TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ORHAN KEMAL SÖZLÜĞÜ

Hasan SAĞLAM

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ORHAN KEMAL SÖZLÜĞÜ

HASAN SAĞLAM

Danışman: Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ
Jüri Üyesi: Doç. Dr. B. Tahir TAHİROĞLU
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ali TAN
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Bedri AYDOĞAN

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2025

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ

Üye: Doç. Dr. B. Tahir TAHİROĞLU

Üye: Prof. Dr. Ali TAN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Bedri AYDOĞAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/…/2025

Prof. Dr. Hüseyin GÜLER
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …. / …. / 2025

Hasan SAĞLAM

ÖZET

ORHAN KEMAL SÖZLÜĞÜ

Hasan SAĞLAM

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN
Haziran 2025, 1644 Sayfa

Bir ve birden fazla dilin söz varlığı hakkında bilgiler sunan sözlükler, geçmişten günümüze çeşitli amaçlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda farklı türlerde hazırlanmıştır. Bu türlerden biri olan yazar sözlükleri; bir yazarın söz varlığını, hayata bakışını, yaşadığı dönemle ilişkisini, üslubunu, kültürel birikimini aydınlatmada önemli rol oynar. Bu sözlükler ayrıca, genel sözlüklere yeni sözlük birimler kazandırma, anlam ve tanık bakımından eklemeler yapma potansiyeline de sahiptir.

Bu çalışmada yazar sözlükçülüğünün önemi doğrultusunda, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Orhan Kemal'in roman ve öykü türündeki 41 eserinden hareketle bir yazar sözlüğü çalışması yapılmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın konusu, amacı, önemi ve sınırlılıklarıyla ilgili bilgilere değinilirken ikinci bölümde sözlükçülük ve sözlükle ilgili kuramsal açıklamalar ile Orhan Kemal'in hayatı ve eserleri üzerine bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın evreni ve yöntemi ile sözlük kullanımıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın temelini oluşturan dördüncü bölümde, sözlük ve dizin çalışmaları bulunmaktadır. Sözlükte; sözcüklerin anlamı, kökeni, türü, geçtiği eser ve sayfa numarası bilgileri ile tanık cümleler yer almaktadır. Madde içi olarak değerlendirilen deyim, atasözü, kalıp söz gibi kullanımlar, ilk sözcükleri esas alınarak ilgili sözcüğün sonuna eklenmiştir. Madde başı ve madde içi unsurlar ile önemli görülen bazı hususlar dizin bölümünde okuyuculara sunulmuştur. Son bölüm olan sonuç ve öneriler bölümünde çeşitli istatistiki verilerle Orhan Kemal'in söz varlığıyla ilgili bazı sonuçlara ulaşılmış, yazar sözlükçülüğüyle ilgili bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, Yazar Sözlükçülüğü, Orhan Kemal, Orhan Kemal Sözlüğü

ABSTRACT

ORHAN KEMAL DICTIONARY

Hasan SAĞLAM

PhD Thesis, Department of Turkish Language and Literature
Academic Advisor: Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN
June 2025, 1644 Pages

Dictionaries, which provide information about the vocabulary of one or more languages, have been prepared in different types for various purposes and needs from past to present. Author dictionaries, one of these types, play an important role in illuminating an author's vocabulary, his view of life, his relationship with the period he lived in, his style, and his cultural background. These dictionaries also have the potential to add new lexical units to general dictionaries and to make additions in terms of meaning and witnesses.

In this study, in line with the importance of author lexicography, an author dictionary study has been carried out based on 41 works of Orhan Kemal, one of the important names of Turkish literature, in the novel and short story genres. The study consists of five chapters. In the first part, information about the subject, purpose, importance and limitations of the study is given, while in the second part, theoretical explanations about lexicography and dictionary and information about Orhan Kemal's life and works are given. In the third chapter, the population and method of the study and information about the use of dictionaries are given. The fourth section, which forms the basis of the study, includes dictionary and index studies. The dictionary includes the meaning, origin, type, work and page number of the word and citation. The idioms, proverbs and phrases which are considered as intra-items are added to the end of the relevant word based on their first words. Headings and intra-article elements and some important issues are presented to the readers in the index section. In the last section, the conclusion and suggestions section, some conclusions are reached about Orhan Kemal's vocabulary with various statistical data and some suggestions are made about the author's lexicography.

Keywords: Dictionary, Author Lexicography, Orhan Kemal, Orhan Kemal Dictionary

ÖN SÖZ

Türk dili, bin yılı aşkın süredir yazılı kaynaklardan gelişimini takip edebildiğimiz; çok geniş bir coğrafyada varlık göstermiş önemli bir dildir. Bu dille ilgili gerek yerli gerekse yabancı araştırmacılar tarafından ses, biçim, söz dizimi ve anlam gibi birçok alanda binlerce çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir.

Bu çalışmalardan biri olan sözlük çalışmaları hem söz varlığı hem de anlam bilgisi alanlarına yönelik tespitlerin ortaya konulması bakımından dikkat çekicidir. Bu bağlamda sözlüklerin bir dilin söz varlığını topluca yansıtabilen yegâne eserler olduğu söylenebilir. Söz varlığı; o dili konuşan milletin yaşam biçimini, hayatı algılayışını, inançlarını, geleneklerini hatta alıntı sözcüklerden hareketle başka milletlerle ilişkisini de ortaya koyabilmektedir. Bu bakımdan sözlükler, bir milletin kültürel hazineleri niteliğindedir.

Sözlükleri eksiksiz bir şekilde oluşturmak ve zenginleştirmek için her türlü yazılı ve sözlü dil kaynaklarının taranması gerekmektedir. Bu anlamda, bir dilin belki de en önemli işçileri olan yazarların sözlüklerinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Yazarların eserlerinin taranmasıyla oluşturulacak yazar sözlükleri, dilin genel söz varlığına katkı sağlayabilir. Yazarın hayata bakış açısı, kültürel birikimi, ilgi alanları, döneminin sosyal ve kültürel yapısı yine bu türden sözlüklerle ortaya çıkarılabilir.

Orhan Kemal'in eserleri, yazılı ve sözlü kültüre ait zengin bir söz varlığına sahip olmalarından dolayı dil için önemli birer kaynaktır. Onun tüm eserlerinin taranmasıyla oluşturulacak bütünlüklü bir sözlük, dil ve üslup çalışmaları için önemli bir veri sunacaktır. Buradan hareketle, Orhan Kemal'in roman ve öykü türündeki 41 eserinden yola çıkılarak Orhan Kemal sözlüğü hazırlanmıştır.

Bu süreçte, bilgi ve tecrübeleriye desteklerini benden esirgemeyen, kendisiyle çalışmaktan büyük mutluluk duyduğum değerli hocam Prof. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezin başlangıcından bitimine kadar birlikte çalıştığımız, önerileriyle yol göstericilerim olan, desteklerini her zaman hissettiğim kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ'a ve Doç. Dr. B. Tahir TAHİROĞLU'na teşekkürü borç bilirim.

Dört yıllık süre boyunca sabırların en büyüğünü gösteren sevgili eşim Şifa Hatun'a ve en değerlim, oğlum Ahmet Kerim'e anlayışları için şükranlarımı sunuyorum.

Hasan SAĞLAM

ADANA / 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖN SÖZ ..... **vi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xii**
GRAFİKLER LİSTESİ ..... **xiii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu 1
1.2. Çalışmanın Amacı 1
1.3. Çalışmanın Önemi 2
1.4. Sınırlılıklar 2

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR

2.1. Sözlükçülük 3
2.2. Sözlük 5
2.2.1. Sözlük Türleri 6
2.2.2. Yazar Sözlükçülüğü 6
2.3. Orhan Kemal'in Hayatı ve Eserleri 15

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Evreni 19
3.2. Çalışmanın Yöntemi 19

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. Sözlük 23
A 24
B 126
C 224
Ç 248
D 291
E 375
F 419
G 444
H 505
I 565
İ 571
J 626
K 628
L 788
M 801
N 866
O 888
Ö 909
P 926
R 966
S 983
T 1110
U 1193
V 1223
W 1242
X 1243
Y 1244
Z 1319
4.2. Dizinler 1336
4.2.1. Madde Başı Dizini 1336

4.2.2. Madde İçi Dizini 1476
4.2.3. En Sık Kullanılan 1000 Madde Başı 1535
4.2.4. En Sık Kullanılan 1000 Sözcük/Sözcükbiçim 1541
4.2.5. Roman ve Öykü Kişi Adları 1547
4.2.6. Lakaplar 1552
4.2.7. Derleme Sözlüğü'nde Bulunan Madde Başları 1554
4.2.8. TDK'nin Diğer Sözlüklerinde Bulunan Madde Başları 1558
4.2.9. TDK Sözlüklerinde Bulunmayan Madde Başları 1559
4.2.10. TDK'den Farklı Şekilde Oluşturulmuş Madde Başları 1587
4.2.11. TDK'den Farklı Şekilde Oluşturulmuş Madde İçleri 1589
4.2.12. İmlası TDK'den Farklı Olan Sözlük Birimler 1593
4.2.13. Özel Adlar 1596

BÖLÜM V
SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç 1606
5.2. Öneriler 1636

KAYNAKÇA 1638
ÖZGEÇMİŞ 1644

KISALTMALAR

a. : ad
Alm. : Almanca
Ar. : Arapça
ARK : Arkadaş Islıkları
AY : Avare Yıllar
bağ. : bağlaç
BE : Baba Evi
BFV : Bir Filiz Vardı
BK : Babil Kulesi
bk. : bakınız
Boşn. : Boşnakça
BTÜ : Bereketli Topraklar Üzerinde
Bulg. : Bulgarca
CEM : Cemile
ÇK : Çamaşırcının Kızı
Çin. : Çince
DE : Dünya Evi
Der. : Derleme Sözlüğü
DHV : Dünyada Harp Vardı
DK : Devlet Kuşu
e. : edat
EB : Evlerden Biri
EK : El Kızı
EKM : Ekmek Kavgası
Erm. : Ermenice
EVO : Eskici ve Oğulları
Far. : Farsça
Fr. : Fransızca
GAV : Gâvurun Kızı
GK : Gurbet Kuşları
GR : Grev
HÇ : Hanımın Çiftliği
İbr. : İbranice
İDG : İki Damla Gözyaşı
İng. : İngilizce
İsp. : İspanyolca
İt. : İtalyanca
KAÇ : Kaçak
KK : Kırmızı Küpeler
KP : Kardeş Payı
KT : Kanlı Topraklar
KÜÇ : Küçücük
Kür. : Kürtçe
KY : Kötü Yol
Lat. : Latince
Mac. : Macarca
MM : Müfettişler Müfettişi
Moğ. : Moğolca
MUR : Murtaza
OK : Oyuncu Kadın
ÖE : Önce Ekmek
öz. : özel
Rum. : Rumca
Rus. : Rusça
SAR : Sarhoşlar
SBK : Sokaklardan Bir Kız
SÇ : Sokakların Çocuğu
sf. : sıfat
Sırp. : Sırpça
Slav. : Slavca
SM : Serseri Milyoner
Soğd. : Soğdca
SUÇ : Suçlu
T. : Türkçe
Tar. : Tarama Sözlüğü
TD : Tersine Dünya
TDK : Türk Dil Kurumu
ÜÇK : Üçkâğıtçı
ünl. : ünlem
vb. : ve benzeri
VV : Vukuat Var
YD : Yalancı Dünya
YK : 72. Koğuş
Yun. : Yunanca
YYB : Yağmur Yüklü Bulutlar
zf. : zarf
zm. : zamir

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. İncelenen Eserler 22
Tablo 2. Harflerin Kullanım Sıklıkları 1606
Tablo 3. Sözcüklerin Kullanım Sıklıkları 1607
Tablo 4. Harflere Göre Madde Başı Sayıları 1609
Tablo 5. En Fazla Anlama Sahip Olan 20 Madde 1610
Tablo 6. Sözcük Türleri Sıklığı 1611
Tablo 7. En Sık Kullanılan 20 Ad 1612
Tablo 8. En Sık Kullanılan 20 Fiil 1614
Tablo 9. En Sık Kullanılan 20 Sıfat 1616
Tablo 10. İşlevine Göre Sıfatlar 1617
Tablo 11. En Sık Kullanılan 20 Zarf 1618
Tablo 12. En Sık Kullanılan 20 Ünlem 1620
Tablo 13. En Sık Kullanılan 20 Bağlaç 1621
Tablo 14. En Sık Kullanılan 20 Zamir 1622
Tablo 15. En Sık Kullanılan 20 Edat 1623
Tablo 16. Madde Başı Sözcüklerin Köken Dağılımı 1625
Tablo 17. En Sık Kullanılan 20 İkileme 1628
Tablo 18. En Sık Kullanılan 20 Yardımcı Fiil 1635

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. En Sık Kullanılan 50 Kişi Adı.....1626
Şekil 2. En Sık Kullanılan 50 Lakap.....1627
Şekil 3. En Sık Kullanılan İstanbul'daki 50 Yer Adı 1631

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1. Sözcük Türleri Oranı 1611
Grafik 2. Madde Başı Sözcüklerin Köken Dağılımı 1626
Grafik 3. Madde İçini Oluşturan Unsurlar 1632

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu

Dillerin söz varlıklarının ortaya çıkarılması, korunması, zenginleştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli görevler üstlenen sözlükler, bir veya birden fazla dilin söz varlığını topluca verebilen eserlerdir. Sözlükler, genel söz varlığını yansıtmak dışında özel amaçlarla da hazırlanabilir. Bunlardan biri de bir yazarın sözcük dağarcığını belirlemek amacıyla hazırlanan yazar sözlükleridir. Bu tür sözlükler, sözlükçülük incelemeleri bakımından önemli olduğu gibi dil ve edebiyat incelemeleri bakımından da önem arz etmektedir.

Öykü ve roman türündeki eserleriyle yazın dünyasında önemli bir yere sahip olan Orhan Kemal, Türk edebiyatının toplumcu gerçekçi yazarları arasında yer alır (Altundaş, 2020, s. 381). Toplumcu gerçekçi eserlerde yazarlar, konuşma dilini, ele aldıkları yöre insanının ağız özelliklerini gösterecek biçimde kullanırlar (Uğurdağ, 2020, s. 337). Orhan Kemal de tanıdığı ve bildiği insanları samimi bir dil ve üslup ile eserlerine taşır (Özaydın Yakıştıran, 2020, s. 357). Halkın gerçekliğinin konuştuğu dil içinde tam olarak yansıyacağı düşüncesine sahip olan Orhan Kemal (Narlı, 2020, s. 39), eserlerinde özellikle yerel kullanımları başarıyla işlemesiyle ve zengin söz dağarcığıyla ön plana çıkmaktadır. Bu nedenlerle Orhan Kemal, Türk edebiyatında sözlüğü hazırlanması gereken önemli isimlerden biridir. Tez çalışmamızda Orhan Kemal'in roman ve öykü türündeki 41 eserinden hareketle bir Orhan Kemal sözlüğü hazırlanacaktır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Türk dili, sözlükçülükte yaklaşık bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu süre zarfında hemen her sözlük türünde birçok eser verilmiş, zengin bir sözlükçülük geleneği oluşturulmuştur. Ancak bir şairin veya yazarın eserlerinde kullandığı ögeleri topluca sunan yazar sözlükleri ile ilgili çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Çalışmamızda, Orhan Kemal'in roman ve öykü türünde kaleme aldığı 41 eserinde kullanılan sözcük ve sözcük öbeklerinin, içinde bulundukları bağlama göre yüklendikleri tüm anlamlar ortaya konulmuştur. Bunun yanında bu ögelerin geçiş sıklıkları da belirtilmiştir. Bu doğrultuda, çalışmanın, Orhan Kemal'in söz varlığını

tespit etmesi, Orhan Kemal'le ilgili yapılacak olan dil ve üslup araştırmalarına kaynaklık etmesi ve yazar sözlükçülüğü çalışmalarına örnek oluşturması amaçlanmaktadır.

1.3. Çalışmanın Önemi

"Yazar sözlükleri; şiir, roman, öykü, tiyatro gibi her türden edebî metnin yazarlarının sözcük evrenini genel olarak sıklık değerleriyle ortaya koyan sözlüklerdir. Bu tür sözlükler, hedef yazarın kendi bireysel sözcük ve kavram dünyasını verdiği gibi üyesi olduğu dilin, dönemin ve sahanın söz varlığı hakkında da fikir verir." (Yüceol Özezen & Sözer, 2014, s. 231).

Orhan Kemal; roman, öykü, tiyatro, şiir gibi edebiyatın değişik türlerinde eserler veren çok yönlü ve çok yazan bir yazardır (Aydoğan, 2008, s. 31). Döneminin olaylarına tanık olmayı yeterli bulmayan Orhan Kemal, toplumun aksayan yönlerinin ortadan kaldırılması için yazarın bir çözüm yolu göstermesi gerektiğine inanır (Narlı, 2020, s. 35). Bu düşüncelerle toplumcu gerçekçi bir çizgide eser veren yazarın, dönemin gerçeklerini ne kadar ve nasıl yansıttığı söz varlığının belirlenmesiyle mümkün olabilecektir. Söz varlığı, sözcüklerin yanı sıra deyim, atasözü, ikileme, kalıp söz gibi anlatım ifadelerini de kapsamaktadır. Böylece bir yazarın söz varlığını belirlemek onun hayata bakışını, yaşadığı dönemle ilişkisini, üslubunu, kültürel birikimini aydınlatmaya da yarayacaktır. Dolayısıyla Orhan Kemal'in eserlerindeki söz varlığının ortaya konması, dil araştırmacılarının yanı sıra edebiyat araştırmacılarına da yardımcı olacaktır. Söz varlığının sözlük biçiminde ortaya konması, sözlükçülük alanına katkıda bulunacağı gibi özellikle yazar sözlükçülüğü alanında çalışma yapacak olan araştırmacılar için de bir örnek teşkil edecektir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu sözlük, yazarın hayattayken yayımladığı roman ve öykülerine yöneliktir. Yazarın şiir, anı, inceleme kitapları; romanlarından uyarlanan tiyatroları ile yazarın ölümünden sonra yayımlanan eserleri kapsam dışında bırakılmıştır.

Ele alınan eserlerdeki söz varlığı sadece sözlüksel değerleriyle ele alınmıştır. Ses, biçim ve söz dizimsel özelliklere yer verilmemiştir.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR

2.1. Sözlükçülük

Batı dillerinde "lexicography" terimi ile adlandırılan alan, ülkemizde araştırmacılar tarafından genellikle "sözlük bilimi" ve "sözlükçülük" terimleriyle karşılanmaktadır. *Güncel Türkçe Sözlük*, bu konuda sözlükçülük terimini tercih etmiştir. Bunun dışında İngilizce telaffuz kuralları doğrultusunda leksikografi ile sözlük bilgisi ve lügatçilik terimleri de *Güncel Türkçe Sözlük*'te madde başı olarak yer almış, bu maddelerin tanımı gönderme yoluyla sözlükçülük maddesinde verilmiştir. Sözlük bilimi terimi ise *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer almamaktadır.

Güncel Türkçe Sözlük'te sözlükçülük "bir dilin veya karşılıklı olarak daha fazla dilin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koymak üzere yöntemleri araştırma; sözlük hazırlama, yazma ilkelerini, kurallarını geliştirme ve uygulama alanına çıkarma işi, sözlük bilgisi, lügatçilik, leksikografi." şeklinde tanımlanmıştır. Sözlükçülük terimini tercih eden Akalın ile sözlük bilimi terimini tercih eden Aksan, Korkmaz ve Toklu'nun tanımları da benzer şekildedir (Akalın, 2010, s. 165; Aksan, 2020c, s. 69; Korkmaz, 1992, s. 141; Toklu, 2015, s. 157). Bir başka Türkçe kaynakta sözlükçülük; "sözlük hazırlama ve yazma kurallarını içinde bulunduran alan. Sözlüksel kodlama yöntemi; sözlük yazma süreci, sözvarlığı öğeleri, dizimsel ve dizisel kodlama ile ilgili çalışmaları sözcükbilim alanındaki bilgiler ışığında yürütür." ifadeleriyle açıklanmıştır (İmer, Kocaman, Özsoy, 2011, s. 231).

Busmann, sözlükçülüğü, sözlük derlemenin teorisi ve pratiği olarak tanımladıktan sonra bir dili veya lehçenin söz varlığının belgelenmesi için gerekli kuramsal temelleri ve sözlük bilimsel materyalleri belirleyen bir alan olarak açıklar (Busmann, 2006, s. 682). Crystal'e göre sözlükçülük, sözlük bilimciler tarafından yürütülen sözlük oluşturma sanatı ve bilimidir (Crystal, 2008, s. 278). Trask ise sözlükçülüğü sözlük yazımı olarak değerlendirir (Trask, 2007, s. 110).

Sözlük hazırlayıcıları, sözlüklerinin faydalı ve etkili olabilmesi için hedef kitlenin ihtiyacını iyi anlamak zorundadır. Çünkü sözlüğün başarısı, daha çok hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılayabilme oranıyla ölçülecektir. Bu nedenle, sözlükler hazırlanmadan önce kullanıcı profillerini ve ihtiyaçlarını belirlemeli, sözlüksel malzemeyi bu kullanıcılar ve ihtiyaçlara göre derlemeli, seçmeli, düzenlemeli ve sunmalıdır. Bütün bunların başarılı

bir şekilde sonuçlanabilmesi ve kullanıcıların mümkün olan en yüksek faydayı sağlayabilmesi için ciddi araştırmalara ve sistematik uygulamalara ihtiyaç vardır. Bu da ancak sözlükle ilgili tüm durumları içinde barındıran bir bilim dalının varlığıyla mümkündür. Sözlükçülük de bu ihtiyaçtan doğmuştur (Baskın, 2014, s. 448-449).

Sözlükçülük; sözlüklerin türlerini ve hazırlama tekniklerini belirleme, sözlüklere veri toplamadaki ölçütleri ve veri toplanacak metinlerin türlerini saptama gibi birçok konuyu çalışma alanı içine almaktadır. İyi bir sözlük için gerekli olan temel ilkeleri ortaya koymaya çalışan sözlükçülük, sözlükleri biçim ve içerik yönünden geliştirip tüm insanlığın yararına sunmayı kendine amaç edinmiştir (Boz, 2015, s. 5-6).

Bir dilin söz varlığını oluşturan sözcük ve kalıpların dildeki görünüm ve kullanımlarının sözlüklerde gösterilmesi sözlükçülüğün temel hedefidir. Sözlükçülük, sözcüklerin ve kalıp birimlerin sözlüklerde gösterilmesini sağlayarak dil kullanıcılarının her an faydalanabilecekleri başvuru niteliğindeki eserleri, yani sözlükleri hazırlama işini kuramsal ve uygulamalı olarak üstlenmiş olmaktadır (Gökdayı, 2017, s. 387).

Sözlükçülük iki alt kola sahiptir. Bunlardan birincisi kuramsal sözlük bilimdir. Sözlük araştırmalarıyla ilgili olan bu alt kolda sözlüklerin araştırılması, yapısı, kullanımı ve tarihi ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır (Zengin, 2010, s. 227). İkinci alt kol olan uygulamalı sözlük bilim ise sözlüğün hazırlanması ile ilgilidir. Uygulamalı sözlük bilimde kuramsal çalışmalar sonucu ortaya çıkan ilke ve yöntemlerle tespit edilen ihtiyaçlara göre sözlüklerin söz varlığını hazırlama, düzenleme, denetleme ve kullanıcılara sunma işi gerçekleşir (Kahraman, 2016, s. 3294). Diğer bir görüşe göre sözlükçülük "sözlük yapımı" ve "sözlük araştırma" olmak üzere iki koldan ilerler. İlki genellikle ticari kitap yayıncılığı, ikincisi ise akademik dil bilim çalışmalarıyla ilgilidir (Hartmann & James, 2002, s. 85).

Türkiye'de sözlükçülüğün henüz bir bilim dalı ve/veya araştırma alanı olarak algılanmadığını söyleyen Usta'ya göre bunun temel sebepleri, çalışmaların teorik altyapısı ve sınırları belirlenmeden yapılması; kişi ve kurumlar arasında eş güdüm bulunmaması; ortaya çıkan ürünlerin ciddi bilimsel toplantılara konu edilmemesi ve tartışılmamasıdır (Usta, 2010, s. 98). Üniversitelerde sözlükçülükle ilgili lisans düzeyinde ayrı bir bölüm olmadığını söyleyen Boz, çok az üniversitede sözlükçülüğün lisansüstü ders olarak yer aldığını, onlarda da Türk sözlük tarihinden öteye gidilmeyerek kuramsal konulardan uzak kalındığını, böylece de sözlükçülüğün bilimsel düzeyinin düşük kaldığını belirtir (Boz, 2017, s.47-48). Ülkemizde sözlükçülükle ilgili çalışmaların genellikle sözlükçülük tarihi, sözlük yazımı ve mevcut sözlüklerin

karşılaştırılması ile sınırlı kaldığını belirten Yılmaz, sözlük hazırlamada, incelemede ve eleştirmede "yöntem" sorunu göz ardı edilmiştir. Kuramsal çerçevenin ve ilgili alanyazının oluşturulması, yöntem arayışı, sözlüklerin sözlük bilimsel yaklaşımla incelenmesi ve eleştirilmesi vb. konulardaki çalışmalar henüz istenilen düzeyde olmadığını ifade etmektedir (Yılmaz, 2023, s. VII).

Araştırmacıların değindiği gibi sözlükçülük ülkemizde henüz kuramsal olarak sağlam bir temele oturtulamasa da son yıllarda yapılan çalışmalar umut vericidir. Sözlükçülükle ilgili uygulama ve araştırma merkezlerinin açılması; sempozyum düzeyindeki bilimsel toplantıların yapılması; kitap, tez ve makale düzeyindeki çalışmaların artması sözlükçülük alanının gelişmesi ve bu alandaki problemlerin giderilmesi açısından önem taşımaktadır.

2.2. Sözlük

Ait oldukları toplumun kültürel değerlerini, hayat tarzlarını, düşünce dünyalarını, geçmişten günümüze geçirdikleri değişim ve gelişimin izlerini bulabileceğimiz en önemli kaynaklardan biri olan sözlükler, içinden çıktıkları toplumu yansıtan bir ayna durumundadırlar.

Türk kültür, dil, edebiyat ve sözlükçülüğünün önemli ve etkin şahsiyetlerinden biri olan Şemsettin Sâmi (Topaloğlu, 2019, s. 163), sözlüğü bir dilin hazinesi olarak görür. Sâmi'ye göre yeryüzündeki hiçbir insan kendi dilinin bütün sözcüklerini bilemez, aklında tutamaz. Ancak bütün sözcükler yazılı olarak ifade edilebilir. Bu da dilin mükemmel bir sözlüğünü hazırlamakla mümkündür. Böyle bir sözlüğü olmayan dil, edebî diller arasında olma iddiasında bulunamaz. Hazine değerindeki sözlüklerini yitiren diller, kendi dil malzemeleriyle kendilerini ifade edemeyecek kadar fakirleşir; yanlış söyleyişler günden güne artar ve sonunda büsbütün galat bir dil hâlini alır. Kısaca, bir dilin zengin ve edebî bir dil olarak korunması; o dilin mükemmel bir sözlüğünün hazırlanması şartına bağlıdır (Şemsettin Sâmi, 2019, s. 1-4).

Sözlükler, gerek işlev gerekse yapı bakımından önemli farklılıklara sahip olabilmektedir. Bu nedenle sözlüğün değişmez bir tanımını yapmak mümkün olmamaktadır. Sözlük, *Türkçe Sözlük*'te "bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat." şeklinde tanımlanır. Sözlük, "bir veya birden fazla dilin kelimelerinin bütününü veya bir bölümünü, genel amaçlı veya özel amaçlı

olarak içeren; anlam, açıklama ve örnekleriyle ortaya koyan ve daha çok alfabetik olarak düzenlenmiş eserlerin genel adıdır." (İlhan, 2009, s. 535). Sözlük, "bir dildeki anlam ayırıcı birim olarak sözcük birimlerin tümünü ya da bir bölümünü, genellikle alfabetik, kimi zaman konulara ya da kavramsal alanlara göre tanımları, tanıkları, söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamları, eş ve zıt anlamlıları ya da bir başka dildeki karşılıkları ile veren/sunan yapıtlardır." (Vardar, 1998, s. 191).

Sözlük, bir konuşma topluluğunun üyeleri tarafından kullanılan sözcüklerin bir açıklamasıdır (Atkins & Rundell, 2008, s. 2). Konuşmacıların kullanabileceği toplam kelime deposu ve bir dizi sözcüksel kaynaktır (Trask, 2007, s. 111). Bir dil, lehçe veya ağız için alfabetik veya anlamsal olarak sıralanmış sözcük listesi veya belirli bir disiplin için bir terminoloji listesidir (Busmann, 2006, s. 684). En genel anlamıyla, sözcük dağarcığıyla eş anlamlıdır ve bir dizi sözcüksel girdi olarak görülebilir (Crystal, 2008, s. 278). Landau'ya göre sözlük, sözcükleri alfabetik sıraya göre listeleyen ve anlamlarını açıklayan bir kitaptır. Sözlüklerde geniş açıklamalar bulunmaz. Yapılan tanımlar genellikle okuyucunun yabancı bir kelimeyi anlaması gereken bilgilerle sınırlıdır (Landau, 1984, s. 5-6).

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere sözlükler, ele aldığı dil veya dillerin söz varlıklarını içerir. Söz varlıklarını oluşturan sözcükleri anlamlandırır ve açıklar. Sözcüklerin kökenleri ve dil bilgisel işlevleri hakkında bilgiler verir. Yazım ve söyleyiş özelliklerini gösterir. Söz varlığının zenginliğini ortaya koyan sözlükler; söz varlığının korunması, zenginleştirilmesi ve geleceğe aktarılmasında önemli görevler üstlenir. Bu bakımdan sözlükler, bir dil için vazgeçilmez başvuru kaynaklarıdır.

2.2.1. Sözlük Türleri

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sözlükler, birçok farklı özelliği içinde barındırır. Sözlüklerin yapı, yöntem, içerik, amaç gibi yönlerden farklılık göstermesi çeşitli sözlük türlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Sözlükler, konu ve yöntemlerine göre çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir. Bunlardan biri şöyledir:

a. Betimlemeli / Kuralcı sözlükler
b. Eşzamanlı / Artzamanlı sözlükler
c. Genel / Teknik sözlükler
d. Genel kullanım / Öğrenim amaçlı sözlükler
e. Tek dilli / İki ya da Çok dilli sözlükler (Kocaman, 1998, s. 111).

Aksan, sözlüklerin hazırlanış amaçlarını ve taşıdıkları nitelikleri göz önünde bulundurarak sözlük tasnifini şu şekilde yapmıştır:

1. Bir ya da birden çok dilin sözvarlığını işleme bakımından:
    a. Tek dilli
    b. Çok dilli sözlükler
2. Abece sırasının temel alınıp alınmamış olmasına göre:
    a. Abecesel sözlükler
    b. Kavram (ya da kavram alanı) sözlükleri
3. Ele alınan söz varlığının niteliğine göre:
    a. Genel sözlükler (ortak dil, yazı dili sözlükleri, ansiklopedik sözlükler)
    b. Lehçe bilimi sözlükleri
    c. Eşanlamlı, eşadlı, ters anlamlı öğeler sözlükleri
    ç. Yabancı öğeler sözlükleri
    d. Tarihsel sözlükler
    e. Köken bilgisi sözlükleri
    f. Uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri)
    g. Argo sözlükleri
    h. Deyim ve atasözü sözlükleri
    ı. Anlatım bilim sözlükleri
    i. Sanatçı ve metin sözlükleri
    j. Yanlış yerleşmiş öğe sözlükleri
    k. Tersine sözlükler ve başka sözlük türleri (Aksan, 2020c, s. 75-76).

Yılmaz'a göre sözlük tiplerini sınıflandırmada kullanılan başlıca ölçütler ve sözlük tipleri şunlardır:

1. Sözlüğün dili bakımından;
    a. Tek dilli sözlük
    b. İki dilli sözlük
    c. Çok dilli sözlük
2. Sözlükte değerlendirilen malzeme bakımından;
    a. Genel (ortak) dile dayalı sözlük
    b. Ansiklopedik ve kültürel malzemeye dayalı sözlük
    c. Terminoloji veya geçer dilin altındaki katmanlara dayalı sözlük

d. Dilin özel alanlarına dayalı sözlük

3. Sözlüğün ebatı bakımından;
    a. Standart veya kolej baskısı
    b. Muhtasar baskı
    c. Cep baskısı
4. Sözlüğün yayım ortamı bakımından;
    a. Basılı sözlük
    b. Elektronik sözlük
    c. İnternet-tabanlı sözlük
5. Sözlüğün kapsadığı zaman bakımından;
    a. Çağdaş sözlük
    b. Tarihsel sözlük
6. Sözlükte izlenen anlayış bakımından;
    a. Betimleyici sözlük
    b. Kuralcı sözlük
    c. Esnek kuralcı sözlük
    d. Katı kuralcı sözlük
7. Sözlüğün yapılandırılması bakımından
    a. Sözcük-anlam eşleştirmeye dayalı sözlük
    b. Sözcük-anlamca ilişkili diğer sözcüklerle eşleştirmeye dayalı sözlükler

(Yılmaz, 2023, s. 4-6).

İlhan ise sözlükleri, işledikleri ürünler, malzemenin kaydedildiği ortam ve yazılış biçimleri açısından üç temel noktada sınıflandırmaya tabi tutmuştur:

1. İşledikleri ürünler açısından sözlükler
    a. Yazı dili sözlükleri
    b. Ağız sözlükleri
2. Malzemenin kaydedildiği ortam açısından sözlükler
    a. Basılı/kitabi sözlükler
    b. Elektronik sözlükler
3. Yazılış biçimleri açısında sözlükler
    a. Manzum sözlükler
    b. Mensur sözlükler (İlhan, 2009, s. 538).

2.2.2. Yazar Sözlükçülüğü

Batı literatüründe "author lexicography" ve "writer lexicography" olarak adlandırılan yazar sözlükleri hem dünyada hem de ülkemizde birçok örneği olan genel sözlük tipolojisinde bir alt tür olarak yer alan sözlük türüdür (Topsakal, 2023, s. 262).

"Yazar sözlükleri; şiir, roman, öykü, tiyatro gibi her türden edebî metnin yazarlarının sözcük evrenini genel olarak sıklık değerleriyle ortaya koyan sözlüklerdir. Bu tür sözlükler, hedef yazarın kendi bireysel sözcük ve kavram dünyasını verdiği gibi üyesi olduğu dilin, dönemin ve sahanın söz varlığı hakkında da fikir verir." (Yüceol Özezen & Sözer, 2014, s. 231). Diğer bir görüşe göre yazar sözlükleri, belirli bir yazarın sözcük dağarcığı hakkında bilgi sağlayan bir tür referans çalışmalarıdır. Hedef yazarın eserlerinden biri, birkaçı veya tamamı üzerine yapılabilen sözlüklerde sözcükler, kullanıldıkları bağlam içinde örnek cümlelerle birlikte ve genellikle alfabetik sırayla sunulur (Hartmann & James, 2002, s. 10).

Yazar sözlüklerinin temel amacı, bir yazarın eserlerinin önemli bir bölümünü, hatta kelime dağarcığının tamamını sunarak dil kullanımı, üslup, kelime dağarcığı ve ifadelerin unsurlarını göstermektir (Kiss & Meszaros, 2018, s. 871).

Bir sanatçının eserlerinde geçen ögeleri bir arada sergileyen sözlükler hem dil incelemeleri hem de yazın çalışmaları açısından önemlidir. Bu tür sözlükler sanatçının kişiliğini, ilgi alanlarını, önem verdiği kavramları yansıttığı gibi kendi söz varlığının ortaya çıkmasına da zemin hazırlar (Aksan, 2020c, s. 82).

Bir dilin zenginliğini, gücünü, ifade imkânlarını anlamak için genel sözlükler yeterli değildir. Şair ve yazarların kendi üsluplarıyla dile kazandırdıkları yeni ifade tarzlarının da bilinmesi gerekir. Şair ve yazar sözlükleri yapılarak, onların dizinleri hazırlanılarak, dilin ferdi plandaki gelişiminin takip edilmesi böyle bir ihtiyacın ürünüdür. Fuzuli'nin divanında, Karacaoğlan'ın şiirlerinde, Peyami Safa'nın romanlarında Türkçeyi zamanlarına göre hangi ifade kalıplarıyla ve sözcük kadrosuyla kullandıkları ancak bu tarzda çalışmalarla ortaya konabilir (Ergüzel, 2010, s. 372).

Sözlükler, geçmişten günümüze çeşitli amaçlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda farklı türlerde hazırlanmıştır. Bu türlerden biri olan yazar sözlükleri; bir yazarın söz varlığını, yaşadığı dönemle ilişkisini, üslubunu, kültürel birikimini aydınlatmada önemli rol oynar. Bu sözlükler ayrıca, genel sözlüklere yeni sözlük birimler kazandırma, anlam ve tanık bakımından eklemeler yapma potansiyeline de sahiptir.

Yazar sözlükleri, ele alınan malzemeye göre "açık bütünceli sözlükler" ve "kapalı

bütünceli sözlükler" olarak iki grupta değerlendirilebilir. İlkinde yazar hayattadır ve kendisinin vereceği yeni eserlerle sözlüğün verileri değişkenlik gösterebilir. Diğerinde ise yazar hayatta değildir. Bu nedenle de sözlük verileri sabit bir özellik göstermektedir (Yüceol Özezen & Sözer, 2014, s. 233).

Yazar sözlükleri, biçim ve içerik bakımından önemli farklılara sahip olabilmektedir. Bu farklılıkların ortadan kaldırılabilmesi veya en azından azaltılabilmesi için bir yazar sözlüğünün nasıl hazırlanması gerektiği konusu üzerinde durulmalıdır. Ergüzel'e göre, bir yazar sözlüğünde ele alınan yazarın bütün eserleri taranmalı ve sözcüklerin dizini metinde sayfa veya satır numaralarıyla belli edilmelidir. Sözcüklerin yazara özgü farklı anlamları belirtilmeli ve örneklendirilmelidir. Sözcüklerin sözcük gruplarıyla oluşturduğu yeni ifade kalıpları gösterilmeli, yazarın söz varlığını temsil edecek deyimlere ve sembol kelimelere de dikkat edilmelidir (Ergüzel, 2010, s. 369).

Yılmazkaya, Rus ekolüne göre hazırlanmış yazar sözlüklerinden yola çıkarak bu türdeki sözlüklerde bulunması gereken özellikler hakkında şu görüşlere yer vermiştir:

> Seçilen yazarın bütün eserleri eksiksiz şekilde taranarak eserlerinde kullandığı tüm söz varlığı bütünsel bir bakış açısıyla ortaya konulmalıdır. Bu aşamada bilgisayar teknolojilerinden yardım alınarak sözlükçülüğe özgü geliştirilmiş olan yazılımlardan faydalanılabilir.
>
> Yazılım aracılığıyla ortaya çıkan sözcük dizinlerinin manuel olarak gözden geçirilip gerekli ekleme ve/veya elemenin yapılmasının ardından madde başlarının belirlenmesi aşaması tamamlanmalıdır.
>
> Madde başları altında ilgili sözcük ve/veya sözcükler, sözlükteki anlamlarına bakılarak değil sözcüğün geçtiği metindeki bağlama bağlı kalınarak açıklanmalıdır. Bu aşamada yazarın sözcüğe yüklediği tüm anlamlar ayrıntılı bir biçimde açıklanmalıdır. Burada amaç, sözlüğü hazırlanan yazarın kelimeye yüklediği anlam ve/veya anlamların ortaya çıkarılmasıdır.
>
> Madde başlarında yer alan sözcüklerin söz grubu oluşturarak kurduğu yapılar da yine metindeki bağlama uygun şekilde anlamlandırılmalıdır.
>
> Madde başlarında sözcüğün açıklaması yapıldıktan sonra yazarın eserlerinden alıntılarla hangi bağlamda kullanıldığı tanıklanmalıdır. Dikkat çekilmek istenen özel kullanımlar bu şekilde tanıklandıktan sonra sözcüğün metinlerde geçtiği tüm sayfalar yalın ve ek almış biçimleri de belirlenerek bir dizin hâlinde sıralanmalıdır (Yılmazkaya, 2023, s. 89-90).

İki araştırmacının yazar sözlüklerinden beklentilerinin benzer olduğu görülmektedir. Yazarların bütün eserlerinin taranarak tüm sözcük ve anlam dünyasının ortaya konulması bütüncül yaklaşım açısından önemlidir. Ancak sözcüklerin geçtiği tüm sayfa numaralarının dizin olarak belirtilmesi bu tarz çalışmalarda pek mümkün görünmemektedir. Orhan Kemal gibi külliyatı ve söz haznesi geniş yazarlarda, bir sözcüğün on binlerce kez kullanılması mümkün olabilmektedir. Bu durumda, ilgili sözcüğün geçtiği tüm sayfaları vermek hacim ve kullanışlılık konusunda sıkıntılar doğurabilir. Bunun yerine, tespit edilen her anlamı bir veya birkaç kez örneklemek yeterli olacaktır düşüncesindeyiz.

Dünya edebiyatının önemli yazarlarıyla ilgili yazar sözlüğü olarak nitelendirilen ve çeşitli dillerde yayımlanmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı hakkında kısa bilgiler vereceğiz.

Alman edebiyatının öncü isimlerinden biri olan Goethe'nin tüm söz varlığı, çeşitli bilim akademilerinin ortak çalışmasıyla *Das Goethe Wörterbuch* (Goethe Sözlüğü) adlı çalışmayla ortaya konulmaktadır. Goethe Sözlüğü, yaklaşık 93 bin sözcük ve bunların bağlam içindeki anlamlarını içeren geniş kapsamlı bir sözlüktür. Verilen her anlam, çeşitli alıntılarla desteklenerek tanıklı bir sözlük oluşturulmuştur. Yedi ciltten oluşan eserin ilk cildi 1978'de, son cildi ise 2023 yılında yayımlanmıştır. Sözlüğün ilk dört cildi dijital ortama aktarılmış ve kendi internet sitesinde[1] ücretsiz olarak kullanıma sunulmuştur. Goethe Sözlüğü devam eden bir çalışmadır. Sözlük bilimciler T/U aralığındaki harf dizileri üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir (Gartner vd., 2023).

Fransız d'Éric Le Calvez editörlüğünde 2017 yılında yayımlanan *Dictionnaire Gustave Flaubert* (Gustave Flaubert Sözlüğü) Fransız yazar Flaubert'in kişisel not defteri ve el yazmaları dâhil tüm eserlerinin taranmasıyla oluşturulmuştur. Ansiklopedik bir özellik gösteren sözlükte, gerçek ve kurgu olmasına bakılmaksızın tüm kişi ve yer adları ile Flaubert tarafından sık kullanılan ifadeler yer almaktadır. Sözlüğe alınan bütün maddeler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Eserde sözlük dışında bölümler de bulunmaktadır. Eserin başında, Flaubert'in yaşamında önemli görülen tüm olaylar kronolojik olarak sıralanırken eserin sonunda geniş bir bibliyografyaya yer verilmiştir. Bibliyografyada her eserin tüm baskıları, yayınevi ve tarih bilgileri sunulduktan sonra Flaubert'le ilgili kitap ve makale düzeyindeki çalışmalar alfabetik olarak aktarılmıştır (Calvez, 2017).

Yazar sözlüklerine bir diğer örnek Rus dil bilimci Vinogradov editörlüğünde Rusça olarak hazırlanan *Slovar Yazıka Puşkina* (Puşkin'in Dili Sözlüğü) adlı çalışmadır (Vinogradov, 1957). Dohman'ın aktardığına göre sözlüğün kaynağını 1937-1949 yılları arasında Puşkin'in eserlerinin 16 cilt olarak yayımlandığı derleme oluşturmaktadır. 20.000'den fazla sözcüğün yer aldığı sözlükte sadece birden fazla anlama sahip olan sözcüklerin tanımları yapılmıştır. Madde başı sözcüklerin kullanım sıklığı, sözcüklerin hangi metinde geçtikleri, tanık cümleler, her bir anlamın kaç kez kullanıldığı gibi bilgiler sözlükte yer almaktadır. Ayrıca, dil bilgisine ait zarf, yardımcı sözcük, bağlaç vb.

[1] Sözlüğün internet sayfası için: http://gwb.uni-trier.de/de/

kavramlar da sözlükte gösterilmiştir. Puşkin'in kullandığı yabancı kökenli sözcüklere ise sözlükte yer verilmemiştir (Dohman, 2021, s. 338-341).

Yazar sözlükleri içinde *Cheshsko-Russkiy Tolkovyy Slovar' k Trilogii M. Puymanovoy* (M. Pujmanová Tarafından Yazılan Üçleme İçin Çekçe-Rusça Sözlük) adlı çalışmanın ayrı bir yeri vardır. Çek yazar Maria Puymanova'nın "Lyudi na pereput'e", "İgra s ognem" ve "Jizn' protiv smerti" adlı eserlerinden yola çıkılarak hazırlanan sözlük Çekçe-Rusça 'iki dilli' bir yazar sözlüğüdür. Birçok Çek ve Rus dil bilimcinin katkılarıyla oluşturulan eser 1962 yılında yayımlanmıştır (Lilich vd., 1962).

Bazı yazar sözlüklerinde, ele alınan yazarın söz varlığından ziyade yarattığı karakterlere odaklanıldığı görülmektedir. 1880 yılında Pierce tarafından hazırlanan *The Dickens Dictionary* (Dickens Sözlüğü) bunlardan biridir. İngiliz yazar Charles Dickens'in karakterleri üzerine oluşturulmuş sözlükte, eserlerle ilgili kısa bilgiler verildikten sonra eser karakterleri tanıtılmıştır. Eserin sonunda tüm karakterlerin alfabetik dizini, geçtiği eser ve sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir (Pierce, 1880). Richard Chapple'in İngilizce olarak yayımladığı *A Dostoyevsky Dictionary* (Bir Dostoyevski Sözlüğü), Rus yazar Dostoyevski'nin tüm karakterlerini tanıtan bir sözlüktür (Chapple, 1983). Son olarak *A Zola Dictionary* (Bir Zola Sözlüğü), Fransız yazar Emile Zola'nın 20 romanından oluşan "Rougon-Macquart" adlı serisinde yer alan tüm karakterleri alfabetik sırayla açıklayan bir çalışmadır. Patterson tarafından hazırlanan eserin dili İngilizcedir (Patterson, 1912).

Bunların dışında Fransa'da La Fontaine (Fontimpe, 2021), Moliere (Poirson & Aubrit, 2023), Montaigne (Desan, 2018), Victor Hugo (Charles & Millet, 2023); İngiltere'de Dickens (Jon, 2012), Shakespeare (Vienne-Guerrin, 2016), Tolkien (David, 2014); Almanya'da Bertol Brecht (Thomson & Sacks, 1994), Martin Luther (Leppin & Schneider, 2015), Schiller (Lühr & Zeilfelder, 2021); Rusya'da Dostoyevski (Karaulov, 2023), Gorki (Alekseev, 1996); Amerika'da Hegel (Magee, 2010), Sartre (Cox, 2008) gibi yazarlar üzerine sözlük çalışmaları yapılmıştır.

Türkçe, her ne kadar sözlük sayısı bakımından zengin bir dil olsa da bu zenginlikte yazar sözlüklerinin katkısı çok azdır (Uysal, 2019, s. 115). Bugüne kadar bir yazarın söz varlığını işlevsel sözlük ve bağlamlı dizin şeklinde ortaya koyan birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bunlar genel olarak Türkçenin tarihî dönemleriyle ilgilidir. Çağdaş yazarlarla ilgili yapılan çalışmalar ise yeterli sayıda ve istenilen düzeyde değildir. Konuyla ilgili çalışmalar, genel olarak yazarın bir veya birkaç eseri temel alınarak hazırlanmıştır. Bu tür sözlüklerde "genel sözlüklerde olmayan", "ağızlarda yer alan",

"ilginç bulunan" veya "yeni türetilen" gibi ölçütlerin uygulandığı görülmektedir (Yüceol Özezen & Sözer, 2014, s. 233). Bu tür çalışmalar önemli olmakla birlikte yazarın tüm söz varlığını ortaya koymaktan uzaktır. Bu durum, yazar sözlüklerinin yazarın tüm eserlerini ya da en azından belli bir türdeki tüm eserlerini kapsayan bütüncül bir yapıda olması gerekliliğine aykırıdır. Dolayısıyla bu tür çalışmaları kaynak gösterip yazarlarla ilgili genelleme yapmak doğru olmayacaktır.

Bu konudaki ilk çalışma olarak Yılmaz Çolpan'ın 1963'te yayımladığı *Ataç'ın Sözcükleri* adlı eseri zikredebiliriz. Türk dilinin yabancı sözcüklerden kurtulması için büyük gayret gösteren Nurullah Ataç, yabancı sözcüklere karşı birçok Türkçe sözcük önermiştir. Çolpan, Ataç'ın çeşitli gazetelerdeki yazılarıyla kitap hâlinde çıkmış yazılarını tarayarak bu sözcükleri yabancı karşılıklarıyla birlikte alfabetik şekilde sıralamış; önerilen her Türkçe sözcüğü kullanıldığı cümle içinde vermiştir (Çolpan, 1963).

Bir diğer çalışma, Ali Püsküllüoğlu'nun ilk baskısını 1974'te yaptığı *Yaşar Kemal Sözlüğü*'dür. Bu sözlükte madde başı olarak sadece, *Güncel Türkçe Sözlük* gibi genel dil sözlüklerinde bulunmayan sözcük, deyim ve atasözlerine yer verilmiştir. Yaşar Kemal'in yerel söz varlığını genel hatlarıyla yansıtan sözlükte her madde başı; eser, geçtiği sayfa numarası ve tanık cümlesiyle birlikte verilmiştir. Birçok baskısı yapılan sözlük, her baskıda gözden geçirilerek genişletilmiştir (Püsküllüoğlu, 1974).

Yazar sözlükçülüğüne bir başka örnek Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat* adlı şiir kitabıyla ilgilidir. Cevdet Şanlı'nın 2010 yılında yayımladığı *Safahat Sözlüğü*, yazarının ifadesiyle "(...) okuyucuları Safahat'a yakınlaştırma, şiirleri rahatlıkla anlayıp ona vakıf olmalarını sağlama ve dilimizin geçmişte kalmış bugün az kullanılan kelimelerini günümüz insanına tanıtma amacı ile hazırlanmıştır." Şanlı, sözlüğüne bugün az kullanılan veya hiç kullanılmayan sözcük ve tamlamaları dâhil etmiştir (Şanlı, 2010). *Safahat'la* ilgili bir diğer çalışma ise Talip Mert'in hazırladığı *Açıklamalı Safahat Lügatı'*dır. 2011 yılında yayımlanan eserde Şanlı'nın eserine ilave olarak *Safahat'*ta geçen 160 civarındaki kişi, yer ve müessese de tanıtılmıştır (Mert, 2011).

Nurettin Albayrak'ın 2014 yılında yayımladığı *Gönül Çalab'ın Tahtı Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü*'nde 4154 sözcük ele alınmış, bu sözcüklerin kökeni ve etimolojisi açıklanmıştır. Sözcüklerin anlamları sıralandıktan sonra gerekli görülen yerlerde ansiklopedik açıklamalar da yapılmıştır. Tüm sözcükler tanıklarıyla birlikte verilmiştir (Albayrak, 2014).

Yazar sözlükçülüğü ile ilgili tez düzeyinde çalışmalar da yapılmıştır. Bu konuda

özellikle Hüseyin Nihal Atsız ile ilgili çalışmalar dikkat çekmektedir. Zehra Yıldırım, 2018 yılında *Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam ve Makaleler II Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı* adlı yüksek lisans tezini hazırlamıştır. Çalışmanın birinci bölümü olan Sözlük Bölümü'nde her bir sözlük biriminin cümle içindeki anlamları tespit edilmiştir. Sözcüğün türü, kökeni ve orijinal şekli sözcük tanımından önce sözcüğün yanında verilmiştir. İkinci bölümde ise söz varlığı üzerinde durulmuş, Atsız'ın eserlerindeki sözcüklerin türlerine göre sınıflandırılması yapılmıştır. Sonuç kısmında şairin/yazarın sözcük hazinesi, yabancı sözcükleri kullanma oranı, en çok kullandığı sözcükler vb. tespit edilerek yazarın dil kullanımı ve önem verdiği kavramlar belirlenmeye çalışılmıştır (Yıldırım, 2018). Turgut Yeşilöz'ün yine 2018 yılında hazırladığı *Hüseyin Nihal Atsız'ın Deli Kurt, Makaleler III ve Yolların Sonu Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı* adlı yüksek lisans tezi de Yıldırım'la benzer özellikler taşımaktadır (Yeşilöz, 2018).

Hüseyin Nihal Atsız'la ilgili bir diğer sözlük çalışması ise 2020 yılında Maksut Yıldıran tarafından hazırlanan *Hüseyin Nihal Atsız'ın Sözlüğü ve Söz Varlığı* adlı doktora çalışmasıdır. Atsız'ın 22 eserinin taranmasıyla oluşturulan çalışmada dizin ve sözlük bir arada verilmiştir. Eserlerde geçen sözcüklerin sıklık sayısı, dili, geçtiği kitap adı, sayfa sayısı birlikte yer almaktadır. Ancak sözcüklerin anlam katmanlarına girilmemiştir. Sözcüğün genellikle *Güncel Türkçe Sözlük*'teki ilk anlamıyla yetinilmiştir. Ayrıca; birleşik isim, birleşik fiil, deyim, kalıp söz gibi kullanımlar da çalışmada yer almamaktadır (Yıldıran, 2020).

2019 yılında Nigar Gelgör tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan *Ahmet Hâşim Sözlüğü* de bu alanda yapılmış başka bir çalışmadır. Ahmet Hâşim'in tüm eserleri üzerinden hazırlanan çalışmada, sözlükle beraber dizin çalışması yapılmış, sözcüklerin kullanım sıklığı ve geçtiği eser gösterilmiştir. Sözcüklerin anlam katmanlarına girilmiş, ancak hangi anlamın hangi eserde geçtiği belirtilmemiştir. Birden fazla sözcükten oluşan madde başları ile madde içlerini oluşturan ögeler sözlükte yer almamaktadır (Gelgör, 2019).

Yazar sözlükçülüğü konusunda bahsedeceğimiz son çalışma ise *Yahya Kemal'in Örnekli Sözlüğü ve Kavram Alanları*'dır. 2020 yılında Firdes Temizel Akar tarafından doktora tezi olarak hazırlanan çalışma, Yahya Kemal'in tüm eserleri üzerinden tanıklı bir dizin-sözlük çalışmasıdır. Çalışmada söz varlığı üzerinde durulmuş, sözcüklerin tematik bir tasnifi de yapılmıştır. Sözlükte, sözcüklerin köken bilgisine yer verilirken dil bilgisel görevlerine yer verilmemiştir. Dikkat çeken bir diğer husus, *Güncel Türkçe*

*Sözlük'*te madde başı olan birden fazla sözcükten oluşan kullanımların, çalışmada madde içi olarak değerlendirilmiş olmasıdır (Temizel, 2020).

Dünyada ve ülkemizde yapılan çalışmalardan hareketle yazar sözlükçülüğü alanında ortak bir yaklaşımdan/yöntemden bahsetmemiz mümkün görünmemektedir. Hazırlanan sözlüklerde ele alınan malzeme, malzemenin niceliği ve aktarımı konusunda önemli farklılıklar bulunabilmektedir. Bu durum daha çok sözlüklerin hazırlanma amacıyla ilgilidir. Yazar sözlükleri; yazarın tüm söz varlığını yansıtmak amacıyla hazırlanabileceği gibi sadece yerel ya da yazara özgü kullanımları açıklamak; yazarın yarattığı karakterleri tüm yönleriyle tanıtmak; eserlerde geçen yer, kişi, olay gibi ögeler hakkında ayrıntılı bilgi vererek eserin daha net anlaşılmasını sağlamak gibi farklı amaçlarla da hazırlanabilmektedir. Bu durum, yöntem bakımından farklılaşmalara yol açabilmektedir.

Dünya edebiyatında geniş katılımlı, birçok araştırmacının ve kurumun birlikte rol aldığı çalışmalar görmekteyiz. Ülkemizde ise böyle çalışmalara rastlanmamakta ve yazar sözlükçülüğü daha çok bireysel çalışmalarla yürütülmektedir. Bu da ortaya konulan eserleri nitelik ve nicelik olarak olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu alanda istenilen düzeyde nitelikli ve kapsamlı çalışmalara ulaşabilmek için kişi ve kurumlar arasındaki iş birliğinin artırılması gerektiğini düşünmekteyiz.

2.3. Orhan Kemal'in Hayatı ve Eserleri

Orhan Kemal, 15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğmuştur. Asıl adı Mehmet Raşit (Öğütçü) olan yazar; ilk şiir ve öykülerinde Reşat Kemal, Raşit Kemali, Hayrullah Güçlü, Rüştü Ceyhun, Orhan Raşit isimlerini kullanmıştır (Yalçın, 2010, s. 780).

Hayatının ilk yıllarını Adana'da geçiren Orhan Kemal, gerek yaşanan toplumsal olaylar gerek babasının iş durumu ve siyasi faaliyetleri dolayısıyla ailesiyle birlikte birçok kez farklı yerlere göç etmek zorunda kalmıştır.

Babası Abdülkadir Kemali Bey, 1918'de Fransızların Adana'yı işgal etmesi üzerine ailesini önce Niğde'ye, sonra da Konya'ya yerleştirmiştir. Asıl mesleği avukatlık olan ve siyasetle de ilgilenen Abdülkadir Kemali Bey, 1920-1923 döneminde Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Kastamonu milletvekili olarak yer almıştır. Bu süre zarfında Ankara'da yaşayan aile, 1923'te tekrar Adana'ya dönmüştür. Bu yıllarda çiftçilikle uğraşan Abdülkadir Kemali Bey, çıkardığı *Toksöz* gazetesinde yayımladığı bir yazısı

yüzünden tutuklanmış; önce Diyarbakır'a, ardından Elazığ'a gönderilmiştir. 1925'te çıkan Takrir-i Sükûn Kanunu ile gazetesi kapatılmış, kendisi de 11 ay tutukluluktan sonra Adana'ya dönmüştür. 1930'da "ahaliyi refaha kavuşturmak" amacıyla Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kuran Abdülkadir Kemali Bey, partisine basında az yer verilmesi nedeniyle bir basımevi satın alarak *Ahali* gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Ancak yürüttüğü muhalefet nedeniyle kaçmak zorunda kalmış, o dönem Suriye sınırları içinde olan Antakya'da altı ay kaldıktan sonra beş çocuğu ve eşiyle birlikte Beyrut'a yerleşmiştir. Bu arada ortaokul son sınıftayken eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan Orhan Kemal, ailesinin yaşadığı geçim sıkıntısı nedeniyle Beyrut'ta bir süre matbaa işçiliği yaptıktan sonra 1932'de tek başına Adana'ya dönmüştür (Bezirci, 1984, s. 8-13).

Adana'da hamallık, çırçır fabrikalarında işçilik, kâtiplik, ambar memurluğu gibi çeşitli görevlerde bulunan Orhan Kemal, 1937'de kendisi gibi fabrika işçisi olan Nuriye Hanım ile evlenmiştir. 1938'de askerlik görevi sırasında Nâzım Hikmet ve Maksim Gorki kitapları okumak, komünizm propagandası yapmak suretiyle Ceza Yasası'nın 94. maddesine aykırı hareketten tutuklanmış, yargılama sonucunda beş yıla mahkûm olmuş ve Kayseri cezaevine gönderilmiştir. Burada, ilk şiiri olan *Duvarlar*'ı yazmış ve bu şiir Reşat Kemal imzasıyla *Yedigün* dergisinde 25 Nisan 1939'da yayımlanmıştır. Aynı yılın sonuna kadar Raşit Kemali imzasıyla yazdığı birçok şiiri *Yedigün* ve *Yeni Mecmua* dergilerinde görücüye çıkmıştır. Orhan Kemal, 1939 yılında Türkiye'ye dönen babası Abdülkadir Kemali Bey'in çabaları sonucu ilk olarak Adana Cezaevi'ne, Abdülkadir Kemali Bey'in Bergama Ağır Ceza Reisliği'ne atanmasından sonra da Bursa Cezaevi'ne gönderilmiştir. Burada da şiir yazmaya ve yayımlatmaya devam eden Orhan Kemal'in, hayatının geri kalanının hem siyasi hem edebî olarak biçimlenmesinde çok büyük etkisi olan Nâzım Hikmet'le tanışması yine burada olmuştur. Nâzım Hikmet'le geçirdiği üç buçuk yıl boyunca ondan Fransızca, ekonomi, politika, felsefe ve edebiyat dersleri alan Orhan Kemal, Nâzım Hikmet'in beğenmemesine rağmen şiir yazmayı sürdürmüştür. Raşit Kemali, Orhan Raşit ve Orhan Kemal imzasıyla kaleme aldığı bu şiirler 1941-1943 yılları arasında *Yedigün, Yeni Mecmua, Ses, Yürüyüş, Yeni Ses* dergilerinde ve *Yeni Edebiyat* gazetesinde yayımlanmıştır. Bu arada roman yazmaya da girişen Orhan Kemal'in, bir gençlik macerasını anlattığı roman müsveddelerinin Nâzım Hikmet'in eline geçmesi, onun edebiyat hayatının yeni yönünü belirlemiştir. Nâzım Hikmet'in yönlendirmesiyle öykü ve roman yazmaya başlayan Orhan Kemal'in ilk düzyazısı 1940'da *Yeni Edebiyat* gazetesinde basılan *Balık* adlı öyküsüdür. Bu öyküden sonra *Yeni Ses, Yürüyüş, Yurt ve Dünya, Yığın, Gün, Genç Nesil* dergileri ile *Yeni Edebiyat* ve

İkdam gazetelerinde yayımlanan öyküleriyle adını duyurmaya başlamıştır (Bezirci, 1984, s. 16-24; Yalçın, 2010, s. 781).

26 Eylül 1943'te tahliye olup Adana'ya dönen Orhan Kemal, Karataş'ta toprak taşıma işçiliği, Devlet Demir Yolları'nda hamallık yapmıştır. 1945 yazında, kalan 35 günlük askerlik hizmetini tamamlamak için Kilis'e gitmiş; ancak terhis edilmeyerek Çorum'a sürgün gönderilmiştir. Abdülkadir Kemali Bey'in araya girmesiyle 26 Ekim 1946'da bırakılmıştır. Adana'ya döndüğünde kısa bir süre sebze nakliyatçılığı ve Verem Savaş Derneği'nde kâtiplik yapan Orhan Kemal, siyasi düşünceleri nedeniyle işsiz kalınca ailesiyle birlikte 1950 yılında İstanbul'a yerleşmiştir. Bu süre zarfında edebî faaliyetlerini de sürdüren Orhan Kemal'in öyküleri *Varlık* dergisinde yayımlanmaya başlamış, bu derginin okuyucuları tarafından en beğenilen öykücü seçilmiştir. *Gün, Yaprak* ve *Seçilmiş Hikâyeler* dergilerinde öyküleri, 1948'de *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde biyografisi yayımlanmıştır. *Varlık* dergisi, 1949'da *Baba Evi* romanını ve *Ekmek Kavgası* öyküsünü, 1950'de *Avare Yıllar* romanını yayımlamış; *Seçilmiş Hikâyeler* dergisi ise 30-31. sayılarını "Orhan Kemal Sayısı" olarak çıkarmıştır (Bezirci, 1987, s. 25-26).

İstanbul'da, geçimini sağlamak için yazmaya devam etmiş, adına dergilerde daha sık rastlanılır olmuştur. *Yeni Başdan, Yeditepe, Varlık, Seçilmiş Hikâyeler, Beraber* dergilerinde öyküleri yayımlanan Orhan Kemal'in adı yavaş yavaş dergilerden gazetelere doğru kaymış, yazar *Vatan, Dünya, Cumhuriyet, Milliyet* gazetelerinde tefrika romanlar, oyunlar ve Yeşilçam için senaryolar yazmıştır. Bunların birçoğu çeşitli yayınevleri tarafından kitap olarak basılmıştır. Bunlar arasından *Kardeş Payı* öyküsüyle 1958'de Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Önce Ekmek* öyküsüyle de 1969'da Sait Faik Hikâye Armağanı ve TDK Hikâye Ödülü'nü kazanmıştır. Tiyatro türüne de ilgi duyan Orhan Kemal, *Devlet Kuşu* romanından uyarladığı *İspinozlar*'dan sonra *Murtaza, 72. Koğuş, Eskici ve Oğulları* ve *Kardeş Payı* eserlerini de tiyatroya uyarlamıştır. Ankara Sanat Tiyatrosu'nda 372 kez temsil edilen *72. Koğuş* dolayısıyla Orhan Kemal, 1968'de Ankara Sanatseverler Derneği'nce yılın en başarılı tiyatro yazarı seçilmiştir. Ayrıca, Ankara Sanat Tiyatrosu 22-29 Ekim günleri arasında "Orhan Kemal'e Saygı Haftası" düzenlemiştir (Bezirci, 1984, s. 28-37; Yalçın, 2010, s. 781).

Yoğun yazma faaliyetleri sırasında birçok kez ciddi rahatsızlık geçiren Orhan Kemal, 2 Haziran 1970'te Bulgaristan ve Romanya Yazarlar Birliği'nin daveti üzerine bulunduğu Sofya'da beyin kanaması geçirmiş ve hayatını kaybetmiştir. 5 Haziran'da Bulgar Yazarlar Birliği'nde Orhan Kemal için bir tören düzenlenmiş, daha sonra

İstanbul'a getirilen cenaze Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Orhan Kemal'in anısına 1972'den bu yana her yıl "Orhan Kemal Roman Ödülü" verilmektedir (Yalçın, 2010, 781). Ayrıca, Çukurova Edebiyatçılar Derneği (ÇED) tarafından her yıl "Orhan Kemal Öykü Ödülü" düzenlenmektedir. İstanbul'un Cihangir semtinde Orhan Kemal'le ilgili birçok detayın sergilendiği Orhan Kemal Müzesi bulunmaktadır.

Orhan Kemal'in tespit edilen eserleri şunlardır:

Öykü

Ekmek Kavgası (1949), *Sarhoşlar* (1951), *Çamaşırcının Kızı* (1952), *72. Koğuş* (1954), *Grev* (1954), *Kardeş Payı* (1957), *Babil Kulesi* (1957), *Dünya'da Harp Vardı* (1963), *Mahalle Kavgası* (1963), *İşsiz* (1966), *Önce Ekmek* (1968), *Yağmur Yüklü Bulutlar* (1974), *Kırmızı Küpeler* (1974), *Aslan Tomson* (1976), *İnci'nin Maceraları* (1979).

Roman

Baba Evi (1949), *Avare Yıllar* (1950), *Murtaza* (1952), *Cemile* (1952), *Bereketli Topraklar Üzerinde* (1954), *Suçlu* (1957), *Devlet Kuşu* (1958), *Vukuat Var* (1958), *Dünya Evi* (1958), *Gâvurun Kızı* (1959), *Küçücük* (1960), *El Kızı* (1960), *Hanımın Çiftliği* (1961), *Eskici ve Oğulları* (1962), *Gurbet Kuşları* (1962), *Sokakların Çocuğu* (1963), *Kanlı Topraklar* (1963), *Bir Filiz Vardı* (1965), *Müfettişler Müfettişi* (1966), *Yalancı Dünya* (1966), *Evlerden Biri* (1966), *Arkadaş Islıkları* (1968), *Sokaklardan Bir Kız* (1968), *Üçkâğıtçı* (1969), *Kötü Yol* (1969), *Kaçak* (1970), *Oyuncu Kadın* (1975), *Serseri Milyoner/İki Damla Gözyaşı* (1976), *Tersine Dünya* (1986).

Tiyatro

İspinozlar (1965): *Devlet Kuşu* romanından uyarlamadır.

72. Koğuş (1967): *72. Koğuş* öyküsünden kitabından uyarlamadır.

Kardeş Payı (1968): *Kardeş Payı* öyküsünden uyarlamadır.

Murtaza (1969): *Murtaza* romanından uyarlamadır.

Eskici Dükkânı (1972): *Eskici ve Oğulları* romanından uyarlamadır.

Şiir - Günlük

Yazmak Dolu Dizgin: Günlükler ve Şiirler (2002)

Anı

Nâzım Hikmet'le 3,5 Yıl (1965)

İnceleme

Senaryo Tekniği ve Senaryoculuğumuzla İlgili Notlar (1963)

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Evreni

Bu çalışma, betimleyici bir çalışmadır ve çalışmada nitel araştırma yöntemi esas alınmıştır. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların, doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma." olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 39). Veri toplamada "belge (doküman) incelemesi" tekniği kullanılacaktır. "Nitel araştırmalarda belge incelemesi; belgeler, arşiv kayıtları ve çeşitli materyalin araştırma konusu veriyi toplama ve çözümleme işlemidir." (Gürbüz & Şahin, 2018, s. 430-431). Evren, hakkında araştırma yapılan tüm öğelerden oluşur. (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 110-111). Bu çalışmanın araştırma evrenini Orhan Kemal'in roman ve öykü türündeki 41 eseri oluşturmaktadır.

3.2. Çalışmanın Yöntemi

Verilerin toplanacağı eserler tarama merkezine gönderilerek PDF dosyaları şeklinde bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Taratılan eserler daha sonra word dosyalarına çevrilmiş, word dosyaları üzerinden okumalar yapılmıştır. Eserlerin bilgisayar ortamına aktarılması sırasında oluşan imla hataları, bu okumalar sırasında manuel olarak düzeltilmiştir.

Düzeltilen metinler *Cibakaya* programının 2.4.1. versiyonuna yüklenerek eserlerdeki sözcükler sıklıklarıyla birlikte belirlenmiştir. Bu program hem fiil hem de isim olarak kullanılabilen sözcükleri tam olarak ayırt edemediğinden bu türdeki sözcükler tek tek kontrol edilerek ilgili madde başına eklenmiştir. Örneğin, programın çıktısına göre 'at' sözcüğü 191 kullanımla ad kategorisinde değerlendirilmiştir. Ancak bu sözcüğün geçtiği tüm kullanımlar incelendiğinde bu sözcüğün ad olarak 88, fiil olarak 103 kullanıma sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu şekilde, madde başı sözcüklerin sıklık değerleri şeffaf bir şekilde ortaya konulmuştur.

Bu düzenlemelerden sonra sözcükler madde başı olarak alfabetik düzende sıralanmıştır. Yapım eki almış tüm kullanımlar ile tüm tasvir fiilleri (tezlik, yeterlik, sürerlik) TDK sözlüklerinde yer almasa bile çalışmamızda madde başı olarak değerlendirilmiştir.

Madde başı sözcüğün ilk sözcük olarak kullanıldığı ve TDK'ye göre madde başı değeri olan çok sözcüklü yapılar da sözlüğe madde başı olarak eklenmiştir. Örneğin; 'bir' sözcüğü madde başı olarak değerlendirildikten sonra 'bir alay, bir an, bir daha, bir defa, bir koşu, bir solukta, bir zahmet' gibi kullanımlar da madde başı olarak sözlükteki yerini almıştır.

Daha sonra tespit edilen madde başı ögelerin anlamlandırılması yoluna gidilmiştir. Anlamlandırma sırasında deyim, atasözü, kalıp söz vb. gibi kullanımlar ilk sözcükleri dikkate alınarak ilgili madde başlarının sonuna madde içi olarak eklenmiş ve anlamlandırılmıştır.

Anlamlandırma aşamasında başta *Güncel Türkçe Sözlük* olmak üzere TDK sözlüklerinden yararlanılmıştır. TDK sözlüklerinde bulunmayan maddeler için çeşitli basılı ve elektronik sözlükler incelenmiştir. Sözlüklerde yer almayan kullanımlar için sözlük dışı kaynaklardan yararlanılmıştır. Anlamına hiçbir kaynakta rastlanılmayan ögelerin anlamlandırılması ise tarafımızca yapılmıştır.

TDK sözlüklerinde bulunmayan maddeler '*' işareti ile belirginleştirilmiştir:

Agop'un Meyhanesi* *öz. a.* 1938 yılında İstanbul'un Kumkapı semtinde açılan, günümüzde Kör Agop Restaurant adıyla hizmet veren tarihî meyhane. "*Kumkapı'daki Agop'un Meyhanesi'ni boylardı*." SUÇ31

Sözlük birim; madde başı ve madde içlerini kapsayan, sözlüklerde koyu harflerle gösterilen, tanımlanabilecek veya açıklanabilecek bir özelliğe sahip olan, tanımlanan, açıklanan kavramların her biri için kullanılan bir terimdir (Bozkurt, 2017, s. 29). Çalışmamızda yer alan tüm sözlük birimler koyu puntoyla yazılmıştır.

Madde başı ve madde içi ögelerin tüm anlam katmanları bir cümleyle tanıklanmıştır. Tanık cümlenin geçtiği eserin kısaltması ve sayfa numarası da tanık cümlenin hemen sonrasında belirtilmiştir:

gözyaşı *a.* Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri, yaş. "*Gözyaşları içinde kocasının boynuna sarıldı*." KP55

Güncel Türkçe Sözlük'te "**olmak, hasta olmak, göz kulak olmak**" gibi mastarlı şekilleriyle yer alan tüm fiiller, birleşik fiiller ve deyimler; çalışmada "**ol-, hasta ol-, göz kulak ol-**" şeklinde gösterilmiştir.

Madde başı olarak kullanılan yabancı sözcüklerin alındığı dil, ilgili sözcükten hemen sonra parantez içinde gösterilmiştir: **baca (Far.), direksiyon (Fr.), sofra (Ar.)** vb. Yabancı sözcüklerin alındığı dildeki orijinal şekilleri sadece birden fazla dilin katkısıyla oluşan ve birleşik yazılan sözcüklerde verilmiştir: bedava **(Far. bâd + Ar. hevâ),**

babayani (T. baba + Far. âne), şaraphane (Ar. şerâb + Far. ḫâne) vb. **Kenar mahalle, keyif ehli** gibi birden fazla sözcükten oluşan ve **kıymetli, kibarlık** gibi Türkçe yapım ekleriyle türetilen madde başı ögelerin köken bilgileri verilmemiştir.

Madde başı olarak kullanılan ögelerin dil bilgisindeki görevi kaynak dilden sonra kısaltmalarla ve italik bir şekilde gösterilmiştir: **acayip (Ar.)** ***ünl.*** **/ aciz (Ar.)** ***a.***

Çok anlamlı madde başı sözcüklerin dil bilgisinde tek görevi varsa o görev sadece bir kez yazılmıştır. Örneğin "içli" sözcüğü tüm kullanımlarda sıfat görevinde olduğundan ilgili görev şu şekilde verilmiştir:

içli *sf*. 1. Kolay duygulanıp incinen, duygulu, hisli. "*Ne olurdu, ne olurdu şu içli genç adama on beş, yirmi yıl önce rastlasaydı*." SBK168 2. Duygulandıran, etkili. "*İlk zamanlar söylediği fevkalade içli şiirlerin farkında bile olmuyordu*." İDG98

Çok anlamlı madde başı sözcüklerin dil bilgisi açısından farklı görevleri varsa her görev, ilgili anlamdan önce belirtilmiştir:

kolay 1. *sf*. Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen; asan, güç (II) ve zor karşıtı. "*Ondan ötesi kolaydı*." YK38 2. *a.* İşlerin kolayca yapılmasını sağlayan şey; kolaylık. "*Ama ben bulmuştum gözetlemenin kolayını*." BK311 3. *zf*. Kolayca, sıkıntısız bir biçimde, basitçe. "*Kolay gelsin anne*." KY4

Yapı bakımından birbirine benzeyen ve eş sesler bulunduran sözcükler Romen rakamlarıyla birbirinden ayrılmıştır: **ay (I), ay (II), ay (III); bağ (I), bağ (II)** vb.

Bazı sözcükler eserlerde imla olarak hem ayrı hem de birleşik şekilde kullanılmıştır. Bu durumda TDK kullanımı doğru kabul edilmiş, diğer kullanım bk. kısaltması ile doğru biçimlerine gönderilmiştir:

bit yeniği bk. bityeniği. "*Ne bit yeniği olacakmış*?" KY202

bityeniği *a.* Bir işin gizli kalmış kötü ve aksak yanı, kuşkulu bir nokta, kurtyeniği. "*İşin içindeki bityeniğini sezmişti*." DE181

Özel isimlerin birden fazla şekilde kullanıldığı durumlarda da kullanımların sadece birinde tanımlama yapılmış diğer tüm kullanımlar gönderme yoluyla verilmiştir:

Abanoz* bk. Abanoz Sokağı. "*Sonra da coşkun bir sarhoş kalabalığı hâlinde gittikleri Galata, Yüksekkaldırım, Abanoz, Ziba...*" VV183.

Abanoz Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Abanoz Sokağı'ydı saptıkları sokak*." GK181

Tamamı yerine bir kısmı verilen söz gruplarında eksik olan sözcük veya sözcükler köşeli parantez içinde [ ] verilmiştir: **ak koyun kara koyun [geçit başında] belli olur, anlayana sivrisinek saz, [anlamayana davul zurna az]** vb.

Orhan Kemal'in çalışmamıza konu olan 41 eseriyle ilgili ayrıntılı bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1.

İncelenen Eserler

Sıra	Eser Adı	Alıntı Sayısı	Sayfa Sayısı	Sözcük Sayısı	Yayın evi	Basım Yılı / Sayısı	İlk Basım Yılı
1.	72. Koğuş	770	98	15199	Everest	2010/21	1954
2.	Arkadaş Islıkları	1072	254	45419	Everest	2014/10	1968
3.	Avare Yıllar	897	120	24513	Everest	2016/19	1950
4.	Baba Evi	831	97	19637	Everest	2016/30	1949
5.	Bereketli Topraklar Üz.	1468	377	70520	Everest	2021/56	1954
6.	Bir Filiz Vardı	1291	284	54329	Everest	2020/13	1952
7.	Cemile	1121	150	28567	Everest	2021/105	1952
8.	Çamaşırcının Kızı / Küçücük	667 546	125	12043 10569	Everest	2020/11	1952 1960
9.	Devlet Kuşu	1051	260	47867	Everest	2014/10	1958
10.	Dünya Evi	1046	256	51195	Everest	2010/9	1958
11.	Ekmek Kavgası	1128	158	27926	Everest	2012/18	1952
12.	El Kızı	1538	398	81585	Everest	2015/20	1960
13.	Eskici ve Oğulları	1666	378	78023	Everest	2021/59	1962
14.	Evlerden Biri	1197	258	53621	Everest	2021/17	1966
15.	Grev	1301	224	40950	Everest	2007/5	1954
16.	Gurbet Kuşları	1468	372	75638	Everest	2015/11	1962
17.	Hanımın Çiftliği	1315	351	70560	Everest	2021/22	1961
18.	İki Damla Gözyaşı / Serseri Milyoner	603 729	294	23691 61224	Everest	2019/8	1957
19.	Kaçak	889	226	42386	Everest	2019/17	1970
20.	Kanlı Topraklar	1295	377	82408	Everest	2012/9	1963
21.	Kardeş Payı	680	112	18266	Everest	2021/10	1957
22.	Kırmızı Küpeler / Babil Kulesi	1227 526	365	43183 14679	Everest	2007/4	1974
23.	Kötü Yol	930	226	44831	Everest	2012/10	1969
24.	Murtaza	1069	438	66504	Everest	2014/21	1952
25.	Müfettişler Müfettişi / Üçkâğıtçı	987 1113	599	60263 63729	Everest	2020/13	1966 1969
26.	Oyuncu Kadın / Gâvurun Kızı	442 468	191	15445 20267	Everest	2021/8	1975 1959
27.	Önce Ekmek	693	120	18845	Everest	2020/21	1968
28.	Sarhoşlar	910	146	23274	Everest	2021/14	1951
29.	Sokaklardan Bir Kız	1013	330	68737	Everest	2019/14	1968
30.	Sokakların Çocuğu	747	232	45135	Everest	2020/10	1963
31.	Suçlu	1012	328	64760	Everest	2014/14	1957
32.	Tersine Dünya	524	122	24332	Everest	2021/10	1986
33.	Vukuat Var	1284	410	82616	Everest	2022/23	1958
34.	Yağmur Yüklü Bulutlar Dünyada Harp Vardı	1034 512	321	36959 13522	Everest	2017/7	1974 1963
35.	Yalancı Dünya	1133	346	72035	Everest	2019/11	1966
	TOPLAM	**40193**	**9343**	**1815242**			

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Sözlük

A, a

a, A Türk alfabesinin ilk sırasında yer alan ve A adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından kalın ünlülerin düz ve geniş olanını gösterir. "*Otellerin pisliği, lokantaların sağlık kurallarına uymaması, sokaklar, esnaf, A'dan Z'ye kadar her şeyin bozuk olduğuna dair düzenleyeceği rapordan da ne çıkacaktı*?" MM136 **A'dan Z'ye kadar** baştan aşağı, tamamen, tamamıyla, bütünüyle. "*Emniyet demek, bir memleketin A'dan Z'ye kadar her türlü asayişiyle ilgili ve bu asayişin tanziminde birinci derecede görevliler ocağı demektir*." MM137

a *ünl*. Şaşma, hatırlama, sevinme, acıma, üzülme, kızma vb. duyguların anlatımına güç kazandıran söz. "*A! Ağabeyimden*." KY83 **a ma*** a falan. "*A'sı masi yok*." HÇ163

aba (Ar.*)* 1. *sf.* Yünün dövülmesiyle elde edilen kalın ve kaba kumaştan yapılan. "*Lacivert abadan gocuğuna sıkı sıkı sarınıp evden fırladı*." SUÇ240 2. *a.* Bu kumaştan yapılan ve dervişlerce giyilen hırka. "*Kadın, kız çevren çok dar da onun için abayı yakıvermişsin önüne çıkan ilk kıza*." ARK171 **abayı yak-** aşırı biçimde gönül vermek, tutulmak, âşık olmak. "*Şimdi de sendikacılara mı abayı yaktı yoksa?*" BFV277

abajur (Fr.) *a.* Işığı bir yere toplamak, doğrudan doğruya gözlere vurmasını önlemek için kullanılan, kâğıt, kumaş, maden veya renkli camdan yapılmış lamba siperi. "*Tam tepesindeki abajurun tatlı turuncu ışığı altında, fildişinden yontulmuş gibi, sımsıkıydı*." DK77

abalı *sf*. Hamisi, koruyucusu, destekçisi olmayan (kimse). "*Hele romancı geçinenler böyle savaşların komutanları, gerekirse vur abalıya'sı olmamalı mı*?" BFV246

aban- 1. Eğilerek bir şeyin, bir kimsenin üzerine kapanmak. "*Belki de iri gövdesiyle abanmıştı kadının üstüne*!" HÇ201 2. Bir yere veya bir kimseye yaslanmak, dayanmak. "*Arka pencereye büsbütün abandı*." ÖE116 3. *argo* Bir şeyin veya bir kimsenin üzerine çöküp çullanmak. "*Öyle abanmıştı ki nefes bile alamıyordu*." EK374

abanabil- Abanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Delikanlıya daha fazla abanabilmek için kendini olduğundan daha sarhoş gösteriyor, genç adama yaslandıkça yaslanıyordu*." GAV181

abanıl-* Abanma işi yapılmak. "*Dışarıdan kapıya abanılıyor, koca kapı ta rezelerinden sarsılıyordu*." HÇ352

abanış *a*. Abanma işi. "*Aklına, geçen hafta, onun kolları arasında dans edişi, ona abanışı geldi*." İDG37

abani *sf*. Abani adlı ipek kumaştan yapılmış. "*O kaşlar, o gözler, o abani sarık...*" KK177

abanoz (Yun.) 1. *a.* Koyu, parlak siyah. "*Kafasından, lutr mantosu, abanoz siyahı saçları, etrafları çürümüş iri siyah gözleriyle Handan geçti*." İDG59 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Kesekâğıt toptancısının iri siyah gözlü, abanoz saçlı Şerife'si*!" KP103

Abanoz* *a.* 1. Abanoz Sokağı. "*Sonra da coşkun bir sarhoş kalabalığı hâlinde gittikleri Galata, Yüksekkaldırım, Abanoz, Ziba...*" VV183 2. *argo* Bu sokağın adından anlam genişlemesi yoluyla genelev, kerhane. "*Kastamonulu bir sır verircesine, 'Abanoza gidelim mi?' dedi*." GK181

Abanoz Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Abanoz Sokağı'ydı saptıkları sokak*." GK181

abarruh* *ünl*. Şaşma ve korku ünlemi. "*Bir ara öyle titremeye başladı ki, abarruuuuh, dedi, abarruuuuh*! BTÜ62

abart- 1. Bir nesneyi veya durumu olduğundan daha önemli, daha büyük veya daha çok göstermek, mübalağa etmek. "*Nuh mahsustan abarttı*." MUR189 2. Bir iş, bir davranış vb.nde gereğinden fazlasına kaçmak, aşırıya kaçmak. "*Kahkahalarla güldükten sonra, amma da abartmışsınız birader, dedi*" AY173

abartılı 1. *sf*. Olduğundan fazla gösterilen; abartmalı, mübalağalı. "*Onlara dair abartılı hikâyelerin tesiriyle olacak, Ermenileri korkunç, sarı yüzlü, saçı sakalına karışmış düşünürdüm*." BE20 2. *zf*. Abartarak, abartılı olarak, mübalağalı bir biçimde. "*Patronunu iştahlandırmak için abartılı konuştu*." SBK139

abartma *a*. Abartmak durumu; izam (II). "*Serseri milyonerin bu sözlerinde zerrece abartma yoktu.*" SM242

abat (Far.) *sf*. Şen, rahat olan. "*Ne abat eder adamı ne berbat.*" EVO56 **abat et-** zenginleştirmek. "*Ne abat eder adamı ne berbat.*" EVO56 **abat ol-** rahata kavuşmak, gönenmek. "*Zulüm ile abat olan, encamı berbat olur.*" HÇ16

abba (Der.) *a*. Abla, büyük kız kardeş. "*Abba, mamma*!" EVO240

abdest (Far.) *a.* İslam dinine göre namaz kılmak, Kur'an okumak, Kâbe'yi tavaf etmek gibi ibadetleri yerine getirebilmek için niyet ederek el, ağız, burun, yüz, kol ve ayakları yıkamak; baş, kulaklar ve boynun iki yanını mesh etmek yoluyla arınma. "*Yoksa bu yaşta başörtüsü başta, abdest, namaz, oruç, hacılar, hocalar ne yapsa boştu.*" KT250 **abdest al-** Müslümanlar, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh ederek temizlenmek. "*Abdest alıyordu ağır ağır namazını kılıyordu*." ÖE81 **abdest boz-** idrar veya dışkı yapmak. "*Abdest bozmaktan vazgeçti*." MM67

abdesthane (Far.) *a*. İnsanın dışkısıyla idrarını boşalttığı yer; tuvalet. "*Abdesthane, gusülhane hem da…*" DK24

abdestli *a.* Abdest almış (kimse). "*Abdestli, namazlı, ağzı sıkı bir Allah adamısınız*." KT249

abdestli namazlı* *sf.* Din inancı güçlü, din kurallarına bağlı, dinin emirlerini yerine getiren (kimse); dindar. "*Abdüssamet Efendi de kendi akran, abdestli namazlı, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmaz, sabahın erken saatlerinden akşam paydosuna kadar önündeki defterlerde bitmez tükenmez toplamalar yapardı*." SUÇ44

abdiâciz (Ar.) *a.* Kişinin alçak gönüllülük göstermek amacıyla kendisini tanımlamak için söylediği bir söz. "*Aman efendim, rica ederim, abdiâcize karşı*!" YYB108

Abdülaziz* *öz. a.* 1861-1876 yılları arasındaki Osmanlı Padişahı (1830-1876). "*Dedem, cennetmekân Abdülaziz'in sofrasında...*" ÜÇK384

Abdülhak Hamit* *öz. a.* Türk şair ve tiyatro yazarı (1852-1937). "*Abdülhak Hamit ağzıyla cevapladı*." SM194

Abdülhamit* *öz. a.* 1876-1909 yılları arasındaki Osmanlı Padişahı (1842-1918). "*Abdülhamit'in Arnavut tüfekçileri gibi, istemiyorum.*" VV112

abe *ünl*. Seslenmek ve dikkati çekmek için özellikle Rumeli'de kullanılan bir söz. "*Abe nereye gidersın*?" DK27 **abe mube*** abe falan. "*Lan bırak abeyi mubeyi*." MM185

abey (Der.) *a.* Ağabey. "*Yahu kalk, abey, çok ayıp oluyor.*" ÜÇK420

abıkat (Der.) *a*. Avukat. "*Bu abıkat var ya, dedi.*" ÇK126

abi *a.* Büyük erkek kardeş; ağabey. "*Sayi mi sülersin be abi*?" ÇK89 **abi mabi*** abi falan. "*Bana bak Cevdet, yok artık abi mabi, oldum senden ihtiyar*." SBK335

abide (Ar.) *a.* Önemi ve değeri çok olan eser veya kişi; anıt. "*Çünkü oturduğu semtte onu namus abidesi ve ahlaklı tanırlar*." ARK56

abidik gubidik *zf*. Akla ve mantığa uymayan, gereksiz, düşünülmeden söylenen (düşünce, davranış, söz); saçma. "*Ya abidik gubidik twistini öğretmeye kalkması*?" YD75

Abidinpaşa Caddesi* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir cadde. "*Yukarıköy'den Veli Ağa, İngiliz lacivertinden şalvarı, basık, rugan yemenileriyle Abidinpaşa Caddesi'nde kulunç kıra kıra yürürken gözlerinin içi gülüyor, selam verecek, hâl hatır soracak adam arıyordu*." SAR52

abiye (Fr.) *a.* Kadınların özel gün ve gecelerde giydikleri gösterişli, göz alıcı giysi; gece kıyafeti. "*Artık ... abiye elbiseyle sokağa çıkmıyor, frapan kırmızı tayyörünün altına yeşil pabuç giymiyordu.*" HÇ242

abla *a.* 1. Bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşi; aba, bacı. "*Annesiyle ablasını razı etmişti ya, ne iyi olacaktı*!" SÇ29 2. Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın. "*Çamaşırcı Hacer Abla vardı ya*?" KAÇ118 3. Erkeklerin kız veya kadınlara seslenirken söyledikleri söz. "*Fena hiçbir maksadım yok abla*." EB247

ablak *sf*. Yayvan ve dolgun (yüz). "*Ter içindeydi adamın yağlı ablak yüzü*." EB26

ablalı* *sf*. Ablası olan. "*Mahallenin hemen bütün güzel ablalı çocuklarıyla olduğu gibi, Erol'la da şakalaşırdı*." DK61

ablalık *a*. Abla olma durumu. "*Ablalık, annelik, haminnelikten nefret ediyorum*." ARK187

abo (Der.) *ünl*. Şaşma ve korku ünlemi. "*Makineye hele makineye! Abooo*!" GK92

abone (Fr.) *a.* 1. Süreli yayınları, parasını önceden ödeyerek almak işi. "*... boktan bir makbuz imtiyazınızın altındaki gazetelerden birinin abone makbuzu…"* ÜÇK329 2. Bir şeyi sürekli olarak kullanmak için hizmeti verenle sözleşme yapan kimse, sürdürümcü. "*Abonelerin öğle yemekleri hazırlanmıştı*." BE26

aboneli* *a.* Abone. "*Aboneli değilsin ya*!" EVO22

Abraham Lincoln* *öz. a.* Amerikalı siyasetçi, hukukçu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 16. başkanı (1809-1865). "*Aşırı sarhoş masa arkadaşlarına Abraham Lincoln'ün meşhur demokrasi tarifini yapmak için fırsat kollarken kebap evinin karşı köşesinden tiz bir ses yükseldi*." HÇ257

abuhayat (Far. āb + Ar. ḥayāt) *a.* Efsanelere göre içen kimseye ölümsüzlük sağladığına inanılan bir su, bengi su, dirim suyu. "*Suyunda zemzem abuhayatı vardır*." GK36

abuk sabuk *zf.* Akla, mantığa uymayan, saçma sapan bir biçimde, abuk subuk, abidik gubidik. "*Az sonra babası gene şarap kırmızısıyla abuk sabuk gelecek, yemek isteyecek, sigara isteyecek, kahve isteyecek*." KK143

abukat (Der.) *a.* Avukat. "*Tohtur oldular, mehendis oldular, abukat oldular da ne*?" CEM34

abur cubur *sf.* İşe yaramayan, boş. "*Abur cubur ne demek*?" KT310

acaba (Ar.) *zf.* Merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz, acep. "*Bilmem, koskoca adam kıskanıyor muyum acaba*?" KK169

acar (Ar.) *sf.* Güçlü ve becerikli, çevik, enerjik. "*İslahiyeli Hamdi derler, acar bir oğlan vardı, bilekli de*." BTÜ33

acayip (Ar.) 1. *sf.* Sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı. "*... bir gözü kör başını apış arasına sokup ve acayip bir hayvanı hatırlatarak yolculara bakmaya başladı*." ÇK119 2. *ünl.* Şaşma anlatan bir söz. "*Acayip*!" HÇ44

acayipleş- Başkalaşmak, yadırganacak bir duruma gelmek. "*Şişmanlamak için aç karnına şarap içer, başını usturayla yaz kış kazıtıp acayipleşirdi.*" AY179

acayipleştir- Yadırganacak bir duruma getirmek. "*Hele burun köklerine akmışa benzeyen şaşı gözleriyle, onu büsbütün acayipleştiren külot pantolon giyip ata binme merakı*!" MM87

acayiplik *a.* Acayip olma durumu, yabansılık, gariplik, tuhaflık. "*Ali, bir acayiplik vesilesi olmaya alıştı*." EKM108

aceba (Der.) *zf.* Acaba. "*Öyle dediğimi kim duyduydu aceba*?" GR35

acele (Ar.) 1. *sf.* Hızlı yapılan, çabuk, tez, ivedi. "*Acele dersim yok*!" EB81 2. *zf.* Vakit geçirmeden, tez olarak. "*Acele yatırılması lazım hastalarımız var*." EVO373 3. *a.* Tez davranma gerekliliği. "*Gerçi acelesi yoktu*." HÇ289 **acele et-** 1. çabuk davranmak, ivmek. "*Niçin acele ettin birader*?" DE217 2. telaş etmek, sabırsızlanmak. "*Acele etme, gelecek*." YK92 **aceleye gel-** bir iş yapılırken zaman yetersizliğinden dolayı gereken önem verilememek. "*Bu işler asla aceleye gelmezdi*." ÜÇK353

acele acele* *zf.* Çok ivedi, zaman yitirmeden. "*Soğuk soğuk ürpererek yataktan kalkıp acele acele giyiniyorum*." AY164

aceleci *sf.* Tez iş gören, çabuk davranan, canı tez, farfara, fırtına gibi, içi tez, ivecen, iveğen, kıvrak, sabırsız, tez canlı, telaşlı, acul. "*Ulan amma da acelecisin be*!" SBK136

acelecilik *a.* Aceleci olma durumu, ivecenlik. "*Tuhaf bir acelecilik vardı içinde*." SBK250

Acem (Ar.) *öz. a.* İran ülkesi. "*Peki, Acem şahı kızını ne zaman verir*?" KK241

Acem kılıcı *a.* İki tarafı keskin olan kılıç. "*Benimki Acem kılıcı*!" HÇ137

Acem palası* *a.* Acem kılıcı. "*Muhtar, Acem palası gibi iki yanı kesme Yusuf, dedi*." GK226 **Acem palası gibi** her iki tarafı da idare edebilen, güvenilmez (kimse). "*Muhtar, Acem palası gibi iki yanı kesme Yusuf, dedi*." GK226

acemi (Ar.) *sf.* 1. Bir işin yabancısı olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen. "*Küfürler, yüz eğrileri, hart hart kaşınmalar, öte yanda da Âşık Hasan'ın bir hayli acemi bağlaması…*" GK76 2. İşinde, mesleğinde yeni olan, toy. "*Bu adamlar acemi mi*?" BTÜ344

acemice *zf.* Acemi bir biçimde; acemicesine, toyca. "*Başımı çevirmeye kalmaz, pembe, yeşil, mor ipliklerle acemice işlenmiş beyaz bir perde*

gerisinde, birbirine dayalı iki kadın başı fısıldaşır.” AY188

acemilik *a.* 1. Acemi olma durumu. “*Onun için, nöbetçiliğin ne demek olduğunu sadece acemilik devresindeki bölük derslerinde şöyle bir öğrenmiş, pratik görmediği için unutuvermişti*.” ÜÇK340 2. Acemice davranış. “*Cevdet ... kravatı hep o değişmeyen acemilikle bağlamıştı*.” SBK208

Acem'in Kahvesi* *öz. a.* 20. yüzyılın ilk yarısında, Kadıköy rıhtımındaki vapur iskelesinin karşısında bulunan ve bir Acem tarafından işletilen mekân. “*Nuruosmaniye'deki Acem'in Kahvesi ne diye kiralanmasın*?” DK180

acenta (İt.) *a.* Acente. “*Ödedim mi, tak, hemen yeni bir taksi çekerim acentadan*.” GAV120

acentacı* *a*. Belirli bir firma veya ürün gamı adına faaliyet gösteren ve bu firmaların ürün veya hizmetlerini pazarlayan bağımsız temsilci. “*Heeey, acentacı*!” HÇ78

acente (İt.) *a.* Bir kuruluşun yaptığı işi onun adına kazanç karşılığında yürüten daha küçük kuruluş. “*Acente sahibi ama çok tatlıdır*.” ÜÇK504

acep (Ar.) *zf.* Merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz; acaba. “*Ne der Allah baba bu işe acep*?” ÇK71

acı 1. *a.* Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı. “*Niçin yavrum? Acı mı*?” ARK154 2. *sf.* Tadı bu nitelikte olan. “*Acı soğan gözlerini büsbütün yaşartıyor*.” DE16 3. *a*. Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü, keder, elem. “*Çukurlarına gömülü gözleriyle kadınlar, çocuklarının feryadı ve ölüm acısına kanıksamış kadınlar çok az konuşarak beklerler*.” BTÜ170 4. *sf.* Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü. “*... hayvanın bu acı haykırışlarına annem koşardı*.” BE13 5. *sf.* Keskin, şiddetli. “*Dışarda karlar savrulur, acı rüzgâr kendini yerden yere çalar, sonra baharlar gelir, evde gecelerce süren bu atışma değişmezdi*.” ÖE11 6. *sf.* Çarpıcı, göz alıcı (renk). “*Acı kırmızı dökarlı tekrardan Ayten'in koluna girmişti*.” KÜÇ40 7. *a.* Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırap. “*Ayaklarındaki nasırların acısını duymuyordu*.” BFV244 **acı duy- (veya çek-)** 1. ağrı, sızı duymak. “*Köpeğin çaresiz bir teslimlikle yan yatan, gözleri kapalı, elleri düşmüş, acı duyan fakat artık inlemeye gücü kalmayan sükûtu evvela çocukların, sonra onları çevreleyen daha büyük, daha, daha büyüklerin neşesini kaçırdı*.” EKM19 2. üzülmek, üzüntü içinde kalmak. “*Haldun Ağabeyim yanı başımda, burnumun dibinde olmasa bu kadar acı çekmeyeceğim.”* İDG15 **acı patlıcanı kırağı çalmaz** `herhangi bir duruma alışkın olan kimseyi benzer kötü durumlar etkilemez` anlamında kullanılan bir söz. “*Leyleğin attığı yavru, kırağıların bile çalmadığı acı patlıcan*.” AY151 **acı söyle-** olumsuz bir davranış karşısında gerçeği olduğu gibi söylemek. “*Ben söylersem acı söylerim, sözüm dokunur*.” EVO23 **acısını al-** öç almak. “*O Topal'dan bunun acısını almazsam…*” EVO175 **acısını çek-** yapılan yanlış bir işin doğurduğu sıkıntı ve üzüntü içinde bulunmak. “*Bir şey olmak isteyip de olamamanın acısını çektiniz mi hiç?*” BFV272 **acısını çıkar-** uğradığı maddi veya manevi zararı giderici bir iş yapmak. “*Yarın geç vakte kadar uyur, geceki uykusuzluğunun acısını çıkarırdı*.” MM117

acı- (I) Acılı, ağrılı olmak. “*Birden, sırtındaki kurşun yarası acıdı*.” KAÇ21

acı- (II) 1. Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzülmek. “*Yabancısı olduğum bir şefkatle bana sualler soruyor, acımış görünüyor*.” BE47 2. Merhamet etmek. “*Düne kadar acıdığımız, alay etmeyelim diye kendi kendimizi yediğimiz insanların cakasına bak*.” ARK108

acı acı *zf.* 1. Üzüntülü bir biçimde, dokunaklı olarak. “*Gelin, acı acı bağırıyor*.” EK111 2. Sert ve keskin bir biçimde. “*Kat kapısı birden, gürültüyle açılıyor, bol ışıkla birlikte, acı acı soğan kokusu bir de ev sahibinin erkek yüzlü kızı fırlıyor dışarı*.” BFV90

acı gerçek *a.* Kaçınılmaz durum. “*An geliyor, acı gerçek canınızı sıkıyor.*” BFV247

acı kuvvet *a*. Sert, etkili, zorlu kuvvet. “*Erkeklerde avareliği, huysuzluğu, uzun boyu, acı kuvveti severdi*.” DK107

acı söz *a.* Kişinin onuruna dokunan, gönlünü inciten söz. “*Eskiden olduğu gibi, kucağına alıyor, öpüyor, saçlarını okşuyor, üvey annesiyle babasının acı söz söyleyip söylemediklerini, dövüp dövmediklerini soruyordu*.” SUÇ13

acıca *sf.* Oldukça acı. “*Acıca olsun ha ağa*” EVO156

acık (Der.) *zf.* Biraz, azıcık, pek az. “*Çömel hele acık*!” HÇ120

acık- Yemek yeme gereksinimi duymak. “*Acıktık be*!” KY45

acıklı *sf*. 1. Acındıracak, acı verecek nitelikte olan, dokunaklı, üzücü, koygun. "*Her zaman alnını demirlerine dayayıp uzaklara, taa uzaklara bakarak acıklı türkü söylediği pencerenin önüne oturttu*." İDG102 2. Acı görmüş, yaslı, kederli. "*Onlar her şeyden acıklıydılar*." EKM39

acılı *sf*. 1. Acı katılmış olan. "*Tam da yağlı, bulgurlu, acılı yiyeceklerle rakının havası*." YYB40 2. Acısı olan, kederli. "*Boğazlanmaya götürüldüğünü anlayan bir koyunun acılı hâli içindeydi*." DE188

acılık *a*. Acı olma durumu. "*Acılığına bakma*." OK47

acıma *a*. 1. Acımak durumu. "*Yağmurla güneşin acıması yoktur*." BTÜ170 2. Başka bir kimsenin veya canlının mutsuzluğuna karşı duyulan üzüntü, merhamet. "*Acımanın ne işlerine yarayacağını düşünecektim herhâlde*." KK35

acıma duygusu *a*. Kişinin karşılaştığı üzücü herhangi bir durum üzerine acıma duyması, acıma hissi. "*Acınacak hâldeydi şüphesiz ama kulağının duvar kadar duymazlığı acıma duygusu yerine gülmeyi getiriyordu kişinin aklına*." KK61

acıma hissi *a*. Acıma duygusu. "*Jilet Nuri yumulu gözleri gerisinde dehşetli bir acıma hissi içinde eriyedursun, birden bir çığlık, bir sesler karmaşığı yükseldi*." KK164

acın- 1. Acıma işine konu olmak. "*Acınacak insan var, acınmayacak insan var*." EKM31 2. Başkasının hesabına üzülmek, yazıklanmak, yerinmek. "*Onlar da acınarak başlarını sallıyorlardı*." BE44

acındır- Birinin acımasına yol açmak, birini merhamete getirmek. "*Onu acındıracak bir yalan uyduruverirdi*." SBK94

acınma *a*. Acınmak durumu. "*İnsanlar kızılmaya değil, acınmaya ve sevilmeye muhtaçtırlar*." AY177

acıt- Ağrı, sızı duyulmasına sebep olmak. "*Canımı acıtıyorsun*!" DE173

acıyış *a*. Acıma durumu. "*Acıyışım; gençsin, yakışıklısın, babayiğitsin*." VV326

aci (Der.) *a*. Acı. "*Hem alırlar soluk hem de içerler bir filcan aci kahvemizı*." DK98

aci- (Der.) Acımak. "*Eeeeh, belkim acimıştir Allah, bakacaktir yüzümüze*." DK56

aciz (Ar.) *a*. 1. Gücü bir işe yetmez olanın durumu, güçsüzlük. "*Ağlamak aciz insanların harcı değil miydi*?" DE239 2. Beceriksizlik. "*Sonra, elinde selahiyet olduğunu, hapishanenin başgardiyanı olduğunu, müdür olmadığı zamanlar hapishane müdürünün selahiyetini kullanabileceğini düşününce bu sefer kendine, kendi aczine kızdı*." EKM158

âciz (Ar.) 1. *sf*. Gücü bir işe yetmez olan, güçsüz. "*Açlıktan nefesim kokuyormuş da karnımı doyurmaktan acizmişim de…*" ARK19 2. *zf*. Güçsüz veya beceriksiz bir biçimde. "*Çünkü Yusuf'u hiç böyle yenik, zavallı, âciz görmemişti*." BTÜ101 3. *a*. Alçak gönüllülük gösteren kimsenin kendisinden söz ederken söylediği söz. "*Âcizleri, bir film şirketinde aylıklıyım*." KK263 **âcizleri** alçak gönüllülük göstermek için `ben` zamiri yerine kullanılan bir söz. "*Âcizleri, bir film şirketinde aylıklıyım*." KK263

acizlik *a*. Beceriksizlik, güçsüzlük. "*İstanbul, İzmir işçileri karşısında acizliklerini hazmedemiyorlar*." KT152

actif* (Fr.) *a*. Bir kişiye ait para ile ölçülebilen hakların bütünü; mal varlığı, mamelek. "*Hâlbuki Paris'te prodüktör, yıldan yıla cari hesabındaki actife şöyle bir göz atar, o kadar, işletmecinin istediğini değil, sanatın dilediğini yapar*." YD59

actualite* (Fr.) *a*. Güncellik; günlük olaylar, günün konusu. "*Sonra, tarihî filmler, tarihî filmlerin coşturucu niteliğini gerektiren actualite isterler*." YD106

acur *a*. Kabakgillerden, kabuğu çizgili ve tüylü, yeşil veya sarımtırak, üzeri yeşil lekeli, irice bir meyve. "*… sarı hıyar, acur, biber turşuları bol bol çıkarılır, kısırlar, batırıklar, bol soğanlı bulgur pilavları hazırlanırdı*." BE14

acuze (Ar.) *a*. Huysuz, yaşlı kadın. "*Benim acuze ne rüyada ne de günlük hayatımda*." EB19

aç 1. *sf*. Yiyecek bulamayan. "*Yalınayaklı, partallar içinde aç bir kalabalık*!" DHV316 2. *sf*. Yemek yemesi gereken, tok karşıtı. "*Karnı da bir açtı ki*!" YYB156 3. *sf*. Çok istekli, hevesli. "*… çokluk da yastığını bacakları arasına alıp sarılıyordu ona genç kızlığının ilk aç istekleriyle*." SBK96 4. *zf*. Karnı doymamış olarak. "*Haftalardır kovalanmanın, hemen hemen uyumamanın, çokluk aç yatıp aç kalkmanın, zaman zaman soğuğun verdiği*

bıkkınlık içinde bezgindi.” SUÇ260 **acından öl-** 1. çok acıkmak. “*Fransız işgali sırasındaki Kaçkaç'ta, Toroslara sığındığımız yıllar, acından ölürsün de nefsi komşun, hısmın, akrabana açım diyemezsin*.” KAÇ79 2. aşırı derecede yoksul olmak. “*Antranik'in dostça ilgisi olmasa acından ölmese bile meteliksiz kalacaktı.”* GAV141 **aç bırak-** yiyecek vermeyerek karnını doyurmasına engel olmak. “*Bunlar beni işletiyorlar, bütün kazancımı elimden alıyorlar, beni dövüyorlar, aç bırakıyorlar.*” YD341 **aç kal-** 1. karnını doyuramamak. “*Demek çocuk aç kalmış, ne yapsın?*” MUR437 2. yoksulluğa düşmek. “*Yarın belki de aç kalır, sefil perişan olur.*” HÇ121 **aç it fırın yıkar** `aç kimse karnını doyurmak için önüne çıkan engellerin tamamını aşar ve isteğini elde eder` anlamında kullanılan bir söz. “*Aç it fırın yıkar*!” KP3 **aç kurt gibi** büyük bir istekle. *“... iki kardeş alaçığın önüne çömelerek, tarlaya aç kurtlar gibi dalmış irili ufaklı, kadınlı erkekli ırgatların çalışmasına daldılar*.” EVO328 **aç tavuk kendini arpa ambarında sanır** `insanlar, yokluğunu, yoksulluğunu çektikleri şeyler için olmayacak hayaller, düşler kurar` anlamında kullanılan bir söz. “*Aç tavuk rüyası mı? Aç tavuğun arpa rüyası.*” DK36

aç- 1. Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek “*Gene de kapıyı açtı*.” DE26 2. Bir aygıtı, bir düzeneği çalıştırmak. “*Elektriği açtı*.” GK135 3. Sarılmış, katlanmış, örtülmüş veya iliklenmiş olan şeyleri bu durumdan kurtarmak. “*Gitti, hiç sebepsiz, çantasını açtı*.” EKM28 4. Bir konu ile ilgili konuşmak. “*Ona oğlunun müracaatı hakkında bir şeyler açacak, hiç olmazsa iznini isteyecekti*.” BE62 5. Birbirinden uzaklaştırmak. “*Kollarını açtı*.” SM186 6. Avunmak veya danışmak üzere söylemek, içini dökmek. “*Meseleyi açmak, fikir danışmak geliyordu içinden*.” DE41 7. Ayırmak, tahsis etmek. “*Demek, Fatma'nın beyba'sı köşkleri, İstanbul, Suadiye'deki köşkleri, yemek takımları, film için açacakları kredi vız gelmişti*?” YD77 8. Görünür duruma getirmek. “*Gülizar'sa mahsustan açıyor, oğlanı huylandırmaya çalışıyordu*.” VV264 9. Engeli kaldırmak. “*Yolu yoluyla, ormanı baltayla açmakta üstüne yoktu*.” HÇ249 10. Beğenmek. “*Seni açmaz da.*” BFV262 11. Yakışmak, güzel göstermek. “*Lacivert elbisenle mavi de bağlayabilirsin ama kırmızı insanı daha çok açar, daha çok dinamik gösterir*.” GK97 12. Bulutların dağılmasıyla gökyüzü aydınlanmak. “*Gece şarıl şarıl yağan yağmurdan sonra, sabahleyin hava açmıştı*.” YYB86 13. Bir kuruluşu, bir iş yerini işler duruma getirmek. “*Köfteci dükkânı açacaktık*.” DK93 14. Yarmak. “*Karnımı açacak, midemi dışarı çıkaracak, karaciğer, safrakesesi mafrakesesi oynayacak*.” KK68 15. Sıkılganlığını, utangaçlığını gidermek. “*Sen açılacaksın, sonra da hiç farkına vardırmadan açacaksın onları*.” KK222 16. Bir şeyi, bir yeri oyarak veya kazarak çukur, delik oluşturmak. “*Hemen oracıkta açtıkları bir çukura gömüp üzerini örttüler*.” OK90 17. Rengin koyuluğunu azaltmak. “*Koyu siyah sıvıyı suyla eritip açtıktan sonra fincanı kaynanasına götürdü*.” EVO227 18. Bir toplantıyı, etkinliği başlatmak. “*O dilekçeyi verip boşanma davasını açtıktan sonra itler gibi pişman olmuştu ama iş işten geçmişti*.” ÜÇK570 **açtı ağzını, yumdu gözünü** `öfkelenerek veya kızarak ağır sözler söyledi` anlamında kullanılan bir söz. “*Necla açtı ağzını, yumdu gözünü*.” BFV174

aç acına* *zf*. Aç açına. “*Karısını uyandırmaya kıyamadan, aç acına*!” GR91

aç açına *zf*. Aç olarak, bir şey yemeden. “*Fakülteye aç açına gittiğim, açlıktan kıvrandığım günler, geceler çok oldu*!” YYB234

aç biilaç *zf*. Aç ve bakımsız bir biçimde. “*Koca Rusya'da dokuz yıl, tam dokuz yıl, aç biilaç dolaştıktan sonra memlekete gelebilmiş*.” YYB84

aç karnına *zf*. Mide boşken, henüz bir şey yiyip içmemişken. “*Kadın, neler yedirmedim biçareye, dedi; şeftali yaprağını kaynat, sabahleyin aç karnına içir dediler, içirdim*.” SAR30

açabil- Açma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Şüphesiz alabildiğine hürdüm, fabrika kurup, seyahatler yapıp, kafam kızarsa banka bile açabilecek kadar*!” AY177

açacak *a*. Şişelenmiş bazı içeceklerin kapaklarını açmaya yarayan araç. “*Kutu açacağını getir*!” GK161 **açacak maçacak*** açacak falan. “*Açacak maçacak, bilmem.*” GK161

açgözlü *sf*. Mala, yiyeceğe ve içeceğe doymak bilmeyen, açgöz, gözü aç, doymaz, gözü doymaz, tamahkâr, haris, hırslı, tokgözlü karşıtı. “*Herifse yağlı lokmayı gövdeye indirirken arada kemikleri bize atan açgözlü!*” KT99

açgözlülük *a*. Açgözlü olma durumu, doymazlık, gözü doymazlık, harislik, tamahkârlık, tamah. “*Yıllar yılı toprağın çeşitli ürünlerini korkunç bir bencillik ve tükenmez bir açgözlülükle aralarında paylaşıp kilit altına almaktan çekinip utanmadılar*.” KT288 **açgözlülük et-** bir şeye karşı aşırı istek duymak, doyumsuzca davranmak, tamahkârlık etmek.

"*Sen sen ol, kumarda açgözlülük etme."* BTÜ134

açı *a*. Görüş, bakım, yön, anlayış biçimi. "*Bütün ömrü boyunca tek açıdan mı bakacaktı dünyaya*?" SAR99

açık *sf*. 1. Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı. "*Muhasebeciyse, masasında açık kocaman defterine kapanacaktı*." KK36 2. Engelsiz, serbest. "*Bindiniz, önünüz de açık*." BTÜ21 3. Örtüsüz, çıplak. "*Beyaz tuvaletinin fazla açık göğsünden çıkardığı sigara paketinden bir sigara yaktı.*" ARK176 4. Gizliliği olmayan, olduğu gibi görünen. "*Çok açık bir haksızlıktır bu*." GR89 5. Kolay anlaşılır, vazıh. "*Memurin Kanunu çok açık, malum ya*!" DE237 6. Bir gereksinimin karşılanamaması durumu. "*... odalar süpürülmüş, kâtipler ne yapmış yapmış kasa açıklarını kapatmışlardı*." MM98 7. Rengi koyu olmayan, koyu karşıtı. "*Doğunun açık kayısı rengi hızla koyulaşıyordu*." GK364 8. Belirgin bir biçimde. "*Açık konuşacağım*." BFV242 9. Sevişme sahnelerini bütün çıplaklığıyla anlatan (kitap, resim, film vb.). "*Bu yakınlarda sekiz milimetrelik birtakım açık filmler getireceğini söylemişti*." EB140 10. Her türlü düşünceyi hoşgörüyle karşılayabilen, etkisinde kalabilen. "*Dedim ki, Beyefendi, ben açık, serbest gezmek isteyen bir kızım*." YD177 11. Aralığı çok. "*... gerçekten fark açıktı*." ARK74 12. Denizin kıyıdan uzakça olan yeri. "*Denizlere, açık denizlere, kocaman kocaman dalgalı hırçın denizlerin açıklarına açılsalar*." SBK152 13. Belli bir yerin biraz uzağı. "*Otomobil, patozun yirmi metre kadar açığında durdu*." BTÜ354 14. Çalışır durumda olan. "*Demin kafayı çekerken oturduğu, şarap istediği, vaktin geçtiğinden söz ederek şarap vermeyen kebapçı hâlâ açıktı*." VV338 15. Futbolda sağ veya sol başta bulunan oyuncu. "*Santrfor, santrhaf, iç, açık...*" DHV290 **açığa çık-** belli olmak, anlaşılmak. "*Sonra da her şey açığa çıksa…"* SBK149 **açığa çıkar-** işinden çıkarmak. "*Ablası kocaya kaçmış, annesi ameliyat olmuş, babası tahsildarlıktan açığa çıkarılmıştı."* KP39 **açığa vur-** belli etmek, ortaya çıkarmak. "*Gördükleri her yerde, bu hislerini açığa vuran bakış veya fısıltılarından rahatsız oluyordum.*" AY149 **açığını kapat-** eksiğini tamamlamak. *"... odalar süpürülmüş, kâtipler ne yapmış yapmış kasa açıklarını kapatmışlardı*." MM98 **açık et-** sırrını açığa vurmak, ele vermek. "*Şimdi her şeyi açık edecek."* SBK215 **açık kapa-** bütçenin gider fazlasını, para sağlayarak ortadan kaldırmak. "*Bir saydım, dairenin açığını kapadıktan başka artıyor bile*." KP73 **açık konuş-** gerçeği çekinmeden söylemek. *"Ya da içerlememiş, adamla daha açık konuşmak, mümkün olursa hemen senli benli oluvermek için bunu fırsat saymıştı."* TD75 **açık ol-** dürüst davranmak. "*Annesi patavatsız hatta çokluk terbiyesizdi ama Nuran'a karşı hiç bu kadar apaçık olmamıştı şimdiye kadar*." SBK149 **açık söyle-** anlaşılmayan yön bırakmadan anlatmak. "*Ne demek istiyorsunuz yani? Açık söyleyin*." HÇ31 **açıkta bırak-** iş ve görev vermemek. "*Demek milletvekili adayı olabilmek için bekçilikten istifa ettirecekler, sonra da seçimlerde oy vermeyip açıkta bırakacak, böylece işinden uzaklaştıracaklardı ha*!" MUR68 **açıkta kal-** iş ve görev bulamamak. "*Dayım bildiğini okuyacak ben daha kim bilir ne kadar açıkta kalacağım*." GR141

açık açık *zf*. 1. Saklamaksızın. "*Hamurkârların fırına girip çıkan kızlara nasıl sarkıntılık ettiklerini açık açık anlatmıştı*." YD22 2. Bütün ayrıntılarıyla. "*Şimdi artık her şeyi açık açık anlıyordum*." ARK54 3. Her türlü çıkar düşüncesinden uzak olarak, karşısındakine güvenerek, içtenlikle. "*Kaç vakittir sizinle açık açık konuşmak istiyordum*." SM182

açık deniz *a*. Denizin kıyıdan çok uzaklarda bulunan geniş bölümü, engin. "*Denizlere, açık denizlere, kocaman kocaman dalgalı hırçın denizlerin açıklarına açılsalar*." SBK152

açık gri *sf*. Bu renkte olan. "*Daha şimdiden odayı açık mavi, açık gri bir duman tülü kaplamıştı*." MM118

açık grileş-* Açık gri bir renk almak. "*Kasketini aldı, toz içindeydi, rengini yitirmiş, açık grileşmişti*." GK87

açık hava *a*. 1. Bahçe, park gibi yapı dışı olan yer. "*Kahveci Gafur'un parlamasına sebep, 950 seçimleri sırasında Adana'nın çeşitli meydanlarında tertiplenen açık hava gösterilerinde ... iki CHP'linin ağzını burnunu dağıtıp içeri düşmesi nedeniyle olmuştu*." KAÇ92 2. Bulutsuz hava. "*Bilhassa açık havalarda, şehrin motor gürültüsünden usanan birtakım baylar, sandalyelerini sıtma ağaçlarının altına atar, düşünceye dalarlardı*." AY101

açık kalpli *sf*. Düşündüğünü olduğu gibi söyleyen, içi temiz, gizli yönü olmayan (kimse), samimi, açık yürekli. "*Çok açık sözlü, açık kalplisin*." EK149

açık kırmızı *sf*. Bu renkte olan. "*Kudret Yanardağ ... kasabalık gri kostümünü giymiş, açık kırmızı bir kravat bağlamıştı.*" ÜÇK542

açık mavi *sf*. Bu renkte olan. "*Griye çalan açık*

mavi gözleri bulandı.” DHV289

açık pembe *sf*. Bu renkte olan. “*Dudaklarını da açık pembe rujla boyadı, evden çıktı*.” DK102

açık pembeleş-* Açık pembe bir renk almak. “*Necla'nın acı kırmızıyla boyalı dudaktan gene bir an açık pembeleşip kızardı*.” BFV176

açık saçık *sf*. Yüz kızartıcı, edepsiz, müstehcen, cinsel çağrışım yüklü (söz, anlatım). “*Necla öyle açık saçık şeyler anlatmıştı ki, al al olmuştu Filiz'in yanakları.*” BFV76 **açık saçık konuş-** cinsel konularla ilgili sözler söylemek. “*Babasıyla erkek misafirleri gümrah kahkahalarla sofrada atıştırırlarken annesinin yaşlı misafirleri de bir başka odada güle söyleye yemeklerini yerler, açık saçık konuşmalarını çocuklar işitip ahlakları bozulmasın diye bir başka odaya tıkarlardı*.” SBK247

açık saçıklık *a.* Açık saçık olma durumu. “*Bu barlar, bu açık saçıklık, bu erkeklerin azması…*” EK121

açık sarı *sf*. Bu renkte olan. “*Şipşak, kahverengi, kara, açık sarı bir alay çaça pabuç*.” BFV111

açık seçik 1. *sf*. Çok açık, çok belirgin. “*O da bilmiyordu açık seçik adresi*.” KAÇ9 2. *zf*. Çok açık, çok belirgin bir biçimde. “*Bu kez daha da açık seçik gördü külotundaki yamayı*.” KAÇ51

açık sözlü *sf*. Her şeyi olduğu gibi söyleyen, sözünü esirgemeyen. “*Çok açık sözlü, açık kalplisin*.” EK149

açık yeşil 1. *a*. Yeşilin bir veya birkaç ton açığı. “*Ağaçların ardındaysa açık yeşile çalan kül renkli bir sabah başlıyordu*.” GK253 2. *sf*. Bu renkte olan. “*Birinde açık yeşil gözlerine takıldı*.” EVO196

açıkça *zf*. Gizli bir yönü kalmaksızın, kolay anlaşılır bir biçimde, alenen, aşikâre. “*Elini sıkarken gözlerinden taşan mana, kudretli elin titreyişi, ateş gibi yanışı, Suat'ın kayıtsız olmadığını açıkça belirten şeylerdi*.” SM180

açıkçası *zf*. 1. Açık söylemek gerekirse, Türkçesi. “*Araya girenler bir kavgayı, daha açıkçası dayak yemesini önlemişlerdi*.” ÖE101 2. Başka bir amaç gütmeden; düpedüz. “*Açıkçası kızını Cevdet'ten kurtarmasını mı istiyordu yoksa*?” SBK245

açıkgöz *sf*. Uyanık davranarak çıkar sağlayan, imkânlardan kurnazca yararlanmasını bilen, cingöz, uyanık, kurnaz (kimse). “*Bir kedi kadar çevik, açıkgöz olan İzmirli Nusret, lisenin onuna kadar okumuş, cin gibi bir delikanlıydı*.” CEM32

açıkgözlük *a*. Açıkgözlülük. “*Ben arkadan binerken, ineğin biri açıkgözlük yapmasın mı*?” DK41

açıkgözlülük *a*. Açıkgöz olanın durumu. “*Demek mesele diplomada, ilmü irfanda değil yaratılışta; yaratılışın verdiği girginlikte, beceriklilikte, açıkgözlülükteydi*.” GK108

açıkla- 1. Belirtmek, göstermek, açığa vurmak, izhar etmek. “*Sonra uzun uzun açıkladı*.” AY210 2. Bir sorunla ilgili aydınlatıcı bilgi vermek, tavzih etmek. “*Nuran açıkladı*.” SBK12 3. Açıkça söylemek, ifşa etmek. “*Şimdiye kadar hangi sırrını açıkladık, keriz*?” ARK6 4. Bir sözün, bir yazının ne anlatmak istediğini belirtmek, yorumlamak. “*Topal açıkladı*.” KT96 5. Belirtmek, göstermek, açığa vurmak, izhar etmek. “*Melek Hanım arkasından ters ters baktıktan sonra, misafirle oğlu arasındaki tek taraflı ilişkiyi açıkladı*.” İDG59

açıklama *a*. Açıklamak işi; izah, tavzih. “*Aziz Nesin'in Ant'taki açıklamalarına ne dersiniz*?” KK53 **açıklama yap-** herhangi bir konuyu aydınlığa kavuşturmak amacıyla konuşmak veya yazmak. “*Avukat kâtibi … o sıralar çalışmakta olduğu psikolojinin de yardımıyla bekçinin psikopatalojisi üzerine açıklama yaptı*.” MUR142

açıklan- Açıklama işi yapılmak, izah edilmek, ifşa edilmek. “*Bir taşralı, tutucu adamın kızı için müthiş sayılabilecek şeyler Bülent Nejat marifetiyle açıklanmıştı*.” YD285

açıklanma *a*. Açıklanmak işi. “*Gizli yanlarınızın herkesin içinde açıklanmasına siz kızmaz mısınız*?” EB201

açıklayabil- Açıklama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ramazan üzerine imamın gördüğü düşten söz açıp buraya niçin geldiğini açıklayabilirdi ama uygun bulmadı*.” VV168

açıklayıcı *sf*. Bir sorunu gerekli açıklığa kavuşturan. “*Kadının istekli bakışları tahrik edici ve her şeyi açıklayıcıydı*.” HÇ329

açıklayıver- Çabucak veya kolayca açıklamak. “*Hasan Hüseyin onu da açıklayıvermişti*.” DE7

açıklık *a.* 1. Açık olma durumu, aleniyet. “*Sesini dışardan duymasına kızsa bile, sandığın karışıklığıyla, kapağının açıklığına ne diye içerlemişti*?” KAÇ140 2. Boş ve geniş yer,

meydanlık. "*Açıklık bir yerlere gidelim*." DK127 3. Gerçeği olduğu gibi yansıtma durumu. "*Dediğini harfi harfine yapmış, tahliyesinin haftasında Oynak Zekeriya'nın yoluna çıkmış, durumu olanca açıklığıyla anlatmıştı*." TD13

açıktan *zf.* Ayrıca, ek olarak. "*O olmasa herif daha kim bilir ne kadar çalacak, açıktan para kazanacaktı*." EVO342 **açıktan para kazan-** emek ve sermaye olmadan para kazanmak. "*O olmasa herif daha kim bilir ne kadar çalacak, açıktan para kazanacaktı."* EVO342

açıktan açığa *zf.* Belirgin olarak, göz göre göre, ulu orta. "*Onun için Fikret'in açıktan açığa herhangi bir itliğinden değil, Nuran'ın ona gönül vermesinden, onu haberi olmadan aldatmasından, farkına bile varmadan boynuzlamasından korkuyordu*." SBK259

açıl- 1. Açma işine konu olmak. "*Yeni açıldığı, işletmeye yeni alındığı için fazla kalabalık değildi*." MM275 2. Kapı, yol vb. geçit vermek. "*Geri çekilindi, yol açıldı*." YK22 3. Kendine gelmek, biraz iyileşmek, ferahlamak. "*Bir ağlayabilsem açılacağım*." BFV238 4. Sırrını, üzüntüsünü, sorunlarını birine söylemek. "*Anası çağırmasaydı daha da açılacaktım*." EB21 5. Herhangi bir konuyla veya sorunla ilgili olarak düşünce ve uygulamalarda yeni koşulların gerektirdiği değişiklikleri veya yenilikleri yapmak. "*Süleyman Bey'in umumi vekili Avukat Nafiz Bey, fabrikadaki odasında, ağır ceviz masası başında, yeniden açılacak fuzuli işgalden tahliye davalarının dilekçelerine esas olacak notları almaktaydı*." SM200 6. Kıyıdan uzaklaşmak. "*Büyük vapurlarla engin denizlere açılıyor*." SÇ175 7. Delinmek, yırtılmak. "*Kirden, şurası burası yırtılmaktan harap ceketi, dizleri açılmış pantolonu, parça parça çoraplarıyla ortada dikildi*." BFV165 8. Kuruluşlar ilk kez veya yeniden işe başlamak. "*Okullar açılmıştı, öyle ya*!" SUÇ182 9. Sıkılması, çekinmesi, tutukluğu kalmamak. "*Şimdi artık dünya vız gelir hanımefendi, açıldım*." GR139 10. Kıyıdan uzaklaşmak. "*Biz akran bir Rum kayıkçının fındık kabuğu sandalıyla açıldık mavi sulara*." ARK190 **açılıp saçıl-** kadın açık saçık giyinmeye başlamak. "*Kadın gözetlendiğinden habersiz, açılıp saçılmıştı.*" KT243

açılabil- Açılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ne dükkân açılabilir ne ayak ticareti yapılabilirdi*." YYB95

açılı* *sf.* Açık. "*Ayşe buzdolabının açılı beyaz kapısı ardında kaybolmuştu*." GK116

açılış *a.* Açılmak işi. "*Kapının açılışına başı ümitle döndü.*" İDG72

açılıver- Çabucak ve ansızın açılmak. "*Kapı açılıverir, başgardiyanla yardımcısı kapıda peydahlanırlar*." KP27

açılma *a.* Açılmak işi. "*Bir şeyler söylemek, kapının geç açılma nedenini belirtmek istediyse de dinleyen olmadı*." VV48

açım *a.* Açma, açılış, küşat. "*Bu düzlükten aşağıya bakıldığı zaman, yol açımında kullanılan büyük makinelerle, elleri kazmalı kürekli işçiler görülüyordu*." KY46

açış *a.* Açmak işi. "*Adamın, jilet makinesini açışı, mavi kâğıdından yeni jileti çıkarıp makineye takışı…*" KAÇ136

açıver- Ansızın veya çabucak açmak. "*Ah Erdal, evladım, açıver şu kapıyı birazcık*." EB78

açil- (Der.) Açılmak. "*Çünkü yetiştik esnaflıkta, açildı gözümüz*." DK30

açlık *a.* 1. Aç olma durumu. "*Sıra, Oyna Yansın Cepkenin'e gelince yirmi delikanlının açlık ve yorgunluktan fersizleşen sesi, doğan aya bir isyan gibi yükseliyordu*." BE96 2. Kıtlık. "*Kulaktan kulağa dolaştığına göre, açlık, sefalet, hastalıkların çeşidi eski parti zamanında camilerin kışla hâline getirilmesi, dinsizliğin alıp yürümesi yüzündendi*." ÜÇK536 3. Aşırı istek içinde bulunma. "*Aslında değil işitmemek, değil görmemek, yıllar yılı kadınsız gecelerin korkunç açlığını taşıyan soluyuşlarını, erkeklerin sigara kokusu yüklü sıcaklığını enselerinde, hırsla titreyen kara bıyıklarının uçlarını boyunlarında, boğazlarında duyuyor, kuduruyorlardı*." YK73 **açlığını gider-** açlık duygusunu yatıştırmak. "*Babası gelmemiş olsaydı ekmek, kara zeytin ya da peynir, ne bulursa alır, zilliği kırar, yani açlığını giderirdi."* MUR82 **açlık çek-** yoksulluk içinde bulunmak. "*Babamın evinde hiç olmazsa açlık çekmiyordum*." DE226 **açlıktan geber-** dayanılmaz derecede acıkmak, çok acıkmak. "*Ordu bozulmuş, açlıktan geberiyorduk*." EK353 **açlıktan gözleri karar-** çok acıkmak. "*Kalktığı zaman açlıktan gözleri kararıyordu*." ÇK74 **açlıktan nefesi kok-** yoksulluk içinde bulunmak. "*Tipin olur, açlıktan nefesin kokar*." BFV222 **açlıktan öl-** dayanılmaz derecede acıkmak, çok acıkmak. "*Reddedilmenin; parasız, aç, sefil dolaşmanın filmlerdeki gibi, açlıktan ölecekken son dakikada çıkıveren bir kurtarıcının yardımıyla…"* SAR98

açma *a.* 1. Açmak işi. "*Bütün bunlar olurken*

Cemşir, hâlâ meseleyi kızına ne türlü açması gerektiği üzerindeydi.” VV216 2. Orman içinde ağaç kesme veya yakma yoluyla tarıma elverişli bir duruma getirilen arazi. “*Yeter ki yolu yoluyla, ormanı baltayla açmasını bilmeli*.” EK88

açmaz *a*. İçinden zor çıkılır durum. “*Hükümet galiba açmaza düştü*!” KK33 **açmaza düş-** içinden çıkılması güç durumda kalmak. “*Sinan Efendi elindeki sigaranın dibini yere atıp ayağıyla ezerken, yeni bir açmaza düşmek üzere olduklarını görerek, hayır başefendi, dedi*.” KT356

açtır- Açma işini yaptırmak. “*Yaşa oğlum, ama bunu açtırmak yok muydu*?” EVO265 **açtırma ağzını** `kötü bir söz söylememe fırsat verme` anlamında kullanılan bir söz. “*Açtırma ağzını ha!*” GR71 **açma kutuyu, söyletme kötüyü** `kendin hakkındaki kötü düşüncelerimi veya bildiklerimi bana söyletme` anlamında kullanılan bir söz. “*Canım, şekerim! Açma kutuyu, söyletme kötüyü*.” ÜÇK437

açtırma *a*. Açtırmak işi. “*... eski arkadaşı Mustafa'yı kızdırmadan kapıyı açtırmayı düşünüyordu ki, Mustafa'nın çıplak ayakları etli ve kocamandı*.” YYB67

ad *a.* 1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam. “*Bir Ermeni kadının adı*.” BFV162 2. Herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu. “*Adı vardı, sanı vardı*.” KT214 **ad koy-** adlandırmak. “*Bir oğlu olsaydı, babasının adını koysaydı*.” EK337 **ad ver-** adlandırmak. “*Ama beni elin yabancı Ispartalısıyla bir odaya kapamanın ne anlama geleceğini, bu işleri yapanlara ne ad verildiğini fark etmiyorlar*.” YD176 **adı bat-** sevilmeyen bir şey veya kimse unutulmak, adı anılmaz olmak, artık sözü edilmemek. “*Güllü nefretle, adı batsın, dedi.*” HÇ99 **adı batasıca** `yok olası` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. “*Benim bir kız kardeşim vardı, adı batasıca*.” YD139 **adı çık-** kötü bir ün kazanmak. “*Valla karışmam, senin adın da onunkiyle birlikte çıkar*.” EVO137 **adı geç-** anılmak, söz konusu olmak, ismi geçmek. “*Ama karısının söylediğine göre, kız, Gafur'u zerrece beğenmiyor, adı geçse suratı buruşuyordu*.” GK161 **adı gibi bil-** çok iyi bilmek. “*Adım gibi biliyorum yalan olduğunu*.” KAÇ44 **adı kötüye çık-** ünü kötü olarak yayılmak. “*Duyulursa, adın kötüye çıkar*.” SM252 **adını ...-ye çıkar-** bir kişinin sahip olmadığı niteliklerle tanınmasına yol açmak. “*Burada az daha kalırsam adımı orospuya çıkaracaksınız*.” KAÇ225 **adını ağzına alma-** dargınlık, kırgınlık, kızgınlık vb. sebeple bir kimseden söz etmemek. “*Benim adımı ağzına niye alıyor?”* YK89 **adını an-** birinden, bir şeyden söz etmek. “*Bir daha da bu itlerin adını anmayak*.” EVO282 **adını bağışla-** kendi adını başka bir kimseye söylemek. **“***Adını bağışla hele*.” BTÜ368 **adını kirlet-** birinin adının kötüye çıkmasına yol açmak. “*Madem adını kirletecekti, vurup öldüreydi de bakaydı onu nasıl kurtarıyordum ipten*.” KAÇ193 **adını koy-** karşılığını veya fiyatını kararlaştırmak. “*Kolayı bırak, adını koyalım*.” TD108 **adını ver-** birinin adını söylemek. “*Kabzımal müteahhit, Şempanze'nin adını verdi*.” GK103

Ad kavmi* *öz. a.* Kur’an-ı Kerim’de adı geçen eski bir Arap kavmi. “*Ad kavmi de bu yüzden batmış*.” HÇ351

Ad suresi* *öz. a.* Âdiyât suresi, Kur’an-ı Kerim’in yüzüncü suresi. “*Ad suresini okuması, okumakla yetinmeyip Ad kavminin ne için helak olduğunu heyecanlı heyecanlı anlatması köyü büsbütün çileden çıkardı*.” HÇ351

ada *a*. Deniz veya göl suları ile çevrilmiş küçük kara parçası, cezire. “*Sanki çevre, kocaman bir göldü de onlar göldeki bir adada çevrili kalmışlardı*.” KT321

ada- Bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kutsal olduğuna inanılan bir güce niyette bulunmak, nezretmek. “*Hani bir gebe kalsa değil fukaralara sadaka, köpeklere bile ekmek adamıştı*.” DE131

adabımuaşeret (Ar.) *a*. Görgü kuralları. “*İğrenç gözlerini ayıra ayıra, bizden adabımuaşeret dersi almaya ihtiyacı olmadığını söyler*.” BK365

adak *a.* Adanılan şey, nezir. “*Ben onu ne dualar ne adaklarla büyüttüm*.” EVO88 **adak ada-** bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip yoksullara dağıtmak veya kutsal olduğuna inanılan bir güce niyette bulunmak. “*Fallar mı açmadım, hocalara mı baktırmadım. adaklar mı adamadım*.” MM251

adaklı *a.* Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse; nişanlı. “*Kız gibi gezerdi, adaklı gibi*.” EVO43

Adalar *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. “*Turfandalar Beyoğlu, Harbiye, Nişantaşı, Maçka, Şişli, Adalar’da ateş pahasına satıldığı hâlde deftere, ‘Çürümüştür. Belediye emriyle denize döküldü!’ diye kayıt düşülüyordu*.” GK41

adale (Ar.) *a*. Tellerden oluşan ve kasılarak vücut hareketlerini sağlayan organ ve bu

organın telsi dokusu; kas. "*Bacak adalelerim sinirli sinirli titriyor, kaşım seğiriyordu*." AY117

adaleli *sf.* Adalesi sıkı, gelişmiş; kaslı. "*Kız, iki eliyle delikanlının sağlam adaleli koluna tutunmuştu*." KÜÇ16

adalet (Ar.) *a*. 1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe. "*Memleketimiz bir hukuk ve adalet memleketidir*." GR12 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. "*Adalet neresinde bunun*?" AY150 3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. "*Adaletin karşısına çıkamaz*." ÜÇK344 4. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk. "*Bey adaletini göstersin*." HÇ39 **adalete teslim et-** sanığı, adalet işleriyle uğraşan kuruluşa götürmek. "*Oysa, dün gece ... mahalle aralarında hırsız kovalamış, hırsızı adalete teslim etmişti.*" MUR340

adalet sarayı *a*. Mahkemelerin bulunduğu büyük yapı. "*Adalet sarayının bodrumuna tıkıldı*." EKM107

adaletsiz *sf*. 1. Adalete aykırı düşen (şey). "*Herkes seyyiatının hesabını verecek, kötüler iyilerden ayırt edilecek, adaletsiz düzen yıkılacak, hak ve adaletten başkasını tanımayan yeni düzen kurulacaktı*." HÇ243 2. Adaleti olmayan (kimse). "*Nerde haksız, adaletsiz, ırz düşmanı varsa Allah kahhar ismiyle kahretsin*!" HÇ112

adaletsizlik *a.* Adalete aykırı olma durumu. "*Bu ne adaletsizliktir canım*?" EKM50

adam (Ar.) *a* 1. Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı; insan. "*Ne abat eder adamı ne berbat*." EVO56 2. Erkek kişi, herif. "*Kadın anlamıştı adamı*." KAÇ212 3. Birinin yanında bulunan ve işini yapan kimse. "*Senin Numan Bey'in adamı, saat başı burada*." CEM25 4. Eş, koca. "*Benim adamın nüfus kâğıdı sandığımda*." KAÇ64 5. Bir alanı benimseyen kimse. "*Deniz adamıdır o.*" YK88 6. Birinin yararlandığı, kullandığı kimse. "*Şaraphane garsonu adamımdır efendim, dedi*." MM138 7. İyi huylu, güvenilir kimse. "*Tabii oğlum, Kayseri'den adam çıkar adam*!" MUR398 8. Daima birinin yanında olan, onu destekleyen, isteklerini yerine getiren kimse. "*Başın sıkışırsa gel bana, savcı bayan, başkomser falan adamımdır*." TD58 **adam beğenme-** herkesi değersiz görmek. "*Konsomasyonlara nazla gider, adam beğenmez*." SBK230 **adam et-** 1. eğitmek, yetiştirmek, topluma yararlı duruma getirmek. "*Beni, kız kardeşimi okutmak, adam etmek isterdi*." KY44 2. bir yeri düzene sokmak. "*Eline topluca bir para geçse de şu meyhaneyi adam etseydi*." EK363 3. işe yarar duruma getirmek. "*Kıçı yamalı pantolonunla sokaklarda aylak aylak dolaşıyordun da seni tuttum adam ettim adam.*" DK242 **adam gibi** 1. terbiyeli, akıllı uslu. "*Adam gibi adamları bırakıp davulcu ya da zurnacıya varan kızlar, herhâlde kendi soytarısı gibi kızlar olacaktı*." KY17 2. adamlığa, insanlığa yaraşır yolda. "*Hani başını sokacak evin, adam gibi dirliğin hani*!" GK370 **adam ol-** 1. gelişmek, büyümek. "*Şimdi kocaman adam olduğu hâlde gene aynı şeyleri duyuyordu beşinci kattan bakınca*." KY19 2. iyi yetişmek, iyi bir duruma gelmek. "*Ben artık sizin bildiğiniz iki paralık amele değilim. Adam oldum demek istiyordu*." EKM15 3. toplum kurallarına uyuyor olmak. "*Senin de adam olduğunu anladım ama*." DE179 **adam san-** karşısındakine olduğundan fazla değer verme yanlışına düşmek. "*Kalıp kıyafetini görenler seni bir adam sanarak heves ederler ama içine girmeye görsünler*." MM94 **adam sen de!** bir işin önemsenmediğini anlatmak için söylenen bir söz. "*Adam sen de diye geçirdi*." KY192 **adam sırasına gir-** daha önce toplumda önemli bir yeri veya özel bir değeri yokken artık kendisine önem ve değer verilmek. "*İnsan, yani adam sırasına girmek, bol bol para kazanmak ister misin*?" DE139 **adam yerine (veya sırasına) koy-** adamdan saymak, varlığını kabul etmek. "*Ben kendi nefsime, en azdan bir evi olmayanı adam yerine koymam*." YYB129 **adama dön-** beğenilir duruma gelmek. "*Ulan, lacivert elbise, kravat, ruganlar. Adama döndün be*!" AY216 **adamdan say-** bir kimseye gereğinden fazla değer vermek, saygı duymak. "*… hiç kimseye bakmadan, oradakileri adamdan saymadan, ta dibe, dipteki tahta sedirin yanına gitti."* MM8 **(bir işin) adamı** bir işi en iyi yapan. "*Bu işin adamı olmadığınız belli*." EVO337 **adamına göre** herkesin yeteneğine uygun olarak. "*Namusa gelince, adamına göre değişir* ." KT193

adam adam* *zf*. İnsanca, kaliteli insan ölçülerine uygun biçimde. "*Adam adam çağırıp tekliflerin şahını yaptığı hâlde reddeden ... insanı karşısına tam manasıyla düşman olarak almış, uğraşmaya karar vermişti*." İDG102

adam adamcık* *sf*. İyi huylu, güvenilir kimse. "*Peki sen benim adam adamcık evinin işleriyle uğraşmaktan, beş vakit namazım kılmaktan başkasını yapmamış dedemi ne diye ağzına alıyorsun*?" TD11

adam başına *zf*. Her bir bireye, her birine, kişi başına, adam başı. "*Elci diyor ki, iyi çalışırsanız adam başına günde iki, iki buçuk liralık kütlü devşirirsiniz diyor*." EVO90

adam boyu *sf*. Yaklaşık bir adam boyunda olan. "*Dışarıda adam boyu kar, fırtına, kurt sürüleri...*" CEM68

adam sarrafı *a*. İnsanların karakterini çabuk anlayacak duruma gelmiş kimse, insan sarrafı. "*Yutmazdı, doğru. Adam sarrafıydı*." DE54

adama *a*. Adamak işi. "*Evet, yolsuzdu, Aynur'la evlenip babası gibi ömrünü bir kadınla, kadının doğuracağı bir alay çocuğa adamayı da istemiyordu*." DK16

adamakıllı *zf*. Gereğinden çok, iyice, bir güzel, bir temiz. "*Ay ışığında birbirlerinin yüzlerini adamakıllı görüyorlardı*." EKM87

adamcağız *a*. Kendisine sevgi veya acıma duyulan erkek. "*Yüzü hafif çiçek bozuğu ufak tefek bir adamcağızdı*." BK337

adamcık *a*. Yerilen, küçümsenen kimse. "*Dedi adam var, adamcık var, her kuşun eti yenmez*!" CEM62

adamlık *a*. Doğru dürüst insana yakışır durum; insanlık. "*Seni arkadaşlarıma götüreyim de gör bak adamlık nasıl olurmuş belle*!" YYB91

Adana *öz. a*. Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Aile diyorum, onları Adana'dan tanıyorduk*." AY121

Adana Adliyesi* *öz. a*. Adana'nın Yüreğir ilçesinde bulunan adliye. "*İlkokulu yıllarca önce bitirmiş, Adana Adliyesi yakınlarında arzuhalcilik yapan bir akrabasının yanında bir zaman çalışmıştı*." KT290

Adana Garı* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesi Kurtuluş Mahallesi'nde Atatürk Caddesi üzerinde yer alan TCDD'ye ait hemzemin ana tren istasyonu. "*İflahsızın Yusuf tahta bavuluyla Adana Garı'na, Ceyhan'dan gelen trenden indi*." BTÜ365

Adana Genelevi* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesi Yeşiloba Mahallesi'nde yer alan genelev. *"... kilometrelerce yolu çiğneyip Adana Genelevi'ne varmayı, Selvi'yi bulup oradan kurtarmayı düşünüyordu*." BTÜ262

Adana Hastanesi* *öz. a*. Adana'da 1896 yılında kurulan, günümüzde Yüreğir Devlet Hastanesi adıyla hizmet veren hastane. "*Bütün bunlardan habersiz, sargılar içinde yattığı Adana Hastanesi koğuşunda inleyip duran Ali Şahin ise lehine gelişen soruşturmadan habersiz, canıyla çekişiyordu*." KT357

Adana kebabı *a*. Elde kıyılarak oluşturulan kıymaya bolca acı biber katıldıktan sonra hazırlanan köftenin şişlere dizilerek kömür ateşinde pişirilmesiyle yapılan bir yemek türü. "*Çiğköfteyle Beyti, Adana kebabının tiryakisi olmuş İstanbullu bir arkadaşla Sirkeci'deki kebapevlerinden birine gidiyoruz*." YYB40

Adana Lisesi* *öz. a*. Adana'da 1883 yılında kurulan, günümüzde Adana Kız Lisesi adıyla hizmet veren lise. "*Fransızlarla pokerler, briçler oynamış babasından kalma neleri var, neleri yok yiyerek Adana Lisesi'nde, sonraları da İstanbul Tıp Fakültesi'nde okumuş.*" KT285

Adanalı *öz. a*. Adana ilinden olan kimse. "*Sulu karşılığı, Adanalıların silik dedikleri yılışık, yavan adama başını kaldırıp bakmıyor bile*." YYB41

adap (Ar.) *a*. Uygun olan davranış biçimi; yol yordam. "*Demek babayla konuşma adabını kaybettin artık*?" EB175

adap erkân *a*. Uygun olan davranış biçimi; yol yordam. "*Şimdiki gençlerde adap erkân ne gezer desene*." YYB129

Adapazarı *öz. a*. Sakarya iline bağlı ilçelerden biri. "*Adapazarı dışında boy atmış ağaçların acı yeşiliyle çevrili kırmızı kiremitli evlerinde kır çiçekleri kadar şen kahkahalarını dehşetli bir gamsızlıkla savururken başına bela olmuştu kocası*." EB49

adaş *a*. Adları aynı olanlardan her biri. "*Kosti Usta diye, senin adaş, babamın bir dostu var, onun yanında çalışıyor*." SÇ31

aday *a*. 1. Bir görev, bir iş için kendini ileri süren veya başkaları tarafından ileri sürülen kimse. "*Değildi, değildi ama onbaşıdan aldığı bilgiye göre kız, işi nikâh dairesinde bitirmek istiyordu ki, evliliğe aday sayılırdı*." MM324 2. Bir iş için yetiştirilmekte, eğitilmekte olan kimse, namzet. "*Bir milletvekili adayı mı*?" KK237 **aday göster-** bir iş veya bir görev için birini aday olarak belirlemek, namzet göstermek. "*Parti aday gösterdi."* ÜÇK593 **aday ol-** herhangi bir işe alınmak veya seçilmek için istekli olmak. "*Demek milletvekili adayı olabilmek için bekçilikten istifa ettirecekler, sonra da seçimlerde oy vermeyip açıkta bırakacak, böylece işinden uzaklaştıracaklardı ha*!" MUR68

adaylık *a.* Aday olma durumu, namzetlik. "*Yarın iktidar partisine de girer, koyar adaylığını, gelecek devre ooh, belki de milletvekili*!" YYB62 **adaylığını koy-** bir iş veya göreve seçilmek için kendini ileri sürmek. "*Yarın tutsam adaylığımı koysam da oyunuzu bana verin desem yan çizer, gider kim bilir hangi zırtapoza verirsiniz*." GR107 **adaylık madaylık*** adaylık falan. "*Adaylığınızı madaylığınızı koyarsanız da*!" GR109

Âdem (Ar.) *öz. a.* Dinî inanışlara göre dünya üzerindeki ilk insan, Âdem Baba. "*Âdem aleyhisselama bile iğvayı verirken verirken...*" HÇ31

âdembaba *a. argo* Parasız, aç, en kötü durumdaki mahkûm. "*Âdembabalara sigara dağıttı.*" ÇK92

âdembabalık* *a.* Âdembaba olma durumu. *"Hafız oğluyum ben, ne bakıyorsun âdembabalığıma*." YK1

adet (Ar.) *a.* Herhangi bir sayıda olan şey; tane. "*Beş adet de binlik yazıyorum*." ÜÇK398

âdet (Ar.) *a.* 1. Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı; görenek. "*Eski âdet, önde büyük varken küçük verilemeyeceği için, görücüler hemen her zaman elleri boş dönerlerdi*." EB124 2. Alışkanlık. "*Âdet olmuş bir sefer*." KT137 3. Topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre. "*Hapishanede âdet buydu*." SUÇ203 4. Belirli yaşlar arasında kadınların ayda bir döl yatağından kan gelmesi durumu; aybaşı. "*Sonra, duvarın kovuğuna soktuğu adet bezlerini tomarıyla aldı*." CEM79 **âdet edin-** bir şeyi alışkanlık ve huy durumuna getirmek. "*Şimdi orayı adet edindim*." EB81 **âdet gör-** kadın aybaşı olmak. "*On dördündeki Gürcü kızının henüz adet görmemiş toyluğu önünde, mest*." DHV328 **âdet madet*** âdet falan. "*Yasa senin köyünü, âdetini madetini tanımaz*." BTÜ70 **âdet ol-** 1. öteden beri yapılır olmak. "*Arnavut kapıcı, fabrikada adet olduğunca, üstlerini başlarını aradı*." BTÜ58 2. bir şey gelenek durumuna gelmiş olmak. "*En iyisi adet olsa da ayıplamasa kimse, açık açık konuşsa Hediye'yle*." DHV311 **âdet yerini bulsun diye** `gerekli görüldüğü için değil, yalnız alışılmış olduğu için` anlamında kullanılan bir söz. "*İnsan, âdet yerini bulsun diye evleniyor ilk gençlikte*." KT141

âdeta (Ar.) *zf.* Hemen hemen, sanki. "*Dünya âdeta gri*." DHV282

adı sanı *a.* Bir kimsenin kimliği. "*Adını sanını bilmediği, bilme gereğini duymadığı sürüyle çocuğunun bütün bir hafta, her gün en aşağı on iki saat çalışma karşılığı kazandıkları paraları beklemektedir*." VV10

adı üstünde *zf.* Adından da belli olduğu gibi. "*Adı üstünde hizmetçi*." BFV237

adım *a.* 1. Yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri. "*Birkaç adım attı, durdu*." ARK184 2. Girişim, hamle. "*Bu suretle de cahil insanları uyarma işinde önemli bir adım atmış olacaktı*." MUR166 **adım (veya adımını) at-** 1. yürümek için ayağını öne doğru uzatıp basmak. "*Birkaç adım attı, durdu.*" ARK184 2. bir işe ilk kez girişmek. "*Amerika'ya adım attıktan sonra Pol kendisiydi*." SÇ122 **adım (veya adımını) atma-** gitmemek, uğramamak. "*Evden dışarı pek öyle adım atmamanın, sokaklarda süpürgelik etmemenin değeri mi kalmamıştı*." DK57 **adımını attırma-** bir yere girmesine engel olmak. "*Bir teyzesi var, ben olmasam şurdan adımını attırmaz*." ÇK21 **adımlarını aç-** yürürken hızlanmak. "*Kavgayı duymuş ya da haber almış, adımlarını açmıştı ki soluyordu*." ARK112

adım adım *zf.* Yavaş yavaş. "*Elinde bavulu, adım adım yaklaşıyordu köyüne*." BTÜ378 **adım adım izle-** 1. zaman içinde aşama aşama izlemek. "*Onun için, insan, eşekten farklı canlı, günlük politikayı adım adım izlemeli*." KK34 2. gizlice takip etmek. "*Seni adım adım izledim*." ARK162

adımla- Bir yerde ileri geri gezinmek. "*Elleri arkasında, odasını köşeden köşeye adımladı, durdu*." ÖE65

adımlama *a.* Adımlamak işi. "*Komiser gene ellerini pantolon ceplerine soktu, odayı adımlamaya başladı*." MUR113

adımlı* *sf.* Adımı olan. "*Kocaman ayaklı, kocaman kocaman adımlı amcası, âdeta sürüklemişti*." SBK63

adımlık *sf.* Adım uzunluğunda olan. "*Çeşme iki adımlık yerde, öyle olduğu hâlde nazlanıyor hergele*!" KK215

adına *zf.* Bir şeyin veya bir kimsenin namına, hesabına, yerine. "*Onu bunu bırak da paralar bankaya kimin adına yatacak*?" EKM147

Adıyamanlı *öz. a.* Adıyaman ilinden olan kimse. "*İncirlikli Asiye, Adıyamanlı Fatma, Hüseyin Boşboğaz, Çocuk Fethi ve başkaları*." BTÜ189

adi (Ar.) *sf.* 1. Sıradan, hiçbir özelliği olmayan.

"*Ne olacak, öyle adi insanlardan başka ne beklenir*?" EVO67 2. Aşağılık, alçak. "*Pis, utanmaz, terbiyesiz, adi*!" EKM131 3. Kalitesiz, kötü olan (mal). "*Mahmutpaşa işi, taksitle alınmış, adi şeyler*." BFV118

adil (Ar.) *sf*. Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli. "*Mahkeme adildir*." SBK14

adileş- Adi bir duruma girmek, bayağılaşmak. "*Çünkü bin tanık böyle böyle dese inanmazdı kocasının bir hizmetçiyle böylesine adileşeceğine*." YYB13

adileşebil- Adileşme ihtimali bulunmak. "*Oğlu bu kadar adileşebilir miydi*?" SM286

adilik *a*. Bayağılık, düşüklük, aşağılık. "*Sahiden de namussuzluktu yaptığım, adilikti*." KT90

adlı *sf*. ... adını taşıyan, isimli. "*Dün gece Adana barlarından birinde yeni tanıdığı Jale adlı bir kadınla nasıl sabahladığını anlatıyordu*." KAÇ93

adli makam *a*. Adalet işlerinin görüldüğü ve sonuca bağlandığı yer, adli merci. "*Demek ki halk bir yanda, esnaf öte yanda, idari ve adli makamlar da daha öte yanda oh, Allah afiyet versin, işler yolunda gidiyor*!" MM72

adliye (Ar.) *a*. 1. Hukuk ve adalet işlerini gören devlet kuruluşları. "*Siz adliyeye sevk edin onları*." GR12 2. Hukuk ve adalet işlerinin görüldüğü resmî yapı. "*İlçenin harap adliyesine erken gelmiş olacağım, temizlikle uğraşan iki kadından başka hemen hemen kimse yok*." EKM117 **adliye madliye*** adliye falan. "*Böyleleri daha çok kendi yağıyla kavrulan, devlet, hükümet, banka, tapu, adliye madliyeyle ilgisi olmayanlardı*." MM26

Adolf Hitler* *öz. a*. Alman politikacı, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi lideri ve eski devlet başkanı (1889-1945). "*Cenabı Allah'ın dünyayı düzeltmeye neden Adolf Hitler'i memur ettiğinden uzun uzun söz etti*." GR22

adres (Fr.) *a*. 1. Bir kimsenin oturduğu yer, bulunak. "*Bana adresini verebilir misiniz*?" İDG66 2. Kurum veya kuruluşun bulunduğu yer. "*Lemia'nın mektep adresini yaz*." GK146 **adres ver-** arandığında bulunabileceği, oturduğu yeri bildirmek. "*Adres verdi, aldım, ver elini Kadıköy*." GR219

Adriyatik* *öz. a*. İtalya Yarımadası ile Balkan Yarımadası arasında kalan uzun bir körfez. "*Sonraları atlamışlardı Adriyatik kıyılarından kocaman bir vapura, ver elini İzmir*!" DE24

af (Ar.) *a*. Bir suç işleyeni, kusur veya hata yapanı bağışlama. "*Ne karşı parti iş başına geçsin ne de af olsundu*." HÇ241 **af buyurun!** `affedersiniz, affınızı rica ederim` anlamında kullanılan bir söz. "*Merakımı af buyurun, eviniz de kira olmalı*." SAR70 **af çıkar-** bir suçun bağışlanması için Türkiye Büyük Millet Meclisinden kanun çıkarmak. "*Yeni parti seçimi kazanınca af çıkaracak ya*!" HÇ240 **af dile-** işlenen hata veya suç için bağışlanmayı istemek. "*Her şeyi anlatmalı, yaptığı alçaklığı söylemeli, af dilemeliydi*." KT85

afacan *sf*. Zeki ve yaramaz (çocuk). "*Çocuk gibi, oyuncağı elinden alınıp kırılmış afacan bir çocuk gibi hıçkırıyordu*." DE151

afacanlık *a*. Afacan olma durumu, yaramazlık. "*Çocukların afacanlığına aldırmıyordu*." DK67

afal afal *zf*. Şaşkın bir biçimde. "*Niçin afal afal bakıyordu*?" HÇ149 **afal afal bak-** şaşkın bir biçimde bakmak. "*Niçin afal afal bakıyordu*?" HÇ149

afalla- Şaşkınlıktan sersemleşmek. "*Evdoksiya zengin möbleli, pırıl pırıl salona girince afalladı*." GAV158

afallama *a*. Afallamak durumu. "*Murtaza, adamın afallamasından iyice yüreklenerek bombardımanın ardını getirdi*." MUR135

afara (Der.) *a*. Harman yerindeki hububatın taş ve toprakla karışık kalıntısı. "*Bayrama kadar üç gülek buğday afara edip edemeyeceğini hesapladı*." EKM48

afaracı (Der.) *a*. Harman yerlerindeki hububat döküntülerini toplayan adam. "*Her yıl bu köyde bu kadar çok afaracı olup olmadığını düşündü*." EKM48

afaracılık* *a*. Afaracının yaptığı iş. "*Sen de eller gibi bir, iki, üç dene enik kunnayaydın, neme gerekti benim bu sarı sıcaklarda afaracılık*?" EKM47

afat (Ar.) *a*. Afetler. "*Bir gün bir tufan, bir afat, bir zelzele!*" ÜÇK575

aferin (Far.) *ünl*. Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo. "*Ama bak, aferin, ağzın sıkı*!" BFV158

afet (Ar.) *a*. 1. Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım. "*Kim bilir, belki de günün birinde*

Sovyetler Birliği'ni atom bombalarıyla dize getirir, dünyayı komünizm afetinden kurtarırdı." VV108 2. Güzelliği ile insanı şaşkına çeviren, aklını başından alan kadın. "*Siz bir afet, siz bir nasıl söyleyeyim…*" BFV110

afeti devran* (Ar.) *a.* Âşıkların güzeller için kullandıkları bir tabir. "*Genelevde bir afeti devrana rastladım*." TD113

affedebil- Bağışlama ihtimali veya imkânı bulunmak, bağışlayabilmek. "*Vaktiyle Pamuk Hanım'ın dükkâna gelip söylediği artık eksik sözlerden dolayı öcünü aldığı hâlde onu hâlâ nasıl affedemiyorsa büyük oğlu da bu sözleri, bundan öncekiler dolayısıyla affedemiyordu, affedemeyecekti*." KT328

affedil- (Ar. ʿafv + T. edil-) Affetme işine konu olmak, affa uğramak; bağışlanmak. "*Affedildiğini söylemişti oysa*!" MUR226

affedilme *a.* Affedilmek işi, bağışlanma. "*Bitirim Leyla'nın, gözyaşlarıyla ıslanmış bıyığı yaş yaş parlayan kocası, kucağındaki en küçük oğluyla komiser bayanın ayaklarına kapanarak karısının bu seferlik affedilmesini, kendilerine bağışlanmasını yalvarmaya başladı*." TD7

affediver- (Ar. ʻafv + T. ediver-) Çabucak affetmek, bağışlayıvermek. "*Öyle iyi, öyle her şeyi affediverecek, kusura filan aldırmayacak hâle gelmişti ki…*" EK81

affet- (Ar. ʿafv + T. et-) 1. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek; bağışlamak. "*Yaptıklarıma pişmanım, sensiz yaşayamayacağım, affet beni*!" ARK143 2. Hoşgörü ile karşılamak, mazur görmek. "*Beni affet, çok özür dilerim.*" SBK208 **affedersin (veya affedersiniz)** 1. Yanlış anlaşılma, görgü kurallarına aykırı düşme gibi durumlarda söylenen bir söz. "*Çok mu sordum? Affedersiniz.*" BE52 2. Birisine rahatsızlık verildiğinde söylenen bir seslenme sözü. "*Affedersiniz hanımefendi, oğlunuz hukukta mı*?" EB165

affetme *a.* Affetmek işi; bağışlama. "*Ayaklarına kapanır, ağlar, beni affetmesini diler miyim*?" ARK164

affettir- (Ar. ʿafv + T. ettir-) Bağışlanmasını sağlamak. "*Hışımla kalkıp giden efesinin ardından koşmak, yetişip boynuna sarılmak, kendini affettirmek istiyordu*." OK21

affettirebil- Bağışlanmayı sağlama ihtimali bulunmak. "*Çeşitli suçlarını affettirebilmek için bana rüşvet veriyorsun*!" MM126

Afganistanlı* *öz. a.* Afganistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, Afgan. "*Ali, Avgan denen Afganistanlı eskici Hacı'nın tekerlekli dükkânını hatırlamıştı*." EVO76

afi (Rum.) *a. argo* Karşıdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış. "*Alman tankları afi kesiyordu*." KK179 **afi kes-** *argo* birine karşı gösteriş yapmak. "*Gazetecilik dümeniyle lokantalarda daha çok pavyonlarda afi kesiyorlardı*." ÖE107

afili *sf.* Karşıdakini etkilemek amacıyla abartılı davranış sergileyen. "*Hamza … cezaevi usulü, iyi bir tespih uydurmuş, avluda afili voltalar atmaya başlamıştı*." VV397

afiş (Fr.) *a.* Bir şeyi duyurmak veya tanıtmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yere asılmış, genellikle resimli duvar ilanı, ası. "*Birtakım boş film kutuları, film afişleri, kamera sehpası…*" EB140

afiyet (Ar.) *a.* Hasta olmama durumu, sağlık, esenlik. "*Allah afiyet versin*." BFV251 **afiyet (veya afiyet şeker) olsun** `ağız tadıyla yiyin'` anlamında söylenen bir iyi dilek sözü. "*Murtaza, afiyet şeker olsun, diye bardağı aldı*." MUR115

afiyetle *zf.* Ağız tadıyla, keyifle. "*Afiyetle için*!" EVO77

aflık* *a.* Afla ilgili, affı ilgilendiren. "*Aflık neyi var? Suçu yok ki*!" ÜÇK388

Afrika *öz. a.* Dünya üzerinde yer alan kıtalardan biri. "*Bu güneş Afrika'da daha pırıl pırıl, daha bir göz alıcıdır çocuklar*." YYB223

afsuncu *a.* Büyücü. "*Büyücü, afsuncu*." GK81

aftos (Rum.) *a. argo* Gönül eğlendiren kimse. "*Şu, bizim Romancı'nın aftosu diyorum*." BFV267

aftos piyos* *a. argo* Gönül eğlendirme, ciddiye almama. "*Garsonlar gene aftos piyos.*" VV58 **aftos piyos geç-** *argo* gönül eğlendirmek, ciddiye almamak. "*O zaman eşi dostu, ahbabı görüşmeyi seyrekleştirir, aftos piyos geçerlerdi*." EK223

afur tafur *a.* Karşıdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış, kurum, caka, çalım, afra tafra, zambır. "*Afur tafur zat hışımla, kulaklarını yıkat diye bağırdı*." YYB217

afyon (Ar.) *a.* Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerine yapılan çiziklerden sızan, güçlü bir

zehir olmakla birlikte içinde morfin, kodein vb. uyuşturucular bulunan madde. "*Çıkarın bakalım zulalarınızdan, esrarları afyonları, sustalıları…*" ÜÇK360 **afyon yut-** uyuşturucu olarak afyon kullanmak. "*Bütün gün esrarlı sigara içip afyon yutan bu zamansız gelişmiş çocukta kaba, korkunç bir kuvvetten başka, insanların canını yakmak, bağırtmak acı acı, önünde diz çöktürmek hastalığı vardı*." SÇ188

Afyon *öz. a.* Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Afyon şehrindeki bütün soba borularını toplattık, boyattık, sonra da malum.*" MM175

Afyon Cephesi* *öz. a.* Türk ordusunun 1922'de Yunan kuvvetlerine karşı başlattığı Büyük Taarruz'da savaşılan cephelerden biri. "*Galiba Afyon Cephesi'ndeydik*." MM174

afyonkeş (Ar. āfyūn + Far. -keş) *a.* Keyif için afyon yutan veya çeken, afyon tiryakisi olan kimse. "*Afyonkeş Bektaş'ın, dilinden hemen hemen hiç düşürmediği…*" KAÇ94

afyonlu *sf.* İçinde afyon bulunan. "*Şarap afyonlu muymuş neymiş*." CEM114

agâh (Far.) *sf.* Bilen, bilgili. "*Bilumum edebiyat nazariyelerine agâhım*." SAR27

agel (Ar.) *a.* Arap erkeklerinin kefiyelerinin üzerine bağladıkları, yünden örülmüş kalın çember bağ. "*Yemyeşil ağaçlar, agel, kefiye, fes, parlak güneş, sonra deniz…*" BE75

agelli* *sf.* Ageli olan. "*Bana ne bu agelli, kefiyelilerden*?" KK26

Agop (I) *öz. a.* `Aptal aptal bakmak` anlamındaki Agop'un kazı gibi bakmak deyiminde geçen bir söz. "*Geçen gün hani kafaları çekiyorlardı ya, dikkat ettim, Agop'un kazı gibi yutuyor*." HÇ272

Agop (II)* bk. Agop'un Meyhanesi. "*... üçün beşin yolunu buldular mı da ya Kumkapı'daki Agop'ta ya da Balat'ta filan kafaları çekiyorlardı*." DK178

Agop'un Meyhanesi* *öz. a.* 1938 yılında İstanbul'un Kumkapı semtinde açılan, günümüzde Kör Agop Restaurant adıyla hizmet veren tarihî meyhane. "*Kumkapı'daki Agop'un Meyhanesi'ni boylardı*." SUÇ31

agora (Rum.) *a.* Yunan klasik devrinde, sitenin yönetim, politika ve ticaret işlerini konuşmak için halkın toplandığı alan, halk meydanı. "*Beyaz harmaniyeleriyle Romalı vatandaşlar. Agora'da toplanmış, şu çatallı sesi dinliyorlardı*." GR136

agrandise* (Fr.) *sf.* Büyütülmüş (resim). "*Haldun'un gözleri oyulmuş, agrandise fotoğrafını görünce ikisi birden birer çığlık attılar*." İDG48

agu *a.* Süt çocuklarının neşelendikleri zaman çıkardıkları ses. "*Aguuuu, aguuu ablasının şekerine, aguuu*!" MUR78

agula- Bebek `agu` diye ses çıkarmak. "*Ana kucağında, gülüp söyler, agularken çöken damların altında ölenler*!" KK48

agulama *a.* Agulamak işi. "*Tombul yumruklarını emerek agulamaya başladı*." MUR171

ağ *a.* 1. İplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü. "*Onu az önce kart karıyla yan yana oturdukları tuzlu balık ağlarıyla ıslak halatların oraya çekti*." KÜÇ16 2. Örümcek vb. hayvanların salgılarıyla oluşturdukları örgü. "*Bir ara Sami'nin sırtına tavandan bir parça örümcek ağı düştü, yakmaya başladı*." EKM77 3. Kuş veya yaban hayvanlarını yakalamaya yarayan araç veya düzenek; tuzak. "*Birinde, 'Ağımı kurmak üzereyim!' dedi*." SAR142 4. Çaprazlama örgü ile yapılan ve kale direkleri arkasına gerilen örgü, file. "*Allah'ımı inkâr edeyim, Zeki'nin şutu nerdeyse ağları delecekti*!" YYB49

ağa *a.* 1. Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse. "*Muhtar, ağalar, beyler yığılakalmışlar; oğlunun dediği çıkmıştı*." EVO148 2. Büyük erkek kardeş; ağabey. "*Zeliha, annesinin az önce baktığı pencereye koştu; gerçekten de babası, ağaları, yengesi, yeğenleri...*" EVO151 3. Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen unvan. "*Gafur Ağam gibi var mı*?" GK7 4. Osmanlı Devleti'nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî san. "*Fukara çarşı ağaları da ev bark sahibi, onlar da çoluk çocuk besliyor*." MM28 **ağa mağa*** ağa falan. "*Usta musta, ırgatbaşı, ağa mağa kaldılar*." BTÜ376 **ağanın eli tutulmaz** zengin olarak düşünülen kişiden anılmaya değer bir bağış beklenildiğini belirten bir söz. "*Ağanın eli tutulmaz arkadaş*." EVO300

ağabey 1. *a.* Büyük erkek kardeş, ağa, aka, ede, efe. "*Ağabeyim terzidir*." MM204 2. *ünl.* Saygı ve sevgi göstermek üzere yaşça büyük olan erkeklere söylenen bir seslenme sözü. "*Sağlığın ağabey*!" MM60 **ağabey mağabey*** ağabey falan. "*Ağabey mağabey ama geçen yıla kadar*

pek göz doldurmayan kızın bu yıl birdenbire gelişiveren memeleri, anlam taşıyan bakışları dikkatten kaçmıyordu." EVO120

ağabeylik *a.* Ağabey olma durumu. "*Evde annesi karşısına dikiliverdi mi ne Cemal ağabeylik kalıyordu ne de yumruklarındaki sıkılıkla uzun boyu.*" SBK37

Ağacami* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir cami. "*Sulu sarhoşların tehlikeli mayınlar gibi dolaştığı kaldırımda Ağacamii'ne kadar gidip döndüler*." ÇK61

ağaç *a.* Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki. "*Yemyeşil ağaçlar, agel, kefiye, fes, parlak güneş, sonra deniz…*" BE75 **ağaca çıksa pabucu yerde kalmaz** `davranışlarına engel olacak hiçbir takıntısı yok` anlamında kullanılan bir söz. "*Ağaca çıksak pabucumuz yerde kalmaz*." EVO275 **ağaç yaşken eğilir** `insanlar küçük yaşta kolay eğitilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Yok, böyle düşünme. Ağaç yaşken eğilir*." EVO107

ağaç oyma *a*. Oyma baskı sanatlarından düz bir baskı tekniği. "*... cins cins aynalar, gardıroplar; ağaç oyma, emsali nadir bulunur yaldızlı orta masaları…*" SM197

ağaçlı *sf*. Ağacı olan. "*Kim bilir hangi Avrupa memleketinin durgun yaz denizi, iri ağaçlı gümrah ormanı*." EB66

ağaçlık *a.* Ağacı bol olan yer. "*Ağaçlık gittikçe sıklaşıyordu.*" KP76

ağaçlıklı *sf*. Ağacı bol olan (yer). "*Dokuma fabrikasıyla ünlü bu Orta Anadolu ilinin şehri ikiye bölerek fabrikaya uzanan ağaçlıklı caddesinde her gün küme küme insanlara rastlanır.*" GR200

ağaçsız *sf*. Ağacı olmayan. "*İflahsızın Memed'in kafasında kıraç Orta Anadolu bozkırı, bozkırın göz alabildiğine düzünde kerpiç evleriyle ağaçsız köyü geçti*." GK187

ağalaş-* Ağa olmak, ağa durumuna gelmek. "*İngiliz lacivertinden şalvarlarının cep ağızları sırmayla işli bu yeni ağalar da Gafur gibi, DP iktidarından sonra ağalaşmışlardı*." KAÇ93

ağalık *a.* Ağa olma durumu. "*Ağalığı kim yitirmiş de o bulmuş*?" GK26

ağar- 1. Ak duruma gelmek; beyazlaşmak. "*Epeyce genç görünüyordu ama saçları yarı yarıya ağarmıştı*." BE52 2. Aydınlık olmak; aydınlanmak. "*Sabahleyin gün ağarır.*" DK31 3. Rengi solmak. "*Pamuk tozuyla ağarmış siyah önlükleri, beyaz başörtüleriyle kızlar hızlı hızlı geliyorlardı.*" CEM55

ağarma *a.* Ağarmak işi. "*Ortalık yeni yeni ağarmaya başlarken Niyazi'yle birlikte evden çıkardık.*" BE23

ağart- Ak duruma getirmek, beyazlatmak. "*Babasının ölümünden sonra, çocuklarına babalarının yokluğunu duyurmamak için el çamaşırında saçlarını ağartan anasını bekâr çamaşırı yıkamaktan ve el kapılarında kiracılıktan kurtarmadan, kız kardeşinin çeyizini düzüp önce onu yuvadan uçurmadan nasıl kendini düşünebilirdi*?" KY24

ağartı *a*. Uzaktan ancak seçilebilen, belli belirsiz bir aklık. "*Çevresindeki ıslak balıkçı ağları, küçük, beyaz ağartılar içinde uzanıp duran sinirli deniz, hızla kararan gökyüzü...*" KÜÇ34

ağbey* *a*. Ağabey. "*Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerını da konar başimiza yenı yenı devlet kuşları*!" DK195

ağbi (Der.) *a*. Ağabey, büyük kardeş. "*Matbaacı ağbiyi mi aradınız*?" GR82

ağdalı *sf*. Anlaşılması güç olan (durum); karmaşık. "*Uykuya doyamayan insanlar uyansalar bile uykunun ağdalı, yapışkan karanlığına yeniden yuvarlanıyorlar*." BTÜ206

ağıl *a.* Evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarla çevrili yer, arkaç. "*Babası, tarladan dönen ırgatlarla birlikte, çiftliğin arkasında, ağılla kerpiç damların bulunduğu meydanlıktaydı*." BTÜ198

ağır 1. *sf*. Tartıda çok çeken, hafif karşıtı. "*Kapağın üzerine de ağır bir taş koydu*." MUR28 2. *sf*. Hızlı olmayan; yavaş. "*Gidilecekti, çaresiz gidilecek, haftalıklar alınacak, sonra da gelecek hafta için yeniden kapılanırlarsa ağır, hantal kamyonlara dolunup beş buçuk gün çalışmak üzere çiftliklere yeniden dönülecekti*." BTÜ278 3. *sf*. Ağırbaşlı, ciddi. "*Öğretmen Daniş sakin ve ağırdı*." EKM151 4. *sf*. Çetin, güç. "*Bitmez tükenmez bonolarla, son günlerin ticaret işlerindeki çeşitli, hiç hesapta olmayan, zaman zaman tehlikeli dalgalanışlarının ağır sorumluluk yükü altında kalmış Nazmi Dinç, tombul ama pörsük gerdanını titrete titrete, tatsız tatsız güldükten sonra, başını salladı*." YYB237 5. *sf*. Dokunaklı, insanın gücüne giden, kırıcı. "*Ayten, vaktiyle annelerinin birbirlerine savurdukları en*

ağır hakaretlerle dolu kavgayı filan unuttu.” DK206 6. *sf*. Etkisi güçlü olan (koku, ses vb.); yoğun. “*Mürekkep koyuluğunda, ağır bir bardak çayı yarım topak şekerle kıtlama içiyor*.” HÇ134 7. *a*. Bazı spor dallarında o sporun özelliğine göre kabul edilen belli bir kilonun üstündeki en ağır kilolu yarışmacıların bulunduğu sınıf; ağır sıklet. “*Masanın başköşesinde, ağırda güreşen pehlivan heybetiyle oturmakta olan genç irisi Hasan Ağa'ya baktı Kel Mıstık*.” ÜÇK318 8. *sf*. Gösterişi fazla olmayan, ciddi olan. “*Üstelik ağır ithamlarla tutukluyum*.” ÜÇK342 9. *sf*. Değeri çok olan, gösterişli. “*Yerlerde ağır halılar, duvarlarda natürmort levhalar…*” KY219 10. *sf*. Sıkıntı veren, bunaltan. “*Sinek, can sıkıntılı, ağır havada tembel daireler çizerek dolaşır*.” BE5 11. *sf*. Davranışları yavaş olan. “*Ağızları sarı sarı altın diş dolu, ağır, hareketli, tembel bir sürü insan, iskemlelere yan gelmiş, bezginlikle oturuyorlar*.” HÇ297 12. *sf*. Sindirimi güç (yiyecek). *“Geceleri ağır bir şey yersem zaman zaman yokluyor.”* ARK221 13. *sf*. Keskin, boğucu (koku). “*Kim bilir hangi kedi ya da köpek leşinin çok ağır kokusu yayılıyordu*.” EVO28 14. *zf*. Yavaş bir biçimde. “*Bir ara, ağır gidiyorsun, dedi*.” DE155 **ağır bas-** bir işte gücü ve etkisi üstün gelmek. “*Bunların yalnız Allah bir dediğine inanacaksın demişti ama gene de yeni düştüğüne inanmak isteyen tarafı ağır basıyor*.” KP10 **ağır çek-** tartıda ağır gelmek. “*Esnafın gaza su kattığını, kömürler ağır çeksin diye kömürcülerin işediğini, yanlış dirhem kullandıklarını biliyorum*.” MM32 **ağır kaç-** beklenenden fazla olmak. “*Yeni bir şişe getirtmek hem fazla hem masraf bakımından ağır kaçacaktı*.” İDG77 **ağır ol!** `acele etme, yavaş ol!` anlamında kullanılan bir söz. “*Ağır ol, dedi*.” YD283 **ağır söyle-** acı, dokunaklı sözler söylemek. “*Epeyce ağır söylemiş hâlbuki*.” AY176 **ağırdan al-** 1. bir işi gereken süre içinde bitirmemek, geciktirmek. *“… kömürcü kadın kömür geldiğini anladığı hâlde işi ağırdan aldı, hemen karşılık vermedi.”* GR177 2. bir işi gönülsüz, isteksiz yapmak. “*Elde edinceye kadar koş. Sonra işi ağırdan al*.” KY34 **ağırına git-** onuruna dokunmak veya gücüne gitmek. “*Ağırına gitti, canına kıydı*.” AV143

ağır ağır *zf*. 1. Ağır bir biçimde; yavaş yavaş. “*Küçük ağanın spor arabası … ağır ağır yürüdü*.” BTÜ253 2. Dikkatli ve özenli bir biçimde. “*Kırış kırış kadın her şeyi ağır ağır anlattı*.” OK82

ağır aksak *zf*. Yavaş ve düzensiz bir biçimde. “*Kendi gibi çulsuz bitinin zavallı kızıyla dünya evine girmiş, ağır aksak yaşayıp gidiyorlardı*.” KK101

ağır ceza *a*. 1. Beş yıldan yukarı olan hapis cezaları. “*Sen avukat oğluysan ben de koskoca ağır ceza reisinin biricik kızıydım*!” YYB13 2. Ağır ceza mahkemesi. “*Ağır cezadan çıktığı zaman, yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu*.” EK139

ağır ceza mahkemesi *a*. İllerde ve bazı ilçelerde kurula, bir başkan ve iki üyeden oluşan, asliye ceza mahkemelerinin bir dalı olan mahkeme. “*Jandarmalar arasında ağır ceza mahkemesinin bulunduğu koridora getirildiği zaman, bir serçe kuşu kadar ürkek, etrafını kolluyor, yüzünden pişmanlık, pişmanlıktan çok da dehşetli bir kaygı akıyordu*.” YYB35

ağır cezalı* *sf*. Ağır cezaya çarptırılmış olan. “*Nazan ağır cezalı olacağı için, en azgın mahpusların yanına konulacaktı*.” EK304

ağır hasta *a*. İyileşmesi güç olan hastalığa yakalanmış kimse. “*Ağır hastalarımız var*.” EVO373

ağır hava *a*. Kirlilik veya rutubet oranı yüksek olan hava. “*Kamyonun sigara dumanı ve bozulmuş peynir kokan ağır havası içinde dazlak kafalı komisyoncunun sesi durmak bilmiyor*.” SAR17

ağır iş *a*. Fazla güç ve emek isteyen yıpratıcı her türlü iş. “*Esrar içmeli ki o ağır işe dayanabilsin*.” BTÜ314

Ağır Sıklet* *öz. a*. Bir lakap. “*Leman Abla'yı yalnız semt, yalnız mahalleli değil, bütün memleket Ağır Sıklet Leman Abla diye tanırdı*.” TD5

ağır söz *a*. Kişinin onuruna dokunan, dayanılması güç söz. “*Bu yaştan sonra ağır söze dayanamıyorum*.” DE194

ağır uyku *a*. Uyanılması güç uyku; derin uyku. “*Telefonun kim bilir kaçıncı sefer çalması, önce hanımefendinin uykusuna girip uyandırmış, sonra da Belediye Reisi beyefendinin ağır uykusunu tırmalayarak onu uykunun derinliklerinden yüze çıkarmıştı*.” MM141

ağırbaşlı *sf*. Davranışları ölçülü, olgun (kimse), vakur, ciddi, hoppa karşıtı. “*Osman kendine ağırbaşlı bir beyefendi hâli vererek en alt kata indi*.” KY222

ağırbaşlılık *a*. Ağırbaşlı olma durumu, vakar, ciddilik, ciddiyet, vakurluk. “*Başyazarın her zamanki ağırbaşlılığı yerini telaşa bırakmıştı*.” GR117

ağırca *sf.* Kötüleşmiş (hasta). "*Vakit geçirmişsiniz, ağırca tabii*!" MUR348

ağırla- Konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak, ikram etmek, izaz etmek. "*Eniştem bir yanda, teyzem öte yanda sevgilileriyle sarmaş dolaş olurlarken bana da misafirleri ağırlamak düşerdi*." OK27

ağırlama *a.* Ağırlamak işi, ikram, izaz. "*Kalsa, bir şeyler kalsaydı o da bilirdi arkadaş ağırlamayı ama kalmamıştı*." KÜÇ34

ağırlan- Ağırlama işine konu olmak. "*Lokanta kapısı yanında durmuş, ağırlanarak ta karşı masalardan birine buyur edilmekte olan kodamana memnunlukla bakan arabacı Kel Mıstık'a seslendiler*." MM24

ağırlanma *a.* Ağırlanmak işi. "*Dereden tepeden konuşmalar, misafirin ağırlanması, şu bu...*" KK20

ağırlaş- 1. Ağır duruma gelmek. "*Mustafa, kardeşini kucakladı, kaldırdı ama oğlan bayağı ağırlaşmıştı*." DK188 2. Sıkıcı ve bunaltıcı bir durum almak. "*İçindeki korku gittikçe ağırlaşıyordu*." DE71 3. Yavaşlamak. "*Kuşluk treni Haydarpaşa Garı'na çığlık çığlığa girdi. Ağırlaştı*." GK1 4. Hasta tehlikeli duruma gelmek, fenalaşmak. "*Sol kolundan başlayan bir sızı göğsüne doğru gelip göğüs kafesi üzerinde ağırlaşmış da ağırlaşmıştı*." ARK222 5. Güçleşmek, zorlaşmak. "*Neden sonra iş ağırlaştı*." BTÜ215 6. Gökyüzü bulutlu ve karanlık, iç karartıcı bir hâl almak. "*Baskın hava şimdi büsbütün ağırlaşmıştı*." EKM76 7. Ağırbaşlı olmak. "*Şayet yazarsam hiç merak etmemesini, eski bildiği Nuran olmadığını, akıllanıp ağırlaştığını...*" KY84 8. Gebe kadın doğurması yaklaşmak. "*Gün geçtikçe de ağırlaşıyordu*." HÇ331

ağırlaşabil- Ağırlaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hasta kadının şekeri, tansiyonu yükselir, ağırlaşabilirdi*." MM295

ağırlaşma *a.* Ağırlaşmak durumu. "*On ikiye doğru gözkapakları ağırlaşmaya başladı*." EK158

ağırlaştır- Bir şeyin ağırlaşmasına yol açmak. "*... sigaralarını keyifle fosurdatıp kahvenin sigara dumanından zaten ağır havasını büsbütün ağırlaştırıyorlardı*." GK181

ağırlayabil- Ağırlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Saydığı, sevdiği liderinin oğlunu başka türlü ağırlayamazdı ya*!" DE136

ağırlık *a.* 1. Ağır olma durumu. "*İki müfettiş baştan ayağa dikkat kesilmişler, adamın kalıp kıyafeti önünde, daha çok da yüz kilonun üstündeki ağırlığı altında ezilmişlerdi*." ÜÇK442 2. Terazilerde tartma işi yapılırken bir kefeye konulan nesne. "*Her yanıma toplarla ağırlıklar asılmış sanki*." ARK142 3. Sıkıcı, bunaltıcı, iç karartıcı durum. "*Sol kolumun damarları çekilir, sıkıcı bir ağırlık bastırırdı göğsümü*." KK45 4. Ağırbaşlılık. "*Beriki hep aynı ağırlıkla 'Senin buban, anan yoh mu? Başında bir böyüğün yoh mu?' diye sordu*." CEM35 5. Uyuşukluk ve gevşeklik durumu. "*Yolcularsa kolları kanatları kırık, hemencik uyumaya hazır bir ağırlık içindeydiler*." GR59 6. Bir bozukluğun, karışıklığın sebep olduğu etkili ve sürekli ruhsal huzursuzluk; sıkıntı. "*Odaya sanki birden bir ölüm kederi, bir ağırlık çöktü*." GK224 7. Etki, baskı, güçlük. "*Ağır gövdesiyle birlikte odaya çöken ağırlığını da sürükleyip çıktı*." ÜÇK444 **ağırlığı ol-** etkisi büyük olmak. "*İçinde babası, babasının kurşun ağırlığı olmasa oğlana laf olsun diye yüz verir, vakit geçirir*." BFV197 **ağırlığınca altın et-** çok değerli olmak. "*Doğrusu delikanlı, ağırlığınca altın eder*." YD109 **ağırlık çök-** ağır bir hava kaplamak. "*Odaya sanki birden bir ölüm kederi, bir ağırlık çöktü*." GK224

ağırsiklet *a.* Bazı spor dallarında yarışmacıların ağırlığı ile sınırlandırılan kategori, başağırlık, ağır. "*O bilmez benim bir yılların ağırsiklet boks şampiyonu olduğumu*." KK29

ağıt *a.* Ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi. "*Ağıt ve hıçkırık ise bulaşıcı idi*." MUR144 **ağıt tuttur-** Ölen bir kimsenin iyiliklerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini söz veya ezgi ile dile getirmek. "*Mustafa'nın masa üzerinde duran fotoğrafına baktı, yeni bir ağıt tutturdu*." DK237

ağıtçı *a.* Ölüye ağıt söylemek için tutulan kimse, ağlayıcı, sagucu, mersiyehan. "*Hacılar, hocalar, mahallenin ağıtçı kocakarıları…*" ARK219

ağız *a.* 1. Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ. "*Ağızlığın ağıza alınan kısmını esrar dumanına yaklaştırmış, sigara takılan yeri de ağzına almıştı*." HÇ174 2. Bu boşluğun dudakları çevreleyen bölümü. "*Ağız kutu gibi, kaşlar, burun...*" İDG29 3. Üslup, ifade biçimi. "*Bu ağızlar İzmirli'nin ağızları*!" CEM32 4. Çıkış yeri. "*Günün birinde o da onlar gibi, daha çok da cep ağızları sırma işlemeli lacivert şalvarlı ağalardan biri olacaktı*!" KT14 5.

Kapların veya içi boş şeylerin açık tarafı. “*Bunu yanımızda gördüler mi keselerin ağzı açılır*.” ÜÇK384 6. Kesici aletlerin keskin tarafı. “*Biraz da ağzı dönen kazmalarla öteki demir araçlarının onarımıyla uğraşacaktı*.” EVO17 7. Uç, kenar. “*Bir ellilik avansı alınca evden nasıl çıkıyorum, yani topun ağzından fırlamış mermi gibi*.” GR220 8. Birkaç yolun birbirine kavuştuğu yer, kavşak. “*Mahsustan değil, yol uğrağı dörtyol ağzıydı da ondan*.” GK206 9. Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili. “*Eli kulağa atmış Nizip ağzı bir uzun hava tutturmuştu*.” DE194 **ağız (veya ağzını) aç-** 1. konuşmaya başlamak. “*Ağzını açıp da bir şeyler söyleyecek olsa ağlayabilirdi*.” KÜÇ52 2. ağır sözler söylemeye başlamak. “*Ağzını açtı mı erkek gibi söver karşılık verildi mi maşaya terliğe sarılırdı.”* KP54 3. azarlamak, paylamak. “*Ağzını açtı mı, alimallah ne hatır bilirdi ne gönül.*” BK310 **ağız açtırma-** çok konuşarak başkalarının söz söylemesine, konuşmasına engel olmak. “*Ben onun yerinde olsam değil anneme, Allah'a ağız açtırmazdım sana*.” KÜÇ51 **ağız kullan-** duruma, ortama göre söz söylemek. “*Ona karşı ağız kullanılır mı*?” CEM60 **ağız mağız*** ağız falan. “*Karakız'ın ustalığı ne ki o değilden açmış meseleyi, ağzını mağzını aramış bir iki*.” CEM17 **ağız yap-** birini kandırmak, yanıltmak amacıyla duygularını, düşüncelerini olduğundan başka türlü gösterecek bir biçimde konuşmak. “*Hadi hadi, ağız yapıp durma.*” SM159 **ağza alınmaz (veya alınmayacak)** söylenmesi ayıp, çirkin (söz, küfür). “*Ya başı kızar da savuşur gider, şurda burda Nedim Ağa için ağza alınmaz şeyler söylerse*?” KT138 **ağza alma-** anmamak, sözünü etmemek. “*Ağanı ağzına alma*.” EVO128 **ağzı köpür-** çok öfkelenmek. “*Garsonun ağzı köpürmüştü*.” ARK209 **ağzı kulaklarına var-** çok sevinmek. “*Yeni kâtibin macerası kendisine anlatıldığı zaman, sevinçten ağzı kulaklarına varmış, bu işi de kıvıracağına aklı yatmıştı*.” DE135 **ağzı sulan-** 1. imrenmek. “*Bir hanımefendi tavladım bey amca görme, demişti. İhtiyarın ağzı sulanmıştı*.” SBK275 2. yeme, içme isteği artmak. “*Pilav, zerde, pilav, hoşaf. Ağzı sulanarak durdu*.” GK39 **ağzı süt kok-** çok genç ve toy olmak. “*Senin gibi ağzı süt kokan yavruları tavlamak için öyle diller dökerler ki, sarhoş olur, kendini kaybedersin*.” BFV199 **ağzı torba değil ki büzesin** `başkalarının söyleyeceklerine engel olamazsınız` anlamında kullanılan bir söz. “*Ama koskoca şehrin de ağzı torba değildi ki büzülüversin*.” ÜÇK440 **ağzı var dili yok** ‘Pek sessiz, kendi hâlinde` anlamında kullanılan bir söz. “*Nerde şimdi eski devirlerin ağzı var dili yok kızları*?” HÇ40 **(birinden veya bir şeyden) ağzı yan-** büyük zarar görmek. “*Avradından ağzı yandı fukaranın da ondan.*” EVO150 **ağzına ... koyma-** bir şey yememek veya içmemek. “*Benim yavrum bensiz ağzına lokma koymazdı*.” EK51 **ağzına al-** söylemek. “*Birazdan gelince böyle böyle di, şorda şurda beni ağzına almasın*.” GK163 **ağzına at-** yemek için ağzına koymak. “*Çırak iri bir hıyar turşusunu ağzına attı.*” GK324 **ağzına bak-*** birinin buyruğunda olmak, onun söylediklerine inanıp ona uymak. “*Halk bizde, hacıların, hocaların ağzına bakar*.” ÜÇK459 **ağzına biber koy-** ayıp bir sözün söylenmemesi gerektiğini belirtmek için söylenen ihtar sözü. “*Ağzına biber koyarım, demişti*.” SBK89. **ağzına bir parmak bal çal-** birini tatlı sözlerle veya çeşitli hediyelerle bir süre için kandırmak, oyalamak. “*Ağam geldi, ağzına bir parmak bal çaldı, tamam.*” EVO128 **ağzına düş-** dile düşmek. “*Ama hayır, çekse, daha doğrusu, patronunun cesedi bulunsa, milletin ağzına düşerdi*.” EK391 **ağzına geleni söyle-** nezaket dışına çıkarak ağır ve kırıcı sözler söylemek. “*Teftiş heyeti reisi numarası yaptığı günlerin soğukkanlılığı içindeydi ki, az sonra il başkanına darbeyi tam vurmak için ağzına geleni söyleyecek, zaten heyecan içinde şahlanmış kalabalığı daha da coşturacaktı*.” ÜÇK488 **ağzına kadar** boş yeri kalmayacak bir biçimde. “*Kadehini ağzına kadar doldurup dikti*.” İDG67 **ağzına sakız ol-** dedikodusuna konu olmak. “*Zaten dokumacıların ağzına sakız olmuş*.” MUR204 **ağzına sıç-** *argo* birini çok kötü duruma sokmak. “*Babasının ağzına sıçacaktı*.” GK160 **ağzına tık-** susturmak, konuşmasına engel olmak. “*Tam ağzını açacaktı ki kadın tekrar sözünü ağzına tıktı*.” KP48 **ağzına tükür-** hakaret ederek uyarmak. “*Trenin ağzına tükürüyüm bre herif*.” VV164 **ağzına yakışma-** söylemesi ayıp kaçmak, uygun düşmemek, yakışık almamak. “*Dini bütün Müslüman'ın ağzına yakışmayacak sözler*.” YD139 **ağzına yüzüne bulaştır-** bir işi kötü yapmak, beceremmemek. “*O işi bile ağzına yüzüne bulaştırmış.*” SÇ192 **ağzında büyü-** sevmediğinden veya içi almadığından bir yiyeceği yutamamak. “*Kendini zor tutuyor, lokma ağzında büyüdükçe büyüyor, şakakları ılık ılık terliyordu*.” SAR34 **ağzında mercimek ıslanma-** sır saklamamak. “*Eskiden olsa ağzında mercimek ıslanmayan geveze oğlan açardı ona*.” VV73 **ağzından çık-** bir sözü istemeden, farkına varmadan söylemek, söylemiş bulunmak. “*Hiç böyle konuşmak istemediği hâlde, ağzından çıkıvermişti*.” KT186 **ağzından çıkanı kulağı duyma-** sözlerini tartmadan söylemek. “*Yahu, ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu be*!” EVO97 **ağzından dökül-** açıkça söylemekten çekindiği şey, konuşmasından belli olmak. “*Bunlar da*

ağzından dökülüvermişti işte.” YD194 **ağzından girip burnundan çık-** türlü yollara başvurarak birini bir şeye razı etmek, kandırmak. “*Onun için, dayısının ağzından girip burnundan çıkacak, aklını çelecek birini bulması gerekti.*” VV60 **ağzından kaçır-** istemediği hâlde boş bulunup söyleyivermek. “*Sen zımpara tozu lafını ağzından kaçırmasan iyi ederdin*.” CEM53 **ağzından kap-** birinin bildiği şeyleri, ustalıklı konuşmalarla ona sezdirmeden öğrenmek. “*Bana bakma, ben ağzından kaptım*.” MM60 **ağzından laf al-** karşısındakini konuşturarak birtakım şeyleri öğrenmek. “*İşte böyle, her cihetçe yüzde yüz müfettiş birinin sıkı ağzından laf almıştı*.” MM31 **ağzını açıp gözünü yum-** öfke ile sonunu düşünmeden ağzına gelen bütün ağır sözleri söylemek. “*Gerçekten de salonda, elleri arkasında, kudurmuşçasına dolaşıyor; arada damadının babası yahut annesine ağzını açıp gözünü yumuyordu*.” DK235 **ağzını ara-** konuşturarak düşüncesini öğrenmeye çalışmak. “*Nur'un ağzını aramış, çıfıt kız saklayı saklayıvermişti*.” BFV150 **ağzını bıçak açma-** üzüntüden söz söyleyemeyecek durumda olmak. “*Şerif Usta'nın ağzını bıçak açmıyordu*.” HÇ292 **ağzını boz-** kaba sözler söylemek, küfretmek. “*Ne diye kadına ağzını bozuyordu*?” GK291 **ağzını burnunu kır-** aşırı bir biçimde döverek perişan duruma getirmek. “*Ağzını burnunu kırardım hergelenin*.” SBK329 **ağzını dilini bağla-** birini konuşamaz duruma getirmek. “*Seni eşeğe döndürmek, ağzını dilini bağlamak için Nazan mı yaptırıyor bunu*?” EK78 **ağzını hayra aç!** Kötü ihtimaller söz konusu edildiğinde `Tanrı korusun` anlamında kullanılan bir söz. “*Ağzını hayra aç babacığım, dur bakalım*.” EVO187 **ağzını kapa-** kendisine çıkar sağlaması için bir kimseyi susturmak. “*Bütün mesele çevreyi fazlasıyla memnun edip yüklü parsalar toplamak, kocakarının ağzını kapamaktı*.” SUÇ306 **ağzını kullan-** birinin söylediklerinin aynısını söylemek. “*Dedi böyle böyle, senin Sadri de İzmirli'nin ağzını kullandı*.” CEM60 **ağzını öpeyim** sevindirici bir söz söyleyene `ne güzel söyledin` anlamında kullanılan bir söz. “*Hay ağzını öpeyim*!” GR147 **ağzını sıkı tut-** sır vermemek. “*Ağzını sıkı tutmaz, gevezelik edersen, yalnız oğlum değil, sen de okka altına gidersin, bilmiş ol*.” SUÇ237 **ağzını tıka-** sözünü kesmek, susturmak. “*Böylelerinin ağzını tıkamazsan tepene çıkarlar*.” ARK108 **ağzını topla-** söylemekte olduğu kötü söz veya küfürleri kesmek. “*Ağzını topla, herif kurs görmüş, sıkı terbiye almış amirlerinden, duymasın serseri dediğini*.” MUR317 **ağzını tut-** boşboğazlık etmemek. “*Öyleyse kız kardeşlerinin ağzını tut*!” DK129 **ağzının içine bak-** 1. ne söyleyeceğini beklemek. “*Pakize yanı başına oturmuştu. Ağzının içine bakıyordu*.” HÇ246 2. onun sözüne göre davranmak. “*Fen Müdürü tam buldu istediği adamı. Ağzının içine bakıyor*.” MUR238 **ağzının içine gir-** çok yanaşmak, iyice sokulmak. “*Kız cilve yapıyor, dayın da ağzının içine girecek nerdeyse*.” HÇ103 **ağzının payını al-** verilen karşılıkla bir kimseye söylediğine veya yaptığına pişman olmak. “*Geceler gecesi ne zaman kıza sataşmaya kalksa, ağzının payını alan Gafur, çırak yanında üstü kapalı övünmelerden geri kalmamış…”* GK159 **ağzının payını ver-** verilen karşılıkla bir kimseyi söylediğine veya yaptığına pişman etmek. “*Beni çağırdı, gittim, verdim ağzının payını*.” BTÜ22 **ağzının pervazı yok** `ağzına geleni söyler` anlamında kullanılan bir söz. “*Onun hele hiç ağzının pervazı yok*.” HÇ29 **ağzının suyu ak-** çok beğenip istemek, imrenmek. “*Ağzının suyu aktı değil mi*?” BFV129 **ağzıyla kuş tutsa** `ne yapsa, ne kadar çaba ve ustalık gösterse` anlamında kullanılan bir söz. “*Bir kadın saçı uzun aklı kısa nerden baksan, ağzıyla kuş tutsa ne lazım gelir*.” GR108

ağız ağıza *zf.* Ağzına kadar, tamamen. “*Her paydosta olduğu gibi, dükkân gene ağız ağızaydı*.” CEM49 **ağız ağıza ver-** iki kişi birbirine pek yakın durarak başkaları işitmeyecek bir biçimde konuşmak. “*Okula birlikte gidip geliyor, Süreyya Bey'in arabasıyla birlikte geziyor, tenhalarda ağız ağıza vererek gizli gizli konuşuyorlardı*.” İDG21

ağız birliği *a.* Bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşma, söz birliği. “*Maksadı yıldırmak, kendisiyle ağız birliğini temin etmek*!” CEM81 **ağız birliği et-** bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşmak. “*İşte, onlarla ağız birliği etmiş, ırgadı kışkırtıyorlar*.” BTÜ306

ağız dalaşı *a.* Birbirine karşı ağır sözler söyleyerek yapılan kavga; ağız kavgası, dil kavgası, dil dalaşı. “*Uzamıştı ağız dalaşı*.” KK183

ağız dolusu *sf.* 1. Ağzın alabileceği kadar. “*Hovarda bir dokumacı gibi ağız dolusu bir duman bıraktım göğe*.” AY106 2. Birçok, birbiri ardınca olan. “*... ağız dolusu, kaba bir küfür savurdu*.” KT16

ağız kalabalığı *a.* Birbirini tutmayan gereksiz sözler. “*Hayri Girsavaş yemediği bu ağız kalabalığına bıyık altından gülerek 'Rica ederim!' dedi*.” YD167

ağız kavgası *a.* Ağız dalaşı. “*Zaman zaman ağız kavgaları oluyor*.” SUÇ128

ağız kokusu *a.* Bir kimsenin çekilmez davranışları, istekleri, sözleri. "*İtin köpeğin ağız kokusu da caba*." SUÇ150 **ağzının kokusunu çek-** bir kimsenin çekilmez davranışlarına katlanmak. "*Ne diye gelmişti şuraya da itin kurdun ağız kokusunu çekiyordu*." GR204

ağız tadı *a*. Ailede veya toplumda dirlik düzenlik, iyi geçinme, rahatlık, kemaliafiyet. "*Benim yüzümden ağzının tadı kaçmasın*." DK219 **ağzının tadı bozul- (veya kaç-)** bir kimsenin kurulu düzeni, dirliği bozulmak. "*Yoksa dırıltı zırıltı başlayacak, ağzının tadı kaçacaktı*." HÇ21 **ağzının tadını bil-** her şeyin güzelini, iyisini bilmek, anlamak. "*Benim kocakarı zamparadır, ağzının tadını bilir dese de, ben en küçük aykırılığına rastlamadım*." ARK188 **ağzının tadını kaçır-** 1. neşesini, keyfini bozmak. "*Gülizar, bu kız, ağzımızın tadını kaçıracak gibi geliyor bana*." HÇ24 2. bir kimsenin kurulu düzenini bozmak. "*Beş vakit namazımda oturur kalkar, dua ederim ki, Cenabı Allah dirlik düzenlik versin, ağızlarının tadını kaçırmasın*." EK123

ağız tadıyla *zf*. Huzurlu bir biçimde, rahatlık içinde. "*Havadisi bir an önce vermeli Sonra da Giritli'nin oraya oturup ağız tadıyla başlamalıydılar ufaktan ufaktan çekmeye*." VV174

ağız tatsızlığı *a.* Bir topluluk içindeki geçimsizlik, anlaşmazlık, huzursuzluk. "*Babasının böyle bir dükkânı olsa gene her gece ağız tatsızlığı çıkarır mıydı acaba evde*?" BFV215

ağızlı *sf*. Ağzı herhangi bir biçimde olan. "*... canavar ihtimaline karşı keskin ağızlı bir balta, şu, bu, velhasıl her şeyleri tamamdı*." SAR61

ağızlık *a.* Bir ucuna sigara takılan, öbür ucundan nefes çekilen çubuk biçimindeki araç. "*Şehir biçimi siyah bir palto, sarı boyun atkısı, sarı kunduralar, kopçalı sarı kalem, gümüş ağızlık...*" GK6

ağla- 1. Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek. "*Ağladı koskoca adam be*!" EVO122 2. Sızlanmak, yakınmak. "*Kendi düşen ağlamazdı*." EK145 3. Bir duruma üzülmek. "*Kara bahtıma ağlıyorum, talihime ağlıyorum*." ARK159 **ağlamayan çocuğa meme vermezler** `hakkını aramasını bilmeyen kimsenin işi görülmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Ağlamayan çocuğa meme vermezler, dememiş miydi*? DE19 **ağlayıp sızla-** çok ağlamak. "*Meryem dilediğince vurup çarpınsın, ağlayıp sızlasındı*." VV256

ağlama *a.* Ağlamak işi. "*Oğlunun elinden kurtuldu, kendini sedire attı, başladı çocuk gibi sesli sesli ağlamaya*." EK41

ağlamaklı *sf*. Ağlar gibi olan, üzüntülü, ağlak, ağlamalı, ağlamsı. "*Kloş eteklik mahzun, kloş eteklik ağlamaklı, kloş eteklik her zamanki neşeden kırılıp savrulmuyor*." SÇ160

ağlan- Ağlama işi yapılmak. "*Ağlanacak neyin var senin şükür*?" KP44

ağlanma *a*. Ağlanmak işi. "*Ne ikide bir soru soran bir arkadaş ne de hüngür hüngür ağlanması gerekli yerde atılan bir kahkaha…*" SUÇ105

ağlaş- Birlikte ağlamak. "*Baba kız bir zaman ağlaştılar*." CEM135

ağlaşma *a*. Ağlaşmak işi. "*Karı koca ağlaşmaya başladılar*." TD52

ağlat- Ağlamasına yol açmak. "*O mu ağlattı yoksa seni*?" KY9

ağlatabil- Ağlatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Eğer hafiz olsaydı ve Kuran tilavet etseydi, pek çoklarını ağlatabilirdi*." EKM96

ağlatış *a.* Ağlatmak işi. "*Beni bırakırsan vallahi de billahi de kendimi öldürürüm deyişi, ağlayışı, İskender'i de ağlatışı...*" EB222

ağlatma *a*. Ağlatmak işi. "*Pis bir kedi yavrusu yahut gazete satmaya çalışan yalınayak, ufacık bir çocuk uzun uzun ağlatmaya yetiyordu*." İDG45

ağlayabil- 1. Ağlama ihtimali bulunmak. "*Ağzını açıp da bir şeyler söyleyecek olsa ağlayabilirdi*." ÇK52 2. Ağlama becerisi bulunmak. "*Ağlayamıyor, ağlayamıyordu. Ağlayabilse boşalır, ferahlardı*." BFV238

ağlayadur-* Ağlamasını sürdürmek. "*İçim kan ağlayadursun...*" ARK129

Ağlayan Sokak* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Camiikebir Mahallesi, Ağlayan Sokak, 26 No'da oturan ve yemiş satıcılığı yapan Mustafa isminde biri, sayım memurları tarafından odasında ölü bulunmuştur*." EKM105

ağlayış *a*. Ağlamak işi. "*Ama o kabına sığamıyor, gözlerinin önünde oğlunun, biricik oğlu Ahmet'in kireç kesilmiş yüzü, bir kadın gibi hüngür hüngür ağlayışı...*" SM297

ağlı *sf*. Ağı bulunan. "*Dökülmüş sıvalarının altından tuğlaları kırmızı kırmızı görünen tozlu, örümcek ağlı çıplak duvarlarda bile ne sıva ne badana vardı*." EVO3

ağna- (Der.) Anlamak "*Senden benden eyi ağnar tabii*." CEM22

ağnaşıl- (Der.) Anlaşılmak. "*İşimizi goremiyeceğik, ağnaşıldı*." GR79

ağnat- (Der.) Anlatmak. "*Bunu amelelere ağnat*!" CEM46

ağniya* (Ar.) *a*. Zenginler, ganiler. "*Başta kör imam Nasuh, mahallenin muhtarı, bekçisi, eşrafi, ağniyası, çoluğu çocuğuyla bir vaveyla, bir kıyamet...*" DHV261

ağrı *a*. Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı. "*Dayanılmaz bir ağrı başlamıştı başında*." EB238 **ağrısı tut-** hasta bir organ ağrımaya başlamak. "*Gene başının ağrısı tutmuştu*." CEM74

ağrı- Vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak. "*Başı çok fena ağrıyordu*." EB182

ağrı sızı *a*. Rahatsızlık veren acı, sancı. "*Önce babasının ağrı sızılarını, sonra da anasının gözlerini iyi edecek, daha sonra da gelsin semtin kelleri, körleri, ağrılı, sızılıları*." ÖE84

ağrılı *sf*. Ağrıyan, ağrısı olan. "*... çapaya veya pamuğa giden, kara sarı, erkek suratlı, pişikli, ağrılı ırgatlar gibi*." EVO147

ağrıma *a*. Ağrımak işi. "*Başı sabahki gibi ağrımaya başlamıştı gene*." EB62

ağrıt- Ağrımasına yol açmak. "*Başımı ağrıtıyor fazla içersem*!" YD210

ağustos (Lat.) *a*. Yılın sekizinci ayı. "*1934 yılı Ağustos ayının sonlarıydı*." KT1 **ağustosun yarısı yaz, yarısı güzdür** `ağustos ayının ortalarında yaz sıcakları azalır, serinlik başlar` anlamında kullanılan bir söz. "*Ağustosun yarısı yaz, yarısı güzdür*." EVO166

ağustosböceği *a*. Eş kanatlılardan, erkeği yazın karnının altındaki özel bir organdan kesik ve sürekli ses çıkaran bir böcek, orak böceği. "*Günün ağustosböceği cırıltılarıyla yüklü sarı sıcağını uzun uzun dinledi*." GR209
ağzı açık *zf*. Hayranlıkla, büyülenmiş olarak. "*Pehlivan Ali, ağzı açık, dinliyordu*." BTÜ299
ağzı açık kal- çok şaşırmak, şaşakalmak. "*Yusuf'un ağzı açık kaldı*." GK302

ağzı bozuk *sf*. Kaba sövgüleri çok kullanan; küfürbaz. "*Çorabı düşük, cırcır, ağzı bozuk*!" SÇ27

ağzı çabuk* *sf*. Laf taşıyan, dedikoducu. "*Leman baktı ki karşısındaki ağzı çabuğun biri, daha fazla uysa iş uzayacak, belki de iş saldırmaya, makineye varacaktı*." TD15

ağzı çabukluk* *a*. Ağzı çabuk olma durumu. "*Atlatmıştı ama kimdi bu ağzı çabukluğu yapan*?" KT63

ağzı dualı* *sf*. Din inancı güçlü, din kurallarına bağlı, dinin emirlerini yerine getiren (kimse); dindar. "*Şu, beş vakit namazını kaçırmayan, ağzı dualı, dilinden Allah kelâmını düşürmeyen kadıncağıza mı söyleniyordu bütün bunlar*?" OK67

ağzı kalabalık *sf*. Birbirini tutmayan sözler söyleyen, yerli yersiz konuşan, boşboğaz (kimse). "*Ağzı kalabalık kadına güvenilebilir miydi*?" EK89

ağzı kara *sf*. Bir yerde konuşulanı veya yapılanı duyup görmesi istenilmeyen. "*Allah onun da bütün ağzı karaların da belasını versin*!" KAÇ63

ağzı kulaklarında *sf*. Çok sevinçli, mutlu (kimse). "*İhsan Efendi'nin ağzı kulaklarında*." SUÇ122

ağzı pek *sf*. Ağzı sıkı. "*Köyde eşten dosttan, ağzı pek, gönlü gani, sırrına sadık kimseler olursa…*" GR50

ağzı sıkı *sf*. Sır saklayan, ağzı pek, ketum. "*Hatta vaazlardan hemen sonra, ağzı sıkı Müslüman kardeşleriyle şarap testisinin başına oturmaktan da çekinmezdi*." VV65

Ağzıböyükler* *öz. a*. Bir aile (soy) adı. "*Bu yanda Ağzıböyükler'in John Deere'leri, Hanomak'ları, Caterpillar'ları…*" EKM46

Ağzıkara* *öz. a*. Bir aile (soy) adı. "*Askere Abdullah, Cılız Hasan, Eğri Ali, Ağzıkara'nın Durdu, Veli'nin Gömleksiz birlikte gideceklerdi*." GK17

ah 1. *a*. İlenme, beddua. "*Bu dünyada gerçekten de ah yerde kalmıyordu*." VV143 2. *ünl*. Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz. "*Ah yavrum ah! Ortalıkta Müslümanlığa sığmayan neler dönüyor*." VV98 **ah al-** birinin ilenmesini üstüne çekmek. "*Ah almanın iyi bir şey olmadığını biliyordu*." EK94 **ah çek-** derin bir

keder veya özlemle içten gelerek ah demek. "*Ana, derin bir ah çekti*." EVO199 **ah yerde kalmaz** `kötülük cezasız kalmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Bu dünyada gerçekten de ah yerde kalmıyordu*." VV143 **ahı tut-** birinin ilenmeleri gerçekleşmek. "*Galiba Nazan'ın ahı tutmuştu*." EK228 **ahı yerde kalma-** yaptığı ilenme er geç etkisini göstermek. "*Selvi nenenin ahı yerde kalmayıp gelmiş yakasına yapışmıştı ha*!" VV144

ah ah* *ünl*. Üzüntü, pişmanlık, öfke bildiren ünlem. "*Aaaah ah, dedi*." HÇ105

ah vah (T. ah + Ar. vāh) *a.* İnleme, sızlanma, ahuvah. "*... ahla vahla büyüttüğü, bütün ümidini bağladığı kızı da kafasının dikine gidiyordu.*" DK58

ah minel aşk* *a*. "Ah aşkın elinden [neler çektik]" anlamına gelen, Şeyh Galib'e ait bir söz. "*Bu iki resmin hemen yanı başında, he'sinden ağlayan 'Ah ey minel aşk!' levhası...*" MUR160

aha *ünl*. Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz; işte. "*Aha para, beri gel*." EKM99

ahah (Der.) *ünl.* İşte, orada, hemen şurada, bu. "*Ahah, arzıfalcı*!" GR54

ahali (Ar.) *a.* 1. Aralarında aynı yerde bulunmaktan başka hiçbir ortak özellik bulunmayan kişilerden oluşan topluluk, halk. "*Aldı etrafımızı ahali*." MUR167 2. Bir yerde toplanan kalabalık. "*Ahali beni omuzunda taşıdı tekmil*." MUR414

ahan (Der.) *ünl.* İşte, orada, hemen şurada, bu. "*Ahaaan ahan, yazdım*." BTÜ205

ahbap (Ar.) 1. *a.* Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse. "*Yalnız, yakın ahbaplar unutamıyor, bilhassa savcınınkiler gibi Nazan'ı candan sevenler neticeyi merakla bekliyorlardı*." EK195 2. *ünl*. Samimiyet, içtenlik bildiren bir seslenme sözü. "*Kolay gelsin ahbap*!" BE26 **ahbap çık-** önceden tanışmış olmak. "*Nerdeyse Limasollu'nun dershanesinden ahbap çıkacaklardı*." YD76 **ahbap ol-** arkadaş olmak, dostluk kurmak, yakınlık kurmak. "*Hemen ahbap olduk, bize hayatını anlattı*." BE25

ahbap çavuşlar *a*. Sürekli birlikte görülen ve birbirine çok bağlı olan arkadaşlar. "*Heyy... Ahbap çavuşlar*!" GR33

ahbapça *zf*. Dostça, içten, teklifsizce. "*Ne konuştukları duyulmuyordu ama pek dostça, pek ahbapça, pek de teklifsizceydiler*." SUÇ86

ahbaplık *a*. Ahbap olma durumu, ünsiyet. "*Bu, ahbaplıktan da ileri bir şeydi*." DE101 **ahbaplık et-** arkadaşlık etmek, arkadaşça konuşmak. "*Odacı Şaban'la ahbaplık ediyor, onu adam yerine koyuyor*." DE52

ahdet- Bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek. "*... yağmurla, karla, ayazla, çamurla savaşmaya ahdetmiş insanlar*!" GK353

ahenk (Far.) *a*. 1. Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk; uyum. "*Konuşmalarındaki ahenkten çocuk olduklarını anlamıştı*." SUÇ322 2. Telli kurallara göre düzenlenmiş, kulağa hoş gelen ses dizisi; ezgi. "*Birden ahenk tekrar başladı. Tef, dümbelek, saz oynak bir hava tutturmuştu*." OK88

ahenkli 1. *sf.* Ahengi olan, kulağa hoş gelen; ahenktar. "*Öyle tatlı, öyle ahenkli, öyle iç gıcıklayıcı bir sesi vardı ki*." EK38 2. *zf*. Kulağa hoş gelecek biçimde. "*Buna benzer bir şeyleri öyle tatlı, öyle ahenkli söylüyordu ki...*" BK334

aheste (Far.) *zf*. Yavaş, ağır bir biçimde. "*Paydosla beraber fesini şemsiyesini alıp aheste revan, pestenkirani, Eminönü Balıkpazarı'nın yolunu tutacak*." BK315

aheste aheste *zf*. Yavaş bir biçimde; ağır ağır, yavaş yavaş. "*Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste diye bir söz vardı*." EK94

aheste beste *zf*. Yavaş yavaş, aheste aheste. "*Zarif bastonuna dayana dayana, aheste beste...*" HÇ301

Ahfeş *öz. a.* `Söylenen sözü anlamadan kafa sallayarak onaylamak` anlamında Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak deyiminde geçen bir söz. "*Ahfeş'in keçisi gibi, boyuna baş sallıyor*." KP50

ahılsız* *sf*. Akılsız. "*Benim avrat yaşlı, kart, çirkin, ahılsız da üstelik.*" GK108

ahım şahım *sf.* Beğenilecek, değer verilecek nitelikte. "*Ben onda ne sanat görüyorum ne de öyle ahım şahım bir güzellik*!" YD50 **ahım şahım olma-** beğenilecek, değer verilecek nitelikte olmamak. "*Pek öyle ahım şahım değildi ama şimdilik yeter de artardı*." SBK292

ahır (Far.) *a*. Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı. "*Ahıra girdikten sonra üç kişi şıp, düşmesinler mi*?" KK140

Ahırkapı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Vapursa Ahırkapı açıklarından Ege'ye doğru yol alıyordu*." SUÇ320

ahir zaman *a.* Dünyanın son günleri, kıyametin kopmak üzere bulunduğu günler veya yıllar. "*Ahir zaman mı geldi*?" EVO43

ahiret (Ar.) *a.* Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya. "*Asıl lazım olan, ahiret için imandı*." SUÇ186

ahize (Ar.) *a.* Telefonda seslerin duyulduğu ve iletildiği parça. "*Memur ahizeyi Muzaffer Bey'e uzattı*." HÇ78

ahkâm (Ar.) *a.* Hükümler. "*Ama zamanla ahkâmın değiştiği sözünü de unutamayız*." VV270 **ahkâm çıkar-** kendi düşüncelerine dayanarak birtakım yargılara varmak. "*Sen bana bir iş bul, ben dairede ahkâm çıkarıp şefin kafasıdır diye yazı makinesini…*" YYB160

ahkâm-ı ilahiye* (Ar.) *a.* Allah'ın hükümleri. "*Demek sana ahkâm-ı ilahiyeyi, Kur'an-ı Kerim okumayı, namaz kılmayı belletmediler*?" YD70

ahlak (Ar.) *a.* 1. Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre. "*Bizim neslin, dinsiz imansız neslin böyle ince ahlak kurallarıyla ne alakası var desene*!" ARK29 2. Huylar. "*Ahlakımdaki değişmenin kendim bile farkındaydım*." BE59

ahlak zabıtası *a*. Büyükşehir halkının sosyal ve sağlık durumunu koruyan, şehir düzeni için çalışan teşkilat. "*Ahlak zabıtasından mısınız*?" YD345

ahlaken (Ar.) *zf*. Ahlak anlayışına göre, ahlak değerleri bakımından, ahlakça. "*Mesele o değil, bütün mesele, kızımıza koca diye seçeceğimiz gencin ahlaken mazbut olmasını istemek hakkımız değil mi*?" YD110

ahlaki (Ar.) *sf.* Ahlaka uygun, ahlakla ilgili, aktöresel, sağtöresel. "*Onca bu dünya, ahlaki bozulmaların arttığı kangren bir dünyaydı*." SM151

ahlaklı *sf.* Ahlak kurallarına bağlı, bunlara uygun davranan (kimse). "*Üstelik işi icabı her yere, belki de uygunsuz yerlere girip çıkabilir, ahlaklı ahlaksız çeşitli insanlarla dostluk eder, çeşidi huylar kapabilirdi.*" SUÇ116

ahlaksız *sf.* 1. Ahlak kurallarına uymayan. "*Ahlaksız bir neslin türemesine meydan veriyor demektir*." GR193 2. Dürüst davranmayan, kötü huylu, terbiyesiz. "*Sen bu ahlaksızlarla düşüp kalktıkça ahlakın bozulacak*." ARK199

ahlaksızlık *a.* 1. Ahlaksız olma durumu. "*Sokulmuşuz ahlaksızlık yatağı, ruhsuz şehirlere…*" BE15 2. Ahlak kurallarına uymama, ahlaksızca davranış. "*Ahlaksızlığı sevmediğimi bilirsin*." HÇ20 **ahlaksızlık et-** ahlaksızca davranmak. "*Belki de böyle düşünmekle ahlaksızlık etmişti.*" SBK284

ahlat (Rum.) *a. argo* Kaba adam, yol iz bilmez kimse. "*Bu müfettiş şayet olgun, tecrübelerle pişmiş biri değil de ham ahlatsa, cahil halktan dinlediği şeyleri gerekli makama rapor eder*." MM56

ahlı oflu* *sf*. Özlem ve üzüntü dolu. "*Herhâlde eski günlerin eski parti büyükleri üzerine ahlı oflu, hasret dolu konuşmalar*." BFV27

ahmak (Ar.) *sf*. Aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal. "*Ben bu ölçüye göre hem ahmak, hem çirkin hem de zavallıydım*." AY149

ahmakça *zf*. Ahmağa yakışır bir biçimde, aptalca, angutça. "*Eski il başkanının büyük bir öfkeyle atlayıp Ankara'ya giderek herifin sap deyip saman dediğini, dini siyasete ahmakça alet ettiğini, boş, tamtakır, cahil biri olduğunu ısrarla belirtmesine iltifat edilmemişti*." ÜÇK535

ahmakıslatan *a.* Yavaş yavaş ve ince ince yağan yağmur, çisenti. "*Hâlâ çisentiyle yağmur yağıyordu. Ahmakıslatan dedikleri*." VV339

ahmaklık *a*. Zekâsı az gelişmiş olma durumu, budalalık, anlayışsızlık, akılsızlık. "*Çünkü onlar, babamın el için kendine zarar verişini bir nevi ahmaklık sayıyorlardı*." AY148

aho (Der.) *ünl*. İşte, orada, hemen şurada, bu. "*Aho, dedi*." BTÜ216

ahret (Der.) *a*. Ahiret. "*Bugün dünyada namaz kılmayan, yarın ahrette kızgın sacın üstünde kılacak*!" GK173

ahret kardeşi *a.* Kan bağı olmaksızın birbirlerini manevi olarak kardeş sayan kimselerden her biri. "*Sennen ahret kardeşi olmadık mı*?" ÇK104

ahret suali *a*. Zor soru. "*Ahret suallerini bırakın da bir şeyler verin, yazık ayol*!" GR71

ahretlik *a.* Ahret kardeşi olan kadınlardan her biri. "*Bu havada bu kadar özenmeye lüzum yok be ahretlik*!" YYB45

ahşap (Ar.) *sf.* Ağaçtan, tahtadan yapılmış. "*Bu abla, bu gülmesini hiç hatırlamadığı abla Zeyrek'te, kahırdan bel vermiş romatizmalı bir ahşap evin yarı karanlığında bir daha gözlerini hiç açmamak üzere kaparken küçük bir kız bırakmıştı*." DHV271

ahtapot (Rum.) *a.* Kafadan bacaklılardan, dokunaçlı bir tür mürekkep balığı. "*Kalın parmaklı elleri, uzun kollarıyla bir ahtapotu hatırlatan Zekai, kendini salıvermiş ayıbalığı ağırlığı içinden âdeta çevik bir sıçrayışla çıktı*." VV356 **ahtapot gibi** sömürmek amacıyla birçok işe, konuya el atan (kimse). "*Piyasaya kollarını bir ahtapot gibi salmıştı*." DK79

ahtapotlu* *sf.* 1. Ahtapotu bulunan. "*Yılanlı, ahtapotlu rüyalardan mı*?" EK289 2. Kişide nefes almayı olumsuz yönde etkileyen burun ahtapotu hastalığına yakalanmış olan (burun). "*Ahtapotlu burnundan fışlayarak yiyordu*." MUR176

ahu (Far.) *a.* Çift parmaklılardan, boynuzlugiller familyasından, çöllerde yaşayan, çok hızlı koşan, gözlerinin güzelliği ile tanınan, ince bacaklı, zarif, memeli hayvan; ceylan. "*Ama o, uzun bacaklı, mağrur kuzey ilahlarını hatırlatarak iri yeşil gözlü, ahu bakışlı birinin dışında hiçbirine yüz vermez*." İDG8 **ahu gibi** çok güzel, çekici. "*Zavallı kadın, Anadolu kasabasında sürtüp dursun, herif Beyoğlu garsoniyerlerinde ahu gibi kızlarla…*" YD221

ahu gözlü *sf.* Gözleri çok güzel olan (kadın). "*İnsan öyle ahu gözlü karının yoluna delinmedik kabağa girerdi be*!" KT94

ah-u zar* *a.* Ağlayıp inleme. "*İstediğim, ah-u zarını çektiğim bir kadına sahip olamıyorum*." KT360

ahvail* (Ar.) *a.* Durumlar, hâller, ahval. "*Hapishane fotoğrafçısı yeşil gözlerini Nurettin Şadan Bey'in ağzına dikmiş, ahvail hazıra ve geleceğe cinsinden parçalanan lügatler dolayısıyla, bu zatın büyük bir adam olduğu kanısına varıvermişti*." GR17

ahval (Ar.) *a.* 1. Durumlar, hâller, vaziyetler. "*Bazı bazı derim, abe geldi çattı ihtiyarlık, büyüdü çocuklar, ne olacak sonra ahvalimiz*?" MUR286 2. Davranışlar. "*Sevmem laubali ahvaller vazife bir sırasında*!" MUR125 3. Olaylar. "*Dünya ahvaline dair*." EVO369

aidat (Ar.) *a.* Dernek, kuruluş, kulüp üyelerinin belli sürelerde, belli miktarlarda ödedikleri para, ödenti. "*Buna karşılık, buranın parası, namusuyla kazanılmış paralardan ayrılıp verilmiş işçi aidatlarıdır*!" BFV265

aile (Ar.) *a.* 1. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. "*İki aile arasında anlaşmaya varılmış*." DK137 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. "*Açlıktan nefesin kokacak ama aile etiketin yüzünden çalışmayacaksın*." ARK25

aile dostu *a.* Ailece tanışılan ve yakın ilişki içinde olunan ahbap. "*Eskiden tanırmış, aile dostu senin anlıyacağın*." GK104

aile gazinosu *a.* Sadece evlilerin girebildiği ve birlikte eğlendikleri yer. "*Yeni moda olmaya başlayan aile gazinolarından birinde karşılıklı çay içiyorlardı*." EK52

aile hayatı *a.* Aile düzeni içerisinde sürdürülen hayat, aile olarak yaşama. "*Aile hayatına hasretim*." SBK164

aile reisi *a.* Kanunlara göre aile yükümlülüğünü taşıyan kimse. "*Fakat bir aile reisi sıfatıyla, bu kadar karamsar olmaya hakkın yok*!" SM149

ailece *zf.* Bütün aile ile ailecek. "*Sizin ailece gözleriniz güzel*." EB79

ailevi (Ar.) *sf.* Aile ile ilgili. "*Böyle ailevi meseleler umumi yerlerde konuşulmaz*!" GR144

ait (Ar.) *e.* "İlgilendiren" anlamında kullanılan bir söz; ilişkin, değgin. "*Bundan sonra benim bulunmadığım zamanlar bu çocuğun himayesi de sana ait, anlaşıldı mı*?" CEM48 **ait ol-** 1. birinin olmak. "*Kendine ait olanları ayırdı, ceplerine doldurdu*." EKM70 2. birine düşmek. *Rica ederim, dedi fabrikatör, o şeref bana ait olsun müsaade edin de*." TD116

ajan (Fr.) *a.* 1. Bir devlet veya kuruluşun gizli amaçları için çalışan kimse; casus. "*İdareye karşı giriştiği mücadelede oğlunu ajan olarak kullanacaktı*!" DE54 2. Bir kimsenin, bir ortaklığın veya bir devletin bazı işlerini yapan kimse, temsilci. "*Gerçi bunlarla doğrudan doğruya ilgilenen ajanlar varsa da ne hikmetse, benim de koşmam şarttır*!" KK265

ajans (Fr.) *a.* Radyoda haber bülteni. "*Az sonra ajans başladı*." GR32

ak 1. *a.* Kar, süt vb.nin rengi, beyaz, kara ve

siyah karşıtı. "*Muhalefetin ak dediğine kara, kara dediğine ak diyeceğiz*." GK62 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Bu ak bulutlar pek öyle telaşlı değilseler de gene de bir yandan bir yana gelir, gider, zaman zaman kısılan bir lamba gibi güneşi artlarına saklarlar*." EVO166 **ak dediğine kara de-** inatçılık ederek karşısındaki ile anlaşmaya yanaşmamak. "*Çünkü hanım sözünü yürütecek, kocasının ak dediğine kara diyecekti*." KP18 **akı bokuna karış-** korkudan şaşırıp ne yapacağını bilememek. "*Bekçi dan dun ediyordu, bir çıkıştı herife, herifin akı bokuna karıştı*." VV56 **akım derken bokum de-** sözünü yerli yerince söyleyememek. "*Altıncıyı ağırdan almazsa arabasını doğru dürüst kullanamaz, kullansa bile uğradığı yerlerde akım derken bokum diyebilirdi*." ÜÇK314 **ak koyun kara koyun [geçit başında] belli olur** `kimin ne olduğu deney veya sınav sonunda anlaşılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Ak koyun, kara koyun belli olacak*." HÇ181 **akla karayı seç-** bir işi başarıncaya değin çok sıkıntı çekmek, güçlüklerle karşılaşmak. "*... bu patlak yenleri Rum kızı Eleni'ye göstermemek için akla karayı seçen bu tüysüz çocuğu seviyordu*." BFV136

ak- 1. Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek. "*Kargası bol bir güney kasabasının dışında, akarken duruyormuşa benzeyen bir nehrin kenarında, ulu dutlara gömülü bir çiftlik*." BE11 2. Sıvı maddeler aşağıya yönelmek. "*Sakalı iyice uzamış yüzünden zırıl zırıl akan terlere aldırış etmiyor*." KAÇ121 3. Art arda ve toplu olarak gitmek. "*Gözü dönen, zangır zangır titreyen kalabalık dokumahane kapısından içeri aktı*." CEM127 4. Zaman çabuk geçmek. "*Saatler akar, akarlar*." AY190 5. Sıvı bir madde bir yerden çıkmak. "*Benden akacak kan da onlardan akacak su değil*." VV138 6. Karışmak, katılmak. "*Yarasalar akarlardı gecenin içinde*." SBK192 7. Bir kap veya bir yer, içindeki veya üstündeki sıvıyı sızdırmak. "*... kuvvetli yağmurlarda tavan yer yer akar, hemen hemen hiç kaldırılmayan yataklar sırılsıklam olurdu*." CEM64 8. Kumaş yıpranıp iplikleri erimeye başlamak. "*Öteki kızlar da haftadan haftaya giydikleri, yer yer erimiş, akmış gül kurusu basma entarilerini giydiler*." BE38 9. *argo* Çabucak savuşmak, ortadan kaybolmak. "*Önünden yemyeşil bir kertenkele aktı*." DE79 **akıp git-** çabuk geçmek. "*Tramvay akıp gitmiş, bacaklar uzaklarda kalmışlardı ama ne olursa olsun nefis bacaklardı*." GR115 **akan sular dur-** itiraz edememek, söyleyecek sözü kalmamak. "*Tabii, bilirsin, akan sular durur*." GK190

ak pak *sf.* Bembeyaz, temiz, parlak. "*Ak pak, ahu gibi karıyı, fabrika mahallesinin yıkıldı yıkılacak bir evinde, sarı sıcakların sivrisinek yüklü gecelerine bırak...*" KT40

ak saçlı *sf.* Saçı ağarmış. "*Ak saçlı müdürün etli, kocaman eli kâfi der gibi havaya kalktı*." DE187

ak sakallı *sf.* Yaşı ilerlemiş, kocamış (kimse); yaşlı. "*Sonra şu bilmem ne köylü hoca, ak sakallı hoca...*" ÜÇK459

akabil- Akma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kanayan bir burundan bu kadar bol kan akıp akamayacağını düşündü*." SUÇ118

akademi (Fr.) *a.* Lisans düzeyinde meslek elemanı yetiştiren yükseköğretim kurumu; yüksekokul. "*O da güzel sanatlarda öğrenciydi ama akademi bitmiş bitmemiş umursamıyor.*" EB173

akar (Ar.) *a.* Kiraya verilerek gelir getiren ev, dükkân, tarla, bağ vb. mülk, akaret. "*Kendisiyse emlak, akar sahibi, gün görmüş, umur sürmüş...*" ÖE101

akaryakıt *a.* Benzin, gaz yağı, mazot vb. sıvı yakıt. "*Odasında, masası başında, akaryakıtın harcanma raporlarını incelemekte olan başmakinist, orta boylu, tıkız bir adam*." KT24

akbaba *sf.* Yaşı ilerlemiş, ihtiyarlamış (kimse). "*Ben oldum altmış beşimde akbaba, sen oldun kırkında*." BK299

akciğer *a.* Göğüs kafesinin içinde yer alan, sağlı sollu iki parçadan oluşan solunum organı. "*Bunlardan başka damar sertliği, geçirilmiş enfarktüs, zaman zaman alkol koması, akciğerinde duman mı, leke mi...*" YYB192

akça *a.* Her tür madenî para; akçe. "*Son pişmanlık akça etmez Şehvar*." ÜÇK522

akça pakça *sf.* Beyaz tenli (kadın). "*Akça pakça bir kız oturmuştu kayalardan birinin üstüne*." BFV149

akdar- (Tar.) Aktarmak. "*Oğlanı cendermeden piyadeye akdardım dedi de*." GR55

akdarabil-* Aktarabilmek. "*Piyadeye akdarabilin mi diyeceğdim*." GR46

akdarıl- (Der.) Aktarılmak. "*Oğlun jandarmadan piyadeye aktarıldı*." GR52

Akdeniz* *öz. a.* Atlas Okyanusu'na bağlı, kuzeyinde Avrupa, güneyinde Afrika,

doğusunda Asya kıtaları bulunan deniz. 2,5 milyon km² civarında alanı kaplayan deniz. "*Alman Nazilerinin motorlu birlikleri, tarihsel bir öfkeyle Avrupa'yı, ne Avrupa'sı, bütün dünyayı bir yandan kuzeyin uçsuz bucaksız bozkırlarına, öte yandan Atlantik'in, Akdeniz'in çivit maviliklerine sürüyorlardı*." DHV317

akıcı *sf.* Akma özelliği olan. "*Gülüşü yumuşacıktı, dosttu, içe akıcıydı*." EVO332

akıl (Ar.) *a* 1. Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. "*Benim yaşım küçük ama aklım büyük*." BTÜ148 2. Öğüt, salık verilen yol. "*Allah günah yazarsa insana bu aklı, fikri ne diye verdi*?" DHV312 3. Düşünce, kanı. "*Şimdiki aklım olsa töbe kızmazdım o kahpe avratlılara*!" EVO198 4. Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü; bellek. "*Yatağa girdim mi aklımda hep o*." VV22 **akıl al-** danışmak, görüş almak. "*Senden akıl alacak deelük a*!" EKM20 **akıl alma-** inanılacak gibi olmamak, akla uygun gelmemek. "*Bu kadarcık bir maaşla bütün bu işlerin nasıl başarılabileceğini aklım almıyor*." SAR173 **akıl bırakma-** kafa karıştırmak. "*Akıl bırakmıyor ki insanda kör olasıca!*" EK85 **akıl danış-** bir konuda birinin görüşünü sormak. "*Her cihetçe güvenilir, akıl danışılır, sıkışınca insanın yardımına koşar cinstendi."* TD93 **akıl er-** anlamak, çözülmek. "*Şu hükümetin de işine akıl ermiyordu vesselam*." EVO4 **akıl erdir-** ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek. "*Bu şehirlilerin parayı nasıl olup da bol bol bulduğuna akıl erdirmeye çalışıyordu*." YYB144 **akıl erdireme-** ne olduğunu anlayamamak, sırrını çözememek. "*Gerçi kızın gönlünün oğlana düştüğünü biliyordu ama işlerin bu kadar ilerleyivermesine gene de akıl erdirememişti*." DE100 **akıl et-** herhangi bir önlem veya çareyi zamanında düşünmek. "*Bir süre ağladıysa da, birden akıl etti ki, ne vardı ağlayacak*?" KT218 **akıl işi değil** `akla uygun değil, doğru değil` anlamında kullanılan bir söz. "*Jandarmalara ateş etmek akıl işi değildi, suçsuz, günahsız yurt çocuklarının ne diye kanını akıtacaktı*." KAÇ176 **akıl öğret-** birine nasıl davranacağını göstermek, yol göstermek, akıl vermek. "*Bana bir akıl öğret*." SM212 **akıl sır erme-** bir işin niteliğini, gizli yönlerini anlayamamak. "*Bu kız kısmının da işine akıl sır ermez*." CEM17 **akıl var, yakın var** `herhangi bir şey bilgiye ve mantığa dayalı olarak yapılmalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Tabii canım, akıl var yakın var*." BTÜ14 **akıl ver-** akıl öğretmek. "*Necmi akıl verdi*." OK64 **akılda kal-** akılda yer etmek, unutulmamak. "*İsimler akılda kalmıyor*." DK104 **akılda tut-** unutmamak. "*Aklında tut, herif nerdeyse gelir*." MM110 **akıldan çık-** unutulmak. "*Şu kadın hiç aklımdan çıkmıyor*." GR73 **akıldan çıkar-** unutmak. "*Elimde değil, aklımdan çıkarıp atamıyorum*." DE253 **akla durgunluk ver-** hayranlık uyandırmak. *"... oyun oynanmadığı zamanlarsa büyük çocukların anlattıkları akla durgunluk verecek, heyecandan tiril tiril titrenen olmayacak hikâyeler, masallar dinlenirdi*." SUÇ19 **akla gel-** hatırlamak. "*Daha sonra da ben akla geldim*." BE4 **akla gelme-** olabileceğini düşünmemek. "*... adamın sorgusu çabucak yapılmış, hiç akla gelmeyecek zamanda, akla gelmeyecek yollardan cezaevine sevki planlanmıştı*." ÜÇK578 **akla hayale gelme-** inanılmamak. "*Akla hayale gelmez entrikalar çevrilmeye, tuzaklar kurulmaya başlar*." SM145 **akla karayı seç-** bir işi başarıncaya değin çok sıkıntı çekmek, güçlüklerle karşılaşmak. "*Hatta dilenmenin yasak olduğundan söz açan polis mi ne biri, yakalayıp götürmeye kalkmıştı da elinden kurtulana kadar akla karayı seçmişti*." YYB143 **aklı alma-** 1. biri bir şeyi anlayamamak, kavrayamamak. "*Bir bey çocuğunun bir fabrika kızına tenezzül edebileceğini aklı almaz*." AY191 2. uygun bulmamak. "*Ferhat'ın aklı almamıştı birden*." MUR394 3. bir şeyin olabileceğine inanmamak. "*Tecrübeli Hayri Girsavaş'ın aklı almadı*." YD164 **aklı başına gel-** davranışlarının yanlışlığını sezerek doğru yolu bulmak. "*Berbat'ın aklı başına geldi*." YK37 **aklı başından git-** çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırmak. "*Kocasını tanımadığı bir hamalla üstü başı çamur içinde görünce aklı başından gitti*." EB245 **aklı başka yerde ol-** başka şeyler düşünmek. "*Pehlivan Ali'nin aklı başka yerdeydi*." BTÜ283 **aklı bir karış yukarıda ol-** değişik sebeplerden dolayı dengeli düşünemez durumda olmak. "*Bilmem, onun aklı tepesinden bir karış yukarıda şimdi*." EVO81 **aklı dağıl-** düşünceyi belli bir konu, sorun üzerinde toplayamamak. "*Düşündükçe aklı dağılıyor, kadını kandırmak için ne türlü davranması gerektiğini bulup çıkaramıyordu*." ÜÇK456 **aklı dur-** düşünemez bir duruma gelmek, şaşırmak. "*Günlerden beri aklı durmuştu*." VV359 **aklı er-** 1. anlayabilmek. "*Cahil kadın işte, hem aklı ermez hem de söylenirdi bozuk plak gibi*." DK28 2. akılca olgunlaşmak. "*Ve bir gün büyüyüp aklı erdiği zaman babasının ne olduğunu sormayacak mıydı*?" DE249 **aklı fikri bir şeyde ol-** düşüncesini bir konuda yoğunlaştırmak. "*Kudret Yanardağ anacığının başından ayrılmıyordu ama aklı fikri de İfakat'ta.*" MM268 **aklı git-** şaşırmak, korkmak. "*Kadının aklı gitti*." EKM86 **aklı kes-** bir şeyin olabileceğine inanmak. "*Babaannesini karıştırmadan bu işi kıvırabileceğini aklı kesse, gider babasından kendi isterdi.*" CEM110 **aklı**

kesme- sonucu tahmin edememek. "*Beyin ona bakmayacağı, kalbini bozmayacağını aklı kesmiyordu*." HÇ8 **aklı takıl-** zihni bir şeyle sürekli olarak uğraşmak. "*Ya aklı takılırsa Ya severse onu*." BFV124 **aklı yat-** anlamaya başlamak, olacağına inanmak. "*Selvi'ye aklı yatıyordu bak*." BTÜ260 **aklıma gelen başıma geldi** `olmasından korktuğum şey oldu` anlamında kullanılan bir söz. "*Aklıma gelen başıma gelmez inşallah*!" HÇ58 **aklına bir şey gel-** hatırlamak. "*Durun, geldi aklıma bir şey*." AY203 **aklına bir şey gelmesin** `şüphelenme, aklına kötü bir şey getirme` anlamında kullanılan bir söz. "*Hani, aklına bir şey gelmesin*." HÇ30 **aklına es-** daha önce düşünmemiş olduğu şeyi birden yapmaya karar vermek. "*Aklına esti mi gece yarısı demez, yaz günleri, hele güneş üstüme bile doğmadı demez, düşerdi sokaklara*." EB53 **aklına gel-** 1. hatırlamak, anımsamak. "*Birden ayva suratı aklına geldi*." EB93 2. bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak. "*Ben işe, hanım teyze kasaba gittiği, evde kimselerin olmadığı sıra mı aklına geldi hanım kızının üstünün açıklığı, kapalılığı*." ARK62 **aklına geleni söyle-** rastgele konuşmak. "*Tutmayıp aklına geleni söylese, hinoğlu hin belki de yanından yılan gibi ayrılıp…*" ÜÇK301 **aklına geleni yap-** her istediğini önünü sonunu düşünmeden yapmak. "*Hiç beklemeden aklına geleni yaptı*." KY218 **(birinin) aklına getir-** olabileceğini düşünmek. "*Onun için, dedi, karının kart horoza hemen kanacağını aklına getirme*." ARK55 **(kendi) aklına getir-** hatırlamak. "*Bir günden bir güne nenesini aklına getiriyor muydu*?" SUÇ265 **aklına koy-** bir şeyi yapmaya kesin olarak karar vermek. "*Demek seni Ispartalıya vermeyi illaki aklına koymuş*." YD252 **aklına tak-** sürekli olarak bir şeyi düşünmek, bir düşünceye saplanıp kalmak. "*Kızı görmeden aklına takmıştı demek ki, ısrar etmişti*." HÇ11 **aklına turp sıkayım** akıllıca olmayan bir davranış karşısında `bu akıllıca bir davranış değil` anlamında kullanılan bir söz. "*O kadının kızını sevenin aklına turp sıkayım, dedi*." EB219 **aklına uy-** başka birinin düşüncesine göre iş yapmak, davranmak. "*Sakın herif, yani kocası, bir başka paralı kadının aklına uyup bitirim karısını boşlamasındı*." TD92 **aklına yat-** doğru olduğunu kabul etmek. "*Ortancanın aklına yatmıştı*." ARK68 **aklında kal-** hatırlamak. "*Nurettin Şadan Bey'den duyup aklında kalan lügatlı sözleri tekrarlıyor, kendisini büyümüş, olgunlaşmış sanıyordu*." GR25 **aklında olsun** `unutma!` anlamında kullanılan bir söz. "*Neyse, bunu sonra düşünürüz, aklında olsun da*!" EK228 **aklında tut-** unutmamak. "*Neye neye, bir şeyi de aklında tutamaz*." EVO37 **aklından çık-** unutmak. "*Kızının sabah okula Suat'la birlikte gidip geldiğini öğrendiği zaman Nafiz Bey'in renkten renge girişi aklından çıkmıyordu*." SM210 **aklından çıkarma-** sürekli hatırlamak, unutmamak. "*Ayşe bunu hiç aklından çıkarmıyor, gün gün sayıyordu*." GK351 **aklından geç-** düşünmek. "*Karanlıkta karıncayı gören aklından geçenleri de duyuyor olmalıydı*." HÇ32 **aklından geçir-** bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak. "*Bir ara, çıkıp gitmesini bile aklından geçirdi.*" KAÇ89 **aklından zoru ol-** akla sığmayacak işler yapmak. "*Aklından zoru mu vardı bu herifin*?" ARK28 **aklını başına topla- (veya al-)** akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak. "*Aklını başına alsan bizim fabrikada ne Aytenler var.*" KÜÇ28 **aklını başından al-** bir şey birini düşünemeyecek bir duruma getirmek, çok şaşırtmak. "*Güllü'nün aklını başından aldı*." VV213 **aklını (bir şeyle) boz-** bir şey üzerine çok düşerek hep onunla uğraşıp durmak. "*Filiz, bu adam seninle aklını bozmuş anlayacağın*." BFV176 **aklını çel-** 1. niyetinden, kararından caydırmak. "*Onun için, yol yakınken Ramazan Efendi'nin aklını çelip şu işi bitirmeliydiler*." VV52 2. ayartmak, baştan çıkarmak. "*Çektim kenara, oğlum dedim, vazgeç bu ayaklardan, ırgatın aklını çelme*." BTÜ239 **aklını kaçır-** 1. delirmek. "*Evet, aklımı kaçırdım, deli oldum*." EB164 2. gereksiz, yersiz iş yapmak. "*Bir gün, O kadar para reddedilir mi evladım, dedi. Aklını mı kaçırdın*? EK223 **aklını kullan-** iyice düşünüp taşınarak hareket etmek. "*Hayır hayır, aklını kullanacak, Cevdet'i karıştırmayacaktı*." SBK301 **aklını oynat-** çıldırmak. "*Allah'ım, aklını oynatacak kadın*!" BFV150 **aklını peynir ekmekle ye-** akılsızca ve düşüncesizce davranışta bulunmak. "*Millet aklını peynir ekmekle yemedi*." KAÇ95 **aklını tak-** aklına takmak. "*Şu eskiden doktora sık sık gittiği sıralardaki Nursen'e aklını taktığı günlerden önceki hâller gibi bir şeyler…*" EB238 **aklının kıyısından geçme-** hiçbir zaman düşünmemek. "*Hele paraları ünlü artistlere değil de Recep Cıva'ya vereceği aklının kıyısından bile geçmez*." YD217 **aklınla bin yaşa** herhangi bir sorun karşısında hemen çözüm üreten kişiye bu özelliğinin beğenildiğini belirtmek için kullanılan bir söz. "*Vay bacı, aklınla bin yaşa*!" KAÇ109

akıl hastanesi *a.* Akıl hastalarının tedavi edildiği hastane. "*Kadın akıl hastanesinde inleyedursun, Hasibe de kendini Ali'ye fena kaptırmıştı*." TD23

akıl hocalığı *a.* Akıl hocası olma durumu. "*Hep senin akıl hocalığından oğlan başkaldırmaya başladı*." EVO102

akıl hocası *a.* Birine yol gösterip akıl öğreten kimse. "*Ne Hasan gibi akıl hocası ne de Kosti*

gibi, 'Giderim ama annemin üzülüp ağlamasını düşünüyorum. Gözleri az görüyor.' diyordu." SUÇ254

akıl kârı *sf.* Akla uygun olan, akla yatkın olan. "*Allah'ın izniyle ama gene de ne olur ne olmaz, korkulu rüya görmektense uyanık durmak daha akıl kârıydı*." ÜÇK301

akılane (Ar. ʿāḳil + Far. -āne) *zf.* Akla yakın, akla uygun bir biçimde; akıllıca. "*Pek akılane olmuştu*." GK269

akıldan piyade* *sf.* Aklı eksik, düşüncesi kıt, delice işler yapan; kafadan çatlak, kafadan kontak, kafası çatlak, kafadan sakat, kafası kontak (kimse). "*Desene kafadan sakat, akıldan piyade*?" MUR197

akıldan piyadelik* *a.* Akıldan piyade olma durumu. "*Anlamıştı adamın akıldan piyadeliğini*." MUR139

akıldan yaya* *sf.* Akıldan piyade. "*Şimdi hâlâ akıldan yaya, akıl hastanelerinden birinde, iki taşı birbirine vurarak ve Ali, Ali diye inler durur*." TD23

akıldane (Ar. ʿaḳl + Far. dāne) *a.* Akıl veren kimse. "*En akıldanelerinin o olmaması önemli değildi*." KP7

akıllı *sf.* Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan, akil. "*Bilmiyor, anlamıyordum ama mavi tulumlu işçinin oradakilerin hepsinden daha akıllı olduğunu görüyordum*." ARK210 **akıllı geçin-** kendini çok akıllı sanmak. "*O zaman söylememiş miydi en akıllı geçinenlerinden biri*?" VV386 **akıllı ol-** gerçeklere uygun davranmak. "*Şaşıyor bir işçinin böylesine akıllı olabileceğine.*" BFV245

akıllı uslu 1. *sf.* Dengeli olan. "*Sonra akıllı uslu bir hâl alarak merdivenleri ağır ağır çıkmaya başladı*." YD90 2. *zf.* Akıllı olarak, yaramazlık etmeyerek. "*Akıllı uslu otursan da başına bu hâller gelmese olmaz mıydı*?" EK257

akıllıca 1. *sf.* Akla yakın, doğru, makul. "*Şaban akıllıca bir laf etti*." DE92 2. *zf.* Akla yakın, doğru bir biçimde, akıllıcasına, akilane. "*Öyle sağlam, öyle akıllıca yapılmış tapulardı ki, üzerlerinden yıllar, yıllarla birlikte çeşitli harpler, halk hareketleri, karışıklıklar geçtiği hâlde sağlamlığını kaybetmemişti*." KT265

akıllılık *a.* Akıllı olma durumu, uyanıklık. "*Kadın beklenmeyen bir akıllılıkla 'Atomu parçalayanların memleketinde böyle oda, böyle kirli yaygılar karyola yok mu?' dedi*." EB199

akıllılık et- 1. yerinde ve uygun davranmak. "*Sen akıllılık ettin*." BTÜ298 2. uyanık davranmak. "*Tabii o da akıllılık etmiş*." EVO178

akılsız *sf.* Aklı, gerçeği görüp ona göre davranmayan, anlayışı kıt. "*Ne akılsız insanlar vardı şu dünyada*!" KK84

akılsızlık *a.* Akılsız olma durumu. "*Ucuz ucuz veriyorlar biliyorum ama aptallıklarından, akılsızlıklarından değil.*" KT270

akım *a.* 1. Hava, su vb. akışkan maddelerin veya elektrik yüklerinin belli bir yönde akışı, yer değiştirmesi, cereyan. "*Canlı cansız her şey, coşturan bir elektrik akımına tutulmuştur sanki*." EB153 2. Sanatta, siyasette, düşünce hayatında ortaya çıkan yeni bir görüş, yöntem, hareket, cereyan, tarz. "*Zararlı akımlarla mücadele için genel merkez karar aldı*." ÜÇK521

akın *a.* Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması. "*Pek pek birkaç hafta sonra Urum'dan Şam'dan çekilip çekilip gelen ırgat kafilelerinin akını başlar*." BTÜ168 **akın et-** toplu olarak gitmek, üşüşmek. "*Yıllar yılı bomboş yatmaktan yorulmuş arsalarda koca koca apartmanlar yükseliyor; köylerden şehre akın eden, pamuğun şahlandırdığı yeni zenginler tarafından yüksek kiralarla henüz tamamlanmadan kiralanıveriyordu*." HÇ267

akın akın *zf.* Arkası kesilmeyen kalabalık öbekler durumunda. "*Şakakları sıcak sıcak atan terli başlarını avuçları arasına alarak hâlâ akın akın gelmekte olan yorgun ırgatları seyre daldılar*." BTÜ285

akıncı *a.* Düşman ülkesine akın yapan savaşçı. "*Mevlana türbesinden. Konya'da işi kalmamıştı artık, işi, yüzbaşısının yanında, akıncı arkadaşlarının arasındaydı*." OK83

akıntı (I) *a.* Havanın veya suyun herhangi bir yöne doğru yer değiştirmesi, akım, cereyan. "*Her şey sanki akıntıya gitmiş, sanki uçurumdan derinlere uçmuştu*." EB238 **akıntıya kürek çek-** olmayacak bir iş uğrunda boşuna çabalamak. "*Çeker kürek akıntıya.*" MUR287

akıntı (II) (Der.) *a.* Bir işin normal gidişi. "*İşlerin akıntıya gittiği şu iyice kesat günlerde bile ... 'Paranıza sokim dümbükler!' diyordu*." EVO2

akıntı çağanozu *a. argo* Sarhoşluk vb. sebeplerle düzgün, uyumlu yürüyemeyen, eğri adımlar atan kimse. "*Akıntı çağanozu gibi*

gelirdin eskiden.” ARK245

akıntılı *sf*. Akıntısı olan. “*Sarayburnu'nun akıntılı, dalgalı, toz toz köpüren azgın denizi…*” SÇ47

akış *a*. 1. Akmak işi. “*Bundan önceki evlerin bakır ya da çinko kaplarının ov ov çıkmayan zifiri nerde, buradaki tabakların sıcak suya sokuverince yağı eriyip akışı nerde*!” GK113 2. Geçip gitme, sürüp gitme. “*Yıldızlar yavaş yavaş siliniyor, yarasaların akışı seyrekleşiyordu*.” BTÜ273

akıt- Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek. “*Jandarmalara ateş etmek akıl işi değildi, suçsuz, günahsız yurt çocuklarının ne diye kanını akıtacaktı*?” KAÇ176

akıtıl- Akıtma işi yapılmak. “*Pilavı parlak göstermek için de herenilere azıcık ayran akıtılırdı*.” BTÜ226

akıver- Çabucak akmak. “*Yarın, su gibi akıverir birisine*.” EK152

akide şekeri *a*. Şekerin kaynatılarak katılaşması yolu ile yapılan, renkli ve kokulu, ağızda güç eriyen şeker, akide. “*… bir kutu Hacıbekir latilokumu ya da badem ezmesi veya akide şekeriyle dönerdi*.” HÇ301

akis (Ar.) *a*. Işık veya ses dalgalarının yansıtıcı bir yüzeye çarparak geri dönmesi, yansıma, yankı. “*Daracık sokakta akisler yaptı*.” SAR129

akit (Ar.) *a*. Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişinin, kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem; sözleşme. “*Keşke kontratlar filan, akitler makitler, milli korunmalar falan olmasa da iş erbabı, daha çok da alıcıyla satıcı karşı karşıya gelse*.” BFV89 **akit makit*** akit falan. “*Keşke kontratlar filan, akitler makitler, milli korunmalar falan olmasa da iş erbabı, daha çok da alıcıyla satıcı karşı karşıya gelse*.” BFV89

akkuyruk *a*. Tadını artırmak için çay harmanına katılan beyaz bir tür çay. “*O sıra üst üste iki çifte kâğıtlı boğmuş, akkuyrukla demli çaydan dört bardak yuvarlamıştı*.” DHV273

akla yakın *sf*. Aklın benimseyebileceği, aklın kabul edebileceği nitelikte olan. “*Hiç kimseden akla yakın bir karşılık alamıyordu.*” KY118

aklanma *a*. Aklanmak işi. “*Aklanma mı tutuksuz mu*?” TD101

aklet-* Herhangi bir önlem veya çareyi zamanında düşünmek, akıl etmek. “*Tuh, peşin niye akletmedim*?” BK369

aklı başında *sf*. 1. Sürekli akıllı davranan. “*Ne düşünceli, aklı başında bir çocuktu ya*!” EVO314 2. Doğru dürüst, kusursuz, akıllı başlı. “*Oğul, aklı başında komşularından bir fabrika dokuma ustasının yakın dostluğuyla bu şimdi on sekiz saat çalıştığı Mahmutpaşa'daki bir özel dokumahaneye girmiş*.” BFV267 **aklı başında olma-** iyi düşünebilir durumda olmamak. “*Şerif Usta'nın aklı başında değildi*.” HÇ306

aklı evvel (Ar.) *sf*. 1. Akıllı geçinen. “*… demek ki aklı evvelmiş, kendi çocukları gibi babalarının, analarının yolunu tutmamış, okumaya vermişti kendini*.” ÖE84 2. Densiz, münasebetsiz, sağduyu sahibi olmayan. “*Çok aklı evvel, ağzında dili dönen, cerbezeli bir avrattır*.” ÜÇK348

aklı evvellik *a*. Aklıevvel olma durumu. “*İflahsızın Yusuf aklı evvellik sattı*.” GK329

aklı kısa* *sf*. Aklı yeterli olmayan, safça davranan; aklı kıt, yundusuz. “*Kulak asmayacaksın. Neden? Çünkü aklı kısadır onlar*? DK29

aklı kısalık* *a*. Aklı kısa olma durumu. “*Kadınların … akılları kısalığı bir yana, gecenin şu ileri saatinde bir kadınla yalnız kalması da yakışık almazdı*.”

aklı sıra *zf*. Aklınca. “*İt, aklı sıra köşkün durumunu kontrol ettirecek*.” İDG71

aklık *a*. Ak olma durumu. “*Mahallenin alt başındaki deniz, kocaman ayın altında süt aklığıyla uzanıyordu*.” TD1

aklınca *zf*. Sandığına göre, düşünüşüne göre, umduğuna göre, aklı sıra. “*Bakıyordu, hatta bunlardan Nuran'ı aklınca tavlamıştı ama o kadar*.” EB22

Aklıselim* *öz*. *a*. 1772 yılında Fransa'da, Aydınlanma filozofu Baron d'Holbach tarafından ateist papaz Jean Meslier'nin adı kullanılarak yayımlanmış bir din eleştirisi kitabı. “*Papaz Mesliye'nin Aklıselim'ini okumuş; dine, Allah'a filan inanmaz biriydi ama köylünün önünde boş bulunacak değildi*.” KT313

akma *a*. Akmak işi. “*Gözlerde akmalar, dimağı araz, vücutta ateş…*” MUR348

akordeon (Fr.) *a*. Akordiyon. “*Kendinin*

akordeon merakı gibi, onda da keman merakı vardır." SUÇ105

akordeoncu *a*. Akordeon çalan kimse, akordiyoncu. "*Elimde olsa, dünyanın en büyük akordeoncusu, en büyük kemancısı, en büyük tenoru, en büyük futbolcusu olmak isterdim*!" SUÇ177

akordiyon (Fr.) *a*. Üstündeki düğmelere veya tuşlara basarak metal dilcikleri titretme yolu ile çalınan körüklü, elde taşınabilir bir çalgı, akordeon, armonika. "*O zaman ne akordiyona lüzum var ne de armoniğe*!" SÇ147

akort (Fr.) *a*. Bir çalgıda doğru ses vermesi için yapılan ayar, düzen. "*Sazlar akort oldu, kadınlar misafirlerin sigaralarını sararken onlar gıcıklayıcı oyun havalarına geçmişlerdi bile*." OK16 **akort et-** çalgıların seslerini ayarlamak. "*Kemancı Hasan kemanını, zurnacı zurnasını akort ediyorlardı*." SÇ40

akortsuz *sf*. Akordu olmayan, akort edilmemiş, akordu bozuk. "*Taşbasma resimler asılı duvarları defne dalları, bayraktarla süslü geniş kahve, çatlak zurna, akortsuz keman sesiyle inliyordu.*" SÇ121

akoz* *a. argo* Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi; haber. "*... Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz, defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti*." TD13 **akoz et-** haber vermek. "*İyi ya, patrona akoz edelim, hemen iş verir.*" GAV175

akraba (Ar.) *a*. Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler. "*İlkinde annesinin arzusuna uyarak bir akraba kızı almış, altı ay sonra ayrılmışlardı*." EK325 **akraba çık-** konuştuktan sonra akraba olduklarını anlamak. "*Nerden nereye, tanış, hem de akraba çıktılar.*" EK218 **akraba makraba*** akraba falan. "*Kızın akrabası makrabası mısın*?" CEM138 **akraba ol-** evlilik yoluyla yakınlık kurmak. "*İkinci müdürle yakınlarda akraba olmuşlardı*." HÇ278

akrabalık *a*. Akraba olma durumu. "*Az buçuk akrabalıkları da varmış*." HÇ214

akran (Ar.) *a.* Yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri, boydaş, böğür, taydaş, öğür. "*Komşunun kendileri akran oğullarıyla nasıl karıkocalık oynarlardı yoksa*?" BFV10

akranlaşıver-* Çabucak akranlaşmak. "*Bu iriyarı, ağırbaşlı adam şimdi karşısında genç bir öğrenci kadar maceraperestleşivermiş, akranlaşıvermişti*." YD143

akrep (I) (Ar.) *a*. Akreplerden, sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir tür böcek, kuyruklu. "*Daha sonra akrepler, yılanlar, çıyanlar…*" BFV140 **akrep [gibi]** her fırsatta sözleriyle başkalarını inciten veya onlara kötülük eden. "*Kaynanaların ne akrep olduğunu bilirim*." EK89

akrep (II) (Ar.) *a*. Saatin iki ibresinden küçüğü. "*Büronun duvarındaki yuvarlak saatin akrebiyle yelkovanı...*" EB113

akrep boynuzu* *a*. Bir tür büyü. "*Tütsü olur, tırnak olur, şeytan sidiği, akrep boynuzu...*" EK79

akrepli* *sf*. Akrebi olan. "*Nuran gene düş görmüştü ama bu seferki yılanlı, çıyanlı, akrepli değil; elmas taşlı yüzüğün mor kadife kutusu üzerine*." SBK29

akrut (Der.) *sf*. Düzenci, bilgiç, kurnaz. "*Hay akrut, hay lanet karı!*" YD23

aksa- Bir iş gereği gibi yürümemek, geri kalmak. "*Keşke her gece babasını, İhsan Ağabey'i düşünde görse de geç uyansa, su geç kalsa, yengenin işleri aksasa, bu yüzden dayak yese, azar işitse*!" SBK80

aksam (Ar.) *a*. Kısımlar. "*Oto aksamı üzerine de çalışıyorsunuz*." EB64

aksama *a*. Aksamak işi. "*Yürürken hafifçe aksamasına karşılık, doğrusu sağlam erkekti*." KT69

aksan (Fr.) *a*. Bir ülkenin insanlarına veya bir çevreye özgü söyleyiş özelliği. "*Türkçeyi bile Alman aksanıyla konuşuyor*." HÇ72

Aksaray* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Aksaray'da indi.*" BFV203

Aksaray Meydanı* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir meydan. "*Sarı saçlı, mavi gözlü üniversitelisiyle Aksaray Meydanı'nda buluşmuş*." BFV145

aksat- Bir işi gereği gibi yürütmemek. "*İki gün aksattım*." ÖE90

aksata (Ar.) *a*. Alım satım işi; alışveriş. "*Bir daha babannan aksatayı keser*." VV318

aksesuar (Fr.) *a*. Konunun gerektirdiği ölçüde kullanılan, bir sahne içinde yer alan veya oyuncunun dekor gereği kullandığı çeşitli eşya. "*Ama her seferinde ... aksesuar odasında değil,*

banyoda buluşuyorlardı.” KY179

aksesuvar* (Fr.) *a*. Aksesuar. “*Nejat'ı, tıpkı babası gibi, aksesuvar eşyalarının arasında boğuyor*.” SBK53

akset- (Ar. ʿaks + T. et-) 1. Ulaşmak, yayılmak, duyulmak. “*Derken iş resmî makamlara akseder*.” YD15 2. Ulaşmak, yayılmak, duyulmak. “*Belki de işin bombası patlamış, iş polise aksetmiştir*?” MM201

aksettir- (Ar. ʿaks + T. ettir-) 1. Işığı yansıtmak. “*Kuvvetli güneşin altında duru yeşil bir renk alan denizin kırışan yüzü, tuz buz olmuş ayna parçaları gibi, güneşi aksettiriyorlardı*.” AY122 2. Haberi, durumu ulaştırmak, yaymak, duyurmak. “*Gerektiği biçimde aksettirdi*.” KT178

aksettiril- (Ar. ʿaks + T. ettiril-) Aksetmesi sağlanmak. “*Bizim Konya'nın oturak âlemleri dışarılılara çok yanlış aksettirilmiş*.” OK9

aksır- Burun zarlarının gıcıklanması ile solunum kaslarının birdenbire kasılması üzerine, ağız ve burundan hızlı, gürültülü soluk boşaltmak, hapşırmak. “*Bakanın yanına girebilmek için sıra bekleyenler, odanın mabet sessizliği içinde aksırıp öksürmek, en azından kaşınmaktan çekinircesine oturuyor; çağırılacakları anı bekleşiyorlardı*.” GK98

aksırık *a*. Herhangi bir sebeple burun zarının gıcıklanması sonucu solunum kaslarının birdenbire kasılmasıyla ağız ve burundan hızlı, gürültülü soluk boşalması olayı, aksırma, hapşırma, hapşırık. “*Aksırık, öksürük, baş, diş, nezle ilaçları, çeşit çeşit, renk renk jiletler, diş tozları, kremler…*” ÇK118

aksırıklı *sf*. Aksırığa tutulmuş, sık sık aksıran, hapşırıklı. “*Radyoda konuşan çatlak sesli, kalın sesli, öksürüklü, aksırıklı yahut ispenç horozunu hatırlatarak konuşan genç dinç insanlar bile dertliydiler*.” GR142

aksırma *a*. Aksırmak işi, hapşırma. “*Boyu bosu, öksürüp aksırması tıpkı tıpkısına anasıydı*.” VV190

aksi *sf*. 1. Ters, zıt, karşıt, olumsuz, menfi. “*Ben aksi kanaatteyim*.” DE80 2. İnatçı, hırçın, huysuz. “*Bitişik apartmandakilerin çamaşırını yıkayan aksi kadından şüpheleniyordu*.” EK267 3. Uygun olmayan. “*... aksi tesadüfler olabilir, karşılaşabilirlerdi*.” DK78 **aksi gibi** İstenmediği hâlde, aksilik olarak. “*Aksi gibi, gözü de boyuna esmer adama ilişiyor; her iliştikçe adamın bakışlarıyla karşılaşıp kulakmemelerine kadar kızarıyordu*.” EK207 **aksi şeytan** işler yolunda gitmediği zaman `ne kadar ilgisiz, münasebetsiz` anlamında kullanılan bir söz. “*Hay aksi şeytan, az önce ne güzel aklına gelmişti de şimdi tam sırasında kaçıvermişti*.” MUR144

aksi aksi *zf*. Ters ve kızgın olarak. “*Ulan aksi aksi konuşup durma sabah sabah*!” DK141

aksi hâlde *zf*. Yoksa öyle olmazsa, aksi takdirde. “*Aksi hâlde kadının içine şüphe düşebilir, geceyi Nazan'la geçirdiğini sanabilirdi*.” EK257

aksilen- Aksileşmek, huysuzlanmak. “*İki kişi olduğumuzu anlayınca aksilenmesin sonra*?” KÜÇ21

aksilenme *a*. Aksilenmek işi. “*Güllü'nün aksilenmesi hatta azarlayıp kovması umurunda değildi.*” HÇ135

aksileş- Huysuzlanmak, huysuzluk etmek, ters davranmak, inatçılık etmek. “*Her zaman böyle aksileşir, ardından da ne yazdığını sorardı*.” EB49

aksilık* *a*. Aksilik. “*Etmezsa aksilık...*” DK124

aksilik *a*. 1. İnatçılık, huysuzluk. “*Ya babası aksiliğinde devam eder de evi satmaz ya da bankaya ipotek etmezse ne olacaktı*?” EB66 2. Bir işin yolunda gitmemesi durumu, elverişsizlik. “*Arabasına koştu, titreyen eliyle kapıyı açtı, girdi, marşa bastıysa da aksilik, almadı*.” BTÜ356 **aksilik çık-** engel ortaya çıkmak. “*Farz edelim aksilik çıktı, herif bizi kapıdan kovdu*.” GAV132 **aksilik et-** 1. güçlük çıkarmak, uyuşmaya yanaşmamak. “*Babasının herhangi bir patavatsızlığından korkuyor; aksilik etmemesi için, yalan yanlış bildiği duaları art arda sıralıyordu.*” DK175 2. inatçılık etmek. “*Kızım diyorum, yavrum diyorum, aksilik etme*.” DK55 3. huysuzluk etmek. “*Allah vere de aksilik etmese, babalarını kızdırmasa.*” DK126

aksine *zf*. Beklenenin, umulanın aksine, karşıt olarak; tersine. “*Aksine, kızının ne için hâlâ evine dönmediğini merak etmeye başlamıştı*.” VV351

akşam *a*. 1. Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar geçen zaman dilimi. “*Her akşam, her öğle, her zaman dememişti.*” BFV241 2. Akşam namazı. “*Öğle, ikindi, akşam, yatsı, sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı...*” EVO6 **akşama kadar** bütün gün boyunca. “*Niyazi'yle akşama kadar konuşmadık*.” BE27

akşamı bul- (veya et-) akşamlamak, günü bitirmek. "*Bu sıkıntıyla akşamı buldu*." OK52 **akşamlar hayır** `iyi akşamlar` anlamında akşam vakti kullanılan bir selamlama sözü. "*Akşamlar hayır, dedi*." GAV201

akşam akşam *zf*. Uygunsuz bir zamanda. "*Akşam akşam gene iyi, tam rezil olacağız mahalleye*!" EB86

akşam ezanı *a*. Akşam namazının vaktinin geldiğini bildirmek için okunan ezan. "*Derinlerde akşam ezanı okunuyordu*." YYB198

akşam gazetesi *a*. Baskısı öğleden sonra, özellikle akşama doğru yapılan gazete. "*Kosti, mavi pantolonunun arka cebinden çıkardığı sekize katlanmış bir akşam gazetesini açtı, yere yaydı*." SUÇ82

akşam güneşi *a*. Etkisi azalmış gün ışığı. "*Akşam güneşi kocaman apartmanların ardına devrilip, apartmanlar loşlaşıp, elektriklerin yandığı saatte Cevdet, birtakım paketler ve rakı, bira, şarap şişeleriyle geldi*." SBK255

akşam karanlığı *a*. Güneş doğmadan önceki veya battıktan hemen sonraki aydınlık, yarı karanlık, alaca karanlık. "*Ben de ... akşam karanlığında eve dönerdim*." BE40

akşam namazı *a*. Akşam vakti kılınan namaz. "*Kabak Hafız akşam namazını sıkıntı içinde kıldırıp mescitten düşünceli düşünceli çıktı*." HÇ125

akşama doğru *zf*. Gündüzün akşama yakın bir zamanında. "*Bir kâtibi varmış, sevk etmiş, bugün akşama doğru bir haber getirecekmiş*." GR167

akşamcı *a*. Akşamları içki içme alışkanlığında olan kimse. "*O da benim gibi akşamcı*." EVO273

akşamcılık *a*. Akşamcı olma durumu. "*Eskiden ünlü romancı Mahmut Yesari'yle yazar dostumuz Naci Sadullah, merhum Hüseyin Şehsuvar'ın filan akşamcılık yaptıkları Çemberlitaş'taki Ermeni'nin dükkânı yanındaydı sözünü edeceğim şaraphane*." KK207

akşamdan *zf*. Henüz akşam iken. "*Sonra, akşamdan çaldığı çanak yoğurtlarını alır, Kuruköprü'de satar*." BE84 **akşamdan kalma** geceki sarhoşluğun mahmurluğunu taşıyan. "*Akşamdan kalma Celal'in uzun, siyah kirpikleri ıslak ıslaktı*." ÇK113

akşamki *sf*. Akşam olan, akşam yapılan. "*Akşamki suçunu açsa mıydı acaba?*" SM154

akşamları *zf*. Her akşam. "*Akşamları ortalık don bağlıyor, dehşetli soğuk yapıyordu*." İDG52

akşamlık *sf*. Akşama özgü olan. "*Yoktu ama bu akşamlık gerçekten de yeterdi*." BFV98

akşamüstü *zf*. Güneşin battığı sıralarda, akşama doğru, akşam yaklaşırken, akşamüzeri. "*Çünkü Nedim Ağa onu çokluk akşamüstü çağırtırdı*." KT59

akşamüzeri *zf*. Akşamüstü. "*İlle de akşamüzerleri, yakın işyerlerinden paydos olan işçi kızların akın akın geçtikleri saatler*." GR102

aktar (Ar.) *a*. Baharat veya güzel kokular satan kimse veya dükkân. "*Haberin var mı aktarın küçük aşiftesinden*?" BK312

aktar- Bir şeyi bir yerden, bir kaptan başka bir yere veya kaba geçirmek. "*Beden iriliğindeki demetleri omuzlayıp aktarıyorlardı*." BTÜ241

aktarabil- Aktarma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Korktu, çünkü kızlarını daha varlıklı birinin yanına aktarabilirlerdi*." BFV95

aktarıl- Aktarma işine konu olmak. "*Efendisini dövemeyenin uşağını tokatlaması cinsinden bir kin, radyolar dolusu kusulup, millete radyolar dolusu aktarılmış, tahrip, bir milli namus hâline getirilmişti*." GK179

aktarılabil- Aktarılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ha, şöyle aktarılabilir*." YD56

aktarılma *a*. Aktarılmak işi. "*Mezelerin tabaklarla sahanlara aktarılması işine Zaloğlu koyulmuştu*." VV289

aktarma *a*. Aktarmak işi. "*O zaman bir başka yerden aktarma yapılır bu alacağa*." ARK120

aktedron* *a*. Amfetamin fosfat içeren bağımlılık yapan bir madde. "*Aktedron almıştım, sabaha kadar uyuyamadım*." GK69

aktif (Fr.) *a*. Bir ticarethanenin, ortaklığın para ile değerlendirilebilen mal ve haklarının tümü. "*Bilançolar ... umumi dengeyi bozan kuruşların aktif veya pasifhanelerinde aranması, şu, bu yetmezmiş gibi bir de Veremle Savaş Haftası gelip çatınca 'Yangın var!' diye bağırasım geldi*." SAR25

aktör (Fr.) *a*. Erkek oyuncu. "*Kötü bir aktör*

gibi ve ellerini havaya kaldırarak konuşuyordu.” GR20

aktüel (Fr.) *sf*. Günün konusu olan, şimdiki, bugünkü (haber, olay vb.); güncel. “*Valla beyefendi ben aktüel politikayla pek ilgilenmem*.” KK34

akü *a*. Akümülatör. “*Akü boşalmış olacaktı*.” EVO172

akümülatör (Fr.) *a*. Elektrik enerjisini kimyasal enerji olarak depolayan, istenildiğinde bunu elektrik enerjisi olarak veren cihaz, akımtoplar, akü. “*Şu benim eski bujilerle akümülatör olacaktı, nerde*?” SUÇ31

akvaryum (Fr.) *a*. Tatlı veya tuzlu su hayvanlarının ve su bitkilerinin yapay bir ortamda beslendiği ve yetiştirildiği cam su kabı. “*Hiç ummadığı yerde, dalmış, kafesinde kuşu, akvaryumunda balığı seyrederken…*” SBK47

Akyazılı *öz. a*. Sakarya ilinin Akyazı ilçesinden olan kimse. “*Seninki gece rüyasında Akyazılı Hoca'yı görmüş, namaza başlıyor*!” ÜÇK467

al 1. *a*. Kanın rengi, kızıl, kırmızı. “*Biri yeşil giyinmiş, öbürü al*.” BTÜ329 2. *sf*. Bu renkte olan. “*İkinci kadeh likörü yuvarladığı sıra, Kamran beyaz gömleğini giymiş, al kravatını bağlamış, briyantinli saçlarını tarıyordu*.” GAV94 **al kanlara bulan-** vurularak ölmek. “*Ya bıçak, tabanca altında al kanlara bulanmışsa*?” ARK238 **alı al, moru mor** telaş veya yorgunluktan yüzü kıpkırmızı kesilmiş (olarak). “*Hiç unutmam, Abdi Usta alı al, moru mor geldiydi*.” BK298

al- 1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak. “*Vitrinden aldığı yüzüğü fırçalayıp avukata uzattı*.” EK8 2. Kazanmak, elde etmek. “*Essahdan niye almıyon*?” CEM113 3. İçecek veya sigara içmek. “*Çayını yudumladı, burnunu çekti, öksürdü, çaydan bir yudum daha aldı*.” ÇK68 4. Satın almak. “*Üstelik kat alıp üstüne yapacak*.” SBK280 5. Birlikte götürmek. “*Sevgili kocanı al cehenneme kadar yolun var dedim*.” SBK279 6. Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak. “*Milli Mücadele günlerimizde beni bu okuldan aldılar*.” BE5 7. Kendine ulaştırılmak, iletilmek. “*Polis haber alıp ani bir baskın yapsaydı*?” ARK150 8. Başlamak. “*Divanyolu, Babıâli ya da rüsumatta kâtip. Fatih'e giderken bir yağmur alır, eteği çamur…*” DHV256 9. İçeri girmesini sağlamak. “*Yaşlı ama harikulade hanımefendi onu hususisine almış, Boğaz'a uzanmışlardı*.” SBK275 10. Zararlı, tehlikeli bir şeye uğramak. “*Apandisit yarası çabuk kapanır ama kolay kolay kapanmayacak yeni, yepyeni bir yara almıştı*.” SM257 11. Örtmek, koymak. “*Siyah mantosunu sırtına aldı*.” EB89 12. Kabul etmek. “*Ben doktor olunca seni muayenehaneme alırım, varislerini tedavi ederim*.” ÖE13 13. Bürümek, sarmak, kaplamak. “*Avlu halkı Cemile'nin etrafını almıştı*.” CEM138 14. Erkek, kadınla evlenmek. “*Alacağı kızın anasından dert yanmış adam*.” KP104 15. İçine sığmak. “*Herkesi alıyor da bir biz mi fazla geliyoruz Allahsız*!” HÇ281 16. Temizlemek. “*Orta Anadolulu bir bakkal nasıl, her sabah dükkânını besmeleyle açar, kavanozlarının tozunu alır, onları okşar, severse, Kadir Ağa da böyledir*.” CEM38 17. Gidermek, yok etmek. “*Gerçekten de, sirkesi sarımsağı bol kocaman bir kâse işkembe çorbası mahmurluk söktürür, başındaki hafif ağrıyla ağzındaki pası alırdı*.” SBK273 18. Görevden, işten çekmek. “*Kahvemi açtıktan sonra ben de karıyı terziden alacağım*.” BFV282 19. Göreve, işe başlatmak. “*Temizlik işleri müdürünün adamını aldılar yerime*.” ÇK127 20. İçeri sızmak, içine çekmek. “*Postallarım çamur içindeydi, patlak yerlerinden adamakıllı su almışlardı*.” BE68 21. Kazanç sağlamak. “*Vizite ücreti olarak beş lira aldığımı?*” MUR347 22. Motor çalışması için gerekli olan elektrik veya yakıttan yararlanır duruma gelmek. “*Ben bu külüstürün yarım turla aldığını hiç bilmem*.” EVO173 23. Yol gitmek, mesafe katetmek. “*Trense, o da onlarla birlik gibi, karanlıkları yırtıp parçalayarak uçuyor, daha, daha, daha çabuk yol alıyor, yol alıyordu*.” BE23 24. Yutmak, kullanmak. “*Aktedron almıştım, sabaha kadar uyuyamadım.*” GK68 **al (veya alın) ...** işte. “*Alın size sıcağı sıcağına bir olay*.” YYB216 **al atını ver tımarımı*** benden bu kadar, gerisi sana kalmış anlamında bir söz. “*Kafamı kızdırırlarsa al atını ver tımarımı der çıkarım işin içinden*.” MM145 **alaşağı et-** 1. kapıp yere vurmak. “*Hemen her günkü gibi delikanlılara takılacak, kovalanacak, kaçabildiğince kaçacak, sonunda yakalanıp alaşağı edilecek, örselenecekti şakadan*.” MUR89 2. kötülemek, değersiz göstermek. “*Kim kimi alaşağı ederse helal olsun.*” YD164 **al benden de o kadar** `ben de aynı düşüncedeyim, aynı durumdayım` anlamında kullanılan bir söz. “*Benden de al o kadar*.” EVO291 **al gülüm ver gülüm** bir kimseye yapılan hizmetin hemen karşılığını bekleme durumu. “*Yoo Akif Efendi. Al gülüm, ver gülüm*.” MM228 **alıp başını git-** izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek, savuşmak. “*Alıp başını gitmeliydi, boy atmış ağaçların geniş yapraklarıyla Güney'de murt denilen mersinlerin kalabalık yeşiline karışıp*.” BFV140 **alıp götür-** yakalayıp götürmek, derdest etmek. “*Polisler geliyor, arama*

yapacak, bir kaçak varmış vapurda, onu alıp götüreceklermiş, dediler.” BE57 **(biriyle) alıp vereme-** anlaşamamak, çekememek, geçinememek. “*Ne alıp veremediği vardı*?” SUÇ25 **alıp ver-** herhangi bir konu üzerinde yoğun olarak düşünmek. “*Hala usul usul alıp vermekte olan Leman'a sokuldu*.” EB252 **alıp yürü-** az zamanda çok ilerlemek, yayılmak, çoğalmak, artmak. “*Orta Anadolu'da bu yüzden iskorpit hastalığı almış yürümüş*.” EVO33 **alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste** `kimseye eziyet edip ahını alma, sonra yaptığın kötülüklerin cezasını ömür boyu çekersin` anlamında kullanılan bir söz. “*Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste diye bir söz vardı*.” EK94 **almadan vermek Allah'a mahsus** `insan yaptığı herhangi bir şey için mutlaka karşılık bekler` anlamında kullanılan bir söz. “*Almadan vermek Allah'a mahsus*.” KT255

al al* *sf*. Kırmızılaşmış, kızarmış. “*Yanakları al al*.” BK361

al bez (Der.) *a*. Kırmızıya boyanmış bez, bayraklık bez. “*Kulakmemelerine kadar al bez gibi kızarmıştı*. GAV167

âlâ (Ar.) *sf*. İyi, pekiyi, daniska. “*O sıra büyük oğlu da sabun fabrikasında vardiya usta yardımcısıydı; ne iyi, ne âlâydı*.” EVO5

ala ala hey *ünl*. Toplu olarak yapılan işlerde bağrışarak söylenen bir söz. “*Gerek kendi eşyası, gerekse Cemşirlerinki ala ala heyle yüklendi*.” HÇ234

alabanda sancak *ünl*. Dümeni sağ yana doğru sonuna kadar çevirme komutu. “*Mesela eczacının Ayten Abla'ya alabanda sancak, ver elini bağlar bahçeler*.” KY29

alabil- 1. Alma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Hanımefendi çok güzel, hemen bir filmde başrol alabilir*.” KY132 2. Almaya gücü yetmek. “*Herkesin ağzında dolaştığına göre seçimleri kazansalar bile bakalım iktidarı teslim alabilecekler miydi*?” ÜÇK593

alabildiğine *zf*. 1. Sınırsız, uçsuz bucaksız bir biçimde. “*... alabildiğine uzanan kahverengi topraklarda birer karış boy atmış pamuklar ovayı hafif yeşile boyamıştı*.” BTÜ173 2. Olanca hızı ile. “*Elektriklerin sarı ışıkları rüzgârda titriyor, rüzgâr coşkun bir sevinçle gecenin içinde alabildiğine koşuyordu*.” BTÜ154 3. Aşırı derecede, gereğinden çok, gırla, sıvırya. “*Alabildiğine yüz bulan çocuklar da hareketli mi hareketliydiler*!” ARK73

alabilme *a*. Alabilmek işi. “*... hem de avradından gerçek bir öç alabilme imkânlarının doğmasından*.” KT271

alabora (İt.) *a*. Gemi, tekne, sandal vb. deniz araçlarının devrilip yan yatması veya ters dönmesi. “*İçindekiler alabora oldular*.” YYB80 **alabora ol-** altüst olmak. “*İçindekiler alabora oldular*.” YYB80

alabros (Fr.) *sf*. Fırça gibi dik kesilmiş (erkek saçı). “*Akı çok kırçıl saçları alabros kesilmiş, avurtları çökük, hafifçe sakallı, kaşları da bir hayli kırlaşmış bir baş ama beden hiç de bu yaşlı gösteren başa göre değil*.” YYB181

alaca 1. *a*. Birkaç rengin karışımından oluşan renk, ala. “*Hafif, çok hafif bir alaca içinde insan, yatak, cibinlik, çoluk çocuk adına karmakarışık bir bulanıklık…*” EVO251 2. *sf*. İki veya daha çok renkli. “*Babasının yanında kedi kesilen oğlan, dükkân gerisinin alaca loşluğunda cesaretlenmiş, kolunu tutuvermişti*.” GR103

alacak *a*. 1. Bir hesap gereğince daha alınmamış olan para, mal vb. şey, matlup, verecek karşıtı. “*Sahi ondan yirmi lira da alacağı vardı*.” GR114 2. Alınması gerekli şey. “*Ceyhan pazarından alacaklarını almıştı*.” BTÜ371 **alacağı ol-** birinden alınacak parası olmak. “*Sahi. ondan yirmi lira da alacağı vardı*.” GR114 **alacağı olsun!** `Günün birinde ondan öcümü alırım` anlamında kullanılan bir tehdit sözü. “*Ama bundan sonra alacağı olsun onun*.” GR154 **alacağına aslan borcuna kuzgun** alacağını isterken ısrar eden, borcunu öderken de güçlük çıkaran kimse. “*Alacağına aslan borcuna kuzgun doğrusu*.” ÖE68 **alacak malacak*** alacak falan. “*Alacak malacak meselesi mi*?” VV191

alacak verecek *a*. Alışveriş ilişkisi. “*Ne alacak verecek ne kavga ne de bir şey şükür*!” VV191

alacakaranlık *a*. Güneş doğmadan önceki veya battıktan hemen sonraki aydınlık, yarı karanlık, akşam karanlığı. “*Alacakaranlık antrede kaba adımlar…*” YD272

alacaklı *sf*. Birinden alacağı olan (kimse), borçlu ve verecekli karşıtı. “*Alacaklılar küfretmekten usandılar*.” EKM36

alacalan- Alaca bir duruma gelmek. “*Ama hayır, Filiz, o artık Vatan, Millet asfaltlarının elektriklerle alacalanmış Çingene çocukları çığlıkları yüklü futbol geceleriyle birlikte çoook çok gerilerde bırakmıştır Atom'u*.” BFV137

alacalandır- Alaca duruma getirmek.

"*Karanlıktı oda, pencereden vuran sokaktaki elektriğin ışığı şöyle böyle alacalandırıyordu içeri*." ARK179

alacalaş-* Alacalanmak. "*Bu odadan vuran portakal ışıkla alacalaşan karanlıkta birtakım sehpalar, fotoğraf ya da film makineleri karaltısı, karaltıları...*" BFV207

alacalaştır-* Alacalandırmak. "*Elli metre ötedeki direkte yanan elektriğin sarı ışığı, açılan kapının aralığından içeri vurmuş, meyhanenin koyu karanlığını alacalaştırmıştı*." EK395

alacalı bulacalı *sf.* Karışık ve çiğ renkli, alaca bulaca. "*Şehirli kız, alacalı bulacalı basma entarisiyle içeri çekilmişti*." VV257

alaçık *a.* Üzeri dal ve hasırla örtülmüş kulübe, çardak. "*Hızla büyük ağasıgilin alaçığına geldi*." EVO251

Aladağ *öz. a*. Adana iline bağlı ilçelerden biri. "*Ahmet Bey de Aladağ'dan serin*." SM259 **Aladağ'dan serin ol-*** umursamaz, rahat olmak. "*Aladağ'dan serin soyka*." KAÇ116

Alaettin Tepesi* *öz. a.* Türkiye'nin Konya ili kent merkezinde, üzerinde Alâeddin Camii ve avlusunda sekiz Anadolu Selçuklu Sultanı'nın mezarı da dâhil olmak üzere önemli tarihî yapılar bulunduran tepe. "*Bizim ev, Alaettin Tepesi'yle Ermeni Okulu arasındaydı*." BE10

alaf (Der.) *a.* Alev. "*Aboo, alaflar minare boyu uzanıyor*." GK84

alafranga (İt.) *sf.* 1. Frenklerin töre, âdet ve hayatına uygun, Frenklerle ilgili, Batılıca, alaturka karşıtı. "*Komşuların sabah akşam, vakitli vakitsiz, alaturka, alafranga şarkı, türkülerine alıştıkları kızda ne vardı bugün*?" BFV1 2. Avrupa kültürüne özgü olan. "*Dükkânı sağdan soldan, bilhassa derinlemesine genişletmiş, üstünü açtırıp kalın camlarla alafranga çatı yaptırmıştı.*" HÇ273

alafranga müzik *a.* Batı tarzında ve ölçülerinde yapılmış müzik. "*Cezaevi radyosu koridorun karşı köşesinde, öğle yayınlarına başlamış, alafranga müzik parçaları çalıyordu*. GR32

alaga* *a*. Alaka. "*Temiz ireizine bir mektup yazsan da, disen ki Nebi'nin o cinayetnen töbe alagası yok, senin sözünü mü geri kor*?" ÜÇK382

Alain Delon* *öz. a.* Fransız aktör ve iş adamı. "*En çok da o kız yüzlü, Alain Delon'a benzeyen liseli*!" BFV24

alaka (Ar.) *a.* 1. İki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık; ilgi. "*Hoş, siz yenilerin bunlarla alakanız yoktur ya*!" GK127 2. Gönül bağı. "*Emin olun, ben de yıllardan beri hiç kimseye karşı böyle bir alaka duymadım*." SM257 **alaka duy-** bir işe, bir olaya, bir kimseye önem vermek, yakınlık duymak. "*İnsan kendi helaline değil de namahreme daha çok alaka duyuyor*." VV118 **alakasını kes-** ilgisi kalmamak, ayrılmak. "*Onu böyle sakin, böyle rahat ve bir çift iskarpinin kırk elli liraya satıldığı bu ikinci harp dünyasında âdeta endişesiz görenler, dünyayla alakasını kesmiş derlerdi*." EKM150

alakadar (Ar. ʿalāḳa + Far. -dār) *sf.* Alakalanmış olan, alakası bulunan; ilgili. "*İlagedar değil, alakadar.*" CEM46 **alakadar et-** ilgilendirmek. "*O seni alakadar etmez*." ÇK82 **alakadar ol-** ilgilenmek. "*Öyle de olsa sen bu işle alakadar ol*!" SM207

alakalan- Alaka göstermek, ilgilenmek. "*Patron alakalandı, geldi*." AY133

alakalanma *a*. Alakalanmak işi, ilgilenme. "*Müteahhit filan değilim ama olsam bile, başkalarının dertleriyle alakalanmaya mecbur muyum*?" KP100

alakalı *sf.* Alakası bulunan, ilgili. "*Kadın, düşman başına, başkasıyla alakalı*!" KT183

alakasız *sf.* İlgisiz. "*Hiçbir kadın kocasına karşı bu kadar alakasız olmamıştır*." SM241

Alaman (Der.) *öz. a.* 1. Almanya. "*Bir zamanlar Alaman'dır tutturdulardı*." EVO64 2. Alman. "*Bu yüzden köy ağaları, muhtar, köyün en ileri gelenleri dişli beyleri, ille de Alaman avratlı Şakir Bey'le kötüleşmemiş miydi*?" EVO148

Alaman Harbi* *öz. a*. İkinci Dünya Savaşı. "*Alaman Harbi sırasında köyde herkes Alaman aşağı Alaman yukarı derken o, Alaman'ın sonunda yenileceğini söylememiş miydi*?" EVO148

Alamancı (Der.) *öz. a.* Almanya'ya işçi olarak giden kimse. "*Alamancı Nuri heyacanla, 'Bravo!' diye bağırdı*." MUR130

Alamaniya* *öz. a.* Almanya. "*Boğaz vapurlarında kaptan olmadiğumi, Marsilya, Alamaniya, Rusiya'ya sefer ettiğumi de soyledun mi*?" YK78

Alamanya (Der.) *öz. a.* Almanya. "*Çörçil'le Rozvelt'in oğlu birlik olmuşlar, binmişler bir*

uçağa, gitmişler Alamanya'nın başşehrine." MUR257

alamet (Ar.) 1. *sf.* Belirti, işaret, iz, nişan. "*Refah alameti, nurlu ufukların müjdecisi*." GK47 2. *a.* Büyüklük, irilik bakımından şaşılacak durumda olan nesne. "*Eskiden konkasör patozları neydi? Bir alamet*." HÇ16

alan *a.* 1. Düz, açık ve geniş yer, meydan, saha. "*Mahallenin küçük kızlarını elmaşekeri, çikolatalarla tavlayıp mahallenin altbaşındaki boş alana çeken minnacık Zinnur Amca ile çaptan düşmüş dul karı tavcısı…*" MUR51 2. Bir çalışma çevresi. "*Başbakan olmasa bile, ticaret alanında neden yükselmesin*?" GK108 3. Yarışmaların, karşılaşmaların ve oyunların yapıldığı yer, saha. "*Olur çok münasip müdürüm, yaptıracağım talim futbol alanında*." MUR277

alangirli *sf. argo* İleride sakınca çıkarabilir, sorun olabilir (iş vb.). "*Kanunlar alangirli*." VV241

alarga (İt.) *a. argo* Uzaktan, açıktan. "*Şerif Ağa, Kabak Hafız, Yaşar, irili ufaklı ağalar, daha alargada da bütün bu ağaların üzerine oturdukları topraklarda yazın, kışın, çalışıp alın teri döken perperişan, fakir işçiler...*" KT341 **alarga tut-** uzakta tutmak. "*İnsan olan, arkadaşını alarga tutmaz*." ÖE30

alarm (Fr.) *a.* Bir uyarıyı, bir tehlikeyi bildirmek için verilen işaret. "*Adamı tutuklamadan önce her türlü tedbiri almış zabıtada izinler kaldırılmış, hatta jandarma bile alarma geçirilmişti*." ÜÇK576 **alarma geç-** beliren tehlikeye karşı direnebilecek, dayanabilecek duruma gelmek. *"… adamı tutuklamadan önce her türlü tedbiri almış, zabıtada izinler kaldırılmış, hatta jandarma bile alarma geçirilmişti.*" ÜÇK576

Alasonya* *öz. a.* Yunanistan'da bir şehir. "*Yunanistan'ın Alasonya kasabasından olan Murtaza, 1925'lerden sonraki mübadelede annesi, erkek kardeşiyle Türkiye'ye göç etti*." MUR10

Alasonyalı* *öz. a.* Alasonya şehrinden olan kimse. "*Derken bütün Alasonyalı demokratlar bir anda Murtaza'yla ilgileniverdiler*." MUR432

Alatini Köşkü* *öz. a.* Selanikli Musevi fabrikatör Georgio Alatini tarafından 19. yüzyılda Selanik'te yaptırılan ve özellikle ittihatçılar tarafından ikinci meşrutiyet devrimi sonrası tahttan indirilen II. Abdülhamid'in sürgün yeri olarak ünlenen tarihi yapı. "*Sultan Hamit Selanik'te, Alatini Köşkü'nde kara kara düşünürken dede de nur yüzlü hatunlarının gözyaşları arasında kızları, torunları, gelinlerinin vaveylalarıyla bir gün öldü*!" DHV258

alaturka (İt.) 1. *sf.* Eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun, Doğuluca, alafranga karşıtı. "*Komşuların sabah akşam, vakitli vakitsiz, alaturka, alafranga şarkı, türkülerine alıştıkları kızda ne vardı bugün*?" BFV1 2. *a.* Türkiye'de 1910 yılına kadar kullanılmış, gün başlangıcı olarak güneşin batışını esas alıp 12:00'yi gösterecek biçimde ayarlanmış saat sistemi; ezani saat, alaturka saat, gurubi saat, alafranga saat, vasati saat karşıtı. "*Alaturka ayarlı saat üçü gösteriyordu*." BTÜ171

alaturkalılık *a.* Alaturka olma durumu. "*Dıştan kaba saba görünen insanların, kaba saba evleri, geri yaşayış tarzı, alabildiğine alaturkalılık...*" OK30

alavere (Der.) *a.* Alışveriş, alım satım, ticaret, ilgi. "*Senin umum müdürle ne alaveren olabilir*?" SAR69

alavere dalavere *a.* Yalan dolanla, hileyle yapılan iş; Bizans oyunu. "*Evet, sonunda alavere dalavereye gelmiş*." GR204

alavere dalavereci* *sf.* Yalan dolanla, hileyle iş yapan. "*Oraya şehrimizin tekmil alavere dalaverecileri avratlarıyla filan gelir*." MM21

alay (I) *a.* 1. Herhangi bir törende veya gösteride yer alan topluluk. "*Bir devrin birinde, bir gelin alayı buradan geçerken gelinin aptes bozacağı gelmiş*." OK11 2. Genellikle üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu. "*Bellersin alay kumandanı*." CEM72

alay (II) *a.* Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma. "*Alay etmiyorum Jale*." EK151 **alay et-** bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapmak. "*Kertenkeleler insanla alay eder mi*?" DHV306 **alaya al-** *argo* alay etmek, eğlenmek. "*Kavak, kavak, dangalak diye ileri geri laf ediyor, alaya alıyorlardı.*" KK102

alaybeyi *a.* Albay rütbesinde jandarma alay komutanı, çeribaşı. "*Bila velet ve bila varis ölen bir eski alaybeyinin evkafa geçmiş, kocaman, harap konağının alt kat odalarından birinde oturuyorlardı.*" ÇK103

alaycı *sf.* 1. Alay etme huyu olan (kimse),

müstehzi. "*Deli dolu, şakacı, hatta alaycının biri*." EB76 2. Alay eden, küçümseyen (tutum). "*Pencerelerde, kapılarda kadın, erkek, çocuk başları, meraklı, biraz da alaycı bakışlar...*" ARK97

alaycı alaycı* *zf.* Alaylı alaylı. "*Kemikle çizgiler çekmeye devam ediyor, alaycı alaycı gülüyordu*." SUÇ66

alaycılık *a.* Alaycı olma durumu, müstehzilik. "*Kahkahalar dinmiş, yüzlerdeki alaycılık silinmişti*." SUÇ220

alaylı *sf.* Alay edici, küçümseyici, müstehzi. "*Birden etrafını alıverenlerin alaylı bakışlarından huylanarak kaşlarını çattı*." HÇ115

alaylı alaylı* *zf.* Alay edici, küçümseyici bir şekilde. "*Köy sokaklarında dolaşırken yahut kahveye girip çıkarken köylünün alaylı alaylı bakması, laf çakması bundandı*?" HÇ49

albay *a.* Rütbesi yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve asıl görevi alay komutanlığı olan üstsubay, miralay. "*Emekli Albay hiçbir şey anlamamıştı*." DE186

Albay Bufalobil* *öz. a.* William Frederick Cody; Amerikalı kovboy, şovmen ve asker. "*Albay Bufalobil olmaya görsün*." SBK73

albeni *a.* Çekici olma durumu, alım, alımlılık, cazibe, hava, gelgel, çekicilik. "*Hatta güzellikten çok albenisi fazlaca ama farkında değil*." YYB147

albenili *sf.* Alımlı. "*Zerrin'in saçları, gözleri simsiyahtı, teni de hafif esmer, albenili.*" SM160

Albert Hall* bk. Royal Albert Hall. "*Londra'nın Albert Hall tiyatrosunda yedi bin üç yüz kişi onu alkış tufanına tuttu*." SUÇ56

Alboyacılar Medresesi* *öz. a.* Bursa'nın Osmangazi İlçesi'nde yer alan, Fatih Sultan Mehmet dönemi vezirlerinden Söle Mehmet Paşa tarafından yaptırılan, asıl adı Çendik Medresesi olan eski medrese. "*Yıllarca önce Alboyacılar Medresesindeki hocası, ihtiyar dersiamı hatırladı*" HÇ184

albüm (Fr.) *a.* 1. Fotoğraf, pul vb.ni dizip saklamaya yarayan bir defter türü. "*Benim albümdeki fotoğraflara bakıyorduk*." SM173 2. Herhangi bir konu ile ilgili kısa açıklamalar verilerek resimler basılmış olan kitap. "*Siz hangi albüme girmek istersiniz*?" ÜÇK521

alçacık *sf.* Çok alçak. "*Müçteba Amca sevinçten deliye dönerek alçacık iskemlesinde kalkıp kalkıp oturdu*." EB147

alçak *sf.* 1. Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı. "*... hafif sakallı bir delikanlı, alçak bir iskemlede oturuyor*." BE53 2. Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, rezil, hain. "*Alçak, rezil çocuk*." EB201

alçak gönüllülük *a.* Alçak gönüllü olma durumu, tevazu, mahviyet, mütevazılık. "*Doğru, anlıyorlardı elbette, ama anlamak istemiyorlar, adamın iyiliği, alçak gönüllülüğüne bağlıyorlardı işi*." BFV237

alçak ses *a.* Hafif çıkarılan ses. "*Pehlivan ... alçak sesle durumu kısaca anlatıverdi*." EB252

alçakça *zf.* Alçak, aşağılık kimselere yaraşırcasına, sefihane. "*Beni aldattı, alçakça aldattı*." KY172

alçakgönüllü *sf.* Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse), engin gönüllü, mütevazı, tevazulu. "*Hüseyin Bey iyidir, alçakgönüllüdür*." GK324

alçaklık *a.* 1. Alçak olma durumu, denaet, pespayelik. "*Onu kendi beynine çevirip düştüğü zilletin alçaklığından kurtulmak için ateşleyebilecek miydi*?" KY74 2. Alçakça davranış, habaset, şenaat. "*Her şeyi anlatmalı, yaptığı alçaklığı söylemeli, af dilemeliydi*." KT85

alçal- 1. Alçak duruma gelmek, yüksekten aşağı doğru inmek. "*Gözlerini çok uzaklarda büyüyüp titreşen, alçalıp yükselen aydınlıktan ayırmadı*." EVO258 2. İnsanın değeri azalmak. "*Demek oğulları böylesine alçalmıştı*?" EVO61

alçalabil- Alçalma eğilimi veya ihtimali bulunmak. "*Der, bu kadar alçalabilir miydi*?" SBK309

alçalabilme *a.* Alçalabilmek işi. "*Bir insanın bunca alçalabilmesini aklı almıyordu ama...*" SBK309

alçalış *a.* Alçalmak işi. "*Müthiş bir küçülüş, misilsiz bir alçalış olurdu ama bilse ki olumlu netice alacak, yapardı*." SM289

alçalma *a.* Düşkünlük, zül, mezellet. "*Bu kadar alçalması kabil mi*?" DE240

alçalt- 1. Alçak duruma getirmek.

"*Fabrikatörün yanına önemle gitti, sesini alçaltarak 'Buyurun efendim!' dedi*." YD162 2. Değerini azaltmak. "*Neden kendini bu kadar alçaltıyorsun*?" MM217

alçı *a*. Alçı taşının pişirilip toz durumuna getirilmesinden elde edilerek yapılarda, sanatta, mimarlıkta ve dişçilikte kullanılan madde. "*En has, en beyaz alçıyla itinayla sıvanmış tavanında yeşil, kırmızı, pembe, mavi ampuller…*" EB140

aldan- 1. Görünüşe bakarak yanlış bir yargıya varmak, yanılmak. "*Görünüşe aldanma*." ARK45 2. Bir hileye, bir yalana kanmak. "*... ileri sürdüğüm mazeretlere kolay kolay inanmamayı prensip saymış babam, çoğunlukla aldanırdı*." BE21

aldanıver- Çabucak, kolaylıkla aldanmak. "*Ne çabuk aldanıveriyorlar*!" CEM129

aldat- 1. Karşısındakinin dikkatsizliğinden, ilgisizliğinden yararlanarak onun üzerinden kazanç sağlamak. "*... varisi aldatmak suretiyle mühürünü basıp parayı vermemek ve diğer ufak tefek bazı meselelerden dolayı yedi sene ağır hapse hüküm giymişti*." GR44 2. Yalan söylemek. "*Komşulardaydım diyecek, yalan söyleyecek, beni aldatacak, beni aldattığını sanacak*." EKM95 3. Bir şeyin görünürdeki durumu, o şeyin niteliği bakımından yanlış bir kanı vermek. "*Çoğunun elinde tespih, dudağında göstermelik pıtır pıtır bir dua, kimi aldatıyorlardı*?" EB89 4. Karı ve kocadan biri eşine sadakatsizlik etmek, ihanet etmek. "*Boktan kocan seni aldattı*." DE152 5. Beklenmedik bir davranışla yanıltmak. "*Aldattım seni*!" BFV34 6. Ayartmak, kötü yola sürüklemek, baştan çıkarmak, iğfal etmek. "*Aldattı beni, kandırdı*." BFV209 7. Birine verilen sözü tutmamak. "*Bana söz verdiği hâlde aldattı*." İDG117

aldatabil- 1. Aldatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Seni hangi kadın aldatabilir*?" MM93 2. Aldatma becerisi bulunmak. "*Ama onlar beni aldatamaz*." VV103

aldatıl- Aldatma işine konu olmak. "*Aldatıldıklarını anlayınca da çılgına dönüp varlarını yoklarını feda etmeye kalkmak…*" GK117

aldatılış *a*. Aldatılmak işi. "*İşine son verilişinden çok, aldatılışına içerlemişti*." BTÜ359

aldatma *a*. Aldatmak işi, desise, al, hıyanet. "*Arkadaşını ne zamana kadar aldatmaya devam edecekti*?" DE192

aldır- 1. Alma işini yaptırmak. "*Ama biz hiçbir zaman erkeklerimizi borçlara sokturup kendimize yüzükler aldırmadık*!" EK50 2. Önem vermek, değer vermek. "*Aldırma be kardaaaş*!" AY216 3. Getirtmek. "*İşletme beni, Eskişehir'den buraya aldırdı*." ARK81 4. Vücuttan herhangi bir parçayı veya organı sağlık sebebiyle çıkarttırmak. "*Necla'nın çocuğunu aldırmış bir özel klinikte*." BFV175

aldırabil- Aldırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Beton da Öküz'den yana göründüğü hâlde, daha şimdiden öcünü aldırabileceği birini bulduğunu sanıyordu onda*." SÇ196

aldırılma *a.* Aldırılmak işi. "*Bu arada, hatta hemen bu akşam bir dilekçeyle Diyanet İşleri'ne başvurup bir başka, uzak bir başka yere aldırılmasını istemeliydi*." YD334

aldırış *a.* Aldırmak işi. "*Hacer Hanım, oğlunun dalgın dalgın sigara içip kendisine aldırış etmeyişine fena alınmıştı*." EK74 **aldırış etme-** 1. ilgi göstermemek, ilgilenmemek, ilgisiz kalmak. "*Pek de yakıştıramadığı sesiyle Allah rızası için diye başlasa bile aldırış etmiyorlardı*." YYB142 2. önem vermemek, aldırmamak, umursamamak. "*Kadın belki de aldırış etmezdi*." YYB16

aldırıver-* Çabucak aldırmak. "*Bize iki şişe kırmızı şarap daha aldırıver şurdan*." CEM61

aldırma *a*. Aldırmak işi. "*Babaannem, dokuma işçiliğimi küçük halama yazar, ne yapıp yapıp beni yanına aldırmasını, gidişimi hiç beğenmediğini bildirir.*" AY118

aldırt- Alma işini başkasına yaptırmak. "*Peki, ben şimdi bir polis gönderir aldırtırım*." SUÇ147

aldırtabil- Aldırtmaya gücü yetmek. "*Yüzlerinin kadifesi eskidiği, havı döküldüğü hâlde, ne değiştirebiliyor ne de mesela kan kırmızısı yenilerini aldırtabiliyordu*." EK90

Aldorador* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Bir Filiz Vardı" adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. "*Atom da daha çok yumruğuna sıkı korsanların reisi Aldorador, Sinabar ya da Vatan Kurtaran Ceymis…*" BFV13

alekedar* *a*. Alakadar. "*Palikeynen hiç alekedar değelsin*." CEM40

elektrik* *a*. Elektrik. "*Satar alektrik levazımatı, palto, halı, kilim, radyo madyo...*" DK21

alelacele *zf*. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Alelacele şart mıydı*?" İDG110

alelade (Ar.) *sf.* 1. Her zaman görülen, olağan. "*Kaç vakittir kızı için satın alıp sakladığı yeşil alelade saç tokasıyla yine alelade, kırmızı tarağı aldı, uzattı*." BTÜ108 2. Herhangi bir özelliği olmayan; bayağı. "*Hâlbuki sen, alelade bir işçi kızı, nikâhlamak…*" DE7

aleladelik *a*. Alelade olma durumu, bayağılık. "*Erkek suratlı, kaba saba bir kadın … aleladelik dolu bir yumuşaklıkla gülümsedi*." KT194

alelhesap (Ar.) *zf*. Hesaba sayarak. "*Al sana alelhesap iki yüzlük*." MUR414

âlem (Ar.) 1. *a*. Dünya, cihan. "*Bu âlem, bu azamet, bu sonsuzluk içindeki mevkiimiz ne*?" GR21 2. *a.* Eğlence. "*Ulan âlemlerimizin hiç tadı kalmadıydı sensiz be*!" ARK11 3. *a*. Durum ve şartlar. "*Davalaciro, ders ne âlemde*?" BE4 4. *zm.* Herkes, başkaları. "*… bunu âleme ilan etmek istiyordum*." AY174 5. *a.* Ortam, çevre. "*Onun için sevmeyin, boyanmayın, eve kapanın, kapı, pencerelerinizi dış âleme kapatın, diyemezsin*." ARK230 6. *a.* Aynı konu ile ilgili kimseler. "*Efendim, ticaret âleminde ahlak, esnaf dayanışması kalmadı, takdir buyurursunuz*." YD169 7. *a*. Bu kimselerin uğraşlarının bütünü. "*Uzun uzun öksürdüğüm bir sıra, Ahmet, 'İşte böyle fabrika âlemi!' dedi*." AY108 8. *a*. Farklı davranış içinde bulunan kimse. "*Oğlanlarsa onlar da başka âlem*." MM218 9. *a.* Kendine özgü birçok niteliği bulunan şey. "*Ama alınan ifadelere göre, cezaevi bir âlemdi*." ÜÇK441 **âlem yap-** sazlı sözlü eğlenmek. "*Çingeneler gerçekten de âlem yapıyorlardı*." SÇ53 **(... etmenin) âlemi var mı?** `yakışık alır mı, uygun olur mu?` anlamında kullanılan bir söz. "*İyiliğe nankörlüğün âlemi var mı*?" ARK209

âlemi fâni* (Ar.) *a*. Fâni dünya, fâni âlem, bu dünya. "*Bu dünya, bu âlemi fâni Sultan Süleyman'a bile kalmamış, öyle değil mi hocaefendi*? ÜÇK464

âlemi mümkinat* (Ar.) *a*. Mümkün varlıklar âlemi; varlığı ile yokluğu eşit olup varlığı ancak Allah'ın var etmesine bağlı olanlar, yaratılanların tamamının oluşturduğu âlem. "*Şayet olmaz, olamazsa, âlemi mümkinat yerine, âlemi gayri mümkinat denmek gerekirdi ki, günahtı böyle düşünmek, küfürdü*!" VV65

alenen (Ar.) *zf*. Gizli bir yönü kalmaksızın, kolay anlaşılır bir biçimde; açıkça. "*Burada, yani huzurlarınızda kendilerine alenen teşekkürlerimi sunar, yerimi kendilerinin ulaşılmaz belagatlarına saygıyla terk etmekle kesbi şeref eylerim.*" ÜÇK564

alengirli *sf*. *argo* Acayip, tuhaf. "*En çok da Ender'in attığı alengirli penaltıları yiyip üstelik kolunu sakatlayışına katıla katıla güldü*." ARK83

alerji (Fr.) *a.* 1. Birtakım yiyecek, ilaç, toz, koku vb.ne hastalık derecesinde gösterilen aşırı tepki. "*Ne alerji ne arteryozkloroz…*" KP90 2. Bir kimseye veya bir şeye karşı olumsuz yönde duyulan aşırı duyarlılık. "*Türkiye harbin dışındaydı ama gene de dikenli kabuğuna olanca sinirliliğiyle çekilmiş korkunç bir alerji içinde bekliyordu*." DHV317

alerjik (Fr.) *sf*. Alerji ile ilgili olan. "*Karaciğer yetersizliğinden ileri gelen alerjik bir hâlden dolayı evinde, sünnet çocuğu gibi günlerden beri yatıyordu*." HÇ60

alesta (İt.) *sf*. Harekete hazır, tetikte. "*… alesta bekleyen avukat kâtibi yanına geldi*." BFV225 **alesta bekle-** hazır durumda beklemek. "*Acaba tuzağa düşürmek için mi bütün bu iltifatlar diye aklından geçirerek alesta bekliyordu*." İDG99

alet (Ar.) *a.* 1. Bir el işini veya mekanik bir işi gerçekleştirmek için özel olarak yapılmış nesne. "*Doktor dinleme aletini çıkarıyor*." ARK143 2. Bir sanatı yapmaya, uygulamaya yarayan özel araç. "*Vitrindeki müzik aletlerine dalmıştı*." SUÇ47 3. Bir makineyi oluşturan ve işlemesine yardım eden parçalardan her biri. "*… traktörün demir aletleriyle otomobile saldırırlarken, küçük ağa, elinde kolçak, geri geri kaçtı, arabayı siper aldı*." BTÜ357 4. Başkasının isteklerine, amaçlarına alet olan kimse. "*Ağayla ustaların oyununa alet olmayın*." CEM123 **alet et-** bir kimseyi hoş olmayan bir işte aracı olarak kullanmak. "*Ekmeğini kazanmak için çalışmak zorunda bir ana kuzusunu nasıl ama nasıl zevklerine alet etmeye kalkarsın*?" BFV96 **alet ol-** bilerek veya bilmeyerek kötü bir işe aracılık etmek, vasıta olmak. "*Birtakım pis işlere alet oluyorum diye*." KY169

aletirık* *a.* Elektrik. "*Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinasi, efendima söyleyım, aletirık süpürgelari hem da*!" DK56

alev *a.* 1. Yanan maddelerin veya gazların türlü biçimlerdeki ışıklı uzantısı, yalım, yalaz, alaz, şule. "*Çevik bir hareketle uzun şalvarını da çıkardı, bembeyaz bacakları, fildişini hatırlatan kuvvetli vücuduyla alevden bir sütun gibi dönmeye başladı*." OK21 2. Sıcaklık. "*Mazhar'ın vücudunu bir alev dalgası dolaştı*." EK67 3. Aşk ateşi. "*Günler geçtikçe içindeki*

ateş büyüdü, gelişti, alev hâlini aldı.” GAV112 **alev al-** tutuşmak, yanmaya başlamak. “*Annesi, ortasında Perili Konak'ın bulunduğu mahalle, babasının naralarla, alev almış gazyağı kokuları yüklü küfürlerini içinde taşıyarak, tuvalete gitti*.” SÇ13 **alev bacayı sar-** bir olay, önüne geçilemez, tehlikeli bir durum almak. “*Nurten'le annesine göre, aralarındaki münasebet hayli ilerlemiş, alev bacayı sarmak üzere*.” SM284 **alev gibi parla-** canlı, ışıl ışıl olmak. “*Bir alev gibi parladı*.” DE254

alev alev 1. *zf.* Vücut ısısı herhangi bir sebeple artmış bir biçimde ve bu sebeple tende kızarıklık oluşarak, alaz alaz. “*Nursen bir kıyıda, buz gibi elleri İskender'in alev alev avuçlarında, titriyordu*.” EB250 2. *zf.* Aşırı bir biçimde tutuşmuş olarak. “*Kömürlerin üzerindeki gaz alev alev yanmaya başladı*.” EB104 3. *sf.* Aşırı bir biçimde tutuşmuş olan. “*Gözleri alev alevdi*.” DK118

alev kırmızısı 1. *a.* Parlak kırmızı renk; alev rengi. “*Abla da, oğlan kardeş de, yoğurtçunun kızı da sıkı sıkı sarılı, alev alev kırmızıların, morların, sarıların, mavilerin içindeydiler*.” DHV263 2. *sf.* Bu renkte olan. “*Yandan ayrılıp dikkatle taranmış saçları, alev kırmızısı kravatı lacivert karışık kumlu kumaştan ceketi...*” BFV204

alev kızılı* 1. *a.* Alev kırmızısı. “*Zevksiz kadın. Başka renk bulamamış. Alev kızılı*!” KP106 2. *sf.* Bu renkte olan. “*Güllü alev kızılı sabahlığını savura savura gelmiş, araya girmişti*.” HÇ160

alev rengi 1. *a.* Parlak kırmızı renk; alev kırmızısı. “*Küçük soba çok geçmeden kızardı, sonra telleri alev rengini alıverdi*.” YD214 2. *sf.* Bu renkte olan. “*Uzun boyuna çok yakışan bal renkli şık gabardin pardösüsü, alev rengi kravatı, lacivert kostümü…*” KK227

Alevi (Ar.) *öz. a.* Hz. Ali'ye bağlı olan kimse. “*Bizdeki, Bektaşi, Alevi, bir kelimeyle Alicilerle, Garp'ın Panteistlerini birleştirmek.*” KT316

alevlen- Şiddeti artmak. “*Ağanın aşkı gün geçtikçe alevleniyor, en çok da kadının tok gözlülüğüne vuruluyordu*.” KT169

alevlendir- Etkisini, şiddetini artırmak, çoğaltmak. “*Opel araba, kuyrukta saatlerdir gaz ya da şeker bekleyen fakir fukaranın zaten gergin, varlıklılara esasen hınçlılıklarını alevlendirmiş, çığlıklar yükselmişti*.” GK52

alevleniver- Çabucak alevlenmek. “*Verse, çalmadan oynayan kadının alevlenivereceğine kuşkusu yoktu*.” ÜÇK364

alevli *sf.* Şiddetli, hararetli. “*Zaten alevli subay hemen razı oldu*.” EK23

aleyh (Ar.) *a.* Bir şeyin veya bir kimsenin karşısında olma, leh karşıtı. “*Sizin aleyhinizde bir şey söylemedi*.” ÇK81 **aleyhinde söyle-** çekiştirmek, yermek. “*Benim aleyhimde söylemeden edemez*.” ÇK81 **aleyhine dön-** destek vermekten vazgeçip karşı duruma geçmek. “*Gene her şey onun aleyhine mi dönmüştü*.” EK81 **aleyhine ol-** bir iş, birinin zararına olmak, onun için iyi olmamak. “*Hemen gelmediği, belki de gelmeyeceği aleyhine olabilirdi*.” HÇ96

Aleyhisselam* (Ar.) *öz. a.* Peygamberlerden biri anıldığında söylenmesi gereken “Allah’ın selâmı üzerine olsun” anlamında bir tâzim ifadesi. “*Nuh aleyhisselama Cenab-ı Allah tarafından malum olmuştu ki...*” EK3

aleyhtar (Ar. aleyh + Far. tar) *sf.* Karşı olan, karşıtçı. “*Memlekette devrim aleyhtarı olarak tanınmasına rağmen, korkunç servetiyle, hatta bir kısım devrimciler nezdinde gemisini yürütüyor*.” EK239

aleykümselam (Ar.) *ünl.* `Esenlik, selamet sizin de üzerinize olsun` anlamında kullanılan bir söz. “*Aleykümselam, dedi*.” GK345

alfabe (Fr.) *a.* 1. Bir dilin seslerini gösteren, belirli bir sıraya göre dizilmiş belli sayıda harfin bütünü, abece, yazı. “*Yirmi dokuz harfli alfabe*.” BFV49 2. Bir dilin harflerini tanıtarak okuma öğrenmeyi sağlayan kitap. “*İhtiyar Malik alfabeyle defteri kızına uzattı*.” CEM79

algı *a.* Kazanç, alacak. “*Ne vergi, ne algı. Oooh!*” KÜÇ55

algınlaş-* Sağlığı bozulmak, güçsüz kalmak, kötürümleşmek. “*Doğru, algınlaşır. Canı yemek istemez*.” BTÜ281

alıcı *a.* Satın almak isteyen kimse, müşteri. “*Alıcıyla satıcı arasında hep alıcıdan yana*.“ ARK208 **alıcı gözüyle bak-** inceden inceye gözden geçirmek. “*Sık sık uğrayan Atom'sa, bu … yeni işçi kıza alıcı gözüyle bakıyor, hiç pas vermeyişi tuhafına gidiyordu*.” KK151

alıcı kuş *a.* Şahin, doğan, kartal, atmaca vb. gibi başka hayvanları yakalamakta usta olan kuş, avcı kuş. “*Alıcı kuşlar dolanıp duruyorlardı havada.*” BTÜ378

alık *sf.* Sersem olan, budala, ebleh. “*Bu alığı da bir şey sanacak çok aptal vardır dünyada*.” ARK99

alıklaş- Alık duruma gelmek, bir şey karşısında aptallaşıp şaşırmak, şaşkınlaşmak, aptallaşmak. "*Alıklaştı, çevresine şaşkın şaşkın bakındı*." KK170

alıkon-* Bir süre için bir yerde tutulmak. "*Yarına kadar alıkonacak, yarın savcılığa teslim edilecekti*." ÜÇK323

alıkonma* *a*. Alıkonmak işi. "*Süreyya'yı böyle aykırı düşünülere yönelten şeyin, hastası olduğu futboldan alıkonması olduğunu bilmiyordum*." ÖE95

alıkonul- Alıkoyma işine konu olmak. "*Cevdet için de bir kefil lazımdı ama hiç kimsesi olmadığı, yanına sığınabileceği herhangi bir isim veremediği için, alıkonuldu*." SUÇ332

alıkoy- 1. Bir süre için bir yerde tutmak. "*Ben gelinceye kadar idare memurunun odasında alıkoyun*." SM264 2. Birini, yapmakta olduğu veya yapmak istediği işten geri tutmak. "*Bugün işinden alıkoyduğuna göre, Deveci Çopur Halil yevmiyesini verecek miydi acaba*?" CEM148 3. Mâni olmak, engel olmak. "*Lakin araba beni memleketimin toprağına basmaktan alıkoyacaktı*." BE75 4. Yoksun bırakmak. "*Dilediğinizce yaşamaktan, yaşayabilmekten sizi alıkoyacak hiçbir engel, hiçbir fren olmaması gerekmez mi*?" YD200

alıkoyabil- Alıkoymaya gücü yetmek. "*Sen istersen beni her zaman burada alıkoyabilir misin*?" BTÜ180

alıkoyma *a*. Alıkoymak işi, tavik. "*İstanbul'u eskilikten, pislikten, gerilikten, modern olamamaktan alıkoymaya çalışan ... muhalefete sedef dişlerini gıcırdatıyordu*." GK51

alım *a.* 1. Almak işi. "*Haydi dön geri, yazıhaneyi aç, çıkar bütün bir alım işlemlerinin döküm evrakını*." KT34 2. Çekici olma durumu; çekicilik. "*O kalıp, o kıyafet, bir kadını her anlamda mutlu kılabilecek o alım, çalım güç*." MM109

alım çalım *a.* Gösteriş, çekici hareket. "*Karısında yıllar yılı bulamadığı alım çalım, giyim kuşam, dil, bilhassa bıcırdayıp duran tatlı dil, Jale'de fazlasıyla vardı*." EK103

alım satım *a*. Satın alma ve satma işleri. "*Acındı, çünkü sevdiği bir alım satım, bir ticaret metasıydı*." VV135

alımkâr (Der.) *sf.* Alıcı olan. "*Hani alımkâr olsa bir iki demez hemen peki'yi basar*." ÜÇK374

alımlı *sf.* Alımı olan, çekici, cazibeli, albenili, cazip, cazibedar, kişmiri. "*Ondan çok güzel, çok alımlı*." DE78

alımlı çalımlı *sf.* Gösterişli, güzel. "*İşte genç, güzel, alımlı çalımlı olduğu hâlde, ağası için kendini öldürmekten söz açıyordu*!" KT214

alımlı çalımlılık* *a*. Alımlı çalımlı olma durumu. "*İçindeki, o, yüzü belirsiz ama her yanından alımlı çalımlılık akan fabrika sürtüğüne açtı ağzını yumdu gözünü*." VV293

alımlılık *a.* Alımlı olma durumu, çekicilik. "*Jale gözlerini patronun hazırlattığı masaya dehşetli bir alımlılıkla kurulan küçük dolgun bıyıklı, sarışın gence dikmiş, ayırmıyordu*." EK62

alın *a.* Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü. "*Alınları birer tabaka kâğıt gibi kırışıksız.*" KK113 **alın malın*** alın falan. "*Suratı, alnı malnı görmüyor musun*?" MM232 **alnından öp-** beğenmek, takdir etmek. "*Reşit karısını fevkalade zeki bularak, alnından öptü*." HÇ66 **alnını karışla-** küçümseyerek meydan okumak. "*Her kim ki değil der, alnını karışlarım.*" YYB190 **alnının akıyla** ayıplanacak bir duruma düşmeden, şerefiyle başarı göstermiş olarak. "*Alnının akıyla dolaşacaktı ya*!" HÇ111 **alnının kara yazısı** kötü kaderi, kötü talihi. "*Bundan sonra başının belası, alnının kara yazısı, senin kaderinim*." KY112

alın- 1. Alma işi yapılmak. "*Alınmam ben laf olsun diye*." MUR260 2. Elde edilmek. "*Demek gençlikte o fırtınalı yaşam, yıllar sonra gelecek yaşlı günlerin yaşamından alınmış avanslarmış ve günü geldiği zaman, yani gençlikte alınan borçlar, yaşlılıkta ödeniyormuş*." KK19 3. Bir sözün, bir davranışın kendisine söylediğini veya yapıldığını sanarak incinmek, kırılmak. "*Genç kadın alındı*." DE78

alın teri *a.* Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü; emek. "*Alnımızın teriyle oğlum*." DK47 **alın teri dök-** çok emek vermek, zahmetli bir iş görmek. "*Gemisini nasıl yürütürse o türlü davranacak, şu fani dünyada cennetlik canını alın teri dökmek azabından kurtaracaktı*." ÜÇK341 **alnının teri ile kazan-** hak ederek, çalışarak, emek vererek kazanma. "*Haykırmak, uyuyan köşklerle konaklara hakaret etmek, ekmeğimi alnımın teriyle kazanmaya gittiğimi duyurmak, bunu âleme ilan etmek istiyordum.*" AY174

alın yazısı *a.* Tanrı'nın uygun görmesi, Tanrı'nın isteği, kader, ezelî takdir, yazı, yazgı, hayat,

mukadderat, takdiriilahi. "*Alın yazısı mı demek istiyorsun*?" EK277

alınabil- Alınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Onlara her şey alınabilirdi ama bir orospu çocuğuna*?" SBK121

alıngan *sf.* Çabuk gücenen, kırılan. "*Onun şimdi en hassas, en içli, en alıngan zamanı*." BK279

alınganlık *a.* Alıngan olma durumu. "*Haydarpaşa'dan beri terslik, alınganlık eden oydu.*" GK299

alınış *a.* Alınmak işi. "O *gece, Naciyelerin evinde kucağımdan çekilip alınışını unutamıyorum, bir türlü unutamıyorum.*" EK204

alınıver-* Çabucak alınmak. "*Gizlenilen yerlerden çıkılıp hanımın etrafı alınıverdi*." HÇ357

alınıverme* *a.* Alınıvermek işi. "*Bütün bunlar iyiydi, hoştu ama iyi, hoş olmayan, bu otobüs kontrollüğüne hemen alınıvermemesiydi*." YYB178

alınlı *sf.* Alnı olan. "*Geniş alınlı, kocaman elli ayaklı, iri iri gözlü, kalın çerçeveli gözlüğü alnına kalkmış adama heyecanla sordu*." KT264

alınma *a.* Alınmak işi. "*Koltuk ve kanepelerin yüzlerini değiştirir şimdilik, yenilerinin alınması daha sonraya kalabilirdi*." EK94

alış *a.* Almak işi. "*Çatalıyla meze alışı ya*?" MM31

alış- 1. Bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek. "*İşe alıştıkça kaşınma, boğazındaki gıcıklanma geçti*." BTÜ64 2. Yadırgamaz duruma gelmek. "*Sonraları buna da alıştılar*." BE12 3. Uyar duruma gelmek, intibak etmek. "*Fabrikaya, şehire alışmışlardı oysa*." HÇ236 4. Sürekli ister olmak, bağımlılık kazanmak. "*Filiz'e öylesine alışmıştır ki, kokladığı hava gibi*." BFV171 5. Bağlanmak, ısınmak. "*Alıştık birbirimize*." KP110 **alışmış kudurmuştan beterdir** "alışılan bir şeyden kolayca vazgeçilmez" anlamında kullanılan bir söz. "*Alışmış kudurmuştan beterdi be*!" ÜÇK376

alışabil- Alışma yeteneği veya ihtimali bulunmak. "*Ufak tefek adam hâlâ alışamamıştı, iğreti oturuyordu*." GR136

alışagel- Alışılmış olmak. "*Yıllar yılı alışageldiği şeylerdi bunlar*." VV263

alışganlık* *a.* Alışkanlık. "*Dil alışganlığı garıcığım, dilim zıypıyor*." GK273

alışgın* *sf.* Alışkın. "*Sen alışgın deal mısın*?" SAR17

alışık *a.* Herhangi bir duruma alışmış olan. "*Kadın böyle laflara alışıktı ama o an nedense kızdı*." KK130

alışıl- Bir şeye alışmış duruma gelinmek. "*Gördü bizi layık bu günlere diye dedesinden, babasından söz açışına alışıldı*." DK157

alışılagel- İyice alışmak. "*Gerçi bu yolların yolcuları için böyle başlangıçlar alışılagelmiş şeylerdendi ya, yine de dinleyeceklerdi*." KK237

alışılagelin-* İyice alışılmak. "*Yıllar yılı bu ve de bunun gibi nicelerine alışılagelindiği için yadırganmıyordu*." EB43

alışkan *sf.* Bir şeye veya bir şey yapmaya alışmış olan; alışkın. "*Genç kız alışkandı, şaşmadı*." SBK206

alışkanlık *a.* Bir şeye alışmış olma durumu, alışkınlık, alışmışlık, alışkı, itiyat, huy, meleke, ünsiyet, yordam. "*Uzun zaman aynı yerlerde yaşamanın verdiği alışkanlık içindeydi*." DE143

alışkın *sf.* Bir şeye veya bir şey yapmaya alışmış olan, alışkan, alışmış. "*Bakılmaya, laf atılmaya o kadar alışkındı ki, bunu olağan saydı*." DE196 **alışkın ol-** iyice alışmış olmak, yabancılık çekmemek. "*Toz, toprak, fışkı, hayvan mayısı… Alışkın oldukları şeylerdi*." KAÇ194

alışma *a.* Alışmak işi, istinas, ülfet. "*Ablanın bıçak gibi, sert bakışları, gözden ateş çıkartan tokatı buna da alışmasını sağlamıştı*." EK306

alıştır- Alışmasına yol açmak. "*Karıyı paraya alıştırmak doğru değildir diye meteliği sektirmezdim.*" KP73

alıştırabil- Alıştırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Nedim Ağa, mahalleliyi kendisine alıştırabilmek için … Topal'ın yazıhanesinde uzun uzun oturuyor, sonra da kalkıp gidiyordu*." KT163

alıştırıl- Alıştırma işine konu olmak. "*Köydeki Dul Naciye'yi gizli zinalarından ötürü ikide bir tefe almalarına karşın Muzaffer Bey'i hoş görmeye alıştırılmışlardı açıkçası*." VV271

alıştırma *a.* 1. Alıştırmak işi. "*Hem alıştırmaya da gelmezdi*." GR109 2. Bir beceriyi, bilgiyi

kazanmak için yapılan tekrar, temrin, talim, egzersiz. "*Şark musikisi üzerinde alıştırmalara başladılar*." İDG97

alışveriş *a.* 1. Satın alma ve satma işi, alım satım, iş, muamele, ahzüita, aksata, pazar. "*Satışlar artınca bıçak alışverişi, bıçak alışverişi artınca da kavga ve ölüm arttı*." DHV320 2. İlişki, münasebet. "*Ne alışverişin var benimle*?" ÖE117 **alışveriş yap-** alım satım işini gerçekleştirmek. "*Annesinin her zaman alışveriş yaptığı, babası yaşında bir adam*." BFV20 **alışverişi kes-** biriyle ilgisi kalmamak. "*Alışverişi kestiler bakkaldan*." KP111

alıver- Çabucak veya ansızın almak. "*Bana alıver şunları.*" SUÇ274

ali (Ar.) *sf.* Nicelik, nitelik, erdem vb. bakımlardan en üstün olan; yüce. "*Emri alileri beyefendiciğim*." MM67

Ali (Ar.) *öz. a.* `Çok zorba` anlamında Ali kıran baş kesen, `bir kimse birinden aldığını ötekine, ötekinden aldığını bir başkasına vererek işini yürütmek` anlamında Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını Ali'ye giydirmek deyimlerinde geçen bir söz. "*Hapishanenin Ali kıran baş keseni oldu Allah'ıma*!" VV402

Âl-i Osman* *öz. a.* Osmanlı Devleti. "*Onda bire inmiş vatan toprakları bir zamanların Âl-i Osman ülkesi yüzölçümüne mi varacaktı*?" ÜÇK492

alicenap (Ar.) *sf.* Onurlu, şerefli. "*Vazifede alicenap vicdan yoktur*." MM127

alicengiz oyunu *a.* Kurnazca ve haince hazırlanmış hile, düzen, oyun. "*Kim bilir, belki bu Topal da cayar, böylesine karmakarışık, böylesine içinden çıkılmaz bir alicengiz oyunuyla uğraşmaya kalkmazdı*." KT300

alicengizlik* *a.* Alicengiz oyunu. "*Bu işte bir Alicengizlik olduğunu, işe şeytanın karışması ihtimalini düşünerek ... yürüdü*." HÇ175

Alici* *a.* Hz. Ali'ye bağlı olan kimse, alevi. "*Bizdeki, Bektaşi, Alevi, bir kelimeyle Alicilerle, Garp'ın Panteistlerini birleştirmek.*" KT316

alihe* (Ar.) *a.* İlâhlar, tanrılar. "*Sofradakilerin hepsi Berberi güzelleri donuklaştıran bu güzellik alihesine içlerinde bin bir ihtiras tutuşan gözlerle bakıyorlardı*." BK302

alil (Ar.) *sf.* Hastalıklı, sakat. "*Demek hasta, alil sakat babanı bırakıp gideceksin hı*?" EVO58

âlim *a.* Bilimsel çalışmalarla uğraşan kimse; bilim adamı. "*Efendi, bey, beyefendi, paşa, âlim, cahil; ne olurlarsa olsunlar; erkek değiller miydi*?" MM155

alimallah (Ar.) *ünl.* Söylenen bir sözün doğruluğuna inandırmak için `en iyisini Allah bilir` anlamında kullanılan bir söz. "*İnsanın cenazesini sokakta bırakırlar alimallah* " DK55

âlimlik *a.* Âlim olma durumu; bilginlik. "*Ulan cahilliğimi değişmem sizin gibilerin âlimliğine be hırtlar*!" ÖE119

aliyülâlâ (Ar.) *zf.* En güzel, en iyi, mükemmel. "*Tabii daha aliyülâlâ olur*." HÇ137

Alka* *öz. a.* İçeriğindeki asetilsalisilik asit, inflamasyon (iltihap) giderici olarak tanımlanan sınıfa ait bir ilaç. "*Bana çabuk bir Alka, dedi*." MM144

Alkalı* *sf.* İçinde Alka ilacı bulunan. "*Reis Bey buzdolabından getirilmiş Alkalı suyu sıcak midesine indirip boş bardağı karısına uzattı*." MM144

Alkapon* *öz. a.* 1. Al Capone, 1959 Amerika Birleşik Devletleri yapımı bir film. "*Şehzadebaşı Sineması'nda gördüğü Alkapon filmindeki kız...*" SÇ152 2. Bu filmin başrol oyuncusunun filmdeki adı. "*Sahi ha, filmde Alkapon'un çok güzel bir kız kardeşi vardı*." SÇ152

Alkazar Sineması* *öz. a.* 1923 yılında açılan ve İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sinema. "*Alkazar Sineması'nı Bursa Sokağı'na doğru üç beş adım geçmemişlerdi ki Altındiş arkadaşını kolundan çekti*." KÜÇ60

alkış *a.* Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama, kargış karşıtı. "*Uzaklarda, ta uzaklarda çalgı sesleri, şarkı söyleyen bir kadın, sonra da alkış alkış...*" DK87 **alkış al-** çok beğenilmek. "*Hele sesi dinleyicileri coşturur da alkış aldın mı, başının tacı*." ARK158 **alkış kop-** birdenbire güçlü bir biçimde el çırpılmak. "*Fakat tabaktaki paraya el sürülmedi, bahşiş olarak bırakılıp çıkılırken barda müthiş bir alkış koptu*." AY183 **alkış topla-** çok alkışlanmak. "*Kızsa kıvrılıyor, bükülüyor, çeşitli numaralarla alkış topluyordu.*" KY174 **alkış tufanına boğ- (veya tut-)** sürekli ve coşkun bir şekilde alkışlamak. "*Kürsüdeki hatibin müthiş kalabalığı coşturan, memleket göklerini alkış tufanına boğan heyecanı hepsini aldı götürdü*." HÇ255 **alkış tut-** 1. topluca el çırparak yüksek sesle `yaşa, var ol` vb. sözler söyleyerek birini alkışlamak.

"*..., liderin hararetli konuşmalarına alkış tutanlara da katılmıştı*." DE136 2. taraftar olmak, belli bir görüşten yana olmak. "*Dünyadaki harbe alkış tutan radyolar, rotatifler, baskı makineleri vardı*." DHV327

alkışla- 1. Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpmak. "*Nutuk söyleyenleri niçin alkışladıklarını çok defa bilmeyen sokaklar dolusu insanın kinle, küfür şimşekleriyle yüklü kalabalığı...*" BE20 2. Beğenmek, takdir etmek. "*Ama henüz kursaklarındakini hazmedemeyenlerin, yani eski iktidara çanak tutup onları alkışlayanların da berikilere katılması milleti tiksindiriyordu*." HÇ265

alkışlama *a*. Alkışlamak işi. "*Bu, arkadaşlarını büsbütün çıldırtmış, alkışlamaya başlamışlardı*." MUR93

alkışlan- Alkışlama işine konu olmak. "*Bütün Türkiye sinemalarında ben alkışlanacağım*." YD11

alkol (Fr.) *a*. 1. Bira, şarap vb. sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen, kokulu, uçucu, yanıcı, renksiz sıvı, ispirto, etanol, etil alkol. "*Bütün ilaçlarda alkol vardı*." ARK90 2. Her türlü alkollü içki. "*Kamran'ın aldığı alkol hemen hemen hiçbir işe yaramamıştı*." GAV135

alkolik (Fr.) *sf*. Alkollü içkilere hastalık derecesinde düşkün olan (kimse). "*Mürettiplik yapan alkolik babasıyla buraya gelmişlerdi*." DE219

alkollü *sf*. Sarhoş, içki içmiş (kimse). "*Adamın aşırı alkollü, bir kazaya uğradığı sanıldı*." KY138

alla- Kırmızı duruma getirmek. "*Alladım, telledim, pulladım*." VV401 **allamak pulla-** süslemek, donatmak. "*Şehirde söylenenleri o da duymuş, hatta Genel Merkez'e allayıp pullayarak yazmıştı da telefonla emir vermişlerdi*." ÜÇK450

Allah (Ar.) *öz. a.* Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı. "*Allah üzerlerinden gölgesini eksik etmesindi*." YD21 **Allah**! bir şey karşısında hayranlık veya yakarma bildiren bir söz. "*Of of, Allah, of diye bağırdı!*" EK259 **Allah akıllar versin** akılsızca bir davranışta bulunanlar için kullanılan bir söz. "*Açıkçası seni kıskanıyor, Allah akıllar versin*." ÜÇK540 **Allah Allah!** şaşma veya can sıkıntısı anlatan bir ünlem. "*Allah Allah, mal, mülk, emlak satılır mı*?" ARK28 **Allah bağışlasın** `Tanrı çocuğun sağlıkla büyümesini sağlasın` anlamında kullanılan bir söz. "*Allah bağışlasın, bebek gibi*." İDG29 **Allah belasını versin** birinin kötü bir duruma düşmesi istenildiğinde söylenen ilenme sözü. "*Bu serserilerin topunun Allah belasını versin*!" YK45 **Allah beterinden saklasın** `Tanrı daha kötü duruma düşürmesin` anlamında kullanılan bir söz. "*Yaa, Allah beterinden saklasın*." EK222 **Allah bilir** 1. `belli değil` anlamında kullanılan bir söz. "*Parası çok muydu? Allah bilir*." BTÜ146 2. `bana öyle geliyor ki` anlamında kullanılan bir söz. "*Okula mokula birer tekme, kapmışlar zengin birer kız, şimdiye Allah bilir iç güveyisi bile girmişlerdir*." ÜÇK424 **Allah bin bir bereket versin** bir kazanç karşısında durumundan hoşnut olmayı belirten bir söz. "*Allah bin bir bereket versin, sermayemiz kabardı tuhafiyecilikte*." KT91 **Allah bir dediğinden başka sözüne inanılmaz** birinin çok yalancı olduğunu anlatmak için söylenen bir söz. "*Senin Allah bir dediğinden başkasına inanılır mı*?" BTÜ75 **Allah bir yastıkta kocatsın** yeni evlenenlere `birlikte yaşlanın` anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü. "*Hani şu, Allah bir yastıkta kocatsın, derlerdi ya, öyle*." VV53 **Allah büyüktür** günün birinde hakkını alacağına, kendine yapılan haksızlıkların düzeleceğine inanmak gerektiğini anlatan bir söz. "*Düşünme aslanım, sıkma canını. Allah büyük*." GK30 **Allah canını alsın** birinin kötü bir duruma düşmesi istenildiğinde söylenen ilenme sözü. "*Bu yüzden gelmez olmuştu; kadınlar, kızlar, kız çocukları Allah canını alsın onun, diyorlardı."* EB141 **Allah cezasını versin** yarı şaka, yarı şaşma yollu bazen de öfke ile söylenen ilenme sözü. "*Allah cezanı versin senin*!" BFV106 **Allah dağına göre kar verir** `Tanrı herkese dayanabileceği ölçüde sıkıntı verir` anlamında kullanılan bir söz. "*Allah, dağına göre kar verirdi*." VV390 **Allah dirlik düzenlik versin** `Tanrı aile huzuru versin` anlamında kullanılan bir söz. "*Beş vakit namazımda oturur kalkar, dua ederim ki, Cenabı Allah dirlik düzenlik versin, ağızlarının tadını kaçırmasın*." EK123 **Allah düşman başına vermesin** anlatılan bir kötülüğün büyüklüğü belirtilmek istendiğinde söylenen bir söz. "*Babacığı, arkadan anneciği... Allah düşman başına vermesin*." SM243 **Allah ecir sabır versin** başsağlığı için söylenen bir söz. "*Allah ecir sabrı versin yavrum*." SUÇ190 **Allah esirgesin** `Tanrı korusun! Tanrı kötü durumla karşılaştırmasın!` anlamında kullanılan bir söz. "*Allah esirgesin. Defet bu karıyı gitsin derse...*" SBK309 **Allah gecinden versin** `uzun yıllar yaşayasın`' anlamında kullanılan iyi dilek sözü. "*Yarın, Allah gecinden versin, bir emri*

hak vaki olursa, oğlun mirasına da sahip çıkamaz.” BK316 **Allah göstermesin** `Tanrı kötü bir durumla karşı karşıya bırakmasın` anlamında kullanılan bir söz. “*Allah göstermesin ama evini değiştirmiş yahut ölmüş olamaz mı*?” EK188 **Allah hayırlı etsin** genellikle bir olay başlangıcında `Tanrı uğurlu etsin` anlamında kullanılan bir söz. “*Coni, âdeti üzere ellerini keyifli keyifli sürtüştürdükten sonra, Allah hayırlı, kademli etsin, ağabey, dedi*.” YD309 **Allah için** gerçekten, doğrusu. “*Sonra, bizim taşeronun kâtibi var, senden eyi olmasın, kravatı muravatı yok a, eyi kâtip, Allah için*.” EKM119 **Allah kahretsin** `Tanrı cezasını versin` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. “*Allah kahretsin Karagöl'ü*!” CEM69 **Allah kerim** `Tanrı büyüktür, Tanrı'ya güvenmeli` anlamında kullanılan bir söz. “*İsmail üzerinde durmadı, hemşerisinin koluna girdi. Allah kerim*!” EKM138 **Allah kerim, kerimin kuyusu da derin*** `Tanrı büyüktür, Tanrı'ya güvenmeli` anlamında kullanılan bir söz. “*Günün birinde ben de gözlerimi yumarsam Allah kerim, kerimin kuyusu da derin*.” OK54 **Allah kısmet ederse** `Tanrı izin verirse` anlamında kullanılan bir söz. “*Allah kısmet ederse büyük çalışacak, ardından küçük*.” BFV43 **Allah korusun** `Tanrı tehlikeye, kötü duruma düşürmesin` anlamında kullanılan bir söz. “*Allah korusun, üstü açılırsa hasta olur*.” ARK62 **Allah mallah*** Allah falan. “*Varlık, yokluk, Allah mallah meselelerini kendince çözümlemiş, dini geçim aracı hâline getirmiş biriydi*.” KT295 **Allah mübarek etsin** `kutlu olsun` anlamında kullanılan bir söz. “*Yeni kocam. Allah mübarek etsin*.” TD122 **Allah müstahakını versin** `Allah, neye layıksa onu versin` anlamında kullanılan bir söz. “*Albay, Allah müstahakınızı versin gibilerden başını sallayarak odasına çekildi kapısını örttü*.” GR56 **Allah ne verdiyse** `yiyecek olarak evde ne varsa` anlamında kullanılan bir söz. “*Girecek, Allah ne verdiyse üçün beşin yoluna bakacaktı*.” GK6 **Allah onda verdiğini dokuzda almaz** `alın yazısı ne ise o olur` anlamında kullanılan bir söz. “*Keremine kurban olduğum, onda verdiğini dokuzda almaz*.” KY123 **Allah ömürler versin** `Allah, ömrünü uzatsın` anlamında kullanılan bir söz. “*Allah ömürler versin beyefendi*.” MM128 **Allah rahatlık versin** genellikle yatmaya gidilirken söylenen bir iyi dilek sözü. “*Hadi, Allah rahatlık versin*.” EB223 **Allah rahmet eylesin** ölüleri hayırla anmak için söylenen bir söz. “*Herifte tövbe mide yoktu, Allah rahmet eylesin*.” HÇ104 **Allah razı olsun** yapılan bir iyilik karşısında `Tanrı seninle olsun, iyiliğini senden esirgemesin` anlamında teşekkür olarak kullanılan bir söz. “*Hay Allah razı olsun sizden*.” GR147 **Allah rızası için** 1. dilencilerin para isterken söyledikleri yalvarma sözü. *“... kaldırımdan gelip geçenleri aşağıdan yukarıya, bir tilki gibi kolluyor, gözüne kestirdiğine gür ve tertemiz sesiyle, Allah rızası için diye başlıyordu*.” EKM96 2. `ne olursun, ne olursunuz` anlamlarında kullanılan bir söz. “*Yalnız, hissediyordum ki, benim zavallı bir mültecinin oğlu olduğumu, kadroları doluysa bile, Allah rızası için bana bir iş vermelerini rica ediyordu*.” BE44 3. karşılık beklemeksizin. “*Yarasını sardım. Allah rızası için*.” KAÇ87 **Allah selamet versin** 1. yola çıkanlara `Tanrı kazadan, beladan korusun` anlamında söylenen bir esenleme sözü. “*Nerye gitti? Köye. Allah selamet versin*.” EVO206 2. uzaktaki tanıdıklar anılırken kullanılan bir söz. “*Allah selamet versin, çok iyi insandı ama biz adam değiliz*.” DE117 3. birinden pek yana olmayan bir söz söyleneceği zaman onun adından önce getirilen giriş sözü. “*Hâlbuki hiç sevmezdi ha, Allah selamet versin*.” KK74 **Allah senden razı olsun** yapılan bir iyilik karşısında `Tanrı seninle olsun, iyiliğini senden esirgemesin` anlamında teşekkür olarak kullanılan bir söz. “*Yaramı yıkadın, temizledin, ilaç sürdün, sarıp sarmaladın. Allah senden razı olsun*.” KAÇ48 **Allah seni (veya sizi) inandırsın** `doğru söylüyorum, Tanrı tanıktır` anlamında kullanılan bir söz. “*Ama Seniha, Allah seni inandırsın, akşamdan beri içimde bir sıkıntı var*.” YYB54 **Allah size kel versin de tırnak vermesin*** kötü niyetli bir kişiye, kötülük yapacak gücün verilmemesini dilemek için söylenen bir söz. “*Allah size kel versin de tırnak vermesin ibneler diye geçirdi*.” BTÜ367 **Allah sonunu hayır etsin** bir işin sonucu için kaygı duyulduğunda söylenen iyi dilek sözü. “*Allah yarabbi dedi. Sonumuzu hayır etsin ama ben bu gidişi hiç beğenmiyorum*.” OK54 **Allah taksiratını affetsin** ölüden söz ederken `Tanrı günahlarını bağışlasın` anlamında kullanılan bir söz. “*Elin herifine kendi kocasıymışçasına hizmet ederken bir yandan da Allah taksiratımı affetsin diyordu*.” MM261 **Allah utandırmasın** bir işe girişenlere söylenen başarı dileği. “*Allah utandırmasın bacım*.” DE37 **Allah (veya Allah'ı) var** `doğrusunu söylemek gerekirse` anlamında kullanılan bir söz. “*Mal senin, mülk senin. Allah var.*” KT98 **Allah vere de** `inşallah, dileriz ki` anlamında kullanılan iyi dilek sözü. “Allah vere de uzun sürse.” YK51 **Allah vermesin** bir şeyin olmaması dileğini anlatan bir söz. “*Allah vermesin dediydi de içim bir kötülendi, bir kötülendiydi ki…*” YYB55 **Allah versin** iyi bir şey ele geçirenlere memnunluk bildirmek için söylenen bir söz. “*Allah versin kızım. Gözümüz yok ama neden olmasın*.” TD67 **Allah yarattı deme-** kıyasıya dövmek, çok hırpalamak. “*Elimi bulaştırdım mı Allah yarattı demem*.” KP72 **Allah yazdıysa**

bozsun gerçekleşmesi istenmeyen bir olay veya durum için kullanılan bir söz. "*Kocamın, çocuğumun hatırası. Allah yazdıysa bozsun*." EK218 **Allah yürü ya kulum demiş** az zamanda çok para kazananlar veya işinde çok ilerleyenler için söylenen bir söz. "*Allah yürü ya kulum demişti galiba*." EVO17 **Allah'a bin şükür** gerçekleşen güzel bir durum için Allah'a teşekkür etmek için kullanılan bir söz. "*Allah'a bin şükürler olsun*." YD239 **Allah'a emanet** `Tanrı esirgesin` anlamında birini överken söylenen bir söz. "*Allah'a emanet beyefendi*." DK167 **Allah'a ısmarladık** ayrılanın kalan veya kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü. "*Bir gün haydi Allah'a ısmarladık*." DK84 **Allah'ın belası** sıkıntı veren, kötü olan. "*Gel gelelim kaynana Allah'ın belası*." EB67 **Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz** `kişi işlediği suçtan dolayı önce Tanrı'ya karşı sorumludur ve bu suçu da Tanrı bilir, bu nedenle onu kuldan saklamak gerekmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Allah'ın bildiğini kuldan niye saklayayım*?" EK113 **Allah'ın binasını yık-** kendini veya başkasını öldürmek. "*Ne için olursa olsun, öldürmek, yani Cenabı Allah'ın binasını yıkmak, büyük günah*." KAÇ47 **Allah'ın emri** kader. "*Heye, ölüm Allah'ın emri, kimin kimden önce öleceği belli olmaz, ama gene de insan ölümü akla getirmemeli*." EVO348 **Allah'ın gazabı** çok sıkıntı veren şey. "*Yarın değil öbür gün gene gideceğiz o Allah'ın gazabı yere*." SM220 **Allah'ın günü** hemen hemen her gün. "*Her Allah'ın günü boyanır, süslenir, çıkar, oğlunun geleceği saatte eve döner*." EK88 **Allah'ın kulu** insan, kimse, kişi. "*Anladık Allah'ın kulu olduğunu*." CEM138 **Allah'ından bulsun** `ben kendisine bir şey yapmayacağım, yaptığı kötülüğün cezasını Tanrı versin` anlamında kullanılan bir söz. "*Bulacaksa Allah'ından bulsun*." KT67 **Allah'ını seversen** olması ve gerçekleşmesi çok istenilen bir durum karşısında kullanılan yalvarma sözü. "*Canım, beni karıştırma Allah'ını seversen*." KT42 **Allah'ını şaşırt-*** *argo* bir kimsenin aşırı bir biçimde şaşırıp telaş ve korkuya kapılmasına neden olmak. "*Dava edeceğim; başta Sinan, o Şerif Ağaların filan Allah'ını şaşırtacağım*." KT364 **Allah'tan** 1. iyi ki. "*Çok loşlaşmıştı burası Allah'tan*." KAÇ204 2. yaradılıştan. "*Çünkü var bende bir his, Allah'tan*." MUR209 **Allah'tan kork!** `yapma, utan, yazıktır!` anlamında kullanılan bir söz. "*Allah'tan kork, Allah'tan*!" EVO280 **Allah'tan korkmaz** can yakıcı, insafsız, acımasız. "*Sen içki zıkkımlanırken, ben bulaşık yıkıyordum. Allah'tan korkmaz*." BFV16

allah *a.* Herhangi bir işte başarılı olmuş, en üst dereceye ulaşmış kimse. "*Bizim kuyumcu arkadaş, bu işlerin allahı ama bir şeyi eksik mi ediyor ne*?" KT256 **allahı çok, insanı az bir yer** pek ıssız ve kuytu bir yer. "*Kulun az, Allah'ın çok bir yerinde rast getirdim.*" HÇ276

Allah aşkına *ünl.* Ant vermek veya yalvarmak için `Allah'ını seversen` anlamında kullanılan bir söz. "*Allah aşkına, yetişir abla, yetişir artık*!" EKM31

Allah vergisi *a.* Sonradan elde edilmeyip yaratılıştan var olan nitelik, yetenek veya özellik, Tanrı vergisi. "*Allah vergisi bir şeydi*." EVO16

allahasen* *ünl*. Allah'ını seversen, allasen. "*Gel, gel bir kahve iç, gel Allahasen*!" YYB130

Allahçı* *sf.* Allah'ı seven, iyi insan. "*Neyin var Allahçı*?" VV220

Allahlı kitaplı* *sf.* İçinde Allah ve kitap geçen (küfür). "*Geceleri hapishanenin en alt kısmındaki odasında, koğuş halkının Allahlı kitaplı küfürlerle zar attıkları yahut kadınlara dair hayâsızca hikâyeler anlattıkları sıralar o, incecik yatağı içinde kitap okurdu*." KP24

allahlık *sf.* Kendisinden hiçbir işte yararlık umulmayan saf ve zararsız (kimse). "*Babam kendi havasında, anam dersen Allahlık*." EVO138

Allahlık* *öz. a.* Allah olma durumu, Tanrılık. "*Olmazdı böyle Allahlık, böyle Allahlık olmazdı*." EVO6

allahsız *sf*. Acımasız, insafsız, vicdansız. "*Bu kalıp kıyafette öğrenci olur mu allahsız*? SAR76

allahsızlık *a.* Acımasız olma, insafsız olma, vicdansız olma. "*Allahsızlığı bırak*! HÇ37

Allahualem (Ar.) *ünl*. `Galiba` anlamında kullanılan bir söz. "*Allahualem, kış bu yıl zorlu gelecek, dediler*." YK97

Allahü teala bk. Allahüteala. "*Mevlit okutuyor, beş vakit alnını seccadeden kaldırmıyorsa bu, sırf Allahü Teala'ya inandığındandı*." KT12

Allahüekber (I)* *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum-Kars Bölümü'nde, Erzurum, Kars, Ardahan illerinin sınırlarında uzanan tektonik yapılı dağ sırası. "*Onlara neydi Derne'den, Bingazi'den, Yemen, Kafkasya, Allahüekber'den*?" EVO16

Allahüekber (II)* (Ar.) *a.* "Allah, yücelerin yücesidir" anlamında bir söz. "*Allahüekber! Namaza başladı.*" KT138

Allahüla* (Ar.) *öz. a.* Kur'an'da Bakara Suresi'nin 255. ayeti, Ayet-el Kürsi. "*Babaannem Allahüla'yı okuyor*." BE9

Allahümme sabirin* *ünl*. Öfke anında Allah'tan sabır dileme amaçlı söylenen söz. "*Bir saattir hesap istiyorum, hâlâ hesap gelecek! Allahümme sabirin*!" MM35

Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed* (Ar.) *a*. "Allah'ım, efendimiz Muhammed'e salat eyle." anlamında bir söz. "*Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed*!" VV85

Allahüteala (Ar.) *öz. a.* Yüce Tanrı, ulu Allah. "*Haluk Beyefendi'ye, başbakana hatta cumhurbaşkanına, Allahütaala'ya rağmen seviyordu kocasını*." GR125

allak bullak *sf*. Altüst, karmakarışık. "*Kafam allak bullak, eve geldim*." AY199 **allak bullak et-** 1. karmakarışık bir duruma getirmek. "*Şu, hani en son valiliği zamanında şehri allak bullak eden sahtekâr*…" MM281 2. bir yeri veya bir şeyi dağıtmak. "*Herifler ortalığı allak bullak ediveriyor, tiyatronun altını üstüne getiriveriyorlardı*." GR182 **allak bullak ol-** 1. çok karışık duruma gelmek, altı üstüne gelmek, karmakarışık olmak, düzeni bozulmak. "*Karşı kalenin önü allak bullak oluyor*." BE61 2. karışmak. "*Deminden beri kafası allak bullak olan Nurettin Şadan Bey'in aklı birdenbire başına geldi.*" GR31

allamelik *a*. Çok bilgili olma durumu. "*Ulan sahiden de bir boka yaramazmış senin allameliğin*." HÇ343

allasen (Der.) *ünl*. Allah'ını seversen. "*Sen bunun düğününü biliyor musun Allasen*?" EVO68

allem *a*. `Bir işi istediği duruma getirmek için her türlü kurnazca çareye başvurmak` anlamıyla allem etmek, kallem etmek sözünde geçer. "*Allem eder, kallem eder sattırırdı gene de*." DK22

allı *sf*. Üzerinde al renk bulunan. "*Sahnede allı, yeşilli, mavili, sarılı kadınlar, dekolte kadınlar oturmuştu.*" DE125

allık *a*. Kadınların süs için yanaklarına sürdükleri al boya. "*Ötekiler de yaşça Neriman kadar oldukları hâlde, allık, pudra, ruj, oje, bilmem ne karın ağrısı kremlerine rağmen, pek öyle isteyenleri olmadığını Neriman söyler dururdu*." YD33 **allık mallık*** allık falan. "*Pudraya, allığa mallığa lüzum yoktu, tozpembeydi cildi*." ÜÇK559

allıksız* *sf*. Allığı olmayan. "*Hanımı satsa, yerine Zeytinburnu'ndaki gibi dili diline, huyu huyuna benzeyen, allıksız, pudrasız birini getirse daha memnun olurdu*." GK153

allöş* *ünl*. *argo* Çok iyi bir durum karşısındaki sevinç duygusunu belirtmek için kullanılan bir söz. "*Çiftliğe yanladım mı, allööööş*!" VV123

alma *a.* Almak işi, ahiz, derç, ittihaz, kabız. "*Ne yapıp yapıp ceketini alması lazımdı*." EK389

Alman (Fr.) *öz. a.* 1. Cermen soyundan olan halk. "*Artık ne Alman ne de Alman'ın palasım sallayanlar…*" EVO17 2. Bu halktan olan kimse. "*Sarı saçları, mavi gözleri, ince bacaklı uzun boyuyla Çukurovalıdan çok bir Alman, bir İngiliz, bir Danimarkalı ya da İsveç, Norveçliye benzeyen uydurma paşazade kullanıyordu arabayı*." KT285

Alman Çeşmesi* *öz. a.* Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 yılında II. Abdülhamid'i ziyaretinin anısına yapılan, İstanbul'un Sultanahmet Meydanı'nda yer alan çeşme. "*Alman Çeşmesi'ne doğru götürdü*." SUÇ110

Alman Fabrikası* *öz. a.* Almanya'nın Çukurova bölgesindeki çıkarlarını gözeten "Deutsch Levantinische Baumwolle Gesellchaft" tarafından 1900'lü yıllarda Adana'da kurulan çırçır fabrikası. "*Aynı çırçır fabrikasında çalıştıkları yıllarda, hemen her gece yarısı, işten dönerlerken bir işaret, alır Alman Fabrikası'nın arkasındaki hendeklere götürürdü*." BTÜ260

Alman Harbi* *öz. a*. Avrupa'da Hitler Almanya'sının başlattığı, 1939-1945 yılları arasındaki savaş; İkinci Dünya Savaşı. "*Ne olmuşsa Alman Harbi'nden sonra olmuştu bu memlekete*!" KY5

Almanca *öz. a.* Hint-Avrupa dillerinin Cermence kolundan, Almanya, Avusturya ile İsviçre'nin bir bölümünde kullanılan dil. "*Şöyle böyle Fransızcası, biraz Almancası ve alafranga anlayışıyla Numan Rüştü Bey'i … avlamış, gözlerine girmişti*." CEM38

Almanya* *öz. a.* Avrupa'da bir ülke. "*Rölöve dendiğini birkaç yıl önce Kocamustapaşa kahvesinde, Almanya'dan böyle bir şapkayla gelen bir eski çocukluk arkadaşından öğrenmişti*." ÖE115

alnı açık *sf*. Hesap verebilecek durumda olan, dürüst. "*Bildiğin bir şey varsa söyle kızım, alnım açık benim*." GR71

alo (Fr.) *ünl.* Telefon konuşmasına başlarken kullanılan bir seslenme sözü. "*Bankayı aradı. - Alooo*!" İDG112

alt 1. *a.* Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı. "*Nasıl olmasın ki, Topal Nuri masanın altından para vermişti Tevfik'e*." KT35 2. *a.* Bir nesnenin tabanı. "*Ütüsünün altına yeni bir yastıkbaşı aldı*." EB77 3. *sf.* Birkaç şeyden aşağıda olan. "*Bu ev, o alt oda, ille o alt oda*." EB13 4. *a.* Otururken uyluk kemiklerinin yere gelen bölümü. "*Selamı sabahı unutup iskemleyi altına çekti, oturdu*." EB44 **alt et-** üstünlük sağlamak, yenmek. "*Bakalım hangisi hangisini alt edecek*." SÇ186 **alt ol-** yenilmek. "*Hakarete uğramıştı, alt olmuştu ha*!" BFV6 **altına et- (veya kaçır-)** 1. yatağına veya donuna işemek, salıvermek. "*Sınıfta altına kaçırmadı mı*?" MUR75 2. çok korkmak. "*Yahudi altına eder tabii*." ÜÇK521 **altında kal-** 1. ezilmek. "*İzzet Usta'nın çocuğu tren altında kaldığından beri armoniği dolaba atmışlar*." AY207 2. karşılığını verememek. *"... zaman zaman tehlikeli dalgalanışlarının ağır sorumluluk yükü altında kalmış Nazmi Dinç, tombul ama pörsük gerdanını titrete titrete, tatsız tatsız güldükten sonra, başını salladı*." YYB237 **altında kalma-** karşılığını vermek, gördüğü iyilik veya kötülüğü karşılıksız bırakmamak. "*Hizmetinin altında kalmamıştı*." HÇ288 **altından çapanoğlu çık-** 1. bir işin gizli kalmış kötü ve aksak yanıyla, kuşkulu bir durumuyla karşılaşmak. "*Şarapçı da kısa kesmekten yanaydı ama paraları uzatsa, altından bir çapanoğlu çıkar mıydı*?" MM14 2. bir işte gizli niyet, hile bulunmak. "*Sustu mu bil ki altında bir çapanoğlu var*." ÜÇK574 **altından kalkama-** 1. bir işi başaramamak, beceremmemek, üstesinden gelememek. "*Bu işin altından kalkabilmek içinse dayak yediği kadının önünde kendini döveni müthiş surette dövmeyi farz sayıyordu*." SBK248 2. kendini savunamamak. "*Az sonra gelecek olan Kudret Bey Evet, benden size ve Ankara'dakilere verilmek üzere elli bin aldı derse, nasıl kalkardı bunun altından*." ÜÇK409 **altını üstüne getir-** söz veya tutumuyla çevreyi birbirine düşürmek, karmakarışık etmek. "*Gittiğim yerin altını üstüne getiririm, kıyametleri koparırım*." VV370 **altta kal-** 1. herhangi bir iyiliğin karşılığını ödeyememek. "*Aynı lokantada bir ziyafet de biz çekeriz ona Daha muhteşemini hatta. Altta kalmayalım da*." GR162 2. herhangi bir çatışmada, çekişmede yenilmek. "*Altta kalacağımı mı sanıyorsunuz*." MUR52 **altta kalanın canı çıksın** `herkes başının çaresine baksın, gücü yetmeyen ne olursa olsun` anlamında kullanılan bir söz. "*Vursun beynine, altta kalanın canı çıksın*." KK123 **altta yok üstte yok** yoksul, fakir. "*Fakir bir kadın Altta yok üstte yok*." GR69 **alttan al-** sert konuşan bir kimseye" yumuşak bir dil kullanmak, aşağıdan almak. "*İzzet Usta alttan aldı*." CEM81

alt alta *zf.* Birbirinin altında olarak. "*Avare'yse kendini alt alta rakamlara kaptırmış, boyuna topluyordu.*" DK150 **alt alta üst üste** birbirleriyle itişir kakışır durumda. "*Yakalayıp ya da yakalanarak alt alta üst üste boğuşmalar parke taşları üzerinde*." ARK46

alt dudak *a.* Dudaklardan altta bulunanı. "*Geniş kenarlı hasır şapkası altında pörsük yanakları, sarkık alt dudağı, göğsünden başlayan kocaman karnı ve ince bacaklarıyla yan yan yürüyor, bir ördeği hatırlatıyordu*." CEM17

alt ev (Der.) *a.* Bodrum, evin birinci katında hayvan bağlanan yer. "*Aşağıya inmiş, alt evde bir şeyler yapıyordu*." DE174

alt kat *a.* Bir yapının veya aracın katlarından altta olanı. "*O zaman alt katın taşlığı donanma gecesine dönerdi*." SBK174

alt tarafı *zf.* Olup olacağı, alt yanı, altı üstü. "*Açılan kapıdan inerken 'Alt tarafı beş kuruşluk kontrolsün be!' dedi*." YYB180 **alt tarafı bağlar gazeli*** çok önemli olmayan, ehemmiyetsiz işler için kullanılan bir söz. "*Nedir lan, alt tarafı bağlar gazeli be*." AY140

Altay* *öz. a.* 1914'te İzmir'de kurulan bir spor kulübü. "*Beni İzmir'den Altay takımına istedilerdi de gitmedimdi*." YD330

altbaş (Der.) *a.* Sonuç, geri, aşağı taraf. "*Kuru adam, tarlanın altbaşında dikilmekte olan Pehlivan Ali ile Hidayet'in oğlunu gösterdi*." BTÜ228

altı 1. Beşten sonra gelen sayının adı. "*Akşam paydosunda, yani sabahın altısından akşamın yedisine kadar on iki saatlik işten sonra…*" BE47 2. *sf.* Beşten bir artık. "*Daktilo kursunda beşi öğrenci, biri kurs sahiplerinden Demir Bey, altı tane âşığım var*." BFV279

altıdan *a.* Beleş, bedava, parasız. "*Yemek altıdan...*" ÇK72

altıkollu* *a.* Üçer kişilik iki grup hâlinde oynanan iskambil oyunu. "*Kirli beyaz gömleğinin üstündeki süveteri gene bir Küçükpazar kahvesindeki altıkolluda yutmuştu bir başka Siirtliden*." ÖE25

altıkollucu* *sf.* Altıkollu oynayan kişi. "*Kuruköprü'deki Giritli Cumali'nin kahvesinden tanıdığı, Altıkollucu, parlak odacıya yorgun*

yorgun bakan ırgatbaşı, 'Ne var?' dedi." BTÜ91

altın 1. *a.* Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 °C'de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element, zer (simgesi Au). "*Para dersen altın, küple*." DE232 2. *sf.* Bu elementten yapılmış. "*Koca salonda gülünüyor, söyleniyor, kuvvetli elektrik ışığında altın yüzüklerden pırıltılar uçuşuyor*." EKM66 3. *a.* Altından yapılmış sikke. "*Başkası yoluna altın lira döşese şerefsiz, namussuzum ki dönüp bakmaz bile*!" GR47 4. *sf.* Üstün nitelikli, değerli. "*Bir çeşit altın çağ*." SM135 **altın gibi** 1. altına benzeyen. "*Bulutsuz, masmavi gök, ortalığı altın gibi parlatan, kuvvetli güneş*." SM185 2. değerli, kıymetli. "*Girme günahına kızın. Altın gibi kız o*." CEM77 **altın maltın*** altın falan. "*Kocakarının kıyıda köşede altını maltını yahut parası, veyahut da dişe dokunacak antika bir şeyleri niçin olmasındı*?" MM257

altın bilezik *a.* 1. Kola takılan ve pek çok türü olan, altından yapılmış süs eşyası. "*Heye desin diyor, ev, altın bilezik, elmas küpeler, elbiseler…"* AY193 2. Geçimi sağlayan sanat veya meslek. "*Çocuklarını büyütmüş, bileklerine zanaatın altın bileziğini takmıştı*." EVO177

altın bilezikli* *sf.* Altın bileziği olan. "*Gidince de kolları dirseklerine kadar altın bilezikli, güler yüzlü hanımlar ta kapıdan karşılarlardı*." KY5

altın çağ *a.* Bir şey veya bir kimse için en verimli, en başarılı dönem. "*Bir çeşit altın çağ*." SM135

altın çağı *a.* Bir şeyin veya bir kimsenin en verimli, en başarılı dönemi. "*Bir gün korkunç sancılarla kıvranan annesinin çığlıklarıyla kendine gelmeseydi belki de daha yıllarca hep o tür hayranlıklar içinde çocukluğunun altın çağını sürdürecekti*." KAÇ3

altın kaplama *sf.* Altın suyuna batırılarak ince bir altın tabaka ile kaplanmış (metal). "*Pantolonunun arka cebinden altın kaplama zarif sigara tabakasını çıkardı*." EK251

altın rengi *a.* Sarı ve kahverenginin karışımından ortaya çıkan renk; altın sarısı, dore. "*Kayaları altın rengine boyayan tatlı bir güneş vardı*." SUÇ261

altın sarısı *sf.* Bu renkte olan. "*Adı gibi altın sarısı saçları, bigudilerle toplanmış başı, bembeyaz gerdanı…*" GK142

Altınbaş* *öz. a.* Bir rakı markası. "*Altınbaş rakısının dibine yumruğuyla vurarak tıpayı çıkardı*." SM213

altıncı *sf.* Altı sayısının sıra sıfatı, sırada beşinciden sonra gelen. "*Altıncı bardak için gitti*." SAR100

Altındiş* *öz. a.* Bir lakap. "*Altındiş'in aklı gitti*." KÜÇ60

altınlık* *a.* Altın olma durumu. "*Canım, çamura düşmekle altın altınlığından kaybetmez ya*!" SBK317

altıpatlar *a.* Fişek koymaya yarayan bölümü silindir biçiminde ve namlu gerisinde olan, tek parçadan oluşmuş, altı tane fişek alan tabanca, revolver. "*… kuşağın arasında parlak demirli sustalısı, altıpatları, tütün tabakası ve iri taneli sarı tespihi mutlaka bulunur*." SAR58

altışar *sf.* Altı sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Hisselerimize altışar buçuk bardak düşmüştü*." AY217

altıyol *a.* Altı yolun birleştiği yer. "*Küçük Opel, Altıyol ağzını hızla geçip sağdaki kapalı durağın önünde durdu*." GK133

altlı üstlü *zf.* Alt ve üst katta olmak üzere. "*Bestami Efendilerle bir süre altlı üstlü komşuluk ettikti*." BK309

altmış 1**.** *a.* Elli dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Kırk, elli, altmış, altmış iki buçuk…"* BTÜ159 2. *sf.* Altı kere on, elli dokuzdan bir artık. "*Beş yılda altmış bin lira*." DK36

Altmış Altı* *öz. a.* Bir lakap. "*Altmış Altı Ziya oğlum*!" EVO38

altmışaltı *a.* Altmış altı sayı almakla kazanılan bir tür iskambil oyunu. "*Altmışaltı, pişpirik ya da domino, tavla oynamakta olan delikanlılar baktılar, gördüler*." SÇ119

altmışar *sf.* Altmış sıfatının üleştirme sayı sıfatı. "*Eşi benzeri yoktur İstanbul'un ama toprağına altmışar kuruşla ayak basan delikanlılara netsin İstanbul, neylesin*?" AY125

altmışıncı *sf.* Altmış sıfatının sıra bildiren biçimi, sırada elli dokuzuncudan sonra gelen. "*Altmışıncı sapada çocuk ölür*." EVO200

altmışlık *sf.* Altmış yaşında olan veya görünen. "*Altmışlık bir Selanikli olan kâtip sarsıldı*." CEM19

alttan alta *zf.* Gizlice, el altından. "*Kız belki de alttan alta alay etmişti enayilerle*." DK133

alttan alttan* *zf.* Alttan alta. "*Her gün yanlarından sürtünürcesine geçen, laf atanlara alttan alttan gülerdi*." SM164

altun (Der.) *a.* Altın. "*Halis altun olmasa sen takar mısın*?" GK298

altüst *sf.* Çok karışık ve dağınık. "*Çivilerden düşmüş entariler, altüst yataklar…*" CEM75 **altüst et-** 1. çok karışık duruma getirmek, düzenini bozmak. "*Berbat, iki gün öncesine kadar izmaritine zar atan, ötekiler gibi çöp tenekelerini altüst eden, ot otlayan Berbat değildi artık*." YK26 2. yıkmak, harap etmek. "*Motorlu Alman birlikleri yıldırım hızıyla Avrupa'yı altüst ediyordu*." YK17 3. huzursuz etmek, rahatsızlık vermek. "*Babasının kafası yarılmış annesinin cırlak edepsiz haykırışları mahalleyi altüst etmişti*." EB53 **altüst ol-** 1. çok karışık duruma gelmek. "*Bir an, hücumla deste taşıyan destecilerin getirdiği desteleri almalarındaki bir anlık gecikme, hemen iş dengesini bozuyor, her şey altüst oluyordu*." BTÜ213 2. üzülmek, tedirgin olmak, yıkılmak. "*Her şey altüst olmuş, kolu kanadı kırılmıştı*." VV248

altyapı *a.* Bireyin edindiği bilgi ve deneyim. "*Altyapıdaki birikmeler günün birinde adamakıllı ağır basar, bir sıçramayla yeni bir keyfiyete geçer*." GK130

alüminyum (Fr.) *sf.* Bu elementten yapılmış. "*Şimdi güzel bir tahta karyola, zarif bir yemek masası, pırıl pırıl alüminyum tencerelerle boy boy tabakları vardı*." GAV203

Alyanak* *öz. a.* Bir lakap. "*Oval gözlüğü burnunun üstüne düşmüş Alyanak, patates soyuyordu*." KY104

alyans (Fr.) *a.* Nişan yüzüğü. "*Karısına değil broş, yüzük, bilezik almak, parmağındaki alyansını bile satıp kumara vermişti*." EK14

Alyon Sokak* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Hava Sokağı'ndan başka, Yeşilçam Sokağı, Küçükbayram Sokağı, Büyükbayram Sokağı, Bursa Sokağı, Alyon Sokak ve başkaları…*" YD7

ama (Ar.) *bağ.* 1. Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz, amma, lakin velakin. "*Kardeşimden ayırmayın beni, dedi ama dinletemedi*." EK19 2. Uyarma veya şartlı bir ifade niteliğinde olan bir cümleyi, başka bir cümleye bağlamaya yarayan bir söz. "*Bir mektup yazsam tamam ama tenezzül etmem ki...*" DK37 3. Beklenmeyen bir sonucu anlatan iki cümleyi onun sebebi durumunda olan cümleye bağlayan bir söz. "*Gerçi kız kardeşleri başka kızlar gibi her önüne gelene pas veren yıkılacak yer arayan, yılışık şeyler değillerdi, bunu gayet iyi biliyordu ama gene de çalışmanın ayıp sayıldığı, çalışan kızları suçlayıveren bir şehirde yaşıyorlardı*." DK32 4. Bir yargıyı veya bir buyruğu pekiştirmek için de kullanılan bir söz. "*Kendisi de dâhil, bu dünyada hiç ama hiç kimseye sınırsız güven caiz değildir*." YD219 5. Bazen dikkati çekmek için cümlenin sonuna getirilen bir söz. "*Takacaksın tabii, takacaksın ama...*" EK27 **ama ne** `şaşılacak niteliği olan` anlamında kullanılan bir söz. "*Aklım olmasa da inansam Ama ne*." TD68 **aması maması yok!** hiçbir özrün geçerli olamayacağını anlatan bir söz. "*Valla bilmem ama… Aması maması yok*." SBK290 **aması var** `herkesin bilmediği sakıncası veya kusurları var` anlamında kullanılan bir söz. "*İmam Efendi her ne kadar İndullah'ta kimin sevgili, kimin sevgisiz olduğu biz günahkâr fanice ne malum, gafil demişti ama aması vardı gene de*." VV89

âmâ (Ar.) *sf.* Görme engelli. "*Allah rızası için iki gözden âmâya bi sadaka virin hayrınıza*!" YYB142

amaç *a.* 1. Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenilen sonuç; erek, gaye, garaz, kasıt, maksat, murat, niyet. "*Neriman gene çirkin fabrikatör kızını çatlatmak amacıyla, tıpkı tıpkısına film artistlerini hatırlatarak "Mersi!" dedi*." YD48 2. Varılacak yer, ulaşılacak son nokta; hedef. "*Dinler, insanları çok daha mutlu kılmak amacındadırlar*." BFV189

amade (Far.) *sf.* Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan; hazır. "*Herhangi bir şeye ihtiyacınız olursa bendeniz emrinize amadeyim*." ÜÇK355

aman (Ar.) *ünl.* 1. Yardım istenildiğini anlatan bir söz. "*İlyas Usta, 'Aman, veriştir doktor.' dedi*." ARK237 2. Usanç ve öfke anlatan bir söz. "*Aman, başlama gene*." DK101 3. Rica anlatan bir söz. "*Aman Necla gözünü seveyim kardeş*!" GR167 4. Bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz. "*Aman, kurban olayım, ekmeğimle oynama*!" KT130 5. Şaşma anlatan bir söz. "*... aman ne kadar büyümüşsün*." BE60 6. Çok beğenmeyi anlatan bir söz. "*Aman ne güzel, ne güzel*." BFV170 **aman Allah (veya Allah'ım)** şaşma, beğenme veya beğenmeme, korku vb. duyguları belirtmek için kullanılan bir söz. "*Aman Allah'ım, tanışıklık bu kadar olurdu yani*!" EK365 **aman maman*** aman falan. "*Şimdi başlarım amandan*

mamandan ha!" VV340 **amana gel-** önce direnirken zor karşısında boyun eğmek. "*Düşü çıksa da kocası amana gelse, birlikte İstanbul'a gitseler, Neriman'ı arayıp bulsalar*." YD330

amanın *ünl*. Korkma ve şaşma sözü. "*Amanın hele uşak*!" ÇK75

amansız *sf*. Aman vermez, acımasız, cana kıyıcı, hoşgörüsüz, gaddar, zalim, biaman. "*Şimdilerde Muzaffer Bey'le köylü arasında amansız bir çekişme vardı*." KAÇ90

amaroza* *a*. Bir tür ipekli kumaş. "*Yüksek topuklu, amaroza entarilik, vual çorap, ruj, oje, naylon külot bile be, naylon külot bile*!" ÇK133

Amasya *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Niçin Erzurum, Amasya, Niğde, Maraş, Samsun değil de mutlaka İstanbul*?" ARK167 **Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha** `ele geçirilmeyen veya kaçan bir şeye üzülmek boştur çünkü her zaman benzeri sağlanabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha dedikçe, Kamran'ın gözleri doluyor, yapma Antranik, diyordu.*" GAV138

ambalaj (Fr.) *a*. Eşyayı sarmaya yarayan mukavva, kâğıt, tahta, plastik vb. malzeme. "*Kan renkli oda takımının ambalajını yaptırdı, kamyonete yükletti*." GAV147 **ambalaj yap-** eşyayı mukavva, kâğıt, tahta, plastik vb. malzemeyle sarmak, kaplamak. "*Leke tozları Amerika'dan geliyor da burda mı ambalaj yapılıyor*." SAR143

ambalajlı *sf*. Ambalajlanmış. "*Sönen sigarasını tablaya attı, karyolanın yanındaki iskemle üzerinde duran kırmızı ambalajlı bir Amerikan sigara paketinden uzun bir sigara aldı*." KY89

ambale (Fr.) *a.* `Birini düşünemez duruma getirmek, çok yormak, fazla gaz vererek otomobili çalışamaz duruma getirmek` anlamlarındaki ambale etmek ve `çok yorulup iş göremez, düşünemez duruma gelmek` anlamındaki ambale olmak birleşik fiillerinde geçen bir söz. "*Motor ambale olarak sabahın sakin havasını kuvvetli gürültüsüyle altüst etti*." BTÜ275

ambar (Far.) *a*. 1. Genellikle tahıl saklanan yer. "*Ambarlarda buğday eleyen yahut depolarda çiğit aktarmakta olan ırgatlar merakla kapıya çıktılar*." HÇ160 2. Yiyecek ve bazı eşyanın saklandığı yer. "*Masura ambarına çekilmek değil, o çekerdi gönlünün sevdiğini*." EB77 3. Geminin yük koymaya ayrılmış yeri. "*Ambarın öteki yolcularıyla pek ahbaplık etmiyorduk*." AY122

ambar memuru *a*. Ambarcı. "*Bana ambar memurunu çağırtın da hastaların istihkakları hakkında talimat vereyim*." KP87

ambarcı *a.* Ambara bakan görevli, ambar memuru. "*Bu var ya bu ambarcı*?" KP88

ambarlanma *a*. Ambarlanmak durumu. "*Gerçekten de Muzaffer Bey, babasının ölümünden sonra çiftliği, tarlaların sürülüp ekilmesini, ürünün devşirilip ambarlanmasını, gerektiğinde satılmasını Yasin'e bırakmıştı*." VV60

ambulans (Fr.) *a*. Hasta veya yaralı taşımaya uygun hazırlanmış özel araç, cankurataran. "*Az sonra gürültüyle bir ambulans gelir*." YD15

amca 1. *a.* Babanın erkek kardeşi, baba yarısı, emmi. "*Dayım da hâlli vakitli, amcam da*." DK37 2. *ünl.* Yaşlı erkeklere saygı için kullanılan bir seslenme sözü. "*Merhaba amca*!" EB6

amca kızı *a*. Amcanın kızı, emmi kızı. "*Nefise neden sonra iç geçirerek amca kızına baktı*." ÜÇK542

amca oğlu *a*. Amcanın oğlu, emmi oğlu. "*Kafasında yıllar önceki amca oğlu*." EB10 **amca oğlu mamca oğlu*** amca oğlu falan. "*Amca oğlu mamca oğlu bana ne*?" EB3

amcalık *a*. Amca olma durumu. "*Onun için kabil olduğunca babalık, amcalık, dayılık sözlerini karıştırmayacaktı*." SBK134

amel (Ar.) *a*. Olağandan daha çok, daha sık ve sulu dışkı çıkarma; ishal. "*Diş çıkarıyordu da amel olmuştu.*" GR107

amele (Ar.) *a*. Gündelikle çalışan işçi. "*İki paralık bir amele, bir ırgatı otomobiline bindirecek*." BTÜ27 **amele mamele*** amele falan. "*Amele mamele… Aç itleri başımıza çıkardılar bre herif*!" GR4

amelelik *a*. Amele olma durumu. "*Sen sen ol, kara amelelikten kurtul oğlum*." GK139

Ameliken* *a*. 1. Amerika Birleşik Devletleri. "*Bu yıl Ameliken'de pambık gıssaymış, dörde, dört yüz elliye fırlayacağmış*!" SAR53 2. Amerikalı. "*Amelikenner bir otel kuruyormuş, tevatür.*" SAR84

ameliyat (Ar.) *a.* Hasta üzerinde tedavi

amacıyla uygulanan kesme ve dikme işlemi, cerrahi müdahale, operasyon. "*Önce babamın ameliyatı, şimdi de anneminki.*" KÜÇ41 **ameliyat et-** operatör, hastaya kesme ve dikme yoluyla müdahale etmek. "*Hanımını ameliyat eden genç operatörün zarif spor arabası köşkün önünden ağır ağır geçiyordu*." SM260 **ameliyat geçir-** ameliyat edilmiş olmak. "*Apandisitten, mideden, hemoroitten ne bileyim, çeşitli hastalıklardan ameliyat geçirmiş olurlardı da zaman zaman ziyaretlerine gider, büyüklerime anlattıkları dertlerini dinlerdim*." KK21 **ameliyat ol-** hastaya ameliyat işlemleri yapılmak. "*Parası yok ki ameliyat olsun*." GR72

ameliyat masası *a.* Üzerinde ameliyat yapılan özel donanımlı masa. "*Zıplayıp çıktım ameliyat masasına*." KK69

ameliyathane (Ar. ʿameliyyāt + Far. ḫāne) *a.* Hastanelerde hastaların ameliyat edildiği özel bölüm. "*Ve şaşılacak şey, bilemediniz yarım saat içinde kalkıp pantolonumu falan giyinip bir hastabakıcının yardımıyla ameliyathaneden çıkıp operatörün odasına geliyorum.*" KK23

ameliyatlı *sf.* Ameliyat edilmiş. "*Kadın ameliyatlıydı bir defa*." SM276

ameliye* *a.* Gündelikle çalışan işçi; amele. "*Kâtip de ben, hambal da ameliye de*." GK248 **ameliye mameliye*** ameliye falan. "*Ustalar mustalar, ameliyeler mameliyeler gelir*." GK34

amenna (Ar.) *ünl.* `Öyledir, doğru, diyecek yok, inandık` anlamlarında bir onaylama sözü. "*Gelinler kaynanayla oturmaya yanaşsalar amenna*!" MM219

amentü* (Ar.) *a.* Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmayı dile getiren bir dua. "*Küçük, tahta iskemleyi altına çekip oturmuş, amentüyü sesli sesli okuyarak her günkü gibi aptes alıyor, gelininin yanı başında dikilip durmasını görmezlikten geliyordu.*" EK118

amentü billahi ve melaiketihi ve kütübihi* (Ar.) *a.* Amentü duasının başlangıç bölümü. "*O sıra okumakta olduğu duayı yükseltti: Amentü billahi ve melaiketihi ve kütübihiii…*" EVO209

Amerika* *öz. a.* Kuzey Amerika'da elli eyaletten oluşan birleşik devlet, Amerika Birleşik Devletleri. "*Bilmem hangi tetkik heyetinin Amerika'dan getirdiği naylon mu, reyon mu, orlon mu ne zarif pembe kombinezonu içinde harikuladeydi*." GK68

Amerikalı *öz. a.* Amerika Birleşik Devletleri halkından olan kimse. "*Demek tecrübeli bir Amerikalının dediği gibi, hayat gerçekten kırkında başlıyor*!" BFV246

Amerikan (I) (Fr.) *öz. sf.* Amerikalılara özgü olan. "*Dudağımda pek de beceremediğim, daha doğrusu melodilerine Türkçe sözler uydurduğum bir Amerikan şarkısını mırıldanıyorum*." BFV248

Amerikan (II) *a.* Uzun boylu bir cins horoz ve tavuk. "*Avuç içi kadar ispençlerden uzun bacaklı, yüksek boylu Amerikanlara kadar cins cins tavuklar, horozlar…*" ÜÇK537

Amerikan bezi *a.* Pamuktan düz dokuma, kaput bezi. "*Pamuk Hanım perdeleri açmış, odayı, odanın beyaz Amerikan bezinden kılıflarla kaplı koltuk kanepesini, orta masasını filan dışarının koyu bir grilik içindeki sıkıntılı havasını aydınlatmıştı*." KT275

Amerikan İngilizcesi *öz. a.* Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan İngilizce, Amerikanca. "*Karşıdan karşıya Tarzan gibi bağırışırlar, Amerikan İngilizcesiyle karşılıklar verip alırlardı*." BFV131

Amerikan Kovboyları Aslan Cinotri* *a.* Orhan Kemal'in "Sokakların Çocuğu" adlı romanında geçen bir şarkı. "*Amerikan kovboyları, Aslan Cinotri. Çıplak ata binerler. Tam tam tara tam…*" SÇ69

Amerikan salatası *a.* Patates, bezelye, pancar, havuç, hıyar turşusu, kapari, mayonez ile yapılan salata, Rus salatası. "*Amerikan salatası*!" VV287

Amerikanca *öz. a.* 1. Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan İngilizce, Amerikan İngilizcesi. "*Amerikanca bilmezsin ki*." SUÇ318 2. Amerika'ya özgü. "*Cıvıyorlar ama onların cıvımaları bile Amerikanca*." GK147

Amerikancı *sf.* Amerika hayranı olan (kimse). "*Seçimlerden sonra herhâlde topyekûn bir Amerikancı politika izlenecekti*." VV107

Amerikancılık *a.* Amerikancı olma durumu, Amerikanizm. "*Bir Amerikancılıktır başlamıştı*." EVO17

Amerika-yı Şimalide Bir Cevelan* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Suçlu" adlı romanında geçen bir eser. "*… Arap harfleriyle çevirisini okuduğu bir kitap. Mırıldandı: Amerika-yı Şimalide Bir Cevelan*!" SUÇ296

amıca (Der.) *a*. Amca. "*Diş çıkarıyordu da amel olmuştu*." GR85

âmin (Ar.) *ünl.* `Öyle olsun, Allah kabul etsin` anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz. "*Allah verecekse insana kocanın iyisini versin! Âmin*." DE43

aminne* *a*. Haminne. "*Murtaza haminneyi aminne gibi söylemişti*." MUR139

amir (Ar.) *a.* Bir işte emir verme yetkisi bulunan kimse, mir. "*Amirine karşı ha*?" ARK113 **amir mamir*** amir falan. "*Müfettiş, amir mamir dedin mi, yüz kiloyu aşmalı*." MM21

amirane (Ar. āmir + Far. -āne) *zf*. Amire yakışır bir biçimde, amir gibi; amirce. "*Arabacıya, biraz da amirane gelir tarzda sordu*." MM58

amirce *zf*. Amire yakışır bir biçimde, amir gibi, amirane. "*Ter sızan is karası kaşlarını avucunun içiyle silerek bu kez gerçekten amirce, kantarcının omuzunu dürttü*." KT4

amirlik *a*. Amir olma durumu. "*Amirlik tam da yakışıyordu hani*." ÜÇK353

amirsiz *sf*. Amiri olmayan. "*Bir karaca kadar çevik, amirsiz bir insan kadar raha*t." BE47

amma (Ar.) *bağ.* 1. Ama. "*Allah gecinden versin, dost istemez amma, hasta musta olur, yatağa matağa düşersen öksüzlerine kim bakar*?" GR200 2. Yanına getirildiği kelimenin anlamına aşırılık katarak şaşma veya hayranlık anlatan bir söz. "*Etin de amma sıkı ha abla*!" GR103 **amma da yaptın ha!** söylenen bir söze pek inanılmadığını ve şaşıldığını anlatan bir söz. "*Amma da yaptın ha*!" AY212 **amma mamma (veya zamma)*** amma falan. "*Amması mamması yok*." BTÜ58

amman (Der.) *ünl*. Aman. "*Amman yavrum, amman Mustafa'm sus*!" DK239 **amman zamman*** amman falan. "*Ammanı zammanı yok*." EVO376

amme (Ar.) *a*. Bir ülkedeki vatandaşların bütünü; kamu. "*Bez hırsızlığı davasında amme tanığı olarak ifade veren Murtaza…*" MUR327

Amme *öz. a.* (Ar.) Amme cüzü. "*Ammeden neler öğrendin*?" SAR23

Amme cüzü *a*. Amme suresiyle ondan sonraki sureleri içine alan Kur'an'ın son cüzünün Kur'an okumayı öğrenenler için kitapçık hâline getirilmiş şekli; Amme. "*Ne Amme cüzü ne de başkası*." DE14

amonyak (Fr.) *a.* Azot ve hidrojen birleşimi olan, keskin kokulu bir gaz (NH3). "*Acı acı amonyak kokulu karanlıkları zorla aydınlatıyordu*." SÇ114

amorti (Fr.) *a.* Piyangoda bilet değeri kadar kazanılan ikramiye. "*Şimdiye kadar amorti olsun çıkmamıştı*." SUÇ27 **amorti et-** bir girişime yatırılan parayı zamanla kazanç olarak geri getirmek. "*Yuvarlak hesap, ilk ağızda hemen masraflarını amorti eder, dört film sekiz, sekiz film kısa zamanda on altı film oluverir*." YD108

ampul (Fr.) *a.* 1. İçinde, elektrik akımı ile akkor durumuna gelerek ışık verebilen bir iletkeni bulunan, havası boşaltılmış cam şişe. "*Tavanda, tam tepede yanmakta olan tozlu ampule baktı*." ÜÇK330 2. İçinde sıvı durumda ilaç bulunan, kapalı cam tüp. "*Bir buçuk ampul yapsın iğneci her seferde*." MM268 **ampul mampul*** ampul falan. "*Bas haydi, ampul mampul yok size*!" YK61

amuca *a*. Amca. "*Mahmut Amuca…*" CEM49

amur* (Fr.) *a*. Aşk. "*Sonsuz bir amur içinde, her şey merveilleux olmalı*." HÇ229

amursuz* *sf*. Aşksız. "*Amursuz hayat olur mu kardeş*?" HÇ222

amut (Ar.) *a*. Dik durma. "*Amuda da kalkılır mı*?" GR221 **amuda kalk-** iki eli üstüne dayanarak bacaklarını havada dikey tutmak. "*Amuda da kalkılır mı*?" GR221

an (Ar.) *a.* Zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası, lahza, dakika. "*Şu andaki hiçliğimin altında eziliyorum*." AY156

an- Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak. "*Hele sizi her zaman saygıyla andım*." EKM134

ana 1. *a.* Çocuğu olan kadın; anne. "*Gidiyorum ana*!" VV31 2. *a.* Yavrusu olan dişi hayvan. "*Gümüş'ün anası Boncuk, Boncuk'un anası Mercan, Mercan'ın anası Söğüt...*" ÇK124 3. *ünl.* Yaşlı kadınlara saygılı bir seslenme sözü. "*Aliye Ana geç kalıyoruz, çabuk ol*!" EK198 4. *a*. Dinî bakımdan aziz tanınan bazı kadınlara verilen saygı unvanı. "*Havva anamızı cennetten kovduranın soyundan gelme değil misin*?" TD87 5. *sf.* Temel, asıl, esas. "*Bir duvar ötede ana makine, fabrikanın ıslak makine fısıltısı yüklü gecesi içinde bir nabız gibi atıyordu*." MUR299

ana avrat düz git- *argo* sövmek, küfretmek. "*Çengel, bak ana avrat dümdüz giderim ha*!" SAR133 **ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz** `insanlar içinde bize ana kadar candan bağlı dost yoktur` anlamında kullanılan bir söz. "*Dinle beni Mazhar: Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz*!" EK78 **ana mana (veya muna)*** ana falan. "*Sonra, ne vicdansızlık... Ana mana...*" EVO114 **analarına karlar yağdır-*** çok eziyet etmek, çok üzmek, bezdirmek. "*Evet, ardından da taşlatıp sonra da taşlayanları yakalatıp analarına karlar yağdıramaz mıydı*?" ÜÇK301 **anam!** kadın erkek, büyük küçük herkese karşı kullanılan bir seslenme sözü. "*Ne yapıyorsun burada anam*?" BFV239 **anam avradım olsun** birini kesin olarak inandırmak için söylenen çok kaba bir ant sözü. "*Seni lokma lokma doğrarım anam avradım olsun dedim*." BTÜ295 **anam babam** içtenlik bildiren bir söz. "*Pehlivan, 'Hey anam babam!' dedi*." EB191 **anamın ak sütü gibi helal olsun** `anamın sütü bana nasıl helal ise bu da sana öyle helal olsun` anlamında kullanılan bir söz. "*Benden yana varsa bir hak, anamın ak sütü gibi helal olsun.*" KT90 **anan yahşi baban yahşi** birini, bir işe razı etmek için onu övmek amacıyla söylenen bir söz. "*Sonra hiç. Anan yahşi, baban yahşi*!" KT373 **anası ağla-** çok sıkıntı çekmek, eziyet çekmek, bitkin duruma gelmek. "*Buna karşılık, basurdan anası ağlıyordu*." KT54 **anası yerinde** anne gibi kabul edilen (kadın). "*Sen mesela anası yerindesin.*" HÇ46 **anasına avradına söv-** *argo* birinin anasını ve karısını amaçlayarak çirkin söz söylemek. "*Karşısındakiler, yıllar yılı arkasından anasına avradına sövdüğü, baş düşmanı Muzaffer'in adamları değil de kırk yıllık dostlarıydı sanki*." HÇ278 **anasına bak kızını al, astarına bak bezini al** `bir kızın karakterini öğrenmek isteyenler, anasının durumunu göz önüne alırlarsa aldanmamış olurlar` anlamında kullanılan bir söz. "*E... Anasına bak kızını al, astarına bak bezini al*." SBK125 **anasından emdiği süt burnundan fitil fitil gel-** bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek. "*Günün birinde Tutankamon'un anasından emdiği süt burnundan fitil fitil gelecek*." GR89 **anasından emdiği sütü burnundan getir-** birine bir iş yaptırırken çok sıkıntı çektirmek. "*Eline geçse itoğlu itin anasından emdiğini burnundan getirirdi*." MM136 **anasını ağlat-** bir kimseye çok eziyet etmek, çok sıkıntı çektirmek. "*Çoluk çocuğun anasını ağlatıyorsunuz*." EKM80 **anasını belle-** argo kötü muameleye maruz bırakmak. "*... para vermeyen hele hele para vermeyip bir de kafa tutanların anasını beller biri*." BTÜ55 **anasını satayım** `önem verme (vermem), aldırma (aldırmam), umursama (umursamam)!` anlamında kullanılan bir söz. "*Doldur şu çaydanlığı anasını satayım*." ÇK88 **anasının donu başına ol-*** en adi olayım ki, en rezil duruma düşeyim ki anlamında kullanılan bir söz. "*Senin uğruna ölmeyenin anasının donu başına be*!" VV45 **anasının gözü** çok kurnaz, çok açıkgöz, dalavereci, hinoğluhin. "*Ne anasının gözü kızdı*!" VV22

ana- (Der.) Anlamak. "*Ağanın eline geçmeli böyle bir yavru anadın mı*?" YYB15

ana avratlı* *sf*. İçinde ana ve avrat geçen (küfür). "*Ana avratlı bir küfür savurdu*." KK75
ana baba *a.* Ana ile babanın oluşturduğu birlik. "*Ana baba bir yere kadar ana babaydılar*." ARK196 **ana baba eline bak-** ana ve babanın verdiği para ile geçinmek. "*Ana baba eline bakıyorlardı*." EB196

ana baba günü *a.* 1. Kargaşa içindeki kalabalık. "*Bayii ana baba günü*." ÖE90 2. Karmakarışık durum. "*O kıtlık, o ana baba gününde yalnız bırakmamış, ellerinden geleni geri koymamışlardı*." HÇ320

ana babalık* *a.* Ana baba olma durumu. "*Şimdiye kadar ne ana babalığınızı gördük*?" EB225

ana cadde *a.* Şehirde ara sokakların açıldığı geniş yol. "*Ana caddeye çıktıkları zaman kendilerini emniyette hissediyorlardı*." DE181

ana duvar *a*. Bir yapının, dört bir yanını çevreleyen kalın dış duvar. "*O, hapishane bahçesinde, ana duvarın önünde, jandarma kulübesinin altında kıvranırken ikinci kısım teneffüsteydi*." YYB65

ana kraliçe *a.* Kralın annesi. "*Küçük çapta bir ana kraliçe*!" SM243

ana kucağı *a*. Annenin şefkati, sevecenliği. "*Ana kucağında, gülüp söyler, agularken çöken damların altında ölenler*?" KK48

ana kuzuluğu* *a*. Ana kuzusu olma durumu. "*Bana ne ana kuzuluğundan*?" SÇ227

ana kuzusu *a.* Sıkıntıya, güç işlere alışmamış, nazlı büyütülmüş çocuk veya genç. "*Yazık günah değil mi şu ana kuzularına*?" CEM24

ana muhalefet *a.* İktidarın dışında mecliste sayıca en üstün olan parti. "*Muhalefet partilerinden birinden, belki de ana muhalefettendi, yerinden sevinçle kalkıp oturacaktı*." KK33

ana rahmi *a*. Memelilerde dölün ana

karnındayken içinde bulunduğu organ, döl yatağı, rahim, karın, meşime, uterus. "*Cenab-ı Allah, kul daha ana rahmindeyken alnına yazdığınca her kulun dünyada bir başka yoldan geçimini uygun görmüştü*." MUR107

ana vatan *a.* İlk yurt edinilen yer; ana yurt. "*Açacaklar haritalarını, ana vatana kaçış yollarını kırmızı kalemle çizecekler*!" BFV143

anacık *a.* Annelere sevgiyle yaklaşıldığını belirten bir söz. "*Başka kim olabilir anacığım*?" KY10

anaç *sf.* 1. Deneyimli, bilgili. "*... erkek bakışlı anaç karılarından işittiğine göre, güvey akşam namazından sonra körkütük değil, pek pek çakırkeyf gelir, gelinin üstüne aç kurt gibi atılır*." ÖE50 2. İri, kart. "*Recep Cıva bakar, yirmilikler için anaç, yaramaz, derdi*." YD230

anaçlaş- Anaç duruma gelmek. "*Eskilerin hemen hepsi anaçlaşmış, deforme olmuş şeyler*." YD95

anadan doğma *sf.* 1. Tamamen çıplak; Çırılçıplak. "*Nazan'ı kafasında anadan doğma soymuştu.*" EK258 2. Doğuştan. "*Galiba bu renkler cümbüşüyle uğraşan hikâyeci, romancı, ressam, şair, müzisyen dost ya da yabancılar anadan doğma âşık*." BFV246

anadan üryan *sf.* Tamamen çıplak; çırılçıplak. "*Anadan üryan hepimiz*." KT260

anadili *a.* Çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil. "*Çukurova'ya altları delik pabuçlarla gelen bu Selanikli maceracı, Fransızcayı, Almancayı anadili gibi konuşur*." KT134

Anadolu *öz. a.* Ön Asya'nın bir parçası olarak Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan toprağı, Küçük Asya, Rum. "*Çekse çekse, şimdi dördüncü mü, beşinci mi kocasıyla Anadolu'nun kim bilir nerelerinde sürtüp duran halasına çekmiş olabilirdi*." YD28

Anadolu Pasajı* *öz. a. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan tarihî pasaj*. "*Önce Anadolu Pasajı'ndan geçti*." YD341

Anadolu Yavrusunun Kitabı* *öz. a*. 1900'lü yılların başında Mehmet Asım Us ve Ahmet Cevat Emre tarafından hazırlanan ders kitabı niteliğindeki eser. "*... özellikle Anadolu Yavrusunun Kitabı'nı satın alırdık*." AY154

Anadolulu *öz. a.* Anadolu halkından olan kimse. "*Hâlbuki Anadolulu kadın üzerine kuma getirse bile, erkeğinden kolay kolay ayrılmaz*." ARK230

Anadoluluk *öz. a.* Anadolulu olma durumu. "*Türklük, Anadoluluk, halis kan ölmüş müydü*?" MUR240

anafor (Rum.) *a.* 1. Denizde ters yönlü gelgit dalgalarının, akıntıların veya rüzgârların karşılaşması; ırmakta ise kıyının çıkıntı yapması sonucu merkezkaç kuvvetinin etkisiyle suların dairesel bir hareketle dönmesi; çevri, çevrinti, eğrim, girdap. "*Bu sel, uzak, çok uzaklardan yuvarlana yuvarlana, köpüre köpüre, korkunç anaforlar yapa yapa gelmiş...*" CEM15 2. Karmakarışık bir durum. "*Taşan insan selinin etrafımızda yaptığı anafor, homurtu, küfür...*" SAR26

anahtar (Rum.) *a.* 1. Kilidi açıp kapamak için kullanılan araç, açar, açkı, miftah, dil. "*Küçücük anahtarı cebinden çıkarıp yavaşça açtı, girdi, kapıyı büsbütün kapamadı*." KÜÇ47 2. Vesile, araç, vasıta. "*Her şeyi parayla ölçen zamanın her kapıyı açıveren bu harika anahtarı belki bu kapıyı da açıverirdi*." SM289 3. İstenilen yere veya aygıta, isteğe göre elektrik akımının geçmesini sağlamak için kullanılan düzen, çevirici, çevirgeç, şalter, komütatör. "*Anahtarı çevrilip akımı kesilerek durdurulmuş bir motor boşalmışlığıyla, 'Allah kahretsin!' diye mırıldandı*." YD227

analı *sf.* Anası olan. "*Ramazanlar gelir bayramlar gelir toplar atılır analı, babalı çocuklardan birçoğu allar morlar yeşiller sarılar içinde birer türkü gibi cıvıldaşırlar*." ÖE18

analı kızlı* *a.* Ana kız bir arada. "*Analı kızlı, ha*?" EB149

analık *a.* 1. Anne olma durumu. "*Aaaah analık ah*!" EVO87 2. Üvey ana. "*Öteki analıkları da hemen tasdik ettiler*." HÇ63 **analık et-** ana gibi yakınlık göstermek. "*O Zehra bacım yok mu, ben şu kadarmışım anam ölmüş, bana analık etmiş*." CEM54

ananas *a.* Ananasgillerden, sıcak ülkelerde yetişen bir ağacın çam kozalağına benzeyen, iri, güzel kokulu, lezzetli meyvesi. "*Âdeti olduğu üzere, ananas likörünü ağır ağır yudumlayarak yeğenini dinleyen doktor Ali Bey bir ara sormuştu*." SM161

anane (Ar.) *a.* Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre

ve davranışlar; gelenek. "*Türk ananesinden uzun uzun söz etti ki, doğru muydu, eğri mi*?" ÜÇK503

anarya* *a.* Motorlu araçlardaki geri vites. "*Efendi Mansur her şeye rağmen anaryaya bastı*." SAR66

anasının kızı* *a. argo* Kız (bakire) olmadığı hâlde öyleymiş gibi davranan ya da kız sanılan kadın. "*Onun konuştuğu, daha çok anasının kızları*." YD310

anasız *zf.* Anası olmadan. "*Beş vakit namazında bir dayının yanında anasız babasız büyümüş bu kızın eline eteğine temiz olduğu kadar uçkuruna da sağlamlığını biliyordu*." GK161

anasızlık *a.* Anasız olma durumu. "*Bu bağ, anasızlığın verdiği bir bağdır*." SBK220

anason (Rum.) *a.* Maydanozgillerden, kokulu tohumu hamur işlerinde ve rakı yapımında kullanılan bir bitki. "*Anason kokusu yüklü sıcak hava ağırlaştıkça ağırlaşıyordu*." ÜÇK414

anasonsuz *sf.* Anasonu olmayan. "*Rakı değil, anasonsuz bir çeşit rakı demek olan boğma içiliyordu*." KT314

anayasa *a.* Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren yasa, kanunuesasi. "*Anayasanın bütün yurttaşlara tanıdığı gezi hürlüğünden faydalanarak bu şehre gelmişti*." MM163

anayurt *a.* İlk yurt edinilen yer, ana vatan. "*Otuz yıl önceki mübadelede anayurda gelirlerken vapurda...*" DK22

anbean (Ar. an + Far. be + Ar. an) *zf.* 1. Her an. "*Yol boyunca, ayın doğup yükselmesi, yukarılara hızla kaçması anbean değişiyordu.*" KY45 2. Zaman ilerledikçe; gittikçe. "*Bitişik, karşı avlulardan da akın akın gelip az sonra taraf tutan komşularla kavga anbean büyüyordu*." HÇ152

anca (I) *zf.* 1. "En çok, daha çok, güçlükle, ucu ucuna, zorla" anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz; ancak. "*Anca gideriz*!" TD120 2. Böylece, bu biçimde. "*Biz burada sıcaktan gelsin karsanbaç gitsin gazoz, dondurma, anca dayanıyoruz sıcağa*." EVO36 **anca beraber, kanca beraber** `iki veya daha çok kişi yaptıkları iş kötü de gitse birbirlerinden ayrılmamalıdırlar` anlamında kullanılan bir söz. "*Anca beraber, kanca beraber arkadaşım*!" KY147

anca (II) (Der.) *zf.* Her zaman, daima. "*Anca kendi it boğazı*." GK291

anca (III) (Der.) *zf.* O anda, hemen, öylece. "*Anca bir haber çalındı kulağıma, bacımın ardında dolanıyormuş*." VV398

ancak 1. *zf.* `Yalnızca` anlamında, sınırlama bildiren bir söz, bir. "*O ancak istemesini bilenlere karşı bonkördür*." YYB162 2. *zf.* `Olsa olsa, en çok, daha çok, güçlükle` anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz. "*Ellisini aşkın göründüğü hâlde ancak kırkındaydı*." SÇ117 3. *zf.* En erken. "*Tramvayla ancak on birde varabilirlerdi*." EK254 4. *bağ.* `Lakin, ama, fakat, yalnız` sözleri gibi bir düşünceye karşıt ikinci bir düşünceyi anlatan bir söz. "*Ancak o sıra uykuya yenilen Bitirim Leyla horlamaya başlamıştı*." TD97

ançuvez* (Fr.) *a.* Ançüez. "*Sardalya getir, roka getir, ançuvez getir, sosis getir, ne getirirsen getir*!" DK51

ançüez (Fr.) *a.* Hamsi ezmesi. "*Annesi rakı istedi, salata istedi, ançüez istedi*." SBK118

and (Tar.) *a.* Yemin, ahit, söz verme. "*Kendini ne sanıyor deyişini noterin kızı yemin, and verdirerek anlatmıştı*." YD8

andavallı *sf. argo* Ahmak, aptal, beceriksiz, şaşkın, bön, görgüsüz (kimse), andaval. "*Andavallıya yuuuuu*!" SBK81

Andersen Masalları* *öz. a.* Christian Andersen tarafından yazılmış masallar serisi. "*Ona Andersen'in Masalları'nı söylemek hatta ufacık elini avuçlarının içine almaktan zevk duyuyordu*." EK344

andır- Benzer yanları bulunmak, çağrıştırmak. "*Gök gürültüsünü andıran korkunç bir ses kalabalığı İzzet Usta'yı filan silip geçti*." CEM156

angaje (Fr.) *sf.* `Bağlamak` anlamındaki angaje etmek, `bağlanmak` anlamındaki angaje olmak birleşik fiillerinde geçen bir söz. "*Tamam. Şıp, angaje. Kontrat filan...*" ÇK107

angajman (Fr.) *a.* Bağlantı. "*Şerefsizim, artist angajmanından zerrece haberim yok*!" YD263

Angara (Der.) *öz. a.* Ankara. "*Evvelleri Angara'ya giderdik*." AY175

angarya (Rum.) *a.* 1. Bir kişiye görevi dışında yaptırılan iş. "*Kamuran ilkin bana teklif ettiydi ya, neme gerek benim angarya*?" MUR301 2. Usandırıcı, bıktırıcı, zorla yapılan iş. "*Hep de onu bulurlardı böyle angaryalara*!" VV388

angine de poitrine* (Lat.) *a.* Göğüste iman tahtası kemiği denilen yerin olduğu bölgeye ağrı hissi veren ve genelde insanlarda bu ağrının sol kola, iki kola birden ya da sırt veya karın bölgesine hissettirdiği sıkıntı oluşturan bir ağrı, angina pektoris. "*Bu ağrıların, doktor deyimiyle, Angine de poitrine dedikleri şey olabileceğini kestiriyordum da yol yakınken doktora koşmayı zamansız buluyordum*." KK46

anı *a.* Geçmişte yaşanmış çeşitli olaylardan belleğin sakladığı her türlü iz, hatıra. "*Aklıma babam geldi, yirmi beş yıl önceki anılar canlandı*." KK14

anıl- Anma işine konu olmak, hatırlanmak. "*Dördüncü Ordu diye anılan doğuda, bundan tam otuz beş yıl önce...*" VV3

anımsa- Bilinip unutulan bir şeyi akla getirmek, hatırlamak. "*Buraya kadarını harfi harfine anımsıyorum*." KK13

anında 1. *zf.* Çabucak. "*Sinan Efendi'nin yuvalarından fırlamış gözleriyle sağa sola koşması, bağırıp çağırması köyü anında uyandırmış...*" KT375 2. *sf.* Aynı anda, o anda yapılan, simultane. "*Gururlu ve itimatsız olan paranoiaque çocuklar, daha teşekkülleri anında sahte bir ruha sahiptirler*." SUÇ312

anır- Eşek bağırmak. "*Daha doğrusu, içinden eşekler gibi anırmak gelen, işsiz, arkadaşını sokmuştu bu sokağa*." YYB229

anırış *a.* Anırmak işi. "*Eşeğin anırışından korkmuş olacak*!" DHV303

anırıver-* Ansızın anırmak. "*Eşek anırıverdi de ondan korktu, diyebilirdi*." DHV304

anırma *a.* Anırmak işi. "*Bu da yerdeki gibi bir paçavra yığınıydı ki burun delikleriyle baktığı zaman, anırmaya hazırlanan bir eşeği hatırlatırdı*." YYB66

anırtı *a.* Eşeğin anırırken çıkardığı sesin adı. "*Daha etraflı okusan eşek anırtıları üzerine yazdıklarını da okumuş olurdun*." DHV307

anıt *a.* Önemli bir olayın veya büyük bir kişinin gelecek kuşaklarca tarih boyunca anılması için yapılan, göze çarpacak büyüklükte, sembol niteliğinde yapı, abide. "*Az önce birlikte, yan yana oturdukları anıtın dibine yalnız oturdu*." SÇ158

ani (Ar.) 1. *sf.* Ansızın yapılan. "*Polis haber alıp ani bir baskın yapsaydı*?" ARK150 2. *sf.* Ansızın ortaya çıkan. "*İhtiyar Kurt ani bir coşkunlukla eli kulağa attı*." DK119 3. *zf.* Ansızın, birdenbire. "*Ve ani olarak atlarını mahmuzlayıp karanlığa dalarlar*." CEM100

anide *zf.* Hatıra gelmeyen, beklenmeyen bir sırada; ansızın. "*Demek anide öldü*?" BTÜ376

aniden *zf. Hatıra gelmeyen, beklenmeyen bir sırada;* ansızın. "*Belden aşağısı aniden tutmaz olmuştu*." SM295

Anka (Ar.) *öz. a.* Masallarda adı geçen ve gerçekte var olmayan büyük bir kuş, Simurg, Zümrüdüanka. "*Demek elinden kaçırdığı Anka kuşu şimdi böylesine parayla oynayan, yarın milletvekili olabilecek bir insan hâline gelmişti ha*?" ÜÇK524

Ankara *a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri, Türkiye'nin başkenti. "*Ankara'ya giderken mangır bırakmıştı*." SUÇ233 **Ankara mankara*** Ankara falan. "*Ankara mankara patırdattı*." MUR39

Ankara Palas* *öz. a.* Türkiye'nin ilk yıllarında Ankara'da milletvekilleri için bir sosyal tesis ve resmi konuklar için konukevi olarak hizmet vermiş; günümüzde müze olarak kullanılan tarihî bina. "*Akşam Ankara Palas'ta görürüm*." MM200

Ankara Radyosu* *öz. a.* 1927 yılının Kasım ayında Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi tarafından devreye sokulan radyo istasyonu. "*Ankara Radyosu'ndaki adam, radyosu olanlara aydın geceler diliyordu ki ben evime giderken son köşeyi döndüm*." ÇK83

Ankaralı *öz. a.* Ankara ilinden olan kimse. "*Birden aklına Ankaralı doktorun verdiği kırmızı haplar geldi*." VV107

anket (Fr.) *öz. a.* Herhangi bir konuyla ilgili durum ve tutumu belirlemek için düzenlenmiş ayrıntılı ve kapsamlı soru dizisi, sormaca. "*Bir müddetten beri süregelen anket sonuçlarını açıklıyordu*." GR121

anla- 1. Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak. "*Tavukçu pek bir şey anlamamıştı*." YK47 2. Doğru ve yerinde bulmak. "*Nedim Ağa da hazırdı, anladı*." KT277 3. Birinin duygularını, istek ve düşüncelerini sezebilmek. "*Öyle bakıyordu ki*

gık dese dayağı yiyeceğini anlamıştı.” YK10 4. Bir şey hakkında bilgisi bulunmak. “*Tavukçu, Kaya Ali maldan anlamaz, dedi.*” YK25 5. Yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek. “*Mustafa, garsonun şivesinden Laz olduğunu anlamıştı*.” DK218 6. Sorup öğrenmek. “*Uyandırmak, konuşmak, kim, ne olduğunu anlamak, onu yakından tanımak hevesine kapılarak karyoladan atladı*.” YD293 **anlarsın ya!** açıklanmaması gereken bir olayı dolaylı yoldan anlatmak için kullanılan bir söz. “*Ulan daha on gün olmadı. Boğaz'da, otel odasında... Anlarsın ya*?” BFV228 **anlayana sivrisinek saz, [anlamayana davul zurna az]** `anlayışlı kimseleri en küçük bir söz bile etkiler oysa anlayışsız kimselere ne söylense yararsızdır` anlamında kullanılan bir söz. “*Anlayana sivrisinek saz, dedi Pamuk Hanım.*” KT274 **anlayıp dinle-** bir olayı iyice anlamak. “*Tarlasına kazara herhangi bir inek, bir öküz ya da bir eşek girse anlayıp dinlemeden çiftesine sarılır, beton evinin balkonundan hayvana ateş ederdi*.” VV271

anlam *a.* Bir kelimeden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, meal, fehva, deme, mazmun, medlul, valör. “*Hangisi olursa anlamında omuz silkiyorum.*” ARK137 **anlam çıkar-** yersiz ve gereksiz bir yargıya varmak, yanlış değerlendirmek; bir söze, söyleyenin aklından geçmeyen bir anlam vermek. “*Adam hemen anlam çıkarmıştı*.” BFV26 **anlam ver-** kendince bir yargıya varmak, yorumlamak. “*Bahçeci Dahrik'in kırış kırış karısı, hiçbir anlam veremediği bu kongre işine sevinmek mi, yoksa altından bir çapanoğlu çıkması ihtimaline karşı yerinmek mi gerekeceğini kestiremediğinden, çekimserdi*.” YYB200 **anlamına gel-** bir anlam bildirmek. “*Pis memleket, pis insanlar, anlamına gelen Almanca sözler sarf etti*.” GR32

anlama *a.* Anlamak işi, anlamaklık, kavrama, derk, fehim, intikal, tefehhüm, vukuf. “*Yahut gayet iyi biliyordu da arabacının anlamasını bekliyordu*.” EK138

anlamamazlık *a.* Anlamazlık. “*Reşat anladığı hâlde anlamamazlıktan gelerek ‘Muhterem eşinizden mi?’ dedi*.” KY100

anlamazlık *a.* Bir şeyi anlamamış, kavrayamamış gibi davranma. “*Anladı, anlamazlıktan geldi, sustu*.” ÖE55 **anlamazlıktan gel-** bir şeyi anladığı hâlde anlamamış gibi davranmak. “*Genç irisi başkan anlamıştı ya, anlamazlıktan gelerek sordu*.” MUR390

anlamlı *sf.* Gizli bir anlamı olan, düşündürücü, manidar. “*Kadın o sıra, arkalarında kıkırtıyla gülerek çevredeki yakışıklı gençler üzerine kısık kısık bir şeyler konuşan kızlarına anlamlı bakışlar fırlatmakla meşguldü*.” KK261

anlamlı anlamlı* *zf.* Çok derin anlamlar içeren ve düşündürücü bir biçimde. “*Deminden beri tek laf etmeyen yenge, kocasına anlamlı anlamlı baktı.*” SBK103

anlamsızca *zf.* Anlamsız bir biçimde, anlamsızcasına. “*Odaya yarım bardak suyla giren Zeynep anaya bir süre anlamsızca baktı*.” MM130

anlamsızlık *a.* Anlamsız olma durumu, manasızlık. “*Leyla anlamsızlıkla bakıyordu*.” SBK321

anlaş- 1. Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek, antant kalmak. “*Burada da anlaşmışlardı*.” EB98 2. Sözleşmek, sözleşme imzalamak, kavletmek. “*Vermediler mi Ateşspor'la anlaşıp elliliği alacak, bir hafta on gün, idareli giderse bir ay mangırlı dolaşacaktı*.” KÜÇ11

anlaşabil- Anlaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Süreyya bu adamla anlaşabileceğini kestirdiği için, yanına sokuldu, konuşma kapısı aradı*.” MM278

anlaşıl- 1. Anlama işine konu olmak. “*Gösteriş, fiyaka, kendini satış, olduğundan fazla görünüş gibi şeyleri hiç anlamayan, böyle anlaşılmaktan korkan bir adamdı*.” KT287 2. Belli olmak, ortaya çıkmak. “*Tevkif edilip suçu işlediği yere yollanmasından anlaşılıyordu ki, hakkındaki deliller kuvvetliydi demek*?” MM295 **anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi** `işin içyüzü, gerçeği öğrenildi` anlamında kullanılan bir söz. “*Haaa, anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi*!” BK284

anlaşılabil- Anlaşılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yalnız, ‘Alacağınız mı var?’ diye sormuşlardı ki, adamın sahtekârın biri olduğu anlaşılabilirdi*.” YD343

anlaşılıver-* Çabucak anlaşılmak. “*En önden girenin patron olduğu anlaşılıvermişti*.” BFV67

anlaşıver- Çabucak anlaşmak. “*Öyle bir anlaşıvermişlerdi ki*!” EB162

anlaşma *a.* 1. Anlaşmak durumu. “*Anlaşırsak ki anlaşmamızdan başka çare yok*.” KT100 2. Sözleşme, kavil. “*Her zaman olduğunca kendisi bütün bu anlaşma, kredi ve kombinezonların dışında kalıyor*.” KT293 **anlaşma yapıl-**

anlaşma belgesi düzenlenip imzalanmak. "*Aslında baş artistlerle falan bir tek film için anlaşma yapılmıştı.*" KK265 **anlaşmaya var-** bir konuda birisiyle anlaşmak. "*Nasıl, anlaşmaya vardık mı*?" CEM115

anlaşmazlık *a*. İki veya daha çok tarafın düşünce ve amaçları arasında ayrılık, uyuşmazlık, ihtilaf, ikilik, maraza, sürtüşme. "*Onun için, böyle anlaşmazlıklarda devletin hakem rolüne alışmak lazım*." GR11

anlat- 1. Bilgi vermek, izah etmek. "*Kaptan kısaca anlattı*." YK26 2. Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak. "*Bu hayatın encamını, gittiği yolun dehşetini anlattı, yalvardı, ağladı*." ÇK114 3. Nakletmek. "*Mazhar o zamanlar anlatmıştı bu yüzüğün hikâyesini*." EK380 **anlata anlata bitireme-** beğenilen bir şeyden çok söz etmek. "*Mektuplarında anlata anlata bitiremediğin Recep Ağabeyi bulurdum*." YD250

anlatabil- 1. Anlatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Anlatabilir, siz de inanmakta serbestsiniz şekerim*." GK125 2. Anlatma becerisi bulunmak. "*Yalnız Türkçeyle değil, İtalyanca, Fransızca ve Almancayla da derdini anlatabilirdi*." CEM44

anlatı *a*. Roman, hikâye, masal vb. edebî türlerde bir olay dizisini anlatma biçimi, hikâyeleme, öyküleme, tahkiye. "*Konuşur gibi, anlaşılmayacak tümcelerin şak şak vurmadığı, sade mi sade bir anlatı*." BFV129

anlatıl- Anlatma işine konu olmak. "*Anlatılanları can kulağıyla dinliyor, başını sallıyordu*." DE221

anlatılış *a*. Anlatılmak işi. "*Her anlatılışta değişir, başka başka olurdu*." YK42

anlatılıver-* Çabucak anlatılmak. "*Hemen çevresi alındı, mesele anlatılıverdi*." GR175

anlatılma *a.* Anlatılmak işi. "*Dava dosyası avukatın elindeydi ama dosya dışı anlatılması gereken çok şey vardı*." EK61

anlatım *a.* Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme, ifade. "*Bu sakın 'Artık benimle görünmeyin.' demenin çok kibar, çok ince çok Filiz'ce bir anlatımı olmasın*." BFV253

anlatış *a.* Anlatmak işi. "*Ne annesinin azarı ne de Kaşar Nimet'in akıllı uslu anlatışları*." SBK155

anlatıver- Çabucak anlatmak. "*Hoşbeşten sonra Mazhar eski karısından niçin ayrıldığını kısaca anlatıverdi*." EK238

anlatma *a.* Anlatmak işi, ifham, ilam, tefhim. "*Nesrin, bar hayatını anlatmaya başladı*." EK249

anlayabil- 1. Anlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Korkum, beni yanlış anlayabilir."* ARK42 2. Anlama becerisi bulunmak. "*Bu işin gerçeklik derecesini ancak ben anlayabilirim*!" YD134

anlayış *a.* 1. Anlama işi, telakki. "*Sonra hiçbir şey yapamayacağını anlayışın çaresizliği, bir her şeye boyun eğiş, bir kendini salıverme…*" DHV296 2. Bir toplum veya topluluktaki bireylerde görüş ve inanış etmenlerinin etkisiyle beliren düşünme yolu, düşünüş biçimi, zihniyet, mantalite. "*Şöyle böyle Fransızcası, biraz Almancası ve alafranga anlayışıyla … gözlerine girmişti*." CEM38 3. Anlama yeteneği, feraset, izan, zekâ. "*Aşk olsun anlayışınıza*!" ÇK80 4. Hoş görme, hâlden anlama. "*Güllü anlayışla güldü*." HÇ304 **anlayış göster-** istenilen veya söylenilen bir şeyi hoşgörüyle karşılamak. "*Büyük oğul anlayış gösterdi*." EVO121

anlayışlı 1. *sf.* Anlayışı olan, ferasetli, izanlı, zeki. "*Numan Bey kibar adam, kültürlü adam, bir Avrupalı kadar ileri anlayışlı adam*." CEM37 2. *sf.* Hoşgörüsü olan, hoşgörüyle davranan, hoşgörü sahibi; hoşgörülü. "*Ne kibar, ne anlayışlı, ne içten insanlar*!" KP50 3. *zf.* Hoşgörülü bir biçimde. "*Fakat unutma ki, benden başkaları benim gibi anlayışlı davranmaz*." MM127

anlayışlı anlayışlı* *zf*. Anlayışlı bir biçimde. "*Başlarını anlayışlı anlayışlı salladılar*." SÇ50

anlayışsız *sf.* 1. Anlayışı kıt olan, kafasız, kavrayışsız, vurdumduymaz, kalın kafalı, izansız, ferasetsiz, gabi. "*Çok anlayışsızsın*!" DK165 2. Anlayışı olmayan, hoşgörü ile davranmayan; hoşgörüsüz. "*Oradaki öğretmenler, buradakiler gibi anlayışsız değildi ki*!" SUÇ21

anlayışsızlık *a.* Anlayış kıtlığı, kafasızlık, kalın kafalılık, vurdumduymazlık, izansızlık, gabilik. "*Anlayışsızlığıma kızdı*." ARK206

anlayıver- Çabucak anlamak. "*Piç Ali her şeyi anlayıvermişti*." YD306

anlı şanlı *sf.* Güzel, gösterişli, ünlü. "*Yapsın doktorasını Avrupa'da, dönsün memlekete anlı şanlı, açsın yazıhanesini*." EB11

anlık *sf.* Kısa süren, bir an içinde olan, enstantane. "*Sonra anlık şaşkınlık geçti*." EB156

anna- (Der.) Anlamak. "*Annamadım*." YD123

Anna Karanina* *öz. a.* Anna Karenina, Rus yazar Lev Tolstoy tarafından yazılan roman. "*Mesela, Çemberlayn'in son yazdığı Anna Karanina'yı beğendiniz mi*?" BK329

anne *a.* Çocuğu olan kadın, ana, valide, kocakarı, mader, nene, aba. "*Bugüne bugün Avukat Mazhar Bey'in annesiydi*." EK223 **anne manne*** anne falan. "*Anne manne dinler mi*?" MM189 **anne ol-** kadın, çocuk sahibi olmak. "*Bir gün sen de anne olursun*." KY40

anneanne *a.* Annenin annesi. "*Anneannen gelsin de ona sor*." KK155

annecik *a.* Anne sözünün sevgiyle dolu söylenen biçimi. "*Ben de senin bir oğlun sayılırım anneciğim*." KY41 **annecik mannecik*** anneciğim falan. "*Bana bir daha anneciğim manneciğim deme*!" EK12

anneli* *sf.* Annesi olan. "*Her hafta başları, fanilaları, donları yıkanıp değişen anneli çocuklar…*" SÇ125

annelik *a.* Anne olma niteliği veya durumu, analık. "*Ablalık, annelik, haminnelikten nefret ediyorum*." ARK187

annesiz* *sf.* Annesi olmayan. "*Gerçekten de annesiz, babasız.*" SÇ71

annesizlik* *a.* Annesiz olma durumu. "*Annesizliğe alışmış mıydı*?" EK242

anonim (Fr.) *sf.* Adı sanı bilinmeyen. "*Anonim bir iş bu*." CEM39

anons (Fr.) *a.* Sesli duyuru. "*Bir ara, birden sunucunun anonsu: Muhterem bayanlar, baylar!*" KY173

anormal (Fr.) *sf.* Genel olana, alışılmışa ve kurala aykırı olan, normal olmayan, düzgüsüz. "*Öyle anormal bir kahkaha ki içkili olduğu sıra yanında top patlasa hemen hemen aldırış etmeyen Atıf Bey bile döndü, akları kızarmış gözleriyle baktı.*" ARK90

ansızın *zf.* Hatıra gelmeyen bir sırada, ani, anide, aniden, ansız, apansız, apansızın, birden, birdenbire, dangadak, defaten, durup dururken, fücceten, gürpedek, larp, larpadak, patadak, pattadak, rappadak, şakkadak, şapadanak, şappadak, şırakkadak, bedaheten, fücceten, nagehan, vehleten. "*O zaman Murtaza, deminden beri gözüne çarpıp duran kravatlı birine ansızın sordu*." MUR132

ant *a.* Tanrı'yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin, kasem. "*Bin kere kendi kendine yemin, ant eder ağzından bir şeyler kaçırmamak için, duramaz, hemen koşardı terzininkine*." ÜÇK153 **ant iç-** bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek. "*Nazan yemin ediyor, ant içiyor fakat teyzesini yüzde yüz inandıramıyordu*." EK217 **ant ver-** Allah aşkına, çocuklarının başı için vb. sözlerle karşısındakini bir şeye zorlamak. "*Ant verdi kimseye söyleme diye*." SM136 **ant verdir-** herhangi bir şeyi yapmaması için söz almak. "*Naciye, 'Sakın kimseye söyleme. Hele kaynanana, zinhaaar!' demiş, ant verdirmişti*." EK132

Ant* *öz. a.* 1944 yılında Bursa'da çıkarılmaya başlanan gazete. "*Aziz Nesin'in Ant'taki açıklamalarına ne dersiniz*?" KK53

Antakya *öz. a.* Hatay iline bağlı ilçelerden biri. "*Antakya'daki dayağı unuttun galiba*?" BE56

Antalya *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Adana, Antep, Maraş'tan Fransız'ın, Antalya'dan İtalyan'ın, Bursa'dan, İzmir'den, Yunan'ın ve sonunda İstanbul'dan Düveli Muazzama'nın kovuluşu, barış…*" EVO16

anten (Fr.) *a.* Boşlukta yayılan elektromanyetik dalgaları toplayarak bu dalgaların transmisyon hatları içerisinde yayılmasını sağlayan cihaz. "*Görünmez antenleri vardı sanki de piyasadan dakikası dakikasına haberi olur, fiyat dalgalanışlarından tam zamanında faydalanırdı*." DK79

Antep *öz. a.* Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Adana, Antep, Maraş'tan Fransız'ın, Antalya'dan İtalyan'ın, Bursa'dan, İzmir'den, Yunan'ın ve sonunda İstanbul'dan Düveli Muazzama'nın kovuluşu, barış…*" EVO16

Antep karası (Der.) *a.* Bir çeşit kırmızı üzüm. "*Antep karası üzüm, tulum peyniri, pide ekmeğiyle karnımızı doyurduktu*." BTÜ31

Antepli *öz. a.* Gaziantep ilinden olan kimse. "*Bu, 'Ooooh... Dünya varmış yahu!' sözü Antepli bir arkadaşınındı*." EK58

antetli *sf.* Başlığı olan (yazı, kâğıt vb.); başlıklı. "*Sağda solda fotoğraf makineleri ... lastik*

damgalar, antetli kâğıtlar, antetli zarflar..." YD312

antika 1. *sf*. Tarihsel bir döneme ait olan. "*... Roma ya da Yunanlılardan kalma heykelcikler, antika eşya üzerine iş yapan İstanbullu Kapalıçarşı antikacıları bunları satın alıyorlardı*." KT261 2. *a*. Mendil, örtü, yatak çarşafı vb. bezlerin kenarlarına paralel ipliklerden bir bölümü çekilip dikey olanların ikisi, üçü bir arada tire ile sarılarak yapılan diş diş süs, sıçandişi. "*Ben dantela işlerim, hem de antikalarını*." AY211 3. *a*. Eski çağlardan kalma eser. "*Rahmetli kocasından kalan emekli maaşı, kat, bugün satsa antikadır diye binler, on binlerce lira verecekleri möblesi, tahviller, altınlar, şusu busuyla bayağı zengin sayılırdı*." ÜÇK439 4. *sf*. Genele, olağana, geleneğe aykırı, acayip, tuhaf, çarliston marka. "*Amma da antikasın ha Ali*." EVO191

antikacı *a*. Antika eşya, eser satan veya toplayan kimse. "*Antikacı ve heykelciydi de Sırrı Usta*." KT261

antilop (Fr.) *sf*. Bu hayvanın derisinden yapılmış. "*Ayakkabılarınız antilop olsun*." DK190

antipati (Fr.) *a*. 1. Sevimsizlik, soğukluk, iticilik. "*İlk bakış, ilk karşılaşış, ilk sempati ya da antipatilerin önemi üzerine fikri vardı*." KT262 2. Karşıt duygu. "*Bizim partinin devletçilik kanadı antipati yaratıyormuş*." HÇ73

antre (Fr.) *a*. Bir yapıda içeri geçilen yer; giriş. "*Girdiler. Beton bir antre*." YD270

antrenman (Fr.) *a*. Vücudun gücünü ve dayanıklılığını artırmak için yapılan uygulama, hazırlık çalışması, idman, egzersiz, alıştırma. "*Yani haftada iki gün antrenman, iki gün izin."* ARK80 **antrenman yap-** spor amacıyla çalışmak, alıştırma yapmak. "*O sabah Küçük Karakartallar arsada ağız tadı ile son antrenmanlarını yapmış, yorgun argın dağılacaklardı ki…*" DK87

antrenör (Fr.) *a*. Bir spor dalında, sporcuyu eğiten, yetiştiren ve çalıştıran kişi, çalıştırıcı, koç. "*Sabuş Ağabey hem antrenör hem tek seçici hem de takım kaptanıydı*." DK25

antrparantez (Fr.) *zf*. Söz arasında, sırası gelmişken. "*Antrparantez söyleyeyim, yeni tip harman makineleri hakkında kataloglar gösterdiler, izahat verdiler*." HÇ74

anzarot (Ar.) *a. argo* Alkollü içecek. "*Anzarot mu*?" EVO197

apa* *a.* Çocuk dilinde arpa. "*Daha budaylaa olmadı, apa ekmee yiyoz*!" EKM110

apacı *sf*. Çok acı. "*Sarayburnu Parkı'nın ıslak yeşili, acı apacı yeşili, grisi, kahverengisi geçti içinden*." SÇ78

apaçık *sf*. Çok açık, çok belirgin. "*Apaçık bir şeydi bu ama böyle böyle, ben o filmdeki kadından daha güzelim dese arkadaşları kahkahalarla gülerlerdi*." VV21

apak 1. *sf*. Bembeyaz. "*Apak bir bulut denizinin içindeyim sanki*." ARK140 2. *zf*. Çok ak bir biçimde. "*Recep Cıva birden kâğıt gibi apak oldu*." YD344

apandisit (Fr.) *a*. Apandisin iltihaplanması. "*Hemen müdahale edilmesi gereken bir apandisit olduğu sonucuna varıldı*." SM246

apansız *zf*. Ansızın. "*Memlekete apansız dönüvermişim*." BE60

apar topar *zf*. Telaş ve acele ile. "*PTT müdürü öyle bir baktı ki Nasrullah odadan apar topar çıktı*." ÇK96

apartman (Fr.) *a*. Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire bulunan yapı. "*Herifler apartmanları, köşkleri dikmişler, oooh*!" KT255

apartuman (Der.) *a*. Apartman. "*Adamlarda apartuman, otomopil, araba, çiftlik hem de be yahu*!" DK23

apaş (Fr.) *a*. Başıboş, bir baltaya sap olamamış, hayta, serseri. "*Bir İtalyan limanındaki küçük bir meyhanede İtalyan apaşlarıyla yaptığı kavgada müthişti*." SBK276

apaydınlık *a*. Apaydın olma durumu. "Ta*tlı mavi gözleriyle apaydınlık, pırıl pırıl bakıyordu*." SM161

apayrı *sf*. Büsbütün ayrı, bambaşka. "*Belki hiçbiri, apayrı bir başkası*." DHV255

apdest* *a*. Abdest. "*Gusül apdesti ile mazmazayı tarif etti.*" CEM94

aperatif (Fr.) *a*. İştah açmak için yemekten önce içilen alkollü içki; açar, ön içki. "*Birer aperatif alalım mı*?" İDG48

aperatiflik* *a*. Aperatif. "*Bize aperatiflik ne vereceksin*?" YD280

apış arası *a.* İki bacağın arasında kalan yer. "*... bir gözü kör başını apış arasına sokup ve acayip*

bir hayvanı hatırlatarak yolculara bakmaya başladı.” ÇK119

Apisli* *sf*. İçinde Eski Mısır tanrılarından Apis geçen (konuşma). “*Eşelesem, Tutankamon'la ne alışverişi olduğunu sorsam, iki gözü iki çeşme, başlar İzisli, Ozirisli, Apisli bir şeyler anlatmaya*.” GR88

apoletli* *sf*. Apoleti olan. “*Sırtında haki renkte, omuzları apoletli bir izci gömleği, bacağında bol mu bol, kirli mi kirli, yamalı mı yamalı gri bir pantolon...*” YYB71

Apollon (Alm.) *öz. a.* Yunan mitologyasında ışığın ve usun Tanrısı. “*Döndü ama olanlar olmuş, Melek Apollon'la evlenmişti*.” İDG10

aport (Fr.) *ünl*. Avın veya kendisine gösterilen şeyin üzerine atılıp getirmesi için köpeğe verilen buyruk sözü. “*Fermede cins bir tazı hisliliğiyle bekleyecekti. Hanımın, aport diyeceği ana kadar*!” HÇ332

apse (Fr.) *a.* Genellikle bakterilerle ilgili bir enfeksiyonun neden olduğu ağrılı irin birikintisi. “*Daha önce bir apse deşilmesinden altı gün yattığım bu koğuşu doğrusu övmek isterim*.” KK60 **apse yap-** bir doku içinde iltihap oluşmak. “*İğne paslıymış. Yapmış apse*.” KK213

apsent (Fr.) *a.* Pelinle kokulandırılmış sert bir içki. “*Pek pek likör, bol apsent, viski, bira alırdı ama çok az*.” SM250

aptal (Ar.) 1. *sf.* Zekâsı pek gelişmemiş, zekâ yoksunu, alık, ahmak, alık salık. “*Habip'in ne için yaltaklandığını anlamamak için aptal olmak lazımdı*.” HÇ346 2. *ünl.* Küçümseme ve azarlama bildiren bir seslenme sözü. “*Aptal, bilse ki...*” EB25 **aptal maptal*** aptal falan. “*Sahi, şaşı maşı, aptal maptal ama bakışları da bakış değildi kızın hani*.” KT243 **aptal ol-** aptal durumda bulunmak. “*Kafan talkınlarla karışmış, aptal olmuşsun*.” KT97

Aptal (Der.) *öz. a*. Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk; Çingene. “*Aptallar kalabalık, yirmi otuz kişi belki*.” EVO164

aptal aptal *zf.* Aptal gibi, aptalca, aval aval. “*Kim bilir, belki de gözleri hafifçe yaşam, aptal aptal konuşur, ağlar...*” BFV199

aptalca 1. *sf*. Biraz aptal, alık salık. “*Yıllar yılı hasretini çektiği böyle bir erkeği aptalca sözlerle elinden kaçıracağını sanmış, telaşlanmıştı*.” EB179 2. *zf.* Aptala yaraşır nitelikte, aptal gibi, aptalcasına. “*Nedim Ağa kıs kıs ama aptalca güldü*.” KT64

aptallaş- Zekâsını işletemez olmak, alıklaşmak, ahmaklaşmak. “*Boşalmış, porsumuş, aptallaşmış*.” YYB193

aptallık *a.* 1. Aptal olma durumu. “*Aptal kız bütün aptallığına rağmen, gene de akıl ederek ‘İyi ama.’ dedi*.” KT230 2. Aptalca iş. “*Aptallığı bırak da yemeye bak*.” KÜÇ14 **aptallık et-** aptalca davranmak veya aptalca iş görmek. “*Aptallık etmişsin, dedi*.” DE213

aptasane* *a*. Abdesthane. “*Epmek de yisen şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi*?” EKM137

aptes (Der.) *a*. Abdest. “*Aptes alıyordu*.” BFV19

aptesane* *a*. Abdesthane. “*İçlerinden biri aptesane ibriğini kaptı*.” ÜÇK377

apteshane* *a.* Abdesthane. “*Apteshane aralığında dalga geçiyor diye işinden kovuldu*.” YYB243

aptesli* *sf*. Abdestli. “*Yazının fenasını nasıl sokar benim aptesli ayaklarla dolaştığım yere*?” EK129

aptesli namazlı* *sf*. Abdestli namazlı. “*Ben aptesli namazlı bir kadınım, günahtan korkarım Rıza Efendi*.” EK177

aptessiz* *sf*. Abdestsiz. “*Aptessiz namaz kılındığı gibi, üç öğün tıkındıktan sonra da oruç pekâlâ olabilirdi*.” VV65

aptest* *a*. Abdest. “*Aptestini bitirip kalktı*.” EK118

ar (Ar.) *a.* Utanma, utanç duyma. “*Bu âdembaba milletinde ar, hayâ, namus arama ağa*!” YK68 **ar et-** utanmak. “*Utanmaz, arlanmaz, yaşından başından, gerdanı, yüzü, ensesindeki kırışıklıklardan ar etmez hayâsız karı*!” ÜÇK560 **ar yılı değil, kâr yılı** birinin sıkılmayı bir yana bırakarak yalnız çıkarına baktığı anlatılırken söylenen bir söz. “*Herkes ar yılı değil, kâr yılı kafasında*.” KT94

ara *a.* 1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe. “*İşçi mahallesinin karanlık sokaklarını yirmi metre arayla geçtiler*.” DE223 2. İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla. “*Bu sefer de memlekete dönüp eli ağzına yetmeye yüz tutarken evvela babası, sonra anası birer sene*

arayla öldüler.” EKM103 3. Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi. “*Biliyorum biliyorum, aran iyi değil, sonra pasaklı ama ne yapalım*?” YYB56 4. Nesnelerin veya kimselerin arasında bulunan nesne veya kimse; İç. “*Gördülerse neler konuştular aralarında*.” BFV214 **ara ver-** yeniden başlamak için bir işi bir süre bırakmak, durmak. “*Biraz ara ver şunlara evladım*?” DK86 **arada kal-** iki tarafı uzlaştırmak üzere araya girme dolayısıyla güç duruma düşmek. “*Bak, vallaha arada kalır, rezil olursun*!” VV176 **aradan çekil-** herhangi bir iş yapılırken işi başkalarına bırakmak, ilişiğini kesmek. “*Ben aradan çekilince o it ikinizi de avucunun içine alıverecek*.” DK156 **aradan çık-** 1. sıkışık bir durumda, sıkıntılı bir zamanda işe engel olan kimse oradan uzaklaşmak. “*O temizlendi de aradan çıktı mı, iş kolaylaşır*.” HÇ264 2. kendini bir sorunun, bir davanın dışında tutmak. “*Ben aradan çıkarsam sizi yerde komazlar*.” BFV30 **aradan çıkar-** birçok işten birini yapıp bitirivermek. “*Nasıl olsa yıkanacaklardı. Aradan çıkardı*.” KAÇ168 **araları şeker renk ol-** iki kişi arasında dostluk ilişkileri bozuk olmak. “*Zaten aramız şeker renk*.” ÜÇK395 **aralarına kara kedi gir-** iki dost birbirine gücenmek, iki dostun arasına soğukluk girmek. “*İçtikleri ayrı gitmeyen iki arkadaşın arasına bir kara kedidir girdi*.” YYB37 **aralarındaki buzlar eri-** kırgınlığı, küslüğü ortadan kaldırmak. “*Aileler arasındaki buzlar erimiş, dargınlıklar, ikide bir patlak veren su tartışmaları silinip gitmişti*.” VV30 **aralarından kara kedi geç-** birbirinden soğumak, aralarına soğukluk girmek. “*Dönülür ama kapıştı kapışacak arkadaşların arasından da kara kedi geçmiştir*.” ARK9 **aralarından su sızma-** aralarında çok yakın, sıkı fıkı arkadaşlık bulunmak. “*Aralarından su sızmıyor, onları canı gibi seviyorsa da göstermeliydi, imrendirmeliydi*.” KP104 **arası açıl- (veya açık ol-)** arkadaşlıkları sarsılmak, arkadaşlık bağları kopmak, birbirine darılmak. “*Çünkü benimkiyle arası açılmıştı.*” ARK107 **arası hoş olma-** o şeyden hoşlanmamak. “*Bırak yalanı, yeminle falan da bilirsin aram hoş değil*.” ÜÇK417 **arasını aç-** iki kişi arasındaki dostluğu, ilişkiyi bozmak. “*Büyük oğluyla arasını açanın da gene bu Bayram olduğuna şüphesi yoktu*.” DK21 **araya gir-** 1. iki kişinin arasındaki bir işe karışmak. “*Baba dostum araya girdi*.” ARK52 2. iki kişiyi uzlaştırmaya çalışmak. “*Altındiş araya girdi: Boş ver Hasan Ağabey, ağzından kaçtı*.” KÜÇ9 **araya git-** harcanmak, karışıklığa kurban olmak. “*Vay Allah vay dedim, biz araya gitmişiz*.” ÜÇK395 **araya koy-** bir işte sözü geçer bir kimsenin aracılığına başvurmak. “*Evet, daha olmazsa dayısının çiftçibaşısı Yasin Ağa'yı araya kordu*.” VV50 **araya ver-** yararsız bir işe harcamak. “*Paranı paraya ver vatandaş araya verme*!” BFV106 **arayı aç-** görüşmemek. “*Gene de ustayla arayı açmak işine gelmezdi tabii*” BTÜ224 **arayı yap-** araları bozulmuş iki kişiyi uzlaştırmak, barıştırmak. “*Diyorum ki, arayı yapsan da karıyı el birliğiyle kafese koyup bir meyhane parası sızdırsak*!” EK298

ara- 1. Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak. “*Ne söyleyeceğini şaşırmışcasına ayağa kalktı, çevrede bir şey arıyordu gözleriyle*.” ARK65 2. Araştırmak, yoklamak. “*Ceplerini, çantasını aradı*.” KY156 3. Ziyarete, hatır sormaya gitmek. “*Hemşeri olup da aradı mı*?” BTÜ95 4. Bir şeyin yokluğunu duyarak geri gelmesini istemek, özlemek. “*Öyle arıyordu ki onu*.” HÇ25 5. Önem verip istemek. “*Hem ben arkadaşlarımı arıyorum, çok arıyorum onları*.” DE203 6. Bir kişiyle görüşmek üzere telefon etmek. “*Benim odaya geç, telefonla arayanları idare et*.” TD115 7. Şart koşmak. “*Güzellikten önce iyi huy ararım ben kadında*.” DK152 **aramakla bulunmaz** `çok değerli ancak rastlantı ile ele geçer` anlamında kullanılan bir söz. “*Aramaynan bulunmaz*.” EVO205 **arayan mevlasını da bulur, belasını da** `iyiyi amaçlayanlar iyiye, kötüyü amaçlayanlar ise kötüye ulaşırlar` anlamında kullanılan bir söz. “*Kocca sebze hali. Arayan mevlasını da bulur, belasını da*!” GK20 **arayıp sor-** 1. biri hakkında haber sormak. “*Sonra dışarıdan kapıyı kilitle, storları indir, beni arayıp soran olursa yok dersin*!” SAR27 2. birinin ziyaretine giderek ona karşı ilgi göstermek. “*Bu kadar zamandır arayıp sormadın*.” EK244 **arayıp da bulama-** beklenmedik iyi bir durumla karşılaşmak. “*Bir erkek karısında arayıp da bulamadığı meziyetleri başkalarında buldu mu...*” EK122

ara bozan *sf.* İki kişinin arasındaki dostluğu veya geçimi bozan (kimse), ara bozucu, ordubozan, fesatçı, fitçi, nifakçı, münafık, müfsit, müzevir. “*Ara bozan, kıskanç herifler*.” DK77

ara kapı *a.* İki yapı veya oda arasında geçişi kolaylaştırmak için açılan kapı. “*Fırkadaki ileri gelen onu dikkatle dinlemiş, sonra ara kapıdan içeriye geçmişti.*” KT338

ara nağme *a.* Sık sık söylenen söz veya açılan sorun. “*Avuçlarıyla ağzını tuttu, tuttu, sonra yatağa kapanarak başladı ara nağmeye*.” RK123

ara sıra *zf.* Seyrek olarak, arada bir, arada sırada, bazen, bazı bazı, kimi vakit, kimi zaman, zaman zaman, anbean, gâh, gâhi, kâh. “*Ara sıra olursa eyvallah*!” MM113

ara sokak *a*. Ana yola açılan ikinci derecedeki yol. "*Artık Eminönü ara sokakları mı olur…*" EKM136

araba 1. Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı. "*Bir bacağını araba ezmiş küçükken.*" SÇ96 **araba kullan-** arabayı sürmek. "*Bir zaman araba kullanma*." GAV140

arabacı *a.* Arabayı süren kimse. "*Arabacı arabanın önündeki yüksek yerine oturmuş, yapışmış dizginlere*!" ÖE36

arabacılı* *sf*. İçinde arabacı bulunan (kalabalık). "*Nuh, çiftçili, tüccarlı, garsonlu, şoförlü, arabacılı kahkahaları ardında bırakıp fabrikaya koşar adım geldi*." MUR393

arabacılık *a.* Arabacının yaptığı iş. "*Ama arabacılık yapıyordu*." ÖE33

arabalı *sf*. Arabası olan. "*Gerçi bütün gün arabalı köylülere rastlamışlardı*." OK70

arabasız *zf*. Araba olmaksızın. "*Ufacık, kırış kırış bir ihtiyar olan çöpçü Halo, on yıllık çöpçülüğünden çıkarıldığı günün ertesi, mahalleye ilk defa arabasız girdi*." ÇK123

Arabın İntikamı* *öz. a.* Othello; William Shakespeare tarafından yazılan bir oyun. "*Duvarlarda taşbasma resimler: Arabın İntikamı, Dumlupınar, İnönü zaferlerimizin kalpaklı komutanları…*" KK208

Arabi (Ar.) *öz. a*. Arapça. "*Zamanında biz Arabi okuduk, Farisi okuduk kızım*." BFV49

Arabistan* *öz. a.* Arap Yarımadası'nda bir ülke, Suudi Arabistan Krallığı. "*Hani şu otuz yılın ötesindeki bir Arabistan şehrinin muzlarıyla ünlü çarşısında sımsıkı elmalara durup baktıkları…*" KK24

Araboğlu* *öz. a.* Bir lakap. "*Araboğlu güldü*." VV59

arabozucu *sf*. Ara bozan. "*Başka kaynanalar gibi arabozucu değilim*." EK123

Arabuşağı* *öz. a.* Arapuşağı. "*Daha kötüsü, Kör Tahir kızı bir fellah denilen Arabuşağı delikanlısıyla sinemada görmüştü*." VV123

aracı *a.* 1. Ara bulucu. "*Sonra, araya aracı koymak, tekrardan işimi vermek istedi*." DE153 2. Üretici ile tüketici arasında alım satım konusunda bağlantı kuran ve bundan kazanç sağlayan kimse, mutavassıt, komprador. "*Vekâletname almış, dosyayı tetkik etmiş, o da Mazhar gibi, Nazan'ın aracı durumda olduğunu öğrenmişti*." EK313 **aracı koy-** bir kimseyi, uzlaşma sağlamak için görevlendirmek. "*Sonra, araya aracı koymak, tekrardan işimi vermek istedi*." DE153

aracılığıyla *zf*. -le bağlantı kurularak, -nın yardımıyla; vasıtasıyla, eliyle, marifetiyle, kanalıyla, sayesinde, tarafından. "*Sır saklar yanındaki memurlarından biri aracılığıyla karaborsaya el attı*." DK78

aracılık *a.* 1. Aracının yaptığı iş, tavassut. "*MP'lilerle HP'liler de zaman zaman aracılık yapıyorlardı*." GK366 2. Aracı olma durumu, vasıta, vasıtalık. "*Suçla alakan sadece aracılık*." EK307 **aracılık et-** bir işin çözümünde araya girerek yardım etmek, tavassut etmek. "*Şehri gezip dolaşmama, banyolarından istifade etmeme aracılık edeceksiniz tabii, değil mi*?" GR15

araç *a.* 1. Bir iş yapmakta veya sonuçlandırmakta gücünden yararlanılan nesne. "*Betonda leğen gibi, bakır, çinko tas gibi araçların tıngırtısı*." BFV41 2. Otomobil, tren, gemi, uçak gibi taşıma araçlarının ortak adı; taşıt. "*Her gelip geçen araçtan toz bulutları kalkıyor, göz gözü görmüyordu*." BTÜ280 3. Kişiler veya nesneler arasında bağlantı sağlayan şey, vasıta. "*Kız dediğin de neydi? Erkek kısmının zevk aracı*!" VV51

arada bir *zf*. Seyrek olarak*;* ara sıra. "*Nazmiye'nin ihtiyar anası, sağa sola çarparak kızını arıyor, arada bir de sokaktan gelen seslere kulak kabartıyordu*." OK66

arak *a*. *argo* Araklamak işi. "*Babacımcılık, arak, kalk gidelim, kapkaç…*" SBK335

arakçı *sf*. *argo* Araklayan, çalan (kimse). "*Olmasınlar isterim benim gibi arakçı, üçkâğıtçı hem da*!" SBK335

arakçılık *a*. Arakçı olma durumu. "*Arakçılıktan mı ne düşmüş içeri*." SBK333

arakla- argo Çalmak, aşırmak. "*Kaşla göz arasında paketlerden dört beş sigara araklayıp pantolonunun cebine yerleştiriveren İzmirli, Ağamız gibi ağa var mı, dedi*." YK35

arala- (I) İki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak. "*Kanadı yavaşça araladı*." DE250

arala- (II) (Der.) Kavga eden iki kişiyi araya girerek ayırmak. "*Nuri aralamak istediyse de olmadı*." EKM64

aralan- Biraz açılmak, aralık olmak. "*Sonra perde hafifçe aralandı ve bir genç kadın çığlığı*!" DE246

aralanış *a.* Aralanmak işi. "*Ona, her aralanışında bana küfür savuran dudakların iri gövdeli, çatık kaşlı, kalın sesli sahibine daha dikkatle, içim sevinçten kırılarak baktım*." BE41

aralı *sf.* Birbirine bitişik olmayan, aralarında açıklık bulunan; aralıklı. "*Adamın dudakları, genç kadının hafifçe aralı, ıslak dudaklarına yapıştı*." HÇ164

aralık (I) 1. *a.* Ara. "*Karşılıklı yüksek apartmanların arasında sıkışmış kalmış, koyu gölgeli bir aralıktı*." BE43 2. *a.* Yılın on ikinci ayı, ilk kânun, kânunuevvel. "*Kar aralıkta başladı, şehirlere kurtlar indi*." YK97 3. *sf.* Yarı açık, tam kapanmamış. "*Aralık sokak kapısı önünde durmuştum, çaresiz*." ARK109

aralık (II)* *a. argo* Kötü huylu, seviyesi düşük, bayağı. "*Bu deli kızın sözüyle, ne idiği belirsiz, numaracı, hırsız, şırfıntı bir aralık kızını evime alacağım ha*!" EKM31

aralık mektebi* *öz. a.* Genellikle İslami kurallara ait bilgilerin okutulduğu küçük mahalle medresesi. "*İlk verildiğim okul bir aralık mektebiydi*." BE5

aralıksız 1. *sf.* Birbirine bitişik olan, aralarında açıklık bulunmayan, kesintisiz. "*O, revirin aralıksız sandalyelerinden birine çok intizamlı bir büyük insan gibi bağdaş kurdu*." EKM110 2. *zf.* Sürekli, ara vermeden, kesintisiz. "*Bu ağıt sabahtan beri, Kemal'in taksiyle yadırgı bir kız getirdiğinden beri aralıksız sürüp gidiyordu*." VV248

arama *a.* 1. Aramak işi, taharri. "*Nazan gideli iki ay olmamıştı henüz ama şimdiden onu aramaya başlamıştı*." EK219 2. Sanığın yakalanması veya suç belgelerinin elde edilmesi için bir kimsenin evinde, iş yerinde, üzerinde veya eşyasında yapılan araştırma işlemi. "*Başçavuş'un dediğine göre, arama ekipleri şimdi daha aşağı köylere yayılmışlar, oralarda arayacaklarmış*!" KAÇ216 **arama yap-** yakalamak veya suç belgelerini elde etmek için bir kimsenin evinde, iş yerinde, üzerinde veya eşyasında araştırma yapmak. "*Polisler geliyor, arama yapacak*." BE57

arama izni *a.* Yasa dışı ilişkilerle ilgili olarak delil toplamak, zanlı veya suçlu kişileri yakalamak için mahkemece güvenlik güçlerine verilen resmî izin. "*Ellerinde arama izni vardı*." SUÇ244

arama tarama *a.* Polisin kuşkulu gördüğü kimseler üzerinde bıçak, silah, esrar vb. yasak şeyler araması. "*... şehir içinde de sıkı bir arama taramaya girişilmişti*." EK387

aran- 1. Arama işine konu olmak. "*Kapıdan çabucak aranan işçiler itişe kakışa ve büyük bir kalabalık hâlinde çıkıyor...*" EKM14 2. İsteklisi bulunmak. "*Hâlâ yanına davet, hâlâ kendini istenen, arzulanan, aranan kadın sayış...*" KT124 3. Kendi kendine bir şeyler aramak. "*Sabun arandı*." ARK60 4. Şart koşulmak. "*Pek çok yerde inceden inceye aranan protokol, o anda aranmıyor, sallapati hâlleri hoşa bile gidiyordu*." KK105

aranıl- Arama işine konu olmak. "*Yazıhanesinden ısrarla aranılan asker kaçağı Bülent Nejat Coo'nun şu anda Sirkeci'de, ... Oteli'nde bir karıyla olduğunu haber verdi*." YD266

aranılma *a.* Aranılmak durumu. "*Vali Bey tarafından aranılması ödünü koparmış, hemen tansiyonu yükselmekle kalmamış, eli ayağı da titremeye başlamıştı*." MM67

aranma *a.* Aranmak işi. "*Gerek yoktu Hacer'in evinin aranmasına*." KAÇ194

Arap (I) (Ar.) *öz.* 1. *a.* Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse. "*Avlunun göz göz kiraya verilen odalarından Kürtler, Arap uşakları, Boşnaklar, Arnavutlar irili ufaklı fırlamış, Aliş'in armoniğine koşmuşlardı*." DE24 2. *sf.* Bu kimselere özgü olan. "*İstiyordu ki oğlu baklakırı halis kan Arap atı, laciverdin hasından şalvar, pırıl pırıl çizmelerle hovardalık âlemlerini değil, fabrikayı sevsin*." EVO11

Arap (II)* *a. argo* Baht, şans. "*Belki Arabımız güler bu akşam*." BTÜ147 **Arabı gül-*** *argo* işleri iyi gitmek, şansı gülmek. "*Arabım gülüyor Memed kardaş*!" GK72

Arap bülbülü *a.* Ötücü kuşlar takımının, Arap bülbülügiller familyasından, 21 cm kadar uzunlukta, başı kara, sırtı kül kahverengi, karnı daha açık olan, Anadolu, Suriye ve Filistin'de ovalarda yaşayan bir kuş türü. "*Kolları kalınlaşsın diye sabahları gül fidanlarında Arap bülbüllerinin şakıdığı, kıyı Beyrut sabahlarındaki bahçenin bir kıyısında saklı kaldırım taşıyla idman yapardı*." KK25

Arap Camisi* *öz. a.* Önceleri kiliseyken İstanbul'un fethiyle 1475'te camiye çevrilen, İstanbul'un Galata semtinde bulunan bir cami.

"*Galata'daki Arap Camisi'nin avlusunda askerlere un çorbası kaynatan odur*." GR89

Arap Kızı* *öz. a.* 'Yağmur yağıyor, seller akıyor, Arap kızı camdan bakıyor' şeklindeki bir çocuk tekerlemesi. "*Yağmur da yağarsa yağmurda, Perili Konağın altında Arap Kızı'nı söyledikti*." SBK176

Arapça *öz.* 1. *a.* Sami dilleri ailesine giren ve Arap ülkelerinde kullanılan dil, Arabi. "*Onu Arapça cümlelerimle şaşırtıyorum*." BE60 2. *sf.* Bu dille yazılmış olan. "*Gene Arapça sokaklar, Arapça cadde, şehrin göbeğindeki kocaman meydan, meydanda sıra sıra apartmanlar, gramofonlarından çevreye Arapça gazeller yayılan kahveler, tellerde mavi şimşekleri yeşil tramvayların.*" BFV163

Arapoğlu* *öz. a.* Bir lakap. "*Babamın bin dokuz yüz yirmi yedi model kırmızı Ford'u bu çardaklı kahvenin önünde, şurda durur; şoför yamağı Arapoğlu, elinde Fransız anahtarı, otomobilin bir yerlerini sıkıştırır.*" AY153

arapsabunu *a.* Potasla yapılan, yumuşak, esmer bir sabun. "*Bize öyle bir halt ettirdi ki arapsabunu temizlemez*." CEM143

arapsaçı *a.* Çözümlenemeyecek kadar karışık durum. "*Toprak davaları da gittikçe arapsaçına dönüyor, dosyalar kabarıyordu*." SM216 **arapsaçına dön-** işler çok karışıp çözümlenmesi güç bir duruma gelmek. "*Ona bir türlü, ötekine başka türlü yapmasa işler arapsaçına dönecek, herifin elinden belki de bir kaza çıkacaktı*." YD31

Arapuşağı* *öz. a.* Arap soyundan gelen kimse. "*İriyarı bir Arapuşağı olan kebapçı, tezgâhından cevap verdi*." CEM56

arasta (Far.) *a.* Çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüm. "*Her zamanki yollardan geçip arastaya geldi*." EVO367

araştır- 1. Birini veya bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek. "*Bayram heyecanla döndü, mahallelinin arasında dikilen hemşerisi İhtiyar Kurt'u gözleriyle araştırıp bulduktan sonra, 'Var.' dedi*." DK90 2. Bir gerçeği ortaya çıkarmak için aramalarda bulunmak, sormak, soruşturmak. "*İnsan bir şeyden şüphelenebilir ama iyice araştırmadan gider de ağaya haber verir mi*?" KT67

araştırıcı *sf.* Meraklı. "*Hep o araştırıcı hâliyle gene bir şeyler soruyor, arabacının verdiği cevapları büyük insan gibi dinliyordu*." EK54

araştırıl- Araştırma yapılmak, gözden geçirilmek. "*Hep uzaklar, daha uzaklar, çok uzaklar araştırılıyor ama Emniyet Müdürlüğü'nün arkasındaki belediye helası hiç kimsenin aklına gelmiyordu*." EK387

araştırma *a.* Araştırmak işi, araştırı, istikşaf, taharri, tetkik. "*... bütün araştırma ve kovuşturmalara karşın suçluyu yakalamak mümkün olamamıştı*." KAÇ90

araştırmacı *a.* Araştırma yapan, inceleyen kimse, araştırıcı, araştırman, mütetebbi. "*Bu cahiller güruhu ahvali hazıra ve bilhassa gelecek hakkında yorumlar beyan ediyor; sizi de bütün bilgi, görgü ve bilhassa geniş araştırmacı hususiyetlerinize rağmen, kendisiyle aynı seviyede görerek kendi fikirleriyle hemfikir kılmaya çalışıyor*!" GR17

arat- 1. Arama işini bir başkasına yaptırmak. "*Beni aratsa bile hiç kimseye bulunmamak*." ARK164 2. Özletmek. "*Kendini insan bu kadar aratır mı*?" KT270 **aratma-** yerini doldurabilmek, yokluğunu sezdirmemek. "*Az zamanda Kılıç Usta'yı aratmayacak kadar iş çıkardığı hâlde on lira net alamıyordu, vermiyorlardı*." BTÜ162

arayabil- Arama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Demek, işlerinin çokluğundan arayamadı beni*?" GK324

arayıcı *a.* Bir şeyi aramayı iş edinen kimse. "*Ağanın etekleri elbette tutuşacak, ortalığa arayıcılar salacaktı*." KT234

arayış *a.* Aramak işi. "*Arayış, onda alışkanlık hâline gelmişti*." KT333

arayıver- Çabucak aramak. "*Otel kâtibi rica etti, bizim patronu arayıver dedi*." MM42

araz (Ar.) *a.* Herhangi bir hastalık vb.nde ortaya çıkan belirtiler. "*Gözlerde akmalar, dimağı araz, vücutta ateş...*" MUR348

arazi (Ar.) *a.* Yeryüzü parçası, yerey, toprak. "*Dünya kadar tapulu arazisi var*." HÇ313

arazöz (Fr.) *a.* Yolları ve yol kenarlarındaki yeşillikleri sulamakta kullanılan araç. "*Derken bir arazöz parke taşlarını sulayarak geçti*." MM162

Ardahan *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*O zaman, yani 930'da Kars, Ardahan istenmemişti*." HÇ251

ardı ardına *zf.* Ara vermeden, aralıksız olarak, sürekli bir biçimde. "*Sabahleyin şurda, şu dineldiği yerde bir avradın iki çocuğunun ikisi de ardı ardına ölü ölüvermişler*." ÇK74

ardı sıra *zf.* Hemen arkasından, hemen ardından, arkası sıra, ardınca, peşinden, peşi sıra, takiben. "*Kızın ardı sıra geldiğini görmüş olabilirlerdi*." EVO284

ardiye (Ar.) *a.* Genellikle ticaret eşyasının saklandığı yer, depo. "*Altı benim ardiyem, yazıhanem olur*." KT162

argo (Fr.) *a.* Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim. "*Kahkahayla gülen hanımefendi bayılıyordu sevgili şoförünün bu türlü argolarına.*" KY35

arı *a.* Zar kanatlılardan, bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek. "*Fakir fukaranın canları arı sokmuşçasına yakılır ama arı hiçbir zaman görünmezdi*." GK357 **arı gibi** hızlı ve sürekli bir biçimde. "*Şimdi sırt sırta verir arı gibi çalışırdık*." DK34 **arının deliğine çöp dürt-** tehlikeli kişiyi kışkırtmak. "*Uyduğu yoktu. Asıl uyan, daha doğrusu arının deliğine çöp dürten anlardı*." VV138

arı duru *sf.* Saf, tertemiz. "*Neden bütün bunların yenilerini, arı durularını bulma çabasını göstermiyorum*?" BFV245

arı kovanı *a.* Arıların içinde bal yaptıkları çeşitli maddelerden yapılmış yuva. "*... semt her zamanki gibi arı kovanını hatırlatıyordu*." BTÜ77 **arı kovanı gibi işle-** bir yerin gireni çıkanı çok olmak. "*Kahve arı kovanı gibi işliyordu*." GK367

arıcık kuşu *a.* Arı kuşugillerden, Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Asya'da az ağaçlıklı, açık yerlerde yaşayan, sırtı sarı, karnı mavimsi yeşil bir kuş, arı kuşu. "*Emmim, arıcık kuşu yeşil kargaya benzer, diyor*!" EVO216

arın- 1. Temizlenmek. "*İnsan güzelce yıkanıp arınmalı, pijamasını giymeli*." BTÜ274 2. Rahatlamak. "*Gamdan, kederden, tasadan kurtulsak, yunsak, arınsak*!" KP91

arınma *a.* Arınmak işi, temizlenme. "*Bakılmaya, yıkanıp arınmaya ihtiyacı vardı*." EB9

arıt- Temiz duruma getirmek. "*Bu ışık sıkıntıyı, kiri, pası yıkıyor, temizleyip arıtıyordu*." SAR114

arıtabil- Arıtmaya gücü yetmek. "*Hiçbir su yıkayıp arıtamaz onu*." ARK148

arız (Ar.) *sf.* Bulaşmış, musallat olmuş. "*Bugünlerde bu imam efendiye de bir korkaklık arız oldu desem…*" YD335 **arız ol-** bulaşmak, ilişmek. "*Türkiye'ye gelirlerken babası, ardından da anası vapurda ölünce yapayalnız kalan Ali Şahin'e tuhaf bir melankoli arız olmuştu*." KT311

arıza (Ar.) *a.* Aksama, aksaklık, bozulma. "*Birden arabada hiç beklenmedik bir arıza oldu*." İDG52

arızasız *zf.* Huzurlu, rahat, mutlu bir biçimde. "*Daktilo kursu arızasız gidiyor mu*?" BFV278

arif (Ar.) *sf.* Çok anlayışlı ve sezgili (kimse). "*Onlar, karanlıkta göz kırparlar, arifsen anlarsın*." MUR408

arife (Ar.) *a.* Belirli bir günün, olayın bir önceki günü veya ona yakın günler, ön gün. "*Hani o bayram arifelerindeki telaşlı, sinirli kalabalık*." KK39

arife günü *a.* Dinî bayramlardan önceki gün. "*Arife günü eve geç gelmiştim*." BE36

aristokrat (Fr.) *sf.* Doğuştan veya hükümdar buyruğuyla, bazı ayrıcalıklara sahip olan ve özel ünvanlar taşıyan (kimse); soylu. "*Bir eski aristokratı, hem de hayli ihtiyarlamış bir aristokratı yormanın saygısızlık olacağını aklından bile geçirmeyecek kadar...*" SAR127

Aristoteles* *öz. a.* İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu (MÖ 384-322). "*Sana Yunan felsefesinin menşeinden, Empedokles'ten, Pluton'dan, Aristoteles'ten ya da nominalist peripatetismden bahsebilirim*." VV269

aritmetik (Fr.) *a.* Matematiğin sayılarla ilgili bölümünü temel alan, sayıların özellik ve işlemlerini anlatan ders. "*Kimya, biyoloji, aritmetik… Yarın için hazırlanacak yığınla ödevi vardı*." ÖE13

aritmetikçi* *a.* Aritmetik öğretmeni. "*Ama yıllardan beri ilk kez kimyacı, belki de aritmetikçi, Ayten'i soracak…*" ÖE13

Arjantin* *öz. a.* Güney Amerika'da bir ülke. "*Bedia Hanım'ın pikabı her zamanki gibi gene kıvrak bir Arjantin tangosu çalmaktaydı*." KY87

Arjantin külot* *a.* Bir çeşit erkek iç çamaşırı. "*Soyundu, zarif Arjantin külotla kaldı*." VV103

ark *a*. İçinden su akıtmak için toprak kazılarak yapılan açık oluk, arık, dren, karık. "*Çok yapraklı ağaçların arasındaki harap toprak ev, bir su arkı başında boğula boğula öksürürken tıkanarak çömelen kır sakallı, kupkuru bir kadın, kuvvetli güneşin altında sarı mısır tarlaları, gıcırtılı sesleriyle kara kargalar…*" KÜÇ26

arka 1. *a*. Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı, ön karşıtı. "*Hasta annesiyle bizim evin arkasındaki teneke barakalardan birinde oturan Ermeni kızı*." BE31 2. *a.* Bir şeyin sırt durumunda olan yüzeyi. "*… kızlara arkamı uzun uzun kaşıtamayacak, eve istediğim zaman dönemeyecektim.*" BE23 3. *a.* Art, peş. "*Ama benim Cevriyem, üvey annem Şehnaz değil ki arkasına takılsın onun*." SÇ20 4. *sf.* Arkada olan, arkada bulunan. "*Hatta şu anda bile havaleli pantolonunun arka cebinde, şiirleriyle makaleleri bulunan dergilerle gazetelerin tomarları katlı duruyordu*." MUR138 5. *a.* Otururken sırtın dayandığı yer. "*Arkasına yastıklar kondu.*" İDG98 6. *a*. İnsanın vücudu, bedeni. "*Çocuk hatırlatınca arkasına gündelik pazen sabahlığını geçirip odadan çıktı*." KY221 7. *sf.* Kayıran, destekleyen. "*Şöyle sağlam bir arkam olsa*!" CEM55 8. *a*. Geri kalan bölüm. "*Küçük oğlunu gözden geçirdikten sonra sözünün arkasını getirdi*." EVO23 **arka arkaya ver-** birbirini korumak için birleşmek, destek olmak, dayanışmak. "*Cemşir'nen arka arkaya verdik mi, dağlar bedestan olur evvel Allah*!" HÇ230 **arka ver-** desteklemek. "*Dedim, buna bir arka veren var*!" HÇ62 **arka bul-** bir koruyucu, kayırıcı bulmak. "*Bekçilerden arka bulan kılıksız gene direndi*." MUR38 **arka çık-** bir kimseyi başkalarına karşı korumak, kayırmak. "*Neden dersen çavuş bayağı arka çıktı*!" KAÇ109 **arka marka*** arka falan. "*Arka marka çıkmadım ben.*" EVO135 **arka ol-** maddi veya manevi yönden destek olmak. "*Demek onu korumuş, en yardıma muhtaç anında arka olmuştu ona*?" BFV281 **arka ver-** desteklemek. "*Sen ona arka vermesen o bize böyle sırtarmazdı*." EVO288 **arkada bırak-** 1. bir şeyden epey uzaklaşmış bulunmak. "*Sonra aniden dönüp arkada bıraktığı uzaklara çevirdi bakışlarını*." KAÇ19 2. zaman veya düşünce bakımından geçmişte bırakmak. "*Çok geçmeden bütün bunları arkada bırakan bir götürülüş*." SÇ185 **arkada kal-** geriden gelmek, geride kalmak. "*Arkada kalan Güllü, 'Ben İzzet Usta'nın bacısıyım.' dedi*." CEM111 **arkada kalanlar** bir kimsenin, öldüğünde veya bir yere gittiğinde geride bıraktığı yakınları. "*Araba, arkada kalanların el, mendil sallayışları, yalınayaklı mahalle çocuklarının bayram neşesi içinde hareket etti*." KY41 **arkası gel-** devamlı olmak, süreklilik göstermek. "*Bu tevkifin arkası gelir artık, çorap söküğü gibi*." ÜÇK577 **arkası kesil-** tükenmek, son bulmak. "*… mektupların da arkası kesilmişti*." DE103 **arkasına al-** desteğini sağlamak. "*Avrupa'nın bütün sanayisini arkasına almış be*!" MUR258 **arkasına bakmadan git-** arkada kalanlarla ilgilenmeden bir yerden hızlıca ayrılmak. "*Filiz de arkasına bakmadan çıkar gider*." BFV67 **arkasına düş- (veya takıl-)** birini gözden ayırmayarak arkasından gitmek. "*O şimdi … arkasına düşenleri çileden çıkarmak için kim bilir nasıl kıvırıp dolaşıyordu*." KY75 **arkasından at-** dedikodusunu yapmak. "*Cevdet Ağabey'inin arkasından atıyor diye Erol'u sevmiyordu ama…*" SUÇ68 **arkasından atlı gel-** bir işi gereksiz bir telaş içinde yapmak. "*Arkandan atlı mı geliyor*?" DE131 **arkasından koş-** birine çok ilgi duymak. "*Arkamdan koşan erkeklere canım isterse yüz de veririm astar da*." MM290 **arkasını bırak-** peşini bırakmak. "*Ağlar, yalvarır, tepinir, arkasını bırakmaz ki*." SÇ47 **arkasını sıva-** birini övmek, iltifat etmek. "*Sülo'nun arkasını sıvadı*." DK198

arka arka *zf*. Geri geri. "*Dengesi bozulan adam arka arka gittikten sonra yere kıç üstü yıkıldı*." DK6

arka arkaya *zf*. Birbirinin arkasından, peş peşe, art arda. "*Şube merdivenlerini arka arkaya indiler*." GR52

arka plan 1. *a*. Bir şeyin gerisindeki görünüm, geri plan. "*Beş yıldır hep bu sizli bizli resmiyet, hislerini saklamak, arka plana kaçış…*" EK53 2. *sf.* Önemsiz, değersiz. "*Amerika, Amerika'ya yolculuk bile arka plana gitmişti*." SUÇ307 **arka plana itil-** önemini yitirmek, değersizleşmek. "*Zühal bile arka plana itilmişti*." İDG114

arka planda *sf*. Önemsiz. "*Her zaman, her yerde, her şeyde arka planda kalmayı tercih ediyordu*." EK9 **arka planda kal-** önemini yitirmek, değersizleşmek. "*Her zaman, her yerde, her şeyde arka planda kalmayı tercih ediyordu*." EK9

arka sokak *a*. Ana yola açılan ikinci derecedeki sokak. "*Arka sokağın alt başındaki kulübesine ancak giren kadının gözleri yuvalarından fırlamıştı*." GR69

arka teker *a*. Araçların arka düzeninde yer alan tekerlek. "*Ön teker nerden giderse arka teker de ordan gider*." SBK125

arkacı* *a*. Fabrikada, aynı bankoda çalışan görevlilerden işi diğerinden sonra olan kimse. "*Her bankoda öncü ve arkacı denilen işçiler*

çalışır.” CEM21

arkadaş *a.* 1. Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, bacanak, eş, yâren, yoldaş. “*Ekmeğini küçücük pedalıyla kazanmaya çalışan bir arkadaşı görmeye gitmiştim*.” GR82 2. Bir ortamda birlikte bulunanlardan her biri, hempa, refik. “*Ben onu arkadaşlarıyla çoook davet etmiştim*.” GR135 **arkadaş markadaş*** arkadaş falan. “*Arkadaş markadaş... Ona neydi İhsan'dan*?” KY39 **arkadaş ol-** bir kimseyle yakın ilişki kurmak. “*Ne diye arkadaş oldum şununla sanki*?” SM169

arkadaş canlılığı* *a*. Arkadaş canlısı olma durumu. “*Fikret'in Cevdet'te en beğendiği, arkadaş canlılığıydı*.” SBK237

arkadaş canlısı *sf.* Arkadaşlığa değer veren, arkadaşlarına çok düşkün (kimse), dost canlısı. “*İyi çocuktu Edip, arkadaş canlısı*.” EB147

arkadaşça *zf*. İçtenlikle, dostça. “*Bir anda kendi derdini, başından aşkın derdini unutarak elini adamın sağlam omuzuna arkadaşça koydu*.” KAÇ38

arkadaşlık *a*. Arkadaş olma durumu, arkadaşa yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet. “*Arkadaşlık, dostluk, ahbaplık hatırı için yeğeninin dizginlerini çeksin*!” SM207 **arkadaşlık et-** bir süre beraber bulunmak, birlikte gitmek, eşlik etmek, refakat etmek. “*Bu arkadaşla, aynı okulun, aynı sınıfın aynı sırasında senelerce arkadaşlık etmişti*.” EKM92 **arkadaşlık markadaşlık*** arkadaşlık falan. “*Arkadaş markadaş, vazife bir sırasında arkadaşlık markadaşlık...*” GK17

arkadaşsız *zf*. Arkadaş olmadan. “*Arkadaş lazımdı bütün bunlar için, arkadaşsız olmuyordu*.” SÇ30

arkala- Bir kimseye güven vererek yardım etmek, destek olmak, korumak, müzaheret etmek. “*Hamal Veli diye bir oğlan vardı, eyi uşak. O beni arkaladı*.” GK74

arkalı *sf*. Arkası olan. “*Kocası ipinceydi, bu arkalı, geniş bedenli, sağlam*.” KAÇ61

arkalık *a*. 1. Sırt dayamaya yarayan yer. “*... iskemlenin arkalığına dayadığı kollarına başını zavallıca düşürdü*.” ARK125 2. Sırtında yük taşıyan hamalların, yük taşırken kullandıkları arka yastığı, semer, hamal semeri, arkalıç. “*Sekiz sulu kozacının sekizi de çinko arkalıklarından sızan kirli sularla iliklerine kadar sırılsıklamdılar*.” BTÜ61

arkalıklı *sf*. Arkalığı, sırt dayayacak yeri olan. “*Fikret salondaki arkalıklı koltuklardan birine attı kendini, hemencik sızdı*.” SBK321

arkalıksız *sf*. Arkalığı, sırt dayayacak yeri olmayan. “*Naime Hala'nın çırağı on dokuz yaşındaki Menekşe, demli çayları getirip arkalıksız bir iskemlenin üzerine tepsisiyle bıraktı*.” TD46

arkasızlık *a*. Arkasız olma durumu. “*Benim de dayanacağım kalmadı amma gel gör ki serde fukaralık var, arkasızlık var*.” HÇ238

arkaüstü *zf*. Arkası yere gelecek bir biçimde. “*Arkaüstü yattığı yerde gözlerini tavana dikmişti*.” VV63

arlan- Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak; utanmak. “*Utanmaz, arlanmaz*!” VV365

arlanma *a*. Arlanmak işi, utanma. “*Ne utanma bıraktınız bende ne arlanma*!” VV365

arlanmaz *sf.* Utanmaz, sıkılmaz. “*Seni utanmaz, seni arlanmaz seni*!” EVO207

arlı *sf*. Namuslu, utangaç, sıkılgan. “*Arlı mıydı kız, arsız mı*?” VV27

armağan *a*. Birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için veya anı olarak verilen şey, hediye, dürü. “*Çam sakızı, çoban armağanı*.” KT133

Arman Düval* *öz. a*. Fransız yazar Alexandre Dumas tarafından yazılan Kamelyalı Kadın romanında bulunan kurgusal bir karakter. “*Günün birinde onun da önüne Arman Düval gibi bir genç çıksa…*” SBK144

armatör (Fr.) *a*. Ticaret gemisi sahibi. “*Beş yıl önce bir armatör acımış, vermiş*.” YYB43

armonik (Fr.) *a.* Armonika. “*Bir yerlerde armonik çalınıyor*.” DK81

armonika (İt.) *a*. Yan yana sıralanmış deliklerden her biri üflendiğinde ayrı notada sesler çıkaran küçük ağız çalgısı, mızıka, armonik. “*O giriyordu dükkândan içeri, soruyordu en büyük armonikayı*.” SÇ122

armut *a.* 1. Gülgillerden, çiçekleri beyaz, Türkiye'nin her yerinde yetişen bir ağaç. “*Ne Zengin Naciye, ne de hatta şehirde tanıdığı, armutu elmayı taşlayıp illallaha başlayan öteki kadınlar…*” HÇ182 2. Bu ağacın tatlı ve sulu, yumuşak, ufak çekirdekli meyvesi. “*Sonra eve*

but but taşınan et, kilo kilo domates, patlıcan, elma, armut, muz…" BFV15 **armudu elmayı taşladı, illallaha başladı** günah sayılan davranışlarda bulunduktan sonra düzelmek, uslanmak. "*Armudu elmayı taşladı, illallaha başladı hesabı*." GK61 **armudun iyisini ayılar yer** kendilerine yakışmayan güzel bir şeyi eline geçirenler için kullanılan bir söz. "*Lakin armudun iyisini gerçekten de ayılar yerdi ha*!" BTÜ160 **armut [dalının] dibine düşer** `bir kimse önce yakınlarına yararlı olur` anlamında kullanılan bir söz. "*Ot kökü üzerinde göverir, armut dibine düşer, katran istendiğince kaynatılsın olmazdı şeker*." SBK84

Arnavut *öz. a.* Arnavutluk ve çevresinde yaşayan bir halk. "*Gerçi Arnavutların namus ve bağlılıkları hakkında yeter inancı vardı.*" DK90

Arnavutkaldırımı *a*. Yollarda irili ufaklı taşlarla gelişigüzel yapılan kaldırım. "*Karanlık, alacakaranlık sokaklar, harap arsalardan sonra Arnavutkaldırımları…*" KÜÇ46

Arnavutköy *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Arnavutköy Bebek ya da Tarabya'da bir yerlere gitseler, taze balık ızgaralı roka salatalı rakı içseler*." EB185

Arnavutluk* *öz. a.* Balkanlar'da bir ülke. "*Bugün komşu komşuluk, yarın Bolulu aşçı, öbür gün çamaşırcı kadın, başka gün Arnavutluk kazalarında birlikte çalıştığı daire arkadaşları, amirleri yahut odacıları...*" SM137

arpa *a.* 1. Buğdaygillerden bir bitki. "*... buğday, arpa yahut pamuklardan bahseder*." AY153 2. Bu bitkinin ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen taneleri. "*Yokluk içinde sıkıntıyla yaşamaktansa, karnını doyurabileceği üç beş arpa, birkaç solucan ümidiyle toprağı, at pisliklerini eşelemek çok daha keyifli değil miydi*?" DK32

arpacı *a*. Arpa alan ve satan kimse. "*Arpayı nerden bulmalı? Arpacıdan almalı*." DE195

arpacı kumrusu *a*. Bir tür yerli tahtalı güvercin. "*Sen burada arpacı kumrusu gibi düşün*." KT35 **arpacı kumrusu gibi düşün-** içinde bulunduğu sorunu nasıl çözeceğini uzun uzun düşünmek. "*Arpacı kumrusu gibi düşünüp duruyor*." VV401

arr (Der.) *ünl*. Şaşma bildirir ünlem. "*Halo Şamdin şaştı: Arrrrr*!" BTÜ272

arsa (Ar.) *a.* Üzerine yapı yapılmak için ayrılmış yer. "*Karanlık, yarı karanlık sokakları, harap arsaları yeni baştan geçip arkalardaki çok daha karanlık, çok daha berbat sokaklara daldılar*." KÜÇ48

Arsen Lüpen* *öz. a*. 1. Fransız yazar Maurice Leblanc tarafından yazılan bir roman. "*Pekos Bil, Bil Kid, Koca Teks, Arsen Lüpen, Cingöz Recai; bunları hep okudum…*" SÇ212 2. Bu romanın başkahramanı. "*Bu işi gece yarısından sonra, Arsen Lüpen yahut Cingöz Recai gibi yapmalı ama ele geçmemeliydi*." SUÇ137

arsız *sf.* 1. Utanması, sıkılması olmayan, yılışık, yüzsüz (kimse). "*Arsız da sensin, yüzsüz de*!" ARK34 2. Açgözlü davranan (kimse). "*Arsız mıydı? Değildi belki*." EK19

arsız arsız *zf*. Utanmaz bir biçimde, yılışarak, sırnaşarak. "*Budaklı, kalın bastonuna azametle dayanmış, asık yüzüyle çevresini gözden geçiriyor, haykıran bir hamala, yemenilerini arsız arsız sürükleyerek geçen serseriye ... kızıyordu*." KK259

arsızlık *a*. Arsız olanın durumu veya arsıza yakışacak davranış, yılışıklık, sırnaşıklık. "*Ben durucu değilim demese, arsızlık etseydi…*" EVO197 **arsızlık et-** utanmadan, sıkılmadan, yüzsüzce davranmak. "*Ben durucu değilim demese, arsızlık etseydi…*" EVO197

arslan *a*. Aslan. "*... gene de o çıyan suratlı oğlanla aldatıyordu arslan gibi kocasını*." GK190

arslanlı *sf*. Arslanı olan. "*Bahçesinde yan yatmış kocaman bir arslan heykeli bulunduğu için halk, arslanlı köşk adını takmıştı*." MUR321

arşı âlâ (Ar.) *a*. Göğün dokuzuncu katı. "*Eğer ruh ebediyse eğer bütün bunları Mazhar'ın ruhu arşı âlâdan seyrediyorsa herhâlde çok üzülüyordu*." EK334

arşın *a.* Yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü. "*Öyle olduğu hâlde, yarım arşın bir aile bezine iş işliyor diye babasından en ağır hakaretleri işitmişti*." EVO85

arşınla- Amaçsız, geniş adımlarla dolaşmak. "Çukurova'nın tozlu yollarını gece deme, *gündüz deme arşınla, nerde muhabbet var koş…*" EVO6

art 1. *a*. Arka, geri. "*Büyük oğul sözünün ardını getirdi*." EVO33 2. *a.* Bir şeyin öbür yüzü. "*Güneş karşı dağın ardına ağır ağır batıyordu*." KAÇ193 3. *sf.* Arkada bulunan. "*Köpek yavrusunun iki art ayağını az evvel, demir tekerlekli bir yük arabası ezmişti*." EKM18

ardına düş- arkasından gitmek, peşini bırakmamak. "*Görmüş, ardına düşmüş, beğenmiş, çıldırmış, nikâhlayıp almıştı ya*!" KY33 **ardına kadar aç-** sonuna kadar açık (kapı, pencere). "*Pencerenin kanatlarını ardına kadar açtı*." EKM79 **ardından git-** peşine takılmak. "*Önden girdi, kadın ardından gitti*." BTÜ292 **ardını bırakma-** bir kimseyi veya şeyi izlemekten vazgeçmemek. "*Madem meylin var, ne diye ardını bırakırsın*?" VV158 **ardını getir-** bitirmek, tamamlamak. "*Adam sözünün ardını getirdi*." SUÇ139

art- 1. Azken çok olmak, çok duruma gelmek; artmak, çoğalmak. "*Sızı gittikçe artmıştı*." KK80 2. Harcandıktan sonra bir miktar geri kalmak. "*... dişinden tırnağından arttıkça da oğluna arada çorap, mendil yahut pek yolsuz kaldığı günlerde sekize katlanmış kirli bir iki buçukluk sıkıştırırdı*." SAR117

art arda *zf.* Arka arkaya. "*Otobüslerin art arda gelip geçtiği anacaddeye bakan kahveye ürkerek daldılar*." EKM139

artabil- Artma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kız şımarabilir, kendine güveni artabilir, patronunu tavlamaya kalkabilirdi*." BFV125

artakal- Artmak, geriye kalmak, fazla bulunmak. "*Altmışa kadar da o alıp götürmüştü gücünün artakalanını*." KY32

arter sikloroz* (Lat.) *a.* Atar damarların iç tabakalarında yağ, kolestrol ve iltihabi atıkların birleşmesi sonucunda oluşturmuş oldukları plaklar ile açığa çıkan darlık; damar sertliği. "*Tansiyon, kabız, kalınbağırsak ataleti, apandisit şüphesi, arter sikloroz...*" GR124

arteryoskloroz* *a.* Arter sikloroz. "*Belediye reisi, kısa boylu, tıknefes, şeker, damar sertliği, kalp yetersizliği, arteryoskleroz gibi daha bir sürü hastalıktan şikâyetçi çekingen biri*." MM67

arteryozkloroz* *a.* Arter sikloroz. "*Ne alerji ne arteryozkloroz…*" KP90

arteryoz kloroz* *a.* Arter sikloroz. "*Kira derdi, kömürsüzlük, arteryoz kloroz filan unutulmuş, dünya gailelerinden sıyrılınmıştı*." GR61

artezyen (Fr.) *a.* Burgu ile delinerek açılan ve suyu yükseğe fışkırtan kuyu. "*İçinde, içinin derinliklerinde sanki neşe, coşkunluk artezyeni fışkırmıştı*." BFV263

artık 1. *sf.* İçildikten, yenildikten veya kullanıldıktan sonra geriye kalan. "*Herif artık tenekesini bile çok gördü*." ÇK72 2. *a.* Bir şeyin harcandıktan veya kullanıldıktan sonra artan bölümü. "*Kocasının artığını cezveden içen kadın kocasını zengin eder, demezler mi*?" DE70 3. *zf.* Bundan böyle, bundan sonra. "*Artık geri dönemezdi*." BFV177

artık eksik (Tar.) *sf.* Fazla noksan, yerli yersiz. "*O yetmezmiş gibi, benim oğlana da artık eksik laf etmişsin*." KT208

artır- 1. Artmasını sağlamak, çoğaltmak. "*Böyle güzel bir kızın sana gönül vermesi kıskançlıklarını artırıyor*." ARK201 2. Herhangi bir davranışta ileri gitmek. "*Beni de görünce yaygarayı artırmıştı*." ARK111 3. Tutumlu davranıp biriktirmek, tasarruf etmek. "*İlerde dişlerinden tırnaklarından da artırdılar mı bir ev yapar başlarını sokarlar*." GK211

artırabil- Artırmaya gücü yetmek. "*... tebligat işlerini de gördüğü fabrika posta memurluğundan artırabiliyordu*." SUÇ10

artırıl- Artırma işine konu olmak, çoğaltılmak, tezyit edilmek. "*İnsan emeğine, dişten tırnaktan artırılmış, göz nuruyla yoğurulmuş insan emeğine acımadan yıkıyorlardı*." GK372

artırılma *a.* Artırılmak işi. "*Maaşımın artırılıp artırılmamasından, Zahide'nin doğumevinden yaka silkmesine atladın*!" DE18

artırma *a.* Artırmak işi. "*Artırma eksiltmelerde kapalı zarfların içindekileri adamlarına fısıldar mı*?" MM129

artırt- Artırma işini yaptırmak. "*Gelecek hafta taşerona söyleyip yevmiyeni artırtacağım yavrum*!" GK216

artış *a.* Artma işi, artım. "*Fiyatların boyuna artış nedenlerini mi*?" MUR140

artıver-* Çabucak veya ansızın artmak. "*Bitirim Leyla'nın çekingenliği artıvermişti*." TD18

artist (Fr.) *a.* 1. Güzel sanatlardan birini meslek edinen kimse, sanatçı, sanatkâr. "*Ama sen varken film artistleri bile umurumda değil*." ÜÇK432 2. Olduğundan başka türlü görünen, yapmacık ve abartılı davranan kimse. "*Herif büyük artist, büyük artist ama...*" MM256 **artist gibi** boylu boslu, güzel ve alımlı, yakışıklı (kimse). "*Kendine iftira etme. Artist gibisin, kâfir*." ÇK100

artistik (Fr.) *sf.* Güzel sanatların gerektirdiği niteliğe uygun. "*Duvarda, bacaklarını bir bakıma hayâsızca kaldırmış yarı çıplak bir genç*

kız, bir bakıma da son derece artistik.” EB195

artistlik *a.* Artist olma durumu. “*Film artistliğine heves etmişti de kaçmıştı evinden*.” ARK152

artma *a.* Artmak işi. “*Hastalığının artmasına üzülüyordu*.” EK145

arttırıl- Arttırma işi yapılmak. “*Yemeğin arttırılacağını temin etti*.” KP86

aruz (Ar.) *a.* Hecelerin uzunluk ve kısalık, kapalılık veya açıklık değerlerine göre türlü ses kalıplarından oluşan divan edebiyatı nazım ölçüsü, aruz vezni, aruz ölçüsü. “*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz…*” SAR28

arz (Ar.) *a.* 1. Sunmak işi; sunma, takdim. “*Demin arz ettiğim gibi bu pullar...*” SAR26 2. Yüksek bir makama anlatma, bildirme. “*Bana ama ben de sayın üstüme her an arz edemem bunu*.” ARK119 **arz et-** saygı ile bildirmek. “*Telefonda da arz etmiştim, bir ceset*.” EK376

arz dairesi *a.* Aynı enlemdeki noktaların oluşturduğu Ekvator'a paralel daire, enlem dairesi. “*Ağa demek istiyor ki, aynı arz daireleri üzerinde bulunan memleketimizin yakın bir gelecekte küçük çapta bir Amerika olacağına şüphemiz yok, diyor*.” HÇ80

arzıfalcı* *a.* Arzuhâlci. “*Arzıfalcının hakkı da bu ellinin içinde miydi acaba*?” GR51

arzu (Far.) *a.* Bir şeye karşı içten gelen yönelme duygusu; gönül, arzu, heves, kasıt. “*Evin üst katı, gene Nedim Ağa'nın arzu ve izniyle bir döşendi ki, Şehnaz gelip de görünce sevinçten başı döndü*.” KT165 **arzu duy-** birine veya bir şeye karşı istek duymak. “*Peki, barda çalışmak. için arzu duymanıza sebep neydi*?” EK67 **arzu et-** yürekten istemek. “*... daha çok da ne arzu ettiğini bıktırıncaya, kaşlarını kötü kötü çattırıncaya kadar soruyor, soruyordu*.” ARK39

arzuhâl (Ar.) *a.* Bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli, pullu veya pulsuz yazı; dilekçe. “*Reisicumhura kadar arzuhâl düşürecem*.” SAR14

arzuhâlci *a.* Para karşılığında dilekçe, mektup vb. yazan kimse. “*Arzuhâlci akrabasının yanında çalıştığı yıllar çeşitli hükümet dairelerine girer çıkar, yol yordam beller, memurlarla tanışırdı*.” KT291

arzuhâlcilik *a.* Arzuhâlcinin yaptığı iş. “*Adana Adliyesi yakınlarında arzuhâlcilik yapan bir akrabasının yanında bir zaman çalışmıştı*.” KT290

arzula- İstek duymak, özlemek, istemek. “*Demek beni sen de arzuluyorsun*?” EB166

arzulan- İstenmek, kendisine istek duyulmak. “*Hâlâ yanına davet, hâlâ kendini istenen, arzulanan, aranan kadın sayış*.” KT124

arzullahi vasia* (Ar.) *a.* Geniş arazi. “*Çünkü ne diyorum sana? Arzullahi vasia*!” KT258

Arzu’yla Kamber* *öz. a.* Arzu ile Kamber arasında geçen aşkı anlatan bir halk hikâyesi. “*Daha sonra, halk masallarımızın ünlü kahramanları: Tahir'le Zühre, Arzu'yla Kamber, Karacaoğlan'la Kara Kız, Köroğlu'yla Ayvaz…*” MUR160

as- 1. Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştirip sarkıtmak. “*Elini yüzünü sildikten sonra havluyu çiviye as*!” DK102 2. Üzerine takınmak, kuşanmak. “*Geceleri altına işiyor diye anası bir köylü kefeninden kestiği bez parçasını meşine sarıp boynuna muska diye asmıştı*.” EVO17 3. Bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip sallandırarak öldürmek, idam etmek. “*Çingeneye beylik vermişler, peşin babasını asmış*.” CEM44 4. Gitmek zorunda olunan bir yere özürsüz gitmemek. “*Ben de servisi asacağım*.” EB69 **astığı astık, kestiği kestik** acımasız, çok sert veya istediği gibi davranan kimse. “*Bahri Paşa dediğiniz astığı astık kestiği kestik bir adamdı*.” EVO8

asabi (Ar.) *sf.* Kolayca ve çabuk sinirlenen; sinirli. “*Beriki, leblebiden nem kapan, çok asabi biri olduğu hâlde, öğretmen Daniş'in sualinde öğretmek iddiasını güden tarafı bulmayı düşünmedi bile*.” EKM150

asabil- Asmaya gücü yetmek. “*Şimdiyse, ne duvarlara resim asabilir ne şarap ne gazel...*” EVO37

asabiyet (Ar.) *a.* Sinirli olma durumu; sinir bozukluğu, asap bozukluğu, sinirlilik. “*Ulan terbiyesizce konuşmasana, diye asabiyetle söylendi*.” EKM154

Asaf Çiğiltepe* *öz. a.* Asaf Çiyiltepe, Türk şair ve tiyatro sanatçısı (1934-1967). “*Bu oyunun başarılı Asaf Çiğiltepe'si yok, yazan da mı ortalardan silinecek*?” KK47

asalet (Ar.) *a.* Soylu olma durumu; soyluluk. “*Kızı, babasının asaleti, şusu busu için sevmemişti ki*.” CEM108

asaletli *sf*. İyi tanınmış, köklü bir aileden gelen (kimse); soylu. "*Asaletli orospu zamanlarıydı o*." KÜÇ31

asansör (Fr.) *a*. İnsanları, yükleri bir yapının bir katından ötekine veya yüksek yerlere çıkarıp indiren, elektrikle işleyen araç. "*Aklında genç, yakışıklı şoför, asansöre girdi*." KY155

asap (Ar.) *a*. Sinirler. "*Konyak ikram ettim, asabını teskin etsin diye, içmedi*." GAV161

asap bozukluğu *a*. Sinirli olma durumu; sinirlilik. "*Müthiş bir asap bozukluğu içindesin*." HÇ300

asayiş (Far.) *a*. Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik. "*Şehrin asayişiyle görevli makamlara karşı yalancılık etmekle suç işlemiş olmayacak mıydı*?" MM123 **asayiş berkemal** güvenliğin yerinde olduğunu anlatan bir söz. "*Asayiş berkemal mi*?" MM60

asel* (Ar.) *a*. Bal. "*Ayrı ayrı döv, ele; yüz yirmi dirhem köpüksüz asel, yani balla macun yap*." SUÇ45

asfalt (Fr.) 1. *a*. Ana maddesi katran olan ve yolların kaplanmasında kullanılan karışım. "*Belediye arazözünün akşamüstü suladığı asfalttan hala ılık ılık hayvan pisliği kokusu yükseliyor*." ARK171 2. *sf*. Bu karışımla kaplanmış. "*Az sonra asfalt yol yerini toprak, berbat bir yola bıraktı*." KP10

asgari (Ar.) *sf*. En az, en aşağı, en düşük, en alt, minimal, minimum. "*Medeni bir insan için, haftada asgari üç defa sinema*." YYB112

Ashabı Kehf* *öz. a*. Bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'an-ı Kerim'de haber verilen arkadaş grubunun uyudukları düşünülen Tarsus'taki mağara, Yedi Uyurlar Mağarası. "*On iki yaşındaydı, aldım götürdüm Tarsus'a, Ashab-ı Kehfte ağlayarak kestirdim saçlarını*." EVO43

asık *sf*. Sürekli somurtan; somurtkan. "*Başında kalpağı, arkasında elleri, dolaşıyor, asık yüzüyle yere bakıyordu*." EK109

asık surat *sf*. Asık suratlı. "*O her zaman eve asık suratla gelen, bir şey sorulunca aksi karşılık veren İskender mi*?" EB129

asık suratlı *sf*. Hoşnutsuzluğunu, kızgınlığını yüzüne sert bir anlam vererek belirten, öfkeli görünüşlü yüzü olan, asık surat, eğri çehre, eğri çehreli, askın surat. "*Bu asık suratlı, küfürbaz, hırçın oldukları her hâllerinden anlaşılan insanlar, bu köhne, yıkıldım yıkılacak ev, evler...*" SBK66

asık yüzlülük* *a*. Asık yüzlü olma durumu; asık suratlılık. "*... yeni harflerde bir yabancılık, bir asık yüzlülük, bir gâvurluk bulur, yeni yazı nerde gözüne ilişse, başını nefretle çevirirdi*." VV168

asıklaşıver-* Ansızın asıklaşmak. "*... tatlı yüzleri, asıkken tatlılaşan, tatlıyken asıklaşıveren yüzleri.*" SÇ205

asıklık *a*. Yüzün kızgın, öfkeli ve hoşnutsuz bir ifade taşıması. "*Gözleri güldü, ciddi ciddi gerili yüzünün asıklığı yumuşadı*." GR196

asıl (Ar.) 1. *a*. Soy, nesep. "*Aslını yitirene haramzade derler aslanım*!" YK20 2. *sf*. Gerçek, esas. "*Asıl endişesi, paraları çaldırmaktandı*." SUÇ10 3. *sf*. Bir şeyin temelini oluşturan, ana. "*Zaloğlu asıl noktaya gelmişti*." VV99 4. *sf*. Aranılan nitelikleri en çok kendinde toplamış olan. "*Soruşturmada asıl notu Berber Reşit almıştı*." VV396 5. *sf*. Bir görevde sürekli bulunan, yedek karşıtı. 6. *zf*. Gerçekten, gerçek olarak. "*Ben ne diyorum asıl, biliyor musun*?" KT133 7. *a*. Gerçeklik. "*Ne diyeceğim, yok böyle şeyin aslı dedim.*" DE193 8. *a*. Kök, köken, kaynak. "*Yoksa aslı Türkçe olan, halkın kullanageldiği kelimeler.*" GR136 **aslı çık-** gerçek olduğu anlaşılmak, gerçek olduğu ortaya çıkmak. "*Bu rüyanın aslı çıkar mıydı acaba? Nasıl yorumlamalıydı*?" KT229 **aslı hu nesli hu*** 'ataları, ailesi nasılsa; insanın kendisi de öyledir.' anlamında bir söz. "*Eee dedi, aslı hu, nesli hu*!" KÜÇ31 **aslına bakarsan** `doğruyu, gerçeği ararsan` anlamında kullanılan bir söz. "*Aslına bakarsan ne o ne öteki, ama mavi hususiliyi tercih ederim*." BFV160

asıl- 1. Asma işi yapılmak veya asma işine konu olmak. "*Her yanıma toplarla ağırlıklar asılmış sanki*." ARK142 2. Boynuna ip geçirip sallandırılarak öldürülmek, idam edilmek. "*Peki, niçin sonu asılmak olan işlere burnunu sokuyorsun*?" DE178 3. Bir şey isterken karşısındakini tedirgin edecek derecede üstelemek, ısrar etmek, ileri gitmek. "*Babasına boyuna asılıyormuş illaki partilerine girsin diye*." GK305 4. Karşı cinsin ilgisini çekmek için rahatsız edici davranışlarda bulunmak. "*Maşa ona asıldı da ablana söyleme dediyse, o da artık sırrı açıklamakta sakınca göremez*." BFV157 5. Tutup çekmek. "*Yakamı yırtacaksınız; fazla asılıyorsunuz, yakam yırtılacak*!" SAR7 6. Bir yere tutunup sarkmak. "*Tramvaylara asılarak altını üstüne getirsinler*

İstanbul'un." SÇ33 7. Hızla eline almak. "*Sorgu sual yok, asıldım bizim emektar sustalıya bu sefer*." KK256 8. Sonuna kadar mücadele etmek. "*Asıldım bekçiye.*" TD42

asılabil- Asılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Babamın yanında adama asılamadım*." SUÇ213

asılı 1. *sf.* Asılmış olan, asma, asık, muallak. "*Tezgâhın demirine asılı ceketini omuzuna atıp gitti*." AY113 2. *zf.* Asılmış bir biçimde. "*Ne hızla geçen kamyonların farkındaydı ne de havada dakikalarca asılı kalan tozun*." DE75

asılın-* Asılma işine konu olmak. "*Asılınmayan bir yerde çalışmak istediyse bu kadarı da fazla kaçmıyor muydu*?" BFV269

asılış *a.* Asılmak işi. "*Cevriye'nin bir bakışını, yüzünün asılışını yakaladı*." SÇ47

asılıver-* Çabucak veya ansızın asılmak. "*Adem'i görünce Cevdet'in yüzü asılıverdi*." SUÇ103

asıllı *sf.* Bir kökene dayanan, kökenli. "*İşgalde konağın Kafkas asıllı ne kadar değerli eşyası varsa satılıp yendi*." DHV259

asılma *a.* Asılmak işi. "*Okullar adamakıllı asılmaya ... Giritli Hüseyin'in meyhanesinde zom olana kadar içilmeye başlandı*." BE81

asılsız *sf.* Doğru olmayan, temelsiz, köksüz, dayanaksız, yalan (haber). "*Asılsız haber yayarak halkın heyecanını tahrik*!" GR17

Asım* bk. Asım Nipton. "*Asım güldü*." YD126

Asım Nipton* *öz. a.* Türk sinema oyuncusu (1915-1972). "*Asım Nipton bir iskemle çekip arkadaşının yanına isteksizlikle oturdu*." YD126

asır (Ar.) *a.* 1. Yüzyıllık süre; yüzyıl. "*Kim ne derse desin, bu sabırlı kadın günün birinde Tutankamon'dan hakkını alacak, asırlardır çektiklerini onun hükümdar burnundan fitil fitil getirecek*!" GR90 2. Zaman dilimi; çağ. "*Bereket versin ama asrımız uçak asrı, atom asrı*." GR11

asıver- Çabucak asmak. "*Maazallah, insanı asıverirlerdi*." KT364

asi *sf.* 1. Başkaldıran, isyan eden, isyancı, isyankâr, başkaldırıcı. "*Müslümanların halifesi ve yer yüzünde Allah'ın gölgesi olan padişaha karşı asi olmadığını, olamayacağı için, ilk zamanlar peki demesine rağmen, bir gün işte böyle kaçıp geldiğini söyleyebilir*." OK79 2. İnatçı, bildiğinden dönmeyen, büyüklerinin sözünü dinlemeyen, boyun eğmeyen (kimse), dikkafalı. dikbaşlı. "*Asi evlatların lüzumu yok bana*!" EVO283

asidiyet* *a.* Asit oranı. "*Yemek arasında su, midedeki yemekleri eritmek için mide tarafından ifraz olunan asitlerin asidiyetini azaltır*." KK243

asidüm fosforiküm* *a.* Fosforik asit; fosfor, hidrojen ve oksijenden oluşan, suda kolay çözünen, 42 °C'de eriyen, gübre, sabun, deterjan yapımında ve eczacılıkta kullanılan, kristal yapılı, sıvı durumda, renksiz bir asit (H3PO4). "*... asidüm fosforiküm asit osmiküm nedir ve nerede geçer*?" ARK52

asil (Ar.) *sf.* Soylu. "*Mutlaka asil bir aileye mensupturlar*." AY121

asilane (Ar. asīl + Far. -āne) *sf.* Asile yakışan. "*Ben de aynı şeyi zatı asilanelerine sorabilir miyim*?" BK358

asileş- Karşı gelmek, başkaldırmak, isyan etmek. "*Siz gene üstüne fazla düşmeden hâline suyuna göre gidin de büsbütün asileşmesin*." BFV199

asilik *a.* Başkaldırıcı olma durumu, isyancılık, isyankârlık, başkaldırıcılık. "*Bu kadar asilik yakışmaz kız kısmına*." HÇ38

asillik *a.* Asil olma durumu, asalet. "*Her hâlinden kibarlık, ruh asilliği akıyordu*." KY159

asilzade (Ar. aṣīl + Far. zāde) *sf.* İyi tanınmış, köklü bir aileden gelen (kimse); soylu. "*Sen asilzadesin*!" EB91

asilzadeleşme* *a.* Asilzadeleşmek işi, soylulaşma, asilleşme. "*... kız ya da kadınları tavlayıp patronuna akoz eden bu adam da şu zibidinin asilzadeleşmesine fena bozulmuştu*." YD125

asilzadelik *a.* Asilzade olma durumu; soyluluk. "*Bu zamanda asilzadelik para etmiyor oğlum*." KÜÇ53

asistan (Fr.) *a.* 1. Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb.; yardımcı. "*Hele beyazlar içindeki irili ufaklı doktor, operatör, asistan, hastabakıcıları görünce ameliyat, dikiş, dikişlerin sökülmesi şu bu uçtu kafamdan*." KK23 2. Yükseköğretim kurumlarında yapılan araştırma, inceleme ve deneylerde yardımcı olan ve yetkili organlarca

verilen görevleri yapan öğretim yardımcısı; araştırma görevlisi. "*Dersler, sınıf, kızlar, erkekler, profesörler, doçentler, asistanlar...*" EB152

asistanlık *a.* Asistan, araştırma görevlisi olma durumu. "*Cinecitta'da uzun zaman reji asistanlığı yaptım*." BK359

asit (Fr.) *a.* Turnusolün mavi rengini kırmızıya çevirmek özelliğinde olan ve birleşimindeki hidrojenin yerine maden alarak tuz oluşturan hidrojenli birleşik, hamız. "*Ilık vınıltılı havasıyla iplikhaneyi, öğürtücü kokular salarak tokur fokur kaynayan kola kazanlarını, makine dairesini, çözgüleri, genzi yakan asit kokulu havasıyla boyahaneyi ... dolaştıktan sonra, dokumahaneye geldiler*. MUR198

asit osmiküm* *a.* Osmiyum; atom numarası 76 olan, 5027 °C'de kaynayan, 3050 °C'de eriyen, mavi renkte, platin filizlerinde bulunan çok kırılgan bir element (simgesi Os). "*Asidüm fosforiküm, asit osmiküm nerede geçer ve ne demektir*?" KK71

asitli *sf.* İçinde asit bulunan. "*Asitli gazozun kabarcıkları da içi gibi kaynıyordu*." SBK189

asker (Ar.) *a.* 1. Orduda görev yapan erden generale kadar herkes. "*Merhaba asker*!" ARK116 2. Askerlik görevi veya ödevi. "*Emine kadının askerden yeni gelmiş oğlunu mu*?" ARK190 3. Ordunun er sınıfından olan kimse; çeri. "*Bütün bu kaynaşma içinde çocuklar, çarşaflı kadınlar, bıyığı düşmüş, sakalı uzamış insanlar, yalınayak askerler...*" BE7 4. *öz.* Bir lakap. "*Necip Metroviçeli, Asker Necip.*" AY135 **asker çıkar-** genellikle düşman kıyılarına asker göndermek. "*İzmir'e asker çıkaran Yunanlılar gemi iyice azıya almışlar*." OK77 **asker ol-** askerlik ödevine başlamak. "*Asker olmadan önce tütün fabrikasında, yüz elli kuruş gündelikle çalışıyordu*." ÇK66 **askere git-** askerlik ödevini yapmak için orduya katılmak. "*Arkasından, askere gitti*." EK354

asker kaçağı *a.* Askerlik ödevini yapmamak için asker ocağından ayrılan veya oraya gitmekten kaçan kimse. "*Asker kaçağı, vatan haininin oğlu*." EVO6

askerce *zf.* Askere yakışır bir biçimde, askercesine. "*Askerce selam verdi*." ARK176

askercilik *a.* Bir tür çocuk oyunu. "*Galiba çocuklar askercilik oynuyorlardı*." ARK116

askerî (Ar.) *sf.* Askerlikle ilgili, askere özgü. "*Çünkü hiçbir askerî taktik, hiçbir elemana tek başına kılıcını çekip düşman topları üzerine atılma görevini vermezdi*." MUR158

askeriye (Ar.) *a.* Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü; askerlik. "*Bu yaşına geldi, askeriyeye nerden, nasıl erzak verildiğini bilmez.*" KK172

askerlik *a.* Asker olma durumu, askerlik hizmeti, bayrakaltı, askeriye. "*Sonra, askerliğin var daha.*" AY200 **askerlik maskerlik*** askerlik falan. "*Askerlik maskerlik, o da bitti*." DK45 **askerlik (veya askerliğini) yap-** kanunlara göre yurttaşların yükümlü oldukları ordu hizmetinde bulunmak. "*Vaktiyle, peder merhum burda askerlik yapmış*." ÜÇK515

askerlik şubesi *a.* Yurttaşları askere alma işiyle görevli birim. "*Bizimki o kadar etti, avrat bırak aksiliği, kalkak gidek askerlik şubesine anlatak vaziyeti...*" EVO61

askerlik yoklaması *a.* askerlik İlk kez askere gideceklerin nüfus kayıtlarının belirlenmesi ve askere çağrılması. "*Henüz askerlik yoklamalarının bile gelmeyişi önemli değildi*." KÜÇ36

askı *a.* 1. Üzerine herhangi bir şey asmaya yarar nesne. "*Çevresinde şapkasını asacak portmantodan geçtim, alelade bir askı arandı, bulamadı*." MM8 2. Elbise, gömlek, tişört, ceket gibi elbiselerin kırışmadan düzgün bir biçimde elbise dolabına asılması için insan omzu biçiminde tasarlanmış, bazılarının altında pantolon asmak için düz bir çıta, bazılarının her iki kenarında etek asmak için çengel bulunan alet, elbise askısı. "*Fötr şapkasını, bastonunu filan askıya astı*." CEM140 3. Artırma, eksiltme vb. resmî iş ilanlarının ilgili daire duvarında belli bir zaman süresince asılı durması. "*Bugün askıya vereceğim işte*." SBK249 4. Hastanelerde kırık kol veya bacakların asılarak tutturulduğu araç. "*Ufak tefek kâtibin sol kolu hâlâ askıdaydı*." GK302 **askı maskı*** askı falan. "*Askı maskı dolu zaman ister*." KY96 **askı ol-** askıntı olmak. "*Pişirdik dediysem, benden çok o askı oluyor*." HÇ238

askılı *sf.* Askısı olan. "*Sedirden askılı pantolonunu aldı*." EB43

askıntı *sf.* 1. Başkalarının sırtından geçinen (kimse). "*Ulan ne askıntı insanlar vardı şu dünyada be*!" KÜÇ29 2. Karşı cinsi rahatsız eden (kimse). "*... evli erkeklere askıntı Lale, kızlarla, evli kadınların yüreklerini oynatan Kazanova Erdal gibileri mahallelinin Murtaza'ya karşı şahlanışını habire körüklüyorlardı*." MUR152 **askıntı ol-** 1. *argo*

başkalarının sırtından geçinmek. "*Hâlbuki şimdi, gene askıntı olacak*." EK390 2. karşı cinsi rahatsız etmek. "*Sizin anlayacağınız, bu güzel çocuğa askıntı oldu*." EB67

askısızlık* *a*. Askısız olma durumu. "*... duvarların badanasızlığı, tahta sedirlerin kirliliği, hele hele şaraphanenin askısızlığını hatırlatmamışlardı ki*!" MM9

asla (Ar.) *zf*. 1. Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, katiyen. "*Ben budala değilim, asla kabul etmem*!" ARK66 2. Sakın, zinhar. "*Sen hiç karışma, asla renk verme*!" EK236

aslan *a*. 1. Kedigillerden, Afrika'da ve Asya'da yaşayan, erkekleri yeleli, yırtıcı, uzunluğu 160, kuyruğu 70 santimetre ve ucu püsküllü, çok koyu sarı renkli güçlü bir tür memeli, arslan. "*Ya uçurumdan yuvarlanırım ya kolumu aslan, kaplan koparır ya yılan sokar*." YK50 2. Gürbüz, cesur ve yiğit adam. "*Gelişe bak aslanda, gelişe*!" ARK131 **aslan gibi** boylu boslu, güçlü ve yakışıklı. "*Ben kim oluyorum ki aslan gibi kocası dururken benim iğrenç elimin etine değmesine müsaade etsin*." ARK63 **aslan maslan*** aslan falan. "*Aslan maslan değilim ben, çek elini*!" HÇ19 **aslan yatağından belli olur** `bir kimsenin oturduğu yerin durumu, onun kişiliğini belli eder` anlamında kullanılan bir söz. "*Aslan yatağından belli olur kardeşim*." SAR142 **aslanım!** gençler, delikanlılar için kullanılan bir seslenme sözü. "*Aslını yitirene haramzade derler aslanım*!" YK20 **aslanın ağzında ol-** elde edilmesi çok güç olmak. "*Biliyorsun, ekmek aslanın ağzında*." EKM132

aslan payı *a*. Hak edilenden daha çok alınan pay. "*Gözlerimi kaparım değil, açarım, vazifemi yaparım değil, yapar görünür, aslan payını almaya bakarım diyeceksin*." KT97

aslan sütü *a*. Rakı. "*Rakı gibi var mı? Aslan sütü mübarek aslan*!" BTÜ350

Aslan Tomson* *öz. a*. Tommiks adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal bir karakter. "*Karşılarında Aslan Tomson vardır*." KP41

aslan yatağı* *a*. argo Hapishane, cezaevi, kodes. "*Yok, Ayşe'yi temizlediyse en azından bir on beş yılla aslan yatağını boylardı ki, her iki hâlde de Leyla'ya göre hava hoştu*." TD25

aslen (Ar.) *zf*. Kök veya soy bakımından. "*Aslen Rizeliyim*." KK61

Aslı* *öz. a*. "Kerem ile Aslı" adlı Türk halk hikâyesinin kadın başkahramanı. "*Aha, Aslı'nın Kerem'i*!" CEM25

aslı astarı *a*. İçyüzü, gerçek şekli, aslı faslı. "*Köfteci dükkânında hücre faaliyeti yapmak gibi aslı astarı olmayan iftiralardan yıllar topladım*." KK64 **aslı astarı olma-** gerçekliği, doğruluğu bulunmamak. "*Köfteci dükkânında hücre faaliyeti yapmak gibi aslı astarı olmayan iftiralardan yıllar topladım*." KK64

aslı faslı *a*. İçyüzü, gerçek şekli, aslı astarı. "*Sen de her şeyin aslına faslına meraklısın*!" DK52

aslı nesli *a*. Bir kimsenin soyu sopu. "*Aslı nesli, soyu sopu belli insanlar mı*?" AY200

asli (Ar.) *sf*. Sırada, önemde ilk yeri alan; birincil. "*Vatandaşa karşı olan asli vazifelerinizi yerine getirmeyin, yurttaş sağlığıyla oynayın*." MM62

asliye hukuk mahkemesi *a*. İlçelerde kurulan ve sulh mahkemesinin yasada belirtilen görevi dışındaki bütün davalara bakan, hukuk yargılamasının asıl mahkemesi. "*İsmail Efendi Y.'de asliye hukuk· mahkemesi zabıt kâtibi iken ... yedi sene ağır hapse hüküm giymişti*." GR44

aslolan* *a*. Bir şeyin esasını teşkil eden en önemli tarafı. "*Aslolan, kanunlardan ustaca kaçıp gemiyi yürütebilmekti*!" YYB60

asma (I) 1. *a*. Asmak işi. "*İplikhanedeki Zehra'nın kendini asması mahallede bomba gibi patladı*." EKM33 2. *sf*. Asılmış, asılı. "*Duvardaki resimler, masalar, asma lamba hep eski günlerin eşyasıydı*." GAV172

asma (II) *a*. Asmagillerden, dalları çardak üzerine yayılan üzüm vb. bitkiler. "*Evin etrafındaki ağaçlara tırmanan asmalar, asmalarda salkım salkım üzümler etrafa bambaşka bir güzellik veriyordu*." OK11

asma kabağı *a*. Bu kabağın ince uzun, sebze olarak kullanılan ürünü. "*Arkadaşlarının burunlarını kocaman birer asma kabağı gibi görmeye başlamıştı*." SAR64

asma kilit *a*. Kilitlenecek şeyin üstündeki halkalara geçirilip kapatılacak bir biçimde yapılmış kilit. "*Kocaman, siyah bir asma kilit sallanan kapısıyla bir alt evi vardı*." BE15

asma yaprağı *a*. Zeytinyağlı ve etli sarma yapmakta kullanılan üzüm yaprağı. "*Babam, yerde yemeye, bulgurdan yapılan ve haşlanmış taze asma yaprağıyla yenilen batırıklara müthiş kızardı*." BE13

Asmaaltı* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Yeni Postahane'nin önünden,*

Mısırçarşısı'na giden yol, Tahtakale, Asmaaltı, Tahmis…" SÇ43

asmalı *sf*. Asması olan. "*Babasının aşağı mahalledeki asmalı evinin penceresinde Haydar'ı gece gündüz beklemekten hâl olurdu da konu komşu acınırlardı*." YD30

aso* *a*. Sevgili. "*Karşısında müthiş ümitlerle safi kulak kesilmiş, göz kırpmadan dinleyen yeni asoya kocadan, hele onun hatıralarından söz açmak doğru muydu*?" HÇ333

asorti (Fr.) *sf.* Birbirine uygun, birbirini tutar renk ve biçimde olan (giysi). "*Kadın zarif rugan iskarpinleri, asorti rugan çantası, dalgalı sarı saçları, iri siyah küpeleri ve harikulade parfüm kokusuyla içeri bir bahar havası tazeliğiyle girdi*." GR170

aspaplı* *sf*. Giysili, elbiseli. "*Şeher adamı bir cin, aspaplı cin*." GK72

aspiratör (Fr.) *a*. Havadaki duman, is, koku vb. yabancı maddeleri emerek dışarı atan aygıt, emmeç. "*Aspiratör isterler*." KT151 **aspiratör maspiratör*** aspiratör falan. "*İşçi kısmı ne bilir aspiratörü maspiratörü*." KT136

aspiratörsüz* *zf*. Aspiratör olmaksızın. "*Aspiratörsüz çalışılmaz*." KT136

aspirin (Fr.) *a.* Ağrı kesici, ateş düşürücü, kan sulandırıcı ve yangı giderici olarak kullanılan hap. "*Kalktı, aspirin içmek üzere odadan çıktı*." EB40

asri cezaevi* *a*. Hükümlülerin iyileştirilmelerine, çalıştırılmalarına ve meslek edinmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen cezaevi, açık cezaevi. "*Yarın asri cezaevine gider, iki sene sonra gene dizinin dibinde*." VV397

asrilik *a.* Asri olma durumu; çağdaşlık. "*Kibarlık, asrilik gereğinden sayılıyordu*." OK27

ast *a.* Birine göre alt aşamada olan kimse, madun. "*İçeriden, gel, sesini duymadan girmeyi, kurs görmüş, disiplini sıkı ast kişiliğine yediremiyordu*." MUR205

astar (Far.) *a.* Giyecek, perde, çanta, ayakkabı vb. şeylerde, kumaşın veya derinin iç tarafına geçirilen ince kat. "*Cibimin astarına girmiş de*!" GK14 **astarı yüzünden pahalıya gel-** bir işin ayrıntılarına harcanılan para veya emek, elde edilen sonucun değerini aşmak. "*... astarı yüzünden pahalıya gelirdi*." ÖE112

astarlı *sf*. Astar geçirilmiş, astarlanmış. "*Nasıl kaçardı ki; astarlı, çok iyi bir zarftı*." ÜÇK601

astım (Fr.) *a*. Bronşların daralmasından ileri gelen nefes darlığı. "*Hatırlayınca da astımı, damar sertliği, kalp yetersizliği, romatizmaları aklına geldi.*" MM130

astımlı *sf*. Astımı olan, astım hastalığına tutulmuş olan. "*Koca göbekli, astımlı vali, vilayetteki odasında, makamına henüz gelmiş, soluğunu toplamaya çalışıyordu*." MM129

astır- Asma işini yaptırmak. "*Bilmem neyimden tutup tavana mı astırırsın beni*?" GR6

astragan (Fr.) *sf*. Karakul kuzusunun kıvırcık ve parlak postundan yapılan. "*Altında renk renk hususi, sırtında vizon, astragan ya da pelüş manto, attığın attık, tuttuğun tuttuk...*" BFV223

astraganlı* *sf*. Astraganı olan. "*Filiz sanki ... bilmem nerenin vizonlu, pelüşlü, astraganlı sayın bayanı...*" BFV88

Asur Devleti* *öz. a.* Asur İmparatorluğu, Asur Devleti veya Asurya, MÖ 2025 ile MÖ 612 yılları arasında var olmuş ve Sami halklardan oluşmuş bir Antik Çağ Mezopotamya imparatorluğu. "*Haluk, Asur Devleti'ni bile bilememişti*." KP30

Asuriler* *öz. a.* Asur Devleti. "*Bakın şimdi, Adana'da Kızvatna Krallığı Hititlilerin eline geçmiş, sonra Hitit yıkılmış, Asuriler gelmişler*." KT344

Asurlular* *öz. a*. Asur Devleti. "*... Asurlular gitmişler, İranlılar gelmiş, İranlılardan sonra Yunanlılar, Mısırlılar, Romalılar...*" KT344

aş *a.* Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek; yemek. "*Aştan çıkan nane çöpü yahu*." ARK208 **aş maş (veya muş)*** aş falan. "*Heç ağam, yani aldıysan burgul ne alak da aş maş edek diyeceğdim*." EKM42

aş- 1. Yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek. "*Gâvur Dağları'nı hep birlikte aşarlar*." KAÇ191 2. Geçmek. "*Laflar atılacak, gülmeler, gülüşmeler yüzleri aşacak…*" BTÜ66 3. Süre geçmek, bitmek, sona ermek. "*... gün aşar giderdi*." BE36

aşabil- 1. Aşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Fen Müdürü, bu ay, dedi, geçen ayın üretimini aşabilecek misin*?" MUR262 2. Aşmaya gücü

yetmek. "*Önüne çıkan denizi toprakmışçasına aşamasa bile vapurcuya yalvarsa, saklasa adam onu bir yerlere*." SBK90

aşağı 1. *a.* Bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı karşıtı. "*Sonra şaşkın, ürkek, aşağıya baktı*." YK98 2. *a.* Eğimli bir yerin daha alçak olan yeri. "*Sonra anacaddenin aşağılarındaki eve geldiler*." YD47 3. *a.* Bir yere göre daha alçak yerde bulunan. "*Aşağı kattaki kapıların topuzları, duvarların köşeleri, pencereler, bütün eşya canlanmış…*" AY164 4. *sf.* Değeri daha az. "*Herhâlde seksen liradan aşağı teklif yapmaz*." DE143 5. *sf.* Niteliği düşük, kötü. "*Zaman zaman belirttiğince, kimin karısından aşağıydı ki, onlardan daha kötü giyiniyordu*?" KT49 6. *sf.* Daha küçük, daha az. "*Kahvesinde Allah'a küfredildiği zamanki öfkesi, gözlerinin önünde karısına sataşıldığı zaman duyacağı öfkeden aşağı olmazdı*." KÜÇ10 7. *zf.* Aşağıya, yere doğru. "*Gözlerinden sızan yaşlar kara suratından aşağılara inerek ağlıyor, dert yanıyordu.*" KT181 **(...) aşağı (...) yukarı** bir kimsenin adının dilden düşürülmediğini, onun pek gözde olduğunu anlatan bir söz. "*Alaman aşağı, Alaman yukarı*." EVO64 **aşağı al-** devirmek, yıkmak. "*Façanı aşağı alıveririm*." YD228 **aşağı kalma-** herhangi bir nitelik bakımından geri olmamak. "*Koynunda filan büyütmediği hâlde, ondan aşağı kalmamak için, 'Ben de.' dedi*." SÇ214 **aşağı kurtarmaz** `bundan daha ucuza olmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Bi binlikten aşağı kurtarmaz ha*!" MM282 **aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık** iki karşıt ve aynı derecede sakıncalı durum karşısında karar verme zorluğunu anlatan bir söz. "*Aşağı tükür sakal, yukarı tükür bıyık...*" EKM49 **aşağıdan al-** sert konuşan bir kimseye yumuşak bir dil kullanmak, alttan almak. "*Öğretmen emeklisi, ilkin dördünden ayrılmış bu adamı, göbeği, kupon kumaştan elbisesi, zarif ayakkabılarıyla falan yükseköğrenimden geçmiş biri sanarak gene aşağıdan aldı.*" YD184

aşağı mahalle *a.* 1. Yüksek bir yerleşim bölgesine göre alçakta kalan yerleşim bölgesi. "*Aşağı mahallenin Sarı Kanaryalar'ıyla yaptıkları maçta kızmış, sağ açığa atıvermişti*." DK62 2. *argo* Hayat kadınlarının toplu olarak bulunduğu özel yönetimi bulunan işletme; genelev. "*Ne var aşağı mahalle çaçası*?" MM272

aşağı tabaka *a.* Halkın bilgisiz tabakası. "*Geldiğim hapishanede bilhassa şu şayanı esef manzaraya şahit oldum ki halk, yani aşağı tabaka, politika hem de yüksek politikayla meşgul oluyor*." GR17

aşağı yukarı *zf.* 1. Bir baştan bir başa. "*Sonra ellerini pantolon ceplerine sokarak güvertede, ölgün eylül güneşi altında aşağı yukarı dolaşmaya başladı*." YD121 2. Tama yakın, yaklaşık olarak. "*Ne türlü cevap geleceğini aşağı yukarı tahmin eden tepe saçları dökük mavi gözlü doktor, 'Demek, böyle söyledi*?' *dedi*." SAR50

aşağıla- Küçültücü davranışlarda bulunmak, hor görmek. "*Beybama, senin beybana sövdüler, bizi aşağıladılar mahalleliye karşı canımın içi*." ARK112

aşağılan- Aşağılık duruma düşürülmek. "*Ama önümde adamakıllı dövülür yahut aşağılanırsa…*" İDG44

aşağılanma *a.* Aşağılanmak durumu, tezellül. "*Nazan'ın felaketini o hazırlamıştı, yarın oğlunun orospu çocuğu diye aşağılanmasına da o sebep olacaktı*." EK288

aşağılık *sf.* Niteliği düşük, adi. "*Beni kimse piyasaya almaz arkadaş, ben dünyanın en aşağılık insanıyım*." CEM56

aşağılık duygusu *a.* Kişinin gerçeklere uyan veya uymayan sebeplerle, kendini yetersiz, yeteneksiz ve güçsüz görme duygusu, aşağılık hissi, aşağılık kompleksi. "*Hâlli mallılar ... aşağılık duygusu veren konuşmalarıyla her zaman haklı görünmüşlerdi*." KT252

aşama *a.* 1. Önem veya değer bakımından gitgide yükselen bir sıra basamakların her biri, rütbe, mertebe, paye. "*Bu eski fırın, şimdiki modern ekmek fabrikası sahibi de ulaştığı aşamayı yeter bulmamış*." GK101 2. Varılması istenen bir amaca doğru geçilmesi gerekli dönemlerden her biri, evre, basamak, adım, merhale. "*Yahut da filozoflaşmanın son aşaması...*" SM140

aşar (Ar.) *a.* Türkiye'de 1925 yılına kadar tarımsal ürünün onda biri oranında aynî olarak alınan vergi. "*Babam küçük bir aşar kâtibiydi*." OK26

aşarcı *a.* Aşar toplayan kişi. "*O aşarcınınki arkasından az mı atıp tutmuştu*?" DE127

aşçı *a.* Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse. "*Yusuf yerdekileri kaldırırken aşçı tekrar, hem de daha beter, gazaplı gazaplı bağırdı*." EKM9 **aşçı muşçu*** aşçı falan. "*Aşçıya muşçuya ne dimeye gidecekmişsiniz*?" BTÜ74

aşçıbaşı *a.* Bir lokanta veya evde yemek pişirmekle görevli kimse. "*Aşçıbaşı zaten sıcak*

mutfağı hamama çeviren maden kömürü ocağının önünde haşlanmışa dönmüştü.” EKM9

aşçılık *a.* Aşçının yaptığı iş. “*Madem kızının okumasını istiyorsun, tahtaya git, çamaşıra git, aşçılığa git*.” ÖE11

aşı *a.* Birtakım hastalıklara karşı bağışıklık sağlamak için vücuda verilen, o hastalığın mikrobuyla hazırlanmış eriyik. “*Yerli işçiler üzerinde aşı tesiri yaptılar.*” DE26

aşı boyalı *sf.* Aşı boyası renginde boyanmış. “*İçinde oturduğu şehrin bu birinci sınıf caddesindeki aşı boyalı konak, dededen kalmaydı*.” MM146

aşık *a.* Çift tırnaklı hayvanların ön dizlerinde bulunan bir eklem kemiği; aşık kemiği. “*Muzaffer Bey'le aşık atacak değildi*.” VV161 **aşığı cuk otur-** işi çok olumlu bir biçim almak. VV26 **aşık at-** 1. yarış etmek, yarışmak. “*Seninle aşık atamam ben Yunus Usta*.” BTÜ28 2. boy ölçüşmek. “*Muzaffer Bey'le aşık atacak değildi*.” VV161

âşık (Ar.) *a.* 1. Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse. “*Çünkü İstanbul'a, İstanbul'un başıboşluğuna, bu uzak yerde kolay kolay bulunamayacak olan özgürlüğüne âşıktı o*.” İDG45 2. Birbirini seven bir çiftten kadına oranla genellikle erkeğe verilen ad. “*Âşıktı, hem de iliklerine kadar*.” DK125 3. *öz.* Bir lakap. “*Dolmuş durağında Âşık Semiha'nınki bekliyordu*.” KK146 **âşık et-** birinin kendisine bağlanmasını, kendisini sevmesini sağlamak. “*Kızı kendime âşık ettim*!” YD131 **âşık ol-** sevmek, tutulmak. “*Demek Kamuran, âdeti üzere Zühal'e âşık olmuştu*?” İDG62

âşıkane (Ar. ʿāşiḳ + Far. -āne) *zf.* Âşığa yaraşır bir biçimde. “*Gözlerinin içine hep o bilmem hangi filmin sinir jönü gibi âşıkane bakıyor*.” BFV215

âşıklı *sf.* Çok seven, düşkün, tutkun. “*Ben para pul, mal mülk âşıklısı değilim*.” EB169

âşıklık *a.* Âşık olanın durumu. “*... âşıklık kötü şeydir, bilirim*.” GAV138

aşıl- Aşma işine konu olmak. “*Efendi Mansur'un Yenilmez Coni maharetiyle aşıldı, kenar mahallenin tozlu yollarına düşüldü*.” SAR61

aşıla- Birtakım düşünce veya duyguları başkasına benimsetmek, telkin etmek, etkilemek. “*Kitap okuma sevgisini aşılayacaktı ona*.” VV135

aşılama *a.* Aşılamak işi, telkih. “*Çocuklara şaşılacak bir tarih sevgisi aşılamasını bilen, tatlı dilli biri*.” DK251

aşılan- Aşılama işine konu olmak. “*Bizim yerli işçiler de onlara bakarak iyice aşılandılar*.” KT136

aşın- 1. Birbirine sürtünerek incelmek. “*Tel gücüler aşınıyor, aşınan tel gücüler de iplikleri zedeleyip koparıyor*.” CEM32 2. Eskimek, yıpranmak. “*Yağmur yiye, güneşte kuruyup çatlaya, fırtınalara göğüs gere aşınmış, öne kaykılmış, bütün tahtaları çürümüştü*.” CEM64

aşındır- Bir yere çok gidip gelmek. “*Ismarıççıların bacısı diye diye konağımızın eşiğini aşındırsalar kötü mü*?” EVO150

aşındırıcı *sf.* Madenleri elektriksel, kimyasal veya mekanik yollarla aşındıran, korozif. “*Malum a, zımpara tozu aşındırıcıdır*.” CEM32

aşır- 1. Yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden diğer yanına geçirmek. “*Zeynel alışkın ellerle kavrayıp patozun ağzındaki Şamdin'e aşırdı*.” BTÜ244 2. *argo* Çalmak, çalıp götürmek, araklamak. “*Berbat, Kaptan'dan aşırdığı Köylü paketlerinden birini çıkardı*.” YK55 3. Tehlike içinde bulunan bir şeyi acele kaçırmak. “*Sadi Bey, karısı, kızı, iki oğlu korkudan tiril tiril titreyen yalınayaklı ihtiyarı Sadi Bey'in alt kattaki odasına aşırırlarken karısı dışardan kapıyı kuvvetli kuvvetli vuruyordu*.” EB213

aşırı 1. *sf.* Alışılan veya dayanılabilen dereceden çok daha fazla, taşkın. “*Yalnız Bobi'yi görünce aşırı heyecanlarla fırlıyor, ellerine sarılıyordu*.” YK93 2. *sf.* Bir şeye gereğinden çok fazla bağlanan, önem veren, müfrit, ekstrem. “*Beriki hep saygıda aşırı hâliyle elleri göğüs hizasında kavuşuk, gösterilen yere yarım oturdu*.” GR24 3. *sf.* Gereğinden fazla, çok. “*Erkeklere karşı aşırı düşkünlüğü bir yana, ... çileden çıkardığı erkekleri tatlı tatlı soymasını gayet iyi bilirdi*.” BTÜ125 4. *zf.* Ötede, ötesinde. “*Gittiği yerler dağ aşırı yerlerdi*.” EK155 5. *zf.* Gereğinden fazla olarak, çokça. “*Kaya Ali bu kadarını aşırı bularak çıkıştı*.” YK71

aşırıl- Aşırma işine konu olmak. “*Bir sabah vakti Haliç Feneri kıyılarında yarı baygın, kanlar içinde bulunup Atina'ya mı aşırıldı*?” DHV260

aşırılaş- Aşırı duruma gelmek. “*Patırtının*

aşırılaştığı sıra Klara sahneye rüzgâr gibi fırlar..." GR181

aşırılık *a*. Aşırı olma durumu. "*Onun için üstünün davranış ve sözlerinde hiçbir aşırılık bulmamalı, saygıda kusur etmemeliydi*." MUR182

aşırma *a*. Özellikle para aşırma, aşırtı, ihtilas. "*Kerhanecide zimmet, rüşvet, yalan söyleme, aşırma…*" ARK49

aşifte* *a.* Aşüfte. "*Haberin var mı aktarın küçük aşiftesinden*?" BK312

aşiftelik *a*. Aşüfte olma durumu; kokotluk. "*Gözüne apartman sahibinin kızı ilişti, kızın aşifteliğini hatırladı*." GR122

aşikâr (Far.) *sf*. Açık, apaçık, belli, meydanda. "*Gün gibi aşikâr efendim*." BFV199 **aşikâr et-** belli etmek, ortaya çıkarmak, belirginleştirmek. "*Ezici bir işten sonra kavuşulan hürriyetin bütün sevinç ve ferahlığını aşikâr eden yüzleriyle dağılıyor.*" EKM14

aşikâre (Far.) *zf.* Açıkça, belli ederek, saklamadan. "*Ben aşikâre, onlar gizli*!" HÇ248

aşina (Far.) *sf*. Bildik, tanıdık. "*... orta şekerliyi söylemiş, on birlikten de bir tane yakmıştım ki, eski bir aşina, altmışlık bir baba dostu kahveden içeri girdi*." YYB127

aşinalık *a.* Birbirini bilme, tanıma, tanışıklık. "*Kapı tahtalarıyla aşinalığımız var*." BE76

aşiret (Ar.) *a.* Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, oymak. "*Bir aşiret reisinin oğlu*." TD111

aşk (Ar.) *a.* Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi, sevda, amor. "*Sadece aşk düşünüp aşk yaşadığımız saatler…*" AY103 **aşk maşk*** aşk falan. "*Aşk maşk vız gelirdi*." SUÇ32 **aşk olsun** 1. beğenilmeyecek bir davranış, bir tutum karşısında kınama, sitem bildiren söz. "*Aşk olsun komşum*!" DK56 2. `aferin, helal olsun` anlamında bir davranışın, bir tutumun çok beğenildiğini bildiren söz. "*Aşk olsun avrada*!" KAÇ184 **aşka düş-** âşık olmak. "*Menteşeli Menteşeli, deli oldum aşka düşeli*." OK17 **aşka gel-** bir şeyi yapmak için büyük bir istek duymak, coşmak, coşkunluk göstermek. "*İbrahim cilaya, yani aşka gelmiş, bağlamanın tellerini koparmış, sonra da bağlamayı koğuş betonunda parçalamıştı*." VV404 **aşkın gözü kördür** "kendisini aşka kaptıran kimse, sevgilisinin kusurlarını görmediği gibi çevresinde olup bitenlerle de ilgilenmez" anlamında kullanılan bir söz. "*İskender kalktı, odadan çıkmadan önce mırıldandı: Aşkın gözü kördür*." EB220

aşk meşk* (Ar.) *a*. Aşk. "*Aşk meşk, bu şimdi dünyayı tozpembe görüyor*." ARK18

Aşk Rüyası* *öz. a.* Rus yazar Maksim Gorki tarafından yazılan öykü türündeki eser. "*Beriki, elinde tuttuğu beyaz bir kitabı, Maksim Gorki'den çevrilmiş Aşk Rüyası isimli kitabı uzatarak…*" EKM151

aşket-* Hızla vurmak (tokat, tekme vb.). "*Bir tokat aşkettim, eh*!" VV151

Aşk-ı Memnu* *öz. a.* Halid Ziya Uşaklıgil tarafından yazılan roman. "*Aşk-ı Memnu'lar, Zavallı Necdet'lerden süzülüp çıkmış sanki*." KK209

aşkın *sf.* 1. Belli bir süreyi aşmış, ötesine geçmiş. "*Kadın otuz beşini aşkın olmalıydı*." BE66 2. Çok, fazla. "*İhtiyar kâtip başörtüsü, önlüğü, süpürgesi ve işi başından aşkın hamarat bir ev kadını telaşıyla koltukların yerlerini değiştirir, tozlarını alırken söylenirdi*." SM135

aşksız *zf*. Aşk olmadan, aşk olmaksızın. "*Neden depodaki aşkı, bol aylığı bırakıp buranın aşksız, daha az maaşlı sıkıntısına katlanıyorsunuz*?" BFV272

aşlama (Der.) *a*. Meyan kökü şurubu. "*Şimdi serin dükkânında olsa, iyi kötü iş miş, kahvenin birini bitirip birini söylese, sonra da sıra buzlu aşlama, limonata, vişneye gelse...*" EVO219

aşlamacı (Der.) *a*. Aşlama satan. "*... aşlamacı denilen meyan kökü şerbetçisi, ayrancı, kerusa denilen fayton sürücüleri, şoförler, bar garsonları, hatta allı, yeşilli, morlu, sarılı bar kızları ile bu biçim konuştu*." MUR389

aşma *a.* Aşmak işi. "*Buna bilhassa Haldun dikkat etmiş, sınırı aşmamaya kendini zorlamıştı*." EK354

aşna fışna *a*. Aşna fişne. "*İşte şendulun sebze halindeki kaba saba kabzımalla aşna fışnası, daha doğrusu bu yontulmamış adama düşüşü bundandı*." GK105

aşna fişne *a.* Gizli dostluk. "*Demek, bunca dikkatine karşılık, kız gene de İstanbul'dan buraya film çevirmek için gelmiş bir sinemacıyla aşna fişneydi*?" YD132

aşocağı *a*. Yemeğin pişirilip yoksullara dağıtıldığı yer. "*Kızılay aşocağından karınlarını doyuranlar...*" EB79

aşsız* *zf*. Aş olmadan. "*Epmeksiz, aşsız kalınır amma dinsiz iymansız kalınır mı, abooo*!" ÜÇK533

aşure (Ar.) *a*. Buğday, nohut vb. tanelerle kuru yemişlerin bir arada şekerle kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü, alaca aş. "*Börekleri de vardır belki, belki de aşureleri*!" KP60

aşüfte (Far.) *a*. Oynak, açık saçık kadın, kokot. "*Kız, diyordu, kız aşüfte*!" YD193

at *a*. Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, beygir, düldül. "*Eşekten büyük at, attan büyük deve, deveden büyük fil vardı*." MM167 **at binenin, kılıç kuşananın** `her şey, onu gereği gibi kullanmasını bilene yakışır` anlamında kullanılan bir söz. "*At binenin, kılıç kuşananındı*." HÇ220 **at gibi** vücudu iri yarı olan (kadın). "*Ciğeri beş para etmezlerin kızları at gibi at gibiydi…*" KT221 **at oynat-** bildiği ve istediği gibi davranmak. "*... polis tehdit etmiş, yumruğunun gücünü deneyecek muhalif aramış, karaborsada at oynatmış biri*." DHV256 **atı alan Üsküdar'ı geçti** fırsatın kaçırılıp artık yapılacak bir şeyin kalmadığını anlatan bir söz. "*O günden sonra atı alan Üsküdar'ı geçmişti*." ÖE52 **atın ölümü arpadan olsun** `çok sevilen bir şey yapılırken veya sevilen bir yiyecek yenilirken sonuç kötü de olsa zor veya kötü şeylere katlanılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Atın ölümü arpadan olsunmuş*." BFV30 **atla deve değil** altından kalkılamayacak kadar önemli değil. "*Sermaye atla deve değil oğlum*." EVO107 **attan inip eşeğe bin-** bulunduğu önemli görevden daha aşağı bir göreve alınmak. "*Bu bir hastalıktır. Attan inip eşeğe binenlerin, ... hastalığı*." AY172

at- 1. Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak. "*Demek pencerenize taş attılar*?" EB91 2. Bir şeyi yere doğru bırakmak. "*Allah insana gökten atmaz parayı*." EK374 3. Koymak. "*Çayına şekerleri attı*." EB36 4. Uzatmak. "*Yemeğe kaşık atmamıştı henüz*." DE63 5. Bir yerden başka bir yere taşımak. "*Niyetim birkaç çorap makinesi alıp eve atmak*!" EK216 6. Terk etmek. "Kocamı, beni kaldırıp attığı hâlde hâlâ unutamadım." ARK184 7. Kovmak, dışarıya çıkarmak, ilgisini kesip uzaklaştırmak. "*Kovacağum, atacağum işten*!" BTÜ143 8. İstenilmeyen bir şeyi kendi malı olmaktan çıkarmak. "*Mektubu yırttı, pencereden dışarı attı*." SAR102 9. Çıkarmak, dışarıya vermek. "*Ağlayınca zehrini dışarı atarmış*." ÜÇK349 10. Yapışık olduğu yerden ayrılmak. "*Yenleri patlak kocaman postallarım, kıçı kabaca yamalı kısa pantolonum, havını atmış, rengini çoktan yitirmiş koyu gri kasketim…*" KK91 11. Sıkıntı dolayısıyla giyilen bir şeyi çıkarmak. "*Baba Ferhat küfrederek gömleğini attı, paçaları düğmeli uzun donunu çemirledi*." EKM74 12. Göndermek, yollamak. "*Kız mektup atacaktı ona*! OK51 13. *argo* Söylemek. "*Barba'nın şaraphanesinde kafaları çekip sakin geceleri cayır cayır yaktığımız türküler atardık dünyaya*." ARK247 14. *argo* Yalan veya abartmalı bir söz söylemek. "*Filiz attı*." BFV191 15. İçki içmek. "*Birer tek daha attılar*." GAV133 16. Top, tüfek vb. silahları patlatmak. "*Değil Mıstık'ın avucuyla kapıya vurması, top atsalar, yer yerinden oynasa, kıyametler kopsa vız gelecekti*." MM98 17. *argo* Götürmek. "*Bir yerimiz olmalı da karı kancığı oraya atmalıyız*." KT133 18. Yapılmış kötü bir işi birine yüklemek. "*Herkes suçu senin üstüne atmış sonunda*!" KAÇ160 19. Örtmek. "*Zehra'nın üstüne bir çul atıp avluya çıktık*." EKM34 20. Kurşun, gülle, ok vb. şeyleri hedefe fırlatmak. "*Haçan büyüyecek, kurşun atacaklar düşmana, kurşun*!" MUR8 21. Sille, tokat vurmak. "*Bir tokat attım, şaşırdı enayi*." ARK226 22. Kalp, nabız vurmak, çarpmak. "*Genç kadının kalbi hızlı hızlı atıyordu*." KT194 23. Bir kimsenin ilişiğini kesmek. "*Çünkü bir sürü dokumacıyı işten attılar*." AY114 24. Rastgele bir kenara koymak. "*Küçük oğul koltuğundaki bir tutam merteği bir kenara attıktan sonra 'Dut dalı bunlar.' dedi*." EVO151 25. Solmak (renk). "*Sıcaktan göğün mavisi bile rengini atmış, soluklaşmıştı*." BTÜ234 **atıp tut-** bir kimse veya bir şey için kötü konuşmak. "*Size atıp tuttu*." BFV225 **atsan atılmaz, satsan satılmaz** işe yaramadığı veya sıkıntı verdiği hâlde vazgeçilemeyen şeyler ve kimseler için söylenen bir söz. "*Baban, kardaşların. Atsan atılmaz, satsan satılmaz*!" GK270 **attığı attık tuttuğu tuttuk*** yaptığı her iş herkesçe kabul gören kimseleri anlatmak için söylenen bir söz. "*Altında renk renk hususi, sırtında vizon, astragan ya da pelüş manto, attığın attık, tuttuğun tuttuk...*" BFV223 **attığı taş istediği kuşu vurma-*** istediği olmamak, amacına ulaşamamak. "*İnsanın attığı taş istediği kuşu vurmuyor ki*." EK338 **attığı tırnak kadar olama-** bir kimse, sözü edilenden daha değersiz olmak. "*Sen Haldun'un kesip attığı tırnak kadar bile olamazsın anladın mı*?" İDG63

at arabası *a*. Çeşitli yükleri taşımak için kullanılan, dört tekerlekli, at koşulmuş taşıt. "*Önünden dolmuşların, yüklü kamyonlarla at arabalarının, insanların akıp durduğu pencere önündeki masaya geçiyorum*." KP91

at sineği *a.* Çift kanatlılardan, uzunluğu 8 milimetre kadar olan, kanatları büyük ve küt, at, sığır ve domuzların bacak ve kuyruk aralarında yaşayan, eklem bacaklı bir tür sinek. "*Hâlâ at sinekleri vızıltılarla uçuşuyor, havası ılık ılık gübre kokuyordu*." EK360

ata *a.* 1. Büyükbabadan başlayarak geriye doğru atalardan her biri; baba, dede, cet. "*Ustamsın, büyüğümsün, atamsın*." BTÜ140 2. Kişinin geçmişte yaşamış olan büyükleri. "*Orta Asya'dan itibaren tarihimizi hatırlattı ve atalarımıza dair müthiş bir söyleve başladı*." AY186

atabil- 1. Atma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Her an atabilirler kuyruğumdan tutup*." DK24 2. Atmaya gücü yetmek. "*Kim atabilirdi*?" KT368 3. Atma becerisi bulunmak. "*Lakin ne kuvvetli şut atabilir ne iyi çalım yapar…*" BE78

Ataççа* *sf.* Nurullah Ataç'a özgü, Nurulah Ataç'ı hatırlatan (söz). "*Gazetelerden pek çoğuyla kitapçılar, hatta okuyuculardan çoğu yadırgar, böyle Ataççа tilciklere para vermez, okumaktan kaçınırlar mı*?" BFV245

atak (I) *sf.* 1. Düşüncesizce her işe atılan, cüretkâr. "*Adam belki de bu ataktan hoşlanır, birer iş verirdi*." DE186 2. Çevik, hareketli. "*Kıta hizmetinde gerek subay, gerek erlerinin atak, gözlerini budaktan sakınmaz kişiler olmalarını ister, böylelerini çok severdi*." DE186

atak (II) (Fr.) *a.* Saldırı, saldırış, hücum, hamle, akın. "*Komik'ten ötürü gülüverdiğini söyleyince Osman'ın bütün iradesi eridi ve ani bir atakla, havaya tabanca sıkarak kaçmaya başladı*." KY224 **atak yap-** akın yapmak, atılım yapmak. "*Hamza ani bir atak yaptı, Reşit önledi*." VV369

ataklaş-* Atak duruma gelmek. "*Sarhoşluğu birden artmıştı ama bu, yılışık bir sarhoşluk değil, tam tersi, alabildiğine ataklaşmıştı*." VV325

ataklık *a.* Atak olanın durumu veya atak bir biçimde yapılan iş, davranış, cüret. "*Bir cesaret, bir ataklık geliyor ki sorma*!" DE193

atalet (Ar.) *a.* Tembel olma durumu; tembellik. "*Tansiyon, kabız, kalınbağırsak ataleti, apandisit şüphesi, arter sikloroz...*" GR124

atan- Bir göreve getirilmek, tayin edilmek. "*... babacan bir komiserin önayak olmasıyla mahalle bekçiliğine atandı*." MUR16

Ataryemez* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Gurbet Kuşları" adlı romanında geçen bir futbol takımı adı. "*Pazar günü öğleden önce, saat onda kupa maçları vardı Ataryemez'le*." GK303

Ataryemezli* *sf.* Ataryemez futbol takımında oynayan oyuncu. "*Ataryemezliler zaten çok kırıcıydılar*." GK305

atasözü *a.* Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbımesel. "*Meşhur atasözüdür*." MM106

Atatürk* *öz. a.* Türk asker, devlet adamı, Türk Kurtuluş Savaşı'nın başkomutanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı (1881-1938). "*Atatürk'ün ruhu öbür partiye geçmişti*!" HÇ255

Atatürk Anıtı* *öz. a.* İstanbul, Taksim Meydanı'nda bulunan anıt. "*Atatürk Anıtı, daha gerilerde İnönü Gezisi*." KY185

Atatürk Bulvarı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir bulvar. "*Çıkar Atatürk Bulvarı'na*." ÖE44

Atatürk Köprüsü* *öz. a.* İstanbul'da tarihî yarımadayı Beyoğlu yakasına bağlayan bir köprü. "*Atatürk Köprüsü'nün altından geçmiş, duman dumandı*." SÇ85

Atatürk Parkı* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir park. "*... kolunda karısı, tutacaktı Adanalılar gibi Atatürk Parkı, Demirköprü'nün yolunu*." EVO298

Atatürkçü *sf.* Atatürkçülük yanlısı, Kemalist. "*En çok da Atatürk ve Atatürkçülere verir veriştirir*." YD198

Atatürkçülük *öz. a.* Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarından kaynaklanan, Türk Devleti'nin bağımsızlık ve bütünlüğünü, millî egemenliğini, kişi özgürlüğünü, çağdaş olmayı amaçlayan, akla, bilime ve gerçeğe dayanan, evrensel ağırlıklı, geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünü, Kemalistlik, Kemalizm. "*Derken bir 27 Mayıs, haydi gene Atatürkçülük, işler yeniden tepetaklak*." YD20

atavik (Fr.) *sf.* Atacılıkla ilgili. "*İçimizdeki ben, anlıyorum, atavik bir şey.*" BFV245

atbaşı *a.* Eşit, birlikte, başa baş. "*Birdenbire hatırlıyorum ki, onunla atbaşı gitmeye hakkım yok.*" AY156 **atbaşı git-** eşit durumda olmak. "*Atbaşı gidiyoruz*." AY156

Atebrin* *öz. a*. Sıtma tedavisinde kullanılan bir ilaç. "*Sarı Atebrin hapları…*" BTÜ291

ateş (Far.) *a.* 1. Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr. "*Çalı çırpı toplamış, ateş yakmışlardı*." SÇ175 2. Tutuşmuş olan cisim. "*La havle vela kuvveteler, aliyyülazimler mangal ateşiyle ısınmış odalardaki ev halkını kaygılı kaygılı bakıştırır*." DHV257 3. Genellikle hastalık etkisiyle artan vücut sıcaklığı, kızdırma. "*Nasıl olacam yavrum, bütün gece ateş, ter, üşüme*!" EVO263 4. Öfke, hırs, hınç. "*Adamın gözlerindeki ateş, ellerindeki telaş adamakıllı artmıştı*." KY178 5. Patlayıcı silahların atılması. "*Su varillerinin arkasından nişan aldı, iki el ateş*." BTÜ178 6. Büyük üzüntü, acı. "*Amma benim, ille benim ciğerime bir avuç ateş atıp gideceksin*." EK171 7. Isıtmak, pişirmek için kullanılan yer veya araç. "*Virjin cezveyi ateşten çekti, kahveyi fincanlara döktü*." BE69 8. *öz*. Bir lakap. "*Paydoslarda Ateş Ali'yle oynuyoruz*." GR84 **ateş al-** 1. yanmak, tutuşmak. "*Yoldan gelip geçenler, daha çok da dükkânları önündeki esnaf ateş almış ispirto gibi ilgilenerek kasketlerini çıkarıyor, onu yerlere kadar eğilerek selamlıyorlardı*." MM163 2. öfkelenmek. "*Birden ateş aldın*?" BTÜ221 3. telaşlanmak, heyecanlanmak. "*Birden ateş aldın*!" SM205 **ateş bacayı sar-** bir olay, önüne geçilemez, tehlikeli bir durum almak. "*Çünkü ateş adamakıllı bacayı sarmış*." EB208 **ateş bas-** kızarmak, sıkılıp başına kan yürümek. "*Kadın ateş basmışçasına irkildi*." KAÇ166 **ateş et-** ateşli silahlarla mermi atmak. "*Davetlilerin çığlığı, telaşı arasında tabancasını Necmi'ye doğrulttu, ateş etti*." OK89 **ateş gibi** 1. çok sıcak. "*Ateş gibiydi adamın eli*." SBK267 2. zeki, çalışkan ve becerikli. "*Sağda solda kunduracı kalfalığı üzerine iş ararken rastlantı, karşısına ateş gibi bir Ermeni çocuğu çıkardı*." EVO12 **ateş gibi yan-** ateşi yükselmek. "*Cemile … ağabeyinin ateş gibi yanan, terli alnına avucunu koydu*." CEM78 **ateş kesil-** çok kızgın davranışlarda bulunmak, ateş püskürmek. "*Kara bıyıklı ateş kesilir*." SÇ75 **ateş olmayan yerden duman tütmez** küçük de olsa birtakım belirtilerin önemli olaylara işaret olduğunu anlatan bir söz. "*Ateş olmayan yerde duman tütmez*!" KP88 **ateş olsa cürmü kadar yer yakar** hasmın pek önemsenmediğini anlatan bir söz. "*Ateş olsa cürmü kadar yer yakar be*." DK69 **ateş püskür-** çok öfkeli olmak. "*Haminnem ateş püskürdü*." ÖE89 **ateşe tut-** az ısıtmak. "*Babası, annesi, kardeşlerinden sonra arkadaşlarını da gücendirmek Avare'nin işine gelmediği için, ateşe tutulmuş balmumu gibi yumuşayıvermişti*." DK143 **ateşe ver-** bir yeri kasten yakmak, kundak sokmak. "*Çiftliğini ateşe verip keyfettiği kadınlarla birlikte cayır cayır yakmalı, diye söyleniyorlardı*." VV272 **ateşi düş-** hastanın ateşi geçmek veya azalmak. "*Her şeyden önce ateşin düşmesi gerekliydi*." MUR347 **ateşi yüksel-** hasta vücut ısısı olağandan çok artmak. "*Bütün gün güneşin altında zırıl zırıl terler, üstüne soğuk su yahut şerbet içer, boğaz olur, ateşi yükselir, bütün gece uyuyamaz*." SUÇ117 **ateşine yan-** bir kimse yüzünden zarara uğramak. "*Ateşine yanalım bakalım*!" GK252 **ateşle barut bir yerde durmaz** `kızla erkeğin baş başa yalnız kalmaları kötü sonuçlar doğurabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Ateşle barut yan yana durur mu?*" YD210 **ateşler içinde yan-** hasta çok ateşli bir durumda olmak. "*Ateşler içinde yanıyordu*." EK261

ateş kırmızısı *sf*. Bu renkte olan. "*Ateş kırmızısı dudaklar lafı âdeta kaptı*." EB79

ateş pahası *sf*. Çok pahalı. "*Her şey ateş pahası*." DHV291

ateş parçası *sf*. 1. Çok canlı, hareketli, becerikli, çalışkan. "*Demek onlar da tıpkı bizler gibi, devirlerinin ele avuca sığmaz ateş parçalarıydılar*." ARK50 2. Dikkat çekici, göz alıcı, parlak, canlı. "*Genç kadın ateş parçasıydı sanki*." İDG67

ateşböceği *a*. Kın kanatlılardan, karanlıkta ışıldama özelliği olan böcek, yıldız böceği, yıldız kurdu. "*Topal Eskici'nin sigarası, yanıp sönen ateşböceğini hatırlatıyordu*." EVO193

ateşçi *a*. Fabrika, vapur, lokomotif vb. ateşle işleyen yerlerde ocaklara kömür atıp ateşin sürekli yanmasını sağlayan kimse, kazancı, ocakçı. "*Dış seferlere işleyen vapurlardan birine kâtip mi olur, lostromo mu; yoksa bulaşıkçı, ateşçi, ne olursa olsun, atlar gider Avrupa ya da Amerika'ya*." EB66

ateşle- 1. Tutuşturmak, yakmak. "*Kaptan, kendi kibritini çıkardı ağır ağır; ağır ağır çaktı; ağır ağır ateşledi*." YK67 2. Top, tüfek vb. patlayıcı maddeleri patlatmak. "*Ona tabancasını çevirmek belki kabildi ama tetiği çekip ateşlemek*?" SM289

ateşleme *a*. Ateşlemek işi. "*Doğrulup ateşlemesi bir oldu*." KT376

ateşlen- 1. Ateşleme işine konu olmak. "*Hemen ateşlenerek başlandı duman edilmeye*." YK55 2. Coşmak, kızışmak, şiddetlenmek. "*Erdal yokken böyle ateşlenip cilvelenmeden ağır uslu konuşuyordu*." EB78

ateşleyebil- Ateşleme ihtimali veya imkânı

bulunmak. "*Onu kendi beynine çevirip düştüğü zilletin alçaklığından kurtulmak için ateşleyebilecek miydi*?" KY74

a**teşli** *sf*. 1. Heyecanlı, coşkulu. "*Fakat şair Nâzım fevkalade pervasız ve ateşli konuşan, hiç kimseden, bilhassa hükümet adamlarından zerre kadar çekinmeyen bir insan tesiri yapıyordu onun üstünde*." EKM156 2. Cinsel istekleri güçlü olan. "*Niye olacak, kadın ateşli, adam moruk*!" GR154

ateşli ateşli *zf*. Yoğun ve heyecanlı bir biçimde. "*Az ötedeki tahta sırada ateşli ateşli çekişen atkuyruğu saçlı kızlar, çeşitli fakültelerin kızları dönüp baktılar*." EB151

Ateşspor* *öz. a*. Küçücük adlı öykü kitabında geçen bir futbol kulübü adı. "*Ateşspor'un elliliğine fit olmaktansa asılırdı Ayten'e*." KÜÇ11

Ateşsporlu* *a*. Ateşspor kulübünde oynayan oyuncu. "*Topu iki metreden boş kaleye sokamayışını, mahsustan atmadım size diye yutturmuştu Ateşsporlulara*." KÜÇ34

atı atıver-* Atıvermek. "*Etini vara yoğa bükü büküveren, tenhalarda şamarı atı atıveren akraba karıları…*" KT93

atıcı *sf*. İyi nişan alan, attığını vuran (kimse). "*İyi atıcıydı*." KY44

Atıf Yılmaz* *öz. a.* Türk film yönetmeni, yapımcı, senarist ve akademisyen (1925-2006). "*Memduh Ün, Atıf Yılmaz, Lütfü Akad, Metin Erksan...*" YD120

atıl- 1. Atma işine konu olmak. "*Pencereye taş atıldı gibi oldu Ayşe Abla, korktum*!" EB82 2. Saldırmak, hücum etmek. "*Yeniden atıldı üzerine*." EB205 3. Bir şeye doğru birden gitmek, birden bir davranışta bulunmak. "*Cevdet çevik bir davranışla bizimkinin üstüne atıldı*." KK258 4. Bir yerden, görevden veya işten uzaklaştırılmak. "*İşlerinden atılanlarınsa ağızlarını bıçak açmıyor, yüzlerinden düşen bin parça oluyordu*." CEM154 5. Başlamak. "*Yarın hayata atılacaksın*." EB151

atılabil- Atılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bana hırsızlık teklif edilebilir, iftira atılabilir, karısına sulanılabilir*!" DE151

atılganlık *a.* Atılgan olma durumu, cesaret. "*Atılganlık her zaman iyi değil*." CEM53

atılı *sf*. Atılmış, ertelenmiş, tehirli. "*Odanın bu yanındaki tahta sandığın üzerine atılı elbisesine gitti*." SUÇ118

atılın-* Atılma işi yapılmak. "*Kızın üstüne canavar gibi atılınmaz*!" HÇ29

atılınabil-* Atılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Atılınabilir mi hiç*?" ÇK73

atılış *a.* Atılmak işi. "*Kadın çılgın bir atılışla Müfettişler Müfettişi'nin boynuna sarıldı*." ÜÇK389

atılıver- Ansızın, çabucak atılmak. "*Yakalanıverecek, bileklerine kelepçe takılıp hapse atılıverecek gibi geliyordu*." MM234

atılma *a.* Atılmak işi. "*Geceleri belki de sandık odasında yatıp kalkıyor, günün birinde kolundan tutulup atılmanın korkusu içinde kurudukça kuruyordu*." EK142

atış *a.* Atmak işi. "*Liseye adımını atışından itibaren, kendini herkese sevdirmişti*." İDG30 2. Kalp veya nabzın vuruşu, çarpışı. "*Kalbinin atışlarını duyuyordu Nuran nerdeyse*." KY181

atış- Tartışmak. "*Sürmeli gözleri, rastıklı kaşları, şeytan yüzüyle öyle bir kinle bakıyordu ki, sanki karşısındaymış da atışıyorlardı*." EK92

atışma *a.* Atışmak işi. "*Ufacık, aslında hiç de önemli olmayan bir atışma aileyi bölüyordu demek*?" EVO283

atıştır- Acele olarak yemek veya içmek. "*İkisi de arkalarından atlı geliyormuşçasına soluk soluğa atıştırıyorlardı*." ÜÇK362

atıştırma *a*. Atıştırmak işi. "*Bizimki, buyura falan gerek duymadan, yanaşıyor, başlıyordu atıştırmaya*." AY122

atıver- Ansızın, çabucak atmak. "*Başlarının bir davranışıyla alınlarındaki kâküllerini arkaya atıveren kızların çapkın kahkahaları...*" SÇ65

atik *sf*. Çabuk davranan, çevik. "*O giderken Berbat daha atik davranıp ondan önce geldi ona*." YK14

Atikali* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Ordan dikine doğrul Edirnekapı'ya, vur Atikali, Yavuzselim, annadın mı*?" ÖE22

Atina* *öz. a.* Yunanistan'ın başkenti. "*Kızı Atina'ya tüydürmüşlerdi*!" GAV138

Atina Üniversitesi* *öz. a*. 1837 yılında Atina'da kurulan Yunanistan devlet üniversitesi. "*Diyor*

ki, ben diyor, Atina Üniversitesi'ni bitirip babam gibi doktor olacağım.” SUÇ54

atiyye* (Ar.) *a.* Hediye. “*Atiyye ne demek moruk*?” ARK178

atkestanesi *a.* Bu ağacın kestaneye benzeyen yemişi. “*Şimdi aşçıbaşı iri bir atkestanesini hatırlatan adam, az evvel kendi önünde el ovalayan meydancı Mustafa gibi küçülerek başgardiyana durumu anlattı*.” YYB69

atkı *a.* Soğuğa karşı omuzlara, başa, sırta veya boyna alınan örtü, bürgü. “*Ev sahibinin karısı hemen her zaman yün örgüler örer, omuzunda siyah atkısı…*” BE10

atkılı *sf.* Atkısı olan. “*Annem dedi ki, yazın kızkoma üstten atkılı beyaz sandal alacağım, dedi*.” ÇK82

atkuyruğu *a.* Genç kızların saçlarını başlarının arkasına toplayarak uç bölümünü kaldırıp serbest bıraktıkları saç biçimi. “*Ellerinde dondurmalarla atkuyruğu saçlı genç kızlar, kadınlar üniversiteli, başıboş gençler...*” BFV232

atla- 1. Bir engeli sıçrayarak veya fırlayarak aşmak. “*Hidayet'in oğlu hendeğin karşısına atladı*.” BTÜ315 2. Yüksek bir yerden alçak bir yere, ayaküstü gelecek bir biçimde kendini bırakmak. “*Irgatbaşı ikisini de son sefer gözden geçirip yere atladı*.” BTÜ345 3. Binmek. “*Sanki bütün vidaları laçka hantal bir halk otobüsü, atladı*.” BFV214 4. İnmek. “*İsmail Efendi içini kemiren kurtla arabadan atladı*.” GR54 5. Yanılmak, aldanmak. “*Hırtsa atlamamıştı. Telefon konuşmasından huylanmış, işi çakmıştı*.” GR130

atlama *a.* Atlamak işi. “*Kocasına kendini sevdirmesi, eskiden olduğu gibi, yalnız kaldıkları zaman her fırsatta üzerine azgın boğa gibi atlamasını nasıl sağlamalıydı*?” DE169

atlama taşı *a.* Bir güçlüğü, bir engeli aşmak üzere kullanılan kişi veya araç. “*Şaşı karı, Nedim Ağa falan atlama taşıydı*.” KT360 **atlama taşı yap-** daha iyi bir yere geçmek için bir durumu veya bir kimseyi araç olarak kullanmak. “*Yoksa milletvekilliğini de bir atlama taşı yapıp...*” ÜÇK452

atlanıl- Atlanmak. “*Anında ranzalardan betona atlanıldı*.” HÇ352

Atlantik* *öz. a.* Atlas Okyanusu. “*Atlantik, göz alabildiğine Atlantik…*” SÇ59

Atlantik Okyanusu* *öz. a.* Atlas Okyanusu. “*Altımız Atlantik Okyanusu*.” BFV159

atlas (Ar.) *a.* Yüzü parlak, sık dokunmuş bir ipekli kumaş türü, saten. “*Zeliha'nın aklından beyaz pirinç demirleri pırıl pırıl kocaman bir karyola, atlas yüzlü yorgan…*” EVO277

Atlas Linguistique* *öz. a.* 1902 ve 1910 yılları arasında Jules Gilliéron ve Edmond Edmont tarafından 13 cilt olarak yayımlanan, Fransa'daki Romance çeşitlerinin bir lehçe atlası. “*Hele her biri kapı gibi Atlas Linguistique'lere hayran olmamak kabil değildi*.” VV267

Atlas Okyanusu* *öz. a.* Avrupa ve Afrika kıtalarını Amerika kıtasından ayıran, yan denizleri ile birlikte (Akdeniz, Kuzey Denizi ve Baltık Denizi) yeryüzünün beşte bir alanını kaplayan okyanus, Atlantik Okyanusu. “*Dalmıştı elindeki kitabın Atlas Okyanusu ötesindeki kalın bedenli, boy atmış ağaçlar kalabalığı içinden kıvrılarak geçmekte olan yola*.” ÖE32

atlat- 1. Atlama işini yaptırmak. “*Kapının eşiğini atlatıp içeri sokmak bir meseleydi*.” EB245 2. Kötü bir durumu geçiştirmek, savmak. “*... ateşte yanma tehlikeleri atlattım*.” BE49 3. Görüşmek, konuşmaktan kaçmak. “*Günlerdir hem eski kahve arkadaşlarımı, hem de bunları atlatmıştım*.” ARK169

atlatabil- Atlatmaya gücü yetmek. “*Ay ben atlatamam*!” ARK221

atlatıl- Atlatma işi yapılmak veya bu işe konu olmak. “*Gayet iyi anlıyordu boyuna atlatıldığını*.” GK97

atlatma *a.* Atlatmak işi. “*Beni de atlatmaya çalışma.*” SAR13

atlatmışlık* *a.* Atlatmış olma durumu. “*Böyle nice fırtınalar atlatmışlığı her hâlinden belli hademe, ‘Patırtıyı bırak da ne istediğini söyle!’ dedi*.” KK67

atlayabil- 1. Atlamaya gücü yetmek. “*Bağırmak, Reşat'ın arabasından atlamak istemiş, atlayamamıştı*.” KY18 2. Atlama becerisi bulunmak. “*Dünyada hiç kimse Elmas Abla kadar güzel ip atlayamaz*.” KK4

atlayış *a.* Atlamak işi. “*Hızla giden tramvaydan çocukların o usta, o çok cakalı, fiyakalı atlayışlarından biriyle atladı*.” SÇ181

atlayıver- Çabucak atlamak. “*Oturduğu yerden*

atlayıvermişti.” EB141

atlet (Fr.) *a*. 1. Kolsuz, askılı fanila. “*Kısa külot, atletle kaldı*.” YD245 2. Atletizmle uğraşan kimse, atletizmci. “*Gece yarılarına kadar Süleymaniyeli atlet Hasan Ağabey'le birlikte maraton koşuları egzersizlerine katılırdık*.” ÖE93

atlet fanilası *a*. Atletlerin giydiği formaya benzer kolsuz, askılı fanila. “*Süleymaniyeli atlet Hasan Ağabey, atlet fanilası, siyah şortuyla arsada kendi kendine kim bilir kaçıncı turu döner…*” ÖE94

atletizm (Fr.) *a*. Beden gücünü, çevikliği, yetenekleri geliştirmeye yarayan koşu, atlama, ağırlık kaldırma, atma vb. tek başına yapılan bireysel sporların genel adı. “*Lig maçları geldi çattı, bu arada atletizm yarışmaları da*.” AY114

atlı 1. *sf*. Atı olan. “*... daha çok atlı arabalar dizisi uzanıyor şehrin dışındaki fabrikaya doğru*.” ARK202 2. *a*. Ata binmiş kimse, süvari. “*Abe yavaş ol, gelmez arkadan atlı*!” MUR176 3. *sf*. Binek atı kullanan (asker veya asker sınıfı). “*Daha sonra, asıl vazifelerinin başına koşmakta olan iki atlı artlarında bir toz bulutu bırakarak çabucak gözden kayboldu*.” OK90

atma *a*. Atmak işi. “*Sen oğlunu zorla kadının kucağına atmaya kalkıyorsun*.” EK130

atmaca *a*. Kartalgillerden, ava alıştırılabilen küçük bir yırtıcı kuş, akkuş. “*Ya atmaca pençesini andıran elleri…*” GR197

Atmacagöz* *öz. a*. “Buffalo Bill” adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal karakter. “*Hasan çokluk Kızılderili reisi, Atmacagöz ya da Sarıyılan olurdu*.” SBK73

atmasyon *a*. Uydurma. “*Sonra da her kafadan bir atmasyon…*” SBK103

atmışlık* *a*. Atmış olma durumu. “*Belki de kızın evine kapağı atmışlığını düşüneceklerdi ki, Meryem buna bile razı olabilirdi*.” VV393

atmosfer (Fr.) *a*. Yer yuvarını kuşatan çeşitli gaz katmanlarından oluşan örtü, hava yuvarı. “*Küçük küçük kabarcıklar cızırtılarla suya başkaldırarak atmosferlerini parçalamaya çalışıyor ama suyun havayla birleştiği yere gelince patlayıveriyorlardı*.” MM144

atom (Fr.) *a*. Birkaç türü birleştiğinde çeşitli molekülleri, bir tek türü ise bir kimyasal ögeyi oluşturan parçacık. “*Elindeki paslı jiletle atomun nasıl parçalanacağını göstermeye çalışıyor*.” KP93

atom bombası *a*. Atom çekirdeklerinin parçalanması sonucu enerji oluşması temeline dayanan bomba. “*Kim bilir, belki de günün birinde Sovyetler Birliği'ni atom bombalarıyla dize getirir, dünyayı Komünizm afetinden kurtarırdı*.” VV108

atom çekirdeği *a*. Atomun çekim kuvvetinin etkisiyle, çevresinde elektronlar dolaşan, proton ve nötronlardan oluşan pozitif elektron yüklü merkez bölümü, çekirdek. “*Konferansını kesmiyor: Atom, proton, nötron, pozitron, maddenin yapısı, atom çekirdeği...*” KP93

atölye (Fr.) *a*. Zanaatçıların veya resim, heykel sanatlarıyla uğraşanların çalıştığı yer, işlik. “*Çorap atölyesindeki bütün kızların hayaliydi bu*.” KK153

atraksiyon (Fr.) *a*. Gazino, bar vb. yerlerde müşterileri oyalamak, eğlendirmek amacıyla yapılan ilgi çekici gösteri, eğlendiri. “*Şimdi size yeni atraksiyon yıldızımız Jale Korkmaz'ı takdim ediyorum*.” KY173

atsız* *sf*. Atı olmayan. “*O konaklar, o atsız arabalar, tomafiller ki, değil Suvaz, Çukurova bile yanında vızırtı*.” SAR85

attır- Atma işini yaptırmak. “*Seni fabrikadan attırmakla elime bir şey geçeceğine aklım yatsaydı, bir iki demezdim*.” KT100

attırabil- Attırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ters bir ifade zavallıyı hapislere attırabilir*.” YD16

attırıver-* Çabucak veya kolaylıkla attırmak. “*Kış ortasında hatta zemherilerde güneş açtı mı, ortalık yaz günlerinde olduğunca kavrulmaya başlar, gençlere ceketlerini filan attırıverirdi*.” VV262

attırma *a*. Attırmak işi. “*Onları topraklarından attırmaya çalışan insanlarla birlik olan bu köylü, bu fakir fukara düşmanının evi yansın, kül olsundu*.” KT375

atya-* Çocuk dilinde atlamak. “*Ben atyamam*.” SAR24

autodidacte* (Fr.) *a*. Kendi kendini yetiştiren kimse. “*Bizdekilerin hemen hemen hepsi Avrupa görmemiş, zavallı autodidactelar*.” YD100

av *a*. 1. Karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi, şikâr. “*Tüfekleri, fişeklikleri, külot pantolon, meşin ceketleriyle av kıyafetindeydiler*.” HÇ165

2. Bu yollarla yakalanan hayvan. "*Dil, tavuk söğüşü, soğuk av eti, mayonezli balık…*" HÇ73 3. Tuzağa düşürülen, kendisinden yararlanılan kimse. "*… buraya, plan gereğince gösterişli, turist avına yarayacak büyük bir yapı yapmak zorundaydı*." MM69

avadan (Der.) *a*. Ziynet eşyası. "*Bir parça altın, avadanı da bozdurur; kör boğaza sarf ederlerse sonra ne olurdu*?" OK52

aval *sf*. *argo* Saflığı sersemlik derecesine varan (kimse). "*Balinanın karnında bütün bunlar olur mu ulan aval*?" SÇ140

aval aval *zf*. *argo* Aptal bir biçimde, aptal aptal. "*Nuran çevresine aval aval baktı*." SBK112

avanak (Erm.) *sf*. Kolaylıkla kandırılabilen veya aldatılabilen, aptal, bön. "*PTT'li İhsan kül yutmaz, deli İhsan kül yutmaz, avanak*." SÇ9

avans (Fr.) *a.* Yapılacak bir hizmet veya satın alınacak bir mal için anlaşmaya göre önceden ödenen miktar, öndelik. "*Elli liralık avansı yiyinceye kadar bir elli lira daha kazanırlar*." DE202 **avans al-** öndelik almak. "*Ne avans almışlardı*?" EVO326 **avans çek-** öndelik çekmek. "*Şimdi yapılacak ilk iş, yarın hemen anlaşmayı imzalayıp bir avans çekmekti*." YYB100 **avans ver-** öndelik vermek. "*Ne kadar avans verecen*?" DE197

avanta *a*. *argo* Bir kimsenin emek vermeden sağladığı kazanç. "*Avanta aldığın doğru mu*?" KP8

avantacı *a*. Çıkarcı, beleşçi, bedavacı. "*Bu? Avantacı*." HÇ272

avantacılık *a*. Avantacı olma durumu. "*Akşamları gece yarısına doğru gelir, onun bunun hırsızlığı, avantacılığını kendine dert edinir, atar tutar, sonunda kendisi kötü kişi olurdu*." KT48

avantaj (Fr.) *a*. Bir işten elde edilen iyi sonuç; yarar. "*Durumun yeni parti lehine avantajlar sağlamaya başladığını hissetmeseydim, senin gibi bir değil beş Zekai vız gelirdi diyorsun*." HÇ286

avantajlı *sf*. Avantajı olan. "*Hem ne, Kamran için de avantajlı olur pekâlâ*." GAV185

avantalı *sf*. İçinde emeksiz kazanç bulunan. "*Bütün mahalle bilirdi o işin avantalı bir iş olduğunu*." DE100

avara (I) (İt.) *a*. Üzerinde döndüğü ve kendisini taşıyan milden bağımsız olarak çalışan mekanizma. "*Avara kolunu çekip makineyi stop ettim*." AY110

avara (II) (Der.) *sf*. Boş, işsiz. "*Yusuf'la Ali on beş gün içinde hiç avara kalmadan çalıştılar*." BTÜ83

avaralık (Der.) *a*. İşsizlik. "*Hasan iki sefer avaralık verdi*." BTÜ56

avare (Far.) 1. *sf*. İşsiz, işsiz güçsüz, başıboş, aylak. "*Anadilinden gayrisini bilmeyen, dalgın, avare bir çocuğa kim iş verir*?" BE40 2. *öz*. *a*. Bir lakap. "*Avare, bir çırpıda her şeyi anlattı*." DK70

Avare* *öz*. *a*. 1. Asıl adı "Avaramu" olan dünyaca ünlü Hint şarkısı. "*Mustafa, Avare şarkısını mırıldanarak … idare lambasının hafifçe aydınlattığı merdivenlere yalpayla yürüdü*." DK7 2. 1951 Hindistan yapımı film. "*İstersen Avare'ye gideriz*." KP37

avarelik *a*. İşsizlik, başıboşluk, aylaklık. "*Böyle ikide birde avarelik verdiği için hastane doktoruna muayeneye gönderildi*." EKM12

avaz (Far.) *a*. Yüksek ses, nara, avaze. "*Palavramın dozunu artırarak avazımın çıktığınca bağırdım*." YYB134 **avazı çıktığı kadar** çok yüksek sesle. "*Nuh'un kolundan çıldırmışçasına kurtulan Murtaza, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı*." MUR185

avaz avaz *zf*. Yüksek sesli olarak. "*Gecenin bu ileri saatinde avaz avaz haykıran ses mahalleyi yerinden oynattı*." GR153 **avaz avaz bağır-** var gücüyle bağırmak. "*Kapıyı tekmeleyerek avaz avaz bağırmaya başladı*." SM297

avaze (Far.) *a*. Avaz. "*… memleketi hürriyet avazeleriyle inleten hatipleri avuçları patlayıncaya kadar alkışlayıp sesleri kısılıncaya kadar 'Yaşa! Var ol!' feryatlarıyla coşturuyorlardı*." HÇ253

avcı *a*. Avı kendine iş edinen kimse. "*Cin bakışlı oğlan annesinin yanından, karşılarında oturmakta olan sinek avcısına gülerek bakıyordu*." ÖE123

Avcılar *öz*. *a*. İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Yüz ellisini kocakarıya, dört yüzüyle de Yenikapı'daki Avcılar'da çekmişlerdi kafayı, atlamışlardı Beyoğlu'na*." KK249

Avcılar Meyhanesi* *öz*. *a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir meyhane. "*Ondan sonra haydi Aksaray'daki Avcılar*

Meyhanesi'ne." DK15
avcılık *a*. Avcı olma durumu. "*... genel merkez de oy avcılığı dolayısıyla mal bulmuşçasına sarılacaktı dört elle*." ÜÇK487

avdet (Ar.) *a*. Dönüş, geri gelme. "*Ben yarın vazifeme avdet etmek istiyorum*!" OK86 **avdet et-** dönmek, geri gelmek. "*Oradan meyusen avdet ettim.*" YYB110

Avgan* *öz. a*. Bir lakap. "*Avgan Hacı'nın dükkânı gibi*!" EVO76

avize (Far.) *a*. Tavana asılan, şamdanlı, lambalı, cam veya metal süslü aydınlatma aracı. "*Yerdeki taban halısı, sıra sıra koltuklar, duvarlar, tavan, tavandaki avize*." GK100

avla- 1. Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek. "*Kırlara koşmak, çimenlerin üstüne sırtüstü yatıp çivit mavisi göklerden süzülüp gelen parçalanmış beyaz bulutlara dalmak, çiçek, yaprak, meyve yüklü dallardaki incir kuşlarını sapanla avlamak...*" KP91 2. Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla kandırmak. "*Gördün mü, nasıl da avladı çocuğu*?" SM237

avlama *a*. Avlamak işi. "*Taa hendeklerin orda, elinde Ünal Ağabey'in getirdiği kuş lastiği, kuş avlamaya çalışıyordu.*" EVO241

avlan- Avlama işine konu olmak. "*Tetikte bulunalım, gafil avlanmayalım*!" SUÇ65 2. Ava gitmek, ava çıkmak, av için dolaşmak. "*Balta girmemiş ormanlarda gitar çalıp avlanacağım*." SÇ92

avlanma *a*. Avlanmak işi. "*Elinde olmadan Cavit'in avlanmaya çalıştığı hendeğe gitmişti*." EVO241

avlu (Rum.) *a.* Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat (II), hanay, sahn. "*Avlunun öbür başındaki musluğa gitti, çabucak yıkadı elini yüzünü.*" EB6

avrat (Ar.) *a.* 1. Kadın. "*İlle avratlar*!" GR76 2. Karı, eş. "*Evdeki avratlarına kafa tutamayanlar karşısında çöküntüye uğramıştı be*!" GR204 **avrat mavrat*** avrat falan. "*İçki miçki, avrat mavrat da bilmem...*" KT92 **avrat tuz dedi mi ciğeri cız der** karısı herhangi bir şey isteyince, ihtiyaçları karşılayamayan kocanın içi sıkıntıyla dolar. "*Yarın evlenseler mesela, avrat tuz dedi mi ciğeri cız der*." CEM17

avratlı* *sf*. Avradı olan. "*Vay kahpe avratlı vay*!" BTÜ319

avratlık (I) (Tar.) *a*. Zevcelik. "*Böyle birine avratlık etmek, ondan çifte çifte doğurmuş olmanın gururu yetiyordu*." HÇ61

avratlık (II) (Der.) *a.* Evi iyi yönetme, çekip çevirebilme yeteneği (kadında). "*Erlerinizin altına yatıp çocuk doğurmakla, boklu bez yıkamakla avratlık tamam olmaz*." KT368

Avrıpa* *a*. Avrupa. "*Burası Avrıpa mavrıpa deel*!" CEM40 **Avrıpa mavrıpa*** Avrıpa falan. "*Burası Avrıpa mavrıpa deel*!" CEM40

Avrupa (İt.) *öz. a.* Dünya üzerinde yer alan kıtalardan biri. "*Koskoca Numan Bey, bir ayağı Avrupa'da bir ayağı Emeliken'de*." CEM24 **Avrupa mavrupa*** Avrupa falan. "*Kocaman vapurları, Avrupaları mavrupaları ömrünün sonuna kadar rüyalarında görecek o*." EB15

Avrupalı *öz. a*. Avrupa'da yaşayan, Avrupa halkından olan kimse. "*Dokuzdan evvel gelmez, herif Avrupalı mühendis, kolay mı*?" CEM23

Avşar *öz. a.* Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri, Afşar. "*Bu türküde bir Avşar kilimindeki renklerin cümbüşü vardı*." CEM84

avuç *a.* 1. Elin parmak uçlarıyla bilek arasındaki iç bölümü, apaz, hapaz, koşam. "*Nilüfer'in ufacık, bembeyaz elini avuçları içine alıp gözlerine bakıyor*." SM244 2. Elin yarı yumulmuş durumu. "*Giderken de ihtiyarın kuru avucuna bir miktar para bırakırdı*." CEM45 **avucuna say-** peşin olarak ödemek. "*Yasin Ağa pek pek bir saat sonra şehre varır, Kuruköprü'de Berber Reşit'e kızın babasını buldurur, paraları avucuna sayar.*" VV276 **avucunu yala-** umduğunu ele geçirememek. "*Avucunu yalar*." BFV277 **avucunun içi gibi bil-** bir yeri, bir şeyi çok iyi ve ayrıntılı olarak bilmek. "*Arkadaşımı avucumun içi gibi tanırdım*." SBK12 **avucunun içinde tut-** ona istediğini yaptıracak güçte olmak. "*Kadını mümkün olduğu kadar avucunun içinde tutmalı, zamanı gelinceye kadar başkasına kaptırmamalıydı*." EB162 **avucunun içine al-** bir kimseyi baskı ve etkisi altına almak. DK168 **avuç aç-** dilenmek, para istemek. "*Allah kimseyi el kapılarına düşürüp el adamına avuç açtırmasın*." KAÇ78

avuç avuç 1. *sf.* Bol bol, pek çok. "*Sivrisineklerse avuç avuçtu*." EVO42 2. *zf.* Avuçlayarak. "*Tuvalet musluğundan avuç avuç aldığı suları Cevdet yazısına serperek silmek istedi.*" SÇ14

avuç dolusu *sf.* Pek çok. "*Konsoloshanemizin doktoru bazı ilaçlar tavsiye etmişti, ama*

eczaneler avuç dolusu para istiyorlardı.” BE35 **avuç içi** *a.* Elin parmak dipleri ile bilek arasındaki iç bölümü. “*Tenekeci Sezai, muska yazar, şeytan kovalar, remil atar, avuç içindeki çizgilerden keşfi istikbalde bulunur*.” SAR58 **avuç içi kadar** pek küçük, dar (yer). “*Yerdeki adam, çektiği dayanılmaz acıyı açık eden avuç içi kadar yüzüyle ona baktı, cevap vermedi*.” YYB66

avuçla- Avuçla kavramak, avuçla almak, apazlamak, hapazlamak. “*Avuçladı, bir bacak*!” SBK322

avuçlayıver- Çabucak avuçlamak. “*İkisi de bir tuhaf olmuşlardı besbelli, gene kızın çıpkı tutan elini avuçlayıvermişti*!” VV29

avukat (Fr.) *a.* 1. Hukuk Hak ve yasa işlerinde isteyenlere yol göstermeyi, mahkemelerde, devlet dairelerinde başkalarının hakkını aramayı, korumayı meslek edinen ve bunun için yasanın gerektirdiği şartları taşıyan kimse. AÇ17 2. Gerekmediği hâlde başkasını savunan, onun adına konuşan kimse. “*Sen onun avukatı mısın*?” GK185 **avukat mavukat*** avukat falan. “*Avukata mavukata güvenilir mi*?” SUÇ238 **avukat tut-** adli işlemleri gereğince yerine getirmek için bir avukata vekâletname verip onu yetkili kılmak. “*Çok parası olunca hapishaneleri dolaşacak, kendi gibi suçsuz yere hapse giren çocuklara avukat tutacak*.” SUÇ255

avukatlık *a.* 1. Avukat mesleği. “*Yarın işe savcı stajyerliğiyle başlayıp sonunda avukatlığa vuracaktı*.” EB2 2. Avukatın yaptığı iş. “*Hani on yıl önce beni hapisten kurtarmıştınız da avukatlık ücreti almamıştınız*?” SUÇ255 3. Gereksiz, boş savunma. “*Ben de olsam, ben de bedava avukatlığını yapardım Hurşit Ağa'nın*.” EKM64

avun- 1. Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak, müteselli olmak. “*Ama Leman Hanım avunmuyor, teselli bulmuyordu*.” SM224 2. Oyalanmak. “*O günden sonra karı koca, Güllü'nün gelin gideceği çiftliğin hayaliyle tatlı tatlı avunmuşlardı*.” VV188

avunma *a*. Avunmak işi, teselli. “*Men dakka dukka diye avunmaya çalışıyordu*.” KY33

avuntu *a*. Acı bir olayı unutturmaya çalışma, acısını hafifletme, avunma, avunç. “*Topal Nuri'nin karısı avuntuyu … insana öte dünya, mezar, tabut hatırlatan Mekke yeşili seslerinde buluyordu*.” KT12

avur zavur (Der.) *a.* Kuru gürültü. “*Okuma yazma biliyorlar diye avur zavurlarından geçilmiyor*!” GK278

avurlu zavurlu* *sf*. Kuru gürültü yapan, yüksekten atan (kimse). “*Herif böyle avurlu zavurlu değil, güler yüzlü, şakacı, enseye tokat biriydi*.” ÜÇK360

avurt *a.* Yanağın ağız boşluğu hizasına gelen bölümü. “*Kasaba halkının anlattıklarını hınçla dinlerken avurtları hırstan titremektedir*.” CEM100 **avurdu avurduna geç-** çok zayıflamak. “*Zavallı. Avurdu avurduna geçmiş*.” DE69 **avurtları çök- (veya birbirine geç-)** çok zayıfladığı yüzünden belli olmak. “*Tepe saçları dökülmüş, avurtları çökmüştü*.” DK30 **avurtlarını şişir-** yanağın iç tarafındaki boşluğu su veya havayla doldurup şişkin duruma getirmek. “*Coni, avurtlarını şişire şişire yiyor, sütünü yudumluyordu*.” YD307

avurtlu* *sf*. Herhangi bir biçimde avurdu olan. “*Hemen başını kaldıran çökük avurtlu Necip, arkadaşı Yassı Bekir'in, Murtaza'yı gösteren göz işaretini aldı*.” MUR198

avut- 1. Bir kimsenin acısını veya sıkıntısını yatıştırmak; avundurmak, teselli etmek. “*Ama günün birinde tahta bacakla memleketinin bozuk parkelerini küt küt dövmeye başlayınca yaşlı cerrahın avutmak için öyle konuştuğunu anladı*.” EVO15 2. Bir şeyler yaparak oyalamak; eğlemek. “*Bütün gün beni o avutuyor*.” VV350

avutabil- Avutma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Pekâlâ saklayabilir, seni avutabilirdim*.” DK217

avutma *a*. Avutmak işi, teselli. “*Eyvah, bu saatten sonra bir de sarhoş avutmaya kalkarlarsa hâlleri dumandı*!” VV47

ay (I) *ünl*. Birdenbire duyulan acı, ağrı, şaşırma, ürkme veya sevinç anlatan bir söz. “*Ayyy! Çok fenayım*.” YD15 **ay may*** ay falan. “*Tabii o zaman ay may diye heyecanlandın*.” KAÇ144

ay (II) *a*. 1. Bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yaklaşık otuz gün olarak kabul edilen süre. “*Her ay bir iki müşteri bulsa yüzerden iki yüz lira ederdi*.” GR165 2. Yılın on iki bölümünden her biri, mah, meh. “*Ocak ayının ortalarıydı*.” GR44 3. Bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yaklaşık otuz gün olarak kabul edilen süre. “*Kırık ayak en az üç ayda pekişir*.” ÇK72 **ay may*** ay falan. “*Ay may yoktu yukarda, yıldızlar vardı*.” BTÜ31

Ay *öz. a.* Dünya'nın uydusu olan gök cismi, kamer, mah, meh. "*Tertemiz gökte pırıl pırıl bir ay vardı*." EK344

ay başı *a.* 1. Ayın ilk günü, ay dönümü. "*-Ne zaman başlayayım*? *-Ay başında*." BFV265 2. Ücret veya maaş alınan gün. "*Fakat babaannem ay başlarının kredi tazelemekten başka işe yaramadığını bilmez*." AY192

ay ışığı *a.* Ay'ın yeryüzüne verdiği ışık. "*Ay ışığında birbirlerinin yüzlerini adamakıllı görüyorlardı*." EKM87

ay parçası *sf.* Çok güzel (kadın veya kız). "*Benim üç torunum var, büyük oğlumun çocukları, üçü de ay parçası gibi*." EVO41

ay yıldız *a.* Türk bayrağındaki ayça ve beş ışınlı yıldızdan oluşmuş simge. "*Ay yıldızımızı yabancı sahalarda, yabancılara karşı koruyacağız*." ARK86

ayağına çabuk *sf.* Bir yere alışılandan daha kısa sürede gidip gelen. "*Fabrikadan alınan top top bezler eline, ayağına çabuk terziler marifetiyle kesilip biçilerek bekâr çamaşırı, don gömlek hâline getirilip İç Anadolu'ya sevk ediliyordu*." DE135

ayak *a.* 1. Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü. "*Kalın bilekli kocaman ayak, çekinerek merdivenin basamağına uzandı*." KAÇ64 2. Bacak. "*Elini uzattı, tamam, bir ayak. Bacak yani*." GK81 3. Yarım arşın veya 30,5 santimetre uzunluğundaki ölçü birimi, kadem, fit, fut. "*Patoz, eski patoz. Dört buçuk ayak, kırk beş kişilik*." BTÜ33 4. Birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayak, destek veya bunlardan her biri. "*Bu sırada, yemenilerini betonda sürüyen bir ayak sesi peydahlandı*." EKM86 5. Vücudun belden aşağı bölümü. "*Kadının ayağında yer yer yamalı şalvar…*" EVO121 **ayağa kalk-** ayakları üzerinde durmak, dikilmek. "*Ayağa kalktı*." YK39 **ayağına çağır-** yanına gelmesini istemek. "*Gitmese de ayağına çağırsa, konuşsa, parayla filan yola getirse...*" KT221 **ayağına gel-** alçak gönüllülük göstererek birinin yanına gelmek. "*Sen kim oluyorsun da ayağına gelecekmişim*?" VV42 **ayağına getir-** sıra, saygı gözetmeksizin birinin yanına gelmesini sağlamak. "*Belki de gülüyordu yatağında, kıs kıs. Gene ayağıma getirdim diye*." KP22 **ayağına git-** alçak gönüllülük ederek veya saygı göstererek birinin yanına varmak. "*Ayağına gitmek de kendisi için alçaltıcı olabilirdi*?" ÜÇK591 **ayağına kapan-** bağışlanmak için yalvarmak. "*Bulunca ayaklarına kapanacağım*!" KK223 **ayağını çek-** sık sık gittiği bir yere artık uğramaz olmak, ilgiyi kesmek. "*Mahalleden ayağını çeksin*." EK243 **ayağını denk al-** 1. başkalarının kendisine yapma ihtimali bulunan kötülüklere karşı uyanık davranmak. "*Dost acı söyler. Ayağını denk al*!" ÇK102 2. dikkat etmek. "*Ayağını denk al, sözümden çıkma*." YD346 **ayağını kaydır-** bir yolunu bulup birini işinden veya görevinden uzaklaştırmak. "*Mazlum kadının ayağını kaydırmakla işlediği hatayı anlıyordu*." EK219 **ayağını kes-** bir yere gitmez olmak, uğramamak. "*Yeni memurlar önceleri acıyarak dinlerler, yavaş yavaş bıkıp usanırlar, sonunda kibarca ayağını kesmenin yolunu bulurlardı*." EKM114 **ayağını yorganına göre uzat** "giderini mutlaka gelirine uydurmalısın" anlamında kullanılan bir söz. "*Ayağımızı yorganımıza göre uzatalım karıcığım*!" GR124 **ayağının altına al-** tekme ile dövmek. "*Kadın oğlan doğurmamış olsaydı ... ayağının altına alırdı ama oğlan doğurmuştu bu sefer*." BTÜ198 **ayağının tozu ile** yoldan gelir gelmez, henüz dinlenmeden. "*Yahu merhamet! Ayağımın tozuyla mı*?" MM233 **ayağının türabı ol-** bir kimse başka bir kimseye kul gibi bağlanıp onun her emrini yerine getirmek. "*Hey ayaklarının türabı olduğum*!" HÇ222 **ayak dire-** bir düşünceyi, bir davranışı sonuna kadar sürdürmek, kendi tutumundan şaşmamak. "*Ayak direseler, onlar ayak direyince belediye başkanı da temizlik işleri müdürünü çağırsa…*" ÇK124 **ayak mayak*** ayak falan. "*Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım*." GR201 **ayaklar altına al-** önem verilmesi gereken şeyleri hiçe saymak, çiğnemek. "*Değer verilen bütün ölçüleri çıkarın için kullanacak, onları ayaklar altına alacak, bunu gizlemesini bileceksin*." BFV223 **ayakları dolaş-** yürürken telaştan ayakları birbirine takılmak. "*Kulakları uğuldar, ayakları dolaşır yürürken, gözleri kararır*." ÖE42 **ayakları suya değ-** bir gerçeği anlayarak aklı başına gelmek. "*İtalyan mühendise karşı koydukları için işlerinden atılanların tümünün ayakları suya değmiş...*" CEM155 **ayaklarına kara sular in-** çok yorulmak, güçsüz, dermansız kalmak. "*Bir saattir ayaklarımıza kara sular indi de hâlâ bekliyoruz*." TD60 **ayaklarının ucuna bas-** çok yavaş, sessiz, gürültü yapmamaya özen göstererek yürümek. "*Gürültüyle açıp kapadıktan sonra ayaklarının ucuna basarak samanlığa yöneldi*." OK56

ayak altı *a.* Gelip geçenlerin çok olduğu yer. "*Ayak altında, her an ezilmeye hazır, herhangi bir ayak, bir tekerlek altında kalmaya mahkûm bir ottu*." SBK143 **ayak altına al-** hakir görmek, gözden çıkarmak. "*Onda erkeklik olsa senin şerefini ayak altına almayacaktı*."

BTÜ182
ayak bağı *a.* Bir yere gidilmesine veya bir işin yapılmasına engel olan şey. "*Gelemedikten sonra ne diye başıma ayak bağı çıkaracağım*?" VV68

ayak bileği *a.* Baldır kemikleriyle tarak kemikleri arasında bulunan ve yedi kemikten oluşan ayağın arka bölümü. "*Ayak bileği incinmişti*." KP84

ayak dolaşıklığı* *a.* Ayak bağı. "*Bu takdirde Haldun ayak dolaşıklığı etmeyecek miydi*?" EK317

ayak işi *a.* Birtakım getir götür işleri. "*Babasının çamurundan; sövülüp sayılmaya yatkın, ayak işlerinde kullanılmaya elverişli bir yaratık.*" EB4

ayak izi *a.* Herhangi bir zemin üzerinde ayağın bıraktığı iz. "*Kâğıt kadar beyaz, kaba bir kar, karda kızının, avlu kapısına uzanan ayak izleri*." EB184

ayak oyunu *a.* Futbolda karşıdaki oyuncuyu atlatıp geçmek için ayakla yapılan aldatıcı hareket. "*Bir ayak oyunu, sözde önündeki hasım oyuncuyu geçti, nefis bir topuk pası*." YYB49

ayak ucu *a.* Yatılan bir yerin ayak uzatılan yeri. "*Ayaklarının ucunda, kedi sessizliğiyle karyolanın ayak ucundaki elbise askısına gitti*." EK166

Ayakapı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Konuşarak Cibali'yi, Ayakapı'yı falan geçip caddeden Fener'e geldiler*." SBK291

ayakkabı *a.* Genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç. "*Sana urbalar yaptıracağım, ayakkabı bilem alacağım*." SÇ49
ayakkabı vur- ayakkabı ayağı zedelemek, ayağı rahatsız etmek. "*... kasık ağrılarına, sidik kokusuna, ayakkabı vurması, nasıra muskalar yazmaya başladı*." EKM115

ayakkabıcı *a.* 1. Ayakkabı yapan veya satan kimse, başmakçı, pabuççu. "*Ayakkabıcı anlamıştı işi.*" BFV111 2. Ayakkabı satılan yer. "*Dükkânı, dükkânının bulunduğu ayakkabıcılar çarşısını, Berber Bahri'yle oğlan Cemil ve ötekileri hatırladı*." EVO224

ayakkabılı* *sf.* Ayakkabısı olan. "*Genelevdeydi benimki ama o palabıyık, o uzun kirpikler, kırk yedi numara ayakkabılı ayaklar…*" TD96

ayakkabısız* *sf.* Ayakkabısı olmayan. "*Onlardan çoğu da ayakkabısız*." KK218

ayaklan- 1. Toplu bir biçimde zor ve şiddet kullanarak devlet güçlerine karşı gelmek, başkaldırmak, isyan etmek. "*Yarın, milleti ayaklandırır sonra da basar gider*." BTÜ268 2. Ayağa kalkıp gitmeye davranmak. "*Nereye ayaklandın*?" BTÜ147

ayaklandır- Ayaklanmasına yol açmak. "*Hapishane halkını ayaklandıran senmişsin*." ÜÇK589

ayaklanıver- Çabucak ayaklanmak. "*İçmişlerdi de değil, içerlerken herif ayaklanıvermişti*." ÜÇK427

ayaklanma *a.* 1. Ayaklanmak işi. "*İçerde bir ayaklanma, bir misafir kalkışı mı oldu*?" BFV214 2. Herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gelme, başkaldırma, başkaldırı, isyan. "*Lakin harpler, hicret, Ermeni ayaklanması şu bu derken...*" EVO45

ayaklı *sf.* 1. Ayağı olan. "*Elli, kollu, ayaklı bir insan*." CEM138 2. Ayakla işletilen. "*Kız, ayaklı dikiş makinesinin başında, Kapalıçarşı'nın nakışlarını işliyordu*." DK101

ayaklı canavar *a.* Çok hareketli, yaramaz, cin gibi çocuk. "*Ayaklı canavar onlar hanımefendi*." GK290

ayaklı gazete *a.* Olaylardan herkesten önce haberi olup yayan kimse. "*Çevrede dolaşan, hem oraya, hem buraya laf getirip götüren ayaklı gazetelere iş düşmüştü."* YYB155

ayaklık* *sf.* Uzunluğu herhangi bir ayak olan. *"... dört buçuk ayaklık kocaman harman makinesi, rüzgârın esme durumuna göre doğu-batı durmuştu*." BTÜ212

ayakta *zf.* Ayağa kalkmış durumda. "*... ayakta durduğu zaman koca bir horozu hatırlatır…*" BE43 **ayakta uyu-** aşırı dalgın, şaşkın veya yorgun olmak. "*Başını odanın duvarına dayamış, ayakta uyuyordu*." MUR300

ayaktakımı *a.* Görgüsüzlükleri ve bilgisizlikleri dolayısıyla toplum içinde aşağı durumda olan kişiler, lümpen, parya. "*Ayaktakımıyla hemhal olmayı sevmezdi oldubitti ama…*" MM53

ayakucu bk. ayak ucu. "*Sabahleyin uyandığımız zaman kıpkırmızı güneş ayakucumuzdaki tozlu ayna parçasına vurmuştu*." AY131

ayaküstü *zf.* 1. Oturmadan, ayakta durarak.

"*Her gün on iki saat ayaküstü çalışan ufaklı büyüklü işçilerin vazifesi, arada kopuveren bu ince telleri yapıştırmaktır*." CEM22 2. Kısa sürede, acele olarak, ayaküzeri. "*Başta Halo Emmi, helaya su dökmeye gelenlerin ayaküstü hararetli hararetli konuşmalarına kulak veriyor, korkusu arttıkça artıyordu*." EK390

ayakyolu *a*. İnsanın dışkısıyla idrarını boşalttığı yer; tuvalet. "*Bunlar, su içmek ya da ayakyoluna gitmek üzere makinelerinden ayrılmış işçilerdi*." MUR186

ayal (Ar.) *a*. Karı, eş. "*Son yaşında yokluk bokuna gözyaşı döken ayalime de acımadığımı mı zannediyorsun*?" EVO124

ayan (Ar.) *sf*. Belli, açık. "*Zatınıza her şey ayan*." YD139

ayan beyan *zf*. Besbelli, apaçık, açık seçik bir biçimde. "*Dosyasını tetkik ettim, suç ortaklarının ithamlarına rağmen, her şey ayan beyan*!" EK312

ayar (Ar.) *a*. Değer veya seviye derecesi. "*İstanbulluyum ama İstanbul'da ben Kudret Beyefendi ayarında konuşan konuşmacıya rastlamadım*." ÜÇK563

ayarla- 1. Bir ölçünün doğruluğunu belli bir örneğe göre düzeltmek, doğrulamak. "*Kemal mahsustan beş dakika ileri ayarlamıştı*." VV152 2. Bir aygıtı belli bir iş yapabilecek duruma getirmek. "*Şoför dikiz aynasını niçin ayarlamıştı*?" KÜÇ45 3. Bir şeyi, bir işi amaca uygun şekilde düzenlemek. "*Ne benim ne de karımla çocuklarımın gözümüz yükseklerde değil, hükümet fiyatları ayarlasın, ille de ev kiralarını*." KK125 4. Birisini isteklerini kabule razı etmek. "*Berbat basıp gitmese de şimdi burada olsa, o gece konuştukları gibi, Bobi'yi ayarlar…*" YK66

ayarlan- Ayar edilmek, birbirine uygun duruma getirilmek. "*Fiyatlar ve ev kiraları ayarlandı mı aldığım maaş bol bol yeter*." KK125

ayarlı *sf*. Ayarlanmış, doğru çalışması sağlanmış, düzeltilmiş (saat, makine vb.). "*Genç adam da ayarlı saat gibi, aynı saatte, her gün geliyor…*" TD94

ayarsız *sf*. Davranışları ölçüsüz. "*Piç Ali diye bir ayarsız var*." YD346

ayart- 1. Baştan çıkarmak, doğru yoldan saptırmak. "*İnsan olan bir insan özbeöz yeğeninin nişanlısını ayartıp da...*" HÇ118 2. Kandırmak. "*Bu Ali seni ayartıp kaçırasıymış*." BTÜ172

ayartma *a*. Ayartmak işi. "*Emmim derdi ki, şehir yerine vardınız mı siz siz olun, şehirlinin ayartmasına kanmayın derdi*." BTÜ172

Ayasofya* *öz. a*. Bizans devrinde İstanbul'un en büyük kilisesi iken fetihten sonra şehrin ulucamii hâline getirilen ve etrafında zamanla bir külliye teşekkül eden mabet. "*Sultanahmet'in çini mavi göğü, caminin minareleri, Ayasofya'nın kubbesi, uzaklardaki deniz, futbolcular tepesinde fırıl fırıl dönüyordu*." SUÇ110

Ayaş* *öz a*. Adana'nın Yumurtalık ilçesinin eski adı, Ayas. "*Nasıl olmasın ki, geniş Çukurova toprakları ta Ayaş'a Payas'a kadar yer yer sahipsiz topraklar hâlindeydi*." KT291

ayaz *a*. 1. Duru, sakin havada çıkan kuru soğuk. "*Kuru bir ayaz vardı*." BTÜ135 2. Çok soğuk hava. "*… yağmurla, karla, ayazla, çamurla savaşmaya ahdetmiş insanlar*!" K353 **ayaz kes-** uzun süre soğukta kalıp üşümek. "*Yukarda gri kalın bulutlar, hava da ayaz kesiyordu*." KK108

ayazlı* *sf*. Ayazı olan. "*Sarı sıcaklı nice yazlar, yağmurlu, fırtınalı, ayazlı nice kışlar geçirmişti*." ÇK123

Ayazpaşa* *öz. a*. Ayaspaşa, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Araba usta bir manevrayla Ayazpaşa'dan aşağılara uçup gitti*." GAV176

Ayazpaşalı* *öz. a.* İstanbul'un Ayazpaşa Mahallesi'nden olan kimse. "*Ayazpaşalı Sevda…*" KY212

Ayazsız* *sf*. Ayazı olmayan. "*Hava karsız, ayazsız ama soğuk vardı*." KP28

aybaşı *a*. Belirli yaşlar arasında kadınların ayda bir döl yatağından kan gelmesi durumu, ay hâli, âdet. "*Teyzesinin evinde başından bir kaza geçtiği için, fırsattan faydalanmış, sarhoş adam aybaşı hâlini başka şey sanmıştı*." SUÇ25

ayçiçeği *a*. Birleşikgillerden, sarı renkli çiçeği çok iri olan, yurdumuzda çok yetiştirilen bir bitki, günçiçeği, günebakan, gündöndü, günâşık. "*… kulakları düşmüş ayçiçekleri, dargın sarmaşıkların tozlu yeşili, her şey pörsümüş gibiydi*." GK203

ayda yılda bir *zf*. Çok seyrek olarak. "*Bir zamanların Bomba PTT'cisi, sarhoş İhsan Bey böylesine ipekleşecek, sabahtan başladığı rakısına ayda yılda bir, iki kadehçik olsun atmaya hasret kalacak adam mıydı*?" SUÇ8

aydan aya *zf.* Her ay. "*Aydan aya kirasını vermeye mecbursun*." BFV165

Aydın *öz. a.* Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Malum a Aydın'a çok yakınız*." KK238

aydın *sf.* 1. Işık alan, ışıklı, aydınlık. "*Uykulu bakış çok hafiften aydın, sakallı yüzde, koyu bir karanlıktan başkasını görmedi*." BTÜ205 2. Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli (kimse), münevver, entelektüel. "*Bu ve bunun gibi, öğrenimini Batı'da yapmış, Batı'nın belli başlı dillerini bilen bu imansız aydınlarla tartışmanın hiçbir faydasına inanmıyordu*." GK131

aydınlan- Aydınlık olmak. "*Camlar bir an aydınlanıp karardı*." EK3

aydınlanış *a.* Aydınlanma işi veya durumu. "*Başuçlarındaki pencerenin karanlığı beyaz beyaz aydınlanışında hayal meyal görüyordu bunu*." KAÇ63

aydınlanma *a.* Aydınlanmak işi veya durumu. "*Aydınlık pencereden vuran külrengi karışık hafif sarı ışıkla aydınlanmaya çalışan sıra sıra insan yüzleri*." GK81

aydınlat- Karanlığı giderip görünür duruma getirmek, ışıklandırmak. "*Harlı ateşin kızılı ablak yüzünü aydınlatıyordu.*" HÇ128

aydınlatabil- Aydınlatmaya gücü yetmek. "*Çatı çatlaklarından vuran, ölgün ışıklarsa koyu karanlığı aydınlatamıyorlardı*." KAÇ202

aydınlatıl- Aydınlatma işine konu olmak. "*Damı şarıl şarıl akan, yağ kandiliyle hafifçe aydınlatılmak istenmiş yarı karanlık bir baraka.*" DK80

aydınlatılma *a.* Aydınlatılmak işi. "*Kodaman, sıcak Anadolu gecesinin zayıf elektrikle aydınlatılmaya çalışılmış tozlu yolunda, caddeye çıkmak üzereydi*." MM13

aydınlatma *a.* Aydınlatmak işi, ışıklandırma. "*... geceyi zorla aydınlatmaya çalışan elektrikleriyle 1930'lardan önceyi hatırlatan şu tenha, şu yarı karanlık Anadolu şehrinde yârenlik etmekten ne çıkacaktı*?" MM18

aydınlık *a.* 1. Bir yeri aydınlatan güç, ışık. "*Köşe başlarında yanmış elektrik lambalarının çiğ aydınlığında çeşitli filmlerin çeşitli figüranları…*" BFV209 2. Işık alan. "*Aynı aydınlık pencere, aydınlık beyaz perde, aydınlık beyaz perdede birtakım gölgeler…*" ARK134 3. Kötülükten uzak, temiz, saf. "*Sevgiliniz üzerine iyi, güzel, aydınlık şeyler düşünün*." ARK198 4. Kolay anlaşılacak derecede açık olan, vazıh. "*Çünkü bana aydınlık bir roman yazdıracaksınız*." BFV231

aydinger kâğıdı* *a.* Kaygan yüzeyli, yarı saydam, genel olarak çizim yaparken ve yapılan çizimleri kopyalarken kullanılan özel bir kâğıt çeşidi, aydınger kağıdı. "*Taralı, pırıl pırıl saçlarıyla masası başında, pergel, gönye, aydinger kâğıtları arasında...*" GR67

ayet (Ar.) *a.* Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri. "*Not ettiği ayet ve hadislerden parçalar okur, onları yeni baştan ayrıntılı açıklarken heyecanlanırdı*." BE36

Ayetelkürsi* *öz. a.* Bakara suresinin tevhid akidesini anlatan 255. ayetinin adı. "*Alt evin toprak zeminine yedi Ayetelkürsi ile genişçe bir daire çizer*." SAR59

ayeti kerime* (Ar.) *a.* Kutsal ayet. "*Kıyamet yaklaşınca insanların basiretlerini bağlayacak Cenab-ı Allah diye ayeti kerime var*!" VV169

aygır *a.* Damızlık erkek at. "*Aygırımı salıverdim, kısrağı olan düşünsün hanım*!" SM208 **aygır maygır*** aygır falan. "*Aygır maygır… Senin vali tir tir titriyorlar*." MM104

aygırlık* *a.* Aygır olma durumu. "*Kabak Hafız'a hak veren yanı güçlendi, kudurgun aygırlığı arttı*." KAÇ62

Ayhan* bk. Ayhan Işık. "*Fakat ağabey, Ayhan'ları, Türkan'ları falan mukaveleye bağlamışlar*!" VV241

Ayhan Işık* *öz. a.* "Taçsız Kral" lakaplı Türk sinema oyuncusu, yapımcı, yönetmen, senarist, ses sanatçısı ve ressam (1929-1979). "*Artık Ayhan Işık mı Orhan Günşiray mı*?" YD15

ayı *a.* 1. Memelilerin etobur takımından, beş parmaklı, tabanlarına basarak yürüyen, yurdumuzda boz türü bulunan, iri gövdeli hayvan, kocaoğlan. "*Pehlivan Ali kocaman, öfkeli bir ayı homurtusuyla sordu*." BTÜ132 2. Kaba saba olan insanlar için kullanılan bir seslenme sözü. "*Ayıya hele ayıya*!" KT133 3. *öz.* Bir lakap. "*Ayı Mümtaz işi anlayınca da, masaların üzerinde bir kovalamacadır başlar*." AY147 **ayı gibi** 1. iri yarı. "*Pehlivan, ayı gibi*." BTÜ314 2. kaba, anlayışsız (kimse). "*Ayı gibi başladın mı gene*?" GAV179 **ayı muyu*** ayı falan. "*Ayılar muyular dirler a, kulak asmayın*." GK75

ayı balığı *a.* Etçiller takımının fokgiller familyasından, 1-2 metre boyunda, postu değerli, memeli deniz hayvanı, fok. "*Ayı balığına benziyor*." HÇ199

ayı oğlu ayı* *ünl*. Hakaret içeren bir seslenme sözü. "*Çüş, dedi; ayı oğlu ayı*!" ÖE104

ayıbalığı bk. ayı balığı. "*Koyu nefti İngiliz kupon kumaşından elbise içinde bir ayıbalığı gibi bıngıl bıngıldı*." BK318

ayıcı* *sf. argo* Çok sert oynayan, kırıcı (oyuncu). "*Karşısına ayıcı bir sağ haf ya da bek düşmeye görsün*!" GK304

ayık 1. *sf*. Sarhoşluğu veya baygınlığı geçmiş olan. "*Bu sefer fosa çarptık, bir de ayık kafayla tecrübe edeceğiz bacımızı*." CEM114 2. *zf*. Sarhoşluğu geçmiş bir biçimde. "*Demek sizden geliyormuş, gece yarısını epey geçmişti, ayık geldi eve*." EVO51

ayık- Ayılmak, kendine gelmek, uyanmak, aklı başına gelmek. "*Bütün mesele, oğlanın sarhoş kafayla kıza bitip ertesi gün ayıkınca unutmamasındaydı*." VV52

ayıkla- Bir şeyin içinden, işe yaramayan, gereksiz veya istenmeyen taneleri ayırıp çıkarmak, temizlemek. "*Aşçının bamya ayıkladığını görünce 'Kolay geesin!' diye sokuldu.*" EKM111 **ayıkla pirincin taşını!** bir işin pek karışık ve içinden çıkılmaz durumda olduğunu anlatmak için kullanılan bir söz. "*Ondan sonra ayıkla pirincin taşını Antranik cenapları*!" GAV123

ayıklama *a*. Ayıklamak işi. "*Bamya ayıklamaya başladı*." EKM111

ayıklan- Ayıklama işine konu olmak. "*Sonra ayıklanmış bamya kabını cızır cızır kızarmakta olan tencereye boca etmeden, çatalın ucuyla iki parça et daha alıp, tencerenin yerde ters çevrili duran kapağına koydu*." KAÇ127

ayıl- 1. Sarhoşluk, baygınlık vb. bir durumdan kurtulmak, kendine gelmek. "*Ayılınca bir de bakmış ki çocuk ortalarda yok*!" GR210 2. Aklı başına gelip gerçeği görmek. "*Birden ayıldım. Demek kavgalarının esası buydu*?" ARK36 **ayılıp bayıl-** aşırı ölçüde sinir bunalımları geçirmek. "*Hatta birinde anacığı, öldü diye leğen başında ayılıp bayılmıştır*." KK248

ayılık *a*. Kabalık, kaba davranış. "*Şu ayılığına bakmadan avratlara mı dolanıyormuşsun*?" BTÜ229

ayılıver-* Çabucak veya ansızın ayılmak. "*Karşısında bekçilerle polisi gören serseri ise ayılıverdi*." HÇ279

ayılma *a*. Ayılmak işi. "*Ayılması için koluyla dürttü*." SAR62

ayılt- Ayılmasını sağlamak. "*Zorla kaldırıp ayılttı*." İDG76

ayın (Ar.) *a*. Arap alfabesinin on sekizinci harfinin adı. "*Türkçeyi Arapçada olduğu gibi, ayınları çatlatarak gürültüyle konuşurdu*." BE43 **ayınları çatlat-** ayın harfinin Arapçaya özgü sesini gırtlakta boğumlamaya çalışmak. "*Türkçeyi Arapçada olduğu gibi, ayınları çatlatarak gürültüyle konuşurdu*." BE43

ayın beyin ol-* *a*. Beyninden vurulmuşa dönmek, aşırı şaşırmak, aklı başından gitmek. "*Ayın beyin oldu tekmil*!" VV46

ayın on dördü *a*. Ay'ın tam bir daire olarak dolgun, parlak görüldüğü evre, ayın on dördü, bedir. "*Ne demiş Yahya Kemal? Gece, Leyla'yı ayın on dördü…*" SAR38

ayın uyun (Der.) *sf*. Bozuk düzen, karışık, karmakarışık, olur olmaz, acayip, baştan savma, gelişigüzel. "*Allah sırrı oğlum, ayın uyun olur mu*?" SAR63

ayıp (Ar.) 1. *a*. Toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış. "*Ayıp, çok ayıp*!" ÖE71 2. *a*. Kusur, eksiklik. "*İnsanın ayıbı yüzüne vurulur mu*?" BE91 3. *sf*. Utanç veren. "*Ayıp bir el hareketinden sonra nah yaptı.*" SBK41 **ayıbını yüzüne vur-** birinin kusurunu yüzüne söylemek. "*Cenab-ı Allah bile kulunun ayıbını yüzüne vurmazmış*." CEM140 **ayıp et-** yakışıksız bir biçimde davranmak. "*Damadının işle bu yakınlığı hoşuna bile gitmişti ya, genel müdüre karşı ayıp ediyordu.*" KT322 **ayıp kaç-** *argo* uygun düşmemek. "*Ayıp kaçar mı*?" EB144 **ayıp mayıp*** ayıp falan. "*Ayıbı mayıbı yok*." YYB159

ayıp yerler *a*. Vücutta örtülü tutulması gereken yerler. "*Ayıp yerlerine, babasının kemiğine filan sövdü* " BTÜ56

ayıpla- Bir durumun, bir davranışın veya sözün toplumun ahlak kurallarına aykırı, utanılacak bir davranış veya söz olduğunu belirtir biçimde muhatabına söylemek. "*Sizi ayıplarlar*." AY172

ayıplama *a.* Ayıplamak işi. "*Kosti fena sıkışmıştı, Hasan'ın ayıplamasından korkuyor, Cevriye'nin korkusundan da inkârdan*

gelemiyordu.” SÇ170
ayıplan- Ayıplama işine konu olmak. “*Ne kendisi ayıplanmalıydı ne de kocası*.” DK100

ayıpsa- (Der.) Ayıplamak. “*Ayıpsar mıydın*?” SUÇ333

ayır- 1. Birbirinden uzaklaştırmak. “*Yanımdan tövbe ayırmam bir daha*.” BTÜ285 2. İki veya daha çok kimse arasındaki anlaşmayı, uzlaşmayı bozmak. “*Mahkeme onu da bir celsede ayırsa kocasından*.” KAÇ60 3. Seçmek. “*İzzet Usta ... irili ufaklı kutuların, ilaç şişelerinin arasından küçücük bir şişe ayırdı*.” CEM80 4. Bir şey veya yeri, bir şey veya kimse için kullanmayı belirlemek, tahsis etmek. “*Odalardan birini misafire ayırmalıydılar*.” EB104 5. Bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa koymak, saklamak. “*İskender'e ayırdın mı*?” EB58 6. Bir yeri bir engelle bölmek. “*Kısımları birbirinden ayıran demir parmaklıkların önüne doluşuldu*.” İDG109 7. Farklı davranmak, fark gözetmek. “*Bir baba, ana evlatlarından birini ötekilerden ayırmaz*.” EB226 8. Nitelik değişikliğini anlamak, fark etmek. “*Onu başkalarından ayıran özelliği olmasa, o da ötekilerden seçisiz geçer giderdi*.” EVO10 9. Bölmek. “*... iri bir soğanı bir yumrukta kırıp ortadan ayırdı*.” SAR99

ayırabil- 1. Ayırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sustalısını çekip kellesini bedeninden de ayırabilirdi*.” BTÜ262 2. Ayırma becerisi bulunmak. “*Bizi birbirimizden kim ayırabilir*?” KY97

ayırım* *a.* Ayrım. “*Bulaşıcı hastalıkların mikroplardan geçtiğini, mikroplarınsa otelin asıl müşterileriyle müstahdemin diye bir ayırım yapmayacaklarını da bilmen lazım*!” MM278

ayırış *a.* Ayırmak işi. “*Kasabın pirzola dilimlerini ayırışı, sarı bir demirle teker teker ezişi, kâğıda sarışı bir yıl kadar uzun geldi*.” SAR14

ayırıver- Çabucak ayırmak. “*Bana bak inek, şerefsizim, bacaklarını ayırıveririm*!” KY53

ayırma *a.* Ayırmak işi. “*Ayırmaya gitmek için davrandıysa da olmadı*.” KÜÇ59

ayırt *a.* Fark. “*Bir anne evlatlarını birbirinden ayırt eder mi hiç*?” EB128 **ayırt et-** birkaç şeyi birbirinden ayıran niteliği anlamak, tefrik etmek, temyiz etmek. “*Üstelik iyiyi kötüden ayırt ederler, her şeyi bilirlerdi de*.” GK131

ayırt- Ayırma işini yaptırmak. “*Akşam olmadan önce herhangi bir otelde bir yatak ayırtmalıydı*.” İDG74
ayırtabil- Ayırtma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bilse polise haber verir, yaşı küçük olduğundan zorla ayırtabilirdi*.” GAV170

ayırtma *a.* Ayırtmak işi. “*Beni apartman katı, hususi, stil möbleyle aldatıp kızımı kocasından ayırtma yolunu tuttu.*” SBK15

aykırı *sf.* Alışılmışa, doğru olarak kabul edilmişe uygun olmayan, karşıt, ters, mugayir, muhalif. “*Gık dese ya da ne bileyim aykırı bir laf etse, şerefsizim, konabilirdim*.” ARK17 **aykırı düş-** uygun gelmemek, ters gelmek, ters düşmek. “*Şapka devrimine aykırı düştüğü için fabrika içlerinde başından çıkarmadığı lacivert beresi, gene fabrika içlerinde giydiği yumuşak rugan terlikleriyle Nafiz Bey'in masası yanındaki rahat koltuğa yürüdü*.” SM202 **aykırı ol-** ters olmak, zıt olmak. “*Bu yurdun lokantaları, otelleri, esnafının sattığı emtia sağlık kurallarına aykırı olmamakla kalmaz...*” MM179

aykırı düşünce *a.* Kökleşmiş inanışlara aykırı olarak ileri sürülen düşünce, paradoks. “*Bu ileri geri, zaman zaman aykırı düşünceler kocaman bir ay içinde çekişti durdu*.” SBK180

aykırılık *a.* Aykırı olma durumu, mugayeret, muhaliflik, muhalefet, tehalüf. “*Davranışımda, olağana aykırılık görmüyordum*.” YYB72

aylak *sf.* İşsiz, boş gezen, avare (kimse). “*Saat ücretlerinin düşmesine sebep hep bu aylak çocuklar*.” EKM73

aylak aylak* *zf.* Bir amacı olmadan, avare avare. “*Aylak aylak dolaşmak, vitrinleri seyretmek...*” AY134

aylaklık *a.* Aylak olma durumu, işsizlik, avarelik. “*Aylaklıktan insana her türlü zarar gelebilir*!” SÇ209

aylarca *zf.* Çok uzun bir süre. “*Düşün, aylarca bütün dünyayı dolaşıyorum*.” SBK261

ayle (Der.) *a.* Aile. “*Zira yakiştiramam damatımın aylesına bu çürük evı*!” DK122

aylı *sf.* Ay ışığı olan, mehtaplı. “*Gene aylı, yıldızlı, köpek havlamaları yüklü gece*.” SÇ38

aylığına *zf.* Bir ay için. “*Üç aylığına İstanbul'a geliyorlardı*!” EK328

aylık 1. *a.* Birine, görevi karşılığı olarak veya geçimi için her ay ödenen para, maaş. “*Madem çalışmasını istemiyorlar, aylık verirler,*

çalışmaz.” CEM139 2. *sf*. Belirli aydan beri var olan. “*Beş aylıkmışım*.” BE1 3. *sf*. Bir ay içinde olan. “*Aylık ücret vesaire üzerinde de mutabık kalmışlar*.” SM190 4. *sf*. Ayda bir kez yapılan veya çıkan. “*Aylık listeleri hazırlamadı, hazırlamıyor*.” DE50 5. *sf*. Bir ay süren, mahiye. “*Bir aylık iznimi burada geçireceğim*.” KP82 **aylık bağla-** emekli olan veya başka sebeplerle çalışmayanlara her ay için belirli bir parayı ödemeyi üstlenmek, maaş bağlamak. “*Bana ev işlerinde yardım eder, tabii aylık da bağlarız*.” DK146 **aylık ver-** aylık olarak üstlenilen parayı ödemek, maaş vermek. “*Madem çalışmasını istemiyorlar, aylık verirler, çalışmaz*.” CEM139

aylıkçı *a*. 1. Aylıkla çalışan kimse. “*Gören de beller ki, mal genel müdürün, ağa da kapısında aylıkçı*!” KT153 2. Başka geliri olmayıp yalnız aldığı aylıkla geçinen kimse. “*Hepsi iyi, hepsi hoş ama unutma ki ben de nihayet el kapısında çalışan, kazancı sınırlı bir aylıkçıyım*.” SUÇ245

aylıklı *sf*. 1. Aylık alan (kimse), maaşlı. “*Acizleri, bir film şirketinde aylıklıyım*.” KK263 2. Karşılığı aylıkla ödenen. “*Belki de yanında aylıklı bir iş verir, sonra da çevreyi tanıdıkça film çevirme imkânları bulurdu*.” YD312

ayna (Far.) *a*. 1. Işığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözgü, mirat. “*Duvardaki küçük aynaya gitti, durdu*.” YYB23 2. Doğramacılık ve yapıcılıkta çerçeve içine geçirilen tahta veya taş levha. “*... musluğun aynasında kendi kendini seyreder yahut da ocakta tencerelerin başına geçip yemeklere bakardı*.” BE25 3. Bir olayı, bir durumu yansıtan, göz önünde canlandıran olay, durum, şey. “*Çehre, insanların aynasıdır*!” GR20 **ayna gibi** dümdüz ve parlak. “*Ayna gibi parlatırım ağabey*!” DHV247

aynalan-* *argo* Yaralanmak. “*Sen olsan, dizlerin aynalanırdı da töbe kalkamazdın*.” EVO221

aynalı *sf*. Aynası olan. “*Evinin radyosu, elektriği, karyolası, aynalı dolabı olacak, herkes ona imrenecekti*.” HÇ26

Aynalıçeşme* *öz. a*. İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir mahalle. “*... Tepebaşı’ndan, Aynalıçeşme, İngiliz Sarayı’nın ardından Tarlabaşı, sonra Taksim*. GK122

Aynasız* *öz. a*. Bir lakap. “*Bizim mahallede bir Rıfat vardı, Aynasız Rıfat*.” SÇ99

aynasızlık *a*. Aynasız olma durumu. “*Mangır yollasaydı gider Çiçekpazarı'nda iki kadeh atardı kocakarının şu aynasızlığı üzerine*.” MM194

aynen (Ar.) *zf*. Olduğu gibi, hiçbir değişiklik olmadan, aynıyla. “*Kapkara bıyığı cam isiyle karartılmış Duran, aynen, de*di.” KAÇ96

aynı *sf*. 1. Benzer. “*Aynı hareketi bu sefer mahsustan tekrarlayan kâtip ... diye bağırdı*.” CEM21 2. Başkası değil, yine o. “*Aynı şekilde, aynı adam, Cevdet'in içinden de hızla geçmiş, derinlerdeki kıskançlık yılanını kımıldatmıştı*.” SBK262 3. Aralarında ayrım olmayan. “*İşportacılıkla dilencilik aynı şey miydi yani*?” SUÇ51 4. Eski durumunda kalmış, değişmemiş. “*Hep aynıyım*.” YD212 **aynı kapıya çık-** sonuç bakımından fark etmemek, aynı sonuca varmak. “*İkisi de aynı kapıya çıkar*.” VV133

aynı zamanda *zf*. 1. Hem de, bununla birlikte. “*Fabrika içleri gece kontrolü, aynı zamanda fabrika spor mükellefleri komutanıyım*!” MUR346 2. Aynı anda. “*Kara haber soluk soluğa çocukların hemen hepsi tarafından aynı zamanda verildi*.” VV389

aynısı *zm*. Ayırt edilemeyecek kadar benzerlik göstereni; tıpkısı. “*Ben de aynısını senin için düşünüyorum*.” DE104

ayniyat (Ar.) *a*. İş yerlerinde eşya ve malzeme işleriyle ilgilenen bölüm, özdek. “*Hastanelerden birinde eline nasılsa bir ayniyat mutemetliği geçirmişti*.” KP80

ayol *ünl*. Genellikle kadınların kullandığı bir seslenme sözü. “*Ayol çocuğumu ezdin şöyle dur*!” BK294

ayran *a*. 1. Süt veya yoğurt yayıkta çalkalanarak yağı alındıktan sonra kalan sulu bölüm. “*Sadri'nin karısı inekleri sağar, yoğurt çalar, yayıkta ayran döver*.” CEM120 2. Yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek. “*Dükkânımız serindir, soğuk limonatamız, ayranımız da var buyurun*!” BFV106 **ayranı kabar-** aşırı bir cinsel arzu duymak. “*Ağaya ondan söz açar, ballandırır, ayranını kabartır*.” KT126 **ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya** yoksulluğuna bakmadan gösteriş yapmaya kalkanların gülünçlüğünü anlatmak için kullanılan bir söz. “*Ağasına karşı yıllar yılı duyduğu saygıyı filan unutarak ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya diye geçirdi*.” EVO26 **ayran içip ayrı düş-*** bir kimsenin samimi olduğu kimse ile dargınlığının sebebini anlamlandıramadığında söylediği bir söz. “*Neden ayran içip ayrı düşeceklerdi*?” KT214

ayrancı *a*. Ayran yapan veya satan kimse. “*... ayrancı, kerusa denilen fayton sürücüleri, şoförler, hatta allı, yeşilli, morlu, sarılı bar*

kızları ile bu biçim konuşur.” MUR389
ayranlaş- Ayran durumuna gelmek. “*Abla, kardeşinin parmağıyla işaret ettiği yere baktı, ayranlaşmış yoğurt çanağını gördü*.” EVO240

ayrı 1. *sf.* Başka, başka türlü. “*Senin için yapılacak tek şey; bu evden ayrı bir eve çıkmak*.” MM110 2. *sf.* Ayrı yerde kalan. “*İnsan anasından ayrı oturur mu*?” BK279 3. *zf.* Yalnız, tek başına. “*Ayrı mı oturacaksınız yoksa*?” EK283 **ayrı baş çek-** topluluktan ayrılıp kendi başına iş yapmak. “*Ayrı baş çekmek daha mı usulüne geliyordu*?” EVO108 **ayrı düş-** birbirinden uzakta kalmak. “*Haydi, diyelim ki ayrı düştüler, evinden, karısı, çocuklarından korkuyor*.” KT212 **ayrı eve çık-** ailenin büyükleriyle birlikte oturan çekirdek aile başka eve taşınmak. “*Ayrı eve bir şartla çıkarım*.” MM112 **ayrı mayrı*** ayrı falan. “*Ben ayrı mayrı oturmam*.” EK31 **ayrı tut-** farklı davranmak. “*Dik kafalılık etmese de bir parça yumuşak davransa, vallahi kendi öz evladımdan ayrı tutmam*.” SUÇ92

ayrı ayrı 1. *sf.* Birbirinden ayrı olan, değişik. “*Hepsinin ayrı ayrı birer tane var da ondan*.” MM154 2. *zf.* Her biri ayrı olarak. “*Hemşerilerinize selamlarımı götür, hepsinin gözlerinden ayrı ayrı öptüğümü söyle*!” MM206

ayrı gayrı *a.* İnsan ilişkilerindeki resmiyet. “*Ayrı gayrımız da yok*.” KY153 **ayrısı gayrısı olma-** birbirinden hiçbir şey esirgemeyecek durumda olmak, samimi olmak. “*Ayrısı gayrısı mı vardı Recep Cıva'dan*?” YD118

ayrıca *zf. 1.* Ayrı olarak, başkaca, antrparantez. “*Bu çocuklar çapa çapalayan ırgatların çocuklarıydı ki, çiftlikten onlara ayrıca yiyecek verilmez…*” BTÜ185 2. Ayrı bir önem verilerek. “*Sizin bu hizmetinizi de ayrıca değerlendirmek isterim.*” GR148 3. Bundan başka. “*Ayrıca bir işle meşgul olmama lüzum yoktu*.” GR18

ayrıcalı *sf.* Ayrı tutulan, başkalarına benzemeyen, ayrık, müstesna. “*Ben bu palikede ayrıcalı mıyım değil miyim*?” CEM41

ayrıcalık *a.* Başkalarından ayrı ve üstün tutulma durumu, imtiyaz. “*Sesinizdeki ayrıcalığın farkında mısınız*?” İDG96

ayrıcalıklı *sf.* Ayrıcalığı olan, ayrıcalık tanınan, imtiyazlı. “*Yahu arkadaş, dedim, herkese yassah olabilir, ben bu palikede ayrıcalıklıyım*.” CEM62

ayrık *a.* 1. Ayrılmış. “*Bacın Zehra'nın bacağı onun için mi ayrık*?” CEM53 2. Buğdaygillerden, kökü hekimlikte idrar söktürücü olarak kullanılan yabani bir bitki, ayrık otu. “*Sabun yerine toprak, çeti otu, ayrık kullanıyorlardı*.” BTÜ199

ayrıl- 1. Ayırma işine konu olmak. “*Yandan ayrılmış briyantinli saçlar, inceltilmiş bıyık...*” CEM108 2. Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak. “*Bir köşe başında arkadaşından ayrılan kâtip Necati fabrikanın yolunu tuttu*.” CEM107 3. Karı ve koca mahkeme kararı ile evlilik birliğini bitirmek, boşanmak. “*Kocasından ayrılıyordu*.” KT240

ayrılabil- Ayrılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onu sevmese, kolayca ayrılabileceğini sansa hemen ayrılmanın, ondan kurtulmanın yolunu bulacaktı*.” EK323

ayrılık *a.* 1. Ayrı olma durumu. “*Bu sayfalarda kavga, bu sayfalarda gözyaşı, bu sayfalarda ayrılık vardı*.” KK183 2. Birinden uzak düşme, firak, firkat. “*Mademki geleceğinle ilgisi var, ben senin geçici ayrılıklarına katlanmaya çalışırım yavrum*.” İDG22 3. Düşünce, görüş veya duygu arasındaki uymazlık, mübayenet. “*Eski müdür zamanında çıkar ayrılıklarından dolayı suları pek akmayan başgardiyan, yeni müdür gelip yolları kesildiği için, kâtiple barışmıştı müşterek düşmana karşı*.” ÜÇK585

ayrılın-* Ayrılma işi yapılmak veya ayrılma işine konu olmak. “*Şafak sökerken Habip'ten başka hiçbirinde derman kalmamıştı. Ayrılındı*.” HÇ319

ayrılınabil-* Ayrılınma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Öyle ki Süreyya, zamanla Melek için ayrılınamaz hâle geldi*.” İDG11

ayrılış *a.* Ayrılmak işi. “*Tabii kocasından ayrılış nedenini açıklayamazdı, sırdı*.” VV301

ayrılıver- Çabucak ayrılmak. “*Arada ayrılıveriyorlardı*.” EB154

ayrılma *a.* Ayrılmak işi. “*Hele kütlü denilen tohumlu pamuğun fabrikalarda tohumundan ayrılma işinin yapıldığı sıralar, telaşla gelir*.” VV168

ayrılmışlık* *a.* Ayrılmış olma durumu. “*İlk bakışta ikiye ayrılmışlığı belli olan müşteriler kıyasıya içiyor, paldır küldür konuşuyorlardı*.” ÜÇK508

ayrım *a.* Ayırma işi, tefrik. “*Kravatlı vatandaşlarla kravatsız vatandaşlar arasında hiçbir ayrım yahut imtiyaz gözetmez kanun*.” ÖE120 **ayrım yap-** eşit davranmamak, fark gözetmek. “*Fakir fukara diye ayrım yaparak*

sınıf tezadını belirtir şekilde konuşma.” MM70
ayrıntı *a.* Bir bütünün önemce ikinci derecede olan ögelerinden her biri, teferruat, tafsilat, detay. “*İki oğlu, gelişmekte olan durumu babalarına en ince ayrıntısına kadar anlatmışlardı*.” İDG23

ayrıntılı 1. *sf*. Ayrıntısı olan, teferruatlı, tafsilatlı, detaylı, mufassal, ince, uzun. “*... küçük defterine çizdiği krokilerin daha büyük, daha ayrıntılısını kâğıda çizdi*.” MM34 2. *zf*. Ayrıntılara girerek. “*... onları yeni baştan ayrıntılı açıklarken heyecanlanırdı*.” BE36

aysız *sf*. Ay ışığı olmayan (gökyüzü, gece). “*Aysız gecenin içinde Edirnekapı surları beyaz beyaz yükseliyordu*.” UÇ185

ayt* *ünl*. Sarhoş veya külhanbeyi bağırması. “*Aayyyyyyyt, var mı bana yan bakan*?” ARK13

aytık* *zf*. Çocuk dilinde artık. “*Baba be, sen aytık beni sevmiyon ki*!” ÖE81

ayva *a*. Ayva ağacının büyük, sarı renkte, tüylü, mayhoş, dokusu sertçe, ufak çekirdekli meyvesi. “*Ayvaya benziyordu*.” EB5 **ayva mayva*** ayva falan. “*Ayva surat mayva surat*.” EB61

ayva tüyü *a*. Vücuttaki ince, sarı tüyler. “*Uğlanlar büyük büyük, kızlar ayva tüyü!*” SÇ130

Ayvalı* *öz. a.* Adana’da bulunan bir yerleşim yeri. “*Ayvalı’ya vardılar.*” EVO163

Ayvalık *öz. a.* Balıkesir iline bağlı ilçelerden biri. “*Zeytinyağı kuyruğunun ortasında, eli Ayvalık zeytinyağı tenekeli iriyarı bir delikanlı, ‘Ben!’ dedi*.” GK52

Ayvansaray* *öz. a.* İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. “*Birdenbire Ayvansaray'a çıktık*.” ÇK132

ayvaz *a.* Koca, erkek, eş. “*Bir Köroğlu, bir Ayvaz biz*.” EB36

Ayvaz* *öz. a*. Köroğlu’yla ilgili halk hikâyelerinde yer alan bir karakter. “*Halk masallarımızın ünlü kahramanları: Tahir'le Zühre, Arzu'yla Kamber, Karacaoğlan'la Kara Kız, Köroğlu'yla Ayvaz...*” MUR160

ayyaş (Ar.) *sf.* İçkiye düşkün, içkici, içici, keş, küplü, bekri. “*Gerçekten de, küçük Bill'in babası, tıpkı kendi babası gibi içkici, ayyaşın biriydi*.” SUÇ109

ayyaşlık *a*. Ayyaş olma durumu, bekrilik. “*Hayatında ayyaşlık yoktu*.” SM250
ayyıldızlı *sf*. Ay ve yıldızı olan. “*Ulan, göğsüne ayyıldızlı formayı giymenin şerefini düşünsene*!” ARK85

ayyuk (Ar.) *a*. Göğün en yüksek yeri. “*Bu düzensiz, bu karmakarışık, bu rezaletlerin ayyuka çıktığı dünya beni korkutuyor*!” SM207 **ayyuka çık-** dedikodu herkesçe duyulmak, yayılmak. “*Bu düzensiz, bu karmakarışık, bu rezaletlerin ayyuka çıktığı dünya beni korkutuyor*!” SM207

az 1. *sf*. Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı. “*Başefendinin az şekerlisini…*” KAÇ94 2. *zf*. Alışılmış olandan, umulandan veya gerekenden eksik olarak. “*Az olursa iki onluk bırakırsın aslanım*!” KY106 **az bul-** yeterli görmemek, az saymak, azımsamak. “*... gene de hediyelerini az buluyor, soruyordu*.” KT169 **az buz olma-** bir şey azımsanacak kadar olmamak. “*Az buz bir şey, yüz, hatta iki yüz lira olsa kolay sayılabilirdi*.” SUÇ166 **az gel-** yetmemek. “*Efendim, bizim üçkâğıtçılıklar herife az geliyordu*.” ÜÇK550 **az kaldı (veya kalsın)** bir işin gerçekleşmesi söz konusuyken gerçekleşmemesi durumunda kullanılan bir söz. “*Az kaldı boğacaktım*!” KAÇ160

az- 1. Taşkınlıkta ileri gitmek. “*Ondan sonra gene bozulacak, insanlar azdıkça azacak, bu bozuk düzen kıyamete dek gidecekti*.” VV89 2. Cinsel duyguları artmak. “*Bir devrin behrinde kırkından sonra azanı teneşir paklar dirlerdi*.” SAR53

az buçuk *zf*. Bir parça, biraz. “*Çünkü çekinir benden az buçuk*.” BTÜ309

az çok *zf*. Bir parça, çok az. “*Biz de arkadaş aftosuna takılmak yoktur, bilirsin az çok*.” TD71

az daha *zf*. Az kalsın, neredeyse. “*Az daha Cemile'nin yüreğine inecekti*.” CEM91

az sonra *zf*. Kısa bir süre sonra, birazdan. “*Hele az sonra dışarda fırtınayla karışık bir yağmur da inceden inceye başlarsa*!” BK315

aza (Ar.) *a*. Üye. “*Aza mülazımı arada hanımıyla geliyordu*.” EK22

azabı elim* (Ar.) *a.* Acı veren azap. “*Vaazlarında dehşet kesilmesine, Allah, öte dünya, azabı elim, azabı şedit konularında şakası olmamasına karşın, su gibi yumuşaktı*.” VV65

azabı şedit* (Ar.) *a*. Şiddetli azap.

"*Vaazlarında dehşet kesilmesine, Allah, öte dünya, azabı elim, azabı şedit konularında şakası olmamasına karşın, su gibi yumuşaktı*." VV65

azal- 1. Az denecek bir miktara inmek. "*Yemeyince aç kalırım, aç kalınca kanım azalır, kanım azalınca ölürüm*." YYB223 2. Eskisinden az bir duruma gelmek. "*Açlıktan güçleri azalmış, bir deri bir kemik kalınmış, yüzler büsbütün kurumuş, nefesler titriyordu*." YK34 3. Etkisini yitirmek, hafiflemek. "*Yanma azaldı*." EKM77

azalma *a.* Azalmak işi, eksilme, tenakus. "*Zaten hep bu ağzının bozukluğundan değil miydi müşterilerin günden güne azalması*!" EVO130

azaltabil- Azaltma becerisi bulunmak. "*Bu cigara bokunu da bir türlü azaltamıyorum vesselam*." ÜÇK459

azamet (Ar.) *a.* 1. Ululuk, büyüklük. "*Efendi hazretleri pür hiddet ve azamet çekip gitti*." VV89 2. Çalım, kurum, tekebbür. "*Bir ara garsona azametle sordu*." YYB214 3. Görkem, gösteriş, heybet. "*O, sözlerini noktalamak için az durdu, kalabalığa tıpkı tıpkısına bir kral azametiyle baktı, uzun uzun baktı*." ÜÇK491

azametli *sf.* 1. Görkemli, heybetli. "*Nilüfer kümesten ilk çıkan azametli horozu göstererek 'Bu!' dedi*." HÇ235 2. Çalımlı, kurumlu. "*Koştu azametli kadının eline sarıldı.*" SBK227

azami (Ar.) *sf.* En çok, en üst, en büyük, en yüksek (derece, nicelik), maksimum, maksimal. "*Bütün mesele, insanların her çeşidinden azami istifadeyi sağlayabilmektir*." HÇ161

azap (Ar.) *a.* Büyük sıkıntı, eziyet, ezinç. "*Tam bir azap içindeyim artık*." AY161 **azap çek-** eziyet çekmek, üzüntü içinde olmak. "*Kadınsa kocasının neler düşünerek azap çektiğini bilmese bile, hissederek oğlunun yumuşak sarı saçlarını okşaya okşaya uyutmaya çalışırdı*." KP81

Azapkapı* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Bir gün Behiye'ye Azapkapı'da rastlamıştı*." DHV250

azar (Far.) *a.* Paylama. "*Azara hiç gelemezdi*." DE16 **azar işit-** azarlanmak. "*Keşke her gece babasını, İhsan Ağabey'i düşünde görse de geç uyansa, su geç kalsa, yengenin işleri aksasa, bu yüzden dayak yese, azar işitse*!" SBK80

azarla- Kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak, tekdir etmek. "*Köpek gibi azarlardı da kılı bile kıpırdamazdı*!" SBK160

azarlama *a.* Azarlamak işi, paylama. "*Kızın tekrar azarlamasından çekinerek odadan usullacık çıktı*." HÇ19

azarlan- Paylanmak, kötü sözle karşılaşmak. "*Azarlanacağını, hatta tokadı yiyeceğini bilen suçlu bir çocuk gibi kekeler*." SBK18

azarlanma *a.* Azarlanmak işi, paylanma. "*Bir çeşit azarlanmaydı ama hoşuna gitmişti bacanağın.*" ÜÇK377

azarlayabil- Azarlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Annesi bu kadar uysal olmasa babası bindirdikçe bindiremez, on sekizindeki kızını zaman zaman dövemez, azarlayamaz, kalbini, gururunu kıramazdı*." YD25

azarlayı azarlayıver-* Azarlayıvermek. "*Azarlayı azarlayıveriyorlarmış*." DE16

azarlayış *a.* Azarlamak işi. "*Azarlayışına bakarsan memur, sarı dosyasına bakarsan mahkûm*!" DHV318

azarlayıver- Hemen azarlamak. "*Şayet kalkacak olsa, halasıyla eniştesi azarlayıveriyorlardı*." İDG44

azat (Far.) *a.* Serbest bırakma. "*Nilüfer'in azat kabul etmez bir kölesi olmuştu sanki*." SM231 **azat et-** serbest bırakmak, salıvermek. "*Düşsünler yakamdan, azat etsinler*." EB7

azdır- Azmasına sebep olmak. "*Bunu böyle azdırıyorlar ilaç vere vere*." KT201

azgın 1. *sf.* Azmış olan, azılı, kudurgan. "*Ya çekildiği yana sürüklenip gidecek ya da gözü dönmüş azgın bir karının bıçağı ardında can verecekti*." TD37 2. *sf.* Gözü hiçbir şeyden yılmayan. "*Halo Şamdin'in sert sakallı, azgın yüzünü tanıdı*." BTÜ257 3. *sf.* Coşmuş, taşmış. "*Sarayburnu'nun akıntılı, dalgalı, toz toz köpüren azgın denizi…*" SÇ47 4. *sf.* Cinsel istekleri aşırı olan. "*Ulan mahallenin azgın karılarından da mı korkmuyorsun*?" TD5 5. *öz. a.* Bir lakap. "*Azgın ağam uyuyor mu ne gene*?" MUR235

azgın azgın* *zf.* Azgın bir biçimde. "*Doktorun elleri belindeydi, azgın azgın bakıyordu*." ÇK75

azgınlaş- 1. Azgın duruma gelmek. "*İhtiyar Malik'in kalın kaşları birden çatıldı, yüzü azgınlaştı*." CEM73 2. Cinsel istekleri aşırılaşmak. "*Birtakım beyaz tozları koklayan*

sigarasıyla kirli sarı bir şeyler sarıp içen, içtikten sonra da kâh şehvet dalgalarıyla azgınlaşan kâh kuzu gibi uysallaşıveren, zaman zaman da krizler içinde allak bullak olan bu adama ne diye açmasındı bunu?" EB142

azgınlık *a.* Azgın olma durumu, kudurganlık. "*Yüzündeki azgınlık uçtu, yerini neşeli bir meraktır aldı*." KT131

azı *a*. Öküz arabalarında ön ve arka yastıkları dingile bağlayan ağaç çivi. "*Demek gemi azıya almıştı*." YYB26

azı dişi *a.* Öküz arabalarında ön ve arka yastıkları dingile bağlayan ağaç çivi. "*Kuvvetli azı dişleri arasında lokma ezilip öğütülürken o, gözlerini kısmış, karısının bardağındaki şarabın kızılını süzüyordu*." GR67

azıcık 1. *sf*. Yeterli ölçüden daha az; biraz. "*Süheyla Abla'nın elbisesi, ayakkabıları, azıcık ruju, pudrası, bir parçacık kalemleri, kolonyası…*" YD82 2. *zf*. Kısa bir süre. "*Bekle gene azıcık*." KAÇ75 3. *zf*. Belli belirsiz bir miktarda. "*Kadın da rakısını azıcık sulandırıp kadehini eline almıştı*." EB160

azık *a*. Gereken yiyecek ve içecek şeyler, nevale. "*Girmeyenlerse, kendileri gibi, ağaç altlarına yanlamış, sigaralar yakılmış, azık çıkınları çözülmüştü*." BTÜ45

azılı *sf*. Gözü bir şeyden yılmayan, azgın. "*Bizimle sadece kavga etmiş iki azılı işçiyle geldi*." ARK216

azımsa- Bir şeyin umulduğundan az olduğu yargısına varmak, az görmek, az bulmak. "*Azımsamış mıydı*?" YYB72

azımsanabil- Azımsanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*On beşerden üç çay karşılığı kırk beş kuruş bedel, elli beş kuruş bahşiş azımsanabilir miydi*?" YYB72

azınlık *a.* Bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet. "*Deve hemen çetesini kurar, önce İstanbul'daki azınlıklardan başlardı işe*." ÜÇK521

azıt- Çığırından çıkmak veya çıkarmak, ölçüyü kaçırmak. "*Yağmur serpeleyerek başladı, gittikçe azıttı*." BE30

azıtma *a.* Azıtmak işi. "*Bunun için de Öküz'ün işi adamakıllı azıtması gerekiyordu*." SÇ199

azim *a*. Bir işteki engelleri yenme kararlılığı. "*Güllü tekrar, azimle girdi araya*." HÇ161

aziz (Ar.) *sf*. Sevgide üstün tutulan, muazzez. "*Süreyya Bey aziz ahbabını büfeye götürdü*." İDG48

Aziz Nesin* *öz. a.* Türk yazar ve şair. (1915-1995). "*Aziz Nesin'in Ant'taki açıklamalarına ne dersiniz*?" KK53

Aziziye Hastanesi* *öz. a*. Libya'nın El-Aziziye şehrinde bulunan bir hastane. "*Ya sol bacağı kangren olduğu sıra, Aziziye Hastanesi'nde kesilirken*?" EVO6

azizlik *a*. Muziplik. "*Mürteci bir yobazın azizliği*." ÜÇK343

azlık *a.* Az olma durumu. "*Kırk sekiz liranın azlığından çok, sevgilimi o herifin evinden nasıl hemen kurtarabilecektim*?" ARK55

azma *a*. Azmak işi. "*Bu barlar, bu açık saçıklık, bu erkeklerin azması...*" EK121

azman *sf*. Aşırı gelişmiş. "*Beyaz kolonyal şapkası, piposu, kurt azmanı iri köpeği, budaklı bastonu…*" CEM28

Aznavur* *öz. a.* Charles Aznavour; Ermeni asıllı Fransız şarkıcı, söz yazarı, oyuncu ve diplomat (1924-2018). "*Küçük hâlâ Aznavur'dan bir parçayı mırıldanarak odadan çıktı*." ÖE62

Azrail (Ar.) *öz. a.* Tanrı buyruğu ile insanların canını almakla görevlendirilen melek, alıcı, can alıcı. "*Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı*." EVO7

azsın- (Der.) Azımsamak. "*Parayı azsındı ama çok yalvardım*." GR52

B, b

baa (Der.) *zm*. Bana. "*Beni gönderecekler İmralu'ya, verirler orada baa yenulerini*." YK95

baba 1. *a.* Çocuğu olan erkek, peder. "*Erol'un babası bize mikroplar diyormuş*." DHV291 2. *a.* Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek. "*Ana, baba beğendikten sonra kıza bok yemek düşer*!" VV52 3. *a.* Bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse. "*Onu karıştırma, o bizim babamız*!" EK352 4. *a*. Koruyucu, babalık duyguları ile dolu kimse. "*Müdür çok baba adam diyorlar*." DE180 5. *sf. argo* Çok kaliteli, üstün nitelikli. "*Baba Hügo on dört yaşındakinden ne bekleyebilirdi*?" BFV244 6. *a.* Silah kaçakçılığı, kara para aklama ve uyuşturucu madde ticareti vb. kirli ve gizli işler yapan çetenin başı. "*Baba'dan büyükçe bir para karşılığı izin aldılar*." TD119 7. *öz. a.* Bir lakap. "*Ustabaşı gülerek Baba Ferhat'ın yanına geldi*." EKM73 **baba maba (veya muba)*** baba falan. "*O gün, o küfürü ettiği gün, baba maba dinlemez kafasını kırardım*." EVO133 **baba ol-** erkek, çocuk sahibi olmak. "*Attığı tohum tutmuş, hatta çimlenmişti. Baba olacaktı*." DE14 **babam!** kadın erkek, büyük küçük herkese karşı kullanılan bir seslenme sözü. "*Baba sözüne bayılan Habip, çocuğa gülümseyerek baktı. - Babam*!" KAÇ121 **babana rahmet** yapılan bir iş, bir davranış karşısında `Allah senden razı olsun.` anlamında kullanılan bir söz. "*Babana rahmet, heye*!" BTÜ309 **babasının kızı** her yönüyle babasına benzeyen kız çocuğu. "*Sonra Kürtçe, 'Babasının kızı!' dedi*." HÇ328 **babasının oğlu** her yönüyle babasına benzeyen erkek çocuğu. "*Reşit, 'Babasının oğlu.' dedi*." VV14

baba adam *a*. Yaşlı, ağırbaşlı, iyi yürekli, olgun adam. "*Müdür çok baba adam diyorlar*." DE180

baba adamlık* *a*. Baba adam olma durumu. "*Böcek'in bazen bütün gece ballandıra ballandıra anlattığı marangozhaneye karşı bile en küçük ilgi duymuyor; marangoz ustasının baba adamlığı, kalfaların herkesi gülmekten kıran şakalarını umursamıyordu*." SUÇ256

baba dostu *a*. Çok eski, hayırlı aile dostu. "*Ben senin baba dostunum*." ÖE91

baba evi *a*. Baba ocağı. "*O gün, bugün baba evi yılların ardında kalmış*." YD116

baba hindi *a*. İri ve iyi beslenmiş erkek hindi. "*Yunus Bey sarkık gerdanıyla bir baba hindiyi hatırlatarak, yumuk gözlerini zorla açmaya çalışıyor*." ARK185

baba nasihati *a*. Büyüklerin deneyimine dayanarak gençlere verdikleri öğüt. "*Benden size baba nasihati oğlum, dedi*." YYB87

baba ocağı *a*. Babadan, dededen kalma mülk veya bir kimsenin içinde doğup büyüdüğü, yaşadığı ev, toprak, yurt, babaevi, baba bucağı, baba yurdu. "*O yaşta baba ocağından ayrılan her çocuğun hüngür hüngür ağlaması…*" KT9

baba yadigârı *sf*. Babadan kalan, baba döneminde yapılmış, babanın hatırasını taşıyan. "*Baba, dede, ata yadigârı, peygamber yaratığı onlar*." CEM12

babaanne *a*. Babanın annesi. "*Git babaannenin elini öp*!" EK81

babaca *sf*. Baba gibi, babaya yakışır. "*İlk zamanlar babaca olan bu okşayıp sevmeler, Hacer büyüdükçe renk değiştirmeye başlamış, kız on beşine bastığı yılsa aşk hâlini almıştı*." EK21

babacan *sf*. Olgun, hoşgörülü, iyi kalpli, güvenilir (erkek). "*Babacan komiser, bakkalınki ile terzininkini barıştırırken kâtibinki sıvıştı*." GR176

babacık *a*. Babalara sevgiyle yaklaşıldığını belirten bir söz. "*Baba, babacığım, bak, ben senin oğlun, Memmed*." GK138

babacımcılık* *a. argo* Bir tür yankesicilik. "*Babacımcılık, arak, kalk gidelim, kapkaç...*" SBK335

babadan kalma *sf*. Babanın miras olarak bıraktığı (mal, mülk, eşya). "*Babadan kalma budaklı bastonuna dayana dayana yürüyordu*." KÜÇ51

babalı *sf*. Babası olan. "*Babalı kızın ere varması daha şanlı şerefli olurdu*." EVO86

babalık 1. *a*. Baba olma durumu. "*Babaysa babalığını bilsin, Allah olmadı ya*!" BE64 2. *a*. Üvey baba. "*Anası, kardeşi, babalığı öbür odada yatıyorlardı*." KY120 3. *ünl*. Yaşlı veya

küçümsenen adamlara söylenen bir seslenme sözü. "*Ne o babalık*?" YYB89

babasız *sf*. Yetim. "*Babasından ayrılan birçok çocuk babasız kalışına üzülür*." BE22

babasızlık *a.* Babasız olma durumu, yetimlik. "*Orda ne Şerife'nin oğlu Ali ne de zaman zaman babasızlığını yüzüne vuracak, evlerini taşlarken sövüp sayacak çocuklar olacaktı*." KAÇ173

babayani (T. baba + Far. âne) *sf*. Gösterişi ve özentisi olmayan. "*Bol kurşuni mantosu içinde babayani, kadere boyun eğmişti*." EK263

babayiğit *a.* 1. Yürekli kimse. "*Canım feda olsun babayiğit insana*." YK80 2. Bir girişimde kendine güvenebilecek durumda olan kimse. "*Bu pasaklı karıyla yaşamak değme babayiğidin harcı değil*." BE19 3. Güçlü kuvvetli (kimse). "*... kayalara yumruk sallayan babayiğide, çatık kaşlarla bakacak, dudak bükecekti*." AY147

babayiğitlik *a*. Babayiğit olma durumu, babayiğitçe davranış. "*Yok kahramanlıkmış, git Ruslar'da gör babayiğitliği filan...*" EKM155

babba (Der.) *a.* Baba. "*Babba, mamma*!" EB110

bab-ı içtihat* (Ar.) *a.* Bir kimsenin bir şeyden hüküm çıkararak o iş hakkında kişisel fikir yürütmesi. "*Bab-ı içtihat kapanmadı ya*?" HÇ200

Babıâli (I) (Ar.) *öz. a.* 1. Tarih Osmanlı Devleti'nde İstanbul'da sadaret (Başbakanlık), dâhiliye ve hariciye nezaretleri (İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları) ile Şûrayıdevlet (Danıştay) dairelerinin bulunduğu yapı. "*Babıali mektubi kaleminde*." EK37 2. İstanbul'da bu çevredeki basın. "*Çevrem alındı, başlandı Babıâli ve gazetelerle, ünlü gazeteciler üzerine sorular sorulmaya*." KK42 3. Osmanlı hükûmeti. "*Ne Babıâli baskınları kaldı anlatmadık ne de Hareket Ordusu…*" KK244

Babıâli (II)* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir cadde. "*Ebussuut Caddesi, Meserret Kahvesi'nin önünden Babıâli'ye çıktılar*." SUÇ175

Babıâli Yokuşu* *öz. a.* İstanbul'da Sirkeci-Cağaloğlu arasındaki yokuş. "*Eminönü, Yenicami arkası, Bahçekapı, Babıâli Yokuşu, Cağaloğlu'nu filan hazdan yarı sarhoş geçti*." EB116

Babil* *öz. a.* Eski Mezopotamya'nın en büyük ve en ünlü şehri. "*Rivayet ederler ki Babil'de meşhur bir kule yapılırken yetmiş iki buçuk milletten işçi çalışmış*." GR129

Babil Kulesi* *öz. a.* 1. Tevrat'ta, Kur'an'da ve dünyanın birçok bölgesinde yerel efsanelerde bahsi geçen, Tanrı'ya ulaşmak için inşa edilen kule. "*Dünyamızın, insanların hâli, Babil Kulesi'nin inşası sırasındaki Babil'in hâline benzemiyor mu*?" GR129 2. Orhan Kemal tarafından yazılan öykü türündeki eser. "*Piposunu yeniden doldururken Babil Kulesi'nde nelerden söz etmesi gerektiğini tasarlamaya çalıştı*." GR145

babilo* *a*. Baba için kullanılan bir seslenme sözü. "*Babilo, kolay gelsin*!" CEM64

babiş* *a.* Baba için kullanılan bir seslenme sözü. "*Babiş hâlâ oturuyor*!" DK168

baca (Far.) *a.* Dumanı ocaktan çekip havaya vermeye yarayan yol. "*Kapı kapalı, baca tıkalıdır*." SAR59

bacak *a.* 1. Vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü. "*Gözleri, tekrar fosforlunun çıplak bacaklarına kaydı*." SAR132 2. Bazı şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayak, destek veya bunlardan her biri, ayak. "*Kadını bir kenara itmiş, tahta sedirin kırılan bacağını yokluyordu*." SUÇ99 **bacağına geçir-** bir şeyi aceleyle giymek. "*Bobi yataktan fırladı, pantolonunu bacağına geçirdi*." YK80 **bacak bacak üstüne at-** bir bacağını ötekinin üstüne koyarak oturmak. "*Löküs bir kahvede bacak bacak üstüne atıp nargile fokurdatmak...*" ÇK97 **bacak kadar** ufacık. "*Tütündeki bacak kadar Nuran'a bile işaret ettiğini, para gösterdiğini gülerek anlatmışlardı*." EB23 **bacak macak*** bacak falan. "*Kıç mıç, bacaklar macaklar...*" EB187

bacaklı *sf.* Bacağı olan. "*Kısa bacaklı, hasır iskemlelere oturmuş fakir bir karı kocayı dinliyordu*." KP95

bacalı* *sf.* Bacası olan. "*Üç bacalı kocaman vapura girmişti satıcı kız Fani gibi*." BFV40

bacanak *a*. Eşleri kardeş olan erkeklerin birbirine göre durumu. "*Bacanağa kalırsa ayrıca ev tutmanıza lüzum yok, diyor*." MM244

Bach* *öz. a*. Johann Sebastian Bach, Alman barok müzik bestecisi ve orgcusu. "*Bach çalınıyor*." GR32

bacı 1. *a*. Kız kardeş. "*Bacım Ümmü'ynen kardaşlarım babamın yanında kaldı*." GK192 2. *a*. Bir evde uzun zaman çalışmış yaşlı kadınlara

verilen unvan. "*Seyyare bacı arkasından uzun uzun baktı.*" HÇ9 3. *ünl.* Kadınlara söylenen bir seslenme sözü. "*Çalışıyor bacım*." EVO62 **bacı macı*** bacı falan. "*Bacı macı bilmem ben*." KAÇ58

bacılık (Der.) *a.* Kardeş yerine tutulan yakın arkadaş, kardeşlik (kızlar ve kadınlar arasında). "*Kim senden bacılık istiyor*?" KAÇ58

baci (Der.) *a.* Kız kardeş; hemşire; çağırma sözü olarak: hanım kardeşim; hanımefendi. "*Gel baci gel.*" EB245

badana (Fr.) *a.* Duvarları boyamak için kullanılan sulandırılmış kireç veya boya. "*Burayı bir badana, bir sıva...*" EVO108 **badana et-** badanalamak, badana yapmak. "*Ev sahibinin yeni badana ettirdiğini hatırladı*." SM249

badanacı *a.* Geçimini badana yapmakla kazanan kimse. "*Sıvacı, badanacı deyip geçiyordu komşular ama kendi yok Allah'ı vardı, erbabıydı işin.*" DHV310

badanacılık *a.* Badanacının yaptığı iş. "*Kaya Ali eskiden duvar işçiliği, badanacılık yaptığından biliyordu bu işleri*." YK70

badanala- Duvarları boyamak için sulandırılmış kireç veya plastik boya sürmek. "*Gel senin şu dükkânı sıvayıp badanalayalım*." EVO123

badanalan- Badana yapılmak. "*Koca konak sıvanmış, badanalanmış*." EVO125

badanalattır-* Badanalatma işini yaptırmak. "*Tencere kaynat, çay kaynat, cigara ver, duvarları badanalattır.*" YK68

badanalı *sf.* Badana edilmiş olan. "*Beyaz badanalı tavanda bir tahtakurusu gözüne ilişti.*" EKM5

badanasız *sf.* Badana edilmemiş. "*Kibritin bir anlık aydınlığı odayı, eski püskü minderleri, sediri, badanasız duvarlarıyla yüze çıkarmıştı*." EVO357

badanasızlık *a.* Badanasız olma durumu. "*... duvarların badanasızlığı, tahta sedirlerin kirliliği, hele hele şaraphanenin askısızlığını hatırlatmamışlardı ki*!" MM9

bade (Far.) *a.* Şarap, içki. "*İç bade, güzel sev...*" YYB190

ba'de harabi'l-Basra* *a.* "Basra yıkıldıktan sonra" anlamında olan ve bir iş için çok geç kalındığını ifade eden bir söz. "*Ne yapıp yapıp bu beladan kurtulmazsak ba'de harabi'l-Basra*." MUR53

badem (Far.) *a.* Bu ağacın yaş veya kuru yenilen yemişi. "*Küçük tabaklarda doğranmış pastırma, sucuk, salamdan, leblebi, badem, fındık fıstığa...*" GK128

badem bıyıklı *a.* Badem bıyığı olan. "*Badem bıyıklı, anasının gözü kebapçı, 'Kendini koru!' dedi bir sır verircesine*." KT68

badem ezmesi *a.* Ezilmiş bademle yapılan şekerleme. "*Akşam sular karardıktan sonra dildadesinin yanına, ya bir kutu Hacıbekir latilokumu ya da badem ezmesi veya akide şekeriyle dönerdi*." HÇ301

badem gözlü *sf.* Gözleri badem içi biçiminde iri olan (kimse). "*Elinde doksan dokuzluk kuka tespih, salonun tahtalarında Kafkas dağlarının badem gözlü ceylanları kadar çevik, dolaşır*." DHV256

badem içi *a.* Bademin dış kabuğu alındıktan sonra kalan içi. "*Yirmi dirhem çörek otu, yirmi dirhem sinameki, elli dirhem üzerlik tohumu, yirmi adet badem içi*." SUÇ45

badem şekeri *a.* İnce bir şeker tabakasıyla kaplanmış iç badem. "*Sok cebine, alırsın badem şekeri*!" SÇ115

badema (Ar.) *zf.* Bundan sonra, bundan böyle. "*Badema ihmal edileceğinin beyyinesi olamaz değil mi*?" HÇ34

bademcik *a.* Ağız boşluğunun sonunda, iki yana yerleşmiş, badem biçiminde. "*Nasıl oldu bademcikleriniz*?" EK38

badire (Ar.) *a.* Birdenbire ortaya çıkan tehlikeli durum. "*Bugüne kadar ne badireler atlatmamışlardı ki*!" OK77

bafon (Der.) *a.* Gümüş görünüşünde bir maden alaşımı, fakfon. "*Kapıcının barakasına girdi, alçak bacaklı hasır iskemlelerden birini altına çekti, yerlilerin bafon dedikleri fakfon sigara tabakasını çıkardı*." MUR375

Bafra* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Ne sigarası içerdi o? Bafra. Al bakalım*." KT33

Baframaden* *öz. a.* Bir sigara markası. "*... oğlu da az ilerideki meydanlıkta, Büyükkulüp, Yenice, Baframaden, Boğaziçi sigaralarının karton kutu kapaklarıyla oynuyordu*." SAR44

bagaj (Fr.) *a.* Otomobillerin yük konulabilen, genellikle arkada olan bölümleri. "*Şoför bunları arabanın bagajına soktu*." MM191

bağ (I) *a.* 1. Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi topluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, sicim, şerit, tel vb. düğümlenebilir nesne. "*Ayakkabının bağını bağlamak dümendi*." KK92 2. İlgi, ilişki, rabıta. "*Sonraları, aralarındaki bağ yavaş yavaş gevşedi, düşman oldular*." ÇK79 3. Kemikleri birbirine bağlamaya, iç organları yerinde tutmaya yarayan lif demeti. "*Çenesinin bağı çözülmüştü*." ÇK121

bağ (II) (Far.) *a.* 1. Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası. "*Üzüm bağlarıyla ünlü bu ufacık kasabada haber bomba gibi patlamıştı*." YYB30 2. Meyve bahçesi. "*Rıfat Efendilerin bağı ... elma, ceviz gibi çeşitli meyve ağaçlarıyla dolu, geniş, kocaman bir bağdı*." OK11

bağa *a.* Kaplumbağa kabuğundan yapılmış veya bu kabuğu andırır biçimde olan. "*Bağa gözlüğünü düzeltti*." HÇ74

bağar-* Bağırmak. "*Çağar, bağar, söv anasına avradına hem da*." MUR223

Bağbozumu* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Kırmızı Küpeler" adlı eserinde geçen bir film senaryosunun adı. "*Elimde Bağbozumu adlı bir senaryo var*." KK230

bağcı *a*. Bağ yetiştirip ürününü satan kimse. "*Şubatta hava ısınmaya başlar, bağcılar kıska denilen küçük küçük soğanlarla bağlarına koşar, ekerlerdi bereketli topraklara*." VV262

bağdaş *a.* Sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturma biçimi. "*Cevriye tahta sıranın üstüne bağdaş kuruverdi*." SUÇ303 **bağdaş kur-** sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturmak. "*Babası pencerenin önünde bağdaş kurmuş, dışarıya bakıyordu*." CEM139

bağdaş- Anlaşmak, uzlaşmak, uymak, imtizaç etmek. "*Bu bağnazlıkla benim mazim nasıl bağdaşacak*?" EK221

bağdaşabil- Bağdaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... iltimasın ahlak ve vicdan mefhumlarıyla ne dereceye kadar bağdaşabileceğini Nurettin Şadan Bey'in anlayışına bıraktı*." GR25

Bağdat* *öz. a.* Irak'ın başkenti. "*Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz*!" EK78

bağımsız *sf.* Davranışlarını, tutumunu, girişimlerini herhangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenleyebilen, özgür, hür. "*Hem bağımsız bir insandı yahut da öyle olmalıydı*." GR160

bağır *a*. Göğüs. "*Basıyor bağrına geliniyle oğlunu, onları bu mutlu günlere ulaştıran Rabbine şükrediyor*." YK88 **bağrına bas-** 1. kucaklamak. "*Sonra kafasından her şeyi atarak onu tekrar bağrına bastı*." CEM119 2. biriyle ilgilenerek onu koruyup kayırmak, yetiştirmek. "*Orada da insanı bağrına basan evlad-ı vatan var*." ÜÇK486

bağır- 1. İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak. "*Şimdi, şimdi yangın var diye bağıracağım ha*!" KÜÇ48 2. Yüksek sesle azarlamak. "*Başını kocaman defterinden öfkeyle kaldırarak bağıracaktı*." KK36 **bağırıp çağır-** öfkeyle bağırmak. "*Bağırıp çağırıyorlar*." BFV159

bağıra çağıra *zf*. Bağırarak. "*Koca bin lira bağıra çağıra gidiyordu ha*!" VV237

bağırabil- 1. Bağırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çimdiklenince en çok bağırabilir, bağırınca nedenini sorması gerekir*." ÖE41 2. Bağırma becerisi bulunmak. "*Ne tuhaf, Nuran bağırmak istiyor, bağıramıyor, hiç kimse de gürültüyü işitip gelmiyordu*." SBK54

bağıradur-* Bağırmasını sürdürmek. "*Gene öyle, herif otel odalarında bağıradursun; patron, kâtibine iki tane yüzlüğü sıkıştırıvermişti*." MM62

bağırı bağırıver-* Bağırıvermek. "*Konak boyanırken ustalara bile bağırı bağırıveriyordu*." EK235

bağırıl-* Bağrılmak. "*Evinin ekmeğini olsun getiremeyen bir kocaya böyle bağırılırdı elbette*." DE226

bağırış *a*. Bağırmak işi. "*Akşam, imamın köyden sürülüşünü, teneke çalıp 'Eheey, eheey!' diye bağırışları hatırladı*." HÇ214

bağırış-* Bağrışmak. "*Karşıdan karşıya Tarzan gibi bağırışırlar*." BFV131

bağırıver- Ansızın, birdenbire bağırmak. "*Karı gemi azıya almış, koca moca tanımıyor, herifi itten rezil ediveriyor, suratına karşı bağırıveriyordu*." YD332

bağırma *a*. Bağırmak işi. "*Bağırmaya başladı*." EK214

bağırsak *a*. Sindirim organının mideden anüse kadar olan, ince bağırsak ve kalın bağırsaktan oluşan bölümü. "*Bağırsaklarına geçer*." GK176 **bağırsakları bozul-** ishal olmak. "*Bağırsakları bozuldu*." BK328

bağırt- Bağırmasına yol açmak. "*Kocakarı, ne bağırttın gene moruğu*?" EB15

bağırtı *a*. Bağırırken çıkarılan sesin adı. "*Duymazsın bağırtıları*?" MUR368

bağış *a*. Bağışlanan şey, yardım, hibe, teberru. "*Ben bu paraları Ankara'ya döndüğüm zaman Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağış edeceğim, anladın mı*?" MM127 **bağış yap-** yardım etmek. "*Kavakzade Halil Ağa'nın yeni partiye yaptığı bağışları bir Allah biliyordu, bir de bağışı asıl yapan fabrikatörle Kavakzade Halil Ağa*." KK105

bağışla- 1. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. "*Annesinden işittiğine göre, padişah, Adalar'dan birinde muhteşem bir yalı mı, sahil saray mı, konak mı ne bağışlamış*." ARK188 2. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek. "*Peki, komşularımın hatırı için bu seferlik bağışlıyorum seni*." EB216 3. Hoşgörmek. "*Cahilliğime bağışla*." ÇK96 **bağışlamakla deniz tükenmez** yardım sözle değil gerçekten fedakârlık yapılarak gerçekleştirilir. "*Bağışlamakla deniz tükenmezdi ki.*" GK59

bağışlama *a*. Bağışlamak işi, mağfiret, gufran. "*Kul gibi yalvaran ihtiyarı bu seferlik onlara bağışlamasını rica ettiler*." EB216

bağışlan- Bağışlama işine konu olmak, affa uğramak, affedilmek, affolunmak. "*İmkân verilir, ufak tefek suçları bağışlanırsa iyi olur, iyilik yaparlar*." SUÇ246

bağışlanabil- Bağışlanma ihtimali veya imkânı bulunmak, affedilebilmek. "*Kolay kolay bağışlanamayacak bir suç mu işlemişti sanki*?" DE95

bağışlanma *a*. Bağışlanmak işi, affedilme, affolma. "*... komiser bayanın ayaklarına kapanarak karısının bu seferlik affedilmesini, kendilerine bağışlanmasını yalvarmaya başladı*." TD7

bağışlat- Bağışlama işini yaptırmak. "*Ne yapsa da tekrar gitse suçunu bağışlatsa*." DE95

bağışlayabil- Bağışlama ihtimali veya imkânı bulunmak, affedebilmek. "*Bir türlü bağışlayamıyordu*." SUÇ188

bağla- 1. Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak. "*Saymadı da cart curta başladı mı kuyruğuna tenekeyi bağla, at tekmeyi*!" VV203 2. Gönlünü kazanmak. "*Seni kendime yüzde yüz bağlamak için buna mecburdum*." KY61 3. Bütün ilgisini bir yerde yoğunlaştırmak. "*Erkeği eve bağlamanın hiç faydası yok*." TD114 4. Büyü, muska vb.nin aracılığıyla birinin birtakım isteklerini veya yetkinliğini engellemek, yok etmek. "*Kullananlar söylüyor, erkeği bağlamak için birebirmiş*." EK87 5. Düğümlemek. "*Başındaki siyah örtüsünü çenesinin altında bağlamış yaşlı kadın, karısı, kocasının birden taşıp ortalığı allak bullak edivermesinden korkuyordu*." KK260 6. Birinde bir şeye karşı ilgi, istek uyandırarak o şeye ilgi, yakınlık duymasını sağlamak. "*Bu kız iki mi, üç ay önce mi ne annesiyle birlikte geldiği zaman adamın nasıl diller döktüğünü, kadını dükkâna bağlamak için nasıl didindiğini unutmamışlardı*." BFV110 7. Anlaşma yapmak. "*Fakat ağabey, Ayhan'ları, Türkan'ları falan mukaveleye bağlamışlar.*" YD41 8. Eklemek, bir araya getirmek, birleştirmek. "*Tekrar bağladı ellerini*." EVO202 9. Sona erdirmek, bitirmek, tamamlamak. "*Sözlerini âdeta hınçla bağladı*." GK66 10. Gönlünü kazanmak. "*Ama dikkat et, onu kendine bağla*!" SBK220 11. Yaraya ilaç koyup bezle sarmak. "*Bezleri usulünce yırttı, yarayı sıkı sıkı bağladı*." KAÇ46 12. Denk yapmak, paket yapmak. "*O, serin, hovardaca bir şarkı mırıldanıyor, oyuncağı elinden alınmış bir çocuk hırsıyla yataklarını bağlıyordu*." EKM11 13. Uyulması zorunlu olmak. "*Herhangi bir üyemizin yaptığı konuşma partimizi bağlamaz*." ÜÇK574 14. Ortaya çıkmak, oluşmak, tutmak. "*Başı kemreği bağlamış Kel Ahmet, 'Akrep çıkarıyoruz.' dedi*." EVO351

bağlama *a*. 1. Bağlamak işi. "*Dört beş tane iplik kopardı, çekip bağlamamı söyledi*." AY110 2. Üç çift telli olan ve mızrapla çalınan bir saz. "*Biz de onun gibi ara sıra şarap, bağlama...*" EVO76

bağlan- 1. Bağlama işine konu olmak. "*Kart horoz, lacivert kordonla garnili kısa sabahlığı irice bağlanmış kravatının yumruk büyüklüğündeki büklüm yerine sokulu elmas taşlı iğnesiyle çıkageldi*." ARK63 2. Sevmek, içten bağlı olmak. "*Ne demekti, seni sevmiş, sana bağlanmış, kendini vermiş bir kadını arkadaşlarının canavarca saldırısına terk etmek*?" ARK243 3. Bir şey bir kimseye ayrılmak, tahsis edilmek. "*Ortahaf'a yüz liranın epeyce üstünde bir ücret bağlanmıştı*" ARK84 4. Yalnızca belli bir işle uğraşmak. "*Hem canım*

işe bağlanırsa serserilikten kurtulur.” DK109 5. Sözle veya yazılı olarak bir şeye bağlanmak, angaje olmak. “*Cevdet'in avukatı, müvekkilinin kefalete bağlanarak salıverilmesini istedi*.” SUÇ245 **bağlanıp kal**- tutulmak, sevdalanmak. “*Vardı ama sevdiği adama bağlanıp kalsa*.” EK144

bağlanabil- Bağlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Nuran ona tutulup bağlanabilir*.” SBK282

bağlanabilme *a*. Bağlanabilmek işi. “*Mutluluk bu galiba. İnsanın hiçbir şey düşünmeden, ölesiye bağlanması, bağlanabilmesi*.” ÜÇK546

bağlanıver- Çabucak bağlanmak. “*Uzun lafın kısası, Memet Usta şakadan takıldığı kıza bağlanıvermiş*.” KY23

bağlanma *a*. Bağlanmak işi veya durumu. “*Birisini sevmeye, bağlanmaya ihtiyacım vardı*.” SBK207

bağlantı *a*. İki şey arasında ilişki sağlayan bağ. “*Meğer kravatının bağlantı yerine sokulu elmas taşlı iğnesini düşürmüş*!” ARK65

bağlar gazeli* *a*. Çok önemli olmayan, ehemmiyetsiz işler için kullanılan “alt tarafı bağlar gazeli” sözünde geçen bir söz grubu. “*Nedir lan, alt tarafı bağlar gazeli be*!” AY140

bağlat- Bağlama işini yaptırmak. “*Ne dimeye yanındaki itlerini bağlatmıyon*?” CEM41

bağlayabil- 1. Bağlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Lacivert elbisenle mavi de bağlayabilirsin ama…*” GK97 2. Bağlamaya gücü yetmek. “*Ne yaptınız da bunu bu kadar kendinize bağlayabildiniz*?” EK330

bağlayıver- Çabucak bağlamak. “*İşçi kızlar harıl harıl çalışıyor, ikide birde kopan iplikleri bağlayıveriyorlardı*.” CEM23

bağlı *sf*. 1. Bir bağ ile tutturulmuş olan. *“Elinde, boğazı sicimle bağlı on altı kuruşluk boş bir rakı şişesi.”* ARK203 2. Gerçekleşmesi bir şartı gerektiren, vabeste. “*Onların paraları da Ankara, İstanbul'daki komisyonculardabağlıydı*.” KT251 3. Bir kuruluşun yetkisi altında bulunan. “*Teğmendi, orduya bağlıydı ama gene de fazla ileri gitmemeli, tadında bırakmalıydı*.” ÜÇK344 4. Bir kimseye, bir düşünceye, bir hatıraya saygı, aşk vb. duygularla bağlanan, sadık, tutkun. “*Kocasına bu kadar mı bağlıydı*?” GAV179 5. Sınırlanmış, sınırlı. “*Biz mevzuata bağlıyız*.” YD328 **bağlı kal-** uymak, tabi olmak. “*Bütün hayatı boyunca kocasına kayıtsız şartsız bağlı kalmış*.” CEM35 **bağlı ol-** 1. tabi bulunmak. “*Parayı veren adamın bağlı olduğu şirket, Kavakzade'nin bu ihaleye gireceğini işitmiş, elli bin lira vererek ihaleden vazgeçmesini sağlamıştı*.” KK107 2. tutulmak, tutkun olmak. “*Onun çalıştığı zamanlar evine nasıl bağlı olduğunu herkesten iyi bilir o*.” EKM93

bağlık bahçelik *sf*. Bağı, bahçesi çok olan. “*Daha sonraları bağlık bahçelik bir yerlerde bulur kendini Aliş*.” DE23

bağlılık *a*. 1. Bağlı olma durumu, merbutiyet. “*Mesele kalabalıkta değil, hâlâ eski partine olan bağlılığının verdiği bağnazlıkta*.” HÇ81 2. Birine karşı, sevgi, saygı ile yakınlık duyma ve gösterme, sadakat. “*Kapısında çalışıp ekmeğini yediği insana karşı bağlılığı böyle zamanda belli olurdu*.” KT40

bağnazlık *a*. Bir kimseye veya bir şeye aşırı düşkünlük ve tutkuyla bağlılık, bağnazca davranış, taassup, mutaassıplık, fanatiklik. “*Sonra Aksaray da bağnazlık yönünden Süleymaniye'den geri kalmaz*.” EK205

bağrı yanık *sf*. Çok dert, acı, sıkıntı çekmiş, bağrı kara. “*Bağrı yanık anaların, muhterem anaların saygıdeğer karınlarında dokuz ay taşıyarak ve ondan sonra da ıkına ıkına doğurdukları sevgili vatandaşlardır*!” MUR411

bağrı yufka *sf*. Yufka yürekli. “*Ne kadar tülekleşirse tülekleşsin, kız yüzlü oğlanlara karşı bağrı yufkaydı, dayanamıyordu*.” EKM54

bağrıl- Bağırma işi yapılmak. “*O kadar insanın içinde oha diye bağrılır mı*?” BK294

bağrılıveril-* Bağrılıverme işine konu olmak. “*Çünkü karşısındaki adam, suratına bağrılıverileceklerdendi*.” EB3

bağrış *a*. Bağırmak işi. “Çocuk, ‘*Yaşasın babaaaaam!’ diye bağrışını annesinin işittiğini bilmiyordu*.” KAÇ139

bağrış- Birlikte veya karşılıklı bağırmak. “*Çoluk çocuk bağrışıyor*.” KT376

bağrışma *a*. Bağrışmak işi, birlikte bağırma. “*Baba gibi yok diyecekti, birdenbire, derinden derine bir uğultu, bir koşuşma, arkasından korkunç bağrışmalar…*” SUÇ252

bağsız *sf*. Bağı bulunmayan. “*Nerede olduğu belirsiz, bağlı mı, bağsız mı kocaman bir çoban köpeğinin gürler gibi havlayıp durduğu portakal bahçeleri*.” BFV179

bah- (Der.) Bakmak. "*Nirden bahsan ciğeri beş para itmez*." CEM42

baha (Der.) *a*. Paha, değer. "*Onların ölümü bahasına viski içerken kalpleriniz sızlamıyor mu*?" GK316

bahane (Far.) *a.* Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep. "*Sonra bahaneyle yanına çıktım*." TD80 **bahane ara-** bir işi yapmamak için sebep aramak. "*Bu kadın, bu her zaman bağırıp çağırmak için bahane arayan kadın onu okşuyordu ha*?" SBK41 **bahane bul-** bir işi yapmak veya yapmamak için sözde sebep göstermek. "*Buysa affi imkânsız, müthiş bir suç sayılır, kaç vakittir bir bahane bulup sepetlemek için fırsat kolladığını tahmin ettiği fabrika sahibinin öç almasına yarardı*." DE46 **bahane et-** herhangi bir şeyi sebep olarak ileri sürmek. "*Annesi ağabeyini bahane etmişti göndermemek için*." OK11

bahar (Far.) *a.* Kuzey yarım kürede 21 Mart-21 Haziran arası, güney yarım kürede 24 Eylül-21 Aralık tarihleri arsındaki zaman dilimi, kışla yaz arasındaki mevsim; ilkbahar. "*Tekrar bahar geldi, arkasından yaz*." YK97

bahçe (Far.) *a.* Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer. "*Yol büyük bir bahçenin içinden geçiyordu*." AY198

bahçeci *a.* Çiçek, ağaç ve sebze yetiştirme işiyle uğraşan kimse. "*Yaşlı bir bahçeci Arapça sordu*." VV258

bahçecilik *a*. Bahçecinin yaptığı iş. "*Bahçecilik çırçırlara benzemez*." VV34

Bahçekapı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Rastladığı ilk polise üçkâğıtçıları haber verip Bahçekapı'ya doğru hızlı hızlı uzaklaştı*." SUÇ79

bahçeli *sf*. Bahçesi olan. "*Evi, fabrikanın arkasındaki bahçeli evlerden birisinde, kapısı sokağa açılan bir göz odaydı*." EKM65

Bahçelievler* *öz. a.* Ankara'nın Çankaya ilçesinde bulunan bir semt. "*İstanbul'un Levent'ine pek benzeyen Bahçelievler…*" GK141

bahçevan* *a*. Bahçıvan. "*Başta Gafur, semtin bakkal çırağı, bahçevanı, şusu busu ardına düşmüyorlar mıydı*?" GK238

bahçıvan (Far.) *a.* Bir bahçenin düzenlenmesi ve bakımıyla görevli kimse. "*Çünkü Gülpembe, bahçıvan Ali'ye pek öyle fazla bir şey ifade etmiyordu*." SM159

bahis (Ar.) *a.* 1. Üzerinde konuşulan şey, konu. "*Bu bahiste bir tek kelime daha söylersen seni yarın fabrika sahibine şikâyet ederim*." DE140 2. Görüşünde veya iddiasında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözlü anlaşma. "*Bahse kiminle tutuştuydu*?" SAR136 **bahis aç-** belli bir konuda konuşmaya başlamak. "*Madem böyle bahislerin açılmasından rahatsız oluyor*." YD103 **bahse gir- (veya tutuş-)** görüşünde veya iddiasında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözlü anlaşma yapmak. "*Nerdeydi Allah'tan bile korkmayıp arkadaşlarıyla bahse giren kabadayı*?" MUR3 **bahsi kapa-** bir konu üzerindeki konuşmayı kesmek. "*Bitirim'in tevkif edildiği ilk günlerde adama trikolarda iş bulmaktan bahsetmiş, sonra da o bahsi kapamıştı*." TD102 **bahsi kaybet-** ileri sürülen, savunulan görüşün yanlış olduğu ortaya çıkmak. "*Bahsi kaybetmişti*!" HÇ263 **bahsi kazan-** ileri sürülen, savunulan görüşün doğru olduğu belli olmak. "*Çabucak işi bitirip bahsi kazanmak*." HÇ195

bahis konusu *sf*. Sözü edilen, üzerinde konuşulan; söz konusu. "*Ama hissediyordu ki laf lafı açacak, Sedat'ının belki de millicilere katıldığı bahis konusu olacaktı*." OK40

bahriye (Ar.) *a*. Bir devletin deniz güçlerinin ve kuruluşlarının bütünü. "*Semiz bir sigara paketi çıkardı bahriye biçimi bol paça lacivert yün pantolonunun çapraz ön cebinden, bir de kibrit*." ÖE29

bahriye çiftetellisi *a.* Hareketli bir halk oyunu ve ezgisi. "*Zurnacı işi tatlıya bağlamak için bahriye çiftetellisine başlar başlamaz Kamer eteğinin ucunu beline sokarak ayağa fırladı*." SÇ54

bahriyeli *a*. Deniz Kuvvetlerine bağlı asker. "*Dün bizimki bir bahriyeliyle görmüş*!" BK312

bahsedebil- (Ar. baḥs + T. edebil-) Bahsetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sana Yunan felsefesinin menşeinden, Empedokles'ten, Pluton'dan, Aristoteles'ten ya da nominalist peripatetismden bahsebilirim*." VV269

bahsedil- Bahsetme işine konu olmak. "*Akşam Şaban'ın iyiliğinden bahsedilmişti*." DE42

bahset- Bir konu üzerinde söz söylemek, konuşmak. "*Sana bir genç öğretmenden mi bahsetmiş*?" YD65

bahsetme *a.* Bahsetmek işi. "*Annesinden bahsetmemesini tembih etseydin*!" EK302

bahşet- (Far. baḫş + T. et-) Karşılıksız olarak vermek, bağışlamak, sunmak. "*O şerefî bana bahşedersiniz*." SBK229

bahşiş (Far.) *a.* Yapılan bir hizmete ödenen ücretten ayrı olarak fazladan verilen para, kahve parası. "*Topal Duran hesabı ödedi, bahşiş bıraktı*." KAÇ113

bahşişli* *sf*. Bahşişi olan. "*Eski günlerde zengin ağa evlerindeki bol bahşişli doğumları düşünüyordu.*" EVO158

baht (Far.) *a.* Gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahi iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih. "*Ne yaptıysa boşuna, derdini dinletemeyince de bahtına, talibine küstü, düştü şaraphanelere*." EKM113 **bahtı açıl-** talihi dönüp uygun duruma veya arzulanan sonuca gelmek. "*Allah de kızım, Allah de ki bahtın açılsın*." CEM103 **bahtına küs-** talihsizliğinden yakınmak. "*Ne yaptıysa boşuna, derdini dinletemeyince de bahtına, talibine küstü, düştü şaraphanelere*." EKM113

bahtiyar (Far.) *sf.* Mutlu. "*Başbakan'ın kollarında dans ederken yakışıklı adamın fısıldadığına katıla katıla gülen bahtiyarlardan olmak isterdi*!" GK189

bahtiyarlık *a*. Bahtiyar olma durumu; mutluluk. "*Otobüs işçiler, esnaf, küçük memurlarla öyle tıklım tıklım ki, oturmak değil, tek ayağın tabanına rahatça basabilmek bahtiyarlık*." BK292

bahtsız *sf*. Bahtı kötü olan, mutsuz, talihsiz, kadersiz, kötü talihli, bibaht. "*Kendimden daha bahtsız birinin başından geçenlere bana ne diyemedim*." SBK261

bak- 1. Bakışı bir şey üzerine çevirmek. "*İrikıyım adam bilek saatine baktı*." BK294 2. Bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak. "*Kapı gayri nizamiymiş de şimale bakıyormuş da…*" YYB215 3. Beslemek, geçindirmek. "*Bir erkek evine, barkına, karısı çoluk çocuğuna bakar; onları aç susuz bırakmaz*." MM106 4. Yoklamak, incelemek, denemek. "*Herkes açıp da kimlik cüzdanlarındaki evlilik kayıtlarına mı bakacak*?" KAÇ97 5. Bir işi yapmak, bir işi yapmakla görevli olmak. "*Kendisi cari hesaplara bakıyordu*." HÇ278 6. Uğraşmak, meşgul olmak. "*Fazla konuşma da işine bak*!" EVO173 7. İlgilenmek. "*Ağamızın emri: Bakacaksın, göreceksin*." BTÜ55 8. Bir şeyin gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek vermek. "*Hastalıklı karıya bakıyormuş, eli açıkmış*." EK126 9. Başka bir şeyle ilgilenmeyip elindeki veya önündeki işle uğraşır olmak. "*Kâtip bey hayali bırak da kaydetmene bak*." BK317 10. Anlamak, farkına varmak. "*Akşam olunca babam bir bekleyecek, iki bekleyecek, bakacak ki oğlan yok*." BE63 11. Aramak. "*Ağzımı koklar, ceplerimi araştırır, sayar beni, her yanıma bakar*." YYB197 12. Bir iş birinden beklenmek. "*Her iş bana bakıyor*." YD166 13. Hastayı muayene etmek. "*Gözünün kapaklarını bir kaldıracak, bir bakacak, sonra bir reçete, tamam*!" ÖE82 14. Tedavi etmek için ilgilenmek. "*Doktor olacaktı da fakir fukaraya parasız bakacaktı*." KP92 15. Gözetmek, korumak. "*Bakacaksın kendine*." DE60 **bak!** 1. işte. "*Bak, yetiştin maşallah*!" ÇK102 2. küçümseme bildiren bir söz. "*Şuna bak, şu surata bak*!" EB86 **bak bak!** şaşma bildiren bir söz. "*Bak bak, dedi*." VV355 **bak hele bak!** şaşma bildiren bir söz. "*Bak hele bak, dedi Hamza*." Ç274 **bakalım (veya bakayım)** içinde yer aldığı cümlenin güvensizlik, kuşku, merak, uyarma vb. anlamlarını pekiştiren bir söz. "*Durun bakalım daha ne icatlar çıkacak*!" YYB74 **bakar mısınız?** tanımadığı bir kimseye kendisiyle ilgilenmesi için söylenen bir söz. "*Polis, bay polis, lütfen bakar mısınız*?" ÖE120 **bakarsın** `belli olmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Belli olmaz. Bir gün bir bakarsın*!" ÇK100 **bakılsa** işin gerçeği, aslında. "*Alt tarafı nerden bakılsa kaba saba, fakir, görgüsüz bir çamaşırcı kadının kızıydı*." KY53 **bakma sen** `aldırış etme` anlamında kullanılan bir söz. "*Bize bakma sen canım*!" GR50 **baksana!** 1. teklifsiz konuşmada bir seslenme sözü. "*Şist, baksana*!" DE184 2. dikkat çekme sözü. "*Karıya baksana be*!" GAV150

bakabil- 1. Bakma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*O inek hâlâ insan yüzüne bakabiliyor mu*?" ÇK116 2. Bakma becerisi bulunmak. "*Hasta düşer bir kenarda yatar kalırsam hanginiz bana bakabilirsiniz diyor, doğru*." EVO51

bakakal- Şaşkınlığa uğrayıp ne yapacağını bilmez durumda kalmak. "*Patron arkasından bakakaldı*." KP12

bakan *a*. Hükûmet işlerinden birini yönetmek için, genellikle milletvekilleri arasından, başbakan tarafından seçilerek cumhurbaşkanınca onaylandıktan sonra işbaşına getirilen yetkili, vekil, icra vekili, nazır. "*O oylar insanı milletvekili de yapar, bakan da başbakan da*!" ÜÇK459 **bakan makan*** bakan falan. "*Görsen sağlama ya milletvekili dersin ya da bakan makan*." ÜÇK516

bakanlık *a.* 1. Bakan olma durumu, vekillik, nezaret, vekâlet, nazırlık. "*Beyefendi bakanlık peşinde*." GK143 2. Bakanın yönetimi altındaki

kuruluşların bütünü, nezaret, vekâlet, nazırlık. "*Demek ki Ankara'da, bakanlıktaydı*." KP85 3. Bu kuruluşların bulunduğu yer. "*Kendinden önce gelenler illaki bulunuyor, bakanlıkların önleri, mermer sütunlu salonlar dolu oluyordu*." GK98

Bakanlıklar* *öz. a.* Ankara'da batıda Genelkurmay Başkanlığı, güneyde TBMM, doğuda Atatürk Bulvarı, kuzeyde ise Güvenpark ile sınırlı alana verilen ad. "*Bakanlıklar'da karşılaşmışlar*." GK143

bakıl- Bakma işine konu olmak veya bakma işi yapılmak. "*Ayrı yönlere bakılarak yakılır sigaralar*." ARK10

bakılabil- Bakılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Antranik'in kafasına soktuğu şüphe olmasa değişmiş hiçbir şey yok nazarıyla bakılabilirdi ama içi rahat değildi*." GAV197

bakılıver-* Ansızın bakılmak. "*Aklında bakılıverince al al oluveren yanaklar, kara gözler*!" GK201

bakılma *a*. Bakılmak işi. "*Bakılmaya, yıkanıp arınmaya ihtiyacı vardı*." EB9

bakım *a*. 1. Bir şeyin iyi gelişmesi, iyi bir durumda kalması için verilen emek. "*Turfandalar bakım ister, emek isterdi*." KT251 2. Birinin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini üstlenme ve sağlamak işi. "*Gördün evini, yerini, terini tertibini, çocukların, kocasının bakımını bilirsin*." YYB55

bakımdan *zf*. Yönden, açıdan. "*Hiçbir bakımdan Erdal'a benzemiyordu gerçekten de*." EB209

bakımından *zf*. 1. Bakış veya görüş açısı yönünden, değerlendirme açısından. "*Partimizin gelişme ve yükselmesi bakımından çok mühim*." GK49 2. -e göre. "*Roman tekniği bakımından yer yer su götürmesine karşın ele aldığı mesele tüyleri diken diken etmeye yeter de artar da*." KK54

bakımsız *sf*. Özen gösterilmemiş, bakılmamış. "*Bakımsız beygirlerin zorla çektiği, civatalarından laçka fayton, yarı aydınlık parkelerde şakırtıyla gidiyordu*." MM17

bakımsızlık *a*. Bakımsız olma, terk edilme, yüzüstü bırakılma durumu. "*Bir küçük kardeşim vardı, annem ölünce bakımsızlıktan...*" EVO184

bakın- 1. Çevreye göz gezdirmek, araştırmak. "*Gülerek çevresine bakınan Zeynep, Cavit'i bulamadı*." EVO355 2. Muayene olmak. "*Bir gün usullacık Verem Dispanseri'ne gidip komşuların ayna dedikleri röntgene bakındı*." SAR49

bakınma *a*. Bakınmak işi. "*Çünkü Vizeli park kapısından soluk soluğa girmiş, kızı aramış, ortalarda göremeyince sağa sola bakınmaya başlamıştı*." SÇ119

bakır 1. *a*. Atom numarası 29, yoğunluğu 8,95 olan, 1084 °C'ye doğru eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kızıl renkli element (simgesi Cu). "*Uzun tırnaklı, pis eller tencerenin içini sıyırdı, tencerenin bakırı uzun uzun yalandı hatta*." YK34 2. *sf*. Bu elementten yapılmış. "*Mutfağında boy boy, irili ufaklı tencereleri, çinko, alüminyum, bakır sahanları, tabakları…*" YD329 **bakır makır*** bakır falan. "*Yok yavrum yok. Bakır makır…*" EVO205

bakır rengi *a*. Kızıla yakın kahverengi. "*Gök bakır rengindeydi, yer kül renginde*." BTÜ378

bakır renkli* *sf*. Bakır renginde olan. "*Ne bakır renkli gök ne yanmış cılız otlarıyla bozkır ne de alıcı kuşlarla sert rüzgâr…*" BTÜ378

Bakırcılar* *öz. a.* Bakırcılar Çarşısı; İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan çarşı. "*İşçi kalabalığıyla Bakırcılar içinden geçti*." EB102

Bakırköy *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*İki gün sonra Bakırköy sahasında tek seçici Çingene Hamdi ağzını burnunu hoşafa çevirmiş ama neye yarar*?" GK304

Bakırköy Akıl Hastanesi* *öz. a.* Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Sağlık Bakanlığına bağlı Türkiye'nin ilk modern ruh sağlığı ve sinir hastalıkları kurumu. "*Hatta bu yüzden Bakırköy Akıl Hastanesi'ne bile düşmüş, iyi bir tedaviden sonra kurtulmuştu*." YD152

Bakırköylü* *öz. a.* İstanbul'un Bakırköy ilçesinden olan kimse. "*Yer yer yırtık külotunu çıkarmıştı birinde Bakırköylü Erol*." YYB196

bakış *a.* Bakmak işi. "*Bakışında her zamandan çok başka bir mana...*" SM273

bakış- 1. İki veya daha çok kimse birbirine bakmak. "*Bir süre bakıştılar*." KAÇ145 2. Kaçamak ve gizli olarak birbirine bakmak.

"*Büyük oğulla küçük bakıştılar*." EVO338

bakışıl-* Bakışma işi yapılmak. "*Bakışılıyor, konuşulmuyordu*." SUÇ167

bakışlı *sf.* Herhangi bir biçimde bakışı olan. "*... erkek bakışlı anaç karılarından işittiğine göre, güvey akşam namazından sonra körkütük değil, pek pek çakırkeyf gelir, gelinin üstüne aç kurt gibi atılır*." ÖE50

bakışlılık* *a.* Bakışlı olma durumu. "*O, kocaman elleri, kalın, sımsıkılığı, erkek bakışlılığına karşılık, pek pek bir muhabbet tellalıydı*." KT143

bakışma *a.* Bakışmak işi. "*Ablasına baktı, bakıştılar, anlayışlı bir bakışma*!" DK119

bakıştır-* Bakışmasını sağlamak. "*Onun bakmayışı, ondan önce gelmiş, birbirine yabancı üç kızı bakıştırdı*." BFV62

bakıver- Çabucak bakmak. "*Baksa, bakıverse...*" OK23

baki (Ar.) *sf.* Sürekli. "*Bu gençlik, bu güzellik baki değil, geçicidir*." DK55 **baki kal-** sürekli, kalımlı olmak. "*Sembolik dekorlar üzerindeki itirazım baki kalmak üzere ver kalemini*." BK323

bakire (Ar.) *sf.* Cinsel ilişkide bulunmamış (dişi), kızoğlan, kızoğlankız, erden. "*Yazmıştı ama asıl maksadı, adamı kendisinden soğutmak, bakire olmayan bir kızı almaktan vazgeçirmekti*." YD201

bakkal (Ar.) *a.* 1. Yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satan kimse. "*Bakkalın kızından başka herkes kasıklarını tuta tuta gülüyordu*." KY53 2. Bu maddelerin satıldığı dükkân. "*... dizkapaklarının üzerine kadar kısalmış entarisiyle bakkala, kasaba, fırına gittikçe erkekler birbirine girerdi âdeta*." KY33 **bakkal makkal*** bakkal falan. "*Yoksa yaz günleri bakkala makkala külotsuz, gömleksiz gelen ... Mari mi*?" GK160 **bakkala bırakma!** bir işi `bakalım` diyerek savsaklamak isteyenlere söylenen bir söz. "*Bakkala bırakma, satar*!" SUÇ122

bakkal çakkal *a.* Bakkal için kullanılan küçümseme sözü. "*Hacı, hoca, bakkal, çakkal olsundu da öğretmen olmasındı*." YD43

bakkaliye (Ar.) *a.* Bakkal dükkânı. "*Kasiyerlik yaptığı dükkân kocaman bir bakkaliyeydi*" EB26

bakkalbaşı* *a.* Bakkal dükkânı işleten kimse için kullanılan bir hitap şekli. "*Heeey bakkalbaşı...*" BFV55

bakla (Ar.) *a.* 1. Baklagillerden, yurdumuzun her yerinde yetiştirilen, yeşil kabuklu ve taneli bir bitki. "*Bakla tarlasını beklermiş*." DE171 2. Bu bitkinin yeşil ürünü veya kuru tanesi. "*Saçmıştı baklalarını*." SBK115 **baklayı ağzından çıkar-** açık söylemekten kaçındığı bir sorunu sonunda açıklamak. "*Elini kaldırmış, belki de tam vuracaktır, bileğini havada yakalayıp baklayı ağzından çıkaracaktır*:" YD117

bakla falı *a.* Bakla taneleri ile bakılan bir fal türü. "*Çingeneler ... maşa satmaya, bakla falına bakmaya şehre inerlerdi*." EK366

bakla kırı *sf.* Koyu ve iri lekeli (at donu). "*Hele daha gençlik yıllarında, bakla kırı kısrağına atlar; şehir şehir, kasaba kasaba dolaşır...*" TD46

baklakırı bk. bakla kırı. "*Altıma baklakırı halis Arap karı kısrağı o çektiydi*." EVO186

Baklalı* *öz. a.* Adana'nın Sarıçam ilçesine bağlı bir köy. "*... yirmi dört yıla mahkûm Baklalı köyünden güzel Fatma'nın her gün nasıl kendi kendine ağladığını ... onlardan öğrenmiştim*." ÇK79

baklava *a.* 1. Çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü. "*Günde yarım kilo baklava yemeden edemem*." SAR73 2. Eşkenar dörtgen biçiminde olan nesne. "*Pırıl pırıl bir sarı karyola, mavi ipek yüzlü yorgan. Baklava baklava işli*." DE37

bakma *a.* Bakmak işi. "*Alnını soğuk cama dayadı, kafesin deliklerinden ıssız sokağa bakmaya başladı*." EK209

bakmamazlık* *a.* Bakmama durumu. "*Anlarlarsa ki onun değil, yüzüne bakmamazlık etmeseler bile alaya alırlardı*." KY35

bakmamışlık* *a.* Bakmamış olma durumu. "*... sabahleyin işe gelirken postaneye uğrayıp kutuya bakmamışlığı, gelirken bayilere, kitapevlerine uğramamışsa nedeni...*" ÖE64

bakraç 1. *a.* Çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova. "*Beyin su gibi akan pırıl pırıl kocaman hususisi, sürüler, atlar, itler, inekler, kalaylı bakraçlarda yeni sağılmış, dumanı üstünde sütler...*" VV404 2. *sf.* Bu kovanın alabildiği miktarda olan. "*... üstüne kocaman*

bir bakraç suyu içiverir sanıyordu.” KAÇ20

baktır- Bakmasına yol açmak, bakmasını sağlamak. “*Eline, ayağına kapanacağım, ne yapıp yapacağım Cevdet'in işine baktıracağım, isterse tokatlasın*.” SUÇ213

baktırabil- Baktırma becerisi bulunmak. “*Hüner, bakmasa bile baktırabilmekte*.” DK185

baktırma *a*. Baktırmak işi. “*Ayşe içerliyor, illa ki baktırmaya çalışıyordu*.” EVO333

Baküs* *öz. a*. Bir rakı markası. “*Ta öbür başta, tahta parmaklığın ötesinde koca göbekli biri yassı şişeli Baküs rakısı içiyordu*.” EK54

bal *a.* Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde. “*Sabahleyin bal, tereyağı, süt…*” DHV249 **bal alacak çiçeği bil- (veya bul-)** çıkar sağlanabilecek yeri veya şeyi bilmek, bulmak. “*Bal alacak çiçeği bildiklerini sanırlar*.” GK130 **bal dök [de] yala** bir yerin çok temiz olduğunu anlatan bir söz. “*Teh, şu mermerlere bak! Bal dök yala*!" GR41 **bal gibi** 1. pek tatlı. “*Ulukışla'nın çöp kebabı, Karaman'ın bal gibi divleleri…*” YYB153 2. şüpheye yer bırakmadan, çok iyi, adamakıllı. “*Kastamonulu bunun bal gibi kendine olduğunu anlamış*.” GK183 **bal tutan parmağını yalar** `imkânları geniş bir işin başında bulunan kimse bunlardan az da olsa yararlanır` anlamında kullanılan bir söz. “*Size olmaz derim, kendi adamımı alırım mesela. Bal tutan parmağını yalar*.” BTÜ105 **balı olan bal yemez mi?** `bir kimsenin elinde başkasına verilecek veya satılacak bir şey bulunması, ondan kendisinin de yararlanmasına engel değildir` anlamında kullanılan bir söz. “*Balı olan bal yimez mi? Yir. Bitti*.” GK170

bal dudaklı *sf*. Tatlı dilli (kimse), bal dudak. “*Vay anam vay, vay yavrum vay, vay bal dudaklım vay*!” KT247

bal peteği *a*. Arıların içine bal doldurduğu bal mumu levha, arı dalağı. “*Bal peteği gibi*.” DK184

bal rengi *sf*. Bu renkte olan. “*Bal rengi kısacık geceliği, çıplak bacakları...*” EB5

bal renkli* *sf*. Bal renginde olan. “*Birden kapıda bal renkli, kısacık geceliğiyle annesi, her yanından öfke saçılarak bağırmıştı*.” SBK27

balarısı *a*. Zar kanatlılardan, bal yapan bir tür eklem bacaklı. “*Karısının ışığa koşan pervane, leşe inen kuzgun, çiçek çiçek dolaşan balarısı gibi, parlak oğlanların ardı sıra koşmaya devam edeceğini biliyordu*.” ÇK114

Balat* *öz. a.* İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. “*Cibali, Fener ya da Balat'taki hemşerilerinin yanında iki odalı bir ev uyduruyor, sokuyorlar başlarını*.” YK88

balayı *a*. Evlilik hayatının ilk ayı veya ilk günleri. “*... balaylarında olduğu gibi kuvvetle sarar, her tarafını çürük içinde bırakırdı*.” GR92

balcılık *a*. Dalkavukluk, yalakalık. “*Yağcılık da yapacaktı, balcılık da ama haybeye değil*.” YD161

balçık *a*. İçinde çeşitli organik maddeler bulunan, genellikle killi, koyu, yapışkan çamur, mil. “*Balçığa saplanmış, öküzlerin çekip çıkaramadığı yüklü bir arabayı omuzuyla dayanıp balçıktan sökebilirdi*.” KAÇ20

baldır *a*. 1. Bacağın dizden ayak bileğine kadar olan bölümü, incik. “*Sık sık baldırını, bacağını göstere göstere ... evin sokağa bakan pencerelerinin camlarını silerdi*.” BE81 2. Bu bölümün yumuşak ve şişkin olan arka tarafı. “*Sanki birdenbire âşık oluvermiş de onsuz yaşayamayacakmış gibi bakmalar, baldırına çimdik atmalar...*” GK106

baldır bacak *a*. Kadın bacağının açık saçık görülmesi. “*19 Mayıs günlerinde, memleketin namusu demek olan kız evlatlarını yabancılara hayâsızca baldır bacak teşhir ettikleri gibi mi yapalım*?” GK66

baldırı çıplak *sf*. Ayaktakımından, işsiz, serseri (kimse). “*Yarın çulsuzun, baldırı çıplağın biri herifi alıverirdi avucuna, bitti gitti*.” EB187

baldız *a.* Erkeğe göre eşinin kız kardeşi. “*Haydar'ın karısı da ama ille baldızı âlemdi*.” VV118 **baldız maldız (veya mulduz)*** baldız falan. “*Baldızın maldızın yok mu*?” EVO301

balerin (Fr.) *a*. Bale yapan bayan sanatçı. “*Bir müddet de Maksim'in önünde durup balerinlerin çıplak resimlerine baktıktan sonra, karşıya geçti*.” İDG91

balgam (Ar.) *a.* Solunum organlarının salgıladığı, ağızdan dışarı atılan sümüksü madde. “*Boğula boğula öksürüp, yere ağız dolusu bir balgam tüküren ihtiyar bir Müslüman'ın ... sesi işitildi*.” CEM14

balgamlı *sf*. Balgamı olan. “*... balgamlı*

gırtlaklardan Allah, cellecelalehuların yayıldığı, doksan dokuzluk tespihlerin aksi aksi baktığı İstanbul." DHV257

balık *a.* Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı. "*Kamyonun yanından balık gibi sıyrılıp geçtikten sonra, çarpan kalbiyle bir kenarda durdurdu arabasını*." GAV139 **balığa çık-** balık avlamaya gitmek. "*Sabahleyin bir parça hafifler gibi olmuş, balıkçılar balığa çıkmışlardı*." EK376

balık etli* *sf.* Balıketinde. "*Sol eli direksiyonun simidini idare ediyor, sağ el de hafif çilli, balık etli genç kızı koltukaltından yakalamış, göğsüne çekiyordu*." KY49

balık yumurtası *a.* Genellikle mersin balığının salamura edilmiş yumurtası; havyar. "*Dayısından aşırdığı beş, altı paket ucu yaldızlı Sipahi sigarası, balık yumurtası, çay, kahve, şeker, et...*" VV401

balıkçı *a.* Balık tutan veya satan kimse. "*İlyas Ağabey balıkçıdır*." SBK85

balıketinde *sf.* Kilosu ortalamanın biraz üstünde olan (kadın), balıketi, dolgun. "*Balıketinde, genç, güzel bir kadındı*." KY220

Balıkpazarı* bk. Beyoğlu Palıkpazarı, Eminönü Balıkpazarı. "*Postanenin yanındaki cıvıl cıvıl aralıktan Balıkpazarı'na saptı*." EB26

balina (İt.) *a.* 1. Balinalardan, yaklaşık uzunluğu 20 metre, ağırlığı 200 ton olan memeli hayvan, kadırga balığı, falyanos. "*Balinalardan biri parçalıyor üç bacalımızı*." BFV159 2. *öz.* Bir lakap. "*Başta Bayram'la kapıcı Memet, mahalleli Balina'nın etrafını aldı*." DK66

Balipaşa Yokuşu* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir yokuş. " *O hızla Balipaşa Yokuşu'nu soluk soluğa çıktı*." DK243

balkabağı *a.* 1. İçi turuncu, iri ve tatlı bir tür kabak. "*Gazi'nin kocaman bir balkabağını hatırlatan babası işi çakmıştı*." DE231 2. Aptal, beyinsiz kimse. "*Laf söyledi balkabağı*." CEM104

Balkan Harbi* *öz. a.* Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında 1912-1913 yıllarında yapılan savaş. "*Dayım şehit Kolağası Hasan Bey verdi canını Balkan Harbi'nde*." MUR67

Balkan Köftecisi* *öz. a.* Filibe köftecisi, İstanbul'un Sirkeci semtinde bulunan ve 1893 yılında kurulan köfteci. "*Ondaki mangırlar Kör Salih'te olsa ilkin Sirkeci'deki Balkan köftecisine gider, sirkesi, sarımsağı bol bir paça, sonra üzerine kallavi bir az şekerli höpürdetirdi*." SAR119

Balkanlar *öz. a.* Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya'yı içine alan bölge. "*Meğer bu yakınlarda Balkanlar'dan göçmen olarak gelmiş*." KK206

balkon (Fr.) *a.* 1. Bir yapının genellikle dışarıya doğru çıkmış, çevresi duvar veya parmaklıkla çevrili bölümü. "*İyi ama nasıl sarkacaktı aşağıki balkona*?" KY205 2. Tiyatro, sinema vb. büyük salonlarda asma kat. "*Cebinde en üst balkon bileti için parası bulunmamasının ne önemi vardı*." SUÇ49

balkonlu* *sf.* Balkonu olan. "*İster misin Reşat, balkonlu katın, güzel bir kız ya da genç, cıvıl cıvıl bir kadını olsun*." KY142

ballandır- İmrendirecek bir biçimde övmek. "*Ballandırmıyorum, doğruyu söylüyorum*." VV300

ballandıra ballandıra *zf.* İmrendirecek bir biçimde abartarak. "*... nasıl öpeceğini öyle ballandıra ballandıra anlatırdı ki, zengin olmadığımıza hayıflanırdık*." BE81

ballı *sf.* İçinde bal bulunan. "*Gençti, güzeldi, arıları çeken çiçekler gibi de ballı*." KY57

Balmumcu Yetimlerevi* *öz. a.* Balmumcu Darüleytamı, yetim erkek çocukları için yapılan İstanbul'un Yıldız semtindeki kurum. "*Bizim patron Balmumcu Yetimlerevi'nden arkadaşım güya*!" AY127

balmumu *a.* Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından salgıladıkları yumuşak ve sarımsı madde. "*İsterse öfkeden kudursun, pek pek o gün, ertesi gün balmumu gibi yumuşayıverir, ipeğe dönerdi*." EK36 2. Bu maddenin sanayide kullanılmak için yapay olarak hazırlanmışı. "*Büyük oğul tığını balmumuna batırırken gülümsedi*." EVO25 **balmumu gibi eri-** çok zayıflamak. "*Ateş görmüş balmumu gibi eriyiveren kadın zayıf yerinden avlanmıştı*." KP55

balo (İt.) *a.* Danslı ve özel giysili gece eğlencesi. "*Gene kim bilir hangi hayır cemiyeti yararına tertiplenmiş balo biletlerinden elli tane sokmaya çalışıyordu*." KT15

balon (Fr.) *a.* 1. Hava veya gazla doldurulmuş,

kauçuktan yapılan çocuk oyuncağı. "*Çengelli iğneler, renk renk balonlar, kurşunkalemleri…*" KP39 2. Karnı yuvarlak ve şişkin, boynu dar cam kap. "*Zarif bir esans balonu masadan düşüp parçalanmıştı*." HÇ223 3. *öz.* Bir lakap. "*Balon, uzun boylu, tombul bir delikanlı*." KY132

baloncu *sf.* Balon satan kimse. "*Şu baloncunun kızıyla bir daha konuşmayacağım*." BFV47

balonlu* *sf.* Balonu olan. "*İşportada bayatlamış kâğıt şekerler, firkete, kopça, birçok balonlu düdükle, kara, parlak boyası pul pul dökülmüş, dökük yerleri paslı bir tabanca, mantar tabancası…*" ÖE32

balonlu çiklet* *a.* Balonlu sakız. "*Çocuk, kafasındaki renk renk tüfekler, kendi kendine yürüyen oyuncak otomobil, tren, cip, kaptıkaçtı, balonlu çikletlerle anasını unutuverdi*." KAÇ13

balonlu sakız* *a.* Balon olarak ağızdan şişirilmek üzere tasarlanmış bir tür sakız. "*Balonlu sakıza öpücük virir, çiklete kendini mıncıklatır*." GK163

balta *a.* Ağacı kesme, yarma, yontma vb. işlerde kullanılan ağaç saplı, demir araç. "*Babasıyla amcalarının defteri yolda, büyük büyük ağaçların altında birer balta darbesiyle dürülür*." DE22 **balta girmemiş** içinden hiç ağaç kesilmemiş, sık ve gür (orman, koru). "*Boy atmış iri bedenli ağaçların balta girmemiş ormanları yükselirdi*." KAÇ1 **balta malta*** balta falan. "*Balta malta olamazdı*." HÇ190 **balta ol-** *argo* direnerek bir şey istemek, asılmak, musallat olmak. "*Birinde balıkçı balta olmuştu Kumkapı'da*." YYB196 **baltayı taşa vur-** farkında olmayarak birine dokunacak sözler söylemek, pot kırmak. "*Vay, baltayı taşa mı vurduk yoksa*?" YYB75

baltala- Bir işi veya durumu bilinçli ve kasıtlı olarak bozup zarara yol açan davranışta bulunmak, sabote etmek. "*Bir zamanlar babası nasıl işlerine engel olmuşsa, şimdi de oğlu, canı kadar sevdiği Kamuran'ın mutluluğunu baltalamak üzereydi*." İDG51

baltalan- Baltalama işine konu olmak. "*Bu yüzden geçimim baltalanmıştı*." SUÇ231

baltalayıcı *sf.* Baltalama işini yapan (kimse), sabotajcı. "*Atatürk'ün getirdiği bütün ilerilikleri baltalayıcı konuşmalar yapar*." YD198

Baltalı* *öz. a.* Mersin'in Tarsus ilçesine bağlı, üzümüyle meşhur bir köy. "*Üzüüüüüm, Baltalı beyazı üzüüüüm*!" EVO49

balya (İt.) *a.* Çember ve demir tellerle bağlanmış ticaret eşyası. "*İki yüz kiloluk çemberli balyaları sırtlardı da bana mı demezdi, hastalık ürkerdi*." SAR31

balyacı* *a.* Çırçır fabrikalarında pamuğu balya hâline getiren işçi. "*Nuh, onlar pamuk balyacısı, dedi*." MUR188

balyalık *sf.* Herhangi bir balya miktarında olan. "*Her yıl binlerce ırgatın çapa çapaladığı, binlerce balyalık pamuklarının satılıp bankalardaki cari hesaplarına yatırılan yüz binler…*" KAÇ22

balyoz (Rum.) *a.* Taş kırma, kazık çakma, duvar yıkma vb. işlerde kullanılan, çok iri, ağır çekiç, varyos. "*Örslere inen balyoz sesleri ve birtakım makine şakırtıları gelen basık çatılı yapıların önünden geçerek çırçır dairesinin çürük merdivenlerini çıktılar*." BTÜ55 **balyoz gibi** çok ağır, ezici (kol veya yumruk). "*Göçmen sözü beynine balyoz gibi indi, büsbütün hırslandı*." EVO56

Balzac* *öz. a.* Honoré de Balzac, Fransız yazar (1799-1850). "*Öte yandan, bir an bile borçtan kurtulamamış koca Balzac'ı düşünüyorum*." BFV243

Balzak* bk. Balzac. "*Balzak'ın bir romanında uzun uzun anlattığı bir salondu bu*." DE66

bam teli *a.* Sakalın, alt dudağın hemen altındaki bölümü. "*Oldubitti sinirlenip durduğu kâtibi bam telinden yakalamanın verdiği fırsattan faydalanmak hem de şu kelle kulak yerinde zatın önünde fiyakasını bozmak için, 'İtler gibi mi?' diye sordu*." ÜÇK356 **bam telinden yakala-** birinin çok kızacağı şeyi yapmak veya sözü söylemek. "*Oldubitti sinirlenip durduğu kâtibi bam telinden yakalamanın verdiği fırsattan faydalanmak hem de şu kelle kulak yerinde zatın önünde fiyakasını bozmak için, 'İtler gibi mi?' diye sordu*." ÜÇK356

bama* *a.* Nargile takımında bir parça. "*Elinde tuttuğu hindistancevizinden yapılma nargileyi bamaya bıraktı*." BE30

bambaşka *sf.* Büsbütün başka, apayrı, değişik, farklı. "*O zaman Nilüfer bambaşka bir soru sordu*." SM130

bambu (Fr.) *sf.* Buğdaygillerden, birçok eşyanın yapımında kullanılan bambu kamışından yapılan. "*İstanbul'un büyük iş hanlarından birinde büyük bir yazıhaneyi maroken koltuk, kanepe, bambu iskemleler, ceviz masalarla döşedi*." DK78

bamm* *a*. Silah sesi. "*Haa, der sonunda, bu işi temizleyecek benden başka erkek kalmamış, bamm*!" VV319

bamya (Ar.) *a.* 1. Ebegümecigillerden, sıcak ve ılıman yerlerde yetişen bir bitki. "*Ondan sonra getirsin fellah bahçeciler bamyayı, domatesi, patlıcanı, şunu bunu*." KT108 2. Bu bitkinin hem taze hem kurutularak yenilen ürünü. "*Sıcak, sıcacık ekmek, bol domatesli, bol sulu bamya*." EVO319

ban- Katı bir şeyi sulu veya tuz, biber vb. toz durumundaki maddelerin içine batırıp çıkarmak, bandırmak. "*Ekmek de tazeyse çıkar içini, ban bol sulara*." ÖE27

bana *zm.* Ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. "*Bana niçin siz diyorsun*?" SM183 **bana bak!** `beni dinle` anlamında kullanılan bir seslenme ve gözdağı sözü. "*Bana bak Hacer*!" KAÇ100 **bana da ... demesinler** bir işin kesinlikle yapılacağını belirtmek için söylenen bir söz. "*Ben de senin o kocanı baştan çıkartmazsam bana da Şehnaz demesinler*!" KT76 **bana dokunmayan yılan bin yaşasın** `birçok kimse, kendilerine kötülüğü dokunmayan kişiye ilişmek istemez` anlamında kullanılan bir söz. "*Bana dokunmayan yılan bin yaşasın*." BTÜ270 **bana mısın deme-** hiçbir şey etkili olmamak, hiçbir şeye aldırış etmemek. "*Kocası olacak Topal, dayağa yıkardı da avrat gene bana mısın demezdi*." EVO94

banal (Fr.) *sf.* Bayağı, sıradan. "*Vallahi çok banal*!" HÇ222

banalleş-* Banal duruma gelmek. "*Barlar banalleşmiş, ayaktakımının mıncıkladığı kadınlarla oturmak haysiyet meselesi hâline gelmişti*." HÇ280

Bandırma *öz. a.* Balıkesir iline bağlı ilçelerden biri. "*Amet Ağabey öğretti. Bandırma'da*." DHV248

bandrol (Fr.) *a*. Denetim pulu. "*... bandrolleri sinek pislikleri içinde rakı, Tekel şarabı satan, işsizlikten bütün gün tezgâh ardında uyuklayan biriydi*." KAÇ111

bangır bangır *zf.* Yüksek sesle, gürültüyle. "*... alabildiğine açılmış gramofonların bangır bangır gazeller, Arapça yalelliler savuran yaygarası, yeşil tramvaylar…*" BFV178 **bangır bangır bağır-** yüksek sesle, avazı çıktığı kadar bağırmak. "*Sonra karşılıklı kahvelerin hoparlörlerinden semtin saat sekize doğru gecesine bangır bangır bağıran radyoları, geceyi altüst ediyorlar*." BFV86

banıl-* Banma işi yapılmak. "*... bulgur pilavları pişse, turşular, yumrukla kırılıp fırlayan cücüğü tuza banıla banıla yenilen soğanlar olsaydı*." GK154

bank (Fr.) *a*. Çoğunlukla parklarda ve bahçelerde oturulacak sıra. "*İstinyeli Tevfik, şu, dedi, hükümetin ordaki parka gidelim, banklardan birinde İstanbul'u düşünelim.*" SAR43

banka (İt.) *a.* 1. Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş. "*... fabrika kur, banka aç istersen*!" AY139 2. Bankacılık işleminin yapıldığı yapı. "*Akşamüstü sokak, banka iyice tenhalaşınca Pol gibi çekip nagantı, girse…*" SÇ100 **bankadan çek- (veya al-)** bankadaki hesabından para almak. "*Daha fabrikaya gidecek, sabahleyin fabrika işçi gündelikleri karşılığı olarak bankadan çektiği altmış bin lirayı muhasebeye verip kurtulacaktı*." SUÇ42 **bankaya yatır-** bankadaki hesabına para koymak, biriktirmek. "*Biriktirecek, sonra da bankaya yatıracaktı*." ÖE54

banka defteri *a*. Bankada hesabı olanın yatırdığı ve çektiği paraların kaydedildiği defter, banka cüzdanı, mevduat defteri. "*Ver bakayım banka defterini*." YD261

bankacı *a*. Bankacılık işlemleri ile uğraşan veya bankada görevli kimse. "*Kurşuni kostümlü bir başka bankacı araya girdi*." HÇ278

Bankalar Caddesi* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir cadde. "*Sonra üçümüz Karaköy üzerinden Bankalar Caddesi'ne, oradan Beyoğlu'na vurduk*." AY125

banker (Fr.) *a*. Çok zengin kimse. "*Lort efendi, banker de bir parça ekmeği sakındı bizden*!" BTÜ78

banknot (Fr.) *a.* Kâğıt para. "*Seni arıyorlar, filan demesine meydan vermeden bütün bir elli liralık banknot çıkarıp uzattı*." SUÇ233

banko (İt.) İş yerlerinde üzerine eşya koymaya elverişli, iş takibi için gelen kişiyle görevli arasına konulmuş tezgâh. "*Ağa sağdan birinci bankonun yanında durdu*." CEM22

bankocu* *a*. İş yerlerinde bankolarda çalışan işçi. "*İzzet Usta'nın kız kardeşi bankocu Güllü'ydü*." CEM110

bankonot* *a*. Banknot. "*Bin liraya yavrum, bin*

bankonota yallah deyince!" HÇ39

banliyö (Fr.) *a.* Genellikle oturma alanı niteliğinde olan, şehir merkezinden uzakta veya sınırlarına yakın yerlerde bulunan şehir yöresi, yörekent. "*Kamyon şehri, şehir banliyösünün bahçelerini, bahçeler içindeki kırmızı kiremitli zarif köşkleri, villaları arkalarda bırakmıştı*." KY43

banliyö treni *a.* Şehirle banliyö arasında işleyen tren. "*Banliyö treni yeni bir istasyona girmiş, yolcu bırakıp yolcular almıştı*." ÖE123

banma *a*. Banmak işi. "*On kuruşluk ekmek aldı, on kuruşluk yoğurtla on kuruşluk cıvık pekmezi karıştırıp ekmeğini banmaya başladı*." BTÜ301

bant (Fr.) *a*. Yapılış özelliğine göre sarma, yapıştırma vb. işlerde kullanılan düz, ensiz, yassı bağ, şerit, izole bant. "*... daha bir başkası da abone defterindeki adreslere göre, bantların üzerlerini yazıyordu*." MM187

bantla- Bantla iki şeyi birbirine tutturmak, bant yapıştırmak. "*... bir başka arkadaşı bantlıyor, daha bir başkası da abone defterindeki adreslere göre, bantların üzerlerini yazıyordu*." MM187

bantlan-* Bantlama işi yapılmak. "*Bantlanmış gazetelerin üzerlerini yazmakta olan yeşile çalan mavi gözlü, kırk beşlik adam, 'Ne gibi?' dedi*." MM187

Banyaluka* *öz. a.* Banja Luka ya da Banaluka, Bosna-Hersek'te bir şehir. "*Üçüncü, Saraybosna'nın Banyaluka kasabasından.*" KT54

Banyalukalı* *sf*. Banyaluka şehrinden olan kimse. "*Banyalukalının hemoroiti kötü kötü kaşındı birden*." KT54

banyo (İt.) *a.* 1. Yapılarda, içinde yıkanılan bölüm. "*On yıl önceleri, daha genç, çok daha dinçken yaptırmıştı bu banyoyu*." EB140 2. Banyo küvetinde yıkanmak işi. "*Bu sabah banyo yapıyordu*." DK82 3. Tedavi amacı ile hazırlanan ilaçlı su. "*Şu sıra hiç kimseye banyo için rapor vermiyoruz*." GR27 **banyo yap-** yıkanmak. "*Banyo yapacak mısınız*?" HÇ84

banyo küveti *a*. İçine su doldurulup yıkanmaya elverişli tekne. "*Onu bileğinden banyo küvetine sürüklüyor*." HÇ103

banyolu *sf*. İçinde banyo bölümü olan. "*Senin banyolu odada buluşacağım*!" EB142

bar (İng.) *a.* 1. Danslı, içkili eğlence yeri. "*Barlardan birinin önünde durdular*." HÇ280 2. Ayaküstü içki içilen eğlence yeri. "*Beyoğlu'ndaki Tokatlıyan'ın aralığında sırasını bekliyor, bir de gece yarısından sonra düşen bar müşterileriyle yetiniyordu*." KY153 **bar mar*** bar falan. "*Bar mar, konsomatris monsomatris, hatta genelevdekiler bile arkadaşlığa, dostluğa saygı gösterirlerdi*." SBK185

bar bar *zf*. Bağırmak fiili ile kullanılarak bağrışın öfkeli ve yüksek sesle olduğunu anlatan bir söz. "*Bar bar bağırıyordu*." EVO174

barabar (Der.) *zf*. Beraber, birlikte. "*Hadi barabar gidek*." EB245

baraber (Der.) *zf*. Birlikte. "*Baraber yerik, diye devam etti*." AY175

baraj* (Fr.) *a.* Herhangi bir alanda başarılı sayılabilmek için geçilmesi gereken engel. "*Ona karşı en güçlü baraj, tarih boyunca süregelen düşmanlık, daha önemlisi de halkın kızıllara karşı nefreti*." VV103

barajlık* *a.* Baraj olma durumu, engel, bariyer. "*Sizin nasıl büyük bir cesaretle dünyanın bu kısmında hayır dediğinizi ve gene nasıl büyük bir cesaretle barajlık yaptığınızı görüyoruz*." HÇ80

baraka (İt.) *a*. Tahta, çinko vb. hafif şeylerden yapılmış, temelsiz, eğreti yapı. "*Aklına bir şey gelmişçesine ani bir davranışla topraklı ellerini kara şalvarına silerek kerpiç barakasının yolunu tuttu*." YYB201

barba (İt.) *a.* İhtiyar Rum meyhanecisi. "*Bir parça ekmek versene barba*!" KÜÇ35

barbunya *a*. Taneleri yuvarlak, oval veya yassı, kırmızı benekli, bir tür fasulye. "*Domates salatası, barbunya fasulye, tahin salatası kaşıklandı*." VV181

barbut *a.* Zarla oynanan bir kumar türü. "*Mahalle çocukları yazın burada futbol oynar, kumarcılar barbut atar*." CEM103

barcı *a*. Bar işleten kimse. "*Evlenmesi, barcıyla dalga geçmesine engel miydi*?" SBK227

bardak 1. *a.* Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap. "*Babası kalın kalın öksürerek masaya geldikten sonra, bardaklara çaylar konuldu*." YD85 2. *sf.* Bu kabın alacağı miktarda olan. "*Canı sağ olsun, de, bir bardak su iç üstüne*!" VV233

bardağı taşıran damla sabır tüketen aşırı davranış veya durum. "*Bu, bardağı taşıran damla oldu.*" EB256 **bardağı taşır-** sabrını tüketmek. "*Günlerden beri Allah yolu, din doğruları üzerine çektiği nutuklar, son günlerde doz bakımından gerçekten de tadı kaçırıp bardağı taşırmıştı*." ÜÇK575 **bardaktan boşanırcasına yağ-** yağmur çok şiddetli yağmak. "*Bardaklardan boşanırcasına yağmur yağıyordu.*" EVO356

bardaklık* *a.* Bardak. "*... onlar yarımşar bardaklık hisselerini bana bırakmışlardı*." AY217

barem (Fr.) *a.* Devlet memurlarının maaşlarının derece ve tutarlarını düzenleyen sistem ve çizelge. "*Baremde hangi memur iki bin alıyordu*?" ÖE99

barın- 1. Doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak. "*Onların da ay başlarını düşünmeden ev sahibi korkusundan uzak, barınacakları bir yerleri olacaktı*?" GK351 2. Yerleşmek, yaşamak için uygun şartlar bularak oturmak. "*Bu, kardaşların kardaşları düşman idiği şehirde nasıl barınacak, düşmanlardan kendini nasıl koruyacaktı*?" GK30

barınabil- Barınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Nerde, kaç gün barınabilirsen barın.*" YD234

barınak *a*. Barınılacak yer, melce. "*Daha önce gelmiş, barınaklarının temelini kazan ... insanlar*!" GK353

barınaksız* *sf*. Barınağı olmayan. "*Birkaç ay sonranın yağmuru, karı, ayazını taşıyarak Yeşiltepeli barınaksızlara ellerini çabuk tutmalarını hatırlatıyorlardı*." GK358

barındır- Barınmasını sağlamak. "*Ne olursa olsun, isterse yarasını sarmış, altına döşek sermiş, evinde onu barındırmış*." KAÇ141

barındırabil- Barındırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Cenab-ı Hak'kın yaylımında, Cenab-ı Hak'kın bir baş ineğini barındıramıyorlar*." EKM49

barındırıl- Barındırma işine konu olmak. "*En sevdiği yer, cezaevi bahçesinin bir kenarındaki kadın tutukluların barındırıldığı kırmızı kiremitli eve bakan koğuş penceresiydi*." YK18

barınılmaz* *sf.* Barınılması mümkün olmayan. "*Barınılmaz hâle geldi ızgaralar*." ÖE23

barınma *a*. Barınmak işi. "*Barınmaya da başlamışlardı.*" VV144

barış *a.* 1. Barışmak işi. "*Şimdi barış olsa, sorsalar, anlatsa.*" EB113 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar. "*Milli Mücadele, ardından Mustafa Kemal Paşa, barış…*" BFV267 3. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam. "*Düzenli dünya kırk yıl barış içinde sürecek, hatta bu süre içinde kurtlar bile kuzularla kardeş kardeş yaşayacaklardı*." VV171

barış- İki taraf, aralarındaki dargınlığı kaldırmak, uzlaşmak, anlaşmak. "*Hadi öp de barışalım.*" KT274

barışabil- Barışma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... onunla yeniden nasıl barışabileceğine yol arayan Ayşe anlamadı ilk*." GK238

barışık *sf*. Başkası ile barış durumunda bulunan, dargın veya düşman olmayan. "*Çalışmadım mı o gün kendi kendimle barışık değilimdir*." KK46 **barışık ol-** sevecen ve hoşgörülü davranmak. "*Büyük bir sanatçının kendi kendisiyle barışık olduğu andaki heyecanı içindeydi*." KP97

barışıver-* Çabucak veya kolaylıkla barışmak. "*İllaki kendi değil de onun canının ne istediği üzerinde dayatmalılar, bu tatlı, aşktan çıldırtan bir çekişme hâlini almalı, sonunda ya hemen oracıkta ya da sedir üzerinde falan barışıvermeliydiler*." SBK96

barışma *a.* Barışmak durumu, uzlaşma, anlaşma. "*Eli hâlâ havada, küs oluşuna yanıyor, barışma kapısı tasarlıyordu.*" YK8

barıştır- Barışmalarını sağlamak, ara bulmak. "*Sizi barıştırıyım.*" GK330

barıştırma *a*. Barıştırmak işi. "*İşin doğrusu, araya Zekai Bey'i koymak istemiş, dayısıyla barıştırması için yalvarmıştı*." HÇ260

bari (Far.) 1. *zf.* Hiç olmazsa, hiç değilse, o hâlde, öyleyse. "*Oldu olacak, bari bir de ev yaptır*." ARK19 2. *ünl.* Keşke. "*Elinden de bir iş gelse bari*." BE56

bariz (Ar.) *sf*. Açık, göze çarpan, belirgin. "*Yüzündeki tırmıklar boğuşmuş olacağının en bariz delilleri ama kim bilir*?" EK381

bark (Der.) *a*. Yapı, ev. "*Ev al, bark al, daya döşe, sonra el adamına nasip olsundu*." KT210

barlı* *sf*. Barı olan. "*Büyük toprakların sahibi, büyük çiftçi Muzaffer Bey'in yeğenine kayınbaba olmaktan gelecek Kadillak'lı, barlı, çalgılı, İstanbul, İzmir, Ankaralı, elma kurtları gibi kıvranan kar beyaz kadınlarla dolu günler*!" VV184

barnak (Der.) *a*. Parmak. "*Gözlerine barnaklarımı daktığım gibi ikiciğini birden alırım, kösnük*!" CEM19

baro (Fr.) *a.* Bir şehir veya bir bölge avukatlarının bağlı oldukları meslek kuruluşu. "*Kaba müvekkillerimle barodan kurtuluyorum artık*." SM190

barometre (Fr.) *a*. Hava basıncını ölçerek yer yükseltilerini ve hava değişimlerini tespit etmek için kullanılan alet, basınçölçer. "*Reşit ise, çiftliğin hassas barometresi, leblebiden nem kaparak sabırsız, durumun gelişmesini bekliyordu*." HÇ325

barsak* *a*. Bağırsak. "*Kuzunun başıyla barsaklarını, mumbarını, ciğerini hep Meryem'e verirdik*." SAR33

Barselona* *öz. a*. İspanya'da bir şehir. "*Zarif garsonlar hesabın arkadaşımca ödendiğini, işinin çok acele olduğunu, sabahın köründe uçakla Lizbon'a mı, Barselona'ya mı ne gittiğini, selam bıraktığını söylemişlerdi*." YYB163

barut (Far.) *a.* Ateşli silahla bir merminin atılmasına veya herhangi bir aracın fırlatılmasına yarayan, patlayıcı madde. "*Babam diyor ki, koca göbeğini barut dumanıyla doldururum, diyor*!" EKM135 **barut gibi** öfkeli, huysuz, sert, aksi (kimse). "*PTT müdürü kupkuru, barut gibi bir adamdı*." ÇK94 **barut kesil-** çok öfkelenmek. "*Mazhar birden barut kesildi*." EK184

barut fıçısı *a*. Çok kızgın, sinirli ve kinle dolu kimse. "*Sinirli. Bir barut fıçısı mübarek*! ÖE46

bas- 1. Vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak. "*Bas, bas babam, bas*." BTÜ113 2. Bir şey üzerinde kalıp, mühür vb.yle iz yapmak. "*Beş parmağının beşini de bastı ıstampaya*." GK227 3. Baskın yapmak. "*Kasaba çalkalanıyor, bugün yarın polisler basacakmış, haberin olsun*!" BE19 4. Bir kimse bir yaşa girmek. "*Tabii enayi, elli ikime bastım, ne belledin*?" SAR72 5. Duman, sis vb. çevreyi kaplamak, çökmek. "*Karanlık basıncaya kadar patronunun ölüsü bulunacak*." EK393 6. Bir şeyin etkisinde kalıp eziklik, üzüntü ve ağırlık duymak. "*Rahatlıktan sıkıntı basıyordu*." BFV270 7. Basınç yaparak sıvı ve gazları itmek. "*Çocuğun boklu kıçını tulumbanın altına tutan eskicininki 'Bas!' dedi*." HÇ71 8. Bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek. "*Soğana bir yumruk, çıkar cücüğünü, bas tuza, at ağzına*." YK28 9. Bası işi yapmak, tabetmek. "*Kendini Pol sanıyorsa sansın, sinemayı soyacaksa soysun, bütün dünya gazeteleri resmini basacaklarsa bassınlar, ona ne*?" SÇ134 10. Örtmek, bürümek, kaplamak. "*Öyle hızlı yürüyordu ki yanakları kızarmış, saçlarının diplerini ılık ılık ter basmıştı*." SM165 **bas! (veya bas git!)** *argo* `çekil, yürü, git, defol!` anlamında kullanılan bir söz. "*Haydi bas git kocanın yanına*." TD7 **basıp git-** birdenbire gitmek, aklına koyduğu şeyi yapmak üzere bulunduğu yerden uzaklaşmak, çekip gitmek. "*Sızdıktan sonra basıp gittim ben*." SUÇ157

bas bariton* *a.* Gerçek bariton sesiyle belirli nitelikleri paylaşan, yüksekte yatan bir bas veya alçakta yatan klasik bir bariton ses türü. "*Bas baritonları da var.*" SÇ150

bas bas *zf.* `Yüksek sesle bağırmak` anlamına gelen bas bas bağırmak deyiminde kullanılan bir söz. "*Bas bas bağırarak odasının kapısını çarptı, arkasından sürgüledi*." CEM20

basabil- Basma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Az sonra korsanlar basabilir, müthiş bir kavga başlayabilirdi*." İDG75

basamak *a.* 1. Bir yere çıkarken veya bir yerden inerken basılan ve art arda gelen, birbirine belirli aralıkları olan düz yüzeylerden her biri. "*El yüz yıkamaya gitmeden önce merdiveni birkaç basamak çıktı*." DE65 2. Bir amaca ulaşmak için yararlanılan kişi, durum veya yer. "*Basamak olarak kullandığı, koca yerine koyar göründüğü adamın yanında hiçbir metelik etmezdi ama köprüyü geçinceye kadar...*" GK70

basamaklı *sf*. Basamağı olan. "*Dört basamaklı bir merdiveni çıktık*." AY214

basamaklık* *sf*. Herhangi bir sayıda basamağı olan (merdiven). "*Birkaç basamaklık taş bir merdiveni adamla yan yana çıktı, küçük küçük mavi camlarla işli, sarı boyalı bir kapıdan holün insansız loşluğuna girdiler*." KÜÇ23

basbayağı 1. *sf.* Alışılandan, bilinenden hiçbir farkı olmayan, bilindiği gibi. "*Basbayağı fabrika*!" AY109 2. *zf*. Alışıldığı üzere. "*Basbayağı olur*." DE227

basık *sf.* 1. Basılmış, yassılaşmış. "*Gerçekten de Toz Osman'ın tersosuna gelmiş; ceket, pantolon, ayaklarındaki fortları basık sivri*

burunlulara kadar yutulmuştu da bir sigara bile vermemişti." ÖE30 2. Çok yüksek olmayan, alçak. "*Basık tavanlı, loş oda iyice kararmıştı*." VV367

basıl- 1. Basma işine konu olmak veya basma işi yapılmak; tabedilmek, tabolunmak. "*Kanlı gözleriyle ters ters baktı, sonra dubleleri sökülmüş bol paça pantolonu, fortlarına basılmış, eski sarı iskarpinleriyle bastı gitti*." SAR134 2. Uygunsuz durumda yakalanmak. "*Köyün imamı evinde avratla basılmış*." HÇ207

basılı *sf*. Basımevinde basılmış (kâğıt, kitap vb.), matbu. "*Genç adam, kitaplarının arasından Beethoven'ın Hayatı cildini çekti, üstadın kuşe kâğıda basılı fotoğrafını gösterdi*." DE11

basılış *a*. Basılmak işi. "*Ama en çok, Yıldız Parkı'na götürülüp sonunda da basılışlarını unutamıyordu*." KY177

basılıver-* Ansızın basılmak. "*Kadının içinde yıllardır birikmiş erkeksizlikten iz yoktu şimdi ama bir korku, Allah korkusu, basılıvermek korkusu…*" KAÇ156

basılma *a*. Basılmak işi. "*Kabak Hafız'ın basılmasından sonra nereye gittiğini, kendisininse şimdi ne iş tuttuğunu anlattı*." HÇ259

basımevi *a*. Basım işi yapılan yer, matbaa. "*Basımevinin dizgi bölümündekiler bize merakla bakıyorlardı*." BE44

basın *a*. Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat. "*Osmanlıca kırkayak tümcelerle, solcu dedikleri basının akına kara karasına ak demek*!" KK53

basınç *a*. Bir yüzey üzerine etkide bulunan gücün yüz ölçümü birimine düşen miktarı, tazyik. "*En çok da pansumanlardan, dikişlerden, dikişlerin alınmasından, gaz basınçlarından söz ederler, yakınırlardı*." KK21

basınçlı su *a*. Basınç yüklenerek fışkırtılma düzeyine getirilmiş su, tazyikli su. "*Elleri belinde, kırmızı toprak testisini musluğun basınçlı suyuna tutup çömelmiş genç adama tepeden bakıyor, kızmıyordu*." GK192

basış *a*. Basmak işi. "*Erkekçe bir ağır basış*!" EB199

basıver- Çabucak basmak. "*Ağzının zerrece arşını, endazesi olmadığından basıveriyordu silme kantar küfrü*." EVO20

basiret (Ar.) *a*. Gerçekleri yanılmadan görebilme yeteneği, uzağı görüş, seziş, anlayış, kavrayış, sağgörü, vizyon. "*Kıyamet yaklaşınca insanların basiretlerini bağlayacak Cenab-ı Allah diye ayeti kerime var*!" VV169

basiretli *sf*. Gerçeği görebilen, uzağı görebilen, basireti olan, sağgörülü. "*O kadar ki, eski partinin, yoğurdu bile üfleyerek yiyen basiretli kodamanlarından bazıları … yeni partiye yaklaşmak yolunu bulmuşlardı*." HÇ252

basiretsizlik *a*. Gerçekleri, ileriyi ve uzağı görememe, sağgörüsüzlük. "*Bu ne basiretsizlik, ne biçim idareciliktir*?" ÜÇK586

basit (Ar.) *sf*. 1. Yapılması veya anlaşılması kolay olan, karışık olmayan, bayağı. "*Gayet basit*." DE139 2. Bilgi ve görgüsü sınırlı olan, bayağı, görgüsüz. "*Bu kalabalığın içindeki basit, duygusuz insanlardan kurtarıp önlerinden geçerken ağlamaklı olduğu büyük apartmanlardan birine götürebilmeliydiler*." DK9 3. Kolay. "*Ali, bu kadar basit soruya cevap vermeye tenezzül etmedi*" EKM109 4. Her zaman rastlanan, özelliği olmayan, olağan. "*Kocalarından yedikleri basit bir dayağın, Şahinde Hanım'ı böylesine değiştirivermesine şaşaduralım...*" ARK106 5. Süssüz, gösterişsiz. "*İlkin basit ve yüz kızartıcı bir nişan, sonra düğün…*" AY215

basitleş- Basit duruma gelmek. "*Apandisit ameliyatı, yüzyılımızda nihayet bir sünnet kadar basitleşmiştir*." SM291

basketbol (İng.) *a*. Beşer kişilik iki takım arasında topu 3 metre yükseklikteki karşılıklı duran ağ geçirilmiş iki sepetten birine sokup sayı kazanmak esasına dayanan bir oyun, basket, sepet topu. "*Basketbolda mı sertleşmişti ki, yer yer nasırdı avucu*." EB139

basketbolcu *a*. Basketbol oyuncusu, basketçi. "*Adam belki de basketbolcuydu*." GK148

basketçi *a*. Basketbolcu. "*Hepsi de ya güreşçi ya boksör ya futbolcu ya da basketçiydiler*." YYB196

baskı *a*. 1. Bir eserin basılış biçimi veya durumu. "*Ayol bir kitabın büyüklüğü forma, sayfa, baskı dizgi falan filanıyla mı ölçülür*?" BFV142 2. Hak ve özgürlükleri kısıtlayarak zor altında bulundurma durumu, tahakküm. "*Gazi, dayısının un değirmeninde ve sıkı bir baskı altında…*" AY147 **baskı yap-** bir kimseyi bir işi yapmaya zorlamak, zor kullanmak. "*Biliyorlarsa ne diye işi o yandan tutup Halk Fırkalılarla anlaşarak hükümete baskı*

yapmıyorlardı?" KT306

baskılı *sf*. Baskısı olan. "*... Recep Cıva'nın eline de nereden, nasıl geçtiği belirsiz kuşe üzerine harika baskılı bir film kataloğundaki resimlere bakıyordu*." YD179

baskın 1. *a*. Suç işlediği veya suçluların bulunduğu sanılan bir yere ansızın girme. "*Polisin bir baskını...*" EKM115 2. *a*. Kısa süreli, beklenmedik saldırı. "*Baskına mı gelirler*?" KP3 3. *a*. Ansızın çıkagelme. "*O gün, belki de her günden çok yorulmuş, milli korunma ekiplerinin üst üste baskınından yüzünün akıyla sıyrılıp çıkıncaya kadar imanı gevremişti*." KP47 4. *a*. Sertlik, zorluk bakımından üstün. "*Terslerin inadına Cemile'nin inadı daha baskın çıkmalıydı*." CEM84 5. *sf*. Benzerleri arasında güç ve önem bakımından başta gelen, başat, hâkim, dominant. "*Hakçası bu, Beyhan'dan da Ayten'den de baskın çıkmıştı*." MM251 **baskın çık-** karşılaştırma konusu olan kimseyi geçmek, ona karşı üstünlüğünü göstermek. "*Terslerin inadına Cemile'nin inadı daha baskın çıkmalıydı*." CEM84 **baskın ver-** 1. ani ve habersiz girmek. "*Baskın verdiğiniz işyeri zinhar şüphelenmeyecek sizden*?" ÜÇK413 2. saldırıda bulunmak. "*Bir gece Habip'le kardeşlerinin işareti üzerine köylü Hanımın Çiftliği'ne baskın vermiş, her şeyi kırmış, yakmış*." KAÇ83 **baskın yap-** suç işlendiği veya suçluların bulunduğu sanılan bir yere ansızın girmek. "*Polis haber alıp ani bir baskın yapsaydı*?" ARK150 **baskına uğra-** 1. düşmanın beklenmedik bir saldırısıyla karşılaşmak. "*Nerdense kulağına çalınır ki ... Hasan Ağabey'in kahvesi baskına uğramış, iki eli kanda olsa kartal gibi düşer, isterse karşısındakiler taburla olsun, Allah ne verdiyse...*" KK248 2. bir yerde suçüstü yakalanmak. "*Tutulmuştu da bir gece baskına uğramıştı*." BK295 **baskın basanındır** `düşmanı gafil avlayıp saldıran taraf savaşı kazanır` anlamında kullanılan bir söz. "*Baskın basanın. O kayartoya haber gönderin de gelsin, yarın hemen gidelim*!" MM268 **baskın maskın*** baskın falan. "*Şayet haber verdin de baskın maskın olursa...*" KAÇ143

baskül (Fr.) *a*. Ağırlıkları tartmaya yarayan alet, kantar. "*Çabucak doldurulup kamyona taşındı, kamyondaki baskülde tartıldı, elciyle kâtip haklıydılar*." EVO327

basma 1. *a*. Basmak işi. "*... olması gerektiğini sanan yanı ağır basmaya başladı*." SUÇ9 2. *a*. Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş. "*Kaput bezi, basma veriyorlarmış*." BTÜ122 3. *sf*. Bu kumaştan yapılan. "*... yer yer erimiş, akmış gül kurusu basma entarilerini giydiler*." BE38 **basma musma*** basma falan. "*Sağ olsa, ona da başörtüsü, basma musma götürse, duasını alsaydı*." GK6

baso (İt.) *a*. En kalın sesli orkestra çalgısı. "*Bozuk düzen ama heyecanlı, iman dolu baso gıygıylar...*" DE165

bastıbacak *sf*. Yaramaz, haylaz. "*Niye lan bastıbacak*?" ÜÇK571

bastır- 1. Basma işini yaptırmak. "*Filiz ... soluk bile alamıyor, sağ eliyle yüreğini bastırıyordu*." BFV139 2. Ansızın birinin yanına gitmek. "*En iyisi gece evine gidip bastırmak, güzel güzel anlaşmaktı*." EK369 3. Birdenbire gerçekleşmek ve pek çok etki göstermek. "*Yarın havalar bozdu da soğuklar bastırdı mı manto, ayakkabı, ruj sobada yakılmaz*!" MUR147 4. Üstünlüğünü göstermek. "*Eller çırpılıyor, kahkahalar fabrikanın mekanik uğultusunu bastırıyordu, kıyametler kopuyordu*." MUR243 5. Baskı yapmak, üzerine iyice düşmek. "*Bu korkuyu esans koklamışçasına alıverir Kudret Yanardağ, bastırdıkça bastırır, sonra da yaz der, yaz*!" ÜÇK419 6. Durdurmak. "*İstese, bir zamanlar İttihatçıların faydalandığı ileri sürülen tarzda bir 31 Mart'ı körükler, ayaklanmayı silah zoruyla bastırır, sıkıyönetimi kurar*." ÜÇK577 7. Hemen söylemek. "*Kadın, 'Bana da öyle geliyor'u bastıracak*." KK223

bastırabil- Bastırma becerisi bulunmak. "*Bizim kocakarı bilem bastıramıyor tongaya Cevriye'yi*." SÇ115

bastırıl- Bastırma işine konu olmak. "*Pencerenin perdesi zaten sıkı sıkı bastırılmıştı*." KAÇ155

bastırış *a*. Bastırmak işi. "*Hele üzeri kıllı tombul eliyle sulandırılmış rakı kadehini alışı, kadehi ağzına götürüşü, yudumlayışı, sonra kadehi yerine bırakışı, ekmeği koparış, önce dudaklarına bastırış, daha sonra da çatalına takışı...*" MM27

bastırıver- Çabucak bastırmak. "*Öteki ses ve çığlıkları bastırıvermişti*." GK52

bastırma *a*. Bastırmak işi. "*İdare lambasının sarı ışığında fırlak gırtlak kemiği meydana çıkan boyuna iki eliyle kuvvetle bastırmaya başladı*." EK375

Bastil* *öz. a*. Bastille Baskını veya Bastille Hapishanesi Baskını; 14 Temmuz 1789'da Fransa'nın başkenti Paris'te devrimci

isyancıların Bastille olarak bilinen ortaçağdan kalma cephanelik, kale ve siyasi hapishaneyi basarak kontrolü ele geçirmeye çalışmasıyla meydana gelen baskın. "*Kafasından gene Fransız Büyük İhtilali'nin alevler içindeki Bastil'i geçti*." HÇ158

baston (İt.) *a.* Yürürken dayanmaya yarayan, ağaç veya metalden yapılan araç. "*Sırtımda kırılan bastonların, yediğim tekme tokatların haddi hesabı yoktur*." BE21

bastonlu *sf*. Bastonu olan. "*Yorgi'nin eli bastonlu, romatizmalarından şikâyet eden, kambur bir amcası vardı*." BE78

basur (Ar.) *a.* Kalın bağırsağın alt bölümünde ve anüste toplardamarların genişlemesiyle oluşan varis, hemoroit. "*Basur için, tecrübeli, mükemmel bir tertip*." SUÇ45

baş *a.* 1. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser. "*Başıyla bizi şöyle bir selamladıktan sonra işine koyuldu*." ARK242 2. Temel, esas. "*Her şeyin başı ahlaktır*!" GR185 3. Başlangıç. "*Hafta başında para alınca doğru Cevriyelere*!" SÇ68 4. Bir topluluğu yöneten kimse. "*Allah başımızdakilere zeval virmesin*." GK329 5. Bir şeyin yakını veya çevresi. "*Havuzun başına iskemleleri atıp oturdular*." VV183 6. Bir şeyin uçlarından biri. "*Güllü, elinde idare lambasıyla, merdiven başında göründü*." DE20 7. Kasaplık hayvanlarda ve bazı yiyeceklerde adet. "*Bir elinde bir baş soğan, öbür elinde bir bıçak, mutfaktan dişi bir pars gibi fırlamış*." CEM35 8. Güreşte pehlivanların ayrıldıkları beş derecenin en yükseği. "*Devletin verdiği bir tayınla yerineceklerden de olmadığına göre, ne diye başa güreşmesin*?" SÇ186 9. Arazide en yüksek nokta. "*İlk evlendiğimiz yıllardaki dağ başlarını diyorum*." EB133 10. `Önem veya yönetim bakımından ileride olan, en önemli, en üstün` anlamlarında birleşik kelimeler yapan bir söz. "*Başkomiser şaşırmıştı*." GR8 11. Bir şeyin genellikle toparlakça ucu. "*Memenin başını ısırıyor mu*?" GK205 **...-nın başında gel-** önem sıralamasında önde olmak. "*Reşat'tı bu tehlikelerin başında gelen...*" KY17 **baş alama-** çok uğraştıran bir konu yüzünden vakit ve fırsat bulamamak. "*Ben öteki işlerden baş alamıyorum, gözünü severim*!" GK31 **baş (veya başı) çek-** herhangi bir konuda önde gitmek, önayak olmak. "*En çok da Ayşe'yle Memed'in civarında dolaşıyor, öğretmenin baş çektiği bu kesim gecekondularla ilgileniyordu*." GK357 **baş edeme-** gücü yetmemek. "*Biz baş edemeyiz ki*!" BTÜ320 **baş göster-** belirmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek, vuku bulmak. "*Hele tuvalet ihtiyacı baş gösterirse*!" HÇ190 **baş göz et-** evlendirmek. "*Neyse, sen bu işle alakalan, baş göz edelim bitsin gitsin*." VV113 **baş göz ol-** evlenmek. "*Bu dükkân dalgası iyi ya, ben asıl senin baş göz olmanı düşünüyorum*." EVO78 **baş maş*** baş falan. "*Cahal oğlan, uygunsuz işlere katışır, kötü mötü bir yerlere gider mider, baştan maştan çıkar Allah vermeye*." EKM137 **baş ol-** küçük bir işte de olsa yönetici olmak, sözü dinlenir bir kimse olmak. "*Yoo, sen niye baş oluyorsun*?" MUR298 **baş salla-** karşısındakinin her sözünü uygun bulur görünmek. "*... adamın anlattıklarına laf olsun diye baş sallıyor, adamsa boyuna anlatıyordu*." KT34 **baş üstünde tut-** çok iyi ağırlamak. "*Ağa'nın baş üstünde tuttuğu biri*." KT15 **baş üstünde yeri var** `büyük bir saygı ve ilgi ile karşılanır veya ağırlanır` anlamında kullanılan bir söz. "*Oğlumun hatırına dokunmazsan, başımın üstünde yerin var*!" CEM66 **başa çık-** güçlükler çıkaran biriyle olan işini, kendi istediği yolda sonuçlandırabilmek. "*Sen onunla başa çıkamazsın dedim ya*!" BTÜ235 **başa gel-** kötü bir durumla karşı karşıya kalmak. "*Başa gelmiş çekilecek*!" SBK74 **başa gelen çekilir** çaresiz durumlara düşüldüğünde insanın kendini üzüntüye kaptırmayıp bu durumlara katlanmasının olağan ve doğru bulunduğunu anlatan bir söz. "*Başa gelen çekilir, idare etmeye çalışalım*." İDG57 **başa güreş-** en üstün sonucu elde etmek veya bir işte en üst noktaya gelmek için mücadele vermek. "*Kasabanın başa güreşen en zengin ağalarıydı bunlar*." KAÇ94 **başı ağrı-** sorunu olmak, sıkıntı içinde bulunmak. "*Mamafih, yemin etse başı ağırmaz, pamuk ticareti üzerine var bir ortaklıkları*" KT263 **başı belaya gir-** sıkıcı, üzücü bir durumla karşılaşmak. "*Bir arkadaşının başı belaya girmişti bir zamanlar, böyle bir kız yüzünden*." SÇ50 **başı çatla-** başı çok ağrımak. "*Başı çatlayacak gibi ağrıyordu*." EB242 **başı dara düş-** sıkıntıya girmek. "*Zaten ne zaman sıkışsa, başı dara düşse ya babası ya da mavi tulumlu dostu içinde beliriyor, doğru yolu gösteriyorlardı*." DE107 **başı derde gir-** sıkıntılı bir duruma düşmek. "*Çiftlik avlusunu dolduran yeni tarım makineleriyle başı derde girmişti*." HÇ267 **başı dön-** 1. insana, eşyanın dönmesi, ayağının altından yerin çekilmesi vb. bir duygu gelmek. "*Tatlı bir sarhoşlukla başı dönüyordu*." EK250 2. sıkıntı yaratan bir durum karşısında bunalmak. "*Mazhar'ın başı dönüyordu*." EK275 3. görkemli bir şey karşısında hayranlık duymak. "*Ne kocaman cadde, ne dev dev apartmanlardı bunlar! Başı dönüyordu*." SBK112 4. para veya makam sebebiyle şaşırıp şımarmak. "*Sağdan soldan itibar görünce başı döndü; evi, karıyı, çoluk çocuğu unuttu*." MM222 **başı göğe değ-**

beklenmeyen bir mutluluğa ermek. "*Diyorlar ki, Türk'e vardın da başın göğe mi değdi*." DE113 **başı hoş olma-** o şeyden hoşlanmamak. "*Çayla başım hoş değil*." BTÜ224 **başı için** `çocuğumuzun başı için, annenizin başı için` vb. sözlerde değerli bir kişi ortaya konarak kullanılan ant veya yalvarma sözü. "*Çoluk çocuğunuzun, sevdiklerinizin başı için*!" SUÇ80 **başı sıkıl- (veya sıkış-)** herhangi bir güçlük karşısında kalmak, bunalmak. "*Başı sıkışırsa rahatça tüyebilirdi burdan*." KAÇ142 **başı üstünde yeri ol-** her zaman iyi karşılanmak, ağırlanmak. "*Nevzat, bembeyaz dişleriyle gülerek 'Başımın üstünde yeriniz var.' dedi*." AY124 **başımla beraber** memnunlukla, seve seve. "*Anladım ağa, emredersin, başımla beraber*." CEM34 **başına (...) gel-** kötü bir durumla karşı karşıya kalmak. "*Kızının yokluğuna, başına nelerin geldiğine ağladığını sanıyordu ya, aslında, kendisinin de seçemediği kocasızlığına ağlıyordu*." YD325 **başına bela aç-** kötü bir olay dolayısıyla dert sahibi olmak. "*Neden dersen, tabansız karı erkeğin başına bela açar*!" KK140 **başına bela al-** bir sorunla karşılaşmak, kötü bir duruma düşmek. "*Numara yapıyorsa al başına belayı*!" TD114 **başına bela ol-** sıkıntı vermek, tedirgin etmek, musallat olmak. "*Başına bela olurdum kız*!" YD42 **başına bir hâl gel-** 1. kötü bir duruma uğramak. "*Ya kızın başına bir hâl gelirse*?" MUR306 2. ölüm ihtimali olmak. "*Yarın, Allah gecinden versin, babanızın başına bir hâl gelir, ölürse…*" KT326 **başına çal-** bir şeyi öfkeyle, nefretle geri vermek. "*Başına çal paralarını*." SÇ40 **başına çıkar-** şımartmak, çok yüz vermek. "*Başına çıkarmasaydın kızım*." BFV63 **başına çorap ör-** birine, haberi olmadan kötü duruma düşürücü davranışta bulunmak. "*Film yıldızı olmak sevdasıyla başına çorap örülenlerin acıklı serüvenlerini az mı okumuş, az mı dinlemişti*?" BFV225 **başına dert aç-** kendini kötü ve zor bir duruma düşürmek. "*Başına dert açacan...*" CEM94 **başına devlet kuşu kon-** beklemediği büyük bir nimeti ele geçirmek. "*Başına devlet kuşu konuyor*!" VV175 **başına dikil-** bir şeyin yanında ve ayakta beklemek. "*Oysa yaşlı montör, mutfağın alacasında koyu bir gölge gibi, çini mürekkebi koyuluğuyla gazocağının başına dikilmiş kalmıştı*." SÇ24 **(bir şeyin) başına geç-** 1. bir işi yapmaya başlamak. "*Şükran'dan boşalan yazı makinesinin başına geçiyor*." DK152 2. bir şeyin etrafında toplanmak, yer almak. "*Öğleyin bir taksiyle ev, çeşitli yiyeceklerle donanmış masanın başına geçip…*" DK200 3. bir işin yönetimini ele almak. "*Bulamadan, iyi kötü bir işin başına geçip üçün beşin yoluna bakamadan sılasına döndü mü babasını … dinle gayri*." GK21 **başına geçir-** başına giymek. "*Kabak Hafız … sırınmış beyaz takkesini başına geçirip gözlerini yumdu, pıtırdayan dudaklarıyla başladı sallanmaya.*" VV113 **(birinin) başına gel-** beklenmedik, şaşırtıcı bir olay veya durumla karşılaşmak. "*Kendilerinin başına gelse, senden zerre kadar farklı olmazlardı*." ARK201 **başına iş aç-** uğraştırıcı ve üzücü bir işin çıkmasına yol açmak. "*Kısa kes, başına iş açma*!" SUÇ170 **başına kâhya kesil-** olur olmaz her işine karışmak. "*Fabrikatörün köşkünde hizmetçilerin başına kâhya kesiliyor*." SM168 **başına kak-** yapılan bir iyiliği yüzüne vurarak birini üzmek. "*Babanın zenginliğine kanıp seni alacak bir budala çıksa bile er geç başına kakmaya başlar*." YD14 **başına otur-** bir işi yapmaya başlamak, işe koyulmak. "*Şimdiye kadar leğen başına oturur, başlardı boklu bez yıkamaya*!" KÜÇ61 **başına taç yap-** çok değer vermek, ilgi göstermek. "*Karımın akıllı kadın oluşu, başıma taç yapmam gerektiği…*" DE60 **başına taş yağ-** felakete uğramak. "*Başımıza taş yağacak taş*!" BTÜ303 **başına vur-** içki, gaz veya sıcak baş ağrısı yapmak. "*Şaşma amma kömür de insanın başına vurur*." EVO77 **başına yık-** harap etmek, zor durumda bırakmak. "*Kahvesini başına yıkalım, var mısınız*?" CEM156 **başında bekle- (veya dur-)** yanında durup gözetlemek. "*Kız dardağan ağacının başında bekler bekler, yorulur, sonra da ağaçtan inip giderdi evine*." VV141 **başında kavak yelleri es-** genç sorumluluk duygusundan uzak, zevk, eğlence peşinde koşmak. "*... başında kavak yelleri esen tecrübesiz iki genci de kendi hâllerine kapıp koyuveremem*." ARK17 **başından aşağı kaynar sular dökül-** üzüntülü veya kötü bir olay karşısında birdenbire büyük bir sıkıntı duymak. "*Başımdan aşağı kaynar sular döküldü sanki*." AY209 **başından at-** sürdürülmesi gereksiz görülen bir bağlılığa, bir ilişkiye son vermek. "*Gafur Ağa der; madem köylün, niye başından attın*?" GK43 **başından büyük işlere giriş-** gücünün üstünde olan işlere kalkışmak. "*Ne diye, ne diye başından büyük işlere girişmişti sanki*?" DE83 **başından kalk-** ilgilendiği veya yaptığı işi bırakıp ayrılmak, ara vermek. "*Süleyman amcalar gelince kuru çamaşırların başından kalktı*." TD39 **başından sav-** bir istekte bulunanı sözde bir sebeple uzaklaştırmak. "*Dilenci tekrarlayınca başından savmak için o da bir yüz para verdi*." SUÇ217 **başını ağrıt-** 1. gereksiz sözlerle birini bunaltmak. "*Başını ağrıtıyorsam söyle Nuri Bey*!" KT92 2. bir iş için birini tedirgin etmek, uğraştırmak. "*Bunca yıllık esnafım, amir, memurlarla bunca aksatamız oldu, şükür bugüne kadar ne kimsenin başını ağrıttım ne de kendi başım ağrıdı*." MM16 **başını alıp git-** izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek, savuşmak. "*Topal bu işten vazgeçmiş, belki de başını alıp gitmişti buralardan*." KT220 **başını bağla-** birini nişanlamak veya evlendirmek. "*Siz*

onun başını bağlayın." EVO63 **başını belaya sok-** birini, kötü sonuçlar verecek bir duruma itmek. "*Fikret'te, babasının başını belaya sokan Nejat'ı bulduğu için kaçınıyor, Cevdet'i kuşkulandırmamak için elinden geleni geri koymuyordu*." SBK266 **başını bir yere sok-** barınacak bir yer bulmak. "*Bir yerlerde bir oda tutup başımı sokarım, biter gider*." EK280 **başını boş bırak-** yalnız veya serbest bırakmak. "*Bıçak bileyicisi komşunun karısı Hediye, 'Başını boş bırakma Dursun Abla!' demişti*." MM49 **başını derde sok-** sıkıntılı bir duruma girmek veya getirilmek. "*Tanıyanlar çok aksi olduğunu, pire için yorgan yaktığını, başkaları için başını derde soktuğunu ... demişlerdi*." GK361 **başını dinle-** zihni yoran sorunlardan uzak kalmak. "*Bir hafta, bir haftacık olsun başını dinleyecek, öte yandan Servet Bey'in isterik kızından da kurtulacaktı*." İDG55 **başını döndür-** 1. mutluluktan yarı sarhoş duruma getirmek. "*Küçük kaptıkaçtı ya da taksilere girip çıkan gene genç, sakallı sakallı artistler, öfkeli rejisörler, rejisör yardımcıları, tahta sehpalarıyla film kameraları Nuran'ın bir an başını döndürdü*." KY129 2. kendine hayran bırakmak. "*Fakir bir aileden geldiği, kibar muhitlerde boy gösteremediği için kadın başını döndürmüş, ne söyleyeceğini, ne söylemesi, ne türlü davranması gerektiğini şaşırmıştı*." GR170 **başını kaldırama-** bir işi aralıksız sürdürmek. "*İşten başını kaldıramıyor*." EK14 **başını kaşıyacak vakti olma-** arada en ufak başka bir iş yapamayacak kadar sıkışık durumda bulunmak. "*İşler birden öylesine bastırmıştır ki başını kaşıyacak vakti olmamıştır*." EB106 **başını taştan taşa vur-** çaresiz kalarak çok pişman olmak. "*Sonra korkarım başını taştan taşa vurursun*." ÜÇK522 **başını ye-** güç duruma düşmesine yol açmak. "*Encamı başını yediler herifin*." EVO64 **başının altından çık-** birinin hilesiyle yapılmak. "*Bütün bunlar senin başının altından çıktı namussuz*." CEM137 **başının çaresine bak-** kimseden yardım görmeden kendi işini kendi yapmak. "*Söyle, bakacaksa baksın başının çaresine artık*!" EVO22 **başının etini ye-** karşısındakini bezdirinceye, bıktırıncaya kadar sürekli konuşmak veya söylenmek. "*Orada gelin, torunlar başının etini yiyorlar*." MM255 **baştan çık-** ahlakı bozulmak, doğru yoldan ayrılıp uygunsuz işlere yönelmek. "*Baştan çıkıp da benim gibi olmasaydı Allah vere*!" TD111 **baştan çıkar-** 1. kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak. "*Ağası baştan çıkardı diyecek*." EVO98 2. karşı cinsi bir ilişkiye ikna etmek. "*Ben de senin o kocanı baştan çıkartmazsam bana da Şehnaz demesinler*." KT76

baş ağrısı *a.* Başın ağrıması, başta oluşan rahatsızlık. "*Az sonra baş ağrısı falan geçer, bu sefer de akşamdan kaldığı yerden sarhoşluk tatlı bir şekilde yeniden başlardı*." KK18

baş aşağı *zf.* Başı aşağı gelecek bir biçimde. "*Gül fidanları, çamaşır iplerinde baş aşağı dönmüş mandallar…*" BE71

baş başa *zf.* Birlikte, beraberce. "*Baş başa biraz çekeceğiz*." EK146 **baş başa bırak-** birinin, bir şeyle veya bir kimseyle yalnız kalmasını sağlamak. "*Yazım var, beni kendimle baş başa bırakır mısın, lütfen*?" BFV248 **baş başa kal-** biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak. "*Barcı, bir an önce avukatla baş başa kalmak için, 'Bu böyle sökmez Mazhar Bey' dedi*." EK159 **baş başa ol-** birlikte bulunmak, beraber yaşamak. "*Sinemada bile, o kadar insanın içinde rahat durmazdı da takside baş başa oldukları sıra...*" VV207 **baş başa ver-** 1. iki veya daha çok kimse bir kenara çekilip konuşmak. "*Dokumahane şefi, yardımcıları, yağcılar, fabrika başmakinisti, iki kâtip baş başa verip fiskos geçtiler*." GR7 2. dayanışmak. "*Biz onu uygun bir zamanda, teknik elemanlarımızla baş başa verip teknik senaryo hâline getirmeye çalışacağız*." YD181

baş belası *sf.* Sıkıntı, üzüntü, eziyet veren. "*Ölüler arasında kendi baş belası*." KY69

baş döndürücü *sf.* 1. Şaşkına, serseme çevirici. "*Bir yanımız sarp kayalık, öbür yanımız baş döndürücü bir uçurum*." BE9 2. Çabuklukta olağanüstü, aşırı. "*Araba Kasımpaşa'yla Haliç'i sağına almış, baş döndürücü bir hızla Şişhane'ye iniyordu*." KÜÇ45

baş dönmesi *a.* Gözün kararmasıyla düşecek gibi olma durumu. "*Baş dönmesi falan*?" YD147

baş kakıncı (Der.) *zf.* Başa kakmak işini anlatan zarf. "*Sonra baş kakıncı olur, yaptıkları yardımı şurda burda yayarlardı*." EVO127

baş tacı *a.* Çok sevilen kimse. "*Başbakan'ın dinamizmine uyan herkes baş tacı ediliyor*." KAÇ92 **baş tacı et-** çok sevmek, el üstünde tutmak. "*O günden sonra bey, Yasin'i baş tacı eder*." VV60

başa baş (Tar.) *zf.* Tek başına. "*Bu kış diyorum başa baş çalışayım, mangırları bir kenara, seneye... Ha*?" DHV291

başak *a.* Arpa, buğday, yulaf vb. ekinlerin tanelerini taşıyan kılçıklı başı. "*... bir gün buğday başağının tanelerini saydıktan sonra, Fesuphanallah, demişti*." BE15

başaklı *sf*. Başağı olan (ekin). "*Dedesinin çiftliği, sarı sarı altın başaklı ekin tarlaları, beyaz beyaz patlamış pamuklar…*" EVO163

başar- Bir işi istenilen bir biçimde bitirmek, muvaffak olmak. "*Bu işi çok iyi başarıyordu*." KP53

başarabil- 1. Başarma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... çok daha hayırlı işler başarabilmek için çok daha hazırlıklı duruma gelecekti*." DK78 2. Başarma becerisi bulunmak. "*Başarabilir miyim*?" BFV205

başarabilme *a*. Başarabilmek işi. "*Sonra, sinema soygununu başaramamasının utancından da kurtulurdu*." SÇ210

başarı *a*. Başarma işi, muvaffakiyet. "*Fırkaya abur cubur doldurmak başarı değil*!" KT310
başarı göster- (veya kazan-) bir işi istenilen bir biçimde bitirmek; başarmak. "*Nuran, rolünde başarı gösterdiği için, ne derlerse yapıyordu*." KY53

başarıl- Başarma işine konu olmak. "*Elbirliği ve iyi niyet olursa başarılmayacak iş yoktur*." BTÜ349

başarılabil- Başarılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu kadarcık bir maaşla bütün bu işlerin nasıl başarılabileceğini aklım almıyor*." SAR73

başarılı *sf*. Başarı gösteren, muvaffakiyetli. "*Böylesine şık, böylesine başarılı biri bana cüzdan çıkarttırır mıydı hiç*?" YYB162

başarıver- Çabucak başarmak. "*Bütün bunlar o kadar çabuk, öylesine ustaca oluverdi ki, günaha ilk gelen bir kadının mümkün değil başarıvereceği şeylerden olamazdı*." KT139

başarma *a*. Başarmak işi. "*İş başarması da öyle ama henüz yeni*." EK302

başartist* (T. baş + Fr. artist) *a*. Tiyatro, sinema veya televizyon dizisinde başrolde oynayan oyuncu. "*Hem kim bilir, belki de çevireceği yeni bir film için yepyeni ama yepyeni bir başartist kız aramaktadır*." YD9

başbakan *a*. Hükûmetin ve Bakanlar Kurulunun başı, kabinenin başı, başvekil. "*DP şöyleymiş, başbakan böyleymiş...*" GK366

başbakanlık *a*. 1. Başbakan olma durumu, başvekâlet. "*Bakan, derken başbakanlığa göz dikmişsin*." ÜÇK452 2. Başbakan ve görevlilerinin çalıştığı daire, başvekâlet. "*Başbakanlığın İstanbul'la konuşur olduğunu öğrenmiş, saatlerce beklemekten vazgeçmişti*." GK100

başçavuş *a*. Astsubaylığın beşinci rütbesi, astsubay başçavuş. "*İkinci ordu, üçüncü kolordu malullerinden başçavuş eskisi Topal Ağa derhal mavrayı kes ve şarabını yuttur*!" EVO38

başçavuşluk *a*. Başçavuş olma durumu. "*Herif başçavuşluk günlerindeki gibi kumandan ağzı kullandı*." EVO274

başdizgici *a*. Bir basımevindeki dizgicilerin başı, başmürettip, sermürettip. "*Bizim koca burunlu başdizgici bile gülüyordu*." BE48

başefendi *a*. Devlet dairelerinde kıdemli memur. "*Uğurlar olsun başefendi*!" EVO5

başerkek* *a*. Tiyatro, sinema veya televizyon dizisinde başrolde oynayan erkek oyuncu. "*Çevireceğiniz filmlerde başerkek rollerini hangi artistlere vereceksiniz*?" YD58

başgardiyan (T. baş + Fr. gardien) *a*. Gardiyanların başı. "*Müdürün odasını temizler, kalemle başgardiyan odası arasında mekik dokur, ziyaretçilerden aldığı bahşişlerle geçinirdi*." KP24

başgardiyanlık *a*. Başgardiyan olma durumu. "*Bitirim Leyla az ilerdeki başgardiyanlık odasına doğruldu*." TD48

başhanım* *a*. Kadın başgardiyan için kullanılan bir seslenme sözü. "*Ne yapayım başhanım*?" TD59

başhemşire (T. baş + Far. hemşīre) *a*. Sağlık kuruluşlarında hemşirelik hizmetlerinin en üst düzeyde sunulması için hizmetlerin düzenlenmesinden, yürütülmesinden, denetlenmesinden sorumlu yönetici hemşire. "*Başhemşireyle de düşüp kalktığı söyleniyordu*." KP86

başı açık *sf*. Başı örtü veya şapka ile örtülmemiş (kimse). "*Hem başı açık gezerler hem de çorapsız, fistansız*." GK264

başı dertte *sf*. çözülmesi güç, sıkıntılı bir durumda olan. "*Nazancığın başı dertte miydi*?" EK242

başı dinç *zf*. Kaygısız, tasasız bir biçimde. "*... pamuk toplanma mevsiminde yurda başı dinç dönecekti*." HÇ265

başı kabak *zf*. Başını örtmeden. "*İki odalı*

ufacık bir ev, genç bir kadın, sokaklarda yalınayak, başı kabak oynamayacak çocuklar istiyorum." VV26

başı kalabalık *sf.* Yanında bir işi konuşamayacak kadar çok insan olan (kimse). "*Başı kalabalık. Kendi ihtiyar*." EVO51

başı yerde *sf.* Suçlu, kabahatli. "*Öcünü almadan çeker giderse bu alçak durumdan hiçbir zaman kurtulamaz, kasabalısının önünde başı yerde gezerdi*." KAÇ213

başıboş 1. *sf.* Bir şeye veya kimseye bağlı olmayan. "*Sen serserisin, başıboş, hazır yemek daha işine geliyor*." BFV197 2. *zf.* Yönetimsiz, baskısız, denetimsiz bir biçimde. "*İkindiye kadar şehrin içinde başıboş dolaştı, bulamadı*." DE220 3. *zf.* Kendi isteğine göre, hiçbir etki altında kalmadan. "*... John Deere'nin önündeki iki küçük tekerleği de yumuşak topraklar üzerinde başıboş, traktör naylon arabayı keyfine göre sürüklüyordu*." SAR64 **başıboş bırak-** üstünde hiçbir baskı veya denetim bulundurmamak, kendi havasına bırakmak. "*Başıboş bırakır, terbiyesiyle alakadar olmazsan…*" SUÇ145 **başıboş kal-** baskı altında bulunmamak, karışanı, görüşeni olmamak. "*Nolacak, başıboş kalacak*." EVO138

başıboşluk *a.* Başıboş olma durumu. "*Avarelik, başıboşluk…*" DK151

başıbozuk 1. *a.* Düzensiz topluluk. "*Ardında gittikçe büyüyen başıbozuk kalabalığını duymuyordu bile*." KAÇ185 2. *sf.* Karışık, içinden çıkılamayan. "*Nöbette olmasa, hele başıbozuk hayatında, kim olursa olsun ekmeğini paylaşır*." ÜÇK337

başına buyruk *a*. Kimseden izin almaksızın dilediği gibi davranan (kimse), failimuhtar. "*Değildir hiçbir asker kendi başına buyruk*!" MUR13

başka 1. *sf.* Bilinenden ayrı, değişik, farklı, özge. "*Demek, onca diller, tatlı sözler numaradan başka bir şey değildi*?" KT212 2. *sf.* Nitelik yönünden alışılmışın dışında bir üstünlüğü olan. "*Başka hanımefendi, çok başka bir gönül yarası...*" KY160 3. *e.* `Ayrıca, üstelik, bir yana` anlamlarında -den başka biçiminde kullanılan bir söz. "*Senden başka kim var burada*?" KT218

başka başka *sf.* Her biri değişik, farklı. "*Biliyorsun ki dünyada herkesin rızkı başka başka yollardan*." BE4

başka biri *zm.* Diğer bir kimse. "*Dünyada harp, cezaevinde dövüş, koğuşta kendi ve adamından başka biri daha mı var*?" DHV321

başkaca *zf.* Başka olarak, ayrıca. "*Usta ne dedi başkaca*?" KT51

başkadın* *a.* Tiyatro, sinema veya televizyon dizisinde başrolde oynayan kadın oyuncu. "*Benim yerime başkadın rolü sana verilsin de bak*." YD11

başkalaş- Başka bir varlığa, niteliğe dönüşmek, değişmek, farklılık kazanmak. "*Konuşurken bile başkalaşmış, heyecanlanmıştı*." BFV271

başkaldır- Ayaklanmak, isyan etmek. "*... başkaldıran, kötülüklerle kıyasıya savaşabilmek için örgütlenme şuuruna ulaşmış tipler lazım*." BFV189

başkaldırabil- Başkaldırma becerisi bulunmak. "*Senden arka almasalar başkaldıramazlar*!" BTÜ223

başkaldırma *a.* Herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gelme, başkaldırı, ayaklanma, isyan. "*Hep senin akıl hocalığından, oğlan başkaldırmaya başladı*." EVO102

başkalık *a.* Alışılana benzememe, değişik olma durumu, değişiklik. "*Dişlenmekten kırmızı kırmızı dudakları, elleriyle şöyle bir kabartılıp başkalık verilmiş saçlarıyla suyu koşturdu*." EB239

başkan *a.* 1. Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse, reis, reis bey. "*Başkanın kapısı birdenbire açıldı*." GR55 2. Bazı ülkelerde devletin ve hükûmetin başı. "*Bekçi bekçiydi, devlet başkanı değil*." MUR111

başkan yardımcısı *a.* Kurum ve kuruluşlarda başkana yardım eden sorumlu ve yetkili kimse. "*Sonra sırayla mektupçu, belediye başkan yardımcısı, çeşitli dairelerin çeşitli müdürleri, müdür yardımcıları, şefleri, şef yardımcıları...*" MUR51

başkanlık *a.* 1. Başkan olma durumu. "*Yorgi'nin başkanlığında bir heyet gitti*." BE95 2. Başkanın görevi veya makamı, reislik, riyaset. "*Cezaeviyle parti il başkanlığı binası arasında epeyce yol vardı*." ÜÇK481

başkası *zm.* Diğer bir kişi, herhangi bir kimse, diğeri, ötekisi. "*Allah bana başkasının malına el uzatmayı nasip etmesin*!" EK77 **başkasının gözündeki çöpü görür, [kendi gözündeki**

merteği görmez]* ‘kendilerine ait büyük kusurları göremeyenler başkalarına ait küçük kusurları görürler.’ anlamında bir söz. “*Başkasının gözündeki çöpü görmek kolaydır evladım, marifet…*” GR71

başkâtip (T. baş + Ar. kātip) *a.* Bir resmî dairede veya kuruluşta çalışan kâtiplerin başı, başyazman. “*O kadar ki, tapu memurlarıyla adliye başkâtibine filan kendini adamakıllı sevdirmiş.*” KT291

başkomiser* (T. baş + Fr. komiser) *a.* Polis teşkilatında komiser ile emniyet amiri arasındaki rütbe. “*Başkomiser şaşırmıştı*.” GR8

başköşe *a.* Bir yerde en saygın kişinin veya büyüklerin oturması için ayrılan yer, tör. “*Düne kadar küs bir insanın böyle birdenbire sokulup başköşeye geçmesine ifrit oluyordu.*” YK37 **başköşeye kurul-** saygın kişilere ve büyüklere ayrılan yere oturmak. “*Güllü'yle kocası bizden önce gelmişler, başköşeye kurulmuşlardı*.” AY214

başkumandan *a.* Savaşta bir devletin bütün kara, deniz ve hava kuvvetlerini yöneten büyük komutan, başkomutan, serdar. “*Yunan başkumandanının kılıcını teslim alan Başkumandan Halaskar Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’ni gösterdi*.” EK352

başla- 1. Bir işe girişmek, harekete geçmek. “*Elini ağır ağır uzattı, ilkin ekmeğinden kopardığı lokmayı ağzına attı, sonra yapıştı kaşığının sapma, başladı*.” YK34 2. Çalışır, işler, yürür duruma girmek. “*İlk zamanlar kendi, karısı, çocukları seferber olur toplarlar, ellerine geçecek parayla işi organize ederler, organize edilen iş kendi kendine yürümeye başlar*.” YYB209 3. Olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak. “*Belirmiş yahut belirmeye başlamış bir kişiliği vardı*.” DE107 4. Görünmek. “*Fakir Boşnakların mahallesi başlamıştır*.” AY188 5. Etkisini göstermek. “*Kış henüz başlamış sayılırdı*.” YD280 **başlama!** `hoş olmayan bir söz veya davranışı tekrarlama!` anlamında kullanılan bir söz. “*Başlama gene sabah sabah baba*!” EVO362

başlama *a.* Başlamak işi. “*Haldun'un mektebe başlamasına en azdan iki sene var.*” EK287

başlan- Başlama işine konu olmak. “*İzmarit havada kapılır, sonra da birbirlerinin üstlerine atılınarak betonda boğuşulmaya başlanırdı*.” DHV321

başlangıç *a.* Bir iş, bir dönem, bir hayat vb.nin ilk bölümü. “*Az önce gayet hoş bir başlangıç bulmuştu.*” KT54

başlanıl- Başlanmak. “*Çapalara dayanılmış, sigaralar yakılarak başlanılan dedikodu sürdürülüp duruyordu.*” VV257

başlanılma *a.* Başlanılmak işi. “*Ayten'in bu türlü davranışı mahalleyi ayağa kaldırmakla kalmamış, hemencik dedikodulara başlanılmasına da yol açmıştı*.” SBK84

başlanma *a.* Başlanmak işi. “*İşe neresinden başlanması uygundu acaba*?” KT349

başlaş-* Başlamak. “*Yaşlı karısını çoktandır unuttuğu tarzda, kucakladı, sıktı, meze bulaşıklarıyla yağlı dudaklarını kadının artık pörsümeye başlaşmış gerdanına yapıştırdı*.” KT126

başlat- 1. Başlamasına yol açmak. “*Azgın, grevlerdeki gibi bir işçi ayaklanması mı başlatmıştı yoksa*?” MUR402 2. Birinin kötü konuşmasına yol açmak. “*Şimdi başlatacaksın silsilenden*!” EB238

başlayabil- Başlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yemeye başlayabilirlerdi*.” DE12

başlayış *a.* Başlamak işi. “*Adamın yana dönüp az sonra da horlamaya başlayışı çocukları ferahlattı*.” SUÇ321

başlayıver- Çabucak başlamak. “*Yağmurlardan sonra hava üç gün açık gidince ortalık yanmaya başlayıvermişti işte*.” KT138

başlı *sf.* Başı olan. “*… yuvarlak başlı oğluyla, oğlunun hayaliyle baş başa kalabiliyordu ya*!” EK358

başlı başına *zf.* Bütün yönleriyle, tamamen. “*Batı'da rejisörlük, hele reji asistanlığı başlı başına bir ihtisas işidir.*” YD100

başlı kıçlı* *zf.* Baş kıç bir arada olacak şekilde. “*Kamyonlarla arabalar başlı kıçlı duruyorlardı*.” GK19

başlıca *sf.* En önemli, başta gelen. “*Çekinmesinin başlıca nedeni, bir tarihte kapıcı Ferhat'a ceza yazdırmış olması, bir de herifin disiplininin sıkılığı, yanlış bir harekette bulunmamasıydı*.” MUR381

başlık *a.* 1. Genellikle başı korumak için giyilen şapka, serpuş. “*Bunlar sanki bizim milli başlıklarımız mı idi*?” EK162 2. Bir yazının, bir kitabın bölümlerinin başına konulan ve konuyu kısaca tanıtan ibare, serlevha. “*Gazetelerin iri*

puntolu başlıklarını heceleye heceleye söktükçe coşar, kabına sığmazdı.” ÇK90 3. Başlık parası. “*Üstelik bin kayme de başlık alacağız*.” VV216 4. Tablaların veya iş parçalarının düzgün kalmasını sağlamak amacı ile baş taraflarına takılan parça. “*Cevdet alevi üflemiş, teneke başlığını koymuştu*.” SBK301 **başlık al-** bazı bölgelerde, evlenirken kızın babası oğlanevinden para veya mal almak. “*Üstelik bin kayme de başlık alacağız*.” VV216

başmakale (T. baş + Ar. maḳāle) *a*. Gazete ve dergilerde ilk sütuna veya birinci sayfaya konulan önemli yazı, başyazı. “*Buysa başmakaleden tut, en önemsiz yerleri bile okuyor, üzerinde düşünüyordu*.” BK368

başmakinist* (T. baş + Fr. makinist) *a*. Bir iş yerindeki en üst düzeydeki makinist. “*Az sonra, kısa boylu, tıkız biri olan fabrika başmakinisti … heyecanla geldiler*.” AY111

başmüfettiş (T. baş + Ar. mufettiş) *a*. En üst düzeydeki denetmen, başdenetmen. “*Herifin umum Türkiye başmüfettişler müdürü olduğunu herkes biliyor, dedi*.” MM31

başöğretmen *a*. İlkokullarda yönetimden sorumlu olan öğretmen, müdür, başmuallim. “*Erol birdenbire okuldaki başöğretmene benzetmişti*.” DK64

başörtü *a*. Başörtüsü. “*Erkeklerden sonra beyaz başörtü ve siyah önlük kalabalığı hâlinde kadın işçiler de çıkmaya başlamıştı*.” EKM14

başörtülü *sf*. Başını başörtüsü ile örtmüş olan (kadın). “*Feride siyah önlüklü, beyaz başörtülü, orta boylu, akça pakça bir kızdı*.” YYB116

başörtüsü *a*. Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, bürgü, eşarp, örtme, leçek. “*Kapıyı beyaz başörtüsüyle kızlardan biri gölge gibi açar*.” BFV180

başörtüsüz *sf*. Başörtüsü olmayan. “*Etse bile, hemen de gidip kızın çorapsız, başörtüsüzdü mü diyecek*?” YD42

başparmak *a*. El ve ayakta bulunan en kalın parmak, badem parmak. “*Bobi'ye kadar düştümse kaldırır atarım kendimi Sarayburnu'ndan denize demiş; küçük, pırıl pırıl törpüsüyle ayağının kırmızı boyalı başparmağını törpülemeye koyulmuştu*.” ÖE37

başrol (T. baş + Fr. rôle) *a*. 1. Tiyatro veya sinemada en önemli rol. “*Hanımefendi çok güzel, hemen bir filmde başrol alabilir*.” KY132 2. Bir işte önemli, etkili olma durumu. “*Bu arada Topal'ın karısı da duymuş, ama kocasının bu işte başrolü oynamış olmasına ihtimal vermemişti*.” KT185 **başrolü oyna-** en önemli, en etkili durumda olmak. “*Aradan yıllar geçmiş, görevden alınışında başrolü oynayan o zamanki vekille müsteşardan başka derece derece memurlar, seçeceği semtte oturmuyorlarsa bile aksi tesadüfler olabilir, karşılaşabilirlerdi*.” DK78

başsağlığı *a*. Ölen bir kimsenin yakınlarına ilgi ve yakınlık gösterme. “*O gün, başsağlığına herkes geldi, yalnız Koç gelmedi*.” İDG102 **başsağlığı dile-** ölen bir kimsenin yakınlarını ziyaret ederek ilgi ve yakınlık belirten sözler söylemek. “*Başsağlığı dileyip kalktı*.” DE134

başsavcı *a*. En üst düzeydeki savcı. “*Mesela savcı ya da başsavcı bayanın yerinde olmalıydı*.” TD52

başsız *sf*. Başı olmayan. “*Ölürsem şüphesiz kıyamet kopmaz, başsız ve sonsuz yaşayış eskiden olduğunca sürüp giderdi ama biraz erken olmaz mıydı ölümüm*?” KK47

başşehir (T. baş + Far. şehr) *a*. Bir devletin yönetim merkezi olan şehir; başkent. “*Olabilirdi ki sivil, bir punduna getirip başşehirde tevkif ettirmek emrini almıştı*.” MM199

başta *zf*. İlk olarak. “*Cebimde, başta Trinitrine, çeşitli ilaçlar…*” KK54 **başta gel-** önde olmak, üstün durumda olmak. “*Bu köyün en bilekli, en iyi güreş tutanlarından belki de başta geleniydi*.” KT350

baştabip (T. baş + Ar. ṭabīb) *a*. Bir hastaneyi yönetmekle görevlendirilen hekim, başdoktor, başhekim, sertabip. “*Baştabibin odasında on dakika istirahat ettikten sonra, ‘Hemen başlayabiliriz.’ dedi*.” İDG118

baştan *zf*. 1. Başından alarak, bir kez daha. “*Filiz, hep o rüzgâra kapılmış yaprak heyecanıyla her şeyi baştan anlattı*.” BFV190 2. En başında. “*Teğmene göre de hacet yoktu ama bir kez taa baştan ayak diremiş*.” KAÇ197

baştan aşağı *zf*. Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; tamamen. “*Koca konak … baştan aşağı yağlıboya yapılırken ustaların tepesinden eksilmemiş, sırasında onlara bile bağırıp çağırmıştı*.” EK231

baştan başa *zf*. 1. Tamamen, bütünüyle. “*Çevresindekiler baştan başa ona kul köle olmuş insanlar*.” GK47 2. Başından sonuna kadar, bir uçtan bir uca. “*Mısırçarşısı,*

Kapalıçarşı, baştan başa Beyoğlu, elleri paketli insanlarla doluydu." KK40

baştan savma *sf*. İnceliklerine inmeden, özen göstermeden, gelişigüzel, baştan savma yapılan, üstünkörü. "*Baştan savma bir cevapla geçiştirmek istedi*." DK203

başucu *a*. Yatılan bir yerin baş konulan yönü veya yakını. "*Annesi Hülya'nın başucunda oturuyordu*." DK256

başusta* *a*. Bir iş yerindeki en üst düzeydeki usta. "*Bu arada fabrika başustasıyla ve ötekilerle de tanıştı*." EKM15

başüstüne *ünl*. Bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz, oldu. "*Yazı makinesi başındaki erin, 'Başüstüne çavuşum!' sözünü beklemeden odadan çıktı*." KAÇ92

başvekil (T. baş + Ar. vekīl) *a.* Hükûmetin ve bakanlar kurulunun başı, kabinenin başı; başbakan. "*Ağzının havına bakarsan vallaha başvekil bile olabilir*." MM12

başvur- 1. Bir işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek. "*İfakat Dürdane Hanımefendi katına müşteri bulmaları için bir değil, üç komisyoncuya birden başvurdu*." ÜÇK559 2. Bir şeye yararlanmak amacıyla el atmak. "*Bu yollara başvurmak zorunda*." BFV283 3. Bir işe girmek, bir sınava katılmak vb. konularda müracaatta bulunmak. "*Bir iş için mi başvurdunuz yoksa*?" AY171 4. İsteği, dileği belirtmek için herhangi bir işlem başlatmak. "*Herif karısını boşamak için mahkemeye başvurmuş*!" BFV277 5. Bilgi sahibi olmak için bir kaynağı kullanmak, müracaat etmek. "*Baktım ki olacak gibi değil, sancılar da arttıkça artıyor, başa gelen çekilir, bir doktor arkadaşa başvurdum*." KK19

başvurdurtabil-* Başvurdurtma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Öyle ya, askerlik şubesine haber verir, yüz doksan beş binden ötürü Fatma'yı değilse bile babasını doldurup polise başvurdurtabilirdi*." YD234

başvurul- Başvuru yapılmak, müracaat edilmek. "*Ta yıllarca önce Fransız'a karşı konulurken babalarının, dedelerinin işine yarayıp o zamandan bu zamana çara çaputa sarılıp birer kıyıya gömülmüş tüfeklerle, kesere, satıra, oduna, kazmaya başvurulacaktı*." KT369

başyazar *a*. Bir gazete veya derginin başyazılarını yazan kimse, başmuharrir, sermuharrir. "*Bunu Muzaffer Bey'in de bildiği yoktu ama gözü parti sözcülüğü yapan gazetenin başyazarına ilişti*." VV355

bat- 1. Bir sıvının üstündeyken içine gömülmek. "*Üç bacalı kurtulamayıp batsa bile, onlar kurtulmalıydılar*." BFV138 2. Dünya'nın dönüşü dolayısıyla Güneş, Ay ve yıldız ufkun altına inmek. "*Güneş batacağına yakın miting dağıldı*." HÇ257 3. İflas etmek. "*Hele her yıl doğup batan yığınla firmanın çokluk gülünç serüvenleri*!" YD119 4. Kirlenmek. "*Üstümüz başımız battı birader*." EK160 5. Dokunmak, incitmek. "*Bakışları insanı iğnelemeyen, lafları batmayan...*" EB63 6. Saplanmak. "*Tilkiye, tavuklara bekçilik et demişler, ayağıma diken batar demiş*." KT224 7. Yok olmak. "*Ad kavmi de bu yüzden batmış*." HÇ351 8. Çökmek. "*Çökmüş avurtları, derinlere batmış yaşlı gözleriyle ... dedi*." DE151 **batan geminin malları [bunlar]** bir malın çok ucuza satıldığını belirten bir söz. "*Burdaaa, batan geminin malları burdaaa*!" BFV106 **battı balık yan gider** `işler kötü gittiğine göre artık istenildiği gibi davranılabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Süliyecem, battı balık yan gider*." ÇK91

bata çıka *zf*. Güçlükle, zorlukla. "*... su dolu hendeklere bata çıka kaçmaya başladı*." CEM157

batabil- Batma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Dalgalar daha büyüktür. Batabiliriz*." SÇ139

batak *a.* Kötü durum, içinden çıkılmaz iş. "*Biliyorum, sonu batak*." VV336

batakhane (T. batak + Far. ḫāne) *a*. Gidenlerin dolandırıldığı veya kötü bir durumda bırakıldığı yer. "*Senin olmak, senin için, senin yoluna batakhanelere düşmek istiyorum*." DK225

Batakhaneye Düşen Kız* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Devlet Kuşu" adlı romanında geçen bir film adı. "*Batakhaneye Düşen Kız kafasından tekrar geçti*." DK223

bataklık *a.* 1. Çok derin olmayan sularla örtülü batak bölge, azmak. "*Yakınlarda bataklık var galiba*." EVO195 2. Uygunsuz ve kötü, ahlak dışı durum. "*Kaçıyoruz o bataklıktan*." ARK167

batarya *a.* Savaş gemilerinde borda topları ve bunların bulunduğu güverte parçası. "*Ben doğduğum zaman babam Dardanos'ta, bataryasının başında, sarı bıyıklı bir topçu mülazım-ı sanisiymiş*." BFV129

batı *a*. Yeryüzündeki başlıca dört yönden güneşin battığı yön, gün batısı, günindi, garp, mağrip, doğu karşıtı. "*Şabanlı Çiftliği, doğusunda geniş yol, batıda çalılık...*" ÜÇK533

Batı *öz. a.* 1. Güneşin battığı yöndeki ülkeler bölgesi, Garp, Doğu karşıtı. "*Doktorla eczacının Batı'dan yeni ithal edilen çeşitli ilaçları sayıp dökmeleri ilgiyle dinlendiğinden, hiçbir şey duyulmuyordu*." GR186 2. Siyasal anlamda Avrupa ve Kuzey Amerika. "*Batı'nın o çok ünlü üniversitesinin tıp fakültesinden diplomalı olduğunu iri harflerle bağırıp duran doktorun tabelasının altında gece yarısına kadar dilenecekti*." YYB21

batıl (Ar.) *sf.* İnançlar bakımından gerçek olmayan. "*Muhalefet batıl mı dedi*?" GK62

batıl- (Tar.) Batmak, batırılmak, müstağrak olmak. "*Tanınmayan adamsa, gece yarısından sonra sabaha kadar kan tere batılarak çalışılan tepedeki gecekonduların yolunu tutmuştu*." GK368

Batılı *sf.* Batı ülkeleri veya batı bölgesi halkından olan (kimse), Garplı, Mağribî. "*Vatandaş matandaş, zaten nazla niyazla gelen Batılı turistlerin midelerini bulandırmaya hakları yoktu, olamazdı*." GK247

Batılılık *öz. a.* Batı uygarlığını benimseme, Garplılık. "*Çünkü Batılılık bir bütündür*." YYB218

batılıveril-* Çabucak batılma işine konu olmak. "*Hemencik kan tere batılıverildiği için ... bir gidişmedir başlıyordu*." BTÜ275

batır- 1. Bir şeyin sıvı veya yumuşak bir maddenin içine gömülmesine yol açmak, batmasını sağlamak. "*Çatalını iri bir lakerda parçasına batırıp çoğu dolgu, sağlam dişleri arasına attı*." DK75 2. Bir kimseyi çekiştirip iyice kötülemek. "*Gene biliyordu ki annesi, oğlunu yerin dibine batırmak için ağzına geleni söylemekten çekinmeyen kocasına dişi bir kartal, bir ana kartal gibi karşı koyar, oğluna toz kondurmak istemezdi*." DK6 3. Elindeki mal, para vb. varlığını kaybetmek. "*Söylediği gibi, ün ve para sağlarsa ne âlâ, sağlayamazsa, paraları batırırsa, çeker fabrikana alırsın, yanında çalışır*." YD103

batırabil- Batırma becerisi bulunmak. "*Bir insan iğneyi kendine batıramazsa kulağasma*." GK282

batırık *a.* Köftelik bulgur, dövülmemiş ceviz içi, soğan, domates, nane, maydanoz, tahin ve limon suyu kullanılarak yapılan, taze asma yaprağı veya lahanaya sarılarak yenilen bir salata türü. "*Babam, yerde yemeye, bulgurdan yapılan ve haşlanmış taze asma yaprağıyla yenilen batırıklara müthiş kızardı*." BE13

batırıl- Batırma işine konu olmak. "*Etine iğne batırılmış gibi irkilen Salamon 'Ne münasebet efendimiz!' dedi.*" CEM40

batırış *a.* Batırmak işi. "*Alımından, çalımından, kadeh bardak, çatal bıçak tutuşundan, lokmayı koparışı, çatalına takışı, salatanın, yemeğin suyuna batırışı...*" MM39

batırıver- Ansızın batırmak. "*Makası batırıvermişti baldırına*." ÖE51

batış *a.* Batmak işi. "*En çok da akşamüzerleri, güneşin dağlar ardına pespembe batışı yok mu, çıldırırım*." KY28

batma *a.* 1. Batmak işi. "*Bahçenin kıyılarından, çamurlara mümkün olduğu kadar batmamaya çalışarak Neriman'ın yatak odasının altındaki, çok eskiden ahır olarak kullanılmış alt eve girdiler*." YD248 2. Bir gök cisminin (ay, güneş, yıldız vb.) ufkun altına inmesi. "*Portakal bahçelerinde güneş batmaya başlamış, karanlıklar inmiştir*." BFV180

batmazlık* *a.* Batmaz olma durumu. "*Bu Neriman da sakın babasının bir zamanlardaki suya batmazlığına çekmesindi*?" YD28

batör* *a.* Harman makinelerinde belirli bir hızla dönen silindir parça. "*Batörleri dişli olmak üzere, biri 55, öteki 70 santimlik*." HÇ74

batöz (Fr.) *a.* Olgunlaşmış buğday, nohut, fındık vb.nin tanelerini mekanik yöntemlerle sap veya kabuğundan ayrıştıran harman makinesi; patoz. "*Neydi o kırk, kırk beş kişilik batözlerin rezaleti*." HÇ283

battal (Ar.) *sf.* En ve boyca alışılmış olandan büyük. "*Ağır, kaba, battal*." BTÜ59

battal battal* *zf.* Biçimsizce, ağır ağır (yürümek). "*Battal battal yürürken gözüne Mevlana Türbesi ilişti*." OK82

battaniye (Ar.) *a.* Yorgan yerine veya yorgan üstünde kullanılan, çoğu yünden dokunmuş kalınca örtü. "*Yatağı, yorganı, zarif, kahverengi tiftik battaniyeyi düzeltti*." KT166

battaniyesiz *zf.* Battaniye olmaksızın. "*Yataksız, yorgansız, battaniyesiz ölecekti belki de*." SÇ197

bavul (İt.) *a.* İçine eşya konulan ve genellikle yolculukta kullanılan büyük çanta. "*Gerçekten de bu bavul neydi*?" KY112 **bavul mavul*** bavul falan. "*Sen heç kaygu çekme bavulundan mavulundan*." GK89

bavulcu *a*. Bavul yapan veya satan kimse. "*Henüz ne sağlı sollu tahta bavulcular, hazır gömlekçiler…*" SÇ17

bavullu *sf*. Bavulu olan. "*Eli bavullu adama şaşkınlıkla baktılar*." BTÜ380

bay *a.* 1. Erkeklerin ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü. "*Bay Ethem Kadri, oğluna baktı*." EKM128 2. Yetişkin adam; erkek. "*Yol boyunca şık şık baylar, bayanlar, her biri binler, on binlerce lira değerinde muhteşem mağazalar, apartmanlar, lüks otomobiller falan...*" SAR15

bay bay (İng.) *ünl*. Hoşça kal. "*Bay bay şekerim*!" GK133

bayağı 1. *sf*. Aşağılık bir durumda olan. "*Durup durup söyleniyor, arada coşarak bayağı laflar sarf ettikten sonra terbiyesiz, diyordu.*" EK85 2. *sf*. Basit, adi, amiyane, banal. "*Kocasını kadınlığıyla değil de bayağı mahalle karılarının nefret ettiği usulleriyle elinde tutmaya çalışan, çorabı düşük, pasaklı bir kadının yanında ne işi vardı*?" EK163 3. *sf*. Herhangi bir özelliği olmayan, sıradan, alelade. "*Sağda rastgele birkaç tahta iskemle, bir aynalı dolap eskisi, çok büyük, çok güzel bir yüz havlusu; solda buzlu camlı kapılarıyla tuvalet, banyo, sonra bayağı döşeli bir oturma odası*." YD270 4. *zf*. Hemen hemen, âdeta. "*Genç kadının üzerine bayağı canavar gibi atılmıştı*." SBK276 5. *zf*. Oldukça, epey. "*Şehrin dışına çıkınca havanın bayağı soğuk olduğunun farkına varmış, içten içe bir üşümedir tutmuştu.*" EK388

bayağılaş- Bayağı bir durum almak, bayağı bir duruma girmek, sıradanlaşmak. "*Bir anda Gülpembe nazarında öyle bayağılaşmıştı ki*." SM235

bayağılık *a*. Bayağı olma durumu, sıradanlık, aleladelik. "*Böyle bayağılıklar yaptığı için acımıyor*." EK260

bayaktan (Der.) *zf*. Demin, az önce, şimdi. "*Bayaktan nerdeydin*?" VV351

bayan 1. *a*. Kadınların ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü. "*Doktor bayan, avukat kocasına muhtaç mıdır*?" ARK237 2. *a.* Kadın. "*Bayan da dışarda bekliyor*." GR170 3. *ünl*. Kadınlara bir seslenme sözü. "*Taksim'e mi gideceksiniz bayan*?" EB25

Bayar* bk. Celal Bayar. "*Adana'daki İnönü Meydanı'nda Bayar'la arkadaşlarının çektikleri nutukları dinlemişlerdi*." KAÇ80

bayat *sf.* Taze olmayan. "*Öööf, ekmeğin temizi, pişkini, bayatı değil, tazesi...*" YD16

bayatla- 1. Bayat duruma gelmek, tazeliğini yitirmek. "*Yaz günleri terazisi başında uyuklayan çember sakallı bakkal, tuz, öküzbaşı çivit, boya, mıh ve yalınayak çocuklara bayatlamış kırmızı şeker satar*." BE83 2. Güncelliğini, önemini, özelliğini yitirmek. "*Demek eskimiş, çirkinleşmiş, bıkkınlık verecek kadar bayatlamıştı*?" DE168

bayatlık *a*. Bayat olma durumu. "*Bayatlığı daha az belli olurmuş*." DE32

Bayburtlu *öz. a*. Bayburt ilinden olan kimse. "*Bayburtludan işittiğim doğru mu*?" EKM140

baygın 1. *sf*. Bayılmış, kendinden geçmiş. "*Pehlivan Ali'yi kaldırmak istediler. Ağırdı, baygındı*." BTÜ356 2. *sf*. Süzgün, dalgın bakışlı (göz); mahmur. "*Baygın balık gözleri, belki simsiyah, kaba bıyığı, çatık püskül kaşları...*" BK366 3. *sf*. Gönül vermiş. "*Pavyonda çalışanlardan pek çoğu gibi kapıcı da Gonce'ye baygındı*." ÜÇK527 4. *sf*. Yığılmış, dökülmüş. "*Duvarlardaki yarı çıplak resimler, karpuzlu lambanın sarı ışığında cıvıl cıvıl, pırıl pırıl karyola, karyolanın rüya mavisi baygın tülleri…*" MM108 5. *zf*. Bayılmış, kendinden geçmiş bir biçimde. "*Taşlıkta baygın yatan kadıncağızı öylece bırakıp kızıl alevlerin titrek aydınlığında evin içine dağıldılar*." OK68

baygınlaşma *a*. Baygınlaşmak işi. "*Allıkların altındaki teni kızarmaya, gözleri baygınlaşmaya başlamıştı*." MM262

baygınlık *a.* 1. Baygın olma durumu. "*İçinde hafiften bir heyecanın baygınlığı*." DE243 2. Duyumların durması, kan dolaşımının ve solunum görevlerinin duraklaması, vücudun kımıldanamaması vb. fizyolojik aksamalarla beliren kendinden geçme durumu. "*Hiç, hafif bir baygınlık. Tansiyon düşüklüğü olacak*." SM220 **baygınlık geçir-** 1. bayılmak. "*Karımın baygınlık geçirmesine sebep o değilmiş gibi, başladı kolonyayla bileklerini, alnını filan ovmaya*." ARK64 2. çok heyecanlanmak, telaşlanmak. "*Her yanı titriyor, baygınlık geçiriyordu*." SBK270

bayıl- 1. Baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek. "*Niye bayıldın öyleyse*?" AY118 2. Çok hoşlanmak, çok sevmek. "*Bayılırım gıdıklanan kadına*!" MM263 3. *argo* Vermek, ödemek. "*İki buçuk lira da şu kılkuyruk arabacıya bayılmıştı*." MM39 4. Sıcak, açlık, susuzluk, yorgunluk vb. etkenlerle dayanma gücünü

yitirmek. "*Otelci'de hayır kalmamıştı, bayılacaktı nerdeyse*." MM71

bayılabil- Bayılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hemen gidilmez karşı durulursa bayılabilir, dişleri kenetlenebilirdi*." EVO168

bayılın-* Bayılma işine konu olmak. "*Hele tamı tamına köylü konuşmasına bayılınıyordu*." KK105

bayılıver-* Çabucak bayılmak. "*Eline geçse, ayıp olmasa o da yatağına girecek, uykuya bayılıverecekti.*" GR22

bayılma *a.* Bayılmak durumu. "*Evet, bayılmamaları da mümkünmüş*." KK56

bayılt- Bayılmasını sağlamak, bayılmasına yol açmak. "*İhsan'ı bir yumrukta bayıltarak adamlarının yardımıyla Nermin'in yatak odasına sürükledi*." KY208

bayıltıcılık* *a*. Bayıltıcı olma durumu. "*Kadın fazla bekletmeden, beton evin balkonunda olanca canlılığı, olanca bayıltıcılığıyla gözüktü.*" VV79

bayıltma *a*. Bayıltmak işi. "*O zaman bayıltma mayıltma nerde*?" EVO45 **bayıltma mayıltma*** bayıltma falan. "*O zaman bayıltma mayıltma nerde*?" EVO45

Bayındırlık* *öz. a*. Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olarak çalışan çevre, şehircilik ve iklim değişikliği işlerinden sorumlu bakanlık. "*Kartı alır almaz hemen ilk uçakla Ankara'ya atlarsın. Bayındırlık*." GK57

bayır *a*. Küçük yokuş, belen, kıran, şev. "*Merdiveni ters çevirip bilmem ne bayırından arkadaşlarıyla doludizgin kaydığı günlerden bu yana ne geçmişti ki*?" EB46

bayır aşağı *zf*. Tepeden düze doğru, düzlüğe yönelerek. "*Bayır aşağı kaptı koyuverdi kendini.*" SÇ183

bayi (Ar.) *a*. Belirli maddeleri satma izni olan kimse, dükkân veya kuruluş. "*Daha kötüsü de gazeteleri alırken bayiye kaparo vermek*!" ÖE90

bayii* *a*. Bayi. "*Bayii ana baba günü*." ÖE90

baykuş *a*. Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı. "*Birden bir baykuş uluması karışıyor rüyasına*." SUÇ61

baylı* *sf*. İçinde bay geçen (konuşma). "*Valla Filiz, izin verirseniz hanımlı, beyli, baylı konuşmaları, sizi bizi bırakalım*." BFV256

baylı bayanlı* *sf*. Erkekli kadınlı. "*Her sabah sanki hep birlikte ayaklanıp sokaklara dökülmüşe benzeyen kadınlı erkekli çocuklu, baylı bayanlı ya da küme küme işçileriyle…*" YYB96

bayrak *a*. 1. Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak. "*Tren de konvoy gibi çiçekler, defne dalları, bayraklarla donatılmıştı*." ÜÇK607 2. Atletizmdeki bayrak yarışında dört sporcunun elden ele geçirdiği kısa, yuvarlak sopa. "*Hasan Hüseyin sigara paketini uzatırken o, dört çarpı yüzde bayrak alıp verirken bilhassa nelere dikkat etmemiz gerektiğini anlatıyordu*." AY116 **bayrak gibi** kendini belli edecek bir biçimde. "*Bitirim Leyla'nın kocası elindeki mektubu bayrak gibi sallayarak bağırıyordu*." TD10 **bayrakları aç-** bağırıp çağırarak hırçınlık etmek. "*Gece yarısı bayrakları açtınız. O sana sen ona*." MM111

bayraklı *sf*. Bayrağı olan, üzerine bayrak çekilmiş bulunan (yer). "*Şu Amerikan bayraklı kâğıtlara sardıktan sonra.*" SAR144

bayraktar (T. bayrak + Far. -dār) *a.* Bayrağı taşımakla görevli kimse. "*Kanun dinlemez senin babanın bayraktar olduğunu*." BFV165

bayram *a.* 1. Millî veya dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler. "*Karnı acıkmaz, uykusu gelmez, bayramlarda yeni ayakkabı, yeni üstbaş istemez, isteyemez; istese bile alınmazdı*." SBK68 2. Özel olarak kutlanan gün. "*Sen iyi olursan bizim celfinimiz de o, bayramımız da*." SAR33 3. Sevinç, neşe. "*Böyle zamanlar annemle kız kardeşlerim için bayram olurdu*." BE36 **bayram değil, seyran değil** `gösterilen bu ilginin, bu yakınlığın bir sebebi olacak` anlamında kullanılan bir söz. "*Şimdiyse bayram değildi, seyran değildi*." EVO142 **bayram et- (veya yap-)** çok sevinmek. "*Sevinin, bayram edin*." ÜÇK480 **bayram haftasını mangal tahtası anla-** sözü, konu ile hiçbir ilgisi olmayacak bir biçimde ters anlamak. "*Hâlbuki bayram haftası deyince mangal tahtasını yapıştırır aklı evvel olan*!" YYB173

bayram günü *a*. Bayrama rastlayan, bayramın kutlandığı gün. "*Belki bir gün böyle yaparım ama gündüz, günlük güneşlik bir gün, belki de bir bayram günü.*" ÇK111

bayram havası *a.* Neşeli, sevinçli bir ortam. "*Onu görünce sanki kahvede bayram havası esmeye başladı*." GR220 **bayram havası es-** ortam neşeli, sevinçli bir duruma gelmek. "*Onu görünce sanki kahvede bayram havası esmeye başladı*." GR220

bayram namazı *a.* Dinî bayramların ilk gününde sabah namazından sonra kılınan namaz. "*Müminler bayram namazına koşuyorlardı."* BE38

bayram yeri *a.* Bayram günlerinde çocuklar için kurulan açık eğlence yeri. "*Peki, beni bayram yerine götür dersin*!" EVO31

bayramlaş- Birbirinin bayramını kutlamak. "*Camı açtı, bayramlaştılar*." KK188

bayramlaşma *a.* Bayramlaşmak işi. "*... işçiler, kapıcılar, kontroller, küçük ustalar filan, karıları çocuklarıyla kendilerine gelirlerdi bayramlaşmaya*." HÇ26

bayramlık 1. *a.* Bayramlarda verilen armağan. "*... çocuklarına bayramlık alamadığı için kendi kendini yiyordu*." BE37 2. *sf.* Bayrama özgü olan. "*Bayramlıklarıyla bir alay çocuk neşeli çığlıklarla geçtiler*." KK187

Bayrampaşa *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*O senin dediğin marul. Bayrampaşa'da yetişir*!" YK38

baytar (Ar.) *a.* Veteriner hekim. "*Kedilerin de kuduz olabileceğini baytarın hanımından işitmişti oysa*." KP19

bayver- (Der.) Bir acıya tahammül etmek, katlanmak, dayanmak. "*Yüreğin nasıl bayverdi*?" SAR35

bazen (Ar.) *zf.* Ara sıra, kimileyin. "*Bazen de misafirler sökün etmiş olurdu*." BK312

bazı (Ar.) 1. *sf.* Birtakım, kimi. "*Demek artık bazı şeyleri benden gizlemeye başladın*." ARK63 2. *zf.* Bazen. "*Hani bazı düşünürüm, bir hasta olsam yahut bir yerden düşüp kolumu bacağımı kırsam...*" BK283

bazı bazı *zf.* Seyrek olarak; ara sıra. "*Üryamda görüyorum bazı bazı*." ÇK98

bazısı *zm.* Bir bölümü. "*Revirin gedikli hastalarından bazıları bu işi yapıyorlardı zaten*." ÇK89

bazlama *a.* Sacda pişirilmiş yuvarlak ekmek, bazlamaç. "*Bazlama da yapacan mı*?" EVO245

be *ünl.* `Ey, hey` anlamlarında bir seslenme sözü. "*Dünyaya metelik verdiği yok be*!" BK307

Beatle* *öz. a.* Beatles. "*Caddeye kol kola ve Beatle'ların gençliği coşturdukları şarkılarından birinin melodisini mırıldanıp coşarak çıktılar*." YYB232

Beatles* *öz. a.* 1960 yılında Birleşik Krallık'ın Liverpool şehrinde kurulmuş bir rock müzik grubu. "*Kısa boylu, tıkız yapısıyla besili bir kedi yavrusunu hatırlatan, ünlü İngiliz Beatles'larına benzeyen saçlarıyla şıp, durdu.*" YD123

bebe *a.* Bebek, küçük çocuk. "*... mızırdanıp duran bebeler bile mızırtılarını kesip yüksek çıkarları adına birkaç dakika söz edecek posbıyıklıya baktılar*." KK237

Bebe Ruhi (T. bebe + Ar. rūhī) *öz. a.* Karagöz oyunundaki kambur cücenin adı. "*Hiç unutmam, Bebe Ruhi yahut da Hacivat'ı hatırlatarak yanıma sokulmuş, ömrüm oldukça unutamayacağım şöyle bir konuşmaya başlamıştık*." BK277

bebek *a.* 1. Meme veya kucak çocuğu. "*Kim bilir ne zevkli olurdu bebeğin gelişini görmek*." EK336 2. Plastik, tahta, bez vb.nden yapılan insan biçiminde oyuncak. "*Virjin ise bebeklerinin cicik kutusunu kerevetin altından çıkardı*." BE68 3. Göz bebeği. "*Bebekler yuvalarından fırlayacakmış gibi oldu*." İDG110 **bebek gibi** çok güzel. "*Allah bağışlasın, bebek gibi!*" İDG29

Bebek* *öz. a.* İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan bir semt. "*İki gün de Bebek'teki evin önünde nöbet bekledikten sonra ... babasının evinde olmadığı kanaatine vardı*." İDG65

bebekli* *sf.* Herhangi bir renkte göz bebeği olan. "*İçini hasretle çekti, gri bebekli gözleri bulandı*." KK218

Bebekli Kilise* *öz. a.* Adana Bebekli Kilise veya Aziz Pavlus Kilisesi; üzerinde Meryem'in tunçtan heykelinin bulunduğu, tahminen 1880-90 yılları arasında yapılan Adana'nın Seyhan ilçesindeki İtalyan katolik kilisesi. "*Oysa Adana'nın Bebekli Kilisesi'nden, Papazın Bahçesi, Dilberler Sekisi'nden bahsederken duruyor...*" BE67

becelleş- Tartışmak, münakaşa etmek, cedelleşmek, cebelleşmek. "*Bundan önce hayli becelleşmişlerdi kâtibin koğuşa inip inmemesi üzerine*." ÜÇK356

becer- Güç görünen bir iş veya duruma çözüm

bulmak, üstesinden gelmek. "*Böyle işleri karılar daha iyi becerir*." GK104

becerebil- Becerme gücü bulunmak. "*Birtakım insanların becerebildikleri bir işi sizin beceremeyişiniz, güçsüzlüğünüzden gelir*." AY173

becerikli *sf.* Becerisi olan, elinden iş gelen, usta, maharetli, mahir, mahirane. "*Becerikli bir ev kadınının sihirli eli ve sabun kokusu duyuluyor*." KP92

beceriklilik *a.* Becerikli olma durumu, ustalık, maharetlilik. "*Demek mesele diplomada, ilmü irfanda değil, yaratılışta, yaratılışın verdiği girginlikte, beceriklilikte, açıkgözlülükteydi*." GK108

beceriksiz *sf.* Becerisi olmayan, usta olmayan, maharetsiz. "*Beceriksiz derebeyi torunları elleri böğürlerinde kaldılar*." CEM97

beceriksizlik *a.* Beceriksiz olma durumu, maharetsizlik. "*Peki ama neydi bu beceriksizlik*?" SUÇ292

beceril- Becerme işine konu olmak. "*Becerilmeyecek iş yoktur*." AY173

becerme *a*. Becermek işi. "*Becermeye çalışın*." AY173

bedava (Far. bâd + Ar. hevâ) 1. *sf*. Karşılıksız, parasız. "*Şarapçıdan bedava şarap içebilmek için bu numarayı yapmış, herife de bal gibi yutturmuştu*." ÜÇK313 2. *sf.* Çok ucuz. 3. *zf*. Bedavadan. "*Ekmekleri bedava mı verecektin*?" EKM34 4. *zf*. Herhangi bir bedel ödemeden. "*Doktor bedava gelir mi*?" KÜÇ49

bedavadan *zf*. Bedava olarak, cabadan, bedava, bedavasına, bedavaya. "*Güzel bir abla süt verdi bana, bedavadan*." ÇK121

bedavaya *zf*. Bedavadan. "*Bedavaya getiririm evvel Allah*!" EK319

bedbaht (Far.) *sf*. Mutsuz, bahtsız. "*Vallahi Zerrin, bu bakımdan çok bedbahtım kardeşim*!" GK144

beddua (Far. bed + Ar. duʿâ) *a.* Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış. "*Bağışlamazsa, bedduası mı dokunurdu*?" HÇ355 **beddua et-** ilenmek, intizar etmek. "*Kim bilir nasıl ağlamış, çırpınmış, beddua etmişti*?" HÇ42

bedel (Ar.) *a.* 1. Değer, fiyat, kıymet. "*Hepsinin bedelini hesaplayalım, tutarından yüzde on iki iskonto yaparız*." EKM92 2. Bir şeyin yerini tutabilen karşılık. "*Yeğeni çirkin de olsa kulak asmazlar, çiftlikte sürecekleri rahata bedel, oğlanın çirkinliğini hoş görürlerdi*," HÇ86 **bedel et-*** "borç vermek. "*Kürdo'ya bedel et de kumar oynasın*." BTÜ238

beden (Ar.) *a.* 1. Canlı varlıkların maddi bölümü, vücut. "*Koca beden kaskatı kesilmişti*." YK97 2. Vücudun, baş, kol ve bacak dışında kalan bölümü, gövde. "*Âdeta pehlivan bedeni*!" YYB182

beden eğitimi *a.* Vücudu güçlendirmek ve sağlığı korumak amacıyla araçlı veya araçsız hareketler yapma, beden terbiyesi. "*Derslerde, beden eğitiminden hamarat olmak, başı tutmak yetmiyordu öğrenimini üniversiteye kadar uzatabilmek için*." KY3

bedence *zf*. Beden bakımından. "*Topal Eskici'nin özelliği dedesi Resul Ağa'dan değil, ne kafaca ne de bedence dedesine şu kadarcık benzemeyen ufak tefek babasından geliyordu*." EVO10

bedenli *sf*. Bedeni olan. "*Boy atmış iri bedenli ağaçların hemen hemen balta girmemiş ormanları yükselirdi*." KAÇ1

bedestanlı* *a*. Bedestende iş yeri olan kimse. "*Eski bedestanlı, kıs kıs gülüyor*." BFV54

bedesten (Far.) *a*. Kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı. "*Fattum'un babası yaşlı Dakur'la az mı çene çeneye vererek hayaller kurmuş, dağları az mı bedesten etmişti*?" VV256

bedevi (Ar.) *a.* Çölde, çadırda yaşayan göçebe. "*Bedevilerle dolu bir hanın daracık, harap bir odasına tıkılmışlar*." AY141

bedihava (Der.) *zf*. Herhangi bir bedel ödemeden, parasız olarak; bedava. "*Doğru, doğru ama bakmaz kabinasında bedihava*." MUR338

Bedir Gazvesi* *öz. a.* 624 yılında yapılan, Hz. Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş. "*Bedir Gazvesi'nde Müslüman askerlere su taşımış*." GR89

Bedri Rahmi* *öz. a*. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Türk ressam, yazar ve şair (1911-1975). "*Birdenbire Bedri Rahmi turuncusu, mavisi, moru, sarısı, pembesi uçuşmaya başladı içimde*." BFV246

beem* *ünl*. "Beyim" anlamında bir seslenme sözü. "*Ellerinden ve de ayaklarından öperim beem.*" ÜÇK382

Beethoven* *öz. a.* Ludwig van Beethoven, Alman piyanist ve besteci (1770-1827). "*Beethoven olsa şimdi kim bilir ne müthiş ne taşlara işleyen bir senfoni yazardı*!" DE254

Beethoven'ın Hayatı* *öz. a.* Fransız yazar Romain Rolland tarafından yazılan biyografik eser. "*Genç adam, kitaplarının arasından Beethoven'ın Hayatı cildini çekti, üstadın kuşe kâğıda basılı fotoğrafını gösterdi*." DE11

beg (Der.) *a.* Bey. "*Bir iki gün müsaade et bana begim.*" VV358

begonya (Michel Begon özel adından) *a.* Begonyagillerden, dekoratif yaprakları ve renkli çiçekleri olan, pek çok çeşidi bulunan sıcak ülke bitkisi. "*Top top gül fidanları, karanfiller, hanımelleri, begonyalar, ıtrışahilerle bezeli bahçe zarif bir Acem halısı kadar renkliydi*." SM124

beğ (Der.) *a.* Bey. "*İreiz beğ kaçınan ırazı olur ola*?" GR49

beğen- 1. İyi veya güzel bulmak. "*Beğendin mi entariliği*?" EK297 2. Benzerleri arasından birini seçip ayırmak. "*Aylak aylak dolaşmak, vitrinleri seyretmek, lüks otomobiller içinden otomobil beğenip, seninki kötü, benimki daha iyi diye dipsiz münakaşalara tutuşmaktan ... başka yapacak ciddi bir işimiz yoktu*." AY134 3. Onaylamak, kabul etmek, tasvip etmek. "*Beğenip de bana ne*?" ARK55 **beğenme-** kuşku duymak, kuşku ile karşılamak. "*Bu bakışı, bir an yakalayan ırgatbaşı beğenmedi*." BTÜ223

beğendili kebap* *a*. Osmanlı saray mutfağının etkisinde geleneksel Bursa lezzetlerinden hünkârbeğendinin sade olarak yapılmış şekli. "*Roka salatası, beğendili kebap, sonra da ızgara mızgara...*" YYB189

beğendir- Beğenilmesini, hoş görünmesini sağlamak. "*Buna patron beğendirmek, iş beğendirmek…*" BFV236

beğendirme *a*. Beğendirmek işi. "*Sanki kendini beğendirmeye çalıştığı bir sevgilisi var da ona koşmaya hazırlanıyor· gibi geliyor*." ARK222

beğenebil- Beğenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Avukatın kâtibini ondan daha çok beğenebilirdi*." BFV177

beğeni *a*. 1. Güzel veya çirkin yargısını verdiren duygu, zevk. "*Kadın sertçe ama beğeniyle sordu*." BTÜ120 2. Herhangi bir konuda güzeli çirkinden ayırma yetisi, gusto. "*Bununla beraber, üretimini tüketecek olan Anadolu işletmecisinin ağzına, onun beğenisine bakar*." YD107

beğenil- 1. İyi ve güzel bulunmak. "*Yaptığı işin beğenildiğinden memnun kadınsa, hem işini görüyor hem de şımarık şımarık laf yetiştiriyordu*." EVO159 2. Sevilmek, hoşa gitmek. "*Üstelik yakışıklı bir erkek tarafından beğenilmek...*" BFV176

beğenilebil-* Beğenilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herkes gibi beğenilebilir hatta sevilebilirdi*." EB68

beğenilme *a*. Beğenilmek işi veya durumu, popülarite. "*Her kadın gibi o da beğenilmeyi, aranmayı, peşinden koşulmayı istiyordu*." KP44

beğeniver- Çabucak beğenmek. "*Mavi hususilisi gelir, Filiz'i görür, beğeniverir diye*!" BFV117

beğenme *a*. Beğenmek işi veya durumu. "*Başkalarının onu beğenmesine razı olamazdı*." DK107

beğenmemezlik *a*. Beğenmeme, iyi veya güzel bulmama, beğenmezlik. "*Oğlan toprak adamı olup fabrikanın şehrinde gözü açılmasaydı, Fattum'u beğenmemezlik etmez, peki ana, der, evlenirdi onunla*." VV145

beğenmişlik* *a*. Beğenmiş olma durumu. "*Yok canım, adamın kadınla herhangi bir alakası değil, onu beğenmişliği olsa karısına böyle candan sarılır mıydı*?" KT126

beh (Der.) *ünl*. Korkutma ünlemi. "*-Beh*! *Ürktü birden.*" EVO224

beher (Far.) *sf*. Her bir. "*Beher film için yüzer bin lira istedim.*" YD167

behr (Der.) *a*. Nizam, âdet, görenek. "*Bir devrin behrinde kırkından sonra azanı teneşir paklar dirlerdi*." SAR53

beis (Ar.) *a*. 1. Engel, uymazlık. "*Şekerim, söylerim, hiçbir beis yok ama bilmem ki, seni henüz tanıdım*." SBK275 2. Kötülük, zarar. "*Ne beis var efendim*?" İDG33 **beis yok** `zararı yok, önemi yok` anlamında kullanılan bir söz. "*Şekerim, söylerim, hiçbir beis yok ama bilmem ki, seni henüz tanıdım*." SBK275

bej (Fr.) 1. *a.* Sarıya çalan açık kahverengi. "*İstese Filiz de bir tane yakalar, onunki de onu mavi, mavi değilse kırmızı, kırmızı olmazsa bej, bej olmazsa yeşil hususilerle alıp götürür*." BFV116 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Sokaktan çıkan bej bir taksi önlerini kesmiş, trafik polisinin işaretini bekliyordu.*" KÜÇ37

bek (İng.) *a*. Savunma oyuncusu. "*Cevdet bek oynuyordu*." SÇ30

bekâr (Ar.) *a.* 1. Evlenmemiş kimse. "*Herhâlde bekârsınız*?" DE138 2. Evli olduğu hâlde ailesinden ayrı, yalnız yaşayan kimse. "*Üçümüz beraber gider gelirdik işe, bekâr ahırında yatar kalkardık*." BTÜ145

bekâr odası *a.* Bekârların, taşradan gelen işçilerin kaldığı oda. "*Uyandı, gözlerini çevirdi bekâr odasının tek penceresine*." YYB227 **bekâr odası mekar odası*** bekar odası falan. "*Yolda tren arkadaşları içindeki kıranta biri, kahve mahve, bekâr odaları mekar odaları demişti ya, nerdeydi bunlar*?" GK26

bekârlık *a.* Bekâr olma durumu. "*Demek Kudret Bey bekârlığa, yani özgürlüğe kavuşuyordu*." ÜÇK430 **bekârlık sultanlık** `evlenmeden tek başına yaşamak daha iyi` anlamında kullanılan bir söz. "*Bekârlık sultanlıktır derler ya hani...*" ÜÇK324

bekaya (Ar.) *a*. Askerlik çağına girenlerden son yoklamalarını yaptırarak askerlik kararı aldırdıkları hâlde çağrıldıklarında gelmeyen veya gelip de kıtalarına gitmeden toplandıkları yerlerden ayrılanlar. "*Yaptım vatan hizmetimi Trakya'da, bekayadan.*" MUR324

bekçi *a.* Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse. "*Haa, siz misiniz bekçi efendi*?" MUR6

bekçili* *sf*. Bekçisi olan. "*Yüksek apartmanların arasındaki polisli, bekçili, P.G.'li kalabalık duruma hâkim olmuştu*." KÜÇ63

bekçilik *a.* Bekçinin yaptığı iş. "*Bekçilik kafasına iyice yatmıştı*." MUR16

bekçisiz* *sf*. Bekçisi olmayan. "*Mısıla bekçisiz kaadı*." EKM111

bekle- 1. Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. "*Odada şaşkın, bekledim*." BE63 2. Süre tanımak, acele etmemek. "*Ne diye acele etti? Bir parça daha bekleseydi*." BFV181 3. Bir şeyi, bir kimseyi gözetmek, korumak, muhafaza etmek. "*Yani tilkiye tavukları bekle demişlerdi*." YD137 4. Bir şeyin olmasını istemek, ummak. "*Sen tut, mahallede kaydırak oynayan, ip atlayan çocuğu karı diye al, sonra da ondan sonuna kadar vefa bekle*!" KY98 5. Aramak, istemek. "*Necla beklediği dehşetli ilgiyi bulamayınca açıktan açığa yalvarma yolunu tuttu*." BFV177

bekleme *a.* Beklemek işi. "*Sonra gözlerine tükrük sürerek beklemeye başladı*." EK39

beklen- Bekleme işine konu olmak. "*... elli kuruş için bütün gün sidik kokulu duvar dibi beklenmezdi*." YYB142

beklenil- Beklenmek. "*Köpek yavrusu her seferde de öyle müthiş, öyle ondan beklenilmeyen sesler çıkardı*." EKM19

beklenmedik *sf.* 1. Beklenmeyen, umulmayan. "*Bu sırada hiç beklenmedik bir şey oldu*." DE88 2. Birdenbire, ansızın olan. "*Anasının beklenmedik ölümü, Kaptan Nuriye'nin içeri düşmesi, Sarı Leman'ı hayli değiştirmişti ama gene de öç almak isteyen yanı yatışmamıştı*." TD12

bekleş- Birlikte veya karşılıklı beklemek. "*İnce ince yağan yağmurun altında eski çarşaflar, soluk mantolar, beyaz ya da mavi başörtüleri ıslanıyor; köyden çekile çekile gelmiş çarıklı ayaklar çamurlara basarak bekleşiyorlardı*." ÇK74

bekleşil-* Birlikte beklenmek. "*Sabırla, kinle, homurtuyla bekleşiliyordu*!" BTÜ295

beklet- 1. Bekleme işini birine yaptırmak. "*Bizi saat yediden beri beklettiniz*." DE199 2. Oyalamak. "*Bir ay, beş ay, on ay, bir yıl bekletir ama hiç olmazsa gene de birer parça bir şeyler verirlerdi*." KT252

bekletil- Bekletme işine konu olmak veya bekletme işi yapılmak. "*Ondan sonra ne kadar bekletileceğini Allah bilir*." GAV95

bekletme *a.* Bekletmek işi. "*Abe ne bekletmesi*?" MUR124

bekleyebil- 1. Bekleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İşe gideceğim canım, sizin keyfinizi bekleyebilir miyim ben*?" EB13 2. Bekleme becerisi bulunmak. "*Hangi kadın bekleyebilirdi bunca yıl*?" KAÇ97

bekleyedur- Beklemesini sürdürmek. "*Tazecik gelin, teli, pulu, alıyla emir bekleyedursun, o kendini sedire atmış…*" ÖE50

bekleyiş *a.* Beklemek işi. "*Sonra hep o az önceki telaşı belli edecek şaşkın bekleyiş*." EB73

beklik* *a.* Bekin yaptığı iş. "*Bir zamanlar Alasonyalıların çokluk oturdukları mahalle takımının, kale önünde kıyasıya, sıkı mı sıkı beklik yapan Doç Ali, kahvecinin işaretini anladı*." MUR432

bekri (Ar.) *sf.* Ayyaş. "*O bekri be*!" EB148

Bektaşi *öz. a.* Hacı Bektaş Veli'nin tarikatına girmiş olan kimse. "*Bizdeki, Bektaşi, Alevi, bir kelimeyle Alicilerle, Garp'ın Panteistlerini birleştirmek."* KT316

Bektaşi dedesi *a.* Bektaşilikte mürşitlik aşamasına gelmiş, Babayan kolunda baba, Çelebiyan kolunda çelebi adıyla anılan ve dergâhta düzenlenen törenleri yöneten dinî önder. "*Kapkara kaşları, kudretten sürmeli gözleri, bıyıkları kırpılmasa da ağız kıyılarından olanca gümrahlığıyla aşağılara inse genç, dinç, işin alayında bir Bektaşi dedesi denebilirdi*." KK85

Bektaşilik *öz. a.* Adını Hacı Bektaş Veli'den alan, 16. yüzyılın başında Balım Sultan tarafından kurumsallaştırılan, Hazreti Ali ve on iki imam sevgisine dayanan tarikat; Bektaşi tarikatı. "*Olsun, Marksizm'le Bektaşilik arasında ne fark vardı*?" KT316

bel (I) *a.* 1. İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm. "*Yumruklarımı belime dayamıştım.*" AY146 2. Bu bölümün, sırtın altına rastlayan bölgesi. "*Bir Sevim var bizim mahallede, bacakları belim kadar, o bile kaç sefer mektup tutuşturdu elime*." ÖE61 3. Dağ sırtlarında geçit veren çukur yer. "*Yollar, beller tıkandı*." YK97 **bel bağla-** birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek. "*Burası öyle bir batakhane ki, sakın güvenip bel bağlamayın*!" EKM114 **bel ver-** duvar gibi dik şeyler dışarıya veya tavan gibi yatay şeyler aşağıya doğru kamburlaşmak. "*Huğ bel vermişti*." BE83 **belini bük-** çaresizlik içinde bırakmak. "*Hani biliyon mu Halil, şu senin iş olmasa, onların tekmil Allah'ını şaşıracam, amma belimi sen büküyon*!" CEM60 **belinin ipliğini kır-*** korkutmak, bir şey yapamaz hâle getirmek. "*İnsana deli camız gibi bir baktı mı belinin ipliğini kırıyor*!" BTÜ306

bel (II) *a.* Toprağı aktarmaya veya işlemeye yarayan, uzun saplı, ayakla basılacak yeri tahta, ucu sivri kürek veya çatal biçiminde bir tarım aracı. "*...körlenen kazmalarla bel ya da öteki demir araçların onarımı, döküm işleri derken Nişan'la birlikte kalfa olup çıktı*." EVO13

bel (III) *a.* Erkeklerin cinsel organından salgılanan madde; meni. "*Ağa beni kendi belinden inme, öz evladı gibi sever dedim, gene yok.*" CEM42 **belinden in-** birinin dölü olmak. "*Nasıl olurdu da onun belinden inmiş bir oğul…*" GK282

bel ağrısı *a.* Bel çevresinde oluşan ve duyulan ağrı. "*Romatizmalarından, bel ağrısından, böbreklerindeki taştan söz açacaktı, Topal Nuri meydan vermedi*." KT33

bel bel *zf.* `Aptalca, anlamsızca, donuk bir biçimde bakmak` anlamlarındaki bel bel bakmak deyiminde geçen bir söz, mel mel. "*Kantarcı bel bel bakıyordu.*" KT84

bel gevşekliği *a.* Cinsel gücü yitirme. "*... bel gevşekliğine, erken inzale, kasık ağrılarına, sidik kokusuna, ayakkabı vurması, nasıra muskalar yazmaya başladı*." EKM115

bel kemiği *a.* Omurganın beli oluşturan bölümü, oma, amudufikari. "*Neden dersen, Havva anamızı cennetten kovduran Âdem babamızın bel kemiğinden gelmiyorlar mı*?" TD95

bel koy- (Der.) İşaret koymak, işaretlemek. "*Bel koymuşsa koysundu.*" EK46

bela (Ar.) *a.* 1. İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum. "*Genç kız üvey babasını, üvey babası dolayısıyla başına her an gelebilecek bir belayı hiçbir şey saklamadan anlattı*." KY167 2. Büyük zarar ve sıkıntıya yol açan olay veya kimse. "*Allah'ın bir belası senin anlayacağın*." KT95 3. Hak edilen ceza. "*Cevriye'nin de Allah belasını versin, senin de...*" SÇ137 **bela (veya belasını) ara-** kavga çıkarmak için fırsat kollamak. "*İçeriye bela ararcasına giren bir hapishane kabadayısı gibi dalmıştı bizim koğuşa*." KK66 **bela oku-** birine ilenmek. "*Bir de sen bela okuma*!" EVO148 **belasını bul-** hak ettiği cezayı görmek. "*Neyse, başlarına çok bir iş açmadan belasını bulmuştu.*" SÇ27 **belaya çat- (veya uğra-)** beklenmedik bir bela ile karşılaşmak. "*Oğlu tam da belaya çatmıştı*." VV245

belagat (Ar.) *a.* İyi konuşma, sözle inandırma yeteneği. "*Burada, yani huzurlarınızda kendilerine alenen teşekkürlerimi sunar, yerimi kendilerinin ulaşılmaz belagatlarına saygıyla terk etmekle kesb-i şeref eylerim*!" ÜÇK564

belalı 1. *sf.* Yoran, üzen, can sıkan. 2. *sf.* Kavgacı, şirret. "*Şoförler ekseriye belalı olur*." İDG72 3. *a.* Yolsuz kadının zorba dostu. "*Sanki romanlarda okuduğu kaldırım kızlarındandı da*

belalısını bekliyordu.” DK111 4. *öz. a*. Bir lakap. “*Belalı Leman'ın yakın arkadaşlarından Kevser, arkadaşlarını kıyıya çekt*i.” TD16

belayı berzah* (Ar.) *a.* İçinden çıkılması pek güç olan bela. “*Ulan belayı berzahtı şunlar be*!” BTÜ297

Belçika* *öz. a*. Avrupa’da bir ülke. “*Belki de Afrika'da kaplan avına çıkmış bir İngiliz lordu, sömürgelerdeki bitkilerini görmeye gelmiş bir Belçika, bir Felemenk, bir ne bileyim Fransız, bir İtalyan sömürgeni*!” DHV317

belde (Ar.) *a*. Mekân, yer, çevre. “*İstanbul bir belde, beldelerin de şahı*!” GK4

belediye (Ar.) *a.* 1. İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti. “*Madem belediye emriyle denize döküldü, nerde tanzim edilen zabıt evrakı*?” GK41 2. Bu örgütün bulunduğu bina. “*İkindiüstüydü; belediye koridorunda iki doktor karşılaşmasınlar mı*?” SAR51 **belediye melediye*** belediye falan. “*Belediye melediye, sağlık işleri mağlık işleri karıştırdı*.” MM61

belediye başkanı *a*. Belediye teşkilatını yöneten kimse, belediye reisi. “*Valisi vardı, belediye başkanı vardı, emniyet müdürü vardı*.” MUR51

belediye encümeni *a*. Belediye kanununda belirtilmiş görevleri yerine getiren, özel kanunlarla belediye meclisi tarafından verilen görevleri, belediye meclisi toplu bulunmadığı zaman tetkik eden ve karara bağlayan organ. “*Kapı gayri nizamiymiş de şimale bakıyormuş da belediye encümeninin lokanta kapılarına dair son aldığı karar gereğince kapının on santim genişlemesi icap edermiş de…*” YYB215

belediye reisi *a*. Belediye başkanı. “*Benim beybabama belediye reisi bile vız gelir*!” ÖE59

beler- Göz, akı iyice belirecek bir biçimde açılmak. “*Şöyle soktu da içerde kıvırdı mı amma da gözleri belerir, canı kim bilir nasıl yanardı*!” SUÇ226

belert- Gözünü, akı iyice belirecek bir biçimde açmak. “*Kızın kaçtığını öğrenince babayla oğulun gözlerini belerte belerte nasıl bağırıp çağıracaklarını geçiriyor, korkusu arttıkça artıyordu*.” VV233

beleş (Ar.) 1. *sf*. Para verilmeden elde edilen; bedava. “*Beyin sayesinde avantadan beleş ekmek yiyor*.” BTÜ174 2. *zf. argo* Herhangi bir bedel ödemeden, parasız olarak. “*Hele komşularımın derdine derman olmasın, hele onlardan vizite ücreti istesin, hele ilaçlarını beleş vermesin*!” ÖE84

beleş beleşine* *zf*. Karşılıksız, herhangi bir çıkarı olmadan. “*Şehirliler beleş beleşine yaralı parmağa işemezler derdi*.” BTÜ39

beleşten *zf*. Para ödemeden veya karşılık olarak, beleşe. “*Deseydim ki motordan indiği yok, elin avradını çiftlikte koyuyor, beleşten yedirip içiriyor deseydim*.” BTÜ174

belge *a*. Bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb., vesika, doküman. “*Bununla ilgili belgelerimi görmek ister misiniz*?” MM177 **belge al-** başarısızlık yüzünden öğretim kurumuyla ilişiği kesilmek. “*Niçin belge aldınız*?” DK151

belgele- Bir olgunun doğru olduğunu belge ile göstermek, ortaya çıkarmak, tevsik etmek. “*Parti gazetesinin fotosu da, boyuna patlayan flaşıyla bu mutlu günü belgelemek için durmadan fotoğraf çekiyordu*.” MUR414

belgeleme *a*. Belgelemek işi, tevsik. “*... bir gencin sizi, sizin kadar tanıdığını örneklerle belgelemesi ne demektir*?” KK50

belgeli *sf*. İki yıl üst üste sınıfta kaldığı için okula devam etme hakkını yitirerek belge alan (öğrenci). “*Hovardalık arkadaşları kendi akranları değil, lise sondan belgeli ya da bütünlemeye kalmış kırdı kaçtılardı*.” SBK234

Belgin* bk. Belgin Doruk. “*Vallahi ne Türkan Şoray, ne Belgin, ne Semra*!” YD48

Belgin Doruk* *öz. a.* Türk oyuncu ve model (1936-1995). “*Siz Türkan Şoray'ı, Belgin Doruk'u, ötekileri yakından görün de bakın*.” YD50

beli (Far.) *ünl*. Evet. “*Tabii ve beli*!” ÜÇK554

beli bükük *sf*. Güçsüz, zavallı. “*Varmış, dedem zamanında beli bükük bir huğumuzla, iki ineğimiz, annem anlatır, hepsi bu*.” BE85

belik pürtük (Der.) *sf*. Parça parça, küçük parçalar hâlinde, kısım kısım. “*Onda bunda belik pürtük var bir iki yüz lira kadar*.” EKM43

belikli* *sf*. Beliği olan. “*Çeşmede ince, uzun saç belikli kız çocukları bakraçlarıyla testilerine su dolduruyorlardı*.” BTÜ380

belir- 1. Önce belli veya görünür olmayan bir şey ortaya çıkmak, tezahür etmek. "*Bir ara koğuş kapısında çok uzun boylu, çok zayıf bir başka âdembaba belirdi*." YK2 2. Bir düşünce veya durum kesin bir biçim almak, tebellür etmek. "*Güzel Fatma'nın ince hayali kafasında yeniden belirdi*." YK83 3. İyice görünür ve anlaşılır bir durum almak, tebarüz etmek. "*Gülünce de güneşten meşine dönmüş yüzünde derin kırışıklar belirdi*." BTÜ214

belirgin *sf*. Belirmiş durumda olan, göze çarpan, besbelli, açık, bariz, sarih. "*Gerçi Kavak'ın belirgin bir fikri yoktu ama nesine gerek*?" KK103

beliriver- Ansızın belirmek. "*Ağanın yanı başında beliriveren koca göbekli usta…*" CEM22

belirli *sf*. Açık ve kesin olarak sınırlanmış veya kararlaştırılmış olan, muayyen. "*Yasin Ağa belirli bir saygıyla, buyur, dedi*." VV95

belirli belirsiz *a*. Yarı belirgin durumda, az çok belli olan. "*... belirli belirsiz zamanlarda kudurup taşarak tüm ovayı kaplayan Seyhan Nehri'yle savaşan, yatağına çekilirken bıraktığı kaymak tabakası tortuyu kırıp tarlaları yeniden süren, eken paşazadeler değil, köylüydü*." KT293

belirme *a*. Belirmek işi. "*Belirmiş yahut belirmeye başlamış bir kişiliği vardı*." DE107

belirsiz *sf*. 1. Belirli olmayan, belgisiz, gayrimuayyen, vuzuhsuz. "*Nerede olduğu belirsiz yırtık bir ses cevapladı*." GK182 2. Niteliği hakkında tam bir bilgi edinilemeyen, müphem. "*Mahallelide tuhaf tuhaf bakışmalar, belirsiz bir homurtu*." ARK114 3. Bilinmeyen, meçhul. "*Halis yün yerine birtakım paçavralarla ne idüğü belirsiz kıtıklar, kabarmak şöyle dursun, uğraştıkça büsbütün topaklanıyordu.*" YK24

belirsizce *zf*. Belirsiz bir biçimde. "*Belirsizce içini çekti*." KK96

belirt- Açıklamak, tebarüz ettirmek. "*O, endişelerini pervasızca belirtti*." SM138

belirti *a.* 1. Bir olayın veya durumun anlaşılmasına yardım eden şey, alamet, nişan, nişane. *"Tanyerinde sabaha dair henüz hiçbir belirti yoktu."* BTÜ270 2. Vücuttaki işlevsel bir bozukluğun veya hastalığın belirlenmesine yarayan işaret, araz, semptom. "*Verem belirtisi de ondan*." EK209

belirtme *a*. Açık söyleme, belirli kılma, görüş bildirme, tasrih. "*Öyle gülüyor, öyle katılıyordu ki laf söylemeye, pes ettiğini belirtmeye gücü yetmiyordu*." KP105

belkemiği *a.* Bir şeyin varlığı ile ilgili en önemli bölüm, temel, esas. "*Yusuf'un belkemiği sanki kırıldı.*" GK263

belki (Ar. bel + Far. ki) 1. *zf.* Muhtemel olarak; belkim, herhâlde. "*Geleceklerini biliyordu hanım ama salona alıp şerbet ikram ettiğine belki kızar, patavatsızca bozabilirdi*." GK266 2. *bağ.* Olabilir ki; belkim. "*Belki bir gün böyle yaparım ama gündüz, günlük güneşlik bir gün, belki de bir bayram günü.*" ÇK111 **belki de** `şu da olabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Biletçi omuzunu dürtüp son durak demeseydi belki de uzun uzun kendine gelemeyecek, kafasındakilerin dalgınlığından kurtulamayacaktı*." DK30

belle- 1. Öğrenip akılda tutmak. "*Neriman'ın aklında Yeşilçam Sokağı, Hava Sokağı, noterin kızı, avukatın kızı, daha başka kız arkadaşlarından duyup belledi̇ği cennet İstanbul'un çeşitli semtlerinden çekici fotoğraflar...*" YD25 2. Öğrenmek. "*Ben yüzme belleyemem mi*?" EVO225 3. Sanmak. "*Ben de belledim ki ikişer bardak şarap yuvarlayalım diyecen*." EVO26

bellek *a*. Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin. "*Yasin Ağa'nın renkli belleğinde öyle canlanır, öyle elle tutulacak hâle gelirdi ki, Yasin Ağa o günlerin içinde yaşamakla kalmaz, zaman zaman da coşup gür sesiyle haykırırdı*." VV62

belleme *a*. Bellemek işi. "*Yeni yeni bellemeye başladığı heceleri boyuna tekrarlıyordu*." GK136

bellen- Belleme işine konu olmak. "*Benim de bellenecek bir bağım vardı ya, neyse*." BTÜ40

bellet- Bellemesini sağlamak, öğretmek. "*Söyle de belletsinler*." EVO225

belletil- Belletme işine konu olmak. "*Çatıların uçması değil de Cenab-ı Allah'ın mekânı diye belletilen caminin minaresi ne diye yıkılmıştı*?" YD187

belletiver-* Çabucak belletmek. "*İyi adammış, has adammış, üçü beşi esirgemez, zanaatını çabucak belletiverirmiş*." GK10

belletme *a*. Belletmek işi. "*Zanaatı yavaş yavaş belletmeye başladı*." BTÜ140

belleyebil- Belleme becerisi bulunmak. "*Bunca insanlardan hangisi kendisi gibi duvar ustalığını belleyebilmişti*?" BTÜ372

belleyiş *a*. Bellemek işi. "*Okuma yazma belleyişin burnu Kafdağı'na vardı*." GK278

belli (I) *sf*. Beli olan. "*Uzun boylu, ince belli, geniş omuzlu, çifte tabancalı kovboy, incecik dağ yollarından ustaca sürdüğü atıyla rüzgâr gibi gidiyordu*." SUÇ107

belli (II) *sf*. 1. Bilinmedik bir yanı olmayan, malum. "*Hiç olmazsa insan dünya evine girer, işin gücün belli…*" EVO301 2. Gizli olmayan, ortada olan, anlaşılan, bedihi, zahir, aşikâr. "*Bir sıkıntın var işte, belli*!" DE108 3. Belirli, muayyen. "*Henüz belli bir işim yok*." CEM11 **belli et-** 1. açıklamak, iyice görünür ve anlaşılır bir duruma getirmek. "*Atlayıp da zilliğimi belli eder miyim kıza*?" DK42 2. sezdirmek, hissettirmek. "*Az sonra … dünyasından memnun olmadığını belli eden bezgin hâliyle, hayvanının başını çekerek geldi*." EKM21 **belli ol-** anlaşılmak, açıklanmak. "*Boyacıya dostluk böyle havada belli olurdu*." YYB44

belli başlı *sf*. En önemli. "*Bu ve bunun gibi, öğrenimini Batı'da yapmış, Batı'nın belli başlı dillerini bilen bu imansız aydınlarla tartışmanın hiçbir faydasına inanmıyordu*." GK131

belli belirsiz 1. *sf*. Yarı belli. "*Kadının belli belirsiz bıyıkları kararıp açılmıştı*." KK83 2. *zf*. Zorlukla seçilerek, yarı bellisiz olarak, duyularak, çok az belli olarak. "*Kemal bir an derinden derine inledi, sağlam sağ gözü açıldı, belli belirsiz mırıldandı*." VV374

bellisiz *sf*. Belli olmayan, bilinemeyen. "*Daha başka bir kravatlı, bey bellisiz, meydan ıssız'ı yapıştırdı*." ÖE118

Belloid* *öz. a*. Kas ağrılarının tedavisinde kullanılan bir ilaç. "*Akşam köşke hayli geç dönmüş, sonra da uykuya geçebilmek için iki Belloid hapı almıştı*." GK140

belsiz* *sf*. Belirsiz. "*Belli, belsiz. Nolacak yani*?" GK53

belsoğukluğu *a*. Üreme organlarının akıntılı ve bulaşıcı bir hastalığı. "*Kocası da kendi gibi, boylu poslu, güçlü kuvvetliydi ama geçirdiği bir belsoğukluğu yüzünden çocuğu olmuyordu*." YD136

bembeyaz 1. *sf*. Çok beyaz, apak. "*Sonra sağ kolunu masaya boydan boya uzatarak alnını bu genç, taptaze, bembeyaz bileğin üzerine indirdi*." YD285 2. *zf*. Pırıl pırıl, apaçık bir biçimde. "*Dedesinin dizine başını koyarak masmavi gökte bembeyaz kayan bulutlara baka baka uykuya dalar, uyandığı zaman bir de bakardı ki karyolasındadır*." SM137 **bembeyaz kesil- (veya ol-)** beklemediği bir durum karşısında beti benzi atmak. "*Osman'ın kara mor suratı bembeyaz kesilmişti*." KY156

bembeyazlık *a*. Bembeyaz olma durumu. "*Ufacık ama bembeyazlığını ne bilmişti*?" SÇ173

ben (I) *a*. Çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı. "*Dudakları kan kırmızısıyla alev alev yanardı Şadiye'nin, kara kara gözleri vardı, beni vardı, gamzesi vardı, güvercin göğsü, kar gibi topukları vardı*." DHV272

ben (II) *zm*. Teklik birinci kişiyi gösteren söz. "*Ben genç bir kızım ayol*!" KY160 **ben istedim bir göz, Allah verdi iki [göz]** "istenilen şey fazlasıyla elde edildi" anlamında kullanılan bir söz. "*Anneciğimin ölümü olmasa ben istedim tek göz, Allah verdi iki diyeceğim ama anneciğim…*" ÜÇK370 **ben nerdeyim ağam nerde?** "ben ne diyorum, siz ne diyorsunuz" anlamında kullanılan bir söz. "*-Bir parça ikram edemez misiniz? -Ben nerdeyim ağam nerde*?" GR113 **ben yokum (veya ben bu işte yokum)** `ben bu işe karışmam` anlamında kullanılan bir söz. "*Ben karışmam arkadaş. Ben bu işte yokum*." MUR322 **benden günah gitti** benden söylemesi. "*Pekâlâ. Benden günah gitti*." SBK273 **benden paso** `benim yapabileceğim ancak bu kadar` anlamında kullanılan bir söz. "*Benden paso*!" ÜÇK422 **benden söylemesi** `ben üzerime borç saydığım şeyi söyledim, kendimi suçlu saymam` anlamında kullanılan bir söz. "*Benden söylemesi. Üst yanı, sizin bileceğiniz şey*." BTÜ309

bence *zf*. Bana göre, benim düşüncemce. "*Bunu kimin yaptığı, daha doğrusu yaptırdığı bence malum*." EKM39

bencil *sf*. Yalnız kendini düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan, hodbin, hodkâm, egoist. "*Ama ne kadın ne de kocası bencil değillerdi*." ÖE84 **bencil ol-** bencilce davranışta bulunmak. "*Âşık insan demek sapına kadar bencil oluyor*?" BFV248

bencileyin *zf*. Benim gibi. "*Sen de düne kadar baldın cılbağın biriydin bencileyin*." GR24

bencilleşiver-* Çabucak veya ansızın bencilleşmek. "*Bencilleşivermişti. Bu yüzden kavga etmişlerdi ya*!" EK144

bencillik *a.* Bencil olma durumu, hodbinlik, hodkâmlık, egoistlik, egoizm, enaniyet. "*Yoksa ölmek ... bencillik hatta alçaklık, alçaklığın da dik alasıdır*!" KAÇ190

bende (Far.) *a.* Kul, köle. "*Kim bilir hangi padişah, hangi bendesi için, ne biçim bir kulluğuna karşılık yaptırıp hediye etmiş*!" GR212 **bendeniz** alçak gönüllülük göstererek ben yerine ve `köleniz`' anlamında kullanılan bir söz. "*Bendenizi kendir kement zapt edemezdi*." DHV260

benek *a.* Herhangi bir şey üzerindeki ufak leke, nokta, puan. "*Tavuğun kıçına yakın yerinde hafif bir benek olduğunu şimdi anlıyorum*." KT256

benekli *sf.* Ufak lekeleri bulunan. "*O, gri benekli mahmur gözlerini süzerek 'Beni mazur görün bugün efendim!' dedi*." SAR78

beneksiz *sf.* Benekleri bulunmayan. "*Fenerin ışığına çömelip gene bir beneksiz tavuğu kesmekte olan Ali Şahin'di*." KT343

Benfika* *öz. a.* Sport Lisboa e Benfica, 1904'te Portekiz'in Lizbon şehrinde kurulmuş bir spor kulübü. "*Daha önceleri olsa Portekiz Benfika'sı ya da millî takım olabilirdi*." YYB49

Beniamino Gigli* *öz. a.* İtalyan opera sanatçısı (1890-1957). "*Ama Beniamino Gigli gibi bir tenor olmayı da isterim*." SUÇ176

Benim Üniversitelerim* *öz. a.* Rus yazar Maksim Gorki tarafından yazılan roman. "*Benimkiler arasından rasgele birisini çekip uzattım. Galiba, Benim Üniversitelerim*." EKM24

benimki 1. *sf.* Benim olan, benimle ilgili olan. "*Benimki hiç güzel değil*." SBK122 2. *zm.* Kadınların kocalarından, kocaların karılarından söz ederken kullandıkları söz. "*Benimki öldüğünde senden çok daha yaşlıydı*." SÇ27 3. *zm.* Yakın çevrede olan bir kimseden söz ederken kullanılan bir söz. "*Niye benimki oluyormuş*?" SÇ208

benimse- 1. Bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek. "*Yıllar yılı köylü benimsemiş*." KT270 2. Bir şeye, birine bağlanmak, ısınmak. "*Cevdet birden Pol'lüğü öyle benimsemiş, öyle heyecanlı, öyle tatlı anlatıyordu ki…*" SÇ111

benimseniver- Çabucak benimsenmek. "*Sürgünler geldikten sonra cezaevinde esrar, afyon hatta sürgünlerle birlikte gelip bizim cezaevi tutuklularından pek çoklarınca benimseniveren eroin satışları hızlandı*." DHV320

benimseyebil- Benimseme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kendinden yukardakini değil, aşağıdakini gör hâline şükret, sözünü benimseyemiyordu*." DE9

benimseyiver- Çabucak benimsemek. "*Ne çabuk da benimseyiverdin yazının ne idiği belirsizini*?" YD112

beniz *a.* 1. Yüz. "*Yaşlıların bile benizlerinden kan damlasın*." ARK188 2. Yüz rengi. "*Benizlerimiz mi dönmüş acaba*?" AY136 **benzi kül gibi ol-** yüzünden kan çekilmek, yüzü sararmak. "*Zehra'nın üç çocuğu, en büyükleri kız, ötekileri oğlan, üçü de el kadar, korkudan bet benizleri kül gibi olmuş, kapı önünde bekleşiyorlar.*" EKM33

benizli *sf.* Benzi herhangi bir nitelikte olan; yüzlü. "*Kesik benizli bir başka oğlan, ayağında taşıdığı -babasının- battal, sarı kunduralarının topuğuyla köpek yavrusunun ezilmiş iki arka ayağına bastı*." EKM19

Benli* *öz. a.* Bir lakap. "*Marika fazlaca şişmansa Despina, Benli Nigar ya da paşa kızı Selma*!" VV7

benlik *a.* Bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet. "*Damarlarındaki kan kaynamaya, müthiş bir kıskançlık benliğini kemirmeye başlamıştı*." İDG67

bensiz *zf.* Ben olmaksızın. "*Anlat bakalım, ne yaptın bensiz*?" SÇ107

bent *a.* Su biriktirmek için akan suyun önüne yapılan set, büğet. "*Üstelik zincirlerini kırmak üzere bir dev ya da bentlerini yıktı yıkacak azgın bir su*!" KT178

Bentler* *öz. a.* Bent Deresi, Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunan bir semt. "*Bentler'e mi*?" GK147

Benz* *öz. a.* Mercedes-Benz, Alman otomotiv markası. "*Enişte*min *Almanya'dan getirttiği kırmızı Benz otomobiliyle hemen her gün gezer tozardık*." OK27

benze- 1. İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak,

andırmak. "*Babasına nasıl da benziyordu*." KP66 2. Sanısını uyandırmak, gibi görünmek. "*Hiçbirinden tek laf çıkmıyordu, dokunulsa ağlayacağa benziyorlardı*." KP5

benzeme *a*. Benzemek işi. "*Bir evladın babasına bu kadar benzemesi tuhafına gidiyordu*." İDG20

benzer *sf*. Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan, benzeri, müşabih, mümasil. "*Şalvarının cebinden ağaç kabuğuna benzer bir şeyler çıkardı*." BK339

benzerlik *a.* Benzer olma durumu. "*Benzerlik bu kadar olur*." ÇK103

benzet- 1. Benzer duruma getirmek. "*Tepe saçları dökük, iri başı, belki de trahomdan çipil gözleri, onu bir hindiye benzeten sarkık yanakları, gerdanı, göğsünden başlayan karnı…*" ARK183 2. Bir şeyde başka şeye benzeyen yönler bulmak. "*Şahinde Hanım bu oğlunu ağabeyine benzetirdi*." ARK67 3. Dövmek. "*Evet evet, tepemiz attı, benzettik*!" ARK214

benzetebil- 1. Benzetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Torununu da kendine benzetebilmek için … onu hovardalık âlemlerine itmekten haz duyan babasına ifrit oluyordu.*" EVO11 2. Benzetme becerisi bulunmak. "*Hiçbir bekçi kendini onun kadar subaya benzetemez*." MUR98

benzetil- Benzetme işine konu olmak. "*Bir pezevenge benzetildiğinden değil, anlattıklarına inanmazlıktan gelir gibi hâl takınmasından*." KT316

benzetme *a*. Benzetmek işi. "*Amerikan kovboylarına özenmişler desem değil; Korsikalı haydutlarla ilgili bir film seyrettikten sonra kendilerini onlara benzetmeye kalkmışlar desem...*" KK138

benzeyebil- 1. Benzeme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu meyhane … bir romandan aklında kalmış Kırmızı Köpek Meyhanesi'ne benzeyebilirdi*." İDG75 2. Benzeme becerisi bulunmak. "*Hiçbiri benzeyemez ona*!" SÇ37

benzeyiş *a.* Benzemek işi. "*Boşalıp sönmüş bir yanardağa benzeyişini hissetmenin garipliğiyle, zaman zaman ağlamak geliyordu içinden*." SUÇ10

benzin (Fr.) *a.* Petrolün damıtılması ile elde edilen, özgül ağırlığı yaklaşık 0,65 olan, renksiz, uçucu, kendine özgü kokusu bulunan bir sıvı. "*Kamyon şehirden çoktan çıkmış, tozlu yolda benzin kokulu bir türkü mırıldanarak yol alıyordu*." EVO177

benzinci *a*. 1. Akaryakıt satılan yer. "*En yakın benzinciden telefon eder*." YD15 2. Akaryakıt satan kimse. "*Benzincinin yanında durumu nasıl anlatabilirdi*?" KY206

ber bekâr* *a*. Evlilik çağını geçmiş olup da henüz evlenmemiş olan kimse; müzmin bekâr. "*Irgatlar, ustalar, ber bekâr...*" HÇ30

beraat (Ar.) *a.* Aklanmak işi, aklanma. "*Nuran'ın ya beraat ya da çok az bir cezayla kurtulacağına inanıyordu da onu affedip eskisi gibi hayatını paylaşmaya yanaşacağına inanmıyordu*." SBK329 **beraat et-** hakkında dava açılan sanık yargılama sonunda suçsuz bulunmak; temize çıkmak, aklanmak. "*Belki de beraat ederdi be*!" KAÇ191

beraber (Far.) 1. *zf*. Birlikte, bir arada. *"Bunca yıl beraber tuz ekmek yedik."* YK10 2. *zf*. -e rağmen, -e karşın. "*Annesinin çarpan kayışla ezilip bir müddet sonra da ölmesine acımakla beraber, üzerinde fazla durmadı*." DE134 3. *a*. Aynı düzeyde. "*Boyunla beraber günaha girdin*." BTÜ179

beraberinde *zf*. Yanına alarak; birlikte. "*Demek dosyayı da beraberinde götürmüş*?" YD244

beraberlik *a.* Beraber olma durumu; birliktelik. "*Ahbaplık, karşılıklı duygu beraberliğiyle olur*." EK292

berani* *sf*. Açık, ağaçsız. "*Şöyle berani bir yazının yüzünde olurmuşuz*." EVO144

berbat (Far.) 1. *sf*. Kötü. "*Sinirleriniz berbat hâlde*." EB195 2. *sf*. Çirkin, beğenilmeyen. "*Ne pis ne berbat ne haysiyetsizce bir şeydi bu yarabbi*!" DE67 3. *sf*. Darmadağın, bakımsız, perişan, viran. "*Karanlık, yarı karanlık sokakları, harap arsaları yeni baştan geçip arkalardaki çok daha karanlık, çok daha berbat sokaklara daldılar*." KÜÇ48 4. *sf*. Bakımsız, perişan bir biçimde olan. "*Az sonra asfalt yol yerini toprak, berbat bir yola bıraktı*." KP10 5. *öz. a*. Bir lakap. "*Berbat, kıpkırmızı kesildi bir an, sonra bembeyaz oldu*." YK2 **berbat et-** 1. kötü duruma getirmek. "*Bana bak, gelirsem seni de patronunu da berbat ederim*!" YD167 2. bozmak. "*Daha birkaç gün evveline kadar gelip dayanan, düşünülmesi bile sinirleri berbat eden hatıralar...*" İDG67 **berbat ol-** 1. kirlenmek. "*Yağmur yağarsa çamaşırları topla, sonra berbat olur*." CEM95 2. bozulmak. "*Buralarda*

ahlakı berbat olacak diye, cevap bile vermedi." ARK182

berbatlaş-* Berbat duruma gelmek, berbat olmak. "*Yol gittikçe berbatlaşıyordu*." EK159

berbatlık* *a.* Berbat olma durumu. "*Bak, her tarafım romatizma. Dükkânın berbatlığından*!" EK374

berber (Far.) *a.* 1. Saç ve sakalın kesilmesi, taranması ve yapılması işiyle uğraşan veya bunu meslek edinen kimse, erkek berberi, perukar. "*Berber tuhaf tuhaf baktı*." AY195 2. Bu işin yapıldığı dükkân, erkek berberi, perukar. "*... bakkal, manifatura, berber dükkânlarının arasındaydı eskici dükkânı*." EVO2

Berberi (Ar.) *öz. a.* Kuzey Afrika'daki Cezayir bölgesinde Berberistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Sofradakilerin hepsi Berberi güzelleri donuklaştıran bu güzellik alihesine içlerinde bin bir ihtiras tutuşan gözlerle bakıyorlardı*." BK302

berberlik *a.* Berberin yaptığı iş. "*Ne bileyim, eskiden Osmanlı pek bir tüccarlık yapmadığı gibi, tellaklık, berberlik gibi mesleklere de girmezdi, ayıp sayılırdı*." KT94

berduş (Far.) *a.* 1. Başıboş, serseri kimse. "*Öteki berduşlarla*?" ÖE25 2. *öz.* Bir lakap. "*Kaba öksürüğün sahibi tam hizalarına gelince ikisi iki yandan yay gibi atıldılar üzerine ama vay anasını, Berduş Ahmet'ti bu be*!" ÖE28

Berduş* *öz. a*. Bir meyhane adı. "*Daldım Berduş'tan içeri*." ARK20

bere (I) *a.* Bir yere çarpma, incitme veya vurma sonucu vücudun herhangi bir yerinde oluşan çürük. "*Sonra, kırık, çıkık, yara, bere...*" CEM27

bere (II) (Fr.) *a.* Yuvarlak, yassı ve sipersiz başlık. "*Nedim Ağa da başında lacivert bere, elinde sarı tespihi, odanın içinde dolaşıyordu*." KT327

berekatü* (Ar.) *a*. Bereket versin anlamında bir söz. "*Coni paraları yüzüne gözüne sürdü. -Ha berekatü!*" YD321

bereket (Ar.) 1. *a*. Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezan. "*Allah bin bir bereket versin*." TD100 2. *zf.* İyi ki, neyse ki, iyi bir rastlantı sonucunda. "*Bereket hiç tanımadığı adamlar koşarak gelmişlerdi de...*" BFV211 **bereket versin** 1. para alan kimsenin söylediği iyi dilek sözü. "*Allah bin bereket versin*!" YYB153 2. bir kimsenin bir durumdan hoşnutluğunu anlatan söz. "*Bereket versin, Sami dükkâna gelmemişti*." K211 **bereket versin ki** `iyi ki, Tanrı'ya şükür ki` anlamında kullanılan bir söz. "*Bereket versin ki etmiyor*." VV352

bereketli *sf.* Bol verimli. "*Bereketli bir tarlaya benzeyen karısı, Allah'tan korktuğu için çocuk düşürmez*." SAR1

berelen- Bereli duruma gelmek. "*Dereden tepeden, hoşbeşten sonra kavganın, daha doğrusu elinin yüzünün neden berelendiğini sordu*." HÇ178

bereli *sf.* Beresi olan. "*Bereli, kalın siyah kaşlı, belki de yüz elli kiloluk biriydi*." EB3

berhayat (Far. ber + Ar. ḥayāt) *sf*. Hayatta olan, canlı, yaşayan (kimse). "*Bugün el'an berhayat*." ÜÇK444

berhetiyye* (Ar.) *a*. Allah'tan dilek ve niyazlarda bulunmak için okunan bir dua. "*Berhetiyye, berhetiyye, berhetiyye*!" SAR66

berhudar (Far.) *sf*. Yaşadıklarından veya karşılaştıklarından dolayı hoşnutluk içinde bulunan; mutlu. "*Berhudar olun*!" SM126 **berhudar ol!** `iyi günler göresin` anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü. "*Berhudar ol yavrum*!" KK177

beri 1. *a*. Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı, öte karşıtı. "*Az berisinde soğan soymakta olan Cevriye'nin haminnesi sordu*." SUÇ146 2. *sf*. Bu uzaklıkta bulunan. "*Beri yanda Hamza da kendi kendini yemişti*." VV157 3. *e.* -den bu yana. "*Deminden beri baba oğul! Keklik gibi şakıyıp duruyorsunuz*." İDG28

beribenzer *sf.* Sıradan, bayağı, alelade. "*Baban babanken, öyle beribenzer herkesi beğenmezken o bile sırası geldi mi bu büyük oğlandaki akıl hiç kimsede yok, der*." EVO128

beriki 1. *sf.* Beride olan. "*Mangalla ısınmış beriki odaya geçince 'Ooooh, dünya varmış be!' dedi*." EK296 2. *zm.* Beride olan şey veya kimse. "*Berikilerin öfkeli, homurtulu bakışlarına karşın, ifadesini güzel güzel vermiş, durumu kısaca anlatmıştı*." VV254

berjer (Fr.) *a*. Arkası kabarık ve yüksek, oturacak yeri geniş koltuk. "*... şatolara ait çift çift berjer koltuklar, maun koltuklar, stil aslan vitrinleri, yaldızlı konsollar, aynalar...*" SM197

berkemal (Far. ber + Ar. kemāl) *sf*. Mükemmel,

pek iyi. "*Asayiş berkemal mi*?" MM60

Berlin* *öz. a.* Almanya'nın başkenti. "*Londra, Berlin, Viyana değil de Paris nedense*." GR135

Berlin Olimpiyatları* *öz. a.* 1936 yılında Almanya'nın başkenti Berlin'de düzenlenmiş olan uluslararası çok sporlu etkinlik. "*Beyoğlu'ndaki sinema gişesinden uçlanacakları paralarla 936 Berlin Olimpiyatları'na gitmeyi kurduğu hâlde felek yar olmayan Necati, Peki ama kim?' dedi*." DHV317

berrak (Ar.) *sf.* 1. Aydınlık, açık. "*Berrak gökte buz gibi ay, ayın altında bembeyaz çatılar sessiz sakin yatıyorlardı*." YYB22 2. Duru, temiz. "*Gül fidanlarında berrak damlalar titreşiyor*." BE73

berraklaş- Berrak duruma gelmek, durulaşmak. "*Belki de yirmi yaş gençleşmiş, teni berraklaşmış, cıvıl cıvıl bir kadın olmuştu*." MM269

berraklık *a.* Berrak olma durumu, duruluk. "*Gözlerinin cam berraklığındaki korkuyu görün*." KK162

bertaraf (Far. ber + Ar. taraf) *sf.* Kaldırılmış, giderilmiş. "*Para zoruyla elde edemediklerini başka yollarla bertaraf ediveriyorlardı*." EK223 **bertaraf et-** ortadan kaldırmak, gidermek. "*Neresinden başlasa da kocasının itirazını değil, alaylı imalarını bertaraf etseydi*?" İDG22

bes* *zf.* Sadece, yalnız. "*Ekmek bes senin dükkânında değil ya*!" EVO58

besbelli *zf.* 1. Açık bir biçimde. "*Dışarıdaki çisenti artmıştı besbelli*." EB64 2. Anlaşıldığına göre, anlaşılıyor ki. "*Sokmamıştı, eşeğin birdenbire anırışından korkmuş olacaktı besbelli ama dememişti*." DHV303

besbeter *sf.* Çok kötü, beş beter. "*Bacısı da bacısı da, o bacısı yok mu, kardaşından besbeter*." CEM60

besi *a.* Yaşatmak ve geliştirmek için gereken besinleri yedirip içirmek işi. "*Besiden çatlayacak hâle gelmiş beygirlerinin üzerinde dimdiktirler*." CEM100 **besiye çek-** hayvanı semirtmek için beslemek. "*Ah, şimdi laf söz anlamaz, vurdumduymaz kilitler insafa gelip açılsa da besiye çekilmişe benzeyen azgın boğalar üstlerine saldırsalardı*." YK74

besili *sf.* Semiz, semirtilmiş. "*Genç kadın kocasının yanına besili, şirin bir kedi uysallığıyla geldi, oturdu*." DE64

besin *a.* Yenilebilir, beslenmeye elverişli her tür madde, azık, gıda. "*Yedikleri çeşitli besinlerin vücutlarına yaydıkları zehirler iradelerini ellerinden alıyordu*." KT317

besle- 1. Yiyecek ve içeceğini sağlamak. "*Bu ufacık aile babasının bu kadar boğazı beslemek zorunda kalmaktan gelen korkunç sıkıntı içinde belki de zaman zaman kendine kıymayı düşünebileceğini sanır*." GR213 2. Ağzına yiyecek vermek, karnını doyurmak; yedirmek. "*Benim kocam olsaydı vallahi de billahi de kuş sütüyle beslerdim*!" MM293 3. Bir şeyi korumak veya sağlamca durmasını sağlamak için çevresini veya altını desteklemek, doldurmak, pekiştirmek. "*Topal Eskici kırılmış küçük küçük buzlarla çevresini beslediği rakı şişelerinin bulunduğu su kovasının başından kalktı*." EVO153 4. Yetiştirmek. "*... torununa irili ufaklı arabalar yapıyor, kuzu besliyor...*" BK311 5. Bir duyguyu gönülde yaşatmak. "*Tekrardan işe alınmak gibi hafif de olsa bir ümit besleyenlerin son ümitleri de kırılmıştı*." CEM155 **besle kargayı, oysun gözünü** nankörlük edenler için söylenen bir söz. "*Besle kargayı, oysun gözünü. Pekâlâ!*" EKM69

besleme *a.* 1. Beslemek işi. "*Şunu iyi bilmelisin ki, hiçbir baba, on yedisindeki bir evladı beslemeye mecbur değildir*!" BE41 2. Evlatlık olarak alınarak ev işlerinde çalıştırılan kız, besleme kız, beslemelik, beslek. "*Beslemeler, hizmetçiler, evlatlıklar*!" SUÇ280

besleme kız *a.* Evlatlık olarak alınarak ev işlerinde çalıştırılan kız; besleme. "*Saçları makineyle tıraşlı, on üç yaşlarında, haşin bir besleme kız fırladı*." SAR47

besleyebil- Besleme gücü bulunmak. "*Şöyle böyle on beş, yirmi kişilik bir kalabalığı elimizdeki topraklar besleyemez*." HÇ264

besli (Der.) *sf.* Besili. "*Salman Çavuş'un fındıkla besli simsiyah bıyığının uçları sinirli sinirli titredi*." GR77

besmele (Ar.) *a.* `Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile` anlamına gelen ve bir işe başlarken söylenilen bismillahirrahmanirrahim sözü, bismillah. "*Kürt hamal besmeleyle kucaklayıp eve, sonra da odasından içeriye soktu*." EB245 **besmele çek-** bir işe başlarken `bismillahirrahmanirrahim` sözünü söylemek. "*İşe girişmeden önce sıkı bir besmele çekti*." KK212 **besmele müsmele*** besmele falan. "*Besmeleyi sıkı çektiydik a, gâvur malı, besmele müsmele mi kâr ediyor*?" BTÜ376

besmelesiz *zf.* Besmele çekmeden. "*Vermedim meme besmelesiz.*" MUR171

Besnili* *öz. a.* Adıyaman'ın Besni ilçesinden olan kimse. "*Besnili'ydi herif*." BTÜ240

beste (Far.) *a.* Bir müzik eserini oluşturan ezgilerin bütünü. "*Biliyor musunuz öğretmenim, bu çok güzel bir beste olabilir*!" İDG104

besteci *a.* Beste yapan kimse, bestekâr, kompozitör, maestro. "*Hele bu acıklı film bir tenor yahut bir bestecinin hayatı ise…*" SUÇ105

bestele- Beste yapmak. "*Onu sen besteleyeceksin*!" İDG104

beş 1. *a.* Dörtten sonra gelen sayının adı. "*Beş bas on al, on bas yirmi al*." TD11 2. *sf.* Dörtten bir artık. "*Beş yumurta, beyazpeynir, yağ, ekmek...*" TD62 3. *a.* İlkokul. "*Beşi pekiyi ile bitirdim ben*!" ÖE58 **beş aşağı beş yukarı** yaklaşık olarak, az bir farkla. "*Canım, beş aşağı beş yukarı*!" MM228 **beş meş*** beş falan. "*Hem ne, ben lokantacıdan beş yüz meş yüz de almadım*!" MM207 **beş parmağın beşi bir olmaz** `belirli bir insan topluluğu içinde benzerlikler olabileceği gibi farklılıklar da olabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Ama beş parmağın beşi bir mi*?" TD40

beş beter *sf.* Çok kötü, besbeter. "*Böyle nice nice deli karılarla, hatta bundan beş beterlerle uğraşmıştı.*" YD290

beş binlik *a.* Beş bin liralık bütün kâğıt para. "*İki bin mi istedi, sen az bul, beş binliğini ara*!" DK258

beş kuruşsuz* *zf.* Hiç parası olmaksızın. "*Çoğu günler okula beş, tek beş kuruşsuz gidiyordum*." AY144

beş para *a.* Çok az para. "*Çünkü Necati hapishanede yıllardan beri beş para yardım görmeden yaşıyor.*" KP25 **beş para alma-** hiç para almamak. "*Avukatın birden mosmor kesilmesini, nankör demesini, beş para almadan onu hapisten çıkardığını söylemesini bekledi*." SUÇ310 **beş para etmez** `hiçbir değeri yok, işe yaramaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Ne roman ne de hikâyeler beş para etmezdi*." KK53

beş paralık *sf.* Değersiz, aşağılık, bayağı, bir paralık. "*Doğrusu kardeşini öyle beş paralık bir fabrika kızına layık görmezdi*." EB128 **beş paralık ol-** zor durumda kalmak, dile düşmek, rezil olmak. "*Irzım, namusum beş paralık olur*." TD31

beş parasız *sf.* Geçinmekte çok sıkıntı çeken, geçimini güçlükle sağlayan (kimse, toplum, ülke); yoksul. "*Beyrut'un cetvelle çizilmiş gibi dümdüz uzanan kalabalık caddelerinde beş parasız dolaşırken çoğu kez bir oyuncakçı dükkânının vitrini önünde saatlerce kalırdım*." BE40 **beş parasız kal-** harcayacak parası olmamak. "*Ona neydi ama yarın beş parasız kalır da ondan borç istemeye gelirse*!" GAV201

beş parasızlık *a.* Beş parasız olma durumu. "*İşsiz ve beş parasızlığı her zamandan çok duyuran günlerdi böyle günler*." YYB227

beş vakit *a.* 1. Günün sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı zamanları. "*Annesinin yalan yanlış dualarla günün beş vaktinde rabbine el açıp şükretmesi…*" DK199 2. Bu vakitlerde kılınan namaz. "*Bu kadın bol bol tahta silsin, çamaşır yıkasın, sokak kapısında kocasını beklesin*di *ama alnı da beş vakit seccadeden kalkmasındı*." KT11

beş yüzlük *a.* Beş yüz liralık kâğıt para. "*Beş yüzlükler çekildi*." AY183

beşer *sf.* 1. Beş sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Zaten beşer dakikadan çok kalanlar nadirdi*." KK50 2. Her birine beş, her defasında beşi bir arada. "*Terli, yorgun, bitmiş insanlar gene beşer kişilik mangalar hâlinde toprağa oturdular*." BTÜ193

beşer beşer* *zf.* Beşerli gruplar biçiminde. "*Çapa ırgatları kazmalarını bırakmış, kızgın güneşin altında beşer beşer oturmuş yemek bekliyorlardı*." BTÜ185

beşerî (Ar.) *sf.* İnsanoğlu ile ilgili. "*Neden benim memleketim de kendi color locole'liyle, yani mahalli rengiyle işlediği ama harikulade Humaine beşerî birkaç filmle katılmasın*?" YD97

beşibirlik *a.* Kadınların süs için takındıkları, beş tam altının bir arada bulunduğu süs eşyası, beşibiryerde, beşibirarada. "*Kollarını altın burmaynan doldururum, küpe alırım kendine, beşibirlik alırım*." CEM13

beşibiryerde *a.* Beşibirlik. "*Kocasının ona hiçbir ihtiyacı olmadığından, kazandığı paralar kendisinde kalır, usul usul, el altından beşibiryerde ya da burmaya çevirtirdi*." EVO158

beşik *a.* Bebekleri yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta veya demirden yapılmış sallanır bir tür küçük karyola. "*Yan odada huysuzlanan bir çocuk, sallanan bir beşik*

ve ninni söyleyen bir annenin genç sesi..." AY157

beşik kertme *a*. Bebeğin daha beşikteyken bir başka bebekle anası babası tarafından nişanlanması. "*Ablamın da beşik kertmesi.*" OK19

Beşiktaş (I) *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Birinde Beşiktaş'taki Yıldız Parkı'nda gezerlerken elini sokmuştu bu cebe*." DHV249

Beşiktaş (II)* *öz. a.* Beşiktaş Jimnastik Kulübü; 1903'te İstanbul'da kurulmuş olan bir spor kulübü. "*İyi ya, Beşiktaş yenerse Galatasaray'ı geçersiniz.*" KK42

Beşiktaşlı* *sf*. 1. Beşiktaş spor kulübü oyuncusu. "*Hem de kendilerini bir Galatasaraylı Metin, Fenerli bir Can, bir Lefter, Beşiktaşlı Şenol Birol falan sanarak…*" BFV24 2. Beşiktaş spor kulübü taraftarı. "*Bakkal İhsan, koyu Beşiktaşlı, şakacı biri*." EB19

beşinci *sf.* Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen. "*Beşinci kata indi*." EB61

beşinci kol *a*. Bir ülkede gizli olarak düşman için çalışan örgüt. "*Hırlısı da hırsızı da; arabama hırlısı da biner, hırsızı da beşinci kolu da*." MM19

beşinci kolluk* *a*. Beşinci kol olma durumu. "*Bir zamanlar öyle entipüften gibi gözüken haberler yetiştirmişti ki, Emniyet Müdürü üzerinde durmuş, inceleyip eşelemiş, altından büyük casusluklar, beşinci kolluklar çıkmıştı*." MM52

beşir et- Başarmak, becermek. "*Lakin yemesini beşir edemiyordu*." SAR86

beşleş-* Beş kişi olmak, beş kişi bir araya gelmek. "*Rakı masasında beşleşmişlerdi*." VV40

beşli (I) *sf*. Beş parçadan oluşan, kendinde herhangi bir şeyden beş tane bulunan. "*... insanlar ikili, üçlü, beşli topluluklar hâlinde fısıldaşıyor, yanlarına yaklaşanlara şüpheyle bakıyorlardı*." GK98

beşli (II) (Der.) *a*. Beş fişek alan tabanca, tüfek. "*Arap aslından doru bir at, bir gürz, bir kalkan, bir tane de eski beşliler yok mu, Yunan beşlileri. Ondan*." MUR202

beşlik 1. *sf*. Beşi bir arada olan. "*Bir ara arabacıyla, karşısındaki meşin minderde beşlik simit gibi oturan tüccar yapılıların konuşmalarına dikkat etti*." ÜÇK506 2. *a*. Beş para, beş kuruş veya beş lira değerinde olan akçe. "*Ulan koynu beşlik onluk liralarla doluydu da bir parça ekmeği sakınmıştı*!" BTÜ77 3. *sf*. Herhangi bir oyunda beş değerinde olan. "*Kulüpler var ya, beşlik; bunlar Yenice, onluk; bunlar Boğaziçi, yirmilik*." SAR45 **beşlik simit gibi otur-** kendini bir şey sanarak bir yere yayılıp oturmak. "*Bir ara arabacıyla, karşısındaki meşin minderde beşlik simit gibi oturan tüccar yapılıların konuşmalarına dikkat etti*." ÜÇK506

beştaş *a.* Beş tane taşla oynanan bir çocuk oyunu türü. "*Elinde beştaş ya da ip, bütün gün sokaklarda ip atlar, beştaş oynardı*." BTÜ260

Beştelsiz* *öz. a.* İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Zeytinburnu'nun içinde olmasa bile, şu yukarlarda, Beştelsizler'de, Yeşiltepe'de ucuz arsalar var*." GK320

Beştelsizli* *öz. a.* Beştelsiz Mahallesi'nde yaşayan kimse. "*Nelerine gerekti Beştelsizlilerin*?" GK366

bet (Far.) *a.* 1. "İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoşa gitmeyen; kötü. "*Esmer çocuklaşıvermiş, bet dayı suratı silinmişti*." KK140 2. Çirkin. "*Demek suratı boydan boya kapanmış bir bıçak yarasıyla bet mi bet bekçi karı arabasının tekerine taş koyuyordu ha*?" TD2 **betine git*** gücüne gitmek, kendine yedirememek. "*Nefise'nin betine gittiyse de üzerinde durup tartışmaya girmemenin doğru olacağına inanıyordu*." ÜÇK496

bet beniz *a.* İnsan çehresi, insanın yüzü. "*Ziyaret günlerinden birinde kısa boylu, hafif sakallı, beti benzi uçuk bir adam geldi*." KK73 **beti benzi at- (veya uç-)** herhangi bir sebeple kanı çekilip yüzü solmak, korkmak. "*Bitirim Leyla'yı şaraphaneye öyle bet beniz atmış, telaş içinde girer görünce gene bir manzara olduğunu o saat çakmıştı*." TD22

bet bereket *a*. Alışılandan veya beklenilenden fazla olma durumu; bereket. "*Evimize bet bereket geldi, bet bereket*!" ÖE12 **beti bereketi kaç-** azalmak, kıtlaşmak, çabuk tükenmek. "*İçlerinde daha da ileri gidenler, ortalıktaki betin bereketin kaçıp kaybolmasına bu saygısızlığın sebep olduğunu ileri sürdüler*." ÖE118

bet bet* *zf*. Kötü, sert ve sinirli bir biçimde. "*Ne bakıyon öyle bet bet*?" BTÜ303

beter (Far.) *sf*. Daha kötü, çok kötü. "*Biliyordu ama hayvan olmayan insanın, sırasında hayvandan da beter yaşayıp durduğunu görmüyor değildi*." VV25 **beter et-** daha kötü duruma getirmek. "*Sövdükçe beter ediyorsun*." EVO360 **beter meter*** beter falan. "*Beter meter. Para hatırı için dayanacaksın*." BTÜ62 **beterin beteri var** `çok kötü bir duruma düşen kimse, bundan daha kötü durumların da bulunduğunu düşünerek avunmalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Beterin beteri var ah, beterin beteri var*!" KY38

beterleş- Beter duruma gelmek. "*Kaşıntı çoğu zaman Fatma'nın yokluğundan da beterleşiyordu*." BTÜ241

Bethoven* bk. Beethoven. "*Daha doğrusu, Bethoven'ın gururuna hayrandı*." BTÜ353

betleş-* Bet bir duruma gelmek, çirkinleşmek. "*Bet apartmanların sahipleri de kendileri gibi betleştiler*!" KY12

betlik* *a*. Bet olma durumu. "*Sana ne sahiplerinin betliğinden*?" KY12

beton (Fr.) *a.* 1. Çimentonun su yardımıyla kum, çakıl vb. maddelerle karışması sonucu oluşan sert, dayanıklı, bağlayıcı yapı malzemesi. "*Zeminin beton olmasını belki de her şeyden çok arzuluyordu*." EK388 2. Bu malzemeden yapılmış. "*Yasin Ağa, Muzaffer Bey'in beton evine doğru seslendi*." VV79 3. *öz*. Bir lakap. "*Bir başkası Beton'u âdeta azarladı*." YK51 **beton gibi** güçlü. "*Gerçekten de beton gibi karıydı be*!" KY34

Bettina* *öz. a*. Bettina Brentano, Alman yazar ve şarkıcı (1785–1859). "*Kim o Bettina*?" DE80

bey *a.* 1. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü. "*Atıf Bey hayretler içindeydi gerçekten de*." ARK79 2. Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz. "*Beni bugün bir bey arayacak*." ÜÇK426 3. Eş, koca. "*Bak, aslan gibi beyin var*." EK261 4. Erkek sıfatlarının hemen arkasına eklenir. "*Ya sende damat bey*?" AY215 5. Zengin, ileri gelen kimse, bay. "*Koskoca bir bey karısı, bey kadar onurlu, kibirli olmalıydı*." HÇ248 **bey belirsiz meydan ıssız*** kimin bey, lider, başkan vb. olduğu belli olmayan durumlar için kullanılan bir söz. "*Efendim anlaşılıyor, bu memlekette bey belirsiz, meydan ıssız*." MUR72 **bey gibi yaşa-** bolluk içinde yaşamak. "*Dümenini çeviren bey gibi yaşar*." ARK157 **bey mey*** bey falan. "*Benim babam bey mey değildi*." BTÜ273

bey kardeş *ünl*. Erkekler için kullanılan bir seslenme sözü. "*Kafamda derhal şimşek çaktı, dedim ki biletçiye, bey kardeşim dedim, bozukluğunuz var mı*?" DK42

beyamca *ünl*. Yaşlı erkekler için kullanılan bir seslenme sözü. "*Kesinlikle beyamca*!" ARK27

beyan (Ar.) *a*. Bildirmek işi; bildirme. "*Kravatlı beyefendilere göre, kravatsızlar elbette uluorta fikir beyan etmemeliydiler*." ÖE118 **beyan et-** bildirmek, söylemek, ileri sürmek, anlatmak. "*Bu cahiller güruhu, ahvali hazıra ve bilhassa gelecek hakkında yorumlar beyan ediyor*." GR17

beyanname (Ar. beyān + Far. nāme) *a*. Bir kimsenin resmî bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge, bildirge. "*Gitmişti ama herif, otelin sağlık kurallarına zerrece uymadıktan başka, gene patronun ısrarıyla kimlik cüzdansız kaçak yatırıp polise beyanname vermedikleri iki kişiyi de görmüştü*." MM62

beyannamesiz* *sf*. Beyannamesi olmayan, izinsiz, kaçak. "*Tutmuş ihbar etmişler, böyle böyle, filancalar beyannamesiz şeker saklıyorlar kâtiplerinin evinde diye*." ÇK70

beyaz (Ar.) 1. *a*. Ak, kara, siyah karşıtı. "*Bacağındaki pantolonun paçaları tiftiklenmiş, grisi nerdeyse beyaza dönmüş*." KK220 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Evdoksiya, beyaz etekleri uça uça ağaçların arasında kayboldu*." GAV106 3. *a*. Beyaz ırktan olan kimse. "*Hatta sırtında kapanmış kırbaç izleri bulunmasına kulak asmaz, ekmeğini beyazlarla paylaşırdı*." GR88

beyaz iş *a*. Beyaz pamuklu veya keten kumaşlar üzerine beyaz veya renkli ipliklerle yapılan sarma iş. "*Bu yüzden durmadan dantel örer, beyaz iş çıkarır*." ARK193

Beyaz Park* *öz. a*. İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bulunan eski bir gazino. "*Baba alınmadı değil çift atlı arabanın durmamacasına işlediği günlerin Kazablanka'sı, Cumhuriyet'i, Beyaz Park'ını düşünüp*." BFV15

beyaz perde *a*. Güzel sanatların dalı olarak yansıtılmaya uygun olan filmleri gerçekleştirme ve yaratma sanatı; sinema. "*Beyaz perdeden fırlamışçasına yakışıklı Fikret işi anlamıştı*." SBK204

beyaz peynir *a*. Koyun, keçi, inek veya manda sütünden mayalanarak yapılan, besleyici gücü fazla bir peynir türü. "*Ekmek, domates, yeşil biber, beyaz peynir, tuz...*" SÇ43

Beyaz Rus *öz. a.* Beyaz Rusya halkından olan kimse. "*... bacakları varisli Beyaz Rus madamının pansiyonunda, on dokuzuncu yüzyıldan kalma, aynalı konsolun, çerçevesi oymalı aynası karşısında kendini inceden inceye tetkik ediyordu*." SAR98

beyaz şarap *a.* Sadece beyaz üzüm şırasından yapılan şarap. "*Bol salata, beyaz şarap, mevsim balıklarının en iyilerinden ısmarladılar*." KY165

beyaz zehir *a.* Eroin, kokain vb. sıvı olmayan uyuşturucu madde, beyaz. "*... sonra da Osman'ın beyaz zehir kaçakçılığına burnunu sokmadan önce tanıyıp çılgınca sevdiği Sevda'ya*." KY212

Beyazıt* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Tepebaşı, Şişhane, Unkapanı, Saraçhane, Beyazıt, Çemberlitaş…*" ÖE45

Beyazıt Camii* *öz. a.* İstanbul'un Beyazıt semtinde Sultan II. Bayezid tarafından yaptırılmış bir cami. "*İçinde şu karları gıcır gıcır parlatıp eriten güneşin tatlı aydınlığı, Beyazıt Camii'nin önünden karları gıcırdatarak geçti*." EB101

Beyazıt Kulesi* *öz. a.* Yangınları gözetlemek ve haber vermek amacıyla İstanbul'un Beyazıt semtinde ilk olarak 1749 yılında ahşap olarak inşa edilen 85 metre yüksekliğinde kule. "*Şeytan diyor, kaldır at kendini Beyazıt Kulesi'nden*." ÇK111

beyazlaş- Beyaz duruma gelmek. "*Ama az ilerisinde sertçe dikilmekte olan kadının yıldız ışığındaki yüzü kâğıt gibi beyazlaşmış, kirpikleri yaş yaş parlıyordu*." KAÇ34

beyazlı *sf.* Beyazı bulunan. "*Revir koridoruna sıralanan genç, yaşlı, çocuk, büyük gövdeleri, beyazlı hizmetçiyle hastabakıcı, mankenmişlercesine ileri iter…*" GR205

beyazlık *a.* 1. Beyaz olma durumu. "*Gübreliklerde eşelenen tavuklar, horozlar, yalınayaklı kızlar, oğlanlar, kışın savrulan karlar altında göz alabildiğince beyazlık…*" GK12 2. Uzaktan ancak seçilebilen, belli belirsiz bir aklık; ağartı. "*Her yanı çözülmüştü ki bir an anahtar deliğinde kör bir beyazlık…*" GR171

beyazpeynir bk. beyaz peynir. "*Gene domates, beyazpeynir, sıcak ekmekle atölye kapısının yanındaki büyük tahta sandığın içinde*." SÇ89

Beyazsaray* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Beyazıt'ta, Beyazsaray'daki lokantaya bir bak*." ÖE45

beyba* *a.* Beybaba. "*Beybam şöyleydi, beybam böyleydi*." ARK71

beybaba 1. *a.* Çocukların babaları için kullandığı saygı sözü. "*Ona beybabası karışır*." BE28 2. *ünl.* Yaşlı erkekler için kullanılan bir seslenme sözü. "*Olmaz beybaba, haklısınız*!" KP65

beybabalık* *a.* Beybaba olma durumu. "*Ananın yüzünü görmeden beybabalık olur mu ulan*?" KP65

beydede* *a.* Çocukların dedeleri için kullandığı saygı sözü. "*Beybabalarıyla beydedeleri de öğleyin içmezlerdi*." YYB189

beyefendi 1. *a.* Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan san. "*Bırak, canım sıkılıyor beyefendi*." CEM45 2. *sf.* İyi terbiye almış, toplum kurallarına uygun davranan, davranışları ince ve ölçülü olan. "*Derken meyhaneye benzeyen meyhanenin kapısında harmandalı oynayarak peydahlanan uzun boylu, efendiden değil, beyden, beyefendiden biri*." YYB230

beyefendilik *a.* Beyefendi olma durumu. "*Hâllerinden beyefendilik değil, bal gibi hacı ağalık dökülen iki adam, şaşkın, taşralı bakışlarla kominin gösterdiği masaya yürürlerken gözleri Neriman'a takıldı*." YD279

beyen- (Der.) Beğenmek. "*Lakin beyenmedim disiplinden yana*." MUR207

beygir (Far.) *a.* 1. Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan; at. "*Irgatbaşı öteden, beygir suluyormuş gibi ıslık çalıyordu*." BTÜ195 2. Sadece yük taşımakta veya araba çekmekte kullanılan at. "*Arabayı çeken beygirlerin nalları parkeleri dövüyor*." DE124

beygirli *sf.* Beygiri olan. "*Beygirli yanlarından geçerken uslu uslu oturuyorlardı*." İDG43

beyin *a.* 1. Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, ensefal, dimağ. "*Beynine kurşun yemiş de nerdeyse yıkılacaktı sanki*." EB244 2. Akıl, anlayış. "*İşlerin kesatlığı adamın beynine iyice vurdu*." EVO73 **beyni at-** birdenbire öfkeye kapılmak, öfkelenmek. "*Beyni attı Gafur'un*." GK213 **beyni kayna-** aşırı

sıcaktan sersemlemek, bunalmak. "*Kızgın güneşin altında bütün gün beynim kaynıyor*." ÇK130 **beyninden vurulmuşa dön-** beklenmedik bir durum karşısında olağanüstü bir üzüntü ve şaşkınlığa uğramak. "*Beyninden vurulmuşa dönen Nuh, odadan ters mers çıktı gitti*." MUR355 **beynini kemir-** rahatsızlık vermek, huzurunu kaçırmak. "*O kurt, beynini kemirmeye devam etmekte Nafiz Bey'i günaha sokmaktadır*." SM142

beyin kanaması *a.* Beyni besleyen damarlardan bir veya birkaçının hastalık veya darbe sonucu zedelenip kanaması. "*Yani beyin kanaması değil mi*?" MUR348

beyinli *sf.* İçinde beyin bulunan. "*Bana bir duble rakı, beyinli salata getir önce*." EB210

beyinsiz *sf.* Akılsız, düşüncesiz. "*Ne beyinsiz kadınsın be*!" EK98

Beykoz *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Otursun Beykoz'da*." KK213

beylerbeyi *a.* Sancak beylerinin başı. "*Biz de hanedan yerdeniz, benim babam, dedem de beydi hem de beylerbeyi*!" VV43

Beylerbeyi* *öz. a.* İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan bir semt. "*Beylerbeyi, Çengelköy, Vaniköy...*" VV43

beyli* *sf.* İçinde bey geçen (konuşma). "*Valla Filiz, izin verirseniz hanımlı, beyli, baylı konuşmaları, sizi bizi bırakalım*." BFV256

beylik 1. *a.* Bey olma durumu. "*Demek istemiyorsun beyliği*?" EVO295 2. *sf.* Özgünlüğü olmayan, değişiklik göstermeyen, bilineni tekrarlayan; basmakalıp. "*Boş ver beylik lafları da açık konuşalım*." GR171 3. *sf.* Devletle ilgili, devlete özgü olan, devlet malı olan, mirî. "*Murtaza Efendi, sen üzerindeki beylik eşyaları da teslim edeceksindir herhâlde*?" MUR155 4. *sf.* Herkesin kullandığı, herkesin bildiği. "*Gecenin en şanslı adamı genç bir fabrikatör, beylik bir espri yaptı*." MM53

beylik söz *a.* Herkesin kullandığı, etkisi kalmamış söz. "*Beylik sözler, protokol lafları, ona çok yakışan şeyler...*" SM281

beylik tabanca *a.* Ordu veya emniyet mensuplarına görev dolayısıyla verilen tabanca. "*Bekçi babasının beylik tabancasıyla mahalle arkadaşlarından birisini öldürmeden önce, mahallenin baş belasıydı*." SUÇ189

beynamaz (Far.) *sf.* Namaz kılmayan (kimse). "*İki cami arasında kalmış beynamaza döndüm*." EB190

beynelmilel (Ar.) *sf.* Çeşitli milletlerle birlikte yapılan; uluslararası. "*Mesela cebinizdeki parayı milletlerarası bankayla yahut kliring anlaşması veya beynelmilel dolar fonuyla ilgili kılabilirsiniz*." GR146

beynelmilelci *sf.* Uluslararasındaki ilişkileri benimseyen, uluslararasındaki ilişkilerden yana olan, milletlerarasıcı, uluslararasıcı, enternasyonalci, enternasyonalist. "*Ne için dolaşırsa dolaşsın ama gözlüklü avukat gibi beynelmilelcileri onun salonundan rapor etmesi işine gelmezdi*." GK124

beynennevm velyakaza* (Ar.) *a.* Uyku ile uyanıklık arası. "*Hayır. Beynennevm velyakaza*!" VV85

Beyoğlu *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Şimdi Beyoğlu'nda kendi gibilerle tur atıyor*." KÜÇ31

Beyoğlu Bakkaliyesi* *öz. a.* Orhan Kemal'in 'Evlerden Biri' adlı romanında geçen bir bakkal dükkânı. "*Alt tarafı Beyoğlu Bakkaliyesi'nde kasiyer*." EB29

Beyoğlu Balıkpazarı* *öz. a.* Beyoğlu ilçesinin İstiklal Caddesi'nde bulunan balık pazarı. "*Sabahleyin ... elinde file, tutardı Beyoğlu Balıkpazarı'nın yolunu*." SBK132

Beyoğlu Sineması* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sinema salonu. "*Necati'yle Kosti, bir gece bir Beyoğlu Sineması'nın gişesini soymaya kalkıp yakalanmaktan yedişer yıl yemişlerdi*." DHV315

Beyoğluspor* *öz. a.* 1914'te İstanbul'da kurulan spor kulübü. "*Serkis önden ışıl ışıl saçlarıyla inmişti merdiveni, hep o Beyoğluspor, Galatasaray, Fenerbahçe soliçi, yan hafı ya da kalecisi çevikliğiyle*." SBK114

Beyrut* *öz. a.* Lübnan'ın başkenti. "*Ben Hama'ya, Humus'a, Antakya ve Beyrut'a ait neler anlatmadım*." AY214

Beyşehirli* *öz. a.* Konya'nın Beyşehir ilçesinden olan kimse. "*Kalbini serin dut Beyşehirli*." GK74

beyti kebabı (Ar.) *a.* Dürüm ekmeğine sarılarak dilimlenmiş Adana kebabı. "*Beyti kebaplar, sumakla ovulmuş soğan, tere, maydanoz her şey tamamdı*." HÇ274

beyyine (Ar.) *a*. Bir olayın doğruluğunu ortaya koyabilen yöntem. "*Badema ihmal edileceğinin beyyinesi olamaz değil mi*?" HÇ34

beyzade (T. bey + Far. zāde) *a*. 1. Bey oğlu. "*Malum a, Ramazan Efendi ne de olsa beyzade*!" VV88 2. Soylu kimse. "*Yakıştıramam senin gibi bir beyzade hem de memura bir odacı parçasıyla konuşmayı*!" DE28

beyzadelik *a*. Soylu olma durumu, asillik, asilzadelik, soyluluk, zadegânlık, asalet, asaletlilik, necabet. "*Çünkü beyzadeliğinize söz gelir*." AY172

beyzi (Ar.) *sf*. Yumurta biçiminde, söbe, oval. "*Kapı açılıp da dedesinin kocaman sakalı bıyığı, beyzi gözlüklü iri gözleriyle karşılaşınca dizlerinin dermanı büsbütün kesilerek iki eliyle Kamran'a tutuldu ve onu kendisine siper aldı*." GAV207

bez (Ar.) 1. *a*. Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput. "*Onunla çöplüğü eşeler, düğmeler, firketeler, sigara kutuları, bez parçaları bulur, kulübesine taşırdım*." BE6 2. *a*. Pamuktan, düz dokuma. "*Kaput bezi, basma veriyorlarmış*." BTÜ122 3. *a*. Herhangi bir iş için kullanılan dokuma. "*Çocuk doğurmak, şif denilen kurumuş koza kabuğu yahut tezek ateşinde tencere kaynatmak, boklu bez veya çamaşır yıkamak…*" CEM77 4. *a*. Herhangi bir cins kumaş. "*Elinde tuttuğu, kardeşinin pamuklu bezini başının altına aldı*." EKM84 5. *sf*. Kumaş veya dokumadan yapılmış. "*Yanında dikilen Erol' un elinden bez topu aldı*." DK69

bez- Bezgin duruma gelmek, bezginlik getirmek, bıkıp usanmak. "*Zaman zaman canımdan öyle beziyorum ki*!" EB231

bezdir- Bıktırmak, usandırmak, bıkkınlık vermek. "*Vazifesinin sınırlarını aşıyor, mahalleliyi canından bezdirdi deriz*." MUR41

bezdirici *a*. Bezdirme işini yapan. "*Onlara, onların iğneleyici, canından bezdirici alaylarına katlanmaktansa denizi daha uygun görerek attı kendini mavi, durgun sulara*." SBK87

beze- Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak; süslemek. "*Demet demet çiçeklerle odayı bezedi*." İDG110

bezeli *sf*. Bezesi olan. "*Top top gül fidanları, karanfiller, hanımelleri, begonyalar, ıtrışahilerle bezeli bahçe zarif bir Acem halısı kadar renkliydi*." SM124

bezen- Bezeme işine konu olmak, süslenmek. "*Nisan 15'ten sonra havalar düzelip güneş dünyaya tatlı ısısıyla yepyeni bir canlılık verince kuru dallarda tomurcuklar patlamış, çevre koyu yeşillere bezenmişti*." YK73

bezgin 1. *sf*. Yaşama veya iş görme isteğini yitirmiş. "*Tam bu sırada, Ali'nin eskiden çalıştığı atölye arkadaşlarından birisi kapıda göründü, bezgindi*." EKM14 2. *sf*. Solgun, cansız. "*Mutfaktan gazocağı fışıltısı karışık, bezgin, yorgun bir ses*." BFV8 3. *zf*. Yaşama veya iş görme isteğini yitirmiş bir biçimde. "*Karısının sönük, neşesiz, hayatından bezgin oluşunun annesinin yüzünden olduğunu biliyordu*." EK10

bezginleş- Bezgin duruma gelmek. "*Genç, ama yıllar yılı çektiği kahır yükünün altında bezginleşmiş kadın boynunu büktü*." EVO78

bezginlik *a*. Bezgin olma durumu, usanç, yorgunluk. "*Tuhaf bir bezginlik, acayip bir kolu kanadı kırıklık, her şeyden vazgeçiş...*" İDG112

bezhane* *a*. İş yerlerinde bezle ilgili işlerin yapıldığı bölüm. "*Fabrikanın iplikhane, bezhane, boyahane ustaları, usta yardımcıları, işletme şefi filan oradaydılar*." KT129

bezik (Fr.) *a*. İki, üç veya dört kişi arasında 96 kâğıtla oynanan bir tür iskambil kâğıdı oyunu. "*Şehir Kulübü'nde yer az da olsa mutlaka alkol alır, ustaca poker ya da bezik oynardı*." VV268

bezir (Ar.) *a*. Keten tohumundan çıkarılan ve yağlı boya yapmak için içine renkli maddeler katılan, çabuk kurur bir yağ, bezir yağı. "*Şimdi burdan kalkar, bezir değdirmişler gibi koşardı Ebe Hanım'a*." ÜÇK525

bezirgân (Far.) *a*. Ticaret yapan, ticaretle uğraşan kimse; tüccar. "*Âdembabalar ekmek ticareti yapan bezirgânlara sattıkları ekmeğin kirli beş liralığıyla koşuyorlardı kumar postalarına*." YK17

bıcır bıcır *zf*. Sürekli ve hızlı bir biçimde. "*Ufacık, bıcır bıcır bir bülbül…*" SBK32

bıcırda-* İnsanı bıktıracak yolda konuşmak, bıcır bıcır etmek. "*Birden kendini tutamadı, açık pencere önünde bıcırdayıp duran oğlanların dördünü birden kucaklamak istercesine kollarını açtı*." GR61

bıcırdama* *a*. Bıcırdamak işi. "*Demek bütün bıcırdaması altınlarını koparıncaya kadardı*?" MM249

bıcırdaşma* *a*. Karşılıklı veya birlikte bıcırdamak. "*Ayla'nın, öteki kızların bıcırdaşmalarını duymuyordu bile*." EB118

bıcırdayış* *a.* Bıcırdamak işi. "*Kocasını karşılayışı, boynuna sarılıp öpüşü, dilbaz bir genç kadın ağzıyla kocasının etrafında bıcırdayışı o kadar sahici olurdu ki…*" SM136

bıcırtı* *a*. İnsanı bıktıracak yolda konuşma. "*Daha sonra eve almış, bıcırtısı dinmemişti*." SBK181

bıçak *a.* 1. Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç. "*Hasan Hüseyin çatalı bıçağı itiverdi*." BE89 2. Çeşitli kesme işlerinde kullanılan keskin ağızlı araç. "*Sağ kolu omuzuna kadar makinenin bıçakları arasında…*" BTÜ361 **bıçak at-** bıçaklamak. "*Koğuşa girerken koğuş efesine iki bıçak atmışsın, ha*?" SÇ218 **bıçak bıçağa gel-** bıçakla birbirine saldıracak kadar zorlu kavga etmek. "*Ya oğlanla bıçak bıçağa gelseler*?" EVO250 **bıçak gibi** ince, keskin. "*Bıçak gibi sertçe çatılan kaşlar, içlerinden alev alev yanan, pırıl pırıl karanlık gözler, dudaklar…*" EB138 **bıçak gibi kes-** 1. çok keskin olmak. "*Dondurucu ayazların ortalığı bıçak gibi kestiği günlerde, dirseklerine kadar sıvalı incecik gömleğiyle, şakır şakır çeşmenin başında bulaşık muhallebi tabaklarını yıkar*." KK168 2. birdenbire ve tamamen ortadan kaldırmak. "*Gripin alayım, yut, evvel Allah bıçak gibi keser dedim, oralı olmadı*." BTÜ97 **bıçak kemiğe dayan-** çekilen sıkıntı artık katlanılamayacak bir duruma gelmek. "*Bıçak kemiğe dayandı, illallah*!" CEM124 **bıçak muçak*** bıçak falan. "*Herifin bilekliği bir yana, bıçağı muçağı…*" EKM119 **bıçak vur-** bıçaklamak. "*Beş bıçak vurdun yeter*!" EVO163 **bıçak ye-** bıçaklanmak. "*Avrattan bıçak yiyip karakola şikâyet eden yeğenim yok benim*!" KAÇ183

bıçakçı *a*. Bıçak vb. kesici araçlar yapan veya satan kimse. "*Bıçaktan korksam bıçakçı dükkânının önünden geçmem imanım*!" TD14

bıçakla- Bıçakla yaralamak. "*Rüyamda gördüm, bıçaklıyorlardı.*" SUÇ158

bıçaklama *a.* Bıçaklamak işi. "*Boynunda işporta, eli bıçaklı birtakım adamlar üstüne saldırmış, bıçaklamaya başlamışlardı*." SUÇ156

bıçaklan- Bıçaklama işine konu olmak. "*Garson üstelemeden, boş şarap bardağıyla uzaklaşırken Kemal, sevgilisinin bıçaklanmış kanlı cesedini düşünmeye koyuldu*." VV140

bıçaklı *sf*. Bıçağı olan. "*Biznen düşüp kalkan bizim gibi tabancalı, bıçaklı olmamalı mı Reşit Emmi*?" VV18

bıçkı *a*. Tahta veya ağaç biçmekte kullanılan, karşılıklı iki sapı olan ve iki kişi tarafından kullanılan büyük testere. "*Dağ başındaki şantiyenin, iri kütükleri peynir gibi doğrayan büyük bıçkısı, her günkü gibi İhsan'ı gene sabah uykusundan uyandırdı*." KY74

bıçkın 1. *a. argo* Külhanbeyi, kabadayı. "*Öfkelenmiş, elinden az sonra bir kaza çıkacak semt bıçkını öfkesiyle geldi, durdu*." KK237 2. *sf. argo* Korkusuz, gözü pek, yürekli, cesur. "*… sağda solda birtakım ıslıklar, daha sonra hiç tanımadığı bıçkın birtakım külhanbeyleri yollarına çıkıvermişlerdi*." KY182

bık- 1. Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doygunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak. "*Bıktım duvar örmekten*." AY203 2. Dayanamaz duruma gelmek. "*Babalarının pısırıklığından bıktım, dermiş*." ARK73 **bıkıp usan-** çok bezmek. "*Yok canım, bu işin üstesinden gelemeyecek; kız da bıkıp usanacak*." EB144

bıkabil- Bıkma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üstelemezsem konuşur konuşur bıkabilirdi*." YYB159

bıkkın *sf*. Çok bıkmış, usanmış, bezmiş. "*Kamyon, yorgun, bıkkın homurtularla yolu tuttu*." BTÜ337

bıkkınlık *a*. Çok bıkmış olma durumu. "*İkinci, üçüncü çaylarımı da hep aynı bıkkınlıkla getirdi, aynı bıkkınlıkla boşları götürdü*." YYB72 **bıkkınlık ver-** bir şeyi sürekli tekrarlayarak karşısındakini usandırmak. "*Demek eskimiş, çirkinleşmiş, bıkkınlık verecek kadar bayatlamıştı*?" DE168

bıkma *a.* Bıkmak işi. "*Avukat Mazhar, annesinin böyle nice nice fırtınalarına alışkındı ama bıkmaya, usanmaya başlamıştı*." EK28

bıldır *zf*. Geçen yıl, bir yıl önce. "*Bıldır da geldik, ondan önceki yıl da…*" AY175

bıldırcın *a*. Tavukgillerden, boz renkli, benekli, yurdumuzda en çok sonbaharda eti için avlanan, etinden ve yumurtasından yararlanılan göçebe kuş. "*Köylü burada bitmez tükenmez bıldırcınlar, keklikler, sülünler avlamıştı*." KT347 **bıldırcın gibi** kısa boylu, dolgunca, alımlı (kadın). "*… bıldırcın gibi karılara sarılır, dans ederiz.*" ARK171

bıllık bıllık *zf*. Çok tombul, etli butlu şekilde.

"*Şehir biçimi kısa, daracık fistanlarla önünde bıllık bıllık dolaşacak da Muzaffer Bey yeğeninin hatırını sayacak*!" HÇ8

bıngıl bıngıl *sf.* Dolgun ve pelte gibi titrek. "*Havaların bozuk, hayli de serin gitmesine karşın Gülizar, bal renkli, kısacık margizet entarisiyle bıngıl bıngıldı*." VV79

bırah- (Der.) Bırakmak. "*Sokağa yalnız bırahmayın, yazık, ihtiyardır tekmil*." EB245

bırak- 1. Elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak. "*Nevin elindeki sigarayı tablaya bırakarak, 'Haydi!' dedi*." SM274 2. Koymak. "*İstediği elli kuruşu zayıf, çocuk avucuna bıraktım*." ÇK84 3. Bir işi başka bir zamana ertelemek. "*Gece gezintisini daha kuru bir güne bırakalım da...*" EK160 4. Bulunduğu yeri veya durumu değiştirmemek. "*Beni buralara getirdiniz, cahil bırakacaksınız*." BE62 5. Bir işin sorumluluğunu, yükümlülüğünü başkasına vermek, görevlendirmek. "*Hafta başlarından birinde Memet Usta kantini yardımcısına bırakarak İhsan'ı yanına aldı*." KY46 6. Sınıf geçirmemek, döndürmek. "*Zaten hiçbir öğrenciyi hemen hemen sınıfta bırakmamıştı tarihten.*" DK251 7. Engel olmamak. "*Cemal bırak. Allah aşkına bırak*!" ARK180 8. Ölen, ayrılan birinden iş, kişi, nesne vb. şeyler kalmak. "*Bizi kime bırakacaksın*?" BFV30 9. Bir alışkanlıktan veya bir işten vazgeçmek. "*Hanım diyor ki, gece vakti bağlama çalmayı bıraksınlar diyor*." GK134 10. Uğraşmaz olmak, artık uğraşmamak. "*Bulaşığı filan bıraktım*." BE27 11. Özgürlük vermek, hürriyetine kavuşmasını sağlamak. "*Farz et bıraktım. Ne olacak? Esenliğe kavuşacaksın*." ÖE122 12. Boşamak. "*Bana heye dersen anamı bırakır seni alırım demişti*." EVO343 13. Kötü bir durumda terk etmek. "*Beni gene dört duvar arasında bırakacaktın*." KP55 14. Ayrılmak, terk etmek. "*Beni bırakıp gitti diye ondan ayrılışıma bilseniz ne kadar pişmanım mı derdi*?" ARK174 15. Yanına almamak, yanında götürmemek. "*Haldun'umu size yadigâr bıraktım, siz bana hatıra olarak verdiğiniz yüzüğü olsun bırakmadınız*!" EK182 16. Sahiplik hakkını başkasına vermek. "*Küçük değil de büyüğü alırsa kahveyi onlara bırakacak, evinde de bir oda verecekmiş*!" DE109 17. Bulunduğu veya dokunduğu yerde bir şey oluşturmak, meydana getirmek. "*Bizi götürecek olan vapur, inen akşama simsiyah dumanlar bırakıyordu*." AY120 18. Bakılmak, korunmak için vermek. "*Kantarı teslim edeceğim, paralarımı düşünmeden bırakacağım, ağzı sıkı, kafası işleyen arkadaş*." KT108 19. Bıyık veya sakal uzatmak. "*Bu kez pala değil, portatif bıyık bırakacaktı*." VV277 **bırak Allah'ını seversen** bir kimse veya nesnenin değersizliğini belirtmek için kullanılan bir söz. "*Bırak Allah'ını seversen ağa*!" KT17 **bırak ki** `bunları hesaba katmasak da` anlamında kullanılan bir söz. "*Bırak ki yediririm ama gene de bir kılıf bulmak lazım*!" ÜÇK460 **bırakmak mırak-*** bırakmak falan. "*Bırakı mırakı yok*." EVO137

bırakabil- Bırakma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Onun gibi, sevgilisine bırakabileceği bir evi yoktu*." EB22

bırakıl- Bırakma işine konu olmak, terk edilmek. "*Misafirliğin en küçük ayrıntıları bile geri bırakılmaz, oyun saatlerce sürerdi*." SM137

bırakılabil- Bırakılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Mahallenin suyu onların keyiflerine bırakılamaz*!" KK215

bırakılış *a.* Bırakılmak işi. "*... hazırlanmış jilet makinesinin tahta iskemle üzerine bırakılışı, fırça sabunla sert sakalların köpürtülüşü sanki olağanüstü bir şeydi çocuk için*." KAÇ136

bırakılma *a.* Bırakılmak işi. "O, *bir türlü istediği gibi ilerleyemiyor, her seferinde de başka güne bırakılmayı gerektiren bir pürüz çıkıyordu mutlaka*." EK231

bırakış *a.* Bırakmak işi. "*Kadının gelişi, kendini bırakışı, nemli otlar, nemli atların üzerine yuvarlanıp...*" SÇ38

bırakıver- Ansızın ve çabucak bırakmak. "*Emin'i oracığa bırakıverdi, bırakıvermesiyle de hemen unuttu*." YYB67

bırakıverme *a.* Bırakıvermek işi. "*Emin'i oracığa bırakıverdi, bırakıvermesiyle de hemen unuttu*." YYB67

bırakma *a.* Bırakmak işi. "*İşi el adamına bırakmaya gelmez, baştan savarlar*." ÇK98

bırakmazlık* *a.* Bırakmaz olma durumu. "*Gene de kucağına oturmuş, karısının kucağıymışçasına kendini birkaç dakika bırakmazlık edememişti*." TD90

bıyak-* Çocuk dilinde bırakmak. "*Beni götüyme oyya, buyda bıyak*." SAR24

bıyık *a.* 1. Üst dudak üzerinde çıkan kıllar. "*Şu bıyıklar var ya şu bıyıklar*!" KAÇ99 2. *öz.* Bir lakap. "*Bir gün, Bıyık, ondan söz açtı*." BFV247 **bıyık altından gül-** birinin durumuna belli etmemeye çalışarak gülümsemek. "*Filiz bıyık*

altından gülerek: Evet, dedi.” BFV112 **bıyık bırak-** bıyık uzatmak. “*Sakalı çıksa Sirkeci'deki bir dükkânın vitrininde görüp imrendiği jilet takımını satın alır, bıyık bırakır*.” KK167 **bıyık bur- (veya bük-)** çalım yapmak amacıyla bıyıklarını kıvırmak. “*Bir bakmış, oğlan kimseye çaktırmadan kıza bıyık buruyor.*” VV188 **bıyık mıyık*** bıyık falan. “*Bir şey değil, bıyığını mıyığını karıştırdı*.” MUR239

bıyıklı *sf*. Bıyığı olan. “*Bıyıklı ressam, Erol'a sordu*.” GK121

bıyıksız *sf*. Bıyığı olmayan, bıyığını tıraş etmiş olan. “*Kapkara, kıvır kıvır saçları, kızı hatırlatan bıyıksız yüzü, hemen her zaman öfkeliymişcesine çatık ama ona çok yakışan kaşları...*” YD83

bıyıksızlık *a*. Bıyıksız olma durumu. “*Büsbütün bıyıksızlık sinirine dokunuyor, kendini kadınlaşmış gibi görüyordu*.” VV277

bıyyık (Der.) *a.* Bıyık. “*Aşağı tükür sakal, yukarı tükür bıyyık*.” EKM49

bi (Der.) *a.* Bir. “*Bi beşliğin var mı*?” YYB41

bi-* Çocuk dilinde bilmek. “*Kimin yaktığını bimem*.” EKM108

bi yol (Der.) *zf*. Bir kez, kısa süre. “*Hele bi yol soluk alak*!” GK217

biber (Rum.) *a*. 1. Patlıcangillerden, yurdumuzda çok yetişen ve çeşitli türleri bulunan bir bitki. “*Yere çullar serilir, sofra bezleri yayılır, kehribar kadar sarı hıyar, acur, biber turşuları bol bol çıkarılır...*” BE14 2. Bu bitkinin tazeyken sebze olarak yenilen ürünü. “*Para bol, şarap bol, sumakla ovulmuş soğanı, nanesi, maydanozu, kızarmış biberi domatesiyle bolca kebabımız...*” EVO109 3. Bu bitkinin kurutulup baharat olarak yararlanılan ürünü. “*Pehlivan Ali'nin gözleri yanıyordu, biber ekelenmişçesine*.” BTÜ64 **biber gibi yan-** deri, göz vb. çok acımak. “*Murtaza, uykusuzluktan biber gibi yanan gözlerini çipil çipil kırpıştırdı*.” MUR329 **biber miber*** biber falan. “*Yiğenim çakıyon ya, bacının kebabı beyti olacak, biberi miberi, sumağı mumağı...*” CEM59

biber dolması *a*. Yeşil, sarı veya kırmızı dolmalık biberin soğan, baharat, pirinç, bulgur veya kıyma karışımıyla doldurulup pişirilmesiyle hazırlanan bir tür dolma. “*Kocaman bir kayık tabak dolusu dolma: Patlıcan, biber, domates*.” KP63

biblo (Fr.) *a*. Çeşitli maddelerden yapılan heykel, vazo vb. zarif, küçük süs eşyası. “*Biblolar, yağlı boya, kurşunkalem tablolar…*” SM196

biç- 1. Belli bir biçim vererek kesmek. “*Kesti, biçti, parçaladı, tarttı*.” DE40 2. Ekin, ot vb.ni orakla, tırpanla, makine ile kesmek. “*Abdullah ekin biçecek, düven sürecek, dağdan odun getirecek*.” GK9 3. Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek. “*Küçükken kesiyor, biçiyor, kırıyor, sarıyorsunuz*.” KK43 4. Yaylım ateşiyle öldürmek. “*Yardımcısını da biçecekti ki, sevgilisi yardımcının, yani Alkapon'un kız kardeşi araya girmişti çığlık çığlığa*.” SÇ153

biçare (Far.) *sf*. Çare bulamayan, zavallı (kimse); çaresiz. “*Kadın, ‘Neler yedirmedim biçareye.’ dedi*.” SAR30

biçerbağlar *a.* Ekini hem biçen hem de bağ durumuna getiren makine. “*Alacakaranlıkta büyük ağaçlar, harman makinesi, boy boy köten, pulluklar, biçerdöven, biçerbağlarlar uslu uslu yatıyor.*” HÇ18

biçerdöver *a*. Ekin biçen, döven, taneleri ayıran, samanı deste veya balya durumuna getiren makine. “*Birtakım boş arabalar, tarla sürmeye mahsus paslı pulluklar, köten, diskaro, biçerdöverlerin bulunduğu avluyu geçti*.” VV295

biçil- Biçme işine konu olmak. “*İkisi de bizimkinin tomruğundan biçilmiş*.” YYB91

biçilmiş kaftan *sf.* Bütünü ile uygun, elverişli (iş). “*Ev gerçekten de derli toplu, Hacer Hanım için biçilmiş kaftandı*.” EK284

biçim *a.* 1. Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, şekil, eşkâl. “*Girdiği kabın biçimini alıverir, mescit dışında güler, söyler, köylüyle şakalaşırdı*.” VV65 2. Yakışık alan şekil, uygun şekil. “*Saçları kabarmış, biçimini alıvermişti*.” YD273 3. Tarz. “*Saçlarımın kesiliş biçimini mi*?” BFV259 4. Herhangi bir şeyin benzeri. “*Pencerede kirli tül perdeler, duvarlarda halı biçimi seccadelerle, yerde mavi göbekli ağır bir halının bulunduğu alelade bir oda*.” KT197 5. Sanat ve edebiyat eserlerinde dış görünüş, form. “*Romanın özü, biçimi, felsefesi melsefesi...*” GR162 6. Şiirlerin kuruluş ve uyak düzenlerine göre olan dış görünüşü, şekil. “*Öz’le biçimi, şekille muhtevaya değişmez misin*?” GR136 **biçim al-** biçimlenmek, belli bir biçime girmek, şekillenmek. *“... kalçaları biçimini yeni almaya başlayan, narin şeylerdi*.” BTÜ66 **biçim miçim*** biçim falan. “*Biçimi miçimi yok*.”

EB171 **biçim ver- (veya biçime sok-)** bir şeyi biçimlendirmek. "*Tuttu ya, kafasındaki kanlı katil kaçak'a hemen bir biçim vermişti elinde olmayarak*." KAÇ119

biçimle-* *argo* Cinsel ilişkide bulunmak, cima etmek. "*Bu arka sokaktaki ahıra, Çingene Melahat'ı biçimledikleri ahıra götürmüş olabilirlerdi*." YYB15

biçimlet-* Biçimleme işini yaptırmak. "*Ne diye biçimlettin kendini sanki*?" YD301

biçimli 1. *sf.* Herhangi bir biçimde olan. "*Pencerenin sürgü biçimli kanadını itti*." ARK57 2. *sf.* Biçimi güzel olan, mevzun. "*Oğlunun son derece biçimli, sarı saçlı başını nefretle itti*." EK42 3. *zf.* Uygun olarak, yakışacak bir biçimde. "*Biçimli otur, bak, öfelerim ha*!" CEM20

biçimsiz *sf.* 1. Kendine özgü bir biçimi olmayan, biçimi bozuk, şekilsiz. "*Kupkuruydu, eğri burnu çok biçimsizdi*." AY180 2. Kötü, hoş olmayan, yakışıksız. "*Aksi hâlde, İzzet Usta'nın söylediği gibi, dokuma ustası günün birinde biçimsiz bir iş yapar, oğlanı döver, dövdürür*." CEM98

biçimsizleş- Biçimsiz duruma gelmek, biçimi bozulmak. "*Adam kulaklarıyla elleri, ayaklarının büsbütün biçimsizleştiğini sanmanın kahrı içinde, başı dönmeye başlıyor*." DHV286

biçimsizlik *a.* Çirkinlik, yakışıksızlık. "*Bir şey değil, yarın biçimsizlikler de olabilir*." CEM29

biçki dikiş yurdu *a.* Halka açık terzilik mesleğini öğretme ve uygulama yeri, biçki yurdu. "*Bir biçki dikiş yurdunda*." ARK253

biçki yurdu *a.* Biçki dikiş yurdu. "*Verir idim biçki yurduna*." MUR288

biçme *a.* Biçmek işi. "*Kesme, biçme başlıyor*." KK23

biçtir- Biçme işini yaptırmak. "*... yani filmleri kestirip biçtirip fazlalıklarını attırarak seslendirmeye başladığı stüdyoya soluk soluğa geldi*." YD231

bider (Der.) *a.* Tohum. "*Ötekiler küçük toprak sahipleri, yarıcı veya üçte birci köylülerdi ki, vilayete bider, kazma sapı yahut çapa için ırgat tedarikine gidiyorlardı*." SAR17

biderlik* *a.* Tohumluk. "*Ertesi gün, biderlik çiğit getirmek üzere şehre yollanan bir kamyona atlayıp gitti*." HÇ58

bidon (Fr.) *a.* İçine çeşitli maddeler konulan, sac, plastik veya çinkodan yapılmış kap. "*... gresyağı bidonları, açılmış, açılmamış gaz ve benzin tenekeleri istifli bulunan mağazalar meydanı çevreliyordu*." KT2

biftek (Fr.) *a.* Izgara veya tavada pişirilen, genellikle dana eti dilimi. "*Eğer, siyah işçi önlüğü olmasaydı, ona, bisküvi, jambon, biftek, rosto bolluğu içinde semirmiş küstah bir apartman sahibi denebilirdi.*" BE44

bigudi (Fr.) *a.* Kadınların saçlarını kıvırmak için kullandıkları, metal, sünger veya plastikten, boru biçiminde küçük araç, sarmaç. "*Saçlarını da onun gibi bigudilerle toplardı*." HÇ26

bigudili* *sf.* Bigudisi olan. "*Bigudili saçlarıyla anne…*" SÇ92

bihaber (Far. bī + Ar. ḫaber) *sf.* Haberi olmayan, haber almamış, hiçbir bilgisi olmayan; habersiz. "*Dünya nimetlerinden ancak hayvanlar, hayvanoğlu hayvanlar bihaberdirler*." VV288

biiznillâhi taala* (Ar.) *zf.* Her şeyden yüce olan Allah'ın izniyle. "*Biiznillâhi taala hazretin nefesi birebir gelmiş, genç kadın dokuz ay on gün sonra nur topu gibi bir oğlan doğurmuştu*." YD137

bil- 1. Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. "*Demese, annem ne biliyor yüzük meselesini*?" EK107 2. Bir bilim veya sanat dalında yeterli olmak. "*İki dil bilir, piyano çalar, keman çalar*." KP72 3. Bir iş yapmaya alışmış olmak, elinden gelmek. "*Daha kalem tutmasını bilmiyorlar.*" EKM114 4. Tanımak, hatırlamak. "*Ben onun annesini de bilirim, babasını da*." CEM123 5. Sanmak, varsaymak, farz etmek. "*Beyefendi, beni ölmüş bilsin, olmaz mı*?" EK333 6. Sorumlu tutmak. "*Demek benden biliyorsun*?" EK114 7. İnanmak. "*Biliyorum bunu, Allah'ı bir bildiğim gibi biliyorum*!" OK55 8. İşine gelmek, uygun bulmak. "*Kendini dirhem dirhem satmasını biliyor*!" EK154 9. -a / -e ekli fiillerle yeterlik bildiren birleşik fiiller oluşturur. "*Nereye gidebilir*?" DE220 10. Öyle olduğunu kabul etmek. "*Sıkı dersler görmüş, çok sıkı disiplin altında yetişmiş, bilhassa kurslarda edindiği bilgileri tatbikte üstün başarılara ulaşmış bir elemanım olarak sana gene teşekkürü borç bilirim*." MUR49 **bildiğinden şaşma-** hiçbir etkiye aldırış etmeyerek doğru bildiği davranışı sürdürmek. "*Meseleyi bildiğinden, şaşmadı*." BTÜ283 **bildiğini oku-** herkes ne derse desin bildiği, istediği gibi davranmak. "*Bütün bunlardan habersiz İhsan Bey bildiğini okurdu*."

SÇ10 **bildiğini yap-** verilen öğütleri dinlemeyerek tutumunu sürdürmek. "*... iyi ya git şimdi, git de bildiğini yap, elinden geleni de ardına koyma*." MUR241 **bildim bileli** öteden beri, eskiden beri. "*Kendimi bildim bileli el kapılarına çamaşıra gider*." KY44 **bilemedin (veya bilemediniz)** en çok, en fazla. "*Bilemedin yirmi senelik bir ömrüm kaldı şurda*." KK13 **bilmek mil-*** bilmek falan. "*Bilmem ki'si milmem ki'si yoh*." GK108 **bilmem hangi (veya kaç veya kim veya nasıl veya ne)** önemli veya anlatılması gerekli görülmeyen şeyler için kullanılan bir söz. "*Anadolu'nun bilmem hangi ilindeki uçsuz bucaksız toprakları, İstanbul'da apartmanı olan Maşa, bu ufacık kızın emrini hakaret saymaz*." BFV172 **bilmiş ol!*** iyi bil, şunu iyice bil ki (uyarı veya tehdit maksadıyla). "*Vallahi de billahi de dünyayı zindan ederim sana bilmiş ol*!" EB91

Bil Kid* *öz. a.* 1. Billy the Kid, gerçek ismi Henry McCarty, takma adı William H. Bonney olan, 1877-1878 arası Lincoln Bölge Savaşı'nda aktif rol almış ABD'li gangster. (1859–1881). "*Bil Kid de böyleydi*." KAÇ73 2. Başkahramanı Bil Kid olan çizgi roman serisi. "*Tom Teks, Bil Kid kitapçıkları ağzıyla, arada ulur gibi bağrışarak, dehşetli heyecanlı, sağa sola koşuşuyorlar.*" KY126

bila (Ar.) *a*. Genellikle Arapça kelimelerin başına gelen, Türkçedeki -sız/-siz, -maksızın/-meksizin, -madan/-meden eklerine karşılık olan ön ek. "*Arzıfalcıdan dersen, kaymakamnan bile bilapervasız konuşuyor herif*." GR51

bilader (Der.) *a.* Birader. "*Şakası yok, bilader*!" KP87

bilafasıla* (Ar.) *zf*. Aralıksız, kesintisiz, ara vermeden, biteviye. "*Bunlar, dedi, otuz beş senedir bilafasıla yazdığım şiirlerimden bazıları.*" SAR28

bilahare (Ar.) *zf*. Sonra, sonradan, daha sonra, sonraları. "*Bu bahsi bilahare konuşuruz*." DE222

bilakis (Ar.) *zf*. Tersine olarak, tam tersine, tersine, aksine. "*Bilakis, sizin yanınızda ben...*" SAR3

bilanço (İt.) *a.* Bir kuruluşun, bir ticarethanenin belirli bir dönem sonundaki veya belirli bir gündeki taşınır ve taşınmaz varlıkları ile bunları sağlamak için kullanılan öz ve yabancı kaynakları dengeli olarak gösteren çizelge, dengelem. "*Fabrikayla ilgisi, yılbaşlarında bilançoyu tetkikten sonra, hissesinin bankadaki cari hesaplarına naklinden ibaretti*." CEM45

bilardo (İt.) *a.* Çuha kaplı bir masa üzerinde, fil dişi toplarla ve isteka ile oynanan bir oyun. "*Bütün gün, gelsin tavla, iskambil bilardo*." İDG25

bilat* *a*. Bilet. "*Bilat aldın mı*?" GK8

bilatçı* *a*. Biletçi. "*Korkuyla baktı: -O. Bilatçı*!" GK17

bilcümle (Ar.) *sf*. Bütün, hep. "*Burada toplanan bilcümle vatandaşlarımı partimizden sayıyorum*." ÜÇK489

bildik *sf*. Tanıdık (kimse veya şey). "*El gün, eş dost, bildik, gördük, tanıdıklar...*" EVO155

bildik gördük (Der.) *a.* Eş dost. "*Hısım, akraba, bildik gördük, eşin dostun insanı bakışıyla yiyen kalabalığı…*" ARK22

bildiklik *a.* Bildik olma durumu. "*Bunca yıllık bildiklik, gördüklük, tanıdıklık, hemşerilik bitti, öyle mi*?" KT208

bildir- 1. Herhangi bir şeyi haber vermek. "*Sana telefonla bildiririm, gelirsin, gideriz*." MUR102 2. Herhangi bir konuda bilgi vermek. "*Bu konuya ait yakaladığın haberi bana iki satırla bildir ve bundan hiç kimseye sakın bahsetme*!" SM283 3. Anlatmak, ifade etmek. "*... beni yanına aldırmasını, gidişimi hiç beğenmediğini bildirir*." AY118

bildiri *a.* Resmî bir makam, kurum veya resmî olmayan bir örgüt, topluluk tarafından herhangi bir durumu ilgililere duyurmak için yazılan yazı, tebliğ, deklarasyon, manifesto. "*Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bildirisini okuyan kalın gür ses…*" BFV90

bildiril- Bildirme işine konu olmak, duyurulmak, haber verilmek. "*Bulunamadı ama yakın, uzak, daha uzak illere teller çekilmiş, arananların boyları bosları, tipleri bildirilmişti*." SUÇ244

bildirme *a*. Bildirmek işi, beyan, tebliğ. "*Senin bildirmeni daha ehemmiyetli dikkate alırlar*." GK50

bile 1. *bağ.* Da, de, dahi. "*Hatta kabil olsa avukatın bile ücretini vermek isterdi*." SUÇ245 2. *e*. "İle" anlamında kullanılan bir söz. "*Yarın olsun, hayrı bile gelsin*!" EVO292 3. *zf*. Ayrıca, bir de, bundan başka; üstelik. "*Koğuşta esrar içildiği, barbut atıldığı hâlde, dönüp bakmıyorlardı bile*." SUÇ250

bile- 1. Kesici aletlerin ağzını çark, zımpara,

eğe, bileği taşı vb.nde keskinleştirmek, keskin duruma getirmek, kılağılamak, zağlamak. "*Bilediği usturayı götürdü, küçük meşin çantaya koydu*." DE44 2. Güçlendirmek, etkisini artırmak. "*Herifler kılıçlarını, Atatürk düşmanlıklarını demokrasi çarkında bileyip duruyorlar*." YD326

bile bile *zf*. Bilerek, isteyerek, önceden tasarlayarak, düşünülerek, kasten. "*Sonra, yüz kızartıcı bir şeyi yüz kızartıcı bir şey olduğunu bile bile yaptıran şartları kendim hazırlamamıştım*." KP75 **bile bile lades** sonucun kötü olacağını bilse bile bir işe girme. "*Bile bile ladesti ama olsun*." ÖE68

bilebil- 1. Bilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Nerden bilebilirdim beni istediğini*?" KAÇ84 2. Bilme becerisi bulunmak. "*Arkadaşımın karısı hakkında kötü şeyler düşünmek istemediğimi ancak o bilebilirdi*!" DE224

bilebilme *a*. Bilebilmek işi. "*Şimdi uyandıysa karanlıkta yüzünü göremeyeceğine göre, kim olduğunu da bilememesi gerekirdi*." SUÇ89

Bilecik *öz. a*. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*İflahsızın Yusuf da ağanın Bilecik taraflarındaki inşaatına gidince köşk büsbütün ona kaldı*." GK347

bileğitaşı *a*. Bıçak, çakı, makas vb. kesici araçları bilemekte kullanılan ince taneli sarı şist. "*Usturalarını sildi, bileğitaşını kuruladı*." CEM70

bilek *a.* 1. Elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm. "*Bu bilek, kız kardeşinin bileğidir*." KK87 2. Güç, kuvvet. "*Ne bilek ne de yürek bende diyemediği için de kemküm ediyordu*." VV360 **bileğinin gücüyle** kendi gücü ve çalışması ile. "*Jandarma, mahkeme, hapishane yoluyla değil, bileğinin gücüyle almaktan yanaydı*." KAÇ186 **bilek gibi** gür, kalın (saç veya akarsu). "*Bilek gibi kalın kapkara bıyıklı esrarkeş bir Kürt*." BTÜ60

bilekli* *sf*. 1. Bileği güçlü olan. "*Hani kapı gibi babayiğit, eli yüzü düzgün, bilekli, güçlü*." YYB148 2. Bileği herhangi bir nitelikte olan. "*Magazini tutan ince bilekli kolu yana düştü*." DK83

bileklik *a*. Oyunlarda bileğin incinmesini önlemek için bileğe takılan meşin sargı. "*Ayağında top ayakkabıları, kırmızı yün çorap, bileklik, tekmelik...*" SUÇ109

bilem (Der.) *bağ.* Bile. "*İyi ama paketlerle geliyor, doğranmış pastırma bilem getiriyor enayi*!" ÖE37

bileme *a*. Bilemek işi. "*Tekrar usturalarını bilemeye koyulan ihtiyar Malik, başını işine eğdi*." CEM68

bilen- 1. Bileme işine konu olmak, keskin duruma getirilmek. "*Bilediği usturayı götürdü, küçük meşin çantaya koydu, bileneceklerden birini alıp geldi*." DE44 2. Hırslanmak, aşırı derecede istemek. "*Kadınlı erkekli davetlilerin kahkahaları ta köye kadar yayılıyor, homurtuyu artırıp kinleri bileniyordu*." HÇ350

bilerek *zf.* İsteyerek, kasten. "*Hâlbuki çıldırasıya sevildiğini bilerek dairede akşamı iple çekmek ne güzel*." SBK268

bilet (Fr.) *a.* Para ile alınan ve konser, sinema, tiyatro vb. eğlence yerlerine girme, ulaşım araçlarına binme veya bir talih oyununa katılma imkânını veren belge. "*İki bilet aldı*." SAR138

biletçi *a.* Bilet satan görevli. "*Biletçi ta öbür baştaydı*." SAR138

biletçilik *a.* Biletçinin yaptığı iş. "*Hem nihayet bir biletçilik*!" ÖE118

biletli *sf.* Bileti olan. "*O kalabalıkta biletsizle biletliyi fark ediyor*." ÖE114

biletsiz *sf.* Bileti olmayan. "*O kalabalıkta biletsizle biletliyi fark ediyor*." ÖE114

bileyebil- Bileme gücü bulunmak. "*Bütün gece düşündü, uzun uzun düşündü ama ne zulasından şişi çıkarıp bileyebildi…*" SUÇ226

bileyici *sf*. Kesici aletleri bilemeyi iş edinmiş olan (kimse). "*Bıçak bileyicisi komşunun karısı Hediye, 'Başını boş bırakma Dursun Abla!' demişti*." MM49

bileyiş *a*. Bilemek işi. "*Reşit'in ustura bileyişine bir süre baktıktan sonra…*" VV12

bileyt* *a*. Bilet. "*Bilet değil, bileyt*!" BFV214

bileytçi* *a*. Biletçi. "*Biletçi değil, bileytçi*!" BFV215

bileytsiz* *sf*. Bileti olmayan. "*Var mı bileytsiz*? BFV215

bilezik *a.* Genellikle altın, gümüş vb. elementlerden yapılan ve bileğe süs için takılan halka. "*Bu yılki ikramiyemle, bileziğime güveniyorum*." GR168

bileziksiz* *sf*. Bileziği olmayan. "*Akşam karım beni merdiven başında, küpesiz, bileziksiz ve pandantifsiz karşıladı*." AY220

bilgi *a.* 1. İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat. "*Bereket versin dünyayı, hele bizim dünyamızı, fikirler ve bilgi, köklü bilgi yani, idare etmiyor*!" VV269 2. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, malumat, vukuf. "*Hasan Hüseyin usullacık fısıldadı, değirmenin suyu hakkında bilgi verdi*." AY118 3. Genel olarak ve ilk sezi durumunda zihnin kavradığı temel düşünceler. "*Locke'a göre bilgi nedir*?" VV267 **bilgi edin-** bir durumu öğrenmek, bilgi almak. "*Karşıdan karşıya işaretleşilerek yeni yapılmakta olan apartmanın sahipleri hakkında bilgi edinilmeye çalışılıyordu*." DK98

bilgice *zf.* Bilgi bakımından. "*Bilgice, mahkemelerdeki iş başarma derecesi itibariyle...*" EK302

bilgiç *sf*. 1. Bilgili (kimse). "*Onun kadar ağırbaşlı, onun kadar ciddi, onun kadar bilgiç…*" ARK199 2. Bilgisiz olmasına rağmen bilgili görünmek isteyen, bilgili geçinen (kimse). "*Oysa neler de neler konuşmuşlardı terzinin bilgiç, ağzı kara, yarısı yerde bodur karısıyla*!" MM150

bilgiç bilgiç* *zf*. Bilgisi olduğunu gösterecek bir biçimde, kendini beğenmişçesine. "*Kudret Yanardağ başını bilgiç bilgiç salladı.*" ÜÇK474

bilgiçlik *a*. Bilgiç olma durumu. "*Yusuf gene bilgiçlik sattı*" GK335 **bilgiçlik sat-** bilmediği hâlde bilir görünmek, bilgin geçinmek. "*Yusuf gene bilgiçlik sattı*." GK335

bilgili *sf*. Bilgi sahibi olan, malumatlı, malumattar, malumat sahibi, haberli. "*Bu yüzden şehrin belki de en bilgili kadınıydı*." MM54

bilgin *a*. Bilimsel bir konuda çok bilgisi olan kimse, bilimci, âlim. "*Ulan amma da bilgin, derin adam be*!" KT239

bilgisiz *sf*. Bilgi sahibi olmayan, bilisiz, malumatsız, cahil. "*Onların yanına gitmek istememekle demek istiyorsun ki, senin arkadaşların yanlarına gidilmeye değmez, adi, bilgisiz, ciğeri beş para etmez insanlar*!" SAR8

bilgisizlik *a*. Bilgisiz olma veya bilgi yokluğu durumu, bilisizlik, cahillik, cahiliyet, cehalet. "*Sen beni bilgisizlikle suçlayacak adam mısın*?" GR27

bilhassa (Ar.) *zf.* Özel olarak, her şeyden önce; özellikle. "*Bilhassa Sophia*!" YD96

bilim *a.* Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim. "*Her şeyi bilimin ışığında incelemek, sebep ve neticelerle uğraşmaktan zevk alıyordu*." EK355

bilim adamı *a.* Bilimsel çalışmalarla uğraşan kimse, bilim kadını, bilim insanı, bilgin, âlim. "*Bunun içinse bilim adamlarına değil, gerekirse madrabazlara, üçkâğıtçılara ihtiyaçları vardı*." ÜÇK535

bilimsel *sf*. Bilimle ilgili, bilime dayanan, ilmî. "*Doktor yeniden başlamıştı can sıkıntılarının bilimsel açıklamalarına*." YYB232

bilin- Bilme işine konu olmak, anlaşılmak, öğrenilmek. "*Yalnız bilinen bir şey vardı, Nuran bir afet, bir afeti devran olmuştu*." SBK126

bilinç *a.* İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur. "*Oysa hiç de böyle olmak istemeyen bir bilinci vardı*." CEM36

bilinçaltı *a*. Bilinç dışı olmakla birlikte, dilendiğinde kapsamındakilerin bilince çağrılabildiği zihin bölgesi, şuuraltı, tahteşşuur. "*Fena yerleşmişti bilinçaltına*." GR136

bilinçli *sf*. Kendi etkinliğinin farkında olan, şuurlu. "*Bilinçli bir düşmanlıktan çok ... bilinçsiz olarak yer etmiş bir düşman*." YD19

bilinçsiz *sf*. Bilinci olmayan, şuursuz. "*Usta bir boksör gibi davranıyor, attığı yumruklarla daha çok bilinçsiz kalabalığı yuvarlıyordu*." ARK213

bilinçsizce *zf*. Bilinçsiz bir biçimde, şuursuzca. "*Nafiz Bey için insanlar, bilinçsizce yakan, korkunç yıldırımlardı*." SM128

bilinebil- Bilinme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu bilinemiyordu*." KAÇ91

biliniş *a*. Bilinmek işi. "*... kadir kıymetinin bilinmeyişine ağlıyordu*." EB135

bilinme *a*. Bilinmek işi. "*Kazancının bilinmesine müthiş kızardı*." EKM66

bilinmezlik *a*. Bilinmez olma durumu. "*Hatta bu yüzden onun bir zamanların 1927 grevine katılmışlığı hoş görülmüş, bilinmezlikten gelinmişti*." KT307

biliver- Çabucak bilmek. "*Ah bilse, biliverse*

nasıl seveceğini." EVO247

Bill* bk. Pekos Bill. "*Cevdet, hemen her zaman Teksas fedaisi Bill olurdu*." SUÇ19

billahi (Ar.) *ünl*. 1. "Tanrı'yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için" anlamında kullanılan bir yemin sözü; vallahi. "*Vallahi kötülüğüne değil Murtaza Efendi oğlum, billahi kötülüğüne değil*!" MUR55 2. `İnan olsun` anlamında kullanılan bir söz. "*Zemin katı verirsek bize kul köle olurlar billahi*!" DK96

billur (Ar.) 1. *a.* Kesme cam, kristal. "*Buzlu camlardan tatlı bir yumuşaklıkla vurup billurlarda renklenen ışıklar…*" EB140 2. *sf.* Bu maddeden yapılmış. "*Nazlanım Teyze, mermerde şangırtıyla parçalanmış ince, zarif bir billur kadeh gibi kırılıverirdi.*" ARK191 3. *sf*. Duru, temiz ve akıcı. "*Kadehler kalktı, billur sesler çıkararak tokuşup içildi*." HÇ81 **billur gibi** pürüzsüz (ses). "*Billur gibi, tertemiz, pırıl, pırıl bir ses yanıtladı*." KY135

bilme *a.* 1. Bilmek işi. "*Emmisinin kim için ağladığını bilmesinden korkarak 'Halamla neneme ağlıyorum.' dedi*." EVO304 2. Bir şeyin ne olduğunun bilincine varma. "*Beni ölmüş bilmeye devam etsin*." EK373

bilmece *a*. Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun, muamma. "*… bilmecelerini çözüyordum ama vakit yine de geçmiyor, geçmiyordu*." KK49 **bilmece çöz-** bilmecenin cevabını bulmak. "*Yukarda belirttiğim gibi, gazetelerin bilmecelerini çözmeye varıncaya kadar götürüyordum işi*." KK53

bilmemezlik *a.* Bilememe durumu, cehalet. "*Boynuzluluğunu bildiği hâlde bilmemezlikten geliyor, hatırlamaktan kaçınıyordu*." KY63 **bilmemezlikten gel-** bilmiyor görünmek. "*Biliyordu da bilmemezlikten mi geliyordu*?" HÇ191

bilmiş *sf*. Her şeyi bilir geçinen, bilgiçlik taslayan. "*Bu bilmiş karşılık hanımefendiyi gene taşırmaya yetti*." GK238

bilmiş bilmiş* *zf*. Bilgiç bilgiç. "*Naciye başını bilmiş bilmiş salladı*." EK95

bilmukabele (Ar.) *zf*. Birinin söylediği söze karşılık söylenen `ben de, size de, sizlere de` anlamında kullanılan bir söz. "*Arzı hürmet ederim efendim, ellerinizden öperim, bilmukabele beyefendi.*" GR48

bilumum (Ar.) *sf*. Bütün, hep, kamu, ... -in hepsi. "*Her Firavun'un Musa'sı gibi, bunlara da yeni partiyi göndermiş, bilumum seyyiatın cezasını çektirmeye yeni partiyi memur etmişti*!" ÜÇK464

bilya (İt.) *a.* Bilye. "*… renk renk cam bilyalar, tekrar trenler, tekrar otomobiller yüklü vitrininin önünde dostlukları yeniden başladı*." SÇ146

bilyalı* *sf*. Bilyası olan. "*Ufak, dolma lastikli tekerlekler vardır, bilyalı*." EVO305

bilye (İt.) *a.* Çocukların oynamak için kullandığı taş, maden, toprak, cam vb.nden yapılmış küçük yuvarlak nesne, misket, cıncık, zıpzıp. "*Haldun cam bilyeleriyle oynuyordu*." EK113

bimbiyaz (Der.) *sf*. Bembeyaz. "*Senin ellerin kâtip eli, yüzün bimbiyaz*." AY175

bin 1. *a.* Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Pireyi deve yapıp bire bin katabilmek için gözlerini dört açmış, bakıyorlardı*." EK210 2. *sf.* On kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir artık. "*Dedesi … bin dönüme yakın toprağında varlıklı günler geçirmiş … bir zengin*." BFV266 3. *sf.* Pek çok, çok sayıda. "*Naciye söylediğine de söyleyeceğine de bin pişman, eriyip akıyordu*." EK234 **bin dereden su getir-** birini kandırmak için birçok sebep ileri sürmek, dil dökmek. "*Adam bin dereden bir su getirerek tekrardan bara dönmesini istiyor, gerçekten yüksek ücret teklif ediyordu*." EK315 **bin pişman ol-** çok pişman olmak. "*Ben bin pişmanım bacım, dedi*." TD96 **bin tarakta bezi ol-** birçok işle uğraşmak. "*Bin tarakta bezi vardı*." BTÜ55 **bini bir paraya** pek çok yapılan, pek çok olan. "*Enayilerin bini bir para*." SBK111 **binin yarısı beş yüz o da bizde yok** çok düşünceli görünen birine `aldırma!` anlamında kullanılan bir söz. "*Binin yarısı beş yüz, o da bizde yok*." DE113

bin- 1. Bir yere gitmek için tren, vapur, uçak, otomobil vb. bir taşıtta yer almak. "*Araba parasından kurtulmak için şehrin kestirme yollarından istasyona indik, istasyonda trene bindik ve tren kalktı*." BE87 2. Eklenmek, katılmak. "*Ondan sonra dersler bir kat daha bindi, tabii dayaklar da*." BE5

bin bir *sf*. Pek çok, çok sayıda. "*O gün mahkemeye bin bir umutla gitti*." TD99

bin kat *zf*. Pek çok, kıyaslanmayacak ölçüde. "*Eski hayatı bin kat iyiydi*." SM216

bin kere *zf*. Bin kez. "*Bin kere söylemişti her şey aralarında kalsın diye*." YD134

bin kez *zf*. Pek çok kere, bin kere. "*Bin kez söylemişti kendi kendine…*" ÖE109

bin türlü *sf*. Birbirinden çok farklı, çok değişik, bin çeşit. "*Aklına bin türlü şey gelmiyor değildi*." EKM144

bina (Ar.) *a.* Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri; yapı. "*Halkevi'nin muhteşem binası önüne gelmişlerdi*." GR40

binaenaleyh (Ar.) *zf*. Bundan dolayı, bundan ötürü, bunun için, bunun üzerine. "*Bana edilen hakaretler doğrudan doğruya Rabbül âlemine edilmiş demektir. Binaenaleyh...*" VV115

binamaz* *sf*. Beynamaz. "*Ulan Haydar, ulan, binamaz Haydar*!" KT245

binbaşı *a*. Orduda rütbesi yüzbaşı ile yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay. "*Bir eski binbaşı oğlu olan ve annesinin nesi var nesi yoksa satıp barda yiyen bu arkadaşı, Necati'yi çok severdi*." CEM106

binde bir 1. *sf*. Nadir, az bulunan. "*Akan sular dururdu bu mantık karşısında ama gene de binde bir ihtimal olmaktan ileri gidemezdi*." KAÇ198 2. *zf*. Aralıklı olarak, aralıklı bir biçimde; seyrek. "*Öyleleri binde bir çıkar*." GK241

bindir- 1. Bir kimseyi bir şeyin üzerine çıkartmak, oturtmak veya içine yerleştirmek, binmesini sağlamak. "*Adam önden Filiz'i bindirdi*." BFV202 2. Taşıt, ön tarafından başka bir taşıta çarpmak veya bir yere vurmak. "*Bunu gören Efendi Mansur, 'Aha aha aha!' diye eliyle tavşanı gösterirken traktörü kuvvetli bir frenle durdurunca naylon araba traktöre bindirdi*." SAR64

bindiril- Bindirme işi yapılmak. "*Çekildi, karşıdan karşıya geçirildi, dolmuşa bindirildi*." EB194

bindirilme *a.* Bindirilmek işi. "*Nusret'in çıkarılıp karısıyla birlikte taksiye bindirilmesi hiçbir şeyi değiştirmemişti*." GR144

bindirme *a.* Bindirmek işi. "*Bayram yerine götürüyoruz, salıncağa, dolaba bindirmeye*." TD31

binebil- 1. Binme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Az sonra annesi yorgun argın gelip oğlunu içeri almasaydı, çocuk belki de bisiklete binebilmek için Şerife'nin oğluyla yeniden ahbap oluverecekti*." KAÇ215 2. Binme gücü bulunmak. "*Binememişti. Bacakları mı yetişmemişti? Düştüvermişti*." KAÇ16

biner *sf*. 1. Bin sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Biner lira koydular*." SAR2 2. Her birine bin, her defasında bini bir arada olan. "*Cevdet, 'Annenle ablana da biner lira vereceğiz.' dedi*." SÇ138

Bingazi* *öz. a.* Libya'da bir şehir. "*Güneşi Çukurova'nınkinden de beter Libya'nın kızgın kumları, çöller, Derne, Trablus, Bingazi*." EVO13

binici *a.* Ata binen kimse. "*Binicinin sağı solu olur mu*?" D71 **binicinin sağı solu olmaz** `uzman kişi, hangi yöntemi uygularsa uygulasın başarılı olur` anlamında kullanılan bir söz. "*Binicinin sağı solu olur mu*?" TD71

binil- Binme işi yapılmak. "*Tramvaya binilir miydi hiç*?" GR172

bininci *sf*. Bin sayısının sıra sıfatı, sırada dokuz yüz doksan dokuzuncudan sonra gelen. "*Avucundaki adrese belki de bininci sefer baktı*." BFV62

biniş *a.* Binmek işi. "*Daha sonra polislerle birlikte eski bir otomobile biniş, mahalle kahvesinin önünden geçiş, eve geliş…*" SUÇ168

binlerce *sf*. Pek çok, çok sayıda. "*Milyonlarca değilse bile, binlerce insanın elleri şakaklarında kara kara düşündükleri günler*." DHV318

binlik *a*. Bin birimden oluşan para. "*Ayda sağlam bir binlik, temiz*." KÜÇ55

binme *a*. Binmek işi. "*Binmesiyle beraber harikulade fam esansı…*" İDG67

bip* *a*. Otomobil korna sesi. "*Birden yanında bir otomobil: Bip biiip*!" KY10

bir 1. *a.* Sayıların ilki. "*Dün bir, bugün iki*." BE56 2. *sf.* Bu sayı kadar olan. "*Bir kaçak varmış vapurda, onu alıp götüreceklermiş*." BE57 3. *sf.* Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren (sayı). "*Bekçinin beni bir hırsız sanıp burada ne beklediğimi sorması ihtimali umurumda değildir*." AY190 4. *sf.* Tek "*Söz bir Allah bir*." GK226 5. *zf.* Bir kez. "*Bir bağırdım mı beybabam duyar, derim uyuyordum uyandırdı*." BE55 6. . *zf.* Ancak, yalnız. "*İyi tavla oynar, herkesi yenerdi. Bir beni...*" KK75

7. *sf*. Değer, önem bakımlarından birbirinden farksız, birbirine eşit, birbirine benzer. "*Okumuşsun, okumamışsın bir*." VV35 8. *zf*. Birlikte, bir arada; beraber. "*Âşığıyla bir olmuşlar dedin*." KY70 9. *sf*. Aynı, benzer. "*Demek testiyi götürüp dolduran da kıran da birdi*?" EVO16 10. *zf*. Sadece. "*Satmadık, bir bu kaldı*." BE68 **... bir hâl al-** ... bir duruma gelmek. "*Maarif müfettişi Sedat, aylardır millici birliğiyle dolaşmaktan, birbirine karışan saçı sakalıyla tanınmaz bir hâl almıştı*." OK77 **bir ... bir (veya bir de)** hem ... hem. "*Allah bir yukarıdan, bir de aşağıdan delmiş koyuvermiş seni dünyaya insan deyi*." ÖE83 **bir aşağı bir yukarı** amaçsız olarak gidip gelmeyi anlatan bir söz. "*Evinin geniş salonunda bir aşağı bir yukarı dolaşırken arada, La havle vela kuvvete illa billah diyor, sonra Emniyet Müdürü'nü haşlıyordu*." MM97 **bir ayağı çukurda ol-** yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak. "*Göreceksin ya, bir ayağı çukurda*!" EB161 **bir baltaya sap olama-** belli bir iş sahibi olamamak. "*Denebilirdi ki, o dilleri anadili olan Türkçeden çok daha iyi bilirdi ama nedense yerlilerin düşündüğü gibi, bir baltaya sap olamamıştı*." KT265 **bir başka ol-** benzersiz, eşsiz olmak. "*Torunun tadı daha bir başka oluyor*." EVO41 **bir baştan bir başa** bir yerin bir sınırından öbür sınırına kadar. "*... elleri üzerinde bir baştan bir başa yürürken uzun sarı saçları yerleri süpürmeye başlamıştı*." ÇK118 **bir ben, bir de Allah bilir** `çok sıkıntı içindeyim` anlamında kullanılan bir söz. "*Onu bu boylara getirinceye kadar çektiklerimi bir ben bilirim bir de Rabbim*." EK82 **bir biçimine getir-** sırasını, fırsatını bulmak, punduna getirmek, en uygun durumunu yakalamak. "*Derken, bir biçimine getirip fabrikanın paralarıyla ortadan toz oluş*." YD152 **bir boka yarama-** hiçbir şeye elverişli olmamak. "*Ulan sahiden de bir boka yaramazmış senin allameliğin*." HÇ343 **bir bu eksikti** sıkıntılı bir durum varken bir yenisinin çıkması üzerine söylenen bir söz. "*Bir bu eksikti*." GR73 **bir çatı altında ol-** aynı yapı, kurum, kuruluş vb. içinde olmak. "*Bir çatı altında olacaklardı*." VV283 **bir çiçekle yaz gelmez** `küçük, güzel bir belirti ile doyurucu sonuca ulaşılmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Takdir buyurursunuz ki, bir çiçekle yaz gelmez*." MM76 **bir çift (veya iki) mum al da derdine yan** "başkalarıyla uğraşacağına kendi durumunu düşün" anlamında kullanılan bir söz. "*Bizim alttaki bir çift mum alsın da derdine yansın.*" GR154 **bir çuval inciri berbat et-** düzelmekte olan bir durumu yersiz, yanlış davranışlarla bozmak. "*Camgöz Sadık, bir çuval inciri berbat ettik, dedi*." CEM113 **bir dalda durma-** sık sık iş veya düşünce değiştirmek. "*Bir dalda durmaz, içkiyi de çok içer*." GAV160 **bir de** 1. ve olana katarak, fazladan. "*Bir de komşuları varisli Hediye Nine*." ÖE13 2. umulanın veya beklenilenin dışında bir durumu anlatan cümlelerin başına gelir. "*Bir de ne görsün, bakkal, kocaman bıyığıyla tuvalette değil mi*?" SBK97 **bir dediğini iki etme-** her istediğini hemen yapmak. "*Malik Ağa İzzet Usta'yı gözü gibi sever, bir dediğini iki etmez*." CEM111 **bir deri bir kemik kal-** çok zayıf olmak. "*Sarardı, soldu, bir deri bir kemik kaldı*." SM232 **bir don bir gömlek** yarı çıplak. "*Bir don bir gömlek çıktım evlerinden*." DK256 **bir dudağı yerde bir dudağı gökte** masallardaki dev gibi korkunç ve çirkin. "*Tenekeci Sezai'ye demişlerdi ki, bu hâllerden sonra duvar yarılacak, ya bir dudağı yerde bir dudağı gökte zebellah bir Arap ya at sürüleri ya da ak sakalı göbeğinde bir pirifâni karşına dikilecek*." SAR60 **bir düşüncedir al-** bir konuda kaygılanarak çözüm yolu bulmaya çalışmak. "*Küçük oğlu bir düşüncedir almıştı*." EVO36 **bir elmanın yarısı o, yarısı bu** birbirlerine çok benzeyen kimseler için kullanılan bir söz. "*Bir elmanın yarısı o, yarısı o*." EKM153 **bir [fincan] kahvenin kırk yıl hatırı vardır** `iyilik küçük de olsa unutulmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Bir kahvenin kırk yıl hatırı var derler*." SÇ99 **bir günden bir güne** hiçbir zaman. "*Yıllar yılı aynı yastığa baş koymuş, tatlı, acı günler geçirmişlerdi de bir günden bir güne ne Atatürk'e sövmüştü ne İnönü'ye*." YD331 **bir hâl ol-** bir şeyin çok tekrarlanması yüzünden bitkin duruma gelmek, usanmak, bezmek, fenalık gelmek. "*Ben ağlaya ağlaya bir hâl oldum*." SBK181 **bir içim su** çok güzel (kadın). "*İlle kızı bir içim su*!" GAV146 **bir iş ol-** anlaşılmaz, bilinmeyen bir durum olmak. "*Bir iş olmasın başında oğlanın*?" VV386 **bir işaretine bak-** bir işi yapmak için hazır beklemek. "*Kapınızın önünden gelip geçerken bir işaretime baktığının da farkındaydım*." KT166 **bir iştir oldu** istenmeyen, kötü bir durum karşısında söylenen bir söz. "*Muzaffer Bey, 'Bakma, bir iştir oldu.' dedi*." VV110 **bir kapıya çık-** aynı sonuca varmak. "*Hepsi de bir kapıya çıkacaktı ama ne yapacaktı*?" TD58 **bir kaşık suda boğ-** bir kimseye çok kızmak veya çok öfkelenmek. "*... elime geçse bir kaşık suda boğarım şerefsizim*!" BTÜ312 **bir kenara atıl-** unutulmak, terk edilmek, ilgi kesilmek. "*Öyle taze ve obur bir iştahla sarıldı ki ticaret ve ötekiler bir kenara atıldı*." ÇK90 **bir kenarda dur-** gerektiği zaman kullanmak üzere hazırda tutmak. "*Olsa bile verme, bir kenarda dursun*." DK55 **bir kol çengi** şen sözler ve davranışlarla çevresine neşe saçanlar için söylenen bir söz. "*Bu müthiş kahkahalar zaten sınıfı sık sık patlatır, sınıf dakikalarca bir kol çengi, bayram yerine dönerdi*." SAR77 **bir kolayını bul-** kolaylıkla yapabilmeyi sağlamak veya yapma yolunu

bulmak. "*Sonra belki bir kolayını bulur.*" KAÇ20 **bir koltuğa iki karpuz sığmaz** `aynı zamanda birden çok işle ilgilenmek başarı için sakıncalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Bir koltuğa iki karpuz sığmaz da ondan değil mi Erdal*?" EB81 **bir Köroğlu bir Ayvaz** bir karı kocanın çocuklarının, yakınlarının yanlarında bulunmadığını veya çocukları olmadığını anlatan bir söz. "*Bir Köroğlu bir Ayvaz'dılar ama olsun, gene de lazımdı odun*." EB36 **bir köşeye çekil-** hiçbir işe karışmayarak yaşamak. "*Bir köşeye çekilir, somurtur otururdu*." SM266 **bir kulağından girip öbür kulağından çık-** söylenen söze önem vermemek. "*Nimet'in bir kulağından girip öbür kulağından çıkmıştı bütün bunlar*." SBK166 **bir o kadar** ne kadar varsa o kadar daha, bir katı, bir misli. "*Binlerce dönüm tarla, bir o kadar da hazineye, köylüye ait keza tarla*." KAÇ22 **bir ol- (I)** bir araya gelmek, iş birliği yapmak. "*Otuz yıl önce, o daha anasının karnında bile yokken yurda geldikleri sıra boyacı Bayram'la bir olup annesinin altınlarını deve yapmasaydı…*" DK31 **(...-masıyla ...-mesi) bir ol- (II)** çabucak olmak. "*İçmesiyle püskürmesi bir oldu*." ARK89 **bir sıkımlık canı ol-** çok cılız ve güçsüz olmak. "*Genç adam, Hilmi Efendi'yi o kadar iyi tanıyordu ki, bir sıkımlık canı olduğunu biliyordu*." DE233 **bir şey anlama-** içeriğini tam olarak çözememek. "*Neriman pek bir şey anlamamıştı*." YD316 **bir şey (veya şeyler) ol-** 1. huyu, durumu, tutumu değişmek, yeni huylar edinmek. "*Sana bir şeyler oldu*." BFV171 2. ölmek. "*Sana bir şey olsa daha mı iyi*?" EB253 **bir şey san-** bir kimseyi, bir şeyi, bir yeri gerçeğinden, olduğundan başka türlü düşünerek hayal kırıklığına uğramak, değerlendirmede yanılmak. "*Siz gençler kendinizi bir şey sanırsınız*." YYB225 **bir şey söyle-** 1. konuşmak. "*Bir şey söylemedi mi*?" ARK134 2. belirtmek, anlatmak, ifade etmek. "*Sana bir şey söyleyeceğim ama sakın o hırtlara duyurma*!" YYB210 **bir şey yap-** iyilik veya kötülükte bulunmak. "*Bir şey yaptıkları yoktu amma görünen köye kılavuz istemez*." HÇ101 **bir şeyler, bir şeyler** daha fazla açıklamamak, kısa kesmek gerektiğinde söylenen bir söz. "*Bir şeyler bir şeyler dedi ya, akıl değil ki soyka...*" SAR51 **bir tanem** çok sevilen kişiye söylenen bir söz. "*Peki yavrum, peki şekerim, peki bir tanem*!" EB141 **bir tarafa bırak-** önemsememek, benimsememek, ertelemek. "*Para kazanmayı da bir tarafa bırakalım*." SM177 **bir taşla iki kuş vur-** bir davranışla birden çok yararlı sonuca ulaşmak. "*Bir taşla iki kuş vurmak emelindeler*." CEM37 **bir tek** 1. olumlu cümlelerde, yalnız bir. "*Günde bir tek tayınla yılları devireceğim*." SUÇ231 2. olumsuz cümlelerde, hiçbir. "*Korkuluyordu çünkü hem muhalifti hem de Yeşiller'le ötekilere bir tek kuruş bile vermiyordu*." GK361 **bir tut-** eşit saymak, eşit görmek. "*Yazının ırgat, maraba takımını kendileriyle bir tutuyordu*." BTÜ227 **bir varmış bir yokmuş** masal gibi geçip gitmiş, artık hayal olmuş. "*Ölümlü bir dünya bu. Bir varmış bir yokmuş*!" CEM66 **bir yastıkta koca-** karı koca birlikte uzun bir ömür sürmek. "*Yoksa evlenip eskilerin deyimiyle bir yastıkta kocamaktan ne çıkardı*?" İDG83 **bir yaşına daha gir-** şimdiye değin görmediği şaşılacak yeni bir şeyle karşılaşmak. "*Bir yaşıma daha girdim*." YD148 **bir yere kadar** belli bir noktaya veya sınıra kadar. "*Ana baba bir yere kadar ana babaydılar*." ARK196 **bir yol tuttur-** bir davranış, bir tutum biçimi belirlemek. "*Köylü arasında hır çıktı mı çözümlemede son derece pratik bir yol tutmuştu*." VV66 **bir yolunu bul-** çare bulmak, çözüm üretmek. "*Ben bir yolunu bulur İhsan'a bir haber uçururum*." OK47 **bire … ver-** buğday, arpa, nohut, fasulye vb. ürünler için toprak, kullanılan tohumun belli bir katı kadar ürün vermek. "*Yağmurlar yağar, karlar savrulur, fırtınalarda çatılar uçar, çalış didin toprak bire beş bile vermez*." ÜÇK534 **bire beş kat-** çok abartmak. "*Eve dönmüş, gördüklerini bire beş katarak o zamanlar mahalle arasında kasaplık yapan, domuzuna kazanan oğullarına anlatmışlardı*." ÖE49 **bire bin kat-** çok abartmak. "*Bayram bire bin katarak başladı*." DK68

bir ağızdan *zf.* Hep birlikte, beraberce, hep birden. "*Hep bir ağızdan cevaplandırdılar*." DK89

bir alay *sf.* Birçok, pek çok. "*İşsiz, güçsüz, yarı aç bir alay insan*." SBK300

bir âlem *sf.* Kendine özgü bir niteliği olan. "*Onlar da ayrı bir âlem, dedi*." YD252

bir an *zf.* Çok kısa bir süre. "*Hatta depoya kaçmak geçti içinden bir an*." BFV122

bir an evvel *zf.* Bir an önce. "*Bir an evvel neye karar verecekse versin*!" EK171

bir an önce *zf.* Hemen, olabildiği kadar ivedi, bir an evvel, bir gün evvel, bir gün önce, bir ayak önce, bir ayak evvel. "*... kızıyla deli gibi sevişen adamın kız kardeşini bir an önce bulması için yalvarıyordu*." KY184

bir anda *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede, çabucak. "*Bir anda birkaç apartmanın damından geçip en sona geldi*." KY218

bir anlık *zf.* Kısa bir süre içinde. "*Patron, bir anlık şaşkınlıktan sonra peşi sıra koştu*." KP11

bir ara *zf.* Kısa bir süre. "*Bir ara başını kaldırdı.*" KAÇ186 **bir araya gel-** bir yerde toplanmak, buluşmak. "*İsterse otuz tane matematikçi bir araya gelip sıfırı bassınlar.*" SM174

bir araba *sf.* Pek çok, fazla. "*Bir araba dayak yedim*." BTÜ162

bir arada *zf.* Toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak. "*Çocuklukları bir arada geçmişti, askerliği birlikte yapmışlardı*." ÖE28

bir atımlık *sf.* Silahı doldurmaya yetecek veya en az bir kez atış yapabilecek miktarda olan. "*Şimdi içeri alırsam, zaten bir atımlık barutu var*." GK194 **bir atımlık barutu ol-** bir konuda yapabileceği çok az şeyi bulunmak. "*Şimdi içeri alırsam, zaten bir atımlık barutu var*." GK194

bir avuç *sf.* 1. Bir avucu dolduracak kadar. "*Keşanlı'nın yanına tak, bir tabak kuru, yarım somun, bir avuç da kuru kırmızı biber...*" ÖE27 2. Az sayıda, çok az. "*... insan kalabalıkları içindeki bir avuç insanın açgözlülüğü yüzünden ambarlara, kilit altlarına alınmış, insanlardan kaçırılmıştı*." KT287 **bir avuç toprak ol-** ölmek. "*Sıla sıla diye can vermiş, bir avuç toprak olmuştu*." GK250

bir bakıma *zf.* Başka bir görüşle, başka bir düşünüşle. "*Bir bakıma evet, bir bakımaysa…*" KY166

bir başına *zf.* Tek başına. "*Herif zaten sakat, dükkânda bir başına ne yapar*?" EVO92

bir başkası *zm.* Diğer bir kişi, herhangi bir kimse; başkası. "*Sertçe dönen biletçiye meydan vermeyen esnaf yapılı bir başkası alındı buna*." ÖE118

bir bir *zf.* 1. Birer birer. "*Bir sayıklama, o gün neler olmuş, kimler takılmışsa uykuda bir bir...*" BFV26 2. Olduğu gibi, tam tamına, eksiksiz olarak. "*Annesi için kocakarı dediğini, kadıncağızla son zamanlarda nasıl uğraştığını bir bir anlattı*." EK287

bir boy *sf.* Bir insan boyu uzunluğunda olan. "*Odanın içinde, kapıya doğru bir boy gitti*." HÇ103

bir buçukluk* *sf.* Bir buçuk porsiyon miktarında olan. "*Sirkesi sarımsağı bol, bir buçukluk, tanesi az, çorba istedi*." SBK273

bir çırpıda *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Telaşlanan muhasebeci de Genel Müdür Salamon'un yanına gitti, kâtipten duyduklarını bir çırpıda anlattı*." CEM126

bir çift *sf.* 1. İki adet. "*Bir çift simsiyah göz, bembeyaz yüz ve dağınık saçlar…*" AY157 2. Biraz, bir iki. "*O savcı olacak herife bir çift sözüm var*." ÜÇK593 **bir çift sözü ol-** söyleyecek bir şeyleri bulunmak. "*... dedim durun be arkadaşlar, olayım kurban ayacıklarınızın tozcağızına, var bir çift sözüm bu İstanbullulara*." MUR166

bir daha *zf.* 1. Bir defa daha. "*Bir, sonra bir daha sarsıldı ve bütün vücut çözülüverdi*." OK90 2. "Yeniden, tekrar, yeni baştan. "*Zaman zaman duyduğuna göre İhsan, babasından küçük yaşta yetim kalınca annesi bir daha evlenmemiş*." OK23 3. Bundan sonra. "*Konya'ya memuriyetle gelip bir daha Konya'dan ayrılamayan reji memurunun küçük kızı olan oyuncu sevgilisiyle Silleli Ayşe karşılıklı oynayacaklardı*." OK13

bir damla *sf.* Çok az. "*Evde bir damla su yok*." SBK69

bir defa *zf.* 1. İlk önce, hele. "*Bir defa, böbreklerin daha iyi çalışmasına yardım eder*." GR137 2. Bir kez olmak üzere, bir defa olarak; bir kere. "*Onu dünya gözüyle son bir defa görmeli, derdini dinlemeliydi*." OK87

bir derece *zf.* Biraz. "*Kudret Bey tutuklu olmasa bir derece. Ama tutukluydu*." ÜÇK504 **bir dereceye kadar** bir noktaya veya bir sınıra kadar. "*Bütün bunlara bir dereceye kadar göz yummuştu köylü*." KAÇ23

bir dikişte *zf.* Ara vermeden (içmek). "*Zaloğlu'yla tokuşturup bir dikişte susuz falan içti*." VV71

bir dirhem *sf.* Çok az, birazcık. "*Dün akşamın altısından ertesi günün üçüne kadar bir dirhem uyku uyumamış, üstelik koş oraya, koş buraya, ayakta duracak hâli kalmamıştı*." MUR327

bir dizi *sf.* Art arda gelen. "*Gazyağı kuyruğu, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu tek sıralık bir dizi hâlinde ta caddeye kadar uzamıştı*." KÜÇ57

bir düzine *sf.* 1. Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan; çok. "*Reşit işi kavrayıp Habip'in ağalarının, bilhassa sakalının altında bir düzine şeytan yattığını bildiği ihtiyar babasının da ağzını yokladıktan sonra, heriflerin tavırlarını değiştirmekten başka çareleri kalmadığına inanmıştı*." HÇ288 2. 12 adet olan. "*Yassı, Dubara, Ensiz, Yarasa, Dörtköşe; bir düzineye yakındılar*." MUR163

bir güzel *zf*. Gereğinden çok; adamakıllı. "*Üstelik saat ücretleri de işliyordu bir güzel*." KÜÇ27

bir hamlede *zf*. 1. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Gazi'yle kafa kafaya vererek bir hamlede okuduk*." AY138 2. Bir atılışta. "*İplik ambarlarını bir hamlede geçti.*" GR4

bir hayli *zf*. Epey, çok, hayli, oldukça. "*Bir un çuvalı sıkılığındaki gövdesine oturmuş koyu gri ceketi belliydi ki iyi bir terzi elinden çıkmıştı ama yıpranmıştı bir hayli*." YYB166

bir hoş *sf*. Tuhaf bir biçimde olan, garip. "*Fotoğraf eskilikten sararmıştı bir hoş*." YD34 **bir hoş ol-** şaşırmak. "*İçi bir hoş oldu*." BTÜ155

bir iki 1. *sf*. Çok az sayıda olan. "*... çok değil, bir iki sene içinde küçük bir meyhane parası biriktirir, el kapısından kurtulurlardı*." EK175 2. *zf*. Az miktarda. "*Kendini adam belledik, gettik odasına, bir iki oturduk moturduk*." CEM42 **bir iki demeden** duraksamadan, karşısındakine vakit bırakmadan. "*Babası olmasa işin içinde, bacısını sana hemen verirdi, bir iki demeden*." CEM109 **bir iki derken** az olmakla birlikte. "*Yarın alır getirirler kızı çiftliğe, bir iki derken başımıza hanımefendi olur çıkar*." VV299

bir kalem *zf*. Bir an için. "*Geç bir kalem*." YD95 **bir kalem geç-** boş vermek, bir an için göz ardı etmek. "*Bana kalırsa, sen şimdi bir kalem geç seninkini*." ARK244

bir kalemde *zf*. Toptan olarak, bir seferde. "*Bir kalemde veririm.*" DE243

bir karar *zf*. Aynı durumunu koruyarak, belli durumunu değiştirmeden. "*Kul bir kararda kalır mı*?" EVO307

bir karış *sf*. 1. Çok kısa. "*Bir karış bacağıyla karşıma geçip de bana, 'İfakat Hanım teyze işittiklerim doğru mu?' diye soramaz*!" MM271 2. Olması gerekenden uzun. "*Deve'nin ağzı bir karış açık kaldı*." ÜÇK552 3. Çok az. "*Yıllar yılı bir karış yer olsun sürüp ekmedikleri, hatta çoğu sefer topraklarının yerlerini bile gelip görmemiş sahipler vardı*." SM201

bir kere *zf*. 1. Asıl olarak; aslında. "*Adaaam sen de. Bir kere ok yaydan çıktı, ateşe devam*!" AY159 2. Bir defa olarak. "*İnsan bir kere sever ama sever*!" VV22

bir kerecik *zf*. Bir kez olmak üzere, bir defa olarak. "*Kendi babası bir kere, bir kerecik olsun...*" SUÇ198

bir koşu *zf*. 1. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Cevdet bir koşu mektubu atıp geldi*." SBK204 2. Koşarak, koşa koşa. "*Bir koşu aşağı, mutfağa indi*." BFV254

bir lahza *zf*. Kısa bir süre. "*Mahvoldu der fakat yine bir lahza isterim*." KK209

bir lokma *sf*. Çok az. "*Bugünden yarına yiyecek bir lokma ekmekleri yok*." TD41 **bir lokma bir hırka** hayatta azla yetinmeyi, dervişçe geçinmeyi anlatan bir söz. "*Kul istemesini bilmez, kaderine razı olur, bir lokma bir hırkaya kanaat ederse*." KT9

bir müddet *zf*. Bir süre. "*Bir müddet de Maksim'in önünde durup balerinlerin çıplak resimlerine baktıktan sonra, karşıya geçti*." İDG91

bir nebze *zf*. Kısa bir süre, bir an. "*Geceleri bir nebze uyumasına imkân kalmamıştı*." İDG82

bir nefeste *zf*. Ara vermeden (içmek, konuşmak). "*Bardağına şarap doldurup bir nefeste dikti*." EK342

bir nevi *sf*. Bir çeşit. "*Çünkü onlar, babamın el için kendine zarar verişini bir nevi ahmaklık sayıyorlardı*." AY148

bir numara *sf*. Tek, birinci. "*Oysa koca bir kutu çikolata, bir numara sarı bir futbol topu getirmişlerdi*." EK330

bir örnek *sf*. Aynı biçimde olan. "*Yatakları bir örnek alırız değil mi*?" YK54

bir paralık *sf*. Beş paralık. "*Ticari itibarım, şerefim bir paralık olur*." KY82

bir parça 1. *sf*. Biraz, azıcık, çok az. "*Bir parça paramız var*." KY204 2. *zf*. Kısa bir süre. "*Dolaşalım bir parça*." KY83

bir sıra *sf*. Sıra oluşturan. "*Sigara dumanı bulutları arasında bazen bir sıra altın diş sarı sarı parlıyordu*." BTÜ304

bir soluk (Der.) *zf*. Az bir zaman, bir an. "*Buyurmaz mısınız bir soluk*?" YD138

bir solukta *zf*. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Gene bir solukta mutfağa geçti ama yüreği kötü kötü çarpıyordu*." YD93

bir süre *zf*. 1. Kısa bir müddet, bir müddet. "*Kızına acıyarak bir süre baktı*." YD112 2.

Belirsiz bir müddet, bir müddet. "*Hiç olmazsa bir süre.*" VV295

bir sürelik* *zf.* Bir süre. "*Kadın da bir sürelik sarı ışıkta adama bakmıştı.*" KAÇ68

bir sürü *sf.* Pek çok. "*Bir sürü kurusıkıdan sonra çekip gitti.*" YYB61

bir tabur *sf.* Çok, bir yığın. "*Bilenler anlatıyor, çete başıymış herif, bir tabur gâvuru önüne katar kovalarmış.*" CEM27

bir tane *sf.* 1. Bir adet. "*Topu topu bir tane mi?*" BE33 2. Biricik, eşsiz, yegâne. "*Arzuhalci Sinan Efendi iş takibinde bir taneydi.*" KT291

bir tanemli* *sf.* İçinde bir tanem geçen (konuşma). "*... Osmancığım, canım, şekerim, bir tanemli yalvarışları.*" ARK104

bir tomar *sf.* Pek çok, fazla. "*Cebinden bir tomar para çıkardı, bir kısmını Kamran'a uzattı.*" GAV149

bir tuhaf *sf.* Olağan dışı, garip, acayip. "*O Reşat da bir tuhaf bakıyordu kıza hani.*" KY117 **bir tuhaf ol-** 1. garipleşmek, acayipleşmek. "*Gözleri bir tuhaf oluyor, vücudu da kaskatı kesiliyor.*" EKM30 2. şaşırmak, ne yapacağını bilememek. "*İkisi de bir tuhaf olmuşlardı besbelli, gene kızın çıpkı tutan elini avuçlayıvermişti!*" VV29

bir tuhaflık *a.* Bir tuhaf olma durumu. "*Ama işin içinde bir tuhaflık olduğu da erbabının gözünden kaçmıyordu.*" EK397

bir tutam *sf.* Çok az, bir tutamlık. "*Alnına düşmüş bir tutam saçı arkaya atmak istercesine başını kaldırdı.*" KAÇ49

bir türlü *zf.* 1. Tekrarlı kullanıldığında işin yapılmasının da yapılmamasının da aynı derecede kötü olduğunu belirten bir söz. "*Siz bir türlüsünüz, babanız bir türlü.*" EB12 2. Hiçbir şekilde, hiçbir yolla. "*En başta, gelinlik çağına girdiği hâlde bir türlü isteyenin hâlâ çıkmayışı.*" YD150

bir vakitler *zf.* Geçmiş zamanda, eskiden, vaktiyle. "*Hâlâ bir kulpunu bulup işlerini uyduramayan bu beceriksizlerle bir vakitler nasıl olup canciğer arkadaşlık ettiğine şaşıyor, kendini ayıplıyordu.*" YYB151

bir yana *zf.* -den başka, sayılmazsa, hariç tutulursa. "*Bütün bunlar bir yana, bir kızı seviyordu işte.*" EB109 **(biri veya bir şey) bir yana dünya bir yana** bir varlığa çok değer verildiğini anlatmak için kullanılan bir söz. "*Hiç de yalnız değilsin; karım, çocuklarım, dünya bir yana, sen bir yanasın!*" GR192

bir yanda *zf.* Bir tarafta, hem ... hem. "*Bir yanda roka salatası, öbür yanda sarı kehribar gibi turşu…*" BK283

bir yandan *zf.* Bir taraftan, hem ... hem. "*Bir yandan toparlanmaya çalışıyor, bir yandan da elbisesine kan bulaşacak…*" KK251

bir yığın *sf.* Birçok, pek çok. "*Bir yığın civcivleri var.*" SAR45

bir yudum *sf.* Birazcık, çok az, bir yudumluk. "*Ölüyorum desem, bir yudum su vermez!*" CEM76

bir zahmet *zf.* Zahmet olmazsa. "*O hâlde bir kâğıt yazıp vereyim size, bir zahmet, atlayın bir dolmuşa…*" ÖE46

bir zaman *zf.*1. Belirli bir süre, biraz. "*Elleri arkasında, bir zaman seyretti.*" SUÇ78 2. Geçmiş zamanda, eskiden, vaktiyle. "*Güzel olsa, hani şu bir zaman Şehzadebaşı Sineması'nda gördüğü Alkapon filmindeki kız, yani Alkapon'un kız kardeşi gibi.*" SÇ152

bir zamanlar *zf.* Zamanında, vaktiyle, eskiden, bir keresinde. "*Bir zamanlar bir futboldur tutturmuşlardı.*" YD151

bira (İt.) *a.* Arpa ile şerbetçi otunun mayalandırılmasıyla yapılan bir içki, arpa suyu. "*Masa üzerindeki siyah şişeden bira koydu bardağına.*" KY54

bira bardağı *a.* Bira içmek için yapılmış özel bardak. "*Onun rakısı da tıpkı Neriman'ın bira bardağı gibi ince, uzun, zarifti.*" YD281

birader (Far.) *ünl.* `Ey dost, arkadaş` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Kapıyı madem açmıyorlar, polis kırsın birader!*" KY216

birahane (İt. birra + Far. ḫāne) *a.* Genellikle bira içilen, aynı zamanda çabuk hazırlanan bazı sıcak veya soğuk yemeklerin de yenildiği yer. "*Boynu mendilli haydutlar birahanede, yüksek bacaklı iskemleler üzerinde, içki içmektedirler.*" KP41

birak-* Bırakmak. "*Sokak kapısini açık birakmistım.*" GAV164

biraz 1. *sf.* Bir parça, azıcık. "*Biraz ateş getireyim mi?*" EB222 2. *zf.* Kısa bir süre için. "*Biraz gelir misin?*" EB246 3. *zf.* Az miktarda.

"*Düşünceli, biraz da canı sıkkındı*." GK165

birazcık 1. *sf*. Pek az, çok az. "*Birazcık yakınlık, bir parçacık da içtenlik, genç denizciyi dünyalar kadar sevindirir, onu ona perçinlenmişçesine bağlar, kaynatırdı*." SBK220 2. *zf*. Kısa bir süre. "*Birazcık otur, oturuver de kapıyı açayım*." MUR308

birazdan *zf*. Kısa bir süre sonra; az sonra. "*Eve döneceksin birazdan değil mi*?" GAV102

birbiri *zm*. Karşılıklı olarak bir diğeri. "*Sonra birden hırsla döndü, birbirine dolaşan kaba postalları, mavi iş elbisesiyle ağaçların arasında silinip gitti*." GAV102 **birbirine düş-** araları açılmak, aralarında anlaşmazlık çıkmak. "*Yarın, Allah gecinden versin, gözlerini yumuverince kardeşler birbirine düşeceksiniz*." EB161 **birbirine gir-** 1. karışmak. "*Şehir birbirine girmiş beyim. Zatınızı arıyorlarmış*!" MM123 2. kavga etmek, dövüşmek. "*İşçiler birbirine girmişti*." CEM127 **birbirine kat-** 1. aralarını açmak, aralarını bozmak, olay çıkarmak. "*Fabrikayı birbirine kattın*." MUR268 2. karıştırmak. "*Aletlerimi de karıştırsınlar isterse, isterse ilaçlarımı da birbirine katsınlar*." CEM67 **birbirini ye-** iki veya daha çok kimse birbiriyle uğraşmak, birbirine kötülük etmek. "*Babaannem, halalarım, annem neden bitmez tükenmez kavgalarla birbirlerini yerlerdi de bunu öfkeli babama duyurmamaya çalışırlardı*?" KK4 **birbirinin gözünü oy-** aralarında aşırı geçimsizlik olmak. "*Günün birinde sıska, çirkin kızını bu kalabalık, bu birbirinin gözünü oymaktan çekinmeyen insanların arasında bırakacaktı*." DK80

birçoğu *zm*. Çok sayıda olan kimse veya şey. "*Bunlardan birçoğu, herhâlde yanında çalışan, onun taahhüt işleri ya da toptancılığında çalışan kimseler olmalıydılar*." KK73

birçok *sf*. Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli, müteaddit. "*Oysaki bu iş, çabucak görülebilir, ağır hareketleriyle kaybettiği zamana birçok iş sığdırılabilirdi*." BK315

birçokları *zm*. Çok sayıda olan kimse veya şey. "*Birçokları için belki ama ben bunu hiçbir zaman böyle kabul edemiyorum*." SM254

birde (Der.) *zf*. Birden, aniden. "*Suyla yutacan. Sıtmanı birde keser*!" BTÜ291

birden *zf*. 1. Bir defada. "*Mazhar birden anlayamadı*." EK65 2. Hatıra gelmeyen, beklenmeyen bir sırada; ansızın. "*Kımıldamadan, konuşup hatta çevresine bakmadan değişmez bir hareketsizlik hâlindeki bey amcada birden cıvıl cıvıl bir heyecan*." YYB224 3. Birlikte, beraberce, hepsi bir arada. "*İkisi birden cevapladılar*." EK125

birdenbire *zf*. Hatıra gelmeyen, beklenmeyen bir sırada; ansızın. "*Birdenbire değişti*." GR211

bire bir *zf*. Ölçü, miktar vb. özellikleri eşit olarak. "*... iyi dövüşüyorduk ama bire bir, bire iki, bire üç değil, belki de bire beşle*." ARK213

birebir *sf*. 1. Etkisi kesin olan. "*Şeker hastalığına afyon birebir demişler, bu da bir parça uydurmuş*." ÇK69 2. İstenildiği gibi, uygun. "*Benim kabzımal dükkânıma birebirsin*." GK277 **birebir gel-** etkisini hemen ve kesin olarak göstermek. "*Biiznillahi taala hazretin nefesi birebir gelmiş, genç kadın dokuz ay on gün sonra nur topu gibi bir oğlan doğurmuştu*." YD137

birer *sf*. Herkese bir. "*Neden sonra iyice yorgun, yan yana uzanıp birer sigara yaktılar*." YD229

birer ikişer *zf*. Tek veya birkaçı birlikte olarak. "*Bir zamanların bin ricadan sonra gittiği, tüm pencereleri aydınlık, zengin konakları birer ikişer uçmuş, yerlerini apartmanlar almıştı*." KY5

birerli *sf*. Birer birer sıralanmış. "*Tepeyi birerli kolla inerlerken arada su birikintilerine basıyorlardı*." KT318

bireysel *sf*. Bireyle ilgili olan, bireye özgü olan, ferdî. "*... para, mevki bireysel çıkarı için her kalıba girme biçimine dönmüş, huy hâlini almıştı*." KT93

biri *zm*. 1. Bir tanesi. "*Sayın bayanlardan biri usullacık esnedi*." GR187 2. Bilinmeyen bir kimse. "*Üstü başı kir pas içinde, eli yüzü karalı biri çekinerek girdi*." GR106

biricik *sf*. Eşi, benzeri, ikincisi olmayan ve çok sevilen, tek, yegâne. "*Kızı, biricik kızı, yavrusu...*" KY18

birik- 1. Toplanıp yığılmak. "*Artık ne olursa olsun, kaç vakittir içinde birikenleri saydı döktü*." DE106 2. Bir araya gelmek, toplanmak. "*Biriken kalabalık uğultulu ve sabırsızdı*." CEM102 3. Birbirine eklenip çoğalmak. "*Aklına, biriken dört yüz elli lira geldi*." KÜÇ46

biriket (Fr.) *a*. Linyit, kömür tozu ve katran tortusundan basınçla elde edilen, tuğla biçimli yapı malzemesi. "*Şu arsaya peki deyiverse,*

Hacı Baba'dan da biriketi miriketi alsalar." GK349 **biriket miriket*** biriket falan. "*Şu arsaya peki deyiverse, Hacı Baba'dan da biriketi miriketi alsalar*." GK349

birikinti *a.* Bir yerde kendi kendine birikmiş olan şey. "*Sabahın parlak güneşi sokağın bozuk parkelerindeki su birikintilerinde yansıyordu*." KK187

birikiş *a*. Birikmek işi. "*Birikiş ağır ağır, belirsizce yükseliyor, kadeh beyazlaşıyordu*." SBK119

birikiver- Çabucak birikmek. "*Arkasından bir düdük, bir küfür, birikiveren kalabalık, itişip kakışmalar…*" KÜÇ35

birikme *a.* Birikmek işi. "*Kapıda bir birikme…*" KY222

biriktir- Bir şeyi ölçülü kullanarak artırmak, tasarruf etmek. "*Bize dokumacılık öğretsinler, çalışıp para kazanalım, biriktirelim ondan sonra*." AY104

biriktirme *a.* Biriktirmek işi. "*Başlamışız para biriktirmeye*." DE69

birileri *zm.* Bazı kimseler. "*İçeriden birileri çıkıverecek gibiydi*." ÖE72

birinci 1. *sf.* Bir sayısının sıra sıfatı. *"Birinci mesul sensin."* ARK62 2. *a.* Ulaşım araçlarında mevki, sınıf. "*Bileti birinci olduğu hâlde, tenha diye ikincinin dışarısına oturdu*." GR125 3. *a.* Sırada, önem sırasında en üstün olan kimse. "*Sınıfta gene birinci miydi*?" İDG56 4. *a.* Zaman, yer, sıra bakımından başkalarından önce gelen kimse, şey. "*İkinci bardak şarabını da birinci gibi içtikten sonra…*" BK303

Birinci* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Ceplerinde Birinci paketi, kibrit, arka cebinde demiri paslı küçük bir sustalı...*" BFV11

Birinci Büyük Harp* *öz. a.* Birinci Dünya Savaşı. "*Birinci Büyük Harp'te … rahmeti rahmana kavuşan babasından onlara hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı*." KK101

Birinci Dünya Harbi* *öz. a.* Birinci Dünya Savaşı. "*Birinci Dünya Harbi sırasında tehcire tabi tutulan annesiyle birlikte Derzor'a sevk olunacak…*" SM157

Birinci Dünya Savaşı* *öz. a.* 1914-1918 yılları arasında dünyanın çeşitli kıtalarında birçok devletin iki gruba ayrılarak yaptığı savaş. "*Birinci Dünya Savaşı'na dair neler anlatmazdı*!" YYB222

birinci el *a.* Kaynaktan çıkma, aslından çıkma. "*Lütfen gelen havaleler çoğu zaman asıl borcun yarısı, dörtte biriydi ki, birinci el, asıl mal sahibi fakir bahçeciye dert yanıyordu*." KT28

birinci mevki *a.* Ulaşım araçlarında normal tarifeden daha pahalı olan ve daha iyi hizmet verilen mevki, lüks mevki. "*Birinci mevkiye yürüdü*." GR126

birinci sınıf *sf.* Kaliteli, mükemmel, kusursuz. "*İstanbul'un üçüncü sınıf barlarından toplanmış beş altı kadınla bar birdenbire şehrin birinci sınıf bir eğlence yeri oluvermişti*." SM199

birincilik *a.* Birinci olma durumu. "*Türkçeci notumu kırmasaydı okulu birincilikle bitirecektim*." ÖE59

birisi *zm.* Herhangi bir kimse. "*Serilmiş berduşlardan birisi kımıldadı önce, sonra doğruldu*." SAR132

birkaç *sf.* Çok olmayan, az sayıda, az. "*… üst üste birkaç duman aldı, Güdük Hasan'a uzattı*." SAR62

birkaçı *zm.* Az sayıda olan kimse veya şey. "*Kirli kıvrık kâğıt paralardan birkaçı yere düştü*." KP31

birleş- 1. Ayrıyken tek bir bütün durumuna gelmek. "*Avurtları çökük yüzünde terden çizgiler gittikçe çoğalıyor, bu çizgiler sivri çenesinde birleşerek yere damlıyor, sıcak toprakta kayboluyordu*." EKM47 2. Buluşmak, bir araya gelmek. "*Geçit vermeyecek şekilde tıkalı üç yol, fabrika kapısında birleşip kalın bir kol hâlinde içeri giriyor*." CEM14 3. Uyuşmak, aynı görüşte olmak. "*İşte orada birleşiyorsunuz*!" DE158 4. Aynı amaç çevresinde toplanmak. "*O Şaban itiyle birleşip fabrikayı yakacakları da doğrudur*!" DE221 5. İki veya daha fazla madde birbiri içinde kaynaşarak tepkime sonucu başka bir madde meydana gelmek; kaynaşmak. "*Küçük küçük kabarcıklar cızırtılarla suya başkaldırarak atmosferlerini parçalamaya çalışıyor ama suyun havayla birleştiği yere gelince patlayıveriyorlardı*." MM144

birleşme *a*. Birleşmek işi. "*Çünkü Nafiz Bey, karısının dizine başını koyup gözlerinin ta içine bakmayı ona yeni yeni çocuklar kazandıracak birleşmelere tercih ederdi*." SM141

Birleşmiş Milletler* *öz. a.* 24 Ekim 1945'te kurulmuş; dünya barışını, güvenliğini korumak

ve uluslararasında ekonomik, toplumsal ve kültürel bir iş birliği oluşturmak için kurulan uluslararası bir örgüt. "*Kore Savaşı'ndaki strateji hatalarını, Birleşmiş Milletler tebliğlerini gazetelerde okuyarak değil, radyoda dinleyenlerden duymak suretiyle belirtir*." SAR57

birleştir- Bir araya getirmek. "*Paralarımızı birleştirip oynayalım*." TD18

birleştirme *a*. Birleştirmek işi, kombinasyon. "*En yakın arkadaşımın hayatını birleştirmeye karar verdiği bir kız*." SBK253

birlik *a.* 1. Bir arada olma durumu, vahdet. "*O mu dedi Zeynel'le birlik diye*?" BTÜ312 2. Bölük, tabur, alay vb. bir bütün sayılan topluluk. "*Motorlu Alman birlikleri yıldırım hızıyla Avrupa'yı altüst ediyordu*." YK17 3. Belli bir topluluğun yararlarını korumak için kurulmuş dernek. "*Berber Reşit, Çiftçi Birliği'ne de kerusayla gitti*." HÇ250 4. Bağlılık, benzerlik, bağlantı, vahdet. "*Cevdet'se, sanki az önce genç kızla duygu birliğine varan, onu Cevriye'sinin yerine koyan kendisi değilmişçesine ... pijamalarını giyerek dışarı çıkmıştı*." SBK198 **birlik ol-** bir işi yapmak için anlaşmak. "*Polisle birlik oldu, kız kardeşinizin ve annenizin felaketine sebep oldu*!" OK88

birlikta* *zf*. Birlikte. "*Geldik memlekettan birlikta*." DK67

birlikte *zf*. 1. Bir arada, beraberce, hep beraber. "*Öğle yemeğini birlikte yiyebiliriz o hâlde*." OK84 2. Yanına alarak; beraberinde, bile. "*Aliş'in birlikte getirdiği şarap, beyazpeynir, kara zeytin, pastırmayla yenildi, içildi*." DE101

birlikte yaşama *a*. Birlikte oturma, bir arada yaşama. "*Birlikte yaşamayı teklif etmişti*." TD13

Birsel Film* *öz. a.* Orhan Kemal'in Yalancı Dünya romanında geçen bir film şirketi adı. "*Aklından Birsel Film ve Birsel Film'in sahipleri, daha çok da iki kardeşten küçüğü geçti.*" YD118

birtakım *sf.* Kimi, bazı. "*Birtakım cadde ve sokakları dalgın dalgın geçtikten sonra evlerinin sakağına geldi*." OK80

birtamam* *zf*. Eksiksiz olarak. "*Dürdane yıldırım teliyle büyük geçmiş olsunda bulundu, dairesini sattığını, isterse paraları birtamam yollamaya hazır olduğunu bildirdi*." ÜÇK590

bisiklet (Fr.) *a.* Tekerlekleri pedal aracılığıyla ayakla döndürülen binek aracı, çiftteker, derrace, velespit. "*Konağın çocuğu bisikletinden inip sokuldu*." SAR45

Bisiklet Hırsızları* *öz. a.* Ladri di Biciclette. "*Bilmem görmüş müydünüz, Ladri di Biciclette, Bisiklet Hırsızları diye gösterilmiş olacak Türkiye'de*!" YD59

bisikletçi *a.* Bisiklet satan, kiralayan veya onaran. "*Soldaki şapkacı dükkânının yanındaki bisikletçi camekânından içeri baktı*." SUÇ50

bisikletli *sf*. Bisikleti olan. "*Bisikletli için durum ciddiydi*." ÖE58

bisküvi (Fr.) *a.* Un, süt, şeker veya tuzla yapılan ince, gevrek bir tür kuru pasta. "*Alt kattaki bisküvi yapımevinde çalışıyor*." GR84

bismillah (Ar.) 1. *a*. Besmele. "*Niye bismillah demedin de*?" KAÇ137 2. *ünl*. Şaşkınlık anında söylenen bir söz. "*Kurşun, bismillah, ciğeri tekmil delmişti*." KAÇ40 **bismillah de-** bir işe uğurlu olması dileği ile başlamak. "Önce, *Bismillah deyip dört parmağıyla karnına bastı*." YD147

bismillahirrahmanirrahim* (Ar.) 1. *a*. Besmele. "*Allah'ın huzuruna durdu: Bismillahirrahmanirrahim*!" EVO201 2. *ünl.* Şaşkınlık anında söylenen bir söz. "*Bismillahirrahmanirrahim! Celfin vallaha, billaha celfin*!" SAR34

bit *a.* Yarım kanatlılar alt takımına giren, insan ve memeli hayvanların vücudunda asalak olarak yaşayan böcek, kehle. "*Malik gözlüğünü gözüne taktı, oğlanın yorganını yere serdi, bit arayacaktı*." CEM93 **biti kanlan-** sıkıntı içinde yaşayan bir kişi para ve varlık yönünden güçlenmek. "*Böyle zamanlarında dünya siliniyor, sanki Sema'nın hayali gerçek beden kadar kanlanıp canlanarak karşısına geçiyor, çokluk da âdeta konuşuyorlardı*." MM251

bit- (I) 1. Tükenmek. "*Bol ceketi içinde öne doğru eğik, çayını höpürtüyle içiyor, biteceğinden korkuyor gibi, gözlerini bardaktan ayırmıyordu*." ÇK68 2. Sona ermek. "*Harp biteli beş sene oluyor*!" GR7 3. Çok yorulmak. "*Sabahın yedisinden, akşamın beşine kadar ayakta dikilmekten bitiyorum, acı bana yavrum*!" KP29 4. Güçsüz kalmak, çok zayıflamak. "*... bir yandan da günlerden beri bitmiş, harap olmuş vücudunu ılık betona bıraktı*." EKM88 5. Çok sevmek, bayılmak, beğenmek. "*Güzel mi? Ne söylüyorsun be kardeşim. Bittim*!" KP41 **bitmek tükenmek bilme-** bir türlü sonu gelmemek, eksilmemek. "*Sonra deli deli dönen kasnaklara geçirilmiş*

bitmek tükenmek bilmeyen kayışların ormanı…" VV145 **bitmez (veya bitip) tükenmez** bitmeyen, sonu gelmeyen, uçsuz bucaksız. "*Babaannem, halalarım, annem neden bitmez tükenmez kavgalarla birbirlerini yerlerdi de bunu öfkeli babama duyurmamaya çalışırlardı*?" KK4

bit- (II) 1. Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek. "*Betonunda bile ot biten bereketli Çukurova topraklarının dört bucağından, inceli kalınlı kollar gibi uzanan tozlu yollarda … camız arabaları olurdu*." EVO1 2. Beklenmedik zamanda ortaya çıkmak. "*Ağanın yerden bitercesine çıkıverdiğini onlar da biliyorlardı*." BTÜ61

bit yeniği bk. bityeniği. "*Ne bit yeniği olacakmış*?" KY202

bitamam* *sf*. Eksiksiz, tam. "*Akşam paralar bitamamdı*." SUÇ169

bitebil- Bitme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Pek pek bir hafta, on gün sonra bitebilir, hiçbir işe yaramazdı*." YK37

biteviye *zf.* Değişmeyerek, aynı biçimde tekrar edilerek, bitevi, tekdüze. "*Ben biteviye çalışıp yaşamak zorunda bir insanım*." BFV253

biteviyelik *a*. Tekdüze olma durumu, yeknesaklık, tekdüzelik, monotonluk. "*Aynı şeyi boyuna tekrarlamanın biteviyeliği bir yana, doktorlar, hemşireler fazla konuşmamamı da istiyorlardı ısrarla*." KK50

bitik *sf*. 1. Yorgunluk veya hastalıktan gücü kalmamış. "*Öyle yorgun, uykusuzluktan öyle bitikti ki, nerdeyse yıkılacaktı*." EKM83 2. Kötü, fena. "*Korkaktı, yenilmişti, bitikti*." KK231

bitiklik *a*. Bitik olma durumu. "*Her şeyi bir anda kavrayıvermenin bitikliğiyle, oracıktaki stil koltuklardan birine kendini bıraktı*." SBK10

bitim *a*. Son, nihayet, münteha. "*Arkadaki adam sokağın bitimine kadar gidip dönüyor*." BK362

bitir- 1**.** Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak. "*İhsan bu yandaki kontrolünü bitirmiş, istese de istemese de oraya gidecekti*." KY76 2. Güçsüz düşürmek, bitkin duruma getirmek, yormak. "*Köse Hasan'ı bitiren, çinko arkalığından sızan buz gibi sulardı*." BTÜ70 3. Onulmaz duruma getirmek, mahvetmek. "*Avratlar yedi beni Reşit, derdi*." VV8

bitirebil- 1. Bitirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İşlerini bitirememiştir*." HÇ308 2. Bitirmeye gücü yetmek. "*Ben eli ekmek tutmayan, çirkin, pabuçları delik, paçaları tiftiklenmiş, ortayı bile bitirememiş biri*." AY158

bitiril- Bitirme işine konu olmak. "*On sekiz yaş nerdeyse bitirileceğine göre, eve posta konulup, kızla tüyülecekti*." SBK128

bitirilebil- Bitirilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Lügatları ceplerine yeniden soktu, hiçbir zaman bitirilemeyen, bitirilemeyecek olan soyut heykelciğini demir biziyle çıkarıp az önce Topal'ın oturduğu tahta kanepenin ucuna kendini bıraktı*." KT266

bitirim 1. *sf. argo* Açıkgöz, işini bilen kimse. "*Ticaret Odası'na kayıtlı eski bitirim…*" ÖE22 2. *sf. argo* Kumar oynama, uyuşturucu alıp satma, dolandırıcılık yapma vb. işlerde deneyimli (kimse). "*Böyle şeyleri İstanbul'da, surların dışındaki bitirimlerin yanında bırakmıştı*." EK357 3. *öz. a*. Bir lakap. "*Bitirim Leyla için yeterdi de artardı bu*." TD2

bitirimlik *a.* Bitirim olma durumu. "*Her hâlinden kopukluk, bitirimlik akan, lacivertler içinde, kara bıyıklı biri...*" SÇ39

bitiriş *a.* Bitirmek işi. "*Haldun'un liseyi parlak şekilde bitirişi şerefine ciciteyzenin hazırladığı nefis masa, Avukat Nihat'ı bile iştahlandırdı*." EK342

bitiriver- Çabucak bitirmek. "*Şu işi, anama babama yük olmadan bitirivereyim bari demiş olacak*!" VV234

bitiriverme *a.* Bitirivermek işi. "*... kalkıp Cevdet'in işini bitirivermeyi denedi*." SUÇ226

bitirme *a.* Bitirmek işi. "*Neyse, zaten bütün mesele şu benim küçük oğlanın üniversiteyi bitirmesi*." EB236

bitirt- Bitirme işini yaptırmak. "*Liseyi bitirtmişlerdi*." EB108

bitiş *a*. Bitmek işi. "*Başlangıç ve bitişler arasında koş Allah koş*!" KK264

bitişik 1. *sf*. Yan yana olan. "*Bitişik, karşı avlulardan da akın akın gelip az sonra taraf tutan komşularla kavga anbean büyüyordu*." HÇ152 2. *sf*. Yandaki yanda olan. "*Kulağına bitişik locadan birtakım gıcırtılar … geliyordu ama duymuyor, duysa bile anlamıyordu*." DK209 3. *a*. Bir yere yakın olan nokta, o yerin

yakını. "*Bizim çiftliğin bitişiği büyük bir bahçeydi*." BE12 4. *a.* Yandaki ev, bina vb. "*Siz de burada mı oturuyorsunuz? -Hayır, bitişikte*." DK103

bitiver- Beklenmedik bir anda ortaya çıkmak. "*Bu yıl şu hukuk bitiverse de morukla açık açık konuşup evin icabına baksa, atsa kendisini Paris'e*." EB17

bitki *a.* Bulunduğu yere kök vb. organlarıyla tutunan, çoğunlukla fotosentez sonucu yaşam için gerekli bileşenleri oluşturan, birçoğu spor veya tohum aracılığıyla döl vererek çoğalan bir veya çok yıllık, otsu, odunsu canlıların genel adı, nebat. "*Bunları birtakım bitkiler sandı*." GR111

bitkin *sf.* Gücü tükenmiş olan, çok yorgun, argın, aygın, dermansız. "*Yorgun, bitkin, ezik, oda kapısına geldi, kapıyı açtı*." KAÇ139

bitlen- Üzerinde bit üremek. "*Laf aramızda, çamaşırlarım bitlendi*." EKM25

bitli *sf.* Üstünde bit bulunan. "*Pis, bitli, gâvur...*" BE6

Bitlis *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Doğuda bir yere. Diyarbakır mı, Bitlis mi, Van mı*?" GR128

Bitlisli *öz. a.* Bitlis ilinden olan kimse. "*Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli, Adanalı...*" GK186

bitme *a.* Bitmek işi, finiş. "*Yoksa şimdiye kadar çoktan bitmesi lazımdı davanın*." EK239

bitpazarı *a*. Eski eşyanın alınıp satıldığı pazar. "*Bitpazarından bir de kullanılmış gaz sobası…*" EVO76

bityeniği *a.* Bir işin gizli kalmış kötü ve aksak yanı, kuşkulu bir nokta, kurtyeniği. "*İşin içindeki bityeniğini sezmişti*." DE181

biyaz (Der.) *a.* Beyaz, ak. "*Biri sarı saçlı, biyaz; ötekinin saçları zümrüt gibi, esmer*." CEM43

biye (Fr.) *a.* Genellikle giysinin yaka, kol, etek çevresine kendi kumaşından veya başka kumaştan geçirilen ince şerit. "*Beyaz teniyle kontrast düşen, onu çok dehşetli frapan yapan sarı biyelerle işli siyah kostümünü giydi*." İDG111

biyen- (Der.) Beğenmek. "*Biyendi fotoğrafından oğlumu, verecekler onun için yazihanede iş*!" DK118

biyografi (Fr.) *a*. Bir kimsenin doğumundan yaşadığı güne kadar geçirdiği belli başlı evreleri içeren yazı, hayat hikâyesi, hayat öyküsü, yaşam öyküsü, hâl tercümesi, tercümeihâl, öz geçmiş. "*Okuduğu şeyler çoğu müzisyenlerin biyografileriyle, Gorki ve öbürlerinin hikâye kitaplarıydı*." KP24

biyoloji (Fr.) *a.* Bitki ve hayvanların köken, dağılım, yapı, gelişim, büyüme ve üremelerini inceleyen bilim dalı, dirim bilimi. "*Biyoloji öğretmeni aklına sokmuştu asıl doktor olmasını*." ÖE13

biz *zm.* 1. Çokluk birinci kişiyi gösteren söz. "*Cezaevi kaleminde yazı işlerine bakan biz üç arkadaş revirde yatıp kalktığımız için Recep'i yakından izleyebiliyordum*." ÇK88 2. Bazen teklik birinci kişi zamiri `ben` yerine kullanılan bir söz. "*Bu topraklar için biz de kurşun salladık! Bu gözü görüyor musun sen bu gözü*?" ÇK93 **biz bize benzeriz** `aramızda fark yok, özelliklerimiz veya tutum ve davranışlarımız aynıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Biz bize benzeriz, kökü dışarda ne ilim ne marifet ne şu ne bu, hiç hiçbir şey istemiyoruz*!" GR31 **bizden** bizim tarafımızda olan (kimse). "*Buyur kardaş, sen de bizdenmişsin*." YYB92 **bize de mi lolo?** `işin içinde bir iş olduğunu bilmez miyiz sanıyorsunuz?` anlamında kullanılan bir söz. "*Ben dedim, bugüne bugün koskoca çiftçi ve de fabrikatör Haşim Ağa'nın yiğeniyim. Bize de mi lolo*?" KAÇ115

biz bize *zf.* Yalnız biz, aramızda yabancı bir kimse olmaksızın. "*Şurda biz bizeyiz*." CEM33

Bizans* *öz. a*. Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak 330-1453 yılları arasında Balkan yarımadası, Anadolu, Suriye, Filistin ve Mısır'da hüküm süren ve Doğu Roma diye de anılan imparatorluk. "*Sonraları Arap ordularıyla köhne Bizans'ın sağlam surlarına dayandı*." GR89

bizce *zf.* Bize göre, bizim düşüncemizce. "*Yalnız, az önce sebebi henüz bizce de malum olmayan bir rahatsızlığın krizini geçirdi*." KY175

bizdenleş-* Bizim tarafımıza geçmek, bizden olmak. "*Bizim aramızda bizdenleşecekler*." KT310

bizi (Der.) *a*. Çarık dikmek için kullanılan demir, ağaç çivi. "*Lügatları ceplerine yeniden soktu, hiçbir zaman bitirilemeyen, bitirilemeyecek olan soyut heykelciğini demir biziyle çıkarıp az önce Topal'ın oturduğu tahta kanepenin ucuna kendini bıraktı*." KT266

bizimki 1. *sf.* Bizim olan, bizimle ilgili olan. "*Herkesinki para da bizimki pul mu kız*?" BTÜ129 2. *zm.* Kadınların kocalarından, kocaların karılarından söz ederken kullandıkları söz. "*Bizimki and verdi*." EK112 3. *zm*. Yakın çevremizde olan bir kimseden söz ederken kullanılan bir söz. "*Hâl hatır, hoşbeşten sonra bizimki benim kimliğimi kısaca belirtti*." YYB92

bizmut* *a*. Bir cins horoz veya tavuk. "*Her birinde kocaman kocaman bizmutlar, ukala tavırlı ispençler…*" SM129

bizon (Fr.) *a*. Amerika'da yaşayan bir cins hörgüçlü yaban öküzü. "*Yeniden, gök tırmalayanlar, geniş caddeler, orman, ormanda boa yılanları, bizon sürüleri…*" SÇ62

bizsiz *zf*. Biz olmaksızın. "*Şirketler bizsiz, biz şirketlersiz olamayız*." KK264

bizzat (Ar.) *zf*. Aracısız, kendisi olarak. "*Böyle olduğu hâlde, pekâlâ da karı kocaydılar ve teyzem, enişte*min *sıhhatiyle yakından alakalanır, üstüne başına bizzat bakar, birbirlerine şekerim, nonoşum derlerdi*!" OK27

blok *a*. Birbirine bitişik büyük yapılar, yapı adası. "*Kristal gazinosunun bulunduğu bloğun yanındaki durakta indiler*." DK129

bloke (Fr.) *sf*. Kullanılması önlenmiş, el konulmuş. "*Amerika bizde bloke bir milyarını serbest bırakıyormuş*!" DHV274

bloknot (Fr.) *a*. Yaprakları kolayca çıkartılabilecek biçimde yapılmış not defteri. "*Bu sırada cebinden bloknotunu çıkaran fabrika sahibinin büyük oğlu altın stilosuyla çok bozuk bir yazı yazdı*." GR2

blöf (Fr.) *a*. Karşısında kişiyi yanıltarak veya yıldırarak bir işten caydırmak için söylenen asılsız söz veya takınılan aldatıcı tavır, kurusıkı. "*Günlerdir genç adamın anlattığı şeylerden pek çoğunu blöf sayıp onu ciddiye almamakta haksızlık ettiğini anlıyordu*." YD171

blucin (İng.) *a.* Bu kumaştan yapılan giysi; kot. "*Caz coşup coşup susuyor, blucinler, renk renk etekler cazın melodi fırtınasında savruluyordu ama duydukları bile yoktu*." EB162

blucinli* *sf*. Blucini olan. "*Orkestra çaça ya da rok-en-rollara başlamaz mı, yalnız blucinli delikanlılar, renk renk etekleriyle atkuyruğu saçlı kızlar değil … gazino pencerelerindeki perdeler ayaklanmaya başlar*." EB153

blum (Fr.) *a.* Bir iskambil oyunu türü. "*Az önce Fatih kahvelerinden birinde blum'de gene on çay yutulmuştu arabacı Hakkı'ya.*" BFV93

bluz (Fr.) *a.* Vücudun üst bölümüne giyilen, genellikle ince kumaştan yapılan veya iplikten örülen kadın giysisi. "*Yanına çömeldim, siyah birer tireyle yer yer büzülmüş gül kurusu iplik bluzunu kuvvetle geren iri memelerinden birini tuttum ve sıktım*." KP77

bluzluk* *sf*. Bluz yapmaya elverişli (kumaş). "*Taksitçiye çabucak giderlerse pabuçlarla eteklikleri, bluzlukları çabucak alırlar*." BFV101

boa yılanı *a*. Boagillerden, yalnız Güney Amerika'da yaşayan, zehirsiz, çok iri, güçlü bir yılan, boa. "*O anlatmaya başlamaz mı … öküz yutan boa yılanları canlanırdı*." SUÇ20

Bobi* *öz. a.* Bir lakap. "*Kaptan'ın Hitit heykeli yüzü Bobi'ye döndü*." YK44

bobin (Fr.) *a.* Üzerine iplik, tel, şerit vb. sarılan, kenarları çıkıntılı, ekseni boyunca delik silindir, makara. "*Var bir idare müdüri basimevında, satar bobin patlaki kâğıtları*." DK91

boca (İt.) *a.* Geminin rüzgâr almayan yanı, rüzgâraltı, orsa veya rüzgârüstü karşıtı. "*Ayıklayıp bitirdiği taze bamyaları tencereye boca etti*." KAÇ127 **boca et-** birden çevirip boşaltmak, dökmek. "*Kalfalar … çocukların tepelerinden aşağı boca ediyorlardı helkelerini*." EVO166

bocala- Bir işte tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilememek, kararsız olmak. "*Elinde mektup, bürosunda hırslı hırslı dolaşıyor; gidip gitmemek arasında bocalıyordu*." İDG25

bocalama *a*. Bocalamak işi. "*Otlar, yaşadıkları devrin küçük hesaplan içinde bocalamaya, devirlerini aşamamaya mahkûmdular*." DE166

bodi bodi (Der.) *a.* Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun. "*Bodi bodii! Neden oodi*!" EVO165

bodi bodici* *sf*. Bodi bodi oynayan çocuk. "*Çukurova topraklarına Allah'ın sulu yağmurunu çekebilmek için şehrin işlek caddeleriyle sokaklarında bodi bodiciler dolaşmaya başlamıştı*." EVO165

Bodler* *öz. a.* Charles Pierre Baudelaire, Fransız şair, deneme yazarı ve sanat eleştirmeni (1821-1867). "*Bodler'den, Şirazlı Sadi, Mısırlı*

Niyazi'lere varana dek dünyanın en ünlü şairlerini onun dilinden tanımıştık daha çok." YYB161

bodrum (Rum.) *a*. Bir yapının yol düzeyinden aşağıda kalan bölümü. "*Bir Ermeni karısı var, bodrumunda barınıyorum*." ÇK111

bodrum katı *a*. Bir yapının zemin katının altında olan ve oturulabilen en alt katı. "*Benim apartmanın bodrum katı ne güne duruyor, geçin oturun*!" DK121

bodur 1. *sf*. Enine göre boyu kısa ve tıknaz. "*Bodur, kavrulmuş, çirkin biri, yandan, 'Etmez ki!' dedi*." DHV248 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Bodur Şerife'nin rengi uçtu, gözleri büyüdü*." YYB54

bodurluk *a*. Bodur olma durumu. "*Parti il başkanının koca göbeğinden, bilgisizliğinden, bodurluğundan, kaypaklığından söz etti*." VV352

boğ- 1. Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek. "*Boğacak, öldürecekti ki, kadın yalvarmaya başlamıştı*." KAÇ53 2. Peş peşe yapmak, bir kimseyi bir şeyin fazlasına eriştirmek veya uğratmak. "*Yerimden fırlayabilsem onu kollarımın arasına alıp çılgın öpücüklere boğacağım.*" ARK142 3. Tamamıyla kaplamak, sarmak. "*... ötüşerek gün ışığını renk renk çığlıklara boğan kuşlar, hangi kuşlar olursa olsun.*" BFV145 4. Bunaltmak. "*... hatta söz kesilen birini duymaz mı kadını hafakanlar boğar, gelir kızına çatar, sonra da başlardı ağlamaya*." DK58 5. El, ip vb. ile bir şeyi çepeçevre sıkmak. "*Şu anda onu oracıkta, uyurken boğabileceği gibi, sustalısını çekip kellesini bedeninden de ayırabilirdi*." BTÜ262 6. Silik bir duruma getirmek, bastırmak. "*Şarkıyı dinliyor, hıçkırıklarını yorganın altında boğuyordu.*" İDG120

boğa *a*. Damızlık erkek sığır. "*Topal, müthiş bir boğa hırsıyla homurdandı*." KT241

boğabil- Boğma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çıldırdıysa belki de ona saldırır, boğabilirdi*." VV282

boğalaş-* Boğa durumuna gelmek, boğa gibi olmak. "*Tıpkı tıpkı şu moruk gibi azgın boğalaşmıştı*." YYB196

boğaz *a.* 1. Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak. "*Öldürmek kastiyle kocamın boğazına atlamak ha*?" ARK114 2. Yedirip içirme yükümü, iaşe. "*Çünkü onun boğazı ve sigarasından kurtuluyordum.*" AY122 3. Yiyeceği içeceği sağlanan kimse. "*Yirmi dört doksan beşe bir boğaz daha eklenecekti, yeni bir ortak*!" DE14 4. Yeme içme. "*Alsalar, hiç olmazsa boğazım çıkardı*." YK67 5. Şişe, güğüm vb. kaplarda ağza yakın dar bölüm. "*Elinde, boğazı sicimle bağlı on altı kuruşluk boş bir rakı şişesi*." ARK203 **boğaz ol-** boğazı ağrımak. "*Gene boğaz olmayasınız*?" KAÇ117 **boğaz ola** `afiyet olsun, yarasın, bereketli olsun` anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü. "*Boğaz ola. Ne yiyon lan*?" BTÜ301 **boğazından artır-** yiyeceğinden kısıp parasını artırmak. "*Anlamıyorum, bir çorap işçisi boğazından artırıp da süse fontaziyeye...*" BFV26 **boğazından geçme-** sevdiği bir kimsenin yokluğu veya yoksulluğu dolayısıyla bir yiyeceği yalnız başına yemekten üzüntü duymak. "*Boğazından geçmezmiş bensiz*." KT78 **boğazından kes-** yiyip içmede çok tutumlu davranmak. "*Onun için, boğazlarından kesip kirayı ayın ilk günü denkleştiriyorlardı*." GK349

Boğaz* *öz. a*. İstanbul Boğazı, Asya ile Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran ve Marmara Denizi ile Karadeniz'i birbirine bağlayan bir boğaz ve uluslararası su yolu. "*Bir Türk lokantasında, hatta İstanbul'da, Boğaz'da bu serbestliğe imkân olmuyor*." EK312

boğaz derdi *a*. Geçim için uğraşma. "*Nedir, herkesinki de bir boğaz derdi*." SUÇ265

boğaz tokluğuna *zf*. Yapılan iş karşılığında yalnızca yiyip içme sağlamak üzere, karın tokluğuna. "*Boğaz tokluğuna çalıştığın yere bağlısın; seni doğurdular.*" BFV252

boğazına düşkün *sf*. Yiyip içmeyi çok seven (kimse), şikemperver. "*Sağ olsun, boğazına düşkündür*." SM136

Boğaziçi (I)* *öz. a.* İstanbul Boğazı ile iki kıyısını içine alan kent parçası. "*Allah yüzüme baktı, gelişimin haftasında, Boğaziçi'nin bülbül yatağı cennet bir köşesinde milyonluk bir otel kiraladım.*" YYB98

Boğaziçi (II)* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Şimdi şarap, sıcak ekmek, pastırma filan olsa. Bir de Boğaziçi sigarası*." SAR36

boğazla- 1. Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek. "*Yatırır, koyun boğazlar gibi boğazlardım.*" ÇK116 2. Gaddarca, kan dökerek öldürmek. "*Yakalanıp boğazlananlar, boğazlayanlar...*" HÇ158

boğazlan- Boğazlama işine konu olmak veya boğazlama işi yapılmak. "*Ne zaman*

bayramlarda, kurban bayramlarında boğazlanan koyunları görse içi bulanır, kusası gelirdi.” KAÇ220

boğazlanma *a*. Boğazlanmak işi. “*Kaptan, boğazlanmaya götürülüyormuş gibi, odaya zorla girdi*.” YK45

boğazlaş- Birbirini boğazlamak. “*Mustafa Kemal Paşa baktı ki millet azıyor, kardaş kardaşla boğazlaşacak; haydi bakalım, paydos dediydi Fethi Bey'e*” KAÇ79

boğazlaşma *a*. Boğazlaşmak işi. “*Yer yer boğazlaşmalar, birbirlerini tabanca, bıçakla çekip çekip vurmalar, karakolluk olmalar…*” ÜÇK510

boğazlayabil- Boğazlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Hırsızlık edemem, para için her kalıba girip adam boğazlayamam*.” GR219

boğazlı *sf*. Çok yemek yiyen, yemek isteği çok olan, iştahlı. “*Genç adam, boğazlı delikanlı*.” VV142

boğazsız *sf*. Çok az yemek yiyen, iştahsız (kimse). “*O da bunun gibi zayıf, çirkin, bunun gibi boğazsız, tıpkı bunun gibi kitaplara düşkündü*.” DK82

boğdur- Boğma işini yaptırmak. “*Kendini ne kolay kolay teslim eder ne de boğdurup kuyuya attım*.” YD322

boğma (I) *a*. Boğmak işi. “*Hâlbuki boynuma sarılıp beni öpücüklere boğmasını ne kadar isterdim*!” EK69

boğma (II) (Der.) *a*. Bir çeşit rakı. “*İstediğim zaman Lenin buraya gelir, boğma içeriz baş başa, dünya meselelerini gözden geçiririz*.” KT316

boğmaca *a*. Genellikle çocuklarda öksürük nöbetleriyle kendisini gösteren bulaşıcı bir hastalık. “*O da böyle boğmaca olmuştu*.” CEM147

boğuk *sf*. Kısılmış (ses). “*Sayıklamadan başka bir ses, kalın, boğuk bir ses, ‘Recep!’ dedi*.” GK82

boğuk boğuk* *zf*. Kısık kısık, kısılmış bir sesle. “*Bir yeri buruluyormuşçasına, sıkıntıyla bağırıp duruyor, sesi boğuk boğuk çıkıyordu*.” KK154

boğul- 1. Boğma işine konu olmak. “*Çok masrafa boğulmayalım*.” DE127 2. Havasızlıktan ölmek. “*Havasızlıktan boğulacak gibi bir sıkıntıyla doğruldu*.” DE241 3. Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak; bunalmak. “*Boğulacağım. O şimdi belki de bir başkasının yatağında*.” ARK138

boğula boğula *zf*. Boğulacakmış gibi, boğuk bir biçimde. “*Nesrin de zaten gene boğula boğula öksürmeye başlamıştı*.” EK175

boğula tıkana* *zf*. Tıkanıp boğulacakmış gibi. “*Boğula tıkana, aksıra öksüre gülerlerken Efendi Mansur nasılsa, ortalığın karardığına dikkat ederek projektörleri yaktı*.” SAR64

boğum *a*. Parmak, kamış, saz vb. bitkilerin şişkince bölümü. “*Parmak boğum yerinden nerdeyse kopacakmış*.” ARK240

boğuntu *a*. *argo* Bir şeyi değerinden çok yükseğe satma işi, vurgunculuk, ihtikâr. “*Boğuntu tabii, bal gibi de boğuntu*.” EVO47 **boğuntuya getir-** *argo* birini bunaltıp şaşırtmak yolu ile kendisinden, bir iş veya mal karşılığı olarak çok miktarda para çekmek. “*Adamı boğuntuya mı getireceksiniz*?” EVO47

boğuş- 1. Birbirinin boğazına sarılmak, dövüşmek. “*Sofanın alacakaranlığında boğuşanları kuvvetli elleriyle tutup ayırdı*.” HÇ54 2. Mücadele etmek. “*Şimdi onlar, orda, sıcakla, sinekle boğuşuyorlardı belki de*.” EVO312

boğuşma *a*. Boğuşmak işi. “*İntihar etmeden yahut denize atılmadan önce çetin bir boğuşma geçirdiği anlaşılıyordu*.” EK6

boğuşul- Boğuşma işi yapılmak. “*Oradaki kancık köpeklerden birini kokladı diye yabancı bir hovardayla boğuşuluyor, hovarda sınırdışı edilinceye kadar uğraşılıyordu*.” EKM2

boğuşulma *a*. Boğuşulmak işi. “*İzmarit havada kapılır, sonra da birbirlerinin üstlerine atılınarak, betonda boğuşulmaya başlanırdı*.” DHV321

boğuver- Çabucak boğmak. “*Boğuveririm*!” SUÇ165

bohça *a*. İçine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş. “*Koltuğunda bohçası, beyaz başörtüsünü savura savura giderdi ona*.” VV207 **bohçasını koltuğuna ver-** kovmak, işine son vermek. “*Sonra da bohçasını koltuğuna, yallah*!” HÇ95

bohçacı *a*. Gezerek bohça içinde dokuma eşya satan kadın, bohçacı kadın. “*Tanımadığım bir bohçacı var da...*” EK133

bohçalı* *sf*. Bohçası olan. "*Yorganlı, yorgansız, bohçalı, bohçasız…*" GK247

bohçasız* *sf*. Bohçası olmayan. "*Yorganlı, yorgansız, bohçalı, bohçasız…*" GK247

bohem (Fr.) *sf*. Yarınını düşünmeden günü gününe tasasız, derbeder bir yaşayışı olan (kimse veya topluluk). "*... bu harap şaraphanenin geçmiş günleri hatırlatan bohem hâli, bilhassa yaşlıları kendine çekiyor*." EK351

bok 1. *a*. Sindirim sonunda anüs yoluyla dışarıya atılan besin artığı; dışkı. "*Ulan seni ot diye yer, bok diye sıçarım, dümbük!"* VV181 2. *a*. Güç durum. "*O vakit ne esrar çekerim ne de kumar. Şimdi yokluğun boku*." SUÇ32 3. *sf*. Hor görülen, tiksinilen. "*Bu bok herife amma da yüz veriyorsun be*!" ARK161 **bok at-** birine leke sürmek, kara çalmak. "*Korkar. Patırtı edemez. Etse mahalleye rezil olduktan başka, kocasına karşı da çünkü bok atarım*." SBK297 **bok soyu** kızılan veya tiksinilen bir şeye karşı sövgü olarak söylenen bir söz. "*Bir parça yüz vermeye gelmiyor be, bok soyu*!" EB242 **bok ye-** yakışıksız bir iş yapmak. "*İyi bok yediniz, deyyuslar*!" EK353 **bok yemek düşer** `birinin bir işe karışmaması, burnunu sokmaması gerekir` anlamında kullanılan bir söz. "*Sana, bana bok yemek düşer*." HÇ328 **boku çık-** bir iş veya durum tatsızlaşmak. "*Sonunda boku çıkmaz mı*?" DK260

boklu *sf*. 1. Boku olan. "*Şimdiye kadar leğen başına oturur, başlardı boklu bez yıkamaya*!" KÜÇ61 2. Zorluklarla, kötülüklerle dolu olan. "*Değilim ben boklu göçmen*." MUR418

Boklu Han* *öz. a.* Arabacı Hanı; Adana'da, özellikle civar illerden gelen mevsimlik işçilerin konakladığı eski bir han. "*Dutlu Han, Boklu Han, Saathane'nin oradaki hanlar...*" KT97

bokluk *a*. 1. Pislik. "*İdareden çağırılanlarsa çoğu sefer böyle boklukları olanlardı*." YK4 2. Kötü durum. "*Sonunda bir bokluk çıkmasından korkuyorum*." ÜÇK302

boks (Fr.) *a.* Belirli kurallara uyularak yapılan yumruk dövüşü, yumruk oyunu. "*O bilmez benim bir yılların ağırsiklet boks şampiyonu olduğumu*." KK29

boksör (Fr.) *a.* Boks yapan kimse, yumruk oyuncusu. "*Eski güreşçi mi boksör mü ne, bir doktorla kırıştırdığını, doktorun kıza abayı yaktığını bilmese hemen balta olacaktı ama çekiniyordu*." MM143

boksörlük *a*. Boksörün işi veya mesleği. "*Kadın, boksör filan diye bir şeyler karıştırmıştı ama okulluların boksörlüğünden ne olacaktı*." İDG65

boktan *sf.* Temelsiz, derme çatma, yararsız. "*Ulan öyle boktan adamsın ki, biz de boşuna çene çalıyoruz*!" EVO179

bol (I) *sf.* 1. İçine girecek şeyin boyutlarından daha büyük veya geniş olan, dar karşıtı. "*Bol gelmişti biraz ama ne zarar*." EVO349 2. Nicelik bakımından olağandan veya alışılandan çok, kıt karşıtı. "*Alacağı maaşlarla primler, serbest avukatlıktan kazandığıyla hiçbir zaman kıyaslanamayacak kadar bol olacaktı*." SM191

bol (II) (Fr.) *a*. Özel bir cam içinde likör, şarap, meyve ve maden suyu karıştırılarak hazırlanan içki. "*Biliyorsun, her gün bir bol'ün var bende*!" ARK172

bol bol *zf*. Gerekenden fazla bir biçimde; bol bolamat, gani gani. "*Fabrikaya girse, hem saat ücreti işler hem de bol bol futbol oynar*!" KÜÇ28

bol keseden *zf*. Bol bol, ölçüsüz bir biçimde. "*Bu lafları bol keseden attığımı mı sanıyorsun*?" DK95

bol paça 1. *a*. Pantolonların normal ölçüyü aşan genişlikteki paçası, geniş paça. "*Mavi iş gömleği, gömleğin mavisinden bol paça pantolonu pamuk tozu içindeydi*." MUR84 2. *sf*. Dökük, saçık, şapşal (kimse). "*Tanıyınca da yanındaki bol paça serserilerden kopup koşacaktı*." YD340

bolca 1. *sf*. Oldukça çok. "*Tek sakıncası, farelerle karaböcekler bolcadır, saygısızlık edebilirler*." AY130 2. *zf*. Oldukça çok bir biçimde. "*Kinini, Atebrini bolca alırız*." EVO146

bolcana* *sf*. Oldukça çok. "*Her ne kadar ağırsa da iş, bolcanadır parası*!" BTÜ56

boldro* *a*. Bordro. "*Dini pohlu kâtip boldroyu yapmamış*." EKM42

bollaşıver- Çabucak veya ansızın bollaşmak. "*Omuzları düşmüş, ayaklarında postallar, sırtında üniforma, bacağında külot pantolon bollaşıvermişti*." MUR424

bollaştır- Bol duruma getirmek. "*... milletin işlerini yoluna sokar, ekmeği, yemi yiyeceği bollaştırırdı*." ÜÇK450

bolluk *a*. 1. Bol olma durumu. "*Nerdeymiş o*

yoğurdun bolluğu?" EVO65 2. Parasal bakımdan rahatlık. "*Bir bolluk vardı ortada*." ARK56

Bolpaça* *öz. a.* Bir lakap. "*Sinemadan çıkınca da mahalleye koşar, Bolpaça Haydar'ı bulur*." KK167

Bolu *öz. a*. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Bolu'ya mı Trabzon'a mı ne gitmişlerdi*." KÜÇ25

Bolulu *öz. a.* Bolu ilinden olan kimse. "*Bir gün Doklardaki Bolulu Memet'le...*" KÜÇ31

bomba (İt.) *a.* 1. Canlı veya cansız hedeflere atılan, içi yakıcı ve yıkıcı maddelerle doldurulmuş, türlü büyüklükte patlayıcı, ateşli silah. "*Kaya Ali her şeyi heyecanla anlatınca koğuşta sanki bomba patladı*." YK8 2. *öz.* Bir lakap. "*Bomba Muzaffer'le Sarı Nuri tavla oynamaktaydılar*." ÇK106 **bomba gibi** iyi, sağlam, göz alıcı, gösterişli. "*Bir de karısı var, bomba gibi avrat, Boşnak*." AY168 **bomba gibi patla-** 1. öfkelenerek birdenbire ve yüksek sesle bağırıp çağırmak. "*Bomba gibi patladı*." ARK57 2. bir olay birdenbire ortaya çıkarak herkesi şaşırtmak. "*Ertesi gün, denizde bulunan ceset şehirde bomba gibi patlayınca Garson Ahmet'in huzuru büsbütün kaçmıştı*." EK390

bombala-* Topu sert ve hızlı bir biçimde kaleye atmak, şut atmak. "*Katır Kemal'i filan çalımlayıp on beş metreden topu bombaladı*." DK27

bombalık* *a*. Kişinin gösterişli, göz alıcı olduğu döneme verilen ad. "*İhsan Efendi bombalık günlerini hatırlatır şekilde şahlandı*." SUÇ94

bombardıman (Fr.) *a.* 1. Bombalama. "*Tekrar mevziine çekildi ve bombardımana başladı*." EKM99 2. Etkili bir biçimde ve sık olarak gündeme getirme, duyurma. "*Her biri bir kafadan, söz bombardımanına alıverdiler beni*." ARK251

bombe (Fr.) *a*. Şişkinlik, kabarıklık. "*Hayri Girsavaş, masanın ucunda duran lacivert harfleri bombe kartviziti gülerek aldı*." YD104

bombok *sf*. Çok kötü, çok berbat. "*Bu İtalyan'ın düzeni gibi bombok düzen görmedim ağa*." CEM30

bomboş *sf*. Büsbütün, tamamen boş. "*Karyola bomboş*." KP22

bomboşluk *a*. Bomboş olma durumu. "*Cadde gerçekten de bomboştu ama arada hızla gelip geçiveren bir taksi ya da hususi, bu bomboşluğu yırtıveriyordu*." GK133

bomboz *sf*. Çok boz. "*Sarı bir yılan! Bomboz*." HÇ297

bon nüi* (Fr.) *a*. İyi geceler. "*Hadi hadi, yolunuz açık olsun. Bon nüi*!" HÇ270

bonbon (Fr.) *a.* Şerbet içinde kaynatılarak üzeri şekerle kaplanmış meyve. "*Getirdikleri şokola ve bonbonları müdüre bırakıp çıktılar*." İDG105

boncuk *a.* 1. Cam, taş, sedef, tahta, plastik vb. maddelerden yapılan, ortası delik, çoğu yuvarlak ve renkli süs tanesi. "*Kulaklarında havai tipi küpeler, boynunda gene havai tipi renkli boncuklar yahut kabuklardan uzun bir gerdanlık…*" BK334 2. *öz.* Bir lakap. "*Boncuk, alışkanlıktan, boyuna dikiz aynasını ayarlayıp taralı saçlarına bakıyordu*." EVO301 **boncuk gibi** çok küçük. "*Yazısı boncuk gibiymiş*." EVO68

boncuk boncuk 1. *sf*. Boncuk gibi yuvarlak taneleri olan. "*Ufacık, boncuk boncuk gözleriyle buz gibi baktı*." EVO239 2. *zf*. Boncuk gibi yuvarlak taneler durumunda. "*Alnı boncuk boncuk terleyen Sadri uyuyordu*." CEM80

boncuk mavisi 1. *a*. Yeşile çalan bir mavi. "*Morluklar kaybolmuş, yerlerini boncuk mavisi almıştı*." SUÇ262 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Güneşe, hürlüğe kavuşan kart keçi, sivri çenesini sallayarak boncuk mavisi gözleriyle şaşkın etrafa baktı*." SUÇ264

boncuklan- Boncuk biçiminde taneler oluşmak. "*Gözlerinde boncuklanan sessiz bir ağıttır tutturdu*." ÜÇK391

boncuklu *sf*. Boncuğu olan, boncukla süslenmiş. "*Büyük aynaları vardı berberin, telleri mavi boncuklu kafesi vardı, kafesin içinde sarı, sapsarı kuşu*." DHV262

bone (Fr.) *a*. Düz veya kıvrımlı her çeşit yumuşak kumaş vb. maddeden yapılan başlık. "*Bilezik, tarak, çeşitli kolyeler, gece ayakkabıları, botlar, çantalar, sonra gece elbiseleri, şapkalar, boneler…*" ÖE9

bonkör (Fr.) *sf. 1.* İyi yürekli. "*Yanı başında oturan kupkuru denemeci, 'Bonkör madamların!' diye düzeltince Şair Erol kıpkırmızı kesildi*." GK120 2. Para ve malını esirgemeden veren; cömert. "*O ancak istemesini bilenlere karşı bonkördür.*" YYB162

bonmarşe *a.* İçinde her türlü giyim, süs eşyası oyuncak vb. satılan büyük mağaza. "*Orozdibak'ta, Bonmarşe'de, Pazar Alman'da olduğu gibi fiyatlar maktu*!" BK300

Bonn* *öz. a.* Almanya'da bir şehir. "*Evet, Büyük Beethoven 16 Aralık 1770'te, Bonn şehrinde, Ren Sokağı'nın 384 numaralı evinde doğdu*!" DE83

bono (İt.) *a*. Belirli bir sürenin sonunda, belirli bir paranın, belirli bir kimseye ödeneceğini belirten senet, emre muharrer senet. "*Bonoları zamanı gelince ödemiyormuş*." ÖE44 **bono kırdır-** bir bonoyu, süresi dolmadan eksiğine paraya çevirmek. "*Bono kırdırmaktan geldiğini falan karıştırmasın*." YD174 **bono mono*** bono falan. "*Az sonra gelsin, bono mono, kırdı kırmadı diye laf etmesin*." YD172 **bono ver-** borç alındığını gösteren vadeli senedi imzalayıp teslim etmek. "*İstersen iki bin iki yüz, hayır hayır, üç bin iki yüz ya da yuvarlak hesap dört bin liralık bir bono vereyim*." YYB164

bonservis (Fr.) *a*. Çalıştığı yerden ayrılırken görevini iyi yaptığını belirtmek amacıyla birine verilen belge. "*O gün eline tutuşturulan bonservisini ceketinin iç cebinden çıkaracaktı*." EKM134

bora (İt.) *a*. Genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr. "*Bu fırtına, bu bora, kadını bir anda allak bullak etti*." KY88

boralı *sf*. Yağmurlu, sert rüzgârlı ve soğuk havalı. "*Fırtınalı, boralı kış gecelerinde sokak kapısında az mı bekletmiş, az mı yalvartmıştı*?" GAV182

borç *a.* 1. Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey. "*Kira, sıpalara üst baş, bakkala, kasaba, manava, taksitçilere borç gıda*." MM115 2. Birine karşı bir şeyi yerine getirme yükümlülüğü, vecibe. "*Sıkı dersler görmüş, çok sıkı disiplin altında yetişmiş, bilhassa kurslarda edindiği bilgileri tatbikte üstün başarılara ulaşmış bir elemanım olarak sana gene teşekkürü borç bilirim*." MUR49 **borca gir-** borçlanmak, borç para almak. "*Elimden gelen her şeyi yaptım, gırtlağa kadar borca girdim*." KK194 **borç al-** daha sonra ödemek üzere birinden para veya bir şey almak. "*Çıkmazsa senden borç alırım*!" KY165 **borç bini aş-** borç, altından kalkılamayacak duruma gelmek. "*Borç bini aştı, bakalım nasıl kıvıracağız.*" AY133 **borç bini aştı mı her gün tavuk yemeli*** "işler kötü gittiğine göre artık istenildiği gibi davranılabilir" anlamında kullanılan bir söz. "*Borç bini aştı mı her gün tavuk yemeliymiş*." DE113 **borç et- (veya yap-)** borçlanmak. "*Aman oğlum Sami, sakın borç etme*!" EKM74 **borç gırtlağını aş-** çok borçlu olmak. "*Borç gırtlağı mı aştı*?" EVO375 **borç morç*** borç falan. "*Acaba, borcu morcu mu vardı*?" YYB149 **borçtan kurtul-** borcunu ödemek. "*Öte yandan, bir an bile borçtan kurtulmamış koca Balzac'ı düşünüyorum*." BFV243

borç harç *zf.* Borçlanarak. "*Yoksa böyle kıymetli bir yüzüğü borç harç satın al...*" EK51

borçlan- Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden para veya bir şey almak, istikraz etmek. "*Daha şimdiden bakkala on liraya yakın borçlanmışlardı*." DE141

borçlandır- Borçlanmasına yol açmak, borçlu duruma getirmek. "*Müteselsil kefaletle köylüyü bankalara borçlandırmış*." KT293

borçlandırıl- Borçlanmasına yol açılmak. "*O geceki kumarda borçlandırılanları adlarıyla yazmaya başladılar*." BTÜ205

borçlanma *a.* Borçlanmak işi, istikraz. "*Alt tarafı bir apartman katında oturmak, çeşitli taksitçilere borçlanma, borçlarını ödememe, borçlarını ödememenin verdiği utançla köşe bucak kaçıp yol değiştirme karşılığı yediği bir, pek pek iki kap yemek değil miydi*?" MM237

borçlu 1. *a.* Borcu olan, borç almış olan, verecekli, medyun, alacaklı karşıtı. "*Mavi hususisine bakma, gırtlağa kadar borçludur*." BFV182 2. *sf.* Manevi bir yükümlülük altında bulunan. "*Babam hayatını bu ilaca borçlu olduğunu söylerdi*." BE35 3. *sf.* Bir şeyi birinin yardımıyla elde etmiş olan. "*Ona borçluyum şimdi, değil mi*?" SÇ97 **borçlu çık-** görülen hesapta vereceği kalmak. "*Selam verdik borçlu çıktık*!" DE129 **borçlu ol-** borçlu duruma düşmek. "*Bir şey değil, büyük borçlu olsaydı da büyük alacaklılar kapısına dikilselerdi vız gelirdi*." YD159

bordro (Fr.) *a*. Bir hesabın ayrıntılarını gösteren çizelge. "*Gitti, bordroyu ötekiler gibi imzaladı*." GR95

Borjiya* *öz. a.* Borgia ailesi; aynı zamanda Borja, Borjia veya Borges olarak da bilinen Rönesans döneminde öne çıkan İtalya ve İspanya asıllı Papalık Devleti ailesi. "*Borjiyaları tanır mısınız*?" BK302

Borlu* *öz. a*. Niğde'nin Bor ilçesinden olan kimse. "*Kavak Osman'dan sonra Yusuf diye, Borlu bir uşakla arkadaş olmuştu*." SAR84

bornoz (Ar.) *a.* Banyodan çıkarken kurulanmak

için kullanılan, önden açık, havludan yapılmış giyecek. "*Beyin bornozunu sırtından alıyor*." HÇ11

borsa (İt.) *a*. Bazı tüccarların ve özellikle sarraflarla değerli kâğıt ve tahvil alışverişiyle uğraşanların alım satım ve değişim amacıyla devlet denetimi altında iş yaptıkları yer. "*Bütün hayatı boyunca siyasetten uzak kalmış, pamuk borsasındaki simsarlığıyla akşamcılıktan gayrisine iltifat etmemişti*." DE55

Borsa Kıraathanesi* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan eski kıraathane. "*Bir zamanlar İstanbul'da Borsa Kıraathanesi'nde maceralarını hazla dinlediği, hatta belki de hayatında ona rehber olmuş bir Niyazi Bey vardı*." MM173

borsalino* *öz. a.* İtalya kökenli bir şapka türü. "*Borsalino şapkasının yerine ince sırınmış takkesini, ipek pijamasının yerine yandan yırtmaçlı patiska geceliğini geçirir.*" GR187

boru *a.* 1. Bir yerden başka bir yere sıvı, gaz vb. aktarmaya yarayan, içi boş, uçları açık, uzun ve dar silindir. "*İkinci Dünya Savaşı sırasında otomobil lastiği, şeker, bu yakınlarda da çivi, nal, kalay, demir, kahve, boru karaborsasından binler değil, yüz binler vurup…*" DK78 2. Borazan. "*Cumartesi saat bir borusundan sonra bir yıkanma, bir pudra, bir ruj...*" KÜÇ28 **boru değil** `azımsanacak, küçümsenecek, önem verilmeyecek şey değil` anlamında kullanılan bir söz. "*Koca bir binlik sayıldı babasına, boru değil*." HÇ37 **boru mu bu?** `azımsanacak, küçümsenecek, önem verilmeyecek şey değil` anlamında kullanılan bir söz. "*Boru mu bu, yüz elli lira gelmişti Kaptan 'a*!" YK8

borulu *sf*. Borusu olan. "*Coni gene ateş gibi, borulu, emaye gaz sobasını şipşak yakıverdi*." YD299

bos (Der.) *a*. Pos. "*O kaşlar, o gözler, o boy, o bos...*" KP44

Bosna* *öz. a.* Bosna ve Hersek, Balkanlarda bir ülke. "*Bu türkü Tetka'ya gençliğini, Saraybosna'yı, yüklü meyve ağaçlarının hafif hafif sallandığı aydınlık Bosna gecelerini hatırlatmıştı*." CEM84

Bosnalı* *öz. a.* Bosna Hersek halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Çat burda, çat valinin yanında, derken emniyet müdürü, jandarma komutanı, fabrikatör Nedim Ağa, Nuri Ağa, Nuh Naci Bey, Bosnalı Salih Efendi...*" KT285

Bossuet* *öz. a.* Jacques-Bénigne Bossuet, Fransa'daki kilise hakları için etkili sözcülük yapan bir Fransız piskopos (1627-1704). "*Bossuet'den Mallarme'ye, Diderot'tan Farabi'ye dek birbirleriyle ilintisi olan olmayan neler*!" VV267

bostan (Far.) *a*. Sebze bahçesi. "*Sonra annem, misafir hanımlara çiftliği gezdirir, ikindiüstü de al, yeşil, mor, sarı, beyaz bostanlara dağılırlardı*." BE15

bostan korkuluğu *a*. Kendisinden beklenilen görevi yapmayan veya kendisinden çekinilmeyen güçsüz kimse. "*Duydunuz mu diyorum ulan, hırtlar! Enayi pilakileri! Bostan korkulukları*!" YYB184

Bostancı* *öz. a.* İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Gerek bu köşk gerekse komşu köşkleriyle semt, Suadiye, Bostancı hatta Pendik'i hatırlatıyordu*." İDG69

boş 1. *sf*. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. "*Arada duruyor, boş ev soruyorlardı*." SBK291 2. *sf*. Görevlisi olmayan (iş, görev), münhal. "*Sen haber almışsın boş kadroyu da beni kayırmak istiyorsun*." GR223 3. *sf*. Yapılacak işi olmayan, işsiz. "*Niyazi işportacılık yapıyordu, ben boştum*." BE29 4. *sf*. Kullanıldıktan sonra içinde bir şey bulunmayan, kirli (bardak, çanak vb.). "*Doldur şu boşları*!" EVO39 5. *sf*. Anlamsız. "*Yerli bir aşk filminin sevda üzerine boş konuşmaları bu İstanbul kenar mahallesinin koyu lacivert gecesine kaba kaba yayılıyordu*." KÜÇ15 6. *sf*. Bir işe yaramayan, yararsız. "*İstediğin kadar namaz kıl, oruç tut, alnını seccadeden kaldırma, boş*!" DK157 7. *sf*. Bilgisiz. "*Bu kadın boş değil*." EK85 8. *zf*. Habersiz, hazırlıksız bir biçimde. "*Erdal boş bulunarak 'Çüş!' dedi*." EB161 **boş atıp dolu tut-** umutsuz olarak girişilen bir iş, iyi sonuç vermek. "*Anne boş atıp dolu tutmak için, 'O kızın buraya niye geldiğini biliyorum.' dedi*." YD80 **boş bırak-** bir yerde kimse oturmamak, boş kalmak. "*Üç gün balığa gidip mahalleyi boş bırakınca kurtlar kuzulara mı dadanacaktı*?" EK213 **boş bulun-** dikkatsiz ve dalgın bulunmak. "*Boş bulundum kız, ödümü yardın*!" EVO66 **boş çık-** umduğu gerçekleşmemek, sonuç vermemek. "*Lakin şaka bir yana, yirmi, tam tamına yirmi yıldır bu kahpe şehirdeyim, el atıp boş çıktığımı hiç bilmem*!" KK86 **boş çıkma-** bir işten az da olsa bir kazançla çıkmak. "*Hangisine el atsalar boş çıkmıyorlardı*." KÜÇ27 **boş dur-** işsiz kalmak, çalışmamak. "*Birden hamalların boş durdukları dikkatine çarpınca kaşları çatıldı*." KT7 **boş durma-** 1. her zaman bir işle uğraşmak. "*Buradaysa pek de*

beceremediği yazı makinesi başında sabahın sekizinden akşamın yedisine kadar boş durmuyordu da gene de bırakıp gidemiyordu." BFV270 2. birinin yaptığına karşılık olarak bir harekette bulunmak. "*Yaraladılar a, ben de boş durmadım tabii*." BTÜ118 **boş düş-** İslam hukukuna göre, kadın kocasından ayrılmak. "*Eğer senin gıyabında bir kimseye bir şey dedimse avradım boş düşsün*." BTÜ264 **boş gez-** işsiz güçsüz dolaşmak. "*Çünkü lise diplomalılara ekmek vermiyorlar, hepsi boş geziyor*." SAR39 **boş gezenin boş kalfası** işsiz güçsüz dolaşan (kimse). "*... boş gezenin boş kalfası, şu bu yaşlı, gençlere bunu ballandırmış, gözleri daha otuzuna varmadan bozulmuş yığınla insanın umutlarını yekindirmişti*." ÖE83 **boş gözlerle bak-** anlamsız anlamsız bakmak. "*İhsan Efendi arkasından boş gözlerle baktı, baktı*." SUÇ142 **boş kal-** işsiz kalmak. "*Ama Süleyman aylaklığı sevmez, boş kaldı mı, saatler geçmek bilmezdi*." SAR90 **boş konuşma-** gerçekleri söylemek, bilgisine dayanarak anlatmak. "*Adam boş konuşmadığı için, iskemleler ilgiyle ondan yana çekildi*." VV58 **boş ol** erkeğin karısını boşamak için söylediği söz. "*Boş ol, üçten dokuza boş ol, hadi*!" KT186 **boş otur-** hiçbir işi olmamak. "*Amma, hakça söylemek lazımsa oğlan büsbütün de boş oturmuyor*." EKM61 **boş ver!** `dikkate alma, üzerinde durma, üzülme, sıkılma` anlamında kullanılan bir uyarma sözü. "*Boş ver. Geldi geçti*." DE179 **boş ver-** aldırmamak. "*Heriflere boş verip gevezeliğe paydos diyeceğiz*!" DE181 **boşa çık-** umut, düşünce vb. şeyler sonuç vermemek, gerçekleşmemek. "*Ümitleri boşa çıkar, kocası baharda aldırmazsa ne yapıp yapacak yüzüğü sattıracaktı*." EK199 **boşa git-** harcanan emek, para hiçbir işe yaramamak, olumlu bir sonuca ulaşamamak. "*Yol boyunca söylediği o kadar söz boşa gitmişti demek*." HÇ156 **boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz** içinden çıkılamayan güç bir durum karşısında kalındığında söylenen bir söz. "*Fabrikanın saat altı borusu kalın kalın ötünceye kadar, boşa koydu dolmadı, doluya koydu almadı*." EB47 **boşta gez-** işsiz olmak. "*Adamın sakalı altına girmiş, bin dereden bir su getirmiş, boşta gezen, haylaz oğlana adamdan iş istemişti*." DK133

boş boş *zf*. Amaçsız, anlamsız, anlamadan. "*Zeliha, annesine ıslak gözleriyle boş boş baktı*." EVO167

boş laf *a*. Gereksiz, yararsız bir biçimde konuşma. "*Boş laflar Halil*." CEM13

boş yere *zf*. Bir kazanç elde edemeden, yararsız bir biçimde; boşuna. "*Boş yere para harcamanın zamanı mı*?" KP55

boşa- Kanunlara göre eşlerden biri, aile ilişkisini kesmek. "*Annesini babası boşamıştı*." EK340

boşal- 1. Boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak, inhilal etmek. "*Ama ne zaman tezgâh boşalacak*?" AY110 2. Derdini, sıkıntısını birine anlatarak ferahlamak, deşarj olmak. "*Öfkeyle yukarı çıktı, yatak odasında Sema'nın öteberileriyle kapanmış annesine ağlayarak boşaldı*." MM270 3. Gevşemek, açılmak. "*Boşalan bir zemberek gibiydi*." DE149

boşalakal-* Boşalmak, kimse kalmamak. "*Umduğundan da tatlı şeyler olmuş, çiftlik boşalakalmıştı demek*!" HÇ172

boşalıver- Çabucak veya ansızın boşalmak. "*Bir anda koca meydan boşalıvermiş, Murtaza'nın söz söylediği çöp bidonu devrilmişti*." MUR149

boşalma *a*. 1. Boşalmak işi. "*Zaten gazino yavaş yavaş boşalmaya da başlamıştı*." İDG92 2. Derdini birine açarak ferahlama, rahatlama, deşarj. "*Bir yalnızlık, bir boşalma*." EVO247

boşalmışlık* *a*. Boşalmış olma durumu. "*... coşmaktan çok koşmaktan yorulmuşluk, boşalmışlık vardı*." SAR114

boşalt- 1. Boş duruma getirmek. "*Vapur geniş bir eğriyle yanaşıp erkenci satıcılarla birlikte erkenci işçileri boşaltıncaya kadar konuşmadılar*." GK298 2. Dökmek, boca etmek. "*Beyaz tabağa boşalttı*." GK162

boşaltıl- Boşaltma işine konu olmak. "*Sepetler doluyor, tartılıyor, mavnaya koşturulup boşaltılıyordu*." KP4

boşaltma *a*. Boşaltmak işi. "*Mutfağın yanındaki odayı boşaltmasını emretti*." EK262

boşalttır-* Boşaltma işini yaptırmak. "*Orayı tekmil boşalttırdı*." CEM43

boşama *a*. Boşamak işi. "*Karısını boşama meselesini duyan Nesrin'le de adamakıllı kavga etmişlerdi*." EK185

boşan- 1. Karı ve koca mahkeme kararı ile birbirinden ayrılmak. "*Üçten dokuza boşanacağım da sipsivri çıkıp geleceğim ha*?" EK199 2. Bol bol akmak. "*Hava birdenbire kışlayıp yağmur yüklü bulutlar geceden beri sürüp birazcık duran ama nerdeyse boşanacak yağmurun korkusu, millet saldırıyor otobüse*." ÖE114 3. Baskı altında gergin duran bir şey, birden ve hızla kurtulmak. "*Sert bir zemberek*

gibi boşandı." DE81 4. Dertlerini, yakınmalarını anlatmak. "*Boşandı: -Ben forvet oyuncusu değilim, solhafım arkadaş*!" KÜÇ32 5. Hayvan, başlığından, koşum takımından veya bağından kurtulmak. "*Ulan, eşekler boşandı diyecekler aşağıda*." ÜÇK555

boşanabil- Boşanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Baksa, göz göze gelse boşanabilir, ona karşı içinde birikmiş ne varsa uçup gidebilirdi*." DK132

boşanış *a*. Boşanmak işi. "*Deminden beri can sıkıntısından patlayan saat öyle bir boşanış boşandı ki...*" BK354

boşanıver- Çabucak veya ansızın boşanmak. "*Tıkacını atmış gibi alev alev, nasıl da boşanıvermişti*." DE226

boşanma *a.* 1. Boşanmak işi. "*Oğlan gerilmiş, boşanmaya hazır yay*." BFV200 2. Eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması. "*Boşanma işini ona duyurmamalıydı*." EK175

boşanma davası *a*. Eşlerden birinin evlilik birliğine son verecek kararı elde etmek için açtığı dava. "*Bir boşanma davaları var da…*" EK105

boşat- Boşama işini yaptırmak. "*Daha olmazsa boşat karısından, geç hanımefendi ol apartmana*." SBK154

boşayabil- Boşamaya gücü yetmek. "*Yoksa Topal it kendiliğinden avrat boşayamazdı*." KT198

boşayıver- Çabucak boşamak. "*Boşayıverdi*." KT195

boşayıverme *a*. Boşayıvermek işi. "*Karısını üçten dokuza boşayıvermesinde bar kızının tesiri olmakla beraber, öfkenin de büyük payı olduğunu biliyordu*." EK170

boşboğazlık *a*. Boşboğaz olma durumu. "*Boşboğazlık iyi değildir*." VV361

Boşko Boşkoviç* *öz. a.* 7 Kasım 1924'te, Ortodoks komitacılar tarafından öldürülen Sırp jandarma kumandanı. "*Karadağ Milletvekili Boşko Boşkoviç'in öldürülmesi üzerine başlayan katliamdan kurtulmak için kaçmadan önce, Malik ve Muy ismi, Sırplar üzerinde yıldırım etkisi yapardı*." CEM96

boşla- Serbest bırakmak, elinden koyuvermek. "*Sakın herif, yani kocası, bir başka paralı kadının aklına uyup bitirim karısını boşlamasındı*?" TD92

boşluk *a.* 1. Oyuk, çukur, kapanmamış yer. "*İki adam, kayalardan boşluğa paçavra gibi uçarken yüzü siyah peçesiyle sımsıkı kapalı kadının çığlığından genç olduğunu anlamıştı*." EVO15 2. Boş olan yer. "*Doludizgin gidiyor, geniş kavisler çizen kolları, boşluğu döven yumruklarıyla köpüre köpüre söylüyordu*." AY186 3. Eksiklik, yoksunluk duygusu. "*İçinde bir boşluk, bir eksiklik*." BTÜ218 4. Boş olma durumu. "*Bunun da boşluğunu anlamıştı*." SM288

Boşnak *öz. a.* Bosna halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Sen ona buna boş ver de şu Boşnak kızından haber ver bana*." CEM12

Boşnakça *öz.* 1. *a.* Çoğunlukla Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nde yaşayan Bosna Müslümanlarının kullandığı dil. "*Tetka Bijelka yukardan, gene Boşnakça seslendi*." CEM86 2. *sf.* Bu dille yazılmış olan. "*Boşnakça bir halk türküsüydü bu*." CEM83

boşu boşuna *zf*. Bir kazanç elde edemeden, yararsız bir biçimde; boşuna. "*Boşu boşuna yatıyor.*" SUÇ210

boşuna 1. *sf.* Boş, yararsız, gereksiz, beyhude, nafile. "*Boşuna zahmet ama ne yapacaksın kardeş*." SBK74 2. *zf.* Boş yere, yararsız yere, sebepsiz yere, gereksiz, boşu boşuna, beyhude, beyhude yere, nafile, tevekkeli. "*Tevekkeli değil, karınızla çocuklarınız en büyük düşmanlarınızdır diye boşuna dememişler*!" YD27

bot (Fr.) *a.* Uzun konçlu, kapalı ayakkabı. "*Bilezik, tarak, çeşitli kolyeler, gece ayakkabıları, botlar, çantalar…*" ÖE9

boy *a.* 1. Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık. "*Bir seksen boyu, seksen bir kilosu, kocaman postalları…*" DHV287 2. Bir yüzeyde, en sayılan iki kenar arasındaki uzaklık, en, genişlik karşıtı. "*Bir buçuk metre eninde, bir buçuk metre boyunda, basık tavanlı … bir oda*." GR214 3. Uzunluk. "*Kamış vuruşmak, boyları bir buçuk, hatta iki metre uzunluğundaki kamışları keskin bıçakla kesmektir*." YYB40 **boy at-** boyu uzamak, boylanmak, gelişmek. "*Amet Abi, boy atmış koyu yeşil ağaçlar kalabalığı, ıslak toprak, kovalanan bir kızın uçan etekleriyle mavi eşarbı...*" ÇK134 **boy göster-** görünmek. "*Haftalardır nerelerde boy gösteriyordun bakalım*?" MM221 **boy ölçüş-** yarışmak. "*… kendisiyle boy ölçüşmeye çalışırken kardeşinin terbiyesizliğini söz konusu*

eden yeğenini duymuyordu." EVO141 **boyu devrilsin (veya devrilesi)** `ölsün` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. "*Yaşı batsın, boyu devrilsin*!" EB252

boy aynası *a*. İnsanı bütünüyle gösteren büyük ayna. "*Tozlu, kirli ama boy aynası gibi, boy aynası kadar işe yarıyordu*." BFV117

boy bos *a*. Boy pos. "*Saat ücretleri işlerken top peşinde koşan fabrika işçi sporcularından nesi eksikti? Boy bos...*" KÜÇ27 **boyu bosu devrilesi** `ölsün` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. "*Boyu bosu devrilesice, iki gözü kör olasıca seni*!" EKM32

boy boy *sf*. Çeşitli büyüklük ve nitelikte. "*... yollar öküz, camız arabaları, İnegöl çift atlıları, boy boy, renk renk kamyonlar ve yüklü deve dizileriyle doluydu*." CEM14

boy pos *a*. Vücudun yapısı bakımından biçimi; boy bos, eğin, kesim, endam. "*Boy pos, endam, geniş omuzlar, sağlam bilek…*" SUÇ30 **boyu posu devrilsin** "ölsün" anlamında kullanılan bir ilenme sözü. "*Boyun posun devrilsin inşallah*!" EK75

boya *a*. 1. Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde. "*Bir gün boyaları dökük, hantal bir kamyon mahalleyi altüst ederek sokağa girecek…*" EVO146 2. Resim yapmak için kullanılan kuru, sulu veya yağlı boya. "*... gözlerini lokanta duvarlarındaki figüratif, daha çok da non-figüratiflerle soyutlanmış renk renk boyalarda gezdiriyordu*." GK120

boya- 1. Boya sürerek veya boyaya batırarak renk vermek. "*Dudaklarımı boyadığıma, adamların kucağına oturduğuma da kızıyor*." SÇ41 2. Ağır söz söylemek, aşağılamak. "*Ev sahibi de iyi bir boyamış*." GAV160

boyacı *a*. Boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse. "*Çevredeki yalınayaklı bir alay küçük boyacıya çirkin çirkin gülerek 'Çakıyorsunuz ya?' diye göz kırptı*." DHV248

boyacı küpü *a*. `Makyajı fazla olan` anlamında boyacı küpüne girmiş gibi; bir işin kolaylıkla ve çabucak yapılamayacağını anlatan boyacı küpü mü bu? boyacı küpü değil ki vb. deyimlerde kullanılan bir söz. "*Boyacının küpü değil filan demesi gerekirdi*." KY100

boyacılık *a*. Boyacının yaptığı iş. "*Boyacılığı benden öğrenmedin mi*?" DHV247

boyahane (T. boya + Far. ḫāne) *a*. Boya işleri yapılan yer. "*Fabrikanın iplikhane, bezhane, boyahane ustaları, usta yardımcıları, işletme şefi filan oradaydılar*." KT129

boyalı *sf*. 1. Boya sürülmüş, boyanmış veya boyaya batırılmış. "*Fen Müdürü'nün evi şehrin dışında, yüksek, sağlam demir parmaklıklarla çevrili, limon, portakal ağaçlarına gömülmüş, tahta saçaklarıyla pancurları tahin renkte boyalı, bembeyaz bir köşktü*." MUR321 2. Yüzünü çok boyamış olan, makyajlı (kadın). "*Boyalı kadın yorgun yüzüyle dikilmişti karşısına*." SBK130

Boyalısakal* *öz. a*. Bir lakap. "*Boyalısakal imam, ramazanda ne didiydi unuttun mu*?" GK251

boyama 1. *a*. Boyamak işi, pentür. "*Sonra dudaklarını boyamayı denedi, pudralandı*." AY218 2. *sf*. Rengi boya ile sonradan verilmiş olan. "*Kara kaş, kara göz, boyama kapkara saçlı, inadına yakışıklı bir adam olduğu ... hâlde sonunu getirmiyor*." KT294

boyan- 1. Boyama işi yapılmak. "*Koca konak yağlıboyalarla çıngır çıngır boyandı*." EK235 2. Kendi kendini boyamak, yüzüne boya sürmek, makyaj yapmak. "*Boyanırken birden hatırlamıştı onu*." EB92

boyanabil- Boyanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Otuz beş otuz altı yaşında bir kadın yaşlı sayılmazdı boyanabilirdi elbette*." EB53

boyanıl-* Boyanma işi yapılmak. "*Felaket gününde boyanılmaz, iyi giyinilmez, gülünüp söylenmez*." YYB82

boyanış *a*. Boyanmak işi. "*Beğendin mi boyanış tarzını*?" EK107

boyanıver- Çabucak boyanmak. "*El yordamıyla, idare lambasının hafif sarı ışığına boyanıveren oda, tepesinde fırıl fırıl dönmeye başladı*." EK370

boyanma *a*. Boyanmak işi. "*Sonra bir de şu boyanma işi*." EK11

boyanmışlık* *öz. a*. Boyanmış olma durumu. "*Tırnaklarının özenle düzeltilip kız pembesiyle hafifçe boyanmışlığı, kurt kapanından kurtulmak istercesine odanın koyu griliğini şiddetle tekmeleyen çocuk bacaklarıyla çırpınıyordu*." YYB192

boyasız *sf*. 1. Boya sürülmemiş. "*Adam yüzüme bile bakmadı; yalnız bir sefer, boyasız, eski postallarıma şöyle bir göz attı gibi geldi bana*."

BE44 2. Yüzünü boyamamış olan, makyajsız (kadın). "*Mahallelerinden boyasız, ojesiz çıkar, yabancısı oldukları semtlerde gizlice boyanır, gezer tozar, mahalleye dönerken de mendilleriyle rujlarını siler, ojelerini kazırlardı*." KY128

boyat- Boyama işini yaptırmak, boya sürdürmek. "*Havalar bozuk, yağmur yağıyor, pabuçlarını boyatacaklar pek de bulunmaz diye çekilip oturacak değil ya*!" YYB44

boyatıl- Boyama işi yaptırılmak, boya sürdürülmek. "Çarşı içindeki Kamer Meyhanesi gibi boyatılırdı herhâlde." EK388

boyatma *a*. Boyatmak işi. "*İyi ama bu havada pabuç boyatmanın faydası ne*?" YYB43

boyayış *a*. Boyamak işi. "*Gücenme kardeş, çok samimisiniz ama ben o kızın dudak boyayış şeklini hiç beğenmiyorum*." GR168

boyayıver- Çabucak boyamak. "*Ayna kırığında dudaklarını çabucak kıpkırmızı boyayıverdi*." EB92

boyca *zf*. Boy bakımından. "*Boyca uzundu ondan*." SÇ141

boydan boya *zf*. Bir uçtan öbür uca kadar. "*Sokak, boydan boya elektrik lambalarıyla gündüze dönmüştü*." BTÜ326

boykot (Fr.) *a*. Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma. "*Sonunda sakaları boykota karar verilmişti ki lise kasketli saka kahve kapısında görünmesin mi*?" KK215

boyla- İstemeyerek bir yere gitme durumunda kalmak. "*Herif mide kanserine yakalanır ve dün taşlı köyü boylar*." EKM30

boylat- Boylama işini yaptırmak. "*Tekrar hapishaneyi boylatırlar*." KK10

boylayabil- Boylama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Elindeki mektupları polise verse fabrika yakmak kadar büyük suç sayılmasa bile gene de içeriyi boylayabilirdi*." DE179

boyle (Der.) *zf*. Böyle. "*Soyle git boyle*." YK87

boylu *sf*. 1. Boyu olan. "*Ziyaret günlerinden birinde kısa boylu, hafif sakallı, beti benzi uçuk bir adam geldi*." KK73 2. Boyu benzerlerinden uzun olan. "*Büyük de güzeldi ama boyluydu bir parça*." MM142

boylu boslu *sf*. Boylu poslu. "*Nasıl ayırırdı ki, şehirden gelecek kız hem güzelmiş hem de boylu boslu*!" HÇ8

boylu bosluluk* *a*. Boylu boslu olma durumu. "*Bakma boylu bosluluğuna, yakışıklılığına*!" MM185

boylu boyunca *zf*. Boyu uzanabildiği kadar, boyu uzunluğunca. "*Bir dilim ikindi güneşinin boylu boyunca uzandığı arsada Küçük Karakartallar top peşinde yıldırım gibi koşuyorlardı*." DK60

boylu poslu *sf*. Uzun boylu, gösterişli olan; boylu boslu, kırnak. "*... bu, boylu poslu kalabalığın neden kendisiyle bu kadar meşgul olduğuna bir türlü akıl erdiremiyordu*." EKM107

boynu bükük 1. *zf*. Üzgün, kırılmış, acınacak ve yardım bekler bir durumda, zavallı bir biçimde. "*Kaptan, bir kenarda boynu bükük dikilen Kaya Ali'yi de unutmadı*." YK19 2. *sf*. Üzgün, kırılmış, acınacak ve yardım bekler bir durumda olan, zavallı, boynu eğri. "*Tuhaf bir hüznün tesiri altında, boynu bükük, zavallı bir hâli vardı*." EK9

boynu bükülük *a*. Boynu bükük olma durumu. "*Aklından kocası geçmese, geçince de hastalık günlerindeki boynu bükülüğünü, zavallılığını hatırlamasa 'Çulsuz bir babanın oğlu değiller ya!' diyecekti, diyemedi*." EB121

boynu eğri *sf*. Boynu bükük. "*El kapısında çalışan adamın boynu eğri olmalı*." BTÜ57

boynuz *a*. Bazı hayvanların başında bulunan, tırnaksı bir maddeden, uzun, kıvrık veya çatallı korunma organı. "*Perili konağın pembe duvarına tebeşirle kalınca yazılmış bir yazıyla dallı budaklı bir boynuz resmi dikkatini çekti*." SUÇ128 **boynuz tak-(veya taktır-)** kadın başka erkekle ilişki kurarak kocasını aldatmak. "*Kim kiminle sevişiyor, kim kocasına boynuz taktırıyor, kimin kocası kimin karısını filan baloda sıkıştırdı, Efendi Mansur bilir*." SAR57

boynuzla- 1. Hayvan boynuzu ile vurmak; süsmek. "*Hayvan şaşırdı. Silkindi, direnmek, boynuzlamak istediyse de olmadı*." SUÇ263 2. Eşler veya sevgililer birbirini aldatmak. "*Benim adım Erol değil, Ayten isimli sevgilim yok beni boynuzlayan*." KÜÇ33

boynuzlama *a*. Boynuzlamak işi. "*Onun için Fikret'in açıktan açığa herhangi bir itliğinden değil, Nuran'ın ona gönül vermesinden, onu haberi bile olmadan aldatmasından, boynuzlamasından korkuyordu*." SBK259

boynuzlaş- Hayvan birbirine boynuz vurmak. "*Yolda boynuzlaşarak yaylımdan dönen sığır sürüsü, havaya alabildiğine toz bulutları kaldırıyordu*." KAÇ193

boynuzlatma *a*. Boynuzlatmak işi. "*Kadın madem onu boynuzlayıp duruyordu, onun da onu boynuzlatmasından doğal ne olabilirdi*?" TD84

boynuzlu *sf*. 1. Boynuzu olan (hayvan). "*Bu kaçış bir ara, koca boynuzlu öküzlerin çektiği ıslak bir muhacir arabasında devam etti*." EK18 2. Karısının veya kadın yakınlarından birinin iffetsizliğine göz yuman (erkek). "*Benim babam senin baban gibi boynuzlu değil ya*!" EKM127 **boynuzlu moynuzlu*** boynuzlu falan. "*Sürtük mürtük, öteki de boynuzlu moynuzlu...*" GK294

boynuzluluk *a*. Boynuzlu olma durumu. "*Ekmeğini yiyor diye boynuzluluğu kabul edecek değildi ya*!" HÇ113

boyun *a*. Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi. "*Hapse girmeyelim diye ite köpeğe boyun mu eğelim*?" KÜÇ18 **boynu altında kalsın!** `ölsün, gebersin!` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. "*Kaynana bu, en iyisinin boynu altında kalsın*." EVO95 **boynu kıldan ince ol-** haksız olduğu anlaşıldığında verilecek her türlü cezaya razı olmak. "*Kanuna karşı boynum kıldan ince, kılıçtan keskindir*!" TD6 **boynunu vur-** başını keserek öldürmek. "*Vakitsiz öten horozunsa boynunu vurmak vacipti*!" VV124 **boyun (veya boynunu) bük-** 1. acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. "*Boynunu büküyor*." ARK46 2. bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. "*Kızcağız hiç sesini çıkarmamış, boynunu büküvermişti*." BTÜ261 **boyun eğ-** isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak. "*Bozuk düzenlerin kaderine boyun eğmeyen, eğmemesi gereken tipleri çizmemeli miyiz*?" BFV189 **boyun kır-** saygı duyulan bir kimse karşısında ses çıkarmamak. "*Şarapçıya baktı baktı, sonra yılmışçasına gerileyip eski derviş hâliyle elini göğsüne koydu, boyun kırdı*." KK209

boyun bağı *a*. Gömlek yakasının altından geçirilip süs olarak bağlanan uzun, enlice kumaş parçası, kravat. "*Attı paltoyu, attı yün kazağı, attı boyun bağını*." DHV302

boyun borcu *a*. Yapılması gereken ödev, vecibe. "*Bu namusu sonuna dek korumak boynunun borcuydu*." KAÇ28

boyuna *zf*. Ara vermeden, durmaksızın. "*Boyuna bozulan kuyrukta yeni bir kaynaşma…*" KÜÇ58

boyunca *zf*. 1. Boyu veya uzunluğu kadar. "*... bacaklarının olanca gücüyle cadde boyunca kaçmaya başladı*." EK396 2. Süresince. "*Hayatı boyunca çekilen tarafa sürüklenmiş*." EK357

boyunduruk *a*. 1.Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember. "*Yerdeki öküz boyunduruğuna çarpan burnunu tutarak kalktı*." DHV304 2. Güreşte hasmın başını koltuk altına alıp boynuna kol dolama oyunu. "*Lan boyunduruğu vur, vur boyunduruğu lan*!" GR204 3. Zulüm ve zorbalık baskısı, esaret. "*Karı boyunduruğuna girdiği, kendini kılıbık sayan yanı silindi*." KK131 **boyunduruğa al-** güreşte hasmın başını koltuk altına alıp boynuna kol dolamak. "*Alttan tut alttan, boyunduruğa al*!" MUR398

boyunlu *sf*. Boynu olan. "*Uzun boyunlu, çarpık çeneli, sıska bir oğlan.*" GR163

boz (I) 1. *a*. Kül rengi, gri. "*Ama bu sefer deniz deminki yemyeşil deniz değil, boza çalan mavi bir denizdi*." GK297 2. *sf*. Bu renklerde olan. "*Maviye çalan boz bir duman, yamaçları sarmıştı*." VV276

boz (II) (Tar.) *a*. Göz bebeğinde görmeye engel olan beyazlık, aksu. "*Bana Aptal kızı derler, gözümde boz yok benim*." YYB119

boz- 1. Biçimini ve kullanılışını değiştirmek. "*Onlarınkine benzesin diye bir gün şurasını burasını kesmiş, şeklini bozmuştum*." BE24 2. Bırakmak, dağıtmak. "*Marizlemezse tekerine boyuna taş koyacak, işlerini bozacaktı*." YK37 3. Bir kimseyi beklemediği bir davranış karşısında bırakarak veya sözünü yalana çıkararak küçük düşürmek. "*Hinoğlu hin İdris de ufacık gözlerinin cıva kadar oynak, şimşekli ışıltılarıyla hiç mi hiç bozmazdı*." MM168 4. Dokunmak, zarar vermek. "*Boz mideyi, aman başım, aman böbreklerim, aman kulunçlarım...*" KK243 5. Geçersiz bir duruma getirmek. "*Abdest bozacak, el yüz yıkayacak bir yer yok mu*?" MM155 6. Kötü duruma getirmek. "*Demek kocasının dediği gibi, küçüğü dolduran, bozan, anasına babasına karşı gelmeye hazırlayan büyük oğluydu*?" EVO288 7. Aklını yitirecek derecede bir şeye düşkün olmak. "*İlk zamanlar, Montparnasse'da Jimmy's Kabaresi'nde viski içmekle bozan Güllü, havadise sevinmedi*." HÇ285 8. Büyük parayı küçük birimlere ayırmak. "*Biletçi gülerek bileti kesti, parayı bozdu.*" SÇ117 9. Bozguna uğratmak, yenmek, mağlup etmek. "*Niye dirsen, ta Mustafa Kemal Paşa'nın Yunan'ı bozduğundan beri buralardayım ben, gurbet kuşuyum*." GK37 10. Bir yerin, bir şeyin

düzenini karıştırmak. "*İtalyan'ın düzenini bozanların kökünü fabrikadan kazısın*." CEM124

boz bulanık *sf*. Çok bulanık. "*Boz bulanık sular ağır ağır, derin derin akıyordu*." BTÜ291

bozabil- 1. Bozma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hava bugün sıcaksa bile yarın bozabilir*." ÖE23 2. Bozmaya gücü yetmek. "*Cenab-ı vacibil vücudun takdirini kısır tedbirlerimizle bozabilir miyiz*?" ARK26

bozacı *a*. Boza yapan veya satan kimse. "*Bozacı Nejat'ı mı*?" MM142

bozar- (Der.) Utanmak, kızarmak. "*Hoşuna gitmeyen, istemediği yahut düpedüz içerlediği bir şey oldu mu kuru yüzü büsbütün kurur, rengi kızarır, bozarır hatta hafifçe morarırdı*." SUÇ83

bozarma *a*. Bozarmak işi. "*Genç, yakışıklı öğretmenin kızarıp bozarması Neriman'a karşı ne hâlde olduğunu pekâlâ açıklıyordu*." YD196

Bozdoğan Kemeri* *öz. a.* İstanbul'da Geç Roma-Erken Bizans dönemine ait su kemeri. "*Bir gece, Bozdoğan Kemeri'nin orda kunduracının oğluyla gezerken bekçiye mahsustan yakalatır kendilerini…*" ÇK121

bozdur- Bozma işini yaptırmak. "*Yanıma iki, pek pek üç altın alır, trene atlar, yakın kasabaya gider, bozdurur dönerim*." DE243

bozdurul- Bozma işi yaptırılmak. "*Napolyon altınları usul usul bozdurulur, sıkıntı atlatılırdı*." ARK191

bozgun *a*. Yenik düşen ordunun, askerî disiplin ve bağlantı yönünden yaşadığı karışıklık ve perişanlık; yenilgi, hezimet. "*Gel zaman, git zaman kim bilir hangi bozgunda yurtlarından yuvalarından atılırlar*." DE22

bozkır *a*. Kurakçıl otsu bitkilerden oluşan, sıcak ve ılıman iklimlerdeki ağaçsız doğal alan, step. "*Çukurova gibi ya, Çukurova'nın göğü daha maviydi, güneşi de bozkırınkinden öfkeli*." SAR84

bozlak *a*. 1. Orta ve Güney Anadolu'nun birçok bölgesinde bir türkü ezgisi. "*Bir yerlerde bir radyo, radyoda bir yanık bozlak*." KY117 2. Bu ezgiyle söylenen, konusu acıklı türkü. "*Kara Memed bozlak söylemekte nasıl ustaysa, Sazcı Abdül de saz çalmakta öyle ustaydı*." KY150

bozma 1. *a*. Bozmak işi. "*Kendine iyi bakman, perhizi bozmaman lazım*!" HÇ300 2. *sf*. Biçimi ve kullanılışı değiştirilmiş. "*Meyhaneci Naciye'nin ölüsü, ahırdan bozma odanın ortasında, sırtüstü yatıyordu*." EK381

bozuk 1. *sf*. Bozulmuş olan. "*Yirmi metre sonra mahallenin bozuk yolu bitiyor, geniş bir meydanlıktan sonra parke cadde başlıyordu*." CEM103 2. *a*. Madenî para, bozuk para. "*Bende bozuk var, buyurun şoför efendi*." EB31 3. *sf*. Kötümser, gergin, huzursuz, karışık. "*Belliydi ki dışarıda hava bozuktu*." KT192 4. *sf*. Görevini yapamaz duruma gelmiş (organ). "*Annesinin gözleri zaten bozuktu*." SUÇ134 5. *sf*. Kızgın, sıkıntılı. "*Coni adamakıllı bozuk, kahveye gitti*." YD318 **bozuk çal-** *argo* canı sıkılmış, yüzü asılmış olmak. "*Arabacı Kel Mıstık değilse de Deve'yle İdris kadının bozuk çaldığını anlamışlardı, sormadılar*." ÜÇK592 **bozuk plak gibi** sürekli tekrarlanarak. "*Cahil kadın işte, hem aklı ermez, hem de söylenirdi bozuk plak gibi*." DK28

bozuk düzen *sf*. Düzensiz, düzeni bozuk olan. "*Eski, harap, basıldıkça gıcırdayan evi, evin bozuk düzen de olsa süregiden hayatını kaybettirmiş…*" DK200

bozuk para *a*. Ufak birimlere ayrılmış para, ufaklık, ufak para, bozuk, bozukluk. "*Yanındaki bozuk paraların en küçüğü iki buçukluk*." ÖE110

bozukluk *a*. 1. Bozuk olma durumu. "*Bozulmuş, ama bakılınca kimse seçemiyor, bozukluğu*." BFV118 2. Bozuk para. "*Kafamda derhal şimşek çaktı, dedim ki biletçiye, bey kardeşim dedim, bozukluğunuz var mı*?" DK42

bozul- 1. Bozma işine konu olmak. "*Şehirde boyuna işleri bozuluyorsa kütlü toplamak üzere kıra, tarlalara giderlerdi*." DE201 2. Yiyecek kokmak, yenilemeyecek duruma gelmek, ekşimek. "*Yalnız, sepetlerdeki meyveler sıcakta bozuldular*." EKM105 3. Dağılmak, bozguna uğramak. "*Ordu bozulmuş, açlıktan geberiyorduk*." EK353 4. Bir şeye kızmak, içerlemek. "*Bozulmuştu, fena bozulmuştu*." KÜÇ30 5. İyi ve değerli niteliğini yitirmek. "*Sevgilimin sihri bozulur*." DE93 **bozulmak mozul-*** bozulmak falan. "*Bozulur mozulursa hanımefendiynen beyefendinin dilinden kurtul gayri*!" GK271

bozulabil- Bozulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Demek araya kadın girdi mi en yakın arkadaşlıklar bile bozulabilecekti*?" OK49

bozulma *a*. Bozulmak işi. "*Tabii onu kayıracak, ağzının tadının bozulmasını istemeyecekti*." EK234

bozuluş *a*. Bozulmak işi. "*Şaşmıştı Jale'nin birdenbire bozuluşuna*." KY175

bozuluver- Çabucak bozulmak. "*Bu pencerelerden birinin yanındaki kapıdan odaya girince, tenhalık birdenbire şarap şişelerinin duru kızıllarında bozuluverdi*." KÜÇ24

bozuluverme *a*. Bozuluvermek işi. "*Annesi havanın birden değiştiğini anlamış, işlerin vaktinden önce bozuluvermesi ihtimalini önlemek için araya girmişti*." YD86

bozum *a*. Bozulma işi, utangaçlık, mahcupluk. "*Adam amma da bozum olur karıların yanında ha*!" GK95 **bozum ol-** *argo* utanmak, utanacak duruma düşmek, mahcup olmak. "*Belli ki arkadaşlarının bozum olmasına sevinmişlerdi*." YYB77

bozuntu *a*. Şaşkınlığa düşme. "*Fakat bozuntuya vermedi*." EKM15 **bozuntuya verme-** bir kimsenin hoşa gitmeyen bir durumunda fark etmemiş gibi davranmak. "*Haldun telörgü gerisinde belirince, hiçbir şey olmamış, az evvel bar karısı ziyaretine gelmemiş gibi, bozuntuya vermedi*." İDG107

bozuş- Araları açılmak. "*Bozuşmuşlardı ya, ne çıkardı*?" EVO18

bozuver- Çabucak bozmak. "*Kocaları, oynaşları, sevgilileri, ne olursa olsun, düşlerine girseler de oynaşmaya başlasalar hiç hesapta olmayan biri işi bozuverir*." KAÇ26

böbrek *a*. Kandaki zararlı maddeleri süzüp idrar olarak salan, omurganın sağ ve sol yanında bulunan çift organdan her biri. "*Nasıl oldu böbreklerinin ağrısı*?" KÜÇ12

böcek *a*. 1. Eklem bacaklıların, altı bacaklı, çoğu kanatlı ve vücutları baş, göğüs, karın olarak eklemlerden oluşmuş hayvan sınıfı, haşere. "*Ne ay ışığı ne tenha asfalt ne de çıtırtılarıyla sakin geceyi dolduran böcekler…*" SM162 2. *öz*. Bir lakap. "*Böcek Tahtakale taraflarında marangozluk yapıyordu*." SBK330

böcük (Der.) *a*. Böcek, akrep, çıyan, örümcek v.s. "*Doymadınsa ecik ye, derelerde böcük ye*." BTÜ187

böğür *a*. 1. İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü. "*Beceriksiz derebeyi torunları elleri böğürlerinde kaldılar*." CEM97 2. Yan taraf. "*... harman makinesinin tahta böğürlerine takılı çuvallara altın sarısı bir su gibi buğday akıyordu*." BTÜ213

böğür- 1. Öküz, manda, deve bağırmak. "*... ta uzaklarda böğüren bir öküz…*" KY80 2. İnsan, anlaşılmaz bir biçimde yüksek sesle bağırmak. "*Lan ne işi, diye böğürdü*." EVO72

böğürme *a*. Böğürmek işi. "*Yere diz verdi, yanüstü devrildi, hayâları burulan bir öküz gibi böğürmeye başladı*." KP8

böğürtlen *a*. 1. Gülgillerden, bahçe çitlerinde, yol kenarlarında kendiliğinden yetişen dikenli ve çok yıllık bir çalı, diken dutu, it üzümü. "*Böğürtlenlerin acı yeşili arasındaki yolda hep aynı hızla koşuyordu*." SM141 2. Bu bitkinin önce kırmızı, olgunlaştığında kararan mayhoş yemişi. "*Neyse ağam, ırmak kenarına indik, tekmil saz maz, böğürtlenler üzüm gibi, sakomuzu çıkardık, bekliyoruk*." EKM153

böğürtü *a*. Böğürme sırasında çıkan sesin adı. "*Kağnı gıcırtıları, eşeklerin anırtısı, beygir kişnemeleri, öküz, camız böğürtüleri yüklü geceleri ne kadar severdi*!" VV28

böl- 1. Bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek. "*Koynundan somununu çıkardı, ortadan ikiye böldü*." BTÜ217 2. Birliğin bozulmasına yol açmak, parçalamak. "*Ufacık, aslında hiç de önemli olmayan bir atışma aileyi bölüyordu demek*?" EVO283

bölge *a*. Sınırları idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntıka. "*Verilmiş emniyeti sana bu bölgenin*!" MUR4

bölme *a*. 1. Salon, oda, sofa vb. büyük bir yerden ayrılmış daha küçük yer. "*Yanı başındaki bölmede dikiliyordu*." DE53 2. Büyük bir yeri, alanı küçük oda veya kısımlara ayıran ince duvar veya tahta perde. "*Tam hızarcıların çalıştıkları bölmeye doğrulacaktı ki, geçen gün gördüğü köylü kızı gene aynı incecik dağ yolundan âdeta sekerek geldi, elindeki çıkınıyla önünden geçti*." KY75 3. Dört işlemden biri, taksim. "*Namussuzum üçüncü sınıfın en iyi öğrencisi, toplamayı, çıkarmayı, çarpmayı, bölmeyi en iyi yapanı bendim*!" SUÇ232

bölük *a*. Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik. "*Önceleri bölük, sonra tabur, daha sonraları da alay karargâhında yazıcı olarak*." ÜÇK340

bölük bölük *zf*. Parçalara ayrılmış bir biçimde. "*Gürültü, şamata öyle yayıldı ki, mavi tulumlu işçiler, dokumacılar, iplikhane, dokumahanenin*

kadınlı erkekli bölük bölük işçileri doldu." MUR187

bölüm *a*. 1. Bir bütünü oluşturan parçaların her biri, kısım. "*Gelelim ikinci bölüme o hâlde*." AY133 2. Bir kuruluşun yönetim birimlerinden her biri, departman, seksiyon. "*Basımevinin dizgi bölümündekiler bize merakla bakıyorlardı*." BE44 3. Bir okul veya üniversitenin herhangi bir bilim ve uzmanlık dalında eğitim sağlayan birimlerinden her biri, departman. "*En büyük kız, Sanat Enstitüsü'nün dikiş bölümündeydi*." MUR175

bölün- Belirli bölümlere, parçalara ayrılmak. "*Kâğıtlar etrafa dağıldı, kiremit ortadan böründü*." SAR47

bölünüver-* Çabucak bölünmek. "*Kahve hemen hemen ikiye bölünüvermişti*." VV116

bölüş- İki veya daha çok kimse aralarında herhangi bir şeyi paylaşmak, üleşmek, payını almak, taksim etmek. "*Bir fıstığı olsa arkadaşlarıyla bölüşür*." KK247

bölüşebil- Bölüşme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Neyi bölüşemiyorsunuz*?" EB226

bölüşme *a*. Bölüşmek işi. "*Bölüşmeleri doğru olmazdı*." DK38

bölüştür- Bölüşme işini yaptırmak. "*Cebindeki on dört doksan beşi borçlulara kaçar lira bölüştürürse cebinde ne kadar kalabileceğini hesaplıyordu*." DE110

bölüştürül- Bölüştürme işi yapılmak. "*Ev satılsın, paralar kardeşlere bölüştürülsün*." EB227

bölüşül- Bölüşme işi yapılmak, paylaşılmak. "*Daha sonra da bölüşüldü, başlandı yenmeye*." DHV268

bön *sf*. Budala, saf, avanak, ahmak. "*Gençti, yakışıklıydı ama böndü*." SM249 **bön bön bak-** anlamayarak, safça, şaşkın şaşkın bakmak. "*Zülfikar Bey son günlerde birdenbire kırışıklar içinde kalıveren iri, ablak yüzüyle karısına bön bön baktı* " DK244

bönlük *a*. Bön olma durumu, budalalık, aptallık, sersemlik, saflık. "*Hasan'ın birden bönlüğü geçti, kara gözleri zekice parlamaya başladı*." BTÜ70

böö (Der.) *a*. Korkutmak için kullanılan bir söz. "*Çocuk böö yaptı*." ÖE124

bör böcek* *a*. Börtü böcek. "*Yaklaşan sabahın ağartısından deliklerine sığınmış yarasalar, bör böcek deliklerinde titreştiler.*" EVO206

börek (I) *a*. Açılmış hamurun veya yufkanın arasına, peynir, kıyma, ıspanak vb. konularak çeşitli biçimlerde pişirilen hamur işi. "*Börekleri de vardır belki, belki de aşureleri*!" KP60

börek (II) (Der.) *a*. Böbrek. "*Böğrüm mü desem, böreğim mi, yüreğim mi…*" BTÜ83

börtü böcek *a*. Çeşitli böcekler. "*... börtü böceğe, kuşlara bakınıyor, bakınca bulantısının artacağını biliyordu*." EVO350

börülce *a*. Bu bitkinin sebze olarak yararlanılan yeşil ürünü ve göbeği koyu benekli tohumu. "*O canım fasulyeler, nohutlar, börülceler…*" EKM3

bösböyük (Der.) *sf*. Çok büyük. "*Bösböyük herif*!" EVO28

böün (Der.) *a*. Bugün. "*Böün pendirnen epmek mi aldım*?" GK79

böünnük yarınnık* *sf*. Bugünlük yarınlık. "*Anasının hâli deha, böünnük yarınnık*." SAR19

böyle 1. *sf*. Bunun gibi, buna benzer. "*Eşeğe baktı, yıllarca öncenin böyle bir gününde, tıpkı böyle gülen bir çevre içinde birdenbire anıran bir eşeği hatırladı*." DHV303 2. *zf*. Bu yolda, bu biçimde, hakeza. "*Bundan böyle benimle böyle de konuşma.*" GR209 3. *zf*. Bu derece. "*Niçin böyle sert konuştu*?" GAV201 4. *zf*. İçinde `ne, nasıl` vb. sorular bulunan cümlelerin sonuna geldiğinde o cümlede anlatılan şeyin hoş karşılanmadığını veya ona şaşıldığını anlatan bir söz. "*Nerden böyle? Sevişmekten mi*?" BFV213 **böyle gelmiş böyle gider** `her zaman böyle olmuş, gene de böyle olacak` anlamında kullanılan bir söz. "*Bunca yıl böyle gelmiş böyle gidiyor*!" BTÜ236

böyle böyle 1. *sf*. Bunun gibi, buna benzer. "*'Yarın bombası patlarsa, böyle böyle birinin boğazlandığını gazeteler yazarsa...*" ÖE29 2. *zf*. Tekrara düşmeden, bilindiği üzere. "*Demek müfettiş sana böyle böyle dedi ha*?" MM101

böylece *zf*. 1. Tam böyle, bu biçimde. "*Ayna karşısında böylece bir müddet kaldık*." BE25 2. En sonunda, böylelikle. "*Ve böylece bardaklar doldu doldu boşaldı, kafaları tuttuk*." AY207

böylelikle *zf*. Böylece. "*Şoför arkadaşı doğru söylüyordu, kız kardeşini bulma şansı gerçekten de fazlalaşacaktı böylelikle*." KY153

böylesi 1. *zm.* Bunun gibisi, bu biçimde olanı. "*Ne diye getirmişlerdi sanki böylesini*?" OK18 2. *sf*. Buna benzer, bunun gibi. "*İnsan zaten böylesi kerhanecilerin yüzünden belaya girer*." BTÜ235

böylesine *sf.* Bu tarzda, bu biçimde. "*Niçin böylesine heyecanlıydı*?" OK19

böyük (Der.) *sf.* Büyük. "*Küçükten kusur, böyükten af*." KT15

böyüklük* *a*. Büyüklük. "*Kır şeytanın ayağını, böyüklük sende kalsın*!" SAR52

böyüt- (Der.) Büyütmek. "*İşleri böyütmüşsün maşallah*!" GK22

Brams* *öz. a*. Johannes Brahms; Alman piyanist, orkestra şefi ve besteci (1833-1897). "*Başta Beethoven, List, Şopen, Brams...*" İDG96

bravo (İt.) *ünl.* `Aferin, yaşa` anlamlarında beğeni bildiren bir söz. "*Bravo hanımefendi*." SBK113

bre (Rum.) *ünl*. 1. `Ey, hey` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Ateş olsa düştüğü yeri yakar bre herif*!" BTÜ271 2. `Be` yerine kullanılan bir seslenme sözü. "*Atarım beş altı tavuk, horoz, dikerim limon, portakal fideleri, hem de sebzeler, başlarız bre…*" AY203 3. Şaşkınlık, coşku anlatan bir seslenme sözü. "*Kayınbabam heyecanla kalktı, alnımdan öptü, 'Aşkolsun bre!' dedi*." AY214

breh* *ünl*. Şaşma ve küçümseme bildiren ünlem. "*Breh breh breh*! *Ne bulunmaz Hint kumaşıymış meret*." MUR249

Brezilya* *öz. a.* Güney Amerika'da bir ülke. "*O, illaki Brezilya diyordu*." SAR136

Brezilyalı *öz. a*. Brezilya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Ya Brezilyalı Arap, Brezilyalı Arap*?" YYB50

briç (İng.) *a*. Dört kişi arasında oynanan bir iskambil oyunu. "*Vermiyordu, çünkü paraları geceleri valinin evindeki briçlere, pokerlere, konkenlere yatırıyorlardı*." MM29

Brigitte* bk. Brigitte Bardot. "*Çünkü sizi temin ederim, benim memleketimde de ne bileyim, bir Brigitte, bir Sophia neden çıkmasın*?" YD56

Brigitte Bardot* *öz. a*. Fransız sinema oyuncusu, manken, şarkıcı ve hayvan hakları aktivisti. "*Mesela Brigitte Bardot. Bir sap kiraz gibi, ufacık bir kızdı*." YD55

brik (İng.) *a.* Önde çok yüksek bir oturma yeri, arkada da boylamasına yerleştirilmiş oturacak yerleri bulunan dört tekerlekli, yaylı at arabası. "*Brik hazırdı*." SM220

briket (Fr.) *a.* Linyit, kömür tozu ve katran tortusundan basınçla elde edilen, tuğla biçimli yapı malzemesi. "*Briket daha iyi*." GK352

briyantin (Fr.) *a.* Saçı parlatmak ve yatırmak için kullanılan güzel kokulu bir madde. "*Mavi briyantinle saçlarını ovup tarasın anca*." BFV120

briyantinle-* Briyantin sürmek. "*Saçlarını briyantinleyip ayna karşısında sıkı sıkı tararken yüzü büsbütün asılır*." ÖE41

briyantinli *sf*. Briyantinle süslenmiş, briyantin sürünmüş. "*Nesine gerekti saçları briyantinli, beyazperde jönleri gibi sigara yakan kolalı yakalılar*." KÜÇ36

bronşit (Fr.) *a*. Bronşun iltihaplanmasıyla oluşan hastalık. "*Ufak tefek doktor bronşit kroniğin bilimsel açıklamasını yaptı*." GR186

bronz (Fr.) *a.* Koyu kızıl renkte olan, bakır, çinko ve kalay alaşımı; tunç. "*İnsana çeliği, bronzu, demiri, karayağızı, yani ecdadımızı hatırlatıyor*." YD106

broş (Fr.) *a.* Kadınların takındıkları süs iğnesi. "*Maksadı buydu zaten: Broşunu göstermek*!" EK14

brovnik (İng.) *a.* Browning. *"Var bir güzel Brovniğim belimde."* YK39

browning (İng.) *a*. Namlusu 7,65 milimetre çapında olan otomatik tabanca. "*Elinde pırıl pırıl Browning'iyle müteahhit Ayşe'nin Bitirim Leman'ı mıhlaması gerekirdi*." TD25

broz* *a.* İçki içilirken kadeh kaldırarak karşısındakine değer verildiğini belirtmek için söylenen söz. "*Haydi broz*!" HÇ308

bu 1. *sf.* Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz. "*Hem zaten hiç sevmiyor bu evi*." SÇ14 2. *zm.* En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz. "*Asıl kocası gibi bu da savuşur gider, bir daha da hiç dönmezse*?" KAÇ188 **bu kadar** yaklaşık. "*Bu kadar yıllık arkadaşız be Cevdet, içtiğimiz yalnız ayrı gitmez miydi*?" KK258 **bu minval üzere** bu biçimde, bu tarzda. "*Kim kiminle, değirmenci suyuyla gibi bir deyim vardır, aramızda bu minval üzere bir*

konuşmadır başlıyor.” KK22 **(-den) bu yana** -den beri. “*Ama küçük kâtip, kıştan bu yana büsbütün kirlenip çamur rengini alan pardösüsünü sırtından çıkarmadı*.” EKM122 **bunda bir iş var** gizli veya bilinmeyen bir yönü olan olay veya durum için kullanılan bir söz. “*Şerif Ağa, ‘Bunda bir iş var.’ dedi*.” KT365 **bundan** bu nedenle. “*Mazhar'a bu kadar düşkünlüğü de bundandı*.” EK41 **bundan iyisi can sağlığı** `bundan daha iyisi olamaz` anlamında kullanılan bir söz. “*Bu zamanda bundan daha iyisi can sağlığıydı*.” TD61

bu arada *zf*. 1. Bu süre içinde. “*Bu arada, yaşlı adamın arkadaşları da iskemlelerinden kalkmış, masayı bize bırakmışlardı*.” ARK93 2. Bir işi yaparken birlikte, beraber. “*Bu arada, sahipsiz toprakların Serap Hanım adına tescili işi de hızlandırıldı*.” HÇ313

bu bakımdan *zf*. Bunun için, bundan dolayı. “*Renginiz son derece canlı. Bu bakımdan, rahat olabilirsiniz*!” AY173

bu cümleden *zf*. Bunlar arasında, bunlar gibi. “*Bu cümleden olmak üzere, böyle namuslu bir insana karşı hizmet etmeyi vazife bilirim*.” SM217 **bu cümleden olmak üzere** bu cümleden hareketle, anlatılanlara dayanarak. “*Bu cümleden olmak üzere, böyle namuslu bir insana karşı hizmet etmeyi vazife bilirim*.” SM217

bu gidişle *zf*. Bu biçimde, bu tarzda. “*Bu gidişle ekmeğe dileneceğiz.*” CEM30

bu kadarlık* *a*. Bu kadar, bu ölçüde, bu derecede. “*Onun için, benden bu kadarlık*.” EK138

bu sefer *zf*. Bu defa, bu kez. “*Umutsuzluğun, hasretin gölgesi yayıldı bu sefer de yüzüne*.” KÜÇ37

bu seferlik *zf*. Bu defalık, bu kezlik. “*Bize bağışlayın bu seferlik*!” TD4

bu takdirde *zf*. Bu durumda, böyle olunca. “*Bu takdirde, daha dokunaklısını yazmamı isteyebilirdi, buysa iktidarının dışındaydı*.” EKM25

bu türlü *zf*. Böyle, bu biçimde. “*Hayatımda ilk defa bu türlü çağrılıyordum*.” EKM39

bu yönden *zf*. Bunun için; bu açıdan, bu bakımdan, bundan dolayı. “*Madem Ali Şahin'i casusluk yaptığı için köylü linç etmek istemişti, o hâlde kovuşturmayı bu yönden yürütmeliydi*!” KT357

bu yüzden *zf*. Bundan dolayı. “*Gedikli okulundan bu yüzden çıkarılmıştı, hapis yatmış, vurmuş, vurulmuştu.*” KP16

buba (Der.) *a*. Baba. “*Gelmiş bubamlar Urumelinden, ben te bukağmışım*.” ÇK87

bucak *a*. 1. Kenar, köşe, yer. “*Sen benim kaynanam olsan gösterirdim sana dünyanın kaç bucak olduğunu*!” DE78 2. İlçelerin, bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri, nahiye. “*Gerçi içlerinden birçoğu iktidar partisi üyesiydi; bucak, ilçe hatta il başkanlarına yakınıp onlar yoluyla bu ukalayı attırabilirlerdi belki ama gene de kendilerine yediremiyorlardı*.” MUR64

bucak bucak *zf*. Her yerde, her yanda, her tarafta. “*Ayna karşısında, anneleri, babaları, hele hele kırpık bıyıklı ağabeylerinden bucak bucak sakladıkları rujları, kalemleriyle rahat rahat boyanıyor, bu arada konuşuyorlardı*.” YYB32 **bucak bucak kaç-** bir olay, bir durum veya bir kimseyle karşılaşmamaya çalışmak. “*Bu huyundan olacak, görücüler bucak bucak kaçarlardı.*” EB72

buçuk *sf*. ... ve yarım. “*Evdoksiya'yla buluşmasına en azından bir buçuk, iki saat vardı*.” GAV95

buda- Daha çok ürün almak veya düzgün bir biçim vermek amacıyla ağaç, asma vb.nin dallarını kesmek, kısaltmak. “*Budarım tekmil boynuzunu, kulağını*!” MUR240

budak *a*. Ağacın dal olacak sürgünü. “*İkisi de gözünü budaktan sakınmaz, vurucu kırıcı karılardı.*” TD22

budak deliği *a*. Tahtalardaki budak yerinin çıkarılmasından sonra ortaya çıkan boşluk. “*Aklına hep annesini gözetlediği budak deliği geliyordu.*” SBK96

budaklan- Budak sürmek, dallanmak. “*Mesele dallanır budaklanır, etrafa yayılırsa ne yapardı*?” OK51

budaklı *sf*. Budağı olan. “*Beyaz kolonyal şapkası, piposu, kurt azmanı iri köpeği, budaklı bastonu, kısa pantolonu ve sarı sarı tüylü kıpkırmızı bacaklarıyla…*” CEM28

budala (Ar.) *sf*. 1. Ahmak, bön. “*Şu Kaptan budalasını nasıl söğüşlemeli, elindeki demet demet mangırlardan nasıl uçlanmalıydı*?” YK77 2. Bir şeye aşırı düşkün. “*Sonunda, karı budalasının biri, dedi*.” YK75

budalaca *zf*. Budalaya yakışır bir biçimde, budalacasına. "*Soruyu çok budalaca bulan kadın sertçe başını çevirip baktı*." KT231

budalalık *a*. Akılsızca yapılan iş veya davranış; akılsızlık. "*Ne aptallığımı bıraktılar, ne budalalağımı*." ARK196 **budalalık et-** akılsızca davranmak. "*Budalalık edip durma be*!" SUÇ325

budan- Budama işine konu olmak. "*Sıfırı tüketti mi de bir deri bir kemik yahut budanmış boynuzu kulağıyla eve postu sermez miydi*?" KK248

buday (Der.) *a.* Buğday. "*Daha budaylaa olmadı, apa ekmee yiyoz*." EKM110

Buffalo Bill* bk. Albay Bufalobil. "*Buffalo Bill'e bile kafa tutar da Aslan Buffalo Bill haddini bildirir*." SUÇ297

bugi bugi* *a*. Bir müzik türü. "*Birçok gence bakıyorum. Bugi bugi, mambo filan*." İDG33

bugün 1. *a.* İçinde bulunulan gün. "*Bugün cumartesi, Giritli'nin orda çekiyorlardır gene kafaları*!" VV39 2. *a.* İçinde bulunulan çağ, zaman. "*Bu millet, dün içine bilmem ne yaptığı şapkayı bugün başına giymez gibi geliyor bana*!" EK162 3. *zf.* İçinde bulunulan gün içinde. "*Kim bilir, belki de bugün gelir, bir şeyler sorardı Palabıyık*!" TD89 **bugün bana ise yarın sana** `bugün birinin başına gelen kötü bir durum, daha sonra başka birinin de başına gelebilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Dünya bu. Bugün size, yarın bize*." EVO307 **bugünden tezi yok** hemen şimdi, derhâl. "*Bugünden tezi yok, bir daha doğuracağım*." YYB58

bugün yarın *zf.* Çok yakında, nerede ise. "*İki buçuk lira borcu var, bugün yarın, bugün yarın...*" KP38

bugünden yarına *zf*. Bugün ve gelecekte. "*Allah seni inandırsın, bugünden yarına yiyeceğimiz yok, şerefsizim*!" EKM133

bugüne bugün *zf*. Bilindiği gibi. "*Bugüne bugün koskoca fabrikatör karısısın*." SM259

bugünkü *sf*. Bugüne özgü, bugün olan, bugün yapılan. "*Bugünkü arkadaşları arasında, çirkin, kıskanç Fatma'yı hatırladı, bakkalın kızını*." KY57

bugünlerde *zf.* İçinde bulunduğumuz zamanda, bu birkaç gün içinde. "*Bugünlerde gelmezse bir daha hiç gelmezdi zaten*." EK144

bugünlük *zf*. Bugün için. "*Onun sultanlığı bugünlük*!" SAR137

bugünlük yarınlık *a.* Akşama sabaha ölecek olma durumu. "*Annesi bugünlük yarınlık*." BFV63

buğaz (Der.) *a.* Boğaz. "*Benimki, sayende, buğazı tokluğuna bir iş*." GK23

buğday *a*. 1. Buğdaygillerin örnek bitkisi. "*İki yanımızda hasat edilmiş buğday tarlaları, uzaklarda kızıl, turuncu alevler ve böcek çıtırtılarıyla dolu serin gece*." BE96 2. Bu bitkinin başaktan ayrılıp öğütülmesiyle elde edilen tanesi. "*İşçi kadınların buğday eledikleri kocaman kalburlardan birini çiftlik avlusunun bir köşesine dikerdik*." BE12

buğday unu *a*. Yabancı maddelerinden temizlenmiş ve tavlanmış buğdayların tekniğine uygun olarak öğütülmesiyle elde edilen bir ürün. "*İliklerimiz harbi buğday unu ekmeğiyle dolu*." MUR246

buğdaylı* *sf*. Buğdayı olan. "*Buğdaylı toprağı iki avucuyla pançalayıp tozunu toprağını şöyle bir üfledikten sonra çula attı*." EKM47

buğu *a.* 1. Su buharı. "*Sıcak bir buğu alt evi kaplamıştı*." CEM94 2. Soğuk bir cisim üzerinde ince bir tabaka durumunda yoğunlaşmış sıvı. "*Bahar, kalkan mevsimi, vakti kerahat, güneşin tatlı tatlı devrilmesi, buzlu rakılar, taze kalkan kokusu yüklü buğu, şu bu zehir olmuştu.*" YYB185

buğulama *a.* Buğuda pişmiş yemek. "*... buğulama levrekler, çeşit çeşit kızartmalarla salataların her türlüsü büyük bir iştahla yenilip yutulurdu*." VV6

buğulan- Üzerinde buğu oluşmak, buğu ile kaplanmak. "*Haldun'un zaten renkli yanakları, köpüklü şarabın da tesiriyle büsbütün pençe pençe oldu, tatlı mavi gözleri buğulandı*." İDG31

buğulu *sf*. 1. Üzerinde buğu bulunan, buğulanmış. "*Buğulu camların arkasındakilere imrenerek baktı*." ÇK67 2. Yaşlı, nemli. "*Beyin salatası, beyazpeynir ve buzdolabından yeni çıkmış, buğulu bira şişeleri geldi.*" DK221 3. Süzgün, dalgın bakışlı olan (göz). "*Buğulu gözleriyle Cemile'ye bakan Karakız...*" CEM92

buhar (Ar.) *a*. Isı etkisiyle sıvıların ve bazı katıların dönüştükleri gaz durumu. "*Sıra sıra localarda konsomatrisler, arada pavyonun alkol buharı, sigara dumanı yüklü havasına yırtık*

kahkahalarını salıveriyorlardı.” KY172

buhar kazanı *a.* Buhar elde etmekte kullanılan kazan. “*... donmuş burnu buhar kazanı gibi tüterek uzaklaşırken, canlı, yaşam dolu sesiyle sokağı gene neşelendirirdi*.” ÖE89

Buhara* *öz. a.* Özbekistan’da bir şehir. “*Isparta, Buhara, Tebriz taban halıları, kilimler, kilimler, tekrar halılar…*” SM197

buhran (Ar.) *a.* Bunalım, bunluk, kriz. “*Nazlı sermaye kendini kasalara, cari hesaplara çekip ortalıkta dilediğince işsizlik, buhran yaratsın*.” KK39 **buhran geçir-** herhangi bir sebeple oluşan bunalımı, bozgunu yaşamak. “*Buhran geçiriyorsunuz galiba Leman Abla*.” EB193

buhranlı *sf.* Gerginlik, sıkıntı veren, gerginliği olan; bunalımlı. “*Kadınsız geçen buhranlı gecenin sabahında hâlâ uykulu, köşkten fırladı*.” GK341

Buhtunnasar* *öz. a.* Yeni Bâbil Krallığı'nın kurucusu ve Keldânî hanedanının ilk kralı Nabopolassar'ın oğlu. “*Tahta sakalıyla onu tamı tamına bir Buhtunnasar'a benzetmiştim*.” ÖE96

buhur (Ar.) *a.* Dinî törenlerde veya çevrenin güzel kokmasını sağlamak amacıyla yakılan kokulu madde, tütsü. “*... mangaldaki ateşte buhur, buhur tütsüsünün verdiği esrarlı havada bağdaş kurarak ziyaretçilerini göbeğindeki kara sakalıyla ve huşu içinde kabul ediyordu*.” EKM115

Buick* *öz. a.* Amerikan otomotiv markası. “*Mavi, pırıl pırıl bir Buick'in direksiyonunda*.” DK41

Buik* bk. Buick. “*Garajlarında çeşitli Mercedes'ler, Buik'ler hatta hatta Kadillak'lar...*” YYB210

buji (Fr.) *a.* Patlamalı motorlarda yakıtı tutuşturmaya yarayan araç. “*Şu benim eski bujilerle akümülatör olacaktı, nerde*?” SUÇ31

bukağ* *zf.* Bu kadar. “*Gelmiş bubamlar Urumelinden, ben te bukağmışım...*” ÇK87

bul- 1. Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak. “*Orada kimleri bulacağım acaba*?” AY152 2. Bir şeyi elde etmek. “*Vatan cephesine iki gişi daha buldum*!” GK272 3. Kaybedilen bir şeyi yeniden ele geçirmek. “*Ne olursa olsun, kaybolan yüzüğü bulmuştu ya*!” EK156 4. Varlığı bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, keşfetmek. “*Ben de önem verilmenin yollarını bulacağım*!” AY179 5. İstenilen şeye kavuşmak, nail olmak. “*Ne yapayım diyor, karımda yıllar yılı arayıp da bulamadığımı onda buldum*.” EK128 6. Bir yere, bir noktaya erişmek, ulaşmak. “*Oğlum, o şimdiye buldu bulacağı yeri*.” ARK175 7. Herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak. “*Az sonra odadan çıkacak genç annenin beni müthiş çirkin bulacağı kesin*.” AY157 8. Sağlamak, temin etmek. “*Ulan sigara, şarap, kahve parası bulamayan cebi delikler, doktora, ilaca nereden para bulacaksınız*.” ARK222 9. Cezaya uğramak. “*Ben hep bu yumuşaklığımdan bulacağım belamı*.” MUR344 **bula bula bunu bul-** var olanların en değersizini seçmek. “*Bula bula yeğenine bir işçi kız bulmuş, dedirtir miydi*?” VV155 **bulmuş da bunuyor** "bulduğuyla yetinmiyor da daha çoğunu istiyor" anlamında kullanılan bir söz. “*Bu zamanda anasına, babasına böylesine itaatli, uçkuruna böylesine sağlam delikanlıyı bulmuşlar da bunuyorlardı*.” TD61 **bulup buluştur-** çaba göstererek bir şeyler sağlamak. “*Bulup buluştursalar da turfandalarını yetiştirseler olmaz mıydı*?” KT254

bula- Bir nesnenin her yanını bir şeye değdirerek üstünü onunla kaplamak, bir nesneyi başka bir maddeye batırmak. “*Tükürük sürdü, avuçlarını döşeme tahtalarının tozuyla bulayarak sırtını pudraladı*.” EKM77

bulabil- 1. Bulma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sonra unutma ki, taksi ve dolmuşçulukta çalışmakla kardeşini daha kolay bulabilirsin*.” KY153 2. Bulmayı becermek. “*Bulabilecek miyim acaba usta*?” ARK231

bulabilme *a.* Bulabilmek işi. “*Aylar geçtiği hâlde kızın kendini bulamaması, serseri milyoneri de üzüyordu*.” SM233

bulamaç *a.* 1. Sulu, cıvık hamur. “*Sustalıyı yeniden soktu, tuvaletin sidikli taşında hazırladığı kül bulamacıyla üstünü sıvadı*.” SÇ215 2. Bu koyulukta yapılan çeşitli hamur yemekleri. “*Üstü sıcak, altı soğuk bir bulamaca benzeyen yemek artıklarını avuç avuç yemeye başladı*.” ÇK64

bulan- 1. Bulama işine konu olmak, her yanı bir şeyle kaplanmak. “*Beyoğlu sokakları mala bulanmış*.” GK156 2. Mide bulantısı olmak. “*Etleri hâlâ dövülmüş gibi ağrıyor, aklına viski, şampanya, havyar geldikçe midesi bulanıyordu*.” GK188 3. Parlaklığını ve açıklığını yitirmek. “*İçini hasretle çekti, gri bebekli gözleri bulandı*.” KK218 4. Karışmak. “*İnsan gerçeklerin ölçüsü içinde ağırlaşıyor, bir matematikçi gibi, kara bir ciddiliğe bulanıyor*.” YD340

bulandır- 1. Bulanmasına yol açmak, bulanmasını sağlamak. "*Çulun ucunu kaldırınca kan kokusu her zamandan çok daha iğrenç, içini bulandırdı*." BTÜ361 2. Mideyi kusacak duruma getirmek. "*Midemi bulandırıyor*." ÖE22 3. Berraklığını ve duruluğunu kaybettirmek; karıştırmak. "*Bizim daktilo Şükran aklımı bulandırıyor, dedi*." DK146

bulandırma *a*. Bulandırmak işi. "*Vatandaş matandaş, zaten nazla niyazla gelen Batılı turistlerin midelerini bulandırmaya hakları yoktu, olamazdı, olmamalıydı*." GK247

bulanık 1. *sf*. Bulanmış olan, duru olmayan. "*Kastamonulu, gazete parçasını top yapıp Unkapanı Köprüsü'nden Haliç'in bulanık kirli sularına fırlattı*." GK176 2. *sf*. Açık seçik görünmeyen, net olmayan. "*Bulanık bir şeyler, sonra bir insan karaltısı*." DK171 3. *sf*. Niteliği tam anlaşılmayan. "*Bütün Bizans papazları kiliselere dolmuş, halkı toplamışlar, hep bir ağızdan kalın, bulanık bir koro hâlinde göklere yalvarıyorlardı*." DK251 4. *sf*. Donuk, anlamsız, fersiz (bakış). "*Bize bulanık, çipil gözlerle şöyle bir baktı, sonra sağ eli havaya kalktı*." ARK183 5. *sf*. Bulutlu, kapalı (hava). "*Karsız, yağmursuz, güneşsiz, bulanık bir hava vardı*." EB116 6. *zf*. Bulanmış, duru olmayan bir biçimde. "*Sular bulanık akıyordu*." KT144

bulanıklaş- Bulanık olmak. "*Oda birden bulanıklaşıp kararda*." BTÜ136

bulanıklık *a*. Bulanık olma durumu. "*Sabahın kül rengi bulanıklığında vapurlar, dumanlı vapur bacaları, kadınlı erkekli kalabalık*." EB32

bulanma *a*. Bulanmak işi. "*Alkol kokulu nefesinden içi bulanmaya başlamıştı*." SM283

bulantı *a*. Midede duyulan ve insana kusacak gibi bir duygu veren durum. "*Sonra bir bulantı duydu*." GAV123 **bulantı ver-** midesini bulandırmak. "*Her zaman olduğu gibi, üst başları paramparça, ayakları yalın, kara sarı yüzleri, çapaklı gözleriyle insana bulantı veren âdembabalar revir koridorunu doldurmuşlardı*." GR26

bulantılı* *sf*. Bulantısı olan. "*Havanın bulantılı, basık bir başka gününde…*" ÇK78

bulaş- 1. Bir nesne, üzerine sürülen bir şey yüzünden kirlenmek. "*Mutfağa koştu, sabunlu bez yapıp sevdiği, sevdiği değil, çıldırdığı adamın pantolonuyla ceketine yer yer bulaşmış kusmukları sildi*." SBK321 2. İstenilmeyen bir madde bir şeye sürülmek. "*Elinin tersiyle sildiği ağzından eline bulaşan kanı görünce yeniden şahlanarak babasını itti*." EB226 3. Çatmak, sataşmak, tedirgin etmek. "*Diyecekler bulaşmayalım bu arslan oğlu arslanlara, çünkü çıkarız mutlaka zararlı*!" MUR72 4. İstemeden veya rastlantı sonucu bir işe karışmak. "*İnsan bir sefer bulaşmasın*." DK234 5. Hastalık geçmek, sirayet etmek. "*Fahişeliğimiz bulaşmaz oğlum, korkma*!" BE67

bulaşıcı *sf*. Birinden başkasına geçen, bulaşan, sâri. "*Ağıt ve hıçkırık ise bulaşıcı idi*." MUR144

bulaşıcı hastalık *a*. Mikrop, parazit, virüs vb. hastalık etkenleriyle yayılan hastalık. "*Doğru, bulaşıcı hastalıklar hastahanesinde soluğu alırsın*." YD313

bulaşık 1. *a*. Yiyecek veya içecekle kirletilmiş mutfak eşyası veya kap kacak. "*Evde çamaşır, bulaşık yıkamak, tahta silmek…*" ÖE99 2. *sf*. Kirli. "*… çeşmenin başında bulaşık muhallebi tabaklarını yıkar*." KK168 3. *sf*. Yapışkan, sulu. "Koca bıyıklı, "*Bulaşık herif*!' dedi." MUR39 **bulaşık mulaşık*** bulaşık falan. "*İnsan hiç olmazsa işini gücünü bilir, bulaşığı mulaşığı yur*." HÇ215

bulaşık suyu *a*. 1. Bulaşıkları yıkamak için kullanılan su. "*Sabahın çok erken saatlerinde kalkar, mutfağa iner, gazocağını yakar, bulaşık suyunu ısıtır…*" SUÇ7 2. Bulaşığın yıkanmasıyla ortaya çıkan su. "*Üzerlerine az mı bulaşık suyu döktüm*?" MM251

bulaşıkçı *a*. İşi kirli kapları yıkamak olan kimse. "*Buluruz bir bulaşıkçı*." EK319

bulaşıkçılık *a*. Bulaşıkçının yaptığı iş. "*Beyrut'ta bulaşıkçılık yapmışsınız pekâlâ*!" AY172

bulaşıklı* *sf*. Bulaşık, kirli. "*İkindi paydosunda çıkan bir kısım işçiler pamuk bulaşıklı üst başlarıyla oturmuş içiyorlardı*." DE134

bulaşıklık *a*. Bulaşık olma durumu, gitmek bilmeme. "*Bilmiyorum ama tuhaf bir duyu, bende bu adamın bulaşıklığına dair önseziler uyandırmıştı*." KK67

bulaşma *a*. Bulaşmak işi. "*Gerçi araya girmeyecekti ama gene de bulaşmaması mümkün müydü*?" VV224

bulaştır- Bulaşmasına yol açmak. "*… sakızın beyaz balonunu dudaklarına bulaştırarak dişlerinin arasına alıyordu*." GK193

bulaştırabil- Bulaştırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üç günde ellerine yüzlerine*

bulaştırabilirlerdi.” ÜÇK594

bulat- Bulamasına yol açmak; bulaştırmak. “*Senin elini kana bulatmak ister miyim*?” KY70

Buldan* *öz. a.* Orhan Kemal’in “Murtaza” adlı romanında geçen bir kurum adı. “*Şu Buldan'ın iplik siparişleri gitti mi acaba*?” MUR181

buldok (Fr.) *a.* Köpekgillerden, burnu basık, alt çenesi üsttekinden uzun, iri ve güçlü bir tür köpek. “*Nikâhlı, buldoğu hatırlatan yüzüyle sertçe…*” MM158

buldozer (Fr.) *a.* Önündeki geniş bıçakla toprağı sıyırıp kaldıran, tekerlekli veya paletli bir yol makinesi. “*Buldozerle delme makinelerinin kulakları sağır eden gürültüsü yüklü sıcak, toz toz havayı duymuyordu*.” GK138

buldur- Bulma işini yaptırmak. “*Emrederseniz buldururuz*.” KT147

buldurabil- Buldurma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Havyar buldurabilir misin*?” KT147

buldurt- Bulmasını veya buldurmasını sağlamak. “*Gene buldurtur*!” YD70

Bulgar *öz. a.* Slavların güney kolundan olan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse. “*Dedelerinin Türkler, Bulgarlar, Sırplarla yaptıkları bitmez tükenmez milliyet ve din, mezhep savaşları onlara da onların çocuklarına da iyi dersler olacaktı*.” GAV166

bulgari (T. bulgar + Ar. - î) *a.* Dört telli bağlama. “*Dört telli, Bulgari, bir çeşit cura yani*.” EVO203

Bulgaristan* *öz. a.* Balkanlar’da bir ülke. “*Bu yakınlarda Bulgaristan'a gidecekler.*” YYB50

Bulgarya* *öz. a.* Bulgaristan. “*Var idi bir Botef, gezer iken Bulgarya'da, çok yıllar önce, var idi bir büyük çiftlik*.” SÇ129

Bulgaryalı* *öz. a.* Bulgar. “*Büyük kızı Fitnet aldı, ortancayı bizim Dokumacı Haydar, en küçüğü de Yardacı Bulgaryalı Memet*.” EKM37

bulgur *a.* Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra kırılan buğday. “*Kazancın az; ekmek, et, bulgur, pirinç şu kadara...*” ÇK69

bulgur bulgur* *zf.* Ufak taneler biçiminde. “*Alnı bulgur bulgur terlemişti ama aldırış ettiği yoktu*.” EK3

bulgur pilavı *a.* Bulgurla pişirilen pilav. “*En çok da zengin sofralarının bol yağlı tarhana çorbası, erişte, makarna, bulgur pilavı sahanları, dilim dilim ekmek…*” ÇK67

bulgurlu *sf.* Bulguru olan. “*Tam da yağlı, bulgurlu, acılı yiyeceklerle rakının havası*.” YYB40

bulgurluk *sf.* Bulgur yapmaya elverişli. “*Bulgurluk buğdayları sarat denilen iri kalburdan geçiriyor, bir türküyü kendi kendine mırıldanıyordu*.” VV296

bulma *a.* Bulmak işi. “*Şimdi sıra tanış yüzler bulmaya gelmişti*.” EK360

bulun- 1. Bulma işine konu olmak. “*Gece yarısını geçe, genel hesabı bozan yedi kuruş bulundu*.” EKM62 2. Herhangi bir durumda olmak. “*Sadece, bendenizi affetmeniz ricasında bulunmak için tasdi ettim*!” HÇ290 3. Bir yerde olmak. “*Diyarbakır, Halep, Beyrut gibi Osmanlı mülkünün en büyük vilayetlerinde valiliklerde bulunan paşa, Adana'da da bulunmuştu*.” KT265

bulunabil- Bulunma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bir istirhamda bulunabilir miyim*?” GR197

bulundur- Var olmasını, hazır bulunmasını sağlamak. “*Yanında bulundursan daha iyi değil mi*?” KAÇ157

bulundurma *a.* Bulundurmak işi. “*... evinde metres bulundurması suç üstüne suçtu*.” MM105

bulunma *a.* Bulunmak işi. “*Memleket dışında bulunması mühim değil*.” DE7

bulunmaz *sf.* Eşsiz, nadir, kıymetli. “*Gerçi kırkın üstündeki bir kadın için erkeğin henüz çocuk devresindeki acemiler bulunmaz nimetti ama şu sıra böyle birine pek de lüzum yoktu*.” SBK8 **bulunmaz Bursa (veya Hint) kumaşı** çok az bulunduğu ve çok değerli olduğu sanılan şey. “*Bulunmaz Bursa kumaşı değilsin ya*!” EKM61

buluntu* *a.* Bir yerde bulunma durumu. “*Nerede tımbırtı, orada buluntu*.” ARK209

bulunul-* Bulunma işi yapılmak. “*Öyle bir babanın oğluna böyle bir şey yakıştırılmıyor, ama kendine de en küçük bir imada bulunulmuyordu*.” DE147

bulunuş *a.* Bulunmak işi. “*Ayten'in, önde de*

Balon'la bir başkasının bulunuşlarına aldırmadan…" KY177

buluş *a.* 1. Bulmak işi. "*Fikret'in kafasında şimşek çakmış, aylarca önce Cevdet'le birlikte ev arayışlarını, evi buluşlarını, içini gezişlerini, sonra da bahçeye açılan mutfak kapısında mandal yerine kullanılan paslı çiviyi hatırlamıştı*." SBK312 2. Bilinen bilgilerden yararlanarak daha önce bilinmeyen yeni bir bulguya ulaşma veya yöntem geliştirme, icat. "*Kendi buluşu olduğunu iddia ettiği bir çeşit sekme ilmini bilmesi dolayısıyla, dünyanın en dayanıklı yürüyücüsüdür*." SAR58

buluş- 1. Bir araya gelmek. "*Birisiyle mi buluşacaksın*?" EB142 2. Kavuşmak. "*Ya günün birinde tekrar buluşur, yeniden evlenir, bir arada yaşamaya başlarlarsa*?" EK207 3. Önceden belirlenmiş bir yer ve zamanda bir araya gelmek. "*Bu cumartesi Aksaray'daki Bulvar Sineması'nın önünde buluşup...*" DK42

buluşabil- Buluşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Geceleri, herkes yattıktan sonra buluşabilirlerdi*." EB33

buluşma *a*. Buluşmak işi. "*O günden sonra zararsız buluşmalar devam etti*." EK325

buluştur- Bir araya gelmelerini sağlamak, bir araya getirmek. "*Nedim Ağa'yı nerede buluşturup görüştürmeliydi*?" KT150

buluşul- Buluşma işi yapılmak. "*Sonra lise bitiyor, üniversitede tekrar buluşuluyordu*." SUÇ22

bulut *a.* 1. Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan, biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığın. "*Havadaki kül renkli bulutları havuzun yosunlu suyunda seyrediyor konuşmuyorlardı*." YK49 2. Herhangi bir şeyden oluşan yoğun yığın. "*Sürgünlerin bir anda bu mısırlara saldırdıklarını, çekirge bulutu çöküp kalkmış tarla gibi, mısırların temizleniverdiğini gördük*." DHV316 **bulut gibi** çok sarhoş. "*Herif bulut gibi be*!" EK140 **bulut ol-** çok sarhoş olmak. "*Çingene gene enayi söğüşlese üçkâğıtla, spor arabayı bırakıp meyhanenin kapısına, dalsalar içeri, bulut oluncaya kadar çekseler kafaları.*" DK201 **buluttan nem kap-** en küçük bir şeyden alınmak, çok alıngan olmak. "*Bir şoför, hem de lisede okumuş, aklı başında, buluttan nem kapan bir şoför için bu kadarı elbette fazla olacağından, derhal: 'Emredin!' demişti*" İDG67

bulutlu *sf*. Bulutlarla kaplanmış, bulutlanmış. "*Gökyüzü hafifçe bulutluydu*." YYB145

bulutsuz *sf*. Bulutu bulunmayan, açık, berrak. "*Bol güneş, mavi deniz, bulutsuz masmavi gök ...*" KÜÇ23

buluver- 1. Çabucak bulmak. "*İşte ilk adımda dikkati çekmiş, film çevirmeye layık buluvermişlerdi.*" KY130 2. Ansızın bulmak. "*Bir gece onu yatağında, kolları arasında buluvermişti*." SAR105

bulvar *a*. Şehir içinde ağaçlı, geniş cadde. "*Bulvarı kıyıdan kıyıdan, bir maratoncunun ölçülü adımlarıyla yer, yutar*." ÖE44

Bulvar Sineması* *öz. a.* İstanbul'un Aksaray semtinde bulunan eski bir sinema salonu. "*Bu cumartesi Aksaray'daki Bulvar Sineması'nın önünde buluşup...*" DK42

bum* *ünl*. Silah patlayınca çıkan ses. "*Bir anlık bir çılgınlık: Bumm*!" KAÇ189

buna- Çeşitli sebeplerle zihin gücünü yitirerek ne yaptığını bilemez duruma gelmek, ateh getirmek. "*Bunadı be*!" EVO73

bunak *sf*. Bunamış olan, matuh. "*Demek, önceki gün köprüde rastlaştıkları zaman, yanındaki oğlanı, Vedat'ı görmemişti bunak*!" GR123

bunal- 1. Soluk alması güçleşmek. "*Bunaldığını sanarak pencereye gitti*." SM288 2. Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak. "*Evde bunalıyorum diyor*." CEM11

bunalım *a*. 1. Tehlikeli sonuç doğurabilecek gerginlik, buhran, kriz. "*Çok geçmeden bildiğiniz gibi, bir işçi bunalımıyla karşı karşıya geleceğiz.*" CEM142 2. Uyaranlara karşı duyarlığın, iş yapabilme gücünün, kendine güvenin azalarak karamsarlığın, umutsuzluğun güçlenmesiyle ortaya çıkan ruhsal bozukluk, ruhsal çöküntü, depresyon. "*... müthiş bir sıkıntı, bir bunalım içinde kadınlara zulmettiklerini ... okumuştu bir yerlerde*." YD272 **bunalım geçir-** herhangi bir sebeple oluşan bunalımı, bozgunu yaşamak. "*Üzerine kilitli odada bunalımlar geçiriyor, kendini öldürmek geliyordu içinden*." İDG104

bunalt- Bunalmasına yol açmak. "*Bunaltan bir sıcak başlamıştı*." EKM74

bunaltı *a.* Sıkıntı, iç sıkıntısı. "*Bunaltı içinde Filiz*." BFV169

bunaltılı* *sf*. Bunaltısı olan. "*İşi başından aşkınların bunaltılı, sinirli hâliyle odanın içinde dört dönüyordu*." BK350

bunca *sf*. Bu kadar çok. "*Bir erkeğe de bunca utangaçlık yakışmıyordu doğrucası*!" KAÇ51

buncacık *sf*. Küçük, zayıf, güçsüz. "*Buncacık şeyi bile çok görüyordu onlardan yukardaki*!" VV230

buncağız *sf*. Bu zavallı, bu küçücük. "*Ben en çok buncağıza acıyorum*." EK171

bundan böyle *zf*. Artık, bundan sonra. "*Peki, bundan böyle nasıl geçineceksiniz*?" TD53

bunlar *zm*. Bu zamirinin çokluk biçimi. "*Hoşuna gidiyordu bütün bunlar*." KÜÇ23

bunlarsız* *zf*. Bunlar olmaksızın. "*İnsan rahatı bunlarsız bulabildikten sonra…*" SM168

bunnar (Der.) *zm*. Bunlar. "*Ne demiye birikmiş bunnar*?" CEM18

bunsuz *zf*. Bu olmaksızın. "*Hem de bunsuz. Tek başıma*." SÇ147

bununla beraber *zf*. Bununla birlikte. "*Bununla beraber, genel müdür de haklıydı ihtimal*." AY186

bununla birlikte *zf*. 1. Buna ek olarak, bununla beraber, amma velakin. "*İsmail namı hesabına postahaneden hiçbir zaman abone kaydedilmemiş olması, bununla birlikte Mevlüt'ün iddialarının kanuni bir sebep teşkil etmeyeceği göz önünde tutulması…*" GR58 2. Bunun böyle olduğuna bakmayarak, bununla beraber, mamafih. "*Bununla birlikte, belli olmaz, kim bilir*?" AY126

bur- 1. Bir şeyi iki ucundan tutup ekseni etrafında ters yönlere çevirerek bükmek. "*Uçları kıvrık dolgun bıyığını burarak söze şöyle başlamıştı*." KK13 2. Mide, bağırsak sancımak. "*Sancı kadını öyle buruyordu ki...*" GR208

bura *a*. Bu yer. "*Lokanta mı bura*?" YK27

burada *zf*. Bu yerde. "*Vaay evlat, sen burada ha*?" ARK26

buradan *zf*. Bu yerden. "*Bana dedi ki, gözlerinden öperim, ne yapsın yapsınlar beni buradan kurtarsınlar dedi*." DE57

buralı *a*. Bu memleketli, bu yerin halkından olan kimse. "*O sırada bana da buralı, yani Konyalı çok zengin yaşlı bir talip çıkmıştı*." OK29

buram buram *zf*. 1. Duman, koku vb. çok etkili bir biçimde yayılarak. "*Sırtında öyle esaslı bir lacivert palto vardı ki, insan kazara içine girse şu lapa lapa karlı havada hani buram buram terler mi terler*!" YYB91 2. Yoğun bir biçimde. "*Günümüzün bunalan insanını hayata, bugünü yaşamaya çağıran, buram buram yaşama sevinci dolu yepyeni bir roman*!" GK131

burası *a*. Bu yer, bura. "*Burası bizim memleketimiz*!" GK185

burcu *a*. Güzel koku, ıtır. "*Amma iyiydi, burcuydu, bir hoş oluyordu adam*." GK11

burcu burcu *zf*. Koku etkili bir biçimde yayılarak. "*Ortalığa kuvvetli bir toprak kokusudur yayılır. Burcu burcu…*" EVO166

Burç Meydanı* *öz. a*. Al Burj Meydanı, Lübnan'ın Beyrut şehrinde bulunan, günümüzdeki adı "Şehitler Meydanı" olan tarihi halk meydanı. "*Babam … Burç Meydanı'na çıkan aralıklardan birisinde, yüksek bir apartmanın altında küçük bir lokanta açtı*." BE23

burda (Der.) *zf*. Burada. "*Sedat ne geziyordu burda*?" GR191

burdan (Der.) *zf*. Buradan. "*Beni niçin çıkartmak istiyorsunuz burdan*?" GR144

burgaçlı* *sf*. Beklenen hızından farklı bir biçimde ve beklenmeyen yönlerden gelen şiddetli hava akımı olan; türbülanslı. "*Nişan'la birlikte Seyhan Nehri'nde Taşköprü'nün en yüksek yerinden, nehrin en derin, en burgaçlı yerine kendilerini kaldırıp attıkları yıllar*!" EVO224

Burgaz* *öz. a*. Burgaz Adası, Burgazada ya da Antigoni, İstanbul'daki Prens Adaları'nın büyüklük olarak üçüncüsü, aynı zamanda Adalar ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Bir arkadaşının tavsiyesi üzerine Burgaz'da, hayli pahalı bir ev bulup durumu bildirdi*." EK346

burgu *a*. Delik açmaya yarayan delgiye takılı sarma, yivli, keskin, çelik alet. "*İçten içe, bir burguyla deliniyordu sanki*." KÜÇ59

burgul (Der.) *a*. Bulgur. "*Heç ağam, yani aldıysan burgul ne alak da aş maş edek diyeceğdim*." EKM42

Buridan* *öz. a*. Jean Buridan, Fransız rahip ve

filozof (1300 - 1358). "*Durand kim? Occam? Buridan, d'Ailly*?" VV268

burk (Der.) Burkulmak. "*Haldun, Haldun'un bakışları, bükük gibi gelen boynu içini burkuyordu*." EK314

burkabil- Burkma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yerlerdeki çamura, ayak bileklerini burkabilecek bozuk parkelere filan aldırış etmeden koşuyor, alabildiğine koşuyordu*." VV372

burkul- 1. Kol, parmak vb. birdenbire kendi eklemi üzerinde dönmek, bir zorlanma sonucunda incinmek. "*Ayağı burkulduğu günün gecesi nasıl inlemiş, sürmeli gözleriyle nasıl ağlamıştı*!" ÇK124 2. Üzüntü duymak. "*Gülizar'ın içi kıskançlıktan burkuldu*." HÇ42

burma 1. *a*. Burmak işi. "*Kaş çatmaynan, adam terslemeynen, bıyık büyütüp burmaynan onbaşı mı olabilirdi adam*?" GR78 2. *a*. Burularak yapılmış altın bilezik. "*Kollarını altın burmaynan doldururum*." CEM13 3. *sf.* Burulmuş, burularak yapılmış, kıvrılmış. "*... sarı burma bıyıklı, aslanlar gibi bir topçu subayındaydı*." EK23

burnu büyük *sf*. Kibirli (kimse). "*Velakin değilim ben burnu büyük*." MUR67

burnu havada *sf*. Çok kibirli. "*Burnu havada Emine omuz silkti*." MUR174

Bursa *öz. a*. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*İpek dokumalarında, Bursa'nın*." YYB120

Bursa Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan, günümüzdeki adı "Sadri Alışık Sokak" olan sokak. "*Alkazar Sineması'nı Bursa Sokağı'na doğru üç beş adım geçmemişlerdi ki Altındiş arkadaşını kolundan çekti*." KÜÇ60

Bursalı *öz. a.* Bursa ilinden olan kimse. "*Az önce radyodaki türküde hatırladığı Bursalı bile silinmişti*." KK182

buruk *sf*. Tadı kekre olan (meyve). "*Acı mı? ... Buruk*?" ARK89

burul- Sancımak, ağrımak. "*Hayâları burulan öküz gibi böğürüyor, cezaevini inletiyordu*." YK41

burun *a.* 1. Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı. "*O ne biçim burun öyle o*?" YYB17 2. Bazı şeylerin ön ve sivri bölümü. "*Birlikte çorap burnu dikerdik*." EK217 **burnu büyü-** kibirlenmek, büyüklenmek. "*Ustabaşı karısı oldu diye burnu büyüdü mü derdi*?" VV211 **burnu Kafdağı'na var-** kibirlenmek, şımarmak, burnu büyümek. "*Okuma yazma belleyişin burnu Kafdağı'na vardı*." GK278 **burnu Kafdağı'nda ol-** çok kibirli (olmak). "*Burnu Kafdağı'nda, şu deveciden ötürü*." CEM25 **burnu sürtül-** sıkıntı çektikten sonra daha önce beğenmediği bir durumu kabul etmek, gururundan vazgeçmek. "*Bir parça burnu sürtülsün istiyorum efendim*." GR119 **burnuna koy-** aldırış etmek, göz önünde tutmak, değer vermek, kale almak. "*Beyazıt'taki tezgâhtarı da burnuna koymaz artık*." DK158 **burnunda tüt-** çok özlemek. "*Vatanım burnumda tütüyordu*." BE60 **burnundan fitil fitil gel-** elde ettiği güzel şey, sonradan gelen üzüntüler üzerine kendisine zehir olmak. "*Günün birinde Tutankamon'un anasından emdiği süt burnundan fitil fitil gelecek*." GR89 **burnundan getir-** yaptığına pişman etmek. "*Hoş, nasıl olsa hesaplaşacakları, burnundan getireceği gün gelecekti*." YK77 **burnundan solu-** çok öfkelenmiş olmak. "*Çok sinirliymiş de burnundan soluyormuşçasına soluğunu toplamaya çalışıyordu.*" MUR375 **burnunu çek-** sümüğünü çekmek. "*Çayını yudumladı, burnunu çekti, öksürdü, çaydan bir yudum daha aldı*." ÇK68 **burnunu kır-** birini güç durumda bırakarak büyüklenmesini veya direnişini yok etmek. "*Onun için, şimdiden gözünü yıldırmalı, burnunu kırmalıydı*." DK148 **burnunu tutsalar canı çıkacak** çok zayıf ve güçsüz kimseler için kullanılan bir söz. "*Sorma bacı. Burnumu tutsalar canım çıkacak*." CEM63 **burnunu sok-** gerekmeden her işe karışmak. "*Peki, niçin sonu asılmak olan işlere burnunu sokuyorsun*?" DE178 **burnunun dibine sokul-** çok yaklaşmak, iyice yaklaşmak. "*Leş gibi kokan ağzıyla burnunun dibine sokulmuş, akları kıpkırmızı gözlerini gözlerine dikmişti*." EK374 **burnunun yeli kırıl-** öfkesi yok olmak. "*Burnunun yeli kırılmış, zavallılaşmıştı*." HÇ48 **burun kıvır-** önem vermemek, küçümsemek, beğenmemek. "*Necla sanki burun kıvırdı*." BFV117 **burun şişir-** kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak; büyüklenmek. "*Efendi mefendi deyip de burnunu şişirme şu itin lan*!" MUR381

burun buruna *zf*. Birbirine çok yakın ve yüz yüze bir biçimde. "*Böylesine pis mahallede, sefil, perişan, üstelik dedikoducu komşularla burun buruna oturulur muydu*?" VV194 **burun buruna gel-** 1. beklenmedik bir anda karşılaşmak, birbirlerine çok yaklaşmak. "*Hiç olmazsa bu ümitle mümkün olduğu kadar uzun zaman yaşamak için, adamla burun buruna*

gelmekten kaçınıyordu.” DE130 2. karşısında hissetmek. “*Haminnesiyle yatağa girip yorganı tepesine çekti mi annesiyle burun buruna geliveriyordu*.” EK193 **burun buruna ol-** çok yakınında bulunmak. “*Burun buruna olurlarsa birbirlerine*.” VV210

burun deliği *a.* Burnun iki boşluğundan her biri. “*Bu da yerdeki gibi bir paçavra yığınıydı ki burun delikleriyle baktığı zaman, anırmaya hazırlanan bir eşeği hatırlatırdı*.” YYB66

burun direği *a.* Burnun kemiği. “*Burnunun direği sızladı*.” GR76 **burnunun direği sızla-** maddi veya manevi çok acı duymak, çok üzülmek. “*Birden âdeta burnunun direği sızladı*.” ÜÇK331

burun kanadı *a.* Burun deliğinin yan tarafındaki kabarık bölüm. “*Murtaza'nın etli burun kanatları hazla titriyordu*.” MUR313

burunla- 1. Dışlamak. “*Bana üvey evlat muamelesi yapıyorsun, beni burunluyorsun*!” BE64 2. Aşağılamak. “*Burunladığı insanların üstüne gelmesini hiç istemiyordu*.” DE26

burunlama *a*. Burunlamak işi, dışlama. “*Orospu çocuğu herkesin burunlaması, itip kakması için yaratılmış gibiydi*.” SBK68

burunlan-* Burunlama işine konu olmak. “*Hasan çıktıktan sonra kim bilir nasıl burunlanacak, nasıl itilip kakılacak, nasıl küfürler işitecekti*?” SUÇ199

burunlanma* *a*. Burunlanmak işi, dışlanma. “*Biraz eskidi de burunlanmaya başladı mı, haaaydi yenisine*!” MM252

burunlayış* *a*. Burunlamak işi, dışlayış. “*Aklından ... elli lira vizite ücreti verilip kızlarını burunlayışının karşılığı geçti*.” EVO276

burunlu *sf*. Herhangi bir biçimde burnu olan. “*Koca burunlu, sarkık gerdanlının biriydi*.” ÖE110

buruntu *a*. Buru, sancı, bağırsak bozukluğu. “*Fakat midesinde, tekrar hem de deminden beri duyduklarından daha müthiş bir buruntu, olduğu yere yıkıldı*.” YYB65

buruş- Düzgünlüğü bozulmak, üzerinde kırışık ve katlar oluşmak. “*Kıyıları buruşmuş iri siyah gözleriyle beni gözden geçirecekti*.” KK34

buruş buruş *sf*. Çok buruşmuş. “*Yalınayaklı çocuklar ... buruş buruş ihtiyarlar hayretten büyümüş gözleriyle şaşkın, bakışıyorlardı*.” CEM158

buruşma *a*. Buruşmak işi. “*... rastıklı kaşları, buruşmaya başlamış aşırı pudralı yüzüne tekrar tekrar bakıp kendini beğendikten sonra torununa döndü*.” EK11

buruştur- Buruşuk duruma getirmek. “*Doğurmuş kadınlar kendi doğumlarını hayalliyor, karşıdan karşıya gözleriyle anlaşarak yüzlerini buruşturuyorlardı*.” GR72

buruşturma *a*. Buruşturmak işi. “*Bakmasıyla dişlerini sıkıp yüzünü buruşturması bir oldu*.” EKM151

buruşturul- Buruşuk duruma getirilmek. “*Kadınlar kabaca kucaklanıyor, şapırtıyla öpülüyor, örseleniyor, buruşturuluyorlardı*.” AY183

buruşturuş* *a*. Buruşturmak işi. “*Çocuğun ayak değiştirişinden, yüzünü buruşturuşundan belliydi*.” KP28

buruşuk *sf*. Gerginliği, düzgünlüğü kalmamış, buruşmuş olan. “*Ve buruşuk pantolonu üzerinde zorla taşıdığı vücuduyla çekip gitti*.” EKM14

buruşukluk *a*. Ciltte oluşmuş kırışık. “*Yüzünde en küçük bir tiksinti, buruşukluk olmadan tıkır tıkır içti*.” EVO144

buruşuver- Çabucak buruşmak. “*Kan kırmızısı dudaklar sanki buz gibi bir fırtınayla kırışıp buruşuvermişlerdi*.” EB80

burya (Der.) *zf*. Buraya. “*Gelmem, burya at*!” EKM99

buse (Far.) *a*. Sevgi göstermek için dudaklarıyla başka birisinin elini yüzünü öpme; öpücük. “*Hanımefendinin elini kibarca tutar, tırnaklarının uçlarına zarif bir buse…*” GK58

but *a*. 1. İnsan vücudunun kalça ile diz arasındaki bölümü. “*Eti de batsın, butu da*!” HÇ24 2. Hayvanların, arka bacaklarının gövdeye bitişik olan dolgun, etli bölümü. “*Başını sofradan öbür yana çevirerek rakısını yudumluyor, sonra da kızarmış piliçlerin butlarını seçip kuvvetli dişlerinin arasına atıyordu*.” KT342

butlu *sf*. Budu olan. “*Değil böyle butlu, kalçalı, kirli şalvarlarını sallaya sallaya gelip geçen Çingene karıları, hatta dilencilere tav olmuştu*.” EB202

buu* *a*. Çocuk dilinde su. "*Çocuğun boyuna mamma, kaka, buuu deyişlerinin sonu gelmiyordu*." EVO240

buuv* *ünl*. Üşüme bildiren bir söz. "*Eli dayanamadı soğuğa, çekti, avucunu yaladı: - Buuuuv*!" GK267

buya* *a*. Çocuk dilinde bura. "*Beni buya attılaa, domuzlaa mısılaı peyişan edecek*." EKM109

buyda* *a*. Çocuk dilinde burada. "*Beni götüyme oyya, buyda bıyak*." SAR24

buyruk *a*. Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz, buyuru, emir, ferman. "*Aramayı yapacak jandarma erleri, komutanlarından aldıkları buyruk üzerine odaya girmişlerdi ama onların da hiç umutları yoktu kaçağın bu odada olabileceğine*." KAÇ201

buyrul- Buyurma işi yapılmak. "*Buna ne buyrulur beyim*?" YYB111

buyuk* *sf*. Büyük. "*Versin bir buyuk ampul*!" YK57

buyur- 1. Söylemek, demek, düşüncesini bildirmek. "*Efendim beyim, ne buyurdunuz*?" MM75 2. Gelmek, gitmek, geçmek, girmek. "*İçeri buyurun*!" SM277 3. Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek. "*Cenab-ı Allah, herkes rızkına razı olsun, buyurmuş*." EKM63 4. Almak. "*Buyurmaz mısınız beyefendi*?" DK193 5. Etmek, eylemek. "*Yoksa mesela, Maddiyyum Mezhebinin İzmihlali isimli kitabı, bilmem tetkik buyurdunuz mu*?" DE187 **buyur et-** 1. buyurun diyerek konuğu saygı ile içeri almak. "*Camgöz de oradaydı. Buyur ettiler*." DE61 2. sofraya çağırmak. "*Gitmeden önce sofraya buyur ettiler*." KK98

buyurma *a*. Buyurmak işi. "*Bir şeyler almak istiyorlarsa yemek odasına buyurmasını rica etti*." GK149

buyurul- (Tar.) Emir almak, emredilmek. "*Buna ne buyurulur*?" HÇ167

buyurulma* *a*. Buyurulmak işi. "*İş buyurulmasını bekleyen âdembabalara şöyle bir baktı, hiçbirini gözü tutmadı.*" YK26

buyük* *sf*. Büyük. "*Utanmaz babasından, buyüklerindan hem da...*" DK71

buyüklük* *a*. Büyüklük. "*Çünkü şanindandır buyüklüğün*." DK89

buz 1. *a.* Donarak katı duruma gelmiş su. "*Ah şehirde olsaydık, ah buz olsaydı*!" EVO261 2. *sf.* Çok soğuk bir etki uyandıran (şey veya kimse). "*Nazan hâlâ buz gibi, omuz silkti*." EK152 **buz gibi** 1. çok soğuk. "*Alev alev yanan gırtlağından buz gibi akan keskin soda, iç çekti, diliyle dudaklarını yaladı*." EVO209 2. çok soğuk bir etki uyandıran (şey veya kimse). "*Buz gibi oldum birdenbire, sanki küçüldüm*." EKM39 **buz kesil-** şaşılacak, üzülecek bir durum karşısında donakalmak. "*Camgöz buz kesilmişti*." DE88 **buz tut-** sıvının üstünde buz oluşmak, buzla kaplanmak. "*Lapa lapa karların altında buz tutmuş göğüs kıllarıyla yürüyordu adım adım*." KK179 **buz üstüne yazı yaz-** süresi, etkisi çok az olacak bir iş yapmak. "*Gerçi buz üstüne yazılan yazı gibi, eriyip silinmişti bütün söyledikleri*." BFV97 **buzlar çözül-** aradaki soğukluk, dargınlık, gerginlik ortadan kalkmak. "*Buzlar çözülmüş, eski düşmanlıklar erimiş, yeniden dostluk kurulmuştu*." EVO307

buz dağı *a*. Kutup bölgelerinde buzullardan koparak akıntılarla yer değiştiren büyük buz parçası, aysberg. "*Haftalardan beri ... herkesi heyecandan heyecana sürükleyen masal, sanki kocaman bir buz dağıyla çarpışıp parçalandı*." SUÇ275

buzağı *a*. Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu. "*İktidar öküz altında buzağı arıyor*." ÜÇK534

Buzbağı* *öz. a*. Bir şarap markası. "*Baha'nın meyhanesine gidip bir şişe Buzbağı ya da Kavaklıdere devirmeliydi*." SBK245

buzdolabı *a.* Yiyecek, içecek vb.ni soğuk olarak saklamaya yarayan, motorla çalışan dolap, soğutucu, frijider. "*Sana değil, size, hususi araba, apartman, buzdolabı, çamaşır makinesi, lüks, konfor lazım*." YD276

buzdolaplı* *sf*. Buzdolabı olan. "*Kendine buzdolaplı bir koca bulur*." KT77

buzlu *sf*. Buz içinde tutularak, içine buz katılarak soğutulmuş. "*Buzlu rakısını hafifçe sulandırıp iri bir yudum, üstüne de bir yeşil zeytin aldı*." DK74

buzlu cam *a.* Saydamlığı giderilmiş cam. "*Asıl yazıhaneden, buzlu camla ayrılmış odasındaki patronun yanına girdi*." KY47

buzlu camlı* *sf*. Buzlu camı olan. "*... solda buzlu camlı kapılarıyla tuvalet banyo, sonra bayağı döşeli bir oturma odası.*" YD270

buzluk *a*. Buzdolabının içinde buz yapan bölme. "*Buzdolabının buzluğunu aldı, koşturdu*." GK245

bücür *sf*. Ufak tefek ve kısa boylu (kimse). "*Filiz ne zaman bir iş için idareye gitse, kısa boylu bücür karı mı kız mı ne, hemen koşar gelir, adamıyla Filiz'in konuşmasına engel olurdu*." BFV279

büfe (Fr.) *a*. 1. Evlerde içine yemek takımlarının konduğu dolap. "*Ne ağlamış, ne ağlamıştı giden arabalar dolusu masalar, sandalyeler, kanepe, koltuk, büfe, halı, kilimin ardından*." EB51 2. Toplantılarda yiyecek ve içeceklerin konulduğu masa. "*Süreyya Bey aziz ahbabını büfeye götürdü*." İDG48

bük- 1. Sertçe çevirmek, kıvırmak. "*Ağzı süt kokan şu hanım evladı paşazadenin kolunu bükmekten kolay ne vardı*?" KT352 2. Birkaç tel ipliği burarak sarmak. "*... büken, masuralara saran, sarılmış masuraları şakırtılı tezgâhlarda kola kokulu kaymak gibi bez hâline getiriveren bir güçtü*." EVO11 3. Eğmek. "*Filiz boynunu bükerek sedirin köşesine ilişti.*" BFV168

büklüm *a*. Bükülmüş, kıvrılmış şeylerin oluşturduğu kat; kıvrım. "*Parmakların büklüm yerleri belki de hafifçe çukurdu*." GAV125

bükme *a*. Bükmek işi. "*Belki de o gün olmuştu bu dudak bükme*." KÜÇ46

bükü büküver-* Büküvermek. "*Etini vara yoğa bükü büküveren, tenhalarda şamarı atı atıveren akraba karıları…*" KT93

bükük *sf*. Bükülmüş, eğilmiş olan. "*Acaba gerçekten bükük mü*?" ARK137

bükül- 1. Bükme işine konu olmak, katlanmak. "*O gün Ali, güneşin altında boynu bükülmüş bir buğday sapı gibi, korucuların önüne düştü*." EKM106 2. Yönelmek. "*Sağa sola bükülmeyin*." BTÜ41

bükülü *sf*. Bükülmüş olan. "*4 numaradan 24 numaraya kadar yumuşak, ekstra, her katta bükülü ve her renkte pamuk iplikleri yapan iplikhane ... pırıl pırıl bir atölyeydi*." CEM21

büküm *a*. Bir şeyin bükülmüş yeri, kat, kıvrım. "*Ortaparmağının büküm yeriyle Bakan'ın masasına hafif hafif vurur*." MM175

büküş *a*. Bükmek işi. "*Bir dudak büküşüyle topunu küçümseyip odasına çekildi*." VV194

büküver- Çabucak bükmek. "*Lütfen kulağını büküverin*." MUR342

bülbül (Far.) *a*. 1. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş. "*Bülbüller konuşur mu*?" SBK32 2. Sesi çok güzel olan kimse. "*... o geçip gittikten sonra, tatlı sesiyle bülbül kesiliyordu*." SM258 **bülbül gibi söyle-** bildiklerini hiçbir şey saklamadan söylemek, itiraf etmek. "*Babası hariç, iki ağası her şeyi bülbül gibi söylemişler, en küçük kardeşlerini ele vermişlerdi*." KAÇ91 **bülbül gibi şakı-** güzel sesle, neşeyle konuşmak. "*Tek kızı sevinsin, kabına sığamasın, coşsun evinin içinde bülbül gibi şakısındı*." VV204 **bülbül kesil-** bir etki veya baskı altında çokça konuşmak. "*Bir köşeye çekilir, somurtur otururdu, ameliyattan sonra bülbül kesildi*." SM266

büle (Der.) *zf*. Böyle "*Derim bakayım üçün beşin yoluna, olmaz büle.*" ÇK88

büngül büngül (Der.) *a*. Suyun topraktan kaynayarak çıkması. "*Tatarın suyu büngül büngül kaynıyor*!" KT201

Bünyan *öz. a.* Kayseri iline bağlı ilçelerden biri. "*Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı köylerden birindendi bu adam.*" BTÜ74

bünye (Ar.) *a*. Vücut yapısı. "*Efendim, bazı bünyeler böyle oluyor işte*!" ARK64

bürgün* *zf*. Bir gün, gelecekte herhangi bir an. "*Yarın, bürgün işi sağlamladı da babasına mektup saldı mı...*" GK74

büro (Fr.) *a*. 1. Çalışma odası, yazıhane. "*Sonra iki doktor, hesap işleri bürosunun açık kapısından içeri dalı verdiler*." SAR51 2. Danışma ve yazı işlerinin yürütüldüğü iş yeri. "*Büroya girdi*." EB113

bürokrasi (Fr.) *a*. Devlet kurumlarında kırtasiye işlerini öne sürerek işlemleri zorlaştırma, kırtasiyecilik. "*Bundan başka evinde tam bir bürokrasi hakimdi*." ARK119

bürokrat (Fr.) *a*. Devlet kurumlarında çalışan üst düzey yönetici. "*Bürokrat müdür, yumruk yemişçesine sarsıldı*." İDG27

bürü- 1. Sarmak, kaplamak, örtmek, basmak, istila etmek. "*Bunu birkaç gün garsoniyerinde, sonra da terziye götürüp sahne için tülden elbiselere bürürse afet olacağına aklı yatmıştır*." ARK161 2. Çok, güçlü etkilemek. "*Sonra içini bir korku bürüdü*." DE140

Bürücek Yaylası* *öz. a.* Adana'nın Pozantı ilçesinde bulunan bir yayla. "*Bürücek Yaylası,*

Bürücek Yaylası'nın sarı sıcaksız, tersiz, pire ve tahtakurusuz, püfür püfür geceleri içinden hasretle geçti." KT2

bürün- 1. Bürüme işine konu olmak. "*Onun da böyle yatağı, yorganı, yastığı olsa, o da yorganına sıcak sıcak bürünse, öğleye kadar rahat rahat uyusa...*" YK51 2. Herhangi bir görünüşe, kimliğe girmek. "*Adam şimdi birden o besili kurt olmaktan da çıkmış, yırtıcı bir kaplan kişiliğine bürünmüştü.*" KAÇ143

bürünül-* Bürünme işi yapılmak. "*Alkol alınmış, mide sıkıca doyurulmuş, paltolara bürünülmüşse elbette nefisti*." KP28

büsbütün *zf.* İyiden iyiye, iyice, tamamen, tamamıyla, temelli. "*Adamın kuşkusu büsbütün arttı*." KAÇ144

büst (Fr.) *a.* Heykelcilikte başı, göğsü, bazen de omuzları içine alan sanat ürünü. "*Bir kenarda kocaman bir büst*." DE66

bütçe (Fr.) *a.* Devletin, bir kuruluşun, bir aile veya bir kimsenin gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerinin tümü. "*Aynı bütçeden maaş alışımız*?" KP82

bütümet* *a.* Bir çeşit et yemeği. "*Üç, dört delikanlı içki tenekelerini, çerez tabaklarını, kapaklı çinkolarla patlıcan bütümetlerini, söğürtmelerini, kayık tabaklarda nefis divleleri taşıyıp duruyorlardı*." OK14

bütün 1. *sf.* Eksiksiz, tam. "*Bütün gün ya kahve köşeleri ya da bitmez tükenmez top…*" KÜÇ27 2. *sf.* Çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsi. "*Küçük, büyük, zengin, fakir, serseri bütün tutuklularla teker teker vedalaştı, helallik aldı*." ÇK92 3. *sf.* Bozuk olmayan (para). "*Bir bütün elli liralık uzattı*." YD243 4. *sf.* Parçalanmamış. "*Bütün bir sardalyayı kuyruğundan tutup ağzına attı*." DK156 5. *a.* Birlik, tamlık. "*Çünkü Batılılık bir bütündür*." YYB218

bütün bütün *zf.* Büsbütün, tamamıyla. "*Bunun üzerine, onlar çekingenliklerini bütün bütün bırakırlardı*." BE14

bütün çıplaklığıyla *zf.* Hiçbir şey saklamaksızın, olduğu gibi. "*Karşı pencerede olanları bütün çıplaklığıyla görebilecekleri odaya girdiler*." EK249

bütünle- Eksiksiz duruma getirmek, tamamlamak. "*Hani Allah rahmet eylesin, eski ağanın oğulları da olmasa, üstünü başını bütünlemeseler, altmış lira maaşıyla kadına adi bir basma bile alamazdı*." KT49

bütünleme *a.* Okullarda başarısız olan öğrenciler için yapılan ek sınav, bütünleme sınavı, ikmal imtihanı. "*Coğrafyadan bütünlemeyi verebilirse...*" EVO322 **bütünlemeye kal-** bir öğrenci yarıyıl veya öğretim yılı sonunda derslerinde başarısızlığa uğramak, ikmale kalmak. "*İlkokulun dördündeydi, coğrafyadan bütünlemeye kalmıştı*." EVO30

bütünlen- Bütünleme işine konu olmak, ikmal edilmek, tamamlanmak. "*Bizde yatıp kalkıyor, yiyip içiyor, üstü başı bütünlenip gününü gün ediyor*." ARK191

bütünlük *a.* Bütün olma durumu, tamamiyet. "1912'de *Memâlik-i mahruse-i şahanenin bütünlüğü için Trablus'ta dövüştüğü ... sıra neredeydi*?" EVO3

büyü *a.* 1. Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, efsun, sihir, füsun, bağı. "*Büyü çeşit çeşittir*." EK79 2. Karşı durulamaz güçlü etki. "*Sizin büyünüze tutuldum*." SM251 **büyü boz-** yapılmış bir büyüyü etkisiz duruma getirmek. "*Ama evvela kocakarının büyüsünü bozdurmak lazım*." EK89 **büyü bozul-** var olan etki ortadan kalkmak. "*İşte sonunda büyü bozulmuştu*." EVO111 **büyü yap-** büyü yolu ile etki altına almaya veya aldırmaya çalışmak. "*Kim bilir, belki de cadı teyzenle birlikte büyü yaptınız*." EK84 **büyüsüne kapıl-** bir şeyin, bir kimsenin çekiciliğinden kurtulamamak. "*Geldi ama işin baş döndürücü temposunun büyüsüne öyle kapılmıştı ki...*" BTÜ355

büyü- 1. Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek. "*Kaptan'ın gözleri büyüdü, parladı*." YK78 2. Yaşı artmak, yaşlanmak. "*Cemile büyüdü artık maşallah*." CEM81 3. Yetişmek. "*O Himmet oğlan eyi varlıkla büyüdü amma kader...*" EKM67 4. Artmak, güçlenmek, şiddeti artmak. "*Mesele büyümeden korucularla uyuşuldu, örtbas edildi*." EKM106 5. Önem ve değer kazanmak. "*Bu, eteği dizkapağının en az beş altı karış üstündeki ufacık kız, bende büyümüş, yücelmişti*." ARK227 6. Genişlemek. "*Yine ışık içinde daracık bir koridordan, birdenbire büyüyüp genişleyiveren bir kocaman bahçeye çıkarlar*." ARK158 7. Sayıca artmak. "*Gittikçe büyüyen, çığ gibi büyüyen bir kalabalığın elli metre önünde Osman, elinde tabanca, bacaklarının bütün gücüyle kaçıyordu*." KY224 **büyümüş de küçülmüş** konuşması ve davranışları yaşına uymayan, büyüklerinki gibi olan. "*Hala ... ortanca yeğeninin büyümüş de*

küçülmüş hâline güldü.” EVO141

büyücek *sf*. Biraz büyük, büyüğe yakın. “*Büyücek bir küme olmuştu*.” KAÇ179

büyücü *a*. Büyü yapan kimse, bağıcı, afsuncu, efsuncu, afsuncu, sihirbaz. “*Neden aldın? Cevriye'yi satmak için, değil mi? Alçak! Büyücü*!” SÇ102

büyücülük *a*. Büyücünün yaptığı iş, bağıcılık, efsunculuk, afsunculuk, sihirbazlık. “*Ne Süleymaniye'nin yarım pabuçluğumu bırakıyor, ne büyücülüğümü*.” EK87

büyük 1. *sf*. Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), makro, küçük karşıtı. “*Ama bir başka gün gene Şadiye'yle buluşmuşlardı büyük çınarın altında*.” KÜÇ22 2. *sf*. Çok, ortalamayı aşan (soyut kavram). “*Büyük bir dertten kurtulmuştu*.” SM224 3. *sf*. Niceliği çok olan. “*Fiskos toplulukları hemencik kalabalık bir büyük topluluk hâlini alıverdi*.” EVO306 4. *sf*. Üstün niteliği olan. “*Mustafa Kemal Paşa'dan daha büyük adam olduğumu ispat etmek için*!” DE178 5. *sf*. Yetişkin, belli bir yaşa gelmiş. “*Büyüklerin gizli gizli konuştukları dinlenir mi*?” GR98 6. *sf*. Önemli. “*Hacer Hanım, oğlunun büyük çok büyük bir davayı başarıyla yürüttüğünü şurdan hurdan işitiyordu*.” EK223 7. *a*. Makam, rütbe, derece bakımından daha üst olan kimse. “*Bu apartumanlarda oturur büyüklerimiz*.” MUR27 **büyüğünü bilmeyen, Allah'ını da bilmez*** ‘ana babaya gerekli ilgiyi göstermeyen, onlara karşı gelen bir kimse Allah'a da karşı geliyor demektir.’ anlamında bir söz. “*Çünkü büyüğünü bilmeyen Allah'ını da bilmez*.” GR38 **büyük balık küçük balığı yutar** `güçlüler, güçsüzleri ezer` anlamında kullanılan bir söz. “*Büyük balıklar küçük balıkları yutuyorlardı*.” SÇ186 **büyük gel-** kıyafet, bol ve geniş olmak. “*Karantina elbisesi verilecekti fakat o kadar ufak ve zayıftı ki en küçük boy elbise bile çok büyük geliyordu*.” EKM108 **büyük gör- (veya tut-)** kendini veya başkasını olduğundan üstün saymak, yüceltmek. “*Milletse, onu Namık Kemal'lerle kıyaslayıp, hatta daha büyük tutarak şefaat bekliyordu*.” ÜÇK449 **büyük lokma yut büyük söz etme** `başaramayacağın bir konuda kesin sözler söyleme` anlamında kullanılan bir söz. “*Vay Meryem vay, insan büyük lokma yutmalı da büyük söz etmemeli*.” VV387 **büyük söyle-** yapacağı bir şey hakkında kesin konuşarak övünmek. “*Büyük söylemeyin, hiç belli olmaz*.” SUÇ209 **büyük sözüme tövbe!** bir konuda çok kesin konuşulduğunda tersi bir durumun başa gelmemesi dileğini belirten bir söz. “*Tövbe büyük sözüme, anam avradım olsun, onu çiğ çiğ yerdim be*!” VV387

büyük abdest *a.* Sindirim sonunda anüs yoluyla dışarıya atılan besin artığı; dışkı, büyük. “*Doğu Anadolu'da teftiş ve tahsilata çıktığı sıra, tren tam istasyona mı gara mı girerken büyük abdest bozması gelmiş, koşmuş, kondüktörün tuvaleti kilitlemekte olduğunu görmüştü*.” MM18

Büyük Ata* *öz. a.* Atatürk. “*... Büyük Ata koridorda koluna girmiş, ‘Çok sinirli ve çok heyecanlısınız.’ demişti*.” KK260

büyük boy *sf*. Normal ölçülerden daha büyük. “*Bir ara gözleri umum müdürün omuzu üzerinden karşı duvarda asılı duran Atatürk'ün büyük boy fotoğrafına gitti*.” EKM123

büyük büyük* 1. *zf*. Normalinden daha çok bir biçimde. “*Ayten, büyük büyük açılmış gözleriyle sadece bakıyor, konuşulanları dinliyordu*.” KÜÇ43 2. *sf*. Çok büyük, koca koca. “*Dükkânında büyük büyük aynalar ... asılıdır*.” DE23

büyük hanım *a.* Aile içinde saygın yeri olan ve sözü geçen yaşlı kadın. “*Orda da büyük hanım otururdu*.” SM278

büyük harf *a*. Özel adlarla cümle başları gibi yerlerde kullanılan ve büyük yazılan harf, majüskül. “*Cebinden çıkardığı bir tebeşir parçasıyla duvarın mavi badanasına büyük harflerle bir hiç yazdı*.” BK358

büyük mağaza *a*. Her türlü tüketim malının, özellikle yiyecek maddelerinin ve mutfak gereçlerinin seçilip satın alınabildiği büyük satış yeri, süpermarket, grosmarket. “*Pas isteyenler en azından Beyazıt'taki büyük mağazanın kapısında zaman zaman gülümseyen, boynu kravatlı, yakışıklı delikanlı gibi olmalıydılar*.” DK9

büyük para *a*. Çok para. “*Evet, benim firmam adına da büyük paralar teslim edilmiştir kendisine, doğrudur*.” YD220

Büyükada* *öz. a*. Prens Adaları olarak da bilinen İstanbul açıklarındaki adaların en büyüğü. “*... Şişli'de apartman, Büyükada'da köşk, Nişantaşı'nda konaklar satın aldı*.” OK27

büyükanne *a*. Nine. “*... babamı büyükannemler doldurmuşlar*.” BE19

büyükbaba *a*. Torunu olan erkek; dede. “*Ana baba hak getire, teyze, hala, dayı, amca, büyükbaba, haminne...*” ÖE18

Büyükbayram Sokağı* *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. “*Hava*

Sokağı'ndan başka, Yeşilçam Sokağı, Küçükbayram Sokağı, Büyükbayram Sokağı, Bursa Sokağı, Alyon Sokak ve başkaları.” YD7

büyükçe *sf.* 1. Biraz büyük. “*Birkaç gün sonra arsaya kurulan büyükçe tahta barakaya yataklarını taşıyınca dünya onların oldu*.” DK92 2. Oldukça önemli. “*Baba'dan büyükçe bir para karşılığı izin aldılar*.” TD119

büyükhanım bk. büyük hanım. “*Büyükhanım gezmeye gidiyordu gene*.” EK13

büyükhanımefendi* *a.* Büyük hanım. “*Kendi de konağın büyükhanımefendisi olurdu*.” EK20

büyükhanımlık* *a.* Büyük hanım olma durumu. “*Ablalığı, teyzeliği, büyükhanımlığı kabul edemiyorum pek öyle*.” EK282

Büyükkulüp* *öz. a.* Bir sigara markası. “*... Büyükkulüp, Yenice, Baframaden, Boğaziçi sigaralarının karton kutu kapaklarıyla oynuyordu*.” SAR44

büyüklen- Kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak, kibirlenmek, heyheylenmek. “*Güzel, yepyeni bir saati olanın olmayana karşı büyüklenmekten gelen hazzı vermeyeceğim ona*.” KK170

büyüklük *a.* 1. Büyük olma durumu. “*Tam karşı duvarda Kemal'in orta büyüklükte fotoğrafı*.” VV253 2. Taşıdığı nitelikler bakımından üstün olma; şevket. “*Büyüklük Allah'a mahsus*!” BTÜ366 **büyüklük sat-** gururlanıp üstünlük taslamak. “*O anda ne Serap Hanım'dı ne de büyüklük satmak isteyen biri*.” HÇ235 **büyüklük tasla-** kendini üstün görmeye çalışmak, böbürlenmek. “*Gene de büyüklük taslamam ben olsam*.” EVO60

büyüle- 1. Büyü ile etki altına almak, efsunlamak, afsunlamak. “*Derim ki, Fatma derim, anam seni büyülediler derim*.” BTÜ246 2. Çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak, teshir etmek. “*Kitap seni büyüledi mi ne*?” BFV171

büyülen- Büyüleme işine konu olmak, efsunlanmak, afsunlanmak, sihirlenmek, avurtlanmak. “*Yalnız elektrikçi değil, kahve halkı da büyülenmişti*.” MUR128

büyülü *sf.* Kendisine büyü yapılmış (kimse). “*Büyülüsün yani*.” EK78

büyüme *a*. Büyümek işi. “*Nihayet gene koğuş halkı kavganın daha fazla büyümesini önledi*.” EKM155

büyümüşlük* *a*. Büyümüş olma durumu, yetişkinlik. “*Büyüklüğe, büyümüşlüğe özendikleri besbelliydi*.” KK113

büyün- (Tar.) Büyümek. “*... doğuluyor, büyünüyor, bir zaman bir arada haşır neşir olunuyor, birbirine alışılıyor, sonra yavaş yavaş dağılınıyordu*.” EK286

büyüt- 1. Büyük duruma getirmek, genişletmek. “*İnek, tavuk, koyunları çoğaltır, yağ, süt, yumurta ticareti, derken işi büyütürdük*.” AY203 2. Yetiştirmek, bakmak. “*Çocuklarımız olurdu, onları güzel güzel büyütür, okutur, adam ederdik*.” AY105 3. Abartmak, mübalağa etmek. “*Ben fazla büyütmüyorum*.” SM225

büyüteç *a*. Cisimleri büyüterek gösteren alet, pertavsız. “*... çeşitli bahanelerle emniyete, sıkıyönetime çekilen, evi aranan, yazdıkları büyüteçle incelenen oydu*!” KK34

büyütme *a*. Büyütmek işi. “*Giritli, ‘Bu dükkânı büyütmeye boş ver!’ dedi*.” VV180

büyütül- Büyütme işi yapılmak. “*Bu büyütülmüş bir bit resmiydi*.” EKM109

büyütülme *a*. Büyütülmek işi. “*Ya yaşının büyütülmesi ya da...*” HÇ221

büyüyebil- Büyüme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sonra iş büyüyebilir, kocasının başı derde girebilirdi ki ne de olsa evinin ekmeğini getiriyordu*.” MUR310

büyüyüş *a*. Büyümek işi. “*Doğuş, hızla büyüyüş, sıkıntılı okul günleri, en çok da baba*!” BFV129

büyüyüver- Çabucak büyümek. “*Ben büyüyüversem, ah bir büyüyüversem*!” KAÇ122

büyüyüverme *a*. Büyüyüvermek işi. “*Kızının bir an önce büyüyüvermesini istiyordu*.” SM144

büz- Buruşturarak, sıkıştırarak veya kıvrım yaparak bir şeyin alanını ve hacmini küçültmek. “*Doğru ama elin ağzı da torba değil ki çekip büzesin, oğlum*!” EK136

büzük *sf*. Toplanarak büzülmüş. “*Hâlâ bir makine dişlisinin izleri belli olan damadı, büzük büzük kolunu gösterdi*.” CEM82

büzül- 1. Büzme işi yapılmak. “*Yer yer büzülmüş ufak cibinliğin altında zorlukla nefes alıp verirken göğsü hızlı hızlı inip kalkıyor, boyuna terliyordu*.” EVO238 2. Korku, şaşkınlık, soğuk vb. etkenlerle bir kenara

sinmek, bir kenara çekilmek. "*Arabanın arkasında, köşeye büzülmüştü*." İDG53

büzülü büzülüver-* Büzülüvermek. "*Pantolonu yer yer erimiş, gömleğinin şurası burası yırtılmış, adi iplikle büzülü büzülüvermişti*." DK46

büzülüver- Çabucak büzülmek. "*Ama koskoca şehrin de ağzı torba değildi ki büzülüversin*!" ÜÇK440

C, c

C vitamini *a.* Metabolizma sırasında oksidasyon ve redüksiyon reaksiyonlarının düzenlenmesini sağlayan, eksikliği bağ dokusunda bozulmalara neden olan, meyve ve sebzelerde bulunan, suda eriyen bir vitamin. "*Kalsiyum iğneleri, C vitamini, Hormontoxon vb.*" HÇ60

C vitaminli* *sf.* C vitamini olan. "*Damara yarı yarıya gömülmüş iğneden C vitaminli kalsiyum ağır ağır sızıp, hazne boşaldıktan sonra iğneyi gene ustaca çekiveren iğneci, 'Geçmiş olsun!' dedi.*" HÇ148

C.* *a.* Adı söylenmek istenmeyen bir ilçenin kısaltması. "*Yarın gece C. ilçesine gitmesi lazımdı.*" SM216

caba *zf.* Fazla olarak, fazladan, üstelik. "*Babamızın kemiğini sızlattığımız da caba...*" KK257

cacık *a.* Yoğurt, ayran içine hıyar veya marul doğranarak yapılan, çoğu kez sarımsaklı, iştah açıcı yiyecek. "*Yengen esaslı bir bulgur pilavı pişirmiş, cacığımız da var.*" EVO131

cadaloz *sf.* Çirkin, yaşlı (kadın). "*Vay kart, vay cadaloz karı vay!*" KT76

cadde (Ar.) *a.* Ana yol. "*Âdeta koşarcasına karanlık sokağı, küçük caddeyi geçip derinden derine ut sesi gelen semtin kuytu, eski, çok eski günlerden kalma ufacık meyhanesinden içeri soktu.*" GAV172 **caddeyi tut-** *argo* korkulu bir durumda başını alıp gitmek, uzaklaşmak. "*Girmeyip merdivenleri inerek caddeyi tutsa mı?*" BFV214

Caddebostan* *öz. a.* İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bulunan bir mahalle. "*... Suadiye, Caddebostan, Maçka ya da Levent'e yerleşmişlerdi.*" EB88

cadı (Far.) *a.* 1. Geceleri dolaşarak insanlara kötülük ettiğine inanılan hortlak. "*Yedi başlı müthiş devler, cadılar, cinler, periler...*" BE14 2. Kötülük yaparak başkalarına zarar veren kadın. "*Onun öyle cadı bir annesi var ki...*" CEM123

cadılık *a.* Cadıya yakışır davranış. "*... cadılığına bakın Allah aşkına!*" KK145

Cadillac* *öz. a.* Amerikan otomotiv markası. "*Yıllarca sonra, Beyoğlu'nda, Elhamra Sineması'nın önünden geçerken pırıl pırıl bir Cadillac kuvvetli bir frenle yanımda durdu.*" SAR145

cafcaflı *sf.* Gösterişli, fazla şık, şatafatlı. "*Ağabeyi kadar değilse de gene de cafcaflı bir hâl hatır sormadan sonra Nefise Hanımefendi'nin meselesine gelindi.*" ÜÇK595

cafe d'Italien* *a.* İtalyan tarzı kahve. "*Neriman hala cafe d'Italien'in söylenişindeki tatlı ahenkle söyleyene yakışışındaydı.*" YD92

Caferiye Camii* *öz. a.* Cafer Paşa Camii; 1558 yılında Cafer Paşa tarafından yaptırılan, Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan tarihî cami. "*Irgat kalabalığı, Caferiye Camii'nin yer yer pislenmiş, sidik kokan, loş aralığına doğru yürüdü.*" BTÜ296

Cağaloğlu* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Ama yolcu, Cağaloğlu deyince, şoför yeni müşteriyle konuşmaya dalmış, iki buçuğun üstünü unutmuştu.*" ÖE110

cağra* *a.* Sigara. "*Cağranız var mı?*" EKM55

cahal (Der.) *sf.* Genç, cahil. "*Cahal çocuk, ne deyim sana?*" EKM141

cahallık* *a.* Cahillik. "*Cahallığıma say beyim, bilemedim vallaha.*" YYB137

cahil (Ar.) *sf.* 1. Öğrenim görmemiş, okumamış. "*Onun anlattıklarını dinlemek, böyle tahsilli bir insanın anlattıklarını yalnız kendisinin dinlediğini cahil lobutlara göstermek gururunu okşuyordu.*" GR25 2. Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan. "*Bunlar henüz işin alfabesinin bile cahili.*" KT316 3. Deneysiz, genç, toy (delikanlı veya kız). "*Ağasıgil gideceklermiş, bunun da aklına girmişler ellaham, cahil çocuk ne de olsa, gidecem de gidecem.*" EVO62 **cahil kal-** bilgi edinememek, bilgisi olmamak. "*Götür yavrum, götür evladım, aman cahil kalmasınlar.*" SUÇ33 **cahil mahil*** cahil falan. "*Cahil mahil ama kurt gibiydi.*" ÜÇK494

cahillik *a.* 1. Bilgisiz olma veya bilgi yokluğu durumu; bilgisizlik. "*Geçmişini bilip, şurda burda yüzüne vuran, cahilliğiyle alay eden, bilhassa, soy sop, asalet filan karıştıranlardan*

nefret ederdi.” CEM34 2. Gençlik, toyluk, deneyimsizlik. “S*erde çocukluk, cahillik de var*.” KT91 3. Gençlik, toyluk, deneyimsizlik yüzünden işlenen kusur. “*Sandılar ki gidecek, babasına bir cahillik yapacak*!” EVO281 **cahillik et-** gençlik, toyluk, deneyimsizlik yüzünden kusur işlemek. “*Sandılar ki gidecek, babasına bir cahillik yapacak*!” EVO81

caiz (Ar.) *sf.* Uygun, yerinde sayılan, yakışık alan. “*Hele konuşmak, zinhar caiz değil*!” KK50

caka (İt.) *a. argo* Gösteriş, çalım, kabadayılık, fiyaka. “*Lüzumsuz yerde, sırf caka olsun diye, merveilleux'yü patlatan ... kadını mı tavlayamayacaktı*? HÇ336 **caka sat-** gösteriş yapmak, çalım satmak. “*Sen nasıl fabrikanla, milyonlarınla bize caka satıp zevkleniyorsan…*” DE51 **caka yap-** gösterişli davranmak, fiyakalı durumda olmak. “*Genç karısından dolayı bize caka yapıyor*!” SUÇ43

cakalı *sf*. Cakası olan, caka ile yapılan, gösterişli. “*Hızla giden tramvaydan çocukların o usta, o çok cakalı, fiyakalı atlayışlarından biriyle atladı*.” SÇ181

Caldwell* *öz. a*. Robert Caldwell, İngiliz misyoner ve dil bilimci (1814-1891). “*... Steinbeck, Caldwell, Dos Passos hatta daha sollara kadar saydı döktü*.” GR139

cam (Far.) 1. *a.* Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim. “*Onun yüzü cam kırığıyla sıyrılmış*.” HÇ55 2. *sf.* Tümü veya bir bölümü bu maddeden yapılmış, sırça. “*İçi kan dolu cam küre derdim*.” DK74 3. *a*. Pencere. “*Birden çıt dedi cam*.” EB92 **cam gibi** donuk, cansız (göz). “*Batan güneşin gittikçe sararıp koyulaşan rengiyle cam gibi baktı*.” EVO191

cam göz *sf*. Gözü takma olan. “*Hasan Hüseyin mendiliyle cam gözünü siliyordu*.” AY168

cambaz (Far.) *a.* 1. Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat. “*Biz hepimiz cambazız*.” ÇK120 2. Usta, becerikli kimse. “*Yanik gibi çevik, cambaz var mı*?” SUÇ149

cambazlık *a*. Kurnazlık, düzenbazlık, hilecilik. “*O, eğilip ·bükülerek birtakım protokol cambazlıklarına girişmeden uzandı*.” ÜÇK382

camekân (Far.) *a*. Göstermelik, satılık şeylerin sergilendiği camlı bölme veya yer, sergen, vitrin. “*Büyük muhallebicinin camekânı önünde bir şeyler konuşuldu*.” KÜÇ42

camekânlı *sf*. Camekânı olan (yer). “*Yukarıdaki camekânlı odanın masası zarif bir içki sofrası hâlinde donatılmıştı*.” DE136

Camel* *öz. a*. Bir sigara markası. “*Varsa Cool yahut Camel al.*” YD168

Camgöz* *öz. a*. Bir lakap. “*Alışkın ellerle mekiğine yeni masura koyan Camgöz Sadık, tezgâhını işletti*.” CEM30

camız (Ar.) *a.* Manda. “*Öküz, camız böğürtüleri, hamalların yaygarası, telaş, toz ter...*” CEM14

cami (Ar.) *a*. Müslümanların ibadet etmek için toplandıkları yer. “*Yakın camide sabah ezanı okunurken karısı baba dostunu uyandırdı*.” DE144 **cami yapılmadan körler dizildi*** bir işten menfaat umanların, henüz o iş başlamadan kendilerine yer edinmeleri anlamında kullanılan bir söz. “*Kaya Ali sinirlenmişti. Cami yapılmadan körler mi diziliyordu*?” YK9 **cami yıkılsa da mihrabı yerinde** `yaşlandığı hâlde güzelliği bozulmamış (kadın)` anlamında kullanılan bir söz. “*Yaşını başını almış, aklı başında, sözü sohbeti dinlenir, oturup kalkmasını bilir, cami yıkılsa da mihrap yerinde…*” SBK231

Camiikebir Mahallesi* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir mahalle. “*Camiikebir Mahallesi, Ağlayan Sokak, 26 No'da oturan ve yemiş satıcılığı yapan Mustafa isminde biri, sayım memurları tarafından odasında ölü bulunmuştur*.” EKM105

camlat- Cam taktırmak. “*Pencereleri camlatsa, çerçeveletse...*” YK68

camlı *sf.* Cam takılmış, cam geçirilmiş, camı olan. “*Usta rok-en-rol'cunun kalın camlı kocaman bardağı dolduruluverdi*.” EB154

Camlıkahve* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan, Kasaplar Kahvesi ve Celepler Kahvesi de denilen eski kahvehane. “*Dün Camlıkahve'ye gittim*.” VV57

camsız *sf*. Camı olmayan. “*Fırtına dinmiş, pırıl pırıl bir güneş 72. Koğuş'un camsız pencerelerinden içeri kalın bir sütun gibi vurmuştu.*” YK50

can (Far.) 1. *a.* İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık. “*Koyun can derdinde, kasap et*.” GR118 2. *a.* Yaşama, hayat. “*Kaptan için canımı bile veririm*.” YK23 3. *a.* İnsanın kendi varlığı, özü. “*Madem kızın uğruna canım koymuştu, her şeyi*

bilmeliydi!" VV342 4. *a*. Kişi, birey. "*O da bir can taşıyor*." GR71 5. *a*. İnsanın duygularını taşıyan iç âlemi. "*Hiç kimsenin canı konuşmak istemiyor*." BTÜ71 6. *a*. Güç, dirilik. "*Zaten iki sıkımlık canı var*." CEM42 7. *sf*. Çok içten, sevimli, sevilen, şirin. "*Çok can adamdır*." YYB191 **can alacak yer** bir şeyin en önemli yeri. "*Kantarcının can alacak yeriydi*." KT94 **can at-** şiddetle arzu etmek, çok istemek. "*İbrahim Efendi'nin ona bir iş bulmasına can atmaktadır*." BFV181 **can baş üstüne** istenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz. "*Emrin can baş üstüne*!" VV44 **can besle-** başkasının yiyeceğini, içeceğini sağlamak. "*O da insan, onun da torunları var, o da can besliyor*." EVO44 **can boğazdan gelir** `insan yiyeceğine önem vererek güçlenebilir veya yemeden yaşamak mümkün değildir` anlamında kullanılan bir söz. "*Can boğazdan gelir derler, malum ya*!" BK345 **can çekiş-** ölmek üzere bulunmak. "*Devrilmiş muhacir arabaları, kan içinde kıvranan askerler, can çekişen yaralı beygir, katırlar…*" EK18 **can derdinde ol-** zor bir durumdan kurtulmaya çalışmak. "*Ben can derdindeyim*." BE90 **can gel-** canlanmak, güçlenmek. "*Can gelirdi dükkâna be*!" EVO136 **can kaygısına düş-** her şeyden vazgeçip sadece kendi hayatını koruma veya kurtarma çabasında olmak. "*Herkes Murtaza'dan önce can kaygısına düşmüştü*." MUR149 **can sık-** bıkkınlık vermek. "*Böyle zamanlarda nasihatin can sıktığını bildiğim için aldırış etmez göründüm*." AY122 **can ver-** 1. ölmek. "*Tabanca kurşunlarıyla kanlar içinde can verecekler*!" ARK222 2. canlanmasına yol açmak. "*Yumurtaya can veren Allah, neye kadir değildi ki*!" VV92 3. ruha güç vermek. "*Bana can veriyorsun, neşe veriyorsun Nimet*!" SBK167 **can yak-** 1. bir kimseyi büyük zarar ve ziyana sokmak. "*Sonra, değer mi can yakmaya*?" YYB164 2. zulmetmek, eziyet etmek. "*Bambaşka insan olunca da vurmaktan, kırmaktan, dövüp sövmek, can yakmaktan hoşlanıyordu belki de kim bilir*?" YD272 **cana (veya canına) can kat-** yaşama gücünü artırmak. "*… cana can katan pırıl pırıl güneşe hâlsiz bedenlerini seriyor, güneşten hayat, yaşama gücü alıyorlardı*." İDG108 **cana kıy-** öldürmek. "*Ne olursa olsun, bir yumrukta adam öldürmüş, bir ocak sönmüş, bir cana kıymıştı*." GR197 **cana minnet bil- (veya say-)** bir lütuf olarak kabul etmek. "*Cana minnet bilirdi*." ÖE27 **canı acı-** çarpma, vurma vb. sonucu acı duymak. "*Lan bırak, canım acıyor*!" GK203 **canı burnuna gel-** bir şey yaparken çok zorluk çekmek. "*Cevriye'nin canı burnuna gelmişti*." SÇ151 **canı cehenneme** sevilmeyen bir kimse için duyulan öfke ve nefreti bildiren bir söz. "*Alsın, canı cehenneme*!" EB203 **canı çek-** bir şeyi istemek, istek duymak, arzulamak. "*Adamın canı çekti, sen mahrum ettin, günah değil miydi*?" YD191 **canı çık-** çok yorulmak veya çok zorluk çekmek. "*Zenginin keyfi oluncaya kadar fakirin canı çıkar derler*!" KY51 **canı çıksın!** `ölsün, gebersin!` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. "*Canı çıksın babanın*." SBK54 **canı gibi sev-** çok güçlü bir sevgiyle bağlanmak. "*Kendini de canı gibi severdi*." DE25 **canı ile uğraş-** ağır hasta olmak, ölüm döşeğinde can çekişmek. "*Demek herif büyük oğlunun evinde canıyla uğraşırken o neler, ne haksız şeyler düşünmüştü*!" EVO177 **canı iste-** heves duymak. "*Canı istemiyordu*." EB57 **canı sağ olsun!** üzülmeye gerek olmadığının karşı tarafa bildirilmesi için kullanılan iyi dilek sözü. "*Patronumun canı sağ olsun*!" KY198 **canı sıkıl-** 1. içi sıkılmak, yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak. "*Boşda canı sıkılıyoo adamın*." EKM111 2. üzülmek. "*Gideceğimizden dolayı canı sıkılmış numarası yaptı*." AY133 3. öfkelenmek. "*Bayağı canı sıkıldı*." BTÜ367 **canı yan-** çok acı duymak. "*Tavukçu'nun canı yanmıştı ama küfürün, sızlanmanın, hele ana avrat sövmenin sırası değildi*." YK71 **canı yanan eşek, attan ileri gider** `zarara veya kötülüğe uğrayan kimse acısını çıkarmak ve bir daha aynı duruma düşmemek için aşırı çaba harcar` anlamında kullanılan bir söz. "*Canım canı yanan eşşek, attan ileri gider*!" BTÜ239 **canı yok mu?** katlanılan sıkıntı başkalarına örnek olsun diye söylenen bir söz. "*O kadar gidenin canı yok mu*?" EVO74 **canım** 1. canımdan çok sevdiğim. "*Anneciğim, canım anneciğim…*" DK53 2. çok güzel, çok değer verilen. "*… canım balıklar hayat bulunur, garson azarlanır, şef garson kovulur, patron çağırılırdı*." MM118 **canım ciğerim** `çok sevdiğim` anlamında kullanılan bir söz. "*Anam babam, canım ciğerim, yavrum bir tanem*." SBK7 **canım dese canın çıksın diyor san-** birinin en gönül okşayıcı sözleri bile kendisine dokunmak, batmak. "*Kime canım desen canın çıksın diyor*." YYB130 **canımın içi** çok sevilen bir kimse için kullanılan bir söz. "*Yanlış anladın canımın içi, onu demek istemedim ki*!" ARK38 **canın isterse** `dilediğin gibi olsun, sen bilirsin, bana göre hava hoş` anlamında kullanılan bir söz. "*Şaban, canın isterse, diye kapağı kapadı*." DE51 **canına can kat-** yaşama gücünü artırmak. "*Adamın canına can katıyor tekmil…*" BTÜ350 **canına değ-** ruhu şad olmak. "*Ölülerinin canına değsin*." BTÜ291 **canına kastet-** birini öldürmeye hazırlanmak. "*Canına kast mı edecekti*?" KY63 **canına kıy-** 1. acımadan öldürmek. "*Yani kısacası, Muzaffer Bey'in sahipsiz topraklara devlet kayıtlarıyla sahip çıkma arifesinde oluşu köylüyü harekete getirmiş, bir gece şehirden dönerken pusu kurup canına kıymışlardı*." KAÇ90 2. kendisini öldürmek. "*Ağırına gitti,*

canına kıydı.” GAV143 **canına minnet** beklenilmeyen iyi bir durumla karşılaşıldığında duyulan memnunluğu anlatmak için söylenen bir söz. “*Yusuf tozdan bunalmıştı, canına minnet, elinden yabayı attı*.” BTÜ60 **canına oku-** berbat ve perişan etmek. “*Uykusuzluktan gelen bu sarılığın canına okuyacaktı*.” EB185 **canına tak de-** dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak. “*Kim bilir nasıl canına tak demişti*.” DE104 **canına yandığımın** *argo* sevgi, hayranlık, öfke vb. duygular anlatan bir söz. “*Ah canına yandığımın…*” EKM144 **canından bez- (veya bık-)** ölümü göze alacak kadar sıkıntı içinde olmak. “*İnsan canından beziyor da zaman zaman*.” GR217 **canını acıt-** birine acı vermek. “*Canını acıttım mı acaba*?” SBK137 **canını al-** 1. öldürmek. “*Ah anneciğim … mal, mülk, para canını alacak*?” BFV152 2. sıkıntıya sokmak. “*Sabahleyin erkenden kalkıp okula gitmek canımı alırdı*.” KAÇ138 **canını cehenneme yolla-** öldürmek. “*Onun canını cehenneme ben yollayacaktım*!” SÇ89 **canını çıkar-** hırpalamak, çok yormak, yıpratmak. “*İtoğlu it canımı çıkardı*.” HÇ247 **canını dişine tak-** bütün gücünü harcayarak yapmak. “*Canını dişine takarak … dedi*.” KÜÇ10 **canını sık-** sözlerle veya davranışlarla kişinin neşesini kaçırmak, huzurunu bozmak. “*Şimdi de Maşa canını sıkmıştır*.” BFV182 **canını ver-** 1. bir şeye çok düşkün olmak, çok sevmek. “*Sosyete hayatı yaşıyor dedirtmek, kibarlık taslamak için canını verirdi*.” KP48 2. hiçbir şey esirgememek. “*Canını verirdi ona*!” SBK153 3. kendisini feda etmek. “*Efendisi için her an canını vermeye hazır, fedakâr bir uşak rolündeydi*.” YD238 **canını yak-** 1. acı verecek bir biçimde cezalandırmak. “*Vursun, daha hızlı vursun, canını yaksın*.” SBK30 2. bir kimseyi, çok sıkıntı ve zarara sokmak. “*Zaten yaralıyım, yarama parmak basıp canımı yakma daha fazla*!” ÜÇK570 **canının derdine düş-** canından başka bir şey düşünemeyecek kadar sıkıntıda olmak. “*Kim bilir belki de canının derdine düşer, Deveci Çopur Halil'in işine boş verirdi*.” CEM139

Can* *öz. a*. Can Bartu, Çerkes asıllı Türk eski millî basketbolcu ve eski millî futbolcu (1936-2019). “*Hem de kendilerini bir Galatasaraylı Metin, Fenerli bir Can, bir Lefter, Beşiktaşlı Şenol Birol falan sanarak*.” BFV24

can acısı *a*. Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı. “*Koç can acısıyla öyle bir çığlık attı ki…*” İDG95

can alıcı *sf*. En önemli, çarpıcı. “*En can alıcı yerde Kazanova'nın lafa tabanca sıkmasına bozulan Hamdi Çavuş çılgına dönüyordu*.” MUR52

can damarı *a*. En önemli veya hassas nokta, bir şeyin yaşaması için en önemli araç. “*Hacer'in can damarına basılmıştı*.” KAÇ35 **can damarına bas-** bir işin en önemli yönü üzerinde durmak. “*Can damarıma basmıştı*.” AY209

can düşmanı *a*. Aşırı düşmanlık güden kimse. “*Onun için, bizden olmayan herkesi kendimize can düşmanı bileceğiz*.” GK62

can feda *ünl*. Çok imrenilen iyi veya güzel şeyler, davranışlar karşısında söylenen bir söz, can kurban. “*Senin gibi bir kadına can feda*.” KT169

can havliyle *zf*. Ölüm korkusundan doğan güçlü bir tepki ile. “*Pencereden sarkıp can havliyle kendini ıslak topraklara atmış, çıplak ayaklarıyla kısacık geceliğini savura savura kaçmaya başlamıştı*.” KAÇ160

can kulağı *a*. Birinin sırrını bilecek kadar ona yakın olan kimse; sırdaş. “*Tezgâh ardında bulaşık yıkarken konuşulanları can kulağıyla dinleyen genç irisi garson, ilkokulun üçüncü sınıfından ayrılmıştı*.” MUR256 **can kulağı ile dinle-** çok dikkatli dinlemek. “*Can kulağıyla dinliyor, ela gözleri yeşil yeşil parlıyordu*.” KP41

can kurban *ünl*. Can feda. “*Beni seven, sayan, beni insan yerine koyan kocaya can kurban*.” YD323

can noktası *a*. En önemli husus, vurgulanması gereken yer. “*Evin bir can noktasını eline geçirip tutar, rehin diye alıkoyar*.” KAÇ195

can sağlığı *a*. İnsanın sağ ve sağlıklı olması. “*El adamının bundan daha iyisi can sağlığı*!” KY109

can sıkıntısı *a*. Yapılacak bir iş olmaması ve hiçbir şeyle oyalanma imkânı bulunmaması sebebiyle duyulan tedirginlik, bunalım. “*Ne kocasını sıkan kitaplar ne kocasının can sıkıntısı...*” DE14

can yoldaşı *a*. Yalnızlıktan kurtulmak için birlikte yaşanılan kimse. “*Üstelik can yoldaşı oluyor*!” VV350

cana yakın *sf*. Hoşa gitme özelliği olan, hoşa giden; sevimli. “*Ne tatlı, ne cana yakın, ne sevimliydi*!” HÇ339

canan (Far.) *a*. Gönülden sevilen, gönül verilmiş olan kadın, sevgili. “*Bir melahat sahibi cananı aldın ey Felek*!” KK241

canavar (Far.) 1. *a.* Masallarda sözü geçen yabani, yırtıcı hayvan. "*Derken Fatma, ağzından alevler fışkıran bir canavar gibi, elinden tutup çekmeye başlamıştı*." KK153 2. *a.* Kurt, domuz vb. cana kıyan yaban hayvanı. "*Topraktaki solucanlar, bit, pireler, baykuşlar, dağdaki canavarlar bile*." GK13 3. *sf.* Acımasız, kötü ruhlu, zalim (kimse). "*Geceleri sokakta dolaşmasın. Ortalık kurt dolu, canavar dolu, dedi*." BFV220 4. *sf.* Herhangi bir şeye çok düşkün olan. "*Kumar canavarı olmuş üç ayda*." DHV330 5. *a.* Haşarı, yaramaz çocuk. "*Az sonra benim canavarlar Ayşe'yi elinden tutup dışarı çıkardılar*." SAR24 **canavar gibi** 1. iri yarı, saldırgan. "*İşçiler canavar gibi*." CEM143 2. çok fazla. "*Şaban canavar gibi çalışır, kendine iş bırakmazdı*." DE42 **canavar kesil-** hırçınlaşmak, canavar gibi olmak. "*Recep Cıva hovarda, ırz düşmanı, tam anlamıyla ahlaksızdı ama çalışma imkânı da buldu mu canavar kesilir, işine dört elle sarılırdı.*" YD236

canavar düdüğü *a.* Acı acı ses çıkaran ve uzaklara kadar tehlike işareti vermek için kullanılan düdük. "*Uçak hangarının canavar düdüğü birden acı acı ötmeye başladı*." BE31

canavarca 1. *sf.* Canavar gibi. "*Ne demekti, seni sevmiş, sana bağlanmış, kendini vermiş bir kadını arkadaşlarının canavarca saldırısına terk etmek*?" ARK243 2. *zf.* Canavara uygun bir biçimde, canavarcasına. "*İşe filan boş verip kollarının arasına canavarca alsın, hatta iç çamaşırlarını yırtıp parçalasın*!" DE169

canavarlaş- Korkunç, ürkütücü bir durum almak. "*Fena olmazdı, olmazdı ama içince vahşileşiyor hatta canavarlaşıyordu*." GAV95

canavarlaştır- Canavar durumuna getirmek. "*Sonra içindeki şeytanın canavarlaştırdığı yüzüyle, şikârının üstüne atıldı*." HÇ163

canavarlık *a.* Canavar gibi davranma. "*Bakışlarından şehvet, şehvetin canavarlığı akıyordu*." OK74

Canbolat* *öz. a.* İsmail Hakkı Canbulat; İstanbul valiliği, Dış işleri bakanlığı gibi görevlerde bulunmuş; İzmir'de Atatürk'e düzenlenen suikastla ilgisi olduğu iddiasıyla İzmir'de İstiklal Mahkemesi kararıyla 1926'da asılarak idam edilmiş Türk siyasetçi (1880-1926). "*Doktor Nâzım'ların, Cavit'lerin, Canbolat'ların ahları yerde mi kalacak*?" DE55

cancağız *a.* `Kendiliğinden isterse, içinden gelirse` anlamındaki cancağızı isterse sözünde geçer. "*Cancağızının istediği yere ayol*!" MM252

canciğer *sf.* Çok yakın, sıkı fıkı, pek içten (arkadaş). "*Siz benim canciğer dostlarımsınız*." YYB190 **canciğer kuzu sarması** içli dışlı, candan, pek içten. "*... canciğer kuzu sarması oluverirlerdi*." EB252 **canciğer ol-** birbiriyle çok yakın arkadaş olmak. "*Oysa artık barı da, birkaç saat canciğer olup sonra unuttuğu dostları da sevmiyor, sevemiyordu*." CEM107

canciğerlik *a.* Canciğer olma durumu. "*Eski canciğerlikler yerini bağdaşmaz, korkunç bir düşmanlığa bırakınca vilayet mektubi kalemindeki babaya gün doğdu*." EVO12

candan 1. *sf.* İçten, yürekten, gönülden, samimi. "*Bizim samimi, candan kararımızı ailesi umursamadı bile*." OK29 2. *zf.* İçtenlikle, istekle, ilgiyle. "*Beyoğlu'nda nefis gece, daha sonra döneceği memlekette otuzuna varmamış pek öyle güzel değilse de şirin, daha çok da candan bağlanıvermiş bir genç kadın...*" ÜÇK410

candarma (Der.) *a.* Jandarma. "*Saklanırım ondan sonra koruluğa, gelir candarmalar, olduk mapis...*" ÇK88

canevi *a.* En duyarlı yer, yürek, kalpgâh. "*Muzaffer Bey yüzünden karşı partiye geçenler can evlerinden vurulmuşlar, serseme dönmüşlerdi*." HÇ262 **canevinden vur-** en etkileyici yönünden saldırmak. "*Zeki Tunçbilek'e büsbütün güzelleşen gözlerle bakar, adamı canevinden vurabilir*!" ARK164

canfes (Far.) *a.* Üzerinde desen bulunmayan, ince dokunmuş, parlak, tok, ipekli kumaş. "*Unutmayın ki beyler bu millet, donanmasının teknelerini gümüşten değil, altından; yelkenlerini de ipekten değil canfesten yapar*!" ÜÇK443

canı gönülden *zf.* İçtenlikle, çok isteyerek, canıyürekten. "*Bunu canı gönülden temenni ederim ama bilmem ki...*" EK290

canı sıkkın 1. *sf.* Keyfi kaçmış (kimse). "*Canı sıkkın kadın isteksizlikle sordu*." KAÇ141 2. *zf.* Keyfi kaçmış bir biçimde. "*Canı sıkkın görünüyordu*." SUÇ123

canı tatlı *sf.* Sıkıntıya ve acıya katlanmak istemeyen (kimse). "*Onlar korkar, canları tatlı*." SÇ94

canı tez *sf.* Tez iş gören, çabuk davranan; aceleci. "*Annen kurban olsun sana yavrum, çok canı tezsin*." EVO203

canı yürekten *zf.* İçtenlikle, çok isteyerek,

canıgönülden. "*Canı yürekten küfürler, büyük oğlunun çalıştığı fabrika işi paydos edip oğul üç çocuğuyla ortada kalıverince başladı*." EVO20

cani (Ar.) *a*. Cinayet işlemiş olan kimse, kıyacı. "*O katildir, canidir o*." BFV177

canikom (Der.) *a.* Çağırma sözü: canım, sevgilim vb. "*Yakında evlilik hayatını birlikte yaşayacağız canikom*." SBK261

cankurtaran *a.* Hasta veya yaralı taşımaya uygun hazırlanmış özel araç, ambulans. "*Sonra geldi cankurtaran, aldı götürdü*." SÇ89

canla başla *zf.* Seve seve, her şeyi göze alarak, var gücüyle. "*Ara yavrum, nolursun, canla başla ara olmaz mı*?" YD348

canlan- 1. Gücü artmak, diri duruma gelmek. "*Hasta adam, sıcak yemeğin midesine inmesiyle canlanır gibi oluyor*." BTÜ115 2. Geçmişte yaşanan bir olay veya durum yeniden hatırlanmak. "*Bu köşk, içinde çocukluğu ve genç kızlığının geçtiği beyaz köşk canlandı gözünde*." SM124 3. Geçmişte yaşanan bir olay veya durum yeniden hatırlanmak. "*Necla canlandı içinde*." BFV127 4. Etkinliği artmak, hareketlilik kazanmak. "*Kızılay balosuna bir geldi, balo canlandı*." GK190

canlandır- 1. Canlanmasını sağlamak, canlanmasına yol açmak. "*Bunlar değil yetmişlik, ölüyü canlandırırlar be*!" MM211 2. Canlılık, tazelik, dirilik getirmek. "*Ancak bu takdirde bu partiyi kuvvetlendirir, bu partiyi canlandırır*." MUR411 3. Bir karakteri oynamak, ona kişilik vermek. "*Yıllar yılı unutamadığı büyük bir kemancının hayatını canlandıran bir filmdeki küçük bir parça kafasından hiçbir zaman silinmedi*." SUÇ105 4. Yoğunluk, etkinlik kazandırmak. "*Yeni bir kucak kuru dalla ocağı canlandırdı*." VV382

canlandırma *a*. Canlandırmak işi. "*Nilüfer, hayalinde Suat'ı canlandırmaya çalışıyordu*." SM163

canlanıver- Çabucak canlanmak. "*Bir yandan uykusuzluktan geberiyor, öte yandan da ak sakallı hoca kafasının içinde canlanıveriyordu*." ÜÇK460

canlanma *a*. Canlanmak işi. "*Salih Topal, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde diye başlayınca işçilerde bir canlanma oldu*." GR42

canlı 1. *sf.* Canı olan, diri, yaşayan. "*Her canlı gibi yiyecek, içecek, yatıp uyuyacak*." KK163 2. *sf.* Hareketli, hayat dolu, dinamik. "*Kadın öyle canlı, öyle hareketliydi ki…*" GR159 3. *sf.* Dikkat çekici, göz alıcı, parlak (renk), ateş parçası. "*Renginiz son derece canlı*!" AY173 4. *sf.* Güçlü, etkili. "*İnce, fakat canlı beline kolumu doladım*." AY207 5. *zf.* Hareketli, hayat dolu, dinamik bir biçimde. "*Dilinde türkü, öyle iştahla, öyle canlı yıkıyordu ki*!" CEM83 **... canlısı ol-** bir şeye aşırı derecede düşkün olmak. "*Eğer para canlısı olsa kaynanasıyla anlaşması çok daha kolay değil miydi*?" EK92

canlı canlı *zf.* 1. Diri diri, henüz ölmemiş bir biçimde. "*Canlı canlı balıklar, adını bildiği bilmediği yiyecekler ki tarifi gayri mümkünsüz*!" YYB140 2. Heyecan içinde. "*Bilek sımsıcak, hem de canlı canlı atıyordu*." GK339

canlı cenaze *a.* Çok zayıf, bir deri bir kemik kalmış kimse. "*Yıllar yılı Cibali Tütün Fabrikası'nın tozlarını yuta yuta canlı cenazeye dönmüştü*." DK46 **canlı cenazeye dön-** çok zayıflamak, bir deri bir kemik kalmak. "*Zayıflıktan canlı cenazeye dönmüş ana...*" EVO347

canlı resim *a.* Bir hareketi parçalarına ayırıp bunların elle yapılan resimlerinin alıcıyla tek tek çevrilmesine dayanan ve gösterimde sürekli bir hareketi ortaya koyan film tekniği. "*Resim gibi amma canlı resim*." CEM88

canlılık *a.* Neşelilik, hareketlilik. "*Ben âşık olmaktan çok, kızın dışa dönüklüğü, hayata bağlılığı, heyecanı, canlılığı üzerinde duruyorum*." BFV188

Cannes* *öz. a.* Fransa'da bir şehir. "*Cannes'da Milletlerarası Cannes Festivali, yani Festival International de Cannes yapılır*." YD97

cannı (Der.) *sf.* Canlı. "*Şimdi bak, cannı cenaze*!" EKM104

cansız 1. *sf.* Canını yitirmiş, ölmüş. "*Yüzükoyun, cansız gibi yatan annemi kolundan tutup hoyratça kaldırdı*." BE18 2. *sf.* Durgun. "*Yahut cansız, pısırık, uyuşuk adama karılık yapmakla geçirdiğim mahkûmiyet yıllarının acısını çıkarmak. isteği*!" EK67 3. *zf.* Güçsüz, mecalsiz bir biçimde. "*Sesi mi cansız çıkmıştı*?" KK74 4. *sf.* İlgi uyandırmayan, sönük. "*Onlar da ona bakıyorlardı ama cansız*." SÇ206

cansız at* *a.* Bisiklet. "*Eskiden bisiklete vilispit ya da vulispit dendiğini bilmem bilir misiniz? Bizim Adana'da cansız at da derlerdi, doğrudan doğruya teker de*." KK207

cansızlık *a*. Cansız olma durumu. "*Bir canlıyı cansızlığın en korkuncu hâline getirmenin*

hayali bile sinirlerini bozuyordu.” KK164

capcanlı 1. *sf.* Çok canlı. “*Yuvalarında capcanlı, akları kıpkırmızı gözleriyle etrafta sanki birini aradı*.” BK301 2. *zf.* Çok canlı bir biçimde. “*Kumaşın altında dipdiri, capcanlı yatan ateş gibi baldıra koydu*.” HÇ204

Capon *öz. a.* Bir lakap. “*Biz Küçük Peşkof derdik; Capon Nuri, Şalyapin derdi*.” KP24

cara (Der.) *a.* Sigara. “*Memekli'nin oğlu bir esrar carası sardı*.” EKM153

cari (Ar.) *sf.* Geçerli olan, yürürlükte olan. “*Kahve için cari olanlar, yemek için de varittir*.” ÜÇK383

cari hesap *a.* İki taraf arasında sürüp giden alacak verecek işlemlerinin tutulan hesabı. “*Nazlı sermaye kendini kasalara, cari hesaplara çekip ortalıkta dilediğince işsizlik, buhran yaratsın*.” KK39

cariye (Ar.) *a.* Yabancı ülkelerden kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan genç kadın, halayık. “*O da sizi, onun deyimiyle, cariye etmek için, sırf bunun için, kızlık veya dulluğun hiç önemi olmadığını belirtmiş*.” YD201 **cariyeniz** söz söylenen kimseye aşırı bir saygı göstermiş olmak için kadınlar tarafından `ben` zamiri yerine kullanılan bir söz. “*Hürmetkârınız, cariyeniz, perestişkârınız gibi artık çok gerilerde kalmış deyimlerden örülü bu mektup…*” ÜÇK442

Carlo Ponti* *öz. a.* İtalyan film yapımcısı (1912-2007). “*Hem ne belliydi günün birinde onun da karşısına bir Carlo Ponti'nin çıkmayacağı*?” YD9

carp (Der.) *zf.* Hemen, birdenbire. “*Bi kitlersin, carp diye kitlenir*!” EVO25

cart *a.* Sert bir şey yırtılırken çıkan ses. “*Cart kaba kâğıt*!” YYB179 **cart kaba kâğıt** *argo* yüksekten atana veya çalımlı bir tavır takınana karşı `senin bu tavrına değer verilmiyor` anlamında kullanılan bir söz. “*Cart kaba kâğıt*!” YYB179

cart curt *a.* Gerekli gereksiz yerde söylenen abartılı söz. “*Cart curta gelebilir miyim ben hiç*?” CEM72 **cart curt et-** göz korkutmak veya övünmek amacıyla abartılı konuşmak. “*Sana kim cart curt etti*?” CEM72

carta *a. argo* Yellenmek işi; yellenme. “*Ulan bir bıçakta cartayı çekti be*!” DHV319 **cartayı çek-** *argo* ölmek. “*Cartayı çekmiştin çoktan*.” CEM141

cascavlak *sf.* Saçsız (baş). “*Bunun saçlarını dibinden kesip cascavlak etmeden olmayacak*.” KK6

casus (Ar.) *a.* Bir devlet veya kuruluşun gizli amaçları için çalışan kimse, çaşıt, ajan. “*Ne çabuk unutuvermişti fabrikanın bereketli bir casus yuvası olduğunu*?” KT60

casusluk *a.* Casus olma durumu, çaşıtlık, ajanlık, espiyonaj. “*Bir zamanlar öyle entipüften gibi gözüken haberler yetiştirmişti ki, Emniyet Müdürü üzerinde durmuş, inceleyip eşelemiş, altından büyük casusluklar, beşinci kolluklar çıkmıştı*.” MM52

Caterpillar* *öz. a.* Amerikan otomotiv markası. “*Bu yanda Ağzıböyükler'in John Deere'leri, Hanomak'ları, Caterpillar'ları…*” EKM46

Cavit* *öz. a.* Mehmed Cavid Bey; II. Meşrutiyet döneminde maliye nazırlığı yapmış; İzmir'de Atatürk'e düzenlenen suikastla ilgisi olduğu iddiasıyla İzmir'de İstiklal Mahkemesi kararıyla 1926'da asılarak idam edilmiş Yahudi kökenli Osmanlı siyasetçisi (1875-1926). “*Ne daire dönüşleri uğranılan Balıkpazarı meyhaneleri, ne Cavitleri, Doktor Nazımları, Kara Kemalleri asan devrime birlikte diş bilediği ittihatçı arkadaşlar…*” SUÇ9

cavla-* *argo* İşe yaramak, iş görmek. “*Kerizlikten dikizlerim cavlamıyor*.” SUÇ102

cay- Kararından dönmek, vazgeçmek. “*Tam söyleyecekti, caydı*.” TD115

cayabil- Cayma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Hemen postaya vermezse, sonra belki de cayabileceğini düşünerek pullayıp fabrika kapısındaki mektup kutusuna attı*.” DE108

caydır- Cayma işini yaptırmak. “*Anadolu'ya diyor ama caydırırım, İstanbul bırakılıp da taşraya gidilir mi*?” DK209

caydırabil- Caydırma becerisi bulunmak. “*Değil ustan, beni hiç kimse fikrimden caydıramaz*!” SUÇ277

caydırma *a.* Caydırmak işi. “*Babasına hiçbir şey söylemeyecek, Ispartalıyı da caydırmanın yolunu bulacaktı*.” YD147

cayır cayır *zf.* Şiddetli, çabuk ve etkili bir biçimde (yanmak, yırtılmak vb.). “*Genç kadın*

avucundaki elin şimdi cayır cayır yandığını fark etmiyordu." EK249

cayırdat- Sert, uzun, gürültülü ses çıkartmak. "*Ulan amma da cayırdattı şehri herif be*!" MM147

cayırtı *a*. Şiddetli yanma, yırtılma sırasında çıkan sesin adı. "*Şimşekler yakınlarda çakar, ardından da haşıllı patiskanın cayırtıyla yırtılması gibi, gök tam tepede gürler, yakın bir yerlere yıldırım düşer*." EVO166 **cayırtı kopar-** çok gürültü koparmak. "*Sakın şu kart karı akşam Fikret'le kalamadı diye, bir şey bahane edip cayırtı koparmış olmasındı*?" SBK290 **cayırtı ver-** gürültü ile gözdağı vermek. "*Yasin Ağa'ya da verdim cayırtıyı*!" HÇ23 **cayırtıyı bas-** birdenbire bağırıp çağırmaya başlamak. "*Uyurken yakaladı mı kim olursa olsun basardı cayırtıyı*." MUR300

cayırtılı *sf*. Cayırtısı olan. "*Hırıltılı cayırtılı, güçlü bir ses…*" KY74

cayıver- Çabucak caymak. "*Bir zamanlar da bu işle uğraştığını, uzaktan uzağa bilgi toplatıp sonra nedense cayıverdiğini hatırladı*." KT299

cayil (Der.) *sf*. Cahil. "*Konuşma karşımda cayil cayil*!" YK4

cayillik* *a*. Cahillik. "*İstemezdim ama oldu bir cayillik*." ÇK87

cayma *a*. Caymak işi. "*Mümkünse bu işten caymasını yalvardı*." EK225

Caynak Mahallesi* *öz. a*. Adana'nın Ceyhan ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Öyle olduğu hâlde, bir gün Caynak Mahallesi'ndeki kerpiç evlerine misafir gelen Mağribi hocayla...*" EVO354

caz (İng.) *a*. 1. Başlangıçta Kuzey Amerika zencilerine aitken sonraları bütün dünyada benimsenen bir müzik türü. **"***Bu, daha çok, caz müziği, alkol ve sigara dumanı yüklü bar havasından fırlamış bir zamparayı akla getiriveriyordu."* ARK78 2. Bu müziği çalan orkestra. "*Cazın uzun boylu sarışın kemancısı … sevgilisine baktı*." SM123

cazı (Der.) *a*. Cadı. "*… yürek soğutuyormuş cazı*!" EVO70

cazibe (Ar.) *a*. Çekicilik. "*Seni görüp tanıyan bir kadının senin cazibenden kurtulabilmesine imkân var mı*?" İDG81

cazibeli *sf*. Önemli, ağırlığı olan. "*Götüreceklerdi ama beş basıp on, on basıp yirmi, yirmi basıp kırk, elli basıp yüz almak da hani cazibeli mi cazibeliydi*." TD12

cazip (Ar.) *sf*. İlgi ve eğilim uyandıran, beğenilen; çekici. "*Okul dışındaki haylaz arkadaşları, onların kumarı, sigarası, avareliği daha cazip gelmişti*." İDG26

cazlı *sf*. Cazı olan. "*Ceylan Bar, o tarihlerde Anadolu'nun belli başlı şehirlerinde moda olan küçücük, cazlı … barlardan biriydi*." EK61

cebelleş- Uğraşmak, çabalamak, becelleşmek, cebelleşmek. "*Böyleleri ile cebelleşecek hâli yoktu*." TD37

cebelleşebil-* Cebelleşmeye gücü yetmek. "*… dede yadigârı toprakları Sinan Efendi'yle cebelleşebilecek varlıklı birilerine ucuz, pahalı demeyip satma yolunu tutacaklardı ama aha neredeydi*?" KT293

cebi delik *sf*. Tutumlu olmayan (kimse), savurgan. "*Cebi delik beybası gibi yüzlercesini satın alır benim beybam*." ARK108

cebir (I) (Ar.) *a*. Zor, zorlayış. "*Çünkü vazife bir sırasında gelmiş idi bir amire karşı, kullanmak istemiş idi cebir*." MUR210 **cebir kullan-** bir işi yaptırmak için zora başvurmak. "*Çünkü vazife bir sırasında gelmiş idi bir amire karşı, kullanmak istemiş idi cebir*." MUR210

cebir (II) (Ar.) *a*. Artı ve eksi gerçek sayılarla, bunların yerini tutan harfler yardımıyla nicelikler arasında genel bağlantılar kuran matematik kolu. "*En zor cebir denklemlerini şaşılacak bir çabuklukla çözer.*" AY178

cebirci* *a*. Cebir öğretmeni. "*Cebirci müzakere edecek*." SAR40

Cebrail (Ar.) *öz. a.* Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilen dört büyük melekten biri. "*Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı*." EVO7

cebren (Ar.) *zf*. Zor kullanarak; zorla. "*Sanıyordu ki adamlar yeniden gelecek, kapıyı omuzlayıp içeriye zorla girecek, kadına her istediklerini cebren yapacaklardı*." KAÇ38

cefa (Ar.) *a*. Bir başkasına verilen aşırı eziyet veya sıkıntı. "*Bizim gibi o da cefaya katlansın biraz*." EVO136 **cefa çek-** zulüm görmek. "*Cefalarını sen çek, sefalarını onlar sürsün*." VV382 **cefaya katlan-** zulme tahammül etmek. "*Bizim gibi o da cefaya katlansın*." EVO136

cefakâr (Ar. cefā + Far. -kār) *sf.* Eziyet çeken, cefakeş. "*Ulan karı, ulan cefakâr karı*!" BFV165

ceğiz cağız* *a.* "Yapacağız, edeceğiz" şeklinde fiillerden sonra kullanılarak cümleye yapma, etme, söz verme gibi anlamlar katan bir kullanım. "*Nasıl boş vermesinler ki, yıllar yılı seçimler olur, irili kalınlı, inceli uzunlu adaylar ceğiz, cağızlarla dolu nutuklar çekip oylarını alır, sonra da unuturlardı oylarını avladıkları vatandaşlarını*." MUR127

ceğiz cağızlı* *sf.* İçinde ceğiz cağız bulunan (konuşma). "*Ceğiz cağızlı bir iki konuşma, ondan sonra dayan Memet...*" ÜÇK534

cehalet (Ar.) *a.* Bilgisiz olma veya bilgi yokluğu durumu; bilgisizlik. "*Bu ne cehalettir, yarabbi, bu ne düşüncesizliktir*!" BE19

cehennem (Ar.) *a.* 1. Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu. "*Cehennem vardı*." DHV264 2. Çok sıkıntılı yer. "*Trablus'un geceleri soğuk olurdu, ya gündüzleri... Cehennem*!" EVO223 **cehennem gibi** çok sıcak. "*Buzlu gazoz gırtlağının alevini soğuk soğuk parçalayarak cehennem gibi yanan midesine indi*." KT154 **cehennem ol!** `defol!` anlamında kullanılan bir söz. "*Çık dışarı diye bağırdı, cehennem ol*!" SM132 **cehennem olup git-** savuşmak, çekilip gitmek, defolmak. "*Ne dikiliyorsun? Cehennem olup gitsene*!" KY77 **cehenneme kadar yolu var** `defolsun, istediği yere kadar gitsin` anlamında kullanılan bir söz. "*Cehenneme kadar yolunuz var*." EB75 **cehennemin dibi** çok uzak yer. "*Cehennemin dibine kadar yolun var*." EB5 **cehennemin dibine git-** kızılan bir kimse defolup gitmek. "*Ömer Zorlu da cehennemin dibine gitmişti belki de*." BTÜ289

cehennem azabı *a.* Çok büyük sıkıntı, eziyet. "*Cehennem azabı içindeyim*." DE194

cehennem hayatı *a.* Büyük sıkıntı ve üzüntülerle dolu yaşayış. "*Sevgilisi, babasıyla annesinin baskısı altında bir cehennem hayatı yaşıyordu*." DE216

cehennem sıcağı *a.* Aşırı sıcak. "*Çünkü Cemşir onu, Çukurova'nın alev alev yanan cehennem sıcaklarında harman makinesinin en ağır işi olan koltukçulukta çalışırken kurtarmış, kendine yardımcı yapmıştır*." VV11

cehennemlik *sf.* Öldükten sonra yerinin cehennem olacağı sanılan, cehenneme layık (kimse). "*Yalnız orospular değil, ipnelerin de cehennemlik olduklarına şüphesi yoktu*." GK83

cehil (Ar.) *a.* Bilgisizlik, bilmezlik. "*Cahil, cehlini ukalalıkla örtmeye çalışıyor*." ÜÇK485

cek cek cak cak* *a.* Yapılacağı söylenen ama bir türlü yapılmayan işler için kullanılan bir söz. "*İttihat ve Terakki'den beri hep bu cek cek, cak cak'ları dinlerdi*." EB47

ceket (Fr.) *a.* Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi. "*Ceketini çıkarıp şeftalinin dalına astı*." GAV99 **ceket meket*** ceket falan. "*Bacağında memleket işi bir kıl şalvar, sırtında ceket meket hak getire*." YYB140

ceketli *sf.* Ceketi olan. "*Meşin ceketli genç irisi şoföre kızdı*." EB25

ceketlilik* *a.* Ceketli olma durumu. "*Artık umurunda bile değildi arkadaşının, ceketli arkadaşının ceketliliği de...*" ÖE27

ceketsiz *sf.* Ceketi olmayan. "*Herkes palto, pardösüleri içinde donarken bu nasıl oluyordu da paltosuz hatta ceketsiz dolaşabiliyordu*?" BK306

Celadet Nâzım* *öz. a.* Abdülhak Hâmid Tarhan'ın himayesiyle 1926-1927 yılları arasında yayımlanan "Asrî Türkiye Mecmûası"nda şiirleri yayımlanan bir şair. "*Ya da belki Celadet Nâzım'dan bir kıta…*" KK209

Celal Bayar* *öz. a.* Mahmut Celalettin Bayar, Türk ekonomist, siyasetçi ve eski cumhurbaşkanı (1883-1986). "*Fethi Bey diyebildi mi ki Celal Bayar diyebilsin*?" KAÇ80

celallen- Öfkelenmek, kızmak. "*Atatürk'tür rahmetli, bir celallenir*." MUR253

celalli *sf.* Sert ve öfkeli (kimse). "*Benimki gibi celalli değil*." EVO59

celep (Ar.) *a.* Koyun, keçi, sığır vb. kesilecek hayvanların ticaretini yapan kimse. "*Yani babasının evinden pek çok genç kız gibi allar, teller, pullar içinde, donatılmış art arda arabalarla gelin gittiği celep kocasının...*" ÖE49

celeplik *a.* Celepçinin yaptığı iş, celepçilik. "*Celeplikte kalsana Allah'ın kulu*!" YYB37

celfin (Der.) *a.* Henüz yumurtlamayan küçük tavuk, piliç. "*Yağda çevire çevire kızart, celfin eti gibi olur*!" SAR31

cellat (Ar.) *a.* Ölüm cezasına çarptırılanları

öldürmekle görevli olan kimse. "*Yalvarmış, yakarmışsa da savcı dinlememiş, cellada teslim etmiş*." ÜÇK589

cellecelalehu* *a.* Allah ismi anıldığı zaman, hürmet ve tazim için söylenen, "Onun şanı ne yücedir." anlamındaki söz. "*Allah! Cellecelalehu…*" HÇ180

celp (Ar.) *a.* 1. Askerlik görevini yapmaya çağırma. "*Askerlik şubesinin önündeki meydanlık yeni celp eratıyla doluydu*." GR54 2. Çağrı belgesi. "*Bir celp gelmiş, mahkemeden çağırılmıştı*." KK173

celse (Ar.) *a.* Bir meclis veya kurulun çözümlenmesi gereken sorunları görüşüp tartışmak için yaptığı birleşimlerden her biri; oturum. "*O günkü celsede Fikret'in babacan şefi ile daire arkadaşları dinlenecekti*." SBK325

cemaat (Ar.) *a*. Bir imama uyup namaz kılan kişiler. "*... yatsı namazını camide cemaatle eda ettikten sonra da tutardı evinin yolunu*." YD29

cemakân* *a.* Camekân. "*Zengin çeşitli, iştah açıcı seçme mezelerden uçuşan renkler cümbüşü içindeydi cemakân*." SBK250

cemal (Ar.) *a.* Yüz güzelliği. "*Cemaline vurgunum da ondan*!" GK300

Cemal Paşa* *öz. a.* Ahmed Cemâl Paşa, Türk siyaset adamı ve asker, İkinci Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üç liderinden biri (1872-1922). "*Büyük Cemal Paşa ile Kanal'a Nuh mu gitmişti, Azgın mı*?" MUR416

cemaziyelevvel (Ar.) *a.* Geçmiş. "*Herkesin cemaziyülevvelinden sana ne*?" BFV68 **cemaziyelevvelini bil-** bir kimsenin herkesçe bilinmeyen, geçmişteki her türlü yönünü veya kötü durumunu bilmek. "*İnsan, cemaziyelevvelini bilenlerin yanında cart curt etmez bari*!" DE232

cemi cümle *a*. İnsanların bütünü; herkes. "*Dardaki cemi cümleye de acısın*!" EVO111

Cemil Tekçe* *öz. a*. Türk gazeteci. "*Ne Nazım'ı kaldı ne Cemil Tekçe'si…*" YD124

cemiyet (Ar.) *a*. Belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk; dernek. "*Gene kim bilir hangi hayır cemiyeti yararına tertiplenmiş balo biletlerinden elli tane sokmaya çalışıyordu*." KT15

cemre (Ar.) *a.* Şubat ayında birer hafta arayla havada, suda ve toprakta oluştuğu sanılan sıcaklık yükselişi. "*Cemreler düştü*." EKM141 **cemre düş-** sıcaklık yükselmek. "*Cemreler düştü."* EKM141

cenabet (Ar.) *sf.* 1. Dinin buyurduğu biçimde henüz yıkanmadığı için temiz sayılmayan (kimse); cünüp. "*İşe cenabet cenabet başlayacağız*." BTÜ275 2. Pis, kötü, hoşlanılmayan (kimse veya şey). "*Bu cenabetler memlekete girdi gireli bizim rızkların yönü değişti*." CEM12

cenabetlik *a.* Cenabet olma durumu. "*Sonra, gusül aptesti alıp cenabetlikten kurtulamamanın huzursuzluğuyla traktöre yaklaştı*." BTÜ274

Cenab-ı Hak (Ar.) *öz. a.* Allah. "*Cenab-ı Hak tarafından bir serap olarak yaratıldığından uzun uzun bahsediyordu*." EKM24

cenap (Ar.) *a.* Saygı, onur ve büyüklük anlamıyla kullanılan bir söz. "*Cenab-ı Allah köpeklere bile vermiş o nefsi*!" GR73 **cenapları** saygı duyulan kişilerin adlarını veya makamlarını gösteren söze başka unvanlarla birlikte getirilen bir söz. "*Bak gör ki hapishane nasıl geçirilirmiş doktor cenaplarının kafasına*!" GR26

cenaze (Ar.) *a.* 1. Kefenlenip tabuta konmuş, gömülmeye hazırlanmış insan ölüsü. "*Her gün yeni yeni cenazeler için âdeta dua eden, ağzını açmış yığınla insana nasıl para yetiştirirdim*?" ARK219 2. Ölü, ölmüş kimse. "*Herkes birbiriyle dargındı sanki yahut da az önce cenaze çıkmıştı evden*." DK131 3. Cenaze töreni. "*Merhum pederinizin cenazesine gelemediğim için hala üzgünüm*." ARK26 **cenaze gibi** benzi sararmış. "*Odadan cenaze gibi çıktı*." EK99 **cenaze menaze*** cenaze falan. "*Cenaze menaze belledim ben de Allah vermiye*!" VV233 **cenazeyi kaldır-** 1. ölüyü gömmek üzere götürmek. "*... irili ufaklı, kızlı oğlanlı çocuklar, cenaze kaldırılıyor*." ARK219 2. ölüyü gömmek. "*Ölüverecek de cenazesini kaldıracak para bulamayacağım diye ödüm kopuyor*!" BFV63

cendere (Far.) *a.* Manevi baskı. "*Bense cendereye giremem, bilirsin*." YYB159

cenderme (Der.) *a.* Jandarma. "*Cenderme dediğin de insan*." BTÜ282 **cenderme menderme*** cenderme falan. "*Cenderme menderme koşup gelmez mi*?" BTÜ282

cenk (Far.) *a.* Kahramanca mücadele, çarpışma, savaş. "*Hikâyeye kendini öylesine kaptırmıştı ki,*

arada coşuyor, çokluk olduğunca yerinde hopur hopur hoplayıp cenkteymişçesine bağırıyordu.” VV96

cenkleş- Atışmak, çekişmek, münakaşa etmek. “*Ertesi, daha ertesi günler evden çıkarken babaannemle cenkleşmek gerekti*.” AY110

cenkleşme *a.* Cenkleşmek işi. “*... seninle cenkleşmeye geldim Kemal Ağa*.” BTÜ309

cennet (Ar.) 1. *a.* Dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt. “*Havva anamızı cennetten kovduranın soyundan gelme değil misin*?” TD87 2. *sf.* Çok güzel, huzur veren (yer). “*Dünya çın çın, dünya cennet*.” ARK190 **cennete çevir-** temiz, bakımlı, güzel bir yer durumuna getirmek. “*İktidarı alacak, yurdu cennete çevirecek, yurttaşı da düşlerinde bile göremeyeceği bir mutluluğa kavuşturacaklardı*.” ÜÇK607

cennet öküzü *a.* Yüreği temiz ancak budala denecek kadar saf olan kimse. “Kadın çömeldiği yerde kalkıp oturdu. “*Bana bak Nursen, yaz o cennet öküzüne, çalışıyorum malışıyorum bilmem.*” EB52

cennet-i âlâ* (Ar.) *a.* Cennet katlarının en yükseği. “*Hasan Sabbah Efendi hazretlerinin cennet-i âlâsından faydalanırdım*.” YD335

cennetlik *sf.* Öldükten sonra yerinin cennet olacağına inanılan (kimse), cennetmekân. “*Onunki kendi cennetlik canını düşünmek*!” YD81

cennetmekân (Ar.) *sf.* Cennetlik. “*Senin bir baban, cennetmekân bir deden vardı*.” VV109

centilmen (Fr.) *sf.* İyi arkadaşlık eden, saygılı, görgülü, kibar (erkek). “*Asil, kibar, nazik, centilmen ve bilgili arkadaşlarınızın yanına gitmek hususunda*.” SAR9

Cenyo* *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir birahane. “*Bizim eski kulağı kesiklerden İpekli Sadri, Manastırlı Kamil, basit bir yere, artık Cenyo mu olur, başkası mı, atardık kendimizi*.” DHV260

cep (Ar.) *a.* Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça. “*Pantolon ceplerinden sigara paketiyle kibritini çıkarıp, çakışı, yakışıyla vallahi de billahi de ün salıverirdi*.” YD83 **cebi para gör-** parası yokken para kazanmaya başlamak. “*Biti biraz kanlandı, cebi para gördü mü kim bilir ne güzel, ne sükseli kadınlarla düşüp kalkmaya başlardı*.” YD152 **cebinden çıkar-** birinden çok üstün olmak. “*Sen bizleri cebinden çıkarırsın*.” MUR193 **cebine at-** hakkı olmadığı hâlde parayı kendine mal etmek. “*Kırk beş kişilik patozda otuz iki kişi çalıştırıyor, on üç kişilik farkı cebine atıyordu*.” BTÜ306 **cepten harca-** bir başkasının söylemediği bir sözü söylemiş gibi aktarmak. “*Cebimden harcamış kösnük*.” CEM43

cep defteri *a.* Cebe sığabilecek büyüklükteki defter. “*Kızım, getir bana cep defterimi!*” GK65

cep harçlığı *a.* Bir kimseye ufak tefek gündelik harcamalarını karşılaması için verilen para. “*Sizin koca bir ay çalışıp devletten aldığınız parayı, daha şimdiden oğluma cep harçlığı olarak veriyorum müdür bey*!” İDG28

cep saati *a.* Cepte taşınan saat. “*Irgatbaşı cep saatini gümüş kösteğiyle çıkarıp yanı başına koydu*.” BTÜ227

cephane (Ar.) *a.* Ateşli silahlarla atılmak için hazırlanan her türlü patlayıcı madde, mühimmat. “*... ne cephaneler ele geçirmemişlerdi ki*!” OK77

cephe (Ar.) *a.* Üzerinde savaşın sürdüğü bölge. “*Birçok cephe dolaştı*.” EKM103 **cephe al-** hasım durumu takınmak, bir düşünceye karşı olmak, direnmek. “*Demek oğlu artık kendisine karşı, el sözüyle cephe alabiliyordu*?” EK27

cepken *a.* Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçla işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisi. “*Oyna Yansın Cepkenin*!” BE96

cepli* *sf.* Cebi olan. “*Sevgilimin laf anlamaz, aksi mi aksi babasına, önden cepli bol paçaları, incecik bıyığıyla it mi it ağabeyine postamı koyar, evlerine dinamit gibi dalabilirim*.” KP91

cer (Der.) *a.* İğ ve iğlerin ip takmak için yapılmış olan çengeli. “*İplik, bez ve cer dairesinin uğultulu, iniltili, şakırtılı sesleri birbirine karışıyordu*.” EKM59

Cer Atölyesi* bk. Sivas Cer Atölyesi. “*Sivas'a indiğim, Cer Atölyesi'nde çalıştığım neydi*?” BTÜ23

ceraim-i adiyye* (Ar.) *a.* Bayağı, sıradan suçlar. “*... eskilerin ceraim-i adiyye dedikleri alelade suçlardan birinden suçlu*.” KK20

cerbeze (Ar.) *a.* Beceriklilik, girginlik. “*Yaşlı kadın, kızın cerbezesinden ürktü*.” VV247

cerbezeli *sf.* Girgin, kolaylıkla ve inandırıcı söz söyleyen, dilli. "*Reşit Efendi cerbezelidir evvel Allah*! HÇ68

cereme (Ar.) *a*. Başkası tarafından yapılan veya kaza sonucu ortaya çıkan zararı ödeme. "*Ananla babanın ceremesini ben mi çekeceğim*?" SBK61 **ceremesini çek-** başkasının yol açtığı zararı ödemek. "*Ananla babanın ceremesini ben mi çekeceğim*?" SBK61

cereyan (Ar.) *a.* 1. Bir şeyin gelişme, olma durumu. "*Hâlbuki iş, sanılarının tamamıyla dışında cereyan eder*." GK130 2. Aynı eğilimde olan, aynı görüşü paylaşan kimselerin oluşturduğu hareket. "*Birtakım moda cereyanlara uyarak halkın büyüklerine karşı duyageldiği saygıyı, alçakgönüllülüğü, bağlılığını sarsmamalı*." DK77 **cereyan et-** geçmek, olmak, yapılmak. "*Ya işler korktuğu gibi cereyan ederse*?" HÇ192

cerrah (Ar.) *a*. Ameliyat yapan uzman hekim, hariciyeci, operatör. "*Yaşlı cerrahın avutmak için öyle konuştuğunu anladı*." EVO15

cerrahi (Ar.) *a*. Ameliyatı gerektiren hastalıklarla ilgilenen hekimlik kolu, hariciye. "*İçeriye bela ararcasına giren bir hapishane kabadayısı gibi dalmıştı bizim koğuşa, yani cerrahi 9 koğuşuna*." KK66

Cerrahpaşa* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Oradan Cerrahpaşa yoluyla Kocamustafapaşa'ya…*" EB137

Cesare Zavattini* *öz. a.* İtalyan senarist ve sinemacı (1902-1989). "*Cesare Zavattini, İtalyan senaryocusu, sinema düşünürü, romancı*." YD59

cesaret (Ar.) *a.* 1. Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven. "*Hiçbirimiz cesaret edemedik bacım*." CEM154 2. Yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği. "*Senin aklın, cesaretin kimde var*?" SÇ102 3. Cüret. "*Hükümetin mührü nasıl bozulur, buna nasıl cesaret edilir*?" BE19 **cesaret al-** herhangi bir durumdan, davranıştan veya kişiden güç almak. "*Ben de onun gibi bir müzisyen olacağım, dünyanın bütün odacılarıyla hizmetçileri benden cesaret alacaklar*." DE30 **cesaret et-** korkulması gereken bir işe korkmadan girişmek, göze almak. "*Niye, niye cesaret edememişti*?" OK36 **cesaret gel-** yılgınlığı gitmek, yüreklenmek. "*Allah tarafından bir cesaret geldi, başladım bağırmaya*!" MM151 **cesaret göster-** yürekli davranmak. "*Sonu ne olursa olsun, biraz cesaret göstermeliydi*." SM293 **cesaret ver-** birinin yılgınlığını gidermek, birini yüreklendirmek. "*Çocuklar bu dilden anlamıyorlardı ama sesin tatlılığı, titreyişi, sakallı yüzün sevimliliği cesaret vermişti*." SUÇ322 **cesaretini kır-** yürekliliğini gidermek, korkutmak. "*Oğlunun arka çıkmaması Hacer Hanım'ın cesaretini kırmıştı*." EK226

cesareti medeniyye* (Ar.) *a.* Güç işler karşısında kişinin kendinde bulduğu güven. "*Ben cesaret-i medeniyyesi olan insanım arkadaş*!" MM95

cesaretlen- Yılgınlığı gitmek, yüreklenmek, yiğitlenmek. "*Yasin cesaretlenmiş, elini omuzuna koymuştu*." GR102

cesaretlendir- Yüreklendirmek, yiğitlendirmek, cesaret vermek. "*Sırtısıra iki günlük otobüs yoklamasının sonucu iyice cesaretlendirmişti*." EB179

cesaretsiz *sf.* Güç veya tehlikeli bir işe girişirken içinde güven duygusu olmayan; cüretsiz. "*Ne cesaretsiz şeydi*." EB25

cesaretsizlik *a.* Cesaretsiz olma durumu, yüreksizlik. "*Birden cesaretsizliğine kızarak yüzü korkunçlaştı*." OK36

ceset (Ar.) *a.* Ölü beden, naaş. "*Aklından, Balkan Harbi'nin araba tekerlekli topları geçti: ölmüş askerler, buğday çuvalları, yüklü bir arabanın tekerleği altında kafası ezilmiş bir çocuk cesedi...*" EKM3

cesur (Ar.) 1. *sf.* Tehlikeyi korkusuzca karşılayan, hiçbir şeyden korkusu olmayan, yürekli, koçak. "*Müslüman halkın türkülerinde ismi geçen bu cesur adam korktu*." CEM97 2. *zf.* Yürekli bir biçimde. "*Hâlbuki karısından ödü kopan ağanın böylesine cesur davranmaması lazımdı*." KT268

cesurca 1. *sf.* Cesura yakışan. "*Cesurca kararlar, yurdun her yanında olduğu gibi, belki de her yanından çok Çukurova'da dehşetli bir silkinmeye sebep oldu*." HÇ266 2. *zf.* Cesura yakışan bir biçimde, cesur gibi, cesaretle, yiğitçe, cesurane. "*Kocakarıya cesurca baktı*." SUÇ238

cesurlaşıl-* Cesurlaşma işine konu olmak. "*Alkol alınınca cesurlaşılırdı*." ARK90

cesurluk *a*. Yüreklilik, gözü pek olma durumu. "*Çılgına dönmesinin sebebi, cesurluğum*." HÇ51

cet be cet (Ar. ced + Far. -be + Ar. ced) *zf.*

Atalardan beri, soyca. "*Adam cet be cet zengindi*." KK177

cetvel (Ar.) *a.* 1. Doğru çizgileri çizmeye yarayan, dereceli veya derecesiz, tahtadan, plastikten, madenden yapılmış araç, çizgilik. "*Çokluk, kitaptaki büyük şehrin cetvelle çizilmişçesine dümdüz uzanan caddelerinde, pantolon ceplerine sokulu elleri…*" BFV171 2. Liste, çizelge. "*Ambar giriş çıkış cetvellerini…*" AY186

cevaben (Ar.) *zf.* Cevap olarak, karşılık olarak. "*O ne demiş cevaben*?" MUR200

cevap (Ar.) *a.* Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt. "*Kapıcının vereceği cevabı beklemeden, fabrikaya girdi*." CEM18 **cevabı yapıştır-** kesin, ters ve karşısındakinin beklemediği bir karşılık vermek. "*Çaycı Nadir cevabı yapıştırdı*." EVO118 **cevap ver-** karşılık olarak bildirmek veya söylemek. "*Makinist ne cevap verdi*?" BE8

cevapla- Bir soruya, bir isteğe, bir söz veya yazıya karşılık vermek, yanıtlamak. "*Beyaz bıyıklı şarapçıyı hemen cevaplamadı*." EB64

cevaplama *a.* Cevaplamak işi, yanıtlama. "*Asım'ı da cevaplamaya lüzum görmemiş anlamına gelebilecek bir soğuklukla çekip gitti*." YD127

cevaplandır- Bir şeyin cevabını, karşılığını vermek, yanıtlandırmak. "*Hep bir ağızdan cevaplandırdılar*." DK89

cevaplayabil- Cevaplama ihtimali veya imkânı bulunmak, yanıtlayabilmek. "*Bu niçin'i nasıl cevaplayabilirdi*?" EB97

cevaplayış *a.* Cevaplama işi, yanıtlayış. "*Midesinin yıkanışı, sonra da kendine gelerek doktorun sorularını cevaplayışı…*" KK198

cevaplayıver-* Çabucak cevaplamak. "*Çingene hiç de dindar olmadığı hâlde, sırf hayal kurmaya yaradığı için cevaplayıveriyordu*." DK93

cevapsız *zf.* Cevabı verilmemiş, karşılıksız, yanıtsız olarak. "*Bir şeyi cevapsız bıraktı mı istediği kadar zorlasın, boştu*." SUÇ103 **cevapsız bırak-** karşılığında herhangi bir cevap vermemek, bir tepki göstermemek. "*Babaanneyse ne olursa olsun, çok sevdiği ortanca torununu cevapsız bırakamazdı*." MM195 **cevapsız kal-** cevap alınamamak. "*Jale, sorduğu sorunun cevapsız kaldığını unutmamıştı*." EK65

cevher (Ar.) *a.* İyi yetenek. "*Belki bizde de cevher vardır*." AY104

cevherli *sf.* Cevheri olan. "*Anlıyorum ki çok cevherli bir delikanlısın*." İDG99

cevhersiz *sf.* Cevheri olmayan. "*Ben seni cevhersiz insanlarla tanıştırır mıyım*? DE181

cevir (Ar.) *a.* Eziyet, cefa, üzgü. "*El kapısının cevri, mihneti vardır*!" KAÇ78

ceviz (Ar.) 1. *a.* Cevizgillerin örnek bitkisi olan, uzun ömürlü, gövdesi kalın, kerestesi değerli, yurdumuzda çok yetişen ağaç. "*Şırıltıyla akan dere boyundaki ulu cevizin altından, bir eski doktor kızı olan karısının çatık kaşları önüne geldi*." GK57 2. *a.* Bu ağacın dışı kabuklu, içi yağlı ve nişastalı yemişi, koz. "*... ille geceleri, fındık fıstık, ceviz, üzüm gibi kuruyemişleri çıtır çıtır yiyerek sabahlara kadar bu meseleyi indirip kaldırıyorlardı*." SM259 3. *sf.* Bu ağacın kerestesinden yapılmış. "*Suratına karşı bağrılıp çağrılabilir, üzerleri evrak yığınlarıyla dolu ağır ceviz masalar önünden rahatlıkla kovulabilirdi*." EB3 **ceviz kır-** yanlış tutum veya davranışta bulunmak, hata yapmak. "*Ben senin gibi medeni memlekette ceviz kırmıyorum ya*!" EK237

ceviz içi *a.* Cevizin kabuğu kırıldıktan sonra kalan, yenilebilir iç kısmı. "*... bitişik bakkaldan ceviz içiyle sıcak ekmek alınırdı*." AY102

ceviz-i bevvâ* *a.* Cevz-i bevva; Hindistan cevizi. "*Pazı, turunç kabuğu, turp tohumu, ceviz-i bevva balla macun edilip yense ... emsalsizdir*!" SUÇ46

cevizli *sf.* Cevizi olan, ceviz katılmış. "*Para verdim, cevizli helva aldım da zorla beybabasına söylemekten vazgeçti*." BE27

Ceyhan *öz. a.* Adana iline bağlı ilçelerden biri. "*İki eşekle bu sefer Misis, Ceyhan, Kozan, Osmaniye'ye kadar o köy senin, bu kasaba benim…*" KT91

ceylan (Far.) *a.* Çift parmaklılardan, boynuzlugiller familyasından, çöllerde yaşayan, çok hızlı koşan, gözlerinin güzelliği ile tanınan, ince bacaklı, zarif, memeli hayvan, ahu, gazal. "*İri, kapkara gözleriyle ceylanı hatırlatan genç kız ertesi, daha ertesi günler de geldi ama yalnız değil*." KY77 **ceylan gibi** vücudu ince ve narin olan (kadın). "*Arabadan önce uzun boylu, ceylan gibi bir kadın indi, sonra o*." SAR145

ceylan bakışlı *sf*. Süzgün ve tatlı bakışlı. "*Yoksa onu, o ceylan bakışlıyı çıldırasıya sevebilir, babasından da Allah'ın emriyle isteyebilirdi*." KY76

Ceymis* bk. Vatan Kurtaran Ceymis. "*Filiz değil, gerçekten Mari'dir; Ceymis de Atom değil*." BFV14

ceza (Ar.) *a.* 1. Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım. "*İş sırasında uyurken yakaladım, bastım cezayı*!" KT25 2. Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırım. "*Yoksa Hamza o kadar da ceza yemeyecekti*." HÇ329 **ceza gör-** kendisine ceza verilmek, cezalandırılmak. "*Ne olacak, Demirkırat Parti kapanır, Demirkırat'a kayıtlılar takibata uğrar, tekmil ceza görürler*!" KAÇ80 **ceza kes-** görevli, para cezası yazmak. "*Ceza kesseler verir, kızıp gene kesseler gene verir*." ÇK72 **ceza ver-** bir kimseye veya varlığa ceza vermek; cezalandırmak. "*Mahkeme bana bir tek gün ceza verebilir mi veremez mi*?" SAR6 **ceza yaz-** ceza kesmek. "*... hiçbirine ceza yazmadı*." EKM81 **ceza ye-** cezalandırılmak. "*Otuz beş günden çok ceza yemeyelim diye falçatayı azıcık daldırmışık güya*!" KK255 **cezasını bul-** hak ettiği kötü sona uğramak. "*Çete dolayısıyla üvey babası cezasını bulsa…*" KY140 **cezasını çek-** yaptığı bir kusur veya tedbirsizliğin zararına uğramak. "*Çeksin cezasını*!" SBK316 **cezaya çarptır-** cezalandırmak. "*Murtaza'nın sert disiplininden yıllar boyu usanmış, cezaya çarptırılmaktan imanları gevremiş kadınlı erkekli işçilerle ... sırt sırta vermişlerdi*." MUR367

ceza reisi *a.* Ağır ceza mahkemesi başkanı. "*Hâkimler, o zamanlar müddei umumi denilen savcılar, ceza reisleri, tüccarlar, kaymakam, hanımı, kızları, kızlar, kadınlar, genç kadınlar...*" SBK246

ceza ve tevkifevi* *a.* Tevkifhane, cezaevi. "*Burası ceza ve tevkifevi, diye devam etti başgardiyan bayan*." TD59

cezaevi *a.* Hükümlülerin içinde tutuldukları yapı, hapishane, mahpus, mahpushane, mapus, dam, kodes, mahbes. "*Üç sefer girdiği cezaevinden kalmıştı galiba bu yalnızlıktan zevk almak*." SBK203

cezai (Ar.) *sf*. Ceza ile ilgili, cezaya ilişkin, cezaya dayanan. "*Cezai sorumluluktan kurtulmak için...*" EK267

cezalanabil-* Cezalanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İkiniz de hakaretten cezalanabilirsiniz*." EB257

cezalandır- Bir kimseye veya varlığa ceza vermek. "*Kendi kendini, kendi kısırlığını, tükenmişliğini neden cezalandırmıyor da beni cezalandırmaya, sürüm sürüm süründürmeye kalkıyor*?" KY89

cezalandırıl- Cezaya çarptırılmak, ceza verilmek, tecziye edilmek. "*Muhterem kral hazretlerinin koyduğu yasayı bozan tebaa cezalandırılacaktır*." BE13

cezalandırılma *a*. Cezalandırılmak işi. "*Tek ya da iki kişilik koğuşlar vardı, bu koğuşlar, idarece hükümlülerin cezalandırılmasında kullanılıyor*." ÜÇK455

cezalandırma *a.* Cezalandırmak işi. "*Kendi kendini, kendi kısırlığını, tükenmişliğini neden cezalandırmıyor da beni cezalandırmaya, sürüm sürüm süründürmeye kalkıyor*?" KY89

cezalı *sf*. Cezalandırılmış (kimse). "*Ortadaki kalın, upuzun zincire bileklerinden sıkı sıkıya bağlı cezalılar yüz elli çiftiler, tam üç yüz kişi*!" DHV315

cezasız *sf*. Cezaya çarptırılmamış, cezalandırılmamış. "*Öte dünyada Cenab-ı Allah'a verirsin hesabını bütün bunların ya, bu dünyada da cezasız kalma*." KT42

cezr-i murabba* *a*. (Ar.) Karesi verilen bir sayıya eşit olup negatif olmayan sayı, karekök. "*Cezr-i murabba almasını biliyor musun*?" ARK51

cezve (Ar.) *a.* Kahve pişirmeye yarayan, saplı, küçük kap. "*Cezveyi çivisinden aldı*." CEM134 **cezve sür-** kahveyi pişirmek için cezveyi ateşe koymak. "*Pilavın pişmesinden arta kalan ateşin bir kenarına cezveyi sürerken Zeliha geldi*." EVO233

CHP* *öz. a.* Cumhuriyet Halk Partisi, 9 Eylül 1923 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde kurulan ve Türkiye'de faaliyet gösteren bir siyasi parti. "*Şu, CHP'nin kazandığı muhtarlık meselesini anlatsana*!" GK64

CHP'li* *a*. Cumhuriyet Halk Partisi üyesi veya destekçisi kimse. "*Lakin bu CHP'liler temelli mikrop beyim*." GK65

Cıfu Film* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" adlı romanında geçen bir film şirketi. "*Onun için CIFU Film şirketi önemliydi*." YD308

cıgara (Der.) *a.* Sigara. "*Sar bakalım cıgaramı*." OK72

cığıl cığıl (Der.) *a.* Suyun akarken çıkardığı ince, yavaş ve tatlı sesi anlatır. "*Bol kırmızı biberle renklendirilmiş cığıl cığıl suda göbek atarak alabildiğine kaynayan pırasa, patatesler, kaynaya kaynaya dağılır*." BTÜ74

cığındırık* *a.* Etin siniri ve yemeye müsait olmayan kısımları. "*Bir etin iyice hazır olması cığındırığının alınmasıyla olur*." EVO156

cıhar-* Çıkarmak. "*İşten mi cıhardılar yonsa*?" ÇK125

cık *ünl.* `Yok, olmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Fatma cık yaptı."* BTÜ292

cılbak (Der.) *a.* Geçim darlığı çeken, yoksul, züğürt. "*Ulan yazının cılbağı, bu köşk senin mi*?" GK291

cılbaklık* *a.* Çıplaklık. "*Ne yazının cılbaklığım kalıyor ne de aç itliğim*." GK311

cılız 1. *sf.* Çok zayıf ve güçsüz, eneze, nahif. "*Ayva surat, cılız beden, yarım kalmış öğrenim…*" EB39 2. *sf.* Güçsüz, sönük (ışık). "*Kasketi ensesine yıkılı genç adam, öteki odada küçük idare lambasının cılız ışığında harita üzerine eğilmiş…*" BFV168 3. *sf.* İnce. "*Hele Pehlivan Ali, kocaman eliyle Köse'nin cılız kolunu sımsıkı yakalamıştı*." BTÜ56 4. *zf.* Güçsüz bir biçimde. "*Allah böyle, eğri büğrü yarattıysa, cılız yarattıysa benim ne günahım var*?" HÇ32 5. *öz. a.* Bir lakap. "*Cılız Hasan gibi yalancı değil*!" GK9

cılızlık *a.* Cılız olma durumu. "*Peki, ayva surat? Cılızlık*?" EB67

cılk 1. *sf.* Sözünün eri olmayan. "*Lakin cılk çıkmıştı Kavak*." SAR84 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Köy yerinde Cılk Osman derlerdi*." SAR87 **cılk çık-** kusurlu, boş veya bozuk çıkmak. "*Lakin cılk çıkmıştı Kavak*." SAR84 **cılkı çık-** bozulmak, doğru ve uygun yolundan ayrılmak. "*Partim ve ben, şimdiye kadar memleketin cılkını çıkaran iktidara karşı kararlıyız*." ÜÇK443

cılklık *a.* Cılk olma durumu. "*E Kiminle gitse ona cılklık yapıyorlar, dövüyorlar*." KM54

cımbız (Rum.) *a.* Kıl vb. ince şeyleri tutmak veya çekmek için kullanılan küçük maşa. "*Şeref Bey cımbızla burnunun kıllarını yolmaktaydı*." GR120

cımcılık (Der.) *sf.* Sırılsıklam. "*Bedenime soğuk sular işledi tekmil, cımcılık oldum*." BTÜ65

cıncık *a.* Bardak, kadeh, tabak vb. sırçadan veya porselenden yapılan şeyler, züccaciye. "*Babası Çukurova'dan … sahan, cıncık tabak getirmişti de bu kokudan getirmeyi akıl etmemişti*." GK11

cıncık boncuk *a.* Yalancı taşlardan yapılmış küpe, kolye vb. şeyler. "*Dükkânlarda elma, armut, muz, kıvırcık salata, gövde gövde etler, vitrinler dolusu cıncık boncuk*." BFV86

cır cır 1. *sf.* Çok konuşan, gereğinden fazla söz söyleyen; geveze. "*Git yün ceketini al, fazla cır cır olma.*" SBK104 2. *zf.* Durup dinlenmeden ince ve usandırıcı bir ses çıkararak. "*Ne diye cır cır bağırsın*?" BK80

cırcır (Der.) *sf.* Çok konuşan, gereğinden fazla söz söyleyen; geveze. "*Ufacık gözleri burun köklerine akmışa benzeyen şaşı, kupkuru, cırcır karısını hatırlamıştı istemeyerek*." MM77

cırcırböceği *a.* Düz kanatlılardan ocaklarda, fırınlarda, kırlarda yaşayan böcek, cırlak. "*İçeriden birileri çıkıverecek gibiydi. Araplar ya da cırcırböcekleri…*" ÖE72

cırıltı *a.* `Cır cır` diye çıkan sesin adı. "*Günün ağustosböceği cırıltılarıyla yüklü sarı sıcağını uzun uzun dinledi*." GR209

cırla- İnce ve usandırıcı ses çıkarmak. "*İri bir ağustosböceğini hatırlatarak bütün gün cırlayıp duran harman makinesi…*" BTÜ252

cırlak *sf.* Hoşa gitmeyen, göze batan. "*Babasının kafası yarılmış, annesinin cırlak, edepsiz haykırışları mahalleyi altüst etmişti*." EB53

cırlak cırlak *zf.* Çok tiz ve ince bir sesle. "*… günün sarı sıcağına cırlak cırlak yayılan anasının sesini duymuyordu*." EVO281

cırlaklık* *a.* Cırlak olma durumu. "*Bir kadın, hem de romatizmalı, çirkin, üstelik kirayı artırmaktan söz açan mendebur bir kadının haysiyet kırıcı cırlaklığı karşısında susamamıştı*." BK287

cırnak (Der.) *a.* Tırnak, pençe. "*Yarın dokumacıların cırnağına bir düşerse...*" MUR197

cırtatan domatesi *a.* Bir tür küçük domates. "*Günlerdir kursaklarına cırtatan domatesten başkası girmemişti*." EVO318

cırtlak *sf*. Hoşa gitmeyen, keskin ve çiğ, tiz (ses). "*Murtaza'nın çünkü'sünü cırtlak bir kadın sesi kesti*." MUR146

cıs* *ünl*. Bebekler tarafından çıkarılan bir ses. "*Cıs dedi, cıs dedi, oğlan cıs dedi ha, cıs dedi!*" BE1

cıva (Far.) *a*. Atom numarası 80, atom ağırlığı 200,5, yoğunluğu 13,59 olan, donma noktası -38,8 °C olduğundan, normal sıcaklıkta sıvı olarak bulunan, gümüş renginde bir element (simgesi Hg). "*Firmasının adı gibi, cıvaya benziyordu hergele gerçekten de*." YD120 **cıva gibi** yerinde durmaz, ele avuca sığmaz, çok hareketli. "*Kanlı, canlı, cıva gibi çocuklardı*." KK138

Cıva Film* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" adlı romanında geçen bir film şirketi. "*Neriman değil de Fatma'nın babası kalkar İstanbul'a, Cıva Film'e gelir, kendisini ararsa*?" YD121

cıvata (İt.) *a*. Birbirine bağlanmak istenen ağaç veya demir parçalarının üzerinde hazırlanmış olan deliklerden geçirilerek ucuna somun takılıp sıkıştırılan iri başlı vida. "*Tam bu sırada kamyon derince bir çukuru hızla geçerek ta cıvatalarından sarsıldı*." KP10

cıvı- 1. Bir iş çığırından çıkmak. "*Derken iş cıvıdı, millet zıvanadan çıktı*." MM36 2. Saygısızca davranışta bulunmak. "*Bir cıvıdı, bir cıvıdı ki...*" KT124

cıvık *sf.* 1. Fazla suyla karıştığı için biçimini koruyamayacak kadar sulanmış, cılk. "*On kuruşluk yoğurtla on kuruşluk cıvık pekmezi karıştırıp ekmeğini banmaya başladı*." BTÜ301 2. Soğuk ve can sıkıcı şakalar yapan (kimse). "*Ben cıvık mıyım*?" EVO150

cıvıklaştır- Cıvık duruma getirmek. "*Fazlası cıvıklaştırır, hiçbir şey konuşamazlardı*." SM214

cıvıklık *a.* Cıvık olma durumu. "*Bizim soyumuza sopumuza cıvıklık, oynaklık yakışmaz, diyor*." EVO150

cıvıl cıvıl 1. *sf.* Canlı, neşeli. "*Gerçekten genç, güzel, cıvıl cıvıl bir dansöz, yüzünde siyah bir maskeyle fırladı*." KY173 2. *sf.* Hareketli, kalabalık. "*Kadınlı erkekli çocuklu, cıvıl cıvıl bir işçi kalabalığı parkelere kuvvetli basarak geçiyordu*." AY106 3. *zf.* Canlı, hareketli olarak. "*O, görmeden baktı ama Massey Harris, John Deere'ler ona albeni dolu, yosma, cıvıl cıvıl bakıyorlardı*." VV292

cıvıl cıvıllık* *a*. Cıvıl cıvıl olma durumu. "*Bu şipşirin limanın cıvıl cıvıllığı içine karıştılar*." SBK204

cıvılda- (Der.) Tatlı sesle konuşmak. "*Çevresini almış cıvıldayıp duran çocukların arasında, gülüyordu*." KAÇ108

cıvıldama *a.* Cıvıldamak işi. "*Az sonra gelecek, başlayacaktı cıvıldamaya*." KK181

cıvıldaş- Hep birden cıvıldamak. "*Pembe çiçekli dallarda incir kuşları, kuyrukkaldıranlar cıvıldaşıyor, balarıları, sarı sarı vınıltılar hâlinde çiçekten çiçeğe uçuyorlardı*." GAV99

cıvıltı *a.* 1. Kuşların ötüşürken çıkardıkları sesin adı. "*Kuyrukkaldıranlar, üveyikler, tibililer, bereketli tarlaları cıvıltılara boğarak, o kesekten o keseğe uçuyor…"* EKM58 2. Canlılık, ateşlilik. "*Önünde bozuk parkeli daracık cadde, caddede cıvıltıyla geçen kadınlı erkekli çocuklu işçiler…*" KÜÇ52

cıvıma *a*. Cıvımak işi. "*Cıvıyorlar ama onların cıvımaları bile Amerikanca*." GK147

cıvıt- Bir işi yakışık almayacak bir duruma getirmek. "*Tam da cıvıtmıştı*." HÇ276

cıvıtma *a*. Cıvıtmak işi. "*Önce posta koymuş, sonra sözde yola gelmiş, iki kadeh atınca da cıvıtmaya başlamıştı ama Cevdet'in tasası değildi o*." SÇ232

cıvıyıver-* Çabucak cıvımak. "*Şekerim iki kadeh içti mi bizim erkekler, cıvıyıveriyorlar*." GK147

cıyak cıyak *zf*. İnce, acı ve yüksek sesle bağırarak, ciyak ciyak. "*Abla duymadı sanki, Erdal omuzunu tutup kuvvetle sıkınca cıyak cıyak bağırdı*." EB14

cıyaklama *a*. Cıyaklamak işi, ciyaklama. "*Derken kapışan kadınların birbirlerini yolarkenki cıyaklamaları arasında, Şehvar'ın kart horoz sesi…*" MM272

cız *a*. Kızgın yağın içine bir şey atıldığında çıkan ses. "*Yüreğim cız etti ve kafamdaki çift kösele pabuç, müthiş bir hızla gerilerde, çok gerilerde kayboldu*." BK366 **cız et-** çok üzülmek, acı duymak, (içi, yüreği) cızlamak. "*Evde karı tuz demiyor mu, insanın ciğeri cız diyor*!" KT94

cızbız *sf*. Izgarada pişirilmiş (et). "*Cızbız köfte, salata, şarabı geldi*." SBK250

cızır cızır *zf*. Cızır sesi çıkararak (pişmek, kızarmak vb.). "*... kızıl alevleri cızır cızır kızartsın uskumruları, Bobi, şarap şişesinin içeri kaçan mantarına bassın gamatoyu*." BFV11

cızırda- `Cızır` diye ses çıkarmak, cızıldamak. "*Vita yağı alıp cızırdayan tencereye koydu."* KÜÇ12

cızırdahlı* bk. Cızırdaklı. "*Potini de cızırdahlıydı ha*!" KÜÇ126

cızırdaklı* *sf*. Yürüme sırasında `cızır` diye ses çıkaran (ayakkabı). "*Kalıbı, kıyafeti, cızırdaklı ayakkabılarıyla pehlivan yapılıydı herif*." ÜÇK534

cızırdat- Cızırdamasına yol açmak, cızıldatmak. "*Kocaman elli, ayaklı, bastığı yeri cızırdatan, üstelik boylu poslu, yakışıklı, kara bıyıklı bir erkek güzelinin, şu yağ tulumunu sarıp gözyaşlarını avuçlarıyla kurulaması...*" MM152

cızırtı *a.* Cızırdama sırasında çıkan sesin adı, cızıltı. "*... dilimleri kanlı elleriyle ızgaraya dizince günün alacakaranlığına kuvvetli, sıcak bir cızırtı yayıldı*." KÜÇ34

cızırtılı *sf*. Cızırdayan, cızırtısı olan, cızıltılı. "*Otel kâtibi, cızırtılı ayakkabılarıyla merdivenin çürük tahtalarını esneterek ağır ağır çıkmakta olan bu adamın, herhangi bir müfettişten de önemli, büyük biri olabileceğine çoktan inanmıştı*." MM42

cızlam *a*. *argo* Kaçma, savuşma. "*Bulunduğu mecliste patırtı başlarken Tenekeci Sezai cızlamı çeker, uzun zaman da ortalarda görünmez*." SAR58 **cızlamı çek-** kaçmak, savuşup gitmek. "*Bakıyorum benim kahvede sabahiyeye es geçmiş, cızlamı çekiyorsun*?" EB229

Cibali* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Cibali'de inen üç beş kişiyle iskeleye çıktı*." SUÇ34

Cibali Tütün Fabrikası* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesi Cibali mahallesinde tütün mamülleri üretmek amacıyla 1884'te kurulan fabrika. "*Solda Nalıncı Mimi Dede'nin türbesi, sağda Cibali Tütün Fabrikası'nın boydan boya duvarı...*" SBK291

cibilliyet (Ar.) *a*. Bir kimsede doğuştan bulunan vücut ve ruh özelliklerinin tümü; yaradılış. "*Vay cibiliyeti bozuk karı vay*!" ÜÇK568

cibilliyetsizleş-* Cibilliyetsiz duruma gelmek, soysuzlaşmak. "*Çünkü devirler değişti, terbiyeler bozuldu, soylar cibilliyetsizleşti, meydan ite, köpeğe kaldı*!" YYB131

cibilliyetsizlik *a*. Cibilliyetsiz olma durumu. "*Ne vaat ederlerse etsinler, yıllar yılı hiçbir iş yapmadığı hâlde bey gibi yaşamasını sağlayanlara karşı bu ne vefasızlık hatta ne cibilliyetsizlikti*! HÇ201

cibinlik *a.* Sivrisinekten ve başka böceklerden korunmak için yatağın üstüne ve yanlarına gerilen çadır biçiminde tül. "*Cibinliği nerdeydi acaba çocuğun*." EVO194

cici *sf*. Sevimli, cana yakın, hoş, güzel, hoşa giden. "*Necla'nın Krokodil'ine rağmen, hiç kimsenin böyle şık, cici pabuçları olamazdı*." BFV119 **cicim!** birine sevgiyle yaklaşıldığında kullanılan söz. "*Canım, cicim, şekerim, kaymağım; hevesini aldı mı, yallah*!" VV365

cicianne *a*. Üvey anne. "*Ciciannenle odaya niçin kapandıklarını öğrensene*!" EK272

cicidayı* *a*. Üvey dayı. "*Bir gün cicidayının kendinden üç yaş büyük oğluna sordu*." EK321

cicik (Der.) *a.* Süs. "*Virjin ise bebeklerinin cicik kutusunu kerevetin altından çıkardı*." BE68

cicili bicili *sf*. Göze çarpan süslerle bezenmiş, süslü. "*O, her şeyden önce mavi hususisini, üzerindeki şık, pahalı elbiselerini, sert yakalığını, cicili bicili kravatını, gömleğini sevmiyordu*." BFV183

cicim ayı *a*. Balayı, evliliğin ilk zamanları. "*... cicim aylarının duyuları yılların ardında, çocuk, hatta torun sesleriyle kaybolmuş olanlarsa evdekileri asık suratlarla hatırlayarak 'Burda da mı? Sırası mı?' gibilerden düşünerek bozuldular*." MUR145

ciciteyze* *a*. Üvey teyze. "*Hatta ciciannesiyle ciciteyzesi eskisi gibi sevmiyorlardı galiba*." EK278

cidden (Ar.) *zf*. Gerçek olarak; gerçekten. "*Sizin hâliniz cidden acıklı*." SAR81

ciddi (Ar.) 1. *sf*. Şaka olmayan, gerçek. "*Bunu açık etmezdi ama ara sıra yarı şaka, yarı ciddi laf dokundururdu.*" EKM155 2. *sf*. Ağırbaşlı. "*Bilmem ne sendikası için, okuma yazma bilen ciddi bir kız aradığını söylemişti*." BFV241 3. *sf*. Titizlik gösterilen, önem verilen. "*Ciddi bir inceleme yapılsın, her birinin verdiği verginin en az on, yüz, bin, hatta milyon katı vergi kaçırdıkları meydana çıkar*." ÜÇK510 4. *sf.*

Gülmeyen. "*Ne olursa olsun, ciddi bir yüzle karşılaması lazımdı*." DE185 5. *sf*. Tehlikeli, endişe veren, ağır, vahim, kritik. "*Suat'ı ilk gördüğü an, kızı için ciddi bir tehlike saymıştı*." SM206 6. *sf*. Güvenilir, sağlam, önemli. "*Ciddi bir müessese için dolgun maaşla beş üniversite, sekiz ilk, on beş orta ve on beş de lise mezununa ihtiyaç var*." SAR144 7. *zf*. Önem vererek, gerçek olarak. "*Ciddi mi söylüyorsun*?" DE202 **ciddiye al-** inanmak, gerçek sanmak, önem vermek. "*Daha kötüsü, kızın mektubu ciddiye almaması olurdu*." EB45

ciddi ciddi *zf*. Ciddi olarak, şakaya gelmeksizin; basbayağı. "*Ciddi ciddi, tabii, dedi*." YK20

ciddileş- Ciddi bir durum almak. "*Permanantlı saçlarla kırmızı dudaklar ciddileştiler bir an*." EB83

ciddileşiver- Ansızın veya çabucak ciddileşmek. "*Ellerini ovalar, gülmeye çalışır, karısı çıkışacakmışçasına da ciddileşiverirdi*." SBK37

ciddilik *a*. Ciddi olma durumu; ağırbaşlılık. "*İlk günlerindeki ciddiliği de erimiş, yerini hain, hoyrat, iğneleyici, patavatsız bir içtenlik almıştı*." SAR77

ciddiyet (Ar.) *a*. Ciddi olma durumu, ciddilik.. "*Karıyla koca arasında ciddiyet olmaz*." EK53

cigara (Der.) *a*. Sigara. "*Bir cigara yakıyorum*." YYB120

cigaralık* *zf*. Bir cigara içimi süre. "*Hem konuştuk mu bi cigaralık*." KÜÇ53

cigarasız* *zf*. Cigarası olmaksızın. "*Akşam aldırmayı unutmuşum, sabaha kadar cigarasız kaldım*." ÜÇK341

cigarasızlık* *a*. Cigarasız olma durumu. "*Cigarasızlık ya, öyle mi*?" ÜÇK343

ciğer (Far.) *a*. 1. Akciğerlerle karaciğerin ortak adı. "*Anam avradım olsun sapına kadar gömerim ciğerine*!" BTÜ264 2. Yürek, iç. "*Onda o ciğer ne gezer*?" HÇ146 3. Hayvanlarda akciğer, yürek ve karaciğerin oluşturduğu takım. "*Ciğer yok mu ciğer*?" KAÇ112 **ciğer kebap ol-** büyük bir acıya uğramak, yüreği yanmak. "*Ah çekmekten ciğer kebap oldu*." YYB93 **ciğeri sızla-** çok acımak, çok üzülmek, yüreği sızlamak. "*Tırnağın taşa değse ciğerim sızlar*." YD81 **ciğeri yan-** çok acı ve sıkıntı çekmek, büyük bir acıya uğramak, yüreği yanmak. "*Ciğeri yanıyordu*." SM205 **ciğeri beş (veya iki) para etme-** değersiz, aşağılık bir kimse olmak. "*Nirden bahsan ciğeri beş para itmez.*" CEM42 **ciğerimin köşesi** çok sevdiğim. "*Koşturma beni evladım, koşturma beni yavrum, koşturma ciğerimin köşesi*!" SAR128 **ciğerini sök-** bir kimseyi çok büyük zararlara uğratmak. "*Ciğerini sökerim onun*!" VV358 **ciğerleri bayram et-** her zamankinden daha iyi cins sigara içmek. "*Al yak da ciğerlerin bayram etsin, sığır*." ÖE30

ciğerli (Der.) *sf*. Çekinip korkmadan kendini tehlike veya güçlüklere atan, atılgan. "*Ciğerli, cevherli adam*!" GK355

ciğerpare (Far.) *a*. Çok sevilen kimse. "*Yavrularımı, ciğerparelerimi yazının yüzünde bırakıp gelmem gene bunun yüzünden*." EVO358

cihan (Far.) *a*. İnsanoğlunun üzerinde yaşadığı toprak ve denizlerin tümü; dünya. "*Yıkıldı gitti cihandan*." BK311 **cihana gel-** meydana gelmek, ortaya çıkmak. "*Ecel geldi cihane, başağrısı bahane demişler*." BTÜ376

Cihangir* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Bir Cihangir-Yenikapı otobüsü*." BFV211

Cihangirli* *öz. a*. İstanbul'un Cihangir semtinden olan kimse. "*Su katılmamış Cihangirliyim anam babam*." KK109

cihar (Far.) *a*. Tavla oyununda dört sayısı. "*Şeş, penç, cihar haneleri üçlenende...*" KK241

ciharı dü (Far.) *a*. Zarla oynanan oyunlarda zarlardan birinin dörtlü, öbürünün ikili düşmesi. *"Bir o, bir öteki atıyor, ne gelirse sinirli sinirli söyleniyorlardı: Ciharı dü*!" YK2

cihet (Ar.) *a*. Yön, yan, taraf. "*Buralarda hiç kimse ona namusu cihetinden söz söyleyemez*." KAÇ200

cik* *a*. 1. Kuş sesi. "*Ufacık kuş küçük bir keseğin üzerinde, dehşetli bir kuşkuyla çevresine bakarken cik cik edip duruyordu*." EVO213 2. Fare sesi. "*Gidiyordu ya, fareler de yanı başlarında cik cik edip duruyorlardı*." MUR59

ciklet *a*. Şekerli ve şekersiz, kokulu ve kokusuz türleri bulunan, ağızda çiğnenen eğlence yiyeceği; sakız. "*Balonlu sakız, ciklet, çikolata şöyle dursun, Gafur gibi desteyle para gösterenlere bile kalın kaşlarını siyah siyah yıkmış, hatta kafalarını yarmak için taş aranmıştı*." GK159

cila (Ar.) *a*. Bir şeyi parlatmak için kullanılan

kimyasal bileşik. "*... kapakları yırtık yuvarlak kutularda tozlar, kundura boyaları, cilalar, boy boy kalemler…*" BE35 **cilaya gel-*** neşelenmek. "*Bu sözlerden pek hoşlanan Turgut Şen cilaya geldi*." SAR3

cilalan- Cilalama işine konu olmak. "*Sonra kadehler kadehleri kovalamaya, kafalar cilalandıkça yüreklerdeki gam, tasa, sıla, hasretin yankıları, çoluk çocuk, nişanlı, karı hasreti kımıldanmaya başladı*." KY148

cilalı *sf.* Cilası olan, cila sürülmüş, cila ile parlatılmış, mücella. "*... tepe saçları dökük başı, kalem odasının yüz mumluk ışığında cilalı gibi parlıyordu*." GR16

cilet (Der.) *a.* Jilet. "*Annem cilet takımını sandıkta saklıyor*." KAÇ68

cilt (Ar.) *a.* 1. İnsan vücudunun dış yüzü; ten. "*Pudraya, allığa mallığa lüzum yoktu, tozpembeydi cildi*." ÜÇK559 2. Formaları, yaprakları birbirine dikerek veya yapıştırarak kitap, defter, dergi vb.ne geçirilen deri, bez veya kâğıtla kaplı kapak. "*Kitabı yeniden alıp formalarını sayıyor, dizgi, cilt, kapak, resim hesaplarını yapıyor*." BFV142 3. Bir eserin ayrı ayrı basılan bölümlerinden her biri. "*Üçüncü, dördüncü ciltleri de olacak*." BFV185

cilt cilt* *sf.* Kitap, ansiklopedi vb. yayınlar için çok, birden fazla. "*Cilt cilt romanlar yazan, yabancı dillere çevrilen bir yazar*." SM161

ciltli *sf.* Ciltlenmiş olan. "*Bavullar kilitli değildi; gardiyanlar açtı: meşin ciltli kitaplar…*" GR16

ciltlik *sf.* Ciltlerden oluşan. "*Bir sıksam kendimi, on on beş ciltlik külliyatım hazır*." SAR27

ciltsiz *sf.* Ciltlenmemiş olan. "*Sinan Efendi daracık odanın birtakım otlar, teneke, karton kutular, sarı yapraklı, ciltli, ciltsiz kitapları arasında düşünceli düşünceli dolaştıktan sonra, durdu*." KT295

cilve (Far.) *a.* Hoşa gitmek için yapılan davranış, kırıtma, naz. "*Yapar sana naz, cilve*!" SÇ54 **cilve milve*** cilve falan. "*Kız kısmı, delikanlının önünde kancıklaşacak, cilve milve yapacak, o da meylinin düştüğünü belli edecekti*." VV128 **cilve yap-** nazlanmak, kırıtmak. "*Genç operatöre az mı cilve yapmıştı*?" SM247

cilvelen- Cilve yapmak. "*Verirken de yağız bir kısrak gibi kişnedi, cilvelendi*." SÇ27

cilveleş- Karşılıklı cilve yapmak. "*Köşkün orta katındaki odasının tül perdesi ardından karısıyla şoförünün cilveleşerek konuştuklarını görmüş, ne konuştuklarını anlayamamıştı*." KY35

cilveleşil-* Cilveleşme işi yapılmak. "*Dostlarla kaş göz anlaşılır, uzaktan uzağa cilveleşilir*." BTÜ66

cilveleşiş* *a.* Cilveleşmek işi. "*Ters ters bakıyor, deminden beri çene çalarak cilveleşişlerine içerliyordu*." DK218

cilveleşme *a.* Cilveleşmek işi. "*Bizde böyle sizin gibi, fırsat arardık cilveleşmeye*." EK121

cilveli 1. *sf.* Cilvesi olan, cilve yapan, cilvekâr, cilvebaz. "*Kız hele konuşkan, cilveli, erkeği azdıran cinstense, tamam*." HÇ10 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Komşular Cilveli Nesibe derlerdi*." GK61

cim *a.* Arap alfabesinin beşinci harfinin adı. "*İşin lamı cimi kalmadı*." MUR69 **cim karnında bir nokta** hiçbir bilgisi olmayan, cahil. "*Herif üç gün Fransa'da dolaşmakla vatanını, vatandaşlarını beğenmiyor. Cim karnında bir nokta*!" YD127

cima (Ar.) *a.* İnsanlarda çiftleşme, cinsel ilişki. "*Cima kuvvetini artırıcı*!" SUÇ46

cimcik (Der.) *sf.* İki parmak ucuyla alınan miktar, tutam (toz şeyler hk.). "*Çörek dediğin bir cimcik has epmek*." EKM140

Cimmi* *öz. a.* Kurgusal bir çizgi roman karakteri. "*Sen Cimmi'yi biliyor musun asıl*?" SÇ143

cimri *sf.* Elindeki parayı harcamaya kıyamayan, bitli, eli sıkı, ekti, hasis, kısmık, kibritçi, mıhsıçtı, nekes, pinti, sıkı, varyemez. "*Belli, cimrinin biri*." BK368

cimrilik *a.* Cimri olma durumu, eli sıkılık, hisset, imsak, mıhsıçtılık, nekeslik, pintilik, sıkılık. "*Cimrilikten tahtakurusuna dönmüşsün*." BK368

cin (I) (Ar.) *a.* 1. Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık. "*Uğraştığı cinler, hüddamlar gırtlağına bastırdı da ondan*." EK79 2. Masallarda göze görünmeyen, türlü biçimlere girebilen, iyilik de kötülük de yapabilen yaratık. "*Uzun kış gecelerinde bize peri padişahı, cin, Zümrüdüanka kuşları…*" AY152 3. Akıllı, zeki,

uyanık kimse. "*Kısa boylu, ufacık bıyıklı, cin mi cin bir adamdı babası*." KY42 4. *öz.* Bir lakap. "*Hadi deniz kıyısına inelim, demişti Cin Ali*." BFV146 **cin çarp-** bir inanışa göre, cinlerin öfkesiyle inme inmek. "*Cin çarpar gibi çarptı adamı benden, Ahmet'in ölüsünü de bulamazlar odunlukta*." DHV298 **cin gibi** anlayışlı ve zeki. "*Kısa pantolonlu, dokuz on yaşlarında cin gibi bir oğlan*." KK14 **cin tepesine bin-** çok kızmak. "*Biraz fazlaca gülsen bir parça kısa giysen cin tepesine biniyor*." EVO150 **cinleri tepesine toplan-** öfkelenmek. "*... bu türlü düşündüklerini belirtircesine yan yan bakmalarından nefret eder, cinleri tepesine toplanırdı*." ÖE110

cin (II) (İng.) *a.* Buğday, arpa, yulaf vb.nden elde edilen ve ardıçla kokulandırılan bir alkollü içki türü, ardıç rakısı. "*Rakı, bira, şarap, vermut, şampanya, cin dereler gibi akmaya başladı*." AY183

cin çarpması (Der.) *a.* Sara hastalığı. "*Anası iki yıl önce cin çarpmasından ölmüş, zavallı kızını acıların en korkuncuyla baş başa bırakmıştı*." VV142

cin damarı *a.* İnsanın sinirlilik durumu. "*Cin damarıma niye basıyor*?" CEM66 **cin damarına bas-** kişiyi çok sinirlendirecek söz söylemek, çileden çıkarmak. "*Cin damarıma niye basıyor*?" CEM66

cin fikirli *sf.* Çok anlayışlı, çok kurnaz, zeki. "*O adam cin fikirli*." KT105

cin fikirlilik *a.* Cin fikirli olma durumu. "*Bütün cin fikirliliğine karşılık Hanım Sultan yemişti bu numarayı*." YD136

cinaslı *sf.* Cinası olan, cinas sanatı bulunan. "*Dereden tepeden konuşuluyor, iğneli, cinaslı laflar savruluyordu*." MUR391

cinayet (Ar.) *a.* 1. Adam öldürme, kıya. "*Bir hastabakıcı ... arkadaşına genç bir okullunun işlediği cinayeti haber veriyordu*." İDG94 2. Adam öldürme derecesinde ağır suç. "*Onca, bu bir cinayetti*." SM141 **cinayet işle-** adam öldürmek. "*Kim bilir, belki de cinayet işlemekle ailesine leke sürdüğü için, hiçbir zaman aramayacaktı*." İDG97

cinci *sf.* Cin çağırma, onlarla konuşma vb. iddialarla geçimini sağlayan (kimse). "*Çok geçmeden cinci kaynata öldü.*" KT12

Cinecitta* *öz. a.* 1937 yılında İtalya'nın başkenti Roma'da kurulan büyük bir sinema stüdyosu. "*Belki de Cinecitta yahut Hollywood'dan davetler alacaksın*." YD251

cinfiz (İng.) *a.* Cinden yapılan köpüklü kokteyl. "*Birer cinfiz içsek yeter*." KY172

cingöz *sf.* Uyanık davranarak çıkar sağlayan, imkânlardan kurnazca yararlanmayı bilen; açıkgöz. "*Nesrin cingöz mü cingöz*!" ÇK121

Cingöz Recai* *öz. a.* 1. Peyami Safa tarafından yazılan polisiye türündeki seri. "*Pekos Bil, Bil Kid, Koca Teks, Arsen Lüpen, Cingöz Recai...*" SÇ212 2. Bu kitap serisinin başkahramanı. "*Bu işi gece yarısından sonra, Arsen Lüpen yahut Cingöz Recai gibi yapmalı ama ele geçmemeliydi*." SUÇ137

cinlik *a.* Cin olma durumu. "*Mezarlardan çıkan ölülerin tümü de ecinni değil tabii, sağlıklarında cinlik, şeytanlık yapmış olanlar...*" GK81

cins (Ar.) 1. *a.* Tür, çeşit. "*Ne cins ayakkabı arzu ediyorsunuz*?" BFV109 2. *a.* Soy, kök, asıl. "*Mesela ben, memleketin eşrafından, soyu, cinsi, cibilliyeti belli, eşraftan âlim, fazıl, mütedeyyin bir zatın oğlu olayım da...*" GR18 3. *sf. argo* Garip, tuhaf. "*Epeyce alkol almıştı, masasında renk renk, cins kadınlar*!" SM294

cins cibilliyet *a.* Asıl, soy sop. "*Karının cinsi cibilliyeti, iliği bok*." SBK317

cins cins *sf.* Çeşitli, çeşit çeşit. "*Dallarda incirler, cins cins erikler, zerdaliler...*" BE12

cinsel *sf.* Cinsiyetle ilgili, cinsî, eşeysel, seksüel. "*Pehlivan Ali, kadının kazma sapı tutmaktan nasır bağlamış esmer elini cinsel bir hırsla tutup kaldırdı*." BTÜ188

cinsî (Ar.) *a.* Cinsel. "*Öyle ki, yalnız zamparalıkla da kalmaz cinsi münasebete dair açık saçık hikâyeler dinlemeye bayılırdı*." GAV94

cip (I) (İng.) *a.* Her türlü arazide kullanılabilen motorlu taşıt. "*Bir cip. Resmî elbiseli görevliler...*" SBK98

cip (II) (Der.) *zf.* Hep, bütün, çok. "*İşlerin cip tadı kaçtı*." EVO43

cip (III) (Der.) *a.* Cep. "*Cibimin astarına girmiş de...*" GK14

cips (İng.) *a.* İnce, yuvarlak kesilerek kızartılmış patates. "*İki garson çocuk şipşak, küçük tabaklarda akşamdan kalma beyazpeynir, cips, küçük kâselerde cacık, domates salatası getirdiler*." KAÇ112

cirim (Ar.) *a.* Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk; hacim. "*Üfürsen uçacak tüy kadar cirmiyle avazı çıktığı kadar bağırdı*." KK64

cirit (Ar.) *a.* At koşturup birbirine değnek atarak takım hâlinde oynanan oyun, cirit oyunu. "*Şerif Ağa da paşazadelerin topraklarına yerleşip ağa olmadan çok önceleri, Yaşar gibi güreş tutmuş, cirit oynamıştı*." KT302 **cirit at-** bir yerde çokça bulunmak, sık dolaşmak ve serbestçe davranmak. "*Karılar ortalıkta cirit atıyor*." TD50 **cirit oyna-** cirit oyununu oynamak. "*Güreş tutuyor, cirit oynuyor…*" KT302

ciro (İt.) *a.* Yükleme, havale etme, buyurma. "*İsterseniz derhâl ciro edeyim*?" TD121

civan (Far.) *a.* Yakışıklı genç erkek veya güzel genç kadın. "*Mersi mi civanım*?" KÜÇ38 **civanım!** sevgi bildiren bir seslenme sözü. "*Mersi mi civanım*?" KÜÇ38

civanlık *a*. Civan olma durumu. "*Bu ne şıklık, bu ne güzellik, bu ne civanlık*!" SUÇ29

civanmert (Far.) *sf*. Mert yaradılışlı, yüce gönüllü, yiğit. "*Bu ne mert ne civanmert işadamıydı böyle*?" YD265

civanmertlik *a*. Civanmert olma durumu. "*Kavrasınlar nedir vazife, mertlik, civanmertlik, olsunlar bu yolda mütenebbih*." MUR178

civar (Ar.) 1. *a.* Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölümü; yöre. "*Tesadüf bu, Ali'yi fabrikanın bulunduğu istasyon civarındaki mahalleye bekçi yaptılar*." EKM12 2. *a.* Bir yeri saran başka yerlerin bütünü; dolay. "*Herhâlde elli altmış bin civarında olmalı*?" ARK27 3. *sf.* Yakında olan. "*Bir taraftan bekçi düdükleri, bir taraftan civar evlerin gittikçe çoğalan köpekleri…*" AY165

civciv *a.* Kümes hayvanlarının yumurtadan yeni çıkmış yavrusu. "*Doğrusu; civciv yumurtadan çıkmış da kabuğunu beğenmiyor olacak*." BFV49

civcivli *sf*. Gürültülü patırtılı, telaşlı. "*… işlerin bu en civcivli zamanında burda nasıl tembel tembel gevezelik edebildikleriydi*." EKM108

civelek *sf.* Canlı, neşeli ve sokulgan. "*Kendi olsa değil güzel, civelek Rum kızı, dünya güzeli olsa boş verir, mangıra bakardı*." GAV174

ciyak ciyak *zf.* Cıyak cıyak. "*… bütün geceyi uykusuz geçiren sinirli kadını ciyak ciyak bağırtmıştı*." BK287

Cletrac* *öz. a*. Amerikan otomotiv markası. "*Çukurova düzündeki renk renk John Deere'lerle Cletrac ve ötekilerin farkındaydı*." HÇ9

Coca Cola* *öz. a*. Amerika Birleşik Devletleri kökenli, karamelize şekerle tatlandırılmış, alkolsüz içecek markası. "*Peki, Coca Cola için o hâlde*!" YYB103

Codeine* *öz. a*. Kodein; afyondan elde edilen ve analjezik, antitussif ve antidiyareik özellikleri olan bir ilaç. "*Masasının üzerinde duran reçeteye ilk defa göz atan kâtip, on beş gram Streptomycine, Codeine falan yazılı olduğunu gördü*." SAR14

coğrafya (Ar.) *a*. Yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bilim. "*Bir zamanlar Hasan'ın coğrafya kitabında resmini gördüğü New York limanına ağır ağır gidiyordu vapur*." SUÇ275

color locole* (İng.) *a*. Yerel renk, belli bir bölgeye özgü kültürel ögeler. "*Neden benim memleketim de kendi color locole'liyle, yani mahalli rengiyle işlediği ama harikulade Humaine beşerî birkaç filmle katılmasın*?" YD97

Con Dere* bk. John Deere. "*Bizim naylon arabayı Con Dere'nin ardına takarız; yatak, yorgan, battaniye filan da alırız, nevalemizi de tam düzeriz*." SAR57

Condillac* *öz. a.* Étienne Bonnot de Condillac, John Locke'un empirizminden etkilenerek duyumculuk adlı bir bilgi kuramı geliştiren Fransız düşünür (1714-1780). "*Şurda burda Locke'dan, Giordano Bruno'dan, Hobebs'tan ya da Condillac'tan ezberlediği parçaları yerli yersiz sayıp dökmesine karşın Muzaffer Bey'in sağlam bir dünya görüşü olmadığını bilirler*." VV266

Coni* *öz. a.* 1. Orhan Kemal'in "Sarhoşlar" adlı öykü kitabında geçen kurgusal bir karakter. "*Direksiyona geçti mi Efendi Mansur, bir yenilmez Coni'dir*." SAR58 2. *öz.* Bir lakap. "*Kahveden içeri koşarak giren Coni Şevket, 'Hadi lan Bomba!' dedi*." ÇK105

cont (Der.) *a.* Felç, inme. "*Attığı öteberiler Arapgirlinin yamru yumru et parçalarından ibaret, cont bacaklarına değiyor, canını yakıyordu*." EKM98

Cool* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Bir Amerikan Cool sigarası aldı paketinden*." ÖE69

cop (Far.) *a.* Polislerin kullandığı genellikle lastikten yapılan sopa. "*Coplar çekilmiş, kaşlar çatılmış, suratlar asılmıştı*." GR8

coş- 1. Duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmak, galeyan etmek. "*O gün Kudret Yanardağ'ın, kanına susamışçasına yaptığı konuşmada coşanlar, adamın tutuklanışı karşısında sinmiş görünseler bile, alttan alttan homurdanıyorlardı gene de*." ÜÇK575 2. Doğa olaylarından herhangi biri birdenbire çoğalıp hızlanmak. "*İstanbul'un arada coşan kışlarından biri, belki de en uzunu geçti*." EK327 3. Heyecanlanmak, içten içe kaynamak, aşırı duygulanmak. "*Reşat, iç içe elli tane gıcır gıcır, elli tane yepyeni binliğin heyecanıyla coşmuştu.*" KY103

coşabil- 1. Coşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ne kadar, ne kadar azla coşabiliyoruz*!" DE127 2. Coşma becerisi bulunmak. "*Duygularını açıklayabilse, coşabilse, gerçekten çok sevdiği kocasının boynuna sarılabilse...*" EK53

coşku *a*. Genellikle büyük bir istekle ortaya çıkan geçici hayranlık veya heyecan durumu. "*Sevinçten çıldıran yanım coşkular içinde*." KK57

coşkun *sf.* 1. Coşmuş olan. "*Civar köylerden katılan kamyonlarla anbean çoğalarak şehre ürkütücü bir heybetle, coşkun bir sel hâlinde girdiler*." HÇ254 2. Coşkusu olan; coşkulu. "*... birbirlerini coşkun bir içtenlikle şapur şupur öpen canciğer arkadaşların kapışması ha başladı ha başlayacaktır.*" ARK8

coşkunluk *a.* Coşkunca yapılan iş, cuşiş, cuşuhuruş. "*Bu coşkunluk çok geçmeden kadınları da sardı."* OK16

coşma *a*. Coşmak işi, galeyan. "*Sarhoş olması için coşması, hâlâ şiddetle bağlı bulunduğu geçmişini hatırlaması lazımdı*." İDG33

coştur- Coşmasını sağlamak, coşmasına yol açmak. "*Hem coşturup konuşturuyor hem de...*" KK52

coşturabil- Coşturmaya gücü yetmek. "*Su getir be, su bile beni coşturabilir bugün*!" KP91

coşturma *a*. Coşturmak işi. "*Bu Murtaza'yı coşturmaya yetti, bir nara salıverdi.*" MUR430

coşturuş* *a*. Coşturmak işi. "*Hiç sevmiyordu şu arada hem kendi coşup hem de milleti coşturuşunu*." MM39

coşul-* Coşma işi yapılmak. "*Şerefe kalkan kadehler, coşulup havaya sıkılan altı patlarlar*." VV183

cömert (Far.) *sf.* Para ve malını esirgemeden veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör. "*Yakışıklı, içi kendine karşı sevgiyle dolu, cömert bir erkek*." EK195 **cömert davran-** sakınmadan, esirgemeden bol bol vermek. "*Erkeklere karşı bundan böyle cömert davranmamalıydı*." SBK166

cömertçe *zf.* Cömert bir biçimde, sakınmadan, bol bol. "*... cömertçe dağıtılan banka kredilerinin geniş imkânlarıyla dinamik DP'liler birdenbire göz kamaştıran mal mülk, iş güç sahibi oluveriyorlardı*." KAÇ92

cömertlik *a.* Cömert olma durumu, eli açıklık, ahilik, semahat, mürüvvet. "*Sen tut elin fahişelerine cömertlik yap*!" BE34

cuk *zf.* `Tam yerine denk gelmek, uygun gelmek, yakışmak` anlamlarındaki cuk oturmak deyiminde geçen bir söz. "*Kemal, aşıklarımız cuk oturmuyor*!" VV26

cuma (Ar.) *a.* Perşembe ile cumartesi arasındaki gün. "*Babamın bir âdeti vardı: Cuma günleri hepimizi toplayıp kıra götürmek*" BE35

cuma namazı *a.* Cuma günü öğle vaktinde cemaatle kılınan namaz, cuma. "*Ben bugün cuma namazını Eyüp Camisi'nde kılacağım*." SUÇ297

cumartesi (Ar. cumʿa + T. ertesi) *a.* Cuma ile pazar arasındaki gün. "*Bir cumartesiydi*." ÇK77

cumba *a.* Yapıların üst katlarında, ana duvarların dışına, sokağa doğru çıkıntı yapmış balkon. "*Eski konaklardan birinin şahniş ya da cumba altı*." EVO377

cumbalı *sf.* Cumbası olan (yapı). "*Eski İstanbul ahşap evleri biçiminde, şahnişli cumbalı, kiremitli, saçakları dantela gibi oymalı...*" GR212

cumburlop* *a*. *argo* Bir şeyi zahmetsizce çalma, kolayca cebe indirme. "*Ordaki memur. Ağzı da var madem. Cumburlop*!" ÇK95

cumhurbaşkanı *a.* Cumhuriyetle yönetilen ülkelerde devlet başkanı, reisicumhur, cumhur reisi. "*Meclis Başkanı'nın, hatta Cumhurbaşkanı'nın bile başı ona bağlı*." GK103

cumhurbaşkanlığı *a.* Cumhurbaşkanı ve diğer görevlilerin bulunduğu bina. "*O kafayla değil*

jandarma komutanlığı, Cumhurbaşkanlığı'ndan bile içeri dalabilirdi." ÜÇK325

cumhurireiz* *a.* Cumhurbaşkanı. "*Vallaha Cumhurireizine yazarık*!" GK226

cumhuriyet (Ar.) *a*. Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi. "*Sultanlık çoktan yıkılmış. Cumhuriyet kurulmuştu*." ARK215

Cumhuriyet (I)* *öz. a.* 7 Mayıs 1924 tarihinden itibaren yayımlanan ulusal günlük gazete. "*İlhan Selçuk Cumhuriyet'e neden yazmıyor*?" KK52

Cumhuriyet (II)* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir eğlence mekânı. "*Baba alınmadı değil çift atlı arabanın durmamacasına işlediği günlerin Kazablanka'sı, Cumhuriyet'i, Beyaz Park'ını düşünüp*."

Cumhuriyet Bayramı *öz. a.* 29 Ekim 1923'te kurulan cumhuriyeti kutlamak üzere yasayla kabul edilmiş olan bayram, ulusal bayram. "*Bir Cumhuriyet Bayramı'nda görmüştü paşaları*." SÇ8

cumhurreisi *a.* Cumhurbaşkanı. "*Paşazadeler değil, Cumhurreisi bile onunla uğraşamaz*." KT336

cup *a.* Suya düşen bir şeyin çıkardığı ses. "*Taş bağlayıp ırmağa… Cup…*" BTÜ240

cura (I) *a.* İki, üç, dört, beş veya altı telli olabilen, alt teli "la", üst teli "re" sesine ayarlanmış, mızrapla veya parmakla vurularak çalınan, bağlama ailesinin en küçük çalgısı. "*Cura canlanırdı, inim inim inlerdi*!" EVO203

cura (II)* *a*. Esrar içmeye yarayan araç. "*Dilberler Sekisi'nde esrarkeşlerle cura çekti*." EKM53 **cura çek-*** *argo* esrar içmek. "*Dilberler Sekisi'nde esrarkeşlerle cura çekti*." EKM53

curcuna *a*. Gürültülü, karışık durum. "*Murtaza'nın ağır, sinirli kocaman eli havaya kalktı, artık tam bir curcuna hâlini alan kadınların tartışmasını şıp kesti*." MUR147

curp *a*. Suya düşen bir şeyin çıkardığı ses. "*Paramı fayiziyle vereli verdi; vermedi mi, malın üstüne curp, otururum*." HÇ137

cûş-ü hurûş (Far.) *a.* Coşkunca yapılan iş; coşkunluk. "*Murtaza coşmuş, cûş-ü hurûşa gelmiş, milleti de getirmişti*." MUR136

cuvap (Der.) *a.* Cevap. "*Bu ne tevir cuvap kız*?" CEM27

cuvara (Der.) *a.* Sigara. "*Get, söyle usulüynen, söndürsün cuvarasını*." CEM19

cüce *sf*. Boyu, normalden çok daha kısa olan (kimse). "*Yoksa cüce mi kalacağım*?" GR86

cücük *a*. 1. Soğan, marul vb. katmerli bitkilerin en iç bölümü. "*Soğana bir yumruk, çıkar cücüğünü, bas tuza, at ağzına..."* YK28 2. Kuş yavrusu. "*Güvercin cücüklerini yiyen bu kâfir işte*!" BTÜ178

cühela (Ar.) *a*. Bilgisizler, cahiller. "*Ya diyorum, polisler baskın eder, cühela takımını içeri alırlarsa*?" YD137

cüj* *a*. Çocuk dilinde cüz. "*Benim amme cüjüm vay*!" SAR23

külük (Der.) *a.* Kümes hayvanlarının yavrusu, civciv. "*Cülük çıkarılır mı onunla*?" EVO280 **cülük çıkar-*** bir konuda anlaşmak, görüş birliğine varmak. "*Cülük çıkarılır mı onunla*?" EVO280

cümbür cemaat *zf*. Toplu olarak, hepsi birden, cumhur cemaat. "*Bizi öyle, kahvenin önündeki gölgeye sandalyeleri atmış, cümbür cemaat görmez mi, ifrit olurdu*." BE79

cümbüş (Far.) *a.* 1. Eğlenme işi; eğlence. "*On dakika mı, daha mı çok sürdü cümbüş*." ARK232 2. Canlılık, coşku. "*Kapısında kırmızı, mavi, sarı ampullerin cümbüşler içinde yanıp söndüğü bardan içeri girdik*." ARK172 **cümbüş yap-** toplu olarak eğlenmek. "*Onlar bar kızının pansiyonunda cümbüş yaparlarken kendileri de apartmanın karşısındaki Rum'un meyhanesinde şişe şişe şarap devirmişlerdi*." EK254

cümbüşlü *sf*. Eğlenceli, hareketli. "*Köprü kahvesi her zaman cümbüşlüdür ya, sabahları daha bir başka oluyor*." EB236

cümle (Ar.) 1. *a*. Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce. "*Onu Arapça cümlelerimle şaşırtıyorum*." BE60 2. *sf.* Bütün, hep. "*Adamların, cümle kurdun kuşun var da Allah'ın...*" GK78 3. *zm.* Herkes. "*Allah kuvvet versin! Cümlemize…*" BFV58

cümle âlem *zm*. İnsanların bütünü; herkes. "*Bunu cümle âlem bilirdi*." MUR416

cümle kapısı *a*. Yapılarda ana kapı. "*Havalandırmalarda cümle kapısına koşuyor,*

Fatma'nın çıkıp gittiği kapının şurasından burasından dışarıya bakıyor, uzun uzun bakıyordu." YK93

cümleten (Ar.) *zf*. Hep birden. "*E, cümleten merhaba*!" YD334

Cüneyt Arcayürek* *öz. a*. Türk gazeteci ve yazar (1928-2015). "*Cüneyt Arcayürek yazıyor*." GK176

Cüneyt Arkın* *öz. a.* Türk doktor, oyuncu, senarist, yapımcı ve yönetmen (1937-2022). "*Orhan Günşiray, Ayhan Işık, Fikret Hakan ya da Göksel Arsoy'dan başka Cüneyt Arkın hatta Kenan Pars'a bile razı olabilirdi ama bin nazdan sonra*!" YD10

cünha (Ar.) *a*. Kabahatten ağır ve cinayetten hafif olan suç. "*Sizin cünhalarınızı o okuyuverdi bana*." SUÇ271

cünhalı* *sf*. Suç işlemiş, suçu olan (kimse); suçlu. "*Kaçırırsa cünhalı düşer, didi*." EKM119

cünhasız* *sf*. Suçu olmayan, suç işlememiş olan; suçsuz. "*Madem cünhasız, asla götüremezsin karakola, hakkın yok*!" MUR35

cünup (Ar.) *sf.* Dinin buyurduğu biçimde henüz yıkanmadığı için temiz sayılmayan (kimse); cenabet. "*Cünup cünup işbaşı yapılır mı*?" BTÜ277

cüppe (Ar.) *a.* Hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin, din adamlarının, mezuniyet törenlerinde öğrencilerin elbise üstüne giydikleri uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi. "*Sarığı, kavuğu, cüppesi filanla köyden geliyor*." KT363

cüret (Ar.) *a*. 1. Yüreklilik, ataklık, cesaret. "*Gözleri alev alev, büyük bir cüretle Mustafa'nın elini tuttu*." DK112 2. Düşüncesizce, saygıyı aşan davranış, cesaret. "*Bu bir cüretse bile tehlikesi kendisineydi*." İDG36 **cüret et-** saygı sınırlarını aşarak davranmak. "*Ne haddine ama kâtibin midir nedir, o maymun suratlı utanmadan buna cüret etti*." MM71

cüretkâr (Ar. curʾet + Far. -kâr) *sf.* 1. Güç veya tehlikeli bir işe girişirken içinde güven duygusu olan; cesaretli. "*Sizi ilk defa bu kadar cüretkâr görüyorum*." EK146 2. Düşüncesizce, saygısızca davranan (kimse); cüretli. "*Ama sarhoşken onun ne küstah, ne cüretkâr olduğunu bilirdi*." HÇ197

cürüm (Ar.) *a*. Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk; hacim. "*Ateş olsa cürmü kadar yer yakar be*!" DK69

cüsse (Ar.) *a*. İnsan gövdesi. "*Cüssen ufak ama yüreğin büyük*." HÇ50

cüz (Ar.) *a*. Kur'an'ın bölünmüş olduğu otuz parçadan her biri. "*Önlerimizde cüzlerimiz*." BE5

cüzdan (Ar. cuzʾ + Far. -dân) *a.* 1. Para, kâğıt vb. koymaya yarayan küçük çanta. "*İç cebinden kocaman bir cüzdan çıkarmıştı*." SÇ63 2. Bir kimsenin kimliğini bildirmek için resmî bir yerden kendisine verilen, cep defteri biçimindeki belge. "*Elindeki kimlik cüzdanına rağmen yirmisinde yoktu henüz*." BTÜ335

cüzi (Ar.) *sf*. Az, azıcık, pek az. "*Kardeşinin işportacılıktan kazandığı cüzi paracıkla geçinmeye çalışıyorlardı*." DE108

Ç, ç

Ç.* *a*. Adı söylenmek istenmeyen bir yerleşim yerinin kısaltması. "*O zamanlar henüz memurin kanunu uygulanmadığından, Ankara'daki vefalı bir baba dostu marifetiyle Ç. şehrinde bir nüfus kâtipliği bulundu*." MM166

ça-ça-ça (İsp.) *a.* Meksika'dan yayılmış, hareketli, modern bir dans müziği. "*... ağız mızıkasıyla Samba çalardı Atom, ça-ça-ça çalardı*." BFV13

çaba *a*. Herhangi bir işi yapmak için ortaya konan güç, zorlu, sürekli çalışma, gayret, ceht, efor. "*Bütün çabasına karşılık, belli bir isteksizlik içindeydi*." GR179 **çaba göster-** bir işi başarmak için çalışmak, uğraşmak, gayret göstermek. "*... onu baştan çıkarmak için çaba gösteren neydi*?" KAÇ55

çabala- 1. Güç bir durumdan kurtulmaya uğraşmak. "*Bileğini kurtarmak için çabaladı*." BFV280 2. Bir işi başarmak için uğraşmak, gayret etmek. "*En küçüğümüzse hala orada, merdivenleri çıkmaya çabalıyordu ki…*" BE39

çabalama *a*. Çabalamak işi. "*... bütün bu bir sürü çabalama ve hayhuya bıyık altından gülerek onlarla alay ediyormuş gibi çalışıyordu*." EKM17

çabucak *zf*. Vakit geçirmeden, kısa sürede, aceleten, acilen, alelacele, anında, bir anda, bir çırpıda, birden, bir hamlede, bir koşu, bir lahzada, bir solukta, çabucacık, çabuk, çabukça, çarçabuk, dakikasında, derakap, derhâl, hemen, hemencecik, hemencek, hızla, hızlı, hızlı hızlı, ivedilikle, lahzada, müstacelen, palas pandıras, serian, süratle, şipşak, takkadak, tez beri, tezce, tezelden, yellim yelalim. "*Şuraya buraya serpili pembe külotunu, pembe kombinezonunu, mavi kloş entarisini aldı, giyindi çabucak*." KÜÇ26

çabuk (Far.) 1. *sf*. Hızlı, müstacel, yavaş karşıtı. "*Kısa, çabuk bir manevra*." BTÜ357 2. *zf*. Alışılandan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez, yavaş karşıtı "*Sen şimdi usta, bize bir iyilik yapmak istiyorsan söyle şunlara, hesabımızı çabuk versinler*!" YYB118 3. *ünl.* `Acele et, oyalanma` anlamlarında bir seslenme sözü. "*Çabuk hastahaneye*!" EK380 **çabuk ol-** çabuk davranmak, oyalanmamak. "*Haydi, haydi! Çabuk olalım*!" ÇK85

çabuk çabuk* *zf*. Hızlı hızlı, çabucak. "*Ufak tefek adam fırsatı kaçırmadı, delikanlının ellerine sarılıp ikisini çabuk çabuk öptü*." KK145

çabuklaş- Çabukluk kazanmak, hızlanmak, aceleleşmek. "*Tenekeci Sezai esmayı daha çabuklaştırır, esma çabuklaştıkça nal sesleri artar*." SAR60

çabuklaştır- Bir işin yapılmasını hızlandırmak, aceleleştirmek, tesri etmek. "*Kızını filmci Mahmut'a verir, herifin ölümünü çabuklaştırır, mirasına konarlarsa*." EB210

çabuklaştırılma *a*. Çabuklaştırılmak işi. "*Kız hâlâ, arada sırada dükkâna geliyor, müstakbel evliliklerinden bahsediyor, mümkün olduğu kadar çabuklaştırılmasını istiyordu*." OK64

çabukluk *a.* Çabuk olma durumu, hız, sürat. "*Delikanlının bugünkü antrenmanda taç atarken futbol topundan tozlanan sert eli onluğu şaşılacak bir çabuklukla aldı*." KÜÇ16

çaça (I) (Rum.) *a. argo* Genelev işleten kadın, abla, mama. "*Kapı ardından kapandı. Çaça sordu.*" BTÜ335

çaça (II)* *a*. Bir çeşit topuklu kadın ayakkabısı. "*Ben kendime çaça alacağım*." BFV18

çaça (III)* *a*. Ça ça ça. "*Orkestra çaça ya da rok-en-rollara başlamaz mı…*" EB215

çaçaron (İt.) *sf*. Yüksek sesle, şirretçe ve karşısındakini bezdirip yıldıracak biçimde konuşan (kimse); yandan çarklı. "*Çaçaron kadın, kocasını şerrinden bucak bucak kaçırmış kadın, çığlığı basıverirse*?" EB72

çadır (Far.) *a*. Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ. "*Çadırları kurmuşlar, eşekleri salmışlardı çayıra*." SÇ37

çağ *a*. 1. Zaman dilimi, vakit. "*Etmezdi, çünkü ne dil ne de çağımızda artık her türlüsü denenmiş romanın ileri tekniği şöyledursun, eh işte, roman dedirtebileceklerine olsun rastlayamadım*." KK53 2. Hayatın çocukluk, gençlik vb. dönemlerinden her biri, yaş. "*Tam kadınlık çağı, kadınlığının şahlandığı çağ*." SÇ55

çağar-* Çağırmak. "*Çağardı onbaşım, çağardı çavuşum…*" MUR148

çağıltı *a*. Suyun, akarken taşlara, kayalara çarparak çıkardığı sesin adı. "*Yukarda ay bütün kuvvetiyle parlarken parkın hemen yanından akan nehrin çağıltıları geceyi dolduruyordu*." SAR36

çağır- 1. Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek. "*Simitçiyi çağırdı, iki simit aldı*." EKM140 2. Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek, davet etmek. "*Seyyare Bacı yemeğe çağırdı, gitmedi.*" HÇ322 3. Binmek için bir araç istemek. "*İki taksi çağırayım, değil mi*?" MM234 4. Yüksek sesle şarkı, türkü söylemek. "*Sonra revirde çay kaynattı, millete kolonya serpti, harmandalı oynadı, türkü çağırdı.*" ÇK92 **çağırmak mağır-*** çağırmak falan. "*Çağırdığı mağırdığı yok*." VV264

çağırabil- Çağırmaya gücü yetmek. "*Bağıramaz, kimseleri çağıramaz, kalkıp kaçamaz.*" SÇ87

çağırıl-* Çağırılmak. "*Çağırılıyordu? Niçin*?" SUÇ221

çağırılabil-* Çağrılabilmek. "*İdareden ne için çağırılabileceğini kestirmeye çalıştı*." YK3

çağırılma* *a*. Çağrılma. "*Erkenden uyanmış, çağırılmasını bekliyordu ki oğlu, Hüseyin, seslenmişti*." KAÇ97

çağırış *a*. Çağırmak işi. "*Kocakarının yiyecek gibi bakışı, zaman zaman pişirdiği tatlıları ya da yemekleri ikram etmek için ağabeyinden gizli bir çağırışı…*" MM195

çağırışma *a*. Çağrışma. "*Elini tam götürürken gecenin derinliklerinde birtakım bağırışıp çağırışmalar, eheyler, teneke çalmalar başladı*." HÇ205

çağırıver- Çabucak veya ansızın çağırmak. "*Onbaşını, çavuşunu çağırıver*!" ÜÇK337

çağırma *a.* Çağırmak işi. "*Ressam'ın Filiz'i çağırmasını yadırgayan Necla, avukat kâtibi, minnacık ihtiyar falan hemen kapılarına çıkmışlardı.*" BFV183

çağırt- Çağırma işini yaptırmak. "*Doktor Ali'yi çağırtsak fena olmayacak Leman*." SM192

çağırtabil- Çağırtma ihtimali bulunmak. "*İstesen çağırtabilirsin*." DK114

çağırtıl- Çağırtma işine konu olmak. "*Pakize çağırtılmış, Muhsin Usta da kendiliğinden gelmişti*." VV254

çağırtma *a*. Çağırtmak işi. "*Emniyet Müdürü o kadar iş arasında bir de bununla uğraşmamak için telefonu hemen açıp Komiser'i çağırtmayı düşündüyse de caydı*." MUR100

çağla yeşili *sf*. Bu renkte olan. "*Gerçekten de yeşil, çağla yeşili pardösüsü içinde bir sap kiraz*!" KK229

çağlayan *a.* Küçük bir akarsuyun, çok yüksek olmayan bir yerden dökülüp aktığı yer, küçük şelale, çağlar. "*Uykusunun içindeki atlar, otlar, dereler, çağlayanlar, sedef işlemeli, al, yeşil, mavi, beyaz mor kuşlar silindi*." DHV277

çağrı *a*. Birinin bir yere gelmesini isteme, davet. "*İçkinin de verdiği tuhaf bir çağrısı: Bu kız sakın Cevriye olmasın*?" SBK179

çağrıl- Çağırma işi yapılmak. "*Çağrılırsa kızacağını, çağrılmazsa laf edeceğini biliyordu*." EB9

çağrılabil- Çağrılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Suratına karşı bağrılıp çağrılabilir*." EB3

çağrılıver-* Çabucak çağrılmak. "*Hanımefendi de Recep de sevişen çiftlerden birinin çağrılıverince neden hemen karşılık veremeyeceklerini gayet iyi bilirlerdi*." YD212

çağrılma *a*. Çağrılmak işi. "*Yadırgadı bu türlü çağrılmayı*." ÜÇK318

çağrışım *a*. Davranışlar, düşünceler ve kavramlar arasında yer ve zaman birliğinin etkisiyle kurulan bağlantılar sonucu, bilinç alanına bunlardan birisi girdiğinde ötekini de bilince çekmesi olayı, tedai. "*Sonra çağrışımlar çağrışımları kovalamaya başlıyordu*." SBK86 **çağrışım yap-** çağrıştırmak. "*Kime, sözü de çocukların kafalarında çeşitli çağrışımlar yapıyordu.*" SBK86

çağrışma *a*. Çağrışmak işi; çığrışma. "*Dışarıda gittikçe artan el çırpmalar, ıslık, bağırıp çağrışma, içeride Nuran'ın baygınlıklar geçirişi*." KY175

çak- 1. Vurarak sokup yerleştirmek. "*Karşılık alamayınca, yıkamakta olduğu çamaşırlarının leğeni başında doğrulurken az ilerisinde, bir ayakkabı tekine taban çivileri çakan kocasına baktı*." MUR5 2. Bir şeyi başka bir şeye sürtmek, vurmak veya çarpmak. "*Sonunda*

sigarayı ağzına aldı, kibriti çaktı, ağır ağır yaktı, dumanları emmeye başladı.” YK55 3. Çivi ile tutturmak. “*Duvarlarda yer yer asılı taşbasma resimleri, yıllarca önce Rıza kendi eliyle çakmıştı*.” EK351 4. Sezinlemek, anlamak, farkına varmak. “*Yoksa çaktı mı buraya gelişinin sebebini?*” BFV254 5. *argo* Anlamak, bilmek. “*Çakıyor mu acaba yazı makinesinden*?” BFV267 6. *argo* Sınavda başarısız olmak. “*O sene sınıfımda çaktım*.” BE22 7. Parıldamak, ışık vermek. “*Yağmur vardı şakır şakır, şimşek çakıyordu uykusunda*.” BFV9

çakabil- Çakma becerisi bulunmak. “*Politikadan çaktığını pek öyle beribenzer kimseler çakamazdı*.” SUÇ41

çakal (Far.) *a*. 1. Etoburlardan, sürü hâlinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı. “*Çakal tekrar pavkırınca, uzaklarda bir köpek gürler gibi sesiyle havlamaya başladı*.” CEM10 2. *argo* Kurnaz, yalancı, düzenci, aşağılık kimse. “*Ulan çakal, hem kel hem fodul mu*?” EVO327 3. *öz*. Bir lakap. “*Esprileriyle tanınmış lokantacı Çakal Ali kaçırıverdi*.” MM147 **çakal öldüye vur-*** bayılmış, ölmüş ya da uyumuş gibi yapmak. “*Çakal öldüye vurmuştu besbelli*.” MM99

çakalla-* *argo* Sezmek, anlamak. “*Lakin demedi, çakalladı vaziyeti enayi, bastı gitti*.” VV17

çakar almaz *a*. Basit, ilkel tabanca. “*Kovboy dayısından kalma çakar almaz bir nagantı var*.” SÇ92

çakı *a*. Açılıp kapanan bir veya birkaç ağızlı küçük cep bıçağı. “*Cevdet'in elinde de sopayla çakı*.” SBK175 **çakı gibi** canlı ve atik. “*Çakı gibi delikanlı fırsatı kaçırmadı*.” KY130

çakıl *a*. Çakıl taşı. “*Kamyonla üç çeyrek saatlik bir mesafeden çakıl çekme işinde bir iş buldum*.” AY173

çakıl- 1. Çakma işine konu olmak. “*Çakılan bir kibrit, yayılan bir duman ve sigara kokusu…*” EB200 2. *argo* Ortaya çıkmak, farkına varılmak, anlaşılmak. “*Ya günün birinde durumu çakılır da imamın, evinde nikâhsız avrat tuttuğu, fiili zina-i irtikâp eylediği şayi olursa…*” HÇ183 **çakılıp kal-** bir yerde uzun süre hareketsiz kalmak. “*Tam da Şıhmus'un ermişliğinden söz edilirken eşeği birdenbire ürkmüş, yolun ortasında çakılıp kalmıştı*.” VV28

çakıl taşı *a.* Deniz kıyılarında veya derelerde suyun aşındırması ile sivrilikleri kaybolmuş, toparlak veya badem biçiminde ufak bir taş türü, çakıl. “*Arada nehre çakıl taşları fırlatıyor*.” EKM55

çakılı *sf*. 1. Çivi, kazık vb. bir şeyle tutturulmuş. “*Koğuş kapısına çakılı paslı sidik tenekesinin altına kocaman bir virgül gibi kıvrılıp yatıyordu*.” SÇ197 2. Çakılmış, bir şeye bağlı. “*Paslı tenekeler çakılı duvarlarıyla, tahtaları çürümüş, basık eğri büğrü evler kalabalığı*.” BE68

çakılış *a*. Çakılmak işi. “*Sedat esaslı bir çakılışla komutanını selamladı*.” OK77

çakıllı *sf*. Çakılı olan. “*Dere boyu, dibi çakıllı su...*” GK14

çakıltaşı bk. çakıl taşı. “*Cevdet, boynunda işportası, yerden çakıltaşları toplayarak Erollara gidiyordu*.” SUÇ137

çakır 1. *sf*. Açık mavi, hareli ela (göz). “*... babaanneme kadın diye bağıran çakır gözlü, kıpkırmızı Abdülfettah*!” AY152 2. *öz. a*. Bir lakap. “*Çakır Mustua, Asim Buba'nın adamı*.” ÇK86

çakırkeyif 1. *sf*. Yarı sarhoş. “*Çakırkeyif, kupkuru arabacı, kendi kendine bir türkü tutturmuştu*.” MM16 2. *zf*. Yarı sarhoş bir durumda. “*Böyle çakırkeyif döndüğü geceler apartmanın zifiri karanlığıyla karşılaşınca önce kocaman, yağlı suratıyla apartman sahibi canlanırdı kafasında, sonra ötekiler*.” GAV122

çakış *a*. Çakmak işi. “*Hiç kimseninkine benzemeyen pantolonu, pantolonunun sigara, kibrit cepleri, sigara paketiyle kibriti çıkarışı, çakışı…*” YD61

çakıştır- Top oynamak. “*Mektep vaktine kadar bir iki çakıştırırdık*.” SUÇ291

çakıştırma *a*. Çakıştırmak işi. “*Onlar da tıpkı böyle, okul vaktinden çok önce evlerinden fırlar, perili konağın önüne toplanır, topu şişirir, başlarlardı çakıştırmaya*.” SUÇ292

Çakıt* *öz. a.* Seyhan Nehri'nin Batı kolunda bulunan bir dere. “*Çakıt'ta rakı içti*.” EKM53

çakıver- Çabucak veya ansızın çakmak. “*Belki de Karmen Miranda'yı hatırlatarak gülüyor, söylüyor, gülüp söylerken arada tatlı espriler şimşek gibi çakıveriyordu*.” BK334

çakma *a*. Çakmak işi. “*Elleri, yüzleri esmer işçiler, beyaz şapkalıların gösterdikleri yerlere kazıkları çakmaya başlayınca Sabuş Ağabey*

dayanamadı.” DK88

çakmak *a*. Çelik, taş, cam, plastik vb. maddeden yapılmış gaz veya benzinle dolu tutuşturma aleti. “*Sağdan soldan çakılan kibrit ya da çakmaklardan yaktı*.” TD36

Çakmak Caddesi* *öz. a*. Adana’nın Seyhan ilçesinde bulunan bir cadde. “*Eski adıyla Tarsus Kapısı'ndan, küçük saatin yanından Çakmak Caddesi'ne geçti*.” EVO119

çakmak çakmak *zf*. Parlar durumda, alev alev. “*Bir ara başını usullacık kaldırdı, başkanın çakmak çakmak gözlerinden ürkerek başını tekrar eğdi*.” GR55

Çakmak Hattı* *öz. a.* II. Dünya Savaşı'nın çıkacağının anlaşılmasının ardından Almanlar tarafından gelebilecek bir saldırıya Trakya sınırında karşı koymak amacıyla önce Kırklareli Edirne hattında daha sonra Çatalca'da kurulan savunma hattı. “*Daha sonra gittik Trakya'da, kazdık çok büyük hendekler, yaptık Çakmak Hattı'nın istihkâmlarını ki görmeye şayeste*.” MUR168

Çakmakçılar* *öz. a*. İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. “*Şurda biraz eşyamız var. Çakmakçılar'a gidecek*.” KP6

çakmaklanıver-* Çabucak çakmaklanmak. “*Cemşir'e sataşmalar azıttı mı ufacık ufacık gözleri hemen çakmaklanıveriyor, nevri dönüveriyordu*.” VV5

çakmaktaşı *a*. Demir veya çeliğe sürtüldüğünde kıvılcım çıkartan bir kuvars türü. “*Arkadaşlar matrağına cebime esrar koymuşlar, polisler kaçak çakmaktaşı ararlarken enseledi̇ler, adımız esrar satıcılığına çıktı diyordu*.” DHV315

çakoz et-* *argo* Durumu sezdirmek, başkalarına belli etmeden anlatmak. “*O da hemşerisi Topal Salih'e çakoz etti Murtaza'yı*.” MUR432

Çakşırlı* *öz. a*. Bir lakap. “*... Savatlı Halil, Göğceli Emin, Çakşırlı Hasan ve daha buna benzer ağalar gibi bir ağa olmak istiyordu*.” KT9

çaktır- 1. Çakma işini yaptırmak. “*Büyük afişleri, çeşitli reklam lambalarıyla sinemalar, tellerde mavi şimşekler çaktırarak gelip geçen insan yüklü tramvaylar...*” DK226 2. Birinin bir şeyi sezmesini sağlamak. “*Manzarayı çaktırdın nihayet.*” KP14

çaktırma *a*. Çaktırmak işi. “*Ev sahibi kiracıya, kiracı ev sahibine çaktırmamaya çalışarak duvardaki yuvarlak saate birer göz attılar*.” KP51

çaktırmadan *zf*. Belli etmeden, gizlice, sezdirmeden. “*Ulan çaktırmadan iyi ediversene bir teklik*!” ÖE45

çal- (I) 1. Başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek, aşırmak. “*Taşeron, şoför, bir de amele çavuşu el birliği edip çimento çalmışlar*.” BTÜ316 2. Vurarak veya sürterek ses çıkartmak. “*Islık çalarak çekti gitti*.” AY122 3. Bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak. “*İhtiyar Muy çalıyordu gusli*.” CEM100 4. Ses çıkarmak, ses vermek. “*Bayram bir ıslık çaldı*.” DK118 5. Atmak, çarpmak, vurmak. “*Güllü onu bir tutuşta çocuk gibi öfeler, gerekirse yerden yere çalardı*.” VV51 6. Üzerine sürmek. “*Yarayı yıkadı, sildi, tentürdiyot çaldı ve sıkı sıkı sardı*.” EKM78 7. Bozmak, zarar vermek. “*Leyleğin attığı yavru, kırağıların bile çalmadığı acı patlıcan*.” AY151 8. Benzemek, andırmak. “*Camı çatlak gözlüğü ardında yeşile çalan yüzü, kısılı gözleri, kirli pardösüsü, ipe dönmüş yağlı kravat...*” GR198 **çalıp çırp-** hırsızlık yapmak. “*Sonra gene biliyordu ki harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar, esrar, afyon, eroin satar, kullanırdı ama dinine Allah'ına da bağlıydı*.” KÜÇ10 **çalma elin kapısını, çalarlar kapını** `kimseye kötülük yapma yoksa onlar da sana aynı kötülüğü yaparlar` anlamında kullanılan bir söz. “*Çalma elin kapısını, çalarlar kapını*!” KY99 **çalmadan oyna-** bir işe çok hevesli görünmek. “*Oğlan çalmadan oynamaya başlamıştı bile*.” VV162

çal- (II) (Der.) Yoğurt yapmak için sütü mayalamak. “*Sadri'nin karısı inekleri sağar, yoğurt çalar, yayıkta ayran döver*.” CEM120

çala pedal* *zf*. Bisiklet üstünde, bisikletle. “*Zeynel gibi üç tekerleklisinin üzerinde, sokakları çala pedal dolaşırken ‘Haydi yavrum, çay hazır.’ da ne oluyor*?” KAÇ15

çalabil- 1. Çalma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Çalsın çalabildiği kadar, boş verin*!” BTÜ222 2. Çalma becerisi bulunmak. “*Kahveci Aliş de armonik çalıyordu, gusli çalıyordu, keman bile çalabilirdi*.” DE11

çalakaşık *zf*. Soluk almadan yiyerek. “*Apartmanın sımsıkı camları ardından lapa lapa kara karşı vişneli dondurma yer ya da hizmetçi kıza, üzerine cıvık pekmez, olmazsa gül şurubu döktürür, çalakaşık girişirdi*.” YYB157

çalar saat *a*. Ayarlanışına göre istenilen zamanda çalan saat. “*İhtiyar Malik, karşısındaki rafta çıtırtıyla işlemekte olan çalar saate*

gözlerini çevirdi.” CEM65

çaldır- 1. Çalma işini yaptırmak. “*Şehirde davul çaldırıp tellal çığırtacak değillerdi ya*!” MM137 2. Hırsıza kaptırmak. “*Ya paralarını çaldırırsa*?” GK78

çaldırma *a*. Çaldırmak işi. “*Geceleri koğuşta saz çaldırmayı yasak ettir beni dinlersen*?” GR80

çalgı *a*. 1. Müzik aleti, çalgı aleti, enstrüman. “*Aliş çalgıyı indirdi*.” DE22 2. Çalgı çalma, müzik. “*Uzaklarda, ta uzaklarda çalgı sesleri, şarkı söyleyen bir kadın…*” DK87 **çalgı çal-** bir müzik aletini kullanmak. “*Onlar sabahlara kadar oturabilir, oyun oynar, kahkahalar atar ya da çalgı çalabilirlerdi*.” MUR22

çalgıcı *a*. Çalgı çalmayı kendine meslek edinmiş kimse. “*Davetliler henüz tamam değildi, kadınlarla çalgıcılar da gelmemişlerdi*.” OK14 **çalgıcı malgıcı*** çalgıcı falan. “*Yanaştırmışlar hususileri bara, doldurmuşlar avratları, çalgıcı malgıcıları, çek çiftliğe*.” VV273

çalgılı *sf*. İçinde çalgı çalınan. “*Neden, nişanlıyken olduğu gibi, nehir kenarındaki çalgılı bahçelere, sinemalara gidemiyorlar*.” DE9

çalgın (Der.) *sf*. Deli, delimsi. “*Aferin oğlum, aferin yavrum, deli bu, babası gibi çalgın*!” EVO366

çalı *a*. Böğürtlen, ahududu gibi küçük, dalları dibinden çatallanan ve sapları odunsu bitki. “*Çalılarla mersinlerin kalabalık yalnızlığında düşler görmeliydi*.” BFV140

çalı çırpı *a*. Kolayca ateş yakmaya yarayan ince ve kuru ağaç dalı, kuru ot vb. şeyler. “*Çalı çırpı toplamış, ateş yakmışlardı*.” SÇ175

çalı süpürgesi *a*. Kurumuş bitki saplarından yapılan bir süpürge türü. “*Uzun saplı çalı süpürgesiyle ortalığı tozuta tozuta parkeleri süpürüyordu.*” ÇK125

çalılık *a*. Çalısı çok olan yer. “*Çalılık sık, çalılar kalabalıktı*.” KAÇ19

çalım *a*. 1. Karşıdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış, kurum, caka, afra tafra, afur tafur, zambır. “*Ufacık ihtiyar yerinden öfkeyle kalktı, çalımla çıkıp giderken Hidayet'in oğlu sokuşturdu*.” BTÜ303 2. Bir oyuncunun topu elinden veya ayağından kaçırmadan karşısındaki oyuncuları kıvrak hareketlerle geçmesi. “*Sabuş Ağabey pas vermiyor, çalım yapıyor boyuna*.” DK13 3. Biraz benzeme, andırma. “*Üzerinde ‘unutma beni’ yazısı bulunan, vernikle ceviz çalımı verilmiş, adi tahtadan bir sigara tabakasıydı*.” YK89 **çalım at- (veya yap-)** çalımlamak. “*Lakin ne kuvvetli şut atabilir ne iyi çalım yapar ne de korner atılırken zekice yer tutabilirdi*.” BE78 **çalımına getir-** uygun zaman veya durumu ele geçirmek. “*Bir çalımına getirip bunun esasını öğrenecekti*.” BTÜ300 **çalımından geçilme-** çok kurumlu olmak, çok çalımlı olmak. “*Ciğeri iki para etmeyenlerin çalımından geçilmiyordu da, bu*?” ÜÇK446

çalımla- Bir oyuncu topu elinden veya ayağından kaçırmadan karşısındaki oyuncuları kıvrak hareketlerle geçmek. “*Ender onu da çalımlar, kardeşlerini birer kıyıya savurur, golleri art arda sıralardı*.” ARK75

çalımlı *sf*. Gösterişli, kurumlu, afralı tafralı. “*Hangi yüksek görevlerde bulunmuşlardı da böylesine pervasız, böylesine çalımlıydılar*?” KK259

çalımlı çalımlı *zf*. Çalım satarak. “*Gafur memnun, çalımlı çalımlı öksürdü*.” GK23

çalın- Çalma işine konu olmak. “*Pikapta çalınan bir twist taşıyordu dışarlara ve arada çılgın genç kız kahkahaları*.” YD47

çalınış *a*. Çalınmak işi. “*Fakat kadın beğenmedi kapının çalınışını*.” KP85

çalınma *a*. Çalınmak işi. “*Sokak kapısı kuvvetli kuvvetli çalınmaya başladı*.” EK100

çalış *a*. Çalmak işi. “*Kapıyı suçlu suçlu çalışı...*” KP83

çalış- 1. Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak. “*Şurada ailesinin geçimi için çalışan bir kız*.” BFV186 2. Bir şeyi öğrenmek veya yapmak için emek vermek. “*Mümkün olsa içine girer, sıkıntısının asıl sebebini öğrenmeye çalışırdı*.” DE12 3. İşi veya görevi olmak, bulunmak. “*Kala kala çorapta çalışan bir kıza mı kaldın*?” EB169 4. Bir şeyi yapmak için gereken çarelere başvurmak, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorlamak, çaba harcamak. “*Kadın hızlı hızlı yün örüyor, öfkesini belli etmemeye çalıştığı hâlde gene de belli oluyordu*.” YYB24 5. Herhangi bir iş üzerinde olmak. “*Elindeki paslı jiletle atomun nasıl parçalanacağını göstermeye çalışıyor*.” KP93 6. Makine veya aletler işe yarar durumda olmak veya işlemekte bulunmak. “*Hani o gün film çekilirken rejisör motor diyordu, makine çalışıyordu, stop diyordu duruyordu.*” YD225

çalışıp çabala- çok gayret göstermek. "*Bunca yıl çalışıp çabalayıp bu boya getirmişti ha*?" EVO280 **çalışmak malış-*** çalışmak falan. "*Bana bak Nursen, yaz o cennet öküzüne, çalışıyorum malışıyorum bilmem*." EB52

çalışabil- 1. Çalışma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çocuğu da yokmuş madem, çalışabilir*." ARK198 2. Çalışmaya gücü yetmek. "*Annem elini kaptırmıştı makineye, çalışamadı*." ARK205

çalışabilme *a*. Çalışabilmek işi. "*Çalışabilmemiz için de sistemli hareket etmemiz gerek*." MUR60

çalışan *a*. 1. Çalışma işini yapan kimse. "*Necip'in tütünde çalışan kız kardeşi, mavi küpeleri, ondüleli saçları, serbest hâliyle geldi*." AY137 2. Bir iş yerinde ücret karşılığında görev yapan kimse, personel, eleman. "*Ya memleketimizin çeşitli iş kollarından birinde, elinden gelen küçük bir işte çalışmak suretiyle çalışanlara katılmış şerefli bir insan*." BFV273

çalışıl- Çalışma işine konu olmak. "*O ukala, cahil, iki paralık insanlarla çalışılmaz*." GR223

çalışılma *a*. Çalışılmak işi. "*Adi bir jiletle atomu parçalayıp çekirdeğin içindeki gücün çıkarılmaya çalışılması hiç de komik gelmiyor*." KP93

çalışım* *a.* Çalışmak işi; çalışma. "*Buysa bir makine çalışımındaki düzenin genel uyumunu bozduğu için, her şeyden önce destecileri öfkelendiriyor…*" BTÜ348

çalışış *a*. Çalışmak işi. "*Usta birkaç kurşunkalem darbesiyle Nedim Ağa'nın portresi ama herhangi alışılmış bir portre değil, bambaşkayı, kendine hası, yeniyi bulmaya çalışış*." KT333

çalışkan *sf*. Gayretli, çalışmayı seven, faal. "*Ortaokul günlerinin çalışkan öğrenci mutluluğundan kalma bu jimnastik onu her zaman o eski günlerin mutluluğuna alır götürürdü*." KY3

çalışkanlık *a*. Çalışkan olma durumu, faaliyet. "*Sonraları, çalışkanlığı, güzel sesi de spordaki üstünlüğüne eklendi ve Haldun lisenin gözbebeği oluverdi*." İDG30

çalışma *a*. Çalışmak işi, emek, say, mesai. "*Çalışmaya ihtiyacı yoktu ama çalışıyordu*." EK68

çalışma odası *a*. Konutlarda çalışmak için özel olarak ayrılmış ve döşenmiş oda. "*Ağa … İtalyan'ın çalışma odasını çenesiyle işaret etti*." CEM23

çalıştır- 1. Çalışmasını sağlamak. "*Önce yarım, sonra bir, daha sonra üst üste iki buçuk turla arabayı çalıştırdı*." EVO188 2. Çalışma işini yaptırmak. "*Karısını çalıştırmak zorunda mı kalacaktı yoksa*?" DE14

çalıştırabil- 1. Çalıştırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Biliyordu, hayat olmadığını gayet iyi biliyordu ama çalıştıramazdı*." DE2 2. Çalıştırmaya gücü yetmek. "*Ne dersiniz? Çalıştırabilir misiniz*?" DK196

çalıştırıl- Çalışması sağlanmak. "*Pikap gene çalıştırıldı*." YD51

çalıştırma *a*. Çalıştırmak işi. "*Karısını tekrardan çalıştırmasını tavsiye edenlerin yüzleri*." DE15

çaliş- (Der.) Çalışmak, gayret göstermek. "*İsterim ama lazım çalişmak*." DK24

çalkala- 1. Sulu bir şeyi sarsarak veya çırparak karıştırmak. "*Cemile çamaşır kazanını iyice çalkaladıktan sonra ocağa oturttu*." CEM78 2. İçinde bir şey bulunan bir nesneyi sarsarak sallamak. "*Kavanozu çalkalasa*?" DE19 3. Vücudun göbek, kalça vb. yerini sürekli oynatmak. "*Bıktım göbek çalkalamaktan*." SBK111 4. Bir şeyi içinden su çarparak geçirmek yolu ile temizlemek. "*Çeşmenin basınçlı, kuvvetli suyu altında tabakları çalkalarken bakmadı bile*." GK194

çalkalama *a*. Çalkalamak işi. "*Vaay, bizim millet! Nereye böyle? Çalkalamaya mı*?" SÇ36

çalkalan- 1. Çalkama işine konu olmak. "*Sokak sevinç gözyaşlarıyla çalkalandı*." GR73 2. Üzerinde dalga oluşmak; dalgalanmak. "*O, çalkalanan denize bakıyordu*." BE30

çalkalanabil- Çalkalanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ben minare boyundaki dalgalarıyla karanlık Atlantiklerde onunla çalkalanabilirim korkmam da…*" BFV137

çalkalanma *a*. Çalkalanmak işi. "*Ertesi, daha ertesi günlerden itibaren memleket çalkalanmaya başlamış*." OK32

çalkalayış *a*. Çalkalamak işi. "*Haydi gene kıvırış, çalkalayış…*" SÇ40

çalkalayıver-* Çabucak çalkalamak. "*Al. Çalkalayıver*." CEM75

çalkan- 1. Haber, söylenti herkesin ağzında dolaşmak. "*O meselede bütün melmeket çalkandı o zaman*." HÇ275 2. Coşkunluk, hareketlilik içinde bulunmak. "*İlkin alay ettiğimi sandı, sonra inandı, sevinçle çalkanarak gitti*." EKM25

çalkantı *a.* 1. Deniz ve gölde dalgalanma. "*Yumuk gözlerinin gerisinde dalgalı bir deniz çalkantısı*." EK371 2. Sevinç gösterileriyle beliren güçlü heyecan; coşku. "*Hepsinin içinde keyifli bir çalkantı, hepsinin kafalarında yıllar yılı hasretini çektikleri şeylerin hayali*." DK119 3. Kargaşa ve bunalımın yol açtığı düzensiz, karışık, sıkıntılı durum. "*Yarın kadın kasabaya inince bu çalkantıdan her şeyi anlayacaktı*." KAÇ84

çalkantılı *sf.* 1. Çalkantısı olan. "*Aşağılarında çalkantılı bir denizin aç kurtları, ulumaları…*" ARK135 2. Düzensiz, karmakarışık. "*Bu yolculuk, ağır havasında fam esansı uçan saltanatlı, çalkantılı yolculuk hiç bitmese*!" BK361

çalma *a.* 1. Çalmak işi. "*Jandarma karakolunun telefonu kesik kesik çalmaya başladı*." HÇ351 2. Hırsızlık, sirkat. "*Para çalma suçundan yedi yıl on aya hükümlü esmer kâtip, Nurettin Şadan Bey'den bahşiş hususunda ümitlenmişti*." GR16

çalpare (Far.) *a.* Parmaklara takılıp çalınan zil veya buna benzer ses çıkarıcı araç. "*Ayak bileklerime halhal denilen altın bilezikler takar, parmaklarıma çalpareler, udunu kucaklayıp oynatırdı beni*." ARK188

çam *a.* Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı. "*Tepeleri gökleri delen yüce dağların çam kokusu yüklü havasında araba asfaltı göğüslemiş, canavar gibi gidiyordu*." YYB153 **çamla çırayla ara-*** çok isteyerek ve özlemle aramak, mumla aramak. "*O zaman, bugünleri bile çamla çırayla arayacaksınız*!" YD200

çam sakızı *a.* Çam ağacından çıkarılan reçine, acı sakız, bedük. "*Çam sakızı, çoban armağanı. Ağamıza ikram edecek başka şeyimiz yok ki*." KT133 **çam sakızı çoban armağanı** verilen bir armağanın sunulduğu kimseye değerine uygun olmadığını ve verenin gücünün ancak buna yettiğini özür yollu anlatmak için söylenen bir söz. "*Çam sakızı, çoban armağanı. Ağamıza ikram edecek başka şeyimiz yok ki*." KT133

çam yarması *a.* İri yarı, koca gövdeli (kimse), çam bölmesi. "*Şu gelen çam yarması var ya, aman dikkat edin*." YYB191

çamaşır (Far.) *a.* 1. İç giysisi. "*... yama yamar, tahta siler, on beşte, yirmide bir de çamaşır yıkardı*." YYB240 2. Kirli eşyaları yıkamak işi. "*Kendimi bildim bileli el kapılarına çamaşıra gider*." KY44

çamaşır ipi *a.* Kurutmak için üzerine çamaşır asılan ip veya tel. "*Bir baştan bir başa gerili çamaşır ipinin üzerinde cıvıldaşan serçe kuşları…*" BE73

çamaşır kazanı *a.* İçinde çamaşır kaynatılan kazan. "*Cemile çamaşır kazanını iyice çalkaladıktan sonra ocağa oturttu, suyu doldurdu, altını da güzelce parlattı*." CEM78

çamaşır leğeni *a.* İçinde çamaşır yıkanan, metal veya plastikten yapılmış geniş kap. "*Bir türkü mırıldanarak çamaşır leğenini ocağın yanına yerleştiren Cemile, küllü su döktü*." CEM83

çamaşır makineli* *sf.* Çamaşır makinesi olan. "*... mutfakları düdüklü tencereli, çamaşır makineli ağalar…*" KAÇ94

çamaşır makinesi *a.* Çamaşır yıkamaya yarayan araç. "*Çamaşır makinemiz yoktu*." KAÇ106

çamaşır mandalı *a.* Kuruması için asılmış çamaşırları ipe sıkıca tutturmak amacıyla kullanılan küçük, tahta veya plastik kıskaç. "*Odanın içine gerili sicime çamaşır mandalıyla yan yana mandalladı*." DK180

çamaşır sabunu *a.* Çamaşır yıkama işinde kullanılan sabun. "*Çamaşır sabunu nelerine yetmiyordu*?" DHV312

çamaşır sepeti *a.* Kirli veya yıkanmış çamaşırların içinde toplandığı sepet. "*Sonra, duvarın kovuğuna soktuğu âdet bezlerini tomarıyla aldı, çamaşır sepetinin altına sakladı*." CEM79

çamaşır suyu *a.* Çamaşırların beyazlamasını ve kolayca temizlenmesini sağlayan kimyasal birleşimli su. "*Güllü, çamaşır suyundan beyaz beyaz ağarmış ellerini ovalayarak geldi*." DE89

çamaşırcı *a.* Para ile başkalarının çamaşırını yıkayan kimse. "*Çamaşırcı tutar yıkatırım*." SUÇ93

çamaşırcılık *a.* Çamaşırcının yaptığı iş. "*Çamaşırcılık üstüne burdan çok iş olur*." KAÇ212

çamaşırhane *a.* Çamaşırlık. "*İri kıçıyla çamaşırhaneye doğru yürüdü*." KP86

çamaşırlık *a.* Çamaşır yıkamak için kullanılan yer, çamaşırhane. "*Mutfağa, kilere, merdiven altındaki çamaşırlığın köşesine kıstırıp kıstırıp etini büktüğünü, büktüğü yeri de morarttığını Elmas Abla kaç sefer anlatmış, ağlamıştı*." KK5

çamır (Der.) *a.* Çamur. "*Allah'ın bin bir ismi hakkı için, gördüm çamırdalar değil mi*?" EVO292

Çamlıca* *öz. a.* İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan bir semt. "*Birinde komşu kızı Şadiye'yle Çamlıca'da koşmuş, oynamış, ekmek peynir, yeşil soğan yemişler*." KÜÇ22

çamur 1**.** *a*. Su ile karışıp bulaşır ve içine batılır duruma gelmiş toprak, balçık. "*Ellerimiz, yüzlerimiz, ille saçlarımız tozdan çamur içinde kalıyordu ama seviyorduk bu türlü çalışmayı*." KP69 2. *sf*. Sataşkan, çevresini tedirgin eden, sulu, arsız (kimse). "*Şehvar bir an Sema'nın yapışkan, cıvık anılarından kendini kurtarıp kızına eski günlerin çamur Şehvar'ı öfkesiyle baktı.*" MM270 **çamur mamur*** çamur falan. "*Çamur mamurdu ama erkek çocuktu Yedibela vesselam*." KK247 **çamura düşmekle altın altınlığından kaybetmez*** "üstün nitelikli kişinin değeri, bulunduğu yerden uzaklaştırılmasıyla azalmaz" anlamında kullanılan bir söz. "*Canım, çamura düşmekle altın altınlığından kaybetmez ya*!" SBK317

çamur deryası *sf*. Her tarafı çamurla kaplı. "*Yağmurun çamur deryasına çevirdiği ovada korkunç, sonu belirsiz bir göç başlamıştı*." EK18

çamurlan- Üzerine çamur sıçramak, bulaşmak. "*Her gün her gün giymiş, tozda toprakta laciverdi atmış, hatta çamurlanmıştı da annesi söylene söylene yıkamıştı*." SBK123

çamurlaş- Sataşmaya, kavga çıkarmaya başlamak, terbiyesizleşmek. "*Dese, çamurlaşırdı*." SBK297

çamurlaşıver-* Çabucak çamurlaşmak. "*Çamurlaşıverir, başlardı evli erkeklerle ergen delikanlılara sataşmaya*." TD29

çamurlaşıverme* *a.* Çamurlaşıvermek işi. "*Kadına bayıldığından değil, çamurlaşıvermesinden*." MM268

çamurlat- Çamur sürdürmek, çamurla sıvatmak. "*Kadının aklı fikri temiz üst başını çamurlatan kızındaydı*." MUR173

çamurlatma *a*. Çamurlatmak işi. "*Onun fikri, Zehra'nın tertemiz üst başım çamurlatmasıyla, çocukların ... eve gelmemelerindeydi*." MUR173

çamurlattırt-* Çamurlattırma işini yaptırmak. "*Ne için çamurlattırttın üst başçağızını*?" MUR173

çamurlu *sf*. Çamur bulaşmış, üstünde veya içinde çamur bulunan. "*Vızır vızır gelip geçen taşıtlar çamurlu sular sıçratırlardı üstüne*." EB1

çamurluk *a*. 1. Taşıtlarda tekerleklerin üst bölümünü örten parça. "*Ezmemek için şaşılacak bir manevra yaptığı hâlde yalınayaklı oğlan, elindeki değnekle arka çamurluğa vurmuştu*." ÖE58 2. Sataşkan, sulu, arsız olma durumu. "*Pavyonda çamurluğundan ötürü bu isim verilmişti Nimet'e*." SBK140

çamurluksuz* *sf*. Çamurluğu olan. "*Kemal, çamurluksuz eski bisikletiyle fabrikadan çıktı*." VV136

çan *a*. İçinden sarkan tokmağının kenarlara vurmasıyla ses çıkaran madenden araç, kampana. "*Taksiler, dolmuşlar, tramvay, otobüsler akıyor, Deve'nin haykırışı tramvay çanları, motorlu taşıt homurtuları arasında eriyip gidiyordu*." ÜÇK420 **çanına ot tık-** sesini çıkaramayacak, kötülük edemeyecek bir duruma getirmek, susturmak. "*... Kör Dursun'un çanına ot tıkayacaktı*." MM246

çanak *a*. Toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap. "*Çanaktan bir biber turşusu aldı, ağzına attı, sapını kırt diye kesti dişleriyle*." MUR176 **çanak tut-** davranışları veya sözleriyle kötü bir sonuca yol açmak. "*... ayrılmasına âdeta çanak tuttukları kocasını düşünüyordu*." SBK11

çanak çömlek *a*. Topraktan yapılmış türlü kaplar. "*Mutfak, mutfaktaki döşeme, tavan, teldolap, lavabo, masa, iskemle, iskemleler, raflarda tabaklar, çanak çömlek tepesinde fırıl fırıl dönüyordu*." KY195

çanak yalayıcı *sf*. Kendisine çıkar sağlayacak olanlara aşırı bir saygı ve hayranlık göstererek yaranmak isteyen kimse; dalkavuk. "*Sen onu ip tutanlara, çanak yalayıcılara sor*!" BFV15

çanak yalayıcılık *a.* Dalkavukça davranış, dalkavukluk. "*Dün kapımızda çanak yalayıcılığı yapan adam, bugün bana kafa tutuyor*." KT206

Çanakkale *öz. a.* Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Vapur hareket etti, tam Çanakkale'de*." SBK196

Çanakkale Boğazı* *öz. a.* Asya ile Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran ve Ege Denizi ile Marmara Denizi'ni birbirine bağlayan bir boğaz ve uluslararası su yolu. "*Ben diyom Çanakkale Boğazı, sen diyon...*" SAR55

Çankaya *öz. a.* Ankara iline bağlı ilçelerden biri. "*Atatürk'tür rahmetli, Çankaya'da bir ziyafet çekmiş amma nasıl, kuşsütü bile eksik değil*." MUR252

çanta *a.* Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapılıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap. "*Kolumda çanta, başımda eşarp*." ÇK130

çantada keklik *sf.* Ele geçirilmesi, elde edilmesi kolay olan, torbada keklik. "*Beni de kafese koymuştu sonunda, avları arasında sayılabilirdim, çantada keklik*!" GR197

çantalı *sf.* Çantası olan. "*Bu eli çantalıları her zamanki belediye eli çantalıları değildi*." YYB203

çap *a.* 1. Ölçü, ölçek. "*Hadiseleri memleketin dar zaviyesinden değil, dünya çapından muhakeme edip neticeye varmak lazım*." HÇ75 2. Büyük olma durumu; büyüklük. "*Her çarpış, her çarpıp gerileyiş, öfkesini artırdığı için, vınıltı çok küçük çapta bir jet uçağının gürültüsünü hatırlatıyordu*." EVO230 3. Bilgi, deneyim ve yeteneklerin tümü, kalibre. "*Ama memlekette bunu anlayacak çapta prodüktör yok*!" YD97 **çaptan düş-** çalışma gücü, verimi azalmış veya tükenmiş olmak. "*... Fikret çaptan düşüp artık kadınlar için zararsız hâle gelinceye, kadınlar tarafından alaya alınıncaya kadar sürüp gidecekti*." SBK318

çapa *a.* 1. Tarlalarda toprağı işlemek için kullanılan ağaç veya demir saplı kazı aracı. "*Nilüfer bu rüyayı babasına anlattığı sıra Nafiz Bey, âdeti olduğu üzere gene çapasına dayanmıştı*." SM139 2. Çapalamak işi. "*Çapa zamanı, kazmaları getireceğiz, hem de ustayla yeni yatak alacağız*." BTÜ20

çapacı *a.* Çapa ile çalışan işçi. "*Çapacı kadınlar, Şişko Diyap'ı unutuverdiler*." VV394

çapaçul *sf.* Kılığının veya eşyasının düzgün ve temiz olmasına özenmeyip düzensizlik içinde yaşayan, pasaklı. "*Kendisi Ümmü gibi çapaçul da değildi.*" DE63

çapak *a.* Göz pınarında ve kirpiklerde birikerek pıhtılaşan veya kuruyan akıntı. "*Cam gözünün çapağını beyaz mendiliyle siliyordu*." DE211

çapaklan- Çapak oluşmak. "*Cam gözü çapaklanmadığı hâlde, gene de çıkarıp sildi*." DE214

çapaklı *sf.* Çapağı olan. "*Mahmutpaşa Hanı'nın kapısında, çapaklı gözleriyle bütün gün dikilip dağ köylülerinin getireceği tabaklanmamış tavşan derisi beklediğini ... herkes bilirdi.*" CEM17

çapala- Çapa ile toprağı kabartmak. *"... zararlı otları çapalayan kazmaların keskin ağızları ... haş haş haş ediyordu.*" BTÜ190

çapalama *a.* Çapalamak işi. "*Çapa makineleri de çapalama işini usulünce yapacak*!" VV108

çapalan- Bir yer çapa ile kabartılmak. "*Tarla, çapalanacak ot, otlardan arınacak sebzeler kaçmıyordu ya*!" VV257

çapanoğlu *a. argo* Hileli, kuşkulu, karışık durum. "*Bahçeci Dahrik'in kırış kırış karısı, hiçbir anlam veremediği bu kongre işine sevinmek mi yoksa altından bir çapanoğlu çıkması ihtimaline karşı yerinmek mi gerekeceğini kestiremediğinden, çekimserdi*." YYB200 **çapanoğlunun abdest suyu gibi** çok sulu, tatsız ve kötü görünüşlü olan (içilecek şeyler). "*Çapanoğlunun aptes suyunu içiremezdi*." DE19

çapkın 1. *sf.* Geçici aşklar ve ilişkiler peşinde koşan (kimse), hovarda. "*Çapkın iki hastabakıcı koridorda şöyle fiskos ediverdiler*." SM247 2. *sf.* Cinsellik hatırlatan. "*O ne çapkın, istek dolu süzüşlerdi*!" VV280 3. *öz. a.* Bir lakap. "*Sana Çapkın Hayriye derler kızım*." TD68 **çapkın mapkın*** çapkın falan. "*O da çapkındı mapkındı ama...*" EB77

çapkın çapkın* *zf.* Karşısındakini cinsellik anlamında etkilemeye çalışarak. "*Ağızları sigaralı iki yavru, dizkapakları üzerindeki entarileriyle çapkın çapkın bakıyor, gülüyorlardı dudaklarının yanıyla*." SBK205

çapkınca 1. *zf.* Çapkına benzer bir biçimde. "*İpince simsiyah kaşlarıyla Bobi'ye çapkınca baktı*." YK75 2. *sf.* Çapkın bir biçimde olan. "*... sol kaşına çapkınca eğik lacivert kasketiyle apartman sahibi...*" BFV1

çapkınlık *a.* 1. Çapkın olma durumu. "*Bakmaz, ilgilenmez görünmesine karşılık, kocasının bilhassa çapkınlık konusundaki tutumunu yakından izler ya da izlediğini sanırdı*." MM54 2. Çapkınca davranış. "*Erkeklerden, çocuk düşürmekten, köydeki çapkınlıklardan konuşur, yârenlik ederlerdi*." HÇ47

çaplı *sf*. Çapı olan, yetenekli. "*Türkiye'de aklı başında, çaplı rejisör olsa hepsini pekâlâ da oynatır, eli yüzü düzgün filmler yapardı*." YD57

çapraşık *sf*. Anlaşılması, çözülmesi veya içinden çıkılması güç, karışık, muğlak. "*Sözlerini biraz çapraşık, iyi ifade edilmemiş bularak, dudaklarını yaladı*." GK130

çapraz (Far.) 1. *sf*. İki taraflı, karşılıklı. "*El fenerleriyle ciplerin çapraz ışıkları arasında gülümseyerek bakan memnun yüzü*." GK372 2. *sf*. Eğik olarak birbiriyle kesişen. "*Çatık kaşları, sımsıkı yumulu dudakları, göğsü üzerinde çapraz elleriyle ve hınçla öldü*." SM133 3. *zf*. Eğik bir biçimde. "*Alaçığın kapısından çapraz görünen içeriye kaçamak bir göz attı*." EVO233 4. *a*. Güreşte rakibin koltuk altından kol geçirip sarma oyunu. "*Bir karakucak, bir çapraz, bir kılçık…*" MUR246 5. *a*. Karşı tarafın yanı. "*Müthiş bir sıkıntı içinde gerinir, esner, çapraz düşen kapıdan kahve duvarındaki Arap üzengi resmine dalar, çardağın direklerini sayardım*." AY154 **çapraza al-** 1. karşı yönlerden kuşatmak. "*Bir yaka paça, enayiyi ittim, aldım yavruyu çapraza*." DK42 2. herhangi bir konuda çeşitli yönlerden sıkıştırmak. "*Herifi bir çapraza aldım, eh*!" VV178

çaprazla- Çapraz duruma getirmek. "*Ellerini göğsü üzerinde çaprazlamıştı*." SM132

çaprazlama *zf*. Çapraz olarak, makaslama, çaprazlamasına, çaprazvari. "*Büsbütün incelmiş yüzünde uzamış sakalı, göğsü üzerine çaprazlama düşmüş bilekleriyle ne de hâlsiz yatıyordu*!" EKM89

çapul çupul (Der.) *a*. Çamurda yürüme. "*O sırılsıklam üst başıyla, omuzunda bisiklet, diz boyu suların içinde çapul çupul...*" VV380

çapulcu *a*. Düzene aykırı davranışlarda bulunan, düzeni bozan, plaçkacı. "*Eşkıyalara, çapulcu asker kaçaklarına, düşmana ve kurt sürülerine dair korkunç şeyler…*" BE8

çaput *a*. Bez. "*Bu çaputlarla da boynunuzu boğazınızı güzelce saracaksınız*." BTÜ343

çar (Rus.) *a*. Rus imparatorlarına ve Bulgar krallarına verilen unvan. "*Palabıyık Wilhelm dostluğuyla Rus Çarı ya da İngiliz Başbakanı Lord Corc'un düşmanlığı umurunda bile değildi*." KT10

çar çakal* *a*. Değersiz, terbiyesiz, aşağılık kimse; it kopuk. "*Çar çakala uymak bize yakışmaz değil mi baba*?" VV219

çar çaput* *a*. Çaput, bez. "*Ta yıllarca önce Fransız'a karşı konulurken babalarının, dedelerinin işine yarayıp o zamandan bu zamana çara çaputa sarılıp birer kıyıya gömülmüş tüfeklerle, kesere, satıra, oduna, kazmaya başvurulacaktı.*" KT376

çarçabuk *zf*. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Atlarız trene, ikinci mevkiyle çarçabuk varırız*." EKM146

çarçur *a*. `Gereksiz yerlere harcayıp tüketmek` anlamındaki çarçur etmek ve `gereksiz yere harcanmak, ziyan olmak` anlamlarındaki çarçur olmak sözlerinde geçer. "*Elime toplu para geçince çarçur etmeden alıp sandığa atalım dedim*." EK52

çardak (Far. çār + Ar. ṭāḳ) *a*. 1. Asma vb. bitkilerin dallarını sardırmak için direklerle yapılmış yer. "*Geceyi bağlardan birindeki metruk bir çardakta geçireceklerdi*." OK70 2. Bahçelerde yazın oturulmak için yapılan, kafes biçiminde, kubbeli, üstü yeşilliklerle sarılan süslü çardak. "*Şimdi de metruk bağ çardağında oluyorlardı.*" DE67

çardaklı *sf*. Çardağı olan. "*Solda Arnavut'un çardaklı kahvesi*." AY153

çare (Far.) *a*. 1. Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu. "*Düşünmüştü ama başka çare var mıydı*?" GR93 2. Tedavi yolu, deva. "*Çare doktorcuğum, çare*?" MM254 **çaresine bak-** gerekeni yapmak, çözüm yolu aramak. *"... bir Ayşe, bir Fatma, bir Sultan ya da adı ne olursa olsun, güzel bir sevgilinin çaresine bakacaktı*." YK19

çaresiz 1. *sf*. Çaresi bulunmayan, onulmaz. "*Köpeğin çaresiz bir teslimlikle yan yatan ... sükûtu evvela çocukların, sonra onları çevreleyen daha büyük, daha, daha büyüklerin neşesini kaçırdı*." EKM19 2. *sf*. Çare bulamayan, zavallı (kimse), biçare. "*Başgardiyan da çaresizdi*." ÜÇK584 3. *zf*. İster istemez. "*Çaresiz durdu, bekledi*." SBK204 4. *zf*. Çıkar yol bulamayan bir biçimde. "*Çaresiz razı olduk ve ikindiüstü bir egzersiz yapmayı kabullendik*." BE94 **çaresiz kal-** çözüm yolu, çıkar yolu bulamamak. "*Hani günün birinde çaresiz kalsa onu hiç acımadan boğup öldürebilirdi*." VV194

çaresizlik *a*. Çaresiz olma durumu. "*Belki yetmiş, belki seksen, belki de daha yaşlı bir kadının çaresizlik içinde ağlaması herkesi sarsmıştı*." KK232

çarık *a*. İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı. "*Torbadan bir çift yeni, bembeyaz çarık çıkardı*." EKM109

çarıklı 1. *sf*. Ayağına çarık giymiş. "*Çarıklı ayağını öne atmıştı*." EKM56 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Çarıklı Nedim, onu da başkaları gibi pekâlâ elde etmiş olabilirdi*." KT65

çarıklı erkânıharp *a.* Kurnaz veya uyanık köylü. "*Çarıklı erkânıharp zekânla arkamdan dalavereler çevirdiğini işitince...*" CEM46

çarıklı kurmay* *a*. Çarıklı erkânıharp. "*Ah bu köylü, ah bu çarıklı kurmaylar ah*!" KT293

çark (Far.) *a.* 1. Bir eksenin döndürdüğü tekerlek biçimindeki makine parçası. "*Yüzlükler de çarktan çıkma gibi, gıcır gıcır*." MM114 2. Herhangi bir askerî birliğin, biçimini ve düzenini bozmadan kanatlarından biri çevresinde dönerek yön değiştirmesi. "*Sağa çark, ileri marş*!" ARK117 **çark et-** savunduğu düşünceden vazgeçmek. "*Şimdi birdenbire çark etti*." TD95 **çarka ver-** kesici araçları bileği çarkı ile biletmek. "*Bu palayı onun için aldım. Çarka verdim*." GK288

çarkçı *a.* Vapurlarda makine bölümünü yöneten kimse. "*Babası, çarkçı babası ölmemeliydi*." KP30

Çarlık Rusya* *öz. a.* 1547 yılında Korkunç İvan'ın Çar unvanı almasıyla başlayan ve 1721'de Çar I. Petro'nun Rus İmparatorluğu'nu kurmasıyla son bulan Rus devletinin resmî adı. "*Birinci büyük harpte Çarlık Rusya'sında esir kalmış*." YYB84

çarliston (İng.) 1. *a.* Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaygınlaşan dans türü. "*O kadar güzel çarliston, kazaska, harmandalı oynuyordu ki…*" AY123 2. *sf*. İnce, uzun. "*... çarliston pantolonu ve leş gibi hasır şapkasıyla, hepimizden önce gelmiştir, sağa sola emirler verir*." BE92

çarmıh (Far.) *a.* Suçlunun öldürülmek amacıyla çivilendiği haç biçimindeki darağacı. "*Hazreti İsa'yı çarmıha gerdirenler bunlar değil mi*?" ÜÇK576 **çarmıha ger-** haç biçimindeki darağacına çivilemek. "*Hazreti İsa'yı çarmıha gerdirenler bunlar değil mi*?" ÜÇK576

çarp- 1. Hızla değmek, vurmak. "*Karşıya geçerlerken bir bisikletli az kalsın küçük oğula çarpacaktı*." EVO26 2. Kalp, hızlı hızlı vurmak. "*Kalbim sizin için çarpıyor, çarpacak*." ÜÇK563 3. El çabukluğu ile çalmak, dolandırarak elde etmek. "*İtoğlu itler, kör diye paraları çarpacaklar*." YYB142 4. Varlığına inanılan bir gücün öfkesine uğramak. "*Cin çarpar gibi çarptılar*." BTÜ245 5. Etkisiyle birdenbire hasta etmek. "*Yoksa soğuk algınlığı dolayısıyla mı çarpmıştı rakı*?" ÜÇK417 6. Çekiciliğiyle etkilemek, şaşırtmak. "*Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerını da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari*!" DK195

çarpabil- Çarpma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Anasının ölümünden çok zaman geçtiğine göre, artık yakasına yapışıp mektupları suratına çarpabilirdi*." DE178

çarpıcı *sf*. Etkili, dikkat çeken, sansasyonel. "*Ufak tefek, esmer, ama iri kapkara gözleriyle çarpıcı bir konsomatris*." ARK172

çarpık *sf*. 1. Düzgünlüğünü yitirerek eğrilmiş, doğru karşıtı. "*... bir köşede duran tahta sandık, bacakları çarpık masa, masanın üstündeki albüm…*" KP92 2. Gerektiği gibi olmayan, düzgün olmayan. "*İşçi mahallelerinin çarpık sokaklarında hafif bir yalpayla yürürken kızlar üç beş adım önümdedirler*." AY188

çarpıl- 1. Çarpma işine konu olmak. "*Kasabanın Hıristiyan mahallelerinde çığlıklar kopar, kapılar çarpılır.*" CEM96 2. Çarpık duruma gelmek. "*Konuşurken gözleri burun köklerine büsbütün akıyor, yüzü çarpılıyordu*." MM209 3. Çekiciliğine kapılmak, etkilenmek. "*Birden Filiz'e takıldı kara gözleri, çarpıldı âdeta.*" BFV67

çarpılabil- Çarpılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çarpılabilse iyi ama...*" DK185

çarpın- Çırpınmak. "*İnsanın vücudunu ürperterek haşlıyorlar, insan iki yana çarpındıkça leş gibi kokuyorlardı*." EKM6

çarpıntı *a.* Kalbin hızlı ve sık vurması. "*Gittikçe artan bir çarpıntı içindeydi*." MUR357

çarpış *a.* Çarpmak işi. "*Her çarpış ... bir jet uçağının gürültüsünü hatırlatıyordu.*" EVO230

çarpış- 1. Birbirine çarpmak, tokuşmak. "*Trenler çarpışmaz*." KY69 2. Vuruşmak, savaşmak. "*Çünkü içindeki Aslan Tomson, daha büyük kuvvetlerle çarpışmak zorunda kalmıştır*." SUÇ49 3. Birbirine üstün gelmeye çalışmak. "*Fabrikada çarpışan çıkarların farkındaydı*." CEM38

çarpıver- Çabucak veya ansızın çarpmak.

"*2865 ile l5'i çarpıverdim*." SAR145

çarpma *a.* 1. Çarpmak işi. "*Yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı*." EK372 2. Dört işlemden biri, çarpmak işlemi, darp. "*Güner Saner'i kaldırmıştı, çarpmayı yapamadı, beni kaldırdı, ben hemencik yaptım*!" KK187

çarptır- Çarpma işini yaptırmak veya çarpmasına yol açmak. "*... görmesini bilen erkek yüreklerini ökseye yakalanmış kuş gibi çarptırarak misafirlere doğru yürüdü*." GR188

çarptırıl- Çarptırma işine konu olmak. "*Murtaza'nın sert disiplininden yıllar boyu usanmış, cezaya çarptırılmaktan imanları gevremiş kadınlı erkekli işçilerle, fırsattan yararlanmasını bilen ustalar, usta yardımcıları filan sırt sırta vermişlerdi*." MUR367

çarşaf (Far.) *a.* 1. Yatağın üstüne serilen veya yorgan kaplanan bez örtü. "*En üst katın tek odası, kirli tül perdeleri, tek karyolası, tahtakurusu ezilmiş kanlı çarşaflarıyla mide bulandırıcıdır.*" ARK147 2. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, eteklikli sokak giysisi. "*O devirlerde kadınlar kafes ardında, peçe, çarşaf içindeydi*." ARK56 **çarşaf gibi** dalgasız, dümdüz ve durgun (deniz, göl). "*Deniz çarşaf gibi*." KP99

çarşaflı *sf.* Çarşaf giymiş olan (kimse). "*Kadın çarşaflıydı*." EVO15

çarşamba (Far.) *a.* Salı ile perşembe arasındaki gün. "*Çarşamba günü öğleden sonra saat ikiden itibaren ırgatlar para almak için şehrin yolunu tutmuşlardı*." BTÜ278

Çarşamba* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir semt. "*Çarşamba'da eltisi var, ona diktirmiştir*." KP107

çarşamba pazarı *a.* Her şeyi karmakarışık ortada olan yer. "*Ne diye yanına çıkıp da ağzını burnunu çarşamba pazarına çevirmedim hergelenin*?" SÇ145 **çarşamba pazarına çevir-** özellikle yüze vurarak çok dayak atmak. "*Emret gidip orospunun suratını çarşamba pazarına çevireyim*!" KK176

Çarşamba Pazarı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesi Çarşamba semtinde bulunan eski bir pazar. "*Oysa bugün Çarşamba Pazarı'na gidecek, üçün beşin yoluna bakacaktı*." SAR117

çarşı (Far.) *a.* Dükkânların bulunduğu alışveriş yeri. "*Hem biliyor musun, beni sabahları işime uğurladıktan sonra fileyi alır, çarşıya çıkarsın*." GAV104 **çarşı pazar dolaş- (veya gez-)** alışveriş edilen her yeri dolaşmak. "*Çarşı pazar gezer dolaşır kaynanasını karalar...*" BK370

çarşı ağası *a.* Çarşıyı ve esnafı düzen altında tutmakla görevli kimse. "*Polis, cenderme, çarşı ağası, esnaf, amirin etli butlu, göbekli, alımı çalımı yerindesinden ürker*." MM21

çarşı ekmeği *a.* Çarşıda satılan, has undan yapılmış ekmek türü. "*Torbalardaki tandır, yufka dürümleri tükenip çarşı ekmeğine verilecek son kuruşlar da suyunu çektikten sonra aç çocukların feryadı göğe yükselir*." BTÜ169

Çarşıkapı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Neresinde Çarşıkapı'nın*?" ÖE45

çat *a.* Sert bir şeyin kırılırken çıkardığı ses. "*Pehlivan Ali kapkara bir biti tırnakları arasında çat diye kırdıktan sonra...*" BTÜ322 **çat burada pat orada** çok çabuk yer değiştiren birinin durumunu anlatan bir söz. "*Evet, biliyordu, dinamik Başbakan'dı o. Çat burada çat orada*." GK151

çat- 1. Bir şeyi yapmak için gerekli parçaları bir araya getirmek. "*... bize sendeki kiloluk rakılardan bi dene meze müze de yap çat sar bir kâğıda*." VV45 2. Üzücü, kızdırıcı veya şaşırtıcı olaylarla karşılaşmak. "*Bir beladır geldi çattı*." CEM92 3. Yazıyla veya sözle sataşmak. "*İçtik, içtik ya, o, çatacak, haşlayacak adam arıyordu*." ARK94

çat çut* *a.* Bir kişiye veya nesneye vurulduğunda çıkan ses için kullanılan bir söz. "*Erkeklik ölmemişti ya. Çat çut. Tokatlar*!" GR153

çat kapı *zf.* Beklenmedik bir zamanda kapıyı çalarak. "*Gitmişlerdi. Çat kapı...*" EB2

çat pat (I) *zf.* Az çok ve yalan yanlış biçimde; çatır patır, çatra patra. "*Usulen sağ ol'lar çat pat karşılık olarak verildi ama benim gözüm hiç tutmamıştı ne yalan söyleyeyim*." KK66

çat pat (II)* *a.* Şiddet, kavga, vurma kırma. "*Benim bildiğim Leyla böyle çat pat işlerinde yoktur*." TD47

çatabil- Çatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... gerçeği söylese hapisten çıktıktan sonra gidip kadına çatabilirdi*." TD61

çatal 1. *a.* Yemek yerken kullanılan iki, üç veya dört uzun dişli çoğunlukla metal araç. "*Ethem Kadri Bey'in elinden çatal düştü*." EKM128 2.

sf. Ucu kollara ayrılmış. "*Sonra yılanın çatal dilinden, onları nasıl kovaladığından, yılanın nasıl ıslık çaldığından, gözlerinden fışkıran alevden bahsederler.*" BE15

Çatalkafa* *öz. a*. Bir lakap. "*Çatalkafa'nın dudaklarında mırıltı*." DHV283

çatalla-* Çatalla, çatal batırarak yemek. "*Roka salatasını çatalladı*." İDG67

çatallan- Çatal gibi ikiye ayrılmak. "*Çünkü iş çatallanmıştı birden*." MM171

çatallaş- İki veya daha çok ihtimal ortaya çıkarak anlaşılması güç bir duruma gelmek. "*İşler çatallaştı*." İDG72

çatallı *sf*. 1. Çatal durumunda olan. "*Çığlık çığlığa geri dönmüştü ama yılan, çatallı diliyle fışıldayarak akmış, akmış, ardını bırakmamıştı*." ÜÇK335 2. Pürüzlü (ses). "*Romancı radyodaki çatallı sesi dinlemiyor, başka şeyler düşünüyordu*." GR136

çatana (Çetene kasabasının adından) *a*. Filika büyüklüğünde, islimle işleyen deniz teknesi, küçük vapur, istimbot. "*Limanın kirli sularında mavnalar, çatanalar, istimbotlar...*" AY124

çatı *a*. 1. Bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü. "*Çatı altlarında serçeler soluyordu*." EB119 2. Barınılan, sığınılan yer. "*Ben yeni malzeme değil, kirası ödenebilen bir çatı, kaynayan bir tencere, bol kâğıt ve kaygısız bir zamana muhtaçtım*." SAR140 3. Yapının tavanı ile damı arasındaki kullanılan yer. "*Vaktiyle zengin bir Ermeni'nin yaptırdığı harap konağın en üst katındaki çatı arasıydı*." DE163 4. Belli bir maksada yönelik kimselerin oluşturduğu birlik. "*... iki paralık, cahil insanlarla aynı çatı altında, aynı masada çalışmak ne üzücü*!" AY181 5. Bir yapıyı örten ve eğik yüzeyleri olan damın tahtadan iç yapısı. "*... briket, tuğla, kerpiç üst üste konup duvarlar çıkılmalı, çatı oturtulmalıydı*!" GK359

çatı arası *a*. Bir yapının tavanı ile çatısı arasında kalan bölüm; tavan arası. "*Vaktiyle zengin bir Ermeni'nin yaptırdığı harap konağın en üst katındaki çatı arasıydı.*" DE163

çatık *sf*. Çatılmış olan. "*Kadının ince kaşları hep çatıktı*." BTÜ331

çatık kaşlı *sf*. Kaşları birbirine çok yakın ve çatık olan (kimse), çatık kaş. "*Oğlu, çatık kaşlı, asık yüzlü oğlu indi*." KP66

çatıl- Çatma işine konu olmak. "*Cımbızla inceltilmiş kaşlar çatılmış, neredeyse ağlayacaklardı*." KP107

çatılı *sf*. 1. Çatısı olan (yapı). "*... basık çatılı yapıların önünden geçerek çırçır dairesinin çürük merdivenlerini çıktılar*." BTÜ55 2. Çatılmış olan. "*İçine korkunç ağırlığıyla çöken kayınbabası, kayınbabasının dehşetle çatılı kalın siyah kaşları, ampullerin parlak ışığında yağlı yağlı parlayan ablak yüzü...*" DK239

çatılış *a*. Çatılmak işi. "*Delikanlı anlamıştı zaten genç kızın kaşlarının ince ince, kara kara çatılışından.*" BFV124

çatılıver-* Çabucak çatılmak. "*Kendisine bakıldığını hissedince kaşları çatılıveriyordu*." SBK109

çatır çatır 1. *a*. Sert bir şey kırılırken, yanarken, yerinden sökülürken veya sıkıştırılırken çıkan ses, çatır çutur. "*Şimdi iki harman iki yanardağ ağzı gibi al, turuncu, sarı alevlerle çatır çatır yanıyorlardı*." BTÜ361 2. *zf*. Güçlük çekmeden. "*Çatır çatır yalan söylemeye utanmıyor musun*?" EK91 3. *zf*. Zor kullanarak, baskı yaparak. "*Kızlarını çatır çatır satmış, para canlısı Cemşir, Güllü gibi en alımlı, en güzel kızını fellah oğluna beleşi beleşine yedirir miydi hiç*?" VV227 4. *zf*. Aralıksız, durmadan. "*Hayır, hem koşar adamların sofrasında içkilerini içer, çuhalı masaları başında çatır çatır kumar oynar*." MM52 **çatır çatır çatla-** kıskançlık, haset vb.nden dolayı aşırı rahatsız olmak, öfkelenmek. "*Olsun ki kıskançlıktan çatır çatır çatlasın*!" EVO125

çatırda- `Çatır` diye ses çıkarmak. "*Kızıl, turuncu, sarı alevler aysız göğün yıldız dolu boşluğunu yalıyor, çıtlıklar yükseliyor, tahtalar çatırdıyordu*." HÇ352

çatırdama *a*. Çatırdamak işi. "*İskender'in Remington'u da sinirli sinirli çatırdamaya başlamıştı*." EB39

çatırdat- Bir şeyin `çatır` diye sesini çıkartmak. "*Kemiklerini çatırdatıyor, canını yakıyordu ama varsın yaksındı*." DE173

çatırtı *a*. Çatırdama sesi. "*Fırtınalar ağaçları çatırtıyla kırsın ve sevgilim bana, Galip, desin, korkuyorum*." EKM23

çatısız *sf*. Çatısı olmayan, üstü açık (ev, kulübe). "*Genç kadın hayli büyümüş karnıyla çatısız evinin kapısına çömelmiş, bulaşıkları yıkıyordu*." GK368

çatışma *a*. Çatışmak işi. "*Serbest Fırka-Halk*

Fırkası çatışmalarına bakma.” ÜÇK495

çatıver- Çabucak veya ansızın çatmak. “*Kız, çatıverdiği kaşlarıyla bir adım geriledi*.” KK229

çatla- (I) 1. Parçaları ayrılıp dağılmayacak bir biçimde yarılmak. “*Bir kenarda kül gibi yüzüyle suçlu suçlu yatan süpürgeciyse çatlamış uylukkemiğinden habersiz, şoförü dinliyordu*.” GR80 2. Bir yüzeyde kırışıklar, çizgiler oluşmak. “*Elci, yer yer çatlamış rugan çizmeleriyle kamyonlara koşarken kâtip sinirli sinirli başladı*.” EVO325 3. Aşırı yemekten, içmekten, yorgunluktan, ağlamaktan ölecek duruma gelmek veya ölmek. “*Besiden çatlayacak hâle gelmiş beygirlerinin üzerinde dimdiktirler*.” CEM100 4. Sıkıntı, sevinç, yalnızlık, heyecan, sabırsızlık, kıskançlık vb. ruhsal durumları aşırı derecede duymak. “*Kıskan beni, kıskançlığından çatla, patla*.” YD14 **çatlasa da patlasa da** `elinden gelen her çareye başvursa da` anlamında kullanılan bir söz. “*Benim parlamamam için elinizden geleni yapıyorsunuz ama çatlasanız da patlasanız da sizi dinlemeyeceğim*!” ÇK103

çatla- (II)* *argo* Büyük abdestini yapmak, dışkılamak. “*Madem gordün çatladığımı, ne dimeye soruyon*?” EKM48

çatlak 1. *sf*. Çatlamış olan. “*... suyu akşamdan sabaha donmuş, çatlak bir testi hatırlarım*.” BE10 2. *a.* Ara, aralık. “*İçerisini görebilecek bir delik, bir çatlak aradı*.” SÇ68 3. *a.* Herhangi bir yerde uzunluğuna olan açıklık. “*Camı boydan boya çatlak beş numara gaz lambasının sarı ışığında soluk soluk uçuşan kanatlı melek tasvirlerini görmüyordu*.” GK71 4. *a.* Deri, mukoza, kemik veya herhangi bir organ üzerinde uzunluğuna olan açıklık, yarık, fissür. “*Çatlakları simsiyah avucuyla gözlerini sildi*.” EVO122

çatlak ses *a*. Pürüzlü, bozuk ses. “*Yeni bir sigarayı tükenen izmaritinden tazeleyen kart karının çatlak sesiyle deminden beri anlattıklarına hak vermekle beraber, Erol'un nikâhlı karısı olmaya da can atıyordu*.” KÜÇ13

çatlak zurna *a.* Çirkin sesli, geveze, boşboğaz kimse. “*Yassı Bekir ağzıyla çatlak zurna çalıyor, Matrak, karnını davulmuş gibi yumruklayarak ona tempo tutuyordu*.” MUR243

çatlama *a*. 1. Çatlamak işi. “*Tavan tahtalarının çatlaması kadına yeni, yepyeni umutlar vermişti*.” KAÇ62 2. Tohumların dağılması için meyve kabuğunun yarılması, açılma. “*Civcivin tıklaması, tohumun çatlaması gibi, kim bilir, belki de bu türlü ecinni tayfasının yüreklerine ilhamda bulunmuştur*!” ÜÇK474

çatlan-* Çatlama (II) işi yapılmak. “*Evvela çatlanır, sonra el yüz yıkanır*!” EVO57

çatlat- 1. Çatlamasına yol açmak. “*Buna, şu yukarda tahtaları çatlatarak sağdan sola dönene...*” KAÇ60 2. Sabrını taşırmak. “*Ay vallahi çatlatırsın insanı*!” ÖE74

çatlatma *a*. Çatlatmak işi. “*Kendinden sakladıkları bir tarafa, karşısına geçip karnındaki çocuğuyla övünüyor, çatlatmaya kalkıyordu ha*?” DE133

çatma *a*. Çatmak işi. “*Filiz o kadar alışmıştı ki ona, artık ne depodan dışarı çıkmalarına aldırıyor ne de kaşlarını çatmalarına*.” BFV78

çattır- Çatma işini yaptırmak. “*... kaşlarını kötü kötü çattırıncaya kadar soruyor, soruyordu*.” ARK39

çavdar *a.* Buğdaygillerden, unlu tane veren bir bitki. “*... çavdar, küncü, şifanın milyonlarla değerlendirildiği ... bozuk parke taşlı bir sokağında ... eskici dükkânı*.” EVO1

çavdar ekmeği *a.* Çavdar ve buğday unu karışımından yapılan ekmek. “*Ben çavdar ekmeğiynen bulgur lapası yerin, onun kitapları va...*” GR23

çavış (Der.) *a*. Çavuş. “*Heç çavışım*!” GR77

çavuş *a*. 1. Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse. “*Yusuf, kumar başındaki amele çavuşuna baktı*.” BTÜ132 2. Onbaşıdan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş. “*Onbaşı, çavuş oldu mu da mangaya, takıma kumanda eder; maaş alırdı*.” GK17

çavuş üzümü *a*. Kabuğu ince, çekirdeği ufak, iri taneli bir tür beyaz üzüm. “*Bir şişe rakı, beyazpeynir, sıcak ekmek, domates, yeşil biber. Çavuş üzümü...*” ARK152

çavuşluk *a*. Çavuşun rütbesi. “*O bu değil ya, şu İstanbul'da okuma yazma belledi de asker ocağında onbaşı, çavuşluk kazandı mı, eh*!” GK17

çay (I) (Çin.) *a.* 1. Bu ağaççığın özel işlemlerle kurutulan yaprağı. “*Sardı sarmaladı ama çay atmadı*.” YD84 2. Bu yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek. “*O sıra üst üste iki çifte kâğıtlı boğmuş, akkuyrukla demli çaydan dört bardak*

yuvarlamıştı.” DHV273 3. Müzikli toplantı. “*Oğlanın kolunda sinemaya, tiyatroya gidersin, çaya, saza gidersin.*” YD82 **çay may (veya muy)*** çay falan. “*Çay may içecek misin diye soracaktık*.” YK78

çay (II) *a.* Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu. “*Gusli, o harikulade sesiyle ormanlardan, derelerden, çaylardan, ay ışığından, sevgililerden, hasretten bahsediyordu.*” CEM100 **çayı görmeden paçaları sıva-** dereyi görmeden paçaları sıvamak. “*Çayı görmeden paçaları sıvama, dedi*.” BFV178

çay bahçesi *a.* Çay, kahve ve alkolsüz içkilerin içildiği bahçe. “*Çeyrek saat sonra, çay bahçelerinden birindeki kuytu masada çaylarını içerlerken, Kudret Bey üzerine konuşuyorlardı*.” ÜÇK529

çay bardağı *a.* Çay içmekte kullanılan cam bardak. “*Çay bardaklarını, peynir tabağını, ekmeği filan tepsiye koydu*.” EB9

çay fincanı *a.* Genellikle porselenden yapılan, kulplu fincan. “*O sıra boş kahve ve çay fincanlarıyla kahvesine dönmekte olan Kahveci Ziynet, yukarı baktı*.” TD110

çay taşı (Der.) *a.* Küçük çakıl taşları. “*Elindeki çay taşları beş olmuştu*.” EVO215

çaycı *a.* 1. Çay demleyip satan kimse. “*Çaycı Nadir gene parladı.*” EVO116 2. Çay demlenip satılan yer. “*Ufacık bir dükkândı Nadir'in çaycı dükkânı.*” EVO115

çaycılık *a.* Çaycının yaptığı iş. “*Çaycılığı ... sanat hâline getirmişti*.” EVO117

çaydanlık *a.* Çay hazırlamak için kullanılan mutfak eşyası. “*Çaydanlığı aldı, çayını sinirli sinirli koydu*.” EB17

çaydanluk* *a.* Çaydanlık. “*Kaptan biraz geç, ‘alalum mangal, çaydanluk, tencere’ dedi*.” YK25

çayevi *a.* Çay, kahve vb. içeceklerin hazırlandığı ve içildiği yer, çay ocağı, çayhane. “*Kantarcı, elinde ekmekle peynir paketi, önce kooperatifin çayevine geldi*.” KT48

çayhane (T. çay + Far. ḫāne) *a.* Çay, kahve vb. içeceklerin hazırlandığı ve içildiği yer, çay ocağı, çayevi. “*Eskiden preslenmiş pamuk balyalarının istif edildiği çayhane, beton döşemeli genişçe bir salondu*.” MUR160

çayır *a.* Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer. “*Çayırların üstünde ekmek, peynir, yeşil soğan yedik, kovalamaca oynadık*.” BE54

çayırlık *a.* Çayırı olan yer. “*Yemyeşil, zümrüt gibi yeşil bir çayırlıkta oturmuşuz*.” VV84

çaylak *a.* Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan, tavuk büyüklüğünde bir kuş. “*Tepelerinde bir çaylak, geniş daireler çizerek dolaşıyordu*.” EKM4

çaylı *sf.* İçinde çay bulunan. “*Çaylı konyaklarını çikolata ve badem şekeriyle içiyorlardı*.” EK249

Çeçen *öz. a.* Kafkasya'nın kuzeydoğusundaki Çeçen Cumhuriyeti'nde yaşayan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse. “*Çeçen Hakkı bekçiye bir şeyler söylemişti ama duymamıştı*.” DHV250

Çedene *öz. a.* Bir lakap. “*Lakin Çedene Ali'nin yumruğu...*” EVO268

çehre (Far.) *a.* Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm; yüz. “*Çehre, insanların aynasıdır*!” GR20

çehreli *sf.* Çehresi olan. “*Aralığın hela kokulu havasına bazen güneş keskinlemesine vurur; kel, kör, topal dilencilerden, yağız çehreli patoz ırgatlarına dek omuz omuza bir kalabalık kaynaşır dururdu*.” VV51

çek (İng.) *a.* Bir kimsenin, satın aldığı hizmet veya ürün karşılığında para yerine verdiği ve karşılığı banka hesabından ödenen yazılı belge. “*Bir çek yazsam da Beyoğlu'ndaki bankadan alsanız*?” ÖE46

çek- 1. Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek. “*Elinden çekmişti sık ağaçların içine*.” DHV250 2. Taşıtı bir yere bırakmak, koymak. “*Arabasını kaldırımın kıyısına çekip inmiş...*” YD215 3. Germek. “*Elindeki işi bırakıp kalktı, gitti merdiven başından ipi çekti.”* EB126 4. İçine almak, emmek. “*Berberin makinesi saçını çekmese arada*!” DHV262 5. Bir yerden başka bir yere taşımak. “*Eve çek*!” EK9 6. Üzerinde bulunan bir silahla saldırmak için davranmak. “*Demek kanlı kinli olacaklar, birbirlerine silah çekebileceklerdi*?” OK50 7. Atmak, vurmak. “*Ona öyle bir sopa çek ki...*” HÇ50 8. Bir kimseyi veya bir şeyi geri almak. “*İstanbul'da paraları çek*.” KY105 9. Güç durumlara dayanmak, katlanmak. “*Madem aldı, çeksin cezasını*.” DHV278 10. Taşıma gücü olmak. “*Onun için, kızın alnına hafif hafif vurarak ‘Bu terazi bu kadar sıkleti çekmez!’ deyip kesti*.”

YD187 11. Herhangi bir engel kurmak. "*Tel örgü çektim gene kurtulamıyorum bu piç kurularından*!" DK88 12. Çizgi durumunda uzatmak. "*Uçları yukarılara kıvrık dolgun bıyığı, heybetini büsbütün artıran kalın simsiyah kaşları, sürme çekmiş gibi kapkara, pırıl pırıl gözleri…*" BK305 13. Aynısını yazmak veya çizmek. "*Sonra temize çekiyor, lavantalayıp katlıyor*." SM180 14. Bir yerden bir şeyi yukarı doğru almak. "*Adamın kalın, güçlü eli çocuğu kolundan tutup yukarı çekti, kucağına aldı*." KAÇ145 15. Görüntüyü bir aletle özel bir nesne üzerine kaydetmek. "*Parti gazetesinin fotosu da boyuna patlayan flaşıyla bu mutlu günü belgelemek için durmadan fotoğraf çekiyordu*." MUR414 16. Yol, ay sürmek. "*Duymaz bubam, diyirmende, çeker iki saat*." ÇK87 17. Hoşa gitmek, sarmak. "*Zaten Sirkeci'ye geldin mi, çalgı sesi seni kendine çeker*." GK94 18. Masrafını karşılamak, ikramda bulunmak. "*Demek bu akşam Kaptan ziyafet çekecekti*." YK28 19. Bir duyguyu içinde yaşatmak. "*Her ikisi de kaç vakittir buna hasret çekiyorlardı*." DE97 20. Yürütmek, sürmek. "*Çeker kürek akıntıya*." MUR287 21. Bir kimse ailesinden birine herhangi bir bakımdan benzemek. "*Kız halaya, oğlan dayıya çekerdi hani*?" MUR15 22. Bir şeyin içyüzünü anlamak amacıyla bir kimseyi sıkıştırmak. "*Şoför Fikret nihayet Handan'ı bulmuş, arabasına atıp sorguya çekmek üzere … Sarıyer sırtlarına götürmüştü*." İDG88 23. Herhangi bir anlama almak. "*Diledikleri yana çeksinlerdi varsın*." ÜÇK315 24. Örtmek, giymek. "*Şimdi kalksa, pantolonunu çekse bacağına, selamünaleykümle karışık, çökse masalarına…*" DHV313 25. Yollamak. "*Telgrafı çeken Hacer Nine*." KY123 26. Bir şeyi emip dışarıya çıkarmak. "*Sigarasını tekrar çekti*." EVO79 27. *argo* İçki içmek. "*Şarapları çektiler mi, kahramanlıkları akıllarına gelir*." EK353 28. Asmak. "*Baktım ki dişimi sıkmak dişimin kırılmasından başka netice vermeyecek, bir gün isyan bayrağını çektim*!" EK68 **çek arabanı!** `git buradan!` anlamında kullanılan bir söz. "*Yallah, yallah, yallah, çek arabanı*!" ÇK67 **çekeceği ol-** başına sıkıntılı çok iş gelecek olmak. "*Çok çalımlı kadın, çekeceğin var.*" CEM138 **çekip al-** uzaklaştırmak, uğraşısına son vermek, koparmak. "*Beni dörtten çekip alan o değil mi*?" EVO280 **çekip çevir-** hâle yola koymak, yönetmek. "*Bu yaştaki bir delifişeğin dünya evine girse bile onu çekip çevirecek deneyden yoksun olduğunu söylüyor, soruyorlardı*." ARK18 **çekip git-** bırakıp gitmek, ayrılmak, savuşmak. "*Çekip giderim, size hiçbir zararım dokunmaz*!" KAÇ148 **çekip vur-** bir anda karar verip silahla öldürmek. "*Öğrenince basıp gitmeyeceği tutar, çekip vurabilirdi*." KAÇ157

çekçek *a*. Kişileri taşımak için kullanılan, insan gücüyle işleyen iki tekerlekli araç. "*Henüz ne sağlı sollu tahta bavulcular, hazır gömlekçiler, gezici esnafın elma, armut, domates, üzüm, kuru incir sattıkları çekçek arabaları ne de tablaları…*" SÇ17

çekebil- 1. Çekme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üç arkadaş, istedikleri her an, Beyoğlu'nda herhangi bir eğlence yerine gidip kafaları çekebilirler*." İDG45 2. Çekmeye gücü yetmek. "*Adam ne içeri girebildi ne attığı adımını geri çekebildi*." KAÇ67

çekememezlik *a*. Çekememe durumu veya çekememekten, kıskançlıktan doğan davranış, çekemezlik. "*Esasına bakarsan yakalanmazdı yakalanmaya ya, işin içinde çekememezlik var*." ÇK70

çeki *a*. Tartma aleti; tartı. "*Kütlü dolu kocaman çeki sepetlerini bir tutuşta omuzuna alıveren o dağ gibi adam, küçücük kızın önüne çöktü*." DHV243

çekici *sf*. İlgi ve eğilim uyandıran, beğenilen; alımlı, cazibeli, albenili, cazip, cazibedar, kişmiri. "*Tıraştı yüzüyle daha bir çekici olmuş; kadınlığına, daha doğrusu erkeksizlikten gelen hasretine dokunmuştu*." KAÇ142

çekicilik *a*. Çekici olma durumu, alım, albeni, alımlılık, cazibe, hava, gelgel. "*Bu çekicilikle bu kim bilir ne fındıklar ne cevizler kırmıştı*!" KT141

çekiç *a*. Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti. "*Gardiyanlardan biri, 'Keskiyle çekiç lazım' dedi*." YK97

çekidüzen *a*. Düzenli olma durumu. "*Sabahleyin ayna karşısında uzun uzun taranıyor, üstüne başına çekidüzen veriyor*." EB168 **çekidüzen ver-** düzgün duruma getirmek, düzeltmek. "*Kendine çekidüzen verip ellerindeki çanaklara yerlerden hayvan pisliği toplamak için itişen yalınayak çocukları kovaladıktan sonra esas vaziyete geçti*." CEM18

çekik *sf*. Yanlara doğru çekilerek gerilmiş gibi olan. "*Esmer yüzü, zeytin yeşili, çekik gözleriyle Sülo belirdi kafasında*." DK37

çekil- 1. Çekme işi yapılmak. "*İşçiler dağılıp kapının demir kanatları çekildikten sonra Kapıcı Recep'le kulübede sigara içerek laflıyorlardı*." EKM15 2. Kendini geriye veya bir yana çekmek. "*Çekil kenara, haydi*!" DE140 3. Azalmak. "*Hayli çekilmiş sular ağır ağır*

akıyordu.” DE239 4. Katlanmak, üstlenmek, tahammül etmek. “*Yoksa her ikisinin de hayatı gerçekten çekilmez olurdu*.” EB22 5. Bir yerden uzaklaşmak, bir yere uğramamak. “*İşten çıkanlar çekilip gitmiş…*” BTÜ45 6. Yok olmak. “*Suyu çekilmiş derede çerçiyle bastırmışlardı*.” BTÜ9

çekilebil- Çekilme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*İstendiği yana çekilebilirdi*.” ÜÇK315

çekilin-* Çekilme işi yapılmak. “*Geri çekilindi, yol açıldı.*” YK22

çekiliş *a.* 1. Çekilmek işi. “*İflahsızın Yusuf, boynuzlarına dokunulmuş bir salyangozun kabuğuna çekilişi gibi, çekinerek yabancıya döndü*.” GK251 2. Piyango çekilmek işi. “*Ne diye banka çekilişlerinden bir apartman katı da ona vurdurmasındı*?” EB109

çekiliver- Çabucak veya ansızın çekilmek. “*Bıçaklar çekiliverir, insanlar şişleniverirler*.” MM234

çekilme *a.* Çekilmek işi. “*Ama ne olursa olsun, bütün bu zahmetler çekilmeye değerdi*.” SM191

çekim *a*. Alıcının sürekli olarak çalıştırılmasıyla elde edilen film parçası, plan. “*Herhâlde çekim ücreti almamaktan yana olacağım*.” YD58

çekimser *sf*. Oy vermekten, eğilim göstermekten veya bir şey yapmaktan kaçınan, kararsız, taraf olmayan (kimse), müstenkif. “*Nur çekimser*.” BFV145

çekimserlik *a*. Çekimser davranma durumu. “*Küçük bir çekimserlikten sonra kapıyı açtı, dışarı çıktı.*” KAÇ219

çekin- Saygı, korku, utanma vb. duygularla bir şeyi yapmak istememek, kaçınmak. “*Bir sabah yanıma çekinerek sokuldu*.” DHV331

çekinebil- Çekinme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*En yakın arkadaşının canı kadar sevdiği karısına fırsattan faydalanarak saldıran bir insan, yumruk, belki de bıçak, tabanca karşısında korkup suçu karşı tarafa atmaktan çekinmeyebilirdi*!” SBK309

çekingen *sf*. Her şeyden çekinen, ürkek, tutuk (kimse), muhteriz. “*Çekingen, pısırık bir hâli vardı*.” GR106

çekingenlik *a*. Çekingen olma durumu. “*Hâlindeki çekingenlik gitmiş, etrafına alışmıştı*.” EKM110

çekinil- Çekinme işine konu olmak. “*Çekinilen insan olmak güzel şey*!” GR128

çekiniş *a*. Çekinmek işi. “*Çekinişi, görenlerin, … gibi manasız laflar etmeleri korkusundandı*.” GAV122

çekinme *a.* Çekinmek işi. “*… çekinmeyi filan bırakıp elini ayaktan bacağa, daha da yukarılara kaydırmıştı*.” KY181

çekinmezlik* *a*. Çekinmez olma durumu, laubalilik. “*Bu vuruşta bir laubalilik, bir çekinmezlik sezdi genç kadın*.” KT194

çekirdek 1. *a.* Etli meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum. *“… bir parça ekmek, süprüntü tenekelerine atılmış zeytin çekirdekleri, kokmuş yiyecekler kollanır*.” YK17 2. *a.* Kuyumculukta kullanılan ve 5 cgr'a eşit olan ağırlık ölçüsü. “*… takacağım, takıştıracağım, iki dirhem bir çekirdek, seni de koluma takacağım, ver elini bizim mahalle*.” AY219 3. *a.* Atom çekirdeği. “*Adi bir jiletle atomu parçalayıp çekirdeğin içindeki gücün çıkarılmaya çalışılması hiç de komik gelmiyor*.” KP93 4. *sf*. Bir şeyin temelini oluşturan. “*Çekirdekten usta yetişsinler*.” BTÜ370

çekirdekli *sf*. Çekirdeği olan, içinde çekirdeği bulunan. “*Sofra bezi yerine yere serilen ekmek, ufaklı, zeytin çekirdekli bezler, gazete kâğıtları kaldırıldı*.” BTÜ73

çekirdekten yetişme *sf*. Herhangi bir işte, meslekte, küçük yaştan veya ilk kademeden başlayarak yetişmiş. “*Siz, çekirdekten yetişme bir şoföre benzemiyorsunuz*.” KY159

çekirge *a.* Düz kanatlılardan, uzun olan art bacaklarına dayanarak uzağa sıçrayabilen, birçok türü olan bir böcek. “*Sürgünlerin bir anda bu mısırlara saldırdıklarını, çekirge bulutu çöküp kalkmış tarla gibi, mısırların temizleniverdiğini gördük*.” DHV316

çekiş Çekmek işi. “*Odada küçücük bir kovalamaca, sert birkaç çekiş, kaçış…*” GR190

çekiş- 1. Ağız kavgası etmek. “*Cezaevinin her günkü uğultusu içinde Berbat'la İzmirli'nin çekişen sesleri iri iri yükseliyordu*.” YK2 2. Üstün gelmek için karşılıklı çabalamak. “*Yalınayak çocuklarla kocakarılar paslı kutularını daha önce doldurabilmek için çekişiyorlarsa da köpekler arasında esaslı bir savaş başlamıştı*.” EKM2

çekişedur-* Çekişmeyi sürdürmek. “*Onlar*

çekişedursun, en küçük; kedi gibi geldi. BFV114

çekişme *a.* Çekişmek işi. "*Neriman, aralarında hiçbir çekişme yokmuş gibi, başköşeyi ikram etti*." EK240

çekiştir- 1. Uçlarından tutarak ayrı yönlere doğru çekmek. "*Suçüstü yakalanmışların kaygısıyla ayakta durmaya çalışırken ceketini iki yanlara çekiştiriyordu*." MM72 2. Bir kimsenin kötü taraflarını uzun uzadıya sayıp dökmek. "*Beni çekiştiriyordu deel mi*?" CEM39

çekiştiriş *a*. Çekiştirmek işi. "*Ayşe, çocuğun kocaman memeyi çekiştirişine daldı gitti*." GK205

çekiştirme *a*. Çekiştirmek işi. "*Senin gibi kahpe, senin gibi kaltak komşularının çekiştirmesinden öğrendiğin, utandığın naralarım, değil mi*?" SÇ9

çekitaşı* *a*. Çeki denilen tartma aletinde kullanılan bir ağırlık birimi. "*Yüreğinin üstüne sanki bir çekitaşı geldi oturdu*." EK221

çekiver- Çabucak veya ansızın çekmek. "*Oğlan kocakarının değneğini çekiverince kadın yuvarlanıyor, beriki koşup ekmeği kapıyordu*." EKM3

çekme *a*. Çekmek işi. "*Hacer Hanım sedirin başköşesinde, gözlerini yummuş, tespih çekmeyi filan unutmuştu*." EK39

çekmece *a*. Masa, dolap vb. şeylerin dışarıya çekilen bölümü, göz, çekme. "*Masasının çekmecesini çekti*." DE116

çekmeceli *sf*. Çekmecesi olan. "*Odanın çürük tahtaları, kocaman karyolası, çok çekmeceli konsolu, sediri meydana çıktı*." DK99

çekmişlik* *a*. Çekmiş olma durumu. "*Çok çekmişliği her hâlinden belli zavallı kadıncağız kaşıyla, gözüyle, 'Kusuruna bakmayın!' ... demek istiyordu*." KK64

Çekoslovak *öz. a.* Çekoslovakya'da yaşayan kimse. "*Alman Harbi'nden önceki Çekoslovak tabakları...*" EVO115

çektir- 1. Çekme işini yaptırmak. "*Resim de çektirelim, olur mu*?" AY219 2. Birini sıkıntılı duruma sokmak, içinden çıkılamaz duruma düşürmek. "*Yıllar yılı babalarına güvenip ona alabildiğince çektiren kardeşlerinden öcünü alabilecektir istediğince*." BFV131

çektirebil- Çektirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Komşunun çocuğunu yanına alıp fotoğraf çektiremez mi*?" ÇK77

çektiril- Çekme işi yaptırılmak. "*İçinden seyyar fotoğrafçıya çektirilmiş bir kartpostal çıkarıp gözleri sevinçten ışıl ışıl, İhsan'a uzattı*." KY22

çektirme *a.* Çektirmek işi. "*Bu çok sayın zevata, şu pis, şu iğrenç meyhanenin kasvetli duvarlarında azap çektirmeye bu partili vatandaşın hakkı var mı*?" MM10

çel- Kendi yanına çekmek, beğenisini, sevgisini kazanmak. "*Gönlünü çel, ne bileyim ben*?" İDG51

çelenk *a*. Çiçek, dal ve yapraklarla yapılmış halka. "*Çelenkler geri verilmişti, çiçeklerse kurudular*." MUR409

çelik 1. *a.* Su verilerek çok sert ve esnek bir duruma getirilebilen, birleşiminde az miktarda karbon bulunan demir ve karbon alaşımı, polat. "*Tamamen çelikten mamul, yalnız üç kişi ile çalışan McCormick'lere bayıldım*." HÇ74 2. *sf.* Bu alaşımdan yapılmış. "*Berber Reşit ise, mengeneye sıkıştırılmış çelik tel gibi sinirli, bir meşale gibi alev alev, yerinde duramıyor*." HÇ233 3. *sf.* Zayıf fakat güçlü (vücut). "*Var bu Türklerde çelik bilek, tunç yürek*." MUR290

çelik çomak *a.* Çocukların, çomakla çeliğe vurarak oynadıkları oyun. "*Musa'nın sarı saçlı oğluyla mahalle çocukları çelik çomak oynuyorlardı*." CEM78

Çelikspor* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Murtaza" adlı romanında geçen bir spor kulübü. "*Çelikspor kurulalı üç yıl olduğu hâlde, hâlâ Şopar'ın kahve köşesinden kendini kurtarıp iyi kötü bir lokale sahip olamamıştı*." MUR88

Çeliksporlu* *a*. Çelikspor oyuncusu. "*Erol gene bir egzersize hazırlanan Çeliksporluların bin bir şaka, bin bir sululukla soyunmakta oldukları köşeye geldi*." MUR88

çelimsiz *sf*. Güçsüz, zayıf, nahif. "*Zayıftı, çelimsizdi*." KK132

çelin-* Çelme işi yapılmak. "*Ne zaman böyle ya da buna benzer bir şeyler olsa da anasının aklı çelinmek istense şıp, hemen gelir, başlardı diller dökmeye*." VV223

çelme *a.* 1. Çelmek işi. "*Gelmesi, babasının sakalının altına girmesi hatta anasının da aklını çelmesine yardım etmesi gerekirdi*." VV223 2. Birini yere düşürmek için ayağının önüne ayak

uzatma. "*İzmirli sevinçle Tavukçu'nun üstüne atıldı, bir çelmede adamı betona yıktı*." YK71
çember (Far.) *a.* 1. Merkez denilen sabit bir noktadan aynı uzaklık ve düzlemdeki noktalar kümesinin oluşturduğu kapalı eğri. "*Bıçak yerine kullandığı paslı çember parçasıyla sebzeleri leş gibi kokan zifirli tenekesine doğrar, üzerine doldururdu suyu.*" BTÜ74 2. Çocukların çevirip arkasından koştukları tekerlek biçiminde oyuncak. "*Kurtlar kuzularla çelik çomak oynasın, çember çevirsin, uçurtma uçursunlar*!" KK49 3. Aşılması, çözümü güç durum. "*Allah ve onun meseleleriyle çevrili bir başka çember, ateş çemberi…*" AY151 **çember içine hapset-** kuşatmak. "*Adamların gösterdiği bu yakınlık, yapılan bu masraflar Mustafa'yı, öyle bir çember içine hapsetmişti ki, hiçbir yana kıpırdayamıyordu*." DK191

çember sakallı *sf.* Çember sakalı olan (kimse). "*Pazarda yan yana öteberi sattıkları çember sakallı birinden sık sık söz açar…*" YD68

Çemberlayn* bk. Tolstoy. "*Mesela, Çemberlayn'in son yazdığı Anna Karanina'yı beğendiniz mi*?" BK329

çemberli *sf.* Çember geçirilmiş olan. "*... döküm atölyelerini, pamuk, tohumlu pamuk, çemberli, çembersiz balya depolarını, velhasıl fabrikanın tüm deliği deşiği, girdisi çıktısını dolaştıktan sonra dokumahaneye geldiler*." MUR198

Çemberlitaş* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Ama burası Çemberlitaş değil, Şişli*." ÖE46

Çemberlitaş Sineması* *öz. a.* Çemberlitaş Şafak Sineması, 1939'da Çemberlitaş'ta Darüşşafaka tarafından açılan tarihî sinema. "*Çemberlitaş Sineması'nın muhasebecisi berbere tıraş oluyormuş*." ÖE44

çembersiz *sf.* Çember geçirilmemiş olan. "*... döküm atölyelerini, pamuk, tohumlu pamuk, çemberli, çembersiz balya depolarını, velhasıl fabrikanın tüm deliği deşiği, girdisi çıktısını dolaştıktan sonra dokumahaneye geldiler*." MUR198

çemirle- (Der.) Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak. "*Ceketleri fora, çemirleriz gömleklerin kollarını, faryap*!" DK47

çemirleme* *a.* Çemirlemek işi, çemreme. "*Kireci karıştırırken, ötekiler paçaları çemirlemeye başladılar*." YK70

çemirli* *sf.* Kol ve paçaları sıvanmış. "*İkisinde de dizden aşağı genişleyen siyah pantolonlar, incecik bellerinde enli beyaz kemerler, sırtlarında dirseklere kadar çemirli sarı gömlekler…*" KK137

çemiş *sf. argo* Görgüsüz, kaba (kimse). "*İnsan bu kadar yakışıklı olduktan sonra o karıyı yanına alır da buraya gelir mi? Çemiş*!" EB155

çemkir- Birine karşı gelmek, sert cevap vermek. "*El oğlu için anaya babaya çemkirmek doğru mu*?" VV166 **çemkirmek memkir-*** çemkirmek falan. "*Surat etti, çemkirdi memkirdi*." VV237

çemkiri çemkiriver-* Çemkirivermek. "*Canları sağ olsun da isterse eskiden olduğunca çemkiri çemkiriversinler*." EB168

çemkiril-* Çemkirme işi yapılmak. "*Suratımıza çemkirilmek için mi*?" EVO275

çemkiriver- Ansızın çemkirmek. "*... kollarını burmaynan doldururum, gözümün yağını yesin, diyor dedim de çemkiriverdi*." CEM25

çemkirme *a.* Çemkirmek işi. "*Suratımıza it gibi çemkirmelerine mi*?" EVO283

çene (Far.) *a.* 1. Canlılarda baş bölümünde yer alan, kemik veya kıkırdak ile desteklenen, altlı üstlü dişleri taşıyan ve ağzın kapanıp açılmasını sağlayan kasları üzerinde barındıran iki parçaya verilen ad. "*Köprünün soğuk, ıslak demirine ellerini koydu, çenesini ellerinin üzerine dayadı*." EB108 2. Çok konuşma huyu, gevezelik. "*Sabahtan beri çene ha çene*!" EVO353 **çene çal-** gevezelik etmek. "*Ağanın iplikhaneye geldiği haberi her zaman çabucak yayıldığından, birer köşede çene çalan ... usta veya usta yardımcılarına haberler uçardı*." CEM22 **çene mene*** çene falan. "*Bu ahırda emmime çene mene yok*!" BTÜ75 **çene yarıştır-** karşılıklı gevezelik etmek, çok konuşmak. "*Durup da onunla çene yarıştıracak değildi ya*!" YK27 **çene yor-** boşuna söyleyip durmak. "*Deminden beri muhtarın kızı üzerine çene yorup duran Hamza şaştı*." HÇ294 **çenesi açıl-** durmadan konuşmak, gevezelik etmek. "*İhtiyar kadının çenesi açılmıştı*." DE166 **çenesi durma-** gereksiz yere sürekli konuşmak. "*O zamanlar da çenesi durmazdı be*!" EVO39 **çenesi düş-** yerli yersiz konuşup gevezelik etmek. "*Mide ülseri olalı beri çenesi büsbütün düşen lokanta sahibi sıçradı*." KP52 **çenesini tut-** ağzını tutmak. "*Asık yüzüyle dargın, bu işe öfkeli ama şu anda çenesini tutmak zorunda oluşuna içerlemiş*." ARK15 **çenesinin bağı çözül-** gevezelik etmek, yerli yersiz, sürekli konuşmak. "*Çenesinin bağı çözülmüştü*." ÇK121

çene yarışı *a*. Sürekli karşılıklı konuşma. "*Masadan masaya çene yarışı başladı*." EB58

çene yarıştırma *a*. Karşılıklı gevezelik etme, karşılıklı çene çalma. "*Başlamışlardı Ayla'yla çene yarıştırmaya*." EB76

çenebaz (Far.) *sf.* Çok konuşan, çenesi kuvvetli, çeneli. "*Çok çenebaz, çok kurnaz kadın kardeş*." KÜÇ41

çeneci* *sf*. Çenebaz. "*Üstelik çeneci de*." DK214

çeneli *sf.* Çenesi olan. "*İnce çeneli, kansız yüzünden bir sevinç dalgası geçti*." ARK176

çenesi düşük *a*. Çok gereksiz şeyler konuşan (kimse), boşboğaz, geveze. "*Çenesi düşük, şırfıntı karısını bilirdi*." KP48

çengel (Far.) *a.* 1. Bir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir. "*Bankoların yeşil çuha kaplı ince silindirleri üzerinde su gibi dağılıp, sonra birleşerek pırıl pırıl çengellerden geçen iplikler, masuralara baş döndürücü bir hız ve yumuşak bir vınıltıyla sarılıyorlardı*." CEM22 2. *öz.* Bir lakap. "*Çengel esnedi*." SAR132 **çengel mengel*** çengel falan. "*Çengel mengel... Ağzımın tadı yok*." SAR132

Çengelköy* *öz. a.* İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan bir semt. "*Beylerbeyi, Çengelköy, Vaniköy...*" VV43

çengellen- Çengel takılmak, çengelle tutturulmak. "*Tahta kapak sıkıca çekilip çengellenmişti*." OK65

çengelli *sf.* Çengeli olan veya ucu çengel biçiminde olan. "*Sıkışınca, karyola altındaki kalın, sağlam, ucu çengelli halatı kullanarak sokağa ulaşmak mümkündü*." KY141

çengelli iğne *a.* Tutturulduğu yerden kurtulmaması için ucu özel yuvaya geçirilen iğne, kancalı iğne, çengel iğnesi, çatallı iğne. "*Çengelli iğneler, renk renk balonlar, kurşunkalemleri, bir miktar mavi kurdele, düğme, paslı çakılar, zarf, kâğıt...*" KP39

çengi (Far.) *a.* Çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş kadın. "*Camgöz Sadık parmaklarını usta bir kadın çengi gibi şıkırdata, göbek çalkalaya çiftetelliye başladı*." CEM151

çenile- Canı yanan köpek ağlar gibi acı acı ses çıkarmak. "*Hala aksi aksi çenileyen hayvanı avucunun içiyle sıvazlamaya başladı*." SAR129

çenileme *a.* Çenilemek işi. "*Naz kavrarım çomağımı, atlarım üzerine, başlar çenilemeğe pis hayvan*." ÇK87

çenilet-* Çenileme işini yaptırmak. "*Pire için yorgan yakan adam, öylesi itleri karşısında çeniletir mi*?" HÇ170

çentil- Çentme işine konu olmak. "*Tavlanmış bulgurun üstünde duran dövülmüş et, etin üzerine ince ince çentilen soğandan sonra sıra maydanoza gelmişti*." EVO158

çepeçevre 1. *sf.* Bütün yanlarını kuşatan. "*Sağ göz kıyıları çepeçevre mordu, mosmor*." KK231 2. *zf.* Bütün yanlarını kuşatacak biçimde, fırdolayı. "*Sıravardiya göz göz odaların çepeçevre bulunduğu avluda ağırdan ağırdan hareket başlamıştı*." VV229

çer çöp *a.* Döküntü, süprüntü. "*Ayıklanmış bamyaların çerini çöpünü, bulaşık kapları filan kapı yanına kaldırırken 'Hüseyin!' dedi*." KAÇ128

çerçeve (Far.) *a.* 1. Resim, yazı, ayna vb.ni süslemek veya bir yere asılabilecek duruma getirmek için bunlara geçirilen kenarlık. "*... parti genel başkanının kalın bir çerçeve içindeki büyütülmüş fotoğrafıyla derli topluydu*." ÜÇK484 2. Kapı, pencere ile bunların cam veya tablalarının yerleştirilmiş olduğu kenarlık. "*Az kaldı cam, çerçeve indirecektim ama*." KÜÇ17 3. Bir konunun, bir düşünce alanının sınırları veya bu sınırlar içindeki alan. "*Bütün mesele, yakın ve büyük dostluklarını kazandığı üst makamların belli politik tutumları çerçevesi içinde onlara yararlı olmakta olduğu inancını vermekti*." GK128

çerçevele- Bir şeyi çerçeve içine almak. "*Beyaz başörtüsünün çerçevelediği yüzü yaşından çok daha genç, çok daha güzeldi*." ARK39

çerçevelen- Çerçeve içine alınmak. "*Ayhan Işık'la Orhan Günşiray'ınkiler çerçevelenmişlerdi*." YD23

çerçevelet- Çerçeve geçirtmek. "*Pencereleri camlatsa, çerçeveletse ...*" YK68

çerçeveli *sf.* Çerçeve geçirilmiş veya çerçeve içine alınmış olan. "*... sonra çalışırken taktığı beyaz çerçeveli ufacık gözlüğünün üstünden karşıki göçmen eskiciye baktı*." EVO3

çerçevesiz *sf.* Çerçeve içinde olmayan. "*Çerçevesiz gözlüğünün camında cıva parıltıları oynaşan ... kiracının da canı, evinde dinlenmek istiyordu*." KP49

çerçi *a.* Köy, pazar vb. yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiye eşyası satan kimse. "*Çerçiyle bastırdığımız gece.*" BTÜ246

çerez (Far.) *a.* Yemek dışında yenilen yaş veya kuru yemiş vb. şeyler, atıştırmalık. "*Her akşam mendili çerez dolu gelirdi eve*." EK337 **çerez mürez*** çerez falan. "*İyi bir saç tokasıyla çerez mürez alır giderim*." BTÜ337

çergi (Der.) *a.* Göçebe çadırı, tente. "*Edirne taraflarındaki köylerden birinde çergilerin konakladığı günün akşamı olmamış mıydı bu iş*?" SUÇ249

çeribaşı *a*. Çingene topluluklarının başı. "*Kupkuru, kapkara çeribaşı Çingenece emretti*." SÇ230

Çerkes kamçısı* *a.* Çerkes kaması, iki kenarı da keskin kama bıçağı türü. "*Haşim Ağa gümüş saplı Çerkes kamçısı elinde karakola öfkeyle geldiği sıra, Duran'ın ifadesi alınıyordu*." KAÇ183

Çerkeşli* *öz. a.* Çankırı'nın Çerkeş ilçesinden olan kimse. "*Su satmış, karamela satmış, kokoreççinin yanında çalışmış, küfe hamallığı yapmış, Çerkeşli Rasim'in yanında erkete beklemiş.*" ÖE21

Çerkez *öz. a.* Kafkasya'da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse. "*Hani o sıralar Allah gani gani rahmet eylesin, Çerkez kırması haminneler de sizlere ömür mü*?" DHV260

çerkeztavuğu *a*. Tavuk, hindi vb. kümes hayvanlarının etinden yapılan ve salçasına dövülmüş ceviz, biber katılarak hazırlanan bir yemek. "*O zaman çerkeztavuğu bile yapardın*." KP65

çeşit (Far.) *a.* Aynı cinsten olan şeylerin bazı özelliklerle ayrılan öbeklerinden her biri; çeşitleme, makule, nevi. "*... kaz, tavuk, hindi kızartmaları, böreklerin çeşidine, ekmeğin hasına kavuşmak neye yarardı*?" DK199

Çeşit* *öz. a*. Bir sigara markası. "*Kamyon'un gıcır gıcır yıkadığı belada, Tekel'in Çeşit isimli sigaralarından tellendirir, izmariti bir fiskede hela dışında bekleşen yalınayaklı âdembabalar kalabalığına fırlatırdı*." DHV321

çeşit çeşit *sf.* 1. Çeşitli olan, türlü türlü. "*Büyü çeşit çeşittir*." EK79 2. Değişik değişik. "*Birlikte yazıhaneye götürüyor, ona çayla simit ısmarlıyor, çikolata, çeşit çeşit oyuncaklar alıyordu*." EK192

çeşitli *sf.* Çeşidi çok olan, türlü, mütenevvi. "*Lokantadaki, çeşitli meslek sahibi genç, orta yaşlı, yaşlı hanımlar kulak kabartmışlardı*." TD118

çeşitlilik *a*. Çeşidi çok olma durumu, izge, yelpaze, tenevvü, spektrum. "*Ziyaret günlerinde başına toplananların çeşitliliğinden kolayca anlaşılıyordu bu*." KK73

çeşme (Far.) *a.* Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalaklı su hazinesi veya yapısı, pınar. "*Çeşmeden dolu kovalarıyla dönmekte olan komşu Hasan'dı*." TD38

çeşme başı *a*. Çeşmenin etrafı. "*Çeşme başında kadınlar sorar*." SBK80

Çeşmemeydanı* *öz. a.* İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan bir sokak. "*Bacağında eski Çeşmemeydanı bitirimlerininkini hatırlatan bol paça bir pantolon, gene onları hatırlatan bir yelek*." KK242

Çeşmemeydanlı* *öz. a.* İstanbul'un Çeşmemeydanı Sokağı'ndan olan kimse. "*Arap Memet'le. Şu, Çeşmemeydanlı*." SAR136

çeşmi bülbül (Far.) *a*. Üzeri beyaz, sarmal süsler ve çiçek motifleri ile bezenmiş cam işi. "*Köşkler, yalılar, çeşmi bülbüller, landolar...*" KK209

Çeşmi Siyah* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Hanımın Çiftliği" adlı romanında geçen bir türkü. "*Kafayı Tepebaşı'nda çekip Çeşmi Siyah'ı filan dinledikten sonra, dalacan aşağı mahalleye yahut bara*." HÇ239

çeşni (Far.) *a*. Bir şeyin kendine has olan özelliği, biçimi. "*Çeşni olarak Batı musikisi ama...*" İDG33

çete (Bulg.) *a*. 1. Yasa dışı işler yapmak veya etrafındakileri korkutmak amacıyla bir araya gelmiş topluluk. "*Konuşmaların uzayıp gitmesinden anladığına göre, çeteyi polise haber verip hemen bu akşam yolu tutacaklardı*." KY203 2. Ordu birliklerinden olmayan silahlı küçük birlik. "*Kafasından Toroslar, Kaçkaç, Fransız'a karşı dağa çıkan çeteler, yaptıkları baskınlar hızla geçti*." EVO117

çeteci *a.* Çeteden olan kimse. "*Eski, namlı çetecilerdendi*." DE57

çetele (Rum.) *a*. Çizilerek veya oyularak açılan kertik. "*Yıllardır âdeta çetele kertercesine*

devam ettikleri bir Mavi Köşe vardı, Beyoğlu Balıkpazarı'ndan caddeye inince.” YD237

Çeteleci* *öz. a*. Bir lakap. “*Keyif onlarındı köy Memet Ağa'nınsa ama Çeteleci Süleyman keyiflerine bırakmamıştı ki*?” YYB202

çeti otu (Der.) *a*. Hızlı gelişip etrafa çabuk yayılan, çalısından süpürge yapılan bir bitki türü. “*Sabun yerine toprak, çeti otu, ayrık kullanıyorlardı*.” BTÜ199

çetin *sf.* Amaçlanan duruma getirilmesi, elde edilmesi, çözümlenmesi, işlenmesi güç veya engeli çok olan, güç, zor, müşkül. “*İntihar etmeden yahut denize atılmadan önce çetin bir boğuşma geçirdiği anlaşılıyordu*.” EK6

Çetin Altan* *öz. a.* Türk yazar, gazeteci, köşe yazarı, oyun yazarı, siyasetçi (1927-2015). “*Çetin Altan'ı nasıl buluyorsunuz*?” KK52

çetin ceviz *a.* Yola getirilmesi güç olan kimse. “*Onun çeşitli limanlarda nasıl kara kuru ama çetin bir ceviz olduğunu yakından biliyordu*.” SBK314

Çetin Karaman* *öz. a.* Mehmet Çetin Karamanbey, Türk sinemacı ve gazeteci (1922-1995). “*Bir gün, bir paydosta falan, Beyoğlu'nda, İstiklal Caddesi'nde, Neriman Köksal gibi bana da bir Çetin Karaman Bey rastlar*.” YD9

çetinlik *a.* Çetin olma durumu, sertlik. “*Ah anam ah, işin çetinliğinden çok yazının yüzü, sıcak, sivrisinek...*” EVO307

çevik (Far.) *sf.* Kolaylık ve çabuklukla davranan, tetik, atik, atik tetik. “*Çevik bir hareketle şoförün karşısına dikildi*.” KP112

çeviklik *a*. Çevikçe davranış. “*Bobi, kirli çamaşırlarla koğuştan hep o besili, tıkız kedi çevikliğiyle çıkınca, Kaptan merakla pencereye tırmandı*.” YK84

çevir- 1. Bir şeyin yönünü değiştirmek. “*Namusun varsa o tabancayı bana değil, genç bir kadını kendinden iğrendirdiğin için kendi kendine çevir ve intihar et*!” KY73 2. Öteki yüzünü görünür duruma getirmek. “*Sayfaları çevirirken doğum tarihine gözü ilişince, yeni bir zorlukla karşılaştıklarını anladı*.” HÇ109 3. Döndürerek hareket ettirmek. “*Kahveci düğmeyi çevirdi.*” SAR113 4. Yönetmek, idare etmek. “*Yirmi dört doksan beşi, bu kadarcık parayla dünya evini nasıl çevireceğini, bu deveyi nasıl güdeceğini düşünüyordu*.” DE5 5. Yolundan alıkoymak, yoldan döndürmek. “*Yolundan çevir onu*.” ÜÇK560 6. Bir durumdan başka duruma getirmek, dönüştürmek. “*Hastane koğuşunu kalın kalın kitaplarla kütüphaneye çevirmiş*.” KK69 7. İşlemek, yapmak. “*Ne yapacağını, ne türlü manevra çevireceğini gayet iyi biliyordu*.” EK170 8. Çevirim eylemi. (sinema). “*Sanat filmi mi çevirmek istiyorsun*?” YD225 9. Bir durumdan başka duruma geçmek. “*Hava ayaza çevirmişti*.” BE33 10. Durdurmak. “*Keşke hususi bir taksi çevirseydi*!” GR173 11. Çeviri yapmak. “*Egzistansiyalist, çevirmekte olduğu yeni bir Fransız romanının yazarından söz açmıştı*.” GK131 12. Geri göndermek. “*Küçük hanımı boş çevirme*.” MM210 **çevir kazı yanmasın** karşısındakine dokunacak yersiz bir söz söylediğini fark eder etmez sözünü çevirmeye kalkışanlara söylenen bir söz. “*Çevir kazı yanmasın değil mi*?” HÇ151 **çevirmek mevir-*** çevirmek falan. “*Çevirir mevirirler de...*” ÇK106

çevirebil- 1. Çevirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Artık sabun balonları üfleyebilir, kırlarda doludizgin çember çevirebilirim*.” KP94 2. Çevirmeye gücü yetmek. “*Hiçbir baba, on sekizinden sonra hiçbir evladı, gitmek istediği yoldan çeviremez*.” AY120 3. Çevirme becerisi bulunmak. “*Yediremeyip dümenini çeviremeyense…*” ARK157

çeviredur-* Çevirmesini sürdürmek. “*Varsın herif işi ondan ayrı, onunla ilgisizmiş gibi çeviredursun.*” KT171

çeviri *a*. Bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme. “*Belki de gene bilmem kaçıncı yüzyıl filozoflarından birinin boktan bir çevirisi*.” DHV306

çeviriş *a*. Çevirmek işi. “*Ankara'dan tanış sarışın öğretmenin başını nefretle çevirişini görmezlikten gelen kabzımal müteahhit karısı, pipolu gözlüklü adama usullacık sokuldu, fısıldadı*.” GK129

çeviriver- Çabucak çevirmek. “*Âdembabalar sanki bunu bekliyorlardı, çeviriverdiler*.” YK13

çevirme *a.* Çevirmek işi, tedvir. “*Başımı çevirmeye kalmaz pembe, yeşil, mor ipliklerle acemice işlenmiş beyaz bir perde gerisinde, birbirine dayalı iki kadın başı fısıldaşır*.” AY188

çevirmen *a.* Herhangi bir metni bir dilden başka bir dile çeviren kimse, çevirici, dilmaç, mütercim. “*Sonraları da sekreterler, daktilo kızlar, yabancı dillere çevirmenler...*” YYB209

çevirt- Çevirme işi yaptırmak. “*Tarlaları üstüne*

çevirtirse yandınız.” KAÇ78

çevirtebil- Çevirtme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*İnsanlar vereceklerine aslan, alacaklarına kuzgundurlar'ı değiştirip alacaklarına aslan, vereceklerine kuzgun hâline çevirtebilir; aka kara, karaya ak dedirtebilirsiniz*!” ÖE70

çevirtme *a.* Çevirtmek işi. “*İsmini Serap'a çevirtmeyi çok isterdi*.” HÇ26

çevre *a.* 1. Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi. “*Kutunun çevresine kırılmış buz parçalarını ağır ağır, sabırla yerleştiriyor, sonra da avuç avuç tuz serpiyordu buzların üzerine*.” ÖE80 2. Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam. “*Bu sadece kendi ölçülerine göre değil, zaman zaman çevreden edindiği şeylerle de belliydi*.” YD150 3. Bir kimse ile ilişkisi bulunanlar, muhit. “*Daha açıkçası, Nedim Ağa; karısı, çocukları, çevresi dolayısıyla bu münasebeti perdelemek istemiş, perde olarak da Topal'ı kullanmıştı*.” KT177

çevrele- Kuşatmak, sarmak, ihata etmek. “*İstanbul'dan yeni getirdiği bar kadınlarının çevrelediği masa enfesti*.” SM281

çevreleme *a.* Çevrelemek işi. “*Hela çukurunu çevrelemeye çalışan eski çuval parçalarından birinin ucuyla Köse Hasan'ın kıçını sildikten sonra adamı kıyıya aldı*.” BTÜ115

çevrelen- Kuşatılmak, sınır içine alınmak, tahdit edilmek. “*Bir bacağı sakat hantal masasının etrafına çevrelenirdik*.” KP70

çevrelenil-* Çevrelenme işi yapılmak. “*Muhsin Usta'nın etrafına çevrelenilmiş, dereden tepeden konuşuluyordu*.” HÇ317

çevreleyiver-* Çabucak çevrelemek. “*Alaycı bir kalabalık, bir şehirli kalabalığı çevreleyivermişti*.” GK5

çevril- 1. Çevirme işine konu olmak. “*Koğuşundaki halılar, kilimler, kat kat elbiselerle semaver filan satılıp paraya çevrildi*.” YK72 2. Kendini çevirmek, birine dönmek. “*Bütün yüzler sertçe çevrildi*.” DE80

çevrilebil- Çevrilme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kaç film çevrilebilir*?” YD108

çevrili *sf.* 1. Çevrilmiş, kuşatılmış. “*Çevresinin kurtlarla çevrili olduğunun, baştan çıkarmak için âdeta elbirliği ettiklerinin farkında değil miydi*?” DE229 2. Bir tarafa çevrilmiş, döndürülmüş olan. “*... benimkinin girdiği avlu kapısına çevrili gözlerimle uzun zaman kalırım*.” AY189

çevrilme *a.* Çevrilmek işi. “*Hanımın üzerine çevrilmeye çalışılan sahipsiz toprakları ele geçirmek*!” HÇ318

çeyiz (Ar.) *a.* Gelin için hazırlanan her türlü eşya, cihaz. “*Aman Ayşe Hanım, sen maldan anlarsın, şu kızın çeyizlerini birlikte alalım*.” KK98 **çeyiz düz-** çeyiz hazırlamak. “*El kapılarında kiracılıktan kurtarmadan, kız kardeşinin çeyizini düzüp önce onu yuvadan uçurmadan nasıl kendini düşünebilirdi*?” KY24

çeyizlik *sf.* Çeyiz olarak hazırlanan, çeyiz için ayrılan. “*Haftalık iki buçuk lira taksitle satın aldığı çeyizlik kahve fincanlarını, tepsisini, tepsi örtüsünü evden getirdi*.” DK103

çeyrek (Far.) 1. *sf.* Dörtte bir. “*Fabrikada bile, bir saatlik yemek paydosunda ya simit ya da çeyrek somun, kara zeytin, yeşil soğanla karnını doyuruverir, haydi beştaşa*!” YYB241 2. *a.* Gümüş mecidiyenin dörtte biri değerinde olan beş kuruş. “*Yarın Nursen'in çeyreğini de vermeliydi ama nasıl*?” EB60 3. *zf.* On beş dakikalık zaman. “*... en az yarım saat, üç çeyrek gerinir, esner, tekrar gerinir…*” BE84

çeyreklik* *sf.* Dörtte bir ölçüsünde. “*Dün gece yarısına kadar Berduş şaraphanesinin ekşi havasında bardağı çeyreklik kırmızı şaraplarla … canciğer arkadaşların kapışması ha başladı ha başlayacaktır.”* ARK8

çıban *a.* Vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve çoğu, deride veya deri altında şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş ile kendini gösteren irin birikimi. “*İşsizler, yoksullar, zavallılar yüreğimde, yüreğimin içinde birer çıbandır*.” YYB234

çıfıt (Ar.) *sf.* Hileci, düzenbaz. “*Nur'un ağzını aramış, çıfıt kız saklayı saklayıvermişti*.” BFV150

çıfıt çarşısı *a*. Türlü şeylerin karmakarışık bir durumda bulunduğu yer. “*Valla bacanak, kafam çıfıt çarşısı*.” ÜÇK363

çığ *a.* Dağın bir noktasından kopup yuvarlanan ve yuvarlandıkça büyüyen kar kümesi. “*Çığ gibi yürüdü üstüne*.” VV373 **çığ gibi büyü-** bir olay birdenbire ve etkileyici bir biçimde büyümek. “*Muhalif partilerden en dişlisinin, ilçe kadınlar kolundaki cırcır baldızın ortaya attıkları, bir çığ gibi büyüyor, iktidarı kötülemek için alabildiğine faydalanılıyordu*.” ÜÇK440

çığındırık (Der.) *a.* Sinirli, yağsız et. "*Çığındırığını iyice temizlediği dövülmüş et topağını uzatan gelinine isteksizlikle baktı, eti aldı*." EVO157

çığır *a.* Yeni bir biçim, yöntem veya yol. "*İş çığırından çıkmıştı*." KK71 **çığır aç-** bir alanda yeni bir yol, yöntem başlatmak. "*Heykelcilikte yeni bir çığır açmaması için, yeni, yepyeni bir ses olamaması için hiç sebep bulunmayan heykeller*." KT266

çığır- Çağırmak, seslenmek. "*Yok, ille çığır onu*." CEM43

çığırıl-* Çığrılmak. "*Yakın bir yerlerdeyse, Pehlivan Ali'nin çokluk dilinden düşürmediği bir türkü çığırılmaktaydı*." BTÜ383

çığırma *a.* Çığırmak işi. "*Para boldu, yiyim, giyim kuşam, çalgı çığırma…*" EB51

çığırt- (Tar.) İlan etmek, ilan ettirmek, bağırtmak. "*Şehirde davul çaldırıp tellal çığırtacak değillerdi ya*!" MM137

çığırtkanlık *a.* Çığırtkanın yaptığı iş. "*Pazar kovalar, sıkışırsa hamallık, gece şoförlüğü, yüzünü gözünü boyayıp salaş tiyatrolarında kapı çığırtkanlığı yapar…*" DK50

çığlık *a.* Acı, ince ve keskin ses, feryat, figan. "*Fırınlar dolusu yakılan insanların çığlıkları uçuşuyordu havada*." DHV317 **çığlık at- (veya kopar- veya bas-)** kulak tırmalayıcı korkunç sesler çıkararak acı acı bağırmak. "*Öyle beklemediğim, öylesine korkunç bir çığlık attı ki...*" KP77

çığlık çığlığa *zf.* Çığlık atarak, bağırıp çağırarak. "*Yardımcısını da biçecekti ki, sevgilisi yardımcının, yani Alkapon'un kız kardeşi araya girmişti çığlık çığlığa*." SÇ153

çığrıl- (Tar.) Çağrılmak, seslenilmek. "*Gülünsün, söylensin, yenilsin, içilsin, çalınıp çığrılsın*." ARK187

çığrışma *a.* Çığrışmak işi, çağrışma. "*Bu çığrışmalar, bu alevler boşuna değil*." GK156

çık- 1. İçeriden dışarıya varmak, gitmek. "*Garajdan çıktı*." KP15 2. Elde edilmek, sağlanmak, istihsal edilmek. "*Kızı ısrarla takip, hatta tehditten hiçbir şey çıkmaz*." SM210 3. Bir meslek veya bilim kurumunda okuyup yetişmek, mezun olmak. "*Kaç yıl vardı doktor çıkmana Ayten*?" ÖE15 4. Bulunduğu yeri bırakıp başka yere geçmek, taşınmak, ayrılmak, ilgisini kesmek. "*O evden çıkın*!" SM225 5. Süresi dolduğunda ayrılmak. "*Ne ölen babası dirildi, ne de aklını oynatan annesi iyi olup hastaneden çıktı*." SM232 6. Meydana gelmek. "*Yalnız, kavganın kendi yüzünden çıktığını kuvvetle hissetmiş…*" İDG73 7. Herhangi bir durumda olduğu anlaşılmak. "*Selam verdik borçlu çıktık*!" DE129 8. Bir durumla ilgili niteliklerini yitirmek, bir durumdan başka bir duruma geçmek. "*Çırçırlarda tohumundan ayrılan kirli kozalar artık kirli kozalıktan çıkar, pamuk olur…*" BTÜ59 9. Bir şeyin yukarısına doğru yürümek. "*Nihayet işte yokuşu çıkıyor ağır ağır, düşünceli düşünceli*." KK193 10. Yetkili birinin makamına iş için gitmek. "*Çıktın mı posta müdürüne*?" ÇK96 11. Talihine veya payına düşmek, isabet etmek, vurmak. "*Piyango çıktı, duymadın mı*?" ÜÇK417 12. Bir konu yetkililerce karara bağlanmak. "*İdare heyetinden karar çıkmadıkça...*" SAR13 13. Mal olmak. "*O bu değil ya, Avgan Hacı'nınki gibi tekerlekli bir dükkân kaça çıkar dersin*?" EVO78 14. Oyunda herhangi bir rolü oynamak. "*Eski İstasyon'da, Kozma'nın Tiyatrosu'nda kantoya çıktığı geceler...*" GR181 15. Bir yere ulaşmak, varmak. "*Beyaz torbaları, dürülü yorganlarıyla çayhanenin önündeki parke döşeli yola çıktılar*." BTÜ52 16. Karaya ayak basmak. "*Çeşitli limanlarda karaya çıktı*." SBK180 17. Olmak, bulunmak, var olmak. "*Yoksa benim babamın da işi çıktı da senin baban gibi artık gelmeyecek mi*?" KAÇ14 18. Bir iddia ile ortalıkta görünmek. "*Deminki ses bilmem ne müdürü dediydi, şimdi sen çıktın karşıma valiyim diyorsun*." MM140 19. Binaya kat eklemek. "*Ordan alacağın parayla üçüncü katı çık*!" BK317 20. Bir sebeple bulunulan yerden ayrılmak. "*Hem biliyor musun, beni sabahları işime uğurladıktan sonra fileyi alır, çarşıya çıkarsın*." GAV104 21. Yayılmak, duyulmak. "*Demek çıkan söylenti doğru*!" DE147 22. Belirmek, tanınmak. "*Babasına çekmemişti. Açıkgöz, cin gibi çıkmıştı*." HÇ59 23. Görünür veya belli bir durumda bulunmak. "*Avurtlar iyice girmiş, elmacıkkemikleri çıkmıştı*." EB236 24. Oluşmak, olmak. "*Dışarıda fırtına çıkmıştı besbelli*." EB77 25. Bitmek, büyümek, sürmek. "*Sakalı çıksa Sirkeci'deki bir dükkânın vitrininde görüp imrendiği jilet takımını satın alır*." KK167 26. Ay veya mevsim geçmek. "*Şu kış, bilhassa geceleri çok daha korkunç olan kış çıkıverse de bahar gelse, ortalık ısınsa*." EK242 27. Yükselmek, artmak. "*Bu fabrikatör meselesi ortaya çıktı çıkalı Bülent Nejat'ın kredisi dört yüze çıkmış, Recep Cıva oğlanı yanından ayırmaz olmuştu*." YD161 28. Bulunduğu yerden fırlamak, kopmak. "*Ok yaydan çıkmış, marş marş komutu verilmişti*." YK34 29. Bir şeyi unutmak. "*Şu kadın hiç aklımdan çıkmıyor*." GR73 30. Ay, Güneş görünmek. "*Deli bir sağanak deli deli yağıp geçtikten*

sonra kalın bulutlar yırtılmış, parlak güneş çıkmıştı.” GR45 31. Piyasaya sürülmek. “*... çarktan yeni çıkmış gıcır gıcır banknotlara el kondu*.” EK266 32. Yayımlanmak. “*Her yeni çıkan şiir, hikâye, romanları okula ilk o getirirdi*.” YYB161 33. Gelmek. “*Yıllar yılı hiçbir haber çıkmadığı için, anasını ölmüş sanıyordu*.” YK18 34. Gerçekleşmek. “*Düşü çıksa da kocası amana gelse, birlikte İstanbul'a gitseler, Neriman'ı arayıp bulsalar*.” YD330 35. Bir şeyin düzeni bozulmak, eskisinden daha değişik, kötü bir duruma girmek. “*Daha ağırlaşmış, daha yabancı, eski temizliğini kaybetmiş, bir parça hizmetçileşmiş, kendi kızı olmaktan çıkmış gibiydi*.” SM154 36. Harcamak zorunda kalmak. “*Şayet o ala ala hey olmasaydı, hesabı ödemez, otuz liradan çıkmazdı*.” MM39 37. Artırmak, fiyatı yükseltmek. “*Ben beş lira ineyim, siz beş lira çıkın, bitsin!”* YK21 **çıkmak mık-*** çıkmak falan. “*Söylese, biliyordu annesinin kırmızı üç tekerlekliye içerleyerek yarın belki de sokağa çıkar mıkar diye, alıp birlikte götürürdü*.” KAÇ218

çıkabil- 1. Çıkma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*İlişmese bile, boku çıkabilirdi*.” ARK153 2. Çıkmaya gücü yetmek. “*Sırtında yüz mü, yüz elli mi, iki yüz mü kiloyla Şişhane'den yukarı çıkabilir misin çıkamaz mısın diye*.” DHV290

çıkagel- Beklenmedik bir zamanda gelmek. “*Eski günlerden kalma redingotlu bir beyzade çıkagelecek, bunu alıp götürecek*.” ARK192

çıkar *a.* Dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç, menfaat, yarar. “*Köyümüzün günbatısındaki sahipsiz topraklarda yalnız bizim değil, köyümüzün de çıkarı var mı yok mu*?” KAÇ81 **çıkarına bak-** yalnızca kendini ve kendi durumunu gözeterek çıkar sağlamak. “*Herkes bir yandan devire, devrana sövüyor, öte yandan çıkarına bakıyordu*.” BFV166

çıkar- 1. Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak. “*Virjin ise bebeklerinin cicik kutusunu kerevetin altından çıkardı*.” BE68 2. Bulmak, ortaya koymak. “*Nasıl, zavallı Nazancığa oyun komaz, çıkarır mıydı*?” EK222 3. Anlamak, ne olduğunu bilmek, sezmek. “*Bakışlarından onu çıkardım*.” KY70 4. Sağlamak, elde etmek. “*... ekmeğinizi çıkardım da senin gibi el kapısına, elden artakalmışlara nefsimi indirmedim*!” GK300 5. Söylemek. “*Laf çıkaracaklar, iğneleyecekler.*” AY213 6. Öfke, hırs, acı vb.nin zararını çektirmek. “*Bir daha inşallah acısını çıkarırız*.” DE136 7. Gibi göstermek, bir davranış yüklemek. “*Hani ayıp olmasa, mahallelinin suçlu çıkarmayacağını bilse...*” KÜÇ34 8. Sindirim yolundan dışarı atmak, kusmak. “*Gazi, yediklerini geri çıkar, dedi*.” BE90 9. İlgisini keserek uzaklaştırmak. “*Ne olursunuz işten çıkarın da benim yanıma dönsün diyormuş*.” BFV275 10. Giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırmak, soymak. “*Ceketini çıkarıp bir kenara attı*.” KY54 11. Ortaya koymak. “*Yaş elliye yakın ama top ardında sabahlardan akşamlara kadar koşmuş, sayısız maçlar çıkarmış*.” KK264 12. İkram etmek. “*Çaresiz, mutfağa geçti; turşu, beyazpeynir çıkardı*.” EK57 13. Yollamak, göndermek. “*... hatta Arap'ı çıkardıktan sonra, bütün masrafları çekmek şartıyla ortaklık teklif etmişlerdi*.” EK62

çıkar yol *a.* Güç durumlarda insanı başarıya ulaştıran, kurtaran davranış, çözüm yolu, çare. “*Onunla dost olmaktan başka çıkar yol bulunmadığını seziyordu*.” EVO11

çıkarabil- 1. Çıkarma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kumardı bu, bir zarda bütün zararlarını çıkarabilirdi*.” BTÜ133 2. Çıkarmaya gücü yetmek. “*Zenginim, elimi attığım her şeyden para çıkarabiliyorum*.” DK167

çıkarıl- Çıkarma işine konu olmak. “*Gedikli okulundan bu yüzden çıkarılmıştı, hapis yatmış, vurmuş, vurulmuştu*.” KP16

çıkarılabil- Çıkarılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bu şamataya içerlense bile ses çıkarılamaz*.” ARK5

çıkarılış *a*. Çıkarılmak işi. “*Dağ gibi babasının kamyona çıkarılışına bile dikkat etmedi*.” EVO176

çıkarılma *a*. Çıkarılmak işi. “*Suçsuz bir memurun işinden çıkarılmasını daha üst makam tayin ediyor*.” DE142

çıkarış *a*. Çıkarmak işi. “*Beton'un paket taşıyışı, paketi cebinden çıkarışı, kibrit çakışı, sigarasını alevden yakışı hoşuna gidiyordu*.” SÇ211

çıkarıver- Çabucak çıkarmak. “*Ya maskesini çıkarıverseydi*?” KY176

çıkarma *a*. 1. Çıkarmak işi, emisyon. “*Kaybediş, kaybettikçe kayıbı çıkarma isteği, isteklerin artışı, artan zararlar...*” GK256 2. Dört işlemden biri, çıkarmak işlemi, tarh. “*Birtakım çarpmalar, toplama, çıkarmalar...*” BTÜ89

çıkarsız* *zf*. Menfaat gözetmeden, herhangi bir

çıkara dayanmadan. "*Deve'nin çıkarsız, yaralı parmağa bile işemeyeceğini kocasından çok işitmişti*." ÜÇK523

çıkart- Çıkartma işini yapmak. "*Beni niçin çıkartmak istiyorsunuz burdan*?" GR144

çıkartabil- Çıkartma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Dolaşarak düşünse belki de tevkifinin asıl nedenini bulup çıkartabilirdi*." ÜÇK330

çıkartıl- Çıkartma işi yapılmak. "*Nasıl çıkartılır bilmem ki*." SAR49

çıkartma *a*. Çıkartmak işi. "*Bugünkü aklım olsa deli miyim karının tapusunu üzerime çıkartmaya*?" EB19

çıkarttır- Çıkartma işini yaptırmak. "*Mahallenden bir yokluk kâğıdı çıkarttırırsan…*" SAR49

çıkı çıkı veriş* *a*. Çıkıvermek işi. "*Giyinip süslenip evden çıkı çıkı verişlerini hiç ama hiç sevmediğini nasıl söyleyebilirdi*?" EB97

çıkık 1. *a.* Bir kemik veya organın yerinden çıkmış olması. "*Sonra, kırık, çıkık, yara, bere...*" CEM27 2. *sf*. Çıkıntısı olan. "*Kadın çıkık elmacıkkemikleri, çevreleri morarmış çökük gözleriyle kocasına bakıyor, kestirmeye çalışıyordu*." HÇ66

çıkıl- Çıkma işine konu olmak. "*İkinci kata çıkılan merdivenin son basamağında buldu nihayet*." KP86

çıkılabil- Çıkılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Allah bir sebep halk etmezse işin içinden çıkılamayacağa benziyordu*." VV359

çıkılma *a*. Çıkılmak işi. "*Yakında apartman da üçüncü kata kadar gelip duracak, geri kalan iki katın çıkılması gelecek yıla bırakılacaktı*." DK144

çıkın *a.* Bir beze sarılarak düğümlenmiş küçük bohça, çıkı. "*Koynundan küçücük bir çıkın çıkardı.*" CEM76

çıkınlı* *sf*. Çıkın edilmiş. "*Mendiline çıkınlı ekmeğini ortadan böldü*." BTÜ281

çıkıntı *a*. Bir yüzeyde ileri doğru çıkan bölüm. "*Ondan önce geldi, duvar çıkıntısının ardına gizlendi, beklemeye başladı*." GK338

çıkıntılı *sf*. Çıkıntısı olan. "*Becerikli ilkokul öğrencilerinin yaptıkları mukavva konakları hatırlatan bu cumbalı, kafesli, çıkıntılı, tahta saçakları dantela gibi işlemeli konaklardan birisi bizimdi*." BE20

çıkış *a.* 1. Çıkmak işi. "*O da zorla anlatsın erken çıkış sebebini*." EB112 2. Beklenilmeyen bir sırada yapılan sert konuşma. "*Baba kaç vakittir gözlediği çıkışı tam yerinde yapmış*." DK71 **çıkış yap-** bir tartışmada, karşı düşüncede olanları alt etmek için sert davranışta bulunmak. "*Sert bir çıkış yapıp pervasız başgardiyanı tavur zavuruyla ezmeliydi*." ÜÇK358

çıkış- 1. Bir kimseye hoşa gitmeyen bir davranışından dolayı sert sözler söylemek, azarlamak. "*Bugün bizim Leman'ın umum müdürüne bir çıkıştım, görmeliydin*!" GR137 2. Yeter olmak, yetmek. "*Çıkışmayan beş kuruşu vermişti, ne diye sevsindi*?" EB32

çıkış kapısı *a*. Yapılarda dışarı çıkmayı sağlayan kapı. "*Fabrikamızın çıkış kapısı gece nöbetçisi Boşnak Ferhat…*" MUR222

çıkışma *a*. Çıkışmak işi. "*Bir de o işten sonra, yan yana otururlarken Bülent'in yıldız ışığında bile seçilen sapsarı yüzüne bakarak biraz da öfkeyle çıkışması.*" YD122

çıkıver- Çabucak veya ansızın çıkmak. "*Koştu ya, birden Murtaza köşeden çıkıvermişti*." MUR251

çıkıverme *a*. Çıkıvermek işi. "*Fen Müdürü'nün çıkıvermesi ihtimali de vardı*." MUR228

çıkma 1. *a*. Çıkmak işi. "*Sonunda bir bela çıkmasından korkarım*!" EK384 2. *sf*. Çıkmış. "*Alt tarafı bardan çıkma, seksen kişiden artakalmış pespayenin biriydi*." EK221

çıkmaz *sf*. 1. Sonu kapalı, çıkış yeri olmayan, hiçbir yere ulaşamayan yol, sokak. "*Sonra çıkmaz bir köşeye daldık*." ÇK84 2. Çözüme ulaşmayan, çözüm yolu olmayan. "*İnsan bazen çıkmaza saplanıyor da...*" EK293

çıkmaz sokak *a*. Girişi ve çıkışı aynı olan sokak. "*Çıkmaz sokağa açılıyor*." EK284

çıkmışlık* *a*. Çıkmış olma durumu. "*Yoksa vız gelirdi onun içeri girip çıkmışlığı.*" KÜÇ17

çıldır- 1. Delirmek, aklını oynatmak. "*Öyle ki çıldırdığı sanıldı*." YK89 2. Israrlı bir biçimde istemek, büyük arzu göstermek. "*Yalnız bir şeyini sevmiyordu çıldırdığı adamın*." SBK8

çıldır çıldır *zf*. Parlak parlak, parlayarak. "*Çıldır çıldır bakıyor*." YYB56

çıldırabil- Çıldırma ihtimali bulunmak. "*Çıldırabilirdim hatta*." YYB122

çıldıradur-* Çıldırmayı sürdürmek. "*Bekçi Nuran çıldıradursun; esmer, çıtı pıtı Bekçi Fatma'nın da tepesi atmıştı*." TD4

çıldırasıya *zf.* Deli gibi; çılgıncasına, çılgınca. "*Yoksa onu, o ceylan bakışlıyı çıldırasıya sevebilir, babasından da Allah'ın emriyle isteyebilirdi*." KY76

Çıldırım köyü* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir köy. "*Çıldırım Köyü'nde harap bir kerpiç evle pederden kalma bir miktar tarlayı, üç beş sığın sıpayı, kırığı sırığı elden çıkardık, tuttuk Adana'nın yolunu*." KT92

çıldırma *a.* Çıldırmak işi. "*Sevinçten çıldırman lazımken birden durgunlaştın*!" İDG51

çıldırt- Çıldırmasına sebep olmak. "*İnsanı çıldırtırsın vallahi*!" YYB238

çıldırtabil- Çıldırtma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yabancı bir erkeği çıldırtabilecek kadar güzel bir yatıştı bu*." KY8

çıldırtıl-* Çıldırtma işi yapılmak. "*Adam gözlüğünün ardında duvar duymazlığı ama çıldırtılmış bir boğa azgınlığı içindeydi*." YYB193

çıldırtma *a.* Çıldırtmak işi. "*Kocamın yahut kolları arasına girdiğim erkeğin beni hırpalamasını, çıldırtmasını, posamı çıkarmasını isterim*!" EK68

çılgın *sf.* 1. Aşırı davranışlarda bulunan, deli, mecnun. "*Gazeteyi bağrına basmış, odanın içinde çılgınlar gibi dönüyordu*." İDG95 2. Çok büyük, aşırı, olağanüstü. "*Suçüstü yakalanmışlardı, iki çılgın âşık, dehşetle toparlanarak ayağa fırladı*." OK71 **çılgına dön-** sevinç, öfke, kızgınlık vb. duygular sonucu aşırı ölçüde heyecanlanmak. "*Bir an sevinçten çılgına dönen Nurettin Şadan Bey, gitti yedek savcının elini yakaladı*." GR31

çılgınca *zf.* 1. Deli gibi, delicesine, çılgıncasına. "*... sonra da Osman'ın beyaz zehir kaçakçılığına burnunu sokmadan önce tanıyıp çılgınca sevdiği Sevda'ya*." KY212 2. Aşırı bir biçimde. "*Öyle çılgınca gülünüyor, öyle tepiniliyordu ki...*" MUR169

çılgıncasına *zf.* Deli gibi, delicesine, çılgınca. "*Herkesin çılgıncasına alkışladığı adama sorulmaz idi*." MUR145

çılgınlaşma *a.* Çılgınlaşmak işi. "*İçtiği zaman kendini bilmeyecek derecede çılgınlaşması, hemencecik kavga çıkarıp saç baş yolması yüzünden hiçbir bar ya da pavyonda uzun zaman dikiş tutturamıyordu*." KY195

çılgınlık *a.* Aşırı davranış. "*Bir anlık bir çılgınlık...*" KAÇ189

çımacı *a.* Vapur iskelelerinde çıma uzatan veya tutan işçi. "*Çımacı arkasından sövdü*." SUÇ217

çımkı-* Parlamak, parıldamak. "*Yerine döndü, hâlâ saplandığı yerde çımkıyıp duran kamayı saplandığı yerden çekip alırken yeğenine çıkıştı*." OK18

çımkılan-* Çımkılama işine konu olmak. "*Çatıdan vuran bir ışık çizgisi tabancasının çıplak demirinde çımkılanmıştı*." KAÇ189

çın çın *zf.* Metal eşyaya vurulduğunda çıkan sese benzeyen bir ses çıkararak. "*Gazeteler koltukta, içki ve sigaradan kalınlaşmış sesiyle çın çın öttürürdü İstanbul sokaklarını*." BFV12 **çın çın öt-** sürekli olarak keskin ses çıkarmak. "*Mahalle gene çın çın öttü ve sanki sallandı*." DK238

çınar (Far.) *a.* İki çeneklilerden, 30 metreye kadar uzayabilen, gövdesi kalın, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir ağaç. "*Kızlara parolayı ihtiyar çınarın altından kibritle verir.*" AY103

Çınarlı Kahve* *öz. a.* Orhan Kemal'in 'Grev' adlı öykü kitabında geçen bir kahvehane. "*Sonra dün G.'den gelen olduğunu öğrenince akşam Çınarlı Kahve'de savcı yardımcılarından birisinin onun durumu hakkındaki sözlerini hatırladı*." GR24

çıngar (Rum) *a. argo* Kavga, gürültü. "*Beton kısa kesmek için, çıngarı bırakın, dedi*." YK69 **çıngar çık-** gürültü, kavga çıkmak. "*Çıngar bizim yüzümüzden çıktı, atın beni kodese*!" ÖE23

çıngır çıngır *zf.* Çıngırak sesine benzer ses çıkararak. "*Paşa kayınbabasından kalma, saçakları dantelalar gibi işli, çıngır çıngırdı*." MM218

çıngır mıngır* *a.* Metal vb. madenlerden çarpma sonucunda çıkan ses. "*Arabalar çıngır mıngır, nakışlı, işlemeli, yaylı arabalar...*" BE8

çıngırak *a.* 1. Küçük çan. "*Arabaların geceye ses veren çıngırakları dinmek bilmiyordu*." BTÜ287 2. İçindeki tanelerin hareketiyle ses çıkaran metal nesne, çıngırdak. "*Kapı açılırken*

ipe bağlı küçük çıngırak çıngırdadı." DE20

çıngıraklı *sf.* Çıngırak taşıyan, üzerinde çıngırak bulunan. "*Ona şimdiye kadar görmediği oyuncak otomobiller, ayılar, çıngıraklı çemberler hatta tren almış, tiftikten kazaklar, süveterler örmüştü.*" EK219

çıngırda- Çıngırak sesi çıkarmak. "*Kapı açılırken ipe bağlı küçük çıngırak çıngırdadı.*" DE20

çıngırdat- Çıngırak sesi çıkarmasını sağlamak. "*Buralarda onun da bir çiftliği olacak, çıngıraklarını çıngırdata çıngırdata yaylımdan dönecekti sürüsü*." KT298

çınla- 1. `Çın` diye ses çıkarmak. "*İçerlerde çınlayan zil.*" BFV206 2. Yankı vermek. "*Camgöz Sadık öyle bir kahkaha attı ki, dükkân çınladı*." CEM51

çınlama *a.* Çınlamak işi. "*Sağ kulağımın çınlaması bana iyi gelir işte*." EK355

çınlat- Çınlamasını sağlamak. "*Kocasının evi çınlatan kahkahasını arkada bırakıp kızının odasına gitti*." EVO152

çıpkı (Der.) *a.* İnce, uzun değnek. "*Genç adam, hayvanın kıçına kıçına vurduğu çıpkıyı elinden alırken eli eline değmişti*." VV29

çıplak *sf.* 1. Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbıl, cıbıldak. "*Kavuniçi, dekolte geceliği, çıplak bacaklarıyla oda kapısında bir an durdu*." DK17 2. Yoksul (kimse). "*Bu zamanda çıplaklara itibar yok*." EVO136 3. İçinde gerekli eşya bulunmayan. "*Odanın çıplak tahtalarına kapandı bu sefer*." DE208 4. Yalın, süssüz. "*Günlerdir köyden köye, tozlara bata çıka, en çıplak, en yalın güneşlerde yana kavrula gez dolaş, neden sonra gel, yeni karının koynunda geceyi geçirme...*" ÜÇK537

çıplak at *a.* Koşumları ve gemi takılmamış, eyerlenmemiş at. "*Çıplak ata binerler*." SÇ69

çıplaklık *a.* Çıplak olma durumu. "*Bir an iki tombul bacağın çıldırtan çıplaklığıyla kürtajı, tahsilat parasını, gazeteci arkadaşından alacağı yirmi lirayı filan unuttu*." GR115

çıplat- (Der.) Soymak. "*Almadan önce teker teker soyacak, çıplatacaktı*." HÇ29

çıra (Far.) *a.* 1. Çam vb. reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanmaya elverişli bölümü. "*Sizden iyi olmasın, bu devirde çamla çırayla aransa bulunmaz.*" YYB189 2. Bu bölümden küçük küçük kesilerek hazırlanmış, tutuşturma ve aydınlatma işlerinde kullanılan parça. "*Mangala kömür koydu, çırayla tutuşturdu*." HÇ127

çırağ* *a.* Osmanlı'da saray cariyelerinin saraydan ayrılmalarına verilen isim. "*Nasıl kalırlardı ki, haminnelerden ikisi, saray-ı hümayun çırağlarından bilmem hangi ikballerin torunlarıydıla*r." DHV259

çırak (Far.) *a.* 1. Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse. "*Ustalar çırakları adam eder, çırak usta olur*." GK79 2. Dükkânda ayak işlerine bakan kimse. "*Çırak, dükkânın yarı inik kepenklerini tam kaldırmıştı ki ağa kooperatif berberinin yanındaki köşeden çıktı*." CEM17 **çırak al-** yanında çırak çalıştırmak. "*Rasgele çırak almam ben ama bizim yaşlı montör arkadaşın hatırını kıramadım*." SÇ99 **çırak çıkar-** bir kimseyi beklediğinden az bir kazançla ortaklıktan uzaklaştırmak. "*Kocasının o kadar malına mülküne oturdu, seni bir parça paçavrayla çırak çıkarıyor*." EK318 **çırak mırak*** çırak falan. "*Küçük memur, usta, çırak mırak istemem Nursen*!" EB102

çıraklık *a.* 1. Çırak olma durumu, yamaklık. "*Karısı süt sağdı, yoğurt sattı, oğlanlar küçüklüklerinde fabrikalarda çalıştılar, berber çıraklığı ettiler*." EKM103 2. Çırağın yaptığı iş. "*Senin işin şimdilik çıraklık*." SÇ18 **çıraklık et-** Çırağın yaptığı iş. "*Bir kalaycının yanında çıraklık ediyordu.*" EKM97

çırçır *a.* Pamuğu çekirdeğinden ayırmaya yarayan alet. "*Partiden de yardım görünce, değirmen Çukurova'daki fabrikalardan Milli Mensucat'ın çırçırları gibi olup çıkmıştı*." GK285

çırçırlan- Çırçırlamak işi yapılmak. "*Kütlü denilen tohumlu pamuğun çırçırlandığı, yani tohumlu pamuğun tohumundan ayrılma işinin yapıldığı çırçır dairesine, tahtaları basıla basıla yenmiş, çürük, su gibi sallanan bir merdivenle çıkılıyordu*." CEM18

çırılçıplak *sf.* Tamamen çıplak, çırçıplak, anadan doğma, anadan üryan. "*Zorla kaçırdıkları kadınları bağ çardaklarında çırılçıplak soyup oynatmalar filan doğrudur*." EVO10

çırılçıplaklık *a.* Çırılçıplak olma durumu. "*Çırılçıplaklığından utanmıyor hatta meziyetmişçesine, uzattıkça uzatıyordu*." YD297

çırılda-* Sürekli, aralıksız konuşmak.

"*Komyanos, hâlâ çırıldayıp duran oğlana öyle bir bakış baktı ki, Mihal'in çenesi şıp kesildi*." GAV173

çırp- 1. Halı, kilim vb. şeyleri hızla ve kesik kesik silkelemek. "*Kadın sofra bezini çırpıp getirdi*." KAÇ171 2. İki şeyi birbirine çarpmak. "*Genç kadın, Güllü'nün yanında, kulakmemelerindeki uzun, mavi taşlı, alelade küpelerini sallayarak el çırpıyordu*." DE24 3. Çalmak, hırsızlık etmek. "*Sonra gene biliyordu ki harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar...*" KÜÇ10

çırpabil- Çırpma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çalamazsın, çırpamazsın elinde avucunda yok ki ticaret yapasın*." KK124

çırpı *a*. Dal, budak kırpıntısı. "*Şehnaz da ondan geri kalmıyor, adamın içinde parlamaya başlayan ateşe boyuna çırpı atıyordu*." KT160

çırpıl- Çırpma işine konu olmak. "*Ayrı sınıflara mensup olması lazım gelen insanların karmakarışık kalabalığına nutuklar söyleniyor, nutuklara karşılık eller çırpılıyor, yaşa diye bağırılıyordu*." BE20

çırpın- 1. Acı ile debelenmek. "*... göğsümün sol üst yanında telaşlı bir yaralı kuş çırpınıp duruyor*." ARK143 2. Ne yapacağını şaşırmış bir durumda üzülmek ve telaşlanmak. "*Uyanır, hele kocasının güzel bir kızla kendisini aldattığını öğrenirse kim bilir nasıl üzülür, nasıl çırpınırdı*." DK244 3. Çok istenilen bir şeyi gerçekleştirebilmek için aşırı derecede çaba harcamak. "*Prensesin arkasından koşmak için çırpınan, sağa sola tekme, yumruk sallayan adamın yanına geldi*." SM301

çırpındır-* Çırpınmasını sağlamak. "*Bacaklarından tutup kuyuya sarkıtır, çırpındıra çırpındıra boğabilirlerdi*!" KAÇ46

çırpınış *a*. Çırpınmak işi. "*Genç kızı şehvet çırpınışları içinde kollarının arasına aldı, sıktı sıktı*." OK42

çırpınma *a*. Çırpınmak işi. "*Çırpınmaya başladı*." MUR114

çırpış *a*. Çırpmak işi. "*Bileklerimi bir çırpışta avuçlarından kurtarıp geri döndüm*." ARK62

çırpma *a*. Çırpmak işi. "*Karları çırpmaya koyularak 'Aklı başında ana olsaydın da çektirmeseydin!' dedi*." EB212

çıt *a*. Hafif ve anlık ses. "*Penceresine bir şeyin çıt ettiğini duymuş, merakla kalkmış, bakmıştı*." EVO344 **çıt çıkarma-** ses çıkarmamak. "*Ağlamıyorlardı ama çıt çıkarmadan bakıyor, bakışıyorlardı*." EVO317 **çıt çıkma-** en hafif bir ses bile çıkmamak. "*Değil evden, tüm mahalleden çıt çıkmıyordu*." SBK322 **çıt et-** `çıt` sesi çıkarmak. "*Ne bileyim, çıt etti cama bir şey*." EB82

çıtı pıtı *sf*. Ufak tefek ve sevimli, çıtır pıtır. "*Hâlbuki ne güzel, ne çıtı pıtı bir ev kadını olurdu*!" SAR93

çıtır çıtır 1. *sf*. Çok taze, gevrek. "*Yetmişini aşkın olduğu hâlde günlerce yol yürüyebilir, bulsa çıtır çıtır bir kuzuyu tek başına kıvırabilirdi*." ÇK94 2. Kömür ve odun yanarken, ince tahta çubuklar vb. kırılırken, gevrek bir şey yenilirken çıkan ses. "*Mevsim kışsa çıtır çıtır yanan sobanın başında…*" BFV216

çıtırda- Çıtır çıtır ses çıkarmak. "*Yeni yağ acı acı çıtırdadı*." KÜÇ12

çıtırdat- Çıtır çıtır ses çıkarmak. "*İki el ayrı yoldan kucaklayıp sarsın, sıksın, kemiklerini çıtırdatsın*." KAÇ59

çıtırtı *a*. Çıtırdama sırasında çıkan sesin adı. "*Uzaklardan yankılanan çalgı sesleriyle böcek çıtırtıları arasında ağır ağır yürüyorlardı*." DK227

çıtırtılı* *sf*. Çıtırtısı olan. "*Merdiven altlarındaki karanlık, çıtırtılı dolaplara hapseden babalardan biri*." BFV130

çıtkırıldım *sf*. Aşırı incelik, dayanıksızlık ve çekingenlik gösteren (kimse). "*Bu kâtip ihtimal redingotlu, çıtkırıldım bir Babıâli efendisiydi*." HÇ301

çıtlat- 1. Bir şeyden `çıt` sesi çıkarmak. "*Sakın eğilip doğrulurken tahtayı çıtlatmış, çatırdayan tahtanın sesine de bakmış olmasındı*?" KAÇ56 2. Bir kimseye, bilmediği bir şeyden ancak sezdirecek kadar söz etmek. "*Ulan madem bu kadar istiyordun, ne diye çıtlatmadıydın*?" EB105

çıtlatabil- Çıtlatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Geveze oğlan, kendisine çıtlattığı gibi, başkalarına da çıtlatabilirdi*." HÇ117

çıtlatma *a*. Çıtlatmak işi. "*Erdal'ın annesi, yakışık almamakla beraber, kızı için bir şeyler çıtlatmayı faydadan uzak bulmuyordu*." EB187

çıyan *a*. 1. Çok ayaklılardan, sarımtırak renkte, zehirli bir böcek. "*Daha sonra akrepler,*

yılanlar, çıyanlar…" BFV140 2. Kötü niyeti olan; hain. "*İnsan giyinip kuşanmak, kokular sürünmek, elin çıyan oğlanlarıyla her haltı karıştırmakla hanım olamazdı*." GK240

çıyan gözlü *sf*. Mavi gözlü. "*O çıyan gözlünün yumrukları altında…*" EB41

çıyanlı* *sf*. Çıyanı olan. "*Nuran gene düş görmüştü ama bu seferki yılanlı, çıyanlı, akrepli değil, elmas taşlı yüzüğün mor kadife kutusu üzerine*." SBK29

çiçek *a*. 1. Bir bitkinin, üreme organlarını taşıyan çoğu güzel kokulu, renkli bölümü. "*Kırlar, bahar çiçekleri, pembe çiçekler yüklü ağaçlar, derelerin şırıl şırıl aktığı deniz kıyısı...*" SBK98 2. Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi. "*Hayli gittikten sonra … çiçek saksılarındaki renk renk çiçeklere gömülü kahvesine geldik*." ARK227 **çiçek aç-** çiçeklenmek. "*Mevsim bahardı, bahçelerde ağaçlar çiçek açmış…*" ARK195 **çiçek gibi** temiz, bakımlı, güzel. "*Şuna bak, çiçek gibi oldu*." GK334

çiçek bahçesi *a*. Çiçek yetiştirilen veya çiçeklerle kaplanmış süslü bahçe. "*Bütün çocukluğu, kış geceleri dinlediği masallar, anneciği, babacığı, Nolan, babasının yanı başında küçücük çapasıyla zararlı otlarını çapaladığı çiçek bahçesi…*" SM244

çiçek bozuğu *sf*. Çiçek hastalığından yüzü delik deşik olmuş. "*Yüzü hafif çiçek bozuğu olan Bankocu Güllü...*" CEM110

Çiçek Pasajı* *öz. a*. 1876'da İstanbul'un Beyoğlu ilçesindeki İstiklal Caddesi üzerinde kurulmuş tarihî bir pasaj. "*Solda, Çiçek Pasajı'nı geçiverince … Degüstasyon Lokantası'nın önünde durdu*." ÜÇK410

Çiçek Pazarı* *öz. a*. Çiçek Pasajı. "*En çok da kafaları Çiçek Pazarı ya da Beyoğlu ara sokaklarında, o zamanlar belki de şimdilerden daha çok, irili ufaklı meyhanelerde çektikten sonra...*" YD154

çiçek suyu *a*. Turunçgillerin çiçeklerinin imbikten geçirilmesiyle elde edilen güzel kokulu su. "*Çiçek suyu da olur*." VV233

çiçekbozuğu bk. çiçek bozuğu. "*Yüzü hafif çiçekbozuğu kadın evinin avlusunu süpürüyordu*." DE130

çiçekçi *a*. Çiçek satılan yer. "*Cadde kaldırımları üzerinde içkili lokantalar, çiçekçi, manifatura, parfümerilere girenler, koyunları kucakları paket paket çıkanlar...*" YYB97

çiçekli *sf*. Çiçeği veya çiçek resimleri olan. "*Pembe çiçekli dallarda incir kuşları … sarı vınıltılar hâlinde çiçekten çiçeğe uçuyorlardı*." GAV99

çiflik* *a*. Çiftlik. "*Vardi çifliki, vardi tarlalar*!" DK67

çift (Far.) 1. *sf*. Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan (nesneler). "*O meyhane senin, bu meyhane benim derken aklımda kalan bir çift mavi gözle, sarı bir kucak saç*." KP71 2. *a*. Bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş. "*Konuşmaya dalmış yarı sarhoş çiftler onlarla meşgul değildiler*." DK220 3. *a*. Toprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan. "*Daha on sene çift sürebilirim*." CEM82 **çift mift*** çift falan. "*Harmana marmana gideriz, çift mift süreriz*." BTÜ145 **çift sür-** saban, pulluk kullanarak toprağı ekilebilir duruma getirmek. "*Çift sürmek, döven çekmek, dağa oduna gitmek…*" ÇK92

çift çift* *zf*. Çifter çifter. "*Ama komşum görmeyin, çift çift geliyor millet*." EB81

çift çubuk *a*. Çiftçilik yapabilmek için gereken her türlü araç. "*Esat Ağa gibi çift çubuk satın alsa...*" K391

çift kâğıtlı *a. argo* İki sigara kâğıdına sarılmış esrar. "*Önceleri tek kâğıtlı esrar sigarası, sonra çift kâğıtlı, daha sonra afyon, eroin, kumar*." DHV330

çift kale* *a*. Futbolda iki takım arasında oynanan bir maç türü. "*Burada sabahlardan akşamlara, hatta çoğu sefer gece yarılarına kadar serüven kitapları okunur, damadan, beştaştan çift kaleye kadar bütün oyunlar oynanır.*" SUÇ19

çiftçi *a*. Geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse. "*Büyük tüccar, büyük çiftçi, büyük fabrikatör benim küçük derdimi ne bilcek*?" GR38

Çiftçi Birliği* *öz. a*. Adana Çiftçiler Birliği, 1930'da Adana'nın Seyhan ilçesinde kurulan tarım alanında bir sivil toplum kuruluşu. "*Çiftçi Birliği'nin önünde durdular*." HÇ245

çiftçibaşı* *a*. Çiftçilere başkanlık eden kimse. "*Çiftçibaşı olmuştu*." HÇ248

çiftçibaşılık* *a*. Çiftçibaşının yaptığı iş. "*Oradaki ağalardan birinin çiftliğinde çiftçibaşılık yapıyordu*." HÇ251

çiftçili* *sf*. İçinde çiftçi bulunan (kalabalık).

"*Nuh, çiftçili, tüccarlı, garsonlu, şoförlü, arabacılı kahkahaları ardında bırakıp fabrikaya koşar adım geldi*." MUR393

çiftçilik *a.* Çiftçinin yaptığı iş. "*Nedim Ağa da yerliler gibi çiftçiliğe heveslendiğine göre, ne yapmalıydılar*?" KT299

çifte 1. *sf.* İkisi bir arada bulunan veya ikili. "*Çifte haftalığı hak ettiler desene...*" BTÜ348 2. *a.* At, eşek ve katırın arka ayaklarıyla vuruşu, tekme. "*Babamın böyle uzak gittiği günler Niyazi'yle geniş sofada çılgınlar gibi koşar, havaya sıçrar, sağa sola çifteler savururduk*." BE12 3. *a.* İki namlulu av tüfeği. "*Bir tarihte efendi, bir çiftem vardı, kız gibi*!" BTÜ193

çifte çifte* *a*. Çifter çifter. "*Çifte çifte otomobili var, biner biner gider*." BTÜ19

çifte kâğıtlı* *a.* Çift kâğıtlı. "*Bir çifte kâğıtlı sarıp üflemenin tam zamanıydı*." SAR61

çifte kumrular *a*. Birbirini çok seven iki sevgili. "*İsimleri şehirde çifte kumrulara çıkmıştı*." SM160

çifter çifter *zf*. Her defasında, her yapılışında çift olarak. "*Her sabah çifter çifter gazeteler alınıyor*." İDG109

çiftetelli *a.* 1. Göğüs ve göbek titreterek, gerdan kırarak oynanan bir oyun. "*Camgöz Sadık parmaklarını usta bir kadın çengi gibi şıkırdata, göbek çalkalaya çiftetelliye başladı*." CEM151 2. Bu oyunun müziği. "*Gramofona çiftetelli plağı kondu*." CEM151

çiftlik *a.* Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen, çalışanlarının da oturması için evler bulunan geniş toprak parçası. "*Bir tek düşündüğü, yakılmasında önayak olduğu çiftlik yüzünden ele geçmemek*!" KAÇ20

Çigan müziği *a*. Macar folklorundan gelişmiş özel yaylı sazla çalınan hareketli halk müziği. "*Konuşmuyorlar, lokanta radyosundaki hafif, tatlı Çigan müziğini dinliyorlardı*." HÇ77

çiğ *sf.* 1. Pişmemiş veya az pişmiş. "*Biz, çiğ patlıcan yemesini evdecinin oğlu Haso'dan öğrenmiştik*." BE12 2. Gözü rahatsız eden, göze batan (renk, ışık). "*Güneşin çiğ aydınlığı dağı taşı eritmiş duman hâline getirmişti sanki*." BTÜ237 3. Yersiz ve yakışıksız. "*Çıkarıp verse çiğ kaçardı*." BFV98 **çiğ kaç-** yersiz, yakışıksız olmak. "*Çıkarıp verse çiğ kaçardı*." BFV98 **çiğ süt emmiş** iyiliğini gördüğü insana kötülük yapan kişiler için kullanılan bir söz. "*İnsanız çünkü çiğ süt emmişiz*." DK40 **çiğ yemedim ki karnım ağrısın** `suç işlemedim ki korkayım` anlamında kullanılan bir söz. "*Gerçi çiğ yememişlerdi, karınları ağrımıyordu ama gene de ne şeytanı görmek ne de salavat getirmekten yanaydılar*." MM55

çiğ çiğ *zf*. Çiğ olarak, çiğ bir biçimde. "*Tövbe büyük sözüme, anam avradım olsun, onu çiğ çiğ yerdim be!*" VV320 **çiğ çiğ ye-** bir kimseye parça parça edecek derecede öfke duymak. "*Fatma'nın milleti, çiğ çiğ yerdi yoksa*." BTÜ160

çiğdem *a.* Zambakgillerden, türlü renklerde çiçek açan, çok yıllık, yumrulu bir kır bitkisi, mahmur çiçeği. "*Ne süylersin be yahu, çiğdem gibi kız*." DK30

çiğit *a.* Pamuk çekirdeği. "*Bu mevsim çiğit denilen pamuk tohumunun toprağa atıldığı mevsimdir*." BTÜ168

çiğköfte *a.* İyice dövülmüş çiğ etle ince bulgura biber, soğan, baharat, salça, maydanoz katılıp bulgur yumuşayıncaya kadar yoğrulduktan sonra pişirilmeden biçim verilerek yenen köfte. "*Bıyık, mükemmel çiğköfte yoğuran, genç irisi esmer bir arkadaş*." BFV246

çiğlik *a*. Çiğ olma durumu. "*Ulan neyine gerek senin yemeğin kurdu, ekmeğin çiğliği, hey gömleksiz Salih*!" GR36

çiğne- 1. Ağza alınan bir şeyi dişler arasında ezmek, öğütmek. "*Tavuğun beyaz etli budunu dişledi, hazla çiğnerken Filiz'i süzüyor...*" BFV82 2. Ayağı veya tekerleği altına alarak ezmek. "*Ayağımla da çiğnedim*!" ÇK81 3. Sayılması gereken bir şeyi saymamak, itibar etmemek, ayaklar altına almak. "*Çiğneyip geçmemek için 'Ne haber kız?' dedi*." BFV234

çiğneme *a.* Çiğnemek işi. "*Tahin helvasıyla ekmeğini çiğnemeye devam etti*." SAR86

çiğnen- Çiğneme işi yapılmak. "*Kaşığın sapı avuç içinde sıkılmadıkça çiğnenen lokmaların tadı mı olurdu*?" YK34

çiğnet- Çiğneme işini yaptırmak. "*Yirmi dört doksan beş için çiğnetmek zilletine katlanmak insanlığa sığar mı*?" DE53

çiğnetil- Çiğnenmesi sağlanmak. "*Hak sahiplerinin hakkı haksızlara katiyen çiğnetilmeyecektir*!" GR12

çiğneyiş *a*. Çiğnemek işi. "*Rakısını üzeri tüylü elinin biçimli parmaklarıyla kibarca aldı; zarif bir yudum, üstüne gene aynı zariflikte bir yudum*

su, şık bir çatalla salatadan alış, ağzına atış, asil çiğneyişler..." MM34

çiğneyiver- Çabucak veya ansızın çiğnemek. "*Gene bir çılgınlığı tutar, kızı çiğneyiverirdi*." MUR305

çik-* Çıkmak. "*Abe çik dişari*." DK100

çiklet (Fr.) *a.* Şekerli ve şekersiz, kokulu ve kokusuz türleri bulunan, ağızda çiğnenen eğlence yiyeceği; sakız. "*Birinde Kehtane'ye bilem gitmişlerdi de Amet abi çiklet almış, dondurma, gazoz ısmarlamıştı*." ÇK132

çikletlik* *zf.* Bir çiklet çiğneme süresi kadar. "*Bir çikletlik konuştuk mu ki*?" MM291

çikolata (İt.) *a.* Kakaonun içerisine şeker, süt, fıstık, fındık vb. katılarak yapılan bir tür tatlı yiyecek. "*Yeter ki, evinin ekmeğini, çocuğunun çikolatasını elinden almasınlar*!" KP81

çikolatacı *a.* Çikolata yapan veya satan kimse. "*Orada, çikolatacının yanında çalışıyordu*." ÖE35

çil (I) *a*. Orman tavuğugillerden, eti için avlanan, ormanlarda yaşayan bir kuş, dağ tavuğu. "*O zaman herkes işinin başına çil yavrusu gibi dağılırdı*." YYB241 **çil yavrusu gibi dağıl-** toplu olarak bulunan insanların her biri bir yana dağılmak. "*Başta Musa'nın oğlu, çocuklar çil yavrusu gibi dağıldılar*." CEM87

çil (II) *a*. Çoğunlukla yüzde oluşan kahverengi küçük benekler. "*İçlerinden kırmızı saçlı, çil yüzlü biri…*" KK17

çile (I) (Far.) *a.* Zahmet, sıkıntı. "*... yokluk içinde denemişti de sonunda çektikleri çileyi yeter bulmuştu*." DK121 **çileden çık-** olup bitenler karşısında sabrı ve dayanıklılığı kalmayıp taşkınlık göstermek. "*Ümmü'nün gene aldırış etmemesi Yusuf'u iyice çileden çıkardı*." GK292 **çileden çıkar-** çok kızdırmak. "*Zavallı bir kancığı boğmak isteyen erkek köpekse birer kenarda hırsla bekleşen öteki erkek köpekleri çileden çıkarıyor*." EKM2

çile (II) *a.* İpek, yün, pamuk vb. her türlü iplik demeti. "*Bankolardan gelen iplik masuraları koca koca teknelerle keleplere taşınır, keleplerde çözülür, çileler hâline getirildikten sonra paketlenip pazara gönderilirdi*." CEM23

çileli *sf.* Çilesi olan, çok sıkıntı çekmiş olan. "*Ne çileli başı vardı*!" KY87

çilingir sofrası *a*. Üzerine meze ve içki konmuş tepsi, küçük içki sofrası. "*Çilingir sofrası yere kuruluvermişti*." GK327

çilli *sf.* Çili olan. "*Hem de beyaz dikişli daracık mavi pantolonlu, çilli kızlardı*." BFV127

çim- Suya bütün vücuduyla girip çıkmak, yıkanmak. "*Ta orda çimdiydik değil mi*?" BTÜ338

çimdik *a.* Çimdiklemek işi. "*... soğan ve rakı kokan sasımış nefesli erkeklerin çimdik ve ısırıkları altında kıvranıp inleyerek, arada bağırıp ağlayarak, bağırıp ağladıkça tokat, yumruk, tekme yiyerek, günler geçirdi*." EKM53 **çimdik at-** çimdiklemek. "*O çimdik atar, öteki bıyığımı burar*." KK87

çimdikle- Bir kimsenin etini başparmakla işaret parmağı arasında kıstırarak sıkıp acıtmak. "*O koltuk vuruyor, öteki çimdikliyordu*." EKM53

çimdiklen- Çimdik atılmak. "*Vapurda, tramvayda, trende, otobüste, şurda burda o da sıkıştırılıp laf atılmalı hatta çimdiklenmeliydi*." KP45

çimdiklenebil-* Çimdiklenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kadın çimdiklenebilir ya da…*" ÖE41

çimdikleyiş* *a*. Çimdiklemek işi. "*... hele Leyla'nın kimseye çaktırmadan butunu çimdikleyişini hatırladı*." SBK290

çimen *a.* Kendiliğinden yetişmiş çim. "*Ağaçların altındaki çimenlere otursalar…*" SBK184

çimento (İt.) *a*. Killi kalkerleri özel fırınlarda pişirip ezmekle elde edilen, çamuru çarçabuk katılaşıp sertleşen ve yapılarda harç malzemesi olarak kullanılan kül renginde veya beyaz toz. "*Kadını çimento ambarına doğru çekmek istedi*." EKM44 **çimento mimento*** çimento falan. "*Sakın Nedim Ağa'nın damadı çiftlik binası için tuğla, kiremit, çimento mimento getirmiş olmasın*?" KT368

çimlen- 1. Üzerinde çim bitmek. "*Çimlenen tohum boy atar, toprağın yüzüne çıkar.*" KT286 2. Kendinin olmayan şeylerden biraz yarar sağlamak. "*Ulan bırak şunu artık da biraz da biz çimlenelim*!" BK368

çimlendir- Çimlenmesini sağlamak. "*Kim bilir nerelerden aldıkları tohumları bu şen ve esen topraklara getirip saçar, şen ve esen topraklar da onları bağırlarına sımsıkı alarak yağmur ve güneşin yardımıyla çimlendirirlerdi*." KT286

Çin* *öz. a.* Doğu Asya'da bir ülke. "Bu türkünün motifleri *Hint'te, Çin'de, Kazablanka'da, New York'ta, Po Vadisi'nde, Güney Amerika bozkırlarında, Orta Anadolu'da da vardı*." CEM84

Çingen *öz. a.* Çingene. "*Aptal kızı dediğin bir Çingen*." BTÜ182

Çingene *öz. a.* 1. Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk, Çingen, Kıpti, Roman. "*Beri yanda şantiye aşçısının kaplarını ölgün gemici feneri ışığında kalaylamakta olan Çingene kızı Zehra da ayaklarının altında kumla ovduğu leğenin içinde tempoya uymaya başlamıştı*." KY120 2. Bu topluluktan olan kimse, Çingen, Kıpti, Roman. "*Ufak tefek, cıvıl cıvıl bir Çingene*." KK211 **Çingene'ye beylik vermişler, peşin babasını asmış** 'ne oldum delisi soysuz kişi, eline yetki geçince en yakınlarına kötülükler yapmakla işe başlar.' anlamında bir söz. "*Çingene'ye beylik vermişler, peşin babasını asmış, dedi*." CEM44

Çingene maşası* *sf.* Kötü kılıklı, bakımsız, pis (kadın). "*Seni bu Çingene maşası karıyı almaya ben zorlamıştım*." MM91

Çingene palamudu *a.* Palamut balığının eti lezzetli olan küçüğü. "*Rakının, şarabın, fasulye pilakisinin, Çingene palamudunun tadını unutmuştu yıllar yılı."* YK66

Çingenece *öz. a.* Çingenelerin kullandığı dil. "*Kupkuru, kapkara çeribaşı Çingenece emretti*." SÇ230

Çingenelik *öz. a.* Çingene olma durumu. "*Çingeneliği bir yana, iyice yıkar, ağartır, yedirir içirir, tavlandırırdı*." SÇ55

çingenepalamudu bk. çingene palamudu. "*Eski balıkçılardan Aleko, ızgarada çingenepalamuduyla şarap satıyordu ahbaplara, kaçak*." KÜÇ34

çini (I) (Far.) *sf.* Sırlı ve süslü, pişmiş balçıktan yapılan. "*Çini soba gürül gürül yanıyor*." GR219

çini (II) (Der.) *sf.* Açık mavi. "*Köpek yeni bir köşede durmuş, koklamış ve art ayağını kaldırıvermişti ki, adam çini mavi gözlerini açarak 'Hoppala!' dedi*." SAR127

Çini Maçin* *öz. a.* Çin ve Çin'in güney kısmı. "*Peri padişahları, Keloğlan, Kafdağları, Çini Maçin...*" SM159

çini mürekkebi *a.* Simsiyah, ince ve solmaz bir is mürekkebi. "*Sıcacık bir odada, bol ışık, rahat masa, çini mürekkebi, tabaka tabaka çizgisiz kâğıt, cetvel...*" KP30

çinko (İt.) 1. *a.* Atom numarası 30, atom ağırlığı 65,37, mavimsi beyaz renkte olan sert bir element, tutya, (simgesi Zn). "*Gene yağmur yağıyordu, çinkolara, şakırtıyla*." DE67 2. *sf.* Bu elementten yapılmış. "*Temiz çinko sandıklar içinde cins cins pirinçler, nohutlar…*" DE135

çinkolu *sf.* İçinde çinko bulunduran. "*Garın arkalarında, boş kara vagonların yanındaki çinkolu yapıya geldik*." ARK48

Çinli *öz. a.* Çin halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Çinli mahallelerinde dolaştım*." BE49

çint- (Der.) Aradan çıkarmak. "*Herife damat ol, kızı avucunun içine al, ufak ufak çint*." DK168

çipil (I) *sf.* Ağrılı ve kirpikleri dökülmüş (göz). "*Gözlüğünün ardında, sarhoş, çipil gözleriyle kıs kıs gülüyordu esprisine*." YYB158

çipil (II) (Der.) *a.* Sığ su. "*Çipil sular güneşi bin yerinden yansıtarak yirmi metre kadar aşağıdan akıyordu*." EVO224

çir *a.* Kayısı, erik, zerdali vb. meyvelerin kurusu. "*Onlar adamı çir gibi yerler*." VV339

çiriş (Far.) *a.* Çiriş otunun kökünün öğütülmesiyle yapılan ve su ile karılarak tutkal gibi kullanılan esmer, sarı bir toz. "*Duvarda, ta yukarıda, iktidar partisi büyüklerinin belki de çirişle yan yana yapıştırılmış kirli taşbasma resimlerine bakıyordu*." MM9

çirkef (Far.) 1. *a.* Pis ve bulanık su. "*Genç adam yolu kapayan genişçe bir çirkef çukurunu bir sıçrayışta geçti*." DE189 2. *sf.* İğrenç ve bulaşkan (kimse veya şey). "*O çirkefe ne diye uydun sanki*?" EB253 **çirkefe bile düşse altın gene altındır*** "üstün nitelikli kişinin değeri, bulunduğu yerden uzaklaştırılmasıyla azalmaz" anlamında kullanılan bir söz. "*Siz altınsınız altın. Çirkefe bile düşse altın gene altındır*." EVO170

çirkefleşiver-* Çabucak çirkefleşmek. "*Aklından kısa, ton ton ama kızdı mı da çirkefleşiveren anası geçti*." MM160

çirkefsi çirkefsi* *zf.* Hoşa gitmeyecek bir biçimde, çok pis, lağım gibi (kokmak). "*Donsuz, pis çocukların duvar diplerine pislediği sokaklar göz alıcı pırıl pırıl güneşe*

rağmen bir türlü kurumak bilmiyor, çirkefsi çirkefsi kokuyordu." DE112

çirkin (Far.) *sf.* 1. Göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı. "*Ona topaç gibi oğlanlar doğurup yemeğini pişirecek, çeşmeden suyunu taşıyacak, akşamları da koynuna girecek bu sevgili çirkin, hatta bir gözü kör de olabilirdi*." YK19 2. Hoş olmayan, yakışık almayan (davranış veya söz). "*Yaptığı işin çok çirkin bir hareket olduğunu söyleyeceği yerde, koca oğlanı kucağına oturtmuş, başlamıştı tatlı tatlı muhabbete*." İDG48 **çirkin mirkin*** çirkin falan. "*Zayıf mayıf, çirkin mirkin, tam kendine layık karıydı*." HÇ66

çirkince *sf.* Çirkine yakın. "*Sonra, yüzü çirkinceydi*." EB187

çirkinleş- Çirkin bir duruma gelmek. "*Ya sıtmadan çirkinleşirsem*?" EVO256

çirkinleşiver- Ansızın çirkinleşmek. "*Nasıl da çirkinleşivermişti güzel annesi*!" SM233

çirkinleşme *a.* Çirkinleşmek işi. "*Fabrikaların pamuk tozu yüklü, kola kokulu, rutubetli havasında hızla kuruyup çirkinleşmeye başladılar*." CEM98

çirkinleştir- Çirkin bir duruma getirmek. "*İstanbul'u kılık kıyafetleri, yaban yaban bakışlarıyla çirkinleştiriyor, hatta kirletiyorlardı*." GK247

çirkinlik *a.* 1. Çirkin olma durumu. "*Çirkinlik, evde kalmışlık Allah'tan bir şeydi*." EB121 2. Çirkin olanın niteliği. "*Kaptan'ın heykele benzeyen yüzünü, bu yüzün çirkinliğini anlatmayla bitiremedi*." YK91

çiroz (Rum.) *sf.* Çok zayıf (kimse). "*Gene yüzünün umursamaz bir tikiyle çiroz karısını kafasından attı*." MM94

çisele- Yağmur yavaşça yağmak. "*Çiseleyen yağmurun altında yan yana uzaklaştılar*." EVO378

çiseleme *a.* Çiselemek işi. "*Yağmur çiselemeye başlamıştı*." KT193

çisenti *a.* Toza benzer biçimde ince ince yağan şey. "*Dışarıdaki çisenti artmıştı besbelli*." EB64

çisentili *sf.* Çisentisi olan, çisenti hâlinde yağan. "*Milyonlar vuruyordu kaçakçılar aylı, aysız; çisentili, çisentisiz gecelerde*." DHV328

çisentisiz* *sf.* Çisentisi olmayan. "*Milyonlar vuruyordu kaçakçılar aylı, aysız; çisentili, çisentisiz gecelerde*." DHV328

çiş *a.* Çocuk dilinde idrar. "*Çişim var*!" EB234 **çiş yap-** işemek. "*Çişini yapar elini yıkamaz, her gün böyle yalınayak gezer*." EVO141 **çişi gel-** işeyeceği gelmek. "*Çişim geldi*." EVO182

çişli* *sf.* Üstüne çiş bulaşmış bulunan. "*Eve hapsolacam, zırıl zırıl bir alay çocuk, bütün gün leğen dolusu çişli bez başında...*" ÇK103

çit (I) *a.* Bağ, bahçe, bostan vb. yerlerin çevresine çalı, kamış, ağaç dalı gibi şeylerden çekilen duvar türü, çeper, barı. "*Bakışlar, gülüşler, karşısındakilere anlayışları ölçüsünde ümit vermeler, aldıkları ümitlere göre erkeği yeni yeni çitler, duvarlardan atlatmalar...*" GK106

çit (II) (Der.) *sf.* Çift, iki tane. "*Sevdiğin çit olsun*!" ÜÇK322

çitile- Kirini çıkarmak için çamaşırın iki yanını birbirine sürtmek. "*Küllü suda kirleri iyice kabarıp gevşemiş çamaşırları güçlü yumrukları arasına alıyor, eziyor, çitiliyor, suya basıyor*." KAÇ24

çivi *a.* İki şeyi birbirine tutturmak, bir nesneyi bir yere sabitlemek için çakılan, ucu sivri, başlı, metal veya ağaçtan yapılmış ufak çubuk, mıh. "*Gözlerini duvardaki bir çivi yarasına dikti*." SAR100 **çivi çiviyi söker** `güçlü bir şey, kendisi güçlü olan başka bir şeyle veya durumla etkisiz bırakılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Çivi çiviyi söker diye, bir yerlerde birkaç kadeh atmayı tasarlamıştı ama o saatte meyhane değil ancak işkembeciler açık olurdu*." SBK273 **çivi kes-** çok üşümek. "*Her tarafım çivi kesti be evladım*." SUÇ208

çivili *sf.* Çivisi olan. "*Çivili pabuçlarımızı dağıtıyordu*." AY116

çivit *a.* Eskiden çivit otundan, bugün yapay yollarla elde edilen, mavi renkli, sarılığını gidermek için çamaşırın son suyuna karıştırılan toz boya. "*Gümüş çerçeveli oval gözlüğünü alnına kaldırmış bakkalla ... çivit boya, somun yahut sigara vermek için didinip duruyorlardı*." CEM49

çivit mavisi 1. *a.* Çivit rengindeki mavi. "*Buranın göğü çivit mavisiydi*." SBK148 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Ensesine yıkılı kasketiyle dalgın, çivit mavisi göğe bakmalıydı*." BFV138

çiy (I) *a.* Havada buğu durumundayken akşamın ve gecenin serinliğiyle yerde veya bitkilerde

toplanan küçük su damlaları, şebnem, jale. "*Çiyden nemlenmişti*." BTÜ273

çiy (II) (Der.) *sf.* Çiğ. "*Yemedim çiy, ağrımaz karnım*!" MUR68

çiye* (Kür.) *zm.* 'Nedir' anlamında bir sözcük. "*Sahat ne çiye*?" BTÜ272

çiz- 1. Çizgi çekmek. "*Hidayet'in oğlu, yere çizgiler çizdiği taşı fırlatıp attı*." BTÜ165 2. Çizgiler hâlinde belirtmek, desenini yapmak. "*... küçük defterine çizdiği krokilerin daha büyük, daha ayrıntılısını kâğıda çizdi*." MM34 3. Resmini yapmak, resmetmek. "*Romanlarımda şimdiye kadar yığınla işçi, köylü tipleri çizdim.*" BFV188

çizdir- Çizme işini yaptırmak. "*Çiftliğin bütün binalarını yıktırıp, İtalya'dan getirteceğim bir mühendise yepyeni planlar çizdirip, çiftliği baştan başa değiştirmek*!" ÜÇK540

çizelge *a.* Kadro, kademe, basamak ve derecelerin yer aldığı liste. "*Nuh, işine son verilme çizelgeleriyle fabrikadan çıktı*." MUR403

çizer *a.* Karikatür çizen sanatçı, karikatürist. karikatürcü. "*Sanatçılardan yazarlar yazdıklarını, çizerler çizdiklerini başkalarına gösterip gösterdiklerinin tepkisini görmezlerse rahat edemezler*." KK20

çizgi (I) *a.* 1. Çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz, çizi, hat, tahril. "*Birkaç adım yana yer değiştirip tekrar çömeldi ve önündeki dümdüz toprağa çizgiler çekerek, bayrama kadar üç gülek buğday afara edip edemeyeceğini hesapladı*." EKM48 2. Yüz ve vücut hatlarının her biri. "*Yüz çizgileri yumuşayıveren Murtaza, 'Kimden duydun?' dedi*." MUR336 3. Bir durumdan başka bir duruma atlanan, geçilen yer, sınır. "*Dokumahanenin öfkeli şakırtısını keskin bir çizgi gibi yırtan ıslık, iki yüz beşinci makinenin işçisi Ensiz Necip'e uzandı*." MUR198 **çizgi çek-** bir noktayı hat biçiminde çeşitli yönde uzatmak. "*Kemikle çizgiler çekmeye devam ediyor, alaycı alaycı gülüyordu*." SUÇ66

çizgi (II)* *a.* Zemine çeşitli şekiller çizildikten sonra taşları ayakla çizilen bölümler arasında sektirerek oynamaya dayalı bir çocuk oyunu; seksek. "*Bununla çizgi oynar*." ARK181

çizgili *sf.* Üzerinde çizgi bulunan. "*Kurşuni rölöve şapkası, siyah çizgili açık kurşuni kostümü...*" KK273

çizgisiz *sf.* Üzerinde çizgi olmayan. "*Sıcacık bir odada, bol ışık, rahat masa, çini mürekkebi, tabaka tabaka çizgisiz kâğıt, cetvel...*" KP30

çizik *a.* Sıyrık, çizgi biçiminde yara. "*Nedir o çizikler*? MM232

çizil- Çizme işine konu olmak. "*Dün kötü bir jiletle şurası burası çizilip kanatılarak kazınmış güzel yüzü pembeleşmeye başladı*." DK35

çizilme *a.* Çizilmek işi. "*Koskoca adam utanmıyor mu boynuzlu resimlerinin çizilmesine*?" SUÇ161

çiziver- Çabucak çizmek. "*Laf arasında kendini iki kelimeyle çiziverdi*." BK334

çizme (I) *a.* Çizmek işi. "*Yırtıcı kuşlar geniş kanatlarıyla havada daireler çizmeye başlayınca karga sürülerinde ürkeklik artardı*." EKM1

çizme (II) *a.* Koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü. "*Hele bey, bey amma, kocaman çizmeleri var, motoru var*." BTÜ244 **çizme mizme*** çizme falan. "*Sonrasına bakın; çizme mizme, külot mülot, kuşak muşak...*" VV58 **çizmeden yukarı çık-** bilmediği, aklının ermediği, yetkisi dışındaki bir işe karışmak. "*Çizmeden yukarı çıkmayın*!" ÖE119

çizmeci *a.* Çizme yapan veya satan kimse. "*Beyoğlu'nda hususi çizmeciye yaptırmıştım*!" DHV325

çoban (Far.) *a.* Koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse. "*Bir gün kırda çobanla kasabanın delisi Zeynep'i seyretmişlerdi Zeynel'le*." KAÇ164

Çoban* *öz. a.* Bir kolonya markası. "*Gözüne, masa üzerindeki Çoban marka kolonya şişesi ilişti*." VV384

çoban köpeği *a.* Sürüyü koruyan iri cins köpek. "*Anaryaya tam takınıştı ki, müthiş bir çoban köpeği yanında havlayınca eşeğin bu sefer de köpek kılığına girdiğini sanarak üçü üç yandan korkunç sesler çıkardılar*." SAR66

çoban salatası *a.* Domates, salatalık ve biberlerin küçük küçük doğranmasıyla yapılan soğanlı salata. EVO228

Çoban yıldızı *öz. a.* Merkür'den sonra Güneş'e en yakın gezegen, Akşam Yıldızı, Çolpan, Çulpan, Kervankıran, Kervan Yıldızı, Venüs, Zühre. "*Şendul, onun için ufkuna doğmuş bir çoban yıldızı, bir ay, bir güneşti*." GK107

çobancılık* *a.* Çobanlık. "*Ah çobancılık, şimdi olmalı ki...*" EKM6

çobanlık *a.* Çobanın gördüğü iş. "*Gençlerle uğraşacak, onlara çobanlık edecek değildi ki*!" VV27

çocuk *a.* 1. Küçük yaştaki erkek veya kız. "*Bir çocuk yürüyordu caddenin sağ kaldırımında, Taksim'e doğru.*" ÖE17 2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat. "*Karısı, çocukları var*." GAV116 3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak. "*İçeri girince çocuklar bir almışlar çevresini, o itmiş, öteki çekiştirmiş*." ÖE18 4. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi. "*Basıldık çocuklar, mavzerim nerde*?" OK76 5. Genç erkek. "*Piliç gibi çocuk. Artist gibi*." GAV96 6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse. "*Çocuk musun, Evdoksiya yüz verir mi hiç*!" GAV113 7. *öz.* Bir lakap. "*Adıyamanlı Fatma, Hüseyin Boşboğaz, Çocuk Fethi ve başkaları*." BTÜ189 **çocuğu ol-** çocuğu doğmak. "*Niçin onun da çocuğu olmasın, komşulara loğusa şerbeti ikram etmesindi*?" DE43 **çocuk aldır-** kadın karnındaki bebeği hekime ameliyatla aldırmak. "*Necla'nın çocuğunu aldırmış bir özel klinikte*!" BFV175 **çocuk bak-** bebeğin veya çocuğun eğitim ve bakımıyla ilgilenmek. "*Ben ne bilirim çocuğa bakmasını*?" EVO184 **çocuk düşür-** gebe kadın çocuğunu vaktinden önce ve ölü olarak doğurmak, düşük yapmak. "*Erkeklerden, çocuk düşürmekten, köydeki çapkınlıklardan konuşur, yârenlik ederlerdi*." HÇ47 **çocuk gibi** 1. kolay kanar, kolay inanır. "*Gövdesine bakma, çocuk gibi*." BTÜ181 2. yetenekleri gelişmemiş, çocuk kalmış. "*Çocuk gibisin İhsan Efendi, vallahi çocuk gibisin*." SUÇ157 **çocuk gibi sevin-** çok sevinmek. "*Hatta hep beraber İstanbul'a gitme teklifime çocuk gibi sevinmişti*." DE218 **çocuk kal-** büyümüş olmasına rağmen çocukça düşünceler taşıyıp çocuk gibi davranmak. *"Böyle çocuklar ne kadar büyürlerse büyüsünler, çocuk kalırlardı*." BFV132 **çocuk mocuk*** çocuk falan. "*Çocuk mocuk. Ver koynuna bir kancığı dokuz aya bırakmazsa yuh olsun ervahıma*!" SBK234 **çocuk mu kandırıyorsun** söylenenlere inanmadığını belirtmek için kullanılan bir söz. "*Çocuk mu kandırıyon baba*?" EVO34 **çocuk ol-** çocuklaşmak. "*Çocuk olma be*!" SAR39 **çocuk peydahla-** evli olmayan kadın, gebe kalmak. "*... ne diye günün birinde dünyada yapayalnız bırakılacak çoluk çocuk peydahlamalıydı*?" KT311 **çocuk yap-** isteyerek çocuğu olmak. "*Niçin çocuk yaptın*?" ÖE11 **çocukla çocuk [büyükle büyük] ol-** içinde bulunulan yere veya çevredeki insanlara uymak. "*Çocukla çocuk oluyor*." EK235

çocuklar! `arkadaşlar!` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Merhaba çocuklar*!" KY26

çocuk bezi *a.* Bebeklerin altına bağlanan bez. "*Bitişik komşu, odasının kapısı önünde çocuk bezi yıkıyordu*." DE87

Çocuk Esirgeme Derneği* bk. Çocuk Esirgeme Kurumu. "*Çocuk Esirgeme Derneği'nin bir hafta önceki balosunda gene uzun uzun komplimanlar, aşk ilanları...*" GK146

Çocuk Esirgeme Kurumu* *öz. a.* Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye'de yoksul ve korunmaya muhtaç çocuklara ve ailelere bakım, eğitim, sağlık, kültür hizmetlerini sistemli bir biçimde sunmak için 1921 yılında oluşturulmuş kurum. "*Ben bu paraları Ankara'ya döndüğüm zaman Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağış edeceğim, anladın mı*?" MM127

çocuk oyuncağı *a.* Kolay iş. "*Bizim okuduklarınız sizinkiler gibi çocuk oyuncağı değildi*." BFV49

çocukcağız *a.* Kendisine şefkat ve acıma duyulan çocuk. "*Şuna bak, sarardı soldu çocukcağızım*." İDG71

çocukça 1. *sf.* Çocuğa yakışan, çocuk gibi. "*Genç adamın gözlerinde çocukça bir sevinç parlamaya başladı*." DE217 2. *zf.* Çocuğa yakışır bir biçimde. "*Neriman da kafasındakilerden sıyrılmış, düşündüklerini çocukça bulmuştu*." EK289

çocuklaş- Çocuğa benzer durum almak. "*O öfkeden barut gibi adam, bir yumuşadı, bir çocuklaştı…*" EVO123

çocuklaşıver-* Çabucak veya ansızın çocuklaşmak. "*Esmer çocuklaşıvermiş, bet dayı suratı silinmişti*." KK140

çocuklu *sf.* Çocuğu olan. "*Bizim mahallede üç çocuklu bir kadın kendi kendini intihar etti*." ÇK70

çocukluk *a.* 1. Çocuk olma durumu. "*Bıkmıştı şu çocukluktan*." KAÇ130 2. İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi. "*Filiz'e ısrarla kendi çocukluk günlerini hatırlatıyordu*." BFV129 3. Çocukça davranış. "*Sanki nereden geldiğini bilmedikleri kocaman bir kaya birden ortalarına düşmüş, oyunlarıyla birlikte neşelerini, çocukluklarını tuzla buz edivermişti*." SBK35 **çocukluk et-** gereği gibi düşünmeden deneyimsizce, sorumsuzca davranmak. "*Sakın çocukluk etmeyin ha*!" SUÇ297

çocuksu 1. *sf*. Çocuk gibi, çocukça olan, çocuğa benzeyen. "*Romancı'nın ellerine heyecanla, çocuksu bir heyecanla olanca içtenlikle sarıldı*." BFV231 2. *zf*. Çocuğa benzer bir biçimde. "*Çevresine çocuksu bakınıyordu ki kart karı yanına geldi*." KÜÇ62

çocuksuz *sf*. Çocuğu olmayan. "*Kiracıları ... çocuksuz, kiralarına sadık kiracılar olmalıydılar*." DK22

çoğal- Azken çok olmak, çok duruma gelmek, artmak, fazlalaşmak, ziyadeleşmek. "*Sürgünler avluda gittikçe çoğalıyordu*." DHV316

çoğalış *a*. Çoğalmak işi. "*Sinirli denizin hırçın yüzündeki beyaz köpüklerin hızla çoğalışı…*" KÜÇ35

çoğalıver- Çabucak veya ansızın çoğalmak. "*Kupkuru yüzündeki sivilceler çoğalıverdiler*." EKM30

çoğalma *a*. Çoğalmak işi, fazlalaşma, ziyadeleşme. "*Para oluk gibi akmaya, irili ufaklı bankalarla birlikte barlar, gazinolar, lokantalar mantar gibi çoğalmaya başladı*." HÇ266

çoğalt- Miktarını, sayısını, ölçüsünü artırmak, fazlalaştırmak, ziyadeleştirmek. "*Hele üzüntüsünü çoğaltacak konuların asla açılmamasını uyarıyorlardı*." İDG94

çoğaltıl- Çoğalması sağlanmak. "*Gedikli çavuş, elinde kaçak Habip'in çoğaltılmış fotoğrafları, masası başına henüz geçmişti*." KAÇ101

çoğu *zm.* 1. Bir şeyin büyük bölümü. "*Saçlarının yarıdan çoğu ağarmış*." BFV102 2. Çok kimse. "*Çoğu anadilini unutmuştu*." CEM86

çoğu kez *zf*. Genel olarak; genellikle. "*Hala hızını alamamış kolsa, beni çoğu kez yanımdaki duvara çarpardı*." BE45

çoğunluk *a*. Sayı üstünlüğü, ekseriyet, azınlık karşıtı. "*Demokrasi, çoğunluğun arzusu demektir*." GK66

çoğunlukla *zf*. 1. Çoğunluğa dayanılarak, ekseriyetle. "*İktidarı büyük çoğunlukla mutlaka mutlaka alacağız*!" ÜÇK594 2. Genel olarak; genellikle. "*Çoğunlukla babaannem cevaplardı*." BE3

çok 1. *sf*. Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı. "*O devirlerde çok meşhurmuş*." OK32 2. *zf*. Aşırı bir biçimde. "*Çok istediği hâlde gene de tuhaf bir çekinme içindeydi*." OK45 **çok bilen çok yanılır** `çok bildiği için kendine güvenen kişi, bilmediği şeylere de karışır ve bunlarda yanılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Cevap alamayınca 'Çok bilen çok yanılır.' dedi*." HÇ183 **çok gel-** 1. gereğinden fazla olmak. "*Koca İstanbul'un toz toprak yapımı yıkımına sen mi çok gelecen*?" GK38 2. çekilmez ve katlanılmaz olmak. "*O da çok gelmeye başladı artık*." BK369 **çok gör-** yadırgamak. "*Vardı ya, çok gördü Cenab-ı Allah, ne diyelim*?" EVO184 **çok ol-** haddini aşarak karşısındakini usandırmak. "*Bunun yaptığı çok oluyor arkadaş*." BTÜ222 **çok para pezevenge yakışır*** çok kazancın içinde mutlaka yasa dışı elde edilmiş para bulunur.' anlamında bir söz. "*Çok para pezevenge yakışır. Allah'a dua edelim de bizi bu yolsuzluktan kurtarmasın*." DK40 **çok şükür** Tanrı'nın verdiği nimetlerden hoşnutluğu anlatan bir söz. "*Çok şükür, bizim kocalarımız öylesi değil*." GR150

çok çok *zf*. En çok, olsa olsa. "*Çok çok ne derler?*" BTÜ266

çok geçmeden *zf*. Kısa bir süre sonra. "*Çok geçmeden birkaç polisle bekçi koşarak geldiler*." GK53

çokbilmiş *sf*. Her şeye aklı eren, zeki, akıllı. "*Ah bu Reşat, ah bu çokbilmiş, anasının gözü Reşat*!" KY94

çokça *zf*. Oldukça fazla, aşırı miktarda, fazlaca. "*İşsiz figüranların çokça girip çıktığı küçücük lokantanın kapısı önünde dikiliyordu*." GR195

çokluk 1. *a*. Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, teklik karşıtı. "*Demek, işlerinin çokluğundan arayamadı beni*?" GK324 2. *a*. Çoğunluk. "*Şu anda Necla'yı düşünüyor ama çokluk onu*." BFV171 3. *zf*. Sık sık, çokça, çok kez. "*Teneffüslerde öğretmenlerin çokluk gelip geçtiği yarı karanlık koridorlarda dolaşıyor, çocuklardan sakınıyordu*." EK327

çoksun- (Tar.) Çok görmek, kendisine çok gelmek. "*Hastasının yüzlüğü çoksunduğunu sanan doktor, 'Eski iktidar zamanında altın otuz altı liraydı.' diye pekiştirdi*." GR112

çoktan *zf*. Çok zaman önce, çok zamandan beri, öteden beri, uzun süreden beri. "*Koştular ama artık o dünyasını çoktan terk etmiş, rahmeti rahmana kavuşmuştu*." OK68

çoktandır *zf*. Çoktan. "*Hem de çoktandır, yeni değil*!" SBK270

çolak *sf*. Eli veya kolu sakat olan (kimse). "*Çolak, kör oldun mu yaşadın*." YYB142

çolaklık *a*. Çolak olma durumu. "*Başka bir gün çolaklığı denemiş, yakalanmış, gene dayak yemişti*." YYB143

çoluk çocuk *a.* Çocuklarla birlikte aile topluluğu. "*Eh o da çoluk çocuk sahibi*." YK66 **çoluk çocuğa karış-** evlenip çocukları dünyaya gelmek. "*Hacer'den daha güzel, daha halli mallı bir kız buldu; evlendi, çoluk çocuğa karıştı*." KAÇ17 **çoluk çocuk sahibi ol-** evlenip eşi ve çocukları olmak. "*Evli, çoluk çocuk sahibi olduğunu bilmiyor muydun*?" BFV177

çoluk çocuklu* *sf*. Çoluklu çocuklu. "*Bu zamanda çoluk çocuklu misafir olur mu*?" KÜÇ42

çoluklu çocuklu *sf*. Çoluk çocuğu olan. "*Avlu kapısından kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu bir kalabalık girmişti.*" DE194

çomak *a*. Ucu topuzlu değnek. "*Ama az sonra sarı oğlan, elinde çomağı, avlu kapısında gene belirdi*." CEM87

çomaklama *a*. Çomaklamak işi. "*Çomaklamanın âlemi var mıydı*?" YD108

çomar *a*. İri köpek, çoban köpeği. "*Çomar da çobanın, ne çobanı, çobanın ağasının sürüsünü kurtlara karşı bekler*." KT102

çomarlık* *a*. Çomar olma durumu. "*Sen istediğin kadar çomarlık yap*." KT103

çopur 1. *sf*. Yüzü çiçek hastalığından kalma küçük yara izleri taşıyan, aşırı çiçek bozuğu olan, işkembe suratlı. "*Kafasından, çopur yüzüyle Güllü geçti*." DE65 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Ertesi sabah hep bu meseleyi düşünerek Taksim'e doğru ağır ağır yürürken Kamran'ın eski şoför arkadaşlarından Çopur Niyazi'ye rastladı*." GAV176

çorabı düşük *sf*. Giyimine dikkat etmeyen, pasaklı (kimse). "*Pasaklının, çorabı düşüğün biri*." GR149

çorap (Far.) *a*. Pamuk, yün vb.nden örülen, ayağa giyilen giyecek. "*Çorapların parça parça*." KP55 **çorap morap*** çorap falan. "*Ben kendi nefsime çoraba moraba heves etmem*." EKM141 **çorap söküğü gibi git-** başlayan bir iş veya birbirine bağlı birçok iş arka arkaya ve kolayca sürüp gitmek. "*Üstelik poker, bezik partileri, bilmem taahhüt işlerindeki, ihalelerdeki yolsuzluklar, şunlar, bunlar da artık çorap söküğü gibi gider*!" MM131

çorapçı *a.* Çorap ören veya satan kimse. "*Tam bu sırada kahveye bir çorapçı girmişti*." EKM141

çorapçılık *a*. Çorapçının yaptığı iş. "*Çorapçılık zanaat*." BFV60

çoraphane* (Far.) *a*. Çorap üretimi yapılan iş yeri. "*Saat yediye beş kala çoraphaneden içeri girdiler*." EK201

çoraplı* *sf*. Çorabı olan. "*... kadının naylonu tel tel kaçmış çoraplı bacaklarına takıldı gözleri*." DHV295

çorapsız* 1. *sf*. Çorabı olmayan. "*Az sonra elinde anahtar, çorapsız kar gibi bacakları, yüklü göğsünün hemen hemen meydanda olduğu, sakız kabağı gümrahlığında ak pak kolları, bitiren cilvesiyle koşarak geldi*." VV80 2. *zf*. Çorap olmaksızın. "*Neriman'ı çorapsız sokağa çıkarmaz, fırına göndermez*." YD199

çorba (Far.) *a.* 1. Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek. "*Sonra gene cezaevi, erişte sahanları, çorbalar, sepetlerle ayva, üzüm...*" ÇK68 2. İçinden çıkılmaz durum. "*Bütün işleri çorbaya çeviren o*!" EK140 **çorbaya çevir-** karıştırmak. "*Bütün işleri çorbaya çeviren o*!" EK140 **çorbasında ne varsa kaşığında o çıkar** "kişi ne kadar çabalarsa çabalasın alın yazısındaki şeye ulaşır" anlamında kullanılan bir söz. "*Ne yapacağım diye düşünmüyordu. Çorbasında ne varsa kaşığına o çıkacaktı*." KAÇ195

çorba kaşığı *a*. Yemek yerken kullanılan tatlı kaşığından büyük kaşık. "*Nedim Ağa elindeki çorba kaşığını masaya bıraktı*." KT207

çorba tabağı *a*. Çorba konmak için yapılan özel tabak. "*Elinde çorba tabağı, mutfaktan çıktı*." YD31

çorbacı (I) *a*. Çorba pişirip satan kimse. "*En iyisi, gitsinlerdi ikinci kısımdaki aşçı, çorbacıya, doyursunlardı karınlarını*." YK26

çorbacı (II) (Der.) *a.* Tüccara verilen ad. "*Bu Nedim'in patronu çorbacı da Ermeni ya, kaçacak Türkiye'den*." KT98

Çorlu *öz. a*. Tekirdağ iline bağlı ilçelerden biri. "*Benim bir arkadaşım var, bugün Çorlu'ya gitti*." SUÇ213

çöğdür- İdrar torbasında biriken sidiği dışarı atmak, işemek. "*Ayın altında iri bedeniyle*

dikildi, uzun uzun çöğdürdü.” EVO205

çöğdürme *a*. Çöğdürmek işi. “*Birden, çöğdürmeyi möğdürmeyi unuttu*.” SAR86 **çöğdürme möğdürme*** çöğdürme falan. “*Birden, çöğdürmeyi möğdürmeyi unuttu*.” SAR86

çöğen (Der.) *a*. Pastırmanın salçası, çemeni. “*Sırtındaki beyaz uzun gömleği yer yer pastırma çöğeni içinde…*” EB27

çök- 1. Üzerinde bulunduğu yere yıkılmak. “*Ana kucağında, gülüp söyler, agularken çöken damların altında ölenler*?” KK48 2. Çömelmek. “*Çök bakalım arkadaş*!” CEM109 3. Sis, duman vb. inerek kaplamak. “*Çöken alacakaranlıkta ulu ağaçların hışıltısı, Boğaz'dan geçen vapurların düdükleri…*” AY129 4. Oturmak, birdenbire oturmak. “*Selam verip oracıktaki bir iskemleye çöken eski arkadaşının selamını isteksizce alan Hakkı Efendi, kâğıt oynamakta olduğu adama, boş ver, demek isteyen bir işaret yaptı*.” ÇK67 5. Deve, sığır vb. olduğu yere oturmak. “*... bu hâliyle yere çökmüş yorgun bir deveyi hatırlatıyordu*.” BK274 6. Şakak, avurt vb. içeri doğru girmek, çukurlaşmak. “*Her gün biraz daha düşen omuzları, çöken avurtlarından belliydi*.” GR91 7. Sarsılıp dinçliğini yitirmek. “*Boyalı dudakları, sürmeli gözlerine rağmen çökmüştü*.” BE66 8. Yoğun bir biçimde duymak. “*Ne zaman banka yahut tüccardan para alsa içine bir huzursuzluk çökerdi*.” SUÇ42

çökebil- Çökme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Boşalmış bir çuval gibi ayaklarının üstüne çökebilir, yıldırım yemişçesine cansız yuvarlanabilirdi*.” MUR436

çökelek *a*. Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir türü, kesik, ekşimik, torak. “*Kuru birer parça bazlamayla çökelek peyniri*.” ÜÇK466

çökert- 1. Çöktürüp oturtmak. “*Bileğinden tekrar, hem de tam kocası gibi çekip çökertti*.” DK253 2. Bulunduğu yere yıkmak, çökmesini sağlamak. “*Bastığı yeri çökertecek kadar güçlü, eli ayağı sağlam, kütür kütür bir kızdı*.” SBK183 3. Moral bozmak, dağınıklığa yol açmak. “*Fransa'yı içinden çökertenlerin kimler olduğunu biliyoruz artık*!” GR13

çöktür- Çökmesine yol açmak, çökmesine sebep olmak. “*... insanların canını yakmak, bağırtmak acı acı, önünde diz çöktürmek hastalığı vardı*.” SÇ188

çökük *sf*. Çökmüş, çukurlaşmış, içeri çekilmiş. “*Avurtları çökük, ufak tefek şoför, Kamuran'ın arabasının bozuk motoru başına geçti*.” İDG53

çöküklük *a*. Çökük olma durumu. “*Yüzünün sarılığı, avurtlarının çöküklüğü, her şeyiyle zavallıydı*.” SAR79

çöküntü *a*. Çökmek işi; çökme. “*Evdeki avratlarına kafa tutamayanlar karşısında çöküntüye uğramıştı be*.” GR204

çöküş *a*. Çökmek işi. “*Bir hafta, on gün içinde bu ne çöküştü böyle*?” EB236 2. Devletlerin veya uygarlıkların son bulması, mahvolması, inhitat, dekadans. “*Saltanatımızın çöküş sebeplerine sıra gelmişti ki, kapı usullacık açıldı*.” AY186

çöküver- Ansızın çökmek. “*Gırtlağına çöküverse kimin neden haberi olur*?” DE233

çöl *a*. 1. Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra, badiye. “*Güneşi Çukurova'nınkinden de beter Libya'nın kızgın kumları, çöller, Derne, Trablus, Bingazi…*” EVO13 2. Hiçbir şey yetişmeyen, olmayan yer. “*Gurbet ellerin çöllerinde o kalmıştı işte birdenbire*!” KY148

Çölde Bir İstanbul Kızı* *öz. a*. Esat Mahmut Karakurt tarafından yazılan roman. “*Esat Mahmut'un en çok hangi romanını seversiniz? - Çölde Bir İstanbul Kızı*.” DK104

çölfe* *a. argo* Kurnaz, yalancı, düzenci, aşağılık kimse. “*Çakal bu, çölfe*!” HÇ28

çömel- Dizlerini bükerek topukları üzerine oturmak. “*Doktorun yanına çömeldi*.” EK377

çömelebil- Çömelmeye gücü yetmek. “*Yere dayanıp çömelebildi nihayet*.” CEM91

çömeliş *a*. Çömelmek işi. “*Hele daracık eteğini indirmeye bile lüzum görmeden ta külotuna kadar meydana çıkan bacaklarıyla çömelişi nefretini büsbütün artırmıştı*.” EB48

çömeliver- Çabucak veya ansızın çömelmek. “*Kurşunların vızıltısı arasında ne yapacağını şaşıran Nazan olduğu yere çömelivermişti*.” EK266

çömelme *a*. Çömelmek işi. “*Çömelmesinden rahatsız olmuş da tepiniyormuş gibi geldi*.” DE31

çömezlik *a*. Müderrisin yanında öğrencilik etme. “*Bir hafız hanımdan feyz almış, çömezlik etmiş, tarikata girmişti*.” ÜÇK364

çömlek *a.* Toprak tencere. "*Gerçi un vardı, bulgur vardı çömleğin dibinde biraz yağ vardı*." KAÇ185

çömlekli* *sf.* Çömleği olan. "*Üstleri başları paramparça ama elleri sepetli, çömlekliydiler ya*!" BFV31

çöp (Far.) *a*. 1. Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi, gübür. "*Yok, çöpümüz yok*." ÇK123 2. Saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası. "*Hasan Hüseyin bir sigara yaktıktan, kibrit çöpünü de bir fiskeyle fiyakalı bir şekilde fırlattıktan sonra, güldü*." DE213 **çöp [gibi]** çok ince, zayıf. "*Kafayı buldukça kayınbabası, karısı, karısının çöp kolları, sülük gibi emen dudakları, babası, annesi, kardeşleri filan siliniyor, eski başıboş günlerine dönüyordu*." DK223

çöp arabası *a*. Süpürüntülerin, atıkların taşındığı araba. "*Yaşadığı sürece bol bol yiyip içecek; kadından, kızdan bol bol faydalanacak; öldükten sonra da kuyruğundan tutup atsınlardı isterse çöp arabasına*!" KT313

çöp kebabı *a.* Kısa ve ince ağaç şişlere geçirilerek pişirilen et kebabı. "*Ulukışla'nın çöp kebabı, Karaman'ın bal gibi divleleri...*" YYB153

çöp sepeti *a.* Büro ve evlerde çöpleri, atıkları koymaya yarayan kap, çöp kovası. "*Zarflanmış mektubu ufak parçalara böle böle yırttı, yırttı, çöp sepeti olarak kullandığı büyükçe bir karton kutuya attı*." ÜÇK458

çöp tenekesi *a.* 1. Sokaklarda çöplerin içinde toplandığı büyük kap. "*Eşiklerini, tokmaklarını, çöp tenekelerini, kedi köpeklerini bile ezbere bildiği bu mahallenin insanları Halo'dan geçecekler miydi bakalım*?" ÇK124 2. İşe yaramayan, kötü, berbat. "*Bey, beyefendi, çöp tenekesi*!" KK69

çöpçatan *a.* Evlenmelerde aracılık eden kimse. "*Demek herif, ağasının çöpçatanı*." KT143

çöpçatanlık *a.* Çöpçatanın işi. "*Yoksa şu Nedim Ağa'ya, çöpçatanlık yaptığı için kadının kanına dokunmuş olmasın*?" KT189

çöpçü *a*. Evlerden çöpleri toplayan veya sokakları süpüren temizlik işçisi, gübürcü. "*Halo bizim on yıllık çöpçümüz*." ÇK124

çöpçülük *a*. Çöpçünün yaptığı iş, gübürcülük. "*Bolulu, çöpçülükten ne anlar*?" ÇK124

çöplen- Kendine açıktan ufak tefek çıkarlar sağlamak. "*Çöplenmek için, değil mi namussuz*?" EK126

çöplük *a*. Çöplerin atıldığı veya biriktirildiği yer, çöp tenekesi, küllük, süprüntülük, gübürlük, mezbele, mezbelelik. "*Herhangi bir çöplükten karnımı doyurabilir, istediğim duvarın dibinde uykuya dalabilirdim.*" ÇK110

çör çöp *a.* Çalı çırpı kırıntısı. "*Kozalağı yaprağı, çörü çöpüyle doluveren örme kamış sepetlerse tarla kıyısına bağdaş kurmuş ihtiyarların önüne dökülüyordu.*" EVO329

Çörçil* *öz. a.* Sir Winston Leonard Spencer Churchill, 1940-1945 ve 1951-1955 dönemi Birleşik Krallık Başbakanı (1874-1965). "*Çörçil'le Rozvelt'in oğlu birlik olmuşlar, binmişler bir uçağa, gitmişler Alamanya'nın başşehrine*." MUR257

çörek *a*. Az yağlı, bazen şekerli ve yumurtalı, gevrekçe bir hamur işi. "*Çörek dediğin bir cimcik has epmek*." EKM140

çörekçi *a.* Çörek yapan veya satan kimse. "*Asfalt birdenbire kalabalıklaşmış, çörekçiler, portakal satıcıları, hükümete gidip gelen iş sahipleri asfaltı doldurmuştu.*" GR45

çöreklen- Bir yerde, orada yaşayanları rahatsız etme pahasına sürekli kalmak, yerleşmek. "*Çukurova topraklarına ayaklarının çarığıyla gelip çok geçmeden milyonların üzerine çöreklenenlerden biri olabilirdi belki de*." KT178

çöven (Der.) *a.* Pastırmanın salçası, çemeni. "*Az önce kahvaltı yapıldığı belli yuvarlak hamur tahtası, üzerinde kirli çay bardakları, peynir ekmek kırıntıları, kocaman bir çinko tasta pastırma çöveni…*" KT201

çöz- 1. Düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak. "*Kaytanı çözdü*." BTÜ17 2. Düğmeyi iliğinden açmak. "*Ceketinin ilikli düğmesini çözdü, ellerini pantolon ceplerine soktu*." DE239 3. Saçı açmak. "*Saçlarını çözdü, dağıttı*." HÇ94 4. Bir problemde aranan sonucu, belli ögeler yardımıyla ortaya çıkarmak, halletmek. "*Şu, matematik problemlerini çözdün müydü*?" SM173 5. Bulmaca, sorun vb.nin bilinmeyen, gizli noktasını bulup açıklamak, sonuca bağlamak. "*Bu kadar davaları halleden, insanların çeşitli işlerini çözen, başarılı bir avukat ha*?" EK147

çözdür- Çözme işini yaptırmak. "*... yedirmiş, içirmiş, kelepçesini çözdürünce de ikişer onluk*

sıkıştırmıştı.” SÇ229

çözdürme *a*. Çözdürmek işi. “*Çünkü bütün bunlar, kaç vakittir üzerinde durduğum bir problemi bana çözdürmeye yarayacak gibi*!” BFV188

çözebil- 1. Çözme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Komutanın sıkı emri var arkadaş, çözemem*!” SÇ227 2. Çözme becerisi bulunmak. “*Çözemedi ama çözebilecek birini de aramadı değil*.” KT13

çözgü *a*. Dokumacılıkta atkıların geçirildiği uzunlamasına ipler, arış. “*Kelepler, yani çözgüler, bankolardan dar bir beton yolla ayrılıyordu*.” CEM23

çözme *a*. Çözmek işi. “*Yarasını saran bezi çözmeye çalıştı*.” KAÇ167

çözük *sf*. Çözülmüş olan. “*Bağları çözük postalları üzerinde birdenbire doğrulan Sadri…*” CEM70

çözül- 1. Çözme işine konu olmak. “*Deminden beri yabancı karşısında ürkek ürkek dikilen hanım teyzenin başörtüsü çözülüyor*.” AY157 2. Gevşeyip yumuşamak, erimeye başlamak. “*Kâğıttan top … ıslanarak çözüldü*.” GK176 3. Gevşemek, güçsüz kalmak. “*Elim ayağım çözüldü.*” BTÜ118

çözülme *a*. Çözülmek işi. “*Ben sizden kelepçemin çözülmesini istemedim, istemem de*.” SÇ227

çözülüş *a*. Çözülmek işi. “*Sıtmadan sararmış, daha incelmiş yüzdeki iri gözlerde kara kara bir gülüş, bir çözülüş sonra da*.” EVO267

çözülüver- Çabucak veya ansızın çözülmek. “*Sanki güneş doğmuş, aralarındaki buzlar çözülüvermişti*.” KK141

çözüm *a*. Bir sorunun çözülmesinden alınan sonuç, hal. “*Toplumsal meselelerin çözümüne yetseydi…*” ARK234

çözüm yolu *a*. Bir güçlüğü giderme çaresi, hal çaresi. “*… damla damla eriyerek vaktinden çok önce sönmek çözüm yolu değildir*.” ARK199

çözümle- Anlamı ve niteliği anlaşılamayan bir konuyu açıkladıktan sonra sonuca bağlamak, tahlil etmek, analiz etmek. “*Susmanın hiçbir şeyi çözümlemeyeceğini bildiği hâlde sustu*.” DK205

çözümleme *a*. Çözümlemek işi. “*Toplumsal problemleri adam öldürmek, çiftlik yakmakla çözümlemeye çalışan bir insanın yanıldığını anlaması…*” KK51

çözümlen- Çözümleme işine konu olmak, analiz edilmek, tahlil edilmek. “*Bu mesele bu akşam, evet bu akşam çözümlenmeliydi*!” EKM147

çözümleyebil- Çözümleme becerisi bulunmak. “*Arkadaş olmak da çözümleyemezdi ki işi*.” VV294

çözüver- Çabucak çözmek. “*Daha doğrusu, Suat Ağabey çözüverdi bana*.” SM174

çubuk *a*. 1. Değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey. “*Dizleri üzerinde bir mermer parçası, mermerin üstünde de jiletin boyuna parçalayıp ufalttığı bir kurşun çubuk*!” KP93 2. Tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık. “*Giysin ipek pijamalarını, yaksın çubuğunu, isterse Bayram'la kafayı çeksin her gün*!” DK54

çubuklu *sf*. Uzunlamasına çizgili (kumaş). “*Acele acele soyundu, mavi çubuklu poplin pijamasını giydi*.” EB131

çuha (Far.) *a*. Tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş. “*Briç kâğıtlarını masanın yeşil çuhasına ters çevirip bıraktı*.” MM53

çuhalı *sf*. Çuhası olan. “*Hayır, hem koşar adamların sofrasında içkilerini içer, çuhalı masaları başında çatır çatır kumar oynar…*” MM52

çukur *a*. Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer. “*Oracıkta, olanca heyecanlarına rağmen, genişçe bir çukur içine gizlenerek kim bilir kaçıncı sefer birbirlerinin oldular*.” OK69

çukurca *sf*. Biraz çukur, az çukur. “*Raftan çukurca beyaz bir tabak alıp kızına mercimek çorbası koymaya başladı*.” YD30

çukurlaş- Çukur duruma gelmek. “*Güldükçe yanağı çukurlaşıyor, ona büsbütün yakışıyordu bu*.” EVO334

Çukurova* *öz. a.* Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay illerini içine alan Güney Anadolu’daki coğrafi, ekonomik ve kültürel bir bölge. “*Çukurova gibi ya, Çukurova'nın göğü daha maviydi, güneşi de bozkırınkinden öfkeli*.” SAR84 **Çukurova mukurova*** Çukurova falan. “*Çukurova mukurova. Çukurova’da babamın tarlaları, fabrikaları yok ya*!” GK224

Çukurovalı* *öz. a.* Çukurova bölgesinden olan.

"*Çukurova'da gökler mi yakındı, yoksa Çukurovalılar göklere mi yakındılar*?" KP101

çul (Ar.) *a*. Genellikle kıldan yapılmış kaba dokuma. "*Bir çul atın şu zavallının üstüne*." BTÜ358

çulaki (Ar. cull + Yun. -aki) *a.* Çula benzeyen, az tüylü, kalın, kaba kumaş. "*Hiç gereği yokken yağmur yemiş çulaki kasketini avucuna vuran Memo, 'Bilmirem.' dedi*." VV11

çullan- 1. Alta almak için birinin üzerine abanmak. "*Bunu sezen Nazan, üzerine çullandı*." EK374 2. Birine beklemediği bir anda saldırmak. "*Serseri çocuklar çullandılar*." SÇ195 3. Birini bezdirecek, bıktıracak kadar üzerine gitmek. "*Yahu biz bu adama hepimiz her yandan çullanıyoruz*." EVO122

çullandır- Çullanmasına sebep olmak. "*Allah hasbi geçsin, haşaratı üstüne çullandırsın*." EVO361

çullanıl-* Çullanma işi yapılmak. "*Bastırılır, tam kıstırıldığı sanılarak üzerine çullanılmak istenirdi ama boş*." SÇ225

çullanma *a*. Çullanmak işi. "*Mahvolduğunu sanıyor, şayet adam üzerine çullanmaya kalkarsa kaçmayı yahut bar bar bağırmayı kuruyordu*." GAV188

çulsuz *sf*. Varlıksız, parasız. "*O da yıllarca önce, Voyvoda babasını bırakıp çulsuz Aliş'in peşine takılmamış mıydı*?" DE132

çurçur *sf*. Önemsiz, değersiz. "*Producteur'lere gelince; çurçurları çoktur ama gerçekten sağlam kültürleri de yok değildir*!" YD107

çuval (Far.) 1. *a.* Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba. "*Ölüyü çula sarar yahut çuvala kor, omuzlar, kapıyı da çekip karanlığa karışırdı*." EK392 2. *sf.* Bu torbanın alabileceği miktarda olan. "*Bense diyordum ki, zamlı maaş elimize geçince iki çuval kömür alıp bir kenara atalım*." ÇK127

çuvaldız (Far.) *a*. Çuval vb. dokumalar dikmekte kullanılan, ucu yassı ve eğri, büyük iğne. "*Emmim rahmetlik dirdi ki, siz siz olun çocuklar, iğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele*." GK282

çuvalla- 1. Çuvala doldurmak. "*Pırıl pırıl makineler mahsulü biçiyor, samanından ayırıyor, çuvallayıp tarlaya bırakıyordu*." HÇ283 2. *argo* Başaramamak. "*Ulan çuvalladın*!" MM279

çuvallan- Çuvallama işine konu olmak. "*Günlerden beri top top bezlerle paket paket ipliğin çuvallanıp sevkiyle uğraşıyordu*." DE92

çuvallayabil- Çuvallama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yoksa çuvallayabilir, işlerin içine edebilirdi*." ÜÇK458

çünkü (Far.) *bağ.* Şundan dolayı, şu sebeple, zira. "*Çünkü adamın Rıfat Efendi'den alınacak eski bir intikamı vardı*." OK71

çürü- 1. Genellikle mikroorganizmaların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak. "*Yağmurlar, karlar yağdı üzerlerine, güneşler doğdu, çiçekler açtı, sararan yapraklar toprakta çürüdü*." DHV259 2. Sağlamlığını, dayanıklılığını yitirmek. "*... samanlığın çürümüş tahta kapıları açılıverecek, içerden ölü yüzlü Ermeniler çıkacak gibi gelirdi*." BE20 3. Vurulma veya sıkışma yüzünden vücutta lekeler oluşmak. "*Çevreleri çürümüş ama yeşilleri harikulade gözleriyle Leyla Hanım ... bir eski İstanbul hanımefendisi*." GR122 4. Yıpranmak, çökmek. "*Eller işbaşına geçecek; devir, devran sürecek; sen hapislerde çürü*." ÜÇK391

çürük 1. *sf*. Çürümüş olan. "*İnce, simsiyah kaşlar çatıldı, çürük dişleri siyah siyah görünen ağız başladı*." KP55 2. *sf*. Sağlam ve dayanıklı olmayan. "*Çırçır dairesinin çürük merdivenlerini çıktılar*." BTÜ55 3. Vurma veya sıkıştırma yüzünden vücutta oluşan mor leke. "*Az sonra koşarak geldi, Topal'ın karısının boynundaki çürüğü gördü*." KT128 4. Sağlam bir temele veya kanıtlara dayanmayan. "*Vardı işin içinde bir çürük yan*." YD255 **çürüğe çıkar-** bir nesneyi işe yaramayacak durumda olmasından dolayı kullanmayı bırakmak. "*Herifi esaslı bir dizle çürüğe çıkarmıştı da umumi kaptan, 'Yaşa Erol!' dememiş miydi*?" KÜÇ11

çürükçü* *a. argo* Genç-yaşlı, güzel-çirkin ayırmadan her kadınla ilgilenen çapkın erkek. "*Çürükçüydü Edip*." EB194

çürüklük *a*. Sakıncalı, şüpheli, belirsiz durum. "*Ama gene de bir çürüklük seziyordum bu işte*." BE63

çürüme *a*. Çürümek işi. "*Yeni bir sokakta, çürümeye terk edilmiş bir kamyon enkazının yanı başındaki küçük öğrenciler dikkatimi çekiyor*." KP93

çürüt- 1. Çürümesine sebep olmak. "*Acısa, anamı, ardından babamı alıp beni el tokadı, el yumruğu, el tekmesi altında çürütür müydü*?" KT10 2. Doğru olarak ileri sürülen bir

düşüncenin, bir davanın, bir iddianın yanlışlığını ortaya koymak. "*Tahminlerimi çürütecek karşı bir iddia ileri sürülemiyor*." KAÇ199

çüş *ünl.* 1. Yürüyen eşeği durdurmak için söylenen söz. "*Onarımı yeni bitmiş yapının önünde hayvanının dizginlerini tıpkı tıpkısına bir erkek gibi çekti: Çüüüş*!" ÖE47 2. *argo* Yakışıksız bir davranış karşısında söylenen kaba bir söz. "*Garson Rıza 'Çüş!' diye geçirdi*." EK283

çütçü (Der.) *a.* Çiftçi. "*Benim değil, bes, tüm çütçülerimizin yüzü güldü bu yıl*." SAR53

çütçülük* *a*. Çiftçilik. "*Bu memlekette bunca yıldır çütçülük ederik, pambığın üç yüze, üç yüz elliye satıldığını kim gördü*?" SAR53

çütlük (Der.) *a.* Çiftlik. "*Hanım ipek sabahlığıyla koşup araya girmeyeydi, leşi çıkardı bu çütlükten*!" HÇ172

D, d

da / de *bağ.* 1. `Dahi` anlamında kullanılan bir söz. "*Sen de benim gibisin değil mi kardeşim koca burun*?" İDG15 2. `Üstelik` anlamında kullanılan bir söz. "*İçeri giremedi. Ayrılıp gidemiyordu da*." İDG62 3. Şart bildiren fiillerden sonra `bile` anlamına gelerek şartın geçerli olmadığını anlatan bir söz. "*... şair Nâzım'a rağmen onu adamakıllı dövmek için birkaç kere niyetlendi ise de her seferinde gözlerinin önüne şair Nâzım'la hapishane müdürü dikildi*." EKM158 4. Bazı birleşik cümleleri `ama fakat` anlamıyla birbirine bağlayan bir söz. "*Bütün bunları biliyorum da adımın Cemal olduğundan haberim yok*." YYB186 5. Tekrarlanan iki ad, iki sıfat arasında kullanıldığında anlamı güçlendiren bir söz. "*Adam vermem de vermem diye dayatınca kız tentürdiyot içmiş olabilirdi*." KK197 6. Bazı edat, bağlaç ve zarflardan sonra gelerek anlamı güçlendiren bir söz. "*Kocasına önemle, hayretle, biraz da kırgın, baktı baktı*." YYB238 7. Kendisinden önceki fiili zarf-fiil durumuna sokan bir söz. "*Kulağına gitmiş de Kemal'e bıçak çekmiş*." BTÜ312 8. -erek, -ip ekli zarf-fiillerden sonra kullanılırsa temel fiilin oluş biçimini, önermenin nasıl oluştuğunu anlatan bir söz. "*Ama seninki gidip de bir işçi kızına gönül indirmedi*." CEM134 9. Bir isteğe karşı olan fiili bağlamaya yarayan bir söz. "*Harcamasını bilmemek de ne demekti*?" DE138 10. Tekrarlanan fiiller arasında süreklilik bildiren bir söz. "*Asılmış da asılmıştı*." ÜÇK553 11. Bir şeyin yerine geçebilen iki cümlenin fiillerini birbirine bağlayan bir söz. "*Ha şöyle, kalk bakalım, kalk da anlat işin enini boyunu*." KT120 12. Tekrarlanan kelimelerin arasına girerek kuvvetli istek, direnme bildiren bir söz. "*Fatma da Fatma*!" BTÜ208 13. Azarlama, yalvarma, küçümseme, yakınma, övme anlamlarında iki cümleyi bağlayan bir söz. "*Bir de delannı olmuşlar da zamparalığa çıkmışlar*." EKM55 14. Daha önce geçmiş bir cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında `-den başka` anlamıyla ilişki kuran bir söz. "*Kudret Yanardağ'dan nafaka gibi, kendisi ve çocukları için hiçbir şey istemediğini belirtmişse de dul karısıyla çocukları için bir şeyler düşünmesini de ondan beklediğini falan belirtseydi*?" ÜÇK530 15. Karşıt anlamlı cümleleri pekiştirerek bağlayan bir söz. "*Beyliği kim kaybetmiş de o bulmuş*?" DK147

dabanca (Der.) *a.* Tabanca. "*Akıl diyor çek dabancanı; dan dan dan...*" CEM59

dadan- Yarar, çıkar amacıyla veya alışkanlıkla bir yere sık uğramak, abone olmak. "*Derken bara dadandı*." ARK196

dadı (Far.) *a.* Evlerde çocuğa bakan kimse, daye. "*Paşa dedemin zamanında, dadımın kız kardeşi bir Dilruba Abla vardı*." ÜÇK498

Dafn dü Moriye* *öz. a.* Dame Daphne du Maurier; İngiliz öykü, roman ve oyun yazarı (1907-1989). "*Kronin'le Dafn dü Moriye*." DK104

dağ (I) *a.* Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü. "*Birden bir ses, tepesi bulutlara değen dağın mor kayalarında yankılandı*." OK77 **dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz** `aynı evde oturan iki aile arasında er geç birtakım anlaşmazlıklar çıkar` anlamında kullanılan bir söz. "*Dağ dağ üstünde olur, ev ev üstünde olmazdı*." YYB96 **dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur** `ne kadar uzak düşmüş olurlarsa olsunlar, insanlar günün birinde birbirleriyle karşılaşabilirler` anlamında kullanılan bir söz. "*Kavuşmaz dağ dağa ama kavuşur insan insana*!" SBK334 **dağ gibi** çok büyük, çok iri, çok güçlü. "*Dağ gibi adamın omuzları zavallıca çökmüştü*." EVO86 **dağa çık-** eşkıyalık etmek. "*Kafasından Toroslar, Kaçkaç, Fransız'a karşı dağa çıkan çeteler, yaptıkları baskınlar hızla geçti*." EVO117 **dağdan gelip bağdakini kov-** sonradan geldiği bir yerde, kendinden önce gelen kişinin yerini almaya çalışmak. "*Dağdaki gelmiş, bağdakini mi kovuyor*?" YD294 **dağlara düş-** büyük bir üzüntü dolayısıyla insanlardan kaçıp ıssız yerlerde yaşamak. "*Oğlan kütlüye giderse vallaha da billaha da deli olur, dağlara düşer*!" EVO93 **dağları devir-** çok zor işleri başarmak. "*İnsan elbirliğiyle dağları devirir be*!" BTÜ369

dağ ayısı *a.* Şehir yaşayışına alışmamış çok kaba kimse. "*Hem canım kızımız da gidip dağın ayısına sarılacak değil ya*?" DK87

dağ başı *a.* 1. Dağın zirvesi, doruğu. "*O uzak yerler bir deniz kıyısı da olabilir, dağ başında ağaçlık bir yer de.*" KY140 2. Issız yer. "*O dağ başlarında, in yok, cin yok*." EB77

dağ havası *a.* Yüksek yerlerdeki serin ve temiz hava. "*Serin dağ havası yüzleri okşuyor, içilen rakılar neşelerine neşe katıyordu*." KY119

dağ köyü *a*. Dağlık yerlerde kurulmuş yerleşim yeri. "*Çingeneler, dağ köyünün böğründeki ormanın yanına konmuşlardı*." SÇ230

dağ taş *a.* Her yer, her taraf. "*Dağ taş mahsul olur*." BTÜ17

dağcıl *sf*. Dağ şartlarına ve iklimine göre yetiştirilen (bitki). "*Yaşar Kemal romanının o köycül, o dağcıl, yarı vahşi doğasının renk cümbüşüne ulaşıyor*." BFV246

dağdan inme *a.* Kaba saba, görgüsüz kimse, dağ adamı. "*Dağdan inme ayı değil ya bu*!" MM156

dâğ-ı derun* (Far.) *a*. Kalp ağrısı, yürek yarası. "*Öyle bir bakış bakıyor ki, tarif edemem, o bakış hâlâ içimde dâğ-ı derundur*!" VV84

dağıl- 1. Toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak. "*O sabah Küçük Karakartallar arsada ağız tadı ile son antrenmanlarını yapmış, yorgun argın dağılacaklardı ki…*" DK87 2. Yavaş yavaş kaybolmak, yok olmak. "*Köşeyi dönerken iki yüz kırk lirası olduğunu hatırlayınca sıkıntı dağıldı*." GR174 3. Bir topluluğun, kuruluşun varlığı son bulmak, fesholunmak, münfesih olmak. "*… mahalle futbol kulübümüz dağıldı*." AY101 4. Karışık duruma gelmek, düzeni bozulmak. "*Erol dağılan saçlarını kirli tarağıyla çabuk çabuk taradı*." KÜÇ18 5. Parçalanarak yayılmak, ufalanmak. "*Ne inip kalkan kazmanın ne de inip kalkan kazma darbeleriyle bozulup dağılan duvarın farkındaydı*." GK136 6. Birliği, beraberliği bozulmak. "*Artık ne Gâvur Dağları'nın ötesi ne de köylüyü kışkırtıp yaktırdığı çiftlik yüzünden dağılan yuvası*!" KAÇ177 7. Değer ve birimler belli etkenlerle, oranlı olarak bölünmek. "*Bir saat içinde bütün paralar dağılmış, arabaların sandık kapakları kapatılmış…*" CEM125

dağılı dağılıver-* Dağılıvermek. "*Elinle dokundun mu dağılı dağılıveriyor*." EKM34

dağılım *a.* Dağılarak birbirinden ayrılma. "*Dağılım günü şehre inip haftalıkları aldık mı…*" BTÜ350

dağılın-* Dağılma işi yapılmak. "*Birer ikişer dağılınırken söyleniyorlardı*." VV241

dağılış *a*. Dağılmak işi. "*Dumanın dağılışını bir müddet seyrettikten sonra, bilmem, dedi*." EK123

dağılıver- Çabucak veya ansızın dağılmak. "*Dağılıverirlerdi İstanbul'a*." EKM136

dağılma *a*. Dağılmak işi. "*Çocuklar dağılmayı filan unutmuş, birbirlerine sokularak endişeyle bakıyorlardı*." DK87

dağınık *sf*. 1. Düzeni bozuk, düzensiz, karışık. "*Bir çift simsiyah göz, bembeyaz yüz ve dağınık saçlar*." AY157 2. Hoş görünmeyen, uyumsuz. "*Hep o dağınık, karmakarışık hâliyle birtakım kâğıtlar imzaladı*." SUÇ223 3. Düşüncelerini toparlayamayan. "*Deminden beri dağınık bir biçimde düşündüğü şeyleri bu noktada toplayıverdi*." KT126

dağıt- 1. Belli bir orana göre bölüştürmek, pay etmek, tevzi etmek. "*Arkadaşlara dağıt*!" TD34 2. Bir topluluğun varlığına son vermek, feshetmek. "*Atatürk, Serbest Fırka'yı dağıtmasaydı, bugün başta belki de Fethi Bey olacak, millet Halk Fırkası'nın tahakkümünden kurtulacaktı*." KT306 3. Etkisini, gücünü azaltmak, gidermek. "*Gamımı neyle dağıtacağım*?" BFV14 4. Kurulu bir düzeni bozmak. "*Köydeki takımını tezgâhını dağıtacak ne vardı sanki*?" EVO21 5. Herhangi bir şeyi ayrı ayrı kimselere vermek. "*Koltukları kabararak imzalı resimler dağıtıp irili ufaklı futbol hastalarının defterlerine imzalar atsa da memnun değildi*." ARK84 6. Bir şeyin veya bir yerin düzenini bozmak. "*Ben istesem şimdi masanızı dağıtır, ikinizi birden döverim*!" KK116 7. Toplu durumda bulunanları birbirinden uzaklaştırmak veya ayırmak. "*Milleti dağıttılar*." EKM33

dağıtabil- 1. Dağıtma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gazi belki yutmaz, herifi rahat bırakmaz, hatta ağzını burnunu dağıtabilirdi ama kendisi*?" DE228 2. Dağıtmaya gücü yetmek. "*Onun feriştahı dağıtamaz*." HÇ54

dağıtıcı *a.* Mektup, gazete vb. şeyleri dolaşarak dağıtan kimse, müvezzi. "*Günün her saatinde burası fabrika işçileri, kasap çırakları, talebeler, kunduracı kalfaları, gazete dağıtıcıları ve işsizlerle dolardı.*" BE78

dağıtıl- Dağıtma işi yapılmak, tevzi edilmek. "*Somunlar parçalanıp dağıtıldı*." YK33

dağıtılma *a*. Dağıtılmak işi. "*Sonra getirdiği öteberilerin fakir, fukaraya dağıtılmasını rica ederek yaşlı gözlerle ayrıldı*." HÇ241

dağıtıver- Çabucak veya ansızın dağıtmak. "*Bir an çıldıracak kadar hırslandıysa da kızın saf yüzü, pırıl pırıl gözleri öfkesini dağıtıverdi*." SUÇ327

dağıtma *a*. Dağıtmak işi, tevzi. "*Kafasında, on dört doksan beşe inen maaşı, nerelere kaçar lira*

dağıtması mümkün olabileceği.” DE109

dağla- Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak. “*Vınıltılarla inip kalkıyor, şurasını burasını yakarcasına dağlıyorlardı*.” EVO253

dağlan- Dağlama işine konu olmak. “*Köseleye dönmüş yüzü bir an ateşte dağlanmışçasına kıpkırmızı kesildi*.” HÇ112

dağlı *sf*. Dağlık bölge halkından olan. “*Kız da gerçekten tatlı, dağlıların vahşi güzelliği içinde bir yavruydu*.” KY47

daha *zf*. 1. Az önce; henüz. “*Çünkü daha bu sabah aşçı onu mutfağın bir köşesine çekmiş, âdembabalara kapı açtığını görürsem karışmam ha diye tembih etmişti*.” YYB68 2. Var olana, elde bulunana ek olarak. “*Bir şey daha soracağım, dedi*.” AY211 3. Kendisinden sonra üçüncü kişi iyelik eki alan bir sıfatla birlikte sözü edilen konuda en önemli durumu belirtmek için kullanılan bir söz. “*Sonra daha kötüsü, oğlan belki de kendi gibi serserilere ... der*.” DK115 4. Bunun dışında. “*Amet Abi ona daha neler alacaktı...*” ÇK133 **daha da** karşılaştırma derecesini vurgular. “*Ondan daha uzun, daha iri, daha da kuvvetliydi*.” DK6 **daha neler!** `hiç öyle şey olur mu?` anlamında kullanılan bir söz. “*Oğluna uykulu uykulu bakan kır saçlı kadın, ‘Daha neler!’ dedi*.” EB84

daha bir *sf*. Değişik, farklı. “*Sık sık rastlanır bunlara Beyoğlu'nda ama bu gece daha bir uysallık içindeydi kalabalık kaldırımlar*.” KÜÇ36

dahası *a*. Fazlası, ilavesi. “*Dahası şu ki, burası şehir, fabrika*.” BTÜ50 **dahası var** bir konuda bilinmesi gereken başka şeyler de olduğunu anlatmak için kullanılan bir söz. “*Dahası var, il başkanlığında toplanan bucak başkanlarından birinin dediği gibi, bu adam neden Atatürk'ten de büyük Türk olmasındı*.” GK63

dahi *bağ*. 1. Da, de. “*Ben dahi memnundum*.” AY122 2. Cümlede kendinden önceki ögeyi belirli duruma getiren bir söz; bile. “*Yıllardan beri kapanmadığı için de istense dahi kapanmaz hâle gelmiştir*.” AY190

dâhi (Ar.) *a*. Olağanüstü yeteneği ve yaratıcı gücü olan kimse, deha, öke. “*Yeşilçam Sokağı'nın dâhilerle dolu olduğunu bilmiyorsunuz galiba*?” BK359

dahil (Ar.) *a*. Bir işe karışmış olma, karışma. “*Köylünün galeyana gelip bu din, iman, Allah, kitap tanımayan adamı linç etmeye kalkmasında ne benim ne de Şerif Ağa'nın şuncacık dahlimiz yoktur*!” KT355

dâhil (Ar.) 1. *a*. İç, içeri. “*Senin vazifen, sana verilmiş bölge dâhilinde geceleri dolaşmak, mahalleye göz kulak olmak*.” MUR109 2. *zf*. İçinde, ... ile birlikte. “*Güverteye çıktıkları zaman, Zühal'in babasının da dâhil olduğu bütün tayfaların öldürülmüş olduğunu gördü*.” İDG76 3. *zf*. İçinde, içine almış durumda. “*Orman da tarlalara dâhil mi*?” KT258 **dâhil ol-** katılmak, girmek veya içinde olmak. “*On sekiz milyona dâhil olduğumuza bakma*.” VV334

dâhilî (Ar.) *sf*. İçle ilgili. “*Pulun üzerindeki damgayı okudu: Dâhilîydi*.” SM216

Dâhiliye* (Ar.) *öz. a*. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan, genellikle güvenlik ve asayiş ile iller idaresinden sorumlu olan bakanlık. “*İhale işi Nafia’da değilse Ziraat'tadır, Ziraat'ta değilse Dâhiliye'de*.” GK98

dâhiliye mütehassısı *a*. İç hastalıkları uzmanı. “*Kızınız Nilüfer Hanım, erkek lisesi öğrencilerinden, dâhiliye mütehassısı Ali Bey'in yeğeni Suat'ı çılgın gibi sevmektedir*.” SM217

dâhiliyeci *a*. İç hastalıkları uzmanı. “*Dâhiliyeci, Nuran' ı görünce çarpıldı âdeta*.” SBK129

d'Ailly* bk. Pierre d’Ailly. “*Durand kim? Occam? Buridan, d'Ailly*?” VV268

daim (Ar.) 1. *sf*. Sürekli, sonsuz. “*Allah muhabbetinizi daim, sıhhatinizi kaim etsin, dedi*.” KK242 2. *zf*. Daima. “*Onlar da bizi öptüler ve Allah'ın daim bugünlere erdirmesini dilediler*.” BE38

daima (Ar.) *zf*. Her vakit, sürekli olarak. “*Daima başı yerde gezmeye tahammül edemeyen İsmail Efendi, günün birinde çoluğunu çocuğunu topladı*.” GR44

daimî (Ar.) *sf*. Kesintisiz olarak süren, devamlı, sürekli. “*Onu daimî bir rüya içinde, önüne çıkanı yer, yutar, kocaman ayaklarıyla her şeyi ezer geçer biliyordu*.” GAV109

dair (Ar.) *e*. Bir konu hakkında, ... konusunda, ... ile ilgili; üzerine, üstüne. “*Demek dinine, milliyetine dair yıllar yılı anlattığı şeyleri çiğneyip bir düşmana kaçmıştı ha*?” GAV167

daire (Ar.) *a*. 1. Konut olarak kullanılan bir

yapının bölümlerinden her biri, kat. "*Belki de kat, daire komşuları.*" ARK158 2. Belirli devlet işlerini çevirmekle görevli kuruluşlardan her biri. "*Resmi daire mi açıyoruz lan*?" DK49 3. Bu kuruluşların içinde çalıştıkları yapı. "*Sonra defterleri, kalemleri kaldırıp daireden fırladı*." SAR1 4. Bir yapı veya gemide belli bir işe ayrılmış bölüm. "*... öbür taraftaki adamın oğluna kim, hangi dairede, ne cesaretle iş verebilirdi*?" AY148 5. Bir çemberin içinde kalan düzlem parçası. "*Yere büyük bir daire çizmişti*." SAR44

dak- (Der.) Takmak. "*Gözlerine barnaklarımı daktığım gibi ikiciğini birden alırım, kösnük*." CEM19

dak ki bab eyle-* Kapıyı vurmak, kapıyı çalmak. "*Köylü bakar ki İmam Efendi'den ses seda yok, adamcağıza bir emri hak vaki olması ihtimaline karşı dak ki bab eylerler, bir de ne görsünler*?" HÇ188

dakika (Ar.) *a.* 1. Bir saatlik zamanın altmışta biri. "*Bir dakika geçse külahları değişiriz*." DK148 2. An, zaman. "*Ondan ayrı geçen her dakikası zehir*." YD17

dakika başı *zf.* Çok sık bir biçimde, arka arkaya. "*Başka kaynanalar olsa gelinlerinin dakika başı başlarına kakarlardı*." EK154

dakikabedakika* *zf.* Her dakika, her an. "*Sanmak da hoşuna gidiyor, yaşıyordu da bunu. Anbean, saatbesaat, dakikabedakika*!" YD92

dakikalarca *zf.* Uzun süre. "*Gözlerini bir noktaya diker, dakikalarca öylece kalırdı*." EKM23

dakikalık *sf.* Belli bir dakika süresince yapılan veya olan. "*Demek ölümle arasında beş, bilemedin on dakikalık bir zaman kalmıştı*?" KAÇ196

dakikası dakikasına *zf.* Tam olarak. "*Görünmez antenleri vardı sanki de piyasadan dakikası dakikasına haberi olur, fiyat dalgalanışlarından tam zamanında faydalanırdı*." DK79

dakka (Der.) *a.* Dakika. "*İçindeki bıçaklar dakkada bin beş yüz elli devir yapıyor dediydi usta*." BTÜ375

daktilo (Fr.) *a.* 1. Yazı makinesi. "*Neye yarardı ... daktiloda tape edilmiş kâğıtlara adı ve soyadıyla paraflar geçmek*?" DK199 2. Yazı makinesi ile yazı yazan kimse, daktilograf. "*Kendisi gibi, bir şirkette zavallı bir daktilo değildi, olmayacaktı da*!" EB2 **daktilo et-** yazı makinesiyle yazmak. "*Daktilo edilecek müsveddeyi uzattım*." KP98

daktilo makinesi *a.* Tuşlara parmakla vurulduğunda harflerin boyalı bir şerit yardımıyla kâğıt üzerine çıkması temeline dayanan, mekanik veya elektrikle çalışan türleri bulunan makine, daktilo, yazı makinesi. "*Her tarafı oynayan daktilo makinesine kâğıt takarken nöbetçi gardiyana emir verdi*." EKM158

daktiloluk *a.* Daktilograf olma durumu. "*Daktiloluk bulunmuştu bir şirkette, girmedim*." KÜÇ41

dal (I) *a.* 1. Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri. "*Dut dalı bunlar*." EVO151 2. Branş, kol (I). "*Bu mevkiyi siyasiler katında bulamayacağını, şansını o katlarda yitirdiğini anlayınca, başka dallar düşündü*." GK105 **dal budak sal-** karmaşık bir biçimde yayılıp genişlemek. "*Haber lahzada şimşek hızıyla, dal budak salarak büyüyüp şişiyor, alabildiğine genişliyordu*." VV389 **dal gibi** ince uzun yapılı. "*Dal gibi bir deniz gediklisine kaçmış*." KÜÇ25

dal (II) *a.* Arka, sırt. "*Sesimizi çıkarmazsak dalımızdan inmez*." BTÜ88 **dalına bas-** hoşlanmadığı şeyleri yaparak birini kızdırmak. "*Filiz dalına basmak için...*" BFV124 **dalına bin-** bir kimseye bir iş yaptırmak için asılmak, musallat olmak, sıkıştırmak. "*Gülünüyor, söyleniyor, arada başefendinin de dalına şöyle bir biniliyordu*." EVO20

dal- 1. Başka bir şeyle uğraşamayacak veya başka bir şeyi düşünemeyecek biçimde kendini bir şeye kaptırmak. "*Dışarda yağmur, fırtına, yer yerinden oynarken o, sıcacık odasında, Tolstoy'ların filan dünyasına dalacaktı*." DE129 2. Bir yerin içine girmek. "*Çarpan yüreğiyle daldı yarı karanlık sokaklardan birine*." BFV217 3. Uyumak. "*Bütün gece uyku tutmuyor, azıcık dalacak olsa bir yerlerden uçuyormuş gibi telaşla uyanıyordu*." EK278 4. Kendini bilmez duruma gelmek, kendinden geçmek. "*Zaman zaman daldı, sayıkladı, tekrar daldı, ayıldı*." BE38 **dalıp çık-** birçok yere girmek. "*Taksinin yarı açık penceresinden rüzgârın bebe saçlarını uçuruşu, değişik İstanbullara dalıp çıkmak, Boğaz'daki bilmem ne oteline gidecek kadar büyüdüğünü hissediş...*" KÜÇ23 **dalıp git-** bir düşünce veya hayal ile bulunduğu ortamdan uzaklaşmak. "*Bir kenarda dalıp gitmiş arkadaşı Memet'in yanına gelip oturdu*." DK181

dala- Köpek, kurt vb. hayvanlar dişlemek,

ısırmak. "*İt gibi daladı herif beni*!" KT17

dalabil- 1. Dalma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herhangi bir çöplükten karnımı doyurabilir, istediğim duvarın dibinde uykuya dalabilirdim*." ÇK110 2. Dalmaya gücü yetmek. "*Bunda en küçük bir kararsızlığım yoktur, dalabilirim*." AY190

dalak *a.* Fazla su içmekten ileri gelen bir hastalık, karın şişliği. "*Sende de dalak var*." GR206

dalan- Dalama işine konu olmak. "*Olmazsa Allah vermeye sağa sola dalanır, pis pis söver sayardı*." EVO210

dalaş- Ağız kavgası etmek. "*Dalaşsa, patırtı edip işi gene idareye götüreceğine şüphesi yoktu*." SÇ216

dalaşma *a.* Dalaşmak işi, dalaş. "*Sonra karşılarına başkaları çıkar; bir dalaşma, bir dövüş, bir kavga…*" ÜÇK511

dalavere *a.* Yalan dolanla gizlice görülen kötü iş, gizli oyun. "*İşte de bir dalavere olmasın*?" GR85 **dalavere çevir-** yalan dolanla gizlice kötü iş görmek. "*Dalavere çevirebilmek de şahsi kabiliyettir*." ARK33

dalavereci *a.* Çıkarı için hileye başvuran kimse, taklacı, kolpocu, aferist. "*Dalavereci sevgilim benim*!" YD255

daldan dala *zf.* Oradan oraya, düzensiz, kararsız bir biçimde. "*Hayali daldan dala sıçrayarak uzayıp gidiyordu*." EK304

daldır- Dalma işini yaptırmak, dalmasına sebep olmak. "*Çevreyi şöyle bir kolladıktan sonra elini çöp tenekesine daldırdı*." ÇK64

daldırıl- Daldırma işine konu olmak. "*Kaşıklar besmeleyle daldırılır tencereye, iştahlı bir ağız şapırtısı evi doldurur*." YK33

dalga *a.* 1. Deniz veya göl gibi geniş su yüzeylerinde genellikle rüzgâr, deprem vb.nin etkisiyle oluşan kıvrımlı hareket. "*Müthiş bir dalga kıyının keskin kayalarında top gibi patladı*." EK2 2. *argo* Gizli iş, dalavere. "*Kıyak dalga haa*!" TD19 3. *argo* Geçici sevgili. "*Bizim yeni dalga*!" SBK278 4. Arka arkaya gelen kriz vb. olayların her biri. "*Yüzünden bir sevinç dalgası geçti*." EK265 5. *argo* Esrar, eroin vb. uyuşturucu maddelerin verdiği keyif durumu. "*Dalgadaymış fukara, dalgası bozuldu*." EVO44 6. *argo* Geçici aşk ilişkisi. "*Kaç kez vazgeç bu dalgadan demişti*." KY81 7. Titreşimin bir ortam içinde yayılma hareketi. "*… masa kristaline vurulan kalemden çıkan ses dalgalarının karıştırdığı havayı zorla geçerek kâtibin burnuna kondu*." BK353 **dalga geç-** 1. *argo* üzerinde durulması gereken işle ilgilenmeyerek başka şeyler düşünmek veya yapmak. "*Tuvalet bekçisi boyuna düdük öttürüyor, dalga geçenleri işlerinin başına kovalıyordu*." AY108 2. eğlenmek, alay etmek. "*Ulan benimle dalga geçmiş olmasın sakın*?" KT278 **dalga mulga*** dalga falan. "*Bir daha dalga mulga geçmem*." GK96 **dalgasına taş at-** *argo* işini bozmak, keyfini kaçırmak. "*İnsanın dalgasına taş atıyorsun*!" SUÇ134 **dalgaya düş-** *argo* yanılmak, dalgınlıkla unutmak. "*Gene dalgaya düştüğünü anlayan kocası, dalgasına taş atmadı*." HÇ320

dalga dalga 1. *sf.* Kıvrımlı (saç). "*İncecik bıyığı, koyu kestane, dalga dalga saçları, nefti gözleri için, o olduğu için sevmişti onu*." DE11 2. *zf.* Arka arkaya, yığın hâlinde. "*Aynı sözleri Yaşar, gece şarap içerlerken de tekrarlamıştı ki, haber dalga dalga, büyüye şişe tüm köye yayılmış, köylü rahat bir soluk almıştı*." KT341

dalgacı *sf.* 1. İşine gereken önem ve dikkati göstermeyen (kimse). "*Kovmalı bu deyyusoğlu deyyusu... Amma dalgacı yahu*!" EKM9 2. Alay eden (kimse). "*Otuz beşlik Hayganoş ömür karıydı. Şen şakrak, dalgacı...*" GR94

dalgacık *a.* Küçük dalga. "*Yanlarındaki pencereden görünen Boğaz'ın mavi suları hafif dalgacıklarla tatlı tatlı kıpırdıyordu*." GAV190

dalgalan- 1. Üzerinde dalga oluşmak. "*Hafif hafif dalgalanan denizin üzerinde, epeyce uzakta, bizi götürecek olan vapur, inen akşama simsiyah dumanlar bırakıyordu.*" AY120 2. Hareketli olmak, kıpırdamak. "*Bir ara salon kapısında mavi puanlı beyaz bir etek dalgalandı*." GR59

dalgalandır- Dalgalı duruma getirmek, dalgalanmasını sağlamak. "*Ses, gecenin derin sükûnunu dalgalandırdı*." EK236

dalgalanış *a.* Dalgalanmak işi. "*Yeni bir kalabalık, yeni bir dalgalanış...*" KK75

dalgalanma *a.* 1. Dalgalanmak işi. "*Habip'in içinde köklü bir dalgalanma oldu, yumruklarını sıktı*." KAÇ57 2. Pek çok kimsede bir anda yaratılan güçlü heyecan, sansasyon. "*Çok geçmeden kalabalık dalgalanmaya, memurlar aftan faydalananların isimlerini okumaya başladılar*." İDG111

dalgalı *sf.* 1. Dalgası olan. *"… daha ötelerde*

dalgalı bir deniz karmakarışıklığını hatırlatan kalabalık ağaçlar, iki gümüş çizgi gibi parlayan tren rayları, çatılar, duvarlar, şu bu yüreğinden neşeli bir türkü gibi geçiyordu.” YK82 2. Kıvrımlı (saç). “*Genç irisi, dalgalı saçlı, tatlı bakışlı...*” BFV279 3. Dalga dalga görünen. “*Titreyerek yanan mumun dalgalı ışığında sahici bir dev gibiydi*.” EVO288

dalgın 1. *sf.* Çevresinde olup bitenleri fark edemeyecek kadar düşünceye dalan. “*Hasan Ağabey dalgındı, duymadı*.” KÜÇ32 2. *zf.* Kendinden geçmiş bir durumda. “*Sokak boyunca dalgın yürüdü*.” GR164

dalgın dalgın *zf.* Çevresiyle ilgilenmeden, düşünceli olarak. “*Mazhar salonun penceresinde dalgın dalgın dikiliyordu*.” EK286

dalgınlaş- Dalgın duruma gelmek. “*Amma da dalgınlaştın bugünlerde ha*!” DE48

dalgınlık *a.* 1. Dalgın olma durumu. “*Bu ne dalgınlık komşum*?” DK54 2. Dalgınca davranış. “*Annem dalgınlığımdan bahsetmiş olacak*.” KY84

dalın-* Dalma işi yapılmak. “*Atlara atlanıp öteki köydeki çiftliğe doğru karanlıklara doludizgin dalındı*.” HÇ352

dalış *a*. Dalmak işi. “*Kadın geçmiş günlerin tatlı, çok tatlı anlarını birden, topyekûn hatırlamaktan gelen bir dalıştan sonra, ‘Maalesef evet!’ dedi*.” KY173

dalıver- Çabucak veya ansızın dalmak. “*Öğleden sonra, tesadüf, rasgele dalıverdiğim helalardan birinde rastlamayayım mı*?” BK307

dalkavuk *a.* Kendisine çıkar sağlayacak olanlara aşırı bir saygı ve hayranlık göstererek yaranmak isteyen kimse, huluskâr, yağcı, yalaka, yağdanlık, yalpak, yaltak, yaltakçı, kemik yalayıcı, çanak yalayıcı, kılbaz. “*... bir de bunlara yeni birisinin, bir dalkavuk, bir riyakârın eklenmek üzere oluşuna dayanamayacağı için sofradan kalktı*.” GK327

dalkavukluk *a.* Dalkavukça davranış, kemik yalayıcılık, çanak yalayıcılık, yağcılık, yalakalık, yalpaklık, yaltakçılık, yaltaklanma, yaltaklık, tabasbus, huluskârlık. “*... gözlerine girebilmek için dalkavukluğun en adi, en iğrencinden çekinmezdi*.” KT93

dallan- Yayılmak, genişlemek. “*Mesele dallanır budaklanır, etrafa yayılırsa ne yapardı*?” OK51 **dallanıp budaklan-** bir iş, bir sorun büyüyerek karışık duruma gelmek. “*Havadis yayıldıkça değişip şişiyor, dallanıp budaklanıyordu*.” HÇ346

dallandır- Bir işi, bir sorunu büyütüp karışık duruma getirmek. “*Hayriye, dallandırma dedi*.” TD71

dallı budaklı *sf*. Karışık bir duruma girmiş olan, çapraşık. “*Perili Konağın pembe duvarına tebeşirle kalınca yazılmış bir yazıyla dallı budaklı bir boynuz resmi dikkatini çekti*.” SUÇ128

dalma *a*. Dalmak işi. “*Derinlere dalmaya gelmez pek*.” DK55

dalyan (Rum.) *a.* 1. Deniz, göl ve ırmakların kıyılara yakın yerlerinde ağ ve kazıklarla oluşturulan, büyük balık avlama yeri. “*Öyle dalyan gibi kadın senin perhizine esir olur mu*?” HÇ302 2. *öz*. Bir lakap. “*Başta Tavukçu, İzmirli, Uzun Emin, Dalyan Rıza filan bir şeyler anlatması için asılıp duruyorlardı*.” YK36 **dalyan gibi** boylu boslu. “*Öyle dalyan gibi kadın senin perhizine esir olur mu*?” HÇ302

dam *a*. 1. Yapıları dış etkilerden korumak amacıyla üzerlerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm. “*Yıkık duvar, çatı, dam ya da ağaçların üzerlerine tünemiş yeşil, sarı, mavi, kara bakışlarıyla göz hapsine almışlardı Murtaza'yı*.” MUR56 2. Üzeri toprak kaplı ev, küçük ev, köy evi. “E*sat Ağa'nınki gibi bir dam satın alsa...*” EK391 3. *argo* Tutukevi. “*Cezaevi. Kilitli bir dam*!” KAÇ72 **damdan düşer gibi** birdenbire ve yersiz olarak. “*En iyisi damdan düşer gibi açmamaktı meseleyi*.” EVO119 **damdan düşercesine** birdenbire ve yersiz olarak. “*Öfkesini hiç belli etmemeye çalışmış, gösterilen yere de oturmadan, damdan düşercesine sormuştu*.” ÜÇK523

Dam dö Siyon* *öz. a.* Notre Dame de Sion, İstanbul'da 1856 yılında kurulmuş olan özel Fransız lisesi. “*Küçük kız Dam Dö Siyon'a gidiyordu*.” GAV122

dama (İt.) *a*. Karelere ayrılmış zemin üzerinde on altı taşla iki kişi arasında oynanan oyun. “*Burada sabahlardan akşamlara, hatta çoğu sefer gece yarılarına kadar serüven kitapları okunur, damadan, beştaştan çift kaleye kadar bütün oyunlar oynanır...*” SUÇ19

damacana (İt.) *a*. Su vb. sıvıları taşımaya yarayan, dar ağızlı, şişkin karınlı, genellikle hasır veya plastik sepet içinde korunan büyük şişe. “*Doldur su gibi damacanalara, kapı kapı dolaşıp evlere sat*.” SÇ156

dâmâd-ı şeh-riyâri* (Far.) *a.* Padişahların kızlarıyla evlenen kimselere verilen unvan, padişah damadı. "*31 Mart'la birlikte bu paşalar birer utanç vesilesi olmuş, babasıysa o nazırlar, dâmâd-ı şeh-riyâriler kalıbını Tatavlalı bir Rum dilberinin peşinde Yunanistan'a sürüklemiş, sonraları da namı, nişanı silinip gitmişti*." MM165

damak *a.* Ağız boşluğunun tavanı. "*Vallaha dilim damağıma yapıştı*!" VV391

damalı *sf.* Üstünde kareler bulunan, kareli. "*Kırmızı damalı hafif beyaz poplin entarisinin göğsünü sıkı sıkı gererek odalardan birinden fırladı*." KAÇ116

damar *a.* 1. Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal. "*Sanki bacağında bir damar kesilmişti*." ÇK73 2. Kuvvetle kendini gösteren huy, tabiat, hâkim özellik. "*Kızının inat damarını biliyordu*." EVO152 3. Soy, yaradılış. "*Damarında cevher var herifin*." HÇ121 **damarı (veya damarları) kabar-** bir huy veya duygu güçlü bir biçimde ortaya çıkmak. "*Karısının da hak vermesi karşısında Zülfikar Bey'in damarı kabardıkça kabardı*." DK203 **damarına bas-** birini, duyarlı olduğu bir konuda kızdırmak. "*Ne diye damarına basarsın*?" EB134

damar damar *sf.* Çok damarlı. "*Elleri de damar damardı*." YYB195

damar sertliği *a.* İç katmanında yağ ve çeşitli gözelerin toplanması sonucu atardamarların duvarının kalınlaşması ve esnekliğini kaybetmesi. "*Şeker, kalp, damar sertliği, tansiyon...*" EB33

damarlı *sf.* 1. Damarı olan. "*Kahverengi şapkası, siyah çizgili kahverengi kostümü, kolalı yakasına irice bağlı, siyah siyah damarlı kırmızı kravatı…*" MM294 2. Damarı belirginleşmiş. "*Necip'in buruş buruş annesinin damarlı elini öptük*." AY137

damat (Far.) *a.* 1. Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad, güveyi. "*Damat bey dansı bitirmişti*." DK193 2. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, güveyi. "*Zira yakıştıramam damatımın aylesına bu çürük evı*!" DK122 **damat gir-** aileye güveyi olarak katılmak. "*O böyle bir yere damat girer de Avrupa'ya filan gider hayırlısıyla dönerse…*" EB190

damatlık *a.* Damat olma durumu, güveyilik. "*Ne fabrikatör damatlığı*?" YD117

damga *a.* 1. Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç. "*Sağda solda ... birtakım mühürler, lastik damgalar, antetli kâğıtlar, antetli zarflar...*" YD312 2. Bu araçla basılan nişan, işaret. "*Üzerlerinde Made in USA damgalarıyla tahta duvarlar...*" GK203 3. Bir kimsenin adını kötüye çıkaran, yüz kızartıcı durum. "*Çocuğunu nikâhsız doğurup yavrusuna piç damgasını vurdurtmaktansa gidecek, sonu ölüm bile olsa gidecekti*." GAV206 4. Bir şeyin kime, hangi çağa ait olduğunu gösteren belirgin iz, işaret, nitelik. "*O Sultan Aziz, Sultan Murat, Sultan Hamit, Sultan Reşat devirlerinin damgasını taşıyan yüz kiloluk, öfkeli bir İttihatçı, sonra da Kuvayi Milliyeci*." KK14 **damga vur-** iz bırakmak. "*Yalnız İstanbul'a değil, bütün Türkiye'ye, hatta bütün dünyaya damgasını vurmak isterdi*." GK59 **damgasını vur-** biri hakkında kötü bir yargıya varmak. "*İş dışında alabildiğine şakacı olan kâtip, dili bozuk bu bekçiye ukala damgasını vuruvermiş, işletmek hevesine düşmüştü*." MUR19

damgalan- Damgalama işine konu olmak. "*Sebep her ne olursa olsun, damgalanmıştı ya*!" EK264

damgalı *sf.* 1. Damgası olan, damgalanmış olan. "*Öküz yutan boa yılanlarının, yüzü damgalı adamların, herkesin hemencik büyüyüverdiği memlekete gidecek*." SÇ19 2. Kendisine yüz kızartıcı bir suç yüklenmiş olan. "*Bir kere sabıkalandı mı, ondan sonra damgalı eşek gibi…*" ÜÇK494

damgasız *sf.* Damgalanmamış, damgası olmayan. "*Bütün gece konuşulduğuna göre, tavuğun yüzde yüz damgasız, beneksizini bulmuşlardı*." KT318

damla *a.* 1. Yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı, katre. "*Zülfikar Bey'in gözünden bir damla yaş yuvarlandı*." DK168 2. Damlalıkla kullanılan ilaç. "*Şimdiye kadar damlayla gözleri açan göz doktorunu ne gördüm ne de işittim*." ÖE83 3. Çok az miktar. "*Sana yiyeceğin damlası bile zehirdir, perhiz etmen lazım*." ÇK66

damla- Damla durumunda tane tane düşmek. "*Entarisinden sular damlıyordu*." BE33 2. Bir yere çağrılmadan, çekinmeden gitmek, çıkagelmek. "*Yirmi lira alacağı vardı, damlamış hemen*." GR116

damla damla *zf.* Küçük ölçülerde; azar azar. "*Bardak sanki damla damla doluyordu*." EVO287

damlacık (I) (Der.) *a.* İnme, felç. "*Doktorun*

anası o zaman sağlama damlacık indirirdi." EVO126

damlacık (II) (Der.) *a.* Damla. "*Bütün gün toplanan turfandalar, bir damlacık olsun dinlenilmeden pazara getirilirdi*." VV28

damlalı* *sf*. Damlası olan. "*Yağmur iri damlalı*." DHV256

damlama *a*. Damlamak işi. "*Bütün bunları işiterek sarsılmış, derin, ta derinlerden süzülüp gelen ılık yaşlar gözlerinden damlamaya başlamıştı*." VV350

damlat- Damla damla akıtmak. "*Hem dur bakalım, belki de oğlum bir reçete yazar sana, bir damla alır eczaneden, gözlerine bir damlatır...*" ÖE83

damlı *sf*. Damı olan. "*... birden kırmızı damlı bir orman evi çıkıverirdi karşısına*." EB37

dan* *a*. Tahta vb. bir şeye vurulduğunda veya silah patlayınca çıkan tok ve sert ses. "*Akıl diyor çek dabancanı; dan dan dan...*" CEM59

dan dun *a.* Karşılıklı atılan silahların sesi. "*Kim dan dun edebilir*?" KAÇ95 **dan dun et-** yerli yersiz, ileri geri konuşmak. "*Bir baktım dan dun ediyor*." BTÜ239

dana *a.* İneğin, sütten kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu. "*Dana iriliğindeki kocaman karabaşların gürler gibi havladıkları çiftlik, kalın taş duvarlarla çevrelenmişti*." KT301 **dananın kuyruğu kop-** beklenen veya korkulan sonuç gerçekleşmek. "*Zaten dananın kuyruğu o günden sonra koptu ya*!" BFV226

dane (Der.) *a.* Tane. "*Dür, malum, inci demek. Dane de tane*." ÜÇK444

dangalak *a.* Akılsız, düşüncesiz kimse. "*Suç bizim, suç bizim gibi dangalakların ki sizin gibilerin ayartmasına kapıldık*." CEM145 **dangalak mangalak*** dangalak falan. "*Bu Musa dangalak mangalak ya, bazen kitap gibi laf söylüyor*." CEM119

dangalaklık *a.* Dangalakça davranış. "*Dangalaklık etme*!" ÖE82

danış- Bir iş için bilgi veya yol sormak, görüş almak, istişare etmek, müracaat etmek, meşveret etmek. "*İnsan olan bir insan kendi kendine iş yapmaz, anaya babaya sorar, danışır*." GK301

danışıklı dövüş *a.* Başkalarını aldatmak veya atlatmak için önceden yapılmış gizli anlaşmaya dayanan davranış, şike. "*Danışıklı dövüş zati.*" ÇK70

danışıl- Danışma işi yapılmak. "*... derken ortalık karışacak, bu arada kendisine de danışılacaktı*." YD244

danışma *a*. Danışmak işi, müşavere, istişare, müzakere, meşveret. "*Gerçi bunu herhangi bir avukata, yirmi, yirmi beş lira danışma ücreti vererek öğrenirdi*." ÜÇK427

Danimarkalı *öz. a.* Danimarka halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Sarı saçları, mavi gözleri, ince bacaklı uzun boyuyla Çukurovalıdan çok, bir Alman, bir İngiliz, bir Danimarkalı ya da İsveç, Norveçliye benzeyen uydurma paşazade kullanıyordu arabayı*." KT285

daniska (Danzig şehrinin adından) *sf.* Âlâ. "*En ağıza alınmaz küfürlerle hakaretlerin daniskasını savuruyor, tehditler yağdırıyordu*." EK309 **daniskasını yap-** bir işi her yolu deneyerek gerçekleştirmek. "*Kızlar da onun kadar ciddi değilseler bile, gene de az önce şakanın, matrağın daniskasını yapanlar kendileri değilmişlercesine derlenip toparlanmışlardı*." YD54

dank *a.* `Bir olay sebebiyle birden ayılmak, doğruyu anlamak` anlamında dank etmek veya dank demek birleşik fiillerinde kullanılır. "*Birden dank dedi*." KP6

dans (Fr.) *a.* Müzik temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri, raks. "*Dansın dersen çeşidi onda*." KP72 **dans et-** müzik temposuna uyarak estetik değer taşıyan vücut hareketleri yapmak. "*Elinde mektup, şarkılar söylüyor, kendi kendine dans ediyordu*." GAV152 **dans mans*** dans falan. "*Radyonuz var, içkiniz, misafirleriniz, dansınız mansınız tamam*." GR214

dansing (Fr.) *a*. Dans salonu. "*Yolda kafasından barlar, kabareler, dansingler, hatta genelevlerin ağzı sigaralı, al, yeşil, sarı dekolteler içindeki kadınları geçti*." SM206

dansöz (Fr.) *a*. Dans etmeyi meslek edinmiş kadın. "*Gerçekten genç, güzel, cıvıl cıvıl bir dansöz, yüzünde siyah bir maskeyle fırladı*." KY173

dansözlük *a*. Dansözün işi veya mesleği. "*Dansözlük mü yapıyor*?" ÜÇK396

dantel (Fr.) *a.* Her türlü iplikle örülen veya bir kumaşın kenarına işlenen türlü biçimde ince ve

ağ görünümünde örgü, tentene. "*Gişedeki kız ... boyuna dantel örüyordu*." SÇ184

dantela (Rum.) *a.* Dantel. "*Okul ödevlerine yardım eder, ne çeşitli ne renk renk ne güzel dantelalar örerdi*!" EB53

dantelli *sf*. Danteli olan, tenteneli. "*Mavi pazen entarisi, paçaları dörder parmak dantelli beyaz donu…*" BTÜ156

dantelsiz *sf*. Danteli olmayan, tentenesiz. "*... söküğü mor iplikle dikilivermiş fanilası, dantelsiz, kısacık donu...*" BTÜ156

Danton* *öz. a*. Bir lakap. "*Ne haber Danton*?" HÇ198

dapdar *sf*. Çok dar. "*Neriman kısacık, dapdar, mavi poplin entarisiyle kahveyi getirip verirken Kabak Hafız'ın her yanı titriyordu*." YD142

dapdaracık *sf*. Çok dar. "*Arada dikdörtgen ışıkların taş merdivenlerini dikdörtgen dikdörtgen ışıttığı kapkaranlık, dapdaracık minarenin içi*." SÇ18

dar 1. *sf*. İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı. "*Dar pantolonlarıyla kaplarına sığmıyor, iskemlelerinde kalkıp kalkıp oturuyorlardı*." KK138 2. *sf.* Genişliği az veya yetersiz olan, ensiz, mikro. "*Bisiklet dar sokakta boydan boya hızla gidip dönüyordu*." KAÇ150 3. *sf.* Yetersiz. "*Ama anlamak istemez, dar bir zihniyetle, hayır, seninle yaşamak istemem dersen...*" EK148 4. *sf.* Az, elverişsiz, sınırlı. "*Hadiseleri memleketin dar zaviyesinden değil, dünya çapından muhakeme edip neticeye varmak lazım*." HÇ75 5. *sf.* Sıkıntılı. "*Mademki dardaydı arkadaşı. Yardım etmeliydi*." GR173 6. *zf*. Güçlükle, ucu ucuna, ancak. "*Gene ilkokuldan beri yaptığı gibi, okul dönüşleri eve kendini dar atıyor*." SM160 **dara düş-** para sıkıntısına düşmek. "*Zaten ne zaman sıkışsa, başı dara düşse ya babası ya da mavi tulumlu dostu içinde beliriyor, doğru yolu gösteriyorlardı*." DE107 **darda kal-** zor duruma düşmek. "*Evet, zaman zaman insan darda kalıyor, doğru*." YD239

dar gelirli *sf*. Geliri normal bir geçim sağlamaya yetişmeyen, geçim sıkıntısı çeken (kimse). "*Baban emekli, dar gelirlisiniz, tahsilini tamamlayabilmek için...*" EB163

dar kafalı *sf*. Kavrayışı az, anlayışı kıt, yenilikleri benimseyecek yetenekten yoksun (kimse). "*Onun babası da neden beyba değildi de hark tuu diye tüküren, kaba saba, üstelik dar kafalıydı.*" YD76

dar zaman *a*. Çok kısa bir süre, dar vakit. "*Hani bir bu eksikti şu dar zamanda*!" EB42

Dârâ* *öz. a*. Divan şiirinde şöhretin göstergesi olarak adı sıkça geçen, Eski İran hükümdarlarından dokuzuncusu. "*Ben gedayım, Şöhret-i Dârâ'yı versen istemem*." KK241

daracık *sf*. Çok dar. "*Beatles modeli oğlan, yanaklarının ortalarına kadar uzanan dolgun favorileri, hafifçe uzamış sert sakalı, daracık pantolonu, yarım çizmeleriyle az daha sokuldu*." ÖE100

daracıklık* *a*. Daracık olma durumu. "*Balat, Fener, Küçükmustapaşa, Cibali'nin daracık, daracıklığından geçtim bozuk yollarında ağır ağır ilerliyoruz*." BK292

darağacı *a.* İdam cezası alanları asmak için kurulan sehpa, yağlı ip. "*Sonra mahkeme, muhakeme, daha sonra da bir gün sabaha karşı darağacı*!" KAÇ174

darak (Der.) *a.* Tarak. "*Köprüyü geçene kadar ayıya dayı di, sakala göre darak vur*!" GK23

daral- 1. Dar duruma gelmek, küçülmek. "*Tempo tutanların iyice daralmış çemberi içinde dönüyor, dönüyorlardı*." EB154 2. Güçleşmek, zorlaşmak. "*Kadıncağız, bir yandan biricik oğlunu, öbür yandan gittikçe daralan, zorlaşan geçim derdini ... düşünmekten harap olmuştu*." OK52 3. Başı dara gelmek, bunalmak. "*İçi öyle daralmıştı ki*." EK300 4. Sıkışmak. "*Birden nefesi daraldı*." İDG95

daralt- Dar duruma getirmek. "*Para zoruynan mekânımı mı daraltacaksınız*?" EVO2

dârât* (Far.) *a*. Debdebe, tantana, heybet, azamet. "*Gelir, kerusayı, konağı, konağın debdebesini, dârâtını görünce...*" EVO126

darbe (Ar.) *a.* 1. Vuruş, çarpış. "*Her keser darbesi, inen akşamın içinde yankı yapıyor, tavan arasındaki adamın da beyninde ötüyordu*." KAÇ199 2. Birini kötü duruma düşüren, sarsan olay. "*En büyük darbeyi size ben atacağım*." KT245 **darbe ye-** kötü, olumsuz bir duruma maruz kalmak. "*Neriman sanki yeni bir darbe yemişti*." YD204

darbı mesel (Ar.) *a.* Atasözü, atalar sözü. "*Mesela, Ey hüsnü cemal, âleme sen darbı meselsin*!" İDG32

darbuka (Ar.) *a*. Toprak veya madenden yapılan, bir yanı açık, vurmalı çalgı. "*Tef, darbuka, saz seslerini bastıran zil sesleriyle*

kadınlar gerçekten çevik, gerçekten güzel oynuyorlardı.” OK17

darbukacı *a*. Darbuka çalan kimse. “*Melon şapkasıyla Kemancı Hasan'dan başka, yaşlı bir zurnacı, sigaradan dişleri kararmış bir darbukacı kadın, iki de yalınayaklı çocuk*.” SÇ34

darca *sf*. Biraz dar, pek geniş olmayan. “*Biraz darcaydı ama Süheyla Abla çok daha yakıştığını söylüyordu*.” YD42

dardağan *a*. 1. Palmiye cinsinden bir ağaç. “*Kız dardağan ağacının başında bekler bekler, yorulur, sonra da ağaçtan inip giderdi evine*.” VV141 2. Bu ağacın çitlembik büyüklüğünde, sert çekirdekli tatlı yemişi. “*Kemal'i küçük küçük dardağanlarla taşladığı ağaçların bulunduğu yana baktı*.” VV376

Dardanos* *öz. a*. Çanakkale'de bulunan bir sahil köyü. “*Ben doğduğum zaman, babam Çanakkale'de, Dardanos'ta bataryasının başında, kumral bıyıklı, enveriyeli bir topçu teğmeniymiş*.” BE1

Darende *öz. a*. Malatya iline bağlı ilçelerden biri. “*Darende'den yeni gelmiş*.” GR101

dargın *sf*. Darılmış olan, küs, küskün. “*Üstelik dargındı da onunla*.” KY67 **dargın dur-** küskün durumda olmak. “*Hatta su yüzünden aileleri sık sık takışır, bu yüzden de uzun süre dargın dururlardı*.” VV28

dargın dargın* *zf*. Küskün, soğuk ve ilgisizce. “*Dargın dargın baktı*.” SÇ48

dargınlık *a*. Dargın olma durumu, küslük. “*Dargınlığa filan boş verse de barışsa, sakalının altına girse, Sölezli'nin koğuşuna çekip ikisi iki yandan otursalar kumara*.” YK11 **dargınlık margınlık*** dargınlık falan. “*Dargınlık margınlık uçup gidiyor*.” GK246

darı *a*. Buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı bir bitki, akdarı. “*Arpa ekti, darı ekti, buğday ekti, yerlilerin şifan dedikleri yulaf ekti*.” MUR13 **darısı ... başına** bir başarı, bir mutluluk başkası için istendiğinde söylenen bir söz. “*Darısı sizin başınıza*.” ÜÇK480

darıl- 1. Hoşa gitmeyen bir tutum, davranış veya söz dolayısıyla gücenip görüşmez olmak, gücenmek, küsmek, ilgiyi kesmek. “*Ya gene darılırsa? Ya boşamaya kalkarsa*?” DE198 2. Gücenmek, kırılmak, alınmak, incinmek. “*Hülya darıldı*.” DK169

darılabil- Darılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Size darılabilir miyim*?” SM129

darılın-* Darılma işi yapılmak. “*Babaya darılınmaz*.” EVO79

darılıver- Çabucak darılmak. “*Kaşları çatılıveriyor, kıskandığından mı ne, darılıveriyordu*.” ARK14

darılmaca *a*. `Sakın darılma` anlamında kullanılan darılmaca yok veya darılmaca gücenmece yok deyiminde geçen bir söz. “*Peki, darılmaca yok ama*?” EB90

darılt- Darılmasına sebep olmak. “*Darıltmış olmanın üzüntüsü başlamıştı içinde*.” KAÇ174

darıltabil-* Darıltma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Darılma anam, seni darıltabilir miyim hiç*?” SBK171

dari (Der.) *a*. Darı, bir buğday türü. “*Kalanın ardına ekerler dari…*” GR207

dar-i fülfül (Far.) *a*. Doğu Hint Adaları'nda yabani olarak yetişen, tırmanıcı, meyveleri 6 santimetre uzunluğunda, 7 milimetre çapında, koni biçiminde, açık esmer renkli, yakıcı ve keskin lezzetli, iştah açıcı bir bitki. “*... yahut iki dirhem dar-i fülfül, beş dirhem balla macun yapılsa emsalsizdir*!” SUÇ46

darlaş- Daralmak. “*Bazen o kadar darlaşıyordu ki, taksinin tekerlekleri ancak sığıyordu*.” SM216

darlık *a*. 1. Dar olma durumu. “*Efendim; okuldayken karikatür, şimdi de vaktin darlığından bu yazılar işte*.” KK22 2. Geçim zorluğu. “*Başlarlardı eski günlerin bolluğundan, şimdilerin darlığından...*” BFV32

darmadağın *sf*. Çok dağınık ve karışık, darmadağınık, tarumar. “*Saçı başı darmadağındı*.” EB143 **darmadağın et-** 1. dağıtmak, karıştırmak. “*Ünal, deminden beri kuvvetle esen rüzgârın darmadağın ettiği siyah saçlarıyla pencereden başını çıkarıp sordu*.” EVO182 2. dayak atıp iyice dövmek. “*Mahalle çocukları bir gün bir kedi yavrusunu ağaca asmışlardı da Süreyya tümüyle nasıl dövüşmüş, hepsini nasıl darmadağın etmişti*!” ÖE95 **darmadağın ol-** dağınık ve karışık duruma gelmek. “*Aklım fikrim darmadağın oldu*.” EK96

darmadağınlık *a*. Darmadağın olma durumu, darmadağınıklık. “*İçerlerin darmadağınlığını toplayıp düzeltişi...*” EB73

darmaduman *sf.* Karmakarışık. "*Ulan, Jale istese bugün seni de Nazan'ı da darmaduman eder be*!" EK126 **darmaduman et-** karmakarışık bir duruma getirmek. "*Ulan, Jale istese bugün seni de Nazan'ı da darmaduman eder be*!" EK126

darphane (Ar. ḍarb + Far. ḫāne) *a.* Madenî para basılan yer. "*Kendi kendine çalışıyor, kendi kendine para kesiyordu Darphane gibi*." KT216

dart- (Der.) Tartmak. "*Kâtipler dartmıyor mu*?" CEM18

darülaceze (Ar.) *a.* Çalışma gücünden yoksun, kazancı olmayan yoksul kimselerin barındırıldığı toplumsal bir yardım kuruluşu, bakım yurdu, düşkünlerevi. "*Darülaceze miyim*?" EVO360

Darülbedayi* (Ar.) *öz. a.* İstanbul Şehir Tiyatrosu. "*İçkilerini içtiler, yemeklerini yediler, sonra Darülbedayi'ye gittiler*." EK313

daş (Der.) *a.* Taş. "*İstanbul'un daşı toprağı altın belliyorlar*." GK43

datlı (Der.) *sf.* Tatlı. "*Paran datlıysa oynama*!" GK73

dava (Ar.) *a.* 1. Korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma. "*Hemen dava et*!" BFV226 2. Sorun. "*Araya girdim de dava bitmiş oldu*." CEM62 **dava et- (veya aç-)** hukuksal korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurmak. "*Dava ettiği adamın adresini bile bilmiyor*." KY113 **davaya bak-** açılan davayı incelemek, araştırmak ve sonuçlandırmak. "*Daha mühimi, kanunsuz işgallerle ilgili seksen küsur davaya kim bakacaktı*?" SM225 **davayı kaybet-** hukuk açılan davada haksız veya suçlu bulunmak. "*Ama şayet davayı kaybederse bütün emlakini değilse bile dörtte üçünü karşı tarafa bırakmak zorunda kalacak*." EK196 **davayı kazan-** açılan davada haklı veya suçsuz bulunmak. "*Diyelim ki davayı kazandı*." KT364 **davayı yitir-** dava kaybetmek. "*Herif davayı yitirirse...*" MUR40

dava arkadaşı *a.* Aynı ülküyü benimseyenlerden her biri. "*Ali Şahin durumun gittikçe kötüleşeceğini kavrayarak eski günlerin dava arkadaşı Sinan'a baktı*." KT351

dava vekili *a.* Avukat sayısı beşten az olan yerlerde avukat yetkisini taşıyan meslek adamı. "*Sen Hurşit Ağa'nın dava vekili misin*?" EKM63

davacı *a.* Dava eden kimse, savlayıcı, müddei. "*Hakkında davacı var"* ARK216 **davacı ol-** dava etmek. "*Vallahi davacı olacağım, polise şikâyet edeceğim sizi*." KY183

davacılık *a.* Davacı olma durumu. "*Davacılıksa ikisi de suçluydu*." EB251

Davalaciro* *öz. a.* Abdülhak Hamit Tarhan'ın "Finten" adlı eserinde bulunan kurgusal karakter. "*Davalaciro, ders ne âlemde*?" BE4

davalı *sf.* Dava edilen (kimse), müddeialeyh. "*İriyarı komiser bitip bitmediğini, kimin suçlu, kimin suçsuz, kimin davalı, kimin davacı olduğunu kestirememişti*." GR175

davar *a.* Söz ve davranışlarında incelikten yoksun olan kimse. "*Bunlar, bu davarlar gibi hu çekmezdim karşısında*!" MM95

davet (Ar.) *a.* 1. Çağrı, çağırma. "*Davet edilip de masayı donanmış görünce, kah kah güldü*." DK175 2. Yemekli toplantı. "*Davetten geliyormuş, ayaküstü sizden bahsettik bir nebze*." ÜÇK343 **davet et-** 1. çağırmak. "*Cezaevinin en namlı, bıçağı en keskin ağası onu koğuşuna davet ediyordu*." YK58 2. birinin bir şeye uymasını istemek. "*Orada da bir hayli ileri geriden sonra, komiser belki de beni özür dilemeye davet ediyor*." BK366 **davet olun-** çağrılmak. "*Bütün kadınlar davet olundu*." AY182

davetiye (Ar.) *a.* Bir toplantıya, bir yere çağırmak üzere düzenlenen davet yazısı, çağrılık. "*Kooperatiften, sayın bay diye davetiyeler alıyor*." ARK107

davetiyesiz* *sf.* Davetiyesi olmayan (kimse). "*Davetiyesiz üç kişi peydahlandı dışarıda*." DK196

davetkâr (Ar. daʿvet + Far. -kār) *sf.* Çekici, cazibeli (bakış, davranış vb.). "*Genç kadın anlayarak odasına bir adım geriledi ama öylesine davetkârdı ki*." MM158

davetli *a.* Bir toplantıya, bir yere veya birinin yanına çağrılmış kimse, çağrılı. "*Davetliler henüz tamam değildi, kadınlarla çalgıcılar da gelmemişlerdi*." OK14

davetsiz 1. *sf.* Çağrılmayan. "*... Beyoğlu düğün salonlarında davetsiz misafirler olarak en pahalı yemeklere aç kurtlar gibi saldırır, karınlarını tıka basa doldurur...*" YD151 2. *zf.* Çağrılmaksızın, çağrılmadan. "*Zaten davetsiz falan gelir, aralarına karışırdı*." YD50

davran- 1. Bir kimseye veya bir şeye karşı belli tavır takınmak. "*Bobi kibar davranarak iki*

onluk aldı.” YK79 2. Bir işi yapmaya hazır olmak, hazırlanmak. “*Oturduğu yerden kalkmaya davranan iri bir gövde evi âdeta salladı*.” DK10 3. Bir şeye el atmak, girişmek. “*Tabancasına davrandı*.” EK159 **davranma!** `kımıldama!` anlamında kullanılan bir tehdit sözü. “*Davranma*!” EB39

davranabil- Davranma becerisi bulunmak. “*Bu parti iş başına geçince her şey düzelecek, kimse kanun dışı davranamayacaktı*.” HÇ84

davrandır- Birinin davranmasını sağlamak. “*O kadar ki, içeri yabancı bir kadının girmesi bile onu bu sallapati uzanışından davrandırıp hiç olmazsa derleyip toparlatamamıştı*.” MM182

davranıl- Davranma işi yapılmak. “*Bir misafir gelince böyle mi davranılır*?” İDG27

davranılabil- Davranılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*... silahlara bile davranılamamıştı*.” HÇ352

davranılma *a*. Davranılmak işi. “*Nurettin Şadan Bey'i görünce bu kelle kulak yerinde kişiye karşı nasıl davranılması gerektiğini henüz kestiremediğinden odasına girip kapıyı kapamıştı*.” GR15

davranış *a*. Davranma işi, tutum, davranım, muamele, hareket. “*Gençmişler, yakışıklıymışlar, herkes onlara bakmak zorundaymışçasına davranışları...*” ÖE98

davranma *a*. Davranmak işi. “*Ondan da nefret ediyordu ama yatıştırıp gitmesi için böyle davranması lazımdı*.” EK136

davşan (Der.) *a*. Tavşan. “*Davşanın ayağı kaç Hamdi*?” GK39

davul (Ar.) *a*. 1. Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değnekle çalınan çalgı. “*Davul sesine gözlerini açan adam yatağında tembel tembel gerindikten sonra, yanı başındaki pencereden sokağa baktı*.” KK187 2. Orkestrada vurmalı çalgılar topluluğu; bateri. “*Daha çok da cazın davulu*. ARK171 **davul çal-** davula vurarak ses çıkarmak. “*Dinlemezler efendi babanın Mızıkayı Hümayun'da davul çaldığını*!” KP73 **davul dengi dengine vurur** `evlenecek kimselerin birbirlerine denk olması gerekir` anlamında kullanılan bir söz. “*Davul bile dengi dengine vururdu*.” SUÇ88 **davul döv-** davula vurarak ses çıkarmak. “*En biri, düğününde bir hafta davul dövülmüş*.” EVO68 **davul gibi** şiş ve gergin. “*Şişersiniz davul gibi*.” KK243 **davul mavul*** davul falan. “*Kocası mocası, davul çalması mavul çalması, ünü münü…*” SÇ38 **davulun sesi uzaktan hoş gelir** `işin içinde olmayanlar o işi kolay veya kârlı sanırlar` anlamında kullanılan bir söz. “*Davulun sesi uzaktan hoş gelir hemşerim, dedi*.” BTÜ369

davulcu *a*. Davul çalan kimse. “*Aklını taktığınınsa davulcudan, zurnacıdan ne farkı vardı?*” DK56

daya- 1. Vücudunu, bedenini, sırtını bir yere dayamak, yaslamak. “*Bir ara Nuran, başını genç adamın omuzuna dayadı*.” SBK224 2. Bir yerden, bir kimseden yararlanmak, güç almak. “*Sırtını yıllar yılı iktidardaki partinin hükümetine daya…*” KAÇ188 3. Vakit geçirmeden, bekletmeden vermek. “*Neyse, çektim dün akşam karşıma, dayadım rakıyı*.” KT130 **dayayıp döşe-** evi, odayı mobilya vb. ile döşemek. “*Ne apartman katı? Ne dayayıp döşenmesi*?” EB227

dayak (I) *a*. Bir insanı veya bir hayvanı dövme işi, sopa, patak, kötek. “*Sıkı, dayak, hele dayak adına ellerini değdirsin öğretmenler*.” ÖE116 **dayak at-** dövmek, sopa ile dövmek. “*O, dayak yediği adamdan, dayak yediği kadının önünde dayak atarak gururunu onarmalıydı*.” SBK249 **dayak cennetten çıkmıştır** `dayağın yola getirici bir etkisi vardır` anlamında kullanılan bir söz. “*Dayak cennetten çıkmadır*.” HÇ51 **dayak ye-** dövülmek. “*Çocukluğu ... vara yoğa dayak yemekle geçti*.” EK19

dayak (II) *a*. Evlerin kapısının açılmaması için kapının arkasına konulan kol, destek, sürgü. “*Yalnız sürgülemek değil, dayak bile koyuyordum*.” SBK12

dayaklı* *sf*. Dayağı (II) olan. “*Olsa bile kapı hem sürgülü hem de dayaklıydı ardından*.” SBK15

dayalı 1. *sf*. Dayanmış olan. “*Ta karşılarda dikkatimi çeken bir şey varmış gibi gözlerimi oraya dikmiş, elektrik direğine dayalı arkadaşımın yanından hızla geçiyordum ki onda bir hareket fark ettim*.” EKM39 2. *zf*. Dayanarak, dayanmış bir biçimde. “*Seyran, odanın karanlığında, sırtı duvara dayalı, kalakaldı*.” EKM42

dayalı döşeli *sf*. Döşemesi ve eşyası eksiksiz. “*Güzel bir apartman katımız olsa. Dayalı döşeli*.” YD252

dayalı döşelilik* *a*. Dayalı döşeli olma durumu. “*Şimdi anlaşılıyordu küçücük bir kâtip olduğu hâlde neden, nasıl yazları yaylaya gittiği, evinin dayalı döşeliliği…*” KT71

dayama *a*. Dayamak işi. "*Alnını tezgâha tekrar dayamaya hazırlanırken Şampiyon kolundan hırsla çekti*." EVO46

dayan- 1. Bir yere yaslanmak, kendini dayamak. "*Kapıya omuzuyla dayanmıştı*." KK237 2. Varmak, ulaşmak. "*Sonraları Arap ordularıyla köhne Bizans'ın sağlam surlarına dayandı*." GR89 3. Güç bir duruma katlanmak, çekmek, sabretmek, tahammül etmek. "*Sevdiği, sevdiği değil taptığı kocasından ayrı kalmanın büyük sıkıntısına nasıl dayanacaktı*?" İDG10 4. Bir iş sonunda birinin veya bir şeyin üzerinde kalmak. "*Hoş, işlerin günün birinde gelip buralara dayanacağını kestirrnek zor değildi*." YD68 5. Tutunmak, karşı durmak, karşı koymak, mukavemet etmek. "*Lakin iyi dayandım*." VV216 6. Birinden, bir şeyden güç almak, güvenmek, istinat etmek. "*Yoksa dayandığı, güvendiği yerlerden mi*?" DE110 7. Bir şeyin üzerinde kurulmuş olmak. "*Bu takdirde Batı anlamındaki gerçek demokrasiyi, yani halk çoğunluğuna dayanan demokrasiyi hâkim kılar…*" YD327 8. Yetişmek, yeter olmak. "*Olmasa, avratlarının giydiği ipeklere para mı dayanır*?" GK10

dayanabil- 1. Dayanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İki bacı yan yana dayanabilir misin*?" BFV102 2. Dayanmaya gücü yetmek. "*On beş, yirmide bir, pek pek iki gece dayanabiliyordu o ateşe*?" YD222

dayanak *a.* Destek, dayanak noktası. "*Reşit'te sağlam bir arkadaş, sırtını dayadığı kuvvetli bir dayanak buluyordu*." HÇ293

dayanaksız *sf*. Dayanağı olmayan. "*O da giderse kendini daha bir yalnız, daha bir dayanaksız bulacak, yaşama gücü daha da azalacaktı*." MM238

dayanı* *a*. Dayanma gücü. "*İnsan dayanısının çok üstünde bir sıcak, ter, kaşıntı…*" BTÜ354

dayanıklı *sf*. Dayanabilen, sağlam, güçlü, mukavim, zorlu, stabil. "*Gecenin bu saatleri uykunun ekmekten aziz olduğu saatler, en dayanıklı işçiler bile makinelerin mekanik şakırtısına uyarak kestirirler*." MUR299

dayanıklılık *a*. Dayanıklı olma durumu, dayanıklık, metanet. "*Rakıya karşı dayanıklılığı sonsuzdu sanki*." EB185

dayanıl- Dayanma işi yapılmak. "*Bacağındaki ağrı dayanılacak gibi değildi, çömeldi*." KÜÇ59

dayanılmazlaş- Dayanılmaz bir duruma gelmek. "*Ortalığın dehşetli sıcağına çalı çırpının sıcağı karışmış, hava dayanılmazlaşmıştı*." EVO242

dayanılmazlık *a*. Dayanılmaz olma durumu. "*Birkaç saat ayrı kalmanın dayanılmazlığı içinde…*" SM187

dayanış *a*. Dayanmak işi. "*Bastona dayanışı, bakışı, şapkasını başına geçirişi bile*!" KK261

dayanışma *a*. Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt. "*Efendim, ticaret âleminde ahlak, esnaf dayanışması kalmadı, takdir buyurursunuz*." YD169

dayanma *a*. Dayanmak işi, metanet. "*O zaman bu salyalı ihtiyara yalnız gündüzleri birkaç saat değil, geceleri de sabahlara kadar dayanması gerekecekti ki, hayır hayır, istemiyordu*." KT169

dayanma gücü *a*. Bir kimseye veya bir şeye katlanabilme sınırı, takat sınırı. "*Onun için insan hâli, dayanma gücü falan gibi şeyler yoktu*." MUR300

dayanmışlık* *a*. Dayanmış olma durumu. "*Sultan Hamit tüfekçilerinden ünlü bir paşaya dayanmışlığı ile övünür, kravata falan mahsustan boş verir, gelecek iyi günleri beklerdi*." MUR189

dayat- 1. Dayama işini yaptırmak. "*Sana altından, elmastan konaklar yaptırayım, içlerini dayatıp döşeteyim*." KT169 2. Kendi istediğini yaptırmakta direnmek. "*Dayatırdım: İn aşağı*!" ARK15 3. Başkasının isteğine karşı koymak. "*Annesinin değil de ablasının bu işe hayır diyeceğini, dayatacağını, hatta kızın annesiyle takışacağını biliyordu*." EB169 4. Bir şeyi zorla kabul ettirmek, empoze etmek. "*Öyle ya, zaman zaman, illaki partiye gir diye dayatmış olabilirlerdi*." ÜÇK339

dayatabil- Dayatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ben de onu seviyorum, daha fazla dayatamazdım*." EK150

dayatabilme *a.* Dayatabilmek işi. "*Kızın böyle dayatabilmesi için, beyin yangına kalması, kız için deli divane olması lazımdı*." HÇ138

dayatma *a*. Dayatmak işi. "*Babasının dayatması sonucu kızı bırakmış*." ARK238

dayayabil- Dayama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Genç adam o telaşla bisikletini sağlamca dayayamamış, bisiklet devrilmişti*." VV154

dayayıver- Çabucak dayamak. "*Yumruklarını beline dayayıverdi*." ARK34

dayı 1. *a.* Annenin erkek kardeşi. "*Ana baba hak getire, teyze, hala, dayı, amca, büyükbaba, haminne...*" ÖE18 2. *ünl.* Yaşlı erkeklere söylenen bir seslenme sözü. "*Pavli dayının tek dostu bendim galiba*." BE6 3. *a. argo* Kabadayı. "*Ne bakıyorsun dayı gibi? Dayı mısın*?" YD318 4. *öz. a.* Bir lakap. "*Dayı Remzi denilen kısa boylu, tıkız makinist gıcık verdi*." EVO116 **dayı mayı*** dayı falan. "*Bu dünyada dayı mayı fosmuş meğer*." CEM149

dayı oğlu *a*. Dayının oğlu, dayızade. "*Sorma dayı oğlu, sarhoş olup kalmışım*." CEM113

dayılaşıl-* Dayılaşma işi yapılmak, güç gösterisinde bulunulmak. "*Koğuş efelerine dikilinmez, boyun eğilir, sonraları, daha doğrusu yeni yeni vukuat işlendikçe dayılaşılırdı*." SUÇ203

dayılık *a*. 1. Dayı olma durumu. "*Ve seni dayılıktan reddediyorum*." HÇ177 2. Dayıya yakışan davranış. "*Dayılığını yapacak tabii*!" HÇ28 3. *argo* Kabadayılık, külhanbeylik. "*Dayılık artık okul çocuklarına mı kaldı*?" İDG91

dayre (Der.) *a.* Daire. "*Yallah nikâh dayresine götürür bunları*." VV163

daz *sf*. Dazlak. "*Kısa boylu, daz kafalı komşu öfkeden mosmor, 'Tenekesine on beş kuruş veriyoruz yahu!' diyor*." KK215

Dazgırlı* *öz. a.* Bir lakap. "*Bana bak Dazgırlı*!" BFV211

dazlak *sf*. Başında saçı olmayan (kimse, baş), daz. "*Kamyonun orta sıralarından birinde oturan dazlak kafalı komisyoncuyla benden başka kravatlı yoktu kamyonda*." SAR17

de (Der.) *ünl.* Haydi. "*De get, eğri dinli*!" MUR420

de- 1. Söylemek, söz söylemek; eyitmek. "*Annesinin dediği gibi, ay otuz, para tring*." DK36 2. Ad vermek. "*Buna para derler para*." DK52 3. Bir dilde karşılığı olmak. "*Pisöz sidikli demektir*." GR107 4. Herhangi bir kanıya, yargıya varmak. "*Herkes ne der*?" ARK28 5. … diye düşünmek. "*Ne dersiniz*?" KAÇ199 6. Oranlamak. "*Bıyık desen Nuh'un bıyığı, Azgın'ın bıyığının yarısı kadar var, yoktu*." MUR415 7. Erişmek. "*Eskiden saat üç dedi mi paralar dağılmış olurdu*." CEM124 8. Bir işe kalkışmak, yeltenmek. "*Bir daha karşıma çıkayım deme Makara*!" MUR43 9. Saymak, Kabul etmek. "*Bekçi dediğin bekçiliğini bilmeli*!" MUR52 10. Herhangi bir ses çıkarmak. "*Çadırımın üstüne şıp dedi damladı*." SÇ179 **(…) demek** 1. bir şey anlamına gelmek. "*Bir kız demek, bir erkeğin ırzı demek*!" SUÇ271 2. öyle mi? "*Demek bütün gece onu düşünmüştü*." HÇ322 3. yani, anlaşılan. "*Demek gözü kara, bileğine sıkıydı*." SÇ190 4. inanılmayan, beklenmeyen durumlarda kullanılan pekiştirme veya şaşma sözü. "*Demek oğlanda mangal kadar yürek varmış*!" SÇ185 **dediği çık-** dediği şey gerçekleşmek. "*Muhtar, ağalar, beyler yığılakalmışlar, oğlunun dediği çıkmıştı*." EVO148 **dedi mi** olduğu zaman, olduğunda. "*Yarın karı tuz dedi mi ciğerin cız eder*." AY200 **dediğinden çık-** sözünü dinlememek. "*Değil. İnsan, hele kız eksiği, ananın babanın dediğinden çıkmamalı*." VV367 **dediğine gel-** birinin düşüncesini önce kabul etmezken sonradan doğru bulup kabul etmek. "*Memmed sonunda dediğime geldi*!" GK319 **deme!** `gerçek mi?`, `yok canım!` anlamında kullanılan bir şaşma sözü. "*Deme, dedi Yirmi Altılık*." AY129 **deme gitsin** `anlatılması güç, anlatılamaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Millet bir saldırdı Ermeni, Rumlardan kalan mallara, deme gitsin*." KT93 **demediğini koyma-** birisi için kırıcı, ağır, ileri geri konuşmak. "*Ağa demediğini komadı bana...*" CEM19 **demek iste-** 1. bir şeyi anlatmak istemek. "*İnsan karda gezmeli, izini belli etmemeli'yle ne demek istediğini öğrenmeye çalışırdı*." BFV75 **demek ki (veya demek oluyor ki)** şu hâlde, öyle ise. "*Demek oluyor ki rakı içilebilir*." VV66 **demek memek*** demek falan. "*Demek memek... Bırak şimdi demeyi memeyi*." KT69 **demek ol-** anlamına geliyor olmak. "*Bu, şu demektir*." VV357 **der oğlu der** bir şeyin sürekli söylendiğini anlatan bir söz. "*Bana iftira ediyor der. Der oğlu der*!" KY92 **deyip de geçme-** önemsemek. "*Beğenmiyorsun ya, emmim deyip de geçme!*" BTÜ42 **diyecek yok** `eleştirilecek bir yanı yok, söz yok` anlamında kullanılan bir söz. "*Bakışına hiç diyecek yoktu*." BTÜ351

De Sica* *öz. a*. Vittorio De Sica, İtalyan film yönetmeni ve oyuncu (1901-1974). "*Sophia Loren'in en çok da De Sica ile çevirdikleri bir filmdeki hâline benziyordu*." YD122

deal (Der.) *a.* Değil. "*Sen alışgın deal mısın*?" SAR17

debdebe (Ar.) *a*. Görkem. "*Gelir, kerusayı, konağı, konağın debdebesini, dârâtını görünce...*" EVO126

debdebeli *sf*. Görkemli. "*... saltanatın o artık*

çoktan tarih olmuş eski, debdebeli günlerinin hayalini sürüyor gibiydi." EB88

debelen- 1. Bir acının etkisiyle veya bir baskıdan kurtulmak için çırpınmak. "*Arı olanca gücünü yitirerek sıcak pilavın yağlı taneleri içinde debelendi*." EVO230 2. Çırpınmak, tepinmek, kımıldanmak. "*Ben sıcacık tüylerin üstünde yatar, yuvarlanır, debelenirdim*." BE2

debelenme *a*. Debelenmek işi. "*Kendini yere atar, debelenmeye başlar, avazı çıktığınca da bağırırdı*." ÖE116

Debernuş* *öz. a*. Ashab-ı Kehf olarak bilinen, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'an-ı Kerim'de haber verilen yedi arkadaştan biri. "*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*" EKM115

Debreli Hasan* *öz. a.* Yunanistan'ın Drama şehrinde doğan, 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı tahmin edilen halk kahramanı. "*At martini Debreli Hasan, dağlar inlesin*!" MUR96

deccal (Ar.) *sf.* Yalancı, fesat, dedikoducu (kimse). "*O bir deccaldır*." ÜÇK474

Deccal (Ar.) *öz. a.* Dinî inanışlara göre kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacak olan yalancı ve kötü yaradılışlı kimse. "*Kim bilir belki de nefhi sur üflenir, yerler hallaç pamuğu gibi atılır, analar evlatlarını bırakır kaçışır, Deccal çıkar, ardından kıyamet*!" DHV258

dede *a.* 1. Torunu olan erkek, büyükbaba, büyükpeder. "*Benim bir dedem vardı*." EVO41 2. Büyükbabadan başlayarak geriye doğru atalardan her biri. "*Cennetmekân dedelerimiz bitirememişler de siz mi bitireceksiniz*?" EKM113 3. Mevlevi tarikatında çile doldurmuş olan dervişlere verilen unvan. "*... işin alayında bir Bektaşi dedesi denebilirdi*." KK85

Dede Efendi* *öz. a.* Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Türk hânende, neyzen ve besteci (1778-1846). "*Dede Efendi başta tabii, Rahmi Bey, Mahmut Celalettin Paşa...*" İDG97

dededen kalma *sf.* Dedenin miras olarak bıraktığı (mal, mülk, eşya). "*... kavga eden ya da dünyadaki tek dayanağı dededen kalma harap evinin de başka evler gibi tepeden inme bir emirle istimlake gidip gitmeyeceğini öğrenmek isteyen halk*!" GK47

dediği dedik *sf.* Her istediğini yaptıran, söylediği sözden dönmeyen (kimse). "*Dediği dediktir*." ÖE116 **dediğim dedik, çaldığım düdük** bir insanın sözünde direndiğini anlatan bir söz. "*... her iddiada mutlaka üste çıkardı. Dediği dedik, çaldığı düdük*." ÖE115

dedikodu *a.* Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, kov, gıybet, kılükal. "*Bir gün atölyeme teşrif ederseniz, size karasinekler arasındaki kıskançlık kavgalarıyla dedikodular üzerinde örnekler gösterebilirim*!" ÖE127 **dedikodu et- (veya yap-)** birini çekiştirmek. "*Her zamanki gibi dereden tepeden konuştuk, dedikodu yaptık*." ÇK80

dedikoducu *sf*. Çok dedikodu yapan, kovcu, gıybetçi, dillek. "*Bu mahalle gibi terbiyesiz, bu mahalle gibi dedikoducu, bu mahalle gibi…*" GR176

dedirt- Demek zorunda bıraktırmak. "*Deli gençlik, insanı deli deli ağlatır, bir zaman sonra unutunca da deliliğine güler, ne aptalmışım dedirtirdi*." DE249

dedirtebil- Söylemesini sağlamak. "*İstese güzele çirkin, çirkine güzel de dedirtebilirdi*." ÖE69

deel (Der.) *e.* Değil. "*Burası görüşme yeri deel*." CEM26

De-em-se* *öz. a.* DMC, Fransa'da nakış ve dikiş iplikleri üretimi yapan bir firma. "*Kapalıçarşı'dan, annesinden gizli, De-em-se yumakları, renk renk yumaklar alırlardı*." EB53

deey* *ünl*. Bir sarhoş narası. "*Kara kız, 'Deeeey Allah!' diyerek leğenin yanına geldi*." CEM91

def (Ar.) *a.* Savmak işi, savma. "*... o, en gerekli hacetini def için bile olsa yatağından kalkmıyordu*." KK72

defa (Ar.) *a.* Kez, kere, sefer, yol. "*Patron, şoförünün asık yüzüne, çatık kaşlarına ilk defa dikkat etti*." KP10

defalarca *zf.* Pek çok kez, defaatle. "*Halasından defalarca dinlediği annesini hayalledi*." GAV144

defedebil- Defetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu kadar kolaylıkla başımdan hatta şaraphaneden nasıl defedebildiğimi sordu*." BK359

defedil- Defetme işine konu olmak veya defetme işi yapılmak; kovulmak. "*O dürzü Bucak Başkanlığından defedilmezse senin sözünün de geçmediğini anlayacağım*!" GK50

defet- (Ar. def` + T. et-) 1. Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek; kovmak. "*Kov bizi, defet apartumanından hem da bakkaliyenden*!" DK256 2. Savmak, savuşturmak. "*Geçmekle kalmadı, sevincin, mutluluğun aydınlığı sıkıntıyı defetti*." GK87

def-i bela (Ar.) *a.* Başa gelen belayı savma. "*Bu korku, korktuklarına karşı hem nefret hem de def-i bela kabilinden sahte bir sevgi tezahürünün doğmasına sebep olur.*" ÜÇK328 **def-i bela kabilinden** bir belayı savarcasına. "*Bu korku, korktuklarına karşı hem nefret hem de def-i bela kabilinden sahte bir sevgi tezahürünün doğmasına sebep olur.*" ÜÇK328

defi gam (Ar.) *a.* Üzüntüyü, sıkıntıyı atma. "*Gel, gel şuraya girelim de defi gam eyleyelim sultanım*!" YYB187 **defi gam eyle-** üzüntüyü, sıkıntıyı atmak. "*Gel, gel şuraya girelim de defi gam eyleyelim sultanım*!" YYB187

def'i hacet (Ar.) *a*. Küçük veya büyük abdest bozma. "*Peki ama alt evde Gülizar'ın öksüreceği tutar, yahut def'i hacet ihtiyacı duyarsa*?" HÇ190

defile (Fr.) *a*. Giyecekleri tanıtmak amacıyla mankenlerin yaptıkları gösteri, giyim gösterisi. "*Siz işe dans eder, moda defilesine katılır, oyun oynar gibi geliyorsunuz*." BFV272

defin (Ar.) *a*. Ölüyü gömme. "*... Antranik ortalardan silinir, defin merasimi bitip ölü gömülünceye kadar ortalıkta görünmezdi*." GAV123

define (Ar.) *a*. Toprak altına gömülerek saklanmış para veya değerli şeyler, gömü. "*O da kalkmış, define dalgasıyla beni kafese koyacak*!" KT243

defineci *a*. Gömü bulmak umuduyla kazı yapan veya yaptıran kimse. "*Belki de defineci arkadaşlarıyla bir yerlere kazıya gitmişlerdi*?" KT241

definecilik *a.* Definecinin yaptığı iş. "*Sana varsa definecilik, yoksa definecilik*." KT245 **definecilik mefinecilik*** definecilik falan. "*Bu definecilik mefinecilik de zaten akıllı işi değil*." KT304

defne (Rum.) *a*. Defnegillerden, yaprakları güzel kokulu ve yaz kış yeşil olan bir ağaç, develik. "*Hemen her gün şehre iniyor, parti mitinglerinde, civar köylerden, kentlerden bayraklar, defne dallarıyla donatılmış kamyonlar dolusu taşınan yeni partililerin insan seline karışıyor.*" HÇ253

defne yaprağı *a.* Çeşitli yiyeceklere güzel koku versin diye katılan yaprak. "*... çiçekler ve defne yapraklarıyla donatılmış arabalara biner*." EVO242

defnedilme *a*. Defnedilmek işi. "*Ondan sonra, yani Zehra cenaze arabasına konulup defnedilmeye gittikten sonra, mahallelide bir yaygaradır başladı*." EKM36

defol- (Ar. def` + T. ol-) Savuşmak, çekilip gitmek. "*Defolun, iş miş yok size, yallah*!" BTÜ100 **defol!** `savuş git, uzaklaş` anlamında kullanılan bir söz. "*Defol, defol diye bağırdı*." EK272

defolma *a*. Defolmak işi. "*Kim bilir belki de usandırıp defolması için yapıyordu*." DK201

deforme (Fr.) *sf.* Biçimi, kalıbı bozulmuş. "*Eskilerin hemen hepsi anaçlaşmış, deforme olmuş şeyler.*" YD95 **deforme ol-** biçimi, kalıbı bozulmak. "*Eskilerin hemen hepsi anaçlaşmış, deforme olmuş şeyler*." YD95

defransiyel* *a. argo* Kalça, kıç. "*Bak bak, defransiyele bak karıda*." YYB169

defter (Ar.) *a.* Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları. "*Pergel takımından önce, çorap, defter, eskicide pençelenmiş para bekleyen ayakkabıları...*" KP29 **defter tut-** işlem veya hesapları düzenli olarak bir deftere geçirmek. "*Çift defter tutuyordu*." GK41 **defterden sil-** birinin adını anmaz olmak, dost saymaz olmak. "*Biz de bundan böyle onları defterden sileriz*." EVO286 **defterini dür-** 1. öldürmek. "*... Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz, defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti*." TD13 2. işine son vermek, işten çıkarmak. "*Bey onun defterini öyle bir dürüş dürdü ki, eh*!" HÇ171

Defterdar* *öz. a.* İstanbul'un Eyüpsultan ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Yavedut Caddesi'nden karşıya geçecektik, bütün vidalarıyla gıcırdamışa benzeyen hantal bir otobüs önümüzden ağır ağır geçip Defterdar'a doğru gitti.*" ÇK132

defter-i amal* (Ar.) *a*. İslamiyetê göre insanların amellerinin, iyilik veya kötülüklerinin meleklerce kaydolunduğu manevi defter, amel defteri. "*Mizan kurulacak, defter-i amal açılacaktı*." HÇ244

defteri kebir bk. defterikebir. "*Sağda, uzun bir masada yan yana çalışan primanota, defteri*

kebir ve muavin hesaplara bakan iki arkadaş ... kaplarına sığamıyorlardı.” CEM36

defterikebir (Ar.) *a*. Ticari kuruluşların aylık bilanço hesaplarını gösteren defter, ana defter, büyük defter. “*Karşıki masada yan yana çalışan Primatist Muhiddin'le, defterikebir ve muavin hesaplar memuru Nuri'ye baktı*.” EKM60

defterli* *sf*. Defteri olan. “*Kocaman defterli defterini yanındaki iskemleye bırakmıştı*.” MM283

deftersiz* 1. *zf*. Defter olmaksızın. “*Deftersiz gideni sınıfa almayacak öğretmen*!” GR43 2. *ünl*. Hakaret içeren bir seslenme sözü. “*Sil ağzıyın salatasını lan! Deftersiz*!” CEM55

degaj (Fr.) *a*. Futbolda kalecinin topu sert bir ayak vuruşuyla uzağa atması, degajman. “*Kaptan Cahit yine aşağı kaleye doğru sıkı bir degaj yaptı*.” EKM135 **degaj yap-** futbolda kaleci topu sert bir vuruşla gücü yettiğince uzağa atmak. “*Aşağı kaleye kuvvetli bir degaj yaptı*.” EKM127

Degüstasyon* bk. Degüstasyon Lokantası. “*Daldı Degüstasyon'dan içeri*.” ÜÇK410

Degüstasyon Lokantası* *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde 1928’den itibaren hizmet veren bir lokanta. “*... Degüstasyon Lokantası'nın önünde durdu*.” ÜÇK410

değ- (I) 1. Değerinde olmak. “*Doğrusu ağırlığına altın değer şu gâvur kızı*!” GAV203 2. Aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek. “*Ekmek, çay bardağına değdi, bardak devrildi*.” BE63 3. Ulaşmak, erişmek. “*Böyle şeyler öğrencilikten sonra, eli ekmeğe değdikten sonraydı*.” EB82 4. İstenilen yere düşmek, rast gelmek, isabet etmek. “*Terlik ayağa değdi ama o kadar*.” BFV114 **değme keyfine** söz konusu işten çok hoşlanıldığını anlatmak için kullanılan bir söz. “*Kömür yüklü arabasına atlayıp, dizginleri de toparlayıp sigarasını yaktı mı değme keyfine*.” BFV9 **değmesin yağlı boya!** genellikle bir şey taşınırken kalabalıktan yol istemek için `açılın, çekilin, yol verin!` anlamında kullanılan bir söz. “*Değmesin, yağlı boya, yağlı boyaaa*!” BFV107

değ- (II) 1. Karşılık olmak. “*Bütün mesele, yiyimi, ikram izazı bol bir köyün bir kadın için bırakılmaya değip değmeyeceğiydi*.” HÇ184 2. Herhangi bir nitelikte olmak. “*Kocakarı üzerinde durmaya bile değmez bulmuş olacak, yeniden dalmaya hazırlandı*.” ÇK129 3. Eş değerde olmak. “*Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer derler ya, öyle bir şey...*” SM278

değdir- Değmesini sağlamak, değmesine yol açmak. “*Sıkı, dayak, hele dayak adına ellerini değdirsin öğretmenler*.” ÖE116

değdirme *a*. Değdirmek işi. “*Etli dudaklarının ucuyla, kalın dudaklarını pis bardağa değdirmemeye çalışarak küçük bir yudum aldı*.” MM11

değebil- Değme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*... hatta Karmen Miranda'yı hatırlatışı, tatlı esprileri filan yazılmaya değmeyebilirdi*.” BK335

değel Değil. “*Palikeynen hiç alekedar değelsin*.” CEM40

değer *a.* 1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. “*Değer verilen bütün ölçüleri çıkarın için kullanacak, onları ayaklar altına alacak, bunu gizlemesini bileceksin*?” BFV223 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör. “*Alamazdım, çünkü genç değildi, aynı değerde iki yüzüğe verecek param yoktu*.” EK147 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. “*Karasineklerin yok edilmesi üzere milletlerarası değerde etütlerim var*!” ÖE127 4. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. “*Kapılar çevrilip karlar yağdıkça içinde bir şeyler yıkılıyor, çocukluğundan beri huy hâline gelmiş birtakım değerler sarsılıyor, eriyor, çürüyordu*.” KK185 **değer biç-** bir şeyin değerini belirtmek, bir şeye değer koymak. “*Bütün bunlara ayrı ayrı değer biçilmişti*.” BTÜ233 **değer ver-** değerli saymak, önem vermek. “*Çünkü Zühal'in çok gururlu olduğunu, paraya pula, mala mülke değer verecek takımdan olmadığını gayet iyi biliyordu*.” İDG50

değerlen- Değer kazanmak, değeri artmak, değer sağlamak, kıymetlenmek. “*Asıl orda değerlenirdi güzelliği*.” KY13

değerlendir- 1. Bir şeyi yerinde ve yararlı bir yolda kullanmak. “*Bugün elli, altmış, daha yukarı yaşlardakilerimizin eline verilsin o gençlik de bakın bakalım nasıl değerlendire değerlendire, yudum yudum içe içe, tadını çıkara çıkara kullanırız*.” KK19 2. Bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini belirlemek. “*Antenlerini germiş, çevreden gelen sesi topluyor, değerlendiriyordu*.” KT176

değerlendirebil- Değerlendirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Çünkü yaşıyor, duyuyor, duyduklarını değerlendirebiliyor*.” GR145

değerlendiril- Değerlendirme işi yapılmak, kıymetlendirilmek. "*... çavdar, küncü, şifanın milyonlarla değerlendirildiği bu büyük, bu ünlü, bu eski, çok eski kentin anacaddelerinden birine paralel ... eskici dükkânı*." EVO1

değerlendirilme *a*. Değerlendirilmek işi, kıymetlendirilme. "*... hiç hakkım yokken de hakkım olmayan bir rütbeyle değerlendirilmeye utanırım*." ARK240

değerli *sf*. Değeri olan veya değeri yüksek olan, kıymetli, kıymettar. "*Değerli öteberin olmadı mı, yandın*." GK73

değermenci* *a*. Değirmenci. "*Kim kiminnen değermenci suyuynan bre herif*!" SAR55

değersiz *sf*. Değeri olmayan veya değeri çok az olan, önemsiz, kıymetsiz, naçiz. "*Öyle küçük, öyle değersiz şeylerdi ki…*" DE107

değil 1. *e*. İsim cümlelerini olumsuz yapmak için kullanılan bir söz. "*Cevap verecek hâlde değildi*." DE208 2. *e*. Olumlu ve olumsuz çekimli fiiller üzerine gelerek olumlu fiilleri olumsuz, olumsuz fiilleri olumlu yapan bir söz. "*Anlatmak istemiyor değildim*." ARK23 3. *bağ*. Özne veya tümleçleri ayrı ve biri olumlu, diğeri olumsuz iki cümleden birinin yüklemi yerine geçerek bulunduğu cümledeki bir hususu ret, diğerini kabul etmek için kullanılan bir söz. "*Sana değil, bana boyandığı belli bir şey*!" EK168 4. *bağ*. Birincisi beklenen, ikincisi beklenmeyen bir durumu gösteren ve özne veya tümleçleri ayrı, yüklemleri aynı olan iki cümleden birincisinin yükleminin tekrar edilmemesini sağlayan bir söz. "*Sıkışmak değil, acımdan ölsem gene satmam*." EK187 **...-inde değil** bir şeyin söylenen niteliğine önem vermemeyi anlatan bir söz. "*Parasında değil, sevabında*." EK89 **değil mi ki** madem, mademki. "*Değil mi ki utanıyor, açılamıyor, kendi açılsa ne olurdu sanki*?" YK77

değin- Bir konuyu ele alarak ondan kısaca söz etmek, dokunmak, temas etmek. "*Kudret Bey, hiçbir partilinin değinmediği, değinmekten çekindiği konuya enine boyuna dalmış, daha çok da yaşlıların gözüne biraz daha girmişti*." ÜÇK547

değirmen *a*. İçinde öğütme işi yapılan yer. "*Üç gün sonra, dayısının yakın köylerden birindeki un değirmeninde çalışmaya mecbur edildi*." AY141 **değirmenin suyu nereden geliyor?** `bu işin masrafını karşılayacak para nasıl kazanılıyor?` anlamında kullanılan söz. "*Anne, bizim değirmen dönüyor, suyu nereden geliyor diye sormadınız mı*?" AY171

değirmen taşı *a*. Değirmende, dönerek taneleri ezen yuvarlak taş. "*Değirmen taşı gibi dönerdi zilli*!" BTÜ243

değirmenci *a*. Değirmen işleten kimse. "*Kocaman kulaklı, iri başlı bir değirmenci eskisi, lacivert elbisesiyle kalktı*." GK99

değiş *a*. Değmek işi. "*Soğuk suyun uykusuzluktan yorgun, ateş gibi yanan yüzüne değişi ferahlatmış, baş ağrısını da hafifletmişti*." EB184

değiş- 1. Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek. "*Şimdi artık her şey değişmişti*." ARK46 2. Değiştirmek. "*Üstünü değişsin*." CEM68 3. Yerine başka şey veya kimse gelmek. "*Şaşılacak şey, kitapçı değişmiş, bulunduğu yer birden taksitçinin dükkânı olmuştu*." BFV34 4. Karşılıklı alıp vermek, mübadele etmek. "*Gel ablaları değişelim Erol*!" DK61

değişebil- Değişme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yoksa gene peşine takılır, gevezelik ederse külahları değişebilirdi*." GAV109

değişik *sf*. 1. Değiştirilmiş, muaddel. "*Şaban hakkında değişik kanaatlerle çok geç gittikleri zaman, genç kadın kocasının boynuna sarıldı*." DE28 2. Alışılmışın dışında bir özelliği bulunan. "*Öyle değişik, öyle telaşlı durumlara giriyordu ki…*" DE173 3. Aralarında fark bulunan; farklı. "*Soyadınız niçin değişik*?" BK316

değişiklik *a*. 1. Değişik olma durumu. "*Karısının bu ani değişikliğini yorumlamaya çalışan Ahmet, çok geçmeden sebebini anlamıştı*." SM240 2. Farklılık. "*Onda hiç değişiklik yoktu*." BE72 3. Bir bütünün bir bölümünün değişmesiyle ortaya çıkan yeni durum. "*İktidar değişikliği dolayısıyla, memlekette alışılmamış şeyler oluyordu*." HÇ265 4. Amaca uygun biçime getirmek için yapılan değiştirme, tadil. "*Bu macera küçük bir değişiklikle kendi hayat macerasına benziyordu*." OK39 **değişiklik yap-** değiştirmek. "*Bir gün, Nilüfer'in hayat yolunda gene esaslı bir değişiklik yapacak olan, hiç beklenmedik yepyeni bir olayla karşılaşıldı*." SM246

değişil- (Tar.) Değiştirilmek. "*Yer değişildi*." EB43

değişilme* *a*. Değişilmek işi. "*Hasta çocuğunun kurtarılması için beş liralık bir markanın değişilmesi ne gibi bir sakınca yaratabilirdi*?" MUR340

değişim *a.* Bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü, değişme. "*Bu apaçık değişimin nedeni neydi acaba*?" KAÇ141

değişiş *a.* Değişmek işi. "*Genç kadının böyle birdenbire değişişi, sıkıcı kabuğundan sıyrılıp çıkışını izah edememekle beraber, gene de hayra yoruyor, Allah'a şükrediyordu*." SM259

değişiver- Çabucak veya ansızın değişmek. "*Başçavuş birden yumuşayıp değişiverdi*." KAÇ102

değişiverme *a.* Değişivermek işi. "*Olabilirdi, çünkü bu kadar çabuk değişivermesi başka türlü izah edilemezdi*." HÇ328

değişme *a.* 1. Değişmek işi. "*Bir kazadır oldu derken sonraları ağzı değişmeye başladı*." VV397 2. Bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü; değişim. "*Zamanla aradaki buzlar erir, münasebetlerde değişme olur*." EK196

değişmez *sf.* Aynen kalan, değişikliğe uğramayan. "*... gözleri değişmez bir noktaya takılıverecekti*." GR92

değişmezlik *a.* Değişmez olma durumu. "*Her kahroluş, kafasına taktığı değişmez fikrin değişmezliğini biraz daha kuvvetlendiriyordu*." KY36

değiştir- 1. Başka bir biçime sokmak, değişikliğe uğratmak. "*Süslü üst baş istememiş, alıp getirirse giymiş, getirmezse eskileri bozup bozup değiştirerek idare etmiş, erkeğine yük olmamak için elinden geleni yapmıştı*." EB16 2. Birini bırakıp başkasını kullanmak. "*Şu aküyü değiştir derim değiştirmezsin*." EVO172 3. Anlatıma yeni bir içerik vermek. "*Sözü değiştirdi*." BFV265 4. Bir şeyi veya bir kimseyi bulunduğu yerden başka bir yere götürmek. "*Maaşı yüz olunca, ne yapıp yapıp mahalleyi değiştirecek, hiç olmazsa iki odalı bir ev tutacak*." DE128 5. Bir şey verip yerine başka bir şey almak. "*Al borç, al marka, değiştir para ile*." MUR338 6. Başka bir duruma, başka bir görünüme getirmek. "*Anasının beklenmedik ölümü, Kaptan Nuriye'nin içeri düşmesi, Sarı Leman'ı hayli değiştirmişti ama gene de öç almak isteyen yanı yatışmamıştı*." TD12

değiştirebil- Değiştirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Evdoksiya için din bile değiştirebilirdi*!" GAV170

değiştiril- Değiştirme işi yapılmak. "*Hastabakıcıların azarlayacağı, belki de sarı saçlı, mavi gözlü çocuğunun kara bir oğlanla değiştirileceği doğumevinde*!" DE152

değiştirilme *a.* Değiştirilmek işi. "*Hem nikâh işine başlayalım hem de isminin değiştirilmesine*." HÇ109

değiştiriş *a.* Değiştirmek işi. "*Çocuğun ayak değiştirişinden, yüzünü buruşturuşundan belliydi*." KP28

değiştiriver- Çabucak veya ansızın değiştirmek. "*Asilzade, değiştiriver köprüyü geçene kadar*." DK160

değiştiriverme *a*. Değiştirivermek işi. "*Şahinde Hanım'ı böylesine değiştirivermesine şaşaduralım, çocukların bile pabucu dama atılıvermişti*." ARK106

değiştirme *a.* Değiştirmek işi, tebdil, tahrif. "*İlk zamanlar babaca olan bu okşayıp sevmeler, Hacer büyüdükçe renk değiştirmeye başlamış, kız on beşine bastığı yılsa aşk hâlini almıştı*." EK21

değiştirt- Değiştirme işini yaptırmak. "*Serserilere para verdi, koğuşun ampulünü değiştirtecek*." YK58

değme (I) *a.* Değmek işi, temas. "*Tırnaklarının taşa değmesini istemezdi*." EB168

değme (II) *sf.* Seçkin, seçme. "*Bu pasaklı karıyla yaşamak değme babayiğidin harcı değil*." BE19

değnek *a.* Elde taşınacak incelikte düzgün ağaç, sopa, çomak. "*Bunlardan Tatar'a benzeyen, basık burunlu birinin elinde bir değnek vardı*." EKM18 **değnek gibi** çok zayıf ve ince. "*Değnek gibi kupkuru*." EK282

değnekle-* Bir yere gitmek. "*Sabahleyin erkenden çarşafını giyip kendini evden dar atıyor; bütün gün eşi dostu, ahbabı değnekliyor*." EK230

değnekli* *sf.* Değneği olan. "*Birden, eli değnekli bir sokak çocuğu…*" ÖE58

değul (Der.) *e.* Değil. "*Gelecek değul mi*?" YK93

deh *ünl.* Binek veya koşum hayvanlarını yürütmek için söylenen bir söz, dah. "*Haydi bre kodoş hayvan, deh*!" MUR12

deha (Der.) *ünl.* İşte, orada, şurada. "*Deha… Baksana*!" ÇK106

dehe (Der.) *zf.* Daha. "*Dehe gelmem*." EKM98

dehey* *ünl*. Deh. "*Kırbacını keyifle şaklattı: Deheeey*!" MM20

deheyt* *ünl*. Deh. "*Deheeeyt aslanlarım*!" ÜÇK569

dehle- *argo* İşine son vermek, görevinden atmak, uzaklaştırmak; kovmak. "*O kerhanecileri dehleyelim gitsinler*." BTÜ254

dehleme *a*. Dehlemek işi. "*Bu kadar yakışıklı bir gencin çiftlikte eyleşmesindeki tehlikeyi gayet iyi bildiği için, bir kulpunu bulup dehlemenin yollarını arıyor*." HÇ312

dehlenme *a*. Dehlenmek işi. "*Şerif'in dehlenmesi kolay*." HÇ327

dehlet- Aşağılamak, hor görmek. "*Ah şu kadın böyle bir halt karıştırsa da oğluna dehletse, şöyle kafasına yatkın, dilediği gibi yeni bir kız alsa*!" SM264

dehliz (Far.) *a.* Üstü kapalı, dar ve uzun geçit. "*Sevinçten uçularak merdivenler inildi, uğultulu dehlizler, koridorlar geçildi, bakkalın yolu tutuldu.*" YK62

dehr* (Ar.) *a.* Dünya. "*Ben de dehr'in sitemin çekmeğe geldim dehr'e*." BE1

dehşet (Ar.) 1. *a.* Bir tehlike veya korkunç bir şey karşısında duyulan ürküntü, yılgı. "*Haldun kendine gelmişti ama hâlâ rüyanın dehşeti içindeydi*." EK120 2. *ünl.* Olağanüstü şeyler karşısında şaşma anlatan bir söz. "*Ooo dehşet*!" BFV121 **dehşet saç-** ortalığa korku vermek. "*Kapının ziliyse dehşet saçıyordu koca apartmana*." KY209 **dehşete düşür-** çok korkutmak, dehşete kapılmasına sebep olmak. "*Demek beni dehşete düşüren ameliyathanenin takım taklavatıymış*." KK23 **dehşete kapıl- (veya düş-)** çok korkmak. "*Kadın dehşete kapılmıştı*." KAÇ119

dehşetli 1. *sf.* Korku veya ürküntü veren. "*İçinden ezici bir baygınlık geçti, sonra da dehşetli bir kıskançlık*." KP46 2. *zf.* Çok fazla, son derece. "*Akyazılı da dehşetli heyecanlanmıştı.*" ÜÇK582

dejenere (Fr.) *sf.* 1. Soyuna özgü nitelikleri kaybeden; soysuz. "*Herhangi bir dejenere, belki de bir homoseksüeldi*." BK357 2. Yozlaşmış, yoz. "*Efendim, 27 Mayıs'ı dejenere etmedilerse de nasıl söyleyeyim, hafiflettiler*." YD326 **dejenere et-** yozlaştırmak. "*Dünyanın en harikulade mesleğini her gün bir parça daha dejenere etmekle meşguller*!" BK358 **dejenere ol-** kişi, toplum vb. özündeki iyi niteliklerini, değer yargılarını, birtakım dış etkenlerle yitirerek bozulmak, kötüye gitmek; yozlaşmak. "*O da başka türlü dejenere olmuştu*." KT312

dek *e*. 1. Bir işin, bir durumun sona erdiği zaman veya yer, kadar, değin. "*Sonuna dek de onunla kalmalıydı*." VV53 2. Belirtilen zamanı, yeri vb.ni içine almayacak bir biçimde, kadar, değin. "*Çocuklar yalınayakları, şakıldaklı entarileriyle mahallenin çamuru, tozu toprağı içinde boy atıncaya dek oynar.*" VV20

Deka* *öz. a.* Decca, İngiliz gramofon markası. "*Hiç unutmaz, Deka marka bir gramofon bulmuştu halası nerden bulduysa*." YD36

dekolte (Fr.) 1. *a.* Kadın giyiminin kolları, göğsü veya sırtı açıkta bırakan biçimi; açık giyim. "*Kalkmış yatağından, geldi kalın kolları, kısacık dekoltesiyle…*" BFV149 2. *sf.* Kolları, göğsü veya sırtı açıkta bırakan elbise giymiş olan (kadın); açık giyimli. "*Dekolte bir kadın*." BFV145

dekont (Fr.) *a*. Alınmış veya ödenmiş olan tutarın dökümü; hesap belgesi. "*Dekontlarla Şeref Bey meşgul beyefendi*." GR119

dekor (Fr.) *a.* 1. Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen perde, aksesuar vb. ögelerin bütünü. "*Aynur hep o sinema dekoru içinde, hazdan kırılarak bakıyordu*." DK221 2. Bir yere süsleme amacıyla verilen düzen. "*Bu haşmetli dekor, ziyaretçi üzerinde beklenen ve istenenden çok etki yapıyor*." EKM115 3. Görünüş, manzara. "*Gözlerini Gülizar'a dikmiş, aklında, gördüğü düşün dekoru*." VV296

dekore (Fr.) *sf.* `Bir yere süsleme amacıyla düzen vermek` anlamındaki dekore etmek birleşik fiilinde geçen bir söz. "*Duvarlar dekore, halı, möble gıcır*." KK228

dekovil (Fr.) *a*. Ray aralığı 60 santimetre veya daha az olan, araçları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük demir yolu. "*Ali, sandalyeye azametli kuruluşu, bacak bacak üstüne atışıyla sanki eski fabrikasına, onun süklüm püklüm hâlini bilen parke taşlarına, dekovil raylarına fılan … demek istiyordu*." EKM15

del- (I) Delik açmak, delik duruma getirmek. "*İlkin bir kıyıdaki taş yontma işçilerinin kartlarını deldi*." KY75

del- (II)* Çocuk dilinde gelmek. "*Del baba, del, del, del*!" GR92

delalet (Ar.) *a.* İz, işaret. "*O, tamam. Yüzündeki tırmıklar, boğuştuğuna delalet olabilir*." EK377 **delalet et-** göstermek, anlatmak. "*Bu rüya neye delalet ediyordu*?" EK242

delannı* *a.* Delikanlı. "*Bir de delannı olmuşlar da zamparalığa çıkmışlar*." EKM55

deli 1. *sf.* Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, Mecnun. "*Yoksa ne deliydi ne de bunak*." HÇ253 2. *sf.* Coşkun, azgın (hayvan, duygu vb.). "*Deli bir sağanak deli deli yağıp geçtikten sonra kalın bulutlar yırtılmış, parlak güneş çıkmıştı*." GR45 3. *sf.* Davranışları aşırı ve taşkın olan (kimse), çılgın. "*Deli cenabet*." BTÜ121 4. *öz. a.* Bir lakap. "*İşletmede bana Deli Atıf derler*." ARK55 **… delisi** bir şeye aşırı derecede düşkün (olmak). "*Demek kız sinema delisi*." YD47 **deli et-** çılgına çevirmek. "*Herifi deli etmişsin*!" BTÜ171 **deli gibi** deliye yaraşır davranışta, delicesine. "*Deli gibi seviyorum Nursen*." EB69 **deli meli*** deli falan. "*Deli meli. Deli olsa kızını zengine vermeyi düşünmezdi*!" EB239 **deli ol-** 1. birini çok sevmek. "*Herif deli oluyor*." AY193 2. delirmek. "*Eğer o oğlan giderse herif deli olur, dağlara düşer*." EVO92 3. çok sinirlenmek. "*Kızıyor, deli oluyordu da ayrılmak aklından bile geçmiyordu.*" BFV269 **deli olmak işten değil** densiz davranışlar, güç durumlar veya duyulan öfke karşısında düşülen çaresizliği anlatan bir söz. "*Deli olmak işten değil*." YYB187 **deli saraylı gibi** acayip biçimde giyinen, takıp takıştıran (kimse). "*O zaman da çevrenin ölçülerine göre zirzop, densiz, deli saraylı falan sayılınmaz mı*?" BFV245 **deliye dön-** 1. çok sevinmek. "*Bir tane de ona alınca Nur sevinçten deliye dönmüştü*." BFV83 2. çok kızmak. "*Öfkeden deliye dönmüştüm*." ARK37

deli deli* *zf.* Delice, deli gibi, hızlı ve dengesizce. "*Bobi o sıra bir kucak kirli çamaşırla deli deli gelmeseydi, Nedime'nin çenesi kolay kolay durmayacaktı*." YK75

deli divane *sf.* Çılgın, aşırı deli (kimse). "*Peki ama kız senin için hâlâ deli divane*." DE202 **deli divane ol-** aşırı derecede ilgi göstermek. "*Çevrende madem seni beğenen, senin için deli divane olanlar vardı*." BFV222

deli dolu 1. *sf.* İlerisini gerisini düşünmeden davranan, rastgele konuşan, patavatsız. "*Deli dolu, şakacı hatta alaycının biri*." EB76 2. İlerisini gerisini düşünmeden, rastgele, patavatsız bir biçimde. "*... deli dolu, ama tatlı tatlı konuşan ... canciğer arkadaşların kapışması ha başladı ha başlayacaktır*." ARK8

deli fişek *sf.* Delişmen ve atak (kimse). "*Ne o kız? Deli fişek*!" BFV235

Deli İbrahim* *öz. a.* Padişah İbrahim, 18. Osmanlı padişahı ve 97. İslam halifesi (1615-1648). "*Bir hayat ki, sorma. Deli İbrahim gibi*." KT260

deli saçması *a.* Anlamsız, tutarsız, delice söylenmiş söz. "*Roman dediğin ne? Deli saçması*." GR156

deli saraylılık* *a.* Çok takıp takıştırma, acayip şekilde giyinme. "*Dürdane Hanımefendi'nin deli saraylılığını hatırlayıp elinde olmayarak gülüverdi*." ÜÇK541

Delibaş* *öz. a.* Delibaş Mehmet, Milli Mücadele döneminde, Konya'da Kuvayı Milliye karşıtı eylemleriyle tanınan kişi. "*Hatta Konya'da, Delibaş'ın, meyyiten istisali sırasında, onun ensesinden kesilmiş kanlı gövdesini taşıyan yük arabasının yanı başında, siyah bir kısrağın üstünde, dimdik geçti*." EKM103

Delibaş İsyanı* *öz. a.* Konya Ayaklanması, Anadolu'da Millî Mücadele'ye karşı gelişen, ayaklanmayı yöneten Delibaş Mehmet'in adından dolayı Delibaş Ayaklanması olarak da bilinen isyan. "*Bir ara Kuvayı Milliye'de, Delibaş isyanını bastıranlarla bulundu*." EKM103

delibozuk *sf.* Günü gününe, sözü sözüne uymayan, dengesiz (kimse). "*Yaşa lan delibozuk*!" KP5

delice 1. *sf.* Davranışları aşırı, deli gibi olan. "*Teğmenin delice neşesi buradan gelmekle beraber, gene de Müfettişler Müfettişi dikkatini adamakıllı çekmemiş değildi*." ÜÇK322 2. *zf.* Delicesine. "*Mahallesinde delice âşık olduğu bir sevgilisi vardır…*" KK253 3. *a.* Buğdaygillerden, genellikle buğday tarlalarında yetişen, tohumu zehirli, yabani bir bitki. "*Doldur suyu, at içine bir avuç kireç yahut afyon, afyon da olmazsa delice*." EK319

delicesine *zf.* Aşırı bir biçimde, delice. "*Bir kıza âşıktı, delicesine*." BFV250

delici *sf.* Çok etkili, etkileyici. "*Kızına delici gözlerle bakarken acınacak hâldedir*." SBK32

delicilik *a.* Delici olma durumu. "*Bakışlarından … tuhaf bir delicilik, sanki baktığı kişinin kimliği üzerine sorular soruyordu*." ÜÇK347

delidolu bk. deli dolu. "*Kadın delidoluydu ama doğru şeyler söylemişti*." VV287

delifişek bk. deli fişek. "*... şık şık bayanları, bayları, delifişek gençleri seyret uzun uzun*." BFV72

delik 1. *a.* Dar, küçük açıklık. "*İçerisini görecek bir delik arandı, bulamadı*." HÇ134 2. *a.* Dar, küçük çukur. "*Ama çok geçmeden bir şahin gibi inen Hareket Ordusu, saklanacak delik arayan yobazlar, yobaz avına çıkılan aydınlık günler…*" DHV257 3. *a.* Küçük hayvan yuvası. "*Kediler, deliğe şimşek gibi döndülerse de fare, deliğin karanlık derinliğinde çoktan yitmişti*." MUR59 4. *sf.* Delinmiş olan. "*Delik pabuçlarım, paçaları tiftiklenmiş pantolonumdan dolayı müthiş bir ayıbın yükünü taşıdığımı sanıyordum.*" AY148

delik deşik *sf.* Her yanı deliklerle dolu. "*Hâlbuki Fikret'in top gibi patlayacağını, belki de bıçağını çekip delik deşik edeceğini sanmıştı*." İDG42

delikanlı 1. *a.* Çocukluk çağından çıkmış genç erkek. "*İri delikanlı ağır ağır yanına yaklaştı*." GAV172 2. *sf.* Sözünün eri, dürüst, namuslu (kimse). "*Delikanlı adam avrada tapmaz*!" BTÜ255 3. *ünl.* Gençlere bir seslenme sözü. "*Delikanlı, şayet lazım olursa hepimiz şahitlik ederiz.*" SUÇ213

delikanlılık *a.* Delikanlı olma durumu. "*Gençliğine, delikanlılığına, erkekliğine yakışır mıydı*?" SM294

delikli *sf.* Deliği veya delikleri olan. "*Boynunda yedi delikli mavi boncuğuyla radyo Beyrut'tan bir yalelliyi, sızmak üzere bir sarhoş gibi mırıldanıyordu*." SAR2

delikli demir *a.* Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah; tüfek. "*Delikli demire kulak asma*." MUR202

deliksiz uyku *a.* Derin uyku. "*Böyle bir yaşamın deliksiz uykularına öylesine hasretti ki*!" EVO298

delil (Ar.) *a.* 1. İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare. "*Babana sor da bak sözü, arabacının doğru söylediğine delildi*." EK54 2. Kanıt. "*Hani savcı yarın tevkif için yeterli delil bulamasa da salıverilse*." ÜÇK331

delilik *a.* Deli olma durumu, cinnet. "*Delilik bence*." SM161 **deliliğe vur-** kendini deli gibi göstermek. "*Saflığa, belki de deliliğe vurmak istiyor*!" EK267 **deliliği tut-** delice davranmak. "*Gene deliliği tuttu*." SM282

Delilik* *öz. a.* Jean Frete tarafından akıl ve ruh sağlığı üzerine yazılmış eser. "*Kitaplığından Delilik kitabını aldı, masası üzerine açtı*." SUÇ312

delin- 1. Delme işi yapılmak. "*İçten içe, bir burguyla deliniyordu sanki*." KÜÇ59 2. Bir şeyde delik oluşmak. "*Pabuçlarımın altları delinmişti*." AY144

delir- Deli olmak, aklını yitirmek, çıldırmak. "*Ali Şahin'in delirmek değil de hafifçe sapıtmaktan başka bir şey olmayan bugünkü hâli, o yıllarda zaten annesinin ölümü dolayısıyla vardı*." KT311

delirmişlik* *a.* Delirmiş olma durumu. "*Zoraki bir öfkeden delirmişlikle…*" ARK124

delişmen *sf.* Şımarık ve delice tavırlı, hareketlerinde ölçüsüz, zıpır, zırtapoz, zirzop. "*Ama o kızı gibi delişmen, kızı gibi hoppa, kızı gibi süse, giyime kuşama düşkün değildi*." KY4

dellen- (Der.) 1. Hiddetlenmek, kızmak. "*Eli çantalıları görmüyor mu delleniyor delleniyor, eve barka sığınıyor*." EVO65 2. Delirmek. "*Öldüyse öldü, dellendiyse dellendi*." SM233

dellendir-* Dellenmesine neden olmak, deli etmek. "*Beyi dellendirmemek için söze neresinden başlamanın uygun düşeceğini tasarlamaya çalışıyor, sol gözü seğiriyordu*." HÇ85

delme *a.* Delmek işi. "*Öğleye doğru çırçır kâtibi, işçi kartlarını delmeye yarayan zımbası, puvantaj defteri, kulağının ardında kopya kalemiyle çırçır dairesinin kapısında göründü."* BTÜ67

deloğlan* *a.* Deli oğlan. "*Nolmuş gene deloğlan*?" EKM49

delu* *a.* Deli. "*Oldum akildan delu*." YK39

dem (Far.) *a.* 1. Hazırlanan çayın renk ve koku bakımından istenilen durumu. "*... demlikten bolca dem, üstüne de kaynar su doldurup getirdi verdi*." EVO116 2. Zaman, çağ. "*Dem sürüp devran getireceğiz*." VV310 3. İçinde alkol bulunan içecek; içki. "*Demimizi aldık*." CEM50 **dem çek-** kuşlar uzun ve güzel ezgiler çıkarmak. "*Kuş cıvıltıları, bülbüllerin dem çekişlerinden kafan şişer*." KT258 **dem vur-** bir şeyden söz etmek, konu açmak. "*Anayasadan ... dem vurur, yaşamalarını engellemeye kalkanlara veryansın girişirlerdi*." KK163

demagog (Fr.) *a.* Laf cambazı. "*Herif korkunç bir demagogdu*." ÜÇK490

demagoji (Fr.) *a.* Laf cambazlığı. "*Serbest Fırka-Halk Fırkası çatışmalarında da bu türlü demagojinin çeşidi revaç bulmuştu*." ÜÇK490

deme *a*. Demek işi. "*Bilmedi mi, hiç kimseye, hiçbir şey demeye hakkı yok*!" EK123 **... demeye getir-** doğrudan söylemeyip dolayısıyla anlatmak. "*Allah senin gibi anayı kahretsin, demeye getirmişti*." KY116 **... demeye kalma-** söylemeye, yapmaya fırsat olmamak. "*Pencereye usullacık sokuldum da yavrumu şöyle ağız tadıyla seyredeyim demeye kalmadı, bir çatırtı merdivende*." EB19 **demem o ki** `benim söylemek istediğim` anlamında kullanılan bir söz. "*Demem o ki, kızınızı pek başıboş bırakıyorsunuz*." EB247

demeç *a*. Yetkili bir kimsenin bir konuda yayın organlarına yaptığı açıklama, beyanat. "*Makaleler, fıkralar, haberler, demeçler, yorumlar, hikâyelerle romanlar, spor sayfaları, hatta bilmecelerini çözüyordum ama vakit yine de geçmiyor, geçmiyordu*." KK49

demet (Rum.) *a.* 1. Bağlanarak oluşturulmuş deste, bağlam. "*Ceplerinde ellilik, yüzlüklerin demetleriyle 72. Koğuş'un yolunu tuttular*." YK56 2. Bitki veya çiçek destesi. "*Suat bir demet taze çiçekle gelir*." SM229

demet demet* *sf*. Birçok demetten oluşan, deste deste. "*Hiçbir zaman o kadar çok parası olmamıştı ki babasının. Demet demet, deste deste*." SÇ8

demetle- Demet yapmak, demet durumunda ayırıp bağlamak. "*İşlerimiz yolunda gitti de parayı demetledik mi dört, beş odalı kocaman bir konak tutar, hep birlikte otururuz*." EVO109

demetlen- Demet yapılmak. "*Bu hem sadece üç kişi istiyor hem de demetli ekinleri kolaylıkla dövmesinden geçtim, demetlenmemişleri de iş kapasitesini düşürmeden aynı kudrette harman ediyor*." HÇ74

demetli *sf*. Demet biçiminde olan. "*Bu hem sadece üç kişi istiyor hem de demetli ekinleri kolaylıkla dövmesinden geçtim…*" HÇ74

demin *zf*. Az önce, demincek, deminden. "*Seninki demin şu yana gidiyordu*." KÜÇ12

demincek *zf*. Demin. "*Coni'yi gördüm demincek*!" YD317

deminden beri *zf*. Demin. "*Çünkü deminden beri karşısındaki adamın kocaman ayaklarından zarif ayağını kaçırmaktan bir hâl olmuştu*." GAV178

deminki *sf*. Biraz önceki. "*Deminki kocakarı annen mi*?" KÜÇ14

demir 1. *a.* Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimtırak esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element (simgesi Fe). "*Hurda demirini az mı çektik?*" KP4 2. *sf*. Bu elementten yapılmış. "*Araba kuvvetli bir frenle, süslü demir bir kapının önünde durunca düşündükleri sanki fırlayıp gitti*." KÜÇ23 3. *a*. Bu elementten yapılmış parça. "*Ayakları eğri masa, çatlak mürekkep hokkası, demiri paslı tampon…*" KP81 **demir at-** gemi çıpasını denize salmak. "*Vapur İstanbul limanına akşam üzeri girdi, demir attı*." YD123 **demir gibi** çok güçlü, çok kuvvetli. "*Demir gibisin maşallah*!" GR103 **demir memir*** demir falan. "*Cevdet Ağabey'i gördüm, demir memir vız geliyor*!" SÇ222 **demir tavında dövülür** `her iş zamanında ve uygun durumda yapılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Tamamsa haydi! Demir tavında dövülür*." YD242 **demire vur-** demir zincirle bağlamak. "*Öküz'ün ölümü, Cevdet'in demire vurulup tecrite atılışı Beton'un işine yaramıştı*." SÇ220

demir bilek *sf*. Güçlü kuvvetli (kimse). "*Lazımdır olmak demir bilek, tunç yürek*!" MUR72

Demir Maske* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Önce Ekmek" adlı öykü kitabında geçen bir film. "*Demir Maske filmindeki gibi, korsanlar gemidekileri kılıçtan geçirirler*." ÖE20

Demir Maskeli Haydut* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Suçlu" adlı romanında geçen bir film. "*Demir Maskeli Haydut filmindeki Tom Miks'in muavini Aslan Tomson olmak isterdi*." SUÇ16

Demir Maskeli'nin İntikamı* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Kardeş Payı" adlı öykü kitabında geçen bir film. "*Ne oynadı? -Demir Maskeli'nin İntikamı*." KP41

demir pası *a*. Demirde oluşan pas. "*Üstleri başları demir pası içinde, eli yüzü karalı insanlar...*" KP7

Demir Yumruğun İntikamı* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Kırmızı Küpeler" adlı öykü kitabında geçen bir film. "*Hani Demir Yumruğun İntikamı filmini seyrederken yanına bir kadın oturmuştu*

da çirkin bir kadın, güzel diye yutturmuştu.” KK170

demirci *a.* Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse. “*Babası demirciydi Nişan'ın*.” EVO12

demircilik *a.* Demircinin yaptığı iş. “*Elinde madem gül gibi kunduracılığı, demirciliği vardı...*” EVO12

demirhane* *a.* Demir atölyesi. “*Gazi bir demirhanede çalışıyor*.” DE2

demirkırasi* *a.* Demokrasi, demokratlık. “*Ama şimdi demirkırasi icat olunmuştu*.” ÜÇK584 **demirkırasi memirkırasi*** demirkırasi falan. “*Demirkırasi memirkırasi, memleketi kardeş kavgasına mı sürüklemek istiyorsunuz*?” ÜÇK509

demirkırasicilik* *a.* Demokrasi, demokratlık. “*Yaşlandı ya, memlekette de bir şeyler olmaya başlamış, demirkırasicilik icat edilmişti*.” KK104

Demirkırat* *öz. a.* Demokrat Parti. “*Demirkırat'a mı giriyormuşsun*?” GK225

Demirkıratlık* *a.* Demokrat Partili olma durumu. “*Damarımı kessen kan yerine Demirkıratlık akar*.” GK102

Demirköprü* *öz. a.* 1912 yılında Almanlar tarafından Seyhan Nehri üzerinde yapılan tarihî köprü. “*Başını alıp Demirköprü, ordan da Dilberlersekisi'ne doğru açılmayı tasarlamıştı*.” EVO37

demirle- Gemi demir atmak. “*Vapur üç gün sonra İstanbul limanına demirlemişti*.” SBK208

demirli *sf.* 1. İçinde metal veya karışım durumunda demir bulunan. “*Çünkü yirmi iki yaşındayım, âşığım ve cebimdeki parlak demirli sustalıma güveniyorum*.” AY188 2. Demir parmaklık veya demir bir parça takılmış olan. “*... minibüs ya da dolmuşlar hareket etmeden gelinip saçlarından sürükleneceklerdi kale duvarlı evlerinin pencereli, demirli yalnızlığı içine*!” YYB33 3. Demir atmış (gemi). “*Ertesi gün limanda demirli vapura kaçırsa onu*.” SBK184

Demirspor* *öz. a.* Adana Demirspor, 28 Aralık 1940'ta Adana'da kurulan spor kulübü. “*... arada da siperi ortadan kırılmış ilkokul kasketini havaya atıp tutarken Demirspor'un kalecisine benzediğini sanıyordu*.” EKM97

demiryolu *a.* 1. Lokomotif, vagon vb. demir tekerlekli taşıtların üzerinde hareket ettiği, paralel iki ray döşenerek yapılan bir yol türü, tren yolu, demir hat. “*Bir zaman yerde sinerek beklediler, sonra kalktılar, demiryolundan Pendik içlerine hızla uzandılar*.” GK258 2. Bu yolla yapılan taşımacılık sistemi. “*Hamule senetleri, gidecek malların demiryolu tarifesi gereğince ücretlerinin nasıl hesaplanacağını filan çabucak kavrayışım hoşuna gitmişti*.” YYB62

demle- Çayı kaynar suyun içine attıktan sonra renk ve koku vermesi için bir süre bekletmek. “*Kaya Ali! Demle çayı.”* YK86

demleme *a.* Demlemek işi. “*Kahveci çay demlemeye kalktı*.” SAR112

demlen- 1. Demleme işi yapılmak. “*... çaylar demlenir, sigaralar fora, ooh, gece yarılarına kadar konuşurlardı*.” GK306 2. İçki içmek. “*İçki için henüz erkendi ama zarar yok, tek başına demlenir*.” KAÇ213

demlenil-* Demlenme işi yapılmak. “*Tam da çingenepalamudu, roka salata, kırmızı soğanla falan demlenilecek mevsimdi*.” YD319

demlenilme* *a.* Demlenilmek işi. “*Ağır ağır demlenilmeye başlandı.*” OK73

demlenme *a.* Demlenmek işi. “*Çayın demlenmesini bekleyenlere sezdirmeden birer ikişer kahvehaneden çıkıp köyün çamurlu sokaklarına dağıldılar*.” KT346

demletil-* Demletme işi yapılmak. “*Sonra gene koğuş halkına kim bilir kaçıncı kez tavşan kanı çaylar demletilmiş, arkasından kahve, sigara paketleri atılmıştı ortaya*.” VV404

demleyiş *a.* Demlemek işi. “Beni çok sevmesine, zarif semaveriyle *her çay demleyişinde beni mutlaka çağırtmasına ... rağmen, torunuyla komşu komşu oynayışlarını nedense benden bile gizlerdi*.” BK311

demli *sf.* Çok demlenmiş, koyu (çay). “*Gel şurda birer demli çay içelim*.” TD45

demlik *a.* İçerisinde çay demlenen emzikli kap. “*Kadın bardağı aldı, önce demlikten, sonra da semaverdeki kaynar sudan koydu*.” EB36

demode (Fr.) *sf.* Modası geçmiş olan. “*Anladığıma göre, dar manadaki demode milliyetçiliğe, kuyruğunda devletçilik bulunan iktisadiyata paydos bundan sonra*.” HÇ75 **demode ol-** modası geçmek, gözden düşmek,

değerini yitirmek. "*Dinle, gerçi zanaat sırrıdır ama aldırma, demode oldu nasıl olsa*." SAR144

Demokles (Yun.) *öz. a.* `Her an gerçekleşebilecek tehlike` anlamındaki Demokles'in kılıcı deyiminde geçen bir söz. "*Particilerin elinde bir çeşit Demokles'in kılıcıydı bu fabrika*." KT16

demokrasi (Fr.) *a.* Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık. "*Demek demokrasi halkımıza inmiş, yayılmış, inip yayılmakla kalmayıp insanlarımızın huyu oluvermişti*." YYB133 **demokrasi memokrasi*** demokrasi falan. "*Demokrasi memokrasi. Her şeyin haddi var*!" YYB220

demokrat (Fr.) *sf.* Demokrasi yanlısı. "*Demokrat kahvecinin inadına, radyodaki VC katılmalarıyla alay ederdi*." GK365

Demokrat Parti* *öz. a*. 1946'da kurulan, 1950-1960 yılları arasında iktidarda bulunan, 1960 yılında kapatılan siyasi parti. "*Demokrat Parti âdeta ayaklanmıştı*." KAÇ82 **Demokrat Parti memokrat parti*** Demokrat parti falan. "*Soracaktı ona. Demokrat Parti memokrat parti…*" GK229

Demokratçılık* *öz. a*. Demokrat Parti destekçisi olma durumu. "*Bütün bunların nedeni Demokratçılık'tı*." MUR363

demokratlık *a.* Demokrat olma durumu. "*Memlekete demokratlık geldi, daha da gelecek*." MUR366

Dempsey* *öz. a.* Bir lakap. "*Tayyare Osman'la Dempsey Necip, Allah Allah diyorlardı*." SUÇ101

demukrasi* *a*. Demokrasi. "*İyi ama hani demukrasi vardı*?" ÜÇK575

den- 1. Ad verilmek. "*Buna sevmek mi denirdi*?" OK20 2. Söylenmek, sözü edilmek. "*Kız el oğlu için kardaşa öyle denir mi*?" VV363

dene (Der.) *a.* Tane. "*Onun gibi iki dene gelse gene fos*." BTÜ317

dene- 1. Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için bir insanı, bir nesneyi veya bir düşünceyi sınamak, tecrübe etmek. "*Adamı siz denediniz mi*? GR147 2. Bir işe, başarmak amacıyla başlamak, girişimde bulunmak, teşebbüs etmek. "*Tekrar denedi*." BTÜ136

denebil- Denme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Filiz'le tanışmalarına da gene bu Leman sebep olmuş denebilirdi*." EB172

deneme *a.* Denemek işi, sınama. "*Mazhar da aşağı yukarı öyle tahmin etmişti ama küçük bir indirme denemesi yapmadan da edemedi*." EK8

denen- Deneme işine konu olmak. "*Etmezdi, çünkü ne dil ne de çağımızda artık her türlüsü denenmiş romanın ileri tekniği şöyle dursun, eh işte, roman dedirtebileceklerine olsun rastlayamadım*." KK53

denetim *a.* Denetlemek işi. "*Bir değil, iki film çevireceklerini söylemektedirler ama gene de hani hem sermayedar, hem de bu işlerin acemisi kızının kontrol ve denetimi bakımından, durumla ilgilenmelidir*." YD219

denetle- Bir işin doğru ve usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş etmek, kontrol etmek. "*Bundan önce de buraya gelmiş, memlekette ne kadar iri memur varsa denetlemiş, hatta valiyi attırmıştı*." ÜÇK326

deney *a.* 1. Bilimsel bir gerçeği göstermek, bir yasayı doğrulamak, bir varsayımı kanıtlamak amacıyla yapılan işlem, tecrübe. "*Deney ne demek*?" ÖE127 2. Deneyim, tecrübe. "*... bu yaştaki bir delifişeğin dünya evine girse bile onu çekip çevirecek deneyden yoksun olduğunu söylüyor, soruyorlardı*." ARK18

deneyim *a.* Bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı, tecrübe, eksperyans. "*Deneyimi sonuna dek sürdürmek zorundaydım*." YYB134

deneyiş *a.* Denemek işi. "*Onu deneyişime memnun bile olur*!" ÜÇK456

denge *a*. Bir nesnenin veya bir insanın devrilmeden durma hâli, muvazene, balans. "*Bir anlık gecikme, hemen iş dengesini bozuyor, her şey altüst oluyordu*." BTÜ213 **dengesi bozul-** dik durumdan düşecek duruma gelmek. "*O telaşla paçaya bacağının birini geçirdi, ötekini de öbür bacağa geçireyim derken dengesi bozuldu*." EB43 **dengesini kaybet-** dik durumdayken kontrolünü kaybederek düşmek. "*Tatar'a benzeyen oğlan dengesini kaybetti*." EKM20 **dengeyi sağla-** iki kişi, durum veya olay arasında orta yolu bulmak, uyum sağlamak. "*… iki jandarma hemen öbür yana koşmuş, ayaklarını arabaya atmış, dengeyi sağlamışlardı*." ÜÇK306

dengesiz *sf.* Tutum ve davranışlarında uyum

olmayan (kimse), istikrarsız, kararsız. "*Dengesiz adam, ne yaptığını, niçin yaptığını düşünmeden öldürmek için öldürmüş olabilir farz edildi*." EK397

deni (Ar.) *sf.* Alçak, kötü, kişiliksiz (kimse). "*En deni kulundan yüce Allah'ına dek herkes, her şey onunla uğraşıyordu*." EVO364

denil- 1. Ad verilmek. "*Ayak bileklerime halhal denilen altın bilezikler takar…*" ARK188 2. Söylenmek, sözü edilmek. "*Yemek paralarını herkes kendisi verecek denilince nasıl zavallılaşmıştı*." DE212 3. Sayılmak, kabul edilmek. "*Daha dün denilecek kadar yakın bir geçmişte Rumeli'nin kuş uçmaz, kervan geçmez livalarındaki çocukluğu…*" EB46

denilebil- Denilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Denilebilir ki, Adana'nın herhangi birinci sınıf bir Amerikan meyhanesi kaldırılıp getirilmişti.*" KAÇ111

denilme *a.* Denilmek işi. "*Böyle deniliyordu denilmesine ama gerçekten doğru muydu*?" KT355

deniz *a.* 1. Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi. "*Dirseklerini masaya dayamış, bulutsuz gökte pırıl pırıl kımıldayan denizi seyrediyorlardı*." GAV178 2. Bu su kütlesinin belirli bir parçası. "*Beyrut'un denizinden … bahsediyorum*." BE60 3. Çokluk, yoğunluk. "*Apak bir bulut denizinin içindeyim sanki*." ARK140 **denizde kum, onda para** `parası çok kimse, zengin` anlamında kullanılan bir söz. "*Denizde kum, onlarda para*." EK373 **denizdeki balığın pazarlığı olmaz** `henüz elde olmayan bir nesnenin alımı, satımı üzerinde konuşulmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Boş ver. Denizdeki balığa pazarlık olmaz*." YK53 **denize düşen yılana sarılır** `güç bir duruma düşenlerin bundan kurtulmak için her türlü çareye başvurmaları olağandır` anlamında kullanılan bir söz. "*Ne yapsın zavallı? Denize düşmüş, yılana sarılıyor*." TD41

deniz mavisi 1. *a.* Deniz renginde koyuca mavi. "*… yeşilden koyu kahveye, koyu kahveden hatta deniz mavisine dönen gözleri, rugan evet rugan iskarpinleri…*" KK227 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Derin, alabildiğine derin gök mavi, deniz mavisi*." DHV302

deniz motoru *a.* Deniz yollarında yolcu taşımaya yarayan pervaneli ve patenli motorlu gemi. "*Amerika'dan otuz küsur bin liraya satın aldığı kahverengi deniz motoru yalısının önünde her an tertemiz, pırıl pırıl beklerdi*." CEM45

denizaltı *a.* Deniz yüzeyinin altında ve üstünde yol alabilen savaş veya araştırma gemisi, tahtelbahir. "*Karanlık sulara ağır ağır gömülen aydınlık bir denizaltı gibi kayıyordu derinlere*." EB249

denizaşırı *sf.* Deniz ötesine yapılan. "*Denizaşırı kaçmış, kurtuldum bellemiş*." EVO224

denizci *a.* Denizle ilgili işlerde çalışan kimse. "*Basit bir denizciydi, üstelik de annesinin en yakın arkadaşının sevgilisi*." SBK187

Denizcilik İşletmesi* *öz. a.* Türkiye Denizcilik İşletmeleri, çekirdeğini Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan Fevaid-i Osmaniye şirketinin oluşturduğu devlet kuruluşu. "*Denizcilik İşletmesi'ne başvurur; dünyayı dolaşan gemilerden birinde lostromoluk, yağcılık yahut da kumanyacılık gibi bir iş uydurur; dolaşır dururlardı*." DK34

denizkızı *a.* Solunumunu hem akciğer hem de solungaçlarıyla yapan, arka üyeleri olmayan, otçul amfibyumlar sınıfından bir hayvan. "*Bembeyaz duvarlar üzerine acı kırmızı, acı yeşillerle Şahmeran'lar, uçan melekler, güneşlerin battığı kim bilir nere denizlerinin yarısı balık, yarısı denizkızları, hurma ağaçları…*" KAÇ111

Denizkızı Eftalya* *öz. a.* Atanasia Yeorgiadu, Osmanlı Rum'u ses sanatçısı ve kantocu (1891-1939). "*Safiye Ayla, Münir Nurettin, Denizkızı Eftalya filan hep orada*." MUR252

Denizler Hâkimi* *öz. a.* 1942 Amerikan yapımı bir film. "*Denizler Hâkimi filminde bir kaptan vardı*." DHV291

denizli* *a.* Denizli iline özgü, uzun ve ahenkli ötüşüyle diğer ırklardan ayrılan yerel tavuk ırklarından biri. "*Bizmutlar, ukala tavırlı ispençler, uzun uzun öttükten sonra· baygınlık içinde sırtüstü devrilen denizliler…*" SM129

denk (I) *a.* Yatak, yorgan, kumaş vb. eşyanın sarılıp bağlanmış biçimi, balya. "*Yatak dengiyle bavulunu kahvenin oraya bırakıp içeri girdi*." HÇ343

denk (II) *sf.* Uygun, nitelik yönünden eşit. "*Aşkı, sevgiyi denk kişilikleriyle bir elma gibi paylaşmalıydılar*." BFV224 **dengi dengine** uygun olanıyla. "*Develerin çanı bile dengi dengine dermiş*." ÇK114 **denk gel-** 1. uygun düşmek, uygun gelmek. "*Otomatik mi Çiçek Pasajı mı Hristaki mi neresi denk gelirse dalınır, mangırlar suyunu çekinceye kadar içilirdi*." DK51 2. rast gelmek, rastlamak. "*Denk*

gelmedi de ondan.” KK139 **denk getir-** uygun zamanını ve durumunu bulmak, rastlatmak. “*Tarlabaşı'na çıksa, Nuranların apartmanı yakınlarındaki bir kahve ya da muhallebiciye girse, Nuran'ın evden çıkışını denk getirse*...” SBK250

denklem *a*. İçinde yer alan bazı niceliklere ancak uygun bir değer verildiği zaman sağlanabilen eşitlik, muadele. “*En zor cebir denklemlerini şaşılacak bir çabuklukla çözer*.” AY178

denkleştir- Gereken miktarda parayı sağlamak. “*On beş gün sonra elli lira da kiraya denkleştirmek gerekecekti*.” GR114

denkleştirebil- Denkleştirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Küpelerini, yüzüğünü, bileziklerini satsa, taksi parasını denkleştirebilir miydi acaba*?” SUÇ39

denkleştiril- Denk duruma gelmesi sağlanmak. “*Okullar adamakıllı asılmaya, şarap parası denkleştirilip ... zom olana kadar içilmeye başlandı*.” BE81

denkleştiriver- Çabucak denkleştirmek. “*Beton ne yapıp yapıp denkleştiriveriyordu*.” SÇ187

denkleştirme *a*. Denkleştirmek işi. “*Daha yetmiş lira denkleştirmesi gerekiyordu*.” GR114

denme *a*. Denmek işi. “*Eee ne yapalım be moruk sen de, denmeye başlandı*.” KT312

densiz *sf*. Yakışıksız ve saygısızca davranan (kimse). “*Habip kahvedekiler gibi densiz değildi*.” HÇ120

densizlik *a*. Densiz olma durumu, densizce davranış. “*Bu densizliğe ne lüzum vardı sanki*?” SM233

depar (Fr.) *a*. Verilen bir işaretle yarışa başlama, çıkış. “*Gene öyle, kim bilir kaçıncı defadır ki, depar ve fodeparı izah ediyordu*.” AY116

depe (Der.) *a*. Tepe. “*Lakin hatır saydım, senin gül hatırıyın depemde yeri var*.” CEM42

depele- (Der.) Ezmek, üstünden geçmek, yenmek. “*Bizim hamalbaşının diyorum, kuyruğunu tramvay depelemiş de*.” KP3

deplasman (Fr.) *a*. Spor takımlarının kendi sahaları dışında oynaması durumu; dış saha. “*Ulan nasıl deplasman yapıyorlar, değil mi*?” YYB49

depo (Fr.) *a*. 1. Korunmak, saklanmak veya gerektiğinde kullanılmak için bir şeyin konulduğu yer, ardiye. “*Şehrin epeyce dışında, terk edilmiş büyük bir depo*.” EK61 2. Bir malın toptan satıldığı ve çokça bulunduğu yer. “*Onunla kitap deposu yakınlarında ayrıldık*.” BFV253 **depo et-** yığmak, biriktirmek. “*Yorgi, dükkânın arkasına kömür depo ederdi*.” BE78

deprem *a*. Yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi veya yanardağların püskürme durumuna geçmesi yüzünden oluşan sarsıntı, yer sarsıntısı, hareket, zelzele. “*O gece bir köpeğin sabaha dek uluması, üç ayaklı bir civcivin doğması, hafif deprem, Cenabı Allah'ın köyü helak edeceğine işaret sayılarak köylü inandırılıp hazırlandı*.” KAÇ83

depreş- Nüks etmek. “*Berbat'ın dertleri depreşti*.” YK58

depreştir- Depreşmesine sebep olmak. “*Bırak nine, dertlerimi depreştirme*!” SUÇ29

derbeder (Far.) *sf*. Yaşayışı ve davranışı düzensiz (kimse). “*Bu derbeder ömrü daha ne zamana kadar taşıyacaktı*?” GAV141

derbederlik *a*. Derbeder olma durumu. “*Arabamı senden iyisine verecek değilim ama silkin şu derbederlikten biraz*.” GAV139

dercep (Far. der + Ar. ceyb) *a*. Hakkı olmayan parayı veya malı zimmetine geçirme. “*Derken yalvarıp yakarmalar, ardından da Allah ne verdiyse miktarı münasip dercep edilir…*” MM118 **dercep et-** hakkı olmayan parayı veya malı zimmetine geçirmek. “*Derken yalvarıp yakarmalar, ardından da Allah ne verdiyse miktarı münasip dercep edilir…*” MM118

dere (I) *a*. Genellikle yazın kuruyan küçük akarsu. “*Şırıltıyla akan dere boyundaki ulu cevizin altından, bir eski doktor kızı olan karısının çatık kaşları önüne geldi*.” GK57 **dereyi görmeden paçaları sıva-** gerektiğinden çok önce veya henüz ortada hiçbir şey yokken hazırlanmaya kalkışmak. “*Dereyi görmeden paçaları sıvama*!” BFV3

dere (II) (Der.) *a*. Tere denilen bitki. “*Dereler, turplar, maydanozlar, soğanlar diye mahalleden geçen Arap uşağı satıcı…*” BE23

dere tepe *zf*. İnişli çıkışlı. “*Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik*.” BE9 **dere tepe düz git-** engelleri aşarak gitmek. “*Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik*.” BE9 **dereden tepeden konuş-** ilgisiz konulardan söz etmek. “*Dereden tepeden konuşurduk*.” ÇK79

dere yatağı *a*. Genellikle yazın kuruyan küçük akarsuyun yatağı. "*Yol, suyu çekilmiş bir dere yatağından geçiyordu*." EKM47

derebeyi *a.* Topraklarını derebeylik düzenine göre yöneten kimse, kont. "*Beceriksiz derebeyi torunları elleri böğürlerinde kaldılar*." CEM28

derece (Ar.) 1. *a*. Bir süreç içindeki durumlardan her biri, basamak, aşama, rütbe, mertebe. "*... bu iki kadeh rakı alışkın olmadığı için neşesini coşkunluk derecesine yükseltmişti*." EK253 2. *e*. Denli, kadar. "*Şube Reisi Kemal Bey var ya, albay hani, benim en aziz dostumdur, içtiğimiz su ayrı gitmez, bu derece...*" GR47 3. *a*. Ölçü aletlerinin ölçeğinde belirtilmiş bulunan başlıca bölümlerden her biri. "*Güneşin altında ısı elli beş dereceyi bulmuştu*." GR207 4. Başarı gösterme. "*Böyle bir Türk filmiyle milletlerarası festivallere girecek, dereceler alacaktı*." YD60 **derece al-** başarı göstererek ödül kazanmak. "*Biz bunu Avrupa'da öğrendik, Parislerde oynadık, yarışmalarda dereceler aldık.*" YD55

derece derece 1. *sf*. Farklı farklı, değişik. "*Onlar da derece derece. Onların da iyisi var, kötüsü var*." ÇK105 2. *zf*. Azar azar, yavaş yavaş, tedricen. "*İlk zamanlar bakanlardan başlayıp milletvekillerine kadar derece derece düşen bu kadın, sonraları genel müdürler, daha sonraları da müdürlerde karar kılacaktı ama olmuyordu.*" GK105

derecesiz *zf*. Çok fazla. "*Baharın bu nazik günlerinde gönderdiğiniz muhabbetnameyi aldım, derecesiz sevindim*." EKM25

dergi *a*. Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, bülten, mecmua. "*Bunlar sinema dergilerinden dikkatle kesilip çıkarılmıştı*." ÇK103

derhâl (Far. der + Ar. ḥâl) *zf*. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Derhâl Savcılık'a gidin*." KP98

deri 1. *a.* İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten. "*Parmak boğum yerinden nerdeyse kopacakmış. Bir deri tutuyormuş*." ARK240 2. *sf.* Bu tabakadan yapılmış. "*Gaz kamyonunun safi barut şoförü, uzun siperli yeşil beyaz kepi, siyah gözlükleri, yumuşak kahverengi deriden külot pantolonuyla kendini bilmem hangi Amerikan filmindeki Coni bilmem ne sanarak, direksiyondan atladı*." KÜÇ58 3. *a.* İşlenerek kullanılır duruma getirilmiş hayvan postu. "*Bin iki yüzle de kösele, deri aldık mı tadından yenmez be*!" EVO135 **deri meri*** deri falan. "*Derken elden düşme bir makine, kalıp malıp, deri meri...*" EVO132 **derisi kemiklerine yapış-** çok zayıflamak. "*Kuru, kuru, nasıl kuru, eti değil, sinirleri değil, derisi kemiklerine yapışmış âdeta*." KK60 **derisini yüz-** derisini soymak, sıyırmak. "*Derisini yüzeceksiniz*." SUÇ269 **deriyi tuzla-*** *argo* ölmek. "*Yakında deriyi tuzlarsın*." HÇ146

derili *sf*. Derisi olan. "*Kadına sokuldu, tombul ama gergin derili kolunu tuttu*." VV264

derin 1. *sf*. Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan. "*Cep sıcacıktı. Derindi*." DHV249 2. *sf*. İçten gelen. "*İçinde derin bir sızı, apartmanın zemin katına indi, iki numaranın ziline bastı*." SBK221 3. *sf*. Ayrıntısı olan; detaylı, ayrıntılı. "*Sahiden de o büyük adamın derin bilgisini biz nereden bileceğiz*?" KT239 4. *sf*. Etkisi güçlü olan (koku, ses vb.); yoğun. "*Derin bir sessizlik oldu*." SUÇ222 5. *sf*. Uzun süren. "*Nedim Ağa perşembenin gelişini çarşambadan anladığını sanarak derin bir nefes aldı.*" KT56 6. *sf*. Yüzeyden içeri inen. "*Yüzünde kapanmış derin bir bıçak yarası taşıyan koca burunlu, kalın dudaklı bir manitacı sordu*." TD34 7. *sf*. Kendi türünde çok gelişmiş, en ileri durumda olan. "*Ulan amma da bilgin, derin adam be*!" KT239 8. *a*. Oyuk veya çukur bir şeyin en alt bölümü; dip. "*Hacı Ali, derine gömülmüş tek gözüyle aksi aksi baktı*." EKM48

derin derin *zf*. Uzun uzun. "*Hidayet'in oğlu değil de Ali ... derin derin iç geçiriyordu*." BTÜ232 **derin derin düşün-** çok fazla düşünmek. "*Hoca düşündü, keyifle, okşanan gururuyla derin derin düşündü*." ÜÇK464

derin uyku *a*. Uyanılması güç uyku, ağır uyku, deliksiz uyku, taş uykusu. "*Bütün köşkün derin uykuda olduğu bir saatte öten zili kimse duymadı*." MUR321

derince *sf.* Biraz derin. "*Tam bu sırada kamyon derince bir çukuru hızla geçerek ta cıvatalarından sarsıldı*." KP10

derinden *zf*. 1. Pek belli olmayan uzak bir yerden. "*Derinden kalın bir ses…*" BFV55 2. Her türlü çıkar düşüncesinden uzak bir biçimde davranarak; içten. "*Arada birbirlerine bakıp parmaklarıyla birbirlerini göstererek daha kuvvetli, daha derinden gelen, daha katıltıcı kahkahalar atıyorlardı*." SAR64

derinden derine *zf*. 1. Uzaklardan. "*Kaç vakittir unuttukları bir sesi derinden derine işitince kulaklarına inanamadılar ilkin*." EVO316 2. En iyi biçimde, en ince ayrıntılarına

kadar. "*Elindeki sigara paketini yeniden, derinden derine kokladı*." KAÇ77

derinleme* *zf*. Dikey olarak; dikine, diklemesine. "*... sağ içten aldığı derinleme bir pasla ayıcı sağ hafı atlatıp kaleye yıldırım gibi inerken ....*" GK304

derinlemesine *zf*. Derine doğru. "*Derinlemesine genişleyen bir içkili lokanta*." YD237

derinleş- Derin duruma gelmek. "*Derinleşen gecenin içinde gaz lambasıyla ışıyan ev, gaz lambasıyla ışıyan evde dört kişi, dört kişinin içinde de bir ölü: Anaları*!" GK228

derinlik *a*. 1. Bir şeyin dip tarafının yüzeye, ağza olan uzaklığı. "*... kuvvetli otların bittiği yalçın kayalardan aşağı, belki de binlerce metre derinliğe kendini kaldırıp atıyordu*." SUÇ262 2. En duyarlı nokta. "*İçimde, içimin derinliklerinde o*." ARK137 3. Bulunulan yere göre uzakta olan yer. "*Tam elini uzatacaktı, koridorun derinliğinde babasının kaba öksürüğünü işiterek odasına kaçtı*." İDG37 4. Bir konunun veya durumun özü. "*... aşkın derinliklerinden, tül kanatlı aşk perilerinden, kadının Cenab-ı Hak tarafından bir serap olarak yaratıldığından uzun uzun bahsediyordu*." EKM24

derken *zf*. 1. Tam o sırada. "*Derken bir terso*!" YK30 2. Diye düşünürken. "*Soluk alayım derken dumanın zerresi kaçarsa ya*!" YK53 3. Hemen sonrasında. "*Sülüsler, rik'alar, talikler... derken bizim fistül cenaplarına sıra geldi sonunda*." KK21

derkenar (Far.) *a*. Sayfa kenarına kaydedilen yazı, çıkma. "*Savcı tetkik edecek, gereken derkenarı yazıp bana yollayacak*." ÜÇK473

derle- 1. Seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek. "*Her ay çifter çifter gelen moda ya da bol resimli magazinlerden derlediği çeşitli yazıları okur, toplantılarda hemen hemen hep o konuşurdu*." MM54 2. Düzgün bir biçimde toplamak. "*Mendilini derledi, topladı*." EKM110 **derleyip topla-(veya toparla-)** dağınık olan şeyleri bir araya getirip düzenlemek, düzene sokmak. "*Onun da kendine mahsus, kendinin, kendi elleriyle derleyip topladığı, düzene soktuğu bir evi, zamanla dilediği gibi bağırıp çağırdığı hatta gerekirse dövdüğü çocukları olacaktı demek*?" KT231

derlen- Derleme işi yapılmak, toplanmak, düzene girmek. "*Sonra, gittiği kim bilir hangi Avrupa şehirlerinden derlenmiş müstehcen fotoğraflar...*" EB139

derlenil-* Derlenme işi yapılmak. "*Çeyrek saat içinde derlenilip toparlanıldı*." KT318

derli tertipli* *sf*. Derli toplu. "*Şurdan burdan işittiğine göre, çalıştığı fabrikadan çok daha derli tertipliydi*." DE142

derli toplu 1. *sf*. Düzenli, dağınık olmayan, düzen verilmiş. "*Derli toplu bir ev, tertemiz, saf bir kadın, tertemiz kadının ilgisi, samimi sevgisi...*" CEM107 2. *zf*. Düzenli bir biçimde. "*Eteklerini toplayarak derli toplu oturdu*." KP76

derman (Far.) *a*. 1. Güç, takat, mecal. "*Şafak sökerken Habip'ten başka hiçbirinde derman kalmamıştı*." HÇ319 2. Bir hastalığı iyileştiren ilaç. "*Ne derdim olsun ne de Allah hastanede derman aratsın*." ÇK71 3. Çıkar yol, çare. "*Derdini söylemeyen derman bulamaz*." AY199 **dermanı kesil-** yorgunluktan güçsüzleşmek. "*Sancı midesini öyle buruyor, göbeği sanki bir burguyla öyle deliniyordu ki, dermanı kesildi, ıslak toprağa boylu boyunca uzandı*." YYB65

dermansız *sf*. Dermanı kalmamış; takatsiz. "*Ondan sonrası köşkün içinde kadın kovalaması, erkeğin yenik, zavallı, dermansız kaçışları*." KY33

dermansızlık *a*. Bitkinlik. "*Dizlerinde bir dermansızlık, içinde bir sıkıntı…*" HÇ297

derme çatma 1. *sf*. Gelişigüzel toplanmış, aralarında uygunluk bulunmayan. "*Ceylan Bar … uydurma masa sandalyelerle derme çatma barlardan, sözde barlardan biriydi*." EK61 2. Değersiz gereçlerle özensiz olarak yapılmış. "*Virjinler'in evi kasketi ensesine yıkılı genç adamın oturduğu derme çatma evin ardındaki harap bir barakaydı*." BFV162

Derne* *öz. a.* Libya'da bir şehir. "*Güneşi Çukurova'nınkinden de beter Libya'nın kızgın kumları, çöller, Derne, Trablus, Bingazi…*"

dernek *a*. 1. Toplantı, düğün. "*Ne düğünü, ne derneği*?" EVO65 2. Belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk, cemiyet. "*Bir gün, hiç unutmam, hayır derneklerinden birinin yönetim kurulu toplantısında...*" KP101 **dernek kur-** dernek oluşturmak. "*Zararlı akımlarla savaş diye bir dernek kurarlar*." ÜÇK521

ders (Ar.) *a*. 1. Öğretmenin öğrenciye belirli bir sürede verdiği bilgi. "*Son dersten deli gibi çıktı, doğru eve*." EB152 2. Öğrencinin öğrenmek

zorunda olduğu bilgi. "*Ne okuma kitapları var ne de akşamları ders soran beybabaları…*" BE4 3. Bu bilgi aktarımı için ayrılan süre. "*Sınıfın en arka sıralarından birinde, bütün ders boyunca ya önünde ayna, elinde tarak ya da moda dergilerini karıştırırdı*." SAR77 4. Bir olayın bellekte bıraktığı öğretici iz, öğüt, ibret. "*Bu size bir ders olsun*." ARK199 **ders al-** bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili bir kimseden bilgi edinmek. "*İster hoca tutalım burada ders alsın ister gitsin*." İDG24 **ders çalış-** belli bir konuyu öğrenmek üzere kaynakları kullanarak çalışmak. "*Hapisten çıkacak, onlarda kalacak, birlikte ders çalışacaklar, kendi orta, Cevdet de ilkin sınavlarına girecekler*." SUÇ245 **ders mers*** ders falan. "*Ders mers umurunda değildi*." SM170 **ders ol-** kötü bir olay bir daha yapmamak üzere örnek olmak, ibret olmak. "*Bu size bir ders olsun.*" ARK199 **ders ver-** 1. öğretmek, yetiştirmek. "*Söylesin, ilgilensin. Ders versin*." EVO234 2. azarlamak, sert davranmak, sert bir karşılıkla yola getirmek. "*Sana öyle bir ders vereceğim ki namussuz, kaçmak, kurtulmak istiyorsun, değil mi*?" ÖE122

ders dışı *sf*. Ders saati ve konusu dışında olan. "*En çok annesinden dolayı içleniyor, ders dışı, elleri pantolon ceplerinde, koğuşların önündeki beton koridorda bir aşağı, bir yukarı gidip gelerek annesini düşünürdü*." İDG97

dershane (Ar. ders + Far. ḫāne) *a*. Öğrencilere okul dışında para ile ders veren özel kuruluş. "*Nerdeyse Limasollu'nun dershanesinden ahbap çıkacaklardı*." YD76

dersiam (Ar.) *a.* Osmanlılar döneminde camilerde ders veren müderrislerin unvanı. "*Yıllarca önce, Alboyacılar Medresesi'ndeki hocası, ihtiyar dersiamı hatırladı*." HÇ184

dert (Far.) *a.* 1. Sorun, kaygı. "*Heç olmazsa virdiğimiz taksitler bitince biz de eyi kötü bir ev sahabı olur, aylık derdinden kurtuluruk*!" GK351 2. Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği; üzüntü. "*İçimde, içimin derinliklerinde bir yerleri kemiren dert bu derttir*." SM147 3. Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu; hastalık. "*İçinde bir dert varmış da doktorlar tövbe çaresini bulamamışlar da…*" BTÜ243 **derdi zoru** çok ilgilenilen, üzerinde çok düşünülen, çok önem verilen şey. "*Onun derdi zoru, ağasının hoşuna gitmekti*." KK103 **derdine derman ol-** soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek. "*Hele komşularımın derdine derman olmasın*!" ÖE84 **derdine düş-** biri veya bir şey için tasalanmak. "*Kim bilir belki de canının derdine düşer, Deveci Çopur Halil'in işine boş verirdi*." CEM139 **derdine yan-** kendi durumuna üzülmek. "*Bizim alttaki bir çift mum alsın da derdine yansın*!" GR154 **derdini çek-** üzüntüsüne katlanmak. "*Çiçekten çiçeğe dolaşmak dururken birine ne diye bağlansın, zırıl zırıl çocukların derdini çekmeye neden mecbur olsundu*?" KY96 **derdini depreştir-** derdini hatırlatıp yeniden üzülmesine yol açmak. "*Bırak nine, dertlerimi depreştirme*!" SUÇ269 **derdini dök-** derdini, sıkıntılarını ayrıntılı olarak anlatmak, dile getirmek. "*Hatırımı dirhem dirhem sayar, başı sıkıldı mı gelir, derdini döker*." EK124 **derdini Marko Paşa'ya anlat** `yakınmanı dinleyecek kimse yok` anlamında kullanılan bir söz. "*Derdin varsa Marko Paşa'ya, Marko Paşa'ya*!" EVO38 **derdini söylemeyen derman bulamaz** `insan sıkıntısını başkasına açıklayarak giderebilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Derdini söylemeyen derman bulamaz*!" DE62 **dert anlat-** derdini dökmek. "*Bütün gün adliyelerde ona buna dert anlatmak kolay mı*?" EK51 **dert et- (veya edin-)** bir sorunu veya durumu üzüntü konusu yapmak. "*Akşamları gece yarısına doğru gelir, onun bunun hırsızlığı, avantacılığını kendine dert edinir, atar tutar, sonunda kendisi kötü kişi olurdu*." KT48 **dert mert*** dert falan. "*Herkes buraya geliyor ki kafayı bulsun, derdini merdini filan unutsun diye*." EVO40 **dert yan-** 1. derdini sızlanarak anlatmak. "*Ağlamak, şunun bunun yanında sızlanmak, dert yanmak boşunaydı*." EK223 2. bir şeyden şikâyet etmek, yakınmak. "*... en çok da yalancı, iftiracı Ayten başta olmak üzere Ayten'in kışkırttığı mahalleli yalancılardan dert yanardı*." SBK108

dert ortağı *a*. Bir kimsenin derdini paylaştığı dostu. "*Beni bir dert ortağı sayıyor*." BFV242

dertlen- Üzüntüye kapılmak, dertli duruma gelmek, kaygılanmak. "*Eskiden komşulara uğrar, işlerine el atar, yârenlik eder, oğlu Esat'tan, torunu Mahmut'tan söz açar, gelininden dertlenirdi*." SUÇ272

dertlenme *a*. Dertlenmek işi. "*Özür dileyecek, sonra da başlayacaktı çalıştığı kitapçıdan dertlenmeye*." KK180

dertleş- Rahatlamak ve çözüm bulmak amacıyla dertlerini karşılıklı anlatmak. "*Her gece dertleşiriz onunla biz*." YK10

dertleşme *a*. Dertleşmek işi. "*Başladılar tatlı tarafından konuşup dertleşmeye*." OK26

dertli *sf*. Derdi olan. "*Dertlisin. Lakin var mı elimizde bir şey evladım*?" GAV148

dertli dertli* *zf.* Üzüntülü, sıkıntılı bir biçimde. "*Kamran içini dertli dertli çekti*." GAV147

dertop *sf.* `Getirilmek, büzülmek` anlamındaki dertop edilmek, `bir araya getirmek, toparlamak` anlamındaki dertop etmek ve `bir araya gelmek, toplu hâlde olmak` anlamındaki dertop olmak birleşik fiillerinde geçer. "*İyice yıkanmış bir tutam maydanozu avucunda dertop ettikten sonra başladı doğramaya*." EVO158

dertsiz *sf.* Derdi olmayan. "*Dertsiz baş olur mu*?" DK55

derviş (Far.) *a.* Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse, alperen. "*Bir hacı, bir hoca, bir derviş, kim olursa olsun, günlerce el üstünde tutarlardı*." VV114

Derviş Vahdeti* *öz. a.* Osmanlı gazeteci, yazar ve din adamı (1869-1909). "*31 Mart, Derviş Vahdeti, din elden gidiyor*!" DHV257

derya (Far.) *a.* 1. Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi; deniz. "*Deryada gemilerin batmış gibi*?" EKM131 2. Bilgili kimse. "*Bazen uzun uzun anlatır da, derya herif*." KT289 3. Bir şeyin bol olduğu yer. "*Revirin köşesini dönünce parke yol bitti, göz alabildiğine bir çamur deryası başladı*." MUR315

derya deniz* *sf.* Çok, hayli. "*Derya deniz malın üstüne oturmuş, köyü zapt etmişsiniz*!" EKM50

deryadillik* *a.* Her şeyi hoş görme, çok sabırlı olma. "*Muhabbetiniz bana eski, ta eski cennetmekân Abdülhamid-i sani hazretlerinin okkalık ekmeğiyle perverde olmuşların de deryadilliğini hatırlattı*." KK242

Derzor* *öz. a.* Deyrizor, Suriye'de bir şehir. "*Birinci Dünya Harbi sırasında tehcire tabi tutulan annesiyle birlikte Derzor'a sevk olunacak…*" SM157

desen (Fr.) *a.* 1. Tahta, çini, kumaş, kâğıt vb. yüzeylerin üzerine yapılan çizim. "*İçinde Filiz'in … guaşla çizilmiş belki de kırk, elli deseni, resmi*." BFV187 2. Tahta, çini, kumaş, kâğıt vb. yüzeylerin üzerinde varlıkları, nesneleri belirli çizgilerle gösterme, tasvir etme. "*Boynundaki kravatın deseni, eski bir görmüş geçirmiş çocuğu olduğuna şahitlik edecek güzellikteydi*." EKM39

desenli *sf.* Üzerinde desen bulunan. "*Taralı saçlar, stil pabuçlar, sanırım kupon kumaştan kostüm, yeşil kırmızı desenli ipek çoraplarıyla asorti ipek kravat…*" YYB162

desise (Ar.) *a.* Aldatma, oyun, düzen, hile, entrika. "*Bilmem hangi ağa, desiseynen işret meclisine davet ettiriyor*." EVO164

Desoto* *öz. a.* 1. Amerikan otomotiv markası. "*Caddenin bozuk parkelerinden mavi bir Desoto pırıl pırıl geçiyordu*." DHV265 2. *öz.* Bir lakap. "*Mano yüzünden Desoto Haydar'ı şişleyip kaçak gezerken surların dışında boyalı ispirto bilem içmedi mi*?" KK247

destan (Far.) *a.* 1. Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope. "*… destanlar yaratmakta usta hayal gücü kadını hemencecik büyük, zengin bir çiftlik sahibinin harikulade güzel kızı yapıverdi*." SUÇ257 2. Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. "*Ona takur tukur aruz, çokluk da vezni kafiyesi bozuk heceyle destanlar mı döktürmezdim*?" ARK14

deste *a.* 1. Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmışı, demet, bağlam. "*Koynundan, koynunun ten kokusuyla hafifçe nemlenmiş bir deste para çıkardı*." KT212 2. Elli iki karttan oluşan iskambil kâğıdı. "*Ümmü'ye bakarak güldü, sonra elindeki iskambil destesinden üç kâğıt ayırıp desteyi çıkardığı cebine yeniden soktu*." GK254

desteci *a.* Biçilmiş ekini deste yapan işçi, desteleyici. "*Kızgın güneşin altında desteciler kan ter içindeydiler*." BTÜ354

destecilik *a.* Destecinin yaptığı iş, desteleyicilik. "*Pehlivan Ali ile Hidayet'in oğlu desteciliğe verilmişlerdi*." BTÜ241

destek (Far.) *a.* Maddi ve manevi yardımcı, dayanak. "*Buna öyle inanmıştı ki, bu kitap artık onun dayandığı en güçlü destek, müstantik babasından sonra övüneceği ikinci meziyeti oldu*." EKM114 **destek ol-** güç sağlamak, yardımcı olmak. "*Ayşe de aynı şeyi düşünse bile, kocasına destek olmak için, 'Öderiz.' diyordu*." GK355

destekle- 1. Bir kimse veya kuruluşa yardım sağlamak, müzaheret etmek. "*Din, laik devleti desteklediği oranda vardı, var olmalıydı*." VV102 2. Arka olmak, arka çıkmak. "*Tavukçu hemen destekledi*." YK27

destekleyebil- Destekleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Tam tersi, gücümün üstünde destekleyebilirim*!" KY167

destele- Deste durumuna getirmek, deste

yapmak. "*Adamın ceket yakalarını desteledi*." MUR119

desteleyebil- Desteleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yine parlayabilir, yakasını yine desteleyebilir, hatta koca burnuna konabilirdim*." ARK32

desteleyiver-* Çabucak destelemek. "*Kalağınoğlu fabrikasının yamacında kavuştum, desteleyiverdim yakasını*." VV17

destere (Der.) *a.* Testere. "*Dayamışlar bacağa paslı destereyi...*" EVO45

desti kudret* *a.* Kudret eli, istediğini yaptırabilme gücü. "*Ne söylüyorsunuz beyefendi, en alelade işler, sizin gibi feraset sahibi, zeki bir insanın desti kudretinde*." YYB109

destur (Far.) 1. *a.* İzin, müsaade. "*Haydi bakalım, destur*!" YK22 2. *ünl.* `Yol verin, savulun, izin verin` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Destur. Yol ver*!" EVO284 **destur ver-** izin vermek. "*Şerif Ağa desturu vermedi*." KT365

destursuz *zf*. İzinsiz bir biçimde. "*Destursuz el süremem senin malına*!" EK77

deş- Oymak, delmek, yara açmak, içini açmak, karıştırmak, kazmak. "*Ne, karnımı da deşerdi*." ÇK72

deşilme *a.* Deşilmek işi. "*Daha önce bir apse deşilmesinden altı gün yattığım bu koğuşu doğrusu övmek isterim*." KK60

dev (Far.) 1. *a*. Korkunç, çok iri ve olağanüstü güçlü masal yaratığı. "*Aklına cinler gelmeliydi, periler, yedi başlı devler sonra*." BFV140 2. *sf.* Olağanüstü irilikte olan. "*Muazzam volanların ve iniltili dev makinelerin santral dairesinde Allah, çiviye takılmış bir tülbent kadar aciz ve zavallı geliyordu bana*." BE46 3. *sf.* Çok büyük, çok önemli. "*Romanlar yazıp devlerle savaşmak istiyorum*." KK193 **dev gibi** iri ve korkunç. "*İriyarı, dev gibi biri olan umum müdür, 'Ne?' dedi*." EKM123

dev anası *a*. İri yarı kadın. "*Onun ne gözü kara ne utanıp arlanmaz ne yedi denizin dışarı attığı bir dev anası olduğunu herkesten iyi bilirdi*." YD189

dev aynası *a*. Nesneleri olduğundan çok büyük gösteren ayna. "*İnsan bazen kendini dev aynasında görmek ihtiyacını duyuyor da...*" DE178

deva (Ar.) *a*. İlaç, çare. "*Neyse, açık söyle de derdine deva olalım*." TD28

devam (Ar.) 1. *a.* Sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme. "*Kesekâğıt toptancısınınki bakkalınkini dirseğiyle dürtüp susturduktan sonra, devam etti*." KP106 2. *a.* Bir şeyin parçası. "*Üç resim, hakikaten Cumhur- (Devamı sa. 5 sü. 1'de*). GK176 3. *a*. Bir yere belli bir amaçla, gereken zamanlarda gitme. "*Gelecek sene aynı sınıfa devam etmek zorunda kalır*." İDG27 4. *ünl*. `Kesme, sürdür` anlamında kullanılan bir söz. "*Devam. Bayılırım eski günlere*." KT92 **devam et-** 1. başlanmış bir iş sürmek. "*Akşam Güllü'nün eteğini kaldırdığı yerden işine devam ediyordu*." HÇ209 2. sürekli, düzenli gitmek. "*İstanbul'da, Alboyacılar Medresesi'ne devam ettiği yıllar…*" HÇ129 3. sürdürmek. "*Mustafa'nın hayırlı kaynatasını düşünmeye devam ediyordu*." DK13 **devam ettir-** başlanmış bir işi sürdürmek. "*Mitingde coşmuş partililer, açık şarap ya da rakıyla heyecanlarını devam ettireceklerdi*." HÇ257

devamlı 1. *sf*. Sürekli, bitmeyen, kesintiye uğramayan. "*Sonra devamlı, telaşlı alevler geceyi doldurdu*." BTÜ361 2. *zf*. Sürekli, bitmeyen, kesintiye uğramayan bir biçimde. "*Pencereye eskisi gibi devamlı oturmuyor ama delikanlının gelip gelmediğini gene de kontrolden kaçırmıyordu*." OK40

devamsız *sf*. Devam etmeyen, süreksiz. "*Seni belki de Meclis Başkanı yaparlar, devamsız milletvekillerine bol bol ceza kesersin*." MUR66

devasız *sf*. İyileştirilemeyen, ilacı bulunamayan. "*Devasız yaraya merhem neylesin*?" GK32

deve *a*. 1. Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan. "*Otobüs müthiş yorgun, belki de romatizmalar içindeki bir yaşlı kadın sıkıntısıyla durağa geldi, âdeta deve gibi, ıhtı.*" BFV216 2. *argo* Aptal, salak. "*Deveye bak. Ulan içeri girecek değil ya*! SUÇ101 3. *öz.* Bir lakap. "*Deve ekledi*." MM232 **deve gibi** uzun boylu. "*Ramazan gerçekten de eşeğe benziyordu deve gibi kızın yanında*." HÇ47 **deve ol-** para veya yiyecek kaybolmak. "*Bir de baktın, mangizler deve olmuş ha*?" SUÇ169 **deve yap-** başkasının malını kendine mal etmek. "*… iki yüz bininizi deve yapacağım*!" YD105 **devede kulak kal-** çok az önemi olmak, söz etmeye değer bulmamak. "*Yıldan yıla ektiği pamuk, zahire, şu bu, büyük çiftçilerin yıllık kazancı yanında devede kulak kalırdı*." KT301 **deveden büyük fil var** `herhangi bir konuda söz sahibi olanlardan daha büyük, daha yetkili

biri mutlaka vardır` anlamında kullanılan bir söz. "*Deveden büyük fil var. Ben de Kemal Cesur'sam...*" BTÜ301 **develerin çanı bile dengi dengine*** "evlenecek kimselerin birbirlerine denk olması gerekir" anlamında kullanılan bir söz. "*Develerin çanı bile dengi dengine dermiş. Madem hakkından gelemeyecen, ne demeye alırsın yazının cahilini*." ÇK114 **deveye bin-*** *argo* içki içip sarhoş olmak. "*Evinde arlı namuslu kocası, nur topu gibi çocukları bulunan bu suya batmaz gene kafayı çekmiş, yani deveye binmişti*." TD27 **deveye hendek atlat-** birine yapılması çok zor, hemen hemen imkânsız olan işleri yaptırabilmek. "*Bunların arasında başarı kazanmak, deveye hendek atlatmaktan güçtü*." YYB178 **deveyi hamuduyla yut-** eline geçen ve hakkı olmayan şeyleri kendi menfaati için kullanmak. "*Herkes deveyi hamuduyla yutuyordu*!" YD102

deve dişi *sf*. İri taneli (nar, mısır vb.). "*Deve dişi naar*!" EKM101 **deve dişi gibi** sıradan olmayan, tanınmış, güçlü. "*Deve dişi gibi adamı karı elinde oyuncak yapıyordu*." MM108

deve tüyü *a*. Deveden elde edilen yün, kıl. "*Gözü Nazan'ın deve tüyü kaplı sandığına ilişmişti*." EK183

deveci *a*. Deve kervanını güden kimse, sarban. "*Deveci Çopur Halil, dokuz deveyi çekmekte olan eşeğinden yere atladı*." CEM9

devecilik *a*. Devecinin yaptığı iş. "*Bilmiyorum. Devecilik yapmadım ki*." GK243

deveran (Ar.) *a*. Dolaşım, dönme. "*Zekâi Bey yaklaşan seçimler dolayısıyla merkezi hükümette deveran eden söylentiler hakkında bir şeyler öğrenmek istiyor*." HÇ73

devetüyü 1. *a*. Deve tüyü rengi, açık kahverengi. "*Bir lacivert, bir kurşuni, bir de devetüyü*." DK49 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Erdal'ın devetüyü bir battaniyeyle örtülü yatağında oturduğunu biliyor ayrıca haz ediyordu*." EB78

Devey Kroket* *öz. a.* David Crockett; Amerikalı bir halk kahramanı, asker ve politikacı (1786-1836). "*Haloo Devey Kroket*!" DHV283

devindir- Devinmesine yol açmak. "*Yaprakları devindirir, ruhları sevindirir bu yel kızım*!" OK10

devir (I) (Ar.) *a.* Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası. "*Getir o devirleri de bu devri yakalım*." EK121

devir (II) (Ar.) *a*. 1. Dönme, dönüş. "*Devrini tamamlayan ay silinmişti*." CEM13 2. Bir görevin bir kimseden bir başkasına geçmesi. "*Bütün bu işler, devir ve teslim işleri bir saat kadar sürdü*." EKM70

devir- 1. Ayakta veya dik duran bir şeyi düşürmek, yatay duruma getirmek. "*Bütün dikkatime rağmen su testisini deviriyorum*." BE73 2. Bir yönetim organının veya başkanının yönetim gücünü zorla elinden almak. "*Zaman zaman evde atıp tuttuğunca eskileri devirenlere atıp tutmalar…*" BFV27 3. Hepsini kısa sürede içip bitirmek. "*Şu, öğleden başlayıp ta bu vakitlere dek üç mü dört mü Marmara şişesini devirdikleri arkadaşı da yüklüydü hani*." BFV166 4. Bir yana eğmek. "*Öyle ki, babasının akları kanlı iri gözlerini devire devire bağırıp çağırışını görür gibi oluyordu*." EVO99 5. Belli bir yaş dönemini geride bırakmak. "*Günde bir tek tayınla yılları devireceğim*." SUÇ231

devirebil- Devirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sırt verdiniz mi dağları bile devirebilirsiniz*." DE2

deviriver- Çabucak veya ansızın devirmek. "*Eline sağlam bir balta geçirse de ormana dalsa, boy atmış kalın bedenli ağaçları hiç zorluk çekmeden tek başına birbiri ardı sıra deviriverir*." KAÇ20

devirt- Devirme işini yaptırmak. "*Onun meramı, karavanaları devirtmek ırgada*." BTÜ283

devirttir-* Devirtme işini yaptırmak. "*Devirttirmeyeceğim sana bu tertemiz anacadde üzerindeki herhangi bir çöp tenekesini*!" MUR27

devleş- Aşırı bir gelişme göstermek. "*Oğlan gözünde alabildiğine büyümüş, âdeta devleşmişti*." VV359

devlet (Ar.) *a*. 1. Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık. "*… kim bilir hangi devletin kaç parça gemisini küçük ama sıkı mı sıkı yelkenlisiyle darmadağın ederek sevgilisini kurtarır*." BFV14 2. Bu tüzel varlığın yönetim organları. "*Ömrümde yolum devlet kapısına düşmedi şükür*!" VV389 **devlet mevlet*** devlet falan. "*Gün gelecek, laiklik maiklik, devlet mevlet güme gidecekti*." VV110 **devletin malı deniz, yemeyen domuz** 'devlete hıyanet etmeyi sanat hâline getirenlere göre devletin bitmez tükenmez malı vardır. Yolunu bulup ondan aşırmayan budaladır.' anlamında bir söz. "*O kadar söyledim, canım evladım*

dedim, devlet malı deniz, yemeyen domuz!" YYB190

devlet adamı *a*. Devlet yönetiminde söz sahibi kişi. "*Velhasıl memleketin tanınmış hükümet, devlet adamlarından başka tüccar ve çiftçileriyle de senlibenliydi*." KT285

devlet baba *a*. `Koruyucu, kollayıcı` anlamında devleti anlatan bir söz. "*Düne kadar çıplak ayaklarıyla kirli betona basan, devlet babanın verdiği kara, kuru tayından başka geliri olmayan pis bir âdembaba onları nasıl olurdu da soyup soğana çevirirdi*?" YK64

devlet başkanı *a*. Yönetim şekline göre devletin en üst yöneticisi. "*Hatta başbakan, devlet başkanı başta olmak üzere kimlere dilekçe, mektup yollamadı*!" EKM113

Devlet Demir Yolları* *öz. a.* Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD), Türkiye'deki demiryolu ulaşımının altyapısını geliştiren, düzenleyen ve kontrol eden resmî kurum. "*Hamule senetleri, gidecek malların Devlet Demir Yolları tarifesi gereğince ücretlerinin kilometre üzerinden nasıl hesaplanacağını anlattı*." ARK57

devlet kapısı *a*. Devletin kurum ve kuruluşları. "*Devlet kapıları kapalıydı*." DE102

devlet kuşu *a*. Beklenmedik bir iyilik, iyi talih, talih kuşu. "*Nerdeydi bu devlet kuşu*?" DK19

devletçilik *a.* Bir milletin yönetimle ve ekonomiyle ilgili işlevlerinin devletçe birleşik bir yönetim altında bütünleştirilmesi siyaseti ve öğretisi, erkincilik karşıtı. "*Bu memleketi, bu traktörleri yapan işadamlarının şuuru, yani Amerikan tipi demokrasinin temeli olan liberalizm kurtarabilir, devletçilik değil*!" VV269

devlethane (Ar. devlet + Far. ḫāne) *a.* Nezaket gereği olarak `ev` anlamında kullanılan bir söz. "*Devlethaneye henüz erken.*" SBK120

devral- (Ar. devr + T. al-) Bir şeyi devir yoluyla almak, teslim almak. "*Meyhaneci, dükkânı eski sahibi İlya'dan devralmış bir Karadenizli, o da çekerdi müşterilerle*." SAR90

devran (Ar.) *a*. Zaman, çağ. "*Ondan başkası değildi ama devran değişmişti*." HÇ227

devre (I) (Ar.) *a.* Belirlenmiş zaman dilimi, fasıl. "*Belirli bir hazırlık devresini geçirmeden yapacağını yapamaz*." ARK55

devre (II) *zf*. Ters, yanlış bir biçimde. "*Devre bir iş yaparsan*?" EVO178

devredebil-* Devretme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Seçimleri alsalar bile iktidarı devretmeyebilirlerdi*." ÜÇK594

devredil- (Ar. devr + T. edil-) Devretme işi yapılmak, devrolmak. "*Genel müdüre devredildi yetki de, nelerinden korkuyorsun*?" KT134

devret- (Ar. devr + T. et-) 1. Bir malın mülkiyetini, bir mal üzerindeki hakkı başkasına geçirmek. "*Bana gelip hisseni satın almak istiyorum, bana devret deseydin belki razı olurdum*." CEM46 2. Bir şeyi aktarmak. "*Ama hele işler yoluna girsin, Paşa hazretleri iktidarı yeni partiye devretsindi*!" ÜÇK605

devretme *a*. Devretmek işi. "*Kocan tekmil malını mülkünü hayır cemiyetlerine devretmeye hazırlanıyor*!" KY88

devril- 1. Devirme işi yapılmak. "*Ekmek çay bardağına değdi, bardak devrildi*." BE63 2. Dönmek. "*Güneş eski, harap evler kalabalığından ibaret mahallenin yıkık duvarları ardına devrildi*." EVO140 3. Yok edilmek, ortadan kaldırılmak. "*Sırtından kocaman bir dağ devrilmiş, ferahlamıştı*." SM133

devrilebil- Devrilme ihtimali bulunmak. "*Kapı kapalı olsa, her kimse şu adam, içeri giremez, avlusunun kıyısına devrilemezdi*." KAÇ27

devrili devriliver-* Devrilivermek. "*Saatler devrili devriliverdi*." KP37

devriliş *a*. Devrilmek işi. "*Sonra köpek yavrusunun iki ön ayağı arasına sakladığı başıyla tepeüstü, acayip devrilişini görünce ... neşeli çığlıklar yükseldi*." EKM19

devriliver- Çabucak veya ansızın devrilmek. "*Sonra elbisesiyle filan oracığa devriliverdi*." GK285

devrilme *a.* Devrilmek işi. "*İktidarın devrilmesine imkân yoktu.*" GR121

devrim *a*. 1. Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi; ihtilal. "*O bu konuda şahlanmıştır, durmayacak, susmayacak, belki de hükümetle aşırı dindarlar arasındaki çatışmalardan söz açacak, 27 Mayıs devrimine benzeyişler bulacaktı.*" KK34 2. Toplum düzenini ve

yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme; inkılap. "*Serbest Parti liberalizmini, devrimlere aykırı diye paşa bizzat dağıtmamış mıydı*?" HÇ76

devrimci *a.* Devrim yapan veya devrime bağlı olan kimse, ihtilalci. "O*, sapına kadar devrimciydi*." VV102

devrol- (Ar. devr + T. ol-) Devredilmek. "*Babalardan oğullara devrola ola gelen bir yılan hikâyesidir bu*." HÇ263

devşir- Bir araya getirmek, toplamak. "*Elci. Kütlü toplamaya ırgat devşiriyor da ...*" DE230

devşiricilik* *a.* Toplayıcı olma durumu, toplayıcılık. "*Alışkın değildim ya kütlü devşiriciliğe*!" EVO273

devşiril- Devşirme işi yapılmak. "*Her yıl yaylaya gider, bir ay, iki ay, sonra gene böyle uçsuz bucaksız Çukurova tarlalarından devşirilip harar denilen kocaman çuvallarla fabrikaya çekilmeye başlanan tohumlu pamukların taşındığı ağustos sonları yayladan iner*." KT2

devşirme *a.* Devşirmek işi. "*... kim derdi ki gün gelecek kütlü devşirmeye gidecekler*!" EVO61

deyha (Der.) *ünl.* İşte, orada, şurada. "*Karşı evlerin köşesinden çıkan Karakız'ı parmağıyla işaret etti: Deyha...*" CEM58

deyi (Der.) *e.* Diye. "*Allah taş deyi tuttuğunu…*" YK68

deyil (Der.) *e.* Değil. "*Deyilim ben o kızlardan*." SUÇ79

deyim *a.* Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir. "*Bilmem ama ünlü bir deyimle, galiba bu kez de kefeni yırttık*!" KK55

deyiş *a.* 1. Deme, söylemek işi. " *Arabacı cevap vermedi ama Avukat Mazhar Bey'in, bara çek, deyişini yadırgamıştı*." EK61 2. Bir kimsenin bir konuyla ilgili anlattıkları, ifade. "*Sizin deyişinizle söylüyorum*." AY170

deyiver- Çabucak veya ansızın demek. "*Zühal, 'Yalnız bana mı?' deyiverdi*." İDG107

deynekleyebil-* Değnekleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... büyücü kapısı deynekleyebilir, bunu kocasından ustaca saklayabilirdi*?" EK79

Deyvi Kroket* bk Devey Kroket. "*Bil Kid, Pekos Bil, Tom Teks, Vil Boney, Deyvi Kroket...*" DHV286

deyyus (Ar.) *ünl.* Bir sövgü sözü. "*Vay deyyus vay*!" KAÇ115

deyyus oğlu deyyus* *ünl.* Hakaret içeren bir söz. "*Deyyus oğlu deyyuslar*!" HÇ193

deyyusluk *a.* Deyyus olma durumu. "*Ağzını açar, gözünü yumar, ne deyyusluğunu bırakırdı ne pezevenkliğini*!" YD189

dezenfekte (Fr.) *sf.* Mikroplardan temizlenmiş. "*Çabuk, çabuk rakıyla dezenfekte et*!" İDG86 **dezenfekte et-** mikroplardan temizlemek, mikropsuzlaştırmak. "*İstersen dezenfekte etsin fincanla cezveyi*." MUR62

dezze* *a.* Teyze. "*Buyur dezze*!" VV141

dın (Der.) *a.* Ses, seda. "*Moruk dın dese onlar hemen sırtarıyor, moruğu da kocakarıyı da pişman ediyorlardı*." MUR92

dıngırtı* *a.* İşe yaramaz, boş şey. "*Ver şu dıngırtıyı bana*!" VV315

dır dır* *a.* Dırdır. "*Dır dır dır, dır dır dır, dır dır dır...*" GR117

dırdır *a.* Bezginlik verecek biçimde söylenen söz. "*Yazılırdı ama ülserli cenabetin dırdırından kurtulamazdı*." KP53

dırdırcı *sf.* Bezdirici söz etme alışkanlığı olan, geveze, yerli yersiz konuşan (kimse). "*Dırdırcı yenge buna da ayrıca kızıp deliye dönse bile, önleyemiyordu*." SBK82

dırdırcılık *a.* Dırdırcı olma durumu. "*Demek dedesinin dırdırcılığını almış, sübyancılığını almamıştı*." EB9

dırıldan- (Der.) Gereksiz ve çok konuşmak, gevezelik etmek. "*Vara yoğa dırıldanmadan işi rast gider mi*?" EK91

dırıltı *a.* 1. Bezdirici bir biçimde söylenme, dırdır. "*Burun buruna olurlarsa birbirlerine çabucak doyar, birbirlerinden bıkıp usanırlar, başlardı dırıltı*." VV210 2. Çekişme, atışma. "*Hiçbir zaman gelin, kaynana, görümce dırıtılarının eksik olmadığı evimizde...*" BE13

dırlan- Herkesi tedirgin edecek, bezdirecek biçimde söylenmek. "*Ne dırlanıyorsun*?" YK11

dırlanma *a.* Dırlanmak işi. "*Dırlanmaya*

başladı mı tamam!" DK234

dırnak (Der.) *a*. Tırnak. "*İdris, Kudret Beğ'in kesip attığı dırnak olamaz*." MM167

dırnaksız (Der.) 1. *sf*. Soyguncu, dalavereci, düzmeci. "*Dırnaksıza bak*!" GK323 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Biz ona Dırnaksız Gafur deriz*." GK31

dırnaksızlık* *a*. Dırnaksızca davranış. "*Babasına karşı dırnaksızlık iden bir insan, başkasına ohoooo, öte bile geçer*." GK334

dış 1. *a*. Herhangi bir cisim veya alanın sınırları içinde bulunmayan yer, hariç, iç karşıtı. *"Şehrin dışına çıkıyoruz."* ARK143 2. *a*. Bir konunun kapsamına girmeyen şey. "*Bunun dışında hiç ama hiçbir şey beni ilgilendirmez*!" TD67 3. *a.* Görülen, içte bulunmayan yüzey. "*Beyaz fincanın dışı pis değildi, tozluydu sadece*." EVO228 4. *a.* Bir kimsenin görünüşü, durum ve davranışları. "*Neden dersen, insanların içi başka, dışı başkadır*." GR47 5. *a*. Bireyin ötesinde bir varlığı olan. "*Gittikçe içine kapanmış, dış âlemle ilgisini kesmiş, boynu bükük, zavallı bir hâli vardı*." EK263 6. *sf*. Somut kavramlarda iki veya ikiden çok şeyde merkeze daha uzak olan. "*Dış kapıyı kapa ve buraya gel*!" YD130 7. *sf*. Yabancı ülkelerle ilgili. "*... daha çok da geri kalmış dış memleketler pazarlarında satılmak suretiyle elde edilecek dövizlerle altınlar ... yerine konurdu*." GK106 8. *a*. Açık havada geçen sahneleri içine alan çekim. "*İstanbullu bir film şirketi, dış sahneleri bağlarda geçecek bir film çevirmek üzere, tanınmış kadın, erkek baş artistleri, yardımcı artistleri, komikleriyle falan birkaç güne kadar geliyordu*!" YYB30 **dışa vur-** belli etmek. "*Tam bu sırada Berber Reşit, içindeki sevinci dışa vuran pırıl pırıl gözleriyle içeri girdi*." HÇ64 **dışı eli yakar, içi beni yakar** `görünüşe aldanmamalı` anlamında kullanılan bir söz. "*Dışı elleri, içi kendisini yakardı*." YD189 **dışında** -den başka, sayılmazsa. "*Reşit Ağa'nın hiç yoktan bir şey bahane ederek bağırıp çağırması dışında pek bir şikâyeti yoktu*." HÇ283 **dışında kal-** karışmamak, ilgilenmemek. "*Her zaman olduğunca kendisi bütün bu anlaşma, kredi ve kombinezonların dışında kalıyor...*" KT293

dış âlem *a*. İnsanın kendi çevresi dışındaki dünya. "*... pencerelerinizi dış âleme kapatın, diyemezsin*." ARK230

dış kapı *a*. Binayı sokaktan ayıran giriş kapısı. "*Muhasebeci âdeta heyecanla, dış kapıyı sürgüleyip geldi*." YD130 **dış kapının mandalı** uzak akraba. "*Dış kapının mandalı hesabı*." GK28

dışa dönük *sf*. Çevresiyle iletişim kurmada güçlük çekmeyen, bulunduğu ortama kolayca uyum sağlayabilen, sosyal ilişkileri güçlü (kimse). "*İl başkanı o dehşetli dışa dönük, neşeli havasıyla boyuna diller döküyordu*." ÜÇK594

dışa dönüklük *a*. Dışa dönük olma durumu. "*Ben âşık olmaktan çok, kızın dışa dönüklüğü, hayata bağlılığı, heyecanı, canlılığı üzerinde duruyorum*." BFV188

dışar (Der.) *a.* Dışarı. "*Sirkeci'ye kadar hiç durmamacasına değişen dışarlara bakarak enişteseini dinledi*." GK210

dışarda (Der.) *a.* Dışarıda. "*Kızı dışarda karşılayıp misafirlerini göstermek istemiyordu*." GK266 **dışarda mışarda*** dışarda falan. "*Dışarda mışarda kalınır mı*?" GK34

dışarı 1. *a.* Dış çevre, dış yer, hariç, içeri karşıtı. "*Kızla ayrı konuşmak istiyorum, çık dışarıya*!" YYB116 2. *a*. Kişinin konutundan ayrı olan yer. "*Zaman zaman düşündüğü gibi, bir gece dışarıda karlar savrulurken eve gelmeliydi*." EB24 3. *a*. Yurt dışı. "*Toprak sahipleri, fabrikatörler, yurda dışarıdan mal getirtip dışarıya yurdun mallarını gönderenler memnundu*." EVO18 4. *zf*. Dışa, dış çevreye. "*Fırından dışarı çıktı*." GAV165 **dışarı at-** 1. kovmak. "*Dışarı attığını bir daha içeri almaz*." ÖE106 2. zararlı bir maddeyi terleme, idrar vb. yollarla vücuttan çıkarmak. "*... karaciğerin vücuda giren toksinleri dışarı atamayıp kan yoluyla yaydığını, mutlak perhize girmesini tavsiye etmiş, bir de reçete yazmıştı.*" HÇ60 **dışarı çık-** kapalı bir yerden dışarı gitmek. "*Az sonra da şarapçı dışarı çıktı*." ÖE107 **dışarı mışarı*** dışarı falan. "*Ben dışarı mışarı çıkmam*." YYB116

dışarılı *sf*. Dışarı halkından olan kimse; taşralı. "*Bizim Konya'nın oturak âlemleri dışarılılara çok yanlış aksettirilmiş*." OK9

Dışişleri* *öz. a*. Dışişleri Bakanlığı; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan, dışişlerinden sorumlu olan bakanlık. "*Gazeteci, Dışişleri'nde görevli, ünlü politikacıların Avrupa, Amerika gezilerinde resmi görevler...*" YYB162

dışkı *a*. Sindirim sonunda anüs yoluyla dışarıya atılan besin artığı, kaka, bok, büyük abdest, kazurat. "*Sonra bir koku almışçasına çevreyi kokladı, kadının öbür başına gitti, dışkıyı eşeledi*." BTÜ197

dıvar* *a*. Duvar. "*Siz yokken bu palikenin*

hesabını kitabını dıvarlara yazdırırdım ben." CEM36

dızdızcı *a. argo* Basit makinelerle fazla özenilmeden kâğıtlara renkli olarak basılan paraları piyasaya süren kimse. "*Dızdızcılar di, di ağbi di*." YK26

dızdızcılık *a. argo* Dızdızcının yaptığı iş. "*Irza, namusa dolanmak onda, barbutla kumar onda, üçkâğıt atmak onda, manita, söğüş, tav, dızdızcılık hep onda*." TD33

di* *e.* Değil. "*Sigara içmiyorsun diye di mi*?" YYB50

di- (Der.) Demek, söylemek. "*Dimediler mi ki bir insanın bir böyüğü bir yerden içeri girdi mi zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi*?" CEM36 **dimek mi-*** dimek falan. "*Gafur Ağama dir mir de...*" GK199

Dictionnaire Philosophique* *öz. a.* Türkçeye "Felsefe Sözlüğü" adıyla çevrilen, Fransız Voltaire tarafından 1764 yılında yayımlanan ansiklopedik bir sözlük. "*Voltaire'in Dictionnaire Philosophique'inden Kama Sutra'ya, Jül Sezar'ın Latince Galya Seferi'nden, Montesquieu'nun Esprit de Lois'sına, Gillieron'un sözlüğüne dek yüzlerce cilt…*" VV267

Diderot* *öz. a.* Denis Diderot, Fransız yazar ve filozof (1713-1784). "*Bossuet'den Mallarme'ye, Diderot'tan Farabi'ye dek birbirleriyle ilintisi olan olmayan neler*!" VV267

didikle- 1. Çekiştirerek veya ısırarak parçalamak, gagalamak. "*Tokat, yumruk, kumların üzerine yuvarlanmışlar; birbirlerini didiklemişlerdi*." KK158 2. Huzursuzluk vermek, sıkıntıya sokmak. "*Nasıl didiklerdim, nasıl yerdim başının etini...*" GR125

didin- Çok güçlük çekerek sürekli çalışmak. "*Sporcu para için değil, yükselmek, daha, daha yükselmek için çalışır, didinir*." DE215

didinil- Didinme işi yapılmak. "*Daha sonra kızgın güneşi; tarlalarında kan tere bata çıka, karıncalar gibi çalışılıp didinilen Çukurova, dört karısı, dört karıdan sayısız çocukları…*" VV15

didiş- El veya sözle birbirini hırpalamak. "*Kadın uykusunda bile kim bilir kimlerle didiştiğinden, solgun, ince yüzü sinirli sinirli oynuyor…*" KP54

diferansiyel* argo *a.* Kalça, defransiyel. "*Lakin bacaklar, diferansiyel, balkon falan harika*!" YD118

diğer (Far.) *sf.* Başka, özge, öteki, öbür. "*Benim diğer yazılarımı görmediniz tabii.*" SAR27

diğeri *zm.* Ötekisi, başkası. "*Diğeri güldü*." CEM10

diil* *e.* Değil. "*Valla ben diilim anneciğim, billa ben diilim*! ARK107

dik *sf.* 1. Yatay bir düzleme göre yer çekimi doğrultusunda bulunan, eğik olmayan. "*Kasımpaşa'dan dik bir yokuşu gençliğin o pırıl pırıl enerjisiyle âdeta koşarak çıktım*." YYB97 2. Yatık durmayan, sert. "*Birden tavına gelivermenin rahatlığı içinde şişti, dik yakası içindeki boynunu sağa sola hindi gibi döndürdü*." MUR145 3. Ters, aksi (söz). "*Bu babandan istediğin nedir senin oğlum, niye bu kadar dik konuşuyorsun bu adamla*?" EVO279

dik- (I) 1. Bir cismi dik olarak durdurmak. "*Dikecek başına yarın tuğ*." DK19 2. Bardak, kadeh, testi vb. kapların içindekini bir çırpıda, bir solukta içmek. "*Topal Eskici'nin iki yudum içilmiş şarap bardağını aldı, dikti, boş bardağı yerine bıraktı*." EVO41 3. Yapı kurmak, inşa etmek. "*Memlekete gelen her yeni doktorun iki seneye kalmadan apartman diktiğini söylüyorlardı*." DE79 4. Beklemek için birini bir şeyin başına getirmek. "*Seni başımıza amir mi diktiler*?" EKM155 5. Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. "*Atarım beş altı tavuk, horoz, dikerim limon, portakal fideleri*." AY203

dik- (II) Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak. "*Bu entariyi ben diktim ha*!" BE69

dik âlâsı *a.* Genellikle hoş karşılanmayan bir durumun aşırılığını anlatan bir söz. "*Edepsizliğin dik âlâsıydı*." VV102

dik başlı *sf.* İnatçı, bildiğinden dönmeyen, büyüklerinin sözünü dinlemeyen, boyun eğmeyen (kimse), dikkafalı. "*Lakin şu kız, şu dik başlı, şu eşek kafalı kız...*" VV161

dik dik* *zf.* Öfkeli bir biçimde, sert sert. "*Az ileriden dik dik bakıyordu*." YK25 **dik dik bak-** çok sert bir biçimde, sert sert, öfkeli öfkeli bakmak. "*Annesinin eteğini tutmuş, haminnesine dik dik bakan Haldun'un başını okşadı.*" EK171

dik kafa* *sf.* Dik kafalı. "*Dik kafaydı*." DE146

dik kafalı *sf*. Dik başlı. "*Dik kafalı, feleğe minnet etmeyen bir oğlan*." DK115

dik kafalılık bk. dikkafalılık. "*Onu zamanında düşünüp dik kafalılık etmiyeydiniz*!" HÇ350

dikdörtgen *a*. Açıları dik olan paralel kenar, mustatil. "*Yukarılarda açılan bir kapı, kapıdan merdivenlere dökülen bol bir ışık dikdörtgeni*." BFV206

dikel- 1. Dik duruma gelmek, dikleşmek. "*Tüylerim dikeldi*." BTÜ163 2. Sert konuşmak, karşı gelmek, birine kafa tutmak, dinelmek. "*Azrail gibi dikeldik tepelerine*." EKM153

diken *a*. Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri. "*Tilkinin, 'Ayağıma diken batar!' karşılığını vermesi gibi, Kabak Hafız da can attığı hâlde, işi sırf ağırdan almak, iştahlı görünmemek için ipe un sermiş, duyulmaktan, polis baskınından söz açmıştı*." YD137 **diken üstünde ol-** bir yerde tedirginlik duymak. "*Genç kadın hâlâ diken üstünde gibiydi*." DE73

diken diken *sf*. Dik duruma gelmiş, dikleşmiş. "*Tüyleri diken diken olmuştu*." SAR65 **diken diken ol-** dik duruma gelmek, dikleşmek. "*Beyefendinin tüyleri diken diken olmuştu*." KY108

dikenli *sf*. Zor, çetin, sıkıntı veya üzüntü veren. "*Türkiye harbin dışındaydı ama gene de dikenli kabuğuna olanca sinirliliğiyle çekilmiş korkunç bir alerji içinde bekliyordu*." DHV317

dikenli tel *a*. Üzerinde yer yer diken gibi sivri çıkıntıları olan ve bir yeri korumak, geçişi güçleştirmek için kullanılan tel. "*Arsanın etrafına dikenli tel çekecekler*." DK88

dikensiz *sf*. Dikeni olmayan. "*Ondan sonra dikensiz gul bahçesi*." GK330

dikey *sf*. Başka bir doğru ile kesiştiğinde onunla birlikte dik açı oluşturan (doğru çizgi), amudi. "*Az sonra da odasının penceresi aydınlandı ve dışarı vuran dikey dörtgen aydınlıktan telaşla fırlayıp kendilerini karanlığa atan iki insanın davranışlarını yakaladı*." GK338

dikicilik *a*. Dikicinin yaptığı iş. "*Ayten'in Tahmis'teki tuzculardan birinde çuval dikiciliği yapan, kalın bacakları parmak parmak varisli teyzesi maltız başına çömelmiş, cızırdayıp duran tencereyi karıştırıyordu*." KÜÇ11

dikil- 1. Dikme işi yapılmak. "*Eski konaklardan çoğu yıkılmış ... apartmanlar dikilmişti*." EVO377 2. Dik duruma gelmek. "*Onlardan birinin bakışını ne zaman hissetsem, tüylerim dikiliyor*." AY149 3. Ayakta durmak. "*Yirmi Altılık, 'Arkası dönük dikilen' dedi*." AY127 4. Göz belli bir noktaya uzun süre bakmak. "*Fakat genç kızın masalarına ısrarla dikilen iri yeşil gözlerinden rahatsız olmuştu*." İDG85 5. Karşı koymak, engellemek. "*Hacer dikildi*." KAÇ78 **dikilip dur-** bir yerde kısa bir süre ayak üstünde durmak. "*Dikilip durma, kırarım çenelerini sonra*." YK40 **dikilip kal-** bir yerde kısa bir süre ayakta beklemek. "*Odanın ortasında karşı karşıya bir süre dikildik kaldık*." AY220

dikilebil- Dikilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ulan, sen bana dikilebilir misin*?" SUÇ191

dikilekal-* Bir yerde kısa bir süre ayakta beklemek, dikilip kalmak. "*Emeti dikilekalmıştı*." GR202

dikili *sf*. Dikilmiş olan. "*Serseri milyonerin, üzerine dikili siyah gözleri*!" SM274

dikiliş *a*. Dikilmek işi. "*Bütün kadehler, çalışan insanların midelerine birer dikilişte indi*." KY148

dikiliver- Ansızın veya çabucak dikilmek. "*Puhu karyoladan atladı, adamın karşısına dikiliverdi*." KK67

dikilme *a*. Dikilmek işi. "*Anaya karşı dikilmenin ne demek olduğunu gösterecekti*!" EK103

dikin- (Der.) Dikmek, diktirmek (elbise). "*Annesinin söylediği eski, sarı markizet entarisini değil, bu yıl dikindiği kloş etekli emprimesini, yeni rugan terliklerini koşturdu*." DK101

dikine *zf*. 1. Dikey olarak, diklemesine. "*Dikine dörtgen koğuşun kapısı yanındaki maltız üzerinde alesta bekleyen bol etli yemekse istim üzerindeydi*." ÜÇK361 2. İnat olsun diye. "*Erkeğin bu kadar dikine gitmek iyi değildi, biliyordu ama yemin etmişti*." YYB26 **dikine git-** kimsenin sözünü dinlemeyerek kendi bildiğini yapmak. "*Boş bir kabadayılık kafasında, aklının dikine gidiyor*." VV135

dikiş *a*. 1. Dikmek işi. "*Dikiş diker ... vakit bulursa şuna buna çamaşıra giderdi*." BE83 2. Dikilen yer. "*En çok da pansumanlardan, dikişlerden, dikişlerin alınmasından, gaz basınçlarından söz ederler, yakınırlardı*." KK21 3. Giysi üzerinde gözle görülen dikilmiş iplik

yolu. "*Makine dikişi, sarı deri üzerinde bir boy gitti, durdu, döndü*." EVO4 4. Giysi dikme işi, terzilik. "*En büyük kız, Sanat Enstitüsü'nün dikiş bölümündeydi*." MUR175 **dikiş tutturama-** bir işte veya bir yerde herhangi bir sebeple uzun süre kalamamak. "*Kaptan öyle bir baktı ki, İzmirli dikiş tutturamadı*." YK5

dikiş makinesi *a.* Dikiş dikme işlerinde kullanılan, kol veya elektrik gücüyle çalıştırılan alet. "*Amcası, 'Sana da dikiş makinesi.' dedi*." EVO160

dikiş nakış makinesi* *a*. Dikiş makinesi. "*Kız kardeşlerine satın alınan bin küsur liralık dikiş nakış makinesi…*" DK199

dikiş payı *a*. Kumaş biçerken kumaşın kenarından dikiş yerine kadar bırakılan bölüm. "*Bildiğimden de bir dikiş payı geri kalmayacağım, o kadar*!" ÜÇK572

dikişli *sf*. Dikişi olan, dikiş yapılmış. "*İster belki, saçları sarı, gözleri mavi, bir de kıçına daracık yapışan beyaz dikişli mavi blucini olsa*!" ÖE42

dikiver- Ansızın veya çabucak dikmek. "*Koskoca bir apartman dikiveren zengin bir adamın yanına kapılanıp kızını tavlamaya boş veriyordu da kafasının dikine gidiyordu*!" DK139

dikiz (Rum.) *a. argo* Gözetlemek işi; gözetleme. "*İnsana dikiz*." ARK210 **dikiz et-** birine veya bir şeye gizlice bakmak; gözetlemek. "*Kör Salih adamı yan gözle dikiz ediyordu*." SAR118

dikiz aynası *a.* Taşıtlara veya yol dönemeçlerine arka tarafı görebilmek için konulan ayna. "*Şoför dikiz aynasını niçin ayarlamıştı*?" KÜÇ45

dikizle- *argo* Birine veya bir şeye gizlice bakmak; gözetlemek. "*Leman Abla yıkanırken her zaman dikizlediği budak deliğine uydurmuştu gözünü*." ÖE35

dikizleme *a.* Dikizlemek işi; gözetleme. "*Sezdirmeden dikizlemeye başladılar*." EK246

dikkafalılık *a.* Dikkafalı olma durumu, dikbaşlılık. "*Demek beye karşı dikkafalılık etti*?" HÇ170

dikkat (Ar.) 1. *a*. Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplama, uyanıklık. "*Zerresini kaçırmamak için, bütün dikkatini bu işe vermişti*." HÇ174 2. *a.* İlgi, özen. "*Mendilini derledi, topladı, ekmek ufaklarını dökmemeye dikkat ederek, mendilini götürdü*." EKM110 3. *ünl*. `Dikkat ediniz!` anlamında kullanılan bir uyarma sözü. "*Buna bilhassa dikkat*." ÜÇK579 **dikkat et-** 1. duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplamak, uyanık davranmak. "*Şimdi dikkat ediyordu, kadınlar, kızlar, erkeğin nerde kadınlaşmışı varsa ona bayılıyorlardı*." YD113 2. gözüne çarpmak veya ilgisini çekmek. "*Yusuf dikkat etmişti*." GK255 3. özen göstermek. "*... dört çarpı yüzde bayrak alıp verirken bilhassa nelere dikkat etmemiz gerektiğini anlatıyordu*." AY116 **dikkat kesil-** bütün dikkatini bir şey üzerinde toplamak. "*Birden dikkat kesildi*." BFV123 **dikkate al-** göz önünde bulundurmak, hesaba katmak, gereğini düşünmek. "*Senin bildirmeni daha ehemmiyetli dikkate alırlar*." GK50 **dikkati çek-** 1. ilgi toplamak. "*Operatör Vedat'ın zarif figürleri hemencecik dikkati çekmişti gene*." SM274 2. göze batmak, fark edilmek. "*Hacer Hanım dikkati çeken bir somurtkanlıkla başköşede oturuyor*." EK240 **dikkatini çek-** fark etmek. "*Ortahafın bile dikkatini çekmişti*." ARK83 **dikkatini çekme-** birinin ilgisini uyandırmamak. "*Garsonlardan başka hiç kimsenin dikkatini çekmedi bu*." SBK168 **dikkatini topla-** duygu ve düşünceyi bir konu veya yapılan iş üzerinde yoğunlaştırmak. "*Direksiyonun başında her an, olanca dikkatini toplayarak safi kulak ve alabildiğine dikkat kesilmeseniz de birazcık dalga geçecek olsanız yandınız*." YYB216

dikkatli 1. *sf*. Dikkat eden, özen gösteren (kimse). "*Şayet dikkatli bir ana olsaydı kızını kontrolü altına alır, kımıldatmazdı*!" YD321 2. *zf*. Dikkat ederek. "*Haysiyet kırmadan önce dikkatli davranmak gerekliliğini öğrenirlerdi*." DE156 **dikkatli ol-** dikkat etmek, dikkat göstermek. "*Dikkatli ol filan diyebilir*." KY101

dikkatlice *zf*. Dikkatli bir biçimde. "*Büyüklerimizin önünde değil cigara kahve, yüzümüze şöyle dikkatlice baksalar kulak memelerimize kadar kıpkırmızı kesilirdik*!" BK279

dikkatsizlik *a.* Dikkatsiz olma durumu, dalgınlık, savrukluk, özensizlik. "*Sayıyorlar dikkatsizlik*." KP96

diklemesine *zf*. Dik olarak, dikçe. "*Yere diklemesine koyduğu tahta çantasına oturmuş kısa pantolonlu bir öğrencinin etrafına halka olmuş, onu dikkatle dinliyorlar*." KP93

diklen- Birine karşı ters bir davranışta bulunmak, karşı gelmek, kafa tutmak. "*Bu yalınayaklı, pantolonu lime lime, saçları taraz taraz, bu bücür, bu Allah rızası için birkaç*

kuruş istemesi gereken çocuk dikleniyordu ha?" ÖE18

diklenebilin-* Diklenebilme işi yapılmak. "*İçerlere çökük gözleriyle öyle hınçlı bakıyordu ki, ne diklenebilinir ne de hatta gık denebilirdi bu bakış karşısında*." MUR9

diklenil-* Diklenme işi yapılmak. "*Bize diklenilir mi ulan*?" SUÇ191

diklenme *a*. Diklenmek işi. "*Karşısında diklenmeyi hiç istemez*." EK171

dikleş- Birine karşı ters tutum içine girmek, karşı durmak. "*Kâtip dikleşir*." ARK151

diklik *a*. Dik olma durumu. "*Masası başında kös dinlemişçesine oturuşunu, o kadar terslediği hâlde tavırlarındaki dikliğin kırılmayışını unutamıyordu*." DK173

dikme *a*. Dikmek işi. "*Ne diye, ne diye evde dikmeyi akıl etmediydi*!" EVO197

diksiyoner (Fr.) *a*. Sözlük. "*Öğretmen Daniş, karşısında, hırsla, inatla, ona bir parça da zoraki gibi gelen bir gayretle, defter, diksiyoner ve Fransızca bir mecmua arasında ... gözlerini kitabına indirdi ve okumasına devam etti*." EKM150

diktatör (Fr.) *a*. Bütün siyasi yetkileri kendinde toplamış bulunan kimse. "*Herif bekçi değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni toptan disipline sokmaya memur biri nerdeyse bir diktatör*." MUR111

dikte (I) (Fr.) *a*. Bu biçimde yazdırılan şey. "*... derneğimiz başkanlığına hitaben dikte edilecek mektubu lütfen dikte edip göndermelerini tarafımdan rica edin*!" BK350 **dikte et-** yazdırmak için söylemek. "*Yazılacak değil, dikte edilecek*." BK350

dikte (II) (İng.) *a*. Yazdırma, emretme, zorla benimsetme. "*Bütün konuşmalar, genç adamın diktesi altında geçti*." DE164

diktir- Dikme işini yaptırmak. "*Demek bu arsayı satın alacak, önüne de polis karakolu diktirecekti*?" DK66

diktirebil- Diktirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Demokraside hiç kimse devlet gibi hareket edemez, hele keyfine göre karakol filan diktiremezdi*." DK69

diktiril- Dikme işi yaptırılmak. "*... ayda belirli taksitler karşılığında diktirilmişti ki, şimdiye kadar bir tek taksiti bile ödenmemişti*." MM192

diktirme *a*. Diktirmek işi. "*Bu markalar ... kooperatif berberinde tıraş olmaya, terzisinde giysi diktirmeye yarardı*." MUR338

diktirt- Diktirmesini sağlamak. "*Sırtındaki emprime elbiseyi en iyi terzilerden birisine yüksek ücretle, özene bezene diktirtmişti ya*!" KP45

dil (I) *a*. 1. Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı. "*... sanki dil çıkarıyordu*." BE58 2. Büyükbaş hayvanların haşlanıp pişirildikten sonra yenebilen dili. "*Meze olarak da beyinli duble bir salata, dil*." EB156 **dil çıkar-** alay etmek, eğlenmek. "*Her zaman ters ters bakan kâğıt kesme makinesinin kol demirindeki tek somun bile gülüyor, sanki dil çıkarıyordu*." BE58 **dil mil*** dil falan. "*Dil mil... Diline sahip ol*!" BE57 **dil uzat-** bir kimse veya bir şey için kötü söylemek. "*Mahdum beye, yarının avukatına dil uzatışım işinize gelmedi*." EB10 **dile (veya dillere) düş-** hakkında dedikodu yapılmak. "*Ama kötüsü çıkar, görenler olur, yeniden dile düşerdi*." KAÇ39 **dile gel-** 1. dile düşmek. "*Sen bilmez misin ki, benim kâr veya zararımın şorda şurda dile gelmesinden haz etmez olduğumu*?" EKM68 2. konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenmek, lisana gelmek. "*Evlerinin duvarları dile gelse de söylese*!" HÇ91 **dile getir-** belirtmek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek. "*Sanıyordu ki, Nuran boynuna sarılacak, aşkını dile getirecek*." SBK216 **dili alış-** çok kullandığı bir söze alışmak. "*Pardon. Dilim alışmış*." VV228 **dili çözül-** konuşamayan veya susan kişi konuşmaya başlamak. "*Şaraphanedekilerinse dilleri çözülmüştü*." MM12 **dili damağına yapış-** çok susamak. "*Vallaha dilim damağıma yapıştı*!" VV391 **dili dolaş-** korku, heyecan, hastalık, utangaçlık, sarhoşluk gibi sebeplerle şaşırarak söyleyeceğini karıştırmak. "*Nuran'ın korkudan nerdeyse dili dolaşmıştı*." KY209 **dili dönme-** bir sözü doğru, düzgün söylemeyi beceremmek. "*O ... jandarmaya karşı ağzında dili dönmeyecek, yadırgı erkekler karşısında kulakmemelerine dek kızaracak bir kızcağız isterdi*." VV247 **dili kay-*** söylememesi gereken bir sözü istem dışı olarak söylemek. "*Beriki hiç bozmadan 'Canım DP diyecektim, dilim kaydı.' dedi*." YYB188 **dili tutul-** sevinç, korku, şaşkınlık vb. sebeplerle birdenbire söz söyleyemez olmak. "*Efendi, bir imtihana çektim, dili tutuldu şerefsizim*." KK69 **dili varma-** bir sözü söylemeye gönlü razı olmamak. "*Büyük şehirde bir insanı randevusundan alıkoymak da ayıptır diyecektim,*

dilim varmadı.” BK297 **dilin kemiği yok** `insan doğru veya yanlış her şeyi söyleyebilir` anlamında kullanılan bir söz. “*Dilin kemiği yoktu ki…*” BFV219 **dilinden anla-** söz konusu olan şeyin özelliğini bilmek. “*Köşkün üst katına tepili eşyaların dilinden anlamıyorlardı*.” SM229 **dilinden düşürme-** sürekli olarak aynı kişiden veya şeyden söz etmek, sık sık anmak. “*Sepetledim ama hâlâ beni dilinden düşürmüyormuş*.” KK139 **dilinden kurtulama-** sürekli olarak bir kimsenin sitem, eleştiri ve sataşmalarına uğramak. “*Elleri boş dönünce de Güllü'nün dilinden kurtulamayacaktı*.” DE79 **dilinden yağ bal ak-** çok tatlı konuşmak. “*O zaman da böyle koynu koltuğu dolu, dilinden yağ bal akarak gelir...*” EVO152 **diline dola-** aynı şeyi durmadan ve her yerde tekrarlamak. “*Bekledi ama ihtiyar nedense su dökmelerinin hiç bitmediğini diline dolamadı*.” EVO21 **diline düş-** yermek veya alay etmek amacıyla birinin kötü veya yanlış davranışını sürekli söylemek. “*... dertlerine ortak olmaya, mahallesinin diline düşmekten korkmasa, sevgililere evini açmaya bayılıyordu*.” ARK188 **diline sağlam ol-** kötü söz söylemekten kaçınmak. “*Bir erkek, eline, beline, diline sağlam olmalı*!” KY116 **diline sağlık** bir sözü yerinde söyleyen kişilere söylenen bir beğenme sözü. “*Diline sağlık. Tabii doktor büyük*.” ÖE86 **dilini bağla-** bir kimseyi herhangi bir sebeple söz söyleyemez duruma getirmek, susmak zorunda bırakmak. “*Seni eşeğe döndürmek, ağzını dilini bağlamak için*!” EK78 **dilini eşek arısı soksun** hoşa gitmeyen bir şey konuşan kimseye söylenen bir ilenme sözü. “*Dilini eşek arısı soksun e mi*?” BFV26 **dilini kedi mi yedi?** `neden konuşmuyorsun?` anlamında kullanılan bir söz. “*Dilini kediler mi yedi*?” EB76 **dilini tut-** sonunu düşünmeden gelişigüzel konuşmaktan sakınmak. “*Lan Necati, namusunla otur, dilini tut ha*!” EKM154 **dilini yut-** sevinç, korku, heyecan vb. sebeplerle konuşamaz olmak. “*Beni görünce dilini yuttu*.” BTÜ295 **dilinin altında bir şey ol-** birinin açıkça söylemediği sözler olmak. “*Dilinin altında bir şeyler var senin*.” KP11 **dilinin altındaki baklayı çıkar-** söyleyemediği şeyi artık söylemek. “*Söyle söyle çıkar dilinin altındaki baklayı*!” MUR353 **dilinin döndüğü kadar** söyleyebildiği kadar, anlatma gücünün elverdiği ölçüde. “*Dilinin döndüğü kadar sordu*.” AY137 **dilinin ucuna gel-** söyleyecek duruma gelmek. “*Dilimin ucuna gelmişti*.” KP109 **dilinin ucunda** bir söz hatırlanacak gibi olup da hatırlanamadığında söylenen bir söz. “*Ay ya Rabbi, dilimin ucunda gibi*.” EK364 **diller dök-** kandırmak, inandırmak veya yararlanmak için tatlı sözler söylemek. “*Ev sahibine bir diller döktü...*” KÜÇ41 **dillerde dolaş- (veya gez-)** her yerde sözü edilmek. “*Nuran'ın bacakları, göğsü, kalçaları şusu busu dillerde dolaşıyordu*.” SBK124 **dillere destan ol-** herkes tarafından konuşulur olmak. “*Adamın zenginliği dillere destandı*.” SM167

dil (II) *a.* 1. İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban. “*Türkçeden başka bir alay dil bilir*.” GK278 2. Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi. “*Henüz geldiği cezaevinin dilini öğrenmeye vakti olmamıştı daha*.” TD46 3. Düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı. “*Etmezdi, çünkü ne dil ne de çağımızda artık her türlüsü denenmiş romanın ileri tekniği şöyledursun, eh işte, roman dedirtebileceklerine olsun rastlayamadım*.” KK53

dil- Bir bütünü ince ve yassı parçalara ayırarak kesmek. “*Oğlunun soyduğu soğanları alıyor, bıçakla dilip ince ince doğrarken hep eski günleri ... düşünüyordu*.” EVO158

dil şakası *a*. Sözle yapılan şaka, ağız şakası. “*Her zaman Gülizar'la el, dil şakaları yapardı. Bugün oralı olmadı*.” VV103

dilbaz (T. dil + Far. -bâz) *sf*. Güzel söz söyleyen, konuşmasıyla ikna eden. “*Kocasını karşılayışı, boynuna sarılıp öpüşü, dilbaz bir genç kadın ağzıyla kocasının etrafında bıcırdayışı o kadar sahici olurdu ki.*” SM136

dilbazlık *a*. Dilbaz olma durumu. “*Kadını sevip okşamalar, daha çok da dilbazlıkla alıştırıp şımartmalar, tepesine çıkarmalar, sonra da hemen hemen unutuvermek*!” ÜÇK402

dilber (Far.) *a*. Alımlı, güzel kadın. “*Ama en çok, Şişli, Nişantaşı, Büyükada, Kadıköy'ün güneş görmemiş dilberleriyle düşer kalkardı*.” VV7

dilberdudağı *a.* Dudak biçiminde hazırlanan bir hamur tatlısı. “*Sütlaçlar, kadın göbekleri, dilberdudakları...*” SM200

Dilberlersekisi* *öz. a*. Adana’nın Yüreğir ilçesinde bulunan bir yer. “*Dilberlersekisi'ne doğru bir boy açılalım diyoruz.*” SAR57

dilberlik *a*. Dilber olma durumu. “*Bir kız kadar pembe beyaz bu hırsız çocuğun Beton'a dilberlik yapmasını da çok görmüştü Öküz*.” SÇ188

dildade* (Far.) *a*. Gönül vermiş, âşık. “*Adam kibar fiskelerle dildadesinin kapısını çalar*.” HÇ302

dile- 1. Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, arzu etmek. "*Ayaklarına kapanır, ağlar, beni affetmesini diler miyim*?" ARK164 2. Biri için bir dilekte bulunmak. "*Vaktiyle çalıştığı iplikhanenin asık yüzlü ustası elini nezaketle sıktı, başarılar diledi*." EKM15 3. Kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak. "*Camgöz Sadık'ı dilediği gibi kullanabilmek için Silo'nun şu sıra boş kahvesini kiralamayı bile göze almıştı ha*?" CEM153 **dilediği gibi** kendi düşünce, görüş ve isteğine göre. "*Küçücük odasında rahatsız edilmesine, daha doğrusu körpecik sevgilisini dilediği gibi düşünmesine engel olunuşuna kızıyordu*." EB14

dile kolay *sf*. Anlatılması kolay ancak yapılması veya katlanılması çok güç. "*Dile kolay, sıra sıra dört kere o korkunç ameliyathaneye sırtüstü yatırıp götürdükleri tekerlekli arabayla gitmek…*" KK55

dilek *a*. Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni, rica, murat. "*Kemal'le bir yastıkta kocamaktan başka dileği yoktu*." VV53

dilekçe *a*. Bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli, pullu veya pulsuz yazı, istida, arzuhâl. "*Dilekçeyi nirde yazarlar*?" SAR106 **dilekçe mülekçe*** dilekçe falan. "*Verem cemiyetine var dediler, vardık, dilekçe mülekçe istediler.*" SAR18

dilekçeli* *sf*. Dilekçesi olan. "*Yalnız aklından, elleri dilekçeli işsizler alayı geçti*." DE105

dilekçesiz* *zf*. Dilekçe olmaksızın. "*Dilekçesiz olmaz, dediler*." SAR49

dileme *a*. Dilemek işi. "*Orada da bir hayli ileri geriden sonra, komiser belki de beni özür dilemeye davet ediyor*." BK366

dilen- (I) 1. Sadaka istemek. "*Kör Nasrullah ani bir kararla ayağa kalkınca, aynı kaldırımda yan yana dilendikleri Şeyh İmadettin, 'Nereye?' diye sordu.*" ÇK93 2. Kendisini acındırarak bir kimseden bir şey istemek. "*Bu bakışta merhamet dilenen bir şeyler vardı*." EVO346

dilen- (II)* Dilemek işi yapılmak. "*Tavlanmış, dilendiği gibi örselenmiş, şimdi de kaldırılıp atılacaktı*." KY144

dilenci *a*. Geçimini dilenerek sağlayan kimse. "*Ertesi gün dilenci karı gene geldi*." EK364 **dilenci milenci*** dilenci falan. "*Dilenci milenci değildi ya, bir tekliği olsa şimdi*." SAR84

dilencilik *a*. 1. Dilencinin yaptığı iş. "*İşportacılıkla dilencilik aynı şey miydi yani*?" SUÇ51 2. Dilenci olma durumu. "*Zatıâlinizin dilenciliğini kim iddia edebilir*?" MM71

dilendir- Dilencilik yaptırmak. "*Reşit'i ile koyununu elinden almasın da isterse onu dilendirsin, kötürüm edip bir kıyıda kımıldayamaz hâle getirsindi*." VV126

dilenebil- Dilenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir çocuğu olsa varını yoğunu vereceğini, hatta torba takıp dilenebileceğini söylerdi*." DE25

dilenme *a*. Dilenmek işi. "*Hatta dilenmenin yasak olduğundan söz açan polis mi ne biri, yakalayıp götürmeye kalkmıştı da elinden kurtulana kadar akla karayı seçmişti*." YYB143

dili bozuk *a*. Bir dili doğru ve düzgün konuşamayan (kimse). "*İş dışında alabildiğine şakacı olan kâtip, dili bozuk bu bekçiye ukala damgasını vuruvermiş, işletmek hevesine düşmüştü*." MUR119

dili güllü (Der.) *sf*. Yüze karşı iyi konuşan fakat arkadan kötü olan kimse, ikiyüzlü. "*Herif de dili güllünün biri*." EVO354

dili güllülük* *a*. Dili güllü olma durumu. "*Annesiyse şaşmış kalmıştı oğlanın dili güllülüğüne*." EVO363

dilik dilik* *zf*. Dilim dilim, parça parça. "*Babanın kulağına bir giderse Allah'ıma hem onu hem de seni dilik dilik eder*!" CEM54

dilim *a*. Bir bütünden kesilmiş veya ayrılmış ince, yassı parça. "*Öğleyin bir dilim ekmekle kocaman bir pirzola yedim*!" DK72

dilim dilim *zf*. Parçalanmış bir durumda, parça parça. "*Soyduk kabuklarını, dilim dilim yedik*." YYB132

dilimle- Dilimlere ayırmak, dilim dilim etmek. "*Cemile sofra bezini yere serdi, ekmeği dilimledi, bardaklara şeker koydu*." CEM101

dilimleme *a*. Dilimlemek işi. "*Anne, kuru fasulye tenceresiyle mutfaktan geledursun; abla, kınalı elleriyle ekmeği dilimlemeye başlar*." YK33

dilimlen- Dilimlere bölünmek veya ayrılmak. "*Yuvarlak bir masa, üzerinde küçük kırmızı turplarla işli salata, kocaman bir beyaz tabakta ince bir dilim beyaz peynir, bir başkasında dilimlenmiş hıyar turşusu…*" KÜÇ24

dilimlenme *a*. Dilimlenmek işi. "*... ekmeklerin*

dilimlenmesi falan hep aynı neşeli türküyle oluyor, daha sonra da başlıyordu." ARK105

dilimli* *sf*. Dilimi olan. "*Kavuniçi, mavi dilimli deniz şemsiyelerinin altlarındaki masalarda çiftler, daha çok bira içerek konuşuyorlardı*." MM282

dilin- Dilme işi yapılmak. "*Ortadan dilinmiş, sarı sarı yumurtalar, löp löp...*" SAR136

dillen- Onaylanmayan bazı davranışlar yüzünden hakkında dedikodu yapılmak, dile düşmek. "*Biz senin gibi dillenmiş kadının kızına tenezzül edecek kadar düşmedik*!" EB249

dilli *sf*. 1. Dili olan. "*Duran, kısa boylu, tıknaz, yuvarlak yüzlü ve yüzünün sağ yanağından çenesine doğru derin bir bıçak yarası bulunan, çok kaba dilli birisiydi*." EKM152 2. Konuşkan, sürekli ve tatlı konuşan, cerbezeli. "*Çok da konuşkan, dilli*." DK110

dilli düdük *sf*. Çok konuşan (kimse). "*Anşa bu. Keyifliyse dilli düdük gibi...*" GK310

dilrübâ* (Far.) *a*. Gönül kapan, herkesi kendine bağlayan, âşık olunan kimse. "*En güzel, en dilrübâ bile sonunda*." EB19

dilsiz *sf*. 1. Konuşma engelli, konuşamayan, ahraz, lâl. "*Bir kadın, herhangi bir kadın sağır, kör, dilsiz hatta kötürüm…*" BK337 2. Ses çıkarmayan, sessiz olan (kimse). "*Köyün yedisinden yetmişine kadar, kadını erkeği, sanki dilsiz kesilivermişti*." SM202

dilsizleş-* Dilsiz gibi olmak, dilsiz duruma gelmek, konuşmamak. "*Garsonlar bile … sesin azameti karşısında dilsizleşmişlerdi*." İDG116

dimağ (Ar.) *a*. Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ; beyin. "*Gözlerde akmalar, dimağı araz, vücutta ateş…*" MUR348

dimdik 1. *sf*. Çok dik, mum direk. "*Yan yatmış, devrilmiş veya dimdik taşlarıyla korkunç bir mezarlık…*" AY165 2. *sf*. Sağlıklı, zinde. "*Kadın gördü, kıvırcık siyah saçlarıyla dimdik delikanlıyı pek beğenerek 'Şunu al!' dedi*." KK110 3. *sf*. Dikkatli, ısrarlı (bakış). "*Çekinmeden, dimdik baktı*." BFV201 4. *zf*. Çok dik bir biçimde. "*... dimdik dikiliyor, ağlamak istiyordum*." BE37 **dimdik dur-** 1. tam dik durumda olmak. "*Ayakta dimdik durarak yeniden kulak verdi*." BTÜ81 2. tutumunu değiştirmemek, yılmamak. "*Üvey oğlu Haldun yıllarca öncenin gururlu mühendisi gibi, kızların arasında dimdik durmuyor muydu*?" İDG8

Dimyat (Kuzey Mısır'da bir yer adından) *öz. a.* `Aşırı hırs göstererek elindekini de yitirmek` anlamındaki Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak deyiminde geçen bir söz. "*Vallaha Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oluruz*." EVO292

din (Ar.) *a.* 1. Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet. "*Din uğruna, pir aşkına Sırplarla boğuşurmuş*." CEM27 2. Bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen. "*Dinine, milliyetine de bağlı görünüyordu*." GAV166 3. İnanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült. "*Çünkü o, hem sosyalisttir hem de kendisine bir din izafe eder*." DE187 **din min*** din falan. "*Esasına bakarsan din min de hak getireymiş*." EVO180 **dinden imandan çık-** kendini kontrol edemeyecek kadar çok öfkelenmek, çok sinirlenmek. "*Şimdi gene dinden imandan çıkacağım*." EVO27 **dini imanı para** tek düşüncesi para olan kimseler için kullanılan bir söz. "*Herifin dini imanı para*!" KT223 **dinim hakkı için** `dinimi tanık tutarım` anlamında kullanılan bir ant sözü. "*Dinin hakkı için yatırır boğazlardım.*" HÇ146

din- 1. Sona ermek, bitmek, durmak. "*Karımın hıçkırıklarının birden dindiğine dikkat ettim*." ARK110 2. Kar ve yağmurun yağması, rüzgârın esmesi kesilmek veya durmak. "*Yağmur dindi*." EVO346

din adamı *a.* Mesleği dinle ilgili işler olan görevli. "*O, gerçek bir din adamı ağırlığıyla çevreye: -Merhaba*!" KT347

dinamik (Fr.) *sf*. Canlı, etkin, hareketli. "*Bilirsin bunlar dinamik insanlar*." GK57

dinamit (Fr.) 1. *a*. Nitrogliserin ile yapılan patlayıcı bir madde. "*... bir dinamit gibi yatağı katlayıp omuzuna vurdu*." EVO281 2. *sf*. Şiddetli, korkunç, hırslı. "*Evinde ipekleşen kocasının dışarda yabancılar, ille fakir fukaraya karşı nasıl dinamit kesildiğini biliyordu*." DK75

dinamitle- Dinamitle havaya uçurmak. "*Bu çok şeyler arasında herhâlde, bu konağı içindekilerle beraber dinamitlemek de vardı*." BE39

dinamizm (Fr.) *sf*. Davranışları canlı ve hareketli olan canlının özelliği. "*Yalnız benden*

değil hepimizden, herkesten, bütün partililerden, hatta bütün Türk milletinden canlılık, dinamizm istiyor.” GK71

dinamo (Fr.) *a*. Herhangi bir mekanik enerjiyi elektrik akımına çeviren aygıt, jeneratör, üreteç. “*Adam sanki ayaklı bir dinamo ya da tansiyonları yükseltiveren, elle tutulmaz bir ilaç özelliği taşıyordu da…*” GK151

dince *zf*. Dinî bakımdan, dine göre. “*Bana bunları diyen, seni de beni de dince, diyanetçe cebinden çıkarır*.” KT95

dinci *a*. Dinî görüşleri her alana yaymak isteyen kimse. “*Bir sefer herif sapına kadar dinci*.” ÜÇK506

dinç *sf*. Gücü ve sağlık durumu yerinde, canlı, zinde, tendürüst, tüvana. “*Çünkü eski iktidar zamanında gençtim, daha dinçtim*.” GR104

dinçleş- Dinç duruma gelmek. “*Dinçleşmişti birden.*” EB254

dindar (Ar. dîn + Far. -dâr) *sf.* Din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin. “*Oğlanın İstanbul’da dededen kalma evi, Müslüman, dindar annesi var*.” YD193

dindarlık *a*. Dindar olma durumu, mütedeyyinlik. “*Hem de bu adamlardaki dindarlığın derecesini anla*!” YD177

dindaş *a.* Aynı dinden olan kimse. “*Dindaşlarını bir yana bırakıp Ermenilerle düşüp kalkmak, gâvurca bellemek de ne oluyordu*?” EVO11

dindir- Dinmesini sağlamak. “*Tabanca olmazsa başka yollar da vardı ıstıraplarını dindirmek için*.” GAV141

dindirebil- Dindirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onun acısını ancak bu dindirebilirdi*.” ÜÇK354

dinel- Ayakta durmak. “*Ne dineliyorsun*?” BTÜ331

dingil *a.* Tekerleklerin merkezinden geçen ve taşıtın altına enlemesine yerleştirilmiş mil; eksen, aks. “*Şu dünyanın dingili para*.” EB162

dingilde- Korkmak, kuşkulanmak. “*İşkilliler dingilderlerse suç onun muydu*?” MM163

Dingo *öz. a.* `Girenin çıkanın belli olmadığı yer` anlamındaki Dingo'nun ahırı sözünde geçer. “*Burası Dingo'nun ahırı mı*?” KÜÇ10

dinî (Ar.) *sf*. Dinle ilgili, din üzerine, dinsel. “*Dinî esasa dayanmayan, temelinde Allah korkusu bulunmayan ahlakın...*” GR187

dini bütün *sf*. Dinine çok bağlı, inancı sağlam olan, dinin buyruklarını eksiksiz yerine getiren. “*Dini bütün her Hıristiyan onun gibi davranırdı, davranmalıydı*.” GAV134

dini bütünlük *a*. Dini bütün olma durumu. “*Allah kelamı düşmeyen bir adam üzerinde aykırı kanılara varmamayı dini bütünlük gerekçesi sayıyor*.” HÇ181

dini eğri* *sf*. Aşağılık, soysuz olan. “*Şurda uyunurken bu dini eğrinin icadını tangırdatmakta ne mana var*?” BE84

din-i mübin* (Ar.) *a.* Apaçık, doğru din, İslâmiyet. “*On milyon kilometre murabbalık bu vatan, korkaklık, pısırıklık, daha fenası da din-i mübinden sapma yüzünden onda bire indiyse, bunun vebali … hepimizdedir*.” ÜÇK562

dini pohlu* *sf*. Hakaret içeren bir söz. “*Dini pohlu kâtip boldroyu yapmamış*.” EKM42

diniver- Çabucak veya ansızın dinmek. “*Elleri kırılasıca, demez mi, baston izi taşıyan butlarımın acısı diniverir…*” KK4

dinle- 1. İşitmek için kulak vermek. “*Nöbetçi doktor, her şeyi bir çırpıda heyecanla anlatan kadını dinledikten sonra, kediyi muayene etti*.” KP23 2. Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak. “*Peki ağabey, ben ağabey sözü dinlerim*.” ÜÇK555 3. Kulakla veya dinleme aletiyle hastayı muayene etmek. “*Dönüyorum arkamı, sırtımı da dinliyor.*” ARK143 4. Uymak, baş eğmek, itaat etmek. “*Fırtınayla karışık yağmursa şehirde evleri, evlerin damlarını, duvarlarını bile dinlemiyordu*.” EVO357

dinleme *a*. Dinlemek işi. “*Kulağını kapı tahtasına dayayıp dinlemeye başladı*.” EK274

dinlen- (I) 1. Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek, soluklanmak, istirahat etmek. “*Nerede dinleneceğim*?” BFV195 2. Bazı yiyecek ve içecekleri, tadını arttırma, kolay pişmesini sağlama vb. sebeplerle bir süre bekletmek. “*Bol soğanlı bulgur pilavı tenceresini ateşten indiren ana … ‘Biraz dinlensin.” dedi*.” EVO227

dinlen- (II) 1. Dinleme işine konu olmak. “*Mahkemece dinlenen bir sürü şahit arasında Askerlik Şubesi Başkanı Kemal Bey de vardı*.” GR58 2. Önemsenmek, öğüdü yerine

getirilmek. "*Lafın sözün dinlenir*." GK50

dinlendir- Dinlenmesini sağlamak. "*Onlar karanlık sokakların uykudaki apartman merdivenlerinde kozlarını paylaşırken o da sıcak bir işkembecide yorgun bedenini dinlendirse*!" KÜÇ36

dinlenilme *a*. Dinlenilmek işi. "*Sonra Cevdet'in çevresine toplanıp tatlı tatlı dinlenilmeye başlanıyordu*." SUÇ250

dinlenme (I) *a*. Dinlenmek (I) işi, istirahat. "*Nermin, babasıyla annesinin dinlenmeye çekildikleri saatleri daha çok seviyordu*." EK343

dinlenme (II) *a.* Dinlenmek (II) işi. "*Emmiler, dayılar hatta nine, dedelerin de yardımıyla* ev *de çabucak kuruluvermiş, mevsim kışa dönerken yerleşilip ocak başında çubuk içerek ihtiyarların yarenlikleri dinlenmeye başlanmıştı*." KY23

dinlenmişlik* *a*. Dinlenmiş olma durumu. "*Koca gövdesinin her yanından rahatlık, dinlenmişlik, sağlık dereler gibi akıyordu*." MM156

dinlet- Dinlemesini sağlamak, söz geçirmek. "*Olmadı mı, çık valiye, çık kaymakama, bağır çağır, derdini dinlet*!" ÇK69

dinletebil- Dinletme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kızı kendi kaçırmamıştı, Allah biliyor, şuncacık izni, haberi yoktu ama dinletebilir miydi?*" VV231

dinletme *a*. Dinletmek işi. "*... aşk romanında okuyup pek beğendiği pasajları kocasına illa ki dinletme arzusu…*" DK200

dinleyebil- Dinleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kabzımal kâtibi, yakında telefon olduğu hâlde, bekçinin ardından gelip dinleyebileceğini düşündüğünden bir sokak ötedeki postaneye gitti*." MUR123

dinleyebilme *a*. Dinleyebilmek işi. "*Yoksa bir kenarda, muhasebedekilerden filan uzak kafasını dinleyebilmesi, kendi derdini düşünebilmesi bakımından burası bulunmaz bir yerdi*." DE92

dinleyici *a*. Söylenen veya çalınan bir şeyi dinleyen kimse. "*Gece yarısını bir saat geçe, koğuşta dinleyici olarak yalnız fotoğrafçı kalmıştı*." GR22

dinleyiş *a*. Dinlemek işi. "*Oturuşu, bakışı, dinleyişi bile başkaydı*." KY120

dinme *a*. Dinmek işi. "*Bu hıçkırıkların dinmesi, yeni bir ruh hâline geçmesi demekti*." ARK110

dinne- (Der.) Dinlemek. "*O kadar didim dinnemedin*." ÜÇK463

dinsel *sf*. Dinle ilgili, din üzerine; dinî. "*Bu, yüksek tansiyonlu babayı dinsel, belki de sinirli bir öfkeyle küplere bindirdi*." YD19

dinsiz *sf*. 1. Dinî inancı olmayan. "*Dinsizleri istemezük, şeriat isterük*!" BE10 2. Acımasız. "*İşlerken benim diyor dinsiz*!" BTÜ376 **dinsizin hakkından imansız gelir** `acımasız olan kişiyi, kendisinden daha acımasız biri yola getirir` anlamında kullanılan bir söz. "*Tabii oğlum. Dinsizin hakkından imansız gelir*." BTÜ297

dinsizlik *a.* Dinsiz olma durumu. "*Kulaktan kulağa dolaştığına göre, açlık, sefalet, hastalıkların çeşidi eski parti zamanında camilerin kışla hâline getirilmesi, dinsizliğin alıp yürümesi yüzündendi*." ÜÇK536

dinye-* Çocuk dilinde dinlemek. "*Beni gözucuyla süzmekte olan Ayşe, Osman, dedi, hij şöj dinyemiyoy, oynıyoy hep*." SAR23

dip *a*. 1. Oyuk veya çukur bir şeyin en alt bölümü. "*Çok geçmeden suyun dibinde tomurcuklanmaya başlayan hava kabarcıkları…*" KAÇ136 2. Dikili duran bir şeyin yerle birleştiği nokta ve çevresi veya bir şeyin yanı başı. "*Kart horoz ... en dipten yukarıya, Filiz'in bacaklarına bakıyor*." BFV53 3. Kapalı bir yerin kapıya göre en uzak bölümü. "*Sağa sola bakınırken ta dipte bir kişilik bir yer ilişti gözüme, yavaşça gittim*." ÇK128 4. Bir şeyin en alt bölümü; taban. "*Kocaman yumruğuyla şişenin dibine vura vura tıpayı çıkardı*." VV289 **dibi görün-** içindeki şey bitmiş olmak. "*Yine dibi görünmüştü bardağın*." SBK318 **dibine darı ek-** bir şeyi sonuna kadar tüketmek, bitirmek. "*Varsın ayda, yılda iki arkadaşıyla içmesine olsun izin vermesin ... paralarının dibine darı eksin*." SUÇ11

dipçik *a.* Tüfek vb. silahların namlu gerisinde bulunan, atış sırasında silahın omza dayanmasını veya tabancanın elle kavranmasını sağlayan taban bölümü. "*... mavzerinin dipçiğiyle vurarak genç adamın suratını al kanlar içinde bıraktı*." OK74

dipdiri *sf*. Çok diri, çok canlı. "*Babana gelince hâlâ dipdiri adam*." EB161

diple- İçilecek bir şeyi dibine kadar içmek. "*Diple babacığım, diple diple*! *Oooooh*!" EVO363

diploma (İt.) *a*. Bir kimseye herhangi bir okulu veya öğrenim programını başarıyla tamamladığını, bir derece veya unvanı kullanmaya hak kazandığını, bir iş, sanat veya meslek dalında çalışabilme yetkisi elde ettiğini belirtmek için bir öğretim kurumu tarafından düzenlenip verilen resmî belge, şehadetname. "*Öbür taraftaki adamın oğlu olmaktan başka, diploması da yoktu*." DE102 **diploma miploma*** diploma falan. "*Diploma miploma hepsinin sonu mangır değil mi*?" SAR39

diplomalandırıl-* Diploma verilmek. "*Bir süre kolejde okumuş, sonra Ankara Hukuk'tan, Atatürk devrindeki mebuslardan pek çoğu gibi, diplomalandırılmıştı*." GK108

diplomalı (I) *sf*. Diploması olan. "*Çünkü lise diplomalılara ekmek vermiyorlar, hepsi boş geziyor*." SAR39

diplomalı (II)* *a. argo* Vesikalı, çalışma izin belgeli (fahişe). "*Fakat bozulmamışsa bile içerlemişti şoför, Abanoz'dan diplomalıysa ne diye işletiyordu taksi maksi diye*!" KK110

diplomasız *sf*. Diploması olmayan. "*Dünyanın en zengin, en akıllı insanları diplomasızlar, hayatları dehşetli mücadelelerle geçmiş kaba saba insanlardı*." GK107

diplomat (I) (Fr.) *a*. Dış politikayla uğraşan ve ülkesini temsil etmekle görevlendirilen kimse. "*... siyah giysileri içinde birer diplomat gibi ciddi garsonlar, masalarda çeşitli salatalarla karides, ıstakoz, et yemeklerinin çeşidi...*" ÜÇK410

diplomat (II)* *a.* Diploma. "*Lan sen kaç paralık adam oluyon da komser sana diplomat veriyor*?" MUR227

diplomatça *sf.* Diplomata yakışan. "*Çok diplomatça laf*!" SBK113

diplomatlık *a*. Diplomat olma durumu. "*Herif diplomatlıktan da çakıyor, dedi*." MM136

dipsiz *sf*. Dibi olmayan. "*Sandalım azgın sularda, dağ gibi dalgalarla birlikte havalanıp sonra da dipsiz uçurumlara yuvarlanıyor*." ARK141

dirayetli *sf*. Dirayeti olan. "*Müdürler dirayetliydi de ondan*!" ÜÇK588

dire- Direnmek, karşı koymak, inat etmek, ısrar etmek. "*Keçi gibi ayak diredi*." EKM138

direk *a.* 1. Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek. "*Hep o can sıkıntısı gibi uzanan koyu griliğin içinde küçük bir ormanı hatırlatan direkleri, bacalarıyla vapurlar, gemiler...*" EB36 2. Değerli, saygın, önde gelen kimse. "*Babasından sonra evin direği*." DK124

direksiyon (Fr.) *a.* Taşıta istenilen yönü vermeye ve taşıtı belirli bir doğrultuda götürmeye yarayan düzenek, yönelteç. "*Şoför direksiyondan atlayıp yardıma koştu*." EK380 **direksiyon kır-** aracı istenilen yöne çevirebilmek için direksiyonu o yöne hızla döndürmek. "*Hiç unutmaz, sağda, pembe pembe çiçekler açmış bir ağacın yanına direksiyon kırmış, anahtarı çevirivermişti*." BFV211 **direksiyona geç-** aracı kullanmak üzere sürücü yerine oturmak. "*Çaycı Nadir'in ufacık kahvesinde bir demli çay olsun içemediğine küfrederek direksiyona geçer, az önce çiğneyip geldiği tozlu yollara yeniden düşer.*" BTÜ168

direktif (Fr.) *a*. Herhangi bir konuda tutulacak yol için üst makamlardan alt makamlara belli bir esasa dayanarak verilen buyruk, talimat, yönerge. "*Görüyorsunuz ya, her ne kadar Ankara'da değil İstanbul'da sizden, size yakınlardan uzakta yaşıyorsam da gene de sizin direktifleriniz içinde, size faydalı olmaya çalışıyorum.*" GK128 **direktif al-** talimat almak, emredilmek. "*Bütün mesele, delikanlıdan hangi kanalla babasına haber gönderip, direktif aldığının öğrenilmesindeydi*." DE54 **direktif ver-** talimat vermek, emretmek, buyurmak. "*Abla, kendisi hakkında gereken direktifi veriyordu herhâlde*." HÇ342

direktör (Fr.) *a*. Şirketlerin bir veya birden fazla biriminin başında bulunup sevk ve idaresini yürüten kişi. "*Banka direktörü olmalı ki adam…*" BE88

direktörlük *a*. Yönetmenlik, müdürlük. "*Patron bayanla, patron bayanın üst kattaki direktörlük odasına geldiler*." TD73

direm (Der.) *zf.* Azıcık, bir parça. "*Diremini yiyen it kudururdu*." SAR106 **diremini yiyen it kudurur*** (söz için) çok ağır, çok acı, çok kırıcı, çok sert. "*Kocabıyık'a demediğini komamıştı dün. Diremini yiyen it kudururdu*." SAR106

direme *a*. Diremek işi. "*Oğlunun illa ki İstanbul'a gitmek için ayak diremesine dayanamadı*." VV3

diren- Herhangi bir düşüncede, bir istekte veya bir durumda ayak diremek, inat etmek, ısrar etmek, taannüt etmek. "*Kaptan direnince uymak zorunda kaldı*." YK26

direnç *a.* Dayanma, karşı koyma gücü, mukavemet. "*Beyoğlu'nun akşam saat beş kalabalığı, bu çekme çekilme, çekildiği yana gitmeme direncini sarıvermiş, delikanlıya hâllenen yeni yeni Bitirim Leylalar işe karışmıştı*." TD30

direni* *a.* Direnç. "*Reşat geriledi, sonra bütün direnilerini kırarak kadını kucakladı*." KY196

direniş *a.* Direnmek işi. "*Tek direniş göstermedi*." KAÇ185

direnme *a.* Direnmek işi. "*Kadının direnmesine aldırmadan, zorla kucakladı*." VV306

diret- Direnmek, ayak diremek, inat etmek, ısrar etmek. "*Adam diretecek benimle diye, Neriman hayırı basacak*." YD201

direyebil-* Direme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Burada, çiftlikte oturacak derse nasıl, illaki şehirde oturacağım diye ayak direyebilirdi*?" VV287

direz (Der.) *a.* Halı, kilim, bez gibi dokumalarda tezgâha uzunluğuna gerilen çözgü iplikleri. "*Kola, direz ustaları akrabası…*" AY111

dirhem (Ar.) *a.* Okkanın dört yüzde birine eşit olan, 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü. "*Yüz dirhem çiğ bala karıştır*." SUÇ45 **dirhemle [konuş-]** çok az ve zorla konuşmak. "*İçine kapandıkça kapanır, bir şey sorulsa duymaz, duysa bile laf ağzından dirhemle çıkardı*." ARK88

dirhem dirhem *zf.* Azar azar, çok az ölçüde. "*Ağamız senin hatırını dirhem dirhem sayıyor*." YK40

dirhemlik* *a.* Ağırlığı herhangi bir dirhem olan. "*... asma lambanın ölgün sarı ışığıyla aydınlanmış masalardan birine oturup yüz dirhemliği söyleyecekti*." BK315

diri *sf.* 1. Yaşamakta olan, yaşayan, canlı, ölü karşıtı. "*... ölü ya da diri yakalanması için harekete geçilmişti*." KAÇ91 2. Güçlü, zinde. "*Diri bir kadındı*." ARK39 3. Solmamış, pörsümemiş. "*Çırılçıplak Güllü'yü bembeyaz çarşafların üzerinde, diri memeleri, dolgun kalçalarıyla iri bir balık gibi hayalledi*." HÇ29

diri diri *zf.* Gereği kadar pişmemiş olarak. "*İrice doğranıp şöyle bir kavrulan soğanlar sıcak pilavın içinde diri diri yatıyorlardı*." GK162

diril- 1. Öldüğü sanılan şey canlanmak. "*Ne ölen babası dirildi ne de aklını oynatan annesi iyi olup hastaneden çıktı*." SM232 2. Yeniden etkin olmak, geçerli duruma gelmek. "*Recep Cıva düşmanını tam can alacak yerinden vurmak, onu genç kızın kalbinde bir daha dirilmemecesine öldürmek istiyordu*." YD285

dirilik *a.* Diri olma durumu. "*Ne zaman ayna karşısına geçip kendine baksa eski diriliğinden iz kalmadığını görerek efkârlanır*." VV8

dirilin-* Dirilme işine konu olmak. "*Bol yıldızlı gökyüzünden, yıldızlardan, cinlerden, peri padişahlarından, ölülerden, ölündükten sonra yeniden dirilineceğinden, Şıhmus'un ermişliğinden ...*" VV28

dirilme *a.* Dirilmek işi. "*Çünkü Allah, ilahi takdir, sükût, kurtarma, dirilme, son hüküm hakkında hiçbir şey bilemeyeceğimizi ve bütün bu doktrinlere inanmakla kanaat etmemiz lazım geldiğini...*" BK304

diriltebil- Diriltme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ağlamakla diriltemem ki seni*!" SÇ64

dirken* *zf.* Derken. "*Ulan avrat gitti dirken sağ olsun Kavak Ali…*" EKM119

dirlik *a.* 1. Yaşayış, hayat, sağlık, varlık, geçim. "*Zaten bir parça da annemi, anneciğimi bu dirlikten kurtarmak için gitmeyecek miyim artist olmaya*?" KY55 2. Huzur, erinç. "*Şehir işçisinin dirliği de bozuldu*." EVO90

dirlik düzenlik *a.* Aile üyeleri veya bir arada çalışan kimseler arasında iyi geçinme durumu. "*Hani öyle günler gelse de insanlar dirlik düzenlik içinde yaşasalar, hâkimler, savcılar işsizlikten boyuna esneseler*." YYB146

dirmenci* *a.* Değirmenci. "*Gezdirmem köyde deyi salmış haber dirmencinin Asan'la*." ÇK91

dirsek *a.* Kol ile ön kol arasındaki eklemin arka yanı. "*Dirseklerine kadar sıvalı montgomerisi, kabarık sarı saçlarıyla kocaman bir horozu hatırlatıyordu*." KÜÇ19 **dirsek çürüt-** okumak için çok emek sarf etmek. "*Gerçekten de o kadar yıl çeşitli okullarda dirsek çürütmüş, kafa patlatmıştı*." ÖE84

dirsek kemiği *a.* Ön kolun iskeletini oluşturan iki uzun kemikten iç yanda olanı. "*Dirsek kemiğini fırlak, kolunu ince buldu*." SUÇ48

dirsekle- Dirsekle vurmak, dirsekle itmek. "*Tavukçu, Kaya Ali'yi dirsekledi*." YK68

dirsekleş-* Birbirine dirsek atmak, dirsekle dokunmak. "*Daha doğrusu o saklasa bile bunu keşfetmenin memnunluğu içinde dirsekleşerek gülüşüyorlardı*." ÜÇK305

disiplin (Fr.) *a*. 1. Bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu, sıkı düzen, düzence, düzen bağı, zapturapt. "*Ya bu muzır hayvanları disipline sokacaktı ya da yiyecekti dişlerini öfkesinden*." MUR55 2. Kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü. "*O olmazsa ortada ne disiplin kalır ne zaptu rapt*!" MUR113

disiplin cezası *a*. Disiplin suçlarından birini işleyen kimseye davranışlarının ağırlık derecesine göre verilen ceza. "*Bir hafta, tek somunla burada kalacaktı. Disiplin cezası*!" SUÇ221

disiplinci* *sf*. Disiplinli. "*Senin gibi disiplinci bir milletvekili...*" MUR66

disiplincilik* *a*. Disiplinci olma durumu, disiplinlilik. "*Çünkü duymuş beni amirlerimden, söylemişler ona disiplinciliğimi*." MUR160

disiplinli *sf*. Disiplini olan. "*Her zamandan daha disiplinli, yüreği her zamandan çok daha gururla dolu, geniş kaz adımlarıyla dünya onundu*." MUR386

disiplinsiz *sf*. Disiplini olmayan. "*Yolda, 'Disiplinsiz, cahil hayvan!' diye geçirdi yeniden*." MUR149

diskkaro* *a.* Diskaro, toprak işlemede kullanılan ve tırmık grubuna giren bir zirai alet çeşidi. "*Bir kenardaki geniş çinko örtmenin altında da biri kırmızı, öteki kurşuni iki traktörle çeşitli kötenler, diskkarolar, mibzerler yatıyordu*." KT301

diskur (Fr.) *a*. Söylev, nutuk. "*Diskur geçoorsun benimle*?" GAV153 **diskur geç-** *argo* nutuk verir gibi konuşmak. "*Diskur geçoorsun benimle*?" GAV153

dispanser (Fr.) *a*. Mahalle, köy, kasaba vb. idari birimlerde vatandaşın sağlık sorunlarının giderildiği, tedavilerinin yapıldığı devlet kuruluşu; sağlık ocağı. "*Dispanserin sofasında akıl öğrettiler*." SAR49

diş *a*. 1. Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri. "*Lakin zorlu diş çeker ha*!" CEM27 2. Çark, testere, tarak vb. çentikli şeylerdeki çıkıntıların her biri. "*Makinenin dişleri arasından çektim*." CEM82 **diş aç-** madenî boruları birbirine birleştirebilmek amacıyla özel aletle sarmal yiv ve set oluşturmak. "*Yorulmaz kafa kafaya vermiş, dört buçuk inçlik bir boruya diş açıyorlardı*." GR33 **diş bile-** kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak. "*Demek hiç tanımadığı bir insan, hiç haberi olmadan diş biliyor, vurup öldürmekten söz ederek övünüyordu*?" İDG81 **diş çıkar-** çene kemikleri içinde bulunan diş, diş etini deldikten sonra ağız boşluğuna doğru sivrilmek. "*Çocuğun diş çıkarıyordu, değil mi*?" GR107 **diş geçir-** zorla veya inatla istediğini yaptırmak. "*Öküz Memet, bakalım gangster Cevdet'e diş geçirebilecek miydi*?" SÇ186 **diş geçireme-** gücü yetmemek. "*Ne oğluna diş geçirebilirdi ne de kızına*." KK89 **diş gıcırdat-** öfkesini davranışlarıyla göstermek. "*Dişlerini gıcırdattı*." KY213 **diş göster-** güçlü olduğunu, saldırıya geçebileceğini durumuyla belli etmek, tehdit etmek. "*Dişini göstermemeliydi*." HÇ294 **dişe dokun-** işe yarar olmak, önemli olmak, yerinde ve anlamlı olmak. "*Çuvallara doldurulup getirilen evraklarla kitaplar inceden inceye gözden geçirildiyse de dişe dokunan bir şeyler bulunamadı*." OK68 **dişe dokunur** işe yarar, belirtilmeye değer, önemli. "*... çöp tenekesinde dişe dokunur bir şey bulmuş aç köpek gibi bayağı homurdandı*." GR196 **dişinden tırnağından artır-** yiyecek giderlerini kısarak para biriktirmek. "*Milletin dişinden tırnağından artırdığını iç etsinler diye mi*?" BTÜ82 **dişine göre** uygun, kolay. "*Dişine göre, çalışan, dürüst bir işçi kız*." EB109 **dişini sık-** darlığa, sıkıntıya dayanmak, katlanmak. "*Bir iki sene dişini sıktı mı, Nilüfer'in üniversite tahsili için İstanbul'a rahatça yerleşebilecek duruma geleceklerdi*." SM191 **dişten tırnaktan artır-** dişinden tırnağından artırmak. "*İnsan emeğine, dişten tırnaktan artırılmış, göz nuruyla yoğurulmuş insan emeğine acımadan yıkıyorlardı*." GK372

diş ağrısı *a*. Diş bölgesinde oluşan hastalıktan meydana gelen ağrı. "*Çeyrek saat içinde diş ağrısı geçivermişti*." VV35

diş doktoru *a*. Diş, ağız bakımıyla ve hastalıklarıyla uğraşan hekim, dişçi, diş hekimi, diş tabibi. "*Ertesi gün diş doktoruna koşar, hele diş doktorunun koltuğuna oturunca geçiverir ya*?" KK48

diş fırçası *a*. Dişleri temizlemede kullanılan bir fırça türü. "*Nerde benim diş fırçam*?" EB136

diş macunu *a*. Dişleri temizlemede kullanılan macun. "*Diş macunu istiyor da*." KP36

dişari (Der.) *a.* Dışarı. "*Abe çik dişari*." DK100

dişbudak *a*. Zeytingillerden, kerestesi sert ve değerli bir ağaç, demircik. "*Kereste, halis dişbudak*." ARK86

dişçi *a*. Diş hekimi, diş doktoru. "*Dişçi*, '*Bana bak İhsan Efendi!' dedi*." SUÇ141

dişe- Diş çıkarmak. "*Annesiyse yaşını yaşamış, dişini dişemişti*." OK36

dişe diş *zf*. Var olan bütün gücünü kullanarak. "*... az önce dişe diş tartıştığı avukat kâtibine sordu*." MUR142

dişeti *a*. Diş köklerini kaplayan kalın kırmızımtırak et. "*Ama dişeti acıyordu*." YYB20

dişi 1. *sf*. Yumurta oluşturan veya yavru doğuran (birey). "*Canlı, alev alev, yakıcı bir dişi*!" KY32 2. *sf*. Erkeği tarafından döllenecek biçimde oluşmuş (hayvan veya bitki). "*... dişi bir kartal, bir ana kartal gibi karşı koyar, oğluna toz kondurmak istemezdi*." DK6 3. *a.* Kadın. "*Sonra erkek dediğin bakışlarından anlardı dişinin*." KAÇ74

dişilik *a.* 1. Dişi cinsten olma durumu. "*Yüze çıkamayan, dişiliğinin derinlerinde kalmış bir isteğin kıskançlığı*." YD92 2. Kadına özgü olma durumu. "*Şehvar'da erkek yanlar fazlacaydı, bundaysa kadınlık, daha doğrusu dişilik ilik ilikti*." ÜÇK477

dişiyle tırnağıyla *zf*. Bütün gücünü kullanarak. "*Her şeye rağmen Babil Kulesi'nin yapıldığı günlerden bugüne insanoğlunun dişiyle, tırnaklarıyla söküp kopardığı büyük kazançlar vardı*." GR145

dişle- Bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak. "*Kantin kapısına omuzuyla dayanmış, somununu dişliyordu*." BTÜ164

dişlek *sf.* Dişleri dışarıya doğru çıkık olan (kimse). "*Dişlek, saçları kızınınki gibi taraz taraz*." SBK66

dişleme *a.* Dişlemek işi. "*Bir parça ekmek aldı, baylar, bayanlara karşı dişlemeye başladı*." KK106

dişlen- Dişleme işine konu olmak, dişle ısırılmak. "*Dişlenen dudaklarının tatlı acısını duyarak soluyor, annesinin horlamaya başlamasını bekliyordu*." OK58

dişleyebilme *a*. Dişleyebilmek işi. "*Genç üniversiteli orasını dişleyebilmenin hasretiyle yandı*." MM190

dişli 1. *sf*. Dişleri olan. "*İsmail geçen hafta Yüksekkaldırım genelevinde bir saat kaldığı altın dişli, gülüverince yüzünde güller açan esmeri düşünüyordu*." EKM139 2. *a.* Dişleri olan çark. "*Patozun dişlileri parçalandı, sakat oldu bütün*." BTÜ33 3. *sf.* Sözünü geçiren, istediğini yaptırabilen, güçlü (kimse). "*Bu yüzden köy ağaları, muhtar, köyün en ileri gelenleri, dişli beyleri, ille de Alaman avratlı Şakir Bey'le kötüleşmemiş miydi*?" EVO148

dişsiz *sf.* Dişi olmayan. "*Adam bizim masaya bakıyor, dişsiz ağzıyla memnun, gülüyordu*." ARK94

dit-* Çocuk dilinde gitmek. "*Baba ditti*." GR92

divan (Ar.) *a.* Sedir. "*Evine geç kalmayı filan unutarak kadını kucakladı, götürüp divana sırtüstü yatırdı*." GR159

divan edebiyatı *a*. XIII-XIX. yüzyıllar arasında dil, konu, işleniş bakımından Arap, Fars etkisi altında gelişmiş Türk edebiyatı. "*Divan edebiyatına meraklı, bilhassa Nedim hayranıydı*." GR9

divan şiiri* *a*. XIII-XIX. yüzyıllar arasında dil, konu, işleniş bakımından Arap, Fars etkisi altında gelişmiş Türk şiiri. "*Numan Şerif Bey, özellikle divan ve tasavvuf şiirine düşkün*." CEM45

divane (Far.) *sf.* 1. Deli, kaçık, budala. "*Peki, beyden korkup çekinmemiş mi bu divane*?" VV302 2. Bir şeye çok düşkün olan. "*Ortalardan silinip gittiğinden beri deli, divane*." ARK164 **divanesi ol-** bir şeye çok düşkün olmak. "*Sen o karının divanesi olmuşsun birader*." ARK175

divanlı* *sf*. Divanı olan. "*... divanlı, vitrinli salon takımları, marköteri poker ve salon masaları…*" SM197

Divanyolu* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir cadde. "*En yakın arkadaşı Yanyalı Nihat'la birlikte, Divanyolu'nda, Esirpazarı Sokağı başındaki tütüncü dükkânının bitişiğindeki kahvede ders çalışmışlardı*." EK9

divle (Der.) *a.* Kalın kabuklu olgun kavun. "*Daha sonra da Konya'nın ünlü divle kavunları yendi*." OK26

Divriği *öz. a.* Sivas iline bağlı ilçelerden biri. "*Ben de Divriği'den olurum*." GK20

Divriğili* *öz. a.* Sivas'ın Divriği ilçesinden olan kimse. "*Kara kuru işçi, İflahsızın Küçükpazar'daki bekâr odasında yatıp kalkan gurbet kuşlarındandı. Divriğili*." GK114

diyafram (Fr.) *a*. Bir ışık demetinde uçtaki ışıkları tutmak ve optik cihazlarda daha net bir görüntü elde etmek için kullanılan çapı ayarlanabilir ışık geçirmez levha. "*Diyaframı kısık gözleriyle kapıya, kapıdaki garsonlara baktı*." ÜÇK421

diyanet (Ar.) *a.* Din kurallarına tam bağlı olma durumu. "*Dinine, diyanetine, ırzına, namusuna, arına, hayâsına sıkı sıkı bağlı mahalleli*!" DHV260

Diyanet İşleri* *öz. a.* Diyanet İşleri Başkanlığı; Türkiye'de İslâm diniyle ilgili işleri yürütmek, toplumu din konusunda aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle görevli kamu kuruluşu. "*Bu arada, hatta hemen bu akşam bir dilekçeyle Diyanet İşleri'ne başvurup bir başka, uzak bir başka yere aldırılmasını istemeliydi*." YD334

diyar (Ar.) *a.* 1. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü; ülke. "*Bağdat gibi de diyar, değil mi*?" KÜÇ28 2. Duygu, düşünce ve hayal âlemi; dünya. "*Sizi kendilerine karıştırır, kendi diyarlarına götürürler*." KT319 3. Bazı nitelik veya değerleri taşıyanların çok bulunduğu yer, yurt. "*Bir kız sevmiş o uzak, o muzlar diyarı Arabistan'da*." KK27

Diyarbakır *öz. a.* Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Doğuda bir yere. Diyarbakır mı, Bitlis mi, Van mı*?" GR128

diyarı gurbet (Ar.) *a.* İş, eğitim vb. sebeplerle göç edilen yabancı yer. "*Şu diyarı gurbette bir hemşerimiz olacaktı, der*." YYB158

diye *e.* 1. Adında. "*Zeki Tunçbilek diye birinin gazinosuna gitmiştiniz*." ARK168 2. Birlikte kullanıldığı kelime veya kelime grubunu "diyerek" anlamıyla fiile bağlayan bir söz. "*Anam diye uğundu*." YK7

diyebil- Deme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Eşek anırıverdi de ondan korktu, diyebilirdi*." DHV304

diyebilme *a.* Diyebilmek işi. "*Bir kadın ya da kıza böyle diyebilmesi için sevmeliydi onu*." KY35

diyet (Ar.) *a.* İslam hukukuna göre, öldürme ve yaralamalarda suçlunun ödemek zorunda olduğu para veya mal, kan pahası, kan parası, kefaret. "*Gitmiş, hükümdar Tutankamon'dan kocasının diyetini istemiş*." GR88

diyıl* *e*. Değil. "*Diyıl misin sen de benim evladım*?" DK71

diyil (Der.) *e.* Değil. "*Diyil içmek, içenle bile etmem merhaba*." YYB46

diyirmen* *a*. Değirmen. "*Duymaz bubam, diyirmende, çeker iki saat*." ÇK87

diyivir-* Deyivermek. "*İtalyan'nan gonuş da sana diyivirsin*!" CEM46

diyopterlik* *sf*. Herhangi bir diyoptri değerinde olan. "*Ne okurken kullandığım yarım diyopterlik gözlüğüm, ne ara sıra canımı sıkan alerjik kaşıntılar…*" KK16

diz *a.* 1. Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. "*Sırtında omuzları geniş, etekleri dizlerine sarkan, vaktiyle çok usta bir terzi elinden çıkmış ve ağır kumaşlı bu ceketi ona öğretmen Daniş hediye etmişti*." EKM151 2. Oturulduğunda uyluğun üst yanı. "*Dizine oturunca nasıl titriyordu enayi, neler söylemiyordu*!" KÜÇ25 **diz çök-** dizlerini yere koyarak oturmak. "*Arada duruyor, diz çöküyor, nişan alıyor*." EVO241 **dize gel-** baş eğmek, boyun eğmek. "*O, kolay kolay gülmeyen, dize gelmeyen kız, başlardı yalvarmaya*." ARK14 **dize getir-** kendisine karşı geleni yenerek buyruğuna uyacak duruma getirmek. "*Nusret'i dize getirmek için Leman'ın birkaç ay daha çalışmaması lazım*." GR121 **dizlerini döv-** pişmanlık duymak. "*O zaman, yani kafasında imajların bin bir renklileri doğunca adam naralar atar, ağlar, avuçlarıyla dizlerini döverek o yıllarda dünyaya gelmemiş oluşuna hayıflanırdı*." VV78 **dizinin dibinden ayrılma-** yanından hiç gitmemek, ayrılmamak. "*Korksam, avradımın dizinin dibinden ayrılmazdım*." GK286 **dizlerine kapan-** çok yalvarmak. "*Dizlerine kapanıp hüngür hüngür ağlamak geliyordu içinden*." SM283 **dizlerinin bağı çözül-** korkudan ayakta duramayacak duruma gelmek. "*Nuran bal renkli gözleriyle Reşat'a öyle bir baktı ki, Reşat'ın dizlerinin bağı çözüldü sanki*." KY40

diz- 1. Bazı nesneleri iplik, tel vb.ne geçirmek. "*Ufacık ufacık olur da ipe dizip kış için kuruturlar*." TD15 2. Yan yana veya üst üste sıralamak. "*Paraları yan yana dizdi*." DE210 3. Düzenlemek, hazırlamak. "*Yusuf masayı çekti, tabakları dizdi, kaşıkları koydu*." EKM8

diz boyu *sf*. Dize kadar olan. "*Bir sabah, ortalık diz boyu kar, soğuk…*" BE6

diz dize *zf*. Dizleri birbirine değecek biçimde birbirine yakın olarak. "*Önemli olan, ... hâli vakti yerinde tutuklular gibi cezaevi bahçesinin bir köşesinde diz dize oturmalarıydı*." YK48

diz kapağı *a*. Dizin diz kapağı kemiği ile kaplı bölümü. "*Mavi kurdele, diz kapağının üstündeki fistan, pırıl pırıl kemer atıldı*." SÇ95

diz üstü *zf*. Dizleri yere gelecek biçimde. "*Kocasının yanına diz üstü çöktü, kolundan sarstı*." MUR426 **diz üstü çök-** dizleri yere gelecek biçimde eğilmek veya oturmak. "*Kocasının yanına diz üstü çöktü, kolundan sarstı*." MUR426

dizanteri (Fr.) *a*. Ağrılı ve kanlı ishalle beliren, bağırsakta yaralara yol açan bulaşıcı, salgın hastalık, kanlı ishal. "*Dizanteri olur, geberir gideriz*!" EVO244

dizdir- Dizme işini yaptırmak. "*Bir sakalıma inci dizdirmediğimle, balıklara para atmadığım kaldı*." KT260

dize *a*. Şiirin satırlarından her biri, mısra. "*Böyle günlerden bir gün, unutulmanın verdiği acıyla birbirinden hisli dizeler mırıldanırken yanına Koç geldi*." İDG98

dizgi *a*. Basım için harfleri, kelimeleri, satırları, sayfalar oluşturacak biçimde düzenleme, tertip. "*Basımevinin dizgi bölümündekiler bize merakla bakıyorlardı*." BE44

dizgici *a*. Basımevinde dizgi işiyle uğraşan kimse, mürettip. "*Bu yanda dizgiciler gülüyor, arada bana bakıp başlarını sallıyorlardı*." BE58

dizgin *a*. Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yöneltmeye yarayan kayış. "*Arabacı dizginleri çekip durdu*." DE124 **dizginini çek-** birinin aşırı davranışlarına engel olmak. "*Arkadaşlık, dostluk, ahbaplık hatırı için yeğeninin dizginlerini çeksin*!" SM207 **dizginleri (veya dizginlerini) ele al-** işi kendisi yönetmeye başlayarak. "*Bence bütün mesele, mahallelinin dizginlerini ele almakta*." DK74

dizginleyebil- Dizginleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Asıl günah, sizleri iyi dizginleyemeyen biz kocaların*." YD21

dizi *a*. Yan yana, art arda veya zaman sırasına göre sıralanmış birbiriyle ilişkili nesne veya olayların oluşturduğu bütün sıra. "*Muz hevenkleri, portakallar, sarı sarı limon, mandalina, elma, armut dizilerinin daracık bir sokağından geçilerek gidilen bir basımevi*." BFV136

dizi dizi *sf*. Peş peşe dizilmiş. "*Sıra sıra, dizi dizi, öbek öbek bileziklerle, yüzük, küpelerin göz alıcı sarısı, beyazı…*" ÖE86

dizil- 1. Dizi durumuna getirilmek, dizme işi yapılmak. "*... beyaz kayık tabaklara dizilen patlıcan dolmalarına kuşbakışı bakıyorduk*." AY131 2. Sıraya girmek. "*Eskiden olduğu gibi, yaş sırasıyla dizildik*." BE38 3. Yan yana veya üst üste sıralanmak. "*Galiba yedi kişi, yan yana dizilmiştik*." AY117

dizili *sf*. Dizilmiş olan, sıralanmış, mürettep. "*Beşinci gün sonunda elinde personelin giriş kartı, fabrika revirinin güneşlensinler diye bahçeye çıkarılmış sıra sıra dizili kirli yataklarının yanındaki tahta sıraya ilişti*." GR204

dizilme *a*. Dizilmek işi. "*Pek pek Filiz'in yıkadığı kapların kurulanıp raflara dizilmesi*." BFV216

diziş *a*. Dizmek işi. "*Buzdolabına gidişi, dolabın kapağını açışı, istenenleri çıkarıp tepsiye dizişi...*" KT185

diziver- Çabucak veya ansızın dizmek. "*Şişeleri diziverdim masalara*." BTÜ117

dizkapağı bk. diz kapağı. "*Dizkapaklarıma kadar saplanmışım*." AY165

dizkapaklı* *sf*. Diz kapağı olan. "*İkimizin bacağı da ince, uzun, fırlak dizkapaklı şeylerdi*." AY142

dizme *a*. Dizmek işi. "*Tütün dizmeye gelirdi hani.*" AY143

dizüstü bk. diz üstü. "*İçinde dizüstü oturmakta olduğu yatağının ayakucundaki sofra bezinin kıyısına emekleyerek gitti, bağdaş kurdu*." KAÇ16

dobra dobra *zf*. `Sakınmadan, çekinmeden konuşmak` anlamındaki dobra dobra konuşmak deyiminde geçen bir söz. "*Dobra dobra insandan zarar gelmez*." KT328

dobra dobracı* *sf*. Dobra dobra olan kimse. "*Mert adamdı. Dobra dobracı*." MUR201

dobra dobracılık* *a*. Dobra dobracı olma durumu. "*Neden dersen, bu dünyada dobra dobracılık sökmez*!" GR40

dobro* (Boşn.) *a*. 'İyiyim' anlamında bir söz. "*Ben de dobro*." ARK228

Doç* *öz. a.* 1. Dodge, Amerikan otomotiv markası. "*... çift lastikli, kocaman bir Doç kamyonunun radyatörü önünde biriktik*." AY173 2. *öz.* Bir lakap. "*Kışa doğru Doç Alilerin evine yeni kiracılar geldi.*" BE82

doçent (Alm.) *a.* Üniversitelerde profesörden önceki basamakta bulunan öğretim üyesi. "*Dersler, sınıf, kızlar, erkekler, profesörler, doçentler, asistanlar...*" EB152

doğ- 1. Dünyaya gelmek. "*Hacer, genç kocası, yeni doğmuş oğlu*!" KAÇ7 2. Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek. "*Sabahları güneş doğmadan evden çıkıyor*." SUÇ72 3. Düşünce, hayal vb. zihinde birdenbire oluşmak. "*İçime doğdu*." VV310 4. Ortaya çıkmak, sonucu olmak. "*Bütün saadetler mutlu tesadüflerden doğmamış mıdır*?" BFV102

doğa *a.* Bir kimsenin eğilimlerinin, içgüdülerinin hepsi, huy. "*Yaşar Kemal romanının o köycül, o dağcıl, yarı vahşi doğasının renk cümbüşüne ulaşıyor*." BFV246

doğal *sf.* 1. Kendiliğinden olan, insan eliyle yapılmamış, yapay karşıtı. "*Az önce Cavit'le dedesinin indikleri doğal merdiveni ağır ağır çıktılar.*" EVO226 2. Sağduyuya, mantığa, olağan düzene uygun olan. "*Melek Hanım'sa bu kadarını doğal karşılamakta, kocasının haklı olduğunu teslim etmektedir*." İDG12 3. Olağan, alışılmış, her zamanki gibi olan, beklenildiği gibi. "*Sonra bir yorgunluk, hiç de doğal olmayan bir yorgunluk, bir sinirlilik...*" KY172

doğdurt-* Doğmasına neden olmak. "*Güneşi üstünüze doğdurtmayacaksınız*." EVO218

doğma 1. *a.* Doğmak işi. "*O gece bir köpeğin sabaha dek uluması, üç ayaklı bir civcivin doğması, hafif deprem, Cenabı Allah'ın köyü helak edeceğine işaret sayılarak, köylü inandırılıp hazırlandı*." KAÇ83 2. *sf.* Doğmuş. "*İstanbul doğumlu, Behiç oğlu, Firdevs'ten doğma; tevellüt 324*." MM176 3. *sf.* Ortaya çıkan, kaynaklanan, meydana gelen. "*Kadın laf getirdiyse de eski sidik yarışlarından doğma kini depreşen komşu, 'Nerdee, iş nerde?' dedi*." EVO19

doğma büyüme *zf.* Doğduğundan beri. "*İçlerinde doğma büyüme İstanbullu olanlar da vardı.*" YYB154

doğra- Keserek parçalamak veya elle küçük parçalara ayırmak. "*Çamaşır yıkarken, süpürge süpürürken, soğan soyar, patates, patlıcan doğrarken...*" DHV310

doğrama *a.* Doğramak işi. "*Başladı son derece yatkın, soğan doğramaya*." EB197

doğramacı *a.* Ahşap doğrama yapan kimse. "*Bir döneriz şehre, gideriz doğramacı Haydar'a*." EVO305

doğran- Kesilmek, parça parça edilmek. "*Biraz doğranmış kırmızı soğan, biraz da roka yapraklarıyla süslü kızarmış çingenepalamudu dilimleri önüne konuluncaya kadar hep babasını düşündü*." KÜÇ34

doğranma *a.* Doğranmak işi. "*Soğanın doğranması bitmişti*." EB199

doğrayış *a.* Doğramak işi. "*Genç adamın ustaca soğan doğrayışına bakarken bu güçlü erkeğe neden etkisine alamadığını düşünüyordu*." EB198

doğrayıver-* Çabucak doğramak. "*Bu kadarla kalsa gene iyi, almıştı makası eline, bilmem nereli ne ağanın pırasayı hatırlatan bıyığını doğrayıvermişti*." ÜÇK360

doğri (Der.) *sf.* Doğru. "*Doğri, başlamiyayim*." DK19

doğru 1. *sf.* Gerçek, yalan olmayan. "*Kapıcının verdiği haber doğruydu*." MUR352 2. *a.* Gerçek, hakikat. "*Başgardiyan meselenin doğrusunu Beton'dan öğrendi*." SÇ196 3. *sf.* Yasa, yöntem ve ahlaka bağlı, dürüst, namuslu. "*Dünyanın en doğru insanı olduğunu mu ispat etmek isteyecekti yani*?" DE100 4. *e.* Yakın, yakınlarında. "*Akşama doğru uğra istersen*." DE110 5. *sf.* Akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun. "*Uluorta fabrika yahut işyeri yakmaktansa memlekette ihtilal çıkarmak daha doğru değil miydi*?" DE163 6. *zf.* Yanlışsız, eksiksiz bir biçimde. "*Haminnen doğru söylüyor*." SÇ222 7. *e.* Karşı yönünce. "*O, ince, çıplak ayaklarıyla bayırdan, deniz kıyısındaki tahta barakaya doğru rüzgâr gibi kaçıyordu*." SUÇ24 8. *zf.* Hiçbir yöne sapmadan, dosdoğru, doğruca. "*Bu yolu doğru git, dedi*." BFV210 **doğru bul-** uygun görmek, onamak. "*Aliş bile doğru buldu.*" DE77 **doğru çık-** gerçek olduğu anlaşılmak. "*Teşhisim doğru çıkıyor*." SUÇ312 **doğru dur-** uslu durmak. "*Doğru dur, hiç kimseye demem*." KAÇ180 **doğru otur-** uslu oturmak. "*İnsan doğru oturup doğru konuşmalı*." YK74

doğru dürüst 1. *sf.* Kusursuz, yanlışsız. "*Doğru dürüst bir işi olsa annesine filan boş verip Aynur'u tavlar, eve getiriverirdi ama istemiyordu.*" DK10 2. *zf.* Tam olarak, eksiksiz olarak, istenildiği gibi, kusursuz, yanlışsız bir

biçimde. "*Babasının kanını dökenlerin amca oğulları kahvedeydiler, sarhoştular, iskemlelerinde doğru dürüst oturamıyorlardı*." YK14

doğru yol *a*. Her türlü kötülükten uzak olan tutum, hak yolu. "*İnsanları doğru yola sevk için kendini vakfetmiş bir Allah adamının meşgalesine zanaat denmez*!" HÇ184

doğruca 1. *sf*. Doğruya yakın. "*Tabii, doğrucası bu*." ARK114 2. *zf*. Hiçbir yöne sapmadan, dolaylı olmayarak, dolaşmayarak. "*Japon mağazasından tabancayı alacak, doğruca sinemaya gidecekti*." SÇ178

doğrucu *sf*. Her şeyin doğrusunu söylemeyi huy edinmiş olan, harbici. "*Ne doğrucu adamdı be*!" MUR64

doğruculuk *a*. Doğrucu olma durumu, harbicilik. "*Doğruculuk yüzünden aileyi ne hâle getirmişti bu budala*!" MUR13

doğrudan *zf*. Aracısız olarak, herhangi bir aracı kullanmadan. "*Bir daha kapıcıya filan boş ver, doğrudan gel*!" GR131

doğrudan doğruya *zf*. Dolaysız, araçsız, aracısız, araya başka bir şey girmeden, resen. "*Şimdi ... kapının geç açılma kabahati doğrudan doğruya Yusuf'a yükletiliyordu*." EKM10

doğrul- 1. Oturan veya yatan bir kimse toparlanmak, dik bir duruma gelmek. "*Cemile doğruldu, babasına sertçe baktı*." CEM70 2. Yönelmek. "*Ordan dikine doğrul Edirnekapı'ya…*" ÖE22 3. Para sağlanmak, kazanılmak. "*Eh, doğruluyor demektir*." CEM11

doğrula- Bir şeyin doğru olduğunu ortaya koymak, desteklemek, gerçeklemek, teyit etmek, tasdik etmek. "*Dese bile eller doğrulayıp gerçeği olduğu gibi söylemeyecekler miydi*?" DE249

doğrulma *a*. Doğrulmak işi. "*Erkeğini yanı başında duyan kadınsa gözlerini açmış, doğrulmaya çalışıyordu*." GR211

doğrult- 1. Doğrulmasını sağlamak, doğru duruma getirmek. "*Gösterilmemişse yanlış kaynayabilir, doğrultmak için tekrardan kırmak gerekirdi*." KÜÇ50 2. Bir şeye veya yere doğru yöneltmek. "*Vaktiyle Muzaffer Bey'in hediye ettiği küçük tabancasını portmeninden çıkarmış, doğrultmuştu*." HÇ332 3. Para sağlamak, kazanmak. "*Gündeliği doğrultuyorsun ya*?" CEM11

doğrultabil- Doğrultmaya gücü yetmek. "*Sen değil kalpazanlık, iki elinle bir şeyi bile doğrultamazsın*." EK305

doğrultu *a*. Yön, istikamet. "*Yukarıdan beri anlattıklarım, daha doğrusu, düşündüklerim, farkına varmadan bu film doğrultusunda gelişmişti.*" ARK156

doğruluk *a*. Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet. "*Öldüm, Allah doğruluktan ve senin çıkarını düşünmekten şaşmam*!" KT9

Doğruluk Kebapevi* *öz. a.* Adana'da bulunan eski bir kebapevi. "*Sonra da karanlık işçi mahallesine sapan köşenin başındaki Doğruluk Kebapevi'ne geldi*." KT31

doğruluş *a*. Doğrulmak işi. "*Altları morarmış gözlerini ova ova doğruluşu … üzerine koğuşta fısıltılar olurdu*." ÇK65

doğruluver- Aniden doğrulmak. "*Puhu doğruluverdi karyolasında*." KK67

doğrusu *zf.* Gerçeği söylemek gerekirse, gerçek şu ki. "*Doğrusu leb demeden leblebiyi anlarmışsınız*." ÇK80

doğu *a*. 1. Güneşin doğduğu ana yön, gün doğusu, şark, maşrık, batı karşıtı. "*Güneş ağır ağır yükseliyordu doğudan*." BTÜ212 2. Bulunulan yere göre güneşin doğduğu yönde kalan bölge. "*Doğudaki dağlar hızla ağarıyordu*." EVO208

Doğu *öz*. 1. *a.* Güneşin doğduğu yöndeki ülkeler bölgesi, Şark, Batı karşıtı. "*Yoksa Doğu müziğini mi tercih edersiniz*?" İDG96 2. *sf*. Bu yönde olan, Şarkı. "*Doğu illerindendi*." TD110

doğul-* Doğma işine konu olmak. "*Birtakım maddi sebepleri bilinmekle beraber, daha önce bilinmeyen meçhullerden geliniyor, doğuluyor, büyünüyor*." EK286

Doğulu *sf*. Doğu ülkelerinden olan (kimse), Şarklı. "*Topal Nuri, çırçır kâtibi değil, belki de Doğulu, basit bir halk filozofu olup kalacaktı*." KT13

doğum *a*. Doğma işi, tevellüt, veladet. "*İki eli kanda da olsa gelmeli, ilk çocuğunun doğumunda … yanı başında bulunmalıydı*." İDG11 **doğum yap-** yavru dünyaya getirmek; doğurmak. "*Ya kadın doğum yaparken ölüverir de oğlunu annesiz bırakırsa*?" KK132

doğum sancısı *a*. Doğum yaparken duyulan

sancı. "*O gün Melek, Haldun'un doğum sancıları içinde kıvranıyor, bir yandan da kocasının, sevgili kocasının gelip gelmediğini soruyordu*." İDG11

doğum tarihi *a*. Bir kimsenin doğduğu tarih. "*Sayfaları çevirirken doğum tarihine gözü ilişince yeni bir zorlukla karşılaştıklarını anladı*." HÇ109

doğumevi *a*. Doğum yapılan sağlık kuruluşu. "*Kafasından doğumevi geçti*." DE255

doğumlu *sf*. Belirli bir yılda doğmuş, tevellütlü. "*İzmir doğumlu olduğu için, İstanbul'da, filmciler arasında bulamazlar diye düşünüyor, tınmıyordu*." YD232

doğur- 1. Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak. "*İplikhanedeki Zahide yedinci çocuğunu da orada doğurmuştu*." DE16 2. Ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak. "*Fakat bunun doğuracağı neticeleri tahmin etmiyor musunuz*?" CEM141

doğurabil- Doğurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Artık ne sarı demirleri pırıl pırıl karyola ne mavi ipek yüzlü yorgan ne de evinde, kocasının yanı başında doğurabilmek saadeti*!" DE255

doğurabilme *a*. Doğurabilmek işi. "*Bir asit dairesi vardı, çevreye boyuna asit buharı saçılır, kadın işçileri zehirlemekle kalmaz, doğurabilme kudretinden keserdi*." GK316

doğurma *a*. Doğurmak işi. "*Ne yirmi dört doksan beş ne de hatta evde değil, doğumevinde doğurmasının*." DE98

doğurt- Doğurmasını sağlamak, doğurmasına yardım etmek. "*Cemile doğurttu. Ebe oldu artık o*." CEM154

doğurul-* Doğurma işi yapılmak. "*Fabrikada kadınlar doğumevinde bedava doğurulduğunu söylüyorlardı*." DE16

doğuş *a*. Doğmak işi. "*Güneşin doğuşuna hayranlıkla baktı*." DK16

doğuştan *zf*. Doğumla beraber, yaradılıştan beri, yaradılıştan, kudretten, fıtraten, hilkaten. "*Bana bakma, ben doğuştan haylazdım*." SBK61

doğuzuna *zf*. Adamakıllı, çok iyi, gereği gibi; domuzuna. "*Öyle mi Rüstem, doğuzuna kazanıyon*?" EKM66

dok *a.* Ticaret mallarını saklamak için rıhtımda yapılan büyük depo. "*Bir gün doklardaki Bolulu Memet'le...*" KÜÇ31

dokan- (Der.) Dokunmak. "*Kanına dokandı, tabancasını bir çekti mi dedin*?" VV401

dokanaklı (Der.) *sf*. Etkili, dokunaklı. "*Söyle dokanaklı bir sözler ki, olsunlar mütenebbih bu İstanbullular, kavrasınlar nedir mertlik, civanmertlik*!" MUR167

doksan 1. *a*. Seksen dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*On yıl önceki mukaveleye göre doksan*." GR215 2. *sf*. Dokuz kere on, seksen dokuzdan bir artık. "*Senden saklayacak değilim, cebimdeki para seksen, doksan lira*." YD253

doksan dokuzluk* *sf*. Doksan dokuz taneden oluşmuş olan (tespih). "*Şark üslubunca döşeli odasının köşe minderine kendini bırakır, eline doksan dokuzluk tespihini alır*." GR187

doksanlık *sf*. 1. Doksan yaşında olan. "*İnsan isterse doksanlık, yüzlük olsun ... gene de ölmek istemez*." KT103 2. Doksan kilo ağırlığında olan. "*Elli altı kilodan yukarı çıkamadım. Bu sağlam doksanlık*." BK369

doktor (Fr.) *a*. İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimse; hekim. "*Belki de doktor karisı sanırlar*!" GAV105 **doktor moktor*** doktor falan. "*Ben doktor moktor değilim, dedi*." SAR12 **doktora görün-** muayene olmak. "*Kolay kolay doktora görünmez*!" ARK228

Doktor Civanım* *öz. a*. Kırım yöresine ait anonim bir türkü. "*Doktor Civanım şarkısını mırıldanıyor*." KK43

Doktor Nâzım* *öz. a.* Selanikli Mehmed Nâzım Bey; Türk siyasetçi ve hekim (1872-1926). "*Ne daire dönüşleri uğranılan Balıkpazarı meyhaneleri ne Cavit'leri, Doktor Nazımları, Kara Kemalleri asan devrime birlikte diş biledi̇ği ittihatçı arkadaşlar...*" SUÇ9

doktora (Fr.) *a.* Bir fakülte veya yüksekokulu bitirdikten sonra o bilim dalında sınav ve bilimsel bir eserle erişilen derece, basamak. "*O kadar çıktı ki, adam bütün masraflarını üzerine almış, hatta doktora için Avrupa'ya bile gönderecek*!" EB208 **doktora moktora*** doktora falan. "*Doktora moktora, mangırlar eriyecek*." EB109 **doktora yap-** yüksek lisans öğretiminden sonra üst düzeyde öğretim yapmak. "*Doktorasını Avrupa'da yapıp gelmiş*." EB17

doktorluk *a*. Hekim olma durumu, hekimlik, tabiplik. "*Senin bildiğin doktorluğu ben unuttum efendi*!" GR27

doktorsuz* *zf*. Doktor olmaksızın. "*Fala inanma, falsız kalma dedikleri gibi, doktora inanmayacak, doktorsuz da kalmayacaktı*." HÇ302

doktrin (Fr.) *a*. Bilimde, felsefede bir görüşü bir sistem içinde belli bir anlayışa, düşünceye dayalı olarak oluşturan ilke ve dogmalar bütünü; öğreti. "*Çünkü Allah, ilahi takdir, sükût, kurtarma, dirilme, son hüküm hakkında hiçbir şey bilemeyeceğimizi ve bütün bu doktrinlere inanmakla kanaat etmemiz lazım geldiğini...*" BK304

doku- 1. Tezgâhta ipliği, çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak. "*... vaktiyle tezgâhlarında bez dokuduğumuz fabrikanın bulunduğu işçi mahallesindeki kahvede buluştuk*." AY167 2. En ince noktalarına kadar özen göstererek, emek vererek ortaya çıkarmak. "*Rahmetli babacığım beni sana verirken seni bu kadar ince eleyip sık dokudu mu*?" YD111

dokuma 1. *a*. Dokumak işi, tekstil. "*... tepe saçları dökük, gaga burunlu bir dokuma işçisi dokuma ustasının yanına geldi*." GR5 2. *sf*. Tezgâhta dokunarak elde edilen (kumaş). "*Bacağında dokuma bir külot pantolon…*" BTÜ16

dokuma tezgâhı *a*. Dokuma işinin yapıldığı makine veya araç. "*Üç yüz otomatik dokuma tezgâhının, kulakları sağır eden bir şakırtıyla çalıştığı dokumahane toz içindeydi*." CEM28

dokumacı *a*. Kumaş dokuyan veya dokuma ticareti yapan kimse, dokuyucu. "*Bankocu Dervişe'nin baldızı Ümmü, dokumacı Haydar'la bu sayede evlenmemiş miydi*?" DE33

dokumacılık *a*. Dokumacının yaptığı iş, dokuyuculuk, tekstil. "*Burda, tanış gözlerin ayıplayan bakışları önünde dokumacılık bile yapmak güç*." DE217

dokumahane (T. dokuma + Far. ḫāne) *a*. Dokuma tezgâhlarının bulunduğu ve çalıştığı yer. "*Dokumahane şefiyle lokantadan çıktılar*." GR4

dokun- (I) 1. Nesnelerin sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek. "*Ancak parmakları birbirinin parmaklarına dokundu*." İDG101 2. İnsanın içine işlemek, duygulandırmak, etkilemek, koymak, batmak. "*Senin sövmen bana dokunmaz ki*." EVO7 3. Tedirgin etmek, sataşmak. "*Allah belamı versin çocuklarıma dokunanın kanını içmezsem*!" CEM81 4. İlişkin, ilgili olmak, değinmek. "*Otelci, namusa dokunan bu işi incelemek için, karısını odadan çıkardı*." MM89 5. Onur, anlayış vb. ile uyuşmaz bir durum ortaya çıkmak. "*Bundan karısına dert yanmak da haysiyetine dokunduğu için kinini belli etmiyor*." DK206 6. Sağlığını bozmak. "*Bir şey mi dokundu*?" EB239 7. Almak, kullanmak, el sürmek. "*Görsen, elinden o kadar para geçtiği hâlde vallahi on parasına dokunmuyor*." YD218

dokun- (II) Dokuma işi yapılmak. "*Fabrika tezgâhlarında dokunmuş, kumlu denilen, kül renkli pamuk ipliğinden elbisesi içinde çakı gibiydi*." KT8

dokunabil- Dokunma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Size zararım dokunabilir*." SM252

dokunaklı *sf*. Etkili, insanın içine işleyen, müessir, patetik. "*Nasıl olmuş? Dokunaklı mı*?" EKM25

dokundur- 1. Dokunmasını sağlamak. "*Geçerlerken kanatlarını bile dokundurdukları olur*!" MM258 2. Bir şeyi üstü kapalı ve sitem yollu hatırlatmak, tariz etmek. "*Bunu açık etmezdi ama ara sıra yarı şaka, yarı ciddi laf dokundururdu*." EKM155

dokundurabil- Dokundurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Parmağını bile dokunduramamıştı*." BK361

dokunma *a*. Dokunmak (I) işi, temas. "*Bu itibarla seni çok severim, tırnağının taşa dokunmasını istemem*." GAV194

dokunu dokunuver-* Dokunuvermek. "*Kurunun suyuna dokunu dokunuverirdi*." ÖE27

dokunul- Dokunma işine konu olmak. "*... dokunulsa patlayacak hâli, sinirliliği hatta kardeşini kıskanması geçmiş…*" EB168

dokunuluver-* Çabucak veya ansızın dokunulmak. "*Ama tetiğine dokunuluverince tırrr diye ateş eden bir makineli tüfek öfkesi içinde olduğu da belliydi*." SÇ193

dokunuş *a*. Dokunma işi, temas. "*Aptal kız, parlak oğlanın hafif dokunuşları, şakalarından kaçınırdı*." SBK114

dokunuver- Çabucak dokunmak. "*İhtimal*

tabancasına el atacaktı ki, Habip meydan vermemiş, elindeki tabancanın tetiğine dokunuvermişti.” KAÇ24

dokuyabil- Dokuma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kopanı çekip bağlamaktan bez dokuyamıyoruz ki...*” CEM31

dokuz *a*. Sekizden sonra gelen sayının adı. “*Sabahın beşinde işbaşı yapıp akşamın yedisi, sekizi, hatta dokuzu, onuna kadar güneşte, yağmurda, ayazda koştuğu hâlde, emeği bir kalemde inkâr edilivermişti*.” KT19 2. *sf*. Sekizden bir artık. “*O da dokuz aylık, ben de*!” KT6 **dokuz doğur-** merakla, heyecan içinde, sabırsızlıkla bekleme. “*Kahvenin büyük camı gerisinde dokuz doğurarak eczaneden dönecek sevgilisinin yolunu bekliyordu*.” KP37

dokuzar *sf*. Her birine dokuz, her defasında dokuzu bir arada olan. “*Semtin küçük Sarıkanaryalar'ı dokuzar kişilik iki takım hâlindeydiler şimdi*.” GK303

dokuzuncu *sf*. Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada sekizinciden sonra gelen. “*Günlerden bir gün, yolculuğumuzun dokuzuncu günü, sabahleyin, vapurum uzun uzun uzun, boğuk boğuk sinyaliyle uyandık*.” AY124

Dokuzuncu Senfoni* *öz. a.* Ludwig van Beethoven'ın 1822-1824 yıllar arasında bestelediği bir koro senfonisi. “*Bak dinle, sana Dokuzuncu Senfoni'yi söyleyeceğim*.” KP27

dol- 1. Dolu duruma gelmek. “*Kamyon da kolay kolay dolmayı bilmiyor, kesiklik artıyordu*.” AY174 2. Süre, hesap tamamlanmak. “*Vakti saati dolunca*!” KAÇ134 3. Bir yerde pek çok eşya veya kimse toplanmak, kalabalık duruma gelmek. “*Günün her saatinde burası ... işsizlerle dolardı*.” BE78 4. Bir yere iyice yayılmak, kaplamak. “*Önce sarı bir ışık doldu odaya*.” KT114 5. Sabrı tükenip öfkesi taşacak duruma gelmek. “*Zaten lüzumundan çok fazla dolduğunu, taşmak için son bir damla beklediğini biliyorlardı*.” EK232 **dolup taş-** çok kalabalık olmak. “*Evimin içi dolup taşar*.” DE37

dola- 1. İplik, şerit, tel vb. nesneleri bir şeyin üzerine döndürerek sarmak. “*Mustafa Kemal'in yerinde ben olacaktım ki, topunuzun kökünü kazıyacak, sarıklarınızı boyunlarınıza dolayacaktım*!” ÜÇK474 2. Sarmak, kavuşturmak. “*Boynuna nasıl dolamıştı kollarını adamın*!” DE68

dolabil- Dolma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kamyon nihayet dolabildi*.” AY175

dolak *a*. Tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası. “*Kalpaklı, kabalaklı askerler, yorgun, yaralı askerler, bıyıkları düşmüş, terli askerler, dolakları kanlı askerler...*” ÖE104

dolaklı* *sf*. Dolağı olan. “D*olaklı, enveriyeli ana kuzularının 'Ey Gaziler'le gittiği yedi iklim dört bucak*.” DHV258

dolambaçlı *sf*. 1. Dolambacı olan. “*Orta kata inilen dolambaçlı taş merdivenin alacakaranlığına hızla giderken söyleniyordu*.” YK3 2. İçinden zor çıkılır, çapraşık. “*Girintili çıkıntılı, çapraşık, dolambaçlı, kan kokulu işlerden sonra kavuşup kavuşamayacağı şüpheli yüz binlerden, çabucak ele geçmesi mümkün kırk, elli bin yeterdi ona*!” KY98

dolan- (I) 1. Bir şeyin çevresine sarılmak. “*Kaptan, boynuna dolanan elleri çekti.”* YK23 2. Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak. “*Onları yalnız bırakıp evin arkasına dolandı*.” BTÜ154 3. Gelişigüzel gezmek. “*Ata atlayıp da köyün içinde şöyle bir dolandılar mı kocakarılar maşallah diyor, gelinler can atıyor*.” EK393 4. Karışmak, dolaşmak. “*Şundan belli ki, kadın Duran'ı neden bıçakladı? Namusuna dolanıyor diye*.” KAÇ194 **dolanıp dur-** sürekli olarak aynı yerde gezinmek. “*Oğlan gerçi elinde kalem, defter Yasin Ağa'nın ardında dolanıp durmuştur ama fırsat buldukça esrar da içmiştir*.” VV61

dolan- (II) (Der.) Meyil göstermek, kur yapmak. “*Baba, öz baba kızına dolanırmış*.” VV98

dolan- (III)* Dolandırılmak. “*Hem paramız dolandı hem de mapislere gidiyok*.” GR58

dolandır- 1. Dolanma işini yaptırmak. “*Bizi de onlar gibi ardından mı dolandıracaksın, geyik*?” BTÜ296 2. Birisini aldatarak parasını veya malını elinden almak. “*Oğlunu jandarmadan piyadeye aktaracağımı söz vermişim, elli lirasını dolandırmışım güya*.” GR56

dolandırıcı *a.* Birini aldatarak mal veya parasını alan kimse, ayyar, tokatçı. “*Dolandırıcıların hiçbiri dolandırıcılığı kabul etmez*.” ÖE111

dolandırıcılık *a*. Dolandırıcı olma durumu, ayyarlık. “*Dolandırıcıların hiçbiri dolandırıcılığı kabul etmez*.” ÖE111

dolandırıl- Dolandırma işine konu olmak. “*Dolandırıldım diye tevkif mi ettireyim*?” YD264

dolanıl- (Tar.) Dolaşılmak. "*Biz, bacısının ardında dolanılacak adam mıyız*?" VV398

dolanma *a*. Dolanmak işi. "*Şurda günlük güneşlik, şurda bir bakarsın kara bulutlar dolanmaya başlar.*" GK39

dolanmışlık* *a*. Dolanmış olma durumu. "*... hele hele ırza dolanmışlığı meydana çıksa...*" ÜÇK301

dolap (Ar.) *a*. 1. Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya. "*Önce dolabı açtı*." KAÇ192 2. Dönme dolap. "*Bayram yerine götürüyoruz, salıncağa, dolaba bindirmeye*." TD31 3. Topluca ve gizlice yürütülen herhangi bir plan; düzen. "*Demek fabrika içinde dolaplar dönüyordu da onun haberi olmuyordu*." KT58 4. Buzdolabı. "*Sonra da dolaptan yarım şişe Yeni Rakı'sını çıkardı*." EB185 **dolaba gir-** aldatılmak, oyuna gelmek. "*Siz siz olun şeher uşağının dolabına girmeyin*." GK278 **dolap çevir-** hile ve dalavere ile iş yapmak. "*Yoksa ondan habersiz birtakım dolaplar mı çeviriyordu*?" KY18

dolap beygiri *a*. Kuyudan su çekip bahçe ve bostanları sulamaya yarayan çarklı düzeni döndüren at, eşek veya katır. "*Evde karıyla çocuklarının, yazıhanede arkadaşlarının sağmal ineği, dolap beygiri olmuştu yıllardır*." MM234

Dolapdere* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Dolapdere'de, Sümbül'ün kahvedeydik*." SÇ89

Dolapdereli* *öz. a.* İstanbul'un Dolapdere semtinden olan kimse. "*Doğma büyüme Kasımpaşa, Dolapdereli*!" YYB45

dolar (Fr.) *a*. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada vb. devletlerin para birimi. "*Kocasıyla birlikte bir öğle yemeği yemişlerdi bilmem kaç dolara*." GK147

dolaş- 1. Gezmek, gezinmek. "*Kıyıya açılmış, harabelerde dolaşıyordu*." SÇ57 2. Bir şey akmak. "*Dolaşır benim de damarlarımda şükür, dayım Hasan Bey'in mübarek kanı*!" MUR11 3. Çok kimse tarafından söylenmek. "*Kocası hakkında dolaşan söylentiden habersiz genç kadın en yakın dostu Güllü'yü, 'Sakın kimseye söyleme olmaz mı?' diye sıkılayarak bazen saatlerce hayallerinden bahsediyor...*" DE147 4. Özellikle doğaçlama yapılan müzikte, ezgiyi belli bir makam anlayışı içinde değişik perdeler üzerinde çalmak; gezinmek. "*Kahvenin taşbasma resimler asılı duvarları, pırıl pırıl kahve ocağı, sıra sıra cezveler, kulplarından asılı fincanlarını kısa kesik gıygıylar dolaştı*." SÇ40 5. Nefes, el bir şey üzerinde hafifçe hareket etmek. "*Kadının esmer ama sımsıcak bacaklarında dolaşan eli işini bıraktı bir an, lambayı aldı, püf*!" SÇ57 6. Dönüp başka bir yönden gelmek. "*Barakanın tahta perdesinin çevresini dolaştı*." SÇ68 7. Bir yeri belli bir amaçla gezmek. "*Bütün kısımları dolaş ha*!" YK20 8. Denetlemek amacıyla bir yeri gezmek. "*Koca yurdu il il, ilçe ilçe, hatta köy köy dolaşacak, dolaşırken baskınlar yapacak...*" ÜÇK311 9. Saç, iplik vb. şeyler birbirine karışarak güç çözülür duruma gelmek. "*Dolaşan ayaklarıyla boyuna atıp tutuyor, elimden kurtulmaya çalışıyordu*." ARK97 10. Belirmek. "*Beyefendi, siz işiniz, gücünüzle meşgulken etrafınızda dolaşan müthiş bir tehlikeden elbette haberdar olamazdınız*." SM217

dolaşabil- Dolaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sonunda alınmayacak bile olsa yarına kadar huzurla dolaşabilir, deliksiz uykusuna kavuşabilirdi ya*!" DE188

dolaşık *sf*. Karışık olan (saç, ip vb.). "*Bilmediği bir yerlerdeki bilmediği sandıklar dolusu, kıvır kıvır, işlemeli, birbirine dolaşık teller, çubuklar hâlinde altınlar, hep altınlar.*" SÇ26

dolaşıl- Dolaşma işi yapılmak. "*Cevdet'in atıldığı tecritin yakınlarında dolaşılıyor, görülmediği hâlde görülmüşçesine uyduruluyordu*." SÇ222

dolaşılma *a*. Dolaşılmak işi. "*Bir saat sonra, dolaşılması gerekli her tarafı dolaşmış, odasına dönmüştü.*" KP87

dolaşış* *a*. Dolaşmak işi. "*Kırmızı, yeşil, renk renk traktörlerin güneş altında arı gibi dolaşışlarını seyretti*." HÇ230

dolaşıver- Çabucak veya kısa zamanda dolaşmak. "*Çık git, bütün otelleri tekrardan dolaşıver*." MM98

dolaşma *a*. Dolaşmak işi. "*Gene elleri arkasında, köşeden köşeye dolaşmasına devam etti*." EK109

dolaştır- Dolaşma işini yaptırmak. "*Kahve kahve dolaştırıp göbek attırıyor ona*." SÇ80

dolaştırıver-* Çabucak dolaştırmak. "*Garson gözlerini üzerlerimizde dolaştırıveriyor*." GR220

dolaştırma *a*. Dolaştırmak işi. "*O günden sonra Kamuran ... arabayla köşke gelmeye, Zühal'i saatlerce dolaştırmaya başladı*." İDG52

dolay *a*. Bir yeri saran başka yerlerin bütünü, civar. "*Hele alt kattan başladığı işçi kontrollerini ta en üst kattan şehre ve şehrin dolaylarına bakınca başı dönerdi*." KY19

dolayabil- Dolama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Cemile'nin üstüne atılıp saçlarını eline dolayabilirdi*." CEM117

dolayı *e*. Bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden; ötürü. "*Bundan dolayı asil milletimiz, bu farkı da kapayabilir*." GR11

dolayısıyla *zf*. 1. Dolaylı olarak, doğrudan ilgili olmayarak. "*Kıza, dolayısıyla Avare'ye*!" DK141 2. -den ötürü, -den dolayı; nedeniyle. "*Bu cezaevine yollanmamı gerektiren hastalığım dolayısıyla revire alındıktan sonra çabucak ahbap olduk*." ÇK76

dolayıver-* Çabucak veya ansızın dolamak. "*Pırıl pırıl yeşil gözleriyle bir an sertçe baktı, sonra ince bilekli kollarını genç doktorun boynuna dolayıverdi*." EK356

dolaylı *sf*. Doğrudan doğruya olmayan, dolayısıyla olan, vasıtalı, bilvasıta, endirekt. "*Bir başka dolaylı yoldan gitmeyi uygun bularak 'Bana bakın!' diye seslendi*." MM248

doldur- 1. Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek. "*Bardağı sıkıntıyla dördüncü kez doldurup önüne sürdü*." ÜÇK314 2. Yaşını, yılını bitirmek. "*Otuz yılı yeni dolduran yaşamı süresince böyle bir aşka tutulmamıştı*." ÜÇK322 3. Birini, başkası için kötü düşünecek bir duruma getirmek. "*Hizmetçiden hanım, babasını doldurmuş*." SUÇ15 4. Ses, koku yayılıp kaplamak. "*Derken kadının evi dolduran küfürlü, cırlak sesi arttı da arttı*." ARK67 5. Bildirge, çizelge, fiş vb. basılı kâğıtların boş yerlerini tamamlamak. "*Alt tarafı teklif varakasını doldurup imzalamak*!" ÜÇK488 6. Belirli bir süreyi kaplamak, almak. "*Onun vaktini, kafasını, gönlünü, her şeyini doldurmuş bir Şehnaz vardı*." KT176

doldurabil- Doldurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Rahat rahat dört kitap doldurabilirler*." SAR28

doldurma *a*. Doldurmak işi. "*Çok geçmeden kaynanasının doldurmasıyla gelen İskender ... nefretle çıktı gitti*." EB258

doldurt- Doldurma işini yaptırmak. "*Sen ambardan çuvallara ince bez ve ince iplik doldurtacaksın*." DE139

doldurtma *a*. Doldurtmak işi. "*Testiyi doldurtmaya gitti, gelir şimdi*." ARK228

doldurul- Dolu bir duruma getirilmek. "*Çabucak doldurulup kamyona taşındı*." EVO327

doldurulma *a*. Doldurulmak işi. "*Şaban, boşların doldurulması için meyhane sahibini aradıysa da bulamadı*." DE157

dolduruluver-* Çabucak doldurulmak. "*Usta rok-en-rol'cunun kalın camlı kocaman bardağı dolduruluverdi*." EB154

dolduruş *a*. Doldurmak işi. "*Kızının sıkıntılı hâliyle sürahiye gidişini, bardağa suyu isteksizlikle dolduruşunu, asık suratla getirişini âdeta nefretle izledi*." EB182

dolduruver- Çabucak ve kısa zamanda doldurmak. "*Çok geçmeden Ayşe ile Leman saç saça baş başa gelmişler, daracık sokağı dolduruveren kadınlı erkekli mahallelinin, yabancıların önünde, kayan etekleri altında çıplak bacaklarıyla yerlerde yuvarlanıyorlardı*." EB249

dolgu *a*. Bir oyuğun, bir kovuğun içine doldurulan madde. "*Çatalını iri bir lakerda parçasına batırıp çoğu dolgu, sağlam dişleri arasına attı*." DK75

dolgun *sf*. 1. Kilosu ortalamanın biraz üstünde olan (kadın); balıketinde. "*... genç kız kıvraklığını yitirmemiş, hafifçe dolgun vücudu kafama fena takılmıştı*." ARK37 2. Çok, bol, fazla, yüksek (ücret, para vb.). "*Niyazi hiç şaşmadı; isterse dolgun ücretle, kaçtığı şehre, kendi barına götürmek teklifinde bile bulundu*." SM299 3. Şişmiş. "*Kadın boynuna sarılarak etli, dolgun dudaklarını uzattı*." KY195

dolgun maaş *a*. Dolgun ücret. "*Ciddi bir müessese için dolgun maaşla beş üniversite, sekiz ilk, on beş orta ve on beş de lise mezununa ihtiyaç var*." SAR144

dolgun ücret *a*. Yüksek ve tatmin edici ücret, dolgun maaş. "*Sonraları, köy yerlerindeki düşük ücretlere bakarak ne de olsa dolgun ücret gâvur icadını da sildi*." GR200

dolgunca *sf*. Fazlaca, çokça, bol. "*Eğer maaşı dolgunca olursa Aliş'in kızını da kaçırmak niyetindeydi*." DE183

dolma 1. *a.* Dolmak işi. "*Cezamın dolmasına az kaldı.*" YK86 2. *a.* Tavuk, kuzu gibi hayvanların veya biber, domates vb. sebzelerin içine pirinç ve başka şeyler doldurularak pişirilen yemek.

"*Size dolma yapacaktım*." KAÇ210 3. *sf*. Doldurularak yapılan. "*Ufak, dolma lastikli tekerlekler vardır*." EVO305

Dolmabahçe* *öz. a*. İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan bir semt. "*Filiz tam Dolmabahçe önünde kendine geldi*." BFV195

Dolmabahçeli* *sf*. Dolmabahçe'de çekilen (fotoğraf). "*Cumhuriyet yeni kurulmuş, gazeteler Mustafa Kemal Paşa'nın Dolmabahçeli, Floryalı resimlerini yayımlıyorlardı*." DHV271

dolmakalem *a*. İçine mürekkep doldurularak kullanılan yazı kalemi. "*Neye yarardı sıcacık bir büroda zarif masası gerisinde iki yüz elli liralık dolmakalemle kocaman defterlere birtakım kayıtlar düşmek*?" DK199

dolmalık *sf*. Dolma yapmaya yarar. "*Hem dolmalık öteberi hem de şu evin satılma işini görüşeceğim Muhtar'la*." KAÇ210

dolmuş 1. *sf*. Boş yeri kalmamış, meşbu. "*Kaptan'ı koğuşun dışarılara bakan penceresinde bırakıp, elleme kömürü ateşiyle tepeleme dolmuş mangalı çevrelediler*." YK66 2. *a*. Yolcu taşımaya yarayan kayık, motor, otomobil, minibüs vb. küçük taşıt. "*Bir dolmuşa atlayıp Eminönü'ne indiler*." İDG84 **dolmuş yap-** dolmuşla yolcu taşımak. "*Kafasında kaç gün, nereden nereye kaç sefer dolmuş yaparsa masrafını çıkaracağı...*" GR80

dolmuş durağı *a*. Dolmuşların yolcu indirip bindirdiği yer. "*Dolmuş durağında Âşık Semiha'nınki bekliyordu*." KK199

dolmuşçuluk *a*. Dolmuşçunun yaptığı iş. "*Sonra unutma ki, taksi ve dolmuşçulukta çalışmakla kardeşini daha kolay bulabilirsin*." KY153

dolmuşluk* *a*. Dolmuş olma durumu. "*Ne doktorlar, ne hemşireler ne de hatta hastalar bu süre dolmuşluğundan söz etmiyorlardı*." KK73

dolu (I) *a*. Havada su buğusunun birden yoğunlaşıp katılaşmasından oluşan, türlü irilikte, yuvarlak veya düzensiz biçimli buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü. "*Yağmurdan kaçarken doluya tutacaksın kadını*." DK45

dolu (II) *sf*. 1. İçi boş olmayan, dolmuş, meşbu, pür, boş karşıtı. "*Topal Eskici'nin sunduğu dolu bir bardak şarabı bir nefeste dikerken eskicinin omuzu üzerinden bakan pos bıyıklı birine göz kırptı*." EVO39 2. Bir yerde sayıca çok. "*Okumuş adam hem de, dolu kitapları var*." CEM123 3. Çok olan (iş, uğraş, olay vb.). "*Gerici tayfasının yüz bulunca memleketin başına ne çoraplar ördüğünün örnekleriyle doluydu tarih*." VV102 4. Boş yeri olmayan, her yeri tutulmuş olan (toplu taşıma aracı, salon vb.); paket. "*Bütün tezgâhlar doluydu*." AY110 5. İçinde atılacak mermisi bulunan (top, tüfek vb. ateşli silahlar). "*Doludur. Doludur ama... Ne olursun, mecbur bile olsan kullanma e mi?*" VV317 6. Bir duygunun güçlü etkisinde olan. "*Yakışıklı, içi kendine karşı sevgiyle dolu, cömert bir erkek*." EK194 **doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı** içinden çıkılmayan güç bir durum karşısında söylenen bir söz. "*Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor*." DE161

dolu dolu* *zf*. Duygulu bir biçimde, çok istekli olarak. "*Kadını dolu dolu öptü*." KAÇ175

dolu doluver-* Doluvermek. "*Eskiden fakir fukara gelse kapıyı çalmaya kalmaz, uşaklar, hizmetçiler koşar, dolu doluverirlerdi*." MM197

doludizgin *zf*. Son hızla, çok hızlı bir biçimde. "*Merdiveni doludizgin iniyorum*" BFV249 **doludizgin git-** 1. son hızla koşmak. "*Doludizgin giden atlar, kantarmaları köpük içinde, azgın atlar...*" DHV276 2. kendini kaptırıp sürüklenmek. "*Yok olmuştum, yok olmaya doludizgin gidiyordum*." ARK197

doluluk *a*. Dolu olma durumu. "*Bir erkeğin erkekliği kesesinin doluluğundan belli olur*." BFV80

dolun- Doluşulmak. "*... ağır hantal kamyonlara dolunup, beş buçuk gün çalışmak üzere, çiftliklere yeniden dönülecekti.*" BTÜ278

Dolusap* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Bereketli Topraklar Üzerinde" adlı romanında geçen bir yer adı. "*Bununla Dolusap'ta çalışıyorduk*." BTÜ237

doluş- Bir yerde toplanmak, bir araya gelmek. "*İstanbul kenar mahallesine giren zarif hususi, sokakta arkadaşlarıyla ip atlayan genç kız, kafesler ardına ya da pencerelere doluşan fakir fukara mahalleli…*" KY64

doluşul- Topluca bir yere girilmek; dolunmak. "*Kısımları birbirinden ayıran demir parmaklıkların önüne doluşuldu*." İDG109

doluver- Çok çabuk veya kısa zamanda dolmak. "*Gerçekten de sokak o sakin sokak meraklı insanlarla anında doluvermişti*." KY211

domates (Rum.) *a.* 1. Patlıcangillerden, yaprakları tüylü, çiçekleri salkım durumunda, vitamince zengin bir bitki. "*Birkaç dönüm bahçenin sahibi ev halkı elbirliğiyle toprağı işler, mevsimine göre marul, domates, patlıcan, biber yetiştirir…*" VV27 2. Bu bitkinin yenilen kırmızı veya yeşil ürünü. "*Bir elinde iri bir kırmızı domates, öbür elinde bıçak...*" KY93

domates dolması *a.* İçi oyulmuş kırmızı domatesin soğan, baharat, pirinç, bulgur veya kıyma karışımıyla doldurulup pişirilmesiyle hazırlanan bir tür dolma. "*Kocaman bir kayık tabak dolusu dolma: Patlıcan, biber, domates.*" KP63

domates salçası *a.* Yemeklere tat ve lezzet vermek için domatesten yapılan salça. "*Küçük bir kâse içindeki domates salçasını getirdi*." EB202

domatesli* *sf.* İçinde domates bulunan. "*Odaya iştah açıcı domatesli, etli bamya kokusu yayılmıştı*." KAÇ141

domdom (Hindistan'daki Dumdum şehrinin adından) *a.* Domdom kurşunu. "*Değil domdom, tabancamda bile kurşunum yok*." SUÇ269

domdom kurşunu *a.* Baş tarafı haç biçimi çentilmiş, çarptığı yerde tehlikeli yaralar açan bir tür tüfek kurşunu, domdom. "*Hınzırı avlamak zordur. Domdom kurşunu ister*." SUÇ269

domestik (Fr.) *sf.* Yerel, yerli. "*Aşçılar, işçiler, zarif önlükleriyle birer içim su domestikler, kanlı canlı valeler...*" YYB210

domino (Fr.) *a.* Üzerleri noktalarla işaretli dikdörtgen biçiminde yirmi sekiz taşla masa üzerinde oynanan bir oyun. "*İsterse Kemal ... çalışmasın, yanlasın bir kahveye, kâğıt oynasın, tavla, domino oynasın, arkadaşlarıyla çene çalsındı.*" VV347

domuz *a.* 1. Çift parmaklılardan, eti, yağı, derisi veya kılı için beslenen, evcil hayvan. "*Nefis domuz budu sahanda sıcak sıcak tütüyordu*." GAV109 2. Hain, aksi, ters, inatçı, hınzır kimse. "*Domuz karı*!" EVO95 **domuz gibi** kötü huylu ve hain. "*Kızın ona karşı da domuz gibi*." SBK265

domuz derisi *a.* Çanta ve ayakkabı yapımında kullanılan bir tür sağlam deri. "*İt dişi domuz derisi…*" GK245

domuzluk *a.* Hainlik, haincesine inatçılık. "*Gene bir domuzluğu var*." CEM117 **domuzluk et-** hainlik etmek, haince davranmak. "*Bilirsin, domuzluk etme*." ARK98

domuzoğlu domuz* *ünl.* Hakaret içeren bir söz. "*Sen ne domuzoğlu domuzsun*!" DHV304

domuzuna *zf.* Adamakıllı, çok iyi, gereği gibi, iyiden iyiye. "*Bazen domuzuna içer, bazen de içene dek akla karayı seçerdi*." VV71

don (I) *a.* 1. Giysi. "*Bir kara don çekmiş üstüne, çamaşır yıkıyordu*." AY215 2. Vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot. "*Buradaki avratlar çokluk don giymezler*." BTÜ328 **don mon*** don falan. "*Fatma'nın çamaşırları vardı içlerinde, donu monu*." BTÜ155

don (II) *a.* Hava sıcaklığının sıfırdan aşağı düşmesiyle suların buz tutması. "*Gece ayaz yaparsa yarına sağlam don vardı*." EB72

don- 1. Yaşamını yitirmek, soğuktan ölmek. "*Başta Beton, Fitil, Tavukçu, İzmirli, tam on âdembaba soğuktan donarak öldü*." YK96 2. Çok üşümek. "*Çeneleri vuran Virjin, donuyoruuuum, dedi*." BE33 3. Gelişmemek, yeniliklere açık olmamak. "*Sabahın taze güneşi bile eritemiyor bu beş yüz yıllık yüzde seksen Müslüman İstanbul'unun ezan sesleri donmuş sokaklarını*." BFV250 **donup kal-** donakalmak. "*Donup kaldık*." BE82

Don Cephesi* *öz. a.* 2. Dünya Savaşı'nda özellikle Almanya ve Sovyet Rusya arasında savaşların yaşandığı cephe, Doğu Cephesi. "*Radyo, Don Cephesi'ndeki Alman savunmasının yarıldığını söylüyordu*." GR32

don gömlek *zf.* Üzerinde sadece iç çamaşırı var denilecek kadar soyunmuş durumda. "*Yalınayaklarıyla, don gömlek, çıktı oturdu pencereye*." YK95

Don Kişot* *öz. a.* İspanyol yazar Miguel de Cervantes tarafından yazılan Don Kişot adlı romanın başkahramanı. "*Fen Müdürü'nün aklından Don Kişot geçmişti*." MUR110

don paça* *zf.* Don gömlek. "*Yataktan don paça atladı*." EKM155

donakal- Şaşırıp bir süre ne yapacağını, ne diyeceğini bilememek. "*Kâtip donakalmıştı*." GR174

donan- Gerekli nesneler bir araya getirilip süslenmek, gösterişli duruma getirilmek. "*Davet edilip de masayı donanmış görünce kah kah güldü.*" DK175

donanımlı *sf*. Herhangi bir konuda eğitimi, bilgisi, becerisi çok olan. "*Hem o bizim gibi değil, birkaç yabancı dil bilen, donanımlı bir avukat olacak değil mi*?" SM145

donanıver-* Çabucak donanmak. "*Mezeler, içkilerle masa donanıverdi*." YD281

donanma *a*. Bir devletin deniz kuvvetleri, armada. "*Unutmayın ki beyler bu millet, donanmasının teknelerini gümüşten değil, altından; yelkenlerini de ipekten değil canfesten yapar*!" ÜÇK443

Donanma Cemiyeti* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Kardeş Payı" adlı öyküsünde geçen bir eser. "*Birden kendini toplayarak üzerine Arap harfleriyle Donanma Cemiyeti yazılı bir kitap kapağının içinden bir tabaka parşömen kâğıdı çekti, makineye taktı*." KP97

donanma gecesi *a*. Bayramlarda, sevinçli günlerde bayrak, ışık kullanılarak, havai fişek atılarak yapılan şenlik, donanma, donanma şenliği. "*O zaman alt katın taşlığı donanma gecesine dönerdi*." SBK174

Donanmayı Humâyun* *öz. a*. Osmanlı donanması, Osmanlı Devleti'nin askerî deniz gücü. "*Dalgalı ve simsiyah bir denizde Donanmayı Hümâyun'un dehşetli bir saldırışı*." MUR160

donat- Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak; süslemek. "*Bir sefer, uğrasa da uğramasa da duvarları resimlerle donatacaktı*." EVO236

donatıl- Donatma işine konu olmak veya donatma işi yapılmak. "*Yukarıdaki camekânlı odanın masası zarif bir içki sofrası hâlinde donatılmıştı*." DE136

donatılma *a*. Donatılmak işi. "*... birtakım kurdeleler, renkli bezlerle balkon, pencereler donatılmaya çalışıldı*." MUR409

donatıver-* Çabucak donatmak. "*Neşeden pantolonlarının paçaları zil çalar, şıpınişi içki masasını kurar, mezelerin daniskasını donatıverirlerdi*." TD12

donatma *a*. Donatmak işi, teçhiz. "*... bir salata uydurup bir şişe rakıyla masasını donatmasını isterdi*." EK9

dondur- Donmasını sağlamak. "*Ayaz ortalığı cam gibi dondurmuştu*." DK161

dondurma *a*. Şekerli sütün veya meyve sularının dondurulmasıyla hazırlanan soğuk yiyecek. "*Birinde Kehtane'ye bilem gitmişlerdi de Amet abi çiklet almış, dondurma, gazoz ısmarlamıştı*." ÇK132

dondurmacı *a*. 1. Dondurma yapan veya satan kimse. "*Dondurmacının karısı oğlunun böyle bir şey yapabileceğine inanmaya başlamıştı o günden sonra*." ÖE83 2. Dondurma satılan yer. "*Dondurmacıya girdi*." BFV232

dondurmalı* *sf*. İçinde dondurma bulunan. "*İki kazandibi söylediler, dondurmalı.*" SBK313

donduru donduruver-* Çabucak dondurmak. "*Korkunç fırtınalar, yollarını yitirenleri donduru donduruverdi*." YK97

donduymacı* *a*. Çocuk dilinde dondurmacı. "*Donduymacı emmi geydi*." ÖE81

Donjuan* *öz. a*. Öyküsü defalarca farklı yazarlar tarafından anlatılmış, çapkınlığıyla tanınan efsanevi ve kurgusal bir karakter. "*Bu çocuk tam manasıyla bir Donjuan yahut Kazanova'ydı*." İDG88

donla-* Donmak, don tutmak. "*Kar daha iyiydi yağmurdan; donlamamak şartıyla*." EB46

donlu *sf*. Donu olan. "*... uzun paçalı donlu yaşlıca bir kadın, Haşim Ağa'nın otuz yıllık nikâhlısı Haççatın ağır ağır geldi kocasının yanına*." KAÇ116

donma *a*. Donmak işi. "*Oda soğuktu soğuk olmasına, donmasına donmasa bile üşümüyor da değildi ama Hediye'nin Arnavut'u olmalıydı*." DHV310

donsuz *sf*. 1. Don giymemiş olan. "*Hem o, genelevi, donsuz avratları görmedi ki*." BTÜ327 2. Yoksul olan. "*Süleymaniye'nin donsuzuna elmas yüzükler al*." EK52

donuk *sf*. 1. Parlak olmayan, mat. "*Dışarda buz gibi bir soğuk, çamur ve aysız gökten vuran donuk ışık*." AY164 2. Canlılığı olmayan, fersiz (göz). "*Göz namına, donuk, siyah iki yuvarlak, mosmor çukurlarına korkunç şekilde gömülmüştü*." SAR18 3. Canlılığı az olan, durgun, uyuşuk (kimse). "*Yeğeninin huyunu bilen ihtiyar kadın, ondan böyle şeyler beklemezdi, donuk hareketlerine alışkındı*." EK214

donuk donuk *zf*. 1. Canlılığı olmayarak. "*Çoktandır içmediği için rakı fena çarpmıştı, sırtüstü yattığı yerde yarı açık gözleriyle donuk*

donuk bakıyor, kefeki bağlamış dişleri görünüyordu." SUÇ87 2. Rengini ve parlaklığını yitirmiş, mat bir biçimde. "*Mahalle bekçisinin kemer tokası Köse Topal'ın küçük gemici fenerinin ışığıyla donuk donuk parlamıştı*." BTÜ80

donuklaş- Donuk duruma gelmek. "*Avukat kâtibinin briyantinden pırıl pırıl saçları bir an kıskançlıktan donuklaştı*." BFV185

donuklaştır- Donuk duruma getirmek. "*Sofradakilerin hepsi Berberi güzelleri donuklaştıran bu güzellik alihesine içlerinde bin bir ihtiras tutuşan gözlerle bakıyorlardı*." BK302

donukluk *a*. Donuk olma durumu. "*Şapkasını, çanta tutan sağ eline geçirdi, boş sol elinin üzeri kıllı, kalın şahadetparmağını tahta sedirin yağlı bir donukluk içindeki muşambasına sürdü*." MM8

donuver- Kısa sürede donmak. "*Birden ters bir karşılık, kanım donuverir*." BFV179

donuz (Der.) *a.* Domuz. "*Niye bana bakıyon lan, donuz*?" GK199

donyağı *a*. Normal sıcaklıkta katı durumda bulunan ve içyağlarının eritilmesiyle elde edilen hayvansal yağ. "*Ondaki sokuluş, alaka, cilve nerdeydi, bundaki donyağı donukluğu*!" EK164 **donyağı gibi** konuşmayan, hareketsiz (kimse). "*Donyağı gibi donuk donuk durma*." EK156

dopdolu *sf*. Büsbütün dolu. "*Bütün gece, tavan arasındaki parça parça yatağında sabaha kadar bu gururla dopdolu bir gece geçirmişti*." DE181

doru *sf*. Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli olan, yağız (at). "*Kara Hacı'nın ... doru atının üstünde gümüş saplı kırbacını şaklatarak geçmesi otuz tane Hasan'a değer eski Klara'nın yanında*." GR183

doruk *a*. Dağ, ağaç vb. yüksek şeylerin tepesi, en yüksek yeri, zirve, şahika. "*Doğudaki uzak dağların dorukları pembeleşmişti*." EVO348

Dos Passos* *öz. a*. John Dos Passos; Portekiz asıllı Amerikalı yazar, şair ve ressam (1896-1970). "*... Steinbeck, Caldwell, Dos Passos hatta daha sollara kadar saydı döktü*." GR139

dosdoğru 1. *sf*. Çok doğru. "*Dosdoğru bir söz*!" MUR146 2. *zf*. Sağa sola sapmadan. "*Gelecekti, dosdoğru buraya gelirse*." VV128

dost (Far.) 1. *a*. Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, düşman karşıtı. "*O kadar ki, can beraber dostunun boynuna sarılıp kuru yanaklarını öpücüklere boğdu*." VV177 2. *a*. Erkek veya kadının evlilik dışı ilişki kurduğu kimse, zamazingo. "*Demek herifin dostu*?" BFV229 3. *sf*. İyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan. "*Yıllar, yıllarca öncenin kudretli, arkadaş dost şimendifercisini bulur gibi oldu*." EB239 **dost acı söyler** `yakınlarımız, eksikliklerimizi çekinmeden söylerler` anlamında kullanılan bir söz. "*Dost acı söyler. Ayağını denk al*." ÇK102 **dost kazan-** bir kişiyi dost olarak kabul etmek. "*Gurbette insan düşman değil, dost kazanmalıydı*." GK25 **dost most*** dost falan. "*Dostu mostu var mı*?" KÜÇ56 **dost ol-** yakınlık kurmak, ahbap olmak. "*O günden sonra Recep'le dost olduk*." ÇK88 **dost tut-** erkek veya kadın evlilik dışı ilişki kurmak. "*Genelevde birer dost tutarız, dişçi dümeniyle çıktık mı gider yanlarız*." YK49 **dosta düşmana karşı** ele güne karşı. "*Lakin o bu değil ya, oğlum doktor olduktan sonra, şöyle dosta düşmana karşı, bacak bacak üstüne atıp iyi bir nargile fokurdatmadan ölürsem gözlerim açık gider*!" ÇK98 **dostlar başına** bir şeyi dostları için de dilemek amacıyla kullanılan bir iyi dilek sözü. "*Darısı dostlar başına kardeş*." EK129 **dostlardan ırak** sözü edilen kötü bir durumla yakınların karşılaşmaması için söylenen iyi dilek sözü. "*Dostlardan ırak, aklına ağasıgilnen kütlü devşirmeye gitmeyi takmış*!" EVO61

dost düşman *zm*. İnsanların bütünü; herkes. "*Ve tabii, dost düşmana karşı da iyi bir düğün yaparsın*!" ARK17

dostça 1. *sf*. Dosta yakışır, dost gibi. "*Antranik'in dostça ilgisi olmasa acından ölmese bile meteliksiz kalacaktı*." GAV141 2. *zf*. Dosta yakışır bir biçimde, dostane. "*Koğuşun öbür başındaki yatağı önünde, dostça bakıyordu*!" SUÇ228

dostluk *a*. 1. Dost olma durumu. "*Gözlerindeki vahşi pırıltı söndü, dostluk, arkadaşlık, merhametten izler belirdi*." DE190 2. Dostça davranış. "*Demek sana karşı gösterdiğimiz dostluğa böyle karşılık veriyorsun*?" İDG38 **dostluk başka, alışveriş başka** `iki kişi arasındaki dostluk, alışverişte birinin ötekine özverili davranmasını gerektirmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Dostluk başka, alışveriş başka aslanım*!" ÜÇK312 **dostluk et-** yakınlık kurmak, dost gibi candan davranmak. "*Üstelik işi icabı her yere, belki de uygunsuz yerlere girip çıkabilir, ahlaklı ahlaksız çeşitli insanlarla dostluk eder, çeşitli huylar kapabilirdi*." SUÇ116 **dostluk kantarla, alışveriş miskalle** `iş ilişkilerine dostluk karıştırılmamalıdır`

anlamında kullanılan bir söz. "*Hep bana, rabbena olmaz. Dostluk kantarla, alışveriş miskalle...*" ÜÇK364 **dostluk kur-** yakınlık, ahbaplık kurmak. "*Allah bilir, şununla, çok eskiden olduğunca gene dostluk kurabilir misin giderayak*?" KAÇ214

Dostoyevki* *öz. a.* Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Rus yazar (1821-1881). "*Kim var? Balzak mı? Dostoyevski mi*?" KK193

dosya (Fr.) *a.* 1. Aynı konu, aynı kimse, aynı işle ilgili belgeler bütünü. "*... dosya, faili meçhul cinayetler arasına girince koca burun Zekâi, Paşazade'nin de teşvikiyle, Berber Reşit'i bir gün kenara çekti*." HÇ309 2. Bu gibi belgelerin toplandığı kartondan kap. "*Ressam, masasının gözünden kocaman bir karton dosya çıkardı*." BFV187

doy- 1. İsteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak. "*Karnı doyan küçükler birer ikişer kalktılar*." GR67 2. Bir gereksinimini yeteri kadar karşılamak. "*İyice gör de doy, azgın*." BTÜ125 3. Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak. "*O biçim adam, iki yüzle, üç yüzle, doyar mı*?" MM47

doya doya *zf.* Yeterince, doyuncaya kadar; doyasıya. "*Ne diye öpmemişti sanki? Doya doya, dişliye dişliye...*" EB139

doyabil- Doyma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... erkeğe doyamayan Dul Zühre, etekleri havalı hoppala Melahat ... gibileri mahallelinin Murtaza'ya karşı şahlanışını habire körüklüyorlardı*." MUR52

doyamamışlık* *a.* Doyamamış olma durumu. "*İyi gıda alamamış ya da uykuya doyamamışlıkları yanında, işsizliğin verdiği sıkıntı her hâllerinden belli oluyordu*." VV230

doyma *a.* Doymak işi. "*Ta çocukluğundan beri taparcasına sevdiği ... doymasına imkân olmadığını sandığı sevgilisini ona, o sarışın küstaha bırakmak*!" SM284

doyul- Doymak işi yapılmak. "*İçmediği zamanlar asık yüzlü, öfkeli biriydi ama içti mi de tadına doyulmazdı*." GAV97

doyum *a.* Eldekinden hoşnut olma durumu, doyma işi, yetinme, kanma, kanaat. "*Size doyum olmaz komşum*." EB190 **doyum olma-** 1. bir şeyden bıkılmamak. "*Bey amca, size doyum olmaz*." YYB225 2. bir şeyi çok fazla beğenmek. "*Böyle zamanlarda delikanlının seyrine doyum olmuyordu*." VV400

doyur- 1. Açlığını gidermek. "*Karnını doyur da öyle git!*" GK169 2. Geçindirmek, yaşamasını sağlamak. "*Otuz, otuz koca yıldır avrat, çoluk çocuk boğazı doyurduğu yetmiyor muydu*?" EVO22 3. Kandırıcı, inandırıcı olmak, tatmin etmek. "*Ortahaf'ın sözleri doyurmamıştı beni*." ARK171

doyurabil- Doyurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herhangi bir çöplükten karnımı doyurabilir, istediğim duvarın dibinde uykuya dalabilirdim*." ÇK110

doyurma *a.* Doyurmak işi. "*Karınlarını rahatça doyurmaları için mi katlanacaktı sevmediği, sevemediği insanların kahrına*?" DK162

doyurucu *sf.* 1. Doyurma özelliği bulunan, tatminkâr. "*Annesi, babası zaman zaman içlerini çekerek o ilden, o ilin bereketli toprakları, doyurucu lokmasından söz açarlardı*." BFV129 2. İnandırıcı. "*Ama genç kız için doyurucu olmadı*." KAÇ120 **doyurucu bul-** yeterli görmek. "*Hayri Girsavaş aldığı karşılıkları yeterince doyurucu bulmadı*." YD170

doyurul- Doyurma işine konu olmak. "*Alkol alınmış, mide sıkıca doyurulmuş, paltolara bürünülmüşse elbette nefisti*." KP28

doyuruş *a.* Doyurmak işi. "*Kosti Usta'nın atölyesine gelişi, atölye kapısı yanındaki büyük tahta sandığın içinde sıcak ekmek, beyazpeynir, domatesle karınlarını doyuruşları...*" SÇ201

doyuruver-* Çabucak doyurmak. "*Fabrikada bile, bir saatlik yemek paydosunda ya simit ya da çeyrek somun, kara zeytin, yeşil soğanla karnını doyuruverir, haydi beştaşa*!" YYB241

doz (Fr.) *a.* 1. Bir ilacın bir defada veya bir günde alınması gereken miktarı, dozaj. "*Dozu çok kuvvetli uyku ilacını içip ilk akşamdan yatmak da para etmemişti yaşlı müteahhite*." KY62 2. Genellikle bir davranış, bir konuşma vb.nde yeterli görülen ölçü, dozaj. "*Herif saldırının dozunu alabildiğine artırmış...*" ÜÇK562

dök- 1. Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak. "*Karısının döktüğü suyla elini yüzünü yıkadı*." GK360 2. Açığa vurmak, söylemek, ortaya koymak. "*Korkma, dök içinin zehrini*." EK88 3. Akıtmak, düşürmek. "*Analar, erkek yüzlü analar, avuçları nasırlı analar, gözlerinde dökecek yaş kalmamış kupkuru analar...*" BTÜ169 4. Bir işte veya bir konuyu ele alış biçiminde değişiklik yapmak. "*Madem eskicilik*

fosladı, işi ısmarlamacılığa, toptancılığa dök." EVO112 5. Bol bol vermek, ödemek, sarf etmek. "*Bütün servetimi yoluna dökeceğim Evdoksiya*." GAV189 6. Bir şeyi yok etmek için atmak. "*Yunan Efzunlarını Sakarya'ya, İzmir'de denize döken biziz be*!" EK352 7. Sulu hamuru kızgın yağ veya tepsinin içine akıtarak pişirmek. "*Kızlar Tatar döküyorlar, haydi biz de gidip yardım edek*!" KT201 8. Çok söylemek. "*Bana, bir zamanlar ona döktüğün dilleri dök bakalım hadi*!" SBK261 9. Bir yere çokça bir şey yığmak, taşımak. "*Fellah getirip getirip dökecek sebze, meyveleri, sen de sandıklayıp sandıklayıp yollayacaksın Ankara'ya, İstanbul'a…*" KT148 10. Maden, mum eriyiği veya çimento, alçı vb.ni kalıba akıtarak biçim vermek, döküm yapmak. "*Gözlerini su gibi dönen, dönerken de kıvrım kıvrım demir yonga döken tornalara dikmiş, arkadaşının işi paydos etmesini bekliyordu*." E225 11. Üstünde bulunan bir şeyi düşürmek. "*Yapraklarını dökmüş ağaçlar, kararmış eski tahtalarıyla evler sırılsıklamdı*." EB27 12. Salmak, bırakmak. "*Saçlarını açıp döktü, dekolte geceliğini giydi*." GR184

dökar* *a*. Bir tür kadın ceketi. "*Dökarını getirdim de karıcığım*." SBK18

dökarlı* *sf*. Dökarı olan. "*Solundaki acı kırmızı dökarlı kadından kolunu kurtararak bilek saatine baktı*." KÜÇ35

döke saça *zf*. Bir şeyi yararsız biçimde harcayarak. "*Başladılar öteki işçiler gibi büyük birer ağız şapırtısıyla döke saça yemeye*." BTÜ302

dökebil- Dökme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herif ardından böyle, gölgesiymişçesine gelmekte devam ederse ne lezzetle küçük su dökebilir ne de keyfince düşünebilirdi*." MM73

dökme *a*. Dökmek işi. "*İbrikle su getirdi. Dökmeye hazırlandı*." DE93

döktür- 1. Dökme işini yaptırmak. "*Koymadık, yukardan su döktürdü, camlarımı kırdırdı*." GR215 2. Kolaylıkla ve güzel söylemek, yazmak veya oynamak. "*Bu kalemlerle hattı talikler, sülüsler, rik'alar döktürüyor*." KK20

döktürme *a*. Döktürmek işi. "*Postane kapısındaki satıcıdan süslü bir zarfla kâğıt aldı, içeri girip heyecanla döktürmeye başladı*." ÜÇK432

dökük *sf*. Dökülmüş. "*Zülfikar Bey de … saçları dökük iri başıyla aynı şeyleri içi sızlaya sızlaya düşünüyor*." DK192

dökül- 1. Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. "*Tepe saçları dökülmüş mavi gözlü doktorun kapısı önünde saatlerce bekledi*." SAR51 2. Salınmak, serbest bırakılmak. "*İri, yeşil gözleri, omuzlarına dökülmüş sarı, lüle lüle saçları...*" EK5 3. Çıkmak, ortaya konulmak. "*En zarif, en pahalı, en aranan yığınla yemek adı sayılıp döküldüyse de o hiçbirinin üstünde durmadı*." KK106 4. Kır, sokak vb. yerlerde insanlar çokça birikmek. "*İstanbul'un irili ufaklı esnafı dökülmüştü hal'e*." GK301 5. Düşmek. "*Cemile'nin beştaşı bohçaların arasına döküldü*." CEM79 6. Bir işi, bir konuyu ele alış biçiminde değişiklik olmak. "*Söz bir ara, Amerika'dan gelecek tarım araçlarına döküldü*." VV169 7. Kaplamak, yayılmak. "*Bar ampullerinden dökülen kuvvetli ışıklar kırılmaya, gözleri kamaştırmaya başlıyordu*." EVO180 8. Çok eskimiş olmak, değerini ve güzelliğini yitirmek. "*Her tarafı dökülen paçavralarının içinde dikildi*." YYB65 9. Çok yorgun, hasta olmak. "*Çocuklarıma acıyorum, dökülüp kalacaklar*." CEM76

dökülebil- Dökülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Güzeldi, aranan, uğruna yüz binler dökülebilecek, gerekirse bıçak bıçağa, tabanca tabancaya gelinecek cinsten*." SBK240

dökülme *a*. Dökülmek işi. "*Az sonra radyodan aydınlık, pırıl pırıl, soğuk bir su çevikliğiyle taze sesler dökülmeye başladı*." SAR113

dökülü *sf*. Dökülmüş. "*Öteki, yıllarca öncenin babalı analı sofrasına bağdaş kurmuş, anasının kuru nane serpilmiş, sarımsaklı yoğurt dökülü tatarböreğine girişmişti*." ÖE28

dökülüş *a*. Dökülmek işi. "*Daha çok Nuran'ın dikkat ettiği kadınca salmış, kırılıp dökülüşler...*" SBK229

dökülüver- Çabucak veya kısa sürede dökülmek. "*Bunlar da ağzından dökülüvermişti işte*." YD194

döküm *a.* 1. Kalıba dökme işi ve bunun yapılış yöntemi. "*Öteki demir araçların onarımı, döküm işleri derken Nişan'la birlikte kalfa olup çıktı*." EVO13 2. Bir şeyi ayrıntılı olarak ortaya koyma. "*Haydi dön geri, yazıhaneyi aç, çıkar bütün bir alım işlemlerinin döküm evrakını*." KT34

dökümhane (T. döküm + Far. ḫāne) *a.* Fabrikalarda döküm yapılan yer, dökümevi. "*Dökümhane imalat raporlarını incelemekte olan Fen Müdürü, Murtaza'yı görünce elinden kalemi bıraktı*." MUR328

dökün- Kendi üstüne dökmek. "*Gerçi o işten sonra su dökünmüştü ama gusül aptestini ihmal etmişti*." VV87

döküntü *a.* Değersiz, bayağı, ayaktakımından olan kimse. "*Noterin kızı, öteki döküntüler...*" YD276

döküntülü *sf.* Döküntüsü olan. "*Döküntülü Kosti, boynunda işportası, akşamları eve dönünce tıpkı Cevdet gibi üstünü başını çıkarıp rasgele fırlatır*." SUÇ73

döküş *a.* Dökmek işi. "*Yol boyunca Atatürk'ün kahramanlığından ... Yunan'ı denize döküşünden söz açmıştı*." YD331

döküver- Aniden dökmek. "*Muhasebeci içini döküverdi*." DE50

döl *a.* 1. Canlıların üremesi sonucu ortaya çıkan yeni birey veya bireylerin bütünü, zürriyet, nesil. "*Demek, yıllardır çeşitli vesilelerle işitip durduğu Mehdi-i Resul onun dölünden dünyaya gelecekti*?" VV87 2. Yavru, çocuk. "*Zamanında gidip yazının çıplağıyla evleneceğine, mallı mülklü bir kahpe dölü de o bulaydı*." EVO23

dölek *sf.* Ağırbaşlı, uslu, ağır davranışlı. "*Dölek dur, dedi*." BTÜ293

dön- 1. Geri gelmek, geri gitmek. "*Derhal eve dön*!" DE80 2. Yönünü belli bir tarafa doğru çevirmek. "*Dön bana*!" DE173 3. Bir şeyi andıracak duruma girmek, benzemek. "*La Dam O Kamelya'nın meteliksiz aşığına döndüm*." EK102 4. Durumdan duruma geçmek, değişmek, olduğundan daha değişik bir durum almak, benzemek. "*İki cami arasında kalmış beynamaza döndüm*." EB190 5. Kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. "*Müthiş bir hızla dönen demir tekerleğin sert daireler çizen kolu ellerime fena hâlde çarpardı*." BE45 6. Bırakılan bir konu veya işe başlamak. "*Yoksa geçici hamal kadrosuna mı döneceksin*?" ARK231 7. Hileyle, gizlice yapılmak. "*Piyasada nelerin döndüğünü işitiyordu her gün*." EB65 8. Sapmak. "*... ben evime giderken son köşeyi döndüm*." ÇK83 9. Kendini bir yandan bir yana çevirmek. "*Sabaha kadar yatakta dön Allah dön*." KK33 10. Belirli bir yerde dolaşmak. "*Beybabası kolalı yaka, kravat takan, herkesin beyefendi, beyefendi diye etrafında döndükleri biriydi*." EK54 11. Söz konusu etmek, hatırlamak. "*Biz şimdi dönelim sana*." ARK230 **döne dolaşa** uzun süre gezerek. "*Odaları, sofayı kim bilir kaç sefer boydan boya, döne dolaşa aşacak tren, babasının istasyonundan Nuran'ın istasyonuna mal getirecek, sonra da mal götürecekti*." SBK71

dönüp dolaş- uzun süre gezmek. "*Dönüp dolaşıp geleceği yer 72. Koğuş'tur.*" YK59

döndür- 1. Dönmesini sağlamak. "*Az ilerdeki bir traktörün deli deli döndürdüğü kalın ve uzun volan kayışıyla sertçe çalışırken çok büyük bir ağustosböceğini hatırlatıyordu*." BTÜ212 2. Çevirmek, bükmek. "*Birden tavına gelivermenin rahatlığı içinde şişti, dik yakası içindeki boynunu sağa sola hindi gibi döndürdü*." MUR145 3. Bir duruma getirmek. "*İnsan evi hallaç pamuğuna döndürür ama gene de çok aramaya lüzum kalmaz*." DE233 4. Düzene koymak, yönetmek. "*Dolabını döndür de nasıl döndürürsen döndür*!" MM294

döndürebil- Döndürme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Beni yeni karanından hiç kimse döndüremez*." YYB164

döndürme *a.* Döndürmek işi, irca, tahvil. "*Jilet Nuri'nin içini titreten, gözlerini karartıp başını döndürmeye başlayan sesler yükseldi*." KK164

döndürül- Döndürme işine konu olmak. "*Dertlerine parmak basılmış, çılgına döndürülmüş bu kalabalığın önünde durulamazdı*." HÇ256

döndürülebil-* Döndürülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... işler onun keyfince döndürülemezdi*." MM167

dönebil- Dönme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yorulmamıştı, sabaha kadar dönebilirdi*." DE25

dönek *sf.* İnanç ve düşüncesini değiştiren, sözüne güvenilmeyen, caygın, kaypak (kimse), kahpe. "*Ali Şahin, o gün kahvehanede 1927'deki şimendiferciler grevi arkadaşlığını reddeden bu dönek adamın sahte içtenliğine kanmadı*." KT357

dönem *a.* Belli özellikleri olan zaman parçası, periyot. "*Pek pek yarım saat sonra, nöbet değişirken nöbetçi çavuş ya da onbaşısına sesini duyurur, tuvalete de çıkar*." ÜÇK338

dönemeç *a.* Bir yolun yön değiştirdiği yer, viraj. "*Epeyce yürüdükten sonra, bir dönemeçte kayboldu*." KP12

dönemeçli *sf.* Dönemeci olan. "*Yıllar yılı gazeteler İstanbul'un dar sokaklarından, trafiği aksatan bol dönemeçli, eğri büğrü caddelerinden yakınmıyor, karikatürler yapmıyorlar mıydı*?" GK51

döngeri* *a.* "Geri dönmek, sözünden caymak,

sözünden dönmek" anlamına gelen döngeri etmek sözünde geçer. "*Gülizar birden falsosunu idrak ederek, döngeri etmek istedi*." HÇ28

dönme *a*. Dönmek işi. "*Ev Nazan'ın tepesinde fırıl fırıl dönmeye başladı*." EK94

dönmüşlük* *a*. Dönmüş olma durumu, dönmek. "*Baygınlığıma, çektiğim ıstıraba, öte dünyaya gidip geri dönmüşlüğüme karşı saygı gösteren sesleriyle fısıltılı konuşmaları…*" KK59

dönük *sf*. Dönmüş, çevrilmiş (kimse). "*Arkası dönüktü, beni görmüyordu*." ÇK90

dönül- Dönme işi yapılmak. "*Tekme yemiş köpek haysiyetsizliğiyle dehlizin köşesi dönülüp de 72. Koğuş'a gelindi mi her şey unutulur*." YK18

dönülebil-* Dönülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ama sonu ölüm de olsa artık geri dönülemezdi*!" GAV206

dönülme *a*. Dönülmek işi. "*Antranik, Rum kızı konusuna dönülmesi için can atıyordu ama…*" GAV128

dönüm *a*. 1. Dönmek işi. "*Nasıl anlatmalıydı ki, Nuran onun için, onun hayatında bir dönümdür Cevriye'den sonra*." SBK329 2. 1000 m²'lik bir alan ölçüsü. "*Geçen yıl, oğlunun kahrından ölen babasından binlerce dönüm tarla, mandıra, çiftlik kalmıştı*." YK46

dönümlük *sf*. Dönüm ölçüsünde olan. "*İki dönümlük bir sebze bahçesinin sahibi Arap Dahrik, incecik bacakları üzerinde zorla taşıdığı kocaman göbeğiyle, parti bucak kongresine hazırlanıyordu*." YYB200

dönüş *a*. Dönmek işi. "*Tuvalete gittiğini öğrenince yol gösterir, işini bitirene dek bir yerlerde bekler, dönüşte, tam yukarı çıkacağı sıra...*" KAÇ62 **dönüşü olmayan yola gir-** asla bırakılmayacak, vazgeçilmeyecek bir durumda olmak. "*Dönüşü olmayan bir yola girmişti*." YD268

dönüver- Ansızın veya kısa sürede dönmek. "*Aşk dökülen, baygın gözleriyle dönüvermiş, soruvermişti*." KK180

döpiyes (Fr.) *a*. Etek ceketten oluşan iki parçalı kadın giysisi. "*Döpiyese gider mi o*?" KK262

dörder *sf*. Her birine dört, her defasında dördü bir arada olan. "*Dörder tane yuvarladık mı, kafayı tam buluruz*." BTÜ341

dördüncü *sf*. Dört sayısının sıra sıfatı, sırada üçüncüden sonra gelen. "*Dördüncü bardak doldu*." KÜÇ115

Dördüncü Ordu* *öz. a*. Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılın sonlarında kurulan Bağdat merkezli askerî birlik. "*Dördüncü Ordu diye anılan doğuda, bundan tam otuz beş yıl önce...*"

Dördüncü Ordulu* *a*. Dördüncü Ordu'da görev yapmış asker. "*İş el peşrevine dökülmeye başladı mı, Dördüncü Orduludan çok Reşit'in nevri dönüveriyor, el beldeki altıpatlara gidiveriyordu*." VV5

dört 1. *a.* Dört sayısının adı. "*Biri kucağında, dördü peşinde beş oğluyla içeri girdi*." GR59 2. *sf*. Üçten bir artık. "*Fener'de arka sokaklardan birinde, emekli bir polisin dört katlı evinde bir oda bir mutfağı kiraladılar, taşındılar*." GAV203 **dört ayak ol-*** *argo* Domalmak. "*Patavatsızın biri, ne zaman dört ayak olacağını sordu*." HÇ33 **dört ayaklı ol-*** dört ayak olmak. "*Dört ayaklı mı olacan*?" EVO299 **dört bir taraf** her yan, bütün çevre. "*Bacaklarının, belinin, sırtının ağrılarını unutmuş, dört bir tarafa yetişmeye çalışıyordu*." EK366 **dört dön-** telaş içinde çare aramak. "*Kantarcı bugün gene fabrika içlerinde dört dönmüş, anasından emdiği süt burnundan gelmişti*." KT78 **dört duvar arasında kal-** evde, kapalı bir yerde kalmak zorunda olmak. "*Arzusuna ermiş, fotoğrafından tutulduğu delikanlıyla yazıhanenin dört duvarı arasında yalnız kalmıştı*" DK154 **dört elle sarıl-** bir işe büyük bir özen ve önem vererek girişmek. "*Ustanın iyisine, ağasına dört elle sarılanına rastlamadım ki ben zaten*." BTÜ346 **dört gözle bekle-** çok isteyerek veya özleyerek beklemek. "*Ali dört gözle bekliyordu*." BTÜ316

dört başı mamur *sf*. Her bakımdan istenildiği gibi olan. "*Böylesine dört başı mamur bir mutluluk mümkün mü benim için*?" KK57

dört bucak *a*. Her taraf, her yer. "*Betonunda bile ot biten bereketli Çukurova topraklarının dört bucağından inceli kalınlı kollar gibi uzanan tozlu yollarda ... öküz, camız arabaları olurdu*." EVO1

dört cahar (T. dört + Far. çehār) *a*. Zarla oynanan oyunlarda, atılan zarlardan her ikisinin de dört benekli olan yüzünün üste gelmesi. "*Gelelim dört cahara...*" AY169

dört çarpı yüz* *a*. Dört koşucunun 100 metrede bir bayrağı değişerek koştuğu bir yarış türü. "*Dört çarpı yüzü kazandık*." AY116

dört kitap* *a.* Allah'ın insanlara değişik zamanlarda gönderdiği kutsal kitaplar (Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim). "*Böylelerinin dört kitap dışı olduğunda mutabık kalınarak tekrar Ramazan Efendi'ye dönüldü"* HÇ169 **dört kitap mört kitap*** dört kitap falan. "*Bırak dört kitabı mört kitabı*." SAR34

dört köşe (I) *sf.* Kare biçiminde olan. "*Kısımların ortasındaki dört köşe beton meydanlıkta cezaevi kabadayısı Koç'la hasmı Kürt Resul'ün bıçak bıçağa girdiği görüldü*." İDG109

dört köşe (II) *sf.* Keyifli, sevinçli. "*Mektup okunurken Nedim Ağa hazdan dört köşe, renkten renge giriyordu*." KT214

dört yol ağzı *a.* Dört yönden gelen yolların birleştiği kavşak. "*Dört yol ağzına varmadan.*" KAÇ216

Dört Yüz Darbe* *öz. a.* 1959 Fransız yapımı bir film. "*Fransızların Dört Yüz Darbe'sini görmüşsünüzdür*!" YD59

dörtgen *sf.* Dört kenarlı çokgen, dörtkenar biçiminde olan. "*Dikine dörtgen koğuşun kapısı yanındaki maltız üzerinde alesta bekleyen bol etli yemekse istim üzerindeydi*." ÜÇK361

Dörtköşe* *öz. a.* Bir lakap. "*Çok şişman Dörtköşe Cemal sordu*." MUR164

dörtleştir-* Herhangi bir şeyin sayısını dörde çıkarmak. "*Makineleri dörtleştirdiler şimdi*." EK218

dörtlü 1. *sf.* Dört parçadan oluşan, kendinde herhangi bir şeyden dört tane bulunan. "*İçeri girdi ... sırları dökülmüş dörtlü kahve cezvesini, kahve fincanlarını filan alıp görümcesinin yanına döndü*." EVO212 2. *a.* İskambil, domino vb. oyunlarda üzerinde dört işareti bulunan kâğıt veya pul. "*Daha doğrusu, iskambildeki kozların dışında kalan üçlü, dörtlü, yedili cinsinden küçük kâğıtlar...*" YYB213

dörtlük 1. *a.* Dört dizelik bölümlerden oluşmuş şiir veya şiir parçası, kıta. "*Nargile içenin arkadaşı, elindeki küçük bir defterden dörtlükler okuyor, dinliyorlar*." KK240 2. *sf.* Dört taneden oluşmuş, dört tane alabilen. "*Cemile alfabesini açarken, ihtiyar Malik raftan kahve, şeker kavanozlarıyla dörtlük yeşil cezveyi, ispirtoluğu indirdi*." CEM83

dörtnala *zf.* At, dörtnal koşarak. "*Ertesi gün kasaba korkuyla öğrenirdi ki Malik ve Muy çetesi, kaptan falan ve filanın kanlı kesik başlarıyla dörtnala çekilmişler*." CEM97

dörtyol *a.* Dört yönden gelen yolların birleştiği yer. "*Mahalle bakkalı, işçi mahallelerinden gelen çamurlu dörtyolun kavşağında daracık, karanlık, rutubet kokan bir dükkândı*." MUR280

dörtyol ağzı bk. dört yol ağzı. "*Mahsustan değil, yol uğrağı dörtyol ağzıydı da ondan*." GK206

Dörtyolağzı* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir yol ağzı. "*Sizi Dörtyolağzı'na kadar götürürüm*." BTÜ30

döş *a.* Göğüs, bağır. "*Döşüme sıç sen benim*." BTÜ184

döşe- 1. Bir ev veya dairenin oturulabilir duruma gelmesi için gerekli eşyayı oraya yerleştirmek. "*Büyük bir yazıhaneyi maroken koltuk, kanepe, bambu iskemleler, ceviz masalarla döşedi*." DK78 2. Boru, kablo vb. yerleştirmek, çekmek. "*Şayet varsa, trenin raylarını odaya döşerler*." SBK64 3. Kumaş, halı vb.ni bir yeri iyice örtecek biçimde sermek. "*Yoluma altın döşese Leman'ın kızına tenezzül etmem*." EB256

döşek *a.* Uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatılan eşya; yatak. "*Dolaş kısımları, bul iyi bir döşek*!" YK20

döşeli *sf.* Döşenmiş olan, mefruş. "*Şark üslubunca döşeli odasının köşe minderine kendini bırakır*." GR187

döşeme *a.* Yapılarda taban üzerine döşenen tahta vb. kaplama. "*... döşemeleri mazotla gıcır gıcır ovulmuş odaya kısa boylu, sımsıkı, kıvırcık, siyah saçlı biri çıkageldi bir gün*." ARK78 **döşeme möşeme*** döşeme falan. "*Döşemeyi möşemeyi çökertir vallaha!*" BTÜ330

döşemeli *sf.* Döşemesi olan. "*Eskiden preslenmiş pamuk balyalarının istif edildiği çayhane, beton döşemeli genişçe bir salondu*." MUR160

döşen- 1. Döşeme işi yapılmak. "*Kat, Erdal Bey'in zevkine göre döşenecek*." EB227 2. Uzun uzadıya ve yererek yazmak. "*Kendisi olsa dokunaklı bir mektup döşenir, enayileri tavlar, paraya kavuşur*." DK37

döşenme *a.* Döşenmek işi. "*En biri şu konakta, içinin döşenmesinden, ona hediye olarak aldığı bileziklere, küpe, kolyelere varıncaya kadar, hiçbir şey istememişti ondan.*" KT176

döşet- Döşeme işini yaptırmak. "*Çılgına çevirecek, İstanbul tarafında iki odalı, bir hollü, küçük, zarif bir apartman katı satın aldırtıp olmazsa kirayla tutturup döşetecek, aydan aya da dolgunca bir parayla geçimini sağlama bağlatacaktı.*" GK117

döv- 1. Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak. "*Ne için döveyim Zehra'yı*?" MUR70 2. Çarpmak, sertçe dokunmak. "*Oğluna şöyle örgüleri topuklarını döven, arlı namuslu bir şeher gızı aramaya başladı*." EKM102 3. Bir şeyi toz durumuna getirmek için ezmek. "*Biberi gayet ince döv*." SUÇ45 4. Çırpmak. "*İnekleri sağan, yoğurt çalıp yayık döven, çapa vakti ırgatların aşını hazırlayan Seyyare Bacı, kerpiç huğunun kapısı önüne çömelmiş*." HÇ9 5. Ateşte ısıtılarak yumuşatılmış bir madeni, vurarak istenilen biçime getirmek. "*Demiri tavındayken dövmek gerekti*." EK284

dövdür- Dövme işini yaptırmak. "*Üstüne vazife olmadığı hâlde, sırf particilik gayesiyle el altından adam tehdit ettirip dövdürür*." BK319

dövebil- Dövme ihtimali veya imkânı bulunmak, pataklayabilmek. "*Bu kasabada herkesin babasını dövebilirdi*." KAÇ219

döven *a.* Harmanda ekinlerin sapı ve tanelerini ayırmak için kullanılan, önüne koşulan hayvanlarla çekilen, alt yüzünde keskin çakmak taşları dikine çakılı bulunan, kızak biçiminde araç. "*Çift sürmek, döven çekmek, dağa oduna gitmek…*" ÇK92

döviz (Fr.) *a.* Ülkeler arası ödemelerde kullanılabilecek para, çek, poliçe vb. her türlü ödeme aracı. "*Döviz meselesini bırak da bana bak*!" GK69

dövlet (Der.) *a.* Devlet. "*Allah dövletimize zeval virmesin*!" SAR53

dövme *a.* 1. Dövmek işi. "*Bu hem sadece üç kişi istiyor hem de demetli ekinleri kolaylıkla dövmesinden geçtim…*" HÇ74 2. Vücut derisi üzerine iğne vb. sivri bir araçla çizilmek ve içine renk veren maddeler konulmak yoluyla yapılan yazı veya resim. "*Şadiye en çok, göğsündeki barut dövmesi gülcemali sevmişti*." DHV273

dövül- Dövme işine konu olmak. "*En biri, düğününde bir hafta davul dövülmüş*." EVO68

dövün- 1. Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek. "*Bir gece karlar lapa lapa savrulurken işledikleri tamiri imkânsız suç yüzünden annesi dövünmüş, çırpınmış…*" KK197 2. Çok üzülmek. "*Yasin Ağa birden işin önemini kavrayarak dövündü*." VV78

dövünme *a.* Dövünmek işi. "*Eğer Mevlüt hıçkırarak tekrar, sığırlar, sıpalar diye dövünmeye başlamasaydı İsmail Efendi belki de susacak, uzun zaman öylece kalacaktı*." GR56

dövüş *a.* 1. Dövmek işi. "*Hele son gün, dişçinin oğluyla kavga ettiler diye babasının onu dövüşü, karakolluk oluşları…*" SUÇ174 2. Tokat, yumruk, tekme gibi saldırışlarla yapılan kavga. "*Korsanlarla kucak kucağa bir dövüş başladı*." İDG76

dövüş- 1. Karşılıklı birbirini dövmek, vuruşmak. "*Dövüşecek olsak zararlı mı çıkardım*?" KP92 2. İki silahlı kuvvet çatışmak. "*Yarın düşman karşısında omuz omuza dövüşerek vatanı koruyacaksınız*." EB257

dövüşebil- Dövüşme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Onunla hiç kimse dövüşemez*." SÇ198

dövüşme *a.* Dövüşmek işi. "*Paşazade karşılık verir ya da ayağa fırlayıp dövüşmeye kalkarsa habibini şaşırtacaklardı*." KT350

dövüştür- Dövüşmelerini sağlamak. "*Hadi getirin dövüştürek*!" EVO352

dövüşül-* Dövüşme işi yapılmak. "*Neden, niçin dövüşüldüğü unutulmuştu*." HÇ152

DP* *a.* Demokrat Parti. "*Çünkü o içerdeyken DP 950 seçimini kazanmış*." KAÇ92

DP'li* *a.* Demokrat Parti üyesi veya destekçisi kimse. "*Mağdur DP'li her yurttaş gibi, gerekli krediler sağlanmalı, Gafur da insan sırasına konulmalıydı*!" KAÇ93

DP'lilik* *a.* Demokrat Partili olma durumu. "*Ama kasabanın en büyük kahvesi DP'lilikte herkesten ileri giden Gafur'un kahvesiydi*." KAÇ92

drahoma (Rum.) *a.* Hristiyan ve Musevilerde gelinin damada verdiği para veya mal. "*Drahoması olmadığından, bol bol ördüğü dantelleri Beyoğlu'ndaki bir pasajda danteller satan küçük bir mağazaya götürüyor, aldığı paraları drahoma olarak biriktiriyordu*." SÇ184

dramatik (Fr.) *sf.* İçinde gerilim, çatışma vb. olaylar bulunan, insan ilişkileri ile gelişen (eser, olay). "*Film işte, dramatik bir konu bulduk*." EB207

du- (Der.) Durmak. "*Yorganın altında göz kırptı, 'Duuu' dedi kendi kendine*." KK10

dua (Ar.) *a.* 1. Tanrı'dan bir şey dilemek amacıyla söylenen söz; yakarış. "*Ona gece gündüz, yatıp kalktıkça dua edeceğim, bütün işleri kolay olacak*!" VV289 2. Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin. "*Bu dua köpek duasıdır.*" AY165 **dua et-** Tanrı'ya yalvarmak. "*İç ceplerindeki ayakkabı falçatalarını haybeden taşımıyorlardı ama kartaloz karı dua etsindi kalabalığa*." KÜÇ36 **duasını al-** iyi yapılan bir işle birinin hoşnutluğunu kazanmak. "*Sağ olsa, ona da Babasının Çukurova'dan getirdiği gibi başörtüsü, basma musma götürse, duasını alsaydı*." GK6

duacı *a*. Tanrı'ya yalvaran kimse. "*Sağlığınıza duacıyım beyefendi*!" SM190

duahan (Ar. duʿāʾ + Far. -ḫvān) *a.* Dua okuyucu. "*İstanbul'da efendimize duahan olacaklar*." ÜÇK554

duba *a*. İçi boş, her yanı kapalı, suyun üstünde yüzen bir tür büyük şamandıra. "*O kadar, dedi dubaya benzeyen bir başka kadın*." TD65

dubara (Far.) *a.* 1. Oyunda, atılan zarlardan ikisinin de iki benekli yüzünün üste gelmesi. "*Se yekler hepyek, sebai düler düşse, hepyekler dubara...*" EVO297 2. *argo* Aldatmaca. "*Başımızdakilerin dubarasına dubara mı yeterdi*?" ÜÇK304 3. *öz.* Bir lakap. "*Yassı, Ensiz, Dubara, Dörtköşe falan hemen çevrelerini alıvermişlerdi*." MUR386

dubaracı *a*. *argo* Dubarayla iş gören kimse, düzenci. "*Bu kodoş sözü, bıyık altından gülen dubaracı hemşerilerineydi*." MUR12

dublaj (Fr.) *a.* Sesin, çekimden sonra film üzerine geçirilmesi, kaydedilmesi; seslendirme. "*Bir filmin kesilip biçilip yapıştırıldıktan sonra senkronu, dublajı, şusu busu az iş midir*?" YD219

duble (Fr.) 1. *a.* Belirli miktarın veya büyüklüğün iki katı. "*Meze olarak da beyinli duble bir salata, dil*." EB156 2. *sf.* İçkide belirli olan tek ölçüsünün iki katı. "*İki kadeh şarap, birkaç duble rakı içmeyegörsün*." TD29

dudak *a.* Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri; lep. "*Ne dudaklarında ruj, ne yüzünde pudra, ne de tırnaklarında oje*." ARK252 **dudağını ısır-** yakışıksız bir durum karşısında şaşmak. "*Kocasının bu tuhaf bakışından korkan kadın dudağını ısırarak susuyor...*" EVO289 **dudak bük-** bir şeyi beğenmediğini, küçümsediğini belli etmek, umursamamak, pek aldırış etmemek. "*Yaa, demek dudak bükmüştü*!" KÜÇ46 **dudağını büz-** ağlayacak gibi olmak. "*... keçilerin altlarına yatıp memelerini nasıl emdiğini, dudaklarını büze büze, omuzlarını kaldıra kaldıra anlattı*." EKM110 **dudak dudağa gel-** öpüşmek. "*Sonra dudak dudağa geldiler*." DE11

dudak boyası *a.* Dudakları boyamak için kullanılan kokulu, renkli madde, ruj. "*Çünkü bir kazma değil idi manto, dudak boyası, iskarpin...*" MUR148

dudaklı *a*. Dudağı olan. "*Adamı nedense kalın dudaklı olarak düşünmüştü.*" GR157

Duglas* *a*. Adını sinema oyuncusu Douglas Fairbanks'den alan, özellikle 1950'li senelerde ülkemizde de moda olan bir bıyık türü. "*Bunu söyleyen koca kafalı, Duglas bıyıklı bir esrarkeş*." SUÇ108

duğru* *sf*. Doğru. "*Çünkü veremedik duğru terbiye çocuklarımıza*." DK256

duğur-* Doğurmak. "*Duğurmadı Hasan Bey dayım gibi bir evlat bana.*" MUR272

dul *a*. 1. Eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kadın veya erkek. "*Kızların dul ablaları pek iştahlıydı*." BE82 2. *öz.* Bir lakap. "*Dul Naime, eskiden kalma gönül kırıklığını filan unutarak, kızının yanına koştu*." DK100 **dul kal-** kadın veya erkeğin eşi ölmek. *"... genç yaşında dul kaldı bir çocuğuyla*!" AY158

dulluk *a*. Dul olma durumu. "*Kızlık, dulluk sanıldığı kadar önemli değil Neriman Hanım*." YD202

dum duma* *a*. Kimsenin kimseyle ilgilenmediği, kimseye önem verilmediği, çok karışık bir durumu anlatan "kim kime dum duma" ifadesinde geçen bir söz. "*Kim kime dum duma ha*?" DE204

duman *a.* 1. Bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerrelerle buğu bulunan değişik renklerde gaz. "*Sigaradan aldığı dumanı havaya üfledikten, tavana doğru genişleyen dumanları da gözleriyle uzun uzun takip ettikten sonra, hayallerinden sıyrılarak doğruldu*." BK315 2. Havalanan tozların veya sisin oluşturduğu bulanıklık. "*Dumanlar güneşin saçları gibi*." SÇ73 3. *argo* Kötü, yaman. "*Affetmezse hâlimiz duman*!" EVO200 4. Doku ve organlarda sıra dışı hava toplanması;

amfizem. “*Bunlardan başka damar sertliği, geçirilmiş enfarktüs, zaman zaman alkol koması, akciğerinde duman mı, leke mi...*” **duman al-** sigara dumanını içine çekmek. “*Sigarasından duman aldı, burnundan bıraktı*.” KÜÇ54 **duman et-** *argo* dağıtmak, bozmak, yok etmek. “*Oysa bir bilseler koza mağazasında sigara içildiğini, hepsinin tozunu atarlar, duman ederlerdi*.” BTÜ60 **duman ol-** *argo* işi, durumu berbat olmak. “*Yakalanırsak hâlimiz duman olmaz mı*?” MM267 2. bir kimse veya bir şey ortadan kaybolmak. “*Hâlbuki insan ölünce vücudu da ruhu gibi duman olup uçmalı*!” ÇK111 **dumana boğ-** duman içinde bırakmak. “*Tenekesi paslı odun sobasıysa, borudan ters vuran rüzgârla zaman zaman geri tepiyor, odayı acı dumana boğuyordu*.” SBK175 **dumanı doğru çıksın** `iyi ve güzel olmasa bile yönteme uygun olsun` anlamında kullanılan bir söz. “*Kabak Hafız, boş ver diyor. Dumanı doğru çıkar*!” VV65 **dumanı tepesinden çık-** çok öfkelenmek. “*Hem de öyle âşık ki dumanı tepesinden çıkıyor*.” GAV140

duman renkli* *sf*. Koyu kül renginde olan. “*Kül rengi, duman renkli bulutlar kaynaşıyorlardı sanki yukarda; alçaldıkça alçalıyorlardı*.” KÜÇ35

dumanı üstünde *sf*. 1. Çok taze (sebze, meyve, yemek vb.). “*Dumanı üstünde ızgara ciğer falan*.” KK200 2. Çok yeni, üzerinden çok zaman geçmemiş. “*Beyin su gibi akan pırıl pırıl kocaman hususisi, sürüler, atlar, itler, inekler, kalaylı bakraçlarda yeni sağılmış, dumanı üstünde sütler…*” VV404

dumanı üzerinde* *sf*. Çok yeni, üzerinden çok zaman geçmemiş, dumanı üstünde. “*Dumanı üzerinde bir iş.*” KAÇ84

dumanlan- 1. Sarhoş olmak. “*Kadehler yapma birer neşeyle tokuşturulup devrildikçe kafalar dumanlanıyor*.” SBK284 2. Bulanmak, karışmak. “*Kafası hayli dumanlanmıştı*.” YD240

dumanlanma *a*. Dumanlanmak durumu. “*Bu arada kafalar dumanlanmaya, gözler kararmaya başlamıştı*.” TD105

dumanlı *sf*. 1. Dumanı olan, duman çıkaran. “*Sabahın kül rengi bulanıklığında vapurlar, dumanlı vapur bacaları…*” EB32 2. Sisli, sisle örtülü. “*Tepeleri dumanlı dağların arasındaki köye gidecekler, büyük şehirlerin zehirlenmiş havasından kurtulacaklardı*.” KY184 3. Esrik, sarhoş. “*Kafası dumanlı olmasa, bu, tüm dişleri altın ağanın davetini cana minnet bilirdi ya, dumanlıydı kafası*.” ÜÇK318

Dumaper* *öz. a*. Alexandre Dumas, Fransız yazar (1802-187). “*Hugo yahut Dumaper'in romanlarındaki herhangi bir serseri kadın gibi alkolik olmuş*.” EK304

Dumlupınar* *öz. a*. Başkumandanlık Meydan Muharebesi; Kütahya'ya bağlı Dumlupınar yakınında 30 Ağustos 1922'de Türk ve Yunan orduları arasında meydana gelen savaş. “*Duvarlarda taşbasma resimler: Arabın İntikamı, Dumlupınar, İnönü zaferlerimizin kalpaklı komutanları…*” KK208

dumuz* *a*. Domuz. “*Böyle bir avrat erine mümkünü yok, mücerret dumuz eti de yidirirdi*.” GK280

dupduru *sf*. Çok duru. “*Anneleri kansız, dupduru yüzüyle söylendi*.” MUR83

dur- 1. Hareketsiz durumda olmak. “*Araba durdu*.” SBK311 2. Beklemek, dikilmek. “*Merdiven başında durmuş, bir şeye şaşkın şaşkın bakıyorlardı*.” BTÜ35 3. Bir konuyla çok ilgilenmek, üstüne düşmek. “*Bir zamanlar öyle entipüften gibi gözüken haberler yetiştirmişti ki, Emniyet Müdürü üzerinde durmuş, inceleyip eşelemiş, altından büyük casusluklar, beşinci kolluklar çıkmıştı*.” MM52 4. Bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek. “*Yazıhane penceresinde durmuş, ayıya bakıyordu*.” GAV98 5. Bir yerde olmak veya bulunmak. “*Bir baş kuru soğan duruyordu sofra bezinin üstünde*.” DE16 6. Belli bir durumda, bir görevde bulunmak. “*İçini çekerek yatsı namazına durmuş annesine baktı*.” EK183 7. Kalmak. “*Çok durmamışlardı*.” EB77 8. Var olmak. “*Bileydim böyle geri duracağını, o değilden geleceğini, yazının İstanbul'unda ne işim vardı Çukurova dururken*?” GK32 9. İşlemez olmak, çalışmamak. “*Göğsünde sanki kalbi durmuş, atmıyordu artık*.” KT196 10. Dinmek, kesilmek. “*Yağmur birdenbire durmuş…*” SUÇ133 11. Ara vermek. “*Hiç durmadan yürüyebilsek, sabah namazından iki saat sonra şehre varabilecektik*.” BE96 12. Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. “*Siz konuşadurun, ben bir soluk gazocağını yakıp...*” SUÇ122 **dur! (veya durun!)** `biraz zaman geçsin` anlamıyla cümlelerin başına gelen bir söz. “*Durun bakalım, gün doğmadan neler doğar*.” CEM144 **dur durak yok** durup dinlenmeden sürekli çalışmayı anlatan bir söz. “*Adam günler, haftalardan beri dur durak yok*.” ÜÇK539

durabil- Durma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Gidince de durabilir misin*?” BTÜ13

durak *a.* Tren, tramvay, otobüs, minibüs vb. genel taşıtların durmak zorunda olduğu veya durabileceği yer. "*Durakta beklemeye başladı*." EK208 **durak murak*** durak falan. "*Durak murak, atladım işte*." SÇ136

durakla- 1. Hareket durumundayken kısa bir süre için durmak veya arada bir durmak. "*Bir ara, kalabalığın iyice arttığı sıra, durakladı*." ÜÇK444 2. Bir süre ses çıkarmamak, bir şey söylememek, duraksamak, tereddüt etmek. "*Zaloğlu durakladı*." HÇ34

duraklama *a.* Duraklamak işi. "*Kadına tam yaklaşırken birden bir duraklama oldu*." KP45

duraklayış *a.* Duraklamak işi. "*Hatta onu büsbütün güzelleştiriyor, arada gaz, şeker kuyruklarında bekleyen ayaktakımı yüzünden duraklayışına ... karşı koyan muhalefete sedef dişlerini gıcırdatıyordu*." GK51

durala- Bir süre ses çıkarmamak, bir şey söylememek; duraklamak. "*Kabak Hafız duraladı, kulak verdi*." VV69

Durand* *öz. a.* Paul Durand-Ruel, İzlenimcilik sanat akımının içinde yer almış Fransız sanat simsarı (1831-1922). "*Durand kim? Occam? Buridan, d'Ailly*?" VV268

durdur- Durmasını sağlamak. "*Arabacı beygirlerin gemlerini çekip arabayı durdurduğu zaman şaştılar*." DE125

durdurabil- Durdurmaya gücü yetmek. "*Paran oldu mu avukatı da doktoru da mimarı, mühendisi de karşında susta durdurabilirdin*?" KT61

durdurma *a.* Durdurmak işi. "*Adam kollarım açmıştı, durdurmaya çalışıyordu.*" DE247

durdurt- Durmasını sağlamak, durmasına yol açmak. "*... mahallede durdurtmazdı*." GR101

durdurul- Durdurma işi yapılmak. "*... uygunsuz yerde durdurulduğunu sandığı boş kara vagonlara, önünden çalımla geçen ufak tefek bir istasyon memuruna tokat atacak kadar kızıyordu.*" KK259

durdurulabil-* Durdurulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Para kazanıldıktan sonra her şey gibi ilmü irfan da satın alınabilir, ilim irfan sahipleri huzurda elpençe divan durdurulabilirdi*." GK107

durgun *sf.* 1. Sakin. "*... durgun Marmara'nın maviliklerinde korkarım.*" BFV137 2. Neşesiz, keyifsiz, sessiz. "*Sonra, kaba bıyığını yumruğunun tersiyle sıvazlayarak eski durgun hâlini aldı*." YK36 3. Canlı olmayan, sönük, hareketsiz. "*Şu gibi ki, işler durgun, kesat senin anlıyacağın*." GK23

durgunlaş- Durgun bir duruma gelmek. "*Sevinçten çıldırman lazımken birden durgunlaştın*!" İDG51

durgunlaşıver-* Çabucak veya ansızın durgunlaşmak. "*Sen de durgunlaşıveriyorsun*." SBK302

durgunlaştır- Durgun duruma getirmek. "*Bütün bunlar elbette ki durgunlaştırmıştı Cevriye'yi*!" SÇ232

durgunluk *a.* Durgun olma durumu. "*Bir durgunluk, bir sessizlik…*" DK120

durma *a.* Durmak işi. "*Yatağının öylece durmasından geceyi dışarda geçirdiği anlaşılıyor*." EK386

durmaksızın *zf.* Hiç durmadan, ara vermeden. "*Yirmi yıllık evlilik hayatını boşa geçirilmiş yıllar sayan nüfus müdürü, günün birinde bu beladan kurtulunca sabaha kadar durmaksızın içti*." SM158

durmamazlık* Durmama durumu. "*Sözünde durmamazlık etmez ya*!" EB112

duru *sf.* 1. Bulanıklığı olmayan, temiz, berrak. "*Kuvvetli güneşin altında duru yeşil bir renk alan denizin kırışan yüzü…*" AY122 2. Pürüzsüz (ten). "*Ceketi geniş ve zayıf omuzunda, uzun boylu, duru beyaz yüzlü, gözleri uyku dolu bir dokumacı kaba bıyığıyla sertçe bakarak yanımdan geçer*." AY188

durucu *sf.* Durmakta ısrarlı, kalıcı olan. "*Zaten İstanbul'da duruculardan değil*." ÖE107

duruk *sf.* Hareketi olmayan, belirli bir süre değişmeyen, statik, dinamik karşıtı. "*... yörüklükten çıkar, duruk olurlardı*." KY23

durul- (I) 1. Duru duruma gelmek. "*Sular bulanmadan durulmaz*." ARK14 2. Gürültü, kımıldanış, karışıklık, yağış, yel dinmek, sükûn bulmak. "*Şu işler duruluncaya kadar al beni götür*!" EB250 3. Sakinleşmek. "*Onda ıstırap çekmiş insanların vaktinden evvel durulmuş, ağırbaşlı hâli vardı*." BE45

durul- (II) Durma işi yapılmak. "*... dargın arkadaşların tam arasındaki betonda durulur*." ARK10

durulabil-* Durulma (II) ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Dertlerine parmak basılmış, çılgına döndürülmüş bu kalabalığın önünde durulamazdı*." HÇ256

durulma *a*. Durulmak durumu. "*Hele Garson Rıza için üzerinde durulmaya asla değmeyen bir şey*." KP56

durum *a*. 1. Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi, vaziyet, hâl, keyfiyet, mevki, pozisyon. "*Memleketin siyasal durumu hakkında bilgin olmalı*!" GR108 2. Bireyin toplum içindeki ilişkileriyle belirlenen yeri. "*Sonra dün G.'den gelen olduğunu öğrenince akşam Çınarlı Kahve'de savcı yardımcılarından birisinin onun durumu hakkındaki sözlerini hatırladı*." GR24 3. Duruş biçimi, konum, tavır. "*Paralel ve meridyen durumunu filan çizecek*." KP30 **... durumuna düş-** şartları kötüleşmek. "*Çünkü o zaman Hacer, köylü gözünde yabancı birini tavan arasında saklayan bir kahpe durumuna düşerdi ki, buna hakkı yoktu*." KAÇ196 **... durumunda ol-** zorunluluğunda olmak. "*Bu seçmen, halk kalabalığına söz söyleme durumunda olan bir koca göbekliyi korkudan, ama kinle alkışlar*." ÜÇK328

durup dinlenmeden *zf*. Arası kesilmeksizin, arka arkaya, sürekli olarak. "*Çukurova'nın bereketli topraklarını çapalayan, patozlarında durup dinlenmeden, yorulup usanmadan didinen binlerce insan…*" BTÜ294

durup durup *zf*. Ara sıra, zaman zaman, bekleyerek. "*Kızsa durup durup gülüyor, gülmekten iki kat oluyordu*." ÇK130

durup dururken *zf*. Gereği veya nedeni yokken. "*Bana duvarcılığı Kılıç Usta belletti, malayı elime o verdi lakin durup dururken değil*." BTÜ237

duruş *a*. Durmak işi. "*Hele benimki, duruşumdan anlar vallaha*!" CEM89

duruşma *a*. Davacı ile davalının yargıç karşısında hazır bulundukları yargılama evresi, murafaa. "*Aşağı tarlaların duruşması vardı*." SM216

duruver- Ansızın durmak. "*Yorgi bir şey unutmuş gibi duruverir, bizi sayardı.*" BE80

duş (Fr.) *a*. Temizlik veya tedavi amacıyla suyu yüksekten üzerine doğru püskürtme yoluyla yıkanma. "*Tulumbanın altında çabucak birer duş alıp giyindik ve lokantaya davet olunduk*." BE88 2. Bu biçimde yıkanmaya yarayan alet. "*Şu da duş*!" HÇ44

dut (Far.) *a*. 1. Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç. "*Dut dalı bunlar.*" EVO151 2. Bu ağacın, ak, kara, pembe renkte ekşi veya tatlı, sulu meyvesi. "*Dut yemiş bülbül gibi oturulmaz burda*." KÜÇ26 **dut gibi ol-** çok sarhoş olmak. "*Dut gibi sarhoştu*." ÖE50 **dut yemiş bülbüle dön-** neşe ve konuşkanlığını yitirmek, susmak. "*Barda güler söylerler amma yalnız kaldılar mı da dut yemiş bülbüle dönerler*." EK125

dut- (Der.) Tutmak. "*Eksik olma evendi, Allah daş deyi duttuğunu...*" GR53

Dutlu Han* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde yer alan eski bir han. "*Hemşerileriyle Saathane yakınındaki Dutlu Han'da yatıp kalktığı sıralar…*" KT133

duvak *a*. Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tülden örtü. "*Sevgilim, teller duvaklar içinde gelin olmakta*." DE120

duvar (Far.) 1. *a*. Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem, örek. "*Herif bir duvar örüyor*!" GK269 2. Bir toprak parçasını sınırlayan taş, tuğla, kerpiçten yapılan engel, örek. "*Duvar çeksinler isterse...*" DK88 3. Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep; engel. "*Yavaş yavaş ısınıyor gibiyim, aramızdaki duvar alçalıyor, bir ferahlık duyuyorum*." AY155 **duvar çek-** duvar örmek. "*Duvar çeksinler isterse.*" DK88 **duvar [gibi]** sağır. "*Kulaklarının duvar olduğunu iyice anlamıştım*." KK63 **duvar muvar*** duvar falan. "*Köy yerinde böyle böyle dese, duvar muvar diye patırdatsa, kes lan derim*!" BTÜ327

duvar saati *a.* Duvara asılı saat. "*Salondaki büyük duvar saati gece yarısından sonra ikiyi ağır ağır vururken yataktan kalktı, pencereye gitti*." YD114

duvar takvimi *a*. Duvara asılan, günlük veya aylık durumu ayrı kâğıtlarla gösteren takvim. "*Kravatını duvar aynasında bağlamak üzere o yana giderken gözüne ayna yanındaki duvar takvimi ilişti*." MM132

duvarcı *a*. Duvar ören nitelikli işçi. "*Bu yandaki tezgâh başında ayakta durmaya çalışan Duvarcı Hasbi de kelleyi bulmuş, arada çıkış yapıyordu*." EVO38

duvarcılık *a.* Duvarcının yaptığı iş. "*Rıza duvarcılıkta çalışacaktı, İhsan da puvantörlükte*." KY147

duvarlı *sf*. Duvarı olan. "*Sokağa bakan pencereleri demir parmaklıklı, kalelerdeki gibi yüksek duvarlı evler…*" YYB32

duy- 1. Bilgi almak, öğrenmek, haber almak. "*Duyunca tepem attı*." KT236 2. Sezmek, fark etmek, hissetmek. "*Cevdet belki de Cevriye'nin yanındaki kadar rahat duymaya başlamıştı kendini Beton'un yanında*." SÇ211 3. İşitmek, ses almak. "*Birden solumdaki viraneliğin koyu karanlığı içinde telaşla kaçan bir insanın ayak seslerini duydum*." ÇK83 4. Nesnelere dokunmakla onların sıcaklık, soğukluk, sertlik, ağırlık, hareket vb. fizik durumlarından bilgi edinmek, hissetmek. "*Saf delikanlının tatlı ağırlığını duyuyordu hâlâ*." BTÜ336 5. Dokunma, koklama vb. duyularla algılamak, hissetmek. "*Ayten bir ara genç adamın sıcak nefesini kulağında duydu*." KÜÇ48

duyabil- Duyma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hancı Rüstem'in bunu elifi elifine nerden, kimden duyabileceğini düşündü*." EKM66

duyagel-* Duymuş olmak. "*Birtakım moda cereyanlara uyarak halkın büyüklerine karşı duyageldiği saygıyı, alçakgönüllülüğü, bağlılığını sarsmamalı*." DK77

duyarlı *sf*. Dış etkenlere karşı duyarlığı olan, duygun, hassas. "*Çünkü o zaman Hacer, köylü gözünde yabancı birini tavan arasında saklayan bir kahpe durumuna düşerdi ki, buna hakkı yoktu*." KAÇ25

duyarlılık *a*. Duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık. "*Bütün bunları sinirli bir duyarlılıkla takip eden Kamuran, ağlayarak babasına koştu*." İDG61

duygu *a*. 1. Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim. "*Nilüfer olmasa bir başkasına açmak, uzun uzun anlatmak, ona dair duygularını paylaşmak...*" SM163 2. Duyularla algılama, his. "*İçindeki kadınca duygular ayaklanmıştı alabildiğince*." KAÇ150 3. Kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik. "*Tuhaf bir aşağılık duygusu içindeydi*." EB199

duygulan- Bir olay, bir görünüm karşısında birdenbire güçlü duyguların etkisinde kalmak. "*Yusuf iyice duygulanmıştı*." BTÜ376

duygusallık *a*. Duygusal olma durumu. "*Az önceki duygusallığı filan silinip gitmiş, yerine öfke gelip oturmuştu.*" BTÜ318

duygusuz *sf*. Katı yürekli, umursamaz, hissiz. "*Bu kalabalığın içindeki basit, duygusuz insanlardan kurtarıp, önlerinden geçerken ağlamaklı olduğu büyük apartmanlardan birine götürebilmeliydiler*." DK9

duyma *a*. Duymak işi. "*Oğlun, senin gibi bir annesi olduğunu el âlemin duymasını istemez*." EK374

duymamazlık *a*. Duymazlık. "*Sinirli kadın onu hissetmişti ama aldırmadı, duymamazlıktan geldi*." HÇ19

duymazlık *a*. Duymamış gibi davranma durumu. "*Duymazlıktan gelerek 'Pekâlâ çocuklar, eğlenin!' dedi*." GR187
duymazlıktan gel- ilgilenmek istemediği için duymamış gibi davranmak. "*Fatma bu düşmanlığı saklamak için dudağını ısırır, görmez, duymazlıktan gelir, arkasını döner*." ÇK79

duyu *a*. İnsanların ve hayvanların, dış dünyanın uyaranlarını görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma organlarıyla algılama yeteneği, duyum. "*Şaşılacak bir benzerlik vardı duyularında*." SBK201

duyul- Duyma işine konu olmak. "*Her gün ağıtları ta öteki mahalleden duyulurdu*." EKM33

duyulabil- Duyulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hem de insanlardan uzak, sevişirlerkenki iniltilerin, arada attıkları kahkahaların duyulamayacağı kadar uzaklardaydılar*." YD258

duyulma *a*. Duyulmak durumu. "*Meselenin duyulmamasını, oğlunun kulağına gitmemesini istiyordu*!" EK372

duyulmamış *sf*. O güne kadar karşılaşılmamış, şaşılası. "*Duyulmamış, görülmemiş, işitilmemiş şey değil*." DK170

duyur- 1. Duymasını sağlamak. "*Pek pek yarım saat sonra, nöbet değişirken nöbetçi çavuş ya da onbaşısına sesini duyurur.*" ÜÇK338 2. Bir duyguyu, olayı sezdirmek. "*Kocasına duyurmadan hakkından gelecekti bu işlerin*." DE38

duyurabil- Duyurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sonunda duyurabildiler*." SUÇ244

duyurma *a*. Duyurmak işi. "*Gebe kadının sesini namahreme duyurması hem çok ayıptı, hem de günah*." GR208

duyurul- Duyulmasını sağlamak. "*Belliydi ki babamdan, şu hâli babamın duyacağından, er geç duyurulacağından korkuyordu*." BE16

duyurulma *a.* Duyurulmak işi. "*Gelenlerin gözlerinde öfke, ellerinden alınmak istenen toprakların eski ve yeni sahiplerine bakılıyor, duyurulmamaya çalışılarak fısıldaşılıyordu*." KT346

duyuruş *a.* Duyurmak işi. "*Bu inleyiş, yani sesini namahreme duyuruş kocasını deliye çevirdi bir an*." BTÜ187

duyuver- Beklemediği bir anda duymak. "*Kadının içinde birden bir kıskançlık, henüz yüzünü bile görmediği gelinine karşı duyuverdiği kaynanalığın henüz gelişmemiş kıskançlığı geçti*." ÖE87

duz (Der.) *a.* Tuz. "*Beraber duz, epmek yedik, ileri geri ettik*." HÇ151

duziko (Rum.) *a*. İçinde anason, sakız vb. kokulu maddeler olmayan üzüm rakısı, düz rakı. "*Gelsin dozikonun hası, Mastika'nın en iyisi*." DHV260

duzzak (Der.) *a.* Tuzak. "*Hamam dediğin bir para duzzağı*." EKM141

dü (Far.) *a*. Birden sonra gelen sayının adı; iki. "*Şeşi dü attı, şeş yek oynadı, şeş cihan şeş beş, pençi dü'yü pençi se*." EVO296

dübeş (Far. dū + T. beş) *a*. Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan ikisinin de beş benekli yüzünün üste gelmesi. "*Şimdi bak, gelelim dübeşe.*" AY169

düdük 1. *a.* İçinden hava veya buhar geçirildiğinde keskin ses çıkaran ve işaret vermek için kullanılan araç "*Hâlbuki ustabaşı, tornalardan birinin üstüne sıçradı, düdük öttürdü, işçiyi topladı*." EKM73 2. *a.* Taşıtlarda karşı tarafı uyaran korna. "*Neden sonra trenin uzun düdük sesiyle uyandı*." EK189 3. *sf. argo* Akılsız, boş kafalı. "*Vay düdüğüm vay, vay düdüklerim vay*!" EVO362 **düdük ol-*** *argo* dedikoduya konu olmak, dile düşmek. "*Ona kalsa hemencik memlekette düdük olur, dile düşerdi*." VV21

düdüklü 1. *sf.* Düdüğü olan. "*Paran çoksa git de düdüklü şeker al*!" EVO116 2. *a*. Düdüklü tencere. "*Düdüklü en iyisiydi elbette*." EB105

düdüklü tencere *a.* Buhar basıncından yararlanarak yemeği çabuk ve sağlıklı olarak pişiren bir tür metal tencere, düdüklü. "*Radyomuz, buzdolabımız, düdüklü tenceremiz...*" EVO27

düdüklü tencereli* *sf*. Düdüklü tenceresi olan. "*... mutfakları düdüklü tencereli, çamaşır makineli ağalar…*" KAÇ94

düğ- (Der.) Dövmek. "*Düğüyorlar beni, el atıyorlar uçkuruma*." ÇK86

düğen (Der.) *a.* Dükkân. "*Düğeni mi kapadıyon*?" EKM42

düğme *a*. 1. Giyecek, yorgan vb.nin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı. "*Adam işemesini bitirmiş, pantolonunun düğmelerini ilikleyerek geliyordu*." DK64 2. Çevrilmek veya üzerine basılmak yoluyla bir elektrik akımını açan, kapayan, herhangi bir makineyi işleten veya durduran parça. "*Genç adam bir düğmeye bastı, elektrik yandı*." BFV205

düğmeli *sf*. Düğmesi olan. "*Ama Filiz ne eli ne sıcaklığını ne de elin altın düğmeli sert manşetini...*" BFV207

düğüm *a.* 1. İplik, ip, halat vb. bükülebilir şeyleri kıvırıp kendi üzerine veya birbirine dolayarak yapılan boğum. "*Aydan aya aldığı parasının üstüne de düğüm değil düğümler atıyordu.*" KK103 2. Anlaşılamayan, çözülemeyen karışık durum. "*Yaratılış esrarının kör olmuş düğümünü çözmeme imkân yok*." AY151 **düğüm at-** düğümlemek. "*Hatça Ablam da Allah için hani, paraların üstüne düğüm atar ki, yer yerinden oynasa töbe*." GK231 **düğüm üstüne düğüm vur- (veya at-)** parasını pintilik ederek saklamak. "*Kazandığı üç beş kuruşa düğüm üstüne düğüm attığını ... herkes bilirdi*." CEM18

düğüm noktası *a*. Bir şeyin sonuçlanması için çözülmesi, açıklığa kavuşturulması gereken güç yanı. "*İşte burasıydı düğüm noktası*." KAÇ10

düğümle- Düğüm yaparak bağlamak. "*Paranın gerisini de iyi bir düğümleyip köy yerine varacaktı*." SAR85

düğümlen- 1. Düğümle bağlanmak. "*Yumruk yumruk düğümlenirdi*." YK24 2. Bütün sorunlar bir yerde toplanıp birleşmek. "*Çözer gibi olduğumu zannettiğim yerde tekrar düğümlendiğimi görünce…*" AY151

düğümlenme *a*. Düğümlenmek durumu. "*O zaman, nedenini pek de bilmediği bir düğümlenme oldu gırtlağında*." SM247

düğümlü *sf*. Düğümlenmiş olan. "*Çözgüler tekmil düğümlü.*" AY111

düğün *a*. Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet. "*Öyle mi kız Cemile, bizi düğüne çağıracak mısın*?" CEM138 **düğün müğün*** düğün falan. "*Bu yüzük o düğün müğünlerin yerine geçsin*." EK52

düğün dernek *a*. Evlenme dolayısıyla yapılan kutlama töreni ve eğlence. "*Bin lirayı götürüp kızı nikâh dairesine çekmekten, sonra da düğün derneği kurmaktan başkası kalmıyordu*." VV263

düğün evi *a*. Düğün yapan aile. "*Kaptan'la Berbat'ın boyuna yuttukları haberiyle koğuş öğleden beri düğün evine dönmüştü zaten*." YK57

düğün salonu *a*. Kiralanarak içinde eğlence ve toplantı yapılan salon. "*Fokstrot'ların falan yeni yeni moda olduğu kırk yıl öncesi İstanbul'unun Beyoğlu düğün salonlarında davetsiz misafirler olarak en pahalı yemeklere aç kurtlar gibi saldırır…*" YD151

düğünsüz *zf*. Düğün olmadan, düğün yapmadan. "*Sessizce nikâh kıydırıp düğünsüz filan evlendiler*." EK225

düğünsüz derneksiz* *zf*. Düğün dernek olmadan, düğün dernek yapmadan. "*Onlara nişan yapalım diyorum, biz de düğünsüz derneksiz, alalım iki yüzük, takıverelim bitsin gitsin.*" ÜÇK401

düka (İt.) *a*. Dük ünvanının eskiden kullanılan biçimi. "*Ben, Ferrari Dükası, Monsenyör Fransuva Borjiya, yani Lükres'in öz kardeşiydim*!" BK303

dükkân (Ar.) *a*. 1. Esnafın perakende satış yaptığı, küçük zanaat sahiplerinin çalıştıkları yer. "*Sokak fenerleri yanmıştı ama henüz çarşıda dükkânlar kapanmamıştı*." EK296 2. Görevli olarak çalışılan yer, iş yeri. "*Dükkâna git, patatesleri soyadur, ben geliyorum.*" EK367 **dükkân mükkan*** dükkân falan. "*Evi mevi, dükkânı mükkanı okutur, mangizleri cebe küt, atardım kapağı İstanbul'a*." SAR39

dükkâncı *a.* Dükkân işleten kimse. "*İki saat sonra Tahtakale'deki dükkâna, Kosti'nin ahbap dükkâncısına gitti*." SÇ180

Düldül (Ar.) *öz. a.* Hz. Ali'ye Hz. Muhammed tarafından armağan edilen binek hayvanının adı. "*Bu yandaki duvarda Hazreti Ali'nin Düldül'ü, çeşitli gazvelerden çok acemice çizilmiş cenkler, gene Ali'nin Zülfikar'ı…*" VV81

dülger (Far.) *a*. Yapıların kaba ağaç işlerini yapan kimse. "*İyi bir dülgere seyyar bir dükkân yaptıralım*!" EVO76

dümbelek (Far.) *a*. Ağzına deri gerilmiş, çanak biçiminde, darbukaya benzer bir tür çalgı, dümbüldek. "*Çiftliğe yeşilli, sarılı, mavili dekolteleri içinde bar kadınlarının getirildiği; ut, dümbelek, gırnata, keman seslerinin köyü doldurduğu geceler Yasin Ağa, omuzunda çiftesi, çiftlik kapısında sabahlara dek beklerdi*." VV62

dümbük *a*. Gizli ve yasal olmayan cinsel ilişki öncesinde aracılık eden kimse; pezevenk. "*Elimden gelse bi gaşık suda boğarım dümbüğü*!" CEM33

dümbüklük *a*. Pezevenk olma durumu; pezevenklik. "*Yetmiş yıllık Yasin sana dümbüklük etmez, aç gözünü dedim*." HÇ144

dümdüz *sf*. 1. Çok düz. "*Cetvelle çizilmişçesine dümdüz sokaklarda, dev apartmanlarla birlikte küfrediyorlar*." BFV136 2. Sade, basit. "*Dini bütün, ırz ehli, özü sözü doğru, dümdüz bir mübarek.*" VV170

dümen (İt.) *a*. 1. Hava ve deniz taşıtlarında, taşıta istenilen yönü vermeye ve belirli bir doğrultuda götürmeye yarayan hareketli parça. "*Fırtınaların çalkaladığı korkunç okyanuslarda, parçalanmış yelkeni, kırılmış dümeniyle küçücük bir tekne gibi*." DE1 2. Yönetim, idare. "*Hayatının dümenini macera yönüne çevirirse fırtınalı bir hayatı pekâlâ da yaşayabilirdi*." İDG74 3. *argo* Dalavere, hile. "*Gene biliyorlardı ki, bu dümenle dışarı çıkmak, birkaç saat meyhane, genelev dolaşıp eğlenmek demektir."* YK44 **dümen çevir-** hileye, düzene başvurmak. "*Sennen Kudret aynı şehirde olacaksınız da dümen çevirmeyeceksiniz*?" ÜÇK415 **dümen kır-** yön değiştirmek. "*Çevik bir davranışla tam zamanında yol değiştirerek işçi lokantasının bulunduğu yöne dümen kırdı*." MUR251 **dümen tut-** teknenin gideceği yolu gözleyerek dümeni yönetmek. "*Elbette kendi çıkarına dümen tutacak*." KY102 **dümenine bak-** *argo* şartlar ne olursa olsun çıkarını gözetmek. "*Yani, dümenine bakacak*." ARK183

dümenci *sf. argo* Dalavereci, hileci, düzenbaz. "*Bunlar hinoğlu hinler, bunlar nemelazımcılar, bunlar dümencilerdir*." ÜÇK512

dümencilik *a. argo* Dümenci olma durumu. "*Çingene üçkâğıt atarken Sülo'yla dümencilik eder…*" DK15

dün 1. *a*. Bugünden bir önceki gün. "*Kız kardeşiyle dün gene böyle telefonla konuşmuş*." GR121 2. *zf*. Bugünden bir önceki günde. "*Dün gittim*." KP41 3. *a*. Geçmiş. "*Bugün dünü arıyoruz, yarın da bugünü arayacağımızdan şüphen olmasın*." EVO44 4. *zf*. Kısa bir süre önce. "*Daha dün, öte gün çırçırlara, hacısına yemek götürür getirirdi de harçlık verirdim*." BTÜ260 **dün bir, bugün iki** `herhangi bir şeye başladığından beri çok az zaman geçtiği hâlde` anlamında kullanılan bir söz. "*Dün bir, bugün iki gurbete düşeli*." GK94

dünden *zf*. Bir önceki günden. "*Babaannem dünden kalmış bir kap mercimek çorbasını Pavli Dayı'ya götürmemi söylemişti*." BE6 **dünden hazır (veya razı) ol-** kendisine yapılan bir öneriyi seve seve ve hemen kabul etmek. "*Oysa dünden razıydı*." EK326

dünden bugüne *zf*. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Hamza'nın dünden bugüne yanaşacağına kuşkusu yoktu*." VV56

dünkü *sf*. 1. Bugünden bir önceki günle ilgili. "*Dünkü yazılar tape edildi mi*?" BFV270 2. Yakın geçmişteki. "*Yıllar yılı hayallerle yaşatılıp bir türlü ulaşamayanlara dünkü aç köpeklerin ulaşıvermesi, kıskançlıkları kin hâlinde şahlandırmıştı*." DK156

dünkü çocuk *a*. Deneyimi az, toy, acemi kimse. "*Oğlan Cemil dünkü çocuk*." EVO6

dünür *a*. Eşlerin baba ve analarının birbirlerine göre durumu. "*Demek çok zengin imiş dünürün*?" MUR313

dünürcü *a*. Kız istemeye giden kimse, görücü. "*Kabak Hafız ne şişi ne de kebabı yakmamak, bir başka deyimle ne kızı verip ne de dünürcüyü darıltmamak için ... iki gruba da hoş gözükmeye dikkat ederdi*." KAÇ54

dünya (Ar.) 1. *a*. Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü. "*Dünyada savaş vardı*." YK17 2. *a*. Dış, çevre, ortam. "*Ooooh, ne güzel dünya, insanlar ne iyiydi*!" DE120 3. *zm*. Herkes. "*Alimallah onu tefe kor, dünyaya rezil ederdi*." EK36 4. Meslek veya iş birliği içinde bulunan kimseler, camia. "*Büyük fıçıların, dillerini bilmediği insanların, pipolu adamların dünyasına...*" BFV37 5. *a*. Duygu, düşünce ve hayal âlemi. "*Kocakarı uyukluyordu, ötekilerse, herkes kendi dünyasında.*" ÇK129 6. *a*. İnançları bir olan ülke veya insanlar topluluğu. "*İhtişam ve tantanalarının yalnız İtalya'yı değil, bütün Hıristiyanlık dünyasını idare ettiğini bilir misiniz*?" BK302 **dünya ahret kardeşim (veya bacım) olsun** bir kişiye kardeşlik duygusundan başka bir gözle bakılmadığını anlatan bir söz. "*Doğrusu, dünya ahret kardeşi olsun, zaman zaman gelir evlerinde kalırdı*." KT246 **dünya bir araya gelse** `dünyadaki bütün insanlar bir araya toplansa bile` anlamında kullanılan bir söz. "*Değil sen, değil oğlu, dünya bir araya gelse inandıramazsınız*." SUÇ91 **dünya gözü ile gör-** ölmeden önce görmek. "*Onu dünya gözüyle son bir defa görmeli, derdini dinlemeliydi*." OK87 **dünya kadar** pek çok. "*Zere dünya kadar borcum var*." EKM69 **dünya malı dünyada kalır** `insan öldüğü zaman malını öbür dünyaya götüremez, bu nedenle gerek kendisi için gerekse hayırlı işler için para harcamaktan kaçınmamalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Dünya malı dünyada kalırdı*." SUÇ186 **dünya Süleyman'a bile kalmamış** `insan ne kadar zengin olursa olsun bu dünyadan göçüp gidecektir, bu nedenle dünyaya bel bağlamamalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Dünya Sultan Süleyman'a bile kalmamış*." KÜÇ52 **dünya varmış** sıkıntılı bir durumdan kurtulan kimsenin söylediği söz. "*Ulan dünya varmış be*!" DK179 **dünya yıkılsa umurunda değil** `hiçbir şeyle ilgilenmez, sorumsuz, kaygısız` anlamında kullanılan bir söz. "*Çeneye daldınız mı dünya yıkılsa umurunuzda olmaz*." KÜÇ42 **dünyadan elini eteğini çek-** bir kenara çekilip çevresiyle ilgisini kesmek, toplumun yaşayışına karışmamak, dünya işleriyle ilgilenmez olmak. "*Dünyadan elini eteğini çekmiş, mübarek Allah adamının arkasından atıp tutmam ben*!" HÇ179 **dünyadan geç-** bir kenara çekilip toplum yaşamına karışmamak. "*Şimdi dünyadan geçmiş, içi boşalmış, kolu kanadı kırılmış gibiydi*." MUR426 **dünyadan haberi olma-** çevresinde olup bitenleri bilmemek. "*Memed'in dünyadan haberi yoktu*." GK348 **dünyalar birinin ol-** çok sevinmek. "*Çıldırmasa bile, dünyalar onun olurdu*." EK241 **dünyalara değişme-** her şeyden daha fazla sevmek. "*Seni dünyalara değişmem, bilmez misin*?" SUÇ123 **dünyanın …sı** pek çok. "*Avukat, şu bu masrafı olarak zaten dünyanın parasını harcamıştı*." SUÇ204 **dünyanın dört bucağı** dünyanın her yanı, her yönü. "*Biliyordu böyle olacağını, biliyordu ama gerek peygamberler ülkesinin kutsal toprağında, gerekse dünyanın dört bucağında Cenab-ı Allah'a yakın bunca hacı, hoca, âlim, ulema varken Mehdi-i Resul'ün aptessiz, namazsız bir sapığın sulbünden gelecek olmasına şaşıyordu*." VV89 **dünyanın kaç bucak (veya köşe) olduğunu göster-** dünyada ne gibi güçlükler olduğunu bildirmek (veya anlamak), insanın başına neler gelebileceğini öğretmek veya öğrenmek. "*Sen benim kaynanam olsan gösteririm sana dünyanın kaç bucak olduğunu*!" DE78 **dünyanın öbür ucu** çok uzak yer. "*Yoksa*

seninle dünyanın öbür ucuna bile gidebilirim." DK216 **dünyanın tadını çıkar-** bütün zevklerden yararlanmak, mutlu ve rahat yaşamak. "*Dünyanın tadını çıkarmaya devam ettik*." AY221 **dünyaya gel-** insan, doğmak. "*Yarın, karnındaki dünyaya gelip de büyüyünce kime baba diyecekti*?" DE249 **dünyaya getir-** doğurmak. "*Ben sizi dünyaya getirirken aklınızı da vereceğim kadar verdim*." KAÇ79 **dünyaya gözlerini yum-** ölmek. "*Bütün mesele, Muzaffer Bey'in cartayı çekip fani dünyaya gözlerini yummasındaydı*." VV163 **dünyaya kazık kak-** çok uzun ömürlü olmak, çok yaşamak. "*Sanki dünyaya kazık kakacak*." EB223 **dünyayı anla-** dünyada neler olduğunu öğrenmek, deneyimi artmak. "*Bunca yıl yaşamış, harplere girmiş çıkmış, bacak vermişti de şu on sekiz yaşındaki oğlu kadar dünyayı anlayamamıştı*!" EVO130 **dünyayı görme-** bir konuya veya bir işe aşırı odaklanıp çevre ile ilgilenmemek. "*Öylesine içmiş, öylesine sarhoştu ki, dünyayı gördüğü yoktu*." ARK183 **dünyayı tozpembe gör-** üzücü durumlara bile iyimser gözle bakmak. "*Aşk meşk, bu şimdi dünyayı tozpembe görüyor*." ARK18 **dünyayı tut-** çok yayılmak, her yere dağılmak. "*Namın tekmil dünyayı tutmuş*!" MUR44 **dünyayı zindan et-** bir kimseyi çok sıkıntılı bir duruma sokmak. "*Adama zindan ediyordu dünyayı*." BFV174

dünya âlem *zm.* Herkes, bütün insanlar. "*Dünya âlem güler insana be*!" KAÇ183

dünya evi *a.* Evli olma durumu; evlilik. "*Yirmi dört doksan beşi, bu kadarcık parayla dünya evini nasıl çevireceğini, bu deveyi nasıl güdeceğini düşünüyordu*." DE5 **dünya evine gir-** evlenmek. "*Dünya evine gireli beri kocasından işittiği yabancı kelimeler arasında bu da vardı*." DE9

dünya görüşü *a.* Evrenin ve hayatın anlamını, amacını, değerini, insan varlığını ve davranışlarını bütünüyle kavramaya çalışan genel düşünce. "*... Muzaffer Bey'in sağlam bir dünya görüşü olmadığını bilirler*." VV266

dünya güzeli *sf.* Çok güzel (kimse). "*İşte sana dünya güzeli bir kız*." KY115

dünya malı *a.* Varlık, servet. "*Size dünya malı bırakamadım*." BE37

Dünya Savaşı* bk. Birinci Dünya Savaşı. "*Bense, Dünya Savaşı'nın süpürge tohumu ekmeğini yiyen kuşağından...*" KK14

dünyalık *a.* Mal, mülk, servet, para. "*Çalsın, kendine dünyalık toplasın diye*!" KT43

düpedüz *zf.* 1. Yalın, basit, süssüz, sade bir biçimde. "*Hisli, dokunaklı sözlere de vakti olmamalıydı ki düpedüz yazıyordu*." YD176 2. Başka bir amaç gütmeden, açıktan açığa, açıkçası, gerçekten. "*Düpedüz korkuyordu artık*." DK239

dür (Der.) *a.* İnci. "*Dür, malum, inci demek*." ÜÇK444

dür- Bir şeyi üst üste katlamak. "*Karadonunu çıkardı, dürdü*." GR209

dürbün (Far.) *a.* Uzaktaki cisimlerin görüntülerini büyütmeye veya yaklaştırmaya yarayan, objektif ve oküler adlı iki mercekten oluşan optik alet, bakaç. "*Hasan öyle sert baktı ki, yaşlı montör, dürbünü hatırlatan gözlüğü ardında düzeltmeye çalıştı sözünü*." SÇ25

dürdür-* Dürme işini yaptırmak. "*... Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz, defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti*." TD13

dürdürme* *a.* Dürdürmek işi. "*Eğer partinin adamı olmasaydım çoktan defterimi dürdürmenin yolunu bulur...*" EK303

dürt- 1. Değmek, dokunmak. "*Sonra da Ali'yi dürttü*." BTÜ273 2. Ucu sivri bir şeyle veya elle hafifçe itmek. "*Camgöz Sadık gene dürttü*." CEM50 3. Uyarmak, ikaz etmek. "*Herhâlde cebimdeki bono dürtecek*." KK33

dürtme *a.* Dürtmek işi. "*Nurten, ablasının dürtmesine rağmen anlattı*." DK108

dürtü *a.* Bedensel veya ruhsal dengenin değişmesi sonucu ortaya çıkan ve canlıyı türlü tepkilere sürükleyebilen içten gelen gerilim. "*İçinde, içinin derinlerinden bir dürtü...*" KK82

dürtü dürtüver-* Dürtüvermek. "*Günlerden bir gün onları kâh ağlatır, kâh deli diye kendime güldürürken çakı bıçağımı şurama burama dürtü dürtüvermeyeyim mi*?" ARK15

dürtükle- Birini uyarmak veya kışkırtmak. "*Önüne gelen dürtüklüyor, kel tavuğa çeviriyorlardı*." HÇ32

dürtül- Dürtme işine konu olmak veya dürtme işi yapılmak. "*Dürtüldü*." GR188

dürtülme *a.* Dürtülmek işi. "*Omuzunun dürtülmesiyle kendine geldi*." YYB180

dürtülüş* *a.* Dürtülmek işi. "*Kadının uykusu hafifti, ikinci dürtülüşte uyandı*." EVO80

dürtüş *a*. Dürtmek işi. "*Çapkın şoförün bu hafifçe dürtüşünden, karısına ortak olduğu adamı küçümsemek, bunu başkalarına yaymakla övünmek istediğini sezmişti*." KY26

dürtüver-* Çabucak veya ansızın dürtmek. "*Bir iki parmak dürtüver kaba etine*." ÇK73

dürül- Dürme işine konu olmak veya dürme işi yapılmak. "*Dürülmüş yataklar, şuraya buraya atılmış boş çimento torbaları...*" BTÜ104

dürülü *sf*. Dürülmüş, kıvrılmış. "*Beyaz torbaları, dürülü yorganlarıyla ... yürüyorlar, konuşmuyorlardı*." BTÜ38

dürüm *a*. İçine türlü katıklar konularak sarılmış yufka ekmeği veya ince pide. "*... ille köşe bucağa gizlenip kimseye göstermeden, iki dürüm yufkanın arasına koca bir peynir parçasını ufalar, yayar, üzerine maydanoz ekeledikten sonra sokum yapıp yemekten hoşlanırdı*." EKM102

dürüst (Far.) *sf.* 1. Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse). "*Memlekette avukat yok değildi ama Nafiz Bey kadar dürüstünü bulamayacağını sanıyordu*." SM225 2. Kurallara uygun, yanlışsız. "*Kızlık hayatının dürüst geçmiş olması önemli değildi*." DE209 **dürüst ayakkabı değil** sağlam ayakkabı değil. "*Bak, babasının evine de gitmemiş. Dürüst ayakkabı olsa...*" ARK166

dürüstlük *a*. Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış; doğruluk. "*Evet evet, bütün bunları kendisine haber vermek dürüstlüğünü gösteren bu adamdan artık şüphelenmemeli, ondan nefret etmemeliydi*." KY109

dürüş* *a*. Dürmek işi. "*Bey onun defterini öyle bir dürüş dürdü ki, eh*!" HÇ171

dürzü (Ar.) *ünl*. Ağır hakaret ve küfür sözü. "*Bakıyorum kaçmaya çabalıyorsun, dürzü*!" VV281

düsse (Far.) *a*. Oyunda, atılan zarlardan ikisinin de üç benekli olan yanlarının üste gelmesi. "*Mavi gözlü, ufak tefek Boşnak Ali, küçük bir duraklamadan sonra zarları salladı salladı attı: Düsse*!" YK47

düş *a*. 1. Uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü, rüya. "*Ona dair boyuna düş görüyordu*." BFV174 2. Gerçekleşmesi istenen şey, umut. "*Konuşmak, düşlerini, düşlerinin rengini bozacak, tadını kaçıracaktı*." YK49 **düş gör-** rüya görmek. "*Demek düş görmüş*." BFV35 **düş müş*** düş falan. "*Anlatır ya, düş müş görmemiştir aslında*." EB235

düş- 1. Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek. "*Göklerden yere düşmüşe benzemişti şimdi*." DE182 2. Durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek. "*Evden haber salmış karısı, en küçük çocuğu ağaçtan düşmüş, bacağı kırılmış*!" KK268 3. Yere devrilmek, yere serilmek. "*Genç kadın yere düştü*." DE208 4. Vurmak, değmek, rastlamak. "*Sigaralar yarı olmamıştı ki, kızaran tan yerine gölgeleri düşen iki bağ bekçisi, boyunlarından geçip çapraz asılı tüfekleriyle göründüler*." EKM57 5. Vakti gelmeden ölü doğmak. "*Çocuğum düşecekti az daha*!" SÇ36 6. Eksilmek. "*İplik, bez imalatı iyice düşmüştü*." CEM140 7. Aşırı ilgi veya sevgi göstermek. "*Evet, üstüne çok düşmüş, baştan çıkarmak için yırtınmış, başaramamıştı*." SBK15 8. Uğramak, kapılmak. "*Sıkıntıya düştüler mi yardımlarına koşmak boynuna borçtu*." EVO279 9. Yakışmak, uygun gelmek. "*Bu yaş, bu suratla bundan böyle sana bu türlü düşünmek düşer*." KT193 10. Yakışık almak. "*Önce hangisinin yanına gitmesi uygun düşer acaba*?" ARK10 11. Ödevi veya yetkisi içinde bulunmak. "*Bu arada yeni sahip, mahkemeye başvurur, fuzulen işgalden tahliye ister de iş jandarmaya düşer, köylü diretir, hatta jandarmayla aralarında ileri geri olur, silahlar patlarsa patlardı*." KT340 12. Bulunmak. "*Duymuyor, duysa bile kös dinlemiş herif, aldırmıyor, karşıda, yarım soluna düşen denize bakıyordu*." YYB79 13. Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak. "*Payıma düşen pek bir şey değildi*." YYB95 14. Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak. "*Peki ama madem karakola düştü, söyleseydi*." SUÇ206 15. Hızı, gücü, değeri azalmak. "*Bastı mı parasının satın alma değeri düşer*." SÇ26 16. Isı, basınç, ateş vb. eksilmek, azalmak. "*O günden sonra Nedim Ağa'nın içine Şehnaz'ın ateşi düştü*." KT160 17. Bir yere ansızın gelmek, damlamak, tesadüfen gelmek. "*Muhasebeci arkalarından uzun uzun bakarken Coni düştü*." YD132 18. Olmak, olumsuz bir duruma girmek. "*Şu gördüğünüz getrlerle külot pantolon, Dünya Savaşı'nda şehit düşen babamdan kalma*." BK308 19. Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak. "*Plevne düşmüş. Gazi Osman Paşa esir olmuş*!" EK18 20. Bazı deyimlerde `yürümek, birlikte gelmek` anlamlarında kullanılan bir fiil. "*... peşine düşen Rumlar, daha kötüsü kilise, kilisenin asık yüzlü papazları kül renkli bir sıkıntı hâlinde içinden geçti*." GAV103 21. Kötü yola girmek. "*Kadının yeni düştüğü her hâlinden belliydi*." KP9 22. Alışmak, müptela

olmak. “değilsin yavrum, on beş yıldır bizlesin. Beni gayet iyi tanırsın. “*Şimdiye kadar hiç böyle içkiye düştüğümü gördün mü*?” DK166 23. Bayağılaşmak. “*Biz senin gibi dillenmiş kadının kızına tenezzül edecek kadar düşmedik*!” EB249 24. Fırsat çıkmak. “*Bunca yıllık ağayım güya, bana daha böyle düşeş düşmedi*!” KT137 25. Biriyle yaşama, çalışma, birlikte olma durumunda kalmak. “*Allah insanı zengin yapacağına, dengine düşürsün*.” SUÇ30 26. Düşkünleşmek. “*Düştüler tabii. Düşmeyip de ne, anaları soğan, babaları sarmısak*!” EVO70 27. İşbaşından uzaklaşmak. “*Arkadaşlar, her ne pahasına olursa olsun, iktidardan düşmeyeceğiz*.” GK62 **düşmez kalkmaz bir Allah** `insanların talihsizliklere uğraması olağandır` anlamında kullanılan bir söz. “*İnsan olanın başından her şey geçer. Düşmez kalkmaz bir Allah*!” EK372 **düşüp kalk-** 1. erkek kadınla veya kadın erkekle yasa ve töre dışı yakın ilişki kurmak. “*O çevre bu kıza o nazarla bakacak, erkeklerle düşüp kalkmış, oynaşmış, örselenmiş bir kıza bakar gibi*.” AY213 2. biriyle çok yakın arkadaşlık etmek. “*Birtakım serserilerle düşüp kalkmıyor muydun*?” ARK123

düşe kalka *zf*. Zor bir biçimde. “*Peşinden gelen varmış, yakalanacakmış gibi bir telaşla, düşe kalka koşuyordu*.” EK375

düşebil- Düşme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ali Osman parayı verme durumuna düşebilirdi*.” EKM140

düşercelik* *a*. Düşmüşlük. “*Adam dikkat bile etmedi sorunun damdan düşerceliğine*.” ÖE86

düşes (Fr.) *a*. Dükün karısı. “*... hatta prenses yahut düşeslere rağmen ilan ediyorum*!” İDG87

düşeş (Far.) *a*. 1. Zarla oynanan oyunlarda, atılan zarlardan ikisinin de altı benekli olan yanlarının üste gelmesi. “*Al düşeşi. Tuh, şeş beş*!” MM275 2. Umulmayan iyi bir rastlama. “*Bir düşeş oldu. Ama esasta adamı görmüş değildim*.” HÇ247

düşkün 1. *sf*. Bir şeye kendini aşırı vermiş olan, çok bağlı, âşıklı, tutkun. “*Babasına çok düşkün*.” DE227 2. Meraklı olan. “*Tahsilini Avrupa'da yapmış, güzel sanatlara meraklı Servet Bey, bilhassa güzel sese düşkün, zevkli bir insandı*.” İDG31 3. Geçim sıkıntısına düşmüş. “*Doktor bu düşkün aileye bol bol ilaç yardımı yapmış*.” YYB106 4. Değer ve onurunu yitirmiş. “*Maksat, gözden düşen, koltuktan inen, sivile geçen ya da suç işleyen düşkün büyüklerimize karşı halkımızın saygı derecesini ölçmek*!” ÜÇK304 **... düşkünü ol-** bir şeye aşırı derecede düşkün (olmak). “*Düşkünü olduğum tutkularım yoktur*.” KK22 **düşkün ol-** çok önem, değer vermek. “*Ben karımın bana düşkün olmasını, beni kıskanmasını, benim için ağlamasını…*” SM242

düşkünler evi *a*. Çalışma gücünden yoksun, kazancı olmayan yoksul kimselerin barındırıldığı toplumsal bir yardım kuruluşu, bakım yurdu, darülaceze. “*Burası düşkünler evi değil İhsan*!” SBK60

düşkünlük *a*. Düşkün olma durumu, iptila. “*Henüz tanıştığı bir kıza birden bu düşkünlüğün iyi olup olmadığını kestiremiyordu*.” EB107

düşman (Far.) *a*. 1. Birbirleriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları. “*Düşman uçakları her gün gelmezdi*.” BE5 2. Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı. “*Dost var, düşman var*.” BTÜ368 3. Aralarında birbirleriyle çatışmaya varacak ölçüde anlaşmazlık olan taraflar. “*Naciye'nin miras meseleleriyle ilgili düşmanları vardı*.” HÇ128 4. Bir şeyi büyük ölçüde kullanıp tüketen kimse. “*Sizi somun düşmanı mektepliler sizi*!” CEM88 5. Bazı şeylerden nefret eden, tiksinen kimse. “*Böyle sanması iyi bir şey değildi, kitaplara, bütün kitaplara düşman olabilirdi*.” DE12 6. Bir şeyin yaşamasına, barınmasına engel olan (güç, tutum vb.). “*Vicdansız, fakir fukara düşmanı*!” BTÜ358 **düşman başına** durumun kötü olduğunu göstermek için kullanılan bir söz. “*Benim başımda öyle bir bela var ki, düşman başına*.” BFV63 **düşman çatlat-** iyi durum ve başarılarla düşmanı kıskandırmak veya kızdırmak. “*Ulan maksat düşman çatlatmak değil mi*?” EVO145 **düşman kesil-** düşman olmak, düşman gibi görmek. “*Hâlbuki siz, daha ortada düşman yokken birbirinize düşman kesilmiş, birbirinizin kanını içmeye savaşıyorsunuz*.” EB257 **düşman ol-** kin beslemeye başlamak. “*Babaları ölüverince düşman oldular birbirlerine*!” EB258 **[düşmanı] denize dök-** düşmanı denize kadar sürüp yok etmek. “*Öyle ya, kocası ne bilecekti Atatürk'ün Çanakkale'deki harplerini, Yunan'ı denize döktüğünü*?” YD331 **düşmanın karıncaysa bile sakın** `düşmanın ne kadar güçsüz olursa olsun dikkat et, uyanık ol` anlamında kullanılan bir söz. “*Düşmanın karıncaysa bile sakın, derler*.” KT295

düşmanca 1. *sf*. Düşman gibi, düşmana yakışır. “*Nedim Ağa, karısının düşmanca bakışından ürktü*.” KT220 2. *zf*. Düşman gibi, düşmana yakışır bir biçimde, düşmancasına. “*Düşmanca da olsa baktı, nefretle de olsa sordu*.” DK254

düşmanlık *a*. Düşmanca duygu veya davranış, yağılık, hasımlık, adavet, muhasamat, husumet, antagonizm. "*Hem neden, niçindi bu boş düşmanlık*?" YD331

düşme *a*. Düşmek işi. "*Asıl felaketine sebep, kalpazanlıktan içeri düşmesi…*" EK357

düşmüşlük* *a*. Düşmüş olma durumu. "*O dilediği kadar saymasın, Recep Cıva … onu gerçekten okkalı, Osmanlı karı olduğuna inandırmıştı ki, çaptan düşmüşlüğüne inanan yanı silinip gitmişti*." YD211

düşsüz *sf*. Düşü olmayan. "*Deliksiz hatta düşsüz, taş gibi bir uyku*." EVO298

düşük *sf*. Aşağı doğru düşmüş, aşağı sarkmış. "*Sonra adam, düşük omuzlarıyla ayağa kalktı*." EK268 2. Dil bilgisi kurallarına uymayan. "*Önündeki müsvettede anlamları düşük, başka başka yanlara çekilebilecek tümceleri düzeltiyordu*." BFV266 3. Eski değer ve onurunu yitirmiş olan. "*En düşük meslek*." BFV260 4. Az. "*Daha düşük haftalık vermek için senin de işine geldi değil mi*?" BTÜ344 5. İktidardan düşmüş veya düşürülmüş. "*Düşük iktidar yaptı onu*." KK122

düşüklük *a*. Düşük olma durumu. "*Bundan başka da, ekmeğin çiği, aşın kurtlusu, gündeliklerin düşüklüğüne mızırdanan ırgatların da baş belasıydı*." VV62

düşül-* Düşme işi yapılmak. "*... kenar mahallenin tozlu yollarına düşüldü*." SAR61

düşülebil-* Düşülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gerekirse bir değil, beş, beş yüz defa da düşülebilir*." ÜÇK486

düşülme* *a*. Düşülmek işi. "*Üçünden yalnız Filiz'in üstüne düşülmesi, ev sahibinin erkek suratlı kızını deliye çevirmişti*." BFV56

düşün- 1. Aklından geçirmek, göz önüne getirmek. "*Vallahi günümün yirmi dört saati seni düşünmekle geçiyor Aynur*." DK213 2. Bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki ilgilerden yararlanarak düşünce üretmek, zihinsel yetiler oluşturmak, muhakeme etmek. "*Buysa başmakaleden tut, en önemsiz yerleri bile okuyor, üzerinde düşünüyordu*." BK368 3. Zihniyle arayıp bulmak. "*Bir çare düşünsene*!" DE183 4. Bir şeye karşı ilgili ve titiz davranmak. "*Acı bize ağabey, bizi düşün*!" DK240 5. Bir şeyin nasıl gerçekleşebileceğini zihinde hazırlamak, zihinde kurmak; tasarlamak. "*Bir zamanlar seni şişlemeyi düşünmüştüm*!" SUÇ231 6. Akıl etmek, ne olabileceğini önceden kestirmek. "*Elinde idare lambasıyla Güllü, hala dikiliyor, kızın anlatacağı çok mühim şeyin ne olabileceğini düşünüyordu*." DE21 7. Tasalanmak, kaygılanmak. "*Doğrusu komşular komşuluklarını fazlasıyla gösteriyorlardı ama Gerek Topal gerekse karısı, oğullarını düşünmekten bir an geri kalmıyorlardı*." EVO312 8. Farz etmek. "*On senesini uykuyla geçirdiğimi düşün, kalır on sene*." KK13 **düşün düşün, boktur işin** kötü bir durumdan çıkar yol bulunamadığı zaman söylenen bir söz. "*Düşün düşün, boktur işin diyorum*." KT37 **düşünüp (veya düşünmek) taşın-** konuyu bütün yönleriyle inceleyip ona göre davranmak, iyice düşünmek. "*Günlerce düşünüp taşınan İsmail Efendi, köylü Mevlüt'ü mahkemeye vermekten başka çıkar yol göremedi*." GR58

düşünce *a*. 1. Uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik, mütalaa, fikir, ide, idea. "*Saadetlerini aylardır belki de ilk olarak bu düşünce bir karaduman gibi kapladı*." GAV204 2. Dış dünyanın insan zihnine yansıması. "*Elinin bir davranışıyla Fattum'u sanki düşüncesinden kovdu*." VV137 3. Niyet, tasarı. "*Babasının sağlığında, cahil adamın illa okusun, memur olsun düşüncesiyle verdiği okulda...*" ÜÇK365 4. İlke, yönetici sav. "*Bütün müesseselerimiz, kafamızın içi, düşünce ve anlayışlarımızla Batı'ya benzeyeceğiz demektir*." EK162 5. Tasa, kaygı, sıkıntı. "*Kızının karşılık vermemesi kadını düşüncelerinde ne kadar haklı olduğuna inandırmıştı*." YD66 **düşünceye dal-** derin derin düşünmek. "*Herkes, her şey düşünceye daldı*." KP85

düşünceli *sf*. 1. Düşünerek davranan, anlayışlı. "*Ne düşünceli, aklı başında bir çocuktu ya*!" EVO314 2. Kaygılı, tasalı. "*Çok düşünceli, hatta kederli bir hâli vardı*." KP97

düşünceli düşünceli* *zf*. Düşünceli bir biçimde, düşüncelere dalarak. "*Yolun kenarından tek başına, düşünceli düşünceli yürüyordu*." SUÇ299

düşüncelilik *a*. Düşünceli olma durumu. "*İş, güç sahiplerinde bir ağırbaşlılık, bir düşüncelilik…*" BFV60

düşüncesiz *sf*. Düşünmeden davranan, anlayışsız. "*Ne düşüncesiz insan*!" CEM146

düşüncesizce *zf*. Düşüncesiz bir biçimde. "*Genç kadını çok düşüncesizce suçlamıştı*." SBK328

düşüncesizlik *a*. Düşüncesizce davranma

durumu. "*Bu ne cehalettir, yarabbi, bu ne düşüncesizliktir*." BE19

düşündür- 1. Düşünmesine sebep olmak, düşünmesine yol açmak. "*Ona bunları ısrarla düşündüren nedir*?" SM142 2. Akla getirmek, hatırlatmak. "*Denizin gittikçe kararan ağır suları nedense ölümü düşündürüyordu*." AY120 3. Tasalandırmak, kaygılandırmak. "*Beni asıl düşündüren, Haldun'um*." EK123

düşündürme *a*. Düşündürmek işi. "*Mazhar'ın dürüstlükten şaşmaması, yüksek paraya filan sırt dönmesi, adamı kara kara düşündürmeye başlamıştı*." EK197

düşünebil- Düşünme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Düşünebilirsin bir gün*." EB99

düşünebilme *a*. Düşünebilmek işi. "*Kendi derdini düşünebilmesi bakımından burası bulunmaz bir yerdi*." DE92

düşünedur-* Düşünmesini sürdürmek. "*Düşünedurayım ben, o hiç durmamacasına, habire, alabildiğine…*" YYB186

düşünme *a*. Düşünmek işi, tefekkür. "*Düşünmesi arttı*." EK278

düşünmemezlik* *a*. Düşünmeme durumu. "*Bu işler görülürken de Maşa, karısını, biri kız, öteki oğlan iki çocuğunu düşünmemezlik edemez*." BFV173

düşünü *a*. Çeşitli ansal işlemler yoluyla yaratılmış ve belli bir içeriği olan kavramsal oluşum. "*Geceyi Hatçe ablasında bu türlü düşünülerle geçirdi*." GK208

düşünül- Düşünme işine konu olmak. "*Aranmak istemiyor, düşünülmek istemiyor, gelinmesini istemiyor, zorla mı*?" SÇ96

düşünülebil- Düşünülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Benim gibi bir kadın için düşünülebilir mi öyle şey*?" KAÇ166

düşünülme *a*. Düşünülmek işi. "*Daha birkaç gün evveline kadar gelip dayanan, düşünülmesi bile sinirleri berbat eden hatıralar...*" İDG67

düşünür *a*. Genel sorunlar üzerine yeni ve kendine özgü düşünceleri olan kimse, düşünücü, mütefekkir. "*Batılı düşünürlerden biri, hayat bizi yavaş yavaş ölüme alıştırır, der*." EK286

düşünüş *a*. 1. Düşünme işi, tefekkür. "*Annemin o günlerdeki düşünüşü gibi düşünmüyorsam da…*" ARK199 2. İnsanın, özellikle davranışlarına yön veren ahlak tutumu ve düşünme biçimi. "*Ama bu düşünüş tarzı insanı…*" EK277

düşür- 1. Düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak. "*... iskemlenin arkalığına dayadığı kollarına başını zavallıca düşürdü*." ARK125 2. Vücuttan yavru, çocuk, taş, solucan vb. atmak. "*Boyuna gebe kalmalar, çocuk doğurma ya da düşürmeler...*" EB16 3. Uğratmak. "*O zaman Komyanos, Evdoksiya'yı dehşete düşüren bir şey yapmıştı*." GAV110 4. Değerli bir şeyi ucuz veya kolay elde etmek. "*Bedavaya yakın düşürdüğü soğuklamış patates, çürümeye yüz tutmuş lahana, pırasaları omuzlar, tutardı ahırın yolunu*." BTÜ74 5. Azaltmak. "*İmalatı düşürmek için ellerinden geleni yapıyorlar*." CEM37

düşürebil- Düşürme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Asıl kötüsü, Haydar'ın aklına iş düşürebilirdi*." YD134

düşürme *a*. Düşürmek işi. "*Ağımı kurar, bol sinek düşürmeye başlarsam o zaman Allah işime yarayacak*." SAR141

düşürt- Düşürmesini sağlamak. "*O da işçiydi ya, İflahsızın Memed'e doğrusunu söyleyip piyasasını ne diye düşürtecekti*?" GK23

düşürül- Düşürme işine konu olmak veya düşürme işi yapılmak. "*Kaldırımın önüne bembeyaz bir sigara düşürülmüştü*." KK90

düşürülebil-* Düşürülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Haftalıkların daha çok düşürülemeyeceği günler gelir çatar*." BTÜ170

düşürüş *a*. Düşürmek işi. "*Damadının öfkelenip evden kaçışı, kızının merdivenden yuvarlanıp çocuk düşürüşü, kan kaybedişi, gittikçe bozulan sağlığı hep kendi yüzündendi*." DK257

düşürüver- Çabucak veya kısa sürede düşürmek. "*Gözlerini iyice yummuş, kendini Kemal'e yaslamış, daha sonra da başını genç adamın omuzuna düşürüvermişti*." VV22

düşüş *a*. Düşmek işi. "*Evliliklerinin henüz ikinci yılında kötü şekilde dile düşüşleri, bu evliliği vaktiyle kıskanmış olanları yeni ümitlere düşürmüştü.*" SM242

düşüver- Ansızın veya kısa sürede düşmek. "*Düşüvermişti bisikletle birlikte*." KAÇ16

düşüverme *a*. Düşüvermek işi. "*Topal'ın düşüvermesi hepsini şaşırttı*." KT234

düt* *a*. Tren korna sesi. "*Düüüt düt düt düt*!" KAÇ209

düttürük* *a. argo* Düzensiz, zirzop. "*Zaten korkağın, düttürüğün biri*." SUÇ234

düv- (Der.) Dövmek. "*Kıyarsın düvmeye Cevriye'ni*?" SUÇ68

düvel (Ar.) *a*. Devletler. "*... bilmem hangi düvelin esaslı kodamanlarından bilmem kim, Türkiye demiş, yakında küçük Amerika olacak*!" HÇ15

düveli muazzama* (Ar.) *a.* Büyük devletler; ekonomi, askeri, siyasi üstünlüğünü olan büyük güçler. "*... İstanbul'dan düveli muazzamanın kovuluşu, barış*." EVO16

düveli müttefika* (Ar.) *a*. İttifak devletleri; Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya. "*Kaçkaç, düveli müttefikadan cesaret alarak ayaklanan Ermenilerin yüzünden yerli halkın Orta Anadolu'ya göç etmesiydi*." EKM103

düven (Der.) *a.* Dükkân. "*Düveni satar öderik borçlarımızı*." EVO375 **düven müven*** dükkân falan. "*Bölünecek düven müven yok bende, yallah*!" EVO2

düvetin (Fr.) *a*. Bir yüzü havlı, pamuklu veya yünlü kumaş. "*Adi basmaya düvetin diyor utanmadan*." KP107

Düyûn-ı Umumiyye* *öz. a*. 1881-1923 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış borçlarını denetleyen kurum. "*Daha doğrusu, Düyun-ı Umumiyye'de memurken İspiro isimli Sakızlı bir Rum'dan edinmişti*." SUÇ296

Düyûn-ı Umumiyyeci* *a*. Bu kurumda çalışan kişi. "*Başta Düyûn-ı Umumiyyeci Müfit Efendi'yle Hasan Tayyar ve ötekiler hak verdiler*." SUÇ141

düz *sf*. 1. Kıvrımlı olmayan, doğru, stabil. "*Düz yola düştün mü başını salıver hayvanın*." BTÜ20 2. Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, müstevi. "*Uzaklarda ... kırmızı kiremitli çatılar, çatısız düz damlı evler...*" BTÜ339 3. Yayvan, altı derin olmayan. "*... düz tabaklarda pembe pembe kızarmış küçük böreklere kadar çeşitli mezelerle yüklüydü masa*." GK128 4. Çizgisiz, desensiz ve tek renkli. "*Mazhar, kaşlarına yıkılı kalpağı, düz kahverengi kostümü, zarif bastonuyla girdi*." EK100 **düze çık-*** zor, sıkıntılı durumdan kurtulup rahatlamak. "*Ondan sonra düze çıkarık evvelallahın izniynen*." SAR108

düz- Bir gereksinimi karşılamak amacıyla birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek. "*Bizim naylon arabayı Con Dere'nin ardına takarız; yatak, yorgan, battaniye filan da alırız, nevalemizi de tam düzeriz*." SAR57

düzayak *sf*. İçinde merdiven veya inilip çıkılacak bölüm bulunmayan (ev, yol). "*Küçücük bir evi olmalıydı. Düzayak, iki odalı*." EB104

düzdür- (Der.) Minnet altında kalmayı gerektiren bir iş yaptırmak. "*Yoksa onun da onlara düzdüreceği yoktu*." EVO18

düzel- 1. Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek. "*Araba şeytan kulağına kurşun, düzeldi ha*!" EVO178 2. Soğuk ve yağış azalmak. "*Nisan 15'ten sonra havalar düzelip güneş dünyaya tatlı ısısıyla yepyeni bir canlılık verince, kuru dallarda tomurcuklar patlamış, çevre koyu yeşillere bezenmişti*." YK73

düzeliver-* Çabucak düzelmek. "*Bu iyilik, bu birdenbire düzeliveren sağlığını neye yormalıydı*?" EB120

düzelme *a*. Düzelmek durumu. "*Moralinin düzelmesiyle vücudunun direnme kudreti artmıştı besbelli*." İDG111

düzelt- 1. Düzgün duruma getirmek. "*Daha sonra Turhan'la Mustafa'nın müşterek sevgilisi, pembeli kadın, sutyenini düzelterek geldi*." AY183 2. Yanlıştan kurtarmak, tahsis etmek. "*İplik çuvallarına yanlış marka vurulmuş da onu düzelteceğim*." DE118

düzeltebil- Düzeltmeye gücü yetmek. "*Madem amirimiz, büyükümüz varmış bu karara, demiş kendi kendine hiç kimse düzeltemez disiplinini fabrikanın Murtaza'dan başka, uyacağız*." MUR116

düzeltil- Düzeltme işine konu olmak veya düzeltme işi yapılmak. "*Düzeltilmekle olmaz*." BK297

düzeltilme *a.* Düzeltilmek işi. "*Çoğu sefer sebeplerini gayet iyi bildiğim ama geçiştirilmesi, düzeltilmesi elimde olmayan, hatta fert olarak hiçbirimizin içinden çıkamayacağımız hususlarla burun buruna geliyorum*." EK293

düzeltiş *a*. Düzeltmek işi. "*İçerlerin darmadağınlığını toplayıp düzeltişi...*" EB73

düzeltme *a*. Basılmakta olan bir eserin provaları

üzerinde özel düzeltme işaretleriyle yanlışları gösterme, düzelti, tashih. "*Matbaaya makaleler götürür, provalar getirir, düzeltmeler götürürdüm.*" BE21

düzeltmenlik *a.* Düzeltmen olma durumu ya da düzeltmenin işi, görevi, musahhihlik. "*Falan gazetede boş bir düzeltmenlik varmış*." GR223

düzelttir- Düzeltme işini yaptırmak. "*Onun için göz kulak olmalı, hatasını düzelttirmeliydi*." KY97

düzen 1. *a.* Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem. "*Avradım, çocuklarımnan iyi kötü bir düzen tutturmuştum*." EVO359 2. Dolap, hile. "*Düzenle getirirler mi*?" HÇ39 3. Toplumsal bir yapı içinde ögelerin bütüne, bütünün ögelere ve ögelerin birbirlerine göre ilişkileri. "*Nasıl olsa bu düzen değişecek*." DE5 4. Soyut ve somut nesnelerin bir sıraya, bir hedefe, bir amaca göre sıralanması, konsept. "*Tersine, fabrikanın üniformalı kapıcıları, iş için birikenleri düzene sokup personele belli saatlerde bırakırken hayli ter döküyorlardı*." GR200 5. Yerleştirme, tertip. "*Yatak odalarını düzene sokmuşlar, sıra misafir odasına gelmişti*." SBK297 6. Bir devletin belli başlı ilkeleri bakımından yönetimde tuttuğu yol, yönetim biçimi, rejim. "*... adaletsiz düzen yıkılacak, hak ve adaletten başkasını tanımayan yeni düzen kurulacaktı*." HÇ243 **düzene koy-(veya sok-)** düzenlemek, dağınıklıktan kurtarmak. "*Ahir zamanda Mehdi-i Resul huruç edecek, bozulan dünyayı düzene sokacaktı*." VV89

düzenbaz (T. düzen + Far. -bāz) *sf.* Hile yoluyla aldatan, hile yapan. "*Faizci misin, düzenbaz mısın*?" BTÜ146

düzenbazlık *a.* Düzenbaz olma durumu. "*Faizcilik, düzenbazlık gibi kötü var mı*?" BTÜ146

düzenci* *a.* Bez dokuma tezgâhında çalışan işçi. "*Dokuma ustası, yardımcısı, iplik ustası, düzenciler...*" CEM156

düzenle- 1. Düzenli, düzgün duruma getirmek, düzen vermek, tanzim etmek. "*Düzenleyeceksin ya*!" KT25 2. Yapmak, hazırlamak. "*Sakın. rapor mapor düzenliyor olmasındı*?" MM120

düzenleme *a.* Düzenlemek işi, tertip, organizasyon. "*Seri konferanslar düzenlememi istiyor İstanbul'daki dostlar*." YD57

düzenlenme *a.* Düzenlenmek işi. "*Kendini kâinatın merkezi sanıp her şeyin kendi keyfine göre düzenlenmesini isteyen hodbin demek*!" AY170

düzenlet- Düzenleme işini yaptırmak. "*Alladılar, pulladılar zaptı benim aleyhime düzenlettiler*." ÜÇK347

düzenli *sf.* 1. Düzeni olan, yerli yerinde, kararlı, tertipli, muntazam. "*Bunların dışındaki her şey yerli yerinde, düzenliydi*." KAÇ111 2. Sistemli, nizamlı, metodik. "*Lig maçları yaklaşıyor, antrenmanlara düzenli devam etmeniz lazım*." AY114

düzensiz *sf.* Düzeni olmayan veya düzeni bozuk, karışık, tertipsiz, intizamsız, gayrimuntazam, aritmik. "*Nafiz Bey kızını, tehlikelerden uzak farz ettiği köşkünün duvarları içine kapayıp fena insanların düzensiz dünyasından uzak yetiştirmekle, kurtaracağını sanıyordu*." SM151

düzensizlik *a.* Düzensiz olma durumu, tertipsizlik, intizamsızlık, nizamsızlık. "*Takıştığı yer, toplum düzensizliği*." BFV189

düzgün 1. *sf.* Doğru ve pürüzsüz, muntazam. "*Yazamıyordu ama imlası düzgündü*." BFV266 2. *zf.* Kurala uygun olarak, kusursuz bir biçimde. "*Gayet düzgün konuşuyordu*." SAR140 3. *a.* Pürüzsüz göstermek veya renk vermek için cilde sürülen, yarı sıvı veya boyalı krem; fondöten. "*Hacer Hanım ayna karşısına geçti, başladı pudralar, sürmeler, rastık, düzgünlerle boyanmaya*." EK85

düzgünce *sf.* Biraz düzgün. "*Adamın üstü başı düzgünceydi*." BTÜ16

düzine (İt.) *a.* 1. Aynı cinsten on iki parçanın oluşturduğu takım. "*Sonra hiç olmazsa yarımşar düzine ten fanilası*!" EKM145 2. Çok. "*... düzinelerle çorap, gene elbiselikler, gene top top patiskalar, salaşpurlar, aile bezleri, incik boncuk...*" KK199

düzlük *a.* 1. Düz olma durumu. "*Baba Ferhat da eğelediği demirin düzlüğünü muayene ederken gülümsüyor, başını sallıyordu*." EKM76 2. Geniş, düz yer. "*Her zaman keçilerini otlattığı düzlükte hayvanları yayılır bırakıp mağaraya geldi*." SUÇ274

düzme 1. *a.* Düzmek işi. "*Nal sesleri şakırdamalı, dükkânında alışverişindeki esnafı, evinin nevalesini düzmeye çıkmış aile babasını, şunu bunu ilgilendirmeli, safi dikkat kesilmeliydi*." ÜÇK482 2. *sf.* Uydurma. "*Yalan değil, kurnazlık. Çocuğu elinden alıp rahatça sepetlemek için düzme*!" EK202

düztaban 1. *a*. Doğal ayak kemerinin kaybolması ile oluşan yapısal bozukluk. "*Düztaban mıdır nedir*?" VV388 2. *sf.* Uğursuz. "*Düztaban olmaya düztaban değildi ya, kim bilir, kudümsüzdü işte*!" EVO201 3. *öz. a.* Bir lakap. "*Halterci. Düztaban Ahmet*?" BK295

düzül- Düzme işine konu olmak veya düzme işi yapılmak. "*... masa, iskemle, tabak, çanak şu bu düzülür, işe başlanırdı*." DK259

düzüne (Der.) *a*. Düzine. "*Böyle birkaç düzüne Cevdet kayıtlı defterinde ama seviyor*." SBK212

E, e

e *ünl*. 1. Başına getirildiği cümledeki kavrama göre çeşitli tonlar alarak birtakım duygular anlatan bir söz. "*Ee, tadını kaçırdın ama*!" YK46 2. Soru vurgusuyla şaşma ve merak anlatan bir söz. "*E! Sonra Pembe Abla*?" SM160 3. Ardından gelecek söz ve davranışları öğrenmek amacıyla soru kavramı taşıyan, bir beklentiyi içeren bir seslenme sözü. "*Eee?*" YK59 **e me*** e falan. "*E'si me'si yok*." EVO128 **e mi!** `olur mu!` anlamında kullanılan bir tembih veya istek sözü. "*Sakın inanmayın o terbiyesizin sözlerine e mi*?" ÇK81

ebabil (Ar.) *a.* Sağanlardan, kentler ve açık alanlarda yaşayan, kırlangıca göre kanatları daha uzun ve kavisli bir tür kuş, dağ kırlangıcı. "*Ebabil kuşlarının hayranlığı içindeydi*." KAÇ3

ebcet (Ar.) *a.* Arap alfabesinin her harfi bir rakamı karşılayan ve anlamsız sekiz kelimeden oluşan değişik bir düzeni. "*Ebcete vurmuşlar, yakın*!" VV93

ebe *a*. Doğum işini yaptıran kadın. "*Ebe oldu artık o*!" CEM154

ebeanne* *a.* Büyükanne, nine. "*Her gün uğrayan ebeanneyle birlikte o kızın başına toplanıp saatlerce uğraşıyorlardı*." EK336

ebecilik* *a.* Çocukların birbirine el değdirerek diğer arkadaşını ebe yapma amacıyla oynadıkları bir oyun, elimsende. "*Okulda, mahallede arkadaşlarıyla beştaş, saklambaç, ebecilik filan oynamaya başlamadan önce ellerini tutup salladıkları zamanki gibi, avucunda beş taş bulunan elini sol eliyle tuttu*." EVO215

ebed (Ar.) *a.* Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk. "*Ezellerden ebedlere bitmez, başı sonu olmayan bir yolculuk…*" EK286

ebedî (Ar.) *sf.* Sonsuz, ölümsüz, bengi. "*Ebedî aşkı arıyorum, aşkın radyoaktivitesini*." SBK155

ebedî uyku *a*. Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ölüm. "*Bu da onların yanına gider, ebedî uykusuna varır*!" MM137

ebedîleştir- Ebedî duruma getirmek, sonsuzlaştırmak, ölümsüzleştirmek. "*Ebedileştiriyordu âdeta*!" SM288

ebediyen (Ar.) *zf.* Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar. "*Kız kardeşe ebediyen veda edip bir meyhaneye girdi*." KY170

ebediyet (Ar.) *a.* Sonsuzluk. "*Doğrusu Kudret Beyefendi uğruna yıllarca beklenir. Ebediyete kadar*!" ÜÇK435

ebegümeci *a*. Ebegümecigillerden, mor renkli çiçekleri ilaç, yaprakları sebze olarak kullanılan, kendiliğinden yetişen çok yıllık bir bitki. "*Bir ara hapishane bahçesindeki ebegümeçlerinden yedi, sonra gene koğuşları dolaştı, gene kovuldu*." YYB65

ebelik *a.* Ebe olma durumu. "*Karısı da öte yanda ebelik, kocakarı ilaçları, üfürükçülük derken sırt sırta verip ilkin başlarını sokacakları bir kerpiç huğ yaptılar*." EVO17

ebu cet* (Ar.) *a*. Bütün soy sop; yedi cet, yedi göbek. "*Eşek onun ebu ceddi*." HÇ37

Ebussuut *öz. a.* `Çok kapalı giyinen kız veya kadın` anlamındaki Ebussuut Efendi'nin gelini gibi ve `eskiye çok bağlı, tutucu` anlamındaki Ebussuut Efendi'nin torunu deyimlerinde geçen bir söz. "*Bellersin Ebussuut Efendi'nin torunu*." EVO70

Ebussuut Caddesi* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan cadde. "*Ebussuut Caddesi, Meserret Kahvesi'nin önünden Babıâli'ye çıktılar.*" SUÇ175

Ebülhüda* *öz. a.* Ebü'l-Hüda es-Sayyadî; II. Abdülhamid'e yakınlığıyla bilinen Rufâi şeyhi (1850-1909). "*Nedim Ağa'nın Ebülhüda'sı mı*?" KT267

ecdat (Ar.) *a*. Geçmişteki büyükler, atalar. "*Derken bakkal damarlarında dolaşan ecdadının kanını hatırladı*." GR153

ecel (Ar.) *a.* Hayatın sonu, ölüm zamanı. "*Kader, kısmet, ecel…*" BTÜ379 **ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane** `herkesin ölümü için bir sebep vardır` anlamında kullanılan bir söz. "*Ecel geldi cihane, baş ağrısı bahane demişler*." BTÜ376 **ecel mecel*** ecel falan. "*Allah, ecel mecel deseler bile gene de o öldürmüşçesine bakacaklar*." BTÜ379 **eceli gelen köpek cami duvarına siyer** `birinin başına kötü bir şey gelmesi kaçınılmaz olduğunda olmadık

davranışlarda bulunabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Derler eceli gelen köpek siyer cami duvarına*" YK39 **eceline susa-** ölmek istermiş gibi tehlikeli işlere girişmek. "*Bitirim Leyla eceline susamış gibi, 'Ooooşt!' diye bağırdı yeniden.*" TD27

ecel teri *a.* `Çok korkmak, çok sıkılmak, bunalım geçirmek, ölüm duygusuna kapılmak` anlamlarındaki ecel teri (veya terleri) dökmek (veya akmak) sözünde geçer. "*Ecel terleri döktüm, ecel terle*ri!" AY191

ecik* *a.* Islanmış buğday veya arpa. "*Doymadınsa ecik ye, derelerde böcük ye*." BTÜ187

ecinni (Ar.) *a.* Cin. "*Mezarlardan çıkan ölülerin tümü de ecinni değil tabii*!" GK81

ecinni tayfası *a.* Cin topluluğu, cinler. "*Ecinni tayfasına çattık*!" SAR65

ecir *a.* İş gücünün karşılığı olan para veya mal; ücret. "*Bunnar ecir takımı, mayişçi kısmı*." CEM42 **ecir sabır dile-** başsağlığı dilemek. "*Allah ecir sabrı versin yavrum*." SUÇ190

eciş bücüş *sf.* Hiçbir yeri düzgün olmayan, çirkin bir biçim almış bulunan, çarpık çurpuk, eğri büğrü. "*Hep aynı eciş bücüş yazıyla, hep aynı sözler.*" DE45

ecnebi (Ar.) *sf.* Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse); bigâne, yabancı. "*Çünkü bulunur her bir merasimlerde ecnebiler, bakarlar, isterler görsünler bizi çürük*." MUR290

ecza (Ar.) *a.* Canlılardaki rahatsızlıkların bozuklukların ve çeşitli hastalıkların tanısı, önlenmesi veya tedavisi için yararlanılan doğal veya sentez yoluyla hazırlanmış madde. "*Bir gün onu ecza odasında yakaladım*." ÇK90

ecza dolabı *a.* Evde veya iş yerlerinde, içerisinde ilk yardım için gerekli ilaç ve sağlık malzemelerinin bulundurulduğu dolap. "*Ecza dolabının camında saçlarını düzeltiyordu*." KP35

eczacı *a.* Eczacılık fakültesinden mezun olarak eczacılık mesleğini yapmaya hak kazanmış kimse. "*Eczacının Ayhan var ya*?" DK188

eczacı kalfası *a.* Serbest eczane veya kurum eczanelerinde eczacının gözetiminde işlere yardımcı olan kimse, eczacı teknisyeni. "*Manyak eczacı kalfasının nöbetçi eczanesi önünden şakırtıyla geçip gidecekti ki, kalfa don paça kapıya fırladı*." MM102

eczane (Ar. eczāʾ + Far. ḫāne) *a.* İlaçların hazırlandığı veya hazır ilaçların satıldığı yer. "*Adamın aklına şeyi satın aldığı eczane geldi*." GR99

eda (I) (Ar.) *a.* 1. Davranış, tavır. "*Hep o eski İstanbul hanımefendisi edasıyla eteğini tutarak merdivenlere yürüyecekti*." GR122 2. Naz, işve. "*Etli butlu, alımlı çalımlı bir hanımefendinin kocası değil de Kâtibim şarkısındaki kâtip tipinde aşığına nazla, edayla, cilveyle, akşam erken gelmesini tembih edişini hayalledi*." HÇ301

eda (II) (Ar.) *a.* Verme, ödeme, yerine getirme. "*Bize düşse düşse bir nikâh düşer, vazifemizi eda eder, ziyafete konarız*." HÇ35 **eda et-** dinî buyrukları yerine getirmek. "*Kara kuru kocasına değil de şu evin açıkgöz sahibi Topal'a kendisi ne diye varamamıştı da şu içerde ikindi namazını eda etmekte olan kart karı varmıştı*?" KT71

edalet* *a.* Adalet. "*Allah'ımızın edaleti şundan belli ki, dırnaksızın Gafur'un ayağını oğluma aldırdı*." GK251

edalı edalı* *zf.* Nazlı, cilveli bir biçimde. "*Merdiveni edalı edalı indi*." EK85

Eddi Konstantin* *öz. a.* Eddie Constantine; Amerikalı şarkıcı ve aktör (1913-1993). "*Merhaba Eddi Konstantin*!" MM291

edebî (Ar.) *sf.* Edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin, yazınsal. "*Gözlüklü adamı bırakıp salonun şurası burasında takılıp kalmış hâli kim bilir hangi politik ya da edebî çekişme üzerindekilere toptan seslendi*." GK128

edebil- Etme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... işlerin bu en civcivli zamanında burda nasıl tembel tembel gevezelik edebildikleriydi*." EKM108

edebilme *a.* Edebilmek işi. "*Ama istirahat edebilmesi ne mümkün*." İDG56

edebiyat (Ar.) *a.* 1. Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın, gökçe yazın. "*Öyle ya, şu kendi hâlinde, şu sanat ve edebiyattan anlamayan, şu kara cahil adamı ağlatan bu şiirler demek erbabına baygınlık geçirtecek kadar güzel, etkili*." KK21 2. İçten olmayan, gereksiz, yapmacık, boş sözler. "*Çünkü dinamik ziraat, dinamik sanayi, dinamik ticaret edebiyatı almış yürümüştü*." GK106

edebiyatçı *a*. Edebiyatla uğraşan kimse, yazıncı, yazın eri. "*Meyhane, Beyoğlu Balıkpazarı'nın birbirini kesen daracık sokaklarından birinde, patırtıcı genç edebiyatçıların omuz omuza doldurduğu, kesif bir sigara dumanıyla kaplı, daracık bir yerdi*." GAV112

ededur-* Etmeye başlayıp sürmekte olmak. "*Murtaza varsın bir kıyıda kendi kendine İsmet Paşacılık ededursun, dalgalarına bakıyorlardı*." MUR364

edegel-* Uzun süredir devam etmek. "*Esasen bu gelişmeler yeni değildir, devam edegelmektedir*." SM217

edegelme* *a*. Edegelmek işi. "*Demek ki bu adamın devlet makamlarından hem pervası yok hem de her türlü gayrikanuni işlere yataklık edegelmeye yatkın bir karakteri var*." MM123

edep (Ar.) *a*. 1. Toplum töresine uygun davranma. "*... ateş gibi bir delikanlı oturduğu yerden edeple kalktı*." YYB75 2. İyi ahlak, incelik, terbiye. "*Toklukla birlikte 72. Koğuş'a edep, hayâ, ar, namus da girmişti*." YK72 **edep yahu** kötü davranışlarda bulunanlara `utan, edebini takın` anlamında kullanılan bir söz. "*Biraz nezaket, biraz edep yahu*!" EVO56

edepli 1. *sf*. Uslu, ince, iyi ahlaklı, terbiyeli, müeddep. "*Genç kadın ağır, uslu, edepli*." BK362 2. *zf*. Ahlaka uygun bir biçimde. "*O ikram etti, sonra yerine edeplice oturup kendi kahvesini aldı*." KY160

edepli edepli *zf*. Uslu olarak, uslu uslu. "*Kulaklarında kırmızı taşlı adi teneke küpeler bulunan, on, on bir yaşlarındaki kız ufacık ağzıyla edepli edepli gülümserken birdenbire ciddileşti*." SAR17

edepsiz *sf*. Utanılacak işleri sıkılmadan yapan, utanmaz, sıkılmaz, terbiyesiz (kimse). **edepsiz medepsiz*** edepsiz falan. "*Çenebaz, edepsiz medepsiz ya, kocasını da avucunun içine almıştı*." EB122

edepsizce 1. *sf*. Terbiyesiz olan. "*Pişmiş köfteleri tabağa almakta olan Muhsin'e edepsizce şakalarla yaklaşıyor*." KP92 2. *zf*. Terbiyesizce, utanmadan, edepsizcesine. "*... edepsizce takılan birine edepsizce karşılıklar veriyor, kahkahalar yükseliyordu*." BE67

edepsizlen-* Edepsizce davranışlarda bulunmak. "*Korktu birden, kocasına baktı, sonra edepsizlendi*." MM89

edepsizlik *a*. Utanmazlık, sıkılmazlık, terbiyesizlik, şirretlik. "*Bir daha edepsizlik istemem*!" TD7

edevat (Ar.) *a*. Bir iş için gerekli olan malzemelerin, parçaların tümü. "*Dönüşte, tornacıların alet ve edevat dolabının camında kendini gördü*." EKM75

edil- Etme işine konu olmak, yapılmak. "*Sen sana tevdi edilen vazifeye bak, üst yanına karışma*!" EKM80

edilebil- Edilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sana başka ne edilebilir ilan-ı aşktan gayri*?" TD51

ediledur-* Edilmeye başlanıp sürmekte olmak. "*Kudret Yanardağ'ın dini siyasete alet eden sözleri polis, jandarma, iktidar partililer tarafından zapt ediledursun, adamın gözünü budaktan sakınmayan, olağanüstü çabası yeni parti genel merkezince gözden kaçmıyordu*." ÜÇK535

ediliş* *a*. Edilmek işi. "*Onun için buraya kabul edilişimde bir iltimas seziyordum*." BE44

ediliver-* Çabucak edilmek. "S*anmıyordum kuyruk sokumumdaki belanın on dakikada temize havale edilivereceğini ama gene de elden ne gelir*?" KK56

edilme *a*. Edilmek işi. "*Kapı dışarı edilmesini istemiyordu demek*?" EK132

edilmişlik* *a*. Edilmiş olma durumu. "Ö*nüne Nuran çıktı çıkalı aklına hep Nimet, Nimet'in terk edilmişliği geliyordu*." SBK210

edin- Kendini bir şeye sahip kılmak, kendine sağlamak, elde etmek, iktisap etmek. "*Oğlu hakkında kaç vakittir edindiği izlenimleri ... önemle belirtti*." İDG27

edinebil- Edinme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Vali Bey hâlâ orada, adamın kimliği üzerine bilgi edinebilmek için sonucu gerekirse sabaha kadar bekleyecekti*." MM66

edinil- Edinme işi yapılmak. "*Sağda, daracık odanın yarısını kaplayan, demirleri paslı zırıltı karyola da konsolla aynanın geldiği terekeden edinilmişti ki beyaz nikelajları yer yer kararmış, şurası burası kopmuştu*." DK8

edinilme *a*. Edinilmek işi. "*Karşıdan karşıya işaretleşilerek yeni yapılmakta olan apartmanın sahipleri hakkında bilgi edinilmeye çalışılıyordu*." DK98

edinme *a.* Edinmek işi, kazanma, iktisap. "*Şimdi mal mülk, iş güç, takım, tezgâh edinme devriydi*." EVO16

Edirne *öz. a.* Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Edirne'de. Bir orospuyla kaçıp gitti*." ÇK132

Edirnekapı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*O gece, Edirnekapı'daki eve güya bu niyetle gitmişti*." SUÇ260

Edirneli *öz. a.* Edirne ilinden olan kimse. "*Edirneli misin*?" YYB45

edisyon (Fr.) *a.* Bir eserin tekrarlanarak yapılan baskı işlemlerinden her biri, baskı. "*Hangi edisyonlardan okudun*?" GK132

ediş* *a.* Etmek işi. "*Erol'la kavga edişi, babasının anlamadan dinlemeden saçlarını desteleyip insafsızca dövüşü, karakol…*" SUÇ251

ediver- Çabucak yapmak. "*Kafası kızarsa kahveye çıkmayı yasak ediverirdi*." EB42

ediverme *a.* Edivermek işi. "*Hatta delikanlının bir cahillik edivermesini de sıralı buluyordu ama kendine neydi*?" HÇ117

edres* *a.* Adres. "*Aha edrese*!" GK5

Edvard* *öz. a.* VIII. Edward, Eski Birleşik Krallık kralı (1894-1972). "*Eski İngiliz Kralı Edvard'ın Atatürk'le kahve içişlerini gösteren sıra sıra taşbasma resimler*." DE40

efdal (Ar.) *sf.* Erdemi olan, erdemli, faziletli. "*Canım, işlerin en efdali*!" VV115

efe *a.* 1. Yiğit, özellikle Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek. "*Bu efe kim olabilirdi*?" OK22 2. Kendine özgü namus kurallarını esas alıp toplum kurallarının dışına çıkarak zorbalık yapan, etrafa meydan okuyan kimse; kabadayı. "*Sanıyordu ki, onun yerine koğuşun efesi olacağım.*" SBK300

efece 1. *sf.* Efe gibi. "*İkisinde de ayrı ama aynı anlamlara gelen efece tikler*." KK138 2. *zf.* Efeye yakışır bir biçimde. "*Ne demek o diye efece sordu*." VV398

efelik *a.* Efe olma durumu; kabadayılık. "*Mangırının olup olmadığıyla efelik durumu*." SÇ186

efem* *ünl.* Efendim. "*Siz beni hiç düşünmüyorsunuz, üzüyorsunuz efem*!" HÇ302

efemine (Fr.) *sf.* Davranış ve kılık kıyafet bakımından kadına özenen (erkek); kadınsı. "*Görseniz iğrenirsiniz, iri kalçalarıyla bir kadını hatırlatır. Efemine, dejenere.*" GR18

efendi (Rum.) 1. *a.* Günümüzde bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan. "*Ben, Rıfat Efendi amcanın hanımı, kızlarıyla bir kenardan seyredeceğim.*" OK8 2. *a.* Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse. "*Efendisini dövemeyenin uşağını tokatlaması cinsinden bir kin…*" GK179 3. *sf.* Görgülü, nazik, kibar. "*Efendiden adamlar korkak olur, kıza boş verir.*" CEM57 4. *ünl.* Erkekler için kullanılan bir seslenme sözü. "*Efendi, Allah seni inandırsın altıma bir kısrak çektiydi...*" EVO41 5. *öz. a.* Bir lakap. "*Büyük toprak sahiplerinden birinin yakın akrabası olan Efendi Mansur, otobüs durağının orda Güdük Hasan'la Tenekeci Sezai'ye rastladı*." SAR56 **efendiden bir adam** terbiyeli, kibar ve ağırbaşlı kimse. "*Dükkânda hiç tanımadığı efendiden bir adam*." OK60 **efendi mefendi*** efendi falan. "*Efendi mefendi deyip de burnunu şişirme şu itin lan*!" MUR381 **efendime söyleyeyim** söz söylerken gerekli kelimeyi bulamayan bir kimsenin kullandığı bir söz. "*Havlaydı, pendirdi, efendime söyleyim, kebaptı, hatta kara zeytindi aramazdı*." EKM137

efendi baba *a.* Bazı ailelerde çocukların babaları, gelinlerin kayınpederleri için kullandıkları saygı sözü. "*Dinlemezler efendi babanın Mızıkayı Hümayun'da davul çaldığını*!" KP73

efendi efendi 1. *zf.* Bir taşkınlık yapmadan, uslu uslu. "*Götür, efendi efendi ver kahvesini adamın*!" SBK138 2. *ünl.* Dikkat çekmek veya paylamak amacıyla kullanılan bir seslenme sözü. "*Efendi efendi, aç gözünü*!" GR31

efendice 1. *sf.* Efendi gibi. "*Ben, harbiciyim arkadaş, efendice laflar bilmem, kusura bakma*!" CEM109 2. *zf.* Efendiye yaraşır bir biçimde, efendicesine. "*Tokmak iki defa efendice kalkıp iniyor.*" AY156

efendicik *a.* Efendi sözünün sevgiyle dolu söylenen biçimi. "*Hay hay efendiciğim, hay haay...*" ÜÇK474

efendilik *a.* Efendiye yakışır özellik, efendice davranış. "*İşi gücü efendilik satmak.*" KT6

efendim *ünl.* 1. Bir sesleniş karşısında `buradayım` anlamında kullanılan bir söz. "*Biraz geç cevapladı: -Efendim*?" EK12 2. Anlaşılmayan bir sözü tekrarlatmak için

söylenen bir söz. "*Topal, avcuyla çenesini sıvazlayıp 'Allah!' dedikten sonra, anlamamış gibi, 'Efendim!' dedi*." KT181 3. Saygı, nezaket ve sevgi ifadesi olarak kullanılan bir söz. "*Efendim, herifin haza insan olduğunu şundan anla ki, yanında çalıştırdığı beş paralık bir işçisi isyan edip işi bırakmış savuşmuş da canı cehenneme deyip boş vermemiş*." BFV236 4. Karşı çıkma, paylama cümlesini pekiştirmek için söylenen bir söz. "*Ürya görmek de ne demek… Görmesin efendim*." BTÜ277

efendimli* *sf*. İçinde efendim geçen (konuşma). "*A, ne bu sizli bizli, efendimli hanımlı konuşmalar ayol*?" KY164

efendisiz* *zf*. Efendi olmaksızın. "*Demek Fen Müdürü, bu fabrikayı idare edemeyeceğini anlamış Mürteza Efendisiz*." MUR383

eferin* *ünl*. Aferin. "*Eferin kız Selvi*!" SAR21

eferim (Der.) *ünl*. Aferin. "*Eferim, öyle olmalı*!" VV91

efgan (Far.) *a*. Istırap ile haykırma, bağırıp çağırma. "*Eski harflerle, gayet işlek bir yazıyla yazılmış mektup, baştan başa eski tarzda aşkın efgan ve eninleriyle doluydu*." ÜÇK442

efkâr (Ar.) *a*. Tasa, kaygı. "*Çünkü basmış idi efkâr*." MUR329 **efkâr bas-** tasalanmak, kaygılanmak. "*Siz de bizim güzel çocuk gibi, efkâr bastıkça*." EB66 **efkâr dağıt-** sıkıntıyı gidermek, üzüntüden uzaklaşmak. "*Hiç âdeti olmadığı hâlde, kız kardeşinin kaçması, anacığının ölmesi üzerine efkâr dağıtmak için alıştığı sigaralardan birini yaktı*." KY153

efkârlan- Tasalanmak, kaygılanmak, üzülmek. "*Birden efkârlanarak zarları fırlattı, kirli kasketini çıkardı*." YK8

efkârlandır-* Üzüntüye düşürmek, tasalandırmak, kaygılandırmak. "*Pek o kadar çiçeği burnunda genç, taze sayılmasa da gene de azgın karıları efkârlandırıp mangırlarını su gibi harcatacak güzellikteydi*." TD44

efkârlı *sf*. Tasalanmış, tasalı, kaygılı. "*Çok efkârlıyım be Taşkasaplı* "' DK35

eflatun (Ar.) 1. *a*. Açık mor renk. "*Şu eflatuna bak*." BFV106 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Al, yeşil, mor, sarı, eflatun, pembe kafesler…*" SM134

efrat (Ar.) *a*. Bireyler, fertler. "*Ailemiz efradındandır, ayrı gayrımız yoktur*." ÜÇK375

efsane (Far.) *a*. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb. "*Çocukların hemen hepsinde Cevdet'e karşı sonsuz bir hayranlık, gece gündüz onun üzerinde konuşuyor, gözlerinin önünde olup biten öldürme olayını efsaneleştiriyor, bu efsaneye kendilerini inandırıyorlardı*." SÇ221

efsaneleş- Efsane durumuna gelmek. "*Böyle bir şey yoktu ama efsaneleşmiş olmak hoşuna gitmişti*." SÇ218

efsaneleşme *a*. Efsaneleşmek işi. "*Öyle ki, iri yeşil gözlerin sahibi kafasında efsaneleşmeye başladı*." İDG117

efsaneleştir- Efsane durumuna getirmek. "*Çocukların hemen hepsinde Cevdet'e karşı sonsuz bir hayranlık … gözlerinin önünde olup biten öldürme olayını efsaneleştiriyor, bu efsaneye kendilerini inandırıyorlardı*." SÇ221

efsun (Far.) *a*. İnsan ve tabiatla ilgili olarak, birtakım gizli güçlerle insan geleceği üzerinde etkiler yapma, yönlendirmede bulunma gibi işlem ve davranışlara verilen genel ad; büyü. "*Babası çeşitli remiller, efsun, büyülerle fakir fukarayı soymuş bir adam olmasına karşılık, bu kadında zerrece babasına özgü hâller yoktu*." KT12

efzun* (Yun.) *a*. Yunan ordusunda bir tür piyade. "*Yunan entarili efzun askerlerinin toplu bir resmi…*" GAV207

egaf* *a. argo* Ele geçirme, elde etme. "*Ben baldızı egafıma alayım hele, o da İstanbul'da yolumu beklesin*." ÜÇK365

egafla-* *argo a*. Eline geçirmek, eline düşürmek. "*Bir yerlerde zengin bir yaşlı dul egafladım*." MM267

egavla-* *argo* Almak. "*Yolda rast getirdiğin fiyakalı müşterileri egavla*!" KK110

egaya düş-* *argo* Eline geçmek, eline düşmek. "*Olacaktı ki kız egaya düşsün*." KK248

Ege* *öz. a*. Ege Denizi; Balkan ve Anadolu Yarımadaları arasında, Akdeniz'e bağlı bir deniz. "*Vapursa Ahırkapı açıklarından Ege'ye doğru yol alıyordu*." SUÇ320

egemen *sf*. Sözünü geçiren, üstünlük kazanan. "*Lastik kırbaç çok geçmeden her şeye egemen oldu*." ARK213

egoist (Fr.) *sf*. Yalnız kendini düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan; bencil. "*Egoist ne demek*?" AY170

egoizm (Fr.) *a*. Egoist olma durumu, bencillik. "*Tatlı bir egoizmden başka ne olabilir bu*?" BFV244

egzersiz (Fr.) *a*. Vücudun gücünü ve dayanıklılığını artırmak için yapılan uygulama, hazırlık çalışması, idman, alıştırma, antrenman. "*Hasan Hüseyin'in ise ne kulübe uğradığı vardı ne de egzersizlere*." DE2 **egzersiz megzersiz*** egzersiz falan. "*Egzersiz megsersiz, saha kenarında tek seçiciyle genel kaptan onlara bakıyorlardı*." GK306 **egzersiz yap-** alıştırma yapmak. "*Çaresiz razı olduk ve ikindiüstü bir egzersiz yapmayı kabullendik*." BE94

egzistansiyalist (Fr.) *sf*. Egzistansiyalizm yanlısı, varoluşçu. "*Egzistansiyalistlerin karamsarlığından bahsediyordunuz*." GR139

egzistansiyalizm (Fr.) *a*. Varoluşun özden önce geldiğini ve özü sürekli olarak yarattığını ileri süren öğreti, varoluşçuluk. "*Egzistansiyalizmin karamsarlığını anlatırken bir başkası tarafından imrenilerek seyredilmenin gururu ve hazzını duyuyordu*." GR139

egzotik (Fr.) *sf*. Uzak, yabancı ülkelerle ilgili, bu ülkelerden getirilmiş, yabancıl. "*Genç adam, çok egzotik, dedi*." DE162

egzoz (İng.) *a.* Bu gazın atılmasını sağlayan düzen. "*Yağlı supaplar neşeyle inip çıkıyor, egzozda en ufak bir tıkanıklık yok*." KP9

eğ- Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek. "*Başını az daha eğdi*." CEM26

eğe *a*. Maden, tahta vb.nin pürüzlerini düzeltmek için kullanılan, üzeri pürtüklü, sert, ensiz, çelik araç. "*Sonra mırıltılar, fiskoslar başladı; arkasından da Baba Ferhat'ın eğe sesi...*" EKM73

eğele- Eğe ile düzleştirmek, aşındırmak. "*Baba Ferhat, yalnız o, eğe eğelerken arada gözü Sami'ye kayıyordu*." EKM75

eğer (Far.) *bağ*. Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet. "*Eğer Antranik on yaş daha genç olsa kızın peşine mutlaka düşerdi*." GAV122

eğik *sf*. 1. Eğilmiş olan, dik veya düz olmayan. "*Sol kaşına eğik kasketiyle tilki gibi bakıyordu*." BFV232 2. Bükülmüş. "*Tren belli bir kavisle onları gerilerde bırakırken, babam arkasını dönmüş, başı öne eğik*." BE75

eğil- 1. Bir yana doğru eğik duruma gelmek. "*Paslı çivi, mutfak kapısına hafifçe yaslanmayla eğilir, kapı açılırdı*." SBK313 2. İnsan, bir işi yapmak için belini eğmek. "*Eğildi, delikanlının kulağına bir şeyler söyledi*." SAR18 **eğilip bükül-** bir kimsenin karşısında sıkıntı, utanç vb. duygularını açığa vuracak hareketlerde bulunmak. "*O, eğilip bükülerek birtakım protokol cambazlıklarına girişmeden uzandı, aldı.*" ÜÇK382

eğilim *a*. 1. Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelme, meyil, temayül. "*Anladığıma göre, kızı buna verme eğilimindeymiş*." EB189 2. Belirli bir siyasi görüşe veya düşünceye yakın olma durumu, tandans. "*Çeşitli partilerin çeşitli eğilimdeki üyeleri bir noktada birleşmişlerdi galiba: Din*!" ÜÇK546

eğilin-* Eğilme işi yapılmak. "*Hep birlikte adam, yerlere kadar eğilinerek selamlandı*." ÇK305

eğilinme* *a*. Eğilinmek işi. "*Çünkü ... karşısında saygıyla eğilinmeye değmez biriydim*." GR197

eğiliş *a*. Eğilmek işi. "*Önüme çıkıp kibar bir eğilişten sonra birtakım acıklı kelimelerle benden de hasta kızı için yardım isteyecekti*." GR196

eğilme *a*. Eğilmek işi. "*Ağzının eğilmesi*?" KT12

eğir- Yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek. "*Anaları da kirmenle yün eğirmekteydi*." BTÜ380

eğirme *a*. Eğirmek işi. "*Öfkelenip de iri iri konuşmaz mı, hemen başını önüne eğer ya da kirmenini alır başlardı yün eğirmeye*." GK291

eğiş *a.* Eğmek işi. "*Sonra hiçbir şey yapamayacağını anlayışın çaresizliği, bir her şeye boyun eğiş, bir kendini salıverme…*" DHV296

eğitim *a*. Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde ve dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye. "*O da başkaları gibi Avrupa'da eğitimine devam etmek isteyebilirdi*." EB210

eğle- Belirli bir süre birinin dikkat ve ilgisini başka bir şey üzerine çekmek; oyalamak. "*Sarhoş eğlemek zorunda değildi ki*!" SBK267

eğlen- 1. Neşeli, hoşça vakit geçirmek. "*Gül,*

söyle, iç, eğlen!" SM140 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek. "*Ama analarıyla babalarının kaba, kubat dilleriyle eğlenecekler, onlarla alay edeceklermiş*." GK307

eğlence *a*. 1. Eğlenme işi, sefahat. "*Efendim, toptan Allahaısmarladık, iyi geceler, iyi eğlenceler*!" GK129 2. Neşeli ve hoşça vakit geçirten şey veya kimse. "*Bulduktan sonra da artık ona herhangi bir zevk, eğlence aracı gözüyle değil, beni tamamlayan, neşe ve kederlerimin ortağı gözüyle bakmalıyım*!" ARK202

eğlenceli *sf*. Eğlendiren, hoşa giden. "*Akşam pek eğlenceli olur bizim bura*." GK34

eğlencesiz *sf*. Eğlencesi olmayan. "*Adam uykusuz eğlencesiz oluyor amma ekmeksiz…*" SAR113

eğlendir- Eğlenmesini sağlamak, eğlenmesine yol açmak. "*Onu eğlendirmek, sıkıntısını dağıtmak, neşelendirmek için elinden geleni yapmıyor muydu*?" DE2

eğlendirebil- Eğlendirme becerisi bulunmak. "*Elimden gelmiyor. Eğlendiremiyorum*." YK67

eğlendirme *a*. Eğlendirmek işi. "*... halkı eğlendirmeye çalışmaları belki de yalnız bu geçkin kadını etkilemiyordu*." GK106

eğlenebil- Eğlenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üç arkadaş ... dost meclislerini dolaşıp eğlenebilir, gönül avutabilirlerdi*." İDG45

eğlenil- Eğlenme işi yapılmak. "*... eğlenilir, tütünden, trikolardan, Mahmutpaşa, Tahtakale'nin çeşitli işyerlerinden söz açılırdı*." EB88

eğleniş *a*. Eğlenmek işi. "*Sonra kendilerini Galatasaray arkasındaki pansiyonda bekleyen iki yavruyla sabaha kadar eğlenişleri*?" YD220

eğlenme *a*. 1. Neşeli, hoşça vakit geçirme. "*Kendisi de ayrılmaz trikolardan, birlikte işe gider gelirler, hafta sonları da gezip eğlenmeye birlikte*." EB54 2. Alay etme. "*Hatta birinde, onunla eğlenmeye kalkan bir arkadaşını yumruklamıştı*." İDG17

eğlenti *a*. Neşeli ve hoşça vakit geçirilen toplantı. "*Demek eğlentinin üstünden çok geçmemiş*?" OK71

eğleş- Bir yerde oturmak, ikamet etmek. "*Tahtakale'de, hemşerilerinin yanında eğleşiyorlardı*." VV4

eğleşme *a*. Eğleşmek, oyalanmak işi, tevakkuf. "*Reşit merakla dinliyordu ama imamdan, imamın köyde iki yıldır eğleşmesinden ona neydi*?" VV170

eğme *a*. Eğmek işi. "*Delikanlının başını önüne eğmesi Bitirim Leyla'nın sarhoş benliğinde kaynaşma yaptı*." TD105

eğri 1. *sf*. Doğru veya düz olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık, münhani, doğru karşıtı. "*... daracık eğri sokaklarında eşelenen tavukları ve makine sesinden uzaklığıyla köyü hatırlatır*." BE83 2. *sf*. Yay gibi kavislenmiş, eğmeçli, mukavves. "*Yuvarlak burunlu keskin bıçaklar, pensler, eğri düz makaslar...*" ÇK73 3. *sf*. Yatay veya düşey olmayan, bütünüyle bir yana eğilmiş bulunan, eğik, mail. "*Eğri gidonlu bisikletiyle geliyordu*." AY114 4. *zf*. Yanlış bir biçimde. "*Eğri basma şöyle olur, doğru basma böyle olur*." GK154 5. *a*. Doğru veya düz olmayan çizgi, yüzey. "*Havada geniş bir eğri çizen top uzaklara düştü*." EKM127 6. *öz. a*. Bir lakap. "*Abdullah, Cılız Hasan, Eğri Ali, Ağzıkara'nın Durdu, Veli'nin Gömleksiz...*" GK10 **eğri bak-** kötü düşünce ile bakmak. "*Ben şu cahil başımla bacım desem birine tövbe eğri bakmam*." BTÜ249

eğri büğrü *sf*. Yer yer eğrilmiş ve bükülmüş olan, çarpık çurpuk. "*Eğri büğrü pencereleri gaz lambasıyla hafifçe aydınlanmış evlere baktı*." EVO29

eğri dinli* *sf*. Dini bilgisi ve dine karşı tavrı, bağlılığı kısa (kimse). "*De get, eğri dinli. Gâvuristandan gelmiş de bana öz milletimin dilini belledecek, kösnük*."

eğrilik *a*. Eğri olma durumu. "*Kanatları iki yana açık pencereden denize, denizin ötesinde tatlı, yeşil bir eğrilikle yükselen kıyılara, kıyılardaki kırmızı kiremitli köşklere, mavi göğe bakıyordu*." KÜÇ24

eh *ünl*. 1. `Olur, peki veya fena değil` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Eh işte! Fena adam değil*!" YD300 2. Bezginlik anlatan bir söz. "*Senin Coni'ye bir parça düşmüş, eh be kardeşim*!" YD308

eh- (Der.) Ekin ekmek. "*Kalanın ardına eherler dari*." BTÜ190

ehehey* *ünl*. Bir tür nara. "*Ehehey be ehehey*!" MUR276

ehem (Ar.) *sf.* Çok önemli. "*Mühim, ehemmiyetten gelir*." ARK27

ehemmiyet (Ar.) *a.* Bir şeyin nitelik veya nicelik bakımından değeri olma durumu; önem. "*Netice aleyhinize bile olsa hiç ehemmiyeti yok, yeniden başlarsınız işe*!" EKM134 **ehemmiyet ver-** önem vermek. "*Ben böyle şeylere ehemmiyet vermem ki, demek isterdi*." ÇK79

ehemmiyetli *sf.* Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek. "*Pek mühim değil, bu zamanda ehemmiyetli sayılmaz*." YYB128

ehemmiyetsiz *sf.* Ehemmiyeti olmayan, önemsiz. "*Bir kenarda ehemmiyetsiz, ufacık kalakalmıştım*." BE43

ehey (Der.) *ünl.* Sevinç bildiren ünlem. "*Eğer çocuklara para verip ehey çığırtmazsam, teneke çaldırmazsam bana da doktorun anası demesinler*!" EVO174

ehil (Ar.) *a.* 1. Bir işte yetkili olan, bir işi yapan, erbap. "*Kibritini işinin ehli bir garson değil de herhangi bir dairede, amirinin sigarasını yakmaktan özel faydalar uman bir küçük memur hâliyle çaktı*." GR139 2. Herhangi bir niteliği olan kimse; sahip. "*Allah, ırz ehilleri dururken ırzı kırıklara niçin yardımcı olsundu*?" EK274 3. Topluluk, cemaat. "*Bilinçli bir düşmanlıktan çok, kasabaya âdeta taht kurmuş, saltanat sürmekte olan Nurcularla, çeşitli tarikat ehlinin zaman zaman körüklediği şeylerle, bilinçsiz olarak yer etmiş bir düşmanlık*." YD19

ehli dil (Ar. ehl + Far. dil) *a.* Hoşgörüsü geniş, açık yürekli, güvenilir kimse, rint, gönül eri. "*... mehtap âlemlerinin burada tadını çıkaran ehli diller henüz sökün etmemişti, lokanta tenhaydı*." GAV177

ehli keyif (Ar.) *a.* Rahatına düşkün kimse, keyif sahibi. "*Ehli keyfin keyfini kim tazeler*?" KK241

ehliyet (Ar.) *a.* Taşıt sürücülerine ilgililerce verilen, araç kullanmada yeterli olmayı gösteren belge; sürücü belgesi. "*Güllü'nün ehliyeti yoktu*." HÇ245

ehram (Ar.) *a.* Mısır firavunlarının mezarı; piramit. "*Ehramların taşlarını yontanlarla ahbaplık etmişim*." GR88

ehya (Der.) *a.* İhya. "*Beni ehya mı ettiniz*?" CEM36

Ejder Kalesi Cengi* *öz. a.* Muharrem Zeki Korgunal tarafından 1932 yılında yazılan, Hz. Ali'yle ilgili bir halk hikâyesi. "*Az sonra Zaloğlu, elinde Ejder Kalesi Cengi kitabıyla içeri girdiği vakit, Yasin Ağa'yı öylece buldu*." VV91

ejderha (Far.) *a.* Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, ejder, dragon. "*Babasının evinde ejderha olsun isterse*." KP71

ek 1. *a.* Bir şeyin eksiğini tamamlamak için ona katılan parça. "*Can attığı hâlde, ekini belli etmemeye çalışan Sinan, 'Canım!' dedi*." KT363 2. *a.* Bir gazete veya derginin günlük yayımından ayrı ve ücretsiz olarak verdiği parça, ilave. "*Oysa neler yoktu ekin o sayfasında, genç kız kalplerini hoplatacak*!" ÖE9 3. *sf.* Eklenmiş, katılmış. "*Yoksa bu kumandanlıktan da ek maaş mı verecekler*?" MUR281 **ekini belli etme-** eksik, bozuk, yanlış, kusurlu bir işi sağlam ve doğru gibi göstermek. "*Nasıl da hiç ekini belli etmeden, nasıl da şipşak oluvermiş, nasıl da posta edilivermişti!*" ÜÇK333

ek- 1. Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek. "*Ağabeyinle ben de çift süreceğiz, patates, buğday, nohut ekeceğiz, mahsulümüzü kaldıracağız*." CEM67 2. Toprağı ekip biçmek için kullanmak. "*Toprağımı kendim sürer, kendim eker, kendim biçerim*." CEM82 3. Bir şeyin başlamasına yol açacak sebepleri hazırlamak. "*Bu sırada Kastamonulu içeri girmeseydi Hacı Emmi uygun bulduğu toprağa tohumlarını daha da ekecekti*." GK174 4. *argo* Birini uydurma bir sebeple bırakıp gitmek, savuşmak, atlatmak. "*Niye ektin Kemal'i görünce beni*?" VV344 5. Serpmek. "*Bir de kendisi tuz biber ekmemeliydi*." DE115 **ekip biç-** tarım yapmak. "*Başlarında duracaksın, onlar zırıl zırıl çalışacaklar, ekip biçecekler, sen gene onlara taşıttığın ürünlerini ambarlarına dolduracak, vakti zamanı gelince satacaksın*." KT216

eke toka (Der.) *sf.* İri yarı. "*Hatça ablası gibi eke toka, kütür kütür bir kadın olsa…*" GK154

ekebil- 1. Ekme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İstese ekebilir*." YYB196 2. Ekmeye gücü yetmek. "*Vallaha ana dedi, biz kendi tarlalarımızı bile doğru dürüst sürüp ekemiyoruz*." AY143

ekele- (Der.) Tane ya da toz hâlindeki bir şeyi serpmek. "*Tuz ekelerken sordu*." EVO320

ekelen-* Ekeleme işi yapılmak. "*Ama gözleri fena yanıyordu, biber ekelenmiş gibi*." HÇ322

ekil- Ekme işi yapılmak. "*Bu hayallerde uçsuz bucaksız tarlalarda çeşitli tarım araçları*

çalışıyor, topraklar ekiliyor, mahsul yetişiyor." KT257

ekili *sf*. Ekilmiş olan, mezru. "*Cezaevi avlusunun yüksek duvarları diplerinde mısır ekiliydi*." DHV316

ekilme *a*. Ekilmek işi. "*Gelecek yıllar bütün tarlalara pamuk ekilmeye karar verilmişti*." HÇ267

ekim *a*. 1. Ekmek işi. "*... ta ekim zamanı fabrikadan alınan avanslar faiziyle ödenmiştir*." KT29 2. Yılın onuncu ayı, teşrinievvel. "*... sıcak bir ekim gecesinde hiç tanımadığı bir bayanın çantasını kapmış, kaçmıştı*." ÖE25

ekin *a*. Tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum. "*Dayısının tarlası vardı, Abdullah ekin biçecek, düven sürecek, dağdan odun getirecek*." GK9

ekip (Fr.) *a*. Görev bakımından birbirini tamamlayan kimselerin topluluğu; takım, grup, kadro. "*Başçavuş'un dediğine göre, arama ekipleri şimdi daha aşağı köylere yayılmışlar, oralarda arayacaklarmış*!" KAÇ216

ekispires (Der.) *a*. Yolcu treni. "*Ekispires gibi değil miydik*?" HÇ275

ekiver-* Çabucak ekmek. "*Dayısıyla amcası bu tarlayı sürüverir, mısır, arpa, buğday ekiverirlermiş*." EKM110

ekle- 1. Bir şeyi ekle tamamlamak; beslemek, koymak, ulamak, ilave etmek. "*İyi bir makine mühendisi olmak, mesleğime yeni yeni bir şeyler eklemek isterdim*." BFV271 2. Bir şeyi ek olarak kullanmak. "*Daha da ray satın alır, satın aldığı dolu rayları ötekilere ekler*." SBK71

ekleme *a*. Eklemek işi. "*Konuşmasını noktalayınca da eklemeyi unutmuyordu*." KK50

eklen- Ekleme işi yapılmak. "*Yirmi dört doksan beşe tek kuruş mu eklenmişti*?" DE101

eklenebil- Eklenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yorgi'nin yüz on altı kuruşuna ancak seksen iki kuruş eklenebildi* " BE94

ekleyebil- Ekleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İstese Nefise bütün malını, mülkünü üstüne yapıverir, cebindeki banka defterine yüz binler ekleyebilirdi*." ÜÇK447

ekleyiver- Çabucak veya kısa sürede eklemek. "*Birinde de ekleyiverdi*." YYB155

ekli *sf*. Eklenmiş olan. "*Tren, şöyle iki demir yolun üstünde giden, birbirine ekli uç uca arabalar*." KAÇ209

ekme *a*. Ekmek işi. "*Sonraları pamuk ekmeyi öğrendilerse de iyi bir kazanç sağlayıp bir kıyıya bir şeyler koyamadılar*." MUR13

ekmek *a*. 1.Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek, nan, nanıaziz. "*Şimdi şarap, sıcak ekmek, pastırma filan olsa...*" SAR36 2. İnsanı geçindirecek iş, kazanç. "*Çünkü lise diplomalılara ekmek vermiyorlar, hepsi boş geziyor*." SAR39 3. Yemek, aş. "*Bugün bize denizden ekmek yok*." BE32 **ekmeğinden et-** işinden çıkarmak, işinden atmak. "*Makine insanı yerinden, ekmeğinden etti*." EVO90 **ekmeğinden ol-** geçimini sağlayan işinden zorunlu olarak ayrılmak. "*Ekmeğinden olup neden sürünsün*?" MUR402 **ekmeğine yağ sür-** istemediği hâlde birinin işine yarayacak biçimde davranmak. "*Serseri milyonerin ekmeğine yağ sürülmüştü*." SM212 **ekmeğini çıkar-** çalıştığı işten geçimini karşılayacak kadar kazanç sağlamak. "*Çalışıyor, ekmeğini çıkarıyordu ama babasına pek bir faydası dokunmuyordu*." VV124 **ekmeğini kazan-** geçimini sağlamak. "*O da ekmeğini kazanmak için okulu bırakmış*." KK194 **ekmeğini taştan çıkar-** en zor koşullarda bile kazancını sağlamak. "*Ekmeğine gelince, taştan çıkaran bir delikanlı*." EVO205 **ekmeğini ye-** birisinin işinde çalışarak kendi geçimini sağlamak. "*Kapısında çalışıp ekmeğini yediği insana karşı bağlılığı böyle zamanda belli olurdu*." KT40 **ekmeğiyle oyna-** geçim kaynağını tehlikeye düşürmek. "*Oynarım ekmeğinizle, namussuzum oynarım çocuklar*!" AY186 **ekmek aslanın ağzında** `geçim sağlayacak bir iş bulmak ve para kazanmak kolay değildir` anlamında kullanılan bir söz. "*Biliyorsun, ekmek aslanın ağzında*." EKM132 **ekmek çarpsın!** karşısındakini inandırmak için edilen yemin. "*Öl desin ölmezsem na şu ekmek çarpsın diyormuş*!" KK139 **ekmek elden su gölden** `kendisi çalışmayıp başkasının kazancıyla geçinme durumu` anlamında kullanılan bir söz. "*Ekmek elden, su gölden. Bir değirmen dönüyor, sana göre ne var?*" EB221 **ekmek mekmek (veya mükmek)*** ekmek falan. "*Bir kap et yemeği, bir kap sebze, bir salata, ekmek mekmek, kafayı tutardım, bir hesap doksan, doksan beş kuruş*." MUR253 **ekmek öp-** ekmeği öperek yemin etmek. "*Çünkü o, Nedim Ağa oluncaya kadar ekmek öpmekten çok daha fiyakalılarını yaptı*." KT105

ekmek ayvası *a*. Gevrek ve sulu bir tür ayva. "*Üzümler, narlar, ekmek ayvaları, fındık, fıstık getirirdi*." EB53

ekmek kadayıfı *a.* Yuvarlak küçük pide biçiminde yapılıp kurutulduktan sonra yumurtaya bulanıp yağda kızartılan bir tür kadayıfa, ateş üzerinde koyu şeker şerbeti çektirilerek hazırlanan tatlı. "*Ne apartman ne dükkân ne ipek pijama ne ceviz masa başında yediği hindi dolmaları, kaymaklı ekmek kadayıfları, sütlaçlar, has ekmek…*" DK240

ekmek kapısı *a.* Geçim sağlayan iş yeri. "*Servis, işyeri, ekmek kapısı…*" EB61

ekmek kavgası *a.* Geçim sağlamak için çalışıp uğraşma. "*İki erkek ekmek kavgasına atıldı, olmadı*." CEM97

ekmek kırıntısı *a.* Ekmek ufağı. "*Az önce kahvaltı yapıldığı belli yuvarlak hamur tahtası, üzerinde kirli çay bardakları, peynir ekmek kırıntıları…*" KT201

ekmek parası *a*. Geçimi sağlayan para veya kazanç. "*Annen hapis, baban ekmek parası için el kapılarında didinecek*." TD55

ekmek tahtası *a*. Ekmeklik hamurun fırına sürülmek üzere hazırlandığı ve üzerine konulduğu uzun tahta. "*Kalın camlı ufacık gemici fenerinin sarı ışığı altındaki yuvarlak ekmek tahtasını çevreleyip oturmuş Hatçe ablasıyla eri, çocuklarına âdeta müjde verdi*" GK319

ekmek ufağı *a.* Ekmek kesilirken veya bölünürken dökülen parçacıklar, ekmek kırıntısı. "*Mendilini derledi, topladı, ekmek ufaklarını dökmemeye dikkat ederek mendilini götürdü*." EKM110

ekmekçi *a.* Ekmek yapan veya satan kimse. "*E ekmekçi, anlat bakalım*!" YYB87

ekmeklik (I) *sf.* Ekmek yapmaya yarayan veya ayrılan. "*Un da beş altı ekmeklik*." EVO96

ekmeklik (II) (Der.) *a. argo* Bönlüğü yüzünden başkalarına alay konusu olan adam. "*Koyuverse de gülmeye başlasa zırrıkının kızacağını, belki de yanından hırsla savuşacağını biliyor, ekmekliki kaçırmak istemiyordu*." MUR123

ekmeksiz (I) 1. *sf.* Yiyeceği olmayan. "*Adam uykusuz, eğlencesiz oluyor amma ekmeksiz...*" SAR113 2. *zf.* Ekmek olmadan. "*Etsiz, ekmeksiz yaşar mı*?" SÇ156

ekmeksiz (II)* *a. argo* Göründüğü gibi olmayan; çıkarcı, dalavereci. "*Canım o haksız, ekmeksizin biriydi, bakma*." EVO180

ekmeksizlik *a*. Ekmeksiz olma durumu. "*Sigarasızlık da· hani ekmeksizlikten beter.*" SAR123

ekmeli mükemmel* (Ar.) *sf.* En mükemmel, en uygun, en kusursuz. "*Efendim, diye başlardı, mevsimi şitanın ekmeli mükemmeli...*" SAR106

ekonomi (Fr.) *a.* İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, iktisat. "*Görür, hemencik bir yargıya varır, şayet o günkü kredi hacmi dolmamışsa ya da filmcilerin memleket ekonomisi içindeki yeri o sıra sağlamsa en uygun fiyatla bonosunu kırıverirdi*." YD173

ekonomik (Fr.) *sf.* 1. Ekonomi ile ilgili olan, iktisadi. "*Ekonomik sosyal şartların zaruri neticesi olan çöküşten kurtulmak için...*" GK124 2. Az masraflı, hesaplı, iktisadi. "*Hem ekonomik hem de mideye, karaciğere çok mülayimmiş*." KP20

ekonomiko* *a*. Ekonomi. "*Can sıkıntılarının psiko, fiziko, ekonomiko, sosyolojikosundan uzun uzun söz edildikten sonra kalkıldı*." YYB232

ekose (Fr.) *sf.* Çeşitli renk ve büyüklükteki karelerden oluşan (desen veya kumaş). "*Ekose elbise pek açmıştı birden*." EB186

ekselans (Fr.) *a.* 1. Bakanlık ve elçilikten başlayarak cumhurbaşkanlığına kadar yükselen, yüksek makam sahibi yabancılara verilen şeref unvanı. "*Ne zamandan beri ekselans oldun*?" KK245 2. Bu unvanı taşıyan kimse. "*Ekselanslara heey denmez, ayıptır*!" YYB79

ekseri (Ar.) *zf.* Genel olarak; genellikle, çoğu kez, çoğun, çoğunlukla, çoklukla. "*Hatta basit fikirlerimizin ekserisi arasında bulunan…*" VV267

ekseriya (Ar.) *zf.* Genel olarak; genellikle. "*Fabrika sahibi ekseriya altıda, pek pek altıyı çeyrek geçe fabrikaya gelirdi*." CEM14

ekseriyet (Ar.) *a.* Çoğunluk, çokluk. "*Ekseriyet, ender-i nadirattan olan âşıkların işlerini bozmak, kendilerine çevirmek için yaratılmış gibidir*." YD145

ekseriyetle *zf.* Genel olarak; genellikle. "*Ekseriyetle Millet Bahçesi'ne, Kemani Tatyos'un sazını dinlemeye*." BK298

eksik 1. *sf.* Bir bölümü olmayan, noksan, natamam. "*Murtaza henüz yeni olduğu için ilk*

banka makinesinde bir, ikinci bankoda iki, üçüncü, beşinci bankalarda da birer işçinin eksik olduğuna dikkat etmedi." MUR228 2. *sf*. Mükemmel olmayan, kusurlu, muallel, sakat. "*İktidar herhangi bir bahaneyle seçimi eksik sayıp iktidarı teslim etmezseydi ya*?" ÜÇK605.3. *sf*. Az. "*Yüz kilodan fazladır eksik değil*." MM150 4. *a*. İhtiyaç duyulan şey. "Arada eksik doldurulmak için oyuna alınsa bile, *ilk fırsatta hemen çıkarılır; yerine, anası orospu olmayan bir başkası alınıverirdi*." SBK68 **eksik etme-** her zaman bulundurmak. "*Bilhassa Fatma sigarayı eksik etmiyor, kibriti çakıveriyordu*." HÇ284 **eksik olma!** `var ol, sağ ol!` anlamında kullanılan bir söz. "*Sağ ol evendi, eksik olma*!" GR50 **eksik olma-** her zaman bulundurmak. "*İri bir baş soğan bir yumrukta kırılmış, haftanın en az beş günü sofradan eksik olmayan emektar bulgur pilavına bağdaş kurulmuştu*." DE115 **eksik olmasın** `sağ olsun, var olsun` anlamında kullanılan bir söz. "*Eksik olmasın, Eskişehir'den de akrabalar geldi mi? Tamam*." KÜÇ41

eksik etek *a*. Kadın için kullanılan bir söz. "*Nerden baksan bir eksik etek şu*." VV157

eksik gedik *a*. Gereksinim duyulan ufak tefek şeyler. "*Artacak ama bin türlü eksiğimiz gediğimiz var*." DE124

eksikli (Der.) *a*. Kadın. "*Nerden baksan bir eksikli*." VV365

eksiklik *a*. Eksik olma durumu, eksik olan miktar, noksan, nakisa, fıkdan. "*Birden büyük bir eksiklik*!" SÇ32

eksiksiz 1. *sf*. Eksiği olmayan, tam, tamam. "*O gece, zeytinyağlı dolması, salatası ve rakısıyla eksiksiz bir ziyafet çeken Yirmi Altılık, çabucak sarhoş oldu, ağladı*." AY131 2. *zf*. Tam olarak. "*... tarla icarlarını eksiksiz toplar, size kendi eliyle verir diyor, dedim*." AY143

eksil- 1. Azalmak, az duruma gelmek. "*Evet, üstüpü ve ıskarta pamuklardan başka, fabrikanın kendi iplik ve bezler için satın aldığı pamuklar da adamakıllı eksiliyordu*." KT176 2. Bulunmamak, var olmamak, rastlanmamak. "*O günden sonra penceremin önünde eksilmedi*." ARK190

eksilme *a*. Eksilmek işi, azalma, tenakus. "*... kalın sesin bu memleket radyolarından eksilmemesine dua ettiğini belirtiyordu*" BFV90

eksilt- Eksik duruma getirmek, sayısını azaltmak. "*Amma yiyimi biraz eksilttin mi senden kötüsü yoktur*." BFV166

eksiltme *a*. 1. Eksiltmek işi. "*Kadın tayfasının tepesinden yumruğu eksiltmeye gelmez*." YD20 2. Bir işin kimin tarafından daha ucuz yapılacağının anlaşılması için istekliler arasında açılan fiyat kırma işi, ihale. "*Bir yandan eksiltmelere girip fiyat kıracakmış gibi davranarak müteahhitlerden para sızdırırken öte yandan adamları aracılığıyla karaborsayı idare ediyordu*." DK79

ekspres (I) (Fr.) *a*. Yalnız belirli duraklarda duran tren, otobüs veya gemi. "*Tam da ekspresin zamanı*." KY54

ekspres (II)* *sf*. *argo* İyi, güzel, yolunda, tıkırında. "*İşler ekspres*!" VV304

Ekspres Pavyon* *öz*. *a*. İstanbul'da eski bir pavyon. "*Trafik gereği, birtakım yollardan geçen taksi, Ekspres Pavyon'un önünde durdu*." ÜÇK420

ekstra (Fr.) *sf*. En iyi, üstün nitelikli. "*4 numaradan 24 numaraya kadar yumuşak, ekstra, her katta bükülü ve her renkte pamuk iplikleri yapan iplikhane ... pırıl pırıl bir atölyeydi*." CEM21

ekşi 1. *sf*. Sirke veya limon tadında olan. "*Birdenbire acı, ekşi, buruk bir suyu lıkırtıyla kustu*." EKM56 2. *a*. Bu tadı veren şey. "*Ekşi yeterince kıvamındaydı ama gene de beğenmemeli, gelinine söylenecek bir şeyler bulmalıydı*." EVO227

ekşi- 1. Ekşi duruma gelmek. "*Hem yanıyor hem de midesi ekşiyordu*." KT15 2. *argo* Sırnaşmak, ısrar etmek. "*İçerdeki Allah'ın belası duyarsa sonra bize ekşir*." TD80 3. Kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak. "*Yüzü ekşidi*." BFV125

ekşi ekşi* *zf*. Ekşi, rahatsız edici ve hoşa gitmeyen bir biçimde (kokmak). "*Mahzen ekşi ekşi şarap kokardı*." KP70

ekşi suratlı* *sf*. Küskünlük veya hoşnutsuzluk anlatan bir yüze sahip olan, ekşi yüzlü. "*İlk görünüşte asık, ekşi suratlı, şeyler*." OK30

ekşi yüzlü* *sf*. Ekşi suratlı. "*Ekşi, asık yüzlü oluyorsunuz ama sizinle tanışıp evlerinizin içine girince...*" OK12

ekşilik *a*. Ekşi olma durumu. "*Yüzümün ekşiliği, yıllar yılı çektiğimiz kahır, üzüntüden*." OK12

ekşime *a*. Ekşimek işi. "*Nedim Ağa midesinin ekşimesini filan da unutmuştu*." KT18

ekşimsi *sf*. Tadı ekşiyi andıran, ekşimtırak. "*Belki de ekşimsidir*!" YD49

ekşit- Ekşimesine yol açmak. "*Görse, herhâlde yüzünü ekşitir*." SAR84

ektir- Ekme işini yaptırmak. "*Köylüyle birlik olduğu zamanlar pek pek birkaç yüz dönüm tarlayı sürdürüp ektiriyordu*." KT362

Ekvator (Fr.) *öz. a.* Yer yuvarlağının eksenine dik olarak geçtiği ve yer yuvarını iki eşit parçaya böldüğü varsayılan en büyük çember, eşlek, istiva hattı. "*Ekvatoru geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş*." GR83

el (I) *a*. 1. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü. "*Yıllar yılı belinden ayırmadığı tabancasını eline aldı*." YK14 2. Sahiplik mülkiyet. "*Elimdeki topraklar üç çocuğumun yetişmesine yetti*." HÇ264 3. Kez, defa. "*Küçük bir gemici feneriyle ışıyan kahvede ilkin korkunç, ciğerden kavrayan bir küfür, arkasından dört el tabanca patladı*." YK14 4. İskambil oyunlarında her bir tur. "*Birkaç el boş verirdi*." YK37 **… elinden çık-** biri tarafından yapıldığı belli olmak. "*... vaktiyle çok usta bir terzi elinden çıkmış ve ağır kumaşlı bu ceketi ona öğretmen Daniş hediye etmişti*." EKM151 **el aç-** başkasının yardımını isteyecek durumda olmak. "*Farz et tövbe ettim, istiğfar ettim, göklere el açıp günahlarımın affını diledim*." EK334 **el at-** 1. birisinin işine karışmak, müdahale etmek. "*Bizde kadın parasına el atmak âdet değildir*!" KAÇ212 2. bir işe girişmek, teşebbüs etmek. "*İşbilir, sır saklar yanındaki memurlarından biri aracılığıyla karaborsaya el attı*." DK78 3. yardım etmek, ilgilenmek. "*Ben aradan çıktıktan sonra, geride bıraktıklarıma niçin el atmadın*?" EK335 4. sarkıntılık etmek. "*Üvey babasının teklifleri, tenhalarda şurasına burasına el atması*." EVO344 **el ayak çekil-** ortalıkta hiç kimse kalmamak, ıssızlaşıp sessizleşmek. "*Gece yarısından sonra, el ayak çekilince birlikte geleceğiz*." SM294 **el bağla-** saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup durmak. "*Hanımefendinin arabası yanında el bağlayıp boyun büktü*." GK292 **el bas-** kutsal bir şey üzerine el koyarak yemin etmek. "*Ben abdest almadan da el basarım*." KT105 **el çek-** vazgeçmek. "*Buysa, basit bir fabrika kâtibini, herkesin el çektiği, en yalnız, en teselliye muhtaç zamanında, hiçbir mecburiyeti yokken gelip aramıştı*." KT182 **el çırp-** 1. alkışlamak, tempo tutmak. "*El çırpan insanlar, masa, iskemleler, kuşlar, çiçekler ve hepsinin alkışı yavaşladı*." ARK232 2. birini çağırmak için ellerini birbirine vurmak. "*Camgöz Sadık el çırptı. Garson koşarak geldi*." CEM114 **el değiştir-** bir şeyin kullanımı veya mülkiyeti bir kimseden başka bir kimseye geçmek. "*Şayet bu topraklar el değiştirir de asıl sahiplerinin eline geçerse yeni sahipler onları belki de çalıştırmazlardı*." KT341 **el değme-** kullanılmamak, dokunulmamak. "*El değmemişçesine, toz konmamışçasına…*" SÇ122 **el elde baş başta** elde bulunan her şeyin tükendiğini anlatan bir söz. "*Nihayet el elde, baş başta kalıp da mangırlar suyunu çekince Beyazıt'taki bu şaraphaneye garson oldu*." TD23 **el elden üstündür** `bir kimse, kendisinden üstün bir başkasının da olabileceğini bilmelidir` anlamında kullanılan bir söz. "*Kıskanma oğlum, kıskanma. El elden üstündür*!" MM214 **el et-** 1. bir kimseyi el işaretiyle çağırmak. "*El etmişti. Etmişti ya, olur muydu gitmek*?" EVO344 2. uzaktan el sallamak. "*Koca memeli kız da gülerdi, gülüşürlerdi, arada el ederlerdi birbirlerine*." DHV262 **el etek öp-** yaltaklanmak. "*Hani el etek öpmekten iğrenirdi*" DE91 **[el için] ağlayan gözden olur** "başkası için yapılacak fedakârlığın bir sınırı vardır" anlamında kullanılan bir söz. "*Siverekli de sıkılıyordu ama ağlayıp da gözden olacak değildi ya*!" KP5 **el kadar** çok küçük, küçücük. "*Ufacık, el kadar bir şey*." SBK99 **el kaldır-** birine, bir şeye vurmaya kalkışmak. "*Demek bana el kaldırıyorsun*?" DE94 **el koy-** 1. işi üzerine almak, sorumluluğu üstlenmek. "*Kudret Bey işe el koydu*." ÜÇK429 2. yetkili organ bir malı veya bir kuruluşu kendi yönetimine almak. "*Koymuş bütün mallarına el hükümet*!" DE44 3. zorla almak. "*Belki de yüz binlerce emekçinin işgücüne insafsızca el koyan bilmem kaçıncı sülaleden hükümdarlar canlanır kafamda*." GR88 4. üstüne konmak. "*Çünkü gelini, oğlunun nikâhlı karısı sıfatıyla mala mülke el koyar, basar gidebilirdi*." EK316 **el mel*** el falan. "*İyi ki el mel atmamıştı*." KAÇ66 **el ovala-** birinin karşısında ezilip büzülmek. "*Bu mahallede öyle büyük adamlar vardı ki belediye başkanı bile karşılarında el ovalardı*." ÇK125 **el öp-** yaşlı veya saygı gösterilmesi gereken kimselerin sağ elinin üstünü önce dudağa, sonra alna götürmek. "*Karşı sarraflara el öpmeye gidecektik*." BE38 **el öpenlerin çok olsun!** eli öpülen kimsenin söylediği iyi dilek sözü. "*El öpenleri çok olsun*." BK299 **el öpmekle ağız kirlenmez** `çok önemli bir iş için bir kimseye ricada bulunmak hatta yalvarmak gerekirse, yapılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Kapıcıya varalım. El öpmekle ağız kirlenmez.*" BTÜ46 **el pençe divan dur-** saygı gösterilen kimse karşısında el kavuşturmuş bir biçimde. "*Bir işaretiyle en palikarya karılar, kızlar karşısında el pençe divan durmazlar mıydı*?" VV279 **el sık-** selamlaşmak için birinin elini tutmak. "*El sıkıp çıktı*." ÜÇK431 **el sıkış-** pazarlıkta

anlaşmak. "*Masanın üzerinde el sıkıştılar*." DE157 **el sürme-** 1. dokunmamak, değmemek. "*Dedi el süremem karı parasına*." DE59 2. bir işi yapmamak, ilgilenmemek. "*Annesi bir kenara çekilip el sürmesin isterse salataya filan*." EVO197 **el uzat-** 1. birinden bir hakkı almaya kalkışmak. "*... başkasının parasına el uzatan bu haramzadeye hemşerilerinin iyi gözle bakmayacakları şüphesizdi*." GR44 2. yardım etmek. "*Amcalarım hiç el uzatmıyorlarmış*." DE105 **el üstünde tut-** bir kimseye çok saygı ve sevgi göstermek. "*Onda kendilerine üstün taraflar mı vardı ki, kocası el üstünde tutuyor, naylon külot bile alıyordu*?" KP109 **el yıka-** ilgisini kesmek. "*Bir kadın, bir kız çalıştı mı, elini yıka*." BFV282 **elde avuçta bir şey kalma-** mal ve parasını harcayıp bitirmiş olmak. "*Gel gör ki, elde avuçta pek bir şeyler kalmamış, akrabalar hayırsız çıkmışlar*." MM166 **elde et-** 1. bir şeye sahip olmak. "*Ağa iş bilmez, ağa hırt, ağa aptal, ağa enayi de bu koca, bu kocaman, bu koskocaman fabrikayı nasıl elde etmiş*?" KT8 2. bir kimseyi kendi hizmetine almak veya kendinden yana çekmek. "*Nedim Ağa, kâtibi Nuri Efendi'yle Vitalilerin kâtibini elde etmiş, yanık çiğitleri heriflere sağlam çiğit gibi sokuyor*!" KT57 **elden ayaktan düş-** yaşlılık sebebiyle veya sağlığı büsbütün bozularak güçsüz, çalışamaz duruma gelmek. "*Oğlu liseyi bitirip doktor okuluna girdiği ilk yıllarda şöyle böyle ama şimdi pek düşmüştü elden ayaktan*." ÖE81 **elden çık-** kaybedilmek. "*Altı yüz yıllık Osmanlı hanedanının kılıç zoruyla elde ettiği on milyon kilometrekarelik topraklar, gevşeyen din yüzünden yavaş yavaş elden çıkmış, sonunda da Mustafa Kemal...*" YD19 **elden çıkar-** bir şeyin sahipliğini başkasına geçirmek, satmak. "*Ben de bu kahveyi elden çıkarırım*." DK142 **elden gel!** *argo* ver. "*Sen yeter ki elden gel mangırları*." BTÜ144 **elden geldiği kadar** yapılabildiği, olabildiği kadar. "*Bir yandan Nazmiye, öte yandan annesi misafirlerini ellerinden geldiği kadar ağırlıyorlardı*." OK40 **elden git-** bir şeyi yitirmek, o şeyden yoksun kalmak. "*Herif elden gidiyor*." SAR31 **elden kaçır-** elde edilebilecek bir şeyden türlü sebeplerle yararlanamamak. "*Kara sakallı, müstantik oğlunu elden kaçırdılar*." EKM116 **elden ne gelir?** çaresiz bir durumda yapılacak bir şey olmadığını anlatan bir söz. "*Oğlanın bu yapıya gelişine hiç memnun olmamıştı ama elden ne gelir*?" GK212 **ele al-** 1. bir şey üzerinde çalışmaya başlamak. "*Şendul hiç vakit geçirmemiş, Kabzımal Hüseyin Efendi'yi ele almıştı*." GK106 2. bir konuyu incelemek, araştırmak. "*Fıkrayı yazan yazar, konu olarak İstanbul saatlerini ele almış...*" EB192 **ele avuca sığma-** söz dinlememek, baskı altına alınmamak, zapt edilememek. "*Yere vurunca tavana kadar sıçrar, ele avuca sığmazdı*." SBK64 **ele geç-** 1. yakalanmak. "*Hatta bir zamanlar oğlu gazetelerde okumuş, ele geçerse hükümet asar demişti*." DE78 2. edinilmek. "*Onun gibi biri daha nerden ele geçer*?" EVO78 **ele geçir-** 1. yakalamak. "*Elci ... kazanlara fazla sokulanları tekmeyle kovuyor, ele geçirebilirse tokatlıyordu*." BTÜ185 2. sahibi olmak. "*Herifleri uçuruma itip kızı ele geçirmiş*." EVO71 3. gizlenmek istenen bir şeyi elde etmek. "*Zaten genç kızdan şüphelenip duran Nimet bu mektup müsveddesini ele geçirmiş, akşam annesine vermişti*." SBK219 **ele ver-** 1. suçlu bir kimseyi haber verip yakalatmak, ihbar etmek. "*Seni ele vermem*." HÇ356 2. herhangi kötü bir şey yapanın yaptığını herkese bildirmek. "*Bizi ele veren Ramazan mı acep*?" HÇ208 **eli armut topla-** birisini bir iş yaparken öbürü boş durmak. "*Ellerim armut topluyordu da*." ARK7 **eli ayağı ol-** birinin yardımcısı (olmak), her işine yarar (olmak). "*Sen benim elim ayağımsın yahu*!" MUR113 **eli ayağı buz kesil-** güçsüz, dermansız kalma. "*O zaman eli ayağı buz kesilir, kaldırıp bir şey vurmak geçer içinden*." BFV27 **eli ayağı titre-** korku, sinir vb. sebeplerle heyecanlanmak. "*Her yanı yanıyor, eli ayağı titriyordu*." EB35 **eli ayağı tut-** beden gücü yerinde olmak. "*Hüseyin Efendi gençti henüz, eli ayağı tutuyordu*." GK44 **eli boş dön-** umduğunu alamadan dönmek. "*Bir şey, bir şeyler yapmalı, eli boş dönmemeliydi*." BTÜ360 **eli boş gel-** armağansız gelmek. "*Eve eli boş mu gidecekti*." SUÇ306 **eli değ-** bir şey yapmaya vakit ve fırsat bulmak. "*Elim değip sana yazamadım*." GK323 **eli ekmek tut-** geçimini kendi emeğiyle sağlayacak duruma gelmek. "*Eli ekmek tutunca da münasip bir kızla baş göz edersiniz*." YD74 **eli eline değme-** herhangi bir yakınlaşma olmamak. "*Elini eline değdirmemişti*." EVO217 **eli kalem tut-** düşündüğünü güzel bir anlatımla yazmak. "*Anlıyordu sendikayı, dokumacının da sendikada bir şeyler olduğunu, elinin kalem tuttuğunu...*" BFV269 **eli ermez gücü yetmez** çaresiz, zavallı. "*Annem sonunda, 'Vallahi oğlum elim ermez, gücüm yetmez.' dedi*." ARK18 **eli kolu bağlı dur-** bir şey yapmadan beklemek. "*Eli kolu bağlı durulmaz ki*!" KK194 **eli kolu bağlı ol-** bir engel dolayısıyla hiçbir iş yapamaz duruma gelmek. "*Çalışmak istersin elin kolun bağlı*." DK258 **eli ol-** karışmış olmak, gizli bir ilgisi bulunmak. "*Kart domuzun eli olmasa o topal it avradını boşayamazdı*." KT200 **eli silah tut-** silah kullanabilmek. "*Bunun eli silah da tutardı, bıçak da*." VV49 **elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi** elini sallasa ellisi, başını sallasa tellisi. "*Elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi gelir ardımdan*." BTÜ202 **elinde … var** yapar, bilir, bulundurur. "*Elinde gül gibi zanaatın var*."

HÇ184 **elinde avucunda nesi varsa** `maddi olarak sahip olduğu her şey` anlamında kullanılan bir söz. "*Elinde avucunda nesi varsa çekiyordu*." SBK8 **elinde bulun-** o şeye sahip bulunmak. "*Bu mektup, bu hâliyle bal gibi bir vesikaydı ki, Deve gibi hergelenin elinde bulundukça Kudret Yanardağ'a karşı bir şantaj vesikası olarak kullanılabilirdi*." ÜÇK457 **elinde büyü-** 1. büyütülmek, bakılmak. "*Rıfat amcasının elinde büyümüştü.*" OK59 2. eğitilmek, bilgi, görgü ve terbiye sahibi olmak, yetiştirilmek. "*Erdoğan doğuyor, Avrupa'dan getirilen mürebbiye elinde büyüyor*." HÇ268 **elinde kal-** birinin bakımında, yönetiminde olmak. "*Kim kuvvetliyse onun elinde kaldı*." HÇ264 **elinde ol-** egemenliği altında, yetkisinde olmak. "*Alım satım elindeydi*." KT45 **(bir iş) elinde ol-** isteyince o işi yapabilmek. "*Elinde olsa, aşağıda, aynı yatakta koyun koyuna yatmak isterdi hiç kuşkusuz*." KAÇ121 **elinde olma-** iradesi dışında gerçekleşmek. "*Elinde olmayarak fena, çok fena şeyler yapabilir, belki de tokatlayabilirdi*." DE61 **elinde tut-** kendi tekelinde bulundurmak, başkalarına kaptırmamak. "*Buraları kılıcının hakkına elinde tutuyordu*." HÇ313 **elinden** yüzünden, -den dolayı. "*Şaşırdım senin elinden*." SAR128 **elinden al-** bir şeyden mahrum etmek. "*Kazancının çoğunu babası elinden alsa bile gene de kendisine bir şeyler kaldığı, yıllar yılı daha iyi bir yaşam bilmediği için, bugününe şükrediyordu*." VV20 **elinden bir iş gelme-** çaresizlikten veya yeteneksizlikten bir iş yapamamak. "*Lanet, elinden bir iş gelmez*!" GK119 **elinden bir kaza çık-** istemeyerek birini yaralamak veya öldürmek. "*Elinden bir kaza çıkacağa benziyordu*." SAR78 **elinden düşme-** bir şeyle sürekli ilgilenmek. "*Nur, Filiz'in elinden düşmeyen romancığın baş sayfasına kırmızı tükenmezle yazılmış şeyleri bir solukta okudu*." BFV190 **elinden düşürme-** sürekli onunla ilgilenmek. "*Son günlerde elinden düşürmediği Delilik kitabındaki bir pasajı kuvvetle hatırladı*." SUÇ312 **elinden gel-** yapabilmek. "*Bir eski muallime olan annem, istese de büyüklük satamazdı, elinden gelmezdi ki…*" BE14 **elinden geleni ardına (veya geri) koyma-** yapabileceği bütün kötülükleri yapmak. "*Elinden geleni ardına koyma, acıma bana*." KT99 **elinden geleni yap-** gücünün yettiği kadarını yapmak. "*… erkeğine yük olmamak için elinden geleni yapmıştı*." EB16 **elinden iş gel-** becerikli, hünerli olmak. "*Köyün bu nekre, elinden iş gelen demircisini işe boğuyor, paraya boğuyorlardı*." EVO17 **elinden kan çık-** cinayet işlemek. "*Gelir artık eksik laf eder, sinirliyim dayanamam, elimden kan çıkar*." BTÜ309 **elinden kurtul-** birinden kaçmayı başarmak. "*Bir ara babasının elinden kurtuldu*." SUÇ141 **elinden tut-** yardım etmek. "*Heye, arka çıkmış, elinden tutmuştu ya, hırlı mıydı, hırsız mıydı*?" GK33 **eline al-** 1. bir işin veya yerin yönetimini üstlenmek. "*… topraklardan bin dönüm kadarının tapusunu eline almıştı*." KT292 2. bir işi kendi yapmaya başlamak. "*Kısa sürede reviri çabucak eline aldı.*" ÇK88 **eline ayağına kapan- (veya düş-)** birine çok yalvarmak. "*Eline ayağına kapanırım, diyordum.*" CEM143 **eline bak-** bir kimsenin yardımıyla geçinmek. **"***Yani, bir mesleği olmayan kadının, erkek eline bakması...*" ARK230 **eline doğ-** yaşlı bir kimse, birini, çocukluğundan beri çok yakından tanımak. "*Cevdetçik elime doğduydu, dedi*." SUÇ207 **eline düş-** 1. egemenliği, buyruğu altına girmek. "*Demek kim bilir hangi vicdansız kahpe dölünün eline düşmüş, ordan da bir baskın, haydi geneleve*." BTÜ262 2. birine muhtaç olmak. "*Bir gün elime düşersin elbet*." YK77 3. rastlamak, tesadüf etmek. "*Şayet bu da usta bir kuyumcunun eline düşerse...*" YD46 4. yakalanmak. "*Polisin eline düşüp mahkemeyi, oradan da hapishaneyi boylamaktan ödü kopuyordu*." EK357 **eline eteğine temiz** her türlü kötülükten uzak olan, dürüst. "*… bu kızın eline eteğine temiz olduğu kadar uçkuruna da sağlamlığını biliyordu*." GK161 **eline fırsat geç-** imkân bulmak. "*Yengenin eline fırsat geçmiştir*:" SBK75 **eline geç-** 1. kazanmak, edinmek, elde etmek. "*Yoksa eline geçecek bol parayı harcamasını mı bilmezsin*?" DE138 2. yakalamak. "*Ama nerden eline geçecek*." BTÜ173 3. rastlamak, bulmak. ARK139 "*Eline geçer mi*?" **eline kal-** ondan başka yardım edeni olmamak, yalnız ona muhtaç olmak. "*… bir yaşındayken de annesini verem alıp götürmüş, komşuların eline kalmıştı*." DK51 **eline sağlık** el emeği ile güzel bir şey yapana söylenen iyi dilek sözü. "*Yaşa yenge, eline sağlık*!" EVO77 **eline su dökemez** `değerce ondan çok geride` anlamında kullanılan bir söz. "*Hiçbiri ama hiçbiri güzellikte Neriman'ın eline su dökemezdi*." YD33 **eline tutuştur-** karşısındakinin isteyip istemediğini düşünmeksizin verivermek. "*Eline tutuşturdu*." DK264 **eline yüzüne bulaştır-** bir işi gerektiği gibi yapamamak, başarısız olmak, beceremmemek. "*Soyalım dedik, elimize yüzümüze bulaştırdık*." SÇ212 **elini ayağını öpeyim** `çok yalvarırım` anlamında kullanılan bir söz. "*Elini ayağını öpüyüm tohtur bey*!" GR206 **elini çabuk tut-** 1. gerekli önlemi zamanında almak. "*Elini çabuk tutmazsan, kim bilir...*" SM285 2. bir şeyi hemen yapmak. *"… onlardan her bakımdan üstün olduğunu kabullendirmek için elini çabuk tutmuyor, ağır ağır tadını çıkarıyordu*." YK55 **elini kana bula- (veya bulaştır- veya boya-)** öldürmek. "*Dedim, madem ırgatbaşısın vazifeni bil, yoksa elimi kana bulaştırma*!" BTÜ308 **elini kolunu bağla-**

bir şey yapamayacak duruma getirmek. "*Issız adada elini kolunu bağlayıp durmamış, hemen işe girişmiş*." GR84 **elini kolunu sallaya sallaya gez-** pervasızca, kimseden çekinmeden dolaşmak. "*Üç gün, üç koca gün elini kolunu sallaya sallaya gezdi, dolaştı, eğlendi*." KP11 **elini kulağına at-** ezan okumak, gazel veya türkü söylemek için elini kulak kepçesinin arkasına koymak. "*Pehlivan Ali elini kulağına attı*." BTÜ15 **elini sallasa ellisi başını sallasa tellisi** birinin karşı cinsten birçok insanı kolaylıkla elde edebileceğini anlatan bir söz. "*Elini sallasa ellisi, başını sallasa tellisi gelecekti*." EK393 **elini sıcaktan soğuya vurma-** hiçbir iş yapmamak. "*Gitse, gidebilse, elini sıcaktan soğuğa bile vurmayacak*." BFV270 **elini sürme-** 1. eliyle dokunmamak. "*Elini sürme musluğa, dur*!" GK114 2. hiç karışmamak, bir şey yapmamak. "*Karıcığım, canım karıcığım, sen elini sürme, ben toplarım*?" SBK286 3. bir işi kendine yakıştırmayarak tenezzül etmemek. "*Cevdet dargın, 'Dilencilikten toplanan paralara elimi sürmem ben.' dedi*." SUÇ82 **elini veren kolunu alamaz** `yüzsüz kişiler karşılarındakilerden daima bir şeyler isterler, onlardan kurtulmak kolay olmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Bunlara elini veren kolunu alamaz*." YK23 **elini vicdanına koy-** doğru, yansız, hakça davranmak. "*Allah için de elini vicdanına koymuştu.*" VV397 **elinin altında** her zaman kolayca alınıp yararlanılabilecek yerde ve yakınlıkta. "*Elinin altında onu turşuya çevirecek genç bir erkek bulunduktan sonra*!" EB209 **elinin hamuruyla erkek işine karış-** kadınlar, beceremeyeceği işleri yapmaya kalkışmak. "*Elinin hamuruyla ne diye burnunu sokuyordu erkek işine*?" ÖE48 **elinin tersiyle it-** reddetmek, kabul etmemek. "*Elinin tersiyle itti*." KT358 **eliyle koymuş gibi** aramadan, kolayca. "*Eliyle koymuş gibi biliyor bu işten, yani kızından yana olacağını...*" EB106 **elle tutulur** çok açık ve belli. "*Ne olursa olsun, evin içinde iç açıcı bir temizlik, temizliğin verdiği elle tutulur bir ferahlık vardı*." YD40 **elle tutulur gözle görülür** çok belirgin, çok açık. "*Bu, elle tutulur gözle görülür şekilde apaçıktı*." ÜÇK557 **elle tutulur yeri kalma-** güvenilecek veya kayırılacak bir yönü olmamak. "*İktidarın elle tutulur yeri kalmamıştır*." ÜÇK440 **eller yukarı!** `ellerini kaldırarak teslim ol` anlamında kullanılan bir söz. "*Şapkası, daracık pantolonuyla minnacık bir kovboy. -Eller yukarı*!" BK326 **ellerin dert görmesin** `ellerine sağlık` anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü. "*Sağ ol, ellerin dert görmesin*!" EKM57 **elpençe divan dur-** saygı gösterilen kimse karşısında el kavuşturmuş bir biçimde. "*Sövüyorum hava ... camine gidip huzurunda elpençe divan duruyorum hava*." EVO360

el (II) *a.* Yakınların dışında kalan kimse, yabancı. "*Çünkü onlar, babamın el için kendine zarar verişini bir nevi ahmaklık sayıyorlardı*." AY148 **el ile gelen düğün bayram** `herkese birden gelen sıkıntı ve felakete katlanmak, yalnızca bir kişiye gelene katlanmaktan daha kolaydır` anlamında kullanılan bir söz. "*Salih Topal, 'Elnen gelen düğün bayram!' dedi*." GR36 **[elden vefa] zehirden şifa** `zehirden şifa beklenilmeyeceği gibi yabancılardan da yardım ve iyilik beklenmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Tam yanına gelince, Rıza, 'Zehirden şifa!' dedi*." SBK168 **ele güne karşı** yabancılara, herkese karşı. "*Ele güne karşı rezil olduğumuz yeter*!" ÖE10 **elin ağzı torba değil ki büzesin** `başkalarının söyleyeceklerine engel olamazsınız` anlamında kullanılan bir söz. "*Doğru ama elin ağzı da torba değil ki çekip büzesin*." EK136

el (III) *a.* Halk, ahali. "*El mi yaman, bey mi yamandı?*" HÇ22 **el mi yaman bey mi yaman** `baştaki ne kadar güçlü görünürse görünsün, asıl güç halktadır` anlamında kullanılan bir söz. "*Dememişler miydi? El mi yaman, bey mi yamandı*!" VV389

el adamı *a.* Yabancı kimse. "*İşi el adamına bırakmaya gelmez, baştan savarlar*." ÇK98

el âlem *a.* Herkes, yabancılar. "*Böyle ırz düşmanı itlere aman vermemeliydi ki, el âlemin ağzı süt kokan, gözü açılmamış delikanlılarının ahlakı bozulmasındı*." TD31

el altından *zf.* Gizlice. "*Şefin adamları el altından veryansın ediyorlar*." CEM121

el arabası *a.* Elle sürülen taş, toprak vb. taşımaya yarayan, tek tekerlekli ve iki kollu, küçük araba. "*Kapı önü gezici satıcıların el arabaları, tablalarıyla dolu*." ARK207

el birliği *a.* Bir iş yapmak için birleşme, beraberlik, dayanışma. "*... bulgur pilavıyla ayranı el birliğiyle hazırlamışlardı*." GK156 **el birliği et-** birlikte davranmak, dayanışmak. "*Üvey annesiyle el birliği edip babasının paralarını çalmışlardı*." SÇ8

el çabukluğu *a.* Bir işi çabuklukla yapabilme ustalığı. "*Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet*." GK257

el çantası *a.* İçine özel eşya konulan, günlük işlerde veya kısa gezilerde kullanılan çanta. "*Usturalarını sildi, bileğitaşını kuruladı, küçük el çantasına tam yerleştirirken Sadri dargın yüzüyle içeri girdi*." CEM70

el ele *zf*. Birbirinin elini tutarak. "*Biz de ablamla, nur içinde yatsın, korktuk, el ele tutuştuk, kaçtıktı*." CEM133 **el ele ver-** 1. el tutuşmak. "*Dört küçük el ele vermiş, babalarıyla annelerinin etraflarında dönüyorlardı*." GR66 2. birlikte davranmak, bir konuda birleşmek. "*Seninle el ele verip alçakça tasavvurlarını gerçekleştirmesine meydan, vakit bırakmayacağız*!" KY90

el feneri *a*. Pille çalışan fener, elektrik feneri. "*Olsa ya da çok önceleri olsaydı, onun da Zeynel gibi bisikleti ... treni, düğmesine basılınca şeytan gözü gibi yanan el feneri...*" KAÇ16

el freni *a*. Duran bir taşıtı, bulunduğu yerde sabitleştirmek veya hareket imkânını engellemek için kullanılan ve elle yönetilen fren. "*El frenini ileri itti*." EVO173 **el frenini çek-** çalışması durdurulmuş bir motorlu aracın hareketini önlemek için el frenini uygun konuma getirmek. "*Neyse, ağam gazı kesti, makine yavaşladı, el frenini çekti, makine durdu*." BTÜ24

el gördülük* *a*. Başkalarını aldatmak veya kendini beğendirmek için yapılan iş. "*El gördülük, namazı niyazı sıkı tutacaksın, lakin ardında bir çıkarın olmak şartıyla*!" KT95

el gün (Der.) *a*. Hısım, akraba, eş dost. "*Geride bıraktıklarım arkamdan ağlasalar da el gün, eş dost, bildik gördük, hısım akraba, aşkolsun delikanlıya, diyeceklerdi*." ARK20

el hareketi *a*. Duygu ve düşünceyi ifade etmek için elle yapılan hareket. "*Çabuk bitir şu konuşmayı demek istercesine bir el hareketi bile yapmıştı.*" KT134

el haya minel iman* (Ar.) *a*. "Utanma, imandandır." anlamında bir hadis. "*El haya minel iman değil mi*?" GR215

el kapısı *a*. Geçimi sağlamak için çalışılan yer. "*Bu seneye kadar el kapısı nedir bilmemiştik*." BFV95

el kızı *a*. Aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadın; gelin. "*Anneni el kızına çiğnetecek misin yoksa*?" EK226

el kiri *a*. Kolayca vazgeçilir, atılır şey. "*Para dediğin bir el kiri!*" VV179

el oğlu *a*. Eşlerden erkek. "*Zeliha'nın kulağına söz girmiyor, el oğlundan utanıyordu*." EVO364 **el oğlu mel oğlu*** el oğlu falan. "*El oğlu mel oğlu. Bana hepsinden yakın*!" VV363

el öpen *a*. Kertenkelelerden, uzun vücutlu, sivri kuyruklu, çevik, böcekçil, küçük sürüngen hayvan; kertenkele. "*Ulan el öpen, ulan yılan yastığı, dedi içinden kertenkeleye*." DHV304

el peşrevi* *a*. *argo* Sevişmenin, cinsel ilişkinin ilk aşaması. "*El peşrevine başladı*." EKM153

el sabunu *a*. El yıkamak için kullanılan sabun. "*... kâğıdından yırtarak kokulu bir el sabunu getirdi*." ARK60

el şakası *a*. Elle yapılan şaka. "*Gülüyor, söylüyor, kırıtıyor, el şakaları yapıyor...*" AY121

el yazısı *a*. Kalemle yazılan yazı. "*Gene aynı korku içinde yazıldığı da aceleye gelmiş el yazısından*." YD176

el yordamıyla *zf*. Görmeden, elle yoklayarak. "*Bir çul parçasını el yordamıyla bulup alaçığın kapısına ... serdi*." EVO201

ela 1. *a*. Gözde sarıya çalan kestane rengi. "*Gözlerinin yeşile çalan elası gölgelendi*." BFV3 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Ela gözü parladı*." ÇK120

elado (Yun.) *ünl*. Buraya gel. "*Kont, elado Kont*!" BFV147

el'aman (Ar.) *ünl*. Bezginlik ve sızlanma anlatan bir söz. "*Bu kızın elinden ben de annesi de el'aman diyoruz*." TD40

el'an (Ar.) *zf*. Şimdi, şu anda, hâlâ, henüz, daha. "*Bugün el'an berhayat*." ÜÇK444

Elâzığ *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Bir başkası için Elazığ, daha bir başkası için Erzurum, Malatya, Siirt, Hakkâri...*" ÜÇK360

Elazizli* *a.* Elâzığ ilinden olan kimse, Elâzığlı. "*Var ama kart karı kaptırmış kendini yirmi altılık bir Elazizli'ye, gözü dünyayı görmüyor*!" YYB48

elbet (Ar.) *zf*. Elbette. "*Bir gün elime düşersin elbet*!" YK77

elbette (Ar.) *zf*. Her hâlde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet. "*Elbette dikerim, dedi*." SAR51

elbezi *a*. Kurulama ve temizleme işlerinde kullanılan bez. "*Yemekten sonra elbezi filan hak getire*." EK336

elbirliği bk. el birliği. "*Uyku arasında*

kocakarıyla elbirliği edip başına çuval geçirerek..." SÇ207

elbise (Ar.) *a.* Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Dünden beri her şey birdenbire değişmiş, oğlunu sırmalı elbiseler içinde pırıl pırıl bir kumandar görmek hayali çok uzaklarda tatlı bir rüya gibi kalmıştı*." SAR105

elbise askısı *a.* Elbise, gömlek, tişört, ceket gibi elbiselerin kırışmadan düzgün bir biçimde elbise dolabına asılması için insan omzu biçiminde tasarlanmış, bazılarının altında pantolon asmak için düz bir çıta, bazılarının her iki kenarında etek asmak için çengel bulunan alet; askı. "*... stil pantolonunun arka cebindeki para cüzdanına yerleştirdi, pantolonu kapı yanındaki elbise askısına hiç telaşsız astı*." YD227

elbiseci* *a.* Elbise satan kimse. "*Orospu parası yemiyor diye ne fırıncı ekmek verirdi ne de bakkal, kasap, manav, elbiseci, kunduracı döner yüzüne bakardı*." KÜÇ56

elbiseli *sf.* Üzerine herhangi bir giysi giymiş olan, giysili, kıyafetli, esvaplı, libaslı, urbalı. "*Siyah elbiseli garsonlar servis yapar sanıyorum*." DK179

elbiselik *sf.* Giysi yapılmaya elverişli (kumaş), giysilik. "*Güzel Fatma'ya çoraplar, elbiselik kumaşlar, kolonya, lavanta, eşarplar yolluyor...*" YK87

Elbistan *öz. a.* Kahramanmaraş iline bağlı ilçelerden biri. "*Elbistan'ın bilmem ne köyünden geçen sene kocasıyla birlikte çalışmak üzere gelen Hatice Akdur, o zaman epeyce canlıydı, kocası da güçlü kuvvetli*." SAR48

Elbistanlı* *öz. a.* Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinden olan kimse. "*Dedim Elbistanlı bir havlucu var, geldi, gördü, oğluna alacak*." VV178

elci *a.* Bazı yörelerde mevsimlik tarım işçisi toplayıp işçi ile işveren arasında aracılık yapan kimse. "*Elci yemeklere bakıyordu*." BTÜ185 **elci melci*** elci falan. "*Elci melci de umurumda değil*." EVO291

elcilik* *a.* Elcinin yaptığı iş. "*En biri, elcilikten alır her yıl dünyanın parasını*." VV39

elçi *a.* 1. Bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kimse, sefir. "*Peki, isterse elçi olabilir mi*?" ÖE60 2. Bir uzlaşma sağlamak veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse. "*İyi ya, elçiye zeval yok*." BTÜ231 **elçiye zeval olmaz** `bir kimseden başka bir kimseye herhangi bir haber ulaştıran, bu aracılığından dolayı sorumlu tutulmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*İyi ya, elçiye zeval yok*." BTÜ231

elde *a.* Çarpma ve toplama işlemlerinde bir sonraki sıranın rakamlarına katılacak olan sayı. "*Sık sık unuttuğu eldeler yüzünden, toplamaya yeniden başlıyor, sıkıntısından yüzündeki sivilceler kıpkırmızı kesiliyordu*." EKM122

elde bir *a.* Kesinlikle gerçekleşecek şey. "*Sarışın elde birdi*." KY145

elden düşme *sf.* İkinci el. "*Derken, elden düşme bir makine…*" EVO132

elden ele *zf.* Bir kişiden ötekine. "*Berbat hâlâ elden ele dolaşan tencereyi çekip aldı*." YK34 **elden ele dolaş- (veya gez-)** iyi nitelikleri dolayısıyla çok ilgi görmek, çok beğenilmek. "*İki bardaksa elden ele dolaşıyordu*." YK37

eldiven *a.* Dış etkilerden korumak için ele giyilen kumaş, deri veya kauçuktan yapılan el giysisi. "*Doktor lastik eldivenleriyle çıktı*." GR171

ele- 1. Elek yardımıyla ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak, elekten geçirmek. "*İşçi kadınların buğday eledikleri kocaman kalburlardan birini çiftlik avlusunun bir köşesine dikerdik*." BE12 2. İpliği elemgeden geçirip yumak yapmak. "*Çünkü her şeyde olduğu gibi, bu şey işinde de ince eler sık dokurdu*." GR104

elebaşı *a.* 1. Kötü, olumsuz iş veya hareketlerde önder olan kimse, sergerde. "*Kim elebaşıları*?" GR5 2. Oyunda arkadaşlarına baş olan çocuk. "*Semte yeni taşınan ailelerin çocukları yanına sokulsalar bile, elebaşılar hemen çocuğu kıyıya çeki veriyorlardı*." SBK80

elek *a.* Taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak için kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez vb.nden oluşan araç. "*Ellerinde sarat denilen, buğday elemeye mahsus kocaman eleklerle huğun köşesinden çıkan köylü kadınları görünce kestiler*." HÇ46

elektrik (Fr.) *a.* 1. Maddenin elektron, pozitron, proton vb. parçacıklarının hareketleriyle ortaya çıkan enerji türü. "*Otel kâtibinin içinden elektrik akımları geçmeye başlar.*" ARK149 2. Bu enerjinin gündelik hayatta kullanılan biçimi. "*Elektrik girmemiştir*." BE83 3. Bu enerjiden elde edilen aydınlanma. "*Sokak, boydan boya elektrik lambalarıyla gündüze dönmüştü*."

BTÜ326 **elektriği yak-** bir yeri aydınlatmak için elektrik enerjisini açıp kullanmak. "*Perdeleri indirip elektriği yaktı, geçti sedirin köşesine oturdu*." EB123

elektrik direği *a.* Elektrik enerji hatlarını taşıyan ağaç veya metal direk. "*Onu ilerdeki elektrik direğine dayanmış gördüğüm zaman, ne yalan söyleyim, görmezlikten gelip geçivermeyi tasarlamıştım*." EKM38

elektrik düğmesi *a.* Elektrik akımını açıp kesmeye yarayan düğme. "*Elektrik düğmesini aranırken sokak kapısında çevrilen anahtarın sesini duydu*." GR151

elektrik feneri *a.* Pille çalışan fener, el feneri. "*Elbise, elektrik feneri, tabanca, muşamba falan...*" MUR155

elektrik fırını *a.* Elektrik enerjisi ile çalışan mutfak aleti. "*Apartmanlarda buzdolapları, elektrik süpürgeleri, elektrik fırınları vardı*." KY5

elektrik santrali *a.* Daha az donanımlı küçük elektrik fabrikası. "*Zaten bir tek torunu var, Necip, bizim fabrikanın elektrik santralinde*." EKM35

elektrik süpürgesi *a.* Elektrikli süpürge. "*Düdüklü tencere, elektrik süpürgesi, buzdolabı...*" EB105

elektrikçi *a.* Elektrik işleri yapan usta. "*Elektrikçi Nuri, kuzu gibi kalktı ayağa*." MUR128

elektriklen- Sinirli ve gergin bir duruma gelmek, gerginleşmek. "*Sonunda Zaloğlu, 'Yahu, sizin imam diye yere yurda koymadığınız.' diye kaçırınca hava adamakıllı elektriklendi*." HÇ179

elektrikli *sf.* 1. Elektriği olan, elektrik enerjisiyle yüklü olan, elektrikle işleyen. "*Makineler pırıl pırıl, makineler elektrikli, yağ gibi*!" SBK177 2. Sinirli ve gergin bir duruma gelmiş olan. "*Kalabalığın elektrikli baskısı onu da sarmış, heyecanlandırdıklarının heyecanı, onu da elinde olmayarak heyecanlandırmıştı*." ÜÇK582

elektrikli süpürge *a.* Elektrik enerjisi ile çalışan süpürge, elektrik süpürgesi, süpürge. "*Otomobilimiz, buzdolabımız, pikaplı salon radyomuz, elektrikli süpürgemiz, aşçımız, hizmetçilerimiz...*" ÇK104

elektrikli tren *a.* Elektrik enerjisi ile çalışan tren. "*Akşam karanlıklarına kadar yapılarda duvarcılık, akşam elektrikli trenle evine geliyor, yıkanıp karnını da doyurduktan sonra vuruyordu kafayı*." GK358

elektriksiz *sf.* Elektriği olmayan, elektrik enerjisiyle yüklü olmayan, elektrikle çalışmayan. "*Elektriksiz sokak, köhne tahta perdelerle çevrili harap evler kalabalığının arasında uzuyordu*." VV46

elektriksizlik *a.* Elektriksiz olma durumu. "*Sonra gene yolsuzluk, elektriksizlik, kanalizasyonsuzluk üzerine olan tartışmalarına koyuldular*." GK366

elem (Ar.) *a.* Acı, üzüntü, dert, keder. "*İçi burkuluyor, ona acıyordu ama bu burkulma, bu acıyış, bu elem, bu kederden zevk alıyordu*." İDG101

eleman (Fr.) *a.* Bir toplulukta çalışan insanların her biri. "*Ne sanıyorsun Murtaza Efendi, kurs görmüş, vazifesinin aslanı eleman bulmak kolay mı*?" MUR114

eleme *a.* Elemek işi, eliminasyon. "*Seyyare Bacı buğday elemeye ara verdi*." VV298

Elen (Fr.) *öz. a.* Yunan uygarlığının MÖ 323 ile MÖ 146 yılları arasındaki döneminde yaşamış olan halk. "*Hakkı Bey sustu ama aklında Ali Şahin'in Elen Pers profili*." KT315

elen- Eleme işine konu olmak veya eleme işi yapılmak. "*Elindeki saradı, elenecek buğdayların üstüne bıraktı*." VV296

elense *a.* Güreşte, kolunu hasmın boynuna getirip başparmağı gırtlağa, dört parmağı da enseye geçirerek hasmı yıkmaya dayalı bir oyun. "*Dursa idin büyük mesuliyetler altında, alsa idin sıkı terbiye hem da disiplin, çekmez idin elense vazife bir sırasında fabrika gece kontrolü üniformalı bir üstüne*." MUR435
elense çek- güreşte, kolunu hasmın boynuna getirip başparmağı gırtlağa, dört parmağı da enseye geçirerek hasmı yıkmak amacıyla çekmek. "*Dursa idin büyük mesuliyetler altında, alsa idin sıkı terbiye hem da disiplin, çekmez idin elense vazife bir sırasında fabrika gece kontrolü üniformalı bir üstüne*." MUR435

eleştirilebil- Eleştirilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Babamın eleştirilemez olduğunu sanırdım*." BE53

eleştirme *a.* Eleştirmek işi, tenkit. "*Sinmiş, öyle kuvvetliyim ki, beni eleştirmeye cesaret edemez*." AY195

eleştirmen *a*. Eleştiri yapan kimse, eleştirmeci, eleştirimci, tenkitçi, münekkit. "*Düşünün, eleştirmenlerin çokluk hınzırlaştığı ... bir memlekette bir gencin sizi, sizin kadar tanıdığını örneklerle belgelemesi ne demektir*?" KK50

elfkisi ennik, be kisi bennik* *a.* Arap harflerini öğretirken kullanılan bir tekerleme. "*Karabaş tecvit, elfkisi ennik, be kisi bennik...*" GK172

elhak (Ar.) *zf*. Gerçekten, hiç şüphesiz, doğrusu. "*Elhak böyle*!" KT352

Elham* (Ar.) *öz. a*. Kur'an'ın ilk suresi; Fatiha. "*Babaannemin titreyen dudaklarında Elham…*" BE9

elhamdülillah (Ar.) *a*. `Allah'a şükür` anlamında kullanılan bir söz. "*Elhamdülillah, dedi*." KK204

Elhamra Sineması *öz. a*. Geçmişte İstanbul'da yer almış tarihî bir sinema salonu ve tiyatro sahnesi. "*Yıllarca sonra, Beyoğlu'nda, Elhamra Sineması'nın önünden geçerken pırıl pırıl bir Cadillac kuvvetli bir frenle yanımda durdu*." SAR145

elhazer* (Ar.) *ünl*. "Sakın, sakınalım, sakınınız" anlamlarında kullanılan bir söz. "*Düş yakamdan, yakamdan düş oğlum, düş, elhazer*!" EVO359

elhükmü lillah* (Ar.) *a*. "Hüküm Allah'ındır." anlamında bir söz. "*Ben de annemin, babamın hiç ölmemelerini isterdim ama günün birinde başlarını alıp gittiler. Elhükmü lillah*!" ARK221

eli (Der.) *a*. Elli. "*Evvelki gün anandan yüz eli gelmiş*." YK44

eli açık *sf*. Para ve malını esirgemeden veren; cömert. "*Kaptan için çok eli açık diyorlar*." YK56

eli açıklık *a*. Eli açık olma durumu, cömertlik. "*... ağanın onu nasıl istediğini, bir görürse yangına kalacağını, herifin eli açıklığını, gözünü açmasını sayıp döküyordu*." KT156

eli bayraklı *sf*. Şirret, edepsiz, kavgacı (kimse). "*O karı; o kart, çirkin, yelloz, eli bayraklı karı, zavallıya belki de kan kusturuyordu*." MM198

eli kulağında *sf*. Nerede ise olacak, çok yakında olması beklenilen. "*Amaan sen de… Eli kulağında*." BTÜ148

eli maşalı *sf*. Kavgacı, şirret, dayak atmayı seven (kimse). "*Gerçekten de eli maşalı, en son söyleyeceğini en önce söyleyip çıkıverenlerden*." KK81

eli sıkı *sf*. Elindeki parayı harcamaya kıyamayan; cimri. "*Allah, cömert Allah, eli sıkı Allah, güldüren…*" AY167

eli sopalı *sf*. Şirret, edepsiz, kavgacı (kimse). "*Üvey babası sarhoş, eli sopalı biriydi*." HÇ295

eli uzun *sf*. 1. Fırsat buldukça öteberi aşıran, hırsız olan (kimse). "*Eli uzundu pisin*." GK17 2. Gücü yeter, sözü geçer; kolu uzun. "*Eli uzun kolu uzun... Zavallının başına bir çorap örebilir*." SM261

eli yüzü düzgün *sf*. Yüzüne bakılır, güzel (kimse). "*İki garson, eli yüzü düzgün, üstü başı* tertemiz *iki garson, müşteri masalarıyla işkembe tezgâhı arasında mekik dokur, ter içinde kalırlardı*." DK35

elif (Ar.) *a*. Arap alfabesinin ilk harfinin adı. "*Elifi görse mertek sanır hâlbuki*!" KT97 **elifi mertek san-** çok cahil olmak. "*Memleketinde öyle zenginler vardı ki elifi görse mertek sanırlardı.*" YYB92

elifba (Ar.) *a.* Arap alfabesi. "*Bizimki Elifbaydı, Elifba*!" BFV49

elifbe (Ar.) *a*. Elifba. "*İki gün Kastamonuludan elifbe belleyişin kendini fasulye gibi nimetten mi sandın*?" GK171

elifi elifine *zf*. Tam, tam olarak, noktası noktasına. "*Yoo… Elifi elifine*." TD116

eline ayağına çabuk *sf*. Hamarat, titiz, çalışkan (kimse). "*Eline ayağına çabuk, kaşı gözü, gücü kuvveti yerinde*." EVO205

eline çabuk *sf*. Çabuk iş gören (kimse). "*Kendisi de yıllarca önce İstanbul'a gelip o devrin eline çabuk ustalarından duvarcılığı bellediği sıra bu Memed yaşında var yoktu*." GK198

eline eteğine pis *sf*. Aşırı cinsel arzu duyan, şehvetli, tatmin olmayan. "*Evet çapkındır, şakacıdır, eline eteğine pistir ama en yakın arkadaşının kız kardeşine de...*" KY219

elinin körü *a*. Bıktırıcı, usandırıcı durum karşısında kullanılan bir azarlama sözü. "*Vermut şişesini dikerken 'Elinin körü!' diye geçirdi*." HÇ200

elişi bk. elişi kâğıdı. "*Eşekler elişi denizinde yüzemezler*." SÇ73

elişi kâğıdı *a.* Kesip yapıştırma işlerinde kullanılan bir yüzü parlak renkli kâğıt. "*Mavi elişi kâğıdı üzerinde ay ışığı…*" SÇ73

eliyle *zf.* -le bağlantı kurularak, -nın yardımıyla; aracığıyla. "*Bir bekâr eliyle düzenlenmişe benzeyen eşyalar meydana çıktı*." SM275

elkitabı *a.* Herkesin kolaylıkla yararlanması için herhangi bir konuda, pratik amaçlarla hazırlanan kitap, manuel. "*Sonra, şoförün elkitabı var, kalın kitap, okuyacaksın*." BTÜ28

ellaham (Der.) *zf.* Herhâlde, galiba, zannedersem. "*Ağasıgil gideceklermiş, bunun da aklına girmişler ellaham*!" EVO62

elle- Elle dokunmak. "*Pırıl pırıl duvarları elledi*." HÇ41

elleme *sf.* Elle seçilmiş, iyi. "*Elleme kömürlerin kıpkırmızı yandığı ovma bakır mangallarla konağın odalarından birinde dedenin öksürüğü.*" DHV256

ellen- Bir şeye elle dokunulmak. "*Ellenip sıkılmamışı, her bir şey yapılmamışı olmaz*." GK334

ellet- Elleme işini yaptırmak. "*Hayır, kendini hiç kimseye elletmemişti, bundan böyle de elletmeyecekti*!" SBK138

elli (I) 1. *a.* Kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Gene kim bilir hangi hayır cemiyeti yararına tertiplenmiş balo biletlerinden elli tane sokmaya çalışıyordu*." KT16 2. *sf.* Beş kere on, kırk dokuzdan bir artık. "*Ellerinde tapular, kadınlı erkekli, elli bin, yüz bin liralık tarlaları üç, beş bine veriveriyorlar*." KT257

elli (II) *sf.* Eli olan. "*Başımızdaki jandarmalar Orta Anadolu'muzun kocaman kocaman elli, tekerlek yüzlü delikanlıları…*" KP70

ellilik 1. *sf.* Elli yaşında olan. "*Saçlarından yarısı ağarmış, ellilik şef masasında, o her zamanki bitmez tükenmez evrakları arasındaydı*." EB114 2. *a.* Elli kuruş veya elli lira değerinde para. "*Ceplerinde ellilik, yüzlüklerin demetleriyle 72. Koğuş'un yolunu tuttular*." YK56

ellişer *sf.* 1. Elli sıfatının üleştirme sayı sıfatı. "*Galip gelirlerse ellişer kuruş yolu da vardı*." SUÇ58 2. Her defasında ellisi bir arada olan, her birine elli. "*Yoksa vallahi ellişerden aşağı olmaz*." KÜÇ21

elma *a.* 1. Gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç. "*Armudu, elmayı taşladı; illallaha başladı*." GK61 2. Bu ağacın kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi. "*Elma da getir muz da*." GK116 **elma köküne düşer*** "bir kimse önce yakınlarına yararlı olur" anlamında kullanılan bir söz. "*Elma köküne düşer. Ben neysem onun da benim yoluma gelmesi lazım*." SBK279

elma kompostosu *a.* Yaş elma, şeker ve suyun kaynatılması ile yapılan komposto. "*Kadın, hafifçe inen akşamın içinde elma kompostosu pişirmekteydi*." YD195

elma kurdu* *a.* Yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan; böcü, kurt (II). "*Elma kurdu gibi, boncuk gibi kızımız olsa fena mı*?" HÇ268

elma şekeri *a.* Boya katılmış şeker pekmezine batırılarak şekerlenen ve çubuğa takılarak satılan elma. "*Elma şekeri, çikolata gösteriyor, kırışık suratıyla gülüyordu*." TD55

elma yanaklı *sf.* Yanağı kırmızı, parlak, canlı olan (kimse). "*İlk bakışta bir istifçiyi hatırlatan elma yanaklı bir başkası, 'Nasıl?' diye sordu*." YYB37

elmacık kemiği *a.* Yüzün yanakla göz arasında bulunan, az çok çıkıntılı bölümü. "*Gözleri çukurlarına gömülmüştü kadının, yüzü uzamış, elmacık kemikleri fırlamıştı*." BFV162

elmas (Ar.) 1. *a.* Mücevher olarak kullanılan, saydam, değerli taş. "*Heye desin diyor, ev, altın bilezik, elmas küpeler, elbiseler…*" AY193 2. *sf.* Bu taşlarla yapılmış. "*Sanki bana elmas yüzük yahut pırlanta küpe almış*." SUÇ37 **elmas gibi** çok iyi, çok değerli. "*Şerefsizim altın gibi, elmas gibi, pırlanta gibi laflar*." MM10

elmaslı *sf.* Elmas takmış olan. "*Altın bilezik, elmaslı taşlı küpe, elbiselik, ne istersen*!" MM82

elmaşekeri bk. elma şekeri. "*Mahallenin küçük kızlarını elmaşekeri, çikolatalarla tavlayıp…*" MUR51

elmukadder layügayyer* (Ar.) *a.* "Kaderde ne yazıldıysa o olur, kader değiştirilemez" anlamında bir söz. "*Elmukadder layügayyer, elhükmü lillah*!" BK278

elti *a.* Kadına göre kocasının erkek kardeşlerinin eşlerinden her biri. "*Eltisi ondan söz ederken 'Aptal!' der*." SAR1

elveda (Ar.) *ünl*. 1. Bir daha kavuşulmayacağı düşünülen bir şeyden ayrılırken kullanılan bir söz. "*Elveda mavi gökler, elveda şekerkamışçıları, elveda çikolatacılar, futbol arkadaşlarım, tozlu arsalar elveda*!" BE22 2. Bir daha karşılaşılmayacak biçimde ayrılırken `Allah'a ısmarladık, Allah'a emanet olun` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Elveda anneciğim, canım babacığım*!" YYB32

elver- 1. Yetmek, yetecek kadar olmak. "*Ali de sizinle giderse kazancınız ısmarıççılığa elverir mi*?" EVO124 2. Uygun gelmek. "*Çünkü asaletim elvermez değil mi*?" ÜÇK603

elverişli *sf*. 1. Uygun, müsait. "*Misafir ağırlamak için pek elverişli değilse de…*" AY130 2. İşe yarayan, ergonomik. "*Odunlar arasında esaslı bir dayak için elverişli ne kadar odun varsa ayırıp bahçedeki gül fidanlarının kalabalığına sakladım*." BE56

Elvis* bk. Elvis Presley. "*Asıl sen benziyorsun Elvis'e*!" KK128

Elvis Presley* *öz. a*. Elvis Aaron Presley; Amerikalı şarkıcı, müzisyen ve oyuncu (1935-1977). "*Elvis dediklerinin ünlü Amerikan şarkıcısı Elvis Presley olduğunu anlamıştım ama bilmezlikten gelerek sordum*." KK128

em- 1. Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek, somurmak. "*Kadın, 'En iyisi, hayvanın memelerini emmek!' dedi*." SUÇ263 2. Bir madde, bir sıvıyı içine çekmek, soğurmak. "*İnsanda kan neyse, şekerin emdiği çay da oydu*." SBK36 **emdiği sütü burnundan getir-** birisine çok sıkıntı çektirmek. "*Alimallah, emdiği sütü burnundan getiririm*!" EK125

emanet (Ar.) *a*. 1. Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişice korunması gereken eşya, kimse vb., inam, vedia. "*Kalk, sana emanet olan arkadaşının gelinine, yani hanım kızıma bak, dedi*." ARK62 2. Eşyanın ücret karşılığı geçici bir süre bırakıldığı yer. "*Bir zabıtla durumu tespit edelim, emanete alınsın*!" EK377 3. Can, ruh. "*Vadem doldu da Cenab-ı Allah emanetini alacaksa, alır*." EVO176 **emanet et-** bir şeyi veya bir kimseyi birine veya bir yere bir süreliğine bırakmak. "*Askere giderken karısını emanet edecek candan bir yakınının varlığı, gözlerini arkada bırakmazdı*." DE120

emanetçi *a*. Ücret karşılığı eşyayı koruyan kimse. "*Bavulumu bir emanetçiye bırakıp koşuyorum Cin Memetlere*." BE76

emaneten (Ar.) *zf*. Emanet olarak. "*Evli olsan, avradına bütün bir beş yüzlük göstersen, para da senin olmasa, sende emaneten duruyor olsa, avradın kapsa…*" MM103

emare (Ar.) *a*. Belirti, iz, ipucu. "*Elde bir emare olmalıydı ki…*" EK79

emas* *a*. Çocuk dilinde elmas. "*Emasım değil, elmasım*!" KAÇ12

emaye (I) (Fr.) *sf*. Üzeri emayla kaplanmış olan. "*Coni gene ateş gibi, borulu, emaye gaz sobasını şipşak yakıverdi*." YD299

emaye (II) (İng.) *a*. Kum, boraks, eriticiler ve renk verici oksitlerden yapılan ve metal yüzeylerine yüksek sıcaklıkta yapışan ince, camsı örtü. "*Eyüp taraflarındaki bir emaye fabrikasında çalışıyor herif*." GK170

emek *a*. 1. Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, mesai, zahmet. "*Sermaye benden, emek senden*." CEM150 2. Uzun ve yorucu, özenli çalışma. "*Turfandalar bakım ister, emek isterdi*." KT251 **emeği geç-** bir şeyin ortaya çıkması için çalışmış olmak. "*... her karış toprağına emeği geçmiş, belki de bir daha hiçbir zaman göremeyeceği yerlere son defa baktı*." HÇ112 **emek ver-** bir şeyin meydana gelmesi için özenli bir biçimde ve çok çalışmak. "*On beş yıldır emek veririm şu kapıya…*" MUR358

emekçi *a*. Geçimini yaptığı işlerle sağlayan kimse. "*Belki de yüz binlerce emekçinin işgücüne insafsızca el koyan bilmem kaçıncı sülaleden hükümdarlar canlanır kafamda*." GR88

emekle- Dizler ve eller üzerinde yürümek. "*İçinde dizüstü oturmakta olduğu yatağının ayakucundaki sofra bezinin kıyısına emekleyerek gitti, bağdaş kurdu*." KAÇ16

emekleme *a*. Emeklemek işi. "*Emeklemeye başlayan Erdoğan'ı Güllü'nün analığına bırakacaklar*." HÇ350

emekli *a*. Belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan kimse, tekaüt. "*Emekli kaymakam karısıymış da, kocası ölmüş de…*" KÜÇ41 **emekliye ayrıl-** emekli olmak, tekaüde sevk olunmak. "*Bir daha sefere vallahi emekliye ayrılırsın*!" MM131 **emekliye ayır- (veya çıkar-)** kanuna göre aylık bağlayarak bir görevliyi görevinden ayırmak. "*Düşsünler yakamdan, azat etsinler, emekliye ayırsınlar*." EB7 **emekliye sevk et-** emekliye ayırmak. "*Hatta Vali Bey, emekliye sevk edilmesinden korkuyordu*." MM242

emekli maaşı *a*. Emekli olduktan sonra ödenen aylık, emekli aylığı, tekaüt maaşı. "*Emekli maaşlarını aldıkça tepesine bir dikilişi vardı ki, şimdi bile içine ürpermeler geliyordu*." KK82

emeklilik *a*. Emekli olma durumu, tekaütlük. "*Gençliğinde de şu şimdi yeni başlayan emekliliğinde de kocasını bir sağmal inek sayma içindeydi*." KK82

emektar (T. emek + Far. -dâr**)** *sf.* 1. Bir görevde uzun süre kalıp o işe emeği geçmiş olan (kimse). "*Emektar baba küplere bindi*." EB175 2. Çok kullanılmış, eski. "*Anne bakmadı bile erkeğinin emektar Rozvelt'lerini çıkarışına*." BFV15

emel (Ar.) *a.* Gerçekleştirilmesi zamana bağlı istek. "*Bir taşla iki kuş vurmak emelindeler*." CEM37

Emeliken* *öz. a.* Amerika Birleşik Devletleri. "*Ne Avrupa'sını kor ne Emelike'nini*." CEM24

emin (Ar.) *sf.* 1. Sakıncasız, emniyetli, tehlikesiz. "*Mahkemede, jandarmaların arasında olduğu hâlde, emin değil*." YYB35 2. Şüphesi olmayan. "*Onun fevkalade namusundan emindi*." SM221 **emin ol-** inanmak, güvenmek. "*Emin olabilirsiniz beyefendi*." İDG28

eminlik *a.* Emin olma durumu. "*Bu gülüverişte kendinden bir eminlik, arkadaşını bir küçümseyiş vardı*." KK141

Eminönü* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Artık Eminönü ara sokakları mı olur…*" EKM136

Eminönü Balıkpazarı* *öz. a.* 1958'de yıkılarak Eminönü Meydanı'na katılan, içinde balıkçı tezgâhlarının yanı sıra meyhanelerin de bulunduğu çarşının adı. "*Eminönü Balıkpazarı'ndaki meyhanelerden birine daldı*." İDG66

emir (Ar.) *a.* 1. Buyruk, komut, talimat, ferman. "*O hâlde, şimdi tekrar gidin ve her şeye rağmen, emirlerimi yerine getirin*!" BK352 2. Yerine getirilmesi başkasından istenilen şey; istek. "*Bir emriniz mi vardı*?" YD131 **emir al-** talimat almak. "*Öyle mi emir almışlardı*?" HÇ255 **emir memir*** emir falan. "*Canım, boş ver emire memire*." SÇ227 **emir ver-** buyurmak, buyruk vermek. "*Her tarafı oynayan daktilo makinesine kâğıt takarken nöbetçi gardiyana emir verdi*." EKM158 **emrine gir-** bir kimsenin buyruğu altında bulunmayı kabul etmek. "*Yıllar yılı yularını ona kaptırmış, emrine girmişti âdeta*." VV195 **emrine ver-** yararlanması için ayırmak. "*Sadi de sanatını politikanın emrine vermekle mescit duvarına yestehlemiş ve yaka paça, içeri atılmış*." KK20

emir eri *a*. Teğmen ve yukarısı üst düzey subayların hizmetinde bulunan er, hizmet eri, emirber. "*İstanbullu bir emir eriydi*." AY103

emir erliği* *a*. Emir eri olma durumu. "*Emir erlikleri yaptı, bir müddet esir kaldı*." EKM103

emir kulu *a*. Bir işi, aldığı buyruk gereğince yapmak yükümlülüğünde olan kimse, buyruk kulu. "*Sen emir kulu musun*?" GR2

Emirgan* *öz. a*. İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bulunan bir semt. "*Atardık gacoları, ver elini Bebek, Emirgan daha öteleri*." KK122

emirsiz* *zf*. Emir olmaksızın. "*Var mıdır askerlikte emirsiz, kumandasız saldırmak düşmana*?" MUR13

emiş *a*. Emmek işi. "*Kesmeşekerini çaya hafifçe batırır, şekerin çayı kıpkırmızı emişine dalarak giderdi*." SBK36

emlak (Ar.) *a*. Ev, arsa, bahçe vb. taşınamayan mal ve mülklerin ortak adı, taşınmazlar, gayrimenkul. "*Bir parça emlak vesaire...*" EKM39

emme (I) *a*. Emmek işi. "*Öyle aç, öyle hâlsizdi ki, keçinin pis kokusunu filan duymadan, başını art ayaklarının arasına soktu, memeyi aldı, iştahla emmeye başladı*." SUÇ264

emme (II) (Der.) *bağ.* Ama, fakat. "*İyi diyon emme...*" GR49

emmi (Ar.) *a.* Babanın erkek kardeşi; baba yarısı, amca. "*Ne olsun Yasin emmim*? VV168 **emmi memmi (veya mümmü)*** emmi falan. "*Emminin memminin avradı avrat mıydı ki bunun yanında*?" BTÜ133

emmioğlu *a*. Emminin oğlu; amca oğlu. "*Bizim emmioğlunun başı çok kalabalık*." DE110

emmoğlu* *a*. Dost, arkadaş, teklifsizce davranılabilen kimse, amca oğlu. "*İçimden gelmiyor emmoğlu, içimden gelmiyor*." CEM149

emniyet (Ar.) *a.* 1. Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu; güvenlik. "*… bu köyün emniyetini sağlama görevi kendisine verilmiş bir memur nasıl bilmezdi*?" KT355 2. Güven, inanma, itimat. "*Emniyet*

vericiydi bakışı.” DE97 3. Polis işleri. “*Şehrin otelleriyle hanlarından başka yerde yatıyor da bunu, yani kaldığı geceyi, geçirdiği yeri bilhassa saklıyorsa ne yapsındı emniyet*?” MM137 4. Güvenlik işlerinin yürütüldüğü yer. “*Olabilirdi ki, müşteriler arasında polisle ilgili, durumu emniyete haber verebilecekler de bulunuyordu*.” MM36 **emniyet et-** güvenmek. “*Buna emniyet edip ehemmiyet verenlerin akıllarına turp sıkayım*.” GK130 **emniyet ver-** güven vermek. SUÇ289

emniyet amiri *a*. İlçenin genel güvenliğinden kaymakama karşı sorumlu olan görevli. “*Böyle zamanlarda kendini komiseri, başkomiseri, emniyet amiri, şimdilerde de Fen Müdürü kadar büyümüş sanıyordu*.” MUR385

emniyet subapı *a.* Makinelerde güvenli kullanımı sağlayan alet. “*Emniyet subapları kazanların patlamamasını nasıl sağlarlarsa sadaka da toplumların fakir fukaralar yüzünden patlamamalarını sağlarlardı*.” VV107

emniyetçi* *a.* Emniyet mensubu, polis. “*Bir yandan kenef karının beş yüzü iç edivermesi, öte yandan emniyete bunca yardımı dokunmuş bir insanın gene bir emniyetçi tarafından tanınmaması...*” MM59

emniyetli *sf*. İnanılır, güvenilir. “*... canlı canlı atan yerin üstüne bastırarak emniyetli adımlarla yürüyordu*.” SAR14

emniyetsizlik *a*. Emniyetsiz olma durumu; güvensizlik. “*İçeri girenlere gözlüğünün üstünden emniyetsizlikle şöyle bir baktıktan sonra ne istediklerini soruyordu*.” DK261

Empedokles* *öz. a*. Sicilyalı filozof, şair ve hekim (MÖ 496-435). “*Sana Yunan felsefesinin menşeinden, Empedokles'ten, Pluton'dan, Aristoteles'ten ... bahsedebilirim*.” VV269

emprime (Fr.) 1. *a*. Değişik renkte boya kullanılarak kumaş üzerine desen ve zemin basma işlemi; empirme. “*Ne emprimeydi ne bir şey!*” KP45 2. *sf*. Bu işleme uğratılan (ipekli, yünlü vb. kumaş), empirme. “*Sırtındaki emprime elbiseyi en iyi terzilerden birisine yüksek ücretle, özene bezene diktirtmişti ya*!” KP45

emredebil- 1. Emretme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Emrettiğiniz, emredebileceğiniz her şeyi…*” ÜÇK604 2. Emretmeye gücü yetmek. “*Yaşar emredebilirdi, etmedi*.” KT350

emredil- Emretme işi yapılmak; buyrulmak, emrolunmak. “*Hatta tuhaf bir kadınsal duyu, emredilmekten, azarlanmaktan da zevk alırlardı.*” ÜÇK354

emret- (Ar. emr + T. et-) Buyurmak, emir vermek. “*Başhemşire, odacıya emretti*.” KP87

emri ezeli* (Ar.) *a*. Ezelî olan Allah'ın emri. “*O da Cenab-ı Allah'ın emri ezelisini yerine getirmiş oldu*!” HÇ208

emri hak (Ar.) *a*. Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ölüm. “*Bana bir emri hak vaki oluverirse varislerim sana meteliği kurban iderler*.” KK104 **emri hak vaki ol-** Ölmek. “*Muzaffer Bey'e bir emri hak vaki oluyor, yani ölüyordu*.” VV163

emri ilahi* (Ar.) *a*. Allah'ın emri. “*Allahü Teala'nın emri ilahilerini yerine getiriyorum*!” VV72

emsal (Ar.) *a.* 1. Benzer, eş, denk. “*... emsali nadir bulunur yaldızlı orta masaları, büyük goblen tablolar, ipekli kadife perde ve tüller…*” SM197 2. Aynı yaşta olan kimselerden her biri; yaşıt. “*Kahpe bir İtalyan kurşununa verdiğim sıra, emsallerim askerden kaçtılar*.” EVO198

emsalsiz *sf*. Eşsiz, eşi benzeri olmayan, bir benzeri daha bulunmayan. “*Emsalsiz senfoniler üstadının viran bir evde hayata gözlerini açtığını söylemek istiyorum*.” DE83

emtia (Ar.) *a.* Alınıp satılabilen her türlü ticaret eşyası; mal. “*Bu yurdun lokantaları, otelleri, esnafının sattığı emtia sağlık kurallarına aykırı olmamakla kalmaz...*” MM179

emval (Ar.) *a.* Mallar, para ile alınan şeyler. “*Cemşir ... Serap Hanım'ın, vekili umuru sıfatıyla, merhum kocasından kalan emvalin intikal işlemini yaptırıyordu*.” HÇ313

emvali gayrimenkule* *a.* Taşınmaz mallar. “*Gerek fabrika, gerekse civar kasaba ve köylerdeki emvali gayrimenkulesi ile alakalı işlerle uğraşacakmış*.” SM190

emzik *a*. Zararını azaltmak amacıyla içilirken sigaranın takıldığı ahşap, plastik vb. maddelerden yapılmış araç; sigara ağızlığı. “*Tespih, çakı, emzik denilen sigara ağızlığı, tarak...*” BTÜ233

emzir- Kadın veya dişi hayvan, memesindeki sütü yavruya vermek. “*Ben onun yaşındayken ikinci çocuğumu emziriyordum*!” ÇK130

emzirme *a*. Emzirmek işi. “*Yok canım, ne çocuk emzirmesi*?” MM241

en (I) *a.* Bir yüzeyde boy sayılan iki kenar arasındaki uzaklık, genişlik, boy, uzunluk karşıtı. "*… üç metreye üç metre eni, boyunda bir dükkândı ki, henüz mevsim gelmediği için hiç iş yoktu*!" KT250

en (II) *zf.* Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu gösteren kelime. "*Hilmi, yirmi dört yıla hükümlü olduktan başka, cezaevinde bıçağı en keskin kabadayıydı*." YK57

en aşağı *zf.* Hiç olmazsa, hiç değilse. "*Her apartmandan en aşağı beş kişi, on kişi gitse, beş yüz lira, bin lira*!" SÇ150

en azdan *zf.* En azından. "*Ben kendi nefsime, en azdan bir evi olmayanı adam yerine koymam*." YYB129

en azından *zf.* En azı ile, hiç olmazsa. "*Bir taksi buraya en azından yirmi beş liraya gelir*." KÜÇ49

En Güzel Mektup Numuneleri* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Vukuat Var" adlı romanında geçen bir eser adı. "*Arap harfleriyle Malumat-ı Diniyye'den, Menakıb-ı Peygamberi ve Kısas-ı Enbiya, Kan Kalesi Cengi'nden, En Güzel Mektup Numuneleri'ne dek çeşit çeşit kitaplar...*" VV51

en'âm-ı şerif* (Ar.) *a.* Bazı ayet ve duaları içeren dua kitabı. "*Birden koynundaki en'âm-ı şerifi hatırladı*." EVO87

enayi *sf. argo* Fazla bön, avanak, et kafalı, budala. "*Enayiler. İnsan başgardiyandan korkar mı*?" YK61

enayi pilakisi* *sf. argo* Sersem, budala, ahmak. "*Yanına sokulan arkadaşına döndü, enayi pilakisi, diye mırıldandı*." EK267

enayilik *a.* Enayi olma durumu. "*Enayilik etme bacı*." CEM115 **enayiliğine doyma!** iyi niyetle yaptığı bir davranış sonunda zarar gören kimseye söylenen bir söz. "*Enayiliğine doyma*!" MUR335 **enayilik et-** enayi gibi davranmak. "*Enayilik etme, üçün beşin yoluna bakarız*." BTÜ127

enbiya (Ar.) *a.* Nebiler, kendilerine kitap indirilmemiş peygamberler. "*... evliya, enbiya, Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı*." EVO7

encam (Far.) *sf.* Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan; son. "*Allah encamımızı hayırlara tebdil eylesin!*" EKM32

encik büncük* *a.* Değersiz ufak tefek süs eşyası, incik boncuk. "*Döndüğü zaman tahta bavulu konu komşuya encik büncük hediyelerle … gelir*." EVO343

endam (Far.) *a.* Vücut, beden, boy bos. "*Şu boy bos, endam...*" ÇK100

endaze (Far.) *a.* Bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme; ölçü. "*Elimin hiç arşını endazesi yok.*" EVO313

ender-i nadirat* (Ar.) *a.* Az bulunan, seyrek rastlanan şeyler. "*Ekseriyet, ender-i nadirattan olan âşıkların işlerini bozmak, kendilerine çevirmek için yaratılmış gibidir*." YD145

endişe (Far.) *a.* 1. Tasa, kaygı. "*Zekâi'yi unutamıyor, geri dönüp kamyonete gitmesinden endişe ediyordu*." HÇ197 2. Düşünce. "*Haldun öyle bir karşılanış karşılandı ki, derhal endişelerinden sıyrıldı*." İDG31 3. Korku. "*Ve annemle halalarımın endişe dolu bakışları*." BE9 **endişe et-** tasalanmak, kaygılanmak. "*Zerrece endişe ediyor mu*?" SM161

endişe-i ferda* (Far.) *a.* Gelecek kaygısı. "*Hepsi de tıraşlı, hepsinin yüzünde de tokluğun, cari hesaplarındaki kabarıklığın, eskilerin deyimiyle endişe-i ferdadan uzaklığın semirmişliği*." GK98

endişelen- Tasalanmak, kaygılanmak. "*Kadın gene hemen endişelendi.*" YD31

endişeli *sf.* Endişesi olan, kaygılı, tasalı. "*Adam çok endişeliydi*." KAÇ181

endişesiz *sf.* Endişesi olmayan. "*Onu böyle sakin, böyle rahat ve bir çift iskarpinin kırk elli liraya satıldığı bu ikinci harp dünyasında âdeta endişesiz görenler, dünyayla alakasını kesmiş, derlerdi*." EKM150

ene* (Ar.) *zm.* Teklik birinci kişiyi gösteren söz; ben. "*Lâ, dedim, ene Türk.*" BE30

ene mene dosi saklanbosi* *a.* Oyunda ebe ya da ilk oyuncuyu seçmek için söylenen bir çocuk tekerlemesi. "*Ene mene dosi, dosi saklanbosi*." *Ayla söylerdi bunu çokluk*." SÇ73

enerji (Fr.) *a.* 1. Organların çalışabilmesi ve vücut ısısının sürdürülebilmesini sağlayan besin ögelerinin oluşturduğu güç. "*Ayakta durmakta hem sarsıntım artacak hem de müthiş enerji harcayacağım*." KK80 2. Manevi güç. "*Melek*

Hanım, ondan beklenmeyen bir enerjiyle, karyolasında âdeta doğruldu.” İDG72

enerjik (Fr.) *sf*. Güçlü ve hareketli, aktif. “*Bülent Nejat Coo, enerjik bir davranışla ... doğrulup döndü*.” YD226

enfarktüs (Fr.) *a*. Bir organı besleyen bir atardamarın tıkanması sonucu gelişen doku ölümü. “*Güven Film sahibi Yuvakim'in geçirdiği enfarktüsü hatırlayarak soluk soluğa durdu*.” YD310

enfes (Ar.) *sf*. Çok güzel, en güzel. “*Değil mi, gece enfes, değil mi?*” EKM87

enfiye (Ar.) *a*. Kurutulmuş tütünden yapılan ve burna çekilen keyif verici, aksırtıcı toz, burun otu. “*Olsa, on altı yaşın çocuk şımarıklığıyla güler, dudak büker, enfiye kutusu der*.” KK169

enflasyon (Fr.) *a*. Dolanımdaki para miktarıyla, malların ve satın alınabilir hizmetlerin toplamı arasındaki açığın büyümesinden ortaya çıkan ve fiyatların toplam yükselişi, paranın değerinin düşmesi biçiminde kendini gösteren ekonomik parasal süreç; para şişkinliği, parasal şişkinlik. “*Başbakan'ın kısa zamanda yarattığı her mahalledeki beş on zıpçıktı milyonerden biri, enflasyon parası milyoneri*!” GK100

engel *a*. Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni, mahzur, müşkül, pürüz, mânia, handikap, ket. “*Kaya Ali'nin aklından neler geçebileceğini kestiren Berbat'sa, karşısındaki bu engeli ne yapıp yapıp ortadan kaldırmak için en uygun anı kolluyordu*.” YK37 **engel ol-** önlemek, geciktirmek. “*Serserileri kollayacak, Kaptan'a madik atmalarına engel olacaktı*.” YK57 **engel tanıma-** her türlü zorluğa karşın başarılı olmak. “*Annesinden değil de annesinin yüreğine inivermesinden korkmasa hiçbir engel tanımayacak, aşağıya, onun kollarına koşacaktı*.” OK55

engelle- Bir şeyin gerçekleşmesini veya yapılmasını önlemek. “*Götürmez, gitmesini de engellerdi*.” SBK114

engelleme *a*. Engellemek işi. “*Anayasadan, kanunlardan dem vurur, yaşamalarını engellemeye kalkanlara veryansın girişirlerdi*.” KK163

engelleyebil- Engellemeye gücü yetmek. “*Hiç kimse engelleyemeyecekti*.” SUÇ15

engelsiz *sf*. Engeli olmayan, mâniasız. “*Bu çizgi bütün ellerde vardır ama bu kadar engelsiz, bu kadar muntazamına rastlamadım*.” HÇ304

engin (I) *sf*. Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, çok geniş, vâsi. “*Amma fitne fucur şehirlerde değil, şehirlerden, motor gürültüsünden, radyo sesinden uzakta, engin bir denizin kenarındaki bir ormanın içinde*.” EKM23

engin (II) *sf*. 1. Değer ve fiyatı düşük olan. “*Memleketin engin yerini verir miyim*?” MM32 2. Yüksekte olmayan, alçak (yer), ingin, münhat. “*Nihayet, hayvanı bir iple dutun engin dallarından birine asar, bağırta bağırta döverdik*.” BE13 **engin dallardan murt yeme-** yükseklerden uçmak, burnu büyük olmak. “*Ulan engin dallardan da murt yemezler ha*!” KAÇ107 **engin mengin*** engin falan. “*Engin yerimi mengin yerimi verdiğim yok*.” BTÜ38

enginli yüksekli* *sf*. Engin (II), yüksek bir arada. “*Ta uzaklarda enginli yüksekli tepeler, ihtiyar dağlar...*” AY153

enik *a*. 1. Kedi, köpek vb. çok memeli hayvanların yavrusu. “*Hem de it enikleri gibi*!” CEM155 2. *argo* Çocuk. “*Marifet sürüynen enik peydahlamak değil, onları alın teriyle çalışıp, kazanıp yetiştirmek*!” EVO359

enikli cücüklü* *zf*. Çocuk yetişkin bir arada olarak. “*Aklından Ağzıböyüklerin tayfası enikli cücüklü birer birer geçtiler*.” EKM49

enikonu *zf*. İyiden iyiye, iyice, oldukça. “*Tilkinin kürkçü dükkânına yolunun enikonu düşmesi gibi*.” MM187

enin (Ar.) *a*. İnleme sırasında çıkan sesin adı; inilti. “*Eski harflerle gayet işlek bir yazıyla yazılmış mektup, baştan başa eski tarzda aşkın efgan ve eninleriyle doluydu*.” ÜÇK442

eninde sonunda *zf*. Nihayetinde, en sonunda. “*Oğlanlar ne derse eninde sonunda o oluyordu*.” EVO147

enine boyuna 1. *sf*. Gösterişli, iri yarı. “*Hiç tanımadığı, enine boyuna, kara bıyıklı, çok yakışıklı bir beyefendi*.” MM77 2. *zf*. Çok ince ayrıntıları ile, eksiksizce, enikonu. “*... İstanbul içinde enine boyuna dolaşıyorlardı ama istemiyordu bunu Nuran*.” KY125

enişte *a*. Bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın hısımlarından birinin kocası. “*Eniştemin Almanya'dan getirttiği kırmızı Benz otomobiliyle hemen her gün gezer tozardık*.” OK27 **enişte menişte*** enişte falan. “*Önce Hamza paldır küldür konuştu, eniştem meniştem diye takıldı*.” VV237

enjeksiyon (Fr.) *a*. Vücutta damar, doku, kanal veya boşluk içine enjektör aracılığıyla sıvı veya ilaç verme, zerk etme. "*Kabama bir enjeksiyon…*" KK22

enjektör (Fr.) *a*. Silindir ve pistondan oluşan ve ucuna iğne takılabilen, sıvı maddeleri vermek veya çekmek için kullanılan tıbbi araç, şırınga. "*Elinde bir enjektör…*" KK22

enkaz (Ar.) *a*. Yıkıntı, döküntü, çöküntü. "*Yeni bir sokakta, çürümeye terk edilmiş bir kamyon enkazının yanı başındaki küçük öğrenciler dikkatimi çekiyor*." KP93

enli *sf*. Eni büyük olan, geniş. "*Açlığı, kalın kemikli, enli yüzünün çürük yeşilinden belliydi*." GR196

ense *a.* Boynun arkası. "*Ben seni pısırık, ensesine vur, ağzından lokmasını al, çorabı düşüğün biri sanırdım*." EK133 **ense [yap-]** *argo* hiçbir iş yapmadan yan gelip yatmak. "*Ondan sonra üç ay ense*." ÇK73 **ensesine vur ağzından lokmasını al** uysal ve sessiz kimseler için kullanılan bir söz. "*Irgatım da ensesine vur, ağzından lokmasını al; kuzu gibi*." BTÜ239

ense kökü *a.* Ensenin gövde ile birleştiği yer. "*Ense köküne insafsız bir muşta*!" YYB14

ensele- *argo* Kaçan veya saklanan birini yakalamak. "*Bir kız enseledim, anam avradım olsun ilik mi ilik*!" DK125

enseleme *a*. Enselemek işi. "*Çünkü Murtaza'nın görevine dört elle sarılışı, hiç akla gelmeyecek anlarda hırsızları, yankesicileri enselemesi komiserin çok hoşuna gidiyordu*." MUR97

enselen- *argo* Yakalanmak, ele geçirilmek. "*Serserinin biri kendi kendine gelin güvey olmuş ve enselenmiş*." SM225

enseli* *sf*. Ensesi olan. "*Kısa boylu, kalın enseli biri, 'Niye ederse etsin.' dedi*." YYB83

ensiz 1. *sf*. Eni küçük olan, dar. "*Tohumlu pamukları tohumundan ayırma işinde kullanılan çırçır makinelerinin bulunduğu çırçır dairesi, ensiz, uzun, loş bir salondu*." KT21 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Yassı, Dubara, Ensiz, Yarasa, Dörtköşe...*" MUR163 **ensiz mensiz*** ensiz falan. "*Yassı, Ensiz mensiz bunu söyleyip geziyorlar tekmil*." MUR204

enstitü (Fr.) *a.* Bir üniversiteye bağlı veya bağımsız bir kuruluş olarak genellikle araştırma yapan ve bazı durumlarda öğretime de yer veren eğitim kurumu. "*Enstitüde sınıf arkadaşları olduğundan, gelme diyemiyorlardı*." KY52

enstitülü* *a*. Enstitüde okuyan kimse. "*Karyolasında sereserpe uzanmış, enstitülü arkadaşlarıyla, daha çok da ağabeyinin anlattığı İstanbul'u düşünüyor, uyku dolu gözleri dalıp dalıp gidiyordu*." KY13

enstrüman (Fr.) *a*. Müzik yapmak amacıyla kullanılan her türlü ses verebilen alet; çalgı. "*Uçan trenlerin gelip geçtiği caddelerden birinde müzik enstrümanları satan kocaman bir mağazanın önündeydi*." SÇ122

entari (Ar.) *a*. Genellikle tek parçalı kadın giyeceği. "*Gecelik entarin de var mı*?" GAV162

entarili* *sf*. Entarisi olan. "*Yunan entarili efzun askerlerinin toplu bir resmi...*" GAV207

entarilik *sf*. Entari yapılmaya uygun (kumaş). "*Yüksek topuklu, amaroza entarilik, vual çorap, ruj, oje, naylon külot bile be, naylon külot bile*!" ÇK133

ente Ermeen* (Ar.) *a*. "Sen Ermeni misin?" anlamında bir söz. "*Ente Ermeen, diye sordu*." BE30

enteresan (Fr.) *sf*. İlgi çekici, ilginç. "*Romancı konuyu çok enteresan buldu*." GR133

entipüften *sf*. Değeri olmayan. "*Bir zamanlar öyle entipüften gibi gözüken haberler yetiştirmişti ki…*" MM52

entrika (Fr.) *a*. Bir işi sağlamak veya bozmak için girişilen gizli çalışma, oyun, dolap, düzen, dalavere, desise, hile, dek. "*Masallara renk, koku, yeni entrikalar katan hayal gücü bu mesele üzerinde işlemeye başlamıştı*." SM167 **entrika çevir-** entrika ile amacına ermeye çalışmak, dolap çevirmek. "*Akla hayale gelmez entrikalar çevrilmeye, tuzaklar kurulmaya başlar*." SM145

Enver* bk. Enver Paşa. "*Tahta sakalıyla Mahmut Şevket Paşa. Sonra Niyazi'ler, Enver'ler, Talat'lar*." DHV257

Enver Paşa* *öz. a.* İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin liderlerinden, Osmanlı Harbiye nâzırı (1881-1922). "*Enver Paşa'ya dönmüşsün*." MUR281

enveriyeli* *sf*. Birinci dünya savaşı sırasında Enver Paşa tarafından yaptırılan enveriye adlı başlığı giymiş olan (asker). "*Ben doğduğum zaman, babam ... enveriyeli bir topçu teğmeniymiş*." BE1

epey *zf*. Az denmeyecek kadar, oldukça, hayli, epeyi, epeyce, epeyice. "*Zamanında dedesinin konağı ya da yalısında din üzerine epey kürek çekmiş olacaktı*" ÜÇK521

epeyce *zf*. Epey. "*Epeyce büyük*." CEM150

epi (Der.) *zf*. Epeyce. "*Güdük Hasan usul usul, 'Epi oluyor.' dedi*." SAR63

epmek (Der.) *a*. Ekmek. "*Benden kibrit aldıydı da şimdi epmeğe yok diyor*." BTÜ279 **epmek müpmek*** epmek falan. "*Epmeğin müpmeğin yok muydu*?" BTÜ279

epmeksiz* *zf*. Ekmeksiz. "*Epmeksiz, aşsız kalınır amma dinsiz iymansız kalınır mı, abooo*!" ÜÇK533

epri- Dokumalar aşınıp incelerek dağılmak; erimek. "*Sonra bir pantolon, omuzları eprimiş bir ipek gömlek, bir kravat, iskarpin...*" ÇK89

er (I) *a*. 1. Rütbesiz asker, nefer. "*Kalbi çarpa çarpa geldi, komutanı karşısında bir er disipliniyle, çakıldı kaldı*." HÇ160 2. Bir kadının evlendiği kişi; koca (I). "*Köy yerinde o kadar ettiler de ere vardı mıydı*?" BTÜ132 **ere var-** kadın veya kız evlenmek. "*Babası yarın evlenir, bacısı ere varır.*" GK195 **ere ver-** kızı evlendirmek. "*Ere verdim, doğru durmadı*." BTÜ296

er (II) *zf*. Vaktinden önce, alışılan zamandan önce; erken. "*Er gelen işi kapmıştı*." SAR85

er- 1. Bir şeye erişmek, ulaşmak. "*Darıldıklarını, arkadaşlıklarının sona erdiğini sanıyordu*." DE211 2. Yetişip dokunmak. "*... elim ermez, gücüm yetmez*." ARK18 3. Kavuşmak. "*Arzusuna ermiş, fotoğrafından tutulduğu delikanlıyla yazıhanenin dört duvarı arasında yalnız kalmıştı*." DK154

er geç *zf*. Erken veya geç, her ne vakit olsa, sonunda, önünde sonunda. "*Söylentinin er geç Ankara'nın kulağına gideceğini, hiç ummadıkları anda da müfettiş ya da müfettişlerin baskına gelebileceklerini düşünerek, ayaklarını denk atıyorlardı*." ÜÇK440

er meydanı *a*. Kahramanlığın, cesaretin, güç ve yeteneğin gösterileceği yer. "*Hadi bakalım, er meydanıydı, göstersindi kuvvetini, güreşçiliğini*!" KT352

erat (T. er + Ar. -at) *a*. Erler. "*Askerlik şubesinin önündeki meydanlık yeni celp eratıyla doluydu*." GR54

erbab-ı mesalih (Ar.) *a*. Devlet dairesinde görülecek işleri olanlar. "*Ufak tefek nüfus müdürü dururken erbab-ı mesalih ille de gelir Kudret Beğ'i bulur, derdini saygıyla ona döker*." MM166

erbap (Ar.) *a*. Bir işten anlayan, bir işi iyi yapan kimse. "*Tahtakale esnafı içinde kulamparalığı sanat hâline getirmiş erbap çevrelerini alıveriyor, başlıyorlardı hep birlikte demlenmeye*." VV5

Erciyes Dağı* *öz. a.* Kayseri'de bulunan ve yüksekliği 3.917 metreye ulaşan aktif olmayan bir yanardağ. "*Güldüğüm şu ki, adamında gönül Erciyes Dağı'ndan yüksek*." MUR157

erdemli *sf*. Erdemi olan, faziletli, faziletkâr. "*Öte yanda da âlim, erdemli, her yönüyle eli öpülüp, saygı gösterilmeye layık bir Allah adamı*!" KT96

erden (Der.) *zf*. Erkenden. "*Yarın düvene erden gitmeli*!" GK243

erdir- Ermesini sağlamak, ermesine yol açmak. "*Ermezse erdir de anlayalım*." ÜÇK304

erdirebil- Erdirmeye gücü yetmek. "*Bu işlere akıl erdirebilmek için…*" DE54

erdirme *a*. Erdirmek işi. "*Onlar da bizi öptüler ve Allah'ın daim bugünlere erdirmesini dilediler*." BE38

erebil- Erme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Doktor muayenehanesini açtı açalı bu kadar güzel, bu kadar zarif, bu kadar taze bir kadını muayene şerefine erememişti*." GR170

eren (Der.) *a.* Dost. "*İçelim erenler*." VV76

Erenköy* *öz. a*. İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Pendik, Erenköy de şart değildi*." KY113

erganun (Rum.) *a.* Klavyeli büyük ve küçük borulardan yapılmış, körüklerden elde edilen havanın bu borulardan geçmesiyle değişik ses tonları verebilen, genellikle kilise çalgısı, org. "*Köşkler, yalılar, çeşmi bülbüller, landolar, erganun, grup, yağmur, hayır rahmet...*" KK209

ergen *sf*. Henüz evlenmemiş, bekâr. "*Evli misin, ergen mi*?" BTÜ17

ergencelik (Der.) *a*. Evlenmemiş kız ya da erkeğin yüzünde ve boynunda çıkan sivilceler. "*Karısının değil, yüzü kırmızı kırmızı ergencelikler içindeki kızının bakışı dikkatine*

çarptı, aldırmadı.” YD104

ergenlik *a*. 1. Cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, büluğa ermişlikle yetişkinlik arasındaki dönem, yeni yetmelik, ergenlik çağı. “*Yüzü ergenlik sivilceleriyle doluydu*.” KY52 2. Çocukluk çağından yetişkinlik çağına geçen kimselerin yüzünde çıkan sivilceler. “*Ergenliklerle kaplı o kupkuru yüz, o sıska vücudun sahibine değer miydi bu zarif beyaz gelinlik*?” DK192

erginlik *a*. Ergin olma durumu, kemal, rüşt, reşitlik. “*Ali Şahin memnun, küçük bir göz işaretiyle oradakilerin bu konuşmaları anlayacak erginlikte olmadıklarını belirtmek istedi*.” KT316

eri- 1. Katı cisim sıvı içine karışarak sıvı durumuna geçmek. “*Rakının içinde eriyordu buz*.” SBK119 2. Katı cisim ısı etkisiyle sıvı duruma gelmek. “*Araba, karların eridiği çamurlu suları yanlara sıçratarak eve hızla yaklaşınca Kamran, ‘Dur!’ dedi*.” GAV206 3. Dokumalar aşınıp incelerek dağılmak. “*Öteki kızlar da haftadan haftaya giydikleri, yer yer erimiş, akmış gül kurusu basma entarilerini giydiler*.” BE38 4. Çok zayıflamak. “*O, koskoca gövde nasıl da erimişti*!” DK263 5. Yok olmak, bitmek, tükenmek. “*Nilüfer'in iradesi eridi*.” SM298 **eriyip git-** yok olmak. “*Gözlerini ... ağır ağır eriyip giden ayaklarına dikti*.” EB45

Erica Baby* *öz. a.* Bir yazı makinesi markası. “*Deve'nin merakı başkaydı, İdris'in çabucak toparlanıp Erica Baby yazı makinesini kaptığı gibi ortalardan toz oluş nedenini anlayamamıştı o zaman*.” ÜÇK412

erik *a*. 1. Gülgillerden, beyaz çiçekli bir ağaç. “*Sırtını arkasındaki erik ağacına dayadı*.” KP77 2. Bu ağacın kabuğu ince, çeşitli renklerde, mayhoş veya tatlı, eti sulu, tek ve sert çekirdekli yemişi. “*Yarın için üzüm, incir, şeftali, erik almıştı*.” EKM104 **erik mürük*** erik falan. “*Erik mürük de alır*.” BTÜ287

erime *a*. Erimek işi. “*Buzun rakı içinde gri mavi iplikleşerek erimesini, iplik iplik eriyişin, bardağın dibinde ak bulut parçasını hatırlatarak toplanmasını uzun bir süre seyretti*.” YD285

eriş- Varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak. “*Size erişmek ne haddime*?” ARK50

erişebil- Erişme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Erişemedim ama o biçim kızlardanım*!” YD53

erişilmez* *sf*. Erişilmesi mümkün olmayan (kimse). “*Efendim gerçekten dâhiydi, erişilmezdi*.” MM175

erişilmezleş-* Erişilmez duruma gelmek. “*Bu kız, hâlâ üstüne böylesine düştükçe içinde, içinin ta derinliklerindeki Neriman büsbütün yüceleşiyor, erişilmezleşiyordu*.” YD224

erişte (Far.) *a.* İnce ince kesilip kurutulan hamur. “*En çok da zengin sofralarının bol yağlı tarhana çorbası, erişte, makarna, bulgur pilavı sahanları...*” ÇK67

erit- 1. Erimesini sağlamak, erimesine yol açmak. “*Birkaç topak şeker, biraz su, şekeri suda eritir…*” EKM102 2. Harcayıp tüketmek. “*Öğleye kadar iki buçuğu eritir…*” SAR136

eritebil- Eritmeye güç yetmek. “*Sabahın taze güneşi bile eritemiyor bu beş yüz yıllık yüzde seksen Müslüman İstanbul'unun ezan sesleri donmuş sokaklarını*.” BFV250

eritiver- Çabucak veya ansızın eritmek. “*Haldun'un harikulade sesi, öğretmenlerdeki disiplini eritiverirdi*.” İDG30

eriyedur-* Erimesini sürdürmek. “*Jilet Nuri yumulu gözleri gerisinde dehşetli bir acıma hissi içinde eriyedursun, birden bir çığlık, bir sesler karmaşığı yükseldi*.” KK164

eriyiş *a*. Erimek işi. “*Buzun rakı içinde gri mavi iplikleşerek erimesini, iplik iplik eriyişin, bardağın dibinde ak bulut parçasını hatırlatarak toplanmasını uzun bir süre seyretti*.” YD285

eriyiver- Çabucak veya kısa sürede erimek. “*Sağdaki sokaklara sapıp eriyiveren kalabalıkla kapıya geldi*.” EB102

erkân (Ar.) *a*. Yol, yöntem. “*Evlenmelerinde de usul, erkândan çıkmayacaklar, Kemal anasını gönderip kızı istetecekti*.” VV139

erkâncılık* *a*. Yol yordam bilmek işi. “*Hani peder diye değil, o da Abdi Usta gibi hatta ondan da titiz usul, erkâncılıkta*.” BK299

erkânı harp (Ar.) *a*. Harp akademilerine girerek eğitimlerini başarıyla bitirmiş subay, kurmay. “*Ben, erkânı harp gibi adamım*.” VV182

erkek 1. *a.* Yetişkin adam, bay, er kişi. “*Sözde erkek cezaevi koğuş pencerelerine yığılmış erkek hükümlülerin attıkları lafları işitmiyorlar, göğüslerini yumruklayışlarını görmüyorlardı*.”

YK73 2. *a*. İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiyi dölleyecek cinsten olanı. "*Kancık köpek, kuyruğunu sallamazsa erkek köpek ardından gitmez anladın mı*?" BFV168 3. *a*. Bir kadının evlendiği kişi; koca (I). "*Erkeğinin tahta bacağından rahatsız olmaz mıydı*?" EVO16 4. *sf*. Sözüne güvenilir, mert. "*Gördün mü erkek adamı*?" ARK126 **erkeğin elinin kınası kadının yüzünün karası** `yolsuz ilişkiler kadınlar için hoş karşılanmadığı hâlde erkekler bu gibi ilişkilerden övünme payı çıkarırlar` anlamında kullanılan bir söz. "*Meşhur atasözüdür: Erkeğin elinin kınası, kadının yüzünün karası*." MM106 **erkek gibi** erkeğe yakışır, erkeğe benzer. "*Bir erkek gibi sövmesini, usta bir esrarkeş gibi çifte kâğıdı sarmasını öğrendi*." EKM54 **erkek ol-** erkeğe yaraşır davranışlarda bulunur duruma gelmek. "*Erkek ol biraz, erkek*!" ARK98

erkek Fatma *a*. Erkek gibi davranışları olan kadın. "*Erkek Fatma gibi*!" GK363

erkek işi *a*. Yalnızca erkeğin yapabileceği, daha çok güç, kuvvet isteyen zahmetli iş. "*Erkek işi bu*." SÇ27

erkek milleti *a*. Toplumun erkek cinsinden olanları. "*Erkek milletine itimat olmaz*!" TD87

Erkek Sanat Okulu* *öz. a*. İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan ve günümüzde Haydarpaşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi adıyla hizmet veren kurum. "*En büyük kız, Sanat Enstitüsü'nün dikiş bölümündeydi; iki yaş küçüğü Hasan, Erkek Sanat Okulu'nun tesviye bölümünde*." MUR175

erkek terzisi *a*. Erkek elbisesi diken terzi. "*Erkek terzisine boş ver*." BFV166

erkekçe *zf*. Erkek gibi, erkeğe yakışır bir biçimde, yiğitçe, mertçe. "*Necati, çatık kaşları, erkekçe tavırlarıyla koca bir çocuk gibi arkadan yürüdü*." EKM157

erkekleş- Kız, kadın erkek gibi sert davranışlar kazanmak. "*Oğlunun vurulduğunu işiten ana, Yaşar'ın yıllar yılı dul, yıllar yılı artık iyice erkekleşmiş kaya kadar sert anası…*" KT376

erkekli dişili* *sf*. Erkekli kadınlı. "*Bunca erkekli dişili insan arasında mı soyunacağım*?" KK23

erkekli kadınlı *sf*. Kadın erkek hep bir arada yapılan. "*Daracık sokak, sağdan soldan katılan erkekli kadınlı, çoluklu çocuklu erkenci işçilerle kabarmış bir nehir gibi akıyordu*." EK201

erkekli kancıklı* *sf*. Erkekli kadınlı. "*Bir başkası, daha sonra daha bir başkası, sonunda da irili ufaklı, erkekli kancıklı bütün köpekler…*" KAÇ21

erkeklik *a*. 1. Erkek olma durumu. "*O gün, o saat geldi mi artık karılık, erkeklik yok*." KT368 2. Yiğit olma durumu, yiğitçe davranış; yiğitlik. "*Arkadaşlık, erkeklik, mertlik bu mu*?" SBK270 3. Bir erkeğin fizyolojik görevini yerine getirme gücü. "*Erkekliğinden şüphe ediyorum senin*!" İDG39 **erkekliğe sığma-** mertliğe, yiğitliğe yakışmamak. "*Erkekliğe sığar mı*?" KP2 **erkeklik merkeklik*** erkeklik falan. "*Hem bırak şu erkekliği merkekliği*." KP3 **erkeklik öldü mü?** `haksızlığa karşı koymak, mertlik göstermek gerekiyor` anlamında kullanılan bir söz. "*Erkeklik öldü mü*?" GR108

erkekliksiz* *a*. Erkeksizlik. "*Erkekliksiz öyle fena ki...*" EB94

erkeksi *sf*. Erkeği andıran, erkeğe benzeyen, erkek gibi, erkeğimsi, maskulen. "*Fatma, zarif endamı ama ergenceliklerle kaplı, erkeksi yüzüyle şımarık şımarık koştu, kendini babasının kucağına attı*." YD113

erkeksiz 1. *sf*. Erkeği bulunmayan. "*Erkeksiz bir kadın...*" EB56 2. *zf*. Erkek olmaksızın. "*Anasının babasının yanına bıraksa kadın uzun süre erkeksiz kalmanın azgınlığına yakalanır mıydı, yakalanmaz mı*?" VV27

erkeksizlik *a*. Erkeksiz olma durumu. "*Bir yandan erkeksizlik, öte yandan bitmez tükenmez çamaşır derdi, yorgunluk...*" KAÇ25

erken *zf*. 1. Vaktinden önce, alışılan zamandan önce, er, geç karşıtı. "*Ortayı bitirmiş bitirmemiş, yardımı dokunmuş dokunmamış, eve erken gelmiş gelmemiş…*" DK7 2. Sabahın ilk saatlerinde. "*İnsan o kadar erken çıkar mı evden*?" AY166 **erken merken*** erken falan. "*Erken merken kalkmamıştı*." KY4

erken erken* *zf*. Erken olarak, çok erken; erkenden. "*Nereye gidiyorsun erken erken*?" SÇ134

erken inzal* *a*. Cinsel birleşimlerde bazı fiziksel veya ruhsal nedenlerden dolayı meninin erken gelmesi, erken boşalma. "*... bel gevşekliğine, erken inzale, kasık ağrılarına, sidik kokusuna, ayakkabı vurması, nasıra muskalar yazmaya başladı*." EKM115

erkenci *sf*. 1. Erken davranan (kimse). "*Sen bugün benden de erkencisin*." BFV120 2. Sabahın ilk saatlerinde harekete geçen.

"*Bakıyorum, erkencisin*?" EVO50

erkenden *zf*. Erken olarak, çok erken, ercecik. "*Bu mahalle de sanki ne diye erkenden uyanmazdı*?" ÇK124

erkete (Rum.) *a. argo* Gözetlemek işi; gözetleme. "*İkimiz erkete bekleyecektik de bu gırtlaklayacaktı herifi hani*?" ÖE30

erli* *sf*. Kocası olan, evli (kadın), kocalı. "*Ersiz, hatta erli kadınların ne haltlar karıştırdıklarından da haberi yok değildi ama olsun*." KAÇ28

erme *a*. Ermek işi. "*Aklı ermeye başlayınca sormayacak mıydı babasını*?" KAÇ10

Ermeni *öz. a*. Ermenistan'da ve dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan halk veya bu halktan olan kimse. "*Bir Ermeni karısı var, bodrumunda barınıyorum*." ÇK111 **Ermeni gelini gibi somurt-** ağır veya yavaş hareket etmek. "*Ermeni gelini gibi somurtup oturmuş, gülmemiş, gözlerini hemen hemen önünden kaldırmamıştı*." VV128

Ermeni Okulu* *öz. a*. Konya şehir merkezinde bulunan, azınlıklara ait eski bir okul. "*Bizim ev, Alaettin Tepesi'yle Ermeni Okulu arasındaydı*." BE10

Ermenice *öz. a.* Hint-Avrupa dil ailesinden, Ermenilerin kullandığı dil, Ermeni dili. "*... onlardan Ermenice, Fransızca bellemiş, ille de fabrikaya akıl erdirmeye çalışmıştı*." EVO10

ermiş *a*. Dinî inançlara göre kendisinde olağanüstü manevi güç bulunan kişi, eren, evliya, veli. "*Sağlığında ermiş gibi adam diye eli öpülen ... bu haramzadeye hemşerilerinin iyi gözle bakmayacakları şüphesizdi*." GR44

ermişlik *a*. Ermiş olma durumu, evliyalık, velilik. "*Bırak ağa, sende bu ermişlik varken seninle aşık atılmaz, bırak gideceğim*." KT154

eroin (Fr.) *a.* Morfinden kimyasal yolla elde edilen uyuşturucu bir madde. "*Eroin paketleriyle kaçak eşya sandıklarının bulunduğu mahzenden telefon ediyordu*." KY136

Erol Flayn* *öz. a*. Errol Leslie Thomson Flynn, Avustralya asıllı, Amerikalı oyuncu (1909-1959). "*Hiçbiri ne Erol Flayn'dı, ne Klark, ne de Alen Delon*." KY9

errızk alallah* (Ar.) *a*. "Rızık Allah'tandır." anlamında bir söz. "*Hangi errızk alallah*?" EVO54

ersiz *sf*. Kocasız. "*Ersiz, hatta erli kadınların ne haltlar karıştırdıklarından da haberi yok değildi ama olsun*." KAÇ28

ertele- Sonraya bırakmak, tehir etmek, tecil etmek, talik etmek. "*Erteliyor yani*." YD326

ertelet- Erteleme işini yaptırmak. "*Arkadaşı Avukat Nihat aracılığıyla bütün davalarını bir buçuk, iki ay sonraya erteletmiş, kara kara düşünüyor, düşündükçe sararıp soluyordu*." EK276

ertelettir- Erteletme işini yaptırmak. "*Hazır işlerini de ertelettirdin*." EK290

ertesi *sf.* Bir günün, haftanın, ayın, mevsimin, yılın ardından gelen (gün, hafta, ay, mevsim, yıl), ferdası. "*Ertesi sabah Naciye uyanıp da bunları başucunda görünce gözlerine inanamadı ilkin*." EK296

ervah (Ar.) *a.* Ruhlar. "*Bu herifi bir gün ibreti âlem için evire çevire dövmezsem yuh olsun ervahıma*!" VV356 **ervahına yuh olsun!** `yazıklar olsun, Allah kahretsin!` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. "*Onu ele geçiremezsem yuh olsun ervahıma*!" SBK234

erzak (Ar.) *a.* Uzun süre saklanabilen yiyeceklerin genel adı. "*Hatta şehirden toptan alır erzakı, avradını da bize yollamaz*!" DE111

Erzurum *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Ama Erzurum'da temelli durmazdı çokluk*." KK172

Erzurumlu *öz. a*. Erzurum ilinden olan kimse. "*Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli, Adanalı...*" GK186

es *a.* Notada duraklama zamanı ve bunu gösteren işaretin adı. "*Her zaman es geçeceksin*." BTÜ297 **es geç-** üzerinde durmamak, boş vermek, önemsememek. "*Sizden de es geçelim bu seferlik*." BTÜ297

es- 1. Hava bir yönden bir yöne akmak, rüzgâr olmak. "*Sert sert esen gri rüzgârların önüne katılmış hareketsiz bir köy*." GK187 2. Yapılması önce düşünülmüş olmayan veya beklenmeyen bir şeyi yapmaya birdenbire karar vermek. "*Nerden esti*?" YK76 **esip gürle-** sinirli bir biçimde kızmak, bağırmak. "*Eser gürler, sonra da fissadak iner, başlardı pişmanlığa*." EVO81

esalet* *zf*. Mahsustan, yalancıktan. "*Ulan diyorum esalet, yenge dediğin yazının bir çıplağı...*" EVO63

esame (Ar.) *a.* Adlar, isimler. "*Ne senin ne de benim esamemiz okunur*!" VV299 **esamesi okunma-** kendisine değer verilmemek, adı anılmamak. "*Ne senin ne de benim esamemiz okunur*!" VV299

esami (Ar.) *a.* Esame. "*Sen babasının gönlünü ettikten sonra kızın esamisi mi okunur bre usta*?" CEM12

esans (Fr.) *a.* Bitkilerden türlü yollarla çıkarılan veya kimyasal yöntemlerle yapılan, kokulu ve uçucu sıvı. "*Zarif bir esans balonu masadan düşüp parçalanmıştı*." HÇ223

esaret (Ar.) *a.* 1. Kölelik, tutsaklık, esirlik. "*Sonra esaretten kaçıp milli mücadeleye iştirak etti*." EKM103 2. Zulüm ve zorbalık baskısı; boyunduruk. "*Hâlimden, dirliğimden, esaretimden söz açmak istiyorum*." GR144

esas (Ar.) 1. *a.* Bir şeyin özünü oluşturan ana öge, temel. "*Bu raporlar her sabah iplikhane kâtibi tarafından, sanki bir boktan anlarmış zihniyetiyle ve hiçbir esasa dayanmadan rasgele hazırlanır, ağanın masası üzerine o gelmeden önce bırakılırdı*." KT53 2. *a.* Bir iş veya sözde doğru biçim. "*Biz esas İstanbulluyuz*." BE51 3. *sf.* Ana, temel olarak alınan, başlıca, asal, esasi. "*Fatma'nın esas eri Ömer Zorlu beni görse ne der ola*?" BTÜ287 **esasına bakarsan** `doğruyu, gerçeği ararsan` anlamında kullanılan bir söz. "*Esasına bakarsan, yakalanmazdı yakalanmaya ya, işin içinde çekememezlik var*." ÇK70

esas duruş *a.* Dimdik, kımıldamaksızın durma, esas vaziyet. "*Esas duruşta, Fen Müdürü'ne göz kırpmadan bakıyordu*." MUR179

esas vaziyet *a.* Esas duruş. "*Bu sırada odaya başkomiser girdi, vali muavininin karşısında esas vaziyet aldı*." GR9 **esas vaziyete geç-** hazır ol durumunu almak. "*Ağanın geldiğini gören Boşnak kapıcı ... yalınayak çocukları kovaladıktan sonra esas vaziyete geçti*." CEM18

esasen (Ar.) *zf.* 1. Başından, temelinden, kökeninden. "*Yıkılan bir yuva var ortada. Esasen yıkılıyor*." EK151 2. Asıl olarak; aslında. "*Esasen, bir maç için de hazırlıklı değillermiş*." BE93 3. Doğrusu, doğrusunu isterseniz; zaten. "*İfadesinde, İsmail Efendi'yi öteden beri namuslu bir insan olarak tanıdığını, esasen şubenin resmi kayıtlarında herhangi bir değişiklik de olmadığını söyledi*." GR58

esaslı *sf.* 1. Köklü, geniş ölçüde etkili, güzel, doğru. "*... babaannem beni esaslı bir sorguya çekmişti*." BE97 2. Kuvvetli, etkili. "*Berbat esaslı bir tekmeye hazırlanıyordu ki, Kaptan araya girdi*." YK20

esasta *zf.* Asıl olarak; aslında. "*Ben düşünmek istemiyorum esasta amma...*" ÇK95

esbap (Der.) *a.* Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Memelerine kadar açık göğüsleri, omuzdan kolsuz esbapları içinde utanmıyorlar mıydı*?" DE125

esef (Ar.) *a.* Üzüntü, kaygı, tasa. "*İzzet Usta cevap vermedi, başını esefle salladı*." CEM129

esen *sf.* Ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli, salim. "*Kendimi bu dünyada hiç de hür ve esen saymıyorum*." BFV252

esenlik *a.* Esen olma durumu, sağlık, afiyet, sıhhat, selamet, hastalık karşıtı. "*Esenliğe kavuşacaksın*." ÖE122

eser (Ar.) *a.* 1. Yayın, kitap, yapıt. "*Yerli yazarların değerli görülecek eserlerine de yer vermek şartıyla, Batı'nın artık klasikleşmiş modern eserlerini oynayacaklar.*" BK322 2. İz, işaret, im. "*Büyük halamın su gibi çalıştırdığı dersten kafamda eser kalmamıştır*." BE3 3. Soyut kavramlarda belirti. "*Fulya Film'e, Cıva Film'ce bir lütuf değilse bile, bir dostluk eseri, paralel bağlanmış bu yandaki telefonun kulaklığını aldı*." YD264 **eser kalma-** hiçbir belirti, iz olmamak. "*Mayıs ortalarında kıştan eser kalmadı*." EK327

esfelessafilin* (Ar.) *a.* Cehennemin en alt tabakası, aşağının aşağısı. "*Cehennemin esfelessafilinine gir de bir daha çıkma*!" EVO282

esger (Der.) *a.* Asker. "*Sen de esgere gitmeden evlenmişsin anamla buba*." GK282

esgerlik* *a.* Askerlik. "*Benimki bir esgerlik meselesi*." GR46

esham (Ar.) *a.* Paylar, hisseler. "*Mal, mülk, nukut, esham...*" ÜÇK451

esik (Der.) *sf.* Eksik, noksan. "*Esik olma evendi, esik olma ya*!" GR50

esinti *a.* Belli belirsiz hissedilen hafif yel, nefha. "*Değil buz gibi esinti, yağmur, kar yağsındı isterse*." SUÇ187

esintisiz *sf.* Esintisi olmayan. "*Esintisiz, durgun bir hava*." SUÇ113

esir (Ar.) *a.* 1. Savaşta ele geçen düşman; tutsak. "*Duvarlarda 93 bozgunu, Milli*

Mücadele zaferleri, esir Trikopis'in kılıcını Mustafa Kemal Paşa'ya teslimi…" DE40 2. Savaşta tutsak alınan, yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan veya başkasından satın alınan kimse; köle. "*Yanında çalışıyorum diye esir miyim Allah aşkına*?" KK181 3. Bir düşünceye veya bir kimseye körü körüne bağlı olan kimse. "*Kızınız, Suat'ın aşkının esiridir*." SM217 **esir al-** tutsak etmek. "*Anlasalar bile, şimdi gider, millicilerin onu esir aldıklarını, kendileriyle çalışmaya zorladıklarını ... söyleyebilir.*" OK79 **esir düş-** savaşta düşmanın eline geçmek. "*Göldeki meçhul hazineyi bekleyen arkadaşlarımız ihtiyar Coni'yle kahraman Tom Brovn, hain yerlilerin hücumu neticesinde esir düşmüşlerdir*." SUÇ19 **esir et-** tutsak durumuna getirmek. "*Ağabey be, yerliler karaya oturan vapurdaki bütün tayfaları kaptanla birlikte esir edip bağladılar da niye öldürmediler*?" DHV291 **esir ol-** tutsak olmak. "*Plevne düşmüş. Gazi Osman Paşa esir olmuş*!" EK18

esirge- 1. Korumak, himaye etmek, vikaye etmek. "*Allah esirgesin*." SBK309 2. Bir şeyi yapmaktan veya vermekten kaçınmak. "*İnsan kaz gelecek yerden tavuğu esirger mi*?" EB222 **esirgeme-** feda etmekten çekinmemek, diriğ etmemek. "*Gelmişse esirgemezdi, iyi oğlandı*." EB80

esirgen- Esirgeme işi yapılmak. "*Yalnız şoförler değil, müşterilerin de işine yaradığı için, çeyrekler, arada yirmi beşlikler esirgenmez.*" DHV288

esirlik *a*. Esir olma durumu, tutsaklık, kölelik. "*Esirlik ne demek*?" KK181

Esirpazarı Sokağı* *a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir sokak. "*Esirpazarı Sokağı başındaki tütüncü dükkânının bitişiğindeki kahvede ders çalışmışlardı*." EK9

eski 1. *sf.* Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, yeni karşıtı. "*Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz*." DHV271 2. *sf.* Önceki, sabık. "*Karısının hâlâ eski sevgilisinde gözü olduğunu bilmek çıldırtıyor, parçalamak geçiyordu içinden.*" SM240 3. *a.* Çok kullanmaktan yıpranmış, harap olmuş şey. "*Naylonu tel tel kaçmış çoraplar, modası geçmiş eski siyah iskarpinler ama sımsıkı bacaklar…*" DHV295 4. *sf.* Herhangi bir meslekte uzun süreden beri çalışmış olan. "*İhsan'ın rahmetli babası eski komiserlerden olduğu için, kendini memur çocuğu sayardı*." EK246 5. *a.* Herhangi bir görevden düştüğü veya durumunu yitirdiği için bir kimsenin eski saygınlığının kalmadığı durumlarda kullanılan bir söz. "*İkinci ordu, üçüncü kolordu malullerinden başçavuş eskisi Topal Ağa derhal mavrayı kes ve şarabını yuttur*!" EVO38 6. *sf.* Geçerli olmayan. "*Mızraklı ilmihal eski harflerle.*" GK172 **eski çamlar bardak oldu** `devir değişti, eski tutumların değeri kalmadı` anlamında kullanılan bir söz. "*Eski çamlar bardak oldu şimdi*." EK121 **eski defterleri kapat-** eski olayları yeniden ele almamak. "*O hâlde, tamamen kapayalım eski defterleri*!" AY146 **eski dost düşman olmaz, [yenisinden vefa gelmez]** `aralarında ufak tefek dargınlıklar olsa bile eski dostlar birbirlerine düşman olmazlar, yeni kazanılan dostlarla arada henüz sıkı bir bağ oluşmadığı için bu durum söz konusu değildir` anlamında kullanılan bir söz. "*Eski dost düşman olmaz aslanım*." YYB41 **eski meski*** eski falan. "*Kadın eski meski ama tatlı dilliydi.*" SUÇ26 **eski tas eski hamam** hiçbir şeyi değişmemiş, eski durumunda kalmış` anlamında kullanılan bir söz. "*Yutulursam ne değişir? Eski tas eski hamam*." YK11 **eskisi gibi** eskiden olduğu gibi, eskiden olduğu biçimde. "*Kalçaları hafifçe dolmuş, bacakları eskisi gibi çocuk bacağı olmaktan çıkmıştı*." KÜÇ60

eski- 1. Eski duruma gelmek, köhnemek. "*Sağda solda eskimiş tahta perdeler, tekerleği kırık bir yük arabası…*" EB44 2. Yıpranmak. "*Geçen yaz almıştım, eskidi*." BK320 3. Gözden düşmek, değeri kalmamak. "*Eskidiler mi tatları kaçıyor*." VV202 4. Yaşlanmak. "*Morukta kafa kâğıdı eskimiş nasıl olsa*." KK246

eski eserler *a.* Eski toplulukların bilim, edebiyat, din ve güzel sanatına ilişkin her türlü ürünü veya kalıntısı, asarıatika. "*Modern diller yetmiyor eski eserlere*." KT265

eski göz ağrısı *a*. Eski sevgili. "*Bizim eski göz ağrısından bir kart aldım*." GK144

Eski İstasyon* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesi Döşeme Mahallesi'nde bulunan ve eskiden tren istasyonunun bulunduğu alan. "*İlkin parti binasına, sonra partili bir kebapçının Eski İstasyon'daki içkili kebapçı dükkânına gittiler*." HÇ257

eski kafalı *sf*. Günün düşünce ve yaşayışına ayak uyduramayan (kimse). "*Sonra, biliyorsun, biz eski kafalı kadınlar…*" YD323

eski kurt *sf.* 1. Mesleğinde uzmanlaşmış olan (kimse). "*Eski İttihatçı, eski kurt gözlüğünü düzeltirken, çok şey biliyormuş da söylemek*

istemiyormuş gibi, gülümsedi.” DE54 2. Bir işin hileli yanlarını bilen ve kolay aldatılamayan (kimse). “*Eski kurt Akile Hala, leb demeden leblebiyi anlamıştı*.” MUR20

eski püskü *sf*. Çok eski, iyice eski. “*Türkçeyi çok bozuk bir Urumeli şivesiyle zorla kıvırmaya çalışırken eski püsküleri içindeki karısı imdada yetişiyor ama o da pek işin içinden çıkamıyordu*.” KP96

eski toprak *a*. Yaşlandığı hâlde dinç olan kimse. “*Biz eski toprağız*.” EK352

eski yazı *a*. Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra kullanmaya başladığı ve 1928 yılında Latin alfabesine dayalı yeni Türk harflerinin kabulüne kadar geçen dönemde benimsenmiş olan, Arap alfabesine dayalı yazı sistemi. “*Sağdan sola yazılan eski yazı, yerini soldan sağa yazılan Latin harflerinin millî alfabesine bırakmıştı*.” KT14

eskici *a*. 1. Her türlü eski eşya alım satımıyla uğraşan kimse. “*Evde birikmiş eski gazeteleri satmıştı eskiciye, onunla*.” BFV5 2. Eskimiş ayakkabıları onaran kimse. “*... ufacık gözlüğünün üstünden karşıki göçmen eskiciye baktı*.” EVO3

Eskici Dükkânı* *öz. a*. Orhan Kemal tarafından yazılan bir oyun. “*Sonra asıl önemlisi, Eskici Dükkânı diye yeni bir oyun yazmıştım, Murtaza’yı oyunlaştırmıştım*.” KK47

Eskici ve Oğulları* *öz. a*. Orhan Kemal tarafından yazılan bir roman. “*Eskici ve Oğulları'yla*?” KK51

eskicilik *a*. Eskicinin yaptığı iş. “*Bıkmıştı eskicilikten*.” EVO17

eskiden *zf*. Geçmiş zamanlarda, geçmiş çağlarda, geçmişte, mukaddema. “*Eskiden Allah düşünürmüş, şimdi...*” KÜÇ28

eskilik *a*. Eski olma durumu, antikite. “*İstanbul'u eskilikten, pislikten, gerilikten, modern olamamaktan alıkoymaya çalışan, istimlakin hayırlı hamlelerine karşı koyan muhalefete sedef dişlerini gıcırdatıyordu*.” GK51

eskime *a*. Eskimek işi. “*Hem de vakit geçirmeden, güzel kızın örselenip eskimesine meydan vermeden*!” GAV174

Eskişehir *öz. a*. Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. “*Yenge, çocuklar Eskişehir'de*.” YD319

eskit- 1. Çok kullanarak eskimiş duruma getirmek, yıpratmak. “*Ev kirası, kaynayan tencere, boyuna ayakkabı eskiten çoluk çocukları, çoluk çocuklarının başına çoban gibi diktikleri karıları var mıydı*?” KK242 2. Yaşlandırmak. “*... içki, sigarayla kendini eskittiğinden ileri geldiğini bildiği hâlde, gene de cebine el attı*.” EVO176

eskitme *a*. Eskitmek işi. “*Günün birinde de eskitme gücün tükensin, sen eski*.” KK44

esma (Ar.) *a*. Allah’ın isimleri için kullanılan bir tabir. “*Tenekeci Sezai esmayı daha çabuklaştırır, esma çabuklaştıkça nal sesleri artar*.” SAR60 **esmayı üstüne sıçrat-** davranışlarıyla belayı üstüne çekmek. “*Kadınla yatıp kalkmış, esmayı üstüne sıçratmıştı*.” HÇ184

esme *a*. Esmek işi. “*Rıza'nın içinde şimdiden tuhaf bir rüzgâr esmeye başlamıştı*.” EK285

esmer (Ar.) 1. *a*. Siyaha çalan buğday rengi. “*Biri esmerdi, öteki sarışın*.” KK113 2. *sf*. Bu renkte olan. “*Esmer yüzü her zaman asık başgardiyan, Rize'de kimi olduğunu sorunca kalın simsiyah kaşları çatıldı, açıldı, çatıldı*.” YK6 3. *sf*. Teni ve saçları karaya çalan, koyu buğday rengi olan (kimse), yağız. “*Ha, şu esmer kadın...*” ÇK107

esmerleş- Siyaha yakın bir koyu renk almak. “*İnen akşamın içinde esmerleşen bahçenin kırmızı kumlu yolundan köşk kapısına ağır ağır geldi*.” GK158

esmerleşme *a*. Esmerleşmek işi. “*Atılmış pamuk yığınlarını hatırlatan sütbeyaz bulutlar esmerleşmeye hatta morarmaya başlar*.” EVO166

esmerleştir- Esmer duruma getirmek. “*Çökmekte olan akşamın esmerleştirdiği gök bulutsuzdur, hava serin*.” SAR61

esmerlik *a*. Esmer olma durumu. “*Kadının yüzünden sıkıntının esmerliği geçti*.” KY68

esnaf (Ar.) *a*. Küçük sermaye ve zanaat sahibi; artisan. “*Beş yüz liralık bir memur karısı olmayı, birkaç bin liralık bir esnaf karısı olmaya tercih ediyorsun*.” EKM147

Esnafın Sesi* *öz. a*. İstanbul’da yayımlanan eski bir yerel gazete. “*Esnafın Sesi diye bir gazetemiz var, oraya yazarım*.” ÜÇK515

esnaflık *a*. Esnafın yaptığı iş. “*Çünkü yetiştik esnaflıkta, açildı gözümüz*.” DK30

esnasında *zf*. Sırasında, olduğu anda. "*Gördüm teftişim bir sırasında birtakım çocuklar, oynarlar iş bir esnasında oyun hem da pamuklar üzerinde*." MUR208

esne- Uykulu, sıkıntılı veya yorgunluk duyulan bir anda ağzı genişçe açarak soluk alıp vermek. "*Esnedikten sonra, öyle uykum var ki, dedi*." KÜÇ40

esnek* *zf*. Esneyerek. "*Odasından çıkmış, uykulu, esnek, özel arabasına gidiyordu ki, Azgın'la Nuh'u kapıcının barakasında gördü*." MUR379

esneme *a*. Esnemek işi. "*... adımını atmasıyla ağır bedeninin altında faytonun paslı paslı gıcırdaması, esnemesi, devrilecek gibi eğilmesi bir oldu*." MM17

esneşil- Birlikte veya karşılıklı esnemek. "*Esneşiliyordu*." EVO292

esnet- Esnemesine sebep olmak. "*İki ağır gövdenin esnettiği yaylar birkaç sefer paslı paslı başkaldırıp gıcırdadılarsa da çaresiz, sustular*." GR189

esneyebil- Esneme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... bacaklarını masa altına dilediğince uzatıp bol bol esneyebilirdi ya*!" ÖE67

espaplı* *sf*. Esbabı olan, esbaplı. "*Kâtip dediğin sen daha iyisini bilirsin, şeher uşağı, bir espaplı şeytan*." GK278

espri (Fr.) *a*. İnce anlamlı, düşündürürken güldüren söz. "*Espri yaptı güya*!" GR224 **espri yap-** nükteli, şakalı söz söylemek. "*Espri yapacağım diye en ciddi konulan berbat edersin*!" BK324

Esprit de Lois* *öz. a*. De l'esprit des lois; Montesquieu tarafından 1748'de yayımlanan karşılaştırmalı hukuk alanında bir eser. "*Voltaire'in Dictionnaire Philosophique'inden Kama-Sutra'ya, Jül Sezar'ın Latince Galya Seferi'nden, Montesquieu'nun Esprit de Lois'sına, Gilliero'nun sözlüğüne dek yüzlerce cilt*." VV267

esrar (I) (Ar.) *a*. Gizler, sırlar. "*Ne iri iri, ne kapkara, ne esrar dolu gözlerdi*!" KY154

esrar (II) *a.* Hint kenevirinden çıkarılan ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici veya uyuşturucu etkileri olan bir madde. "*Belki de esrar, afyon, eroin, daha başka yasak şeylerin kaçakçılığını yapıyordu*." KY168 **esrar çek-** esrar içmek. "*Ona, kitap okumanın, esrar çekip barbut atmak yahut bıçak kullanmaktan faydalı olup olmadığını sorduğum zaman, uzun uzun düşünmüştü*." EKM23 **esrar mesrar*** esrar falan. "*Esrar mesrar içiyor mu*?" VV61

esrar perdesi *a.* Bir şeyin anlaşılmasını güçleştiren engel. "*İki kadının ölümüyle ilgili değilse bile, bu ölümleri gizleyen esrar perdesinin yırtılması için üçüncü adama, yani Garson Ahmet'e ihtiyaç vardı*." EK387

esrarcı *a*. Esrar yapan, satan veya esrar çeken kimse. "*Adamlar varmış. Esrarcı, kumarbazlar*." SBK103

esrarengiz (Ar. esrâr + Far. -engîz) *sf*. Gizem niteliğinde olan veya içinde gizem bulunan; gizemli. "*Çok esrarengiz bir hâlin var*." İDG83

esrarkeş (T. esrar + Far. -keş) *a*. Esrar kullanmayı alışkanlık durumuna getiren kimse, keş. "*Parlak oğlan esrarkeşti, kumarcıydı, aksiydi*." EKM52

esrarlı (I) *sf*. Gizli yönleri bulunan, ne olduğu anlaşılamayan, akıl erdirilemeyen, esrarengiz. "*Demek, Bülent Nejat'ın esrarlı şekilde sözünü ettiği ortak şu, kasabadaki çirkin Fatma'ydı*?" YD296

esrarlı (II) *a*. İçinde esrar bulunan. "*Esrarlı sigara sıra vardiya dolaşmaya başlamıştı*." SAR62

esrarsızlık* *a.* Esrarsız kalma durumu. "*Afyondan çok esrarsızlığın krizi hâlâ geçmemişti*." EK361

essah (Ar.) *sf.* Doğru, gerçek. "*Essahdan sen mi dedin*?" CEM42

esselamünaleyküm* (Ar.) *ünl*. Selamünaleyküm. "*Yasin Ağa, göğsünü gere gere esselamünaleyküm dedi*." HÇ113

estağfurullah (Ar.) *ünl*. İncelik ve alçak gönüllülük göstermek üzere teşekkür edilen veya övülen bir kimsenin söylediği bir söz. "*Haşa bacı, estağfurullah*!" CEM114 **estağfurullah mestağfurullah*** estağfurullah falan. "*Estağfurullahı mestağfurullahı yok, ağa*!" KT63

estek köstek *a*. Önem verilmeyen, hafifsenen kimse veya şey; falan filan. "*İndiriyor, kaldırıyor, estek köstek, Mevlüt'ün kara gözleri için delinmedik kabağa bile girebileceğini anlatmaya çalışıyordu*." GR50

Ester Vilyams* *öz. a.* Esther Williams, Amerikalı oyuncu ve yüzücü (1921-2013). "*Ester Vilyams'a benziyor be*!" YYB76

estetik (Fr.) 1. *a.* Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat. "*Az ileride, senaryonun önemi ve estetiği üzerinde tartışan iki rejisör yamağı yahut adayına dalmıştım*." BK357 2. *sf.* Güzellik duygusu ile ilgili olan. "*Cenab-ı Allah'a ait estetik bir hatadan dolayı ne diye sanki*!" BK288

esvap (Ar.) *a.* Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Kim bilir hangi tarihi filmde kullanılmış artist, figüran esvapları, kamalar…*" EB140

esvaplı *sf.* Üzerine herhangi bir esvap giymiş olan; giysili. "*Avrat dediğin bir esvaplı şeytan*." BTÜ139

eş (I) *a.* 1. Birbirinin aynı olan veya birbirine çok benzeyen iki şeyden her biri, benzeri. "*İkisinin de aklından eş şeyler geçerdi*." KAÇ75 2. Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı, refik, refika. "*Ortada babası, anası varken, daha doğrusu kız kendine kimi eş olarak seçmekte serbestken onlara neydi*?" EVO234 **eşi benzeri olma- (veya yok)** benzeri olmamak. "*Eşi benzeri yoktur İstanbul'un ama…*" AY125

eş (II) (Der.) *a.* İnsan ve hayvanlarda doğum sırasında, bebek ya da yavrudan sonra gelen etsi madde, son, etene. "*Çocuğun iyice gömülmemiş eşini çıkarmaya başladı*." BTÜ197

eş dost *a.* Tanıdıklar. "*Hasan Hüseyin, babaannesini iğneleyenler, muhasebe servisindeki memur arkadaşları, eş dost ahbaptan ona neydi*?" DE10

eşantiyon (Fr.) *a.* Bir malın niteliğini belirtmek, özelliklerini göstermek amacıyla parasız verilen veya gönderilen mal. "*O günden sonra yenge her gün, günde iki sefer yoklanmaya gelindi, eşantiyon ilaçları, bedava yaptırılan reçeteler gıda gitti*." SBK129

eşarp (Fr.) *a.* Kadınların başlarına, boyunlarına bağladıkları değirmi ve uzun kumaş. "*Kolumda çanta, başımda eşarp*." ÇK130

eşarplı* *sf.* Eşarbı olan. "*… siyah eşarplı orta yaşlılar, sigaralarının ateşleri kırmızı kırmızı yanıp sönen, arada boğuk boğuk öksüren ağır uslu bir kalabalık*." KÜÇ13

eşek *a.* Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep, karakaçan, uzun kulaklı. "*Muhasebecisini birden eşeğe benzetti*." ÖE66 **eşeğin aklına karpuz kabuğu düşür-** bir şeyi birinin aklına getirmek. "*İhtiyacındaydı ama kayartolardan saklayacak, eşeklerin aklına karpuz kabuğu düşürmeyecekti*" YYB209 **eşek kadar** büyük, iri, aşırı derecede gelişmiş. "*Çocukları boyuna kışkırtıyordu eşek kadar adam*!" KAÇ109 **eşek sudan gelinceye kadar döv-** adamakıllı dövmek. "*Değil o, seni de onun üstüne kor, eşek sudan gelinceye kadar döverim*." EVO102 **eşekten düşmüşe dön-** 1. çok şaşırmak, donup kalmak. "*Garson Rıza fena hâlde bozulmuş, eşekten düşmüşe dönmüştü*." EK176 2. kötü bir duruma düşmek. "*Gerçekten de eşekten düşmüşe dönmüştü adam*." HÇ327

eşek arısı *a.* Zar kanatlılar takımından, zehirli iğnesi olan bir tür iri yaban arısı. "*Bir sabah, saat ona doğru, açık pencereden yarı karanlık odaya iri bir eşek arısı girdi*." EKM105

eşek başı *a.* Yetkisi önemsenmeyen, gücünü gerektiği gibi göstermeyen kimse. "*Ulan gördün işte, kardaşın bu, eşek başı değil ya*!" CEM72

eşek cenneti *a. argo* Ölüm sonrasındaki dünya. "*Tabancasını elinden aldım, eşek cennetine yollayacaktım, olmadı*." TD43

eşek dili* *a.* Kadınların kocalarını kendilerine bağlamak amacıyla yaptıkları veya yaptırdıkları bir büyü çeşidi. "*… evde kalmışlar, damadının ağzını dilini bağlamak için eşek dili yazdıranlar, geceleri altına işeyenler…*" EKM115 **eşek dili meşek dili*** eşek dili falan. "*Öyle eşek dilleri meşek dilleri yazdırmayla koca elde avuçta tutulmaz*." EK82

eşek kafa* *sf.* Eşek kafalı. "*Vay kafa, vay eşek kafa, sersem kafa, tuz kabağı kafa vay*!" KT107

eşek kafalı *sf.* Kalın kafalı, anlayışsız, kavrayışsız (kimse). "*Ne eşek kafalı heriflerdi bunlar be*!" EVO100

eşek saati* *a.* İş görecek kimsenin ters davranarak, güçlük çıkararak taşkınlık gösterdiği zaman. "*İnsanın bir eşref saati vardır, bir de haşa haşa eşek saati*." VV94

eşek sıpası *a.* Sövgü bildiren bir söz. "*Ulan eşek sıpası, kocan, kayınbaban, misafir oturmuş içiyorlardı*." EVO249

eşek şakası *a.* Başka birine yapılan ağır şaka. "*Sağda solda … eşek şakaları yapmakta olan ağzı sigaralı, matrak küfürlü bir alay insan çakmışlardı hemencik Nuran'la Ayten'i*." KY131

eşekli* *sf.* Eşeği olan. "*… evlere su taşıyan eşekli sucu, berber kalfaları, en kötüsü de*

kasabayı ile bağlayan yolda müşteri taşıyan kaptıkaçtıcılarla, dolmuşçuluk yapanlar." YYB32

eşeklik *a.* Anlayışsızlık ve kaba davranış. "*Çıkalı pardon, bakarım çoğaldı eşeklik*." MUR429 **eşeklik et-** anlayışsızlık etmek, kaba davranmak. "*Büyük oğlan eşeklik etmese de kardeşinin suyuna gitse kendi kazanırdı*." EB11

eşele- 1. Toprak, kül gibi toz durumunda bulunan şeyleri hafifçe kazıp karıştırmak. "*Kuvvetli ayaklarıyla yeri eşeleyen beygirler sabırsızdır*." CEM100 2. Dağıtıp karıştırmak. "*Onunla çöplüğü eşeler, düğmeler, firketeler, sigara kutuları, bez parçaları bulur, kulübesine taşırdım.*" BE6 3. Bir işin, sorunun aslını anlamaya çalışmak, kurcalamak. "*Sanki bir şeyler sezmişçesine soruyor, eşeliyor, laf almaya çalışıyordu.*" MM40

eşeleme *a*. Eşelemek işi. "*Kabak Hafız eşelemeyi siyasetine uygun bulmadı*." HÇ51

eşelen- 1. Eşeleme işi yapılmak. "*İşin uzayacağını, eşelenir eşelenirken sonunda Mazhar Bey'e dayanılacağını ... düşünüyordu*." EK266 2. Bulunduğu yeri kendi kendine eşelemek. "*Şehrimin bu semti ... daracık eğri sokaklarında eşelenen tavukları ve makine sesinden uzaklığıyla köyü hatırlatır*." BE83

eşeleyici* *sf*. Bir işin, sorunun aslını anlamaya çalışan, kurcalayan. "*Tekrar ediyorum, sende eşeleyici bir zekâ var.*" AY213

eşeleyicilik* *a.* Eşeleyici olma durumu. "*... faytoncuların hemen hepsinde vardı bu eşeleyicilik.*" MM40

eşgin (Der.) *a.* Atın tırısla rahvan arası yürüyüşü. "*Allahüteala bunca mal mülk vermiş, ekmeğini pişkin, atını eşgin etmişti*." VV98

eşhedübillah (Ar.) *a.* Allah'a yemin ederim ki, şüphesiz, muhakkak. "*Eşhedübillah şahidiz*!" EVO48

eşik *a*. 1. Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak. "*Beton amelesi Teber Çelik, inşaattan geldiği sıra, karısı Seyran eşikte oturmuş, yüzü avuçları içinde, kocasını bekliyordu*." EKM41 2. Kapı ağzında basamağın konulabileceği yer. "*Tam içeri girerken eşikte hatırladı deniz erinin kime benzediğini*." GR126 3. Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını. "*Zaten nerdeyse yetmişin eşiğinde, her sabah işe giden bir kadındı*." MM220 **eşiğine yüz sür-** bir dilekte bulunmak için bir kişiye yalvarmaya gitmek. "*Ağlıyor, yalvarıyor, sokak kapısının eşiğine yüzünü gözünü sürüyor*." EK73 **eşiğini aşındır-** işini yaptırmak için bir yere çok gidip gelmek. "*Neden, niçin eşik aşındırmış olsundu*?" YD180

eşit *sf*. 1. Yapı, değer, boyut, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne artık ne eksik olmayan (iki veya daha çok şey), müsavi. "*Benim varlığımla yokluğum onca eşit*?" EK40 2. Aynı haklardan yararlanan, aynı düzeyde olan (kimse). "*Kocaman kocaman apartmanlarda yaşayanlarla kıyı mahallelerin rutubetli evlerinin pek pek yüz, yüz elli liralık kiralarını veremeyenlerin kanun önünde eşit sayılışındaki tuhaflığa da şaşmıyordu*." YYB230

eşitsizlik *a*. İki veya daha çok şeyin eşit olmaması durumu, müsavatsızlık. "*Ama aklı eriyordu insanların yaşantılarındaki eşitsizliğe*." YYB230

eşkâl (Ar.) *a.* Dıştan görünüş. "*Yakılmasına önayak olduğu çiftliğin yüzünden bütün sınırlara teller çekilmiş, eşkâlleri yollanmışsa bile bu yeni kılığı, yepyeni kimliği yüzünden ne bileceklerdi Habip olduğunu*?" KAÇ64

eşkıya (Ar.) *a*. Dağda, kırda yol kesen hırsızlar, haydutlar. "*Kibrit tekrar çakıldığı zaman anladılar ki baskını yapanlar, mavzerli, göğüsleri çaprazlama fişekle dolu, koca bıyıklı, azgın bakışlı eşkıyalardı*." OK71

eşkin *sf*. Böyle yürüyen (at). "*Allah atını eşkin, dilini keskin eylesin*!" ÜÇK479

eşlik *a*. Eş olma durumu. "*Hatır, gönül, eşlik dostluk, ahbaplık kaldı mı*?" EVO43

eşofman (Fr.) *a.* Genellikle spor çalışmalarında giyilen, pamuklu veya sentetik kumaştan, iki parçalı giysi. "*Kırmızı eşofmanlarıyla fabrika spor kulübünün işçi sporcularını hemen her gün görüyordu.*" KÜÇ27

eşraf (Ar.) *a.* Bir yerin zenginleri, sözü geçenler, ileri gelenler. "*Başçavuş, ben memleketin eşrafından birinin oğluyum*." GR15

Eşref Kolçak* *öz. a*. Türk sinema ve tiyatro oyuncusu (1927-2019). "*O gün Ayhan Işık mıydı Eşref Kolçak mı*?" ÖE23

eşref saati *a*. İş görecek kimsenin ters davranmayarak, güçlük çıkarmayarak uysallık gösterdiği zaman. "*İnsanın bir eşref saati vardır*." VV94

eşsiz *sf*. Eşi benzeri olmayan veya eşi benzeri görülmemiş olan. "*O iki adamın bana karşı*

duydukları eşsiz hayranlığı görmeni isterdim." DK77

eşşek (Der.) *a*. Eşek. "*Biz eşşek olduktan sonra palan vuran mı bulunmaz*?" EVO58

eşşek oğlu eşşek *ünl*. Hakaret içeren bir seslenme sözü, eşekoğlueşek. "*Yazık eşşeke, eşşek oğlu eşşek hem da*!" DK138

eşşeklik* *a*. Eşeklik. "*Herif ne ulanlığımı bırakıyordu, ne hayvanlığımı, eşşekliğimi*." ARK30

eşşeoğlu eşeklik* *ünl*. Eşşoğlu eşek olma durumu. "*Eşeklik, hem de eşşeoğlu eşeklik ettim*." KT63

eşşoğlu eşek* *ünl*. Eşşek oğlu eşek. "*İşsiziz diye boş veriyor eşşoğlu eşekler*!" KK216

eşşoğlu eşşek* *ünl*. Eşşek oğlu eşek. "*Kabak Hafız içinden, eşşek dedi. Eşşoğlu eşşek*!" KAÇ59

eşşoğlusu* *ünl*. Hakaret içeren bir seslenme sözü. "*Hiç mi medeniyet görmedin, eşşoğlusu*!" BE84

eştâten* (Ar.) *sf*. Ayrı ayrı, grup grup. "*Tam bu sırada Sezai, eştâten diye bağırdı*." SAR66

eşya (I) (Ar.) *a*. Türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı, taşınabilir cansız nesneler. "*Gardiyanlar eşyalarımı ararken o babasına sokulmuş, merakla, bir parça da şaşarak beni süzmüştü*." ÇK76 **eşya meşya*** eşya falan. "*İnsan çocuğunu, eşyasını meşyasını bırakır mı*?" EK211

eşya (II)* (Ar.) *a*. Öğrencinin her gün kullandığı alet ve makineler hakkında bilimsel bilgi edinerek bu alanda uygulama yapmalarını sağlayacak şekilde düzenlenen ve ilköğretim müfredatında yer alan bir ders. "*O ulumu diniyyeler, o eşya'lar, o hikmet'ler, o kimyalar*!" BFV49

et *a*. 1. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka. "*Attığı öteberiler Arapgirlinin yamru yumru et parçalarından ibaret, cont bacaklarına değiyor, canını yakıyordu*." EKM98 2. Kasaplık hayvanlardan sağlanan kaslardan oluşmuş besin maddesi. "*Şiş getireceğim yahut karışık et*." DK222 **et met*** et falan. "*Kahpe diyecekti, etini metini bir güzel morartacak, canını yakacak, bağırtacaktı*." BTÜ289 **et tırnaktan ayrılmaz** `yakın hısımlar arasındaki bağ kolay kolay kopmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Et tırnaktan ayrılır mı*?" YD345 **etinden et kopar-** çok acı vermek. "*Etinden et mi koparılıyordu*?" BFV1

et- 1. Bir işi yapmak, eylemek "*Doktora sevk ettik alelacele*." KY175 2. `İyi, kötü` zarflarıyla birlikte davranmak. "*Doğrusu çok da iyi etmişti hani*." ÜÇK358 3. Kötülükte bulunmak. "*Kurban olayım Zeynel Ağa, bana ne edeceksin*?" BTÜ263 4. Bir zamana erişmek. "*Geceleri kızına dair gördüğü biçimsiz rüyaların kâbusuyla sıcak yatağından fırlayıp, başı kuvvetli avuçlarında az mı sabahı etmişti*?" DK80 5. Küçük veya büyük abdestini yapmak. "*Yahudi altına eder tabii*." ÜÇK521 6. Birini bir şeyden yoksun bırakmak. "*Makine insanı yerinden, ekmeğinden etti*." EVO90 7. Herhangi bir değerde olmak. "*Ağırlığınca altın eder*." ÜÇK388 8. Eşit değer kazanmak. "*... diyeceğini iki kere iki dört eder gibi biliyordu*." EB169 **edeme-** yapamamak, yapmadan duramamak. "*Ali ne demek istendiğini anladıysa da gitmemezlik edemedi*." BTÜ200 **etmediğini koma-** elinden gelen her türlü kötülüğü yapmak. "*Sonra patron bana etmediğini komaz*!" TD108 **ettiğiyle kal-** yapmak istediği kötülüğü başarıya ulaştıramayan kimse, başarısızlığın üzüntüsü ve utancı içinde kalmak. "*Herkes ettiğiyle kalır*." HÇ193

et beni *a*. Deri dokusunun anormal büyüyüp yağlanmasıyla oluşan kabarcık. "*Alnında iri bir et beni…*" YYB108

et kafa *sf*. Geç veya güç anlayan, kalın kafa. "*İnsanlığa işleyen kafalar lazım, et kafalar değil*." AY172

et suyu *a*. İçinde et kaynatılmış su. "*Artık karyolasında doğruluyor, portakal, limon, mandalina sularını, et sularını, yoğurtları kendi kendine yiyor, ziyaretçileriyle konuşuyordu*." KT357

et-tekrarü hasen, velev kane yüz seksen* *a*. Tekrar iyi şeydir, fakat yüz sekseni geçmemelidir. "*Çünkü azizim, et-tekrarü hasen, velev kane yüz seksen derler, ben gene de tekrarlayacağım, insanlar menfaatlerinin esiri, pervanesidirler*." HÇ175

etajer (Fr.) *a*. Raflı, taşınabilir, küçük dolap. "*... terini avucuyla siliyor, etajere, etajerden camekânlı büyük dolaba, dolaptan yazı makinesi üzerinde yığılı evraklara seğirtiyor, tekrar ofluyordu*." BK350

etek *a*. 1. Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik. "*Genç kız eteklerini savura savura sofra*

bezini yere serdi, bir şişe rakı getirdi.” GK327 2. Giysinin belden aşağıda kalan bölümü. “*Kavuniçi tuvaletinin geniş eteklerini kaldırarak genç adamın yanına oturdu*.” EK63 3. Giysinin alt kenarı. “*Cüppesinin eteklerini toplamış, koşar adım geliyordu*.” HÇ158 4. Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü. “*... sağdan soldan öğrenildiğine göre, doğrudan doğruya şehrin eteklerinden başlamıştı vilayeti teftişe*.” MM128 **eteğinde namaz kılın-** içi dışı çok temiz kişi olmak. “*Bir hanımı var, dünya ahret hemşirem olsun, eteğinde namaz kıl*.” YYB191 **etekleri tutuş-** çok telaşlanmak. “*Baktım etekleri tutuşmuş, geldi*.” BTÜ240 **etekleri zil çal-** çok sevinmek. “*Etekleri zil çalıyordu*.” EK128

etek dolusu *sf*. Pek çok, bol bol, alabildiğince fazla. “*Gerçekten de tarlayı çevreleyen hendek kenarlarından topladığı etek dolusu cırtatan domatesle gelmişti alaçıklarının yanına*.” EVO220

etekle- Yaranmaya çalışmak, dalkavukluk etmek. “*Başkaları gibi o da bir simit, birkaç bardak çay, bir tabak muhallebi ve gününü gün etmek, rejisör, rejisör yardımcısı, figüran simsarı gibi bir alay insanı eteklemekten çekinmeyecekti ki*!” YD8

eteklenme* *a*. Eteklenmek işi. “*... beşinci planda önemsiz bir rol için yığınla insanın eteklenmesi gerektiğini bilmiyordu*.” YD8

etekleri havalı* *sf*. Göz alıcı, çekici, albenisi olan. “*Yani, diyelim ki bu Filiz'i romanıma kahraman aldım; işledim; şöyle zeki, böyle zeki, etekleri havalı…*” BFV243

etekli* *sf*. Eteği olan. “*Fırının üstündeki harap pembe evin tam köşesinde yanan sokak lambasının ölgün sarı ışığı içinde kloş etekli kızlar…*” KÜÇ13

eteklik *a*. Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi; etek. “*Kloş, dar, dolu etekliğim, karyoka, çaça pabuçlarım, yüksek topuklum bile olacak*.” BFV6

eter* *a*. `Beğenmediğimiz bir kişinin yerine öyle birisi gelir ki eskisini aratır` anlamındaki gider eteri gelir beteri deyiminde kullanılan bir söz. “*Gider eteri, gelir beteri diye bir söz vardır*.” EK129

Etibank* *öz*. *a*. 1935 yılında kurulup 2001 yılında kapatılan banka. “*Belki de üniversiteye gireceklerdi ya da Etibank, Sümerbank gibi kurumların Avrupa'da öğrenim sınavlarına girmişlerdi de sonucun ne olabileceği üzerinde duruyorlardı*.” KK114

Etibba Odası* *öz*. *a*. Hekimlerin meslek, onur ve menfaatleriyle ilgili sorunları ele almak, mesleki etik kurallara yönelik aykırı tutumları değerlendirmek, hekimler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözmeye çalışmak amacıyla 1928 yılında kurulan meslek odası. “*Rakip doktor arkadaşları yahut polis veya Etibba Odası'nın herhangi bir oyunu olabilirdi*.” GR170

etiket (Fr.) *a*. 1. Bir malın tür, miktar, fiyat vb. nitelikleri veya kitap, defter vb. şeylerin kime ait olduğunu belirtmek için üzerlerine konulan küçük kâğıt. “*Başındaki kasketin etiketi bile sökülmemişti*.” BTÜ365 2. Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü; kimlik. “*Etikete kulak asma, mangıra bak*.” ARK55

etiketli *sf*. Etiketi olan. “*Vizeliyi poturu, üstünde etiketli kasketiyle ardından sürüklüyordu*.” SÇ118

Etiniki Eterya* *öz*. *a*. Etniki Eterya ya da Filiki Eterya, Osmanlı Devleti'nden bağımsızlık kazanmak amacıyla bir grup Yunan'ın 1814 yılında kurmuş olduğu bir cemiyet. “*Etiniki Eterya komita demektir*.” GAV101

etken *a*. Etki eden şey, faktör. “*Fabrikadaki başarısının belki de tek etkeni olan hamal Sadık'ı fabrikaya bir suretle yerleştirmişti*.” DE135

etkenlik *a*. Etken olma durumu. “*... içkiliğin verdiği aşırı etkenlikle, dağıldıkları semtlerde veryansın etmişlerdi*.” MM94

etki *a*. 1. Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerindeki gücü, tesir. “*İnsanlar vardır, istedikleri kadar yokluk içinde, hatta aç olsunlar, gene de karşılarındakilere önemli, çok önemli kişilermiş gibi etki yaparlar*.” YYB212 2. Bir etken veya bir sebebin sonucu, yardım. “*Alkolün etkisi arttıkça heyecanı, konuşma isteği de artıyordu*.” DK77 3. Bir kimse üzerinde bırakılan izlenim. “*Üzerinde bıraktığı ilk etki olumluydu*.” İDG77 **etkisini göster-** etkisini ortaya koymak, belli etmek. “*Sokaktaki yaygara hemen o gün etkisini göstermiş*.” KAÇ215

etkile- Etkiye uğratmak, tesir etmek. “*Adamı olağanüstü etkiledi bu*.” KAÇ49

etkili *sf*. Etkisi olan, kuvvetli, tesirli, müessir, patetik. “*Sesi etkiliydi*.” KK76 **etkili ol-** etkisi

duyulmak, etkisini göstermek, tesirli olmak. "*Bu türlü gülümseyişlerin cevaptan daha etkili olduğunu biliyordu.*" ÜÇK309

etkin *sf*. Hareketli, işleyen, çalışan, faal, aktif, dinamik. "*Hava coşkun, Mastika ya da Duziko'lar dilediğince etkin olsun, Berber Reşit'e vız geliyordu*." VV5

etkinlik *a.* Etkin olma durumu, müessiriyet. "*Galiba erkekler üzerindeki etkinliği biraz da buradan geliyor*." BFV118

etlenip kemiklen-* Canlanmak, insan sureti hâlini almak. "*Habip, kabil olduğunca bakmıyordu ama elinde olmayarak gene de kadının tahrik edici çizgileri, istemese de içinde canlanıyor, etlenip kemikleniyor, günahı da, sevabı da yakışık almazı da silip süpürüyordu*." KAÇ55

etli *sf*. 1. İçinde et bulunan. "*Etli nohuttan şaşma*!" YK9 2. Dolgun, kalın. "*Ucu hafifçe kalkık, ufacık burun, etli dudaklar, yuvarlak yanaklar...*" CEM86 **etliye sütlüye karışma-** toplum içindeki çeşitli hareketlerden uzak durmak, hiçbir şeyle ilgilenmemek, tartışmalı konulardan kaçınmak. "*Bu, ne etliye karışırdı ne sütlüye*." EVO95

etli butlu *sf*. Oldukça şişman. "*İsterik kadına bayılırım ama biraz etli butlu olmalı*." EB200

etlilik butluluk* *a*. Etli butlu olma durumu. "*... uzaktan uzağa, etliliği butluluğu işitilen kızla Muzaffer Bey arasında münasebet kuruluyor, tahminler yürütülüyordu*." HÇ48

etme *a.* Etmek işi. "*Beni sinirlendiren, başkalarının işimize müdahale etmesi*." EK186

etmezlik* *a.* Etmemek durumu. "*Bu sırada başgardiyan, öyle herkese pek aldırış etmezliğiyle tanınmasına karşın ... odasına girip kapıyı kapamıştı*." GR15

etmişlik* *a.* Etmiş olma durumu. "*Güçlüyse nerede kalıyordu Allah'ın kudreti, her şeyi ezelde tayin etmişliği*?" YD24

etraf (Ar.) *a*. 1. Yanlar, taraflar. "*Altlarına birer iskemle uyduran iki kız, çamaşır leğeninin etrafında sıralandılar*." CEM87 2. Çevre. "*Etrafa bakınırken onları gördü*." CEM63 3. Bir kimsenin sürekli ilişkide bulunduğu kimseler, yakınlar, muhit. "*Etraftan da utanmıyor*." ÇK130 **etrafında dört (veya pervane gibi) dön- (veya pervane ol-)** isteğini elde etmek için birinin yanından ayrılmayıp gönlünü etmeye çalışmak. "*Çocuklarımız üşümesin, çocuklarımız bir yerlerden düşüp canları yanmasın diye etraflarında pervaneler gibi dönerdik*." EVO201 e**trafını al- (veya sar-)** çevresinde toplanmak, ortaya almak, kuşatmak. "*Avlu halkı Cemile'nin etrafını almıştı*." CEM138

etraflı 1. *sf*. Ayrıntılı, eksiksiz, kapsayıcı. "*Henüz ortaokula devam eden kızının bu işlerden bu kadar etraflı anlayışına şaşıyor ama umursamıyordu*." EK346 2. *zf*. Ayrıntılı, eksiksiz, kapsayıcı bir biçimde. "*Daha etraflı okusan eşek anırtıları üzerine yazdıklarını da okumuş olurdun*." DHV307

etraflıca *zf*. Derinlemesine, ayrıntılı olarak, etraflı. "*Muzaffer Bey, Hamza'nın niçin yattığını etraflıca bilmiyordu*." HÇ239

etsiz *zf*. Et olmadan. "*Etsiz, ekmeksiz yaşar mı*?" SÇ156

ettehiyat* *a*. Tahiyyat duası, namaz kılarken de okunan bir dua. "*İhtiyar annesini ettehiyatı pıtırdayan dudaklarıyla Küçükpazar'a yollamıştı*." DHV272

ettir- Etme işini yaptırmak. "*Ev sahibinin yeni badana ettirdiğini hatırladı*." SM249

ettirebil- 1. Ettirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*O zamana kadar spor sahasında talim de ettirebilirsin bir hayli*." MUR273 2. Ettirmeye gücü yetmek. "*Onda hiçbir duanın stop ettiremeyeceği bir kudret vardı*." BE46

ettiril- Ettirme işi yapılmak. "*İstanbul yaktırılıyor, yıktırılıyor, yağma ettiriliyordu*." GK179

ettirme *a.* Ettirmek işi. "*Biz cahil insanlarız, bizi hükümet marifetiyle terbiye ettirmeniz çok münasip olur beyim, dedi*." DK77

etüt (Fr.) *a.* 1. Herhangi bir konuda yapılan inceleme, araştırma. "*Karasineklerin yok edilmesi üzere milletlerarası değerde etütlerim var*!" ÖE127 2. Belli bir konuyu inceleyen, araştıran eser veya yazı. "*Memlekette epey siyasi, ilmi, felsefi makale, etüt, fıkra, roman, tiyatro piyesi yazdık amma burası İstanbul, Babıâli*!" YYB160 **etüt et-** incelemek, araştırmak. "*Herifi ne çabuk çapraza aldınız da bıyığını, boyunu posunu, kocaman ayaklarını etüt ettiniz*?" TD69

Etyemezli* *öz. a*. Bir lakap. "*Etyemezli, dokuz kocadan arta kalmış donsuz Binnaz'ın kırk babalı oğlu Bobi Şinasi…*" KP74

Eusebiyo* *öz. a*. Eusébio da Silva Ferreira, Mozambik asıllı Portekizli eski futbolcu (1942-2014). "*Eusebiyo kardeşim. Allah be*!" YYB49

euzu billah* (Ar.) *ünl*. "Allah'a sığınırım." anlamında bir söz. "*Euzu billah, ortalık deyyusa, pezevenge kesmiş*." YD40

ev *a.* 1. Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı. "*Ayrı ev tutup annesini ayırsa…*" EK31 2. Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane. "*Eve pirzola mı getirirdim*?" DHV312 3. Aile. "*Bir baba, bir ağabey, vefalı bir sevgili yahut evine bağlı bir kocanın kudretli sesi*!" SAR95 **ev ev dolaş-** her eve uğrayarak dolaşmak. "*Mevsim dolayısıyla, kütlü denilen tohumlu pamuk toplama işçilerini tarlaya götürmek için ev ev dolaşıyor, işçilere avans dağıtıyordu*." DE194 **ev mev*** ev falan. "*Kırık sarık, ev mev...*" YYB128 **ev tut-** ev kiralamak. "*Canım, sana ayrı bir ev tutarım*!" KY181 **evde kal-** kızın evlenme çağı geçmiş olmak. "*Demek biliyordu o da evde kaldığını*?" EB46 **evdeki pazar (veya hesap) çarşıya uymaz** `önceden tasarlanan bir iş umulduğu gibi sonuçlanmaz, düşünüldüğü gibi olmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Evdeki pazar çarşıya uymuyor*!" DE69 **eve çık-** aileden ayrılıp ayrı bir evde oturmak. "*Onun için, en doğru yol, herife dayat, seni ayrı bir eve çıkarsın*." MM110 **evlere şenlik** beğenilmeyen, olumsuz karşılanan bir durum, bir davranış karşısında söylenen bir söz. "*Şehvar mı? Ayy evlere şenlik! O ne yenmez yutulmaz şey öyle ayol*!" MM211

ev bark *a.* 1. Ev, mülk. "*Nesine gerekti kat, ev bark, apartman, han, hamam*?" ÖE54 2. Aile, çoluk çocuk. "*İnsan ne kadar erken evlenirse o kadar çabuk ev bark sahibi olur*!" EVO78

ev eşyası *a*. Evde kullanılan değişik nitelikli eşyaların bütünü, barhana. "*Güneyden birtakım ev eşyası yüklemişlerdi*." KK28

ev hanımı *a.* Ev kadını. "*Sedat'ın annesi de babası kadar şakacı, şakacı olduğu kadar da iyi bir ev hanımıydı*." İDG31

ev işi *a.* Ev içinde gündelik olarak yapılan her türlü iş. "*... yıpratıcı ev işlerini bırakmamış, bir günden bir güne hâlinden yüksünmemişti*." SUÇ8

ev kadını *a*. Dışarıda herhangi bir işte çalışmayıp kendi ev işlerini gören kadın, ev hanımı. "*Bütün bunları sahici bir ev kadını hamaratlığıyla ve çoğu sefer kendinden geçercesine yapardı*." SM136

ev sahibi *a.* Kiradaki evin sahibi olan kimse veya kurum. "*Ev sahibi kocakarı kim bilir kaçıncı uykudaydı*." SUÇ244

evci *a*. Tatil günlerini evinde geçiren yatılı öğrenci, er vb. "*Ertesi hafta Haldun da öteki yatılı arkadaşları gibi, evci çıktı*." İDG31 **evci çık-** tatil günlerinde okul, kışla vb.nden eve gelmek. "*Evci çıkmak isterdi ama geceyi geçirecek kimsesi yoktu İstanbul'da*." İDG30

evcik *a*. Küçük, sevimli ev. "*İşte bu altınlarla … şehrin dışında üstü iki oda bir salon, altı kahve bir evcik yaptırabilirdi*." MM119

evcilik *a*. Genellikle kız çocuklarının ev işlerini örnek alarak oynadıkları oyun. "*Hem biliyor musun, seninle komşu komşu, evcilik bile oynarız*." SM134

evcimen *sf*. 1. Evine, ailesine çok bağlı (kimse). "*Cigara bile içmesin, evcimen olsun*." ÇK105 2. Ev işlerini iyi bilen, becerikli (kadın). "*Kütür kütür kız, akça pakça, evcimen*." AY215

evcimenlik *a*. Evcimen olma durumu. "*Bu ne temizlik, bu ne tertip terbiye, bu ne evcimenlikti*!" EK22

evdeci *a*. Çiftliklerde işçilere yemek hazırlayan aşçı. "*Evdeci denilen çiftlik tutmalarının oturdukları, üzerleri saz örtülü toprak huğlara geldi*." VV295

evelallah *zf*. Kesinlikle, elbette. "*Ben onu evelallah tahtalı köye yolcu iderim*!" GK61

evendi (Der.) *a*. Efendi. "*Evendi diye benim irahatımı bozmaya mecbur değil a*!" GR23

evendilik* *a*. Efendilik. "*Evendiyse bana ne onun evendiliğinden*?" GR23

ever- Evlendirmek. "*Kendi elimle eversem zoruma gitmez*." EVO65

everme *a.* Evermek işi. "*Kendi elimle evermeyi düşünüyordum*." YYB118

evet *ünl*. 1. `Öyledir` anlamında kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü, olur, oldu, peki, tamam, ya, beli, ha, he. "*Evet, bu karısı olmasa milyoner Müteahhit Hüseyin Beyefendi olamazdı, doğrusu*." GK63 2. Olumlu cümlelerde anlamı pekiştiren bir söz. "*Biliyordu, asık yüzlüydü evet, hem de ne asık yüzlü*." GK112 3. Sözü açan veya bağlayan bir söz. "*Evet, vardı böyle bir öğretmen*." GK145 **evet mevet*** evet falan. "*Eveti meveti yok*." EK162

evham (Ar.) *a*. Kuruntular. "*Kız kardeşim yüzünden annem gene evhama kapıldı sanıyorum*." KY79

evhamlı *sf*. Evhamı olan (kimse); kuruntulu. "*Zaten evhamlı, alıngan, sinirlinin biriydi*." KK159

evir- Döndürmek, çevirmek. "*Osman Bey kutuyu yeniden evirdi çevirdi*." ARK88 **evirip çevir-** iyice, istediği gibi, adamakıllı gözden geçirmek. "*Onlardan birini eline alır, evirir çevirir, resimlerine bakar, içini çekerdi*." ÇK89

evire çevire *zf*. İyice, istediği gibi, adamakıllı. "*O hâlde seni evire çevire dövmeli*!" YYB229

evkaf *a.* Vakıf mallarını yöneten kuruluş. "*Bila velet ve bila varis ölen bir eski alaybeyinin evkafa geçmiş, kocaman, harap konağının alt kat odalarından birinde oturuyorlardı*." ÇK103

evla (Ar.) *sf*. Daha iyi, yeğ. "*Öylelerine kız vermektense evde tohuma kaçırmak daha evla*!" YD149

evladımlı* *sf*. İçinde "evladım" geçen (konuşma). "*Nazan, bütün bu kızımlı, yavrumlu, evladımlı iltifatlar karşısında sarhoş olmuştu*." EK132

evladü iyal (Ar.) *a.* Ev halkı. "*Evladü iyalimizin her gün dedikodu mevzuu yaptığı bir rezaleti kulak arkasına atamayız*." SUÇ128

evlat (Ar.) 1. *a.* Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk. "*Hayırlı evlat olsan baban ölmezdi, uğursuz*!" SBK76 2. *ünl*. Yaşlı kimselerin çocukları yaşındakilere kullandıkları bir seslenme sözü. "*Merhaba evlat, ne haber*?" SBK277 **evlat mevlat*** evlat falan. "*Bende evlat mevlat yok*." BK283

evlatlık *a.* 1. Evlat olma durumu. "*Açsın gözünü, göstersin evlatlığını*." DK119 2. Küçük yaşta eve alınıp yetiştirilen kimse. "*Ümraniye'de beş yaşını sürdüğü sıra, Güney illerinden birine tayin edilen bir nüfus müdürüne evlatlık verildi*." SM158

evlen- Erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek. "*Hiç evlenmedim*." KAÇ8

evlendir- Evlenmesini sağlamak. "*Bir zamanlar annesi benim inadıma çok istedi evlendirsin diye ama evlenmedi*." KÜÇ40

evlendiril- Evlenmesi sağlanmak. "*Amcasının kızından başkasıyla evlendirilmek istemeyeceğini biliyordu*." SAR101

evlenebil- 1. Evlenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yeniden evlenebilir*." BFV173 2. Evlenmeye gücü yetmek. "*Evlenecek, evlenemiyordu*." DE77

evlenebilme *a*. Evlenebilmek işi. "*Aynur'la evlenebilmesi için iyi kötü bir işi olmalıydı*." DK32

evlenil- Evlenme işi yapılmak. "*Allah'ın sevmediği bir kulla evlenilir mi*?" VV63

evleniş *a.* Evlenmek işi. "*Babasını bırakıp gelişi, fabrikada çalışan bir kızla evlenişi…*" DE56

evlenme *a.* Evlenmek işi, izdivaç. "*Ona büsbütün yakın olabilmek için, evlenmeye karar verdi*." EK225

evleviyyet* (Ar.) *a*. Bir şeyin başka bir şeyden veya şeylerden daha önce olması veya yapılması durumu; öncelik. "*Böylelerini genel merkez evleviyyetle tutar, il başkanlığına getirmek isterdi*." ÜÇK541

evli *sf*. 1. Evlenmiş olan (kadın veya erkek). "*Şimdi evli mi*?" DE89 2. Evi olan. "*... sonra evli evine, köylü köyüne*!" KT244 **evli evine, köylü köyüne** `artık dağılalım, herkes evine, işine gitsin` anlamında kullanılan bir söz. "*Bir iki gece âdet yerini bulsun diye, sonra evli evine, köylü köyüne*!" KT244

evli barklı *sf*. Evlenmiş, çocukları olan (kimse). "*Evli barklı, çoluk çocuk sahibi karımla sevişiyor komşular, duyduk duymadık demeyin komşulaaaaar*!" TD9

evlik *sf*. Herhangi bir sayıda evi olan, hanelik. "*Kırk elli evlik köy, gözlerini kadının derme çatma kulübesine çevirmişti*." SUÇ272

evlilik *a.* Evli olma durumu. "*Evlilik gibi var mı*?" KY24

evliya (Ar.) *a.* Hâli, davranışları, üstün vasıfları sebebiyle halk tarafından Allah'ın sevgilisi olduğu kabul edilen, çeşitli kerametler gösteren kimse; ermiş. "*... evliya, enbiya, Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı*." EVO7 **evliya gibi** uysal (kimse). "*Sen evliya gibi avratmışsın meğer*." EVO275

evo* (Boşn.) *a*. İşte, burada. "*Hadi vamo datti neşto kajem! Evo evo*!" AY188

evraaç (Der.) *a.* Saç üzerinde pişirilen yufka ekmekleri çevirmeye yarayan uzun ve yassı tahta araç. "*Nene evraaç denilen kılıç gibi yassı tahtayla sık sık tersyüz etmese yufka ekmek yanacaktı*." EVO242

evrak (Ar.) *a.* Resmî kurumlarda işlem gören belgeler. "*Bütün defterlerle evraklar rutubetten nemli bez yığınlarına dönmüştü*." KP69

evren *a.* Gök varlıklarının bütünü, kâinat, cihan, âlem, kozmos. "*Çingene Çingene'yken vermekten söz açıyorlardı da yerlerin göklerin, bütün evrenin sahibi olduğu hâlde o, niçin verivermiyordu*?" DK94

Evropa* *öz. a.* Avrupa. "*Ya maazallah Evropa'daki gibi olsalar*?" GR9

evsaf (Ar.) *a.* Nitelikler, vasıflar. "*Kurs görmeyen astlar, olamazlar üstlerin istediği evsafta*." MUR274

evsiz *zf.* Ev olmaksızın "*Yandı mı fakir fukara ne yapar evsiz*?" DHV291

evsizlik *a.* Evsiz olma durumu. "*Çevrelerinde, yıkılan İstanbul'un evsizlik cehenneminden kaçıp gelmiş insanlar*." GK353

evvel (Ar.) 1. *zf.* İçinde bulunulan veya söz edilen anın gerisinde kalan bir zamanda; önce. "*En sevdiğini az evvel topraklara kendi elleriyle vermişlerin o tesellisiz, bunaltıcı sıkıntısı içinde, tren kalktı*." BE22 2. *sf.* İlk, önceki, geçmiş. "*Salih Topal, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde diye başlayınca işçilerde bir canlanma oldu*." GR42 **evvel zaman içinde, kalbur saman içinde** `çok zaman önce` anlamında bir tekerleme. "*Salih Topal, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde diye başlayınca işçilerde bir canlanma oldu*." GR42

evvel Allah* *zf.* Evelallah. "*Reşit Efendi cerbezelidir evvel Allah*! HÇ68

evvela (Ar.) *zf.* Önce, ilk önce, ilkin. "*Evvela para, dedi*." ÇK84

evvelallah *zf.* Allah'a güvenerek; evelallah. "*İşçilerimiz milletvekillerimizin tavına gelmezler evvelallah*!" GR39

evvelce *zf.* Önceden, eskiden. "*Beni evvelce tanıyor muydunuz*?" GAV159

evvelden *zf.* Önceden, eskiden, evvelce. "*Uçları evvelden hafifçe kapatılmış yüklü göğsü insanı çıldırtabilir, uğruna kanlar döktürüp canlara kıydırabilirdi*." OK21

evvelki *sf.* 1. Önce olan, önceki. "*İtalyan gelmeden evvelki kazançlarınızdan memnun muydunuz*?" CEM124 2. İki önceki. "*Evvelki hafta Ateşspor'la yaptıkları maçta karşısındaki sağaçığa adım attırmış mıydı*?" KÜÇ11

extirieurelü* *sf.* Dış mekân çekimi bol olan (film). "*Bisiklet Hırsızları yahut Fransızların Dört Yüz Darbe'si gibi, oyuna, sanata önem vereceğim, bol extirieure'lü, yani haricisi bol, masrafı az yolda çalışacağım ki, iki yüz binle dört sanat filmi rahat rahat atılır piyasaya...*" YD108

ey *ünl.* Kendisine söz söylenilen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü. "*Muzaffer, ey Muzaffer*!" HÇ144

Ey Gaziler* *öz. a.* Yavuz Sultan Selim tarafından yazılan, İsfahan makamında bir marş. "*Çağarır idik Ey Gaziler'i*." MUR116

eyalet (Ar.) *a.* Çoğunlukla valilerce yönetilen ve yönetim bakımından bir tür bağımsızlığı olan yönetim bölgesi. "*Çeyrek saat sonra, Amerika'nın bilmem hangi eyaletinin bilmem hangi köyünden getirilmiş Mari olarak çıkıyordu gök tırmalayanın sokak kapısından*." SÇ95

eyer *a.* Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne. "*Eyer takımlarının meşinleri, postallar...*" EK353

Eyham* öz. *a.* Çocuk dilinde Elham. "*Eyhamı, kuyhüvayyahiyi, teppete geydim*." SAR23

eyhamdüyiyyah* *ünl.* Çocuk dilinde elhamdülillah. "*Sen hoca mısın? Eyhamdüyiyyah*!" SAR23

eyi (Der.) *sf.* İyi. "*Kâtip de eyi oğlan, saygılı*." CEM16

eyice (Der.) *sf.* İyice. "*Kız kısmının başından yumruğu eksik etmeye gelmez, eyice sıkarla*." CEM55

eyilik* *a.* İyilik. "*Doğru, dedi, eyilikten annamak...*" SAR21

eyle (Der.) *sf.* Öyle. "*Gözlerim eyle bi bulanmış*." MM72

eyle- (Der.) Etmek, yapmak. "*Allah encamımızı hayırlara tebdil eylesin*!" KM32

eyleş- (Der.) İkamet etmek; oturmak. "*Çiftlikte mi eyleşiyorlar*?" CEM43

eyleşme* *a*. Eyleşmek işi, eğleşme. "*Şehir yerinde eyleşmeye alışan adamı köy yeri sıkar*." BTÜ13

eyleyiver-* Çabucak eylemek. "*Zemin ve zamana uygun düşerse Gülizarcığımın da al yanaklarından pus eyleyiver*!" VV276

eylül (Ar.) *a*. Yılın dokuzuncu ayı. "*Bu eylülde on ikiyi bitiriyorum hâlbuki*." GR83

eymek (Der.) *a.* Ekmek. "*Allah atını eşgin, eymeğini pişgin etsin beeğ*!" ÜÇK533

eyt* *ünl*. Sarhoş veya külhanbeyi narası. "*Eeeeeyt*!" DHV329

Eyüp *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Eyüp'ten kalkan Haliç vapuru Fener'den sonra Kasımpaşa'ya doğru yol alıyordu*." ÇK118

Eyüp Camisi* *öz. a.* Eyüp Sultan Camii, İstanbul'un Eyüpsultan ilçesinde bulunan bir cami. "*Ben bugün cuma namazını Eyüp Camisi'nde kılacağım*." SUÇ297

Eyüp Mezarlığı* *a.* Eyüp Sultan Mezarlığı, İstanbul'un Eyüpsultan ilçesinde bulunan bir mezarlık. "*Öldüyse, Eyüp Mezarlığı'na gömüldüyse annesiyle…*" SÇ70

Eyüp sabrı *a*. Hz. Eyüp'ün insanlara örnek olan acılara katlanma gücü. "*Doğrusu Eyüp sabrı varmış evlatçığımda*." BE19

Eyüp Sultan* *öz. a*. İstanbul'un Eyüpsultan ilçesinde Eyüp Sultan Camii'nin dış avlusunda bulunan ve Ebu Eyyûb el-Ensarî'nin kabrini barındıran türbe. "*Allah izin verirse vizyona çıkmadan önce Eyüp Sultan'da iki kurban keseceğim*." YD239

eyvah (Far.) *ünl.* Beklenmedik, kötü, hoşa gitmeyen bir haber veya olay karşısında duyulan acınma, üzülme sözü. "*Birden onları hatırladım ve kafama dank etti: Eyvaaah*!" KK21

eyvallah *a.* 1. `Allah'a ısmarladık` anlamlarında kullanılan bir seslenme sözü. "*Haydi bana eyvallah*." KK41 2. 'Teşekkür ederim' anlamında kullanılan bir söz. "*Eyvallah ağabey*!" ARK92 3. `Kabul ediyorum, razıyım` anlamında kullanılan bir söz. "*Yarısına eyvallah demeli*." ARK18 **eyvallah de-** 1. hoş görerek kabul etmek veya edilmek. "*Bütün bunlara da eyvallah diyordum doğrucası*." KK265 2. hoşça kalın, sağlıcakla kalın demek. "*Eyvallah der gider, sonra geri dönersin*." EVO204 **eyvallahı olma-** kimseye gönül borcu, minneti olmamak. "*Ağaların ırgada ne eyvallahı olacak*?" BTÜ284

ez- 1. Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek. "*Karakol komutanı sigarasını tablada ezdi*." YK60 2. Sıvı içinde bastırıp karıştırarak eritmek. "*Yediğin yemeğe karıştırsa, içtiğin suda ezse nerden haberin olur*?" EK79 3. Ağır bir şey, başka bir şeyin üzerinden geçmek, çiğnemek. "*Sonra çizmeleriyle tekmeledi, tekmeledi, ezdi ve avucunda kalan bir tutam saçı nefretle silkeledi*." BE18 4. Üzmek, sıkıntıya sokmak. "*Kâtibi bakışıyla ezmek istiyordu*." CEM36 5. Yenmek, sindirmek. "*Muzaffer Bey oradakileri bakışıyla ezdikten sonra arabayı çalıştırdı.*" HÇ111

eza (Ar.) *a*. Üzme, sıkıntı verme, üzgü. "*Ötekilerse Allah'ın sevmediği kullardı ki, Allah'ın sevgili kullarının işlerini görmek, azar işitmek, eza çekmek için yaratılmışlardı*." VV63

ezan (Ar.) *a*. Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı. "*Ezanın Türkçe okunmasına ne dersiniz*?" KK123

ezan vakti *a*. Ezan okunma zamanı, ezan saati. "*Sabah olur, ezan vakti gelir geçer*." HÇ188

ezan-ı Muhammedi* *a*. Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği dinin ezanı; tevhidi ilân etmek amacıyla yüksek sesle yapılan kutsal davet. "*Evet, ezan-ı Muhammedi, Zat-ı Kibriya ama Beyoğlu'nun hürriyeti de başkaydı*." DHV260

ezber (Far.) *a*. Bir metni veya bir sözü eksiksiz tekrarlayabilecek biçimde akılda tutma. "*Eşiklerini, tokmaklarını, çöp tenekelerini, kedi köpeklerini bile ezbere bildiği bu mahallenin insanları Halo'dan geçecekler miydi bakalım*?" ÇK124 **ezber oku-** bir metni veya sözü herhangi bir yere bakmadan bellekte kalan biçimiyle söylemek. "*Sure-i Bakare'yi ezbere okuyabilir misin*?" SAR4

ezberle- Bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, ezber etmek, hıfzetmek. "*Bu sesi ezberlemişti*." MM50

ezberleme *a*. Ezberlemek işi. "*Üç çocuğun en büyüğü, kız, şey kelimesini ezberlemeye çalışıyordu.*" GR149

ezdir- Ezme işini yaptırmak. "*Baba değil ne olursa olsun el kızını ezdirmeyecekti*." GK300

ezdirme *a*. Ezdirmek işi. "*İstemiyorum seni üvey baba elinde ezdirmeyi*." KAÇ11

ezdirt- Ezdirme işini yaptırmak. "*Kim olursa olsun, kızını ezdirtmezdi*." DK115

ezebil- Ezmeye gücü yetmek. "*Onu karyolaya falan itiversin, ezsin ezebildiği kadar*." KK175

ezel (I) (Ar.) *a.* Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik. "*Volter'in dediği gibi, her şeyi ezelde inceden inceye hesaplayan muhasebeciyse de lanet olsundu*." GR169

ezel (II) (Der.) *a.* Eski, daha öncesi. "*Sen beni ezelden göreydin, dedi*." BTÜ293

ezelî (Ar.) *sf.* Zamanda başlangıcı olmayan; öncesiz. "*Beyefendi, diye bağırdı; zatı devletlerine karşı hürmetim ezelî ve ebedîdir*." GR57

ezgi *a.* Belli bir kurallara göre düzenlenmiş, kulağa hoş gelen ses dizisi, haz, nağme, melodi. "*Yakınlardaki bir radyo, akşamın yedisinde başlayıp sekize kadar sürecek olan Reklamlar Geçidi programında Muzaffer Akgün'ün yanık bir ezgisini yayıyordu*." KK217

Ezher Camisi* *öz. a.* Kahire'de, 972 yılında yapılan, İslâm dünyasının halen yaşamakta olan en eski dinî eğitim kurumu durumundaki cami ve etrafındaki külliye. "*Demek Ezher Camisi'ne gittin gece*?" ÜÇK468

ezici *sf.* 1.Yıpratan, bunaltan, sıkıntılı. "*Bu terli ve yorgun kalabalık, ezici bir işten sonra kavuşulan hürriyetin bütün sevinç ve ferahlığını aşikâr eden yüzleriyle dağılıyor*." EKM14 2. Üstün gelen, yok eden, ağır basan. "*Seçimi, hiç ummadığı şekilde ezici bir çoğunlukla kazanan karşı parti, ne mizan kurdu ne de defter-i amalı açtı*." HÇ265

ezik 1. *a.* Çarpma, dövülme vb. sebeplerle vücutta oluşan bere. "*Yüzünün şiş ve eziklerini uzun uzun gözden geçirdikten sonra, yarın işe çıkma, dedi*." KY198 2. *sf.* Ezilmiş veya yassılmış. "*Tek karyolalı ama örtüleri tahtakurusu eziklerinden kanlı, bulantı verici değildir*." ARK149 3. *sf.* Olaylar ve hayat şartları karşısında güçsüz ve sıkıntılı duruma düşmüş olan, üzüntülü. "*Ezik gururu şahlandı birden*." TD84 4. *zf.* Üzüntülü bir biçimde. "*Yorgun, bitkin, ezik, oda kapısına geldi, kapıyı açtı*." KAÇ139

eziklik *a.* Ezik olma durumu. "*İçinde tuhaf bir eziklik ama ne vardı korkacak*?" YD128 **eziklik duy-** kendini mahcup hissetmek. "*Romancı bir eziklik duydu içinde*." BFV232

ezil- Ezme işine konu olmak. "*Anneciğim ezildim*." BK294 **ezilip büzül-** güç bir duruma düşüp davranışlarıyla utandığını belli etmek. "*Daha çok da ipek çamaşır bolluğu karşısında gardiyanlar ezilip büzülüyor*." GR16

ezile büzüle *zf.* Utangaçlıkla, sıkılganlıkla. "*Ezile büzüle, kırıla döküle durdu*." ARK60

ezilebil- Ezilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Mutfağın nemli toprağında çamura kesmiş arının kıl kıl bacakları, ezilemeyen sarı, sert sırtı, kabuk...*" DHV281

eziliş *a.* Ezilmek işi. "*Altı biraz kalınca dudağın ön dişler arasında boyuna ezilişi*!" EB137

ezilme *a.* Ezilmek işi. "*Ayak altında, her an ezilmeye hazır, herhangi bir ayak, bir tekerlek altında kalmaya mahkûm bir ottu*." SBK143

ezilmişlik *a.* Ezilmiş olma durumu, mazlumluk. "*Kurumuş kanları temizlemişti ama dudağının şişi, burnunun ezilmişliğini nasıl giderecekti*?" KY193

eziş* *a.* Ezmek işi. "*Kasabın pirzola dilimlerini ayırışı, sarı bir demirle teker teker ezişi, kâğıda sarışı bir yıl kadar uzun geldi*." SAR14

eziver- Çabucak veya kısa sürede ezmek. "*Yine de eziverdi ayağıyla*." DHV280

eziyet (Ar.) *a.* 1. Yersiz ve gereksiz olarak çektirilen üzüntü, işkence, sıkıntı veya zorluk; üzgü, cevir, eza cefa, sıklet, ukubet. "*Annesini eziyetle öldürmese, ölümüne sebep olmasa...*" SUÇ49 2. Sıkıntı veya güçlük. "*Sana da eziyet oluyor tamamen*." BTÜ114 **eziyet çek-** zahmet ve sıkıntıya uğramak. "*Mapısta çok eziyet çektin mi*?" GK335 **eziyet et-** zahmet ve sıkıntı vermek, canını yakmak. "*Sana çok eziyet ettim, çok dövdüm seni*." BE37

eziyetçi* *sf.* Eziyet eden, eziyet veren. "*Bütün gece o kadar delikanlıyla hem de fitil gibi sarhoş, azgın, eziyetçi delikanlıyla başa çıkmıştı*." SAR132

ezme *a.* Ezmek işi. "*Yirmi dört lira doksan beş kuruşa ortak olmanın, torununu büsbütün ezmenin günah olduğunu düşünmüştü elbette*." DE46

F, f

faal (Ar.) *sf*. Hareket hâlinde olan; etkin, aktif. "*Karısı, hizmetçi de dinliyorlardı ya, onlar faal partili değillerdi*." GK66

faaliyet (Ar.) *a.* 1. Canlılık, hareket. "*Sinema başlayınca yanımızdaki localarda da faaliyet başladı*." DK209 2. Çalışma. "*Faaliyetimiz üç koldan olacak.*" DE167 3. İşler durumda olma, etkinlik. "*Kel Mıstık gene faaliyette*!" MM76 **faaliyete geç-** işler duruma gelmek, etkin duruma gelmek. "*Kuduz mikrobu ne zaman faaliyete geçerdi acaba*?" KP19 **faaliyette bulun-** çalışma içine girmek. "*Belki de öbür taraftaki adamdan bilhassa söz açmıştı, faaliyette bulunulduğunu ... belirtmek için*!" DE54

fabrika (İt.) *a*. İşlenmemiş veya yarı işlenmiş maddelerin makine, araç vb. ile işlenerek tüketime hazır duruma getirildiği sanayi kuruluşu, üretimevi. "*Fabrikaya girse, hem saat ücreti işler hem de bol bol futbol oynar*." KÜÇ28 **fabrika mabrika*** fabrika falan. "*Bundan sonra fabrika mabrika yok.*" CEM139

fabrikatör (Fr.) *a.* Fabrika sahibi veya fabrika işleten kimse, fabrikacı. "*Üç gün sonra, pamuk tüccarlarından Hacı Osman Ağa, Fabrikatör Hurşit Ağa'yla memleketin sayılı tüccarlarını iftara davet etti*." EKM65

fabrikatörlük *a.* Fabrikatörün yaptığı iş, fabrikacılık. "*Fabrikatörlükten hevesini almıştı*." SM203

facia (Ar.) *a*. Çok üzüntü veren, acıklı olay, afet. "*Efendim, sabit gelirli olmak bir faciaydı*." KK43

fâcire* (Ar.) *sf*. Fücûr sahibi, günahkâr. "*Mübarek tabii, fâcire*!" VV95

faça (İt.) *a*. 1. *argo* Yüz, çehre, surat. "*Herifle birden faça façaya gelerek durakladı*." DK241 2. *argo* Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Soy lacivert façasından, sök kravatını, kazı saçlarını usturayla, tak kulağına küpeyi…*" ÖE21 **façasını al-** birini mahcup etmek, bozmak. "*Senin gibi kadınların çoook façasını alıverdim*." TD109

Fadıl Garan* *öz. a.* Türk tiyatro ve sinema oyuncusu (1903-1977). "*Fadıl Garan da kendi havasında*." YD126

fahişe (Ar.) *a*. Yasak cinsel ilişkiye girmeyi alışkanlık edinmiş kadın; orospu, kötü kadın, mal, paçoz. "*O alelade bir fahişe olmak da istemiyordu.*" GK105

fahişelik *a*. Fahişe olma durumu; orospuluk, paçozluk. "*Her hâlinden fahişelik değilse bile oynaklık akan Şerife, kırıtarak ortaya atıldı*." KAÇ195

fahri (Ar.) *sf.* 1. Saygı için verilen veya övünç için kabul edilen, onursal (başkanlık, üyelik, profesörlük vb. unvan). "*Parti müfettişi kulübe fahri başkan seçilmiş*!" DE211 2. Gönüllü, karşılıksız. "*Hatta belediye reisliğini fahri yapıyor, laf olsun diye alıyordu maaşını*." MM146

fail (Ar.) *sf.* Eden, yapan, işleyen. "*Fail kim yahut kimlerdi*?" EK315

faili meçhul *sf.* Kimin yaptığı belli olmayan veya bilinmeyen. "*Bu da, birçokları gibi faili meçhul cinayeti olarak kalabilirdi*." DE242

faiz (Ar.) *a*. İşletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan kâr, getiri, ürem, nema. "*Müslümanlıkta faiz var mı lan*?" BTÜ73 **faiz maiz*** faiz falan. "*Faiz maiz kazanmıştı ya*!" BTÜ82 **faize yatır- (veya ver-)** parasını faizle çoğaltmak için bankaya para yatırmak. "*Bir işe yahut faize yatırmalı*!" ÜÇK532

faizci *a*. El altından yüksek faizle ödünç para veren kimse, tefeci, murabahacı. "*Ha, şu faizci mi*?" BTÜ78

faizcilik *a.* Tefecinin işi, tefecilik, murabaha, murabahacılık. "*Atlarım beyler koğuşuna, başlarım faizciliğe*." YK48

fak (Ar.) *a.* Tuzak, kapan. "*Sen fak kurmayı bilir misin*?" EVO214 **faka bas-** aldatılmak, tuzağa düşmek. "*Görevlilere oyun oynamaya, hele onları faka bastırmaya gelmezdi*." MM285

Fakabasmaz Zihni* *öz. a.* Fakabasmaz Zihni'nin Sergüzeştleri; Hüseyin Nadir tarafından yazılan bir eser. "*Cingöz Recai, Fakabasmaz Zihni, Kartal İhsan, Natpinkerton, Şarlok Holmes, Arsen Lüpen cinsinden hırsız polis kitapçıkları…*" SUÇ14

fakat (Ar.) *bağ.* Ancak, ama lakin. "*Fakat tetiği*

çekmeye kalmadı." OK73 **fakat makat*** fakat falan. "*Fakatı makatı yok*." GR124

fakfon (Alm.) *a.* Bakır, nikel ve çinkodan oluşan gümüş görünümünde bir alaşım. "*Kuka, necef, adi taş tespihler, hacıyağları, boy boy, cins cins ağızlıklar, tahta, fakfon, teneke tabakalar…*" VV51

fakir (Ar.) *sf.* Geçimini güçlükle sağlayan, yoksul, fukara, zengin karşıtı. "*Ben de fakirim*." GAV105

fakir fukara *a.* Yoksullar, geçimini sağlamakta güçlük çekenler. "*O kendi anası, bacısı belliyor fakir fukarayı.*" BTÜ196

fakirane* *a.* Fakirhane. "*Bizim fakirane karşıda*." DK98

fakirce *sf.* Yoksula benzer. "*Ufacık, eşyaları fakirce ama pis değildi*." VV335

fakirhane (Ar. faḳîr + Far. ḫâne) *a.* Alçak gönüllülük göstermek için kendi evinden bahsederken kullanılan bir söz. "*Lakin bilseniz benim fakirhaneyi...*" SAR7

fakiri pürtaksir* (Ar. faḳîr + Far. pür + Ar. taksir) *a.* "Kusurlarla dolu fakir" anlamına gelen, tevazu ifadesi olarak "ben" yerine kullanılan ifade. "*Ben Zülcelal'in emri ilahilerini tebliğle mükellef bir fakiri pürtaksirim*." VV115

fakirleş- Fakir duruma gelmek, yoksullaşmak. "*Fakirlik Allah vergisi, günün birinde kendileri yahut da çoluk çocukları fakirleşirse*?" GR73

fakirleştirme *a.* Fakirleştirmek işi. "*Mal sahibinin malına karşı bizi namuslu olmaya, yani onu gittikçe zenginleştirip kendimizi fakirleştirmeye yararlar*." KT102

fakirlik *a.* Yoksulluk. "*Fakir olsun, fakirlik ayıp değil, biz de fakiriz*." CEM67

fakülte (Fr.) *a.* Bir üniversitenin, öğrenim alanı veya uzmanlık konusu bakımından ayrılmış kollarından her biri. "*Edip fakülte birdeki Nermin'i hatırladı*." EB149

fal (Ar.) *a.* Geleceği öğrenmek, şans ve kısmeti anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb.ne bakarak anlam çıkarma, bakı. "*Rüyalar, fal yalan söylemezdi*." HÇ155 **fal aç-(veya bak-)** bakla, su, iskambil vb.ne bakarak gelecekte olacak şeyleri anlamaya çalışmak. "*Sema'nın ardından yas tutan, fal fal üstüne baktıran, gözyaşları döken benim değil mi*?" MM251 **fala bak-** fal açmak. "*Mağripli hoca var bizim orada, fala bakıyor*." ARK133

fal taşı *a.* Falcıların fala bakmak için kullandıkları değişik biçim ve renklerdeki taş. "*Kulaklıktaki ses, genel müdüre olduğunca Nedim Ağa'ya da gerekli yağcılığı yaptıktan sonra, durumu olanca çıplaklığıyla anlatmış, Nedim Ağa'nın gözlerini fal taşı gibi açmıştı*." KT175

falaka (Ar.) *a.* Ceza olarak ayak tabanlarına vurmakta kullanılan, ayakları uygun bir durumda sıkıştırıp tutan, kalınca bir sopa ile bunun iki ucuna bağlı bir ipi olan cezalandırma aracı. "*... yahut ayaklarını falakaya takıp bayıltıncaya kadar dövmek için yanıyordu*." EKM157

falan (Ar.) 1. *zm.* Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime, filan. "*Bugün filana çaya, yarın falana yemeğe, öbür gün pikniğe*." İDG56 2. *a.* Cümlede belirtilen nesne veya nesnelerden sonra gelerek `ve benzerleri` anlamında kullanılan bir söz. "*Kısa külotu, çıplak kirli ayaklarıyla koştu, yarım şişe rakı, biraz kara zeytin falan uydurup geldi*." EVO363 3. *sf.* Tarih, yer, kişi vb.nin önüne gelerek tekrarlanmak istenmeyen sözlerin yerine kullanılan kelime. "*Falan yerin istimlaki için hükümet, daha çok da Başbakan ne düşünüyordu*?" GK47

falan fıstık *a.* Falan filan. "*Dedim bu eşyaların sahibi var, şimdi polisle birlikte gelecekler falan fıstık.*" AY134

falan filan *a.* Önem verilmeyen, hafifsenen kimse, şey, filan falan, falan festekiz, falan feşmekân. "*... hepsinin boyaları ayrı ayrıymış, falan filan*." EKM36

falan filan feşmekân *a.* Falan filan. "*Her koyun kendi bacağından asılırmış, filan falan feşmekân.*" AY141

falcı *a.* Fala bakmayı kendine geçim yolu yapan kimse. "*Falcı kız sözlerinin ardını getirdi*." KY121

falçata (İt.) *a.* Eğri kunduracı bıçağı. "*Çıkardı, iplikleri keskin falçatasıyla kesip arkasında, ufacık kunduracı masasının başında çalışmakta olan oğullarına bakmadan fırlattı*." EVO4

fallik (Der.) *a.* Sürtük. "*Seni kahpe seni, seni fallik seni*!" EVO257

falsız* *zf.* Fal olmaksızın. "*Fala inanma, falsız*

kalma dedikleri gibi, doktora inanmayacak, doktorsuz da kalmayacaktı.” HÇ302

falso (İt.) *a*. 1. Yanlış davranış. “*O hâlde falsomu bağışlayın*.” EK67 2. Topun rakip oyuncuları yanıltacak biçimde eğri gitmesi. “*İbne top falso yaptı işte*!” KÜÇ33 **falso yap-** yanlış davranışta bulunmak. “*Top falso yapar, karı falso yapar...*” KÜÇ33

falsosuz *zf*. Hatasız, kusursuz bir biçimde. “*... yukarıda sayıp dökülen stil eşyayı falsosuz kullanacak kimse yoktu*.” SM197

faltaşı* bk. fal taşı. “*Karısından bahseden satırlar, gözlerini faltaşı gibi açtı*.” SM280

fam* *a*. Bir tür esans. “*Binmesiyle beraber harikulade fam esansı*.” İDG67

fan fin fon* *a*. Anlaşılmayan bir dille konuşma. “*Gâvurların hep de aynı fan fin fonla konuştuklarını biliyorlardı*.” SUÇ304

fâni (Ar.) *sf*. Ölümlü, gelip geçici, kalımsız. “*Hepimiz faniyiz*.” KÜÇ52

Fani* *öz. a*. Orhan Kemal’in ‘Bir Filiz Vardı’ adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. “*Üç bacalı kocaman vapura girmişti satıcı kız Fani gibi*.” BFV40

fâni dünya *a.* Ölümlü, kalımsız dünya. **“***Hem ne çıkacak sanki bu fani dünyada*?” ARK60

fanila (İt.) *a*. Genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı. “*Çocuğun daldığı müzik aletleri değil de pantolonu, fanilası, beyaz lastikleri çok hoşuna gitmişti*.” SUÇ47

fanteziye *a*. Değişik heves, değişik beğeni, değişik düşünüş. “*Babacığım fontaziye değil, fanteziye*!” BFV26

far (I) (Fr.) *a*. Taşıtların ön bölümünde bulunan, kısa ve uzun mesafeyi aydınlatmaya yarayan ışık düzeneği. “*Sol farı sanki yuvasından koparılıp çıkarılmışa benzeyen külüstür kamyon ... dörtyol ağzına gelmişti*.” EVO175

far (II) (Fr.) *a.* Kadınların süs için göz kapaklarına sürdükleri çeşitli renkte boya, düzgün. “*... az öteki masalarda rujları, ojeleri, farları, zarif davranışlarıyla arada kafa kafaya veriveren, sigara dumanları yüklü kahkahalarıyla ortalığı çınlatan allı, yeşilli, mavili, sarılılardan ikisini masamıza davet edivermişti*.” YYB163

Fârâbî* *öz. a.* İslâm felsefesini metot, terminoloji ve problemler açısından temellendiren ünlü Türk filozofu (870-950). “*Bossuet'den Mallarme'ye, Diderot'dan Farabi'ye dek birbirleriyle ilintisi olan olmayan neler*!” VV267

faraza (Ar.) *zf*. Diyelim ki, sayalım ki, tutalım ki, varsayalım ki. “*Faraza, Güllü'yle evlenip çiftliğe hükmetmeye başlasa, ilk önce kendisine yol vereceğine şüphesi yoktu*.” HÇ312

fare (Ar.) *a*. Sıçangillerden, küçük vücutlu, kemirgen, memeli hayvan. “*Bir fare dayanamadı, başını deliğinden çıkardı*.” MUR59

fare deliği *a*. 1. Evlerde farenin yaşadığı küçük yer. “*Biraz da kediler fare deliklerinde yaşasın*?” ARK90 2. Gizlenecek yer. “*Aradılar şüphesiz saklanacak affedersiniz fare deliki*.” MUR211

fareli* *sf*. Faresi olan, içinde fare bulunan. “*Fareli dolabın deliğine kömür sokmadı diye annesinin kafasına sürahiyi atacaktı az daha ama...*” ÖE78

faresiz* *sf*. Faresi olmayan, içinde fare bulunmayan. “*Kocası ... faresiz, daha derli toplu, çok daha rahat bir eve geçmek zorunluğundan söz açar*.” EB106

farfarı (Der.) *sf*. Herhangi bir yerde yerleşip oturamayan. “*Kız ise öyle farfarı, öylesine çenebazdı ki...*” VV259

Farisi (Far. fārs + Ar. -ī) *öz. a.* Farsça. “*Zamanında biz Arabi okuduk, Farisi okuduk kızım*.” BFV49

fark (Ar.) *a.* Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, ayrım, nüans. “*Büyük fark var*.” KK52 **fark et-** 1. görmek, seçmek. “*Sokağın ta öbür ucunda iri bir bekçinin hayalini fark ediyor*.” AY165 2. Anlamak, sezmek. “*Filiz birden bu büyük düşüncesizliklerini fark ederek...*” BFV113 3. Değişmek, başkalaşmak. “*Yıllar geçiyor, eski dairesindeki arkadaşları değişiyor, yerlerine yenileri geliyordu ama fark etmiyordu*.” EKM114 **fark etmez** `önemi yok, etkisi olmaz, değişmez` anlamında kullanılan bir söz. “*Fark etmez. İstersen borç defterini yırtıp atalım*?” DE39 **fark olun-** 1. seçilip ayırt edilmek. “*Yüzlerini görmeye çalıştı. Fark olunmuyordu*.” DE199 2. anlaşılmak. “*Öne kaykılmış evlerden fırlayan işçilerin sevince benzeyen telaşları bile fark olunuyordu*.”

DE155 **farkına var-** gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak. "*Eski gardiyan çöp tenekesinin başında öyle dalmıştı ki, o sıra yanından hızla geçen bir otomobilden üstüne çamur sıçradığının farkına varmadı*." ÇK66 **farkında ol-** görülmesi veya bilinmesi gereken şeylerden haberi bulunmak, kavranması gereken bir şeye dikkat etmek. "*Kadın da farkında olacaktı ki, istemeyerek de olsa döndü*." DK254

farklı *sf*. Farkı olan, aralarında fark bulunan, değişik, ayrımlı. "*Metresliğin genelev kadınlığından pek de farklı yanı var mıydı*?" KY185

farksız *sf*. Farkı olmayan. "*Bazen kupkuru, bazen fırından yeni çıkmış ama her zaman çamurdan farksız.*" YK16

Farmall* *öz. a.* Amerikan otomotiv markası. "*Bu temastan gıdıklanan kırmızı Farmall, rimelli kirpikleriyle sanki Abid Ağa'ya baktı*." SAR54

farmason (Fr.) *sf*. Dinsiz, imansız. "*Farmason, dedi birisi*." HÇ114

faryap* *a*. Fayrap. "*... bütün Türkiye toprakları dinamik ziraat ve dinamik sanayinin faryap edilmesi…*" GK47

farz (Ar.) *a*. 1. Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet. "*Müslümansan, dinimizde bile var, dul, seyyibe kadınların hâlini hatırını sormak farz değil mi?*" EK127 2. Yapmak zorunda kalınan şey, boyun borcu. "*O zaman, eee Nuri, dedim kendi kendime, böyle ahlaksız, böyle sütsüz, böyle veled-i zina adamın avradını biçime getirmek farzdır*!" KT237 **farz et-** varsaymak. "*Sizin romanınızı okurken, kendimi hep o kitapta sizinle birlikte farz ettim.*" BFV187 **farz ol-** yapılması kaçınılmaz olmak. "*Herhâlde böyle miskin miskin durmazlar, boyunlarına farz olanı yapmakta gecikmezlerdi*." KY65 **farz olun-** bir şeyin var olduğu kabul edilmek, varsayılmak. "*Bin şu kadar yıl önce geçmiş ya da öyle farz olunmuş serüvenler…*" VV62

farz-ı mahal (Ar.) *zf*. Tutalım ki, sayalım ki, varsayalım ki. "*Haçan ben şimdi kalayım farz-ı mahal vazife bir sırasında aç*." MUR211

farz'ılayn* *a*. Mükellef olan her Müslümanın bizzat kendisinin yapması gereken farz, farz-ı ayn. "*Farz, hem de farz'ılayn*!" VV99

fas (Der.) *a*. Baş. "*Sağ profil, sol profil, yarım sağ, yarım sol. Fas...*" SAR98

fasa fiso *sf*. Değer ve önemi olmayan, boş (şey veya söz). "*Heç yahu. Fasa fiso*!" CEM42

fasarya (Rum.) *sf*. 1. *argo* Boş, anlamsız (söz). "*Hiç canım, fasarya*." DK128 2. *argo* İşe yaramaz, yeteneksiz. "*Ulan amma da fasaryaymışsın be*!" ARK138

fasaryalık *a*. Fasarya olma durumu. "*Çöpçünün çocuğunun ağzıyla kuş tutsa bile fasaryalığının farkındaydı*." YYB230

fasıl (Ar.) *a*. Belli bir sürede yapılan iş, karşılaşılan durum veya olay. "*Böyle, köşe kapmacaya benzeyen dayak fasıllarından sonra…*" BE79

fasulya* *a*. Fasulye. "*Değildir üstün bir vazife, şeref hem da namuz bir kilo fasulyadan değerli*." MUR178

fasulye (Rum.) *a*. 1. Fasulyegillerden, barbunya, çalı, ayşekadın, horoz vb. türleri bulunan bitki. "*Mesela, onun fasulye tarlasında kargaları beklediğinden haberin var mı*?" DE170 2. Bu bitkinin sebze olarak yararlanılan yeşil ürünü ve kuru tohumları. "*Bu fasulyelere dünya kadar para verildi, dura dura kurtlanmış*." MUR199 **fasulye gibi kendini nimetten say-** kendine çok değer vermek, kendini bir şey sanmak. "*Kendini fasulye gibi nimetten sayıyor.*" EKM122 **fasulye mi dedin?*** *argo* bir kimsenin söylediği bir sözle alay etmek, bu sözün geçersiz olduğunu belirtmek için kullanılır. "*-Kırarım çeneni! - Fasulye mi dedin*?" YK1

fasulye pilakisi *a*. Kuru fasulyenin pişirilmesi ile yapılan pilaki. "*Onu tatarböreği, fasulye pilakisi, subörekleriyle kendine bağladığım sanıyordu.*" YYB12

faşist (Fr.) *a*. Faşizm yanlısı olan kimse, görüş vb. "*Alman Nazileri, İtalyan Faşistleri, Uzak Doğu'da Japonlar…*" DHV317

Fatih (I) *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Fatih'te tramvaydan atladı*." SUÇ234

Fatih* (II) bk. Fatih Sultan Mehmet. "*Bizans hamamlarında Fatih'in yorgun askerlerinin arkalarını keseledi*." GR89

Fatih Camisi* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde Fatih Sultan Mehmed tarafından 1470 yılında yaptırılmış olan cami ve külliye. "*Fatih Camisi'nin önünden, Haydar'dan geçip Cibali'ye, oradan da mahalleye indi.*" SUÇ234

Fatih Parkı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde

bulunan bir park. "*Mümkünse yarın Fatih Parkı'nda bekleyecekti*!" EK324

Fatih Sultan Mehmet* *öz. a.* II. Mehmed, Osmanlı İmparatorluğu'nun 7. Padişahı (1432-1481). "*Fatih Sultan Mehmet, 'Boş bir zamanda uğra!' demişti*." GR89

Fatiha (Ar.) *öz. a.* Kur'an'ın ilk suresi. "*Fatiha, dua isteyen ruhlar işaret verirler insanlara*!" MM259

Fatma Girik* *öz. a.* Türk oyuncu, senarist ve yapımcı (1942-2022). "*Ne Muhterem Nur ne Türkan Şoray ne de Fatma Girik*!" ÖE34

fatura (İt.) *a.* Satılan bir malın cinsini, miktarını ve fiyatını bildirmek için satıcının alıcıya verdiği hesap pusulası. "*Gene az önce iki bin küsur liralık bir terzi faturanı ödedim*." KT327

favori (Fr.) *a*. Yüzün iki yanında, saçın devamı olarak bırakılan sakal demeti, duluk. "*Beatles modeli oğlan, yanaklarının ortalarına kadar uzanan dolgun favorileri, hafifçe uzamış sert sakalı, daracık pantolonu, yarım çizmeleriyle az daha sokuldu*." ÖE100

favorili *sf*. Favorisi uzun olan. "*Onun gibi uzun boylu, onun gibi kara kaş kara gözlü, onun gibi uzun favorili, siyah şapkalı, beyaz kaşkollü, siyah paltoluydu*." SAR96

favrika (Der.) *a.* Fabrika. "*Girdi iş'te koca, benim, favrika*." KP96

fay* *a*. Bir kumaş türü. "*Parlak fay elbise gündüz giyilir mi*?" KP108

fayans (Fr.) *a.* Duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve türlü desenlerle bezenmiş, pişmiş balçıktan levha. "*Oysa hâlâ fayanslarından, ayakkabılarından, mantolarından, süksesinden konuşuyor, konuşuyor, konuşuyordu*." BK329

fayda (Ar.) *a.* Bir işten elde edilen iyi sonuç; yarar. "*Fayda edeceğini bilsem*." SAR31 **fayda etme-** etkisi olmamak, işe yaramamak, yararlı olmamak. "*Ünal'la Zeliha'nın araya girmeleri fayda etmedi*." EVO289 **fayda verme-** yararlı olmamak. "*Sami teselli etmeye çalıştıysa da fayda vermedi*." EK261 **faydası dokun-** faydalı olmak, kâr sağlamak. "*Çünkü halk, kendilerine gerçekten faydası dokunanlara, isterse kendi partilerinden olmasın, kızmıyordu*." GK367 **faydası ol-** faydalı olmak, olumlu etki yapmak. "*Bir faydası olur mu dersin*?" ÇK96 **faydasını gör-** yarar sağlamak. "*Çok faydasını görecen*." SAR31

faydalan- Kendine fayda sağlamak, yararlanmak, istifade etmek. "*İtmekle de kalmayıp bu kargaşadan faydalanan biri balık gibi sıyrılıverdi öne*." ÖE100

faydalanabil- Faydalanma ihtimali bulunmak. "*Süzülecekti ki, içler ya da santrfor faydalanabilsin*." GK303

faydalandır- Faydalanma işini yaptırmak, yararlandırmak. "*Her fırsatta azarladığı, maaş zamlarından faydalandırmadığı, kovmak için fırsat kolladığı adamı nasıl tanımazdı*?" DE52

faydalanıl- Faydalanma işi yapılmak, yararlanılmak. "*Onun fırlayıp çıkması demek, para fabrikasının yeniden çalışmaya başlaması demekti ki böyle bir fabrikanın musluklarından faydalanılmalıydı*." ÜÇK431

faydalanılabil- Faydalanılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zannedersem Şehnaz'dan da faydalanılabilir*." SUÇ212

faydalanılma *a*. Faydalanılmak durumu, yararlanılma. "*Ama cin gibi zeki bu adamdan faydalanılmasının gerekliliğine de inanıyorlardı*." KT359

faydalanma *a*. Faydalanmak işi, yararlanma. "*Bundan faydalanmamız lazım*!" MM110

faydalı *sf*. Fayda sağlayan, faydası olan, yarayışlı, yararlı, nafi, avantajlı. "*İkiniz de maşallah devlete millete faydalı olacak çağdasınız*." EB257 **faydalı ol-** fayda sağlamak, yararlı olmak. "*Ona, kitap okumanın, esrar çekip barbut atmak yahut bıçak kullanmaktan daha faydalı olup olmadığını sorduğum zaman uzun uzun düşünmüştü*." EKM23

faydasız *sf*. Fayda sağlamayan, faydası olmayan, işe yaramayan, yarayışsız, yararsız, nafile, avantajsız. "*Yani deminden beri başvurduğu direnme faydasız mıydı*?" MUR43

faydasızlık *a*. Faydasız olma durumu, yararsızlık, yarayışsızlık. "*Daha fazla beklemenin faydasızlığını düşünerek meydanı üniversite kapısına doğru geçti*." EK257

fayız (Der.) *a.* Faiz. "*Haftaya para alınca fayızıynan veririm*." GK85

fayızcı* *a*. Faizci. "*Gâvurlarda akıl olmadığını köylüsü fayızcı Gafur'dan duymuştu*." SAR84

fayızcılık* *a*. Faizcilik. "*Fayızcılık da yaptığını söylemişti hammal Veli*." GK73

fayiz (Der.) *a*. Faiz. "*Paramı fayiziyle verdi verdi, vermedi mi, malın üstüne curp, otururum*." HÇ137

fayizcilik* *a*. Faizcilik. "*Başlarım fayizciliğe*." HÇ137

fayrap (I) (İng.) *a*. Bir istim kazanının, istim oluşturacak biçimdeki yanar durumu. "*Böyle havaları çıldırasıya seven ihtiyar komiser, teneke semaverini fayrap etmiş…*" EK3 **fayrap et-** ocağın ateşini harlandırmak. "*Böyle havaları çıldırasıya seven ihtiyar komiser, teneke semaverini fayrap etmiş…*" EK3

fayrap (II) (Der.) *ünl*. Açılma, harekete geçme emri. "*Haydi usta, fayrap*!" EVO172

fayton (Fr.) *a*. Tek körüklü, dört tekerlekli, genellikle çift atlı binek arabası, payton. "*Çok geçmeden bir fayton şakır şakır geldi*." MM16

faytoncu *a*. Fayton süren kimse. "*Şehir faytoncuları tanırlardı*." EK9

fazıl (Ar.) *sf*. Faziletli, erdemli (kimse). "*Beyefendi … âlim, fazıl bir zatın oğlu, bir hukuk doktoruna küçük bir iyilik yapmak ister misiniz*?" GR20

fazilet (Ar.) *a*. Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, erdem. "*Peki, ahlak, namus, fazilet, Allah*?" DE213

faziletsiz *sf*. Fazileti olmayan, erdemsiz. "*Bir fahişe, namussuz, faziletsiz, aşağılık biri değil mi*?" KT96

fazla (Ar.) 1. *sf*. Gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı olan, ziyade. "*Hem de daha fazlası, çok daha fazla parayla*!" KY183 2. *sf*. Artmış olan, ihtiyaçtan fazla olan. "*Bende fazla yatak, yorgan var, idare ederim*." ÜÇK359 3. *sf*. Daha çok, aşkın. "*Karının iyisi altı aydan fazla yaşamaz*!" KY99 4. *zf*. Gereksiz, yersiz bir biçimde. "*Fazla konuşma*!" YK23 5. *zf*. Gereğinden, alışılmıştan çok olarak. "*Baksana, dolmaların içi fazla gelecek galiba*." AY132 **fazla gel- (veya kaç-)** çekilmeyecek, bıktıracak, tedirgin edecek bir durum almak. "*Asılınmayan bir yerde çalışmak istediyse bu kadarı da fazla kaçmıyor muydu*?" BFV269 **fazla kaçır-** alışılmış olan ölçüden çok içmek, yemek veya konuşmak. "*Fazla kaçırmışım, zom olup çıktım*." GAV128 **fazla naz âşık usandırır** `başka şeylerde olduğu gibi nazlanmada da aşırı gidilmemelidir` anlamında kullanılan bir söz. "*Fazla naz âşık usandırır şekerim*!" SBK155

fazlaca *zf*. Gereğinden biraz daha çok olarak, bir hayli, çokça. "*O namussuz dokuma ustası, bu çocuğa fazlaca tazyik ediyormuş*." CEM81

fazladan *zf*. Alışılana ek olarak, alışılandan çok, bol bol, çok çok. "*Fazladan bırakılan yüz kuruş fenasına gidiyordu*." KP32

fazlalaş- Azken çok olmak, çok duruma gelmek; çoğalmak. "*Kar fazlalaşıyordu*." İDG93

fazlalık *a*. Çokluk, gereğinden artık olma durumu. "*Önlerindeki makinede film seyrederlerken rejisör fazlalıkları makasla kesip atıyor, yapıştırıyordu*." YD232

fazlasıyla *zf*. Olağandan, gerekenden çok, pek çok, ziyadesiyle. "*Doğrusu komşular komşuluklarını fazlasıyla gösteriyorlardı*." EVO312

fazlasıynan* *zf*. Fazlasıyla. "*Gençlikse fazlasıynan, yakışıklılık, kabadayılık, eline imana, namusa şerefe bağlılık dersen o da herkesten ziyade*." VV323

feci (Ar.) *sf*. Acıklı, çok acıklı, yürekler acısı, trajik. "*Kocasının hâlâ kapanmamış, feci bir yara hâlindeki elini yakalayıp istidacıya gösterdi*." KP96

feda (Ar.) *a*. Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme. "*Olsun feda dünyanun bütün çayları*." YK82 **feda et-** kıymak, gözden çıkarmak. "*Babamı, annemi, kardeşlerimi mi feda etmeliydim, yoksa sevgilimi mi*?" AY201 **feda olsun!** `varsın gitsin, uğrunda yok olsun!` anlamında kullanılan bir söz. "*Bir değil, beş, on, yüz Haldun feda olsun senin kesip attığın tırnağa yavrum*!" İDG25

fedai (Ar.) *a*. 1. Bir ülkü uğruna tehlikeli işlere girişerek canını esirgemeyen kimse, serdengeçti. "*O artık din ve milleti uğruna belaya girmiş bir vatan fedaisiydi*." ÜÇK341 2. Bir kimseyi veya bir yeri koruyan kimse. "*Fedaileri varsa da boş verir, kendi koşar*." ARK157

fedakâr (Ar. fidāʾ + Far. -kār) *a*. Özveri ile davranan, özverisi olan, özveren, özverili. "*Şempanze eski harflerle not ettikten sonra, bu fevkalade gözü açık, bu parti için son derece elverişli, fedakâr arkadaşın işine bakmasını, kart yazdığı zattan rica etti*." GK65

fedakârlık *a*. Bir amaç uğruna veya gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir şey için kendi çıkarlarından vazgeçme, özveri. "*Siz*

kardeş olsanız beni anlar, benim istikbalim için fedakârlıktan çekinmezdiniz!" EB225 **fedakârlık yap-** özverisini ortaya koymak. "*Biraz fedakârlık yapabilir misin*?" MM152

federe (Fr.) *sf.* Bir federasyona bağlı olan. "*Malum ya, gayri federe kulüpler*!" BE95

felaket (Ar.) *a.* Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela. "*Şayet böyle bir şey de üvey annesiyle oğlunu gördüyse felaketti*." SUÇ88

felaket-i uzmâ* (Ar.) *a.* Büyük felaket. "*Buna rezalet derler, felaket derler, felaket-i uzma derler beyefendi*." SAR80

felaketli *sf.* Felaket getiren. "*Dürüst bir kadın kocasını değil böyle, bundan çok daha felaketli gününde terk etmez*!" KT182

Felasifeyi Şark ve Garp* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Arkadaş Islıkları" adlı romanında geçen bir eser. "*Karılara, kızlara fiyaka olsun diye rahmetli pederden kalma, rafta tozlanmış zırıltı bir 'Felasifeyi Şark ve Garp' adlı kitaptan satırlar mı ezberlemezdik*." ARK13

felc-i nısf-ı tûlani* *a.* Vücudun bir yarısında görülen felç, hemiplegie. "*Hemiplegie, eski tabiriyle felc-i nısf-ı tûlani*!" MUR348

felç (Ar.) *a.* 1. Vücudun bir bölümünde hareket ve hissetmenin kalkması, inme, nüzul, paralizi. "*Hatırımda kaldığına göre, çarpılan yerin tam karşısında felçti galiba*!" MUR348 2. İşlemez durumda olma. "*Koskoca Fransız ordusu, sanki genel felce uğramış*." KK54 **felce uğra-** bir iş yarım kalmak, yürümez duruma gelmek, tam olarak durmak. "*Kafile felce uğramış gibi, karıştı ilkin*." SUÇ107 **felç ol-** vücudun bir yerinde hareket ve hissetme kalmamak, felç gelmek, nüzul inmek inme inmek. "*Herifin felç olması, belki de ölmesine ne diye acımıştı*?" SUÇ184

felçli *sf.* İnmeli, felç olmuş, mefluç. "*Değil böyle isterse hasta, belden aşağısı felçli bir karım olsa…*" KP73

felek (Ar.) *a.* 1. Dünya, âlem. "*Lakin ananız sağ olacaktı felekte...*" GK224 2. Talih, baht, şans. "*Ah ulan felek, ah ulan kambur felek...*" KK67 **feleğin çemberinden geç-** hayatta acı tatlı günler görmüş geçirmiş olmak, olgunlaşmış, deneyim kazanmış olmak. "*... sağa sola sarı lira saçmaya alış, feleğin çemberinden geç, sonra da bir harp, bir veba, mal mülk kapanın elinde kalsın*." EVO7 **feleğin sillesini ye-** büyük bir yıkıma uğramak. "*Demek sahiden avukat karısıymış da feleğin sillesini yemiş ha*?" EK308 **feleğini şaşır-** *argo* ummadığı bir durumda kalmak, şaşkınlık içine düşmek. "*Senin değil, eniştemin hatırı olmasa senin feleğini şaşırırdım amma onun hatırı*!" VV220 **felekten bir gün (veya gece) çal-** güzel bir gün veya gece geçirmek. "*Karılarına çaktırmadan felekten bir gün çalmışlardı sevgilileriyle*." ÖE65

feleksiz* *a.* Hayırsız, yaramaz. "*Hey Allahsızlar, hey fakir fukaranın derdinden anlamaz feleksizler*." EVO44

Felemenk *öz. a.* Bugünkü Hollanda, Belçika ve Kuzeydoğu Fransa'ya eskiden verilen ad. "*Belki de, Afrika'da kaplan avına çıkmış bir İngiliz lordu, sömürgelerdeki bitkilerini görmeye gelmiş bir Belçika, bir Felemenk, bir ne bileyim Fransız, bir İtalyan sömürgeni*!" DHV317

fellah (Ar.) *a.* 1. Çiftçi. "*... bu Araplara yerliler Arap uşağı, fellah diyorlardı ki, Arap uşağı, Türk uşağı, fellah da çiftçi anlamına geliyordu*." KT251 2. Arap. "*Kesmişti, kesmişti ama gene de Fellah Fellah'tı, Türk Türk*." VV255 **fellah mellah*** fellah falan. "*Ben Fellah oğlu mellah oğlu bilmem, tövbe haberim yok*!" VV236

felsefe (Ar.) *a.* 1. Varlığın ve bilginin bilimsel olarak araştırılması. "*Bilhassa felsefe ve sosyoloji üzerinde durmuşlardı*." DE187 2. Bir bilimin veya bilgi alanının temelini oluşturan ilkeler bütünü. "*Nasıl söyleyeyim, üslup ve galiba felsefe ile*." GR136 3. Bir konuda soyut düşünüş. "*Peki peki felsefeyi bırak*." İDG89 **felsefe melsefe*** felsefe falan. "*Romanın özü, biçimi, felsefesi melsefesi...*" GR162 **felsefe yap-** bilgiçlik taslamak. "*Hiç, felsefe yapıyor*." KT288

felsefi (Ar.) *sf.* Felsefe ile ilgili, felsefeye ilişkin. "*Memlekette epey siyasi, ilmi, felsefi makale, etüt, fıkra, roman, tiyatro piyesi yazdık amma burası İstanbul, Babıâli*!" YYB160

felsefiye* *a.* Felsefi. "*Konuştuğumuz mevzular ağır birtakım mülahazatı siyasiye ve felsefiye olduğu için...*" GR22

fem* *ünl.* Efendim, efem. "*Şehvar nerde fem*?" ÜÇK435

fen (Ar.) *a.* 1. Fizik, kimya, matematik ve biyolojiye verilen ortak ad. "*Şimdi her biri hukuk, tıp, fende okuyan öğrenci arkadaşlarının topundan daha iyiydi notları*." KY3 2. Fizik, kimya, matematik ve biyolojiden elde edilen verileri iş ve yapım alanında uygulama, teknik. "*Amerikan fenninin en son icadı leke tozlarının ambalaj kâğıdı…*" SAR143

fen müdürü* *a*. Bina, tesis vb. yapıların bakım ve onarımlarını yaptırmak, personele ait ücretlerin ödenmesi, personelin çalışma kanun ve yönetmelikleri doğrultusunda işlemlerini gerçekleştirmesi gibi işlerden sorumlu kimse. "*Yarın fen müdürüne anlat gayri de çeksin yularını*." MUR250 **fen müdürü men müdürü*** fen müdürü falan. "*Ben fen müdürü men müdürü anlamam*." MUR251

fena (Ar.) 1. *sf*. İyi nitelikte olmayan, kötü. "*Tekme attığı adamın buralara varacağını ummadığı böğürmesinden fena hâlde ürken Mustafa, fena bir şey yaptığını, âdembabanın gürültüsüne aşağıdakilerin nerdeyse koşacağını, bununsa kendi için hiç de iyi olmayacağını hesap etti*. YYB69 2. *sf*. Davranışları toplumun ahlak anlayışına uymayan. "*Nafiz Bey kızını, tehlikelerden uzak farz ettiği köşkünün duvarları içine kapayıp fena insanların düzensiz dünyasından uzak yetiştirmekle, kurtaracağını sanıyordu*." SM151 3. *sf*. İstenilen ve gereken nitelikte olmayan (kimse). "*Kim bilir ne fena bir görümce olurdu*?" EB17 4. *sf*. Üzücü. "*Çok fena bir hastalık aldı ondan*." AY124 5. *sf*. Hoşa gitmeyen, rahatsız edici. "*Herhâlde fena bir maksadı var*." İDG72 6. *zf*. Aşırı bir biçimde; çok. "*Ama 'Dostunu öldüren kadın!' fena takılmıştı aklına*." SBK9 **fena değil (veya sayılmaz)** oldukça iyi. "*Yüzü fena değil, dedi*." CEM134 **fena ol-** 1. çok üzülmek, bozulmak. "*Kadın çok fena oldu*." HÇ241 2. biri kötüleşmek. "*Fena olabilirsiniz*." SM147 **fena yap-** kötü duruma düşürmek. "*Bir gün fena yapacaklar bu karıyı ama bakalım*." KÜÇ38 **fenasına git-** üzülmek, gücenmek, kırılmak, sinirlenmek. "*Öyle fenasına gidiyordu ki...*" SM224

fena hâlde *zf*. Aşırı ölçüde, son derece, pek çok, adamakıllı. "*Bekçinin farkında değildi, bekçi düdüğünü kuvvetli öttürünce fena hâlde irkildi, yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı*." ÇK73

fena kalpli *sf*. Herkesin kötülüğünü isteyen, başkaları için kötülük düşünen, kötü kalpli. "*O da annesi de çok fena kalplidirler*." ÇK81

fenalaş- 1. Hastanın durumu ağırlaşmak. "*Hasta kadın büsbütün fenalaşır*." İDG94 2. Ansızın bayılacak gibi olmak. "*Leman Hanım fenalaşarak halının üstüne yığıldı*." SM222

fenalık *a*. Kötülük, şer. "*Yani ne? Fenalık mı*?" DE43 **fenalık et-** kötülük etmek, kötülükte bulunmak. "*... bu sırnaşık adamın kendisine fenalık etmesinden korktuğunu saklamamıştı*." İDG91 **fenalık geçir- (veya gel-)** kendini bilmeyecek veya bayılacak bir duruma gelmek. "*Eve gelip de karısını bulamayınca fenalık geçirmiş, düşmüş bayılmıştı*." SUÇ183

fenci *sf*. Fenle uğraşan. "*Bu dünyanın en fenci milleti kim*?" MUR255

fener (Rum.) *a*. 1. Saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı. "*Yeşil bir fener tutan istasyon makasçısına sokuldu*." BTÜ8 2. Gemilere yol gösteren ışık kulesi. "*Küçük bir gemici feneriyle ışıyan kahvede ... dört el tabanca patladı*." YK14 **fener mener*** fener falan. "*Fener mener...*" EVO252 **feneri nerede söndürdün** geç kalanlara takılmak için söylenen bir söz. "*Maşallah hanımefendi, feneri nerede söndürdün*?" CEM116

Fener* (I) bk. Fenerbahçe. "*Beşiktaş-Fener, Galatasaray-Beşiktaş...*" KK42

Fener (II)* *öz. a*. Fenerbahçe; İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Çemberlitaş mı olur, Sirkeci mi Balat mı, Fener mi Küçükpazar mı işlek bir yerlerde küçük bir dükkân*." DK38

fener alayı *a*. Bayram gecelerinde kalabalık halk topluluklarının, ellerinde fener veya meşalelerle şehri dolaşarak yaptıkları gösteri. "*Şehirlerde, köylere varana dek kulüpler açılmış, kardeş kardeşin gırtlağına atılmış, nutuklar, fener alayları, alkış...*" VV116

Fener Parkı* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir park. "*Fener Parkı'nda yeriz*." SUÇ299

Fener Patrikhanesi* *öz. a.* İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi ya da Fener Rum Patrikhanesi; İstanbul'da ve diğer bazı bölgelerdeki Ortodokslar'ın ruhanî merkezi. "*Fener Patrikhanesi, Sultanselim, daha soldaki Süleymaniye Camii batan güneşin kan kırmızısı üstüne kartpostal matlığıyla gelip oturmuştu*." GK152

Fenerbahçe* *öz. a.* Fenerbahçe Spor Kulübü; 1907'de İstanbul'da kurulmuş olan bir spor kulübü. "*O zannetmişti ki, dillere destan Fenerbahçe'nin maçlarını seyretmek, para yemek için gelmiştik*." AY127

Fenerbahçeli* *sf.* Fenerbahçe spor kulübü taraftarı. "*İkimiz de koyu Fenerbahçeli*." ÖE94

fenerli* *sf*. Feneri olan. "*Fenerli adam fenerini üfledi*." BTÜ206

Fenerli* *sf*. Fenerbahçeli. "*Kardeşi Fenerliydi*." KK42

fenni (Ar.) *sf.* Fenle ilgili. "*Sağlık kurallarına önem vermeyen, fenni gereklere sırtını dönmüş, üstelik mecbur olduğu hâlde bir liste, evet bir yemek listesi bile bulundurmayan bu ilkel lokantanın ilkel insanlarıyla...*" MM34

fent (Far.) *a.* Düzen, hile. "*Emmim ... fendine gelmeyin şeherlinin derdi*." GK276

feodal (Fr.) *sf.* Derebeylikle ilgili. "*Tam bir feodal, hem de en fenasından*." CEM38

fer (Far.) *a.* Canlılık. "*Ferini kaybeden ela gözlerinden belliydi bu*." GR91

ferace (Ar.) *a.* Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi. "*Çarşaf, belki de ferace.*" DHV256

feraceli *sf.* Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi. "*Ne zaman bu şarkıyı hatırlasa yahut mırıldanmaya başlasa, gözlerinin önüne yaşmaklı, feraceli, muhteşem bir eski İstanbul hanımefendisi gelirdi*." HÇ301

feragat (Ar.) *a.* Hakkından kendi isteğiyle vazgeçme. "*Daha önceki bekçilik görevlerinde gösterdiğin feragat örnekleri sayısız Murtaza Efendi.*" MUR49

ferağ (Ar.) *a.* Bir mülkü başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme. "*Her şeyi üstüme ferağ etmedi mi*?" ÜÇK540

ferah (I) (Ar.) *a.* Kalp, gönül, iç vb.nin sıkıntısız, tasasız olma durumu. "*Kel Mıstık, onu sabaha kadar üzüp yoran karısından koparabildiği iki yüz liranın ne de olsa neşesiyle, hayli ferahtı ama bütün gece hemen hemen yarım saat olsun uyumamıştı*." MM134

ferah (II) (Far.) *sf.* 1. Bol, geniş. "*İki sokak aşağıda, kocaman bir konağın üç odalı, ferah alt katında oturuyorlardı*." KT71 2. Havadar, aydınlık, iç açıcı (yer). "*Beyefendi, bu köşe daha ferah*." MM202

ferahla- Sıkıntısı, tasası dağılmak. "*Dokumahanenin kola kokulu, tozlu havasından dışarının tertemiz havasına çıkınca ferahladım*." ARK242

ferahlama *a.* Ferahlamak işi veya durumu. "*İhtimal sevinmesi, ferahlaması gereken bir şeydi ama niçin kesilmişti*?" DE103

ferahlan- Rahatlamak, üzüntü veya sıkıntısı kalmamak, açılmak, genişlemek. "*Büsbütün ferahlanıyorum*." AY160

ferahlat- Ferah duruma getirmek, rahatlatmak. "*Ateş gibi yanan yüzüne değişi ferahlatmış, baş ağrısını da hafifletmişti*." EB185

ferahlık *a.* Ferah olma durumu, genişlik, gönül açıklığı. "*Tertemiz, bembeyaz duvarlar arasında elle tutulacak bir ferahlık vardı*." YK71 **ferahlık duy-** içinin açıklığını, rahatlığını hissetmek. "*Osman kapıyı çekip gittikten sonra ise içinde bir ferahlık duyarak kalktı*." KY176 **ferahlık ver-** iç açmak, rahatlık hissettirmek. "*Kırmızı topraklarda renk renk traktörler arı gibi dolaşıyor, yol boyunca uzanan meşelerin yıkanmış yeşili ferahlık veriyordu*." HÇ82

feraset (Ar.) *a.* Anlayış, seziş, sezgi. "*Ama yerli yersiz övünmesi, parti değişme işini yalnız ve yalnız kendi ferasetine bağlı göstermesi de hoş değildi.*" HÇ288

Feridiye* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir cadde. "*Abanoz mu Yüksekkaldırım mı Feridiye mi artık şansın bilir*." YD313

Feridun Karakaya* *öz. a.* Türk tiyatro ve sinema oyuncusu (1928-2004). "*Bak, Vahi Öz de fena değil. Feridun Karakaya da*." YD279

Feriköy* *öz. a.* İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan bir semt. "*Feriköy bir, Feriköy bir*!" EB24

Feriköylü* *öz. a.* İstanbul'un Feriköy semtinden olan kimse. "*Battallar, Arap Hasanlar, Feriköylü İbrahimler, daha başkaları çoktan Pekosların, Bil Kidlerin, Pollerin yerlerini almıştı*." SÇ215

feriştah (Far.) *sf.* En iyi, en üstün. "*Onun feriştahından korkmam ben*." CEM25 **feriştahını şaşırt-*** *argo* bir kimsenin aşırı bir biçimde şaşırıp telaş ve korkuya kapılmasına neden olmak. "*Ben de onun feriştahını şaşırtmazsam bana da Hamza demesinler*!" VV361

ferman (Far.) *a.* 1. Buyruk, emir. "*Damların tepesinde, renk renk, boy boy uçurtmalarımla mavi gökyüzüne ferman okuyabiliyordum*." BE22 2. Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık. "*Dağlara padişahın bile fermanı geçmezmiş*." KAÇ150 **ferman dinleme-** yasa, kural, yol yöntem tanımamak. "*Gönül bu. Ferman dinler mi*?" EK128

fermede* *a.* Bir tazı cinsi. "*Fermede cins bir tazı hisliliğiyle bekleyecekti*." HÇ332

fermuar (Fr.) *a*. Giysi, çanta vb. yerlerde kullanılan, karşılıklı dişler ve bunların üzerinde yürüyen kapatıcıdan oluşan düzenek, cırcır, carcur. "*Önce fermuarları indirilip çıkarılan elbise, sonra ipek kombinezon…*" İDG68

Ferrari* *öz. a*. Ferrara, günümüzde kuzey İtalya'nın bir eyaleti olan eski bir dukalık. "Ben, *Ferrari Dükası, Monsenyör Fransuva Borjiya, yani Lükres'in öz kardeşiydim*!" BK302

fersiz *sf*. Donuk, cansız (göz, ışık, yüz). "*Kenarları mosmor, yuvalarında derinlere kaçmış fersiz gözlerin imrenen bakışları yatağa dikilmişti.*" YK22

fersizleş- Fersiz duruma gelmek, donuklaşmak. "*Bıyıkları düşmüş, rengi solmuş, gözleri fersizleşmişti*." VV155

fert (Ar.) *a*. Kendine özgü nitelikleri yitirmeden bölünemeyen tek varlık, birey. "*Hatta fert olarak hiçbirimizin içinden çıkamayacağımız hususlarla burun buruna geliyorum*." EK294

feryâd-ü figan* *zf*. Feryat figan. "*Hantal araba paslı gıcırtılarla feryâd-ü figan içinde*." BK292

feryat (Far.) *a.* Haykırış, çığlık. "*İçerde derinden derine feryatlar…*" DE119 **feryadı bas-** çığlık koparmak, yüksek sesle haykırmaya başlamak. "*Çocuğa asıldı asıldı, sonunda da baktı ki iş çıkmayacak, bir bastı feryadı*." EB67 **feryat et-** yüksek sesle haykırmak. "*Orada bir ana oğlu için feryat etmiyor; bir oğulun, anasını üzmekten gelen azabını duymuyordu*." KY39 **feryat kopar-** yüksek sesle bağırmak, haykırmak. "*Gelininin dayak yerken koparacağı feryatları bekledi*." EK108

feryat figan *zf*. Haykırarak, ağlayarak. "*Mide sancıları, feryat figan…*" KK197

fes *a.* Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık. "*Paydosla beraber fesini, şemsiyesini alıp aheste revan, pestenkirani, Eminönü Balıkpazarı'nın yolunu tutacak…*" BK315

fesat (Ar.) 1. *a*. Bozuk olma durumu, bozukluk. "*Namazı fesada uğramıştı*." EK120 2. *a*. Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen; hile. "*Hakkımda fesat çeviren zat böyle biriydi işte*." ÜÇK344 3. *sf*. Herhangi bir konuda iyimser olmayan, kötü yorumlayan (kimse). "*Hem de senin kalbin çok fesat*." DE97

fesli* *sf*. Fesi olan. "*Alt katın pembe duvarları şimdiki gibi tebeşirle ama eski harfli yazılarla, fesli, kalpaklı resimlerle karalanırdı*." SUÇ31

festival (Fr.) *a*. 1. Belli bir sanat dalında oyun ve filmlerin sunulması ve gösterilmesi sonunda ödül, derece verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal veya uluslararası gösteri dizisi, şenlik. "*Böyle bir Türk filmiyle milletlerarası festivallere girecek, dereceler alacaktı*." YD60 2. Düzensiz toplantı, curcuna. "*… aldıkları matrak karşılıklarla bir festival başlardı*." YD30

Festival International de Cannes* *öz. a.* Cannes Film Festivali, Fransa'nın güneyinde bulunan Cannes kentinde her yıl genellikle Mayıs ayında düzenlenen uluslararası film festivali. "*Cannes'da Milletlerarası Cannes Festivali, yani Festival International de Cannes yapılır.*" YD97

fesuphanallah* (Ar.) *ünl*. Şaşma bildiren bir ünlem. "*Fesuphanallah diyen beyefendi, bir eski Yüksek Mahkeme üyesi*!" AY155

fetbazlık* *a. argo* Hilekârlık, hilecilik. "*Sonra, kâğıt oyunuydu bu, şans işi. Yarısı şanssa, yarısı da fetbazlık.*" MM52

fetebarekallah* (Ar.) *ünl*. Şaşma bildiren bir ünlem. "*Kabak Hafız, genç kızın başını okşayarak 'Fetebarekallah!' dedi*." YD142

fethedebil- Fethetmeye gücü yetmek. "*Erdal Bey'den başkası dünyayı fethedebilir mi hiç*?" EB13

fethet- (Ar. fetḥ + T. et-) 1. Bir yeri veya ülkeyi savaşarak almak, ülke açmak. "*Ellerini arkasına koymuş, kaşlarını da çatmış, bellersin dünyayı fethedecek*!" CEM65 2. Herkesin takdirini, övgüsünü kazanıp kendine hayran bırakmak. "*Yüksek topuklu iskarpinleri, rujlu dudakları, yürürken savrulan etekleriyle doğrucası kalbini fethetmişti*." TD56

fethetme *a*. Fethetmek işi. "*Lafa bak, kitapçıya gidecek sadece, dünyayı fethetmeye falan değil!*" BFV48

fetih (Ar.) *a.* Bir şehir veya ülkeyi savaşarak alma. "*Evet, doğru söylüyordu genç adam, daha geçenlerde Fatih'in İstanbul'u fetih yıldönümü dolayısıyla yapılacak hazırlıkları gazetelerde okumuşlar, o da dinlemişti*." GK185

Fettah* (Ar.) *öz. a.* "Kapalı şeyleri, lütuf ve rahmet kapılarını açan" anlamında Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri. "*Deli olmasa sabah sabah, ya fettah ya rezzak, güm güm güm...*" EVO365

fettan (Ar.) *sf*. 1. Fitneci, karıştırıcı. "*Öyle fettan, öylesine yedi denizin dışarı attığı arsız, edepsizin biriydi ki, ne büyü kâr ediyordu, ne tılsım*!" MM106 2. Gönül ayartıcı, cilveli. "*Öyle ki, iri, yeşil gözleri kudretten sürmeli fettan bir kadını ona çekiştirecek, sanki onun inadına gibi, onu saracak, sevecek, okşayacak kadar*!" KT126

fetva (Ar.) *a*. İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislam veya müftü tarafından verilebilen belge. "*Yapıp, deveden büyük fil vardır fetvasınca onları da cezalandırmak yahut ettirmek de bir vatandaş olarak benim hakkımdır, değil*." MM70 **fetva ver-** bir işin yapılabilmesi için yargıda bulunmak. "*Verdiğin fetvayı ne çabuk unuttun papaz*?" VV73

fevkalade (Ar.) 1. *sf*. Alışılmış olandan ayrı, olağanüstü, beklenmedik, görülmedik, işitilmedik. "*Babam ... fevkalade şık sarı çantasıyla büyük bir memurdu*." BE12 2. *sf*. Aşırı, çok fazla. "*Şık patron onun çenesini okşayıp odasına çekilirken o fevkalade ciddiydi*." BE45 3. *zf*. Aşırı bir biçimde. "*Göreceksin, bizi fevkalade iyi karşılayacak*." GAV206 4. *ünl*. `Çok iyi, çok üstün, çok güzel` anlamlarında beğeni ifade eden bir söz. "*İki kurt hemen hemen bir ağızdan, çok fevkalade*!" DK194

fevkaladelik *a*. Fevkalade olma durumu; olağanüstülük. "*Bu fevkaladelik nereden geliyordu acaba*?" SM251

fevt (Ar.) *a*. Elden çıkma, yitme. "*Zinhar vakit fevt etmeyip Elci Cemşir'in kızı Güllü ile eversin*!" VV86 **fevt et-** yitirmek, elden kaçırmak. "*Muzaffer Bey gelince vakit fevt etmeden...*" VV88

Fevzi Paşa* *öz. a*. Mustafa Fevzi Çakmak, Türkiye'nin Mustafa Kemal Atatürk'ten sonraki ikinci ve son mareşali (1876-1950). "*Başında siyah kalpak, sağında Fevzi Paşa*." EB22

feylesof (Ar.) *a*. Filozof. "*Arkadaş hem hemşeridir hem de feylesof*." YYB91

feylesofluk *a*. Filozofluk. "*Feylesofluk karın doyurmaz oğlum*." YYB92

feyz al- (Ar. feyż + T. al-) Etkilenmek, olgunlaşmak, ders almak. "*Hay haay, dedi bir zamanlar feyz aldığı kırmızı sakal hoca gibi*." ÜÇK464

fıçı (Rum.) *a*. Bir araya getirilerek çemberlerle tutturulmuş ensiz tahtalardan yapılan, yuvarlak, karnı şişkin ve altı üstü düz kap. "*Kılıcını büyük bir fıçının üzerine bırakmıştı*." İDG76 **fıçı gibi** kısa boylu ve çok şişman. "*Fıçı gibi yusyuvarlak biri olan Dokumacı Musa ... dedi*." CEM50

fıçi* *a*. Fıçı. "*Herif sattırır kiğat kırpıntıları, mürekkep fiçilari, takozlari hem da*." DK24

fıkaa* *sf*. Çocuk dilinde fukara. "*Fıkaa anam*!" EKM108

fıkara (Der.) *sf*. Fakir, yoksul. "*Ne desin fıkara, vir diyor*." SAR20

fıkarayı sâbirin* *a*. Sabreden, dayanan fakirler. "*Nerdeydi eski İstanbul dilencileri, eski İstanbul'un, canım İstanbul'un fıkarayı sâbirini*?" YD337

fıkır fıkır 1. *sf*. Cilveli, oynak. "*Onu sokak kapısında karşılayan, canlı, fıkır fıkır bir kadın*." EK70 2. *zf*. Fıkır sesi çıkararak. "*Fıkır fıkır güldüler*." DK106

fıkır fıkırlık* *a*. Fıkır fıkır olma durumu. "*Fıkır fıkırlık Nursen'de değil, Ayla'yla Nurcan'daydı*." EB229

fıkırda- 1. Fıkır fıkır kaynamak. "*İtişip kakışan, boyuna kımıldarken fıkırdayan bir kalabalığın uğultusunu ben, makinemin yanında, ters çevrili bir gazyağı sandığı üzerine oturmuş, seyrediyordum*." BE48 2. Cilvelenmek. "*Kızlar gene fıkırdadılar*." EB31

fıkırdama *a*. Fıkırdamak işi. "*El, eller, ellerin çekişmesi, idare lambası kadar kısık bir gülüş, bir fıkırdama…*" DHV295

fıkırdaş- Oynakça davranışlarda bulunmak. "*Kızlar memnun, fıkırdaşıp duruyorlardı*." YD172

fıkırtı *a*. Cilveleşmek işi, cilveleşme. "*Yarı karanlık odadan arada kısık bir 'Ay Vedaat!' ya da ihtiraslı bir fıkırtı yükseliyorsa da ... hiçbir şey duyulmuyordu*." GR186

fıkra (Ar.) *a*. 1. Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik. "*Çeşitli kadınlarla düşüp kalkanlara vergi bir fıkra, hikâye zenginliğine sahipti*." ÜÇK378 2. Gazete veya dergilerde gündelik konuları bir görüş ve düşünceye bağlayarak yorumlayan ciddi veya eğlendirici yazı türü, köşe yazısı. "*Yığınla şiir, nesir, fıkra, sohbet yazdım*." SAR27

fıldır fıldır *zf*. Göz sürekli ve hızlı bir biçimde sağa sola dönerek. "*Böylelerini ele geçirebilmek*

için, yuvalarında fıldır fıldır dönen gözleriyle kalabalığı bir ışıldak gibi tarıyordu.” KÜÇ36

fıldırfış* *sf*. Değersiz, ortalığa düşmüş (kimse). “*Canım şey işte, fıldırfış...*” KT131

fın fın* *sf*. Bomboş, ıssız, tenha. “*Bomboş, fın fın karanlıklarda kibrit çakmak hiç de uygun değildi*.” EVO250

fındık (Ar.) *a*. Bu ağaççığın sert bir kabuk içinde bulunan yağlı, nişastalı ürünü. “*Vardı Üsüyn'ün bir finosu, beslerdi şekerle, hem de fındık, fıstıkla*.” ÇK87 **fındık kır-** çapkınlık yapmak. “*Bu çekicilikle bu kim bilir ne fındıklar, ne cevizler kırmıştı*!” KT141

fındık faresi* *a*. Yeni yetme, ergen kişi. “*Fındık faresiyle ne işin var*?” YD134

fındık kabuğu *sf*. Fındık renginde olan. “*Biz akran bir Rum kayıkçının fındık kabuğu sandalıyla açıldık mavi sulara*.” ARK190

fındıkçı *a*. Cilveli, oynak kadın. “*Ne fındıkçıdır o*.” BFV219 **fındıkçı mındıkçı*** fındıkçı falan. “*Fındıkçı mındıkçı, şimdi aynı odada oturuyorlardı ya*!” BTÜ146

fındıkkurdu *a*. Fındık bitinin fındık içinde gelişerek onun dökülmesine, değerini yitirmesine yol açan kurtçuğu. “*Şimdi unuttuğunu sanıyordu etekleri havalı o fındıkkurdu gibi Çingene kızını ama demek unutmamıştı*.” SBK178 **fındık kurdu gibi** ufak tefek, tombulca, sevimli. “*Şimdi unuttuğunu sanıyordu etekleri havalı o fındıkkurdu gibi Çingene kızını ama demek unutmamıştı*.” SBK178

fır *zf*. Fırıl fırıl. “*Sallanıyor, oda tepesinde fır dönüyordu*.” ÇK114 **fır dön-** bir kimseye yaranmak veya yardım etmek için üstün çaba harcamak. “*Bayramlar, seyranlarda renk renk giyilerek koca konağın içinde fır dönülürken, yemin yiyeceğin sözü mü olurdu*?” MM197

fır dolayı *zf*. Bütün yanlarını kuşatacak biçimde; çepeçevre. “*Tepsinin etrafında fır dolayı minderler...*” OK13

fırça (Rum.) *a*. Bir şeyin tozunu, kirini gidermekte veya bir şeye boya, cila sürmekte kullanılan, bir araya getirilerek bağlanmış kıl vb.nden yapılan araç. “*Badana fırçamı, sıva malamı filan alır, düşerim yollara*.” GR218

fırçala- Temizlemek veya parlatmak için fırça ile sürtmek. “*Her sabah, öğle ve akşamları dişlerini fırçalıyor*.” ÇK89

fırçalama *a*. Fırçalamak işi. “*Fırçasına macun sıktı, dişlerini fırçalamaya başladı*.” EB135

fırıl fırıl *zf*. Sürekli ve hızlı bir biçimde. “*Ev Nazan'ın tepesinde fırıl fırıl dönmeye başladı*.” EK94

fırıldak 1. *a*. Rüzgârla dönen, çember biçiminde çocuk oyuncağı. “*Yirmi beşliği kaşla göz arasında pantolon cebine indirdikten sonra, yarın fırıldağına yeni bir kaytan alabilmenin sevinciyle bağırdı*.” EVO30 2. *a*. Dolap, düzen, hile. “*Fırıldağı var çünkü. Benim ne fırıldağım var ne de dolabım*.” KT7 3. *sf*. Düşüncesini sürekli değiştiren, sözünden dönen (kimse). “*İlk eline geçen gazete, iktidarın da muhalefetin de pek güvenmemesi gereken fırıldak mizaçlı bir gazeteydi*.” GR121 **fırıldak çevir- (veya döndür-)** isteğini elde etmek için hileli yollara başvurmak. “*Yapı bekçilerinin taşeron hatta yabancılarla uyuşup ne fırıldaklar çevirdiğini bilirdi*.” DK92

fırıldakçı *sf*. Düzen çeviren, düzenci, dolap çeviren kimse. “*Oysa Nedim Ağa kendini belki de dünyanın en iş bilir, en fırıldakçı, şeytana pabucu en ters giydiren adamı sanır*.” KT18

fırıldaklı* *sf*. Fırıldağı olan. “*Tam bu sırada bekçi kadının fırıldaklı düdüğü öttü*.” TD26

fırın (Rum.) *a*. 1. İçinde genellikle odun yanan, her yanda aynı derecede ısı oluşturarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde, önünde tek açıklık bulunan ocak. “*Yukarda güneş, aşağıda yolun güneşte fırın külüne dönmüş kızgın toprağı*.” BTÜ280 2. Ekmek, pasta vb.nin pişirildiği ve satıldığı dükkân. “*İki günden beri kâh fırın önlerinde itişe kakışa dirsekleşe, karneyle ekmek almaya çabalayan insanları seyrediyor...*” ÇK66 **fırın mırın*** fırın falan. “*Bir daha fırına mırına gitmeyeceksin, anladın mı*?” YD22

fırıncı *a*. Fırın işleten kimse. “*Fırıncı dayanamaz çocukların ağlamasına*.” ÇK71

fırka (Ar.) *a*. Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk, parti. “*Ne ben ne de adamlarım o fırkaya gireriz*!” KT307 **fırka mırka*** fırka falan. “*Demek, fırka mırka değil, Nedim Ağalarla anlaştığı için onlara yüz çevirmişti*?” KT372

fırkacılık *a*. Bir partiden yana olma; particilik. “*Fırkacılığın iyice kızıştığı, Alasonya mübadillerini çan seslerinden kurtaran İsmet Paşa'ya bile dil uzatıldığı günler...*” MUR18

fırkalı* *sf*. Bir fırkadan olan (kimse), partili.

"*Sinan bunu yüzde yüz bilmese bile kestirecek kadar zekiydi ama nesine gerekti fırkalıların ne düşüneceği*!" KT307

fırla- 1. Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak. "*İki kadın, yayından kurtulan iki ok gibi ortaya fırladı*." OK16 2. Yerinden oynayıp ileriye doğru çıkıntı yapmak. "*Babasının kurşunlanmış cesedi, annesinin acı çığlığı, yuvalarından fırlayan korkunç gözlerini unutamıyordu*." SM233 3. Fiyatı birdenbire yükselmek. "*Pamuk Türkiye'de yedi, yedi buçuk, sekiz liraya fırlamıştı*." EVO20

fırlak *sf*. Dışarı doğru fırlamış, çıkmış, çıkık. "*Mavi damarları fırlak, kupkuru elleriyle kazanı bakır bir leğene boşalttı*." CEM75

fırlama *a*. 1. Fırlamak işi. "*Fırlamasıyla da amcasını görmesi bir oldu*." EVO131 2. Arsız, terbiyesiz çocuk. "*Ne haber fırlama*?" DHV292

fırlan- (Der.) Dönmek, dolaşmak, gezmek. "*Başım tımarhane gibi fırlanıyor*." CEM91

fırlanıl-* Fırlanma işi yapılmak. "*... yataklardan don paça fırlanılıp pencerelere, kapılara koşulmuştu*." MUR37

fırlat- Hızla atmak, bulunduğu yerden dışarı atmak. "*Çevresine bakındı, eline geçirdiği kundura fırçasını kaptı, fırlattı kertenkeleye*." DHV305

fırlatıl- Fırlatma işi yapılmak. "*Gerçek bir işadamı ciddiliğiyle elinde çek, kalktı, bir kıyıya fırlatılmış çok cepli, stil pantolonunun arka cebindeki para cüzdanına yerleştirdi*." YD227

fırlatılış* *a*. Fırlatılmak işi. "*Demek kama fırlatılışını görmüştü*?" OK19

fırlatılıver-* Çabucak veya ansızın fırlatılmak. "*Toplanmamışsa, kirli, yırtık yırtık çarşaflar, birer kenara fırlatılıvermiş çoraplar...*" DK106

fırlatılma *a*. Fırlatılmak işi. "*Az sonra kollarından yakalanıp fırlatılmalarını, dillerini bilmedikleri sinirli vapur adamlarının suratlarına haykırmalarını bekliyordu*." SUÇ320

fırlatış *a*. Fırlatmak işi. "*... konuşurken kara gözleriyle arada mağrur bakışlar fırlatışı...*" YD61

fırlatıver- Ansızın fırlatmak. "*Sırası mı ulan, diye fırlatıverir kartı ve bir çuval incir berbat olur*!" KK267

fırlatma *a*. Fırlatmak işi. "*Kocasının kafasına vazolar fırlatması, hakaretlerin çeşidini reva görmesi, öfkesini alamayıp baygınlıklar geçirmesi hep aşırı sevgisindendi*." ÜÇK403

fırlayabil-* Fırlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*En seri şekilde ayağa fırlayabilmek için, dizlerinin üstüne oturmuştu*." İDG99

fırlayış *a*. Fırlamak işi. "*Genç kızın çığlıkları, koşup gelen annesinin araya girişi, adamlarının kumar masasından fırlayışları...*" KY156

fırlayıver- Çabucak fırlamak. "*Sarışın ayağa fırlayıverdi*." KK139

fırlayıverme *a*. Fırlayıvermek işi. "*En çok da büyük caddelere ara sokaklardan şeytan gibi bir çocuğun önünüze fırlayıvermesi ya da kaldırımdan caddeye taşmış birinin arabanın altına girivermesi her an mümkündür*." YYB216

fırr* *a*. Düdük sesi. "*Tam bu sırada bekçi kadının fırıldaklı düdüğü öttü: Fırrrrrr*!" TD27

fırrık* *a.* İçilen sigaranın bitmesine yakın çekilen nefes. "*İki fırrık kaldı şurda zati*." CEM19

fırsat (Ar.) *a*. Herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart, vesile, okazyon. "*Ya da adamın bıçak çekmesine fırsat vermeden yumrukla adamı haklarsa*?" KÜÇ19 **fırsat bekle- (veya ara-)** en uygun şartı, durumu veya zamanı kollamak. "*... Ağacamii'nden Saray Sineması'na kadar gidip gelişlerini kolluyor, fırsat bekliyorlardı*." KÜÇ61 **fırsat bil-** bir şeyden belli bir amaçla hemen yararlanmak. "*İhsan Efendi'ye kaç vakittir diş bileyip duran mahalleli bunu fırsat bilip atıp tutuyorlardı*." SUÇ140 **fırsat bu fırsat** `yararlanılacak en uygun zaman` anlamında kullanılan bir söz. "*Fırsat bu fırsat, önüne gelenle yatar*." KAÇ167 **fırsat bul-** uygun, elverişli zaman bulmak. "*Fırsat bulamıyorum*." OK43 **fırsat düş- (veya çık-)** bir imkâna kavuşmak. "*... sözünü her fırsat düştükçe söyleye söyleye ve benim diyeceği bir işin ucundan tutabilmek arzusuyla uğraştı, didindi, üç oğlunu büyüttü*." EKM103 **fırsat her zaman ele geçmez** `fırsat insanın eline çok seyrek geçtiği için çıkan fırsat iyi değerlendirilmelidir` anlamında kullanılan bir söz. "*Bu fırsat her zaman ele geçmez*." DK143 **fırsat kolla-** yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek. "*Kocasının gelecek için fırsat kolladığını biliyor, yorgana göre ayak uzatmaya inanıyordu*." GR124 **fırsat ver-** bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak. "*Ya da*

adamın bıçak çekmesine fırsat vermeden yumrukla adamı haklarsa?" KÜÇ19 **fırsatı ganimet bil-** çıkan fırsattan en iyi biçimde yararlanmak. "*O namussuz da fırsatı ganimet bilerek...*" MM131 **fırsatı kaçır-** elverişli durumdan yararlanamamak. "*Idıbıdının Halil fırsatı kaçırmadı*." GK221 **fırsat düş-** bir imkâna kavuşmak. "*Ortalığı süpürüyor, çaylarını kaynatıp yemeklerini pişiriyor, fırsat düştükçe de kızın zihnini çeliyordu*." VV330 **fırsatını düşür-** kolayını bulmak. "*O mahallelerde oturanların fabrika insanlarını yadırgadıklarını, küçük gördüklerini, fırsatını düşürürlerse de alay ettiklerini biliyordu.*" DE127 **fırsattan istifade et-** ele geçirilen imkân veya durumdan en iyi biçimde yararlanmak. "*Yooo, dedi Topal. Fırsattan istifade yok*!" KT84

fırsat düşkünü *sf*. Kötülük yapmak için fırsat kollayan (kimse). "*Fırsat düşkünü keratalar*!" SÇ165

fırt *a.* Bir solukta veya bir yudumda içilebilecek miktar. "*Hele, bi fırt daha içek*." CEM61

fırtına (İt.) *a.* 1. Rüzgâr çizelgesinde hızı 34-40 deniz mili olan ve kuvveti 8 ile gösterilen, yağmur ve kasırga getiren çok güçlü rüzgâr. "*Fırtına dinmiş, pırıl pırıl bir güneş 72. Koğuş'un camsız pencerelerinden içeri kalın bir sütun gibi vurmuştu.*" YK50 2. Bu rüzgârın denizde veya kum çöllerinde yarattığı dalgalanma. "*Ertesi gün berbat bir fırtına ortalığı kasıp kavuruyordu*." GR64 3. Güç atlatılan kötü durum. "*Fırtına nihayet geçti*." SM167 4. Karşıt düşünce veya durumların yarattığı karışıklık, sıkıntı. "*Evin içinde fırtınadan önceki hâle benzer bir durgunluk seziyordu*." EK56 **fırtına çık-** sert rüzgâr esmeye başlamak. "*Dışarda kuvvetli bir fırtına çıkmıştı.*" EKM62 **fırtına gibi** hızla, birdenbire. "*... şimdi Necati'nin yarı sakin durduğu odada, bir fırtına gibi, olanca asabiyetle bağırmış, çağırmış...*" EKM157 **fırtına kop-** bir yerde kavga ve gürültü çıkmak. "*Bu durgunluktan sonra kim bilir nasıl bir fırtına kopabilirdi*!" EK56

fırtınalı *sf.* 1. Çok rüzgârlı. "*Sarı sıcaklı nice yazlar, yağmurlu, fırtınalı, ayazlı nice kışlar geçirmişti*." ÇK123 2. Çok tartışmalı, çekişmeli, gürültülü, karışık. "*Hayatının dümenini macera yönüne çevirirse fırtınalı bir hayatı pekâlâ da yaşayabilirdi*." İDG74

fıs fıs *zf*. Yavaş ses çıkararak (konuşmak). "*Fıs fıs ne konuştunuz gene*?" CEM77

fıs geç-* Kimse duymadan söylemek, haber vermek. "*İşçilere varıp bi fıs geçsem ki, aradığınız Murtaza burada, senin tozunu attırırlar*." MUR371

fısıl fısıl *zf*. Fısıltı hâlinde, fısıldayarak, alçak sesle. "*Kocasıyla Müçteba Efendi gene kahvenin çamur içindeki bahçesine iskemlelerini atmış, fısıl fısıl bir şeyler konuşuyorlardı*." EB120

fısılda- Başkalarının duyamayacağı kadar alçak sesle konuşmak, fıslamak. "*Ayten yanındakine fısıldadı*." KÜÇ38

fısıldama *a*. Fısıldamak işi. "*Zaten muhasebeci Hayriye de kulağına usul usul bir şeyler fısıldamaya başlamıştı*." TD73

fısıldan- Fısıltı hâlinde söylenmek. "*Nedim Ağa fabrikasında olup bitenler, Nedim Ağa'nın attığı küfürler zaman zaman genel müdürce bu adamın kulağına fısıldanırdı*." KT134

fısıldanıl-* Fısıltı hâlinde söylenilmek. "*İstanbullular, daha çok da Anadolu'dan İstanbul'un yıkım yapım işlerinde çalışıp birkaç kuruşun yoluna bakmaya gelmiş dışarılıların kulaklarına fısıldanılmıştı*." GK179

fısıldaş- Birbirine fısıldamak. "*... ikili, üçlü, beşli topluluklar hâlinde fısıldaşıyor, yanlarına yaklaşanlara şüpheyle bakıyorlardı*." GK98

fısıldaşıl-* Fısıldaşma işi yapılmak. "*Sanki onunla ilgili bir şeyler fısıldaşılıyor, ayıp çok ayıp bir suç işlemiş farz ediyordu kendini*." SUÇ219

fısıldaşıver-* Çabucak fısıldaşmak. "*Hatta pehlivan yapılı, bir bilenin olup olmadığını araştırırken onlar kendi aralarında fısıldaşıverdiler*." ÖE119

fısıldaşma *a.* Fısıldaşmak işi. "*Fısıldaşmalarından yeni yeni tertipler kurdukları anlaşılıyordu*." BFV219

fısıldayıver-* Çabucak veya ansızın fısıldamak. "*Kızdım, hanım teyzeye fısıldayıverdim*." EB214

fısıltı *a.* Fısıldarken çıkan, güçlükle duyulan sesin adı. "*... şişirilmişe benzeyen kocaman karnıyla tembel tembel yollanışı üzerine, koğuşta fısıltılar olurdu*." ÇK65

fısıltı gazetesi *a.* Toplumu ilgilendiren bir konu ile ilgili dedikodu. "*Parti genel merkezi dini politikaya alet etmekten dikkatle kaçınmışsa da fısıltı gazetesi harıl harıl işlemiş, din adamlarının manevi güçleri artmıştı*." ÜÇK605

fısıltılı* *sf*. Fısıltı hâlinde olan, fısıltı hâlinde çıkan. "*Baygınlığıma, çektiğim ıstıraba, öte dünyaya gidip geri dönmüşlüğüme karşı saygı gösteren sesleriyle fısıltılı konuşmaları…*" KK59

fıskiye (Ar.) *a*. Suyu yukarıya doğru, türlü biçimlerde fışkırtan ağızlık, fışkırık. "*Havuzun fıskiyesine kırmızı başlı bir arapbülbülü konmuş, şakıyıp duruyor*." BE73

fıskiyeli* *sf*. Fıskiyesi olan. "*Kafeslerde bıcır bıcır bülbüller, isketeler, aynalarda fıskiyeli havuzlar…*" ARK190

fıssadak* *zf*. Çabucak, bir anda, hemen. "*Evet, fıssadak inivermiş, başlamıştı*." ARK31

fıstık (Ar.) *a*. Antep fıstığı, çam fıstığı veya yer fıstığı denilen yemişlerin genel adı. "*Kuruyemişçinin yüz mumluğu altında fitil gibi bir ihtiyar, kızlara bir avuç tuzlu fıstık uzattı*." KÜÇ38

fıstıklı* *sf*. Fıstığı olan, fıstık katılmış. "*Nazan'ım fıstıklı tahin helvasını sever de…*" EK203

Fıstıklı* *öz. a*. Beyrut'ta bulunan bir semt. "*Fıstıklı'da bizim gibi, ağaçların altında yemek yiyen bazı Türk ailelerine rastlardık*." BE35

fış* *zf*. Fış sesi çıkararak. "*… sonra da en son soluğunu fışşş diye bırakıp, cıvıl cıvıl insan kaynaşan vagonlarıyla çok büyük bir solucan, bir ölü solucan gibi serildi kaldı*." GK259

fışılda- Fışır fışır ses çıkarmak. "*Ne daracık sokak ne vıcık vıcık bozuk parkeler ne de ahtapotlu burnundan fışıldayıp duran sarhoş…*" EB71

fışıltı *a*. Fışırdama sırasında çıkan sesin adı. "*Nihayet son kampana çaldı, lokomotif acı acı öttü, tren ıslak fışıltılarla yürüdü*." EKM83

fışıltılı* *sf*. Fışıltısı olan. "*Kaptıkaçtı fışıltılı, homurtulu, gıcırtılı külçesiyle yokuşlar tırmanıyor, virajlar dönüyor, soluk soluğa yol alıyordu*." AY153

fışkı (Rum.) *a*. Atgillerin taze dışkısı. "*Ben fışkıyı kürümem, kalsın*." KÜÇ127

fışkır- 1. Gaz veya sıvılar bir yerden basınç etkisiyle yukarıya doğru birdenbire ve hızla çıkmak. "*Azgın buhar tıkacın yanlarından ıslık çalarak fışkırıyordu*." AY153 2. Bitkiler toplu hâlde, gür olarak yetişmek. "*Taşlarının aralarından otlar fışkırmış eski duvarlarda tembel tembel yatan, insansız, çocuksuz tembel güneş…*" SBK65 3. Bir şey bir yerde bol bol görülmek. "*Gözlerinden zekâ fışkırıyor*." BFV187

fışkırt- Fışkırmasını sağlamak. "*Sırtlarından minare boyu su fışkırtırlar*." SÇ59

fışla-* Fış diye ses çıkarmak. "*Lokomotif yorgun yorgun fışlıyordu.*" BE8

fışlayış* *a*. Fışlamak işi. "*Deminden beri fışlayışına dikkat eden karısı, 'Abe yavaş ol!' dedi*." MUR176

fıtık (Ar.) *a*. İç organlardan bir parçanın, genellikle bağırsak bölümünün karın çeperlerini geçip deri altında bir şişkinlik yapması, kavlıç, yarımlık. "*Baktım a, yanımdaki yatağın kırık bacaklı genciyle, daha öteki yatakların apandisit, fıtık, mide ameliyatlıları kahkahalarla gülüyorlardı*." KK63 **fıtık mıtık*** fıtık falan. "*Dedi, oğlum senin ameliyat apandisit, fıtık mıtık olsa kolay*." KK68

fi tarihinde *zf*. Oldukça eski bir zamanda, bir zamanlar. "*Üstelik de fi tarihinden kalma*." EVO85

Fiat* *öz. a*. İtalyan otomotiv markası. "*Bir Fiat'ı vardı*." EVO180

Fichte* *öz. a*. Johann Gottlieb Fichte, Alman düşünür (1762-1814). "*Fichte, Schelling yahut Kant*?" VV268

fidan (Rum.) *a*. 1. Yeni yetişen ağaç veya ağaççık. "*Yeryüzünde dikili fidanı yok*." YYB73 2. Başka bir yere dikilmek için bulunduğu yerden çıkarılan taze ağaç, dikme. "*Kolları kalınlaşsın diye sabahları gül fidanlarında Arap bülbüllerinin şakıdığı, kıyı Beyrut sabahlarındaki bahçenin bir kıyısında saklı kaldırım taşıyla idman yapardı*." KK25

fide (Rum.) *a*. Tohumdan yetiştirilip başka yerlere dikilmek için hazırlanan sebze veya körpe çiçek. "*Göz alabildiğine uzanan pamuk tarlasında çapa ırgatları onar, on beşer kişilik saflar hâlinde pamuk fidelerinin zararlı otlarını dövüyor, yani çapalıyorlardı*." GR207

figan (Far.) *a*. Bağırarak ağlama, inleme. "*Ağıt, figan, feryat…*" BTÜ379

figür (Fr.) *a*. 1. Resim ve heykel sanatlarında varlıkların biçimi. "*İstemiyordu, istemiyordu bu ayıp figürleri hayallemek*!" KY64 2. Bir dansı veya oyunu oluşturan ölçülü adımlarla beliren zincirleme hareketlerden her biri. "*Filiz ise baş*

döndürücü, insanı şaşırtıcı figürler, çevik ayak oyunlarıyla tek başına kalıyor.” EB154

figüran (Fr.) *a.* Genellikle tiyatro ve sinemada, konuşması olmayan veya konuşması çok az olan rollere çıkan kimse. “*Köşe başlarında yanmış elektrik lambalarının çiğ aydınlığında çeşitli filmlerin çeşitli figüranları*.” BFV209

figürancı* *a.* Filmlere figüran ayarlayan kimse. “*Coni, atla figürancıya, iki figüran karı gönderecekti*.” ÖE41

figüranlık *a.* Figüranın yaptığı iş. “*Sonraları Süha Doğan, Nejat Saydam, Semih Evin'in falan filmlerinde gene figüranlık, derken reji asistan yardımcılığı yapmış, sonraları da Şinasi Özonuk'la çalışmıştı*.” YD120

figüratif (Fr.) *sf.* İçinde insan, hayvan ve doğa ögeleri bulunan (resim veya heykel), betili. “*... gözlerini lokanta duvarlarındaki figüratif, daha çok da non-figüratiflerle soyutlanmış renk renk boyalarda gezdiriyordu*.” GK120

fiil *a.* İş, davranış. “*Yeter ki kendi fiilinden olmasın*.” BFV168

fiilen (Ar.) *zf.* Fiilî olarak; bilfiil. “*Sonra başlayayım vazifeme fiilen*.” MUR213

fikir (Ar.) *a.* Uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik; düşünce. “*İçinde yüzdüğü refah hakkında fikir verebilecek kalın altın yüzükler taşıdığı eliyle beni çağırıyordu*.” BK318 **fikir danış-** bilgi edinmek için bir yetkiliden bilgi almak. “*Meseleyi açmak, fikir danışmak geliyordu içinden*.” DE41 **fikir edin-** kanaat sahibi olmak. “*Sözlerinin dehşeti üzerine fikir edinmek istercesine uzun uzun baktıktan sonra yine sordu*.” ARK29 **fikir ver-** 1. düşüncesini bildirmek. “*Beyefendi asaleti hakkında fikir vermek istiyor*!” BK358 2. bir konuda yol gösterici bilgi edinmek. “*Okuma yazma bildiği üzerine köylüsüne fikir verecekti*.” GK24 **fikir yürüt-** bir konu üzerine düşüncesini söylemek. “*Yani siz, seviyorum, sevmiyorum falan diye fikir yürütemeyeceksiniz*.” YD200 **fikrini al-** fikir almak. “*Oğlan anasısın. Aç, fikrini al*.” SM234 **fikrini çel-** kandırmak, düşüncesini değiştirtmek, ikna etmek. “*Kızın fikrini çelerse o çeler*.” VV311

Fikret Hakan* *öz. a.* Türk sinema ve tiyatro oyuncusu (1934-2017). “*Yerli filmleri, en çok da Ayhan Işık, Fikret Hakan, İzzet Günay'ı falan sevivordu, yani hoşlanıyordu*.” KK175

fil (Ar.) *a.* Filgillerin hortumlular takımından, Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, çok iri, kalın derili hayvan. “*Deveden büyük fil var*!” MUR50 **fil gibi** çok şişman (kimse). “*Onun için fil gibi kerhaneci, ense kulak birbirine karışmış*.” HÇ272

filan (Ar.) *zm.* Cümlede belirtilen nesne veya nesnelerden sonra gelerek `ve benzerleri` anlamında kullanılan bir söz, falan. “*Barın içini dışını katlardaki locaları filan dolaştılar*.” HÇ281

filan falan *a.* Önem verilmeyen, hafifsenen kimse, şey, falan filan, falan festekiz, falan feşmekân. “*İyidir, hastır, zekidir filan falan. Fakat...*” GR141

filanca (Der.) *sf.* Filan kimse. “*Tutmuş ihbar etmişler, böyle böyle, filancalar beyannamesiz şeker saklıyorlar kâtiplerinin evinde diye*.” ÇK70

filcan (Der.) *a.* Fincan. “*Hem alırlar soluk hem de içerler bir filcan aci kahvemizı...*” DK98

fildekos (Fr.) *sf.* İskoçya ipliğinden yapılan. “*İki don, fildekos fanila, iki frenk gömleği, bir atlet fanilası…*” BE73

fildişi *a.* Filin kendini korumakta veya karşısındakine saldırmakta kullandığı hortumunun iki yanında bulunan uzun ve eğri dişi. “*Çevik bir hareketle uzun şalvarını da çıkardı, bembeyaz bacakları, fildişini hatırlatan kuvvetli vücuduyla alevden bir sütun gibi dönmeye başladı*.” OK21

file (Fr.) *a.* Alışverişte öteberi taşımak için kullanılan, ilmeklerden oluşan ağ torba. “*Az sonra Müçteba Amca, elinde file, geldi*.” EB146

fi'l-i livata* (Ar.) *a.* Kişinin istem dışı olarak anüs yoluyla cinsel ilişkiye zorlanması durumu. “*Bakalım sahiden fi'l-i livata mı*?” ÜÇK465

fi'l-i livatacılık* *a.* Fi'l-i livata işini yapma durumu. “*Herifin fi'l-i livatacılığına mı güldün*?” ÜÇK472

Filibe* *öz. a.* Bulgaristan’da bir şehir. “*Kızanlık Urumeli'ydi onun için, Vodina, Serez, Alasonya, Filibe...*” BFV9

filik (Der.) *a.* Tiftik keçisinin ince, uzun, yumuşak ve parlak tüyü, tiftik. “*Beyaz beyaz, filik filik koyunlar…*” HÇ134

filinta (Alm.) *sf. argo* Güzel, yakışıklı. “*Filinta gibi bir oğlanla gördüm*.” KK174 **filinta gibi**

genç, ince uzun boylu, çevik, yakışıklı (kimse). "*Şuna bak yahu, filinta gibi oldu hergele*." AY216

Filistin* *öz. a.* Orta Doğu'da bir ülke. "*Filistin tebaası olmadığı için, bütün yabancılar gibi o da İngiliz polislerinin takibinden korunmaya mecbur oluyormuş*." AY141

filit (İng.) *a*. Böcek, haşerat öldürme aracı. "*Filit tulumbasını kaptı, iki defa hırsla pompaladı*." EKM8

filitle-* Filit püskürterek ilâçlamak. "*Yatağı, yorganı, somyayı, yastıkları bir güzel filitlemeli*." EKM6

filiz (Rum.) *a*. Tohumdan veya tomurcuktan çıkan körpe ve küçük dal, sürgün, ışkın, eşkin, cımbar, çıvgın, şıvgın. "*Dürdane Hanımefendi'nin içinde umut filizleri kıpırdamaya başlamıştı*." ÜÇK435

Filiz Akın* *öz. a*. Türk sinema oyuncusu, yazar ve sunucu. "*Olmuşçasına gözlerini mahsustan yumar, ünlü film yıldızının kolları arasında kendini bir Filiz Akın, bir Türkan Şoray, bir Belgin Doruk sanarak başlardı rol kesmeye*." YD15

filiz yeşili* *a*. Filizi. "*Sarıya çalan filiz yeşili üzerine tozpembe, beyaz çiçekleriyle, yepyeni, evet*." EB2

filizi (Rum. filiz + Ar. -ī) 1. *a*. Asma filizinin rengi, açık yeşil renk, filiz rengi. "*İspirtonun mavi, filizi, sarı, turuncular oynaşan alevine bakarak düşünmeye koyuldu*." YD69 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Az sonra hanımefendi zarif filizi elbisesiyle iki dirhem bir çekirdek geldi, arabaya girdi*." KY35

film (Fr.) *a*. Fotoğrafçılıkta, radyografide ve sinemacılıkta resim çekmek için kullanılan, selülozdan, saydam, bükülebilir şerit. "*Film rulolarını tutan elleri yanlarına düştü*." BFV7 2. Sinemalarda gösterilen eser. "*O filmdeki kadından daha güzeldi*." VV21 **film çek-** bir sinema kamerasıyla görüntüleri tespit etmek veya bir hareket ve görünüşün sıralı resmini çekmek. "*... film çekilişini seyreden semt komşularından sıkılmış, yerlere geçmişti*." YD208 **film çevir-** sinema, televizyon beyaz perdede oynatılacak bir eseri filme almak veya bu eserin çekilişi sırasında rol yapmak. "*Sinema artisti... Turhan Bey'le film çevirmişlerdi hani*." ÇK100 **film milim*** film falan. "*Film milim, bu yollardan geçmek zorunda kalan her genç kız 'Uçurumda Bir Zambak'tır*!" ARK156 **film oyna-** bir film, sinemada gösterilmekte olmak. "*Geçen gün bir film oynadı*." CEM88

film yıldızı *a*. Sinema dünyasında çok ünlü olan oyuncu, star. "*Yani açıkçası, film yıldızı mı olmak istiyordu*?" KY129

film yıldızlığı* *a*. Film yıldızı olma durumu. "*Fabrika işçiliği, hizmetçilikten sonra film yıldızlığı*!" KY110

filmci *a*. Sinemanın çeşitli kollarından birinde çalışan kimse, sinemacı. "*Kadının telaşına, yerli filmci sözlerine, Filiz'i etkilemek isteyişine gülmüştü*." BFV177

filmcilik *a*. Sinema filmlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli araç ve gereçleri yapmak, film çevirmek, bunların sürüm ve dağıtımını sağlamak amacıyla yapılan çalışmaların tümü, sinemacılık, sinematografi. "*İlk zamanlar bir mi iki mi boktan aşk filmleri çevirmiş, sonra paydos demişti filmciliğe*." EB140

filmsiz* *zf*. Film olmaksızın. "*Filmi ham filmsiz mi çevireceksin*?" KK227

filozof (Fr.) *a*. Felsefe ile uğraşan ve felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse, felsefeci, feylesof. "*Belki de gene bilmem kaçıncı yüzyıl filozoflarından birinin boktan bir çevirisi...*" DHV306

filozoflaş- Filozof özelliği kazanmak. "*Boyuna, elinde olmayarak filozoflaşmak hastalığı*." KT319

filozoflaşma *a*. Filozoflaşmak durumu. "*Yahut da filozoflaşmanın son aşaması*." SM140

filozofluk *a*. Filozof olma durumu. "*Monşer, gene mi hayatın sonuyla ilgili filozofluklar*?" SM152

filvaki *zf*. Gerçekte, gerçekten, her ne kadar, vakıa. "Eşinizin dayısı bizim bankanın hatırlı *şeflerinden birisidir filvaki amma bu devri demokraside, hiç kimse bir başkasının keyfi için...*" GR119

fincan *a*. Çay, kahve vb. sıcak şeyler içmekte kullanılan, genellikle kulplu, porselen veya camdan yapılmış küçük kap. "*Sinirden titreyen eller zarları postun üstünden hırsla kapıyor, fincan içinde sallayıp sallayıp atıyordu*." YK46 **fincan gibi** iri ve patlak (göz). "*Haydar'ın gözleri fincan gibi büyür*." KT148

fincan fincan *zf*. Fincanı andırarak, fincan biçiminde. "*İçinde, içinin derinliklerindeki*

İmam Efendi, kara sakalı, fincan fincan fırlamış iri gözleri, tesbihi, çatık kara kaşlarıyla yüze çıkmış, kışkırtmaya başlamıştı." YD22

fincanlık *sf*. Miktarı herhangi bir fincan kadar olan. "*Önündeki mangalda ateşe sürülü iki fincanlık cezveye şeker koyan ihtiyar Malik, rafta çıtırtıyla işlemekte olan çalar saate baktı*." CEM95

fingir fingir *sf*. Oynak, cilveli. "*Erkenci işçi kızlar, fingir fingir*." BFV57

fingirde- Dikkati çekecek kadar kırıtkan, oynak davranmak. "*İki kırıtıp fingirdese bey ne yapardı acaba*?" HÇ98

fingirdek *sf*. Aşırı derecede oynak ve kırıtkan, cilveli (kadın). "*Ah kancıklar, ah kahpeler, ah fingirdek yellozlar...*" BFV104

fingirdeme *a*. Fingirdemek işi. "*Nikâh altına girdikten sonra da fingirdemeye devam etmek, başkalarını baştan çıkarmak, çok ayıp hatta günahtı*." VV142

fingirden-* Fingirdeme işi yapılmak. "*Fingirdenir, anlaşılırdı birisiyle*." VV142

fingirdeş- Karşılıklı fingirdemek. "*Paşalarla fingirdeşmiş*." YYB207

finiş (İng.) *a*. Bir yarışın son bulduğu yer, varış. "*Daracık sokağın meraklı komşu kalabalığını yararak finişe geçen bir atlet gibi, apartmandan kaçmaya başladı*." DK242

fink *a*. `Hiçbir şeye aldırmadan gönlünce gezip eğlenmek` anlamına gelen fink atmak sözünde geçer. "*Şehir biçimi kısacık, dar fistan giyip namahrem önünde dolanan, fink atan sensin*!" HÇ10

fino (İt.) *a*. Bir tür çok tüylü küçük köpek. "*Vardı Üsüyn'ün bir finosu, beslerdi şekerle, hem de fındık, fıstıkla*." ÇK87

firar (Ar.) *a*. Kaçma, kurtulma. "*Dünya Savaşı bozgunu, paşaların firarı, İstanbul'u büyük devletlerin işgali...*" DHV259

firavun (Ar.) *a*. 1. Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan. "*Firavun bunlar kadar zalim miydi*?" GR216 2. Kibirli, suratsız ve kötü yürekli kimse. "*Baba baba değil, bir firavunsa, kendi ana olup ağzını aramalıydı kızının*!" YD33

fire (Rum.) 1. *a*. Ağırlık yitimi. "*Tartıp teslim alırken kantarda eksik tartacak, eksik teslim aldıktan başka, sonunda bir de fire düşeceksin*!" KT148 2. *sf*. Eksik, noksan. "*İnsanoğlu ne kadar çok fire vermiş, veriyor*!" GR142 **fire ver-** eksilmek, azalmak. "*İnsanoğlu ne kadar çok fire vermiş, veriyor*! GR142

firkat (Ar.) *a*. Birinden uzak düşme; ayrılık. "*Firkatine tahammül edemediğimi bilirsin, değil mi*?" HÇ301

firkete (İt.) *a*. Kadınların saçlarını tutturmak için kullandıkları U biçimindeki naylon veya telden saç tokası. "*İşportada bayatlamış kâğıt şekerler, firkete, kopça…*" ÖE32

firma (İt.) *a*. Tüzel kişiliği olsun olmasın bir ekonomik etkinlik birimi. "*Öyleyse firmanın verdiği bonoyu öde*!" KK37

fisebilullah (Ar.) *zf*. Hiçbir karşılık beklemeden. "*O sıralar muhacir kandaşlar nam-ü hesabına fisebilulah, yani göçmen kandaşlar çıkarına hiçbir karşılık beklemeden…*" MUR10

fiske (Rum.) *a*. Parmak uçlarıyla yapılan hafif vuruş. "*Altındiş sigarasının izmaritini bir fiskeyle fırlattı*." KÜÇ33

fiskele- Fiske vurmak. "*Sigarasını üst üste çektikten sonra izmariti fiskeledi*." OK60

fiskelen-* Vurulmak, çalınmak (kapı vb.). "*Gecenin çok ileri bir saatinde hizmetçi kızın oda kapısı fiskelendi*." GR189

fiskelenme* *a*. Fiskelenmek işi, vurulma, çalınma. "*Birden yanındaki pencerenin camında bir fiskelenme*!" HÇ130

fiskos *a*. Başkalarının duyamayacağı biçimde gizli ve alçak sesle konuşma. "*Avlu halkı kulak kabartmış, kapı önlerinde bakışıp gülüşmeler, üçer beşer kişi hâlinde toplanıp fiskoslar başlamıştı*." CEM91 **fiskos et-** başkalarının bulunduğu yerde birkaç kişi gizlice, alçak sesle konuşmak. "*Akşamüstü arkadaşlarını kahvede sinirli sinirli fiskos eder buldu*." KP6

fistan (Rum.) *a*. Tek parça kadın giysisi. "*Saçları kesildi, hanım yeni yeni fistanlar diktirdi*." GK369

fistanlı *sf*. Fistan giymiş. "*Haminnesinden başka, mor, yeşil, sarı fistanlı üç kız…*" SÇ34

fistansız *sf*. Fistan giymemiş. "*Burda fistansız gezen hani*?" GK264

fistül (Fr.) *a*. Sürekli işleyen çıban, akarca. "*Bu*

yıl üzerinizden uzak fistül denilen bir illete tutuldum.” KK19

fistüllü* *sf*. Fistülü olan. “*Bundan sonra bir Fistüllüye rastlarsam, korkma, diyeceğim*.” KK23

fiş (Fr.) *a*. 1. Prizden elektrik akımı almaya yarayan araç. “*Ütünün fişini prizden çekti*.” EB74 2. Bir işi yaptırmak veya gereken sıranın alındığını belirtmek için bir koçandan koparılmış kâğıtlardan her biri, makbuz. “*Yarın sabahleyin gelin, fiş alın, sıraya girin, sonra*.” EVO373

fişek (Far.) *a*. 1. Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephane. “*Sokaklar boş fişek kovanlarıyla doluydu*.” BE11 2. *öz*. Bir lakap. “*Mahalle takımının ünlü penaltıcısı Fişek Hasan ... şampiyonluktan ediyordu*.” GK303 **fişek gibi** hızla. “*Eskiden fişek gibiydin, fişek*!” ARK137

fişeklik *a*. Üzerine tüfek, tabanca fişekleri geçirilip bele asılan veya omuzdan bele doğru çapraz geçirilen kemer, kargılık. “*Tüfekleri, fişeklikleri, külot pantolon, meşin ceketleriyle av kıyafetindeydiler*.” HÇ165

fişeksiz *sf*. İçinde fişeği bulunmayan. “*... kısa namlulu, fişeksiz tüfekler, elbiselerin demir ya da sırma kısımları, her şeyi pırıl pırıl göz alıyordu*.” MUR278

feşmekân* *zm*. Falan, filan, falanca. “*Daha sonra ver elini fişmekân sineması*!” KK268

fit (I) (Ar.) *a*. Birini başkasına karşı kışkırtma. “*Irgadın arasına fit sokuyor her zaman*.” BTÜ221 **fit ver- (veya sok-)** birini başkasına karşı kışkırtmak, arayı açmak. “*Araya fit sokmak bunlarda, birbirlerinin kuyusunu kazmak bunlarda*.” GR176

fit (II) (İng.) *a. argo* Razı olma. “*Nerdeyse izmaritlere fit olacağım*.” AY126 **fit ol-** *argo* ödeşmek, razı olmak. “*Ayda temiz bir binlik değil, toptan birkaç bine de fit olabilirdi*.” KÜÇ58

fitil (Ar.) *a*. 1. Lambada, kandilde ve mumda yağın, çakmakta benzinin yanmasını sağlayan, türlü biçimlerde bükülmüş veya dokunmuş pamuktan yapılan genellikle yağ çekici madde. “*Bir ara Hacer usul usul gitti, küçük gemici fenerinin fitilini kıstı*.” KAÇ34 2. Kumaşın altına kaytan biçiminde bükülmüş bir şey koyup üstten dikerek yapılan kabartma yol. “*Gazi top ayakkabısına fitil geçiriyordu*.” BE87 3. *öz*. Bir lakap. “*Doğru değil mi Fitil*?” YK25 **fitil gibi** *argo* çok sarhoş. “*Fitil gibi sarhoş bir alay hergele çıkmıştı önüne*.” ÇK133 **fitil mitil*** fitil falan. “*Doktor, ilaç, fitil mitil yetişinceye kadar cartayı çekerdi*.” SUÇ225 **fitili al-** birdenbire telaşlanmak, kaygılanmak, öfkelenmek. “*Herif fitili alır herhâlde*.” BFV193

fitle- Birini, başkasına karşı kışkırtmak, fitnelemek. “*Babasına fitleyip okuldan aldırmış*.” SBK166

fitne (Ar.) *sf*. Fitneci, ara bozucu. “*O fitne kız gene ne yalanlar uydurdu, diye sordu*.” ÇK81

fitne fücur *sf*. Fitne çıkaran (kimse). “*Amma fitne fucur şehirlerde değil, şehirlerden, motor gürültüsünden, radyo sesinden uzakta, engin bir denizin kenarındaki bir ormanın içinde*.” EKM23

fitnelik *a.* Karıştırma, çekiştirme, ara bozma. “*Ağabeyini merdivende yakaladı, gene bir fitnelikler yaptı, bir şeyler anlattı*.” EKM28

fitre (Ar.) *a*. Ramazan ayı içinde verilen, miktarı belirli sadaka, fıtır sadakası. “*Kocan olacak yatsın kalksın da dua üstüne dua etsin, zekâtlar, fitreler dağıtsın*!” SUÇ29 **fitre mitre*** fitre falan. “*Hatta bir de doksan dokuzluk tespih uydur, atla git hacca, sadaka madaka, fitre mitre, zekât mekat...*” KT103

fittini fittoni* *a*. Çapkın, hovarda, gönül avcısı. “*Ben senin gibi fittini fittonileri daha çok cebimden çıkarırım, mart kedisi*!” MM271

fiy* *a*. Islık sesi. “*Fiy fiyyyyy*!” DK26

fiyaka (İt.) *a*. Gösteriş, çalım, afi, caka. “*Elin oğlu fiyakanı bozar dedim*.” CEM72 **fiyaka sat- (veya sök-)** *argo* gösteriş yapmak, caka yapmak, çalım satmak. “*Mustafa Efendi fiyaka satmayı sevmez*!” KT7

fiyakacı *sf*. Gösterişçi, cakacı, fiyaka yapan (kimse). “*Senin de fiyakacı arkadaşların var mı*?” SUÇ54

fiyakalı *sf*. Gösterişli, cakalı, fiyakası olan. “*Sıvaları dökük duvarlara güzel bir sıva, üstüne fiyakalı bir badana…*” EVO136

fiyasko (İt.) *a.* Bir girişimde başarısız sonuç. “*Bütün mesele fiyaskoyla neticelenmesinde*.” SM224 **fiyasko ver-** bir girişim başarısızlıkla sonuçlanmak. “*İtalyan mühendisten sonra, İstanbul'dan getirilen işçiler de tutunamayıp geldikleri yere birer, ikişer dönünce, planı*

fiyasko vermiş, yenilgiyi kabullenerek fabrikayı ortağının idaresine bırakmıştı.” DE33

fiyat (Ar.) *a.* 1. Alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri, eder, paha. “*Şimdiye kadar yatak, yorgan satın almadıkları için, fiyat üzerine pek fikirleri yoktu.*” YK21 2. Bir mal veya iş gücü için uygun görülen para karşılığı. “*Satılık döşekler gösterildi, değerlerinin çok üstünde fiyatlar istendi*.” YK21 3. Bir değer ile para birimi arasındaki ilişki. “*Görünmez antenleri vardı sanki de piyasadan dakikası dakikasına haberi olur, fiyat dalgalanışlarından tam zamanında faydalanırdı*.” DK79 **fiyat kır-** fiyatı düşürmek, fiyatı indirmek. “*Biz başka semte gidip fiyat kırıyor muyuz*?” KP2 **fiyat ver-** isteyeceği veya ödeyeceği fiyatı bildirmek. “*Adam düşük hem de çok düşük fiyat vermişti*.” SÇ181

fiyonk (Rum.) *a*. Kurdele, şerit, kumaş vb.nin kelebek şeklinde bağlanmış biçimi. “*... başında kocaman, pembe bir fiyonk*.” BE25

fiyonklu *sf*. Fiyongu olan. “*Beli kocaman fiyonklu, bebe yakalı, karpuz kollu pembe elbisesi içinde dehşetli mağrurdu*.” BK330

fiyu* *a*. Islık sesi. “*Fiyu, fiyuuuuu*!” DK26

fizik (Fr.) *a.* 1. Maddenin kimyasal yapısındaki değişiklikler dışında genel veya geçici yasalara bağlı, deneysel olarak araştırılabilen, ölçülebilen, matematiksel olarak tanımlanabilen madde ve enerji olgularıyla uğraşan bilim dalı. “*Onun deyimiyle Hikmet, Kimya, benim deyimimle Fizik, Kimya'ya dökülmüştük*.” KK71 2. Kişinin dış görünüşü. “*Sophia Loren'lik sadece fizik meselesi değil, değil mi*?” YD45

fizikçi *a.* 1. Fizik bilgini veya fizikle uğraşan kimse. “*Belki herhangi bir matematik ya da fizikçi, daha doğrusu, pozitif bilimlerin adamı da benim kadar romantikleşir, kim bilir*?” YD340 2. Fizik öğretmeni. “*Öğretmenlerle, hatta öğretmenlerin en öfkelisi değil sınıfı, okulu bile titreten, fizikçiyle dahi senli benliydi*.” SAR78

fiziko* *sf*. Fizikle ilgili olan, fiziksel. “*... kollarını, bacaklarını, apış aralarını filan güzelce ovarken jimnastiğin psiko, fiziko faydalarından bahsederek giyindi*.” GR23

fizikötesi *a*. Duyularımızla algılayamadığımız varlıkların sebeplerini ve temellerini araştıran felsefe, doğaötesi, metafizik. “*Liseyi okumuştu ama gene de kendini fizikötelerine atmaktan hoşlanıyordu*.” EK355

flama (İt.) *a*. İşaret olarak veya çeşitli amaçlarla kullanılan küçük bayrak. “*Bayraklar, flamalar da kurumadı ya*!” MUR409

flaster (İng.) *a.* Yarayı dış etkenlerden korumak veya tedavi etmek amacıyla deriye yapıştırılan şerit. “*Yorganını kaldırdı, kasığından kesilmiş bacağı adına kol kalınlığında, flasterlerle sarılmış bir parçayı gösterdi*.” KK61

flaş (Fr.) *a.* Fotoğraf çekiminde ışık yeterli olmadığında bir görüntüyü net almak için kullanılan kısa süreli ve güçlü parıltı. “*Parti gazetesinin fotosu da boyuna patlayan flaşıyla bu mutlu günü belgelemek için durmadan fotoğraf çekiyordu*.” MUR414

Flaubert* *öz. a*. Gustave Flaubert, Fransız yazar (1821-1880). “*Stendhal, Flaubert, Zola, Tolstoy, Gorki, Şolohov, Steinbeck, Caldwell, Dos Passos hatta daha sollara kadar saydı döktü*.” GR139

floresan (Fr.) *a*. Florışı özelliği gösteren, florışıl. “*Gözü birden floresanın gündüze çevirdiği lokantanın ön masasındaki yuvarlak çeneli, iriyarı adamın lokmasına takıldı*.” ÖE21

floresan lamba *a*. Yüzeyi parlak maddelerle kaplı, içi cıva buharı ile dolu cam tüpten oluşan lamba. “*Lokantanın floresan lambalarıyla gündüze dönmüşlüğü, kadınlı erkekli bir kalabalığın masalarda karınlarını doyurmaları falan değil, lokantanın vitrini…*” ÖE19

Florya* *öz. a.* İstanbul'un Bakırköy ilçesinde bulunan bir mahalle. “*Ama asıl Florya'da olmuştu ne olmuşsa*.” SAR131

Floryalı* *sf*. Florya’da çekilen (fotoğraf). “*Cumhuriyet yeni kurulmuş, gazeteler Mustafa Kemal Paşa'nın Dolmabahçeli, Floryalı resimlerini yayımlıyorlardı*.” DHV271

flört (Fr.) *a*. 1. Kadınla erkek arasındaki duygusal ilişki. “*Anan yaşındaki kart karıya evlenme teklif etmiş bir midesizle flörtü daha fazla ilerletmezsin herhâlde*?” SBK226 2. Birbirine duygusal ilgi duyan kadın ve erkek. “*Baksa bile, flörtü var diye boş verir*.” SM169

fodepar* (Fr.) *a*. “Hatalı çıkış” anlamına gelen bir atletizm terimi. “*Gene öyle, kim bilir kaçıncı defadır ki, depar ve fodeparı izah ediyordu*.” AY116

fodul (Ar.) *sf*. Üstünlük taslayan, kibirlenen. “*Ulan çakal, hem kel hem fodul mu*?” EVO327

fokstrot (Fr.) *a*. Dört tempolu bir dans.

"*Fokstrotların falan yeni yeni moda olduğu kırk yıl öncesi İstanbul'unun Beyoğlu düğün salonlarında…*" YD151

fokur fokur *zf*. Fokurdayarak. "*Aniden fokur fokur kaynatır*." BTÜ381

fokurdat- Fokurdamasını sağlamak. "*Löküs bir kahvede bacak bacak üstüne atıp nargile fokurdatmak...*" ÇK97

fol (Rum.) *a*. Tavuğun istenilen yere yumurtlaması için o yere konulan yumurta veya yumurtaya benzeyen şey. "*Fol yok yumurta yok henüz ortada*!" DE68

folluk *a*. Tavukların yumurtlaması için hazırlanmış özel yer. "*Henüz yumurtlamış beyaz benekli siyah bir tavuk folluktan başını çıkarıp gıdaklamaya başlayınca, kıpkırmızı, kocaman horoz, peşinden bütün tavuklar, ortalığı müthiş bir gıt gıt gıdak yaygarasına boğdular*." HÇ45

fon (Fr.) *a*. Belirli bir iş için gerektikçe harcanmak üzere ayrılıp işletilen para, kaynak. "*Zaten nişan, hele nikâh geçmeden gerekli fonu asla ayırmayacaktı*." YD152

fon müziği *a*. Bir sahne eseri oynanırken çalınan müzik. "*Bizim şaraphanenin fon müziğidir*!" BK359

fondan (Fr.) *a*. İçinde likör, tatlı veya hoş kokulu maddeler bulunan, ağızda kolayca eriyen bir şekerleme türü. "*Markiz'den, Löbon'dan özene bezene yaptırılmış kutu kutu fondanlar, pastalar...*" SBK153 **fondan mondan*** fondan falan. "*Ben fondan mondan sevmem*." SBK158

fonksiyon (Fr.) *a*. Bir şey veya kimsenin yapısı veya konumu gereği yaptığı iş, kendine özgü olan iş görme yetisi; işlev. "*Bütün fonksiyonları iyi insanları baştan çıkarmaktan ibaret farz ettiği korkunç insanlarla nasıl savaşabileceklerdi*?" SM139

fontaziye* *a*. Fanteziye. "*Anlamıyorum, bir çorap işçisi boğazından artırıp da süse fontaziyeye...*" BFV26

fora (İt.) *ünl*. Yelkenleri açtırmak için verilen komut. "*Siz Ayşe'ye saldırmıştınız, baktım bıçaklar tabancalar fora*." TD42 **fora et-** 1. *argo* çıkarmak. "*Ceketleri fora, çemirleriz gömleklerin kollarını, faryaap*!" DK47 2. *argo* bıçak, tabanca vb.ni çekip çıkarmak. "*Bıçak fora edildikten sonra hasma saplanırdı*." SUÇ194

Ford* *öz. a*. Amerikan otomotiv markası. "*Bu yolları babanım kırmızı Ford'uyla ne kadar çok geçmiştik*?" AY153

Fordson* *öz. a*. Günümüz traktör tasarımını yaratmış olan ve 1917'den 1964 yılına kadar üretimini sürdüren Amerikan otomotiv markası. "*Şimdi Yasin Ağa 1927'deki Fordson merakını hatırladı*." HÇ16

form (Fr.) *a*. Bir şeyin istenilen ve olması gereken durumu. "*O gün Ortahaf tam formundaydı*." ARK87

forma (İt.) *a*. 1. Öğrencilerin, sporcuların, bazı mesleklerde çalışanların giydikleri, bağlı bulundukları okul, spor kulübü veya meslekleri belirten tek tip giysi. "*Futbol toplarının meşinlerini diktirir, top ayakkabılarını tamir ettirir, formaları yıkar, egzersizlerde de kale arkasına kaçan topları beklerdi*." BK344 2. Tek kâğıt tabaka üzerine basılan on altı sayfalık kırılmış kitap parçası. "*Kitabı yeniden alıp formalarını sayıyor*." BFV142

formacı* *a*. İş yerlerinde çorapların forma kalıplarına takılarak ütülenmesini sağlamakla görevli kimse. "*Formacı Firdevs, 'Yeğenin geldi geleli işten soğudun.' dedi*." EK198

formacılık* *a*. Formacının yaptığı iş. "*Seni formacılığa vereceğim*." TD66

formalık *sf*. Herhangi bir sayıda forması olan. "*Roman da bir roman olsa bari. Pek pek beş, altı formalık…*" BFV198

formalite (Fr.) *a*. 1. Yerine getirilmesi kanunca zorunlu kılınan işlem. "*Sonra beyefendi, müdür bey fazla formalite meraklısıymışlar*." YYB110 2. Önem verilmediği hâlde bir zorunluluğa bağlı olarak yapılan biçimsel davranış. "*Gerekli formaliteyle kabul eder, ayrı bir odaya geçerlerdi*." ÜÇK520

formalitesiz *sf*. Formalitesi olmayan. "*Resmen değil, gayri resmi hatta birtakım formalitesiz karısı olmalıydı*." SM288

fors (İng.) *a*. Söz geçirirlik, saygınlık. "*Hacer, Topal Duran'ın başçavuş yanındaki forsunu görünce şaşırmış, geldiğine pişman olmuştu*." KAÇ102

forslu *sf*. Sözü geçer, güçlü. "*Zaten romantiğin biriydi … nice nice zengin, forslu talipleri reddederdi*." İDG85

forssuz* *sf*. Forsu olmayan, itibarsız. "*Forssuz iş*!" DK259

fort* *a*. Ayakkabıda arka kısmının dik durması ve formunu muhafaza etmesi için saya ile astar arasına konan sertleştirici ek. "*Şampiyon, fortlarına bastığı eski siyah ayakkabılarıyla bekçi çağırmak üzere dükkândan fırladı*." EVO48

forvet (İng.) *a*. İleri uç oyuncusu. "*Ben forvet oyuncusu değilim*." KÜÇ33

fos *sf. argo* Çürük, temelsiz, boş, kof. "*Hatırlı oldun mu, mahpusluk bile fos.*" ÇK72

fosfor (Fr.) *a*. Atom numarası 15, atom ağırlığı 30,97, yoğunluğu 1,83 olan, yarı saydam, bal mumu kıvamında, karanlıkta ışıldayan, sarımsak kokulu, zehirli bir element (simgesi P). "*Bu işlere benim kuş beynimin fosforu yetmez*." KK103

fosforlu 1. *sf*. Işıklı, parlak. "*Ter içinde uyandığı sıra fosforlu çalar saat gecenin ikisini gösteriyordu*." EB7 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Fosforlu Cevriye ... yatıyordu*." SAR132

fosil (Fr.) *a*. Düşünce, yaşayış biçimi vb. bakımlardan çağın gerisinde kalmış kimse. "*Bütün fosilmişsin bre bacı*!" CEM59

fosla- *argo* Fos çıkmak. "*Sen ne yapacan, şu senin iş foslasın, bilirim ben yapacağımı*!" CEM60

foslamışlık* *a.* Fos olma durumu. "*... elinden iş gelmediğini, foslamışlığını bire bin katarak anlatıyordu*." YD135

foslat-* Çarpmak, vurmak (araba). "*Eve ne zaman, nasıl, altındaki hususiyi foslatmadan nasıl gittiğinin, nasıl soyunup yatağına nasıl girdiğinin farkında değildi, düşünüyordu*." GAV97

fosur fosur *zf*. 1. Dumanını savurarak (sigara vb. içmek). "*Kantarcı getirildiği zaman Topal'ı gene bir elinde kahve fincanı, parmaklarının arasında sigara, fosur fosur sigara, kahve içer bularak Nedim Ağa'nın odasındaki günleri hatırladıysa da hemencecik unuttu*." KT181. 2. Deliksiz, rahat bir biçimde (uyumak). "*Yanı başındaki pufla gibi üst üste yatağında fosur fosur uyumakta olan Kudret Bey'e baktı*." ÜÇK395

fosurdat- Tütün, sigara vb.ni duman çıkararak içmek. "*Belki de hacizler yapmış, dayaklar atmış, küfürler etmiş, sefaletlere karşı bacak bacak üstüne atarak sigara fosurdatmıştı*." GR197

fosurdatma *a*. Fosurdatmak işi. "*Dakur bir sigara sarıp fosurdatmaya başladı*." VV392

fotbol* *a*. Futbol. "*Değilsin ama sakın oynamayasın fotbol*!" MUR431

fotbolcu* *a*. Futbolcu. "*Ne yapayım ben fotbolcuyu*?" MUR332

foto (Fr.) *a*. Bu yöntemle aktarılarak çoğaltılan görüntü; resim, suret, fotoğraf. "*Filmcilerin film fotolarını çeker*." YD312 2. Fotoğraf çekerken görüntüyü duyarlıklı yüzey üzerinde tespit etmeye yarayan cihaz, fotoğraf makinesi. "*Parti gazetesinin fotosu da boyuna patlayan flaşıyla bu mutlu günü belgelemek için durmadan fotoğraf çekiyordu*." MUR413

fotoğraf (Fr.) *a*. Çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme. "*Komşunun çocuğunu yanına alıp fotoğraf çektiremez mi*?" ÇK77 2. Bu yöntemle aktarılarak çoğaltılan resim, foto. "*Ceplerinden birtakım fotoğraflar çıkarıp gösteriyordu*." BTÜ18 **fotoğraf çek-** fotoğraf makinesiyle görüntü tespit etmek. "*Parti gazetesinin fotosu da boyuna patlayan flaşıyla bu mutlu günü belgelemek için durmadan fotoğraf çekiyordu*." MUR414

fotoğraf makinesi *a.* Fotoğraf çekerken görüntüyü duyarlıklı yüzey üzerinde tespit etmeye yarayan cihaz. "*Fotoğraf makinesinden gazeteci olduğu anlaşılan genç adama emretti âdeta*." KK111

fotoğrafçı *a*. 1. Fotoğraf çeken veya basan kimse. "*Fotoğrafçı mest olmuştu*." GR17 2. Fotoğrafhane. "*Fotoğrafçı, terzi, kunduracı, hatta saatçi dükkânları arasında irili ufaklı doktor, dişçi, daha çok da filmci tabelaları…*" YD341

fotoğrafçılık *a*. Fotoğrafçının yaptığı iş. "*Fotoğrafçılık da yaparmış*." SBK41

fotoğrafhane (Fr. photographe + Far. ḫāne) *a.* Fotoğrafçının çalıştığı, fotoğraf çekilen veya fotoğraf makinesi satılan yer, fotoğrafçı. "*Onların fotoğrafhanelerinde yatacak yer var*." YD304

fotoğraflı* *sf*. Fotoğrafı olan. "*Geçen yıl mangırı yetişmediğinden okulun pullu, fotoğraflı kâğıtlarını tamamlayamamış, girememiş*." DHV289

fotojeni *a.* Fotoğrafta veya sinema filminde güzel bir etki bırakan (yüz, duruş). "*Bakalım fotojenisi nasıl*?" BFV207

foya (İt.) *a*. Parıltısını artırmak için elmas taşlarının altlarına konan ince metal yaprak. "*Analarınızı konuşturup dinlesem kim bilir ne foyalarınızı dökerler ortaya, nasıl yaka silkerler*." KK233 **foyası meydana çık-** bir olay dolayısıyla bir kimsenin kötü niteliği ortaya çıkmak. "*Adem, 'Foyamız meydana çıkarsa yandık!' dedi*." SUÇ184

fötr *sf*. Bu keçeden yapılmış (şapka). "*Fötr şapkasını, bastonunu filan askıya astı*." CEM140

fötrlü *sf*. Fötr şapkası olan. "*... fötrlü, tayyörlü, mantolulardan başka, arka vagonlarda uyuklayan gurbet kuşlarıyla Haydarpaşa'ya duman duman yol alıyordu*." GK248

frak (Fr.) *a*. Resmî törenlerde giyilen uzun etekli, eteğinin arkası beline kadar yırtmaçlı, siyah erkek ceketi veya takımı. "*Frak giymiş, beyaz yelekli şişmanca bir adam*." SUÇ56

francala (İt.) *a*. İyi nitelikli undan yapılan ince uzun ekmek. "*Sütleriyle Coni'nin kahvaltısı, yani sütünden başka tereyağıyla reçeli, küçük francala ekmeği, çatalı, kaşığı geldi*." YD305

Fransa* *öz. a*. Batı Avrupa'da bir ülke. "*Niçin Fransa, İtalya, İngiltere yahut Amerika değil de ille İsviçre'ye gitmek istediğini sormuştum*." AY178

Fransız *a*. Fransa'da yaşayan bir halk ve bu halkın soyundan olan kimse. "*Milli Mücadele, Kaçkaç denilen Fransız'dan, Ermeni'den, Toros'lara, Niğde'ye, Ulukışla'ya kaçış*." BFV266

Fransız anahtarı* *a*. Somunları gevşetmeye veya sıkıştırmaya yarayan bir tür alet. "*... şoför yamağı Arapoğlu, elinde Fransız anahtarı, otomobilin bir yerlerini sıkıştırır*." AY153

Fransız Büyük İhtilali* *öz. a*. Fransız Devrimi veya Fransız İhtilâli; (1789-1799), Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip yerine cumhuriyetin kurulması ve Katolik Kilisesi'nin ciddi reformlara gitmeye zorlanmasıyla sonuçlanan devrimci hareket. "*Kafasından gene Fransız Büyük İhtilali'nin alevler içindeki Bastil'i geçti*." HÇ206

Fransız İnkılabı Kebiri* *öz. a*. Ali Reşad Bey tarafından yazılan bir eser. "*Fransız İnkılabı Kebiri, İstibdat ve daha başkaları*." DE8

Fransızca *öz. a*. 1. Hint-Avrupa dillerinden, Fransa ve Fransız uygarlığını benimsemiş ülkelerde kullanılan dil. "*Yanı başındaki koltukta, İtalyan kırmalı Fransızcasıyla hararetli hararetli konuşmakta olan Sinyor Orlando'yu dinliyordu*." CEM37 2. Bu dille yazılmış olan. "*... Fransızca bir mecmua arasında ... gözlerini kitabına indirdi ve okumasına devam etti*." EKM150

Fransuva Borjiya* *öz. a*. Ferrara Dukalığı'nın eski dükü (1510-1572). "*Ben, Ferrari Dükası, Monsenyör Fransuva Borjiya, yani Lükres'in öz kardeşiydim*!" BK302

frapan (Fr.) *sf*. Göz alıcı, göze çarpıcı, alımlı. "*... frapan kırmızı tayyörünün altına yeşil pabuç giymiyordu*." HÇ242

fren (Fr.) *a*. Bir makinenin, herhangi bir taşıtın hızını kesmeye veya onu durdurmaya yarayan mekanizma. "*Araba kuvvetli bir frenle, süslü demir bir kapının önünde durunca düşündükleri sanki fırlayıp gitti*." KÜÇ23 **fren yap-** freni kullanarak taşıtın hızını kesmek veya taşıtı durdurmak. "*Dükkânın önünden geçerken fren yaptı, durdu*." VV338

frengi *a*. Genellikle cinsel birleşmelerle bulaşan, tedavi edilmediğinde inme, körlük, delilik vb. sonuçlara kadar varan, döle de geçerek vücutça ve akılca sakat bir soyun yetişmesine yol açan bir hastalık, yenirce, sifilis. "*Belki de verem, frengi, kanser yahut da...*" DK80

frengili *sf*. Frengi hastalığına tutulmuş olan. "*Ya benim gibi frengili olsaydın*?" EK261

Frenk gömleği *a*. Yakası kravat takmaya uygun, çoğu uzun kollu, ceket veya yelek altına giyilen erkek gömleği. "*... sarı ayakkabıları, sarı çantası, Frenk gömleği falan uykularına giren Nejat'ın babası gibi eczacı, eczacı olmazsa doktor, doktor olmazsa avukat, avukat olmazsa tüccar falan olsaydı babası...*" ÖE42

frenle- Bir gidişin, bir tutumun aşırılığını önlemek, gemlemek. "*Kadın, şahlanan isteklerini frenleyip duran büyük, çok büyük bir engelden kurtulmanın sevinciyle fırladı*." KAÇ153

freze (İt.) *a*. Frezeleme işinde kullanılan takım tezgâhı. "*Yüksek bacaklı demir tornalar, frezeler...*" SÇ18

frezeci *a*. Teknik resme veya modele uygun her çeşit parçayı freze tezgâhında yapabilen işçi. "*Gaga burunlu kalfa, kupkuru frezeci, çıraklar...*" SÇ18

frikik (İng.) *a*. Bir oyuncunun kural dışı

davranışta bulunması üzerine, kural dışı davranışın yapıldığı noktadan karşı takım oyuncularının yaptığı vuruş, serbest vuruş. "*Eşref Ağabey yirmi metreden bir frikik atmıştı, vay anam vay...*" KK15

friksiyonlu* *sf*. Ovmalı, ovularak yapılan. "*O geceyi de bu türlü kuruntularla geçirdikten sonra, sabahleyin dokuzda, yeni banyo, friksiyonlu yeni bir tıraştan sonra Bakanlıklar'ın yolunu tuttu*." GK98 **friksiyonlu mriksiyonlu*** friksiyonlu falan. "*Ertesi gün friksiyonlu mriksiyonlu bir tıraştan sonra, kupon kumaşından elbiselerinin laciverdini giymiş…*" GK97

Fruko* *öz. a.* Bir gazoz markası. "*Çay? Kahve? Yahut soğuk bir Fruko*?" YD163 **Fruko muruko*** Fruko falan. "*Sakın çay, kahve, fruko muruko lafı etme, vermemezlik...*" YD160

fuhuş (Ar.) *a.* İçinde bulunulan toplumun kurallarına uymayan bir biçimde bir veya birkaç kişiyle para karşılığında cinsel ilişkide bulunma. "*Bütün inkârlarına rağmen, gizli fuhuş yaparken yakalanmış, muayeneye gönderilmişti*." EK261

fukara (Ar.) *sf.* 1. Yoksul, fakir. "*Fabrika kapıcısına sigara ikram ettim, hiç yoktan fukaraya beş kuruş sadaka verdim*." AY194 2. Acınacak kadar kötü durumda bulunan; zavallı. "*Öyle bir öldü ki fukara*!" AY129

fukara babası *sf.* Yoksullara yardım etmeyi seven (kimse). "*Fukara babasıydı da değil mi*?" BK278

fukaralık *a*. Yoksulluk, fakirlik. "*İçim yanmış fukaralıktan*." BE88

ful (Ar.) *a.* Taşkırangillerden, birçok türü bulunan ağaççık ve bunun güzel kokulu beyaz çiçeği. "*... gül, begonya, ful kokularının karması bir serinlik, yanakları okşuyordu*." ARK227

Fulya Film* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" adlı romanında geçen bir film şirketi. "*Fatma Girsavaş, Fulya Film'in sahibiydi*." YD210

funda (Rum.) *a.* Fundagillerden, çiçekleri pembe, küçük bir çana benzeyen, işlenmemiş topraklar üzerinde yetişen, kökünden ağızlık, dallarından kaba süpürge yapılan, çalı görünüşünde bir bitki, süpürge çalısı, süpürge otu, erika. "*Kucaklayıp gerilere, gerilerdeki sık fundaların arkasına götürmüştü*." VV29

fundalık *a*. Funda ile kaplı yer. "*Bileğinden sürüklerdi çiğit ambarı mı olur, dere içi mi, fundalığın ardı mı...*" VV191

fur- (Der.) Vurmak. "*Nasıl furduğumu ağnadıyon tabii*?" HÇ249

furul-* Vurulmak. "*Vaktiyle sen de ayaklarımın gocamanlığına furulduydun*!" GK243

futbol (İng.) *a.* Topu, kafa veya ayak vuruşları ile karşı kaleye sokma kuralına dayanan ve on birer kişilik iki takım arasında oynanan top oyunu, ayak topu. "*... ama birçoğuyla aynı okulun aynı sınıfında tebeşir kavgası etmiş, futbol peşinde koşmuştum*." SAR141

futbolcu *a*. Futbol oynayan kimse. "*... badanalı duvarlara da artist ya da İstanbullu futbolcuların resimleri*!" EVO136

futbolculuk *a*. Futbolcunun yaptığı iş. "*Galata kahvelerinde garsonluk, kömür ameleliği, simitçilik ve ikişer buçuk lirasına maçlar yapan mahalle takımlarında boğaz tokluğuna futbolculuk…*" AY139

fuy fuu* *a*. Islık sesi. "*Sigarasının izmaritini tam atacaktı, arkasında bir ıslık. Döndü. -Fuy fuuu*!" SAR36

fuzulen (Ar.) *zf*. Yersiz, haksız olarak. "*Bunca yıl Sinan Efendi'nin sayesinde paşazadelerin topraklarını fuzulen de olsa işgalleri altında tutmuş, ekmiş, biçmiş, gül gibi geçinmişlerdi*." KT366

fuzulen işgal* *a.* Bir kimsenin, taşınmazın malikinin izni/rızası olmadan bu taşınmazı işgal etmesi ya da henüz boşaltılmamış yahut sair suretle boşalmış damlı bir yapıya yine kendiliğinden girmesi durumu. "*Yapsalar, Halk Fırkası, Serbestçilerden intikam almak için jandarma birliklerini gönderip fuzulen işgal altındaki tarlaları temizletirdi.*" KT306

fuzuli (Ar.) *sf.* Yersiz, gereksiz. "*Fuzuli masraf*." EKM146

fuzuli işgal* *a.* Fuzulen işgal. "*Fuzuli işgalleri mahkeme yoluyla temizleyeceğiz*." SM190

füme (Fr.) *sf.* Tütsü ile kurutulmuş (balık, et). "*Önlerinde yarım kiloluk bir Kulüp rakısı, balıktan yalancı dolmaya, ıstakozdan füme dile kadar mezelerin çeşidi*." YYB91

fürsant* *a*. Fırsat. "*Elimde bi fürsant olsa şo simsar milletini tekmil et makinesinden geçiririm*!" SAR55

fütur (Ar.) *a.* Bezginlik, umutsuzluk, usanç. "*Türkmen kızını aramasın, fütur getirmesin diye anası, 'Yabanın dağlısı da merak edilir mi hey oğul?' dedi*." EKM102 **fütur getir-** bezginlik getirmek, bezmek. "*Fütur getirme kardaş*!" VV310

fütursuzca *zf.* Önemsemeyerek, aldırmayarak, fütursuzcasına. "*Adamın koltuğa yan gelişi, ağanın yanında fütursuzca sigara içişine daldıysa da sırası değildi*." KT19

füü* *ünl*. Beğenme ve şaşırma ünlemi. "*Füüüüü... Sophia Loren, anam avradım olsun*!" YD44

füyt* *a*. Islık sesi. "*Adam kendi kendinin bacağını kırabilmeli ki... Füüyyyyyt*!" ÇK73

füyyuu* *a*. Islık sesi. "*Kosti heyecanla bir ıslık çaldı: Füyuu...*" SÇ139

G, g

G.* *a*. Adı söylenmek istenmeyen bir şehrin kısaltması. "*G.'de doğdum ama İstanbullu sayılırız*." GR16

gaali* *zf*. Gayrı. "*Hakkımızı sen korursun gaali*!" BFV31

gabardin (Fr.) *sf*. Sık dokunmuş bir tür ince yünlü veya pamuklu kumaş olan gabardin kumaşından yapılmış. "*Başında geniş kenarlı hasır şapkası, bacağında bacak araları sarı meşin, kül rengi gabardin külot pantolonu…*" SAR57

gaco *a*. Kadın; dost, sevgili, metres. "*Gaco mu*?" KP36

gacolu* *sf*. İçinde gaco bulunan (yer). "*Çalgılı, gacolu macolu bir yere gideriz*." GAV147 **gacolu macolu*** gacolu falan. "*Çalgılı, gacolu macolu bir yere gideriz*." GAV147

gacur gucur *zf*. Çirkin ve kulak tırmalayıcı bir ses çıkararak; gacır gacır. "*Basıldıkça tahtalar gacur gucur ötüyor*." KT125

gaçır- (Der.) Kaçırmak. "*Omar iti Zalha'yı gaçırdı gene uşaklar*!" EKM120

gaddar (Ar.) *sf*. Acıması olmayan, başkalarına haksızlık eden, merhametsiz, katı yürekli, insafsız davranan, kıyıcı. "*Tayyare, 'Çok gaddarsın anam avradım olsun!' dedi*." SUÇ102 **gaddar ol-** acımasız, haksız, insafsız davranmak. "*Gaddar olmak lazım*." VV36

gaddarcasına *zf*. Gaddara yakışır bir biçimde, gaddarcasına, insafsızca. "*… demek benden bu kadar nefret etmiş? Gaddarcasına: Evet*!" ARK127

gaddarlık *a*. Gaddar olma durumu, kıyıcılık. "*Evet, sahipsiz topraklar ve gaddarlığı yüzünden*." KAÇ147

gadir (Ar.) Haksızlık etme, zarar verme. "*Gadre uğramış, CHP'ye isyan etmiş mağdur bir yurttaş, bir hürriyet aşığı kılığına bürünerek yeni parti saflarına katılmıştı*." GK105 **gadre uğra-** haksız davranışlarla karşı karşıya gelmek. "*İstanbul'dan beri onu zararsız, gadre uğramış sayarak kelepçesini çıkarmış…*" ÜÇK338

gafa (Der.) *a*. Kafa. "*Aha gafa kaadı*!" GR203

gafil (Ar.) *sf*. Çevresinde olup bitenlerin farkına varmayan, sezmeyen (kimse), gözü bağlı, aymaz, bilgisiz. "*Sen, saadetinin farkında olmayan bir gafilsin*!" BK303 **gafil avla-** umulmadık, beklenmedik bir zamanda yakalamak, zor duruma düşürmek. "*Bizi gafil avlayıp yurdumuza baskına geleceklerdir*." SUÇ65 **gafil avlan-** beklenmedik bir sırada yakalanmak, habersiz ve hazırlıksız bir anda bir olayla karşılaşmak, zor duruma düşürülmek. "*Tetikte bulunalım, gafil avlanmayalım*!" SUÇ65

gafururrahim* (Ar.) *a*. "Çok bağışlayıcı, merhamet eden ve bağışlayan" anlamlarında Allah'ın sıfatlarından biri. "*Allah gafururrahimdir*." ÜÇK448

gaga *a*. 1. Genellikle kuşlarda ağzın bir uzantısı durumunda olan, biçim ve büyüklüğü değişik, boynuz yapısında, katı ve çıkıntılı organ. "*Leylekler, uzun turuncu gagalarıyla dolaşıyorlardı*." BTÜ188 2. *argo* İnsanda ağız. "*Kumrular gibi sokulmuşlar oysa gaga gagaya...*" SBK240

gaga burun *sf*. Burnu uzun ve aşağıya doğru kıvrık olan (kimse). "*Pis kalfa, gaga burnuyla yanlarına sokulacak, kıza pis pis dikecekti iğrenç gözlerini.*" SÇ17

gagala- Azarlamak, hırpalamak. "*Boyuna gagaladığı çocuklardan biri gözüne ilişti*." SUÇ224

gagalan- Azarlanmak, hırpalanmak. "*Hayatı boyunca hor görülüp gagalanacak mıydı*?" DE142

gagalı *sf*. Gagası olan. "*Sonra, turuncu gagalı, uzun bacaklı hacı leylek, çocuğu nasıl getirebilmişti*?" EK336

gaile (Ar.) *a*. Sıkıntı, dert, keder, üzüntü. "*Kira derdi, kömürsüzlük, arteryoz kloroz filan unutulmuş, dünya gailelerinden sıyrılınmıştı*." GR61

gaileli *sf*. Sıkıntısı olan, dertli. "*Çoluğu çocuğu etrafını almış, gaileli bir ev erkeği hesaplılığıyla sokağı geçti*." KP39

gaip (Ar.) *a*. Görünmez âlem. "*Kaldı ki, emniyet müdürü olmak, gaipten haberler almayı*

gerektirmezdi.” MM97

gak *a*. Karganın çıkardığı ses. “*Simsiyah kanatlarında mavi ışıltılarla kargalar, gaak, gaak diye sekerek karınlarını doyururlarken…*” EKM1 **gak dedikçe et, guk dedikçe su*** her isteği yerine getirilmiş kimseler için kullanılan bir söz. “*Oğlunu, gak deyince et, guk deyince suya alışmış Kudret çiçeğini ne hâllere sokmuştu*!” MM197

Galata* *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. “*Daha sonra zilzurna kalkılıyor, başta Cemşir'le Reşit, arkalarında Yanaki Uzunoğlu'yla bütün erbap, şarkılar, maniler içinde karşıya geçiliyor, Galata ya da Yüksekkaldırım altüst ediliyordu*.” VV6

Galata Köprüsü* *öz. a*. İstanbul'da 1845 yılında Haliç üzerine yapılmış, Karaköy'le Eminönü'nü birleştiren köprü. “*Geçer idik İstanbul'daki Galata Köprüsü'nden altmış bekaya.”* MUR116

Galata Kulesi* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde 1349 yılında yapılan 63 metre yüksekliğinde bir kule. “*Orada Galata Kulesi var biliyor musun*?” ÖE59

Galatasaray (I)* *öz. a*. İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. “*İstiklal Caddesi'nin sol kaldırımında Galatasaray'a doğru yürüdü*.” İDG77

Galatasaray (II)* *öz. a.* Galatasaray Spor Kulübü; 1905’te İstanbul’da kurulmuş olan bir spor kulübü. “*Beşiktaş yenerse Galatasaray'ı geçersiniz.*” KK42

Galatasaraylı* *sf*. Galatasaray futbol takımından oynayan (kimse). “*Hem de kendilerini bir Galatasaraylı Metin, Fenerli bir Can, bir Lefter, Beşiktaşlı Şenol Birol falan sanarak…*” BFV24

galeri (Fr.) *a.* Sanat eserlerinin veya herhangi bir malın sergilendiği salon. “*Ama beni alakadar eden, iflas etmiş, demode dil değil; bir resim galerisinde tanıştırdıkları harikulade bir kadın*!” HÇ72

galeta (İt.) *a.* Fırında pişirilerek kurutulmuş yuvarlak ve uzun peksimet. “*Oysa karşısındaki çocuk galeta yiyordu*.” SBK64

galeyan (Ar.) *a*. Coşku. “*İşçi galeyan hâlinde*.” CEM29 **galeyana gel-** coşmak, hiddetlenmek. “*Propaganda yapıyorlarmış, işçiler galeyana gelip dövmüşler, diyordun*?” ARK217 **galeyana getir-** coşturmak. “*Lakin suç gene de bende, işçileri galeyana getiren ben değil miyim*?” MUR416

galiba (Ar.) *zf.* Görünüşe göre, sanılır ki, anlaşıldığı gibi. “*Bu kadar incelediğine göre, içeri düşmeye niyetin var galiba*?” KP71

galiberdi (Garibald özel adından) *a.* Mora çalan kırmızı. “*Kamış kalem galiberdi moruyla … sülüsler düşürmeye başlardı*.” BFV32

Galiçya* *öz. a.* I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusunun müttefik güçler ile birlikte Rus İmparatorluğu'na karşı savaştığı, 1945 yılında yapılan sınır değişikliği sonucu Polonya ve Ukrayna Cumhuriyetleri sınırları içinde kalan tarihî bölge. “*Galiçya'da istihkâmlarda elimizden düşürmezdik*.” SUÇ296

galip (Ar.) *sf*. Bir yarışma, karşılaşma, çatışma vb. sonunda yenen, üstün gelen, başarı kazanan. “*Gazi atsaydı sahadan mutlaka galip çıkacağımızdan…*” AY128 **galip gel-** yenmek, üstün gelmek. “*Galip gelirlerse ellişer kuruş yolu da vardı*.” SUÇ58

galiz (Ar.) *sf*. Kaba ve çirkin. “*Galiz küfürlerle korkunç bir itişip kakışma başlamıştı*.” TD4

galsama (Ar.) *a*. Suda yaşayan hayvanların solunum organı, solungaç. “*Galsama ne ki*?” GK177

Galya Seferi* *öz. a.* Commentarii de Bello Gallico; Jül Sezar'ın Galya'da savaşlarla geçen dokuz yılını anlattığı eseri. “*Voltaire'in Dictionnaire Philosophique'inden Kama-Sutra'ya, Jül Sezar'ın Latince Galya Seferi'nden, Montesquieu'nun Esprit de Lois'sına, Gilliero'nun sözlüğüne dek yüzlerce cilt*.” VV267

gam (Ar.) *a.* Tasa, kaygı, üzüntü. “*Biz burada gam dağıtalım dedik mi tavan güm güm vurulur*.” GR214 **gam mum*** gam falan. “*Gam mum, tasa musa, kasavet musavatı yanıma sokmam*.” SAR72 **gam yeme-** tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek. “*Bir şey değil, uyduğum bir adam olsa gam yemezsin*!” YYB131

gamato* *a. argo* Küfür. “*Hangi inekti gamatoyu sallayan*?” KÜÇ9 **gamato salla-*** *argo* küfretmek. “*Piştide çaylar gene onda kalınca Allahlı kitaplı bir gamato salladı kahvenin rutubetli alacakaranlığına*.” KÜÇ9 **gamatoyu bas-** *argo* küfretmek. “*Sülo akrabalarının topuna birden basıyordu gamatoyu*.” DK37

gamlı *sf*. Sıkıntı veya üzüntü veren. "*Filiz sevmezdi böylesine gamlı, karamsarlık dolu şarkıları*." BFV217

gammaz (Ar.) *sf*. Birinin sırlarını, davranışlarını, düşüncelerini gözleyip başkalarına bildirerek çıkar sağlayan kimse, ispiyoncu. "*Var mi hakkımda gammaz*?" YK3

gammazla- Birinin sırlarını, davranışlarını, düşüncelerini gözleyerek yetkili kişilere bildirmek, ispiyonlamak. "*Ben gelip babama gammazlamam seni*." BFV143

gammazlama *a*. Gammazlamak işi, ispiyon, ispiyonlama. "*Hamal Veli'yi gammazlamaya koştun değil mi*?" GK45

gammazlayabil-* Gammazlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu fabrikada hiç kimse ötekini gammazlayamaz*." BTÜ101

gammazlayış* *a*. Gammazlamak işi. "*Birden aklına, karşısındaki adamı Nedim Ağa'ya gammazlayışı geldi*." KT85

gammazlık *a*. Gammaz olma durumu, ispiyonculuk. "*Ne olursa olsun, gammazlık yapmaya kalktığı kadın, kocasının annesiydi*." EK270

gamsız *sf*. 1. Kaygısı, tasası, sıkıntısı, üzüntüsü olmayan. "*... sıra sıra altın dişini göstererek gamsız kahkahalar atan bir eski derebeyini hatırlatıyordu*." EVO2 2. Olayları kendine dert etmeden geçiştiren, aldırış etmeyen, tasasız, vurdumduymaz. "*Aman yarabbi, ne gamsız adam*!" KK188

gamsızlık *a*. Gamsız olma durumu, tasasızlık. "*... şen kahkahalarını dehşetli bir gamsızlıkla savururken başına bela olmuştu kocası*." EB49

gamze (Ar.) *a*. Bazı insanların çenelerinde, yanaklarında doğal olarak bulunan özellikle güldüklerinde daha iyi görülen küçük çukur. "*Dudakları kan kırmızısıyla alev alev yanardı Şadiye'nin, kara kara gözleri vardı, beni vardı, gamzesi vardı, güvercin göğsü, kar gibi topukları vardı*" DHV272

gamzeli *sf*. Gamzesi olan. "*Artık ne yanağı gamzeli karısını ne iki çocuğunu ne de memleketini düşünüyordu*." ÇK66

Gandi* *öz. a*. Gandia Dukalığı, Doğu İspanya'da eski bir dukalık. "*Birden salonun kapısı açıldı, Papa'nın büyük oğlu Gandi Dükası Monsenyör Sezar Borjiya içeri girdi*." BK303

gang* (Fr.) *a*. Yasa dışı işler yapmak veya etrafındakileri korkutmak amacıyla bir araya gelmiş topluluk; çete. "*Çoğu geceler ganglar, kocaman ayakkabılarıyla gelirler*." SÇ95

gangster (Fr.) *a*. Yasa dışı işler yapan çete üyesi. "*... ya da ver gangster yamağı rolü, gece bir erkete beklesin dağ gibi apartmanların aralarında, parmaklarını ağzına koyup bir ıslık çalsın…*" ÖE19

gangsterlik *a*. Gangster olma durumu. **"***Bana bak, suçlarımız hemen hemen aynı. Gangsterlik, yani hırsızlık.*" SÇ211

gani (Ar.) *sf*. Bol, çok. "*Rakı gani olsun ha*!" DK178

gani gani *zf*. Bol bol. "*Allah gani gani rahmet eylesin*." EVO63

Gani Turanlı* *öz. a*. Türk görüntü yönetmeni (1926-2005). "*Gani Turanlı piyasanın en iyi kameramanlarındandır*." YD226

ganimet (Ar.) *a*. Bir rastlantı sonucu ele geçen kazanç veya imkân. "*O namussuz da fırsatı ganimet bilerek...*" MM131

ganun* *a*. Kanun. "*Mıhtar bilmez miydi ganunu*?" GR202

gapı (Der.) *a*. Kapı. "*Gapında itin oluyum, yollarında ölüyüm*!" GR206

gar (Fr.) *a*. Demir yolu ile yolculuk edenlerin gereksinimlerinin geniş ölçüde karşılandığı büyük tren istasyonu. "*Koşan, koşuşanlar arasında istasyon görevlilerinden başka gar hamalları, yolcularını karşılamaya gelmiş fötr şapkalılar, mantolu, tayyörlüler…*" GK1

garaj (Fr.) *a*. 1. Otomobil vb. taşıtların konulduğu üstü örtülü yer, arabalık. "*Arabayı garaja sokma*!" KY34 2. Otomobillerin bakım ve onarımının yapıldığı yer. "*Sana İstanbul'un değil, Türkiye'nin en mükemmel garajını açacağım*." KY103 3. Toplu taşıma ve nakliye araçlarına hareket ve varış noktası olarak belediyelerce ayrılan yer. "*Peki ama yükü boşalttıktan sonra kamyonu garaja çekti*." KP11

garanti (Fr.) 1. *a*. Güvence. "*İstikbalimizin garantisi değil yavrum*!" DK167 2. *zf*. Kesinlikle, kesin olarak, ne olursa olsun. "*Gafur'un canına minnet; maaşı maaş, yatacak kalkacak yeri sağlam, yiyeceği içeceği de garanti olduktan sonra ne işi vardı dükkânda*?" GK347 **garanti et-** bir şeyle ilgili olarak güvence vermek. "*Bulsanız bile, günün birinde*

yarı yolda bırakmayacağını neyle garanti edersiniz?" ARK224

garantile- Bir işin gerçekleşmesi için gereken önlemleri almak, sağlama bağlamak. "*Topal'ın dediği gibi, Nedim Ağa ona hayatını garantileyecek bir para verirse karıyı bırakıp kaçabilirdi*." KT359

garantileş-* Garanti duruma gelmek. "*Seçimler iyice yaklaşmış, mebusluğu hemen hemen garantileşmişti*." ÜÇK557

garantisiz *sf*. Garantisi olmayan, garanti sağlamayan, güvencesiz. "*İnsan böyle köksüz, istikbali garantisiz işlere güvenip de evlenebilir mi*?" DK153

garaz (Ar.) *a.* Birine karşı duyulan öç alma isteği; kin. "*Hem de anneme garaz bağlamayacağını*." TD91 **garaz bağla-** birine karşı kin beslemek. "*Bir süre önce istediği ilacı yazmadı diye doktora garaz bağlayan fotoğrafçı, o günü, Nurettin Şadan Bey'le doktorun kapışacakları günü heyecanla beklemeye başladı*." GR26 **garazı ol-** birine karşı kötülük, kin beslemek. "*Duyarsa ki vermedim, garaz olur bana*." MM248

gardaş (Der.) *a*. Kardeş. "*Bak hele gardaş, beri gel hele*!" EKM98

gardırop (Fr.) *a*. Giysi dolabı. "*Elektriğin çiğ ışığı pembe ipek tül cibinliğiyle ceviz karyolayı pembe saten yüzlü yorganı, ceviz gardırobu…*" DK85

gardiyan (Fr.) *a*. Cezaevlerinde düzeni, tutukluların kurallara uygun biçimde davranmalarını sağlamakla görevli kimse. "*Başgardiyanla gardiyanların alayı fazlaca artırdıkları zamanlar birdenbire oradan uzaklaşır, koğuşuna inerdi*." KP25

gardiyansız* *zf*. Gardiyan olmadan. "*Yıkanır, arınır, sonra jandarmasız, kelepçesiz, gardiyansız dolaşmak üzere fırlardık*." KP70

gardrop (Fr.) *a*. Gardırop. "*Soyundu, gardroptan Hayri Girsavaş'ın pijamasını aldı, giyindi*." YD214

garez (Der.) *a*. Garaz. "*Seni görse belki de garez bağlar bana*!" HÇ185

gargara *a.* Su veya ilaçlı sıvı ile ağız veya yutağı başı arkaya atıp solukla da sıvının yutulmasını engelleyerek çalkalamak işi. "*Gargara ederler*." YD160 **gargaraya getir-** gürültüye, karışıklığa boğarak bir sözün veya bir işin etkisini azaltmak, dağıtmak, dikkatten kaçırmak. "*Ünal se yek kapısını alırken işi gargaraya getirerek emminin dikkatini başka yana çekti*." EVO296

garı (Der.) *a*. Karı, kadın. "*Dil alışganlığı garıcığım, dilim zıypıyor*." GK273

garibaldi moru* *a*. Adını İtalyan general Guiseppa Garibaldi'den alan bir renk. "*Koca koca pamuk balyaları, üzerlerinde garibaldi moruyla yazılmış numaralardan bulunurdu*." DE46

garip (Ar.) *sf*. 1. Kimsesiz, zavallı olan. "*Anacuğum, hoy garip anacuğum*!" YK7 2. Yabancı, gurbette yaşayan, elgin. "*Garip bir gurbet kuşuydu o*." GK110 3. Acayip. "*Bir insanın başka bir insanla dost olması çok mu garip*?" AY205 4. Dokunaklı, hüzün veren. "*Ne tuhaf, Bülent Nejat'ı göreli beri içine garip bir sıkıntı çökmüştü.*" YD62 **garip bul-** yadırgamak, tuhaf ve anlaşılmaz olarak nitelemek. "*Hatta çok tuhaf, çok garip buldu*." KT318 **garip kuşun yuvasını Allah yapar** `garip ve kimsesiz kişiye Tanrı yardım eder` anlamında kullanılan bir söz. "*Garip kuşun yuvasını Allah yapardı*." YD134

gariplik *a*. Garip olma durumu, garabet. "*Gurbete, garipliğe dair*." DE6

garipse- 1. Kendini gurbette veya kimsesiz gibi düşünerek içlenmek. "*Salih Topal ilk önce kendini yapayalnız hissederek garipsediyse de sonra, 'Niye oğlum?' dedi*." GR36 2. Bir şeyi garip, tuhaf ve uygunsuz bulmak, alışamamak, yadırgamak. "*Çevresindekileri yitirdikçe yurdunu garipser oldu*." EVO15

garipseme *a*. Garipsemek işi. "*Bir garipseme içindeydi*." SM164

gark *a.* Suya batma, boğulma. "*Gırtlağıma kadar altına, elmasa gark etse ki ne kıymeti var*?" ÇK114 **gark et-** birine bir şeyi bol bol vermek. "*Hakkımdan gelemiyorsun madem, boşa beni, beni altına, elmasa gark etsen makbulüm değil filan fıstık...*" ÇK116

garni* (Fr.) *a*. Et, balık gibi asıl yemeğin yanına eklenen sebze vb. yiyecekler; garnitür. "*Bana da beyin ama garnisi bol olsun*!" GK120

garnili* *sf*. Garnitürlü. "*Tabii garnili*." EB156

garnitürlü *sf*. Garnitürü olan. "*Karısı ta köşedeki koltukta yumuşak mavi yünden turuncu garnitürlü bir süveter örüyordu kızına*." DK72

Garp (Ar.) *öz. a.* Güneşin battığı yöndeki ülkeler veya uygarlıklar bölgesi; Batı. "*Garp demokrasisini iliklerimizde, benliğimizde, benliğimizin ta derinliklerinde duymazsak...*" VV356

garson (Fr.) *a.* Lokanta, pastane, kahvehane vb. yerlerde müşterilere hizmet eden kimse. "*Garsonlar koşuştular*." KP56

garsoniye* (Fr.) *a.* Lokantalarda çatal, bıçak, kaşık, şamdan, tuzluk vb. şeylerin servise sunulmasından dolayı alınan ücret; kuver. "*Niçin garsoniye eklemediniz*?" MM35

garsoniyer (Fr.) *a.* Bazı erkeklerin, evlilik dışı ilişkiler için kendi konutlarından ayrı olarak tuttukları özel konut. "*Sahi Mahmut budalasına asılsa da bana bir garsoniyer tut, bundan sonra orada buluşalım dese...*" EB139

garsoniyerlik* *a.* Garsoniyer. "*Garsoniyerlik dalgası yazılır mı lan*?" ÜÇK556

garsonlu* *sf.* İçinde garson bulunan (kalabalık). "*Nuh, çiftçili, tüccarlı, garsonlu, şoförlü, arabacılı kahkahaları ardında bırakıp fabrikaya koşar adım geldi*." MUR393

garsonluk *a.* 1. Garson olma durumu. "*Rıza'nın garsonluk meselesini hatırlatmak için gelmemiş gibi…*" EK69 2. Garsonun görevi. "*Sabahtan öğleye kadar bulaşıkları o yıkar, garsonluğu ben yapardım*." BE24

garsun* *a.* Garson. "*Garsun, heeey garsun oğlum*!" KK105

Gaskonya* *öz. a.* Fransa'da tarihi ve coğrafi bölge. "*Gaskonya'da bu tip kadehler çıkar mıydı*?" GR127

gasp (Ar.) *a.* Bir malı sahibinin izni ve haberi olmadan zorla alma. "*Sonra da herif son birkaç gece daha yatacak belki, onu çok gör, hakkına el atılmış, hakkı sarihin gasp edilmiş say*." MM117

gassal (Ar.) *a.* Ölü yıkayıcı. "*Yalnız gassal yanına gitti*." YYB84

gastrit (Fr.) *a.* Mide iç zarının yangısı. "*Ne romatizma ne damar sertliği ne kalp ne şeker ne gastrit ne ülser...*" ARK2

gaşık (Der.) *a.* Kaşık. "*Elimden gelse, bi gaşık suda boğarım dümbüğü*!" CEM33

gav gav* *a. argo* Bir aşağılama ifadesi. "*Lan yörü gav gav*!" MUR169

gavat (Der.) *sf.* Yolsuz birleşmelere aracılık eden (kimse). "*Neyin olur bu gavat*?" ARK53

gavatlık *a.* Pezevenk olma durumu; pezevenklik. "*Gavatlığı, kendi gibiler, daha çok da hâlli mallılar yanındadır*." ARK56

gâvır (Der.) *a.* Gâvur. "*Gâvırdan farkı var mı*?" CEM33

gâvırca* *a.* Gavurca. "*Tövbe Türkçe bilmiyor, gâvırca patırdatıyor tekmil*." HÇ216

gâvur (Far.) 1. *a.* Müslüman olmayan kimse. "*Sen de gâvurun oğlu dediydin*." GK205 2. *sf.* Merhametsiz, acımasız. "*Gâvur... Söz birliği ettiniz değil mi*?" BTÜ187 3. *öz. a.* Bir lakap. "*Var bir Gâvur Ali, öldürdüğüm Üsüyn'ün olur amca çocuğu...*" ÇK91 **gâvur et-** boşuna harcamak, yerinde harcamamış olmak, işe yaramaz duruma getirmek. "*Uykumu da gâvur ettin tümüyle*." BTÜ159 **gâvur mavur*** gâvur falan. "*Gâvur mavur, dedi Neriman.*" YD41 **gâvur ol-** Müslüman olmamak. "*Gâvur elifbesini okuyan gâvur olur*." GK172

Gâvur Dağları* *öz. a.* Kahramanmaraş'taki Sır Baraj Gölü'nden başlayıp Hatay ilinin Samandağ kıyılarına doğru uzanan 175 km uzunlukta dağ silsilesi. "*Tek başına Gâvur Dağları'ndan vurup sınırı yabancı memlekete geçmek hayalleri güneş görmüş kar gibi eriyivermişti.*" KAÇ177

gâvur icadı *a.* Batı yapısı teknik eşyaya tutucu çevrelerin verdiği ad. "*Gâvur icadına mübarek denir mi*?" HÇ15

gâvur inadı *a.* Yumuşatılamayan, yok edilemeyen inat. "*Gâvur inadı var rezilde*." YD35

gâvurca *a.* Batılıların konuştuğu yabancı dillerden herhangi biri. "*Dindaşlarını bir yana bırakıp Ermenilerle düşüp kalkmak, gâvurca bellemek de ne oluyordu*?" EVO12

Gâvuristan* *öz. a.* Herhangi bir yabancı ülke. "*Gâvuristan'dan gelmiş de bana öz milletimin dilini belledecek, kösnük*!" MUR420

Gâvurköyü* *öz. a.* Adana'nın Yüreğir ilçesinde bulunan eski bir köy. "*Sonra giyinip Gâvurköyü'ne gitti*." EVO130

gâvurlaş- Gâvur olmak. "*Gâvur içinde gâvurlaşmış tohumu bozukları al, getir…*" EVO4

gâvurluk *a.* 1. Gâvur olma durumu, dinsizlik.

"*Gâvurluğa mı heves ediyon*?" DE82 2. Acımasızlık, insafsızlık. "*Bakardı, bakardı ya, gâvurluğundan*!" GK202

gaydiyan* *a.* Çocuk dilinde gardiyan. "*On liya da odadaki gaydiyana veydim.*" EKM109

gaye (Ar.) *a.* Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenen şey, amaç, maksat. "*Derken bu bir gaye oldu.*" KY137

gayet (Ar.) *zf.* Pek, çok, pek çok, aşırı bir biçimde. "*Necati biraz uzun fakat gayet biçimli burnuyla bir heykel gibi durur, hemen cevap vermezdi*." KP24

gaygu* *a.* Kaygı. "*Madem öyle, sen heç gaygu çekme*." GK61

gayıp (Der.) *a.* Kayıp. "*Bir nokta koy gayıp olsun.*" BTÜ65

gayret (Ar.) *a.* Çalışma, çaba, çalışma isteği. "*Sevecek, sevdiği adam için insanüstü gayretler sarf edecek…*" İDG83 **gayret dayıya düştü** `iş, onu başarabilecek olana kaldı` anlamında kullanılan bir söz. "*Siverekli arkadaşları arasında en akıldane değildi ama gayret dayıya düşmüştü*." KP7 **gayret et-** emekle çalışmak, çabalamak, uğraşmak. "*Bir taraftan okur, öbür taraftan da ses ve müzik kültürünün ilerlemesine gayret ederdi*." İDG18

gayrı 1. *sf.* Başka, diğer. "*Böyle gayrı ciddi şeylere olsa bile iltifat etmezdik ya*!" MUR193 2. *zf.* Artık, bundan böyle. "*O öyle deyince, müfettişler ne yapmışlar gayrı*?" ÜÇK447

gayri *zf.* Artık, bundan böyle; gayrı. "*Deyyus amcanın bana yaptıklarının acısını şimdi senden alırız gayri*." OK71

gayri nizami (Ar.) *sf.* Düzeni bozuk, karışık olan; düzensiz. "*Kapı gayri nizamiymiş de şimale bakıyormuş da…*" YYB215

gayri resmi (Ar.) *sf.* Devletin koyduğu kurallar dışında kalan. "*Resmen değil, gayri resmi hatta birtakım formalitesiz karısı olmalıydı*." SM288

gayrikabil (Ar.) *sf.* Çözümü olmayan. "Ya*nıma yaklaştı, omuzumu tuttu, beni öyle bir sarsış sarstı ki, tarifi gayrikabil benim için Yasin*!" VV85

gayrikanuni (Ar.) *sf.* Yasalara, yasa kurallarına uymayan; yasa dışı. "*Demek ki bu adamın devlet makamlarından hem pervası yok hem de her türlü gayrikanuni işlere yataklık edegelmeye yatkın bir karakteri var.*" MM123

gayrimenkul (Ar.) *a.* Ev, tarla vb. taşınamayan mülk, taşınmaz. "*Kurtulamamalı, Muzaffer'in menkul ve gayrimenkullerinde hak ileri süremeliydi*." KAÇ53

gayrimenkule* (Ar.) *a.* Gayrimenkul. "*Öyle ya, sahipsiz toprakların da bulunduğu Muzaffer'in bütün menkule ve gayrimenkulesinin varisi şimdi karısı.*" KAÇ182

gayrimeşru (Ar.) *sf.* Yolsuz, yasaya veya töreye aykırı. "*Meşru ve gayrimeşru tefsire bağlı şeylerdir*." VV72

gayrimevkuf* (Ar.) *zf.* Tutuklu olmayarak. "*Belki de hâkim bayan tahliye eder, davan gayrimevkuf görülür*." TD98

gayrimüslim (Ar.) *a.* Müslüman olmayan kimse. "*Sultanın gayrimüslim kullarından*." VV5

gayrısıhhi (Ar.) *sf.* Sağlıklı olmayan, sağlıksız. "*Demek, bu gayrısıhhi pis yerde, iğrenç şaraplarla yurttaşları zehirlemek pahasına para kazanıyorsun*?" MM11

gaz (Fr.) *a.* 1. Normal basınç ve sıcaklıkta olduğu gibi kalan, içinde bulunduğu kabın her yanına yayılma ve bu kabın iç yüzeyinin her noktasına basınç yapma özelliğinde olan akışkan madde. "*Başımızdaki jandarmalar Orta Anadolu'muzun kocaman kocaman elli, tekerlek yüzlü delikanlıları, mahzenin bir köşesine tüfeklerini bırakır, bol bol karbon gazı yayan mangalın başına geçer, az sonra da başlarlardı horlamaya.*" KP70 2. Gaz yağı. "*Bakkala gaz gelmiş.*" KÜÇ56 3. Sindirim borusunda, ağızdan yutulan hava ile mayalanma sonucu oluşan uçucu maddelerin karışması. "*Yahut sıkışmış bir gazın tazyiki*." SM291 **gaza bas-** harekete geçirmek veya hızını artırmak için motorlu taşıtın gaz pedalına basmak. "*El frenini ileri itti, gaza bastı*." EVO173

gaz lambalı* *sf.* Gaz lambası olan. "*Otuz yıl önceki gaz lambalı Anadolu gecesinin ahşap evinde yarım kalan niyetleri bugün niçin gerçekleşmesin*?" DHV296

gaz lambası *a.* İçine konan gaz yağını bir fitil yardımıyla yakan, şişeli, türlü biçimlerde lamba, gaz. "*İsli, küçücük bir gaz lambası yanıyordu*." BFV162

gaz ocağı *a.* Gaz yağıyla yanan ocak. "*İri, mor çaydanlığı, gaz ocağını aldı*." VV229

gaz sobası *a.* İçine konan gaz yağının yanmasıyla ısınan soba. "*… vitrinler dolusu*

elektrik ütülerini, gaz sobalarını, kocaman taneli kehribar tespihleri…" KÜÇ22

gazab-ı ilahi* (Ar.) *a*. Allah'ın gazabı, kahrı. "*Ne ruz-i mahşer ne de gazab-ı ilahiden korkmama sebep vardı*." BK279

gazap (Ar.) *a*. Öfke, kızgınlık, hiddet. "*Gazapla dolaşıyordu odasında*." EB239 **gazaba gel-** öfkelenmek, kızmak. "*Bazen ufacık bir ayak dolaşıklığı yüzünden erkek köpeklerden biri gazaba geliyor; anayı, enikleri birbirine karıştırıveriyordu*." EKM2

gazaplanıver-* Çabucak veya ansızın gazaplanmak. "*Topal Duran'ın sesi gazaplanıverdi*." KAÇ36

gazaplı gazaplı* *zf*. Öfkeli, kızgın, hiddetli bir şekilde. "*Yusuf yerdekileri kaldırırken aşçı tekrar, hem de daha beter, gazaplı gazaplı bağırdı*." EKM9

gazel (I) (Ar.) *a*. Klasik Türk müziğinde belli bir kurala bağlı olmadan bir kişi tarafından sazlardan birinin eşliğinde söylenen, söyleyenin ses gücünü göstermesine de olanak veren müzik eseri. "*Bir yerlerde birisi eli kulağa atmış, bir gazel tutturmuştu*." DE6 **gazel oku-** gazel söylemek. "*Parlak Saim ağız mızıkasıyla Tangilita'yı çalıyordu, küçük Aydın taze, çocuk sesiyle gazeller okuyor, trenimizse uçuyordu*." BE87 **gazel tuttur-** yüksek sesle şarkı veya türkü söylemek. "*Evvela bir şarkı, sonra da bir gazel tutturdular*." SAR39

gazel (II) *a*. Sonbaharda kuruyup dökülen ağaç yaprağı. "*Bizim yalnız yakınlarımıza değil, komşularımıza da yüreğimiz gazel yaprağı gibi titrer, dul komşularımızın da hatırını dirhem dirhem sayardık*!" ARK62

gazelhan (Ar. ġazel + Far. -ḫvān) *a*. Gazel okuyan, gazel söyleyen kimse. "*Gazelhanlardan müezzin ve mevlithanların en genç, en yakışıklı, en sesi gürleri toplanırlardı dedemin konağında*!" ARK188

gazete (İt.) *a*. 1. Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın. "*Matbaaya çok acele götür, ver ve bir gazete al gel*." BE21 2. Bu yayının yönetildiği, hazırlandığı, basıldığı yer. "*Gazeteden içeri öfkeyle girdi*." GR127 **gazete mazete*** gazete falan. "*Eh, biraz biraz yakıştırıyorum a, insan okuyunca gazeteyi mazeteyi sökmeli*." BTÜ370

gazeteci *a*. 1. Gazete yayımlayan kimse. "*Memlekette, tanınmış bir fırka lideri, bir avukat, bir gazetecinin oğlu olmaktan bıkmıştım*." BE24 2. Gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse. "*Gazetecilerin üçü gelip beşi gidecek, röportaj yapacaklar benimle, poz poz resimlerimi çekecekler*." ÇK104 3. Gazete satan kimse. "*Boyunlarında işportaları, karşıda tramvay yolunun öbür tarafındaki gazetecinin önünde, renkli çocuk dergilerine bakıyorlardı*." SUÇ102

gazetecilik *a*. Gazetecinin yaptığı iş. "*Gazetecilik dümeniyle lokantalarda, daha çok pavyonlarda afi kesiyorlardı*." ÖE107 **gazetecilik mazetecilik** gazetecilik falan. "*Bu değil miydi Kudret Bey'e kul köle olup İstanbul'u, gazeteciliği mazeteciliği bırakan*?" ÜÇK562

gazeteli* *sf*. Gazetesi olan. "*Gazeteli ufak tefek adam güle güle bile demeden arkasını döndü*." ÜÇK511

gazi (Ar.) *a*. Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse. "*Dönerlerse gazi, ölürlerse şehit*." DHV258

Gazi Osman Paşa* *öz. a.* Plevne müdafaasıyla şöhret kazanan Osmanlı kumandanı. (1833-1900). "*Doksan üç bozgununda Moskof'a esir düşmüş de Rusya'ya gönderilmişti Gazi Osman Paşa'yla*." BK299

Gazi Paşa* *öz. a.* Atatürk. "*Hem de Gazi Paşa'nın İzmir'de Yunan'ı denize döktüğü yıldan beri*." ÜÇK516

gazino (İt.) *a*. Yemek yenilen, gösteri izlenen, müzik dinlenen, bazen oyun sergilenen eğlence yeri. "*Bir zamanlar Taşlık'taki gazinoda rastlaşmışlar*." EB170

gazla- Motorlu taşıtlarda aracın hızlanmasını sağlamak için gaz pedalına kuvvetle basmak. "*Arkalarından baktı baktı, sonra zilli diye söylendi, daha sonra gazladı arabayı*." KK111 **gazla!** *argo* `defol, git!` anlamında kullanılan bir söz. "*Hadi gazla bakalım*!" ARK157

gazocağı *bk*. gaz ocağı. "*Ufacık, tozlu bir ampulün aydınlattığı odanın bir köşesindeki gazocağında kocaman bir tencere kaynıyordu*." KÜÇ49 **gazocağı mazocağı*** gazocağı falan. "*Demek gazocağı mazocağı aldın*?" BTÜ379

gazoz (Fr.) *a*. Meyve esansı, şeker ve karbon asidi ile yapılan, basınçlı hava ile şişelere doldurularak hazırlanan içecek. "*... köşede çene çalan, gazoz, çay, kahve içmeye sıvışan, kızlarla*

dalga geçen usta veya usta yardımcılarına haberler uçardı." CEM22

gazozcu *a*. Gazoz yapıp satan kimse. "*Avukat oğlu gazozcunun önünde durdu*." ÖE61

gazozlu* *sf*. İçinde gazoz bulunan. "*Gazozlu konyak bardağını benimkine uzatan Güllü…*" AY207

gazsız *zf*. Gaz olmadan. "*Onların öyle yalınayak, kir pas içinde, evlerinde gazsız, şekersiz, sabunsuz yaşayışlarını düşündükçe kahroluyordu*." KT253

gazve (Ar.) *a*. Din uğruna yapılan savaş. "*Bu yandaki duvarda Hazreti Ali'nin Düldül'ü, çeşitli gazvelerden çok acemice çizilmiş cenkler, gene Ali'nin Zülfikar'ı...*" VV81

gazyağcı* *a*. Gaz yağı satan kimse. "*Değil Topal, gerekirse sokak süpürgecisi mi olur hatta hatta odun yardırancı, yoğurtçu, gazyağcı...*" KT233

gazyağı *a*. Ham petrolün 150-250 °C'ler arasında işlenmesiyle elde edilen renksiz veya sarı renkte akaryakıt. "*Gazyağı kuyruğu, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu tek sıralık bir dizi hâlinde ta caddeye kadar uzamıştı*." KÜÇ57

Gazze* *öz. a*. Güneybatı Filistin'de bulunan ve bugün Gazze şeridi denilen bölge ve merkezi. "*Ben de Gazze'deydim hani*!" ÇK94

ge- (Der.) Gelmek. "*Oman koocusu geedi, beni tuttu*." EKM108

gebe *sf*. Karnında yavru bulunan (kadın veya hayvan), yüklü, hamile, iki canlı, aylı. "*Bu at kısmı da gebe avrat gibi inliyor mübarek*." ÇK127 **gebe kal-** insan veya hayvanın karnında yavru oluşmak. "*Boyuna gebe kalmalar, çocuk doğurma ya da düşürmeler…*" EB16

gebelik *a*. 1. Gebe olma durumu, hamilelik. "*Madem doğuramıyordu, o hâlde yanında gebelikten, çocuktan söz açılmamalıydı*!" DE131 2. Döllenme ile doğum arasında geçen süre. "*Haa, gebeliği ileri mi*?" GR111

geber- 1. *argo* Sevilmeyen bir kişi ölmek. "*Bütün kocakarılar gebersin*." SÇ67 2. *argo* Bir kimseye aşırı ilgi, istek ve yakınlık duymak. "*Geberiyorsun, değil mi*?" YD15 **geberip git-** istenmedik bir biçimde ve beklenmedik bir zamanda ölmek. "*Nasıl olsa geberip gitmeyecek miyiz*?" EB21

geberebil-* Geberme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sigarasızlıktan geberebilirsin ama şu, kaldırım dibine düşmüş sigarayı alamazsın*!" KK91

geberiver-* Ansızın gebermek. "*Geberiverse, ah geberiverse bir*!" SÇ36

geberme *a*. Gebermek işi. "*İkimizden birinin ölmesi lazımsa ve bu işi elindeki o tabanca yerine getirecekse tatmin edilmeyenin değil, edemeyenin gebermesi lazım*." KY73

gebert- Bir canlının hayatına son vermek; öldürmek. "*Geberteceğim seni yılan yavrusu, geberteceğim*!" SM131

gebeş *sf*. 1. *argo* Aptal, sersem. *"Fiyakasına bak gebeşin*!" GR6 2. *argo* Bodur ve şişman. "*Gebeşin biri*." DK135

gece 1. *a*. Genellikle saat 22.00'den itibaren gün ağarıncaya kadar geçen süre, tün, şeb. "*O gece işittiği sözler tekrarlanmışçasına bir eziklik duydu içinde*." VV375 2. *a*. Bu süre içindeki karanlık. "*Beklerdim harman yerinde, geceydi, vardı ay*." ÇK87 3. *zf*. Günün sonunda, günün son saatlerinde; geceleyin. "*Gardiyanlara getirttiği kesmeşekerlerini gece karyolasında teker teker ayırır...*" ÇK89 **gece mece*** gece falan. "*Gece mece dikkat et*." BTÜ271 **geceyi gündüze kat-** aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek. "*Her ikisi de çalışırlar derslerine geceyi gündüze katarak*." MUR212

gece bekçisi *a*. Geceleyin iş yerlerini veya kuruluşları bekleyen kimse, ases. "*Bir gece bekçisi, nerden baksan bir gece bekçisiydi*." MUR50

gece gündüz *zf*. Her zaman, ara vermeden, aralıksız. "*Kocasına ihanetinin cezasını fazlasıyla çekmiş bu kadın, gece gündüz dua ediyor, kızıyla deli gibi sevişen adamın kız kardeşini bir an önce bulması için yalvarıyordu*." KY184

gece hayatı *a*. Gece eğlenceleri. "*Gece hayatı yoktur, konu komşuya bakmaz*." ARK120

gece kulübü *a*. Geceleri açık olan, dans etmek, müzik dinlemek ve gösteri izlemek için gidilen eğlence yeri. "*Dalardı gece kulüplerinden birine*." SAR120

gece kuşu *a*. 1. Geceleri uyuyamayan kimse. "*Gece kuşu, uyur mu o hiç*?" KAÇ34 2. Yarasa. "*Atlardan gece kuşları olur mu*?" SÇ74

gece yarısı *a*. 1. Güneşin batması ile doğması arasındaki sürenin ortası. "*Gece yarısını geçe,*

genel hesabı bozan yedi kuruş bulundu.” EKM62 2. Gecenin ilerlemiş saatleri. “*Son günlerde bir gün üçü, bir gece, böyle, gece yarısından sonra kasabadan çıkar giderler*.” KAÇ60

gece yatısı *a*. Geceyi bir yerde konuk olarak geçirme. “*Komşu şoförle annesi vardı ama gece yatısına bizde değillerdi*.” SUÇ168

gecebaşı* *a*. Kadınlar için bir saç modeli. “*Daha sonra gecebaşı yaptı*.” SM169

gececi *a*. Çalışma sırası geceye rastlayan görevli. “*Topal şeytanın gececi arkadaşının uyanıvermesinden çekiniyordu*.” KT50

geceki *sf*. Gece olan, gece yapılan. “*Dört rekât boyunca geceki kararını tekrar düşündü*.” DE145

gecekondu *a*. 1. İmar ve yapı kanunlarına aykırı olarak başkalarına veya kamuya ait arazi veya arsalar üzerinde toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut, kondu. “*Bir yaz akşamının devrilmiş güneş altındaki gecekondular kalabalığı geçti içinden*.” GK113 2. Acele ile yapılıvermiş, derme çatma yapı. “*Yan yana iki oda, bir, mutfaktan ibaret ev, derme çatma bir gecekonduydu ama pekâlâ da yetiyordu*.” GR62

gecekonducu *a*. Gecekonduda oturan kimse, konducu. “*Üç beş saat uyku, ondan sonra da şimdiki gibi, öteki gecekonducuların keser sesiyle uyanıp ... çalışmaları gerekiyordu*.” GK358

gecele- Geceyi bir yerde geçirmek. “*Yediler, içtiler, genelevlerde gecelediler*.” HÇ287

geceleme *a*. Gecelemek işi. “*Üvey babasının ahbabı olması burada gecelemesi için yeter bir neden miydi*?” KY141

gecelerce *zf*. Birçok gece, geceler boyu. “*Gecelerce dinlemişti kavgalarını gözyaşları içinde*.” ÖE10

geceleri *zf*. 1. Gece vaktinde. “*Geceleri odama, yatağıma geldiğinizi, aman karım duymasın diye yalvararak sırnaştığınızı, ayaklarımı öptüğünüzü...*” KY180 2. Her gece. “*Çalışacaksınız gündüzleri, uyuyacaksınız geceleri de deliksiz*!” MUR8

geceli gündüzlü *zf*. Hem gece hem gündüz, sürekli, aralıksız, durmaksızın. “*Koca İstanbul'da. yetmiş beş kuruşla bırakıp gitti; üç gün, geceli gündüzlü üç koca gün gitti*.” KP11

gecelik 1. *a*. Yatakta giyilen giysi, gömlek. “*Küçük bey sadakor geceliğiyle odasında yatıyordu sözde*.” EK37 2. *a*. Bir gece için ödenen ücret. “*Bizim orda bir kişilik yer var. Geceliği elli kuruş*.” GK33 3. *sf*. Geceye özgü olan, gece kullanılan. “*Gecelik külahıma anlat*.” BFV88

gecelik entari *a*. Erkeklerin pijama yerine giydiği uzun, düz üstlük. “*Beyaz gecelik entarisiyle karyoladan atladı*.” EK336

gecelikli* *sf*. Geceliği olan. “*Baba denen beyaz geceliklinin inadına susmadı*.” DHV304

gecik- 1. Geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak. “*Haydi çocuklar, maça gecikeceğiz*!” KP40 2. Bir taşıt zamanında kalkamamak veya zamanında varamamak. “*Tramvay gecikmezse on iki vapuruna yetişir, yirmi dakika sonra da evinde olabilirdi*.” SUÇ33

gecikebil- Gecikme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ölümü çok gecikebilir*!” KY68

gecikil- Gecikme işi yapılmak. “*Ayağın tekrardan kırılmaması için doktora gösterilmekte gecikilmemeliydi*.” KÜÇ45

gecikme *a*. Gecikmek işi, teehhür, rötar. “*Bu işin gecikmeye tahammülü yoktur*.” GR111

gecikmeli *sf*. Gecikmesi olan, tehirli, rötarlı. “*Mektubun elime biraz gecikmeli geldiği için cevap geç oldu*.” EB52

geciktir- Gecikmesine sebep olmak, tehir etmek. “*Param var, kazanıyorum, ne için geciktireyim*?” GAV160

geciktirme *a*. Geciktirmek işi, tehir. “*Vaat ettiği mektubu geciktirmesinin sebebi, durumunun ne olacağını bilmemesiydi*.” ÜÇK557

geç 1. *sf*. Belirli zamandan sonra olan. “*Gecenin çok geç bir saatinde oracıkta uykuya nasıl geçti*?” KAÇ219 2. *zf*. Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı. “*Aaaah ah, geç kaldık dünyaya gelmekte, geç*!” YD139 **geç kal-** vaktinden sonra davranmak, gecikmek. “*Geç kaldın*!” İDG13 **geç olsun da güç olmasın** çeşitli engeller yüzünden gerçekleşemeyen işlerde avunmak için söylenen bir söz. “*Bir yıl sonra bile gitmeye razıydı. Geç olsun da güç olmasındı*!” VV234

geç- 1. Bir yerden başka bir yere gitmek. “*Akşam tuttum, komşulara geçtim azıcık*.” EB90 2. Geride bırakmak, aşmak. “*Gâvur*

Dağları'ndan sınırı geçip giden Habip geri mi gelecek?" KK51 3. Zamanı aşmak, geride bırakmak. "*Saat on ikiyi beş geçiyordu*." MM170 4. Yazılmak, girmek. "*Asıl o zaman tarihe geçeriz*!" DE157 5. Bırakmak, vazgeçmek. "*Yaralanmaktan geçtim, nerdeyse koşup gelecek zabıta memurları onu da alıp götüreceklerdi ki, işine gelmezdi*." ÜÇK509 6. Görev almak. "*Evet, ben şimdi bu makama geçtim amma amele çavuşlarına az mı haraç verdim*?" BTÜ105 7. Kabul edilemez olmak. "*Senin paran burada geçmez*!" ÜÇK312 8. Bir şeyi bundan böyle yapma durumunda olmamak. "*Sonunda emekli maliyeci kızara bozara, efendim, dedi, bizden geçti*." MUR132 9. Bir yandan girip diğer yandan çıkmak. "*Kılıktan kılığa girip düşman memleketlerinde cirit atanlar da iğnenin deliğinden geçip kilitli kasalardan lüzumlu evrakları aşırmıyorlar mıydı*?" ÜÇK321 10. Yol, araç veya akarsu bir yerin yakınından veya içinden gitmek. "*Bu araba Karacaahmet'ten geçer mi*?" KK232 11. Kullanımda olmak, tedavülde olmak. "*Öte dünyada bu dünyanın paraları geçmiyormuş*." KT137 12. Ömür yaşamak. "*Çocukluğu, ilk gençliği bu mahallede geçtiği için tanıyanlar çoktu*." DK137 13. Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek. "*Akşamı, akşamın, güçlü erkek kollarında geçen mutlu anlarını düşünüyor, bir an önce işini bitirip eve dönmeye can atıyordu*." KAÇ178 14. Tükenmek, bitmek, sona ermek. "*Hastalığın geçti ya*?" ARK221 15. Bir yere gidip oturmak. "*Bir masaya karşılıklı geçtik*." GR222 16. Bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak. "*Vapurla karşıya geçtik*." ARK197 17. Bir konu üzerinde veya bir yerde çalışmış olmak. "*Bir filmin nasıl çevrildiği, sinemalarda oynatılan bir kordelanın bu hâle gelinceye kadar ne gibi yollardan geçtiği ... yüz elli, iki yüz bin liralık bir de fon ayırabileceğinden söz açmıştı*." YD104 18. Yerini bırakıp başka yer almak. "*Soliç sağiçe geçmişti şimdi, sağiç soliçe*." YYB49 19. Üstünlük sağlamak. "*Sen gurbette eline mala alamadıydın, bak, ben aldım, seni geçtim.*" BTÜ370 20. Bulunduğu yeri veya konumu değiştirmek. "*Ismarıççılıktan kazanalım, büyük bir konağa geçelim*." EVO150 21. Söylemeden veya bitirmeden atlamak. "*Teferruatı geçelim efendim.*" KY108 22. Kalmak, devrolmak. "*Çift kalede Cevdet'ten boşalan santrforluk da ona geçmişti*." SUÇ21 23. Okulda, sınavda başarı göstermek. "*Sınıfımı geçmiyor muydum*?" EVO280 24. Sıyrılmak, kurtulmak, işin içinden çıkmak. "*Otomobil acentasına sahip oluşundaki keramete tesadüf deyip geçmişti*." EKM92 25. Konuşmada sözü geçmek veya basında yer almak. "*Kadınlar arasında lafı edilir, ismi geçer, mektuplar alırmış*." DK147 26. Bazı kelimelerle birleşik fiil yapar. "*Ama öyle iğneleyici, dalga geçen bir bakışı vardı ki...*" KK14 **geç!** `kulak asma, önem verme!` anlamında kullanılan bir söz. "*Dayı mayı, lakin geç*." HÇ36 **geçmek meç-*** geçmek falan. "*Geçti meçti*." EVO304 **geçtiği yoldan geç-** daha önce aynı olayları yaşamış olmak, deneyimli olmak. "*Senin geçtiğin yollardan ben de geçtim.*" OK38

geççe *zf.* Biraz geç olarak, geç saatlere yakın. "*Aynur'un annesi biraz geççe geldi*." KK176

geçe (I) *zf.* Herhangi bir saat başını geçerek, geçerken. "*Fabrika sahibi ekseriya altıda, pek pek altıyı çeyrek geçe fabrikaya gelirdi*." CEM14

geçe (II) *a.* Karşılıklı iki yandan her biri, yaka. "*Taşköprü'nün bu geçesindeki ırgat pazarından iş ve ekmeğin sevinciyle gelecek erkeklerini bekleşirler*." BTÜ168

geçebil- 1. Geçme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Öteki apartmana da geçebilirdi*." KY218 2. Geçmeye gücü yetmek. "*Geçebilirse dörde geçecekti ablası*." EVO322

geçebilme *a.* Geçebilmek işi. "*Hele yazı makinemin başına geçebilmem için aylara ihtiyacım var*." KK54

geçen *sf.* Bir önceki (hafta, ay, yaz, kış vb.). "*Ellilik ama sınırı gibi babasının geçen yıla kadar çaat çat attığı tokatları hatırlayarak güzel yüzü asıldı*." YD9

geçende *zf.* Geçenlerde. "*Geçende vaazdan sonra imam neler söylemişti*?" YD20

geçenlerde *zf.* Yakın bir geçmişte, yakında, geçende. "*Geçenlerde Ranalarda bu mesele söz konusu olmuştu*." GK55

geçerli *sf.* Yürürlükte olan, uygulanan, meri, muteber. "*... kaldı ki geçerli bir sebep olmadıkça sapasağlam bir insanın revire yatırılmasını asla desteklemeyeceğini ... Nurettin Şadan Bey'in anlayışına bıraktı*." GR25 2. Beğenilen, tutulan. "*Koltukçuluk duvar ustalığından daha mı geçerli*?" BTÜ323

geçici *sf.* 1. Çok sürmeyen. "*Geçici bir heves mi*?" KY48 2. Kısa ve belli bir süre için olan, muvakkat, palyatif, kalıcı karşıtı. "*Biz geçici hamal kadrosundanmışız da onlar asil memurmuş*!" ARK108

geçil- 1. Geçme işi yapılmak. "*Bir rahata sertçe geçilmez be hayvan*!" MUR131 2. Bırakmak, terk etmek. "*Geçilen bu yalan dünya, insanların pek çoğuna kalleşlik etmiş...*" SAR114 **(bir**

şeyden) geçilme- bol, çok, aşırı olmak. "*Sokaklar dilenciden geçilmiyor*!" EKM31

geçilebil- Geçilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Adam öldürmek, çiftlik yakmakla önüne geçilemeyecekti bu işlerin*." KAÇ189

geçilme *a.* Geçilmek işi. "*Bu haksızlığın önüne geçilmesini istedi*." ÜÇK590

geçim *a.* Geçinme işi, geçinme araçları, geçinme, maişet. "*Başka geçimim yok ki*!" KÜÇ14

geçim derdi *a.* Geçim sıkıntısı. "*Malik'le Muy hayatlarında ilk defa, geçim derdi diye bir şey olduğunu öğrendiler*." CEM97

geçim dünyası *a.* Kişinin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan şeyler bütünü. "*Ne yaparsın? Malum ya? Geçim dünyası*!" KK77

geçim güçlüğü* *a.* Geçim sıkıntısı. "*Al sana geçim güçlüğü*." KAÇ78

geçim kapısı *a.* Yaşamak için gereken kazancın sağlandığı iş yeri. "*Çünkü yeni bir arka, yeni bir geçim kapısı bulmak o kadar zordu ki*." HÇ331

geçim sıkıntısı *a.* Geçinmede çekilen güçlük, geçim derdi, geçim zorluğu. "*Geçim sıkıntısı arttıkça arttı*." MUR13

geçim zorluğu *a.* Geçim sıkıntısı. "*Fakirsin, kocanın kazancı az, geçim zorluğu çekiyorsunuz*." KAÇ213

geçimsiz *sf.* Çevresindekilerle iyi geçinemeyen, kavga çıkaran, dirliksiz. "*Niye olacak, avrat geçimsiz*." EVO70

geçimsizlik *a.* Geçimsiz olma durumu. "*İlk günlerden başlayan geçimsizliğimiz durmadan artıyor, şiddetleniyordu*." DE8

geçin- 1. Yaşamak için gerekeni sağlamak. "*Vallahi nasıl geçindiğimizin, değirmenin nasıl döndüğünün farkında değilim*." AY171 2. Kendi gereksinimlerini başkalarından sağlamak. "*Başkalarının sırtından geçinen parazit bir haydut olmayı kafaya koymak*!" SUÇ334 3. Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek; taslamak. "*İslam'ın şartının kaç olduğunu bilmiyorsun, sonra da Müslüman geçiniyorsun*." KK204 4. Uzlaşmak, anlaşmak. "*Ya benimle iyi geçinir mahalleli ya da...*" DK68 **geçinip git-** çok iyi değilse de şöyle böyle geçinmek. *"...iyi kötü geçinip giderdi* " YK65

geçindir- Geçinmesini sağlamak. "*Çocuklar anasız kalacak, ev hizmetlerinden başkasını bilmeyen babalar çocuklarını geçindirmek için el kapılarında iş mi arayacaklardı*?" TD2

geçindirebil- 1. Geçindirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Babası, o daha şu kadarken ölmüş, anası onu geçindirebilmek için el kapılarında çalışmış*." KAÇ2 2. Geçindirmeye gücü yetmek. "*Kızımı geçindirebilecek misin*?" DK255

geçindirme *a.* Geçindirmek işi. "*Pek bir şeyler bırakmadan dünyasını değiştirmiş pederden kalanlarla evi kör topal geçindirmeye çalışan validenin…*" ARK1

geçinebil- Geçinme imkânı bulunmak. "*Kız çalışıyordu, büyük oğlan çalışıyordu, ikisinin maaşıyla gül gibi geçinebilirlerdi*." EB9

geçinebilme *a.* Geçinebilmek durumu. "*Kazandığı parayla geçinebilmelerine imkân yoktu*." VV129

geçinil- Geçinme işi yapılmak. "*Bal gibi geçinilir*." SAR38

geçinme *a.* Geçinmek işi, maişet. "*Kardeşimin işportacılığıyla geçinmeye çalışıyorlarmış*." DE105 **geçinmeye gönlü olma-** herhangi bir konuda isteksizliğini belli etmek. "*Geçinmeye gönlün yok galiba*?" HÇ27

geçir- 1. Geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak. "*Kâtiplik değildi ki sokaktan çevir, eline kalemi kâğıdı ver, geçir masanın başına*." BTÜ228 2. Bir şeyi kendisine ayrılmış olan yere yerleştirmek, takmak. "*Akşamları gene o çıkarırdı atları arabadan, o sular, o yem torbalarını geçirirdi boyunlarına*." ÖE53 3. Bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek. "*Sıvayalım paçaları, adam geçirelim karşıdan karşıya*!" SAR42 4. Bir süre yaşamak, oturmak, kalmak. "*Ya geceyi kadınlarla geçirmek isterse*?" YYB163 5. Giymek, giyinmek. "*Bobi yataktan fırladı, pantolonunu bacağına geçirdi*." YK11 6. Tespit etmek, yazmak, kaydetmek. "*Az önce duvar işlerini kontrol etmiş, defterine geçirmişti adlarıyla numaralarını*." KY19 7. Vurmak. "*Akıl, önündeki hokka takımını kap, kafasına geçir dedi ama kör şeytana uymadım gene de.*" ÜÇK593 8. Yola çıkan birini uğurlamaya gitmek, selametlemek, teşyi etmek. "*Sırtını okşayarak salon kapısına kadar geçirmiş, bir yandan da teselli etmiş, gönlünü almıştı*." MM98 9. Herhangi bir durumu yaşamış olmak. "*Geceyi pırıl pırıl umutlarla geçirdikten sonra, sabahleyin beşte, altıda, yedide, sekizde değil, dokuzda da değil, onda, hatta onu çeyrek geçe*

gitti.” YYB235 10. Zaman harcamak. “*Onunla uğraşarak geçirecek vakti yoktu*.” BTÜ39 11. Bir işi birden çok kişi üzerinde uygulamak. “*Demir Maske filmindeki gibi, korsanlar gemidekileri kılıçtan geçirirler*.” ÖE20 12. Bir şeyi bir yerden başka yere taşımak, nakletmek. “*Demetleri aşağıdan alan Hidayet'in oğlu, Pehlivan Ali 'ye geçiriyor*.” BTÜ347 13. Bir gereksinimi eldeki imkânla karşılamak. “*Bütün yazı ... pek pek şuncacık peynirle geçirmiş çoluk çocuğunu, tencere kazanları, çulları çuvalları, kedileri köpekleriyle sırtlayan kamyonlar pamuk tarlalarının yolunu tutarlar*.” EVO167 14. Etmek, yapmak. “*Kocası hasta ya da kaza geçirdi diyelim*.” TD97

geçirebil- 1. Geçirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onun hiçbir zaman babası olmadı, diye aklından geçirebilirdi*.” KAÇ218 2. Geçirmeye gücü yetmek. “*Ne oğluna diş geçirebilirdi ne de kızına*.” KK89

geçirebilme *a.* Geçirebilmek işi. “*Mahallede, semtte, yakın semtlerde hiç kimse onu eline geçirebilmeyi ummuyor, başkalarının da eline geçmesine meydan vermiyorlardı*.” SBK126

geçiril- Geçirme işi yapılmak. “*İçlerinden ışık geçirilmiş cam bilyalarını hatırlatan gözleriyle Camgöz Sadık, ağanın emrini bekliyordu*.” CEM29

geçirili* *sf*. Geçirilmiş olan. “*Boynuna kınnapla geçirili küçücük işportası, İstiklal Caddesi'nin kalabalığına karıştı*.” KP32

geçiriliş* *a*. Geçirilmek işi. “*Adana, Mersin'den gelen turfandaların hesaba geçirilişlerinde kabzımal çıkarına nasıl çalışacağını gayet iyi biliyordu*.” GK41

geçirilme *a*. Geçirilmek işi. “*Daha çok günlük puvantajlar, puvantajların defterlerine geçirilmesi, işçi gündeliklerinin hesaplarıyla meşgul olacaktı*.” KY46

geçiriş *a*. Geçirmek işi. “*Bu geceyi onsuz, dışarıda geçirişine ne demişti acaba*?” KY144

geçiriver- Ansızın, çabucak veya kısa sürede geçirmek. “*Zaten birkaç ayı geçirivermek için de serseri milyonerden daha canlı eğlence olmazdı*.” SM230

geçiriverme *a*. Geçirivermek işi. “*Tam şutlayacakken santrforuna topu geçirivermesi gerekmişti*.” YYB47

geçirme *a*. Geçirmek işi. “*O zaman ... başka karı bulurum geçirmeye derim*.” EK143

geçirt- Geçirme işini yaptırmak. “*Geceyi evinde geçirten uzun boylu otelci korkuyla bakındı çevresine*.” MM146

geçirtebil-* Geçirtme becerisi bulunmak. “*Bulmuştu ama gene de pekâlâ vakit geçirtebiliyor, tatlı, heyecanlı dakikalar yaşatabiliyorlardı*.” DK208

geçiş *a*. Geçmek işi. “*Cumhuriyet Bayramı'nda kendi kadar kızların geçişini görünce nasıl ağladığını anlattı*.” ÇK78

geçiştir- 1. Gereken önemi vermemek, üstünde durmadan başından savmak. “*Nurettin Şadan Bey, bu konuyu hızla geçiştirmek istiyordu*.” GR24 2. Az bir zararla atlatmak, kurtulmak. “*Milletvekili, bakan falan değil de işi yokuşa vurmazsa kırk elliyle geçiştirir, şaraphaneyi belki de kapanmaktan kurtarırdı*.” MM13

geçiştirebil- Geçiştirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ayaklarına kapanmak, yalvarıp yakarmak, ben ettim, sen etme, küçükten kusur, büyükten af filan, meseleyi geçiştirebilirse geçiştirmek...*” KT61

geçiştiril- Geçiştirme işi yapılmak. “*Muhaliflerin kahvesinde de dinlenmiş, okkalı küfürlerle geçiştirilmişti bu*.” GK227

geçiştirilme *a.* Geçiştirilmek işi. “*... geçiştirilmesi, düzeltilmesi elimde olmayan, hatta fert olarak hiçbirimizin içinden çıkamayacağımız hususlarla burun buruna geliyorum*.” EK293

geçiştirme *a.* Geçiştirmek işi. “*Ne yapsak acaba der, adamın öfkesini geçiştirmenin yolunu bulurdu ama duymadı*.” KK261

geçit *a.* 1. Geçmeye yarayan yer, geçecek yer. “*Hazırlanılmıştı ama ellerindeki mavi zarflarla işçiler geçit vermiyordu ki…*” CEM125 2. İki dağ arasında dar ve uzun yol, derbent. “*Mor kayaların arasındaki geçitte tüfeklerinin demirini ışıldatarak kayboldular.*” SUÇ266
geçit ver- çay, ırmak, dağ vb.nin geçilecek bir yeri olmak. “*Geçit vermeyecek şekilde tıkalı üç yol, fabrika kapısında birleşip kalın bir kol hâlinde içeri giriyor*.” CEM14

geçit resmi *a*. Özel günlerde bir topluluğun belli bir yerden düzenli bir biçimde geçmesi; geçit töreni. “*Şehrin kurtuluş yıldönümlerinden biri kutlanıyordu, geçit resmi vardı*.” MM169

geçiver- Çabucak veya kısa sürede geçmek. “*Komiser öteki polislere bir işaret, polisler hemen sağına, soluna geçiverdiler*.” KY224

geçiverme *a*. Geçivermek işi. "*Onu ilerdeki elektrik direğine dayanmış gördüğüm zaman, ne yalan söyleyim, görmezlikten gelip geçivermeyi tasarlamıştım*." EKM38

geçkin *sf*. İhtiyarlamaya yüz tutmuş, yaşlanmış. "*Pek öyle geçkin sayılmayacak anne, zarif bir karyolada yatıyordu*." KY135

geçkinlik *a*. Geçkin olma durumu. "*Geçkinlik şöyledursun, hâlâ gençti, güzeldi de*." KY135

geçme *a*. Geçmek işi, mürur. "*İstemiyor değil, vaktin biraz daha geçmesini bekliyordu*." EK195

geçmiş 1. *sf*. Geçme işini yapmış. "*Uykusuz geçmiş bir gecenin yorgunluğu içinden sıyrılıp çıktı*." MUR272 2. *sf*. Zaman bakımından geride kalmış, esbak. "*Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer derler ya, öyle bir şey*." SM278 3. *a*. Arkada kalan hayat. "*Kötü geçmişten söz açmanın ne önemi vardı*." YYB101 4. *a*. Bugüne göre geride kalmış olan zaman, mazi. "*Daha düne kadar yakın bir geçmişte mosmor bir et parçası gibi doğup köyün birtakım dallarla örtülü bir kerpiç huğunda viyak viyak diye kıyametleri koparan yaratık mı*?" EVO153 **geçmiş olsun** hastalananlara, kaza geçirenlere, beklenmedik büyük bir olumsuz durumdan kurtulanlara veya hapishaneye girenlere söylenen iyi dilek sözü. "*Berhudar ol yavrum, geçmiş olsun evladım*!" SUÇ295 **geçmişe mazi [yenmişe kuzu] derler** `geçmişte kalan olayların üzerinde durulmasında bir yarar yoktur` anlamında kullanılan bir söz. "*Geçmişe mazi derler*." KT89 **geçmişi ol-** aralarında eskiye dayanan dostluk, arkadaşlık olmak. "*Kudret Bey'le bir geçmişi olsa Şehvar'ı ne diye arasındı*?" ÜÇK436

geda (Far.) *sf*. Yoksul, fakir. "*Geda'dan, yani fakirden gelir*." OK10

gedavet (Der.) *a*. Batıdan esen rüzgâr. "*Gedavet yeli derler burda buna*." OK10

gedik *a*. Bir düzey üstündeki yıkık, çatlak veya aralık, rahne. "*Kazma her indikçe duvardan bir parça düşüyor, parçaların düşmesi çoğaldıkça da sert duvarda gedikler açılıyordu*." GK96

gedikli (I) 1. *sf*. Müdavim. YK22 "*Gerekiyordu ama başköşede koğuş gediklilerinden Kenan'ın boş çimento torbasından yatağı vardı*." 2. *sf*. Eskiden ordunun orta kademe eleman ihtiyacını karşılayan, terfi almaksızın aynı görevde çalışan, bilgi ve becerisi gelişmiş olan (kimse). "*Bu fotoğraflardan biri karakol komutanı gedikli çavuşun masası üzerinde duruyordu*." KAÇ91 3. *a*. Silahlı Kuvvetler Yasası'na göre astsubay meslek yüksekokullarında yetişerek Silahlı Kuvvetlere katılan astsubay çavuştan astsubay kıdemli başçavuşa kadar rütbesi olan asker; astsubay. "*Oğlan da Gedikli olunca üç beş yollarsa…*" BK283

Gedikli* (II) *öz*. *a*. Gedikli okulu. "*Basar gideriz, birer iş uydururuz yahut da Gedikli'ye gireriz*." AY119

Gedikli Okulu* *öz*. *a*. Ordunun gedikli asker ihtiyacını karşılamak için çeşitli şehirlerde açılan askerî okullara verilen isim. "*Geçen sene Gedikli Okulu'na girmiş*." AY126

Gedikpaşa* *öz*. *a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*O zamanlar Gedikpaşa'da oturmuşlardı*." DE241

geğir- Midede toplanan gazı ağızdan sesli bir biçimde çıkarmak. "*Geğirdi*." KP71

geğiriş *a*. Geğirmek işi. "*Geğirdi, geğirişine de ayrıca kızarak daha öfkeli…*" MM161

geğirme *a*. Geğirmek işi. "*Geğirmesini tutmaya çalışarak buyrun, dedi*." MM23

geğirt- Geğirme işini yaptırmak. "*Böyle bile olsa, o adi kadını karşımda ges ges geğirtmeyeceğim*!" ARK109

gel- 1. Ulaşmak, varmak. "*Şehrinize geldim, tesadüf yolum senin berbat oteline düştü*." MM122 2. Getirmek. "*Neyse, aldım geldim*." EKM119 3. Oturmaya, ziyarete gitmek. "*Bize geldiğiniz gün mü*?" DK151 4. Varlığını sürdürmek, yaşamak, intikal etmek. "*Yıllar yılı bu böyle gelmiş, böyle gidecekti*!" SM201 5. Ortaya çıkmak, doğmak. "*Yarın, karnındaki dünyaya gelip de büyüyünce kime baba diyecekti*?" DE249 6. Belli bir süre dolmak. "*Vakit öğleye geliyordu*." SUÇ79 7. Belli bir zamana ulaşmak. "*Bilek saatine baktı: İkiye geliyordu*." GAV126 8. Kadar olmak. "*Tıplının ancak omuzuna geliyordu*." DK194 9. Çıkmak, yönelmek. "*Emredersiniz ama benden size kötülük gelmez*." GAV117 10. İzlemek, takip etmek. "*İşsiz arkadan geliyordu*." YYB232 11. Bir yerden alınıp bir yere ulaştırılmak. "*Meyveler de mi Avrupa'dan, Amerika'dan geliyor*?" EB47 12. Oluşmak, ortaya çıkmak, meydana çıkmak; türemek. "*Geda'dan, yani fakirden gelir*." OK10 13. Daha önce üzerinde durulmuş olan bir konuya yeniden dönmek. "*Sana gelince, senin elinin kınası*." EK137 14. Kendine yapılan herhangi bir davranış veya durumu iyi karşılamak. "*Boş ver, karı kısmına fazla yüz vermeye gelmez*." KT115 15. Bir şeye

sonradan inanmak, doğruluğuna hak vermek, eğilim göstermek, kabul etmek. "*Demek dediğime geldin*?" VV205 16. Etkisini herhangi bir biçimde göstermek. "*Çok iyi geldi*." KP66 17. Kazanılmak, sağlanılmak. "*Kim bilir ne harman yerleri dişlemiş ne hendek ne çitlerden atlamıştı Hamza'ya gelinceye dek*." VV123 18. Uymak. "*Karantina elbisesi verilecekti fakat o kadar ufak ve zayıftı ki en küçük boy elbise bile çok büyük geliyordu*." EKM108 19. Olmak, -e uğramak. "*Hiç vakit geçirme, İstanbul'a gel*." KY105 20. Akmak. "*Gene ağlayacak, kan gelecek ağzından*." ÖE38 21. Görünmek, sanılmak. "*Eski postallarıma şöyle bir göz attı gibi geldi bana*." BE44 22. Uygun düşmek. "*İşi el adamına bırakmaya gelmez, baştan savarlar*." ÇK98 23. Biriyle birlikte gitmek. "*Naciye de benimle gelirse...*" OK42 24. İhtiyaç anlatan deyimler kurmaya yarayan bir fiil. "*Uykusu gelenler usullacık çekiliyordu*." YK36 25. Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e) eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. "*Birtakım moda cereyanlara uyarak halkın büyüklerine karşı duyageldiği saygıyı, alçakgönüllülüğü, bağlılığını sarsmamalı*." DK77 26. Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e) eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. "*Belki de bu yüzden babasına karşı duyageldiği nefret içinden hâlâ sökülüp atılamamıştı*." SBK178 27. Yönelme durumundaki bazı kelimelere getirilerek birleşik fiil yapar. "*Yumuşayınca da yola gelecek demekti*." SBK284 28. Herhangi bir sırada bulunmak. "*Bu köyün en bilekli, en iyi güreş tutanlarından belki de başta geleniydi*." KT350 29. Başlamak, ortaya çıkmak. "*Eğer homurtu olduysa bu halktan gelmedi*." EK162 **...-e gelince** `sıra gelince, ilgili olarak` anlamlarına gelerek bir konu bittikten sonra sözü başka bir konuya getirmeye yarayan bir söz. "*Fareciğe gelince... Çoktan toz olmuştu ortalardan*." KK165 **gel de** `elinde ise` anlamında kullanılan bir söz. "*Gel de dayan, gel de yüreğin bay versin*!" EVO45 **gel keyfim gel** büyük bir memnunluk ve alay anlatan bir söz. "*Mahalle bekçisi Zilli Nigar'ın eline birkaç kuruş, ondan sonra gel keyfim gel*!" TD75 **gel zaman git zaman** `aradan oldukça uzun bir zaman geçtikten sonra` anlamında kullanılan bir söz. "*Gel zaman git zaman, işler öylesine tıkırında gider ki...*" GAV114 **gelip çat- (veya dayan)** vakti gelmek, kaçınılmaz olmak. "*Tabii ihtiyarlık gelip çatacaktı günün birinde…*" AY105 **gelip geç-** 1. bir yerden geçmek. "*Yoldan gelip geçenler durmuş bakıyorlardı*." SM165 2. bir makam, bir yer vb.nde kısa bir süre bulunmak. "*Yıllar yılı bunca ecdat gelip geçmiş, hiçbiri gâvurun makinesine heves etmemişti*." VV169 3. kısa bir süre etkin olmak. "*... ne gastrit, ne ülser, ne de arada kapkaranlık gelip geçen kanser şüphesi…*" ARK2 **gelmek mel- (veya mül-)*** gelmek falan. "*Sonra canım, yarın asıl mal sahabı gelir melir, neme lazım*?" GK28 **gelsin … (veya gelsin ... gitsin ...)** yaşantı veya durumun rahatlığını anlatan bir söz. "*Ondan sonra gelsin gişe rekorları*." YD256

gel gelelim bk. gelgelelim. "*Gel gelelim son günlerde bankalar krediyi kesiverince bizim şirket şapa oturmadıysa da iyice bocalamaya başladı*." KK265

geldi geçti* *a.* Bağ, ilişki, temas, münasebet. "*Onun Haşim Ağa'nın yeğeniyle geldi geçtisi var*!" KAÇ11

gelebil- 1. Gelme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gerçi şu anda ihtilal fikri erimişti ama kafayı çekince tekrardan gelebilirdi*." DE178 2. Gelmeye gücü yetmek. "*Güllü'ye, Aliş'e, karısına, komşulara, bütün dünyaya karşı gelebilirdi*." DE250

gelebilme *a*. Gelebilmek işi. "*Semra bu kapıyı sırf Reşat istediği saat, istediği anda genç kadının yanına gelebilmesi için aralık bırakıyordu*." KY192

gelecek 1. *a*. Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal, ati. "*Karı peşinde koşacağına çocuklarının geleceğini düşünseydin*." DK34 2. *sf*. Zaman bakımından ileride olması, gerçekleşmesi beklenen, müstakbel. "*En iyisi, okulların gelecek yılki açılışını beklemek*!" ÖE72

geledur-* Gelmesini sürdürmek. "*Anne, kuru fasulye tenceresiyle mutfaktan geledursun…*" YK33

gelen *sf*. Gelme işini yapan (kimse veya nesne). "*Pansuman yaptırmaya gelen adamı içeri aldı*." EKM8 **gelen ağam giden paşam** `yönetim kimde olursa olsun benim için fark etmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Ona göre gelen ağam, giden paşamdı*." ÜÇK510 **gelen mülen*** gelen falan. "*Bırak! Gelen mülen olur*." EKM44

gelen geçen *sf*. Gelen giden. "*Gelen geçen insanlar, taşıtlar…*" KK60

gelen giden *sf*. Gelenler, uğrayanlar, ziyaret edenler, gelip geçenler, gelen geçen. "*Baktı ki gelen giden yok, sedirden mosmor kalktı*." EK226

gelenek *a*. Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan

kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon. "*Bizim halk cahildir; gelenek, göreneklerine çok bağlıdır*." YD177

gelgeç *sf.* 1. Kısa ve belli bir süre için olan; geçici. "*Çünkü Neriman'ı gelgeç bir eğlence konusu saymıştı ilk günler*." YD92 2. Hiçbir şeyde kararlı olmayan veya konudan konuya geçiveren (kimse), yeltek, hercai. "*Babanızın gelgeç akıllı olduğunu bilmesem bunca yıl kahrını çeker miydim*?" EVO123

gelgelelim *bağ.* Ne var ki; ille velakin. "*Gelgelelim, laf anlayan beri gelsin*." EB190

geli geliver-* Gelivermek. "*Ben de sanıyordum ki, Rıza beni yalnız bırakmaz, gece demez, gündüz demez geli geliverir*!" EK285

Gelibolu *öz. a.* Çanakkale iline bağlı ilçelerden biri. "*Hani yedek subay olarak Gelibolu'da yaptım diyordun*?" YD233

gelin *a.* 1. Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın. "*Gelin oluyormuş da gelinlik pek yakışmış da...*" EB98 2. Aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadın. "*Gelinini kendi evladı gibi, evladından da hoş tutuyordu*." EK91 **gelin al-** erkeğe bir eş bulmak. "*Oğluna da gene helal süt emmiş bir gelin alsa…*" KY115 **gelin gibi süzül-** geline yakışır biçimde edalı, nazlı yürümek. "*Gelin gibi süzüleceğine gelip otursana*!" EVO336 **gelin git-** bir aileye, bir yere gelin olarak gitmek. "*Yani babasının evinden pek çok genç kız gibi allar, teller, pullar içinde, donatılmış art arda arabalarla gelin gittiği celep kocasının*." ÖE49 **gelin ol-** kız, evlenmek. "*Gelin olmuştu*." MUR295

gelin- Gelme işi yapılmak. *"... 72. Koğuş'a gelindi mi her şey unutulur.*" YK18

gelin alayı *a*. Gelini damat evine götürmek için gidenlerin hepsi. "*Bir devrin birinde, bir gelin alayı buradan geçerken gelinin aptes bozacağı gelmiş*." OK11

gelincik *a.* Yazın kırlarda, özellikle ekin tarlalarında yetişen, kırmızı ve otsu bitki, gün gülü. "*Kendinden iki yaş büyük ablasıyla çiftlikte kavunların, karpuzların arasında, kırmızı gelinciklerine rüzgâr vurdukça dalgalı bir denizi hatırlatan tarlalarda koşar, oynardı*." EK17

Gelincik* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Odaya gidip Gelincik sigara paketi, kibritiyle döndü*." BFV125

gelinebil-* Gelinme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Demek zorbalara karşı gelinebilirdi*?" SÇ221

gelinlik 1. *a.* Gelin olma durumu. "*Gelinlik olmuştu*." EVO153 2. *a.* Gelinin giysisi. "*Gelinliği nasıl*?" DK192 3. *sf.* Gelin olma çağına gelmiş (kız). "*Amma beri yanda gelinlik kızı varmış, aç kurtlar kapacakmış.*" EVO235

gelinlik çağı *a.* Genç kızların evlenme dönemi. "*En başta, gelinlik çağına girdiği hâlde bir türlü isteyenin hâlâ çıkmayışı…*" YD150

gelinlik kız *a.* Evlenme çağına gelmiş kız çocuğu. "*O da evliydi, boyuyla beraber çocukları, gelinlik kızları vardı*." ÜÇK496

gelinme *a.* Gelinmek işi. "*Aranmak istemiyor, düşünülmek istemiyor, gelinmesini istemiyor, zorla mı*?" SÇ96

gelip geçici *sf.* Sürekli olmayan, kısa süreli. "*Mazhar'ın öfkesi gelip geçicidir*." EK171

gelir *a.* 1. Bir kimseye veya topluluğa belli zamanlarda, belli yerlerden gelen para, varidat. "*Kendisiyse emlak akar sahibi, gün görmüş, umur sürmüş, karısının, 'Dünyadaki erkekler bir yana, sen bir yanasın.' dediği, ayda birkaç bin liralık geliri olan biriydi*." ÖE101 2. Bir ekonomik birimin belli bir süre içinde kazandırdığı aylık, kira vb. getiri, varidat, irat. "*Sokaklarda izmarit toplayan yalınayaklı serseri kadar, bir fabrikanın yüz binlik gelirini cebine atan…*" GR142

gelirli *sf.* Geliri olan. "*İstersen üç buçuk kuruş maaştı biraz gelirli, bir zavallı kâtip ol*!" ÜÇK551

gelirlilik *a.* Gelirli olma durumu. "*Gerçi her üçü de az gelirliliğin bin bir derdiyle dertliydiler ya, o an, o ancık mutlu olmanın, mutluluğun tadına varmaktan başkasını düşünmüyorlardı.*" YYB181

geliş *a.* Gelmek işi. "*Dünyaya geliş hüner değildir.*" AY179 **geliş meliş*** geliş falan. "*Sözün gelişi melişi yok*." KP10

geliş- 1. Büyüyüp boy atmak, yetişmek, neşvünema bulmak. "*Gittikçe gelişen körpecik kızı bırakıp da koca burunlu dostu Zekâi'nin bitmez tükenmez saçma sapan sözlerini mi dinleyecekti*?" HÇ107 2. İlerlemek, olgunlaşmak, genişlemek, inkişaf etmek. "*Ali Şahin ise, lehine gelişen soruşturmadan habersiz, canıyla çekişiyordu.*" KT357

gelişebil- Gelişme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yirmi beşini sürdüğü halde bir türlü gelişemeyen kız kuş kadar hafifti*." DK72

gelişigüzel 1. *sf*. Baştan savma, lalettayin. "*Henüz yüzünü olsun görmediği birine kafasının takılması tuhafına gitmiyor değildi ama bu birisi, gelişigüzel birisi değildi*." SM164 2. *zf*. Herhangi bir, rastgele. "*Resimler gelişigüzel değil, itinayla asılmıştı*." BK307

gelişiver- Çabucak veya ansızın gelişmek. "*Sonraları her şey umduğundan da kolay gelişivermişti*." GK107

gelişme *a*. 1. Gelişmek işi, inkişaf, neşvünema, tekâmül, evolüsyon. "*Çünkü onlar, bu aziz yurdun gelişmesi ve yükselmesi için gece demiyor, gündüz demiyor, okuyor, yazıyor, kafa patlatıyorlar*." MM10 2. Olan biten şey. "*Esasen bu gelişmeler yeni değildir, devam edegelmektedir*." SM217

geliştir- Gelişmesini sağlamak, gelişmesine yol açmak. "*Aradan geçen on iki ay Nermin'i daha geliştirmiş, boyunu daha uzatmış…*" EK344

geliver- Ansızın, çabucak veya kısa sürede gelmek. "*Necla hakarete uğramış, mahvolmuşçasına dikiliyor, patronunun şu anda gelivermemesini diliyordu*." BFV126

geliverme *a*. Gelivermek işi. "*Bekleme süresi uzadıkça çıplak kocaman ayaklarıyla usul usul gelivermesini isteyen yanı ağır basıyor*." KAÇ59

gelme 1. *a.* Gelmek işi. "*Nerdeyse gelmesi lazımdı*." EK103 2. *sf*. Gelmiş olan. "*Barda, İstanbul'dan gelme fahişelerle düşüp kalkmadığını neyle temin edersin*?" EK151

gelmemezlik* *a*. Gelmezlik. "*Gelmemezlik etme, çok önemli*." AY198

gelmezlik* *a*. Gelmeme durumu. "*Osman Bey değil karşılık vermemek, iki eli kanda olsa koşup gelmezlik etsin*!" ARK68

gelmiş geçmiş *sf*. Bugüne kadar gelmiş olan. "*Ne diye gelmiş geçmiş şeylerden söz açtım sanki yazının sürtüğüne*?" KK177

gem *a.* Atı yönlendirmek için ağzına takılan demir araç. "*Gemleri toparladı, fayton şaak, durdu*." MM16 **gem alma-** söz dinlememek. "*O yıllar, o yılların gem almaz şehvet kasırgaları*!" KY32 **gemi azıya al-** söz dinlemez olmak. "*Üzerlerine düşülünce gemi azıya alırlarsa*?" EB244 **gemini kıs-** bir kimsenin üzerindeki baskıyı arttırmak. "*Sonra, o kızın da gemlerini kıs birazcık*!" MM217

gemi *a*. Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine. "*... karanlık sulara ağır ağır gömülen ışıklı bir gemi* gibi, *yüreğinin derinlerine batıp gitti*." DE152 **gemi karaya otur-** gemi, sığ bir yere saplanıp kalmak. "*Gemi karaya oturuyor, yerliler hürya*!" DHV291 **gemisini kurtaran kaptan** güç bir duruma düşüldüğünde ne yapıp edip kendisini veya yakın çevresindekileri kurtaranlar için söylenen bir söz. "*Gemisini kurtaran kaptan, devir o devir*." ÇK70 **gemisini yürüt-** bir işi hiçbir engel tanımadan sürdürmek. "*Memlekette devrim aleyhtarı olarak tanınmasına rağmen, korkunç servetiyle, hatta bir kısım devrimciler nezdinde gemisini yürütüyor*." EK239

gemi aslanı *a*. Hiçbir işe yaramayan adam. "*Ee, anlat bakalım gemi aslanı*?" MM221

gemi leşi *a*. Batmış gemi teknesi. "*Kıyı, kıyıda büyük büyük fıçılar, kayık, mavna, gemi leşleri…*" BFV13

gemici *a*. Gemide çalışan veya gemi işleten kimse. "*Sarhoş gemiciler, ağızlarında pipo, anlaşılmayan dilleriyle tütün tütün kokarak asılırlardı Filiz'e*." BFV13

gencecik *sf*. Çok genç, gepegenç, gepegencecik. "*O kış babası gencecik ölüverince rüştiyeyi bıraktı*." EVO12

genç *sf.* 1. Yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı. "*Bir gün Hasibe, üvey babası Ali'nin sözüne uyarak genç adamı aldığıyla kaçtı*." TD23 2. Gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç. "*İlahi büyükhanım. Siz bizlerden gençsiniz vallahi*!" EK14

genç ihtiyar* *sf*. Genç ihtiyar karışık. "*İşli işsiz, genç ihtiyar insanlar kebapevini bir anda doldurmuş, Camgöz Sadık'a elleriyle tempo tutuyorlardı*." CEM152

genç irisi *sf.* Yaşına göre çok serpilip büyümüş. "*On dört yaşında ... mahkemece üç aya mahkûm edilen, genç irisi bir kadındı*." EKM26

genç millî* *a*. 1950 yılında hem A millî takımın yükünü hafifletmek hem de gelecekte A millî takımda oynayabilecek genç oyuncuların ön plana çıkarılması için kurulan Türkiye millî futbol takımı. "*Genç millîye aday gösterilenler arasında mahallelileri de vardı*." YYB50

gençleş- 1. Genç görünmek. "*Verdiği elbiseyi,*

rugan terlikleri giymiş, bayağı gençleşmişti.” DK102 2. Yeniden gençlik ve canlılık kazanmak. “*On beş gramlık Streptomycine'i Verem Dispanseri'nin önünde bir hastaya yarı fiyatına satan kadın sanki on yaş gençleşmişti*.” SAR14

gençleştir- Yeniden gençliğine ve dinçliğine kavuşturmak. “*Coşturan, çıldırtan, gençleştiren, olduğu yerden alıp havalara uçuran bir fevkaladelik*.” SM251

gençleştirebil-* Gençleştirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bir on beş bin beni en azından on yaş gençleştirebilirdi*.” EKM144

gençli* *sf*. İçinde genç kimse olan (kalabalık). “*İrili ufaklı, gençli, orta yaşlı bir alay erkek yüzü…*” EVO138

gençli ihtiyarlı* *sf*. Genç ihtiyar karışık. “*İrili ufaklı, gençli ihtiyarlı avlu halkı her günkü işlerine koyulmuştu*.” DE210

gençlik *a.* 1. Genç olma durumu. “*Bu gençlik, bu güç kuvvet, sürüp gider miydi*?” DK20 2. İnsan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi. “*Aaah ah, deli gençlik*!” ARK12 3. Genç insanların bütünü. “*Zamane gençliği işte yavrum, diyordu*.” SÇ165

gençten *sf*. Genç sayılan (kimse). “*Savcı gençten bir delikanlı, tekrar sordu*.” EKM34

gendi (Der.) *zm.* Kendi. “*Gendi gendini vudu*!” ÇK75

gene *zf*. Bir kez daha; yine. “*Şoför gene gülümsüyor*.” YYB80 **gene de** öyle olduğu hâlde, rağmen. “*Çeşidi ama onlar rakılarını gene de kaba leblebiyle içiyorlar*.” YYB91 **gene mene*** gene falan. “*Gene de'si mene de'si yok*.” EB113

genel *sf*. 1. Bir şeye veya bir kimseye özgü olmayıp onun bütün benzerlerini içine alan, umumi. “*Gece yarısını geçe, genel hesabı bozan yedi kuruş bulundu*.” EKM62 2. Ayrıntıları göz önüne alınmayarak bütünü bakımından ele alınan. “*Kızı, genel olarak bütün kızları kandırmak, baştan çıkarmak kolay*.” ARK230 3. Yetkisi ve sorumluluğu çok olan. “*Genel kaptanla dalaştık*.” ARK85 4. Herkesin yararlanabileceği (yer, nesne). “*Sebebi, parti genel merkezinde temas ettiği bazı aşırı tanınan particilerin de gevşemiş olduklarını görmesiydi*.” HÇ75 5. Bir genelleme sonucunda elde edilen. “*Bence bu işler, toplumdaki genel gelişmeyle orantılı*.” YD328

genel başkan *a.* Bir kurum veya kuruluşun idaresinden bütünüyle sorumlu olan kimse. “*Mitingte ne demişti genel başkan*?” HÇ84

genel başkanlık *a.* Genel başkanın bulunduğu makam. “*Genel başkanlıktan gelen talimata göre de üst yanını yakıştırırız gayri*.” MUR415

genel kadın *a*. Fuhşu meslek edinmiş kadın. “*Bununla beraber, genel kadınlar, bardakilerden daha rahattı*.” HÇ281

genel müdür *a.* Bir kurum veya kuruluşta yönetimin en üst düzeydeki sorumlusu. “*Genel Müdür güldü*.” CEM39

genel sekreter *a*. Bazı kamu kuruluşlarında, siyasi partilerde veya büyük özel kuruluşlarda yönetim işlerini yürüten görevli, genel yazman, umumi kâtip. “*Eski parti genel sekreteri, ağanın yeni partiye büyük para yardımı yaptığını öğrenmiş, bir gün telefonu açıp veryansın etmişti*.” KK104

genelev *a*. Genel kadınların erkek kabul ettikleri yer, aşağı mahalle, kırmızıfener, koltuk, kerhane, umumhane. “*O zaman gelsin pavyonlar, gitsin barlar, genelevleri, randevuevleri*.” SBK233

genelleş- Genel duruma gelmek, genel bir durum almak, taammüm etmek. “*İş genelleşecek*.” YYB113

genelleşiver-* Çabucak genelleşmek. “*Konuşma hemen genelleşiverdi*.” YK9

general (Alm.) *a*. Kara ve hava kuvvetlerinde albaylıktan sonra gelen ve mareşalliğe kadar olan yüksek rütbeli subaylara verilen genel ad. “*Kapıdan çıkmıştım ki, albayı, generali değil, belki de mareşalini selamlayan bir er gibi sıkı bir esas vaziyete geçti*.” GR198

geniş *sf*. 1. Eni çok olan, enli, vâsi. “*Adam ufak tefek, geniş omuzlu, tepe saçları dökük, hayretler içinde bakıyor o da*.” YYB188 2. Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı. “*Geniş arazileri hani*?” KT267 3. Bol (elbise). “*Kirden morarmış fötrü, omuzları apoletli haki gömleği, geniş pantolonu, yamalı postalları.*” YYB72 4. Kapsamı büyük, dar sınırlar içinde kalmayan, yaygın, makro. “*… bilhassa geniş araştırmacı hususiyetlerinize rağmen, kendisiyle aynı seviyede görerek kendi fikirleriyle hemfikir kılmaya çalışıyor*.” GR17 5. Kolay kolay tasalanmayan, hoşgörülü, rahat. “*Sonra titreyen parmaklar kesik düğmeleri hınçla çözdü; geniş bir davranış*.” EKM123 6. Çok. “*Burada geniş bir hürriyet içindeyim*.” AY153 **geniş bir soluk**

al- sıkıntılı bir durumdan kurtulmak, ferahlığa kavuşmak. "*Derin, geniş bir soluk alıp bıraktı*." KY64

geniş yürekli *sf*. Hemen, çabucak telaş göstermeyen, merak etmeyen, tasasız (kimse). "*Turhan'ın inadına güzel, şakacı, geniş yürekliydi*." AY180

genişçe *sf*. Biraz geniş. "*Genişçe bir bahçeden girmişler, bir kapı, buzlu camlar içinde bir başka kapı*." KY178

genişle- 1. Geniş duruma gelmek, büyümek. "*Kül renkli bulutların çatlakları genişlemiş*." EB206 2. Bollaşmak. "*Bu suretle işiniz de genişler*." DK196 3. Rahat bir duruma gelmek, açılmak, ferahlamak. "*... görüş ufkum genişledikten başka, en olmayacak şeyleri yapıvereceğim gibi geliyordu*." ARK19 4. Yaygın duruma gelmek. "*Müdürle müdürün üstündeki, hatta daha yukarıdakiler aleyhine yakıştırılan bu elli binlik rüşvet hikâyesi önce çiftlikte büyüdü, genişledi, dal budak saldı*." ÜÇK407

genişleme *a*. Genişlemek işi. "*Lokanta kapısının kırkar santim yanlara genişlemesi işinde bile telaşlanmadı*." MM40

genişlet- Geniş duruma getirmek. "*Kullanılmış hissini vermek için, parmağıyla genişletti, örseledi*." GR156

genişletil- Genişletme işi yapılmak. "*Bu kapı, iki yana, en az, kırkar santim genişletilmeli*." MM34

genişletilme *a*. Genişletilmek işi. "*Barcı onu dışarı çıkarırken hâkim, tahkikatın genişletilmesi ve paslı çivi meselesinin tespiti için cinayetin işlendiği evde keşif ve bir tatbikatın yapılmasına karar vererek, mahkemeyi başka güne bırakmıştı*." SBK327

genişletme *a*. Genişletmek işi. "*Kızlarını Süleyman Bey'in yeğenine verip memleketin bu en büyük iş adamıyla akraba olup işlerini genişletmeyi kuranlar hayal kırıklığına uğradılar*." SM236

genişleyiver-* Çabucak genişlemek. "*Görünüşte ufacık ama içeriye girince birdenbire genişleyiveren lokantalardan biri*." DK220

genişlik *a*. Geniş olma durumu. "*Teftişe girdiği yerin sağlık kurallarına uygunsuzluğundan geçtim, müessesenin gizli kapaklı işlerinin, alavere dalaverelerinin büyüklüğü, genişliği, derinliği, bulaşıklığına bağlıydı*." MM18

geniz *a*. Ağız ve burun boşluğunun arka bölümü. "*Odaya girildiği zaman, eskiden olduğunca pis bir rutubet kokusu genizleri tırmalamıyor...*" MUR278

genleşme *a*. Genleşmek işi. "*İçinde, içinin ta derinlerinde bir titreme, bir üşüme, bir genleşme*." EB47

geometri (Fr.) *a*. Nokta, çizgi, açı, yüzey ve cisimlerin birbirleriyle ilişkilerini, ölçümlerini, özelliklerini inceleyen matematik dalı, hendese. "*Bu arada tabii kimya, matematik, geometri*." DE187

ger- 1. Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek. "*Çapkın çapkın gerdi, topladı, gerdi*." SBK114 2. Kol, bacak, uzatmak. "*Güneşin altında kıvrıldı, açıldı, toplandı, bacaklarını gerdi, midesini yumruklarıyla bastırdı*." YYB65 3. Gergin bir şeyle örtmek. "*Niye cibinliklerini germemişsin çocukların*?" EVO201 4. Gergin duruma getirmek, gerginlik yaratmak, sinirlendirmek. "*Hele bu laubaliliği yapanın Şerif Usta oluşu, sinirlerini büsbütün gerdi*." HÇ306

gerçek 1. *a*. Yalan olmayan, doğru olan şey, hakikat. "*Ortada gerçek vardı*." ARK171 2. *a*. Gerçeklik. "*Hayal meyal değil, bal gibi gerçekti*." SM290 3. *a*. Doğruluk. "*Çocuğun geveleddiklerinde gerçek payı olamaz mıydı*?" KAÇ222 4. *sf*. Temel, başlıca, asıl. "*Bu takdirde Batı anlamındaki gerçek demokrasiyi, yani halk çoğunluğuna dayanan demokrasiyi hâkim kılar...*" YD327 5. *sf*. Aslına uygun nitelikler taşıyan, sahici. "*Adam, başından geçmiş gerçek bir aşk olayını, sinema kurallarına falan uymadan hikâye etmişti*." YD180 6. *sf*. Yalan olmayan. "*Uydurma hukuk, bu asıl hakkın gerçek hukukunu tanımıyor, gerçek hukukun eli silahsızlarına karşı uydurma hukukun topunu tüfeğini çıkarıyordu*." KT289 7. *sf*. Bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan, varlığı inkâr edilemeyen, olgu durumunda olan, özbeöz, hakiki, reel. "*Babalar tıpkı tıpkısına gerçek babaları, anneler de gerçek anneleri*." BFV10 **gerçek yüzünü göster-** sakladığı düşüncelerini sonradan ortaya koymak. "*Para bol bol verildikçe iyi, kesilince göstermişlerdi gerçek yüzlerini*." KY177

gerçekçi *sf*. Gerçekçilik yanlısı olan, realist. "*İyi ama sen gerçekçisin*." BFV189

gerçekçilik *a*. Gerçekleri olduğu gibi yansıtmaya çalışan sanat çığırı, realizm, realistlik. "*Gerçekçilik, içinde yaşadığın*

topluma yer yer ayna tutmaktan ibaret değil ki." BFV189

gerçekleş- Gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek. "*Bütün bunlar gerçekleşinceye kadar başkalarına niçin yük olacaktı*?" SUÇ245

gerçekleşebil- Gerçekleşme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Olmazsa işler sarpa saracak, öteki beş yüz güme gidecek, Muzaffer Bey çiftliğine yerleşip yaşamlarının sonunda bir dem sürme hayalleri gerçekleşemeyecekti*." VV308

gerçekleşebilme *a.* Gerçekleşebilmek işi. "*Bu işin gerçekleşebilmesi için, bu işin yönetimini elinde tutanların maddiyat değil, maneviyata önem vermeleri gerekiyordu*." KT314

gerçekleşiver-* Ansızın gerçekleşmek. "*Af haberi günün birinde gerçekleşiverdi*." İDG110

gerçekleşme *a.* Gerçekleşmek işi, tahakkuk. "*... hiçbir zaman gerçekleşmesine imkân olamayacağını bildiğim hâlde, onların ateşli arzularına kendimi kaptırdım*." AY203

gerçekleştir- Gerçek duruma getirmek, yapmak, ortaya koymak. "*İşte o zaman yıllar yılı tasarladığı evciği yapıp annesiyle kardeşini kira evlerinden kurtarma işini gerçekleştirecek demekti."* KY27

gerçekleştirebil- Gerçekleştirmeye gücü yetmek. "*Gerçekleştiremiyor da değil, gerçekleştirmiyor, iradesini kullanıyordu*." KT294

gerçekleştirilebil- Gerçekleştirilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yüzyıllarca uğraşıldığı hâlde gerçekleştirilemeyen adi madenlerden altın yapma işine de dehşetli inanmış görünmesine rağmen zerrece inanmamıştı*." KT266

gerçekleştiriver-* Ansızın gerçekleştirmek. "*Kaç vakittir tasarlayıp durduğu şeyi bir anda, hiç beklenmedik zamanda gerçekleştirivermişti*." KT186

gerçekleştirme *a.* Gerçekleştirmek işi, realizasyon. "*Seninle el ele verip alçakça tasavvurlarını gerçekleştirmesine meydan, vakit bırakmayacağız*!" KY90

gerçeklik *a*. Gerçek olan, var olan şeylerin tümü, hakikat, hakikilik, şeniyet, realite, reellik. "*Bu işin gerçeklik derecesini ancak ben anlayabilirim*!" YD134

gerçekte *zf.* Aslında, tam anlamıyla, hakikatte. "*Suçlu gerçekte yaşlı adamdı ama hiç olmazsa paralar bulunmalı, sahibine geri verilmeliydi*." SUÇ179

gerçekten *zf.* Gerçek olarak, cidden, hakikaten, sahi, sahiden, filhakika, filvaki. "*Gerçekten de kızın herhangi bir yılışıklığı yoktu ki amcasının kızı Ayten gibi*." SBK216

gerçi (Far.) *zf.* Her ne kadar ... ise de, vakıa. "*Gerçi biraz paraları vardı ama pek pek bir ay yeterdi*." GAV202

gerdan (Far.) *a.* 1. Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü. "*Şu kaşa, şu gözlere, şu gerdana bak*!" YK74 2. Şişmanlarda çenenin altındaki tombulluk. "*Morarmış gözaltları, sarkık gerdanı, porsumuş yanaklarında iyice yedirilmemiş pudra lekeleri*." EKM31 **gerdan kır-** boynu, başı geriye oynatarak büyüklük taslar bir durum almak. "*Müessese müdürü gerdan kırdı*." GR2

gerdanlı* 1. *sf.* Herhangi bir biçimde gerdanı olan. "*Koca burunlu, sarkık gerdanlının biriydi*." ÖE110 2. *öz. a.* Bir lakap. "*... çoluğuna çocuğuna, küncüden ufağına söven Gerdanlı Ömer'i bile affeder, hatta canciğer olabilirdi*." SAR52

gerdanlık *a*. Çoğu değerli taş ve madenlerden veya altın paradan yapılmış, boyna takılan takı. "*Kulaklarında Havai tipi küpeler, boynunda gene Havai tipi renkli boncuklar yahut kabuklardan uzun bir gerdanlık*." BK334

gerdek (Far.) *a.* Gelin ve damadın düğün gecesi baş başa kalmaları ve ilk kez birlikte olmaları. "*Benimkinin babası, odanın penceresine tırmanır, gerdekte sarılıp öpüşürlerken bir kurşunla ikisini birden…*" AY199 **gerdeğe gir-** gelinle damat düğün gecesi bir araya gelmek. "*Sünnet olacağız, evleneceğiz, gerdeğe gireceğiz daha*!" EVO187

gerdir- Germe işini yaptırmak. "*Hazreti İsa'yı çarmıha gerdirenler bunlar değil mi*?" ÜÇK576

gereğince *zf*. Gereği gibi, gereğine göre, gerektiği gibi, layıkıyla, mucibince. "*Trafik gereğince araba Galatasaray'a, oradan Tarlabaşı'na geçecek…*" MM191

gerek 1. *a*. Varlığına ihtiyaç duyulan, yapılması, edinilmesi icap eden şey; lüzum. "*Berbat'a kalsa, gereği yoktu*." YK26 2. *a*. Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan şey; ister, icap. "*Üstüme düşeni yapmam gerek*." KAÇ87 3. *zf.*

Şart cümlelerinde güçlü ihtimal bildirir. "*Lakin kıyamete daha epey olsa gerek*." EVO199 **gereği gibi** nasıl olması gerekli ise öyle. "*Anlatmadıysa, Fatma da gereği gibi arkadaşlarına anlatamaz*." YK82 **gerek gör-** yapılmasını istemek. "*Cevap vermeye gerek görmedi*." YK27

gerek- Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ne bağlı olmak, gerek olmak, lazım olmak, icap etmek, iktiza etmek. "*Madem Kuran'a el basmakla bitiyordu iş, o da basardı gerekirse*." KÜÇ24

gerek ... gerek ... *bağ.* Kelimeleri, kelime öbeklerini, görevdeş ögeleri birleştirme, eşitlik, istenileni seçme vb. anlamlar katarak bağlayan kelime. "*Gerek bunların parasını, gerekse Niyazi'nin kazandığı günde yedi sekiz kuruş suriyi çok idareli harcıyorduk*." BE29

gerekçe *a.* 1. Gerektirici sebep, esbabımucibe. "*İtiraz etmeme, birtakım uydurma gerekçeler ileri sürmeme zaman kalmıyor*." AY156 2. Mahkeme kararlarının dayandığı kanuni ve hukuki sebepler. "*Peki ama nasıl bir gerekçeyle tevkif ettirebilirdi*?" MM199

gerekebil-* Gerekme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*O zaman kaça, neye patlarsa patlasın, kızı bileğinden yakalayıp onların arasından kurtarması gerekebilirdi*." VV131

gerekli *sf.* Yapılması, olması veya bulunması uygun olan, yerinde olan, lüzumlu, vacip, mukteza, zaruri. "*Bekleniyordu, fabrikadan gelecek, gelmesi gerekli bir haber bekleniyordu*." CEM123 **gerekli kıl-** icap ettirmek. "*Sebep ne olursa olsun, kötü yaşayışın gerekli kıldığı mahvedilmiş insanların hikâye, ya da romanları...*" BFV188

gereklilik *a.* Gerekli olma durumu, lüzum. "*Bunun için de bol para gerekliliği aklına gelmişti*." SBK294

gerekme *a.* Gerekmek işi, iktiza, istilzam. "*Artık İhsan Bey'in aradan çıkması gerekmeye başlamıştı*." KY137

gereksinme *a.* Gereksinmek durumu. "*Çünkü zampara mampara ama arkadaş karısına, kız kardeşine ilişmeyeceğini, buna gereksinme duymayacak kadar yakışıklı olduğunu biliyordu*." SBK297 **gereksinme duy-** ihtiyacı olduğunu anlamak. "*Pardon bile demek gereksinmesini duymaz*." YYB217

gereksiz *sf.* Gereği olmayan, yararsız, lüzumsuz. "*Niçin gereksiz masrafa girmek istiyorsunuz*?" EK64

gereksizlik *a.* Gereksiz olma durumu, lüzumsuzluk. "*Karşılık alamayınca daha fazla durmanın gereksizliğine hükmederek ama hazdan sarhoş, yürüdü*." VV215

gerektir- Gerekli kılmak, icap ettirmek, istilzam etmek. "*Bu cezaevine yollanmamı gerektiren hastalığım dolayısıyla revire alındıktan sonra çabucak ahbap olduk*." ÇK76

gergedan (Far.) *a.* Gergedangillerden, sıcak ülkelerde yaşayan, burnunun üstünde bir veya iki boynuzu bulunan, kalın derili, saldırgan bir hayvan. "*Deve deme, bozulurum, gergedan*!" ÜÇK554

gergef (Far. kār + Ar. keff) *a.* Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve. "*Şaşılacak bir hızla mekik oyası yapar, gergef işler...*" GAV144 **gergef işle-** gergefle nakış işlemek. "*Annesi sağ olsaydı şimdi de gözünde gözlük, köşede otursa, gene mekik oyası yapsa, gergef işlese...*" GAV144

Gergerli* *öz a.* 1. Adıyaman'ın Gerger ilçesinden olan kimse. "*Bu Gergerli, adı Hasan, Gergerli Hasan çok yakışıklı delannı imiş*." EVO164 2. Aynı adlı bir türkü. "*Yaslan Gergerli yaslan, kara toprakta paslan, analar doğurmadı, senin gibi bir aslan*." EVO165

gergin *sf.* 1. Buruşuğu, kırışığı olmayan (cilt). *"... gergin yüz oluk oluk kırışmıştı*." YK13 2. Huzursuz, sinirli. "*Opel araba, kuyrukta saatlerdir gaz ya da şeker bekleyen fakir fukaranın zaten gergin, varlıklılara esasen hınçlılıklarını alevlendirmiş, çığlıklar yükselmişti*." GK52

geri 1. *a.* Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı. "*Yol boyunca uzanan meşeliğin hemen gerisinde tok bir çakal ... aya doğru pavkırmaktaydı*." CEM10 2. *a.* Son, sonuç. "*Gerisini düşünmek istemiyor, her yanı ateş gibi yanıyordu*." EVO138 3. *a.* Bir şeyin sona kalan bölümü. "*Koyu bir sessizlikten sonra Aliş, camlarını uzun uzun sildiği gözlüğünü gözüne takarak, 'Ayranı yok içmeye...' diye, gerisini de getirerek mırıldandı*." DE27 4. *a.* Geçmiş, mazi. "*Nasıl yadırgamasınlar ki, Bekçi Murtaza bu semte verileli beri böyle naraların çok gerilerde kaldığına inanılmıştı*." MUR1 5. *sf.* Benzerlerine ayak uydurup ilerleyememiş, gelişememiş. "*Şayet babanızın ve onun ilham kaynağı olan geri fikir devleti ele geçirirse anayasayı değiştirip şimdiki anayasanın tanıdığı hakları geri alacak ve sizleri, yani*

kadın soyunu kafes ardı esirleri hâline getirecek." YD200 6. *zf*. Geriye doğru. "*Traktör kendini geri attı, naylon araba da sola kırdı*." SAR66 **geri al-** 1. verdiğini almak. "*... verdim Yahudi'nin parasını, geri aldım eşyalarınızı*." AY134 2. arabayı geri geri götürmek için vites kolunu geri durumuna getirmek. "*Efendi Mansur'sa traktörü geri almak istedi*." SAR66 **geri çevir-** 1. geri vermek, geldiği yere göndermek, iade etmek. "*Bunlardan pek çoğunu geri çevirdim.*" YYB99 2. kabul etmemek, reddetmek. "*Böyle hisli bir kitabı değil annesinin pavyon sahibi, kasap bile verse geri çeviremezdi*." SBK142 **geri dön-** geldiği yere gitmek. "*Sona kadar gitti. Geri döndü*." YYB227 **geri dur-** bir iş yapmaktan kaçınmak. "*Geri durmayla hiçbir şey elde edemeyiz*." BTÜ42 **geri git-** kötüleşmek. "*Fabrikanın ileri geri gitmesi bizim üstümüze vazife değil*." MUR183 **geri gönder-** geldiği yere göndermek, iade etmek. "*Bey gelince olabilir ki, kızar, kızı geldiği yere geri göndermeye kalkardı*." HÇ56 **geri kal-** çağdaşlarının ve yaşıtlarının düzeyine gelememek veya düzeyinde olmamak. "*Kimin karısından geri kalırsın*." EK89 **geri kalma-** 1. yapmaktan kaçınmamak. "*... ama zaman zaman da birbirlerini yemekten geri kalmazlardı*." AY180 2. birinden daha az başarılı olmamak. "*Kocasından hiç de geri kalmayan bir ustalıkla çalıyordu*." DE24 **geri koma-** yapmak. "*O kıtlık, o ana baba gününde yalnız bırakmamış, ellerinden geleni geri koymamışlardı*." HÇ320 **geri ver-** bir şeyi aldığı yere veya kimseye vermek, iade etmek. "*Parayı geri vermek geliyordu içinden*." DE198 **geriye dön-** yüzünü arkaya çevirip ters yöne gitmek. "*Birkaç adım sonra durdu, geriye döndü*." EK159

geri geri *zf*. Geriye doğru, arka arka, götün götün, kıçın kıçın. "*Kemal Cesur geri geri kahveden çıktı*." BTÜ310

geri kafalı *sf*. Yenilikleri istemeyen, eskiye bağlı (kimse). "*Tuluz Lottek ve Arman Düval'inki gibi de geri kafalı, sanat düşmanı*." SAR97

geri kalmış *sf*. Az gelişmiş (ülke, toplum). "*... geri kalmış dış memleketler pazarlarında satılmak suretiyle elde edilecek dövizlerle altınlar yeniden ... yerine konurdu*." GK106

geri plan *a*. Bir şeyin gerisindeki görünüm; arka plan. "*Hiç beklenmedik bir olay, Murtaza ile oğlunun kıyasıya çekişme konusu olacak o babadan utanma meselesini geri plana itiverdi*." MUR431

gerici *sf*. Toplumda çağdaş değerlere ve yeniliklere önem vermeyen, her yönüyle eskiyi özleyen veya eski düzeni yaşamaya çalışan (kimse veya görüş), ilerici karşıtı, mürteci. "*Gericilerin devleti ele geçirmesiyle zorla güzellik olacak*." YD200

gericilik *a*. Gerici olma durumu, irtica. "*İşi gevşek tutuyorlar, gericiliğe yüz veriyor, okşuyorlardı*." VV102

geriden geriye *zf*. 1. Gizlice, sinsice. "*Nilüfer'le olan ilgisinden haberliymiş de geriden geriye 'Alacağın olsun.' demek istiyor gibi gelmişti*." SM273 2. Uzaktan, yakın bir ilgi göstermeyerek. "*Geriden geriye de olsa hoşlanırlardı birbirlerinden*." VV28

geril- 1. Germe işi yapılmak, gergin duruma gelmek, belirli bir uzama ile çekilmek. "*Buruşuk yüzü gerildi, kirpikleri yaş yaş parladı*." AY185 2. Gergin bir biçimde açılmak. "*Odaya girdi, valizini aldı, çıkarken kâtip kapıya gerildi*." YD268 3. Kas, büzülüp toplanmak; kasılmak. "*Her yanı gerilmiş, kanı damarlarında kurşun gibi dolaşmaya başlamıştı*." MM190

gerile- 1. Geri çekilmek, geriye çekilmek. "*Abanmıştı ya, bir rezaletten korkar, çekinir gibi, arada geriliyordu*." EB25 2. Daha aşağı bir dereceye düşmek. "*O günden sonra Zülfikar Bey'in endişeleri gerilemeksizin arttı*." DK156 3. Bir tepki karşısında katı sayılan bir tutumdan vazgeçmek. "*Arap Osman bütün kopuk, bütün külhanbeyliğine rağmen gerilemek zorunda kaldı*." KY188

gerilekal-* Gerilmek, gerilip kalmak. "*Karnındaki bağırsaklardan biri ip gibi gerilekalmış*." EVO200

gerilet- Gerilemesine yol açmak. "*Yoğun bir sigara dumanı yüzüne tembel, gri bir yel gibi çarpıp geriletti*." MM181

gerileyiş *a*. Gerilemek işi. "*Adım adım gerileyişi ya*?" ÖE50

gerili *sf*. Gerilmiş olan. "*Harflere ters türs vuruyor, zaten gerili sinirleri alabildiğine geriliyordu*." EB39

gerilik *a*. Geri olma durumu. "*... İstanbul'u eskilikten, pislikten, gerilikten, modern olamamaktan alıkoymaya çalışan, istimlakin hayırlı hamlelerine karşı koyan muhalefete sedef dişlerini gıcırdatıyordu*." GK51

geriliş *a*. Gerilmek işi. "*Eğilip kalktıkça siyah önlüğün sımsıkı gerilişi…*" EB34

geriliver-* Çabucak gerilmek. "*Cevdet'in*

kafasından dişçinin sarı saçlı, yeşil gözlü, Erol'u hızla geçti, sinirleri geriliverdi.” SUÇ136

gerilme *a*. Gerilmek işi. “*Köşkün orta katındaki odasında her yalnız kaldığı zaman içindeki bu ihtiras şeytanı canlanır, altmışım aşmış sinirlerinde bir gerilme, bir kontak başlar…*” SM198

gerilmişlik* *a*. Gerilmiş olma durumu. “*Sonra çekilip giderken siyah iş önlüğünün sımsıkı gerilmişliğini görünce iğrendiği elleri unuttu*.” EB35

gerin- Kolları açarak gövdeyi gergin bir duruma sokmak. “*Hakkı Efendi tembel tembel gerindi*.” ÇK68

gerinme *a*. Gerinmek işi. “*Mal, mülk, para … o rahat rahat esneme, gerinme, hart hart kaşınmaların yerini tutamıyordu*.” GK56

gerisin geri *zf*. Geldiği yere veya ters yöne doğru, gerisin geri. “*Farkına varamadıkları bir hızla gerisin geriye gitmeye başladılar*.” SAR66

geriver-* Çabucak germek. “*Zayıf kadınla şişmanın usul usul konuşmaları hemen başkalarının antenlerini de geriverdi*.” KY216

ges ges* *zf*. Rahat bir biçimde, karşısındakini küçümsercesine, kasılarak. “*Böyle bile olsa, o adi kadını karşımda ges ges geğirtmeyeceğim*!” ARK109

get- (Der.) Gitmek. “*Get, söyle usulüynen, söndürsün cuvarasını*!” CEM19

getir- 1. Gelmesini sağlamak. “*Ermeni şoför, onları alıp eve getirmiş*.” BE38 2. Bir şeyi yanında veya üstünde bulundurmak. “*Çamaşır getirdim size anneciğim*.” YK75 3. Erişmek veya eriştiğini sanmak. “*Maşallah yazı getirmişsiniz*!” DHV306 4. İletmek, bildirmek. “*Bugün yahut yarın sabah bir haber getirir misin*?” GR165 5. Sebep olmak, ortaya çıkarmak. “*Çok muhabbet tez ayrılık getirir*.” ÜÇK375 6. Sağlamak. “*Efendisinden kalan eğlence yerlerinin idaresini eline öyle bir almıştı ki, efendisinin zamanından çok daha fazla kâr getiriyordu*.” KY138 7. Bir makama atamak veya seçmek. “*Böylelerini genel merkez evleviyetle tutar, il başkanlığına getirmek isterdi*.” ÜÇK483 8. Bazı kelimelerle birleşik fiil yapar. “*… polise akoz edeceğim diye oyuna getirir, çokluk da bul karayı al parayı yoluyla adam söğüşlerdi*.” DK50

getirebil- 1. Getirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Avrupa'dan ona mükemmel bir keman, mümkün olduğu takdirde bir Stradivarius getirebilirdi*!” İDG105 2. Getirmeye gücü yetmek. “*Ondan sonra günlerce bekle yolunu, takıl ardına, diller dök, yola getir getirebilirsen*.” ARK14

getirebilme *a*. Getirebilmek işi. “*Kocası evinin ekmeğini olsun getirememenin kahredici utancı içindeydi*.” GR91

getiredur-* Getirmesini sürdürmek. “*Gazeteler beklediğini getiredursun, şöyle bir haber okudu o gün gazetelerden birinde*.” YYB208

getiril- Gelmesi sağlanmak. “*Sabahları pis çuvallarla getirilip koğuşun ortasında teker teker dağıtılan bu tayınlar yirmi dört saatlik besinleriydi*.” YK16

getirilebil- Getirilme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Gafur koşmak … getirilemeyecek kadar zorsa kendini feda edecekmiş gibi davranmak…*” GK45

getiriliş *a*. Getirilmek işi. “*Doktor oğlun faytonla konağa getirilişi, elli lira vizite ücreti verilip kızlarını burunlayışının karşılığı geçti*.” EVO276

getiriliver-* Çabucak getirilmek. “*Tabanca fırladığı yerden alınmış, Osman zararsız hâle getirilivermişti*.” KY225

getirilme *a*. Getirilmek işi. “*Yeni iktidar, her şeyde olduğu gibi, şey'lerin getirilmesinde de bilgisizlik göstermesindi sakın*?” GR104

getiriş *a*. Getirmek işi. “*Kızının sıkıntılı hâliyle sürahiye gidişini, bardağa suyu isteksizlikle dolduruşunu, asık suratla getirişini âdeta nefretle izledi*.” EB182

getiriver- Çabucak veya ansızın getirmek. “*Sen ölünce vallahi haftasına kalmaz üvey anneyi eve getiriverir*.” SBK84

getirme *a*. Getirmek işi. “*Evin kiraya verildiği gün o, köye bulgur getirmeye gitmişti*.” EK382

getirt- Getirme işini yaptırmak. “*Getirt hararları, kamyona götürüp tartalım*.” EVO327

getirtebil- Getirtmeye gücü yetmek. “*Genciz, sırt sırta verip çalışalım hem senin babanlara para yollayalım hem de benimkini buraya getirtelim*.” DE105

getirtebilme *a*. Getirtebilmek işi. “*Çeşitli İstanbul gazetelerinin verilmesine, istediği kitapları getirtebilmesine karşılık, görüşmelerde*

eskiden olduğunca hiçbir imtiyaz tanınmıyor." ÜÇK590

getirtil- Getirtme işi yapılmak. "*Hollanda'dan getirtilmiş çeşitli tablolar asılıydı*." CEM45

getr (Fr.) *a.* Bacağın alt bölümünü ve ayakkabının üstünü örten kumaş veya köseleden yapılmış bir tozluk türü. "*Külot pantolonu ve şişkin getrleriyle salondan çıktı*." BK306

gevele- 1. Bir şeyi çiğnemeden ağız içinde evirip çevirmek. "*... satılmamış, kalmış meyvelerin eziklerinden birkaçını katık yapar, geveleye geveleye yerdi*." EKM102 2. Bir sözü tam olarak ve açıkça söylememek. "*Çocuğun geveledikleri*nde *gerçek payı olamaz mıydı*?" KAÇ222

geveleme *a.* Gevelemek işi. "*Ekmeğiyle zeytinini gevelemeye başladı*." SUÇ53

geveze *sf.* 1. Çok konuşan, çenesi düşük, gevşek ağızlı, lafçı, lafazan, zevzek, lakırtı ebesi, ağız kavafı, lakırtı kavafı, çene kavafı, cır cır, çaçaron. "*Amma da gevezeydi*." EVO183 2. Sır saklamayan, boşboğaz, ayran ağızlı. "*Geveze oğlan, kendisine çıtlattığı gibi, başkalarına da çıtlatabilirdi*." HÇ117 **geveze meveze*** geveze falan. "*Geveze meveze, çok tatlıydı*." EB196

gevezeleş-* Durmadan konuşmak, çenesi düşmek. "*Kafayı buldu mu gevezeleşir*." HÇ308

gevezelik *a.* Geveze olma durumu, zevzeklik, lafazanlık. "*Demek ki, aynı gevezeliği başka yerlerde de yapmıştı ki, Kabak Hafız aklına gelmiyordu*." HÇ190 **gevezelik et-** 1. saçma sapan konuşmak, zevzeklik etmek. "*Evde senin bayana gevezelik etmez*." ARK87 2. yârenlik etmek. "*Sur dışında, Sülo'yla Çingene'yle bütün gün gevezelik edeceğine beyefendinin yazıhanesinde, tertemiz bir masa başında...*" DK117

geviş *a.* Bazı hayvanların yutmuş olduğu yiyeceği ağzına getirip yeniden çiğnemesi. "*Cemşir ise güçlü çeneleriyle ağır ağır geviş getiren besili bir sığırın ılık tembelliği içinde bir kıyıya yanlamış, yarı kapalı gözlerini bir noktaya dikmiş beklemektedir*." VV9 **geviş getir-** yutmuş olduğu yiyeceği midesinden ağzına çıkarıp yeniden çiğnemek. "*Cemşir ise güçlü çeneleriyle ağır ağır geviş getiren besili bir sığırın ılık tembelliği içinde bir kıyıya yanlamış, yarı kapalı gözlerini bir noktaya dikmiş beklemektedir*." VV9

gevre- Kolay kırılır duruma gelmek. "*Bakkal, kasap borçlarını kapatacak, evde bütün gün tahta silmek, çamaşır, bulaşık yıkamaktan imanları gevremiş eksik etek kocalarına üç beş götüreceklerdi*." TD12

gevrek *sf.* 1. Kolayca kırılıp ufalanan. "*İyi kızarmış, gevrek eti iştahla yerken kadınla meşgul olmuyordu*." SAR34 2. Şen, neşeli (gülüş). "*... gevrek kahkahalar yükseliyordu arada*." BTÜ64 **gevrek gevrek gül-** 1. kendine güvenip karşısındakini küçümsemek. "*Kadın gevrek gevrek güldü*." OK27 2. neşeli ve kendine güvenli biçimde gülmek. "*... iplikhanenin biri zayıf, öteki şişman iki ustası, tatlı tatlı yarenlik ediyor, arada gevrek gevrek gülüyorlardı*." MUR252

gevret- Bir şeyin gevremesini sağlamak. "*Madem yalan yazıyorum, aç davayı, imanımı gevret değil mi efendim*?" ÜÇK344

gevretil- Gevreme işi yapılmak. "*... tekrar yat, tekrar kalklarla imanlarının gevretildiğine tanık olmuş, annesinden bunun nedenini sormuştuk*." ARK118

gevşe- 1. Sertlik ve gerginliği bozulmak. "*Mosmor bir sabah, tekmil vidaları gevşemiş, kötü kötü gıcırdayan…*" AY152 2. Güçsüz kalmak; çözülmek. "*Kadını kucaklayan elleri gevşedi*." BTÜ160 3. Yumuşamak, yatışmak, sakinleşmek. "*Sinirleri öyle gevşemişti ki az sonra uykuya geçiverdi*." BTÜ162

gevşek 1. *sf.* Sıkı veya gergin olmayan, gevşemiş olan. "*Bir ölünün buz gibi gevşek etini dişleri arasında farz etmekten gelen bu iğrenmeyle, bulantısı büsbütün arttı*." GAV123 2. *sf.* Cansız, hareketsiz, iradesiz. "*Çünkü yaramaz gevşek muamele*." MUR182 3. *zf.* İlgisiz, kayıtsız bir biçimde. "*Vahdettin'e acısaydı, işi gevşek tutsaydı...*" DE242

gevşeklik *a.* İlgisiz, kayıtsız davranış. "*Din iman gevşekliğinden değil mi zati rızklarımızın yön değiştirmesi*?" EVO230

gevşeme *a.* 1. Gevşemek işi, relaks. "*Sonra bir çözülme, bir gevşeme...*" VV396 2. İsteğin, çabanın, ciddiyetin azalması. "*Sinemaların, tiyatroların artması, dinin, imanın gevşemesi, karıların, kızların kabak çiçeği gibi açılması hep öğretmenlerin yüzündendi*!" YD44

gevşemişlik* *a.* Gevşemiş olma durumu. "*... bütün bu işleri dinin gevşemişliğine veren, çevrelerini buna inandırmaya çalışan ateşli dindarlar…*" SBK14

gevşet- 1. Sertlik ve gerginliğini bozmak. "*Avuçlarını gevşetti*." EKM47 2. Rahatlatmak,

sakinleştirmek. “*Daha sonra, Zühal, Nadir Bey köşkündeki gevşetici rahatı da fazla buluyordu*.” İDG45

gevşetme *a*. Gevşetmek işi. “*Çünkü gelmez gevşetmeye yularlarımızı*.” MUR333

gevşeyiver-* Çabucak gevşemek. “*Sağ elimin içindeki bileği gevşeyiverdi, kolu düştü*.” KK204

gey-* Çocuk dilinde gelmek. “*Donduymacı emmi geydi*.” ÖE81

geyik *a*. 1. Geyikgillerden, erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzları olan memeli hayvan. “*İrili ufaklı geyik, kurt, karaca, kız, oğlan heykellerinin süslediği bahçede çiçek tarhları, daha geride kırmızı topraklı bir tenis karnı, bir dans pisti bulunuyordu*.” MUR321 2. *argo* Karısının veya bir kadın yakınının ihanetine uğramış erkek. “*Boynuzlu muyum ben? Geyik miyim*?” HÇ102

gez- 1. Hava alma, hoş vakit geçirme vb. amaçlarla bir yere gitmek, seyran etmek. “*Gezelim be Filiz, yaşa be anam*!” BFV155 2. Bir yerde dolaşmak, yürümek. “*Ben bu dağlarda uzun uzun gezdim*.” KAÇ150 3. Gitmek, başvurmak. “*Kapı kapı gezip beni el âleme rezil etmeden durabilir mi*?” EK91 4. Bulunmak. “*Siz ne geziyorsunuz gene burda*?” AY186 5. Bir yeri görüp incelemek. “*Ertesi gün Nedim Ağa fabrika içlerini gezerken önüne çıkıveren bir işçi kadın, hiçbir başlangıca lüzum görmeden mektubu uzattı*.” KT213 6. Herhangi bir biçimde gezinmek. “*İriyarı, enine boyuna bir adamdı ki, tarlalarını pırıl pırıl hususiyle gezip dolaşır, zaman zaman da ırgatbaşını çağırıp açardı ağzını yumardı gözünü*.” VV191 7. Bir yerde gezi yapmak. “*Herif ne Avrupa'sını kodu gezmedik ne Emelike'nini*.” CEM29 **gezip toz-** eğlenmek amacıyla çokça gezmek. “*Bu fani dünyada bol bol yeyip içmedikten, giyinip kuşanmadıktan, gezip tozmadıktan sonra neye yarardı*?” BFV222

gezdir- 1. Birinin gezmesini sağlamak, dolaştırmak. “*Şuradan kalkmış iki arkadaş gelmiş, onları ağırlamak, gezdirmek icap eder*.” AY129 2. Tanıtmak amacıyla dolaştırmak. “*Sonra annem, misafir hanımlara çiftliği gezdirir*.” BE15 3. Sürterek, değdirerek hareket ettirmek. “*Selama sabaha lüzum görmeden, odanın ortasında dikiliyor, armoniğinin tuşları üstünde parmaklarını gezdiriyordu*.” DE22 4. Bir şeyi başka bir şeyin üzerinde dolaştırarak dökmek. “*Kaynana da üstünde durmadı, ekşiyi bol soğan, yeşil biberli çoban salatasının üzerine gezdirdi*.” EVO228 5. Herhangi bir biçimde giydirmek. “*Değil böyle senin gibi, çiçek gibi gezdirirdim deyyusun oğlunu*.” KÜÇ14

gezdiriliver-* Çabucak gezdirilmek. “*Tatlı kırmızıbiberle kızartılmış, suyuna şöyle bir margarin yağ gezdirilivermişti*.” BTÜ252

gezdirme *a*. Gezdirmek işi. “*O, kızları arabasıyla gezdirmenin ümidiyle gelir, önlerinde dururdu*.” İDG13

gezebil- Gezme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*İstediğin zaman, istediğin yerde gezeme, arkadaşlarınla konuşama, tuvalete saatle git*.” DK233

gezgin *sf*. Gezmek, tanımak, görmek, dinlenmek amacıyla geziye çıkan (kimse), gezici, gezmen, seyyah. “*Berber çırağı, pazarcı, gezgin esnaf, isterse milletvekili olsun, mahallelisine boş verirdi oldubitti*.” KK175

gezi *a*. 1. Ülkeler veya şehirler arasında yapılan uzun yolculuk, seyahat. “*Anayasa'nın bütün yurttaşlara tanıdığı gezi hürlüğünden faydalanarak bu şehre gelmişti*.” MM163 2. Gezmek, görmek, eğlenmek amacıyla yapılan yolculuk. “*Kenef analarını yanlarına alsalar artık sabahlara kadar poker, briç partileri, çaylar, toplantılar, geziler*.” MM119 3. Gezinti yeri. “*Gezi boyunca ağır ağır yürüdüler*.” DK130

gezici *sf*. İşini gezerek yapan; gezginci. “*Henüz ne sağlı sollu tahta bavulcular, hazır gömlekçiler, gezici esnafın elma, armut, domates, üzüm, kuru incir sattıkları çekçek arabaları ne de tablaları…*” SÇ17

gezil- Gezme işi yapılmak, dolaşılmak. “*Meteliksiz gezilir mi*?” CEM149

gezin- 1. Eğlenmek, vakit geçirmek için gezmek, dolaşmak, seyran etmek. “*Tuuu, bir de bıyık büyütüp erkeğim diye geziniyorsun ha*!” KAÇ183 2. Belirli bir çevre içinde gezip durmak. “*Tekrar oda içinde gezindi*.” EKM156

gezinme *a*. Gezinmek işi, seyran. “*Bir sigara yaktı, limanda gezinmeye başladı*.” SBK307

gezinti *a*. Uzak olmayan bir yere yapılan gezi, tenezzüh. “*Gece gezintisini daha kuru bir güne bırakalım da...*” EK160

gezip tozmuşluk* *a*. Gezip tozma durumu. “*Yemiş içmişliğimiz, gezip tozmuşluğumuz var*!” ÜÇK424

geziş *a*. Gezmek işi. “*Fikret'in kafasında şimşek*

çakmış, aylarca önce Cevdet'le birlikte ev arayışlarını, evi buluşlarını, içini gezişlerini ... hatırlamıştı.” SBK312

gezme *a.* Gezmek işi, seyran. “*Büyükhanım gezmeye gidiyordu gene*.” EK13

gıcık 1. *a.* Boğazda duyulup aksırtan, öksürten yakıcı kaşıntı. “*Yeni bir gıcıkla allak bullak oldu*.” SAR33 2. *sf. argo* Sözleriyle, davranışlarıyla karşısındakini kızdıran, sinirlendiren, sıkan (kimse). “*Sinir, gıcık, pis bir gülüştür*.” ARK7 **gıcık al-** bir davranışa veya bir kimseye sürekli sinirlenmek. “*Usta bir gıcık alıyor ki...*” CEM25 **gıcık tut-** bir süre boğaz gıcıklamasına yakalanmak. “*Birdenbire gıcık tuttu*.” SAR32 **gıcık ver-** *argo* bir kimseyi sürekli sinirlendirmek. “*Sen de ne gıcık veriyon adama yahu*?” CEM56

gıcıkla- 1. Gıcık oluşturmak, kaşındırmak. “*Islak burnunu güneşin gıcıkladığı, anırmaya hazır bir eşeği hatırlatarak kaleye geçerdi*.” ARK76 2. Cinsel istek uyandırmak. “*İlkin genç kızın kadınlık, tatmin edilmemiş yanını gıcıklayan uydurma bir aşk hikâyesini uzun uzun anlattı*.” KT229

gıcıklama *a*. Gıcıklamak işi. “*Okşamasını şurasına burasına dokundukça içini kaynatmasını, gıcıklamasını...*” EVO344

gıcıklan- 1. Gıcık oluşmak. “*İflahsızın Yusuf başını güneşe kaldırdı, genzi gıcıklandı*.” BTÜ51 2. Cinsel istek uyanmak. “*Sami'nin erkek kuvvetini kolunda duyarak içi gıcıklanan kız, kendini tutamayarak birdenbire soruvermişti*.” GR64

gıcıklanma *a*. Gıcıklanmak işi. “*İşe alıştıkça kaşınma, boğazındaki gıcıklanma geçti*.” BTÜ64

gıcıklat-* Gıcıklanmasına yol açmak. “*Pamuk Hanım'ın içini gıcıklatarak dudaklarını yapıştırdı, maç diye öptü*.” KT274

gıcır *sf. argo* En son edinilen; yeni. “*Duvarlar dekore, halı, möble gıcır*.” KK228

gıcır gıcır 1. *sf.* Tertemiz, yepyeni, pırıl pırıl. “*İki gıcır gıcır yüzlük daha uzattı*.” EK251 2. *a.* Gıcırtı. “*Basıldıkça gıcır gıcır öten kirli tahta basamaklar*.” ARK146 **gıcır gıcır et-**`gıcırtı` sesi çıkarmak. “*Altlarında gıcır gıcır etmişti karyola*.” BTÜ352

gıcırda- Gıcırtı çıkarmak. “*Ayakkabılarının altında gıcırdayan karların üzerinde hızla uzaklaştı*.” EK254

gıcırdama *a*. Gıcırdamak işi. “*Odada küçücük bir kovalamaca, sert birkaç çekiş, kaçış, itiliş, sonra karyolanın tatlı tatlı gıcırdamaya başlayışı...*” GR190

gıcırdat- Gıcırtı çıkarmasına yol açmak. “*Dişlerini gıcırdattı*.” BTÜ258

gıcırdatış* *a*. Gıcırdatmak işi. “*Kocası, kocasının sigara dumanı, öksürüğü, merdiveni çıkarken tahtaları gıcırdatışı başkaydı*.” YD324

gıcırdatma *a*. Gıcırdatmak işi. “*Ne zaman varır uykuya, başlar gıcırdatmaya dişlerini, sayıklar kötü kötü*.” MUR287

gıcırlı* *sf*. İçinde gıcır bulunan (sakız). “*Küs oldukları arkadaşlarını çekiştirirken gıcırlı sakızlarını şaklatıyorlardı*.” BTÜ66

gıcırtı *a.* Sert nesnelerin birbirine sürtünmesi sonucu çıkan sesin adı, gıcır gıcır. “*Köyleri şehre bağlayan tozlu yollarda kütlü denilen, tohumlu pamuk hararları yüklü Doçlar, Şevroleler, Fordlar, yağsız tekerleklerinin gıcırtısı aydınlık geceyi dolduran öküz, camız arabaları, inegöl çift atlıları, yüklü deve dizileri şehre akıyordu*.” CEM9

gıcırtılı *sf.* Gıcırtısı olan. “*Kupkuru bir kadın, kuvvetli güneşin altında sarı mısır tarlaları, gıcırtılı sesleriyle kara kargalar...*” KÜÇ26

gıda (Ar.) *a.* Yenilebilir, beslenmeye elverişli her tür madde; besin. “*Bol gıda kanunu çıkartırsın bize*.” MUR65

gıdakla- Tavuk kesik kesik bağırmak. “*Tavuk kalburun altındadır, bütün gıdaklayıp çırpınmasına rağmen kaçmasına imkân yoktur*.” BE13

gıdaklama *a*. Gıdaklamak işi. “*Henüz yumurtlamış beyaz benekli siyah bir tavuk folluktan başını çıkarıp gıdaklamaya başlayınca, ... ortalığı müthiş bir gıt gıt gıdak yaygarasına boğdular*.” HÇ45

gıdasızlık *a*. Gıdasız olma durumu, besinsizlik. “*O ev, o gıdasızlık, o kötü yaşayış...*” KK194

gıdıkla- 1. Vücudun bazı yerlerine dokunarak ürperme veya gülerek kaçınma ile beliren bir sinir tepkisi uyandırmak. “*Kulağının dibinde erkeğin hırslı soluyuşu, kulakmemesini gıdıklayan sıcak nefesi*.” DK85 2. Eğlendirici, hoşa giden sözler söylemek. “*İnsanı gıdıklayıp durma Naciye*!” EK113

gıdıklan- Gıdıklama işi yapılmak. “*Ben de*

gıdıklanmıyor değilim hani.” KK51

gıdıklanma *a*. Gıdıklanmak işi. “*Sarı saçlı, mavi gözlü bir gıdıklanma geçti içinden*.” BFV101

gık *a.* `Ses çıkarmasına fırsat vermemek` anlamındaki gık dedirtmemek, `ses çıkarmak, karşı çıkmak, yakınmak` anlamındaki gık demek, `sesini çıkarmamak, karşı çıkmamak, yakınmamak` anlamındaki gık dememek (veya gıkı çıkmamak) deyimlerinde geçen bir söz. “*Gık bile dememişti*.” EVO6

gıl- (Der.) Kılmak. “*Gıldı Tohtor Bey, gılmaz olur mu*?” GR206

gına (Ar.) *a*. Bıkma, usanma. “*Şu bankalar saltanatından da gına geldi hani*.” GR117 **gına gel-** usanmak, bıkmak. “*Millete gına geliyordu*.” KT312

gıpta (Ar.) *a*. İmrenmek işi, imrenme. “*Ona gıptayla bakıyorlardı*.” BK330

gırç* *a*. Kapı kilidi açılırken çıkan ses. “*Hafif gırç sesini Neriman duymadı bile*.” YD292

gırgır *a*. Ses tonu, söz veya mimiklerle bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma, onu aşağılama veya gülünç duruma düşürme; alay (II). “*Kabzımal kâtibi gırgıra alacak yeni av bulmanın heyecanı içinde ille de arkadaşlarını düşünüyordu*.” MUR121 **gırgıra al-** alaya almak, alay etmek. “*Ah şimdi onlar olsaydı, olsaydılar da şu dangalak bekçiyi gırgıra alsalardı*.” MUR120

gırla *zf*. Alabildiğine, çokça. “*Kira, sıpalara üst baş, bakkala, kasaba, manava, taksitçilere borç gırla.*” MM115 **gırla git-** 1. uzun sürmek, sürüp gitmek. “*Senin Nusret musret içerdeler, tartışma gırla gidiyor*.” CEM52 2. bol bol ortaya dökülüp harcanmak. “*Adı çay; bira, konyak gırla gidiyor*.” YD46

gırnata *a*. Tahtadan, metal perdeli, orkestrada önemli yeri olan bir üflemeli çalgı, klarnet. “*Oğlanların kemanı, gırnatası, tefi yeniden neşeyle patladı*.” SBK211

gırr* *a.* Araba motor sesi. “*Gece yarısı bir gelir arabayla, gırrr gırrr...*” DHV291

gırtlak *a.* Soluk borusunun üst bölümü, ümük, imik, hançere. “*Dili, gırtlağı yanmaya başlamıştı*.” EK59 **gırtlağına bas-** birine bir şey yaptırmak için dayatmak veya inat etmek. “*Eskiden, yani çocukken gırtlağına basıp tüm kazancını alıyorlardı elinden ama şimdi işler değişmiş, kızın gözü açılmıştı*.” VV124 **gırtlağına kadar** çok fazla. “*Düşünün beyefendi, bir kadın, isterseniz gırtlağına kadar mala mülke gömün*.” ÖE125 **gırtlağına sarıl-** peşini bırakmamak, musallat olmak. “*Paylaşılamayan kurşun askerler yüzünden nerdeyse birbirlerinin gırtlağına sarılacakları kardeşi mi*?” KK24 **gırtlak gırtlağa gel-** kıyasıya dövüşmek. “*Şu saatte gene kim bilir, anacığıyla gırtlak gırtlağa kavgada mı yoksa çoluğu çocuğu, evi barkı tepip kendi gibi züppelerle poker, briç partisinde mi otomobil gezintisinde miydi*?” MM77

gırtlakla- Birinin gırtlağını sıkmak. “*İkimiz erkete bekleyecektik de bu gırtlaklayacaktı herifi hani*?” ÖE30

gırtlaklaş- Birbirinin gırtlağına sarılarak dövüşmek. “*Eskiden, yani şu köpek ya da eşek sahipleriyle gırtlaklaştığı yıllarda olsa atardı kahkahayı*.” YD71

gırtlaklaşma *a.* Gırtlaklaşmak işi. “*Dizinin ağrısını unutmuş, şoförle gırtlaklaşmaya ramak kalmıştı*.” BK287

gıssa (Der.) *sf*. Kısa. “*Bu yıl Amelikende pambık gıssaymış; dörde, dört yüz elliye fırlayacağmış*!” SAR53

gıt gıt gıdak* *a*. Tavuğun gıdaklarken çıkardığı ses. “*... bütün tavuklar, ortalığı müthiş bir gıt gıt gıdak yaygarasına boğdular*.” HÇ45

gıvrat- (Der.) Çevirmek. “*Nusret Beğ'e telefun gıvradiym mi*?” GR127

gıy gıy *a*. Keman vb. çalgıların çıkardığı ses. “*Ne anlıyorsunuz bu gâvurca gıy gıylardan*?” YYB218

gıyaben (Ar.) *zf*. 1. Kendi yokken, ortada olmaksızın. “*Arzuhalci İsmail Demirci'yi gıyaben ve vicahen herkesin önünde yermesi...*” GR58 2. Adını, sözünü başkalarından duyarak, görmeden. “*Sonrası, avrat sana gıyaben yangın*.” KT153

gıyabında *zf*. Kendi yokken, arkasından. “*Ben kimsenin gıyabında atmak istemem*.” GK332

gıyabi (Ar.) *sf*. Uzaktan, görüşmeden olan. “*Sizin başkan çok muhterem zattır, gıyabi hürmetim vardır kendilerine*.” BK354

gıyabi tevkif *a*. Kişinin yokluğunda alınan tutuklama kararı. “*Ondan önceki savcı zamanında bir ihbar üzerine gıyabi tevkif kararı*

almışlar.” ÜÇK344

gız (Der.) *a*. Kız. “*Senden eyisini mi alacam gız*?” GK61

gibi 1. *e*. -e benzer. “*Şerefsizim altın gibi, elmas gibi, pırlanta gibi laflar*.” MM10 2. *zf*. İmişçesine, benzer biçimde. “*Karısı karşısındaymış gibi mırıldandı.*” KT40 3. *zf*. -e yakışır biçimde. “*Yurtseverlik, yurdunun insanlarını sevmek, yani, insan gibi yaşamalarını sağlamaya çalışmak, buna engel olanlarla savaşmaktır*.” BFV189 4. *zf*. O anda, tam o sırada, hemen arkasından. “*Geldiği gibi dışarı koştu*.” MM23 **... gibi yap-** ... imişçesine davranmak. “*Birine tokat atacak gibi yaptı*.” AY111 **gibi gel-** ... sanısı vermek, ... sanısı yaratmak. “*Bu karanlık sularda kaybolup gidecekmişiz gibi geliyordu*.” AY120 **gibi ol-** bir duruma, bir duyguya yaklaşmak. “*Çözer gibi olduğumu zannettiğim yerde tekrar düğümlendiğimi görünce…*” AY151

gibilerden *zf*. … benzerinden. “Fabrikadan çıkarıldıksa işin daha fiyakalısını *bulduk, der gibilerden, fabrika önüne geldi*.” EKM13

gibilik* *a*. Benzer olma durumu, benzerlik. “*Anlamıştı ki kart kadın, karılığına, erkek gibiliğine bakmadan umutlanmış mıydı*? KT274

gibisi *sf*. Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan; benzeri. “*Dediler ki şu Ünal gibisi yok dediler*.” EVO285 **gibisine gel-** imiş gibi gelmek, sanmak. “*Cevap vermek bir çeşit küçüklük gibisine geliyordu*.” GR160

gibisinden *zf*. … benzerinden. “*Kendinin çocuğu da yoktu ama elbette olmazdı kocası gibisinden*.” KT72

gice (Der.) *a*. Gece. “*Ben her gice üryasını görürdüm de onun içun öyle dirdim*.” ÜÇK463

gicimik (Der.) *a*. Uyuz hastalığı. “*Sen ... büyüklerinin karşısında ukalalık edersen it uyuz, kendin gicimik, çoook sürünürsün*.” BFV237

giçende* *zf*. Geçende. “*Giçende ağa didi ki…*” GK37

gide gele *zf*. Aynı yere sürekli gidip gelerek. “*Ayakları eğri masa, çatlak mürekkep hokkası, demiri paslı tampon, külüstür iskemlesiyle şu ufacık odaya iki aydır gide gele alıştığı karanlık sokaklara, uzak çok uzaklardaki evine yayan gidip gelmeye, yorulmaya, terlemeye, yağmurda ıslanıp nezle olmaya razıydı*.” KP81

gidebil- 1. Gitme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Fakat hayır, daha önce, gidebilir miyim*?” ARK132 2. Gitmeye gücü yetmek. “*Yoksa seninle dünyanın öbür ucuna bile gidebilirim*.” DK216

gider- Ortadan kaldırmak; bastırmak. “*Kurumuş kanları temizlemişti ama dudağının şişi, burnunun ezilmişliğini nasıl giderecekti*?” KY193

giderayak *zf*. Gitme anında, gitmek üzereyken. “*Giderayak başlamayın gene de ele güne rezil olmayalım*!” EVO168

giderebil- Giderme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bu meraklı komşular, meraklarını pek de gideremeden uyku dolu gözleriyle birer ikişer inlerine çekildiler*.” EVO142

gideril- Ortadan kaldırılmak, yok edilmek. “*Yalnız ufak tefek eksikleri vardı ki, bu da zamanla giderilir*.” İDG97

giderme *a*. Gidermek işi. “*Herkes birbirine soran gözlerle bakıyor, adamın kimliği üzerindeki kuşkularını gidermeye çalışıyorlardı*.” ÜÇK345

gidi 1. *ünl*. Azarlama sözü. “*Seni gidi tatlı su kurnazı seni*.” GR109 2. *sf*. Ahlaksız, pezevenk. “*Cevap versene gidinin kancığı*!” OK67

gidici *sf*. Gitme durumunda bulunan, gitmek üzere olan. “*Anlatılanlara göre, karı kolay kolay gidicilerden değildi*.” EK230

gidil- Gitme işi yapılmak. “*Kış bastırdı, yayan gidilmez*.” ÇK68

gidilme *a*. Gidilmek işi. “*Bir saat içinde bütün paralar dağılmış, arabaların sandık kapakları kapatılmış, bordrolar dürülüp katlanmış, gidilmeye hazırlanılmıştı*.” CEM125

gidiş *a*. 1. Gitmek işi. “*Kızının sıkıntılı hâliyle sürahiye gidişini ... âdeta nefretle izledi*.” EB182 2. Gitme biçimi, tempo. “*Bu gidişle daha bir buçuk saat beklesem sıranın bana geleceği şüpheliydi*.” BK315 3. Tutum, durum, davranış. “*Sen bu gidişle kocanı elinden kaptıracaksın, bilmiş ol*!” EK130 **gidiş o gidiş** konuşmaya konu olan kimsenin bir daha dönmediğini anlatan bir söz. “*Kızın ağzını sıkıca kapayıp köşede bekleyen eski bir Ford'a sokup uzaklaştılar. Gidiş o gidiş ...*” CEM98

gidiş- Kaşıntı duymak, kaşınmak, gicişmek. “*Sırtım gidişti de çavuş ağa*.” BTÜ241

gidiş dönüş *a.* Gitme ve geri gelme. "*İstanbul gezisi, gidiş dönüş dâhil sekiz gün sürmüştü*." EK314

gidişat (T. gidiş + Ar. -āt çokluk yapan ek**)** *a.* Tutum, durum, davranış. "*Kim ne derse desin, ben hiç beğenmiyorum bu kızın gidişatını*!" HÇ58

gidişme *a.* Gidişmek işi. "*Harman makinesinden savrulan saman tozları içinde çıldırtan bir kaşıntı, bir gidişmedir başlıyordu*." BTÜ276

gidiştir-* Kaşındırmak. "*Üstelik samanın yaldızı hatırlatan ince tozu terle boyunları, boğazlarına yapışacak, gidiştirecek, gidişme de deliye çevirecekti*." BTÜ345

gidiver- Ansızın gitmek. *"... asık yüzünün morluğu uçup gidiverirdi*." YK89

gidon (Fr.) *a.* Bisikletin ön tekerlek maşası üstüne bağlanmış, iki elle kullanılan yön değiştirme aracı, yönelteç. "*Sonra Kemal'in elleri değen gidonu öptü*." VV154

gidonlu* *sf.* Gidonu olan. "*Eğri gidonlu bisikletiyle geliyordu*." AY114

Gillieron* *öz. a.* Jules Gilliéron, İsviçreli-Fransız bir dilbilimci ve diyalektolog (1854-1926). "*... Gilliero'nun sözlüğüne dek yüzlerce cilt*." VV267

Giordano Bruno* *öz. a.* İtalyan filozof, rahip, gökbilimci ve okültist (1548-1600). "*Şurda burda Locke'dan, Giordano Bruno'dan, Hobebs'tan ya da Condillac'tan ezberlediği parçaları yerli yersiz sayıp dökmesine karşın, Muzaffer Bey'in sağlam bir dünya görüşü olmadığını bilirler*." VV266

gir- 1. Dışarıdan içeriye geçmek. "*Altındiş kahveden içeri girdi*." KÜÇ52 2. Bir kaba, bir yere bütünüyle girebilmek veya içinden geçebilmek; sığmak. "*Girmiyor oğlum, ne yapayım*?" SUÇ291 3. Bir topluluğa dâhil olmak; katılmak. "*Sakın girme Demirkırat'a ha*!" GK226 4. Almak, fethetmek. "*Fransız; Adana'yla birlikte Antep'e, Maraş'a girmiş*." KT10 5. Girişmek, başlamak. "*Sonra da konuya doğrudan doğruya girdi*." YD170 6. Sulu bir şeyin veya su dolu bir yerin içine batmak veya dalmak. "*... denize girmiş, sonra yine geçmişlerdi masalarının başına*." ÖE65 7. Ağrı, sancı başlamak, saplanmak. "*Hatta birden içiverince böğrüne ağrı girmişti de 'Aman, karıcığım ne oldun?' demişti*." YD330 8. Yeni bir duruma geçmek, dönüşmek. "*Güllü'nün nasıl renkten renge girdiğini hatırlamıştı*." DE25 9. Kavgaya tutuşmak. "*Önce iki kadın teneke tenekeye girdiler*." KÜÇ58 10. Erişmek, ulaşmak. "*Biliyorsun, yirmisine girdi*." YD110 11. Yazılmak, başlamak. "*Askeri tıbbiyeye gireceğim*!" EK342 12. Yemek yemek. "*Günlerden beri midesine sıcak bir şey girmemişti*." CEM149 **girip çık-** 1. bir yere kısa süre kalmak üzere uğramak. "*Patronları, ustalarıyla Melekgirmez Çarşısı'ndaki meyhaneler, hatta Adanalıların Taşçıkan dedikleri geneleve girip çıkıyor...*" KT11 2. bir yere sık sık gelmek. "*Öyle ki, evlerine girip çıkmaya başladım*." BE83

girdi çıktı* *a.* Bir üretimde yararlanılan para, gereç ve iş gücü; girdisi çıktısı. "*Peki ama neydi bu girdi çıktı*?" HÇ234

girdili çıktılı* *sf.* Bilinmeyen karışık yönleri olan (iş). "*Kadınlar erkeklerinin girdili çıktılı işlerine karışmamalıydılar*." KT27

girdir- Girme işini yaptırmak. "*Uğrunda kafayı çektirip çektirip belaya girdirecek kadar güzel olur, ama hiçbirimize bakmadan, ağır ağır geçer giderdi*." BE81

girdisi çıktısı *a.* 1. Bilinmeyen karışık yönler, ayrıntılar. "*... velhasıl fabrikanın tüm deliği deşiği, girdisi çıktısını dolaştıktan sonra, dokumahaneye geldiler*." MUR198 2. Bir üretimde yararlanılan para, gereç ve iş gücü. "*Bu ev benim evim bu evin girdisi çıktısı benden sorulur*." GR192

girebil- 1. Girme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Diyorum ki insan, parası için yabancı bir erkeğin koynuna nasıl girebilir*?" BFV160 2. Girmeye gücü yetmek. "*Kocasını öyle sevecek ki, aralarına hiç ama hiç kimse giremeyecek*." EB65

girebilme *a.* Girebilmek işi. "*Çünkü gece yarısı yabancı bir kadın yahut kızın eve girebilmesi mümkün değildi*." HÇ129

giredur-* Girmesini sürdürmek. "*Hele memleket o yola giredursundu*." KT312

girgin *sf.* Herkesle çabucak yakınlık kurarak işini yürütebilen, pısırık karşıtı. "*Yalnız bu, Cevriye gibi girgin, yırtıcı değil, daha çok içine kapalı durgundu galiba*." SBK179

girginlik *a.* Girgin olma durumu. "*Demek mesele diplomada, ilmü irfanda değil, yaratılışta, yaratılışın verdiği girginlikte, beceriklilikte, açıkgözlülükteydi*." GK108

giriftar (Far.) *sf*. Tutulmuş, yakalanmış. "*Öyle bir belaya giriftar oldum ki, sorma*!" MM103 **giriftar ol-** yakalanmak, tutulmak. "*Öyle bir belaya giriftar oldum ki, sorma*!" MM103

giril- Girme işi yapılmak. "*Sonra sınıfa girildi, çıkıldı*." SM175

girilme *a*. Girilmek işi. "*Onu, Beyoğlu'nun girilmesi en zor, en gizli randevuevlerine götürdü*." GAV139

girintili çıkıntılı *sf*. Düz veya düzgün olmayıp girinti ve çıkıntıları olan. "*Girintili çıkıntılı, çapraşık, dolambaçlı, kan kokulu işlerden sonra kavuşup kavuşamayacağı şüpheli yüz binlerden, çabucak ele geçmesi mümkün kırk, elli bin yeterdi ona*!" KY98

giriş *a*. 1. Girmek işi. "*Nafiz Bey ısrar etmedi ama kızının yatağa vakitsiz giriş sebepleri üzerinde de sabahlara kadar zihin yordu*." SM171 2. Bir yapıda içeri geçilen yer, methal, antre. "*Mağaranın ağaç dallarıyla örtülüp gizlenmeye çalışılmış girişine usullacık yaklaştı*." SUÇ261

giriş- 1. Bir işi ele almak. "*Ne diyorsun? Girişeyim mi*?" BTÜ58 2. Bir şeye başlamak. "*... üzerinde belki de tartışmaya girişeceklerdi*." EVO231 3. Dövmek. "*Annesi belki de haklıydı, ama babası haksızlığını anlayınca annesine girişip dövebilirdi*." BFV17 4. Bir işe kalkışmak. "*Ne diye, ne diye başından büyük işlere girişmişti sanki*?" DE83

giriş kapısı *a*. Yapılarda içeri girmek için kullanılan kapı. "*Cezaevinin geçen seferki gelişinden gayet iyi tanıdığı büyük giriş kapısı...*" SÇ205

giriş kartı *a*. Bir kuruluşa, bir toplantıya veya bir spor karşılaşmasına serbestçe girebilme olanağı sağlayan belge. "*Beşinci gün sonunda elinde personelin giriş kartı ... tahta sıraya ilişti*." GR204

girişebil- Girişme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Girişebilirdi belki de*." GK140

girişil- Girişme işi yapılmak. "*... şehir içinde de sıkı bir arama taramaya girişilmişti*." EK387

girişim *a*. Bir işe girişme, teşebbüs. "*İsterse ilk girişim ondan gelsin*." İDG37

girişken *sf*. Kendi kendine iş, uğraş yaratabilen, bir işe çekinmeden girebilen, başkalarıyla kolayca ilişki kurabilen. "*O da başkaları, pek çokları gibi girişken olacak*!" EB59

girişme *a*. Girişmek işi, teşebbüs. "*Ayşe ... uyanması, kalkıp başkaları gibi karısıyla birlikte işe girişmesi lazımdı*." GK359

Giritli *öz. a*. Girit adası halkından olan kimse. "*Bizim mahalledeki Boşnak, Giritli kızlar orada çalışırlardı*." ARK22

Giritli Kahvesi* *öz. a*. Adana'da bulunan eski bir kahvehane. "*... hani şu bir arkadaşımız vardı, Giritli Kahvesi'nde*." AY135

giriver- Ansızın veya çabucak girmek. "*Yan kapıdan Kadir Ağa giriverince, İtalyan mühendis usullacık kalktı, öbür kapıdan çıktı gitti*." CEM39

giriverme *a*. Girivermek işi. "*En çok da büyük caddelere ara sokaklardan şeytan gibi bir çocuğun önünüze fırlayıvermesi ya da kaldırımdan caddeye taşmış birinin arabanın altına girivermesi her an mümkündür*." YYB216

girme *a*. Girmek işi. "*Günlerden beri uğramadığı evine girmeyi istemiyordu canı*." EK163

girmemezlik* *a*. Girmeme durumu. "*Girmemezlik etmemeliydi*." ÜÇK434

girmişlik* *a*. Girmiş olma durumu. "*Açıkgözlülükte, delinmedik kabağa girmişlikte bir kendi vardı*!" GK21

gişe (Fr.) *a*. İstasyon, sinema, banka, mağaza ve bazı giriş kapılarında bilet veya para alıp verilen, çoğu küçük pencere biçiminde olan yer, şalter. "*Koşarak gişeye geldi*." GR125

gişeci* *a*. Sinema, tiyatro, stadyum gibi yerlerde bilet satmak, müşterilere bilgi sağlamak ve çalışma alanlarını organize etmek için gerekli olan idari görevleri yerine getirmekle sorumlu kimse. "*Ufacık bir gişeci kızla başa çıkamamıştı*." SÇ232

gişi (Der.) *a*. Kişi, insan. "*Vatan cephesine iki gişi daha buldum*!" GK272

git- 1. Bir yere doğru yönelmek. "*Eve git, karına hiçbir şey sorma*." GAV196 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak. "*Kalkıp evden gitsem*?" AY160 3. Belli bir amaçla bir yere devam etmek veya bir işle uğraşmak. "*Gurbete çalışmaya gitmesek, karımız, çoluk çocuğumuz, anamız, babamız ne yer*?" KY43 4. Sürmek, devam etmek. "*Böyle giderse herifin Allah'ını şaşıracaklar...*" CEM22 5. Tüketilmek, harcanmak. "*Pencereden çekildi, kapıya doğru*

gitti, dönüşte askerliğini düşündü.” VV130 6. Götürülmek, gönderilmek. “*Çınlamaya kalmadı, haber gitti ulaştı*.” DK158 7. Yürümek, yol almak. “*Elinde çanta, hızlı hızlı gitti akşamüstü*.” KY117 8. Herhangi bir durumda olmak. “*Bugün ne iyi gidiyordu*.” GK305 9. Yok olmak, elden çıkmak. “*Miras da elden gittikten sonra…*” HÇ116 10. Başvurmak, yapmak. “*Karakola değil, mahkemeye gitsek ne çıkardı*.” ARK214 11. Ölmek. “*Müdür boş bulunarak ‘Baban ölmüş gitmiş!’ dedi*.” SUÇ222 12. Değerlendirmek, saymak, karşılamak. “*Tam tersi, büsbütün hoşuna gitti*.” KY165 13. Geçmek. “*Kara gün kararıp gider mi? Gitmez, tövbe gitmez*!” EK392 14. Çıkmak, ulaşmak. “*Beyazıt Meydanı'nı hızlı adımlarla geçip Çarşıkapı'ya giden anacaddeye düştüler*.” EK200 15. Yapmak. “*İlaçlarla tedavi yoluna gittim uzun zaman*.” KK19 **gider eteri gelir beteri*** `beğenmediğimiz bir kişinin yerine öyle birisi gelir ki eskisini aratır` anlamında kullanılan bir söz. “*Gider eteri, gelir beteri diye bir söz vardır*.” EK129 **gitmek mit-*** gitmek falan. “*Cahal oğlan, uygunsuz işlere katışır, kötü mötü bir yerlere gider mider, baştan maştan çıkar Allah vermeye!*” EKM137 **gitsin** emir kiplerinden sonra gelerek buyrulan işin yapılmasından sorunun kapanması istendiğini anlatan bir söz. “*Şu şey gelirse atlat gitsin*.” SAR89 **gitti** geçmiş zaman kipindeki fiillerden sonra gelerek istenmeyen bir şeyin yapıldığını, yapılacağını, istenen bir şeyin olmadığını veya olmayacağını anlatan bir söz. “*Benim de var bir yetmişlik geberesice, geberemedi gitti*.” EVO95 **gitti gider dahi gider** söz konusu olan şeyin bir daha gelmeyeceğini, ele geçmeyeceğini anlatan bir söz. “*Üstlerine titrediğim, gözümden çok sevdiğim bacılarımla anamı, anacığımı Nuri Bey, yitiriş o yitiriş. Gitti giderler, dahi giderler*.” KT93

gitar (Fr.) *a*. Genellikle ahşap gövdeli, perdeli, altı teli olan, telleri parmakla çekilerek veya pena ile vurularak çalınan bir telli çalgı. “*Sonra ağız mızıkaları, gitarlar...”* SÇ62

gitme *a*. Gitmek işi. “*Günler hızla geçmiş, İhsan'ın yol işine gitmesi günü gelip çatmıştı*.” KY36

gitmemezlik* *a*. Gitmeme durumu. “*Gel dedi mi gitmemezlik etsin, sıkı mı*?” KY34

gitmişlik* *a*. Gitmiş olma durumu. “*Bir yahut iki sefer gitmişliği vardı o semte*.” GAV180

gittikçe *zf*. Zaman ilerledikçe, gitgide, giderek. “*Alnında biriken, gittikçe de çoğalan terler*.” KY64

giy- Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek. “*Büyük aynalı konsolun karşısında çabucak soyunup oyuncu elbisesini giydi*.” OK45

giydir- Giyme işini yaptırmak. “*Giydirmiş, kuşatmış, yedirmiş, içirmiş.*” ÇK114 **giydirip kuşat-** temiz, yeni giysilerle donatmak. “*Seni alan, seni giydirip kuşatıp köşede oturtmalı*.” CEM94

giydiril- Giydirme işi yapılmak. “*... daha arkada da Kabzımal Müteahhit'in İngiliz kupon kumaşı giydirilmiş Anadoluluğu*.” GK59

giydirme *a*. Giydirmek işi. “*Yemeyip yedirmeleri, giymeyip giydirmeleri gerekti*.” EB11

giyebil- Giyme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Süslü elbiseler giyebiliyor, gösterişli evlerde oturabiliyorlardı*.” SUÇ22

giyecek *a*. Her türlü giyim eşyası; giysi. “*Hamza'nın yiyecek, giyecekten yana hiçbir sıkıntısı yoktu*.” HÇ249

giyil- Giyme işi yapılmak. “*Rakı kırk dokuza içiliyor, iskarpin pek pek dört beş liraya giyiliyor*.” DHV271

giyilebil-* Giyilme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yoksa bilmiyor muyum bakkala borcun üç yüzü geçtiğini, iki aydır ev kirasının ödenmemesi yüzünden ev sahibinin homurdandığını, çocukların giyilemez hâle gelen pabuçlarının rezaletini*?” KK266

giyilme *a*. Giyilmek işi. “*Kısa, daracık giyilmesine de pek kızar*.” HÇ43

giyim *a*. Her türlü giyim eşyası; giysi. “*Hepiniz az çok duymuşsunuzdur, o çiftlik, o tarlalar, konaklar, o yiyim, o giyim...*” EVO61

giyim kuşam *a*. Giyecekler, giysiler; üst baş. “*Gerçi teyzem beni hiçbir şekilde burunlamıyor; giyim, kuşam hususunda kendinden ayırt etmiyordu ama olsun*.” OK29

giyimli *sf*. Giyinmiş, giyinik. “*İhsan Ağabey o zamandan bu zamana herhâlde bu acemice giyimli, konuşurken kızaran, kekeleyen genç adam kadar büyümüştür*.” SBK147

giyin- 1. Giymek, kuşanmak. “*Haydi giyin gel de çıkalım*!” KK188 2. Giysiyi belli bir yerden almak veya belli bir yerde diktirmek. “*Mahmutpaşa'daki taksitçilerden giyinen, hastalıklı kenar mahalle kızlarını sana*

değişiverirler.” BFV126 **giyinip kuşan-** özenli bir biçimde giyinmek. “*Zengin çocuğu, giyinip kuşanmıyor mu dört duvarın arasında beni çılgınlıklar basıyordu*.” OK32

giyinik *sf.* Giyinmiş olan. “*Zaten giyinikti*.” EK5

giyinil-* Giyinme işi yapılmak. “*Felaket gününde boyanılmaz, iyi giyinilmez, gülünüp söylenmez*.” YYB82

giyiniş *a*. Giyinmek işi. “*Kadının giyinişi gerçekten de kötüydü*.” KP45

giyiniver- Çabucak veya kısa sürede giyinmek. “*Çabucak giyiniverir*.” EB43

giyinme *a*. Giyinmek işi. “*Yerliler gibi konuşuyor, yerliler gibi sövüyor, yerliler gibi giyinmeye özeniyorlardı*.” CEM86

giyinmişlik* *a*. Giyinmiş olma durumu. “*Bakma böyle giyinmişliğime, demek isteyen bir şeyler vardı*.” KK197

giyiş *a*. Giymek işi. “*Karısının giymeyi yasak ettiği beyaz gecelik entarisini bulup giyişi*!” GK191

giyme *a*. Giymek işi. “*Kravat takmasını, saçlarını briyantinleyip taramasını, İngiliz kupon taklidi kostüm giymesini pekâlâ biliyordu*.” BK365

giyotin (Fr.) *a*. Basımevi vb. yerlerde kâğıtları kesmek için kullanılan araç. “*Sağda giyotine benzeyen büyük bir makine…*” BE43

giysi *a*. Her türlü giyim eşyası, giyecek, elbise, kıyafet, esvap, libas, urba. “*Saçlarını kestirip kıvırtır, onun gibi japone kollu giysiler, şapka bile giyerdi be*!” VV210

giz *a*. Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey; sır. “*Hem de en açık, en çırılçıplak gizlerine varıncaya kadar*!” YD189

gizle- 1. Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak. “*Ondan gizliyor musunuz*?” EK95 2. Bilerek ve isteyerek bir olguyu haber vermemek. “*Demek kendisinden gizliyordu*?” DE133

gizleme *a*. Gizlemek işi. “*Yamasını gizlemeye çalıştığı ceketi, eski pabuçları...*” YYB122

gizlen- 1. Kendi kendini gizlemek, saklanmak. “*Gizleniyor kocaman fıçılardan birinin ardına*.” BFV38 2. Gizlenilmek, gizli tutulmak. “*Dedesinden kalma, babasından gizlenmiş altınlar*!” DK38

gizlenebil- Gizlenme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Oraya gizlenemez*.” SÇ58

gizlenil- Gizlenme işi yapılmak, saklanmak. “*Gizlenilen yerlerden çıkılıp hanımın etrafı alınıverdi*.” HÇ357

gizleniver-* Çabucak gizlenmek. “*Hemen, tam zamanında bir kenara gizleniverdi*.” KY220

gizlenme *a*. Gizlenmek işi. “*Ne lüzum vardı gizlenmeye*?” EK379

gizleyebil- Gizleme becerisi bulunmak. “*Romancı'nın bile hayranlığını gizleyemediği zekâyı seçiş…*” BFV269

gizli 1. *sf*. Başkalarından saklanan, duyurulmayan, saklı kalan, mahrem, mestur, nihan. “*Demek karısı, kendinden habersiz birtakım gizli işler peşindeydi*?” DE60 2. *sf*. Görünmez, belli olmaz bir durumda olan, edimsel karşıtı, mahfi. “*Gizli deliklerden gözetlemek huyu yokmuş*.” EB19 3. *sf*. Kurum içi veya kurumlar arası resmî yazıların gizlilik derecesini bildiren terim. “*Öyle bile olsa, amirleriniz beni size hiçbir özel, gizli talimatla teslim etmediklerine göre suç işlediniz*.” ÜÇK308 4. *sf*. Niteliği anlaşılmayan, bilinmeyen; muzlim. “*Adam, arabacının dediği gibi, devletin gizli bir memuruysa, bu kelepçe çözme işini de elbette üstlerine bir raporla bildirecek*.” ÜÇK308 5. *zf*. Saklı olarak, saklayarak. “*Mahalleliden gizli yapıldığı için tanış pek kimseler gelmemişti*.” DK191 **gizli tut-** bir şeyi başkalarına duyurmamak, saklamak. “*Namahremden niçin gizli tutmadınız*?” YD21

gizli din *a*. İnanılan kurallarının hiç kimseye açıklanmadığı, sır gibi saklanan din. “*Gizli din taşıyo*r.” KT245

gizli gizli* *zf*. Başkalarının haberi olmadan, başkalarından saklayarak. “*Kız beni çılgın gibi severdi, onunla gizli gizli buluşurduk*.” BE60

gizli kapaklı *sf*. Başkalarına duyurulmayan, kimseye haber verilmeyerek yapılan (iş). “*Demek gizli kapaklı işlerin oluyor kanundışı insanlarla … ki kâtibin bu alışkanlıkla evine bu saatte gelip beni aradı*?” MM124

gizlice *zf*. Kimseye göstermeden, kimseye belli etmeksizin, gizli olarak, zuladan. “*Getirseydi de yavrusunu kapının anahtar deliğinden gizlice gözetleseydi*.” EB56

gizliden gizliye *zf.* Kimsenin haberi olmadan, kimseye haber vermeden, el altından, kimseye duyurmadan, gizlice. "*Ama adam gizliden gizliye, hiç kimseye çaktırmadan 'gel' yapıyordu eliyle*." BFV19

gizlilik *a*. Gizli olma durumu, mahremiyet. "*Soruşu usuldu, gizlilik taşıyordu*." KK134

gladyatör (Fr.) *a*. Eski Roma'da arenada birbirleriyle veya yırtıcı hayvanlarla dövüşen kimse. "*Gladyatörler parçalayıp karnını doyurmuş hırslı bir aslan gibi merdiveni ağır ağır çıkıp delikten içeri girdi*." KAÇ144

glase (Fr.) *sf.* Üzerine saydam bir cila tabakası çekilmiş olan (eşya). "*Nurettin Şadan Bey'in ... rugan, glase, podösüet üç çift iskarpini, termosu ve bir şezlongtan ibaret eşyası koridorun bir köşesine taşınmıştı*." GR16

goblen (Fr.) *sf*. Bu tür işlenmiş (kumaş). "*... emsali nadir bulunur yaldızlı orta masaları, büyük goblen tablolar, ipekli kadife perde ve tüller…*" SM197

gocaman (Der.) *sf.* Büyük, iri. "*Ayol, gocaman değil, kocaman*!" GK243

gocamanlık* *a*. Kocamanlık. "*Vaktiyle sen de ayaklarımın gocamanlığına furulduydun*!" GK243

gocuk (Bulg.) *a*. İçi kürk, pelüş vb.nden yapılan kalın ceket. "*Bu gocuk nerden*?" ÖE29

gocun- Çekinmek, kaçınmak. "*Senden hepimiz gocunuyoruz*." MUR62

gocundur- Gocunmasına sebep olmak. "*Sakın çocuğu gocundurma*!" EK219

gocunma *a*. Gocunmak işi. "*Demek yeni gece kontrolü hakkıyla vazife gördüğü için, ustalar başlamışlardı gocunmaya*." MUR271

Goethe* *öz. a.* Johann Wolfgang Von Goethe; Alman yazar, siyasetçi, ressam ve doğabilimci (1749-1832). "*Goethe ismini duydunuz mu beyefendi*?" GR20

gol (İng.) *a.* Futbol, hentbol, hokey ve buz hokeyi maçlarında topun kaleye sokulmasıyla kazanılan sayı. "*Yıldız ışığında topu nasıl görürler, nasıl koşarlar, nasıl şut atarlar, nasıl gol yaparlar*?" EVO59 **gol at-** topun karşı takımın kalesine girmesini sağlamak. "*İyi koşan, gol atan, mangır lafı etmeyen…*" KÜÇ43 **gol ol-** top kaleye girmek. "*İkinci gol olabilecek bir voleyi önlemişti ya*!" SUÇ110 **gol ye-** topun kendi kalesine girmesine engel olamamak. "*Sen olmasan çok gol yerdik*!" SÇ137

golcü *a*. Çok gol atan oyuncu. "*Neyse, senin karşında oynayacak sağaçık var ya, Kadırgalıların en golcü elemanıdır.*" SUÇ109

golf pantolon *a*. Paçaları büzgülü bacak bölümü daha geniş pantolon. "*Eğri gidonlu bisikleti üzerinde, golf pantolon giymiş, besili bir kıçtan ibaret, çekti gitti*." AY114

gomser* *a*. Komiser. "*Gomser gibi ne soruyon*?" YYB19

gonlünce* *zf*. Gönlünce. "*Hayır, istediğin, elinden geldiği gibi değil, avradıyın gonlünce yaşıyacan*." GK279

gonuş- (Der.) Konuşmak. "*İtalyan'nan gonuş da sana diyivirsin*!" CEM45

gonül (Der.) *a.* Gönül. "*İlk zamanlar sana gonül koduydum ya, şimdi anladım oğlumun dırnaksızlığını*." GK334

gonüllü* *sf*. Gönüllü. "*Kızdan gonüllü değel mi*?" GK88

gor- (Der.) Görmek. "*Asfaltın üstündeki beygir fışkısını gormüyon mü ayı*?" GR79

gora (Der.) *e.* Göre, nazaran. "*Vallaha evendi, bana gora hava hoş*." SAR19

gore (Der.) *e.* Göre. "*Sen temam bana gore, benim kafama göre bir ağaymışsın*!" GK279

gorebil-* Görebilmek. "*Cennet-i âlâyı kim gorebilir ki buba*?" GK263

Gorki* bk. Maksim Gorki. "*Keşke herkes kendini Beethoven yahut Tolstoy yahut da Gorki filan sansa*." DE86

gosdürdül-* Göstertilmek. "*Dimediler mi ki bir insanın bir böyüğü bir yerden içeri girdi mi zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi*?" CEM36

goster-* Göstermek. "*Babasına mabasına gevezelik iderse seni şahat gosteririm oldu mu*?" GK342

götür- Götürmek. "*Çocukları da götürecen mi*?" GK334

gov* *ünl*. Silah patlayınca çıkan ses. "*Gov gov gooovv...*" DHV279

goz (Der.) *a.* Göz. "*İki gozüğün ışşığı sönmeye herif*!" EKM48

gozel (Der.) *sf.* Güzel. "*Benim önümde ağzının bi gozel kayarını vermelisin ki benim de yüreğim soğumalı*." CEM42

göbek *a.* 1. İnsan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk. "*Genç avukatın sayısız el, dudak, gerdan, göğüs, meme, göbek ve daha pek çok yerler öpmüş…*" HÇ334 2. Şehir, ülke vb.nin orta kısmı. "*Caddenin kıyı kaldırımında, şehrin göbeğine doğru ağır ağır yürüdüler*." BTÜ324 3. Bazı sebze ve meyvelerin orta kısmı. "*İflahsızın Yusuf soğanını bir yumrukta ezdi, soğanın taze göbeği fırladı*." BTÜ71 4. Yağ bağlamış şişman karın. "*Kalın simsiyah kaşları, ablak, kıpkırmızı yüzü, kocaman göbeği vardı*." DK64 5. Bahçe, halı, tavan, tepsi vb. süslü şeylerin ortalarındaki biçim. "*Pencerede kirli tül perdeler, duvarlarda halı biçimi seccadelerle, yerde mavi göbekli ağır bir halının bulunduğu alelade bir oda*." KT197 6. Kuşak, nesil, batın. "*Ben adamın gelmişini, geçmişini, doksan dokuz göbek sonra gelecek zürriyetini...*" SÇ9 **göbeği bitişik ol-** her zaman birlikte bulunan, birbirinden ayrılmayan kimseler için kullanılan bir söz. "*Bitişik mi göbeğinuz*?" BTÜ268 **göbeğini kes-** çocuğun göbeğiyle etene arasındaki damar örgüsünü kesmek. "*Demek kadın doğurduktan sonra çocuğun göbeğini bu paslı jiletle kesmişti*?" BTÜ197 **göbek at-** 1. karnını hareket ettirerek oynamak. "*... tiyatronun sigara dumanı, rakı kokusu yüklü havasında, göbek atan kantocu kızlar geçiyordu*." EVO14 2. çok sevinmek. "*Büyük oğulları adi bir eskici oldu diye göbek atar gezerdi*." EVO124 **göbek bağla-** şişmanlayarak karnı büyümek, göbeklenmek. "*İstidadı varmış, kocaman bir göbek bağladı*." KAÇ93 **göbek çalkala-** göbeğini sağa sola hareket ettirerek oynamak. "*Camgöz Sadık parmaklarını usta bir kadın çengi gibi şıkırdata, göbek çalkalaya çiftetelliye başladı*." CEM151

göbek adı *a.* Yeni doğan çocuğun göbeği kesilirken konulan ad. "*Göbek adını Muzaffer, asıl adını da vaktiyle babasının arzuladığı üzere Erdoğan koydu*." HÇ332

göbekli *sf.* Karnı yağlanıp şişmanlamış. "*Koca bıyıklı, göbekli kırklık kasap, elinde satır, pırıl pırıl gözleriyle bakkala koştu.*" BTÜ222

göbeklilik *a.* Göbekli olma durumu. "*Bense koca göbekliliğimin son darbesini insafsızca vurdum*." YYB136

göbeksiz *sf.* Göbeği olmayan. "*... yakışıklı erkekler, başrollere konulan bu ince uzun, göbeksiz jönlere benzeyenlerdi*." VV206

göç *a.* 1. Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret. "*Yağmurun çamur deryasına çevirdiği ovada korkunç, sonu belirsiz bir göç başlamıştı*." EK18 2. Evden eve taşınma; nakil. "*Ne vakit göç ediyorsunuz*." HÇ141 **göç et-** oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek, göçmek. "*Kayseri'ye göç edip iyi bir pastırmacı dükkânı açıyordu*." BTÜ247

göç- 1. Yerleşmek amacıyla mahalle, köy, şehir veya ülke değiştirmek. "*Evimizi satıp şehre göçeceğiz biliyor musun*?" KAÇ208 2. Ölmek. "*Otuz beşinde hayata gözlerini yumup genç karısıyla tek oğlunu dünyada yapayalnız ve beş parasız bırakıp göçen babasına bedel bu anne asla evlenmemiş, olanca sevgisini Mazhar'ına vermişti*." EK11 **göçüp git-** ölmek. "*Artık düşünemeyecek hâle gelenlerse dertleriyle birlikte göçüp gitmişler*." GR142

göçebe *sf.* Değişik şartlara bağlı olarak belli bir yöre içinde çadır, hayvan ve öteki araçlarla yer değiştiren, yerleşik olmayan (kimse veya topluluk), göçer, göçkün. "*Uydurma birer göçebe çadırı gibi, beyaz beyaz bekliyorlardı*." EVO196

göçme *a.* Göçmek işi. "*Göçmelerine ben önayak olmadım*." EVO303

göçmen *sf.* Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir. "*Bu göçmen esas, Boşnak.*" CEM27

göçül-* Göçme işi yapılmak. "*Fabrikaları ve pamuk tarlalarıyla ünlü bu Güney Anadolu şehrine göçüldü*." CEM97

göçüm* *a.* Göçmek işi. "*Öbür dünyaya göçüm sırası geldi*." SM138

Göğceli* *öz. a.* Bir lakap. "*Temür Ağa, Göğceli Emin Ağa filan fabrikaya gelmez mi Nedim'deki izzet ikramı görme*." KT259

göğnük (Der.) *a.* Üzüntüden ağlar duruma gelme. "*Yüreğim pek göğnük onlardan benim*." MUR185

göğüs *a.* 1. Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer vb. organları içine alan bölümü, sine. "*Beriki hep saygıda aşırı hâliyle elleri göğüs hizasında kavuşuk, gösterilen yere*

yarım oturdu.” GR24 2. Bu vücut bölümünün ön tarafı, sırt karşıtı. “*Başımı gene annemin göğsüne yaslardım*.” SÇ175 3. Meme. “*Uzun bacaklar, dolgun göğüs, çekici, iri, siyah gözler...*” GR166 **göğsünü gere gere** 1. kendine güvenerek. “*Herkesler askerden kaçarken o göğsünü gere gere gitti*.” EVO62 2. övünerek. “*Göğsünü gere gere, Ahmet Kaptan, dedi*.” YK21 **göğüs geçir-** üzülerek derinden soluk almak. “*Kocan güzel adam derken göğüs geçirmiş, ertesi gün kocası bankaya gelince de hiç lüzum yokken koşmuş, adamı lafa tutmuştu*.” GR127 **göğüs ger-** bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak. “*Her şeye göğüs geriyordu*.” SÇ199 **göğüs möğüs*** göğüs falan. “*İri, yeşil gözler, kudretten sürmeli kirpikler, o baldır bacak, o göğüs möğüs...*” KT132

göğüs kafesi *a.* Vücutta omurganın, kaburgaların ve göğüs kemiğiyle bunları saran kasların oluşturduğu kalp ve akciğerleri koruyan boşluk. “*Sol kolundan başlayan bir sızı göğsüne doğru gelip göğüs kafesi üzerinde ağırlaşmış da ağırlaşmıştı*.” ARK222

göğüs kemiği *a*. Göğsün ön tarafında, üzerine kaburga kıkırdakları ile köprücük kemiklerinin eklendiği yassı kemik, iman tahtası. “*Sonra göğüs kemiklerimde bir sızı…*” AY174

göğüsle- 1. Göğsünü dayayarak zorlamak. “*Neriman genç adamı göğüsledi, itti*.” YD313 2. Karşı durmak, engel olmak, direnmek. “*Araba ana caddenin geniş bir meyille önünde yükselişini göğüsleyerek mesafeleri yutmaya başladı*.” BFV195

göğüsleme *a.* Göğüslemek işi. “*Ne var ki, ufacık oğluyla tek başına bu çekilmez yaşamı göğüslemeye çalışan kadına arka olmaktan çekiniyor, itle çuvala girmekten sakınıyorlardı*.” KAÇ37

göğüsleyiver-* Çabucak göğüslemek. “*Ne zaman yumruklarını kaldırıp üstüne yürüseler, Güllü atmaca gibi yetişir, babasını da ağasını da göğüsleyiverirdi*.” VV195

göğüslü *sf*. Göğsü olan. “*Bütün gün yan yana çalıştıkları, kocaman göğüslü, cıvıl cıvıl kızlar*.” KÜÇ27

göğüslüklü* *sf*. Göğüslüğü olan. “*Beyaz örtülü başları önlerine eğik, siyah göğüslüklü işçi kızlar harıl harıl çalışıyor*.” CEM23

gök 1. *a.* İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, sema, asuman, feza. “*Elveda arzularım, tatlı hayallerim, gökteki ay, paslı tenekeler, çürümüş tahtalar kalabalığı elveda*!” AY194 2. *a.* Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk, gök kubbe, sema. “*Lokomotif yorgun yorgun fışlıyordu, bacasında hafif bir duman, kar gökten ve yerden saldırıyordu âdeta*.” BE8 3. *a.* Mavi ile açık yeşil arası olan renk. “*Hava sıcaktı, gök maviydi.*” AY135 4. *sf.* Bu renkte olan. “*Lacivert kostümü, yumurta ökçe sarı iskarpini, gök mavisi ipek gömleği, kan kırmızısı kravatı, millete koydukça koyuyordu*.” YYB151 **göklere çık-** pek çok yükselmek. “*Büyük çiftçi, zort zortu göklere çıkan Muzaffer Bey*!” KAÇ22 **göklere çıkar-** aşırı derecede övmek. “*En çok da Hatça Ablasına sözü getirip, onu göklere çıkardıktan sonra, günün birinde kendinin de öyle bir koca, öyle bir gecekondu, öyle çocuklara sahip olacağından iştahla bahsetmesini*.” GK115 **göklere uç-** çok sevinmek. “*Gerçekten de sevinçten göklere uçabilir, hüngür hüngür ağlayabilirdi*.” ÜÇK366 **gökte ararken yerde bul-** çok güçlükle ele geçirebileceğini sandığı şeyi veya kimseyi birdenbire bulmak. “*Çünkü beni gökte ararken yerde bulmuştur*.” YD10 **gökten zembille in-** `Tanrı'nın özel olarak gönderdiği, saygınlık görmesini istediği bir kişi mi?` anlamında kullanılan bir söz. “*Çünkü Allah onu gökten zembille indirmişti, değil mi*?” KT99

gök gözlü *sf*. Gözleri mavi ile açık yeşil arası olan (kimse). “*Hediye'nin gök gözlü Arnavut'u…*” DHV311

gök gürültüsü *a*. Şimşek çakmasından veya yıldırım düşmesinden önce veya sonra havada duyulan gürültü, gök gürlemesi. “*Dışarıda hışıltıyla yağmur, gök gürültüsü, şimşek, hatta yıldırım tarrakaları...*” KT320

gök tırmalayan *a*. Yirmi, otuz veya daha çok katlı yapı, göktırmalayan, gökdelen. “*Eli Fatma'nın elinde, dağlar, denizler aşarak bir yerlere gitmişler, bir gün bir sinemada gördükleri kocaman bir vapurla gök tırmalayan kocaman kocaman apartmanların Amerikasına varmışlardı*.” KK154

Gökler Hâkimi Gordon* *öz. a.* Gazetelerde kupür şeklinde yayımlanmış çizgi romanın aynı adlı başkahramanı. “*İlkokulu pekiyi ile bitirdiği için, beybabasının üç gün önce satın aldığı pırıl pırıl bisikletinin üzerinde kendini pilot ya da Gökler Hâkimi Gordon sanarak anacaddede yıldırım gibi gidiyordu*.” ÖE57

göklü* *sf*. Göğü olan. “*Sabahtı, ilkbaharın yağmursuz, masmavi göklü, sımsıcak günlerinden biri*.” KK154

Göksel Arsoy* *öz. a.* Türk sinema ve tiyatro

oyuncusu. "*O bile gelmişti İstanbul'a da Ayhan Işık'ları, Orhan Günşiray'ları, hatta Göksel Arsoy'u bile görmüş, konuşmuş, imzalı resim almıştı*!" YD8

göktaşı *a*. Gezegenlerin arasında hareket eden, tümüyle gaz durumuna geçmeden yeryüzüne ulaşan katı cisim; hava taşı, şimşek taşı, uzay taşı, meteor, meteor taşı, meteorit. "*Hele bardağı yirmi beş kuruştan satılan göktaşı karıştırılmış pis şaraplarla midesi bozulan Kabak Hafiz'a kulüp rakısı iksir etkisi yapmıştı*." VV75

gökyüzü *a*. Atmosferin gözle görünen bölümü. "*Gökyüzüne baktı*." GR114

göl *a*. Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü. "*Mahallenin sırtını döndüğü kocaman göl ise ikindi güneşinin ölgün sarısı altında kocaman bir denizi hatırlatarak hafif hafif dalgalanıyordu*." CEM158

gölge *a*. 1. Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık. "*Birden aydınlık pencerede bir an Erdal'ın gölgesi*." EB55 2. Birinin yanından hiç ayrılmayan kimse. "*Nedime Abla'nın ... gölgesi oluverecek, öl dediği yerde ölecekti*." EK306 3. Koruma, kayırma himaye. "*Kız kardeşi, büyük çiftçi Muzaffer Bey'e nikâh olalıberi cezaevindeki çalımı alabildiğine artmış, yirmi dörtlük İbrahim'in gölgesinde etrafa cart curtu artmıştı*." HÇ237 4. Ne olduğu anlaşılamayan karaltı, silüet. "*Kaptan'ın esmer yüzünü koyu, sinirli bir gölge yalayıp geçti*." YK57 5. Güneş ışınlarından korunacak yer. "*Gölgedeki sıralar tıklım tıklımdı*." GR60 **gölge düş-** bir şey üzerine karaltı inmek, üzerine gölge gelmek. "*Bir gölge düşmüş olabilir önüne ilkin*." DHV300 **gölge et-** gereksiz yere rahatsız etmek. "*... bir insan, ya canını vermeli insanlar için ya da gölge etmemeli dünyamıza*." BTÜ377 **gölge gibi** varlığını belli etmeden, gizlice. "*Ayten odadan gölge gibi çıkmış, ayakkabılarını giyip merdivenleri rüzgâr gibi iniyordu*." KÜÇ48 **gölgede bırak-** ondan daha üstün bir düzeye yükselmek, ondan çok daha başarılı olmak. "*Bu ikinci sarı saçlı, mavi gözlü, uzun boylu tatlı huzursuzluk, birincisini bile gölgede bırakarak, içine, içinin ta derinliklerine işlemiş, gönül köşesine geçip kurulmuştu*." SM257 **gölgesine sığın-** birinin emri altına girmek. "*Fakir insanlar, senin gölgene sığınmışlar.*" DK174

gölgele- 1. Gölgeli duruma getirmek. "*Film şirketlerinin bulunduğu kocaman kocaman apartmanların gölgelediği o sokaklar üzerine çok şeyler okumuş, daha çok da dinlemişti*." YD338 2. Bir kimsenin veya bir şeyin değerini azaltmak, sönüklük getirmek. "*Neden öldün de biz ciğeri beş para etmez fâniler dünyayı gölgelemekte devam ediyoruz sanki*?" ARK60

gölgelen- 1. Gölgeli duruma girmek. "*Yaz günleri biraz geç gölgelenen mahalleye yaklaştıkça heyecanım artıyor*." BE76 2. Buğulanmak. "*Gözlerinin yeşile çalan elası gölgelendi*." BFV3 3. Değerinin bilinmesi engellenmek. "*Muzaffer Bey bu kadar karamsar olmamakla beraber karşı partiyle birlikte mevcut devrimlerin gölgeleneceğine inanıyordu.*" HÇ243

gölgeleniver-* Ansızın veya çabucak gölgelenmek. "*Onun için sevinçler, pırıl pırıl bir güneş sıcaklığına ulaşamıyor, gölgeleniveriyordu.*" ÜÇK605

gölgelenme *a*. Gölgelenmek işi. "*Devrimlerin gölgelenmesi...*" HÇ244

gölgeli *sf*. Gölge altında olan. "*Sık sık işsiz kaldığım günlerden bir gün parkın koyu gölgeli ağaçları altındaki tahta sıralarda tanışmıştık*." SAR139

gölgelik *a*. Gölge altında bulunan yer. "*Serin bir gölgelik içindeydi*." TD112

gölgesiz *sf*. Gölgesi olmayan. "*Orda, gölgesiz yazı yabanda...*" EVO36

göm- 1. Yerin altına koyarak üstünü toprakla örtmek. "*Islak ayakkabılarımı denizin ulaşamayacağı kumsala gömdüm*." BE29 2. Bir ölüyü toprağın içine yerleştirmek, defnetmek. "*Dün Edirnekapı'ya gömdük*." ÖE92 3. Bir nesnenin içine yerleştirmek, batırmak. "*Anam avradım olsun sapına kadar gömerim ciğerine*." BTÜ264

gömlek *a.* 1. Vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi. "*Sonra bir pantolon, omuzları eprimiş bir ipek gömlek, bir kravat, iskarpin...*" ÇK89 2. Kadınların giydikleri ince kumaştan yapılmış kolsuz, yakasız iç çamaşırı, kombinezon. "*Entarisi, alttaki gömleği boydan boya yırtılmış, bembeyaz eti, kuvvetli memeleri fırlamıştı*." OK74 3. Vücudun üst kısmına giyilen iç çamaşırı. "*Şalvarlar, içlik denilen gömlekler, kıl donlar ... üzerinde revire koşuldu*." GR205

gömlekçi *a.* Gömlek diken veya satan kimse. "*Henüz ne sağlı sollu tahta bavulcular, hazır gömlekçiler, gezici esnafın elma, armut, domates, üzüm, kuru incir sattıkları çekçek*

arabaları ne de tablaları…" SÇ17

gömlekli *sf*. Gömleği olan. "*Beyaz dikişli mavi kovboy pantolonlu, mavi gömlekli delikanlı, 'Kürek al.' dedi*." GK92

gömleksiz 1. *zf*. Gömlek olmadan. "*Yoksa yaz günleri bakkala makkala külotsuz, gömleksiz gelen, güneş vurdu mu incecik entarisinden içi görünen Mari mi*?" GK160 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Askere Abdullah, Cılız Hasan, Eğri Ali, Ağzıkara'nın Durdu, Veli'nin Gömleksiz birlikte gideceklerdi*." GK17

gömü *a*. Toprak altına gömülerek saklanmış para veya değerli şeyler, define. "*Ne piyango ne de gömü*." EVO58 **gömü mömü*** gömü falan. "*Gömü mömü mü buldunuz*?" EVO58

gömül- 1. Gömme işi yapılmak veya gömme işine konu olmak. "*Eşin, dostun, ahbabın omuzlarında musalla taşına, ordan da mezarlığa götürülüp gömülecek, sonra da unutulacaktı*." KP67 2. Yok olmak, kaybolmak, görünmez olmak. "*Odadakiler hemen hemen zifir karanlığına gömüldüler*." GK82 3. Bir şeyin derinliğine inmek. "*Pehlivan Ali, köye gitti, köyünün gübre kokulu gecelerine gömüldü*." BTÜ48 4. Yerleşmek, oturtulmak, kendini gömmek. "*Baş kalktı, tekrar düştü, burun yeniden gömüldü*." HÇ196

gömülme *a*. Gömülmek işi. "*Karanlık sulara hızla gömülme artarak sürüp gidiyordu*." EB249

gömülü *sf*. 1. Gömülmüş olan, toprak altında saklanmış olan, metfun. "*Paraları orada gömülüydü*." BTÜ81 2. Batmış, kaybolmuş. "*Fırtınalı, sırılsıklam geceler, altları delik postalları, derinlere gömülü iri siyah gözler, karanlık sokaklar, uğultu vesaire...*" KP89

gömülüver- Çabucak veya kısa sürede gömülmek. "*Meydan sanki uçurum sessizliğine gömülüverdi bir an*." ÜÇK565

gön *a*. Kösele. "*Kulak kulak değil ki, soyka. Gön deliği*." GK292

gönder- 1. Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek. "*İstanbul'a göndereceksiniz onu değil mi*?" İDG20 2. Yetki vererek gitmesini sağlamak. "*Demek dedim kısa aklımnan, bunu Ankara'dan hususi gönderdiler*." ÜÇK517

gönderebil- 1. Gönderme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir başka tarafa gönderemez misin*?" DK147 2. Göndermeye gücü yetmek. "*Aaah ah, o sürtüğü buralardan defedip bir daha geri dönemeyeceği yollara gönderebilecek miydi acaba*?" MM106

gönderi gönderiver-* Gönderivermek. "*Gönderi gönderiver*!" GR50

gönderil- Gönderme işi yapılmak veya gönderme işine konu olmak. "*Doksan üç bozgununda Moskof'a esir düşmüş de Rusya'ya gönderilmişti Gazi Osman Paşa'yla*." BK299

gönderilme *a*. Gönderilmek işi. "*Yaya gönderilmesinin bir nedeni de kaçmaya kalksın da jandarmalar tarafından vurulsundu*." SÇ226

gönderiver- Çabucak göndermek. "*Yarın zavallıyı teyzesinin yanına gönderiverirse, biçarenin hâli ne olurdu*?" EK128

gönderme *a*. Göndermek işi, irsal. "*... kuşun kanadıyla para göndermesini bildirdim.*" AY134

göndert- Gönderme işini yaptırmak. "*Değil hapishaneye yiyecek göndertmek, kapıdan dışarı bırakmazlardı*." EVO254

gönen- Mutlu, mesut olmak, rahat bir hayat sürmek, sevinç duymak, sevinmek, abat olmak. "*Biraz da biz gönenek*!" VV164

gönenme *a*. Gönenmek işi. "*Onları yalnız bırakıp gönenmelerini sağlamak*!" GK274

gönlü gani *sf*. Cömert ve gözü tok, gani gönüllü (kimse). "*Köyde eşten dosttan, ağzı pek, gönlü gani, sırrına sadık kimseler olursa...*" GR50

gönlünce *zf*. Dileğine uygun olarak. "*Bunca yıllık yaşantısında ilk giyiyordu kendi kazancından, gönlünce pabuç, eteklik, bluz...*" BFV115

gönül *a*. 1. Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı. "*Onun öyle bir babası var ki, ne gönül tanır ne bıçak ne tabanca*." AY193 2. İstek, arzu. "*Seni köye götürürüm dedim, gönlü var gibiydi*." BTÜ337 **gönlü ak-** birine karşı güçlü sevgi duymak. "*Baldızı alır, karının toprakları başına geçer, bacağına zaman zaman karadonu çekerse, köylünün gönlü akıverir, seçimlerde göz kırpmadan oylarını veriverirlerdi*." ÜÇK364 **gönlü düş-** âşık olmak. "*O sıra işte, tam o sıra gönlü düşmüştü bu kocakarıya*." SÇ37 **gönlü kay-** sevmeye eğimli olmak. "*Bir kız, yadırgıların bulunduğu bir mecliste, gözlerini önüne eğip eteğiyle oynadı mı yadırgılardan birine gönlü kaydı demekti*." VV52 **gönlü ol- (I)**

sevip istemek. "*Kızın gönlü varsa gülüverir*." BTÜ66 **gönlü ol- (II)** razı olmak. "*Burası fabrika mahallesi. Onun gönlü olmazsa ya*!" AY193 **gönlü razı olma-** istememek. "*Zaten buna asla gönlü razı olmaz, son yaşında sürünmesini istemezdi*." EK94 **gönlünden kop-** kendiliğinden vermek. "*Gönlünüzden ne koparsa*." BTÜ57 **gönlüne gir-** sevgisini kazanmak. "*Fırsatını getirirse öldürmekten bile çekinmeyeceğini açık açık söylemiş, şayet kızın gönlüne girer de onu zararsız hâle getirebilirse memnun olacağını ima etmişti*." KY142 **gönlüne göre** dileğine göre, isteğine uygun olarak. "*Allah gönlüne göre versin*!" KAÇ43 **gönlünü çel-** dileğine göre, isteğine uygun olarak. "*Gönlünü çel, ne bileyim ben*?" İDG51 **gönlünü et- (veya yap-)** birini razı ve hoşnut etmek. "*Sen babasının gönlünü ettikten sonra kızın esamisi mi okunur bre usta*?" CEM12 **gönlünü hoş et-** birinin dileğini yerine getirerek onu sevindirmek. "*İki kabadayı, Garson Cemil'in boynuna sarılıp gönlünü hoş ettiler*." KY142 **gönlünü kaptır-** âşık olmak. "*Hâlbuki o, sarı, burma bıyıklı, papatya sarısı saçlarıyla yüreğini yakan bir mühendise gönlünü kaptırmış, bu sarışın mühendis için uykularını yitirmişti*." SM126 **gönlünü (veya yüreğini) serin tut-** sakin, soğukkanlı olmak, hemen heyecanlanmamak. "*Gönlünü serin tut, kalbini bozma*." VV385 **gönül (veya gönlünü) al-** kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoşnut etmek. "*Gidip gönlünü alsam mı*?" AY181 **gönül avut-** hoşça vakit geçirmek. "*Üç arkadaş ... dost meclislerini dolaşıp eğlenebilir, gönül avutabilirlerdi*." İDG45 **gönül bağla-** severek bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak. "*Zeliha bütün bunları yadırgıyor, ağlıyor diye oğullarıyla kocasının gönül bağladıkları, sonu hayır bir şeyden vazgeçilemezdi ya*!" EVO154 **gönül (veya gönlünü) eğlendir-** geçici bir ilgi ve sevgi göstererek hoşça vakit geçirmek. "*Artık bıraksın, bir parça da oğlu gönlünü eğlendirsindi*." SUÇ88 **gönül ferman dinlemez** `gönül sevdiğinden asla vazgeçmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Gönül bu. Ferman dinler mi*?" EK128 **gönül indir-** kendisine yakıştıramadığı bir şeye razı olmak. "*Güzel güzel içtiğim rakımı elimden aldın, sövdürdün beni, şaraba gönül indirdik*." EVO360 **gönül kimi severse güzel odur** `güzellik anlayışı kişiden kişiye değişir` anlamında kullanılan bir söz. "*Gönül kimi severse güzel o evladım, dedi*." BFV186 **gönül koy-** gücenmek, alınmak, darılmak. "*Gönül koydu herhâlde*." BTÜ242 **gönül ver-** sevmek, âşık olmak. "*O zamanlar Zeynep, Veli diye birine gönül vermişti*." EVO343

gönül hoşluğu *a.* Rahat ve huzurlu olma. "*Hoyrat eller her şeyi usulünce, gönül hoşluğunca değil, zorla, hoyratça, yırtıp parçalayarak elde etmek üzereydiler*." EK255

gönül rahatlığı *a.* İç rahatlığı, iç huzuru, baş dinçliği, huzur. "*İçinde gezip dolaştığım o günü yaşamaya, gönül rahatlığıyla yaşamaya hakkım yoktur*!" KK46

gönül yarası *a.* Bir kimseyi derin üzüntü içinde bırakan acı, dil yarası. "*Başka hanımefendi, çok başka bir gönül yarası...*" KY160

gönüldeş (Tar.) *a.* Ahbap, yakın, dost. "*... o da kendine bir gönüldeş bulacakmış.*" ARK189

gönüllen- Gücenmek, darılmak, alınmak. "*Bi laf edecem a, gönüllenme*." SAR87

gönüllü *sf.* Bir işi yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenen. "*Bizim bu işin gönüllüsü olduğumuz mu*?" EKM23

gönye (Rum.) *a.* Dik açıları ölçmeye ve çizmeye yarayan dik üçgen biçiminde araç. "*Yaz, kış demez, elinde çekici, tahta sandığında malası, şakulü, gönyesi, Osmanlı ülkesinde o kasaba senin, bu sancak benim, bir lokma ekmek ardında dolanır durur...*" KT151

gör- 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. "*Annesiyle komşu Naciye'nin kapıdan onu gözetlediklerini gördü*." ÇK103 2. Anlamak, kavramak, sezmek. "*Sözlerimin mahalleli üzerindeki tesirini göreceksin*!" DK76 3. Yanına gidip konuşmak. "*Hatta siz Bakan'ı gece, dokuzdan sonra Ankara Palas'ta göreceğinize dair not bıraktınız müdüre*." MM204 4. Saymak, herhangi bir şey gibi görmek. "*Kendini deyyus, pezevenk yerinde görmekten gelen bir öfkeyle karısına öyle bir baktı ki...*" BTÜ187 5. Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek. "*Madem halk böyle görüyor, böyle istiyordu, istedikleri gibi görsünlerdi*." ÜÇK506 6. Yapmak, etmek. "*Onun gördüğü işi, yarı maaşına görecekler varken*." DE146 7. Kendisine yapılmak, bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak. "*İnsan olan bir insan, gördüğü iyilikleri unutmaz*!" SÇ157 8. Almak. "*Kurs görmüş, büyüklerinden terbiye hem da disiplin almış bir bekçiyim, sıkı disiplinci*!" MUR62 9. Bir şeye erişmek. "*Sırtı yeni elbise, ayağı yeni ayakkabı, cebi bol para görecekti ya*!" DK121 10. Bir işleme uğramak. "*Konak o konaktı ama tamir görmüş, boyanmıştı*." EK360 11. Yüzü bir yöne doğru olmak, bakmak. "*Tepebaşı'ndaki yüksek apartmanların arasına sıkışmış, güneş görmeyen, dar, loş, serin sokaklardan birinden geçerken kısa boylu, kalın kemikli bir ihtiyar dikkatimi çekti*." SAR125 12. Ziyaret etmek.

"*Ben de Hamza Efendi'yi göreceğim bey*." HÇ245 13. Karşılaşmak, rastlaşmak. "*Kocanı yolda gördüm*." CEM16 14. Gezmek. "*Ah, Mezopotamya'yı görmek isterdi*!" KP30 15. Vermek. "*Onu da görürüz be*!" ÜÇK385 16. Belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak. "*Ara sıra iftara çağrıldıkça bol bol ikram görürdük*." BE36 **...-meye görsün (veya gör)** söz konusu eylemin doğuracağı sonuca kesinlik kazandırmak için kullanılan bir söz. "*Karşısına ayıcı bir sağ haf ya da bek düşmeye görsün*." GK304 **gör (veya görürsün)** `işin sonucunu anla, anlarsın` anlamında kullanılan bir tehdit sözü. "*Görürsün, görürsün sen...*" BE27 **gör bak** `görürsün, göreceksin` anlamında kullanılan bir söz. "*İstanbul'a adımımı bir atayım da gör bak*." KY57 **göresi (veya göreceği) gel-** görmek isteğini duymak, özlemle görmek istemek, özlemek. "*Sizin de beni göreceğinizin gelmesini dilemem*." KK58 **göreyim seni** senden başarılı sonuçlar bekliyorum. "*Ha Murtaza Efendi, şu işçilerle ustaları düzene sok, göreyim seni dese…*" MUR158 **görme!** aşırılık anlatan bir söz. "*Teyzesini görme. Hele oturdukları apartman katı...*" KÜÇ55 **görmek mör-*** görmek falan. "*Gören mören olur belki*." VV32 **görüp göreceği rahmet bu** `görülecek tek şey` anlamında kullanılan bir söz. "*Anlıyordu ki, görüp göreceği rahmet bu iki ellilikle birkaç onluk, beşlikten ibarettir*." YD234

gördüklük* *a*. Görmüş olma durumu. "*Bunca yıllık bildiklik, gördüklük, tanıdıklık, hemşerilik bitti, öyle mi*?" KT208

gördür- 1. Görme işini yaptırmak. "*Kerametine kurban olduğumun Allah'ı, herife içerde bir ürya gördürür*." ÜÇK518 2. Bir işi başkasına yaptırmak. "*Mevlüt, koskoca bir albaya elli lira verip işini gördürmekteki başarısından dolayı kabına sığamıyordu*." GR51

gördürme *a*. Gördürmek işi. "*Mebusçuklarsa … işlerini çokluk odacıların yardımıyla gördürmeye bakıyorlardı*." GK103

gördürül-* Gördürme işine konu olmak. "*Yüzlerine bakılmayınca yani ellerindeki iş makineye gördürülünce ne yaparlardı*?" KT369

gördürüverme* *a*. Çabucak gördürme. "*İktidar partililerinden birinin il, ocak, bucak başkanı değilse bile, yakını olduğundan, her yerde işini herkesten önce gördürüvermeye, cennetlik canını cendereye sokmaya alışmamışlardan olmalıydı*." YYB80

göre 1. *e*. Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince. "*Kocam bırakıp gittiyse, yarı dulsam benim de kendime göre şerefini var*." KAÇ167 2. *zf*. Bakılırsa, hesaba katılırsa, göz önünde tutulunca, bakarak, nazaran. "*Allah verdiyse ki öyleydi köydeki uzun imamın dediğine göre, o da Allah'ın kulu değil miydi ki vermiyordu*?" YYB144

görebil- Görme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İyi ama bir daha ne zaman görebilecekti onu*?" BFV232

görebilme *a*. Görebilmek işi. "*Çocuğun doya doya görebilmesi için davranışlarını mahsustan uzatıyordu*." KAÇ136

göregel-* Eskiden beri tanık olmak. "*Şimdiye dek göregeldiği haksızlıklardan bıkıp usanmış civanmert bir halk, başındakilere böyle, dur, derdi*." MUR409

görenek *a*. Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet. "*Bizim halk cahildir; gelenek, göreneklerine çok bağlıdır*." YD177

görev *a*. 1. Bir nesne veya bir kimsenin yaptığı iş. "*Gece işinde de görevi beklemek*." KY106 2. Resmî iş, vazife. "*Düpedüz memurluk vazifesini kötüye kullanmak yüzünden görevden alınmıştı*." DK78 3. Bir kimseye veya bir kurula verilen özel amaçlı iş, misyon. "*Cezaevi müdürüne de Ankara'ca, gizli bir görevde kullanılan yüksek bir memur kanısını vermişti*." ÜÇK387 **görevden al-** bir görevliyi işinden ayırıp açıkta bırakmak, çıkarmak, azletmek. "*Görevden alındıktan sonra elindeki parayı uzun zaman aşırı faizlerle çoğaltıp … karaborsaya el attı*." DK78

görevlendir- Birine bir görev vermek, vazifelendirmek, tavzif etmek. "*İstanbul'un büyük gazetelerinden birinin, seçimler dolayısıyla halkımızın nabzını yoklama vazifesiyle görevlendirip güzel Anadolu'muza çıkardığı bir gazeteciyim*!" ÜÇK562

görevlendiril- Görev verilmek, tavzif edilmek. "*Geçenlerde, şu kelle kulak yerinde müfettişin geldiği sıra görevlendirilen sividi*." MM244

görevli 1. *sf*. Görevi olan, vazifeli. "*Bir yerlerde müdür, muhasebeci, ne bileyim, küçük adamlara kumanda etmekle görevli...*" YYB217 2. *a*. Resmî görevi olan kimse, memur. "*O zaman komiser dehşetli bir öfkeyle odaya dönerek görevlilere bağırdı.*" ARK218

görgü *a*. 1. Bir toplum içinde var olan ve uyulması gereken saygı ve incelik davranışları, terbiye. "*Terbiye, görgü, leblebiden nem kapma…*" YYB129 2. Bir kimsenin, yaşayarak

ve deneyerek elde ettiği birikim, deneyim. "*... sizi de bütün bilgi, görgü ve bilhassa geniş araştırmacı hususiyetlerinize rağmen, kendisiyle aynı seviyede görerek kendi fikirleriyle hemfikir kılmaya çalışıyor*!" GR17 3. Görmüş olma durumu. "*Bu, hâkimle savcıya, görgü tanıklarına, bakkala koydukça koymuştu*." MUR437

görgü kuralları *a.* Bir toplumda veya toplulukta, davranışları denetlemeye yönelik olan kuralların bütünü, davranış bilgisi, adabımuaşeret. "*Büyük mevkilere geleli beri bakıyorum görgü kurallarını iyice unutmuşsun*." GK68

görgü tanığı *a*. Bulunduğu yerde gerçekleşen olayı yakından gören kimse. "*Bu, hâkimle savcıya, görgü tanıklarına, bakkala koydukça koymuştu*." MUR437

görgülü *sf*. Görgüsü olan. "*Yalnız görgülü, yalnız bilgili değil, kafasının gerçekten çalışmasını da buna eklemek gerekti*." YYB206

görgüsüz *sf*. Görgüsü olmayan. "*İhsan'ın, şu daha bakmasını olsun beceremeyen görgüsüz taşra kızını sevemeyeceğine inanıyordu*." OK29

görgüsüzlük *a*. 1. Görgüsüz olma durumu. "*Lüzumsuz yerde, sırf caka olsun diye, merveilleux'yü patlatan, güzel ama görgüsüzlüğü her hâlinden belli bir taşralı genç kadını mı tavlayamayacaktı*?" HÇ336 2. Görgüsüzce davranış. "*Lan ben sana o yeri kaptırmazdım amma görgüsüzlüğüne dua et*!" GK99

görkem *a*. Göz alıcı ve gösterişli olma durumu, gösteriş, debdebe, ihtişam, tantana, haşmet, şatafat, şaşaa. "*... klasik tablolarla dolu dairenin yağlıboya zarif duvarlarında olanca görkemiyle yankılar yapmaya başlayınca mutfakta hizmetçiler bile işlerini bırakıp kapıya çıktılar*." İDG32

görme *a*. Görmek işi, rüyet. "*Kayınvalidesinin gelip görmesinden korkuyordu*." EK29

görme açısı *a*. Bir cismin iki ucundan gelen ışınların gözün görme merkezinde meydana getirdiği açı. "*Yüz verip yılışması, hatta Cevdet'ten vazgeçecekmiş gibi hâller takınması gerekirken sırt dönüyor, görme açısına girmekten sakınıyor, boyuna ölü açılara kaçıyordu*." SBK254

görmemezlik *a*. Görmemiş gibi davranma, görmezlik. "*İhsan Efendi görmemezlikten geldi*." SUÇ124

görmemiş *sf*. Birdenbire ulaştığı iyi duruma uymayan, görgüsüzce davranan. "*Görmemiş sensin*." ÇK82

görmemişlik *a*. Görmemiş olma durumu. "*Pırıl pırıl araba yumuşacık vınıltısıyla İstanbul yolunda, İstanbul'u hiç görmemişliği önemli değil*." VV122

görmezlik *a*. Görmemezlik. "O, *göre göre alışıp iyice kanıksamışlıktan gelen bir görmezlikle sadece bakardı*." VV101
görmezlikten gel- görmemiş gibi yapmak, farkında değilmişçesine davranmak. "*Görmezlikten gelenler olduysa da kara sakallı biri lahavle çekerek üzerine basıp geçti*." GR162

görmüş geçirmiş *sf*. Görgülü, geçmişte iyi günler yaşamış, güngörmüş, deneyimli. "*Salon, salonun eski, ağır, değerli möblesi kadının görmüş geçirmiş bir insan olduğunu anlatıyordu*." ÜÇK434

görmüşlük *a*. Bir şeyi görmüş olma durumu. "*Daha önceki ifadelerimde belirttiğim gibi, bu hanımı görmüşlüğüm yok*." SBK325

görücü *a*. Evlenmek isteyen erkek için kız görmeye giden kimse. "*Bu huyundan olacak, görücüler bucak bucak kaçarlardı*." EB124

görül- 1. Göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılanmak, seçilmek. "*O günden sonra bir daha ne o eve geldi ne de meydanlarda görüldü*." BE82 2. Gereken iş yapılmış olmak. "*Tohumlu pamukların tohumundan ayrılma işinin görüldüğü çırçır dairesinin de önünden geçerek, fabrikanın arka mağazalarında yan yana üç kantarın oraya uzanıyordu*." CEM14 3. Bir şeyin bulunduğu anlaşılmak, karşılaşılmak, rastlanmak. "*Görülmüş şey mi*?" BE13 4. Kabul edilmek, sayılmak. "*Mustafa'nın ölümü şüpheli görülerek hadise etrafında savcılıkça tahkikata başlanmıştır*." EKM105

görülebil- Görülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Oysa ki bu iş, çabucak görülebilir, ağır hareketleriyle kaybettiği zamana birçok iş sığdırılabilirdi*." BK315

görülme *a*. Görülmek işi. "*Çevreden görülme korkusuyla, gülümseyişini avucuyla saklamaya çalıştı*." SÇ28

görülmemiş *sf*. O güne kadar karşılaşılmamış, şaşılacak nitelikte olan. "*Bununla birlikte, bütün bunlar görülmemiş, bilinmeyen şeyler değil*." CEM39

görümce *a*. Kadına göre kocasının kız kardeşi. "*Yenge olgun kadın, görümcesiyle görümcesinin kocasına iltifatta kusur etmedi*." EK313

görün- 1. Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek. "*Köşeyi dönünce deniz göründü*." SÇ32 2. İzlenim uyandırmak. "*Herkes kendi dalgasındaydı ya da öyle görünüyorlardı*." SÇ57 3. Benzemek, görünüşünde olmak. "*Nihayet doğduğum kasaba uzaktan bir şerit gibi göründü*." AY153 4. Gözdağı vermek. "*Bir göründüm buna, sarardı*." HÇ175 **görünen köy kılavuz istemez** `ne kadar gizlense de gerçekler ortadadır` anlamında kullanılan bir söz. "*Görünen köy kılavuz ister mi*?" SUÇ127

görünebil- Görünme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hırsızlar, kanlı katiller bence, boynu bükük zavallı gibi görünen, daha doğrusu, öyle görünebilmek için rol kesen dilencilerden çok daha makbuldürler*!" EK356

görünme *a*. Görünmek işi. "*Fazla yıpranmış görünmesine rağmen asil bir hâli vardı*." EK377

görünmez *sf*. Görünmeyen, beklenmeyen. "*Görünmez böceklerin derinden derine çıtırtısı, kim bilir nerede iç çeken bir ishakın hu huları, ta uzaklarda böğüren bir öküz…*" KY80 **görünmez ol-** gözden kaybolmak. "*Otomobil görünmez olunca yürüdü*." ÇK72

görüntü *a*. Manzara. "*Büyük, çok büyük bir köy görüntüsü içindeydi*." ÜÇK505

görünül-* Görünme işi yapılmak. "*Yol verilmemek içinse varislere hoş görünülmeliydi*." KK73

görünür *sf*. Görünen, gözle görülebilen. "*Bej Kadillak gene köyün tozlu yollarında görünür olmuştu*." HÇ311

görünürde *zf*. Dıştan bakınca, görünüşe göre, ortada, meydanda. "*Görünürde baba filan yoktu*." EB14

görünüş *a*. 1. Görünmek işi. "*Birden taksitçiyi de ayakkabıcıyı da unutuvermişti; kahverengi yüksek topuklularının aynadaki görünüşünde*." BFV112 2. Gözün ilk bakışta veya zihnin dolaysız olarak algıladığı şey. "*Görünüşe göre böyle olması lazımdır ama olur mu*?" YK17 3. Gerçeğe uymayan dış görüntü, zevahir. "*Eh işte, görünüşte erkek*." DK247 4. Bulunulan bir yerden görülebilen alan, görünüm, manzara. "*Evlerinin dış görünüşleri ne kadar kaba, asık suratlı değil mi*?" OK30 **görünüşe aldanma** `yalnızca dış görünüşe bakarak yargıya varmak insanı yanıltabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Görünüşe aldanma. Hiç belli olmaz*!" ARK45

görünüşlü *sf*. Herhangi bir biçimde görünüşü olan. "*Süreyya Bey, o kibar görünüşlü adam, çirkin küfürlerle bir hamal, bir şoför gibi sövüp sayıyordu*." İDG62

görünüşte *zf*. Dıştan göründüğüne göre, görünene inanmak gerekirse, görünene bakılırsa, zahiren. "*Yoktu görünüşte, evet*." ÖE100

görünüver- Ansızın veya kısa süreli olarak görünmek. "*Şöyle bir görünüveren bir ırgatbaşının çevresi hemencik umutla alınıverir*." BTÜ170

görüş *a*. 1. Görmek işi. "*İlk görüşte âşık olmuş gibisin*." SM165 2. Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir. "*Belki de metafiziksel ya da daha materyalist bir görüş, psişik bir hâl, siroza değilse bile, kansere sebep gösterilebilir*!" KK27

görüş- 1. Buluşup konuşmak, konuşup sohbet etmek. "*Sendikacı arkadaşla onun için görüştüm*." BFV242 2. Dostluk, ahbaplık etmek. "*Sık sık görüşelim olmaz mı*?" SBK229 3. Bir iş, bir konu üzerinde karşılıklı görüş ileri sürmek, müzakere etmek. "*Peki, bir statü hazırlayın. Üzerinde görüşelim*." YD266

görüş açısı *a*. Bakış açısı. "*Bendeki görüş açısı mı değişti*?" BFV247

görüşebil- Görüşme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zatıâlinizle biraz görüşebilir miyim efendim*?" MM121

görüşme *a*. Görüşmek işi, mülakat, müzakere. "*Bir gün bir görüşme sırasında aynı meseleyi tekrarlayan savcıyı Mazhar, nihayet tersledi*." EK193

görüşmeci *a*. Görüşme yapan kimse. "*Görüşmecin geldi*." İDG100

görüştür- Görüşmelerini sağlamak. "*Haldun'u annesiyle görüştürecek misin*?" EK291

görüştürül- Görüşmeleri sağlanmak. "*Tecritte olduğu için ziyaretçisiyle görüştürülmeyecekti*!" SUÇ221

görüşül- Görüşme işi yapılmak, müzakere edilmek. "*Bu yıl şampiyonluğu alabilmek için ne türlü hareket edilmesi gerektiği görüşülmüş*." DE211

görüver- Ansızın veya çabucak görmek. "*Teyzesini uyandırmadan işini görüvermek istiyordu*." KÜÇ47

görüverme *a*. Görüvermek işi. "*Bu arada masa altlarından, gene işlerini görüvermesi için, tabii Kudret Bey'e takdim edilmek üzere verilmiş paralar da olurdu elbette ama istidacı İdris Beğ'e çokluk söz açmazdı bu paralardan*." MM166

göster- 1. Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak. "*Pantolonunun öbür cebinden üçkâğıtçılıkta kullandığı iskambilleri çıkarıp gösterdi*." DK52 2. Birini veya bir şeyi işaretle belirtmek. "*Elinde tuttuğu kırık kamışı gösterdi*." BE31 3. Belirtmek, anlatmak. "*Karımın hıçkırıkları ise, Şahinde Hanım'ın haklılığını gösteriyordu*." ARK110 4. Kanıtla inandırmak. "*Biz sana, onun ne mal olduğunu göstermek için gazeteyi getirdik*." İDG94 5. Öğretmek, açıklamak. "*Baştan çıkanın önüne düşen, yol göstermekten dem vuranı çok olurdu*." MM184 6. Yapmasını söylemek, görevlendirmek. "*Madem kesiştiniz, her nerede iş gösterirse gitmeye mecbursun*." BTÜ208 7. Güzelliğini ortaya çıkarmak, temsil etmek. BFV111 8. Herhangi bir biçimde değerlendirmeye yol açmak. "*Sadece sakalı hafiften uzamıştı ama bu, heybetine hiçbir eksiklik vermiyor, tam tersi, daha da yaşlı ve saygıdeğer gösteriyordu*." ÜÇK340 9. Etmek. "*Kadınlar, kızlar böyle yakışıklı birine ilgi göstermek zorundaydılar*!" SBK238 10. Sert bir biçimde karşılık vermek. "*... gösterecekti ona o Berbat olduğunu*!" YK37 11. Görünmek, benzemek. "*Sık sık kahkaha atan bu delikanlı, hiç de tabii olmayan hâlleriyle kendisini külhanbeyi gibi göstermeye zorluyor*." EKM152

gösterebil- 1. Gösterme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir gün atölyeme teşrif ederseniz, size karasinekler arasındaki kıskançlık kavgalarıyla, dedikodular üzerinde örnekler gösterebilirim*!" ÖE127 2. Göstermeye gücü yetmek. "*Nerede olsa sanatını gösterebilirdi*." HÇ343

gösteri *a*. 1. Bir istek veya karşı görüşün, halkın ilgisini çekecek biçimde topluca ve açıkça yapılması, nümayiş. "*Adana'nın çeşitli meydanlarında tertiplenen açık hava gösterilerinde kafayı çekip çekip ... iki CHP'linin ağzını burnunu dağıtıp içeri düşmesi nedeniyle olmuştu*." KAÇ92 2. Birinin, bir topluluğun kendi duygusunu gösteren sözü veya davranışı, tezahürat. "*Gene böyle, esnaf hemen saygı gösterilerine başlamış...*" MM164

gösteril- Görülmesi sağlanmak. "*Satılık döşekler gösterildi*." YK21

gösterilebil- Gösterilme ihtimali veya imkânı bulunmak. *Belki de metafiziksel ya da daha materyalist bir görüş, psişik bir hâl, siroza değilse bile, kansere sebep gösterilebilir*!" KK27

gösterilme *a*. Gösterilmek işi. "*Sen yakın bir dosta gösterilmesi mümkün en büyük sevgiyi göstermekten kaçıyorsun*!" İDG39

gösteriş *a*. 1. Göstermek işi. "*Önden koşuşu, yol gösterişi...*" SBK171 2. Başkalarını aldatmak, şaşırtmak, korkutmak veya kendini beğendirmek için birinin yaptığı yapay davranış, çalım, alım çalım, kurum. "*Biraz da amcasına gösteriş, kitabını açtı, lambanın yanına oturdu*." EVO30

gösterişli *sf*. 1. Gösterişi olan. "*Karı da az buçuk gösterişliydi hani*." ÇK70 2. Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen; görkemli. "*Yıktırılıp yerine temiz, güzel, gösterişli, ocağı, takımları pırıl pırıl bir kahvenin yapılması...*" KAÇ93

gösterişsiz *sf*. Gösterişi olmayan; cakasız, fiyakasız, şansız, mütevazı. "*Verilen adres Cağaloğlu'ndaki büyük iş hanlarından birinin üçüncü katında, küçük, gösterişsiz bir yazıhaneydi*." MM181

gösterme *a*. Göstermek işi. "*Elindeki paslı jiletle atomun nasıl parçalanacağını göstermeye çalışıyor*." KP93

göstermelik *sf*. Gerekli olduğu için değil, iş olsun diye yapılan. "*Çoğunun elinde tespih, dudağında göstermelik pıtır pıtır bir dua, kimi aldatıyorlardı*?" EB89

göt *a*. 1. Sindirim sisteminin sonunda bulunan ve dışkının atılmasına yarayan çıkış deliği, makat, şerç, büzük, anüs, sofra. "*Babası bile itin götüne soktuğu hâlde, gene de 'Büyük oğlan başka, büyük oğlanın aklı ne bende var ne de Ali de.' dememiş miydi*?" EVO127 2. Alt taraf, dip. "*Onu ne demeye soktun götüme*?" EVO359 3. Kaba et, kıç, popo. "*... kaynananın etini ye, kayınbabanın götünü ye*." BTÜ187

göt- (Der.) Götürmek. "*Muhtay oya göttü*." EKM108

Göte bk. Goethe. "*Alman şairi Göte'yle birlikte giderlerken karşıdan imparator görünmüş*." DE163

götür- 1. Taşımak, ulaştırmak veya koymak.

"*Evime bir şey götürdüm mü*?" KP87 2. Bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek. "*Her ikindi önüme katıp parka götürür, gezdiririm*." ÇK98 3. Öldürmek. "*Daha altı aylıkken babasını taksi çiğnemiş, bir yaşındayken de annesini verem alıp götürmüş, komşuların eline kalmıştı*." DK51 4. Kaybolmasına, yok olmasına yol açmak. "*Bir Serbest Fırka onun yıllar yılı kurduğu düzeni nerdeyse alıp götürecekti de dua etsindi Mustafa Kemal Paşa'ya*." KT290 5. Birinin yanında yürüyüp ona bir yere kadar arkadaşlık etmek. "*Ne olursunuz eve kadar götürün beni*." BFV228 6. Yerinden ayırıp uzağa atmak veya yok etmek. "*Yel üfürür, sel götürür, yangın kül edebilirdi*." EVO12 7. Bir sonuca vardırmak. "*Evet evet, bir anahtar lazım, bütün insanlığı mutluluğa götürecek bir anahtar*!" GR142 8. Bir yiyeceği tek başına ve hızlı bir biçimde yemek. "*Ulan amma da keskin şarapmış ha, diye enayiler bardak bardak götürecek*!" EK319

götürebil- 1. Götürme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Haldun'u haftada bir olsun görebilmek, ona yiyecek, nota kâğıtları görürebilmek için bankada çalışıp didiniyordu*." İDG109 2. Götürmeye gücü yetmek. "*Hayır hayır, onu hiç kimse ne Boğaz'a ne de Tarabya'ya götürebilecek*!" BFV119

götürme *a*. Götürmek işi. "*Yüzük mühim değil, çocuğu götürmesi iyi olmadı*." EK179

götürü 1. *sf*. Fiyatı veya ücreti toptan belirlenen (iş vb.). "*Eskicilik yapacağına götürü ayakkabı yapsan nasıl olur*?" EVO106 2. *zf*. Fiyatını toptan belirleyerek. "*Onlar götürü çalışır*." MUR188

götürül- Götürme işi yapılmak veya götürme işine konu olmak. "*Hurda demir dolu örme sepetler peşin kantarda tartılıyor, sonra kıyıdaki mavnaya götürülüp boşaltılıyordu*." KP2

götürülme *a*. Götürülmek işi. "*Polislerin Erol'u Bursa Sokağı'na niçin götürdüklerini biliyor, götürülmesini istemiyordu*." KÜÇ63

götürülüş *a*. Götürülmek işi. "*Çok geçmeden bütün bunları arkada bırakan bir götürülüş…*" SÇ185

götürüş *a*. Götürmek işi. "*Üvey annesiyle Şoför Adem'in ağız ağıza verip konuşuşları, sızan babasını yattığı odaya birlikte götürüşleri…*" SUÇ90

götürüver-* Çabucak götürmek. "*Beni cezaevine kadar çabucak götürüver Mıstık*." ÜÇK596

götüy-* Çocuk dilinde götürmek. "*Beni götüyme oyya, buyda bıyak*." SAR24

gövde *a*. 1. Kesilmiş hayvanın, sakatatı alındıktan sonraki durumu. "*Gövde gövde et asılı çengellerde*." YYB124 2. Ağaç ve bitkilerin dallarının dışında kalan ana bölümü. "*Yanı başındaki dut ağacının gövdesine çakılı çivide asılı Zafer marka saate baktı*." BTÜ171 3. İnsan bedeninde baş, kol ve bacaklar dışında kalan bölüm. "*O, koskoca gövde nasıl da erimişti*." DK263 **gövdeye indir-** oburca yemek. "*Akşamları şarabını, lokmanın yağlısını gövdeye indirecek; eşiyle dostuyla yarenliği dilediği gibi sardıracaktı*." EVO22

gövdeli *sf*. İri yapılı. "*Zaman zaman aklıma kalın gövdeli yüksek ağaçların ormanı, ormanlarda uluyan kurt sürüleri, arada bir de limana demirleyen üç bacalı kocaman vapurlar gelir*." KK7

göver- Bitki yaprak vermek; yeşermek. "*Ot kökünün üstünde göverirdi*." DE56

göya (Der.) *zf*. Güya. "*Göya ağa diyesiymiş ki söyle ona cigarasını söndürsün*." CEM62

göyünük *sf*. Yanık, yanmış. "*Çiftçilerin yüreği ille de ondan pek göyünük*." MM38

göz *a*. 1. Görme organı, basar. "*Kapıcının gözleri büyüdü*." KP88 2. Bazı deyimlerde, görme ve bakma. "*Arkadaşlarını gözden geçirdi*." KP6 3. Oda. "*Kendi ellerimizle çaktığımız iki göz bir huğumuz olur*." CEM119 4. Bakış, görüş. "*Bana bacı gözüyle bakma*." KAÇ58 5. Suyun topraktan kaynadığı yer, kaynak. "*Kaynağın gözündesin*." KP83 6. Çekmece. "*Masanın gözünde Opon olacaktı*." EB182 7. Sevgi, ilgi, gönül bağlantısı. "*Nerelerde kaldınız iki gözüm*!" MUR352 **... gözüyle bak-** yerine koymak. "*Aynur'a karısı gözüyle bakıyordu*." DK127 **göz (veya gözünün) ucuyla bak-** fark ettirmeden gözlemek, belli etmemeye çalışarak başını çevirmeden yandan bakmak. "*Kâtibe göz ucuyla baktı*." CEM19 **göz açama-** yoğun işler yüzünden bir şeyle ilgilenme imkânı bulamamak. "*Hastalıktan göz açamıyorum*." EK244 **göz açtırma-** başka bir iş yapmasına vakit veya imkân vermemek. "*Hakçası, mahalledeki çeşitli kötülüklerle savaşmış, itlere, uğursuzlara göz açtırmamıştı*." MUR64 **göz alabildiğine** gözün görebileceği en uzak yerlere kadar. "*Bardaktan boşanırcasına yağan aydınlık yağmurların altındaki göz alabildiğine yemyeşil çayırlar…*" GAV111 **göz at-** kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek. "*Nurettin Şadan Bey oda kapısına göz attı*." GR27 **göz boya-**

kandırmak, yanıltmak, gösterişle aldatmak. "*Varsın halkın gözünü boyasın*." ÜÇK535 **göz dik-** bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak. "*Şu, kaynanasının çalındı diye göz diktiği, zavallıyı dövdürdüğü yüzük*!" EK372 **göz doldur-** görünüşü ile umulduğundan çok etkilemek. "*Kulaklarında adi sarı halka küpeler, gerçekten göz dolduran kız, bir film yıldızını hatırlatmaya çalışırcasına 'A ağabey aşkolsun!' dedi*." EVO120 **göz et-** gözle işaret etmek. "*Amele çavuşu, Kara Memed'e göz etti*." KY150 **göz gezdir-** bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek. "*Etrafa göz gezdirdi*." DE40 **göz göre göre** 1. belli ve apaçık olarak, herkesin gözü önünde. "*Ulan, sen olmasan karıyı göz göre göre kaçırırdım*!" EB137 2. olacağı bilindiği hâlde önlem alınmadan. "*Parası yok diye göz göre göre ölmesi revayı hak mı*?" GR72 **göz görmeyince gönül katlanır** `yakınımızda bulunmayanların özlemine, acısına daha kolay dayanabiliriz` anlamında kullanılan bir söz. "*Göz görmeyince gönül katlanırdı*." HÇ8 **göz gözü görme-** yoğun sis, duman, toz vb. sebeplerle hiçbir şey görülememek. "*Her gelip geçen araçtan toz bulutları kalkıyor, göz gözü görmüyordu*." BTÜ280 **göz hapsine al-** bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak. "*Alt kattaki odanın kafesi ardına saklanarak Yasin'i göz hapsine aldı*." TD9 **göz kamaştır-** 1. kuvvetli ışık veya parlaklık, kısa bir zaman için görüşü bulandırmak. "*... bar ampullerinden dökülen kuvvetli ışıklar kırılmaya, gözleri kamaştırmaya başlıyordu*." EVO180 2. bir niteliğiyle hayran bırakmak. "*Renk renk, şık hanımların göz kamaştırdığı salonda nefis kadın kokuları uçuşuyordu*." İDG49 **göz kesil-** bütün dikkatiyle bakmak. "*Koğuş safî kulak, safî göz kesilmiş.*" ÜÇK360 **göz kırp-** 1. göz kapağını kapayıp açmak. "*Usullacık göz kırpıp sordu*." ARK32 2. başkasına söylediklerinin doğru olmadığını anlatmak için, yanında bulunan kimseye gözünü kapayıp açmak. "*Karı koca bakıştılar, gülüştüler, hafif tertip, birbirlerine göz kırptılar*." AY205 **göz kırpma-** uyumamak. "*Kırpmamış idim gözümü ottuz saat*." MUR356 **göz kırpmadan** duraksamadan, çekinmeden. "*Bir başkası gelir, yüz bini göz kırpmadan verir*." YD167 **göz koy-** bir kimseyi veya bir şeyi ele geçirmeyi istemek. "*Şerife kaç vakittir Topal Duran'a göz koymuştu*." KAÇ110 **göz kulak ol-** gözetmek, korumak, bakmak. "*Lakin biz biz olalım, şehir yerinde göz kulak olalım kendimize kardaşlar*." BTÜ8 **göz möz (veya müz)*** göz falan. "*Zaten dikkat etmişti, kıza arada göz möz atarken herif kurt gibi, onları göz hapsine almıştı*." VV56 **göz süz-** baygın ve anlamlı bakmak. "*Parası olsa 'Beyefendi, beyefendiciğim!' diye konuşan, göz süzen karılara şampanya bile ısmarlardı*." KP56 **göz ucuyla bak-** fark ettirmeden gözlemek, belli etmemeye çalışarak başını çevirmeden yandan bakmak. "*Topal yanı başındaydı, göz ucuyla bakıyordu*." KT165 **göz ucuyla gör-** fark etmek. "*Kocasının uzun paçalı, beyaz donuyla merdiveni ağır ağır indiğini göz ucuyla gördü, aldırmadı*." DK18 **göz var, izan var** bir şeyin göz ve akıl yoluyla anlaşılacağını anlatan bir söz. "*Göz var, izan var*." EK129 **göz yıldır-** gözünü korkutmak. "*Bilhassa yapıyordu, gözünü yıldırmak, bundan böyleki davranışlarında, ölçülü olması için*." SUÇ147 **göz yum-** görmezlikten gelmek, hoş görmek, bağışlamak. "*Şuna bak, iki kadeh beleş rakı içecem diye, yazının itine boyuna göz yumdu*!" EVO278 **göz yumma-** hoş görmemek, bağışlamamak. "*Temizlemese bile ağzını burnunu kırar, basar gider, dünyada göz yummazdı*." KÜÇ15 **gözden çıkar-** bir mal, para, değer yargısı vb. maddi veya manevi varlığın elden çıkarılmasını kabul etmek. "*Babası zaten birkaç yüz bini gözden çıkarmış*." YD225 **gözden (veya gözünden) düş-** bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek. "*Gözünden düşmüştü o sıra Çeçen Hakkı*." DHV251 **gözden geçir-** niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek. "*Durdu, Coni'yi gözden geçirdi*." YD242 **gözden (veya gözünden) kaç-** görülmemek, farkına varılmamak. "*Günler geçiyor, kocakarının keçilerini yaymaya giderken taşıdığı yiyecekler, paket paket sigara, gözden kaçmıyordu*." SUÇ272 **gözden kaybol-** ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. "*Daha sonra, asıl vazifelerinin başına koşmakta olan iki atlı artlarında bir toz bulutu bırakarak çabucak gözden kayboldu*." OK90 **gözden sürmeyi çek-** hırsızlıkta çok becerikli, çok usta olmak. "*Gözden sürmeyi çeker dinime imanıma*!" YK26 **gözden uzak tut-** önem vermemek, arka plana itmek. "*Topal Nuri bir yandan Paşazade Hakkı Bey'in bilmem neredeki topraklarını ucuza düşürüp satın alır, Sinan'ı borçlandırmak suretiyle temlik ederken öte yandan da Ali Şahin'i gözden uzak tutmuyordu*." KT364 **göze al-** gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek. "*Kaybedenlerse sonuna kadar gitmeyi göze almış görünüyorlardı*." YK65 **göze bat-** 1. aşırı derecede görünür olmak. "*Başına kahverengi bir yün atkı almış, göze batmayacak, dikkati çekmeyecek şekilde gösterişsiz giyinmişti*." İDG100 2. tedirgin etmek, uygunsuz veya yakışıksız görünmek. "*Herkesin yaptığı göze batmazdı da, kendilerininki...*" MM143 **göze çarp-** dikkati üzerine çekmek. "*Kınaya kadar her türlü mutfak nevalesi göze çarpıyordu da iplik yahut bezler görünürlerde yoktu*." DE135 **göze gir-** davranış ve yetenekleriyle ilgi ve önem kazanmak. "*Parti dalavereleri, göze*

girmek, maaşının artması yahut hastane baştabibi olacakmış gibi yırtınması filan yoktu.” KP81 **göze görün-** belli, açık olmak. “*Kızı değil de göze görünen oğlunu düşünüyordu*.” TD38 **göze görünme-** ortaya çıkmamak, ortalıkta dolaşmamak, saklanmak. “*Yani demek istedim ki, dışarlara pek çıkmaz, göze görünmez*.” DK56 **göze yasak olmaz** `bir kimseye veya nesneye bakılmasını kimse önleyemez` anlamında kullanılan bir söz. “*Adama yeniden baktı, sanki göze yasak mı var, demiş gibi kızdı*.” ÖE110 **gözleri buğulan-** gözleri yaşararak çevreyi bulanık görmek. “*Haldun'un zaten renkli yanakları, köpüklü şarabın da tesiriyle büsbütün pençe pençe oldu, tatlı mavi gözleri buğulandı*.” İDG31 **gözleri çakmak çakmak (ol-)** ateşli hastalık veya öfkeden gözleri kızarmış ve parlamış (olmak). “*Bütün bunları bir büyük, bir yetişkin, bir olgun insanmışçasına anlatırken gözleri çakmak çakmak…*” ARK205 **gözleri çukura gömül-** aşırı yorgunluktan göz çevresi kararmak veya çökmek. “*Beyaz yüzü büsbütün ağarmış, gözleri çukurlarına iyice gömülmüştü*.” SM132 **gözleri dol- (veya dolu dolu ol-)** ağlayacak kadar duygulanmak. “*Gözleri doldu*.” KÜÇ28 **gözleri fıldır fıldır et-** şeytanca ve çapkınca bakmak. “*Kadının gözleri fıldır fıldırdı*.” BK339 **gözleri ışıklı (ol-)** gözleri ışık içinde (olmak). “*Gözleri ışıklı, cıva pırıltıları içinde, çekici, zekiydi*.” ÜÇK364 **gözleri kan çanağına dön-** uykusuzluk, yorgunluk, ağlama vb. sebeplerle gözleri çok kızarmak. “*Ertesi gün gözleri kan çanağına dönmüş, gelir…*” KP27 **gözleri kirlen-*** gözleri kapanmak, çok uykusu gelmek. “*Arada gözleri kirlenip uykuya dalacak olsa kötü kötü rüyalar görerek uyanıyor, kalbi sökülürcesine çarpıyor, soğuk bir terdir boşanıyordu*.” OK34 **gözleri parla-** gözlerinde sevinç ve istek belirmek. “*Genç kadının gözleri parladı*.” DE204 **gözleri süzül-** göz kapakları hafifçe kapanmaya başlamak. “*Kadının gözleri süzüldü, içini çekti*.” OK15 **gözleri yaşar-** gözlerine yaş gelmek. “*Gözleri yaşardı, kıpkırmızı kesildi*.” GR185 **gözleri yuvalarından fırla-** korku, öfke ve telaşı gözlerinden belli olmak. “*Yüzü kıpkırmızı olan Himmet'in gözleri yuvalarından fırlamıştı*.” EKM64 **gözlerinden oku-** düşüncelerini bakışlarından sezmek. “*Bir bakışta her şeyi adamın gözlerinden okur*!” KP87 **gözlerinden uyku ak- (veya dökül-**) çok uykulu olmak. “*Çok geç yattığı, gözlerinden uyku döküldüğü hâlde yatağında gene de uzun uzun hayaller kuruyordu*.” DK145 **gözlerinden yaşlar boşan-** çok ağlamak. “*Ayla, kasıklarını bastıra bastıra gülüyor, gözlerinden yaşlar boşanıyordu*.” EB229 **gözlerine inanama-** hiç umulmayan, hiç beklenmeyen bir şeyin görülmesi karşısında şaşırmak. “*Genç adam önce gözlerine inanamadı*.” İDG83 **gözlerini belert-** gözlerini, akı çok görünecek biçimde açmak. “*Kızın kaçtığını öğrenince babayla oğulun gözlerini belerte belerte nasıl bağırıp çağıracaklarını geçiriyor, korkusu arttıkça artıyordu*.” VV233 **gözlerini devir-** öfke ile bakmak. “*Az şeyler değildi ama Recep Cıva'nın hiçbir başlangıca lüzum görmeden, akları hemen her zaman kanlı, iri gözlerini devirerek sövüp saymaya başlaması…*” YD128 **gözlerini fal taşı gibi aç-** şaşkınlıkla, hayretle bakmak. “*Karısından bahseden satırlar, gözlerini fal taşı gibi açtı*.” SM280 **gözlerini kaçır-** biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek. “*Genç adam hâlâ gözlerini kaçırıyordu*.” DE96 **gözlerinin içi gül-** çok sevindiği yüzünden, gözlerinden belli olmak. “*Duru mavi gözlerinin içi gülüyordu*.” DE102 **gözleriyle tart-** kim ve ne olduğunu anlamak için dikkatle bakmak. “*Bedia Hanım onu gözleriyle tartarak izliyordu*.” KY100 **gözü (veya gözleri) açıl-** 1. uyanmak. “*Hasan'ın gözleri açıldı, ölgün ölgün baktı*.” BTÜ111 2. iyiyi kötüyü veya kendisine yarayanı ayırt eder duruma gelmek. “*Bu milletin gözü açıldı artık*.” KAÇ95 **gözü açık git-** gerçekleşmesini çok istediği bir dileğine erişmeden ölmek. “*Bacak bacak üstüne atıp iyi bir nargile fokurdatmadan ölürsem gözlerim açık gider*!” ÇK98 **gözü alış-** önceden iyi göremediği bir şeyi sonradan görür olmak. “*Gözü alışınca kim bilir nereden ışık alan pencerenin kirli camlarıyla hafifçe aydınlanan dar bir ışık sütununda bir insan karaltısının kımıldadığını fark etti*.” OK55 **gözü arkada kal-** bırakılan bir şey veya kimse ile ilgili tedirginliği sürmek. “*Gözümüz arkamızda kalacak*.” EVO139 **gözü bulan-** bulanık görmeye başlamak. “*Gözleri tatlı tatlı bulanıyor, yüreğindeki coşkun hisler, fırtınaya tutulmuş gibi ayaklanıyordu*.” SM251 **gözü çıkasıca** `kör olsun, görmez olsun` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. “*Gözü çıkasıca teyzesi başındayken...*” KÜÇ28 **gözü dal-** gözü bir noktaya dikili olarak dalgın dalgın bakmak. “*Kesekâğıt toptancısınınkinin gözü dalmıştı*.” KP108 **gözü doy-** çok istenen bir şeyin yeterli miktarı elde edildikten sonra daha çoğunu istememek. “*Nasıl, dedi Zaloğlu, gözün doydu mu*?” VV71 **gözü (veya gözleri) dön-** aşırı bir isteğin, öfkenin etkisiyle ne yaptığını bilmez duruma gelmek. “*Babasını elinde tüfek, gözleri dönmüş görünce sapsarı kesilmiş, bir şeyler sezerek oracığa çömelivermişti*.” GAV107 **gözü dünyayı görme-** hiç kimseye, hiçbir şeye önem, değer vermemek. “*Gözü dünyayı görmüyor gene*!” EKM28 **gözü gibi sakla-** bir şeye aşırı ilgi göstermek, önemle bakıp korumak. “*Annesinin gözü gibi sakladığı zarif viski bardaklarından birini aldı, çeşmede uzun uzun yıkamaya başladı*.” SBK188 **gözü gibi sev-** pek

çok sevmek. "*Malik Ağa İzzet Usta'yı gözü gibi sever, bir dediğini iki etmez*." CEM111 **gözü git-** bir şeyi istemeden görmek, elinde olmayarak bakmak. "*Hangisine gözü gittiyse başını eğiyor, gözlerini kaçırıyordu*." SBK103 **gözü gönlü açıl-** neşelenmek, ferahlamak. "*İnsanın gözü gönlü açılır, işi rast gelirdi*!" EVO136 **gözü görme-** belli bir şeyden başka bir şeyle ilgilenmemek. "*Erkek olup da gözü ev, kadın gördüğü var mı*?" KT140 **gözü göz değil** `iyi insan olmadığı bakışından belli oluyor` anlamında kullanılan bir söz. "*O Bilal'in gözü göz değildi amma, neyse*." BTÜ231 **gözü hiçbir şey görme-** heyecana kapılıp başka hiçbir şeyle uğraşamaz duruma gelmek. "*Gözü hiçbir şey görmüyordu*." İDG102 **gözü ısır-** bir kimseyi tanıyacak gibi olmak. "*Dikkat edince gözü ısırır gibi oldu*." EKM15 **gözü iliş-** birdenbire veya istemeden görmek. "*Gözü Nermin'e ilişti*." EK342 **gözü kal-** 1. elde edemediği bir şeye karşı isteği sürmek. "*Ama öylesine gözü kalmış ki okumada, yıllarca sonra dünyaya gelen oğlunu mutlaka okutmak sevdasına düşmüş*." BFV267 2. elde edemediği bir şeyi kıskanmak. "*Kim görse gözü kalıyor, kopya ediveriyorlar*." BK328 **gözü (veya gözleri) kamaş-** güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak. "*Bol ışık İhsan'ın birden gözlerini kamaştırmıştı*." KY188 **gözü (veya gözleri) karar-** 1. başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek. "*Yusuf sapsarı kesildi. Gözleri karardı*." BTÜ163 2. umutsuzluğun veya aşırı bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez duruma gelmek. "*Gözleri karardı ve her şey silindi*." SM297 **gözü (veya gözleri) kay-** 1. istemeyerek bakıvermek. *"... duvardaki takvime gözü kaydı.*" YK60 2. bayılmak sırasında gözünün akı çoğalmak. "*Doktorlarla öteki hastabakıcılar yetişip ilk müdahaleyi yapıncaya kadar, gözleri kaydı, kollar yanlara düştü*." İDG95 **gözü kes-** bir işi yapabilme konusunda kendisine veya başkalarına güvenmek. "*Tabancası yoksa, eli, kolu tutuyordu, yumruk ya da hiç olmazsa tokat atabilirdi ama gözü kesmedi."* ÜÇK357 **gözü kesme-** bir işi yaparken kendine veya başkalarına güvenmemek. "*Yumruk atacak bir öfkeyle baktı Dokumacı'ya. Gözü kesmedi*." BFV280 **gözü kız-** gözü hiçbir şey görmeyecek ölçüde öfkelenmek. "*Gözü kızdıysa kahpenin, beni mi dinler*?" HÇ307 **gözü kork-** daha önce geçirdiği kötü bir denemeden sonra birinden veya bir şeyden zarar gelebileceği kanısına varmak. "*Belki gözü korktu, belki de annesi, babası...*" SÇ30 **gözü kör olsun** bazı zorunlu durumlarda zararı istemeyerek kabullenmeyi anlatan bir söz. "*Gözü kör olsun*!" DHV252 **gözü ol-** bir şeyi ele geçirmek isteği beslemek. "*Gıdıklanmış gibi gülüyor, kaç vakittir kendisinde gözü olduğunu söylüyordu*." HÇ210 **gözü olma-** heves beslememek, fazla önem vermemek. "*Malda, parada insanın gözü olmamak kabil değil tabii*!" KT263 **gözü su içme-** güvenmemek. "*Hani Allah bir sebebini halk etmezse, bu heriften gözü pek de su içmiyordu*." EVO210 **gözü (veya gözleri) takıl-** dikkati çeken bir şeyden bakışlarını ayıramamak. "*Necati'ye gözü takıldı*." CEM147 **gözü tut-** güvenmek, beğenmek. "*Kaç vakittir gözü tutuyordu zaten*." HÇ132 **gözü üzerinde ol-** dikkati bir yerde toplanmak. "*Herkesin gözü üzerimde*!" BK328 **gözü yeme-** bir işi yapacak güç ve yeteneği kendinde bulamamak. "*Amma gene de gözü yemez*." BTÜ373 **gözü yıl-** daha önceden denediği için o durumla karşılaşmaktan korkmak, o işe girişmekten çekinmek. "*Biraz gözdağı verin, gözü yılsın*!" SUÇ146 **gözüm!** gözümün nuru. "*Emret gözüm*!" CEM61 **gözüm çıksın (veya kör olsun)** bir şeyin doğruluğuna inandırmak için edilen ant. "*Gözüm kör olsun ki...*" AY194 **gözüm görmesin** `bana görünmesin, yüzünü görmek istemem` anlamında kullanılan bir söz. "*Gözüm görmesin seni*!" İDG64 **gözün aydın!** sevinçli bir olay dolayısıyla kullanılan bir kutlama sözü. "*E, gözün aydın kız*!" SBK66 **gözünde** (o kimseye) göre. "*Zaman, Kudret Yanardağ'ı halkın gözünde her gün biraz daha büyütüp yüceltmek için alabildiğine çalışıyordu sanki*." ÜÇK561 **gözünde büyü-** bir şey bir kimseye olduğundan güç veya önemli görünmek. "*Zaloğlu Ramazan gözünde birden öyle büyümüştü ki*!" VV87 **gözünde tüt-** çok özlemek. "*Hepiniz gözümde tütüyorsunuz vallahi*!" MUR54 **gözünden kıskan-** üzerine titremek, kollayıp gözetmek. "*Kıskan beni, beni gözünden bile kıskan olmaz mı*?" EB119 **gözüne (veya gözlerine) bak-** gözünün veya gözlerinin içine bakmak. "*Söz açacaktı, annen gözüne bakınca kesti mi*?" ÖE78 **gözüne bat-** tedirgin etmek, rahatsız etmek. "*Yüz lira maaşım, yayladığım yayla, ağayla karşılıklı sigara, bira, çay, kahve içişim gözüne battı*." KT99 **gözüne çarp-** görünür olmak, dikkati çekmek. "*Döndü, annesine seslenecekti ki ablası gözüne çarptı*." EB170 **gözüne dizine dursun** nankörlük eden birine `Allah nankörlüğünün cezasını seni kör ve kötürüm ederek versin` anlamında söylenen bir ilenme sözü. "*Gözüne dizine durur insanın*!" SM259 **gözüne gir-** sevgi ve ilgisini kazanmak. "*Yerden bir taş aldı, Duran Ağa'sının gözüne girmek için, tıpkı Duran Ağası gibi, Hacer'in çinkolarına fırlattı*." KAÇ108 **gözüne iliş-** birdenbire, istemeden görmek. "*Ağaçların arasında, ta karşılarda bir asker gözüne ilişmişti*." ÇK133 **gözüne kestir-** uygun bulmak, elverişli görmek. "*Parlak berber çırağını gözüne kestirir*." DE23 **gözüne sok-** bir kimsenin görmediği veya bulamadığı bir şeyi, ona sert bir tavırla göstermek. "*Kocasını babasının gözüne sokmak için tam da fırsattı*."

DK202 **gözüne uyku girme-** uyuyamamak, uykusuz kalmak. "*Öte yanda Necmi'nin de gözüne uyku girmemişti*." OK50 **(birinin) gözünü aç-** görüşünü değiştiren bilgi vermek, uyarmak. "*Irgatın gözünü açacak*." BTÜ239 **gözünü (veya gözlerini) aç-** uyanık, dikkatli bulunmak. "*Gözünü açar, adamı avucunun içine alır, hele gençliğiyle bağlayıverirse çok değil, birkaç ay içinde sıfırı tükettirebilirdi*." EB182 **gözünü al-** aşırı biçimde etkilenmek. "*Naciye, kadını alıcı gözlerle süzerken parmağındaki yüzük birden gözünü aldı*." EK372 **gözünü ayırma-** bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak. "*Mihal bakıyor, gözünü ayırmamacasına bakıyordu*." GAV102 **gözünü budaktan sakınma-** tehlikeli işlere atılmaktan çekinmemek. "*Arkadaşın sıkıntıdaysa yardımına koşacak, etrafında bela dolaşıyorsa gözünü budaktan sakınmayacaksın*!" TD20 **gözünü (veya gözlerini) dik-** dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. "*Ayşe, ağır ağır uzaklaşan kamyona gözlerini dikmişti*." EVO304 **gözünü dört aç-** aldanmamak için çok uyanık bulunmak. "*Dedi ki, Lomen, dedi, gözünü dört aç, dedi*." GR116 **gözünü gözüne dik-** başkasının gözüne sürekli olarak bakmak. "*Elini pantolon cebine sokarken gözlerini müdürün çini mavisi gözlerine dikti*." EKM134 **gözünü kan bürü-** adam öldürecek kadar öfkelenmek. "*Herifin gözünü kan bürümüş*." VV338 **gözünü (veya gözlerini) kırpmadan** çekinmeden, korkusuzca. "*Mümkün olsa da o anları yeniden yaşasa, hiç gözünü kırpmadan, 'Peki!' diyebilirdi*." SBK203 **gözünü (veya gözlerini) oy-** çok kötülük etmek. "*Hepsi de birbirinin tıpkısı, hepsi de gözünü oymak için fırsat arayan kötü insanlardı*." SBK113 **gözünü sevdiğim** okşamalık olarak kullanılan bir söz. "*Amma peygamber efendimiz, gözünü sevdiğim, yalınayak başı kabak koşacak: Ümmetim, ümmetim diye*!" GK173 **gözünü seveyim** birinden bir şey isteneceği zaman kullanılan söz. "*Aman ağabey, gözünü seveyim yatma*." CEM74 **gözünü toprak doyursun** kendinden olan veya kendisine verilen şey ne kadar çok olursa olsun, bununla yetinmeyenler için söylenen bir ilenme sözü. "*Gözünü toprak doyurasıcanın kocca bir apartmanı var Şişli'de, Heybeli'de köşkü var*." GR216 **gözünü yıldır-** gözünü korkutmak. "*Gözümüzü yıldırma be kardaş*!" EVO171 **gözünü yum-** 1. gözünü kapamak. "*Gözlerini yumduğu, aklına zorla başka şeyler getirmek için kendini zorladığı hâlde...*" EK364 2. ölmek. "*O sakat bacakla ne olacaksın ben gözlerimi yumunca*?" KÜÇ57 **gözünün içine bak-** bir kimsenin üstüne titremek. "*Bey gözünün içine bakıyor*." HÇ233 **gözünün üstünde kaşın var deme-** birinin her davranışını hoş görmek. "*Fakat hiç kimse, gözünün üstünde kaşın var demez*." AY189 **gözünün yaşına bakma-** acımamak, merhamet etmemek. "*Masum kocasının hatırı için semt karakoluna götürmemişti şimdiye kadar ama bu gece gerekirse gözünün yaşına bakmayacaktı*." TD27 **gözüyle gör-** bir olaya tanık olmak. "*Gözüyle gördüğü zavallıların tüfeği değil, tabancalarının kurşunu bile yoktu*." SUÇ272

göz akı *a*. Göz yuvarının dışını saran, katılgan dokudan oluşmuş, dayanıklı beyaz çeper, sert tabaka. "*Gözlerinin akları damar damar kızarmış bu adamı da birlikte geldiği kuruyemişçi gibi, beğenmedi Ayten*." KÜÇ24

göz alıcı *sf*. Güzelliği ile ilgi çeken, alımlı, göze çarpan. "*Ben de hem onlardan hem de onların göz alıcı, pırıl pırıl öteberilerinden kaçar oldum*." AY149

göz altı *a*. Yüzde gözlerin hemen altında bulunan bölüm. "*Kırçıl kaşları, kocaman burnu, tulum tulum göz altları, damarlı kocaman elleri...*" BFV108

göz aşinalığı *a*. Birini zaman zaman görmekten ileri gitmemiş olan tanıma, üstünkörü tanıma. "*Göz aşinalığından öte tanışmışlığımız yoktu*." YYB97

göz banyosu *a*. Kadınlara hoşlanarak bakma. "*Sizin gibi harikulade bayanları seyredip göz banyosu yapmaya*!" İDG67

göz doktoru *a*. Göz hastalıkları doktoru, gözcü. "*Göz doktorları reçete yazar mı ki*?" ÖE82

göz görgüsü* *sf*. Yarar sağlamayan, yararı olmayan, işe yaramayan; yararsız. (kimse). "*Oğlanlar iyi, hastı, bu niye böyle göz görgüsü olmuştu sanki*." KT224

göz göz *sf*. Üzerinde birçok göz, delik bulunan. "*Sıravardiya göz göz odaların çepeçevre bulunduğu avluda ağırdan ağırdan hareket başlamıştı*." VV229

göz göze *zf*. Birbirine bakar bir biçimde. "*Göz gözeydiler*." DE237 **göz göze gel-** her iki tarafın bakışları karşılaşmak. "*Bir ara göz göze geliverdik*." ÇK109

göz hapsi *a*. Bir kimseye bulunduğu, yaşadığı yerden ayrılmaması biçiminde verilen ceza. "*Suçlu derhal göz hapsine alınır*." BE12 **göz hapsine al-** bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak. "*Kadınlar Cemile'yi göz hapsine alıverdiler.*" CEM134

göz nuru *a*. İyi bir iş ortaya çıkarmak için

yapılan emek. "*İnsan emeğine, dişten tırnaktan artırılmış, göz nuruyla yoğurulmuş insan emeğine acımadan yıkıyorlardı*." GK372 **göz nuru dök-** fazla emek sarf etmek. "*Asıl layık olanlar, bu aziz vatanın gelişmesi ve yükselmesi için gece gündüz göz nuru döküp sabahlara kadar dirsek çürüten muhterem büyüklerimizdir vatandaşlarım*!" MM36 **gözümün nuru** sevgi anlatan bir seslenme sözü, nuruaynım, nuruçeşmim, nurudidem. "*Yavrum, oğlum, gözümün nuru, nen var*?" ARK133

göz önü *a*. Görülebilen yakın yer. "*Evladımın gözümün önünde sararıp solmasına tahammül edemem*!" SM234 **göz önüne al-** önceden düşünmek, hesaplamak, dikkate almak. "*Çünkü herhâlde Cenab-ı Allah acımış, bunca zaman içerde yattığını göz önüne alarak ona bol para kazandırmak istemişti*." TD99 **gözünün önünden gitme-** bir türlü unutamamak. "*Gözümün önünden tövbe gitmiyor*." BTÜ196

göz önünde *zf*. Apaçık, belirgin, aşikâr olarak. "*Saatte en çok beş kilometre yürüyebileceğimi göz önünde tutarak birtakım hesaplar yaptım*." BE63 **göz önünde tut-** herhangi bir durumun nasıl bir sonuca yol açacağını hesaba katmak, dikkate almak. "*Hakkında istenen bilginin gerisinde gizli bir şeyler bulunması gerektiğini göz önünde tutarak 'Herkes kadar!' dedi*." GR146 **gözü önünde** yanında, yakınında. "*Böyle şehir içinde, herkesin gözü önünde adam söğüşlesin*!" KY6

göz pınarı *a*. Gözyaşı bezlerinin salgıladığı sıvıyı toplayan, gözün burun tarafındaki bölümü. "*Göz pınarlarında kabaran yaşlar yüzünün sert derisinden aşağılara yuvarlanırken tekrar uğundu*." YK7

gözalıcı bk. göz alıcı. "*Gözalıcı, pırıl pırıl bir billur ışıltısı.*" GAV160

gözaltı *a*. Birinin, güvenlik kuvvetleri tarafından belli bir yerde belli bir süre alıkonulması, gözetim, nezaret. "*Adresi verse, annesi gidip görse fena olmazdı ama ya ev gözaltındaysa*?" SUÇ235

gözbebeği *a*. 1. Gözde irisin ortasında bulunan, ışığın azlığına veya çokluğuna göre büyüyüp küçülen yuvarlak delik, bebek. "*... gözbebekleri canlı, simsiyah iki yuvarlaktı*." ÇK109 2. Çok sevilen, önem verilen kimse vb. "*Ben bizim karakolun gözbebeğiyim*." EKM15

gözcü *a*. Gözlemleme veya gözetleme işini yapan kimse. "*Bazen dükkânın önüne gözcü koymayı unuturduk*." BE79

gözdağı *a*. Sonradan verilecek bir ceza ile korkutma, yıldırma, tehdit. "*Bir zamanlar, yerli işçilere gözdağı vermek için İstanbul'dan getirilen işçilerin sonunda nasıl üçer beşer kaçtıkları üzerinde duruldu*." DE26 **gözdağı ver-** sonradan verilecek bir ceza ile korkutmak, yıldırmak, tehdit etmek, caydırmaya çalışmak. "*Gözdağı verdi sanmıştım*." OK33

gözde *sf*. Benzerleri arasında nitelikleri sebebiyle üstün tutulan, beğenilen, önem verilen (kimse veya şey), favori. "*Gözde olmasa ağanın köşkünde yatar kalkar mıydı*?" GK31

göze görkem (Der.) *sf*. Göze hoş görünen, gösterişli, dikkat çeken (kimse). "*Gerçi böyle şeyler kader, kısmet, alın yazısıydı ama Zeliha da hani akça pakça, göze görkemdi*." EVO19

göze görken* *sf*. Göze görkem. "*Onun gibi güzel, göze görken...*" HÇ136

gözel (Der.) *sf*. Güzel. "*Sen sen ol, karnın doymayısın gözele mözele bakma*!" EKM140 **gözel mözel*** gözel falan. "*Sen sen ol, karnın doymayışın gözele mözele bakma*!" EKM140

gözellik* *a*. Güzellik. "*Gözellik dediğin bir süs*." EKM140

gözet- 1. Korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek. "*Kemal Ağa da merakla koşmuş, bir kıyıdan aslanını gururla gözetiyordu*." ÜÇK381 2. Önem vermek, göz önünde bulundurmak, ayrı tutmak. "*Biz, mahpuslarımız arasında kalite farkı gözetmeyiz*." GR25

gözetle- 1. Birine veya bir şeye gizlice bakmak, dikizlemek. "*Tuvalet budak deliğinden gözetlediği komşu Naime'nin kızı Aynur'un çıplak bacaklarını hatırlamıştı*." DK117 2. Birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek. "*İçerisini ne için gözetliyordu*?" MUR218

gözetleme *a.* Gözetlemek işi, dikiz, dikizleme, erkete. "*Perdenin hafifçe kaymış aralığından içeriyi gözetlemeye çalışıyordu*." EK270

gözetlen- Gözetleme işi yapılmak, dikizlenmek. "*Üst pencerenin beyaz perdesi ardından gözetlendiğini bilmiyor değildi kız*." EB5

gözetlenil-* Gözetlenmek. "*Süleyman Bey'in günün her saatinde sımsıkı çekili panjurları gerisinden gözetlenilmek gibi bir ihtimali akıllarından geçirmeyen komşu kadınlar ... sere serpe oturur, yatarlardı.*" SM198

gözetleyebil- Gözetlemeye gücü yetmek. "*Artık ne otuz beş yıl önceki gibi havaya sabun*

balonları üfleyebilirim ne de komşu kızını gizli deliklerden gözetleyebilirim!" KP93

gözetme *a*. Gözetmek işi. "*Karısını gözetmesini salık verecek, genç adamı şüphelendirecekti*." SBK283

gözkapağı *a*. Göz yuvarlarının önünde bulunan, birbirine yaklaşarak gözü örten, kenarlarında kirpikler bulunan koruyucu organ. "*... bir taraftan da ağırlaşan gözkapaklarını zorla açarak tavana bakıyordu*." EKM5

gözle- Bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizar etmek. "*Baba kaç vakittir gözlediği çıkışı tam yerinde yapmış*." DK71

gözlü *sf*. 1. Herhangi bir biçimde veya renkte gözü olan. "*Kız olacak, kara kaşlı, kara gözlü değil, sarı saçlı, mavi gözlü*." DE14 2. Bölmesi veya gözleri olan. "*Şehrin hemen hemen göbeğindeki böyle sokaklardan birinde dişlerinin harcı iki gözlü bir ev kiraladılar*." EVO18

gözlük *a*. Görme bozukluğu olan gözlerin daha iyi görmesine veya gözleri korumaya yarayan, bir çerçeveye yerleştirilmiş çift camdan oluşan araç, lünet. "*Elinde pırıl pırıl stilo, gözünde gözlük, imza işine öyle dalmıştı ki…*" CEM44 **gözlük tak-** gözlük kullanmak. "*Üst üste iki gözlük takarak heyecanla birkaç sefer okuduğu mektupla coşmuş…*" ÜÇK558

gözlüklü *sf*. Gözlük takmış olan, gözlük kullanan. "*Bir milyonu olana gözlüklü doktor bile el ovalar*." ÇK72

gözlüksüz *sf*. Gözlüğü olmayan, gözlük takmamış olan. "*İhsan Efendi gözlüksüz yüzüyle acı acı gülümsedi, yutkundu*." SUÇ12

gözpınarı bk göz pınarı. "*Oğulun gözpınarlarında kabaran tuzlu yaşlar, sıhhatli yüzünden peşi peşine yuvarlandılar*." KP67

gözucu bk. göz ucu. "*Yoldan gelip geçenleri gözucuyla süzerek balkonu yıkar…*" BE81

gözü açık *sf*. Uyanık, becerikli (kimse). "*Başka harmanlarda ırgadın gözü açık arkadaş*." BTÜ282 **gözü açık git-** gerçekleşmesini çok istediği bir dileğine erişmeden ölmek. "*Benim bir tanecik evladım, yavrumun mürüvvetini göremezsem gözüm açık gider*." SM238 **gözü açık ol-** fırsattan yararlanmak, kurnazca davranmak. "*Hayat bir mücadele. Gözü açık olan kazanır*." KK123

gözü açıklık *a*. Gözü açık olma durumu. "*Fazla konuşma, gözü açıklığa da lüzum yok*." BTÜ371

gözü bağlı *zf*. Sorup soruşturmaksızın, bakıp anlamadan. "*Hangi motor olursa olsun, gözü bağlı söker takarım*." BTÜ32

gözü bağlılık *a*. Gözü bağlı olma durumu. "*Bu ne gözü bağlılık*?" VV236

gözü gönlü tok *sf*. Gözü tok. "*Gözü gönlü tok deyyusun hâli başkadır*." BTÜ220

gözü kapalı *zf*. Düşünmeden, duraksamadan. "*Gözü kapalı oy vermeyelim, kanmayalım, aldanmayalım*." ÜÇK491

gözü kara *sf*. Korkusuz (kimse). "*Demek gözü kara, bileğine sıkıydı*." SÇ190

gözü küllü* *sf*. Etrafında olup bitenleri anlayamayan, saf, avanak, bön. "*Çocuk var karşınızda, gözü küllü var öyle ya*!" VV221

gözü pek *sf*. Korkusu olmayan, yürekli (kimse); korkusuz. "*Hırslı adam, heybetli adam. Gözü pek*." YD27

gözü sulu *sf*. Çok önemsiz olaylarda bile gözyaşlarını tutamayan, ağlayan (kimse); sulu gözlü. "*Gözü sulu kör Meryem, ağla ha ağla*." EVO53

gözü tok *sf*. Paraya, mala düşkünlük göstermeyen, açgözlülük etmeyen (kimse), gözü gönlü tok. "*Fakir ama onurlu, gözü tok*!" KT161

gözü yolda *sf*. Sürekli bir şeyi bekleyen (kimse). "*Aman baba, ne yapın yapın gelin. Gözlerim yolda*." GK223 **gözü yolda kal-** birinin gelmesini merak, istek veya özlemle beklemek. "*Gözlerim yolda kaldı kız*." YD72

gözük- Görülür duruma gelmek, görülür olmak; görünmek. "*Bir yanda deniz, denizin ötelerinde dağlar, dağların ardında kıpkırmızı tekerinin ucu gözüken ay…*" YD101

gözükebil- Gözükme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kadının sırtüstü yattığı masa sağda kaldığı için ancak bacağının teki dizkapağına kadar gözükebiliyordu*." GR170

gözükme *a*. Gözükmek işi. "*... her iki gruba da hoş gözükmeye dikkat ederdi*." KAÇ54

gözükül-* Gözükme işi yapılmak. "*... ağa hazretlerinin hoşuna gitsin diye notlanırmış gibi gözükülüyordu*." KK105

gözüküş *a*. Gözükmek işi. "*Zaloğlu'nun günlerden beri gözükmeyişi, Berber Reşit'in de canını sıkmaya başlamıştı*." VV154

gözyaşı *a*. Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri, yaş. "*Gözyaşları içinde kocasının boynuna sarıldı*." KP55

gram (Fr.) *a*. Kilogramın binde biri değerindeki ağırlık ölçüsü birimi. "*İki yüz elli kuruş karşılığı bir tutukluya yüz gram afyon getirirken hapishane kapısında yakalandı*." ÇK65

gramatikal (Fr.) *sf*. Dil bilgisi kurallarına uygun. "*Hoş, İtalyanca da aynı gramatikal, nasıl derler, sarf ve nahiv...*" YD56

gramlık *sf*. Belli bir gram ağırlığında olan. "*Antep kebaplarıyla yedi yüz gramlıkları devirmiş kaba saba, bugün var yarın yok ama elleri açık taşralı şoförler, şoför muavinleri, hakalmazlar lazımdı*." KÜÇ36

gramofon (Fr.) *a*. Önceden özel bir madde üzerine kaydedilmiş sesleri, istenildiğinde dinleten alet, sesyazar, fonograf. "*Derhal çiftetelli plağını koy gramofona*!" CEM151

gramofonlu* *sf*. Gramofonu olan. "*Köyün gramofonlu kahvesi onların*." BTÜ117

Grandüşe* *öz. a*. Bir çorap markası. "*Filiz camekâna sokulmuş, naylon iç çamaşırlara, Grandüşe çoraplara, bluzluk, etekliklere bakıyordu*." BFV20

granit (Fr.) *a*. Kuvars, feldspat, ortoklaz ve mika minerallerinden birleşmiş türlü renkte, billursu, çok sert bir kayaç türü. "*Resul Ağa'yı, en çok bu uzun, beyaz sakalından, bir de şimdi kendini hatırlatan, ulu dağlardan yuvarlanıp gelmiş granit parçasına benzeyen geniş bedeninden hatırlar*." EVO10

grav* *a*. Silah patlayınca çıkan ses. "*Adam bir atıldı üstlerine, kaptı tabancalarını, grav grav grav*!" KAÇ72

gravat* *a*. Kravat. "*Gravatımı*!" DHV323

gravyer peyniri *a*. İsviçre'de yapılan bir tür sarı, yağlı peynir. "*Süt, nefis tereyağı, gravyer peyniri, kızarmış ekmek…*" EK231

gres yağı *a*. Rafine edilmiş bir yağlama yağı ile bir sabunun, istenen kıvama göre değişen oranlarda karıştırılmasından elde edilen yarı koyu yağlama yağı, gres, makine yağı. "*Toz, ter, gres vakom yağlarının karası, öfke…*" KK27

grev (Fr.) *a*. İsteklerini işverene kabul ettirmek için işçilerin, işlerini hep birden bırakması; iş bırakımı. "*Bir çeşit grev yani*?" GR5 **grev yap-** işi bırakmak. "*Grev yaptılar diyordun*?" GR5

greyfurt (İng.) *a*. Bu ağacın portakaldan daha iri, kanarya sarısı renginde, tadı acımsı meyvesi, altıntop, kızmemesi. "*Camekânlarda portakal, greyfurt suyu şişeleri, duvarlarında çeşitli resimleriyle Özsüt Muhallebicisi gerçekten şirin, şipşirin bir yerdi*." KY132

gri (Fr.) 1. *a*. Kül rengi, boz renk, demir rengi, demirî. "*Kostümlerimin gri, lacivert, kahverengi falan olmasını isterdim*." EKM145 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Gökyüzü kalın, gri bulutlarla sımsıkı kapalıydı*." EKM139

Grigori Pek* *öz. a*. Eldred Gregory Peck Amerikalı tiyatro ve sinema oyuncusu, seslendirme sanatçısı ve prodüktör (1916-2003). "*Kanlı Aşk filmindeki Grigori Pek gibi düşünüyordu onu*." DK113

grileş-* Gri duruma gelmek. "*Osman kararıp kararıp morarıyor, arada grileşiyordu*." KY214

grilik* *a*. Gri renkte olma durumu. "*Koridorun nemli griliğinde yan yana yürüdük*." DHV331

grip (Fr.) *a*. Yorgunluk, kırıklık, kas ağrıları, ateş vb. belirtileri olan, bulaşıcı, salgın hastalık, paçavra hastalığı, enflüanza. "*Avukat Nihat evinde gripten yatıyordu*." EK341

Gripin* *öz. a*. Eczacı Necip Akar tarafından geliştirilen, 1931 yılından itibaren üretilen Türk yapımı ilk ağrı kesici ve ateş düşürücü ilacın adı. "*Gripin de yutturdu*." DHV306 **Gripin mıripin*** Gripin falan. "*Onu da çaya ver, Gripin mıripine ver*." BTÜ83

Gripinsiz* *zf*. Gripin olmaksızın. "*Ama annesi ertesi gün Gripinsiz, sütsüz, ekmeksiz falan kalkıp gitmişti Tahtakale'deki kocaman işhanının üçüncü katına*." ÖE35

grup (I) (Fr.) *a*. 1. Birbirine benzer veya aynı cinsten olan şeylerin oluşturduğu bütün; küme, takım. "*Salonda küçük küçük gruplar hâlinde dağılmıştık*." BE87 2. Görüşleri, çıkarları bir olan kimseler bütünü. "*Başta Camgöz Sadık grubu olmak üzere, işçiler, 'Değiliz!' diye gürlediler*." CEM127

grup (II)* *a*. Güneşin batması, gurup. "*Köşkler, yalılar, çeşmi bülbüller, landolar, erganun, grup, yağmur, hayır rahmet...*" KK209

guaş (Fr.) *a*. Bir tür zamklı, mat sulu boya.

"*İçinde Filiz'in … guaşla çizilmiş belki de kırk, elli deseni, resmi*." BFV187

gudubet (Ar.) *sf*. Yüzüne bakılmayacak kadar sevimsiz ve çirkin. "*Sinema perdelerinden fırlamış nefislerin yanında gudubetler de yok değildi*." VV354

gudubetleş-* Gudubet duruma gelmek, çirkinleşmek. "*Yalnız, İdris Bey'in sağında oturmakta olan erkek suratlı, genç özentisi içindeki kırk beşlik kadın somurtmuş, somurtunca da alabildiğine gudubetleşmişti*." MM182

Guide de Parfait Jordinie* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Vukuat Var" adlı romanında geçen bir eser. "*Burada örneğin, Guide de Parfait Jordinie ya da Arap harfleriyle Anadolu Yavrusunun Kitabı'na da rastlanabilirdi*." VV267

guk* *a*. "Gak dedikçe et, guk dedikçe su" sözünde geçen bir sözcük. "*Valide, Allah mekânı cennet ihsan eylesin, gak dedim mi et, guk dedim mi su*." DHV229

gul (Der.) *a*. Gül. "*Ben nirden gulün oluyormuşum senin, yalancı, vacibi*!" GK166

gul- (Der.) Gülmek. "*Ne gulüyon*?" GK262 **gulmek mul-*** gulmek falan. "*Sakın gulüp mulme*!" GK333

gulaş (Mac.) *a*. Etli, salçalı bir Macar yemeği. "*Battı balık yan giderdi, varsın inceldiği yerden kopsun hesabı, 'Bana da Macar gulaş.' dedim*." YYB189

gulu gulu *a*. Hindinin çıkardığı ses. "*Horoza benziyor. Yahut hindiye. Gulu gulu diye konuşuyor*." BFV179

gun (Der.) *a*. Gün. "*Gun gormemiş*." AY175

gunneli* *sf*. Genizden çıkarılan belirgin ve melodik sesle yapılan (konuşma, üslup). "*Kabak Hafız … gunneli, terkipli üslubuyla beye diller döküyordu*." HÇ290

gurban (Der.) *a*. Kurban. "*Aman Tohtur Bey, gurbannarın oluyum*!" GR206

gurbet (Ar.) *a*. Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik. "*İnsan gurbete düşünce İstanbul'a düşmeli*." GK4 **gurbete çık-** doğup yaşanılan yerden uzaklaşmak. "*Oğlan demek kapıya yeni gelmiş, gurbete de ilk çıkıyor*." GK194 **gurbete düş-** aile ocağından uzak bir yere gitmek. "*Anam sağken babam düşerdi gurbete*." GK192

gurbet eli *a*. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yerden başka yer. "*Gurbet ellerdi burası*." KY150

gurbet kuşu* *a*. Geçimini sağlamak için yaşamının tamamını veya bir bölümünü gurbette geçirmek zorunda olan kişiler için kullanılan bir tabir. "*Garip bir gurbet kuşuydu o*." GK110

gurbetçi *a*. Gurbete çıkan, geçimini gurbette kazanan kimse. "*Biz gurbetçiyizdir*." KY43

gurbetçilik *a*. Gurbetçi olma durumu. "*Ali Osman gerçekten de gurbetçiliğin ustasıydı*." EKM137

Gurguroğlu* *öz. a*. Bir aile (soy) adı. "*Babasından çok duymuştu bu Gurguroğlu'nu*." GK80

gurt gurt* *zf*. Gurt sesi çıkararak (içmek). "*Topal yatağında hafifçe doğrularak suyu gurt gurt içti, tası geri verdi*." EVO261

gurulda- Sindirim yollarından bir sıvı geçerken `gur gur` diye ses çıkarmak. "*Kemal Cesur'un birden aklı başına geldi, korkudan karnı guruldadı*." BTÜ268

gurultu *a*. Sindirim yollarından bir sıvı geçerken çıkan sese verilen ad. "*Midemde gurultu, bir sızlama…*" AY116

gurup (Ar.) *a*. Güneşin batması. "*Güneş guruba yaklaşırken kalktım*." BE70 **gurup et-** güneş, batmak. "*Duvarlar da gurup eden güneşler, durgun denizler, batan güneşlerin kızılı vurmuş hurma ağaçları resimleriyle süslüydü*." EK61

gurur (Ar.) *a*. Kendini beğenme, büyüklenme, benlik, kibir. "*Akşam paydoslarında elinde kitabı, belli bir gurur içinde, yanında o varmışçasına bir çalımla tutuyordu evin yolunu*." BFV142 **gurur duy-** gururlanmak. "*Ressamın dediklerindense gurur duydu*." BFV135 **gururunu okşa-** yüzüne karşı değerlerini belirterek bir kimseyi duygulandırmak. "*Bu mahalleye, hem de vaktiyle amelelik ettiği fabrikanın bulunduğu bu mahalleye bekçi olmak gururunu okşamıştı*." EKM12

gururlan- Kendini beğenmek, büyüklenmek, kurumlanmak. "*Bu sertliği beğendi, gururlandı içten içe*." YD29

gururlu *sf*. 1. Kendi kişiliğine önem veren, azametli. "*Baba evine dönmeyecek kadar*

gururludur." ARK132 2. Kurumlu, çalımlı. "*İskemlesinde, o yana bakmadan, gururlu, oturuyor, sigara içiyordu*." ARK178

guruş (Der.) *a.* Kuruş. "*Kaç guruş*?" EKM99

guslet- Gusletmek işi. "*İnsan gusletmeyi bilmez mi*?" CEM94

gusli* *a*. Gusle veya gusla, Balkanlarda Slav ve Arnavutların kullandığı yaylı çalgı. "*Tam kahveyi koyarken oda kapısı usullacık açıldı, koltuğunda, telleri at kılından, bir çeşit saz olan guslisi ile ihtiyar Muy girdi*." CEM95

gusül (Ar.) *a.* İslam dininin gerekli gördüğü durumlarda ve belirlenen biçimde yıkanıp abdest alma, boy abdesti. "*Usta kurnazca baktı: Gusül için mi*?" BTÜ274 **gusül musül*** gusül falan. "*Gusül musül âdeti değildi*." YK80

gusülhane (Ar. ġusl + Far. ḫāne) *a*. Eski evlerde, içinde yıkanılabilir biçimde yapılmış küçük bölme. "*Abdesthane, gusülhane hem da...*" DK24

guyuş* *a*. Çocuk dilinde kuruş. "*Sevsen bi guyuş veyiydin*!" ÖE81

gübre (Rum.) *a.* Verimini artırmak için toprağa dökülen her türlü hayvan dışkısı, kimyasal veya bitkisel madde, kemre. "*Ilık ılık gübre kokan bu ahırı şimdi ne müthiş bir hasretle arıyordu*!" ÇK124

gübrelik *a*. Gübre konulan yer, kemrelik. "*Gübreliklerde eşelenen tavuklar, horozlar, yalınayaklı kızlar, oğlanlar…*" GK12

gücen- Birinin beklenilmeyen bir davranışı veya sözü karşısında kırgınlık duymak, kırılmak. "*Gücenmedin ya*?" BK354

gücendir- Gücenmesine yol açmak, gönlünü kırmak, incitmek. "*Akşamki davranışından dolayı gücendirdiğini sanıyordu*." GAV182

gücenme *a*. Gücenmek işi. "*Orhan Bomba'nın bozulduğunu anlayarak, gücenme yok, dedi*." ÜÇK413

gücü *a.* Bez tezgâhında ipliği ayarlayan tezgâh tarağı. "*Tel gücüler aşınıyor, aşınan tel gücüler de iplikleri zedeleyip koparıyor*." CEM32

güç (I) *a.* 1. Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor. "*Şaban'da, onlardan çok yüksek karakter, hele yaşama gücü görüyor, öğrenmek hevesine bayılıyordu*." DE28 2. Bir cihazın, bir mekanizmanın iş yapabilme niteliği. "*Fabrika … sarılmış masuraları şakırtılı tezgâhlarda kola kokulu kaymak gibi bez hâline getiriveren bir güçtü*." EVO11 **gücü gücü yetene** haklılığa değil kaba kuvvete veya güce dayanılarak. "*Gücü gücü yetene değil, anladın mı*?" ARK112 **gücü yet-** 1. eldeki imkânlarla ancak altından kalkabilmek, üstesinden gelebilmek. "*Öyle gülüyor, öyle katılyordu ki, laf söylemeye, pes ettiğini belirtmeye gücü yetmiyordu*." KP105 2. üstesinden gelebilir olmak. "*Köse Hasan yekindiyse de gücü yetmedi*." BTÜ113

güç (II) 1. *sf*. Ağır ve yorucu emekle yapılan, çetin, müşkül, kolay karşıtı. "*Burda, tanış gözlerin ayıplayan bakışları önünde dokumacılık bile yapmak güç*." DE217 2. *zf.* Zorlukla. "*Memleket kendini güç besliyordu*." YK17 **gücüne git-** gönlü kırılmak, onuruna dokunmak. "*Gücüne mi gitti*?" CEM107

güç bela *zf*. Zorlukla, güçlük çekerek. "*Bu yakınlarda gene tutturmuştu, otuzla razı ettik güç bela*." GR216

güççük (Der.) *sf.* Küçük, ufak. "*Böyükten af güççükten kusur Gafur Ağam*!" GK28

güçlen- Güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek. "*Sazın oynak sesi yalçın kayalara çarptıkça büsbütün güçleniyor, uzaklara, ta uzaklara gidiyordu*." KY119

güçlendir- Güçlü duruma getirmek, güç kazanmasını sağlamak. "*Cevriye olabileceği kanısını güçlendirmişti içinde*." SBK179

güçleniver-* Çabucak güçlenmek. "*Topal'ın parkelerde tok tok öten topal bacağının sesi güçlenivermişti*." EVO315

güçlenme *a*. Güçlenmek işi. "*Çok geçmeden … ses yakınlaşıp güçlenmeye başladı*." KY214

güçleş- Güç duruma gelmek, zorlaşmak. "*Yemeklerin hazını güçleşir*." KK243

güçlü *sf*. 1. Gücü olan, kudretli, kuvvetli, yavuz. "*Acı kırmızı sabahlığının altından görünen güçlü bacakları…*" KY34 2. Şiddeti çok olan. "*Hırıltılı cayırtılı, güçlü bir ses…*" KY74 3. Etkisi, önemi büyük olan, sözü geçer, forslu. "*Nasılını kesinlikle bilmiyorlardı ama herhâlde dayandığı yer çok güçlü bir yer olacaktı*." MUR39 4. Nitelikleri ile etki yaratan, etkili. "*Bu dünyaya onu bağlayan belki de en güçlü bağ*." ÜÇK334

güçlü kuvvetli *sf.* Sağlığı, gücü, kuvveti yerinde

olan. "*Uzun boylu, geniş omuzlu, güçlü kuvvetliydi*." SUÇ27

güçlü kuvvetlilik* *a*. Güçlü kuvvetli olma durumu. "*Bütün geniş omuzluluğu, iriyarılığı, güçlü kuvvetliliğine rağmen, ufak tefek karısından ödü kopan vali ... karısına baktı*." MM53

güçlük *a*. Sıkıntı veya güçlükle yapılma durumu, zor olma; zorluk, müşkül. "*Birlikte yaşamak, hayatın güçlüklerini hep beraber yenmek için verilmiş kararları vardı yahut olacaktı*." DE217 **güçlük çek-** zorlanmak. "*Nefise takipte güçlük çekmişti ama gene de peşini bırakmamıştı*." ÜÇK606

güçlülük *a*. Güçlü olma durumu. "*Ama ona vermeyecekti güçlülüğünün hazzını*." EB62

güçsüz *sf*. Gücü olmayan, âciz. "*Çirkindir, kısacıktır, güçsüzdür*." ÖE41

güçsüzlük *a*. Güçsüz olma durumu, güçsüze yakışacak davranış, kuvvetsizlik, aciz, iktidarsızlık. "*Güçsüzlüğünü belli etmemeliydi*." YYB24

güdebil- Gütme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Arkadaşlarının dost, sevgili, karı hatta metreslerine karşı saygı, saygıdan da başka, bir çeşit anne, kız kardeş veya yakın akrabalara gösterilen kardeşçe taassup güdebileceğini düşünmüştü*." HÇ202

güderi (Far.) *sf*. Genellikle geyik veya keçi derisinden yapılmış yumuşak ve mat meşin olan güderi meşininden yapılmış. "*Pantolonunun arka cebinden şişkin, güderi portföyünü çıkardı*." HÇ231

Güdük öz. *a*. Bir lakap. "*Güdük Hasan sigarayı aldı*." SAR62

güfte (Far.) *a*. Müzik eserlerinin yazılı metni, söz. "*Yığınla güfte yazmış, bunları bestelemişti*." İDG109

güğüm (Rum.) *a*. Yandan kulplu, boynu uzun, genellikle bakırdan su kabı. "*Kalktı, bakır güğümü aldı geldi alaçıktan*." EVO221

gül (Far.) *a*. 1. Gülgillerin örnek bitkisi. "*Bahçedeki gül fidanlarının kalabalığına sakladım*." BE56 2. Bu bitkinin katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği. "*Kız gül atar, karanfil atar, nergis atar*." DE23 **gül gibi** çok iyi, çok güzel. "*Kız çalışıyordu, büyük oğlan çalışıyordu, ikisinin maaşıyla gül gibi geçinebilirlerdi*." EB9 **gül gibi geçin- (veya yaşa-)** 1. çok iyi anlaşmak, geçinmek. "*Şerefsizim gül gibi geçiniriz*." GAV104 2. pek geniş olmayan bir imkânla rahat, sıkıntısız yaşamak. "*Gül gibi geçiniyorduk*." CEM127 **gülleri yarıl-** çok keyiflenmek. "*Sevincik olma bu kadar, sevincik olma. Güllerin de yarılmasın...*" ÜÇK498 **gülü seven dikenine katlanır** `insan sevdiği kimse veya sevdiği iş yüzünden gelecek sıkıntılara katlanır` anlamında kullanılan bir söz. "*Gülü seven dikenine de katlanır teyzeciğim*." GR61 **gülü tarife ne hacet ne çiçektir biliriz** birinin uygunsuz özellikleri sayılırken bunların öteden beri bilindiğini anlatmak için söylenen bir söz. "*Gülü tarife ne hacet? Ne çiçek olduğunuzu bilmiyor muyum yıllardır*?" MUR374

gül- 1. İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak. "*Leman Hanım tatlı tatlı gülerek kocasının boynuna sarıldı*." SM149 2. Mutlu, sevinçli zaman geçirmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek. "*Mahallemizin tozunda toprağında beraber büyüdük, beraber ağladık, beraber güldük yahu*!" DK198 3. Biriyle alay etmek. "*Evet, sana güldük*." EB41 **güleyim bari!** yersiz görülen bir düşünceye karşı hafifseme olarak söylenen bir söz. "*Güleyim bari*!" YYB237 **gülmekten kırıl- (veya katıl-)** yersiz görülen bir düşünceye karşı hafifseme olarak söylenen bir söz. "*Gazi gülmekten kırılıyordu*." BE90 **gülüp geç-** umursamamak, aldırış etmemek, üzerinde durmamak. "*Başkalarını yanında öpüyorum da aldırmıyor, gülüp geçiyor*!" SM241 **gülüp söyle-** neşeli, sevinçli, keyifli, güzel vakit geçirmek. "*Her zaman gülüp söyleyen, canı sıkkın olsa bile kendini neşeli görünmeye zorlayan genç kadın bile sıkıntılı görünüyordu*." DE115

gül suyu *a*. Gül yağı yapılırken yan ürün olarak elde edilen kokulu ve renksiz sıvı. "*Kolonyalar, gül suları filan para etmedi*." KY119

gülcemal* *a*. Dövmesi yapılan bir çeşit resim. "*Şadiye en çok, göğsündeki barut dövmesi gülcemali sevmişti*." DHV273

güldür- Gülmesine sebep olmak. "*Belki de kızların hoşuna gitmek için kokozun biri demiş, kızları güldürmüşlerdi*." EB32

güldürebil- Güldürme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herkesin ne diyeceğine önem verecek değilim ama kendi kendime kendimi güldüremem*." BFV242

güldürme *a*. Güldürmek işi. "*Adem'in annesi gülüyor, söylüyor, adamı güldürmeye çalışıyor,*

diller döküyordu ama nafile.” SUÇ154

güle güle *zf*. 1. Vedalaşma sırasında kalanın söylediği söz, devletle. “*Güle güle yavrum*.” KÜÇ15 2. Gülerek. “*Yarın beye nikâh ettirsin kendini de güle güle patla*!” HÇ124

güle oynaya *zf*. Sevinerek, neşe ile. “*Siyah önlükleri, beyaz kurdele, beyaz kısacık çorapları, rugan iskarpinleri, sarı çantalarıyla her sabah köşe başında toplanıp güle oynaya okula gidişleri…*” SBK62

güle söyleye* *zf*. Güle oynaya. “*Akşamları çocuğuna hiç olmazsa küçük bir paket çikolatayla dönmek, sokak kapısında karşılanmak, güle söyleye yemeğini yemek, yemekten sonra yarı üstü uzanıp çocuğuyla oynamak...*” KY24

gülebil- Gülme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yıllar yılı kocadan, oğlan evlattan gülmemişse, kızından pekâlâ da gülebilirdi*!” DK54

güleç *sf*. Her zaman gülümseyen, mütebessim. “*Biri uzun boylu, güleç; öteki kısa boylu*.” KP33

güleçlik *a*. Güleç olma durumu. “*Sevinçli olduğunu, yüzünün güleçliğinden anlamıştı*.” GK306

güledur-* Gülmesini sürdürmek. “*Yaşlılar güledursun, gençlerle çocuklar birtakım yerlerden taşlarla sopalar yaratıp kedilere yaylım ateş açtılar.*” MUR57

gülek (Der.) *a.* Bir tahıl ölçüsü. “*... bayrama kadar üç gülek buğday afara edip edemeyeceğini hesapladı*.” EKM48

güler yüzlü *sf*. 1. Yakınlık gösteren, içten davranan. “*Herif böyle avurlu zavurlu değil, güler yüzlü, şakacı, enseye tokat biriydi*.” ÜÇK360 2. Her zaman gülümseyen; beşuş. “*İbrahim Efendi, güler yüzlü, kabarık saçlı bir adamdı ki…*” BE43

güleş (Der.) *a.* Güreş. “*İşyeri mi bura, güleş yeri mi*?” GK24

güleş- (Der.) Güreşmek. “*Pehlivan Ali Emmisinin güleştiğini hatırlıyor*.” GK13

güleşçi* *a*. Güreşçi. “*Abdullah, güleşçi*.” GK79

Gülhane* *öz. a*. Gülhane Parkı. “*Hadi Gülhane'ye gidelim*!” SUÇ78

Gülhane Parkı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan bir park. “*Önce Gülhane Parkı'na doğru cadde boyunca ağır ağır yürüdü*.” İDG74

Güliver* *öz. a*. İrlandalı yazar Jonathan Swift tarafından yazılan “Gulliver'in Gezileri” adlı romanın başkahramanı. “*Cücelere eyvallah zorunda kalan Güliver gibi emre uyduk*.” BK326

gülkurusu *sf*. Mor ve kırmızının karışımından ortaya çıkan renkte olan. “*Kahverengi astragan mantonun altında gülkurusu incecik ipekliden· bir elbise, yakası ta yüklü memelerinin nerdeyse uçlarına kadar açıktı*.” KK108

güllaç *a*. Kolayca yutulamayan, tadı hoş olmayan toz durumundaki bazı ilaçların içine konuldukları, nişastadan küçük kap. “*Namussuz herif, kendi dayanır ilaçlara tebeşir tozunu, suyu, boyayı, güllaçlara karbonatı, biz iki parmak alkol uçlansak kıçını yırtar*!” MM104

gülle *a*. Eskiden som taş veya demirden, yuvarlak bir biçimde yapılırken, günümüzde çelikten silindir biçiminde, bir ucu sivri olarak yapılan top mermisi. “*... un çuvalı, top ağzından fırlamış bir gülle gibi geldi, bana çarptı*.” KK202

güllük gülistanlık *a*. Bolluk ve rahatlık. “*Bu düzenle dünya kırk yıl doğru dürüst gidecek, kurt kuzuyla yaşayacak, ortalık güllük gülistanlık olacak*.” VV89

gülme *a.* 1. Gülmek işi. “*Ulan ne buyur ne de birazcık gülme, gülümseme*!” SBK255 2. Yüksek sesle gülme; kahkaha. “*Eğri büğrü sokaklarda çamurlara bata çıka gidilirken, inceli kalınlı sesler, gülmeler, haykırışlar yükseliyordu*.” CEM102

Gültepe* *öz. a*. İstanbul’un Kâğıthane ilçesinde bulunan bir semt. “*Ermeni kızı Fani'nin Gültepe'de nasıl basıldığından bahsedildikten sonra konuşma Klevland pamuğuna intikal etti*.” EKM66

gülücük *a*. Gülümseme, tebessüm. “*... yüzündeki bu hafiften gülücük onun içindir*!” ÖE85

gülümse- Güler gibi olmak, hafifçe gülmek. “*Başını ağır ağır sallıyor ama yüzü gülümsemiyor bile*.” ÖE96

gülümseme *a*. Gülümsemek işi, tebessüm. “*Deminden beri Başgardiyan'ı hafif bir gülümseme ve âdeta alaylı hâliyle sakin sakin dinleyen Necati birden bire irkildi*.” EKM156

gülümseyiş *a*. Gülümsemek işi. "*Havluyu vermiş, sonra da zaten güzel yüzünde gülümseyişlerin en saf, en çocuksu olanıyla, 'Senden bir ricada bulunabilir miyim?' demişti*." EB108

gülün- 1. Gülme işi yapılmak. "*Koca salonda gülünüyor, söyleniyor*." EKM66 2. Alay edilmek. "*Bıyık altından gülünerek başlar sallanıyordu*." GK357

gülünç *sf*. Güldürücü, tuhaf, komik. "*Sözlerim demek gülünçtü*." BFV233

gülünçleş- Gülünç duruma gelmek, komikleşmek. "*İçini kemiren, gülünçleştiğini zannettiren bir aşağılık duygusu içindeydi*." SUÇ283

gülünme *a*. Gülünmek işi. "*Kimyacı, kimyacının aksiliği, kahkaha değil, usullacık da olsa gülünmeye ifrit oluşu falan unutulmuş…*" SAR76

gülünüver-* Ansızın gülünmek. "*Papur ne ki lan, diye sorulsa, bıyık altından gülünüveriyor*." GK2

gülüş *a*. Gülmek işi. "*Bu gülüş, kadını sinirlendirdi*." EVO67

gülüş- Karşılıklı veya birlikte gülmek. "*Karşıdan karşıya konuşup gülüşüyorlardı ki, birden gene o*!" KK120

gülüşme *a*. Gülüşmek işi. "*Hayret sesleri yükseldi, gülüşmeler oldu*." GR60

gülüşül- Karşılıklı veya birlikte gülünmek. "*Usulünce gülüşülür*." SM137

gülüver- Ansızın gülmek. "*Adam gülüvermiş*." KP104

gülüverme *a*. Gülüvermek işi. "*Islak gözleriyle yaş yaş gülüvermesi öyle tatlılaştırmıştı ki*!" SBK110

gülyağı *a*. Güllerin imbikten çekilmesiyle elde edilen gül suyunun üstünde toplanan kokulu yağ. "*... tutulan oruçların hacıyağı, gülyağı, Mısırçarşısı, güllaç mangallarında duman duman öd ağacı tüten, balgamlı gırtlaklardan Allah, cellecelalehuların yayıldığı, doksan dokuzluk tespihlerin aksi aksi baktığı İstanbul*." DHV257

güm *a*. Derinden ve patlayıcı yankılı gürültü. "*Deli olmasa sabah sabah, ya fettah ya rezzak, güm güm güm...*" EVO365 **güm güm at-** kalp heyecanla çarpmak. "*Sabah güneşi pansiyon odasının tül perdelerini kırmızıya boyarken güm güm atan başıyla uyandı*." SAR101 **güm güm et-** derinden yankılı ses olmak, ses çıkmak. "*Erbabı bilir, böylesine güm güm eden baş ağrısı, paslı dil, bozuk metabolizmayla iki yudum rakı içebilmek ancak gençliğin o uçsuz bucaksız enerjisiyle olurdu."* KK18 **güme git-** 1. boşu boşuna ölmek, hiç uğruna ölmek. "*Kocam aptalın biridir, güme mi gitmişti yoksa*?" ÖE125 2. değeri anlaşılmadan yitip gitmek. "*Gün gelecek, laiklik maiklik, devlet mevlet güme gidecekti*." VV110

gümbür gümbür *zf*. Büyük bir gürültü ile. "*Ne diye usul usul değil de gümbür gümbür inmişti merdivenleri sanki*?" KP22

gümbürde- `Gümbür` diye ses çıkarmak. "*Karların savrulduğu, fırtınaların gümbürdediği uzun kış gecelerinde annesine sokuldukça sokulur, sarıldıkça sarılırdı*." SUÇ18

gümbürdet- Gümbürdemesine yol açmak. "*Bir haykırış, duvarları gümbürdeten bir öfke…*" BFV143

gümbürtü *a*. Birdenbire yankılı ve derinden gelen patlama, yıkılma, çarpma sesinin adı. "*Hâlâ bugi bugi, mambo ve ötekilerin caz gümbürtüsü, renk renk tuvaletleriyle kadınlar...*" SAR101

gümbürtülü *sf*. `Gümbürtü` sesi çıkaran. "*... daha gümbürtülü, daha sırılsıklam günler birbirini kovalamaya başlar*." ÖE16

gümle- `Güm` diye ses çıkarmak. "*Şu kör olasıca apartmanların yerinde güm güm gümleyen zengin konakları vardı da çamaşıra gel diye ricacı üstüne ricacı gelirdi*!" KY11

gümrah (Far.) *sf*. 1. Aşırı derecede büyümüş. "*Kim bilir hangi Avrupa memleketinin durgun yaz denizi, iri ağaçlı gümrah ormanı, orman içinde kırmızı kiremitli ufacık evi*." EB66 2. Uzun, sık ve dalgalı. "*Ağzını açtı mı, oy avına çıkmış milletvekili adayı patırtısıyla konuşan bu kalın kaşlı, gümrah bıyıklı, semiz insana sığınmaktan başka çare olmadığını anlamıştı*." MM125 3. Yüksek, kuvvetli (ses). "*Yeter ki ibadethanelerini onar, radyolarında mevlüdünü, ardından da gümrah sesli duahanlarının kalpleri dalgalandıran seslerini eksik etme*!" GK62

gümrahlık *a*. Gümrah olma durumu, bolluk, sıklık, gürlük. "*Kapkara kaşları, kudretten sürmeli gözleri, bıyıkları kırpılmasa da ağız*

kıyılarından olanca gümrahlığıyla aşağılara inse, genç, dinç, işin alayında bir Bektaşi dedesi denebilirdi." KK85

gümrük (Rum.) *a.* Sınır kapılarında denetim ve gözetim işlerinin yapıldığı yer. "*Örneğin gümrüklerde.*" BK315

gümüle-* Gümlemek. "*İçine sıçaydım ısmarıççılığının da güm güm gümüleyen konağının da*!" EVO371

gümüleme* *a.* Gümüleme işi, gümleme. "*Güm güm gümüleme değil mi*?" EVO150

gümültü (Der.) *a.* Gürültü, kuvvetli ayak sesi. "*Gümültüsünü kim kesti, gümültüsünü*?" ARK4

gümüş 1. *a.* Atom numarası 47, atom ağırlığı 107,88, yoğunluğu 10,5 olan, 960 °C'ye doğru sıvı durumuna geçen, parlak beyaz renkte, kolay işlenir ve tel durumuna gelebilen element. "*Sen iyi olmadıktan sonra, altını da kendinin olsun, gümüşü de...*" SAR33 2. *sf.* Bu elementten yapılmış. "*Gümüş çerçeveli oval gözlüğünün üstünden bakarak, Deveci Çopur Halil'le çene çalıyordu*." CEM15

gümüş [balığı] *a.* Gümüş balığıgillerden, gümüş renginde bir deniz balığı, aterina. "*Lüfer, uskumru, varsa gümüş, en iyisi sardalyayla bir ufak rakıyı devirirdi*." SAR120

Gümüşalan* *öz. a.* Tokat'ın Erbaa ilçesinde bulunan bir köy. "*O, Gümüşalan'dan olurmuş*." BTÜ132

Gümüşsuyu Hastanesi* *öz. a.* Osmanlı padişahı Abdülmecid tarafından 1849 yılında İstanbul'da yaptırılan askerî hastane. "*O yıllarda işte, yolu İstanbul'a, Gümüşsuyu Hastanesine uğramıştı*." ÜÇK514

gün *a.* 1. Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü; gündüz. "*Bütün gün büyük şehrin kıyısındaki yapıda çalışıyorlar*." KY147 2. Yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre. "*Üç gün orada, beş gün ötede…*" CEM16 3. İyi yaşanmış zaman. "*Komiser, gün görmüş, umur sürmüş…*" DE150 4. Zaman, sıra. "*Son günlerde, şu, demirleri pırıl pırıl karyola, mavi yüzlü yorgan, cevizli kaynar şerbetinden söz açtı açalı bir tuhaf olmuştu*." DE65 5. Güneş. "*Mesaimiz gün doğmadan başlar*." KK264 6. İçinde bulunulan zaman. "*Yolda bar sahibi, birdenbire günün tek dedikodusu hâline gelen şu meseleyi, Jale meselesini açtı*." EK160 **gün ağar-** tan yeri aydınlanmak. "*Anneleri gün ağarırken işe gider, gece yarıları dönermiş*." GR93 **gün bat-** güneş batmak. "*Hani gün batarken teşrif edecektiniz*?" HÇ302 **gün bugün** `içinde bulunduğun günü iyi değerlendir, bugün ne yapabilirsen kazancın odur` anlamında kullanılan bir söz. "*Gün bugün, saat bu saat değil mi kız*?" HÇ66 **gün doğ-** sabah olmak. "*Mesaimiz gün doğmadan başlar*." KK264 **(birine) gün doğ-** isteklerini gerçekleştirmek için iyi bir duruma erişmek veya eline olağanüstü bir fırsat geçmek. "*Delikanlıya gün doğmuş, dünyalar onun olmuştur*." BTÜ66 **gün doğmadan neler doğar** `beklenmedik bir sırada umut verici durumlarla da karşılaşma imkânı vardır` anlamında kullanılan bir söz. "*Durun bakalım, gün doğmadan neler doğar*." CEM144 **gün gibi aşikâr** çok açık, çok belli. "*Rahatsız oluyorsanız dolmuşa gidin beyim, karşılığını alacağınız gün gibi aşikâr*." BK292 **gün görme-** sıkıntı içinde yaşamak. "*Babalarından pek bir gün görmemişti*." EB11 **gün kavuş-** güneş batmak, akşam olmak. "*... gün kavuştuktan sonra marangozhaneden dönen Böcek'in yolunu bekleyerek yılbaşı geldi, geçti*." SUÇ255 **gün ola harman ola** `bir gün onun da zamanı gelir` anlamında kullanılan bir söz. "*Gün ola harman ola Topal*." BTÜ77 **günlerden bir gün** herhangi bir gün, önceden belli olmayan bir gün, vaktiyle. "*Günlerden bir gün kentin evlenme dairesinde kocaman bir deftere birer imza, ev sahiplerinin de tanıklığı...*" KAÇ7 **gününü gör-** kötü bir sonla karşılaşmak, cezaya çarptırılmak. "*Sonra, cartayı çektin mi de kızına bir tekme, görür gününü*!" DK173 **gününü göster-** tehdit yollu cezalandırmak. "*Midesiz köpeğe gününü gösterecekti*!" ÜÇK560 **gününü gün et-** hiçbir şeyi dert edinmeyip gününü hoş geçirmek. "*Gününü gün etmeye bakardı o*." İDG79

gün aşırı *zf.* Bir gün ara ile, iki günde bir. "*Gün aşırı yoklayan sıtma nöbetlerini gene hatırlayan Topal'ın tepesi attı*." EVO270

gün doğu *a.* Doğu 90°'lik yön, gün doğusu. "*Sıtma ateşleri içinde kavrulanları uyandırdıktan sonra gün doğudaki tozlu yoldan geçip gittiler*." EVO259

gün görmüş *sf.* Birçok hayat deneyimi bulunan (kimse). "*Sen gün görmüş, umur sürmüş, aklı başında bir adamsın*." MUR214

gün günden *zf.* Gün geçtikçe, gittikçe; günden güne. "*Gün günden kötü gidiyor*!" EVO34

gün ışığı *a.* Bir yeri aydınlatan güç, ışık; aydınlık. "*... gün ışığını renk renk çığlıklara boğan kuşlar, hangi kuşlar olursa olsun*." BFV145 **gün ışığına çık-** açıklığa kavuşmak, aydınlanmak. "*Gençti, yakışıklıydı, gün ışığına*

çıkarılmamış üstün kabiliyetlere sahipti.” GK108

günah (Far.) *a.* 1. Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal. “*Cenab-ı Allah da ne diye günah etmişti şu okuma yazmayı*?” GK174 2. Acımaya yol açacak kötü davranış, yazık. “*Ambardan başka yere al, ekmeğiyle oynama, günahtır*!” DE146 3. Sorumluluk, vebal. “*Onlar çatarsa günah benden gider*!” VV133 4. Kabahat, hafif suç. “*Ha, günah mı*?” ÇK130 **günah benden gitti** `ben görevimi yaptım, bundan sonrası için sorumluluk kabul etmem` anlamında kullanılan söz. “*Günah benden gitti*.” BFV111 **günaha gir-** dinî bakımdan suç sayılan bir iş yapmak. “*Boyunnan beraber günaha girdin*!” EKM140 **günah işle-** günah sayılan davranışta bulunmak. “*Böyle asi, böyle kindar bir evlat vermesi için Allah'a karşı ne gibi bir günah işlediğini düşünüyordu*.” SUÇ181 **günah ol-** yazık olmak. “*Yirmi dört lira doksan beş kuruşa ortak olmanın, torununu büsbütün ezmenin günah olduğunu düşünmüştü elbette...*” DE46 **günaha sok-** günah işlemesine yol açmak. “*Durup dururken insanı günaha sokuyorlar*.” DHV292 **günahı (veya günahı vebali) boynuna** `ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer` anlamında kullanılan bir söz. “*Bir bar karısıyla sevişiyor diyesiymişler... Günahı boynuna*.” EK201 **günahı kadar sevme-** sevmemek, nefret etmek. “*Şu oğlanı da günahı kadar sevmiyordu*.” DE87 **günahına gir- (veya günahını al-)** birisi için haksız olarak kötü düşünmek, kuşkulanmak. “*Elin fukarasının günahına girme*!” EK136 **günahını vermez** çok cimri. “*Sen değil bacak, günahını bile vermezsin*.” ÇK94

günahçı sevapçı* *sf*. Günah sevap hesabı yapan, günah işlemekten kaçınan. “*Metelikçi, günahçı sevapçının biriydi*.” BTÜ327

günah-ı kebair* *a*. Hakkında açık hüküm bulunan büyük günahlar. “*Böyle asi bir ölüye yardım etmekle zülcelâle karşı günah-ı kebair işleyemezlermiş*.” YYB83

günahkâr (Far.) *sf*. Günah işlemiş olan, günahı olan, günahlı. “*Kırk gün günahkâr, bir gün tövbekâr*!” KAÇ95

günahsız *sf*. Günahı veya suçu olmayan, bigünah, masum. “*Şu çocuğun, şu günahsız çocuğun ne suçu vardı da gözlerini yolda koyuyor, onu üzüm üzüm üzüyordu*?” KAÇ17

günahsızca *zf*. Günahsız bir biçimde. “*Ormanın derinden derine inleyen ıslak, karanlık sükûnu içinde günahsızca sevişiyorlar, pek pek öpüşüyorlardı*.” KY82

günaydın *ünl*. `İyi sabahlar` anlamında sabahları söylenen bir selamlama sözü. “*Kitap okuyan İzzet Usta, Karakız'ın uyandığını görünce, 'Günaydın!' dedi*.” CEM112

günbatısı *a*. Batı 270°'lik yön. “*Köyümüzün günbatısındaki sahipsiz topraklarda yalnız bizim değil, köyümüzün de çıkarı var mı yok mu*?” KAÇ81

günbegün (T. gün + Far. -be + T. gün) *zf*. Günden güne. “*Günler geçiyor, saadetleri günbegün artıyordu*.” GAV176

günde *zf*. Her gün. “*Elci diyor ki, iyi çalışırsanız adam başına günde iki, iki buçuk liralık kütlü devşirirsiniz diyor*.” EVO90

günde günde* *zf*. Her gün. “*Günde günde çiftlikte koyuyorlar*.” BTÜ190

gündelik 1. *a*. Gün hesabıyla veya her gün ödenen para, yevmiye. “*Asker olmadan önce tütün fabrikasında, yüz elli kuruş gündelikle çalışıyordu*.” ÇK66 2. *sf*. Her günkü, yevmi. “*Gündelik entarisini soyunup sandığın üstüne fırlattı*.” DK101

gündelikçi *a*. Gündelikle çalışan kimse, yevmiyeci. “*Arabayı gündelikçi şoför arkadaşlarından birine verip Eminönü Balıkpazarı'ndaki meyhanelerden birine daldı*.” İDG66

gündelikçilik *a*. Gündelikçinin yaptığı iş, yevmiyecilik. “*Kavak Halil fabrikatör bir pamuk tüccarının yanında gündelikçilik yapıyordu*.” KK103

günden güne *zf*. Gün geçtikçe, gittikçe, gün günden. “*Zaten hep bu ağzının bozukluğundan değil miydi müşterilerin günden güne azalması*!” EVO130

gündüz 1. *a*. Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü. “*Geceyle gündüz gibi*.” DE108 2. *zf*. Gündüz vaktinde. “*Gündüz yıkayıp güneşe astığı eski çorapları topladı pencereden*.” EB123

gündüz gözüne* *zf*. Gündüz gözüyle. “*Adam gündüz gözüne karısıyla yatmış mı ne, kocakarı alınmış*.” EK35

gündüz gözüyle *zf*. Gündüzün, gündüz vakti, gün ışığında, her şeyin açık seçik görüldüğü saatlerde. “*Gündüz gözüyle, insanların vızır vızır dolaştığı sıra öyle iş mi olurdu*?” EK394

gündüzlük *sf*. Gündüze özgü. “*Geceliği,*

gündüzlüğü sonra düşünürüz.” TD108

günebakan *a.* Birleşikgillerden, sarı renkli çiçeği çok iri olan, yurdumuzda çok yetiştirilen bir bitki; ayçiçeği. “*Gecekondu bahçesindeki boy atmış günebakanların arasından ağır ağır uzaklaşırken Ayşe sordu*.” GK208

güneş *a.* Güneş ışınlarının ve ısısının etkilediği ortam. “*Selvi'nin küpesindeki kırmızı taşlar, kuvvetli güneşin altında sanki gülüyorlardı*.” SAR21 **güneş aç-** güneş bulutlardan sıyrılıp görünmek. “*Kış ortasında hatta zemherilerde güneş açtı mı ortalık yaz günlerinde olduğunca kavrulmaya başlar, gençlere ceketlerini filan attırıverirdi*.” VV262 **güneş balçıkla sıvanmaz** `herkesin bildiği gerçek inkâr edilemez` anlamında kullanılan bir söz. “*Kızım, herifin arabasına bindiğini herkes gördü. Güneş balçıkla sıvanmaz*.” BFV227 **güneş doğ-** sabahleyin güneş ufuktan yükselmek. “*Sanki güneş doğmuş, aralarındaki buzlar çözülüvermişti*.” KK141 **güneş gör-** güneş ışınlarıyla aydınlanacak durumda olmak. “*Tepebaşı'ndaki yüksek apartmanların arasına sıkışmış, güneş görmeyen, dar, loş, serin sokaklardan birinden geçerken kısa boylu, kalın kemikli bir ihtiyar dikkatimi çekti*.” SAR125 **güneşe karşı işe-** saygı gösterilmesi gereken şeylere saygısızlık göstermek. “*İki hırsız, bir yankesici, bir katil, bir güneşe karşı işemiş yani baştakilere sövüp saymaktan zanlı, iki de çocuk çevresini alıvermişti*.” ÜÇK345 **güneşi üstüne doğdurma-** güneş doğmadan önce yataktan kalkmak. “*Güneşi üstünüze doğdurtmayacaksınız*.” EVO218 **güneşin altında** güneşin yakıcı ışınları altında. “*Şoför muaviniyse, müthiş güneşin altında seğirtir durur*.” BTÜ168

güneş banyosu *a*. Vücudun her yanını veya bir bölümünü güneş ışınlarına tutma, güneşlenme. “*Güneş banyosuna çıkarıldıkları zaman öteki veremli kızlar ... müzisyenden konuşuyorlardı*.” İDG117

güneş çarpması *a*. Uzun süre güneş ışınlarının altında kalmaya bağlı bitkinlik, bayılma, kusma, ateş ve bazen havale ile belirgin rahatsızlık. “*Kendinize mukayyet olmazsanız zehirli sıtma, dizanteri, güneş çarpması hazır*.” EVO171

güneş yanığı *a.* Güneşte uzun süre ve korumasız olarak kalma sonucunda deride oluşan rahatsızlık. “*İki damla yaş, güneş yanığı esmer yüzünden aşağılara yuvarlandı*.” SAR32

güneşle- Güneşlenmek. “*Cennet, kerpiç huğun önünde güneşleyen ninesinin yanı başına diz çökmüş kendi kendine beştaş oynarken Bakkal Abdo'nun oradan, gözlerini ayırmamacasına bakan Kel Tahir'in farkındaydı ama aldırmıyordu.*” YYB241

güneşlen- Güneş ışınlarından vücudun yararlanmasını sağlamak, güneşlemek. “*Beşinci gün sonunda elinde personelin giriş kartı, fabrika revirinin güneşlensinler diye bahçeye çıkarılmış sıra sıra dizili kirli yataklarının yanındaki tahta sıraya ilişti*.” GR204

güneşlendir- Güneşlenmesini sağlamak. “*... Murtaza, karaböcek yuvası hâline gelmiş elbiseleri güneşlendirmiş, duvarlara sıra sıra çaktığı çivilere asmıştı*.” MUR278

güneşli *sf*. 1. Güneş ışınlarıyla aydınlanmış. “*... kelebek, arı, serçe, kuyruk sallayan, tibili, üveyik kuşlarının kaynaştığı güneşli boşluk...*” AY150 2. Açık, aydınlık (hava). “*Güneşli bir sabah, ellerimizde mendiller…*” BE11

güneşlik *a*. Güneş ışınlarına engel olan perde veya buna benzer gereç. “*Bulaşıkları yıkayacak, sonra da kocasının işe gitmeden önce eski çuvallarla hazırladığı güneşliğin gölgesine serilip uyuyacaktı.*” GK368

güneşsiz *sf*. 1. Güneş ışınlarıyla aydınlanmayan, güneş ışınlarını almayan. “*Bu karanlık evde, bu güneşsiz sokaklarda yaşayamam ben*!” GAV111 2. Kapalı, bulutlu (hava). “*Karsız, yağmursuz, güneşsiz, bulanık bir hava vardı*.” EB116

güney *a*. Solunu doğuya, sağını batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, cenup, kuzey karşıtı. “*Yazın güneyin bunaltıcı güneşi altında ağız kenarları köpüre köpüre seslenirdi.*” EKM101

Güney* bk. Güney Anadolu. “*Alıp başını gitmeliydi boy atmış ağaçların geniş yapraklarıyla Güney'de murt denilen mersinlerin kalabalık yeşiline karışıp*.” BFV140

Güney Amerika* *öz. a.* Amerika'nın güneyinde bulunan bir kıta. “*Bu türkünün motifleri Hint'te, Çin'de, Kazablanka'da, New York'ta, Po Vadisi'nde, Güney Amerika bozkırlarında, Orta Anadolu'da da vardı*.” CEM84

Güney Anadolu* *öz. a*. Türkiye’nin güneyinde, Akdeniz kıyısı boyunca uzanan coğrafi bölge. “*Güney Anadolu'nun denizi, sıcağı, yağmuru, yeşili, sarısı bol bir ilinde…*” BFV129

Güneyli *sf*. Türkiye'nin güneyinde bulunan illerden olan (kimse), Cenuplu. “*Hele Güneyli bir eski manifaturacı, Allah’ına kitabına sövdü içinden.*” GK99

Güneylilik* *a*. Güneyli olma durumu. "*Serde Güneylilik var*." YYB157

günlerce *zf*. Pek çok gün boyunca. "*Kumara kendini kaptırdı da başladı mı yutsun, yutulsun, günlerce sürer giderdi*." YK72

günlüğüne *zf*. Bir gün için. "*Birkaç günlüğüne benim oğlana verebilir misin*?" KAÇ214

günlük (I) *sf*. 1. O günkü, o günle ilgili. "*Günlük satın alma işlerinin evraklarını hazırladım, işleri yoluna tam koydum, sağ olsun bizim muhasebeci…*" KT34 2. Üzerinden gün geçmiş veya geçecek. "*... binlerce insan, beş buçuk günlük müthiş yorgunluğun karşılığını bekleşiyorlardı*." BTÜ294 3. Her gün yapılan, her gün yayımlanan, her gün çıkan. "*Elinde günlük bir gazetenin haftadan haftaya verdiği eklerden biri*." ÖE9 4. Günü gününe tutulan hatıra, günce, muhtıra. "*Günlüğüne şunları yazmıştı*." BFV242 5. Günü gününe tutulan anı yazısı veya bu yazıları içine alan eser, günce. "*Yoksa roman değil, günlük olurdu değil mi*?" BFV245

günlük (II) *a*. Tütsü için kullanılan bir tür ağaç sakızı. "*Sonra ateşleri körlenmiş mangala bir tutam günlük attı*." MUR359

günlük güneşlik *sf*. Açık ve bol ışıklı, sıcak, yağışsız (yer veya hava). "*Ortalık günlük güneşlikti*." CEM123

günü geçmiş *sf*. 1. Eski tarihli. "*Kadın artistlerden biri günü geçmiş bir bonoyu suratına fırlatmışmış*." ÖE44 2. Aybaşı olmamış. "*Çünkü günü geçmişti, gebe kaldığını sanıyor, seviniyordu*." GK308

günü gününe *zf*. Tam vaktinde, her gün, gününde, tam gününde. "*Değil afla çıkmak, on beş yıl bile yese gene de onu bekleyecekti günü gününe*." SBK329

günübirliğine *zf*. Gece kalmadan aynı gün dönmek üzere, günübirlik. "*Şehrin çeşitli yerlerindeki insan pazarlarının kalabalığına karışacak ya sırt hamallığı ya da günübirliğine herhangi birer iş uydurup üçün beşin yoluna bakacaklardı*." VV230

günün adamı *a*. O günlerde çok sözü edilen kişi. "*Kocanız, orada birdenbire günün adamı olmuş*." ÜÇK524

günün birinde *zf*. Bilinmedik bir zamanda. "*Peki ama günün birinde o kızla evlenecek miydi*?" OK20

güp diye* *zf*. Ansızın, birdenbire, hemen. "*Moruk cartayı çekti mi malların üstüne güp diye yıkılıveririz*." DK159

güpegündüz *zf*. Ortalık iyice aydınlıkken, iyice gündüzken, dalgündüz. "*Güpegündüz, herkesin gözü önünde ha*?" VV282

gür *sf*. 1. Bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran. "*Gür saçlarını, duvar kovuğuna yerleştirdiği şuncacık bir ayna kırığında taramakta olan İsmail'in aklından kızlar geçmişti*." EKM138 2. Bol, verimli, feyyaz. "*Şeytanın gür olsun*!" SM213

Gür Film* *öz. a.* Orhan Kemal'in Kırmızı Küpeler adlı öykü kitabında geçen bir film şirketi. "*Tabelam Gür Film yazar, en fiyakalı harflerle*." KK228

gürbüz *sf*. Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş. "*... gürbüz, yumuk yumuk bir oğlan*." EB110

Gürcü (Far.) *öz. a.* Gürcistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Benim karım Gürcü*." DHV326

güreş *a*. Belli kurallar içinde, güç kullanarak iki kişinin türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışması. "*Pek severdi güreşi*." BTÜ53 **güreş tut-** güreşmek. "*Yüzü diye değil, lakin zorlu güreş tutar*." BTÜ95

güreş- 1. İki kişi türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışmak. "*Marifet usta olmak değil, güreşmekte*." BTÜ317 2. Mücadele etmek. "*Devletin verdiği bir tayınla yetineceklerden de olmadığına göre, ne diye başa güreşmesin*?" SÇ186

güreşçi *a*. Güreş yapan, güreşen kimse, pehlivan. "*Sülman Ağabey güreşçi mi*?" ÖE60

güreşçilik *a*. Güreşçinin yaptığı iş, pehlivanlık. "*Hadi bakalım, er meydanıydı, göstersindi kuvvetini, güreşçiliğini*!" KT352

güreşebil- Güreşmeye gücü yetmek. "*Benimle güreşebilir misin*?" BTÜ317

güreşme *a*. Güreşmek işi. "*Serili yatakların üzerinde babayla oğul alt alta, üst üste güreşmeye başladılar*." EVO31

gürgen 1. *a*. Gürgengillerden, Karadeniz kıyılarındaki ormanlarda çok yetişen, kerestesi değerli bir ağaç, karagürgen. "*Yıldız ışığında yaprak oylumları su gibi aydınlık çalı, meşe, arada gürgen kalabalığı*." KAÇ19 2. *sf*. Bu ağaçtan yapılmış. "*Meşe mi gürgen mi*?" EK348

gürle- Kalın ve gür ses çıkarmak. "*Numan Şerif Bey gürledi*." CEM47

gürleme *a.* Gürlemek işi. "*Genç adam gürlemesini yineledi*." KK88

gürr* *zf*. Gürr sesi çıkararak. "*Sınıf gürrrr diye ayağa kalktı*." SAR75

gürredek *zf*. Hatıra gelmeyen, beklenmeyen bir sırada; ansızın. "*Ben içeri girdim mi lokanta sahibi gürredek ayağa kalkardı*." ÜÇK333

güruh (Far.) *a.* Değersiz, aşağı görülen, küçümsenen topluluk, derinti, sürü. "*Irgat, maraba güruhuna kabahatli olduk bayağı*." GR9

gürül gürül *zf.* Akan şeyler bol ve gür ses çıkararak. "*Şaşılacak şey, bir çeşme ya da gürül gürül bir pınar boşandı içimde*." BFV246

gürültü *a.* Aralarında uyum bulunmayan düzensiz seslerin bütünü, patırtı, şamata. "*Gürültü etme*!" GR190 **gürültü çıkar- (veya et-)** düzensiz ve rahatsız edici sesler çıkarmak. "*Merdiveni koşarak ama gürültü çıkarmadan indi*." SUÇ241 **gürültüye getir- (veya boğ-)** söz kalabalığından, karışıklıktan yararlanarak istediğini elde etmek. "*Sabahleyin yirmi beşini gürültüye getirdim*!" BK288 **gürültüye pabuç bırakma-** önemli bir tehlike yaratmayacağını bildiği kışkırtmalara, yıldırmalara aldırmayıp bildiğini yapmak. "*Ayşe gürültüye pabuç bırakacaklardan değildi*." TD21

gürültü patırtı *a*. Kavga, gürültü. "*Ya gürültü patırtıya bekçi, sonra polisler gelirse*?" YD290

gürültücü *sf*. Gürültü yapan veya gürültü çıkaran (kimse), velveleci, kavaracı. "*Parmaksız Yusuf bir anda kendini bu gürültücü kalabalığın elleri üstünde, içeri, idare memurunun odasına doğru götürülür buldu*." EKM16

gürültülü *sf*. Gürültüsü olan. "*İbrahim Efendi'nin gürültülü sesi geliyordu*." BE43

gürültüsüz *sf*. 1. Gürültüsü olmayan. "*Vinç gürültüsüz çalışmaz ki*." SUÇ133 2. Kimseyi tedirgin etmeyen veya kimsenin dikkatini çekmeyen. "*Gürültüsüz içki meclisi, kavgasız kerhane seferi görülmemiştir*." SAR58

gürültüsüzce *zf*. Gürültüsüz bir biçimde. "*Demir mandal günlerden beri kim bilir kaç sefer yağlandığı için, gürültüsüzce kalktı*." GAV157

gürz (Far.) *a.* Silah olarak kullanılan ağır topuz. "*Arap aslından doru bir at, bir gürz, bir kalkan, bir tane de eski beşliler yok mu, Yunan beşlileri. Ondan*." MUR202

güt- 1. Hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek. "*Tarlada çalıştı, sığır güttüyse de nafile*." KK102 2. Bir düşünceyi veya bir ilkeyi gerçekleştirmeye çalışmak. "*Lakin güttüğüm nokta başka*." CEM25 3. Bir kimseyi, bir topluluğu kendi düşünce ve amacı doğrultusunda yönetmek, sevk ve idare etmek. "*Kendilerini güdeceklerine kanaat getirdikleri büyüklerine karşı halkın yürekten duyduğu güvenç, inan*!" DK77 **güttüğüm domuzun huyunu bilmem mi** `yıllardır tanıdığım bir kimsenin huylarını da bilirim` anlamında kullanılan bir söz. "*Güttüğüm domuzun huyunu bilmem mi*?" BTÜ227

gütme *a*. Gütmek işi. "*Kin gütme huyum yoktur ama inekliğe de fena bozulurum*." KK256

güveç *a.* 1. İçinde yemek pişirilen toprak kap. "*Bir de güveç uydururuz*." EVO77 2. Bu kapta pişirilen yemek. "*... sabahleyin bal, tereyağı, süt; öğleyin komşu kasaptan aldığı bol yağlı etlerle yakın firma verdiği vıcık vıcık güveci sıcacık kocaman bir somunla nefes nefese yerken…*" DHV249

güven *a*. Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat. "*Kız, bu kopuğa güven olmaz*." EKM53 **güven kazan-** kendisine inandırmak. "*Vaso Ana ilk zamanlar Zeliha'nın gelmesini istemezdi ama zeki kız kocakarının gözüne girmesini bilmiş, ne yapmış yapmış güvenini kazanmıştı*." GAV154 **güven ver-** güven duygusu uyandırmak, itimat telkin etmek. "*Yol boyunca güven vermiş olabilirdi*." ARK146 **güveni ol-** güvenmek, inanmak. "*Kocasının ne şöyle ne de böyle dememesi karısına gerçekten de güveni olmamasından başka neyi gösterirdi*?" EKM147

güven- Güven duymak, güveni olmak, itimat etmek. "*İtoğlu itin Kaptan'a güvendiğini biliyordu.*" YK37

güvence *a.* 1. Bir antlaşmada taraflardan birinin sorumluluğu üzerine alması, inanca, teminat, garanti. "*Tek güvencem sizsiniz*." EK319 2. Alınan sorumluluğa karşı olarak ortaya konulan şey. "*Nasıl kalsınlar ki, tutunacakları dal, tek güvenceleri turfandalarıydı*." KT251

güvenç *a*. Güvenme duygusu, itimat. "*Kendilerini güdeceklerine kanaat getirdikleri büyüklerine karşı halkın yürekten duyduğu güvenç, inan*!" DK77

güvenebil- Güvenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kime dayanır, kime güvenebilirdi*?" DE110

güvenil- Kendisine güven duyulmak. "*Babama güvenilmez ki*!" GR85

güvenilebil- Güvenilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ağzı kalabalık kadına güvenilebilir miydi*?" EK89

güvenilir *sf*. Güven duygusu veren, güvenilen, itimatlı. "*Her cihetçe güvenilir, akıl danışılır, sıkışınca insanın yardımına koşar cinstendi*." TD93

güvenilme *a*. Güven duyulma, güvenle bakılma. "*Aklı başından uçmuş, çok önemli bir işadamı olarak tanınmasını, güvenilmesini, her sözüne hemencik inanılıverilmesini istiyordu.*" YD167

güvenlik *a*. Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet. "*Gün geldi, alay, memleketin güvenliğini daha iyi sağlayabileceği, daha önemli bir mevkiye kalktı, yerini bir oto bölüğü aldı*." EKM2

güvenme *a*. Güvenmek işi. "*İlk eline geçen gazete, iktidarın da muhalefetin de pek güvenmemesi gereken fırıldak mizaçlı bir gazeteydi*." GR121

güvensizlik *a*. Güvensiz olma durumu, itimatsızlık. "*Beni güvensizlikle gözden geçirdikten sonra dudak büktü*." ÇK120

güvercin *a*. Güvercingillerden, hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü, evcilleşmiş birçok türü bulunan, yemle beslenen bir tür kuş. "*Güvercin yemi satıyoruz evladım*." ÇK131

güverte (İt.) *a*. 1. Gemide ambar ve kamaraların üstü. "*Güverteye çıktıkları zaman, Zühal'in babasının da dâhil olduğu bütün tayfaların öldürülmüş olduğunu gördü.*" İDG76 2. *argo* Kadın bedeninde kalçadan üst tarafta bulunan bölge. "*Şöyle güverte, küpeşte falan yerinde mi bari*? SBK275

güvey (Der.) *a*. Damat. "*Bunun kırk beşini hasbi geçelim, güvey girecek enayi*." AY215

güveylik *a*. Damat olma durumu; damatlık. "*Bir de adamın nasılsa gözüne ilişmemiş, evlilik günlerinin gelin güveylik fotoğrafı*." YD34

güya (Far.) *zf*. Sözde, sanki. "*Haberim var, biliyorum ama üçümüz arasında kalacak, çok gizli bir şeydi güya*." KT61

güz *a*. Kuzey yarım kürede 24 Eylül-21 Aralık, güney yarım kürede 21 Haziran-23 Eylül tarihleri arasındaki zaman dilimi, yazla kış arasındaki mevsim; sonbahar. "*Ağustosun yarısı yaz, yarısı güzdür*." EVO166

güzel 1. *sf*. Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı. "*Sonra güzel kızlar vardı tütünde*." KÜÇ27 2. *sf*. İyi, hoş. "*Çekinilen insan olmak güzel şey*!" GR128 3. *sf*. Beklenene uygun düşen ve başarı düşüncesi uyandıran. "*Şoförünkini memnun etmek için bundan daha güzel bir fırsat verilemezdi*." KP106 4. *sf*. Sakin, hoş (hava). "*Güzel bir günün ama yazdan nasılsa kalma bir günün beyliği beylikti*." KK226 5. *sf*. Okşayıcı, aldatıcı, kandırıcı. "*Gerçi güzel sözün yardımı çoktu ama olmasa da olabilirdi*." HÇ202 6. *sf*. Pek iyi, doğru. "*Güzel. Güzel ama bu makamda başka neler biliyorsunuz*?" İDG32 7. *a*. Güzel kız veya kadın. "*Buradaki genelevde öyle güzelleri var ki*!" YK49 8. *zf*. Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde. "*Gerçekten de, yapılmış saçlarıyla adamakıllı güzel, girdi*." SBK160 9. *zf*. Adamakıllı, şiddetli. "*Beton'la birlik olup Öküz'e güzel bir ders verirlerse…*" SÇ210 10. *öz*. *a*. Bir lakap. "*Sağ ol ama o çamaşırlar gene korkarım Güzel Fatma'ya geldi*." YK75 **güzel hatırı için** yüzünden, sebebiyle. "*Evdoksiya'nın güzel hatırı için kocaman ihtiyarı da yanına alır, hep birlikte gül gibi geçinip giderlerdi*." GAV170 **güzel ol-** güzelleşmek. "*Bir de güzel olmuştun ki*!" EB6 **güzelim** 1. çok sevilen kimseye sevecenlikle yaklaşıldığında kullanılan bir söz. "*Sonra hatırlar ki, evde karısı, 'Güzelim benim!' der çokluk, sevişirken çocuklardan çalınmış, çocuksuz anlarında, evinin*." ÖE41 2. değer verilen, sevilen. "*Hatça Ablası kıskanacak diye güzelim köşkü mü burunlıyacaklar*?" GK246

güzel güzel *zf*. Olağan bir durumda, herhangi bir sıkıntıya uğramadan. "*Kızlar nasıl? Çalışırlar mı güzel güzel*?" MUR288

güzel sanatlar *a*. Edebiyat, müzik, resim, heykel, mimarlık, tiyatro vb. insanda coşku ve hayranlık uyandıran sanatlar. "*Tahsilini Avrupa'da yapmış, güzel sanatlara meraklı Servet Bey, bilhassa güzel sese düşkün, zevkli bir insandı*." İDG31

güzelce 1. *sf*. Güzele yakın, güzel gibi. "*Güzelceymiş de*!" SBK67 2. *zf*. İyice, adamakıllı. "*Sonra hamama gider, güzelce yıkanır.*" YK38

güzelleşme *a*. Güzelleşmek işi. "*Ne*

güzelleşmesi? *Hep aynıyım*." YD212

güzelleş- Güzel bir durum almak. "*Boyanınca hele, büsbütün güzelleşiyordu*." EK154

güzelleştir- Güzellik vermek, güzellik kazandırmak. "*Kime dayanır, kime güvenebilirdi*?" DE94

güzellik *a.* 1. Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsün. "*Vallahi dayanamam bu güzelliğe Filiz*!" BFV133 2. Güzel olan bir kimsenin niteliği. "*Hırsız bir yeri cesaretiyle soyardı, beğenilen kadın da demek aynı işi güzelliğiyle yapacaktı*?" BFV223 3. Ahlak ve fikrî nitelikleriyle hayranlık uyandıran şey. "*... vaazlarda millete çomarlığın iyiliğinden, güzelliğinden söz açıp duruyorlardı*?" KT104

güzellikle *zf.* Güzel bir biçimde. "*Güzellikle söylersen verir*." EVO53

güzergâh (Far.) *a.* Yolüstü uğranılacak, geçilecek yer. "*Ağlar idi kocakarılar güzergâhımızda, yas tutar idi gelinler*." MUR116

H, h

ha 1. *ünl.* İstek uyandırmak için kullanılan bir söz. "*Buna dikkat eden kantarcı ise 'Ha gayret!' diye geçirdi*." KT26 2. *ünl.* Şaşma anlatan bir söz. "*Sesi de güzel ha deyyusun*!" EVO109 3. *ünl*. Dikkati çekmek, uyarmak için kullanılan bir söz. "*Aman deyim ha. Gece mece dikkat et*." BTÜ271 4. *ünl.* Bir şeyin birdenbire hatırlandığını veya kavrandığını anlatan bir söz. "*Ha, evet. Şu…*" EVO330 5. *bağ.* Tekrarlanarak kullanıldığında eşitlik anlamı veren bir söz. "*Ulan ha sen ha o*!" YK21 6. *bağ.* Bazen tekrarlanan bir emir kipinin tekrarları arasında yer alarak fiil ile anlatılan işin uzadığı ve bundan bıkıldığı bildirilir. "*Bekle ha bekle*!" KK268 7. *ünl.* Evet. "*Demir Yumruğun intikamı... Ha, gördüm*!" KK167 8. *ünl*. Soru bildiren bir söz. "*Ha? Ne yapacaksın iki buçukluğu alınca*?" YK53 **ha babam ha** karşısındakinin çabasını artırmak için kullanılan bir söz. "*Ha babam kardaşlarım ha, ha babayiğitler ha, ha aslanlar ha*!" BTÜ354 **ha bire** durmadan, ara vermeden, arka arkaya, sürekli olarak. "*... ha bire çalışıp didinen genç arkadaşına baktıktan sonra gözlerini kitabına indirdi ve okumasına devam etti*." EKM151 **ha deyince** istenilen anda. "*Ha deyince satılmaz ki*!" KAÇ208 **ha gayret** kuvvet vermek, cesaretlendirmek, yardım etmek için söylenen bir söz. "*Topal Nuri içinden, ha gayret diye geçirdi.*" KT65 **ha şöyle** yapılan bir işin beğenildiğini anlatan bir söz. "*Beriki, 'Ha şöyle!' dedi*." BK354 **ha şunu bileydin** `bunu çoktan anlaman, bilmen gerekirdi` anlamında kullanılan bir söz. "*Meksikalı haydut şapkalı, "Ha şunu bileydin!' dedi*." KK237

ha … ha … *bağ.* Neredeyse, hemen yakında. "*Ha kapıştılar, ha kapışacaklar diye beklerken anlatmaya başladı*." KK139 **ha Ali hoca ha hoca Ali** değişik gibi gösterilen iki şeyin, gerçekte aynı olduğunu anlatan bir söz. "*Ha Ali Hoca, ha Hoca Ali. Hepsi de bir kapıya çıkacaktı ama ne yapacaktı*." TD58

habar (Der.) *a.* Haber. "*Tövbe Halil, habarım bile yok vallaha*!" CEM42

habarsız* *zf.* Haberi olmayarak, haberi olmadan. "*Habarsız kuş uçurtmam*!" GR173

habbe (Ar.) *a*. Tahıl tanesi, evin. "*Kırıyordu, çünkü anlatması bir hoş olduktan başka, pireyi deve, habbeyi kubbe yapıyordu*." MUR87 **habbeyi kubbe yap-** önemsiz bir şeyi abartmak. "*Amir, memur lekelemekte, habbeyi kubbe, pireyi deve yapmakta yektasınızdır*." MM15

habenneka (Der.) *sf.* Aptal. "*Ne müzakeresi hey Allah'ın habennekası*?" MUR184

haber (Ar.) *a.* 1. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık. "*Bugün yahut yarın sabah bir haber getirir misin*?" GR165 2. İletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi. "*Baba akşam haberlerini dinlemek için radyoya kalkarken içini çekti*." EKM32 3. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek; bilgi. "*Onun dünyadan haberi yoktu*." VV52 **haber al-** kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek. "*Haber alıyor musunuz*?" EB56 **haber çıkma-** biri veya bir şey için beklenen bilgi gelmemek. "*Yıllar yılı hiçbir haber çıkmadığı için anasını ölmüş sanıyordu*." YK18 **haber gönder-** herhangi bir araçla bildirmek. "*Mektup yazdım, haber gönderdim, nafile*." KK62 **haber maber*** haber falan. "*Haberi maberi yok fukaranın*." VV228 **haber uçur-** gizlice haber göndermek. "*Sonra da sakalının altına girsen, ne zaman, nereye gideceğini bellesen, bana tez elden haber uçursan*?" KAÇ214 **haber ver-** bildirmek, haber ulaştırmak. "*Şayet öyle de haber verir, yakalatırsa sonunda ikramiye bile vardı bu işin*!" KAÇ222 **haberi ol-** bilgisi olmak, bilmek. "*Cevdet, yanı başına kadar gelip çömeldiği hâlde haberi olmadı*." SUÇ228 **haber sal- (veya yolla-)** haber göndermek. "*Gözlerinden öperim diye bana haber salmış*!" VV301 **haberin olsun!** birine herhangi bir konuda uyarıda bulunmak için söylenen bir söz. "*Rıza tüyüyor haberin olsun*!" KP54

haberci *a.* 1. Haber getiren kimse, ulak. "*Sabahleyin koğuşlar açılır açılmaz damlıyordu haberciler*." YK65 2. Bir durumun, bir olayın belirtisi. "*Belki de haberciydi fukara*." EVO230

habercilik* *a.* Bir durumun, bir olayın belirtisi, haberci. "*Günlerden beri dolanan bir yağmurun belirtisi gök gürültüsü, şimşekler, ovaya bu yakınlarda dehşetli bir yağmurun boşalacağına habercilik ediyorlardı*." EVO256

haberdar (Ar. ḫaber + Far. -dâr) *sf.* Haberli, bilgili. "*Patron da zabıtayı haberdar etmiş*." GR113 **haberdar et-** haber vermek, bildirmek. "*Ha, evet efendim, haberdar etmişlerdi*." GR12 **haberdar ol-** bilgi edinmek, haber almak. "*Sizin bu münasebetten haberdar olduğunuzu, mani*

olmak istediğinizi, her şeyi gayet iyi biliyorum.” SM217

haberli 1. *sf*. Bir olay veya durum üzerine bilgisi olan, haberi olan. “*Meseleden haberli mütehassıs doktor, fena olmaz, dedi*.” DK245 2. *zf*. Haber vermiş veya almış olarak. “*Gelince de Yasin Ağa'ya ürküntüyle baktı; kurduğu hayallerden haberliymişçesine*.” VV172 **haberli ol-** öğrenmiş olmak, haber almış bulunmak. “*Meseleden haberli olan Selamoğulları'nın kâtibi az ileride tavla oynayan Ağzıböyükler'in ortanca oğluna, ‘Hüseyin Efendi, Hacı Ali yelli yelli geliyor vallaha!’ dedi*.” EKM49

habersiz 1. *sf*. Haberi olmayan, haber almamış, hiçbir bilgisi olmayan, bihaber. “*Vaso Ana dünyadan habersiz koca günün yorgunluğuyla hemencecik uykuya geçivermişti*.” GAV155 2. *zf*. Haber vermeden, habersizce, bihaber. “*Handan'dan habersiz kaçtı*.” İDG55

habersizce *zf*. Haber vermeden, haberi olmadan, habersiz, gizlice. “*Başkasının odasını habersizce gözetlemenin çok ayıp olabileceğini tahmin ediyor…*” EK338

Habeş (Ar.) *öz. a.* Etiyopya’da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; Habeşî, Etiyopyalı. “*Buzdolabında soğuktan terlemiş şişe şişe rakılar, terlemiş bir Habeş kadınının tenindeki ter damlalarını hatırlatan biralar, şaraplar falan*.” ARK160

habeş (Ar.) *sf*. Derisinin rengi çok koyu esmer olan (kimse). “*Herifler Habeş, kendi gibi...*” SAR137

Habeşî *öz. a*. Etiyopya’da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; etiyopyalı. “*Kulakları halkalı, eli demir mızraklı bir Habeşî, üzerine atlayan kaplana karşı koyuyordu*.” EB21

Hâbil’le Kâbil* *öz. a*. Hz. Âdem ile Hz. Havvâ’nın oğulları Hâbil’le Kâbil arasında geçen ve Kâbil’in Hâbil’i öldürmesiyle sonuçlanan kıssa. “*Dikkat ettim, Hâbil'le Kâbil kıssasını çekiyor, kavgacılara öğüt vermeye çalışıyordu*.” KK235

habip (Ar.) *a*. Gönülden sevilen, gönül verilmiş olan kimse; sevgili. “*Haççacı zalim. Cenab-ı Allah'ın habibi*.” GK173 **habibi şaş-*** *argo* çok yorulmak, canı çıkmak. “*On iki saat habibim şaşıyor ayaküstü*.” GR34 **habibini şaşır-*** *argo* zarar vermek, kötü bir durumda bırakmak. “*Onun habibini şaşırırım*.” VV156

habire (Der.) *zf*. Ara vermeden, sürekli olarak. “*Selamünaleykümle sofraya bağdaş kurar, obur bir iştahla yer, önüne ne çıkarsa yer, habire yerdi*.” ÇK65

habis (Ar.) *sf*. Kötü, alçak, soysuz (kimse). “*Define için okunan dualar habis ruhları mezarlarında hortlatır*.” KT318

hac (Ar.) *a*. İslam'ın beş şartından biri olan, Müslümanlarca zilhicce ayında Mekke'de yapılan Kâbe'yi ziyaret ve tavaf ibadeti. “*Kimin olacak, hacca izin vermeyen hükümetin*!” KT222 **hacca git-** Müslümanlıkta, hac amacıyla Mekke'ye gitmek. “*Beş vakit namaz. Hacca gitmek filan. Allah'ı kandırmak işleri güçleri deyyusların*!” KT43

hacana (Der.) *a*. Çöpçatan. “*Kendi dümbük olmasa hacanayı evinde tutmaz*.” EVO82

hacanalık* *a*. Hacana olma durumu, çöpçatanlık. “*Ne orospuluğumu kodun ne hacanalığımı*.” EVO82

hacer-i mükerrem* (Ar.) *a*. Kutsal taş. “*Hacer-i Mükerrem'i bulduk mu bırak gerisini*!” KT265

hacet (Ar.) *a*. 1. Herhangi bir şey için gerekli olma, ihtiyaç, gereklilik, lüzum. “*Küçük aptesimiz gelince de uzağa gitmeye hacet yoktu*.” BE78 2. İhtiyaç duyulan şey, gerekli şey. “*Abidinpaşa Caddesi'ne kadar uzanmaya hacet kalmadı*.” EVO372 **hacet kalma-** gereği olmamak. “*Fakat bütün bu korkulara hacet kalmadı*.” TD109 **hacet gör-** gerekli bulmak, gerekli saymak. “*Ne hacet görmeye kurs be müdürüm*?” MUR273 **hacet yok** `gerekliği yok, gerekli değil, istemez` anlamında kullanılan bir söz. “*Hiçbirine işmara hacet yoktu*.” SBK247

hacet kapısı *a*. Dua etmek, dilekte bulunmak için gidilen türbe, mezar vb., hacet penceresi. “*Gafur hacet kapısı mı*?” GK27

hacı (Ar.) *a*. Din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş Müslüman. “*Buysa, yıllar yılı hacıdan, hocadan duya duya düşünmeden içine yerleşmiş olan dinsel öğütlerin yavaş yavaş, birer ham sıva gibi döküldüğünü görüyordu*.” KT104 **hacı ol-** hacca gidip haccın gereklerini yapmak. “*Bunca malın mülkün, fabrikan var da Allah'tan bir hacca giderek hacı oldun mu*?” KT222 **hacı yolu gözler gibi bekle-** büyük bir sabırsızlıkla beklemek. “*Yolunu hacı yolu gözler gibi bekleyen şeytan İdris, oturmakta olduğu masadan fırladı*.” MM229

hacı ağa bk. hacıağa. “*Bir anda bu yanı unutup kapıdan girmekte olan hacı ağa kılıklı iki*

taşralıya koştu.” YD279

hacı ağalık *a.* Hacıağa olma durumu. “*Hâllerinden beyefendilik değil, bal gibi hacı ağalık dökülen iki adam, şaşkın, taşralı bakışlarla kominin gösterdiği masaya yürürlerken gözleri Neriman'a takıldı*.” YD279

Hacı Bekir* *öz. a.* 1777 yılında İstanbul'un Fatih ilçesinde kurulmuş olan şekerci. “*Nazan çok severdi Hacı Bekir'in fıstıklı helvasını*.” EK203

hacı vak vak* *ünl*. Küçümseyici bir seslenme sözü. “*Bırak kolumu lan hacı vak vak*!” MUR233

hacıağa *a.* Gereksiz, yersiz para harcayan taşralı zengin. “*Bar kızlarının kolları dirseklerine kadar hacıağa bilezikleri, burmalarıyla doldu*.” EVO18

Hacıbaba* *öz. a.* Bir lakap. “*Hacıbaba da düdüğe asıldı*.” TD96

Hacıbayram* *öz. a.* Bodi bodi adlı çocuk oyununda söylenen tekerlemede adı geçen bir su kuyusu. “*Hacıbayram kuyusundaa, çiftçilerin tarlasındaa…*” EVO165

hacılık *a*. Hacı olma durumu. “*Bakma sen benim hacılığıma hocalığıma*.” YD143

hacıyağı *a*. Gül yağından çıkarılan ağır bir esans. “*Kuka, necef, adi taş tespihler, hacıyağları, boy boy, cins cins ağızlıklar, tahta, fakfon, teneke tabakalar…*” VV51

hacim* (Ar.) *a*. Tutar, miktar. “*Görür, hemencik bir yargıya varır, şayet o günkü kredi hacmi dolmamışsa ya da filmcilerin memleket ekonomisi içindeki yeri o sıra sağlamsa en uygun fiyatla bonosunu kırıverirdi*.” YD173

Hacivat *öz. a.* Karagöz oyununda kendini halktan üstün görme, bilgiçlik taslama, kitap dili kullanma vb. özentileri olan kimse. “*Karagöz mü Hacivat mı yapılı adam, gene yerden temennalarla…*” ÖE105

haciz (Ar.) *a.* Bir alacağın ödenmesi için borçlunun parasına, aylığına veya malına icra dairesi tarafından el konulması. “*Bir yerlere birisi adına imza mı atmış, imzasını taklit edip borçlandırmışlar mı, ne olmuşsa olmuştu, bir gün icra memurları, haciz...*” EB51 **haciz koy-** borçlunun malına el koymak. “*İcradaki hacizleri kaldırtmış, yeni hacizler koydurmuş*.” EK139

hacizli *sf.* Haciz altına alınmış, mahcuz. “*Şu hacizli dükkânlar dosyasının suretlerini al*!” EK104

haç (Far.) *a*. Hristiyanlığın sembolü sayılan ve birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden oluşan biçim, istavroz, put, salip. “*Allah'ın ne haçını bırakır ne putunu ne de Kâbe'sini*.” BTÜ307

haçan (Der.) *zf*. Nasıl; ne zaman; ne zaman ki. “*Haçan büyüyecen, olacan Hasan Bey dayımız gibi kolağası, atacan düşmanlara kurşun, kurşun düşmanlara, kurşun atacan*.” MUR80

haççac* *a*. Cehennem bekçisi, zebani. “*Haççacı zalim. Cenab-ı Allah'ın habibi*.” GK174

had (Ar.) *a.* 1. Bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi; sınır. “*Her şeyin bir haddi var*.” BFV95 2. İnsanın yetki ve değeri. “*Ne haddimize bizim*?” EB13 **haddi hesabı yok** sayılamayacak kadar çok, sınırsız, ölçüsüz. “*Çünkü odalarına girip çıkanların, oturup kalkanların haddi hesabı yoktu ki...*” CEM93 **haddi olma-** hakkı veya yetkisi olmamak. “*Sana haddim olmayarak bir şey söyleyim mi*?” KT64 **haddine mi düşmüş** `onun bunu yapmaya yetkisi veya yeteneği yoktur` anlamında kullanılan bir söz. “*Kocamın haddine mi düşmüştü gece yarılarına kadar sokakta kalmak*?” EK151 **haddini aş-** ölçüyü kaçırmak, aşırı gitmek. “*Sen haddini çok aştın ama*.” EK271 **haddini bil-** konumuna, durumuna uygun davranmak. “*Doğru ama gene de haddini bilmesi lazım*!” EK287 **haddini bildir-** sert bir karşılıkla uslandırmak, yola getirmek, cezalandırmak. “*İhtiyar gevezeye haddini bildirmeliydi*.” DE55

haddi zatında *zf*. Asıl olarak; aslında. “*Senin işin haddi zatında çok zor, belki de imkânsız*.” GR47

hademe *a*. Resmî kuruluşlarda, iş yerlerinde temizlik ve getirgötür işlerine bakan görevli; hizmetli. “*Büroya çıkar, çay içer, hademe kadınla...*” EB33

hademelik *a*. Hademe olma durumu; hizmetlilik. “*Fabrikalara gittik, kadromuz dolu dediler, hademelik dedik, olmadı*.” ÇK69

hadi *ünl*. İsteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir söz; haydi. “*Ağız yapma hadi*!” ÇK100 **hadi canım sen de** `böyle şey olmaz, sana inanmam` anlamında kullanılan bir söz. “*Hadi canım sen de, niye yudacakmışım*?” GK270 **hadi oradan** kovmak, azarlamak için kullanılan bir söz. “*Hadi oradan, temizlermiş*.” ÇK107

hadi hadi *ünl.* 1. `Kısa kes, işi uzatma, bizi aldatamazsın` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Hadi hadi... Senden akıl almaya ihtiyacım yok.*" EK43 2. Geri çevirme, başından savma sözü. "*Hadi hadi! Defol*!" BFV6

hadi vamo datti neşto kajem* (Boşn.) Buraya gel, sana bir şey söyleyeceğim. "*Ooo… Dervişa! Hadi vamo datti neşto kajem*." AY188

hadin (Der.) *ünl.* Haydi. "*Kalk yavrum, Ali, Zalha, hadin davranın da yatakları getirdim*!" EVO203

hadis (Ar.) *a.* Hz. Muhammed'in söz ve davranışları. "*... not ettiği ayet ve hadislerden parçalar okur, onları yeni baştan ayrıntılı açıklarken heyecanlanırdı*." BE36

hadise (Ar.) *a.* Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş; olay. "*Otuz beşinde, Çukurovalıların kaçkaç dedikleri hadise oldu*." EKM103

haf (İng.) *a.* Hücumcularla savunucular arasında yer alan oyuncu. "*Orta haf. Kafaya onun gibi çıkan yok*." KK15

hafakan (Ar.) *a.* Sıkıntı, çarpıntı, afakan. "*Hatta söz kesilen birini duymaz mı kadını hafakanlar boğar*." DK58 **hafakanlar boğ-** sıkıntıdan bunalmak. "*Hafakanlar boğarak uyandı*." OK52

hafız *a.* 1. Kur'an'ı bütünüyle ezbere bilen kimse. "*Fakat açıkça belirtmek isterim ki ben, hafız oğluyum.*" BFV96 2. *argo* Bir şeyi anlamadan ezberleyen kimse. "*Dinleye dinleye bütün memleket ezberledi, hafız oldu bre herif*." EVO40 3. *öz.* Bir lakap. "*Hafız Zarife bacıyla yazıldılar bizim partinin kadınlar koluna*." ÜÇK350

Hafız Burhan* *öz. a.* Osmanlı-Türk, Türk Sanat Müziği gazelhân, hâfız, mevlithân ve ses sanatçısı (1897-1943). "*Gene öyle, sonuna dek açılmış pikapta Hafız Burhan, gücünün yettiğince bağırıyor, kebapçı dükkânının buğulu camlarında yağmur taneleri kayıyordu*." VV13

hafıza *a.* Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü; bellek. "*Bravo beyefendi, maşallah çok kuvvetli hafızanız*." YD109

hafif (Ar.) 1. *sf.* Tartıda ağırlığı az gelen, yeğni, ağır karşıtı. "*Yirmi beşini sürdüğü hâlde bir türlü gelişemeyen kız kuş kadar hafifti*." DK72 2. *sf.* Ağırbaşlı olmayan, ciddi olmayan, hoppa. "*Annesinin şu çocukça, yaşıyla başıyla hiç de uygun düşmeyen hafif hâline hayretle bakıyor, sadece bakıyordu*." EK41 3. *sf.* Önemli olmayan. "*Kadınlar kısmı da tıpkı erkeklerinki gibi, ağır ve hafif cezalılarla doluydu*." EK304 4. *sf.* Gücü az olan, belli belirsiz. "*İdare lambasının hafif sarı ışığı duvarlarda titriyordu.*" EK336 5. *sf.* Kalınlığı veya yoğunluğu az olan. "*Lokomotif yorgun yorgun fışlıyordu, bacasında hafif bir duman…*" BE8 6. *sf.* Etkisi az olan, sert karşıtı. "*Biramı yudumluyorum ama bira, hafif içki, sarmıyor*." ARK174 7. *sf.* Çok dik olmayan (sırt, yokuş). "*Tramvay hafif yokuşu hızla çıkıyordu*." SUÇ104 8. *sf.* Güç veya yorucu olmayan, kolay. "*Mesela elli yahut altmış lira maaşlı, hafif bir iş*." DE120 9. *sf.* Miktarı az, sindirimi kolay (yiyecek). "*Hafif bir kahvaltıdan sonra, çiftlik avlusunda bekleyen renk renk, cins cins, boy boy otomobillere binildi*." VV271 10. *zf.* Sıkıntısız, ferah, rahat olarak. "*Kuş gibi hafif, konağın taş merdivenini çıktı*." EK25 **hafife al-** küçümsemek, önemsememek. "*O, hep o bıyıkaltı gülüşüyle jandarmaları falan hafife alıyor gibiydi*." ÜÇK306

hafif hafif *zf.* Yavaş yavaş, ağır ağır. "*Pencereye abanmış, kalın perdelerin gerisinden soluyarak seyrediyor, hafif hafif inliyordu.*" EK249

hafif makineli *a.* Elde taşınabilen mitralyöz. "*Sırtında alev kızılı sabahlık, ayağında terlikler, kapı kapı dolaşıyor, tetiğine dokunulmuş, yeni yağlı hafif makineli gibi veryansın ediyordu*." KP111

hafif tertip *zf.* Şöyle böyle, biraz, aşırılığa kaçmadan. "*Evet yiyip içeceğiz, kafaları bulacağız hafif tertip ama sonra*?" EB157

hafifçe *zf.* Hafif olarak, hafif bir biçimde, belli belirsiz. "*Ev sahibesiyse hafifçe terlemiş, kıpkırmızı yanakları, kumral saçlarıyla, eziyordu bakkalınkini*." KP105

hafifle- 1. Etkisi, gücü azalmak. "*Böyle ne kadar geçti bilmem, yağmurun hafiflediği bir sıra…*" BE30 2. Bir sıkıntıdan kurtulmak, rahatlamak. "*Mazhar kendini çok iyi hissediyordu. Hafiflemişti*." EK314

hafiflet- Hafiflemesine yol açmak, hafifleştirmek, tahfif etmek. "*Soğuk suyun uykusuzluktan yorgun, ateş gibi yanan yüzüne değişi ferahlatmış, baş ağrısını da hafifletmişti*." EB185

hafifletici sebep *a.* Suçun hafiflemesine sebep olan durum veya olay, hafifletici neden. "*Ortadaki delillere göre mahkeme, Hamza'nın*

yaşının küçüklüğünü de göz önünde tutarak öteki hafifletici sebeplerle birlikte, dört yıl hapis cezası vermişti." VV397

hafifleyiver-* Ansızın hafiflemek. "*Aklına Neriman gelince baş ağrısı hafifleyivermiş, can sıkıntısı dağılmıştı*." EK81

hafiflik *a*. 1. Hafif olma durumu; ferahlık. "*İçinde bir hafiflik, bir güneş vurmuş yaprak kımıltısı...*" EK81 2. Davranışları içinde bulunduğu toplumun ahlak anlayışına uymama durumu. "*Nuruosmaniye Cami'nin oradaki durakta inip... Hayır, hayır, hafiflik olurdu*." BFV232

hafiften *zf*. Hafifçe, belli belirsiz, yavaş yavaş. "*Gece hafiften kar, ardından da alabildiğine yağmur yağdığı için, sokağın bozuk parkeleri…*" EB27 **hafiften al-** önemsiz bulup üzerine düşmemek, yeterince ilgilenmemek. "*Jandarmaya tesir ederiz, işi hafiften alır; siz dayatın, korkmayın*!" KT340

hafiye (Ar.) *a*. Suç sayılan bir işi veya bu işi yapanı ortaya çıkarmakla görevli kimse, polis hafiyesi, dedektif. "*Bir hafiye, bir sabıkalıyı nasıl tanırsa siz de beni öyle tanımalısınız*!" KK237

hafriyat (Ar.) *a*. Toprağı kazma, kazı. "*Bütün inşaatın hafriyat yapımı size emanet edilseydi*." YYB183

hafta (Far.) *a*. Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem. "*Kadını mesela Nişantaşı'ndaki apartmanlardan birine atsa da haftada birkaç gecesini onunla geçirse...*" GAV185 **hafta sekiz, gün dokuz** `tedirgin edercesine sık sık` anlamında kullanılan bir söz. "*Hafta sekiz gün dokuz hususi arabalar dolusu kadınların yanık sesleri, cilve, nazlarının doldurduğu çiftlik*." KAÇ23

hafta arası *a*. Hafta içi. "*Bir de şu hafta arası gezmeye gitmek...*" KK98

hafta başı *a*. Haftanın ilk günü. "*Hafta başı geldi mi harçlık küt cebe, dayan Fıstıklı'ya…*" BE42

hafta içi *a*. Haftanın cumartesi ve pazar dışında kalan günleri, hafta arası. "*Hafta içinde, bazı geceler vardı*." SBK73

hafta sonu *a*. Haftanın son günleri, genellikle cumartesi ve pazar. "*Hafta sonunda müdürden hastane dümeniyle aldığı kapı kâğıdını kullanarak çıkıyor …*" YK80

hafta tatili *a*. Kanuna göre haftanın tatil olması gereken günü. "*Aynı sınıfta, yan yana oturdukları Sedat, hafta tatilini kendi apartmanlarında geçirmesini teklif etti*." İDG31

haftalarca *zf*. Uzun süre. "*Bıraksalar günler, belki de haftalarca böylece kalır*." SM231

haftalığına *zf*. Bir hafta için. "*Yakışıklı Haldun sömestr dolayısıyla bir haftalığına İstanbul'dan köşke gelince elbette Zühal'le tanışacak, şüphesiz kızın gönlü ona akacaktı*." İDG51

haftalık 1. *a*. Haftada bir ödenen para. "*Dikran Usta bol haftalık veriyordu*." EVO12 2. *sf*. Herhangi bir hafta süren. "*Yılgın insanlar bir haftalık emeklerinin karşılığını almaya gidiyorlardı*." BTÜ278 3. *sf*. Haftada bir kez yapılan. "*Asıl fenası, İzmir yahut İstanbul'dan gelecekler gelirken dansları, müzikleri, banyoları, haftalık temiz elbiseleriyle filan gelecekler*." CEM142

haftaya *zf*. Gelecek hafta. "*Haftaya para alınca fayızıynan veririm*." GK85

haftayım* *a*. İki devreli oyunlarda kısa bir ara ile ayrılan devrelerden her biri. "*Futbol peşinde deli gibi koştuğumuz, sabahlardan akşamlara kadar bitmez tükenmez haftayımlar…*" BK344

hah *ünl*. Olması istenen veya beklenen bir şey olur olmaz duyulan sevinci ve onama duygusunu anlatan bir söz. "*Hah! Bak! Gene*!" DE106 **hah şöyle** yapılan bir işin beğenildiğini anlatan bir söz. "*Nilüfer'i masanın kenarına oturtur, 'Hah şöyle!' derdi*." SM127

hah hah hah *a*. Alaylı, yapmacıklı gülerken çıkan ses. "*Kadını çıldırtan bir hah hah hah'la güldü*." ÜÇK390

hah hah hay* *ünl*. Küçümseme, inanmama bildiren bir söz. "*Benim yaşıma gelirsen, sen de benim gibi hah hah hay çekersin*!" SBK37

haham (İbr.) *a*. Yahudi din adamı. "*Kalabalığa bazen hahamlar, papazlar, bazen de hocalar karışırdı*." BE36

hain (Ar.) 1. *sf*. Hıyanet eden (kimse). "*Kitaptaki çocuğun hain kardeşi gibi*." BFV132 2. *sf*. Zarar vermekten, üzmekten veya kötülük yapmaktan hoşlanan (kimse). "*Kahraman arkadaşlarımızı kurtarıp hain yerlilerden intikam almalıyız*!" SUÇ20 3. *sf*. Kötü niyeti olan. "*Vedat, hınzır, hain Vedat öyle yakın bir ilgiyle dinliyordu ki...*" SM255 4. *ünl*. Sitemli bir seslenme sözü. "*Ölürsem kına mı yakacaksın? Hain*!" SBK68

haince 1. *sf*. Kötü niyetli. "*Aklından şeytanca, çok şeytanca, hatta belki de haince fikirler geçti*." İDG42 2. *zf*. Hain bir biçimde, haincesine. "*Gözleri bir an haince parladı*." YD114

hainleş- Haince davranır duruma gelmek. "*Oğlu adamakıllı hainleşmişti*." EK47

hainlik *a*. Haince davranış. "*Diliyle yakınlık gösteriyor da yüreğinden hainlik geçiyorsa*?" GK30

haiz *sf*. Bir şeyi olan, elinde bulunduran, taşıyan. "*... yarasa kanatları, tütsüler, tırnak kırıntıları haiz dolu şişeciklerle götürülürken ... görevliler şaşırıp kaldılar*." EKM115 **haiz ol-** (bir şeyi) elinde bulundurmak, taşımak. "*Bir emniyet, önceden haber alma vasfına haiz olmalıdır*." MM137

hak (Ar.) *a.* 1. Emek karşılığı ücret. "*On beş, yirmi mi hak ettin*?" BTÜ18 2. Verilmiş emekten doğan manevi yetki. "*Ana hakkı, ata hakkı demektir cahil köpek*!" ARK30 3. Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm; pay. "*Sonra da herif son birkaç gece daha yatacak belki, onu çok gör, hakkına el atılmış, hakkı sarihin gasp edilmiş say*." MM117 4. Dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk. "*Müşterilerden çoğu hak vermişlerdi Nusret'e*." GR144 5. Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç. "*Hak sahiplerinin hakkı haksızlara katiyen çiğnetilmeyecektir*!" GR12 **(…) hakkı tanı-** izin vermek. "*Kanun bile bana bu hakkı tanımış, size ne oluyor*?" KY87 **hak et-** bir emek karşılığı hakkı olan şeyi elde etmek, hak kazanmak. "*Demli çayı hak etti mi*?" KK242 **hak kazan-** emeğin karşılığını alabilecek duruma gelmek. "*Şimdilik onu kendi hâline bırakacak, Hasan çıktıktan sonra, bütün koğuşu ayaklandıracak, ağzını burnunu kıracak, koğuş halkının da tanıklığıyla hapishane idaresince hak kazanacaktı*." SUÇ203 **hak mak*** hak falan. "*Tapu mapu, hak mak…*" KT346 **hak ver-** birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bulmak. "*Yeni bir sigarayı tükenen izmaritinden tazeleyen kart karının çatlak sesiyle deminden beri anlattıklarına hak vermekle beraber, Erol'un nikâhlı karısı olmaya da can atıyordu*." KÜÇ13 **hakkı âliniz var*** doğru söylüyorsunuz, haklısınız anlamında bir söz. "*Hakkı âliniz var beyefendi ama…*" MM180 **hakkı için** kutsal şeyleri anlatan kelimelerden sonra getirilerek ant içmek için söylenen bir söz. "*Geçmeyesin elime, geçer isen saydırtırım yıldızları Allah'ın bin bir ismi hakkı için*!" MUR26 **hakkı ol-** 1. payı, alacağı, hissesi olmak. "*Bu para maaşından ayrı, Beyoğlu âlemleri için, nefsi nefsine ait bir gelirdi ki elbette evdekilerin hakkı olamazdı*." GR165 2. sözünde, düşüncesinde, iddiasında haklı olmak. "*Ne demeye hakkı olabilir.*" EB34 **hakkı var** `doğru düşünüyor, doğru söylüyor, doğru davranıyor` anlamında kullanılan bir söz. "*Nur, annemin hakkı var*!" BFV113 **hakkından gel-** yenmek, öç almak veya cezasını vermek. "*Elbette bunun da hakkından geleceksiniz*." CEM39 **hakkını ara-** hakkı olduğuna inandığı şeyi elde etmeye çalışmak. "*Patırtıya boş ver, bu reçetenin sahibi her kimse o gelip hakkını arasın*!" SAR13 **hakkını helal et-** hakkını, emeğini bağışlamak. "*Ağabey, hakkını helal et ağabey*." OK90 **hakkını ver-** gereğini bütün olarak yerine getirmek. "*Orospuysan orospuluğun hakkını ver*." KÜÇ26 **hakkını ye-** başkalarının hakkını vermemek. "*Hoş ister öyle ister böyle, mal sahibi taşralı sebze komisyoncularının hakkını yerken namusa filan aldırıyor muydu*?" GK44

Hak (Ar.) *öz. a.* Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; Allah. "*İnsan buyur eder, çay, kahve... Hak getire*!" EB3 **Hak getire** `yoktur, bulunmaz, ne arar` anlamında kullanılan bir söz. "*Bu karı, bu oğlanlar, bu kız bulmuşlardı bir küşneli ahır; ders, okul, üniversite Hak getire…*" MM219

Hak dini *öz. a*. Hz. Muhammed'in temel öğreti ve esaslarını vahiy yoluyla Allah'tan alarak yaydığı din; Müslümanlık. "*Allah son nefesinde hak dinine getirsin*." GR219

hak yolu *a*. Her türlü kötülükten uzak olan tutum; doğru yol. "*Şimdi artık olgunlaşmış, hak yoluna girmişti*." YD29

hakalmaz* *sf*. Şoför yardımcısı. "*Antep kebaplarıyla yedi yüz gramlıkları devirmiş kaba saba, bugün var yarın yok ama elleri açık taşralı şoförler, şoför muavinleri, hakalmazlar lazımdı*." KÜÇ36

hakaret (Ar.) *a.* 1. Onur kırma, onura dokunma. "*Derse, kabzımala karşı olan güvensizliğini açığa vurmuş olurdu ki, bunu büyük bir hakaret sayan kabzımal, bütün hesabın üstüne yatıverirdi*." GK42 2. Küçültücü söz veya davranış. "*... bir yandan da karıma hakaretler yağdırıyordu*." ARK111 **hakaret et-** bir şeyi veya bir kimseyi aşağılık ve değersiz gösterecek biçimde davranmak. "*Davacıyım komiser bey, bana hakaret etti, dövdü beni*!" EB251 **hakaret say-** bir sözü veya davranışı hakaret olarak kabul etmek. "*Evet amma hakaret sayarsa ya*?" BK365

hakça *zf.* Adalete uygun bir biçimde, doğrulukla, adilane. "*Amma, hakça söylemek lazımsa oğlan büsbütün de boş oturmuyor*." EKM61

hakçası *a.* Doğrusu, doğru olanı. "*Pek öyle yaşlı da değildi hakçası*." EVO354

hakçı* *sf.* Hakkı yerini getiren, hak yanlısı, adaletli, adil. "*Onun iç yüzünü bilmeyen esnafsa onu gerçekten hakçı, dürüst, çalışkan, namuslu biri tanırdı*." YD237

hakem (Ar.) *a.* 1. Tarafların aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için yetkili olarak seçtikleri ve üzerinde anlaştıkları kişi, yargıcı. "*Bizim hükümetimiz işverenle işçi arasında tam bir hakem rolünü oynamak için…*" GR9 2. Karşılaşmaları, yarışmaları kurallara uygun ve yansız olarak yöneten kimse. "*Sonra, hakem de gelmemişti*." SUÇ109

hakemlik *a.* 1. Hakemin görevi, yargıcılık. "*Birinde Cevdet hakemlik yaptı*." SUÇ106 2. Hakem olma durumu. "*Zaten bu işverenle işçi arasındaki hakemlikten, hukuk devleti deyiminden de bir şey anlamıyor, içerleyip duruyordu*." GR9

hakeza (Ar.) *zf.* Bunun gibi, böyle. "*Babanın işleri yolundaydı, senin dersen hakeza*." EVO123

hâki (Far. ḫāk + Ar. -ī) 1. *a.* Yeşile çalan toprak rengi. "*Pantolu hâkiydi, asker hakisi*." SAR85 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Hâki elbisesine sığmıyordu*." GR77

hakikat (Ar.) *a.* 1. Yalan olmayan, doğru olan şey; gerçek. "*Devletin görevlilerinden hakikat gizlenir mi*?" MM124 2. Gerçek olan, var olan şeylerin tümü; gerçeklik. "*Hakikat âşığıdır*." ÜÇK383

hakikaten (Ar.) *zf.* Gerçek olarak; gerçekten. "*Çığlık hakikaten müthişti*." SAR129

hakikatli *sf.* Vefası olan, sevgisi geçici olmayan; vefakâr. "*Çevre, bu hakikatli adamı takdir ediyordu.*" KY138

hakiki (Ar.) *sf.* Bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan, varlığı inkâr edilemeyen, olgu durumunda olan; gerçek. "*Sahalarda toplanan alkış, hakiki sporcunun gıdası olmalı*!" DE215

hâkim (Ar.) 1. *sf.* Egemenliğini yürüten, sözünü geçiren, egemen. "*Hâkim olan ölçü, onların ölçüsüydü.*" AY149 2. *sf.* Duygu, davranış vb.ni iradesiyle denetleyebilen (kimse). "*Sinir ve heyecanlarınıza hâkim olun birazcık canım*!" KK260 3. *sf.* Başta gelen, başta olan, baskın çıkan. "*Ulan koca köşkün hâkimi olmuş be*!" GK291 4. *a.* Millet adına, yargı yetkisini kullanarak yasaya aykırı davranışlarda veya uyuşulmayan işlerde yasayı yerine getirmekle, adaleti gerçekleştirmekle görevli kimse; yargıç. "*… eski bir hâkim kızı oluşuyla övünmekten zevk alan Şahinde Hanım'da soru sormak huy hâlindeydi*." ARK69 **hâkim makim*** hâkim falan. "*O banka müdürleri, savcı, hâkim makim görürler*." MM30 **hâkim ol-** 1. buyruğunu yürütmek, egemenliğini sürdürmek. "*Cevdet'i şişleyip ortadan kaldırdıktan sonra, gene eskisi gibi koğuşa hâkim olur…*" SUÇ226 2. etkili olmak, hükmetmek. "*Karısının çarşaflı hayalini görünce heyecanlarına hâkim olamayarak hıçkırdı*." EK181

Hâkimiyeti Milliye* *öz. a.* Türk Kurtuluş Savaşı sırasında başkanlığını Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi'nin yayın organı olarak 10 Ocak 1920'de Ankara'da yayın hayatına başlayan Türkçe gazete. "*Hâkimiyeti Milliye gazetesi satan çocuklar ve suyu akşamdan sabaha donmuş, çatlak bir testi hatırlarım*." BE9

hakir (Ar.) *sf.* Aşağı görülen, değersiz. "*Hakir olan elbette Nuran'dı*." KY40

hakiri pürtaksir* (Ar. ḥaḳîr + Far. pür + Ar. taksir) *a.* Kusuru çok olan, değersiz kimse. "*Ben, bendeniz, hakiri pürtaksir*!" VV70

Hakkâri *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Bir başkası için Elazığ, daha bir başkası için Erzurum, Malatya, Siirt, Hakkâri...*" ÜÇK360

hakkı sarih* (Ar.) *a.* Açık, belirgin hak. "*Hangi hakkı sarih ulan*?" MM117

hakkında *zf.* İlgili olarak, üzerine. "*Şimdi nesirlerim hakkında da bir fikir vereyim*." SAR28

hakla- Bozmak, perişan etmek, yenmek. "*Ya da adamın bıçak çekmesine fırsat vermeden yumrukla adamı haklarsa*?" KÜÇ19

haklatabil-* Haklatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Haklayamasalar bile haklatabilirlerdi*." SÇ24

haklayabil- Haklama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bulsa küçük bir kuzuyu tek başına haklayabilir…*" KK212

haklayıver-* Çabucak haklamak. "*Kocakarıyı haklayıvermek işten bile değildi ama düşünmüyordu böyle şeyleri*." SUÇ268

haklı *sf.* 1. Hakka uygun, doğru, yerinde. "*... hem haklı ün hem de para kazanmanın işten bile olmadığını ispatlamaya çalışıyordu.*" YD101 2. Davası, iddiası, düşüncesi veya davranışı doğru ve adalete uygun olan (kimse). "*Doğru, haklısın.*" KY4 **haklı bul-** davasını, iddiasını, düşüncesini, davranışını doğru bulmak, yerinde görmek. "*Numan Şerif Bey, Salamon'u haklı bulmuştu.*" CEM142 **haklı çık-** davasının, iddiasının, düşüncesinin veya davranışının doğru olduğu anlaşılmak. "*Böyle bir evlenmeye karşı koyan mavi tulumlu dostu ne de çabuk haklı çıkmıştı*!" DE107 **haklı ol-** davası, iddiası, davranışı, düşüncesi adalete uygun olmak. "*Cevdet artık iyice anlamıştı karısının haklı olduğunu*." SBK328

haklılık *a*. Haklı olma durumu. "*Benim haklılığım önemli değil*." KK51

haksız *sf.* 1. Hak ve adalete uygun olmayan. "*Bu dünya, bu haksız dünya niye bozuluyor günden güne*?" EVO62 2. Davası, iddiası, davranışı, düşüncesi doğru ve yerinde olmayan (kimse). "*Haksız değildi ki…*" KÜÇ47 **haksız bul-** bir iddiayı, düşünceyi, davranışı doğru ve yerinde bulmamak. "*Kadını pek de haksız bulmamıştı*." SM235

haksız yere *zf.* Haksız olarak, hak etmediği hâlde. "*Bu fabrika, haksız yere kovulduğu fabrikaydı*." DE237

haksızca *zf.* Hakka, adalete uymayan biçimde, haksızcasına. "*Onların ölümü benden çok daha haksızca olmuştu.*" KK47

haksızlık *a*. Hak ve adalete aykırılık. "*Haksızlık ettiğini uzun uzun anlatmaya çalıştım*." EKM26 **haksızlığa uğra-** adalete aykırı bir duruma düşmek, haksızlıkla karşılaşmak. "*Haksızlığa uğrayan bütün insanlar onlar gibi birer yiğit olmalıydılar.*" SUÇ17 **haksızlık et-** adalete aykırı davranmak, gadretmek. "*Demek Zerrin hakkında düşündüklerinden dolayı haksızlık etmişti*?" SM173

hal (I) (Ar.) *a.* Bir sorunun çözülmesinden alınan sonuç; çıkış yolu, çözüm. "*Onların düşmanlıkları, mahkeme yoluyla halli mümkün münazaalı tarlaları köylünün elinden metazori alıp kendi tapulu tarlalarına karıştırmış olmasındandı*." HÇ117

hal (II) (Fr.) *a.* Sebze, meyve, bakliyat vb.nin satıldığı yer. "*Köse'nin dediği gibi, tahta bavulu, yorganıyla hal'in büyük kapısından girdi*." GK20

hâl (Ar.) *a.* 1. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet. "*Odada da değişik bir hâl vardı.*" SUÇ114 2. Tutum, tavır. "*Utangaç bir hâliniz de var*." KP77 3. Güç, kuvvet, takat. "*Benim hâlim var mı*?" BTÜ80 4. Kötü durum, sıkıntı, dert. "*Yarın, Allah gecinden versin, babanızın başına bir hâl gelir, ölürse...*" KT326 **... hâline gel-** gibi olmak. "*Kapılar çevrilip karlar yağdıkça içinde bir şeyler yıkılıyor, çocukluğundan beri huy hâline gelmiş birtakım değerler sarsılıyor, eriyor, çürüyordu*." KK185 **(…) hâlini al-** herhangi bir duruma gelmek. "*Sonra her şey eski hâlini aldı*." DK120 **hâl hatır (veya hâlini hatırını) sor-** bir kimseye `nasılsınız, ne durumdasınız` anlamında nezaket sorusu yöneltmek. "*Onu bir büyük insanmış gibi karşılar, yer gösterir, hâl hatır sorardım*." ÇK77 **hâlden anla-** bir kimsenin içinde bulunduğu güç durumu anlayarak sezip anlayış göstermek. "*Bu adam acaba hâlden anlar birisi olamaz mıydı*?" SM289 **hâle yola sok-** iyi bir düzen vermek, tertiplemek. "*Madem istiyordu, ilk iş, kızı hâle yola sokmaktı ki dayısı daha sonra getirdi*." VV56 **hâli (veya hâlleri) duman ol-** *argo* kötü duruma düşmek. "*İşin şakası yoktu, ellerine geçer de Allah'ını seven vursuna giderse hâli dumandı.*" EVO342 **hâli harap ol-** bitkin, perişan olmak, kötü duruma düşmek. "*Büyüğün hâli haraptı*." EB226 **hâli kalma-** gücü, takati, eski durumu olmamak. "*Ayakta duracak hâli kalmamıştı*." İDG68 **hâli vakti yerinde** paraca durumu iyi, zengin. "*Hâli vakti yerinde bir kızla evlenseydin böyle kara kara düşünmezdin*!" DE104 **hâline bakma-** kendisinin ne durumda olduğunu düşünmeden gücünü aşan işlere kalkışmak. "*Hâline bakmadan gider Hasan Dağı'na*!" DE27

hal çaresi *a.* Bir güçlüğü giderme çaresi; çözüm yolu. "*O zaman da ona göre bir hal çaresi bulacağız*!" GAV132

hala (Ar.) *a.* Babanın kız kardeşi, bibi. "*Halanın da uykusu kaçmıştı*." EVO345

hâlâ (Ar.) *zf.* Şimdiye kadar, o zamana kadar, hâlen, henüz. "*Hâlâ cızırdayan tencereyi geride bırakıp avludan çıktı."* KÜÇ12

hala oğlu *a*. Halanın oğlu veya çocuğu, halazade. "*Amca, dayı, hala oğlu falan*!" ÜÇK413

halaskâr (Ar. ḫalâṣ + Far. -kâr) *a.* Kurtarıcı. "*Yunan başkumandanının kılıcını teslim alan Başkumandan Halaskar Mustafa Kemal Paşa*

Hazretlerini gösterdi.” EK352

halat (Rum.) *a.* Pamuk, kenevir, Hindistan cevizi gibi bitkisel liflerin veya çelik tellerin sarılmasıyla oluşan kolların bir arada bükülmesiyle elde edilen kalın ip. “*Biraz da isteksizlikle, kızı tuzlu ağlarla ıslak halatların üzerine sırtüstü yıktı*.” KÜÇ18

halayık (Ar.) *a.* Kadın köle, cariye. “*... harem kuytularında kovalamadık ne hizmetçi bırakırdı, ne halayık, ne de etli butlu misafir hanımı*.” ARK188

hâlbuki (Ar. ḥâl + T. bu + Far. ki) *bağ.* Aralarında karşıtlık, aykırılık bulunan iki cümleyi “tersine olarak, aksine” anlamlarıyla birbirine bağlayan bir söz; oysa. “*Hâlbuki insan ölünce vücudu da ruhu gibi duman olup uçmalı*!” ÇK111

halel (Ar.) *a.* Bozma, bozukluk. “*Serbestçiliğine halel mi gelir*?” KT308

Halep* *öz. a.* Suriye'de bir şehir. “*Kuyruğunda TR plakalı hususilerse, Ankara, İstanbul, İzmir'le de yetinmeyip Halep, Beyrut hatta Mısır yahut Avrupa'ya çekip çekip gidiyorlardı*.” HÇ280

Halep çıbanı *a.* Yurdumuzun Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, İran, Hindistan ve Kuzey Afrika'da insanların özellikle yüzünde veya kollarında görülen, iyileştiğinde iz bırakan bulaşıcı çıban, Urfa çıbanı, Şark çıbanı. “*Yüzünde kocaman bir Halep çıbanı izi*.” EK144

haleti ruhiye (Ar.) *a.* Ruhsal durum, ruh durumu. “*Islahane, disiplin, haleti ruhiye, insanlık...*” EKM158

halftaym* (İng.) *a.* İki devreli oyunlarda kısa bir ara ile ayrılan devrelerden her biri. “*Artık, gündüzleri bir türlü tamamlayamadığımız halftaymlara geceleri devama başladık*.” BE91

halhal (Ar.) *a.* Kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik. “*Ayak bileklerime halhal denilen altın bilezikler takar...*” ARK188

halı *a.* Yere veya mobilya üstüne serilmek, duvara gerilmek için, genellikle yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı. “*Bak bütün bu halılar, kilimler, entariler hep bizim*.” AY217

Halıcıoğlu (I)* *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir mahalle. “*Vapur, Balat, Ayvansaray, Halıcıoğlu, Sütlüce'den Defterdar'a, oradan Eyüp' e yanaştı*.” DK249

Halıcıoğlu (II)* *öz. a.* Mühendishane-i Berrî-i Hümâyun; 1795 yılında İstanbul’da kurulan, Osmanlı ordusu için topçu ve istihkâm subayı yetiştiren askerî okul. “*Hasan büyüyecek, İlk'i, Orta'yı bitirecek, Kuleli mi olur, Halıcıoğlu mu, askerî liselerden birine verilecek, sonra da Harbiye'ye geçip subay çıkacaktı*.” MUR20

hâli pürmelal* (Ar. hâl + Far. pür + Ar. melâl) *a.* Üzüntü, sıkıntı verici durum. “*Sonra efendim, müteessir oldular, elem duydular bendenizin şu hâli pürmelalinden*!” YYB109

Haliç* öz. a. İstanbul'un Avrupa yakasını kaplayan Çatalca Yarımadası'nın güneydoğu ucunda, Boğaziçi girişinde, İstanbul (Tarihi yarımada) ve Beyoğlu platolarını birbirinden ayıran deniz girintisi. “*Karanlıklarda uçuşan ateşböcekleri, aşağılara serili Haliç'te vapur karaltıları...*” ÇK134

Haliç Feneri* *öz. a.* İstanbul’un Haliç kıyısındaki tarihi semtlerden biri. “*Bir sabah vakti Haliç Feneri kıyılarında yarı baygın, kanlar içinde bulunup Atina'ya mı aşırıldı*?” DHV260

Haliç İdman* *öz. a.* Haliç İdman Yurdu, İstanbul’da kurulan bir spor kulübü. “*Ulan Haliç İdman'da yıllarca yumruk salladık be*!” BK295

halife (Ar.) *a.* 1. Hz. Muhammed'in vekili olarak Müslümanların imamlığını ve din koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse. “*Lakin Ömer, halifenin oğludur*.” EVO200 2. Osmanlı padişahlarının kullandıkları unvanlardan biri. “*Ayaktakımını Müslümanların halifesi olan padişaha karşı kışkırttılar*.” DHV258

halife-i Müslimin* (Ar.) *a.* Müslümanların halifesi. “*Sonra halife-i Müslimin*!” KT306

halifesiz* *sf.* Halifesi olmayan. “*Halifesiz Müslümanlık olur mu*?” KT307

hâlihazırda *zf.* Şimdi, şu anda. “*Evvelki suçumdan mahkûmum da hâlihazırda tutukluyum efendim*.” GR29

Halik (Ar.) *öz. a.* Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; Tanrı. “*Halikse ki bu takdirde, işin içine taaddetullah, çok Allahlık giriyordu*.” HÇ130

Halil İbrahim* *öz. a.* "Tanrı çok versin, bereket

versin" anlamında kullanılan "Allah Halil İbrahim bereketi versin" sözünde geçer. "*Allah her tuttuğunu altın etsin, kesesine Halil İbrahim bereketi versin ya …*" YK68

halim selim *sf.* Yumuşak huylu ve doğru (kimse). "*Çocuklarının halim selim anasından hiç beklemiyordu bunu*." YYB25

halis (Ar.) *sf.* Katışık olmayan, katışıksız, saf. "*… altında baklakırı halis Arap kan kısrak*." EVO6

halk (I) (Ar.) *a.* 1. Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk. "*Demek demokrasi halkımıza inmiş, yayılmış, inip yayılmakla kalmayıp insanlarımızın huyu oluvermişti*." YYB133 2. Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali. "*La havle vela kuvveteler, aliyyülazimler mangal ateşiyle ısınmış odalardaki ev halkını kaygılı kaygılı bakıştırır*." DHV257 3. Bir ülkedeki yurttaşların bütünü, kamu. "*Halk böyle şeyleri pek mühimsemez*." EK162

halk (II) *a.* Yaratmak işi, yaratma. "*Rabbilâleminin özene bezene halk ettiği çeşitli nimetlerden bol bol faydalanmaktı*." YD147 **halk et-** yaratmak. "*Hani Allah bir sebebini halk etmezse bu heriften gözü pek de su içmiyordu*." EVO210

halk adamı *a.* İçinden çıktığı halk kesiminin bütün özelliklerini yakından bilen, halk tarafından sevilen kimse. "*… bütün bunları halk adamı, demokratlık saydığından, zevklenirdi*." MUR389

Halk Fırkalı* *sf.* Cumhuriyet Halk Partisi üyesi veya destekçisi kimse; CHP'li. "*Biliyorlarsa ne diye işi o yandan tutup Halk Fırkalılarla anlaşarak hükümete baskı yapmıyorlardı*?" KT306

halk otobüsü *a.* Kentlerde ulaşım hizmeti veren özel sektöre ait toplu taşıma aracı. "*Sanki bütün vidaları laçka hantal bir halk otobüsü, atladı*." BFV214

halka (Ar.) 1. *a.* Değerli metallerden yapılan çember biçimindeki süs eşyası. "*Necla sarı halkaları, kırmızı dudaklarıyla sinirli sinirli baktı*." BFV101 2. *a.* Çember biçiminde dizilmiş topluluk. "*Köpeğin etrafında ilk halkayı çeviren çocuklar, onları çeviren büyükler, daha büyükler birden ürktüler*." EKM19 3. *a.* Uykusuzluk, yorgunluk, üzüntü vb. sebeplerle göz altında beliren koyuluk. "*Kadın, göz kenarlarında mosmor halkalarla arkasından uzun uzun baktı*." HÇ241 4. *a.* Çember biçiminde çeşitli nesnelerden yapılmış tutturma aracı. "*Sonunda halkalar kırıldı, kapıyı iten Muhtar, 'Buyrun!' dedi*." KAÇ196 5. *sf.* Çember biçiminde olan. "*Ağızlarına lokum ya da kırmızı halka şekerleri teperek sünnet ettiği çocuklara kalın siyah kaşlarının altından gözlüksüz gözleriyle baktığı yıllar*." DHV271 **halka ol-** bir çember biçiminde dizilmek. "*Yere diklemesine koyduğu tahta çantasına oturmuş kısa pantolonlu bir öğrencinin etrafına halka olmuş, onu dikkatle dinliyorlar*." KP93

halkalı *sf.* Halkası olan. "*Kulakları halkalı, eli demir mızraklı bir Habeşî…*" EB21

Halkalı* *öz. a.* İstanbul'un Küçükçekmece ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Elektrikli tren Halkalı, Soğuksu'dan yana hızla gidiyordu*." GK201

Halkçı* *a.* Cumhuriyet Halk Partisi üyesi veya destekçisi kimse; CHP'li. "*Kahvenin yarısı Demokrat, yarısı Halkçı'ydı*." KAÇ54

halkçılık *a.* Bireyler arasında hiçbir hak ayrılığı görmeme, topluluk içinde hiçbir ayrıcalık kabul etmeme görüş ve tutumu, popülizm. "*Benim anladığım en güzel halkçılık budur*!" HÇ256

Halkçılık* *a.* Cumhuriyet Halk Partili olma durumu. "*Nesine gerekti Halkçılık ya da Demirkıratlık.*" VV117

halkevi *a.* 1. Halkı eğitip millî birliğe ve ülküye yöneltmek amacıyla açılan kuruluş. "*İriyarı birisi, halkevi idare memuru, çatık kaşlarıyla karşılarına dikildi*." GR41 2. Bu kuruluşun görev yaptığı yapı. "*On beş işçi Halkevi'nin mermer merdivenlerine sıra sıra oturdular*." GR37

halklılık* *a.* Halkçılık, popülizm. "*Yeni partisinin başındakiler halktan gelme, okumuş ama halklılığını yitirmemiş, alçakgönüllü kibirsiz kimselerdi*." ÜÇK365

hallaç (Ar.) *a.* 1. Yünü, pamuğu yay veya tokmak gibi bir araçla kabartma, ditme işini yapan kimse, atımcı. "*Ben gördüm, vardı bir Süleyman, hallaçta çalışırdı, kabarık saçlı*." AY206 2. *öz.* Bir lakap. "*1928'de elci Hallaç Memet'le bir posta ırgat götürdüktü*." BTÜ239 **hallaç pamuğu gibi at-** toplu durumda bulunan kişi veya nesneleri darmadağın etmek. "*Dağlar, taşlar hallaç pamuğu gibi atılacak.*" EVO199

halledebil- (Ar. ḥall + T. edebil-) Halletme becerisi bulunmak. "*Kafam, bir türlü halledemediğim bu meselelerle yara hâline*

gelmişti.” AY167

halledil- Halletme işine konu olmak. “*Bu mesele derhâl halledilip zat-ı Kibriya'nın emri ilahileri yerine getirilmelidir*.” VV89

hallediver- Çabucak halletmek. “*Böyle zamanlarda en olmayacak işlerini bir çırpıda halledivermişti*.” GAV112

hâllen- *argo* Bir şeye karşı istek duymak. “*Belki elliyi aşkın ama bana hâlleniyor şerefsizim*.” EK142

hâllenme *a*. Hâllenmek işi. “*Kıza hâllenmeye kalkma, vallahi de billahi de seni bu memlekete rezil eder, yerde yurtta barınamaz hâle getiririm*.” YD188

hallet- (Ar. hall + T. et-) 1. Güç görünen bir olay veya duruma çözüm yolu bulmak. “*Dayısı gelmeden önce halletmeliydi meseleyi*.” HÇ52 2. Yoluna koymak, olumlu sonuca bağlamak. “*Tuttuk kendimize ortak aldık, gittik fabrikayı satın alma işini Ankara'da hallettik*.” CEM47

halletme *a*. Halletmek işi. “*Biz bu işi mahkeme yoluyla halletmesini de biliriz*.” SM202

hâlli* *sf*. Aynı şartlar altında bulunanların aynı durumda olduklarını anlatmak için söylenen tırhallı, hep bir hâlli deyiminde geçen bir söz. “*Kimin kimi ayrıca öğrenmeye ihtiyacı var? Tırhallı bir halliyiz*.” ÜÇK387

hâlli mallı* *sf*. Ekonomik bakımdan güçlü, varlıklı, zengin. “*Hacer'den daha güzel, daha hâlli mallı bir kız buldu*.” KAÇ16

hâlli vakitli* *sf*. Hâlli mallı. “*Babam gibi bir zırtapoza varacağına, hâlli vakitli birine varamaz mıydın*?” KP10

hallol- (Ar. ḥall + T. ol-) Çözümlenmek, sonuçlanmak. “P*eki, daireye gel derse atlar giderim, mesele de hallolur*!” GR48

haloo* *ünl*. Bir seslenme ünlemi. “*Haloo Devey Kroket*!” DHV283

hâlsiz 1. *sf*. Bitkin, dermansız, takatsiz. “*Bir yerlerde armonik çalınıyor, hâlsiz bir kadın sesi…*” DK81 2. *zf*. Bitkin, dermansız, takatsiz bir biçimde. “*Dehşetli hâlsiz görünüyordu*.” AY145

hâlsizce *zf*. Hâlsiz bir biçimde. “*Nesrin hâlsizce yatıyordu*.” EK261

hâlsizleş- Hâlsiz bir duruma gelmek. “*Birdenbire acınacak kadar hâlsizleşmişti*.” SM286

hâlsizlik *a*. Hâlsiz olma durumu, bitkinlik, dermansızlık, takatsizlik. “*Bir sönüklük, bir neşesizlik, bir boşalmışlık yahut da, uzun yolculuklardan sonra gelen dehşetli bir yorgunluk, bir hâlsizlikti*.” SM231

halt (Ar.) *a*. 1. Uygunsuz söz söyleme, uygunsuz iş yapma. “*Ne halt ettin lan*?” BE26 2. Uygun olmayan, beğenilmeyen şey. “*Belki de daha başka haltlar karıştırırdı*.” YD134 **halt et-** uygunsuz bir söz söylemek, uygunsuz davranmak, uygunsuz bir iş yapmak. “*Ona halt etmek düşer*.” EVO67 **halt karıştır-** halt etmek. “*… babası yaşında, genç genç kocalarının üstüne ne haltlar karıştırıyorlar*.” SUÇ117

halter (Fr.) *a*. Birbirine metal sapla bağlanmış iki gülle veya disklerden yapılmış aracı iki elle kaldırmayı amaçlayan spor dalı. “*Şimdi daha çok halter üzerine çalışıyordu*.” TD5

halterci *a*. Halter sporu yapan kimse. “*Halterci. Düztaban Ahmet*?” BK295

halva (Der.) *a*. Helva. “*Çıtır çıtır ekmeğin yanında iri bir parça da tahin halvası oldu mu...*” SAR84

halvalı* *sf*. Halvası olan, helvalı. “*Halvalı somunu şöyle tutar, şöyle de ısırırdı*!” SAR87

halvet (Ar.) *a*. Hamamlarda çok sıcak küçük yer. “*Güneş, ikinci mevkiin açık pencerelerinden keskinlemesine vuruyor, içeriyi hamam halvetine çeviriyordu*.” SUÇ34

ham (Far.) *sf*. 1. Yenecek kadar olgun olmayan (meyve), olmamış. “*Ham elma gibi kokuyordu*.” DE39 2. İşlenmemiş (madde). “*Pamuğu iplik ya da bez hâline getirip satmaktansa pamuk olarak ham satmayı daha kârlı bulmuş*.” EVO20 3. Kaba, toplum kurallarını bilmeyen, incelmemiş. “*Taş yağarsa senin gibi ham sofuların kafalarını kırmak için yağar*.” BTÜ383

ham ervah *a*. Yersiz, yakışıksız söz ve davranışları olan kimse. “*Ben baban olacak ham ervah gibi değilim*.” YD143

ham halat *sf*. Kaba saba, görgüsüz. “*Gerçi İdris, ötekiler ham halat değiller, ağızları sıkıdır ya, gene de belli olmaz, boş bulunabilirler*!” MM201

Hama* *öz. a.* Suriye’de bir şehir. “*Ben Hama'ya, Humus'a, Antakya ve Beyrut'a ait neler anlatmadım.*” AY214

hamak (Fr.) *a.* İki ağaç veya direk arasına asılarak kurulan, içine yatılarak sallanılabilen, ağ, bez vb.nden yapılmış yatak, ağ yatak. "*... koyu yeşilliklerin kuytularındaki renk renk iskemleler, masalar, bir ağaçtan bir ağaca kurulu hamaklar...*" GK296

hamal (Ar.) *a.* 1. Ücretle yük taşıyarak geçinen kimse, yükçü, sırtçı, taşıyıcı. "*... derken kelepir bir malı umduğundan da ucuza düşürmenin şevki içinde hamala yükleyen adamlar vardır*?" ARK15 2. *öz.* Bir lakap. "*Hamal Veli diye bir oğlan vardı, eyi uşak*." GK74 **hamal mamal*** hamal falan. "*Hamal mamal yok*!" KT5

hamalbaşı *a.* Hamallara başkanlık eden kimse. "*Refik Bey işi şakaya vurarak hamalbaşıyı kolundan depoya çekti*." KP2

hamallık *a.* Hamal olma durumu, sırtçılık, taşıyıcılık, yükçülük. "*Kötü mü hamallık*?" DHV290 **hamallık mamallık*** hamallık falan. "*Hamallık mamallık da bulamamıştı*." YYB141

hamam (Ar.) *a.* 1. Yıkanılacak yer, yunak, ısıdam. "*Her kata hamam da ister*." EK218 2. Para karşılığında yıkanma işinin yapıldığı yer. "*Hamam dediğin bir para duzzağı*." EKM141 **hamam gibi** çok sıcak. "*Kantarcı Mustafa'nın on sekiz hamalla ıskarta pamuk balyalarını tarttığı numaralı mağaza hamam gibiydi*." KT3

hamam anası *a.* 1. Kadınlar hamamında natırları yöneten kadın. "*Hamam anası nedir*?" GR87 2. İri yarı, güçlü ve şişman kadın. "*Peri padişahları, şehzadeler, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte Araplar, hamam anaları...*" SM159

hamam tası *a.* Banyo ve hamamlarda çeşmeden veya kurnadan su alıp dökünmeye yarayan yayvan kap. "*Adamın ne diyeceğini beklemeden sarı hamam tasına su koydu, gazocağının yanına gitti.*" KAÇ135

hamamböceği *a.* Hamam böceğigillerden, kirli yerlerde üreyen zararlı bir böcek. "*... bir hamamböceği, herhangi bir tek hücreli gibi, bir yosun gibi yaşayacaklardır yaşayabildikleri yere kadar*." YK17

hamamcı *a.* Hamam işleten kimse. "*Avuç dolusu para verecektik hamamcıya çıkarken*." YYB132

hamamlık *a.* Bazı evlerde yıkanmak için ayrılmış, çoğunlukla içi ve yanları çinko kaplı, dolaba benzer yer. "*Daha kötüsü, oda hamamlıkla karşı karşıyaydı*." HÇ11

hamamtası *a.* Banyo ve hamamlarda çeşmeden veya kurnadan su alıp dökünmeye yarayan yayvan kap. "*Gelinlik, sedef kakmalı nalın, sarısı pırıl pırıl hamamtası, hamam havluları...*" KK199

hamarat (Ar.) *sf.* Çalışkan, becerikli, elinden iyi iş gelen. "*Koşmada, futbolda, voleybol ya da yüksek atlamada olduğu kadar, derslerde de hamarattı*." KY3

hamaratça *zf.* Hamarat bir biçimde, hamarat gibi. "*Artmış domateslerle ötekileri hamaratça toplayıp çıkınını bağladı*." SÇ51

hamaratlık *a.* Hamarat olma durumu. "*Kızın çok erkenden başlayan hamaratlığı babanın gözünden kaçmamıştı*." YD40

hamasi (Ar.) *sf.* 1. Yiğitlerden ve yiğitliklerden söz eden (destan, şiir). "*Kısa pantolon giyer, millî günlerde, müsamerelerde filan hamasi manzumeler okur*." BK319 2. Dinleyenleri etkilemek veya heyecanlandırmak için abartılı (anlatım). "*Radyolarda büyüklerin bangır bangır bağırtısı, Kıbrıs'taki haklarımızı çiğneyenlere karşı millî, hamasi şahlanışlarımız, mitingler...*" MM18

hambal (Der.) *a.* Hamal. "*Bi şey değil, o kadar hambalı üstüme güldürdü*." CEM42

hamballık* *a.* Hamallık. "*Başka ne iş gelir elinden? -Hamballık mumballık.*" GK29 **hamballık mumballık*** hamballık falan. "*Başka ne iş gelir elinden? -Hamballık mumballık.*" GK29

Hamburg* *öz. a.* Almanya'da bir şehir. "*... Hamburg, İskandinavya, Rusiya ...*" YK39

hamdet- (Ar. ḥamd + T. et-) Tanrı'ya şükretmek. "*Baktılar bu dünya tekmil veledi zinaya kesti, Allahuteala'ya hamdettiler*." GK172

hamdolsun *ünl.* `Tanrı'ya şükürler olsun` anlamında hoşnutluk anlatan bir söz. "*İyiyim şükür. Sormali zatinizı. -Hamdolsun.*" DK91

hamdü sena (Ar.) *a.* Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme. "*... zat-ı kibriyaya hep birlikte hamdü senada bulunuruz değil mi*?" ÜÇK474

hami (Ar.) *sf.* Himaye eden; koruyucu. "*Benim de hamimdi*." SBK326

Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi* *öz. a.* Sultan II. Abdülhamid'in himayesinde 1883 yılında

Ticaret Nezâreti'ne bağlı olarak İstanbul'da kurulan okul. "*Hamidiye Ticaret Mektebi Âlisi'ne devam ederken başından geçenleri anlatmaya dalmış ihtiyarı bırakıp arkalarından ben de atladım*." BK294

hamil (Ar.) *sf*. Elinde bulunduran, üzerinde taşıyan. "*Bülent Nejat Coo hamiline doldurulmuş çeki alır*." YD217

hamile *sf*. Karnında yavru bulunan (kadın veya hayvan); gebe. "*Düşürmek gibi, hamile bırakmamak gibi...*" GR217

hamilelik *a*. Hamile olma durumu; gebelik. "*Vakit geçerse hamilelik ilerler, kürtaj imkânları kaybolur*!" GR111

haminne *a*. Yaşlı ve saygı duyulan kadın. "*Haminnen eve getiriyor artık adamı*." SÇ61 **haminne maminne*** haminne falan. "*Belki de alır voltasını. Haminne maminne…*" SÇ88

haminnelik* *a*. Haminne olma durumu. "*Genç kızlığı, yeni gelinliği, şimdi de haminneliğinin geçmekte olduğu … kırk yıllık evine sığdırmıyorlardı*." KP64

haminnesiz* *sf*. Haminne olmayan. "*Ne iyi! Haminnesiz baraka*." SÇ73

hamir* *a*. Hamur. "*Bizim hamirimiz rençberlikle yoğrulmuş*." AY175

Hamit* bk. Abdülhamit. "*Devir Hamit devriydi*." GK366

hamiyet (Ar.) *a*. Bir insanın kendi yurdunu, ulusunu ve ailesini koruma çabası. "*Geçenlerde aldığı biletler yetmezmiş gibi, dün gene telefon etmiş, bilmem hangi okulun yapılmasında harcanmak için, hamiyetine sığınarak para istemişti*." KT222

hamle (Ar.) *a.* İleri atılma, atılım, saldırış, savlet. "*Bayılmış, daha doğrusu ölmüşe benzeyen köpek yavrusu, ondan beklenmeyen yepyeni bir hamleyle şahlanarak öyle vahşi bir ses çıkardı ki…*" EKM19 **hamle et- (veya yap-)** atılmak, saldırmak. "*Arapgirli hamle etti*." EKM97

Hamlet* *öz. a.* Bir lakap. "*Bizim 3-B'deyse Hamlet Saim'ler, Pipo Ziya'lar … vardı*." AY147

hamlık *a*. Ham olma durumu. "*Hamlık ediyorsun ama...*" KT84

hammadde *a*. Bir ürün elde edilmesinde kullanılan temel bileşenlerin işlenip elde edilmesinden önceki durumu. "*Genel müdür odasında, çeşitli hammadde ve üretim ürünlerinin çeşitli defterlerini incelemekle meşguldü*." KT174

hammal (Der.) *a*. Hamal. "*Burası hammal yeri mi*?" GK29

hammallık* *a*. Hamallık. "*Şarap hammallık desene*!" KAÇ112

hampolaş-* Uyuşuk, tembel duruma gelmek; miskinleşmek. "*Herif gittikçe hampolaşıyor*." VV52

hamtıraş* *a*. Çok genç, körpe. "*Altmış yaşında hamtıraş*!" BK299

hamule (Ar.) *a*. Yük. "*Hamule senetleri, gidecek malların Devlet Demir Yolları tarifesi gereğince ücretlerinin kilometre üzerinden nasıl hesaplanacağını anlattı*." ARK57

hamur (Ar.) *a.* 1. Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu. "*Anası da böyle, hamur yoğurur, çamaşır yıkarken tıpkı kızı gibi terler*." CEM86 2. Öz, asıl, maya. "*İyilik insanların hamurunda, çamurundadır*!" SUÇ246 **hamur gibi** çok pişip bulamaç durumuna gelen (yiyecek). "*Tabağa pirinç pilavını öbekleyeceksin, üzerine iri taneli, hamur gibi pişmiş kuru fasulyeyle etleri, yanına da kırmızı soğan ama yumrukla ezeceksin kırmızı soğanı, sonra da tuza banıp...*" YYB50

hamur tahtası *a.* Üzerinde hamur açılan, tekerlek biçiminde ve kısa ayaklı masa, yastağaç. "*Nasıl anlatmalıydı ki ailesinin hemen hemen zorla verdikleri Anadolulu kaba saba bir adamla köylerde hamur tahtaları, öküz camız böğürtüleri…*" KK111

hamurkâr (Ar. ḫamīr + Far. -kār) *a*. Fırında hamur yoğuran işçi, hamurcu. "*İçlerinden biri bir gün fırından ekmek alırken hamurkâra güldüğünü hatırlıyordu*." SBK86

hamurlu* *sf*. İri yarı, etli butlu, yapılı, cüsseli. "*Beyden daha iri, daha sağlam, daha da hamurluydu*." HÇ101

hamurluluk* *a.* Hamurlu olma durumu, cüsselilik. "*Yengesinden daha genç, daha cilveliydi belki ama yengesinin alımı çalımı, hamurluluğu…*" KT247

hamut (Far.) *a*. Deve semeri. "*Hamutlarındaki çıngıraklarıyla karlı ovalara sesler sala sala bizi çekip götüren terli atlar fışlıyorlardı*." BE8

han (Far.) *a*. 1. Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı. "*Sabahın beşi, altısında çıkıyordu han köşesinden; akşamın altı, yedisine kadar ayaküstü, çömelerek bekleyenlerin arasına eyleşip yatıyordu*." GR201 2. Büyükşehirlerde serbest mesleklerde çalışanların oda veya daire tutup çalıştıkları birkaç katlı yapı. "*Montör Amcasının Tahmis'teki handa Kosti Usta'nın atölyesinde bulduğu işi de sevmiyor*." SÇ14

hancı *a.* Han işleten kimse. "*Hancı Rüstem güldü*." EKM66 **hancı sarhoş yolcu sarhoş** `kimin ne yaptığı belli değil` anlamında kullanılan bir söz. "*Hancı sarhoş, yolcu sarhoştu*." HÇ352

hançer (Ar.) *a*. Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir bıçak türü. "*Daha altta, ucundan kan damlayan bir hançer resmi…*" AY197

hane (Far.) *a*. 1. Ev, konut. "*Hane yakmak, meskeni ateşe vermek ne demekti be*?" KT376 2. Bir bütünü oluşturan bölümlerden her biri, bölük, göz. "*Şeş, penç, cihar haneleri üçlenende...*" KK241 3. Birleşik kelimelerde `bina, yapı, yer, makam` anlamlarıyla ikinci kelime olarak yer alan bir söz. "*Arkadaşların, kahve, şaraphaneniz yine yerli yerinde*." ARK128

hanedan (Far.) 1. *a*. Hükümdar, devlet büyüğü vb. bir kişiye dayanan soy, büyük aile. "*Lakin memleketinde çok ileri, hanedandanmış*." CEM27 2. *sf*. Belli ve köklü bir soydan gelen, soylu. "*Anası hanedan kişi*." TD110

hanfendi* *a.* Hanımefendi. "*Demek böyle hanfendi*?" TD121

hangar (Fr.) *a*. Uçak, araba, tarım aracı vb. nesneleri barındırmaya yarar kapalı yer, sundurma. "*Sağda, uçak hangarının ilerisindeki kayalığa yürüdüm*." BE29

hangi *sf*. İki veya daha çok şeyden bir tanesini belirtecek bir cevap istemek için kullanılan soru sıfatı. "*Bir yanımızda kayık, mavna leşleri, öbür yanımızda kim bilir hangi dış ülkeye yollanacak hurda demir yığınları…*" ÇK132 **hangi akla hizmet ediyor?** `ne gibi bir düşünce ile böylesine olmayacak, mantıksız bir iş yapıyor?` anlamında kullanılan bir söz. "*Yalnız, patrona niçin, hangi akla hizmet ederek gitmek istediğini usulüyle öğrenmeliydi*." DE86 **hangi dağda kurt öldü?** birisinden beklenmeyen bir davranış görüldüğünde şaşma ve sitem bildirmek için kullanılan bir söz. "*Vaay Kemal Ağa, buyurun. Hangi dağda kurt öldü yahu*?" ÜÇK405 **hangi rüzgâr attı?** bir yere uzun süre uğramamışken beklenmedik bir zamanda gelenlere sitem yollu söylenen bir söz. "*Buyurun efendim, buyurun. Hangi rüzgâr attı böyle*?" BK312 **hangi taşı kaldırsan altından çıkar** `her işe karışır` anlamında kullanılan bir söz. "*Hangi taşı kaldırsan altında*." MUR203

hangi biri *zm*. Çok olanlardan hangisi. "*Ben hangi birine yetişeyim yavrum*?" KÜÇ57

hangisi *zm*. `Kim, hangi şey` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Kabahat hangisinde acaba*?" EK302

hanı (Der.) *zf*. Hani. "*Vallaha evendi, ciğer hanı, malum a*!" SAR21

hanım 1. *a*. Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan. "*Hacer Hanım pencereden dışarı baktı*." EK25 2. *a*. Kadın, eş. "*Hanımınızdan memnun değil misiniz*?" EK65 3. *a*. Toplumsal durumu, varlığı iyi olan, hizmetinde bulunulan kadın. "*Çok yalvardı da ondan hanımım*!" KT228 4. *sf*. Kadınlığın bütün iyi niteliklerini taşıyan. "*Aferin benim kızıma, aferin benim hanım kızıma*!" YD86 **hanım manım*** hanım falan. "*Hanımı manımı bırak da dinle beni*." GK49

hanım evladı *a.* Nazlı büyütülmüş, çıtkırıldım kimse. "*Kısa pantolon giyenlere hanım evladı, muhallebi çocuğu diyorlardı*." DK231

hanım evlatlığı* *a*. Hanım evladı olma durumu. "*Beylik, beyefendilik, hanım evlatlığı dışarda*." KK70

hanım hanım* *zf*. Hanım hanımcık. "*Hanım hanım otursunlar*." ARK223

hanım hanımcık 1. *sf*. Oturaklı davranışları olan (kadın veya kız). "*Ne tatlı ne yüzü nurlu ne hanım hanımcıklardı*." EK116 2. *zf*. Oturaklı bir biçimde. "*Bitirim kızın yanına hanım hanımcık gitti*." TD25

hanım hanımcıklık *a.* Hanım hanımcık olma durumu. "*Hep o ilk gördüğüm hanım hanımcıklık içinde, pek pek hafifçe gülümsemekle yetiniyor, kocasını da pek ayıplamıyordu*." ARK40

hanımcık *a.* Hanımlara sevgiyle yaklaşıldığını belirten bir söz. "*Fazla bir şey söylemedi hanımcığım*." SM172

hanımefendi *a*. Saygı bildirmek için kadın adlarının sonuna getirilen veya adların yerine kullanılan bir söz. "*Hanımefendi nerde kızım*?" BK327

hanımefendilik *a.* Hanımefendi olma durumu ve özelliği. "*Zaloğlu'ya gelin gelecek kızın bir süre sonra hanımefendilik taslayacağına kuşkusu yoktu*." VV291

hanımeli *a.* Hanımeligillerden, tırmanıcı, korularda, çalılıklarda yetişen bitkinin güzel kokulu çiçeği. "*Top top gül fidanları, karanfiller, hanımelleri, begonyalar…*" SM124

hanımlı* *sf.* İçinde hanım geçen (konuşma). "*A, ne bu sizli bizli, efendimli hanımlı konuşmalar ayol*?" KY164

hanımlık *a.* Hanım olma durumu. "*Hanımlık nerde, o nerde*!" EK14

hanımteyze* *a.* Saygı bildirmek amacıyla yaşlı kadınlar için kullanılan bir söz. "*Sen meleksin Hanımteyze, melek*!" KK176

hani *zf.* 1. Karşıdakinin daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatılmak istenildiğinde kullanılan bir söz. "*Hani ev kadınlarını o biçim, zamparaları da bu biçim mandepsiye bastırma işi*." KK225 2. Doğrusunu söylemek gerekirse, kaldı ki, üstelik` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Senden başkasını da tövbe dinlemem hani*." KT243 3. `Nerede, ne oldu, nerede kaldı` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Hani? Nerdeler*?" CEM66 4. Verilen sözü hatırlatan sözün başına getirildiğinde sitem anlatan bir söz. "*Hani gevezelik etmeyecektin*?" KK190 5. Bazen `bari` anlamında kullanılan bir söz. "*Hani bir bilsem yandığını*." BTÜ184 **hani ya** hani. "*Hani ya üzüüüüm, Baltalı beyazı üzüüüm*!" EVO50

hanim (Der.) *a.* Hanım (kadın). "*Hanimim, hanimim, iyi hanimim*!" BE16

hanks* *a.* Çile, yün veya ipek çilesi. "*Tezgâhların hankslarını çıkarıp…*" GR8

Hanomak* *öz. a.* Alman otomotiv markası. "*Bu yanda Ağzıböyükler'in John Deere'leri, Hanomak'ları, Caterpillar'ları…*" EKM46

hantal *sf.* 1. Kocaman, iri, kaba. "*Sol kıyıda hantal bir karyola, duvarlarda magazinlerden kesilmiş yarı çıplak kadın resimleri, birkaç erkek fotoğrafı.*" BTÜ331 2. İşi, davranışları kaba ve yavaş. "*Kaba saba, hantal ve çirkindi Zekâi*." HÇ311

Hanya *öz. a* .`Bir işin gerçek yönünü anlayarak aklı başına gelmek, akıllanmak` anlamındaki Hanya'yı Konya'yı anlamak (veya bilmek, görmek) deyiminde geçen bir söz. "*Altmıştan sonra anlamıştı Hanya'yı Konya'yı ama iş işten geçmiş…*" KY32

hap (Ar.) *a.* Kolayca yutulabilmesi için toparlak duruma getirilmiş ilaç. "*Hapları da yuduyorum*." HÇ148 **hap map*** hap falan. "*İğne miğne yaparlar, hap map yuttururlar*." GR201 **hapı yut-** kötü bir duruma düşmek. "*Şimdi hapı yuttuk, dedi*." KY214

hapis (Ar.) 1. *a.* Bir yere kapatıp salıvermeme. "*Ben de kurtulurum şu daracık odaya hapis olmaktan*." HÇ183 2. *a.* Yasalara göre suçu belirlenen bir kimseyi cezaevine koyma cezası. "*Kim bilir kaç yıl hapis yiyecek*?" İDG94 3. *a.* Cezaya çarptırılmış suçluların kapatıldıkları yer, cezaevi, hapishane. "*İçeri dalmak, namussuz kızı altına almak, her bir şeyi yapıp sonra da hapis damını boylamak*!" GK229 4. *sf.* Kapatılmış, hapsedilmiş (kimse); mahpus. "*Kızın sevgilisi de hapisti*." VV251 **hapis yat-** hükümlü olduğu süreyi hapishanede geçirmek. "*… bu yüzden CHP devrinde hapis yattığını herkes bilirdi*." KAÇ92 **hapislerde çürü-** çok uzun süre hapis yatmak. "*Kocanın hapislerde çürümesini istiyor musun*?" MM105

hapisane (Der.) *a.* Hapishane. "*Mezara ya da hapisaneye girmeyecek olduktan sonra ona neydi birbirine denk iki gencin sevişmesinden*?" SBK285

hapishane (Ar. ḥabs + Far. ḫāne) *a.* Hükümlülerin cezalarını çekmeleri için tutuldukları yapı; cezaevi. "*Kadını, çok değil, yarım saat sonra gelip alırlar; belki de şehre, hapishaneye götürürlerdi*." KAÇ182

hapishaneci* *sf.* Kapatılmış, hapsedilmiş (kimse); mahpus. "*Çünkü Maksut da hapishaneciymiş*." SÇ216

hapishanelik* *a.* Hapislik. "*… karakolluk, mahkemelik, oradan da hapishanelik olmayacaktı*." YYB155

hapislik *a.* Hapiste bulunma durumu veya süresi. "*Hatta kendi hapisliği bile umurunda değildi*." KAÇ149

happap (Der.) *a.* Takunya. "*Görürüm sabahları, gelirler dedelerinin yanına happapla*." EVO44

hapsedil- Hapsetme işi yapılmak. "*Orta kata çıkılan merdivenin altındaki kilerimsi odacığa hapsedilirdim*." BE2

hapsedilme *a.* Hapsedilmek işi. "*Öldüğüne değil, onu ağaçtan atıp ölümüne sebep olduğu için hapsedilmesine yanardı.*" VV141

hapset- (Ar. ḥabs + T. et-) 1. Bir suçluyu hapishaneye koymak. "*Sonra ağabeyimi hapsettiler*." BE52 2. Bir yere kapatıp salıvermemek. "*... teyzanımı sahil sarayın duvarları arasına hapsetmeyecekler, o da kendine bir gönüldeş bulacakmış*." ARK189 3. Engellemek, sınırlamak. "*Adamların gösterdiği bu yakınlık, yapılan bu masraflar Mustafa'yı, öyle bir çember içine hapsetmişti ki, hiçbir yana kıpırdayamıyordu*." DK191 4. Bir kimseyi veya bir şeyi boşu boşuna tutmak, alıkoymak. "*Bir saattir gazeteyi hapsetti*!" BK368

hapsetme *a.* Hapsetmek işi. "*Bu güzelliği dört duvar arasına hapsetmeye hakkı var mıydı*?" SM293

hapsol- (Ar. ḥabs + T. ol-) Bulunduğu yerden dışarı çıkamamak. "*Eve hapsolacam, peşimde zırıl zırıl bir alay çocuk, bütün gün leğen dolusu çişli bez başında...*" ÇK103

hapsolma *a.* Hapsolmak durumu. "*Hem canım değer mi senin kadar güzel bir kızın çarşı pazar dolaşması, yemek pişireceğim diye sası sası kokmuş mutfak köşelerinde hapsolmasına*?" SBK157

hapsolun-* Hapsedilmek. "*İçerde, günlerden beri hapsolunduğu tek odada, sedire uzanmış, mektubun Kamran'a ulaşıp ulaşmadığını düşünüyordu.*" GAV153

hapşır- Burun zarlarının gıcıklanması ile solunum kaslarının birdenbire kasılması üzerine, ağız ve burundan hızlı, gürültülü soluk boşaltmak, aksırmak. "*Burnundan kıl koparıp hapşıran Musa, bir camız yavrusu gibi, bir yandan bir yana döndü.*" CEM77

har (I) *a.* `Düşüncesizce ve hesapsızca harcamak, bol bol harcayıp tüketmek` anlamlarındaki har vurup harman savurmak deyiminde geçen bir söz. "*Attığı attık, tuttuğu tuttuk, har vurup harman savuran ... babasına ifrit oluyordu*." EVO11

har (II) *a.* Sıcak, kızgın, yakıcı. "*Dayan maden kömürüne, soba har har har...*" ÇK72

harabe (Ar.) *a.* 1. Yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş yapı, yıkı. "*Yıkık Balıkpazarı'nın harabeleri içinden Unkapanı'na çıktılar*." GK174 2. Eski çağlardan kalmış şehir veya yapı; kalıntı. "*Harabeler hep o eski harabeler, ay, yıldızlar hep o eski ayla yıldızlar…*" SBK79

haraç (Ar.) *a.* Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para. "*Düğüyorlar beni, el atıyorlar uçkuruma, bıçak çekiyorlar, istiyorlar haraç*!" ÇK86 **haraca bağla-** bir kimseyi veya bir yeri belli zamanlarda kendisine belli miktarda para vermeye zorlamak. "*Onun için yapılacak tek şey, Ayten'i haraca bağlamaktı.*" KÜÇ58 **haraca kes-** zorbalıkla para koparmak veya çıkar sağlamak. "*Hapishaneyi haraca keselim*!" İDG99 **haraç mezat sat-** açık artırma ile satmak. "*Mustafa Kemal Paşa Yunan'ı Anadolu'nun bağrında boğarken konak da haraç mezat satıldı.*" DHV259 **haraç muraç*** haraç falan. "*Haraç muraç virme e mi*?" GK76 **haraç ye- (veya al-)** başkasının sırtından geçinmek. "*Orospudan haraç yeme üzerine anlattıklarıyla pişmişlerdi*." KÜÇ36

haraççı *a.* Haraç toplamakla görevli olan kimse. "*Bahçecilerin baş haraççısı Çeteleci Süleyman çatık kaşlarıyla gelir, ellerine, birer kâğıt tutuşturur, bu kâğıdı partinin sandığına atmalarını söylerdi*." YYB202

haram (Ar.) *sf.* 1. Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı. "*Müslümanlıkta haram değil mi faiz*?" BTÜ73 2. Yapılmaması istenmiş olan; yasak. "*Ağladı, evlenmek haram olsun bana dedi.*" DK207 **haram et-** bir kimseye bir şeyden umduğu yarar ve rahatı tattırmamak. "*Geceleri uykularını haram eden şeyleri öğrenip de ne olacak*?" DE4 **haram olsun!** `hayrını görme, görmesin!` anlamında kullanılan bir söz. "*Haram olsun*!" DK192 **haram ye-** toplumun gelenek ve göreneklerine veya dinî kurallarına aykırı olarak bir şeyi kendi yararına kullanmak, sahiplenmek. "*Hata etmez, haram yemez.*" KT101 **harama uçkur çöz-** nikâhsız olarak cinsel ilişkide bulunmak. "*Sonra gene biliyordu ki harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar…*" KÜÇ10

haram para *a.* Yasa dışı yollardan kazanılan para. "*Haram paraya el sürmezdi o*." SUÇ186

haramlık *a.* Haram olma durumu. "*Şarabın haramlığı, içmesini bilmeyenler içindir*." VV66

haramzade (Ar. ḥarām + Far. zāde) *a.* Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk; piç. "*İstemem haramzadeler gibi hanlar, hamamlar, konaklar...*" MUR19

harap (Ar.) *sf.* 1. Bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkkın, viran. "*Sonra da ara sokağın yan yatmış, bağdaş kurmuş, yuvarlanacakken tutunuvermişe benzeyen harap evler kalabalığının karanlığında silinip gitti*." MUR35 2. Bitkin, yorgun, perişan. "*Futbol oynayanların hâli büsbütün haraptı*." BE95 **harap et-** harap duruma getirmek. "*İlle anasının ölümü onu harap etti*." EKM103 **harap ol-**

harap duruma gelmek, haraplaşmak, perişan olmak. "*Adam ... harap olmuş vücudunu ılık betona bıraktı*." EKM88

haraplık *a*. Harap olma durumu, yıkkınlık, harabilik, harabiyet. "*Başlamıştı ama bütün bu yıkıklık, haraplık ve eskiliğin ardında masmavi deniz*!" SBK65

harar (Ar.) *a*. Çoğu kıldan dokunmuş, büyük çuval. "*Tohumlu pamuk hararları yüklü Doçlar, Şevroleler, Fordlar, yağsız tekerleklerinin gıcırtısı aydınlık geceyi dolduran öküz, camız arabaları, İnegöl çift atlıları, yüklü deve dizileri şehre akıyordu*." CEM9

hararet (Ar.) *a*. 1. Susama, susuzluk. "*Çayın müthiş harareti kestiğine inanıyorlardı*." BTÜ234 2. Coşkunluk, ateşlilik. "*İl Başkanı'nı hararetle tebrik eden genel başkanlık, kahramanın ... gerekenin üstünde bir ilgiyle ilgilenilmesini önemle emretmişti*." MUR415

hararetli *sf*. Coşkun, ateşli, canlı. "*Hatta fırkasına da devam etmiş, liderin hararetli konuşmalarına alkış tutanlara da katılmıştı*." DE136

hararetli hararetli* *zf*. Coşkun ve heyecanlı bir biçimde. "*... başlıyorlardı fısıltıyla hararetli hararetli konuşmaya*." YK86

harbi *sf*. 1. *argo* Doğru sözlü, mert. "*Harbi karı yahu, helal olsun*!" ARK6 2. *argo* Temiz, hilesiz. "*Dün akşam bütün mangırlarını Zilli Nigar'la Mahmure'ye, harbi zar oyununda kaptırmıştı*." TD11

Harbi Umumi* *a*. Birinci Dünya Savaşı. "*Harbi Umumi'den beter olduk*!" ÇK69

harbici *sf*. Her şeyin doğrusunu söylemeyi huy edinmiş olan, doğrucu. "*Ben, harbiciyim arkadaş, efendice laflar bilmem, kusura bakma*!" CEM109

harbicilik *a*. Harbici olma durumu, doğruculuk. "*Memet bayılmıştı kızın harbiciliğine*." KY23

harbiye (Ar.) *a*. Türk Silahlı Kuvvetlerine subay yetiştiren yüksekokul; harp okulu. "*Sonra askeri mektebe girdi. Bitirdi. Harbiye*." DE170

Harbiye* *öz. a*. İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan bir semt. "*Kristal Gazinosu'nun önünden Harbiye'ye uzanan caddenin sol kaldırımında, konuşmadan yürümeye başladılar*." DK226

Harbiye Nezareti* *öz. a*. Osmanlı Devleti'nde savaş işlerine bakmakla görevli bakanlığın adı. "*Karşılarda sisler içinde Beyazıt Camii, minareler, solda eski deyimiyle Harbiye Nezareti…*" BFV251

Harbiye Parkı* *öz. a*. Maçka Demokrasi Parkı, İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan bir park. "*Sonra Taksim Gezisi, daha sonra Harbiye Parkı'nı hatırladı*." DK227

harca- 1. Bir iş görmek veya bir şey satın almak için parayı elden çıkarmak, sarf etmek. "*Çalış, kazan, anana babana harcadığın hadi neyse, bir de hısım akraba*." KÜÇ42 2. Birinin değer ve onurunu kırıcı bir durum yaratmak. "*Avradın yanında bizi bir güzel harcadı*!" KAÇ116 3. Manevi yönden kötü duruma düşürmek, feda etmek. "*Sen öyle sendika, daktilo kursu, el kapılarında kendini harcayacak kız mısın*?" BFV279 4. Bir şey yapmak için kullanmak, tüketmek. "*Suyu bol harcayamıyorlardı*." GK350

harcama *a*. Harcamak işi, sarf. "*İnsan harcamaya kıyabilir mi*?" EK251

harcan- Harcama işi yapılmak, harcama işine konu olmak. "*Hele eline bol para geçsin de gösterirdi ona para nasıl harcanır*!" DE138

harcanma *a*. Harcanmak işi. "*Odasında, masası başında, akaryakıtın harcanma raporlarını incelemekte olan başmakinist, orta boylu, tıkız bir adam*." KT24

harcat- Harcamasına yol açmak. "*Pek o kadar çiçeği burnunda genç, taze sayılmasa da gene de azgın karıları efkârlandırıp mangırlarını su gibi harcatacak güzellikteydi*." TD44

harcayabil- Harcama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Pergel takımı için beşini harcayamazdı ki*." KP30

harcayış *a*. Harcamak işi. "*Erkeğin erkekliği işinden, gücünden, kazancından, harcayışından belli olurdu*." BFV28

harcırah (Ar. ḫarc + Far. rāh) *a*. Yol masrafı olarak ödenen para, yolluk. "*Nasıl olsa harcırahımı, yiyecek, içecek, yatacak masraflarımı verirler*." GR129

harç (Ar.) *a*. 1. Yapıda tuğla veya taşların örgüsünü sağlamlaştırmak, duvarları sıvamak için kullanılan, toprak, saman, kum, kireç, çimento vb. şeyleri su ile kararak yapılan karışım. "*Kendisi gibi, üstleri başları harç, kireç bulaşıkları içinde insanlar…*" GR220 2. Resmî işlerde devlet veznesine ödenen para.

"*Dilekçelerin kaydı, ilanı suretlerinin çıkarılması, harçların yatırılması filan gibi işlerde İskender kullanılırdı elbette*." EB46 **harcı olma-** bir iş, birinin yapabileceği nitelikte olmamak. "*Onu bunu bilmem, amelelik namuslu insan harcı değil*." EKM16

harçlık *a.* Ufak tefek gereksinimler için harcanacak para. "*Harçlığımız da yok hey Alosman Emmi*!" EKM138

harçlıksız* *zf*. Harçlık olmaksızın. "*Kızını hoş tutuyor, oğlunu harçlıksız bırakmıyordu ya*!" YD221

hareket (Ar.) *a*. 1. Bir cismin durumunun ve yerinin değişmesi, devinim, aksiyon. "*Mekanik hareketle sertçe işleyen birtakım pırıltılı aletler…*" BTÜ347 2. Vücudu oynatma, kıpırdatma veya kımıldanma. "*Ayten başının bir hareketi ile alnındaki saç tutamını sanki geriye attı*." KÜÇ25 3. Yola çıkma. "*Acele pasaport için müracaat etmemiz ve ne var ne yoksa satıp derhal hareketimiz isteniyordu*." BE22 4. Davranış, tutum. "*En doğru hareketi yaptın*." ARK253 **hareket et-** 1. yola gitmek, yola çıkmak. "*Yolladığı parayı alır almaz hemen hareket etmeliymişim*!" AY119 2. vücudu oynatmak, kıpırdatmak veya kımıldamak, devinmek. "*Dönmüş gözleriyle, aldatılmış insanlar hep birlikte hareket eden birçok elli, birçok ayaklı korkunç bir dev gibiydiler*." KT354 3. davranmak. "*Ne türlü hareket etseydi*?" HÇ49 **harekete geç-** 1. bir işi yapmaya başlamak, bitirmek amacı ile bir işe girişmek. "*O, son derece ustalaştığı tarzda harekete geçecekti ki, dur, dedim*." ÇK84 2. bir yerden bir yere gitmeye başlamak. "*Birden harekete geçerek beye yaklaştı*." HÇ290 **harekete geçir-** bir işin yapılmasına sebep olmak, kımıldatmak, canlandırmak. "*Kadastroyu harekete geçirir*." SM202

hareket noktası *a*. Bir sorunun incelenmesinde başlangıç olarak alınan nokta. "*Hareket noktamız bu olunca meseleyi gene Atatürk görüşünden müzakere edebiliriz, etmeliyiz*." VV270

Hareket Ordusu* *öz. a.* Otuzbir Mart Vak'ası'nı bastırmak üzere Selânik'ten İstanbul'a gelen ordu. "*Ne Babıâli baskınları kaldı anlatmadık ne de Hareket Ordusu, Mahmut Şevket Paşa'nın katli*." KK244

hareketlen- Hareket kazanmak, harekete geçmek. "*İstiklal Caddesi yavaş yavaş hareketleniyor, taşıtlar vızır vızır geçiyordu*." YD341

hareketli *sf*. Canlı, kıpırdak. "*Alabildiğine yüz bulan çocuklar da hareketli mi hareketliydiler*!" ARK73

hareketlilik *a.* Hareketli olma durumu, devingenlik. "*Fakat ortalıkta dehşetli bir hazırlık, bar sahibinde telaş, garsonlarda dalgın bir hareketlilik...*" AY182

hareketsiz *sf.* Hareket etmeyen, yerinden kımıldamayan, durgun, durağan. "*Eski müfettiş kucağındaki kanlı, hareketsiz vücudun yüzüne baktı*." OK90

hareketsizlik *a.* Hareketsiz olma durumu. "*Kadın öyle yalpalıyordu ki, ne olursa olsun, heykel hareketsizliği içindeki çift köseleyi nezakete davet geçti içimden*." BK366

hareli *sf*. Haresi olan. "… *hizmetçi Şehnaz'ın hareli yeşil gözlerine, entarisini geren diri memelerine baka baka yuvarladığı kadehlerin de etkisiyle, pastırmalı yumurta sahanını hasta karısının yüzüne fırlatmamış mıydı*?" SUÇ9

harem (Ar.) *a.* Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm, selamlık karşıtı. "*... harem kuytularında kovalamadık ne hizmetçi bırakırdı ne halayık ne de etli butlu misafir hanımı*." ARK188

harf (Ar.) *a.* Dildeki bir sesi gösteren ve alfabeyi oluşturan işaretlerden her biri, kod. "*Rozetin iri, mavi harflerini sarmaş dolaş olmuş sineklere benzeterek sordu*." ÖE124 **harf at-** tanımadığı bir kadına uygunsuz sözler söyleyerek yaklaşmaya çalışmak. "*Dışarda bağırıp çağırma, saz, mani, harf atmalar sürüp gidiyordu*." KAÇ37

harfi harfine *zf*. Tamamen, gerçekte olduğu gibi, harfiyen. "*Dediğini harfi harfine yapmış, tahliyesinin haftasında Oynak Zekeriya'nın yoluna çıkmış, durumu olanca açıklığıyla anlatmıştı*." TD13

harfiyen (Ar.) *zf*. Harfi harfine. "*Bu bir, ikincisi, onu saymayan, verdiği emirleri harfiyen yerine getirmeyen kim olursa olsun, derhal kapı dışarı edilecektir*." CEM47

harfli* *sf*. Herhangi bir nitelikte harflere sahip olan. "*Alt katın pembe duvarları şimdiki gibi tebeşirle ama eski harfli yazılarla, fesli, kalpaklı resimlerle karalanırdı*." SUÇ31

harıl harıl *zf*. 1. Aralıksız olarak, durmaksızın. "*Beyaz örtülü başları önlerine eğik, siyah göğüslüklü işçi kızlar harıl harıl çalışıyor, ikide birde kopan iplikleri bağlayıveriyorlardı*."

CEM23 2. Hızlı bir biçimde. "*Çiftliğin arkasındaki ulu dutların gölgesinde, altları harıl harıl yanmakta olan yan yana üç küçük çamaşır kazanında çapa ırgatlarının yarma pilavı pişmekteydi*." BTÜ171

harıltı *a*. Harıldama sırasında çıkan sesin adı. "*Soba harıltıyla yanıyor, çaylar höpürtüyle içiliyordu*." EKM62

harici (Ar.) *sf*. Dışla ilgili, dıştan olan. "*Boynumuzda yularımız yok diye medeniyet harici değiliz*!" KT27

hariciyeci *a*. Dış siyaset ile uğraşan meslek adamı. "*Beybam beni hariciyeci yapacak*." ÖE60

hariç (Ar.) *zf*. 1. Dış, dışarı. "*Ortaokulu hariçten girip bitirmiştim*." BFV281 2. Dışta kalmak üzere, dışında sayılmak üzere, müstesna. "*Şehir pazarına yumurta; süt, yapağı götürüp satma hariç, il'e pek inmemişti*." GR201 **hariçten gazel at-** bir konuşmaya yersiz ve zamansız katılmak. "*Yoook, hariçten gazel atmayalım*." GK256

harika (Ar.) 1. *sf*. Yaradılışın ve imkânların üstünde nitelikleriyle insanda hayranlık uyandıran. "*Yarı karanlık odadan arada kısık bir, 'Ay Vedaat!' ya da ihtiraslı bir fıkırtı yükseliyorsa da tıbbın son harikaları üzerinde açıklamalarda bulunan doktorla eczacının Batı'dan yeni ithal edilen çeşitli ilaçları sayıp dökmeleri ilgiyle dinlendiğinden hiçbir şey duyulmuyordu*." GR186 2. *sf*. Çok büyük bir hayranlık uyandıran, eksiksiz, kusursuz, tam, mükemmel. "*Genç kadının harika siyah gözlerine bir hüzün çökmüştü*." ARK173 3. *ünl*. `Güzel` anlamında kullanılan bir söz. "*İnce çeneli, kansız yüzünden bir sevinç dalgası geçti. Harika*!" ARK176

Harikalar Diyarı* *öz. a.* Alis Harikalar Diyarında; 1951 Amerika Birleşik Devletleri yapımı film. "*İki ayrı filmin ilanı: Biri Harikalar Diyarı, öteki Kırmızı Eşarp Çetesi*." SUÇ47

harikulade (Ar.) *sf*. 1. Eşi görülmemiş, şaşkınlık yaratıcı, olağanüstü. "*Evet ama harikulade bir şey olurdu hani*!" K302 2. Büyük bir hayranlığa yol açan, olağanüstü. "*Sizin gibi harikulade bir hanımefendi, elinde sepet, kömür almaya gitsin*?" EK210

harikuladelik *a*. Harikulade olma durumu; olağanüstülük. "*Sabahleyin tekrar göz attığında, bunun harikuladeliğini anladı*." İDG103

harim-i ismet* *a*. Namus ocağı, mukaddes ocak. "*Boğmuş idi harim-i ismetinde vatanın, gâvurları*." MUR433

harita (Ar.) *a*. Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. konularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı. "*Tayfanın anlattıklarını sinirli sinirli dinledikten sonra, haritalarının başından öfkeyle kalktı*." SUÇ324

hark tu* *a*. Tükürme sırasında çıkan ses. "*Ya şu, uzun uzun öksürüp kaldırıma hark tuuuu diye tüküren yaşlı matrakların matrağı*!" KK91

hark tulu* *sf*. Hark tu diye tüküren (kimse). "*Uçmak, onun yanına uçmak, boynuna sarılmak, birlikte kanatlanıp buralardan uzaklara, çok uzaklara, hark tuulu babasının gelemeyeceği, bulamayacağı uzaklara uçmak geliyordu, evet*." YD78

harla- Ateş için kuvvetlenmek, harlı bir biçimde yanmak. "*Üfle şu cenabeti de harlasın*." BTÜ173

harlı *zf*. Kuvvetli bir biçimde. "*Maltızdan yüzüne vuran harlı ateşin pembesiyle kızına baktı*." EB48

harman (Far.) *a*. 1. Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması işi. "*Bu hafta bu harmanlar bitsin*." BTÜ350 2. Bu işin yapıldığı yer veya mevsim. "*Zeynel tarlayı sine sine geçti, Kemal Cesur'un uyuduğu harmana geldi*." BTÜ262 3. *argo* Çay, kahve, sigara gibi tiryakisi olduğu bir şeyden bir süre uzak kaldığı için ona çok istek duyan kimse. "*Yeni müdür geldi geleli cezaevine esrarla afyonun sokulmaması yüzünden, iki âdembabanın ikisi de harmandı*." ÜÇK584 **harman marman*** harman falan. "*Harmana marmana gideriz, çift mift süreriz*." BTÜ145

Harman* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Kadın Harman sigara paketini uzattı*." KK110

harman yeri *a*. Üzerinde harman dövülen, sıkıştırılmış sert toprak alan. "*Harman yerinde yaba sapı tutmaktan avuçlarının içi patlamış*." DE105 **harman yeri dişle-*** erkek kadınla veya kadın erkekle yasa ve töre dışı yakın ilişki kurmak; düşüp kalkmak. "*Dedenin az harman yeri dişlemediğini iddia edebilir misin*?" TD12

harmandalı *a*. 1. Ege bölgesinde oynanan bir tür zeybek oyunu. "*Sonra revirde çay kaynattı, millete kolonya serpti, harmandalı oynadı, türkü çağırdı*." ÇK92 2. Bu oyunun müziği. "*Yarı*

kapalı gözleriyle, Harmandalı'nın melodisini mırıldanıyordu.” ÜÇK421

harmaniye (Far. ḫirmen + Ar. -iyye) *a*. Bütün vücudu saran, kolsuz ve bazen kukuletalı bir tür üst giysisi; harmani. “*Beyaz harmaniyeleriyle Romalı vatandaşlar…*” GR136

harmanla- (Der.) Ayın çevresinde ağıl meydana gelmek. “*Ay iyice harmanlamış*.” BTÜ290

harmanlan- Ay çevresinde ağıl oluşmak. “*Yukarda kırık ay, kül rengi kalabalık bulutların içinde harmanlanmıştı*.” EVO248

harmanlık* *a*. Çay, kahve, sigara gibi bağımlılık duyulan şeylerden bir süre uzak kalma durumu. “*Harmanlıktan deliye dönse bile yoluna devam edecek, kurtulacaktı*.” EK359

harp (Ar.) *a*. Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele; savaş. “*Ama meydan savaşları yalnız harp meydanlarında mı verilir*?” BFV245 **harp marp*** harp falan. “*Bakıyorum yeniyetişmeler harp marp diye patırdatıyorlar da hey yavrum hey, diyorum içimden*.” KT92

harp gemisi *a*. Özel ve büyük ateş gücüne sahip, korunmak için zırhla kaplanmış gemi, savaş gemisi. “*Bu resim, Vahdettin'in bir İngiliz harp gemisine binişini gösteriyordu*.” EK352

Harp ve Sulh* *öz. a*. Rus yazar Lev Tolstoy tarafından yazılan bir roman. “*İşte Tolstoy'un Harp ve Sulh' ü...*” EKM91

Harington Kupası* *öz. a*. Birleşik Krallık işgal kuvvetleri komutanı General Charles Harington'ın 1923’te İstanbul'dan ayrılırken kendi adına düzenlediği futbol maçı. “*İşgalde mi ne, İngiliz kumandanı Harrington Kupası’nı aldıkları maçta*.” YYB48

hart *zf*. Birden ve sert bir biçimde. “*Hidayet'in oğlu hart diye tükürdükten sonra…*” BTÜ318

has (Ar.) *sf*. 1. Belli bir kimsede, şeyde veya türde bulunan; özgü. “*Gerçi yolda kolunu beline dolamıştı ama bu sırf bir tesadüf yahut da sarhoşluğun verdiği, yolculuğa has bir davranış olabilirdi*!” HÇ202 2. Katışıksız, en iyi cinsten, saf. “*Bacağında laciverdin hasından şalvar, pırıl pırıl rugan çizmeler…*” EVO6 3. İyi nitelikleri kendinde toplamış olan (kimse). “*İyi oğlandı, has oğlandı*.” GK9

Hasan almaz basan alır* *a. argo* Bazı iskambil oyunlarında oyunu oynatanın “seyredip durmanın hiçbir işe yaramayacağı, oyuna girenin kazanacağı” anlamında söylediği kışkırtma sözü. “*Haydi babalar kardeşler, Hasan almaz basan alır*.” DK257

Hasan Dağı* *öz. a.* Aksaray ve Niğde il sınırları içerisinde bulunan bir volkanik dağ. “*Hâline bakmadan gider Hasan Dağı'na*!” DE27

Hasan Sabbah* *öz. a*. İran’da Nizârî-İsmaili Devleti'nin ve Haşhaşî fedai tarikatının kurucusu ve ilk lideri (1050-1124). “*Hani o devirde dünyaya bu aklımla gelseydim, Hasan Sabbah'la çok sıkı arkadaşlık kurar…*” YD139

Hasanpaşalı* *a. argo* Olmayan, bulunmayan şey; yok. “*Para? Hasanpaşalı*.” DHV311

hasat (Ar.) *a*. Ürün kaldırma, ekin biçmek işi. “*Yalnız, bir türlü akıl erdiremediği şey, bu bir sürü kocaman erkeğin, hasat yapıldığı, işlerin bu en civcivli zamanında burda nasıl tembel tembel gevezelik edebildikleriydi*.” EKM108

hasba* *a*. Haspa. “*Hacı Bekir'e gittim de sana fıstıklı helva aldım, hasba*!” EK214

hasbelkader (Ar.) *zf*. Yazgıdan dolayı. “*Feleğin gadrine uğrayarak, buraya hasbelkader düşmüştür*.” ÜÇK359

hasbi (Ar.) *sf*. Gönüllü ve karşılıksız yapılan. “*Hasbi mi geçeyim*?” SAR135 **hasbi geç-** bir şeye önem vermemek, ilgi göstermemek. “*Arkadaşımsın, üzülürsün diye hasbi geçiyorum*.” KÜÇ54

hasbinallah venimelvekil (Ar.) *ünl*. “Allah Bize Yeter, O Ne Güzel Vekildir.” anlamında ne yapılacağı bilinmeyecek kadar âciz kalınan durumlarda şaşkınlık ifadesi olarak kullanılan bir söz. “*Hasbinallah venimelvekil... Oğlum şer misin, bela mısın akşam akşam*?” MUR241

haset (Ar.) *a*. Bir kimse bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birisinin, başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum; kıskançlık. “*Âdembabalar yeni paketten çıkan semiz, bembeyaz sigaraya hasetle bakıyorlardı*.” YK55

hasıl (Ar.) *sf*. Olan, ortaya çıkan, görünen. “*Leman’ın işinden usulsüz olarak çıkarıldığını zatıâlinize arz etmek zarureti hasıl oldu*.” GR118 **hasıl ol-** ortaya çıkmak, türemek. “*Bunun üzerine zatıâlinize haber vermek zarureti hasıl oldu*.” GR11

hasılı *zf*. Sözün kısası, kısacası. "*Hasılı vadettiğin dünyayı versen istemem*." KK241

hasım (Ar.) *a.* 1. Düşman, yağı. "*İki hasım birbirine kıyasıya saldırıyor, hasmının açık bir tarafını kolluyordu*." İDG109 2. Bir oyun, dava veya yarışta karşı taraf. "*Bir evvelki gibi atlata atlata iniyorum hasım kalesine, gene bir şut, gene gol*!" BE61

hasır (Ar.) 1. Saz, kabuk, yaprak vb. bir bitki maddesiyle örülmüş taban veya tavan örtüsü. "*Hasırı yayarsınız*." AY130 2. *sf.* Tamamı veya bir bölümü böyle bir örgüden yapılan. "*Çarliston pantolonu ve leş gibi hasır şapkasıyla, hepimizden önce gelmiştir*." BE92

hasıraltı *a.* `Bir işi isteyerek, bilerek ve haksız olarak yürütmemek, örtbas etmek` anlamındaki hasıraltı etmek deyiminde geçen bir söz. "*Ben hasıraltı ederim*." MM248

Hasırcı* *öz. a.* İstanbul'da bir yer. "*En geç yirmi dakika sonra Hasırcı'nın orda buluşalım*." MUR123

hasırlı *sf.* Hasırı olan, hasırla kaplanmış olan. "*Gümüş topuzlu bastonu, sarı çantası, hasırlı kırmızı fesi…*" BE3

hasis (Ar.) *sf.* 1. Elindeki parayı harcamaya kıyamayan; cimri. "*Ayık zamanlarında dehşetli hasisti.*" ARK95 2. Bayağı, insanı küçülten, değersiz. "*İktidara kim geçerse geçsin, yeter ki hasis çıkarlarına dokunulmasın*." ÜÇK512

hasiyet (Ar.) *a*. Bir şeyin benzerlerinden veya başka şeylerden ayrılmasını sağlayan nitelik; özellik. "*Bak, yorganı çekiyor hasiyet*!" VV220

Hasköy* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Hepsini satacağiz, tasinacağiz Fener mi olur, Balat mi, Hasköy mü..."* GAV202

haspa *a*. Kızlara, kadınlara şaka veya alay yollu söylenen bir söz. "*Kocana naz üstüne naz yap haspa*." SUÇ38 **haspam!** yakıştırılamayan nitelikler taşıyan kadın veya kızlar için kullanılan bir söz. "*Kıskanır beni haspam*!" KT140

hasret (Ar.) *a*. Bir kimseyi veya bir şeyi görme, kavuşma isteği; özlem. "*Umutsuzluğun, hasretin gölgesi yayıldı bu sefer de yüzüne*." KÜÇ37 **hasret çek-** özlem duymak. "*Sultan Hamit devrine hasret çeken ihtiyarlar, 'Ne günlerden geri kaldık, kıyamet alametleri.' diyorlardı gene de ortalıktaki pahalılığa*." DHV271 **hasret git-** özlemini çektiği, sevdiği bir yere veya kimseye kavuşamadan ölmek. "*Et yüzüne hasret gitsin, kemik yalasın*!" MUR61 **hasret kal-** özlemek. "*Aylardır hasret kaldığı bu temizliğin kollarına kendini atacak, anacığının yalnız onun ve kız kardeşi için çarpan kalbi üzerine başını koyarak kana kana ağlayacaktı*." OK79 **hasretini çek-** 1. çok özlemek. "*Bu, aylar, yıllar hasretini çektiği kadının değil tokadı, yumruğu, bıçağı, tabancası bile vız gelirdi*!" KAÇ180 2. gereksinim duyduğu şeyi elde edememenin üzüntüsü içinde bulunmak. "*Yıllar yılı hasretini çektiği böyle bir erkeği aptalca sözlerle elinden kaçıracağını sanmış, telaşlanmıştı*." EB179

hasretlik *a*. Sevilen bir şey veya kimseden ayrı kalma durumu, ayrılık. "*Hasretlikler, acılar dinsin*." ARK187

hassa (Ar.) *a.* Hamallara başkanlık eden kimse. "*Şaşmak, acımak, başkalarının dertleriyle ilgilenmek hassalarınızı kaybetmemişsiniz de*!" KP101

hassas (Ar.) *sf.* 1. Dış etkenlere karşı duyarlığı olan; duygun, duyarlı. "*Müthiş zeki, hassas, bilhassa hırçın*." SM157 2. Çabuk etkilenen. "*En hassas yerime kuvvetli bir sopa yemişim gibi irkiliyorum.*" AY158 3. Duyum ve duyguları algılayan. "*Cevriye kesti ama Norveçli yaşlı tayfanın kulakları çok hassas olduktan başka, uykusu da hafifti*." SUÇ321 4. Yapımı ve bakımı özen isteyen, aksamadan çok doğru çalışan, kesin ölçüler gerektiren işlerde kullanılan (alet). "*Reşit ise, çiftliğin hassas barometresi, leblebiden nem kaparak sabırsız, durumun gelişmesini bekliyordu*." HÇ325

hassasiyet (Ar.) *a.* Hassas olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık. "*Baba, kızının hassasiyetini takdirle seyrediyordu*." EKM30

hasta (Far.) *sf.* 1. Hastalık, kaza veya yaralanma dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken kimse, rahatsız. "*Belki de hastadır*." İDG65 2. Aşırı düşkün, tutkun. "*Tanış bir eczacı vardı Eskişehir'de, futbol hastası*." ARK88 **… hastası** bir şeye aşırı derecede düşkün. "*Hani toy bir sinema hastası genç kızı hemencik inandırıp çırılçıplak soyunduracak cinsten*." KK228 **hasta et-** hasta olmasına yol açmak. "*Askere aldılar, hasta ettiler, iki imzalı bir rapor, yallah*!" ÇK66 **hasta masta (veya musta)*** hasta falan. "*Niçin getirmediğini sorarsa hasta masta diye bir şeyler uydururdu*." EB206 **hasta ol- (veya düş-)** hastalanmak. "*Keşke onun yerine ben hasta olsaydım*." CEM78 **hastaya kar sorulmaz** `bir kişiye, onsuz yapamayacağı belli olan bir şeyin gerekli olup olmadığı sorulmaz` anlamında

kullanılan bir söz. "*Hastaya kar sorulur mu bre Hurşit Efendi*." EVO74

hastabakıcı *a*. Hekimin tedavi ile ilgili buyruklarını yerine getirip hastaya bakan, hemşirelere yardım eden kimse. "*Nişanlısı, nişanlısının babası, annesi, doktor, hastabakıcılar filan başucundaydılar*." EK380

hastahane (Der.) *a.* Hastane. "*Çabuk hastahaneye*!" EK380

hastalan- Sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak. "*İplikhane masuracılarından Ali sık sık hastalanıyor, işe gelmiyordu*." EKM12

hastalanabil- Hastalanma ihtimali bulunmak. "*Karısı terlidir, yorgundur, soğuk alıp hastalanabilir*." SBK18

hastalanıver-* Çabucak hastalanmak. "*Yarın hastalanıverir de yatağa düşerse doktor, ilaç, şu bu, dünyalar kadar para giderdi*." SÇ23

hastalanma *a*. Hastalanmak işi. "*Tabii, hastalanmasından korkuyor babam*." SBK21

hastalık *a.* 1. Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı. "*Bir yerde okumuştum, hastalık artarsa alır götürür Allah göstermesin*." EB243 2. Aşırı düşkünlük, tutku. "*Kaldı ki Şaban, ötekilerin kravat, kostüm, briyantin hastalığı, kadınlar hakkında çok bayağı şeyler konuşmalarına karşılık, aylığının yarısını vererek keman dersi alıyor*." DE28 **hastalık al-** bulaşıcı bir hastalığa yakalanmak. "*... çok fena bir hastalık aldı ondan*." AY124

hastalıklı *sf*. Vücut direnci az olan, çabuk hastalanan, mariz. "*O kız, dedi, kenar mahalle kızı dedi, hem de galiba hastalıklıymış dedi*." BFV123

hastane (Far.) *a.* Hastalara yatarak veya ayakta tanı, tedavi ve bakım hizmetlerinin hekim, hemşire ve diğer sağlık çalışanları tarafından verildiği sağlık kuruluşu. "*Hastaneye götürseydiniz*." KÜÇ49 **hastaneye kaldır-(veya yatır-)** tedavi amacıyla hastaneye götürmek. "*Bir gece sarhoştu gene, sopayla vurdu, sonra hastaneye kaldırmışlar, doktor bıçakla oyup çıkarmış*." ÇK121

hastir* *ünl*. *argo* "Defol, halt etmişsin, dediğin yanlış" gibi anlamlarda kullanılan bir söz. "*Hastir lan, inek*!" KÜÇ33

hasut (Ar.) *sf.* Kıskanma huyunda olan (kimse); kıskanç. "*Almasa bile belletmez. Hasut*." GK138

haş* *a*. Kazma vb. aletlerle toprağa vuruldukça çıkan ses. "*... kazmaların keskin ağızları kupkuru toprağa değdikçe haş, haş, haş diye ses veriyor*." GR207

haşa (Ar.) *ünl*. 1. Bir durum veya davranışın kesinlikle kabul edilmediğini anlatan bir söz. "*Haşa bacı, estağfurullah*!" CEM114 2. Dine aykırı görülen bir ihtimalden söz edilirken kullanılan bir söz. "*Tövbe tövbe, hâşâ...*" BTÜ376 **haşa huzurdan** uygunsuz bir şey söylemek zorunda kalındığında bağışlanma dileği anlatan bir söz. "*Kavede, yemek yerken, sokakta, yapar iken haşa huzurdan çişini apteshanede*." MUR126

haşal (Der.) *sf.* Tembel, beceriksiz (kimse). "*Ben istiyorum ki, senin gibi ciğeri iki para etmez, haşal oğlu haşalı alıp götüreyim de arkadaşlarımın sözlerinden hisse kapsın*." SAR9

haşarat (Ar.) *a*. Değersiz ve zararlı kimseler. "*Değirmeni döndür, kulu boş versin, ücret alma Allah hasbi geçsin, haşaratı üstüne çullandırsın*." EVO361

haşarı *sf.* 1. Çok yaramaz, ele avuca sığmayan (çocuk). "*Kızlar eteklerini tuta tuta, kirpi saçlı, haşarı oğlanlar da ayakkabılarının uçlarına basa basa...*" BE15 2. Huysuz, azgın (hayvan). "*Merdivenleri eski günlerde olduğunca, haşarı, deli bir tay gibi değil, ağır uslu indim*." ARK245

haşarılık *a*. 1. Haşarı olma durumu. "*Tutuklularsa tıpkı tıpkısına okul öğrencileri haşarılığı içinde birbirlerini kovalıyor...*" SÇ197 2. Haşarıca davranış. "*Evde ağzı var dili yok babacığının ölümüne hep Sarı Leman'ın haşarılığı sebep olmuştu*." TD12

haşat *sf*. *argo* Darmadağınık, işe yaramaz, bozuk, kötü. "*Yolu tıkamasana be haşat*!" GK4

haşıllı *sf.* Haşıl içine konulmuş. "*Şimşekler yakınlarda çakar, ardından da haşıllı patiskanın cayırtıyla yırtılması gibi, gök tam tepede gürler...*" EVO166

haşır neşir *a*. Kaynaşma, bir arada olma. "*Bir zaman bir arada haşır neşir olunuyor, birbirine alışılıyor, sonra yavaş yavaş dağılınıyordu*." EK286 **haşır neşir ol-** kaynaşmak, bir arada bulunup uğraşmak. "*Yedi yıl kimlerle haşır neşir oldunsa gene onlarla haşır neşir ol*!" KAÇ177

haşin (Ar.) 1. *sf.* Sert, kırıcı, gönül kırıcı. "*Kaba, haşin, palavracı*." ÖE101 2. *zf.* Sert, kırıcı, gönül kırıcı bir biçimde. "*İkisi de ters ters bakıyor, yerli yersiz haşin davranıyorlardı*." İDG17

haşiye (Ar.) *a.* Metin içinde geçen herhangi bir bilgi ile ilgili olarak sayfa altına, çalışmanın sonuna konulan açıklama veya kaynak bilgisi, dipnot. "*Kitapların her birinde haşiyeler, notlar, açıklamalar...*" EKM91

haşiyelen-* Metin içinde geçen herhangi bir bilgi ile ilgili olarak sayfa altına, çalışmanın sonuna açıklama veya kaynak bilgisi eklenmek. "*... kenarları haşiyelenmiş Tevratlar, Kuranı kerim, İncil, Zeburlar...*" BE35

haşla- 1. Köpek, kurt vb. hayvanlar dişlemek, ısırmak; dalamak. "*Bütün gece haşlayıp dağılan sivrisineklerin kudurduğu sıcak gece aklından çıkmıyordu*." EVO209 2. Sertçe paylamak, azarlamak. "*... zevzeği de iyi bir haşlayacak, belki de esmayı büsbütün üstüne sıçratıp sabah sabah esnafla uğraşmak zorunda kalacaktı*." EVO54

haşlan- 1. Haşlama işi yapılmak. "*Fabrika müdürünün sıkı tembihine rağmen, askerlikle ilgili birini yanlışlıkla kayda geçti diye askerlik şubesince azarlanan fabrika müdürü tarafından adamakıllı haşlanmıştı*." GR203 2. Kaynar su vb. ile yanmak. "*Babam, yerde yemeye, bulgurdan yapılan ve haşlanmış taze asma yaprağıyla yenilen batırıklara müthiş kızardı*." BE13

haşlayabil- Haşlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Geciktin diye seni haşlayabilir*!" DK217

haşmet (Ar.) *a.* Göz alıcı ve gösterişli olma durumu; görkem. "*Çeşni olarak batı musikisi ama kendi benliğimizin, aslımızın, kökümüzün ve millî varlığımızın, daha doğrusu, tarihî haşmetimizin...*" İDG33

haşmetli *sf.* Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen; anıtsal, debdebeli, görkemli, ihtişamlı, muhteşem, mutantan, şaşaalı, şatafatlı, tantanalı, alayişli. "*Bu haşmetli dekor, ziyaretçi üzerinde beklenen ve istenenden çok etki yapıyor*." EKM115

haşyetullah* (Ar.) *a.* Allah korkusu. "*Sonra, haşyetullahtan kocca cami zangır zangır titremeye başlamış*." ÜÇK468

hat (Ar.) *a.* 1. Harfleri yazma biçimi; yazı. "*Bu kalemlerle hattı talikler, sülüsler, rik'alar döktürüyor*." KK20 2. Ulaşım sağlayan bir taşıtın uğradığı yerlerin bütünü, yol, geçek. "*Geçen gün çarşıya gidiyordum, tren hattının orda rastladım*." DE116

hata (Ar.) *a.* 1. Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu; yanlış. "*Tabii canım. Durduğu hata*." CEM105 2. İstemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, yanılma, yanılgı. "*Bir hata, bir kusur mu işledik yani*?" EB133 **hata et- (veya işle-)** yanlışlık yapmak, yanılgıya düşmek. "*Hata etmez, haram yemez*." KT101 **hataya düş-** yanılmak. "*Fakat imkân yoktu, iktidar muhalefetin vaktiyle düştüğü hataya düşer miydi hiç*?" GR120

hatayı azim* (Ar.) *a.* Büyük hata. "*... hataydı, hem de hatayı azim*!" ÜÇK562

hatır (Ar.) *a.* 1. Birine karşı duyulan saygı, sevgi. "*Fabrika sahibinin hemşerisi olduğu, fabrikayı nereden, nasıl kazandıklarını bildiği için hatırını sayıyor...*" MUR202 2. Gönül, kalp. "*İnadıma iş yapmasın, dokunmayım hatırına*." CEM66 3. Durum, keyif, hâl. "*... selam verecek, hâl hatır soracak adam arıyordu.*" SAR52 **hatır matır*** hatır falan. "*Hatta çağır fabrikaya, hatırını matırını say*." KT223 **hatır (veya hatırını) say-** gerekli saygıyı göstermek. "*Büyük diye hatır saydım*." KÜÇ17 **hatırı için** bir kimsenin gönlü hoş olsun diye. "*Gece yarısı, birkaç yüz metre ötedeki hendeğe tıpış tıpış gelen bir kızın hatırı için...*" EVO232 **hatırı kal-** gücenmek, kırılmak. "*Çok öküzsün be Ali, hani hatırın kalmasın amma...*" BTÜ248 **hatırı sayılır** 1. oldukça çok. "*Sıcak da hani hatırı sayılır cinstendi*." EVO223 2. önemli, saygın, saygıdeğer. "*... havalinin en büyük çiftliği değildi ama gene de hatırı sayılır çiftliklerdendi*." ÜÇK533 **hatırında kal-** unutmamak, hatırlamak. "*Burnu, saçları, gözleri, bakışı, Jean Russel'la çevirdikleri bir filmden hatırında kalmıştı*." GR126 **hatırını kır-** üzmek, gücendirmek. "*İhtiyar kadın pek de memnun olmamakla beraber, komşuların hatırını kırmak istemedi*." OK40 **hatırını sor-** hâl hatır sormak. "*Önce biraz para yollayarak hatırını sormalı, arkadan da atlayıp gitmeliydi*." ÜÇK431

hatır belası *zf.* 1. İstemeye istemeye. "*Evet, sonunda alavere dalavereye gelmiş, hatır belası kefaletlere girişmiş, bu yüzden top atmıştı*." GR204 2. Birine duyulan sevgi ve saygı dolayısıyla. "*Esasına bakarsan, fen müdürü bunu buraya hatır belası almış*." MUR190

hatıra (Ar.) *a.* 1. Bir kimsenin kendi yaşadığı veya şahit olduğu olayları, bunlar hakkındaki duygu ve düşüncelerini yazdığı edebî eser; anı,

hatırat. "*Siz galiba romanı hatırayla, yani anıyla karıştırıyorsunuz*." BFV230 2. Bir kimseyi veya olayı anımsatan nesne; andaç, anmalık, bergüzar, yadigâr. "*Hatıralarına hürmet edeceğim*." İDG11

hatıra defteri *a*. İçine hatıraların yazıldığı defter, anılık. "*Hatıra defterimi okumuş*." İDG19

hatırküm (Ar.) *a*. Hoşça kal. "*Böyle ne kadar geçti bilmem, yağmurun hafiflediği bir sıra kahveden çıkarken, hatırküm, dedim*." BE30

hatırla- Bilinip unutulan bir şeyi akla getirmek; anımsamak. "*Hatırlarsın ya, babası gibi*!" İDG23

hatırlama *a*. Hatırlamak işi, anımsama. "*Genç kadın söylediği sözleri hatırlamaya çalıştı*." DE220

hatırlan- Hatırlama durumuna konu olmak, anımsanmak. "*Kocasının unutmuşluğuna karşılık çocuklarından beklediği yakınlık, hatırlanmak, hatırlandığını bilmekten gelen bir güven*." EB167

hatırlanma *a.* Hatırlanmak işi, anımsanma. "*Hatırlanmaya hevesi de yoktu zaten*." EKM122

hatırlat- 1. Birisinin unuttuğu bir şeyi aklına getirmek, anımsatmak. "*Köse Hasan hatırlattı*." BTÜ21 2. Birinin bir şeyi unutmamasını sağlamak, uyarmak, anımsatmak. "*Rıza'nın garsonluk meselesini hatırlatmak için gelmemiş gibi…*" EK69

hatırlatış *a.* Hatırlatma işi, anımsatış. "*... hatta Karmen Miranda'yı hatırlatışı, tatlı esprileri filan yazılmaya değmeyebilirdi*." BK335

hatırlatıver- Beklenmeyen bir anda hatırlatmak. "*Gözleri kinle büyüdü, yırtıcı kuşlarınkini hatırlatıverdi*." KY88

hatırlatma *a*. Hatırlatmak işi, anımsatma. "*Peki ama sigarasızlığını unutmak isteyen birine bunu illaki hatırlatmaya ne hakkı vardı*?" SAR120

hatırlayabil- Hatırlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Onları hatırlayabileceğimi sanmamanın hodbinliğiyle gidiyordum*." KK58

hatırlayış *a.* Hatırlama işi, anımsayış. "*Sonra, üstünü başını çiçek gibi düzdüğü bir yana, zaman zaman yarım elma gönül alma gibilerden getirdiği hediyelerle annesini hatırlayışı*!" EB167

hatırlayıver- Aniden hatırlamak. "*Dahrik her şeyi birden hatırlayıvermişti*." YYB203

hatırlı *sf*. Hatırı sayılan, etkili, saygın. "*Hatırlı adamın hâli başka*." ÇK72

hatırnaz* (Ar. hatır + Far. naz) *sf*. Gönül okşayan, başkalarının duygularına saygı gösteren, hatır sayan. "*Senin gibi hatırnaz komşuya zahmet ne kelime*?" EB188

hatim (Ar.) *a*. Kur'an'ın tamamını okuma. "*Kocalarının ardında kalan, kocalarının aziz ruhuna Eyüp'te, Merkez Efendi'de hatimler indirtip fatihalar salan kırış kırış haminneler…*" DHV259 **hatim indir-** Kur'an'ı başından sonuna kadar okuyup bitirmek, hatmetmek. "*Kocalarının ardında kalan, kocalarının aziz ruhuna Eyüp'te, Merkez Efendi'de hatimler indirtip fatihalar salan kırış kırış haminneler…*" DHV259

hatip (Ar.) *a*. Bir topluluk karşısında etkili, açık, düzgün konuşarak düşüncesini anlatmada, duygusunu aşılamada yetenekli kimse; Konuşmacı. "*Gene hatipleri çılgın gibi alkışladılar*." HÇ264

hatmet- (Ar. ḫatm + T. et-) Kur'an'ın tamamını okumak. "*O, Kuran'ı beş yaşında hatmetmiş*!" BE5

hatta (Ar.) 1. *bağ.* Bile, hem de. "*Yazı geldi, söyler, hatta söylemiştir bile*." AY162 2. *zf.* Üstelik, ayrıca. "*Onun entarilerinden çorap lastiklerine varana kadar, nesi var nesi yoksa çıkarıp yaydılar, hatta annemin bir kısım çoraplarıyla çorap lastiklerini evdecinin karısıyla hizmetçi Gülizar'a verdiler*." BE19

hatun *a*. 1. Erişkin dişi insan; kadın. "*Yeni bir hatunla mı tanıştın*?" HÇ72 2. Bayan, hanım. "*Hele Kudret Yanardağ'ın, bu çiftlik sahibesi Nefise Hatun'la dini nikâhla nikâhlanması, attığı nutuklar kadar, belki de daha çok sevindirmişti kasabayı*." ÜÇK533 3. Eş, zevce. "*Bize götürüp bizim hatuna teslim edin*." YD335

hav (Ar.) *a.* Kadife, çuha, yün vb.nin yüzeyindeki ince tüy, ülger. "*... havı dökülmüş halıyı, eski perdelerimizi, üçüncü çocuğumun salıncağını, duvardaki fotoğrafları filan olgun bir insan gibi gözden geçirdikten sonra sırtını sedire dayadı*." SAR22

hav hav *ünl*. Köpekleri çağırmak için kullanılan bir seslenme sözü. "*Oşoşum benim, hav havım…*" DK171

hava (Ar.) *a.* 1. Hava yuvarını oluşturan, bütün canlıların solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı. "*İçi hava dolu amma, bilmeyen bilmez.*" BTÜ24 2. Meteoroloji ile ilgili olayların bütünü. "*Soğumuştu hava*." EVO14 3. Canlılar üzerindeki etkisine göre hava yuvarının durumu. "*Ağustos ayının sonları, sabahları hava epeyce serin oluyordu*." EVO86 4. Çevreyi kuşatan boşluk. "*Köy yollarında Desoto'lar, Kadillak'lar Çukurova güneşiyle fırın külüne dönmüş tozları havalara savuruyor.*" EVO18 5. Keyif, âlem. "*Herkes kendi havasında*." BTÜ189 6. Sonuçsuz, anlamsız, boş (durum, davranış, söz). "*Marşına istediğin kadar bas, hava*." BTÜ19 7. Durum, ortam, çevre, muhit, atmosfer, ambiyans. "*Büyük oğul asıl sebebi uzun uzun anlatıp ders vermekle şu tatlı, şu içten havayı bozmak istemedi*." EVO144 8. Görünüş, davranış, söz vb. için bir kimsenin durumunu belirten özellik. "*Ünal bayılma havasından kurtularak güldü*." EVO184 9. Gökyüzü. "*Havaya baktı, tertemizdi gökyüzü*." EVO223 10. Belli belirsiz hissedilen hafif yel; esinti. "*Hafif hafif esen havayla savrulan etekler...*" EVO284 11. Çekicilik. "*Ne söylüyorsun, ne hava o?*" BFV187 12. Müzik parçalarında tür. "*Dışarda Kesik Çayır havası başlamış, oyuncu kadınlar kendilerini efelerinin kucağına atmışlardı*." OK20 **hava aç-** bulutlar dağılmak. "*Gece şarıl şarıl yağan yağmurdan sonra, sabahleyin hava açmıştı*." YYB86 **hava al-** 1. açık havada gezmek. "*… kadınların ikindileri hava almak için çıkarıldıkları kapı önlerine yeşil bir halı gibi yayılmıştı.*" YK73 2. umduğunu bulamamak, hiçbir şey kazanmamak. "*Avradı sağken oğulları hava alır*." EVO294 3. ferahlamak, açılmak, hoş vakit geçirmek. "*Hem hava almış olursun hem de zavallının işiyle uğraşırsın*!" EK290 **hava boz-** havada yağmur, kar, dolu veya fırtına başlamak. "*Hava bozuyordu.*" İDG77 **hava hoş** `bir şeyin olmasıyla olmaması arasında fark yok` anlamında kullanılan bir söz. "*Bana göre hava hoş*." CEM23 **hava karar-** 1. güneşin batmasıyla ortalık kararmak. "*Hava kararınca mutfak balkonundaki dam merdiveninden faydalanarak çatıya çıkacak, çatıdan öteki apartmanlara geçip kurtulmanın yolunu arayacaktı*." KY215 2. gökyüzü iyice bulutlanmak. "*Hava kararkça kararıyor, bulutlar alçalıyordu âdeta*." EVO323 **hava ver-** akciğerlere basınç altında hava veya oksijen doldurmak. "*Neymiş, hava vereceklermiş*." CEM70 **havalara uç-** çok sevinmek. "*Coşturan, çıldırtan, gençleştiren, olduğu yerden alıp havalara uçuran bir fevkaladelik*." SM251 **havasını bul-** keyiflenmek, neşelenmek. "*İflahsızın Yusuf havasını iyice bulmuştu.*" BTÜ381 **havayı boz-** bir topluluğun keyfini kaçırmak. "*... şu tatlı, şu içten havayı bozmak istemedi*." EVO144 **havayı kokla-** gelişmeleri veya ortamı anlamaya çalışmak. "*Teksas'ta havayı koklayıp kokladığı havadan hile sezen boynu mendilliler vardı*." ÖE33

hava akımı *a.* Değişik sebeplerle atmosferde havanın yer değiştirmesi. "*Kışın da fırtınalarla bıçak gibi kesen ince ayazları bu göklere uzanan iri bedenli ağaçlar önler, kasabalıyı sanki sert hava akımlarından korurdu*." KAÇ2

hava cıva *a.* Önemi olmayan, boş şey. "*Demek artlarına takılıp oğullarının geldiği yazı yabana gelmesi havayla cıvaydı*?" EVO271

hava değişimi *a.* Hastaların daha çabuk iyileşmesi, yorgunlukların giderilmesi vb. amaçlarla yapılan çevre değişikliği, hava tebdili, tebdilihava. "*Hava değişimine geldi*." EK25

hava kuvvetleri *a.* Ülkenin havadan savunulmasını sağlamak için uçak, helikopter, balon vb. araçlardan ve bunlarla ilgili yer hizmetlerinden, kuruluşlarından oluşturulan teşkilat. "*... kendisini Hölivut hava kuvvetlerinin yenilmez Coni'si yahut Yukarı Paranalı bir kovboy sanarak kırmızı John Deere'nin direksiyonunda, kız lisesinin önündeki parke caddeden geçer*." SAR57

hava parası *a.* Bir yeri kira ile tutabilmek için sahibine veya çoğunlukla içindeki kiracıya açıktan verilen para, peştamallık. "*Gerekirse hava parası bile verirlerdi dükkândan çıkması için*." EVO113

Hava Sokağı* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Hava Sokağı'nı geçti*." YD341

havaalanı *a.* İçerisindeki bina, tesis ve donatımlar dâhil uçakların iniş, kalkış ve yer hareketlerini yaparken kullanabilmeleri amacıyla belirlenmiş, ülke içindeki uçuşların yapıldığı saha. "*Derken uçak havaalanına indi*." VV172

havadar (Ar. hevā + Far. -dār) *a.* Havası bol, temiz olan (yer), yeleken, yeleç. "*Halası ona köşkün en güzel, en havadar odasını vermişti*." İDG44

havadis (Ar.) *a.* İlgi ile karşılanabilecek haber. "*Fatma çıkar, Ayşe de bir sürü havadisle gelir*." ÇK80

havagazı *a.* Maden kömüründen çıkarılan, yakılarak ışık veya ısı sağlanan gaz. "*Patates, soğan soyuşu, kabakları dolma için oyuşu, patlıcanları, eti lokma lokma doğrayışı,*

havagazının işlemediği günler sarı, pırıl pırıl gazocağını raftan indirişi…" SBK132

havagazı fırını *a.* Hava gazı ile çalışan fırın. "*... havagazı fırınları, uzun çini sahalar, gaz sahaları, pikaplar, gramofonlar, radyolar...*" SM197

havai* *a.* Plumeria, anavatanı Orta Amerika olan bir bitki. "*Kulaklarında havai tipi küpeler, boynunda gene havai tipi renkli boncuklar…*" BK334

havai fişek *a.* Gece yapılan törenlerde yakılarak havaya uçurulan, renkli ışıklar saçan fişek. "*Kahkahalar havai fişekleri gibi allı, morlu, sarılı, yeşilli, pembeli patladı*." YYB231

havai mavi *sf.* Gök renginde, açık mavi renkte olan. "*Nurten'e de bu havai mavi şifonun saman sarısını alırız*!" DK189

havalan- 1. Yerden ayrılıp göğe yükselmek. "*... sonra birdenbire şimşek hızıyla toprağa iner, gagasında kalın bir solucanla tekrar havalanırdı*." EKM1 2. Kibirli, gururlu, çalımlı davranışlarda bulunmak. "*Bu kız gene havalandı, dedi*." BFV277 3. Yerinde oturamaz duruma gelmek. "*Öyle şeyler anlattık ki, bizden üçer beşer yaş küçük olan sevgililerimiz de bizim kadar havalandılar*." AY105

havalandır- Havaya kaldırmak. "*Rüzgâr eteklerimi havalandırırsa*?" YYB197

havalandırılma *a.* Havalandırılmak işi. "*Yasin Ağa, ilkbaharda ekilecek Klevland çiğitlerin aktarılarak havalandırılmasını gözden geçiriyordu*." VV77

havalandırma *a.* Herhangi bir şeyi açık havada bir süre bırakma. "*Havalandırmalarda cümle kapısına koşuyor ...*" YK93

havalanma *a.* Havalanmak işi. "*O güne kadar kocasının baskısı altında alnı seccadeden kalkmayan kırklık karısı, başlar havalanmaya*." YD27

havale (Ar.) *a.* 1. Bir işi bir başkasının sorumluluğuna bırakma, ısmarlama, devretme. "*... onları Allah'a havale et*." YK14 2. Banka, postane vb. aracılığıyla gönderilen para. "*Lütfen gelen havaleler çoğu zaman asıl borcun yarısı, dörtte biriydi*." KT28 3. Postane, banka vb. aracılığıyla para gönderildiğinde gönderenle alacak olanın adları ve para miktarı yazılı kâğıt, havale kâğıdı, havalename. "*Çirkin ama işlek yazısıyla zarf üstleri yazar, havale kâğıtları doldurur*." EKM112 **havale et-** 1. bir şeyin alınmasını, yapılmasını bir kimseye bırakmak, ısmarlamak, devretmek. "*Zaptı tutar, müdüre havale ederim*." EKM158 2. yollamak, göndermek. "*Bana havale et, biletleri bana getirsinler, parasını benden alsınlar*." KT134 **havale gel-** postane veya banka yoluyla para gelmek. "*Koş bankaya, havale gelmiş mi bak*!" KK265

havaleli *sf.* Havalesi olan. "*Hatta şu anda bile havaleli pantolonunun arka cebinde, şiirleriyle makaleleri bulunan dergilerle gazetelerin tomarları katlı duruyordu*." MUR138

havalı *sf.* 1. Herhangi bir nitelikte havası olan. "*Orada, güzel havalı semtlerden birinde güzel bir apartman katı satın alıp dayamalı, döşemeliydi*." ÜÇK557 2. Göz alıcı, çekici, albenisi olan. "*Ağzı da epeyce havalıydı*." GK218

havali (Ar.) *a.* Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölümü; yöre. "*Çağıran Mustafa Kemal Paşa'nın teşkilat için vazifelendirip aylarca önce bu havaliye yolladığı mavi gözlü, enerjik, dinamik yüzbaşıydı*." OK77

havan (Far.) *a.* İçinde bir şey dövüp ufalamaya yarayan, tahta, taş, maden veya plastikten yapılan kap. "*Havanda geceleri sabahlara kadar dövdüğü çeşitli aktar ilaçlarıyla çeşitli otlardan hazırladığı tertiplerle iktidarsızlara iktidar, çocuk doğuramayan kadınlara çocuk veriyordu*." KT292

havasız *sf.* Havası iyi veya yeterli olmayan. "*Başgardiyan münferitlerden birinin, en ıslak ve havasızının kapısını hırsla itti*." EKM157

havasızlık *a.* Havasız olma durumu. "*... havasızlıktan, susuzluktan kurtulma çabası gibi geçti içimden*." ARK248

havayi (Der.) *a.* Ciddi olmayan, ciddi işlerle uğraşmayan, ciddi işler yapmayan, dilediği gibi davranan, uçarı, hoppa, yeleme, havai. "*Sonra çok da havayidir*!" GAV160

Havayolları* *öz. a.* Türk Hava Yolları, 1933 yılında kurulan Türkiye'nin ulusal hava yolu şirketi. "*Havayollarının kocaman bir Vaykant uçağıyla Ankara'ya ümit dolu gelmişti*." GK97

havla (Der.) *a.* Helva. "*Havlaydı, pendirdi, efendime söyleyim, kebaptı, hatta kara zeytindi aramazdı*." EKM137

havla- Köpek bağırmak, ürümek. "*... iri çoban köpeklerinin gürler gibi havlayarak dolaştığı*

koyun sürülerini, tarlalara yiyecek götüren kadınları, mavi göklerde kıpkırmızı akan bulutları görür gibi olur, içini çekerdi.” EKM5

havlama *a*. Havlamak işi. “*Bu kokuyu içlerinden biri aldı mı hemen başlarlardı havlamaya*.” KAÇ21

havlayış *a*. Havlamak işi. “*Araba, Nefise'yle Hatice'nin sallanan elleri, Karabaş'la Sarı'nın dost havlayışları arasında çiftlikten çıktı*.” ÜÇK542

havlu *a.* Vücudun çeşitli yerlerinin kurulanmasına yarayan dokuma bez. “*Daha sonra da diş fırçası, macun, havlu ve kokulu sabun getirtti*.” ÇK89

havlucu *a*. Havlu dokuyan veya satan kimse. “*Dedim Elbistanlı bir havlucu var, geldi, gördü, oğluna alacak*.” VV178

havlucubaşı* *a*. Osmanlı Devleti’nde sadrazamların özel hizmetlerinde kullandıkları görevlilerden biri. “*Sultanlardan sonra kalfalar, kahvecibaşı, havlucubaşılar v.s.*” SM129

havra (İbr.) *a.* Yahudilerin ibadet etmek için toplandıkları yer, sinagog. “*Kalabalıklar camilere, kiliselere koşarlar, camilerden, kiliselerden, havralardan çıkarlar*.” ÖE18

havsala (Ar.) *a.* Zihnin bir şeyi anlama ve kavrama yetisi. “*Havsalam almaz benim böyle şeyi*.” BFV100 **havsalası alma-** aklı kabul edememek. “*Havsalam almaz benim böyle adi şeyi*.” BFV96

havta (Der.) *a.* Hafta. “*Giden havta kerhaneye gidesiymişsin*.” EKM140

havuç (Far.) a. Maydanozgillerden, koni biçimindeki etli kökü için sebze olarak yetiştirilen, iki yıllık otsu bir kültür bitkisi, yeregeçen. “*Havucu çok severdi*.” GR111

havuz (Ar.) *a.* 1. Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer. “*Kırmızı balıkların dolaştığı havuzun kenarına oturdular*.” YK49 2. Kum, asit vb. konulan çukur yer. “*Adam zeytinyağı havuzuna batıp çıkmış gibi yağlı yağlı parlıyordu*.” GAV175

Havva *öz. a.* Dinî inanışlara göre dünya üzerindeki ilk kadın, Havva Ana. “*Neden dersen, Havva anamızı cennetten kovduran Âdem babamızın bel kemiğinden gelmiyorlar mı*?” TD87

havyar *a.* Genellikle mersin balığının salamura edilmiş yumurtası. “*Havyar var mı*?” EB156 **havyar mavyar*** havyar falan. “*İyisin, hassın amma ara sıra havyar mavyar getiririn sen*?” VV72

havyarlı* *sf.* Havyar ikram edilen (ziyafet, tören vb.). “*Yıllar geçip de millet kesesinden birbirini kovalayan havyarlı, viskili, şampanyalı ziyafetlere ... başlanınca iş değişmişti*.” GK105

hay *ünl.* İyi dilek, azarlama, şaşma ve sevinç bildirmede kullanılan bir söz. “*Hay aksi şeytan*!” CEM134 **hay Allah!** şaşkınlık bildiren bir söz. “*Hay Allah... Yanar canım, kalırım naçar*.” ÇK87 **haydan gelen huya gider** `kolay ve emeksiz kazanılan şeyler elden kolay çıkar` anlamında kullanılan bir söz. “*Alınteri döküp senin benim gibi kazanmıyor ki acısın paraya. Haydan gelen huya gider*.” VV58 **hay hayı gitmek vay vayı kal-** sağlığını, gençliğini yitirerek yakınır duruma gelmek. “*Hay hayım gitti vay vayım kaldı*.” ÖE12

haya (Far.) *a.* Erkeklik hormonunu oluşturan erkek cinsiyet bezi, yumurta, husye, testis, er bezi. “*Yere diz verdi, yanüstü devrildi, hayaları burulan bir öküz gibi böğürmeye başladı*.” KP8

hayâ (Ar.) *a.* Utanma duygusu, utanç, utanma, sıkılma. “*Yeniyetme genç çocuk kızardı, gözlerini hayâyla önüne indirdi*.” TD54

hayal (Ar.) *a.* 1. Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya. “*Ve kafasından hayal seli akmaya başladı.*” TD82 2. Görüntü. “*Aynadaki hayaline hayranlıkla baktı*.” KY139 3. Belli belirsiz görülen şey, gölge. “*Sofada bazen bir baştan bir başa bir kadının beyaz hayali hızla geçip kayboluyordu*.” AY137 **hayal et-** bir şeyi zihinde tasarlayıp canlandırmak, hayallemek. “*Ne zaman Haldun'un lafı olsa gözleri dalar, oğlunu hayal ederdi*.” İDG30 **hayal kur-** gerçekleşmesi istenen, özlenen şeyi düşünmek. “*Gözler tutkuyla parlar, başlardı hayal kurmalar*.” SM196 **hayal ol-** geçmişte kalmak, hatıra olmak. “*Hayal oldu o demler*.” ÖE104 **hayale dal-** dış dünyadan uzaklaşarak gerçekleşmesi istenilen şeyleri veya hatıraları düşünmek. “*Cevdet'in aklı çok gerilerde kalmış bir başka hayale dalıp gitti*.” SBK196

hayal gücü *a*. Zihnin hayal yaratma yetisi, düş gücü, imgelem, muhayyile. “*Nafiz Bey'in hayal gücü bu türlü işlemeye başladı mı Nilüfer'i ... çırılçıplak hayal eder*.” SM146

hayal kırıklığı *a*. Çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmeyişinden duyulan üzüntü.

"*Mavi hususi büyük bir hayal kırıklığı içinde ardından baktı*." BFV196 **hayal kırıklığına uğra-** çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmemesinden üzüntü duymak. "*Kadın onu tam erkek bulmamış, hayal kırıklığına uğramıştı*." YD150

hayal meyal 1. *sf*. Belli belirsiz, açık seçik olmayan. "*Derin, mavi gök, kırmızı kiremitli çatılar, nemli toprak, uzaklarda ta uzaklarda sislere gömülü hayal meyal fabrika bacaları...*" DK31 2. *zf*. Belli belirsiz, açık seçik olmayan bir biçimde. "*Tuttu ama tuhaf bir önseziyle, Ahmet'in kafasında da aynı operatör hayal meyal canlanmıştı*." SM267

hayâlı *sf*. Utangaç, sıkılgan. "*... eli yüzü düzgün kadına hasret, utangaç, hayâlı insanlardı*." GK105

hayalî (Ar.) *sf*. Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, fantastik, ütopik. "*Oğlunun başına bela etmenin kefaretini ödemek için bir canlı gölge, bir hayali fener gibiydi*." ÜÇK436

hayalle- Hayal etmek. "… *unuttuğu kırış kırış anasını hayalledi*." YK7

hayalleme *a*. Hayallemek işi. "*Sonra, kafasının içindeki yatak odasında okulluyla birlikte hayallemeye başladı onu*." İDG68

hayalleyebil-* Hayalleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... uçsuz bucaksız Okyanus'u hayalleyebiliyor…*" BFV197

hayalperest (Ar. ḫayāl + Far. -perest) *sf*. Hayale kapılan, hayal kuran, hayalperver, hayalci. "*Böcek'in anlattığına göre, çok hayalperest bir çocuktu*." SUÇ258

hayâsız *sf*. Utanması olmayan, sıkılmayan. "*Kime söyledim kız hayâsız*?" EVO63

hayâsızca 1. *sf*. Hayâsıza yakışan. "*Annesi için, "hayâsızca, şimdi de bayağı sıfatlarını rahatça kullanabiliyordu artık*." EK43 2. *zf*. Hayâsız olarak, hayâsız bir biçimde, hayâsızcasına. "*Annesi oda kapısı önüne hayâsızca çömelmiş, maltızda balık kızartıyordu*." EB48

hayâsızlık *a*. Utanmazlık, sıkılmazlık. "*O dokuma şefinin hayâsızlığı*?" MUR355

hayat (Ar.) *a*. 1. Doğumla ölüm arasında yaşanan süre; yaşam. "*Hayat sahiden tehlikeli bir yol oluyor*." BE46 2. Canlı, sağ olma durumu. "*Madem annesi, babası hayattaydılar…*" DK94 3. Hayat biçimi, içinde yaşanılan şartların bütünü, yaşantı. "*Gece hayatı yoktur*." ARK120 4. Bir kimsenin tarihsel biyografisi, hayat öyküsü, hayat hikâyesi. "*Bana hayatını anlattı zaman zaman*." ARK240 5. Geçim şartlarının bütünü. "*Biriniz daha şimdiden hayatını kazanmış, maaşta*." EB254 6. Canlılığı gösteren hareket, kaynaşma. "*Demek hayat on ikiden sonra başlar dedi*?" ARK6 **hayata atıl-** geçim sağlamak üzere çalışmaya başlamak. "*Hayata atıldı*." EKM60 **hayata bağla-** yaşamayı sevdirmek. "*Beni hayata bağlayan tek şey o tüfektir*." GAV56 **hayata geçir-** uygulanır duruma getirmek, canlılık kazandırmak. "*Tasavvurlarını hayata geçirmek için nasıl hareket edeceklerini inceden inceye tayinden sonra kadının kulübesine giderler*." EK386 **hayata gözlerini yum-** ölmek. "*Otuz beşinde hayata gözlerini yumup genç karısıyla tek oğlunu dünyada yapayalnız ve beş parasız bırakıp göçen babasına bedel bu anne asla evlenmemiş, olanca sevgisini Mazhar'ına vermişti*." EK11 **hayatını kazan-** geçimini sağlamak. "*Hayatını kazanıp kendine ait bir evi olunca davet ederdi*." İDG73 **hayatını yaşa-** her türlü baskıdan uzak, dilediğince, gönlünce yaşamak. "*Önünde yeni yepyeni bir gelecek açılmıştı ve elbette herkes kendi hayatını yaşayacaktı*." KY170 **hayatta ol-** yaşamak. "*Şayet oğlu ölü sandığı annesinin hayatta olduğunu öğrenirse...*" EK365

hayat adamı *a*. Zamana kolayca uyan, her türlü güçlüğü yenmesini bilen kimse. "*Gördün mü hayat adamını*?" ARK183

hayat arkadaşı *a*. Karı kocadan her biri; eş. "*O, hizmetçi değil, hayat arkadaşı almıştı kendine*." EK60

hayat dolu *sf*. Yaşama isteği çok olan, neşeli, canlı, yaşam dolu. "*Öyle hayat dolu, öyle kudretli bir şeydi ki bu, romatizmalılar romatizmalarını unuttular, bel ağrılılar bel ağrılarını*." GR61

hayat hikâyesi *a*. Bir kişinin hayatı boyunca geçirdiği önemli olaylar ve evrelerin bütünü. "*Öfkeli babasını sabırla dinleyen Hasan, Cevdet'in hayat hikâyesini öyle heyecanla anlattı ki, yaşlı babasının gözleri doldu*." SUÇ204

hayat şartları *a*. Hayat boyunca karşılaşılabilecek her türlü sosyal ve ekonomik durum, yaşam koşulları. "*Belki de pis, çok pis hayat şartları içinde kıvranıyordu*." OK87

hayati (Ar.) *sf*. Büyük önem taşıyan, önemli. "*Giyindi ama çok önemli, çok hayati bir şeyi hesaplayamamıştı*." KP54

hayatiyet (Ar.) *a.* Yaşama gücü, canlılık. "*Benim aradığım zenginlik, para değil; hayatiyet, canlılıktı*." EK68

hayatiyetli *sf.* Yaşama gücüyle dolu, canlı. "*Kocamın kanlı canlı, hayatiyetli bir erkek olmasını ne kadar arzulamıştım*." EK66

haybe (Ar.) *a. argo* Boş, işe yaramaz, anlamsız iş. "*Haybeye mi yani*?" YD158

haybeci *a.* İşsiz güçsüz, bedavadan geçinen kimse. "*Kesin lan haybeciler*!" YK27

haybeden *zf.* Zahmet çekmeden, bedavadan. "*İç ceplerindeki ayakkabı falçatalarını haybeden taşımıyorlardı ama kartaloz karı dua etsindi kalabalığa*." KÜÇ36

Haydar* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir cadde. "*Fatih Camisi'nin önünden, Haydar'dan geçip Cibali'ye, oradan da mahalleye indi*."

Haydarpaşa* *öz. a.* İstanbul'un Kadıköy ilçesinde Haydarpaşa Garı ve çevresindeki alana verilen ad. "*Sonra, büyük kızımı elinden tuttu Haydarpaşa'ya gelince*." ARK197

Haydarpaşa Garı* *öz. a.* İstanbul'un Kadıköy ilçesinde 1872 yılında açılan TCDD'ye ait ana tren istasyonu. "*Dört yüz lirayla Haydarpaşa Garı'na ayak bastık*." YYB96

Haydarpaşa İstasyonu* öz. *a.* Haydarpaşa Garı. "*Üç gün sonra Haydarpaşa İstasyonu'na telaşla giren tren, bir kat daha büyüyüp güzelleşmiş Nermin'le annesini getirmişti*." EK346

haydi *ünl.* 1. İsteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir söz, hadi. "*Yüzlerine bakmaktan utanarak, haydi gidin siz, dedi*." YK58 2. Kabul ve onama bildiren bir söz. "*Haydi öyle olsun*." CEM27 3. Hafifseme, alay etme belirten bir söz. "*Haydi oradan, uyuz*!" KT46 4. `Hoş görme` anlamında kullanılan bir söz. "*Ben kadınım haydi, sen*?" KAÇ65 **haydi canım sen de** `böyle şey olmaz, sana inanmam` anlamında kullanılan bir söz. "*Haydi canım, sen de*." EK35 **haydi oradan** haydi canım sen de. "*Haydi oradan, uyuz*!" KT46

haydi haydi *zf.* 1. Kolaylıkla, rahatlıkla. "*Baba, öz baba kızına dolanırmış. Dayı haydi haydi ama nesine gerekti*?" VV98 2. Olsa olsa, en çoğu; haydi. "*Bu beş on bin genç kız arasında da herhâlde bir, iki bin, haydi haydi bir iki yüz on altısında kız bulunacaktı*." BFV3

haydin *ünl*. Birden çok kişiyi isteklendirmek ve harekete geçirmek için kullanılan bir seslenme sözü. "*Haydin iyi akşamlar*!" EB83

haydisene *ünl*. Haydi sözünün buyurma, dilek bildiren pekiştirmeli biçimi, hadisene. "*Haydisene be*!" BTÜ210

haydut (Ar.) *a.* Silahlı soygun yapan, yol kesen kimse. "*Dört, beş azılı haydut, dal gibi genci sımsıkı yakalayıp direğe bağladılar*." OK72

hayhay *ünl.* `İsteyerek, seve seve, elbette` anlamlarında onama bildiren bir söz. "*Mazhar düşünmeden, hayhaaay, dedi*." EK228

hayhuy (Far.) *a.* Boş ve sonuçsuz iş veya çaba. "*… bütün bu bir sürü çabalama ve hayhuya bıyık altından gülerek onlarla alay ediyormuş gibi çalışıyordu*." EKM17

hayıf (Ar.) *a.* Acınma, üzülme. "*Kapıdan hayıfla çekildi, odasına, tuvalet masasına geçti*." SBK146

hayıflan- Acınmak, üzülmek, yerinmek, esef etmek. "*Hayatında ilk defa, erkek olmayışına hayıflanıyordu*." OK17

hayıflanış *a*. Hayıflanmak işi. "*Falsosunu anlamışların bitmez tükenmez hayıflanışları içinde, kendi kendine verip veriştiriyordu*." KT63

hayıflanma *a*. Hayıflanmak işi. "*Ben babamın baskısı altında geçen zavallı, kadınsız, kızsız yıllarıma şimdi nasıl acıyorsam oğlumun da günün birinde benim gibi hayıflanmaması…*" SBK247

hayır (I) (Ar.) *ünl.* 1. `Yok, öyle değil, olmaz` anlamlarında inkâr bildiren bir söz. "*Nefretle, hayır dedi.*" KP19 2. Olumsuz cümlelerde anlamı pekiştiren bir söz. "*Ama hayır, yavrusuna karşı bu kadar soğuk bir ananın yüzünü göremezdi*." KP21 **hayır deme-** bir şeyi geri çevirmemek. "*Demek kızıyla evlenmesine hayır demeyecekti*." SBK263 **hayır mayır*** hayır falan. "*Hele yokuşa sürsün, hele hayır mayır desin*!" YD207

hayır (II) (Ar.) 1. *a.* İyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım. "*Tekmil mirasını hemen, şimdiden bir hayır cemiyetine bırak*!" KY83 2. *sf.* İyi, hayırlı, yararlı, faydalı. "*Hayırdır inşallah, de*!" EB11 **hayır dile komşuna, hayır gele başına** `sen başkaları için iyi şeyler dile ve yap ki başkaları da senin için iyi şeyler dilesin, yapsın` anlamında kullanılan bir söz. "*Hayır dile komşuna, hayır gelsin*

başına." EVO70 **hayır gelme-** yararlı olmamak. "*Madem o iğrenç karının irin sütünü emdin, hayır gelmez senden*!" SBK61 **hayır işle-** dine ve insanlığa uygun, iyi bir davranışta bulunmak. "*Niyazi, 'Bir hayır işle artık patron.' dedi.*" GAV176 **hayır kalma-** işe yarar durumu kalmamak, artık işe yaramaz olmak. "*Zaten içkicilerde de hayır kalmamıştı.*" VV55 **hayır mayır*** hayır falan. "*Hayrı mayrı yok*." EVO292 **hayır yok** `bir şey yararlı değil` anlamında kullanılan bir söz. "*Ondan sana hayır yok*." KÜÇ37 **hayırdır inşallah** 1. anlatılan bir rüyayı iyiye yormak için kullanılan bir söz. "*Abe ne için demezsin hayırdır inşallah*?" DK23 2. şaşma ve merak veren olgular karşısında söylenen bir söz. "*Hayırdır inşallah*!" EVO274 **hayırla an-** ölmüş bir kimsenin ardından iyi konuşmak. "*En çok bir Kastamonuluyla Kastamonulunun babası Murat Usta'dan söz ediyor, hayırla anıyordu onları*." GK218 **hayra alamet değil** uğursuz sayılacak bir olay için kullanılan bir söz. "*Tecrübeli yaşlılarca halkın ikiye ayrılıp birbirlerine küfrederek diş bilemeleri hiç de hayra alamet değildi*." VV116 **hayra yor-** rüya veya olayı iyi bir durumun belirtisi saymak. "*Genç kadının böyle birdenbire değişişi, sıkıcı kabuğundan sıyrılıp çıkışını izah edememekle beraber, gene de hayra yoruyor*." SM259 **hayrı dokun-** yararlı olmak. "*Hiç hayrı dokunmaz bize*." MUR83 **hayrı olma-** iyiliği dokunmamak, yarar sağlamamak. "*Zaten harıl harıl çalışıp para kazansa bile hayrı yoktu*." VV51 **hayrını gör** yeni alınan bir şey için `güle güle kullan` anlamında kullanılan bir söz. "*Al, hayrını gör*." SBK215 **hayrını görme-** bir şey kendisine yararlı olmamak. "*Onluğun hayrını görme*!" BK290

hayır dua *a*. Bir kimsenin iyiliğini isteyen dua. "*Bizi de hayır duandan mahrum bırakmazsın artık*." GR52 **hayır dua et-** iyi dileklerde bulunmak. "*Yeni makineleri icat edenlere hayır duası ediyordu*." HÇ283 **hayır duasını al-** kendisi için iyi dilekte bulunulmak. "*Elini öp, hayır duasını al*." BK279

hayır hasenat *a*. Yararlı güzel şeyler. "*Sen hayır hasenatı severdin hani*?" HÇ314

hayır sahibi *a*. Hayırsever kimse. "*Bir hayır sahibi çıksa da topunu birden alsa sekiz lirası olurdu*." KP29

hayırlı *sf*. 1. Yararı, hayrı olan. "*Mustafa'nın hayırlı kaynatasını düşünmeye devam ediyordu*." DK13 2. Uğurlu, iyi, güzel. "*... vatana, millete çok daha hayırlı işler başarabilmek için çok daha hazırlıklı duruma gelecekti*." DK78 **hayırlı olsun** 1. `güle güle kullan` anlamında kullanılan bir söz. "*Hayırlı olsun pabuçlarınız*!" BFV113 2. `hayırlar getirsin` anlamında kullanılan bir söz. "*Vatana, millete hayırlı olsun da...*" MUR272 **hayırlısı ile** hayırlı olanı dilemek için söylenen bir söz. "*Seni de satış etseydim hayırlısıyla*." KÜÇ42

hayırsever (Ar. ḫayr + T. sever) *sf*. Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven, iyiliksever, yardımsever, hayırperver. "*Bizim vazifemiz, varlıklı, hayırsever vatandaşlardan toplayıp...*" SAR12

hayırsız *sf*. 1. Yararı olmayan, hayrı olmayan. "*Hayırsız evlat, diyordu*." AY201 2. Sevgi ve bağlılığını yitiren, vefasız. "*Boş ver hayırsıza, dedi*." TD24

hayin (Der.) *sf*. Hain. "*Yadırgı erkekler hayin hayin dolaşır*." HÇ30 **hayin hoyflü olur*** bir kişi başka birine hainlik yaparsa o kişinin tutum ve tavırlarından kendisine karşı cephe aldığı sonucunu çıkarır.' anlamında bir söz. "*Bu da kendinden evvelki gibi. Hain hoyflü olur derler*." KP89

haykır- 1. Telaş, şikâyet vb. sebeplerle yüksek sesle bağırmak. "*Haldun sinirli, parmaklarını telörgüye geçirerek heyecanla haykırdı*." İDG100 2. Çağırmak, seslenmek. "*Yerinden kalktı, tekrar otururken koğuşa haykırdı*." YK78

haykırabil- 1. Haykırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ulan hem de halis Marsuvan eşeklerine benziyorsun ama ne fayda, bunu suratına karşı haykıramam ki*!" ÖE69 2. Haykırmaya gücü yetmek. "*Koşamadım, karanlıklara karışıp gitmiş eski arkadaşlarımın adlarını haykıramadım*." ARK248

haykırıl-* Haykırma işi yapılmak. "*Buradan, suratına orospu diye haykırılan yerden hızla kaçıp kendini hiç olmazsa dışarının temiz havasına atmalıydı*." YD297

haykırılabil-* Haykırılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ama hiçbir zaman arkalarından orospu çocuğu diye haykırılamayacak...*" SBK152

haykırış *a*. Haykırma sesi. "*Kuyruktakilerin çığlık çığlığa haykırışları kafasındakileri siliverdi*." KÜÇ58

haykırışma *a*. Haykırışmak durumu. "*Birden haykırışmalar, bekçi düdükleri...*" SM223

haykırma *a*. Haykırmak işi. "*Komşuların kolları arasında ayılıp bayılmalar, haykırmalar, daha sonra ağır ağır tükeniş...*" KY55

haylaz *sf*. 1. Hoşa gitmeyen davranışlarda bulunan (kimse), hayta. "*Ağır, uslu, haylazlara ters ters bakarak çıkıyordu fabrikadan*." ARK227 2. Çalışma gücü varken çalışmayan, aylaklık eden, yaramaz. "*Yusuf desteyi sıkı sıkı tutarken, birden o haylaz oğlan…*" BTÜ79 **haylaz maylaz*** haylaz falan. "*Bunda Zaloğlu'nun annesinin etkisi olduğu kadar, oğlan haylaz maylaz, çoğu geceler ona kitap okurdu.*" VV62

haylazlık *a*. 1. Haylaz olma durumu. "*Yani, babamın haylazlıktan kurtarıp okumasına önayak olduğu arkadaşının öksüz oğlu*." ARK236 2. Haylazca davranış. "*Yuvalarında ela ela parlayan, küçücük gözleriyle her an hiç beklenmeyen bir haylazlıkla koğuştaki çocukları rahatsız ederdi*." SUÇ189 **haylazlık et-** haylazca davranışlarda bulunmak. "*Şimdi de her zamanki gibi bütün gün ders çalışır, sokaklarda gezip dolaşmaz, haylazlık etmezdi*." SÇ28

hayli (Far.) 1. *sf*. Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan; çok. "*Eve hayli geç gelmişti*." SUÇ116 2. *zf*. Oldukça. "*Güneş hayli yükselmişti*." SÇ74

hayran (Ar.) *sf*. Çok beğenen, hayranlık duyan (kimse). "*Reşat güya haftasına kalmadan onu tanış filmciye götürecek, filmci, hatta sokağı dolduran filmciler güzelliği karşısında hayran olacak*." KY125 **hayran et- (veya bırak-)** hayranlık duygusu uyandırmak, çok beğenilmek. "*Neriman'ı kim bilir kaçıncı sefer hayran edip kendine bağlar tarzda yeni bir sigara yaktı, ağız dolusu duman salıverdi tavana*." YD97 **hayran ol- (veya kal-)** çok beğenmek. "*Gel benim palabıyığına hayran olduğum kocacığım gel*!" TD41

hayran hayran* *zf*. Kendinden geçerek, hayran olarak, özenerek. "*Kırmızı Eşarp Çetesi filminden kafasında kalan baş döndürücü, kocaman apartmanların arasındaki caddenin kaldırımında hayran hayran yürüyor, sevinçten içi içine sığmıyordu.*" SUÇ276

hayranlık *a*. 1. Hayran olma durumu. "*Bu kudret beni ürkek bir hayranlığa götürüyordu*." BE46 2. Tutku, aşırı istek. "*Parlak güneş, mavi gök, çarşaf gibi deniz ve dev apartmanların hayranlığını içimde taşıyarak eve istemeye istemeye dönmüştüm*." BE40 **hayranlık duy-** çok beğenmek, tutkuyla bağlanmak. "*İnsanlar ondan korkmalı, onu saymalı, hayranlık duymalıydılar*." SÇ144

hayret (Ar.) 1. *a*. Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma. "*Karşılıklı birer hayret içinde, birbirlerine serüvenlerini anlatıyorlar, şaşıyor, kızıyorlardı*." KY173 2. *ünl*. Şaşılan bir şey karşısında söylenen söz. "*Fakat hayret! Okulda sanki hiç kimseler yoktu*." İDG65 **hayret et-** şaşmak, şaşırmak, şaşakalmak. "*Fransız dostlar hayret ederlerdi Fransızcama*." YD56 **hayrete düş-** şaşakalmak, şaşırmak. "*Delikanlının bilmedikleri taraflarını öğrendikçe hayretten hayrete düşüyorlardı*." DE28 **hayrette (veya hayretler içinde) kal-** şaşakalmak, şaşırmak. "*Efendi Hazretleri bu işe çok şaşmış hatta hayrette kalmışçasına misafir odasına geçti*." YD141

hayret- (Ar. ḫayr + T. et-) Yararı olmak. "*Allah encamımızı hayreder inşallah, diye kalktı*." ÜÇK502

hayretli* *sf*. Hayret içinde olan. "*Bütün bu işler olup bittikten sonra, revirin boyuna işleyen kapısından girip çıkanların şaşan bakışları ve hayretli sesleri önünde Ali, bir acayiplik vesilesi olmaya alıştı*." EKM108

hayrik* (Erm.) *a*. Baba. "*Kızın gözünde ne mayrik, ne hayrik, vızgeliyor.*" BFV90

hayrikli* *sf*. İçinde hayrik geçen (konuşma). "*Nur'un arkadaşı mayrikli, hayrikli bir şeyler söyledi sinirli sinirli*." BFV60

hayrola *ünl*. `Ne var, ne oluyor` anlamında kullanılan bir söz. "*İhsan, 'Hayrola?' dedi*." OK49

haysiyet (Ar.) *a*. 1. Değer, saygınlık, itibar. "*Kendinin olmasa bile, babasının haysiyetini düşünmek zorundaydı*." DE107 2. Öz saygı. "*Kim bilir belki de başından korkunç bir aile faciası geçmiş, bir romanda okuduğunca, bir zamanlar bir hanımefendiyken kocası hizmetçisiyle aldatmış, o da bunu bir haysiyet meselesi yapıp...*" YYB12 **haysiyetine dokun-** onuru incinmek. "*Bundan karısına dert yanmak da haysiyetine dokunduğu için kinini belli etmiyor*." DK206

haysiyetli *sf*. 1. Değeri, saygınlığı olan. "*Çok haysiyetli kızdır.*" İDG30 2. Onuru olan veya onurunu üstün tutan; onurlu. "*Kara, kuru ama çok haysiyetli Beton*." YK51

haysiyetsiz *sf*. 1. Değeri, saygınlığı olmayan. "*Bunun için de cezaevinin alacakaranlık dehlizlerinde korkak, haysiyetsiz, rezil, kepaze birer gölge, birer insan iskeleti hâlinde dolaşır…*" YK17 2. Haysiyeti olmayan veya haysiyete aykırı davranışlarda bulunan; onursuz. "*Dilenciler dünyanın en haysiyetsiz insanlarıdır*." EK356

haysiyetsizce *zf*. Haysiyetsiz bir biçimde. "*Bu, kadın için ne kadar haysiyetsizce bir problem, değil mi*?" ARK230

haysiyetsizlik *a*. 1. Haysiyetsiz olma durumu, haysiyetsizce davranış. "*Tekme yemiş köpek haysiyetsizliğiyle dehlizin köşesi dönülüp de 72. Koğuş'a gelindi mi her şey unutulur*." YK17 2. Haysiyetsiz olma durumu, şerefsizlik, onursuzluk. "*Sırt sırta verip çalışmak ayıp, haysiyetsizlik, ama kuyruk altı sineği gibi yaşamak çok şerefli, öyle mi*?" ARK24 **haysiyetsizlik maysiyetsizlik*** haysiyetsizlik falan. "*Haysiyetsizlik maysiyetsizlik. Erkek değil mi amcam*?" KAÇ192

hayta *sf*. Başıboş, bir baltaya sap olamamış, apaş, serseri. "*... hayta kocasının rakısı, şarabı için çalışır olmuştu*." KAÇ3

hayvan (Ar.) 1. *a*. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık. "*Ürkütülmüş vahşi bir hayvan kuşkusu içindeydi*." KAÇ20 2. *a*. At, eşek, katır gibi türlü hizmetlerde kullanılan yaratık. "*Ali bahçede ... hayvanı tımar eder, akşam yemeğinden sonra da konçina, altıkollu iskambil oynamak için mahalle kahvesine çıkardı*." SM158 3. *sf*. Akılsız, duygusuz, kaba, hoyrat (kimse). "*Çok hayvan insanlar var*." EKM28 4. *a*. Kızılan bir kimseye söylenen bir söz. "*Sar beni, haydi, haydi be, bakınıp durmasana, hayvan*!" KAÇ58 **hayvan gibi** 1. hayvana benzer biçimde. "*Hayvan gibi sıkmasana*!" ARK72 2. iri yarı. "*Ayı gibiydi herif be. Hayvan gibi*." BTÜ156 **hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa** "insanlar konuşarak birbirlerini daha iyi anlarlar" anlamında kullanılan bir söz. "*Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa. Var mısın şu kahvede birer çay içelim*." MUR120

hayvanca 1. *sf*. Çok kaba ve hoyrat. "*Yoksa hemen yapıştırılıverilmesi gerekli, hayvanca bir soruydu*." ÖE66 2. *zf*. Çok kaba ve hoyrat bir biçimde, hayvancasına. "*Onu haksız yere hayvanca suçladığı için mi*?" SBK328

hayvanlaş- İnsanlık erdemlerini yitirmek, kabalaşmak. "*Birden hayvanlaşarak genç kızı tokatlamaya başladı*." KY156

hayvanlık *a*. Hayvanca davranma. "*Üstelik hayvanlığın da dik âlâsını yapmıştı*." KAÇ66 **hayvanlık et-** hayvanca davranmak. "*Adamın bu candan ciddiliğini matrak saymakla da ayrıca hayvanlık ettiğine inanarak fısıldadı*." YYB234

hayvanoğlu hayvan *ünl*. Hakaret içeren bir seslenme sözü. "*Hayvanoğlu hayvan! Suratından belli ne bok olduğun*." ÖE112

Hayvanpazarı* öz. *a*. Adana'nın Yüreğir ilçesinde köylünün şehre girmeden her türlü ihtiyaçlarını temin etmesi amacıyla 1945 yılında inşa edilen ve uzun yıllar hayvan pazarı olarak kullanılan bina. "*Hasan Hüseyinler, Hayvanpazarı'na çıkan aralıklardan birinde, bel vermiş bir kerpiç huğun geniş bir odasında otururlardı*." BE83

hayvansı *sf*. Hayvanı andıran, hayvana benzeyen, hayvan gibi, hayvanımsı. "*Gerçekten de hayvansı biriydi ama alınmadı, tam tersi, sırıttı*." ÜÇK527

hayyalessela* *a*. *argo* Ölüm, ölmek. "*Ondan sonra hayyalessela*!" ÜÇK325

haz (Ar.) *a*. 1. Hoşa giden duygulanma, hoşlanma, zevk. "*Sen bilmez misin ki, benim kâr veya zararımın şorda şurda dile gelmesinden haz etmez olduğumu*?" EKM68 2. Bir şeyden duyusal veya manevi sevinç duyma. "*Kaptan, çocuklarının iştahlı yemelerinden haz, haz da değil, gurur duyan bir babaydı sanki*." YK34 **haz duy-** hoşlanmak. "*Öyleleri, değer verip itibar ettikleri kimselere ikramdan özel bir haz duyarlardı*." ÜÇK354 **haz ver-** hoşlanmasını sağlamak. "*... genç kızın verdiği hazla tatlı dakikalar geçirmek için orada içerdi*." EK17

haza (Ar.) *zf*. Tam anlamıyla. "*Doğrusu haza kadın*." EK118

hazan (Ar.) *a*. Kuzey yarım kürede 24 Eylül-21 Aralık, güney yarım kürede 21 Haziran-23 Eylül tarihleri arasındaki zaman dilimi, yazla kış arasındaki mevsim; sonbahar. "*Kavgadan sonra zavallı hazan yaprağı gibi titriyordu*." EK56

hazım (Ar.) *a*. 1. Besinlerin çeşitli enzimlerle eritilerek, parçalanarak ince bağırsakta emilebilir, kana karışabilir duruma gelmesi için uğradıkları fiziksel ve kimyasal değişikliklerin bütünü; sindirim. "*Yemeklerin hazını güçleşir*." KK243 2. Benimseme, kabul etme. "*Dayısının da hazmı kolaydı*." VV56

hazımlı *sf*. Yersiz davranışlara, dokunaklı sözlere aldırmayan, içi geniş (kimse). "*Sonra, adam hazımlı*." SBK164

hazımsız *sf*. Yersiz davranışlara karşı susmak elinden gelmeyen (kimse). "*Hazımsız mısınız*?" YD206

hazımsızlık *a*. Sindirim sisteminin iyi çalışmaması durumu. "*Yoksa ne hazımsızlık ne*

bir şey.” HÇ303

hazır (Ar.) 1. *sf*. Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya. “*Çok geçmeden serseri milyoner patlamaya hazır bir bomba hâlini aldı*.” SM282 2. *sf*. Belli bir işe yarayacak, kullanılacak bir duruma getirilmiş. “*Yemek hazır, buyrun*!” EVO228 3. *sf*. Belirli bir biçimde yapılmış olarak satılan, alıcı bekleyen, ısmarlama karşıtı. “*Hazır elbise alamazdım*.” SBK119 4. *zf*. Fırsattan yararlanarak. “*Hazır havalar da düzelmeye yüz tutmuştu*.” OK30 5. *zf*. Bir işi yapmak için gereken her şey tamamlanmış olarak. “*Salata malata hazır olmalı, biçimli çekmeliyiz kafaları*.” EVO246 **hazır ol- (I)** bir şeyi hemen yapabilecek durumda olmak. “*Hazır ol, yarın Adana'ya gideceksin*!” BE41 **hazır ol- (II)** hazır durumda bulunmak. “*Az sonra ölü yıkayıcı kadınlar, beyaz iş gömlekleri, lastik eldivenleriyle ölü yıkama yerinin kapısında belirip cenazelerin hazır olduğunu söyleyince bir hareket başladı*.” YYB84 **hazır ol!** esas duruşa geçilmesi için verilen komut. “*Yeniden rahat, tekrar hazır ol*!” ÜÇK418 **hazıra kon-** başkasının emeğiyle ortaya çıkmış bir şeyden yararlanmak. “*Hep hazıra konmak istersin*.” GK342

hazır nazır* *a*. Zaman ve mekândan münezzeh olarak her yerde var olan ve her şeyi gören, gözeten (Allah). “*Haydi, kuldan sakladın, gizledin, duyurmadın diyelim, her yerde hazır nazır, her şeyi gören Cenab-ı Allah'tan nasıl gizlersin*?” KT40

hazır para *a*. Nakit, elde mevcut para, likit. “*... mallı mülklü dul kadınların sevgilerini kazanarak mal, mülklerinden, varsa hazır paralarını deve yapmaktan geçimini sağlardı*.” MUR107

hazır yiyici *sf*. Önceden kazanılmış varlığı harcayan (kimse). “*Babası hemen her gün, 'Evin içinde ot gibi dolaştığın yeter, hazır yiyici!' der*.” BFV4

hazırla- 1. Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek, kurmak. “*Hazırladığı yirmi beş kuruşu Berbat'la ötekilere göstermeden götürdü*.” YK23 2. Sebep olmak, yol açmak. “*Daha çok, bu son harpte Türkiye'nin tarafsız kalışındaki mucizeyi hazırlayan hükümetin kiyasetli politikasından söz eden müdürü huzursuzluk içinde dinleyen Nurettin Şadan Bey, bu konuyu hızla geçiştirmek istiyordu*.” GR24 3. Önceden düzenlemek. “*... gece yarılarına kadar oturup zevkle, içi kabara kabara yazıp hazırladığı mektuplardan biriydi*.” EB144 4. Önlem almak, sağlamak. “*Topal, minareyi çalmadan kılıfını hazırladığı için, bu işe ağadan çok daha şaşmış görünerek 'Ben biliyor muydum ki, ağa?' cevabını vermişti*.” KT180 5. Bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek. “*İki albüm hazırlayacağız*.” ÜÇK521 6. Birini herhangi bir şeyi yapabilecek veya bir şeyi yüklenebilecek duruma getirmek. “*Çevresindekiler buna hazırlıyorlardı zaten*.” GK59

hazırlama *a*. Hazırlamak işi, anıklama. “*Titreyen elleriyle tutanak hazırlamaya başladı*.” GR28

hazırlan- 1. Hazır duruma getirilmek. “*Birkaç masa çekildi, barın ortasındaki pistin kenarına kuruldu, hazırlandı*.” AY182 2. Kendini hazırlamak. “*Annesi de sıranın öte tarafına geçince kız bacaklarını serbestçe uzattı ve uyumaya hazırlandı*.” EKM84

hazırlanabil- Hazırlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Hazırlanabilir misiniz*?” HÇ230

hazırlanıl-* Hazırlanma işi yapılmak. “*Hazırlanılmıştı ama ellerindeki mavi zarflarla işçiler geçit vermiyordu ki...*” CEM125

hazırlanış *a*. Hazırlanmak işi. “*İkinci Cihan Harbi, İkinci Cihan Harbi'nin dünyayı önüne katan Nazi tehditleri, yeni bir harbe hazırlanış ama sonra Nazilerin Nazilerden daha güçlü yumruklarla tuzla buz oluşu*.” YYB222

hazırlanıver-* Çabucak hazırlanmak. “*... masalar kaşla göz arasında hazırlanıveriyor*.” EVO180

hazırlanma *a*. Hazırlanmak işi. “*Yarım saat içinde evin kadınları, kızları da mutfağa girip her şeylerin hazırlanmasına yardım ettiler*.” OK13

hazırlat- Hazır duruma getirmek. “*Jale gözlerini patronun hazırlattığı masaya dehşetli bir alımlılıkla kurulan küçük dolgun bıyıklı, sarışın gence dikmiş, ayırmıyordu*.” EK62

hazırlatılma* Hazırlatmasını sağlama. “*Tek kişilik arka tecritlerden birinin de ivedilikle hazırlatılmasını bildirdi*.” ÜÇK579

hazırlatma *a*. Hazırlatmak işi. “*Yalnız hazırlatmayla kalmaz, arkasını da sabunlatırdı*.” VV283

hazırlayış *a*. Hazırlamak işi. “*... mutfağa geçip salata hazırlayışı, Nimet'le karşılıklı oturup kafaları çekişi, cıvıl cıvıl konuşuşu...*” SBK223

hazırlayıver- Çabucak hazırlamak. "*Ellerinde teneke ya da tahtadan tabancalarıyla çocuklar hemencecik yepyeni bir hırsız polis oyunu hazırlayıvermişlerdi.*" KY211

hazırlıklı *sf.* Bir şey için önceden hazırlanmış olan, tedarikli. "*Hazırlıklıdır tabii, cebinden çıkarır çikolatasını, verir*." EB110 **hazırlıklı bulun-** hazırlanmış olmak. "*Hırpalamaya hırpalamazdı ama hazırlıklı bulunmalıydı*." HÇ94

hazırlıksız *sf.* Bir şey için önceden hazırlanmamış olan. "*Estağfurullah beyefendi. Hazırlıksızdım da*." MM16

hazin (Ar.) *sf.* Gönle üzgünlük veren, iç kapanıklığına yol açan; hüzünlü. "*... bu hazin ağlayışları ... zamparaların dikkatini çekecek*." ARK220

hazin hazin* *zf.* Üzüntü içinde, acıklı acıklı, hazin bir biçimde. "*Ev yerli yerindeydi ama perdesiz pencereleri, açık kapısıyla hazin hazin bakıyordu.*" BE59

hazine (Ar.) *a.* 1. Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet. "*Planlar kimin elindeyse o bulurdu hazineyi, o sahip olurdu altınlara*." ÖE33 2. Gömülü veya saklıyken bulunan değerli şeylerin bütünü. "*Kaptanın gizli hazinesi buradadır*." ÖE20 3. Devlet malının veya parasının saklandığı yer. "*... dövizlerle altınlar yeniden, hem de Türk ve Osmanlı hazinelerinin görmediği kertede yerine konurdu.*" GK106 4. Devletin altın, döviz, bono ve nakit işlemlerini maliye ile birlikte düzenleme görevini üstlenen makam. "*Varisleri de olmadığından konak hazineye kalacak, hazine satacak, kim bilir kim satın alacaktı*." DE241 5. Bir şeyin toplandığı, biriktirildiği yer, hazne, depo. "*Ceyhan pazarındaki adam ispirto dedikleri mor suyu hazinesine döküp kibriti çalmasını, pompalamasını filan belletmişti*." BTÜ371 **hazine muzine*** hazine falan. "*Yanımızda adam boğazla, hazineni muzineni ko git.*" BTÜ249

hazine-i gayb* (Ar.) *a.* Görünmeyen âlemdeki hazine. "*Yok muydu hazine-i gaybında*?" EVO361

hazinleştir-* Hazin duruma getirmek. "*Boynunu büktü, sesini hazinleştirdi*." KP55

haziran (Ar.) *a.* Yılın altıncı ayı. "*Mayıs, haziran, ille de temmuz güneşiyle...*" EVO165

hazmedebil- (Ar. hażm + T. edebil-) Hazmetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Şef de mezar taşıyla övünmeye düşkün, kafaca sakat biri olduğundan, emri altındaki memurunun övünmesini hazmedememiş, işi uzatmıştı*." EKM113

hazmedil-* Hazmetme işi yapılmak. "*Hazmedilmemiş yemekler bağırsaklara itilir*." KK243

hazmedilebil-* Hazmedilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Mazhar gibi sosyal çevre sahibi bir insanın böyle bir kadını nikâhlamaya kalkması hazmedilemiyordu*." EK195

hazmet- (Ar. hażm + T. et-) 1. Yenilen besin maddesini sindirim sisteminde gereken değişikliklere uğratarak kana karışabilir bir duruma getirmek; sindirmek. "*Zavallı bağırsaklar hazmedeceğim diye uğraşır*." KK243 2. Hoşa gitmeyen bir davranışı karşılıksız bırakmak, içine atmak. "*Köpek gibi kovulduğun hâlde, hazmettin değil mi*?" DE241

hazne (Ar.) *a.* Bir şeyin toplandığı, biriktirildiği yer, depo. "*... pırıl pırıl gazocağını raftan indirişi, haznesine gazı döküşü, kibriti çakıp yakışı...*" SBK132

hazret (Ar.) 1. *a.* Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan. "*O adamda Hazreti Ali kuvveti vardı.*" MUR253 2. Adı söylenmeyen bir kimseden söz edilirken kullanılan bir söz. "*Müfettişler Müfettişi adımını arabaya atınca araba, hazretin ağırlığıyla devrilecek kadar esnediyse de iki jandarma hemen öbür yana koşmuş, ayaklarını arabaya atmış, dengeyi sağlamışlardı*." ÜÇK306 3. *ünl.* Genellikle erkekler arasında senli benli konuşmada kullanılan bir seslenme sözü. "*Karşımda kimi görüyorum hazret*?" EK294 4. *a.* Kullanıldığında bir kişinin küçümsendiğini anlatan bir söz. "*Uyuyor prenses hazretleri*!" KY149 **hazretleri** saygı duyulan kişilerin adlarını veya makamlarını gösteren söze başka unvanlarla birlikte getirilen bir söz. "*Ama hele işler yoluna girsin, Paşa hazretleri iktidarı yeni partiye devretsindi*!" ÜÇK605

Hazreti Ali* *öz. a.* İlk müslümanlardan, Hz. Peygamber'in damadı ve dört halifenin dördüncüsü (600-661). "*Kendine ait nesi varsa topladı. Duvarlardan taşbasma Mekke, Medine, Hazreti Ali resimlerini...*" HÇ111

Hazreti Ebubekir* *öz. a.* İslam peygamberi Hz. Muhammed'in sahabesi ve dört halifenin birincisi. (573-634). "*Hazreti Ebubekir radiallahu an, tekmil malı mülkünü dağıtmış, sokağa çıkamaz olmuş*!" EVO199

Hazreti İsa* *öz. a.* Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber (MÖ 4-MS 33). "*Hazreti İsa'yı çarmıha gerdirenler bunlar değil mi*?" ÜÇK576

Hazreti Ömer* *öz. a*. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in sahabesi ve dört halifenin ikincisi. (583-644). "*Hazreti Ömer'in oğlu Mısır'da şarap içer*." EVO200

Hazreti Yusuf* *öz. a.* Hz. Yakub'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen bir peygamber. "*Binaenaleyh, Hazreti Yusuf mekânıdır orası*." ÜÇK486

hazzet- (Ar. ḥaẕẕ + T. et-) Hoşlanmak. "*Hazzetmesen Berber Bahri'leri, oğlan Cemil'leri niye yaratacaktın*?" EVO360

he (I) *ünl*. Öyledir" anlamında kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü; evet. "*Bana he de, iste ne istersen*." KAÇ8 **he de-** onamak. "*Amma şahit olun, ne zaman he derse benim kabulüm*." KAÇ35

he (II)* Arap alfabesinin yirmi altıncı harfi, güzel he. "*Bu iki resmin hemen yanı başında, he'sinden ağlayan 'Ah ey minel aşk!' levhası...*" MUR160

he mi (Der.) *ünl.* Emi. "*Yarın ilk uçaknan atlayıp Angara'ya gelsin he mi*?" GK110

hebaen mensura (Ar.) *a*. Boşuna olarak, faydasız yere dağılmış. "*Hebaen mensura dedi*." ÜÇK492

hebenneka (Ar.) *a.* Zeki ve becerikli olmadığı hâlde kendini öyle sanan kimse. "*Koca, Allah'ın hebennekası…*" ARK71

hece (Ar.) *a.* 1. Bir solukta çıkarılan ses veya ses birliği, seslem. "*Yeni yeni bellemeye başladığı heceleri boyuna tekrarlıyordu*." GK136 2. Hece ölçüsü. "*Ona takur tukur aruz, çokluk da vezni kafiyesi bozuk heceyle destanlar mı döktürmezdim*." ARK14

hecele- Bir kelimenin hecelerini teker teker söylemek. "*İlaç şişelerinin etiketlerini heceliyor, sonra bunları defterine not ediyordu*." ÇK90

heceleme *a*. Hecelemek işi. "*Hecelemeye çalıştı ya olmuyordu*." GK175

heç (Der.) *zf.* Hiç. "*Sana heç mi terbiye virmediler*?" CEM36

hedef (Ar.) *a*. 1. Nişan alınacak yer, nişangâh. "*Sinan'ın suçsuz kızlarıyla karısı çiftenin yan yana yuvarlak iki karanlık delikten ibaret ağzına bir an hedef oldular*." KT377 2. Yapılması tasarlanan iş, amaç. "*Hedefin bu olmalı*." AY167 **hedef ol-** hoş olmayan herhangi bir davranışa uğramak. "*Bu suretle Murtaza, fabrika işçileriyle Nuh, Azgın ve ustaların karşısında tek hedef olmuştu ama aldırmıyordu.*" MUR279

hedefsiz* *zf*. Hedef olmaksızın. "*Kucağında gene böyle çocuğu, başını almış, hedefsiz gidebilirdi*." YYB14

hediye (Ar.) *a.* Birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için veya anı olarak verilen şey, armağan, dürü. "*Bu hediyeler öyle ahım şahım, çok para tutacak şeyler değil*." EB167 **hediye et-** bir şeyi birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için vermek, armağan etmek. "*Bir kısmını mavi tulumlu makinist dostu hediye etmişti*." DE8

hediyelik *sf*. Armağan olarak verilecek değerde olan. "*Elinde valizi, hediyelik paketler…*" SBK182

hediyesiz* *zf*. Hediye olmaksızın. "*İyi ama hediyesiz, elleri bomboş gidilir mi*?" VV65

Hegel* *öz. a.* Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Alman filozof (1770-1831). "*Siyaset, politika, memleket meseleleri, Kant, Layipniç, Hegel...*" HÇ343

hekim (Ar.) *a.* İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimse, doktor, tabip. "*Hiçbir operatör, hiçbir hekim kasten, inadına ne bacak keser ne de yanlış tedavi uygulardı*." KK61

hela (Ar.) *a*. nsanın dışkısıyla idrarını boşalttığı yer; tuvalet. "*Tekrar hela aralığına geldi*." EKM75

helak (Ar.) *a.* 1. Ölme, öldürme, yok etme, yok olma. "*Ad kavminin ne için helak olduğunu heyecanlı heyecanlı anlatması, köyü büsbütün çileden çıkardı*." HÇ351 2. Bitkin bir duruma gelme veya getirme. "*Helak oldun akşamdan beri*!" DK236 **helak et-** öldürmek, ortadan kaldırmak. "*... hafif deprem, Cenabı Allah'ın köyü helak edeceğine işaret sayılarak köylü inandırılıp hazırlandı*." KAÇ83 **helak ol-** 1. yok olmak, ölme. "*Çoluk çocukları taşlar altında helak olmazlar mıydı*? ÜÇK581 2. yorulmak, bitkin duruma gelmek. "*Zavallı yavrusu Nazancığın derdiyle çırpınıp helak olurken...*" EK280

helal (Ar.) 1. *sf.* Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı. "*Oğlumun hatırına dokunursan hakkımı helal etmem sana*." CEM71 2. *sf.* Kurallara, geleneklere uygun. "*Senin paran helal para.*" VV328 3. *a.* Nikâhlı eş. "*Madem nikâhsız oturuyorsunuz, madem helalin değil, arlı namuslu, Müslüman mahallesine ne diye geldiniz*?" ARK115 **helal et-** üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak. "*Ola ki bana hakkınız geçti, artık eksik helal edin*." BTÜ108 **helal ol-** yapılmasında veya kullanılmasında dinen sakınca bulunmamak, uygun ve yerinde olmak. "*Aldığı para helal olsun*!" EK270 **helal olsun** bir hizmet veya özverinin istenilerek yapıldığını ve takdir edildiğini göstermek için kullanılan bir söz. "*Kanlı Nigar yeniden, 'Helal olsun!' dedi*." TD95 **helal süt em-** doğruluktan ayrılmamak. "*Oğluma da namuslu, helal süt emmiş bir kızcağız buldum mu…*" CEM67

helal-ı minallah* (Ar.) *sf.* Allah'ın istediği şekilde, helal yolla kazanılan. "*İdris, kendisi, annesi, helal-ı minallah kazanacakları paralarla...*" MM119

helallik *a.* Helal olan şey. "*Hepimizden ayrı ayrı helallik aldı*." BE53

helbet (Der.) *zf.* Elbet, herhâlde, şüphesiz. "*Helbet be yahu*!" EVO369

hele *bağ.* 1. Özel olarak, her şeyden önce; özellikle. "*Hele kocan yok mu, fakir mi, doğurmamalı*." GR73 2. `Sonunda` anlamıyla geciken davranışları bildirmek için kullanılan bir söz. "*Hele şükür, geliyordu*!" VV154 3. Uyarma, korkutma veya söz verme anlatan bir söz. "*Hele olsun…*" KÜÇ14 **hele bir** hele. "*Hele bir de filmciler çevirmeye kalkarlarsa...*" BFV243 **hele de** üstelik. "*Reşat ne zaman haydi derse takılacak peşine, ne anne tanıyacak, hele de ne ağabey*." KY110 **hele şükür!** `çok şükür` anlamında kullanılan bir söz. "*İşçiler, 'Hele şükür!' dediler*." CEM125

hele hele *ünl.* 1. Karşısındakini söylemeye isteklendirmek için kullanılan bir söz. "*Hele hele, dedi*." KY78 2. Söylenen sözü pekiştirmek için kullanılan bir söz. "*Bir kadın bunun gibi sebeplerle kocasına darılamaz, dargınlığı kine bindiremez, hele hele kocasının kafasında sürahi paralayamazdı*." EB75

helecan (Ar.) *a.* Kalp çarpıntısı, çırpıntı. "*Helecan içinde hüngür hüngür ağlamaya başlayan anasını güçlü kolları arasına aldı*." KY37

helezon (Ar.) *a.* Kıvrımlı, yılankavi biçim. "*Bir ailenin hayatı helezona benziyordu*." KK43

helezonlu *sf.* Helezonu olan, sarmal. "*Çok geçmeden uzun ve helezonlu nefes alışlar ve horultu...*" EKM79

helke (Rum.) *a.* Bakırdan yapılan bakraç, kova. "*Kalfalar, dükkân sahipleri, çıraklar, su dolu helkeleriyle dükkânlarından fırlıyor…*" EVO166

hello cello* *a.* Görgüsüzlükleri veya bilgisizlikleri dolayısıyla toplum içinde hor görülen kişiler, ayaktakımı. "*Demek Hello Cello'yla ben müsaviyim*?" GR25

hellücinasyon (Fr.) *a.* Uyanık bir kişinin, kendi dışında var sandığı ancak gerçekte olmayan olguları algılaması, yaşaması; sanrı, varsanı, birsam. "*Hakkı Bey korkmuyor, yalnız, cahil halkın kafasında, daha çok da eski devirlerde beliren zatülcenpleri, hellücinasyonları düşünüyordu.*" KT319

helva (Ar.) *a.* Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı. "*Olsa da fırına varsa, otuz kuruşa sıcak, çıtır çıtır bir somun, otuz kuruşluk da helva alsa geriye kırk kuruşu kalırdı!*" SAR84 **helva melva*** helva falan. "*Tahinle pekmez yahut helva melva...*" BTÜ287

helvacı *a.* Helva yapan veya satan kimse. "*Helvacının oraya geldiler.*" BE39

hem (Far.) *bağ.* 1. Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için `özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Hem kanunlarda yeri olmalıydı ki, herhangi bir vatandaş, sigarasını dilediği gibi içip dumanlarını da keyfince savurmakta özgürdü*." SAR120 2. Açıklayıcı nitelikte olan ikinci cümleyi birinciye bağlayan bir söz. "*Hem ne diyor, biliyor musun*?" ÇK101 **hem de** anlamı güçlendirmek, bir veya daha çok ögeye bir başkasının da eklendiğini belirtmek için kullanılan bir söz. "*Beş liraya satacağım hem de*." ÇK129 **hem de nasıl** pek çok, çok iyi. "*Hem de nasıl*!" EB120

hem ... hem ... *bağ.* Birden fazla özne, tümleç veya fiili birlikte kabul etmek için, bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlı bağlaç, ne ... ne ... karşıtı. "*Buraya gelmesini hem istiyor, hem istemiyor.*" SÇ51 **hem kel hem fodul** yetenekli olmadığı hâlde üstünlük taslayanlar için kullanılan bir söz. "*Ulan çakal, hem kel hem fodul mu*?" EVO327 **hem suçlu hem güçlü** `gerçek suçlu kendi olduğu hâlde başkalarını suçlayan` anlamında kullanılan bir söz. "*Ulan hem suçlu hem*

güçlüydü kız be!" GK235 **hem ticaret hem ziyaret** biriyle görüşmeye giden kimsenin, bu gidişten yararlanarak başka bir işi de yapması durumunda kullanılan bir söz. "*Birlikte gidelim. Hem ticaret hem ziyaret*." ÜÇK430

hemam (Der.) *a.* Hamam. "*Gittum hemama*." YK39

Hemarol* *öz. a.* Basur hastalığının tedavisinde kullanılan bir ilaç. "*Hemarol diye bir ilaç keşfettim beyefendi*." GR119

hemen (Far.) 1. *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Hemen gidelim dedene*." GAV205 2. *zf.* Aşağı yukarı. "*Yazıhaneye kadar... Hemen çeyrek saat…*" SAR26 3. *sf.* Çok. "*Ramazan oracıkta, kapının hemen yanında, süklüm püklüm duruyordu*." HÇ88 **hemen memen*** hemen falan. "*Hemen desi memen desi yok*!" YD81

hemen hemen *zf.* 1. Nerede ise, az zaman sonra. "*Kim bilir kaç sefer okuduğu kitaptan hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı kafasında*." BFV204 2. Tam değilse bile ona pek yakın. "*Döndü, döndü, hemen hemen birkaç yüz metreye kadar yaklaşmışlardı*." BTÜ361

hemencecik *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*İnsanın adı hemencecik çıkar*." KÜÇ41

hemencik* *zf.* Hemencecik. "*Hemencik fabrikaya yayılıverir*." VV54

hemfikir (Far. hem + Ar. fikr) *sf.* Aynı düşüncede, aynı görüşte olan, oydaş. "*... sizi de ... kendisiyle aynı seviyede görerek kendi fikirleriyle hemfikir kılmaya çalışıyor*!" GR17

hemhal (Far. hem + Ar. ḥāl) *sf.* Aynı durumda olan. "*Ayaktakımıyla hemhal olmayı sevmezdi oldubitti*." MM53

hemi (Der.) *bağ.* Hem. "*Giderim, hemi de giderim.*" EVO273

hemiplegie *a.* Vücudun bir yarısında görülen felç. "*Hemiplegie yahut hemiplexie teşekkül eder.*" MUR348

hemiplexie* *a.* Hemiplegie. "*Hemiplegie yahut hemiplexie teşekkül eder.*" MUR348

hemoroit (Fr.) *a.* Kalın bağırsağın alt bölümünde ve anüste toplardamarların genişlemesiyle oluşan varis, basur. "*Hemoroitleriniz ne âlemde*?" GR119

hemşehri (Far.) *a.* Aynı memleketten olan kimse; memleketli. "*Göçmen hemşehrileriyle, uzun kış gecelerinde mısır pıtlatıp tatlı tatlı yarenlikler edebilmek için lazımdı odun*." EB112 **hemşehrim!** `arkadaşım!` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Saatler olsun hemşehrim*!" YD303

hemşeri* Hemşehri. "*Ufacık ihtiyar oturduğu alçak iskemleden dağ gibi hemşerisine baktı*." EK394 **hemşeri memşeri*** hemşeri falan. "*Hemşeri memşeri... Geç bir kalem*." BTÜ50

hemşerilik *a.* Hemşehri olma durumu. "*Vay gidi hemşerilik vay, dedi*." BTÜ101

hemşiranım* *a.* Hemşire hanım. "*Hemşiranım, çok rica ederim sükûnetinizi muhafaza edin*." EB216

hemşire (Far.) *a.* 1. Doktor tarafından acil durumlar dışında yazılı olarak verilen tedavileri uygulamak, hastanın bakımını düzenlemek, denetlemek ve değerlendirmekle görevli ve yetkili sağlık çalışanı, şvester. "*Hele hemşireler? Azarlayı azarlayıveriyorlarmış*." DE16 2. Kız kardeş, bacı. "*Canım, dünya ve ahret hemşirem olsun*." KT116

hendek (Ar.) *a.* Geçmeye engel olacak biçimde uzunlamasına kazılmış derin çukur. "*Birtakım hendeklerden nefes nefese atlarken vahşi sarı dikenler bacaklarımızı kan içinde bırakırdı*." BE12

henüz (Far.) *zf.* 1. Az önce, daha şimdi, yeni. "*Henüz ötmeye başlamış, küçücük bir horozu hatırlatıyordu*." KP42 2. Daha, hâlâ. "*Topal Nuri kerusa denilen faytonla Yağcamii'nin oraya geldiği sıra, kadın yoktu henüz*." KT138

hep (Far.) *zf.* 1. Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak. "*Benim hastalığım hep açlıktan*." KP65 2. Sürekli olarak, her zaman, daima. "*Hep aynı heyecan, hep aynı telaş, hep aynı gurur…*" KP46

hep beraber *zf.* Bir arada, beraberce; birlikte. "*Sonra hep beraber arabaya bindiler*." CEM158

hep bir ağızdan *zf.* Toplu olarak (söylemek, konuşmak). "*Çocuklar hemen hemen hep bir ağızdan…*" SÇ195

hep birden *zf.* Toplu olarak, cümleten. "*Böyle hep birden gülmelerinin sebebi ne olabilirdi*?" EB40

hepicik (Der.) *zm.* Hepsi. "*Ben hepiciğini salarım yanına*!" GR50

hepisi (Der.) *zm.* Hepsi. "*Hepisi da bir kapiya çıkar.*" GAV93

hepsi *zm.* Bütünü, tamamı, tümü, cümlesi. "*Düzelecek, hepsi düzelecek*!" EB47

hepten *zf.* Tamamıyla, büsbütün. "*Baba evine hepten boş vermek en iyisiydi*." EVO279

hepyek (Far.) *a.* Zarla oynanan oyunlarda zarların tek benekli yönlerinin üste gelmesi. "*Se yekler hepyek, sebai düler düşse, hepyekler dubara...*" EVO297

her (Far.) *sf.* Önüne geldiği ismin benzerlerini `teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı` anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz. "*Şu sakat hâlinde her gün üç beş onluğunu sürüklesen fena mıydı*?" KÜÇ55 **her firavunun bir Musa'sı çıkar** `insanı, zalimce davranan birinden kurtaracak bir kimse her zaman bulunur` anlamında kullanılan bir söz. "*Ee her Firavun'un bir Musa'sı var oğlum*!" MM128 **her ihtimale karşı** her türlü olasılığı düşünerek. "*Her ihtimale karşı yan odaya geç*!" SM298 **her kafadan bir ses çık-** bir konu üzerinde herkes rastgele konuşmak. "*Her kafadan bir ses çıkıyor, çarşı inliyordu*." EVO8 **her koyun kendi bacağından asılır** `herkes kendi davranışlarından sorumludur, herkes hatasının cezasını kendisi çeker` anlamında kullanılan bir söz. "*Her koyun kendi bacağından asılır.*" EK161 **her kuşun eti yenmez** `herkes zorbalığa boyun eğmez, buna karşı gelecekler de çıkar` anlamında kullanılan bir söz. "*Her kuşun eti yenmez, bu adamı ağa öz evladından ileri seviyor*." CEM62 **her ne pahasına olursa olsun** ne pahasına olursa olsun. "*Her ne pahasına olursa olsun, şu geceden beri arayıp da bir türlü yeri tespit edilemeyen müfettiş midir, ne Allah'ın belasıdır herifi bugün, mümkün olursa sabah sabah bulmalıydılar*." MM131

her an *zf.* Her zaman, her dakika. "*Her an lazım olur*." MM50

her bir *sf.* Sayılabilen şeylerin ayrı ayrı hepsi, beher. "*Her bir saçlar vardı lüle lüle, omuzlarda, gürbüz, akıllı*." AY206

her biri *zm.* Ayrı ayrı hepsi. "*İş, ekmekleriyle ilgili hâle gelince, her biri bir aslan kesiliyordu*." DE190

her daim *zf.* Her zaman, daima. "*Her daim gel sen buraya olmaz mı*?" BTÜ334

her gün *zf.* Süreklice, sürekli olarak. "*Gazeteler her gün kapışılır*." SÇ106

her hâlükârda *zf.* Kesinlikle, her koşulda. "*Her hâlükârda bana tabi olan o*." ÜÇK540

her türlü *sf.* Değişik türleri içinde bulunduran; türlü türlü. "*Her türlü kötülük, pislik, iffetsizlik bunlardaydı*." VV63

Her Yer Karanlık* *öz. a.* Abdülhak Hamit Tarhan'ın "Makber" adlı şiirinin bestelenmesi sonucu ortaya çıkmış olan bir şarkı. "*Seyirciler, sahnedeki okuyucudan, Her Yer Karanlık'ı istiyorlardı*." İDG116

her zaman *zf.* Ara vermeden, sürekli, daima, sık sık. "*Kız, babasına her zaman acımazdı*." EKM84

hercai (Far. her + cā᾽ + Ar. -ī) *sf.* Hiçbir şeyde kararlı olmayan veya konudan konuya geçiveren (kimse), yeltek, gelgeç. "*Onun kadar yakışıklı ama onun gibi hercai değil*." SBK202

hercailik *a.* Hercaice davranış. "*Otuz iki yaşının on dört, on beş yılı böyle bir hercailikle geçmişti*." KY49

hereni (Der.) *a.* Kazan. "*... hereni denilen kazanlar dolusu sütler, tepsi tepsi kaymaklar, yayıklarda henüz dövülmemiş taze tereyağları...*" KT258

hergele (I) (Far.) *sf.* Terbiyesiz, görgüsüz (kimse). "*Vay hergele vay*!" SBK235 **hergele mergele*** hergele falan. "*Hergele mergele, lazım adamdı*." YD122

hergele (II) (Der.) *a.* Büyükbaş hayvan sürüsü. "*Daha güneş doğmadan uyanmış, ineği sağmış, hergeleye yollamış olurdu*." BE84

hergelelik *a.* Hergele olma durumu. "*Belki de kendinden önce arası iyiydi Nursen'le, sonra hergelelik etti, kıza boş verdi*." EB138

herhâl (Der.) *zf.* Herhâlde. "*Olursa yarın da öbür gün de paydos olur herhâl*!" EKM136

herhâlde *zf.* 1. Büyük bir ihtimalle. "*Ne yumurtlayacağım merak edilmişti herhâlde*." AY214 2. Belki. "*Herhâlde gelir*." EVO264

herhangi *sf.* Belli olmayan, özellikleri iyice bilinmeyen, rastgele. "*Adam belki de herhangi bir iş vermeye hevesli değil de sırf babasından dolayı o türlü konuşmuş olabilirdi*." DE129

herhangi bir *sf.* Belli olmayan, rastgele (kimse

veya şey). “*Görüp imrendiği herhangi bir şeye karşı dehşetli yakınlık*!” OK45

herhangi biri *zm*. Belli olmayan, rastgele biri. “*Yoksa daha yenilerden herhangi biri mi*?” YD15

herif (Ar.) *a*. 1. Güven vermeyen, aşağı görülen, bayağı kimse. “*Yanında kuru bir herif var, cin gibi bir şey*.” HÇ213 2. Erkek kişi; adam. “*Yukarda herif be*!” KAÇ86 3. Evin erkeği. “*Benim herifin böyle huyları yok*.” EVO68

herifçioğlu *a*. Kızılan veya beklenmeyen bir işi yapan erkek. “*Yok tabii, açar herifçioğlu*.” EVO34

herkes (Ar.) *zm*. İnsanların bütünü, cümle âlem. “*Herkesin ne derdi var*.” ÇK115 **herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine** bir işin bilerek ters yapıldığını, yolunda yapılmadığını anlatan bir söz. “*Herkes giderken Mersin'e, biz gittik tersine*!” MUR14 **herkes merkes*** herkes falan. “*Canım bırak sen şimdi herkesleri merkesleri*.” BTÜ76 **herkes sakız çiğner ama Çingene kızı tadını çıkarır** ‘severek yapılan iş, insanı mutlu eder.’ anlamında bir söz. “*Aldırma kocacığım, dedi, herkes sakız çiğner ama Çingene kızı tadını çıkarır.*” AY221 **herkese şapur şupur bize yarabbi şükür*** "herkes payını alıyor da ben neden mahrum kalıyorum, benden neden esirgiyorsunuz" anlamında sitem sözü. “*Belki de yetiştirmez, gene yoluna çıkar, herkese şapur şupur da bana yarabbi şükür mü kız, diyebilirdi*.” VV53 **herkesin geçtiği köprüden sen de geç** `herkesin tuttuğu yoldan sen de git` anlamında kullanılan bir söz. “*Âdet, usul böyle diye, biz de herkesin geçtiği köprüden geçelim dedik*.” HÇ38 **herkesin içinde bir aslan yatar** `herkesin kendine göre büyük bir emeli vardır` anlamında kullanılan bir söz. “*Herkesin içinde bir aslan yatar sözü doğrudur*.” BFV271

herkesçe *zf*. Herkes tarafından. “*Onun ne uçan olduğu herkesçe bilinen şeydi*.” VV285

herro (Der.) *a*. İki çıkar yoldan biri anlamına gelen ‘ya herro ya merro’ deyiminde geçer. “*Ya herro ya merro diye kapıdan çekildi*.” HÇ204

hesabı cifr* *a*. Kelimelerle ve genellikle eski şairlerin yaptığı gibi dizelerle önemli bir olayın tarihini gösterme yöntemi, ebcet hesabı. “*Bana rakamlar verilmişti. Hesabı cifrle bulup çıkardım*.” VV86

hesap (Ar.) *a*. 1. Matematiksel işlem. “*Kitabı yeniden alıp formalarını sayıyor, dizgi, cilt, kapak, resim hesaplarını yapıyor*.” BFV142 2. Alacaklı veya borçlu olma durumu. “*Gör hesabı da bas git*!” EVO47 3. Bir girişimin, bir işin başarıya ulaşması için alınan önlemlerin bütünü. “*Benim de kendime göre hesabım var*.” HÇ188 4. Ödenecek ücretin dökümünü ve tutarını gösteren kâğıt, hesap pusulası, adisyon. “*Yirmiye yakın çeşitli işyerinin hesaplarını bizzat kendisi tutar*.” DE135 5. Oranlama, tahmin. “*Babasının hesabı yanlış olmayabilirdi*.” EVO113 6. Tutum, durum, anlayış. “*Köylü açıkgözlüğüyle kim bilir ne hesapları vardı*?” BTÜ103 7. Bankadaki işlemlerin yapılabilmesi için kişi, kurum ve kuruluşlar adına düzenlenen çizelge. “*... mal satılacak, havaleler gelecek, sen gelen havaleleri bankadaki hesabına yatıracaksın*.” KT148 **hesaba kat-** dikkate almak, göz önünde bulundurmak. “*Onu hesaba kattığım yoktu*.” BE25 **hesaba katılma-** göz önüne alınmamak. “*... unutulmanın, hesaba katılmamanın gri yalnızlığında hayran, bekleşmektedirler*.” ARK2 **hesaba katma-** önem vermemek. “*Bunu hiç hesaba katmamıştı*.” BTÜ251 **hesabı kapa-** alacak verecek bırakmamak. “*Hanıma para bıraktım. Gelip hesabı kapatacak*!” MM228 **hesabı yok** sayılamayacak kadar çok, sayısız. “*Bunun peşine düşen karının, kızın hesabı yok*.” GAV96 **(...) hesabına** yönünden, için, ... adına, yararına. “*O da kızı kadar değilse bile kızının hesabına sevindi*.” DK146 **hesabına gel-** yararına uygun, elverişli olmak. “*İşin olmadığını gidip kendisinin söylemesi hesabına gelmiyordu*.” BTÜ167 **hesabını al-** bir iş sonunda hakkını almak. “*Gururlu olduğu için, bu sözleri edene ilişmez, en hafifi, ya hesabını alıp Anadolu barlarından birine kaçar ya da...*” SBK209 **hesabını gör-** 1. alacağını verip ilişiğini kesmek. “*Bakkalın hesabını gördüm*.” DE114 2. cezalandırmak. “*O ineğin o zaman hesabını görmüştüm ama ne fayda*!” KK255 3. ücretini ödemek. “*Cevdet geldiği gibi çıkıp gittikten sonra o da şarabını bitirdi, köftesini falan yedi, hesabını görüp meyhaneden çıktı*.” SBK249 **hesap aç-** 1. gereğinde çekilmek üzere bankaya yatırılan para için işlem yapmak. “*... bankada hesap açtım, üstüne otomobiller yapardı*.” GAV183 2. birine borçlanma imkânı tanımak, kredi açmak. “*Bana hesap açın*.” BFV109 **hesap et-** 1. bir işin kazancıyla giderini karşılaştırarak bir sonuca varmak. “*Topal Eskici şöyle bir hesap etti*.” EVO105 2. düşünmek, tasarlamak. “*Hatta buraya gelmeyi aklından geçirdiği sıra bunun böyle bir tepki yaratacağını hesap etmişti ama ne çıkardı*?” EVO232 **hesap gör-** alacakla vereceği karşılaştırıp ödeşmek. “*Hesap görmek mi*?” BFV171 **hesap sor-** 1. bir konuda açıklama ve savunma istemek, sorumlu tutmak. “*Niyazi, hesap soracağımın farkındaydı*.” BE26 2. birini, birilerini yöntem veya yasa dışı davranışlarından dolayı sorguya çekmek.

"*Çünkü Demokratlar, 1950 seçimlerinde iktidarı alıp koltuklara kurulunca, ne defteri amal açılmış ne de Münkir Nekir suçlulardan hesap sormuştu*." KAÇ81 3. tehdit ederek uyarmak. "*Kahbe avratlıdan niye hesap sormuyorsunuz*?" KP7 **hesap (veya hesabını) ver-** 1. bir işin sorumluluğunu yüklenmek. "*Hâlbuki bu dünyada ne kadar seyyiatımız olmuşsa, bütün hesaplarını yarın öte dünyada vereceğiz*." BFV96 2. herhangi bir davranışın sebebini açıklamak, anlatmak. "*Ruz-i mahşerde bütün günahlarının hesabını verir, gazab-ı ilahi de seyyielerinin cezasını çekersin*." BK279 **hesapta olma-** daha önce düşünülen şeylerin dışında olmak. "*Arada öfkeli bir küfür, bazen hiç hesapta olmayan yanık bir gazel*." BTÜ278

hesap günü *a*. Tek tanrılı dinlerin inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman; kıyamet. "*O gün bütün haksızlıkların hesap günü.*" HÇ243

hesap kitap *zf*. Hesap yaparak, düşünüp taşındıktan sonra. "*İş gene bu işti, hesap kitap gene bu hesap kitaptı*." CEM33

hesap makinesi *a.* Birçok sayısal işlemi yapmaya yarayan araç. "*Eğer Cemile olmasa ... hokka, hesap makinesi ne varsa herifin suratına fırlatır, sonunu düşünmezdi bile*." CEM36

hesap pusulası *a.* Ödenecek ücretin dökümünü ve tutarını gösteren kâğıt, hesap, adisyon. "*Hanıma para bıraktım. Gelip hesabı kapatacak*!" MM34

hesap uzmanı *a*. Vergi yükümlülerinin dosyalarını incelemekle görevli Maliye Bakanlığına bağlı yetkili. "*Gerçekten de hesap uzmanı arkadaşlarıyla toplanıp daha bir süre çalışacakları birtakım mali işlerle uğraştıkları hâlde, karısının bunu başka bir şey sandığını anlıyor*." YYB24

hesapça *zf*. Hesaba göre, hesaba uygun olarak. "*Bu hesapça çok zaman vardı daha*." KP21

hesapçılık *a*. Hesapçı olma durumu, hesabilik. "*Şöyle böyle Fransızcası, biraz Almancası ve alafranga anlayışıyla Numan Rüştü Bey'i, sırasında kara cahil bir bakkal kadar hesapçılığı, vurdumduymazlığıyla da Kadir Ağa'yı avlamış, gözlerine girmişti*." CEM38

hesapla- 1. Hesap işlemini yapmak, hesap etmek. "*Çiftlikten alacağını hesapladı*." HÇ342 2. Bir şeyi, bir durumu ayrıntılı bir biçimde düşünmek, hesap etmek. "*... bayrama kadar üç gülek buğday afara edip edemeyeceğini hesapladı*." EKM48

hesaplama *a*. Hesaplamak işi. "*Sülo iştahla hesaplamaya başladı*." DK48

hesaplan- Hesap edilmek. "*Hamule senetleri, gidecek malların demiryolu tarifesi gereğince ücretlerinin nasıl hesaplanacağını filan çabucak kavrayışım hoşuna gitmişti*." YYB62

hesaplaş- 1. Birbirindeki alacakla vereceğin hesabını yapmak. "*Sonra hesaplaşırız*." GK255 2. Karşılıklı olarak kozlarını paylaşma. "*Hoş, nasıl olsa hesaplaşacakları, burnundan getireceği gün gelecekti.*" YK77

hesaplayabil- Hesaplama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sonra bir gün, hiç bilmediği bir gün, hiç hesaplayamayacağı bir saatte, bilemeyeceği bir yerde ömrünün son noktasını koyunca bu sayfalar kime kalacaktı*?" KK183

hesaplı *sf*. 1. Satın alınabilen, bütçeye uygun, ekonomik. "*Satacak hesaplı meyve sebze uyduramadıkları için çalışmamışlardı bugün*." SAR90 2. Ayrıntılarıyla düşünülüp tasarlanmış, planlı, rasyonel. "*Adımlarımı oldubitti hesaplı atarım*." ARK216

hesaplılık *a*. Hesaplı olma durumu. "*Onda, çoluk çocuk etrafını almış, işi başından aşkın, gaileli bir aile reisi hesaplılığı ve hayatta pişmiş bir insanın olgunluğu vardı*." EKM107

hesapsız *sf*. Sayılamayacak kadar çok olan. "*Çeşitli hırsızlıklar, hesapsız sarfiyat, fuhuşun daniskası…*" BFV268

hevenk (Far.) *a*. Bir ipe, bir çubuğa geçirilmiş, dizilmiş veya birbirine bağlanmış yaş meyve ve sebze bağı. "*... pastırma, sucuk hevenklerini yan yana geçip Eminönü kapısının çiğ aydınlığında Pakize'den ayrıldılar.*" KÜÇ22

heves (Ar.) *a*. 1. İstek, eğilim, arzu, şevk. "*Güneşin altında, bulgurun şişirdiği karınlarıyla ırgatların dinlemeye hiç de hevesleri yoktu*." BTÜ232 2. Gelip geçici istek. "*Hevesini alamamışa benziyorsun*." GR60 **heves et-** bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak. "*Bizimki heves etmiş, elciden almıştı da geri verdirdim.*" DE230 **hevesi kalma-** şevki kırılmak, isteği kalmamak. "*Kim ne derse desin, ne türlü davranırlarsa davransınlar, Hacer'in hiç hevesi kalmamıştı buralarda*." KAÇ211 **hevesine düş-** kuvvetle istemek. "*İş dışında alabildiğine şakacı olan kâtip, dili bozuk bu bekçiye ukala damgasını vuruvermiş, işletmek hevesine düşmüştü*." MUR119 **hevesini al-** istediği, imrendiği şeyi elde ederek ona doymak. "*Fabrikatörlükten hevesini almıştı*." SM203

heveslen- İsteklenmek, heves etmek, çok istemek, eğilim duymak. "*Bakmıyor, bakmaya heveslenmiyorlardı*." SÇ77

hevesli *sf*. Bir şeye, bir işe istek duyan veya merak sarmış olan, istekli, heveskâr. "*Onu dinlemeye hevesli mi ararsınız koğuşta*?" KK68

heveslik *a*. Hevesli olma durumu; isteklilik. "*Öğleye kadar ilk heveslik, birer makine hızıyla çalıştılar*." EVO219

hey *ünl.* 1. Seslenmek veya ilgi ve dikkat çekmek için söylenen bir söz. "*Hey! Andavallı*!" SÇ103 2. Sitem, yakınma, azar, beğenme vb. çeşitli duyguları anlatan cümlelerde kullanılan bir söz. "*Annem, 'Hey Allah'ım!' diyordu*!" AY145 **hey gidi** çeşitli duyguları pekiştiren veya özlem ve acınma bildiren bir söz. "*Hey gidi günler hey*?" İDG67

heybe (Ar.) *a*. Omza geçirilebilen tek gözlü bir çanta türü. "*İlk şaşkınlık, ilk heyecandan sonra gene durulur gibi olan ortalık, vagon pencerelerinden uzatılan bohçalar, heybeler, bavullar...*" GK247

Heybeli* *öz. a.* Heybeliada. "*Mavi deniz, mavi gök, sisler içindeki adalar filan donuk kartpostallar kadar renkli, Kınalı, Burgaz, Büyükada, Heybeli…*" DHV294

Heybeliada* *öz. a*. İstanbul'un Adalar ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Büyükada'yla Heybeliada'da vardı, o kadar*." ÜÇK513

heybet (Ar.) *a.* 1. Korku ve saygı uyandıran görünüş, mehabet. "*Topal … eski heybetini kaybetmişti ya, ne zarar*?" EVO316 2. Büyüklük, ululuk, azamet. "*… koskocaman bir küre heybetiyle batan güneşi seyrettik*." BE54

heybetli *sf*. 1. Görünüşü korku ve saygı uyandıran. "*Başında kahverengi fötrü, elinde sarı çantası, her zamandan daha heybetli ve korkunç…*" BE21 2. Büyük, ulu, azametli. "*Ali'nin aklından heybetli dağlar, baş döndürücü uçurumlar geçti*." SM220

heye (Der.) *ünl.* Evet anlamında gerçekleme edatı olup soruların olumlu olduğunu belirtir. "*Heye, papaz ki papaz, dedi*." CEM24

heyecan (Ar.) *a.* 1. Sevinç, korku, kızgınlık, üzüntü, kıskançlık, sevgi vb. sebeplerle ortaya çıkan güçlü ve geçici duygu durumu. "*Haldun yerinden heyecanla fırladı*." İDG24 2. Bir düşünceyle, bir duyguyla dolarak yücelme, ruhun kendini aşıp yücelmesi; coşku. "*Mahalle heyecan içindeydi*." HÇ153 **heyecan meyecan*** heyecan falan. "*Heyecana meyecana boş ver de birbirimize düşmeyek*." MUR194 **heyecana gel-** heyecanlanmak, heyecan duymak. "*Fazla heyecana gelemez*." SUÇ179 **heyecana kapıl-** aşırı derecede heyecan, coşku duymak. "*Birden coşkun bir heyecana kapılan arabacı Kel Mıstık, sordu*." MM206

heyecanlan- Herhangi bir nedenle güçlü, geçici bir duygulanımdan etkilenmek, heyecana gelmek, coşmak. "*Şaban heyecanlanmıştı*." DE160

heyecanlandır- Heyecan duymasına sebep olmak. "*Yalnızlık Zerrin'i heyecanlandırmıştı*." SM162

heyecanlanıl-* Heyecanlanma işi yapılmak. "*Yaaa denir, niçin işsiz olduğum sorulur, heyecanlanılır*!" GR222

heyecanlanış *a*. Heyecanlanmak işi. "*Şimdi top oynayan kendi akranı çocuklara bakarken heyecanlanışı dikkatimi çekmişti*." KK218

heyecanlanıver- Çabucak heyecanlanmak. "*Nefise de heyecanlanıverdi birden*." ÜÇK468

heyecanlanma *a*. Heyecanlanmak işi. "*İşsizliğinin üzerimdeki tepkisini, belki de heyecanlanmamı mı bekledi nedir, bulamayınca kızdı*." GR222

heyecanlı *sf*. 1. Çabuk, kolay heyecanlanan, müteheyyiç. "*Heyecanlıydı ama belli etmemeye çalışıyor, sonucu merak ediyordu*." ÜÇK475 2. Heyecan veren. "*Bulmuştu ama gene de pekâlâ vakit geçirtebiliyor, tatlı, heyecanlı dakikalar yaşatabiliyorlardı*." DK208 3. Heyecan içinde yapılan. "*Öyle patırtıyla, öyle heyecanlı konuşuyordu ki*!" DE131

heyecanlı heyecanlı* *zf*. Heyecanlı, coşkulu bir biçimde. "*Gülerek heyecanlı heyecanlı konuşuyor*." EB122

heyecansız *sf*. Çabuk, kolay heyecanlanmayan. "*Çok sakin, hemen hemen heyecansız anneleri bile heyecanlanmıştı*." EVO324

heyet (Ar.) *a*. Bir işi yapmak, yönetmek veya bir kurum ve kuruluşu temsil etmek için görevlendirilmiş kişilerden oluşmuş topluluk, kurul, konsey, asamble. "*Ne heyeti bu acaba*?" MM278

heyeti sıhhiye* (Ar.) *a*. Sağlık işleriyle uğraşan kurul. "*Heyeti Sıhhiye'ce rapor verilip ihraç edilince dünyaya küstü*." ÇK66

heyhey *a*. Aşırı sinirlilik. "*Heyheylerinin gene başında olduğu anlaşılmıştı*." EVO7

heykel (Ar.) *a.* Taş, tunç, bakır, kil, alçı vb. maddelerden yontularak, kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilerek biçimlendirilen eser, yontu, statü. "*Zülfikar Bey lacivert beresi, kısa ropdöşambrı, rugan terlikleriyle heykel gibi dikiliyordu.*" DK242 **heykel gibi** hareketsiz, duygusuz. "*Bey ellerini kurtardıktan sonra, huğun içinde heykel gibi dikildi*." HÇ221

heykelci *a.* Heykel yapan sanatçı, heykeltıraş, yontucu. "*Antikacı ve heykelciydi de Sırrı Usta*." KT261

heykelcilik *a.* Heykelcinin yaptığı iş, heykeltıraşlık, yontuculuk. "*Heykelcilikte yeni bir çığır açmaması için, yeni, yepyeni bir ses olamaması için hiç sebep bulunmayan heykeller*." KT266

heykeş* *zm*. Çocuk dilinde herkes. "*... heykeşin babası cici*." BE40

heyt* *ünl*. kabadayıların meydan okuma ünlemi. "*Heyt! Mahalleye bir girdim mi herkes şaşar*." SUÇ319

heyula (Ar.) *a.* Korkunç hayal. "*Heyula gibi yükselen karanlık konaklar*!" DE245

hezeran (Ar.) *sf.* Buğdaygillerden, sıcak ülkelerde yetişen, boyu 25 metre kadar olabilen bir tür kamıştan yapılan. "*Tavanda ... figüratifin çeşitleriyle dolu tablolar, ceviz masa, ceviz hezeran iskemleler, yerlerde halılar...*" GK264

hezeyan (Ar.) *a*. 1. Saçmalamak işi, saçmalama. "*Ateş o kadar fazlaydı ki, sayıklaması hezeyan hâlini almıştı*." EK261 2. Sayıklamak işi, sayıklama. "*Hezeyana tutulmuşçasına kaygılarını sayıp döküyordu*." YD290

hezimet (Ar.) *a*. Bir işte, bir uğraşta başarısızlığa uğrama; yenilgi. "*Şayet böyle yapmaz, işi gevşek tutarlarsa seçimlerde gene kırk altıdaki hezimete uğrayabilirlerdi*." ÜÇK495 **hezimete uğra-** bozguna veya büyük bir yenilgiye uğramak. "*Kupa maçında hezimete uğratacağız şerefsizim*!" GK308

hı (Der.) *ünl.* 1. Evet. "*He, hı diye ipe un serer, önce yeğenini, sonra fırsatını düşürürsem…*" KT243 2. Soru bildiren bir söz, ha. "*Benim demiş hı*?" GK37 **hı mı*** hı falan. "*Hı mı di, lakin sıdk ile bağlanma*." GK37

hıçkır- İçini çekerek ağlamak. "*Oğlan hıçkırıyordu*." EK198

hıçkırık *a.* Çok ağlandığında çıkan ses. "*Yeni bir hıçkırık sağanağı…*" BFV177

hıçkırma *a*. Hıçkırmak işi. "*Sonra karyolaya yüzükoyun kapandı, hıçkırmaya başladı*." EK259

Hıdıroğlu* *öz. a*. Bir aile (soy) adı. "*Hıdıroğlu Habip geliyordu*." HÇ119

hıfzı-l-lisân selâmet-ül -insan* (Ar.) "İnsanın selameti, dilini muhafaza etmesindedir." anlamında bir söz. "*Zira, hıfzı-l-lisân selâmet-ül -insandır*!" BK293

hıh* 1. *ünl*. Hah. "*Eski gardiyan, hıh, dedi*." ÇK71 2. *ünl*. Efendim. "*-Baba, hişt baba! -Hıh*?" DHV277 3. *zf*. Hıh sesi çıkararak. "*Burnunu hıh diye sümkürdü*." EVO63 **hıh mıh*** hıh falan. "*Sonra karşılıklı hıh mıh derken şaşı kız sapıtarak soruverdi*." KT276

hıhla-* Soluğu burundan hızla vererek sümüğü dışarı atmak, sümkürmek. "*Burnunun bir deliğini tıkayıp ötekinden hıhladı*." KK222

hık *a*. Hıçkırırken boğazdan çıkan ses. "*Hık hık'lar içinde, ama yine de fabrikatör Yunus Bey'e bir şeyleri mutlaka anlatmaya çalışıyordu*." ARK184 **hık demiş (anasının veya babasının) burnundan düşmüş** `her durumuyla birine çok benziyor` anlamında kullanılan bir söz. "*Hık demiş burnundan düşmüş torununu da kendine benzetebilmek için altına baklakırı halis kan Arap atını çekmek…*" EVO11

hık mık *a*. 1. Bahane ileri sürme. "*Anası hık mık etse bile bir bakardı*." BTÜ289 2. Belli belirsiz cevap verme. "*Beriki ne dedi? -Hık mık...*" CEM58 **hık mık et-** bir işten kaçınmak için bahaneler ileri sürmeye çalışmak. "*Hık mık etmezdi*." BTÜ134

hıkırtı* *a*. Hıçkırırken boğazdan çıkan ses; hık. "*Lokanta sahibi tam hık'layacaktı ki, kodamanın sorusuyla sanki kuvvetli bir yumruk yedi ve hıkırtısı geçti*." MM27

hımbıl 1. *sf*. Uyuşuk, tembel. "*Ulan Kabak Hafız, önüme sen çıkmasaydın ben şimdi kim bilir, belki de hımbıl bir Kantarcı Mustafa hâlinde sürt Allah kerim sürter dururdum*." KT242 2. *zf*. Uyuşuk, tembel bir biçimde. "*Yeter hımbıl yaşadığımız*." KK102

hımbıllık *a*. Hımbıl olma durumu. "*İçki, bol yemek, artık eski hımbıllıktan kurtulduğuna inanmanın rahatlığı, kilo almaya başlamıştı*." KT178

hımm* *ünl*. Peki, evet. "*Amcası, hımm, peki, ne oldu şimdi bu adam*!" ARK118

hıncahınç *zf*. Ağzına kadar, tıka basa. "*Tramvay tellerinde şimşekler çakıyor, hıncahınç otobüslerin kulakları yırtan homurtuları raylardaki paslı gıcırtıları siliyordu*." KÜÇ35

hınç *a*. Öç alma duygusu ile dolu öfke, kin, gayz. "*Naciye, kocasını hınçla karşıladı*." EK35 **hıncını al-** öç (veya öcünü) almak. "*Şöyle hıncını alabileceği, yüreğini soğutacağı bir şeyler...*" BTÜ361

hınçlı *sf*. Hıncı olan, öfkeli. "*Hınçlı sesler gittikçe artan bir kinle sağdan soldan cevaplamaya başladı*." CEM155

hınçlılık *a*. Hınçlı olma durumu. "*Opel araba, ... fakir fukaranın zaten gergin, varlıklılara esasen hınçlılıklarını alevlendirmiş, çığlıklar yükselmişti*." GK52

hınk hınkçılık* *a*. Kışkırtma, fit vermek işi. "*Baba oğul kaptılar süpürgeyi, çarşı esnafının neşeli hınk hınkçılığı, hatta yardımıyla birkaç saat içinde ayaklı makineyi, eskici tezgâhını, takımları bir karış tozdan kurtardılar*." EVO20

hınzır (Ar.) 1. *a*. Genellikle hoşa giden bir davranış veya durum için şaka yollu söylenen bir söz. "*Sen onlardan daha ziyankârdın, hınzır seni derim, dövdürmem torunlarımı*." CEM67 2. *sf*. Katı yürekli, kötü düşünen, gaddar. "*Vay hınzır vay*!" AY196 3. *sf*. Yaramaz, haylaz. "*Ah hınzır oğlan, ah hınzır oğlan*!" AY191 4. *sf*. Kurnaz, içten pazarlıklı olan. CEM142 5. *a*. Çift parmaklılardan, eti, yağı, derisi veya kılı için beslenen, evcil hayvan; domuz. "*Hınzırı avlamak zordur*." SUÇ269

hınzırca *zf*. Hınzır bir biçimde, kurnazca, hınzırcasına. "*Çocuklar hâlâ çevrelerinde, alayla, hınzırca gülerek dirsekleşiyor, bakışıp gülüşüyorlardı*." SBK89

hınzırlaş- Hınzır gibi davranmak. "*Düşünün, eleştirmenlerin çokluk hınzırlaştığı ... bir memlekette bir gencin sizi, sizin kadar tanıdığını örneklerle belgelemesi ne demektir*?" KK50

hınzırlık *a*. Hınzır olma durumu; muziplik. "*Nuran anlardı onun, 'İstersen benim odama gel!' demek istediğini ama mahsustan, hınzırlığından anlamamış görünür, dayatırdı*." SBK93

hır *a*. Kavga, dalaş. "*Vaziyet danışıklı dövüş tabii, hır çıkıyor aralarında*." EVO164 **hır çıkar-** kavga, gürültü çıkarmak. "*Nedense bu adamın er geç hır çıkaracağını sanıyordum*." KK67

hır gür *a*. Geçimsizlik, kavga. "*Hır güre düşenlerden hangisi ötekinden zenginse elbette o haklıydı*." VV66

hır hırt* *a*. Eski püskü veya işe yaramaz, değersiz eşya; hırtı pırtı. "*Sıska bir atın çektiği, hır hırt yüklü bir arabada, bağlı kolları, tıkaçlı ağzı, Edirne'ye doğru…*" SÇ98

hırbo (Rum.) *sf. argo* Sersem, salak, kaba saba. "*Madem bakamazdın, vaktiyle düşüneydin hırbo*!" EVO27

hırçın *sf*. 1. Belirli bir sebebi olmadan sinirlenip huysuzluk eden (kimse). "*Hırçın hâllerimden ürküyordu*." BE60 2. Tiz, öfkeli (ses). "*Eleni'nin hırçın sesi gittikçe yükseliyordu*." BE58

hırçınlaş- Hırçınlık etmek, hırçın davranmak. "*Kız kardeşiyse gittikçe sabırsızlanıyor, hırçınlaşıyordu*." SM234

hırçınlaşma *a.* Hırçınlaşmak işi. "*Hırçınlaşmaya, bağırıp çağırmaya başladı*." SUÇ78

hırçınlaştır-* Hırçın duruma getirmek. "*Rüzgârın hırçınlaştırıp sahil kayalarında gümbürdettiği denize doğru gittiğinin farkında değildi*." EK375

hırçınlık *a*. 1. Hırçın olma durumu. "*O, öteki odada, mutlak saygı isteyen bir hırçınlık içindedir*." SM125 2. Hırçınca davranış. "*... bu yaşama alışılmaktan gelen hırçınlıklar, tokat, tekme, bıçak, tabanca tehditleri…*" ARK220

hırdavat (Far. ḫurde + Ar. -āt) *a*. Kilit, tel, çivi vb. metal eşya. "*Yorgi Usta'nın hırdavat mağazası…*" SÇ85

hırdavatçılık *a*. Hırdavatçının yaptığı iş, nalburluk. "*Şimdi hırdavatçılık yapıyormuş*." AY155

hırhız (Der.) *a.* Hırsız. "*Ne olacak, hırhız*!" GK43

hırhızlık* *a*. Hırsızlık. "*Öte gün de söyledim ya Hacı Emmi, hırhızlık onda, yalan dolan onda*." GK37

hırılda- Hırıltılı bir ses çıkarmak. "*Konuşmuyor, gerçekten de hırıldıyordu*." KK222

hırıltı *a*. 1. Boğazdan herhangi bir nedenle

boğuk çıkan ses. "*Kadın, hafif hırıltılarla uyuyordu.*" CEM79 2. Gürültüyle çıkan ses. "*Birden duvarın ötesindeki bir köpeğin hırıltısını işiterek telaşlandı*." KAÇ67 3. Geçimsizlik, kavga. "*Hırıltı, zırıltı? Yok beyim, hiçbir şey yok*." ÜÇK588

hırıltılı *sf*. Hırıltı çıkaran, hırıltısı olan. "*Hırıltılı cayırtılı, güçlü bir ses...*" KY74

Hıristiyan (Rum.) *öz. a.* Hz. İsa'nın dininden olan kimse; İsevi, Nasrani. "*Bir Hristiyan'ın bir Müslümanla evlenmesi kabil miydi*?" GAV104

Hıristiyanlık *öz. a.* Hristiyan dini; İsevilik, Nasranilik. "*İhtişam ve tantanalarının yalnız İtalya'yı değil, bütün Hıristiyanlık dünyasını idare ettiğini bilir misiniz*?" BK302

hırka (Ar.) *a*. Genellikle soğuktan korunmak için giyilen, kumaştan, bazen içi pamukla beslenmiş, ceket biçiminde, önden açık, kollu üst giysisi. "*Kalktı, sırtına yün hırkasını aldı*." EK209

hırla- 1. Hırıltıyla ses çıkarmak. "*Derin derin hırlıyordu.*" VV186 2. Köpek, saldırmadan önce hırıltıyla ses çıkarmak. "*Yıldız ışığında alacakaranlık avluyu geçerken köpekler hırladılarsa da ustanın alışık kokusunu alınca başlarını eğip karanlıkta kuyruk sallamaya başladılar*." HÇ316 3. Kızgınlıkla ters konuşmak. "*Çirkin yüzü birden asılarak, adımlarını açtı, kızlarına sataşan birine hırladı*." KÜÇ36

hırlaş- Ağız kavgasına girişmek. "*Düşün, o kadar karıyı idare edeceksin, hem de tövbe mırın kırın etmedikten başka, birbirleriyle de hırlaşmayacaklar*!" KT260

hırlaşma *a*. Hırlaşmak işi. "*Herkesle atışır, hırlaşır, geceleri de uyku içinde gündüzki hırlaşmalarını tekrarlardı*." KT110

hırlayıver-* Çabucak veya ansızın hırlamak. "*Sertçe söylemeye gör. Hırlayıverir...*" EVO62

hırlı *sf*. 1. İşinde doğru, uslu, iyi (kimse). "*Bu uğlan diyildi hırlı*." SÇ130 2. Yaramaz, şımarık, kötü (kimse). "*Mıstık dikkat et, herif hırlı değil, senin gözünden kaçmaz*." ÜÇK516 **hırlı mıdır, hırsız mıdır?** bir kimsenin ahlakı, kişiliği hakkında kuşku duyulduğunda kullanılan bir söz. "*Heye, arka çıkmış, elinden tutmuştu ya, hırlı mıydı, hırsız mıydı*?" GK33

hırpala- 1. Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak; dövmek. "*Küçük iyice hırpalamış, ağzını burnunu kanatmıştı*." EB226 2. İtip kakmak, azarlamak veya yıpratmak. "*İyi ama neden hırpalıyordu beni kızın önünde*?" ARK239

hırpalama *a.* Hırpalamak işi. "*Kocamın yahut kolları arasına girdiğim erkeğin beni hırpalamasını, çıldırtmasını, posamı çıkarmasını isterim*!" EK68

hırpalan- Hırpalama işine konu olmak veya hırpalama işi yapılmak. "*İkisi de hırpalanmış*." EVO341

hırpalanış *a*. Hırpalanmak işi. "*... hoyratça hırpalanışlarla canlı cenaze hâline gelen konağı, şimdilerde Anadolu'dan İstanbul'a iş için gelmiş, Anadolulu gurbet kuşları dolduruyordu*." GK35

hırpalanma *a.* Hırpalanmak işi. "*El piçi yüzünden çocuklarımın hırpalanmasını istemiyorum.*" EK322

hırpalat- Hırpalanmasına sebep olmak. "*Nuran'ıma kendi kızın, Ayten gibi bakacağına, onu kimselere hırpalatmayacağına söz veriyorsun değil mi*?" SBK57

hırpani (Ar.) *sf*. Perişan, derbeder. "*Bununla beraber, suratına bakılmayacak kadar çirkin, hırpani biriyle de...*" HÇ324

hırpo* *sf*. Hırbo. "*Çocuk mu kandırıyon, hırpo*!" EKM98

hırs (Ar.) *a.* 1. Sonu gelmeyen istek, aşırı tutku. "*Bakıyorum okuma hırsı var içinde*." ÖE91 2. Öfke, kızgınlık. "*Bırakın, Allah aşkına bırakın da hırsımı alayım yahu, bırakın yahu, bırakın beee*!" DK198 **hırsını alama-** öfkesini yenememek. "*Sövüp saymakla hırsım alamayınca kızı yerden yere çalmaya başladı*." MUR172

hırsız *a*. 1. Başkasının malını çalan kimse, uğru. "*Fakir bir kocakarının evinde hırsızın ne işi var*?" GAV164 2. *öz*. Bir lakap. "*... Zinnur Amca ile çaptan düşmüş dul karı tavcısı Hamdi Çavuş, Hırsız Recep, çocukların ellerinden simit, elma, düdüklü şeker ya da portakallarını kapıp kaçmayı meslek edinmiş Yandım Ali...*" MUR52 **hırsız gibi** kimseye görünmeden, gizlice. "*Bu daha yaşlıcaydı ama babasının evde olmadığı sıralar hırsız gibi gelen bir adamı içeri alır...*" KAÇ4

hırsız polis* *a.* Bir çocuk oyunu. "*Ellerinde teneke ya da tahtadan tabancalarıyla çocuklar hemencecik yepyeni bir hırsız polis oyunu hazırlayıvermişlerdi.*" KY211

hırsız polisçilik* *a*. Hırsız polis. "*Açmışlarsa, mahalleli çocukların kovboyculuk, hırsız polisçilik oynadıkları ... birbirini kesen birtakım sokaklarla caddeler aşar.*" ÖE44

hırsız polisli* *sf*. İçinde hırsız ve polis olan (film). "*Boyuna küçük macera kitapları okurdum, hırsız polisli, daha çok da kovboylu filmlere giderdim*." SBK301

hırsızlama 1. *sf*. Gizlice alınan, başkasına ait. "Nedim Ağa'nın sebze komisyonculuğu yerine *pamuk tüccarlığını tavsiye etmesi üzerine, kantarcı eliyle satış edilen hırsızlama ıskarta pamuk, üstüpü avantaları değerini yitirivermişti*." KT171 2. *zf*. Gizlice, kimseye sezdirmeden. "*Ama o bundan çok, hırsızlama seyirden hoşlanıyordu*." SM198

hırsızlık *a*. Çalma, arakçılık. "*Hırsızlıktan beş yıl on güne hükümlü Süleyman Bey…*" YK10 **hırsızlık et- (veya yap-)** başkalarının parasını veya malını çalmak. "*Ambarcı isterse daha doğrusu müşteriyle anlaşırsa hırsızlık yapıp kese doldurmak mümkündü*." DE92

hırslan- Çok kızmak, öfkelenmek. "*Irzına sövülmüş gibi hırslandı*." YK4

hırslandır- Öfkelendirmek, kızdırmak. "*Seni sevmemek elimde değildi ama istedim ki hırslandırayım, kendimi ağır satayım.*" SBK274

hırslanış *a*. Hırslanmak işi. "*Kantarcı hırslanışın sebebini yeni anlamıştı*." KT99

hırslanıver-* Çabucak hırslanmak. "*Hemencecik hırslanıveriyor, hırslanınca da yeni bir sigara yakıyordu*." SBK64

hırslanma *a*. Hırslanmak işi. "*Hırslanmaya, sinirlenmeye dair bir şeyler aradı*." EK152

hırslı *sf*. 1. Açgözlü, muhteris. "*Yaşlıca ama hırslı bir adamın yanındaki zarif genç kıza gözlerini dikmiş, babası olduğunu sandığım adama çaktırmadan, bıyık büküyordu*." BK306 2. Öfkeli, kızgın. "*Sağı solu yararak öyle hırslı geliyordu ki, o hırsla ya çekip vuracak yahut hiç değilse tokatlayacaktı*." KT376

hırslı hırslı* *zf*. Öfkeli ve kızgın bir biçimde. "*Çünkü dün Hamza, 'Fabrikadan çıktı, bisikletine bindi, hırslı hırslı gitti.' demişti*." VV156

hırt *sf*. *argo* Sersem, budala, ahmak. "*Deminki hırtı atlattın mı*?" GR130

hırt mırt* *a*. Hırtı pırtı. "*Hırt mırt... Tekmil eşyanızı götürecek değilsiniz ya*!" EVO155

hırtı pırtı *a*. Eski püskü veya işe yaramaz, değersiz eşya. "*Gelinin odayı, odadaki hırtı pırtı karıştırıp para aramak âdeti olduğunu bildiği için, biriktirdiklerini köşe bucak saklar, zaman zaman torunlarına verirdi*." MM196

hısım (Ar.) *a*. Evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler. "*Karısının hısmı, akrabası, ahbabı filan*?" SUÇ280

hısım akraba *a.* Bütün akrabalar. "*Çalış, kazan, anana babana harcadığın hadi neyse, bir de hısım akraba*." KÜÇ42

hısımlık *a*. Hısım olma durumu, karabet. "*Az buçuk hısımlıkları da vardı ya, dostlukları her şeyin üstündeydi*." VV3

hışılda- Hışıltılı ses çıkarmak. "*Kalın bedenli yüksek ağaçlar ıslak ıslak hışıldıyorlardı*." YYB20

hışıldat- Hışıldamasına sebep olmak. "*Sert rüzgâr yolun iki yanındaki sıtma ağaçlarını hışıldatıyordu*." ÇK83

hışıltı *a*. Sert ve sürekli çıkan ses. "*Kömür pazarının karanlık, ahşap kalabalığına hışıltıyla yağmur yağıyordu*." GR177

hışıltılı *sf*. Hışıltısı olan (ses). "*Gazocağının hışıltılı, hırslı alevi sarı hamam tasındaki suyu canavar gibi ısıtıyordu*." KAÇ136

hışım (Far.) *a*. Öfke, kızgınlık. "*Genç adama tepeden hışımla bakıyor, ayağa kalkıp toparlanmasını, kontrolden çekinmesini, ufalıp küçülmesini bekliyordu*." MUR230 **hışmına uğra-** birinden zulüm görmek. "*Dünyayı bozan rezillerden birinin hışmına uğramasındı Nilüfer*?" SM171

hışırda- Kâğıt, kumaş, kuru yaprak vb. nesneler birbirlerine sürtünürken, buruşturulurken `hışır` diye ses çıkarmak. "*Batan güneşler, doğan aylar, ağır bir denizmişçesine hışırdayan ormanlar, buz gibi kaynaklar…*" VV15

hışırdat- Hışırtı çıkartmak. "*Hışırdatmadan usul usul katlayıp sokak kapısına geldi*." SUÇ62

hışırtı *a*. İnce cisimler hışırdarken çıkan sesin adı. "*Ocağın hışırtısından ürktü birden*." YD36

hıyar (Far.) 1. *a*. Kabakgillerden, uzun, iri meyveli, sürüngen, bir yıllık otsu bir bitkinin iri, yeşil ürünü, salatalık. "*Beyazpeynir, domates, hıyar, söğüş, kavun*!" MM202 2. *sf*. *argo* Kaba

saba, görgüsüz, budala. "*Etrafına baksana hıyar*!" SÇ83

hıyar ağa *sf. argo* Hıyar ağası. "*Öyle mi söyledi hıyar ağa*?" MUR163

hıyar ağası *sf. argo* Görgüsüz, kaba saba, yontulmamış (kimse), hıyarağası. "*Hıyar ağası sen de…*" BE82

hıyarlık *a. argo* Kaba saba, budalaca davranma durumu. "*İçime şeytan düşmedi değil ama kendi kendime hıyarlığın âlemi yok Makara, dedim*." MUR47

hız *a.* 1. Hareketteki çabukluk; sürat. "*... masuralara baş döndürücü bir hız ve yumuşak bir vınıltıyla sarılıyorlardı*." CEM22 2. Bir hareketten doğan güç, şiddet. "*Yağmur olanca hızıyla yağıyordu*." BE30 3. Çaba, güç, gayret, takat. "*Bülent Nejat, eylül ortalarının artık hızını epeyce yitirmiş sonbahar güneşi altında hafif hafif kımıldayan denize bakıyordu*." YD115 **hız ver-** hızını artırmak, hızlandırmak. "*Kadının bir uçuruma itilmiş yahut denizde boğulmuş cesedi, işe büsbütün hız verebilirdi*." SUÇ243 **hızını al-** yavaşlamak, hızını yitirmek. "*Hızını aldıktan sonra Ayşe'ye baktı*." GK162 **hızını alama-** öfkesini yenememek, yatışamamak. "*Sarı Erol'un sövülmedik yerini bırakmadıktan başka, hızını alamadı, elinin tersiyle delikanlının burnuna vurdu*." KÜÇ10 **hızını yitir-** etkisini, geçerliliğini yitirmek, hükmü kalmamak. "*Ağlaması da hızını yitirmişti zaten*." KAÇ101

hızar (Far.) *a.* Tahta ve kereste biçmeye yarayan, elektrik ve su gücüyle çalışan büyük bıçkı. "*İlkin hızar makinesi başındaki Koca Hasan'ın kartını delip kontrolünü yapması gerekiyordu ama güzel köylü kızı oraya gittiği için vazgeçti*." KY76

hızarcı *a.* Hızar işleten, hızarla kereste biçen kimse. "*Taşçıların kontrolünü bitirmiş, hızarcıların kontrolüne gidecekti zaten*." KY76

Hızır (I) *öz. a.* `Birinin en sıkışık zamanında, beklemediği biri, yardımına yetişmek` anlamındaki Hızır gibi (imdadına veya yardımına) yetişmek deyiminde geçen bir söz. "*Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez kızım*!" EK92

Hızır (II)* *öz. a.* Hz. Mûsâ döneminde yaşayan, kendisine ilâhî bilgi ve hikmet öğretilen kişi. "*Şimdi mesela Hızır Aleyhisselam karşıma dikilse de dese: Ey Azgın Ağa, dile benden ne dilersen*!" MUR202

hızlan- Hız almak, hızı artmak. "*İçeride kumar hızlanmıştı*." YK47

hızlandır- Hız verilmek, hızı artırılmak. "*Ustabaşı, çocuk Haydar'ın yarasını sardıktan sonra, elektriği söndürdü, vantilatörü hızlandırdı*." EKM79

hızlandırıl- Hız verilmek, hızı artırılmak. "*Bu arada, sahipsiz toprakların Serap Hanım adına tescili işi de hızlandırıldı*." HÇ313

hızlı 1. *sf.* Çabuk, seri, süratli. "*Beyazıt Meydanı'nı hızlı adımlarla geçip Çarşıkapı'ya giden anacaddeye düştüler*." EK200 2. *zf.* Güç kullanarak. "*Sıkı sıkıya çekili tahta kapaklar yine, daha hızlı yumruklandı*." BTÜ153 3. *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Daha hızlı koşabilirdi ama ayaklarındaki yüksek topuklular...*" BFV218 4. *sf.* Uçarı, çapkın, hovarda. "*Gençliğinde çok hızlıymış*." EVO45

hızlı hızlı *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Ayten'in kalbi hızlı hızlı vuruyordu*." KÜÇ49

hızmatçı (Der.) *a.* Hizmetçi. "*Bu köşklerin tekmil hızmatçıları, beslemeleri köşklerin erzak kayıtlarını ardan görürler*." GK332

hızmetçi (Der.) *a.* Hizmetçi. "*Hızmetçisine dolanıyor*." GK294

hi hi hi* *a.* Gülerken çıkan ses. "*Çekip giderken de ardında hep o ha ha ha, ho ho ho, hi hi hilerin şiddetli kahkahalarını bırakırdı*." YYB208

hibe (Ar.) *a.* Bir kimsenin, kuruluşun veya ülkenin ayni veya nakdi varlıklarını kendi iradesi ile bir başka kişi, kurum veya tüzel kişiliklere karşılıksız olarak devretmesi; bağış. "*Nesine gerekti onun yaşlı müteahhit, tüm malı mülkü, karısı, hayır cemiyetlerine hibe edilmesi edilmemesi*?" KY92 **hibe et-** bağışlamak. "*Bu nizama göre, her vatandaş, tahtı tasarrufunda bulunan taşınır ve taşınmaz mallarını dilediği fiyata, dilediğine satar hatta hibe edebilir*." KT339

Hicaz* *öz. a.* Suudi Arabistan'da bir bölge. "*Hicaz'da mı Mısır'da mı ne*?" ÜÇK518

hiciv (Ar.) *a.* Bir kimseyi, bir toplumu, bir düşünceyi, bir nesneyi, bir göreneği yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş söz, yergi, hicviye, satir. "*Bunca da şiir, hiciv yazmış*." KK20

hicran (Ar.) *a.* Bir yerden veya bir kimseden ayrılma, ayrılık. "*Dikkat edince bunun*

annesinin hicranıyla ilgili bir şiir olduğunu anladı.” İDG103

hicret (Ar.) *a.* Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; göç. “*Lakin harpler, hicret, Ermeni ayaklanması şu bu derken...*” EVO45

hicviye (Ar.) *a.* Hiciv, yergi. “*O devir gereğince hazret, yatağına bağdaş kurar, cızırdayan kamış kalemiyle, durmamacasına hicviyeler döktürürmüş*.” KK20

hiç (Far.) 1. *zf.* Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz. “*Babana açtım meseleyi. Hiç şaşmadı*.” CEM121 2. *zf.* Bir soruya açık bir cevap verilmek istenmediğinde cevap cümlesinin başına getirilen bir söz. “*Hiç canım*!” KAÇ157 3. *zf.* Soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatan bir söz. “*Bizi bırakıp bir daha hiç gitmeyeceksin değil mi*?” KAÇ98 4. *a.* Boş, değersiz, önemsiz olan şey veya kimse. “*Gayet iyi biliyordu ki, Emine Ablası, Hasan Ağabeyi, fabrikada çalışan iki ablası, kendisi hiçti bu kundaktaki boklu oğlanın yanında*.” MUR78 **hiç de** kesinlikle, katiyen. “*Nuh hiç de oralarda değildi, anlamadı*.” MUR380 **hiç değil** asla, kesinlikle. “*Hiç değil, beni kesmeden edemez o*!” EVO67 **hiç değilse (veya olmazsa**) 1. önemli olmasa bile, başka bir şey olmasa bile. “*Sağı solu yararak öyle hırslı geliyordu ki, o hırsla ya çekip vuracak yahut hiç değilse tokatlayacaktı*.” KT376 2. en azından. “*… hiç değilse yirmişer, otuzar sefer dinlemişlerdi*.” YK42 3. bari. “*... söyle şuna, gitsin hiç olmazsa suyu getirsin*.” BE28 **hiç mi hiç** kesinlikle. “*Hele Çingene Nedime'yle oğullarının yüzünü görmeye hiç mi hiç gücü yoktu*.” EK370 **hiç miç*** hiç falan. “*Hiç miç! Patron gelsin de bakalım hangimizi alacak*.” BFV63 **hiç yoktan iyidir** `elde bulunanla yetinmek gerekir` anlamında kullanılan bir söz. “*İşler pek kısa şu sıralar, ne yapacan, gene hiç yoktan iyi*.” ÇK70 **hiçe say-** önemsememek, önem vermemek. “*Edep, terbiye yoksunlarını, kanunları, nizamları hiçe sayanları bulup çıkaracağım, ezeceğim kafalarını*!” ÜÇK587

hiç kimse *zm.* Bir kişi bile, kimsecik. “*Şayet bu yanlarda görülse bizim kasabayı biliyorsunuz, hiç kimse saklamaz*.” KAÇ101

hiç yoktan *zf.* Hiçbir sebep veya zorunluluk yokken, sebepsiz olarak. “*Toplanırlarsa iş sarpa sarabilir, hiç yoktan herhangi bir belediye zabıta görevlisinin dikkatini çekebilirdi*.” MUR137

hiçbir *sf.* Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz. “*Çünkü hiçbir askerî taktik, hiçbir elemana tek başına kılıcını çekip düşman topları üzerine atılma görevini vermezdi*.” MUR158

hiçbiri *zm.* Bir teki, biri bile. “*Hiçbiri oralı olmuyordu*.” KÜÇ10

hiçleş-* Hiç durumuna inmek, hiçbir değeri ve önemi kalmamak, önemsizleşmek. “*... onun huzuruyla küçülmüş, ufalmış, hatta hiçleşmişlerdi*.” ÜÇK380

hiçlik *a.* Hiç olma durumu. “*Hiçliğinden utan*!” KY73

hiddet (Ar.) *a.* Öfke, kızgınlık. “*Başgardiyanı kızdırmaması, başgardiyanın hiddetini üstüne çekmemesi lazım...*” KP25

hidemat-ı vataniye* *a.* Vatana önemli hizmetlerde bulunmuş asker, siyasetçi, bilim adamı, din adamı vb. gibi çeşitli kesimlerden kişilere, yaptıkları hizmetin mükâfatı olarak bağlanan maaş. “*Babaları, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara hükümetiyle çalışmış olduğundan, teyze Hidemat-ı vataniye tertibinden maaş mı alırdı*? ARK191

hidrofil (Fr.) *sf.* Suyu çeken, sucul, hidrofilik. “*Yalnız sünnet değil, koton hidrofil, pens, sargı bezinden de çakıyordu*.” DHV273

hidrojen bombası *a.* Ağır hidrojen atomları çekirdeklerinin kaynaşarak helyum durumuna girmesiyle elde edilen, enerji temeline dayanan bomba. “*Ay, ayın fethi, atom, hidrojen bombaları, nükleer fiziği, şu bu değil de adamın dantelaya çevirdiği kâğıda şaşmışlardı*.” KK243

hij (Der.) *zf.* Hiç. “*Ben hij oynamıyoyum ki...*” SAR23

hikâye (Ar.) *a.* 1. Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması. “*... az kalsın köpeklere yem olacağımın hikâyesini anlattım*.” AY173 2. Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü. “*Sebep ne olursa olsun, kötü yaşayışın gerekli kıldığı mahvedilmiş insanların hikâye ya da romanları...*” BFV188 **hikâye et-** ayrıntılarıyla anlatmak, söylemek. “*Adam, başından geçmiş gerçek bir aşk olayını, sinema kurallarına falan uymadan hikâye etmişti*.” YD180 **hikâye mikaye*** hikâye falan. “*Hikâyeci, hikâye mikaye diyecek oldu, kestim sözünü*.” BFV248

hikâyeci *a.* Hikâye yazan, öykücü. “*Mizah*

dergilerine ara sıra karikatür çizer; genç şairlerin, hikâyecilerin kitap kapaklarını resimler; memleketten aydan aya gelen para dışında üçün beşin yolunu bulurdu." EB80

hikâye-i mansure* *a. argo* Yalan, gerçek dışı olay. "*İbne, hikâye-i mansure mi ne*?" VV17

hikmet (Ar.) *a.* 1. Tanrı'nın insanlar tarafından anlaşılamayan amacı. "*Allah'ımızın bir hikmeti, rahmanirracim*!" BTÜ376 2. Gizli sebep. "*Peygamberlerin başlarından geçenlerde öyle çok hikmet var ki*!" ARK61 3. Maddenin kimyasal yapısındaki değişiklikler dışında genel veya geçici yasalara bağlı, deneysel olarak araştırılabilen, ölçülebilen, matematiksel olarak tanımlanabilen madde ve enerji olgularıyla uğraşan bilim dalı, fizik. "*Onun deyimiyle hikmet, kimya, benim deyimimle fizik, kimyaya dökülmüştük*." KK71 **hikmetinden sual olunmaz** `Allah'ın yaratıcı gücü karşısında sebep aranmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Ham sofularsa bunu tabii karşılıyor, Cenab-ı Allah'ın keremine şükrederek hikmetinden sual olunmaz diyorlardı*." HÇ311

hikmeti Hüda* *a.* Tanrı'nın, insanlarca bilinemeyen işi. "*Gümüş yok mu, onun anası işte. Boncuk. Hikmeti hüda*!" ÇK127

hikmeti hükümet* *a.* Devletin bekasının söz konusu olduğu durumlarda her türlü kuraldan muaf tutulmasını savunan siyasal anlayış. "*Baştan atmak için, hikmeti hükümet derler buna Mıstık Efendi, dedi*." MM135

hilafet (Ar.) *a.* Halifenin görevi; halifelik. "*Bir dahaki konuşmalarında hilafet ve padişahlığı öveceğim*." ÜÇK572

hilalî (Ar.) *sf.* Hilal biçiminde olan. "*... bu yüz yirmi kiloluk gövde erir, hilalî fenere dönerdim sultanım*!" HÇ208

Hilal-i Ahmer* *öz. a.* 1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulan günümüz Kızılay Derneği'nin, 1877-1935 yılları arasındaki adı. "*Bağırmak, ölmediğini Hilal-i Ahmer'in teskerecilerine duyurmak*!" EVO14

hile (Ar.) *a.* 1. Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika. "*Sezersiniz hile esen rüzgârdan*!" ÇK91 2. Çıkar sağlamak için bir şeye değersiz bir şey katma. "*... seçimlere hâle karıştırılması, bir de radyolardaki aşırı mevlüt ve duaların doğru olmadığını ileri sürüyordu*." GK64 **hile yap-** aldatmak. "*Ünal hile yapıyor*." EVO295

hilei şeriyye (Ar.) *a.* Çözümü güç bir hukuki sorunu hukuk kurallarını zedelemeden çözümleme. "*Bu dolambaçlı izahlar, hilei şeriyye için kullanılır, öğren*!" VV72

hilekâr (Ar. ḥîle + Far. -kâr) *sf.* Hile yapan, hile karıştıran, hilebaz, hileci, dolmacı. "*Hilekâr bir Arapuşağı, ağanın sol gerisinde yürürken, ona istediği ve istemediği bir sürü şey anlatıyordu*." CEM28

Hilekârlık *a.* Hilecilik, dolandırıcılık. "*Karının hilekârlığı değil mi*?" EK200

hileli *sf.* Hilesi olan, içine hile karışmış, hile ile yapılmış. "*Berideyse kantinin hileli terazisi boyuna işlemekteydi*." BTÜ144

hilkat (Ar.) *a.* Yaradılış, fıtrat. "*Efendim, hilkatin acayip bir tezahürü, veraset yoluyla intikal ettiğimiz irsi huylarımız var*." ÜÇK381

Hilton* *öz. a.* 1955 yılında İstanbul'da yapılan Türkiye'nin ilk 5 yıldızlı oteli. "*Kaç para eder senin Hilton'un, Taksim'in, Tepebaşı'n, Kazablanka'n*!" GR213

him dim komşu* *a.* Bitişikte oturan, kapı bir komşu. "*Bizim him dim komşumuz*." EKM99

himaye (Ar.) *a.* 1. Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim. "*Biliyorsunuz, himayeme almıştım onu*." GR189 2. Kayırma, elinden tutma. "*Dayısının olanca himayesine karşılık dokuma tezgâhlarında eline geçenin en azından birkaç misli para kazanacaktı*." CEM152 **himaye et-** korumak, kayırmak, gözetmek. "*Bu keman yüzünden mahallelinin nasıl taciz olduğunu, mahalleliye rağmen ona acıdığı için nasıl himaye ettiğini uzun uzun anlattı*." DE166 **himayesine al-** koruyucusu olmak, korumak. "*Çiftçi Muzaffer Bey'in kovduğu bir kadını Allah için himayesine almış*." HÇ209

himmet (Ar.) *a.* Yardım, kayırma. "*Çünkü Fikret, babasının eski, çok hatırlı bir arkadaşının himmetiyle kumanyacılıktan, limanda daha dolgun maaşlı bir sekreterliğe atanmıştı*." SBK265 **himmet et-** yardım etmek, emek vermek. "*Bir teselli beyim. Mümkünse himmet etseniz de...*" SAR12

hindi (Ar.) *a.* Tavukgillerden, XV. yüzyılda evcilleştirilerek Amerika'dan bütün dünyaya yayılan, boyun ve başı çıplak, parlak, yeşil ve esmer tüylü, kümes hayvanlarının en büyüğü, mısırtavuğu. "*Tavuk, hindi, kuzu kızartmaları...*" SM200 **hindi gibi kabar-** gururlanmak, büyüklük taslamak. "*Odacı hindi gibi kabarmıştı*." SAR69

Hindistan* *öz. a.* Güney Asya'da bir ülke. "*İtalya, Fransa, Hindistan...*" CEM39

Hindistancevizi *a*. Palmiyegillerden, tropikal bölgelerde yetişen bir ağacın portakaldan büyük, çok sert kabuklu yemişi. "*... Hindistancevizi yahut iki dirhem dar-i fülfül, beş dirhem balla macun yapılsa emsalsizdir*!" SUÇ46

hingirti (Der.) *a.* Cilveli gülüş. "*Anasının hingirtisi gelen odanın kapısı önünden yavaşça geçti*." EVO344

hinoğlu hin *sf*. Çok kurnaz, her dönemin şartlarına uyabilen (kimse). "*Onlar ne hinoğlu hindirler*!" MM101

Hint* *öz. a.* Hindistan. "*Bu türkünün motifleri Hint'te, Çin'de ... Orta Anadolu'da da vardı*." CEM84

his (Ar.) *a.* 1. Duyularla algılama; duygu. "*Erdal'a karşı duyduğundan başka bir his*." EB200 2. Sezgi, sezme. "*Bende bir his var, Allah'tan işte*." KT65 **hissini ver-** gibi gelmek, ... izlenimini uyandırmak. "*Uçsuz bucaksızmış hissini veren geniş Konya Ovası'nda heyecanlı iki nokta, sadece iki zavallı noktaydılar*." OK69

hisap* *a*. Hesap. "*Biliyon, dükkânın tekmil hisapları onun elinde*." GK347

hisar (Ar.) *a*. Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale, kermen, germen. "*Kalktı, gitti hisarların işenmekten sararmış, eski taşlarına şarıltıyla çöğdürmeye başladı*." SAR133

Hisar* *öz. a*. Bir sigara markası. "*Bir Hisar, bir kibrit, bir de Birinci aldı*." YYB198

hislen- Bir olay, bir görünüm karşısında birdenbire güçlü duyguların etkisinde kalmak; duygulanmak. "*Ağlayacak kadar hislendi*." ÖE13

hislendir- Hislenmesine yol açmak. "*Duyuyor, hisleniyor, seyirciyi hislendiriyor, daha güzel, etkiliyorlar*!" YD60

hisli *sf*. Duygulu, içli. "*Böyle günlerden bir gün, kendi kendine dolaşır, unutulmanın verdiği acıyla birbirinden hisli dizeler mırıldanırken yanına Koç geldi*." İDG98

hislilik *a*. Hisli olma durumu. "*Genç kız yatışmış, az önceki hisliliği geçmişti*." EB128

Hislon* *öz. a*. Bir saat markası. "*... bileğindeki Hislon, bavulundaki Nacar saati, yün yataklarını, battaniye, yorganlarını cezaevi karaborsacılarından, kumarda binlikler basanlardan bıçağının daha çok da yumruğunun zoruyla edinmiyor muydu*?" SÇ233

hisse (Ar.) *a*. 1. Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm; pay. "*Ev satılsın, paralar kardeşlere bölüştürülsün, herkes hissesine düşenle...*" EB227 2. Bir olaydan çıkarılan ders. "*Ben istiyorum ki, senin gibi ciğeri iki para etmez, haşal oğlu haşalı alıp götüreyim de arkadaşlarımın sözlerinden hisse kapsın*." SAR9 **hisse kap-** bir olaydan yararlı bir öğüt çıkarmak. "*Hisse kapmış kadar oldum*." SAR9

hisse senedi *a*. Ortaklık sermayesinin belirli bir parçasını değerlendiren belge, belgit, aksiyon. "*Malını, mülkünü, nakitini ve hisse senetlerini seve seve kaptıracak, sonra da sefalete düşecekti*." ÜÇK455

hissedil- Hissetme işine konu olmak. "*Tehlikede oldukları hissedilen evlatlar, sevgililer için alt evlere dalındı*." CEM129

hissediş *a.* Hissetmek işi. "*Boğaz'daki bilmem ne oteline gidecek kadar büyüdüğünü hissediş...*" KÜÇ23

hisseli *sf*. İçinde birkaç kişinin payı olan, paydaşlı, paylı. "*Edirnekapı'da hisseli bir kahve...*" SÇ55

hisset- (Ar. ḥiss + T. et-) 1. Fiziksel bir uyarıyı duymak. "*Bundan önceki üç ameliyatımda lokal uyuşturucu kullandıkları için ne de olsa keskin bıçağın etimde kayışlarını hissetmiştim*." KK57 2. Bir şeyden etkilenmek, duymak. "*Bana gelince, ben belki onlardan daha çok şeyler hissettiğim hâlde, dimdik dikiliyor, ağlamak istiyordum*." BE37 3. Sezmek, farkına varmak, anlamak. "*Onlardan birinin bakışını ne zaman hissetsem, tüylerim dikiliyor*." AY149 4. Saymak, addetmek. "*Mustafa ayıldıkça, yaptığı işin sorumluluğunu hissediyor, kayınbabasını içinde kuvvetle duyuyordu*." DK232

hissetme *a*. Hissetmek işi. "*Boşalıp sönmüş bir yanardağa benzeyişini hissetmenin garipliğiyle, zaman zaman ağlamak geliyordu içinden*." SUÇ10

hissettir- Hissetmesine sebep olmak, duyurmak, sezdirmek. "*Ona öz evladımdan daha yakın bir alakayla bakacağım, ne babasının ne de annesinin yokluklarını hissettireceğim*!" EK317

hissiyat-ı diniye* (Ar.) *a.* Dinî hisler, duygular.

"*Milletin hissiyyat-ı diniyesini okşadığı, Allah yoluna girdiği için işler açılmış, kârlar hemen artmış, esnaf rahat bir soluk almıştı*." YD20

hissiz *sf.* Duygusu, duyarlığı olmayan; duygusuz. "*Murtaza birden bu hissiz kalabalığın gülmesine içerleyerek 'Abe ne gülersiniz inekler gibi?' dedi*." MUR95

hissizlik *a.* Hissiz olma durumu, duygusuzluk. "*Şimdi bırakın romanın hisli ya da hissizliğini*." BFV181

histerik (Fr.) *sf.* Histeriye tutulmuş olan, isterik. "*Birden başgardiyanın histerik sesi…*" TD52

hiş *ünl*. Hişt. "*Şehvar, 'Hişşş!' dedi; şoförü işaret etti*." ÜÇK529

hişt *ünl.*` Hey, bana bak, sana söylüyorum` anlamında kullanılan bir seslenme sözü, hiş. "*Haminne, hişt, haminne, haminne be*!" ÇK129

hişt pişt* *ünl*. Kişisel ilişkilerde cilveleşir türden konuşma ve seslerle iletişim. "*Aslında hişt pişti yapan Hamdi'ydi.*" DHV272

hitabe (Ar.) *a.* Bir topluluğa düşünceler, duygular aşılamak amacıyla söylenen, uzunca, coşkulu ve güzel söz; söylev. "*Hoparlörler meydanı hak ve adaletten söz açan hatiplerin dehşetli hitabeleriyle inim inim inletirken Muzaffer'in yüzü renkten renge giriyor*." HÇ255

hitaben (Ar.) *zf.* Sözü birine yönelterek, hitap yoluyla. "*Varsa herhangi bir şikâyetin, müdürlüğüme hitaben bir istida tanzim et, öyle gel*." ÇK96

hitap (Ar.) *a.* Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme. "*Sen bana bu tarzda hitap edecek kadın değilsin.*" YYB13 **hitap et-** seslenmek, ... -e karşı söylemek, söz yöneltmek. "*Onun için sizin bu asil tarafınıza hitap edeceğim*." GR20

Hitit (Fr.) *öz. a.* MÖ XX-XII. yüzyıllar arasında Anadolu'da, XII-VIII. yüzyıllar arasında Hatay ve Kuzey Suriye'de devletler kurmuş olan eski bir ulus, Eti. "*Granitten yontulmuş çok eski bir Hitit heykeline benziyordu*." YK3

Hititli* *a*. Hitit. "*Bakın şimdi, Adana'da Kızvatna Krallığı Hititlilerin eline geçmiş…*" KT344

Hitler* *bk*. Adolf Hitler. "*Dehşetli bir Hitler hayranıdır*." ARK120

hiza (Ar.) *a*. Doğru bir çizgi üzerinde bulunma durumu. "*Fayton, Naciyelerin evi hizasına gelince kafasındakiler silindi*." EK70 **hizaya gel-** davranışlarını düzeltmek, yola gelmek. "*Senin parti ya bu esaslar dâhilinde hizaya gelir yahut da...*" HÇ76

hizbüşşeytan* (Ar.) *a.* Şeytanın askerleri ve taraftarları anlamına gelen, hizbullah karşıtı Kur'an terimi. "*Bu kerata mutlaka hizbüşşeytan'dan, demişti*." ARK171

hizip (Ar.) *a*. Bir siyasi partinin içinde, partinin izlemekte olduğu ana siyasi çizgiye karşı olan, ayrı bir teşkilat merkezi bulunan ve partinin çoğunlukla aldığı kararlara karşı savaşan parti içi grup, fraksiyon, klik. "*Parti, evet ama işte o da hiziplere ayrılmıştı*." YD335

hızlı* *sf*. Hızlı. "*İstanbul'dayum, işlerim hızlı, keseyrum racon.*"

hizmatçı* *a*. Hizmetçi. "*Ben bugüne bugün koskoca bir Belediye İreizinin hizmatçısıyım*." MM140

hizmet (Ar.) *a.* 1. Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma. "*Maksat, vatana hizmet*!" GK149 2. Görev, iş. "*Doğu hizmetim bitiyor*." SM161 **hizmet et-** 1. iş görmek, çalışmak. "*Sadece sana mı hizmet ederdi*?" HÇ277 2. birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak. "*Üstelik Osmanlı saltanatına hizmet etmiş bir paşa soyundan da geliyordu*." ÜÇK339 **hizmet gör-** birisinden yardım almak. "*Besili koçların kesildiği, kupa landonların … hizmet gördüğü, kileri zahire çuvallarıyla ağız ağza dolu günler geçirmişti*." VV40

hizmetçi *a.* 1. Hizmet gören kimse. "*Meydancı denilen, hırsızlıktan hükümlü iki hizmetçi yemeklerini pişiriyor, yataklarını serip topluyor*." VV399 2. Belli bir ücretle ev işlerini yapmak için tutulan kadın. "*Kapı aralandı. Beyaz önlüğü, ince uzun bacaklarıyla hizmetçi kız*." VV314

hizmetçileş-* Hizmetçi durumuna gelmek, "*Daha ağırlaşmış, daha yabancı, eski temizliğini kaybetmiş, bir parça hizmetçileşmiş, kendi kızı olmaktan çıkmış gibiydi*." SM154

hizmetçilik *a*. Hizmetçinin yaptığı iş. "*Onun yanında hizmetçilik etmeye razıyım*." İDG85

hizmetkâr (Ar. ḫidmet + Far. -kâr**)** *a.* Ücretle iş gören genellikle erkek işçi, uşak. "*O atlar, o arabalar, o hizmetkârlar*." EKM67

ho (Der.) *ünl.* Bir seslenme ünlemi: hey. "*Valla uyumirdim ho*!" MM72

ho ho ho* *a.* Gülerken çıkan ses. "*Çekip giderken de ardında hep o ha ha ha, ho ho ho, hi hi hilerin şiddetli kahkahalarını bırakırdı*." YYB208

Hobebs* *öz. a.* Thomas Hobbes, İngiliz filozof. "*Şurda burda Locke'dan, Giordano Bruno'dan, Hobebs'tan ya da Condillac'tan ezberlediği parçaları yerli yersiz sayıp dökmesine karşın, Muzaffer Bey'in sağlam bir dünya görüşü olmadığını bilirler.*" VV266

hoca (Far.) *a.* 1. Müslümanlıkta din görevlisi. "*Bizim orda bir mescit vardı, oranın hocası…*" BTÜ175 2. Mesleği bilgi öğretmek olan kimse; öğretmen. "*En iyisi bir İngilizce hocası bulup…*" ÜÇK544 3. Medresede öğrenim gören sarıklı, cübbeli din adamı. "*Yıllarca önce, Alboyacılar Medresesi'ndeki hocası, ihtiyar dersiamı hatırladı*." HÇ184 **hoca moca*** hoca falan. "*Sonra bu adam hoca moca olmadığı hâlde ne güzel, ne doğru konuşuyordu*!" ÜÇK464

hocaefendi* *a.* Din görevlilerine karşı saygı bildiren bir ünvan. "*Hocaefendi cahildi, şivesi bozuktu ama çıkarlarının da yönünü bilmeyecek kadar budala değildi*." ÜÇK464

hocalık *a*. 1. Hoca olma durumu. "*Bakma sen benim hacılığıma hocalığıma*." YD143 2. Hocanın yaptığı iş. "*Ne o gene sabah sabah? Hocalığın tuttu*?" DE59

hocanım* *a.* Hoca hanım. "*Hocanım da artık pek gelmiyor, farkında mısın*?" ÜÇK544

Hocapaşa* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Hocapaşa'dan.*" SUÇ33

hocasız* *sf.* Hocası olmayan. "*Şimdi diyar diyar dolaşıp hocasız, imamsız köy aramak zorunda kalacaktı*." HÇ208

hodbin (Far.) *sf.* Yalnız kendini düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan; bencil. "*Kendini kâinatın merkezi sanıp her şeyin kendi keyfine göre düzenlenmesini isteyen hodbin demek*!" AY170

hodbinlik *a.* Hodbin olma durumu; bencillik. "*Onları hatırlayabileceğimi sanmamanın hodbinliğiyle gidiyordum.*" KK58

hodri *a.* `Kendine güvenen ortaya çıksın, işte meydan` anlamında hodri meydan deyiminde geçen bir söz. "*Belki ama hodri meydandı. Koyabilirse koysun.*" İDG46

hoh* *a*. Ağzını yaklaştırıp soluğunu bir şeyin üzerine hızla verirken çıkan ses. "*Nihayet adam da geldi, kızın yanına halsizce çökerken hoh yaptı*." EKM84 **hoh yap-*** hohlamak. "*Annesine hoh yaptı*." EB130

hohla- Ağzını yaklaştırıp soluğunu bir şeyin üzerine hızla vermek. "*Başka gün olsa avuçlarına hohlar, adımlarını açardı ısınmak için*." EB32

hohlan-* Hohlama işi yapılmak. "*Hohlanmışa benzeyen camların ötesinden Haliç, irili ufaklı mavnalar, motorlar; duman duman bir vapur akıyordu*." EB25

hohlanmışlık* *a.* Hohlanmış olma durumu. "*Kocaman eliyle camın hohlanmışlığını sildi*." EB26

hoj (Der.) *sf.* Hoş. "*Hoj geldiniz beyefendi*." DK67

hokka (Ar.) *a.* Metal, cam veya topraktan yapılmış, içine mürekkep vb. şeyler konulan küçük kap. "*… masasındaki defter, kalem, hokka, hesap makinesi ne varsa herifin suratına fırlatır, sonunu düşünmezdi bile*." CEM36

hol (İng.) *a*. Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer; hanay, sofa. "*Ordaydı, karısı, Nilüfer'in hol üzerindeki penceresinin önünde, beyaz bir gölge gibi dikilmekteydi*." SM221

Holivut* *öz. a*. Hollywood. "*Holivuda gidiyorum yakında*." AY181

Hollanda* *öz. a*. Avrupa'da bir ülke. "*Köşklerinin, apartman ve yalısının bütün duvarlarında Paris'ten, Londra'dan, Hollanda'dan getirtilmiş çeşitli tablolar asılıydı*." CEM45

hollü* *sf*. Holü olan. "*Şehrin dışında, içinde, kırmızı kiremitli ya da üç oda bir hollü bir apartman katları olmalıydı*." SBK33

Hollywood* *öz. a.* Amerika Birleşik Devletleri'nde sinema endüstrisinin kalbi olarak bilinen ve ismi bu sektör için sıkça kullanılan yerleşim yeri. "*Belki de Cinecitta yahut Hollywood'dan davetler alacaksın*." YD251

homoseksüel (Fr.) *a*. Duygusal veya cinsel olarak kendi cinsine ilgi duyan kimse, eş cinsel. "*Herhangi bir dejenere, belki de bir homoseksüeldi*." BK357

homur homur *zf*. Homurdanarak. "*Ne söyleniyorsun kız kancık ayı gibi homur homur*? BTÜ158

homurdan- Öfke, kızgınlık, can sıkıntısıyla anlaşılmaz sesler çıkarmak. "*Kocakarı homurdandı*." ÇK130

homurdanıl-* Homurdanma işi yapılmak. "*Kime, neye hınçla iç çekiliyor, homurdanılıyordu*?" KK233

homurdanma *a*. Homurdanmak işi. "*Sonra gene kendi kendine homurdanmaya başladı*." DK25

homurtu *a*. Homurdanma sırasında çıkan sesin adı. "*Lakin o, belirsiz bir homurtuyla ağır ağır kalktı; kızını kucaklamak istedi*." EKM86

homurtulu 1. *sf*. Homurtusu olan. "*Kalabalık kaldırımları tellerde şimşekler çaktırarak geçen tramvayları, homurtulu otobüsleriyle Beyoğlu işte*." KY199 2. *zf*. Homurdanarak. "*Arada nehre çakıl taşları fırlatıyor, parlak güneşin altında bulanık ve homurtulu akan suların üzerinde çakıl taşları üç, dört, bazen beş sefer sekiyordu*." EKM55

hop *ünl*. Uyarmak amacıyla kullanılan bir söz. "*Hooop, burdan. Sağ yap sağ yap*." KAÇ207 **hop oturup hop kalk-** öfke, heyecan vb. duygular sebebiyle yerinde duramaz olmak, kalkıp kalkıp oturmak. "*Beri yanda ise annesi hop oturup hop kalkıyordu.*" SM238 **hop hop hopla-*** hop oturup hop kalmak. "*Yok, kırılmazlar, başlarlar hop hop hoplamaya*!" VV59

hop hop *ünl*. Bir davranışı engellemek veya uyarmak amacıyla söylenen bir seslenme sözü. "*Şarapçı, 'Hop hop!' diye söylendi*." EVO39

hoparlör (Fr.) *a*. Elektrik dalgalarını ses dalgasına çeviren ve gerektikçe sesi yükselten alet. "*... yaz geceleri kıyametleri koparan hoparlörleriyle iki sinemasına karşın gene de çok büyük bir köydü.*" KAÇ1

hopla- Sevinçten, korkudan veya oyun için, bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak. "*Sokaklarda hoplayarak yürüme*!" KK180

hoplama *a*. Hoplamak işi. "*Kapak keyifli keyifli hoplamaya başlayınca Berbat, indir, dedi*." YK36

hoplat- 1. Hoplamasını sağlamak. "*Aynı soru Konsomatris Leyla'nın da yüreğini hoplatmıştı*." SBK15 2. Çocuğu koltuklarından tutup hafifçe havaya fırlatarak eğlendirmek. "*Kardeşini hoplatan babasının yanına gitti*." EVO214

hoplatma *a*. Hoplatmak işi. "*Baba duymadı, duydu aldırmadı, küçük oğlunu hoplatmaya koyuldu*." EVO214

hoplaya zıplaya *zf*. Büyük bir sevinç içinde. "*Pervin hoplaya zıplaya deli deli çıkıyordu*." GK116

hoppa *sf*. Yaşına uymayan davranışlarda bulunan, delişmen, serbest, koket, ağırbaşlı karşıtı. "*Ama o kızı gibi delişmen, kızı gibi hoppa, kızı gibi süse, giyime kuşama düşkün değildi*." KY4

hoppala 1. *ünl*. Şaşma ile birlikte kınama anlatan bir söz. "*Hoppalaa! Bir bu eksikti*." GR73 2. *sf*. Hoppa. "*Mahalle aralarındaki hoppala kadınlar ne bileceklerdi hususinin onun olmadığını*?" KY20

hoppala cuppala* *sf*. Hoppa. "*Böylesine güzel bir kız, etekleri bir parça havalı olmalı, hoppala cuppala...*" SBK133

hoppalık *a*. Hoppaca davranış. "*Deminden beri dikkat ediyordu kadının hoppalığına, züppeliğine*." EB78

hopur hopur (Der.) *zf*. Neşeli ve canlı olmayı anlatır. "*Hikâyeye kendini öylesine kaptırmıştı ki, arada coşuyor, çokluk olduğunca yerinde hopur hopur hoplayıp cenkteymişçesine bağırıyordu*." VV96

hor (Far.) *sf*. Değersiz, önemi olmayan, aşağı. "*Ne diye hor görüyorlar sanki*?" DE35 **hor gör-** bir kimseye değersiz gözle bakmak. "*Sonu madem hayırdı, madem onları hor görenleri çatlatmak vardı sonunda, her şeye katlanacaklar, yüksünmeyeceklerdi*." EVO181 **hor bak-** değersiz saymak, değer vermemek. "*O zaman da baba, dede yadigârı mübarek öküzle kara sabana hor bakıldıydı*." VV109

hora (Rum.) *a*. Birçok kişi tarafından el ele tutuşarak oyun müziği eşliğinde oynanan bir halk oyunu. "*72. Koğuş'taysa âdembabalar hora tepiyorlardı*." YK56 **hora tep-** hora oynamak. "*Kendileri çalıp çığırıp hora teper, tahtalarını yıkayıp silerken yataklarımızı sel sele verirler, laf yok*." GR214

horla- (I) Uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak. "*Açık ağzıyla kalın kalın horluyor, dünyayı umursamıyordu*." MM148

horla- (II) Birinin gönlünü incitircesine davranmak, hor görmek. "*Seni çok horladıydım ben ya, bakıyorum sen de adamın tekesisin be*!" EVO317

horlama *a.* Horlamak işi. "*Atınca da hemen arkasını döner, başlardı horlamaya*." EK50

horlayış *a*. Horlamak işi. "*Horluyordu. Rahat, sakin bir horlayış.*" VV331

Hormobin* *öz. a.* Erkeklerde umumi zafiyet ve iktidarsızlık nevrasteni ve bitkinlik hâllerinde vücuttaki androjen eksikliğine veya azlığına bağlı durumların tedavisinde kullanılan bir ilaç. "*Umum müdür Hormobin kutusunu eline aldı*." GR119

Hormontoxon* *öz. a.* Bir tür ilaç. "*Kalsiyum iğneleri, C vitamini, Hormontoxon vb.*" HÇ60

horoz (Far.) *a.* Tavukgillerden, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı. "*Dışarda horozlar tek tük ötmeye başlamıştı*." VV382 **horoz ölür, gözü çöplükte kalır** `yaşanılmış, alışılmış, erişilmiş bir durum veya makam yitirildikten sonra, göz o durum veya makamda kalır` anlamında kullanılan bir söz. "*Sonunda baktım âdembaba olacağız, mektep ettim atölyeyi, açtım şu bakkaliyeyi ama horoz ölür gözü çöplükte kalırmış*." YYB169 **horozu çok olan köyün sabahı erken olur** "karışanı çok olan işlerden sonuç güç alınır" anlamında kullanılan bir söz. "*Horozu çok olan köyün sabahı erken olur.*" DK77

horoz dövüşü *a*. Özel olarak yetiştirilmiş iki horozun eğlence ve yarışma amacıyla dövüştürülmesi. "*Üstelik tutuklular sıralanmış, bir horoz dövüşü seyredercesine dikkat kesilmişlerdi*." ÜÇK358

horoz şekeri *a*. Çeşitli renklerde yapılmış, ince tahta çubuğa takılıp satılan horoz biçiminde şeker. "*Kucaklarında huysuz çocuklarıyla dertli tazecik anneler ... ellerindeki horoz şekerlerini yalayıp duran çocuklar...*" KK236

horozlan- Kabadayı tavrı takınmak, çalım satmak. "*Deveci Çopur Halil, 'Ne lahavle çekiyorsun lan?' diye horozlandı*." CEM19

horozlu şeker* *a.* Horoz şekeri. "*Deminden beri horozlu şeker alsın diye huysuzlanıp anasının eteğini çekiştiren oğlunu bir tekmeyle yıktı*." SAR31

horp* *a*. İğne batırılınca çıkan ses. "*Sinek değil, sanki horp horp iğne batırıyorlardı*." EVO202

hortla- 1. Yanlış bir inanışa göre ölü mezardan çıkmak. "*... mezarlarından kefenleriyle hortlamış balmumu yüzlü ölüleri düşünerek uyumaya çalışırdı*." SÇ8 2. Herhangi bir sorun yeniden ortaya çıkmak. "*İnkılaplar silinip süprülür, belki de saltanat, hilafet müessesesiyle yeniden hortlar, İslam ortaçağına dönülürdü*." HÇ243

hortlak *a*. Mezardan çıkarak insanları korkuttuğuna inanılan yaratık. "*Bu sesler, mezarlıklarda kefenleriyle dolaşan hortlakların kemik gıcırtıları yahut masallarından fırlamış cadılarla sihirbazların ulumaları gibi gelirdi bana*." BE14

hortlat- Hortlama işi yapılmak. "*Define için okunan dualar habis ruhları mezarlarında hortlatır*." KT318

hortum (Ar.) *a.* 1. Filde ve bazı böceklerde boru biçiminde uzamış ağız veya burun bölümü. "*Kocaman fil, kapkara. Hortumu...*" SÇ40 2. Genellikle plastikten uzun ve esnek boru. "*Elinde hortum, boyuna suluyordu*." DK61

horul horul *zf.* `Horlama` sesi çıkararak. "*Vali Bey bu saatte horul horul uyur*." MM140

horultu *a.* Horlama sırasında çıkan sesin adı. "*Kepeneğin altındaki Hasan, sese kulak verircesine horultusunu kesti*." GR178

horultulu *sf*. Horultu sesi çıkaran, horultusu olan; harharalı. "*Yukarda şıkır şıkır yıldızlar, yıldızların altında ırgatların horultulu, yorgun dünyası...*" BTÜ358

hoş (Far.) 1. *sf*. Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren. "*Ne olursa olsun, kavga hoş bir şey değildi*." SM275 2. *zf*. Beğenilen, duyguları okşayan bir biçimde. "*O memlekette böyle şeyler hoş karşılanırdı.*" DE255 3. *zf.* Bununla birlikte. "*Hoş, o da görmüştü yüksek, upuzun bacaları*." GR201 **hoş bulduk** `hoş geldiniz` sözüne verilen karşılık. "*Hoş bulduk dedi, içeri girdi*." CEM108 **hoş geldiniz** gelen kişiye söylenen selamlama sözü. "*Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz*." BK312 **hoş gör- (veya karşıla-)** gücenilecek veya karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak. "*... oğlanın çirkinliğini hoş görürlerdi yahut da görmeleri gerekirdi*." HÇ86 **hoş moş*** hoş falan. "*Hoş moş. Atın yerine eşeği bağlamayacağını diyor*!" HÇ37 **hoş tut-** birine iyi ve sevecenlikle davranmak. "*Gelinini kendi evladı gibi, evladından da hoş tutuyordu*." EK91 **hoşa git-** beğenilmek, bir kişiden veya bir şeyden hoşlanmak. "*Ağzından her çıkan söz bir keramet gibi karşılanıyor, zarif stilolarla defterlere notlanıyor ya da ağa hazretlerinin hoşuna gitsin diye notlanırmış gibi gözükülüyordu*." KK105 **hoşuna git-** beğenmek. "*Nihat Bey'in Nazan'ı hatırlatan hanımı Neriman'ın pek hoşuna*

gitmişti.” EK241

hoş beş bk. hoşbeş. “*Hoş beşten sonra annesi, kız kardeşi Nuran üzerindeki endişelerinden söz ediyordu*.” KY78

hoşaf (Far.) *a.* Bütün veya dilimler hâlindeki kuru meyvenin şekerli suyla kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü. “*... pembe pembe kızarmış çıtır çıtır tavuklar, baklavalar, börekler yeseydi; hoşaflar içseydi*.” ÖE42 **hoşafın yağı kesil-** söyleyecek söz, verecek karşılık veya yapacak bir şey bulamayacak bir duruma düşmek. “*Karşılaşınca tabancasıyla ama kesiliverir yağı hoşafın*.” ÖE20

hoşafçı (Der.) *a.* Çıkarı için yüze gülen kimse. “*Ali kıs kıs güldü: -Hoşafçı…*” BTÜ324

hoşafçılık* *a.* Hoşafçı olma durumu. “*O, bu değil ya, asıl gücüme giden senin Kamuran'ın hoşafçılığı...*” MUR204

hoşbeş (Far.) *a.* Hatır sormak amacıyla söylenen ilk sözler. “*Selam, sabah, hoşbeşten sonra Deveci Çopur Halil…*” CEM58 **hoşbeş et-** iki veya daha fazla kişi aralarında dostça, arkadaşça konuşmak; sohbet etmek. “*Rıfat Efendi gümüş tabakasını misafirlerine veriyor, misafirler sigara sarıyor, tatlı tatlı hoşbeş ediliyordu*.” OK14

hoşça *zf*. Hoş olarak, iyice, güzelce. “*Boynunda işportasıyla Kosti, ‘Haydi hoşça kal!’ dedi*.” SÇ32 **hoşça kal (veya kalın)** ayrılan kimsenin kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü. “*Hoşça kalın*!” SBK199

hoşe* (Kür.) *sf*. Hoş, güzel. *“... hoşe kardaş, karşılığını verdi*.” BTÜ258

hoşgörü *a*. Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans. “*Gençliğe, gençliğin kanı deliliğine hoşgörüyle bakmak elbette lazımdı*.” YYB75

hoşlan- Hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek. “*Hoşlandığı, koca bir ay gece gündüz düşündüğü adamla, onun sevgilisiymiş gibi, caddede yan yana yürüyordu*.” SBK218

hoşlanabil- Hoşlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Şu deyyustan hoşlanamadım daha da işitmesini istemiyorum*.” EK292

hoşlanıl-* Hoşlanma işi yapılmak. “*Sohbetimizden hoşlanılmıyor, can sıkıyorduk*.” AY144

hoşlanış *a*. Hoşlanmak işi. “*Kızlar değil de kadınlardan hoşlanışı…*” EB196

hoşlanma *a*. Hoşlanmak işi. “*Elinden bir iş gelmemesi hatta soyup okşamaktan bile hoşlanmaması…*” EB141

hoşnut (Far.) *sf*. Bir davranış, bir durum veya bir kimseden memnun olan, yakınması olmayan. “*Karım ise hiç hoşnut görünmüyordu*.” ARK39 **hoşnut ol-** memnun olmak, yakınmamak, şikâyetçi olmamak. “*Anlatılandan hoşnut olmadığı zamanlardaki gibi yüzü asılmıştı*.” KY16

hoşsohbet (Far. ḫoş + Ar. ṣuḥbet) *sf*. Güzel ve tatlı konuşan (kimse). “*İyi insanlar, hoşsohbet insanlar, dinlerinde diyanetlerinde, namuslu insanlar ama...*” OK8

hot be hot (Far.) *zf*. Kendi kendine, kendi kafasıyla, kendiliğinden, kimseye danışmadan. “*Git görüş benim için ama hot be hot benden, benim sana bundan söz açtığımdan bahsetme*.” GR223

hovarda *sf*. 1. Zevki için para harcamaktan kaçınmayan (kimse). “*Beni her zaman böyle hovarda yakalayamazsın karıcığım*.” DE127 2. Geçici aşklar ve ilişkiler peşinde koşan (kimse); gönül avcısı, çapkın. “*Hovarda bakkal, canın sağ olsun diyordu*.” DE147

hovardaca *zf*. Hovarda gibi, hovardaya yaraşır bir biçimde. “*İflahsızın Yusuf keyifli keyifli gülerek Köylü sigara paketlerinden birini hovardaca yırttı*.” BTÜ59

hovardalık *a*. 1. Hovarda olma durumu. “*... pırıl pırıl çizmelerle hovardalık âlemlerini değil, fabrikayı sevsin, onunla dost olsun, dost olabilmek için de onun dilini bellesin*.” EVO11 2. Hovardaca davranış. “*Benim yaptığım hovardalığı kim yaptı bu memlekette*?” EVO145

hoy *a*. Ayol anlamında seslenme ünlemi. “*Hiç tanımadığı hırpani bir oğlan, ‘Hoy dalayum!’ dedi*.” KP35

hoyflü* *sf*. Heybetli, ürkütücü. “*Hain hoyflü olur derler*.” KP89

hoyrat (Rum.) *sf*. Kaba, kırıcı ve hırpalayıcı. “*İlk günlerindeki ciddiliği de erimiş, yerini hain, hoyrat, iğneleyici, patavatsız bir içtenlik almıştı*.” SAR77

hoyratça *zf*. Kaba bir biçimde. “*Leğendeki sabunlu suyla hoyratça yıkamaya başladı*.” GK310

hödük *sf. argo* Görgüsüz, kaba, anlayışı kıt (kimse). "*Hele fabrikasında çalıştığın hödük hiç bilmez.*" DE138

hökümat (Der.) *a.* Hükümet. "*Hökümat nikâhı da kıydıracak dedin mi*?" CEM59

hökümet (Der.) *a.* Hükümet. "*Hökümet hökümet değil ki…*" GR4

höpürdet- Bir şey içerken `höpür` diye ses çıkarmak, hopurdatmak. "*Hoşbeşten sonra, kahveleri höpürdetirlerken Rıza…*" SBK333

höpürdetebil-* Höpürdetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çayı yalnız höpürdetmez, höpürdetemeyenlere de ikram ederdi*." SAR121

höpürdetme *a*. Höpürdetmek işi, hopurdatma. "*Başlayacaktık yeni sigaralarla höpürdetmeye*." KK34

höpürtü *a.* Höpürdetme sırasında çıkan sesin adı. "*Neriman'a, o, herkesten başka gibi gelen zarif ama çok zarif bir höpürtüyle yudumladı*." YD99

höreke (Rum.) *a.* Eğrilmekte olan yün, keten vb. şeylerin tutturulduğu, bir ucu çatal değnek. "*Ananın hörekesi! Doldur şunu yahu*!" EKM132

hörmet (Der.) *a*. Hürmet. "*Dimediler mi ki bir insanın bir böyüğü bir yerden içeri girdi mi zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi*?" CEM36

höst *ünl*. Bir kimseyi uyarmak için kullanılan bir seslenme sözü. "*Höst sana, babana höst, hayvan*!" KY225

höt *ünl*. Korkutmak veya dikkati kendi üzerine çekmek için söylenen bir söz. "*Üst perdeye çıktın da milletin dalgasını bozdun mu şaraphane yasasına aykırı kaçıyor, şarapçı hemen: "Höööööt*!" KK208 **höt de-** gözdağı vermek, korkutmak. "*Höt derim, çekinir*." YD69 **höt möt*** höt falan. "*Ispartalıya höt möt diyemezsin.*" YD69

höyküre höyküre* *zf.* Heyecanlı veya kızgın bir biçimde. "*İçini çeke çeke, höyküre höyküre ağlıyor.*" KT88

höyük *a*. Toprak yığını, küçük tepe. "*Araba, Ali Şahin'in ta karşılardaki höyük üstüne yapılmış kerpiç evine doğru gidiyordu*." KT290

HP'li* *öz. a.* Hürriyet Partisi üyesi veya destekçisi kimse. "*MP'lilerle HP'liler de zaman zaman aracılık yapıyorlardı*." GK366

Hristaki* *öz. a*. 1876 yılında İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde yapılan ve 1940'lü yıllardan itibaren 'Çiçek Pasajı' adıyla anılan pasaj. "*Otomatik mi, Çiçek Pasajı mı, Hristaki mi neresi denk gelirse dalınır, mangırlar suyunu çekinceye kadar içilirdi*." DK51

hu (I) *ünl.* Dervişler arasında kullanılan bir seslenme sözü. "*Ne hu çekerdim ne de secdeye kapanırdım*." MM95 **hu çek-** tekkelerde, dervişler ayin sırasında sürekli olarak hu demek. "*Ne hu çekerdim ne de secdeye kapanırdım*." MM95

hu (II)* *a*. İshak kuşlarının çıkardığı ses. "*Görünmez böceklerin derinden derine çıtırtısı, kim bilir nerede iç çeken bir ishakın hu huları, ta uzaklarda böğüren bir öküz…*" KY80

hububat (Ar.) *a*. Buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç vb. hasat edilen ürünler ile tohumlarının genel adı; tahıl. "*Müthiş kârlı bir hâle gelen beyaz altın dururken hububata ne lüzum vardı*?" HÇ267

hudut (Ar.) *a*. İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi; sınır. "*İki gün evvel, yirmi dört saat zarfında Lübnan hudutlarını terke mecbur edilmişler*." BE59

huğ *a*. Çubuk veya kamıştan yapılmış bağ ve bahçe kulübesi. "*İki odalı bir huğ damı çakacağım kendi elimle, çocuklarımı kurtaracağım buralardan*." CEM82

hukuk (Ar.) *a.* 1. Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü, tüze. "*Zaten bu işverenle işçi arasındaki hakemlikten, hukuk devleti deyiminden de bir şey anlamıyor, içerleyip duruyordu*." GR9 2. Bu yasaları konu alan bilim. "*Hukuk öğrenimini yaparken yakın ilgilerini gördüğü kart ama zengin hanımefendilerle gününü gün ettiği yıllardan idmanlıydı*." HÇ333 3. Yasaların ceza ile ilgili olmayıp alacak verecek vb. davaları ilgilendiren bölümü. "*Bilhassa hukuk davalarında tuttuğunu koparırmış*." EK196 4. Ahbaplık, dostluk. "*Bu kadar hukukumuz var mesela*." SAR63 **hukuk mukuk*** hukuk falan. "*Hukuk mukuk vız gelir bana*." EB175

hukuk müşaviri *a*. Resmî veya özel kuruluşlarda hukuku ilgilendiren işleri gören, hukuki meselelerde görüşüne başvurulan ve idari davalarda kurumunu temsil etme yetkisine sahip kimse. "*Fabrika hukuk müşavirinin bir cinayete kurban gitmesi ihtimalinden korkuluyordu*." SM218

hukukçu *a*. Hukuku meslek edinen, hukukla uğraşan kimse. "*Bu karmakarışık dünyada fena insanlara karşı donanımlı olanlar muhakkak ki hukukçulardır*!" SM149

hukuki (Ar.) *sf*. Hukukla ilgili, hukuksal, tüzel. "*Hem bu suretle işlerin idari ve hukuki bakımdan sevki çok daha kolay olmaz mıydı*?" HÇ337

hukuklu* *a*. Hukuk fakültesinde okuyan kimse. "*Siz hukukluya bakın*." EB86

hukuksuzluk *a*. Hukuksuz olma durumu. "*Hukukun hukuksuzluğu yıkılmalıdır*!" KT287

hukuk-u umumiye* (Ar.) *a.* Devlet ile kişi arasında karşılıklı olarak hak ve ödevleri düzenleyen hukuk kolu; amme hukuku, kamu hukuku. "*Sen ne anlarsın hukuk-u umumiyeden lan*!" MUR46

humaine* (Fr.) *a*. İnsana değer veren; insancıl. "*Neden benim memleketim de kendi color locole'liyle, yani mahalli rengiyle işlediği ama harikulade humaine beşeri birkaç filmle katılmasın*?" YD97

humarcılık* *a.* Kumarcılık. "*Humarcılık sende, ırz namus düşmanlığı sende, itlik uğursuzluk sende*." GK370

humma (Ar.) *a.* Ateşli hastalık. "*Humma alevleri, yuvalarından fırlamış ela gözler…*" KP21

hummalı *sf*. Sıkı, yoğun, hararetli. "*Bahar için hummalı bir faaliyet hâlindedirler*." YD219

humus (Ar.) *a.* İyice ezilmiş nohut, tahin ve baharatla hazırlanan bir yemek. "*Ona Sirkeci kebapevlerinin çoban salatası, bol kırmızı biberli çiğköftesi, lahmacunu, humus denen nohut ezmesi … lazımdı*." KÜÇ36

Humus* *öz. a.* Suriye'de bir şehir. "*Ben Hama'ya, Humus'a, Antakya ve Beyrut'a ait neler anlatmadım*." AY214

hunhar (Far.) *sf*. Kana susamış, kan dökücü. "*Az sonra yetişen bekçi ve polisler bu evlat katili hunhar ihtiyarı silahıyla yakaladılar*." GAV208

hunnak (Ar.) *a.* Boğaz mukozasının şişmesi, boğak, anjin. "*Bütün gece yutkunmaktan hunnak illetine tutuldum*." VV273

hurafe (Ar.) *a.* Dine sonradan girmiş yanlış inanç. "*Bunu yalnız o değil, mahallenin bütün çocukları, hurafeye inanan bütün kadınları böyle sanırdı*." SUÇ18

hurda (Far.) 1. *a*. Eski maden parçası. "*Yolun sağına soluna atılmış kaptıkaçtı hurdaları, paslı demirler...*" DHV303 2. *sf*. Parçalanmış, döküntü durumuna gelmiş. "*Hurda demir işçisinin sert yüzü yumuşadı*." SAR113

hurdacı *a*. Hurda alıp satan kimse. "*Ben hurdacı mıyım lan*?" ÜÇK555

huri (Ar.) *a*. Cennette yaşadığına inanılan dişi varlık. "*Turistik otelde idare müdürlüğü demek, huriler, gençler arasında cennet-i âlâ demek beyefendi*!" MM244

Huri* *öz. a.* Hurriler; MÖ 7. yüzyıla kadar Mezopotamya ve Yukarı Dicle bölgelerinde hüküm süren, Asya kökenli olduğu kabul edilen bir kavim. "*M.Ö. 11. yüzyılda Önasya'dan gelen Hitit, Huri ve Kasit gibi kavimler ama daha öncesi var, Luviler*." KT344

huri melek* *a*. Terbiyeli, uysal ve güzel kız. "*İsterse huri melek olsun, orta hâlli bir Ford mangizi iyi etmezse, nafile*!" SUÇ102

hurma ağacı *a.* Palmiyegillerin eski çağlardan beri Kuzey Afrika'da kültürü yapılan, gövdesi uzun, yaprakları büyük ve dikenli bir ağaç. "*... al kanlar içinde kızgın kumlara ya da göklere boy atmış hurma ağaçlarının nemli gölgesine yuvarlanış…*" EVO13

Hurmalı* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Hangi mahallesinden Adana'nın? -Hurmalı*." BE67

hurra *ünl*. Genellikle Batılı uluslarda hep bir ağızdan `yaşa` anlamlı destek vermek amacıyla kullanılan bir söz. "*Millet, otobüs mü olur, dolmuş mu, kaptıkaçtı mı, hurraaa*!" YYB78

huruç (Ar.) *a*. Çıkma, çıkış. "*Ahir zamanda Mehdi-i Resul huruç edecek, bozulan dünyayı düzene sokacaktı*." VV89

husus (Ar.) *a.* 1. Konu, madde. "*Kadın hususunda hiç de kalite aramadığı hâlde, içki hususunda iş değişirdi*." GAV130 2. Özellik, yön. "*Sizin gibi her hususta ince bir bayanı sıkabilir*." HÇ334 **husus musus*** husus falan. "*Ben husus musus bilmem*." SAR9

hususi (Ar.) 1. *sf*. Yalnız bir kişiye, bir şeye ait veya ilişkin olan; özel. "*İfakat Dürdane Hanımefendi'nin hususi hırsızları onlar diye manalı manalı gülerdi*." MM260 2. *zf*. Özel olarak, özel bir biçimde. "*Haşim Ağa,*

Ankara'dan hususi bildirmişler ona.” MM32

hususili* *sf*. Hususi arabası olan. “*Necla'nın mavi hususili patronunu hemen tavlardım*.” BFV152

hususiyet (Ar.) *a*. Bir şeyin benzerlerinden veya başka şeylerden ayrılmasını sağlayan nitelik; özellik. “*... sizi de bütün bilgi, görgü ve bilhassa geniş araştırmacı hususiyetlerinize rağmen, kendisiyle aynı seviyede görerek kendi fikirleriyle hemfikir kılmaya çalışıyor*!” GR17

huşu *a.* Tanrı'ya boyun eğme, gönlü korku ve saygı ile dolu olma. “*Herkes şimdi ... huşu içindeydi*.” KK76

huy (Far.) *a*. İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin bütünü, mizaç, tabiat. “*Güzellikten önce iyi huy ararım ben kadında*.” DK152 2. Alışkanlık. “*Şahinde Hanım'da soru sormak huy hâlindeydi*.” ARK69 **huy edin-** bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek. “*Pantolonunun paçaları bir zamanlar çok iyi giyinmeyi huy edinmiş bir insanın pantolon paçalarıydı*.” YYB166 **huy muy*** huy falan. “*Huy muy. Bana ne onun huyundan*?” KK29 **huyu batsın** kötü huylu kişiye `bu kötü huyu yok olsun` anlamında kullanılan bir ilenme sözü. “*Huyu batsın*.” EVO367 **huyu huyuna suyu suyuna** iki kişinin her yönden birbirine uygun olduğunu anlatmak için kullanılan bir söz. “*Huyu huyuna, suyu suyuna benzerdi*.” GK158 **huyuna suyuna git-** birini kızdırmayacak veya ürkütmeyecek biçimde uysalca davranmak, alışkanlıklarına, isteklerine uygun davranışlarda bulunmak. “*Erkeğe hoş görünmek için kadın türlü hünerler bilmeli, erkeğin huyuna suyuna göre hareket edebilmeliydi*.” EK151

huylan- Kuşkulanmak, işkillenmek, pirelenmek, tedirgin olmak. “*Berbat huylanarak ‘Bize ne?’ dedi*.” YK57

huylanabil-* Huylanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kart karı huylanabilir, kıyametler koparabilirdi*.” SBK198

huylandır- Huylanmasına sebep olmak, huylanmasına yol açmak. “*Güzel kadının ölüsü bile adamı huylandırıyor*.” EKM34

huylandırma *a*. Huylandırmak işi. “*Gülizar'sa mahsustan açıyor, oğlanı huylandırmaya çalışıyordu.*” VV264

huylanma *a*. Huylanmak işi. “*Benim huylanmama bakma*.” CEM44

huylu *sf.* 1. Herhangi bir huyu olan. “*Çok erkek huylu olan kadın eve gelmiş*.” ÜÇK380 2. İşkilli, kuşkulu. “*Böyle şeylerden adamakıllı huylu ağalar fitili almışlardı*.” BTÜ307 3. Ürkek, sinirli (binek hayvanı). “*Bunu, huylu kısrağın kişnemesini hatırlatan bu tıksırığı işitti yukardaki uyanık adam*.” KAÇ61

huylu huylu* *zf*. Huylu bir biçimde, kuşku duyarak. “*Halası huylu huylu baktı*.” EVO215

huyluluk *a.* Huylu olma durumu. “*En son ve ondan önceki geceleri hatırlıyor, huyluluğu artıyordu*.” EVO255

huysuz *sf*. Huyu iyi olmayan, kötü huylu. “*Bir insan huysuz mu, isterse dünya güzeli olsun*!” HÇ95 **huysuz muysuz*** huysuz falan. “*Adam huysuz muysuz ya, iyi günlerini de görmedim değil*.” YD323

huysuzlan- Huysuzluk etmek, huysuzca davranmak. “*Çocuk asılıyor, huysuzlanıyordu*.” EB42

huysuzlanma *a*. Huysuzlanmak işi. “*Ali huysuzlanmaya başlamış*.” KAÇ14

huysuzlaş- Huysuz bir duruma gelmek. “*Kadın huysuzlaştıkça huysuzlaşmış*.” EB57

huysuzluk *a*. 1. Huysuz olma durumu. “*... benimkinin huysuzluğu bence bilinen şey olduğundan, üzerinde durmamıştım*.” ARK58 2. Huysuzca davranış. “*Erkeklerde avareliği, huysuzluğu, uzun boyu, acı kuvveti severdi*.” DK107

huzur (Ar.) *a.* 1. Dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç. “*Dünyaları bana vermişler gibi memnun ve huzur içindeyim*.” AY211 2. Ön, yan, kat, makam, yamaç. “*Okumuş insanları huzuruna alıp onlarla alay etmeye, maaş verdiği memurlardan mutlak bir saygı görmeye bayılırdı*.” CEM34 3. Bir yerde bulunma. “*... kır bıyıklı insanlar, onun huzuruyla küçülmüş, ufalmış, hatta hiçleşmişlerdi*.” ÜÇK380 **huzur muzur*** huzur falan. “*Allah'ın huzuru muzuru, göbeği üzerinde bağlı ellerini çözüp hart hurt kaşındı*.” EVO202 **huzur ver-** gönül rahatlığı, dirlik vermek, dinlendirmek. “*Güneş altında sakin, Boğaz'ın mavi sularıyla terasındakilere huzur veren bir oteldi*.” ÜÇK333 **huzurunu kaçır-** tedirgin, rahatsız etmek. “*Suat ... serseri milyonerin de huzurunu kaçıran, aklında kurduğu bir varlık olmuştu*.” SM242

huzursuz *sf.* Huzuru olmayan, tedirgin, rahatsız. “*Cevdet de Nuran kadar huzursuzdu*.” SBK229

huzursuzlan-* Huzursuz olmak. "*Sivil iyice huzursuzlanmıştı*." MM64

huzursuzluk *a*. 1. Huzursuz olma durumu. "*Daimi bir huzursuzluk vesilesi olurlar*." DE192 2. Huzursuzca davranış. "*Birden saatin on biri geçtiğini fark ederek huzursuzluğu arttı*." GK100

hücre (Ar.) *a.* 1. İnce bir zar içindeki protoplazma ve çekirdekten oluşmuş, bir organizmanın yapı ve görev bakımlarından en küçük birimi, göze. "*Tekmil neşem uçuyor, midem bulanıyor, sanıyorum ki deminden beri tüm hücrelerimden nüfuz eden terkibi izafili aruzları kusacağım.*" SAR28 2. Tutukluların veya hükümlülerin yalnız olarak kapatıldıkları küçük oda. "*Yalnız, İki Çocuğun Devriâlemi'nde, Jano'yla Yanik'in hapsedildikleri hapishane hücresine hiç benzemiyordu burası*." SUÇ188 3. Siyasi bir inançla gizli olarak çalışan bir örgütün genellikle aynı yerde çalışanlarının oluşturduğu topluluk. "*Köfteci dükkânında hücre faaliyeti yapmak gibi aslı astarı olmayan iftiralardan yıllar topladım.*" KK64

hücum (Ar.) *a.* 1. Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma; saldırı, taarruz, tecavüz. "*Sarı saçlı, mavi gözlü şehzade kılıcını çekti, hain peri padişahının askerlerine hücum ettiydi*." SM138 2. Sert eleştiri. "*Ayten uğradığı hücumdan yılmış, bir kenara sinmiş, entarisinin eteğiyle oynuyor, bir yandan da karanlık locayı düşünüyordu.*" DK212 **hücum et-** bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulunmak; saldırmak. "*Yüzüne sıcak bir kan hücum etti*." BK338

Hüda (Far.) *öz. a.* Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; tanrı. "*İstemesini bilmezsen Hüda vermez.*" YYB162

hüddam* (Ar.) *a*. Hizmet edenler, hizmet eden cin. "*Kim bilir, belki de hüddamlarıyla görüşmekteydi efendi hazretleri şu sıra*." VV84

Hügo bk. Viktor Hügo. "*Baba Hügo on dört yaşındakinden ne bekleyebilirdi?"* BFV244

hükmet- (Ar. ḥukm + T. et-) 1. Düşünme veya yargılama sonunda bir kanıya varmak. "*Başgardiyan en kestirme yolun Necati'yi münferide atmak olduğuna hükmederek sandalyesinden kalktı*." EKM157 2. Aklına esmek. "*Canı isterse, daha doğrusu aklı hükmederse, gece yarısı motosikletine atladığı gibi şehirdeki barların yolunu tutuyordu*." BTÜ176 3. Bir kimseye veya topluluğa sözünü geçirmek. "*Şeytan bazen öyle hükmediyor ki ulan kap çekici, koca kafasına…*" EVO27

hükmetme *a*. Hükmetmek işi. "*Faraza, Güllü'yle evlenip çiftliğe hükmetmeye başlasa, ilk önce kendisine yol vereceğine şüphesi yoktu*." HÇ312

hüküm (Ar.) *a.* 1. Kavrama, karşılaştırma, değerlendirme vb. yollara başvurularak kişi, durum veya nesnelerin eleştirici bir biçimde değerlendirilmesi; yargı. "*Onun için, Allah'ın, 'Çalış kulum, vereyim!' hükmüne uyularak bu tarlalar asıl çalışan köylüye bırakılmalıydı*." KT293 2. Egemenlik, hâkimiyet. "*Beş kuruşluk dolmuş yolcularına bile hükmün geçmiyor birader*." YYB220 3. Önem, geçerlilik. "*Benim oğlanların yazısının yanında ne hükmü olur*?" EVO68 4. Karar. "*Tamamını okumadan hüküm verme*." DE9 5. Değer, aynı veya benzer nitelik. "*Birkaç ay Melek için birkaç yıl, hatta birkaç asır hükmündeydi*". İDG10 **hükmü geç-** 1. gücü yetmek, sözü geçmek. "*Bir gün önce serpeleyen yağmurun, bütün yaz, güneşin altında yanıp yanıp kavrulmuş topraklara hiç hükmü geçmemişti*." EVO177 2. geçerli, etkili durumunu yitirmek. "*Esrarın hükmü geçmişti*." HÇ178 **hükmü olma-** önemi, geçerliliği, etkisi bulunmamak. "*Gripin mıripinin ne hükmü olurdu*?" BTÜ99 **hükmünü icra et-** gerekeni yerine getirmek. "*Evin her tarafına serptiği okunmuş şerbetler, üç muska, üç koca soğukluk muskası elbette hükmünü icra edip aralarına soğukluk verecekti*." EK274 **hüküm giy-** mahkemece cezalandırılmak. "*Bir gece, koyun çalmaya gelen bir hırsızı öldürüp gömmekten on sekiz yıla hüküm giymişti*." EKM5 **hüküm ver-** iyice düşündükten sonra bir karara varmak. "*Yahut nereden hüküm verdiniz*?" YYB180

hükümat (Der.) *a.* Hükümet. "*O zaman koşarım hükümata*!" SÇ61

hükümdar (Ar. ḥukm + Far. -dār) *a.* Padişah, kral, hakan gibi taht sahibi devlet başkanı. "*Mısır ehramları ve bu ehramların yapılmasında çalıştırılan binler belki de yüz binlerce emekçinin işgücüne insafsızca el koyan bilmem kaçıncı sülaleden hükümdarlar canlanır kafamda*." GR88

hükümet (Ar.) *a*. 1. Bakanlar Kurulu. "*Hükümet efendim, suç hükümette*." GK3 2. Bir ülkenin yönetim kuruluşları. "*Kaçtığı anlaşılınca dedesi hükümete başvuracak, yaşı küçük diye hükümet de onu dedesine teslim edecekti*." GAV156 3. Devlet yönetimi. "*Devlet, hükümet, devletin tapusu, birtakım senetler, tapu dairesindeki kocaman kocaman defterler,*

şu bu vız geliyordu.” KT366 **hükümet mükümet*** hükümet falan. “*Kadının kulağına girmezdi oldubitti parti marti, hükümet mükümet*.” KT222

hükümetçilik* *a*. Devlet yönetimiyle ilgili işler. “*Yıllar yılı hükümetçilikte pişmiş…*” HÇ265

hükümlü *sf*. Ceza hükmü verilmiş, hüküm giymiş, mahkûm. “*Velhasıl kadın hükümlülerin günlük yaşantıları üzerine bitmez tükenmez şeyleri onlardan öğrenmiştim*.” ÇK79

hüllesiz* *zf*. Hülle işi yapılmaksızın. “*Desene, hüllesiz geri alamaz*?” EK174

hülyalı *sf*. Hayal kuran veya insanı hayal kurmaya sürükleyen. “*Renk renk ışıklar kamufle edilmiş, içerisine romantik, hülyalı bir hava verilmek istenmişti*.” KY172

hüner (Far.) *a*. Beceri isteyen ustalık, beceriklilik. “*Benim on parmağında on hüner oğluma çamur sıçratamazsın*!” TD10

hünerli *sf*. Hüneri olan (kimse). “*Adamın elleri öyle hünerliydi ki, sanki uykularını çekip topluyordu*.” GK254

hüngür hüngür *zf*. Yüksek sesle ve hıçkıra hıçkıra. “*İşbaşında küfürbaz, kaba bu adam, Bethoven'in sağırlığına hüngür hüngür ağlamıştı*.” BTÜ353

hünkâr (Far.) *a*. Osmanlılarda yalnız padişahlar için kullanılan bir unvan. “*Sultan Hamit kimdi? Hünkâr kim*?” SÇ8

Hünkârsuyu* *öz. a*. Orhan Kemal’in “Kardeş Payı” adlı eserinde geçen bir eğlence mekânı. “*Meşrutiyet'ten önce Çırçır, Hünkârsuyu âlemleri...*” KP66

hür (Ar.) *sf*. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya, şarta bağlı olmayan; özgür. “*Ooooh, hürüz*!” KP70

hürlük *a*. Hür, özgür olma durumu. “*Güneşe, hürlüğe kavuşan kart keçi, sivri çenesini sallayarak boncuk mavisi gözleriyle şaşkın etrafa baktı*.” SUÇ264

hürmet (Ar.) *a*. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; saygı. “*Kocanıza hürmetim vardır*.” EB247 **hürmet et-** saymak, saygı göstermek. “*Hatıralarına hürmet edeceğim*.” İDG11 **hürmette kusur etme-** karşısındaki kişiyi iyi ağırlamak, isteklerini yerine getirmek, saygısızlık etmemek. “*Bana karşı hürmette de kusur etmez*.” DE231

hürmeti mahsusa* (Ar.) *a*. Özel saygı veya ilgi. “*Bana karşı hürmeti mahsusası vardır*.” HÇ274

hürmetkâr (Ar. ḥurmet + Far. -kār) *sf*. Saygısı olan, saygı gösteren; saygılı. “*Dayağı yediği günden beri son derece hürmetkâr olmuştu*.” İDG98

hürriyet (Ar.) *a*. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu; özgürlük. “*Yaşasın hürriyet*!” SAR29

Hürriyet Anıtı* *öz. a*. ABD'nin New York şehrindeki Liberty adası üzerinde, inşa edildiği 1886 yılından bu yana Amerika'nın simgesi olan anıtsal heykeli ve gözlem kulesi; Özgürlük Heykeli. “*Gök tırmalayanların, Hürriyet Anıtı'nın Amerika’sını anlatıyordu*.” SÇ60

hürya *zf*. Hep birden, cümbür cemaat. “*Gemi karaya oturuyor, yerliler hürya*!” DHV291

hüs- (Der.) Susmak. “*Ana, anacığım hüs, Allah’ını seversen hüs*!” EVO257

Hüseyin Şehsuvar* *öz. a*. Türk gazeteci ve sanatçı. “*Eskiden ünlü romancı Mahmut Yesari'yle yazar dostumuz Naci Sadullah, merhum Hüseyin Şehsuvar'ın filan akşamcılık yaptıkları Çemberlitaş'taki Ermeni'nin dükkânı yanındaydı sözünü edeceğim şaraphane*.” KK207

hüsn* (Ar.) *a*. Güzel, iyi, güzellik, iyilik. “*Mesela, Ey hüsnü cemal, âleme sen darbı meselsin*!” İDG32

hüsnü an* (Ar.) *a*. Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik; güzellik. “*Neyse, hüsnü an sahibi melek rû dildadesini koynuna alır, iyş-i nuş, muhabbet derken uyuyakalırlar*.” HÇ188

hüsnü kuruntu (Ar. ḥusn + T. kuruntu) *a*. Herhangi bir durumu safça kendinden yana iyiye yorma. “*Kuruntu benimki, hüsnü kuruntu*.” DE242

hüsran (Ar.) *a*. Beklenilen şeyin elde edilememesi yüzünden duyulan acı, batkı. “*Sonum hüsran oldu*.” SAR81

hüviyet (Ar.) *a*. Kişinin kim olduğunu tanıtan belge; kimlik. “*Hüviyetine bakmadı mı*?” MM95

hüzün (Ar.) *a.* Gönül üzgünlüğü, gam, keder, sıkıntı. "*Masa üzerindeki içkiler, Rus salataları, biftekler, böbrek ızgaralarıyla filan hüzün içindeydi*." GR142 **hüzün çök-** hüzünlenmek. "*Devrilen akşam güneşinin soluk renginde bir hüzün çöktü içine*." MM197

hüzünlen- Hüzünlü duruma gelmek, hüzün duymak. "*Susmuş, ağlayacak kadar hüzünlenmişti*." YD116

hüzünlü *sf.* Gönle üzgünlük veren, iç kapanıklığına yol açan, hazin. "*Yasin Ağa, uzun boyu, esmer, hüzünlü yüzüyle kapıda dikiliyordu.*" VV107

hüzzam (Ar.) *a.* Klasik Türk müziğinde segâh perdesinde bir makam. "*Bir hüzzam şarkı nasıl*?" İDG32

I, ı

ıcığı cıcığı *a*. İçi dışı, hepsi. "*Sabahleyin erkenden kalk, kahveye koş, saatlerce gazetelerin ıcığını cıcığını çıkar…*" ÜÇK329 **ıcığını cıcığını çıkar-** incelenmemiş, elden geçirilmemiş hiçbir yerini bırakmamak, en küçük ayrıntısına kadar incelemek, didik didik etmek. "*Sabahleyin erkenden kalk, kahveye koş, saatlerce gazetelerin ıcığını cıcığını çıkar…*" ÜÇK329

Idıbıdıoğulları* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*İlle Idıbıdıoğulları...*" BTÜ368

ıh* *ünl*. Ağrı, acı duyulduğunda söylenen bir söz. "*Sancı birden öyle arttı ki elinde olmayarak ıhh diye inledi*." GR208

ıh- Deve çöküp oturmak. "… *deve gibi ıhtı*." BFV216

ıhı (Der.) *ünl*. İşte. "*Ufak bir tereddütten sonra, kadın, 'Ihı!' dedi…*" SAR34

ıhı ıhı* *a*. 1. Ağlama sırasında çıkan ses. "*Peki ama niçin ağlıyorsun Nuran? -Ihı ıhı ıhı...*" SBK93 2. Cinsel ilişkiyi çağrıştıran bir söz. "*Ihı ıhı diyorum tekmil lan*!" BTÜ189

ıhı mıhı* *a*. Cinsel ilişkiyi çağrıştıran bir söz. "*Sonra ıhı mıhı, bildiğin gibi...*" BTÜ352

ıhlamur (Rum.) *a*. Ihlamur ağacının çiçeğinin kurutulup kaynatılmasıyla elde edilen içecek. "*Evde annem kuru çamaşır verdi, ıhlamur kaynattı, arkama şişe çekti*." AY167

ıkın- 1. Herhangi bir nedenle soluğunu içinde tutarak kendini zorlamak. "*Ikındı, sıkındı*." MUR131 2. Peklikte veya doğum sırasında kasları zorlayarak soluğunu tutmak. "*Hayvan yemliğini tutmuştu fukara, ıkın ha ıkın*." BTÜ196 **ıkınıp sıkın-** bir iş yapabilmek için kendini çok zorlamak. "*Ikınıp sıkınıyor, iskemlesinden hafifçe kalkıyorsa da nafile...*" KT352

ıkına sıkına *zf*. Çekinerek, sıkılarak, ıkına tıkına, ıklaya sıklaya. "*Kaptan bir kenara çekilip Kaya Ali'nin getirdiği süslü kağıda ıkına sıkına, zorla birkaç satır yazdı*." YK84

ılı- Ilık duruma gelmek, ılınmak. "*Su henüz ılımamıştı bile*." CEM79

ılık *sf*. Soğukla sıcak arası, ne soğuk ne sıcak. "*Artık yemeklerin ılık kokusu onu bir anda pervasızlaştırmıştı*." ÇK64

ılık ılık* *zf*. Ilık bir biçimde, ılık olarak. "*Kurşuni rölöve şapkası, siyah çizgili açık kurşuni kostümü, kolalı yaka ... ılık ılık terlenen sıcak ağustos gecesinde ceketi hatta yeleği...*" BK273

ılıklık *a*. Ilık olma durumu. "*... hep o sürü ılıklığıyla çıkış kapısını buldular*." GK3

ılımlı *sf*. Düşünce, iş vb.nde aşırıya kaçmayan, ölçülü, mutedil, itidalli. "*Oysa özel bir şirketteki masası başında ne de ılımlıydı*!" YYB193

ılıştır- Sıcak suya soğuk veya soğuğa sıcak su katarak ılık duruma getirmek. "*Kazandan sıcak su aldı, ılıştırdı, yıkanmaya başladı*." CEM94

ıpıslak *sf*. Çok ıslak, her yanı ıslak. "*Gri suların köpük köpük parçalandığı mor kayalardan birinin üstüne ıpıslak entarisiyle beyaz beyaz oturmuş.*" BFV144

ıpıssız *sf*. Çok ıssız, ıssız. "*Gecenin bu saatinde ıpıssız köşk çın çın ötüyordu.*" SM297

ırahat (Der.) *a*. Rahat. "*Yerleşti yerleşmesine ya, ırahat dursa…*" GK311

ırahatlık* *a*. Rahatlık. "*Heç bi yerde ırahatlık yok bunnardan bana*." GR24

ırak *sf*. Gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan; uzak. "*Dostlardan ırak, aklına ağasıgilnen kütlü devşirmeye gitmeyi takmış*!" EVO61

Irak* *öz. a.* Orta Doğu'da bir ülke. "*Irak, Arabistan, Mısır, Arabistan, Ürdün, Lübnan velhasıl Gâvur Dağları'nın ötesi baştan başa Arabistan.*" KAÇ20

ırakı (Der.) *a*. Rakı. "*Irakınnan mezelerini de getirsem*?" GK275

ırazı (Der.) *sf*. Razı. "*İreiz beğ kaçınan ırazı olur ola*?" GR49

ırgalan- Irgalama işi yapılmak, sarsılmak, sallanmak. "*Bir saat sonra ırgalana ırgalana geçen Kadırga-Karaköy otobüsü...*" BFV249

ırgat (Rum.) *a.* 1. Tarım işçisi, rençper. "*Irgat hücumla deste taşımaya başladı*." BTÜ363 2. Yapı işçisi. "*Dolu ırgat, amele vardı*." GK195 **ırgat mırgat*** ırgat falan. "*Desene ırgata mırgata hacet kalmayacak*?" VV159

ırgatbaşı *a.* Irgatlardan sorumlu kimse. "*Deminden beri sesi soluğu çıkmayan ırgatbaşı da küçük ağanın yanına sokulmuştu*." BTÜ364

ırgatbaşılık* *a*. Irgatbaşı olma durumu. "*Ya huylanır da elinden ırgatbaşılığı alırsa*? HÇ149

ırgatlık *a*. Irgat olma durumu, rençperlik. "*Çukurova'ya yarım pabuçları, kulaklarına geçmiş yağlı fesi ile ırgatlık için geldiğini ... herkes bilirdi*." CEM17

ırk (Ar.) *a*. Kalıtımsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu. "*Yani bu topraklarda korkunç bir ırk karışması…*" KT344

ırkçı *sf*. Irkçılık yanlısı olan, rasist. "*İçimizde ırkçı mı var da konuşuyorsun*?" KT344

ırkçılık *a*. İnsanların toplumsal özelliklerini biyolojik, ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğreti, rasizm. "*Tüm Anadolu'yu düşünüyorum da ırkçılığın en sökmeyeceği dünya parçası bizim Anadolu*." KT344

ırmak *a.* Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir. "*Neyse ağam, ırmak kenarına indik*." EKM153 **ırmak mırmak*** ırmak falan. "*İçlidir, kendini ırmağa mırmağa atar da...*" EVO91

ırz (Ar.) *a*. Bir kimsenin, başkaları tarafından dokunulmaması ve saygı gösterilmesi gereken iffeti. "*Bir kız demek, bir erkeğin ırzı demek*!" SUÇ271 **ırz mırz*** ırz falan. "*Askerliğini yapmış, ırza mırza dolanmaktan da aranmıyordu üstelik*." ÜÇK302 **ırzına geç-** zor kullanarak bir kimseyi cinsel zevkine alet etmek, tecavüz etmek. "*Su yüzünden hasımları karısının yolunu gözleyip pusuya düşürmüşler, ırzına geçmişler*." ÜÇK380

ırz düşmanı *a*. Cinsel zevki için her türlü yasa ve töreyi çiğnemekten çekinmeyen kimse. "*Dayım bu kadar mı ırz düşmanı, namussuz*?" HÇ31

ırz ehli *sf*. Namuslu, iffetli, temiz (kimse). "*Çok iyi tanıdığım, ırz ehli kişilerden bir Mevlüt Ağa vardır*." GR48

ırzı kırık *sf*. Namussuz, rezil. "*Allah, ırz ehilleri dururken ırzı kırıklara niçin yardımcı olsundu*?" EK274

ısı *a*. Fiziksel bir olaya dayalı, belirli bir ölçü üzerine kurulmuş olan sıcaklık ve soğukluk derecesi. "*Güneşin altında ısı elli beş dereceyi bulmuştu*." GR207

ısıcak (Der.) *sf*. Sıcak. "*Yazın Çukurova'nın zenginleri bile İstanbul'a gelirler. Niye? Isıcak*!" GK4

ısın- 1. Sıcak duruma gelmek. "*72. Koğuş'un ... duvarları mangaldaki kömür ateşinin marsık kokulu sıcağıyla yavaş yavaş ısınıyordu*." YK32 2. Üşümesini gidermek. "*Şu ceketini ver de biraz da biz ısınalım*!" ÖE26 3. Yadırgamaz olmak, hoşlanır olmak, alışmak, benimsemek. "*Yavaş yavaş ısınıyor gibiyim, aramızdaki duvar alçalıyor, bir ferahlık duyuyorum*." AY155

ısınabil- Isınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Cicianneden soğuk muamele görmese belki de kolay kolay ısınamayacaktı*." EK335

ısınadur-* Isınmayı sürdürmek. "*Varsın su ısınadursundu*." YD39

ısındır- Birinin bir şeye alışmasını, ilgi duymasını sağlamak. "*Hele Servet Bey'in espri dolu konuşmaları, Haldun'u bu aileye hemen ısındırdı*." İDG31

ısınıl-* Isınma işi yapılmak. "*Kış ortasında çerçeveler kırılıp parçalanarak koğuşun ortasında yakıldı, ısınıldı*." YK93

ısınıver- Çabucak ısınmak. "*Adama ne için böylesine ısınıvermişti*?" KAÇ40

ısınma *a*. Isınmak işi. "*Şubatta hava ısınmaya başlar, bağcılar kıska denilen küçük küçük soğanlarla bağlarına koşar, ekerlerdi bereketli topraklara*." VV262

ısır- 1. Dişleri arasına alıp sıkmak. "*Dudağını ısırarak kendini tutmaya, ağlamamaya çalıştıkça elinde olmayarak boşanıyor, omuzları sarsıla sarsıla ağlıyordu*." EVO85 2. Dişleriyle koparmak. "*Laz Ali, arasında tahin helvası bulunan yarım somununu kuvvetli dişleriyle ısırarak Yusuf'un yanında durdu*." BTÜ144 3. Rüzgâr sert esmek, keskin bir biçimde etkilemek. "*Isıran soğuktan anladığına göre, hava gece karlamış olacaktı*." EB89 **ısıracak köpek dişini göstermez** `kötülük edecek kimse önceden haber vermez, belli etmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Yalnız, ısıracak köpek dişini*

göstermez oğlum!" HÇ264

ısırabil- Isırmaya gücü yetmek. "*Gün gelir, dişlerin benim gibi dökülürse istesen de ısıramazsın*!" DE246

ısırgan *a.* Isırgangillerden, her tarafı sert tüylerle kaplı, tüyleri kırıldığında karınca asidi denilen çok kaşındırıcı bir madde çıkartan bir ot. "*Boy atmış ısırganlarla yaban otları arasındaki merdivenleri ağır ağır çıktılar*." SUÇ298

ısırıcı *sf.* Isırma özelliği olan. "*Yabancı gözlerin ısırıcı bakışlarından rahatsız oluyor, şuradan çabucak kurtuluvermeyi düşünüyordu*." DK191

ısırık *a.* Isırılan yerde kalan iz. "*Isırıklar içinde, morarmış, pis bir yüz*!" KAÇ165

ısırıl- Dişleri arasında sıkılmak veya koparılmak. "*Ali, elinde ısırılmış elmayla mutfaktan babasının yanına kaçtı*." GK268

ısırıver- Ansızın ısırmak. "*Haldeki kâtipliğinden kıpkırmızı, sımsıkı elmalar, ısırıverince ağzını tatlı tatlı dolduran suyuyla yumuşacık armutlar getirirdi*." EB53

ısırma *a.* Isırmak işi. "*Başladın gene ısırmaya, değil mi*?" EK134

ısıt- Sıcak duruma getirmek. "*Su ısıtmak, yıkanmak, kardeşlerimi yıkamak vazifesi bana düşer*." GR84

ısıtabil- Isıtma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bacı, bana bir teneke su ısıtabilir misin*?" AY208

ısıtıl- Isıtma işi yapılmak. "*Bu, henüz tanımadığı bir genç kadın tarafından ısıtılmış, kadın kokulu yatak sinirlerini gerivermişti*." YD292

ısıtıver-* Çabucak ısıtmak. "*Bir teneke su ısıtıversene*!" GK85

ısıtma *a.* 1. Isıtma işi, teshin. "*Ya ısıtması*?" EK254 2. Anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık; sıtma. "*Isıtman var, dedi*." BTÜ290

ıskarta (İt.) *a.* Herhangi bir nedenle değerini yitirmiş mal. "*Bir başka çevre, bir başka kaptıkaçtı ıskartası, bir başka paslı demirler...*" DHV307

ıskatçı *a.* Iskat verilen kimse. "*Ölü yıkayıcı, ıskatçı…*" VV260

ısla- Islak duruma getirmek; ıslatmak. "*Bir türkü mırıldanarak çamaşır leğenini ocağın yanına yerleştiren Cemile, küllü su döktü, çamaşırları ısladı*." CEM83

ıslah (Ar.) *a.* Düzeltme, iyileştirme. "*Allah ıslah etsin, dedi.*" YYB89 **ıslah et-** yola getirmek. "*Allah istese azan kullarını ıslah edemez mi*?" MUR255

ıslahane* *a.* Islahhane. "*Islahane, disiplin, haleti ruhiye, insanlık...*" EKM158

ıslahhane (Ar. işlāḥ + Far. ḫāne) *a.* Suç işleyen çocukları ıslah etmek, eğitmek ve topluma kazandırmak amacıyla açılmış kurum, ıslahevi. "*Hapishanelerin zulüm ve işkence yeri olmaktan çok ıslahhane olmasını isteyenlerdendi*." SUÇ232

ıslak *sf.* 1. Suya batırılmış, üzerine su dökülmüş veya yağmurdan ıslanmış olan. "*Soğuk rüzgârın öfkeyle yüklendiği karşı mağazaların ıslak çinkolarına gözü dalan Cemile, 'Geberesice!' dedi.*" MUR297 2. Herhangi bir nedenle yaşarmış, sulanmış. "*Topal Eskici ıslak kirpikleriyle devam etti*." EVO43

ıslaklık *a.* Islak olma durumu. "*Derinlerde Çeçen Hakkı, bacağında Yıldız Parkı'nın deresindeki sularla yıkanmış külotun hâlâ ıslaklığı, uçuyordu*." DHV251

ıslan- Islak duruma gelmek. "*... yorulmaya, terlemeye, yağmurda ıslanıp nezle olmaya razıydı*." KP81

ıslanma *a.* Islanmak işi. "*En küçük bir ima kirpiklerinin ıslanmasına yeter.*" ARK240

ıslat- Islak duruma getirmek. "*Ama bu küskünlük, kavrukluk, saçlarını ıslatıp ayna karşısında sıkı sıkıya taramasına engel olamaz*." ÖE40

ıslatıl- Islatma işi yapılmak, ıslak duruma getirilmek. "*Sirke ya da kolonyayla ıslatılmış tülbentler koysa alnına, şakaklarını ovsa...*" VV377

ıslı* *sf.* Su vb. şeylerin içine katılmış olan. "*Pırıl pırıl bir kovada buza ıslı Altınbaş rakısını kadehlere bölüyor, gülüyor, söylüyordu*." KT160

ıslık *a.* 1. Dudakların büzülerek veya parmağın dil üzerine getirilmesiyle çıkarılan ince ve tiz ses. "*Dışarda hâlâ arkadaş ıslıkları*." ARK221 2. Bir şeyin çıkardığı ince ve tiz ses. "Kaba bir rüzgâr çıkmıştı. *Pervazlarda uğulduyor, ıslık*

çalıyordu.” EK371 **ıslık çal-** `ıslık` sesi çıkarmak. “*İhtiyar sarmısak kokulu bir ıslık çaldı*.” KÜÇ39

ısmarıç (Der.) *a.* Yapılması ısmarlanan şey, sipariş. “*Şu sıra, ille kışa doğru ısmarıçta çok iş olacağını söylüyor esnaf*.” EVO123

ısmarıççı* *a.* Sipariş üzerine iş yapan kimse. “*Yoksa düşün, hepimiz her yandan sırt sırta verdik mi şerefsizim iki ay sonra ısmarıççı dükkânı hazır*.” EVO135

ısmarıççılık* *a*. 1. Ismarıççı olma durumu. “*Heye, başlarık ısmarıççılığa*” EVO132 2. Ismarıççının yaptığı iş. “*Babası, ağası ısmarıççılık yapan, sırtında lacivert kostüm, ayağında yumurta ökçeli ruganlar...*” EVO125

ısmarla- 1. Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek. “*Tavukçu koştu, ısmarladığı öteberiyi aldı*.” YK30 2. Parasını kendi ödeyerek başkaları için yiyecek veya içecek getirilmesini söylemek. “*Hakkı Efendi nasıl olsa bir çay ısmarlardı*.” ÇK67

ısmarlama *a.* 1. Ismarlamak işi, sipariş. “*Hasan Hüseyin'in kebap ısmarlamasına benzedi*.” AY131 2. Ismarlanarak yaptırılan, sipariş edilen, hazır karşıtı. “*Bayram Amca'yla İhtiyar Kurt'a ısmarlama, lacivertten elbiseler sipariş verilmiş, siyah ayakkabılar alınmış, pardösüler bile ihmal edilmemişti*.” DK191

ısmarlamacılık* *a*. Ismarıççılık. “*Madem eskicilik fosladı, işi ısmarlamacılığa, toptancılığa dök*.” EVO112

ısmarlan- Bir şeyin yapılması veya getirilmesi birine söylenmek. “*Mevsim yazsa soğuk bira, limonata, dondurmalar ısmarlanır; kışsa çaylar demlenir*.” SM199

ısmarlanma *a.* Ismarlanmak işi. “*Garson, liste, gerekli şeylerin ısmarlanması…*” GR135

ısmarlat- Ismarlama işini yaptırmak. “*Koltuk meyhanelerinde kendine şarap ısmarlatacak adam mıydım*?” BFV14

ısmarlayabil- Ismarlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Mesela bana bir şarap ısmarlayabilirsiniz*!” BK357

ısmarlayış *a*. Ismarlamak işi. “*Rakıyı bakkaldan alışı, elinde tutuşu, Şahut'a gelişi, kebap ısmarlayışı ... tıpkı tıpkısına Topal'a benziyordu*.” KT155

Ispaha Pazarı* *öz. a.* Adana’da bulunan eski bir pazar. “*Ayaklı bir saya makinesi, birkaç tahta kalıp, Ispaha Pazarı'ndan gerekli kunduracı masası, bir kanat kösele uydurdu*.” EVO17

ıspanak (Rum.) *a*. Ispanakgillerden, yapraklarından sebze olarak yararlanılan bir bitki. “*... küflü ekmek parçalarından, soğan kabukları, zeytin çekirdekleri, marul, ıspanak, pırasa yapraklarına kadar neye rastlarsa*.” YYB64

Isparta *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. “*Ispartalıyla Isparta'ya gitmiş*.” YD352

Isparta halısı *a.* Isparta yöresinde el tezgâhlarında dokunan ve çok tutulan bir halı türü. “*Kadir Ağa, elleri arkasında, kaba tüylü Isparta halısının üzerinde ağır ağır dolaşıyor, kapının yanında dikilmiş duran dokuma ustasının anlattıklarını dinliyordu*.” CEM126

Ispartalı *öz. a*. Isparta ilinden olan kimse. *Ispartalıyla Isparta'ya gitmiş*.” YD352

ısrar (Ar.) *a.* Direnme, ayak direme, üsteleme, üstünde durma. “*Mamafih, madem ısrarla beni eşeliyorsunuz, anlatayım*.” SAR81 **ısrar et-** 1. bir konuda, bir düşüncede sürekli direnmek, ayak diremek. “*Neden mi'leri, mı'ları, misiniz, mısınız'ları ayrı yazmamakta ısrar ediyorsunuz*?” BFV270 2. çok istemek. “*Annesi çok ısrar etmiş ama kalmamış*.” YD79

ısrarlı *sf*. Tekrarlanarak yapılan. “*Mutlaka beğenmemi isteyen öyle ısrarlı bir bakışı vardı ki, zaten verilecek ters bir cevabım olamazdı*.” EKM25

ıssır- (Der.) Isırmak. “*Issırım*!” EB101

ıssız *sf*. Kimse bulunmayan veya az kimse bulunan, tenha, yaban. “*Onların evlerine ıssız yollardan geçerek gitmek gerekiyordu*.” AY198

ıstakoz (Rum.) *a*. Istakozlardan, suda yaşayan, birinci ayak çifti güçlü iki kıskaç durumunda gelişmiş bulunan, beyaz eti için avlanan iri bir böcek. “*Dil, tavuk söğüşü, soğuk av eti, mayonezli balık, midye dolması, mayonezli ıstakoz…*” HÇ73 **ıstakoz gibi** çok kırmızı. “*Müdür kulak memelerine kadar bir ıstakoz gibi kızardı*.” İDG27

ıstampa (İt.) *a.* İçinde, mühür, damga vb.ni mürekkeplemeye yarayan çuha bulunan kutu. “*Adamın parmağını ıstampaya basmış, pulun üzerinde mühür gibi kullanmıştı*.” KP98

Istavro* *öz. a.* Rumen yazar Panait Istrati'nin eserlerinde yer alan kurgusal bir karakter. "*Semt fakir olduğuna göre, Istrati çevirilerinden kafasında kalan neşeli bir Istavro, bilgin bir Mihail, ağırbaşlı bir Kodin var mıydı*?" DK74

ıstırap (Ar.) *a.* Acı, üzüntü, sıkıntı, keder, ızdırap. "*Guslide güneş, gece, fırtına, bora, kar vardı, guslide dün vardı, bugün vardı, guslide keder, ıstırap, guslide sefalet vardı*." CEM100

Istrati* *öz. a.* Panait Istrati, Rumen yazar (1884-1935). "*Semt fakir olduğuna göre, Istrati çevirilerinden kafasında kalan neşeli bir Istavro, bilgin bir Mihail, ağırbaşlı bir Kodin var mıydı*?" DK74

ışı- Işıklanmak, aydınlanmak. "*Tam bunları yazarken ortalık iyice ışımış*." BFV248

ışık *a.* 1. Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji, erke, ziya, nur, şavk. "*Avlunun ışık tutmayan koyu karanlık duvar dibine çömeldi*." DE194 2. Bir yeri aydınlatmaya yarayan araç. "*Işığı söndüreyim mi*?" HÇ314 3. Aydınlanmak için kullanılan elektrik. "*Işıkları sönmüş de...*" DK123 4. Mutluluk, sevinç veya zekâdan doğan, özellikle yüzde ve gözlerde beliren parıltı. "*İki gözünün ışığı sönesice lanet*." SBK79 5. Yol gösteren, aydınlatan kimse, düşünce, eser vb. "*Her şeyi bilimin ışığında incelemek, sebep ve neticelerle uğraşmaktan zevk alıyordu*." EK355 **ışık al-** güneş ışığından yararlanır durumda olmak. "*Cıva kıvamında simsiyah ağır bir ağırlık; hiçbir yerden iğne burnu kadar olsun ışık almayan zifiri bir karanlık...*" GAV149 **ışık tut-** bir yeri ışıkla aydınlatmak. "*Babaları elinde lamba, kapıdan ışık tutuyordu*." CEM102

ışıkçı *a.* Sinema filmlerinin çekiminde veya tiyatro, opera, bale vb. gösteri sanatlarında sahnenin aydınlatılması için gerekli ışık ve elektrik işlemini düzenleyip yapan kimse. "*Bir yanda rejisörü, asistanı, öte yanda artistleri, operatörü, efendim, işletmecisi, ışıkçısı, şusu busu...*" YD167

ışıklan- Işıklı duruma gelmek, aydınlanmak, ışımak. "*Cevriye, dışardan ışıklanan denizin çini mavisine hayranlıkla baktı*." SUÇ82

ışıklı *sf.* 1. Işığı olan, aydınlık, ışıklandırılmış, nurlu, nurani, ziyalı, ziyadar. "*Loş sokağı geçti, güneşli, bol ışıklı bir meydana çıktı*." EB110 2. Neşe veren, sevinç yaratan, mutlu. "*Işıklı, ıslak ıslak gözler...*" BE25

ışıksız *sf.* Işığı olmayan, ziyasız, karanlık. "*Işıksız, alacakaranlığa gömülmüş mahalleyi gözden geçirdi*." EK366

ışıl ışıl 1. *sf.* Parıltılı, ışıltılı. "*Nur düpedüz bakmaktan çekiniyor Filiz'in ışıl ışıl ela gözlerine*." BFV156 2. *zf.* Titrek ve parlak ışık saçarak. "*Işıl ışıl parlayan geniş alnıyla gülerek takıldı*." EVO228 **ışıl ışıl yan-** parlamak. "*Yaşlı kadın, genç kızın içlerinden alev almışçasına ışıl ışıl yanan gözlerine baktı*." VV148

ışıl ışıllık* *a.* Işıl ışıl olma durumu. "*Sonra o zamanlar saçlarının şimdiki ışıl ışıllığı nerde*?" BFV72

ışılda- Titrek, parlak bir ışık saçmak, parıldamak. "*Geniş omuzlu, iriyarı bir kadın olan Gülizar'ın terden ışıldayan kara, kuru yüzü, büyük bir sancının dayanılmaz ağrısını belirten derin kırışıklar içindeydi*." GR208

ışıldak *a.* Karanlıkta bir hedefi aydınlatmak için kullanılan dar, uzun bir ışın demeti çıkaran ışık kaynağı, projektör. "*Böylelerini ele geçirebilmek için, yuvalarında fıldır fıldır dönen gözleriyle kalabalığı bir ışıldak gibi tarıyordu*." KÜÇ36

ışıldat- Işıldamasını sağlamak, ışıl ışıl parlatmak, parıldatmak. "*Çatıdan vuran incecik bir ışık çizgisi elindeki tabancanın demirini ışıldatıyordu*." KAÇ145

ışıltı *a.* 1. Hafif ışık, ışıntı, parıltı. "*Karanlık odada birden bir ışıltı gözlerimizi aldı*." AY207 2. Bir şeyin ışıldarken saçtığı ışık. "*Evlerinin oluklu çinko duvarlarına dayalı sırtı, göğün derinliklerine kaçıp giden ayın ışıltısı, babasızlığın acısıyla yanan ufak yüreği*." KAÇ15

ışıltılı *sf.* Işıltısı olan, ışıltı yapan. "*File, taze soğan demetleri, yeşil salatalar, ufacık ufacık kırmızı turplar, gri, lacivert ışıltılı balıklarla dolu olurdu*." SBK156

ışıma *a.* Işımak işi, ışıklanma, aydınlanma. "*İki saat sonra ortalık ışımaya başlayacaktı*." VV376

ışıt- Işık saçmak, ışıklandırmak. "*Arada dikdörtgen ışıkların taş merdivenlerini dikdörtgen dikdörtgen ışıttığı kapkaranlık, dapdaracık minarenin içi*." SÇ18

ışıtabil-* Işıtmaya gücü yetmek. "*Bu uyanık evin sarı ışığı ... önündeki çamaşır leğenini ancak ışıtabiliyordu*." KAÇ24

ışşık* *a.* Işık. "*İki gozüğün ışşığı sönmeye herif*!" EKM48

ıtrışahi (Arapça ʿıṭr + Farsça şāh + Arapça -i) *a.* Baklagillerden, sıcak iklimlerde yetişen, kokulu, çeşitli renkte çiçekleri olan bir süs bitkisi; bezelye çiçeği, kokulu bezelye, nazende çiçeği, İstanbul nazendesi. "*Top top gül fidanları, karanfiller, hanımelleri, begonyalar, ıtrışahilerle bezeli bahçe, zarif bir Acem halısı kadar renkliydi*." SM124

ıvıd ıvıd* *zf.* İnceden inceye, ayrıntılı olarak. "*Şimdi gene ıvıd ıvıd sorarlar*." EKM57

ıvır zıvır *sf.* Küçük, önemsiz. "*İhraç malları, ihraç lisansları kısacası ihracatla ilgili ıvır zıvırla zihni, dudakları da kelimetullah işini görürdü*." GR187

ıvıt ıvıt* *zf.* Ivıd ıvıd. "*İnsanı âdeta şüpheye düşürecek şekilde ıvıt ıvıt soruyor, eşeliyor*." M77

ızbandut (İt.) *sf.* Görünüşü ve davranışı ile korku veren (iri yarı adam). "*Herif ızbandut gibi*." KÜÇ62 **ızbandut gibi** çok iri, cüsseli (erkek). "*Izbandut gibi bir şey*!" HÇ89

ızdırap (Ar.) *a.* Acı, üzüntü, sıkıntı, keder. "*Tabii uykuları da kaçtıkça kaçıyor, hayatı çekilmez bir ızdırap hâlini alıyordu*." DK156 **ızdırap çek-** ağrı ve acı içinde kıvranmak, aşırı derecede üzülmek. "*Çünkü hiç bu kadar ızdırap çektiğim, geceleri uykularımı yitirdiğim olmamıştı*." DK166

ızgara (Rum.) *a.* 1. Et, balık, köfte vb. yiyecekleri pişirmekte kullanılan araç, gril. "*Koyun şu balığı ızgaraya*." BE34 2. Bu araç üstünde pişmiş. "*Rakımız, salata, ızgaralarımız*." ARK167 **ızgara mızgara*** ızgara falan. "*Sonra da ızgara mızgara bir şeyler...*" EB210

ızgara köfte *a.* Kıyma ve özel baharatların karıştırılıp yoğrulmasıyla hazırlanan, ızgarada pişirilen bir köfte türü. "*Ekmek, ızgara köfte, bir şişe soda*!" GR138

ızgaralı *sf.* Izgarası olan. "*Bebek, ya da Tarabya'da bir yerlere gitseler, taze balık ızgaralı, roka salatalı rakı içseler…*" EB185

ızıcık (Der.) *zf.* Kısa bir süre, azıcık. "*Izıcık gel hele*!" GR81

İ, i

i-* Aslı eski Türkçede "er-" iken "ir- > i-" olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece "şu veya bu durumda bulunmak" anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan fiil, ek fiil, imek fiili, cevherî fiil. "*Şöyle buyursa idiniz matmazel*!" GAV159

iade (Ar.) *a.* 1. Alınmış bir şeyi geri verme. "*Karton kapakları aldı, dikkatle tetkik ettikten sonra iade etti*." SAR45 2. Karşılıklı olarak yapma, mukabele etme. "*Terbiyesiz sözünüzü size iade ederim*." EB165 **iade et-** 1. geri vermek, geri çevirmek. "*Ama Vedat, paranın fazlasını derhal iade etti*." SM291 2. karşılık olarak yapmak. "*Terbiyesiz sözünüzü size iade ederim.*" EB165

iadei ziyaret (Ar.) *a.* Daha önce yapılan ziyarete ziyaretle karşılık verme. "*Kısmet olursa bir gün iadei ziyarette bulunmak isterim*." EK220

iadeli taahhütlü* *sf. argo* Hedefi bulan, isabet eden. "*Rahmetli baban öyle bir bıçak atardı ki iadeli taahhütlü.*" KK256

ibad* (Ar.) *a.* Kullar. "*Desene ki ne Rab var ne ibad*?" KT13

ibadet (Ar.) *a.* Bir dinin buyruklarını yerine getirme. "*Ben şurda, elimde tespih, çekilmişim bir kenara, ibadetimle meşgulüm ama bir de gel içime sor*." EK79 **ibadet de gizli, kabahat de** `yapılan iyilikler göstermelik olmamalı, işlenen suçlar, ayıplar açığa vurulmamalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Nefise, 'İbadet de gizli, kabahat de şekerim!' dedi*." ÜÇK499 **ibadet et-** bir dinin buyruklarını yerine getirmek. "*Günahlarımı affettirmek için geceleri, işten sonra Cenabı Allah'a ibadet ediyorum*!" KAÇ95

ibadethane (Ar. ʿibādet + Far. ḫāne) *a.* İçinde ibadet edilen, tapınılan yapı, mabet, ibadetgâh, tapınak. "*İbadethaneleri depo yaptıydılar tekmil*." KAÇ95

ibare (Ar.) *a.* Bir düşünceyi anlatan bir veya birkaç cümlelik söz. "*Resimler alt alta konulmuştu ve üzerlerinde kalın harflerle Cumhurbaşkanı'nın kabulleri ibaresi okunuyordu." GK176*

ibaret (Ar.) *sf.* Oluşan, meydana gelen. "*Dünya bundan ibaret değildir ya*!" KAÇ104 **ibaret ol-** **(veya kal-)** oluşmak, meydana gelmek. "*Sabah kahvaltısı, öğle, akşam yemekleri bu tayından ibaret olduğu gibi, hamam, tıraş, sigara paraları da bu kara tayının içindeydi*." YK16 2. ancak bu kadar olmak. "*Sessiz, kısılan bir lamba gibi ağır ağır bir tükenişten ibaret kalmıştı ölümü*." GK224

ibik *a.* Horoz, hindi vb.nin tepesinde bulunan kırmızı deri uzantısı. "*İlk önce, kan kırmızısı ibiğiyle baba horoz, arkasından küstah tavırlarıyla veliahtlar…*" SM129

iblağ (Ar.) *a.* Ulaştırma, eriştirme. "*Selam ve saygılarımı iblağ ve derneğimize hitaben değil, dernek başkanlığımıza hitaben...*" BK350 **iblağ et-** ulaştırmak, eriştirmek. "*Selam ve saygılarınızı iblağ ettikten sonra efendim*." BK350

iblis (Ar.) *a.* Kötü, düzenci kimse. "*Ne şeytan, ne iblis, ne Allah'ın belasıydı şu kız*!" YD38

ibne (Ar.) *ünl.* Kızgınlıkla söylenen bir söz. "*Bilal diye bir ibne zihnime girdi*." BTÜ292

İbrahim Hakkı * *öz. a.* Mârifetnâme adlı eseriyle tanınan âlim, sûfî ve şair (1703-1780). "*Kabak Hafız, rahle başında İbrahim Hakkı Efendi Marifetnamesi'ndeki fiili cimanın en efdali bahsini kim bilir kaçıncı sefer okuyordu*." HÇ34

İbranice *öz.* 1. *a.* Bugün İsrail'de kullanılan Sami dili. "*İbranice bilir misiniz?"* KT267 2. *sf.* Bu dille yazılmış olan. "*Zannedersem Arapça ama gene zannedersem İbranice yerleri, pasajları var*." KT265

ibraz (Ar.) *a.* Ortaya koyma, gösterme, meydana çıkarma. "*Para kendilerine senet karşılığı verilmez ki ibraz edelim*!" ÜÇK444 **ibraz et-** ortaya koymak, göstermek, meydana çıkarmak. "*Para kendilerine senet karşılığı verilmez ki ibraz edelim*!" ÜÇK444

ibret (Ar.) *a.* Kötü bir olaydan alınması gereken ders, uyarıcı sonuç. "*Parti toplantısında şu ibret verici örneği söz konusu etmeli*." VV102 **ibret al-** ders almak. "*Duy da ibret al*!" EK121

ibreti âlem (Ar.) *a.* Başkalarına örnek olan şey. "*Kız benim olsa ibreti âlem için, bacağına bastığım gibi…*" HÇ59

ibrik (Ar.) *a.* Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap. "*İbrikle su getirdi*." DE93

ibrişim (Far.) *a.* Kalınca bükülmüş ipek iplik. "*Ortası yeşil ibrişimle dikili bir ders kitabım vardı*." BE2

icabat (Ar.) *a.* Gereklilikler, gerekler. "*Çünkü gördüğün terbiye icabatı bunu emreder*." YYB131

icabında *zf.* Gerekince, gerekirse. "*Eli kalem tutar, okuduğunu anlar, icabında şeytana pabucu ters giydirir*." EVO21

icap (Ar.) *a.* Gerek, gereklik, ister, lüzum. "*Olursa kanun adamısın, icabını icra edersin*." KAÇ104 **icap et-** gerekmek. "*Burda icap ettirdin de onun için*." KP83 **icabına bak-** 1. gereğini yerine getirmek. "*Heye derse bu işin icabına bakalım*." SM234 2. bir kimseyi yok etmek, ortadan kaldırmak. "*Ben durakta beklerken herifler saldırıp icabına bakmışlar diyorum, sen hâlâ…*" EK261

icar (Ar.) *a.* Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında, bir süre için sahibi tarafından başkasına verilmesi; kira. "*Bereket versin, pederden kalma bir şeyler var memlekette de onların icarıyla...*" BFV95

icat (Ar.) *a.* 1. Bilinen bilgilerden yararlanarak daha önce bilinmeyen yeni bir bulguya ulaşma veya yöntem geliştirme; buluş. "*Avucunun içiyle demir bedenine vurdu makinenin, onu icat edene sövdü*." BTÜ275 2. Gerçekmiş gibi gösterme çabası. "*Utançtan ayak yıkama icadını çıkarmıştı, annesini oyalamak, dışarda rahat rahat düşünebilmek için*." VV212 **icat çıkar-** yadırganan bir yol tutmak. "*Sanki ben icat çıkarmışım gibi bana surat ediyorsun*." DK169 **icat et-** ilk kez yeni bir şey yaratmak. "*Allah razı olsun şu buzdolabını icat edenden*!" KT154

icazetli* *sf.* Diploması olan, diplomalı. "*Sen lise değil, ortaokuldan bile icazetli değilsin*!" KK71

icik cicik* *a.* Bir olay veya durumun tüm ayrıntı ve incelikleri. "*Motor de, orda dur. İciğini ciciğini bilirim*." BTÜ28

icra (Ar.) *a.* 1. Adliyenin bu işle görevli dairesi. "*Bir yerlere birisi adına imza mı atmış, imzasını taklit edip borçlandırmışlar mı, ne olmuşsa olmuştu, bir gün icra memurları, haciz...*" EB51 2. Borçlunun alacaklıya karşı yapmak veya ödemekle yükümlü bulunduğu bir şeyi adli bir kuruluş aracılığıyla yerine getirme. "*Bir İcra borcum var, çabucak yatırıp da Levent'e atlayacağım*." KK253 3. Yapma, yerine getirme, bir işi yürütme. "*Etmezse, icabı icra olunurdu*." ÜÇK379 **icra et-** yapmak. "*İcap ederse ben sana icabını icra et derim*." BTÜ259

icraat (Ar.) *a.* Yapılan işler, çalışmalar, uygulamalar. "*Fakat asıl hayran olduğum icraatınız, otelcinin evindeki o musibet karıyı defetmeniz*!" MM205

icracı *a.* İcranın verdiği kararları uygulayan görevli. "*Misafir vardı. Savcınınkiler, ağır ceza reisininki, icracının karısıyla kızları...*" EK222

iç 1. *a.* Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı. "*Konağın içini dışını tüm yağlıboya yaptıralım*." EK228 2. *a.* Cisimlerin yüzeyleri arasında kalan her nokta. "*Beli, sırtı, bacakları, kemiklerinin içi öyle sızlıyordu ki…*" EK364 3. *a.* Akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden herhangi biri. "*Her şeyi Nur'a söyleyip kızın tatlı iç âlemini bir anda karartmak istemiyordu*." BFV258 4. *a.* Oyuk şeylerin boşluğu. "*Az önceki genç kız, içi kan dolu enjektörüyle gelince…*" ARK237 5. *a.* Nesnelerin veya kimselerin arasında bulunan nesne veya kimse, ara. "*Zaman zaman aldığı tehdit mektuplarını yazanlar bunların içinde miydi acaba*?" DE24 6. *sf.* Somut kavramlarda iki veya ikiden çok şeyde merkeze daha yakın olan. "*Santrfor, santrhaf, iç, açık…*" DHV290 7. *a.* Bir ülke, şehir, topluluk vb.nde olan veya yapılan. "*Çünkü şimdi iç düşmanlarla uğraşmaya vaktimiz yok*." OK86 8. *a.* Mide, bağırsak, karın. "*İçi bulandı, gene öğürdü*." EK395 9. *a.* Pirinç, soğan ve baharatla hazırlanan, dolmalarda kullanılan karışım. "*Dolmaların içi sahiden de artmıştı*." AY132 10. *a.* Kabuğu olan veya dışı kabuk durumunda bulunan yiyeceklerde kabuğun sardığı bölüm. "*Hasan Hüseyin bakkaldan sıcak ekmekle ceviz içi alır gelirdi*." DE225 11. *sf.* İnsanın manevi varlığıyla ilgili olan. "*Dünden beri değişen iç âleminin münasebetsiz bir buz dağına toslamasından korkuyordu*." DE129 12. *a.* Ten ile dış giysiler arası. "*... güneş vurdu mu incecik entarisinden içi görünen Mari mi*?" GK160 **iç aç-** gönle ferahlık vermek, gönlü ferahlatmak. "*Adliye binası gerçekten güzel, gerçekten modern, gerçekten iç açıcı*." YYB146 **iç çek-** üzüntüyle derinden soluk almak. "*Gözlerinin içine yiyecek gibi bakıp pek pek iç çekmekten öte ne gelebilirdi elinden*?" DE176 **iç et-** eline geçen bir şeyi sahibine bildirmeyerek kendine mal etmek. "*Boş tahta sandıklarla telizleri satıp paraları iç ediyor*." GK166 **iç geçir-** derin soluk alarak üzüntüsünü belli etmek. "*Yeniden iç geçirdi*." KAÇ9 **iç gıcıkla-** istek uyandırmak. "*Ondan sonra karşılıklı geçerler, kocaman*

bıyıklarıyla utangaç mı utangaç erkeklerinin iç gıcıklayan utangaçlıklarına baka baka, içleri kabara kabara içerlerdi." TD12 **içi burkul-** bir şeye çok üzülmek. "*İçi burkuluyor, ona acıyordu*." İDG101 **içi cız et-** ansızın içi sızlamak. "*İçi cızzz etti*." SM289 **içi çek-** istek duymak. "*İçi çektiği hâlde gene de…*" KÜÇ53 **içi ezil-** üzülmek, yüreği burkulmak. "*Senin yerine benim içim eziliyor*." EK88 **içi geç-** bir işe yaramaz duruma gelmek. "*Ne bilirdim içi geçmiş, soğan erkeğinin biri olacağını*?" YD190 **içi git-** bir şeyi yapmayı veya elde etmeyi çok istemek. "*Yoksa içi gidiyordu*." DE93 **içi hop et-** birdenbire heyecanlanmak. "*Ali'nin içi hop etti*." BTÜ149 **içi içine sığma-** telaş, sabırsızlık, coşkunluk göstermekten kendini alamamak. "*Nilüfer tek cevap veremiyor, içi içine sığmıyordu*." SM182 **içi içini ye-** istediğini yapamama yüzünden üzülmek. "*Irgatbaşının içi içini yiyordu ama gene de bozmadı*." BTÜ296 **içi kabar-** 1. duygulanmak, heyecanlanmak. "*… gece yarılarına kadar oturup zevkle, içi kabara kabara yazıp hazırladığı mektuplardan biriydi*." EB144 2. taşkın bir ağlama duygusu içinde bulunmak. "*Gırtlağına bir şey tıkanır gibi oldu, içi kabardı*." BTÜ375 **içi kan ağla-** çok üzüntü duymak. "*İki oğlunun çekip gitmesinden ciğeri yanan ana, kızının korkusundan pek sesini çıkarmıyordu ama içi kan ağlıyordu*." EB258 **içi karar-** sıkılmak, bunalmak. "*Kadehler kadehleri kovaladıkça sıkıntısı artıyor, içi kararlıkça kararıyordu*." SUÇ155 **içi kazın-** açlıktan midesinde eziklik duymak. "*İçim kazınıyor açlıktan*." EK133 **içi parçalan-** birine acıyarak çok üzülmek. "*Düşük omuzlarıyla akşamları evine elleri boş döndükçe Nermin'in içi parçalanıyordu*." GR91 **içi rahat et-** kaygı duyulacak bir konu bulunmadığını öğrenerek ferahlamak. "*Kız kardeşimi mutlaka bulup anamın vasiyetini yerine getirmezsem içim rahat etmeyecek*!" KY162 **içi sıkıl-** bunalmak. "*Yeter, içim sıkıldı*." KT166 **içi sızla-** çok üzülmek. "*Mazhar'ın içi sızladı*." EK149 **içi titre-** duygulanmak. "*Kafasından babasının ölüsü geçti, içi titredi*." EVO86 **içi yan-** 1. büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülmek. "*İçim yandığı hâlde…*" ARK127 2. bir şeye karşı büyük bir özlem duymak. "*İçi yanıyordu*." BTÜ242 **içinde kaybol-** 1. göze çarpmamak. "*Genç adam … kapıyı çekip mandalını indirdikten sonra karşı yapının henüz kırmızı tuğlalardan ibaret iskeleti içinde kayboldu*." GK193 2. giysi çok büyük gelmek. "*Annesi, beyaz geceliği içinde kaybolmuş incecik annesi…*" SÇ8 **içinde yüz-** olumlu veya olumsuz bir durumun aşırı derecesinde bulunmak. "*Elin sıska maymunları kürkler elmaslar içinde yüzüyor*." ÇK102 **içinden çık-** karışık bir işin güçlüklerini yenebilmek, üstesinden gelmek. "*Benim kabahatim yok, der, içinden çıkarım arkadaş*." GR36 **içinden geç-** düşünmek, aklından geçmek. "*Ordaydı da içinden geçenleri duyuyordu*." SBK210 **içinden geçir-** bir şeyi yapmayı düşünmek. "*Babacığım diye içinden geçirirken pardösünün yakası kalkık, mavi gözlü, kahverengi fötr şapkalı birisi önünde durdu*." KP30 **içinden gel-** bir şeyi yapmak için içten bir istek duymak. "*İçinden mi gelmiyor*?" DE96 **içinden gül-** sezdirmeden eğlenmek. "*Genç kadın içinden güldü*." KT193 **içinden kan git-** içi kan ağlamak. "*İçimden kan gidiyor*." EVO33 **içine at-** yapılan bir kötülüğe karşı sesini çıkarmamakla birlikte bunu unutmamak. "*Karısının kayıtsızlığını içine atarak kafayı çektikçe ona karşı olan öfkesi kin hâlini alıyor, düşkünlüğü artıyordu*." SM241 **içine ateş düş-** büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek. "*İçine ateşlerin en büyüğü düşmüştü*." EB190 **içine çek-** soluk almak. "*Soğuk ama tertemiz havayı üst üste içine çekti*." SUÇ216 **içine çekil- (veya kapan-)** 1. dış dünyaya karşı ilgi ve ilişkisini kesmek. "*Herkes şimdi kendi içine kapanmış, sanki huzur-u Rabbilâlemin'de ve huşu içindeydi*." KK76 2. çevresindeki kişilerle ilgi kurmamak, duygularını kimseye açmamak. "*İçine kapandıkça kapanır, bir şey sorulsa duymaz, duysa bile laf ağzından dirhemle çıkardı*." ARK88 **içine doğ-** bir işin olacağını veya olduğunu hiçbir belirtiye dayanmadan önceden sezinlemek, malum olmak. "*İçime doğdu avrat, ağasıgildedir mücerret, içime doğdu*" EVO83 **içine dokun-** dertlendirmek, üzmek. "*Onu orda böyle yaşlı gözleriyle bırakmak çok içime dokunuyor*!" KY44 **içine et- (veya sıç- veya ötür-)** bozup berbat etmek. "*Kemal öyle içerledi ki, yerinden fırlayıp yakalarına yapışmak, çalımlarının içine sıçmak isteğiyle kıvrandı*." VV134 **içine işle-** duygulanmak, etkilenmek, dokunmak. "*Kim bilir hangi cenazesine ağlayan, gene kim bilir hangi başörtülü kadına yapılmış telkinlerden çocuk Kudret'in içine işlemiş şeylerdi ki, şimdi meydanı boş bulup yüze çıkıyorlardı*." MM259 **içine kurt düş-** kendisine zararı dokunacak bir durum meydana geleceğinden kuşkulanmak. "*Araba yürüyor, ama Filiz'in içine de kurt düşmüştür*." BFV85 **içine otur-** çok etkilenmek, çok üzülmek. "*İçime oturan bir şeyi sordum*." ARK122 **içine sin-** içi rahat etmek. "*Başladılar ya, işsizin içine sinmiyordu*." YYB229 **içini aç-** derdini anlatmak, içini dökmek. "*Kemal Ağa'nın karısı olan ablasına, ardından da altmışlık annesine içini açmış dökmüştü*." ÜÇK374 **içini boşalt-** öfkesini açığa vurmak. "*Yusuf oğlunu uzun uzun payladıktan, içini boşalttıktan sonra, 'Beri bak!" dedi*." GK301 **içini burk-** üzülmek. "*Haldun, Haldun'un bakışları, bükük gibi gelen boynu içini burkuyordu*." EK314 **içini çek-** iç

çekmek. "*İçini çekti*." EK332 **içini dök-** derdini anlatmak, iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini bir bir anlatmak. "*... kara kuru kadının susuşundan, işittiklerinin doğru olduğu kanısına vararak içini dökmeye başladı*." EVO67 **içini karart-** bunalıma veya sıkıntıya sokmak, endişeye düşürmek. "*Senin de benim gibi içini karartmak istiyor*." YD65 **içini kemir-** bir üzüntüden rahatsızlık duymak, tedirgin olmak. "*Ama amca kızının kaç vakittir içini kemiren şey, gene içten içe başlamıştı*." ÜÇK543 **içini oku-** birinin gizli, saklı düşüncelerini anlamak. "*Bu şakacı, bu insanın içini okuyan ... arkadaşının yerinde, onun kadar yakışıklı olmak isterdi*." SBK202 **içini sızlat-** üzülmesine sebep olmak. "*Evlerine geldi, gördükleri içini sızlattı.*" BFV200 **içini yak-** çok üzülmek. "*Annesinin sonsuz yolculuğu içini yakıp kavuruyordu*." İDG102

iç- 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. "*İki şişe soda içti*." SBK261 2. Sigara, nargile vb.nin dumanını içe çekmek. "*Patron sigara içiyordu boktan filmler çevirmekle ünlü firmasının kapısı önünde*." ÖE46 3. İçki kullanmak. "*Kocası içti, içtikçe karardı, karardıkça içti*." KY2 **içtikleri su ayrı gitme-** sıkı fıkı dost, arkadaş olmak. "*... benim en aziz dostumdur, içtiğimiz su ayrı gitmez bu derece*." GR47

iç cep *a.* Palto, pardösü, ceket gibi giysilerin iki ön parçasına açılan cep. "*Ceketinin iç, yan ceplerinden, pantolon ceplerinden çıkardığı deste deste paralan masanın üzerine küçük bir tepe gibi yığdı*." DE139

iç çamaşırı *a.* Fanila, külot, sütyen gibi tene, içe giyilen giysi. "*Çeşit çeşit elbiselerim, iç çamaşırlarım, sabahlıklarım olacak*." ÇK103

iç güveyisi *a.* Eşinin ailesinin evinde oturan damat, iç güveyi. "*Okula mokula birer tekme, kapmışlar zengin birer kız, şimdiye Allah bilir iç güveysi bile girmişlerdir*." ÜÇK424 **iç güveyisi gir-** karısının ailesinin evinde oturmak üzere evlenmek. "*Kocasının dediği gibi, aklı varsa yanaşır, iç güveyisi girer*." DK121

iç hastalıkları *a.* Vücudun iç hastalıklarıyla ilgili hekimlik kolu, dâhiliye. "*Ünlü iç hastalıkları mütehassısı, kuyumcu arkadaşını iki omuzundan sımsıkı tutmuştu*." YYB230

iç içe 1. *sf.* Biri ötekinin içinde veya birine ötekinden geçilen. "*İç içe iki küçük oda*." SBK292 2. *zf.* Birbirinin içinde, karışık bir durumda, birbirine çok yakın. "*Avuçlarını iç içe birleştirdiği ellerini sol yanağının altına koydu, hemencecik uykuya geçti*." SUÇ321

iç organlar *a.* Vücutta bulunan kalp, akciğer, karaciğer vb. organların genel adı. "*Ufak tefek adam karşı duvardaki İnsanın iç organları levhasına baktı*." GR111

iç yüz bk. içyüz. "*Keremine kurban olduğum nasıl da dalaverenin iç yüzünü açıkladı bize*!" ÜÇK305

içebil- 1. İçme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sıkıntısından kurtulur, güler söyler, nişanlıyken olduğu gibi saza, sinemaya giderler, konyak bile içebilirlerdi*!" DE34 2. İçme becerisi bulunmak. "*Ben tövbe içemem, bir kahve fincanı bile içemem*." BTÜ196

içebilme *a.* İçebilmek işi. "*Büyükler gibi oturup sigara, rakı içebilmenin sevinci içinde gibiydiler*." KK113

içecek *a.* İçilen her şey, meşrubat. "*Çalışıyor; evlerinin kirasını, elektrik, Terkos parasını, yiyecek, içecek, giyeceklerini kendileri kazanıyorlardı*." EB88

içedur-* İçmesini sürdürmek. "*Efendi helada sigara üstüne sigara içedursun*." DHV321

içer (Der.) *a.* İçeri. "*Kuru ve sakallı bir yüz, içerlere çökük, kanlı gözler...*" EKM94

İçerenköy* *öz. a.* İstanbul'un Ataşehir ilçesinde bulunan bir mahalle. "*O gece aksilik tapucular, Neşe'nin İçerenköy'deki annesine yatıya gitmişlerdi*." YYB27

içeri 1. *a.* İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı. "*Bu mutfak ne dışarıdan ne de içeriden görülemeyecek biçimdeydi*." KY193 2. *a.* İç, iç yüzey. "*Odanın içerisinde tok bir ses çıkaran bu vuruş Duran'ın alnını yardı*." EKM154 3. *sf.* İç yüzeyde, iç bölümde olan. "*Kirli bej pardösüsü, yeşili, mavisi, kırmızısı soluk adi yün kaşkolu, inceltilirken hiç de özenilmemiş kumral bıyığı, iri kulakları, kocaman burnu, içeri içeri gözleriyle güldü*." DHV306 4. *zf.* İç yana, iç yana doğru. "*Her içeri giren çift, onları getiren jandarmaların önünde duruyor*." DHV316 5. *a.* Hapishane. "*İçeriden yeni çıktın*." TD104 6. *a.* Gönül, yürek. "*Aaaah ah, içerimden kanlar gidiyor bu oğlana baktıkça*." ARK191 **içeri at-** hapsetmek. "*Evinde kaçak sakladığı için kanun kadının yakasına yapışacak, içeri atacaktı*." KAÇ134 **içeri gir-** hapse girmek. "*İçeri girdi çıktıysa, vurdu vurulduysa ona neydi*?" KÜÇ11 **içeride ol-** hapishanede olmak. "*Onuncu yıl affı imdadına yetişmeseydi, belki de hâlâ içeride olurdu*." EK357 **içeriye düş-** hapse girmek. "*İçeriye düşerse kim bakardı*." CEM152 **içeriyi boyla-** hapse düşmek. "*Paraları nereye*

sakladıysan çıkar, sonra içeriyi boylarsın.” SUÇ178

içerik *a*. Sözlü veya yazılı anlatımda verilmek istenen öz, düşünce, duygu ve imgelerin bütünü. “*Yani romanın tekniği, hem şekil hem içerik.*” GR136

içerle- 1. İçin için öfkelenmek. “*... gangster Cevdet'e koğuşun Allah'ı Öküz Memet de adamakıllı içerlemişti.*” SÇ186 2. Kırılmak, alınmak. “*Hasan içerler ama*!” SÇ77

içerlek *sf*. Yanındakilerden daha içeride, daha geride bulunan. “*İçerlek, loş dükkânında sarı yapraklı kalın kitaplar okuyan mahalle bakkalının yassı camlı, gümüş çerçeveli gözlüğü vardı*.” SBK39

içerleme *a*. İçerlemek işi. “*Şu ‘Topal Ağa’ sözüne de içerlemeye başlamıştı artık*.” KÜÇ52

içerlenil-* İçerlenme işi yapılmak. “*Bu güvensizliğe içerlenilir*.” ARK5

içerlet-* İçerlemesine yol açmak. “*Gülizar da beyi içerletmek, hayâsız kanısına vardırmak için söylemişti*.” HÇ89

içerleyebil-* İçerleme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*... koca İstanbul'da yek başına bıraktığı birinin kızı tavlamasına pek içerleyebilirdi.*” GK229

içerleyiş *a*. İçerlemek işi. “*Gaga burunluya içerleyişi*?” SÇ201

içgüdü *a*. Bir canlı türünün bütün bireylerinde akıl ve düşünceden bağımsız olarak doğuştan gelen bilinçsiz her türlü hareket ve davranış, insiyak, sevkitabii. “*Suçlu çocuk, umumiyetle, içgüdülerinin gelişmesinde en fena şartları ortaya atan düzensiz ve karışık bir aile içinde yaşar*.” SUÇ314

için* *e*. İçin. “*Ne için bıraksın kaynatasını kiralarda*?” DK124

içici *sf*. İçkiye düşkün, ayyaş. “*Yumruğuna sıkı, içici, üfleyici, vur kırıcı ama erkek çocuk*.” KK250

içil- İçme işi yapılmak. “*İlk, ikinci, üçüncü kadehler hemen hemen hiç konuşulmadan içildi*.” EVO162

içilebil- İçilme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onunla yatmak değil de saklambaç, beştaş, köşe kapmaca oynanabilir ... şırıltısı ormanı dolduran kaynaktan kana kana içilebilirdi*.” KÜÇ22

içilme *a*. İçilmek işi. “*Başlanıyordu gecelerde düşünülmeye, sigara üstüne sigara içilmeye*.” SBK129

içilmişlik* *a*. İçilmiş olma durumu. “*... içilmişliğe, dostluğa, ahbaplığa falan aldırış etmeden hemen gereken işlemi yapmaya başlardı ki, ondan sonra artık ayıkla pirincin taşını*.” MM69

için *e*. 1. Amacıyla, maksadıyla. “*Muayene olmak için revirin beton maltasını dolduran mahkûmların uğultusunu karyolamda dinliyor...*” ÇK77 2. Neden ve sonuç belirten bir söz. “*Yalanımı yüzüme vurmamak için olacak, üstelemedi*.” ÇK77 3. -den dolayı, -den ötürü. “*Kadıköy'de oturduğu için bin türlü mazeret bulur, geç kalışını akla uygun göstermeye çalışırdı*.” DK147 4. -e özgü, -e ayrılmış. “*Sizin için mi*?” EK283 5. Uğruna, yoluna. “*Bu topraklar için biz de kurşun salladık*!” ÇK93 6. Hakkında. “*Eşyalar için merak etmesinler, burada kalsın, ben korurum*.” AY131 7. Düşüncesince, kendince, göre. “*Sizin için belki de sarı çizmeli Memet Ağayım*!” KK237 8. Karşılığında, karşılık olarak. “*Eşek dili, hatta başka muskalar için bol para verir, ne iyi olurdu*.” EK90 9. Ant deyimleri yapan bir söz. “*Geçmeyesin elime geçer isen saydırtırım yıldızları Allah'ın bin bir ismi hakkı için*!” MUR26 10. Süre belirten bir söz. “*Eh dedim, belki de birkaç gün için basıp bir yerlere gitmiştir*.” OK33 11. Oranla, göz önünde tutulursa. “*Tam benim için biçilmiş kaftan beyefendi*.” EK32

için için *zf*. İçinden, açığa vuramayarak, gizli gizli. “*Millet için için kaynıyor usta*.” CEM121
için için kayna- aşırı heyecan, gözü peklik ve hareket içindeyken bunu belli etmemek. “*Millet için için kaynıyor usta*.” CEM121

içinde *zf*. 1.Süresince, zarfında. “*Bir saat içinde bütün paralar dağılmış...*” CEM125 2. Ortamında. “*Paris'e hiç gitmediği, bugünkü şartlar içinde de gitmeyi düşünmediği hâlde*.” GR126 3. ... ile dolu bir biçimde. “*Dertlerini ağız birliğiyle anlatmaya çalışan karı kocadan erkek, yirmi sekizle otuz arası, avurtları çökmüş, göz kenarları kırışıklar içinde biriydi*.” KP96

içinden pazarlıklı* *sf*. Öfkesini, kinini kimseye sezdirmeyen, iyi görünüp kötülük yapan; içten pazarlıklı. “*Böylesi daha içinden pazarlıklı oluyor*!” TD114

içine kapanık *sf*. Dış dünyaya karşı ilgi ve ilişkisi güçsüz, içine kapanık (kimse); içe

kapanık. "*Sonra gene bir başka mola sırasında içine kapanık şoförle konuşmanın yolunu bulmuştum*." KK29

içir- İçmesine yol açmak, içmesini sağlamak. "*Giydirmiş, kuşatmış, yedirmiş, içirmiş*." ÇK114

içirebil- İçirmeye gücü yetmek. "*Paşa dedeme cennetmekân Abdülhamit Han-ı Sâni kahve içirememişti, bütün istirhamlarına rağmen*!" ÜÇK381

içiril- İçmesi sağlanmak. "*İlk defa rakı içtiği, daha doğrusu zorla içirildiği gece*." EK258

içirme *a.* İçirmek işi. "*Babasının aspirin içirmeye hazırlandığını anlayınca direndi*." SM171

içirt- İçmesine sebep olmak. "*Lokantacı Kemal, mescide yakın diye lokantasına içki izni verilmediği hâlde kaçak rakı içirtirdi*." MUR108

içiş *a.* İçmek işi. "*Kadınsa adamın, daha doğrusu erkeğin iştahla sigara içişine bakıyordu hazla*." KAÇ156

içiver- Çabucak veya kısa sürede içmek. "*İnsan ona bakınca ... bir bakraç suyu içiverir sanıyordu*." KAÇ20

içki *a.* 1. İçinde alkol bulunan içecek. "*Barda gene bir sürü sarhoşla tanışmış, ismini bildiği bilmediği çeşitli içkiler içmişti*." CEM107 2. Bu içeceği içmek işi. "*Hani Allah hakkımızda hayırlısını versin, bizimki gene içkiyi artırdı*." EVO64 **içki miçki*** içki falan. "*Orada sakın içki miçki içirmesinler*?" YD66

içki âlemi *a.* İçkili yemek eğlentisi, içki sefası. "*Bu kafa ve bu içki âlemiyle Beyoğlu'ndaki eğlence yerlerini sabaha kadar dolaşacaktı*." KY151

içki masası *a.* İçki sofrası. "*... içki masasını öyle bir donatırdı ki, değme meyhaneci bu üstün sanatı gösteremezdi meyhanesinde*!" ÖE100

içki sofrası *a.* İçki içilen sofra, içki masası. "*Mutfağın bahçeye bakan penceresinin kafesi gerisine oturup erkeklerin hazırladıkları içki sofrasına daldı*." OK13

içkici *sf.* İçkiye düşkün; ayyaş. "*O içkici, babam içkici*." EVO278

içkicilik *a.* İçkici olma durumu. "*İçkicilik onda, karıya kıza dolanmak onda*." GK112

içkili *sf.* 1. İçki içilen. "*İlkin parti binasına, sonra partili bir kebapçının Eski İstasyon'daki içkili kebapçı dükkânına gittiler*." HÇ257 2. İçki içmiş olan. "*Öyle anormal bir kahkaha ki ... Atıf Bey bile döndü*." ARK90

içkisiz 1. *sf.* İçki içilmeyen. "*O istiyordu ki, Cemile'yle evlensin, içkisiz, dalaveresiz, her türlü endişeden uzak bir aile yuvası kursun*." CEM107 2. *zf.* İçki içmemiş olarak. "*Üç gün cigarasız, içkisiz kalınca başlama gene dükkândaki gibi*!" VO271

içlen- Kimseye belli etmeden bir şeyi kendine dert etmek, duygulanmak. "*Kendi okuyamadı da kardeşi okudu diye içleniyorsa küçüğün ne suçu vardı bunda*?" EB11

içlenebil-* İçlenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çocuk içlenebilir*." EK335

içli *sf.* 1. Kolay duygulanıp incinen, duygulu, hisli. "*Ne olurdu, ne olurdu şu içli genç adama on beş, yirmi yıl önce rastlasaydı*." SBK168 2. Duygulandıran, etkili. "*İlk zamanlar söylediği fevkalade içli şiirlerin farkında bile olmuyordu*." İDG98

içli dışlı *sf.* Senli benli, aşırı teklifsiz, sıkı fıkı, yağlı ballı. "*Kocası öyle herkesle senli benli, içli dışlı değildi ki birisine içerlemiş, atışmış, öfkelenmiş olsun*." SM146 **içli dışlı ol-** karşılıklı olarak candan ve içten davranmak, teklifsiz görüşmek. "*Ne zamandan beri ahbaptılar ki, böyle içli dışlı oluvermişlerdi*?" SUÇ87

içli dışlılık *a.* İçli dışlı olma durumu. "*Durmamacasına konuşan büyük kulaklı, yüksek alınlı, gözlüklü tiyatro hastasıyla pek öyle içli dışlılığımız yoksa da rastlaştıkça ayaküstü uzun uzun konuşuyorduk*." BK323

içlik *a.* İçe giyilen çamaşır, iç gömleği. "*İyi bir külot pantolon, acar bir yemeni, içlik miçlik, ceket meket, kasket masket...*" BTÜ247 **içlik miçlik (veya müçlük)*** içlik falan. "*Gâvurun serptiği paralardan iyi bir devşirdi mi peşin zorlu bir lacivert takım alacak, sonra içlik müçlük...*" SAR85

içliköfte *a.* Yağsız kıyma ile ince bulgur iyice yoğrulup içi oyularak yumurta biçiminde hazırlanan ve içerisine kavrulmuş soğanlı kıyma konduktan sonra haşlanan veya kızartılan bir köfte türü. "*Bir Türk gibi sinirleniyor, bir köfteci Adana tarzında içliköfteler satıyor*!" BE66

içme *a.* İçmek işi. "*... her akşamki gibi ağır ağır içmeye başladı*." EK362

içten 1. *sf*. Her türlü çıkar düşüncesinden uzak; samimi. "*... şu tatlı, şu içten havayı bozmak istemedi*." EVO144 2. *zf*. Yürekten, candan, samimi davranarak. "*Zaten içten bağlanarak sevmeyi, aşkı çoktan unutmuştu*." EB209

içten içe *zf*. Gizli gizli, belli etmeden. "*Filiz içten içe kıskanmış, Virjin'in yerinde olmayı geçirmişti*." BFV149

içten pazarlıklı *sf*. Öfkesini, kinini kimseye sezdirmeyen, iyi görünüp kötülük yapan. "*Senin anlayacağın, babamdan da annemden de İmam Efendi'yle eşinden ve içten pazarlıklı Ispartalıdan da iğrendim*." YD177

içtenleşiver-* Çabucak veya ansızın içtenleşmek. "*Hüseyin Korkmaz huyunca gene birden içtenleşiverdi*" GK328

içtenlik *a*. İçten olma durumu, içten davranış, samimilik, samimiyet. "*İşte böyle bir içtenlik istiyordu o*." KY46

içtenlikle *zf*. Her türlü çıkar düşüncesinden uzak olarak, temiz yürekle, içten bir biçimde, açık açık, samimiyetle, halisane. "*Hep aynı içtenlikle anlatıyordu*." SM173

içtima (Ar.) *a*. Toplanma, toplantı. "*Buraya gelin bakayım. İçtima*!" DHV316

içun (Der.) *e*. İçin. "*Ben her gice üryasını görürdüm de onun içun öyle dirdim*." ÜÇK463

içyağı *a*. Geviş getiren hayvanların karın boşluğunda iç organlarını saran kalın yağ, şahım. "*Tohumlu pamuklar yeşil kozalakların içinden içyağı gibi dökülüyorlar*." EVO188

içyüz *a*. Herkesçe bilinmeyen, anlaşılmayan ve görünenden büsbütün başka olan neden veya nitelik, mahiyet, zamir, künh. "*İşin içyüzünü bilmiyordum*." OK62

idadi (Ar.) *a*. Lise derecesindeki okul. "*Bu baba, o yıllar sultani denilen, şimdiki lise karşıtı idadide okumuş.*" EVO10

idam (Ar.) *a*. İnsan öldürme vb. bir suça karşılık verilen ve suçlunun ölümüyle sonuçlanan ceza, idam cezası, ölüm cezası. "*Ele geçecek olursak sonumuzun idam olduğunu da biliyorsun.*" KY100 **idam et-** verilen ölüm cezası hükmünü yerine getirmek. "*İnsan onunla bir geceyi koyun koyuna geçirse de sabahleyin idam edilse...*" EB146

idamlık *sf*. Ölüm cezası ile cezalandırılmış olan (kimse). "*Sandım idamlık için hazırlanıyor*." ÜÇK472

idare (Ar.) *a*. 1. Yönetme, yönetim, çekip çevirme. "*Orası öyle ama menfaatlerimizin idaresi, birtakım gebeş heriflerin elinde kötüye kullanılıyor*!" VV352 2. Para veya herhangi bir şeyi dikkatli kullanma, idareli tüketme; tutum. "*Bir tren parası uydursun, yemeği idare etmeye çalışırız*." BE86 3. Bir kurum veya kuruluşun yönetildiği yer veya makam. "*Senden başka idareye çıkacak kimse yok muydu*?" CEM65 4. Hoş görme, göz yumma. "*Bir kenarda birikmiş parası da yoktu, tekrardan işe başlayıncaya kadar idare etsin*." GAV140 5. Yetinme. "*Bununla idare et sabaha kadar.*" SUÇ170 6. Bir kurumun işlerini yürüten kurul. "*Filiz ne zaman bir iş için idareye gitse kısa boylu bücür karı mı kız mı ne, hemen koşar gelir, adamıyla Filiz'in konuşmasına engel olurdu*." BFV279 7. Ülke işlerinin yürütülmesi, kamuya ilişkin hizmetlerin bütünü. "*İdareyi ele almak marifet değil*." BFV95 **idare et-** 1. yetmek, yetişmek. "*Şimdi neyle idare edeceğiz ay başına kadar*?" DE114 2. göz yummak, hoş görmek. "*Canım, idare et*!" ARK151 3. yönetmek, çekip çevirmek. "*Öyle ya, memleketin her tarafından çekilip gelmiş, ne idüğü belirsiz, bin ananın doğurduğu bu ipallah sivri külah takımını idare etmek kolay mı*?" EKM13 4. alışverişte yeterli olmak, kurtarmak. "*Doğru ama idare etmez*." YK21 5. tutumlu kullanmak. "*Üç cigaram kaldı zati, akşama kadar idare edeceğim*." KÜÇ53

idare lambası *a*. Az ışık veren küçük gaz lambası. "*Her zamanki gibi Filiz, gene sanki onunla birlikte idare lambasının sarı ışığında, harita başındalar.*" BFV168

idare meclisi *a*. Bir kuruluşu yönetmekle görevlendirilmiş kimselerin hepsi; yönetim kurulu. "*Mesela idare meclisleri...*" MUR137

idarece *zf*. İdare yönünden, idare tarafından. "*İdarece evrakları tamamlanmış, salıverilme işlemi yerine getirilmişti*." ÜÇK480

idareci 1. *a*. Yönetme gücünü elinde bulunduran kişi, yönetici. "*... bizim cezaevi idarecilerine teslim ediliyorlardı.*" DHV316 2. *sf*. İdare eden, hoşgörülü. "*Benden daha idareci varsa söylesin*!" EVO40

idarecilik *a*. İdarecinin yaptığı iş, yöneticilik. "*Bu ne basiretsizlik, ne biçim idareciliktir*?" ÜÇK586

idarehane (Ar. idāre + Far. ḫāne) *a*. Gazete, dergi vb. yayım kurumlarında yazı işlerine bakılan yer, yönetim yeri. "*Bir de gazete idarehanesinin kapıcısı...*" GR115

idarei maslahat (Ar.) *a*. Bir işi, gerektiği gibi değil de günün şartlarına göre yapma. "*Ayıya dayı mı diyeyim? İdarei maslahat mı*?" BK359

idareli 1. *sf*. Aşırı harcamalardan kaçınan; tutumlu. "*Değilsin idareli kadın, olsan idareli, yapmazsın israfat*." DK27 2. *zf*. Tutumlu bir biçimde, ekonomik olarak. "*Parayı idareli harcarız*." EVO36

idaresiz *sf*. İdare etmesini bilmeyen, gevşek, beceriksiz (kimse). "*Bana kalırsa, karınız çok idaresiz bir kadın olmalı*." EK107

idaresizlik *a*. Gevşeklik, beceriksizlik. "*Müdürün idaresizliği*!" ÜÇK588

idareten (Ar.) *zf*. Belli bir süre için, geçici olarak. "*Hiçbir karar yok ama istesem idareten de onu tecrit edebilirdim*." ÜÇK598

idari (Ar.) *sf*. İdareyle ilgili, yönetsel, yönetimsel. "*Babam öbür tarafa geçtikten sonra, hükümetçe idari haciz altına alınmış bir miktar tarlamız vardı*." AY143

iddia (Ar.) *a*. 1. İleri sürülerek savunulan düşünce, sav, dava. "*İddiasına göre, Mısır medeniyetinin yıkılması, hükümdarın bu haksızlığındandır."* GR89 2. Kendinde olmayan bir yeteneği, bir durumu varmış gibi gösterme. "*Ağzından çıkan sözler, kibarlık ve asalet iddiasında bir kadının ağzından çıkabilir miydi*?" EK31 **iddia et-** sözünde direnmek, bir iddia ileri sürmek. "*Birçok mahkûm ... af haberinin hafta meselesi olduğunu iddia ediyorlardı*." İDG109 **iddiaya gir-** karşıt iddialarda bahse girişmek. "*Yoksa arkadaşlarınızla iddiaya mı girdiniz*?" BFV233

iddiacı *sf*. Dediğinde, iddiasında haksız da olsa direnen, inatçı (kimse). "*Kravatlı iddiacının birine benziyordu*." MUR137

iddialaş- Karşılıklı iddiaya girmek. "*Okuması yazması yok, bir de iddialaşır*." GK270

iddialı *sf*. Bir iddiası olan. "*Ha Ayşe Abla, bu pazar Ataryemez'le iddialı kupa maçımız var*." GK308

ideal (Fr.) 1. *a*. Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey, ülkü. "*Yıllarca sonra kavuşabileceği idealine genç yaşta ulaşmak…*" SM289 2. *sf*. Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan. "*Haldun'dan başka herhangi bir erkek için ideal olabilirdi*." İDG56 3. *sf*. Elverişli olan; uygun. "*Bu jarse külotlar idealdir küçük hanım*." SBK115

idealist (Fr.) *sf*. Bir ülküye çıkar gütmeden bağlı olan, ülkücü. "*İdealistler, iktidarı kopardıkları zaman başlarımızın üzerinde, koparamadıkları zaman da ayaklarımızın altında değiller mi*?" HÇ75

idealize (Fr.) *sf*. `İdealleştirmek` anlamındaki idealize etmek birleşik fiilinde geçen bir söz. "*İyi ama sen gerçekçisin. Bu kızı idealize edince* ..." BFV189

ideoloji (Fr.) *a*. Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü. "*Aynı ideoloji, aynı heves, aynı gözü budaktan sakınmayış...*" KT304

idiefixe (Fr.) *a*. Kişinin etkisinden kendini kurtaramadığı, yersiz saçma düşünce; saplantı, sabit fikir. "*Bu bence bambaşka bir idiefixe olayı*!" MM253

idman (Ar.) *a*. Vücudun gücünü ve dayanıklılığını artırmak, taktik çalışmaları yapmak, maçlara hazırlanmak için yapılan uygulama; çalışım, hazırlık çalışması, antrenman. "*Beyrut sabahlarındaki bahçenin bir kıyısında saklı kaldırım taşıyla idman yapardı*." KK25 **idman yap-** beden hareketleri yapmak. "*Beyrut sabahlarındaki bahçenin bir kıyısında saklı kaldırım taşıyla idman yapardı*." KK25

İdman Yurdu* *öz. a*. Adana'da bir spor kulübü. "*Sonra kâtip İdman Yurdu'nda sağaçık oynuyordu*." CEM52

idmanlı *sf*. 1. İdman yaparak çeviklik kazanmış olan (kimse), antrenmanlı. "*İstediğin kadar idmanlı ol, hava*!" ÖE45 2. Herhangi bir şeye alışmış ve onu yadırgamaz duruma gelmiş olan (kimse). "*Böyle patırtılara idmanlı kâtip, 'Veremle savaşmak.' dedi*." SAR13

idrak (Ar.) *a*. 1. Anlama yeteneği, anlayış, akıl erdirme. "*Fikirlerimizden ikisi arasında bulunan bağlılık ve uygunluğun yahut zıddiyet ye uygunsuzluğun idrakinden başka bir şey değildir*." VV267 2. Erişme, ulaşma. "*Nazmi Dinç'in biricik kızı yeni yaşını idrak edecek de Nazmi Dinç kızına hiçbir hediye almayacak*!" YYB238 **idrak et-** 1. akıl erdirmek, anlamak, kavramak. "*Birden bunun çok aşırılığını idrak ederek düzeltti*." KY90 2. erişmek, ulaşmak. "*Nazmi Dinç'in biricik kızı yeni yaşını idrak edecek de Nazmi Dinç kızına hiçbir hediye almayacak*!" YYB238

idrakli* *sf*. Anlayışı olan; anlayışlı. "*İster idi bütün işçilerle ustaları, usta yardımcılarını,*

şefleri, Fen Müdürü gibi, Fen Müdürü kadar ince idrakli..." MUR386

idrar (Ar.) *a.* Böbreklerde kandan süzülerek idrar yolları aracılığıyla dışarıya atılan sıvı, sidik, küçük abdest, hacet. "*Kim bilir, doktor belki de karaciğerimde, idrarımda, kanımda, ihtimal böbreklerimde birtakım başka hastalıklar da bulacaktı*." KK47

idrar yolu *a.* İdrar torbaları ve siyeğin ortak adı. "*Bunlarda kist dermoit, kalp, şeker, idrar yolları bozukluğu falan gibi hastalıklar olmaz mı*?" KK59

ifade (Ar.) *a.* 1. Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme; anlatım. "*Kötü aşk tasvirleriyle dolu, bayağı bir ifade tarzıydı*." EKM24 2. Tanık ve sanıkların olay hakkında yargı organlarına yaptıkları sözlü açıklama. "*Bizim ifademize bağlı*." AY112 3. Bir duyguyu yüz aracılığıyla anlatan belirtilerin, mimiklerin bütünü. "*Bu ifade yalnız bize değil, oğullarının, damarlarının, kızları, karısı, kardeşlerinin bakışlarında da vardı*." KK73 **ifade et-** anlamak. "*Ama ağabeye hiçbir şey ifade etmiyordu*." KY8 **ifade mifade*** ifade falan. "*İfade mifade, mahkeme muhkeme, otuz beş gün*." KK256 **ifade ver-** bir olayla ilgili olarak gördüğünü, bildiğini yetkili veya ilgili kimseye söylemek. "*Hem de ifade vereceğim, gelirim*." AY113 **ifadesini al-** 1. sorguya çekmek. "*Komiser ifadesini alacak*." MUR45 2. *argo* üstün gelmek, yenmek. "*Siz lafa söze karışmayın. Ben ifadesini alıvereyim*." BTÜ16

iffet (Ar.) *a.* Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık; namus. "*Ben bu ayyaş, bu kumarcı, kadınlık iffetini ayaklar altına almış bu seviyesi düşük hanımı ne gırtlakladım ne de çekip vurdum*." ÜÇK567

iffetli *sf.* İffetini koruyan, sili, afif, afife. "*Şahsi yeteneğiyle zengin olmuş, namus abidesi ve iffetli bir insandır*!" ARK40

iffetsizlik *a.* İffetsiz olma durumu, silisizlik. "*Kocasının herhangi bir şerefsizliği, iffetsizliği karşısında, kadının ayrılma isteği yerine getirilirdi*." KT182

iflah (Ar.) *a.* Kötü, güç bir durumdan kurtulma, iyi bir duruma gelme, onma. "*O günden sonra ne mama ne de Çiçi iflah olmuşlar, biri hastanede, öbürü hapishanede mumlar gibi eriyerek ortalardan silinip gitmişlerdi*." VV7 **iflah et-** kötü bir durum veya hastalıktan kurtarmak. "*İflah etmezler bunu burda*." MUR285 **iflah olma-** onmamak, düzelmemek. "*İki yakamız bir araya gelmedi bizim, iflah olmadık*." BTÜ374 **iflahı kesil-** çaresiz kalmak. "*Kör Salih'in iflahı iyice kesildi*." SAR121 **iflahını kes-** gücünü tüketmek, bir daha düzelemeyecek bir duruma getirmek. "*Bir zarda iflahımızı kesti*." YK4

İflahsız* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*Hüseyin Korkmaz'la İflahsızın Yusuf hemen ayağa kalkmışlardı*." GK327

iflas (Ar.) *a.* 1. Borçlarını ödeyemediği mahkeme kararı ile tespit ve ilan olunan iş adamının durumu, batkı, batkınlık, müflislik. "*Lokanta iflas edeli bir ayı geçiyordu*." BE29 2. Yenilgiye uğrama, değerini yitirme. "*Bırak şu iflas etmiş, demode dili*." HÇ72 3. İşlevini veya görevini yapamama. "*Hükümet iflas hâlindedir*." GK124 **iflas et-** 1. bir kimse veya kuruluş için mahkeme kararıyla anaparasını yitirdiği açıklanmak, batmak. "*... sahipleri iflas etmiş sıra sıra mağazalar...*" BE75 2. düşünce, iddia, tez, kimse vb. değeri düşmek. "*Hayır hayır, bu kural Mustafa Kemal Paşa önünde iflasa mahkûmdu*." SUÇ313

ifrat (Ar.) *a.* Herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma, taşkınlık, tefrit karşıtı. "*Cinsi münasebetlerde ifrattan kesin surette kaçınacaksın*." HÇ300

ifraz (Ar.) *a.* Hücrelerin, vücuttaki bezlerin kandan ayırıp oluşturdukları ve yeniden kana, başka organa veya dışarıya saldıkları sıvı madde, salgı. "*Yemek arasında su, midedeki yemekleri eritmek için mide tarafından ifraz olunan asitlerin asidiyetini azaltır*." KK243

ifrit (Ar.) *a.* 1. Öfkeli, ortalığı birbirine katan kimse. "*Topal ifrit, sert sert baktı adama*." KT323 2. İçini kemiren, meşgul eden şey. "*Mavi ve sarı huzursuzluk Nilüfer'de tatlı bir geçmiş hasreti hâlindeydi, serseri milyonerde ise öfkesini kamçılayan bir ifrit*!" SM242 **ifrit ol- (veya kesil-)** çok öfkelenmek, çok kızmak. "*Kadın değil mi? İfrit kesiliyor*." EK142

ifşa (Ar.) *a.* Gizli bir şeyi açığa çıkarma, yayma. "*Sivil, ifşa edeceği sırrı bir yabancının işitip işitememesinden korkarcasına çevresini kolladı*." MM138 **ifşa et-** gizli bir şeyi ortaya dökmek, açığa vurmak, yaymak, ilan etmek, afişe etmek, reklam etmek. "*Sivil, ifşa edeceği sırrı bir yabancının işitip işitememesinden korkarcasına çevresini kolladı*." MM138

iftar (Ar.) *a.* Ramazanda akşam yemeği. "*Babamsa, iftar dönüşleri çoğunlukla fenalaşırdı*." BE36 **iftar et-** oruç bozmak. "*... topların patladığı akşamlarda edilen iftarlar, kılınan namaz...*" DHV257

iftihar (Ar.) *a.* Övünmek işi, övünme. "*Duran, deminden beri övünerek ve büyük bir iftiharla anlattığı şeylerin bir anda hiçe sayıldığını görünce kızdı*." EKM154 **iftihar et-** kıvanç duymak, övünmek. "*Oğlumla iftihar ediyorum*!" SBK234

iftira (Ar.) *a.* Bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma, bühtan. "*Kendine iftira etme*." ÇK100 **iftira at-** iftira etmek. "*Üvey oğlu Hasan'a iftira atıp çocuğu bir süre hapislerde bile yatırmıştı ama çocuk akıllıydı*." SÇ27 **iftira et-** bir suçu birinin üzerine atmak, kara çalmak, kara sürmek. "*İftira etti diye üvey anayı sepetleyen babalar vardı demek*?" SUÇ198 **iftiraya uğra-** kasıtlı ve asılsız suç yüklenmek. "*Gözlerinizin önünde namuslu bir insan tahkir ediliyor, iftiraya uğruyor, rezil rüsva ediliyor*." GR56

iftiracı *sf.* Birine işlemediği bir suçu veya kendisinde bulunmayan bir ayıbı yükleyen, karalamacı, müfteri, fassal. "*Hemen kapı önünde, iftiracıları yalanlayarak beyaz beyaz yatıyordu*." GR162

iğde *a.* İğde ağacının zeytin biçiminde, kabuğu kırmızıya çalan sarı renkte, beyaz unlu, tadı mayhoş yemişi. "*Dükkândan atlayarak çıkan kızın ince ama dolgun bacaklarına takılı gözleriyle iğde çuvalına dayandı kaldı*." KÜÇ22

iğdiş (Far.) *sf.* Erkeklik bezleri çıkarılarak veya burularak erkeklik görevi yapamayacak duruma getirilmiş. "*Harbe sokmamakla milletin erkekliğini iğdiş ettiniz*." ÜÇK495 **iğdiş et-** hayvanlarda erkeklik bezlerini çıkarmak veya körletmek, burmak, enemek. "*Milletin erkekliğini iğdiş ettiniz teması işlenecek*." ÜÇK495

iğfal (Ar.) *a.* 1. Irzına geçme. "*Ya iğfal edip savuşan, karnına bir şeyler koyduysa*?" KY86 2. Aldatma, ayartma, kandırma, baştan çıkarma. "*Evlenmek vaadiyle iğfal edilmiş, sonra da bırakılmış*." KP101 **iğfal et-** 1. aldatmak, kandırmak, baştan çıkarmak. "*Haldun Bey onu iğfal edip buraya kaçırmıştı*." İDG70 2. ırzına geçmek, tecavüz etmek. "*Alacağım, evleneceğiz diye mi iğfal etti*?" YD146

iğne *a.* 1. Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç. "*Arzuhâlcinin merdivene yürüdüğünü gören Mevlüt, etine iğne batırılmış gibi irkildi*." GR57 2. Dokunaklı söz. "*Tartışma iğneli sözlerle uzayıp gidiyordu ama ne bu dilden anlıyordum ne de sözlerdeki iğnelerden*." ARK210 3. Genellikle kadınların süs olarak elbiselerinin göğüs, yaka vb. yerlerine taktıkları süs eşyası. "*Bu biçim iğneleri çocukluğumda daha çok kadınların, başlarındaki kreplere geçirdiklerini görmüştüm*." ARK40 4. Kas veya damar yoluyla vücuda sıvı bir ilacı basınçla vermek amacıyla enjektör ucuna takılan, boru biçiminde, ucu keskin metal araç. "*Doktorlarda herhâlde bir iğne vardı, koldan bir yaptılar mı geçiverirdi*." KT231 5. Bazı böceklerin kendilerini savunmak için kullandıkları organ. "*Kuvvetli iğnelerini batırıp kötü kötü yakıyorlardı*." BTÜ256 **iğne ipliğe dön-** çok zayıflamak. "*Bu yüzden kadın iğne ipliğe dönmüştü*." GAV97 **iğne miğne*** iğne falan. "*İğne miğne yaparlar, hap map yuttururlar*." GR201 **iğne üstüne otur-** bir yerde tedirginlik duymak. "*Kantarcı bütün bunlara boş, bomboş gözlerle bakıyor, sanki iğne üstünde oturuyordu*." KT81 **iğne yap- (veya vur-)** iğne ile vücuda sıvı bir ilaç vermek. "*Eli gayet hafif, ustaca iğne yapar*." ARK238 **iğneyi kendine, çuvaldızı ele batır** `başkasına zararı dokunacak bir davranışı yapmadan önce iyi düşün, kendi kendini eleştir` anlamında kullanılan bir söz. "*Emmim rahmetlik dirdi ki, siz siz olun çocuklar, iğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele*." GK282

iğne oyası *a.* İğneyle değişik biçimli veya düğümlü ilmekler oluşturularak ve bunlar birleştirilerek yapılan oya. "*Kıyılarını mavi ibrişimle iğne oyası yapmaya başladı*." MUR311

iğneci *a.* İğne yapan kimse. "*İğneci, gençten bir delikanlı, sanatında çok ustaydı.*" HÇ148

iğneden ipliğe *zf.* Ne kadar eşya varsa. "*Tek varisi kişiliğiyle iğneden ipliğe dek her şey Ramazan Efendi'ye kalıyordu*." VV163

iğnele- Üstü kapalı olarak onur kırıcı, üzüntü verici söz söylemek. "*Hem kim bilir, belki de bildik, gördük, tanıdık, hısım akraba laf çakmış, iğnelemişlerdi ihtiyarı*." DE5

iğnelen- İğne batar gibi acı duyulmak. "*Çocuğun yumuk eli, iğnelenen yeri sert sert kaşırken gözler açıldı*." EVO239

iğneleyiver-* Çabucak veya ansızın iğnelemek. "*Öğretmenlerin sıkısına rağmen çocuklar bildiğini okuyor, fırsat düşürdüler mi çocuğu iğneleyiveriyorlardı*." EK327

iğneli *sf.* Kırıcı, gücendirici, dokunaklı, onur kırıcı, kinayeli. "*Etrafımdakilerin iğneli bakışları neden*?" AY150

iğneli fıçı *a.* Çok sıkıntı ve üzüntü veren durum veya şey. "*Kapı önüne çıkarsam hırsızlar*

torbasına koyup beni iğneli fıçıya götürmezler mi?" EK16

iğneli söz *a.* Dokunaklı, kırıcı söz. "*Arı gibi sivrisineklere dayanmak, babamın iğneli sözlerine dayanmaktan daha kolay*!" EVO35

iğren- 1. Bir şeyi tiksindirici bulmak, istikrah etmek. "*Adam iğreniyor*." BTÜ196 2. Aşağılık, bayağı bulmak, hoşlanmamak, nefret etmek. "*İkiyüzlü ortağından iğreniyordu*." CEM140

iğrenç 1. *sf.* İnsanda iğrenme duygusu uyandıran, tiksindiren, müstekreh. "*Pis adam, iğrenç adam*." EB141 2. *zf.* İnsanda iğrenme duygusunu uyandıracak biçimde. "*Sokak iğrenç iğrenç kokmakta…*" AY190

iğrençleş- İğrenç duruma gelmek. "*Gülünce de ağlarmışa benziyor, iğrençleşiyordu*." TD55

iğrençlik *a.* İğrenç olma durumu. "*Ne iğrençlikti*!" EB139

iğrendir- İğrenmesine yol açmak. "*Namusun varsa, o tabancayı bana değil, genç bir kadını kendinden iğrendirdiğin için kendi kendine çevir ve intihar et*!" KY73

iğrenme *a.* İğrenmek işi. "*Bir ölünün buz gibi gevşek etini dişleri arasında farz etmekten gelen bu iğrenmeyle, bulantısı büsbütün arttı*." GAV123

iğrenti *a.* İğrenme. "*Kimse ne iğrendi ne de hatta iğrentiyle yüzünü buruşturdu*." BTÜ186

iğreti *zf.* İyi yerleşmemiş, yerini bulmamış bir biçimde. "*Neriman, züppeliğin bile iğreti durduğu bu genci hiç sevmemişti*." YD305 **iğreti otur-** bir yerde çok kısa süre kalacakmış gibi oturmak. "*Ufak tefek adam hala alışamamıştı, iğreti oturuyordu*." GR136

iğva* (Ar.) *a.* Baştan çıkarma, yolunu şaşırtma, ayartma. "*Âdem aleyhisselama bile iğvayı verirken verirken...*" HÇ31

ihale (Ar.) *a.* İş, mal vb.ni birçok istekli arasından en uygun şartlarla kabul edene verme, eksiltme veya artırma. "*Hangi inşaatın ihalesinden vazgeçtiniz*?" KK106 **ihale et-** bir işi en uygun görülene bırakmak. "*... ihale edilmek üzere olan iş, Nafia'da değil, olsa olsa bir başka bakanlıktaydı*." GK97

ihanet (Ar.) *a.* 1. Hıyanet, hainlik. "*... zaman zaman da agelli kefiyeli yerlilerin dost yüzlü ihanetiyle al kanlar içinde kızgın kumlara ya da göklere boy atmış hurma ağaçlarının nemli gölgesine yuvarlanış*." EVO13 2. Evlilikte, sevgide aldatma, sadakatsizlik. "*Sana ihanet eder, ihanet etmekle de kalmaz seni atar, bir başkasıyla işi uydurur*!" DK202 **ihanet et-** 1. hainlik, kötülük etmek. "*İnsan ekmek yediği yere ihanet etmemeliydi*!" KY18 2. karı, koca birbirini aldatmak. "*Kart karı, körpecik kocasına ihanet ediyor*." TD122

ihbar (Ar.) *a.* Suçlu saydığı birini veya suç saydığı bir olayı yetkili makama gizlice bildirme, ele verme. "*Hakkınızda ihbar var*." KT179 **ihbar et-** bir suçu veya suçluyu yetkili makama gizlice bildirmek. "*Recep Ağabey Bülent'i ihbar eder mi*?" YD296

ihhak-ı hak* (Ar.) *a.* Kendiliğinden hak alma, hakkını kendi arama. "*Kanlar içinde yatan karısının elinden tabancayı almış, ihhak-ı hak kafasıyla, yani hakkını kendi aramak için hasımlarının bahçesine girmiş*." ÜÇK380

ihlal (Ar.) *a.* 1. Bozma, zarar verme. "*Şimdi tutup idari işleme koysam, rüşvet vermek ve cezaevi disiplinini ihlalden mahkemeye versem…*" ÜÇK603 2. Yasa ve düzene uymama. "*Tizden, öfkeli, sarhoş bir sestir bu, şaraphane yasasını ihlal etmiştir*." KK208 **ihlal et-** kurala aykırı davranmak. "*Hükümete düşen, kanunları ihlal etmiş bir vatandaş hakkında kovuşturma açmak, mahkemeye sevk edip gerekirse tutuklamaktı*." ÜÇK535

ihmal (Ar.) *a.* Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme. "*Demek ihmal edebiliyordu artık*?" EK39 **ihmal edil-** gereken ilgiden yoksun bırakılmak. "*Şayet ihmal edilirse çocuğun soğuk alacağını, önlenemeyen hastalığın ilerleyeceğini, günün birinde de...*" GR94 **ihmal et-** 1. savsamak, savsaklamak, boşlamak. "*Kaç vakittir ihmal ettiği kitaplarını, onlardan af diler gibi, çocuğunu okşar gibi okşamaya başladı*." DE85 2. birine gereken ilgiyi göstermemek. "*Ne olur, beni ihmal etme, sık sık ara olmaz mı*?" KY95

ihracat (Ar.) *a.* Bir ülkenin ürettiği malları başka bir ülkeye veya ülkelere satması, dış satım. "*İhraç malları, ihraç lisansları kısacası ihracatla ilgili ıvır zıvırla zihni, dudakları da kelimetullah işini görürdü*." GR187

ihracatçı *a.* İhracat işleriyle uğraşan kimse, dış satımcı, ihraççı. "*Benim karun gibi zengin bir bacanağım var, hurda demir ihracatçısı*." GR165

ihraç (Ar.) *a.* 1. Çıkarma, dışarıya atma. "*Heyeti Sıhhiyece rapor verilip ihraç edilince dünyaya küstü*." ÇK66 2. Yurt dışına mal satma.

"*Bana ithal, ihraç evrakıyla memur ve müstahdeminin maaş bordroları ve kasa fişlerini aldırın lütfen*!" SAR74 **ihraç et-** 1. çıkarmak, dışarı atmak. "*Heyeti Sıhhiyece rapor verilip ihraç edilince dünyaya küstü*." ÇK66 2. yurt dışına mal veya hizmet satmak. "*Fransa'ya ihraç edilmek üzere ilimizden salyangoz istenmiş ve ilk partide kilosu elli kuruştan otuz ton salyangoz toplanmıştır*." YYB208

ihsan *a.* Bağışlama, bağışta bulunma. "*Cenab-ı Allah biz kullarına akıl ihsan etmiş, fikir ihsan etmiş…*" KK238 **ihsan et- (veya eyle-)** bağışta bulunmak, bağışlamak. "*Valide, Allah mekânını cennet ihsan eylesin, gak dedim mi et, guk dedim mi su*." DHV260

ihtar (Ar.) *a.* Uyarma, dikkat çekme, uyarı. "*Bakın, bu sonuncu ihtarım*." AY186 **ihtar et-** hatırlatmak, uyarmak, dikkatini çekmek. "*Bir de sesleri konuşma kertesini aşan sulu müşterilere önce ters ters bakar, sonra ihtar eder*." ÖE104

ihtilaf (Ar.) *a.* Ayrılık, anlaşmazlık, aykırılık, uyuşmazlık. "*Bu tarlalar yüzünden de köylülerle ihtilaf hâlinde*." SM190

ihtilal (Ar.) *a.* Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi, devrim. "*Bütün ihtilaller birle başlar, sonra iki, sonra üç, sonra da yüzleri, binleri, on binleri bulur*!" DE162

ihtilalci *a.* İhtilal yanlısı ve ihtilal yapan kimse, devrimci. "*Yarım bardak su, ihtilalci, afacan, yaygaracı Alka'yı eritmiş, çözmüştü*." MM144

ihtilam (Ar.) *a.* Uykuda cenabet olma; düş azması. "*Yirmi sekizle otuz arası bu iliklerine dek kadın, cıvıl cıvıl tazeye, oldubitti içi gidiyor, haftada birkaç posta ihtilam oluyordu geceleri*." VV80

ihtilas (Ar.) *a.* Özellikle para aşırma, aşırtı, aşırma. "*Esasta onlar da inanıyorlardı ama ihtilas suçlarına affın dokunamayacağını tahmin ettikleri için, olmuş olmamış pek fark etmiyordu.*" HÇ239

ihtimal (Ar.) 1. *a.* Bir şeyin olabilmesi durumu, olabilirlik, olasılık. "*Demin cinayet ihtimaline karşı çarpan yüreği, şimdi dehşetli bir kadın isteğiyle çarpıyordu*." GAV125 2. *zf.* Belki, ola ki. "*Topaldı ihtimal, ihtimal çolak, altmışlık*." DK260 **ihtimal verme-** bir şeyin gerçekleşeceğini, olabileceğini hiç düşünmemek. "*Kızın, çıkıp da kalabalığa karışarak eve gidip gitmediğini düşündü, ihtimal vermedi*." CEM51

ihtimam (Ar.) *a.* Bir işin elden geldiğince iyi olması için gösterilen çaba; özen. "*Kibrit yakmayı tehlikeli buldukları için, İhsan sigarasını bile bin bir ihtimamla avucu içinde yakıyor, kibriti hemen söndürüyordu*." OK70

ihtiras (Ar.) *a.* 1. Aşırı, güçlü istek. "*Sonra ihtirasla söylendi*." BE86 2. Aşırı, güçlü istek. "*Gözleri Nazmiye'de, bir erkek gibi ihtirasla bakıyor, ağır ağır içiyordu*." OK43

ihtiraslı *sf.* İhtirası olan; tutkulu. "*Yarı karanlık odadan arada kısık bir, 'Ay Vedaat!' ya da ihtiraslı bir fıkırtı yükseliyorsa da … hiçbir şey duyulmuyordu.*" GR186

ihtisas (Ar.) *a.* Uzmanlık, uzmanlaşma. "*Tahsilini ve ihtisasını Avrupa'da yaptı*." GR186 **ihtisas yap-** belli bir konuda özel eğitim görmek, uzmanlaşmak, ihtisaslaşmak. "*Amerika'da modern tavukçuluk üzerine ihtisas yapmakta olan kardeşi işini bitirip dönünceye kadar bu çileyi çekecekti*." KP53

ihtişam (Ar.) *a.* Göz alıcı ve gösterişli olma durumu, gösteriş, debdebe, görkem, tantana, haşmet, şatafat, şaşaa. "*Büyük şehrin beton, asfalt ihtişamını gözlerim görmüyor, tabanları delik pabuçlarımla her gün kilometreler tepiyordum.*" BK343

ihtişamlı *sf.* Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen, gösterişli, debdebeli, haşmetli, görkemli, muhteşem, şaşaalı, şatafatlı, tantanalı, anıtsal. "*İhtişamlı olmazdı*." ÜÇK468

ihtiva (Ar.) *a.* İçine alma, içinde bulundurma, içerme. "*Kanunda, daha açıkçası Anayasa'nın ihtiva ettiği vatandaş hak ve hürriyetleri karşısında idari makamlar hangi hak ve selahiyetle...*" MM125 **ihtiva et-** içine almak, içinde bulundurmak, içermek, kapsamak. "*Kanunda, daha açıkçası Anayasa'nın ihtiva ettiği vatandaş hak ve hürriyetleri karşısında idari makamlar hangi hak ve selahiyetle...*" MM125

ihtiyaç (Ar.) *a.* 1. Eksikliği duyulan şey; gereksinim. "*Yoksa adama filan ihtiyaçları yokmuş*." BE44 2. Güçlü istek. "*İçimde ıslık çalmak ihtiyacı…*" AY191 3. Yoksulluk, yokluk. "*Eğer son derece ihtiyaçta olmasalar babası böyle açık açık yazmazdı*." DE108 **ihtiyacı ol-** gereksemek, gereksinmek. "*Nasıl olsa bir yardımcıya ihtiyacı olmayacak mıydı*?" KÜÇ59

ihtiyar (Ar.) *sf*. 1. Yaşlı, kocamış olan, pir (kimse), genç karşıtı. "*Bana bak ihtiyar, dedi*." ÇK95 2. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan; eski. "*Göz alabildiğine dümdüz ovaların gerilerinde, ta gerilerindeki ihtiyar dağların arkasından kıpkırmızı bir top gibi güneş doğuyordu*." EK305 3. Baba veya anne. "*Bekledi ama ihtiyar nedense su dökmelerinin hiç bitmediğini diline dolamadı*." EVO21 **ihtiyar mihtiyar*** ihtiyar falan. "*İhtiyar mihtiyar ama...*" MUR246 **ihtiyar ol-** yaşlanmak. "*Kardeşim diyor ki, o zaman babam ihtiyar olur*." ÖE89

ihtiyarla- 1. Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, kocamak. "*Baba artık ihtiyarlamış*." SM144 2. İhtiyar görünüşü almak, ihtiyar görünmek. "*Çok iyi tanıdığı ama birkaç gün içinde belki de on beş yaş ihtiyarlamışa benzeyen bir kadın dikkatine çarptı*." DK253

ihtiyarlık *a*. İhtiyar olma durumu, yaşlılık. "*Ulan ne kötü şey bu ihtiyarlık be*!" EVO9

ihtiyat (Ar.) *a*. Herhangi bir konuda ileriyi düşünerek ölçülü davranma, sakınma. "*Ayaklarının uçlarına basarak madamın odasına gitti, kapıyı usullacık açıp girdi, ihtiyatla kapadıktan sonra sürgüyü sürdü*." HÇ202

ihtiyatlı *sf*. Herhangi bir konuda ileriyi düşünerek ölçülü davranan, önlem alan, sakıngan, ihtiyatkâr. "*O kadar ihtiyatlı hareket ettiği hâlde…*" EB216

ihtiyatsız *sf*. İhtiyatlı davranmayan. "*Sizin meseleyi ihtiyatsız bir hastabakıcı bilmeyerek duyurmuş*." İDG101

ihtiyatsızlık *a*. İhtiyatsız olma durumu. "*Tabanca çekti bana, elinde patladı, kendi ihtiyatsızlığıyla vurulup öldü*!" SBK282

ihya (Ar.) *a*. 1. Yeniden canlandırma, diriltme. "*Camileri onartır, şapkayı attırıp fesi, kalpağı getirir, hilafeti ihya ederdi*." ÜÇK450 2. Çok iyi duruma getirme, geliştirme, güçlendirme. "*O zaman karının tarafını ihya ederdin, biz şurda kalıverirdik*." EVO126 **ihya et-** canlandırmak. "*Getireceğiz, eski günleri ihya edeceğiz*." ÜÇK498 **ihya ol-** daha iyi bir duruma gelmek. "*Beş yüzlüğün girmesiyle ihya olmamışlardı ya*!" ÜÇK315

ikame (Ar.) *a*. Ortaya koyma. "*Beni bir gurbet hapishanesinde yapayalnız bırakıp, aleyhime dava ikame ederek boşanma istedi*!" ÜÇK567 **ikame et-** ortaya koymak. *Beni bir gurbet hapishanesinde yapayalnız bırakıp, aleyhime dava ikame ederek boşanma istedi*!" ÜÇK567

ikaz (Ar.) *a*. Uyarma, uyarı, dikkat çekme, ihtar, tembih. "*İkaza filan hacet yok*." KT66 **ikaz et-** uyarmak, dikkat çekmek. "*Huylandım, dedim Nuri Ağabey'i ikaz edeyim*." KT66

ikbal (Ar.) *a*. Padişah, şehzade ve paşaların saraya alınan karavaşlar arasından seçtikleri kadın, odalık. "*Nasıl kalırlardı ki, haminnelerden ikisi, saray-ı hümayun çırağlarından bilmem hangi ikballerin torunlarıydılar.*" DHV259

İkbal Kıraathanesi* *öz. a*. İstanbul'un Nuruosmaniye semtinde bulunan; dönemin şair, yazar ve aydınlarının uğrak yeri olan eski kıraathane. "*İlan-ı Meşrutiyet'te de Nuruosmaniye'deki İkbal Kıraathanesi'nde kaşarpeyniri, simitle çay içiyordum*." BK298

iki 1. *a*. Birden sonra gelen sayının adı. "*Cemile dersi yarı buçuk yapıp kalktığı zaman saat ikiye geliyordu*." CEM83 2. *sf*. Birden bir artık. "*Ama iki oğlan iyi yetişti*." BK299 **iki ateş arasında kal-** zor bir durumda karar verememek. "*Tam anlamıyla iki ateş arasında kalmıştı*." KY221 **iki ayağını bir pabuca sok-** birini bir işi hemen yapması için çok sıkıştırmak. "*Her zaman, çabuk gideceğini söyler, iki ayağını bir pabuca sokardı ama bir daha gelmemekten söz açmazdı*." GAV100 **iki cami arasında kalmış beynamaz** iki yoldan hangisini tutacağını şaşırmış kimse. "*İki cami arasında kalmış beynamaza döndüm*." EB190 **iki çıplak bir hamama yakışır** `iki yoksul kimsenin birbiriyle evlenmesi uygundur` anlamında kullanılan bir söz. "*İki çıplak bir hamama yakışır*." AY193 **iki çift laf et-** birkaç söz söylemek. "*Gel şüyle yanıma, var sana iki çift lafım*!" SBK334 **iki dirhem bir çekirdek** çok güzel ve özenli giyinmiş. "*Kadın, o gün iki dirhem bir çekirdek misafirliğe gelen Leman'dan söz ediyordu*." EB237 **iki el bir baş için** `ancak kendi geçimini sağlayabilenler, başkalarına yardım edecek bir durumda değildir` anlamında kullanılan bir söz. "*İki el bir baş içindir*." VV199 **iki eli kanda olsa** `elindeki iş ne kadar önemli olursa olsun` anlamında kullanılan bir söz. "*Haklısın, iki elim kanda da olsa...*" YYB237 **iki eli yakasında ol-** kıyamette ondan davacı olmak. "*Öte dünyada iki elim yakanda*!" YK14 **iki elim yanıma gelecek** doğru söylendiği kanıtlanmak istendiğinde `öleyim ki doğru söylüyorum` anlamında kullanılan bir söz. "*Vallahi iki elim yanıma gelecek şekerim*." GK68 **iki gönül bir olduktan sonra samanlık seyran olur** `birbirini sevenler için zenginlik önemli değildir` anlamında kullanılan bir söz. "*İki gönül bir olduktan sonra samanlık seyran olur*

derler bre oğlum.” CEM17 **iki gözü iki çeşme** sürekli ağlar durumda. “*Neriman, iki gözü iki çeşme, merdiven başında bekliyordu*.” YD140 **iki gözü iki çeşme ağla-** sürekli veya çok ağlamak. “*Anası, Yaşar'ın yirmi yıldır dul anasının iki gözü iki çeşme ağlıyor*.” KT367 **iki gözüm kör olsun** doğru söylendiği kanıtlanmak istendiğinde söylenen yemin sözü. “*İki gözümüz kör olsun girersek*.” DK89 **iki iyilikten biri** `çok acı çeken ağır hastalar için ya iyileşsin ya ölüp kurtulsun, böyle çekmesin` anlamında kullanılan iyi dilek sözü. “*Gün geldi, ellerinde mendil, küt küt öksürerek, iki iyilikten birini dilediler*.” CEM98 **iki kat ol-** yorgunluk, hastalık, yaşlılık vb. nedenlerle beli bükülmek, öne doğru eğilmek. “*Büyük oğul iki kat olmaktan acıyan belini ovuşturarak doğruldu*.” EVO277 **iki kere iki dört eder** `gerçekliğinden şüphe edilmeyecek kadar açık` anlamında kullanılan bir söz. “*Hele öyle her yanından ahlaksızlık akan bir kadının kızını, asla, diyeceğini iki kere iki dört eder gibi biliyordu*.” EB169 **iki lafı bir araya getireme-** düşündüğünü doğru dürüst ifade edememek. “*O uyuşuk, o, iki lafı bir araya getiremeyen kadına hediye etmişti ha*!” EK47 **iki lakırtı et-** iki çift laf etmek. “*Oturup kalkmasını beceremeyen, iki lakırtı edemeyen biriyle mesela Başbakan'ın himayelerindeki bir baloya gittiler*.” GK144 **iki miki*** iki falan. “*İki fırrık miki fırrık bilmem, söndür*.” CEM19 **iki satır çene çal-** dostça biraz söyleşmek. “*Şuraya oturduk ki karşılıklı iki satır çene çalak, gülek diye...*” CEM149 **iki sıkımlık canı ol-** çok cılız ve güçsüz olmak. “*Zaten iki sıkımlık canı var*.” CEM42 **iki ucu pis değnek** ne yönden bakılırsa bakılsın çözülmesi çok güç iş veya durum. “*İki ucu pis bir değnek karşısında gibiydi*.” HÇ243 **iki ucunu bir araya getireme-** gelirle gideri denkleştirememek, işleri düzene koyamamak. “*Biz, iki ucunu bir araya getiremiyoruz vesselam*!” KT74 **iki yakası bir araya gelme-** geçim sıkıntısından bir türlü kurtulamamak, borçtan kurtulamamak. “*İki yakamız bir araya gelmedi bizim, iflah olmadık*.” BTÜ374

iki başlı *sf*. İki başı olan. “*Konuşulanların baş tarafını duymadığı hâlde, anlıyordu ki iki kâtip sırt sırta vererek hem Nedim Ağa hem de Vitalilere iki başlı bir kazık atacaklar*.” KT39

iki bir *a*. Zarla oynanan oyunlarda zarlardan birinin bir, öbürünün iki benekli olan yüzünün üste gelmesi. “*Emekli vali zarları salladı salladı, attı: İki bir*.” MM275

iki buçuk* *sf*. Çok az; az buçuk, bir parça. “*İki buçuk kitap okumaynan kendilerini olmuş bitmiş belliyorlar*!” ÜÇK358

iki buçukluk* *a*. İki buçuk lira değerindeki kâğıt para. “*Helalinden bir iki buçukluk, nasıl*?” YK52

iki büklüm 1. *sf*. Beli bükük, öne doğru eğik (kimse). “*Yirmi yıl sonra yetmişinde olacak, iki büklüm...*” DHV310 2. *zf*. Beli bükük, öne doğru eğik bir biçimde. “*Garson saygıyla iki büklüm çekildikten sonra, Osman Bey ... yumruğunu masaya vurdu*.” ARK93

iki cihan *a*. İslam inancına göre bu dünya ve ebedî olan öteki dünya. “*Allah iki cihanda aziz eyleyip yokluk kederi göstermesin*!” ÜÇK383

İki Çocuğun Devriâlemi* *öz. a*. Fransız yazar Jean de la Hire tarafından yazılan roman. “*Ben Amerika'yı asıl İki Çocuğun Devriâlemi'nden öğrendim*.” BE49

iki gözüm *ünl*. Okşayıcı bir seslenme sözü. “*Peki sultanım, peki iki gözüm, peki*!” YD206

iki katlı *sf*. Üst üste iki katı olan, içinden veya dışından merdiveni olan, dubleks (ev). “*Tahtaları kararmış, iki katlı mail-i inhidam konağın alt katında onlar otururdu, üst katında biz*.” BK309

iki paralık *sf*. Değersiz, önemsiz. “*Ne olacak, iki paralık hırsızlardı alt tarafı*.” YK5

iki yüz* *a*. 200 metre koşusu, atletizmde kısa mesafe kategorisindeki koşu. “*İki yüzde göğüs farkıyla ikinci geldim*.” AY116

İkiçeşmelik* *öz. a*. İzmir’in Konak ilçesinde bulunan bir semt. “*Var ya İkiçeşmelik'te hemşerimiz Salim*?” MUR292

ikide bir *zf*. Sıklıkla, sürekli, ikide birde. “*Her zaman böyle yumuşak olsaydı da ikide bir, Süleymaniye'nin yarım pabuçlusu*.” EK116

ikide birde *zf*. İkide bir. “*Gezer gezmesine ama ikide birde laf, dirsek*.” BFV201

ikileş- Sayısı ikiye çıkmak. “*Yeniden yandı, ikileşti, yitti, meydana çıktı, gene yitti, gene çıktı*.” BTÜ199

ikileştir-* Sayısını ikiye çıkarmak. “*Meclis'e girerse derneği kurar, vuracağı paralarla apartmanları ikileştirir, üçleştirir, belki de dörtleştirirdi*.” ÜÇK521

ikilet- İkilemesine yol açmak. “*Öl dese ölürler, gidin filanı vurun dese ikiletmezlerdi*.” YK65

ikiletebil-* İkiletme ihtimali veya imkânı

bulunmak. "*Bilal, Fatma'nın ne dediğini öğrenebilmek için, Senem Bacı'nın sözünü ikiletemezdi*." BTÜ173

ikili *a.* İki kişiden oluşmuş topluluk. "*... insanlar ikili, üçlü, beşli topluluklar hâlinde fısıldaşıyor, yanlarına yaklaşanlara şüpheyle bakıyorlardı*." GK98

ikilik 1. *sf.* İkisi bir arada, iki taneden oluşmuş, iki tane alabilen. "*Kahveci ikilik iri fincanla Tarsusi kahveyi getirdi*." EVO103 2. *a.* Görüş veya düşüncede ikiye bölünmüş olma durumu, anlaşmazlık. "*Komünist olmasanız ikilik yaratmazsınız*." ÜÇK509

ikinci 1. *sf.* İki sayısının sıra sıfatı. "*Annem ikinci katı bize vermek istiyor*." DK163 2. *sf.* Sırada önem bakımından birinciden sonra gelen. "*Parti çekişmeleri bile ikinci plana itilmişti*." HÇ48 3. *sf.* Yeni, bir başka. "*Çok geçmeden ikinci bir tahta bavul satın aldı*." ÇK89 4. *sf.* Değer ve kalitece birinciden sonra gelen. "*Yani, ikinci mevki*." GK95 5. *a.* Birinciden sonra gelen kimse veya nesne. "*Şimdi, rahmeti rahmana kavuşmuş ilk karısından dokuz, ikincisinden de dört olmak üzere on üç çocuğuyla karısı, kendisi, güveysi, on altı kişilik ufak tefek bir sıvacı barınıyor*." GR213 **ikinci plana itil-** bir kimsenin veya topluluğun gözünde eski önemini, değerini yitirmek. "*Artık kız kardeşi ikinci plana itilmişti*." KY164 **ikinci gel-** bir yarışmada birinciden sonraki dereceyi almak. "*İki yüzde göğüs farkıyla ikinci geldim*." AY116

İkinci Cihan Harbi* *öz. a.* İkinci Dünya Savaşı. "*O zaman dünya İkinci Cihan Harbi'ni geçirmemişti ve başta Mustafa Kemal vardı*." ÜÇK495

İkinci Dünya Harbi* *öz. a.* İkinci Dünya Savaşı. "*... İkinci Dünya Harbi'nden sonra sosyalizm yoluyla kalkınıveren, daha doğrusu kalkınıvermiş gibi görünen ülkeleri sayılıp dökülüyordu*." YD327

İkinci Dünya Savaşı* *öz. a.* Avrupa'da Hitler Almanya'sı tarafından başlatılan ve 1939'dan 1945'e kadar süren küresel savaş. "*İkinci Dünya Savaşı'nın fırtınalı günleri...*" MUR21

ikinci kaptan *a.* Gemilerde kaptandan sonra gelen, en büyük rütbeye sahip olan kaptan, birinci zabit. "*İstanbul'dan lostromo dümeniyle ayrılırken ikinci kaptanın da tıpkı bu fabrikatör gibi baktığını hatırladı*." YD118

ikinci sınıf 1. *a.* Öğretim kurumlarında ikinci yıl. "*Ama Ercan ikinci sınıfta olacak*." ÖE75 2. *sf.* Değeri düşük, değersiz, sıradan. "*Gerçi birinci sınıf lokantalarda çalışmış, havyan biliyordu ama böyle ikinci sınıf lokantaların ikinci sınıf müşterilerinin de havyar isteyebileceklerine hiç rastlamamıştı*." KT147

ikincilik *a.* İkinci olma durumu. "*... iki puan kaybedip ikinciliğe düşmüşlerdi*." GK304

ikindi *a.* 1. Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi. "*Her ikindi önüme katıp parka götürür, gezdiririm.*" ÇK98 2. İkindi namazı. "*Öğle, ikindi, akşam, yatsı, sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı...*" EVO6

ikindi ezanı *a.* İkindi namazının vaktinin geldiğini bildirmek için okunan ezan. "*Çarşı başındaki caminin minaresinde ikindi ezanını okumakta olan müezzine başını kaldırdı*." EVO9

ikindi namazı *a.* İkindi vakti kılınan namaz. "*İkindi namazı kaç rekât*?" KK204

ikindi üzeri bk. ikindiüzeri. "*Bir başkası, ikindi üzeri görmüştü aynı ahırda cılız birisiyle*." SBK89

ikindiüstü *zf.* İkindiye doğru, ikindiüzeri. "*Avukat Nafiz Bey her ikindiüstü uşağı Ali'nin sürdüğü kırmızı brikle eve geldikçe kızı Nilüfer'i kapıda kendisini bekler bulurdu*." SM124

ikindiüzeri *zf.* İkindiüstü. "*En iyisi, ikindiüzeri gider, patron da bulunmaz o saatte*." KY110

ikişer *sf.* 1. İki sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Üç gündür, ikişerden günde altı tane alıyordu*." VV107 2. Her defasında ikisi bir arada olan, her birine iki. "*Böylelikle ikişer eteklikleri olmuş olurdu*." BFV18

ikiyüzlü *sf.* Özü sözü bir olmayan, riyakâr, mürai. "*Arabacı ikiyüzlü, karşılık verdi*." BTÜ271

ikiyüzlülük *a.* İnandığı, düşündüğü gibi davranmama, özü sözü bir olmama, riya, riyakârlık, mürailik. "*İkiyüzlülük etmesi isteniyor, riyakârlık isteniyor*." BFV223

ikiz *sf.* 1. İkisi bir arada doğan (çocuk). "*Bir muska yazıyor kardeş, öyle bir muska yazıyor ki, kısır karılar bile ikiz doğuruyor*." EKM115 2. Birbirine tamamen benzeyen. "*Birbiri peşi sıra vuran bu ikiz felaketin üzerinden aylar geçtikten sonra bile, Nilüfer Suat'ı düşünmeye vakit bulamadı*." SM233 **ikiz doğur-** ikiz bebek dünyaya getirmek. "*Bir muska yazıyor kardeş, öyle bir muska yazıyor ki, kısır karılar bile ikiz doğuruyor*." EKM115

iklim (Ar.) *a*. Ülke, diyar. "*Dolaklı, enveriyeli ana kuzularının Ey Gaziler'le gittiği yedi iklim dört bucak…*" DHV258

ikmal (Ar.) *a*. Bir şeyi sona erdirme. "*Beyler, ben tahsilimi Almanya'da ikmal etmiş bir hukuk doktoruyum*!" GR17 **ikmal et-** bitirmek, tamamlamak. "*Beyefendi, tahsilini Almanya'da ikmal etmiş … bir hukuk doktoruna küçük bir iyilik yapmak ister misiniz*?" GR20

ikna (Ar.) *a*. Bir konuda birinin inanmasını sağlama, inandırma, kandırma. "*Delikanlı öylesine ikna edici şekilde inkârdan gelmişti ki, inandılar*." OK61 **ikna et-** inandırmak, kandırmak. "*Melek Hanım'ı bir türlü ikna edip de İstanbul'a yollayamamışlardı*." İDG54

ikram (Ar.) *a*. 1. Konuğu ağırlama. "*Eskiden namazlardan sonra kahveye mutlaka uğrar, ikram görür…*" HÇ181 2. Bir şeyi armağan olarak verme, sunma. "*Kahve ikram ederdik, sigara verirdim*." ARK53 3. Sunulan şey. "*… ondan sonra da gelsin ikramların çeşidi, daniskası*." ÜÇK333 **ikram et-** konuğu bir şeyle ağırlamak, konuğa bir şey sunmak. "*Şeker ikram ettim*." ÇK77 **ikram gör-** ağırlanmak. "*Ara sıra iftara çağrıldıkça bol bol ikram görürdük*." BE36 **ikramda bulun-** bir şey ikram etmek. "*İl başkanı bu nazik jesti … ikramda bulunarak değerlendirdi*." ÜÇK481

ikramcı *sf*. İkramda bulunmayı seven, mükrim. "*Fakat dehşetli savurgan ve ikramcıydı*." AY121

ikramiye (Ar.) *a*. 1. Bir yerde çalışan kimselere genellikle kazançtan dağıtılan veya iyi çalıştıkları için verilen aylık dışı para. "*Ayda bin lira para, pirim, ikramiye, vırt zırt…*" CEM33 2. Piyangoda bir kimseye çıkan para veya nesne. "*Bir sıra altın dişiyle sarı sarı gülerek gelen Muhsin piyangodan büyük ikramiyeyi kazanıp kazanmadığımı soruyor*." KP91 **ikramiye mikramiye*** ikramiye falan. "*İkramiye mikramiye vermedi mi müdürün*?" MUR335

ikrar (Ar.) *a*. Benimseme, onama, kabul, tasdik. "*Füruzan Bey bu manalı sükûtu ikrardan saymış olacak ki, yanına gelip çömelmiş, sormuştu*." EK38

iksir (Ar.) *a*. Hayatı ölümsüzleştirme, madenleri altına çevirme vb. olağanüstü etkileri olduğuna inanılan sıvı. "*Hele bardağı yirmi beş kuruştan satılan göktaşı karıştırılmış pis şaraplarla midesi bozulan Kabak Hafız'a kulüp rakısı iksir etkisi yapmıştı.*" VV75

iktidar (Ar.) *a*. 1. Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret. "*Bu takdirde, daha dokunaklısını yazmamı isteyebilirdi; buysa iktidarımın dışındaydı*." EKM25 2. Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi. "*Bizim millet olarak, halk olarak iktidarlardan istediğimiz, daha iyi yaşamaya bizleri ulaştırmaları*." GK366 3. Bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar. "*Siyasi partiler iktidar derdinde, iktidardakiler sandalyelerini kaybetmemek derdinde.*" GR129 **iktidardan düş-** devlet yönetiminde yetkiyi başka bir partiye bırakmak zorunda kalmak. "*Arkadaşlar, her ne pahasına olursa olsun, iktidardan düşmeyeceğiz*." GK62

iktidarsız *sf*. Cinsel gücü yetersiz (erkek). "*Havanda geceleri sabahlara kadar dövdüğü çeşitli aktar ilaçlarıyla çeşitli otlardan hazırladığı tertiplerle iktidarsızlara iktidar, çocuk doğuramayan kadınlara çocuk veriyordu*." KT292

iktidarsızlık *a*. İktidarsız olma durumu. "*Baş, diş, nazar, sıtma, muhabbet hatta iktidarsızlığa … muskalar yazmaya başlad*ı. EKM115

iktisaden (Ar.) *zf*. Ekonomik olarak, ekonomi bakımından. "*Demek istiyorsun ki, kadın da erkek kadar iktisaden hür olsun*." ARK244

iktisadi (Ar.) *sf*. Ekonomi ile ilgili olan; ekonomik. "*Memleketin iktisadi durumunu anlatırken görmeliydiniz beni, bir, bir, bir, nasıl derler*?" YYB112

iktisadiyat (Ar.) *a*. Bir devletin ekonomik durumu. "*Anladığıma göre, dar manadaki demode milliyetçiliğe, kuyruğunda devletçilik bulunan iktisadiyata paydos bundan sonra*." HÇ76

iktiza (Ar.) *a*. Gerekli olma, gerekme. "*Cemşir derim, hı der, Giritli kardaşımıza para iktiza etmiş derim*." VV180 **iktiza et-** gerekmek. "*Mescidimize su iktiza etti*." EVO180

il *a*. 1. Ülkenin vali yönetimindeki bölümü, vilayet. "*Adamlar Anadolu'nun bilmem hangi il ya da ilçesinde yağıyla kavrulan bir küçük esnafken dükkânını, tezgâhını satıp Türkiye için bir altın kaynağı sanılan filmcilik piyasasına atılıyor…*" YD119 2. Şehrin niteliklerini taşıyan büyük yerleşim yeri. "*Kocası zehirli sıtmadan geçen yıl ölmüş Emeti de başkaları gibi il'e göçüp göçmemek arasında çok düşündü*." GR201 **il mil*** il falan. "*İl başkanımız mil başkanımız havaynan cıva.*" ÜÇK520

il- Hafif bir düğüm yaparak bağlamak. "*İler tutar yeri de kalmamıştı*." KAÇ24 **iler tutar**

yeri kalma- çok dağınık, kötü, bozuk veya berbat bir duruma gelmek. "*Ekmek parası peşinde, bütün gün koş oraya, koş buraya, iler tutar yerim kalmamıştı*." YYB127

il idare kurulu* *a*. İl sınırları içinde belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla valilik bünyesinde kurulan kurul. "*İl idare kurulunda acele etmeme ve sabır tavsiye edildi*." HÇ262

ilâ* (Ar.) *a.* Yüceltme, yayma. "*Hiç kendi adamını, kendinin Lailahe illallah'ını ilâ edenleri yetim ve öksüz bırakır mıydı*?" ÜÇK466

ilaç (Ar.) *a.* 1. Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva. "*İlaçlarını içiyor mu ilaçlarını*?" EB223 2. Çare, önlem. "'*Yolsuzluğun ilacı var.*" DK43 **ilaç yaz-** reçete yazmak. "*En pahalı ilaçları yaz*." EVO373

ilaçla- İlaç sürmek. "*İlaçlayıp sardılar sarmaladılar haydi gene tekerlekli arabaya*." KK57

ilaçlı *sf*. İçinde ilaç bulunan. "*Adam ilaçlı suyu içer*." SM146

ilagedar* *sf*. Alakadar. "*Niyse, beni ilagedar etmez*." CEM46

ilah (Ar.) *a.* Çok tanrıcılıkta tanrı. "*Ama o, uzun bacaklı, mağrur kuzey ilahlarını hatırlatarak iri yeşil gözlü, ahu bakışlı birinin dışında hiçbirine yüz vermez, laubali hareketleriyle canını sıkanları tersleyiverirdi*." İDG8

ilaha* (Ar.) *ünl*. İlahi (II). "*İlaha Hilmi Efendi*!" GK345

ilahi (I) (Ar.) *sf.* Tanrı ile ilgili olan, Tanrı'ya özgü olan, tanrısal, lahuti. "*Aşk… Ama ilahi aşktan bahsediyorum, sinemalarda gördüğümüz gibi*." EKM23

ilahi (II) (Ar.) *ünl*. `Bu ne hâl, ne tuhaf` gibi şaşma, sitem bildiren bir söz. "*İlahi Sema, hiç de güleceğim yoktu*." MM252

ilahileşme* *a*. İlahi (I) bir durum alma. "*... bağlama ilahileşmeye başlamıştı ki birden patlayan bir mavzer, rafta yanmakta olan lambayı parçaladı*." OK75

ilam (Ar.) *a*. Bir davanın mahkemece nasıl bir hükme bağlandığını gösteren resmî belge. "*İsmail Efendi Y.'de asliye hukuk mahkemesi zabıt kâtibi iken mahkemece verilen, izale-i şüyuna dair ilam üzerine bir köydeki verasetten … yedi sene ağır hapse hüküm giymişti*." GR44

ilan (Ar.) *a*. 1. Herhangi bir olguyu, bir işi, bir durumu duyurmak için yayımlanan yazılı veya sözlü haber; duyuru. "*Anneciğim ilana bak*." BFV3 2. Açıkça bildirme, açıkça duyurma. "*Madem demirkırasi ilan edildi…*" ÜÇK509 **ilan et-** 1. bir durumu yaymak. "*Bunu bütün dünyaya ilan etmeliyiz*!" DE158 2. açıkça bildirmek. "*Evde krallığımı ilan ettim*." BE22 **ilan ver-** çeşitli basın yayın organlarıyla bir durumu duyurmak, açıklamak. "*Şu, gazeteye ilan verip on altı yaşında kız tezgâhtar arayan*." BFV34

ilan-ı aşk (Ar.) *a*. Karşı cinse aşkını bildirmek işi. "*Sana başka ne edilebilir ilan-ı aşktan gayri*?" TD51 **ilan-ı aşk et-** bir erkek bir kadına veya bir kadın bir erkeğe kendisini sevdiğini söylemek. "*Açıktan açığa ilan-ı aşk ediyorsunuz*." TD51

ilave (Ar.) *a.* Ekleme, ulama. "*O sene yılbaşı ramazana rastlamış, memurlar on bir aylık muvazene cetvellerine son ayınkini de ilave edip bilançoyu çıkarmak için gece yarılarına kadar çalışmaya başlamışlardı*." KM59 **ilave et-** eklemek, ulamak. "*Beriki ilave etti*." EKM82

ilaveten (Ar.) *zf*. Ek olarak, ek yoluyla, ekleyerek. "*İlaveten: Komik Kız*!" KAÇ107

ilâzım (Der.) *sf.* Lazım. "*Bize onun canının sağlığı ilazım*!" VV11

ilçe *a.* Yönetim bakımından yurt bölümlemesinde ilden sonra gelen bölüm, kaymakamlık, kaza. "Gâvur Dağları'nın kıyısına kurulu yarı kasaba, *yarı köy bu kocaman ilçedeyse sabah, ovadaki kasaba ya da köylerden daha geç olurdu*." KAÇ1

ilçeli *sf*. Aynı ilçeden olan (kimse). "*... Kudret Yanardağ, ilçeli memurların kıskançlık, hırs yıldırımlarını üstüne çeker olmuştu*." MM169

ile 1. *e*. Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz. "*Beklerim dört göz ile...*" MUR272 2. *e*. Bazı soyut adlara getirildiğinde `... olarak, ... bir biçimde` anlamında durum zarfları oluşturan bir söz. "*O öfke ile nasıl fırlarım çırçırlara, görürüm uyurlar, bilemem ondan sonrasını*." MUR331 3. *bağ.* Cümle içinde aynı görevde bulunan iki ögeyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz. "*Ya şimdi Erol'la Cemile'yi görürse*?" MUR86

ilekadar* *sf*. Alakadar. "*İlekadar etmez didim oğlum*!" GK328

ilelebet (Ar.) *zf.* Sonsuza değin, sonsuzluğa kadar, sürgit. "*Hoooş, o hizmetçi ruhlu karıyı oğlum ilelebet tutmaz evinde zaten*." EK15

ilerde (Der.) *zf.* İleride. "*Karanlığın içine iki kuvvetli ışık uzanmıştı ki, yolun bir yanından öbür yanına geçmek isteyen küçük beyaz bir tavşan yirmi metre ilerde, ışığa takıldı kaldı*." SAR64

ileri 1. *a.* Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı. "*Sağda, uçak hangarının ilerisindeki kayalığa yürüdüm*." BE29 2. *a.* Bir şeyin ulaşılacak yönü. "*Ünal'la birlikte otuz metre ileriye, kamyondan indirdikleri yere yollandılar*." EVO203 3. *sf.* Benzerlerini geride bırakmış. "*Nuri Bey bundan sonra benim kardeşten ileri arkadaşım*." KT115 4. *a.* Henüz gelmemiş zaman, gelecek, sonra. "*Çünkü tapu kadastronun irili ufaklı defterleri başında saatlerce kalan Sinan'ın bunda ilerisi için çıkarı olacaktı*." KT291 5. *sf.* Doğrusundan daha çok gösteren (saat). "*Kemal mahsustan beş dakika ileri ayarlamıştı*." VV152 6. *zf.* Öne doğru, ileri doğru. "*İskemlesini sinirli sinirli az ileri çekti*." EB44 7. *ünl.* `Amaca doğru durmadan yürü` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*İleri... Marş*!" ARK117 **ileri atıl- (veya çık-)** öne doğru çıkmak. "*İleri atıldı*." KP4 **ileri gel-** oluşmak, meydana gelmek. "*Bu acıma belki de kadının sevgilisine benzemesinden ileri geliyordu*." KY212 **ileri (veya ileriye) git-** 1. söz ve davranışta ölçü dışına çıkmak, gereksiz, aşırı davranışta bulunmak. "*Fazla ileri gittiğini idrak etmişti kâtip*." DE55 2. ilerlemek, gelişmek. "*Bu tariften, bilgimizin, fikirlerimizden daha ileriye gitmediği…*" VV267 **ileri götür-** bir durum veya davranışta ölçüyü aşmak. "*Eline fırsat verip işi fazla ileri götürmeye kalkmazsa bu, sözüm ona Allah adamından hiçbir zarar gelmez, tam tersi, faydalanabilirdi de*." YD145 **ileri sür-** bir düşünceyi veya tasarıyı önermek, serdetmek. "*Geri durur, süreriz mahalleliyi ileri*." MUR40 **ileri var-** ileri gitmek. "*Nerdeyse babasının, şu hani çokluk ölmesini bile isteyecek kadar ileri vardığı babasının boynuna sarılacağını, yanaklarını şapur şupur öpeceğini bilir*." BFV180

ileri fikirlilik* *a.* İleri fikirli olma durumu, ileri görüşlülük. "*Hele öyle sıkı bir devirde, babaları gibi dindar bir adamın Neriman'ı Dam dö Siyon'a yollamış olmasındaki ileri fikirlilik övüldü*." EKM314

ileri gelen *a.* Bir topluluğun önemli, sözü dinlenir, saygın kişisi. "*Bu hâliyle, halkın nabzından memnun bir parti ileri gelenini hatırlatıyordu*." BK275

ileri geri 1. *sf.* Ayrıntıları düşünülmeyen. "*Bir hafta gecikmeyle ne diye Sirkeci'deki Adem'in arkadaşlarına koşmuş, ileri geri sözler söylemiş…*" SUÇ241 2. *zf.* Rastgele, gelişigüzel (konuşmak). "*Şayet ileri geri laf ederse...*" EK253 **ileri geri etme-** uzun boylu tartışmamak, sorgu sual etmemek. "*Evvela çeneni tutacak, karının aleyhinde ileri geri etmeyeceksin.*" EK223 **ileri geri konuş- (veya laf et-)** yersiz ve gönül kıracak biçimde konuşmak. "*Hele ileri geri konuşsun…*" BFV193

ileride *zf.* 1. Gelecekte, gelecek zamanda. "*Hiç de tiryaki olmadığım hâlde, ileride Gazi'ye lazım olacağını bildiğim için iki nefes çektikten sonra söndürüp atıyordum cebime*." AY121 2. Ötede. "*Küçücük bir idare lambası hafif sarı ışığıyla az ileride*." AY201

ilerilik* *a.* Modernlik, muasırlık. "*Atatürk'ün getirdiği bütün ilerilikleri baltalayıcı konuşmalar yapar.*" YD198

ilerle- 1. Bulunduğu yerden daha ileriye gitmek, yol almak. "*Genç adam yıkılan ümitleriyle bomboş caddenin kaldırımında ağır ağır ilerliyordu*." DE141 2. Daha iyi, daha yüksek bir düzeye, aşamaya erişmek, gelişmek, terfi etmek, terakki etmek. "*Zenaatım ilerledi de usta oldum mu, beş lira, on lira olur yevmiyem*." GK80 3. Daha güçlü, daha etkili duruma gelmek. "*Öte yandan Sinan Efendi'yle olan dostluğu ise ilerledikçe ilerliyordu*." KT362 4. Vakit geçmek. "*Gece hızla ilerliyordu, yere serilen gazete kâğıtlarının üzerine çeşitli yiyecekler serildi, rakı şişeleri açıldı*." OK73

ilerleme *a.* İlerlemek işi. "*Üniversitenin yanındaki sokağa sapıp hızlı adımlarla ilerlemeye başladılar*." EK208

ilerlemişlik* *a.* İlerlemiş olma durumu. "*Yaşı altmışı birazcık geçse bile, içindeki duyular, etinin tazeliği yaşının ilerlemişliğini örterdi*." ÜÇK439

ilerlet- İlerlemesini sağlamak, ilerlemesine yol açmak. "*Sonra, dansınızı mutlaka ilerletin*." DK190

ilerleyebil- İlerleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Fazla sarsıntı, telaş, sinir gibi kalbi ambale edecek davranışlardan sakınmadığı takdirde hastalığı ilerleyebilirdi*." KK79

ilerleyiverme* *a.* Çabucak ilerleme. "*Gerçi kızın gönlünün oğlana düştüğünü biliyordu ama işlerin bu kadar ilerleyivermesine gene de akıl erdirememişti*." DE100

ilgi *a*. 1. İki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık, ilişki, alaka, taalluk, aidiyet. "*Onunla hiçbir ilgisi olmamıştı ki adı çıksın*." YK89 2. Belirli bir olay veya etkinliğe yakınlık duyma, ondan hoşlanma ve ona öncelik tanıma. "*Vedat öyle yakın bir ilgiyle dinliyordu ki...*" SM255 **ilgi çek-** çevresinde ilgiyi, dikkati ve merakı üzerine toplamak, alaka çekmek, alaka toplamak veya alaka uyandırmak. "*Taksitçi sanki dünyanın en ilgi çekici, en önemli olayı karşısındaydı*." BFV109 **ilgi duy-** bir işe, bir olaya, bir kimseye önem vermek, yakınlık duymak. "*Genç denizciden çok daha yakışıklı olduğu hâlde, gene de ona karşı en küçük bir ilgi duymuyordu*." SBK153 **ilgi gör-** çevresinde ilgiyi, dikkati ve merakı üzerine toplamak. "*Adamsa, biraz ama birazcık ilgi görse hemencik bağlanacağını kaç sefer açık açık söylemişti Leyla'ya*." SBK155 **ilgi göster-** ilgisini esirgememek, belli etmek. "*Evine aldı, candan ilgi gösterdi diye hemen aklına takması ayıptı*." SBK180 **ilgisini kes-** bir kimse veya şeyle bütün bağlarını koparmak, ilişkisi kalmamak, alakayı kesmek. "*Kulübesine girdi, artık onlarla ilgisini kesti*." BTÜ55

ilgi çekici *sf*. İlgiyi, dikkati üzerinde toplayan. "*Uykudakiler de uyanıyor, fersiz ampullerin şöyle böyle aydınlattığı çamurlu sokakta gittikçe artan ilgi çekici bir sinema sürüyordu*." MUR37

ilgilen- 1. İlgi göstermek, alakalanmak. "*Kucağında en küçük kardeşiyle Ayşe ilgilendi*." EVO350 2. Bir şeye karşı merak duymak. "*Sanatçılarla, onların soyut, somut, öz, biçim, yeni, eski tartışmalarıyla ilgilenmiyordu*." GK128 3. Görev gereği bir sorumluluğu yerine getirmek. "*Yabancı memleketlerdeki vatandaşlarla ilgilenmek değil mi*?" BE62 4. Birine karşı yakınlık duymak. "*Oysa kendinden başkasıyla ilgilenmediğini yeminle söylemişti*!" HÇ134 5. Bir konu üzerinde çalışmak, uğraşmak. "*Çiftlik umuru, girdisi çıktısıyla kendi ilgilenecekti*." HÇ234 6. Bakmak. "*Annem benimle ilgilenmeyeceğini açıkça belirtmiş, yani rest çekmişti*." ARK19

ilgilendir- 1. İlgisini çekmek, önem vermek. "*Öteki işçilerin tavla, iskambil, ana avrat küfürlerine karşılık kitap okuyan bir işçi beni ilgilendirmişti*." ARK213 2. İlişkin olmak. "*Kaya Ali'yi ilgilendirmezdi*." YK3

ilgilendirebil- İlgilendirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kaynanasının tutumu onu ilgilendirmeyebilirdi*." EB219

ilgilendiriver-* Çabucak veya ansızın ilgilendirmek. "*Nazan'ın parmağındaki değerli yüzük herkesi ilgilendirivermişti*." EK216

ilgilendirme *a*. İlgilendirmek işi, alakalandırma. "*Güzide ve başından geçenler beni adamakıllı ilgilendirmeye başlamıştı*." ARK185

ilgilenebil- İlgilenmeye gücü yetmek. "*Kendini iyi hissettiği akşamlar pek pek tezgâh gerisinde para alıp veriyor, müşterilerle çokluk ilgilenemiyordu*." EK361

ilgilenil-* İlgilenme işi yapılmak. "*Bastonuna dayanmış dikiliyorsa neden görülmüyor, niçin ilgilenilmiyordu*?" KK260

ilgilenilme* *a*. İlgilenmek işi. "*... seçimler için, seçimlere kadar gerekenin üstünde bir ilgiyle ilgilenilmesini önemle emretmişti*." MUR415

ilgileniş *a*. İlgilenmek işi. "*Ağızlarında dönen dilleri, hınçları, patırtı gürültüleriyle insan, müzik, edebiyat, dünya olaylarıyla ilgilenişleri bakımından medeniydiler*." KT334

ilgileniver-* Çabucak veya ansızın ilgilenmek. "*Derken bütün Alasonyalı demokratlar bir anda Murtaza'yla ilgileniverdiler*." MUR432

ilgilenme *a*. İlgilenmek işi, alakalanma. "*Cevap beklemeden odadaki eşyalarla ilgilenmeye koyuldu*." HÇ43

ilgili *sf*. İlgilenmiş olan, ilgisi bulunan, alakalı, alakadar, müteallik. "*Bu işle ilgili hesapları karıştırırken hastabakıcı yanına geldi."* MUR346

ilginç *sf*. İlgi uyandıran, ilgi ve dikkat çekici olan, enteresan. "*Yukarıda sözünü ettiğim ilginç insanların tersine, gösterişsiz, sönük biri*." YYB212

ilgisiz 1. *sf*. İlgisi olmayan veya ilgilenmeyen, kayıtsız, aldırmaz, alakasız, lakayıt, bigâne. "*Kabak Hafız elinde tespihi, gözlerini yummuş, dünya işleriyle ilgisiz bir Allah adamı saflığı içinde sallanıp duruyor ama bütün sözlere kulak veriyordu*." HÇ114 2. *zf*. Aldırmaz, kayıtsız bir biçimde. "*Grigori Pek'e benzeyen bir delikanlı karşısında ilgisiz mi kalacak, yoksa görür görmez vurulacak mıydı*?" DK146

ilgisizce *zf*. İlgisiz bir biçimde, alakasızca. "*Habip ilgisizce sordu*." KAÇ33

ilgisizlik *a*. 1. İlgisiz olma durumu, aldırmazlık, alakasızlık, kayıtsızlık, lakayıtlık, bigânelik, soğukluk. "*Kadına karşı ilgisizlik mi*?" DHV255 2. İlgi gösterilmeme durumu. "*Filiz sol avucundaki bütün elliliği gösterince Nur'un ilgisizliği siliniverdi*." BFV99

ilham (Ar.) *a*. Etkilenme, çağrışım veya içe doğmayla akla gelen yaratıcı duygu, düşünce, esin. "*Şayet babanızın ve onun ilham kaynağı olan geri fikir devleti ele geçirirse anayasayı değiştirip şimdiki anayasanın tanıdığı hakları geri alacak…*" YD200 **ilham al-** bir şeyden esinlenmek, içine doğmak, mülhem olmak. "*Madem onu ölmüş biliyordu, öyle bilsin, hayalinden ilham almaya devam etsindi."* İDG120

İlhami Soysal* *öz. a*. Türk gazeteci ve yazar (1928-1992). "*İlhami Soysal'ın dövülme olayını uyuttular gitti değil mi*?" KK53

İlhan Selçuk* *öz. a*. Türk gazeteci ve yazar (1925-2010). "*İlhan Selçuk Cumhuriyet'e neden yazmıyor*?" KK52

ilik *a*. Kemiklerin iç boşluklarını dolduran ve kan hücrelerinin yapımını sağlayan doku. "*Öyle bağırmıştı ki, Handan iliklerinden sarsıldı*." İDG42 **ilik gibi** 1. çok lezzetli, iyi pişmiş (et). "*İşkembelerle ayaklar sabaha kadar kaynamış, ilik gibi pişmişlerdir*." DK35 2. *argo* çok güzel, istek uyandıran (kadın veya kız). "*İlik gibi karıydı*!" EB194 **iliklerine işle-** 1. çok üşümek. "*Soğuk iliklerine işlemişti*." EK296 2. çok ıslanmak. "*Sulu kozanın buz gibi suyu iliklerine işlemişti*." BTÜ83 3. bütün varlığını kaplamak, çok etkilenmek. "*Serserilik iliklerine işledi*." BE41 **iliklerine kadar** iyice, en son sınırına dek. "*Hâlbuki kendisi iliklerine kadar mücadeleciydi*." İDG26

ilik ilik* *sf. argo* çok güzel, istek uyandıran, ilik gibi (kadın veya kız). "*O da bu Sema gibi ilik ilik kadındı*." MM250

ilikle- Bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek. "*Sonra ayağa kalktı, kırışan eteğini düzeltip ilikledi*." ÇK111

ilikleme *a*. İliklemek işi. "*Neden sonra Fatma, iliklemeye unuttuğu elbisesinin açık göğüs düğmeleriyle, saçı başı darmadağın geldi*." YD212

iliklenme *a*. İliklenmek işi. "*Mösyö F. ne ceket düğmesi iliklenmeye ne de buyurun efendimlere kulak asardı*." YD178

ilikli *sf*. İliklenmiş. "*Ceketimin ilikli düğmesini çözüp açıyorum adımlarımı*." AY156

ilim (Ar.) *a*. Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi; bilim. "*Biz bize benzeriz, kökü dışarda ne ilim ne marifet ne şu ne bu, hiç hiçbir şey istemiyoruz*!" GR31 **ilmini al-** bir işin özelliklerini, işleyişini en ince ayrıntılarına kadar iyice öğrenmek. "*Herifin ilmini almışsın oğlum*." EVO365

ilinti *a*. 1. İki şey arasında ilgi, ilişki. "*Sizi tıpa tıp değilse bile, sizin gibi çalışmak zorunda olan pek çok kızı, bu pek çok kızların çalışma şartlarını, çalıştıkları yerlerle olan ilintilerini biliyorum*." BFV231 2. İnsanlar arasındaki bağ. "*Mahalleli Şehnaz'la Nedim Ağa arasındaki ilintiden şüphelenemezdi*." KT164

ilintili *sf*. İlgisi, ilişkisi, bağı, ilintisi olan. "*Ne caz ne loca ne de bölmeler gerisinde mıncıklanan, mıncıklanırken de arada histerik çığlıklar atan kadınlarla ilintili değillerdi*." KY173

iliş- 1. Bir şeyin kenarına kısa bir süre için oturmak. "*Yaşar da gelmiş, o da çok yakınlarındaki bir iskemleye ilişmişti*." KT303 2. Elini sürmek, dokunmak. "*Gece ilişip ilişmediği aklına geldiyse de ihtimal vermedi*." CEM113 3. Karışmak, rahat vermemek, müdahale etmek. "*Vazgeçin bu deliye ilişmekten*." EB40

ilişik *a*. İlgi, bağlılık, ilişki, münasebet. "*Senin fabrikanla bir ilişiğim kaldı mı*?" KT204 **ilişiği olma-** bağlantısı olmamak. "*Burayla hiçbir ilişiğim yok*." HÇ24 **ilişiğini kes-** hiçbir ilgisi kalmamak, bağlantılarını koparmak. "*Vali Bey bir hafta içinde valiliğini yaptığı şehirde bütün ilişiğini kesip bacanağının Boğaz'daki turistik otelinde idare müdürlüğü yapmak üzere İstanbul'un yolunu tuttu*." MM249

ilişil- İlişme işi yapılmak. "*Doğru yolunda giden, kendi hâlinde, namuslu bir kıza ilişilir mi*?" KP46

ilişiver- Çabucak ilişmek. "O, *ikrama falan meydan vermeden, boş iskemlelerden birine ilişivermişti zaten*." KK242

ilişki *a*. İki şey arasında karşılıklı ilgi, bağ, münasebet, temas. "*Kadın erkek ilişkisinin cinsi olmaktan çok başka bir yönüydü bu*." İDG45

ilişme *a*. İlişmek işi. "*Zavallıca ilişmesi içine öyle dokunmuştu ki*!" SBK188

iliştiril- İliştirme işi yapılmak, eğreti takılmak, hafifçe tutturulmak. "*Sigara ağız kıyısına iliştirilir*." ARK10

ilk 1. *sf*. Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen, son karşıtı. "*Yarın ilk işin şu yarım oda mıdır, bir oda mıdır, ne karın*

ağrısıysa bul, taşınalım." ARK66 2. *a*. Herhangi bir şeyin en önde olanı, önce geleni. "*İlki avukatın yazıhanesinde*." GK289 3. *zf*. Birinci olarak, en başta. "*Hep o ilk gördüğüm hanım hanımcıklık içinde, pek pek hafifçe gülümsemekle yetiniyor, kocasını da pek ayıplamıyordu.*" ARK40

ilk adım *a*. Bir iş, bir dönem, bir hayat vb.nin ilk bölümü; başlangıç. "*Demek ilk adımda tökezledik*?" DE181

ilk ağızda *zf*. Önce, öncelikle, ilk iş olarak, her şeyden önce. "*Üç kafadar da yolcularla birlikte vapura girdilerse de ilk ağızda keşfedilerek iskeleye iade edildiler*." KP61

ilk bakışta *zf*. Görür görmez. "*Özene bezene yapılmışlığı ilk bakışta belli kocaman kapının üç beş metre alt başında, ufacık, pek gelişigüzel, son derece yalınkat bir başka kapıdan aldılar bizi içeriye*." GR213

ilk gençlik *a*. Ergenlik çağı. "*Birkaç kez filmlerde görmüştür, bir de babasıyla Berber Reşit Emmisinin ilk gençlik yılları üzerine anlattıkları eski İstanbul*." VV122

ilk göz ağrısı *a*. 1. İlk çocuk. "*Sen benim ilk göz ağrımsın*." EB128 2. İlk sevilen, âşık olunan kimse. "*Sen benim ilk göz ağrımsın kız*." VV285

ilk önce *zf*. Önce, en önce, en başta. "*Ben de dayak yemekten korkmasam ilk önce Haldun'u yumruklardım.*" İDG14

ilk planda *zf*. 1. Önce, en önde. "*Gözü ilk plandaki kocaman, kapkara oyuncak tabancada*." SÇ146 2. Başlangıçta. "*Aklından zoru olabileceğini ilk planda düşünüyordum ama gene de…*" YYB172

ilkbahar (T. ilk + Far. bahâr) *a*. Kuzey yarım kürede mart, nisan ve mayıs aylarını içine alan, 21 Mart-22 Haziran arası zaman aralığı, bahar, erken bahar, evvel bahar, ilkyaz. "*İlkbahar gelince de dağlar yeşillere bürünür, yalçın kayalarda kuşlar bıcırdardı*." EB125

İlkçağ *öz. a*. En eski zamanlardan başlayarak Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküş yılı olan miladi 476'ya kadar süren çağ, antikite. "*Yüzünün kız güzelliği yerine ilkçağların gerçek erkek vahşiliği belirmişti yüzünde*." VV345

ilke *a*. 1. Her türlü tartışmanın dışında sayılan öncül, mebde, umde, prensip. "*Her olay, birtakım ilkelerin sonucuydu*." EK355 2. Temel bilgi. "*Şair Erol da çağımız şiirinin ilkeleriyle eski şiirin etkinliği üzerindeki tartışmayı yarıda bırakıp kalkmıştı*." GK129

ilkel *sf*. 1. İlk durumunda kalmış olan, gelişmesinin başında bulunan, iptidai, primitif. "*Çok dar, çok ilkel*." YD56 2. Eğitimsiz, kültürsüz, görgüsüz. "*Kadir Ağa bir bakkal, kara cahil bir bakkal kadar ilkeldir*." CEM38

ilkin *zf*. Başta, başlangıçta, önce, iptida. "*Ürktü ilkin, sonra kendini topladı*." EVO69

ilkokul *a*. Zorunlu öğrenim çağındaki kız ve erkek çocuklarının temel eğitim ve öğretimini sağlamak için devletçe açılan veya açılmasına izin verilen dört yıllık okul, ilk mektep, iptidai, iptidai mektep. "*Önce ilkokul imtihanını verirsin*." ÇK91

ilkokullu* *sf*. İlkokulda okuyan (öğrenci). "*Bir ilkokulluya benzesin diye annesinin diktiği siyah saten önlüğü, önlüğün beyaz sedef düğmeleri, merdivene baktılar*." ÖE73

ilkyardım *a*. Kaza, hastalık, yangın, deprem vb. tehlikeli ve ani durumlarda hastaya kesin tedavi öncesi, olay yerinde uygulanan ilk ve ivedi işlem, sıhhi imdat. "*İlkyardım arabası. Gecenin içinde uzanan bomboş caddelerde arabanın yıldırım hızıyla gidişi*." KK197

illa (Ar.) *zf*. Ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, her hâlde, ille, illaki. "*Ne diye yırtınıyorlardı illa beğenmesi için*?" DK165

illa ki bk. illaki. "*Cevriye illa ki bizde yat diyor*." SÇ125

illa velakin *zf*. Ne var ki; gelgelelim. "*Titre meraklı değilimdir beyefendi, illa velakin, ayda elime ancak altmış lira kadar bir şeycik*." YYB111

illaki (Ar. illâ + Far. ki) *zf*. İlla. "*Demese, illaki gitmeye kalksa biliyordu karısının pis huyunu, şüphelenirdi*." EB42

illallah (Ar.) *ünl*. Usanç ve bezginlik anlatan bir söz. "*Aman bu Maşa'dan da illallah*!" BFV141 **illallah de-** usanmak, bıkmak, bezmek. "*Hele üç analığıyla kuru Reşit'in kuru karısının dırdırından illallah demişti*." VV407

ille *zf*. İlla. "*Kosti'yle karşılaşsa, ille eve götürmek için zorlasa direnmeyecekti*." SUÇ164

İller Bankası* *öz. a*. Bütün işlemlerinde kuruluş kanunu ve özel hükümlerine bağlı, tüzel kişiliğe sahip, Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olan bir kamu kurumu. "*Şu İller*

Bankası'nın dekontlarını.” GR119

illet (Ar.) 1. *a*. Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu; hastalık. “*Allah'ın bir derdi, illeti*.” BTÜ84 2. *sf*. Kızdıran, sinirlendiren (şey veya kimse). “*İllet be, illet*!” ÜÇK449 **illet ol-** çok sinirlenmek, çok kızmak. “*Adama illet olmuştum*.” BK366

illik* *a*. İl olma durumu. “*Buysa, bütün illiğine rağmen, çok büyük bir köyü hatırlatan şehirde yerinilecek bir şey değildi*.” MM51

ilmek *a.* Çözülmesi kolay düğüm, eğreti düğüm, ilmik. “*Sehpaya adım adım yaklaşmış, iskemleye çıkmış, ilmeği boynuna eliyle takmıştı*.” OK54

ilmik *a*. İlmek. “*Kopan ipliklere onun kadar usta ilmikler atmasını ... becerebiliyordum*.” AY110 **ilmik at-** ilmik yapmak. “*Arada, kopan iplikleri alışkın ellerle çekip fevkalade usta ilmikler atıyor, sonra tekrardan beni göz hapsine alıyordu*.” AY107

ilmühaber (Ar.) *a*. Birinin yer, hâl, medeni durum vb.ni gösteren resmî belge. “*Verem cemiyetine var dediler, vardık, dilekçe mülekçe istediler. İlmühaber, vırt zırt…*” SAR18

iltica (Ar.) *a*. Sığınmak işi, sığınma. “*Akrabanıza iltica ettiniz*.” OK78 **iltica et-** korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, sığınmak. “*Bu, bana iltica etmek istedi*.” KT358

iltifat (Ar.) *a*. 1. Birine güler yüz gösterme, hatırını sorma, tatlı davranma. “*Sen de beni seversen iltifatından mahrum etmezsin*.” YK80 2. İlgi gösterme, rağbet etme. “*Ne sanırsa sansın, iltifatta zerrece kusur etmedi*.” AY137 **iltifat et-** 1. ilgilenmek, saygı göstermek. “*Sana fazla iltifat etti galiba*?” CEM114 2. beğenmek, rağbet etmek. “*Kaldı ki, ben bizde klasikleşmiş star modasına iltifat etmeyeceğim*.” YD108

iltihak (Ar.) *a.* Katılmak işi; katılma, katışma, iltihak, inzimam. “*Ne yapıp yapacak, köyden Halk Fırkası'na iltihaklar sağlayacaktı ki, bu kendi bin dönümünün de emniyeti demekti*.” KT308 **iltihak et-** katılmak. “*Maarif müfettişinin padişahımız efendimiz aleyhine çalışan hain millîcilere iltihak ettiğini de mi duymadın*?” OK61

iltimas (Ar.) *a*. Haksız yere, yasa ve kurallara uymaksızın kayırma, arka çıkma. “*Bu iltimas var mı yok mu*?” ÇK127 **iltimas geç-** kayırmak, korumak. “*Bakkal kendiliğinden iltimas geçmişti*.” DE176

İlya Ehrenburg* *öz. a.* İlya Grigoryeviç Ehrenburg, Sovyet yazar ve gazeteci (1891-1967). “*Gemi azıya almış düşman karşısındaki Fransa'nın o zamanki yöneticilerinin yurtlarını nasıl içten içe kemirdiklerini, düşmana bilerek, bilmeyerek nasıl yardımcı olduklarını İlya Ehrenburg bütün girdi çıktılarıyla o kadar güzel vermiş ki…*” KK54

ima (Ar.) *a.* Dolaylı olarak anlatma, üstü kapalı olarak belirtme, işaretleme, anıştırma, ihsas. “*Yanlarında partiyi tenkit şöyle dursun, ima bile edilemez*.” HÇ75 **ima et-** dolaylı anlatmak, anıştırmak, ihsas etmek. “*... şayet kızın gönlüne girer de onu zararsız hâle getirebilirse memnun olacağını ima etmişti*.” KY142

imaj (Fr.) *a*. Duyularla algılanan, bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imge. “*O zaman, yani kafasında imajların bin bir renklileri doğunca adam naralar atar, ağlar, avuçlarıyla dizlerini*.” VV78

imal (Ar.) *a*. Ham maddeyi işleyip mal üretme. “*Kendin mi imal ediyorsun*?” SAR143 **imal et-** ham maddeyi işleyerek bir mal üretmek. “*Burda kendim imal ediyorum.”* SAR143

imalat *a*. İşlenerek yapılan üretim. “*İmalatı düşürmek için ellerinden geleni yapıyorlar*.” CEM37

imalathane (Ar. iʿmālāt + Far. ẖāne) *a.* Ham maddeleri işleyerek piyasaya çıkacak duruma getiren iş yeri, yapımevi. “*Peçek, döküm, iplik, dokuma ve öteki imalathanelerin pamuk tozu içindeki işçileri odayı doldurmuştu*.” GR36

imalı *sf*. Üstü kapalı, örtülü (söz veya davranış). “*Barcının imalı lafı...*” SBK289

imam (Ar.) *a*. Cemaate namaz kıldıran kimse. “*Onun için, imam nikâhı bir an evvel kıyılmalı, İmam Efendi alacağını almalıydı*.” HÇ56

İmam Gazâli* *öz. a.* İranlı İslam âlimi, mutasavvıfı, müderrisi (1058-1111). “*... İncil, Zeburlar, İmam Gazali, Muhiddin-i Arabi ve diğerlerine ait kitaplarla doluydu*.” BE35

imam nikâhı *a.* İslami kurallara göre kıyılan nikâh. “*Onun için, imam nikâhı bir an evvel kıyılmalı*.” HÇ56

İmam Sokağı* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. “*İmam Sokağı falan ama hayır, bulamayacaktı*.” YD107

imambayıldı *a.* Bütün olarak kızartılmış ve ortası yarılmış patlıcanın içine soğan, sarımsak ve domatesli iç konularak yapılan zeytinyağlı yemek. "*Açsanız imambayıldım da var*." MM261

imamlık *a.* 1. İmam olma durumu. "*İmamlık gibi kârlı zanaat mı var*?" HÇ184 2. İmamın görevi. "*Peki, madem böyle, neden imamlık yapıyor, inanmadığına başkalarını inandırmaya çalışıyorsun*?" KT14

imamsız* *sf.* İmam bulunmayan. "*Şimdi diyar diyar dolaşıp hocasız, imamsız köy aramak zorunda kalacaktı*." HÇ208

iman (Ar.) *a.* Allah'a, bir dine inanma; inanç. "*Dünyada mekân ahrette iman*!" EVO2 2. Güçlü inanç, inan. "*Bozuk düzen, ama heyecanlı, iman dolu baso gıygıylar*." DE165 **imana gel-** 1. Müslümanlığı kabul etmek. "*Gâvur bile imana gelir*." BTÜ251 2. sonradan bir şeyi kabul edip uymak. "*Hoooş, imana geleceği de şüpheli ya...*" EK96 **imanı gevre-** çok yorulmak veya sıkıntı çekmek. "*İki kardeşin sigarasızlıktan imanları gevriyordu*." EVO327 **imanım** *argo* `kardeş, arkadaş` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Bir ara, 'Sen beni dinlemiyorsun ha imanım!' dedi*." YYB159

iman sahibi *sf.* İnanmış, iman etmiş (kimse). "*Sen hem namuslusun hem de din iman sahibi*." KT90

imansız (I) *sf.* 1. İnancı olmayan; imansız, inansız, itikatsız. "*Bizim neslin, dinsiz imansız neslin böyle ince ahlak kurallarıyla ne alakası var desene*." ARK29 2. İnsafsız, acımasız. "*Ben yine gidip yalvaracam bir iki şu imansız kapıcıya*." BTÜ46

imansız (II)* *sf.* Yağı alınmış (ayran). "*Makineden geçirilip kreması alınmış yoğurttan yapılma imansız ayrandı*." BTÜ193

imansızlık *a.* İmansız olma durumu, inansızlık, inançsızlık, itikatsızlık. "*Oğlana karşı imansızlığı artıracaktır*." BTÜ66

imar (Ar.) *a.* Bayındır duruma getirme işi, bayındırlık. "*Dededen mi, yoksa dedesinin babasından mı ne kalan bu harap konağın bulunduğu yer, Belediye'nin imar planı içindeydi ki, buraya, plan gereğince gösterişli, turist avına yarayacak büyük bir yapı yapmak zorundaydı*." MM69

imaret (Ar.) *a.* İmarethane. "*Günler ve günlerce eş dost eşiği aşındırmış, sonunda imaretlerden birinde bir çeşit tarik-i dünya hayatı yaşayan Türkistanlı bir hocanın sefil odasına sığınmıştı*." HÇ260

imarethane (Ar. ʿimāret + Far. ḫāne) *a.* Yoksullara ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır kurumu, imaret. "*İmarethaneye geldiği vakit Türkistanlı zayıf hocayı, mum ışığında sarı yapraklı bir kitabı sallanarak okur buldu*." HÇ261

imdat (Ar.) 1. *a.* Tehlikede olana yapılan yardım. "*Ondan imdat bekliyordu sanki*." CEM141 2. *ünl.* `Yetişin, kurtarın` anlamlarında bir seslenme sözü. "*Komşular, imdaaat*!" ARK111 **imdada (veya imdadına) yetiş-** çok zor ve tehlikeli bir anda yardım etmek. "*Türkçeyi çok bozuk bir Urumeli şivesiyle zorla kıvırmaya çalışırken eski püsküleri içindeki karısı imdada yetişiyor ama o da pek işin içinden çıkamıyordu*." KP96

imecelik* *a.* Kırsal topluluklarda köyün zorunlu ve isteğe bağlı işlerinin köylülerce eşit şartlarda emek birliğiyle gerçekleştirilmesi, imece. "*Köy yerindeki imecelik gibi*." BTÜ369

imkân (Ar.) *a.* Yararlanılan uygun şart veya durum, olanak. "*Mustariplerin arasında saadete imkân var mı*?" KP100 **imkân ver-** bir işin olmasına elverişli ortamı hazırlamak. **imkânı yok** olma ihtimali bulunmayan. "*İmkânı yok yedirmezler onlara*." YK56

imkânsız *sf.* Olma ihtimali bulunmayan, olanaksız. "*Ya aralarındaki ilişki adamakıllı ilerledi de tamiri imkânsız hâl aldıysa*?" SM206

imkânsızlaş- İmkânsız bir duruma gelmek, olanaksızlaşmak. "*Ya telafisi imkânsızlaşırsa*?" KP22

imkânsızlık *a.* İmkânsız olma durumu, olanaksızlık. "*İhsan'ın yüzünden imkânsızlığın gölgesi geçti âdeta*." KY24

imla (Ar.) *a.* Bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesi, yazım. "*Mektup gayet bozuk bir imlayla yazılmıştı*." EKM25

İmpala* *öz. a.* Chevrolet İmpala, Amerikan otomobil modeli. "*İmpala gene gelmişti*." ÖE34

İmpalalı* *sf.* İmpala model arabası olan. "*Benim ablamı da yeşil İmpalalı Reşat Ağabey bekliyor ne haber*!" ÖE34

imparator (İt.) *a.* Bir imparatorluğu yöneten kimse, ilhan. "*Alman şairi Göte'yle birlikte giderlerken karşıdan imparator görünmüş*." DE163

imparatorluk *a.* Kendi topraklarında oturan çeşitli milletleri egemenliği altında toplayan devlet biçimi. "*Yeni düzenin hayı huyu, devrilip giden imparatorlukla birlikte Topal Eskici'nin sol bacağı da unutulmuştu*." EVO16

imperteks* *a.* Yağmur vb.nden korunmak için üste giyilen bir tür giysi "*Sırtına lacivert imperteksini geçirdi*." YD260

İmralı* *öz. a.* Marmara Denizi'nde bulunan bir ada. "*Kiraz Ali evvelki gün İmralı'ya gitti*." ÇK88

İmralu* *öz. a.* İmralı. "*Beni gönderecekler İmralu'ya, verirler orada baa yenulerini*." YK95

imren- 1. Beğenilen, hoşlanılan bir şeyi edinme veya bir yiyeceği yeme isteğini duymak. "*Öteki çocuklarla birlikte imrenerek bakıyorlardı Zeynel'in bisikletine*." KAÇ16 2. Beğenilen bir kişi veya şeye benzemeyi istemek, gıpta etmek. YK55

imrendir- İmrenmesine yol açmak. "*Hâlâ Güllü ve Güllü'yle kendi saadetlerinden söz ederek zavallıları imrendiren kadının sözünü kesti*." HÇ155

imrenil- İmrenme işi yapılmak. "*Egzistansiyalizmin karamsarlığını anlatırken bir başkası tarafından imrenilerek seyredilmenin gururu ve hazzını duyuyordu*." GR139

imrenilme *a.* İmrenilmek işi. "*Bütün bunlar bakılmaya, bir kere, bir kerecik olsun dönülüp bakılmaya, imrenilmeye değmez miydi*?" KP45

imrenme *a.* İmrenmek işi, imrenti, gıpta. "*İlle doktor, mühendis, avukat gibi imrenmeyle karışık bir kıskançlık duyduğu kimselere karşı çok daha sertti*." CEM34

imrenti *a.* İmrenmek işi; imrenti. "*Yalnız Tavukçu yalnız İzmirli değil, tok karınlarıyla boş çimento torbalarından ibaret yataklarında sırtüstü keyif çatan öteki âdembabalar da sulanan ağızlarıyla dehşetli bir imrenti içindeydiler*." YK55

imsak (Ar.) *a.* Bir şeyden el çekerek nefsine hâkim olma. "*Birkaç ay? İmsak ha*?" HÇ300

imtihan (Ar.) *a.* Öğrencilerin veya bir işe girmek isteyenlerin bilgi derecesini anlamak için yapılan yoklama; sınav. "*Şu hâlde lise mezunları girmedi imtihana*?" AY159 **imtihan et-** bilgi derecesini ölçmek. "*Ustaya haber vereceğim, belki imtihan eder, hazır ol*!" AY110 **imtihan ol-** denenmek, sınanmak. "*İmtihan olmak ister misiniz*?" İDG31

imtiyaz (Ar.) *a.* Başkalarına tanınmayan özel, kişisel hak veya şart, ayrıcalık. "*Kravatlı vatandaşlarla kravatsız vatandaşlar arasında hiçbir ayrım yahut imtiyaz gözetmez kanun*." ÖE120

imtizaç *a.* Birbirini tutma, uyum sağlama, uygunluk. "*İmtizaç edemedik*." BFV202 **imtizaç et-** bağdaşmak, uyuşmak. "*İmtizaç ne demek*?" BFV202

imza (Ar.) *a.* 1. Bir kimsenin herhangi bir belgeyi yazdığını veya onayladığını belirtmek için her zaman aynı biçimde kullandığı işaret. "*Demin Kadir Ağa'nın imza denemeleri yaptığı parşömen tomarından bir kâğıt çeken genel müdür, Numan Şerif Bey'e uzattı*." CEM48 2. İmzalamak işi. "*İstediklerini notlayan avukat, noteri ya da vekâletnameyi tanzim ettirip imza için noter kâtibiyle gönderme vaadiyle çıktı gitti*." ÜÇK599 **imza (veya imzasını) at-** imzalamak. "*İmzasını atmaktan aciz olduğu hâlde, pırıl pırıl stilolardan birisini eline aldı*." EKM67 **imza et-** imzalamak. "*Ressam'ın odasına gitmeler, Romancı'yla tanışıp kitap imza ettirmeler…*" BFV199

imzala- 1. Bir yazı veya belgeye imzasını yazmak, imza atmak. "*Nikâh memurunun uzattığı kalemi aynı isteksizlikle aldı, aynı isteksizlikle defteri imzaladı*." SM239 2. Bir kimseye, hatıra olarak sunulan esere imza atmak. "*Verin imzalayayım kitabınızı*!" BFV184

imzalan- İmzalama işi yapılmak. "*Şimdi, verilen söz, imzalanan bono hatta çekin hemen hemen hiç kıymeti yok*." YD169

imzalanma *a.* İmzalanmak işi. "*Sonra gözüne gözlüğünü taktı, stillosunu aldı, imzalanması gerekli evrakları imzalayıp uzattı*." TD78

imzalat- İmza attırmak. "*Maksadın bunları imzalatmak değil.*" TD76

imzalatıl-* İmzalatma işi yapılmak. "*Etrafında çoğalan birtakım karaltılar, tanımadığı birtakım yüzler, yazı makinesiyle doldurulan, imzalatılan kâğıtlar...*" SUÇ168

imzalayıver-* Çabucak imzalamak. "*Kocaman defteri imzalayıvermesinler*." KAÇ60

imzalı *sf.* İmza edilmiş. "*Askere aldılar, hasta ettiler, iki imzalı bir rapor, haydi bakalım yallah*!" ÇK66

imzasız *sf*. Yazanı belirtilmemiş. "*Ara sıra imzasız, ölümle tehdit mektupları yollayanlar mı*?" DE13

in (I) *a.* Yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk. "*... ayı inine benzeyen kerpiç evlerin kapısında ... etekleri şakıldaklı çocukları düşündü*." BTÜ260

in (II) (Ar.) *a*. Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı; insan. "*O dağ başlarında, in yok, cin yok*." EB77 **in cin** hiç kimse. "*Ortalıkta in cin hak getire*." BTÜ261 **in cin yok** hiç kimse yok. "*Bu sabah baktım kahvede in cin yok*!" EB230

in- 1. Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek. "*Kaptan umutla indi*." YK95 2. Bir taşıt veya binek hayvanından yere basmak. "*Niyazi'yle sarılıp öpüşüyoruz, ağlıyor ve aceleyle trenden iniyor*." BE74 3. Dağ, tepe vb. yüksek bir yerden gelmek. "*Kar aralıkta başladı, şehirlere kurtlar indi*." YK97 4. Bir yerden başka bir yere gitmek, varmak. "Yıllardır *âdeta çetele kertercesine devam ettikleri bir Mavi Köşe vardı, Beyoğlu Balıkpazarı'ndan caddeye inince*." YD237 5. Bir yeri kaplamak, basmak veya bir yerden akmak, kaymak. "*Gece indi dünyaya*." DHV277 6. *argo* Vurmak. "*Şimdi kafana bir şey indiririm ha*!" CEM72 7. Alçalıp eski durumuna dönmek. "*Kabarık yorgan indi*." SBK322 8. Sayısı azalmak. "*On milyon kilometre murabbalık Âl-i Osman ülkesi, yani anayurdumuz, bugün onda bire indiyse suç kimin*?" ÜÇK443 9. İnme gelmek. "*İlle Hasan Hüseyin'in yüreğine inecekti*." BE94 10. Değeri düşmek. "*Seçmenlerinin nazarındaki değerin sıfıra iner mi inmez mi*?" ÜÇK603 11. Uzamak, ulaşmak. "*Demek demokrasi halkımıza inmiş, yayılmış, inip yayılmakla kalmayıp insanlarımızın huyu oluvermişti*?" YYB133

inadına *zf*. 1. Terslik olsun diye. "*İnadına kaşlarını çattı*." EVO85 2. Gereğinin, istenilenin tersine. "*Romancı inadına cevap vermedi*." GR160

inan *a.* 1. İnanmak işi. "*Ağrımaz teyze, inan olsun ağrımaz*." GR61 2. Bir kimse veya şeyin doğruluğunu, büyüklüğünü ve gücünü sarsılmaz bir duygu ile benimseme. "*Kendilerini güdeceklerine kanaat getirdikleri büyüklerine karşı halkın yürekten duyduğu güvenç, inan*!" DK77 **inan olsun** `bana inanınız` anlamında kullanılan bir söz. "*Alamadım teyze, inan olsun ki alamadım*." GR60

inan- 1. Bir şeyi doğru olarak benimsemek. "*Ben seni senden çok düşünürüm, inan bana*!" GR136 2. Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek. "*İnanıyorum buna. Sen de inan*." ARK168 3. Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek. "*Allah'tan çok sevip Allah'tan çok inandığı Bayram'ın madem aklı kesiyordu, vızgelirdi karısı*." DK21 4. Kanarak aldanmak. "*Yalana, yalanlara inananlardan biriydi Selahattin Bey*." DHV327 5. Sevecek, güvenecek ve bağlanacak en yüksek varlık olarak bilmek, iman etmek. "*... yaşamı boyunca ilk kez Cenab-ı Allah'ın kudretine inandı*." VV171 6. İman etmek. "*Mevlit okutuyor, beş vakit alnını seccadeden kaldırmıyorsa bu, sırf Allah-ü Teala'ya inandığındandı*." KT12

inanabil- İnanma ihtimali bulunmak. "*Ancak o zaman kendimin büyüklüğüne inanabiliyorum*!" DE182

inanç *a.* 1. Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma. "*Pamuk Hanım da Nedim Ağa da şaşı kız da yemek yerken konuşmanın günah olduğuna inanmış atalardan kalma bir inançla, konuşmuyorlardı*." KT279 2. Birine duyulan güven, inanma duygusu. "*Dürüst patronluğu üzerine inanç vermişti*." BFV98 3. Tanrı'ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat. "*Namus, din, inanç, ahlak... Birer maskeydi*." SM144 4. İnanılan şey, görüş, öğreti. "*... ne solculuk ne de sağcılık onda yüzde yüz birer inanç olmamış, solculuğu da sağcılığı da çıkarı için kullanmaktan çekinmemişti*." KT295

inandır- İnanmasını sağlamak. "*Allah seni inandırsın Durmuş, yarın ekmekçiye bir, tahancıya iki, yoğurtçuya üç, bu üç yere para yatıracam*!" EKM43

inandırabil- 1. İnandırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Şehnaz'ın şaşkın bakışları önünde Adem öyle yalanlar kıvırdı, kocakarıyı inandırabilmek için öyle diller döktü ki, kadın sonunda inandı*." SUÇ272 2. İnandırma becerisi bulunmak. "*İstersem inandırabileceğimi de bilirsin*." MM116

inandırıcı *sf*. İnandıran, inandırma özelliği olan. "*Gerçekten de değildi ama ona bunu en kısa yoldan, en inandırıcı biçimde nasıl anlatmalıydı*?" KK111

inandırıl- İnanması sağlanmak. "*... hafif deprem, Cenabı Allah'ın köyü helak edeceğine işaret sayılarak köylü inandırılıp hazırlandı*." KAÇ83

inandırma *a*. İnandırmak işi. "*Zaloğlu da değildi ama kendini buna inandırmaya*

çalışıyordu.” HÇ58

inanıl- İnanma işi yapılmak. “*Senin Allah bir dediğinden başkasına inanılır mı*?” BTÜ75 **inanılacak gibi değil** çok şaşırılan, hayret edilen veya hayranlık duyulan bir olayla karşılaşıldığında söylenen bir söz. “*Vay anasını, inanılacak gibi değil*!” ARK104

inanılıverilme* *a*. İnanılıverilmek işi. “*Aklı başından uçmuş, çok önemli bir işadamı olarak tanınmasını, güvenilmesini, her sözüne hemencik inanılıverilmesini istiyordu*.” YD167

inanılma *a*. İnanılmak işi. “*Bu ne inanılması imkânsız şeydi*!” ÜÇK366

inanış *a*. İnanmak işi. “*Mazhar'ın inanışı tesadüf değildi*.” EK293

inanıver- Çabucak inanmak. “*Hiçbir şey olmamışçasına, inanıveriyor, giriyor koluna kadının*.” KY200

inanma *a*. İnanmak işi. “*İnsanın kendi kendine, kendi büyüklüğüne inanması ne güzel şey değil mi*?” DE182

inanmazlık *a*. İnanmaz olma durumu, inanmamazlık. “*İdris inanmazlıkla aldı, okudu, şaştı.” ÜÇK398*

inanmışlık* *a*. İnanmış olma durumu. “*Alkış, inanmışlığın tezahürü olması lazım değil mi*?” ÜÇK328

inat (Ar.) *a*. 1. Bir konuda direnme, ayak direme, diretme, direnim. “*Kaya Ali çıldırtan bir inatla, ‘Karışmasın!’ dedi gene*.” YK41 2. Birine karşı çıkma, karşı düşünce ileri sürme. “*Aç gözünü, damadına inat, çakıyorsun ya*?” SBK296 3. İnatçı. “*Kız inat mı inat*!” EVO365 **inadım inat ol-** söylediğinden veya yaptığından vazgeçmemek, çok direnmek. “*Hayır, inadım inat*.” GAV110 **inadı tut-** çok direnmek. “*... inadı tutmasın bir sefer*.” MM235 **inat et-** direnmek, diretmek, ayak diremek. “*Boğula boğula öksürdüğü, bunun nedenini de gayet iyi bildiği hâlde ne için durmadan sigara içmekte inat ederdi*?” KK3

inatçı *sf*. Ayak direyen, inat eden, anut, muannit, direngen. “*Öğretmen de inatçı mıydı inatçı*.” ÖE116

inatçı keçi *a*. Çok inat eden kimse. “*Kadın inatçı keçi, direnmek istedi*.” BTÜ155

inatçılık *a*. İnatçı olma durumu, direngenlik, inatlık, anutluk, muannitlik. “*Arkadaşları, inatçılığından ötürü keçi derlerdi*.” YYB206

inayet (Ar.) *a*. İyilik, kayra, atıfet, ihsan, lütuf. “*Cenab-ı Allah'ın lütfu inayetiyle halkın ona karşı olan teveccühü gün geçtikçe artıyordu*.” ÜÇK557

ince *sf*. 1. Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan, kalın karşıtı. “*Kadının ince kaşları hep çatıktı*.” BTÜ331 2. Zayıf. “*Soluk basma entarisinin içinde ince, uzun Ayşe, ‘Ben de.’ dedi*.” EVO322 3. İyiden iyiye, enikonu, ayrıntılı. “*Ananın aklı ermiyordu bu ince hesaplara vesselam*.” EVO89 4. Tiz (ses), pes karşıtı. “*Arkalardan ince bir ses…*” DHV286 5. Taneleri ufak, iri karşıtı. “*Üstelik samanın yaldızı hatırlatan ince tozu terle boyunları, boğazlarına yapışacak...*” BTÜ345 6. Aşırı özen gerektiren, kaba karşıtı. “*Borsalino şapkasının yerine ince sırınmış takkesini, ipek pijamasının yerine yandan yırtmaçlı patiska geceliğini geçirir*.” GR187 7. Düşünce, duygu veya davranış bakımından insanın sevgi ve saygısını kazanan, zarif, kaba karşıtı. “*Gücenme ama gâvur içinde kala kala siz de yarı buçuk gâvur sayılırsınız, aklınız erer ince meselelere*.” EVO369 8. Hafif, gücü az. “*Sabah ince bir soğukla başlamıştı*.” BE38 **ince düşün-** ayrıntılı bir biçimde düşünmek. “*Ben her şeyi öyle ince düşünen bir anayım ki...*” EK77 **ince eleyip sık doku-** bir şeyi bütün ayrıntılarıyla araştırmak, gözden veya elden geçirmek. “*... baba olarak ince eleyip sık dokumak zorundadır*.” YD103

ince hastalık *a*. Herhangi bir organa ve en çok akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık; verem. “*Delikanlı, ince hastalık, dedi*.” SAR18

ince iş *a*. Özenli ve hesaplı davranış. “*Lakin adamım nerde, bu ince işler nerde*?” MUR249

ince ses *a*. Titreşim sayısı çok olan ses, tiz ses, yüksek ses. “*İnce ses, ‘Çağır noteri!’ dedi*.” KY83

ince yapılı *sf*. Narin, nazik, zayıf. “*Memmed ince yapılı, uysal*.” BTÜ369

incecik *sf*. Çok ince. “*Arada ayağı taşlara çarpıyor, incecik ayak bileği kırılacakmış gibi acıyordu*.” KÜÇ46

inceden inceye *zf*. Ayrıntılara inerek, önem vererek, titizce. “*Memurlar her tarafı inceden inceye araştırırken tezgâh gerisindeki kapıyı gördüler*.” EK385

incel- 1. İnce duruma gelmek. “*Sıtmadan sararmış, daha incelmiş yüzdeki iri gözlerde*

kara kara bir gülüş, bir çözülüş sonra da." EVO267 2. Davranışları incelik kazanmak, kibarlaşmak. "*Gözleri açılıp, hisleri incelip, etrafın çirkinlikleri karşısında adım başı üzülmektense başkasını düşünmeyi bilmesinler daha iyi*!" CEM35 **inceldiği yerden kop-** sonucu neye varırsa varsın. "*İnceldiği yerden kopsundu ama gene de çekiniyordu babasından*." EVO99

incele- Bir işi veya bir şeyi ele alıp özelliklerini, ayrıntılarını inceden inceye, özenli bir biçimde anlamaya, öğrenmeye çalışmak, tetkik etmek. "*Lambanın sarı ışığında inceledikten sonra kapının iç tahtasındaki ipe bağlı kurşunkalemiyle imzalamak için lambayı bir kıyıya bıraktı*." GR179

inceleme *a.* İncelemek işi, tetkik. "*Nedim Ağa ona arka olduğuna göre, bir de yaptığı inceleme sonucundan anlamıştı ki, Topal, pamuk çalma işinde kantarcıyla elbirliği hâlinde değildi*." KT178

incelen- İnceleme işi yapılmak. "*Sanki ... sıkıyönetime çekilen, evi aranan, yazdıkları büyüteçle incelenen oydu*! KK34

incelenedur-* İncelenme sürdürülmek. "*Şehir dedikoduyla çalkalana, tahkikat incelenedursun, ölenle ölünmezdi ya*!" EK315

incelenme *a.* İncelenmek işi. "*Nedim Ağa bakmıyor, önündeki raporların incelenmesini uzattıkça uzatıyordu*." KT53

incelet- İnceleme işini başkasına yaptırmak, birinin incelemesini sağlamak. "*Bu arada Emniyet Müdürü, adamın durumunu inceletecek…*" MM47

inceleyiş *a.* İncelemek işi. "*İnceleyişi onu beğendiğinden filan değil, sahip çıkışından*." GK334

inceleyiver-* Çabucak incelemek. "*Gafur ağasını arada gözucuyla inceleyiveriyordu*." GK334

inceli kalınlı* *sf.* İnce kalın karışık. "*Tanımıyorum, seslerini işittim. İnceli kalınlı sesler*." KY88

inceli uzunlu* *sf.* İnce uzun karışık. "*Nasıl boş vermesinler ki, yıllar yılı seçimler olur, irili kalınlı, inceli uzunlu adaylar ceğiz, cağızlarla dolu nutuklar çekip oylarını alır, sonra da unuturlardı oylarını avladıkları vatandaşlarını*." MUR127

incelik *a.* 1. İnce olma durumu. "*Uzun yaptırsa da dirseklere kadar sıvasa daha iyi olacak, kollarının inceliği görünmeyecekti*." BFV115 2. İnce davranış gösterme; kibarlık, letafet. "*Ne Ayşe ne İskender, şimdiye kadar annelerine karşı bu inceliği gösterememişlerdi*." EB167 3. Ayrıntı. "*Necati'ye vaziyeti bütün inceliğiyle anlattım.*" CEM121

incelt- İnce duruma getirmek. "*Sakalını her gün tiyatronun berberine kazıtır, bıyığını titizlikle inceltirdi*." SBK45

inceltil-* İnceltme işi yapılmak. "*Ayaklarında çizmeler, ardında inceltilmiş simsiyah bıyığıyla bir başkası, geliyordu*." EVO218

İncesu *öz. a.* Kayseri iline bağlı ilçelerden biri. "*Herhâlde çekip İncesu'ya, kardeşimin yanına gideceğim*." KT190

İncesulu* *öz. a.* Kayseri'nin İncesu ilçesinden olan kimse. "*Beton amelesi İncesulu Kara Memed eli kulağa attı*." KY148

inci 1. *a.* İstiridye gibi bazı kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan, değerli, küçük, sert, sedef renginde süs tanesi. "*Bir sakalıma inci dizdirmediğimle, balıklara para atmadığım kaldı*." KT260 2. *sf.* Bu tanelerden yapılmış. "*Sarı saçlı, mavi gözlü bakkalınki, çiçekli mor terlikleri, patlıcan moru pazen sabahlığı, ondüleli saçları, yalancı inci gerdanlığıyla sebze komisyoncusununkilere geçti*." KP103 3. *a.* Bu tanelerden oluşan takı. "*Ya boynundaki yalancı inciler*?" KP109 **inci gibi** küçük, temiz, güzel ve düzgün. "*İnci gibi dişleriyle gülerek 'Buyurun!' dedi*." SM256 **inci mercan döktür-** bir konuda önemli, anlamlı ve güzel söz söylemek. "*Ağızlarını açtılar mı inci mercan dökülüyor*!" EK80

İnci Pavyon* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Tersine Dünya" adlı romanında geçen bir pavyon. "*İnci Pavyon tam yükünü almış, konsomatr erkekler, kadınların kollarında dönüyor, dönüyorlardı*." TD120

incik boncuk *a.* Değersiz ufak tefek süs eşyası. "*Camekânlarda naylon iç çamaşırları, incik boncuk, irili ufaklı, zarif şişelerde renk renk lavanta, kolonyalar...*" BFV20

İncil (Ar.) *öz. a.* Hz. İsa'ya indirilen kutsal kitap, Ahd-i Cedit. "*... boy boy tarihler, kenarları haşiyelenmiş Tevratlar, Kuranı Kerim, İncil, Zeburlar…*" BE35

incilen-* Gözyaşları belirmek. "*Genç kız, iri yeşil gözlerinde incilenen yaşlarla, genç adamın*

boynuna sarılarak 'Sana taparım!' diye bağırdı." İDG77

incileş-* İncilenmek. "*Gözlerinde incileşen yaşları ufacık elinin tersiyle silerek karyoladan indi*." KY140

incili *sf.* İnci takınmış olan. "*... saklanbos saklanbos, Fransız dos, incili badem fos*!" MUR298

incin- 1. Çarpma, sıkışma, burkulma vb. etkenlerle vücudun bir yeri ağrı verir duruma gelmek. "*Ayak bileği incinmişti*." KP84 2. Birinin herhangi bir davranışı yüzünden üzüntü duymak, gücenmek, kırılmak. "*Aman ağlamasınlar, aman incinmesinler*!" YD28

incinme *a.* İncinmek işi. "*Senin tırnağının incinmesini istemem*." SM266

incir (Far.) *a.* 1. Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, yaprakları geniş dilimli bir ağaç. "*Pehlivan Ali sırtını bodur bir incir ağacına dayamıştı*." BTÜ199 2. Bu ağacın yaş veya kuru olarak yenilen etli, tatlı meyvesi, ballıdarı, yemiş. "*Satacağım şeker, zarf kâğıt, kuru üzüm, hem de incir*." ÇK89 **incir çekirdeği doldurma-** çok az veya çok önemsiz olmak. "*Sözleriniz bir incir çekirdeğini doldurmaz*." EKM62

incir kuşu *a*. Kuyruksallayangillerden, en çok incir ve başka yemişlerle beslendiği için zararlı sayılan ve avlanılan küçük bir kuş. "*... meyve yüklü dallardaki incir kuşlarını sapanla avlamak, kırmızı topraklarda su gibi akan yeşil kertenkeleleri kovalamak, kuyrukkaldıranları, üveyikleri taşlamak istiyorum*." KP91

İncirlikli* *öz. a.* Adana'nın İncirlik Mahallesi'nden olan kimse. "*Sonra sırasıyla Kel Meryem, İncirlikli Asiye, Adıyamanlı Fatma…*" BTÜ189

incit- 1. İncinmesine yol açmak. "*Kadın evde hasta yatar, kız mektepte voleybol oynarken parmağını incitmiş…*" BK351 2. Kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzmek. "*Birbirinizi incitmeyin çocuklar diye tekrarladı*." CEM72

inçlik* *sf.* Uzunluğu herhangi bir inç olan. "*Salih Topal'la Hüseyin Yorulmaz kafa kafaya vermiş, dört buçuk inçlik bir boruya diş açıyorlardı*." GR33

indinde (Ar.) *zf.* Bir kimseye göre. "*Cenab-ı Allah'ın indinde kimin sevgili, kimin sevgisiz olduğunu biz günahkârlar ne bileceğiz*?" VV171

indir- 1. Yüksekten, sarp ve kötü yerden veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak. "*Yatağı omuzundan yavaşça indirdi.*" YK22 2. Bir taşıt veya binek hayvanından aşağıya almak. "*Beni şurada indir*!" GK133 3. Fiyatını azaltmak, düşürmek. "*Esnaf kısmı pazarlıktan kaçar mı? Ha üç beş indirelim dedik*." KÜÇ39 4. Hızla vurmak. "*Önündeki masayı ... memurların tepesine indirdi*." EK396 5. Kapamak. "*Kepenkleri gürültüyle indirdi, kilitledi*." VV174 **indirip kaldır-*** derinden derine düşünmek, irdelemek. "*İki arkadaş, hasta arkadaşlarına pek de kulak asmadan, bu yeni işi bir süre indirip kaldırdılar*." BTÜ95

indirebil- İndirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sizi artık yere indirebilir miyim*?" SM128

indiril- İndirme işi yapılmak. "*Tencere mangaldan indirildi*." YK33

indirilme *a*. İndirilmek işi. "*Ocakta kaynayan yemek tenceresi indirilmesini, bulaşıklar yıkanmasını, ortalık süpürülmesini bekliyordu*." YYB241

indiriş *a.* İndirmek işi. "*... havagazının işlemediği günler sarı, pırıl pırıl gazocağını raftan indirişi…*" SBK132

indiriver- Çabucak veya kısa sürede indirmek. "*... eteklerini indiriverdi*." EB141

indirme *a.* İndirmek işi. "*Tek bacaklı, kanlı gövdesiyle Pehlivan Ali'yi patozdan indirmeye çalışıyorlardı*." BTÜ356

indirt- İndirmesini sağlamak. "*Avukatın karısı gibi ya yelkenleri indirtip yeniden evine bağlayacak ya da…*" YYB24

indullah* (Ar.) *a*. Allah'ın indinde, nezdinde, huzurunda. "*İndullahta kimin sevgili, kimin sevgisiz olduğu senin gibi günahkârlarca ne malum gafil*?" VV88 **indullah mindullah*** indullah falan. "*Doğru amma emmi, dayım indullah mindullah tanır mı*?" VV100

inebil- 1. İnme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Lakin adımlarını açmazlarsa yağmur inebilirdi, öyle görünüyordu*." EKM139 2. İnmeye gücü yetmek. "*İnebilecek misin*?" EVO187

inebilme *a*. İnebilmek işi. "*Kazmaların hep birlikte kalkıp inebilmesi için hep birlikte söylenen türkü ise ovaya yayılıyordu*." BTÜ190

İnegöl *öz. a.* Bursa iline bağlı ilçelerden biri.

"*... camız arabaları, inegöl çift atlıları, yüklü deve dizileri şehre akıyordu.*" CEM9

inek 1. *a.* Dişi sığır. "*Mandıralar dolusu inekler, öküzler, keçiler, koyunlar...*" EK16 2. *a.* Kızgınlıkla söylenen bir sövgü sözü; ibne. "*Kalk, kalk burdan inek.*" KÜÇ10 3. *sf.* Aptal, bön olan. "*Ne inekti o hakem.*" GK304

inek oğlu inek* *ünl.* Hakaret içeren bir seslenme sözü. "*Satılmıyordu bu yüzden, inek oğlu inekler almıyorlardı beşliğe.*" ÖE34

inekleş-* *argo* Sersemleşmek, budalalaşmak. "*İnekleşme de anlat.*" ÜÇK552

ineklik *a.* İnek olma durumu, budalalık, aptallık, sersemlik, saflık, bönlük. "*Birbirimize bağlı olalım, mangırı görünce ineklik edip ayrı baş çekmeyelim de bak, gör.*" YYB51

infarctust (Fr.) *a.* Bir organı besleyen bir atardamarın tıkanması sonucu gelişen doku ölümü. "*Film artistini hatırlatan bu genç yalnız edebiyat değil, kalp hastalıkları, daha çok da angine de poitrine ya da infarctusten bir doktor kadar anladığını açıklayan doktorca terimler kullanıyordu.*" KK50

infaz (Ar.) *a.* Bir kararı, bir yargıyı yerine getirme, uygulama, yürütüm. "*Git, infaz savcısına sor.*" ÜÇK357

İngiliz *öz. a.* 1. İngiltere halkından olan kimse. "*Kuddusi Ağa için ister Alman ister Fransız, İngiliz, İtalyan isterse Amerikalı olsun, hepsi eşitti.*" HÇ80 2. *öz.* Bir lakap. "*Bunu yalnız Tenekeci Sezai değil, İngiliz Aliler, Ziyamatlı Kadirler, Sıçramazın Hasanlar ve daha nice niceleri duymuştur.*" SAR59

İngiliz anahtarı *a.* Somunları gevşetmeye veya sıkıştırmaya yarayan ve çeneleri paralel olarak açılıp kapanan kıskaç. "*Öyle sıkı ki, ne Fransız anahtarı açabilir ne İngiliz.*" MUR197

İngiliz ipliği *a.* Çok sağlam, sık bükümlü ip, İngiliz sicimi. "*Çok geçmeden en iyi kundura malzemesinin Fransız köselesi, Amerikan vidalası, İngiliz ipliği, İtalyan yumağı olduğunu öğrendi.*" EVO12

İngiliz Sarayı* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde 16. yüzyılda yapılan ve İngiltere Büyükelçiliği olarak kullanılan bina. "*Beyoğlu'nda diktirdim kardeş, İngiliz Sarayı'nın arkasında Rum bir terzi var.*" KP106

İngilizce *öz. a.* Hint-Avrupa dil ailesinden, İngiltere'de, biraz farklı biçimiyle Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve İngiliz uygarlığını benimsemiş olan ülkelerde kullanılan dil, İngiliz İngilizcesi. "*Fransızca, İtalyanca, İngilizce anadili gibi bilir.*" BK359

İngiltere* *öz. a.* Avrupa'da yer alan, Birleşik Krallık'ı meydana getiren dört ülkeden biri. "*Niçin Fransa, İtalya, İngiltere yahut Amerika değil de ille İsviçre'ye gitmek istediğini sormuştum.*" AY178

İnhisar* *öz. a.* Bir şarap markası. "*Bakkal Hamit'in derme çatma bakkaliyesinde kırmızı İnhisar şarabıyla kafaları dumanlarlarken Yaşar ortaya atılıyor.*" KT310

inik *sf.* İnmiş, indirilmiş. "*Yeni bir dehliz, bir sofa, sofaya inik beyaz perdeleriyle suçlu suçlu bakan pencereler...*" KÜÇ24

inil- İnme işi yapılmak. "*Yalnız İzmirli kısımlara inilen merdivenin oraya sinmişti.*" YK61

inilti *a.* İnleme sırasında çıkan sesin adı. "*Hatta bembeyaz çatılarla yolları daha bir nurla bürüyen bebek gibi bir ayın altında kısık çığlıkları, iniltileri falan silinmiş gitmiş olabilirdi.*" YYB15

iniltili *sf.* İnleme sesiyle yüklü, inlemeli. "*Bir ara pencere demirlerine yaklaştı, fabrika içlerinden kopup gelen makine şakırtılı, iniltili ses kalabalığını ürküntüyle dinledi.*" MUR367

inim inim *zf.* `Sürekli olarak inlemek, çok sıkıntıda olmak` anlamlarındaki inim inim inlemek ve `birini büyük sıkıntıya sokmak` anlamındaki inim inim inletmek deyimlerinde geçen bir söz. "*Allah seni inandırsın, dağlar, taşlar inim inim inlemeye, yerler, gökler haşyetullahtan zangır zangır titremeye başladı.*" VV85

inisiyatif (Fr.) *a.* 1. Karar verme yetkisi. "*İnisiyatif sende olsun.*" EB206 2. Gerekli kararları almayı bilen kişinin niteliği. "*Karaborsada başarılı olanlar, bence şahsi inisiyatif sahibi, kurt gibi insanlar.*" EB150

iniş *a.* İnmek işi. "*... kazmanın kalkıp inişlerinde duvar bir parça daha bozulup dağılıyordu.*" GK136

inişli çıkışlı *sf.* Hem inişi hem çıkışı olan (yol), inişli yokuşlu. "*İnişli çıkışlı, karanlık işlerde sağlam adımlar atarak tuttuğunu koparan, gaddar biri olduğu hâlde evine girdi mi ipekleşir, çocuklaşırdı hatta.*" DK79

inişli yokuşlu *sf*. İnişli çıkışlı. "*Dağ yolları inişli yokuşlu*." KAÇ207

iniver- Çabucak veya kısa sürede inmek. "*Sanki bir kovalayan ya da iniverecek yağmur vardı da ıslanmaktan korktukları için kaçışıyorlardı*." EB122

iniverme *a*. İnivermek işi. "*Tramvayın Voyvoda Caddesi'nden kolayca inivermesine ihtimal vermiyordu*." EK208

inkâr (Ar.) *a*. 1. Yaptığını, söylediğini, tanık olduğunu saklama, gizleme, yadsıma. "*İnkârdan gelmenin faydası yoktu*." BTÜ265 2. Kabul etmeme, tanımama. "*Hem, insanlıklarını inkâr edenleri sevmem*." ARK233 **inkâr et-** yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini, görmediğini söylemek, yaptığını saklamak, yadsımak. "Gerçi şahit şuhut yoktu, inkâr ederdi ama ne de *olsa iz bırakabilirdi*." DE140 **inkârdan gel-** inkâr etmek. "*İnkârdan gelmesine karşılık, Köse Topal'ı boğduğu, gülmesinden anlaşılıyordu*." BTÜ166

inkılap (Ar.) *a*. Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme, devrim, reform. "*İnkılaplar da ne demek oluyordu*?" DE137

inkisar (Ar.) *a*. İlenme, ilenç. "*Annemin karanlıkta bir türlü bulamadığı kibrite ettiği inkisarları duyuyorduk*." BE17 **inkisar et-** ilenmek. "*Annemin karanlıkta bir türlü bulamadığı kibrite ettiği inkisarları duyuyorduk*." BE17

inle- 1. Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek. "*... o kadar fazla sıkmışım ki, hafifçe inledi*." AY207 2. Gür, uğultulu, yankılı ses çıkarmak. "*O gece, dağların silah sesleriyle uzak uzak inlediği saatlerde, bir kayanın dibinde sabaha kadar dertleştiler*." EVO15

inleme *a*. İnlemek işi. "*İnlemeler, bir şeyler sayıklamalar, bağırmalar...*" KK154

inlet- 1. İnlemesine yol açmak. "*Hayaları burulan öküz gibi böğürüyor, cezaevini inletiyordu*." YK41 2. Çok eziyet vermek, eziyet çektirmek. "*Artık beni beş aydır inleten bu beladan az sonra kesin olarak kurtuluyorum*!" KK56

inleyebil- İnleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bağırmak, kıyametleri koparmak istiyor, olmuyor. Ancak inleyebiliyor*." SUÇ61

inleyedur-* İnlemesini sürdürmek. "*Kadın akıl hastanesinde inleyedursun, Hasibe de kendini Ali'ye fena kaptırmıştı*." TD23

inleyiş *a*. İnlemek işi. "*Tam çekecekken az önce düş görürken düşünü bozan genç kız çığlığına benzer hafif bir çığlık, sonra inleyiş…*" EB142

inme *a*. 1. İnmek işi. "*Önce saçlarının okşanması, sonra okşayan elin gerdana, daha aşağılara inmesi*." EB49 2. Vücudun bir bölümünde hareket ve hissetmenin kalkması, felç, nüzul, paralizi. "*İnmeler indirecektim*." BE22 **inme in-** vücudun bir yerinde hareket ve hissetme kalmamak, felç gelmek, felç inmek, nüzul inmek. "*İnmeler indirecektim*." BE22

inmeli *sf*. Bir tarafında inme bulunan, mefluç. "*İhtiyar babasıyla inmeli annesinin biricik çocuğu*." EB49

inna lillah ve inna ileyhi raciun* (Ar.) "Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." anlamında bir ayet. "*Yaşlı kadın, titreyen dudaklarıyla, "İnna lillah ve inna ileyhi raciun!" dedi*." KY124

İnönü (I)* bk. İsmet İnönü. "*Ne alıp vereceği vardı Atatürk'ten, İnönü'den*?" YD331

İnönü (II)* *öz. a*. Birinci İnönü Muharebesi, 6 Ocak 1921 tarihinde Yunan kuvvetleriyle İnönü mevzilerinde savunmada olan Ankara Hükümeti kuvvetleri arasında yapılan muharebe. "*Duvarlarda taşbasma resimler: Arabın İntikamı, Dumlupınar, İnönü zaferlerimizin kalpaklı komutanları…*" KK208

İnönü Gezisi* *öz. a.* Gezi Parkı, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde 1943 yılında yapılan bir park. "*İnönü Gezisi'ne çıkıyorum, hava almaya*!" EB55

İnönü Kız Sanat Enstitüsü* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde 1937 yılında açılan okul. "*İnönü Kız Sanat Enstitüsü dördüncü sınıftan 144 Nurhan, okuldan kıpkırmızı geldi*." EKM27

İnönü Meydanı* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir meydan. "*Adana'daki İnönü Meydanı'nda Bayar'la arkadaşlarının çektikleri nutukları dinlemişlerdi*." KAÇ80

İnönü Stadı* *öz. a*. İstanbul Boğazı kıyısında, Beşiktaş ile Kabataş semtleri arasında 1947 yılında yapılan stadyum. "*Ta aşağılardaki İnönü Stadı'ndan gelen futbol seyircilerinin gürültüsünü duymuyordu bile*." EB165

İnönücü* *sf*. İsmet İnönü yanlısı. "*Bu işleri*

çocuk oyuncağı sanan baldırı çıplak takımı, şimdi yalnız Atatürkçülere, İnönücülere değil, parti ileri gelenlerine de içerliyorlardı." YD335

insaf (Ar.) *a*. Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet. "*Bu heriflerde hiç mi insaf yok*?" DE138 **insafa gel-** acımasız ve haksız tutumdan vazgeçmek. "*Ah şimdi laf söz anlamaz, vurdumduymaz kilitler insafa gelip açılsa da…*" YK74

insaflı *sf*. İnsafı olan. "*Kırmızı Eşarp Çetesi'ndeki Bill gibi insaflı olmayacağı sözünü Kosti kabul etmemişti*." SUÇ175

insafsız 1. *sf*. İnsafı olmayan. "*Erol'un atmaca gibi Küçücük'ün üstüne atıldığını, saçlarından yakalayıp ağzına burnuna insafsız yumruklar attığını gördü*." KÜÇ63 2. *zf*. Vicdansız bir biçimde, acımasızca. "*Karısı hakkında hiçbir zaman bu kadar insafsız olmadığını hatırlamıştı*." EK81

insafsızca *zf*. İnsafsız bir biçimde, insafsızcasına. "*... öğrenemediği için insafsızca döven, merdiven altlarındaki karanlık, çıtırtılı dolaplara hapseden babalardan biri*." BFV130

insafsızcasına *zf*. İnsafsızca. "*Yılların ve bitmez tükenmez kahırların insafsızcasına tırmaladığı buruşuk yüzüyle ihtiyar ana sadece biliyordu*." OK67

insafsızlık *a*. İnsafsız olma durumu, insafsızca davranma. "*Müçteba Amca için bu kadarı biraz insafsızlıktı ama zarar yoktu*." EB45 **insafsızlık et-** acımamak, insafsızca davranmak. "*Heye, sana karşı çok insafsızlık ettik*." HÇ227

insan (Ar.) 1. *a*. Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı. "*İnsanlara lazım olan da buydu*." İDG26 2. *a*. Âdemoğlu, âdem evladı. "*Adam, insan olarak belki çok iyiydi, iyiydi ama kızından nefret ediyordu*." İDG74 3. *sf*. Huy ve ahlak yönünden üstün nitelikli (kimse). "*Yorgo insandı*." KT315 **insan gibi** insanlara yaraşır biçimde. "*Yurtseverlik, yurdunun insanlarını sevmek, yani, insan gibi yaşamalarını sağlamaya çalışmak, buna engel olanlarla savaşmaktır*." BFV189 **insana bir söz bir kere söylenir** "anlayışlı olan kimse için bir şeyin bir kez söylenmesi yeterli olur" anlamında kullanılan bir söz. "*Sen Türkçe bilmez misin? İnsan olan bir insana bir söz bir kere söylenir*." SAR69 **insanda akıl bırakma-** düşünceleri karmakarışık yapmak, kararsızlığa yol açmak. "*Çocuklar insanda akıl bırakmıyor ki*!" KK43

insan evladı *a*. İyi insan, iyi kimse. "*Hani doğrusu insan evladıymış şu doktorun anası*!" EVO311

insan hâli *a*. İnsanlık hâli. "*Kim bilir? İnsan hâli, belki bir gün gene işimiz düşer*!" DE126

insan sarrafı *a*. İnsanların karakterini çabuk anlayacak duruma gelmiş kimse, adam sarrafı. "*Kırk yıllık arabacı, insan sarrafı Kel Mıstık yer miydi*?" MM39

insanca *zf*. İnsana yakışır bir biçimde, insancasına. "*Niçin daha iyi bir evde, çok daha insanca yaşamıyorlardı*?" DE9

insanlaş- İnsanca davranma özelliği kazanmak, insana yaraşır biçimde davranmak. "*... üstelik kirli yüzüyle insanlaşmış bir can sıkıntısını hatırlatırdı*." ARK189

insanlaşabil-* İnsanlaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Terbiye ve kültür sayesinde hayvanların insanlaşabileceğine inanmaz mısınız*?" SAR129

insanlaşma *a*. İnsanlaşmak durumu. "*İnsanların insanlaşma fırsatını henüz bulamadıkları bir dünyada...*" SAR129

insanlık *a*. 1. Doğru dürüst insana yakışır durum, adamlık, âdemiyet. "*Çevresi düşmanlarla kuşanmış bir garibi yaralı, hâlsiz bir durumdayken kaldırıp düşmanlarının içine atmak insanlığa sığar mıydı*?" KAÇ32 2. İnsanın değerini, saygınlığını veren öz, insana yaraşır yaşama ve düşünme ilkesi, insaniyet. "*Yediği çanağa pislemek insanlık değildi*." KAÇ52 3. İnsanı sevme, insan sevgisi, insancıl olma, insaniyet. "*Sana insanlık yaptı*." KAÇ55 4. İnsanca davranma, insaniyet. "*İnsan insanlıktan çıkıyor*." BTÜ33 5. İnsanların tümü, beşeriyet. "*Onun için, insanlığımızın en önemli problemi ekmektir*." ARK235 **insanlıktan çık-** insana özgü niteliklerini yitirmek. "*İnsanları insanlıktan çıkarmak, vahşi, canavar hâle getirmek istersen at oraya*." SBK300

insanlık hâli *a*. Her insanda görülebilen, olağan karşılanması gereken durum, insan hâli. "*Yahu insanlık hâli, uyunur*." MUR305

insanoğlu *a*. İnsan, âdemoğlu, fâni. "*İnsanoğlu ne kadar çok fire vermiş, veriyor*!" GR142 **insanoğlu çiğ süt emmiş** `insanlardan tam bir doğruluk beklenmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Unutmamalıdır ki insanoğlu çiğ süt emmiştir*." YD219

insansız *sf*. İçinde insan bulunmayan. "*Birkaç*

basamaklık taş bir merdiveni adamla yan yana çıktı, küçük küçük mavi camlarla işli, sarı boyalı bir kapıdan holün insansız loşluğuna girdiler." KÜÇ23

insanüstü *sf*. İnsan gücünü ve yeteneklerini aşan, fevkalbeşer. "*Kuru, güçlü parmaklarını toprağın çatlağına sokmuş, sıkıyor, sıkarken de acıdan bağırmamak için insanüstü bir dayanıyla kendini tutmaya çalışıyor*." GR208

inşa (Ar.) *a*. Yapı kurma, yapı yapma, kurma. "*Dünyamızın, insanların hâli, Babil Kulesi'nin inşası sırasındaki Babil'in hâline benzemiyor mu*?" GR129 **inşa et-** kurmak, yapmak. "*Çünkü Kadıköy'de yeni inşa ettirmekte olduğum apartmanımın beşinci katı da tamamlandı*." KK238

inşaat (Ar.) *a.* 1. Yapma işi, yapım. "*Ne inşaat yapacaksınız beyefendi burada*?" DK67 2. Yapımı süren bina. "*Bir hayır cemiyetinin yaptırmakta olduğu inşaat şehrin dışındaydı*." BTÜ102

inşaatçılık *a*. İnşaatçının yaptığı iş. "*Bizim bey inşaatçılığa mı başladı*?" GK324

inşallah (Ar.) *ünl.* `Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse` anlamlarında dilek anlatan bir söz. "*Kurtulacağız karıcığım, yakında kurtulacağız inşallah*!" GR176 **inşallah minşallah*** inşallah falan. "*İnşallahı minşallahı yok*." EB12 **inşallahla maşallahla** `çaba harcamadan` anlamında kullanılan bir söz. "*İnşallahla maşallahla olmuyor*." KY11

intiba (Ar.) *a*. Bir durum veya olayın duyular yolu ile insan üzerinde bıraktığı etki; izlenim. "*Sonra herkesi ihmal eden Paşazade, Muzaffer Bey'den Ankara intibalarını sordu*." HÇ81

intihar (Ar.) *a*. Bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi. "*Tanıtmak istemediyse neden intihara karar vermişti*?" EK379 **intihar et-** kendini öldürmek. "*Bizim mahallede üç çocuklu bir kadın kendi kendini intihar etti, ipnen direğe astı*." ÇK70

intikal (Ar.) *a.* 1. Bir yerden başka bir yere geçme, geçiş. "*Konu gene bilançoya, bilançoda dengeyi bozan yedi kuruşa intikal etti*." EKM60 2. Miras olarak babadan çocuğuna kalma. "*Efendim, hilkatin acayip bir tezahürü, veraset yoluyla intikal ettiğimiz irsi huylarımız var*." ÜÇK381 **intikal et-** 1. yer değiştirmek. "*Konuşma Klevland pamuğuna intikal etti*." EKM66 2. miras olarak babadan çocuğa kalmak. "*Efendim, hilkatin acayip bir tezahürü, veraset yoluyla intikal ettiğimiz irsi huylarımız var*." ÜÇK381

intikam (Ar.) *a*. Kötü bir davranış veya sözü cezalandırmak için kötülükle karşılık verme isteği ve işi; öç. "*Çok acıklı ama sonunda intikamını fazlasıyla alıyor*." SUÇ54 **intikam al-** yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, öç almak. "*Baban seni dövdü, evden kovdu diye kızdın, intikam almak için bu çocukluğu yaptın değil mi*?" SUÇ178

intizam (Ar.) *a*. Düzen, çekidüzen. "*Et müsaade bu Mürtezana, düzeltsin yirmi dört saat içinde, soksun nizama, intizama hem da*!" MUR195

intizamlı *zf*. Düzgün, düzenli bir biçimde. "*O, revirin aralıksız sandalyelerinden birine çok intizamlı bir büyük insan gibi bağdaş kurdu*." EKM110

intizamsız *sf*. Düzensiz, düzeni olmayan, karışık. "*Amma da intizamsız herifsin be*!" EKM9

inzibat (Ar.) *a*. Silahlı kuvvetlerde, ordudaki düzeni sağlamak amacıyla görevlendirilmiş er. "*Tam içeri girip soracaktı ki, iki inzibat eri arasında Bülent Nejat Coo, otelden çıkıyordu*." YD267

ip *a*. 1. Pamuk, keten, yün, ipek, naylon vb. dokuma maddelerinin uzun, ince liflerinden her biri; iplik. "*İpi öylece bırakıp balkon kapısına gitti*." KY192 2. Asarak öldürme cezası. "*Kurtulamazsa jandarma, cezaevi, mahkeme, muhakeme derken bir gece sabaha karşı ip*!" KAÇ24 **ip atla-** ipin iki ucunun tutularak çevrilmesiyle, ipe ayağını ve başını değdirmeden zıplamak. "*Dünyada hiç kimse Elmas Abla kadar güzel ip atlayamaz, saklambaç oynayamazdı*." KK4 **ip mip*** ip falan. "*Uğraşınca da demine, devranına, ip tutanına mip tutanına deli oluyor, Allah kitap bırakmıyordu*." EVO364 **ip tak-** birinin kötülüğü için çalışmak. "*Buranın ameleleri adama ipi taktılar mı…*" MUR195 **ip topla-** *argo* kumar oynatan kişinin kazançtan payını alması, mano almak. "*Orada. İp topluyor*." BTÜ234 **ipe çek-** asarak öldürmek. "*Ondan sonra isterse beni ipe çeksin hükümet*." KAÇ45 **ipe diz-** boncuk vb.ni ipliğe geçirmek. "*Ufacık ufacık olur da ipe dizip kış için kuruturlar.*" TD15 **ipe git-** ölüme gitmek. "*Teslim olmak ama sonunda ipe gitmek*." KAÇ176 **ipe un ser-** geçersiz birtakım nedenler ileri sürerek istenilen işi yapmaktan kaçınmak. "*Haftalardır ipe un seriyorlar*." KÜÇ53 **ipi kır-** savuşup gitmek. "*Babam gene ipi kırdı*." EB17 **ipi kopar-** bağlı bulunduğu kuruluşla veya yakınlığı bulunan kişi

ile ilişkisini kesmek. "*Sevmediği, hoşlanmadığı, manasız bulduğu, bunun için de ipi koparıp başını alarak gittiği Maşa'ya yeniden dönmek zorunda bırakılışı ...*" BFV221 **ipin ucunu kaçır-** yönetimde veya bir şeyi kullanmada gereken ölçüyü yitirmek. "*Ve ipin ucunu iyice kaçırarak büsbütün atmaya başladı*." KT75 **iple çek-** sabırsızlıkla beklemek. "*Akşamı iple çekecekti*." KY78 **ipten al-** idamdan kurtarmak. "*Doğrusu ipten adam alır kurban olduğum*!" MM167

ipallah sivri külah* *a*. Yapayalnız ve varlıksız kimse. "*O zaman, ipallah sivri külah*!" HÇ121

ipek 1. *a*. İpek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel. "*Hanım teyze mavi ipek yüzlü bir yorgan ve bir takım beyaz çarşaflarla çıktı, bir başka odaya girdi*." ARK41 2. *sf*. Bu telden yapılmış. "*Lacivert kostümü, yumurta ökçe sarı iskarpini, gök mavisi ipek gömleği, kan kırmızısı kravatı, millete koydukça koyuyordu*." YYB151 **ipek gibi** güzel, iyi huylu. "*O şakacı, o ipek gibi çocuk değişivermişti*." EVO188 **ipeğe dön-*** siniri geçmek, yumuşamak. "*Ertesi gün balmumu gibi yumuşayıverir, ipeğe dönerdi*." EK36

ipekleş-* İpek gibi olmak, kızgınlığı geçmek, yumuşamak. "*Biliyordu, küçük bir iş sahibi olunca Mustafa'sının nasıl durulup ipekleşeceğini, eve barka, anasına babasına, kardeşlerine nasıl kanat gereceğini biliyordu*." DK53

ipekleşiver-* Çabucak veya ansızın ipekleşmek. "*Birden değişmiş, ipekleşivermişti*." YD148

ipekli 1. *sf*. İpekten yapılmış veya içinde ipek bulunan (kumaş). "*İpekli urbalarım olacaktı, mavi*." SUÇ330 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Bizim eski kulağı kesiklerden İpekli Sadri, Manastırlı Kamil, basit bir yere, artık Cenyo mu olur başkası mı atardık kendimizi*." DHV260

ipil ipil *zf*. Parlak bir ışıkla yanarak, bir sönüp bir parlayarak. "*Gece olmaz mı, sokaklarda bütün elektrikler yanar, gündüz gibi, ipil ipil*." BTÜ12

ipince *sf*. Çok ince, incecik. "*İpince, simsiyah kaşlarıyla Bobi'ye çapkınca baktı.*" YK75

ipipullah sivri külah* *a.* İpallah sivri külah. "*Yok eşek hırsızına benziyormuş, yok ipipullah sivri külahmış, yok hazır yiyiciymiş de beni çalıştırıp kazancını elimden alırmış*." YYB150

ipiri* *sf*. Çok iri. "*Kasketinin siperi yana dönmüş, saçları darmadağın, ip iri burunlu biri*." BE69

iple- *argo* Saygı göstermek, değer vermek. "*Bizi iplediği yok*." KP4

ipli* *sf*. İpi olan. "*Erol'un uzun pantolon ve ipli sarı ayakkabılarıyla okula gidip gelmesi neye yarardı*?" DK199

iplik *a.* 1. Pamuk, keten, yün, ipek, naylon vb. dokuma maddelerinin uzun, ince liflerinden her biri; ip. "*İplik kopuğunu bağlamaktan bez dokuyamıyoruz*." CEM53 2. Bu liflerin birlikte bükülmüş ve çekilmiş durumu. "*... çengellerden geçen iplikler, masuralara baş döndürücü bir hız ve yumuşak bir vınıltıyla sarılıyorlardı*." CEM21 **ipliği pazara çık-** kötü nitelik ve suçları ortaya çıkmak. "*Senin yeni ambarcının da ipliği pazara çıkmış*!" KP88 **iplik çek-** kumaştan iplik çıkarmak. "*Kopan ipliklere onun kadar usta ilmikler atmasını, iplik çekmesini, top olan bezi kesip yeni çözgü takmasını becerebiliyordum*." AY110

iplik iplik *zf*. Çizgiler biçiminde, yol yol. "*Buzun rakı içinde gri mavi iplikleşerek erimesini, iplik iplik eriyişin, bardağın dibinde ak bulut parçasını hatırlatarak toplanmasını uzun bir süre seyretti*." YD285

iplikhane (T. iplik + Far. ḫāne) *a*. Ham bitki liflerinin iplik yapıldığı yer. "*Böyle bir karşılık beklemeyen ağa, iplikhane ustasına baktı*." CEM27

iplikleş-* Tel tel olmak, lif lif olmak. "*Buzun rakı içinde gri mavi iplikleşerek erimesini, iplik iplik eriyişin, bardağın dibinde ak bulut parçasını hatırlatarak toplanmasını uzun bir süre seyretti*." YD285

ipne* *a*. İbne. "*Sen zati mikrobun birisin, ipne*!" GK96

ipotek *a*. Borcun ödeneceğine ilişkin borçlunun alacaklıya bir taşınmazı güvence olarak göstermesi, tutu. "*Ya babası aksiliğinde devam eder de evi satmaz ya da bankaya ipotek etmezse ne olacaktı*?" EB66 **ipotek et-** bir taşınmazı borcun ödeneceğine güvence olarak ödenince geri alınmak şartıyla borçlu alacaklıya vermek, tutuya koymak. "*Yanaşsa, yanaşıverse de ipotek etse evi bankaya*." EB64

ipsiz *sf*. Haylaz, serseri, hayta. "*İçkici, arsız, ipsiz takımını evime sokar mıyım ben hiç*?" ÇK105

ipsiz sapsız *sf*. 1. Birbirini tutmaz, anlamsız.

"*İpsiz sapsız laflar...*" HÇ58 2. Serseri, hayta. "*Mırıldanıyordu ama gene de Mehdi-i Resul'ün, şu ipsiz sapsız, şu yalan dolan içinde yuvarlanıp duran ayyaşın sulbünden meydana gelebileceğine inanamıyordu*." VV86

iptal (Ar.) *a*. Yararlıktan, kullanıştan kaldırma, silme, bozma. "*Cahil köylülerin hatta Şerif Ağa'yla yeğeni Yaşar'ın akıllarının hiçbir zaman ermediği, eremeyeceği müteselsil kefaleti iptal etmese bile, artık köylüye akıl vermekten vazgeçmesi şartıyla*." KT364 **iptal et-** 1. bozmak. "*Gerekirse o seçimleri iptal eder, yeniden seçim yapar ve kaybettiklerimizi kazanırız*!" GK66 2. kullanıştan kaldırmak. "*O hâlde iptal edin lütfen*!" YD168

iptidai (Ar.) *a*. Öğrenim çağındaki çocukları ortaokula hazırlayan eğitim öğretim kurumu; ilkokul. "*Altı yıllık bir iptidai tahsilinden sonrasını getirmemiş, buna hiçbir zaman lüzum da görmemişti*." DE135

iptidailik *a*. İptidai olma durumu. "*Bunu, laf aramızda, ne ham ervah baban ne de hâli iptidailikteki annen anlar*!" YD145

ipucu *a*. İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare. "*Bu bir ipucuydu, yakaladı*." SBK190 **ipucu ver-** aranılan gerçeğe ulaştırabilecek şeyle ilgili, onu bulmaya yarayan bilgi vermek. "*Hiçbir ipucu vermemişti*." MM77

irade (Ar.) *a*. 1. Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü, istenç. "*İlk defa gördüğü bu çocukta, dehşetli bir irade sezmişti*." SUÇ213 2. İstek, dilek. "*Onlar gibi halkın iradesini hiçe saymayıp halk iradesine karşı boynumuzu kıldan ince kılacağız arkadaşlar*!" MUR412

irade dışı *sf*. Yapılması istenmediği hâlde yapılan (davranış), istenç dışı, iradesiz, gayriiradi, istençsiz. "*Düşmekte arzu, irade dışı bir şey vardır*." EK67

irade-i cüz'iyye* (Ar.) *a*. İnsanın elindeki çok az seçme gücü. "*Allah insana akıl vermiş, bilinç vermiş. İrade-i cüz'iyye vermiş*." ARK170

irade-i külliyye* (Ar.) *a*. Allah'ın her şeyi kaplayan iradesi. "*Cenab-ı Allah biz kullarına akıl ihsan etmiş, fikir ihsan etmiş, irade, irade-i külliyye ve cüz'iyye vermiş*." KK238

iradeli *sf*. Herhangi bir dış zorunluluk söz konusu olmadan belirli bir durum karşısında girişilecek eylemi kararlaştıran ve uygulayabilen, istençli. "*İradeli adımlarla uzaklaştı*." İDG62

iradesiz *sf*. İrade dışı, istençsiz. "*Adımlar korkaktı çünkü, adımlar iradesiz, adımlar çekingen, beceriksiz*." MM68

iradesizlik *a*. İradesiz olma durumu, istençsizlik. "*İradesizliğimden söz açarlar sonra*." ARK136

iradyo* *a*. Radyo. "*İradyoda adımız okundu ha Ümmü*?" GK227

irahat (Der.) *a*. Rahat. "*Evendi diye benim irahatımı bozmaya mecbur değil a*!" GR23

irahmet* *a*. Rahmet. "*Öldüyse Allah irahmet eylesin*!" GK269

irahmetli* *a*. Rahmetli. "*Anam irahmetli, Çukurova'dan sabın getir herif dirdi de kızardı babam*." GK80

İran Konsolosluğu* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan konsolosluk. "*Akşam İran Konsolosluğu'nun önünde ayrılırlarken Kosti, 'Boş ver!' diye tekrarladı*." SUÇ83

İranlı *öz. a*. İran halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, Acem. "*İranlılar gelmiş, İranlılardan sonra Yunanlılar, Mısırlılar, Romalılar...*" KT344

irap (Ar.) *a*. `Hiçbir değeri ve önemi yok` anlamındaki irapta mahalli yok ve iraptan mahalsiz deyimlerinde geçen bir söz. "*Hangi irapta mahallin var*?" YYB130

irat (Ar.) *a*. Bir ekonomik birimin belli bir süre içinde kazandırdığı aylık, kira vb. getiri, varidat, gelir. "*Hem boyunları furulacak muhaliflerin hem de avratları, çoluk çocukları ellerinden alınacak; malları mülkleri de hazineye irat kaydolunacak*!" GK330

ireis (Der.) *a*. Reis. "*Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım*." GR201

ireisicumhur* *a*. Reisicumhur. "*Beni beğenmeyip de ireisicumhura mı varacak*?" GK167

ireiz* *a*. Reis. "*Beyim, şu temiz ireizini de tanıyon mu*?" ÜÇK382

ireizicumhur* *a*. Reisicumhur. "*İreizicumhur da değil, Reisicumhur, Cumhurbaşkanı*!" BFV49

irezil (Der.) *sf*. Rezil. "*Yalancı senden irezil olsun*!" EKM44

irfan (Ar.) *a*. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi; kültür. "*Şeyy, yani oğlum, hani peder merhum çok muhterem, çok ilim, irfan sahibiydi de, sen...*" ARK33

iri *sf*. Olağandan daha hacimli, olağanı aşan büyüklüğü olan, ince karşıtı. "*İri bedenli Pehlivan Ali'yi göz hapsine almış, bakışlarını ayırmıyordu*." BTÜ120

iri iri *sf*. Büyük, çok iri. "*Kolları çekilince büsbütün yol alan kan çenesine doğru hızla sızarak yere iri iri damlamaya başladı*." EVO289

iri laf *a*. Abartılı söz. "*Bu insanoğlu ne demeye iri lokma yutmaz da iri laf söyler acep*?" HÇ170

iri yarı *sf*. Uzun boylu ve etine dolgun (kimse), iri yapılı, iri kıyım. "*Gözleri trahomlu iri yarı bakkal, altmış yaşlarında bir Arap uşağıydı ki, mahallelinin yarısı kendisine borçluydu*." MUR280

irice *sf*. İriye yakın, biraz iri. "*Dolaptan irice bir ampul aldı, uzattı*." YK61

irikıyım *sf*. İri yapılı, iri yarı. "*Gözlerim karanlığa alışınca, pantolonunu çekiştirerek uzaklaşan irikıyım birini fark ettim*." ÇK83

irileş- İri bir duruma gelmek. "*Adamakıllı irileşip morarmış burnu bardağına eğilmişti, sarkıyordu*." BK275

irili kalınlı* *sf*. İri kalın karışık. "*Nasıl boş vermesinler ki, yıllar yılı seçimler olur, irili kalınlı, inceli uzunlu adaylar…*" MUR127

irili ufaklı *sf*. Büyük küçük karışık. "*Hohlanmışa benzeyen camların ötesinden Haliç, irili ufaklı mavnalar, motorlar; duman duman bir vapur akıyordu*." EB25

irilik *a*. İri olma durumu. "*Sonra, yanaklarınızdan fışkıran sağlık, yumruklarınızın iriliği...*" SAR71

irin *a*. Organizmanın herhangi bir yerinde iltihaplanma sonunda ölmüş hücre artıklarından ve bozulmuş akyuvarlardan oluşan, mikroplu veya mikropsuz, genellikle sarımtırak renkte koyuca sıvı, cerahat. "*Madem o iğrenç karının irin sütünü emdin, hayır gelmez senden*!" SBK61

irinli *sf*. İrin toplamış, cerahatli. "*Kocaman, irinli, kanlı bulantı verici bir şey…*" KK57

irişkin (Der.) *a*. Et sucuğu. "*Pehlivan Ali'yle Ömer Zorlu yarım kilo irişkin denilen et sucuğuyla sekiz yumurta alıp gittiler*." BTÜ143

iriyarı bk. iri yarı. "*Keşke her bakımdan dayısına benzese; onun gibi iriyarı, onun gibi heybetli olsa.*" HÇ28

iriyarılık* *a*. İri yarı olma durumu. "*Bütün geniş omuzluluğu, iriyarılığı, güçlü kuvvetliliğine rağmen, ufak tefek karısından ödü kopan Vali, yan gözle bir kıyıdaki hanımlar arasında sık sık esneyerek, anlatılanları dinler gözüken karısına baktı*." MM53

irkil- 1. Ürkerek geri çekilir gibi olmak. "*Neden sonra ufacık, yumuşak bir elin omuzuna değmesiyle irkilerek döndü*." BFV239 2. Şaşırıp duraklamak. "*Kaya Ali irkildi*." YK11

irsî (Ar.) *sf*. Soydan geçme, soydan kalma, kalıtımla ilgili, kalıtsal, kalıtımsal. "*Efendim, hilkatin acayip bir tezahürü, veraset yoluyla intikal ettiğimiz irsî huylarımız var*." ÜÇK381

irsiyet (Ar.) *a*. Çevre etkileriyle köklü olarak değiştirilemeyen özelliklerin, döllenme sırasında, dişi ve erkeğin kromozomları aracılığıyla bir kuşaktan ötekine geçmesi, soya çekim, irs, kalıtım, veraset. "*Malum a! İrsiyet*!" ÜÇK383

irşat (Ar.) *a*. Doğru yolu gösterme, uyarma. "*İrşatlarınız sayesinde mirim*!" KT297

irtibat (Ar.) *a*. İki veya daha çok şeyin birbiriyle bağlı bulunması, ilişki, bağlantı, bağlanak. "*Zaten irtibat hâlindeydiler*." EK315

irtica (Ar.) *a*. Gerici olma durumu, gericilik. "*Modern bir şeri devletse irtica olmaktan çıkar*!" VV270

irtikâp (Ar.) *a.* 1. Kötü iş yapma, kötülük etme. "*Ya günün birinde durumu çakılır da imamın, evinde nikâhsız avrat tuttuğu, fiili zina-i irtikap eylediği şayi olursa*?" HÇ183 2. Yiyici olma durumu; yiyicilik. "*Rüşvet, irtikap, irtişa dolayısıyla yazılmıştır, telmih yoluyla hakarettir, fakat anlamaz eşekler*!" SAR28

irtişa (Ar.) *a*. Rüşvet alma, rüşvet yeme. "*Rüşvet, irtikap, irtişa dolayısıyla yazılmıştır, telmih yoluyla hakarettir, fakat anlamaz eşekler*!" SAR28

is *a*. 1. Dumanın değdiği yerde bıraktığı kara leke. "*Az sonra, bilekleri kelepçeli, on sekiz yaşlarında, tüysüz bir delikanlı, is karası dalga dalga saçlarıyla jandarmaların arasında*

göründü." BK331 2. Yakıtın tam yanmamasından oluşan, dumanla yükselen kömürleşmiş tanecikler. "*Bir piyanosu olsa, yıllardır içine is gibi sinen can sıkıntısından sıyrılıp çıkacağını sanırdı*." BTÜ353

İsa* bk. Hazreti İsa. "*Ulan senin İsa'nı, Musa'nı, yedi göbek sonraki zürriyetini İskender'in ordusuynan...*" CEM21

isabet (Ar.) 1. *a.* Hedefe varma, hedefi vurma. "*Kurşun, benzin deposuna isabet etmiş*." KY201 2. *a*. Öneri, düşünce veya söz yerinde olma. "*Vallahi bey oğlum, şöyle tabiatla koyun koyuna yaşamakla ne isabet ediyorsunuz bilseniz*." BE15 3. *a*. Güzel rastlantı. "*Sonra, hapis yattığı da isabetti*." ÜÇK446 4. *a*. Yanılmama. "*Kişi bunların kimlikleri üzerine tıpatıp teşhis koymasa bile, üç aşağı beş yukarı yine de isabette kusur etmez*." YYB217 5. *ünl*. `Çok güzel, iyi oldu` anlamlarında kullanılan bir seslenme sözü. "*İsabet. Hem seni yollamış hem de sonra pişman olmuştum*." GR223 **isabet et-** 1. nişan alınan yere değmek, rastlamak. "*Tek kurşun isabet etmemiş meğer*." YYB84 2. yerinde iş görmüş olmak. "*Ne olursa olsun, parti değiştirmekle isabet etmişti*." HÇ288

isabetli *sf*. Yerine düşmüş, yerinde, uygun. "*Kaybederler uykularını, incelerler her bir şeyleri, verirler isabetli kararlar*." MUR259

İsevi (Ar.) *öz. a.* Hz. İsa'nın dininden olan kimse; Hristiyan. "*Kocasının öcünü alabilmek için önce Musevi, sonra İsevi olmuştur*." GR89

ishak (Der.) *a.* Baykuş. "*Karanlık gündüzlerde ishaklar...*" SÇ73

ishakkuşu *a*. Baykuşgiller familyasından, sırt tüyleri pas rengi olan, bataklıklarda yaşayan bir tür kuş, hak kuşu, bataklık baykuşu. "*Bir yerlerde bir ishakkuşu içini çekerek ötüyordu*." BTÜ262

ishal (Ar.) *a*. Olağandan daha çok, daha sık ve sulu dışkı çıkarma, sürgün, ötürük, iç sürme, cır cır, amel, linet, kabız karşıtı. "*Doktor amca dedi ki, fazla çikolata yersen karnın ağrır, ishal olursun, dedi*." EK272 **ishal ol-** amel olmak, sürgün olmak, bağırsakları bozulmak. "*Doktor amca dedi ki, fazla çikolata yersen karnın ağrır, ishal olursun, dedi*." EK272

isilik *a.* Terlemekten veya sıcaktan vücutta meydana gelen küçük pembe kabartılar, ısırgın. "*Hiç sevmezdi isiliği de teri de*." EVO86

isim (Ar.) *a.* 1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz; ad. "*Kanunen ne nikâh kıyılabilir ne de ismin değişir*." HÇ109 2. Kişi, insan. "*Zekâi Bey, kraldan çok kral taraftarlıklarıyla tanınmış bazı isimler hakkında bilgi istedi*." HÇ75 **isim tak-** adlandırmak. "*Saray âdetlerini gayet iyi bilen Nafiz Bey, kümes halkına birer isim takmıştı*." SM129 **ismi geç-** adı geçmek. "*Müslüman halkın türkülerinde ismi geçen bu cesur adam korktu*." CEM97 **ismi lazım değil** `adının anılması gerekmiyor` anlamında kullanılan bir söz. "*Derken sizden, içinizden biri, akıldaneniz, ismi lazım değil, bilirsin, geldi, bana böyle böyle dedi*." KT371 **ismini lekele-** birinin adının kötüye çıkmasına yol açmak. "*Ne diye onun ismini, şerefini lekeleyeyim*?" EK373 **ismini ver-** adını vermek. "*Enişte*min ismini versem yetermiş." AY139

isimli *sf. ...* ismini taşıyan; adlı. "*Benim adım Erol değil, Ayten isimli sevgilim yok beni boynuzlayan*!" KÜÇ33

isimsiz *sf*. Adı olmayan, adsız. "*Odacı Şaban, isimsiz aşk mektubunu kim bilir kaçıncı defa okuyordu*." DE81

iskambil (Briscambille özel adından) *a.* 1. Bir yüzünde sayılar veya resimler bulunan, çeşitli oyunlar oynamaya yarayan kart, oyun kâğıdı. "*Pantolonunun öbür cebinden üçkâğıtçılıkta kullandığı iskambilleri çıkarıp gösterdi*." DK52 2. Bu kâğıt destesiyle oynanan oyun. "*... balıkçı kahvelerinde iskambil, arada tavla oynayan, haftanın hiç değilse birkaç gecesinde Kumkapı, Yenikapı meyhanelerinde patırtıcı arkadaşlarıyla kafa çeken bir balıkçı*." SBK85

iskambil kâğıdı *a*. İskambil. "*Duvarın dibine çömelmiş, alışkın ellerle iskambil kâğıtlarını boyuna atıp toplayan, tekrar atan iriyarı delikanlı, Cevriye'ye alıcı gözle baktı, sarışın arkadaşına göz kırptı*." SUÇ78

iskambilci* *sf*. İskambil oynayan (kimse). "*Tavlacılar tavlalarını, iskambilciler kâğıtlarını bırakmışlardı*." ARK232

iskân *a.* Yurtlandırmak işi; yurtlandırma. "*İskân dairesine böyle budala bir göçmenin geldiğini hatırlamıyorlardı*." MUR11 **iskân et-** boş bir yere insan yerleştirmek. "*Türkiye'ye ilk geldikleri zaman, hükümetin iskân edip verdiği on beş dönümlük tarlanın bulunduğu Karagöl Köyü'nü dilinden düşürmüyordu*." CEM68

iskandil (İt.) *a.* İşin içyüzünü öğrenme, bilgi toplama, sorup soruşturma. "*... sigara aldığı bakkaliyelerde yerini getirip yaptığı iskandillerden öğrenmişti ki herif kendini şehre adamakıllı yutturmuştu*." ÜÇK521 **iskandil et-**

argo gözetlemek. "*İçerde yani cezaevinde tutuklulara dilekçe, temiz layihası, mektup yazıp yazmayacağını iskandil ederlerdi*." ÜÇK378

İskandinavya* *öz. a.* Kuzey Avrupa'da, kendisini oluşturan halklar arasında güçlü tarihi, kültürel ve dilsel bağları olan bir alt bölge. "*... Hamburg, İskandinavya, Rusiya…*" YK39

iskarpin (Fr.) *a.* Ökçeli, konçsuz ayakkabı. "*Sonra bir pantolon, omuzları eprimiş bir ipek gömlek, bir kravat, iskarpin...*" ÇK89

iskarpinlik* *a.* İskarpin olma durumu. "*Ayağındaki sivri burunlu iskarpinler iskarpinlikten çıkmış, Çeşmemeydanlı bir eski tulumbacının yemenisine benzemişti*." YYB168

iskele (İt.) *a.* Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış, denize doğru uzanan yer. "*Beni vapur iskelesinde beklersiniz*." SÇ138 2. Kıyıya yanaşan deniz aracına doğru uzatılan eğreti küçük köprü veya gemiye çıkmayı sağlayan merdiven. "*Çok geçmeden köprü, kalabalık, boşalan kalabalıkla iskeleye çıkış…*" SÇ166 3. Yapıların dışında sıvama, boyama veya onarım için keresteden kat kat kurulan, çalışma sırasında üstüne çıkılan çatkı. "*Ben ustalığı belleyeli altı ay olmadı daha amma, sen gel de beni inşaatta, iskelenin üstünde gör*." BTÜ368

iskele babası *a.* Yanaşan gemileri bağlamak için rıhtıma konmuş dökme demir veya betondan silindir. "*Çımacıların iskele babalarına geçirdikleri halat, yolcuların geçmesi için uzatılan tahtalar...*" SÇ29

iskele sancak* *argo zf.* Hem sağdan hem soldan; sağlı sollu. "*... pişpirik, blumla üçün beşin yoluna bakacağım diye çokluk iskele sancak dayak yiyip eve mosmor suratla dönen babası…*" ÖE42

iskelet (Fr.) 1. *a.* İnsan ve hayvan bedeninin kemik çatısı, teşrih. "*Bunun için de cezaevinin alacakaranlık dehlizlerinde korkak, haysiyetsiz, rezil, kepaze birer gölge, birer insan iskeleti hâlinde dolaşır…*" YK17 2. *a.* Bir şeyi oluşturan temel çatı. "*Anne sedire ilişmiş, en küçük oğlunu emzirirken karşı apartmanın kırmızı tuğlalarla örülü iskeletine bakıyor*." DK132 3. *sf.* Çok zayıf. "*Bu sinirli, kupkuru, iskelet eller kabil değil kocaman yazı makinesini kavrayıp kaldıramazdı*!" YYB160

iskemle (Rum.) *a.* 1. Arkalıksız sandalye. "*Kahvenin alçak iskemlelerinden birini kaptı, altına tam bir bitirim işi çekti*." YYB169 2. Üstüne sigara tablası, çiçek vazosu vb. konulan küçük masa. "*... duvardan dönen fırça da iskemle üzerindeki gaz lambasına çarptı*." DHV305

İskender* *öz. a.* III. Aleksandros veya yaygın adıyla Büyük İskender, Antik Makedonya Krallığı'nın MÖ 336-323 yılları arasındaki kralı (MÖ 356-323). "*Ulan senin İsa'nı, Musa'nı, yedi göbek sonraki zürriyetini İskender'in ordusuynan…*" CEM21

İskenderi Zülkarneyn* *öz. a.* Zülkarneyn, Kur'an'da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen kişi. "*Bu ut, sağ Taberi'de okuyanlar anlattı, İskenderi Zülkarneyn zamanında çıkmış*." EVO200

İskenderun *öz. a.* Hatay iline bağlı ilçelerden biri. "*Ta sultan bilmem kim zamanında Mısır'dan getirilip Adana, Mersin, Tarsus'a, tüm Hatay'a, İskenderun'a yerleştirilen bu Araplara yerliler Arap uşağı, fellah diyorlardı*." KT251

iskete (Rum.) *a.* Serçegillerden, gagaları dişli, zararlı böcek ve kurtlarla beslenen, güzel sesli bir kuş. "*Sular şırıl şırıl akıyor, dallarda bülbüller, isketeler, kanaryalar şakıyor, kınalı keklikler, turaçlar, ebabiller, zümrüdüanka kuşları salına salına dolaşıyorlarmış.*" VV84

İskoç *öz. a.* İskoçya halkından olan kimse. "*Sanki İngilizce bilirmiş gibi, İskoç değil de Skaç*!" MM116

iskonto *a.* 1. Fiyatta yapılan değer düşürümü; indirim. "*... şu kadardan sonrası için bu iskonto, postaya gönderilecek kitaplar şu rafın şu kitaplarıymış...*" BFV142 2. Sözün bir bölümünü söylenmemiş sayma. "*Orasını iskonto et, gerisini anlat*!" VV74 **iskonto et-(veya yap-)** 1. indirim yapmak. "*Hepsinin bedelini hesaplayalım, tutarından yüzde on iki iskonto yaparız*." EKM92 2. sözün bir bölümünü söylenmemiş saymak. "*Orasını iskonto et, gerisini anlat*!" VV74

iskorpit (Fr.) *a.* C vitamini eksikliğinden ileri gelen ve dermansızlık, zayıflık, diş etlerinin iltihabı vb. belirtilerle kendini gösteren hastalık. "*Orta Anadolu'da bu yüzden iskorpit hastalığı almış yürümüş*!" EVO33

İslahiyeli* *öz. a.* Gaziantep'in İslahiye ilçesinden olan kimse. "*İslahiyeli Hamdi derler, acar bir oğlan vardı*." BTÜ33

İslam (Ar.) *öz. a.* Hz. Muhammed'in temel öğreti ve esaslarını vahiy yoluyla Allah'tan alarak yaydığı din; müslümanlık. "*İslamın şartı kaç*?" KK204

İslami (Ar.) *sf*. İslam'a uygun olan. "*Biz Müslümanlar, memleketimizin terakki ve taalisi için İslami bir sosyalizmi kabul etmeliyiz*." DE187

İslamiyet (Ar.) *öz. a*. Müslümanlık. "*Mademki Müslümanız, mademki damarlarımızdaki kana işlemiş İslamiyet, elbette ihya edeceğiz o günleri*!" ÜÇK498

isli *sf*. İsi olan, islenmiş, is bulaşmış. "*İsli tavan bel vermiş, duvarlar içeri içeri kamburlaşmıştı*." ÇK103

islim (İng.) *a*. Gücünden yararlanmak için elde edilen buhar, istim. "*İslimim yetmiyor*!" MM103

ismarla-* Ismarlamak. "*Ne gezer para Bayram'da da ismarlar raki*?" DK28

İsmet* bk. İsmet İnönü. "*Hele İsmet'le Mustafa Kemal...*" KAÇ79

İsmet İnönü* *öz. a*. Türk asker, siyasetçi ve devlet adamı; Türkiye'nin 2. Cumhurbaşkanı (1884-1973). "*Genç öğretmene göre İsmet İnönü istese memlekete sosyalizmi getirir, yani sosyalist bir Mustafa Kemal Paşa oluverirdi ama istemiyordu*." YD327

İsmet Paşa* *öz. a*. İsmet İnönü. "*İsmet Paşa kim*?" KAÇ79

İsmet Paşacı* *öz. a*. İnönücü. "*İsmet Paşacı, Halk Partili gece kontrolü istemiyoruz*!" MUR367

İsmet Paşacılık* *a*. İnönücü olma durumu. "*Murtaza varsın bir kıyıda kendi kendine İsmet Paşacılık ededursun, dalgalarına bakıyorlardı*." MUR364

ismi celil* (Ar.) *a*. Değeri ve mertebesi yüksek olan isim. "*Zaloğlu ismi celiline gölge düşer*!" VV276

isnat (Ar.) *a*. Karacılık, iftira. "*Arzuhâlci İsmail Demirci'yi gıyaben ve vicahen herkesin önünde yermesi, şeref ve haysiyetini kırması ve uydurma isnatlarda bulunması...*" GR58 **isnat et-** iftira etmek. "*Her zaman en küçük vesileyi ağır hakaretler savurmak için sebep sayan kadın, hırsızlık isnat edildiği ... hâlde niçin yumuşak davranmıştı*?" EK116

İspanyol *öz. a*. İspanya'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; İspanyalı. "*Şu hani bir şövalye vardı. İspanyol...*" MUR111

İspanyol nezlesi *a*. Paçavra hastalığı, grip. "*Mülkiye müfettişi kaşla göz arasında İspanyol nezlesi üzerine bilgi rica etti*." GR186

ispat (Ar.) *a*. Tanıt ve kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma, kanıtlama, tanıtlama, tanıt. "*O, anaların neler doğurduğunu ispat etmeye pek meraklıdır*." SAR58 **ispat et-** kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarmak; kanıtlamak. "*Bu kadar yakın ilgi gösterdiğine göre, elbette bol maaşlı bir iş uydurup babasına karşı duyduğu hayranlığın boş olmadığını ispat edecekti*." DE138

ispatla- Kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarmak; kanıtlamak. "*Korkak bir deyyus olmadığını ispatlamak için uzanan eli cama tam giderken durdu*." KY67

ispatlama *a*. İspatlamak işi, kanıtlama. "*... hem haklı ün hem de para kazanmanın işten bile olmadığını ispatlamaya çalışıyordu*." YD101

ispatlayabil- İspatlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yıldız Parkı diye başka yerleri göstersin, iddiasını ispatlayamasın diye...*" KY182

ispenç *a*. Bodur bir cins horoz ve tavuk. "*Avuç içi kadar ispençlerden, uzun bacaklı, yüksek boylu Amerikanlara kadar cins cins tavuklar, horozlar*." ÜÇK537

ispinoz (Rum.) *a*. İspinozgillerden, gagası kısa ve koni biçiminde, sırt tüyleri yeşilimtırak mavi, boynu ve karnı kırmızı renkte, güzel sesli bir kuş. "*Adam, oğulları için bütün gün ispinoz kuşu gibi düşünüp duruyor dükkânda*." EVO364 **ispinoz gibi düşün-*** *argo* derin derin düşünmek. "*Sen tabii, ne düşünüyorsun ispinoz gibi*?" KÜÇ45

ispirto (İt.) *a*. Bira, şarap vb. sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen, kokulu, uçucu, yanıcı, renksiz sıvı, alkol, etanol, etil alkol. "*Koyunlarında demet demet papel ... ispirto kokan soluklarıyla tutuyorlardı barların, pavyonların yolunu*." SBK233

ispirtoluk *a*. İspirto yakan küçük ocak, ispirto ocağı, kamineto. "*Esinti tutmayan bir kenara ispirtoluğu yerleştirip yaktı*." EVO212

israf (Ar.) *a*. Gereksiz yere para, zaman, emek vb.ni harcama, savurganlık. "*Yavrumu şu edepsiz karının israflarından kurtaralım*." EK52

israfat* (Ar.) *a. İsraflar, gereksiz harcamalar. "Değilsin idareli kadın, olsan idareli, yapmazsın israfat*!" DK27

İsrafil (Ar.) *öz. a*. İslam inanışına göre kıyamet gününü, boru öttürerek bildirmekle görevli melek. "*... Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı*." EVO7

İstanbul *öz. a*. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*İstanbul savrulan karlar altındaydı*." EB69

İstanbullu *öz. a*. İstanbul ilinden olan kimse. "*Biz esas İstanbulluyuz*." BE51

İstanbulluk* *a*. İstanbul olma durumu. "*İstanbul İstanbulluktan çıktı be*!" GK186

istasyon (Fr.) *a*. Tren, metro durağı. "*Üç arkadaş gece yarısı vardılar istasyona*." BTÜ8

istasyoncu* *a*. Devlet Demir Yolları'nda görevli kimse. "*İstasyoncununki işi anlamıştı*." DE76

istasyonculuk* *a*. Bir çocuk oyunu. "*Neriman o sıra Haldun'la istasyoncuk oynuyordu*." EK219

istavroz (Rum.) *a*. Doksan derecelik açılarla birbirini kesen iki doğru parçasından oluşarak Hz. İsa'nın çarmıhtaki duruşunu temsil eden Hristiyanlık sembolü; haç. "*Enişte sini karşıdan gören Vaso Ana, titreyen kupkuru elleriyle üst üste istavroz çıkardıktan sonra, adamın ayakları önüne diz çöktü.*" GAV168 **istavroz çıkar-** Hristiyanlar, sağ ellerini alın, karın, iki omuz başı ve göğüs hizasına götürerek haç biçiminde tapınma işaretini yapmak, haç çıkarmak. "*Vaso Ana kapıyı açıp da karşısında kaynını görünce istavroz çıkardı*." GAV109 **istavrozundan başla-*** *argo* ağır küfür edileceğini belirterek göz korkutma. "*Başlarım istavrozundan haa*!" KÜÇ61

iste- 1. İstek duymak, arzulamak. "*İstediği anda kuyruğundan tutup atardı*." GAV179 2. Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek. "*Çayı, kahveyi, buzdolabından; birayı, suyu benden ister*." BTÜ90 3. Görmek istediğini bildirmek. "*Haa, öyle söylesene, demek Kamuran Bey'i istiyorsun*?" MUR323 4. Gerek olmak. "*Okula gitmek isterim şüphesiz ama kolay mı? Masraf ister.*" ÇK78 5. Evlenmek dileğinde bulunmak. "*Beni reddetmeyeceğinizi bilsem hemen aşkımı açıklar, annenizden isterdim sizi*." BFV273 **istediği gibi** kendi düşünce, görüş ve dileğine göre. "*Rica ederim, ilişmeyin. İstediği gibi sorsun*." ÖE126 **istemek miste-*** istemek falan. "*Hâlâ istemem mistemem demiyor mu*?" VV401 **istemesini bil-** dileğini uygun bir dille söylemek. GR110 **ister misin?** `ya olursa` anlamında kullanılan bir söz. "*İster misin kızlar da birer tane beyefendi yakalasın*?" DK158 **isteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara** `birinden bir şey isteyen utanır ancak isteği yerine getirmeyen daha çok utanmalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*İsteyenin bir yüzü vermeyenin iki yüzü kara diye· dayatmıştı*." GR109

istek *a*. 1. Bir şeye duyulan eğilim, arzu, şevk. "*Ortada inat, cart curt olmasa hepsinin istekleri de birdi*." EVO136 2. Yerine getirilmesi başkasından istenilen şey, meram, talep. "*İyi, kötü bir iş olmadan, karısının isteklerini yerine getiremeyeceğini bildikten sonra...*" DK10 **istek duy-** bir şeye karşı eğilim duymak, arzulamak. "*Tilki yapılı adamdan ayrılıp mahalle aralarına dalmak için önüne geçilmez bir istek duymaya başladı*." SAR6

istekli *sf*. Bir şeye karşı isteği olan. "*Ama bu işe istekli olmadığı belli*." KP92

isteklilik *a*. İstekli olma durumu, talepkârlık. "*Bu kapkaranlık yürekliliğini daha da artırmış, kadınlığının dayanılmaz istekliliğini alabildiğine öne çıkarmıştı*." KAÇ57

isteksiz *sf*. Bir işi yapmaya isteği olmayan, gönülsüz. "*Bütün bu isteksiz hâllerine rağmen ha bire çalışıp didinen genç arkadaşına baktıktan sonra gözlerini kitabına indirdi ve okumasına devam etti.*" EKM151

isteksizce *zf*. İstek göstermeden, isteksiz olarak. "*Kirden muşambaya dönmüş ceketinin omuzları ıslanan eski gardiyan isteksizce yürüdü*." ÇK67

isteksizlik *a*. İsteksiz olma durumu. "*İsteksizlikle, tatsız tatsız güldü*." KÜÇ52

isteme *a*. İstemek işi. "*Bütün bunlarla karısının etrafa caka satmak değilse bile, hoş görünmek istemesini anlıyor, hak veriyor*." DE107

isten- İstenilmek. "*Ehramlardan birinin tam tepesine iyice yerleştirilmek istenen zırıltı bir taş yerinden fırlayıp kocasını ezmiş*." GR88

istenebil-* İstenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İmamın içki içtiğini, Zengin Naciye'yle geceleri buluştuğunu söylese, kıyametler kopabilir, ispat etmesi istenebilirdi*." HÇ179

istenil- İsteme işi yapılmak. "*Fitil*

makinelerinden gelen pamuk kolonları bankolarda istenilen numaraya göre incelir ve masuralara sarılırdı.” CEM121

isteniş *a.* İstenmek işi. “*Biricik oğlunun doğup büyüdüğü yerlere getirilmek istenmeyişi içinde büyüyordu*.” İDG54

istenme *a.* İstenmek işi. “*Şu Diyanet İşleri Başkanı'nın vazifesinden alınmak istenmesine ne diyorsun*?” KK33

ister 1. *a.* Bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, gerek, icap, lüzum. “*Yürek ister ona*.” ÇK94 2. *bağ.* Cümledeki görevleri aynı olan kelimelerin ayrı ayrı her birinin başına getirilerek herhangi birinin onanmasında sakınca olmadığını anlatan bir söz. “*İster git ister gitme*.” YK4

ister istemez *zf.* 1. Zorunlu olarak, elinde olmadan. “*O zaman ister istemez particilik yapmış olmaz mıydı*?” HÇ187 2. Yarı gönüllü olarak, biraz mecbur olarak. “*Oğlu da karısı da kızı da ister istemez razı olacaklardı*.” EVO111

isterik *sf.* Histeriye tutulmuş olan, histerik. “*İsterik kadına bayılırım ama biraz etli butlu olmalı*.” EB200

istet- İstemesini sağlamak. “*Arkadaş, diyeceğim, adamını gönder, kızı istet*.” CEM105

istetme *a.* İstetmek işi. “*Sonrası, Filiz'in onu istetmesini beklemeden kızı bileğinden köşke çekmeliydi*.” TD83

isteyebil- İsteme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Müşteriler yumurtalı isteyebilir piyazı*.” DK47

isteyiş *a.* İstemek işi. “*Onu bile götürmek istemeyişi içine pek dokundu*.” EK183

isteyiver-* Çabucak istemek. “*Hiçbir keskin zampara yüz bulunca astarını isteyivermezdi*.” BFV98

isteyiverme* *a.* İsteyivermek işi. “*Onun günün birinde evlenmek isteyivermesine hiçbir zaman alışamayacaktı*.” DK187

istiare (Ar.) *a.* Bir şeyi anlatmak için ona benzetilen başka bir şeyin adını eğreti olarak kullanma, eğretileme. “*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz…*” SAR28

istibdat (Ar.) *a.* Uyruklarına hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi, despotluk, despotizm. “*Hükümet de bunların uyuşukluğunu bildiği için gemi azıya alıyor, istibdatı arttırdıkça artırıyordu.*” ÜÇK589

İstibdat* *öz. a.* Orhan Kemal’in “Dünya Evi” adlı romanında geçen bir eser. “*Fransız İnkılabı Kebiri, İstibdat ve daha başkaları*.” DE8

istida (Ar.) *a.* Bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli, pullu veya pulsuz yazı; dilekçe. “*İstida ile gelirsen olur*.” ÇK96

istidacı* *a.* Arzuhalci, dilekçeci, dilekçe yazıcısı; dilekçe yazmayı kendisine meslek edinen kimse. “*Kocasının hâlâ kapanmamış, feci bir yara hâlindeki elini yakalayıp istidacıya gösterdi*.” KP96

istidacılık* *a.* İstidacının yaptığı iş. “*İdris o yıllardaki gibi gene istidacılık yapsaydı*.” ÜÇK331

istidasız* *zf.* İstida olmaksızın. “*O zaman yanıma istidasız gelemezsiniz*.” SAR39

istidatlı *sf.* Yeteneği olan; yetenekli. “*Hikâyeci kısa boylu, kalın. İstidatlı bir genç*.” BFV246

istif (Rum) *a.* Eşya veya başka nesnelerin düzgün bir biçimde üst üste konulmasıyla oluşan yığın. “*Gardiyanlara getirttiği kesmeşekerlerini gece karyolasında teker teker ayırır, sayar, ince kâğıtlara sarıp bavuluna istif eder*.” ÇK89 **istif et-** yıkılmayacak bir biçimde, düzgünce yerleştirmek. “*Eskiden preslenmiş pamuk balyalarının istif edildiği çayhane, beton döşemeli genişçe bir salondu*.” MUR160 **istifini bozma-** aldırış etmeyip durum ve davranışını değiştirmemek. “*Odaya annesinin girdiğini gördüğü hâlde istifini bozmadı*.” YD36

istifa (Ar.) *a.* 1. Kendi isteğiyle işten veya bir hizmetten ayrılma. “*Gerekirse istifa edip bir başka yerde, bir başka iş bulurdu*.” GR125 2. İşten ayrılma isteğini bildiren dilekçe, istifaname. “*Yani kendi istifa verip ayrıldı*.” ÇK69 **istifa et-** işinden çekilmek. NK320 **istifayı bas-** herhangi bir sebeple görevinden ani bir biçimde çekilmek. “*Ya arzularına göre hareket edip keseyi doldurmak ya da istifayı basıp ayrılmak gerekiyordu*.” EK238

istifade (Ar.) *a.* Yararlanmak işi; yararlanma. “*Ne istifadesi olur derse*?” KY102 **istifade et-** yararlanmak. “*Şehri gezip dolaşmama, banyolarından istifade etmeme aracılık edeceksiniz tabii, değil mi*?” GR15

istifçi *a.* İstif yapan kimse, stokçu. "*İlk bakışta bir istifçiyi hatırlatan elma yanaklı bir başkası, 'Nasıl?' diye sordu*." YYB37

istifil ol-* *argo* Razı gelmek, uyuşmak. "*Bey nerdeyse gelir, varsın istifil olsunlar*!" HÇ307

istifli* *sf.* Düzgün şekilde yığılmış, dizilip yerleştirilmiş, istif edilmiş. "*Sağlı sollu, tavana kadar istifli iplik paketlerinin arasındaki daracık yol, giriş kapısı gibi küçücük bir kapıyla dışarı çıkıyordu*." CEM33

istiğfar (Ar.) *a.* Tövbe etme. "*Açlık neyse, ille sigarasız kaldığı günler dinden imandan sık sık çıkar, ekmek peynir, hele sigaraya kavuştu mu tövbe istiğfar ederek dine yeniden girerdi*." SAR118 **istiğfar et-** tövbe etmek. "*Farz et tövbe ettim, istiğfar ettim*." EK334

istihare *a.* Girişilecek bir işin hayırlı olup olmadığını rüyadan anlamak için abdest alıp dua okuyarak uyuma. "*Hâlbuki Kuyumcu Sırrı Usta remil atmış, istihareye yatmıştı*." KT254 **istihareye yat-** girişilecek bir işin hayırlı olup olmadığını göreceği rüyadan anlamak için abdest alıp dua okuyarak uyumak. "*Hâlbuki Kuyumcu Sırrı Usta remil atmış, istihareye yatmıştı*." KT254

istihkak (Ar.) *a.* Bir üretim veya yapım sırasında hak edilmiş durum veya para; hak ediş. "*Gitti vezneden dokuz günlük istihkakını aldı*." EKM70

istihkâm (Ar.) *a.* Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer. "*Galiçya'da istihkâmlarda elimizden düşürmezdik*." SUÇ296

istihlak (Ar.) *a.* Üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması; tüketim. "*Fabrika Memur ve İşçileri Mahdut Mesuliyetli İstihlak Kooperatifi'nin bakkalından içeri giriyordu*." CEM15

istikamet (Ar.) *a.* Tutulacak, izlenecek yol; doğrultu. "*Bir çuval inciri berbat ettin mi istikamet kodestir*!" ÜÇK414

istikbal (Ar.) *a.* Daha gelmemiş, yaşanacak zaman; gelecek. "*Seni büyük bir istikbal bekliyor*." ÇK103

İstiklal Caddesi* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir cadde. "*Gökyüzünde yıldızlar pırıl pırıl, İstiklal Caddesi'nde dolmuşlarla troleybüsler durmamacasına akıyorlardı*." ÖE17

istila (Ar.) *a.* 1. Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirme. "*Biliyorsunuz, topraklarınız köylünün işgali değil, istilası altında*!" SM203 2. Yayılma, kaplama, sarma, bürüme. "*Bütün tahta kısımlarını kurtlar delik deşik etmiş, her yanı ... kırkayaklar istila etmişti*." SUÇ18 **istila et-** yayılmak, kaplamak, sarmak, bürümek. "*Bütün tahta kısımlarını kurtlar delik deşik etmiş, her yanı ... kırkayaklar istila etmişti*." SUÇ18

istim (İng.) *a.* Gücünden yararlanmak için elde edilen buhar; islim. "*Tam istim tutacak yoli, gidecek Pire, Napoli, Tiryeste…*" YK39 **istim arkadan gelsin** `önce istenilen iş yapılsın, gereken şartlar sonradan yerine getirilsin` anlamında kullanılan bir söz. "*İstim arkadan gelsin kabilinden, Medeni Kanun'u sonraya bırakıp şer'i bir nikâh kıyıvermişler*!" ÜÇK597 **istim üzerinde ol-** hemen gidecek durumda bulunmak. "*Dikine dörtgen koğuşun kapısı yanındaki maltız üzerinde alesta bekleyen bol etli yemekse istim üzerindeydi*." ÜÇK361

istimbot (İng.) *a.* Filika büyüklüğünde, islimle işleyen deniz teknesi, küçük vapur, çatana. "*Vapur durdu, istimbotlar yetişti, polislerin arasında babam*." AY124

istimlak (Ar.) *a.* Kamulaştırmak işi; kamulaştırma, devletleştirme. "*İstimlakin sürdüğü insanlar çoğaldıkça, öteki odalar gibi bu ahırın da değeri arttı, en son yetmişe çıktı*." GK350 **istimlak et-** devlet veya kamu tüzel kişilerce, kamu yararı gerektiğinde kişinin hukukunu da koruyarak karşılığını peşin ödemek koşuluyla taşınmazların sahiplerinden izin alınmaksızın yasal yollarla tamamını veya bir kısmını almak, devletleştirmek, kamulaştırmak, özelleştirmek karşıtı. "*Turistik bölgelerde oldukları yahut da olmaları lazım geldiği hâlde hâlâ istimlak edilip yıktırılmamış…*" MM179

İstinye* *öz. a.* İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bulunan bir semt. "*O gece İstinye'deki meyhanede kafayı bulduktan sonra patronun hâlini hatırladı*." GAV194

İstinyeli* *öz. a.* İstanbul'un İstinye semtinden olan kimse. "*İstinyeli Tevfik'in birden gözleri parladı*." SAR42

istirahat (Ar.) *a.* Dinlenme, Rahat etme. "*Git istirahatına bak*." EKM134 **istirahat et-** Dinlenmek. "*Biraz yatıp istirahat edin*." EB195

istirham (Ar.) *a.* Yalvarma, merhamet dileme. "*Var bir istirhamı sizden Ferhat'ın müdürüm*!" MUR222 **istirham et-** yalvarmak, dilemek, rica etmek. "*Rica ederim, istirham ederim*!" SAR4

istirhamda bulun- istirham etmek. "*Senden bir istirhamda bulunmak istiyorum.*" EK69

istisal* **(**Ar.) *a.* Bedenden kesilmesi veya koparılması istenen bir parçayı, uru kökünden koparmak. "*Hatta Konya'da, Delibaş'ın, meyyiten istisali sırasında, onun ensesinden kesilmiş kanlı gövdesini taşıyan yük arabasının yanı başında, siyah bir kısrağın üstünde, dimdik geçti*." EKM103

istisna *a.* Bir kimse veya bir şeyi benzerlerinden ayrı tutma. "*İstisna ama bu*!" BFV251

istisnai (Ar.) *a.* Ayrı tutulmuş, benzerlerine uymayan, kural dışı olan, ayrıklı. "*Anlayışlı davranan müdürden tekrar istisnai hareket beklemek fazla olurdu*." EK313

istop (İng.) *a.* Ebenin topu havaya atması, diğerlerinin kaçışması ve ebe tarafından diğer oyuncuların topla vurulması biçiminde oynanan bir oyun. "*Az sonra makine tekrar istop etti*." CEM30 **istop et-** durmak, çalışmamak. "*Atölye istop edince 'Haydi, paydos!' diye bağırdı*." GR7

İstrasti Mordasti* *öz. a.* Strasti Mordasti, Rus yazar Maksim Gorki tarafından yazılan öykü türündeki eser. "*Serseriler, Stepte, İstrasti Mordasti, La dam o Kamelya ... ve daha başkaları*." DE8

İsveç* *öz. a.* İsveçli. "*Sarı saçları, mavi gözleri, ince bacaklı uzun boyuyla Çukurovalıdan çok, bir Alman, bir İngiliz, bir Danimarkalı ya da İsveç, Norveçliye benzeyen uydurma paşazade kullanıyordu arabayı*." KT285

İsveçli *öz. a.* İsveç halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Türk'ten çok sarışın bir İsveçliyi hatırlatıyordu.*" HÇ78

İsviçre* *öz. a.* Avrupa'da bir ülke. "*Kan tükürdüğünü gördüğüm gün, kafasına İsviçre'yi niçin taktığını anlamıştım*." AY178

İsviçreli *öz. a.* İsviçre halkından olan kimse. "*Alafranga yemeklerle mezeleri hazırlayacak İsviçreli aşçılar*." ARK19

isyan (Ar.) *a.* Herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gelme, başkaldırma, ayaklanma, başkaldırı. "*Oğlan isyan eden bir paranoiaque*!" SUÇ313 **isyan bayrağını çek- (veya aç-)** karşı gelmek, başkaldırmak. "*Demek anaya isyan bayrağını çektin*?" EB212 **isyan et-** 1. ayaklanmak. "*Irgat isyan etti diyordun*?" BTÜ363 2. kabullenmemek, razı olmamak. "*Kızlar alçak sesle isyan ettiler*." DK192

isyankâr (Ar. ʿişyān + Far. -kār**)** *sf.* Başkaldıran, isyan eden, asi, isyancı, başkaldırıcı. "*Dik kafalı, isyankâr, nemrutun biri olacak*." DHV305

iş *a.* 1. Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma. "*İstasyon memurunun o sıra işi yoktu.*" BTÜ365 2. Bir değer yaratan emek. "*Kâğıdın bağrına mührünü basmak da iş mi*?" BTÜ373 3. Birinden istenen hizmet veya birine verilen görev. "*Bu işi sana havale ediyorum*." KY92 4. Sanayi, ticaret, tarım, maliye vb. alanlara ilişkin ekonomik etkinliklerin bütünü. "*Değil ama işler kesat gidiyor*." EVO51 5. Kamu yararına yapılan işler. "*Belediye melediye, sağlık işleri mağlık işleri karıştırdı*." MM61 6. Herhangi bir yere düzen verici, günlük yaşayışı sağlayıcı her türlü çalışma. "*Bütün gün iş, işten eve dön, evin işine otur*." CEM93 7. Geçim sağlamak için herhangi bir alanda yapılan çalışma, meslek. "*İbrahim Efendi gelecek ... sana iş bulmuş*!" BE41 8. Herhangi bir maksatla kurulan düzen. "*Bir işkembe yahut bir köfteci dükkânı açıp işlerini düzene koymadan evlenmeyecekti*." DK34 9. Bazı deyimlerde `yarar, çıkar` anlamında kullanılan bir söz. "*Sen işini bilirsin Yusuf*." BTÜ88 10. Yapılan şey, davranış. "*Lakin ona öyle bir iş yapacağım ki Allah da beğenecek, kul da…*" BTÜ259 11. Nakış, örgü, makrome gibi elde yapılan şey. "*Bacım şöyle oturuyordu, elinde bir iş, kız işi, iş işliyordu*." EVO72 12. Bir işi sonuçlandırmak için yapılan uygulamaların hepsi; muamele, işlem. "*Erken gelenin işi geç gelenden önce görülüyordu*." BK284 13. Bir kimseye özgü olan görüş, anlayış. "*Sonra, unutma ki, aşk işsizlerin işidir*!" ARK144 14. Yetenek. "*Gönüllüsün ama sende iş yok*!" GAV95 15. Sorun, konu, mesele, maslahat. "*Kart horozu iki kızın arasında görünce anladı işi*." BFV110 16. Gizli neden veya maksat. "*Kim bilir, belki de işin içinde iş vardı*." EK367 **iş al-** yapılması kesinleşen bir işi üstlenmek, taahhüt altına girmek. "*Dışardan iş alır, yanındaki kızlara, öğretme bahanesiyle diktirirsin*." BK283 **iş bil-** becerikli olmak. "*Demek ağa iş bilmezdi*." KT8 **iş bilenin, kılıç kuşananın** `her şey, onu gereği gibi kullanmasını bilene yakışır` anlamında kullanılan bir söz. "*Bu dünyada iş bilenin kılıç kuşananın*." EVO178 **iş (birinde) bit-** işin bitmesi veya sorunun çözümü birine bağlı olmak. "*Bütün iş Necati'de bitecekti*." CEM153 **iş (birinden) bit-** işin sonuçlanması ondan beklenilmek. "*Açıkçası, iş benden biter arkadaş, dedi*." MM46 **iş bitir-** bir işi iyi bir sonuca ulaştırmak. "*Bu arkadaşlar arasında en iş*

bitireni, en kurnazı, en tavcısı doktorun oğlu Fikret'ti.” SBK235 **iş çatallan-** bir işte güçlükle karşılaşmak. “*Çünkü iş çatallanmıştı birden*.” MM171 **iş çevir-** gizli, dolambaçlı bir iş yapmak. “*Artık eski kantarcı olmadığını, ne işler çevirdiğini ... onların da dayalı döşeli evleri olacağını söylemeli, övünmeliydi*.” KT156 **iş çığırından çık-** bir iş amacından saparak düzeltilmesi güç bir durum almak. “*İş çığırından çıkmıştı*.” KK71 **iş çıkar-** çok iş yapmak. “*Az zamanda Kılıç Usta'yı aratmayacak kadar iş çıkardığı hâlde on lira net alamıyordu*.” BTÜ162 **iş değil** kınama belirten bir söz. “*İş değildi canım vallahi iş değildi*.” BFV93 **iş düş-** birinin iş yapması gerekmek. “*Bize iş düşecek desene*! HÇ35 **iş edin-** bir şeyi görev, meslek olarak kabul etmek. “*Hem o zaman hükümet işi pek sıkı tutmuyor, bu işi iş edinmiş doktorlar da ucuz yapıyorlardı*.” GR96 **iş et-** aldatmak, birine beklemediği bir davranışta bulunarak onu zarara sokmak. “*Bugün, senin kâtibe ağa öyle bir iş etti ki deme gitsin*!” CEM58 **iş gör-** çalışmak. “*Şimdi ne iş görüyon*?” CEM11 **iş göster-** yapması için birine iş vermek, iş buyurmak. “*Madem kesiştiniz, her nerede iş gösterirse gitmeye mecbursun*.” BTÜ208 **iş inada bin-** zıt görüş ve davranışta ısrar edilmek. “*Kaldı ki, iş inada binmiş vaziyette*.” EK303 **iş işle-** nakış yapmak. “*Yurda gider, dikiş öğrenir, Aynur gibi, bir ayaklı makine uydurup Kapalıçarşı'ya iş işlerdi*.” DK145 **iş işten geç-** bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak. “*Ayağa fırladı ama iş işten geçmişti*.” CEM35 **iş ki** yeter ki. “*İş ki hemşerimizi bulalım*.” BTÜ35 **iş mi?** yapılan bir şeyin beğenilmediğini, küçümsendiğini bildiren bir söz. “*İş miydi, iş miydi yani*?” EVO5 **iş miş (veya müş)*** iş falan. “*İş miş var mı diye…*” BTÜ43 **iş olacağına varır** bir soruna aldırmamayı, ne yapılırsa yapılsın yine aynı sonuca ulaşılacağını anlatan bir söz. “*İş olacağına varmıştı*.” SUÇ165 **iş sarpa sar-** iş, içinden çıkılması zor bir duruma girmek. “*Daha uzatılırsa başına bela açabilir, iş sarpa sarabilirdi*.” KP83 **iş tut-** iş yapmak, çalışmak. “*Ne iş tutuyorsunuz*?” ÇK130 **iş ver-** birine yapacak iş göstermek. “*Çalışmıyordu, iş vermiyorlardı, adı karasevdalıya çıkmıştı*.” GAV142 **iş yap-** çalışmak. “*İyi çalışırsak günde dört beş liralık iş yaptık mı elli günde iki yüz elli lirayı kıvırırız*.” EVO90 **iş yok** `o şeyden yarar beklememeli` anlamında kullanılan bir söz. “*İş yoktu, hiçbirinde iş yoktu*.” EVO147 **işe al-** iş yerinde çalıştırmaya başlatmak. “*... beni işe alan Gafur ağamdı deme*!” GK24 **işe bak!** şaşırılacak bir durum karşısında kullanılan bir söz. “*Vay serseriler be. İşe bak*!” YK56 **işe gir-** göreve, çalışmaya başlamak. “*Ağabeylerinin işe girip serserilikten kurtulacağına o gün öyle sevinmişlerdi ki*!” DK113 **işe karış-** 1. herhangi bir konuda katkıda bulunmak, görev almak. “*Kızlar işe karıştı*.” DK181 2. herhangi bir konuda olumsuz yönde müdahale etmek. “*Beyoğlu'nun akşam saat beş kalabalığı, bu çekme çekilme, çekildiği yana gitmeme direncini sarıvermiş, delikanlıya hallenen yeni yeni Bitirim Leylalar işe karışmıştı*.” TD30 **işe yara-** elverişli olmak. “*Hayatlarında hiçbir işe yaramayanlar bari son yaşlarında yahut ölümleriyle işe yarasınlar*.” DE242 **işi ...-e dök-** işi değiştirip bir başka biçime çevirmek. “*Adam adam gelse belki ama zorla öpmek isteyip de işi metazoriye dökünce, bir itmişti, haydi hendeğe*!” ÇK133 **işi ...-e vur-** gerekenden başka biçimde davranmak, ... gibi görünmek. “*Böyle şeylerle meşgul olan bir çocuk derslerini serer, ahlakı bozulur, işi haylazlığa vururdu*!” GR191 **işi Allah'a kal-** güç şartlar altında, kimseden yardım umudunun kalmadığı bir durumda bulunmak. “*Onun işi Allah'a kalmış*.” KK76 **işi anla-** gizli bir şeyi, bir sorunu anlamak. “*Sabahleyin 72. Koğuş'un kapısını açan gardiyanlar işi anlayarak koştular*.” YK97 **işi azıt-** yanlış ve aşırı yollara sapmak. “*Son günlerde işi azıttınız*.” DK166 **işi başından aşkın ol-** pek çok işi olmak. “*Onda, çoluk çocuk etrafını almış, işi başından aşkın, gaileli bir aile reisi hesaplılığı ve hayatta pişmiş bir insanın olgunluğu vardı*.” EKM107 **işi bit-** 1. işi sona ermek. “*Kuru adamın işi bitmişti*.” BTÜ230 2. hâli, gücü kalmamak. “*Yaşım yetmiş ya, işim bitmiş değil*.” MUR202 **işi boz-** yapılan anlaşmayı, verilen sözü tutmamak. “*Gün gelir işi bozmaya çalışırdı*.” GK216 **işi bozul-** yapmakta olduğu işten gereği kadar kazanç sağlayamaz olmak. “*Gerçekten de oğlan mal sahibine gider bir gevezelik ederse kendinin de işi bozulabilirdi*.” DE145 **işi ciddiye al-** soruna önem vermek. “*Polis işi ciddiye alır*.” KK64 **işi çık-** başka bir işle meşgul olmak. “*Acele işi çıktı, gitti*!” SAR92 **işi düş-** birinin yardımına gereksinim duymak. “*Sonra Ali gene biliyordu ki, fabrikanın polis ve bekçiye sık sık işi düşer*.” EKM13 **işi ileri götür-** beklenenden daha aşırı davranışlar içine girmek. “*Yüzlemeyecekti ama işi ileri götürürlerse o değilden, araya giriverecekti*.” HÇ284 **işi iş ol-** işi yolunda olmak. “*Reşit Efendi'nin işi iş desene*.” VV192 **işi ne?** ne işi var?. “*İnsan olanın 72. Koğuş'ta işi ne*?” YK60 **işi ol-** 1. yapacak bir şeyi bulunmak. “*İyi kötü bir işi olanlar yılışmıyorlardı pek öyle*.” BFV60 2. işi istediği gibi bitirmek. “*İşin oldu dayı*.” GR48 **işi pişir-** aralarında gizlice anlaşmak. “*Demek istiyordu kızla işi pişirmesini*.” VV56 **işi rast git-** şans yardımıyla işi iyi, istediği gibi olmak. “*Vara yoğa dırıldanmadan işi rast gider mi*?” EK91 **işi resmiyete dök-** bir iş veya durum için resmî bir yola sokmak, resmî bir nitelik vermek. “*Aklına uyup işi resmiyete dökse de tutanak falan*

düzenlemeye kalksa, emeklerine yazık olacağını tecrübelerine dayanarak biliyordu.” EB252 **işi sağlama bağla-** işin gerçekleşmesi ve bozulmaması için gerekli önlemleri almak. “*Hacer Hanım memnundu, memnundu ama işi sağlama bağlamak için, ‘Yat şimdi.’ dedi*.” EK169 **işi şakaya vur-** ciddi başlayan bir sözü veya davranışı şakaya çevirmek. “*Refik Bey işi şakaya vurarak hamalbaşıyı kolundan depoya çekti*.” KP2 **işi tatlıya bağla-** sorunlu bir işi, iyi bir biçimde çözmek. “*Adamın gururunu okşayıp işi tatlıya bağlamaktan başka çare yoktu*!” BK308 **işi temizle-** sorunu çözmek. “*Haa, der sonunda, bu işi temizleyecek benden başka erkek kalmamış, bamm*!” VV319 **işi uzat-** bir işi sonuçlandırmamak. “*... emri altındaki memurunun övünmesini hazmedememiş, işi uzatmıştı*.” EKM113 **işi üç nalla bir ata kaldı** `eline geçen imkân henüz yapmak istediği şeyi gerçekleştirmesini sağlayacak kadar değil ama yine de umutlanıyor` anlamında kullanılan bir söz. “*Öyle ya, iş üç nalla bir ata kalmıştı*.” AY105 **işi (bir şeye) vur-** işi değiştirmek. “*Ev satılır, parası bana verilirse, ben de işi alım satıma, ev yapıp satıcılığına vurur, kazanırsam…*” EB255 **işi yokuşa sür-** işi zorlaştırmak. “*İşi yokuşa sürme*.” EVO98 **işi yoluna koy-** işi yapılabilir duruma getirmek. “*Günlük satın alma işlerinin evraklarını hazırladım, işleri yoluna tam koydum, sağ olsun bizim muhasebeci bendenizi istetmiş.*” KT34 **işi yolunda (veya tıkırında) git- (veya ol-)** iş düzenli ve istenilen biçimde yürümek. “*İşleri tıkırındaydı*.” İDG7 **işin alayında ol-** işi şaka konusu yapmak, ciddiye almamak. “*Usta işin alayında gibi, ufacık bıyığıyla hep gülüyordu*.” BTÜ224 **işin başı** bir işin en önemli noktası. “*Her işin başı çalışmak*.” EVO129 **işin garibi** işin tuhafı. “*Yani sanat değeri düşük filmler festivale katılır ve işin garibi dereceler alırlar*.” YD97 **işin doğrusu** açıkçası. “*İşin doğrusu, araya Zekâi Beyi koymak istemiş, dayısıyla barıştırması için yalvarmıştı*.” HÇ260 **işin içinde iş var** `işin içyüzü göründüğü gibi değil, başka` anlamında kullanılan bir söz. “*Kim bilir, belki de işin içinde iş vardı*.” EK367 **işin içinden çıkama-** başaramamak, sorunu çözümleyememek. “*Türkçeyi çok bozuk bir Urumeli şivesiyle zorla kıvırmaya çalışırken eski püsküleri içindeki karısı imdada yetişiyor, ama o da pek işin içinden çıkamıyordu*.” KP96 **işin içinden sıyrıl- (veya çık-)** 1. bir konudan veya işten uzak durmak, kaçmak. “*Beton kaç vakittir işlediği fikrini Öküz'e yükleyip kendisi işin içinden sıyrılmaktan yanaydı*.” SÇ200 2. güç bir sorunu çözemeyince kestirip atmak. “*Ben onun yerinde olsam ayrı oda ne demekmiş, benimle birlikte yatacaksın der, işin içinden çıkarım*.” SM262 **işin rengi değiş-** konu başka biçimde gelişmek, öncekinden farklı davranmaya başlamak. “*O zaman işin rengi değişti*.” YK21 **işin kötüsü** işin kötü yanı. “*Sonra işin kötüsü, meseleye de girdi, vazgeçersek iyi olmaz*!” KY101 **işin kurdu** bir işin en ince ayrıntısını bilen, deneyimli, uzman (kimse). “*Biletçi bu işin kurdu*.” ÖE115 **işin mi yok** `önemli değil, boş ver` anlamında kullanılan bir söz. “*Gece vakti, işin mi yok*.” EKM61 **işin tuhafı** işin tuhaf olan yanı. “*İşin tuhafı ahbap olduk*.” KK71 **işin ucu birine dokun-** bir işten dolaylı olarak zarar görmek. “*Cenab-ı Allah'a tevekkül olmalıydı, deldiği boğazı aç komazdı elbette ama elinde değil, tevekkül olsa bile, işin ucu kendisine dokununca tevekkül mevekkül uçup gidiyordu*.” VV160 **işin üstesinden gel-** güç bir işi başarmak, sonuçlandırmak. “*Ne olursa olsun, bu işin üstesinden geleceklerine akılları yatmıştı*.” EVO220 **işinden ol-** görevini yitirmek, görevinden atılmak. “*Yakalanıp ele geçmek, şantajdan tevkif edilip cezaevine düşmek, işinden olacağı da caba*.” KP84 **işine bak!** 1. `görevini, işini sürdür` anlamında kullanılan bir söz. “*İşine bak lan*!” BTÜ125 2. `sen karışma` anlamında kullanılan bir söz. “*Sen işine bak avrat*!” HÇ326 **işine gel-** çıkarına, amacına, düşüncesine uygun olmak. “*Çalışmak işine gelmiyor değil mi*?” BFV181 **işini bil-** nereden, nasıl yararlanacağını bilmek, çıkarını bilmek. “*Pol işini bilir*.” SÇ92 **işini bitir-** *argo* öldürmek. “*... düşmanlar duyar, işini bitirirlerse*?” EVO14 **işini gör-** görevini yapmak. “*Yaptığı işin beğenildiğinden memnun kadınsa hem işini görüyor hem de şımarık şımarık laf yetiştiriyordu*.” EVO159 **işini uydur-** kurnaz, açıkgöz davranarak işine istediği gibi biçim vermek. “*Beyi ilk zamanlarda babam gibi küçük bir memurken sonraları İttihat ve Terakki Fırkası'na girip işini uydurdu*.” OK26 **işini yoluna koy-** işi veya görevi olumlu olarak yürütmek, sıkıntı çekmeden gerçekleştirmek. “*Hem de sefaletleriyle alay edercesine işini yoluna koymuş, kahve açmıştı*.” CEM156 **işler açıl-** piyasa canlanmak. “*Dua edin de işler açılsın, ortalığa bolluk gelsin*.” KK42 **işler arapsaçına dön-** işler çok karmaşık bir hâl almak. “*Gelince de işler Arap saçına döner, politikasının ipliği pazara çıkardı ki, sonu karakolda biterdi*.” VV44 **işten (bile) değil** çok kolay. “*Dellenmek işten değil*.” EVO43

iş alanı *a*. Çalışılacak, kazanç sağlanacak dal. “*CHP’nin kıskanç bir titizlikle yıllar yılı âdeta küflendirdiği altınlar iş alanlarına yatırılır…*” GK106

iş güç *a*. Uğraş. “*İş güç bırakır mı beni*?” CEM94 **işi gücü bırak-** yaptığı işten uzaklaşmak. “*Serseriler işi gücü bırakmış, 72* .

Koğuş'la Sölezli'nin koğuşu arasında mekik dokumuşlardı." YK57

iş güç sahibi *sf.* Bir işi, bir görevi olan (kimse). "*İş güç sahibi olup iyi kötü üçün beşin yoluna bakmak için*." BTÜ366

iş günü *a.* Tatil günleri dışında kalan, çalışılmak üzere yasayla belirlenmiş gün, çalışma günü. "*Tozlu yollar, beş buçuk iş gününün yorgunluğuyla harap ırgatların yemenili ya da çıplak ayakları altında tozuyup duruyordu*." BTÜ278

iş hanı *a.* Birden çok iş yerinin bulunduğu çok katlı bina. "*Çalıştığı servisin bulunduğu iş hanında güzel bir yazıhane tutmalıydı*." EB65

iş hayatı *a.* Belli bir iş veya mesleği yürüten kimselerin uğraşmakta oldukları alan. "*Takdir edersiniz, iş hayatı*." YD168

iş kazası *a.* İş yerinde meydana gelen ve işçiyi bedensel veya ruhsal yönden etkileyen olay. "*Sakın bir iş kazası filan olmasın*?" BTÜ361

iş kolu *a.* Ekonomik etkinliklerin sınıflandırılması sonucu birbirine benzeyen veya aynı nitelikte olan çalışma dallarından her biri. "*Memleketimizin çeşitli iş kollarından birinde, elinden gelen küçük bir işte çalışmak suretiyle çalışanlara katılmış şerefli bir insan*." BFV273

iş önlüğü *a.* Herhangi bir iş genellikle de yemek yaparken giysi kirlenmesin diye giyilen, boyundan askılı ve bele bağlanan örtü; önlük. "*Topal Eskici ... iş önlüğünü soyundu, ceketini koluna aldı*." EVO25

iş önlüklü* *sf.* İş önlüğü olan. "*... arkadaşının siyah iş önlüklü çirkin kızının dışarı çıktığını gördü, haber verdi*." EB22

iş saati *a.* Belirlenmiş, planlanmış çalışma zamanı, çalışma saati. "*Hiçbir usta, iş saatleri içinde görevini bırakamıyordu*." MUR279

İş ve İşçi Bulma Kurumu* *öz. a.* Türkiye İş Kurumu; Türkiye'de istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmek üzere kurulmuş bir kamu kuruluşu. "*Birlikte evden çıkıyor, ne İş ve İşçi Bulma Kurumu kalıyordu dolaşmadıkları ne de yığınla çırçır, tütün, iplik, bez fabrikaları*." EVO376

İş ve İşçi Haberleri* *öz. a.* İstanbul'da yayımlanan eski bir yerel gazete. "*İş ve İşçi Haberleri ile Esnafın Sesi gazetelerinin sahipliğini ona yüklemişlerd*i." MM203

İş Kanunu* *öz. a.* İşverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenlemeyi amaçlayan kanun. "*İş Kanunu'na göre fabrika saat birden itibaren paydos etmeye mecburdu*." EKM73

iş yeri *a.* İşçinin iş sözleşmesine göre çalıştığı yer. "*Boğaziçi'nde, bülbül yuvası köşelerden birindeki milyonluk bir iş yerinde bol maaşlı bir memuriyet...*" YYB99

işadamı *a.* Kazanç sağlamak amacıyla ticaret veya sanayiye yatırım yapan kişi. "*Leyla konsomasyondaydı ama Fikret'in geldiğini haber alınca Güneyli bir işadamı olan Hacı'sını bırakıp fırladı.*" SBK319

işallah* *ünl.* İnşallah. "*Kazasız belasız doğurur işallah*!" GR73

işaret (Ar.) *a.* 1. Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im. "*Marş marş işareti yerine geçmişti sanki*." HÇ314 2. Belirti, gösterge, alamet. "*Sinirli denizin hırçın yüzündeki beyaz köpüklerin hızla çoğalışı ... belki de yağmura işaretti*." KÜÇ35 3. El, yüz hareketleriyle gösterme. "*O sıra önümüzden geçen bir koca göbekliyi ayağının ucuyla işaret etti*." YYB112 **işaret et-** bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlatmak, göstermek. "*Annesinin, içeriyi kaşla gözle işaret ederek bir şeyler anlatmaya çalışmasıyla ıslığı kesti*." EB188 **işaret ver-** bir araç kullanarak bir şeyi belli etmek. "*Birlikte yattıkları odanın penceresinde kibritle işaret verse kız pekâlâ da avluda beklerdi*." EB33

işaret-i Rabbani* (Ar.) *a.* Tanrı'dan gelen, Tanrısal işaret. "*Bu bir işaret, işaret-i Rabbani olmalıydı*." VV88

işaretleş- Birbirine işaret etmek. "*Kızından küçük, torunu yaşındaki kızla işaretleşiyor ümmeti Müslüman, bakın şuna*!" EB212

işaretleşil-* İşaretleşme işi yapılmak. "*Karşıdan karşıya işaretleşilerek yeni yapılmakta olan apartmanın sahipleri hakkında bilgi edinilmeye çalışılıyordu*." DK98

işbaşı *a.* İş yerlerinde işe başlama. "*İşçi mahallesi işbaşına hazırlanıyordu*." CEM102 **işbaşı yap-** iş yerinde işe başlamak. "*Yarın sabah erden işbaşı yapacağız*." KP1 **işbaşına gel-** yönetici olmak. "*İktidar değişip de DP işbaşına gelince ... yeni parti saflarına katılmıştı*." GK105

işbilir* *sf*. İşini yürüten, becerikli. "*Görevden alındıktan sonra elindeki parayı uzun zaman aşırı faizlerle çoğaltıp kaymakamlık günlerinin gözü açık, işbilir, sır saklar yanındaki memurlarından biri aracılığıyla karaborsaya el attı*." DK78

işbirliği *a*. 1. Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai. "*Türk-Amerikan işbirliği ve dostluğunun parlak geleceği şerefine kadeh kaldırılıp içildi*." HÇ80 2. Bir işin çeşitli kişilerce yapılması. "*Esnafın da işbirliğiyle karga yüzlü oğlan karakola sevk edildi*." EKM21 **işbirliği yap-** amaç ve çıkarları bir olanlarca çalışma ortaklığı kurulmak. "*Seninle işbirliği yapalım*!" İDG99

işbölümü *a*. Bir işi, iki veya daha çok kişi arasında bölme. "*Niyazi'yle işbölümü yapmıştık*." BE24

işçi *a*. Başkasının yararına bedenini, kafa gücünü veya el becerisini kullanarak ücretle çalışan kimse. "*Dokuma ustasıyla görüşeceklerine söz verip bizi işçi mahallesinin alt başından yolcu ettiler.*" AY106

işçilik *a*. İşçinin yaptığı iş. "*Hiç ayıp saymıyordu fabrika işçiliğini*." BFV260

işe- İdrar torbasında biriken sidiği dışarı atmak, çiş yapmak. "*İçeri çekildi, hemen unuttu şarıltıyla işeyen adamı*." BFV146

işe uygun *sf*. Yapılan işe elverişli olan. "*Mallara bakılıyor, fiyatları soruluyor, işe uygun gelirse satın alınıp hamalların sırtlarına yüklenip hal'den çıkılıyordu*." GK301

işeme *a*. İşemek işi. "*Bir şarkı mırıldanarak uzun uzun işemeye başladı*." BTÜ136

işen-* İşeme işi yapılmak. "*Basılan, işenen yere Cenab-ı Allah'ın nimeti devrilir mi*?" BTÜ346

işet- İşemesini sağlamak, işemesine yol açmak, çiş yaptırmak. "*Koy sahneye, gülmekten işetsin milleti altına*." MUR96

işeyiş *a*. İşemek işi. "*Galatasaray helasına yan yana işeyişlerini seyretti çaresiz*." YYB232

işgal (Ar.) *a*. 1. Bir yeri ele geçirme. "*Bir başka gün, Alaettin Tepesi'ni işgal eden asilerin, bir genç subayı ensesinden kesip annesinin dizine yatırdıkları haberi yayıldı*." BE10 2. Bir yeri geçici bir süre için ele geçirme. "*Koca odayı işgal etmek doğru mu*?" EK227 3. Bir kimseyi işten alıkoyma, engelleme, oyalama. "*O hâlde lütfen beni işgal etmeyin*." EB253 4. Uğraştırma. "*Kaç vakittir kafasını işgal eden bir şeyi sordu.*" OK57 **işgal et-** 1. bir yeri ele geçirmek. "*Toprakları tekmil köylü işgal etmiş*." KT270 2. işten alıkoymak, oyalamak. "*O hâlde lütfen beni işgal etmeyin*." EB253 3. uğraştırmak. "*Kaç vakittir kafasını işgal eden bir şeyi sordu.*" OK57

işgücü *a*. Bir insanın yararlı şeyler üretmek için harekete geçirmek zorunda olduğu fiziksel ve düşünsel yetilerinin tümü. "*... yüz binlerce emekçinin işgücüne insafsızca el koyan bilmem kaçıncı sülaleden hükümdarlar canlanır kafamda*." GR88

işgüzar (T. iş + Far. -guẕâr) *sf*. Gereği yokken, genellikle kendini göstermek için işe karışan (kimse). "*İşgüzar veznedar, bölmenin öbür yanındaki umum müdüre duyurmak için, 'Olmaz!' diye bağırdı*." MUR339

işhanı bk. iş hanı. "*Ama annesi ertesi gün Gripinsiz, sütsüz, ekmeksiz falan kalkıp gitmişti Tahtakale'deki kocaman işhanının üçüncü katına*." ÖE35

işi tıkırında *sf*. İşi çok uygun, çok iyi. "*Herkesin işi tıkırında*." ÜÇK369

işit- 1. Kulakla algılamak, duymak. "*Yolda yarım kiloluk paketi yere düşürüp savuşurken düdük sesleri işitti*." EK358 2. Haber almak. "*Bu arada elbet de bizim hasım fabrikatöre de uğramış, bir şeyler işitmiş olabilir*." EK303

işitebil- İşitme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sokaktan biri ya da işemeye kalkası gelen oğlu işitebilir*!" KAÇ56

işitil- İşitme işine konu olmak; duyulmak. "*Soldaki karanlık sokakta motoru çalışan bir otomobil sesi işitildi*." CEM155

işitilebil- İşitilme ihtimali bulunmak. "*Yalnız, horultusu işitilebiliyordu*." GAV156

işitilme *a*. İşitilmek işi. "*Tam bu sırada Nilüfer'in pırıl pırıl, berrak sesi işitilmeye başladı*." SM264

işitilmemiş *sf*. O güne değin duyulmamış, şaşılacak, olağan dışı. "*Duyulmamış, görülmemiş, işitilmemiş şey değil*." DK170

işitiver-* Çabucak veya ansızın işitmek. "*İşitmeyiver, bitsin gitsin*." ARK108

işitme *a*. 1. İşitmek işi. "*Musa'nın karısıyla Güllü avluya girdikleri sıra Cemile oda kapısının yanına sinmiş, babasıyla ötekilerin ne*

konuştuklarını işitmeye çalışıyordu.” CEM136 2. Duyma, sema. “*Şu deyyustan hoşlanamadım daha da işitmesini istemiyorum*.” EK292

işitmemezlik *a*. İşitmemiş, duymamış gibi davranma. “*İşitmemezlik olur mu şekerim*?” ARK108

işittir- İşitmesini sağlamak, duyurmak. “*Zaten içeri alınmadan önce kapının vurulması, beklenmesi, içerden bilhassa işittirecek biçimde yansıyan ‘Gel!’ sesindeki çalım, fazla meşguliyet falan hep numaraydı*.” YD164

işkembe (Far.) *a*. Kasaplık hayvanlarda mideyi oluşturan bölümlerin bütünü, göden. “*Bense, işkembe ayıklamaktan, su taşımaktan, bulaşık yıkamaktan göz açamıyordum*.” BE28

işkembe çorbası *a*. Temizlenmiş ve önceden haşlanmış işkembenin küçük küçük doğranmasından sonra un, sirke, sarımsak karıştırılarak hazırlanan bir çorba türü. “*Gerçekten de, sirkesi sarımsağı bol kocaman bir kâse işkembe çorbası mahmurluk söktürür, başındaki hafif ağrıyla ağzındaki pası alırdı*.” SBK273

işkembeci *a*. İşkembe veya işkembe çorbası satan kimse. “*... o saatte meyhane değil ancak işkembeciler açık olurdu*.” SBK273

işkembecilik *a*. İşkembecinin yaptığı iş. “*Köftecilik, işkembecilikten çok daha aklına yatıyordu*.” DK37

işkence (Far.) *a*. 1. Bir kimseye maddi veya manevi olarak yapılan aşırı eziyet. KAÇ91 2. Aşırı gerginlik, sıkıntılı durum, azap. “*Onunla her gece kalmak Fikret için çekilmez bir işkence olacaktı*.” SBK291 **işkence et-** maddi veya manevi eziyet çektirmek. “*Evde işkence ediyorlarmış*.” VV336

işkillen- İşkilli duruma gelmek, pirelenmek. “*Fen Müdürü işkillendi*.” MUR374

işkillendir- İşkillenmesine yol açmak. “*Kocasını işkillendirmemek için sordu*.” TD79

işkillenebil-* İşkillenme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Öküz işkillenebilirdi*.” SÇ208

işkilli *sf*. Sürekli kuruntuya kapılan (kimse), kuruntucu, vesveseci, müvesvis. “*İşkilliler dingilderlerse suç onun muydu*?” MM163

İşkodralı* *a*. Arnavutluk’un İşkodra şehrinden olan kimse. “*İkinci bekçi İşkodralı*.” KT53

işle- 1. İçine girmek, etkilemek, nüfuz etmek. “*Serserilik iliklerine işledi*.” BE41 2. Durağan durumdan hareketli duruma geçmek, çalışmak. “*Kadının hayran olup durduğu kocaman ayaklarla eller sincap çevikliğiyle işledi*.” KAÇ143 3. İyi çalışmak, müşterisi bol olmak. “*İyi işleyen küçük bir möble atölyesi vardı*.” GAV94 4. Herhangi bir konuyu ele alarak incelemek, öğretmek. “*Yani, diyelim ki bu Filiz'i romanıma kahraman aldım, işledim*.” BFV243 5. İnce ve süslü şeyler yapmak, nakışlamak. “*Perdelerini ben, kendi elimle işleyeceğim*.” KY169 6. Nakşetmek. “*Hele Kapalıçarşı'da nakışlarını işlediği dükkâncı*.” DK55 7. Hesapları, kayıtları düzenli olarak tutmak veya gereken yere aktarmak. “*... sonra da mukaveleleriyle gerekli makbuzları yazıhanedeki defterine işledikten sonra ilgili dosyalarına yerleştirecekti*.” YD217 8. Gidip gelmek. “*Tren, otobüs işlemeyen sapa kasaba, köylere hayvan sırtında gidip gelmesi gerekecek*.” SM191

işlek *sf*. 1. Çok işleyen, canlı, hareketli. “*Mahalleye falan uğramadan hemen işlek bir köşebaşı tuttu*.” TD99 2. Özenmeden, çabuk yazıldığı hâlde okunaklı ve güzel olan (yazı). “*Çirkin ama işlek yazısıyla zarf üstleri yazar, havale kâğıtları doldurur*.” EKM112

işlem *a*. 1. Bir işi sonuçlandırmak için yapılan iş veya uygulamaların hepsi, muamele, muamelat. “*Hemen o gün, çabucak gerekli işlem yapılmalı, Nuh'un fabrikayla olan ilgisi kesilmeliydi*.” MUR401 2. Bir amaca ulaşmak için tutulan yol, prosedür. “*Genç avukat, nikâh işleminin yapılıvermiş olmamasını acı acı düşünüyordu*.” HÇ353 **işleme koy-** bir işin gerçekleşmesi için gerekli olan işlemleri başlatmak. “*Evrakını işleme koyun*!” DE188

işleme *a*. İşlemek işi. “*Evet, biliyordu, suçluydu ama Sema'yı da suç işlemeye iten gene kendisiydi*.” ÜÇK441

işlemeli *sf*. Üstünde işlemeler bulunan. “*Başörtünün ucu işlemeli*.” SÇ12

işlen- İşleme işi yapılmak. “*Barcı onu dışarı çıkarırken hâkim, tahkikatın genişletilmesi ve paslı çivi meselesinin tespiti için cinayetin işlendiği evde keşif ve bir tatbikatın yapılmasına karar vererek, mahkemeyi başka güne bırakmıştı*.” SBK328

işlet- 1. İşlemesini sağlamak, çalıştırmak. “*Muzaffer Bey arabayı işletmekten vazgeçerek sordu*.” HÇ110 2. Şaka ve birtakım yalanlarla sezdirmeden birini kandırmak veya onunla eğlenmek. “*İşletiyorlar seni aptal*!” YD14

işletil- İşletme işi yapılmak. "*Eskiden tanışı olduğu karılar tarafından işletilen meyhaneye uğramak istemiyordu*." TD107

işletilme *a.* İşletilmek işi. "*Üç film, üç filmin işletilmesi, işletilmesinden önce bölge satışları falan dört, beş film demekti*." YD118

işletme *a.* 1. İşletmek işi. "*Fabrikayı işletmeye ne ihtiyacı var şükür*?" GR38 2. Tarım, sanayi, ticaret, bankacılık vb. iş alanlarında, kâr amacıyla bir sermaye yatırılarak kurulan kurum. "*Bu ev bizim mülkümüz değil ki. İşletmenin*." DE76

işletmeci 1. Bir fabrikayı veya gelir getiren bir kuruluşu yöneten kimse, operatör. "*Gözleri yuvalarında fıldır fıldır dönen, otuz altı yaşlarında eski bir otel işletmecisiydi*!" MM276 2. Yapımcıdan işletme hakkını alarak filmleri oynatanlara kiralayıp dağıtan kimse. "*Dublajdan sonra kopyalar basılıp işletmecilere gönderilecek*." KK37

işletmecilik *a.* İşletmecinin yaptığı iş. "*Orada işletmecilik öğrenimi yaptım*." YYB98

işlettir- İşletmesini sağlamak. "*Ne işlettirir bu uğlan seni gene be başefendi*?" EVO368

işleyebil- İşleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Elinden her şey gelebilirdi, hatta cinayet işleyebilirdi*." SM269

işleyiş *a.* İşlemek işi. "*Bileğindeki sarı kayışlı saate hazla bakıyor, kuruyor, kulağına tutarak işleyişini kontrol ediyor*." KK169

işli *sf.* Üzeri nakışlı. "*Bu türkü insanlığın hasretlerini, arzularını belirten nakışlarla işli bir türküdü*." CEM84

işli işsiz* *sf.* İşi olan ve olmayan karışık. "*İşli işsiz, genç ihtiyar insanlar kebapevini bir anda doldurmuş, Camgöz Sadık'a elleriyle tempo tutuyorlardı*." CEM152

işmar (Erm.) *a.* El, göz veya baş ile yapılan işaret. "*Hiçbirine işmara hacet yoktu*." SBK247 **işmar et-** el, göz veya baş ile işaret etmek. "*Her önüne gelene gülüveriyor, her işmar edenin ardına takılıveriyorlardı*." GK2

işporta (İt.) *a.* Gezici satıcıların mallarını koymaya yarayan yayvan sepet veya bu işi gören, ona benzer araç, sergi. "*Boynunda işportasıyla Kosti, 'Haydi hoşça kal!' dedi*." SÇ32

işportacı *a.* İşporta ile mal satan satıcı. "*Gözüne birden Cevdet'in arkadaşı Rum işportacı ilişti*." SÇ29

işportacılık *a.* İşportacının yaptığı iş. "*Asıl işportacılıktaydı iş*." SÇ30

işportalı* *sf.* İşportası olan. "*Bütün işportalı, tramvaylarla İngiliz askerlerinin kovaladığı bol güneşli sımsıcak, göz alıcı günler…*" KK25

işportalık* *sf.* İşportada satılmaya uygun (ürün). "*Tahtakale'deki dükkândan işporta, işportalık öteberi alacaklar, sonra da İstanbul kazan, onlar kepçe*!" SÇ81

işret (Ar.) *a.* İçki içme. "*Adamın içkisi, işreti olmasa bari Hacer Abla*!" ÇK105

işsiz 1. *sf.* İşi olmayan. "*Yılışan, sululuk edenler daha çok; işsiz, avare, serseri takımları*." BFV60 2. *zf.* İşi olmadan. "*Beş parasız, işsiz dolaşmak…*" AY132

işsiz güçsüz *sf.* Yapacak hiçbir işi olmayan veya iş tutmayan. "*İşsiz güçsüz takımından, yumruğuna sıkı Feridun karı parasına tenezzül edeceklerden değildi ama kahveciye fena takılmıştı*." KP37

işsizlik *a.* 1. İşsiz kalma, iş bulamama durumu. "*İşsizlik gibi kötü var mı*?" EK392 2. Bir iş yeri için durgunluk dönemi. "*Hani öyle günler gelse de, insanlar dirlik düzenlik içinde yaşasalar, hâkimler, savcılar işsizlikten boyuna esneseler*." YYB146

iştah (Ar.) *a.* 1. Yemek yeme isteği. "*Marullarının başına iştahla çömeldi*." YYB204 2. Cinsel istek veya arzu. "*İştahını sakla*." EK302 **iştah aç-** yemek isteğini artırmak. "*Bol domates içinde iştah açarak kızarmakta olan kuşbaşı etlerden birine sapladı, uzattı*." KAÇ124 **iştahı açıl-** yemek isteği artmak. "*Her gün odadan içeri girdi mi mis gibi bir yemek kokusuyla karşılaşır, iştahı açılırdı*." CEM117 **iştahı kabar-** isteği çoğalmak, heveslenmek. "*Yaladıkça iştahı kabardı, iştahı kabardıkça açlığı arttı*." KT317 **iştahı ol-** yemek isteği fazla olmak. "*Bir de iştahı vardı ki…*" MM156

iştaha* (Ar.) *a.* İştah. "*Genç adam birden pek beğenmişlerin hayran iştahasıyla bakıyordu*." YD87

iştahlan- 1. İştahı uyanmak veya artmak. "*Bakarken iştahlanıyor olmalıydı*." ARK87 2. İsteği, arzusu artmak. "*Vali yardımcısı daha da iştahlanmıştı*." MM244

iştahlandır- İştahını uyandırmak, iştahlanmasını sağlamak. "*Kaybedin zarar yok, maksat enayi iştahlandırmak.*" GK255

iştahlandırma *a.* İştahlandırmak işi. "*Ah Coni, nasıl da iştahlandırmasını biliyordu bir kadını*!" GK290

iştahlı 1. *sf.* İştahı olan, boğazlı. "K*aptan çocuklarının iştahlı yemelerinden haz, haz da değil gurur duyan bir babaydı sanki*." YK33 2. *sf.* İstekli, arzulu. "*Kızların dul ablaları pek iştahlıydı.*" BE82 3. *zf.* İstekli bir biçimde. "*Cavit iştahlı iştahlı tükürdü.*" EVO323

iştahsızca *zf.* İştahsız bir biçimde. "*İştahsızca çiğniyor, düşünceli görünüyordu*." EVO33

iştahsızlık *a.* İştahsız olma durumu. "*Bir şişe nefis şarap ne hastalık bırakmıştı ne de iştahsızlık*." EK342

işte *ünl.* 1. Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz; bak, aha, ahacık. "*İşte arkadaşlar*!" EVO47 2. Anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir. "*İşte bütün mesele burada*!" EK294 3. Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz. "*İs kokuyor işte*!" EVO33

iştiha (Ar.) *a.* Yemek yeme isteği; iştah. "*Kaba saba adam dehşetli bir açlığın iştihasıyla yaklaştı.*" EB247

iştirak (Ar.) *a.* 1. Ortaklık, ortak olma, paydaşlık. "*Onların günahına biz de iştirak ediyoruz kardeş*!" ARK114 2. Katılma. "*Sonra esaretten kaçıp Milli Mücadeleye iştirak etti."* EKM103 **iştirak et-** 1. katılmak. "*Sonra esaretten kaçıp Milli Mücadeleye iştirak etti.*" EKM103 2. ortak olmak. "*Onların günahına biz de iştirak ediyoruz kardeş*!" ARK114

işve (Ar.) *a.* Kadınların ilgi çekmek, gönül çelmek için takındıkları hoş, aldatıcı tavır, kırıtma, naz, cilve, eda. "*Ulan dedim kendi kendime, ben kaç paralık adamım da bana böyle cilve, işve*." KT132

işvebaz (Far.) *sf.* Cilvesi olan, cilve yapan; cilveli. "*Geçilen bu yalan dünya, insanların pek çoğuna kalleşlik etmiş, yormuş, aldatmış, saadetlerini ellerinden almış, fındıkçı, işvebaz, yalancı, oynak bir dünyaydı*." SAR114

işveren *a.* İşçileri ücretle çalıştıran gerçek veya tüzel kişi, çalıştıran, patron. "*Bizim hükümetimiz işverenle işçi arasında tam bir hakem rolünü oynamak için…*" GR9

işyeri bk. iş yeri. "*Herhangi bir işyerinde azıcık bir maaşla da olsa çalışmaktan başkasını yapabileceğime inanamıyordum*." YYB95 **işyeri mişyeri*** işyeri falan. "*Lokantalar, oteller, kahveler, işyerleri mişyerlerini tekmil gezip hem teftiş edecek hem de vali mali hakkında milletten tahkikat geçecek*." MM45

it *a.* 1. Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan; köpek. "*İtler çevirir, itler çevirmese bile...*" EVO203 2. Değersiz, terbiyesiz kimse. "*Ağzını bozma, terbiyeli konuş. İt*!" GK52 **it dişi domuz derisi** sevilmeyen iki kişi arasındaki anlaşmazlıktan duyulan hoşnutluğu anlatan bir söz. "*Sana ne? Niye idare ediyorsun? İt dişi, domuz derisi*." CEM29 **it gibi çalış-** çok çalışmak. "*Sen it gibi çalış, ağanın gözüne gireme, eller...*" KT76 **it iti ısırmaz** `aynı düşüncede ve aynı yapıda olan insanlar birbirlerine zarar vermezler, birbirlerini korurlar` anlamında kullanılan bir söz. "*İt iti ısırır mıydı*?" MUR228 **it ölüsü gibi** çok ağır. "*İt ölüsü gibi…*" BTÜ157 **it ürür, kervan yürür** `gerçekleşmesi doğal olan işler engellenemez` anlamında kullanılan bir söz. "*İt ürür kervan yürür Ali, yat sen*" BTÜ154 **ite atsan yemez** `çok kötü, berbat` anlamında kullanılan bir söz. "*Zaten yenecek yeri yoktu. İte atsan yemez*." BTÜ281 **ite vurmaktansa ürkütmesi hayırlıdır*** bir kimseyi zarar vermeden yola getirmenin daha iyi olduğunu anlatan bir söz. "*Bir başkası, 'Doğru.' dedi. İte vurmaktansa ürkütmesi hayırlıdır*." MUR244 **iti an, taşı eline al** `saldırgan biriyle karşılaşma olasılığı bulunan kimse kavgaya hazır olmalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*İti an taşı eline al*!" HÇ188 **itin duası kabul olsa gökten kemik yağardı** 'aşağılık kişinin istediği olsaydı dünya, yalnız kendisinin işine yarayan, başkalarını rahatsız eden şeylerle dolardı.' anlamında bir söz. "*İtin duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı*." EK93 **itin götüne sok-** rezil etmek. "*Babası bile itin götüne soktuğu hâlde, gene de 'Büyük oğlan başka…' dememiş miydi*?" EVO127 **itin hatırı yoksa sahibinin hatırı var*** 'bir kimsenin buyruğu altındaki kişiyi incitecek eylem, dolaylı olarak o kimseyi de incitir. Bunedenle bir kimse adına iş gören buyruk altındaki kişilere karşı dikkatli bulunmak gerekir.' anlamında bir söz. "*İtin hatırı yoksa sahibinin hatırı var değil mi*?" MUR214 **itle çuvala girilmez** `edepsiz ve saldırgan bir kimse ile bir konu üzerinde tartışmak ve kavgaya tutuşmak doğru değildir` anlamında kullanılan bir söz. "*Sabah sabah itnen çuvala girecek kadar erkek değilim*!" EVO119

it- (I) 1. Bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek. "*Makine iyice işledi mi el frenini ileri itersin, birinciye bastın mı, yürür*." BTÜ20 2. Kapı, pencere vb.ni güç uygulayarak açmak veya kapamak. "*Sonunda halkalar kırıldı, kapıyı iten Muhtar 'Buyrun!' dedi*." KAÇ196 3. Birini bir şeye sürüklemek, sevk etmek. "*Buysa bacanağı, haddini bilmeye itmişti*." ÜÇK446 4. Bulunduğu yerden aşağı düşürmek. "*Kadın göğsünden itip sedire yıktı.*" KT120 **itip kak-** kabaca davranışlarda bulunmak; onur kırıcı, aşağılayıcı bir biçimde konuşmak. "*Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan ... herkes, şimdi ona hususi bir kıymet verecekti*." EKM13

it- (II) (Der.) Etmek. "*Nirden bahsan ciğeri beş para itmez.*" CEM42

it canlı *sf.* Zora, sıkıntıya dayanan, dayanıklı (kimse). "*Çok it canlıdır*." EVO45

it kopuk *a.* Değersiz, terbiyesiz, aşağılık kimse. "*İt kopuk doluydu*." VV33

it nefisli* *sf.* Cinsel istekleri aşırı olan, azgın. "*İt nefisli herif*!" HÇ11

it oğlu it bk. itoğlu it. "*İnsanları zayıf anlarında vurmaktan hoşlanan bir it oğlu it yerimi keşfeder.*" DE49

itaat (Ar.) *a.* Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma. "*... bizim milletin büyüklerine karşı olan. itaati ne merkezde*?" GR39 **itaat et-** söz dinlemek, boyun eğmek, verilen buyruğa uymak. "*Niçin emirlerine bu kadar kolay itaat etmişti*?" SM286

itaatli *sf.* Söz dinleyen, buyruğa uyan; itaatkâr, muti. "*Bu zamanda anasına, babasına böylesine itaatli, uçkuruna böylesine sağlam delikanlıyı bulmuşlar da bunuyorlardı*." TD61

İtadası* *öz. a.* Adana'da Seyhan Irmağı kıyısında bulunan bir ada. "*Yaz gecelerinde şırıl şırıl akan Seyhan Irmağı'nın kıyılarında, İtadası'nın boy atmış otları arasında ... günler geçirdi*." EKM53

İtalya* *öz. a.* Avrupa'da bir ülke. "*Siz İtalya gibi yerde, fabrikaların önemli görevlerinde bulunmuş insansınız*." CEM39

İtalyan (Fr.) *öz. a.* İtalya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Yan kapıdan Kadir Ağa giriverince, İtalyan mühendis usullacık kalktı, öbür kapıdan çıktı gitti*." CEM39

itebil- İtme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Az sonra gelen gazozu elinin tersiyle itebilirdi ama pek iyiliği üstündeydi*." SÇ120

itele- (I) Sürekli itmek, arka arkaya itmek, iteklemek. "*Pis bir mağaraya itelemişlerdi de...*" EK74

itele- (II)* *argo* Alışverişte aldatmak, kötü mal satmak, kakalamak. "*Demek karının niyeti, bana kızını itelemek*!" KT276

itelenme *a.* İtelenmek işi. "*Yarım kalmış bu itelenmeleri geceleri düşlerinde gördükçe sabahleyin gergin sinirleriyle uyanıp uzun uzun düşünüyordu*." KK175

iteleyiver-* Çabucak veya ansızın itelemek. "*O kışlarda, kıyametlerde önüne çıkıp dövseler yahut yolu üzerindeki uçurumlardan birine iteleyiverseler!*" SM194

itfa (Ar.) *a.* Bir borcun her yıl ödenen taksitlerle belli bir zaman sonunda ödenmiş olması, sönüm. "*... aydan aya maaşımdan kesilerek itfa olunacağını belirtmişti*." YYB164

itfaiye (Ar.) *a.* Yangın söndürme kuruluşu. "*Bize bir taksi uyduracak parası varsa ne ata, yoksa ben itfaiye değilim, yangınlarla alakam yok*!" SUÇ31

ithal (Ar.) *a.* Bir ülkeye başka ülkelerden mal getirme veya satın alma. "*Yeni iktidardan sonra bütün ithal malları gibi, şey'ler de bozuldu*." GR104 **ithal et-** bir ülkeye başka ülkelerden mal getirmek. "*Sonra eski iktidar memlekete iyi mal ithal ederdi*." GR104

ithal malı *a.* Yurt dışından getirilen mal. "*İthal malı. İsviçre mamulatı.*" VV355

ithalat ihracatçı* *a.* İthalat ve ihracat işleriyle uğraşan kimse. "*Kahve yakınlarındaki büyük yazıhanesinde günün hemen her saati yanına girip çıkan tüccar, çiftçi, ithalat ihracatçılardan başka…*" MUR389

ithalatçı *a.* İthalatla uğraşan kimse; dış alımcı. "*Biliyorsun, Ankara'da bizim Nejat var, 54 Nejat Sağlam; İthalatçı*." YYB165

itham (Ar.) *a.* Suçlamak işi; suçlama. "*Beni kâfirlikle mi itham ediyorsun yoksa*?" SAR4 **itham et-** suçlamak, suçlu görmek. "*Hepsi, hepsi de bir ağızdan ayıplıyor, itham ediyorlardı sanki*." DE244

itibar (Ar.) *a.* 1. Saygınlık. "*Şimdi mal, mülk, para kimdeyse itibar onda*." EVO62 2. Borç ödemede güvenilir olma durumu, kredi.

"*Onların büyük toprakları var. Bankada kredileri... İtibar*." KAÇ125 **itibar et-** saygı göstermek, saymak, değer vermek. "*Bakan, başbakan değildi ama gene de Emniyet Müdürü'nün itibar ettiği bir insandı*." MM60 **itibar gör-** sayılmak, kendisine değer verilmek. "*Yanımdaki masada itibar gördü*." BK301

itibaren (Ar.) *e*. 1. -den başlayarak, -den beri. "*Yüzüme sertçe baktı, bana Orta Asya'dan itibaren tarihimizi hatırlattı*." AY186 2. -den sonra. "*İş Kanunu'na göre fabrika saat birden itibaren paydos etme ye mecburdu*." EKM73

itibariyle *zf*. Bakış veya görüş açısı yönünden, değerlendirme açısından; bakımından. "*Bir defa, görünüşleri itibariyle çift kösele pabuçlar gibi kaba, çokluk saygısız, zaman zaman da küstah olurlar*." BK365

itibarlı *sf*. 1. Saygı görme, değerli, güvenilir olma durumu; saygın. "*Bir tüccar, itibarlı bir tüccar böyle adiliğe tenezzül etmez*!" DE238 2. Gözde olan, önemli sayılan. "*Ben bugüne bugün memleketin en itibarlı firmalarından birinin muhasebecisiyim*!" KK37

itikâf (Ar.) *a*. Bir kenara çekilme, ortalıkta görünmeme. "*Bir gün Tenekeci Sezai alt eve kapanır, itikâfa çekilir*." SAR59

itikat (Ar.) *a*. İnanma, inan. "*Bizimki yataktaydı, böyle şeylere itikat etmez o, geçer dedi, çekti gitti*." YYB55

itikatsiz *sf*. İnancı olmayan; imansız, inansız, inançsız. "*Çok itikatsizsin*." EK355

itikatsizlik *a*. İnançsız olma durumu; imansızlık, inansızlık, inançsızlık. "*İtikatsizlik iyi şey değil*." EK78

itil- İtme işi yapılmak. "*Zühal bile arka plana itilmişti*." İDG114

itilafçı *a*. Meşrutiyet döneminde Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti üyesi veya yanlısı olan kimse. "*İtilafçıların Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmelerinden sonra tevkif edilenler arasında o da vardı*." SUÇ186

itiliş *a*. İtilmek işi. "*Odada küçücük bir kovalamaca, sert birkaç çekiş, kaçış, itiliş, sonra karyolanın tatlı tatlı gıcırdamaya başlayışı…*" GR190

itiliver-* Çabucak veya kolaylıkla itilmek. "*Bohça karışmış, içinden birkaç parça çamaşır alınıp karyolanın altına itilivermişti*." KY118

itilme *a*. İtilmek işi. "*Bu ayıbın köylerde kalması, taşınınca köylere geri itilmesi milli ödev olmalıydı*!" GK247

itimat (Ar.) *a*. Güven, güvenç, emniyet. "*Annenin itimadına layık olduğumuzu ispat etmek için*!" KY95 **itimat et-** güvenmek. "*Bana itimat et, inan bana*." MM92 **itimat telkin et-** güven vermek. "*Teftiş'te, etrafa itimat telkin edebilmek ... için birtakım krokilere, planlara ihtiyaç vardı*." MM226

itimatsız *sf*. Başkalarına güveni olmayan; güvensiz. "*Gururlu ve itimatsız olan paranoiaque çocuklar, daha teşekkülleri anında sahte bir ruha sahiptirler*." SUÇ312

itimatsızlık *a*. İtimatsız olma durumu, güvensizlik. "*Aklınıza bir şey gelmesin, itimatsızlık değil, ağa ya hesap verecem de...*" EVO75

itina (Ar.) *a*. Bir işin elden geldiğince iyi olması için gösterilen çaba; özen. "*Tam caminin orda, pırıl pırıl saçları itinayla taralı biriyle karşılaşıyor kadın*." BK362 **itina et-** özenmek, özen göstermek. "*İskender gibi saçlarına itina ediyordu*." EB168

itiraf (Ar.) *a*. Başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama, söyleme, bildirme. "*İtiraf et de kurtul*!" KY112 **itiraf et-** 1. başkaları tarafından bilinmesi kendi için sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklamak, söylemek, bildirmek. "*Suçunu itiraf eden adamın çocuklaşıveren yüzü, gözleri kafasından silinmiyordu*." DE180 2. kabul etmek. "*Evet, Nesrin'i son günlerde ihmal ettim, itiraf ederim*." EK250

itiraz (Ar.) *a*. 1. Bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkma. "*Hiç itiraz etmedi*." CEM71 2. Söylenecek söz, karşı söyleme. "*Çevredeki masalardan itirazlar yükseldi*." KK86 **itiraz et-** bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkmak, karşı çıkmak. "*Bitirim Leyla itiraz edemedi*." TD116

itirazsız 1. *zf*. İtiraz etmeden, karşı çıkmadan. "*O gene hep aynı itirazsız, şikâyetsiz, kocaman bir erkeğin biraz kızgın uysallığıyla gitti, ısmarlananları aldı, geldi, yerlerine verdi*." EKM8 2. *sf*. İtiraz edilmemiş olan. "*Bir zamanki uysal, itirazsız bakışlar değildi*." CEM144

itiş *a*. İtmek işi. "*Kadın bir omuz itişiyle yolundan çekti adamı*." KAÇ51

itiş- Birbirini itmek. "*Hayvan pisliği toplamak*

için itişen yalınayak çocukları kovaladıktan sonra esas vaziyete geçti.” CEM18 **itişip kakış-** birbirini itmek. “*Desteleri taşırken itişip kakışıyor, belki de birbirlerine sövüp sayıyorlardı yine*.” BTÜ214

itişe kakışa *zf*. Sürekli itişip kakışarak. “*Hâlâ itişe kakışa, boynuzlaşa geçmekte olan öküz, camız sürüsünün gürültüsüyle uyanmıştı tatlı uykusundan*.” KAÇ2

itişme *a*. İtişmek işi. “*Ufaktan ufaktan bir itişme başladı*.” ÖE59

itiver- Ansızın itmek. “*Usta zampara, genç kızı kucağından itiverdi*.” KY49

itiyaç* *a*. İhtiyaç. “*Kaldı şimdi bir ceketle bir kaskete itiyacım*.” ÇK89

itiyar (Der.) *sf*. İhtiyar. “*Bakarım hem itiyar karısına hem de çocuklarına*!” SBK335

itizâl* (Ar.) *a*. Mu'tezile, "Kul kendi fiilinin yaratıcısıdır" iddiasında olan ehli sünnet dışı bir mezhep. “*Hani o devirde dünyaya bu aklımla gelseydim, Hasan Sabbah'la çok sıkı arkadaşlık kurar, Mutezile'nin itizal nimetlerinden yahut da Hasan Sabbah Efendi hazretlerinin cennet-i âlâsından faydalanırdım*.” YD139

itlaf (Ar.) *a*. Öldürme, yok etme, telef etme. “*Osman Bey'in beybabası sinekleri, pireleri falan itlaf işinin uzmanıymış ya…*” .ARK86

itlen- Terbiyesizce davranmak. “*Niye itleniyorsun*?” BFV4

itlik *a*. İtçe davranış. “*Yakasını bir türlü kurtaramamıştı şu itlikten*.” TD104

itme *a*. İtmek işi. “*Roma senatosunda konuşanlarla, modern zamanlar senatolarında konuşanlar aynı bencil menfaatin itmesiyle ortak laflar etseler bile, Spartaküs zincirlerini koparmıştır artık*.” GR145

itoğlu it *a*. Kurnaz, işini bilen, düzenbaz, açıkgöz, uyanık kimse. “*İtoğlu itin Kaptan'a güvendiğini biliyordu*.” YK37

İttihat ve Terakki* *öz. a*. Osmanlı Devleti'nde İkinci Meşrutiyet'in ilanına önayak olup 1908-1918 yılları arasında faaliyet gösteren, 21 Mayıs 1889 tarihinde kurulmuş bir siyasal hareket ve siyasi parti. “*İttihat ve Terakki'den beri hep bu cek cek, cak cak'ları dinlerdi*.” EB47

ittihatçı *a*. İttihat ve Terakki Partisinin üyesi veya taraftarı olan kimse. “*İhtiyar kâtip anasının gözü bir eski ittihatçıdır*.” DE53

ittihatçılık *a*. İttihatçı olma durumu. “*O zaman da bir ittihatçılıktır sarmıştı her yanı*.” VV116

ivedilikle *zf*. Çabukça, acele olarak. “*Hem de evleviyyetle yahut daha doğrusu ivedilikle*.” ÜÇK541

ivid ivid* *zf*. Ivıd ıvıd. “*Üstüne vazifeymiş gibi, ivid ivid sorardı*.” GR115

iyet-* 1. *argo* Cinsel ilişkide kullanmak, düzmek. “*Tatar Melahat'ı iyedip, Arabacı Haydar'ın ahırında nasıl ağlattığımızdan filan söz açıp…*” KK264 2. *argo* Parasını kendi ödeyerek başkaları için yiyecek veya içecek getirilmesini söylemek, ısmarlamak. “*Leyla Abla şarap iyedecekti galiba*.” TD24

iyi 1. *sf*. İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı. “*Siz ne iyi insansınız*.” CEM93 2. *sf*. Bol, çok, aşırı. “*Şaka maka, ördekten iyi para geçiyordu eline*.” EVO300 3. *sf*. Uğurlu, hayırlı, iyilik getiren. “*Bir dahaya iyi haberlerle gel e mi*?” GK209 4. *sf*. Esen, sağlıklı. “*Nasılsın bakalım Bakan Bey evladım, iyi misin*?” MM174 5. *sf*. Yerinde, uygun. “*İnsanlara iyi şeyler söyleyebilecek hâle gelmek istiyorum*.” AY178 6. *sf*. Doğru olan. “*… ya da daha iyisi terasta olurlardı*.” BFV216 7. *sf*. Yeterli, yetecek miktarda olan. “*İki buçuk lira gündelik, iyidir*.” GK80 8. *zf*. İstenilen, beğenilen, yerinde, yararlı, uygun bir biçimde. “*İyi, yani hızlı yazamıyordu*.” BFV266 **iyi ama** bir görüşe karşıt bir düşünceyi söylerken kullanılan bir söz. “*İyi ama ben...”* ARK230 **iyi et-** 1. uygun, yerinde bir davranışta bulunmak. “*Küstüğüne iyi etmişsin*.” YK4 2. *argo* soymak, parasını, malını almak. “*Yarın mangırı kimden iyi edeceksin*?” KÜÇ11 **iyi gel-** 1. yaramak. “*Güneyin sıcak havası romatizmalarına iyi gelmişti*.” ARK187 2. uğurlu gelmek. “*Sağ kulağımın çınlaması bana iyi gelir işte. Mutlaka iyi bir haber alırım*!” EK355 **iyi git-** bir iş yolunda olmak. “*İşler yıllar yılı iyi gitti*.” EVO17 **iyi gözle bakma-** hakkında iyi düşünmemek. “*… bu haramzadeye hemşerilerinin iyi gözle bakmayacakları şüphesizdi*.” GR44 **iyi ki** ne mutlu. “*Ben çok beğeniyorum. İyi ki aldım, dedi*.” BFV117 **iyi miyi*** iyi falan. “*İyi miyi olacağı yok bunun*.” BTÜ97 **iyi ol-** 1. yerinde olmak. 2. uygun gelmek. **iyi olacak hastanın doktor ayağına gelir** `Tanrı kötü bir durumun iyiliğe dönmesini dilemişse bunu yapacak kimse işin üstüne gelir` anlamında kullanılan bir söz. “*Görüyon ya Ali, iyi olacak hastanın ayağına doktor kendiliğinden gelirmiş*.” EVO74 **iyi saatte olsunlar** cinler, periler. “*Lakin iyi saatte*

olsunların gazabı malum!" SAR60 **iyisi mi** yapılacak olanın en doğrusu, en uygun olanı. "*Zaten sonunuz ölüm, iyisi mi kesin çenenizi*!" KY215

iyi gün *a*. Refah ve huzur içinde geçen zaman. "*Oğlu iyi günlere yetişirdi artık*." EK101

iyi gün dostu *a*. Dostlarının sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçan kimse. "*Biz iyi gün dostu değiliz*!" BFV166

iyi kalpli *sf*. Başkaları için hep iyilik düşünen, iyi yürekli. "*Yoksa Süreyya hiç de o kadar kötü çocuk değildi, iyi kalpliydi*." ÖE95

iyi kalplilik *a*. İyi kalpli olma durumu. "*Beş vakit namaz, oruç, iyi kalplilik...*" KT187

iyi kötü *zf*. Şöyle böyle. "*Şu yüzlüğü alalım, iyi kötü bir iş uyduralım diyoruz*." KÜÇ17

iyi niyet *a*. Herhangi bir kimse veya konuda hiçbir kötü düşünce beslememe; sağistem, hüsnüniyet, hüsnüzan. "*Ödemeyenlerin yanında, bütün iyi niyetlerine karşılık ödeyemeyenler de vardı.*" YD178

iyi niyetli *sf*. İyi niyet sahibi. "*Memlekette bütün işadamları şu Recep Cıva kadar iyi niyetli, mert, civanmert olsalar, piyasada krizden eser kalmazdı*." YD266

iyice 1. *sf*. İyiye yakın. "*Memduh Ün iyice bir rol verecek ama zamanı var*." YD126 2. *zf*. Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; tamamen. "*Ortalık iyice kararmıştı*." BE33 3. *zf*. Gereği gibi, derinlemesine, ayrıntılarıyla. "*İnsan bir şeyden şüphelenebilir ama iyice araştırmadan gider de ağaya haber verir mi*?" KT67 4. *zf*. Adamakıllı, olağandan çok bir biçimde; büsbütün, bütün bütüne, pekçe, sıkı sıkıya. "*Çocuk karnını iyice doyurmuştu.*" KAÇ171

iyicene *zf*. Tam olarak, adamakıllı. "*İyicene dökülmüş saçları, geniş, esmer alnı…*" KK24

iyiden iyiye *zf*. Adamakıllı, çok iyi, gereği gibi. "*Neriman iyiden iyiye seziyordu*." EK290

iyileş- Hastalıktan kurtulmak, sağlığı yerine gelmek; salah bulmak. "*Kocası iyileşip hastaneden çıkmıştı bir hafta sonra*." KAÇ8

iyileşiver-* Çabucak iyileşmek. "*Hani eskilerden çok duymuştu; güya ihtiyarlar, öleceklerine yakın birdenbire iyileşiverirlermiş*." EB120

iyileşme *a*. İyileşmek işi. "*Yarasının iyileşmesini beklemeden kaçıp gitmeliydi*." KAÇ83

iyilik *a*. 1. İyi olma durumu, salah. "*İyiliğimizden, içimizdeki Allah korkusundan herkese oyuncak olduk*." KT46 2. Yarar veya elverişlilik, nimet. "*Öyle değil anam, senin iyiliğin için*." KT211 **iyilik et-** yararlı işler yapmak, yardımcı olmak. "*Efendim, yollarsanız çok iyilik etmiş olursunuz*." KY31 **iyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir** `karşılık beklemeden iyilik yap` anlamında kullanılan bir söz. "*İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilirdi*." KAÇ39 **iyilik gör-** maddi, manevi yardım görmek. "*Herhangi birimiz herhangi bir vesileyle birisinden bir iyilik görsek…*" SUÇ311

iyilikle *zf*. Tatlı dille, iyi davranışla. "*Avradı sağken oğulları hava alır amma ben gene de iyilikle...*" EVO294

iyimser *sf*. Genellikle her düşünce ve işi iyi olarak değerlendiren; nikbin, optimist, kötümser karşıtı. "*Tarlaların tescili işinde avukat iyimserdi*." HÇ301

iymansız* *sf*. İmansız (I). "*Epmeksiz, aşsız kalınır amma dinsiz iymansız kalınır mı, abooo*!" ÜÇK533

iyş-i nuş* (Ar.) *a*. Yiyip içme, işret ve eğlence. "*İmam Efendi zina işliyor, iyş-i nuş eyliyor*!" HÇ188

iz *a*. 1. Bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan, alamet, emare. "*Koca postallarını merdiven başında çabucak çıkarıp yukarı fırlarken, merdiven basamaklarında ayaklarının terli izlerini bırakmıştı*." MUR80 2. Bir şeyin dokunmasıyla geride kalan belirti. "*Yüzündeki tırmık izleri ölmemek için direndiğini gösteriyordu*." EK379 3. Yaşanmış bir şeyden geriye kalan belirti; kırıntı, yer, eser. "*Damarlarımızdaki kanda Orta Asya bitkilerinden izler var demişti öğretmen*." KP30 4. İpucu. "*Gerçi şahit şuhut yoktu, inkâr ederdi ama ne de olsa iz bırakabilirdi*." DE140 **izini kaybet-** bir kimse hakkında bilgi alamamak. "*Gene de alıp götürmüştü Cevdet'i Nimet'in yeni taşındığı, daha doğrusu izini kaybetmek için kaçtığı eve*." SBK332

iza zilzületi azime* (Ar.) *a*. Zilzal suresine gönderme yapmak için kullanılmış bir söz. "*Ya kafam kızsa da iza zilzületi azimesini çekeydim, şerefsizim taş taş üstünde kalmazdı kürre-i arzda*!" EKM116

izafe (Ar.) *a*. Bir şeye veya bir kimseye bağlama, mal etme, yakıştırma. "*Çünkü o, hem sosyalisttir hem de kendisine bir din izafe eder*." DE187 **izafe et-** bağlamak, yüklemek, mal etmek. "*Çünkü o, hem sosyalisttir hem de kendisine bir din izafe eder*." DE187

izah (Ar.) *a.* Açıklamak işi; açıklama. "*İzaha çalıştım*." EKM24 **izah et-** açıklamak, ayrıntılı bilgi vermek. "*Eve neden girmeyip de komşunun aydınlık penceresi önünde beklediğini nasıl izah eder*?" EB74

izahat (Ar.) *a*. Açıklamalar. "*Dinle Mürteza'yı, al izahatları*." MUR268 **izahat ver-** açıklamalarda bulunmak, ayrıntılı bilgi vermek. "*Antrparantez söyleyeyim, yeni tip harman makineleri hakkında kataloglar gösterdiler, izahat verdiler*." HÇ74

izale-i şüyu (Ar.) *a*. Bir mülk üzerindeki ortaklığı giderme. "*İsmail Efendi Y.'de asliye hukuk mahkemesi zabıt kâtibi iken mahkemece verilen, izale-i şüyuna dair ilam üzerine … yedi sene ağır hapse hüküm giymişti*." GR44

izan (Ar.) *a.* Anlayış, anlama yeteneği. "*Lakin Kontrol Nuh edemez bu incelikleri izan*." MUR207

izaz (Ar.) *a*. Ağırlamak işi; ağırlama. "*Bütün mesele, yiyimi, ikram, izazı bol bir köyün bir kadın için bırakılmaya değip değmeyeceğiydi*." HÇ184

izbe (Rus.) *sf.* 1. Basık, loş, nemli, kuytu (yer). "*Ne çamaşır yıkanıyor ne çocukların başları sabunlanıyor ne de yarı karanlık izbelerde birtakım işlerle uğraşılıyordu*." CEM123 2. Yıkık dökük, tenha yer. "*Büyük ağasıgilin oturduğu mahalledeki izbelerde yaşayan ya da Tosbağa Mahallesi'ndeki kerpiç evlerde gördüğü Kürt karıları gibi...*" EVO147

izci *a*. İz güderek aradığını bulabilen kimse; keşşaf. "*Sırtında haki renkte, omuzları apoletli bir izci gömleği, bacağında bol mu bol, kirli mi kirli, yamalı mı yamalı gri bir pantolon*." YYB71

izdiham (Ar.) *a.* Aşırı kalabalık. "*Mahkeme izdihamı önlemek, herhangi bir olaya meydan vermemek için, celseyi gizli yapmaya karar aldı.*" ÜÇK478

izdivaç (Ar.) *a.* Evlenmek işi; evlenme. "*Peki ama şekerim, sonu neden mesut bir izdivaçla sonuçlanmasın*?" BFV102

izdüşümü *a*. Bir film veya belgenin ışık kaynağından çıkan ışınlarla ekran veya perde üzerinde görüntüsünün oluşturulmak işi. "*Sokağın alt başındaki camiden vuran aydınlığa izdüşümü görünen uzun boylu, zayıf bir insan gölgesi*!" DE244

izhar (Ar.) *a.* Belirtme, gösterme, açığa vurma. "*Hatta bir gün padişah, birlikte taam etmek arzusu izhar etmişler*." ÜÇK362 **izhar et-** açığa vurmak, belirtmek, göstermek. "*Hatta bir gün padişah, birlikte taam etmek arzusu izhar etmişler*." ÜÇK362

izin (Ar.) *a*. 1. Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük, müsaade, ruhsat, icazet, mezuniyet. "*Olsa bile, beyban izin vermez ki*." EKM130 2. Bir kimseye çalıştığı yerce verilen tatil. "*Şimdi size altı gün izin veriyorum*." OK78 **izin al-** bir şey yapmak için onay sağlamak. "*Bir yere giderken sana haber vermek yahut senden izin almak âdetim mi*?" DE177 **izin mizin*** izin falan. "*İzin mizin… Gideceğim*." YD33 **izin iste-** bir şeyi gerçekleştirmek amacı ile onay almaya kalkmak. "*Sözün gidişine göre, adam bugün de izin isteyeceğe benziyordu*." GR164 **izin kopar-** güçlükle izin almak. "*Kocan müdürden izin koparmış ya*!" ÜÇK406 **izin ver-** 1. birini bir şey yapmada serbest bırakmak. "*O zaman Atatürk fırkacılığa izin vermiş*." ÜÇK482 2. birine bir iş yapması için müsaade etmek. "*Canım karıcığım izin verdikten sonra, el âleme halt etmek düşer*." SUÇ94

izinli *sf.* 1. İzin alarak belli bir süre için bir yerden ayrılmış. "*Hazır mahalleli doktor da izinliydi o sıra*." EVO375 2. İzin verilmiş. "*Akşama kadar izinlisin*." KT133 **izinli çık-** izin alarak belli bir süre için bir yerden ayrılmak. "*Bir suretle evlerinin adresini alır, izinli çıktığı gün resmî elbisesini soyunur, sivil giyinir, giderdi*." TD53

izinname (Ar. iẕn + Far. nāme) *a.* Bir nikâhın kıyılması için kadı tarafından verilen izin kâğıdı. "*Madem avradın, çıkar bakalım izinnameni*." BTÜ209

izinnamesiz* *zf*. İzinname olmaksızın. "*Burada izinnamesiz avrat taşınmaz, cezası pek büyüktür*!" BTÜ211

izinsiz *zf*. İzin almadan. "*Kapının önüne bile senden izinsiz çıkmayacağım.*" KK11

İzisli* *sf*. İçinde Eski Mısır tanrıçalarından İzis (İsis) geçen (konuşma). "*Eşelesem, Tutankamon'la ne alışverişi olduğunu sorsam, iki gözü iki çeşme, başlar İzis'li, Oziris'li, Apis'li bir şeyler anlatmaya*." GR88

izle- 1. Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek; takip etmek. "*Seni adım adım izledim*." ARK162 2. Eğlenmek, görmek, öğrenmek için bakmak; seyretmek. "*Kızının ... asık suratla getirişini âdeta nefretle izledi*." EB182 3. Herhangi bir olayla ilgilenmek. "*Onun için, insan, eşekten farklı canlı, günlük politikayı adım adım izlemeli*!" KK34

izlen- İzleme işi yapılmak; takip edilmek. "*Seçimlerden sonra herhâlde topyekûn bir Amerikancı politika izlenecekti*." VV107

izlenim *a*. Bir durum veya olayın duyular yolu ile insan üzerinde bıraktığı etki, intiba. "*Oğlu hakkında kaç vakittir edindiği izlenimleri, bu sene sınıfı geçmek şöyle dursun, imtihanlara bile girme hakkını kaybetmek üzere olduğunu önemle belirtti*." İDG27

izlet- İzlemesini sağlamak. "*Reşat aslında ondan kurtulmak için onu adım adım izletmişti*." KY176

izletme *a*. İzletmek işi. "*O zaman ağanın içine kurt düşer, başlardı kantarcıyı izletmeye*." KT123

izleyebil- İzleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Cezaevi kaleminde yazı işlerine bakan biz üç arkadaş revirde yatıp kalktığımız için Recep'i yakından izleyebiliyordum*." ÇK88

izleyiş *a*. İzlemek işi. "*İğreti oturuşu, garsonu gözleriyle izleyişindeki endişeden belliydi bu*." SAR121

izmarit (Ar.) *a*. İçilmiş sigara artığı. "*İzmarit havada kapılır, sonra da birbirlerinin üstlerine atılınarak betonda boğuşulmaya başlanırdı*." DHV321

İzmir *öz. a.* Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*İzmir kazalarından birinde bol maaşlı, varlıklı bir insandım*." SAR140

İzmirli *öz. a.* İzmir ilinden olan kimse. "*Ben İzmirliyim.*" SAR140

İzmirlilik *öz. a.* İzmirli olma durumu. "*Aslen, yerlilerin fellah, yani çiftçi dedikleri Arap uşağı Tahsin'in İzmirliliği, askerliğini orada yapmış olmaktandı*." KT32

İzzet Günay* *öz. a.* Türk oyuncu ve antikacı. "*Yerli filmleri, en çok da Ayhan Işık, Fikret Hakan, İzzet Günay'ı falan sevivordu, yani hoşlanıyordu.*" KK175

izzet ikram (Ar.) *a*. Ağırlamak işi, ağırlama. "*Yaptı mı da artık elini yıka rahat, kolay kazançtan, izzet ikramdan, şundan bundan*!" YD189

izzeti nefis bk. izzetinefis. "*... bu suretle arkadaşının izzeti nefsini okşamıştı*." EKM92

izzetinefis (Ar.) *a*. İnsanın kendine duyduğu saygı; haysiyet, öz saygı. "*Erkek değil misin? İzzetinefsin yok mu*?" ÇK114

izzetli* *sf*. Kendisine saygı gösterilmeye değer; muhterem, saygıdeğer. "*İzzetli bubam, kardaşlarım efendiler*!" GK222

izz ü devlet* (Ar.) *zf*. Vedalaşma sırasında "güle güle, hoşça kalın" anlamlarında bir iyi dilek sözü. "*Güle güle, izzü devletle...*" HÇ291

J, j

Jak* *öz. a.* Jake; 1959 Amerika Birleşik Devletleri yapımı "Kahramanlar Şehri" filminde bulunan kurgusal karakter. "*Korkusuz Şerif'teki Jak nasıldı*?" BFV147

jambon (Fr.) *a*. Tuzlanıp ise tutularak hazırlanmış domuz budu veya kolu. "*Eğer, siyah işçi önlüğü olmasaydı, ona, bisküvi, jambon, biftek…*" BE44

Jan* *öz. a.* "Demir Maskelinin İntikamı" adlı filmde bulunan kurgusal karakter. "*Kosti de Jan olur*." SÇ96

jan janlı *sf*. Yanardöner olan. "*Jan janlı yeni Samba kumaşları çıkmış, yanardöner*." DK184

Jan Valjan* *öz. a.* Jean Valjean; Fransız yazar Victor Hugo'nun "Sefiller" adlı romanının başkahramanı olan kurgusal karakter. "*Kendimi Sefiller'deki Jan Valjan sanıyorum*." KP70

jandarma (İt.) *a.* 1. Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükûmet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet. "*Bucak merkezinde de jandarmaya teslim edildi*." EKM106 2. Bu kuvvette görevli olan kimse. "*Jandarmalar geliyorlardı*." BTÜ361

jandarma karakolu *a*. Güvenliği sağlamakla görevli jandarmanın görev yaptığı bina. "*Jandarma karakolunda ha*?" KAÇ144

jandarmalık *a*. Jandarmanın görevi. "*Jandarmalık yapar, yaramazlıklarına mâni olur da...*" HÇ300

jandarmasız* *zf*. Jandarma olmaksızın. "*Yıkanır, arınır, sonra jandarmasız, kelepçesiz, gardiyansız dolaşmak üzere, fırlardık*." KP70

Janet Makdonald* *öz. a*. Jeanette Anna MacDonald, Amerikalı şarkıcı ve oyuncu (1903-1965). "*Mesela kendisi Janet Makdonald, kedi de tabii Nelson Eddi*." EKM29

Jano* *öz. a*. Fransız yazar Jean de la Hire'nin "İki Çocuğun Devriâlemi" adlı romanında bulunan kurgusal karakter. "*Meksika'da boynu mendilli haydutlara Jano'yla beraber yumruk attım*." BE49

janr (Fr.) *a.* Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi; tarz. "*Bisiklet Hırsızları janrında, ama ondan çok daha hareketli, çok daha hissi olacak*." YD251

Japon (Fr.) *öz. a.* 1. Japonya'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Alman Nazileri, İtalyan Faşistleri, uzak doğuda Japonlar…*" DHV317 2. Japonya'ya özgü olan. "*Kamyon, kahvesini ispirtolukta pişirip kenarı yaldızlı Çin işi, Japon işi fincanla götürürdü*." DHV321

Japon Mağazası* *öz. a*. İstanbul'da İstiklal Caddesi üzerinde bulunan, başta oyuncak olmak üzere türlü ürünlerin satıldığı eski mağaza. "*Japon Mağazası'ndan tabancayı alacak, doğruca sinemaya gidecekti*." SÇ178

japone (Fr.) *sf.* Kolsuz, bol ve geniş (kadın giysisi). "*... japone kollu kızların sinema önlerinde tur attıkları lacivert geceye parazitli parazitli yayılıyordu*." KÜÇ11

Japonya* *öz. a*. Doğu Asya'da bir ülke. "*Bu arada, Japonya'dan koca bir de fabrika getirtip kurdurdu mu*?" KK105

jarse (Fr.) 1. *a*. Esnek dokunmuş ipekli veya yünlü bir kumaş. "*Kavuniçi jarseden, ufacık bir külot*." BFV51 2. *sf.* Bu kumaştan yapılan veya esnek örülmüş (giyecek). "*Bu jarse külotlar idealdir küçük hanım*!" SBK115

jartiyer (Fr.) *a.* Çorapları dizin altında veya üstünde tutmaya yarayan lastikli bağ. "*Gömleğinin kemik kadar sert yakalığı, zarif mavi kravatı, mavi ipek çorapları, jartiyerleri...*" SBK53

Jean Christophe* *öz. a.* Fransız yazar Romain Rolland'ın "Jean Christophe" adlı romanının başkahramanı. "*Genç avukat, Hasan'dan bir cevap beklercesine bakıyor, aklından Romain Rolland'ın ünlü romanındaki Jean Christophe geçiyordu*." SUÇ311

Jean Russel* *öz. a.* Jane Russell; Amerikalı oyuncu, şarkıcı ve model (1921-2011). "*Burnu, saçları, gözleri, bakışı, Jean Russel'la çevirdikleri bir filmden hatırında kalmıştı*." GR126

jelatin (Fr.) *a*. Ambalaj için kullanılan ince,

parlak bir madde. "*Konyağı verdi, çikolatayı jelatininden soyarken 'Bir punduna getirip şu terbiyesiz kadına yol vereceğim Mazhar.' dedi*." EK287

jelatinli *sf.* Jelatinden yapılmış veya jelatinle kaplanmış. "*Jelatinli kâğıdından soyarken…*" MM291

Jerminal* *öz. a*. Germinal, Fransız yazar Emile Zola tarafından yazılan roman. "*Madam Bovari, Jerminal, Benim Üniversitelerim … ve daha başkaları*." DE8

jest (Fr.) *a.* 1. Herhangi bir şeyi açıklamak için genellikle el, kol ve baş ile yapılan içgüdüsel veya iradeli hareket. "*Son derece kibar jestler ve güler yüzle sordu.*" İDG114 2. Beklenmedik iyi davranış. "İl başkanı bu nazik jesti, '*Siz buyrun!' diye ikramda bulunarak değerlendirdi*." ÜÇK481

jet (İng.) *a.* Tepkili motorlarla çalışan, özel cihazların çıkardığı gazla basınç sağlanan, hızı çok olan uçak, tepkili uçak. "*Her çarpış … bir jet uçağının gürültüsünü hatırlatıyordu*." EVO230

Jezabel* *öz. a.* Türkiye yahudisi müzisyen Dario Moreno'nun bir şarkısı. "*Ayna karşısında saçlarını tararken Jezabel'i mırıldanıyor*." HÇ231

jigolo (Fr.) *a*. Geçimi yaşlı ve zengin bir kadın tarafından sağlanan genç, erkek sevgili, tokmakçı. "*Ne annesi ne babası ne de kız kardeşlerinin hatırı için jigolo olmayacaktı*?" DK133 **jigolo migolo*** jigolo falan. "*Jigolo migolo. Ne nam altında olursa olsun, mangırı bulmaktır marifet*." EB157

jigololuk *a*. Jigolo olma durumu, tokmakçılık. "*Jigololuk edemezmiş*." GAV96

jilet (Gilette özel adından) *a.* 1. Tıraşta kullanılan, ince çelikten yapılmış, iki yanı keskin bıçak; tıraş bıçağı. "*Aksırık, öksürük, baş, diş, nezle ilaçları, çeşit çeşit, renk renk jiletler, diş tozları, kremler…*" ÇK118 2. *öz.* Bir lakap. "*Jilet Nuri içten içe bir ooh çekmekle yetindi*." KK165

jiletlen-* Jiletleme işine konu olmak. "*İnsan içince gırtlağı jiletleniyor gibi oluyordu*." KAÇ114

Jimmy's Kabaresi* *öz. a.* Paris'in Montparnasse mahallesinde yer alan eğlence yeri. "*Montparnasse'da Jimmy's Kabaresi'nde viski içecekti*." HÇ165

jimnastik (Fr.) *a.* Vücudu çevikleştirmek ve güçlendirmek için yapılan alıştırmaların tümü, idman, kültürfizik. "*… jimnastiğin psiko, fiziko faydalarından bahsederek giyindi*." GR23 **jimnastik yap-**vücudu çevikleştirmek ve güçlendirmek için hareket yapmak. "*Açık mor kısa donu, atlet fanilası içindeki çok biçimli genç hareketlerle bir süre jimnastik yaptıktan sonra annesinin hayran bakışları önünde dimdik durdu*." EB11

jip (İng.) *a.* Hem asfalt hem de arazide kullanılabilen, yüksek, genellikle dörtçeker özelliği olan, motorlu binek aracı; cip. "*Coni daha çok Bülent'in yanındaki kadını merak ederek bir dolmuşa atlayıp Sirkeci'deki otele geldiği sıra, otelin önünde bir jipin beklediğini gördü*." YD267

John Deere* *öz. a*. Amerikan otomotiv markası. "*Bu yanda Ağzıböyükler'in John Deere'leri, Hanomak'ları, Caterpillar'ları…*" EKM46

Jorjet* *öz. a.* Roma İmparatorluğu'nda bir prenses. "*Bilmem hangi Roma imparatorunun kızı Jorjet'in mezarını bulmak*!" SAR59

jön (Fr.) *a.* 1. Önemli rollerde oynayan genç erkek oyuncu, jönprömiye. "*Ama onun gibi jön olamamıştı herhangi bir filmde*." SAR96 2. Bir lakap. "*Kırlara değil de günün birinde, annesini ayartan Jön Nejat gibi yakışıklı biri çıksa karşısına, gene de dönüp bakmayacaktı*." SBK100

jön prömiye* (Fr.) *a*. Jön. "*Bir jön prömiyeye ihtiyaçları varmış*." AY181

Jül Sezar* *öz. a*. Romalı asker ve Roma İmparatorluğu'nun son diktatörü olan politik lider. "*Voltaire'in Dictionnaire Philosophique'inden Kama-Sutra'ya, Jül Sezar'ın Latince Galya Seferi'nden, Montesquieu'nun Esprit de Lois'sına, Gilliero'nun sözlüğüne dek yüzlerce cilt*." VV267

jüpon (Fr.) *a.* Kadınların giysi altına giydikleri etek; iç etek. "*Sana Ayten havai mavi şifon, alta gene havai mavi tafta, daha alta da jüpon.*" DK189

K, k

K.* *a*. Adı söylenmek istenmeyen bir yerleşim yerinin kısaltması. "*Eski K. nüfus memurluğundan emekli Bestami Efendi'yi dün vapurda, bir köşeye çekilmiş, gümüş çerçeveli gözlüğü gerisinde memnun görünce yanına gittim*." BK309

ka-* Çocuk dilinde kalmak. "*Mısıla bekçisiz kaadı*." EKM110

kaat (Der.) *a.* Kâğıt. "*Oğda kaada yazdılaa, beni mapis ettilee...*" EKM108

kaave* *a*. Kahve. "*Söyle bana bir kaave ama ocakçı sabunlasın fincanı hem da cezveyi*." MUR62

kaba 1. *sf*. Özensiz, gelişigüzel yapılmış, zevksiz, sakil, ince karşıtı. "*İstemezük'ler dindi, kaba postallı ayaklar sokaklarda kaçıştılar, silah sesleri kesildi*." BE11 2. *sf*. Taneleri iri. "*Çeşidi ama onlar rakılarını gene de kaba leblebiyle içiyorlar*." YYB91 3. *sf*. Görgüsü eksik, nezaketsiz (kimse). "*Benim babam pis, kaba benim babam*." SBK175 4. *sf*. Hafif olduğu hâlde kalın veya hacimli. "*Kaba tüylü halıların üzerinde yuvarlanan bilyeler, bazen sağa sola kaçıyordu*." EK113 5. *sf*. Terbiyeye, inceliğe aykırı, çirkin, kötü olan; yoz, anif. "*Lafı iyice karıştırmak, az önceki gerçekten kaba esprisini unutturmak için ciddi ciddi sordu*." YD100 6. *a*. Kuyruk sokumunun her iki yanındaki şişkin yer. "*Vermezse kabasına iki bıçak...*" TD72

kaba et *a*. Kuyruk sokumu bölgesi; dip, göt, kıç, kaba but, popo, toto, makat, mabat, küfe. "*İnsan kaba etine bir kurşun sıkmalı*!" ÇK73

kaba kaba* *zf*. İncelikten yoksun, bayağı bir biçimde. "*Adam çevresine sarımsak kokusu saçarak kaba kaba güldü*." KÜÇ44

kaba kâğıt *a*. Bir şey sarmak için kullanılan kalın kâğıt. "*Cart kaba kâğıt*!" YYB179

kaba kıyım* *sf*. İri yapılı. "*Kaba kıyım adam hiçbir şeyin değilmiş*." ARK151

kaba saba 1. *sf*. Görgüsü olmayan; görgüsüz. "*Beni Erdal ve Erdal gibilerden ne diye uzaklaştırıp kaba saba amelelere yem etmeye çalışıyorsunuz*?" EVO154 2. *sf*. Özensiz. "*Burası gerçekten de birtakım film eşyası, eski bir sedir, yerlere saçılmış birtakım kaba saba entariler, bluzlar, ne oldukları belirsiz kirli bezlerle karmakarışıktı*." KY178 3. *zf*. Görgüsüz bir biçimde. "*Kaba saba öksürdü, ardını getirdi*." YD139

kabaca 1. *sf*. İrice, büyükçe. "*Senin yaşındayken, hadi hadi az daha kabacayken girdim ben de bu hayata*." OK45 2. *zf*. Kaba bir biçimde. "*Peki ama arkadaşı kabaca bırakıp savuşmuştu*." EB196

kabadan kabadan* *zf*. Hafif hafif, belli belirsiz, yavaş yavaş. "*Akşamdan beri kabadan kabadan, ılık ılık başlayıp gece ilerledikçe soğuyan fırtınaya dikkat bile etmemişti*." EK388

kabadayı 1. *a*. Kendine özgü namus kurallarını esas alıp toplum kurallarının dışına çıkarak zorbalık yapan kimse. "*O Atom kabadayı, serseriydi*." BFV137 2. *sf*. Yürekli olan. "*Ben de seni kabadayı avrat belledіydim*." BTÜ183

kabadayılık *a.* 1. Kabadayı olma durumu; dayılık, efelik. "*Hani onur, itibar, kabadayılık*?" CEM37 2. Kabadayıca davranış; efelik. "*Kabadayılığı bırak*." BTÜ235 **kabadayılık et-** kabadayı gibi davranmak. "*Dayandığın yer sağlam olmasa böyle kabadayılık edemezsin ya...*" BTÜ172

kabahat (Ar.) *a*. Uygunsuz hareket, çirkin, yakışıksız davranış. "*Kabahat bende ki seni peşime takıp buraya getirdim*." YK30 **kabahat işle-** suç olacak, kusur sayılacak bir iş yapmak. "*Yıkılmış gururum, çiğnenmiş insanlığımla mahcup, büyük bir kabahat işlemişim gibi bekledim*." BE39 **kabahati (birinde) bul-** bir kusur, suç aramak. "*Mamafih kabahati ben gene de kendime bulurum*." YYB131 **kabahati (birine veya bir şeye) yükle-** işlediği bir suçu başkasının üzerine atmak. "*Ölürse tazminat vermekten kurtulmak için zavallı Dursun'a kabahati yüklemek istiyorlar*." AY111

kabahatli *sf*. Kabahati olan; töhmetli. "*Irgat, maraba güruhuna kabahatli olduk bayağı*." GR9

kabak 1. *a*. Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki. "*Ağlamasının bir nedeni de haberin yayılacağı, döne dolaşa babasının kulağına gideceği, babasının da sıkıştıracağı, kabağın dönüp*

dolaşıp başında patlayacağıydı.” YD201 2. *a.* Bu bitkinin türlerine göre yemeği ve tatlısı yapılan ürünü. “*Mutfakta kabak kızartırken yumruklarını sıka sıka ağladı*.” KP110 3. *sf.* Tüysüz, dazlak. “*Amma peygamber efendimiz, gözünü sevdiğim, yalınayak başı kabak koşacak…*” GK173 4. *öz. a.* Bir lakap. “*Kabak Hafız gülüyor*.” VV64 **kabak başına (veya başında) patla-** birçok kimsenin ilgili olduğu bir olaydan, yalnızca bir kimse zarar veya ceza görmek. “*Ali'nin isyanını beğenmiyor, kabağın dönüp dolaşıp kendi başında patlamasından korkuyordu*.” EVO279 **kabak mabak*** kabak falan. “*Bundan böyle kabak mabak da demeyeceğim*.” VV93

kabak çekirdeği *a.* Kabak tohumunun kurutulmasıyla elde edilen kuru yemiş. “*Nisa tayfasını kabak çekirdeği gibi açmış, akıllarına iş düşürmüşlerdi*.” HÇ40 **kabak çekirdeği gibi açıl-*** kabak çiçeği gibi açılmak. “*Anası hapse düşünce oğlan kabak çekirdeği gibi açıldı*!” TD87

kabak çiçeği *a.* Kabak bitkisinin açık turuncu renkli çiçeği. “*Kara, kuru, ince çarpık bacaklı Ayten'se maşallah tam açılmış kabak çiçeği gibi*!” SBK126 **kabak çiçeği gibi açıl-** utangaçlıktan çabucak sıyrılarak aşırı ölçüde serbest davranmak. “*Vay anasını, karısı içeri düşeli daha birkaç gün olmuştu, demek kabak çiçeği gibi açılmışlardı da eve hovarda alıyorlardı*?” TD79

kabak tadı *a.* Beğenilmeyen, bıkkınlık veren durum. “*Kabak tadı versem de gene tekrarlayacağım*.” VV337 **kabak tadı ver-** aşırı tekrarlanması, sürdürülmesi yüzünden bir şeyden doygunluk, yorgunluk veya bıkkınlık duyarak onu istemez duruma gelmek. “*Eee, kabak tadı verdin sen de*!” SBK330

kabakıyım bk. kaba kıyım. “*Kabakıyım bir adam, şık mı şık*.” KK117

kabala (Ar.) *zf.* Fiyatını toptan belirleyerek; kabala. “*Küçük topluluklar hâlinde, ceketleri omuzlarında, gülüp söyleyen ya da saat ücretleriyle kabala denilen götürü ücretleri ve fabrikaca verilen ekmek, yemek, çalışma sırasında yuttukları pamuk tozundan yakınan bir kalabalık*.” MUR161

kabalak *a.* Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda kullanılmış olan, şapkaya benzeyen bir başlık türü. “*... bozuk, dar sokaklarda sipersiz kabalaklarıyla askerler, kalpaklı subaylar…*” BE9

kabalaklı* *sf.* Kabalağı olan. “*Kalpaklı, kabalaklı askerler…*” ÖE104

kabalapazar* *zf.* Tahmin ederek. “*Nereden bileceğim? Kabalapazar*.” VV69

kabalaş- Kabalık etmek, görgü ve incelikten yoksun söz söylemek; odunlaşmak. “*Kıyametler kopuyor, babası lüzumundan çok fazla kabalaşıyordu*.” İDG62

kabalık *a.* 1. Kaba olma durumu. “*Efendim beni kabalıkla nitelemeyin nolur*?” KK79 2. Kaba davranış; huşunet. “*Gitse Taşkasaplı'nın kahvesine, kayınbabasının düğün gecesindeki kabalığından dolayı özür dilese…*” DK201 **kabalık et-** kaba, nezaketsiz davranışlarda bulunmak. “*Şaban size karşı kabalık etti*.” DE166

kabar- 1. Ağırlığı artmadan hacmi büyümek. “*Yünü halis yün olmasa kabarmazdı*.” YK24 2. Yağışlardan veya kaynamaktan taşmaya yüz tutmak. “*Kabaran kahveyi fincanlara böldü*.” EB188 3. Öfke, sevgi vb. duygular gittikçe güçlenmek. “*Daha çok da küçükten ötürü dolan gözleri, iyice kabaran yüreğiyle çekti gitti*.” BTÜ329 4. Böbürlenmek, gururlanmak. “*Bana kabarıyor üç tekerleklim var diye*.” KAÇ69 5. Niceliği artmak, büyümek. “*Gittikçe kabaran borç daha şimdiden gırtlağa kadar yükselmişti*.” DE155 6. Hayvanların tüyleri dikilmek. “*Ben gene de senden etliyim oğlum, diye, kabaran bir hindi azametiyle, yarı yarı baktı*.” EKM76 7. Cilt üzerinde kabarcıklar oluşmak; börtlemek. “*Kaşıya kaşıya derisi kabardı*.” EKM77 8. Kafa tutmak, öfkelenip üstüne yürüyecek gibi davranmak. “*Horoz gibi kabarmıştı*.” MUR232

kabara *a.* Dayanıklılık sağlamak amacıyla, ayakkabıların altına çakılan, yassı ve iri başlı demir çivi. “*Kulaklarına geçmiş resmi kasketi, omuzları düşük, bol ceketi, tiftiklenmiş pantolonu, kabaraları aşınmış postallarıyla mahallenin tam ortasında durdu*.” ÇK123

kabaradur-* Kabarmayı sürdürmek. “*Arkada, kışkırtılmış mahalleli, mayası gelmiş hamur gibi kabaradursun, Murtaza, kılıksızı hâlâ ite kaka sürükleyip duruyordu*.” MUR42

kabaralı *sf.* Kabara çakılmış olan. “*Merdivenin alt basamağına oturdu, kabaralı postallarının bağlarını çözmeye başladı*.” CEM70

kabarcık *a.* İçi su, hava dolu ufak kabartı veya kürecik. “*Kabarcıklar birer ikişer, sonraları üçer dörder, beşer onar, küçük küçük balonlar gibi yükselmeye başladı suyun içinde*.” KAÇ136

kabare (Fr.) *a.* Çeşitli gösterilerin yapıldığı

eğlence yeri. "*Yolda kafasından barlar, kabareler, dansingler ... geçti*." SM206

kabarık *sf*. 1. Kabarmış olan. "*Dirseklerine kadar sıvalı montgomerisi, kabarık sarı saçlarıyla kocaman bir horozu hatırlatıyordu*." KÜÇ19 2. Çıkıntısı olan, tümsekli. "*Babasının orada, o hafifçe kabarık toprağın altında yattığına inanamıyordu*." SUÇ298

kabarıklık *a.* Kabarık olma durumu; şişkinlik. "*Hepsi de tıraşlı, hepsinin yüzünde de tokluğun, cari hesaplarındaki kabarıklığın, eskilerin deyimiyle endişe-i ferdadan uzaklığın semirmişliği…*" GK98

kabarıver- Ansızın kabarmak. "*Arnavut Kâtip'in de ayranı kabarıverdi*." MUR193

kabarma *a*. 1. Kabarmak işi. "*Güllü hafifçe kabarmaya başlayan karnını avucuyla sıvazladıktan sonra, kocasının elini karnına çekti*." HÇ268 2. Bir şey karşısında duygulanma. "*Birdenbire bir depreşme oldu içinde, bir kabarma*." CEM135

kabart- Kabarmasını sağlamak, kabarmasına yol açmak. "*Kabartsana yatağı lan*!" YK24

kabartıl-* Kabartma işi yapılmak. "*Kızı o biçim işte, dudaklar boyalı, saçlar kabartılmış, iskarpinler pırıl pırıl, Hidayet'le Sirkeci'de karşılaşırlar*." BFV50

kabartış* *a*. Kabartmak işi. "*Kulak kabartışım, okuyanın dikkatine takılmış olacak, sesini yükseltti*." KK240

kabartma 1. *a*. Kabartmak işi. "*Ancak bunun üzerine başladı kabartmaya*." YK24 2. *sf*. Kabartılarak yapılan. "*Pantolon cebinden gene o ufacık, pırıl pırıl kutuyu, kapağında kendinden kabartma harflerle Krem Pertev yazılı kutuyu çıkarmıştı*." EVO266

Kabasakal* *öz. a.* Bir lakap. "*Düyûn-ı Umumiyye'den Müfit Efendi'yle Kabasakal Hasan Tayyar gibi mahallenin namusuna fazlaca düşkünler hop kalkıp hop oturuyorlar, eve baskın vermekten söz açıyorlardı*." SUÇ128

kabataslak *a*. Bir şeyin ayrıntılarına girmeden ana çizgilerini belirten. "*Bir arkadaşı bir filmciye konuyu kabataslak anlatmış, filmci pek beğenmişti.*" YD181

Kabataş* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Araba bir canavar iştah ve oburluğuyla Cağaloğlu üzerinden, Sirkeci, Eminönü, Karaköy, Kabataş, Ortaköy filan, Boğaz'ın mavi sularını sağına alarak kaydı gitti*." KY165

Kâbe *öz. a.* Mekke'de bulunan, Müslümanlarca kıble olarak kabul edilen, hac ve umre ibadeti yapılırken tavaf edilen kutsal yer. "*Vermem, verirsem anamla Kâbe yolunda…*" ÜÇK419

kabık (Der.) *a.* Kabuk. "*Yımırtadan çıkmışlar da kabıklarını beğenmiyorlar*." GK207

kabıklı (Der.) *a.* Sünnetsiz erkek. "*Yazının kabıklısını tebelleş etti başımıza*." CEM33

kabız (Ar.) *a.* Dışkılama sıklığının azalması veya zor ve ağrılı dışkılama; peklik, kabızlık, ishal karşıtı. "*Tansiyon, kabız, kalınbağırsak ataleti, apandisit şüphesi, arter sikloroz...*" GR124

kabil (Ar.) *sf.* Olma ihtimali bulunan; Olanaklı. "*Ne değil, neler düşündüğünü anlatabilmek kabil mi*?" BFV171 **kabil değil** olanaksız. "*Ama kabil değildi*." EK323

kabîl (Ar.) *sf.* Türlü, gibi, benzer. "*İstim arkadan gelsin kabîlinden, Medeni Kanun'u sonraya bırakıp şer'i bir nikâh kıyıvermişler*!" ÜÇK597

kabili kıyas* (Ar.) *a.* Kıyası mümkün, kıyaslanabilir, karşılaştırılabilir. "*Hele Ankara ile kabili ki yas değil*." KP82

kabiliyet (Ar.) *a.* Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği; yetenek. "*Kabiliyetimin üstünde bir iş istiyorsunuz benden*." SM268

kabiliyetli *sf*. Kabiliyeti olan; yetenekli. "*Kadın cahil, pısırık, geri kafalıysa erkek istediği kadar kabiliyetli olsun*." GK107

kabiliyetsiz *sf*. Kabiliyeti olmayan; yeteneksiz. "*Oraya gidenler, kabiliyetsiz, mücadeleden yoksun insanlardı*." İDG26

kabiliyetsizlik *a*. Kabiliyetsiz olma durumu, yeteneksizlik, istidatsızlık. "*Öğrenmekte de kabiliyetsizlik gösterecektir*." AY191

kabin (Fr.) *a*. Küçük, özel bölme; kabine. "*Koşmasına koşmuştu ama kendinden önce aynı şeyi yapmaya gelenler tuvalet kabinlerini doldurduktan başka, yaşlı, genç, çocuk bir sürü aday da kuyruğa girmişlerdi*." MM18

kabina* *a*. Kabine. "*Doğru, doğru ama bakmaz kabinasında bedihava*." MUR338

kabine (Fr.) *a*. Hekim muayenehanesi.

"*Geceleri evde, yatağında, gündüzleri kabinesinde bu kızı, bu hem akıllı hem matrak hem haysiyetli hem de filozof kızı düşünüyordu*." YYB105

kabir (Ar.) *a*. Ölünün gömülü olduğu yer; mezar. "*Kabrin çiçekten bir türbe olmuş*." İDG116

kabristan (Ar. ḳabr + Far. -istān) *a*. Mezarların bulunduğu yer; mezarlık. "*Babası yerindi, oğlunun küçücük tabutunu kendi eliyle kabristana götürdü*." EKM103

kabuk *a.* 1. Bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dış etkilere karşı koruyan, kendiliğinden oluşmuş sertçe bölüm; kışır. "*Odanın bir köşesinde bacağı kırık bir masa, masanın üzerinde boş rakı şişeleri, bulaşıklı kaplar, balık kılçıkları, yumurta kabukları…*" BE68 2. Ekmeğin pişme sırasında içinden daha çok sertleşen dış bölümü. "*Ekmeklerinin içlerini babalarına verdiler, kabukları kendilerine kaldı*." CEM72 3. Deri üzerinde bir yaranın veya sivilcenin kurumasıyla oluşan sertçe bölüm. "*Habip'in yarası kurudu, kabuk bağladı*." KAÇ174 4. Bir hayvanı dıştan örten kitinli, kalkerli, silisli, kemiksi veya boynuzsu örtü, kavkı. "*Bir sümüklüböcek gibi kabuğumun içine çekilmeye mecbur değilim*." AY150 **kabuğuna çekil-** dışarısı ile olan ilişkilerini kesmek, kimse ile görüşmemek. "*Her zaman az içip çok konuşan Kamran bugün çok içiyor, içtikçe kabuğuna çekiliyor…*" GAV134 **kabuk bağla-** üstünde kabuk oluşturmak, kabuklanmak. "*Güneşin altında kabuk bağlamış pisliklerin içinde beyaz beyaz kurtlar oynuyor, yeşil sinekler uçuşuyordu*." BTÜ113

kabuklu (I) *sf*. Kabuğu olan. "*Çünkü yenmez ellerinizden kabuklu ceviz bile*." MUR62

kabuklu (II) (Der.) *a.* Sünnetsiz erkek. "*İstemiyoruz, bu kabuklu gâvuru istemiyoruz*." CEM127

kabul (Ar.) *a.* 1. Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma. "*Kaptan kısa kesmek için, 'Peki' dedi. Kabul*!" YK21 2. Bir öneriyi uygun bulma. "*Ben böyle kabul etmiyorum Mazhar Bey*." EK67 3. Bir yere alınma. "*Onun için buraya kabul edilişimde bir iltimas seziyordum.*" BE44 4. Konukları veya işi olanları yanına, katına alma. "*Resimler alt alta konulmuştu ve üzerlerinde kalın harflerle Cumhurbaşkanı'nın kabulleri ibaresi okunuyordu.*" GK176 5. Sunulan bir şeyi, armağanı alma. "*Fakat beriki, böyle şeyi kabul etmezdi ki*!" EKM92 **kabul et-** 1. bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olmak. "*Rakip oyuncular itiraz ediyorlar, bu bizim oyuncumuz değil, bunu kabul etmeyiz*." BE61 2. Yanına, katına almak. "*Beyefendi onları ipek pijaması, ropdöşambrı, lacivert yün beresiyle misafir odasında kabul etti*." DK175 3. bir armağanı almak. "*Yıllar yılı biriktirdiği paralarını verebilirdi… Ya kabul etmezse?* DK58 4. onaylamak. "*Zaten Duran da suçun kendinde olduğunu açık açık kabul etmişti*." KAÇ204

kabul salonu *a.* Resmî konukların ağırlandığı büyük konuk salonu; kabul yeri. "*Zekâi'yi şehir kulübünün misafir kabul salonunda bir arkadaşıyla konuşur buldu*." HÇ289

kabullen- Kabul etmek, benimsemek. "*Planı fiyasko vermiş, yenilgiyi kabullenerek fabrikayı ortağının idaresine bırakmıştı*." DE33

kabullendir- Kabullenmesini sağlamak. "*... onlardan her bakımdan üstün olduğunu kabullendirmek için elini çabuk tutmuyor, ağır ağır tadını çıkarıyordu*." YK55

kabullendirme *a*. Kabullendirmek işi. "... arada *kıs kıs gülerek Muzaffer Bey'i çileden çıkaran Zekai'ye fikirlerini illaki kabullendirmeye çalışıyordu*." VV266

kabullenebil- Kabullenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... deli gibi sevildiğini farz ederek kadını kaldırıp atmanın vicdansızlığını kabullenemiyordu*." SBK203

kabulleniş *a*. Kabullenmek işi. "*Cevdet bu susuşun, suçu kabulleniş olduğunu anlıyordu*." SUÇ229

kabulleniver- Çabucak veya kısa sürede kabullenmek. "*Ne derse hemencecik kabulleniveriyor, ardından kuzu kuzu geliyordu*." SUÇ305

kabullenme *a*. Kabullenmek işi. "*Anasını, babasını, kardeşlerini, yakın, candan arkadaşlarını seven bir insanın hemen kabullenmesi gerekirdi*." DK143

kabultü* (Ar.) *a*. "Aldım, kabul ettim." anlamında bir söz. "*Şaşı kız mı? Kabultü, veheptü*." KT276

kaburga (Moğ.) *a*. 1. Eğe kemiklerinin oluşturduğu kafes. "*Arkadaşları gelince herifin kaburgası bi kalınlaştı, eh*!" MUR186 2. Göğüs kafesini oluşturan, arkadan omurgaya, önden de göğüs kemiğine eklenen uzun, yassı ve eğri kemiklerden her biri, eğe. "*Kaburgaları rutubetten buz kesilmişti*." EKM75 **kaburgaları çık-** çok zayıf olmak. "*Valide Camii'nin oraya*

gitti, duvar dibine tam çömelecekti, kaburgaları çıkmış, iri mi iri bir sarı it gözüne ilişti.” YYB144 **kaburgası kalınlaş-*** gözü açılmak, söz dinlemez olmak. “*Lakin el adamı, gözleri çıksın, gözünü açarlar, kaburgası kalınlaşır, iki buçuk değil, meteliği kurban ederdi*.” GK89

kâbus (Ar.) *a.* 1. Sıkıntılı ve korkulu düş, karabasan. “*Gece rüyasında hemen hemen aynı şeyleri görerek kâbuslar içinde uyanıyor, bir daha uyuyamıyordu*.” SM181 2. Acı, sıkıntı, korku veren olay. “*İkisi de aynı şeyleri düşünerek Fikret kâbusunu kafalarından atmaya çalıştılar*.” SBK262 **kâbus bas- (veya çök-)** büyük sıkıntı, korku duymak. “*Dava ilerledikçe Neriman'ın korkusu artıyor, gündüzleri bile kâbuslar basıyordu*.” EK225 **kâbus gör-** korkulu rüya görmek. “*Fatma'nın her gün nasıl kendi kendine ağladığını, geceleri kâbus görüp nasıl bağırdığını ... onlardan öğrenmiştim*.” ÇK79

kâbuslu *sf.* Karabasan dolu, sıkıntılı ve korkulu. “*Bir gün gene böyle, kâbuslu bir geceydi*.” SM146

kabza (Ar.) *a.* Silah, kılıç vb. şeylerde tutulacak yer; balçak, tutak, sap. “*Komiser, tabancasının kabzasıyla kapıyı hızlı hızlı çalıyor…*” KY225

kabzalı* *sf.* Kabzası olan. “*Hamza, elinde beyaz sedef kabzalı tabanca, şaşırmıştı*.” VV373

kabzet-* (Ar. ḳabż + T. et-) Bir kimsenin Azrail tarafından ruhu teslim alınmak. “*… o da onların ruhlarını peygamber efendimizin yanına kabzetti*.” GK172

kabzeyle-* (Ar. ḳabż + T. eyle-) Kabzetmek. “*Ondan sonra gel ruhumu kabzeyle amma rahat döşeğimde değil, ya harpte ya da…*” MUR202

kabzımal (Ar.) *a.* Meyve ve sebze üreticileri ile satıcılar arasında aracılık eden kimse, sebze meyve toptancısı, komisyoncu. “*Kendini kabzımal belliyor*.” GK25 **kabzımal mabzımal*** kabzımal falan. “*Kabzımal mabzımal değil*.” GK24

kabzımallık *a.* 1. Kabzımal olma durumu. “*İnönü devrinde karısının mallarına konup kabzımallığa yükselmişti*.” GK63 2. Kabzımalın yaptığı iş. “*Bizim Memmed İstanbul gurbetine heves etmez ... kabzımallığı belliyemez, dırnaksız Gafur'un ayağını alamazdı*.” GK251

kaç *sf.* 1. Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı. “*Eline kaç para geçiyor*?” GR171 2. Soru ifade etmeyen cümlelerde kullanıldığında “birçok” anlamında kullanılan bir söz. “*Buysa kaç vakittir, yani Murtaza bu mahalleye bekçi olalıberi işleri büsbütün bozulan fareleri deliklerine kaçışmaya zorladı*.” MUR57 **kaç para eder?** `değeri nedir?` anlamında kullanılan bir söz. “*Senin Fatma'n kaç para eder yanlarında*!” BTÜ299 **kaç paralık adam** değersiz. “*Hem sen kaç paralık adamsın ki?*” ÇK93 **kaç zamandır** `belirsiz fakat çok zamandan beri, çoktan beri` anlamında kullanılan bir söz. “*Komisyoncununkiyle kaç zamandır dargındı*.” GR71

kaç- 1. Hızla koşup bir yere saklanmak. “*Filiz yüksek topuklularıyla kaçtı*.” BFV134 2. Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. “*Tam otelden kaçacakken…*” ARK168 3. Kendini göstermemek, rastlaşmamaya çalışmak. “*Salvador, yakın gölde kurbağa tutan, insanlardan kaçan, kendi kendine konuşan bir İtalyan serserisiydi*.” GR182 4. Herhangi bir işi yapmaktan veya özverili davranmaktan geri durmak, kaçınmak. “*Zehir bile olsa, amcasının tapon kızını egaya düşürebilmek için dişini sıkacak, amcasının sözünden milim dışarı çıkmayacak, beladan kaçacak…*” KK248 5. Girmek. “*Hep bakmadan, gözüne kaçan dumandan hep sakınarak ‘İnanmam ya!’ dedi*.” GK364 6. Görünmeden gitmek, savuşmak, sıvışmak. “*Adam tavanın öbür ucunda, gerekirse kaçacağı yerleri izliyordu*.” KAÇ142 7. Yok olmak. “*Ne vardı neşe kaçacak*?” EB133 8. Kız veya kadın yasalara ve aile isteklerine karşı gelerek evlenmek için evinden ayrılmak. “*Kaç bana diyordu*.” EVO252 9. Benzemek, andırmak. “*Yol boyunca, mora kaçan acı bir kırmızıyla dudaklarını boyadı durdu.*” ÜÇK560 10. Hızlı koşmak. “*Kayık leşleri arasında çabuk çabuk kaçan ayaklar…*” SÇ175 11. İpi kopmak. “*Yırtıcı kuş gözleriyle pençelerinden sonra kadının naylonu tel tel kaçmış çoraplı bacaklarına takıldı gözleri*.” DHV295 12. Nitelik bildiren kimi sözcüklerle birlikte olmak anlamıyla yardımcı eylem gibi kullanılır. “*Mesele meydana çıkacak, öyle bir adamın oğlu için çok haysiyetsiz kaçacaktı*.” DE247 **kaçmak maç-*** kaçmak falan. “*Fellah oğluna kaçar maçar da*!” VV165

kaça *zf.* Ne kadar bir para karşılığında. “*Kaça*?” BFV121 **kaça patla-** “ne kadara mal olmak, fiyatı ne olmak” anlamında kullanılan bir söz. “*Neye mal olursa olsun, kaça patlarsa patlasın, alacaktı öcünü*!” KAÇ186

kaçabil- 1. Kaçma ihtimali bulunmak. “*Delikanlı ürker, tuzağa düşürüldüğünü sanır, kaçabilirdi*.” İDG79 2. Kaçmaya gücü yetmek. “*Kaçmak istemiş kaçamamıştı*.” KK153

kaçabilme *a.* Kaçabilmek işi. "*Türkiye'ye kaçabilmenin yollarını araştırdım*." BE63

kaçak 1. *sf.* Bağlı bulunduğu yerden veya yasadan kaçan, uzaklaşan. "*Polisler geliyor, arama yapacak, bir kaçak varmış vapurda, onu alıp götüreceklermiş, dediler*." BE57 2. *sf.* Yasaca yapılması yasak olan veya yapılması için gerekli izin alınmayan. "*Sağda solda kaçak gecekondu kurmakta olanların küçük gemici fenerlerinin sarı ışıkları…*" GK362 3. *sf.* Yasaca belirtilmiş gerekli gümrük ve vergileri ödenmeden bir yere sokulan veya bir yerden çıkarılan. "*Bahçenin bir kenarına bisikletlerin yanına bıraktığı bisikletine kilidi vurdu, öğrencilerin kaçak sigara içtikleri tuvalet aralığına geldi*." SM211 4. *zf.* Yasalara uymayarak gizli bir biçimde. "*Annemin elini makine kapmadan önce ben de çalışıyordum, pamukta. Ama kaçak*!" ARK205

kaçakçı *a.* Yasalara karşı gelerek bir yere mal sokan, bir yerden mal kaçıran veya bir yerde satan kimse. "*Nihayet bir kaçakçının kızıydı*." KY139

kaçakçılık *a.* Bir devletin yasalarına karşı gelerek yapılan ticaret. "*Babalığının yasak şeyler kaçakçılığı yapmakta olduğunu açık açık bilmese bile seziyordu*." KY138

kaçamak 1. *a.* Hoş görülmeyen bir şeyi ara sıra yapma. "*Çocukları İstanbul'a gönderile beri hayli kaçamak yapmıştı*." EK348 2. *a.* Bir şeyi belli etmeden, gizlice yapmaya çalışma. "*Kaçamak baktı, kimseler yoktu görünürde*." BFV234 3. *sf.* Başkalarına belli etmeden, gizlice yapılan. "*Belki de benimkine kaçamak bir yan göz atar*." ARK159 **kaçamak yap-** hoş görülmeyen şeyi gizlice ara sıra yapmak. "*Nasıl olmasın ki, o da kaçamak yapmıştı pazar günü*." ÖE65

kaçar *sf.* Kaç soru sıfatının üleştirme biçimi. "*Kaçar kuruş vereceğiz*?" BTÜ57

kaçarcasına *zf.* Kaçar gibi. "*Demek bu mahalleden gece kaçarcasına çıkıp gittiler*?" TD104

kaçık 1. *sf.* Bazı davranışları dengesiz olan; zıvanasız. "*Aklı kaçık, aklı kaçık…*" ARK225 2. *a.* Çorabın ilmeği kaçmış yeri. "*Hayriye ... adi ipek çorabının tel kaçığını dikiyordu*." BTÜ125

kaçıl- Kaçma işi yapılmak. "*Kaçılmaz. Erkek misin ki kaçacaksın*?" TD45 **kaçılmak maçıl-*** kaçılmak falan. "*Kaçılır maçılır mıymış*?" BTÜ249

kaçın- Herhangi bir işi yapmaktan veya özverili davranmaktan geri durmak, imtina etmek. "*Kime tutunmaya kalksa ya sulanıyor, ele geçirmek istiyor ya da onunla arkadaşlıktan kaçınıyordu*!" BFV257

kaçın kurası *a.* Kolay kolay aldanmayacak kadar görmüş geçirmiş kimse. "*Sonra da onları oteline getirmiş ama kız yüzlü kâtip kaçın kurası*?" ARK155

kaçınabil- Kaçınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kocasının nikâh tanıklığını yapmış bir adamdan dilediğince korksun, kaçınamazdı*." SBK267

kaçıncı *sf.* 1. Kaç soru sıfatının sıra biçimi. "*Kaçıncı sınıfa*?" SM175 2. Çok kez, birçok kez. "*Kim bilir kaçıncı sefer aynı şeyleri tekrarladı*." BTÜ199

kaçınılmaz *sf.* İstek ve irade dışında olan. "*Onun için kaçınılmaz bir şeydi bu*." KAÇ186

kaçır- 1. Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak. "*Beni kaçır buralardan*." BTÜ211 2. Bir işi belirlenen zamanda yapamamak. "*Hatta otobüsü kaçırmışlardı bu yüzden*." GR127 3. Zor kullanarak yanında götürmek. "*Dar pantolonlu, ağızları sigaralı haylaz oğlanlar fabrika kapısında yakalayıp kaçırırlar onu*." BFV168 4. Bir daha ele geçmemek üzere yitirmek. "*Sen tut bu devlet kuşunu kaçır, kara kuru denizcinin peşine takıl*." SBK280 5. Gitmek, kaçmak zorunda bırakmak. "*Milleti kaçırdın*." BTÜ232 6. Birini veya bir şeyi göstermemek. "*Peki ama niçin Kamran'dan kaçırdınız*?" GAV137 7. Ölçüyü, sınırı aşmak, fazlasına gitmek. "*Akşam biraz fazla kaçırdı viskiyi*." MM141 8. İstemeyerek altını kirletmek. "*Sınıfta altına kaçırmadı mı*?" MUR75

kaçırabil- 1. Kaçırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir saat içinde tamam üç yüz altmış liranın yolunu bulmuştu ki, fazlası tat kaçırabilir, ayılan ördekler başına bela olabilirdi*." TD100 2. Kaçırmaya gücü yetmek. "*Kaçıramayınca kâtip karyolaya, yanına oturur*." ARK152

kaçırıl- Kaçırma işi yapılmak veya kaçırma işine konu olmak. "*Kaçırılır mı*?" EB20

kaçırılış* *a.* Kaçırılmak işi. "*Artık ne Cevriye ne kara bıyıklı ne de Edirne'ye kaçırılışı…*" SÇ84

kaçırılma *a.* Kaçırılmak işi. "*Kızın ikinci sefer kaçırılması için istenecek yardımı ne diye*

yapacaktı?" CEM152

kaçırış *a.* Kaçırmak işi. "*Kabak Hafız'ı çiftlikten kurşun yemiş domuz gibi kaçırışı...*" HÇ24

kaçırıver- Çabucak veya ansızın kaçırmak. "*Yine ağzımdan kaçırıvermiştim*." ARK28

kaçırma *a*. Kaçırmak işi. "*Kaçırmaya niyetim yok*." GAV94

kaçırt- Kaçırmasını sağlamak. "*Üç, dört, belki de daha çok serseriyi yumrukları altında bayıltıyor, kaçırtıyordu.*" YD341

kaçırttır-* Kaçırtmasını sağlamak. "*Kaçırttırmayalım oğlum, ben varım*!" DK142

kaçış *a*. Kaçmak işi. "*Ama aldırış etmeyecekler, açacaklar haritalarını, ana vatana kaçış yollarını kırmızı kalemle çizecekler*!" BFV143

kaçış- Hep birden kaçıp çeşitli yönlere dağılmak. "*Kül renkli gündüzün içinde insanlar, nerdeyse inecek yağmurdan kaçışıyor gibiydiler*." EKM38

kaçışma *a*. Kaçışmak işi. "*İçerde çırılçıplak zinanın korku içinde şuraya buraya kaçışmaya çabalayan günahkârları...*" KY67

kaçıver- Çabucak kaçmak. "*Tavşanı hatırlatan ufacık, ama kurt zampara odasına kaçıverdi*." BFV122

kaçkaç *a.* Baskın veya işgal sırasında halkın toplu hâlde yerini yurdunu terk etmek zorunda kalması. "*Fransız işgali, Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele, dağlara, Orta Anadolu'ya kaçış: Kaçkaç*." EVO15

kaçkın *a*. Bir yerden veya bir işten kaçmış kimse. "*Bir alay sıyrık, şımarık çocuk, okul kaçkınları belki de...*" EB155

kaçma *a*. Kaçmak işi, firar. "*Peşinden koşan varmış da kovalanıyormuş gibi kaçmaya başlamıştı*." EK388

kaçta *zf*. Ne zaman? "*Patron kaçta gelir*?" DE145

kadana (Mac.) *a.* İri yapılı bir cins at. "*Topçu kadanasını hatırlatan iriyarı garson tezgâh gerisinde, kocaman elleriyle bir şey yapıyordu*." EK361

kadar (Ar.) 1. *e*. Ölçüsünde, derecesinde; kadarınca. "*Elinde doksan dokuzluk kuka tespih, salonun tahtalarında Kafkas dağlarının badem gözlü ceylanları kadar çevik, dolaşır*." DHV256 2. *e.* Büyüklüğünde, genişliğinde, miktarında. "*Hiç olmazsa mercimek kadar bir esrar parçasıyla püf çekmesi ... gerekiyordu*." EK357 3. *e.* Bir işin, bir durumun sona erdiği zamanı veya yeri gösteren bir söz; dek. "*Kız kardeşini de bulduğuna göre, ya alır cehennem olur gider ya da Reşat'ı buluncaya kadar arardı*." KY199 4. *e.* Zaman bildiren kelimelerden sonra süre belirten bir söz. "*Gece yarılarına kadar sigaranın birini yaktı birini söndürdü*." KK70 5. *zf.* Miktarda, derecede. "*Karnı doyuyor, bol bol çayla dilediği kadar esrar içip, sarı saçlı, yuvarlak başlı oğluyla, oğlunun hayaliyle baş başa kalabiliyordu ya*!" EK358 6. *e.* "Aşağı yukarı, yaklaşık" anlamında bir niceliğin miktarını tahminî olarak belirten söz. "*Fabrikanın yüz elli amelesinden sekseni, on dörtle on altı yaş arasında erkek çocuklardı ki, yirmi kadarı pres makinelerinde çalışıyordu*." EKM72 7. *e.* -mış ekli sıfat-fiillerden sonra geldiğinde "gibi" anlamı taşıyan bir söz. "*İçmiş kadar oldum evladım*." EK126 8. *e.* Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatan bir söz; denli, derece. "*Sizi ilk defa bu kadar cüretkâr görüyorum*." EK146 9. *e.* -e benzer biçimde; imişçesine, gibi. "*Karısı, çocukları kadar, parazit arkadaşlarından da bıkmış usanmıştı*." MM264

kadastro (Fr.) *a.* Bir ülkedeki her çeşit arazi ve mülk yerinin, alanının, sınırlarının ve değerlerinin devlet eliyle belirlenip plana bağlanması işi. "*Kadastroyu harekete geçirir, jandarma marifetiyle*." SM202

kadavra (İt.) *a.* Tıp öğretiminde, üzerinde çalışma yapılan ölü insan veya hayvan vücudu. "*Pinpon Nuri Bey'in kadavrasını taşımak değil mi şuraya buraya*?" KY91

kadeh (Ar.) 1. *a.* İçki içmeye yarayan ayaklı bardak; cam. "*Kadehini kaptı, kaldırdı*." KY91 2. *sf.* Bu bardağın alabileceği miktarda olan. "*İkinci kadeh likörü yuvarladığı sıra, Kamran beyaz gömleğini giymiş, al kravatını bağlamış, briyantinli saçlarını tarıyordu*." GAV95 **kadeh kaldır-** herhangi birini veya bir şeyi onurlandırmak için içmeden önce kadehleri yukarı kaldırmak. "*Dalgalı siyah saçlarıyla ressam anasının gözü, uzaktan kadeh kaldırdı.*" GK120

kadeh arkadaşı *a*. Birlikte içki içilen kimse. "*Hele karşında da kırk yıllık canı aziz kadeh arkadaşın varsa...*" BK283

kadeh arkadaşlığı *a.* Birlikte içki içilen

kimseyle oluşan dostluk. "*Ah sizi ah, demek size kadeh arkadaşlığı etmemi arzu buyuruyorsunuz*?" MM262

kadem (Ar.) *a*. Ayak. "*Demokrat Parti'nin iktidara geçeceği sıralarda, İstanbul'daki fabrikanın paralarıyla sırra kadem bastığını ... kimse bilmiyordu*." YD102

kademe (Ar.) *a*. Kendi içinde derecelendirilmiş bir bütünün basamaklarından her biri; aşama. "*Her kademede karanlıklara âdeta gizlenmiş tahta sıralar vardı*." DK227

kademe kademe *zf*. Basamak basamak, derece derece. "*Kademe kademeydi*." DK227

kademli *sf*. Kademi olan, iyilik getirdiğine inanılan. "*Uğurlu, kademli olsun*." VV409 **kademli olsun!** uğurlu olsun!. "*Al bakayım. Hayırlı, kademli olsun*!" MUR274

kader (Ar.) *a*. 1. Allah tarafından insanın başına gelmesi ezelde kararlaştırılmış olan şeyler; yazgı. "*Ne yaparsın be beyim, varmış kaderde*." ÇK88 2. Genellikle kaçınılmaz kötü talih. "*Filiz gibi, içinde yaşadıkları toplumun bir çeşit kader olmuş gerçeklerine kafa kaldıran tipler...*" BFV189 **kadere boyun eğ-** yazgısını, talihini kabul etmek. "*Bol kurşuni mantosu içinde babayani, kadere boyun eğmişti*." EK263 **kadere kırk beş*** *argo* 'ne olursa olsun, her şey olacağına varsın' anlamında bir söz. "*Varalım bir de ona soralım. Kadere kırk beş*!" BTÜ40

kader birliği *a*. İyi ve kötü günleri, aynı sonu paylaşma durumu. "*... tostçu dükkânları arasında sürünen delikanlılarla kader birliği yaparken yolu Cıva Film'e düşmüştü*." YD116

kaderci *sf*. Kadercilik yanlısı olan; yazgıcı, fatalist. "*İslami düşüncenin kaderci mantığıyla bu işin içinden çıkamadım ben*!" EK277

kaderli* *sf*. Kaderi herhangi bir nitelikte olan. "*Şu dünyada, şu kocaman dünyada ondan daha talihsiz, daha kötü kaderli bir başka insan var mıydı acaba*?" EVO361

kadı (Ar.) *a*. Tanzimat'a kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları. "*Okuma yazma belleyince sanki köye muhtar, şehre kadı olacakmış gibi ... çalışan oğlana içerleyip duruyordu*." GK171

Kadıköy *öz. a*. İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Kadıköy'de mi oturuyorsunuz*?" DHV296

kadın 1. *a*. Erişkin dişi insan; hatun, hatun kişi, bayan, karı, nisa, zen. "*Kadının içeri çekildiğini anlamıştı.*" KÜÇ50 2. *a*. Bu cinsten olup evlenmiş veya bir erkekle beraber olmuş kimse; avrat. "*Kız, hayır kadındı artık, bekler bekler, ümidini keser, ondan sonra da alırdı voltasını*." KY145 3. *sf*. Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan. "*Çok akıllı kadındır. Senden çok düşünür evinin umurunu.*" DE60 **kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar** "bir kimsenin toplum içinde yücelmesi de alçalması da karısına bağlıdır" anlamında kullanılan bir söz. "*Bir kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar diyor*." DE77 **kadın ol-** 1. evlenerek veya bir erkekle beraber olarak genç kızlıktan çıkmak. "*Kadın mı, kız mıydı acaba? Kadın olmalıydı*." GR126 2. kadın kocasını, evini iyi yönetmek. "*... sen de kadın ol, fettan ol, al avucunun içine efendim*!" BFV28

kadın göbeği *a*. Kızartılarak yapılan, ortası çukurca, bir tür yumurtalı hamur tatlısı. "*Sütlaçlar, kadın göbekleri, dilberdudakları...*" SM200

kadın milleti *a*. Toplumun dişi cinsten oluşan bölümünün tümü; karı milleti, karı kız milleti. "*Kadın milleti değil mi*?" GAV195

kadın terzisi *a*. Kadın giysisi diken terzi. "*Beyoğlu'nda bizimkinin tanıdığı yüksek bir kadın terzisi var, ona diktirdim*!" KK99

kadınca 1. *sf*. Kadına özgü. "*Genç kadın, kadınca hiçbir istek duymadığı bu eski aşığının önünde hırslı hırslı giyinirken gözüne telefon ilişti*." GK70 2. *zf*. Kadına yakışır bir biçimde, kadıncasına. "*İplik çulu serdi, yatağı çabucak yaydı, yorganı kadınca katlayıp döşeğin üstüne usulüyle bıraktı*." KAÇ52

kadıncağız *a*. Kendisine şefkat ve acıma duyulan kadın. "*Kadıncağızın üzülmesini istemiyordu.*" İDG17

kadınefendi *a*. Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılın başlarından itibaren padişahların doğum yapan eşlerine verilen ünvan. "*Zatı şahane, birinci, ikinci, üçüncü kadınefendiler, şehzadeler, sultanlar...*" SM129

kadınlaş- 1. Çocukluk çağından çıkıp kadınlık çağına girmek. "*Genç kız bir hayli kadınlaşmış, "Sana geliyordum!" dedi*." KY83 2. (erkek) Kadın gibi davranır duruma gelmek. "*Şimdi dikkat ediyordu, kadınlar, kızlar, erkeğin nerde kadınlaşmışı varsa ona bayılıyorlardı*." YD113

kadınlaşma *a*. Kadınlaşmak işi. "*Her yerde*

ayıptı erkeğin kadınlaşması.” VV277

kadınlı *sf*. Kadını olan. “*Dolu bardağı alesta tepesine dikti, ağzını koluyla sildi, şaraphaneyi omuz omuza doldurmakta olan kadınlı, genç kızlı yeni müşterilere seğirtti*.” TD25

kadınlı erkekli *sf*. Kadın erkek karışık. “*Kamyonun geçtiği yolun iki yanındaki tarlalar, pamuk tarlaları çapa çapalayan kadınlı erkekli ırgatlarla doluydu*.” BTÜ340

kadınlı kızlı* *sf*. Kadın kız karışık. “*Kadınlı kızlı işçi kafileleri gelip gelip geçiyordu*.” DK111

kadınlık *a*. 1. Kadın olma durumu. “*Hayır hayır, olmazdı böyle kadınlık*!” MUR21 2. Kadının gerekli erdem ve nitelikleri taşıması durumu. “*Oysa kadınlıktan uzak, Çingene maşası gibi şeylerdi*.” HÇ10 3. Dişiliğin özelliklerini kullanma durumu. “*Kadın gene hemen hemen her sabahki gibi, olanca kadınlığını saçarak kapısının önünü süpürüyordu*.” KT113

kadınsal *sf*. Kadına özgü ve kadınla ilgili. “*Adamın belden yukarısını soyunmasına yardım ederken kadınsal ürpermeler geçiyordu içinden*.” KAÇ42

kadınsallık *a*. Kadınsal olma durumu. “*Genç adamın mazbut, hele heyecanlı konuşmaları ondaki kadınsallığı siliyor*.” YD108

kadınsı *sf*. 1. Kadına benzer, kadın gibi; kadınımsı. “*Zaten bu çocukta kadınsı bir şeyler vardı*.” SÇ200 2. Kadınsı özelliklere fazlasıyla sahip olan (kadın); nisai, feminen. “*Şimdi de Fatma'yla yattığı gecelerin alacakaranlığı içinde Fatma'nın kadınsı kokusuyla kıvranışlarını hatırlamıştı*.” BTÜ249 **kadınsı madınsı*** kadınsı falan. “*Kadınsı hâlleri madınsı hâlleri...*” BFV183

kadınsız 1. *sf*. Kadın bulunmayan. “*Yıllar yılı kadınsız gecelerin korkunç açlığını taşıyan soluyuşlarını ... boğazlarında duyuyor, kuduruyorlardı*.” YK73 2. *zf*. Kadın olmaksızın. “*İlle, kadınsız nasıl durabiliyorduk*?” KP71

kadınsızlık *a*. Kadınsız olma durumu. “*Üç aylık kadınsızlığının açlığı şahlanmıştı*.” GK341

Kadırga* *öz. a*. 1. İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. “*Ulan Kadırga'da yaptırdın koca apartmanı*. MM234 2. Bu semtin spor kulübü. “*Kadırga'yla yapacakları maçta santrfor oynatacaklardı*.” SUÇ58

Kadırgalı* *sf*. Kadırga spor kulübü oyuncusu. “*Takımlar alana çıkmışlardı ama bereket versin Kadırgalılar tamam değildi*.” SUÇ110

kadife (Ar.) 1. *a*. Yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış ham madde lifleriyle kaplı, parlak, yumuşak kumaş, velur. “*Bohçaların biri mor, öteki kırmızı kadifeden, sırmalarla işli, son derece zarif, cana yakın şeylerdi*.” OK13 2. *sf*. Bu kumaştan yapılmış, bu kumaşla kaplanmış. “*Öbür odaya iştahla koştu, kaç vakittir sarı kadife bohçasında uyuyup duran mor üzerine sarı sırmalarla işli oyun elbisesini getirdi*.” OK45

Kadillak* *öz. a*. Cadillac. “*O gün gördüğümüz bej Kadillak'ı alacağım*.” HÇ77

Kadillaklı* *sf*. Kadillak’ı olan. “*Büyük toprakların sahibi, büyük çiftçi Muzaffer Bey'in yeğenine kayınbaba olmaktan gelecek Kadillak'lı, barlı, çalgılı, İstanbul, İzmir, Ankaralı, elma kurtları gibi kıvranan kar beyaz kadınlarla dolu günler*!” VV184

kadim (Ar.) *sf*. Çok eski zamanda var olmuş veya eskiden beri var olan; bayrı. “*Bir türkü gibi dolaşıyordu kıyı semtin harap değilse bile devri kadimden kalma evin loşluğunda*.” BFV243

kadir (I) (Ar.) *a*. Değer, kıymet, itibar. “*Kadrini, kıymetini bilemedik*.” DE117 **kadir kıymet bil-** değerini bilmek. “*Böyle kadir kıymet bilen biri, yüz lirayı bile az, daha doğrusu layık bulmayabilirdi*.” DE136

kadir (II) (Ar.) *sf*. 1. Bir şeyi yapmaya, başarmaya gücü yeten; erkli, muktedir. “*Neye kadir değil ki*.” SM259 2. Her şeye gücü yeten (Tanrı). “*Kadir Mevla’m onda yazdığını dokuzda almaz*!” KY123 **kadir ol-** güçlü olmak, gücü olmak, gücü yetmek. “*Başgardiyan bir tek kelime söylemeye kadir olamamış…*” EKM157

Kadir gecesi *öz. a*. Kur'an indirilmeye başlandığı için kutsal sayılan ramazan ayının yirmi yedinci gecesi. “*Anaların kadir gecesi doğurduğu evlatlara ne mutlu*!” HÇ150 **Kadir gecesi doğmuş** çok şanslı, kısmetli kimseler için söylenen bir söz. “*Anası kadir gecesinde doğurmuştu demek*?” HÇ153

kadir kıymet bilirlik* *a*. Kadir kıymet bilme durumu; değerbilirlik, kadirbilirlik, kadirşinaslık, nimetşinaslık. “*O biçim konaklar ortadan kalkarken hatırı gönülü, kadir kıymet bilirliği, daha kötüsü de fakir fukaranın dilinden anlamayı da birlikte götürmüşlerdi*.” EVO377

Kadiri* (Ar.) *öz. a*. Abdülkādir-i Geylânî’ye

nisbet edilen İslâm dünyasının ilk ve en yaygın tarikatı. "*Kadiri şeyhi Kadir'le evli oldukları yıllar, Ceyhan'da*." EVO354

kadirşinaslık *a*. Değerbilir olma durumu, değerbilirlik, iyilikbilirlik, kadirbilirlik. "*Türk hâkimi bizi bir celsede ayırmak kadirşinaslığını gösterdi*." ÜÇK568

kadran (Fr.) *a*. Saat, pusula vb. araçlarda, üzerinde yazı, rakam veya başka işaretler bulunan düzlem. "*Saatin kadranındaki akrep ve yelkovandan başka üçüncü, kırmızı çubuk hızla dönmekteydi*." KP23

kadro (İt.) *a.* 1. Bir kamu kuruluşunun, bir işletmenin, denetim veya yönlendirme işlerini gerçekleştirenler ve bunların taşıdığı ödev, yetki ve sorumlulukların hepsi. "*En çok şu geçici hamal kadrosuna tutuluyorum*." ARK108 2. Ekip. "*İktidarı tutan gazeteler, hemen hemen bir ağızdan, yeni partinin kazansa bile, hükümeti yönetecek kadrosu olmadığını her fırsatta yazıp duruyorlardı*." ÜÇK594 3. Belli bir sebeple bir arada bulunan kimselerin bütünü. "*Her günkü kadro gene kahvede toplanmış, çene çalıyor, çene çalmayanlarsa tavla, pişpirik oynuyorlardı*." SUÇ69

kadrolu *sf*. Bir kuruluşta kadrosu olan, kadroya girmiş olan. "*Geçici hamal kadrolu kâtip parçasının karısı, hadiii…*" ARK109

kafa (Ar.) *a.* 1. İnsan başı, ser. "*Ön tekerlek başının üstünden geçti ve kafa yamyassı oldu*." EK397 2. Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek. "*Var bir kafa herifte odun*!" DK256 3. Görüş ve inançların etkisi altında beliren düşünme ve yargılama yolu; zihniyet. "*Ah deli kafa dedi, ah deli kafa…*" AY212 **kafa at-** kavga sırasında karşıdakinin yüzüne, sert ve şiddetli bir biçimde kafayla vurmak. "*Enselenmiş, mariz yemiş, ensesini kaşımış, yol kesmiş, adam soymuş, kafa atmış, bıçak yemiş ama en sonunda da vurmuştu voliyi*." ÖE21 **kafa (veya kafayı) çek-** *argo* içki içmek. "*Bu it yıllardır kafayı çekti mi böyle, beni taciz eder*!" KAÇ35 **kafa kafaya ver-** 1. iki veya birkaç kişi bir kenara çekilip konuşmak. "*Filiz, elinde kitap, Ressam'ın odasına gene hep o hiç dinmeyen sevinç fırtınasıyla girince kafa kafaya verdiler*." BFV185 2. dayanışmak. "*Açalım meyhanemizi, verelim kafa kafaya, oooh*!" EK319 **kafa karıştır-** önceki düşüncelerini altüst etmek. "*Kafamı karıştırma*!" BFV4 **kafa patlat-** bir konu üzerinde pek çok düşünmek. "*Gerçekten de o kadar yıl çeşitli okullarda dirsek çürütmüş, kafa patlatmıştı*." ÖE84 **kafa salla-** karşısındakinin her sözünü uygun bulur görünmek. "*Uykusuzluktan, kafa sallamaktan imanım gevreyecek*." KP49 **kafa (veya kafasını) şişir-** gürültü veya gevezelikle bir kimseyi rahatsız etmek. "*Al şu yirmi liranı birader, kafa şişirdin artık*!" GR174 **kafa tut-** boyun eğmemek, karşı gelmek, diklenmek. "*... yağmura, ayaza kafa tutan bu canlı, bu pırıl pırıl ses beni yazı makinemin başında bulurdu*." ÖE88 **kafa yok!** "akıl, düşünce yok" anlamında kullanılan bir söz. "*Lakin herif eşek, kafa yok*!" GAV96 **kafa yor-** bir iş, bir konu üzerinde çokça düşünmek. "*Ayten de yatağında dönmüş durmuş, bu işe başlama zorluğu üzerinde kafa yormuştu*." KK145 **kafası alma-** anlayamamak, kavrayamamak. "*Ama gene de bir türlü kafası almıyordu kocasının görünmeyişini*." TD98 **kafası işle- (veya çalış-)** aklı, zekâsı yerinde olmak, bir konu üzerinde iyi düşünebilir olmak. "*Ağzında dili dönen, kafası çalışan, bir bakışta iyiyi kötüden ayırt eden...*" MM74 **kafası karış- (veya allak bullak ol-)** önceki bilgi ve düşünceleri altüst olmak. "*Deminden beri kafası allak bullak olan Nurettin Şadan Bey'in aklı birdenbire başına geldi*." GR31 **kafası kız-** öfkelenmek. "*Kafası kızdı mı gök tırmalayanların otuzuncu katına asansörden bile önce çıkar...*" SÇ110 **kafası şiş-** gürültü veya gevezelik sonucu rahatsız olmak. "*Parti çekişmeleriyle kafası şişen kahvenin son günlerdeki durgunluğu bundan mıydı acaba*?" HÇ49 **kafasına dank et-** bir olay sebebiyle birden ayılmak, doğruyu anlamak. "*Murtaza'nın kafasına dank etmişti*." MUR68 **kafasına estiği gibi** sadece kendi düşünce ve isteklerine göre. "*Evimi istediğim gibi tanzim etmek, kocamla dilediğim şekilde, kafamın estiği gibi yaşamak isterim*." EK220 **kafasına geçir-** başına geçirmek. "*İskemleyi paşanın kafasına geçirince herifin Allah'ı şaşmış*!" VV219 **kafasına gir-** birini bir iş yapmaya kandırmak. "*Kocasının kafasına girenler hep o kara sakallılardı*." YD331 **kafasına girme-** anlayamamak, kavrayamamak. "*Anlatıyordu ama aşırı sarhoş bakkalın kafasına girmiyordu ki*." KT43 **kafasına göre** istediği gibi. "*Tam kafasına göre*." EVO305 **kafasına koy-** kararını önceden vermiş olmak, önceden şartlanmak, bir şey yapmaya kesin karar vererek zamanını beklemek. "*Kafasına koymuştu*." EB240 **kafasına sok-** zihnine yerleştirmek, anlamasını sağlamak. "*Kayınbabası emekliye ayrılıp eline de toplu bir para geçince kaç vakittir tasarladığı bu otel işini ihtiyarın kafasına sokmuş, ne yapmış yapmış, bu oteli aldırmıştı*." MM276 **kafasına takıl-** zihni bir şeyle sürekli olarak uğraşmak. "*Günlerden beri kafasına takılan ufacık, pırıl pırıl bir tabanca hayali gene geldi, içine oturdu*." GAV141 **kafasına yat-** doğru olduğunu kabul etmek. "*Kafaları bir şeye yattı mı tövbe çeviremezsin*." CEM60 **kafasında kal-** hatırlamak. "*İstanbul'undan kafamda*

kalmış ne kadar resim varsa bütün görkemiyle canlanır, şehrim sönükleşiverirdi." AY103 **kafasında şimşek çak-** zihninde birden bir düşünce doğmak. "*İlk önce hiçbir şey anlamadı, lakin birdenbire kafasında şimşek çaktı*." GR53 **kafasından at-** bir şeyi unutmak veya ondan vazgeçmek. "*İçini çekti, elinin bir hareketiyle düşüncelerini sanki kafasından attı*." KY219 **kafasından geçir-** belli belirsiz düşünmek. "*Bir yandan yalvarıyor, bir yandan da kızı Edirne'ye mi, Tekirdağ'a mı nereye olursa kaçırmayı kafasından geçiriyordu*." SUÇ84 **kafasını dinle-** 1. zihni yoran sorunlardan uzak kalmak. "*Kafasını dinleyebilmesi, kendi derdini düşünebilmesi bakımından burası bulunmaz bir yerdi*." DE92 2. sessiz, sakin kalmak. "*Kafasını dinlemek istiyor*." SBK19 **kafasını kır-** iyice dövmek, pataklamak. "*Üstelik de yeğenini döv, kafasını kır, kov çiftlikten, rezil et memlekete*!" KAÇ159 **kafasını kurcala-** zihnini meşgul etmek, düşündürmek. "*Mazhar deminden beri kafasını kurcalayan şeyi nihayet sordu*." EK67 **kafasını sok-** barınabilecek bir yere yerleşmek, başını sokmak. "*Hiçbirinize güvenemediğim için, gelecek daha yaşlı günlerimi sigortaya almak maksadıyla böyle bir evcik yapıp kafamı sokacağım*!" MM226 **kafasını taştan taşa vur-** başını taştan taşa çarpmak. "*Deli kafamı daha çok vuracam taştan taşa*." BTÜ202 **kafasını toparla-** sağlıklı düşünebilir olmak. "*Kafamı toparlayamıyorum*." AY218 **kafasının dikine git-** kendi düşünce ve görüşünün en iyi olduğuna inanarak kimsenin öğüdünü, uyarısını dinlememek. "*Hayır dinlemedi. Kafasının dikine gitti*." VV381 **kafaya çık-** futbolda havadan gelen topa kafa vurmak için sıçramak. "*Gazi'nin kafaya çıkışları fevkaladeydi*." AY101 **kafaya tak-** sürekli o şeyi düşünmek. "*Ben bu işi kafama taktım*." EK374 **kafayı bul-** sarhoş olmak. "*Biralarına hafiften votka karıştırıp içmiş olan kızlar zaten kafayı bulmuşlardı*." KY53 **kafayı bulandır-** önceki düşünceleri altüst etmek, değiştirmek. "*Şu mesele kafamı bulandırdı ya, bütün gece uyku girmedi gözüme*." YD137 **kafayı çalıştır-** akılcı davranarak sorunları çözmek. "*Bunun için kafayı çalıştırmak yeter*!" GK59 **kafayı çek-** içki içmek. "*Herhâlde gene kafayı çekeceklerdi*." EVO151 **kafayı vur-** uyumak için yatmak. "*Şu cenabet çıksa da gidip eve kafayı vursam*!" CEM52

kafa dengi *a.* Görüş ve anlayışları birbirine uyan kimselerden her biri, kafadaş, kafadar, büzüktaş. "*Kafa dengi, içkici, güzel saz çalan bir insandı*." EVO76

kafa kâğıdı *a*. Nüfus cüzdanı. "*Rahmetlikle izinnamesiz evli olduklarından, oğluna kafa kâğıdı çıkarmamışlardı*." GR203 **kafa kâğıdı mafa kâğıdı*** kafa kâğıdı falan. "*Emeti memeti, kafa kâğıdı mafa kâğıdı. Şırası mıydı*?" GR203

kafaca *zf*. Düşünce bakımından. "*Topal Eskici'nin özelliği dedesi Resul Ağa'dan değil, ne kafaca ne de bedence dedesine şu kadarcık benzemeyen ufak tefek babasından geliyordu*." EVO10

kafadan *zf*. Zihinden, belleğini kullanarak. "*Kafadan attı*." GR10 **kafadan at-** bir konu üzerinde inceleme yapmadan rastgele konuşmak, uydurmak, yalan söylemek. "*Kafadan at bre herif*!" SAR72

kafadan kontak *sf*. Aklı eksik, düşüncesi kıt, delice işler yapan; kafadan çatlak, kafadan sakat, kafası çatlak, kafası kontak (kimse). "*Ben kafadan kontağım kardeş, dedi*." BE67

kafadar (Ar. ḳafā + Far. -dār) *a*. Görüş ve anlayışları birbirine uyan kimselerden her biri; baştaş, büzüktaş, kafa, kafadaş, kafa dengi. "*Beş, altı, yedi yaşında üç kafadar, üçü de Sütlüceliydi, Sütlüce'den bıkmışlardı*." KP58

kafalı *sf.* 1. Kafası olan. "*Çifte kafalı, iri başını omuzları arasında dimdik tutan kalın boynu kısa, ensesi kat kattı*." BK274 2. Kafası herhangi bir biçimde olan. "*Ne var kavun kafalı*?" EKM127 3. Bilgili, kavrayışlı ve anlayışlı. "*Valla ağa sen çok kafalısın*." EVO77

kafası dumanlı *sf*. Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan (kimse); sarhoş. "*Kafası dumanlı olmasa, bu, tüm dişleri altın ağanın davetini cana minnet bilirdi ya, dumanlıydı kafası*." ÜÇK318

kafası iyi *sf*. Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan (kimse); sarhoş. "*Kafası iyi idi ama gene de içmek istiyordu*." TD107

kafasız *sf*. Düşünüşü, anlayışı ve kavrayışı kıt olan. "*Ortayı bile bitiremedi, kafasız*!" DK6

kafatası *a*. İnsanda ve omurgalılarda içinde beyin bulunan, başın kemik bölümü. "*İnsan, kafatasında akıl taşıyan hayvandır*!" ARK55

Kafdağı *öz. a*. Genellikle masallarda yer alan, dünyayı çevrelediğine inanılan, arkasında cinlerin, perilerin bulunduğu varsayılan, zümrütten hayalî bir yer. "*Onun için, burnu Kafdağı'nda*!" EK204

kafes (Ar.) *a*. 1. Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış

taşınabilir bölme. "*Gözleri dondurmacının tavanına asılı kafeste*." SBK32 2. Çapraz çubuklarla ve aralıklı olarak yapılmış, pencerelere takılan siper. "*Bu kafes yaz kış açık dururdu hâlbuki*." BE76 **kafese gir-** *argo* aldatılıp kendisinden çıkar sağlanmak. "*Sonunda kafese girdi tabii*." SBK295 **kafese koy-** *argo* aldatıp çıkar sağlamak. "*Ya kafese koy ya da…*" EB28

kafes teli *a.* Tel çitlerde kullanılan veya bir makine aracılığıyla kafes yapımında gerekli olan ince, galvanizli tel. "*Kalın, sık kafes telleri ardına sıralanmış mahpuslar, tellerin öbür yanındaki ziyaretçileriyle görüşüyorlardı*." SUÇ189

kafesle- *argo* Çıkar sağlamak için birini aldatmak. "*Ne yaptı yaptı, doktoru kafesledi, rakiplerini taburcu ettirip kurtuldu*." ÇK89

kafesli *sf.* Kafesi olan veya kafes biçiminde olan. "*Yobaz avından canını nasılsa kurtaran dede bugünlerin insan taşan sokaklarına kafesli pencereler ardından bakarak ta yüreğinden kopup gelen bir hınçla, 'Allah!' demiş, bir sır verircesine eklemişti*." DHV258

kafeşantan (Fr.) *a.* İçkili, çalgılı kahvehane. "*Şimdilerdeyse uçsuz bucaksız tarlalarından gelen kazancını Nis, Montekarlo kumarhanelerinde, Paris kafeşantanlarında avuç avuç yiyen dayısının çiftliğinde zavallı bir kâtip parçasıydı*." VV40

kâfi (Ar.) 1. *sf.* Yeterli, yetecek ölçüde olan. "*Çünkü kâfi miktarda alkol aldık*." İDG93 2. *ünl*. `Yeter, yetişir, artık istemez` anlamlarında bir seslenme sözü. "*Ustam, kim bilir kaçıncı defa, 'Kâfiii!' diye bağırırmış, duymazmışım ki, enseme vururdu.*" BE47 **kâfi gel-** yetmek, yetişmek. "*Kâfi gelmiyor o hâlde*." MM268

kafile (Ar.) *a*. 1. Birlikte hareket eden topluluk. "*Haydar bir ara birden bir yaban ördeği kafilesini görerek heyecanlandı*." BTÜ192 2. Aynı yöne giden taşıt veya yolcu topluluğu; konvoy. "*Hendekler atlıyor, kalabalık bir araba kafilesinin önünü kesmeye çalışıyordu*." SUÇ107

kâfir (Ar.) 1. *a.* Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse. "*Allah, yarabbi... Sana inanmayan kâfir*!" EKM116 2. *ünl.* Sevilen birine takılmak, sitem etmek için kullanılan bir seslenme sözü. "*Var, beş aylık. Emiyor kâfir*!" KP78 3. *a.* Acımasız, zalim kimse. "*Bizim usta, kâfir, ağaya bir şeyler fısıldadı*." CEM58 4. *a.* Genellikle Müslüman olmayanlara verilen ad. "*Kâfir Moskof yurdumuzu yuvamızı talan etti.*" EK16

kâfirlik *a.* Kâfir olma durumu. "*Beni kâfirlikle mi itham ediyorsun yoksa*?" SAR4

kafiye (Ar.) *a*. Şiirde dizelerin sonunda tekrarlanan ve aynı ahengi veren heceler veya aynı görevde olmayan ancak benzeşen sesler, uyak. "*Millî günlerde eline geçirdiği herhangi bir kürsüye fırlayıp kafiyeleri kırbaç gibi saklayan hamasi şiirlerle kalabalıkları coşturur, her yeni çıkan şiir, hikâye, romanları okula ilk o getirirdi.*" YYB161

kafiyeli *sf.* Kafiyesi bulunan; uyaklı, mukaffa. "*Eski tarzda ama çok eski ağızla, vezinli kafiyeli aruzlar, heceler...*" KK240

Kafkas* *öz. a.* Kafkasya; Karadeniz ve Hazar denizi arasında yer alan, Avrupa ve Asya'nın sınırında bulunan bölgenin ismi. "*Kafkas dağlarının mavi, mor kayalarında at oynatmamış, görmemiştir oynayan atları ama yine de Moskof kini alev alev yanar yüreğinde*." DHV256

Kafkasya* *öz. a*. Kafkasya Cephesi; I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun orduları ile Rus İmparatorluğu Ordusu'nun karşı karşıya geldikleri cephe. "*Onlara neydi Deme'den, Bingazi'den, Yemen, Kafkasya, Allahüekber'den.*" EVO16

Kafkasyalı *öz. a*. Kafkasya'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Kafkasyalıdır o*." DHV256

kâgir (Far.) *a.* Taş veya tuğladan yapılan (yapı), kârgir. "*Günün ilk banliyö treni kâgir ve ahşap kalabalığından ibaret mahalleyi çürük temellerinden sarsıp tahta evleri zangır zangır titreterek kurşun hızıyla geçerken Mustafa uyandı*." DK15

kâğıt (Far.) 1. *a.* Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak. "*Ufacık bir kahvehanesi, yanında da şeker, tuz, kara zeytin, boyalı halka şekeri, zarf kâğıt gibi ufak tefek satan bir bakkaliyesi vardı*." KY46 2. *sf.* Bu yapraktan yapılmış. "*... tabaka tabaka çizgisiz kâğıt cetvel…*" KP30 3. *a.* Belge ve doküman. "*Cebinden çıkardığı, dörde katlanmış bir tabaka beyaz kâğıdı aktörün önüne serdi*." BK323 4. *a.* İskambil kâğıdı. "*Tavlacılar tavlalarını, iskambilciler kâğıtlarını bırakmışlardı*." ARK232 5. *a.* Kâğıt para. "*Yüz yirmi kâğıt verdim amma helal olsun*." BK319 6. *a.* Üzerine yazı yazılmış bu tür malzeme.

"*Yarın belki de hükümet evinizi araştırır, zararlı kâğıtlar bulursa...*" OK44 7. *a*. Yazılı sınav kâğıdı. "*Sonra da boş kâğıdını götürüp verdi, çıktı*." YYB179 **kâğıt aç-** iskambil kâğıtlarını oyunculara dağıttıktan sonra koz olacak kâğıdın yüzünü çevirmek. "*Mahalle çocukları yazın burada futbol oynar, kumarcılar barbut atar, üçkâğıtçılar kâğıt açar, şeker kamışı somurulur…*" CEM103 **kâğıt kaleme sarıl-** hemen yazmaya başlamak. "*Tam, Deve'ye mektup yazmak için kâğıt kaleme sarıldığı an, aklına geldi*." ÜÇK456 **kâğıt oyna-** iskambil kâğıtlarını kullanarak çeşitli oyunlar oynamak. "*Birden bir tanıdık, karşı köşede kâğıt oynayan Hakkı Efendi, gardiyan arkadaşlarından Hakkı Efendi'yi seçti*." ÇK67

kâğıt oyunu *a.* İskambil kâğıdı ile oynanan oyun. "*Sonra, kâğıt oyunuydu bu, şans işi*." MM52

kâğıt para *a.* Devlet bankası tarafından piyasaya çıkarılan değeri kâğıt üzerinde belirtilen para; kâğıt, kayme, kaime, banknot. **"***Siyah pantolonunun cebinden çıkardığı bir avuç kâğıt para içinden kırış kırış bir iki buçukluk ayırırken…"* YK44

Kâğıthane *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*İyi ama Eyüp ya da Kâğıthane'de oturuyorlarsa*?" ÇK132

kâğıtlan- Kâğıtla kaplanmak. "*Dışarıdaki şubat fırtınası ... sımsıkı kâğıtlanmış camlara yüklenerek harap evi sarsmaktadır*." YK33

kâğıtlı *sf.* Kâğıdı olan. "*Siyah kâğıtlı sigara paketini çıkardı*." ARK82

kağnı *a.* İki veya dört tekerlekli, dingili tekerlekle birlikte dönen öküz arabası; kağnı arabası. "*Kağnı gıcırtıları, eşeklerin anırtısı, beygir kişnemeleri, öküz, camız böğürtüleri yüklü geceleri ne kadar severdi*!" VV28

kâh (Far.) *zf*. Seyrek olarak; ara sıra. "*Kâh ağız olurlar, kâh göz*." BE3

kah kah kah* *a.* Gülerken çıkan ses. "*Hacer Hanım kah kah kah güldükten sonra, 'İlahi çocuklar!' dedi*." EK121

kahhar (Far.) *sf.* Her şeyi yok eden (Tanrı). "*Cenab-ı Allah kahhar ismiyle kahrederdi*." ÜÇK339

kahır (Ar.) *a.* Derin üzüntü veya acı, sıkıntı. "*Geçen yıl oğlunun kahrından ölen babasından binlerce dönüm tarla, mandıra, çiftlik kalmış*." YK46 **kahır (veya kahrını) çek-** uzun süre sıkıntıya katlanmak. "*... kahrını çeken, yetişip bu boya gelinceye kadar saçını süpürge eden kendisiydi*." EK40 **kahrından öl-** aşırı üzüntü, kişinin ölümüne neden olmak. "*Annem, ağabeyimin kahrından öldü*!" SBK61

kahırlan- Çok ve için için üzülmek, kederlenmek. "*Kim bilir, belki de merdiven başında filan rastlamış, kahırlanmıştı*." KP48

kahırlandırabil-* Kahırlandırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*O anda ev sahibini dünyada hiçbir şey bu kötü haber kadar kahırlandıramazdı*." KP48

kahırlı *sf.* 1. Üzüntü veya acısı çok olan. "*Niçin kahırlıydı*?" VV257 2. Üzüntü, sıkıntı dolu. "*Şu tatlı dilleri de olmasa bu kahırlı dünyanın hiç çekileceği yok*." ÇK131 **kahırlı mahırlı*** kahırlı falan. "*Yoook, öyle kahırlı mahırlı…*" BTÜ105

kahırlı kahırlı* *zf.* Derin üzüntü veya acı hissederek. "*Sonra da dumanı kahırlı kahırlı bıraktı*." TD37

kahırlılık* *a*. Kahırlı olma durumu. "*Büyük, usul usul, gizlemeye çalıştığı bir kahırlılıkla, 'Canım sıkılır diye korkma!' dedi*." EVO27

kâhin (Ar.) *a.* Doğaüstü yollardan gizli, bilinmeyen şeyleri, geleceği bilme iddiasında bulunan kimse. "*Kâhinlerden hoşlanmam diyordun*." HÇ75

Kahire* *öz. a.* Mısır'ın başkenti. "*Bütün ömrü Paris, Londra, Berlin, Roma, Kahire'de geçmiştir denilebilirdi*." CEM45

kahkaha (Ar.) *a.* Yüksek sesle gülme. "*Kâmuran kahkahalarla gülerek babasının boynuna sarıldı*." İDG28 **kahkaha at-** yüksek sesle gülmek. "*Mualla bir kahkaha attı*." İDG80 **kahkaha (veya kahkahayı) bas- (veya salıver-)** kendini tutamayıp yüksek sesle gülmek. "*Doktorun kahkahayı basması önemli değil, asıl eczacı kadının teşhisi doğruydu*." GR115 **kahkahadan kırıl-** çok gülmek. "*Çocuklar kahkahadan kırıldılar*." SBK24

kahkaha çiçeği *a.* İki çeneklilerden, çoğu kenarları mavi bir çizgi ile çevrili beyaz, mavi, pembe veya morumsu çiçekler açan, bir veya çok yıllık, tırmanıcı ve otsu bir süs bitkisi; gündüzsefası. "*Buraya kadar, yani koyu yeşil üzerine pembe kahkaha çiçekleri işli zarif elbisesi içinde geniş omuzlar…*" BK335

kahkaha fırtınası *a.* Toplu olarak atılan kahkaha; kahkaha tufanı. "*Yeni bir kahkaha fırtınası…*" MUR34

kahkahacı* *sf*. Küçümseyen, alaycı. "*O gözler, her insanda mutlaka alay edecek taraflar bulan, hoyrat, kahkahacı, ezadan hoşlanan bir ruhun aynası, iki mavi yuvarlaktı*." EKM38

kahkahalı* *sf*. Kahkaha atan, yüksek sesle gülen. "*Saçları her zaman ondüleli, bol kahkahalı Leman Hanım ... derdi*." EB32

kahpe (Ar.) 1. *a.* Namussuz kadın. "*Ne olacaktı, kötü yolda gezen kahpe karısının terbiyesini veremeyen, korkak, kancık bir babadan doğan çocuk bundan başka türlü mü olurdu*?" GAV167 2. *sf.* İnanç ve düşüncesini değiştiren, sözüne güvenilmeyen (kimse); dönek. "*Bilmiyordu, bilmiyordu bu kahpe dünyanın işini*." EVO3 3. *a.* Birini sırtından vuran; kalleş. "*Koca İstanbul'da da şu kahpe Sarı İbram'dan başka köylüsü yoktu*." YYB141 **kahpe karı kasığında yat-*** *argo* pezevenkçe, deyyusça davranmak. "*Hiç merak etmeyin, ben kahpe karı kasığında yatmadım*." MM16

kahpe felek *a*. "Rast gelmeyen, yâr olmayan, kötü talih veya kader" anlamında kullanılan bir söz; kambur felek. "*Hemşerisi Hasan'a değil, onu bu hâllere sokan devire, devrana, kahpe feleğe...*" BTÜ108

kahpece *zf*. Kahpe gibi, kahpeye yaraşır bir biçimde. "*O daha anasının memesindeyken kahpece öldürülen babasının kanını yerde komamak için buraya düştüğünü bilmeliydi*." YK81

kahpelik *a*. 1. Kahpe olma durumu. "*Sen kahpe olmasan kızının kahpeliğine göz yummazdın*!" EVO259 2. Kahpece davranış. "*Arkadaşları kahpelik etmiş*." BTÜ318 **kahpelik et-** sözünden dönerek birine kötülük etmek. "*Arkadaşları kahpelik etmiş*." BTÜ318

kahraman (Far.) 1. *sf*. Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse); yiğit. "*Demek Hasan Bey adında bir kahramanın yeğenisin*?" MUR119 2. *a*. Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde yüksek nitelikleri veya örnek alınacak davranışları dolayısıyla okurların hayranlık duyduğu başkişi. "*... romanıma bu kızı kahraman almak...*" BFV188

kahramanca *sf*. Kahramana yaraşır. "*... bir kadının kendini toparlayıp kötü yola düşmemesi, ... kahramanca bir davranış değil miydi*?" ARK243

kahramanlaş- Kahraman durumuna gelmek; yiğitleşmek. "*İnsan kahramanlaşıyor, olduğundan başkalaşıyordu*." SM199

kahramanlaştırma *a*. Kahramanlaştırmak işi. "*Herifi kahramanlaştırmayı mı*?" ÜÇK577

kahramanlık *a*. Kahramanca davranış, yiğitlik. "*Yok kahramanlıkmış, git Ruslarda gör babayiğitliği filan*!" EKM155

kahret- (Ar. ḳahr + T. et-) 1. Ezmek, perişan etmek. "*Allah kahretsindi ondan bunları alacak olanların*." KÜÇ48 2. Çok üzmek. "*Öteki kızlar değil, Cennet'in de koşması Kel Tahir'i kahrederdi.*" YYB243 3. Kendine dert etmek, içlenmek, çok üzülmek. "*Buraya ne demeye geldim dersin, kahredersin*." BTÜ13 4. İlenmek, beddua etmek. "*Sonra kendine kahrederek sigarayı yere fırlatmış*." KAÇ53

kahrol- (Ar. ḳahr + T. ol-) Çok üzülmek; içlenmek. "*Kahrolayım ki yok*." BK336

kahrolası *sf.* Yok olası, perişan olası (kimse, şey, durum). "*Başladı ya, aklında hep o kahrolası parasızlık...*" EB156

kahroluş *a*. Kahrolmak işi. "*Kahroluşu, aklından geçenlerle, gözlerinin önünden gitmeyenler*." KAÇ52

kahvaltı *a.* 1. Genellikle sabahları yenilen hafif yemek. "*Kahvaltı bitinceye kadar buradan ayrılma demedim mi*?" HÇ217 2. Bu biçimde düzenlenmiş yemek. "*Şahinde Hanım kahvaltıyı hazırlıyor*." ARK104 **kahvaltı et-** hafif yiyeceklerle karın doyurmak. "*Kahvaltı etmeyecek misin*?" EB10

kahvaltılık *sf.* Kahvaltıda yenen (yiyecek). "*Hepsinde de kahvaltılık, öteberi*." DE253

kahve (Ar.) *a*. 1. Kahve ağacının meyvesinin çekirdeği. "*Hususi kahve alır, özel surette kavurtur, kutusuyla teslim edersiniz.*" YD166 2. Bu çekirdeklerin kavrulup çekilmesiyle elde edilen toz. "*Ona ne ... Nur ablasının bir pişirimlik kahve istemenin utancıyla kızarışından...*" BFV93 3. Bu tozla hazırlanan içecek. "*Çaylar, kahveler, sigaralar...*" ÖE45 4. Kahvehane. "*Bilmem nereye gitmiş, o sabah çıkmadı kahveye*." EK384 **kahve mahve*** kahve falan. "*Yasin Ağa'nın odasında oturdular, kahve mahve içtiler bir iki.*" VV104

kahve cezvesi *a.* İçinde kahve pişirilen metal kap. "*Sırları dökülmüş dörtlü kahve cezvesini, kahve fincanlarını filan alıp görümcesinin yanına döndü*." EVO212

kahve falı *a*. Kahve içildikten sonra fincanda kalan telvenin aldığı biçimlere bakarak geleceğe ilişkin tahmin, varsayım veya görüşleri

açıklama. "*... bitmez tükenmez iskambil, kahve fallarına bakıyor, baktırıyordu*." MM250

kahve fincanı *a*. Kahve içmeye yarayan kulplu veya kulpsuz küçük kap. "*Nur, küçük bir kahve fincanıyla koşuyor*." BFV93

kahve gazino* *a*. Hem kahvehane hem de gazino işlevini gören eğlence yeri. "*Geçende karısıyla gittiği kahve gazinonun lokanta kısmına otururlardı*." EK101

kahve kaşığı *a*. Kahve karıştırmak için yapılan ve kullanılan küçük kaşık. "*Akşam sabah birer kahve kaşığı ye*." SUÇ45

kahve ocağı *a*. Kahvehane veya çayevinde kahve, çay vb. içeceklerin hazırlandığı ve dağıtıldığı bölüm; çay ocağı. "*Beriki adam yeleğinin cebini karıştırarak kahve ocağından yana yürüdü*." ÇK71

kahve parası *a*. Kahvelerde yenilip içilen şeyler veya oyun oynanan masalar için ödenmesi gereken ücret. "*Boş ver ama bak, Taşkasaplı'nın kahve parasını düşünüyorsun.*" DK43

kahve tabağı *a*. Kahve fincanının altına konulmak üzere yapılmış tabak. "*Annesi, daha çok da haminnesi kahve tabağına tuz, kırmızı biber, kimyon koyardı bolca*." SBK250

kahve takımı *a*. Cezve, fincan, tabak vb.nden oluşan takım. "*Odacı olacak o sırık herif kahve takımlarıyla su sürahisinin bulunduğu daracık odayı gene kilitlemiş, anahtarı da birlikte götürmüştü*." MM130

kahve tepsisi *a*. Üstünde genellikle iki kahve fincanı taşımaya yarayan, dikdörtgen biçimli, düz, küçük tepsi. "*Telaşla kahve tepsisini bir kıyıya bıraktı.*" SBK270

kahveci *a*. Kahve işleten veya kahve pişirip satan kimse. "*Kahveci yirmi beşliği bırakılan yerden aldı*." SAR110

kahvecibaşı* *a*. Osmanlı Devleti'nde padişahın içeceği kahveyi hazırlamakla görevli kimse. "*Sultanlardan sonra kalfalar, kahvecibaşı, havlucubaşılar v.s.*" SM129

kahvecilik *a*. Kahvecinin yaptığı iş. "*Ne lokantacılık yapabilirsin ne de kahvecilik*." EKM146

kahvedanlık* *a*. Çekilmiş kahve konan kap, kahve kutusu. "*Dükkâna daldı; ... teneke bir kahvedanlıkla küçük bir ispirtoluk satın aldı*." SAR15

kahvehane (Ar. ḳahve + Far. ḫāne) *a*. Kahve, çay, ıhlamur, nargile vb. içilen, tavla, domino, bilardo, kâğıt vb. oynanan yer; kahve, kıraathane, tahmishane. "*Ufacık bir kahvehanesi, yanında da şeker, tuz, kara zeytin, boyalı halka şekeri, zarf, kâğıt gibi ufak tefek satan bir bakkaliyesi vardı*." KY46

kahverengi 1. *a*. Kavrulmuş kahvenin rengi. "*Ama anlıyordu ki yıllar, yıllarca öncenin, şu kitabın kahverengisine gömülü kırmızı kiremitli köşkünde doğmuştur*." BFV129 2. *sf*. Bu renkte olan. "*... yumuşak kahverengi deriden külot pantolonuyla kendini bilmem hangi Amerikan filmindeki Coni sanarak direksiyondan atladı*." KÜÇ58

kahverengili* *sf*. Üstünde kahverengi renk bulunan. "*Çok geçmeden dondurmalar gelirdi sarılı, morlu, kahverengili, beyazlı*." SBK31

kahverenkli* *sf*. Kahverengili. "*Hüseyin Korkmaz ... elbiselerinden kahverenklisini giymiş, boynuna turuncusu bol bir kravat takmıştı*." GK272

kahvesiz* *zf*. Kahve olmaksızın. "*Sigarasını kahvesiz içiyordu*." EVO86

kâhya (Far.) *a*. 1. Konak, çiftlik vb. yerlerde türlü işleri yapmakla görevli kimse. "*Bacanak bu topraklar ve çiftlik içinde pek pek bir kâhya durumuna razı olmalıydı.*" ÜÇK446 2. Motorlu taşıtların çalıştığı yerlerde yolcuların binişi ve taşıtların sıra düzenini sağlayan kimse, değnekçi. "*Kâhya, dolmuş kâhyası Bobi'yi de seviyordu ama asılıyordu boyuna*." ÖE37 3. Gerekmediği hâlde başkasının işine karışan kimse. "*Kâhyası değilim ya*!" CEM65

kâhyalık *a*. Kâhya olma durumu. "*Galiba gene kâhyalığa başlayacağım*." DHV289

kaide (Ar.) *a*. Davranışlarımıza yön veren, uyulması gereken ilke; kural. "*Bizim neslin, dinsiz, imansız neslin böyle ince ahlak kaideleriyle ne alakası var desene*!" BK279

kaim (Ar.) *sf*. Ayakta duran, var olan. "*Bundan geçtim, fabrikanın kaim ve yüksek duvarının dışı bir felaketti*." MUR101

kâinat (Ar.) 1. *a*. Düzenli ve uyumlu bir bütün olarak düşünülen bütün varlıklar; evren. "*Ya kâinatın sahibi, lem-yezel, Vacib-ül vücud ve tekaddes hazretleri neciydi*?" EVO361 2. *zm*. İnsanların bütünü; herkes. "*Bugüne bugün kâinata hükmetmiyor muyuz*?" VV218

kak- (I) 1. İtmek, vurmak. "*Orospu çocuğu*

herkesin burunlaması itip kakması için yaratılmış gibiydi.” SBK68 2. Vurarak dar bir yere sokmak. “*Sanki dünyaya kazık kakacak*.” EB223

kak- (II) (Der.) Kalkmak, yerinden kalkmak. “*Kak lan*!” YYB66

kaka *sf.* Çocuk dilinde kötü, çirkin. “*Üstünü başını kirletme, kaka söz söyleme, çamurlara basma.*” SAR45

kakabil-* Kakmaya gücü yetmek. “*Kakabilir misin*?” SÇ180

kakao *a.* 1. Kakao ağacı meyvesinin çekirdeklerinin öğütülmesiyle elde edilen toz. “*... kakaom bile var kız*.” BFV121 2. Bu tozdan su veya sütle hazırlanan içecek. “*Birer sütlü kakao içer miyiz*?” İDG29

kakavan *sf.* Kendini beğenmiş, sevimsiz, düşüncesiz, bilgisiz, budala. “*Annene, hele o kakavan ağabeyine boş ver*.” KY59

kakıl- Kakma işi yapılmak. “*Niye kazık gibi kakıldın öyle*?” KK132

kakılma *a.* Kakılmak işi; hakkedilme. “*Dokuz aydır alışmıştı böyle itilip kakılmalara, terlik, maşayla dayak yemelere, küfürlerin en ağırını işitmeye*.” SUÇ12

kakış- Şaka yapmak amacıyla birbirine vurmak. “*İtişip kakışıyoruz*.” SAR29

kakışma *a.* Kakışmak işi. “*Bırakmayınca da bir itişip kakışmadır başladı*.” MUR31

kakma *a.* Kakmak işi; hakketme. “*Orospu çocuğu; herkesin burunlaması, itip kakması için yaratılmış gibiydi*.” SBK68

kakmalı *sf.* Üzerinde kakma işi bulunan. “*Her gelişinde ya bir altın bilezik ya da zümrüt kakmalı zarif bir kolye ya da elmas taşlı bir çift küpe götürdüğü hâlde, gene de hediyelerini az buluyor, soruyordu.*” KT169

kaknem *sf.* Çirkin, huysuz. “*Sonra asıl sebep, o kaknem, o deli saraylı, buruşuk Dürdane'ye yolladığı mektup*!” ÜÇK570

kakokrasi* (Yun.) *a.* Kakistokrasi, en niteliksiz vatandaşların hükûmeti oluşturduğu yönetim biçimi. “*Benim bildiğim, bu memlekette ne demokrasi olur ne de kakokrasi*.” ÜÇK574

kakomiri* (Rum.) *sf.* Acınacak kadar kötü durumda bulunan; zavallı. “*Nasıl konuşulur ya kakomiri*?” MUR385

kakosi* (Boşn.) *a.* “Nasılsın?” anlamında bir söz. “*Hoş bulduuuk Elmaz! Kakosi*!” ARK228

kakosti* bk. Kakosi. “*Ya sen kakostii*?” ARK228

kakukrasi* *a.* Kakokrasi. “*Bu memlekette ipleri kendi ellerinde olmayanlara ne demukrasi var ne de kakukrasi*!” ÜÇK575

kâkül (Far.) *a.* Alna düşen kısa kesilmiş saç; perçem. “*Bir tutam sarı, mısır püskülü kadar sarı kâkülünü, başının bir hareketiyle ikide bir arkaya atan İsmail…*” EB49

kal- 1. Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek. “*İki bardağı içilmiş şarap şişesine uzanan elim birden öylece kalıyor*.” KP91 2. Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak. “*Cezamın dolmasına az kaldı*.” YK86 3. Yolculuk sırasında bir yerde durup geçici bir süre yaşamak; konaklamak. “*Benim pansiyonumda kalacağız*.” İDG82 4. Bir yerde oturmak; yaşamak. “*Her zaman benimle kalacaksın*.” MM113 5. Eğleşmek. “*... köyde çok kalmadım*.” GK93 6. Oyalanmak, vakit geçirmek. “*Kepenkleri örtük manavın önünde kaldı*.” KÜÇ49 7. Herhangi bir durumu sürdürmek. “*Benim boyum hep böyle kısa mı kalacak*?” GR86 8. Miras olarak geçmek. “*Bu ev sanki rahmetli dedemden bana kalmadı*.” KP64 9. Görevi ya da yetkisi içinde olmak ya da bir işi yapmak kendisine düşmek. “*Piştide çaylar gene onda kalınca Allahlı kitaplı bir gamato salladı kahvenin rutubetli alacakaranlığına*.” KÜÇ9 10. Sınırlanmak. “*Yalnız Sırrı Usta'nın ümitleri kırılmakla kalmadı*.” KT263 11. Yetinmek. “*Geçmekle kalmadı, sevincin, mutluluğun aydınlığı sıkıntıyı defetti, ışıl ışıl yıkadı*.” GK87 12. Varlığını korumak, sürdürmek. “*Kim bilir, belki de yaşmak, ferace devrinden kalmış*.” GR212 13. İleriye atılmak; ertelenmek. “*Koltuk ve kanepelerin yüzlerini değiştirir şimdilik, yenilerinin alınması daha sonraya kalabilirdi*.” EK94 14. Bir şeyle kaplanmak, bir şeye bulanmak. “*Elinde tuttuğu lamba yere düşüp parçalandı ve bir anda her taraf alevler içinde kaldı*.” BE17 15. Bir işi belli bir noktada bırakmak. “*Nerde kaldıydık*?” BTÜ21 16. İşlemez, yürümez duruma gelmek. “*Size verdiği kırk lirayla yarıda kaldık işte*.” EVO264 17. Olmak, herhangi bir durumda bulunmak. “*... aç kalmadıktan başka, haftada birkaç gece Tepebaşı yahut başka gazinolara gidebileceklerd*i.” GAV203 18. Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e), -ıp (-ip) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik

fiiller oluşturur. "*Otuzuna ya varmış ya varmak üzere genç anne, siyah başörtüsünün çerçevelediği boyasız yüzü, yaş yaş gözleriyle suspus, asi kızına bakakaldı*." BK331 **... ye kalsa (veya kalırsa)** 1. herhangi birinin kanısınca. "*Bana kalsa değildim ama öyle görüyordu başkaları demek*?" ARK145 2. elinden gelse, elinde olsa. "*Bana kalsa hemen şimdi…*" EB100 **kaldı ki** bundan başka, bununla birlikte. "*Kaldı ki bu adamın haklı olabileceğine de inanamıyordum*." GR197 **kalmak mal-*** kalmak falan. "*Buralarda kalır malırsam, siz de köye sağlıcakla varırsanız Emine'min kara gözlerinden bi güzel öpün*." BTÜ108

kala *zf*. Kaldığında. "*Sabaha iki saat kala uyanan Topal Eskici, küçük oğlunun yatağına baktı*." EVO79

kal'a (Der.) *a.* Kale, hisar. "*Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa...*" KT289

kala kala *zf*. 1. Bütünü, olup olacağı. "*Kala kala, dört yüz liradan üç onluk kalmıştı*." YYB96 2. En sonunda. "*Vekillik kala kala bana mı kaldı*?" BTÜ346

kalabalık 1. *a*. Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu; kalaba, yoğunluk. "*Birden öyle arttı ki kalabalık*." YYB121 2. *a.* Gereksiz, karışık şeyler topluluğu. "*Hâlâ karanlık yola, yolun uzandığı alt alta, üst üste evler kalabalığına baktı*." EK116 3. *sf*. Sayıca çok. "*Kalabalık bir ailenin çalışan tek insanı olduğumu öğrenir*." YYB105 4. *sf*. Çok insan bulunan (yer). "*Beyoğlu kalabalık kaldırımlarıyla İstiklal Caddesi'nde akıyordu*." YYB97 **kalabalık et-** gereksiz olarak yer doldurmak. "*Nasılını ondan sorun, hadi kalabalık etmeyin, iş zamanı şimdi*!" KP5 **kalabalık malabalık*** kalabalık falan. "*Kalabalık malabalık, boş çeviremiyor*." KY200

kalabalıklaş- Kalabalık duruma gelmek. "*Üniversitenin önünde birden kalabalıklaşan kadınlı erkekli, çocuklu işçiler içinde buldu kendini*." EB101

kalabalıklaşıver-* Çabucak kalabalıklaşmak. "*Birdenbire kalabalıklaşıverirlerdi*." KY117

kalabil- Kalma ihtimali bulunmak. "*Yıllar yılı akılda kalabilir miydi*?" YK6

Kalağınoğlu* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Vukuat Var" adlı romanında geçen bir fabrika. "*Kalağınoğlu fabrikasının yamacında kavuştum, desteleyiverdim yakasını*." VV17

kalakal- Güç durumda kalmak. "*Tek başıma kalakalmıştım bu kalabalık dünyada*." ARK19

kalan *sf*. 1. Kalma işini yapan. "*Sokakta kalan kırçıl saçları taralı adamın kapı önünde kalışının çok ayıp olacağına falan aldırış etmeden, kapıyı kapadı*." SBK158 2. Artan; mütebaki. "*... pek pek üçünü yer, geriye kalan üçünü de saklardı*." MM196

kalantor (İt.) *a*. Gösterişi seven, varlıklı kimse. "*Bu küçücük, bu hayli pis şaraphanede kimdi bu kalantor*?" KK270

Kalas *öz. a*. Bir lakap. "*Aloo, sen misin Kalas*?" MUR123

kalay *a*. 1. Atom numarası 50, atom ağırlığı 118,7, yoğunluğu 7,29 olan, 232 °C'de eriyen, gümüş beyazlığında, kolay işlenebilen, yumuşak bir element (simgesi Sn). "*İkinci Dünya Savaşı sırasında otomobil lastiği, şeker, bu yakınlarda da çivi, nal, kalay, demir, kahve, boru karaborsasından binler değil, yüz binler vurup da iyice kalınlaşınca…*" DK78 2. *argo* Küfür. "*CHP'lilerin uzaktan anlamlı anlamlı bakışlarını gördükçe basıyordu kalayı*." KAÇ93 **kalayı bas-** *argo* adamakıllı küfretmek. "*Kodamanın gelmediğini öğrenip basıyordu kalayı*." MM102

kalaycı *a.* Kap kalaylayan kimse. "*Bir kalaycının yanında çıraklık ediyordu*." EKM97

kalayla- 1. Oksitlenmeden korumak için bir metal parçasını veya kabı kalay tabakası ile kaplamak. "*Beri yanda şantiye aşçısının kaplarını ölgün gemici feneri ışığında kalaylamakta olan Çingene kızı Zehra da, ayaklarının altında kumla ovduğu leğenin içinde tempoya uymaya başlamıştı*." KY120 2. *argo* Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek; sövmek. "*Duydun mu Ali; ananı, avradını tekmil kalayladı*!" EVO31

kalaylan- Kalaylanma işi yapılmak veya kalaylama işine konu olmak. "*Yoksa sen de bizim çarşı esnafı gibi kalaylanmaktan mı hazzediyorsun*?" EVO360

kalaylı *sf*. Kalaylanmış (kap). "*Kalaylı kapların pırıl pırıl, ışıl ışıl sevinci…*" KY91

kalaysız *sf*. Kalaylanmamış (kap). "*Kızını alaçıkta, kalaylı kalaysız sahanlarla uğraşır bırakıp topal bacağını çeke çeke ırmağın yolunu tuttu*." EVO223

kalben (Ar.) *zf*. Her türlü çıkar düşüncesinden uzak bir biçimde davranarak; içten. "*Hiçbir şey yapmasanız bile … kalben bizi tutun*!" YD203

kalbi temiz *sf*. Saf, temiz duygulara sahip. "*Kalbi temiz olmasa töbe çekilmez*." EVO91

kalbur (Ar.) *a*. Tahıl ve başka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek. "*İşçi kadınların buğday eledikleri kocaman kalburlardan birini çiftlik avlusunun bir köşesine dikerdik*." BE12 **kalbura çevir-** delik deşik etmek. "*Kalbura çeviriyorlar fukarayı*." EVO165 **kalburdan geçir-** kalbur yardımıyla ayırmak, elemek. "*Bulgurluk buğdayları sarat denilen iri kalburdan geçiriyor, bir türküyü kendi kendine mırıldanıyordu*." VV296

kalça *a*. Gövdenin arka bölümünde, bacakların birleştiği yerle bel arasındaki şişkin bölge. "*Ya kalçalar*?" CEM86

kalçalı *sf*. Kalçası geniş olan. "*Değil böyle butlu, kalçalı, kirli şalvarlarını sallaya sallaya gelip geçen Çingene karıları, hatta dilencilere tav olmuştu*." EB202

kaldır- 1. Bulunduğu yerden almak. "*Kabaran kahveyi ispirtoluktan kaldırıp fincanlara döktü*." YD99 2. Yukarı doğru hareket ettirmek. "*Bacaklarından çorabı, başından örtüyü eksik etmesin, sokakta gidip gelirken başını kaldırıp kimseye bakmasın*!" YD41 3. Yükseltmek. "*Her kamyon ardında toz bulutları kaldırıp gidiyor.*" BTÜ167 4. Alıp başka yere götürmek. "*Kaldır şunu Kezban*!" DK77 5. Bulunduğu yerden almak, alıp başka yere götürmek. "*Küçük oğlunun yatağını kaldırıp dışarı çıktı*." EB13 6. Uyandırmak. "*Elbirliğiyle, sızmış adamı kaldırıp kendine getirmeyi denediler*." HÇ279 7. Bir işi yapması için harekete geçirmek. "*Sonra, madem yengenizdi, sizi dansa kaldırmak istediğim zaman, oğlunuzla dans etmeme izin verir misiniz deyince neden kızdı*?" EB173 8. Toplamak. "*Kaldır dediniz de kaldırmadım mı*?" YK23 9. Yok etmek, ortadan silmek. "*Bu mangır denilen yılanı kaldıracaksın yeryüzünden*!" KK224 10. Oturur veya yatar durumdan çıkararak ayakları üzerinde doğrultmak. "*Turhan'ı yerden kaldıracak oldum*." AY184 11. Tören yaparak ölüyü gömmek. "*Ölümü kim kaldıracak*?" ÇK111 12. Ürün toplamak, taşımak. "*Ağabeyinle ben de çift süreceğiz, patates, buğday, nohut ekeceğiz, mahsulümüzü kaldıracağız*." CEM67 13. *argo* Bir şeyi çalmak, aşırmak. "*Elbette temiz bir binlik kaldıracaktı*." MM282 14. Hastayı hastaneye götürmek. "*Ama annesini apar topar kentin büyük hastanesine kaldırdıkları an ayakları toprağa değdi*." KAÇ3

kaldırabil- 1. Kaldırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gazi bir demirhanede çalışıyor, işten baş kaldırabildikçe stadyuma koşuyor*." DE2 2. Kaldırmaya gücü yetmek. "*Kucaklayıp kaldırabilir miydi*?" VV97

kaldırıl- Kaldırma işi yapılmak. "*Cenaze mahallelinin yardımıyla kaldırıldı*." EB258

kaldırılabil-* Kaldırılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yahut ağır bir hastalık, hastaneye kaldırılabilir, Nuran da onu yoklamaya gitmiş olabilirdi*!" SBK186

kaldırılma *a*. Kaldırılmak işi. "*Çenesinin kaldırılması kıpkırmızı yapmıştı Nuran'ı*." SBK134

kaldırım *a*. Sokaklarda, caddelerde yürümek için yapılmış yüksekçe yer; yaya kaldırımı, tretuvar. "*Kaldırıma atladı*." SAR86

kaldırım taşı *a*. Kaldırım döşemeye elverişli olan sert bir taş türü. "*Kaldırım taşına vurdu*." KP5

kaldırış *a*. Kaldırmak işi. "*En son kaldırışında patronu yanında buldu*." BFV68

kaldırıver- Çabucak kaldırmak; kaldırtıvermek. "*Kaldırıverdiğimiz ağır defterlerin altından ya bir fare fırlıyor yahut da ışıktan ürken karaböcekler sağa sola kaçışıyorlardı*." KP69

kaldırıverme *a*. Kaldırıvermek işi; kaldırtıverme. "*... kızına da yerdeki sofra beziyle çevreye saçılmış en küçüğün kirli külotu, çorapları, birtakım bezleri kaldırıvermesini işaret ediyor*." BFV91

kaldırma *a*. Kaldırmak işi. "*Topal ... oğlunu yerden kaldırmaya çalışırken dehşete kapılmıştı*." EVO369

kaldırt- Kaldırma işini yaptırmak. "*Ellerini kaldırtır, ayaklarına kapandırıp öptürürdü*." EB39

kaldırtıl-* Kaldırtma işini yaptırmak. "*Bu arada garson çağrılmış, masa üzerinde pek az el değmiş mezelerle yarısı olduğu gibi duran yarım kiloluk Kulüp falan kaldırtılmış, masa yeniden donatılmıştı*." YYB92

kaldırtma *a*. Kaldırtmak işi. "*Kafa kaldırtmaya gelmez, derhal ezmek lazım*." GR13

kale (Ar.) *a*. 1. Düşmanın gelmesi beklenilen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı; kermen. "*Şehrin kıyı mahalleleri yıkık harap,*

eski evleri, birtakım kale duvarlarıyla başlamıştı." SBK65 2. Genellikle bir düşüncenin savunulduğu, sürdürüldüğü yer. "*Bu fabrika Demokratların kalesi*!" MUR367 3. Top kullanılan bazı takım oyunlarında, topun sokulmaya çalışıldığı, hafif metalden direklerle belli ebatlara uygun olarak yapılmış ve bir ağ ile kaplanmış yer. "*Futbol toplarının meşinlerini diktirir ... egzersizlerde de kale arkasına kaçan topları beklerdi*." BK344 **kale gibi** kendisine güvenilen güçlü (kimse). "*Yüz kırmızı altın ki, kale gibiyim*." VV15

kaleci *a.* Topla oynanan bazı takım oyunlarında kalenin önünde durarak topun kaleye girmesini önlemekle görevli oyuncu; file bekçisi. "*Top kaleciye filan değmeden girmişti içeriye*." KK15

Kalekapısı* *öz. a.* Adana'da tarihî Taşköprü'nün batı girişindeki bölgeye verilen ad. "*Kalekapısı'ndaki ırgat pazarı, sabahın çok erken saatlerinden beri omuz omuzaydı*." BTÜ294

kalem (Ar.) 1. *a* Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç. "*Yanında kâğıt kalem var mı*?" DE159 2. *a.* Resmî kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer. "*Nurettin Şadan Bey'i kalem odasına davet ettiler*." GR16 3. *a.* Bazı deyimlerde yazı. "*Son demokrasi cilveleri dolayısıyla siyasi makaleler de kaleme aldımsa da...*" SAR27 4. *sf*. Kalem biçiminde olan. "*Babam zorla iki kalem pirzolayı yedirdi de oğlan öğürdüydü*." AY132 5. *a*. Kaşlara ve gözlere makyaj yapmak, dudak kenarlarını çizmek için kullanılan boyama aracı. "*Onların çorapları, bileklerinde saat, rujları, kalemleri, pudriyerleri, lise diplomaları var*." BFV65 **kaleme al-** bir konuyu yazı durumuna getirmek, yazıyla anlatmak. "*Son demokrasi cilveleri dolayısıyla siyasi makaleler de kaleme aldımsa da...*" SAR27 **kaleme kâğıda sarıl-** yazmaya başlamak. "*Duyunca deliye dönmüş, o öfkeyle sarılmıştı kaleme kâğıda, kadına verip yollamıştı*." KT281 **kaleminden çık-** herhangi biri tarafından yazılmak. "*Keşke yaramaz ilkokul öğrencisinin kaleminden çıkma insan, at, deve, araba yahut ev resimleri silinmeseydi*." SM249 **kaleminden kan damla-** etkili yazmak. "*Doğru. Kaleminden kan damlıyor*." ÜÇK332 **kalemiyle geçin-** geçimini yazılarıyla sağlamak. "*İşi esnaflığa dökmeden, kalemiyle geçinen kaç yazar gösterebilirsin bana*?" SM162

kalem efendisi *a.* Giyimi kuşamı düzgün kimse. "*Şimdi çoluk çocuk etrafını almış kalem efendisi gibi*." ARK245

kalfa (Ar.) *a.* 1. Aşaması çırakla usta arasında bulunan zanaatçı. "*... bir usta, bir kalfa ondan işten başka bir de kadınlığını istememeliydi*." BFV224 2. Saraylarda ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın. "*Sultanlardan sonra kalfalar, kahvecibaşı, havlucubaşılar v.s.*" SM129

kalfalık *a.* Kalfanın işi. "*Sağda solda kunduracı kalfalığı üzerine iş ararken rastlantı, karşısına ateş gibi bir Ermeni çocuğu çıkardı*." EVO12

kalıcı *sf.* Sürekli, geçici karşıtı. "*Şehirden gelecek kız gibi kalıcı değil*." HÇ10

kalın- Kalma işi yapılmak. "*Hep birlikte gidilecek, pamukların devşirilme zamanına kadar Avrupa'da birkaç ay kalınacaktı*." HÇ285

kalın *sf.* 1. Cisimlerde uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan (cisim), ince karşıtı. "*Kalın duvar kazmasız delinmezdi ki*." KAÇ73 2. Enli ve gür (kaş). "*Yanında, yüzü kısa sert kıllarla kaplı, şu kalın kaşlı adam değil de Erol, Erol'u olsaydı daha hoşuna giderdi*." KÜÇ23 3. Etli, dolgun olan. "*... boyasız kalın dudaklar kalın cam bardağın kıyısından çekildi*." EB155 4. Yoğun, akıcılığı az olan. "*Kalın bir sigara dumanı kaplamış ikinciyi*." KK236 5. Pes olan (ses), ince karşıtı. "*Derken ense kökümde kalın bir ses*!" YYB90

kalın kafalı *sf.* Geç veya güç anlayan; kalın kafa, dibek kafalı, odunağa, odun kafalı, eşek kafalı, et kafa, et kafalı, kaz kafalı, mankafa, öküz kafalı, taş kafa, taş kafalı, gabi. "*Ama kalın kafalıdır, girmez söz kafasına*!" ARK249

kalın kalın* *zf.* Yüksek, şiddetli bir biçimde (ses). "*Tam evden içeri girerken tütün fabrikasının borusu kalın kalın ötmeye başladı*." EB211

kalın ses *a.* Titreşim sayısı az olan ses, alçak ses. "*Kalın, sıcak, erkekçe bir sesi vardı*." KP5

kalın sesli *sf.* Sesi kalın olan. "*Babanız gerçekten koca bıyıklı, kalın sesli, iri gövdeli miydi*?" BFV230

kalınabil-* Kalınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Günlerce aç kalınamazdı ki*." MUR57

kalınbağırsak *a.* Sindirim borusunun ince bağırsaktan anüse kadar ortalama 1,5 metre uzunluğundaki bölümü. "*Tansiyon, kabız, kalınbağırsak ataleti, apandisit şüphesi, arter sikloroz...*" GR123

kalınlaş- Kalın duruma gelmek. "*Bak ağabey, şu kadar kalınlaşmış*!" KK25

kalınlaştırıl-* Kalın duruma getirilmek. "*Ses tanış bir sesti ama mahsustan kalınlaştırıldığı için hatırlayamadı.*" DK231

kalınlı inceli* *sf*. Kalın ince karışık. "*... yalınayak ya da lastikli, sandallı bir alay çocuğun sıkılan yumrukları boşluğu öfkeyle döverken heyecandan kısılmış kalınlı inceli sesler yükselirdi*." SUÇ19

kalınlık *a.* Cisimlerde uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyut. "*Harmandan beden kalınlığında desteler kapılıyor…*" BTÜ275

kalıntı *a.* 1. Artıp kalan şey; bakiye. "*Sonra bir değnek geçirdi eline, kurcalamaya başladı arı ölüsünün kalıntılarını*." DHV281 2. Bir toplum, kültür, uygarlık vb.nden artakalan şey. "*Namus, şeref, haysiyet, devrimin yıktığı yahut da yıktığını sandığı kalıntılarla savaşmayı kendine vazife edişi hemen hemen aptallıkla denkti*." EK224

kalıp 1. *a*. Bir şeye biçim vermeye veya eski biçimini korumaya yarayan araç. "*Dükkânım var; makinem, kalıplarım, her bir şeyim tamam*." EVO112 2. *a.* Gösterişli görünüş. "*Harbe girmiş çıkmış, gün görmüş, umur sürmüş güya. Safi kalıp*." EVO28 3. *sf*. Genellikle küp biçiminde yapılan. "*... doğranmış pastırma, beyazpeynir kalıpları, dükkânın bir kıyısındaki paslı tenekeler yüze çıkıyor*." ARK203 4. *a.* Zaman içinde değişiklik göstermeyen, her zaman için aynı olan, belirli davranış biçimleri bütünü. "*Hırsızlık edemem, para için her kalıba girip adam boğazlayamam*." GR219 **kalıbını bas-** bir şeyi güvenle doğrulamak. "*Hayri Girsavaş, yüzü ergenceliklerle kaplı kızını, o çok yakışıklı genç adamın, değil böyle ateşli mektuplarda sözünü ettiği biçimde, hatta doğru dürüst sevemeyeceğine kalıbını basardı*." YD150 **kalıbının adamı olma-** görünüşünden beklendiği gibi olmamak. "*Kalıbının adamı değil vesselam*!" MM233 **kalıp malıp*** kalıp falan. "*Derken elden düşme bir makine, kalıp malıp, deri meri...*" EVO132

kalıp kıyafet *a*. Kılık kıyafet. "*Yolda rastladıklarımı mokasen, tek kösele, çift kösele diye kalıp kıyafetlerine göre sınıflara ayırıyordum*." BK365 **kalıbı kıyafeti yerinde ol-** kılık kıyafeti gösterişli olmak. "*Onun için, bu kalıp kıyafet yerinde vurdumduymazı da çift köselelere sokmuştum*." BK365

kalıp sabun *a*. Kalıplara dökülerek yapılan sert sabun; katı sabun. "*Kız geleceğine keşke bir kalıp sabun gelseydi*." EVO147

kalıpçı *a*. Kalıp yapan veya satan kimse. "*O basımevinin yerinde o zamanlar fes kalıpçısı Bogos mu Artin mi Stefan mı ne, bir Ermeni delikanlısı kalıpçılık yapıyordu*." KT138

kalıpçılık *a.* Kalıpçının yaptığı iş. "*O basımevinin yerinde o zamanlar fes kalıpçısı Bogos mu Artin mi Stefan mı ne, bir Ermeni delikanlısı kalıpçılık yapıyordu*." KT138

kalıpla- Biçimi bozulmuş bir şeyi düzeltmek için kalıba geçirmek, kalıba vurmak. "*Makinesinin kolunu çekti, bir karavana daha kalıpladı*." EKM74

kalıplan- Belli bir kalıp verilmek, kalıba vurulmak. "*Preslere çinko levha getiren, kalıplanan karavanaları ambara götüren, depolardan tav ocaklarına maden kömürü taşıyan yardımcı çocuklardan yalnız ikisinin pantolonları uzundu*." EKM74

kalıplı *sf*. İri yapılı, heybetli olan; kalıplıca. "*Çünkü kız, tıpkı babası gibi iriyarı, kalıplıydı*." HÇ220

kalıplı kıyafetli *sf*. Gösterişli, bakımlı olan. "*Doğrusu Kemal Ağa da kalıplı kıyafetli misafiri de iyi lokma ediyorlardı*." ÜÇK362

kalıplık *a*. Kalıplı olma durumu. "*Tanımıştı ama nerdeydi Kudret, nerdeydi bu kalıplı ama kalıplığı her hâlinden belli, kocaman kocaman ayaklı adam*!" ÜÇK523

kalıpsız *sf*. Biçimsiz, düzgün olmayan. "*Başta şarapçıyla garsonu, kalıpsız, kirli fötr ya da kasketlerini ellerine alıp gözlerini önlerine süt dökmüşlükle indirmiş şaraphanedekilerden tek laf çıkmayacaktı…*" MM10

kalış *a*. Kalmak işi. "*Daha çok, bu son harpte Türkiye'nin tarafsız kalışındaki mucizeyi ... dinleyen Nurettin Şadan Bey, bu konuyu hızla geçiştirmek istiyordu.*" GR24

kalıver- Öylece kalmak. "*Osman'ın elinden tabancası fırlamış, kan içinde kalıveren elini sol eliyle tutarak pencere önüne yuvarlanmıştı*." KY225

kaligrafi (Fr.) *a*. Güzel yazı sanatı. "*Bozuk kaligrafisiyle ağasının dediklerini yazmaya başladı*." KT214

kalimera* (Yun.) *ünl*. Merhaba, selam, günaydın. "*Ulan vazgeçtik, her şeyden vazgeçtik anladın mı, bir kalimera da mı yok*?" KK220

kalimerasis* (Yun.) *ünl*. Kalimera. "*Çocukların*

uyanmış, konuşup durduklarını görünce ooo dedi, kalimerasis!" SUÇ160

kalispera* (Yun.) *ünl.* İyi akşamlar. "*Antranik, 'Kalispera!' dedi*." GAV134

kalite (Fr.) *a.* Bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği; nitelik. "*Sahi, niye istediğiniz kalitede film çevirmiyorsunuz*?" YD100

kaliteli *sf.* Bir şeye kalite bakımından üstünlük kazandıran; nitelikli. "*... bütün sinema adamlarını küçümseyen, kaliteli sanat filmleri üzerine nutuklar çeken meçhul dâhilerin varlığını nereden bilecektim*?" BK356

kalitesiz *sf.* Kalite bakımından üstün olmayan; niteliksiz. "*Giyinip kuşanacak, takıp takıştıracak, kasaba manifaturacısından babalarla annelerden gizlice satın alınmış kalitesiz rujlarla kalemler kullanılarak makyajlar yapılacak*." YYB31

kalk- 1. Oturmaktayken veya yatmaktayken gitmek üzere yerinden ayrılmak. "*Neşesi gene iyice kaçan Kadir Ağa, masadan kalkmış, gözlüğünü kılıfına, stilosunu da yerine koymuştu*." CEM45 2. Doğrulmak. "*Yerinden kalktı*." YK78 3. Uyanarak yataktan ayrılmak. "*Kirli, kısa donu, karmakarışık saçları, hafifçe uzamış sakalıyla yataktan kalktı*." EB5 4. Yukarı doğru yükselmek. "*Murtaza'nın etli, kocaman eli havaya kalktı*." MUR8 5. Taşıtlar yola çıkmak. "*Çeyrek saat sonra kalkacak vapura atladılar*." SUÇ207 6. Yerinden ayrılıp yol almaya başlamak. "*Dolmuş kalktı*." EB206 7. Hayvan iki art ayağı üzerinde dik durum almak. "*Art ayakları üzerine kalkmış Şempanze'nin ellerine sarıldı*." GK63 8. Derlenip götürülmek. "*Cenazesi nasıl kalktı*?" ÜÇK369 9. Hasta iyileşip yürüyecek duruma gelmek. "*Firdevs bu ilaçları içince iyi olup ayağa kalkacak, Cemile'yle eskisi gibi işe gelip gitmeye başlayacaktı*." MUR359 10. Varlığı, hayatı son bulmak. "*Bütün vatandaşlar bu kanunlara harfi harfine uysalar, herkes hakkına razı olsa, fenalıklar kalkardı*." SM216 11. Bir şey yapmaya girişmek. "*Kızın ailesi işe karışıp, kızı vermeye kalkınca da başını alır savuşur gider*." DK113 12. Bir durumdan başka bir duruma geçmek. "*Zayıf beygirler ara sokağın toprak yolunda tırısa kalkarak külüstür faytonu Kel Mıstık'ın evine doğru sürüklediler*." MM48
kalkıp kalkıp otur- öfke, heyecan vb. duygular sebebiyle yerinde duramaz olmak, hop oturup hop kalkmak. "*Müçteba Amca sevinçten deliye dönerek alçacık iskemlesinde kalkıp kalkıp oturdu*." EB147

kalk gidelim* *a. argo* Çalma, araklama. "*Babacımcılık, arak, kalk gidelim, kapkaç...*" SBK335

kalkabil- 1. Kalkma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Babaları tuvalete falan kalkabilir, yataklarının yanından geçebilirdi*." BFV29 2. Kalkmaya gücü yetmek. "*Kalkabilse pencereye gidecek…*" EB248

kalkan (I) *a.* 1. Ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık. "*Arap aslından doru bir at, bir gürz, bir kalkan, bir tane de eski beşliler yok mu, Yunan beşlileri. Ondan*." MUR202 2. Himaye eden; koruyucu. "*Müslümanlık da bir kalkan*." MM90

kalkan (II) *a.* Yan yüzergillerden, büyük, yassı, derisi düğme veya çivi denilen birtakım sivri kemiklerle örtülü, beyaz etli balık, kalkan balığı. "*Kalkanlar taze, rakı dinlenmiş, meyhane kuytu, sakin*." YYB181

kalkanlı* *sf.* Kalkanı (I) olan. "*Yandakinde, düşman saflarını pare pare edip yıldırım hızıyla ileri atılan eğri kılıçlı, kalkanlı, yatağanlı sarıklı leventler…*" MUR160

kalkık *sf.* Dik durumda, ucu yukarı doğru olan. "*Ucu hafifçe kalkık, ufacık burun, etli dudaklar, yuvarlak yanaklar...*" CEM86

kalkıl-* Kalkma işi yapılmak. "*Dimediler mi ki bir insanın bir böyüğü bir yerden içeri girdi mi zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi*?" CEM36

kalkılış* *a.* Kalkılmak işi. "*Sonra masalardan kalkılış, yumruk yumruğa geliş…*" GK122

kalkındırılma* *a.* Kalkındırılmak işi, geliştirilme. "*Bu kan, bu kanın gücü, çok geri kalmış yurdun kalkındırılması için kullanılsa yurdu çok değil, beş, on yılda ileri ülkeler hizasına çıkarabilir ya da tam tersi, kötüye kullanılırsa büsbütün yıkar, harabeye çevirebilirdi*." YD336

kalkındırıver-* Çabucak veya kolaylıkla kalkındırmak. "*Niçin kalkındırıvermiyor memleketi*?" YD328

kalkınıver-* Kısa sürede kalkınmak. "*Tartışma, tartışma da değil, sinirli konuşma sürüp gidiyor, dünyanın, daha çok da İkinci Dünya Harbi'nden sonra sosyalizm yoluyla kalkınıveren, daha doğrusu kalkınıvermiş gibi görünen ülkeleri sayılıp dökülüyordu*." YD327

kalkınma *a.* Kalkınmak işi. "*Yurdunun hızla kalkınmasını istemiyor desek…*" YD328

kalkış *a.* Kalkmak işi. "*Derse her kalkışında acayip cevaplarla sınıfı kahkahadan kırıp geçirmez miydi*?" KK185

kalkış- 1. Yetenek, imkân ve gücü aşan bir işe girişmek. "*Sana da tavsiye ederim, insanları şuurlandırıp gözlerini açmaya kalkışma*." KT14 2. Yersiz bir işi yapmaya kalkmak. "*Aynur tentürdiyotla intihara kalkıştı, bırakmadılar*." DK144

kalkışma *a*. Kalkışmak işi. "*Benden habersiz işler çevirmeye kalkışmasına içerliyorum*." DE217

kalkıver- Çabucak kalkmak. "*Yedi sekiz yaşlarında minik bir kız, salonun kirli döşemesine avuçlarını dayayıp baş aşağı kalkıvermiş…*" ÇK118

kalkma *a.* Kalkmak işi. "*Nazan bileğinden sımsıkı tutmuş, kalkmasına engel olmuştu*." EK374

kalkmamazlık* *a*. Kalkmama durumu. "*Kalkmamazlık edemez, alır parayı*." ARK160

kallavi (Ar.) *sf*. Çok iri, kocaman olan. "*Ondaki mangırlar Kör Salih'te olsa ilkin Sirkeci'deki Balkan köftecisine gider, sirkesi, sarımsağı bol bir paça, sonra üzerine kallavi bir az şekerli höpürdetirdi*." SAR119

kallavi fincan *a.* İri, kulpsuz fincan. "*Topal Eskici, Göçmen'in dükkânında, eskiden olduğunca, kallavi fincanla orta şekerlisini yudumluyordu*." EVO318

kalle (Der.) *a.* Sincap. "*Akşamüzerleri yol kıyılarındaki dardağan ağaçlarından birinin üzerine kalle denilen kocaman bir sincap gibi tırmanır…*" VV257

kallem* *a*. "Alavere, dalavere, oldubitti" anlamında kullanılan allem kallem sözünde ve "bir işi istediği duruma getirmek için her türlü kurnazca çareye başvurmak" anlamıyla allem etmek, kallem etmek deyiminde kullanılan bir söz. "*Allem kallem derken ilk filmlerini yarı yarıya çevirmişler, satmışlar Anadolu işletmecilerine*." YD106

kalleş (Ar.) *sf*. 1. Birine gizlice kötülük eden. "*Oysa hinoğlu hin, içinden pazarlıklı, belki de kalleş*." DK167 2. Sözünde durmayıp bir işin yüzüstü kalmasına yol açan. "*Kalleş mi diyordu*?" SM228

kalleşçe *zf.* Kalleşe yaraşır bir biçimde. "*Ama o kalleşçe davranıp annesini kandırmış*." EB224

kalleşlik *a.* 1. Kalleş olma durumu; orospuluk, puştluk. "*Kalleşlik, tükürdüğünü yalama, oyunbozanlık, cılklık gibi bir şey*." HÇ76 2. Kalleşçe davranış. "*Samimi davrandım, kalleşlik etmedim diye mi*?" DK217 **kalleşlik et-** 1. sözünde durmayarak döneklik etmek. "*Şayet günün birinde kadın kalleşlik ederse mektup bir silah olarak kullanılacaktı*." KY137 2. birine gizlice kötülük etmek. "*Ona kalleşlik edemezdi*." VV308

kalma 1. *a.* Kalmak işi. "*Gündüz gider, geç vakit vasıta bulamaz, kalmaya mecbur olur*!" EK122 2. *sf.* Herhangi bir kimseden veya bir dönemden kalmış olan. "*Yolda bin sekiz yüzlerden kalma bir araba…*" ÖE32

kalmışlık* *a*. Kalmış olma durumu. "*Ünal bu gece de kaçırmanın yarım kalmışlığıyla bir küfür mırıldanarak cebinden sigara paketiyle kibritini çıkardı.*" EVO250

kalori (Fr.) *a.* Besinlerin, dokular içinde yanarak vücudun sıcaklık ve enerjisini sağlama değerlerini gösteren ölçü. "*Fakat aldığımız gıdayla sarf ettiğimiz kalori arasında müthiş oransızlık olduğundan Gazi de ben de adamakıllı zayıflamıştık*." AY114

kalorifer (Fr.) *a*. Merkez ve depo durumunda olan bir kazandan çıkan sıcak havayı, suyu veya buharı borularla dolaştırarak bir yapının her yanını ısıtan araç veya tesisat. "*Hazır apartman kaloriferlerinin de söndüğü şu nisan ortalarında…*" ÖE18

kaloş (Fr.) *a.* Tabanı tahtadan yapılmış deri ayakkabı. "*Başında hasırlı, vişne çürüğü fes, ayaklarında kaloş potin...*" MM218

kalp (I) (Ar.) *a*. 1. Göğüs orta boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kirli kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek. "*... gözlerim daima önümde, kalbim çarparak beklerdim*." BE3 2. Kalp hastalığı. "*O eve geldikten sonra dünyam şenleniyor, ne kalp kalıyor ne şeker*." EB20 3. Gönül. "*Yapma evladım, kalbimi kırma, canım yavrum*." ARK191 **kalbi boş ol-** sevgilisi bulunmamak. "*Şu sıra kalbi boştu hazır*." EK62 **kalbi çarp-** 1. kalbi çok vurmak. "*Kalbi çarpıyordu*." GK344 2. çok heyecanlanmak. "*Heyecanlıydı, kalbi çarpıyordu*." DK85 **kalbi sıkış-** kalp atışları düzensiz olmak. "*Gözlerim uykusuzluktan yanıyormuş, gece kalbim sıkışmış, kim dinler*?" EB20 **kalbini çal-** sevgisini kazanmak, kendine âşık etmek. "*Çünkü şimdi en büyük rehin, kadının kalbini çalmış olması*." KAÇ198 **kalbini doldur-** yüreğini sevgiyle ısıtmak.

"*Unutmak şöyle dursun, kara kaşları, kara gözleri, uzun boyu, geniş omuzları, ince kıpkırmızı dudaklarıyla delikanlı kalbini doldurmuş, geceleri rüyalarına giriyordu*." OK23 **kalbini fethet-** ince bir davranış veya güzel bir sözle birinin sevgisini kazanmak, ilgisini çekmek. "*Yüksek topuklu iskarpinleri, rujlu dudakları, yürürken savrulan etekleriyle doğrucası kalbini fethetmişti*." TD56 **kalp kalbe karşıdır** `sevgi karşılıklıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Kalp kalbe karşı olur derler*." SM253 **kalp (vey kalbini) kır-** birini çok üzecek bir davranışta bulunmak, gücendirmek. "*Ne diye birbirimizin kalbini kıralım şu fani dünyada be evladım*?" KÜÇ20 **kalp olma-** acıma duygusu olmamak. "*Abe hiç mi yok sende kalp*?" MUR14

kalp (II) *sf.* Düzme, sahte, geçmez (para). "*Ben senin yerinde olsam kalp beşlik gibi bozuverirdim*!" EVO68 **kalp beşlik gibi boz-*** kötü duruma getirmek. "*Kalp beşlik gibi bozsaydın bir daha partal atamazdı*!" EVO68

kalp çarpıntısı *a.* Kalbin düzensiz veya hızlı çalışması; halecan, helecan. "*Heyecandan, kalp çarpıntısından boğulacak hâle geldi*." GAV157

kalp hastalığı *a.* Kalbin sağlıklı bir biçimde çalışmasını engelleyen bozukluklara verilen genel ad; kalp (I). "*Film artistini hatırlatan bu genç yalnız edebiyat değil, kalp hastalıkları, daha çok da angine de poitrine ya da infarctusten bir doktor kadar anladığını açıklayan doktorca terimler kullanıyordu*." KK50

kalp krizi *a.* Kalbi besleyen damarlardan birinin tıkanması ile ortaya çıkan, önlem alınmazsa ölüme yol açan rahatsızlık; kalp aksesi. "*Bu yakınlarda kalp krizinden öldü*." SM254

kalp sektesi *a.* Kalbin birdenbire durması; sekteikalp. "*Annesi kalp sektesinden ölmüş, haminnesiyle kalakalmıştı*." SBK236

kalp yarası *a.* Aşktan, özlemden, başarısızlıktan duyulan büyük keder, aşırı üzüntü, yürek yarası. "*Apandisit yarası çabuk kapanır ama kolay kolay kapanmayacak yeni, yepyeni bir yara almıştı: Kalp yarası*!" SM257

kalp yetersizliği* *a.* Kalp yetmezliği. "*Hatırlayınca da astımı, damar sertliği, kalp yetersizliği, romatizmaları aklına geldi*." MM130

kalp yetmezliği *a.* Kalbin kanı pompalama yeteneğinin kaybolması, dokulara yeterli kan ve oksijenin gitmemesi sonucu oluşan hastalık. "*En çok da Müfit Efendi, pek pek birkaç yıl sonra aynı yere gidecek olmanın ümitsizliği içinde, şekerine, kalp yetmezliğine aldırış etmiyor…*" SUÇ187

kalpak *a.* Kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık. "*Başında kuzu derisinden zarif bir kalpak*." EK7

kalpaklı *sf.* Kalpak giymiş. "*Koca kalpaklı, kalın siyah kaşlar kinle çatıldı*." OK67

kalpazan (Ar. ḳalb + Far. -zen) *a.* Sahte para basan veya piyasaya süren kimse. "*Kalpazanlar yakayı ele verdiler*." EK268

Kalpazankaya* *öz. a.* İstanbul Burgazada'da bir plaj. "*Demek size Kalpazankaya'da olanları anlattı*?" SAR94

kalpazanlık *a.* 1. Kalpazan olma durumu. "*Sen değil kalpazanlık, iki elinle bir şeyi bile doğrultamazsın*." EK305 2. Kalpazanca iş. "*Gazeteler, kalpazanlık yaparken yakalandığını yazmışlardı*." EK350

kalplilik *a.* Kalpli olma durumu. "*Yoktu, hiçbir zararı yoktu ama Reşit olanca sert kalpliliğine karşın gene de bir hayli vicdanlıydı*." VV127

kalpsiz *sf.* Acıması olmayan; merhametsiz. "*Sırası mı be*? *Kalpsiz*!" KY210

kalpsizlik *a.* Acımama durumu; katı yüreklilik, katı kalplilik, taş yüreklilik, taş kalplilik, merhametsizlik. "*Kalpsizlik bu kadar olur yani*." EKM30

kalsiyum (Fr.) *a.* Atom numarası 20, atom ağırlığı 40,80, yoğunluğu 1,55 olan, 845 °C'de eriyen, kireç ve alçının birleşimine giren, sarımtırak beyaz bir element (simgesi Ca). "*Kalsiyum iğneleri, C vitamini, Hormontoxon vb*." HÇ60

kalsiyum sandoz* *a.* Kemiklerin büyüme ve güçlenmesini sağlayan bir tür ilaç. "*O kadar kalsiyum sandoz vurundum güya*." BK369

kalsiyumlu *sf.* Birleşiminde kalsiyum bulunan. "*Elci Cemşir her şeyden habersiz, karılarının yardımıyla kolunu çemirlemiş, damardan kalsiyumlu C vitamini yaptırıyordu*." HÇ148

kaltaban (Far.) *sf.* Şarlatan, yalancı, hileci. "*Ulan az kaltabanlardan değilsin hani*!" TD23

kaltak *a.* Toplumca hoş karşılanmayan davranışlarda bulunan kadın. "*Efendim,*

memleketin ahlakını bu kaltaklar bozuyor.” GR193

kalubela (Ar.) *a.* 1. İslam inancına göre, ruhlar yaratıldığında Allah'ın "Ben sizin Tanrı'nız değil miyim?" sorusuna ruhların verdikleri "evet" cevabı. “*Kalubeladan beri Müslümanım*.” MUR134 2. Çok eski zaman. “*Masa gerisinde küçücük, kalubeladan kalma, markası filan silinmiş, külüstür yazı makinesinin harflerini temizliyordu*.” KP95 **kalubeladan beri** dünya kurulalı beri, çok eskiden beri. “*Kalubeladan beri Müslümanım*.” MUR134

kama *a.* 1. Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak. “*Gergerli'dir kamayı masaya verince, kamadır tahtaya saplanıyor*.” EVO164 2. Açılmış olan boşluklarda tavan ve yanlardan taş veya cevher parçalarının düşmesini önlemek amacıyla tahkimat elemanları üstüne veya arkasına yerleştirilen bir tahkimat parçası. “*Baba Ferhat, büyük mengenede preslerden birinin kamasını eğeliyor*.” EKM73

Kama-Sutra* *öz. a.* Hintli filozof Vatsyayana tarafından yazılan eser. “*Voltaire'in Dictionnaire Philosophique'inden Kama-Sutra'ya, Jül Sezar'ın Latince Galya Seferi'nden, Montesquieu'nun Esprit de Lois'sına, Gilliero'nun sözlüğüne dek yüzlerce cilt*.” VV267

kamalı *sf.* Kaması olan. “*Ardına düşen genç, bitirim, üstelik eli kamalı, tabancalı kızlarla, yüzlerinden şer, bela akan sabıkalı karılara boş verir*.” TD23

kamara (İt.) *a.* Gemilerde oda. “*Daha çok en alt kamaranın ufacık ampullerle sarı sarı aydınlık kuytularında el ele tutuşmalar…*” EB174

kamarot (İt.) *a.* Gemilerde yolcuların hizmetine bakan görevli. “*Ulan ne anasının gözüsün sen, dedi kamarot*.” SBK212

kamaş-* Güçlü bir ışık nedeniyle göz rahatça bakamaz olmak. “*Muhiddin'in gözleri kamaşmıştı, kararıyordu*.” EKM65

kamaştır- Kamaşmasına neden olmak. “*Gözlerini kamaştırdı onların*.” KY89

kamaştırma *a.* Kamaştırmak işi. “*... bar ampullerinden dökülen kuvvetli ışıklar kırılmaya, gözleri kamaştırmaya başlıyordu*.” EVO180

kambiyo (İt.) *a.* Herhangi bir yerdeki bir alacağın tahsili, bir borcun ödenmesi veya bir yerden toplanan para ve para yerine geçen taşınabilir değerlerin başka bir yere aktarılması için yapılan işlemin bedeli. “*Hele kambiyoda, üstüne yoktu*!” HÇ279

kambur 1. *a.* Bel veya göğüs kemiğinin eğrilmesi, raşitizm sonucu sırtta ve göğüste oluşan tümsek; çıkıntı, kambur zambur. “*Gözünü kör, sırtını kambur yarattığından dolayı, Allah'ı suçlandırmak da aklından geçmemişti*.” SAR91 2. *sf.* Vücudunda bu tümsek bulunan (kimse). “*Kardeşi gibi kambur, bacakları varisli, hantal bir kadın*.” GR100 3. *a.* Yapı veya eşyada dışarıya doğru eğrilme. “*Ev tek gözden ibaretti, damı saz örtülüydü, kerpiç duvarları da kambur kambur*.” EKM41 4. *öz. a.* Bir lakap. “*Kambur Recep'i sorma…*” AY129 **kambur kambur üstüne** sıkıntı ve tersliklerin üst üste geldiğini anlatan bir söz. “*Üstelik kızı da kocasından ayrılıp yanına gelmişti. Kambur kambur üstüne*.” GK15 **kamburunu çıkar-** insan, kedi vb. sırtını tümsek duruma getirmek. “*Akları kırmızı, mavi bebekli ufacık gözleriyle ve korkuyla bakar, sonra kamburunu çıkararak kaçardı*.” BE6

kambur felek *a.* "Rast gelmeyen, yâr olmayan, kötü talih veya kader" anlamında kullanılan bir söz; kahpe felek. “*Ah ulan felek, ah ulan kambur felek*!” KK67

kamburlaş- Kambur duruma gelmek. “*Kambur burnumun büsbütün kamburlaştığını ve çirkinleştiğini sanıyordum*.” AY155

kamburlaştır- Kambur duruma getirmek. “*Belini kamburlaştırarak bacaklarımın arasından geçti*.” BE71

kamburluk *a.* Kambur olma durumu. “*Süleyman gözünün körlüğünü, kamburluğunu filan unutur, içi cıvıl cıvıl, güler söylerdi*.” SAR90

kamçı *a.* Bir ucuna ip, deri vb. bağlı olan vurma, dövme aracı. “*Kamçının sapıyla omuzuna bir vurdu*.” ÖE56

kamçıla- 1. Kamçı ile vurmak. “*Kodamanın vereceği karşılığı beklemeden hayvanlarını kamçıladı*.” MM22 2. Yağmur, kar, rüzgâr hızla çarpmak. “*Kuvvetli rüzgârın savurduğu yağmur pencerenin camını alabildiğine kamçılarken, gecenin on buçuğunda ihtiyar Muy'un guslisini artık bütün bir mahalle dinliyordu.*” CEM100 3. Harekete geçirmek. “*Kazananların kazançları, şimdiye kadar hiç oynamamışların hırslarını kamçılıyordu.*” GK256 4. İsteklendirmek, özendirmek, teşvik etmek. “*Görünürlerde*

kimselerin olmaması, içindeki arzuyu kamçılıyordu." BK338

kamen* *a.* "Eller yukarı, teslim olun" anlamında bir söz. "*Daracık pantolonunun ön ceplerindeki iki tabancasını da çeker: -Kamen*!" KP41

kamer (Ar.) *a.* Dünya'nın uydusu olan gök cismi; Ay. "*Dağlar, taşlar hallaç pamuğu gibi atılacak; kamer şak şak olacak, yerler yarılacak tekmil*." EVO199

Kamer Düğün Salonu* *öz. a.* İstanbul'da bulunan bir düğün salonu. "*Rüyamda gördüm, Kamer Düğün Salonu'nda serseri Mustafa'yla Hülya evleniyorlardı*." DK158

Kamer Meyhanesi* *öz. a.* Orhan Kemal'in "El Kızı" romanında geçen bir meyhane. "*Çarşı içindeki Kamer Meyhanesi gibi boyatılırdı herhâlde*." EK388

kamera (Fr.) *a.* Görüntülerin filme alınmasını sağlayan alet, alıcı. "*Gani Turanlı'yı kamerasıyla birlikte şimdiden angaje etmemiz lazım*." YD226

kameraman (Fr.) *a.* Alıcıyı doğrudan doğruya çalıştıran ve yöneten, alıcı hareketlerini gerçekleştiren, görüntülerin filme alınmasını sağlayan kimse, çekimci, kamera. "*Gani Turanlı piyasanın en iyi kameramanlarındandır*." YD226

kamış 1. *a.* Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, sert gövdeli, şerit yapraklı bitkilerin genel adı; kargı. "*Üstü Kandıra çeleni denilen bir çeşit kamışla örtülüydü*." OK11 2. *sf.* Bu bitkiden yapılmış. "Kütlücüler örme kamış sepetleriyle bu kütlüleri çırçır makinelerine götürüp, her makinenin arkasındaki tahta sandığa boşaltıyorlardı." BTÜ63 **kamış at- (veya koy-)** *argo* birine oyun etmek, arabozanlık etmek. "*Büyük oğul yeni bir kamış daha attı*." EVO136

kamineto (İt.) *a.* Küçük ispirto ocağı, ispirtoluk. "*Sonra kamineto denilen ispirtoluğu…*" VV80

kamp (Fr.) *a.* Belli bir düşünce çevresinde birleşen topluluk. "*Kabak Hafız … politik anlamda birbirine zıt iki ayrı kampı tutan kahve halkından uzak ama her iki gruba da hoş gözükmeye dikkat ederdi*." KAÇ54

kampana (İt.) *a.* İçinden sarkan tokmağının kenarlara vurmasıyla ses çıkaran madenden araç; çan. "*Dinmek bilmeyen insan sesleri, uğultu, Meydanyeri'nin kampanası…*" ÇK67 **kampana çal-** gemi, istasyon vb. yerlerde belirli vakitlerde çan çalmak. "*Kampana çaldı da kurtuldu*." MM206

kamu davası *a.* Kamu adına savcının açtığı dava; amme davası. "*Ortada kamu davası var*." KAÇ184

kamufle (Fr.) *sf.* Gizlenmiş. "*Salonun lambaları tamamıyla söndürülmüş, yalnız ta alt baştaki masa üzerindeki kamufle ışık yanıyor*." KY156 **kamufle et-** gizlemek. "*… bütün lambalar al, yeşil, mavilerle kamufle edildiği için, içerisi bir rüya âleminin egzotik havasına bürünmüştü.*" GK120

kamulaştırma *a.* Kamulaştırmak işi, devletleştirme, istimlak. "*… karların savrulduğu gecelerde Başbakan'a da kamulaştırmasına da … silme kantar gittiği için karakolda nice nice dayaklar yemiş biriydi*." GK53

kamyon (Fr.) *a.* 1. Motorlu büyük yük taşıtı. "*Derhal malları kamyona yüklet, Anadolu'ya hareket et*." KY206 2. *öz.* Bir lakap. "*Kamyon önce gider helayı güzelce yıkar, ibriği doldurur, sonra da önüne düşerdi efendisinin*." DHV320 **kamyon mamyon*** kamyon falan. "*Vallahi billahi, yol, bel kesmedim, hele kamyon mamyon tövbe*!" SUÇ268

kamyoncu *a.* Kamyonla taşıyıcılık yapan kimse. "*Kamyoncu, parasını peşin almıştı, çekti gitti*." BE94

kamyonet (Fr.) *a.* Yük taşıyan küçük kamyon, pikap. "*Kaldırıma park edilmiş kara pırıl pırıl bir kamyoneti siper alarak baktı*." BFV201

kan *a.* 1. Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı; dem, hun. "*Küçücük, kan içindeki eli yüzüyle en arkada, tir tir titreyerek koşmaya, yetişmeye çalışıyordu*." KÜÇ63 2. Bir atadan gelen kimselerin topluluğu; soy. "*… kanı kanımdan, teni tenimden olmayan beş paralık bir muhacir oğlu önünde kazacak kadar alçalamam herhâlde*." MUR215 **kan ağla-** büyük bir üzüntü içinde bulunmak. "*Millet kan ağlıyor*." CEM22 **kan boşan-** hızlı ve çok kan akmak. "*Genç adamın burnundan kan boşanmıştı*." MUR423 **kan çık-** kan dökülmek, cinayet işlenmek. "*Konuştuğunu bir daha görürsem kan çıkar diyor*." BTÜ130 **kan dök-** ölüme yol açmak, cana kıymak. "*Malik onu hâlâ o kadar severdi ki onun için kan dökebilir*." CEM96 **kan**

gel- kanamak. "*Fabrikadan dönerken yere yıkılıyor, ağzından burnundan kan geliyor*." SUÇ55 **kan gövdeyi götür-** çok kan dökülmek. "*Fabrikada kan gövdeyi götürüyor*." CEM128 **kan güt-** kan dökerek öç almak istemek. "*Daha doğrusu, bir kan gütme*." KAÇ30 **kan kaybet-** herhangi bir nedenle vücuttan çok kan akmak. "*Uzun uzun koştum, çok da kan kaybettim bacı*." KAÇ31 **kan kustur-** çok eziyet çektirmek. "*Hani babasına kan kusturan*?" SBK111 **kan man*** kan falan. "*Kan man umurunda değildi*." SÇ196 **kan ol-** insan öldürülmek. "*Nolacak, kan olurdu*." VV215 **kan otur-** bir damarın çatlamasıyla sızan kan, dokular arasına akıp kalmak. "*Ah bu ezilen parmakları, kan oturan tırnakları...*" SBK75 **kan revan içinde** her yanı kana bulanmış. "*Adamcağız el, yüz kan revan içinde öyle bir kaçış kaçtı ki evden...*" ÜÇK435 **kan tepesine çık-** öfkelenmek. "*Pehlivan Ali'nin kan tepesine çıkmıştı*." BTÜ17 **kan ter içinde** çok terli, yorgun ve perişan bir durumda. "*Senem kan ter içindeydi*." BTÜ185 **kan tere bat-** kan ter içinde kalmak. "*Yirmi desteci ... daha şimdiden kan tere batmışlardı*." BTÜ212 **kan ter içinde kal-** çok terli, yorgun ve perişan bir durumda olmak. "*Kan ter içinde kaldığı hâlde bitişik atölyedeki Hayganoş'un anlattıklarına kahkahasını basmaya alıştı*." GR94 **kan tükürüp kızılcık şerbeti içtim de-** çok eziyet çektiği hâlde durumunu iyi göstermek. "*Kan tükürürüm de sordular mı kızılcık şerbeti içtim derim*." MM15 **kan ver-** hastaya, yaralıya kan aktarmak. "*Yıllardır yaptığı sıkı sıkıya bağlı olduğu perhiz yüzünden iyice çekilmiş kanı, sağlığı için pek az olduğundan doktorlar kan vermişler, yiyeceğini artırmışlardı*." KT357 **kana bula-** kan içinde bırakmak. "*Birine fena içerlemiş de neredeyse çerçevesinden fırlayıp tabancasını çekecek, ortalığı kana bulayacak gibiydi*." MUR77 **kanı don-** donakalmak, çok şaşırmak. "*Kanım dondu sanki*." BFV178 **kanı kanla yıkamazlar, suyla yıkarlar** `kötülük, kötülük yapılarak düzeltilmez ancak iyilik yapılarak ortadan kaldırılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Kanı kanla yıkamazlar, suyla yıkarlar*." EVO261 **(birine) kanı kayna-** çabucak sevgi duymak. "*Kadının ... genç adama kanı kaynamaya başlamıştı*." BTÜ333 **(birinin) kanı kayna-** coşkun ve kıpırdak olmak. "*Haldun'u ... kanı kaynadığı, ona gerçekten acıdığı, her hâliyle hoşuna gittiği için seviyordu*." EK323 **kanı kuru-** bitkin, yorgun, cansız duruma düşmek. "*Otelcinin kanı büsbütün kurumuştu*." MM70 **kanına dokun-** çok sinirlenmek. "*Kardaşı genç cahil çocuk, kanına dokunmuş tabii*." HÇ62 **kanına ekmek doğra-** birinin ölümüne yol açarak sevinmek. "*Köylünün, bilhassa küçük toprak sahibi bir kısım köylünün, kanına ekmek doğramak için nasıl fırsat beklediklerini gayet iyi biliyordu*." HÇ158 **kanına gir-** birini aklında olmayan veya istemediği bir düşünceye, davranışa yönlendirmek. "*Böyle Filiz gibi nice nicelerinin kanına girmişti*." BFV110 **kanına susa-** belasını aramak. "*Kanına susamışçasına yeni bir nara*!" YD30 **kanını em-** insafsızca sömürmek. "*İşçinin kanını emiyordu hergele be*!" BTÜ91 **kanını kaynat-** heyecanlandırmak, coşturmak. "*Hah, tam da sırasıydı bu aslan oğlu aslanların kanını kaynatmak için*." MUR140 **kanını kurut-** canından bezdirmek. "*İliğimizi, kanımızı kurutanların iliğini, kanını kurutacağız*!" ÜÇK440 **kanını yerde koy-** birini öldüreni ölümle cezalandırmamak. "*Babasının kanını yerde komamıştı*." YK14 **kanıyla öde-** yaptığının cezasını hayatıyla ödemek. "*Kızı dile düşürdü ama hatasını da kanıyla ödedi.*" ARK20

kan- 1. Söylenilen sözün, anlatılan konunun doğruluğuna inanmak. "*Bok şeytan, içinden boyuna, yalan, hile, dubara deyip duruyordu ama boynuzlunun dediklerine kanacak kadar saf mıydı*?" VV88 2. Tatlı sözlere aldanmak. "*... karının kart horoza hemen kanacağını aklına getirme*!" ARK55 3. Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak; doymak. "*Celal kanmadı mı babasının zenginliğine*?" YD14 4. Yetinmek, iktifa etmek. "*Kanmıyor, kanamıyordu.*" DK244

kan davası *a.* Geçmişte iki aile arasında cinayetten, kan akmış olmaktan veya başka bir nedenden oluşmuş düşmanlık. "*Bizim aramızda kan davası vardı da ondan.*" KAÇ46

Kan Kalesi Cengi* *öz. a.* Hazreti Ali'yle ilgili bir cenkname. "*Berber Reşit o sıra gözünde gözlük, yaprakları lime lime olmuş Kan Kalesi Cengi'ni kim bilir kaçıncı kez okumaktaydı*." VV1

kan kardaşı* *a.* Kan kardeşi. "*Olalım kan kardaşı*?" AY203

kan kardeşi *a.* Birbirlerinin kanını emerek veya yalayarak ant içmek yoluyla kardeş olanlardan her biri, ant kardeşi. "*Sonra ben deldim, o emdi ve böylece kan kardeşi olduk*." AY207

kan kırmızı *sf.* Kan kırmızısı. "*Kan kırmızı koltuk kanepeler gördüm, bayıldım*." KÜÇ41

kan kırmızılık* *a.* Kan kırmızısı olma durumu. "*Ağzındakileri ağır ağır çiğnerken hayli yükselip kan kırmızılığını yitirmiş aya bakıyordu*." YD109

kan kırmızısı *sf.* Çok kırmızı; kan kırmızı. "*Beyaz kılıf geçirilmiş kan kırmızısı maroken*

kanepe, koltuklar…” KP50

kan uykusu* *a*. Uyanılması güç uyku; ağır uyku, derin uyku. “*… sabahın o dayanılmaz kan uykusuna tekrardan rahatsızca kıvrıldığı yerde dalıp gitti*.” EVO206

kana- 1. Vücudun herhangi bir yerinden kan akmak, kan gelmek. “*Dizi yere çarptı, hafifçe kanadı*.” SUÇ23 2. Manevi acılar yeniden etkisini duyurmak, depreşmek. “*Ne zaman böyle olsa mutlak o geceyi hatırlar, içi kanardı*.” İDG9 **kanayan yara ol-** sürekli sıkıntı, üzüntü ve zarar veren bir durumda olmak. “*İçindeki yakalanacağım korkusu yeniden bir nabız ya da kanayan bir yara hâlini almıştı*.” ÜÇK333

kana kan *a*. Yapılan kötülüğün karşılığını aynı biçimde verme; kısasa kısas. “*Ödemeyen ya da ödemekten kaçanlarla kana kan uğraşırdı*.” YD178

kana kana* *zf*. İçini çeke çeke, doyasıya, tadını çıkarıp sindirerek. “*Onunla yatmak değil de saklambaç, beştaş, köşe kapmaca oynanabilir … şırıltısı ormanı dolduran kaynaktan kana kana içilebilirdi*.” KÜÇ22

kanaat (Ar.) *a*. 1. Yetinmek işi, yetinme. “*Hiçbir işe yaramayan, hiçbir işe yaramayacak olan sabır, tevekkül, kanaat…*” BTÜ168 2. Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir; görüş. “*Babam, on sekizinde bir erkek çocuğunun kızdan daha kıymetli olduğu kanaatindeydi*.” BE77 **kanaat et-** yetinmek. “*Kul istemesini bilmez, kaderine razı olur, bir lokma bir hırkaya kanaat ederse…*” KT9 **kanaat getir-** kanmak, aklı yatmak, inanmak. “*Az sonra, herifin bundan böyle bir kat daha işi azıtacağına kanaat getirilmişti.*” MUR68

kanabil- Kanma ihtimali bulunmak. “*Hayır, kanmıyor, kanamıyordu*.” SBK248

kanal (Fr.) *a*. 1. Bazı bölgeleri sulamak, kurutmak amacıyla veya gemilerin işlemesine elverişli, insan eliyle açılmış su yolu. “*İşçiler kalabalığı, çekilip toparlanan, kanallarına giren azgın sular gibi tekrar tezgâhlarına dönerken Murtaza da Fen Müdürü'nün ardında, onun odasına gidiyordu*.” MUR372 2. Telefon, telgraf, radyo, televizyon vb. araçlarla iletişimi sağlayan yol; hat. “*Bütün mesele, delikanlıdan hangi kanalla babasına haber gönderip direktif aldığının öğrenilmesindeydi*.” DE54

Kanal* bk. Kanal Seferi. “*Büyük Cemal Paşa ile Kanal'a Nuh mu gitmişti, Azgın mı*?” MUR416 **Kanal manal*** Kanal falan. “*Ne Yemen'i kaldı ne Galiçya'sı ne de Mısır'ı, Kanal'ı manalı...*” MUR244

Kanal Seferi* *öz. a.* Birinci Kanal Harekâtı veya Birinci Süveyş Savaşı, Osmanlı'nın 1. Dünya Savaşı sırasında Süveyş Kanalı'na düzenlediği ilk harekât. “*… Cemal Paşa'yla katıldığı ünlü Kanal Seferi'ni anlatmak, anlatırken de o günleri yeni baştan yaşamaktan gelen bir heyecanla coşmaktı*.” MUR201

kanalizasyon (Fr.) *a*. Pis ve atık suların özel kanallar aracılığıyla belli merkezlerde toplanıp atılmasını sağlayan sistem, lağım döşemi, şebeke. “*Semt kanalizasyona bağlı olmadığı için, tuvalet rastgele kazılıvermiş bir toprak çukur ve etrafı paslı tahtalarla çevrilmiş daracık bir barakadan ibaretti*.” DK19

kanalizasyonsuzluk* *a*. Kanalizasyonsuz olma durumu. “*Sonra gene yolsuzluk, elektriksizlik, kanalizasyonsuzluk üzerine olan tartışmalarına koyuldular*.” GK366

kanape (Fr.) *a*. Birkaç kişinin oturabileceği genişlikte koltuk; kanepe. “*Bu sırada, uzun boylu bir mahkûm, revir kanapelerinden birinde bacak bacak üstüne atmış…*” EKM109

kanarya (İsp.) *a*. İspinozgillerden, yeşilimsi veya sarı tüylü, koni biçiminde küçük gagalı, ötücü kuş. “*Bir zamanlar üstüne titrediği küçücük bir kanaryası vardı*.” SUÇ324

kanat *a*. 1. Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ. “*Arada duruyor, diz çöküyor, nişan alıyor, lastiği tam kullanacakken kuş kalkıyor, bir iki kanat çırpışıyla on metre ötedeki bir başka keseğe yer değiştiriyordu*.” EVO242 2. Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı. “*Girdi. Kanadı çarparak kapadı*.” DK7 3. Meclis, parti vb. topluluklarda düşünce yönünden özellik gösteren taraflardan her biri. “*Bizim partinin devletçilik kanadı antipati yaratıyormuş*.” HÇ73 **kanadı altına al-** korumak, himayesine almak. “*O böyle bir yere damat girer de Avrupa'ya filan gider hayırlısıyla dönerse, ağabeyini de ablasını da kanadının altına alır.*” EB190 **kanat çırp-** kanatlarını hareket ettirmek. “*… bir iki kanat çırpışıyla on metre ötedeki bir başka keseğe yer değiştiriyordu*.” EVO242 **kanat ger-** koruması altına almak, himaye etmek. “*Senin üstüne kanat geren anneni bırakıp*?” DK34

kanat- Kanamasına yol açmak veya kanamasını sağlamak. “*Hem ne, seninle kavga etti, burnunu kanattıydı*!” SUÇ163

kanatıl- Kanatma işi yapılmak. “*Dün kötü bir jiletle şurası burası çizilip kanatılarak kazınmış*

güzel yüzü pembeleşmeye başladı.” DK35

kanatış *a*. Kanatmak işi. “*Sultanahmet'te Kadırga'yla yaptıkları maçta topun suratına çarpıp burnunu kanatışı*?” SUÇ251

kanatlan- 1. Uçmaya başlamak. “*Kanatlanıp uçtu desene*.” BTÜ21 2. Çok sevinmek. “*Öyle şeyler anlatırdı ki, bütün bunların doğru ya da eğriliğini bilmediğinden inanır, kanatlanırdı*.” EVO343

kanatlı *sf*. Kanadı olan. “*Camı kalkık pencerenin ötesindeki duru mavi göğü, gökteki geniş kanatlı kocaman kuşu seviyordu…*” ÖE79

kanatsız *sf*. Kanadı olmayan. “*İnsanoğlunun bir kanatsız kuş olduğu, ararken ararken mevlasını da belasını da bulduğu doğruydu*.” SAR85

kanca (İt.) *a*. Bir şey çekmeye yarar, ucu çengelli demir çubuk. “*Kancayı öyle bir atar, istesen de kurtulamazsın*.” VV39 **kancayı tak-(veya at-)** bir kimsenin kötülüğü için uğraşmak. “*Karı galiba adama kancayı taktı*!” TD73

kancalı *sf*. Kancası olan. “*Gerektiği zaman kancalı iple bu balkona sarkmak, oradan da tabanları kaldırmak gerçekten de mümkündü*.” KY142

kancık *sf.* 1. Hayvanlarda dişi. “*Ne söyleniyorsun kız kancık ayı gibi, homur homur*.” BTÜ158 2. Dönek, güvenilmez, kalleş (kimse). “*Kancık sözüne kızdıysa da üzerinde durmamaya karar verdi*.” BFV221

kancıkla- (Der.) Mızıkçılık etmek. “*İçimizden kancıklayanlar bulunabilir*.” MUR104

kancıklama* *a*. Kancıklamak işi. “*Bir Sinan Efendi'nin kancıklamasıyla mı olacak bütün bunlar*?” KT366

kancıklaş-* Kancık gibi davranmaya başlamak. “*Kız kısmı, delikanlının önünde kancıklaşacak, cilve milve yapacak, o da meylinin düştüğünü belli edecekti*.” VV128

kancıklık *a*. Kancıkça davranış. “*Sizlerden her türlü kancıklık beklenir*!” TD87

kandaş *a*. Aynı kanı taşıyan, aynı soydan olanlardan her biri. “*O sıralar muhacir kandaşlar nam-ü hesabına fisebilullah, yani göçmen kandaşlar çıkarına hiçbir karşılık beklemeden…*” MUR10

kandır- 1. Kanmasını sağlamak, inandırmak; çalımlamak, yemek, ikna etmek, keklemek. “*Sen meram edersen kandırırsın onu*.” EVO110 2. Yanlış yapmaya yöneltmek, aldatmak. “*Kızı kandırıp zorla kaçırdı*.” VV254

Kandıra çeleni* *a.* Bir tür kamış. “*Üstü Kandıra çeleni denilen bir çeşit kamışla örtülüydü*.” OK11

kandırabil- 1. Kandırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Böylelikle oğlunu kandırabilirdi*.” KAÇ67 2. Kandırma becerisi bulunmak. “*Beni hiç ama hiçbir şeyle kandıramaz, tavlayamazsın*.” SBK239

kandırıver-* Çabuk kandırmak. “*Dünyanın bütün miskinliği üzerine çökmüş, palavrasıyla kandırıverdiği her zamanki insanlar sanki büyümüş, büyümüş, büyümüşlerdi*.” MM237

kandırma *a.* Kandırmak işi; kekleme. “*Öyleyse iyi, dedi; kandırmaya bak bunu*.” AY209

kandil (Ar.) *a*. İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı; yağ kandili. “*Ne dikiliyorsun kız kandil gibi*?” KP76

kanepe (İt.) *a.* Birkaç kişinin oturabileceği genişlikte koltuk, çekyat. “*Koltuk kanepe almayacak mıydık onlarla*?” KÜÇ47

kanepeli* *sf.* Kanepesi olan. “*… maroken koltuk kanepeli bir oda, bir avukat yazıhanesi…*” EB4

kangal (Rum.) *a.* 1. Tel, kurşun boru gibi uzun ve bükülebilir şeylerin halka biçiminde sarılmasıyla yapılan bağ. “*Karyolanın altından ip kangalını aldı*.” KY192 2. Bu biçimde bükülmüş şeylerin her bir halkası. “*İdris Kulüp rakısıyla konserve dolmalar, tonbalıkları, ançuez tüpleri, doğranmış pastırma, kangal kangal sucukla geldi*.” ÜÇK501

kangren (Fr.) *a*. Vücudun herhangi bir yerindeki dokunun oraya kan gelmemesi sonucu ölmesi. “*Evet, sağ ayağımın başparmağında kangren vardı*.” KK61 **kangren ol-** vücudun herhangi bir yerindeki doku, kan gelmemesi sonucu ölmek. “*Ya sol bacağı kangren olduğu sıra, Aziziye Hastanesi'nde kesilirken*?” EVO6

kangrenli *sf.* Kangreni olan. “*Bayıltmadan kestiler, kangrenli bacağın bayıltmadan kesilmesi ne demek*?” EVO40

kanı *a*. Bir konuda kesin delillere dayanmadan varılan yargı. “*Babası, ille Bayram bu kanıda değillerdi*.” DK177 **kanısında ol-** inancında olmak, kanaatinde olmak. “*Her şeyi anlayan Neriman, oyalamanın manasız olduğu*

kanısındaydı.” EK314 **kanıya var-** belli bir kanı edinmiş olmak. “*Barcı da bu kanıya varmıştı*.” SBK285

kanı bozuk *sf*. Kötü tanınmış, ahlaksız olan; soysuz (kimse). “*Sen ne diyon lan kanı bozuk*?” EVO368

kanıksa- Çok tekrarlama sebebiyle yadırgamaz olmak; alışmak. “*Mektupları kanıksadığı bir gün Güzel Fatma'dan bir hediye geldi*.” YK89

kanıksama *a*. Kanıksamak işi. “*Şaraba karşı da mı bir kanıksama başlamıştı*?” ARK250

kanıksamışlık* *a*. Kanıksamış olma durumu. “*O, göre göre alışıp iyice kanıksamışlıktan gelen bir görmezlikle sadece bakardı*.” VV101

kanıksayış *a*. Kanıksamak işi. “*İşi zaten önemle dinlemeyen, her gün bunun gibi hatta bundan da beter nice vakalarla karşılaşmaktan gelen bir kanıksayışla müdür, başgardiyanın izahından hiçbir şey anlamadı*.” YYB70

kanır- Bir şeyi eğip zorlayarak yerinden çıkarmak veya çıkarmaya çalışmak. “*Demek Fikret bahçe kapısına omuz verip girmiş, paslı çivi kanırmıştı*.” SBK329

kanıtla- Kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarmak; ispatlamak, ispat etmek. “*Onu sevdiğimi kanıtlamak için, sırf bunun için çekilir giderim*.” AY189

kanıver- Çabucak ve kolaylıkla kanmak. “*Evendi kısmı avanak olur, kanıverir*.” GR201

kanlan- 1. Kanı çoğalmak. “*Biti birazcık kanlanınca tuttu karısını boşadı*.” KT206 2. Bir organda kan birikmek. “*Aktan iyice kanlanmış gözleriyle mutfak kapısından dışarılara hazin hazin baktı*.” DK167

kanlandır- Kanlanmasını sağlamak. “*Yazının üç buçuk kuruşluk memurunu yanına al, ekmeğini bölüş, bitini kanlandır*.” EK273

kanlı 1. *sf*. Kan bulaşmış. “*Cemilelerin avlusundan içeri girdiği zaman genç kız Musaların merdiveni başında, kanlı elleriyle avlu halkına müjde veriyordu*.” CEM153 2. *sf*. Kanlanmış olan. “*Şamdin, yorgun, kanlı gözlerini Zeynel'e çevirdi*.” BTÜ295 3. *sf*. Kan dökülmesine neden olan. “*Ah oğlum, kanlı topraklar onlar*!” KT270 4. *öz. a*. Bir lakap. “*Bitirim Leyla sigara paketini çıkarıp yatak komşusu Kanlı Nigar'a uzattı*.” TD93 **kanlısı ol-** birinin katili olmak. “*Beni kor gidersen vallaha da billaha da kendimi ırmağa atarım, kanlım olursun*.” EVO257

Kanlı Aşk* *öz. a*. 1946 Amerikan yapımı film. “*Siz onun Kanlı Aşk'ını gördünüz mü*?” DK107

kanlı bıçaklı *sf*. Birbirlerini öldürecek kadar düşman olan (kimse). “*Gerekirse İhsan'a bıçak bıçağa bile gelmekten çekinmeyecek, çocukluk arkadaşıyla kanlı bıçaklı olacaktı*.” OK51 **kanlı bıçaklı ol-** aralarında herhangi bir nedenden dolayı birbirini öldürecek kadar düşmanlık bulunmak. “*Gerekirse İhsan'a bıçak bıçağa bile gelmekten çekinmeyecek, çocukluk arkadaşıyla kanlı bıçaklı olacaktı*.” OK51

kanlı canlı *sf*. Sağlıklı, sapasağlam, vücut sağlığı yüzünden belli olan (kimse). “*Amma da kanlı canlı, istekliydi*!” KAÇ173

kanlı katil *a*. Çok insan öldürmüş veya birini vahşice öldürmüş kimse. “*Kanlı katil miymiş*?” KAÇ118

kanlı kinli* *sf*. Kanlı bıçaklı. “*Demek kanlı kinli olacaklar, birbirlerine silah çekebileceklerdi*?” OK50

Kanlıca* *öz. a*. İstanbul’un Beykoz ilçesinde bulunan bir semt. “*Üç gün gezip dolaştıktan sonra, Kanlıca'da, Kanlıca'nın zengin yeşilliklerine gömülü, beş odalı bir ev bulup yerleştiler*.” EK328

kanma *a*. Kanmak işi. “*Hoş, bende bu palavra, onlarda da palavraya kanma ihtiyacı olduktan sonra, onları daha çook aldatırım*!” ÜÇK458

kanser (Fr.) *a*. Bir organ veya dokudaki hücrelerin kontrolsüz olarak bölünüp çoğalmasına bağlı olarak yakın dokulara yayılmasıyla veya uzak dokulara sıçramasıyla beliren hastalık; amansız hastalık, incitmebeni, dokunmabana. “*Kanser, verem, böbrek ağrısı*?” ÖE122

kanserli *sf*. Kansere yakalanmış. “*Gelinin gözleri doldu, aklında kanserli annesiyle ufacık, kırış kırış babası, sildi gözlerinin yaşını*.” EVO88

kansız *sf*. 1. Kanı olmayan. “*İnce çeneli, kansız yüzünden bir sevinç dalgası geçti*.” ARK176 2. Kötü tanınmış, ahlaksız olan; soysuz. “*Kansız herif, kendini benim gibi ağa yerine koyuyo*r.” BTÜ22 3. Kanı az olan, çok kan kaybetmiş olan; anemik. “*Kansızsın. Temiz hava, bol ve çeşitli gıda, bir de evet bir de dinlenme*!” MUR86

kansızlık *a*. Kanda alyuvar sayısının ve

hemoglobin miktarının azalmasından ileri gelen bir hastalık durumu. "*Düşmanların gözü çıksın bacım amma bu öksürük, bu ateş, bu kansızlık...*" SAR49

Kant* *öz. A.* Immanuel Kant, Prusya kökenli Alman filozof (1724-1804). "*Fichte, Schelling yahut Kant*?" VV268

kantar (Ar.) *a.* Ağırlık sıfırken yatay duran bir kaldıraç koluna dik olarak tutturulmuş bir ibrenin sapmasıyla kütleleri tartan araç. "*Kantar şakırtıları arttı, terli hamalların koşuşması hızlandı*." CEM14 **kantarın topunu kaçır-** ölçüyü kaçırıp aşırı davranmak. "*Evet, amcan çokluk kantarın topunu kaçırmıyor değil*." KK248

kantarcı *a.* Kantarda tartan kimse. "*Konşimentolar dolacak, navlunlar hesap edilecek, vagonların kantar tartıları alınacak, kantarcıdan ıvır zıvır…*" ARK56

kantarcılık *a.* Kantarcının yaptığı iş. "*Fabrika içinde basit bir kantarcılık teklif ettiler bendenize*." YYB111

kantarma *a.* Azılı atları zapt etmek için dillerini bastıracak biçimde yapılmış demir araç. "*Doludizgin giden atlar, kantarmaları köpük içinde, azgın atlar…*" DHV276

kantin (Fr.) *a.* Kışla, okul vb. yerlerde yiyecek ve içecek maddelerinin satıldığı yer. "*Laz Ali kantin kapısından girip çoktan silinmişti oysa*." BTÜ146

kantinci *a.* Kantin işleten kimse. "*Birden içeri kantinci Memet Usta girince ikisi iki yandan, vay, dediler*." KY30

kantite (Fr.) *a.* Bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen veya azalıp çoğalabilen durumu; kemiyet, miktar, nicelik. "*Muhasebece verilen fişlerdeki kalite ve kantiteye göre hareket esastı*." DE92

kanto (İt.) *a.* Tuluat tiyatrolarında oyundan önce genellikle kadın sanatçıların şarkı söyleyip dans ederek yaptığı gösteri. "*Eski İstasyon'da, Kozma'nın Tiyatrosu'nda kantoya çıktığı geceler...*" GR181

kantocu *a.* Kanto söyleyen kadın. "Nişan, tiyatronun sigara dumanı, rakı kokusu *yüklü havasında, göbek atan kantocu kızlar geçiyordu*." EVO14

kantoron (Rum.) *a.* Kızılkantarongillerden, hekimlikte kullanılan, sarı çiçekli, acı köklü, küçük bir bitki. "*Buna kantoron derler*." KAÇ46

kanun (Ar.) *a.* 1. Devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken kurallar bütünü; yasa. "*Oysa memurin kanunu açıktı*." DE102 2. Geçerli olan kural. "*Böyleydi kanunu kahpe dünyanın*." EVO177 **kanun çıkar-** Türkiye Büyük Millet Meclisi kanun hazırlayarak kabul etmek. "*Hükümet bir kanun çıkarıp yasak etmeli*!" GR73 **kanun manun*** kanun falan. "*Biz kanun manun tanımayız diyormuşsunuz*." HÇ349

kanun adamı *a.* Yöneticiliği sırasında kanunlara uymaktan vazgeçmeyen, kanunları uygulayan kimse. "*Olursa kanun adamısın, icabını icra edersin*." KAÇ104

kanun adamlığı* *a.* Kanun adamı olma durumu. "*Şimdi, şimdi başlarım senden de kanun adamlığından da*!" MUR172

kanun dışı *sf.* Yasalara, yasa kurallarına uymayan; yasa dışı, gayrikanuni, gayrimeşru, illegal. "*Kanun dışı gelindi mi hoşafın yağı kesilirmiş*." KAÇ105

kanun koyucu *a.* Yasa yapma veya koyma yetkisi olan, yasa koyucu, vazıkanun. "*Başkasına zarar veren, ıstırap çektiren hareketleri suç olarak vasıflandıran kanun koyucunun ... kocayı niçin suçlu görmediğini zaman zaman düşünmüştür*." SM141

kanun teklifi *a.* Meclis üyelerinin meclise sunmak üzere hazırladıkları kanun örneği; yasa önerisi, yasa teklifi. "*... bu meseleler üzerinde konuşup kanun teklifleri yapıyor; komisyoncu, tefeci, çeteciler elinde harap olan bahçecileri düşünmüyorlardı bile*." KT252

kanunen (Ar.) *zf.* Yasa gereğince, yasal olarak. "*Çok geçmeden peydahlanan bir bekçi, gecenin ikisi olduğunu, bu saatte gazel okumanın kanunen yasak, binaenaleyh kalkıp gitmelerini söyledi*." SAR39

kanuni (Ar.) *sf.* Yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu, yasalara uygun; yasal. "*Fakat şair Nazım sohbeti kesmek şöyle dursun ... sohbet etmeye devam edeceğini, icap eden kanuni muamelenin yapılmasını öyle bir tavır ve sert lisanla söylemişti ki…*" EKM157

kanunsuz *sf.* Yasaya aykırı. "*Daha mühimi, kanunsuz işgallerle ilgili seksen küsur davaya kim bakacaktı*?" SM225

kanunsuzluk *a.* Kanunsuz olma durumu; yasasızlık. "*Bu bekçiye çok yüz veriliyor ya da*

kanunsuzluklarına bilinerek göz yumuluyordu." MUR50

kanun-u esasi (Ar.) *a*. Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa; anayasa. "*Bir kanun-u esasi, dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir mahalle bekçisine böyle bir salahiyet vermemiştir*." MUR52

kaol (Fr.) *a*. Porselen yapmakta kullanılan bir tür ak ve gevrek kil, arı kili. "*Her sabah kaolle sıkı sıkıya ovulan ... porselen demlikler...*" EVO115

kap *a*. 1. İçi gaz, sıvı veya katı herhangi bir maddeyi alabilen oyuk nesne. "*Bir kap sıcak yemek ... vermez miydi*?" YK19 2. Kap kacak. "*O kap yıkıyordu*." BE25 3. Kapak. "*Hele, kırmızı kabının kenarı sigara yanığı, kalın bir Tarih-i Siyasi'si vardı ki onu hiç elinden bırakmazdı*." BE35 **kabına sığma-** duygularına engel olamayıp taşkın davranışlarda bulunmak. "*... öteki esmer, kuru, çirkin, üstelik kendini beğenmiş kaplarına sığamıyorlardı*." CEM36 **kap map*** kap falan. "*Ortalığı süpürüyorum, aşa maşa el atıyorum, kapları mapları yıkıyorum, dedim*." BTÜ181

kap- 1. Birdenbire yakalayarak, çekerek almak. "*Parayı kaptı, fırladı*." AY116 2. Koparmak. "*Nasıl ki kaptı kolumu, yuttu dirseğime kadar...*" CEM82 3. İşitir işitmez veya görür görmez bellemek ve öğrenmek. "*Er gelen işi kapmıştı*." SAR85 4. Bulaşmış olmak, geçmek. "*Bir şoför, hem de lisede okumuş, aklı başında, buluttan nem kapan bir şoför için bu kadarı elbette fazla olacağından, derhal: 'Emredin!' demişti*." İDG67 5. Isırıp parçalamak. "*Köpek gibi kapma insanı da adam adam dinle*!" EB86 **kapanın elinde kal-** bir şeyden ancak çabuk davranabilenler yararlanmak. "*Kapanın elinde kalıyor*." EB123 **kapıp koyuver-** kendini salmak, bırakmak. "*Kendini niçin kapıp koyuverdin*?" DK131

kap kacak *a*. Tencere, tava, sahan, tabak vb. mutfak eşyası; kap. "*Cevriye tek atlıdaki kap kacak, yatak yorganların altında*." SÇ82

kapa- 1. Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getirmek. "*Cevdet çıktıktan sonra da kapının kanadını nefretle kapadı*." SUÇ85 2. Bir şeyin görünmesine engel olmak, örtmek. "*... koyu bir kan gözünü bütün kapamıştı, titriyordu*." AY113 3. Tıkamak, içini doldurmak. "*Senin işin kolay, inek sağmak, yemek pişirmek, arada sırada duvara tezek kapamak*." CEM67 4. Çalışamaz, görev ve iş yapamaz duruma getirmek. "*Ne yapalım, fabrikayı kapamaktan başka çıkar yol bulamadık*!" EVO20 5. Üzerinde durmamak, bir şey üzerinde konuşmayı bırakmak. "*Haklıydı ama kapamalıydı bu bahsi*." SM156 6. Bir yere sokup dışarı çıkmasına engel olmak; hapsetmek. "*Onu odaya kapayacağım, hele yaramazlık etsin*!" KP20 7. Geçişi engellemek. "*Genç adam yolu kapayan genişçe bir çirkef çukurunu bir sıçrayışta geçti*." DE189 8. Karşılamak, denk gelmek. "*Bu parayla bakkal borcunu mu kapasa*?" GR148

kapabil-* Kapma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Okul dışında, başıboş, uygunsuz arkadaşlardan kötü huylar kapabilir*!" İDG28

kapak *a*. 1. Her türlü kabın üstünü örtmeye veya bir deliği kapamaya yarayan nesne. "*Kapak keyifli keyifli hoplamaya başlayınca Berbat, 'İndir!' dedi*." YK17 2. Dolap, sandık vb.ni örtmeye yarayan parça. "*Bir saat içinde bütün paralar dağılmış, arabaların sandık kapakları kapatılmış, bordrolar dürülüp katlanmış, gidilmeye hazırlanılmıştı*." CEM125 3. Kitap, defter vb.nin en üstüne geçirilen, kalın kâğıt, karton, plastik vb. malzemeden yapılan kılıf; kap. "*Ceketinin iç cebinden karton kapağı yer yer kırılmış, yaprakları lime lime bir defter çıkardı*." KP97 **kapağı at-** sıkıntısız, rahat bir yere sığınmak, kaçıp kurtulmak. "*Sonra lanet ederek öz yurdundan İstanbul'a kapağı atıp, İstanbul fabrikalarından birinde gene küçük bir memurluk*!" BFV267 **kapağını kaldır-*** bir konuyu gündeme getirmek. "*O hâlde hiç kapağını kaldırmayalım bunun*." YD205

kapaklan- Ayağı takılıp yüzüstü düşmek. "*Az kalsın kapaklanacaktı*." GK11

kapaklı *sf*. Kapağı olan. "*Öyle bir zaman gelir ki Tenekeci Sezai şiş kapaklı yumuk gözleriyle havada uçtuğunu sanır*." SAR60

kapaklık *a*. Lağım, su yolu vb.nin gereken yerlerinde bırakılan deliğin üzerini örten geniş ve yassı taş; kapak taşı. "*Ulan fırın kapaklığı mı yaptın*?" EVO359

kapalı 1. *sf*. Kapanmış olan, açılmamış, açık karşıtı. "*Kahve kapısına sokuldu, sonra kapalı kanadı itip girdi*." ÇK67 2. *sf*. Çalışma süresi sona ermiş (iş yeri). "*Sütçünün beygirinin bozuk parkelerdeki sesi, henüz kapalı sıra sıra dükkânlar...*" BFV249 3. *sf*. Bulutlu, karanlık (hava). "*Hava kapalı ve soğuktu*." BE29 4. *zf*. Açık ve kesin söz kullanmayarak. "*Tabii bunu açık açık değil, çok kapalı söyledim*." YD177 5. *a*. Cezaevi, hapishane. "*Girmiş, çıkmış, içerde yaralamış, yaralar almış, ceza ve tevkifevi*

içinde ayrıca ceza ve tevkifevi demek olan kapalıya, yani zindana atılmıştı.” TD42

kapalı hava *a.* Gökyüzünde çok sayıda koyu renkli bulut olan hava. “*Demek günlerdir kapalı hava morluğunu yitirmiş, güneş kurşun kubbeyi yırtıp parçalamıştı*.” SUÇ262

Kapalıçarşı* *öz. a*. İstanbul’un Fatih ilçesinde, Beyazıt ve Nuruosmaniye camileri arasında iki bedestenin çevresinde meydana gelen ticaret merkezi. “*Birinde, Kapalıçarşı'ya gidiyorlardı*.” BFV56

kapalılık *a.* Kapalı olma durumu. “*... evde kimselerin olmadığı sıra mı aklına geldi hanım kızının üstünün açıklığı, kapalılığı?*” ARK62

kapama *a.* Kapamak işi. “*Kapıyı filan kapamaya lüzum görmeden karanlıklara dalıyor*.” EK371

kapan (I) *a.* Bazı hayvanları yakalamak için kullanılan, hayvanın ayağının değmesiyle işleyen tuzak. “*Kapan kim bilir hangi mahzen ya da kilerde yakalamış bu fareciği*.” KK161

kapan (II) (Ar.) *a*. Un, tahıl, yağ vb. malların satıldığı, devlet kontrolündeki pazar yeri. “*Unkapanı'nda mı olur, yağ kapanında mı olur…*” EK216

kapan- 1. Kapalı duruma gelmek. “*Kapılar sımsıkı kapanmış, kadın, erkek, çocuk işçiler para dağıtılan meydanlığı doldurmuşlardı*.” CEM124 2. Dışarı ile ilişiğini kesmek. “*Kapan böyle dört duvar arasına, kimselere görünme*!” DK57 3. Yüzü, gövdesi bir yere gelecek biçimde eğilmek. “*Avuçlarıyla ağzını tuttu, tuttu, sonra yatağa kapanarak başladı ara nağmeye*.” ARK123 4. Tatile girmek. “*Dükkânlar kapanmış, dairelerle işyerleri paydos olmuş, otobüsler, dolmuşlar tıklım tıklım, yolcu taşıyorlardı*.” YYB11 5. Yara iyileşmek. “*Apandisit yarası çabuk kapanır*.” SM257 6. Son verilmek, kesilmek. “*Her ne pahasına olursa olsun, konu artık kapanmalı*.” AY159 7. Çalışamaz, etkinliğini sürdüremez duruma getirilmek. “*Bab-ı içtihat kapanmadı ya*?” HÇ200 **kapanmak mapan-*** kapanmak falan. “*Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım*.” GR201

kapanabil- Kapanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bey birden girmeseydi Reşit ellerine değil, ayaklarına da kapanabilirdi*.” HÇ221

kapandır-* Kapanmasına yol açmak. “*Her türlüsünü çok genç yaşlarından itibaren görmüş, yatmış, kalkmış, düşmüş, ardından koşturmuş, bırakıp ağlatmış, dizlerine kapandırmıştı*.” SBK247

kapanıklık *a.* Kapanık olma durumu. “*Kızlarla kadınların, annesi gibi davranmalarını istiyorsa hepsini bir kalıpta, annesine benzer, annesinin kapanıklığına yatkın yaratırdı*.” YD24

kapanış *a.* Kapanmak işi. “*Komşuların derin uykularında top gibi patlayan bu sert kapanış, Avare Mustafa'nın eve gene fitil gibi sarhoş geldiğini haber vermişti*.” DK7

kapanıver-* Çabucak kapanmak. “*Duvarlar yükseliverse, çatılarla üzerleri kapanıverse*!” GK371

kapanma *a.* Kapanmak işi. “*O gün, gündüz gözüne yatak odasına kapanmalarının sebebi neydi*?” EK45

kaparo* *a*. Kapora. “*Daha kötüsü de gazeteleri alırken bayiye kaparo vermek*!” ÖE90

kapasite (Fr.) *a.* Bir işletmenin üretim miktarı. “*… iş kapasitesini düşürmeden aynı kudrette harman ediyor*.” HÇ74

kapat- 1. Kapama işini yapmak. “*Ufacık, bembeyaz eliyle küçük ağzını kapatarak ‘Ooooo!’ yaptı*.” ÖE36 2. Bitirmek, unutturmak, söz edilmesini engellemek. “*Bütün bunlar yetmezmiş gibi, bir de utanmadan kâtibin iki yüz liracıkla işi kapatacağını sandı*.” MM122 3. Herhangi bir yerin bütün masraflarını üstlenip başkalarını içeri almadan isteği doğrultusunda eğlenmek. “*Memlekette yokluk içindeki hemşerileri şimdi bar kapatıyor, şampanya patlatıyor, sabahlara kadar vur patlasın çal oynasın eğleniyorlardı*.” MUR14 4. İşlemez duruma getirmek; kilitlemek. “*Öğretmen radyoyu kapattı*.” GK367

kapatabil- Kapatma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yaşlılığını kapatabilmek için suratını pudrayla âdeta badanalayan…*” ÜÇK447

kapatıl- 1. Kapatma işine konu olmak veya kapatma işi yapılmak. “*Bir saat içinde bütün paralar dağılmış, arabaların sandık kapakları kapatılmış, bordrolar dürülüp katlanmış, gidilmeye hazırlanılmıştı*.” CEM125 2. Bir yerde tutulmak; kapatılmak, tıkılmak. “*Edirne'de penceresiz bir odaya kapatılacak*.” SÇ87

kapatılabil- Kapatılma ihtimali bulunmak. “*Batı ile aramızdaki bir iki yüzyıllık ara ancak*

her alandaki dinamizmle kapatılabilecekti.” GK106

kapatış *a.* Kapatmak işi. “*Kahveye geçen gün de gelen yabancı, öğretmenin radyoyu çıt diye kapatışına bozularak yerinden kalktı*.” GK367

kapatıver- Aniden kapatmak. “*Güllü ardından ne geleceğini bildiği için eliyle ağzını kapatıvermişti*.” VV23

kapatma *a.* 1. Kapatmak işi. “*Senin yokluğundan istifade, ne ata binmeler ne otomobil kullanmalar ne de şu ahlaksız ebenin evine genç kadınlar kapatmalar...*” MM217 2. Metres. “*Ben onu Allah'ın emriynen kendime aile yapacam, kapatma değil ya*!” CEM13

kapattır- Kapatma işini birine yaptırmak. “*Zevki millimize uymayan, zerrece anlamadıkları gâvurca gıy gıyları sırf sizin inadınıza anlar görünüp radyo kapattırmıyorlar be*!” YYB220

kapayabil- Kapamaya gücü yetmek. “*Bundan dolayı, asil milletimiz, bu farkı da kapayabilir*.” GR11

kapayıver-* Çabucak veya ansızın kapamak. “*Birden birisi gözlerini kapayıverdi arkasından*.” DK231

kapçala- (Der.) Yakalamak, tutmak. “*Avucuyla bastırdığı yeri hafifçe kapçaladı*.” HÇ204

kapı *a.* 1. Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı; bap. “*Kapı vuruldu*.” GR12 2. Bu açıklıktaki açılıp kapanan kanat. “*Fabrika kapısındaki işçiler de içeri girmeye zorluyorlardı*.” GR8 3. Tavla oyununda iki pul üst üste getirilerek karşı oyuncunun o haneyi kullanmasına engel olunan yer. “*Ünal se yek kapısını alırken işi gargaraya getirerek emminin dikkatini başka yana çekti*.” EVO296 4. Devlet dairesi. “*Devlet kapıları kapalıydı*.” DE102 5. Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân. “*Kocasını gece rüyada gördüğünü söylese barışma kapısı açarlar mıydı acaba*?” YD332 6. Ev gezmesi için gidilen yer. “*Kapı kapı gezip beni el âleme rezil etmeden durabilir mi*?” EK91 7. Gidere yol açan gereksinim. “*Al sana masraf kapısı*.” BTÜ49 8. Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân. “*Servis, iş yeri, ekmek kapısı…*” EB61 **kapı aç-** 1. pazarlığa çok yüksek bir fiyatla başlamak. “*İki yüz liradan kapı açsa ürkütebilirdi*.” GR112 2. ortaya çıkarmak, başlatmak. “*Hemencecik laubalileşmiş, arkadaşlık kapıları açmıştı*.” DE102 **kapı al-** tavla oyununda bir haneye üst üste iki pul getirmek ve o hanenin karşı oyuncu tarafından kullanılmasını engellemek. “*Ünal se yek kapısını alırken işi gargaraya getirerek emminin dikkatini başka yana çekti*.” EVO296 **kapı dışarı et-** kovmak, dışarı atmak. “*Sen kaç paralık adamsın da beni kapı dışarı ediyorsun*?” ÖE107 **kapı gibi** iri vücutlu (kimse). “*Şuna bak, kapı gibi delikanlısın*.” BTÜ210 **kapı kadar** çok enli ve uzun olan. “*Kapı kadardır sırtı*.” ARK148 **kapı kapı dolaş- (veya gez-)** her eve uğrayarak dolaşmak. “*Sırtında alev kızılı sabahlık, ayağında terlikler, kapı kapı dolaşıyor*.” KP111 **kapı mapı*** kapı falan. “*Açamam kapı mapı*.” YYB68 **kapıdan çevir-** geri döndürmek, kabul etmemek. “*Düğün gecesi Sülo mülo gelmişler de çocukları kapıdan çevirtmiş*.” DK215 **kapısını çal-** birine başvurmak. “*Eee, zamanında kim bilir ne türlü kapılar çaldı ki, şimdi de kendi kapısını çalıyorlar*.” KY116 **kapıya dayan-** bir şey elde etmek için bir yeri, bir kimseyi zorlamak, göz korkutmak. “*Bütün avlu, tekmil mahalle kapıya dayandıydı*.” DE190 **kapıyı göster-** kovmak, uzaklaştırmak. “*Ojesi dökülmüş parmağıyla kapıyı gösterdi*.” GR124

kapı karşı komşu *a.* Kapı komşu. “*Kapı karşı komşuydular*.” OK38

kapı komşu *a.* Apartmanda aynı katta, sokakta karşı veya yan tarafta bulunan komşu, kapı karşı komşu. “*Kapı komşumdur*.” TD77

kapı yoldaşı *a.* Aynı yerde ve görevde çalışanlardan her biri. “*Kaynananın sevmediği kapı yoldaşlarını hor görmeyi vazife icabı sayan, köşkün öteki hizmetçileriyse, Gülpembe'nin aleyhine âdeta birlik olmuşlardı*.” SM245

kapı zili *a.* Dışarıdan birinin geldiğini içeridekilere haber vermek için ev ve iş yerlerinin kapılarına yakın bir yere takılan zil. “*Oturdukları katın kapı ziline bastı*.” KY156

kapıcı *a.* Apartman, site vb. yerlerde bekçilik, temizlik, alışveriş gibi işlerle görevli kimse. “*Yusuf, kapıcı Arnavut'a gözlerini dikmişti*.” BTÜ43

kapıcılık *a.* Kapıcının yaptığı iş. “*Ama babasınınki gibi kapıcılık değil*.” DK32

kapıkulu* *a.* Genellikle bir çiftçi yanında çalışan işçi; yanaşma, tutma. “*Muzaffer'in kapısında tutma olursunuz, herifin kapıkulu olursunuz*.” KAÇ78

kapıl- 1. Kapma işine konu olmak. “*... kocaman bir et parçası kapıldığı gibi, zayıf bacakların*

olanca gücüyle dehlizin alacakaranlığında silinip gidilirdi.” YK17 2. Bir kimseye tutulmak, bağlanmak, aşırı sevgi duymak. “*Dışarda başka Aynurların olup olmaması, oğlunun onlardan birine kapılıp kapılmaması umurunda değildi*.” DK18 3. Birine güvenip boş bulunarak aldanmak. “*Suç bizim, suç bizim gibi dangalakların ki sizin gibilerin ayartmasına kapıldık*!” CEM145 4. Bir şeyin veya kimsenin güçlü etkisinde kalmak. “*Kudret Yanardağ'ı daha önce hiçbir yerde görmemiş, tanımamış gerçekten konuşmasını dinleyip cazibesine kapılarak bir mülakat ricasında bulunmak maksadıyla…*” ÜÇK548 5. Sürüklenmek. “*Filiz, hep o rüzgâra kapılmış yaprak heyecanıyla her şeyi baştan anlattı.”* BFV190

kapılabil- Kapılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Çocuk içlenebilir, haminnesinin hizmetçiliğinden ötürü bir çeşit aşağılık duygusuna kapılabilirdi*.” EK335

kapılan- Bir işe girmek ve o işte devam etmek. “Karının Meyhanesi’ne kapılandı kapılanalı, emmi rahattı.” EK389

kapılanma *a*. Kapılanmak işi; intisap. “*Kim bilir hangi lise yahut ortaokuldan pasaportunu almış, şimdi de umum müdür dayının torpiliyle kapılanmaya çalışacaktı*.” DE185

kapılı *sf*. Kapısı olan. “*Yeşil kapılı öne kaykılmış bir evden içeri giriyorum.*” KP92

kapılık* *a*. Kapı olma durumu. “*Yıllardır açılıp kapanmamak yüzünden kapı kapılığını unutmuş, rezeler paslanmış, tahtalar çürümüştü*.” DE6

kapılma *a*. Kapılmak işi. “*Her zaman, her fırsatta yerdiği Aynur'la mahallenin bütün öteki kızlarını oğlundan kıskanmıyorsa bile, onlardan birine kapılmasından korkuyordu*.” DK10

kapış- 1. Birlikte bir şeyin üzerine üşüşüp aceleyle almak, kapmak. “*Niye kapışırdınız*?” EK353 2. Kavgaya tutuşmak. “*Arkadaşımın annesiyle öyle bir kapışmışlar ki, komşular kapılara, pencerelere dökülmüşlerdi.*” ARK34 3. Hırsla güreşe başlamak. “*İşçilerin yaygarası aşırı bir hâl almış, karakucak kapışmış kontrollere, güreş müsabakalarında yapılan tezahürat gibi tezahürat yapılmaya başlanmıştı*.” MUR398

kapışıl- Kapışma işi yapılmak. “*Paket anında kapışıldı*.” YK55

kapışma *a*. Kapışmak işi. “*Yalınayaklı, sefil çocuklar kara böcekler gibi üşüştü, kapışmaya başladılar*.” SUÇ191

kapıştır- Kapışma işini yaptırmak veya bu işin yapılmasına sebep olmak. “*Çevre, istediği havayı yaratmış, kapıştırmıştı*.” MUR241

kapıver- Aniden kapmak. “*Gazeteyi bıraksa bile yeni gelenlerden biri kapıverecekti*.” BK368

kapıverme *a*. Kapıvermek işi. “*Garson durumu anlayıncaya kadar, öteki müşterilerden birinin kapıvermesi mümkün*.” BK368

kapi (Der.) *a*. Kapı. “*Hepisi da bir kapiya çıkar.*” GAV93

kapitülasyon (Fr.) *a*. Bir ülkede yurttaşların zararına olarak yabancılara verilen ayrıcalık hakları. “*Belki de kapitülasyonlar devrinden kalma büyük yapılar aralığının loşluğuna saptı*.” EB109

kapkaç *a*. Kapıp kaçmak yoluyla yapılan bir hırsızlık türü. “*O da girmiş çıkmıştı, kapkaçtan*.” ÖE25

kapkaççı *a*. Kapıp kaçmak yoluyla hırsızlık yapan kimse. “*Yoksa bilmiyor muydu kapkaççı Recep'i*?” YD106

kapkaççılık *a*. Kapkaççı olma durumu. “*Kapkaççılık istemez*.” ÜÇK457

kapkalın* *sf*. Çok kalın. “*Gözlerini açtı, Cemal Bey'in yeni yıkanmışa benzeyen, kapkalın, bembeyaz, pespembe ensesi…*” DHV251

kapkara 1. *sf*. Çok kara, her yanı kara, simsiyah. “*Kamçısını aldı bir ara, şaklattı besili atların kapkara, pırıl pırıl yeleleri üzerinde*.” ÖE94 2. *sf*. Sıkıntılı, zor olan. “*Nefise'nin içini kapkara bir sıkıntı dolaştı*.” ÜÇK594 3. *zf*. Her yanı karalara bürünmüş bir biçimde. “*İhtiyar Kurt yarı karanlık odada kapkara dikiliyordu*.” DK127

kapkaranlık *sf*. Çok karanlık. “*Ortalık kapkaranlıktı*.” KAÇ154

kapla- 1. Her yanını örtmek; istila etmek. “*Pus gibi bir sıcak tekmil ovayı kaplamıştı*.” EVO261 2. Bir kabın, bir kılıfın, bir örtünün içine almak. “*Küçük oğlu, dün tertemiz kapladığı yeni yüzlü yorganının altında mışıl mışıl uyuyordu*.” EB10 3. Doldurmak. “*İçini yeni bir sıkıntı kapladı*.” HÇ8 4. Çepeçevre sarmak; kuşatmak, örtmek. “*Genç kadını kapladı*.” İDG43 5. Bir yüzeyi döşemek, başka bir nesne ile örtmek. “*Üstdudağını ince, kara bir kaytan bıyık kapladı ama Cevriye'yi gene de unutamadı*.” SÇ224 6. Yayılıp doldurmak, etkisinde bırakmak; almak, basmak, bürümek, sarmak, tutmak. “*Nitekim çok*

geçmeden iniltili, sızılı horultular ahırın dışkı kokulu havasını kapladı.” BTÜ73

kaplama *a.* Bir şeyin dışına süsleme veya koruma amacıyla geçirilen başka maddeden kat. “*Nazan'ın deve derisi kaplama sandığıyla nesi var nesi yoksa her şeyini odasına taşımış, sözde oğlunun yatak odasını düzenlemişti*.” EK194

kaplan *a.* Kedigillerden, enine siyah çizgili, koyu sarı postu olan, Asya'da yaşayan çevik ve yırtıcı hayvan. “*Kulakları halkalı, eli demir mızraklı bir Habeşî, üzerine atlayan kaplana karşı koyuyordu*.” EB21

kaplan- Kaplama işi yapılmak. “*Ortalık iyice kararmış, gökyüzü kalın ve simsiyah bulutlarla sımsıkı kaplanmıştı*.” İDG53

kaplayıver- Çabucak kaplamak. “*Annenin içini de pırıl pırıl bir sevinç kaplayıvermişti*.” KY93

kaplı *sf.* 1. Kaplanmış olan. “*... dumanı halı, kilimlerle kaplı odanın beton tavanına cakalı cakalı üfledi*.” YK47 2. Ciltlenmiş olan, ciltli. “*Dört yanı Sebilür-Reşad, Sırat-ı Müstakim gibi kara kaplı mecmua koleksiyonları…*” BE35

kaplıca *a.* Sıcak su çıkan yer, ılıca. “*Ağabeyine gider, görüşür, birkaç gün gezer, hatta Bursa'ya, kaplıcalara uğrar, sonra döner yerimize gideriz*.” EK301

kaplumbağa *a*. Kaplumbağalardan, çok sert ve kemiksi bir kabuk içinde yaşayan, ağır ağır yürüyen, dört ayaklı, sürüngen hayvan; bağa, tosbağa. “*Sandalyesinde doğruldu, sonra bir kaplumbağanınkini hatırlatan sırtıyla masaya abandı*.” GR2

kaplumbağa yürüyüşlü* *sf.* Çok ağır yürüyen veya giden. “*Tangır tungur, kaplumbağa yürüyüşlü şeye*!” GR172

kapma 1. *a.* Kapmak işi. “*Öteki çocuklar da üşüşmüşler, Semra'nın elinden kapmaya savaşmaktadırlar cicili bicili kâğıtlara sarılı küçük çikolataları*.” BFV131 2. *sf.* Hile ile elde edilen. “*Kapma mıdır, nedir*?” HÇ28

kapora (İt.) *a.* Sözleşme yapılırken, taraflardan birinin diğerine işten caymayacağını belirtmek amacıyla önceden verdiği güvence parası, güvenmelik. “*Kapora filan verdikleri hâlde, gelip almadılar*.” BFV111 **kapora ver-** bir kimseye pazarlığında anlaşılmış bir paranın küçük bir bölümünü önceden vermek, güvenmelik vermek. “*Bir miktar kapora ver*!” GR113

kapris (Fr.) *a.* 1. Geçici, düşüncesizce, değişken istek. “*Buysa henüz tanımadığı, belki de kaprislerle dolu bir kızdı*.” EB150 2. Huysuzluk. “*Bütün kaprisleri bundan ibarettir*.” ARK120

kaprisli *sf.* Kaprisi olan. “*Genç, kaprisli bir kadın gibi sıçrayıp oturdu*.” MM265

kapsa- İçine almak, sınırları içine almak; şamil olmak. “*Koşturulan demetler, savrulan saman, toz, her şeyi kapsayan traktör homurtusu, patozun şakırtısı...*” BTÜ347

kaptan (İt.) *a.* 1. Gemi yönetimiyle ilgili en yüksek görevli. “*Leman Abla kaptanları çok severmiş*.” EB79 2. Takım oyunlarında lider olarak seçilen, oyun içinde arkadaşlarını yöneten, kolunda özel renkli bir bant taşıyan oyuncu. “*Futbol topu hazırdı. Kaptan Cahit ayağa kalktı*.” EKM127 3. *öz.* Bir lakap. “*Hapiste Kaptan Nuriye'yi kollamıştı*.” TD13

kaptan köşkü *a*. Kaptanın gemiyi yönettiği, geminin üst katında bulunan bölüm; kaptan köprüsü, köprü üstü. “*Çünkü kaptanın yeri vapurun en üst katında, kaptan köşkündeydi*.” SUÇ320

kaptanlık *a.* Kaptan olma durumu. *“... Pire, Napoli, Marsilya, Hamburg, Rusya'ya uğrayan kocaman şileplerde kaptanlık ettiğini öğrenmişti.*” YK81

kaptıkaçtı *a.* 1. Yolcu taşımakta kullanılan motorlu küçük taşıt. “*Caddeden lambaları yanık taksiler, dolmuşlar, kaptıkaçtılar geçiyordu*.” BFV119 2. İskambil kâğıtlarıyla oynanan bir oyun türü. “*... kaptıkaçtı oynadıkları ufacık kahvede, iki işçi, kahve penceresinden keskinlemesine vuran güneş sütununun yanı başındaki masada esneyerek altmışaltı oynamaktaydılar*.” SAR109

kaptıkaçtıcı* *a*. Kaptıkaçtı kullanan kimse. “*Sokağa bakan pencereleri demir parmaklıklı ... yolda müşteri taşıyan kaptıkaçtıcılarla dolmuşçuluk yapanlar*.” YYB33

kaptır- 1. Bir şeyin ele geçirilmesine, kapılmasına yol açmak. “*Bir sefer paçayı kaptıranlar kolay kolay vazgeçemezler*.” SBK18 2. Vücudun herhangi bir organı, bir kaza sonucunda makine tarafından ezilmek veya koparılmak. “*Kaptırdı makinelere kolunu, kan kaybetti çok, öldü*.” AY205 3. Elinden kaçırmak. “*Fatma'ya ne için kaptıracaktı*?” BTÜ126

kaptırabil-* Kaptırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onun kendini kaptırabileceği erkek,*

İhsan Ağabey gibi kara kuru, babası gibi de karısına düşkün erkekti.” SBK141

kaptırıl-* Kaptırma işine konu olmak. “*Ama bey vardı arada, kaptırılmış binlik vardı*.” HÇ41

kaptırılma* *a*. Kaptırılmak işi. “*Muhtarlığın CHP'lilere kaptırılmasında tek sebep o dürzü*.” GK50

kaptırış *a*. Kaptırmak işi. “*O ne rahatlık, o ne insanı sözlerinin cazibesine kaptırış*.” ÜÇK493

kaptırıver-* Çabucak veya kolaylıkla kaptırmak. “*Nur, bu renklerden türküye kaptırıverdi kendini*.” BFV105

kaptırma *a*. Kaptırmak işi. “*Daha çok da kendine benzettiği, kendi huyuna benzettiği genç kadının sonunda genç öğrenciye kendini kaptırmasını affedememişti*.” SBK141

kapu *a*. Kapı. “*Bense onların kapusunda bir yanaşma parçası idim*.” DK24

kapucu* *a*. Kapıcı. “*Ben bir kapucuyum basımevinda*.” DK24

kapuculuk* *a*. Kapıcılık. “*Bırakmıştım basımevindeki kapuculuğumu, yatardım sırtüstü*!” DK24

kaput (Fr.) *a*. Asker paltosu. “*Şu benim eski asker kaputu var ya*?” KK10

kar *a*. Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı. “*Kar yağmış çarşafuna*.” YK97 **kar gibi** temiz, beyaz. “*Coşan cazın coşturduğu blucinler, etekler, savrulan eteklerin altında tombul kar gibi bacaklar da coşmuştu*.” EB153 **karda yürüyüp (veya gezip) izini belli etme-** kimsenin sezemeyeceği biçimde gizli iş çevirmek. “*Aferin, insan karda gezmeli, izini belli etmemeli*.” BFV75

kâr (Far.) *a*. 1. Alışveriş işlerinin sağladığı para kazancı; getiri. “*Nuri'nin kârı söyleyip söylemeyeceğini merakla bekliyordu*.” EKM63 2. Bir işten elde edilen iyi sonuç; yarar. “*Nazmiye ne kadar teselli etse kâr etmiyor, kadının iki gözü iki çeşme, boyuna ağlıyordu*.” OK40 **kâr bırak-** kazanç getirmek. “*Ne kâr bırakır*?” YD108 **kâr et-** 1. kazanç elde etmek, yarar sağlamak. “*Ne kâr ettik bu yıl*?” EKM67 2. etki bırakmak. “*Bu kadına büyü filan kâr eder miydi bakalım*?” EK91 **kâr etme-** yararı olmamak, etki yapmamak. “*Nazmiye ne kadar teselli etse kâr etmiyor, kadının iki gözü iki çeşme, boyuna ağlıyordu*.” OK40 **kâr getir-** bir şey para kazandırmak. “*Efendisinden kalan eğlence yerlerinin idaresini eline öyle bir almıştı ki, efendisinin zamanından çok daha fazla kâr getiriyordu*.” KY138 **kâr zararın kardeşidir (veya ortağıdır)** "ticarette sadece kâr etmek düşünülmez, zarar da edilebilir" anlamında kullanılan bir söz. “*Öyle ya, zarar kârın, kâr zararın ortağı, kardeşiydi*.” YD266

kar- Toz durumundaki bir şeyi sıvı ile karıştırarak çamur veya hamur durumuna getirmek. “*Ehramların taşlarını yontanlarla ahbaplık etmişim, bu taşları çıplak sırtlarıyla taşıyan, yerlerine yerleştiren, harcını karıp taşıyanlarla kızgın Afrika güneşinde yanmışımdır*.” GR88

kar beyaz 1. *a*. Bembeyaz, çok beyaz; kar beyazı. “*Elleri yumuk yumuk, kar beyaz amma düşünmesi bile...*” KAÇ48 2. *sf*. Bu renkte olan. “*Ne yapsa boş, yumulu gözlerinde kadının kar beyaz bacak büklümleriyle, etek altından gözüken kar beyaz, kalın bacakları*.” KAÇ50

kar beyazı *sf*. Kar beyaz. “*Savrulan etekleri altından kar beyazı tombul bacakları görünüp kayboluyordu*.” EVO169

kar kış *a*. Zor ve çetin geçen kış günleri. “*Kar kış, kıyamet…*” EB52

kara (I) (Ar.) *a*. Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak. “*Cevdet de üniversiteye geçti mi, artık babama karada ölüm yok*.” SÇ25 **karada ölüm yok** `bundan sonra herhangi bir sıkıntı ile karşılaşma ihtimali yok` anlamında kullanılan bir söz. “*Karada ölüm yoktu ondan sonra*!” YD243 **karaya otur-** gemi denizin sığ bölümüne saplanıp kalmak. “*Ağabey be, yerliler karaya oturan vapurdaki bütün tayfaları kaptanla birlikte esir edip bağladılar da niye öldürmediler*?” DHV291 **karaya vur-** denizdeki bir cisim kendini karaya atmak. “*Sağ kalanlar ırmağa atlamışlar, yüze yüze aşağılara gitmişler, oradan da karaya vurmuşlardı*.” CEM97

kara (II) 1. *a*. En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı. “*Hatice Akdur, tepe saçları dökülmemiş, kara gözlü doktorun sözlerini tepe saçları dökük mavi gözlü doktora yarım yamalak anlattı*.” SAR50 2. *sf*. Bu renkte olan. “*İçinde, içinin derinliklerindeki İmam Efendi, kara sakalı, fincan fincan fırlamış iri gözleri, tesbihi, çatık kara kaşlarıyla yüze çıkmış, kışkırtmaya başlamıştı*.” YD22 3. *sf*. Kötü, uğursuz, sıkıntılı. “*İki gözü iki çeşme hatunların bakışlarından uçuşan kara korkular…*” DHV258 4. *a*. Esmer olan. “*Çok kadeh kemirmiş, şu İstanbul*

gurbetinde ne sarısı, ne karası, ne mavisini bırakmıştı ama bu, bu bir afetidevran." ARK155 5. *a*. İftira. "*Annesinin ne küp uçuran, ne ağzı kara, ne on parmağında on kara bulunan bir kadın olduğunu biliyordu*." EK164 6. *öz. a*. Bir lakap. "*Kaptan, dün cezaevindeki Kara Hacı'dan altı liraya satın aldığı…*" YK44 **kara kara düşün-** çok üzüntülü olmak, düşünceye dalmak. "*Arkadaşının gene kara kara düşünüşüne dikkat eden Reşit, sıkma tatlı canını dedi*." VV132

kara baht *a*. Kötü yazıldığına inanılan alın yazısı; kara yazı. "*Kara bahtıma ağlıyorum, talihime ağlıyorum*." ARK159

Kara Bomba* *öz. a*. Bir lakap. "*Karı kocalık bir vuruşta tuzla buz oluverir; Filiz, Erol, Kara Bomba Cemal filan Semra'nın elindeki paketin çevresini alıverirlerdi*." BFV130

kara cahil *sf*. Çok cahil. "*Kadir Ağa bir bakkal, kara cahil bir bakkal kadar ilkeldir*." CEM38

kara çalı *a*. İki kişinin arasına girerek ilişkileri bozan kimse. "*Kara çalı gibi girdin mi aramıza gene*?" MM221

kara don* *a*. Genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü; şalvar. "*Kara don denilen şalvar ya da eski basma entarileri içinde, kalçaları biçimini yeni almaya başlayan, narin şeylerdi*." BTÜ66

kara gün *a*. Üzüntülü, sıkıntılı zaman. "*İşittiğime göre, karısı da bu kara gününde ondan ayrılmak için müracaat etmiş*." KT180 **kara gün kararıp gitmez** "insanın sıkıntılı zamanı sürüp gitmez, arkasından iyi günler de gelir" anlamında kullanılan bir söz. "*Allah vardı. Kara gün kararıp gitmezdi*." YK18

kara haber *a*. 1. Ölüm veya felaket haberi; kötü haber. "*Derken kara haber Zerrin'le Suat'a, bilhassa Suat'a ulaşıyor*." SM181 2. Kötü, üzücü veya sıkıntı yaratan haber, bilgi; kötü haber. "*Kara haber, benden duymamalı*." BTÜ320 **kara haber tez duyulur** `ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır` anlamında kullanılan bir söz. "*Kara haber tez ulaşmış, evi ciğerinden yakmış*." YK13

kara karga *a*. Ötücü kuşlar takımının kargagiller familyasından, Kuzey Amerika'nın dağlık, fundalık yerlerinde bulunan, tüyleri siyah renkte olup mavi renkte parlayan bir tür kuş, kuzgun. "*Yapraksız ağaçlarda gıcırdayıp duran kara kargalar...*" EB46

Kara Kemal* *öz. a*. Birinci Dünya Savaşı sırasında iaşe nazırı olarak görev yapan Osmanlı devlet adamı (1868-1926). "*Ne daire dönüşleri uğranılan Balıkpazarı meyhaneleri ne Cavitleri, Doktor Nazımları, Kara Kemalleri asan devrime birlikte diş bilediği ittihatçı arkadaşlar…*" SUÇ8

kara kuru *sf*. Esmer ve zayıf (kimse). "*Kısa boylu, kara kuru sahibi dışını öylece bırakmış, içini bir hayli biçime sokmuştu*." EK61

kara kuruluk* *a*. Kara kuru olma durumu. "*Dünya Cevdet'in üstüne mi de kendini en yaralı zamanında suçlayan, üstelik hiç de yakışıklı olmayan kara kuruluğuna bağlansın*?" SBK329

Kara Ok* *öz. a*. "Buffalo Bill" adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal karakter. "*Biri Sarı Yılan, öteki Kara Ok*!" SUÇ297

kara saban *a*. Toprağı sürmede kullanılan ilkel bir tarım aracı. "*O zaman da baba, dede yadigârı mübarek öküzle kara sabana hor bakıldıydı*." VV109

kara sarı *sf*. Bu renkte olan. "*Uzun uzun süreceğini bildikleri işsizliğin verdiği sıkıntıyı açıklayan bakışları, çöküк avurtları, uzamış sakalları, kara sarı yüzleri...*" CEM146

kara sevdalı *sf*. Kara sevdaya tutulmuş; melankolik. "*Fabrika başustası Naciye kara sevdalıların başında geliyordu*." TD26

kara talih *a*. Kara yazı. "*Ne kara talihi vardı yarabbi ne kara talihi*!" DK58

kara toprak *a*. Ölünün gömülü olduğu yer; mezar. "*Kemal kara topraklara girmiş; ustabaşı, ustabaşı hanımı olmak hayallerini de birlikte götürmüştü*." HÇ26

kara yağız *sf*. Esmer olan (erkek). "*Kara yağız muhtar dayattı*." KAÇ194

kara yazı *a*. Kötü yazıldığına inanılan alın yazısı; kara talih, kara baht, ak yazı karşıtı. "*Bundan sonra başının belası, alnının kara yazısı, senin kaderinim*." KY112

kara yer *a*. Ölünün gömülü olduğu yer; mezar. "*Ölsün o be abla, gebersin, kara yere girsin*!" ÖE52

kara yılan *a*. Boyu uzun, başı iri pullarla örtülü, zararlı hayvanları yediği için tarıma yararlı, tehlikesiz bir yılan. "*Kara yılan gibi akar*." KAÇ209

kara zeytin* *a*. Zeytinin tam olgunlaşmış hali.

"*Hasan koştu mutfağa, ekmeği, peynir ve kara zeytin çanaklarını aldı, sofraya getirdi*." SÇ25

karabaş *a.* Sürüyü koruyan iri cins köpek; çomar, çoban köpeği. "*... havaya kalkan toz bulutları, karabaşların gürleyen havlamaları...*" KT258

karabaş tecvit* *a.* Kuran-ı Kerim'i daha doğru ve güzel bir şekilde okumak için kullanılan özel bir teknik. "*Karabaş tecvit, din bilgileri falan, söktük sökmedik, peder gitti*." KT91

karabatak *a.* Karabatakgillerden, balıkla beslenen, gagası uzun ve sivri, kara tüylü bir deniz kuşu. "*Bir batar, karabatak gibi, üç ay, altı ay giderdi*." EVO343 **karabatak gibi** bir görünüp bir ortadan kaybolan (kimse). "*Bir batar, karabatak gibi, üç ay, altı ay giderdi*." EVO343

karabiber *a.* 1. Karabiber bitkisinin tanelerinin kurutulup öğütülmesiyle yapılan toz. "*Kuzu başını kalın parmaklı kocaman elleriyle parçalayıp tuz, karabibere banarak yer*." ARK147 2. Sevimli ve ufak tefek esmer güzeli. "*Dilinizi kediler mi yedi, diyen karabiber*!" EB68

karaborsa (T. kara + İt. borsa) *a.* Piyasada olmayan bir malın gizlice yüksek fiyatla alınıp satılması işi. "*Ev satılacak, paralar beyimize verilecek, istediği gibi mala yatırıp karaborsa yapacak, milyoner olacak*." EB13 **karaborsaya düş-** bir mal gizlice pahalıya alınıp satılır olmak. "*Ekmeğin bile karaborsaya düştüğü, pek çoklarımıza gülmeyi unutturan dünyamızla sanki ilgisi yoktu*." BK306

karaborsacı *a.* Karaborsacılık yapan kimse. "*Karaborsacı mı nedir*?" KP102

karaböcek* *a.* Karanlık sever, pis kokulu böcekler familyası. "*Kurt yenikleri içindeki çürük tahtaların üzerinde karaböcek sürüleri, çıyanlar...*" SÇ33

karaca *a.* Geyikgillerden, Avrupa ve Asya'da yaşayan, kısa ve çatal boynuzlu, geviş getiren, ot, çalı, meyve ve meşe palamudu ile beslenen bir yaban hayvanı. "*Bir karaca kadar çevik*." BE47

Karacaahmet bk. Karacaahmet Mezarlığı. "*Bu araba Karacaahmet'ten geçer mi*?" KK232

Karacaahmet Mezarlığı* *öz. a.* Üsküdar ilçesinde yer alan İstanbul'un en eski ve en büyük mezarlığı. "*Karacaahmet Mezarlığı'nı demek istediği anlaşılmıştı*." KK232

Karacabeyli* *öz. a.* Bursa'nın Karacabey ilçesinden olan kimse. "*Karacabeyli bir taksi sahibine yutturacaktı.*" SUÇ31

Karacaoğlan'la Kara Kız* *öz. a.* Türk saz şairi Karacaoğlan ile Kara Kız arasındaki aşkı konu edinen bir halk hikâyesi. "*Daha sonra, halk masallarımızın ünlü kahramanları: Tahir'le Zühre, Arzu'yla Kamber, Karacaoğlan'la Kara Kız, Köroğlu'yla Ayvaz...*" MUR160

karaciğer *a.* Karın boşluğunun sağ üst bölgesinde bulunan, öd salgılayan, şeker depolayan, iri, açık kahverengi organ. "*Hem ekonomik hem de mideye, karaciğere çok mülayimmiş*." KP20

karaciğer yetersizliği *a.* Karaciğerin yeterince işlev görememesi. "*Karaciğer yetersizliğinden ileri gelen alerjik bir hâlden dolayı evinde, sünnet çocuğu gibi günlerden beri yatıyordu*." HÇ60

karaçalı bk. kara çalı. "*Sakın rüyasında gördüğü karaçalı kendisi olmasındı*?" KK159

Karadağ* *öz. a.* Balkanlar'da bir ülke. "*Memleketin eşrafından Amir Ağa'nın teşvikiyle Karadağ Milletvekili Boşko Boşkoviç'in öldürülmesi üzerine başlayan katliamdan kurtulmak için kaçmadan önce, Malik ve Muy ismi, Sırplar üzerinde yıldırım etkisi yapardı*." CEM96

Karadeniz* öz. *a.* 1. Güneydoğu Avrupa ile Anadolu yarımadası arasında yer alan bir iç deniz. "*Vapur Boğaz'ı geçip Karadeniz'in oynak sularında çalkalanmaya başlayınca Fatma'yı gene bir korkudur alıyor*." YK88 2. İsmini Karadeniz'den alan, Sakarya Ovası'nın doğusundan Gürcistan sınırına kadar uzanan Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biri. "*Deniz eri bir Karadeniz havası tutturmuş, hırçın sulara karşı hazin hazin söyleniyordu*." GR125

Karadenizli* *öz. a.* Karadeniz bölgesinden olan kimse. "*Meyhaneci, dükkânı eski sahibi İlya'dan devralmış bir Karadenizli, o da çekerdi müşterilerle*." SAR90

karadon bk. kara don. "*Ayaklarında rugan çizmeler, bacağında karadon denen şalvar ... ve iri taneli sarı tespihi mutlaka bulunur*." SAR58

karadut *a.* Siyah renkte olan bir tür dut. "*Baksana, karadut lekesi içinde*!" EK143

Karafakı* *öz. a.* Bir lakap. "*Karafakı'nın oğullarının tövbe kafaları almazdı*!" SAR85

karafaki (Yun.) *a*. Genellikle cam veya kristalden yapılan, uzun boyunlu, kulpsuz küçük rakı veya şarap sürahisi; karaf, karafa. "*Burada rakı, kırk, elli, hatta daha çok önceleri içilen kadehlerle içiliyor, rakılar müşterilere eski, çok eski yılların karafakileriyle sunuluyordu*." GAV172

karafatma *a*. Kın kanatlılardan, böcek, kurt ve sümüklü böceklerle beslenen, tarıma yararlı, parlak siyah renkli bir böcek, ağılı böcek. "*Kahverengi topraklarda karafatmalar, iri kıçlı kırmızı karınca, yeşil kertenkeleler dolaşıyordu*." EVO223

Karagöl* *öz. a*. Sivas'ın Ulaş ilçesinde bulunan bir köy. "*Bunlar da Karagöl'den*." BTÜ43

Karagöz *öz. a*. 1. Deve derisinden veya mukavvadan kesilip boyanmış insan biçimlerini beyaz bir perde üzerine arkadan ışık vererek yansıtma yoluyla oynatmaya dayalı bir gösteri oyunu. "*Kartondan oyulup çıkarılmış Karagöz modelleri gibi ince belli, ince, uzun kollu biri yerden temennalarla tezgâha yaklaştı*." ÖE105 2. Bu oyunda halk görüşünü ve duyuşunu veren kimse. "*Karagöz mü Hacivat mı yapılı adam, gene yerden temennalarla…*" ÖE105

Karagümrük* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Yıllarca öncenin bir Karagümrük sabahında böyle bir köpek yavrusunun boynuna kınnap takmışlardı çocuklar*." BFV146

Karagümrüklü* *öz. a.* İstanbul'un Karagümrük semtinden olan kimse. "*Karagümrüklü Eşref Ağabey...*" KK15

karakalem *a.* 1. Resim yapmada kullanılan kömür kalem. "*İçinde Filiz'in ... karakalem, pastel, guaşla çizilmiş belki de kırk, elli deseni, resmi*." BFV187 2. Bu kalemle yapılan (resim). "*Neden sonra dizlerini tuta tuta kalkıp odaya girdiği zaman, kocasını Hasan Bey'in karakalem resmi altındaki mindere uzanmış buldu*." MUR425

karakazma* *a*. Toprağın çapalanması işi. "*Karakazma vakti*." BTÜ170

karakış *a*. Kış ortası, kışın en şiddetli zamanı, zemheri. "*Karakıştan kalma sımsıcak, pırıl pırıl bir gün*." ÖE16

karakol *a*. Güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı. "*Ya karakola, ordan da hapse atarlarsa*?" KÜÇ19 **karakol marakol*** karakol falan. "*Karakol marakol uzatacaklarına, iş madem bu kerteye geldi, kabadayılık bizde kalsın, şunu sağlam bir kazığa bağlayalım demezlerdi.*" VV243 **karakola düş-** herhangi bir suç dolayısıyla karakolluk olmak. "*Peki ama madem karakola düştü, söyleseydi*." SUÇ206

karakolluk *sf*. Karakolla ilgili. "*Az kalsın karakolluk olacaklardı*." BK287 **karakolluk ol-** kavga sonucu karakola gitmek zorunda kalmak. "*Karakolluk mu olurlar*?" EB211

Karaköy* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Sonra üçümüz Karaköy üzerinden Bankalar Caddesi'ne, oradan Beyoğlu'na vurdu*k." AY125

Karaköy İşkembecisi* *öz. a.* İstanbul'un Karaköy semtinde yer alan eski bir çorbacı. "*Karaköy İşkembecisi'ne girdi*." SBK273

karakter (Fr.) *a*. 1. Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik; öz yapı, ıra, seciye, ruh. "*Beethoven'ın sanatından, karakterinin sağlamlığından, annesinin hizmetçiliğinden*." DE47 2. Bir kimsenin veya bir insan grubunun tutumu, duygulanma ve davranış biçimi. "*Zatıâlinizin haksızlıklara göz yummaz karakterde bir zat olduğunuzu…*" GR118 3. Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse. "*Bu kıyafet beyaz perdede yepyeni bir karakter yaratabilir, ister misin seni filmcilere tanıtayım*!" BFV126

karakterli *sf*. Karakteri sağlam olan. "*Yani karakterli, dost mu demek istiyorsunuz*?" BFV264

karaktersiz *sf*. Karakteri kötü olan. "*Pis, karaktersiz, adi insanlar!*" MM209

karakucak *a*. Kökeni Orta Asya'ya uzanan, serbest stilde, yağ sürülmeden yapılan en eski, geleneksel Türk güreşi. "*Bir karakucak, sonra bir kargatulumba…*" YK70

Karakulakzade* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*Karakulakzadelerin eksiksiz konağında gözlerini dünyaya açan Numan Şerif Bey…*" CEM44

karakuş *a.* Kartal türünden kuşlara verilen ad. "*Leyla gene karakuş gibi yetişti*." SBK138

karala- 1. Bir yazının üzerini çizerek onu geçersiz kılmak. "*Bir tarih düşüyorum, sonra bunu babamın görmesinden korkarak karalıyorum*." BE72 2. Hızlı ve acele olarak yazmak. "*... elinde kurşunkalemi, ambalaj*

kâğıtlarının üzerine bir şeyler karalayıp duruyordu.” GK42 3. Leke sürmek, kötülük yüklemek, iftira etmek, karamak. “*Yarın belki de kaynanası olabilecek bir kadını damadına daha ilk günden karalamak doğru muydu*?” EB97

karalan- Karalama işi yapılmak. “*Alt katın pembe duvarları şimdiki gibi tebeşirle ama eski harfli yazılarla, fesli, kalpaklı resimlerle karalanırdı*.” SUÇ31

karalı *sf.* 1. Karası (II) olan. “*Çay taşı. Karalı, beyazlı, ne güzel*.” EVO215 2. Üzeri kalemle karalanmış. “*Köşeyi dönünce Perili Konak'ı da tebeşirle karalı duvarları da unuttu*.” SUÇ31

karalı beyazlı* *sf.* Kara beyaz karışık. “*Bilal karşı kümesin üzerinde duran karalı beyazlı bir kediyi göstererek…*” BTÜ178

karalık *a.* Kara olma durumu. “*Haminnesi de hamama gider, güzelce yıkanır, karalığından arınırdı*.” SÇ20 **karalık maralık*** karalık falan. “*Ama sonra barışmışlardı da karalık maralık, sıkıntı mıkıntı uçup gitmişti*.” GK307

karaltı *a.* Uzaklık ve karanlık sebebiyle kim veya ne olduğu seçilemeyen, belli belirsiz, koyu renkli biçim; karartı. “*Yan yana iki insan karaltısı önlerinden sigara içerek geçti*.” KÜÇ14

Karamaça* *öz. a.* Bir lakap. “*Karamaça Veysel semaverinin başına yeniden geçmişti*.” BTÜ216

Karaman *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. “*Ulukışla'nın çöp kebabı, Karaman'ın bal gibi divleleri…*” YYB153

karambol (Fr.) *a.* Çarpışma, birbirine çarpma. “*Hatta bir gün az kalsın korkunç bir karambole sebebiyet veriyordu*.” GAV139

karamela (İt.) *a.* Eritilmiş ve birazı yakılmış şekerle yapılan şekerleme, karamela yakılarak kavrulmuş şekere süt, yağ, krema vb. katılarak yapılan kıvamlı şekerleme; karamel. “*Kadın akşam yemeği için ekmek, çocuk çikolata yahut karamela bekliyordu*.” KP85

karamsar *sf.* Her şeyi kötü yanıyla ele alan, hep en kötüyü bekleyen, kötüye yorumlayan; kötümser, bedbin, meyus, pesimist, iyimser karşıtı. “*Okuduğum cıvık romanlardaki karamsar kız ya da genç kadınların mutlaka İstanbul'a kaçmalarından mı*?” ARK167 **karamsar ol-** kötümserliğe kapılmak, bedbin olmak. “*Fakat bir aile reisi sıfatıyla, bu kadar karamsar olmaya hakkın yok*!” SM149

karamsarlık *a.* Karamsar olma durumu, kötümserlik, bedbinlik. “*Filiz sevmezdi böylesine gamlı, karamsarlık dolu şarkıları, ama yanında o olduktan sonra, ne çıkardı*?” BFV217

Karamustafa Kaplıcası* *öz. a.* 1490 yılında Bursa'nın Osmangazi ilçesinde, Hamza Beyin torunu Kara Mustafa Paşa tarafından yaptırılan kaplıca. KK180 “*Karamustafa Kaplıcası, Temenyeri, Yeşil…*”

Karamürsel sepeti *a.* Önemsiz kimse veya şey. “*Değilim ben Karamürsel sepeti*.” MUR417

karanfil (Ar.) *a.* Karanfilgillerden, güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi. “*Kız gül atar, karanfil atar, nergis atar*.” DE23

karanfilli* *sf.* Karanfili olan. “*Bu sırada kulağının ardı bir sap karanfilli kahveci Şopar da gelmişti*.” MUR89

karanlık 1. *a.* Işık olmama durumu; zulmet. “*Yerler çamur, ortalık karanlıktı*.” VV67 2. *sf.* Işıksız olan; muzlim. “*İnsafsız arkadaşlarından biri bir gün köpeği Pasifik'in karanlık sularına fırlatınca aklını kaybetti âdeta*.” SUÇ324 3. *a.* Üzüntü, sıkıntı, perişanlık. “*Müçteba Amca'nın gözlerinden umutsuzluğun karanlığı geçti*.” EB21 4. *sf.* Gereğince anlaşılıp bilinemeyen, ne olacağı, sonu belli olmayan (durum). “*Kül renkli, karanlık ama bir çift mavi gözün tatlı tatlı baktığı karanlık bir uğultu*.” SUÇ325 5. *sf.* Yasalara, töreye uygun olmayan. “*... ne de Sayın Başkanım, sizden böyle pis, karanlık işler için istirhamda bulundum*.” GR57 6. Anlaşılması güç olan, açık seçik olmayan; karışık. “*Vallahi anlayamadım gitti, çok karışık, karanlık bir çocuk*.” SBK104 **karanlığa gömül-** koyu karanlık içinde kalmak. “*... mahalle, sarı ışıklı pencereleriyle zifiri karanlığa gömülür*.” AY190 **karanlık bas- (veya çök-)** hava kararmak. “*Şu güneş de bir an evvel devrilip karanlık bassa olmaz mıydı*?” EK393 **karanlıkta göz kırp-** bir şeyi anlatmak isterken karşısındakinin anlayamayacağı bir işarette bulunmak veya bir söz söylemek. “*Karanlıkta göz kırptığını ne bileydim*?” KP13

karanlık oda *a.* Film banyosu yapılan ışıksız oda. “*Genç adamı öylece bırakıp karanlık odadaki filminin başına döndü*.” YD234

karantina (İt.) *a.* Bulaşıcı bir hastalığın yayılmasını önlemek için belli bir bölgenin veya yerin kontrol altında tutulup giriş çıkışların engellenmesi biçiminde uygulanan sağlık

önlemi. "*Karantina elbisesi verilecekti*." EKM108

Karaorman* *öz. a.* Almanya'nın güneybatısında bulunan Baden-Württemberg eyaletindeki ağaçlık dağ bölgesi. "*Karaorman'da sırtlarını hiç kimse yere getiremezmiş*!" EK16

Karaormanlı* *öz. a.* Karaorman bölgesinden olan. "*Karaormanlı mısınız*?" EK16

karar (Ar.) *a.* 1. Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı. "*Kesin kararını vermişti*." OK36 2. Herhangi bir durum için tartışılarak verilen kesin yargı; hüküm, mahkeme kararı. "*Hele mahkemece verilen karar gereğince evde keşif yapılır…*" SBK328 3. Tam ölçüsünde, ne az ne çok. "*Hemen her zaman burada karnını doyurur, arada da kafayı çekerdi ya, şu son günlerde kararını çok aşmıştı*." VV332 4. Değişmez olma. "*Evet, gençti, sağlamdı, hoşlanmıştı da ama her şeyin bir kararı vardı*." KAÇ173 **karar al-** bir davayı, bir sorunu sonuca bağlamak. "*Zararlı akımlarla mücadele için genel merkez karar aldı*." ÜÇK521 **karar kıl-** birçok şeyi deneyip birini seçmek. "*Yemekte karar kılındı*." BE95 **karar ver-** bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak. "*Hayır, kitaplarımı satmamaya karar verdim*!" EKM93 **karara bağla-** bir davayı, bir sorunu çözümlemek, sonuçlandırmak. "*Burasını mahkeme karara bağlayacaktı*." ÜÇK323 **karara var-** bir konuda anlaşmak, bir şeyi kararlaştırmak. "*Çok acele, hiç vakit geçirmeden bir karara varman lazım*." SM285

karar- 1. Işık sönmek, kısılmak veya gücü azalmak. "*Çevresindeki ıslak balıkçı ağları, küçük, beyaz ağartılar içinde uzanıp duran sinirli deniz, hızla kararan gökyüzü...*" KÜÇ34 2. Rengi karaya dönmek. "*Dişleri sigaradan kararmış annesinin taşkın kahkahalarına sinirleniyor...*" AY121 3. Kederlenmek, canı sıkılmak. "*Yok diye bir kenarda küsüp kararacak değiliz ya*!" GR213

karargâh (Ar. ḳarār + Far. -gāh) *a.* Bir birlik veya kurumun, kumandan ile yardımcı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş. "*Önceleri bölük, sonra tabur, daha sonraları da alay karargâhında yazıcı olarak*." ÜÇK340

kararıver- Ansızın veya çabucak kararmak. "*Annesinin onu şimdi yanına alamayacağını öğrenen Nuran, kısılan bir gaz lambası gibi, kararıvermişti*." SBK106

kararlaştır- 1. Bir konunun, bir işin herhangi bir yolda yapılmasıyla ilgili kesin düşünce belirlemek, tayin etmek. "*Haftalardan beri Bobi'yle kararlaştırdıkları gibi, Fatma çıkıp gidecek…*" YK92 2. Bir konu hakkında taraflarca karar verilmek. "*Gece Ayten'in annesiyle babası, annesine haber salıp inat kızını teslim etmeyi kararlaştırdılar*." SBK91

kararlaştırıl- Kararlaştırma işi yapılmak. "*Karakolda kararlaştırıldığı gibi, İhsan Nazmiyelere girdikten yirmi dakika sonra baskın yapıldı*." OK65

kararlaştırma *a.* Kararlaştırmak işi. "*Sigarasından sakin dumanlar alıyor, bundan böyle ne yapacağını kararlaştırmaya çalışıyordu*." DE248

kararlı *sf.* 1. Kesin karar vermiş olan. "*Yırtıcı, vahşi bir hayvan gibi daldı içeriye. Kararlıydı*." SÇ114 2. Kararında direnen, kararını değiştirmeyen. "*Anlaşılıyordu ki, kararlıydı*." ARK126

kararma *a.* Kararmak işi. "*Ortalık kararmaya başladığı sıra dışarı çıktı*." EK394

kararsız *sf.* Karar vermekte güçlük çeken; duruksun, ikircikli, ikircimli, tereddütlü, bikarar, müteredditi. "*Cebindeydi ama verip vermemekte kararsızdı*." EB45

kararsızlık *a.* Kararsız olma durumu; ikircik, ikirciklik, ikirciklilik, ikircim, ikircimlik, tereddüt. "*Bunda en küçük bir kararsızlığım yoktur, dalabilirim.*" AY190

karart- 1. Rengini karaya çevirmek; yakmak. "*... onlara benzemek için elimi yüzümü bilhassa karartırdım*." BE47 2. Kötü bir duruma getirmek. "*Senin de benim gibi içini karartmak istiyor*." YD65

karartı *a.* 1. Uzaklık ve karanlık sebebiyle kim veya ne olduğu seçilemeyen, belli belirsiz, koyu renkli biçim; karaltı. "*Bir karartı görür gibi oldu.*" BTÜ291 2. Kararmış yer; siyahlık. "*Zor köpüren sabun, ellerdeki kömür tozunun karartısıyla kirleniyor, çukura kapkara sabunlu su akıyordu.*" GR181

karartıl- Karanlık duruma getirilmesini sağlamak. "*Kapkara bıyığı cam isiyle karartılmış Duran, 'Aynen!' dedi*." KAÇ96

karartma *a.* Savaş durumunda düşman uçaklarından korunma amacıyla ışıkları örtme veya söndürme biçiminde alınan önlemlerin bütünü. "*Türkiye'de pasif korunma karartma vardı geceleri*." DHV318

karasaban bk. kara saban. "*Dinamik ziraate rağmen hâlâ karasaban ve öküzle toprağını eşeleyen küçük çiftçi, yancı, üçte biri; elinden ekmeği makine tarafından alınmış, işsiz ırgat…*" GR142

karasevda *a*. Umutsuz ve güçlü aşk. "*Kim ona karasevdaya tutul dedi*?" YK94

karasevdalı bk. kara sevdalı. "*Çalışmıyordu, iş vermiyorlardı, adı karasevdalıya çıkmıştı*." GAV142

karasinek *a*. Çift kanatlılardan, insan ve evcil hayvanların kanını emen, gıda atıkları, hayvan yemi, dışkılar da dâhil olmak üzere her türlü yiyecekle beslenen, erişkinleri yaklaşık 5-8 mm olabilen, karnı sarı, dört dar şeritli göğsü gri renkli, tat organları küçük tüylerle kaplı, görünüşü ev sineğine benzeyen bir tür sinek. "*Karasinekler hazla uçuşuyorlardı oradan oraya*." ÖE122

Karasoku* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir mahalle. "Adana'nın ünlü semtlerinden Karasoku ya da *Melekgirmez'deki kebapçı dükkânlarından birine benziyor ama hangisine*?" YYB41

Karasoku Tiyatrosu* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan eski bir tiyatro salonu. "*Gündüzleri sırt sırta verip çalışsınlar, akşamları da Karasoku Tiyatrosu mu olur, Kuruköprü, Melekgirmez Çarşısı'ndaki meyhaneler mi…*" EVO13

karatahta *a*. Okullarda üzerine tebeşirle yazı yazılan, tahtadan yapılmış, siyah veya yeşil renkli, geniş levha; yazboz tahtası, tahta. "*Bir bakardık, Ayı Mümtaz, elinde tebeşir, karatahtaya tarihçinin karikatürünü çizerken, Kürt Sermet, Ayı Mümtaz'a kâğıttan kuyruk takıverirdi*." AY147

Karatepeli* *öz. a*. "Adana'nın Karatepe köyünden olan kimse" anlamında olan; bu köyün fıkralarıyla ünlü olmasından yola çıkılarak "saf, deli" anlamında kullanılan bir söz. "*Deliydi bunlar, vallahi deliydi. Karatepeli*!" EVO146

karavana (İt.) *a*. 1. Genellikle orduda yemek dağıtımında kullanılan büyük metal kap. "*Pehlivan Alilerin pilav karavanasına birden bir çekirge sıçradı*." BTÜ185 2. Bu kaptan dağıtılan yemek. "*Heye, karavanalar da hiç yenilecek gibi değil amma devirince düzelecek mi*? BTÜ270

karayağız bk. kara yağız. "*Koca göbek, şalvar ve karayağız yüzler kalabalığı salınarak içeri girdiler*." AY182

Karayılan* *öz. a*. "Buffalo Bill" adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal karakter. "*Tom Miks, Bil Kid, Albay Bufallobillerin, Karayılan, Sarıyılanların, Pollerin memleketi*." SBK204

karazeytin* bk. kara zeytin. "*... çay, kahve, şeker, karazeytin, pastırma ... velhasıl her şeyleri tamamdı*." SAR61

karbon (Fr.) *a*. Atom numarası 6, atom ağırlığı 12 olan, doğada elmas, grafit gibi billurlaşmış veya maden kömürü, linyit, antrasit gibi şekilsiz olarak bulunan, canlı varlıkların aslını oluşturan ve yandıktan sonra kömür durumuna geçen element (simgesi C). "*Başımızdaki jandarmalar … bol bol karbon gazı yayan mangalın başına geçer, az sonra da başlarlardı horlamaya*." KP70

karbonat (Fr.) *a*. Genellikle sindirimi kolaylaştırmak için suya katılan kimyasal birleşim. "*Al avuç avuç karbonat yahut çeşitli ilaçlar*." KK243

karcığar *a*. Klasik Türk müziğinde hareketli bir makam. "*Şimdi de bir karcığar şarkı…*" İDG32

kardaş (Der.) *a*. Kardeş. "*Yak bakalım efkârlı kardaşım benim*!" KY43 **kardaş mardaş*** kardaş falan. "*Nasıl avradına uyup kardaşlarını mardaşlarını çiğneyip gitti*?" GK329

kardaşça* *sf*. Kardeşe yaraşır; kardeşçe. "*Sana kardaşça bir tavsiye*." CEM109

kardaşlık* *a*. Kardeşlik. "*Beri bak hele Yusuf, kardaşlık, kardaşlık, beri bak*!" BTÜ137

kardeş *a*. 1. Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı; karındaş. "*Affedersiniz, kardeştiniz değil mi*?" BFV112 2. Yaşça küçük olan çocuk. "*Sen ne karşılık verdin kardeşine*?" ÖE89 3. Aralarında değer verilen ortak bir bağ bulunanlardan her biri. "*Kendi din kardeşine, ekmeğini yediği adama*!" KT42 4. Adı bilinmeyen kimselere söylenen bir seslenme sözü. "*Onların günahına biz de iştirak ediyoruz kardeş*!" ARK114 **kardeş mardeş*** kardeş falan. "*Kardeş mardeş, ne diye birlikte oturalım*?" EB113

kardeş kardeş *zf*. Dostlukla, dostça, sevgiyle. "*Hiç, kardeş kardeş oturacağız*!" SUÇ97

kardeş kavgası *a*. Bir ülkede yurttaşların

birbirlerine karşıt düşüncelerinden doğan silahlı çatışma. "*Memleketi kardeş kavgasına mı sürüklemek istiyorsunuz*?" ÜÇK509

kardeş payı *a.* Yarı yarıya, eşit paylarla bölüşme. "*Kazancımızı da kardeş payı ederiz*." KP8

kardeş sofralığı* *a.* Kardeş sofrası. "*Bereketli toprakların bütün yaratıklara, daha doğrusu tüm canlılara açık kardeş sofralığı, insan kalabalıkları içindeki bir avuç insanın açgözlülüğü yüzünden ambarlara, kilit altlarına alınmış, insanlardan kaçırılmıştı*." KT287

kardeş sofralılığı* *a.* Kardeş sofrası olma durumu. "*Çok sonra gelen insanlar bir hukuk çıkardılar evet, pay pay ettiler şen ve esen toprakları, toprakların kardeş sofralılığını bozdular*." KT288

kardeş sofrası* *a.* Kimsenin tekelinde bulunmayan, herkese açık olan, tüm canlıların yararlanabildiği sofra. "*... dünya nimetleri önlerine bir kardeş sofrası gibi açılıp saçılsın*." VV134

kardeşane* (T. kardeş + Far. āne) *sf.* Kardeşe yaraşır; kardeşçe. "*Şakayı bırak Muzaffer, sana kardeşane tavsiye*!" HÇ300

kardeşlik *a.* 1. Kardeş olma durumu, karındaşlık, uhuvvet. *"Barlarda çalışıyorsa kardeşlikten reddettiği hâlde ne cesaretle gelebilmişti."* EK313 2. Kardeş kadar yakın sayılan kimse; yakın dost. "*Dostluk ve kardeşlikten haberler veren berrak yeşil gözleriyle Muhiddin'e elini uzattı*." EKM70

kardır- Karma işini yaptırmak. "*Uzunların Haydar, tezek kardırmaz Emine'ye, inek sağar sadece*." GK18

kare kare *zf.* Kareli olarak. "*Kızıyla koca memeli hizmetçi, bacaklarını yanlara açmış, ağızlarında sakız, kare kare doğranmış hamur parçalarının arasına kıyma koyarak hamurları usulünce kıvırıp katlıyor, geniş bir tepsiye diziyorlardı*." KT329

kare kök *a.* Karesi verilen bir sayıya eşit olan sayı. "*Bunu okulda kare kök diye bellemiştik*." ARK51

karga *a.* Kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte bir tür kuş. "*Daha sonra meydan karga sürülerine kalırdı*." EKM1 **karga bok yemeden** çok erken bir saatte. "*Daha karga bokunu yemeden ele güne, mahalleye karşı...*" EVO362

kargacık burgacık *sf.* Çarpık, düzensiz, eğri büğrü olan. "*Ne sihir, ne keramet var ya Rabbi bu kargacık burgacık harflerin içinde*?" EKM24

kargaşa *a.* Kalabalık, düzensizlik vb.nin yol açtığı karışıklık; kaos, mahşer. "*İtmekle de kalmayıp bu kargaşadan faydalanan biri balık gibi sıyrılıverdi öne*." ÖE100

kargaşalı *sf.* Kargaşa içinde olan. "*Şu yıllarca önce, çiftliğe gelip kargaşalı şehirlerden bahseden...*" AY155

kargaşalık *a.* Kargaşa durumu; alavere, ifsat. "*Kargaşalıktan faydalanan Filiz'le o, atlıyorlar mavi hususiye, basıyorlar gaza*." BFV154

kargatulumba (İt.) *zf.* Birkaç kişi birini yakalayıp elleri üstünde havaya kaldırarak. "*Bir karakucak, sonra bir kargatulumba.*" YK71

kargı *a.* Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdeli, şerit yapraklı bitkilerin genel adı; kamış. "*... kargı denen kamış, serpme için tor, dinamit, küçük iki kürek, iki kazma, canavar ihtimaline karşı keskin ağızlı bir balta, şu, bu, velhasıl her şeyleri tamamdı*." SAR61

karı *a.* 1. Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın. "*Beni, karımı, kızımı ... gözden geçirdikten sonra sırtını sedire dayadı*." SAR22 2. Erişkin dişi insan; kadın. "*Serkis kıyak karı diyecekti, diyemedi, dememeyi uygun bulmuştu*." SBK116 3. Yaşlı, ihtiyar. "*Ulan ne mendebur karı be*!" EK35 **karı marı*** karı falan. "*Peki desin, karıyı marıyı, çoluğu çocuğu defeder, onları çeker alırım evime*." EB21

karı kılıklı *sf.* Hâl ve hareketleri kadın özellikleri taşıyan (erkek). "*Yaa, demek seni kahvelerde, şurda burda dile düşürüyor karı kılıklı herif ha*?" YD204

karı koca *a.* Birbirleriyle evlenmiş kadın ve erkek. "*Büyük şehirde hiç kimse bilemezdi karı koca olmadıklarını*." KAÇ97

karı milleti *a.* Toplumun dişi cinsten oluşan bölümünün tümü; kadın milleti. "Bab*amdan nasihatliyimdir, karı milletine güven olmaz diye*." KP73

karıcı (Der.) *sf.* Çapkın erkek. "*İçkici, karıcı olmasa dünyanın parasını kazanır*." DHV290

karıkoca bk. karı koca. "*Geceleri uyur gibi yapıp karıkocayı gözetliyordu*." KK10

karıkocalık (I) *a.* Karı koca olma durumu.

"*Karıkocalıkta görülmüş şey mi*?" SM280

karıkocalık (II)* *a*. Bir çocuk oyunu. "*Biz de misafir çocuklarıyla ya karıkocalık oynar ya dağılırdık tarlalara*." BE15

karılı kızlı herifli* *sf*. Karı, kız, herif karışık. "*Kocası, Gafur, şimdi de şu karılı kızlı herifli bir alay adi insan*!" GK274

karılı kocalı *zf*. Karı koca birlikte. "*Önünde kızlı oğlanlı, karılı kocalı, yaşlı ihtiyarlı bir alay insan, arkasında o galiba, esmer delikanlı*." BFV60

karılık *a*. 1. Kadın olma durumu. "*Aslında karılık zor zanaat*." KÜÇ62 2. Evli kadının kocasına göre olan durumu veya görevi. "*Senin hizmetini görürüm, karılık ederim sana, para almam*." DHV299 **karılık et-** evli bir kadın kocasına olan görevini yerine getirmek. "*Komşular, 'Baban yerindeki adama nasıl karılık ediyorsun kız?' diyorlardı*." SUÇ12

karın *a*. 1. İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi. "*Kedi kurşunu tam karnından yemişti*." BTÜ178 2. Memelilerde dölün ana karnındayken içinde bulunduğu organ; ana rahmi, oğulduruk, uşak yatağı, hazne, rahim (I), döl yatağı, meşime, uterus. "*Yarın, karnındaki dünyaya gelip de büyüyünce kime baba diyecekti*?" DE249 3. Mide. "*Karnınız acıktı mı*?" SUÇ160 **karın doyur-** 1. geçinmek. "*Boyalı tırnak karın doyurmaz ki*!" EKM140 2. yararı olmak. "*Böylelerinin övmeleri de yermeleri de karın doyurmaz; aslolan iştir*." EVO113 **karın marın (veya murun)*** karın falan. "*Karnını marnını itler parçalamış*." EVO200 **karnı büyü-** hamileliği belirgin duruma gelmek. "*Evdoksiya'nın karnı büyüdükçe endişeleri artıyordu*." GAV204 **karnı tok, sırtı pek** geçim sıkıntısı olmayan insanlar için kullanılan bir söz. "*Çiftliklerin ne de olsa karnı tok, sırtı pek kâhyaları basarlar kahkahayı*." KT23 **karnı zil çal-** çok acıkmış olmak. "*Yemek hazır mı? Karnım zil çalıyor*!" GR194

karın ağrısı *a*. Adı, niteliği tam olarak bilinmeyen şey için kullanılan bir söz. "*Hem de Cool, Kent, bilmem ne karın ağrısı*!" ÖE45

karınca *a*. Zar kanatlılardan, toplu olarak yaşayan, yuvaları toprağın altında olan ve birçok türü bulunan böceklerin genel adı. "*Gözlerini karıncalar yer inşallah*." EK29 **karınca kanatlanmayınca zeval bulmaz** `kişi durumunun gereklerine aykırı taşkınlıklarda bulunursa artık düşecek demektir` anlamında kullanılan bir söz. "*Güngörmüş, umur sürmüş yaşlılarsa bıyık altından gülüyorlardı: Karınca kanatlanmayınca zeval bulmaz*!" YYB152

karınca duası *a*. Bereket getirmesi, müşterinin bol olması için dükkân vb. yerlere asılan dua. "*... ama öte yandan da el altından eski harflerle karınca duaları, Mekke, Medine'nin taş basma resimleri gibi nice nice paketler yolluyordu Anadolu'ya*." BFV90

karınca kararınca *zf*. Az da olsa, elinden geldiği kadar; karınca kadarınca, karınca kaderince. "*Babası bu yıllarda henüz on beş yaşında yok, ama yurdun kurtuluş savaşına karınca kararınca katılmış*." BFV267

karıncalanma *a*. Karıncalanmak işi. "*Etinin içinde, derisinin altında bir karıncalanma, bir arzu*." DE248

Karının Meyhanesi* *öz. a*. Orhan Kemal'in "El Kızı" adlı romanında geçen bir meyhane. "*Mehtap Şaraphanesi'nin asıl ismi Karının Meyhanesi'ydi*." EK341

karınlı *sf*. Karnı olan. "*Karşı raftaki kocaman karınlı siyah şarap şişesine göz kırptı*." GAV116

karısız* 1. *sf*. Karısı olmayan. "*Çalışsa bile, karısız bir erkek işyerindeki zampara karıların saldırısından kendini nasıl koruyacaktı*?" TD43 2. *zf*. Karı olmaksızın. "*Karısız duramaz o*!" ÜÇK416

karış *a*. Parmaklar birbirinden uzak duracak biçimde gergin duran elde, başparmak ile serçe parmağın uçları arasındaki açıklık. "*Hadi Bülent, aklı tepesinden birkaç karış yukarda manyağın biri*." YD263

karış- 1. İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. "*İplik, bez ve cer dairesinin uğultulu, iniltili, şakırtılı sesleri birbirine karışıyordu*." EKM58 2. Düzensiz, dağınık olmak. "*Saçım sakalım karışmış*." ARK164 3. Bulanmak, duruluğunu yitirmek. "*Topal'ın kafası karışmış, cezvesi bulanmıştı*." KT60 4. Açıklığını yitirmek, anlaşılması güçleşmek. "*İşleri yüzüstü kor cehennem olursa, işlerimiz karışır*." GK347 5. Müdahale etmek. "*Ulan sana karışacak diyorum*!" YK40 6. Engellemek, araya girmek. "*O zaman da futbol oynadığımıza karışamaz ya*!" BE42 7. Bir araya gelmek, katılmak. "*Onun için hacet kalmaz, çokluk aralarına yeni karışan kravatlı, sofralarına oturmak, karnını doyurmakla yetinirdi*." ÜÇK379 8. İlgilenmek, el atmak. "*Kendisiyle birlik olup onu*

destekleyeceğine, ya karışmıyor ya da Zeynel'den yana gibi, gülüyordu.” BTÜ224 9. Yetkisinde bulunmak, bakmak, iş edinmek, işi olmak. “*Ne karışıyordu Bekçi Murtaza*?” MUR43

karış karış *zf*. Bir şeyi her yönüyle, inceden inceye, hiçbir tarafını ihmal etmeksizin. “*Buraları karış karış bildiği için, yolun sonundaki köye varacağını da biliyordu*.” EK389 **karış karış bil-** en ince ayrıntısına kadar biliyor olmak. “*Kurt İstanbul çocuğu, yerli Holywood'un bulunduğu sokakları karış karış biliyordu*.” YD340 **karış karış gez-** her yeri gezmek. “*Adana, Tarsus, Mersin, bu yanda Ceyhan, Osmaniye, ta Payas'a kadar karış karış gezdim*” GK254

karışabil- Karışma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Hem ne karışabilirdi bir bekçi, bir simitçinin sümkürmesine*?” MUR133

karışık *sf*. 1. Farklı nitelikteki şeylerden oluşmuş; gayrisafi. “*Şiş getireceğim yahut karışık et*.” DK222 2. Anlaşılması güç olan, açık seçik olmayan; karanlık. “*Vallahi anlayamadım gitti, çok karışık, karanlık bir çocuk*.” SBK104 3. Karışmış olan. “*Ahır hâlâ kan kokusu karışık fışkı kokuyordu*.” BTÜ203 4. Düzeni bozulmuş; intizamsız. “*Suçlu çocuk, umumiyetle, içgüdülerinin gelişmesinde en fena şartları ortaya atan düzensiz ve karışık bir aile içinde yaşar*.” SUÇ314

karışıklık *a*. Karışık olma durumu; intizamsızlık, gayrisafilik, teşevvüş. “*Eski devirlerden, karışıklıklardan, aşağı mahalleyle yukarı mahallenin sapan taşı kavgalarından ... bahsedildikten sonra, konuşma Klevland pamuğuna intikal etti*.” EKM65

karışıl- Karışma işi yapılmak. “*Sorulmamalı, karışılmamalıydı*!” SÇ79

karışım *a*. Birden çok şeyin karıştırılmasıyla elde edilen veya ortaya çıkan şey; kokteyl. “*Arapların eski uygarlıklarıyla Arnavut inadı, yani iradesinin karışımı bir Türk, bir Türk milliyetçisi*.” YYB162

karışıver- Ansızın karışmak. “*Komyanos'un suratı karışıverdi*.” GAV136

karışla- Karışla ölçmek. “*Her kim ki değil der, alnını karışlarım*.” YYB190

karışlık* *sf*. Uzunluğu herhangi bir karış olan. “*Koğuş kapısının arkasına paslı bir çiviyle çakılmış sidik tenekesinin altından başka tek karışlık yer yoktu*.” SUÇ170

karışma *a*. 1. Karışmak işi. “*Adının karışmasını istemiyor herhâlde*.” SM219 2. Engelleme, araya girme; müdahale. “*Ne hakları var bana karışmaya başkalarının*?” VV23

karıştır- 1. Bir maddenin başka bir madde içine karışmasını sağlamak. “*Biberi gayet ince döv. Yüz dirhem çiğ bala karıştır*.” SUÇ45 2. İçinde ne olduğunu anlamak veya aradığını bulmak amacıyla elle yoklamak. “*Beriki adam yeleğinin cebini karıştırarak kahve ocağından yana yürüdü*.” ÇK71 3. Bir şeye göz atmak, ayrıntılarıyla incelemek. “*Masası üzerindeki kâğıtları karıştıran müdür ... dedi*.” GR25 4. Kurcalamak. “*Ben yatarken odama girmiş, dolabımı, kitaplarımı her şeyimi karıştırmış*.” İDG19 5. Ayırt edememek, tam olarak seçememek. “*Annesi o sıra dikkat edip omuzundan sarsmasaydı belki de o öfkeyle babasının yerini falan karıştıracaktı kafasında*.” KAÇ218 6. Berraklığını ve duruluğunu kaybettirmek; bulandırmak. “*Kafanı karıştıran ne*?” KT27 7. Yemeği dibinin tutmaması için kaşıkla altüst etmek. “*Uzun saplı tahta kaşıkla tencereyi ağır ağır karıştırdı*.” DE58

karıştırabil- Karıştırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bu iş de nasıl olacaktı bilmiyordu ama bir kolayını bulup cızlamı çekmezse iki kadın işe onu karıştırabilirlerdi*.” MM272

karıştırıl- Karıştırma işi yapılmak. “*Hep o çekildiği yöne kolayca giden huyu yüzünden esrar, afyon satışlarına karıştırılıyor*.” EK304

karıştırılma *a*. Karıştırılmak işi. “*Çocuk bütün bunları, yani bamyaların tencereye boca edilmesini, karıştırılmasını görüyor, anlamıyordu*.” KAÇ127

karıştırıver- Ansızın veya çabucak karıştırmak. “*Bazen ufacık bir ayak dolaşıklığı yüzünden erkek köpeklerden biri gazaba geliyor; anayı, enikleri birbirine karıştırıveriyordu*.” EKM2

karıştırma *a*. Karıştırmak işi; teşviş. “*Çayını tıngır mıngır karıştırmaya başladı*.” YK37

kari (Der.) *a*. Eş, hanım. “*Yaptiriruz nikâh, olur resmi karim*.” YK87

karides (Rum.) *a*. Denizlerde veya tatlı sularda yaşayan, yüzücü, orta büyüklükte kabuklu, eti yenir bir deniz hayvanı. “*Bunlardan gizli kafaları çekeriz, dolmalar, midye tavaları, karidesler yeriz, değil mi*?” YYB225

karikatür (Fr.) *a*. İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim. “*Mizah*

dergilerine ara sıra karikatür çizer…" EB80

karikatürcü *a*. Karikatür çizen sanatçı, çizer, karikatürist. "*Karikatürcü Edip ne derse desin, mangırsız...*" EB78

karikatürist (Fr.) *a.* Karikatürcü. "*Şu karikatürist Edip yaman oğlandı*." EB135

karla- Kar yağmak. "*Isıran soğuktan anladığına göre, hava gece karlamış olacaktı*." EB89

karlı *sf*. 1. Üstünde kar bulunan. "*Karlı dağlardan soğuk rüzgârlar esiyor, hafif beyaz bulutlar telaşla koşuşuyorlardı*." EKM3 2. Kar yağan. "*Hava güneşliymiş, güneşli değil de yağmurlu, karlı; karlar lapa lapa, yağmurlar sicim sicim, soğuktan herkesler evlerine, sobalarının başlarına sokuluyorlarmış*." BFV11

kârlı *sf*. Kârı olan. "*Koğuş kabadayılığı, hapishane efeliği kârlıydı da*." SÇ215

kârlı iş *a.* İyi para getiren iş veya çalışma alanı. "*Sen beni dinlersen bırak bunu, daha kârlı, çok kârlı işler var*!" KT257

Karlofça* *öz. a*. 26 Ocak 1699 tarihinde Osmanlı Devleti ile diğer İttifak devletleri arasında imzalanmış olan bir barış antlaşması. "*Karlofça ile Pasarofça'yı birbirine karıştırıp duran delikanlı karşılık vermedi*." MUR216

karma (I) 1. *a*. Karmak işi. "*Kadınlar baraka önünde kaybolunca efkârlı efkârlı kireç karmaya koyuldu*." BTÜ119 2. *sf*. Ayrı türden olan ögelerin karıştırılmasıyla oluşmuş, muhtelit. "*... ful kokularının karması bir serinlik, yanakları okşuyordu*." ARK227

karma (II) (Der.) *a*. Bulgur, zeytinyağı, maydanoz ve ekşi ile pişirilip, asma yaprağı ile yenen pilav. "*O akşam tuz, kırmızı biber ve kimyondan ibaret bir karmayı çeyrek somunla yemiş, yatmıştım*." AY115

karmakarışık *sf*. 1. Dağınık, düzensiz, çok karışık. "*Karmakarışık masalar, sandalyeler, kirli tabaklar, şarap bulaşığı içinde bardaklar, boş şarap şişeleri…*" EK385 2. Huzursuz, kararsız, karmaşık. "*Düşünde karmakarışık şeyler...*" BFV154 **karmakarışık ol-** çok karışık duruma gelmek. "*Baba, ana, Zeliha, Ünal filan, alaçığın içi bir an karmakarışık oldu*." EVO290

karmakarışıklık *a.* Karmakarışık olma durumu; darmadumanlık. "*Marş marş komutu verilmişçesine bir telaş, bir karmakarışıklıkla siyah bira şişelerine koşuldu*." EB154

karman çorman *sf*. Çok karışık ve düzensiz. "*Kafamın içi karman çorman, çekti gitti*." ARK52

karmanyola (İt.) *a.* Şehir içindeki ıssız yollarda ölümle korkutarak yapılan soygunculuk. "*Sarhoş buldunuz adamı, karmanyolaya getireceksiniz*!" EVO47 **karmanyolaya getir-** birinin üstünde, yanında veya bir yerde bulunan şeyleri çalarak alıp götürmek; dızlamak, soymak. "*Karmanyolaya getiremediniz*." EVO47

karmanyolacı *a*. Karmanyola yoluyla adam soyan kimse. "*Yankesiciler, karmanyolacılar…"* YK26

karmaşık *sf*. Ögelerinin veya gerekli işlemlerin sayısının çokluğu, çeşitliliği yüzünden anlaşılması, yapılması güç olan; komplike. "*... birden bir çığlık, bir sesler karmaşığı yükseldi*: KK164

karmaşıklık *a*. Karmaşık olma durumu; komplikasyon. "*Bir kılık karmaşıklığı içindeydiler ama yakışmıyor da değildi*." KK138

karmen (Fr.) *a*. Lal renginde dudak boyası. "*Aklından gene Karmen kırmızısı dudaklar, permananttı saçlar geçti*." EB77

Karmen* *öz. a.* Fransız yazar Prosper Merimee'nin 'Carmen' adlı uzun öyküsünde yer alan kurgusal karakter. "*Kim bilir, belki de eli bıçaklı kıskanç Karmen'leri, Kodin gibi yiğit kopukları vardı*." DK83

Karmen Miranda* *öz. a*. Carmen Miranda; Portekiz asıllı Brezilyalı samba şarkıcısı ve dansçı (1909-1955). "*Belki de Karmen Miranda'yı hatırlatarak gülüyor, söylüyor*." BK334

karne (Fr.) *a*. 1. Öğrencilere dönem sonlarında okul yönetimleri tarafından verilen ve her dersin başarı durumu ile devam, sağlık, yetenek ve genel gidiş durumlarını gösteren belge. "*Karnesi kendisininki gibi olsa ne olacağını sormuştu*." KP29 2. Kişilerin bir haktan yararlanmaları için bir kuruluş tarafından verilen belge. "*İki günden beri kâh fırın önlerinde itişe kakışa dirsekleşe, karneyle ekmek almaya çabalayan insanları seyrediyor…*" ÇK66

Karneci* *öz. a*. Dale Carnegie, Amerikalı yazar, hatip, kişisel gelişimci ve kişiler arası iletişim uzmanı (1888-1955). "*Birden, depodaki kitaplar arasından Karneci'nin bir kitabını*

hatırladı, kendine öğüt verdi." BFV120

karnı aç *sf.* Acıkmış. "*Soğuktan donmuş, mosmor, üstelik de karnı aç.*" EB24

karnı burnunda *sf.* Gebeliği çok ilerlemiş, doğumu yakın. "*Kucağında bir, bir buçuk yaşlarındaki kızından başka, karnı burnunda karısına bakıyor gülerek.*" GR214

karnı tok *sf.* 1. Karnı aç olmayan. "*Her ne kadar karnı tok, kafası içkiliyse de gene de girdi.*" SBK250 2. Maddi olarak herhangi bir eksiği olmayan. "*Çiftliklerin ne de olsa karnı tok, sırtı pek kâhyaları basarlar kahkahayı.*" KT23 3. Söylenilen sözlere kanmayan, önem vermeyen (kimse). "*Nasihate karnı toktu.*" HÇ350 **karnı tok sırtı pek ol-** geçimi iyi olmak, para sıkıntısı olmamak. "*Çiftliklerin ne de olsa karnı tok, sırtı pek kâhyaları basarlar kahkahayı.*" KT23

karnıyarık *a.* Uzunlamasına yarılan kızarmış patlıcanların ortasına kıymalı iç konularak hazırlanmış yemek; kıstırma. "*Hiç kimse benim kadar karnıyarık yapamaz.*" DHV299

Karpiç* *öz. a.* Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunan eski bir lokanta. "*Taksiyi savdı, her ihtimale karşı Karpiç'e girdi.*" MM201

karpit (İng.) *a.* Karpit lambası. "*Kalktıkları zaman uzaklardaki karpit ışığı büsbütün silinmişti.*" KÜÇ18

karpit lambası *a.* Karpitin su etkisiyle asetilen gazı vermesi ve bu gazın yakılmasıyla ışık elde edilen lamba. "*Gözleri ta uzaklarda, uzaklardaki koyu karanlığın içinde eriyip giden karpit lambasındaydı.*" KÜÇ18

karpuz (Far.) *a.* 1. Kabakgillerden, sürüngen gövdeli parçalı sert yapraklı, sarı çiçekler açan bir bitki. "*Bunlar, çiftliğin ardındaki karpuz tarlasından toplattırılmışlardı.*" BTÜ177 2. Bu bitkinin dışı yeşil kabuklu, içi kırmızı ve sulu, iri meyvesi. "*Irmakta çimdim, karpuz, peynir ekmek yedim.*" EVO131

karpuz kollu *sf.* Bol büzgülü, kabarık, kısa giysi kolu olan; karpuz kolu olan. "*Beli kocaman fiyonklu, bebe yakalı, karpuz kollu pembe elbisesi içinde dehşetli mağrurdu.*" BK330

karpuzlu lamba *a.* Işığı yumuşatmak için lambalara geçirilen, mat camdan, basık vb. değişik biçimlerde nesne; karpuz, karpuz lamba, lamba karpuzu. "*Yağmur altında kulakları düşmüş lenduha konağın içi iri karpuzlu lambalarla apaydınlık.*" DHV256

Kars *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*O zaman, yani 930'da Kars, Ardahan istenmemişti.*" HÇ251

karsanbaç *a.* Üzerine vişne vb. şerbet dökülerek yenen rendelenmiş buz. "*Biz burada sıcaktan gelsin karsanbaç gitsin gazoz, dondurma, anca dayanıyoruz sıcağa.*" EVO36

karsız *sf.* Karı olmayan. "*Karsız ama tükürsen donacak bir soğuk vardı.*" DK161

karşı 1. *a.* Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin esas tutulan yüzünün ilerisi; ön. "*Tam karşımda durdu.*" ÇK119 2. *a.* Yol, deniz, ırmak vb.nin öbür kıyısı veya yanı; yamaç. "*Güneşin, tatlı güneşin altında kıpırdaşan deniz, denizin mavilerini yırtarak geçen bir motorlu sandal, karşı kıyılar...*" KY166 3. *a.* Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer; ön. "*Nuran kapıyı yavaşça örterek kurbanlık koyun gibi, ağabeyinin karşısına geçti.*" KY188 4. *sf.* Bulunan yere göre önde, ileride olan. "*Tam bu sırada karşıki adam gazeteyi bırakmıştı.*" BK368 5. *sf.* Ayrı şeyleri temsil edenlerin her birine göre diğeri; alternatif. "*Tahminlerimi çürütecek karşı bir iddia ileri sürülemiyor.*" KAÇ199 6. *e.* İçin. "*İnsanlara karşı daha saygılı olmak insanlığın şartlarından dedi.*" BFV275 7. *e.* … yaklaşırken, -e doğru. "*Sabahleyin bir çıkıyorum, ta sabaha karşı...*" KÜÇ41 8. *e.* Yüzünü bir şeye veya bir yere doğru çevirerek, yönelmiş olarak. "*Bir parça ekmek aldı, baylar, bayanlara karşı dişlemeye başladı.*" KK106 9. *e.* Karşılık olarak; mukabil. "*Bütün bunlara karşı simitçi bir şey ya da bir şeyler söylemeye zorunlu sayıyordu kendini, ama ne demeliydi?*" MUR136 10. *e.* "Katında, yanında, nezdinde" anlamlarında eş görevli kelimelerden sonra kullanılan bir söz. "*Ele güne karşı rezil olduğumuz yeter!*" ÖE10 11. *zf.* Tedbir olarak. "*Evet, hükümet, bunları kızıl tehlikeye karşı kullanıyor ama hayır, önemi yok kızıl tehlikenin.*" VV103 12. *zf.* Aykırı olarak, aykırı düşecek biçimde. "*Kamışım omuzumda, ellerim pantolon ceplerinde, ıslak rüzgâra karşı yürürken iliklerimden titriyordum.*" BE29 **karşı çık-** 1. dışarıdan gelenleri karşılamaya gitmek. "*Harp harp diyen bu adam mı silahı kapıp düşmana karşı çıkacaktı?*" ÜÇK510 2. bir düşünceye katılmamak, cephe almak. "*Üç kardeş, üçü üç yandan karşı çıkmışlardı.*" KAÇ80 **karşı dur-** direnmek, dayanmak. "*Padişaha asilik, Allah'a karşı durmak değil miydi?*" OK35 **karşı gel-** başkaldırmak. "*Bir Cevdet, kendileri kadar bir Cevdet, kendilerinden çok, ama çok güçlü bir zorbaya*

karşı gelmiş, hatta onu yenmişti.” SÇ221 **karşı koy-** boyun eğmemek. “*Kulakları halkalı, eli demir mızraklı bir Habeşî, üzerine atlayan kaplana karşı koyuyordu*.” EB21 **karşı ol-** birine veya bir düşünceye katılmamak, karşıt olmak. “*Babası da dâhil, herkesin kendisine karşı olduğunu biliyordu*.” SUÇ138 **karşısına al-** kendisine karşı düşüncede olmasını sağlamak. “*Akıllıca hareket etmezse, birinden birini karşısına almış olacak, düşmanlığını kazanacaktı*.” ÜÇK359 **karşısına dikil-** birinin karşısında durmak. “*Berbat öfkeyle karşısına dikildi, göğsünden itti*.” YK11 **karşısına geç-** birinin veya bir şeyin karşısında durmak. “*Karyoladan indi, ayna karşısına geçti*.” EB236

karşı karşıya *zf.* Biri ötekinin karşısına gelecek biçimde, yüzleri birbirine dönük olarak; yüz yüze, yüzbeyüz, vicahen. “*Buna karşılık İhsan da Necmi gibi bileğine sıkı bir insanla karşı karşıya gelmenin ne demek olduğunun farkındaydı ama göz göre göre de sevdiği kızı kaptıramazdı ya*!” OK51 **karşı karşıya gel-** 1. birden karşılaşmak. “*Reşit'i, oğlunu falan itip kızıyla karşı karşıya geliverdi.*” VV370 2. zıtlaşmak. “*Devletle nasıl karşı karşıya gelebilirlerdi*?” KT366 **karşı karşıya ol-** bir araya gelmek. “*Serseri milyonerle karşı karşıyaydılar, göz göze*.” SM178

karşıdan karşıya *zf.* Bir yandan öbür yana. “*Islak caddeyi karşıdan karşıya geçtiler*.” CEM107

karşıla- 1. Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek. “*Seninki geliyor, kalk karşıla*!” DHV248 2. Karşılık olmak, bir şeyin yerini tutmak; tekabül etmek. “*Bankadan geliyordu, çanta da işçi ücretlerini karşılamak için bankadan çekilmiş on binlerce lirayla doluydu*.” KT334 3. Söylenen, yapılan, bildirilen bir şeyi olumlu veya olumsuz bulmak. *“... Güzel Fatma'nın nasıl karşıladığını anlatmasını bekledi*.” YK77 4. Masrafı ödemek. “Koluma girmiş, onun "*Şurada, bir yerlerde ikişer kadeh atalım deyiverdiği birinci sınıfın da üstünde lüks lokantadaki hesabı karşılayacak parasının olup olmadığını düşünmemiştim*.” YYB162

karşılama *a.* Karşılamak işi, istikbal. “*Hızla karısını karşılamaya gitti*.” TD40

karşılan- Karşılama işi yapılmak. “*Bugün her zamandan daha iyi karşılanmış, ‘Vay vay vay!’ demişti*.” SUÇ38

karşılanış *a.* Karşılanmak işi. “*İhsan o gün baba-evlat, ana-çocuk hasretinin ne olduğunu Memet Usta'nın evinde, ustanın karşılanışında gördü*.” KY46

karşılaş- Bir kimseyle veya bir şeyle karşı karşıya gelmek. “*Salona tam girmişti, acı kırmızıdan ipek sabahlığı içinde, pek pek otuz beşlik zarif karısı ile karşılaştı*.” KY33

karşılaşabil- Karşılaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Aksi tesadüfler olabilir, karşılaşabilirlerdi*.” DK78

karşılaşıl-* Karşılaşma işine konu olmak. “*Bir gün, Nilüfer'in hayat yolunda gene esaslı bir değişiklik yapacak olan, hiç beklenmedik yepyeni bir olayla karşılaşıldı*.” SM246

karşılaşış* *a.* Karşılaşmak işi. “*O gece, İhsan Efendi'nin odasından çıkışını, Şehnaz'la sofada karşılaşışını hatırladı*.” SUÇ234

karşılaşıver-* Ansızın karşılaşmak. “*Tanımadığım bir insanla karşılaşıverince...*” SBK231

karşılaşma *a.* Karşılaşmak işi. “*Karşılaşma alacakaranlık dehlizlerden birinde oldu*.” YYB156

karşılaştır- Karşılaştırma işini yaptırmak. “*Gündüz Topal, yarın onu Nedim Ağa'yla karşılaştıracağını söylemişti*.” KT156

karşılaştırma *a.* Kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek için kıyaslama; mukayese, tatbik. “*Yüz vermelerinden geçtim, yerli yersiz beni Haldun'la karşılaştırmaları olmasa*.” İDG15

karşılayabil- Karşılama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Nuran şöyle de karşılayabilirdi*.” SBK253

karşılayış *a.* Karşılamak işi. “*Kocasını karşılayışı, boynuna sarılıp öpüşü...*” SM136

karşılayıver-* Çabucak karşılamak. “*Nöbetçiler karşılayıvermişlerdi hemen*.” ÜÇK325

karşılık 1. *a.* Bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele. “*Amcasının sigara dumanı, isi yüklü kalın, hırçın sesine karşılık gelmedi*.” SBK83 2. *a.* Verilen cevap. “*Böyle bir karşılık beklemeyen ağa, iplikhane ustasına baktı*.” CEM27 3. *a.* Bir şey alınırken karşı tarafa verilen başka şey. “*İki yüz elli kuruş karşılığı bir tutukluya yüz gram afyon getirirken hapishane kapısında yakalandı*.” ÇK65 4. *e.* Karşılaştırma, oran ve benzetme bildiren bir söz. “*Buna karşılık İhsan da Necmi gibi bileğine sıkı bir insanla karşı*

karşıya gelmenin ne demek olduğunun farkındaydı…" OK51 **karşılık ver-** 1. küçük büyüğüne karşı gelmek. "*Böyle olduğu hâlde bir günden bir güne karşılık vermemişti*." EB10 2. cevap vermek, yanıt vermek. "*Halo karşılık vermedi*." ÇK126 **karşılıkta bulun-** cevap vermek. "*Derhal karşılıkta bulundum ve küreği attım*." AY176

karşılıklı 1. *sf.* Birbirleriyle karşı karşıya bulunan. "*Dışardaki ensiz, uzun salonda, karşılıklı on sekizerden otuz altı çırçır makinesinden her birinde bir işçi oturuyor*." BTÜ63 2. *sf.* Her iki tarafta da birbirine karşı aynı şekilde var olan; ivazlı, mütekabil, zikzak. "*… başlıyordu karşılıklı küfürler*." BTÜ213 3. *zf.* Birbirlerine karşı bir biçimde. "*Karşılıklı oturdular*." İDG29 4. *zf.* Birbiriyle ilgili olarak. "*Karşılıklı, gözleri mahmurlaşır, pembe yanakları, burunlarının uçları falan parlamaya başlardı*." SBK157

karşılıksız *zf.* Karşılık verilmeyerek. "*İnsanlardan yüzde doksan dokuzunun karşılıksız yaralı parmağa bile işemeyeceği bir dünyada o…*" YK65

karşıt 1. *sf.* Nitelik ve durumları birbirine tam olarak aykırı olan; aksi, ters (I), zıt, kontrast. "*Adam belki de karşıt, öfkeli bir şeyler söylemeye hazırlanıyormuş gibi bir tavır takınmıştı*." YD39 2. *a.* Karşılık, eş, denk. "*Kitapta Kosti'nin karşıtı Jan*." SÇ122

karşıtlık *a.* Karşıt olma durumu; aksilik, zıddiyet, mübayenet, tezat, zıtlık, kontrast. "*Maşa'nın hiçbir karşıtlığı yoktu*." BFV95

karşi (Der.) *a.* Karşı. "*Olacayim ben şimdı onun yaşinda, çikacak karşima böyle bir beyefendı, verecek bana yazihanesinde iş*." DK116

kart (I) (Fr.) *sf.* Tazeliği geçmiş; körpe karşıtı. "*Şu karıdan, şu otuz beş yıllık kart karıdan düşte bile rahat yoktu*." EB7 **kart kedi fındık faresine düşkün olur*** 'yaşı ilerlemiş olanlar yeni yetme insanlara meyleder.' anlamında bir söz. "*Hani annem hep söylerdi ya. Kart kedi fındık faresine düşkün olur diye*." TD92 **kart mart*** kart falan. "*Lakin kart mart, karı bu şimdiki karısından daha ateşli, daha cilveliydi doğrucası*." GK61 **karta kaç-** yaşlanmak, evlenme çağı geçip kartlaşmak. "*Karta kaçmışlar, derdi*." YD230

kart (II) *a.* 1. Düzgün kesilmiş ince karton parçası. "*Fotoğraf kartlarını arka cebine yerleştirdi*." KK225 2. Bir kimsenin kimliğini gösteren, kutlamalarda veya kendini tanıtmada kullanılan, çoğunlukla beyaz, küçük, ince karton parçası, kartvizit. "*Üç arkadaş. Kartları yok, yeni vereceksin*." BTÜ69 3. Bazı yerlere girmek veya bazı şeylerden yararlanmak için verilen, kimliği belirten belge. "*Birden Romancı'nın verdiği tavsiye kartını hatırladı*." BFV262 4. Kartpostal. "*Kart mı satıyorsun*?" KP31

kart dövizit* (Fr.) *a.* Kart (II), kartvizit. "*Kart döviziti aldım*." YYB110

kart horoz *a.* Kadın peşinde koşan yaşlı, çapkın erkek; kart zampara. "*Yoo hanım kızım, bana kart horoz diyemezsin*!" ARK63

kartal *a.* Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş. "*Gene biliyordu ki annesi … dişi bir kartal, bir ana kartal gibi karşı koyar, oğluna toz kondurmak istemezdi*." DK6

Kartal Aile Gazinosu* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir gazino. "*Koskoca bir Kartal Aile Gazinosu'nun sahibidir*." ARK160

Kartal İhsan* *öz. a.* Peyami Safa'nın "Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları" adlı eserinin başkahramanı. "*Cingöz Recai, Fakabasmaz Zihni, Kartal İhsan, Natpinkerton, Şarlok Holmes, Arsen Lüpen cinsinden hırsız polis kitapçıkları…*" SUÇ14

kartaloz *sf. argo* Kartlaşmış, yaşı geçkin; kartaloş. "*Kartaloz karıya boş verir, kendim satış ederim*." KÜÇ33

kartelacı* *a.* Sinemalarda film afişlerini asan ya da halkın görmesi için herhangi bir araçla gezdiren kişi. "*İki sinema kartelacısı, şarap kendilerinden, ellişer kuruşa pazarlığı kesip götürürlerken … tanınmaz hâle gelmişti*." EKM56

kartlaş- Kart duruma gelmek. "*Ben hiç yaşlanıp kartlaşmayacağım*." BFV119

karton (Fr.) *a.* 1. Kâğıt hamuruyla yapılan, ayrıca içinde bir veya birkaç lif tabakası bulunan kalın ve sert kâğıt. "*Gazocağını karton kutusundan çıkardı*." BTÜ373 2. Kamu kurum veya kuruluşlarında imzaya sunulan evrakın yerleştirildiği ciltli büyük defter, imza kartonu. "*Konşimentolar dolacak, navlunlar hesap edilecek, vagonların tartı kartonları alınacak*." YYB62

kartonlu* *sf.* Kartonu olan. "*Hasan Hüseyin mavi kartonlu kutudan yaldızlı sigaralarımızı da ikram etti*." AY118

kartpostal (Fr.) *a*. Genellikle dikdörtgen biçiminde ince kartondan yapılmış, bir yüzü resimli, zarflı veya zarfsız gönderilen posta kartı, kart. "*Bu kartpostalları da başına bela etmişti*." KP29

kartvizit (Fr.) *a*. Bir kimsenin kimliğini gösteren, kutlamalarda veya kendini tanıtmada kullanılan, çoğunlukla beyaz, küçük, ince karton parçası; kart (II). "*Hayri Girsavaş, masanın ucunda duran lacivert harfleri bombe kartviziti gülerek aldı*." YD104

Karun (Ar.) *öz. a*. Kur'an'da kendisinden çok zengin olarak söz edilen ve bütün mal varlığı bir anda yok olan kişi. "*Senin baban da benim babam da memlekette Karun gibi zenginmişler*." CEM54

karyoka* *a*. Bir tür terlik. "*İşe girince, ablam ablam nolursun karyoka pabuç al dersin*!" BFV4

karyola (İt.) *a*. Üzerine yatak konulup yatılan tahta veya metal ev eşyası. "*Karyolaya kocasıyla yan yana uzandılar*." GR189 **karyola maryola*** karyola falan. "*Kıyak bir odam vardı dükkânın arkasında. Karyola maryola...*" YYB88

karyolalı* *sf*. Karyolası olan. "*Kırmızı bir gece lambası, geniş karyolalı ufacık yatak odasını pembe pembe aydınlatıyordu*." KY196

kas- 1. Kasları gergin duruma getirmek. "*Kendini kasarak: -Vali Bey çağırtmış*!" MM135 2. Kısaltmak. "*Hayvanlarının gemini kasıp arabayı yavaşlatan arabacı, gene çok önemli bir yarım sağla, sır verircesine 'Seni Kristal Lokantası'na götüreceğim.' dedi*." MM21 **kasıp kavur-** 1. baskı yaparak veya kıyıcı davranışlarla bir topluluğu ezmek, zulmetmek. "*Adamıydı geniş kenarlı şapkaları, daracık pantolonları, bellerinde çifte tabancalarıyla ortalığı kasıp kavuranların*." ÖE33 2. çok etkilemek, hüküm sürmek. "*Ertesi gün berbat bir fırtına ortalığı kasıp kavuruyordu*." GR64

kasa (İt.) *a*. 1. Para veya değerli eşya saklamaya yarayan çelik dolap. "*Kazanacağımız paralara kasa dalgası da var*." AY132 2. Ticarethanelerde para alınıp verilen yer. "*Randevuculuk dediysem, kasa başında ben oturacak değilim ya*!" DK143 3. Basımcılıkta dizgi harflerinin konulduğu gözlerden oluşan tabla. "*... karşıda sıra sıra mürettip kasaları...*" BE43 **kasa masa*** kasa falan. "*Getirmezse patronu kızar, kasayı masayı teslim et, bas git diyebilirdi*." MM65

kasa fişi *a*. Satın aldığı mal veya hizmet için ödediği para karşılığında müşteriye yazar kasadan çıkarılarak verilen küçük kâğıt belge. "*Bana ithal, ihraç evrakıyla memur ve müstahdeminin maaş bordroları ve kasa fişlerini aldırın lütfen*!" SAR74

kasaba (Ar.) *a*. İlçeden küçük, köyden büyük, nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olan, belediye ile yönetilen, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş yerleşim merkezi; belde. "*Bizim kasabada millet doktora gitmez çokluk*." SAR23 **kasaba masaba*** kasaba falan. "*Kasaba masaba amma terbiyeli köylüler yağ getirir, bal getirir, peynir getirir*." MM230

kasabacık *a*. Küçük kasaba. "*Şu küçücük, şu içine kapanmış kasabacığa hapsetmeyecekti bu güzelliği*." YD44

kasabalı *sf*. 1. Kasaba halkından olan. "*Öcünü almadan çeker giderse, bu alçak durumdan hiçbir zaman kurtulamaz, kasabalısının önünde başı yerde gezerdi*." KAÇ213 2. Kasabada yaşayan. "*Kışın da fırtınalarla bıçak gibi kesen ince ayazları bu göklere uzanan iri bedenli ağaçlar önler, kasabalıyı sanki sert hava akımlarından korurdu*." KAÇ2

kasabalık* *sf*. Kasabada giyilmeye değer (giysi). "*... kasabalık gri kostümünü giymiş, açık kırmızı bir kravat bağlamıştı*." ÜÇK542

kasadar (İt. cassa + Far. -dār) *a*. Ticari kuruluşlarda kasada oturarak para alıp veren kimse. "*Ay başı olsun, koşun kasadara*." CEM36

Kasafan *öz. a*. Bir lakap. "*Kasafan Cemal son vapurla gitti*." AY129

kasap (Ar.) *a*. 1. Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse; etçi. "*Bizim mahalledeki taksitçiden, bakkaldan, kasap, manavdan başkası mısın sanki*?" BFV70 2. Et satılan dükkân. "*İnsanlardan tekme yemiş, kasap dükkânları önünde bir parçacık kemik için saatlerce kuyruk sallamış bu köpek de bıkmıştı insanlardan*." SBK88 **kasap masap (veya musap)*** kasap falan. "*Demek kız pavyon sahipleriyle kırıştırdığı için boş veriyordu kasaba masaba, bakkala makkala*!" SBK141

kasaplık *a*. Kasabın yaptığı iş, etçilik. "*Eve dönmüş, gördüklerini bire beş katarak mahalle arasında kasaplık yapan, domuzuna kazanan oğullarına anlatmışlardı*." ÖE49

kasatura (İt.) *a*. Süngü gibi tüfeğin namlusu

ucuna takılan veya bel kayışına asılı olarak taşınan bir bıçak türü. "*Kasatura, kütüklük sesleri, mekanizma şakırtıları arasında koğuştan çıkıldı*." HÇ352

kasavet (Ar.) *a.* Üzüntü, tasa, kaygı, sıkıntı. "*Gam yok, kasavet yoktu*." EVO360 **kasavet musavat*** kasavet falan. "*Gam mum, tasa musa, kasavet musavatı yanıma sokmam*." SAR72

kâse (Far.) *a*. Cam, çini, toprak vb.nden yapılmış derince çanak. "*İki garson çocuk şipşak, küçük tabaklarda akşamdan kalma beyazpeynir, cips, küçük kâselerde cacık, domates salatası getirdiler*." KAÇ112

kasem (Ar.) *a*. Tanrı'yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin, ant. "*Kaç gündür üstüme düşüyor. Yemin, and, kasem…*" YD149

kasık *a*. Vücudun karın ile uyluk arasındaki bölümü. "*Herkes kasıklarını bastıra bastıra gülüyordu*." EKM20

kasıl- Kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak; büyüklenmek. "*Yusuf'un emmisi sılasına gelince bir kasılırdı ki…*" BTÜ247

kasım (Ar.) *a*. Yılın on birinci ayı; ikinci teşrin, son teşrin, teşrinisani. "*Gerçi kasım ayı, akşam çabuk oluyordu ama gene de erkendi*." YD237 **kasım yüz elli, yaz belli** 'işin zor yanı atlatıldıktan sonra gerisi nasıl olsa gelir.' anlamında bir söz. "*Kasımın yüz yirmi üçü. Yüz elli yaz belli*." EKM141

Kasımpaşa* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Araba Kasımpaşa'yla Haliç'i sağına almış, baş döndürücü bir hızla Şişhane'ye iniyordu*." KÜÇ45

Kasımpaşalı* *öz. a.* İstanbul'un Kasımpaşa semtinden olan kimse. "*Kısa boylu, koyu esmer, tıkız Murat doğma büyüme Kasımpaşalıydı*." DK50

kasıntı *sf*. Büyüklenen ve bunu davranışlarıyla belli eden (kimse). "*Söylemedim ya, o kasıntı efendi yemedi*." BTÜ245

kasırga *a.* Duyguların patlak verişi, büyük heyecan, coşku. "*Bobi temiz çamaşırlarla geldikçe Kaptan'ın Hitit heykelinde neşeli bir kasırga başlıyor*." YK86

kasıt (Ar.) *a.* 1. Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenilen sonuç; amaç. "*Ertesi gün suçüstü mahkemesinde Suat, Nafiz Bey'in bahçesine kızı için değil, düpedüz hırsızlık kastıyla girdiğini söylediyse de amcası müdahale etti*." SM224 2. Öldürmeyi, yaralamayı veya zarar vermeyi isteme, kötü niyet. "*Kastın mı var bana*?" SBK68

Kasit* *öz. a.* Kassitler; Birinci Babil Hanedanı'nın yıkılışından sonra MÖ 1531-1155 yılları arasında Babil topraklarına hâkim olan Antik Çağ halkı. "*M.Ö. 11. yüzyılda Önasya'dan gelen Hitit, Huri ve Kasit gibi kavimler ama daha öncesi var, Luviler*." KT344

kasiyer (İt.) *a*. Ticari kuruluşlarda kasa başında oturarak para alıp kasa fişi veya para üstü veren kimse; kasadar. "*Alt tarafı Beyoğlu Bakkaliyesi'nde kasiyer*." EB29

kasiyerlik* *a.* Kasiyerin yaptığı iş. "*Beyoğlu'ndaki kasiyerlikten üç yüz lira geçiyordu eline*." EB23

kaskalla-* *argo* Kötü, değersiz mal vermek; itelemek (II), kakalamak. "*Koca Anadolu şehrinde bir talibi çıkmamış da zavallı Kudret'e kaskalladılar*!" MM189

kaskatı *sf*. Çok sert, çok katı. "*Dimdik, kaskatıydı*." CEM135 **kaskatı kesil-** aşırı coşku, soğuk, korku, üzüntü vb. etkisiyle hareket edemeyecek, bir şey söyleyemeyecek duruma gelmek, donup kalmak. "*Gövdem kaskatı kesilmişti*." AY117

kasket (Fr.) *a*. Genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık. "*Kaldı şimdi bir ceketle bir kaskete itiyacım*." ÇK89 **kasket masket*** kasket falan. *"… acar bir yemeni, içlik miçlik, ceket meket, kasket masket...*" BTÜ247

kasketli *sf*. Kasketi olan. "*Çarkçı babası, pipolu, kasketli, sarı bıyıklı, mavi gözlü babası arka çıkmıştı*!" KP30

kasnak *a.* 1. Kalbur, tel vb. şeylerin tahta çemberi. "*Bütün gün ne iş olursa tut, akşam gel hana, kur sofrayı, aç şişeleri, vur bağlamanın kasnağına kasnağına*." EVO301 2. Makinelerde, bir milden başka mile hareket geçiren kayışların takıldığı demir çember. "*Sonra deli deli dönen kasnaklara geçirilmiş bitmek tükenmek bilmeyen kayışların ormanı...*" VV145

Kastamonu *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Ben Karadenizliyim. Kastamonu'dan*." GK93

Kastamonulu *öz. a.* Kastamonu ilinden olan kimse. "*Lan Kastamonulu*!" GK93

kastedil-* Kastetme işi yapılmak. "*Ferhat, kanı bozuk sözüyle Murtaza'nın kastedildiğini anladığı hâlde, 'Abe kim kanı bozuk?' diye sordu*." MUR393

kasten (Ar.) *zf.* Yaptığı işin doğuracağı sonuçların farkında olarak; bilerek. "*Hiçbir operatör, hiçbir hekim kasten, inadına ne bacak keser ne de yanlış tedavi uygulardı*." KK61

kastet- (Ar. ḳaṣd + T. et-) 1. Amaçlamak, amaç olarak almak. "*Daha serbest, daha etraflı konuşmaktan neyi kastettiğini anlamayacak kadar toy değildi.*" EK325 2. Demek istemek. "*Muhiddin, Nuri'nin bu işaretiyle çocuklarını kastettiğini anlamıştı*." EKM70 3. Kötülük etmek, kıymak, zarar vermeyi istemek. "*Karı ... iktidardan para alıp siyasi hayatına kastetsin, ondan sonra da...*" ÜÇK570

kasvet (Ar.) *a.* İç sıkıntısı. "*... kasvet, gözyaşı, hıçkırık karamsarlık yüklü şarkılar söylerlerdi*." BFV217 **kasvet ver-** iç sıkıntısı vermek. "*Bu geceyi herhâlde kuytu bir meyhanenin ruha kasvet veren musikisi içinde ... hayallediği karısını düşünerek geçirecektir*." BK336

kasvetli *sf.* İç sıkıntısı veren. "*Kocaman havuzuyla Beyazıt Beyazıt'tı; kasvetli sarı aydınlık camlarında yağmur damlalarının iri iri kaydığı Balıkpazarı da Balıkpazarı*." DHV271

kaş *a.* Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. "*Üstelik başkalarının oğulları gibi yılışmıyor, değil yılışmak, laf atanlara kaşını kaldırıp bakmıyordu bile*." TD61 **kaş göz et-** kaş ve göz işaretleriyle bir şey anlatmaya çalışmak. "*Hepsi hepsi, ya anasına çaktırmadan kaş göz etmesi ne olacaktı*?" EVO343 **kaş yapayım derken göz çıkar-** işi düzelteyim derken büsbütün bozmak. "*Ne türlü davranacağını kestiremiyor, kaş yapayım derken göz çıkarmaktan korkuyordu*." EK156 **kaşını yık-** kaşlarını çatmak. "*Cemşir gene de başını öteye çevirmiş, kaşlarını yıkmış, suratını asmıştı*." HÇ148 **kaşla göz arasında** kimsenin sezmesine imkân vermeyecek kadar kısa bir zaman içinde, çok çabuk. "*Vallahi kaşla göz arasında depoyu omuzlayıp götürürler*." BFV71 **kaşları çatıl-** öfkelenmek, kızmak. "*Çekik tatar gözleri büyüdü, kaşları çatıldı*." ÇK81 **kaşlarını çat-** kızmak, öfkelenmek. "*İnce, siyah kaşlarını çatmış, karşılık bekliyord*u." ÇK77

kaşağı *a.* Hayvanları tımar etmek için kullanılan, sacdan, dişli araç. "*Bolulu kaşağı tutmasını bile beşir edemez*." ÇK124

kaşağıla- Tımar etmek için hayvana kaşağı sürmek. "*Ta dipteki arsada atını kaşağılayan yaşlı arabacı, bir tavuğu kovalayarak geçen kan kırmızısı bir horoz*." BFV45

kaşalot (Fr.) *sf. argo* Aptal, budala. "*Ulan kimdi o patlak gözlü kaşalot*?" EB136

kâşane (Far.) *a.* Büyük, süslü köşk, saray vb. yapı. "*Her gece hayallerinde şatolar, kâşaneler kuruyor, tatlı tatlı konuşarak gece yarılarını ediyorlardı*." GAV204

kaşar *a.* 1. Koyun sütünden yapılan, genellikle tekerlek biçiminde, sarımtırak, yağlı bir peynir; kaşar peyniri. "*Kaşarcıdan kaşarı üçe pazarlık eder, gider ötekine beşe satarım*." EB178 2. *argo* Düzenbaz, hileci, açıkgöz kimse. "*Bu kaşara diyorum ki, lan diyorum, böyle dedenin olmasından olmaması daha hayırlı*." KK128 3. *öz.* Bir lakap. "*Onun yerine Kaşar Nimet sık sık uğruyor, yeni romanlar getiriyor, annesinden boşalan yeri doldurmaya çalışıyordu*." SBK140

kaşar peyniri *a.* Kaşar. "*Bir kesekâğıdına kaşar peyniri, pastırma, sucuk koydurdu, bir de büyük francala aldı, tramvaya atladı*." SUÇ218

kaşarcı* *a.* Kaşar yapan veya satan kimse. "*Kaşarcıdan kaşarı üçe pazarlık eder, gider ötekine beşe satarım*." EB178

kaşarlaş- Hoşa gitmeyen bir davranışa veya bir işe alışarak rahatsızlık duymaz hâle gelmek. "*Lakin kaşarlaşmış*." KÜÇ54

kaşarlı *sf.* Kaşarla yapılmış. "*Elindeki kaşarlı sandviçi gösterdi*." EB36

kaşarpeyniri bk. kaşar peyniri. "*Eve sokmaz onu annem, sokmayınca pastırma, kaşarpeyniri, ekmek getirmez*!" ÖE38

kaşe (Fr.) *a.* Damga; mühür. "*Ben eskittim bu kaşeleri*." YD164

kaşer* *a. argo* Yaşlı fahişe. "*Bas git burdan be, kaşer*!" EB250

kaşı- Vücudun herhangi bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla veya başka bir şeyle deriyi hafifçe ovmak. "*Müessese müdürü gerdan kırdı, gözlerini kırpıştırdı, kuru yüzünü kaşıdı*." GR2

kaşık *a.* Sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan saplı sofra aracı. "*Eski Palyaço Cemal'in elinden kaşık düşüverirdi*." SBK32

kaşık düşmanı *a.* Ev için gerekli olan gelirin sağlanmasında katkısı olmayan kadın için

erkeğin şaka yollu söylediği bir söz. "*Ne o kaşık düşmanı*?" GR179

kaşık kaşık *zf*. Kaşıkla birbiri ardınca, büyük bir iştahla. "*Kaşık kaşık yenir*." SM196

kaşıkla- Kaşıkla yemek. "*Çorbasını sıcak sıcak kaşıkladı*." YD26

kaşıklama *a.* Kaşıklamak işi. "*Yemeğini kaşıklıyordu*." SUÇ87

kaşıklan- Kaşıkla yenmek. "*Domates salatası, barbunya fasulye, tahin salatası kaşıklandı*." VV181

kaşıklı* *sf*. Kaşığı olan. "*En çok da ... sarı kaşıklı çay bardakları, bol bol sigara...*" ÇK67

kaşıklık *a*. İçine kaşık, çatal, bıçak vb. konulan kap. "*Raftan bir tabakla, kaşıklıktan bir de kaşık alıp mutfaktan çıktı*." GK167

kaşıma *a.* Kaşımak işi. "*Çeşit çeşit kuş kafesleri, arka kaşımaya yarayan uzun saplı aletler, irili ufaklı arabalar…*" SM126

kaşın- 1. Kaşıntısı olmak, kaşıma isteği duymak. "*Ama şu anda ne kambiyo ne de hatta çok fena kaşınan hemoroiti...*" GR119 2. Kendi kendini kaşımak. "*Veli kaşınarak geldi*." GK75 3. Kötü bir karşılık gerektiren davranışlarda bulunmak. "*Duydun ya Cabbar, kaşınıyor*." EVO295

kaşınabil-* Kaşınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Böyle zamanlarda esas vaziyetini bozmadan, amirine çaktırmadan kaşınabilmek için Cenab-ı Allah'ın kullarına neden arkada da üçüncü bir el vermediğine hayıflanırdı*." KT54

kaşındır- Kaşınmasına yol açmak, kaşıntı vermek. "*Sağdan soldan geçmiş olsunlar falan ama benim derdim karasineklerin kıl ayaklarıyla gezip dolaşarak kaşındırdıkları ağız kıyılarımla, burnumun ucu, bileklerimde*." KK59

kaşınıl-* Kaşınma işi yapılmak. "*Cinlerin top oynadığı, hart hart kaşınıldığı, uykulu uykulu sayıklandığı gecede*!" EVO207

kaşınma *a.* Kaşınmak işi. "*Kadın gene kaşınmaya başlamıştı*." KAÇ57

kaşıntı *a.* Vücutta kaşınma isteği uyandıran duygu. "*Ne okurken kullandığım yarım diyopterlik gözlüğüm ne ara sıra canımı sıkan alerjik kaşıntılar…*" KK16

kaşıntılı *sf*. Kaşıntısı olan. "*Ali'nin kaşıntılı, sıkıntılı işi yeniden başladı*." BTÜ243

kaşıt- Kaşıma işini yaptırmak. "*Bir yatakta yan yana, sırtını ona kaşıtmalıydı*." ÜÇK364

kaşıtabil-* Kaşıtma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kızlara arkamı uzun uzun kaşıtamayacak, eve istediğim zaman dönemeyecektim*." BE23

kaşıyış* *a*. Kaşımak işi. "*Kabzımal müteahhitse adamın ense kaşıyışı, hafifçe gülümseyişinden ne demek istediğini sezmişti ama anlamazlıktan geldi*." GK104

kaşkaloz* *sf. argo* Aptal, sersem, bön. "*Sen kendine bak kaşkaloz*!" SBK41

kaşkaltak* *sf. argo* Kaşkaloz. "*Abe sülesene pelvan eskisi, naaz çalkalardı bu kaşkaltak*?" SÇ37

kaşkariko *a. argo* Oyun, dolap, düzen. "*Sema da davasından vazgeçeceğine göre, herif delil yetersizliği ya da hukuki birtakım kaşkarikolarla fırlayıp çıkabilirdi*." ÜÇK431

kaşkol (Fr.) *a.* Boyun atkısı, atkı. "*Dağ gibi delikanlılar bile kalın paltolarına sarınmışlar, kaşkollarını çenelerine çekmişlerdi*." KK108

kaşkollü *sf*. Kaşkolü olan. "*Onun gibi uzun boylu, onun gibi kara kaş kara gözlü, onun gibi uzun favorili, siyah şapkalı, beyaz kaşkollü, siyah paltoluydu*." SAR96

kaşlı *sf*. Herhangi bir nitelikte kaşı olan. "*Var bir sevgilin kara kaşlı, kara gözlü, yanar senin için*." KY121

kaşmer *a.* Söz ve davranışlarıyla halkı güldürüp eğlendiren kimse; soytarı. "*Dayım onun kaşmeri mi*?" KT350

kaşmerlik *a*. Kaşmer olma durumu; soytarılık. "*Her lafın kaşmerlik*!" HÇ208 **kaşmerlik et-** soytarılık etmek. "*Karşısına geçip cır çır etmeseler de şu oğlan, şu yedi kat yabancı oğlan gibi kaşmerlik etseler olmaz mıydı*?" EVO364

kat *a.* 1. Bir yapıda yer alan daire veya odaların bütünü. "*Bir kat satın alır üstüne yapar, katı dayar döşersin*." SBK8 2. Karşılaştırma anlamı taşıyan cümlelerde sayı sıfatlarıyla kullanıldığı zaman sözü edilenin karşılaştırıldığı şeye göre nitelik ve nicelik bakımından derecesini bildiren bir söz; misil. "*Ondan sonra dersler bir kat daha bindi, tabii dayaklar da*." BE5 3. Üst üste konulmuş şeylerden her biri; katman, tabaka.

"*İki kat ola ola üflüyor, duman gözlerini yaşartıyordu*." BTÜ73 4. Apartman dairesi. "*Bir lamba yanıveriyor karanlık apartmanlardan birinin beşinci katında*." BFV145 **kat çık-** yapıya kat eklemek. "*Konaklarını onartıp kat çıkmış, tamir atölyelerine yeni planya, torna tezgâhları koymuş, büyük oğulları yedek subay olmuş, büyüğün küçüğüyse lise sona gelmişti*." EVO19

kat- 1. Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek; vermek, zammetmek. "*Düşündüm, aydan aya yetmiş viriyok nasıl olsa, yetmişe bir yetmiş daha katar...*" GK351 2. Bir araya getirmek. "*Hepsini önüne katar*." SUÇ16

kat be kat (T. kat + Far. -be + T. kat) *zf*. Çok daha fazla; kat kat. "*İstanbul'a dürülü yorganı, tahta bavuluyla gelip ortada bırakılmanın öcünü kat be kat almış oluyordu böylece*." GK322

kat kat *zf*. 1. Çok daha fazla; katbekat. "*Mallar sandıklanıp sepetlenip Ankara, İstanbul'a yollanmış, yollanan mallar maliyetinin kat kat fazlasına satılmış…*" KT250 2. Üst üste. "*… kat kat elbiselerle semaver filan satılıp paraya çevrildi*." YK72

katabil- Katma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Pireyi deve yapıp bire bin katabilmek için gözlerini dört açmış, bakıyorlardı*." EK210

katakulli (Fr.) *a. argo* Yalan dolan, oyun, tuzak, düzen. "*Fakat benim bildiğim, sizlere katakulli olmaz*!" MM286

katalavis* (Yun.) *a.* "Anladın mı?" anlamında bir söz. "*Laf aramızda monşer, keşke tutuklasalar da içeri atsalar. Katalavis*?" ÜÇK535

katalog (Fr.) *a.* Kitabevi, yayınevi, kurum vb. kuruluşların yayınlarını, ürettikleri malları, eşyaları tanıtan, gösteren liste veya kitap; fihrist. "*Masa üzerindeki renk renk kataloglara daldı*." HÇ44

katar (Ar.) *a.* Demir yolunda yolcu ve yük taşımakta kullanılan, bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi; tren. "*Rayların üzerinden çığlık çığlığa gelen koca katar yavaşladı*." GK259

katı *sf*. Hoşgörüsüz, acımasız, merhametsiz, zalim olan. "*Hani şu katı gerçeklere dayanı gösteremeyen yanımız*." BFV248

katı yumurta *a*. Suda çok kaynatılmış kabuklu yumurta; lop yumurta. "*Katı yumurta parçalarından birini tuza banarak ağzına attı*." ÜÇK313

katık *a*. Ekmekle karın doyurmak gerektiğinde, ekmeğe katılan peynir, zeytin, helva vb. yiyecek. "*… satılmamış, kalmış meyvelerin eziklerinden birkaçını katık yapar; geveleye geveleye yerdi*." EKM102

katıksız *sf*. 1. Katığı olmayan; yavan. "*Bir dilim ekmek, fakat sadece ekmek, bayat, katıksız*." AY116 2. Yabancı bir şeyle karışmamış. "*Süt nasıl süt? Katıksız mı bari*?" MM157

katıl- (I) 1. Katma işi yapılmak. "*Afyon katılmış açık şaraptan başkası kafanı tutmaz değil mi*?" BK327 2. Bir topluluğa dâhil olmak; girmek, katışmak, iştirak etmek, iltihak etmek. "*Kongrenin ne olduğunu bilse, kongreye katılacak bir kocaya sahip olmanın gururunu duyardı ele güne karşı ama kongre neydi*?" YYB200 3. Ortak olmak, benimsemek. "*Yer, içer, bol harçlıktan başka, patronunun öldürülmesine katılır, bu iş karşılığı olarak menfaat sağlar*." KY108 4. Hak vermek. "*Cezaevi müdürü de 'Çok doğru.' diye ona katılıyor, ikide bir de yerli yersiz yemini basıyordu*." ÜÇK439

katıl- (II) Aşırı derecede gülme, ağlama, gıdıklanma, korkma vb. tepkiler sırasında, solunum kaslarının kasılmasından dolayı soluk kesilmek. "*Cemile katıla katıla güldü*." CEM120 **katıla katıla ağla-** aşırı derecede ağlamak. "*Ağlamak, katıla katıla ağlamak gelir içinden*." SM146 **katıla katıla gül-** aşırı derecede gülmek. "*Katıla katıla gülen Neriman…*" ÇK107

katılabil- Katılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Toroslar'daki çetelere katılamayışın acısı*." EVO15

katılıver- Ansızın veya kısa sürede katılmak. "*Gittiği herhangi bir cezaevinde üç beş aydan çok tutulmuyor, sırtındaki cezaya yükletilen yeni cezalarla katılıveriyordu jandarmaların arasına*." SÇ225

katılma *a*. Katılmak işi; katışma, iltihak. "*Öğretmenler bile … katılmayı çok daha eğlenceli bulur, kantinin sigara dumanı yüklü havasına bile aldırış etmezlerdi*." İDG30

katılmışlık* *a*. Katılmış olma durumu. "*Hatta bu yüzden onun bir zamanların 1927 grevine katılmışlığı hoş görülmüş, bilinmezlikten gelinmişti*." KT307

katıltıcı* *sf.* Katılmaya teşvik eden. "*Arada birbirlerine bakıp parmaklarıyla birbirlerini göstererek daha kuvvetli, daha derinden gelen, daha katıltıcı kahkahalar atıyorlardı*." SAR64

katır *a.* 1. Atgillerden, kısrak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan, genellikle kısır olan melez hayvan. "*Devrilmiş muhacir arabaları, kan içinde kıvranan askerler, can çekişen yaralı beygir, katırlar…*" EK18 2. *öz.* Bir lakap. "*Katır Kemal'i filan çalımlayıp on beş metreden topu bombaladı*." DK27 **katır kuyruğu gibi kal-** bir işte ilerlemeden kalmak. "*İl başkanının yoğurdu değil, dondurmayı bile üfleyerek yemesi partiyi katırın kuyruğu gibi, ne uzatıp ne de kısaltırdı*." ÜÇK495

katır inadı *a.* Fazla inatçı olma durumu. "*Katır inadı tutmasın bir sefer*." MM235

katırdikeni *a.* Birleşikgillerden, yol ve tarla kenarlarında yetişen, 30-100 santimetre yüksekliğinde, 1-2 yıllık ve otsu bir bitki; kangal, karayandık, meryemana dikeni, peygamber dikeni, sütlü kengel. "*Yağmur, dizboyu çamur, yazın katırdikenleriyle dolu tarlalar…*" AY152

katış* *a.* Katmak işi. "*Niyazi Bey'in bire bin katışlarını gerçekmişçesine dinlerlerdi*." MM173

katış- Bir topluluğa dâhil olmak; katılmak. "*Cahal oğlan, uygunsuz işlere katışır*." EKM137

katıver- Çabucak katmak. "*Rüzgâr her ikisini de kuru birer çınar yaprağı gibi önüne katıvermişti*." EK2

kati (Ar.) *sf.* Şüphe ve duraksamaya yer bırakmayan veya geri dönülmeyen; kesin. "*Kati bir şey söylenemez ama...*" GAV195

Kâtibim* *öz. a.* Halk arasında 'Üsküdar'a Gider İken' adı ile de bilinen bir türkü. "*Etli butlu, alımlı çalımlı bir hanımefendinin kocası değil de Kâtibim şarkısındaki kâtip tipinde aşığına nazla, edayla, cilveyle, akşam erken gelmesini tembih edişini hayalledi*." HÇ301

katil (I) (Ar.) *a.* 1. İnsan öldüren kimse. "*Her iki kadının katili de garson olamaz mı*?" EK386 2. Öldürücü, ölüme neden olan. "*Gençliğimin, güzelliğimin katili*." EB75 3. *öz.* Bir lakap. "*Tel örgünün yanında Katil Hilmi'ye rastlayan Berbat, saygıyla durdu*." YK57

katil (II) (Ar.) *a.* Öldürmek işi; gebertme, öldürme. "*Ne Babıâli baskınları kaldı anlatmadık ne de Hareket Ordusu, Mahmut Şevket Paşa'nın katli*." KK244

katillik *a.* Katil olma durumu. "*Öküz'ün kuvveti katilliğinden geliyor*." SÇ211

kâtip (Ar.) *a.* Özel kuruluşlarda veya kamu kuruluşlarında yönetim ve yazışmalardan sorumlu kimse; yazman, sekreter. "*Tutmuş ihbar etmişler, böyle böyle, filancalar beyannamesiz şeker saklıyorlar kâtiplerinin evinde diye*." ÇK70 **kâtip matip*** kâtip falan. "*Kâtip matip vız geliyor*." DE26

kâtiplik *a.* Kâtibin görevi; yazmanlık, sekreterlik, kitabet. "*Niye bir kâtiplik almıyon*?" CEM112

katirlik *a.* İnatçı, huysuz olma durumu; katırlık. "*Kadın temizlemiş namusuni senin, sen yaparsın katirlik*." SBK336

katiyen (Ar.) *zf.* 1. Hiçbir zaman, hiçbir şekilde; asla. "*Siz zannediyorsunuz ki, ben beş seneliğe gidemediğim için onu kıskanıyorum. Katiyen*!" EKM29 2. Kesin bir biçimde, kesin olarak, şüphe götürmeyecek derecede; kesinlikle. "*Hayır albayım, katiyen!*" GR56

katiyyen (Der.) *zf.* Katiyen. "*Aynı kaptan yiyecek kimselerden iğrenmek değil benimki, katiyyen*." ÜÇK362

katkı *a.* Bir işin yapılmasına, gerçekleşmesine emek, bilgi, para vb. ile katılma; yardım, pay. "*Daha rahat, daha enseyi acı bir alay katkısıyla söylemişti*." ARK242

katla- 1. Kâğıt, kumaş vb. nesneleri üst üste kat oluşturacak biçimde bükmek. "*Paraları katladı, tekrardan koynuna soktu*." DE207 2. Arttırarak çoğaltmak. "*Parayı ikiye, üçe katladı mı da ver elini pamuk tüccarlığı*." KT149

katlan- 1. Katlama işi yapılmak. "*Yorganlar toplanıyor, dürülüp katlanıyordu*." BTÜ80 2. Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek. "*Fena değil ama köylülerle kötü kişi alacağın bir tarafa, uzun, sıkıntılı yolculuklara katlanman icap edecek*." SM190

katlanabil- Katlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üç beş kuruşun hatırı için dünyada çok az insan onun katlandığı şeylere katlanabilir*!" KP74

katlanılabil-* Katlanılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sizin için böyle değil, çok büyük fedakârlıklara seve seve katlanılabilir*." KK200

katlanış *a*. Katlanmak işi. "*Açılıp katlanışıyla da adamın suyuna git demek isteyecekti*." KK35

katlanma *a*. 1. Katlanmak işi; katlantı. "*Bütün mesele, koyduğun sermayenin katlanmasında*." EK320 2. İnsanın kötü, güç durumlara karşı koyabilme gücü; tahammül. "*Mademki geleceğinle ilgisi var, ben senin geçici ayrılıklarına katlanmaya çalışırım yavrum*." İDG22

katledilebil-* Katledilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Katledilebilir ne demek*?" EVO231

katlet- (Ar. ḳatl + T. et-) İnsan öldürmek. "*Benden hesap sormaya gelen, beni katledecekmiş gibi, deli camız gibi üstüme yürüyen evladım yok benim*!" EVO291

katlı *sf*. 1. Katlanmış, bükülmüş. "*Gözleri, elindeki makasta, makasın kestiği katlı kâğıdı dikkatle kesmeye devam ederek…*" KK242 2. Katı veya katları olan. "*Kahveden sonra iki katlı beton, şirin bir ev de kurulunca Gafur başladı kilo almaya*." KAÇ93

katliam (Ar.) *a*. Savunmasız insanların veya tutsakların toplu olarak öldürülmesi, kırım. "*... Boşko Boşkoviç'in öldürülmesi üzerine başlayan katliamdan kurtulmak için kaçmadan önce, Malik ve Muy ismi, Sırplar üzerinde yıldırım etkisi yapardı*." CEM96

katma *a*. Katmak işi. "*Kel Mıstık az önce oturduğu masaya cıvıl cıvıl bir neşeyle dönerek bire bin katmaya başladı*." ÜÇK321

katmerlen- Katmerli duruma gelmek. "*Yıllar yılı katmerlenmiş kinler saçılıp dökülür*." HÇ114

katmerleş- Çoğalmak, artmak. "*... hatta yüzyıllar geçse ondaki kart kinin erimeyeceğini, tam tersi, katmerleşip nasırlanacağını biliyordu*." GAV205

katmerli *sf*. Çok fazla olan, aşırı olan. "*Nuh, içinden kopup gelen katmerli bir küfürü zor tuttu*." MUR374

Katolik (Fr.) *öz. a*. Katolikliğe mensup olan kimse. "*Güçlü ampullerin ışığında küstahça parlayan, daha doğrusu, taassup kokulu ışıltılarla birer Katolik kini içinde bakışan sıra sıra ciltler okunmak için değil, caka satılmak gayesiyle raflara yerleştirilmişlerdi*." VV266

katran (Ar.) *a*. Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, kara renkte, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde. "*Koyu siyah, simsiyah gözler, katran karası saçlar, çatık simsiyah kaşlar...*" SM178 **katran gibi** karaya yakın koyu renkte. "*... hapse atılmak korkusu yüreğine ağır bir tabaka katran gibi, kara kara bastırıyordu*." EK361 **katranı kaynatsan olur mu şeker?** `kişi, kendi özünü veya asıl özelliklerini değiştirmiş gibi görünse de asla değişmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Katranı kaynat olur mu şeker karıcığım*?" GK242 **katranı kaynat olmaz şeker, cinsine tükürdüğüm cinsine çeker** `kötü asıllı şey ve kişi iyiye dönmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Katranı kaynat olmaz şeker, cinsine tükürdüğüm cinsine çeker*!" SBK125

kauçuk (Fr.) *sf*. Bu maddeden yapılmış. "*Dışardan ucuz ucuz lastik, kauçuk ayakkabı geliyor*." EVO89

Kavafoğlu* *öz. a*. Bir lakap. "*Rıfat Efendi'nin hasmı sayılabilecek Kavafoğlu en sonra geldi*." OK14

kavak *a*. 1. Söğütgillerden, sulak bölgelerde yetişen, boyu bazı türlerinde 30-40 metreye değin çıkan, kerestesinden yararlanılan uzun boylu bir ağaç. "*Kavakların az sarıya çalan yeşilindeki tazecik yaprak kadar narin bir düş görüyordu*." EB49 2. *öz*. Bir lakap. "*Ulan avrat gitti dirken sağ olsun Kavak Ali*." EKM119

Kavaklıdere* *öz. a*. Bir şarap markası. "*Kavaklıdere mi emredersiniz*?" DE136

Kavakzade* *öz. a.* Bir lakap. "*Zaten Kavak Halil de çok geçmeden Kavakzade Halil Ağa oluvermişti*." KK107

kaval* *a. argo* Görgüsüz, kaba saba kimse. "*Kocası kavalın biri ya, sıkı herif*." GK56

kavalye (Fr.) *a*. Kadına, dansta eş olan veya bir yerde, toplantıda arkadaşlık eden erkek. "*Size istediğinizden âlâ bir kavalye olabilirim*." HÇ335

kavanoz (Rum.) *a*. Plastik, cam vb. maddelerden yapılmış ağzı geniş, çeşitli boylarda kap. "*Hasan yeniden koştu, şeker kavanozunu da getirdi*." SÇ25

kave (Der.) *a.* 1. Kahve, çay, ıhlamur, nargile vb. içilen, tavla, domino, bilardo, kâğıt vb. oynanan yer; kahvehane. "*Kavede, yemek yerken sokakta, yapar iken haşa huzurdan çişini apteshanede*." MUR126 2. Kahve. "*Haydi şimdi gidelim içmeye kavelerimizi*!" MUR126

kaveci* *a*. Kahveci. "*Kaveci, hey kaveci, abe*

kaveci!" MUR169

kavga (Far.) *a*. 1. Düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş; çıngar. "*Paraları yeniden cebine sokarken aklından gene kavga, karakol, dolmuş müşterilerinin tanıklığı geçti*." ÖE112 2. Herhangi bir amaca erişmek, bir şeyi elde etmek veya bir şeye karşı koyabilmek için harcanan çaba, verilen mücadele. "*İki erkek ekmek kavgasına atıldı, olmadı*." CEM97 **kavga çık-** dövüş meydana gelmek. "*Kavga çıkacağını koğuş halkı sezmişti*." EKM154 **kavga çıkar-** kavgaya neden olmak. "*Durup dururken mi kavga çıkardın*?" SUÇ147 **kavga et-** birbiriyle atışmak, dövüşmek. "*Ali'yle kavga ettik sonra*." KAÇ18 **kavga patla-** dövüş başlamak. "*Bir kavga patladı mı şıp, hemen koşturuyoruz*!" SÇ215 **kavgaya tutuş-** kavgaya başlamak. "*Erol neden, niçin kavgaya tutuştuklarını bilmiyordu ama saçını başını yoldukları çocuklu kadına acımıştı*." KÜÇ59

kavgacı *a*. Kavga etmeyi seven, kavga çıkaran kimse; dalaşkan. "*Boş bulunan kavgacılardan birinin kanlar içinde betona yığılan ağır gövdesi*!" DHV319

kavgacılık *a*. Kavgacı olma durumu. "*Duruşundan, bakışından kavgacılık akıyordu*." VV38

kavgalı *sf*. Birisiyle kavga ederek darılmış olan. "*Kocamla kavgalıyız*." İDG42

kavgasız 1. *sf*. Kavgası olmayan; nizasız. "*Gürültüsüz içki meclisi, kavgasız kerhane seferi görülmemiştir*." SAR58 2. *zf*. Çatışma, kavga olmadan. "*Bütün bunların pürüzsüz, kavgasız, tereyağından kıl çeker gibi olmayacağını gayet iyi biliyordu*." EVO99

kavi (Ar.) *sf*. Dayanıklı, güçlü, zorlu olan. "*Tabancalar patlar çok geçmeden, çevrilirler ama yaş yirmi ikidir, kafalar sarhoş, yumruklar kavi, tabancalar namuslu...*" DK119

kavil (Ar.) *a*. 1. Söz. "*Allah'ın emri, peygamberin kavli üzere kendime aile yapacağım*." CEM12 2. Sözleşme. "*Kavlimiz böyle değildi Ramazan*!" HÇ20

kavim (Ar.) *a*. Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insan topluluğu; budun. "*M.Ö. 11. yüzyılda Önasya'dan gelen Hitit, Huri ve Kasit gibi kavimler ama daha öncesi var, Luviler*." KT344

kavis (Ar.) *a*. Bir eğrinin sınırlı bir kısmı, eğmeç. "*Tramvay zaman zaman bir kavisi hızla döner yahut ani frenlerle yavaşlayıp hızlandıkça kadın, düşmemek için zorluk çekiyordu*." BK364 **kavis çiz-** yay biçiminde yol izlemek. "*Ayakkabısı fırlamış, ufacık ayak karanlıklarda hırçın hareketler yapıyor, kavisler çiziyordu*." EK255

kavlı* *sf*. Kavı olan. "*Muhtar kavlı çakmağını çaktı, Eğri Ali yaktı*." GK220

kavli karar (Ar.) *a*. Söz, sözleşme. "*Madem kavli karar ettik, artık bundan böyle bizim adamımızsın*." KT373 **kavli karar et-** karar vermek. "*Hatta kızla kavli karar etmişlerdi*." KT361

kavra- 1. Elle sıkıca tutmak. "*Kavrar yakamı, atar iki tokat*." ÇK87 2. Bir nesne veya düşünceyi her yönüyle anlamak. "*Haldun da annesi de durumu kavramışlardı*." İDG58

kavram *a*. Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı; mefhum, fehva, konsept, nosyon. "*Hâl ve istikbal kavramlarını kaybetmişti*." SM233

kavrama *a*. Kavramak işi. "*Böyle münasebetsiz zamanda bu tarz şeyler düşünmenin faydasızlığını kavramasına rağmen içinden geleni önleyemiyordu*." K301

kavranıl- Kavrama işi yapılmak; kavranmak. "*Kuvvetle kavranılarak mağaraya götürüldü, içeri sokuldu*." SUÇ263

kavratma *a*. Kavratmak işi. *"Yoksa anlatmak istediğini kavrayamadığım için kavratmaya mı çalışıyordu*?" ARK234

kavrayabil- 1. Kavrama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Güldü ama Hayri Girsavaş'ın belirtmek istediği politik anlamı kavrayamadan*." YD166 2. Kavrama becerisi bulunmak. "*Kalın kafalı olduğundan kavrayamıyordu*." GK109

kavrayış *a*. 1. Kavramak işi. "*Adamın kocaman pençeleriyle kavrayışı, sonra güçlü kollarının arasına alışı…*" KAÇ84 2. Kavrama, anlama, algılama yetisi; zihin. "*Hamule senetleri, gidecek malların demiryolu tarifesi gereğince ücretlerinin nasıl hesaplanacağını filan çabucak kavrayışım hoşuna gitmişti*." YYB62

kavrayıver- Çabucak kavramak. "*Topal durumu anında kavrayıverdiğinden, hemen toparlanmıştı*." KT370

kavrayıverme *a*. Kavrayıvermek işi. "*Her şeyi*

bir anda kavrayıvermenin bitikliğiyle, oracıktaki stil koltuklardan birine kendini bıraktı.” SBK10

kavruk *sf*. Yaşı ilerlemesine karşın iyi gelişememiş olan. “*... Cemile'yle Firdevs sarı, kavruk şeylerdi ki, üç yıldır, her gün on iki saat, bazen daha çok çalışmaktan kurumuşlardı*.” MUR175

kavrukluk *a*. Kavruk olma durumu. “*Ama bu küskünlük, kavrukluk, saçlarını ıslatıp ayna karşısında sıkı sıkıya taramasına engel olamaz*.” ÖE40

kavrul- 1. Kavurma işi yapılmak. “*Adamın sırtında koyu kahverengi, ağır bir palto, kuvvetli dişleri arasına tek tek attığı kavrulmuş fındıkları çiğniyordu*.” KÜÇ44 2. Yaşı ilerlemesine karşın iyi gelişememek, cılız kalmak. “*Uzun boylu, kupkuru, kavrulmuş...*” EVO4

kavrulma *a*. Kavrulmak işi. “*Haber mahallede bomba gibi patlamış, yıllar yılı kendi yağıyla kavrulmaya çalışan insanları harekete getirmişti.*” HÇ153

kavrum kavrum kavrul-* Bunalacak kadar sıcaklık duymak, pişmek. “*İlahi ya Rabbi kavrum kavrum kavrulmaya başladık*.” EVO145

kavsara (Der.) *a.* İnce tahtalardan yapılan üzüm sepeti. “*Topal Eskici, arabalar dolusu kavun karpuzlar, sepetler, kavsara denilen küfeler dolusu üzümler, erikler, kayısılar, incir pestilleri arasında gerçekten de nazla niyazla büyümüştü*.” EVO10

kavşak *a*. Yol vb. uzayıp giden şeylerin kesiştikleri veya birleştikleri yer. “*Adana'nın en işlek kavşaklarından biri olan Dörtyolağzı'na geldiler*.” BTÜ39

kavuk *a*. Pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığı. “*Dini mübinin şeriatınca parmaklar kesen, fahişeleri yarı bellerine kadar toprağa gömüp recmeyleyen, pir aşkına zehir zemberek, kavuklar, kilise direği enseler…*” DHV260 **kavuk salla-** bir kimseye yaranmak için onun söz veya davranışlarını uygun bulmak, onaylamak. “*Niye? Ağalara, beylere kavuk sallamadığından*!” VV43

kavun *a*. Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitkinin genellikle güzel kokulu, sulu ve etli meyvesi. “*Börekleri de vardır belki, belki de aşureleri! Yahut kavunları*!” KP60

kavuniçi 1. *a.* Pembeye çalan sarı renk. “*Doğu da renkliydi. Kavuniçi*.” EVO194 2. *sf*. Bu renkte olan. “*Mualla fazla dekolte, kavuniçi bir tuvalet giymişti*.” İDG80

kavur- 1. Bir şeyi bir kabın içinde kendisinden başka bir malzeme koymadan karıştıra karıştıra pişirmek. “*Soğanı şöyle bir kavurduktan sonra iki tas bulgur, üstüne suyu doldurup tencerenin ağzını kapattı*.” GK157 2. Rüzgâr, soğuk, sıcak vb. kurutmak, yakmak. “*Yakan, kavuran, aydınlık bir güneş vardı*.” BTÜ76 3. Çok üzmek, yakmak, mahvetmek. “*Madem herifi böylesine yakıp kavurmuştur, ne diye büsbütün avucu içine almaz diye düşünürler*.” BFV200

kavurma *a.* Kavurmak işi. “*Hâlbuki ateşi yakması, eti kavurması, sonra da patlıcanlarla domatesleri doğrayıp yemeği bastırması lazımdı*.” EK93

kavurt- Kavurma işini yaptırmak. “*Hususi kahve alır, özel surette kavurtur, kutusuyla teslim edersiniz*.” YD166

kavuş- 1. Ayrı kalınan, sevilen bir kimseyle bir araya gelmek, onu yeniden görmek. “*Sen yarın çıkıp gidecek, sevgiline kavuşacaksın*.” YK91 2. Yokluğu çekilen veya çok istenen bir şeye erişmek, onu elde etmek. “*Paraya çabucak kavuşacaktı.*” KY99 3. Varmak, ulaşmak. “*Kalağınoğlu fabrikasının yamacında kavuştum, desteleyiverdim yakasını*.” VV17

kavuşabil- Kavuşma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bir an evvel yatağına kavuşabilse...*” EKM84

kavuşabilme *a*. Kavuşabilmek işi. “*Herkes, az sonra çıkacak adamına bir an evvel kavuşabilmenin heyecanı içindeydi*.” İDG111

kavuşdur-* Kavuşturmak. “*Allah beni burdan kurtarıp çoluğuma çocuğuma kavuşdursun da sağlıcağnan…*” GR23

kavuşma *a*. Kavuşmak işi; muvasala, telaki, vasl, visal. “*... dolayısıyla çift gündelik, prim, hatta bahşişlere kavuşması demekti ki, işte o zaman yıllar yılı tasarladığı evciği yapıp annesiyle kardeşini kira evlerinden kurtarma işini gerçekleştirecek demekti*.” KY27

kavuştur- Kavuşmasını veya kavuşmalarını sağlamak. “*Ustabaşı odasının kapısında, kollarını kavuşturmuş, sert bakıyordu*.” EKM81

kavuşturulma* *a*. Kavuşturulmak işi. “*... Ezan-ı Muhammedi'ye kavuşturulmayı dünya nimetlerinden üstün tutan bu sapına kadar doğrucu vatandaşa şehirden epeyce uzak köylerden birinde, on dönüm tarla verildi*.” MUR12

kavuşuk (Der.) *sf.* Birleşmiş, bir araya gelmiş. "*Başgardiyan, kâtip hatta müdürün karşısında kavuşuk elleriyle durur*." SÇ189

kavuşul- Bir araya gelinmek. "*Bu terli ve yorgun kalabalık, ezici bir işten sonra kavuşulan hürriyetin bütün sevinç ve ferahlığını aşikâr eden yüzleriyle dağılıyor*." EKM14

kavuşuverme *a.* Kavuşuvermek işi. "*Kavuşmadan ama günün birinde kavuşuvermeyi umutlayarak dolaşmak*?" YD339

kay- 1. Düz, ıslak, donmuş veya kaygan bir yüzey üzerinde sürtünerek kolayca yer değiştirmek. "*Sert memelerinden kayan sutyeni büsbütün çekip attı*." SM293 2. Kaygan bir yüzey üzerinde birdenbire dengesini yitirmek. "*Kayarsa kaysın, yuvarlanırsa yuvarlansındı*." VV379 **kaymak may-*** kaymak falan. "*Kaydı maydı. Baktın ya! Gordün ya*!" GK83

kaya *a*. Büyük ve sert taş kütlesi. "*Gökte iri yıldızlarla ay, çevrelerinde siyah siyah yükselen yalçın kayalar*!" EB125 **kaya gibi** çok sağlam. "*Mazhar kaya gibi sertti*." EK225

kayak *a.* 1. Kar, su veya çim üzerinde kaymak için ayağa takılan araç; ski. "*Benim kayak elbiselerim, kayak takımım filan yok ki*." İDG61 2. Bu aracı kullanarak yapılan spor. "*Kayak için geldiğimde sizi mutlaka bulurum dememiş miydim*?" İDG58

kayalık *a.* Kayası çok olan yer. "*Kayalıklarda yeni bir patlama*!" EK2

kayalıklı* *sf.* Kayalığı olan. "*Gece düşünde gene o ilk evliliklerinin geçtiği yalçın mavi kayalıklı istasyonu görmüştü*." EB242

kayar* *a.* "Verilen karşılıkla bir kimseyi söylediğine veya yaptığına pişman etmek" anlamındaki "ağzının kayarını vermek" deyiminde geçen bir söz. "*Madem ölmedik, niye o ibnenin ağzının kayarını vermedik*?" VV217

kayarto *a. argo* Ahlaksız kimse. "*Emret ulan kayarto*!" KY35

kaybedebil- (Ar. ġayb + T. edebil-) Kaybetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Karakolluk olsak partiyi kaybedebilirdim*." BK308

kaybedilme *a.* Kaybedilmek işi. "*Ben diyor, asıl yadigârımın iyi muhafaza edilmeyip kaybedilmesine içerlemiştim*." EK218

kaybediş *a.* Kaybetmek işi. "*Annesinden sonra babasını kaybedişi…*" EK320

kaybediver- Çabucak veya ansızın kaybetmek. "*Pek pek elli metre ilerisindeki adamı nasıl da kaybedivermişti*." KP84

kaybet- (Ar. ġayb + T. et-) 1. Ne olduğunu, nerede bulunduğunu bilememek; yitirmek. "*Tatar'a benzeyen oğlan dengesini kaybetti, parke taşı da yere düştü*." EKM20 2. Yenik düşmek, yenilmek. "*Bahsi kaybetmişti*! HÇ263

kaybetme *a.* Kaybetmek işi, yitirme. "*Yirmi dört doksan beşi de kaybetmenin siniri, perişanlığı içinde fabrika sahibinin odasına geldi*." DE148

kaybettir- Kaybetme işini yaptırmak. "*Ne diye içindeki küçük adamını kaybettirmişti*?" BFV197

kaybol- 1. Yok olmak, ortadan kalkmak; yitmek. "*Kızın kaybolan anahtarlarını bir şoförün getirdiğini duymuştu Osman'dan*." KY204 2. Görünür olmaktan çıkmak, görünmez olmak. "*İşçi mahallesinin alacakaranlığında kaybolan otomobilin ardından uzun uzun bakan Pehlivan Ali … dedi*." BTÜ48

kaybolma *a.* Kaybolmak işi. "*Yüzüğün kaybolmasına canı sıkıldığı için mi*?" EK115

kayboluş *a.* Kaybolmak işi. "*Aşağı inilen bir merdivende kızıyla saçları briyantinden ışıl ışıl oğlanın kayboluşlarına baktı, iç geçirdi*." SBK114

kayboluver- (Ar. ġayb + T. oluver-) Çabucak kaybolmak. "*El sallamaya kalmadı, utanmış gibi kayboluverdi*." EB102

kaydedil- Kaydetme işi yapılmak; yazılmak. "*Mahkeme, postahaneden İsmail namına ne bu ne de geçen yıllara ait herhangi bir abone kaydedilmemiş olduğunu da tespit edip … Mevlüt'ü tevkif etmişti*." GR58

kaydediver-* Çabucak kaydetmek. "*Kalemi eline alıp kaydedivermesi lazımken çocuğun nüfus kâğıdını açtı*." BK315

kaydet- (Ar. ḳayd + T. et-) 1. Bazı önemli noktaları belirleyip yazmak. "*Birtakım evrakları deftere kaydediyor numara veriyordu*." EB60 2. Herhangi bir şeyi bir yere mal etmek, bir şeyin tarih, numara veya adını bir deftere geçirmek; yazmak. "*Kestirebildiği, fırkaya, Serbest Fırkacıları kandırıp kaydetmekten gelen hizmetinin göz önünde tutulacağı, yıllar yılı üzerinde geçinip gittikleri toprakları yeni sahiplerine yedirmeyecekleriydi*." KT338 3. Hatırlamak için yazmak; not etmek. "*Sokağın*

ismini, evin numarasını cep defterine kaydetti." EK209 4. Sesi veya resmi manyetik bant üzerine geçirmek. "*Resimlerini çektirir, kaydederiz*." YD171

kaydetme *a*. Kaydetmek işi; derç. "*Sedat, gelen giden evrak defterini açtı, bugün postalanacak yazıları kaydetmeye başladı ama aklında o*." EB38

kaydettir- Kaydetme işini yaptırmak; yazdırmak. "*Kaydettir küçük hanımları, resimlerini de çektirsinler*." YD172

kaydettirme *a*. Kaydettirmek işi. "*Onuncu yıl, mahkemeye başvurdu, sahipsiz tarlaları üstüne kaydettirmeye kalktı*." KAÇ159

kaydır- Kaymasını sağlamak, kaymasına yol açmak. "*Adam sigarasından yeni bir duman aldı, tavanda gezdirdi bakışlarını, sonra da pencerelere kaydırdı*." DHV294

kaydırabil- Kaydırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Onun memuriyetini başka bir yere kaydırabilirdi de ihtimal*." SM289

kaydırak *a*. Çocukların yassı bir taşı ayakla kaydırarak oynadıkları oyun. "*Kaydırak oynarlardı, ip atlarlardı, top hoplatırlardı*." DHV268

kaydırıver-* Çabucak kaydırmak. "*Ağa be, işine gelmeyen bir laf oldu mu kaydırıveriyorsun*!" EVO53

kaydırma *a*. Kaydırmak işi. "*Antranik onu peşin sımsıkı kucaklamış, sonra elini incecik bluzunun altına sokarak kızın ateş gibi yanan eti üzerinde kaydırmaya başlamıştı*." GAV125

kaydol- (Ar. ḳayd + T. ol-) Bir yere kaydını yaptırmak; yazılmak. "*Her yıl bir başka fakülteye kaydoluyor ama tahsilini barlarda yapıyordu*." SAR97

kaydolun-* Kaydolma işi yapılmak. "*Nüfusa, zabıt kâtibinin üzerine ama asıl babasının ismiyle, Mazhar diye kaydolundu*." EK25

kaydolunma* *a*. Kaydolunmak işi. "*Bir ara girmeyi, hatta üye kaydolunmayı düşündüyse de caydı sonra*." ÜÇK508

kayfaltı* *a*. Kahvaltı. "*Kayfaltıya oturdular yeni, dedi*." HÇ216

kayfe* *a*. Kahve. "*Kayfeyi nasıl içecen*?" SAR74

kayfeci* *a*. Kahveci. "*Senin kayfecinin çırağı*!" HÇ139

kaygan *sf*. Islak veya düz olduğundan kaydırıcı özelliği bulunan veya üzerinde kayılan, zıypak. "*O çoluk çocuk, o her yanı kaplayıvermiş kaygan çamur, o dinmek bilmeyen yağmur, o soğuk...*" EVO357

kaygı *a*. Üzücü veya kötü bir şey olacak korkusundan doğan tedirgin edici duygu; düşünce, tasa, küşüm, endişe, gam. "*Annem yüzüme kaygıyla baktı*." AY141 **kaygı çek-** üzüntü, tasa duymak. "*Sen hiç kaygı çekme ağam*." BTÜ314

kaygılan- Üzücü veya kötü bir şey olacak korkusu içinde olmak; tasalanmak, küşümlenmek, endişelenmek, gamlanmak. "*Üçü de adamakıllı kaygılanmıştı*." BTÜ42

kaygılı *sf*. Kaygısı olan; tasalı, endişeli, gamlı, mağmum. "*Sanki küçük memur olduğu hâlde, evladü iyal etrafını almışların kaygılı hâlinden de eser yoktu*." BK315

kaygılı kaygılı* *zf*. Kaygılı, endişeli bir biçimde. "*Kaygılı kaygılı bakıyordu*." EK228

kaygısız *sf*. Kaygısı olmayan, kaygılanmayan; tasasız, endişesiz, gamsız. "*Ben yeni malzeme değil, kirası ödenebilen bir çatı, kaynayan bir tencere, bol kâğıt ve kaygısız bir zamana muhtaçtım*." SAR140

kaygu* *a*. Kaygı. "*Dedim çekme kaygu müdürüm*." MUR224

kayı kayıver-* Kayıvermek. "*... içki ve meze yüklü tepsileriyle kalabalığın arasında kayı kayıveriyorlardı*." ARK176

kayık *a*. Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne. "*Kayıktan mı motordan mı çıkmasına yardım eden Atatürk'ün kibar davranışı…*" ÖE104

kayık tabak *a*. Kayık biçiminde uzun ve düz tabak. "*Kocaman bir kayık tabak dolusu dolma: Patlıcan, biber, domates*." KP63

kayıkçı *a*. Kayıkla insan veya yük taşıyan kimse. "*Beş yolcu. Kayıkçıyla altı*." SÇ85

Kayıkkafa* *öz. a*. Bir lakap. "*Sabuş Ağabey, Kayıkkafa, Osbirik Osman filan aradan ıslıkla sinyal verip duruyorlardı*." DK25

kayın *a*. Kayınbirader. "*Ne oldu ki kaynına*?" EVO94

kayınbaba *a.* Karı kocaya göre birbirlerinin babası; kaynata. "*Yirmi beşime kadar babamın baskısı, ondan sonra evlen, kaynana, kayınbaba baskısı…*" BK369 **kayınbaba mayınbaba*** kayınbaba falan. "*Ben öyle kayınbaba mayınbaba kumandasına gireceklerden değilim*." DK218

kayınbirader *a.* Karı kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi; ini, kayın. "*Kayınvalide, kayınbirader, iki baldız...*" BK368

kayınço *a*. Kayınbiraderlere sevgi yollu söylenen söz. "*Deme be kayınço*?" KY30

kayınpeder (T. kayın + Far. peder) Kayınbaba. "*Gelini örmekte olduğu yünden başını kaldırmış, kayınpederine çaktırmamaya çalışarak 'Ne olursunuz konuşmasını önleyin!' demek istiyordu*." YYB225

kayıntı *a*. Açlık bastırmaya, atıştırılmaya yarar yiyecek. "*Peder bey, hadi bakalım kayıntıya*!" EB57

kayınvalide *a*. Karı kocaya göre birbirlerinin annesi; kaynana. "*Haydarların Mustafendi'nin karısı, yetişmiş kızları, annesi, kayınvalidesi vardı ama burada böyle şeyler yadırganmaz.*" OK30

kayıp (Ar.) *a.* 1. Kaybolma, yitme, yitim. "*Kayıp mı oldu bu anahtar*?" GR142 2. Kaybedilen şey. "*Leman'ın kayıplarını çıkarmalıyız dedi*." TD17 **kayıplara karış-** bulunduğu yerden ayrılıp gitmek, gittiği yeri bildirmemek, görünmez olmak. "*Düğün gecesinden sonra kayıplara karıştınız*." DK231

kayır- 1. Koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak; himmet etmek. "*Zaten bir sürü sığıntıyı kayırmıştı*." DE185 2. Birini, başkalarının veya işin zararı pahasına tutmak. "*Ağlayan sesiyle gene de hemşerilerini kayırdı*." BTÜ109 3. Birine haksız yere kolaylıklar sağlamak, iltimas etmek. "*Babasının hatırı için önce İstanbul, sonra da Ankara'da dolgun maaşlı işlere kayırmışlar*." ARK85

kayırıl- Kayırma işi yapılmak. "*Dil bilmez, mürettiplikten anlamaz, hatır için kayırılmak istiyor," diye düşüneceklerinden korkuyordum*." BE43

kayırılma *a*. Kayırılmak işi. "*Kanına ekmek doğrayacak kadar kızdığı Muzaffer'in kayırılması, yalnız Habip'i değil, karşı partiyi temelli ilgilendirirdi*." HÇ187

kayırma *a*. Kayırmak işi, iltimas. "*Beyin kayırmasıyla zabıt kâtibi olmuştu*." EK22

kayısı (Far.) *a.* 1. Gülgillerden, sıcak veya ılık iklimlerde yetişen, çiçekleri pembemsi beyaz bir ağaç. "*Kızlıklarını bir kayısı ya da vişne dibinde, bağların kütükleri arasında, fıçı diplerinde, yıkık duvar gerilerinde kaybedip hıçkırıklar içinde bırakılmış genç kızlar…*" SBK317 2. Bu ağacın açık turuncu renkte, eti sulu, güzel kokulu, tek ve sert çekirdekli tatlı meyvesi; sarıerik. "*... üzümler, erikler, kayısılar, incir pestilleri arasında gerçekten de nazla niyazla büyümüştü*." EVO10

kayış *a.* 1. Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi. "*Mazhar kızdı, belindeki kayışa geçirili tabancasını yokladı*." EK159 2. Ustura bilenen cilalı kösele. "*İhtiyar Malik tıraş leğenini yıkadı, bileğitaşını, kayışı, usturayı güzelce silip küçük çantaya yerleştirdi*." CEM118 **kayış gibi** sert, koparılmayan. "*İlk, ikinci bardak şaraplar mezesiz filan yuvarlandıktan sonra, küçücük bir tabakla kayış gibi sert, bayat bir ciğer tava sunuldu*." GAV112

kayışlı* *sf*. Kayışı olan. "*Bileğindeki sarı kayışlı saate hazla bakıyor…*" KK169

kayıt (I) *a.* Bir yere mal ederek deftere geçirme. "*Orayı tekmil boşalttırdı, avradını mavradını, çocuklarını mocuklarını da mektebe kayıt için gönderdi*." CEM43 2. Bir yazının, bir hesabın tarih, numara vb.nin veya kopyasının bir yerde yazılı bulunması. "*Tapu ve kadastro kayıtlarında 'bir küçük ev' olarak gözüken 368 plaka numaralı ev, mahallenin öteki evleri gibi yıkılmaya yüz tutmuştu*." CEM64 3. Resmî belge. "*Yani kısacası, Muzaffer Bey'in sahipsiz topraklara devlet kayıtlarıyla sahip çıkma arifesinde oluşu, köylüyü harekete getirmiş, bir gece şehirden dönerken pusu kurup canına kıymışlardı*." KAÇ90 4. Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey; şart. "*Eee, bu dünyaya birtakım kayıtlara şartlara katlanmak için gelmemişti*." SBK232

kayıt (II) *a.* Araç, eşya. "*Ev kaydını neyle düzeceğiz*?" KÜÇ17

kayıt defteri *a.* Kayıt yapılan defter. "*Müfettişler Müfettişi usulen cezaevi kayıt defterine işleyeceğini anlamıştı*." ÜÇK413

kayıt kuyut *a*. Kayıtlı bulunma durumu. "*Dikkat edin, çok dikkat edin, otellerde beyannamesiz hatta hiçbir kayıt kuyuda dayanmadan kaçak birtakım insanlar yatırılıyor*." MM178

kayıtlı *sf*. Kaydı yapılmış, kayda geçirilmiş olan; mukayyet. "*Ne olacak, Demirkırat Parti kapanır, Demirkırat'a kayıtlılar takibata uğrar, tekmil ceza görürler*!" KAÇ80

kayıtsız *sf*. İlgisi olmayan veya ilgilenmeyen; ilgisiz. "*Öyle kayıtsız ki...*" ÇK119 **kayıtsız kal-** önem vermemek, umursamamak. "*Güzel bir kadın karşısında ben kayıtsız kalabilelim mi*?" KAÇ161 **kayıtsız ol-** ilgisiz, umursamaz, önem vermeyen durumda bulunmak. "*Elini sıkarken gözlerinden taşan mana, kudretli elin titreyişi, ateş gibi yanışı, Suat'ın kayıtsız olmadığını açıkça belirten şeylerdi*." SM180

kayıtsız şartsız *zf*. Hiçbir şart ve bağı olmaksızın. "*Bütün hayatı boyunca kocasına kayıtsız şartsız bağlı kalmış*." CEM35

kayıtsızca *zf*. İlgisiz, aldırmaz bir biçimde. "*Hâlâ korku içindeki Sadri'nin yanından kayıtsızca geçti, yeğeni Camgöz Sadık'ın omuzuna dokundu*." CEM34

kayıtsızlık *a*. Kayıtsız olma durumu; ilgisizlik. "*Kayıtsızlıkla içeri çekildi*." ÖE23

kayıver- Ansızın veya kısa sürede kaymak. "*Bu çatal da ne tuhaf, kayıveriyordu elinden*." SBK119

kayıverme *a*. Kayıvermek işi. "*Taksinin uçuruma kayıvermesinden korkuyordu*." SM220

kaykıl- Arkaya doğru eğilerek, yaslanarak oturmak. "*Yeşil kapılı öne kaykılmış bir evden içeri giriyorum*." KP92

kaykılı* *sf*. Kaykılmış olan. "*Kahve, kırmızı kiremitleri paslanmış, öne kaykılı yapının altında…*" ARK227

kaykılmışlık* *a*. Kaykılmış olma durumu. "*Öne kaykılmış yapının kaykılmışlığında hiçbir davranış olmadı*." MM239

kayma *a*. Kaymak işi. "*Hem çoğumuz kaymasını bile bilmeyiz*." İDG61

kaymak *a*. 1. Sütü yayvan kaplar içinde ve hafif ateşte tutarak elde edilen koyu, yağlı öz. "*Hiç böyle erken çıkmaz, sabahları da tereyağı, reçel, kaymak, sucuk üzerine sahanda yumurta ve sütle karnını sıkı sıkı doyururdu*." DE145 2. Yağmur ve selden sonra toprağın üzerinde kalan özlü tabaka. "*… Seyhan Nehri'yle savaşan, yatağına çekilirken bıraktığı kaymak tabakası tortuyu kırıp tarlaları yeniden süren, eken paşazadeler değil, köylüydü*." KT293 3. Bir şeyin en iyi ve seçkin bölümü. "*Fakat ne olursa olsun, gidecek, konuşacak, kaymağını yiyemeyecekti*." KT127 **kaymağını ye-** bir şeyin en büyük payını, kârını ele geçirmek. *Fakat ne olursa olsun, gidecek, konuşacak, kaymağını yiyemeyecekti*." KT127 **kaymak bağla-** sütün veya bir sıvının üzerinde kaymak oluşmak; kaymaklanmak. "*Kışın taşan derenin bıraktığı kaymak bağlamış mil, güneşte çatlamış, öteye beriye pislemişlerdi*." EKM47 **kaymak gibi** bembeyaz ve pürüzsüz. "*Kaymak gibi bez dokuyorduk, tövbe iplik kopmuyordu*." CEM32

kaymakam (Ar.) *a*. Bir ilçede devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi; ilçebay, yarbay. "*Emekli kaymakam karısıymış da kocası ölmüş de...*" KÜÇ41

kaymakamlık *a*. 1. Kaymakam olma durumu. "*Zülfikar Bey, eski kaymakamlık günlerinden kalma bir alışkanlıkla ellerini arkasına bağlamış…*" DK68 2. Kaymakamın makamı ve bu makama bağlı resmî dairelerin bütünü. "*Kaymakamlık günlerinde ilçe öğretmenleriyle küçük memurları, muhtarları filan kaymakamlık binasına toplayıp çektiği söylevleri hatırlatır tarzda konuşuyor, alkolün etkisi arttıkça heyecanı, konuşma isteği de artıyordu*." DK77

kaymaklı *sf*. Üzerine veya içine kaymak konulmuş olan. "*Sözde hamallar arabanın çikolata yükünü boşaltır yerine kaymaklı bisküvi yüklerlerdi.*" SBK35

kaymaklı dondurma *a*. Sütten yapılmış dondurma. "*… tabağından taşıp dökülen kaymaklı dondurmayı hatırlatıyorlardı*." EVO188

kayme (Ar.) *a*. Kâğıt para. "*Cebinde on kayme, kahpe İstanbul'u bi güzel dolaşmıştı*." YYB140

kayna- 1. Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda buhar durumuna geçerek fokurdamak. "*… paslı gıcırtılar yükseliyor, radyatöründeki suysa fokur fokur kaynıyordu*." SAR16 2. Yiyecek, içecek fokurdayacak derecedeki suda pişmek, haşlanmak. *"… çaylar kaynıyor, kahveler pişip bol bol sigara içiliyordu*." YK72 3. Kırık, çatlak kemik veya metal parçalar eski durumunu almak, birbirine yapışmak. "*Teyzesinden duymuştu, hemen gösterilip usulünce sardırılmazsa yanlış kaynar, düzeltmek için ayağı tekrardan kırmak gerekirdi*." KÜÇ45 4. *argo* Arada kaybolmak. "*Habip gibi nice niceleri içeri atılmalarına karşın suçlu bulunup çıkarılamamış, Muzaffer kaynayıp gitmişti*." KAÇ82 5. Coşmak, heyecanlanmak. "*Adam vara yoğa kahkahalar atıyor, hazdan kaynıyordu âdeta*." ARK39 6. Bir yerde huzursuzluk, tedirginlik olmak.

"*Millet için için kaynıyor usta*." CEM121 7. Çok miktarda bulunmak. "*Somyada da tahtakurusu kaynar şimdi*." EKM6

kaynak (I) *a*. 1. Bir suyun çıktığı yer; eşme, göz, kaynarca, pınar, memba. "*Birinde komşu kızı Şadiye'yle Çamlıca'da koşmuş, oynamış, ekmek peynir, yeşil soğan yemişler, kaynaktan yan yana su içmişlerdi*." KÜÇ22 2. Bir şeyin çıktığı yer; hazine, mebde. "*Tahminlerine inanılır kaynaklar, karşı partinin gittikçe artan şansından emin görünüyorlar*." HÇ73 3. Gelir, kazanç, sağlık vb.ni sağlayıcı öge. "*Bunlar memleketimin ekmek ve refah kaynaklarını elinde tutan fabrikatör, çiftçi, tüccar gibi büyük işadamlarıydı*." SAR141

kaynak (II) *a*. İki metal veya yapay parçayı ısıl yolla birleştirme yöntemi, kaynaştırıp yapıştırmak işi. "*Berikiler önlerinden hızla geçip aşağıdaki kaynak dairesinin bulunduğu köşede kayboldular*." VV134

kaynakçı *a*. Kaynak yapan kimse. "*Kaynakçı İhsan, 'Numaradır. Bunların yalnız Allah bir dediğine inanacaksın!' demişti*." KP9

kaynakçılık *a*. Kaynakçının yaptığı iş. "*Kendimi övmek gibi olmasın ama tornacılıktan anlarım, tesviyecilikten anlarım, kaynakçılıktan, dokuma tezgâhlarından…*" EVO185

kaynama *a*. Kaynamak işi; galeyan. "*Mazhar'ın kanı damarlarında kaynamaya başlamıştı*." EK68

kaynana *a*. Karı kocaya göre birbirlerinin annesi; kayınvalide, hanımanne. "*O apartman sahibinin yalnız küçük kızına değil, karısına, büyük kızına, gelinine, hatta kaynanasına bile söverdi ama Antranik ağzının tadını bilirdi*." GAV122 **kaynana maynana*** kaynana falan. "*Kaynana maynana da asla hesaba katmam*." EK148

kaynana ağzı *a*. İleri geri veya yersiz konuşma, gereksiz dedikodu yapma. "*Ben yatarken kaynana ağzı yani...*" EVO93

kaynanalık *a*. Kaynana olma durumu; kayınvalidelik. "*Kadının içinde birden bir kıskançlık, henüz yüzünü bile görmediği gelinine karşı duyuverdiği kaynanalığın henüz gelişmemiş kıskançlığı geçti*." ÖE87 **kaynanalık et-** kaynana, gelinine veya damadına kötü davranmak. "*Oğlumun avradına töbe kaynanalık etmeyecem*." ÇK98

kaynar 1. *sf*. Kaynamakta olan. "*Yüzleri kaynar suda haşlanmışa benziyordu*." BTÜ215 2. *a*. Yeni doğum yapmış anneye ve konuklara sunulan tatlı içecek. "*Sen misafirlere kaynar ikram edersin*." DE37

kaynaş- 1. Çok kalabalık ve hareketli olmak, hareket etmek. "*Yeşil tramvaylar tellerde mavi şimşekler çaktıra çaktıra geçiyor, kaldırımlarda kaynaşan kalabalık…*" BE27 2. Uyuşmak, yakın ilişki kurmak, derinleştirmek, iyi anlaşmak. "*Yanlarında çoluk çocuğuyla, neşe içinde kaynaşan insanlar … ona eski günlerini ve bizi hatırlatmış, hem de her zamandan çok*." BE37

kaynaşıver-* Çabucak kaynaşmak. "*Hemen kaynaşıverdiği konsomatris kadının kızına bitiyor, daha çok da bütün bunları ondan saklayan Cevdet'ten öç almayı kuruyordu*." SBK232

kaynaşma *a*. 1. Kaynaşmak işi; füzyon. "*Bu tebessüm içindeki kaynaşmayı perdeliyordu*." SM139 2. Kalabalığın çok olduğu bir yerde kıpırdanma, hareketlilik. "*Bütün bu kaynaşma içinde çocuklar, çarşaflı kadınlar, bıyığı düşmüş, sakalı uzamış insanlar…*" BE7 3. Huzursuzluk. "*Boyuna bozulan kuyrukta yeni bir kaynaşma…*" KÜÇ58

kaynaşmış kütleci* *a*. İnsanlar arasında sınıf ayrımı yapmayan, eşitlikçi kimse. "*Hep o pırıl pırıl umutla yürüyor, iki yüz lirayı dilenciye layık gören bu sınıfsız, kaynaşmış kütleci yurttaşı dilenci olmaktan çıkaracak ne miktar bir para verirse uygun düşeceğini tasarlamaya çalışıyordu*." MM71

kaynaştır- Kaynaşmasını sağlamak. "*Peki bugün bunları bu kahveye toplayıp kaynaştıran şey ne olabilirdi*?" MUR61

kaynaştırıver-* Çabucak kaynaştırmak. "*Nasıl olmuştu pek anlayamıyor, söz analardan açılmış, Müfettişler Müfettişi'yle teğmenin ana tutkuları dostluğu kaynaştırıvermişti*." ÜÇK323

kaynat- 1. Kaynamasını sağlamak. "*Dedim ki, adam size tencere kaynatıyor, çay kaynatıyor, cigara da veriyor*." YK68 2. *argo* Unutulmasını sağlamak. "*Hacı Emmi tahditi bilmediğini kaynatmıştı*." GK172 3. Konuşmak, sohbet etmek. "*Otuzluk bakkal, babasının sağlığında da gelir gider, çevrenin genç kızları, daha çok da yoksul kadınlarıyla kaynatırdı ama babası on yıl önce ölüverince dükkâna temelli yerleşmişti*." MM211

kaynata *a*. Karı kocaya göre birbirlerinin babası; kayınbaba, kayınpeder, babalık. "*Ünal eliyle onları selamlayıp koşarak kaynatasının alaçığına gitti*." EVO302 **kaynata maynata***

kaynata falan. "*Evi satıp bir apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim.*" EB222

kaynatıl- Kaynatma işi yapılmak. "*Ot kökü üzerinde göverir, armut dibine düşer, katran istendiğince kaynatılsın olmazdı şeker*." SBK84

kaynatıver-* Çabucak kaynatmak. "*Suyu kabıynan üstüne koyuyorsun, bir iki demeden kaynatıveriyor*." BTÜ373

kaynatma *a*. Kaynatmak işi. "*Her şey rahatça görülemiyordu ama gene de kanını kaynatmaya yetiyordu.*" EK248

kaynattır-* Kaynatma işini yaptırmak. "*Tencereyi kaynattıranlara*." BTÜ218

kaynayabil-* Kaynama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gösterilmemişse yanlış kaynayabilir, doğrultmak için tekrardan kırmak gerekirdi*." KÜÇ50

kaynayadur-* Kaynamayı sürdürmek. "*Çay kaynayadursun, süpürgeyi kapıyor, sofayı mırıl mırıl süpürüyordu*." ARK105

kaynayış *a*. Kaynamak işi. "*Suyun çabucak kaynayışına karısı amma da şaşacaktı*." BTÜ372

kaynayıver- Çabucak kaynamak. "*Birdenbire kanı kaynayıvermişti*." EK62

kaypak *sf*. 1. Üzerinde kolaylıkla kayılan; kayağan. "*Eski gardiyan bozuk ve kaypak kaldırımda kendi ayak sesine dalmıştı*." ÇK71 2. İnanç ve düşüncesini değiştiren, sözüne güvenilmeyen (kimse); dönek. "*Kurnaz, kaypak, inceden inceye alay ediciydiler*." GK184

kaypaklaş- Kaypak bir duruma gelmek. "*Kaypaklaşmış bir tümsek inilirken bazen ayaklar kayıyor, yuvarlananlar oluyordu*." CEM102

kaypaklık *a*. Kaypak olma durumu, döneklik. "*Parti il başkanının koca göbeğinden, bilgisizliğinden, bodurluğundan, kaypaklığından söz etti*." VV352

Kayseri *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Basar Tarsus'a, Kayseri'ye giderim*." CEM155

Kayseri Dokuma Fabrikası* *öz. a.* 1935 yılında Kayseri'de kurulan fabrika. "*Sekizi onu Kayseri Dokuma Fabrikası'na gitti*." BTÜ7

Kayserili *öz. a*. Kayseri ilinden olan kimse. "*Ben de Zeynep de Kayserililerin dokuma fabrikasında iş bulduk*." EVO378

kaytan *a*. Pamuk veya ipekten sicim. "*Ortanca ... fırıldağına yeni bir kaytan alabilmenin sevinciyle bağırdı*." EVO30

kaytan bıyık *a*. İnce ve uzun bir bıyık türü. "*O kaş, o gözler, o kaytan bıyık...*" OK31

kaytan bıyıklı *sf*. İnce ve uzun bıyıklı. "*... kaytan bıyıklı, acar bir delikanlı, 'Buyurmaz mısınız küçük hanım?' diye davette bulunsa, Nuran da o gün gördüğü kız gibi kırıtarak arabaya girmez miydi sanki*?" KY7

kaytar- İş yapmaktan kaçmak. "*Zanaatımın hakkını vermezsem, kaytarırsam, aldığım para haram kaçar*!" YYB45

kaz 1. *a*. Perde ayaklılardan, genellikle beyaz veya boz renkli, uzun boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş. "*Senin yerinde olsam, kuruyemişçiyi kaz yolar gibi yolarım.*" KÜÇ14 2. *sf*. Budala olan (kimse). "*Ustalıkla yolunacak bir kaz*." EK250 **kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez** "büyük çıkarlar beklenen durumlarda küçük fedakârlıklar yapılmalıdır" anlamında kullanılan bir söz. "*İnsan kaz gelecek yerden tavuğu esirger mi*?" EB222 **kazı koz anla-** söylenen şeyi çok yanlış anlamak. "*Son yıllarda büsbütün kocayıp kazı koz anlayan Azgın bu hâle geldi mi, gözü dünyayı görmezdi*." MUR376 **kazın ayağı öyle değil** `bir sorun, bir durum sanıldığı gibi değildir` anlamında kullanılan bir söz. "*Ama kazın ayağı öyle değil bence*!" EK373

kaz- 1. Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak. "*Bir zaman, ta ötedeki sıska dutun yanı başında çömelmiş yeri kazan delikanlıyla çevresindekilere baktılar*." EVO190 2. Bu yolla çukur, kuyu, yol vb. oluşturmak. "*Onu ellerimle kazdığım mezara, gene kendi ellerimle gömdükten sonra mezarına kapanıp ben de ölsem*!" EKM23

kaz adımı *a*. Dizi kırmaksızın ve ayağı sert bir biçimde yere basarak yürüme biçimi. "*Salman Çavuş kaldırımdan aşağı kaz adımlarıyla gidiyordu.*" GR77

kaz kafalı *sf*. Anlayışsız, kavrayışsız, kafasız (kimse); kalın kafalı. "*Kaz kafalı, kuş beyinlisin*!" SBK215

kaz kanadı* *a*. Bir saç şekli. "*Gıcır gıcır taralı saçlarının sağ perçemini kaz kanadı atmış sola*." BFV254

kaz yumurtası* *a. argo* Alık, aptal, budala. "*Hıyar, aptal, kaz yumurtası, taş arabası*!" BFV39

kaza (Ar.) *a.* 1. İstem dışı veya umulmayan bir olay dolayısıyla bir kimsenin, bir nesnenin veya bir aracın zarara uğraması. "*Kaza olduğu sıra yaralıyı arabasına alıp hastaneye götürseydi adam kan kaybetmez, ölmezdi*." BTÜ363 2. Vaktinde kılınmayan namazı veya tutulmayan orucu sonradan yerine getirme. "*Sabah namazını kazadan kılıp çıktı gitti*." EVO93 3. İlçe. "*İstanbul'a yakın kazalardan birisinde oturan ve kocası ticaretle uğraşan küçük halam da derhal müdahale eder*." AY118 **kaza geçir-** can ve mal kaybına veya zararına neden olan kötü bir olayla karşılaşmak. "*Kocası hasta ya da kaza geçirdi diyelim*." TD97 **kaza maza*** kaza falan. "*Şimdi kazalarda mazalarda millet akın akın bizim partiye giriyormuş*." ÜÇK519 **kazaya uğra-** kaza geçirmek. "*Şayet öyle bir kazaya uğrarsam tamirini de kendim yapabilecek yaştayım*." KY87

kaza kurşunu *a.* Kazayla isabet eden mermi. "*Kaza kurşununa gelmek de vardı be Meryem*!" TD23

Kazablanka* *öz. a.* 1. Fas'ta bir şehir. "*Bu türkünün motifleri Hint'te, Çin'de, Kazablanka'da, New York'ta, Po Vadisi'nde, Güney Amerika bozkırlarında, Orta Anadolu'da da vardı.*" CEM84 2. İstanbul'da bir eğlence yeri. "*Baba alınmadı değil çift atlı arabanın durmamacasına işlediği günlerin Kazablanka'sı, Cumhuriyet'i, Beyaz Park'ını düşünüp*." BFV15

kazak (Fr.) *a.* Baştan geçirilerek giyilen, uzun kollu, örme üst giysisi. "*Yüz mumluğun altında beyaz hasır iskemlesine oturmuş, yumuşak tirşe renkli bir yünden kazak örüyordu*." İDG29

kazan *a.* 1. Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap. "*Kamyonların tencere, tava, kazan, çulları, kedileri köpekleriyle alıp alıp, kafile kafile götürdüğü pamuk toplayıcı yerli ırgatlar…*" KT257 2. Buhar makinelerinde, kalorifer tesisatında, suyun kaynatıldığı büyük derin kap. "*Bir duvar ötedeki kazanın adamakıllı ısıttığı deponun duvarına sırtlarını dayadılar*." MUR297 **(bir yer) kazan (biri) kepçe** `bir yeri etraflıca (dolaşmak, aramak)` anlamında kullanılan bir söz. "*Boş zamanlarındaysa İstanbul kazan, o kepçe*!" GK347

kazan- 1. Kazanç sağlamak. "*Senin gibi olacağım, senin gibi kucak dolusu para kazanacağım*." ÇK103 2. Olumlu, iyi bir sonuç elde etmek. "*Diyelim ki davayı kazandı*." KT364 3. Edinmek, sahip olmak. "*Niyazi yedi nüfusluk aileyi geçindirmek yükü altında bir omuzdaş kazanacağı için memnundu*." BE42 4. Yenmek, galip gelmek. "*Maçı bir sayı farkla kazandık*." BE88 5. Kendinden yana çekmek. "*Ne Filiz'i yeniden kazanan Maşa'nın Filiz'in çevresinde dört dönmesi…*" BFV221 6. Çıkmak, isabet etmek. "*Bir sıra altın dişiyle sarı sarı gülerek gelen Muhsin piyangodan büyük ikramiyeyi kazanıp kazanmadığını soruyor*." KP91

kazan dairesi *a.* Gemi veya çok katlı yapılarda ısıtma sisteminin yer aldığı bölüm. "*Kazan dairesine kömür gitmiyor, haberin olsun*!" KT25

kazanabil- Kazanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ah bunları kazanabilse de kocasının içki sofrasını eliyle hazırlasa*!" GR94

kazanç *a.* 1. Satılan bir mal, yapılan bir iş veya harcanan bir emek karşılığında elde edilen para; getiri, temettü. "*İtalyan'ın kabahati olmasa bile, madem onun yüzünden kazançlarımız azalıyor, bassın gitsin*!" CEM53 2. Bir işten elde edilen iyi sonuç; yarar. "*Her şeye rağmen Babil Kulesi'nin yapıldığı günlerden bugüne insanoğlunun dişiyle, tırnaklarıyla söküp kopardığı büyük kazançlar vardı*." GR145

kazançlı *sf.* Kazanç getiren, kazanç sağlayan. "*Dönecekti, mutlaka mutlaka dönecek, ona Çemberlitaş'taki köfteci dükkânı gibi işleyen bol kazançlı bir işyerinin sahibi olarak dönecekti*." DK187

kazandır- Kazanmasını sağlamak; vermek. "*Bu size ne kazandırır*?" KK62

kazandırabil- Kazandırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sinan anlamıştı ki, bu güçlü, hem de çok güçlü adam ona, köylüyle birlik olmasından eline geçen ve geçecek olanlardan çok fazlasını kazandırabilir*!" KT362

kazandırış* *a.* Kazandırmak işi. "*Gâvıra para kazandırışın, gâvırdır kuvatlanır*." EKM142

kazandibi *a.* Dibi tutturularak hafif yanık kokusu verilmiş muhallebi. "*İki kazandibi söylediler, dondurmalı.*" SBK313

kazanıl- Kazanma işi yapılmak. "*Satıştan kazanılan mangırlar bende duracak*!" SÇ187

kazanılabil-* Kazanılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Mevsimine göre, limon, portakal, şekerkamışı, şu bu satılabilirdi, iyi kötü bir şeyler kazanılabilirdi*." AY148

kazanılıver-* Çabucak veya kolaylıkla kazanılmak. "*Öyle bir mevki ki, her davranışta, pis kabzımallıktan kazanılanın birkaç katı, hiç terlemeden kazanılıvermeliydi*." GK107

kazanılma *a*. Kazanılmak işi. "*Oyunun kazanılmasında kozların şanlı gerekliliğine karşı, bu küçük sayıların tevazuu meydandadır*." YYB213

kazanış *a*. Kazanmak işi. "*Az para kazanışı kendi suçu mu*?" DE109

kazanıver-* Çabucak kazanmak. "*Odacının önemsizliği, bir anda dehşetli önem kazanıverdi*." MM245

kazankulpu* *a*. Rastık çekerken kullanılan bir yöntem. "*Kızlar kaşlarına kazankulpu rastık çekmiş, dudaklarını çiğ, acı kırmızıyla taşıra taşıra boyamışlardı*." SUÇ70

kazanma *a*. Kazanmak işi; kesp. "*Davayı kazanmaya doğru gittiklerini anlıyordu*." EK139

kazanmışlık* *a.* Kazanmış olma durumu. "*Devrilenlerin suistimalleri yok değildi ama hiç olmazsa milletin kârına, havadan kazanmışlığına karışmazlardı*!" KK123

Kazanova* *öz. a.* 1. Giacomo Girolamo Casanova; çapkınlığıyla tanınan İtalyan yazar ve maceraperest (1725-1798). "*Bu çocuk tam manasıyla bir Donjuan yahut Kazanova'ydı*." İDG88 2. *öz.* Bir lakap. "*... Kazanova Erdal lafa tabanca sıkıveriyordu*." MUR52

Kazanovalık* *a.* Kazanova gibi olma veya yaşama. "*Boş ver Kazanovalığa, dedi*." KY25

kazara (Ar. ḳażāʾ + Far. -rā) *zf.* 1. Kaza sonucu, yanlışlıkla, bilmeden, kazaen, ezkaza. "*Yoktur ama kazara düşüverdiler mi…*" EB153 2. Rast gelerek, rastlantı sonucu olarak; tesadüfen. "*Bakışlar kazara rastlaşınca da kaşlar hemen çatılır*." ARK10

kazasız belasız *zf.* Kazaya veya güçlüğe, sıkıntıya uğramadan. "*Yeter ki Marika'dan kazasız belasız kurtulsun*." GAV185

kazaska (Rus.) *a*. Kafkasya kökenli, hızlı oynanan bir halk dansı. "*O kadar güzel çarliston, kazaska, harmandalı oynuyordu ki*." AY123

kazdır- Kazma işini yaptırmak. "*Halkasının içine vaktiyle kazdırdığı üç isimden Mazhar'ı kazımıştı*." EK362

kazı *a*. Bir yeri kazma işi; hafriyat. "*Amele çavuşu toprak kazısı işçilerinin başında, beyaz mantar şapkasıyla dikilmekte olan Laz taşeronun yanına sokulmuştu*." BTÜ124

kazı- 1. Bir araç kullanarak silmek, çıkarmak. "*Kırık bir alüminyum kaşık sapıyla çamurları kazıdı, sildi, sonra fırçaları aldı*." YYB45 2. Tıraş etmek. "*Diş çeker beleş, ağrı keser, kırık sarar, saç tıraş eder, sakal kazır metelik almaz*." CEM28 3. Sertçe ovmak. "*Annesi de tıpkı böyle kazıyarak silerdi merdivenleri, sofayı, odaları...*" MM77

kazık *a.* 1. Toprağa çakılmak için hazırlanmış, ucu sivri demir veya ağaç. "*O, ipini kazığını koparmış gibi, zapt olmuyordu*." EVO289 2. Yapıların temelinde kullanılan, toprağa çakılan veya toprak içine giren tahta, maden veya betonarmeden silindir, prizma vb. biçimindeki uzun parça. "*Tel örgülerle çevrili alanın içindeki düzlüğe kazıklar çakılmış, boydan boya ipler gerilmişti*." BTÜ104 3. Alışverişte aldatma. "*Onu konsomasyon edene kazık atmaz*." ARK185 4. Kazığa oturtarak uygulanan öldürme cezası. "*Gelenler ipten, kazıktan kurtulmuş haylazlarsa hele, bu büsbütün lazımdı*." DE185 5. İnsanı üzerine oturtarak öldürdükleri, yere dik çakılmış sivri uçlu odun veya şiş. "*Böylelerini hapsetmek değil, kazığa oturtacaksın*!" YD153 **kazık at-** aldatmak, kazıklamak. "*Kazanmak için müşteriye kazık atmak, malı satın alırken de madik oynamak lazım*." GR219 **kazık gibi** dimdik. "*Ne dikiliyorsun kazık gibi*?" BFV181 **kazık kadar** kocaman (kimse). "*Kazık kadar adamsın ayol*!" BFV249 **kazık kak-** devamlı kalmak, ebediyen yaşamak. "*Gitmeyeceksen kazık kak*!" SÇ180 **kazık ye-** aldatılmak, kazıklanmak. "*Sandalyesinde dalgın dalgın oturmakta olan Veli Ağa, bir hesapta on iki bin liralık bir kazık yediği kısa boylu, patlak gözlü simsarı düşünüyordu*." SAR54

kazıkla- Bir malı, bir kimseye değerinden çok pahalıya satmak, alışverişte aldatmak; oymak. "*Apartman sahibinden yevmiye almıyor ama zavallı işçileri kazıklıyor*!" DK94

kazıl- Kazma işi yapılmak. "*Bir kısmımız kazıyor, bir kısmımız da kazılan çakılları kamyona kürek kürek atıyorduk*." AY174

kazılıver-* Çabucak kazılmak. "*Semt kanalizasyona bağlı olmadığı için tuvalet rastgele kazılıvermiş bir toprak çukur ve etrafı paslı tahtalarla çevrilmiş daracık bir barakadan ibaretti*." DK19

kazılma *a*. Kazılmak işi. "*... temeller*

kazılmaya, kazılan temellerdeyse duvarlar yükselmeye başlamıştı.” GK357

kazın- 1. Kendi kendini kazımak. “*Midesi kazınıyordu*.” KP64 2. Kazıma işi yapılmak. “*Yüzüm kazınırken sabırsızlanıyor…*” AY194

kazınık* *sf*. Kazınmış olan. “*Çevrelerine endişeyle bakıp sakalsız, kravatlı hatta bıyığı kazınık herkesten polis diye şüphelenerek usul usul konuşuyorlardı*.” YD334

kazıt- Kazıma işini yaptırmak. “*… başka babalar gibi yalnız başına berbere gidip saçlarını kestirse, sakalını kazıtsa…*” KAÇ130

kazıtma *a*. Kazıtmak işi. “*Oğlunun, el kızının sözüyle bıyıklarını kazıtması*!” SM126

kazıyabil- Kazımaya gücü yetmek. “*Yüzyıllar boyu rezaletleriyle tarihi dolduran bu heriflerin Mustafa Kemal köklerini kazıyamamıştı be*!” VV102

kazıyış *a*. Kazımak işi. “*En çok, koca bıyığını kazıyışını hazmedemiyordu*.” TD98

kazıyıver-* Çabucak kazımak. “*Şu sakalını kazıyıver diyecektim*.” HÇ147

Kazlıçeşme* *öz. a*. İstanbul’un Zeytinburnu ilçesinde bulunan bir mahalle. “*İplik amelesi, Kazlıçeşme'de*.” BK283

kazma *a*. 1. Kazmak işi. “*Toprak kazma işinden sonra temel betonları döküldü*.” BTÜ138 2. Toprağı kazıp kaldırma, düzeltme vb. işlerde kullanılan ağaç saplı demir araç. “*Sabahın beşinde, benimle birlikte yirmi iki işçi, ellerimizde kazma küreklerle, çift lastikli, kocaman bir Doç kamyonunun radyatörü önünde biriktik*.” AY173

kazmala-* Kazma vurmak. “*Temelini durmamacasına kazmaladığı duvarın kocaman bir parçası gürültüyle yıkılınca ortalık harç, kireç tozundan görünmez oldu*.” GK138

kazmalı* *sf*. Kazması olan. “*Bu düzlükten aşağıya bakıldığı zaman, yol açımında kullanılan büyük makinelerle, elleri kazmalı, kürekli işçiler görülüyordu*.” KY46

kazmasız* *zf*. Kazma olmaksızın. “*Kalın duvar kazmasız delinmezdi ki*.” KAÇ73

kebap (Ar.) *a.* Doğrudan doğruya ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et. “*Paydoslarda da oğlan sevgilisine Şam tatlısı, kebap ısmarlar, gazoz ikram eder*.” BTÜ66

kebap mebap* kebap falan. “*Temiz bir bardak, eyi bir kebap mebap...*” CEM59

kebapçı *a.* 1. Kebap yapıp satan kimse. “*Tezgâhından gülen kebapçı başını salladı*.” CEM149 2. Kebap yenilen veya satılan yer. “*Yolun alt başındaki kebapçının yolunu tuttular*.” CEM51

kebapevi* *a.* Kebapçı. “*Ayağa fırlamış, kebapevi müşterilerini bize baktırıp duruyor, sarhoş ağzı veryansın gidiyordu*.” YYB158

kebaplık *sf*. Kebap yapmaya elverişli, kebap yapmak için ayrılmış. “*Şişlere geçirilmiş kebaplık, taze etler, zeytinyağlı dolmalar, biber, yaprak, patlıcan dolmaları…*” SUÇ50

kebapsız* *zf*. Kebap olmaksızın. “*Niyeti uzun boylu oturup içmek olmadığı için, kebapsız filan sadece şarap istedi*.” DE134

kebe (Der.) *a*. Keçe. “*Kudret Beğ’i lokantada küçük tereyağı kebeleri, peynir tulumları, taze mevsimlik meyve sepetleriyle bekler, o gelince dinsel bir saygıyla ayağa kalkar, küçük bir iltifatına kavuşmayı cana minnet bilirlerdi*.” MM168

keçe 1. *a*. Yapağı veya keçi kılının dövülmesi veya ayakla tepilmesiyle elde edilen kaba kumaş. “*Bacağına keçe sarmadan dolaşabilirsen dolaş.*” YYB131 2 *sf*. Bu kumaştan yapılan. “*Tam bu sırada yanlarından keçe külahlı iki kişi geçiyordu*.” OK11 **keçenin dört ucunu bırak-*** işi oluruna bırakmak. “*Bir ara kürtaja mürtaja boş verip keçenin dört ucunu bırakmayı düşündüyse de uygun bulmadı*.” GR113

keçi 1. *a*. Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, genellikle çenesinde sakalı olan memeli hayvan. “*İneklerimiz, tavuklarımız, koyun, keçilerimiz olurdu; taze süt içer, yumurta yerdik, hem de bol bol*.” AY203 2. *sf*. Ayak direyen, direnen; inatçı. “*Biz ona Keçi deriz, inatçı*.” GR107 3. *öz. a.* Bir lakap. “*Keçi Melahat sonunda yola gelmiş, mahsustan öyle davrandığını söylemişti*.” SBK254 **keçileri kaçır-** delirmek veya bunalım içinde bulunmak. “*Keçileri mi kaçırırdı*?” GAV113

keçi sakallı *sf*. Keçi sakalı olan. “*Birden keçi sakallı biri belirdi*.” KK76

keçiboynuzu *a*. Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan keçiboynuzu ağacının baklaya benzer, şekerli yemişi; harnup. “*İki kolunda iki sepet, sepetlerde mevsimine göre, elma, armut, ayva,*

limon, portakal, keçiboynuzu, nar, koltuğunda da bir el terazisi.” EKM101

keçilik *a.* İnatçılık etme. “*Keçiliği bırak*.” ARK76 **keçilik et-** inat etmek. “*Sakın bu da yıllarca öncenin Melahat'ı gibi keçilik etmeye kalkmasındı*?” SBK237

keder (Ar.) *a.* Maddi ve manevi olarak duyulan aşırı üzüntü; elem, ızdırap, inkıbaz. “*Yaşlı kadının yüzünden kederin gri gölgesi geçti*.” KY11 **keder et-** üzülmek, ızdırap duymak. “*Sen hiç keder etme*.” HÇ64 **keder ver-** üzüntü vermek, kederlendirmek. “*Çocuğun cıvıl cıvıl neşesi ona keder vermişti*.” KAÇ134

kederlen- Kederli olmak; mükedder olmak. “*Gözlerindeki pırıltı söndü, kederlendi*.” SAR80

kederli *sf.* Keder içinde olan; ızdıraplı, mükedder. “*Çok düşünceli hatta kederli bir hâli vardı*.” KP97

kedersiz *sf.* Keder içinde olmayan; ızdırapsız. “*Orospusuz, pezevenksiz, gamsız, kedersiz pırıl pırıl yarınlara olan inancım şahlanıyor*.” KP94

kedi *a.* Kedigillerden, memeli, köpek dişleri iyi gelişmiş, çevik ve kuvvetli, evcil, küçük hayvan; pisik. “*Kediyi oğluna değişemiyordu*.” KP18 **kedi gibi** uysal ve sokulgan. “*Kocasının yanına kedi gibi sokuldu*.” DE168 **kedi ile köpek gibi** birbirleriyle geçinemeyen, anlaşamayan kimseler için söylenen bir söz. “*Kediynen köpek gibiydiler*.” GK245 **[kedi] ulaşamadığı ciğere mundar dermiş** "kişi, elde edemediği şeyi istemiyormuş, beğenmiyormuş gibi görünür" anlamında kullanılan bir söz. “*Ulaşamadıkları ciğere mundar diyenlerdendi Pazarcı da*.” KK176 **kedinin boynuna ciğer asılmaz** `bir kimseye, kullanıp zarar vereceği, kendine mal edip ortadan kaldıracağı şey emanet edilmez` anlamında kullanılan bir söz. “*Kedinin boynuna ciğer asılmaz*!” VV287

kedisiz* *zf.* Kedi olmaksızın. “*Kedisiz sıçan mı tutuyor*?” MM102

kefal* (Rum.) *a. argo* Sonuna kadar içilmeden atılmış sigara, büyük sigara izmariti. “*Duvar dibinde yatan irice bir izmarite gözü takıldı. Kefale bak kefale diye geçirdi*.” SUÇ224

kefalet (Ar.) *a.* Birinin borcunu ödememesi veya verdiği sözü yerine getirmemesi durumunda bütün sorumluluğu üzerine alma durumu; kefillik. “*Evet, sonunda alavere dalavereye gelmiş, hatır belası kefaletlere girişmiş*.” GR204

kefaret (Ar.) *a.* 1. İşlenmiş bir günah, suç veya kabahatin bağışlanması için dinî bakımdan verilmesi veya yapılması gereken şey. “*Cenab-ı Allah bu suretle günahlarımın kefaretini ödetiyor*.” KY33 2. Bir şeyin karşılığı olarak ödenmek zorunda kalınan şey, diyet. “*Oğlunun başına bela etmenin kefaretini ödemek için bir canlı gölge, bir hayali fener gibiydi*.” ÜÇK436 **kefaretini öde-** bir suçun, bir kabahatin bağışlanması için karşılık ödemek. “*Beni, bu hayvan, bu eşşek, bu eşşoğlu eşşek kardeşini uyandır, rahatlığın şımarıklığı içinden çek kaldır, işsiz bir yurttaşımın ıstırapları karşısında kafayı çekip gamsız kahkahalar atmak günahının kefaretini ödet*.” YYB234

kefeki *a.* Diş köklerinde oluşan kireçsi taş tabaka; küfeki, tartar. “*Kefeki bağlamış dişleriyle keleş keleş, ama içtenlikle güldü*.” ÜÇK349

kefen (Ar.) *a.* Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan. “*Geceleri altına işiyor diye anası bir köylü kefeninden kestiği bez parçasını meşine sarıp boynuna muska diye asmıştı*.” EVO17 **kefeni yırt-** ağır bir hastalıkta ölüm tehlikesini atlatmak. “*Bilmem ama ünlü bir deyimle, galiba bu kez de kefeni yırttık*!” KK55

kefen parası *a.* Ölüm durumunda gerekli masrafların görülmesi için ayrılmış para. “*Eski kadın, belki de ileriyi düşünerek kefen parası filan diye bir kenara bir şeyler saklamış olabilirdi*.” DK38

kefen soyucu *a.* Ölüyle birlikte gömülen değerli eşyaları çalan kimse, ölü soyucu, mezar soyguncusu, nebbaş. “*Açtırmasın ağzımı, kefen soyucu rezil!*” CEM48

kefenlen-* Ölü kefene sarılmak. “*Cenazeler kefenlenmiş, tabuta konmuş*.” YYB85

kefenli *sf.* Kefene sarılmış. “*Yumulu gözlerinin içinde kefeniyle hortlamış habis ruhlar. Beyaz kefenli*.” KT319

kefenlik *sf.* Kefen almak için ayrılmış (para). “*... kefenlik param bile kalmadı*.” EVO24

kefensiz *zf.* Kefene sarılmadan. “*Yarın cartayı çektim mi kefensiz mefensiz, it ölüsü gibi meydanda kalacak leşim*.” EVO24 **kefensiz mefensiz*** kefensiz falan. “*Yarın cartayı çektim mi kefensiz mefensiz, it ölüsü gibi meydanda kalacak leşim*.” EVO24

Kefeştatayyuş* *öz. a.* Ashab-ı Kehf olarak bilinen, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra

tekrar uyandıkları Kur'an-ı Kerim'de haber verilen yedi arkadaştan biri. "*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*" EKM115

kefil (Ar.) *a.* Borcunu ödemeyenin veya verdiği sözü yerine getirmeyenin bütün sorumluluğunu üzerine alan kimse. "*Cevdet için de bir kefil lazımdı ama hiç kimsesi olmadığı, yanına sığınabileceği herhangi bir isim veremediği için, alıkonuldu.*" SUÇ332 **kefil mefil*** kefil falan. "*Kefile mefile ne lüzum var efendim*?" BFV112 **kefil ol-** borçlu borcunu ödemediğinde veya bir kimse verdiği sözü yerine getirmediğinde bütün sorumluluğu üzerine almak. "*Sen kefil olursan işe alırım*!" KK150

kefiye (Ar.) *a.* Arapların kullandığı ve omuzları da örten, püsküllü erkek başörtüsü. "*Yemyeşil ağaçlar, agel, kefiye, fes, parlak güneş, sonra deniz...*" BE75

kefiyeli* *sf.* Kefiyesi olan. "*Bana ne bu agelli, kefiyelilerden*?" KK26

keh keh keh* *zf.* Alaylı veya yapmacık bir şekilde. "*Keh keh keh güldü*." YD138

kehribar (Far.) 1. *a.* Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kızıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılan ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine; samankapan, kılkapan. "*Ne Şehnaz'ın özene bezene hazırladığı salatalar ne Laleli turşucusundan Adem'in alıp getirdiği sarı kehribar gibi hıyar turşusu ne de kiloluk rakı şişesi...*" SUÇ153 2. *sf.* Bu reçineden yapılmış. "*Taneleri fındık iriliğindeki sarı kehribar tespihini şıkırdatarak Veli Ağa'nın yanına gelen Aşağıköylü Abid Ağa, 'Teh!' dedi*." SAR53 **kehribar gibi** sapsarı, koyu sarı. "*Sarı kehribar gibi bir parça hıyar turşusunu kuvvetli dişleri arasına attı*." İDG68

Kehtane* *öz. a.* Kâğıthane. "*Kestirme yollardan Kehtane'yi tutacaklardı sözde*." DK252

kek (İng.) *a.* Ana maddeleri yumurta, un ve şeker olan, içerisine kuru üzüm, kakao, fındık vb. konularak pişirilen süngerimsi tatlı. "*Kek? Pasta*?" DK73

keka *ünl.* Keyifli bir durum anlatılırken `ne güzel, ne iyi` anlamlarında söylenen bir söz. "*Yani işlerin keka*!" KP82

kekele- Ne söyleyeceğini şaşırıp kelimeleri birbirine karıştırmak. "*Kamran'ın gözleri şişmişti, kekeliyor, zorla konuşuyordu*." GAV120

kekeleme *a.* Kekelemek işi. "*Kendinden büyük birisiyle yüz be yüz gelip konuşmak zorunda kalsa kulaklarına kadar kızarır, başlardı kekelemeye*." BK344

kekeleyiş *a.* Kekelemek işi. "*Kadının telaşı, yüzünün birden kireç kesilişi, kekeleyişi...*" SUÇ183

kekeme *sf.* Damak sesleriyle başlayan kelimeleri ve heceleri tekrarlayarak birdenbire söyleyen ve keserek konuşan; keke, kekeç. "*Celalettin kekemeydi*." EKM78

kekik *a.* Ballıbabagillerden, karşılıklı küçük yapraklı, beyaz, pembe, kırmızı başak durumunda çiçekleri olan ve çiçeği baharat gibi kullanılan, odunsu saplı, kokulu bir bitki. "*Osman Bey kekik suyu şişesini, ben kolonyayı koşturduk*." ARK70

keklik *a.* Sülüngillerden, güvercin büyüklüğünde, eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı renkte bir kuş. "*Keklik, bıldırcın, tavşan...*" SAR56 **keklik gibi** güzel, alımlı, hareketli. "*Keklik gibi şakıyıp duruyorsunuz*." İDG28

Keko* *öz. a.* Bir lakap. "*Yaşa lan Keko, demokrasi var desene*." KK216

kekre *sf.* Acımtırak, ekşimsi ve buruk olan (tat). "*Öyle ya, acı mı, tatlı mı? Yahut kekre*." YD49

kel (Far.) 1. *sf.* Saçı dökülmüş olan; keleş, yağır. "*... kel başına ziftli takke geçirilmiş, altı yaşındaki oğlu da, az ilerideki meydanlıkta, Büyükkulüp, Yenice, Baframaden, Boğaziçi sigaralarının karton kutu kapaklarıyla oynuyordu*." SAR44 2. *sf.* Çıplak (doğa), yaprakları dökülmüş (bitki). "*Sekiz ton tüccar eşyası yüklü koca kamyon, kel dağlar arasında keyifli bir homurtuyla yol almakta*." KP9 3. *öz. a.* Bir lakap. "*Başı kemreği bağlamış Kel Ahmet, 'Akrep çıkarıyoruz.' dedi*." EVO351 **kelin merhemi olsa kendi kullanır** `kendi işini halledemeyen kişiden aynı durum için yardım alınamaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Dedi ya, kelin merhemi olsa kendi kullanır, diye düşünüyordum*." SAR81

kelam (Ar.) *a.* Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi; söz. "*Böyle bir kelam çıktı mı ağzımdan*?" SAR8

Kelâmı Kadim (Ar.) *öz. a.* İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e gönderilen Tanrı

buyruklarını içeren, Müslümanların kutsal kitabı; Kur'an. "*Kelâmı Kadim'in denizi, peygamber efendimizin denizi, mübareğin.*" GK172

Kelamullah* (Ar.) *öz. a.* İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanların kutsal kitabı; Kur'an. "*Kelamullah diye bir kitap var ki önüne koysalar tövbe okuyamaz*." KT239

kelebek 1. *a*. Pul kanatlılardan, vücudu, kanatları ince pullarla ve türlü renklerle örtülü, dört kanatlı, çok sayıda türleri olan böceklere verilen genel ad. "*Köpüklü sular kıyıyı döverek ağır ağır akıyor, etrafta beyaz kanatlı kelebekler uçuşuyordu*." SM186 2. *sf*. Biçim olarak bu böceklere benzeyen. "*Müdür, kelebek gözlüğünün üstünden baktı*." İDG26 3. *a*. Geviş getiren hayvanların karaciğerlerinde yerleşip en çok öd yollarını tıkayan bir cins asalak hayvanın neden olduğu hastalık. "*Kadına göre, hiç nedensiz, aslında kelebek hastalığından, koyun ertesi güne sağ çıkmadı.*" VV126

kelebek gözlük *a*. Burundan tutturularak kullanılan sapsız gözlük; kıskaç gözlük. "*Lise müdürü, burundan sıkma kelebek gözlük, lacivert papyonu, tepe saçları adamakıllı dökülmüş iri başıyla masasında azametli azametli oturuyordu.*" İDG26

kelebek gözlüklü* *sf*. Kelebek gözlüğü olan. "*Ben bunları düşünürken yanı başımda, kelebek gözlüklü, mokasen bir yalınkat pabucu hatırlatan ufak tefek biri…*" BK365

Kelebek Pavyon* *öz. a*. İstanbul'da bulunan eski bir pavyon. "*Kelebek Pavyon sahibinin ne uçan zampara ne sübyancı olduğunu işitmişti*." SBK141

kelek *sf. argo* Aptal, salak olan (kimse). "*Ulan amma da kelekmiş be*!" MM232

kelep *a.* Büyük iplik çilesi. "*Kelepler, yani çözgüler, bankolardan dar bir beton yolla ayrılıyordu*." CEM23

kelepçe (Far.) *a*. Tutukluların kaçmasını önlemek için bileklerine takılan demir halka; bilezik. "*Cezaevlerine tutuklu götüremeyen jandarmaların kelepçeleri paslansa, canları sıkılsa, uyuklasalar…*" YYB146 **kelepçe vur-(veya tak-)** bileklere demir halka geçirmek. "*Liman adamları gelirler sonra, kelepçe takarlar bileklerine*." ÖE20

kelepçele- Kelepçe takmak. "*Öğleye doğru muhakemesi bitenlerle yeniden tevkif edilenleri kelepçeleyip jandarma muhafazasında cezaevine sevk ederlerken Müfettişler Müfettişi ile Kemal Ağa için özel taksi geldi*." ÜÇK350

kelepçeli *sf*. Bileklerine kelepçe takılmış olan. "*Göğsüne kadar uzamış simsiyah sakalı, kudretten sürmeli gözleri, kelepçeli elleriyle jandarmaların arasında adliyeden içeri girer görünce şaştım*." BK277

kelepçesiz 1. *sf*. Kelepçesi olmayan. "*Bilekleri kelepçesizdi, ötekiler gibi zincire vurulmamıştı*." DHV317 2. *zf*. Kelepçe takılı olmadan. "*Yıkanır, arınır, sonra jandarmasız, kelepçesiz, gardiyansız dolaşmak üzere, fırlardık*." KP70

kelepçi *a*. Kelep işiyle uğraşan kimse. "*Kelepçi kızlar da bankodakiler gibi fazla iplik kopmasından şikâyetçiydiler*." CEM24

kelepir *a*. Değerinden çok aşağı bir fiyatla alınan veya alınabilecek olan şey; okazyon. "*Git, bak, kaçırmayın kelepiri*!" EB248

keleş *sf*. Çirkin, kötü olan. "*Çıkar giderdi kaba kıyım, belki de bozulmuş keleş gülüşüyle*." ARK151 **keleş keleş gül-** başkalarını kızdıracak, sinirlendirecek biçimde gülmek. "*Keleş keleş güldü*." BFV79

kelime (Ar.) *a*. Bir veya birkaç heceden oluşan, anlamı ses birliği; söz, sözcük, lügat. "*Dünya evine gireli beri kocasından işittiği yabancı kelimeler arasında bu da vardı*." DE9 **kelimenin tam manasıyla** bir durumu anlatmak için kullanılan sözün kapsadığı anlamın tamamıyla. "*Sana evvelce de söyledim, annen kelimenin tam manasıyla kaynana*!" EK186

kelime-i şahadet (Ar.) *a*. İslam'ın beş şartından biri olan ve "Tanıklık ederim ki Tanrı'dan başka ilah yoktur ve Muhammed onun kulu ve peygamberidir." anlamındaki söz. "*Bu sırada Şaban fabrikayı yakmaya koşar, kendi de atladığı bir faytonla baba dostuna gider, kelime-i şahadete fırsat vermeden Şaban…*" DE156

kelime-i vahide* (Ar.) *a.* Bir tek kelime. "*Söyle, bir tek kelime söyle, kelime-i vahide*!" SAR6

kelimetullah* (Ar.) *a*. Allah'ın kelâmı. "*İhraç malları, ihraç lisansları kısacası ihracatla ilgili ıvır zıvırla zihni, dudakları da kelimetullah işini görürdü*." GR187

kelle (Far.) *a.* İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm; baş.

"*Öldükten sonra mezarından çıkardılar, kellesini kesip kıçının yanına koydular*!" EVO179 **kelle kulak yerinde** gösterişli, itibarlı sayılan. "*... Nurettin Şadan Bey'i görünce, bu kelle kulak yerinde kişiye karşı nasıl davranılması gerektiğini henüz kestiremediğinden, odasına girip kapıyı kapamıştı*." GR15 **kellesini koltuğuna al-** ölümü göze almak. "*Yusuf kelleyi koltuğa almıştı*." BTÜ46 **kelleyi bul-*** sarhoş olmak, kafayı bulmak. "*Kelleyi buldun mu ne*?" SAR39

kelle şeker* *a.* Koni biçiminde beyaz kesme şeker. "*O zaman da Sultan Hamit Efendimizin zamanında kelle şeker iki meteliğeydi diye Atatürk devrini burunlamazlar mıydı*?" MUR253

kelle-i bi iz'ân* *a*. Anlayışsız kafa. "*Ben şimdi bu zatı na şerifin kelle-i bi iz'anına bir sandalye geçirsem…*" SAR6

kelli *e*. Çıkma durumundaki sözlerin ardı sıra geldiğinde birbirine bağladığı iki yargıdan birincisini zorlayıcı bir sebep olarak gösteren bir söz. "*Cağra içmedikten, esrar çekmedikten, rakı içip sızmadıktan kelli…*" EKM55 **kelli melli*** kelli falan. "*Bu kelli melli ağzınla...*" GK242

kelli felli *sf*. Kılığı kıyafeti düzgün, olgun ve gösterişli (kimse); kerli ferli. "*Bekçi, odada kelli felli birilerini görünce aklına hemen müfettişler geldi*." MUR103

kellik *a.* Kel olma durumu. "*Başının kelliğiyle burun kanatlarının fare kemirmişe benzemesinden başka kusuru yoktu*." YYB241

Keloğlan *öz. a.* 1. Saf göründüğü hâlde zekâsı ve yiğitliğiyle amacına eren, saçsız bir masal kahramanı. "*Peri padişahları, Keloğlan, Kafdağları, Çini Maçin...*" SM159 2. *öz.* Bir lakap. "*Alışmıştı Pehlivan Ali'den, Bilal'den, daha sonra ırgatbaşı, Keloğlan, Hamza, Yusuf'tan*." BTÜ294

kem (Far.) *sf*. Kötü, fena olan (göz, söz vb.). "*Allah kem nazardan saklasın*!" SBK124

kem göz *a.* Baktığı kimseye zarar verdiğine veya nazar değdirdiğine inanılan göz; kötü göz. "*Allah kem gözden saklasındı*." EB167

Kemal Film* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" adlı romanında geçen bir film şirketi. "*Kemal Film öyle*." YD126

Kemal Paşa* bk. Atatürk. "*Yaşaaa Kemal Paşaa*!" EVO31

keman (Far.) *a.* Dört teli olan, çenenin altına dayayarak çalınan yaylı saz. "*Necati'nin hayatta belki de tek arzusu güzel kemana sahip almaktı*." KP72

kemancı *a*. Keman çalan kimse; gıygıycı, kemani. "*Sarışın kemancı solosunu bitirip kemanını tekrardan bırakmıştı*." SM299

kemani (Far. kemān + Ar. -ī) *a.* Kemancı. "*Ekseriyetle Millet Bahçesi'ne, Kemani Tatyos'un sazını dinlemeye*." BK298

kement (Far.) *a*. Hayvanları yakalamak için kullanılan, ucu ilmikli, kaygan uzun ip; laso. "*Artık kendir, kement zapt edemezdi Sedat'ı*." OK87 **kement at-** kemendi bir ucu elde kalacak biçimde ileri doğru fırlatmak. "*Bize kement atmasını öğretecekler, ata binmesini, tabanca kullanmasını*." SUÇ150

kemer (Far.) *a.* 1. Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı. "*Bacaklarına yapışık dar pantolonu, belindeki kemerinde çifte tabancası, boynunda mendili, başında geniş kenarlı şapkasıyla iriyarı bir kovboy*." SUÇ48 2. İki sütun veya ayağı birbirine üstten yarım çember, basık eğri, yonca yaprağı vb. biçimlerde bağlayan ve üzerine gelen duvar ağırlıklarını, iki yanındaki ayaklara bindiren tonoz bağlantı. "*Bizans'tan kalma kemerler, duvarlar, gene duvarlar, mahzenler…*" GK93

Kemeraltı Camii* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde 1548 yılında yapılan bir cami. "*Büyük oğul ... Kemeraltı Camii'nin sağdaki serin kemeri altına saptı*." EVO119

kemerli *sf*. Kavisli olan. "*Babasını hatırlatan kaşları, kemerli burnu, gene babasınınkine benzeyen kahverengi saçları...*" KAÇ9

kemik 1. *a*. İnsanın ve omurgalı hayvanların çatısını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı. "*Gömleğinin kemik kadar sert yakalığı, zarif mavi kravatı, mavi ipek çorapları, jartiyerleri...*" SBK53 2. *sf*. Bu sert organdan yapılmış. "*Sarı, kara iki tespih, kemik saplı üç çakı bıçağı, yeşil, beyaz, kırmızı, mavi dört ağızlık, kirli üç tarak...*" BTÜ233 **kemiğini kemir-*** söz ve davranışlarıyla birine zarar vermek. "*Hacer değil, Hacer gibi beş tane olsa gene kemiğini kemirtmezdi*." EK195 **kemik at-** susturmak, oyalamak için birini küçük bir şeyle avutmak. "*O arada ağzına bir de kemik atsak fena olmayacak*." KT30 **kemik gibi** pek kuru, katı, sert. "*Kemik gibi sert yakalıklar, kravat mıravat...*" GK279 **kemik mümük*** kemik falan. "*Kasap musap önlerinde dolanaydın bir*

iki. Kemik mümük..." YYB145 **kemikleri sayıl-** çok zayıflamak. "*Kemikleri sayılıyordu*." EK298 **kemikleri sızla-** ölü huzursuz, rahatsız olmak. "*Anneciğinin kemikleri sızlasın mezarında inşallah*!" EK99 **kemiklerini kır-** birini çok dövmek, aşırı dayak atmak. "*Varsın acıtsın hatta kemiklerini kırsındı*." OK53

kemikçilik* *a. argo* Çıkarcılık, menfaatçilik. "*Senin gibi kemikçilik etmiyor ya*!" GK370

kemiklen-* Kemik gibi sert duruma gelmek. "*Kemiklenmiş tekmil lan*!" BTÜ343

kemikleş- Sert, değişmez bir durum almak. "*Kemikleşmiş bir dert*!" SM140

kemikli *sf.* 1. Kemiği olan. "*Kalın kemikli, iriyarı ama kupkuru biri, donuyok diye tekrarladı*." BTÜ68 2. Çok zayıf, sıska. "*Kulakları, burnunun ucu, bavulun demir sapını tutan kemikli eli buz kesilmiştir*." BTÜ378

kemir- Sert bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak; yemek. "*Ya karpuz kabukları! Nasıl kemirirdik*?" EKM3

kemiril- Kemirme işi yapılmak veya kemirme işine konu olmak. "*Anlatanın çevresi merakla alınır, tırnaklar kemirilerek, kemirilen tırnaklar yere sık sık tükürülerek ya da parmaklar arasındaki sigara bir fiskede atılarak arkada eller, az daha sokulunurdu*." SBK234

kemirme *a*. Kemirmek işi. "*Damarlarındaki kan kaynamaya, müthiş bir kıskançlık benliğini kemirmeye başlamıştı*." İDG66

kemirt-* Kemirmesine yol açmak. "*Varsın Güllü de onun gibi, kemiğini kemirtmesin*!" VV204

kemküm *a*. Verecek cevap bulunamadığında açık bir anlamı olmayan gelişigüzel söylenen söz. "*Ne bilek ne de yürek bende diyemediği için de kemküm ediyordu*." VV360 **kemküm et-** verecek cevap bulamayıp açık bir anlamı olmayan sözler söylemek. "*Ne bilek ne de yürek bende diyemediği için de kemküm ediyordu*." VV360

kemlik *a.* Kötü olma durumu; kötülük. "*Bizden kemlik mamul etmez*." GR47

kemreği *a.* Deride kalınlaşmış kir tabakası. "*Başı kemreği bağlamış Kel Ahmet, 'Akrep çıkarıyoruz.' dedi*." EVO351 **kemreği bağla-** deride kir tabakası oluşmak. "*Başı kemreği bağlamış Kel Ahmet, 'Akrep çıkarıyoruz.' dedi*." EVO351

Kenan Pars* *öz. a.* Türkiye Ermeni'si oyuncu ve yönetmen (1920-2008). "*Orhan Günşiray, Ayhan Işık, Fikret Hakan ya da Göksel Arsoy'dan başka Cüneyt Arkın hatta Kenan Pars'a bile razı olabilirdi*." YD10

kenar (Far.) *a.* 1. Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını; yaka, cidar, lep. "*Yedik, içtik, deniz kenarındaki parktan denizi, gelip geçen vapurları seyrettik*." AY131 2. Merkezden uzak olan, kuytu, ıssız, sapa, tenha yer. "*Şöyle kenar masalardan birine geçtik*." BE89 3. Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü; yan. "*Yerlerde soğan kabukları, boş rakı şişeleri, bir kenarda zifiri kaplar…*" AY124 4. Pervaz, çizgi, antika, baskı vb. çevre süsleri. "*Birinin elinde pembe bir mendil vardı, dörde katlı. Kenarı işlemeli*." GK12 **kenara at-** bir şeyin üstünde durmamak, önemsememek. "*Senin belleyip bir kenara attığın duvarcılığı yıllar yılı kullandım*." GK300 **kenara atıl-** önemsenmemek, değer verilmemek. "*Öyle taze ve obur bir iştahla sarıldı ki ticaret ve ötekiler bir kenara atıldı*." ÇK90 **kenara çek-** bir şey söylemek için birini kalabalıktan ayırmak. "*Çıkmadan önce Kaya Ali'yi kenara çekti*." YK70 **kenara çekil-** artık hiçbir şeye karışmamak. "*Çocukların oyunlarına karışmadığı, bir kenara çekilip uzaktan seyretmekle yetindiği hâlde, gene de keşfolunuyor, başlanıyordu*." EK322 **kenarda kal-** kendine yakışan yeri tutamayarak önemsiz bir duruma düşmek. "*Bir kenarda kalıverirsin*!" EK219

kenar mahalle *a*. Şehrin merkezinden uzak ve çoğu eğitim düzeyi düşük yoksul halkın oturduğu semt, kenar semt. "*Demek hastalıklı kenar mahalle kızıyım*." BFV123

kenar mahalleli* *sf.* Kenar mahallelerde yaşayan (kimse). "*Değil ama biz kenar mahalleli, kaba insanlarız oğlum*!" EK246

kenar mahallelilik* *a.* Kenar mahalleli olma durumu. "*Kenar mahallelilik iliklerine işlemiş*." ÜÇK541

kenar semt *a.* Kenar mahalle. "*Kenar semtlerden birinde, ufacık bir berber dükkânıydı*." BK296

kenar taşı *a*. Kaldırımların kenarlarında bulunan taşlar; bordür. "*Otelci yarım adım sol gerisinde, ötekiyse kaldırımın kenar taşlarına sağlam sağlam basarak...*" MM162

kenarın dilberi *a*. Kibarlığa özenen, görgüsü az kadın. "*Paşazade usullacık, kenarın dilberi diye mırıldandı*." HÇ167

kenarlı *sf.* Herhangi bir biçimde kenarı olan. "*Geniş kenarlı kovboy şapkalarıyla daracık pantolonlular…*" ÖE38

kendi *zm.* 1. İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat. "*Beni esir eden, kendi zevkim, rahatım değil*." DK216 2. Kişinin özel olarak vurgulandığını anlatan bir söz. "*Hem zarına bakalım hem de ifadesini kendimiz alalım*." SUÇ76 3. Yaptığı, giriştiği bir işte başkalarının herhangi bir etkisi bulunmadığını belirten bir söz. "*Tahtalarını kendim siler, çamaşırlarını kendi elceğezimle yurum*." ÇK98 4. `Kendisi, kendileri` biçiminde bazen saygı duygusuyla veya söz konusu olanları amaçlayarak `o` ve `onlar` yerine kullanılan bir söz. "*Maksatları beni senin götünden düşürüp yerime kendileri meydancı olmak*." YK41 **kendi âlemine dal-** çevre ile ilgisini kesip iç dünyasına kapanmak. "*İkisi de kendi âlemine dalmıştı*." DE124 **kendi ayağı ile gel-** kendi isteğiyle gelmek. "*Böyle, kendi ayağıyla gelen bir kız*." VV249 **kendi derdine düş-** kendi sorunu sebebiyle başka şeyle ilgilenememek. "*Biliyordu, değildi, adam yaralı, hâlsiz, kendi derdine düşmüşün biriydi ama gene de kim bilir*?" KAÇ33 **kendi düşen ağlamaz** `kendi zararına kendisi neden olanın yakınmaya hakkı olmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Yusuf baktı ki Ali'den hayır yok, kendi düşen ağlamaz, dedi*." BTÜ139 **kendi göbeğini kendi kes-** gereksinim duyduğu yardım, başkalarınca esirgendiğinde işini kendi görmek. "*Bundan böyle kendi göbeğimizi kendi elimizle keselim arkadaşlar*!" KP8 **kendi hâline bırak-** ilgilenmemek, karışmamak. "*Bir. kızı kendi hâline bırakırsan biliyorsun...*" EVO237 **kendi havasında ol-** yalnız başına, istediği gibi davranmak. "*Bitirim Leyla ise kendi havasındaydı*." TD16 **kendi hesabına çalış-** uğraştığı işi sadece kendisi için yapmak. "*Bacılarım, eniştelerim razı gelirler de hissemi sattım mı, ya kente çeker gideriz ya da burada bir dükkân açar, kendi hesabıma çalışırım*." KAÇ9 **kendi kendini ye-** açığa vurmadan içten içe üzülmek. "*Fikret, genç kadın tarafından reddedilmeyi hovardalığının müthiş bir yenilgisi sayıyor, kendi kendini yiyordu*." SBK283 **kendi yağıyla kavrul-** elinde bulunanla geçinip kimseye muhtaç olmamak. "*Haber mahallede bomba gibi patlamış, yıllar yılı kendi yağıyla kavrulmaya çalışan insanları harekete getirmişti*." HÇ153 **kendimi bildim bileli** öteden beri, eskiden beri. "*Kendimi bildim bileli el kapılarına çamaşıra gider*." KY44 **kendinde olma-** bilinci, aklı yerinde olmamak. "*Genç kadın hâlâ kendinde değil*." DE207 **kendinde topla-** kendi üzerinde bulundurmak, kendi varlığı içinde yer almasını sağlamak. "*Dehşetli kabiliyetleri kendinde toplamıştı ama neye yarar*?" GK107 **kendinden geç-** 1. bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak. "*Ne yapayım kardaş, kendimden geçmişim*." CEM113 2. bir şey karşısında coşkuya kapılmak, duygulanmak. "*Adam kendinden geçiyor, diyorum*." ARK42 3. uykuya dalmak, uyuyakalmak. "*Sıranın kenarına dayalı başı zayıf kolunun üstüne iniyor, tam kendinden geçecekken toparlanarak kalkıyordu*." EKM85 **kendine (veya herhangi bir şeye) ... süsü ver-** gerçeğe aykırı olarak kendisinde veya herhangi bir şeyde üstün bir nitelik ve değer varmış gibi göstermek. "*Kendine müfettiş süsü vermiş dürzü*!" MM294 **kendine dert et-** bir şeyi üzüntü konusu yapmak. "*Kız kardeşinin birdenbire gelişiveren ağırlığı değil de anneciğinin çocukları üzerine vara yoğa kurması, en önemsiz şeyleri kendine dert etmesi düşündürüyordu onu*." KY79 **kendine gel!** "aklını başına topla" anlamında kullanılan bir uyarma sözü. "*Kendine gel Sadi*!" EB237 **kendine gel-** 1. ayılmak. "*Cemile hafif bir baygınlıktan sonra kendine gelmiş, kalkmıştı*." CEM129 2. aklı başına gelmek. "*Kendine geldi bir an*." BFV134 **kendine hâkim ol-** kendi duygu ve davranışlarını iradesiyle denetleyebilmek. "*Artık kendine hâkim olamadı*." EK110 **kendine kıy-** kendini öldürmek. "*Kızın niçin kendine kıydığı bir türlü anlaşılamamış, o da kapağını kaldırmamıştı*." DK168 **kendine mal et-** benimsemek veya saymak. "*Beni yalnız kendisine mal etmek istiyor*." EK107 **kendine yedireme-** kendisinin başkasına yapması söz konusu olan işi, kişiliği için onur kırıcı saydığından yapmamak. "*Hatırlayamıyorum demeyi kendine yediremediği için, 'Yok kimsem.' dedi*." YK6 **kendine yont-** çıkan her fırsattan yararlanarak hep kendi çıkarını sağlamak. "*Herkes kendine yontuyor*." EB190 **kendini ağırdan sat-** nazlanmak, gönülsüz davranmak. "*Seni sevmemek elimde değildi ama istedim ki hırslandırayım, kendimi ağır satayım*." SBK274 **kendini alama-** istemeyerek bir işi yapma durumuna girmek. "*Bakmıyordu ama onu düşünmekten de kendini alamıyordu*." SUÇ172 **kendini at-** vakit geçirmeden hemen gitmek. "*Bir an önce eve kendini atıp arsız oğlandan kurtulmak istiyordu*." SM165 **kendini avut-** oyalanmak. "*O saatte serseri milyoner de ya barda ya kim bilir hangi zenginin bezik masasında kendini avuttuğundan, korkulacak bir şey yoktu*." SM294 **kendini beğen-** başkalarını küçümseyerek kendini üstün görmek. "*… öteki esmer, kuru, çirkin, üstelik kendini beğenmiş kaplarına sığamıyorlardı*." CEM36 **kendini beğendir-** başkalarına hoş, iyi, yetenekli görünmek. "*Kendini beğendirir misin*?" BFV169 **kendini bırak-** gevşek, rahat bir biçimde kalmak. "*Kadın öylesine kendini*

bırakmıştı ki…" BTÜ291 **kendini bil-** kendinin ve çevresinin bilincine varmak. "*Çocukluğundan beri, yani kendini bildi bileli Çukurova ama daha çok da İstanbul gurbetine çıkar; çıkınca da sineğin yağını hesap ederdi*." EKM137 **kendini bir şey san-** kendini olduğundan çok değerli görmek. "*Gazeteci diye kendini bir şey sanıyordu*." GR120 **kendini bir yerde bul-** farkında olmadan bir yere ulaşmış olmak. "*Az önce direksiyonu idare eden sol el de sağ elin yardımına koşunca genç kız kendini bir anda çapkın şoförün kucağında buldu*." KY49 **kendini bul-** kendine gelmek. "*Kemal'in anasıysa kendini bir türlü bulamıyordu*." VV248 **kendini dar at-** güçlükle ve ivedi olarak bir yere sığınmak, kaçmak. "*Bir ara kadın, bir şey bahane ederek kalktı, komşunun kirli, yırtık çullarla çevrili apteshanesine kendini dar attı, öğürtüyle kustu*." SAR35 **kendini dev aynasında gör-** kendini olduğundan çok üstün görmek. "*Adam kendini dev aynasında görüyor, büyükleniyordu*." MUR135 **kendini dirhem dirhem sat-** çok nazlı davranmak, ağırdan almak. "*Kendini dirhem dirhem satmasını biliyor*." EK154 **kendini düşün-** daima kendi çıkarını kollamak, bencil davranmak. "*Ancak kendini düşünüyordu o*." GAV173 **kendini ele ver-** yaptığı bir davranış veya söylediği bir sözle kendi suçunu ortaya çıkarmak. "*Bu gülüşünse kendini ele vereceğini gayet iyi anlamıştı*." ÜÇK405 **kendini fasulye gibi nimetten say-** kendini çok önemli biri gibi görmek. "*Bir şey değil, kendini fasulye gibi nimetten sayıyor*." KAÇ105 **kendini göster-** 1. beğenilecek niteliklerini ortaya koymak. "*Velhasıl kendini gösteremez, gösteremeyince de bir daha takıma alınmazdı*." DK26 2. ortaya çıkmak, belirmek. "*Bir hafta sonra aynı dedikodu, aynı alçak perdeden isyanlar, Konak Oteli salonunda da yer yer kendini gösteriyordu*." DK192 **kendini kapıp koyuver-** kendine özen göstermemek, kötümser olmak. "*Kendini kapıp koyuverme*." GAV138 **kendini kaptır-** bir şeyin etkisinden kurtulamayacak duruma düşmek. "*… onların ateşli arzularına kendimi kaptırdım*." AY203 **kendini kaybet-** aşırı duygulanma dolayısıyla çevrede olup bitenin farkına varamamak. "*Kendini kaybetmişti*." EK375 **kendini küçük gör-** kendini başkalarından değersiz görmek. "*Birden kendini küçük görmeye başladı*." SM249 **kendini naza çek-** istekli olduğu hâlde yapmacıklı hareketlerle isteksiz gibi davranmak. "*Kendini naza çekmekte fayda vardı*." CEM148 **kendini sat-** kendisinde olmayan iyi nitelikleri varmış gibi göstermek. "*Hergele, üçkâğıtçı ama kendini satmasını öyle bilirdi ki…*" VV66 **kendini sık-** kendini zorlamak, çaba göstermek. "*Çocuk kendini sıka sıka tekrarladıysa da gene olmadı*." KAÇ12 **kendini sokağa (veya dışarı) at-** sıkıntıdan dolayı rahatlamak amacıyla açık havaya çıkmak. "*Apo ürkerek kendini dışarı attı, bağırmaya başladı*." TD108 **kendini temize çıkar-** aklandırmak. "*Tamamdı, bu yolla kendini temize çıkarabilirdi ancak*." KT365 **kendini toparla- (veya topla-)** 1. herhangi bir konuda eskiden kötü olan durumunu düzeltmek. "*… parmak kadar bir kadının da kendini toparlayıp kötü yola düşmemesi, bütün ölçülerin üstünde, kahramanca bir davranış değil miydi*?" ARK243 2. çeki düzen vermek. "*Yusuf kendini toplayarak ekledi*." BTÜ88 **kendini tut-** 1. kendine hâkim olmak. "*Garson Rıza, Jale'nin arkadaşı, hem de akıl hocası Nesrin'i görünce kendini tuttu*." EK175 2. dayanmak, sabretmek. "*Savcının tepesi attıysa da kendini tuttu.*" ÜÇK592 **kendini tutama-** 1. bir durum karşısında sessiz ve heyecansız kalamamak. "*Aynur'un, beklemediği bu içtenliği karşısında o da kendini tutamadı*." DK206 2. kendine hâkim olamamak. "*Kız kendini tutamadı, kucağıma devrildi*." BE32 **kendini ver-** bir şeye bütün varlığıyla bağlanmak, başka her şeyle ilgisini kesip tek şeyle aşırı ölçüde ilgilenmek. "*İlk'i bitirdikten sonra subay okuluna girecek yerde girmişti sanat okuluna ve kendini vermişti futbola*." MUR170 **kendini yiyip bitir-** kendi kendini yemek. "*Kendini yiyip bitirecek değildi ya*!" EK382 **kendini yokla-** duygu, düşünce ve beden bakımından kendisini kontrol etmek. "*Kendini yokladı*." EK81

kendi adına *zf*. Yalnız kendi için, kendi hesabına. "*Kendi adına yaptır*." KY105

kendi başına *zf*. Kimseye sormadan. "*Kendi başına bir dolap çevirip onları es geçecek*!" MM233

kendi hâlinde 1. *sf*. Hiçbir şeye karışmayan, sessiz. "*Bizim sakin, durgun, kendi hâlinde, fazlasını istemeyi bilmeyen yerli işçilerimize tesir yapacak, gözlerini açacaklar*." CEM142 2. *zf*. Hiçbir şeye karışmadan, sessizce. "*Yoldan kendi hâlinde gelip geçenlerle hırsızları nasıl ayırt ediyorlardı*?" EVO294 **kendi hâlinde bırak-** üzerinde çalışmayarak geliştirmemek veya bakımsız bırakmak, işlememek. "*İnsanı kendi hâlinde bırakmıyorlar ki*!" EK204

kendi kendine *zf*. 1. Kimseye danışmaksızın. "*Elektrik motorlarının dilinden kendi kendine anlayışı ile övünmesi filan korkusunu silemiyordu*." EVO99 2. Kimseyle ilgisi, ilişkisi olmadan. "*Sonra gene kendi kendine homurdanmaya başladı*." DK25 3. Tek başına. "*Baklalı köyünden güzel Fatma'nın her gün nasıl kendi kendine ağladığını … onlardan öğrenmiştim*." ÇK79 4. Kendisine. "*Beni boynuzlu bir koca olmak şerefsizliği ve azabından kurtar diyemiyor, demek şöyle*

dursun, kendi kendine bile itiraf edemiyordu." KY63 5. Başkasının yardımı ve ortaklığı olmadan. "*Güya kendi kendine bulmuş işi de, adamın gözüne girmiş de...*" EB209 6. Kendiliğinden. "*Ayağını bastın mı kendi kendine işliyor.*" BTÜ20 **kendi kendine gelin güvey ol-** ilgilinin nasıl karşılayacağını düşünmeden bir işi olmuş bitmiş sayarak sevinmek. "*Demek her şey olup bitmiş, millet kendi kendine gelin güvey olmuştu*?" EVO243

kendiliğinden *zf*. Başka şeylerin etkisi olmaksızın; kendi kendine, bizatihi, tabiatıyla. "*Müşteri bir zaman sonra kendiliğinden geliyordu*." EB65

kendine has *sf*. Bir kimse veya şeye özgü olan; kendine mahsus, kendine özgü. "*Usta birkaç kurşunkalem darbesiyle Nedim Ağa'nın portresi ama herhangi alışılmış bir portre değil, bambaşkayı, kendine hası, yeniyi bulmaya çalışış*." KT333

kendine mahsus *sf*. Kendine has, kendine özgü. "*Kendine mahsus, dayalı döşeli bir odası vardı*." EK11

kendir (Der.) *a*. Urgan, ip. "*Kendir mi*?" EVO191 **kendir kement zapt edeme-*** hiçbir güç engel olamamak. "*Beni gayri kendir kement zapt edemez*." BTÜ367

kene *a*. Koyun, köpek, at vb. hayvanların veya insanların derisinde asalak olarak yaşayan, bulaşıcı hastalıklara neden olan böceklerin genel adı, sakırga. "*Niçin olacak, görmüyor musun kara oğlana kene gibi yapışışını*?" SBK281 **kene gibi yapış-** istenmediği hâlde birinin peşini bırakmamak, yakasını bırakmamak. "*Çünkü birtakım zavallıların sırtına kene gibi yapışıp kanlarını emmek insanlığa sığmaz da ondan*!" İDG100

kenef (Ar.) 1. *a*. İnsanın dışkısıyla idrarını boşalttığı yer; tuvalet. "*Kenefte yirmi dakika kalınır mı?*" DK206 2. *sf*. Pis, berbat olan. "*... biçimli otur, kenef*." BE28

kenetle- Birbirine geçirerek bağlamak. "*Ellerini başının altında kenetledi*." KP77

kenetlen- Sıkıca birbirinin üzerine kapanmak, birbirine geçerek bağlanmak. "*Birbirine kenetlenmiş ellerini yastık yapmıştı başının altına*. SÇ172

kenetlenebil- Kenetlenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hemen gidilmez ya da karşı durulursa bayılabilir, dişleri kenetlenebilirdi*." EVO168

kenetli *sf*. Kenetle birbirine bağlanmış bulunan, kenetlenmiş olan. "*Başının altında kenetli elleri, tavanda gözleri, karanlıkları kemiren tahtakurtları…*" SÇ174

kent (Soğd.) *a*. Yirmi binden çok nüfusu olan, bu nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı; şehir, site. "*Yıllarca önce, kocasının ardında taptaze bir gelinken sürüklenip gelmişti güneyin kargasıyla ünlü, uyanık bir kentinden buraya*." KAÇ2

kep (İng.) *a*. Başlık, sipersiz şapka. "*Beyaz kepini sinirli sinirli düzelttikten sonra…*" ÖE58

kepaze (Far.) *sf*. 1. Niteliksiz olan, değersiz olan. "*Başında, asaletini kaybetmiş, yer yer havı dökülmüş, kepaze bir melon şapka…*" EKM96 2. Utanmaz, rezil olan. "*Utanmaz, kepaze*." BFV229 3. Gülünç olan. "*Gel buraya, gel buraya da rezil olacaksak beraber olalım, kepaze olacaksak beraber olalım*!" EVO168 **kepaze et-** gülünç veya utanılacak bir duruma düşürmek. "*Vallahi de billahi de çamurlaşır, seni de kendimi de el âleme rezil kepaze ederim bilmiş ol*!" MM269 **kepaze ol-** gülünç veya utanılacak duruma düşmek. "*... kepaze olacaksak beraber olalım*!" EVO88

kepazelik *a*. Kepazece davranış. "*Bu alçaklıktır, kepazeliktir*!" KK261

kepçe (Far.) *a*. Sulu yiyecekleri karıştırmaya ve dağıtmaya yarayan, uzun saplı, yuvarlak ve derince kaşık. "ana bir sefer uğradı, ondan sonra kızımla birlikte *İstanbul kazan onlar kepçe, öldüreceğim, şerefsizim öldürmezsem*!" KK62

kepek *a*. Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları. "*Fırıncıdır, şöyle bir bakar, der, bunnar pişmez, tümü kepek, ananız sizi başından atmış*." ÇK71

kepekçi *a*. Kepek satan kimse. "*Ahmet Efendi'nin kahvesi, Yorgi'nin kepekçi dükkânıyla karşı karşıyaydı*." BE79

kepenek *a*. Çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük, aba. "*Kepeneğin altındaki Hasan, sese kulak verircesine horultusunu kesti*." GR178

kepenk *a*. İş yeri, pencere, kapı vb. yerleri kapamak için kullanılan, türlü biçimlerde sac levha, demir veya tahta kanat. "*Kepenkleri örtük manavın önünde kaldı*." KÜÇ49 **kepenkleri indir-** işi tatil etmek. "*Kepenkleri indirmiş, küçücük bir ampul yahut idare lambasının sarı*

ışığında para sayıyordu.” DK260

keramet (Ar.) *a.* Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum. “*... yazdığı muskaya kerameti yüklüyor, bel ağrılarına, fıtığa, mide yellerine, çeşitli sancılara çareler buluyor, dilekçeler yazıp para almıyordu*.” KT292

keramet sahibi *sf.* Keramet gösterebilen (kimse). “*Keramet sahibi değilim ki*!” HÇ244

keranacı* *a*. Kerhaneci. “*Dayı biliyon mu, yani hükümat bir şey dimese anam avradım olsun hani şu keranacıyı iki yumrukta...*” YYB70

kerata (Rum.) *a*. Küçüklere sevgi ile söylenen bir sitem sözü. “*Fırsat düşkünü keratalar*!” SÇ165

Kerbela* *öz. a.* Irak’ta bir şehir. “*Kerbela'da peygamberin torunlarına reva görülen zulümden ötürü hüngür hüngür ağlar…*” VV62

kere (Ar.) *a.* Bazı sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılarak bir olayın ve olgunun her bir tekrarlanışını bildiren söz; kez. “*Kaç kere anlatmadım mıydı*?” SM262

kerem (Ar.) *a*. Karşılık beklenilmeden yapılan yardım; iyilik. “*Keremine kurban olduğum, onda verdiğini dokuzda almaz*.” SÇ224

Kerem* *öz. a.* “Kerem ile Aslı” adlı Türk halk hikâyesinin erkek başkahramanı. “*Aha! Aslı'nın Kerem'i...*” CEM25

kereste *a*. 1. Tomrukların boyuna biçilmesiyle elde edilen ve marangozlukla inşaatta kullanılan nitelikli ağaç. “*Hacı Baba'nın kerestelerine inen keserler bile korkuyordu Yeşiller’den*.” GK359 2. Kaba saba kimse, kalas. “*Keresteee*!” KÜÇ62 **kereste mereste*** kereste falan. “*Yıkınca da hani briketleri, tuğlaları, keresteyi meresteyi sağlam kasalar*.” GK371

kerevet (Rum.) *a*. Üzerine şilte serilerek yatmaya veya oturmaya yarayan, duvara bitişik, ayakları olan, tahtadan sedir. “*Sonra, bir iş yapmış olmak için, gittim dolaptan çantamı aldım, kerevete tam oturdum…*” BE63

kerhana* *a.* Kerhane. “*Giden hafta kerhanada bi utandım ki*!” EKM141

kerhane (Far.) *a.* Hayat kadınlarının toplu olarak bulunduğu özel yönetimi bulunan işletme; genelev. “*Eski kerhane âlemleri, sarı lirayla oynayan namlı patronalar…*” GR181

kerhaneci *ünl*. Kızgınlıkla söylenen bir sövgü sözü. “*Dev gibi kerhaneci*!” GAV135

kerim (Ar.) *sf.* Eli açık, cömert. “*Dur bakalım, Allah kerim*.” ÇK125

Kerime Nadir* *öz. a.* Türk yazar (1917-1984). “*Başta Esat Mahmut. Sonra Kerime Nadir*.” DK104

kerir* (Ar.) *a*. Her şeyin ilahı, Allah. “*Tam bu sırada Sezai, eşşâten diye bağırdı. ... Kerir, kerir, kerir*!” SAR66

keriz (Çingenece keres'ten) *a.* 1. *argo* Kolayca kandırılabilen kimse; aptal. “*Sana ne ulan keriz*?” YK44 2. *öz.* Bir lakap. “*Keriz İhsan köşedeki pişti masasından laf attı*.” KÜÇ30

kerizlik* *a*. Keriz olma durumu. “*Kerizlikten dikizlerim cavlamıyor*.” SUÇ102

kerli ferli *sf.* Kılığı kıyafeti düzgün, olgun ve gösterişli (kimse); kelli felli. “*Kerli ferli, boylu boslu, üstelik de erkek güzeliydi*.” MM90

kerli ferlilik* *a.* Kerli ferli olma durumu. “*Doğuştan bir kedi ferlilik, doğuştan bir etkinlik vardır üzerlerinde*.” YYB212

kerpeten (Ar.) *a.* Çivi sökmeye veya diş çekmeye yarayan, hareketli bir eksen çevresinde çapraz iki parçadan oluşmuş, kıskaç biçimindeki araç. “*Murtaza'ysa yaşlı apteshane bekçisinin kerpeten kadar güçlü parmakları arasında ecel terleri döküyor, habire bağırıyordu*.” MUR243

kerpiç 1. *a.* Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla. “*Yeşiller’le ötekilere rüşvet mi, avanta mı her neyse verilmeli, briket, tuğla, kerpiç üst üste konup duvarlar çıkılmalı*!” GK359 2. *sf.* Bu tuğladan yapılmış. “*Oturduğu saz örtülü, kerpiç huğu biliyordu*.” DE119

kerrake (Ar.) *a.* İnce softan hafif ve dar bir üstlük. “*Gene de, anlaşıldı, dedi, anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi...*” VV76

kerre (Der.) *a.* Kez, defa, sefer. “*Bence bu, iki kerre iki dört eder kadar kati*.” ÜÇK594

kert- Bir şeyin kenarında kertik açmak, çentmek. “*Hatta ‘Kert şuraya.’ demişti*.” VV188

kerte (İt.) *a.* Bir şeyin ulaştığı son nokta; radde. “*İş madem bu kerteye geldi, yarın dükkâna gitmeyelim öyleyse*.” EVO73

kertenkele *a*. Kertenkelelerden, uzun vücutlu, sivri kuyruklu, çevik, böcekçil, küçük sürüngen hayvan; elöpen. "*Dikmişti gözlerini o kerpiç duvar çatlağına giriveren boz bir kertenkeleye*." DHV304

kertikli *sf*. Kertiği olan. "*Ali bakırı çıkmış, kenarları kertikli bir sahanla getirdiği suyu anasının yanına koydu*." EVO157

Kertiş *öz. a.* Bir lakap. "*Sonra arkadaşlarım: Kürt Ado, Hocanın oğlu Kertiş Süreyya, Tekin..."* BE23

kerusa* *a*. Çift atlı fayton. "*Bu sırada kerusa denen çift atlı fayton köşeden çıktı*." CEM158

kervan (Far.) *a*. 1. Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı. "*Pakize, 'Ondan sonra kervan geçer, yol olur!' demişti*." VV208 2. Toplu olarak birbiri ardınca gelen şeyler. "*İğrendiği bütün erkekler kervanına şimdi o çok sevdiği Bülent Nejat Coo da katılmıştı*." YD302

kes (Der.) *zm*. Kimse. "*Benzetmeyesiniz bu Mürteza'yı her bir kese*." MUR211

kes- 1. Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak; katetmek. "*Gece yavaşça kaçtı, kaptanın yanına geldi, ipleri kesti, kaptanı kurtardı*." DHV292 2. Dibinden ayırmak. "*Şu Allahsız dili kökünden kesmeden olmayacak*!" GR35 3. Susmak. "*Şarapçı yeniden bir, 'Keees!' çekti*." ÖE105 4. Birini yermek, kötülemek. "*Beni kesti gene değil mi*?" EVO67 5. Son vermek, gidermek. "*Birinde annesinin dişi fena ağrımıştı da komşular, 'Muhsin Usta'ya gidin, o keser.' demişlerdi*." VV35 6. Bölmek, ayırmak. "*Beyoğlu, tramvay, otobüs, dolmuşlar, birbirini kesen asfaltlar, vitrinleri eşya dolu büyük mağazaların İstanbul'unda uçuyor sanki*." KY14 7. Bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek. "*Onunla ilgini kes*!" İDG43 8. Para basmak. "*Fabrikası tıkır tıkır çalışır, darphane gibi para keserdi*." KT290 9. Geçişi önlemek. "*Çevir lan, yolunu kes*!" MUR89 10. Kesici bir araçla yaralamak. "*Dünyanın en mutlu insanının yanağını kesecek kadar kalpsiz midir usturanız*." AY195 11. Vahşice öldürmek. "*Kim bilir? Bizi ya asacak, ya kesecek*!" SUÇ153 12. Ucunu almak. "*Canım saçlarımı nasıl da kesecek elleri titremeden*." KK7 13. Hayvanın başını gövdesinden ayırmak; boğazlamak. "*Fenerin ışığına çömelip gene bir beneksiz tavuğu kesmekte olan Ali Şahin'di*." KT343 14. Rüzgâr, soğuk vb. çok etkili olmak. "*Acı poyraz kesiyordu*." EK394 15. Verilecek şeyin bir bölümünü alıkoyup vermemek. "*İki buçuk, üçünü mutlaka keser*." BTÜ18 16. Söylenen şeye bürünmek. "*Kancık kokusu almış, gözlerinin akı kıpkırmızıya kesmiş tavında bir aygırdı gecenin bu saatinde*!" KAÇ61 17. Ara vermek. "*Konferansını kesmiyor*." KP93 18. Akımı durdurmak. "*Neyse, ağam gazı kesti, makine yavaşladı*." BTÜ24 19. Düzgün parçalara ayırmak. "*Paçavraları yere yaydı, kartona sarılı ipliği açtı, limonu ortadan ikiye kesti*." GR209 20. Hasta organı ameliyatla almak. "*Kestiler efendi, lakin Allah seni inandırsın, bugünkü kadar canım yanmadı, ciğerim sızlamadı*." EVO40 **kesip at-** 1. uzun uzadıya düşünmeden kesin yargıya varmak. "*Kesip attım*." ARK20 2. kesin olarak çözmek, bitirmek. "*Kadın özür dilemekle kalmamış, yalvarmış yakarmış, sonunda kaymakam kesip atmıştı*." MM170 **kesip biç-** parçalamak, doğramak, ameliyat etmek. "*Sadece keskin bıçakların deriyi, eti kesip biçerkenki malum sesi duyuyorum*." KK23 **kesip attığı tırnak olama-** bir kimse, söz konusu olan kimseden değerce çok aşağı olmak. "*Bunun kesip attığı tırnak olamazdı o be*!" KAÇ98

kesat (Ar.) *a.* Alışverişte durgunluk. "*Değil ama işler kesat gidiyor*." EVO51

kesatlaş- İşlerde, satışlarda azalmak. "*Heye bacım, cip kesatlaştı*!" EVO64

kesatlık *a*. Kesat olma durumu. "*Nolacak bu ortalığın kesatlığı bilmem*." EVO64

kesbet- (Ar. kesb + T. et-) Bir şeyi kazanmak, elde etmek. "*Salah kesbedeceğini hiç sanmıyorum*." ÜÇK469

kesb-i şeref* (Ar.) *a*. Şereflenme, şeref kazanma. "*Yerimi kendilerinin ulaşılmaz belagatlarına saygıyla terk etmekle kesb-i şeref eylerim*!" ÜÇK564

kesdir- (Der.) Kestirmek; sünnet ettirmek; kirve olmak. "*Dirim hanımefendi, kesdirrim*." GK134

kese (Far.) *a*. 1. Cepte taşınan, içine para, tütün vb. konulan, kumaştan veya örgüden küçük torba. "*Ali koynundan bir kese çıkardı*." EKM109 2. Bir kimsenin mal varlığı. "*Parayı babasının kesesinden verecek sanki*." BTÜ296 **keseden ye-** herhangi bir üretim yapmadan, kâr elde etmeden, hazırda bulunan veya el altında olan varlığı harcamak. "*Üç, dört hafta keseden yemek zorunda kalacağım*." KK46 **kesenin ağzını aç-** bol para harcamaya başlamak. "*Kesenin ağzını açtıktan, ağzı sıkı şoförü de bulduktan sonra...*" CEM63 **kesesini doldur-** fırsatlardan yararlanarak para kazanıp zengin olmak. "*İşlet kafanı, doldur keseni abla*." TD16

kesebil- 1. Kesme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kapısının önünde hakaretlerin en büyüğünü edip duran adamın gözlerini oyabilir, gırtlağını kesebilirdi*." KAÇ36 2. Kesmeyi becermek. "*Onun döktüğü şehriyeyi, kestiği erişte, makarnayı kim kesebilir*?" GK112

kesek *a*. Bel, çapa veya sabanın topraktan kaldırdığı iri parça. "*Uzandı, esrarlı sigarasını keseğin üstünden aldı*." BTÜ261

kesekâğıdı *a.* İçine bazı şeyler konulmak için kâğıttan yapılmış kese biçiminde torba. "*Herif kocca kesekâğıdı muz, elma, portakal getirdi*." BFV221

kesele- Kir çıkarmak için vücudu kese ile ovmak. "*Ben de ona ağam demem ... hamama gitse bile sırtını keselemem*!" YK15

keselen- Kendini keselemek. "*Keselendik, yıkandık*." YYB132

keser *a.* Tahta, ağaç yontmaya ve çivi çakmaya yarayan, kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı çelik araç; kerki. "*Oysa babası bir gün alt evde keser ararken bunları bulmuş, gülmüş, tekrar yerine sokmuştu.*" CEM79

kesif (Ar.) *sf*. Hacmine oranla ağırlığı çok olan; yoğun. "*Meyhane ... kesif bir sigara dumanıyla kaplı, daracık bir yerdi*." GAV112

kesifleş-* Kesif duruma gelmek, yoğunlaşmak. "*Sigara dumanlarıyla kesifleşen havasında öfkeli yumrukların sert kavisler çizdiği, sinirli toplantılardı*." BE20

kesik *sf*. 1. Kesilmiş olan. "*Hani tavuk kesilince kesik boyun içeri girer girer çıkar ya*!" SÇ20 2. Zaman olarak aralarında mesafe olan; aralıklı. "*Konuşsa bile yüzüne bakmamış, kısa, kesik karşılıklar vermişti*." SBK332

Kesik Çayır* *öz. a.* Konya yöresine ait bir oyun havası. "*Dışarda Kesik Çayır havası başlamış, oyuncu kadınlar kendilerini efelerinin kucağına atmışlardı*." OK20

kesik kesik 1. *sf*. Kısa olan. "*Kahveye dönerken kesik kesik bir korna sesi*." EVO299 2. *zf*. Ara vererek. "*Öküz'ü kollayarak, kısa, kesik kesik, Cevdet'in az önce söylediklerini anlattı*." SUÇ199

kesikli *sf*. Kesikleri olan. "*Sinirlenen bekçiler üzerlerine yürüyünce adam, kesikli, kırmızı tarlanın içinde dimdik bekledi*." EKM57

kesiklik *a*. Ansızın duyulan hâlsizlik, kırıklık, yorgunluk. "*Omuz başlarımda bir kesiklik başlamıştı*." AY174

kesil- 1. Kesme işi yapılmak, katolunmak. "*Peki nasıl oldu bu iş? Nasıl kesildi trene*." AY206 2. Kendinden önceki kelimeyi `olmak` anlamıyla pekiştiren bir fiil. "*Berbat, kıpkırmızı kesildi bir an, sonra bembeyaz oldu*." YK2 3. *argo* Çok beğenmek, çok hoşlanmak. "*Ona koşana değil, ondan kaçana kesilirdi*." SBK333 4. Sona ermek. "*Dedikodu kesilmişti şimdi de ne olmuştu*?" KÜÇ54 5. Yoksun kalmak. "*Yemek içmekten kesildi ama o kadar*." EK19 6. Durmak. "*Şarkı birden kesildi*." SM265 7. Kendini herhangi bir şey gibi göstermek. "*Dayı mı kesildin başımıza*?" VV398 8. Gibi olmak, benzemek, dönmek. "*Evinde ipekleşen kocasının dışarda yabancılar, ille fakir fukaraya karşı nasıl dinamit kesildiğini biliyordu*." DK75 9. Akım gelmez olmak. "*Anahtarı çevrilip akımı kesilerek durdurulmuş bir motor boşalmışlığıyla, 'Allah kahretsin!' diye mırıldandı*." YD227 10. Tutulmak, kapatılmak. "*Yolunun kesileceğini anlayan Filiz geri döndü*." BFV218 11. Bitkin duruma gelmek, gücü, takati kalmamak, çok yorulmak. "*Yollarda açlıktan, yorgunluktan, çeşitli hastalıklardan kesilip kalan o kadar çok insan vardı ki...*" BTÜ280 12. Akmamak. "*Sonra birden sanki suyu kesilmiş bir musluk gibi kurumuş*." BFV274

kesilin-* Kesilme işi yapılmak. "*Yerler, iskemleler verildi, çevrelerinde pervane kesilindi*." KT348

kesiliş *a*. Kesilmek işi. "*Bu kız, bu kızın güzelliği, sesinin tatlılığı, ses mahalleye yayılınca yedisinden yetmişine kadar mahalleli erkeklerin safi kulak kesilişleri…*" KY7

kesiliver- Ansızın kesilmek. "*Saçları gene makasla alnı üzerinde şıp diye kesilivermiş bebe saçlar*." KÜÇ60

kesiliverme *a*. Kesilivermek işi. "*Barcının bozulduğu kıpkırmızı kesilivermesinden anlaşılıyordu*." SBK241

kesilme *a*. Kesilmek işi. "*Ne parmağının kesilmesi ne de hatta en küçük bir örselenişine razı olamayacaktı*." EK378

kesim *a*. Toplumun belli nitelikleri ve özellikleri taşıyan, genellikle ekonomik veya toplumsal faaliyetlerin yürütüldüğü bölümü; kesit, sektör. "*En çok da Ayşe'yle Memed'in civarında dolaşıyor, öğretmenin baş çektiği bu kesim gecekondularla ilgileniyordu*." GK357

kesimbaşı* *a.* İşaretlenmiş, sınırlanmış yer (tarla, arazi vb.). "*Tarlanın birkaç yüz metre ötesindeki kesimbaşına seyirtti*." GR209

kesin 1. *sf.* Şüphe ve duraksamaya yer bırakmayan veya geri dönülmeyen, değişmez, mutlak, kati, maktu. "*Cinsi münasebetlerde ifrattan kesin surette kaçınacaksın*." HÇ300 2. *zf.* Kesinlikle. "*Burada kesin ölür*." BTÜ107 **kesin olarak** kesinlikle. "*Artık beni beş aydır inleten bu beladan az sonra kesin olarak kurtuluyorum*!" KK56

kesinleş- Kesin bir durum almak; katileşmek. "*Müfettiş'in sahte bir müfettiş olduğu kanısı bendenizde kesinleşiyor beyefendi*!" MM244

kesinlikle *zf.* 1. Kesin bir biçimde, kesin olarak, şüphe götürmeyecek derecede; yüzde yüz, elbet, elbette, evelallah, her hâlde, her hâlükârda, katiyetle, behemehâl, illa, katiyen, kesin, kesinkes, muhakkak, mutlak, mutlaka, banko. "*Bunlar burada, onlar orada sefilken, benim ortaokulum kesinlikle lükstü*." AY148 2. Ne olursa olsun, ne yapıp yapıp; kesin, kesinkes, her hâlde, her hâlükârda, evelallah, mutlak, mutlaka, katiyen, banko. "*Ve kesinlikle git oğlum diye ilave etti*." BE67

kesinti *a.* Ödenen bir paradan herhangi bir sebeple kesilen bölüm. "*Yirmi dört doksan beşten kesintinizi yapın*!" DE81

kesintisiz *sf.* Hiçbir vergi kesilmeden verilen (para). "*Hem de kesintisiz filan*." EB221

kesiş- Pazarlıkta, herhangi bir fiyatta anlaşmak. "*Gezip dolaşacak, iş bulacak, ücretleri kesişecek, işçisinin hakkını koruyacaktı*." KP2

kesişme *a.* Kesişmek işi. "*Kesişmemiz bu muydu*?" KP2

kesiver- Ansızın kesmek. "*Gel gelelim son günlerde bankalar krediyi kesiverince bizim şirket şapa oturmadıysa da iyice bocalamaya başladı*." KK265

kesken- El ile veya başka bir şeyle vuracak gibi yapmak. "*Öyle ki, birinde Lömen deriz, bir yarma vardı, güldü diye kızdı, tokat keskendi*." MM21

keski *a.* Demir ve sac kesmek için üzerine çekiçle vurularak yürütülen keskin araç, tırnak. "*Gardiyanlardan biri, 'Keskiyle çekiç lazım.' dedi*." YK97

keskin *sf.* 1. Çok kesici, iyi kesen. "*Çıplak ayaklarıyla keskin kayaların üzerinde koşarak yanıma geldi*." BE31 2. Etkili, sert olan. "*Öyle hırçın, öylesine keskin bir isyandı ki, bu sefer ilgiyle baktılar ablalarına*." EB254 3. Tiz olan. "*Lokomotifin keskin düdüğü, tren sarsılıyor, yürümeye başlıyor*." BE75 4. *argo* Zampara. "*Keskin çapkına kadınların küfrü en büyük iltifattır*!" İDG25 5. Akıcı, işlek olan; kıvrak. "*Çok oynak, çok pratik, çok keskin bir zekan var*." KT64 6. İşini iyi yapan. "*Elif Hoca, çok keskin hocadır*." SAR23 **keskin sirke küpüne zarar** `öfkeli, sert kimsenin zararı kendisinedir` anlamında kullanılan bir söz. "*Eh o zaman da keskin sirkenin zararı küpünedir*!" KP3

keskinleme* *zf.* Keskinlemesine. "*Keskinleme vuran güneşle alev alev, fayton çanları, otobüs, taksi, dolmuş uğultularıyla hayli can sıkıcıydı*." EVO119

keskinlemesine* *zf.* Dik olarak, diklemesine. "*Bereketli, yemyeşil toprakları, yukardan keskinlemesine vuran güneşiyle zengin Çukurova toprakları…*" KAÇ77

keskinleş- Keskin duruma gelmek. "*Koku eski koku değildi, keskinleşmişti*." SAR133

keskinlik *a.* Keskin olma durumu. "*Kadehler yapma birer neşeyle tokuşturulup devrildikçe kafalar dumanlanıyor, dumanlanan kafaların dünyası da her an olanca keskinliğiyle çalışıyor, kıskançlıklar şahlanıyordu*." SBK284

kesme 1. *a.* Kesmek işi. "*Kesme, biçme başlıyor*." KK23 2. *sf.* Küp biçiminde veya köşeli olarak kesilmiş olan. "*İri ampullerden fışkıran ışıklar, kesme billur kadehlerde kırılıyordu*." VV265

kesme şeker *a.* Çay, kahve vb. içecekleri tatlandırmak amacıyla kullanılan, kalıba dökülüp belli bir biçim verilerek kesilmiş şeker, küp şeker, çay şekeri. "*Çünkü Topal, kahvesini kesme şekerle kırtlama içerdi çokluk*." EVO368

kesmeşeker bk. kesme şeker. "*Kesmeşekerini çaya hafifçe batırır, şekerin çayı kıpkırmızı emişine dalarak giderdi*." SBK36

kestane (Rum.) *a.* Kayıngillerden, ılıman iklimlerde yetişen, 25-30 metre kadar boylanabilen, kerestesi doğramacılıkta kullanılan bir orman ağacı. "*Hiçbir şey anlamamıştı ama ertesi gün mahalle futbol takımının soliçine açmıştı kestanenin altında*." SBK86 2. Bu ağacın yenebilen kabuklu meyvesi. "*Sinema kapısı yanındaki kestaneciden kızarmış kestane aldı*." İDG91 3. Kestane rengi. "*Nur'unki sarıya çalan kestane, üstelik kıvır kıvır*." BFV56

kestane rengi *sf*. Bu renkte olan. "*Dolmuşun açık penceresinden vuran rüzgâr kestane rengi saçlarını uçuruyordu*." EB231

kestane renkli* *sf*. Kestane renginde olan. "*Kestane renkli, yumuşak saçlarını eliyle geriye tarayarak muhasebecinin masasına geldi*." EKM60

kestaneci *a*. Kestane kebabı yapan veya satan kimse. "*Sinema kapısı yanındaki kestaneciden kızarmış kestane aldı*." İDG91

kestir- 1. Kesme işini yaptırmak. "*Onları da istediğin biçimde kestiririm*." BFV259 2. Kesilmesini sağlamak, kesilmesine yol açmak. "*Kesin de dinleyelim sesleri alkışı kısa kestirdi*." ÜÇK563 3. Akıl yolu ile gerçeğe yakın bir yargıya varmak; biçmek, tahmin etmek. "*Anlatmak istemiyor değildim ama alacağım karşılığı da gayet iyi kestirdiğimden, anlatmak da istemiyordum*." ARK23 4. Kısa bir süre uyumak; şekerleme yapmak. "*Haftalardan beri ilk defa rahat, deliksiz bir uyku kestirdim*." AY212 5. Anlamak, farkına varmak. "*Adamın da bunu açık açık bilemeyeceğini kestirdi*." KAÇ52 6. Karar vermek. "*Berbat iki gündür söze neresinden başlayacağını kestiremediğinden, Kaptan'a kumar için açılamamış…*" YK43

kestirebil- Kestirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kestirebilirsen kestir*." ÖE116

kestirme 1. *a*. Kestirmek işi. "*Az evvel kâğıt kestirmeye gitti*." GR82 2. *a*. Önceden kestirilen, düşünülen şey; tahmin. "*İdareden ne için çağırılabileceğini kestirmeye çalıştı*." YK3 3. *sf*. Alışılanın dışında kısa olan (yol), kese. "*Kestirme gitmek için sığırın yaylım yoluna vurdu*." EKM47 4. *a*. Oturduğu yerde hafif ve kısa süreli uyuma. "*Nerde o eski muhabbetler, yemekten sonra Azgın'ın barakasında kestirmeler...*" MUR237

kestirt- Kestirme işini yaptırmak. "*Edeceğim tanzim hakkında rapor, kestirteceğim ceza*." MUR241

Keş (Far.) *öz. a*. Bir lakap. "*Beton Ağabey, Üçkâğıt Erol, Tüvist Erdal, Keş Ali falan izmaritine pişpirik oynamaktan yorulur, sıcacık ızgaraların üzerine serilir kalırlardı*." ÖE19

Keşan *öz. a*. Edirne iline bağlı ilçelerden biri. "*Edirne-Keşan otobüslerinin bulunduğu durakta şoför Adem'e rastladılar*." SUÇ75

Keşanlı (I)* *öz. a.* Edirne'nin Keşan ilçesinden olan kimse. "*Keşanlının kepçesi boldu*." ÖE27

Keşanlı (II)* *a. argo* "*Buldun Keşanlıları, hı*?" Saf, bön; taşralı, köylü. BTÜ92

Keşanlı Ali Destanı* *öz. a.* Haldun Taner'in yazdığı, müziğini Yalçın Tura'nın yaptığı müzikal oyun. "*Önceki yıl da Keşanlı Ali Destanı'cılarla…*" KK47

keşfedebil- (Ar. keşf + T. edebil-) Keşfetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ama hiç kimse, genç patronlarının öfkesinin sebebini keşfedemedi.*" SM281

keşfedil- Keşfetme işi yapılmak. "*Keşfedilmekten korkan, kaçak bir suçluydu sanki*." EKM121

keşfediliver-* Ansızın keşfedilmek. "*Keşfedilivermekten ödüm kopuyor*." MM226

keşfedilme *a*. Keşfedilmek işi. "*Bu hâliyle tanınmasına, keşfedilmesine imkân yoktu*." EK360

keşfet- (Ar. keşf + T. et-) Var olmasına rağmen kimsenin görmediği, bilmediği bir yeri veya bir şeyi ortaya çıkarmak; bulmak. "*Bunu çabucak keşfettiğim için daima sizli bizli konuşur, her sözüne aşırı bir önem verirdim*." ÇK78

keşfetme *a*. Keşfetmek işi. "*Hatta seninle bu münasebetimizi keşfetmesinden bile*!" KY167

keşfi istikbal* *a*. Geleceği bilme, görme. "*Postahanenin karşısındaki doktor evinin kapısından, sonraları remil atmayı öğrendi, iskambil ve kahve telvesiyle keşfi istikbale başladı*." EKM114

keşfolun-* Keşfolma işine konu olmak. "*Düşmediyse, henüz haber alınmadı, patronunun ölüsü keşfolunmadı demekti*." EK391

keşif (Ar.) *a*. Bir olay veya durumun oluş nedenlerini anlayabilmek için yerinde inceleme yapma. "*Barcı onu dışarı çıkarırken hâkim, tahkikatın genişletilmesi ve paslı çivi meselesinin tespiti için cinayetin işlendiği evde keşif ve bir tatbikatın yapılmasına karar vererek mahkemeyi başka güne bırakmıştı*." SBK328
keşif meşif* keşif falan. "*Sen bırak şimdi keşfi meşfi de akşam barda mıydı ondan haber ver*!" EK122

keşif kolu *a*. Düşmanın durumunu anlamak, arazi ve yollar hakkında bilgi toplamak için gönderilen kol; keşşaf. "*Bir yanda toplar gümbürderken öte yanda kara gözlü, esmer bir çöl kızının alev alev dudakları; beride, düşman*

keşif kolunun ay altında parlayan tüfekleri yanında, bir hendeğin içinde Osmanlı teğmenine kendini olanca zenginliğiyle sunan bir Trablus güzelinin yakan bakışları..." YYB222

keşiş (Far.) *a.* Hristiyanlarda genellikle manastırda yaşayan evlenmemiş papaz; rahip, karabaş. "*Amma bana vermez o keşiş herhâlde*." BTÜ282

keşke (Far.) *ünl.* Dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek "ne olurdu" anlamında özlem veya pişmanlık bildiren bir söz; bari, keşkem, keşki. "*Nine olacağıma taş olsaydım keşke*." ÇK130

keşkül (Far.) *a*. 1. Üstüne dövülmüş fıstık ve Hindistan cevizi dökülen bir tür süt tatlısı; keşkülüfukara. "*Keşkülleri gelinceye kadar tek kelime konuşamadılar*." DK213 2. Gezici bazı dervişlerin ve dilencilerin ellerinde tuttukları, Hindistan cevizi kabuğundan, metalden veya abanozdan yapılmış dilenci çanağı. "*Dervişin esası, teberi, keşkülü var mıydı*?" VV85

ket (Erm.) *a.* Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep; engel. "*Yerli atölyelerin işine ket vuruyormuş*." EVO64 **ket vur-** engel olarak güçleştirme. "*Yerli atölyelerin işine ket vuruyormuş*." EVO64

ketebe* (Ar.) *a*. Kâtipler, yazıcılar. "*Bura kâtip, ketebe takımının görüşme yeri değil*." CEM27

keten (Ar.) 1. *a*. Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki. "*Sonra sarı ketenden iş pantolonunu bacağına çekti*." KY75 2. *sf*. Bu bitkinin liflerinden yapılmış (dokuma vb.). "*Her gün böyle, saat kulesinin uzak uzak, ağır ağır vuruşlarıyla uyanır, sıçrayıp kalkar, sarı keten pantolonunu bacağına geçirir...*" KY1

keten helva *a*. Kavrulmuş şekerden yapılan, pamuk görünüşünde bir helva türü. "*Koz helvası ya da yuvarlak keten helvaları getirirdi Emirgan'dan*." DHV263

kevgir (Far.) *a.* Haşlanmış yiyeceklerin sıvılarını veya bazı sıvıları süzmek için kullanılan, delikli, genellikle yuvarlak biçimli mutfak kabı; delikli, ilistir. "*Kevgiri istemeye gelmiş*." KP110

Kevser (Ar.) *öz. a.* Cennette bulunduğuna inanılan kutsal ırmak, havuz veya çeşme. "*Huriler olsun. Kevser şarapları...*" MM244

keyfet- (Ar. keyf + T. et-) Hoş ve eğlenceli vakit geçirmek. "*Çiftliğini ateşe verip keyfettiği kadınlarla birlikte cayır cayır yakmalı, diye söyleniyorlardı*." VV272

keyfete hoşe* (Kür.) *a.* Keyfin nasıl? "Kürtçe, "*Ne yaptın kardaş, dedi. Keyfete hoşe*?" BTÜ258

keyfî (Ar.) *sf.* Gerçeğe, akla, yol ve yönteme uymayan. "*Memlekette bayrak bayrak dalgalanan, haksızlıklara, keyfî idareye, 'Artık yeter!' diyen afişlerle çalkalanan demokrasi modası*." KAÇ79

keyfi yerinde *sf.* Neşesi, sağlığı yerinde olan (kimse); keyfi yolunda. "*Hepsinin keyfi yerinde*." DK215

keyfîlik *a.* Keyfî olma durumu. "*Hiçbirinde bir valinin yetkisini kötüye kullandığını belirtecek en küçük bir formalite eksikliği ya da keyfîlik yoktu ama gene de belli olmazdı*." MM55

keyfince *zf.* İsteğine göre, nasıl isterse, dilediğince, keyfine göre, gönlünce. "*Bundan böyle keyfince yaşamak istiyordu*." EVO22

keyfiyet (Ar.) *a.* Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi; durum. "*Yani demek istiyorum ki, altyapıdaki birikmeler, günün birinde adamakıllı ağır basar, bir sıçramayla yeni bir keyfiyete geçer*." GK130

keyif (Ar.) *a*. 1. İstek, heves, zevk. "*Para onun, keyif onun*." YK10 2. Rahat, huzur, afiyet. "*Kim bilir nerde keyif sürüyordu*." DE32 3. Alkollü içki ve başka uyuşturucu maddeler kullanıldığında insanda görülen durum. "*Üç ayları kaçırmasın, zinadan, keyif vericilerden elini eteğini çeksin*." SAR63 4. Canlılık, tasasızlık, iç rahatlığı. "*Her şey olup bitmiş üç yüz elli cebine girmişçesine bir keyifle evin çoktandır unuttuğu neşeli bir nara patlattı*." BFV167 5. Yolsuz ve kural dışı istek. "*Demokraside hiç kimse devlet gibi hareket edemez, hele keyfine göre karakol filan diktiremezdi*." DK69 **keyfi bil-** isterse yapmak, nasıl isterse öyle yapmak. "*Sen bilirsin Muammer Bey, paşa keyfin bilir*." KP83 **keyfi gel-** neşelenmek. "*Altı temizlenen çocuğun keyfi gelmişti*." MUR80 **keyfi kaç-** neşesi kalmamak. "*Murat elini koynuna soktu, keyifli keyifli kaşınırken gözü ta aşağılardan hızlı hızlı gelmekte olan Salman Çavuş'a ilişince keyfi kaçtı*." GR78 **keyfine bak-** dilediğince yaşamak, güzel vakit geçirmek. "*Çok değil, beş altı ayda sen de müstakil bir işyeri sahibi olur keyfine bakardın*." DE213 **keyfine diyecek olma-** mutlu ve huzurlu olmak. "*Keyfine diyecek yok, dedi bir ihtiyar kadın*." BK283

keyfini kaçır- (veya boz-) üzmek. "*Keyfini bozmaya lüzum görmedi*." EKM48 **keyfi oluncaya kadar** razı oluncaya kadar. "*Zenginin keyfi oluncaya kadar fakirin canı çıkar derler*!" KY51 **keyfinin kâhyası olma-** birinin alışkanlıklarına, davranışlarına, düzenine karışmaya hakkı olmamak. "*Fanteziye, fontaziye, keyfimin kâhyası mısınız*?" BFV26 **keyif benim, köy Mehmet Ağa'nın** `hiçbir şeyi tasa etmiyorum, işlerim yolunda` anlamında kullanılan bir söz. "*Keyfimin kâhyası değilsiniz ya, keyif benim, köy Memet Ağa'nın*!" MUR399 **keyif çat-** hoş ve eğlenceli vakit geçirmek. "*Desenize keyif çatıyor*?" KAÇ112 **keyif sür-** sıkıntısız, rahat yaşamak. "*Kim bilir nerde keyif sürüyordu*." DE32

keyif ehli *sf*. Rahatına düşkün (kimse). "S*on derece kibar, zarif, keyif ehli biriydi*." KT32

keyifçi* *sf*. Keyif ehli. "*Karınlarını doyuran ırgatlardan çoğu ... uykuya geçmişler, keyifçilerse Karamaça Veysel'in orayı boylamışlardı*." BTÜ254

keyiflen- Keyifli duruma gelmek. "*İstediği kadar canı sıkkın olsun, köyünden mektup geldi mi başlardı keyiflenip kabına sığmamaya*." KY24

keyifli *sf*. Keyfi olan; neşeli. "*Berbat keyifli bir nara attı*." YK45

keyifli keyifli* *zf*. Keyifli bir şekilde, keyif alarak. "*Ellerini keyifli keyifli sürüştürerek göz kırptı*." KP75

kez *a*. Bazı sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılarak bir olayın ve olgunun her bir tekrarlanışını bildiren söz; el (I), defa, kere, sefer, yol. "*Kaynaşan yıldızları gördü bu kez*." BTÜ269

keza (Ar.) *a*. Aynı biçimde, kezalik. "*Giyim kuşam ona keza*." EVO125

kıble (Ar.) *a*. Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön. "*Koşturdum seccadesini, serdim kıbleye*." BTÜ367 **kıble mıble*** kıble falan. "*Kıble mıble, rasgele serdi tarlaya eski çulu.*" EVO210

Kıbrıs* *öz. a*. Doğu Akdeniz'de bir ülke. "*Şu Kıbrıs dalgasından bir harp de patlamıyor ki*!" GR216

kıç 1. *a*. Kuyruk sokumu bölgesi; dip, göt, kaba et, kaba but, popo, toto, makat, mabat, küfe. "*... uyuşuk bir sesle başını sallamıştı kıçının ucuyla oturduğu koltukta*." EB4 2. *a*. Deniz teknelerinde art taraf. "*Kamyonumuz nihayet iş yerine kıç verdi, atladık*." AY174 3. *sf*. Arka bölümde olan. "*Sık sık kıç cebinden yüzlükler dolu maroken para cüzdanını çıkarıyordu*." KK28 **kıç mıç*** kıç falan. "*Kıç mıç, bacaklar macaklar...*" EB187 **kıçını yırt-** bağırıp çağırmak. "*Namussuz herif, kendi dayanır ilaçlara tebeşir tozunu, suyu, boyayı, güllaçlara karbonatı, biz iki parmak alkol uçlansak kıçını yırtar*!" MM104

kıç üstü bk. kıçüstü. "*Çocuğun sidik bulaşmamış yerlerinden tutarak kaldırdı, kıç üstü oturttu*." EKM81

kıçı kırık *sf*. Önemsiz, değersiz (şey veya kimse). "*İstanbul'da kıçı kırık bir fabrikada basit bir mutemetken açtım gözümü…*" YD102

kıçlı* *sf*. Herhangi bir nitelikte kıçı olan. "İçlerinden iri kıçlı biri usullacık, '*Gözümüzü dört açarsak tava gelmez, mantara basmayız*.' dedi." TD12

kıçüstü *zf*. Kıçı yere gelmiş durumda. "*Kıçüstü ya da arka arkaya inecekti*." KAÇ62 **kıçüstü otur-** kıçı yere gelir duruma düşmek. "*Firdevs kıçüstü oturdu ya, başı ağır gelmişçesine yana devrildi.*" MUR309

kıhh* *a*. Öldürmek anlamında bir söz. "Bir gece... Kıhh... Ha?" KK127

kıkır kıkır *zf*. İçinden gelerek, sesli bir biçimde gülmek. "*Hacer Hanım kıkır kıkır gülerken şahadetparmağını salladı*." EK284

kıkırda- 1. "Kıkır kıkır" diye ses çıkararak gülmek. "*Kızlar hep o kişnercesine gülüşleriyle kıkırdadılar*." MUR231 2. Soğuktan donmak. "*Yandım Ali elinde taş, nerdeyse soğuktan kıkırdayacaktı ki, içerinin elektriği sönüverdi*." ÖE107

kıkırdama *a*. Kıkırdamak işi. "*Genç adam kızların boyuna kıkırdamasına aldırış etmez görünerek "Sen benim amirim değilsin." dedi*." MUR231

kıkırtı *a.* Kıkırdama sırasında çıkan sesin adı. "*Kıkırtıyla güldüler*." YK74

kıl 1. *a*. Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı. "*Yanımızdan her yanı kıl içinde, iriyarı bir hamal geçiyordu*." DHV292 2. *sf*. Keçi tüyünden yapılmış veya dokunmuş olan. "*Yanı başında kıl donlu, beyaz yün çorabı yeşil işlemeli bir köylü, demiri parlak bir sustalıyla sopa yontuyordu*." ÇK74 **kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağardı*** 'saç,

sakal, bıyık vb. insanı üstün kılmaz.' anlamında bir söz. "*Bıyık kedide de var oğlum. Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağardı*." GR180 **kılı kıpırdama-** Bir iş, olay veya durum karşısında davranışını değiştirmemek, aldırış etmemek, umursamamak. "*Yârenlik bazen öyle sarardı ki, yer yerinden oynasa ablanın kılı kıpırdamaz*." GR181 **kılı kırk yar-** titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak. "*Kim olsa uzatır, eşeler, kılı kırk yarardı.*" KAÇ10 **kılına dokunma-** bir kimseye dokunacak, zarar verecek en ufak bir davranışta bile bulunmamak. "*Kılına dokunamazlar, sen bizim canımızsın*!" ÜÇK567 **kılına halel gelme-** hiçbir zarara uğramamak. "*Çemşir'in kılına bile halel gelmez*!" VV3 **kılını bile kıpırdatma-** bir iş, olay veya durum karşısında ilgisiz kalmak, en küçük bir tepki göstermemek. "*Sen kılını bile kıpırdatmadın*?" SM228

kıl- Etmek, yapmak. "*Mesela rakı kadehini onun önüne sürse aldığı aptes, kıldığı namaza rağmen kadehe tereddütsüz sarılır, içerdi*." EK60

kıl çadır *a*. Keçi kılından dokunmuş parçalarla kurulan çadır. "*Otuz, belki de kırk yılın ardında kalmış bir kıl çadır gecesini hatırladı*." SÇ37

kıl payı *zf*. Son anda. "*Kıl payıyla kendini Mevlanakapılı Hüsnü'nün yanına atmıştı*." KK250

kıl testere *a*. Çok ince bir tür testere. "*Ufacık ihtiyar, eskiden olduğu gibi gözünde gözlük, elinde kıl testere: 'Sus kardeş, ağlama!' diyordu*." SM139

kılabil- Kılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Mesela cebinizdeki parayı milletlerarası bankayla yahut kliring anlaşması veya beynelmilel dolar fonuyla ilgili kılabilirsiniz*." GR146

kılavuz *a*. Yol gösteren kimse; rehber, delil. "*Görünen köy kılavuz ister mi*?" SUÇ127

kılçık *a*. 1. Balıkların eti arasında bulunan diken gibi ince ve küçük kemik. "*Balık yemişsin galiba, boğazında kılçık kalmış*." BTÜ194 2. Alttaki güreşçinin, kuyruk sokumunu hızla ve birdenbire havaya kaldırarak sırtına abanmış olan güreşçinin dengesini bozup onu ön veya yan tarafına aşırıp atması. "*Bir karakucak, bir çapraz, bir kılçık...*" MUR246

Kılçıkçı* *öz. a.* Bir lakap. "*Kılçıkçı Resul'ün sıtması tuttu gene ağa, dedi*." BTÜ234

kıldır- Namaz kılınmasını sağlamak. "*Allahüteala çatar kaşlarını, bundan böyle namaza başla, kılmayanları kıldır...*" ÜÇK518

kılıbık *sf*. Karısının baskısı altında bulunan (erkek), karısı köylü, kazak karşıtı. "*Hem biliyor musun, böyle tek taraflı sevgiler insanı kılıbık yapar*." HÇ50

kılıbıklık *a*. Kılıbık olma durumu. "*Ne deyyusluğunu bıraktı ne de kılıbıklığını*." EK104

kılıç *a*. Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah; tığ. "*Sarı saçlı, mavi gözlü şehzade kılıcını çekti*." SM138 **kılıç çek-** saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak. "*Çünkü hiçbir askeri taktik, hiçbir elemana tek başına kılıcını çekip düşman topları üzerine atılma görevini vermezdi*." MUR158 **kılıç kuşan-** kılıcı olmak ve onu taşıyacak güce ve yetkiye hak kazanmak. "*İş bilenin, kılıç kuşananındı*." DHV328 **kılıç salla-** kılıç ile dövüşmek, düşman üzerine kılıçla saldırmak. "*Herif yedi düvelde kılıç sallamış*." MUR406 **kılıçtan geçir-** çok sayıda insanı kılıçla öldürmek. "*Demir Maske filmindeki gibi, korsanlar gemidekileri kılıçtan geçirirler*." ÖE20

Kılıçali Hamamı* *öz. a*. Kaptan Kılıç Ali Paşa Hamamı; İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan ve 16. yüzyılda Mimar Sinan tarafından yapılan hamam. "*Ulan senin gibi efendiler Kılıçali Hamamı'nda dolu*!" İDG95

kılıçlı *sf*. Kılıç taşıyan. "*Yandakinde, düşman saflarını pare pare edip yıldırım hızıyla ileri atılan eğri kılıçlı, kalkanlı, yatağanlı sarıklı leventler...*" MUR160

kılıf (Ar.) *a*. 1. Bir şeyi korumak için kendi biçimine göre, çoğunlukla yumuşak bir nesneden yapılmış özel kap; zarf. "*Beyaz kılıf geçirilmiş kan kırmızısı maroken kanepe, koltuklar...*" KP50 2. Yolsuz bir işe bulunan sudan gerekçe. "*Nasıl bir kılıf bulmalıydı namaz işine*?" ÜÇK460

kılık *a*. Bir kimsenin giyinişi, dış görünüşü; eşkâl. "*Bu kılıktaki birinden nefret ederdim, değil mi*?" SAR79 **kılığına gir-** biri veya bir şey gibi giyinmek. "*Adam bekçi kılığına girmiş bir devlet görevlisi olmasındı*?" MUR129 **kılıktan kılığa gir-** giysi değiştirmek. "*Kılıktan kılığa girip, düşman memleketlerinde cirit atanlar da iğnenin deliğinden geçip kilitli kasalardan lüzumlu evrakları aşırmıyorlar mıydı*?" ÜÇK321

kılık kıyafet *a*. 1. Üst baş ve dış görünüş; kalıp

kıyafet, kisve. "*Aklında kılık kıyafeti oturmamış, bir şey sorulunca kekeleyip kızaran genç denizci*." SBK147 2. Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Yirmi yıldır kadının dayandığı, gık demediği yarı aç, eski püskü kılık kıyafet ve sinemasız, tiyatrosuz gelip geçen günlere göre miydi*?" KK133

kılıklı *sf.* Herhangi bir kılıkta olan; kıyafetli. "*Bu bey, bu beyefendi, bu müfettiş kılıklı adam demek bir öğrenciydi*." SAR76

kılıksız 1. *sf.* Giyimi düzgün olmayan, sünepe, kıyafetsiz, süfli. "*Kılıksız bir kadının peşine düşmekte ne vardı sanki*?" KP45 2. *zf.* Giyimi düzgün olmayan, süfli bir biçimde. "*Böylesine dayalı döşeli bir evin giyimi kuşamı yerinde insanlarına bu kılığıyla kim bilir nasıl kılıksız gözükecekti*!" KT194

kılıksızlık *a.* Kılıksız olma durumu; kıyafetsizlik. "*Kamufle ışıkların altında afallamış, sakallı yüzüm, kılıksızlığımdan utanmıştım*." YYB162

kılın- Kılma işi yapılmak. "*Bu kafayla yatsı mı kılınır avrat*?" EVO203

kılınç (Der.) *a.* Kılıç. "*Allah kılınçlarını keskin etsin*!" GK330

kılıver- Çabucak kılmak. "*Siz oturadurun, ben hemen iki rekât kılıvereyim*." KT71

kılkuyruk* *a.* Kılıksız, züğürt, değersiz kimse. "*Evlenip de ne diye bir kılkuyruğun tahakkümü altına gireyim*?" GR94

kıllı *sf.* Kılı olan, kıl ile kaplı. "*Adamın kıllı yüzü yanaklarını acıtıyorsa da bol para veriyordu.*" KÜÇ15

kılma *a.* Kılmak işi. "*Bu kadarcık şey bile kadını mutlu kılmaya yetti*." KT127

kımıl kımıl *zf.* Yerinde duramayarak, sürekli ve aralıksız kımıldayarak; kıpır kıpır. "*Gülmemek için kendimizi öyle sıkıyoruz ki, dudaklarımız kımıl kımıl…*" BE79

kımılda- 1. Olduğu yerde kendi kendine hareket etmek; kımıldanmak, kıpırdamak, kıpırdanmak, kıpramak. "*Oturduğu yerde kımıldadı*." SAR119 2. Harekete geçmek, kalkmaya davranmak. "*Üçüncü kampana, lokomotifin düdüğü ve kımıldayan trenimiz*." AY119

kımıldama *a.* Kımıldamak işi; kımıldanma, kıpırdama, kıpırdanma, kıprama. "*Topal Nuri'nin içini kaplayan karanlık bulutlarda bir kımıldama oldu*." KT62

kımıldan- Olduğu yerde kendi kendine hareket etmek; kımıldamak. "*Maşa yerinde kımıldanır, oturduğu yere iyice yerleşir, başlar.*" BFV199

kımıldanabil-* Kımıldanmaya gücü yetmek. "*Kudret Yanardağ günlerden beri yatağında kımıldanamayan anacığının başucunda, dışardaki kardeşlerin kavgasına kulak bile vermiyordu*." MM253

kımıldanış *a.* Kımıldanmak işi. "*Sarışın kadın tül inceliğindeki geceliğinin içinde besili bir balık kımıldanışıyla yanına geldi*." KY193

kımıldanma *a.* Kımıldama. "*Mahallede bir kendine geliş, bir kımıldanma oldu.*" CEM101

kımıldat- Bir şeyi yerinden hafifçe hareket ettirmek, oynatmak; kıpırdatmak. "*Ne lüzum vardı ama karanlıkları vahşi vahşi kımıldatan bir homurtunun yaklaştığını hissetmişlerdi birden.*" EB125

kımıldatabil- Kımıldatmaya gücü yetmek. "*Kanadını olsun kımıldatamıyor*!" KK54

kımıldayabil- 1. Kımıldama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hükümet gevşek olmasa bunlar köylerinden kımıldayabilirler mi*?" GK3 2. Kımıldamaya gücü yetmek. "*Yerinden kımıldayamıyordu*." SUÇ270

kımıldayış *a.* Kımıldamak işi; kıpırdayış, kıprayış. "*Belli belirsiz bir kımıldayış olduysa da durum değişmedi*." EB25

kımıltı *a.* Çok hafif ve sürekli kımıldama; kıpırtı. "*Dudakların kımıltısı ağır ağır durdu*." YK34

kımıltısız 1. *sf.* Kımıltısı bulunmayan, kıpırdamayan. "*… üst üste evler kalabalığı, daha uzaklarda kımıltısız deniz*." BFV3 2. *zf.* Kımıltı olmadan. "*Yorganının altında kımıltısız yatmakta olan Köse Hasan'a baktılar*." BTÜ107

kın *a.* Bıçak, kılıç vb. kesici araçların kabı. "*Tam bu sırada Kavafoğlu'nun bozulduğu, elinin belindeki kamasına gittiği, onu kınından çekip sönük oynayan, dolayısıyla Rıfat Efendi'nin önünde yenilgiye uğramaktan gelen bir hınçla kamayı fırlattığı görüldü*." OK21

kına (Ar.) *a.* Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz. "*… fasulyelerden şişe şişe zeytinyağlarına, teneke teneke gaz, kınaya kadar her türlü mutfak nevalesi göze*

çarpıyordu.” DE135 **kına yak-** birinin uğradığı kötü duruma çok sevinmek. “*Avrat sevincinden kına yakar gayri*.” EVO89

kına- Yapılan bir işin kötü olduğunu belirtir bir biçimde söz söylemek, ayıplamak, takbih etmek. “*Allah kınayanların başına versin*!” EVO307

kınalı *sf.* 1. Kına ile boyanmış olan. “*Elleri kınalı*.” EVO330 2. Kınanın renginde veya kızıl renkte olan. BTÜ134

kınalı keklik *a.* Sülüngillerden, Balkan Yarımadası, Orta ve Doğu Asya'da yaşayan, uzunluğu 38 santimetre olan bir tür kuş. “*Sular şırıl şırıl akıyor, dallarda bülbüller, isketeler, kanaryalar şakıyor, kınalı keklikler, turaçlar, ebabiller, zümrüdüanka kuşları salına salma dolaşıyorlarmış*.” VV84

kıncıfırlık* *a.* Hoppalık, oynaklık. “*Bir kıncıfırlık çıkarır, allem eder, kallem eder işleri üçkâğıda getirir*!” ÜÇK593

kındırık (Der.) *a.* Yarı açık, tam kapanmamış, aralık. “*Eğildi, kındırık kapıdan içeri baktı*.” VV331

kınnap (Ar.) *a.* İnce sicim. “*Yıllarca öncenin bir Karagümrük sabahında böyle bir köpek yavrusunun boynuna kınnap takmışlardı çocuklar*.” BFV146

kıpırda- Olduğu yerde kendi kendine hareket etmek; kımıldamak. “*Yanlarındaki pencereden görünen Boğaz'ın mavi suları hafif dalgacıklarla tatlı tatlı kıpırdıyordu*.” GAV190

kıpırdama *a.* Kıpırdamak işi; kımıldama. “*Genç kızda hafif bir kıpırdama oldu, inledi*.” OK90

kıpırdan- Olduğu yerde kendi kendine hareket etmek; kımıldamak. “*Köşe başlarındaki ampullerin pırıl pırıl kıpırdandığı serin bir akşam…*” KÜÇ11

kıpırdanış *a.* Kıpırdanma işi; kımıldanış. “*Deve, içinde şehvet kıpırdanışları, çaycıya koştu.*” ÜÇK427

kıpırdanma *a.* Kıpırdanmak işi, kımıldanma. “*Üst üste birkaç seslenmeden sonra yukarıda bir kıpırdanma oldu.*” MUR310

kıpırdaş- Birlikte kıpır kıpır hareket etmek. “*Güneşin, tatlı güneşin altında kıpırdaşan deniz, denizin mavilerini yırtarak geçen bir motorlu sandal…*” KY166

kıpırdat- Bir şeyi yerinden hafifçe hareket ettirmek, oynatmak; kımıldatmak. “*Sen kılını bile kıpırdatmadın*?” SM228

kıpırdatma *a.* Kıpırdatmak işi; kımıldatma. “*Topal Eskici artık kendirini kemendini, onu tutan, kolunu kanadını kıpırdatmasını engelleyen görünmez bağları koparmış sahici bir devdi*.” EVO370

kıpırdayabil- Kıpırdama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Fakat Zühal kıpırdayamadı*.” İDG112

kıpkırmızı *sf.* 1. Her yanı kırmızı. “*Akları kıpkırmızı gözleriyle baktı*.” DE156 2. Çok parlak kırmızı. “*Güneş uzaklarda kıpkırmızı, batmış, hava oynamış, ortalık yumuşamıştı*.” KK166 **kıpkırmızı kesil- (veya ol-)** yüz herhangi bir nedenle çok kızarmak. “*Beriki kıpkırmızı kesildi*.” BK331

kıpkırmızılaş-* Kıpkırmızı duruma elmek. “*Gece, ilk akşamdan başladığı rakıyla gözlerinin akları kıpkırmızılaştığı anlar*.” SBK153

kıpkırmızılık* *a.* Kıpkırmızı olma durumu. “*Az önceki kıpkırmızılığı uçtu gitti, sarardı*.” GR222

Kıpti (Ar.) *öz. a.* Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk; Çingene. “*Ya şimdi şu kıpti yapılı pezevenk duyduklarını yayarsa*?” KT57

kır (I) 1. *a.* Beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk. “*Saçlarına, bıyığına, sakalına makalına kır düştü diye iş kalmadı mı sayıyordu*?” GK285 2. *sf.* Bu renkte olan. “*Alnı mavi tülbentle sarılı kadın, kır sakallı ihtiyar nerdeydiler şimdi*?” KÜÇ26 **kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan** ‘kişi arkadaşlık ettiği kimseden etkilenir.’ anlamında bir söz. “*Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan oğlum*!” MUR391

kır (II) *a.* Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır. “*Otuz beş yıl önceki gibi, havaya sabun balonları üfleyebilir, kırlarda doludizgin çember çevirebilirim*.” KP90

kır- 1. Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak. “*Çabuk açmazsanız kapıyı kıracağız*!” OK66 2. Dileğini kabul etmeyerek veya beklenmeyen bir davranış karşısında bırakarak gücendirmek, incitmek. “*Hülya'yı kıracak bir söz söyleme*!” DK161 3. Vücut kemiklerinden birini parçalamak. “*Böyle de*

ayağını kırarlar işte.” KÜÇ43 4. Gücünü, etkisini azaltmak. “*Mangaldaki ateş odanın soğuğunu yavaş yavaş kırıyordu*.” EK156 5. Yok etmek. “*Ya her istediği yerine getirilecek ya da o koğuşu dilediğince hizaya sokup Beton'un forsunu büsbütün kıracaktı*.” SÇ187 6. Öldürmek, yok olmasına neden olmak. “*Bundan böyle git de bitli Aptal kızı başının birini, sirkesini kırsın*.” BTÜ202 7. *argo* Kaçmak, uzaklaşmak. “*Benim gibi, haftada birkaç gece sen de kırar, gider karınla sabahlarsın*.” ÜÇK393 8. Değerinden düşük fiyata almak. “*Bonoyu kırarsa al paraları çabuk gel, kırmazsa adamın yanında gevezelik etme*.” YD172 9. Hareket durumundaki canlının veya taşıtın yönünü değiştirmek, çevirmek, döndürmek. “*Nereye direksiyon kırdımsa karşıma çıktı*!” GR80 10. İri parçalara ayırmak. “*Güçlü güçlü kırdı, ocağa attı, çabucak tutuşturdu*.” VV380 **kırdığı ceviz kırkı aş-** sürekli yakışıksız davranışlarda bulunmak. “*Karınızın kırdığı ceviz kırkı çoktaaan aştı*.” TD33 **kırıp dök-** dikkatsizlik veya öfkeyle birçok şeyin kırılmasına neden olmak. “*Bağırıp çağırmak, kıyametleri koparmak, her şeyleri kırıp dökmek geçti içinden ama kendini tuttu*.” EK271 **kırıp geçir-** tuhaf söz ve davranışlarla herkesi çok güldürmek. “*Kalabalık salonda milleti gülmekten kırıp geçiren bir kovalamaca başlamıştı*.” GR55

kır çiçeği *a*. Kırlarda kendiliğinden yetişen çiçek. “*Tam saatinde, zarif, mavi emprime elbisesi içinde bir kır çiçeği kadar narin, geldi*.” KY164

kır kahvesi *a*. Kırda bulunan, çoğunlukla küçük kahve. “*Kır kahvesi gazino karması bir yerdi oturdukları yer*.” EK54

kıraathane (Ar. ḳirāʾat + Far. ḫāne) *a*. Kahve, çay, ıhlamur, nargile vb. içilen, tavla, domino, bilardo, kâğıt vb. oynanan yer; kahvehane. “*Nasıl hatırlamazmışım Şehzadebaşı, Vezneciler kıraathanelerindeki poker, remi partilerimizi*?” YYB158

kırabil- 1. Kırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Değil arkadaş, anasını, babasını bile kırabilirdi*.” OK50 2. Kırmaya gücü yetmek. “*Ben sana hastalıklı kenar mahalle kızlarının da sırasında ne cevizler kırabileceklerini göstereceğim*.” BFV123

kıraç *sf*. Verimsiz veya susuz, bitek olmayan (toprak). “*Revir meydancısı Yusuf, Trakya'nın kıraç bir köyündendi*.” EKM5

kırağı *a*. Su buğusunun soğuk havalarda, yerde, bitkiler, ağaçlar ve öteki nesneler üzerinde donmasıyla oluşan ince tabaka. “*Leyleğin attığı yavru, kırağıların bile çalmadığı acı patlıcan*.” AY151 **kırağı çal-** kırağı, dondurup bozmak. “*Leyleğin attığı yavru, kırağıların bile çalmadığı acı patlıcan*.” AY151

kıran (I) *a*. 1. Kırma işini yapan (kimse). “*Demek testiyi götürüp dolduran da kıran da birdi*?” EVO16 2. Bir topluluğun ve özellikle hayvanların büyük bir bölümünü yok eden hastalık veya başka neden, ölet. “*Fabrikasına adam lazımsa memlekette adama kıran girmedi ya*?” MUR113 **kıran gir-** 1. kısa bir zaman içinde çok sayıda ölmek. “*Kıran girsin*.” SAR30 2. bir şey bulunmaz olmak. “*Koca şehirde işe kıran mı girdi*?” EVO88

kıran (II) (Der.) *a*. Çoluk çocuk. “*Kim olacak, elin kıranı*.” AY193

kıran kırana *sf*. Çok mücadeleli, çekişmeli (kavga, güreş, maç). “*Çocuk koğuşunda işler kıran kıranaydı*.” SÇ186

kıranta (İt.) *sf*. Saçları ağarmaya başlamış (erkek). “*Güzel delikanlı şurda dururken tutar da yazının kırantasıyla evlenir mi*?” HÇ328

kırba (Ar.) *a*. Sakaların içinde su taşıdıkları ağzı dar, altı geniş, deriden yapılmış kap. “*Belinde su kırbası mı var, ne var*? BTÜ120

kırbaç *a*. Tek parça deri veya uzun esnek bir değneğin ucuna sırım bağlanarak yapılmış vurma aracı. “*Odasında Kafkas eyerler, Kafkas yamçıları, Kafkas kırbaçları…*” DHV256

kırbaçla- 1. Kırbaçla vurmak. “*Nasıl hiç acımadan kırbaçlamışlardı*?” HÇ226 2. Canlandırmak, destek vermek, harekete geçirmek. “*Alkol, kötü düşüncelerini daha doğrusu, kötü ihtimalleri kırbaçlıyordu*.” DE229

kırbaçlan- Kırbaçla dövülmek. “*Kırbaçlanmışçasına davrandı, bardağı ağzına götürdü*.” KT84

kırbaçlayış* *a*. Kırbaçlamak işi. “*Caminin kemerleri altına sığınıp iri taneli yağmurun Mısırçarşısı'nı kırbaçlayışına daldılar*.” SUÇ130

kırçıl *sf*. 1. Kırlaşmaya başlamış, kır renkli. “*Kalın, kırçıl kaşlarıyla Numan Şerif Bey'se, ortağına bakmadan odaya girdi*.” CEM140 2. Bu renkte saçı olan. “*Kırçıl ağa pırıl pırıl masası başında oturuyordu*.” DE49

kırdı kaçtı* *sf*. *argo* Kabadayı, sabıkalı. “*Eski kırdı kaçtılardan*.” KK255

kırdır- Kırma işini yaptırmak. "*Koymadık, yukardan su döktürdü, camlarımı kırdırdı*." GR215

kırdırabil- Kırdırmaya gücü yetmek. "*On beş gündür hâlâ kırdıramadı mı*?" YD124

kırdırabilme *a*. Kırdırabilmek işi. "*Recep Cıva, elindeki işletmeci bonolarını F.'ye bugün kırdıramamanın öfkesi içindeydi zaten*." YD129

kırgım (Der.) *a.* Geline yakınlarının verdiği armağan. "*Şimdi kırgım atılacak*." AY217

kırgın 1. *sf*. Kırılmış (kimse). "*Hiç hakkım olmadığı hâlde dargınım, kırgınım, küskünüm*." ARK142 2. *zf*. Gücenmiş, gönlü kırılmış bir durumda. "*Büyümüş gözlerle kırgın bakışıyorlardı*." BTÜ358

kırgınlık *a*. Kırgın olma durumu; iç burukluğu. "*Bütün dargınlıklarına rağmen Güllü, Aliş, karısı, genç kadının bu en yanık zamanında kırgınlığı filan bir kenara atıp koşmuşlardı*." DE248

kırıcı *sf*. Kaba, sert, çevresindekileri inciten (davranış, söz vb.). "*Ama beriki o kadar ciddi, o kadar ağır başlı, o kadar cesaret kırıcıydı ki*." SM256

kırıcılık *a.* Kırıcı olma durumu; huşunet. "*Hafiften vurucu, kırıcılığa özenenler*?" TD7

kırık (I) 1. *sf*. Kırılmış olan; münkesir. "*Kırık camları, duvarlarında ezilmiş tahtakurusu kanları, tozlu ufacık ampulüyle bu koğuş gerçekten de çok pisti*." YK57 2. *a*. Kırılmış bir şeyden ayrılan parça. "*Ayna kırıklarıyla rujlar ceplere sokuldu*." EB28 3. *a*. Kemiğin bir etki ile kırılması. "*Kırık hemen doktora gösterilmeliydi*." KÜÇ45 4. *sf*. Tam nota göre düşük olan (not). "*Var mı karnemde kırığım*?" MUR91 5. *a*. Bir şeyin kırılan yeri. "*Erol sıkılı yumruklarıyla yataktan fırlamak istercesine geniş bir davranış yaptıysa da ayağının kırığı müthiş sancımıştı*?" KÜÇ50 6. *sf*. Katışık, karışık, melez. "*Kırık Türkçeleri ve nasırlı elleriyle çok hoş insanlardı*." AY137

kırık (II) *a*. Kadının veya erkeğin yasalara ve törelere aykırı olarak ilişki kurduğu erkek veya kadın. "*Bar kızlarının en az beş altı tane sevgilisi, dostu, kırığı, belalısı olurmuş*." EK112

kırık dökük *sf*. Eski, sağlam olmayan, çürük, değersiz olan (eşya). "*Şimdiki gibi kırık dökük sahanlar, yer yer çatlak, ya da sırları düşmüş çinko kapları değil, bembeyaz, kar gibi tabakları olurdu*." EB104

kırık sarık (Der.) *a.* Ufak tefek, döküntü, işe yaramaz ev eşyası. "*Kırık sarık, ev mev...*" YYB128

kırık sırık (Der.) *a.* Ufak tefek, döküntü, işe yaramaz ev eşyası. "*İnsan ailesine kırık sırık bırakmaz mı*?" ARK30

kırıklık *a.* 1. Vücutta duyulan yorgunluk, rahatsızlık hâli; kırgınlık. "*Eski partisinden ayrıldı ayrılalı pis bir kırıklık, sebebi belirsiz bir can sıkıntısı başlamıştı*." HÇ297 2. Kırık olma durumu, güceniklik. "*Dul Naime, eskiden kalma gönül kırıklığını filan unutarak, kızının yanına koştu*." DK100

kırıl- 1. Kırma işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak. "*Sırtımda kırılan bastonların, yediğim tekme tokatların haddi hesabı yoktur*." BE21 2. Cesaret, umut, onur azalmak, yok olmak. "*İçimde kırılan ümitlerimle uzaklaştım*." AY194 3. Birinin herhangi bir söz veya davranışı yüzünden kırgınlık duymak; gücenmek. "*Çağırdınız diye anneniz kırıldı mı*?" EB97 4. Soğuk, rüzgâr vb. eski gücü kalmamak, azalmak, yatışmak. "*Güneş devrilmiş, ırgatların gölgesi doğuya uzamış, sıcak kırılmıştı*." BTÜ192 **kırılıp dökül-** kibar görünmeye çalışmak. "*Kabak Hafız kırılıp dökülerek, kırılıp dökülmeyi bilhassa artırarak konuşuyor, din adamlarının o gunneli, terkipli üslubuyla beye diller döküyordu*." HÇ290

kırılabil-* Kırılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kolu kanadı kırılabilir, belki de artık kalıbı kıyafetiyle insanları aldatabilmek kabiliyetini yitirirdi*." ÜÇK335

kırılış *a.* Kırılmak işi. "*Masası başında kös dinlemişçesine oturuşunu, o kadar terslediği hâlde tavırlarındaki dikliğin kırılmayışını unutamıyordu*." DK173

kırılıver- Aniden kırılmak. "*Oturduğu yerde ayağının birini tam uzatacakken cesareti kırılıvermişti gene*." KAÇ62

kırılma *a.* 1. Kırılmak işi. "*Baktım ki dişimi sıkmak, dişimin kırılmasından başka netice vermeyecek, bir gün isyan bayrağını çektim*!" EK68 2. Saydam bir ortamdan başka bir saydam ortama geçen ışının doğrultusunu değiştirmesi; inkisar. "*... bar ampullerinden dökülen kuvvetli ışıklar kırılmaya, gözleri kamaştırmaya başlıyordu*." EVO180

Kırım* *öz. a.* Kırım, Doğu Avrupa'da, Karadeniz'in kuzey kıyısında yer alan ve Karadeniz ile Azak Denizi tarafından

çevrelenen Ukrayna'da bulunan bir yarımada. "*İnek, hepsi de inek. Halis Kırım hem de*." DK93

kırım kırım *zf*. Kırıtarak. "*Kırım kırım kırıtıyor*." BK327

kırıntı *a*. Bir şeyden ayrılan küçük parça; parçacık, kırık (I). "*Önünde daima bir gaz sandığı ... yazılmış kâğıt parçaları, pastırma kırıntıları…*" BE35

kırış* *a*. Kırmak işi. "*... yanık kibrit çöpünü baş ve şahadetparmaklarıyla kırışı, kırık çöpü fırlatıp atışı…*" YD61

kırış- 1. Bir yüzeyin düzgünlüğü bozulmak, kırışık oluşmak. "*... gergin yüz oluk oluk kırışmıştı.*" YK14 2. *argo* Bir şeyi eşit olarak paylaşmak. "*Kırışalım. Başka mangırım yok*." YD318

kırış kırış 1. *sf*. Kırışıkları olan, çok kırışık. "*Uzak, çok uzaklarda kırış kırış bir yüz, yüzler...*" YK6 2. *zf*. Kırışık bir biçimde. "*Kocakarı kara sarı yüzüyle kırış kırış güldü*." SUÇ68 **kırış kırış ol-** çok kırışmak. "*Yıllar yılı el kapısında sürünmekten kırış kırış olmuş, ağzında diş kalmamıştı*." EK199

kırışık 1. *sf*. Kırışmış olan. "*Kırışık yüzü hafifçe duru sarı kadın, gözlüğünü çıkardı*." KÜÇ28 2. *a*. Deride esnekliğin kaybolmasından oluşan kıvrım. "*Yüzündeki kırışıklar daha artmış, gözleri daha yitirmiştir nurunu*." YK88

kırışıklık *a*. Deride esnekliğin kaybolmasından oluşan kıvrım; kırışık. "*Eline on lira geçince, alnının kat kat kırışıklıkları açıldı, geniş bir soluk aldı ve yıllardır unuttuğu bir şeyi yaptı*." SAR1

kırışıksız *sf*. Kırışığı olmayan. "*İnceltilmiş simsiyah bıyığı, gıcır gıcır taralı saçları, kırışıksız alnı*." KK121

kırışma *a*. Kırışmak işi. "*Kırışmaya yüz tutmuş esmer yanaklarını öpmek geçtiyse de içinden, bir başka hissi bunun hafiflik olabileceğini hatırlatmıştı*." EB85

kırıştır- 1. Kırışmasına sebep olmak. "*Ne diye güzelim elbiselerini kırıştırsın*?" HÇ223 2. Karşı cinsten biriyle yakın ilişkide bulunmak. "*Demek zengin ihtiyar da oğluyla kırıştırdığı da doğruydu*." EB244

kırıştırma *a*. Kırıştırmak işi. "*Annesini öldüren, hizmetçiyle kırıştırmasıydı babasının*." SBK209

kırıt- Üzerine ilgi çekmek, hoşa gitmek için hareketlerine veya yürüyüşüne cilveli bir hâl katmak. "*Ne yani, istese Mahmutpaşa'daki taksitçiye iki kırıtır; gelsin etekliklerin, bluzların, elbiseliklerin daniskaları*." BFV117 **kırıtmak mırıt-*** kırıtmak falan. "*Kızardı biraz, kırıttı mırıttı*." EB21

kırıtış *a*. Kırıtmak işi. "*Öyle bir kırıtış kırıttı ki, başta komiser, oradakiler kahkahalarını salıverdiler.*" SUÇ330

kırıtma *a*. Kırıtmak işi. "*Bir cilve, bir kırıtma...*" SUÇ306

kırıver- Çabucak kırmak. "*Görür önündeki çukuru ya da taş parçasını, direksiyonu kırıvermek zahmetine katlanmazlar*." KK27

kırk 1. *a*. Otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Ben de otuz, kırk kazanmalıyım*." YK54 2. *sf*. Dört kere on, otuz dokuzdan bir artık. "*Yerini, göğünü, gelmişini geçmişini, kırk kuşak sonra gelecek zürriyetini...*" TD1 3. *a*. Kapı açılırken kapı mandalının çıkardığı ses. "*… ya bir tahta çatlar yahut kapının mandalı hafif bir kırk sesi verir*." AY191 **kırk bir kere maşallah!** `pek çok, binlerce kez nazar değmesin!` anlamında kullanılan bir söz. "*Tu tu tu... Kırk bir kere maşallah*!" VV9 **kırk gün günahkâr, bir gün tövbekâr** sürekli kötü işler yaptıktan sonra iyi bir iş yapan insan için kullanılan söz. "*Tabii arkadaş, kırk gün günâhkar, bir gün tövbekâr*!" KAÇ95 **kırk tarakta bezi ol-** birçok işi veya ilişkisi olmak. "*Bilal bu anam, duyar. Kırk tarakta bezi var*." BTÜ172 **kırkı çık-** doğumdan veya ölümden sonra kırk gün geçmek. "*Babası rahmeti rahmana kavuşunca anası, daha rahmetli kocasının kırkı çıkmadan babasının gözü, cıva gibi bir oğlanı nikâhladı*." TD23 **kırkından sonra az-** yaşlandıktan sonra yaşına uymayan davranışlarda bulunmak. "*Kırkından sonra azanlarda olduğu üzere, alev gittikçe bacayı sarıyor*." EK23 **kırkından sonra azanı teneşir paklar** `yaşlandıklarında ahlakları bozulanlar artık düzelemezler` anlamında kullanılan bir söz. "*Kırkından sonra azanı teneşir paklar derler*." EB213

kırk dokuzluk* *sf*. Kırk dokuz mililitre miktarında olan. "*Fırsattan faydalanan Mahmut Ağa, terazinin oraya sıkıştırdığı kırk dokuzluk rakısını aldı, dikti*." CEM50

kırk hamamı *a*. Kadının lohusalıkta ilk kırk günü doldurmasından sonra temizlenmesi için hamamda yapılan özel toplantı. "*Apo'yu buradan çıkarır, kırk hamamını yaptırır, sonra da onu Allah'ın emriyle nikâhlayıp kendine koca*

yapardı.” TD112

kırk para *a.* Bir kuruş; kırklık. “*Gözüne kestirdikleri ekseriya aldırış etmeden geçiyor yahut kırk para, pek pek beş kuruş bırakıyorlardı onun sıhhatli, delikanlı avucuna*.” EKM96

kırk yıl *zf*. Çok uzun süre. “*Bir kahvenin kırk yıl hatırı var derler.*” SÇ99 **kırk yıldır patriğin eşeğini [güt-]*** Çok tecrübeli, görmüş geçirmiş, kül yutmaz olmak. “*Ee, kırk yıldır patriğin eşeğini, ha*?” MM31

kırk yılda bir *zf*. 1. Çok seyrek olarak. “*Ah Mazhar, kırk yılda bir sözümü dinlesen hiç fena olmayacak ama...*” EK303 2. Uzun süre sonunda. “*Kırk yılda bir işimiz düştü, boş verdin bre usta*.” CEM12

kırk yılın başı *zf*. Çok uzun süre içinde bir kez. “*Kırk yılın başı, bir Selim olacaktı bizim demez misin*?” YYB186

kırkar *sf*. 1. Kırk sayısının üleştirme sayı sıfatı. “*... lahana, patates, fasulye, un, bulgurun kırkar para daha ucuzunu düşürüp satın almaktan dönen cırcır bir kocakarıya çarparsınız*.” ARK4 2. Her birine kırk, her defasında kırkı bir arada olan. “*Zehra dolandırıcıymış, mahallede herkese otuzar kırkar takmışmış*.” EKM36

kırkayak *a*. Eklem bacaklıların çok ayaklılar sınıfına giren, taşların altında yaşayan, vücudu yuvarlak ve uzun bir böcek. “*Kırkayaklar, akrep ya da çıyanlar sürünüyor olmalıydılar*.” SÇ172

kırkıncı *sf*. Kırk sayısının sıra sıfatı, sırada otuz dokuzuncudan sonra gelen. “*Kırk yaşıma bastığım gün, babamın kırkıncı yaşına bastığı günü anımsadım*.” KK13

kırkikindi *a.* Genellikle Orta Anadolu'da ikindi zamanı yağan sürekli yağmurlar. “*Kırkikindi yağmurları, ardından da iyice yanmış kömür ateşiyle ısınmış tekerlekli arabanın içi*.” EVO279

kırkla- Bir şeyi kırk defa yapmak ve özellikle birçok defa sudan geçirmek, çok yıkamak. “*Ben bu yazının yüzünde itin mundar ettiği kabı kaçağı nasıl kırklarım*?” EVO249

kırklan- Kırklama işi yapılmak. “*O kaplar kırklanmadan kullanılmaz*.” EVO252

Kırklareli *öz. a.* Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. “*Çeker gider, Edirne mi olur, Kırklareli mi...*” ÖE107

kırklık *sf*. Kırk yaş dolaylarında bulunan (kimse). *“İsmi Kaya Ali olan bu kırklık adam, anırmaya hazır bir eşeğe benziyordu*.” YK2

kırlaş- Rengi kır olmak. “*Dokuz, on yaşındaki kızlı oğlanlı çocuklarla, genç kızlar, kadınlar, saçları kırlaşıp ağarmış yaşlı kadınlar, erkekler...*” BFV59

kırma *a.* Kırmak işi; nakız. “*... budak deliğine yerleşmesi, sonra hınçla çekilip kapıyı tekmeyle kırması, don paça kaçan Nejat'ın ardına düşmesi, yere yıkıp boğması...*” SBK119

kırma makinesi *a.* Yol, yapı vb. yapımında kullanılacak çakıl veya taşları elde etmek için, büyük kayaları kırıp ufalamaya yarayan makine; konkasör. “*Pehlivan Ali'nin çalıştığı kırma makinesine taşınıyordu*.” BTÜ61

kırmacılık *a*. Kırmacının yaptığı iş. “*Fabrikada kırmacılık yapan Battallara yürüdü*.” DE195

kırmalı* *sf*. Melez özellik gösteren; katışık olan. “*Genel Müdür Yahudi Salamon, iri burnunu önündeki kâğıtlara indirmiş, yanı başındaki koltukta, İtalyan kırmalı Fransızcasıyla hararetli hararetli konuşmakta olan Sinyor Orlando'yu dinliyordu*.” CEM37

kırmızı (Ar.) 1. *a.* Al, kızıl renk. “*Beş numara gaz lambasının hafif kırmızıya çalan ışığı terli alnında parlıyordu*.” GR68 2. *sf.* Bu renkte olan. “*Kırmızı balıkların dolaştığı havuzun kenarına oturdular*.” YK49

kırmızı biber bk. kırmızıbiber. “*Kuru fasulye, et, soğan, salça, kırmızı biber…*” YK29

kırmızı biberli* *sf*. İçinde kırmızıbiber bulunan. “*Ona Sirkeci kebapevlerinin çoban salatası, bol kırmızı biberli çiğköftesi, lahmacunu ... lazımdı*.” KÜÇ36

kırmızı boynuz biberi* *a*. Kalın etli, kırmızı, iri ve tatlı bir tür biber; Kapya biberi. “*Gazocağındaki kapta kırmızı boynuz biberi kaynayıp duruyor…*” EVO154

Kırmızı Eşarp Çetesi* *öz. a.* Orhan Kemal’in ‘Suçlu’ adlı romanında geçen bir film adı. “*İki ayrı filmin ilanı: Biri Harikalar Diyarı, öteki Kırmızı Eşarp Çetesi*.” SUÇ47

Kırmızı Gül* *öz. a.* The Rose Tattoo; 1955 Amerikan yapımı bir film. “*Kırmızı Gül filmi. Kız Cevriye kadardı, oğlan Cevdet*.” SÇ175

Kırmızı Köpek Meyhanesi* *öz. a.* Orhan Kemal’in “İki Damla Gözyaşı” adlı öykü

kitabında geçen kurgusal bir mekân. "*Burası pekâlâ da Kırmızı Köpek Meyhanesi olabilirdi*." İDG75

kırmızı şarap *a.* Sadece kara üzüm şırasından yapılan kırmızı renkli şarap. "*Sası sası kokan bardağına kirli kırmızı şarabını doldurdu*." KÜÇ35

kırmızı turp *a*. Turpgillerden, kökü kırmızı olan bir tür turp. "*Balıklar kızarmış, yeşil salata, kırmızı turpla işli salata tabağı masaya konmuş, taze ekmek dilimlenmişti*." GR63

kırmızıbiber *a*. 1. Patlıcangillerden bir tür biber. "*Kırılmış buz parçalarına gömülü 49'luk rakı şişesi, çift porsiyon domates salatası, kırmızıbiberi, kızarmış domatesi, sumakta ovulmuş soğanı bol sıcak kebaplar geldi*." KT83 2. Bu bitkinin olgunlaştığında kızarıp yakıcı bir acılık kazanan, kurutulup dövülerek yemeklerde baharat olarak kullanılan tozu, Türk biberi. "*Sonra ayrı tabaklarda sumak ve kırmızıbiberle ovulmuş iki cins soğan, daha sonra humus denilen nohut ezmesi…*" YYB41

kırmızılı *sf*. Üstünde kırmızı renk bulunan. "*Basma kırmızılı mavili ipek eşarp*." SÇ20

kırmızılık *a.* Kırmızı olma durumu. "*Sonra kırmızılıklar morların üstüne yürüdü*." SÇ81

kırp- 1. Parçalara ayırmak, kesmek. "*Kocası yıkanmış, sinekkaydı tıraş olmuş, uzun bıyığını kırpmış*." YYB201 2. Göz kapaklarını açıp kapamak; kıpmak. "*Göz kırptı*." SÇ90

kırpabil- Kırpma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bütün gece gözünüzü bir an olsun kırpamayacağınızı bildiğim için, başka otel tavsiye etmem*!" MM74

kırpık *sf.* Kırpılmış olan. "*Kırpık bıyıklı, fesli bir başkası, 'Ben de bu kanaatteyim.' diye ekledi*." OK65

kırpıl- Kırpma işi yapılmak. "*Zamanında düşünüp kuzularla kırpılmasan olmazdı bu*." KY99

kırpıntı *a*. Kırpılan şeyden kalan küçük parça; kırkıntı. "*Yemek pişirirdi, gece yanlarına kadar çamaşır yıkardı, kızlarını önüne oturtur saçlarını tarar, kurdeleler bağlardı kırpıntılardan*." DHV268

kırpış *a*. Kırpmak işi. "*Çapkın bir göz kırpışı…*" BFV53

kırpış- Işık yanıp söner gibi olmak. "*Akşamın hüznü, Gazi, şehrin kırpışan ışıkları, deniz...*" AY120

kırpışma *a.* Kırpışmak işi. "*Yıldızlar daha şimdiden kırpışmaya başlamışlardı*." DE159

kırpıştır- Göz kapaklarını çabuk çabuk açıp kapamak, kırpıp durmak. "*Sabun kaçmış gözlerini kırpıştırarak 'Kızlar beğenmez sonra oğlum!' dedi*." EB170

kırpıştırma *a.* Kırpıştırmak işi. "*Kayıtsızlığı bir, bir de sigarasını ağzının kenarına koyup duman kaçan gözünü boyuna kırpıştırması*." EK144

kırpma *a.* Kırpmak işi; kırpım. "*Çaktırmadan arada bana da göz kırpmayı unutmuyordu*." ARK40

kırpmamışlık* *a*. Kırpmama durumu. "*Bütün gece gözünü bir an olsun kırpmamışlığı bir yana, anacaddenin kaldırımlarında az kedi kovalamamıştı*." MUR55

Kırşehir *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Tabanında yer yer delinmiş, rengini atmış eski bir Kırşehir kilimi seriliydi*." BTÜ147

kırt* *a.* Isırma sırasında çıkan ses. "*Çanaktan bir biber turşusu aldı, ağzına attı, sapını kırt diye kesti dişleriyle*." MUR176

kırtasiyeci *a*. Kırtasiye satan kimse. "*Bir kırtasiyecinin önünde duruyordu*." ARK31

kırtıpil *sf*. Değersiz, bayağı, yarım yamalak. "*Aylığını verdiği, öfkeli zamanlarında eşeğe benzettiği şu kırtipilin yanında saçmalamış durumda kalacak değildi ya*!" ÖE67

kırtlama 1. *a.* Küçük parçalara ayrılmış şekeri ağızda tutarak çay içme biçimi, kıtlama. "*Önünde teneke semaver, bütün gün kırtlama çay içer, yemek bile yemezdi çokluk*." VV125 2. *zf*. Küçük parçalara ayrılmış şekeri ağızda tutarak. "*Çünkü Topal, kahvesini kesme şekerle kırtlama içerdi çokluk*." EVO368

kıs- 1. Sesi azaltmak, alçaltmak. "*Sesini kısan Serkis, 'Çok utangaçsınız.' dedi*." SBK115 2. Gözü biraz kapamak, büzmek. "*Ustabaşı, dudaklarını titreten, gözlerini kısan bir hırsla odaya daldı*." EKM79 3. Lamba ışığı, ocak alevi vb.ni azaltmak. "*Pehlivan Ali çarpan yüreğiyle gitti, lambayı kısıp geldi kadının yanına*." BTÜ157 4. Dar duruma getirmek. "*Arabacı, beygirlerinin dizginlerini kısarak arabayı durdurdu*." DE184

kıs kıs *zf.* `Sessiz ve alaylı bir biçimde gülmek` anlamındaki kıs kıs gülmek deyiminde kullanılır. "*Hacer Hanım kıs kıs güldü*." EK122

kısa 1. *sf.* Boyu, uzunluğu az olan; kesik, uzun karşıtı. "*Sandalyesinde dalgın dalgın oturmakta olan Veli Ağa, bir hesapta on iki bin liralık bir kazık yediği kısa boylu, patlak gözlü simsarı düşünüyordu*." SAR54 2. *sf.* Az süren, uzun olmayan. "*Ama kısa zamanda her şey polislerin istediği gibi oldu*." EK266 3. *sf.* Ayrıntısı çok olmayan. "*Sonra gazeteye kısa bir ilan…*" SAR144 4. *zf.* Kısaca, kısaltarak. "*Başçavuş kısa kesti*." KAÇ103 5. *a.* Kısa olan şey. "*Lafın kısası, avradın muamelesi nasıl*?" KAÇ96 **kısa günün kârı** `hiç olmamaktansa bu kadarı da iyidir` anlamında kullanılan bir söz. "*Neden dersen, kısa günün kısa kârı*." GK256 **kısa kes-** sözü uzatmamak. "*Balon gene kısa kesti*." KY133 **kısa kes Aydın havası olsun** `sözü fazla ve gereksiz yere uzatma` anlamında kullanılan bir söz. "*Kısa kes de Aydın havası olsun*!" TD15

kısa yoldan *zf.* Uzatmadan, süreyi geçirmeden. "*Kısa yoldan bir nikâh, ardından ev...*" KY23

kısaca *zf.* Kısa olarak, özetle; kısadan, hülasa, hülasaten. "*Kaptan kısaca anlattı*." YK26

kısacası *zf.* Kısa söylemek gerekirse; sözün kısası, elhasıl, velhasıl, hasılı, hasılıkelam, velhasılıkelam, vesselam. "*İhraç malları, ihraç lisansları, kısacası ihracatla ilgili ıvır zıvırla zihni, dudakları da kelimetullah işini görürdü*." GR187

kısacık 1. *sf.* Çok kısa; kısarak. "*Bal rengi kısacık geceliği, çıplak bacakları...*" EB5 2. *zf.* Çok kısa olarak. "*Saçları kısacık kesilmişti*." GK325

kısadan *zf.* Kısa olarak, kısaca. "*İlyas Usta kısadan, ama canlı çizgilerle tanışmamızı anlattıktan sonra*." ARK240

kısal- Kısa duruma gelmek. "*... dizkapaklarının üzerine kadar kısalmış entarisiyle bakkala, kasaba, fırına gittikçe erkekler birbirine girerdi âdeta*." KY33

kısalma *a.* Kısalmak işi. "*Saçlarınızın bu kadar kısalması kâfi mi*?" SBK184

kısalt- Kısa duruma getirmek, kısalmasını sağlamak; almak, kasmak. "*İl başkanının yoğurdu değil, dondurmayı bile üfleyerek yemesi partiyi katırın kuyruğu gibi, ne uzatıp ne de kısaltırdı*." ÜÇK495

kısaltıl- Kısa duruma getirilmek. "*Şef yardımcısı iyice kısaltılmış, kırçıl saçlı başıyla ciddi ciddi dinledi*." EB40

kısaltma *a.* Kısaltmak işi; taksir. "*Entarisinin eteğini kısaltmaya kalksa karışır…"* BFV47

kısalttır- Kısaltma işini yaptırmak. "*Saçlarını kısalttırdı, yüzünü iyice kazıttı*." EKM13

kısasa kısas *a.* Yapılan kötülüğün karşılığını aynı biçimde verme, kana kan, göze göz, dişe diş, misilleme. "*Kısasa kısas demiyor muydu kitap*?" EVO127

Kısas-ı Enbiya* (Ar.) *öz. a.* Peygamberlerin hayat hikâyelerini ve tebliğ faaliyetlerini anlatan eserlerin genel adı. "*O kasaba gitmişti, ben de içerde Kısas-ı Enbiya okuyordum*." ARK61

kısık *sf.* 1. Kısılmış olan; basık. "*İçerde, kısık gaz lambasının sarı ışığında ... hemen karşılık vermedi*." GR177 2. Kuvvetli ve yüksek tonda olmayan, hafif, boğuk (ses); ağır, alçak. "*Annesinin son derece kısık sesi…*" EB222 3. Hafifçe aralanmış, yumulmuş olan (göz kapağı). "*Kalın kaşları altındaki kısık gözleriyle kahveyi araştırdı*." MUR91

kısıklık *a.* Kısık olma durumu. "*Genç kızın yumuşacık saçlarıyla, sıcak beyaz bileğini okşuyor, sesini dışarıya duyurmadığını sandığı bir kısıklıkla tekrarlıyordu*." YD286

kısıl- 1. Hafifçe kapanmak. *"... gözler kısılmış, soluklar kesilmiş, Berbat'ın zarları atmak üzere olan kirli eliyse havada öylece kalmıştı*." YK8 2. Kaçıp kurtulma yolu kalmamak. "*Kadir'in tebdili şaşmış. Kırmızı kasasının yanına kısılmış*." CEM136

kısılabil-* Kısılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Pikabın sesi kısılabildiğince kısılmıştı*." GR186

kısılıver-* Ansızın kısılmak. "*İçinde sanki bir lamba kısılıvermişti, yüzü hafifçe gölgelendi*." VV35

kısım (Ar.) *a.* 1. Bölüm. "*Dudaklarımda marşın aklımda kalan kısımları…*" AY154 2. Bir cinsten veya meslekten olanların tümü. "*Kız kısmı değil mi*?" CEM119 3. Bir şeyin ayrıldığı bölümlerden her biri; dal (I), kısım, şube, branş. "*Kadınlar kısmı da tıpkı erkeklerinki gibi, ağır ve hafif cezalılarla doluydu*." EK304

kısır (I) *sf.* 1. Üreme imkânı olmayan, döl vermeyen (insan ve hayvan); yoz. "*Pis, kısır karı*!" YYB58 2. Verimsiz, yararsız, sonuçsuz

olan. "*Cenab-ı vacibil vücudun takdirini kısır tedbirlerimizle bozabilir miyiz*?" ARK26

kısır (II) *a*. Haşlanmış bulgur, taze soğan, maydanoz ve baharatla yapılan bir yemek türü. "*Biber turşuları bol bol çıkarılır; kısırlar, batırıklar, bol soğanlı bulgur pilavları hazırlanırdı*." BE14

kısırlaş- Kısır duruma gelmek. "*Asit dumanı içinde kısırlaşan işçi kadınlar da insan*." GK316

kısırlık *a*. Kısır olma durumu. "*Kendi kendini, kendi kısırlığını, tükenmişliğini neden cezalandırmıyor da beni cezalandırmaya, sürüm sürüm süründürmeye kalkıyor*?" KY89

kısıtlan- Kısıtlama işi yapılmak. "*Yurttaşın yurtiçi gezileri kısıtlanmamıştır ve böyle ne yeni ne de eski bir kanun yoktur, çıkmamıştır*." MM177

kısıtlı *sf*. Kısıtlanmış, kısıt altına alınmış; mahcur. "*Seyahat hürriyeti kısıtlı değil ki*!" MM58

kıska *a*. Tohumdan yetiştirilen ve tohumluk olarak kullanılan küçük soğan; arpacık soğanı. "*Şubatta hava ısınmaya başlar, bağcılar kıska denilen küçük küçük soğanlarla bağlarına koşar, ekerlerdi bereketli topraklara*." VV262

kıskaç *a*. 1. Bir şeyi tutup sıkıştırmaya yarayan kerpeten, pense vb. araç. "*Karıyı almalıydı kıskaca*." EB80 2. Böceklerde besin maddelerini parçalamaya ve kendilerini savunmaya yarayan organ; kısaç. "*Otu kıskaçlarıyla öyle bir ısırmıştı ki...*" EVO351.

kıskan- 1. Sevgide veya kendisiyle ilişkili şeylerde bir başkasının ortaklığına, üstün durumda görünmesine dayanamamak. "*Kardeşini benden mi kıskandın*?" EB80 2. Herhangi bir bakımdan kendinden üstün gördüğü birinin bu üstünlüğünden acı duymak, günülemek, hasetlenmek, haset etmek. "*Sinan vasıtasıyla eski Serbestçilerin kazanılmasına önayak olanları bir kısım fırka ileri geleni genel merkeze karşı kazanacakları prestijden dolayı kıskanarak, çekiştirmeye, hatta yüz be yüz horlamaya başlamışlardı*." KT310 3. Yerinde olmayı istemek, imrenmek. "*Herkes parmak ısırmasa bile, imrenerek, kıskanarak bakmalıydı*." GR174

kıskanç *sf*. Kıskanma huyunda olan (kimse), günücü, haset, hasetçi, hasetli, hasut. "*Yırtıcı kuş gözleriyle kıskanç bir gölge görmüş, kutuların dünyasından çekmişti bakışlarını, başını kaldırmıştı*." DHV300 **kıskanç mıskanç*** kıskanç falan. "*Kıskanç mıskanç...*" YD83

kıskançlık *a*. Bir kimse bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birisinin, başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum, günücülük, hasetçilik, hasetlik, hasutluk. "*Aynı fabrikada çalıştıkları babası bir gün bir kıskançlık yüzünden annesinin başını odunla parçalayıp hapse girince ev işleri de ona bindi*." YYB240

kıskandır- Kıskanmasına yol açmak. "*Seni kıskandırmak için tabii*!" GAV129

kıskandırma *a*. Kıskandırmak işi. "*Beni sevmese kıskandırmaya ne ihtiyacı var*?" GAV129

kıskanıl- Kıskanma işi yapılmak veya kıskanma işine konu olmak; günülenmek. "*Kıskanılacak hiçbir şeyin yok*!" EB255

kıskanış *a*. Kıskanmak işi. "*Bu yüzden değil miydi o kart karıyı kıskanışı*!" EB174

kıskanma *a*. Kıskanmak işi; günüleme, hasetlenme. "*Zamanla kadını kocasından kıskanmaya başladı*." EK23

kıskanmazlık* *a*. Kıskanmama durumu. "*O da onun domuz eti yemiş kıskanmazlığına bakıyordu, göz göze geldiler*." GK163

kıskıvrak *zf*. Çözülemeyecek veya kurtulamayacak bir biçimde. "*Ya bu milyonda yarımlık rastlantı olmasa da polise haber verseler, kıskıvrak bağlatsalardı onları*?" KY205 **kıskıvrak bağla-** çözülemeyecek biçimde, sıkıca bağlamak. "*Beni yakalamak, sonra da kıskıvrak bağlamak istiyorsunuz ama yağma yok*!" MM177 **kıskıvrak yakala-** kurtulamayacak biçimde tutmak, sımsıkı tutmak. "*Kıskıvrak yakaladılar*." SM302

kısmen (Ar.) *zf*. Bütün değil, bir bölüm olarak. "*Kara düşüncelerinden tamamen, vicdan azaplarından kısmen sıyrılmıştı*." EK314

kısmet (Ar.) 1. *a*. Tanrı'nın her kişiye uygun gördüğü yaşama durumu, nasip. "*Şans, kader, kısmet…*" YK64 2. *a*. Birine evlenmek için talip olan kimse. "*Sen, biliyorum, kısmetleri çıkacağı güne kadar beklesinler diyorsun*." ARK230 3. *a*. Evlenme talihi. "*Kafasını kime takmışsa takmış, çifte çifte kısmetleri tepiyor*." DK55 4. *a*. Olayların kötü sonuçlarını tevekkülle karşılama durumu. "*Allah'ın takdirine karşı mı geleceğiz? Kader, kısmet*." ÜÇK501 5. *ünl*. `Şimdiden belli değil, ya olur ya olmaz` anlamlarında bir seslenme sözü. "*Bilmem ki...*

Kısmet!" GR15 **kısmet (veya kısmeti) çık-** evlenme teklifi almak. "*Günün birinde iyi bir kısmet çıksa…*" EK320 **kısmet mısmet*** kısmet falan. "*Süheyla Abla sır verircesine 'Bırak kısmeti mısmeti.' dedi*." YD43 **kısmet ol-** nasip olmak, fırsat düşmek, elvermek. "*Yarın kim bilir kimlere kısmet olacak*?" SBK135 **kısmeti açıl-** kendisiyle evlenmek isteyen biri çıkmak. "*Yarın bir gün kısmeti açılacak tabii*." EVO124 **kısmetini bekle-** evlenmeyi, evleneceği kimseyi beklemek. "*Evde otur da kısmetini bekle, diyor*." ÇK107

kısrak *a.* Dişi at. "*Altında baklakırı halis Arap kan kısrak*." EVO6 **kısrak mısrak*** kısrak falan. "*Kısrak mısrak gördüydüm ya, insan başka*." BTÜ196

kıssa (I) (Ar.) *a.* Ders çıkarılması gereken anlatı, olay. "*Yani, peygamberlerin kıssaları*." ARK61

kıssa (II) (Der.) *sf.* Kısa. "*Boyun kıssa, lakin enli olmasan bilirim sana yapacağımı ya, enlisin*." GK40

kıstelyevm* (Ar.) *a.* İşe gelinmeyen günler için aylık veya gündelikten yapılan kısıntı. "*Hasan Tayyar kocaman sakalını oynatarak, 'Kıstelyevme tabisin mirim!' dedi.*" SUÇ125

kıstır- 1. İki şey arasında bırakarak sıkıştırmak; kısmak. "*Fırıncı dayanamaz çocukların ağlamasına, kıstırır iki somun koltuğuna…*" ÇK71 2. Kaçamayacak bir duruma getirmek; sıkıştırmak. "*Sonra seni tenhada kıstırır, temizleyiverirler*." AY194

kıstırıl- Kıstırma işi yapılmak. "Cebinde ona üç tekerlekli bir bisiklet alacak *kadar para vardı ama şu kıstırılmış hâlinde çarşıya nasıl iner, bisikleti nasıl alır, nasıl getirirdi*?" KAÇ133

kış (I) *a.* 1. Kuzey yarım kürede 22 Aralık-21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim. "*Şu kış, bilhassa geceleri çok daha korkunç olan kış çıkıverse de bahar gelse, ortalık ısınsa*." EK242 2. Çok soğuk hava. "*O yıl kış her yıldan çok oldu*." YK96 **kış bastır-** kışın şiddetli soğukları başlamak. "*Arada güneşli günler olsa da kış bastırdıkça bastırıyordu*." SUÇ230 **kışı geçir-** kış mevsimini bir yerde geçirmek. "*Birkaç ay oralarda, artık Noterlerde mi, başka yerde mi olur, oyalanacak, daha doğrusu kışı geçirecek…*" YD233

kış (II) *a.* Tavuk vb. kümes hayvanlarını kovalamak için çıkarılan ses. "*Başımdaki devlet kuşunu kış dedim uçurdum*." ÜÇK530

kış günü *a*. Soğuktan kaynaklanan elverişsiz zaman dilimi. "*Yine böyle yazdan kalma bir kış günü*." ÖE17

kış kıyamet *a.* 1. Çok zorlu kış. "*Bu kış kıyamette, o buz gibi betonda bir gömlekle yatar kalkarlar da gene bir şey olmaz.*" YK60 2. Yağmurlu, fırtınalı soğuk hava. "*Kuvvetli poyrazla savrulan karın ortalığı dondurduğu bu kış kıyamette şapkasız, palto, pardösüsüz, dimdik dolaşıyor*." BK305

kışın *zf.* Kış mevsiminde, kış süresince. "*Yazın koyu gölgesini caminin taş merdivenlerine salan ulu dutun altında, kışın rüzgâr tutmayan merdivenlerdedir*." GR87

kışkırt- Bir kimseyi kötü bir iş yapması için harekete geçirmek; tahrik etmek. "*Öte dünyada iki elim yakanda diye kışkırtmıştı*." YK14

kışkırtıcı *sf*. 1. Kışkırtma işini yapan; kışkırtmacı, muharrik, tahrikçi, ajitatör, provokatör. "*Deminki kışkırtıcı, gene Cavit'e takıldı*." EVO352 2. İnsanı bir şey yapmaya heveslendiren. "*Sinan Efendi'nin bakışında kışkırtıcı bir şeyler vardı*." KT349

kışkırtıcılık *a*. Kışkırtıcı olma durumu; kışkırtmacılık, muharriklik, tahrikçilik, provakatörlük. "*Ayten hep o yangına körükle, gazyağıyla giden kışkırtıcılığıyla, 'Bilmiyoruz ki şekerim.' diyordu*." SBK86

kışkırtıl- Kışkırtma işi yapılmak. "*Arkada, kışkırtılmış mahalleli, mayası gelmiş hamur gibi kabaradursun, Murtaza, kılıksızı hâlâ ite kaka sürükleyip duruyordu*." MUR42

kışkırtılma *a*. Kışkırtılmak işi. "*31 Mart'tan bu yana, Menemen ve daha başka ayaklanmalardan tecrübeli iktidar, halkın durup dururken, kendiliğinden ayaklanmasından değil, heyecanlarının körüklenerek kışkırtılmasından çekiniyordu*." ÜÇK576

kışkırtış *a*. Kışkırtmak işi. "*Attıkları manşetler, yazdıkları başmakale, fıkra, haberlere, dini bütünleri kışkırtışlarına bayılıyorum*!" KK34

kışkırtma *a*. Kışkırtmak işi; kışkırtı, tahrik. "*Ne faydası vardı ırgadı kışkırtmasında*?" BTÜ307

kışla *a*. Askerlerin toplu olarak barındıkları yapılar bütünü. "*Ağır adımlarla kapı önünde ciddi ciddi dolaşmasıyla, kışla önündeki bir nöbetçiyi hatırlatıyordu*." VV262

kışla- Kış olmak. "*Hava kışlamıştı, odun alamamışlardı daha.*" EB112

kışlık *sf*. Kışa özgü, kış için. "*Kalın kışlık ceketi içinde vıcık vıcık terlemişti*." SUÇ33

kıt (Ar.) *sf.* 1. İhtiyaca yetmeyecek kadar az, bol karşıtı. "*Hani bilmez değilsin ya, bizim oralarda ekin kıt olur*." BTÜ40 2. Az, yetersiz (duygu, söz vb.). "*Aptal değildi ama kıt bilgisi yüzünden en olmayacak yerlerde, en olmayacak şekilde şaşıyor, soruyor, etrafı güldürüyordu*." DK208

kıt kanaat *zf.* `Yoksulluk içinde ve güçlükle geçinmek` anlamında kıt kanaat geçinmek deyiminde kullanılan bir söz. "*Annesinin eczaneden kazandığıyla kıt kanaat geçiniyorlarmış ama şu son zamlar olmasa*." ÖE89

kıta (Ar.) *a*. 1. Askerlerin bir komutanın emrinde bir araya gelmesinden oluşan birlik. "*Kıtasını teftiş eder gibi önlerinden geçti*." HÇ177 2. Dört dizelik bölümlerden oluşmuş şiir veya şiir parçası; dörtlük. "*Ya da belki Celadet Nazım'dan bir kıta…*" KK209

kıtal (Ar.) *a.* Vuruşma, birbirini öldürme. "*Habip'e kıtalinden defalarca söz açmıştı*." HÇ285

kıtı kıtına *zf.* İhtiyaca zor yetecek ölçüde. "*Gerçi bitmez tükenmez rujları, ojeleri, kalemleri, pudralarıyla zaten kıtı kıtına geçindikleri emeklilik maaşıyla fabrikadan aldığının dibine darı ekiyordu ama...*" SUÇ11

kıtık *a*. Minder, yastık vb.ni doldurmak için kullanılan ve bazen de sıvanın içine katılan keten ve kendir lifleri. "*Halis yün yerine birtakım paçavralarla ne idüğü belirsiz kıtıklar, kabarmak şöyle dursun, uğraştıkça büsbütün topaklanıyordu*." YK24

kıtıpiyos (Rum.) *sf. argo* Değersiz, bayağı, kötü. "*... işe gelip giderken rastladığı, pas aldığı erkeklerin en kılkuyruk, en kıtıpiyosunu bile kaçırmazdı*." EB75

kıtır *a. argo* Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz; yalan. "*Aptal, yedi kıtırımı*." YD254

kıtır kıtır *zf*. Gevrek bir ses çıkararak. "*İsterse anasını dövmek değil, yatırıp kıtır kıtır boğazlasın*!" EVO80 **kıtır kıtır kes- (veya doğra-)** bıçak veya kesici bir aletle acımaksızın yaralamak veya öldürmek. "*İnsanı orada kıtır kıtır keserler*!" SUÇ297

kıtlama *zf*. Küçük parçalara ayrılmış şekeri ağızda tutarak. "*Mürekkep koyuluğunda, ağır bir bardak çayı yarım topak şekerle kıtlama içiyor*." HÇ134

kıtlık *a.* 1. Kıt olma durumu, ihtiyaca yetmeyecek kadar azlık, az ve zor bulunma; kesat. "*O kıtlık, o ana baba gününde yalnız bırakmamış, ellerinden geleni geri koymamışlardı*." HÇ320 2. Kuraklık, savaş vb. nedenlerle ürünün yetişmemesi ve bundan doğan açlık. "*Seyhan'ın akışı, bulutların geçişi, toprağın duruşu, her şey ama her şey, mevsimlerle topraktaki ürünlerinin bereketi ya da kıtlık üzerine fikir verirdi*." KT346

Kıtmir* *öz. a.* Ashâb-ı Kehf'in köpeğinin adı. "*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*" EKM115

kıvam (Ar.) *a*. 1. Sıvılarda koyuluk, yoğunluk. "*Sonra da kızgın toprağa kan damlaları kıvamında düşüyordu*." BTÜ354 2. Bir şeyin en uygun zaman veya durumu. "*Nurettin Şadan Bey'i tam kıvamına getirdi*." GR26

kıvıl kıvıl *sf*. Topluca hareket edip kaynaşan. "*Birleştirilen toprak, kıvıl kıvıl torunlar...*" VV146

kıvılcım *a.* 1. Yanmakta olan bir maddeden sıçrayan küçük ateş parçası; çakım, çakın, çıngı, şerare. "*Bak her taraf pamuk dolu. Bir kıvılcım, tamam*." CEM19 2. Demir, taş vb. maddelerin güçlü çarpışmasından sıçrayan ateş durumundaki parçacıkları. "*Sonra bilenmekte olan bıçaklarla satırlarının kıvılcım saçan korkusunda alıp götürmeliydiler kutsal ağaçlarının yanına*." BFV140 3. Harekete geçiren etken. "*Birden kafasında bir kıvılcım."* KAÇ196

kıvılcımlan- Kıvılcım saçarak yanmak, kıvılcımlı duruma gelmek. "*Yaşamak üzerine yepyeni bir umut kıvılcımlandı içinde*." KAÇ190

kıvır- 1. Herhangi bir şeyi bükmek. "*Kâkülü ıslak parmaklarıyla kıvırdı kıvırdı, öteki saçlarının arkasına soktu*." CEM84 2. Kalçalarını iki yana sallayarak oynamak veya yürümek. "*İki çalkalayıp üç kıvıracağım, ondan sonra gelsin mangırlar*." SÇ154 3. Başarmak, başa çıkmak, becermek, hakkından gelmek. "*Yıllar yılı Çukurova'da yaşadığı hâlde, Türkçeyi hâlâ doğru dürüst kıvıramıyordu*." VV11 4. Saptırmak, çevirmek. "*Kapının kilitli olduğunu, Nilüfer'in gene kapıyı açmayacağını bildiği hâlde, topuzu kıvırdı*." SM295 5. Uydurup söylemek. "*Şehnaz'ın şaşkın bakışları önünde Adem öyle yalanlar kıvırdı, kocakarıyı inandırabilmek için öyle diller döktü ki, kadın sonunda inandı*." SUÇ272

kıvır kıvır 1. *sf*. Büklümleri olan. "*... kasket*

altından fışkırmış kapkara, kıvır kıvır saçları pamuk tozu içinde, mavi tulumlu bir işçi girdi.” BFV265 2. *zf*. Kıvrılmış durumda sürekli hareket ederek. “*Kendini bildi bileli haminnesi keman çalar, o da kıvır kıvır oynardı*.” SUÇ22

kıvırabil- 1. Kıvırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yetmişini aşkın olduğu hâlde günlerce yol yürüyebilir, bulsa çıtır çıtır bir kuzuyu tek başına kıvırabilirdi*.” ÇK94 2. Kıvırma becerisi bulunmak. “*Babaannesini karıştırmadan bu işi kıvırabileceğini aklı kesse gider babasından kendi isterdi ama...*” CEM110

kıvırcık 1. *sf*. Küçük küçük kıvrımları olan. “*Sarı kıvırcık saçlı bir delikanlı Altındiş'in omuzu üzerinden konuştu*.” KÜÇ43 2. *a*. Yaprakları kıvırcık bir tür marul, kıvırcık marul. “*Nisan ortalarında kırmızı domates, but but et, böbrek, ciğer, kıvırcık salata...*” ÖE20

kıvırcık marul *a*. Yaprakları kıvırcık bir tür marul; kıvırcık. “*Kıvırcık marulları teker teker yıkadı, beyaz bir kayık tabağa koydu.*” SBK259

kıvırcıklı* *sf*. İçinde kıvırcık marul bulunan. “*Rokalı, kıvırcıklı, kırmızı turplarla işli ikilik bir salatayla, ızgarada çok iyi pişmiş köfte istedi*.” SBK250

kıvırış *a*. Kıvırmak işi. “*Haydi gene kıvırış, çalkalayış…*” SÇ40

kıvırıver-* Çabucak veya kolaylıkla kıvırmak. “*Elini kaldırdı, tam tokadı atarken Haldun bileğinden yakaladı, kıvırıverdi*.” İDG95

kıvırma *a*. Kıvırmak işi. “*Erdal üstüne yürüdü, çokluk yaptığı gibi elini tutup bileğini kıvırmaya başladı*.” EB83

kıvırt- Kıvırma işini yaptırmak. “*Saçlarını kestirip kıvırtır, onun gibi japone kollu giysiler, şapka bile giyerdi be*!” VV210

kıvırtma *a*. Kıvırtmak işi. “*Saçlarını kestirip kıvırtmanı istemiyorum*.” VV209

kıvrak *a*. Canlı, hareketli, atik olan. “*Bedia Hanım'ın pikabı her zamanki gibi gene kıvrak bir Arjantin tangosu çalmaktaydı*.” KY87

kıvraklık *a*. Kıvrak olma durumu. *“… hâlâ genç kız kıvraklığını yitirmemiş, hafifçe dolgun vücudu kafama fena takılmıştı*.” ARK37

kıvran- 1. Ağrı, sancı gibi bedensel veya korku, heyecan gibi ruhsal nedenlerle vücut eğilip bükülmek. “*Köse Hasan sancıyla kıvranırken kaygılı kaygılı baktı*.” BTÜ84 2. Acı çekmek, üzülmek. “*Sevgilim, teller duvaklar içinde gelin olmakta, bense onun aşkından kıvranmaktayım*.” DE120 3. Bir şeye çok gereksinim duymak. “*Dehşetli bir İhtirasla kıvrandığı hâlde kendini tuttu*.” EVO256

kıvrandır- 1. Kıvranmasına neden olmak. “*Kim bilir nasıl acıyordu kırık bacak, Erol'u nasıl kıvrandırıyordu yatakta*!” KÜÇ44 2. Çok üzmek, acı çektirmek. “*Bu kıskançlık onu belki de günün birinde terk edilmişliğin korkunç azapları içinde kıvrandıracak…*” SBK209

kıvranış *a*. Kıvranmak işi. “*Başka çaresi olmadığını bilmesi, kollarında harikulade kıvranışlarıyla ona dünyanın şimdiye kadar tatmadığı, tadamayacağını sandığı hazlarını veren bu kızı çıldırırcasına seviyordu*.” OK59

kıvranma *a*. Kıvranmak işi. “*Artık ne tekme, ne kıvranma, ne de istemiyorum istemiyorum'lar…*” KY196

kıvrat- (Der.) Kıvırmak, bükmek, burmak. “*Yusuf başını kıvrattı*.” BTÜ10

kıvrık *sf*. Eğrilip bükülmüş, yuvarlak bir biçim verilmiş. “*Kirli kıvrık kâğıt paralardan birkaçı yere düştü*.” KP31

kıvrıl- 1. Eğrilip bükülmek. “*Kıvrılan kolu acımaya başlamıştı*.” BTÜ128 2. Dönmek, sapmak. “*Bir köşeyi kıvrılırken arkamdan yetişen birisi kolumu tutuyor*.” AY140 3. Katlanmak, bükülmek. “*Omuzlarında beyaz torbaları, koltuklarında birer er kaputu gibi kıvrılıp kınnapla çeke çeke bağlı yorganları, tren yoluna indiler*.” BTÜ7 4. Dar bir yere büzülerek yatmak. “*Hatta birer kıyıya kıvrılıp uyumuş terli kedilere bile çaktırmadan tüymüştü*.” BFV40 5. Kıvrık bir duruma gelmek. “*Aşağının yarı karanlığında hep o boş film kutuları, kamera sehpası, birtakım kıvrılmış film afişlerinin arasından banyolu odaya girdiler*.” EB207

kıvrılakal-* Herhangi bir yerde uzanıp kalmak. “*… kaldırımın önüne kıvrılakalmış uyuz köpek, üst üste yığılı şeker sandıkları, tezgâhında kasap, bakkal, manav, herkes, her şey ağır bir zeytinyağı kıvamı içinde bezgin, kolu kanadı kırık ve dermansızdı*.” SAR109

kıvrılış *a*. Kıvrılmak işi. “*Çatal, bıçak, tabak şıkırtıları, garsonların kıvrım kıvrım kıvrılışları, yepyeni smokini içinde…*” AY182

kıvrılıver- Ansızın veya çabucak kıvrılmak. “*Sidik tenekesinin altına kıvrılıver*!” SUÇ170

kıvrım *a*. Bükülmüş, kıvrılmış şeylerin oluşturduğu kat; büklüm, büküm, kıvrıntı. "*Kirden muşambaya dönmüş ter içindeki içliğin kıvrımında kapkara bir bit*." BTÜ343

kıvrım kıvrım 1. *sf*. Kıvrımları olan, dalgalanmış bir yüzey veya dalgalı bir çizgi biçiminde olan; büklüm büklüm, kıvrım kıvrım. "*Planyalar kıvrım kıvrım yonga döküyorlardı*." EKM74 2. *zf*. Kıvrımlı bir biçimde. "*... tavanlardan al, yeşil, sarı, pembe, morlar hâlinde kıvrım kıvrım sarkan kâğıtları, boyuna yılbaşı programını veren müzik, şarkı yüklü radyosuyla orta hâlli bir memur evi*." KK42

kıy- 1. Acımadan vermek, esirgememek, feda etmek. "Y*irmi bankonota ben de kıyarım belki*?" BTÜ14 2. Acımayıp öldürmek. "*O da Böcek ve Böcek gibi cana kıyanlara kafa tutamazdı*." SUÇ197 3. Acımayarak büyük bir kötülük etmek, zulmetmek. "*Kıyarsın düvmeye Cevriye'ni*?" SUÇ68

kıy kıy* *a*. Çocuk çığlığı sesi. "*Sokak bir anda çocuk çığlıklarıyla doluverdi: Kıy kıy kıy*!" DHV283

kıyabil- Kıyma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sana kıyabilir miyim hiç*?" ÇK107

kıyabilme *a*. Kıyabilmek işi. "*İmkân var mıydı kıyabilmesine*?" SUÇ264

kıyafet (Ar.) *a*. Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Her sabah onun için erken uyanıyor, yatak kıyafetiyle dekolte, avluya çıkıyor, selamlaşıyorlar*." DK108

kıyafetli *sf*. Üzerine herhangi bir giysi giymiş olan; elbiseli, giysili, esvaplı, libaslı, urbalı. "*Onların avlu kapısından zayıf, uzun boylu, harap kıyafetli birtakım erkekler girer*." AY189

kıyak 1. *sf*. Benzerlerinden üstün olan, çok güzel. "*Dün gece gittim, kıyak karılar vardı*." ARK81 2. *a*. Hoşgörü, ayrıcalık tanıma. "*Sen de kıyaksın*. *Herif düpedüz kovuyor, ardından atıp tutuyor, sen hâlâ...*" EVO53 3. *sf*. Güzel, biçimli, yakışıklı, düzgün giyimli. "*Seninki yine kıyak bir karıylaydı bugün*." ARK155

kıyamet *a*. 1. Tek tanrılı dinlerin inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman, hesap günü, kıyamet günü, mahşer günü. "*Deccal çıkar, ardından kıyamet*!" DHV258 2. Gürültü patırtı. "*Sözde kovalar, siz de kaçarsınız sözde. Arkada kıyamet...*" ARK5 3. Büyük felaket. "*Kıyamet kopar, değil mi*?" KY35 **kıyamet kop-** 1. kıyamet günü gelmek. "*Dünyada bir tane lailahe illallah diyen kalsa kıyamet kopmaz*." EVO199 2. bir yerde çok gürültü ve telaş olmak. "*Kıyamet kopar, değil mi*?" KY35 **kıyamet mi kopar?** "ne olur, ne çıkar, ne önemi var" anlamında kullanılan bir söz. "*Ölürsem kıyamet mi kopar*?" SUÇ158 **kıyamete kal-** sorun, çözülememek. "*Kim bilir, belki de hasret kıyamete kalır*!" SUÇ240 **kıyametler kopar-** bir şeye çok kızarak bağırıp çağırmak, feryat etmek. "*Kart karı huylanabilir, kıyametler koparabilirdi*." SBK198

kıyamet alameti *a*. 1. Kıyametin kopacağını önceden gösteren belirti. "*Kıyamet alametleri ki kıyamet alametleri*!" ÜÇK582 2. İçinde yaşanılan durumu beğenmeyenlerin kullandığı bir söz. "*Sultan Hamit devrine hasret çeken ihtiyarlar, 'Ne günlerden geri kaldık, kıyamet alametleri!' diyorlardı gene de ortalıktaki pahalılığa*." DHV271

kıyamet günü *a*. Kıyamet. "*Kıyamet gününde, mizan kurulduğu zaman, günahların, sevapların okunurken...*" KT40

kıyasıya 1. *sf*. Çok şiddetli. "*O kara kuru oğlanı tanıdığı zaman Fikret gibi kıyasıya yakışıklı biri yoktu ki ortada*!" SBK281 2. *zf*. Şiddetli bir biçimde. "*İki hasım birbirine kıyasıya saldırıyor, hasmının açık bir tarafını kolluyordu*." İDG109

kıyasla- Bir şeyi başka bir şeye benzeterek değerlendirmek, hakkında hüküm vermek. "*Hem bunu Zekâi'yle kıyaslamak da doğru değildi*." HÇ339

kıyaslama *a*. Kıyaslamak işi. "*... onlarla mı kıyaslamaya kalkıyordu kendini*?" BFV64

kıyaslan- Kıyaslama işi yapılmak, karşılaştırılmak. "*Kendileriyle kıyaslanacak biri değil*." DE159

kıyaslanabil-* Kıyaslanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Annesi, karısıyla kıyaslanamazdı, biliyordu*." EK60

kıyaslayabil-* Kıyaslama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hiç ama hiç kimse dikilememeli karşısında, kendini onunla kıyaslayamamalıydı*." SÇ144

kıydır- Kıyma işini yaptırmak. "*Kıydırırdı tabii, vız gelirdi herkes*." YK67

kıydırabil-* Kıydırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Uçları evvelden hafifçe kapatılmış yüklü göğsü insanı çıldırtabilir, uğruna kanlar döktürüp canlara kıydırabilirdi*." OK21

kıydırıver-* Çabucak kıydırmak. "*Yarın bana uğra, akşam konuşayım hocayla, kıydırıverelim bitsin gitsin.*" ÜÇK477

kıydırma *a.* Kıydırmak işi. "*Hükümet nikâhı kıydırmaya yanaşmadı mıydı*?" YYB148

kıyı *a.* 1. Kara ile suyun birleştiği yer. "*Issız kıyının şahlanmış, göğe alabildiğince yükselmiş kalın bedenli ağaçları…*" BFV154 2. Bir yerin kenarı; periferi. "*Dokumacı kasketini çıkarıp bir kıyıya koydu*." BFV266 3. Karanın deniz, göl, ırmak boyunca uzanan bölümü; sahil. "*Masmavi denizin uslu uslu yattığı ipek kumlarıyla kıyı...*" BFV178 4. Issız, tenha yer. *"... o ya evin çoraplarını yamar ya da bir kıyıda bitmez tükenmez örgüler örerdi*." ARK189 **kıyıya çık-** karaya çıkmak, gemiden karaya inmek. "*Sonra ıslak sırtları, beyaz donlarıyla kıyıya çıktılar*." EVO226

kıyıda köşede *zf.* Göze çarpmayan, umulmayan yerlerde, kıyıda bucakta. "*Kocakarının kıyıda köşede altını maltını yahut parası veyahut da dişe dokunacak antika bir şeyleri niçin olmasındı*?" MM257 **kıyıda köşede kal-** göze çarpmayan bir yerde unutulmuş olmak. "*Kıyıda köşede mi kalacaktı*?" VV283

kıyıl- Kıyma işi yapılmak. "*Para için cana kıyılmaz*." DK261

kıyılabil-* Kıyılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İki yıl sonra nikâhları kıyılabilirdi*." EVO254

kıyıver-* Çabucak veya kolaylıkla kıymak. "*Evinde misafir kaldığı, daha doğrusu büyük para vererek sığındığı adamın kalleşliğini sezince, nasıl, nasıl hiç acımadan kıyıvermişti*?" SUÇ261

kıylü kaal* (Ar.) *a.* Dedikodu. "*Mesele yalnız benim için değil, zatıâliniz hakkında da kıylü kaali mucip, nazik mefattandır*." GR57

kıyma *a.* 1. Kıymak işi. "*Genç kadın hassas kocasının belki de kendine kıyması ihtimalini düşünerek reddetti*." EK269 2. Çekilmiş et. "*Kıyma niyetine idare et*." BTÜ220

kıymalı *sf.* İçinde kıyma bulunan (yemek). "*Çengel şimdi gidecek, Beyazıt'a Baba'nın kahvesinde, iki yüz elli gram kıymalı börekle çay, bir çay daha, sonra kahve...*" SAR136

kıymalı makarna *a.* İçinde kavrulmuş kıyma bulunan makarna yemeği. "*Sonra telkadayıfı, kıymalı makarna, sucuk, doğranmış pastırma…*" KP63

kıymalı yumurta *a.* İçine kavrulmuş kıyma konularak hazırlanan yumurtalı yemek. "*Kıymalı yumurtalarıyla salatalarını kurt gibi yiyorlardı*." SBK260

kıymat (Der.) *a.* Kıymet. "*Değil ağa, senin gibi alçakgönüllü, helal süt emmiş bir ağanın uğruna bu canın ne kıymatı olur ki*?" GK278

kıymatlı* *sf.* Kıymetli. "*İnsan olan insanlara o zatın bir çift lafı altından da gümüşten de kıymatlıdır*!" GR23

kıymet (Ar.) *a.* Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı; değer. "*Bir para kıymetleri kalmadı gözümde*." SAR31 **kıymet ver-** değerli olarak kabul etmek, değerlendirmek. "*... onu sümsükleyen ustabaşıdan ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet verecekti*." EKM13 **kıymetini bil-** önemini, değerini bilmek. "*Dedim ki, karımın kıymetini bilmeliyim dedim*!" GR161

kıymetlen- Değer kazanmak, değeri artmak, değer sağlamak; değerlenmek. "*Oğlanı doğurunca avrat kıymetlendi.*" BTÜ198

kıymetli *sf.* Değeri olan veya değeri yüksek olan; değerli. "*Canın o kadar kıymetliyse suç işleyip hapse girmeseydin*!" GR30

kız 1. *a.* Dişi çocuk. "*Baba, büyük kızına içerlemişti*." EKM31 2. *a.* Cinsel ilişkide bulunmamış (dişi), kızoğlan, kızoğlankız, erden. "*Kızsa bana ne kızlığından*?" BFV29 3. *ünl.* Dişi cinsten birine daha yaşlı biri tarafından kullanılan bir seslenme sözü. "*Nereye kızım*?" EVO345 **kız al-** bir ailenin kızını gelin olarak kendi ailelerine katmak. "*Git zengin bir kız al*." DE95 **kız gibi** 1. kıza benzeyen. "*Kız gibisiniz anam avradım olsun, kız*!" MUR89 2. *argo* çok güzel ve yeni. "*Yerden toplanmış izmaritler değil, yepyeni, kız gibi paketten çıkma semiz kefallerdi.*" YK55 **kız kaçır-** bir kızı kendinin veya ailesinin rızası olmadan alıp götürmek. "*Bir kız kaçırmışsın...*" ARK32 **kız mız*** kız falan. "*Kız mız... Turşu kurup rafa kaldıracak değildi ya*!" EVO197 **kız ver-** bir ailenin kızını bir başka aileye gelin etmek. "*Yerliye kız vermez.*" CEM12 **kızı kendi havasına bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya** `evlenme çağındaki kızı, büyükleri uyarmazlarsa uygun olmayan birisiyle evlenir` anlamında kullanılan bir söz. "*Bir kız kendi havasına bırakılırsa ya davulcuya varırdı ya zurnacıya*." DK56 **kızım sana söylüyorum gelinim sen anla (veya işit)** doğrudan doğruya kendisine söylenemeyen düşünce ve uyarıların, o kimsenin çok yakınına söylendiğinde kullanılan bir söz. "*Öfkeli zamanlarında da bu*

kırbaç şaklar ama ardından da kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit gibilerden silme kantar giderdi hayvanlara.” ÜÇK597 **kızını dövmeyen dizini döver** `çocuğunu gerektiği gibi eğitmeyen, ileride çok pişman olur` anlamında kullanılan bir söz. “*Kafalarından yumruğu eksik etmeye gelmez. Kızını dövmeyen, dizini döver*.” CEM54

kız- 1. Isıtılan veya ısınan bir nesnenin sıcaklığı çok artmak. “*Yalınayaklarının altında fırın külü kadar kızmış, ince tozlu yolda battal battal yürüyordu*.” EKM47 2. Öfkelenmek. “*Kızmam, dedim*!” EKM146 **kızıp dur-** sürekli olarak kızmak ve söylenmek. “*Hâlbuki otobüste kızıp duruyordu*.” BK362

kız başınla *zf.* Tek başına kız olarak. “*Ta Meramlara, oturak âlemlerine kız başınla nasıl yollarım seni*?” OK8

kız kardeş *a.* Bir kimsenin bayan kardeşi, bacı, hemşire, şvester. “*Kapıyı kız kardeşi Zeliha açtı*.” EVO120 **kız kardeş mız kardeş*** kız kardeş falan. “*Dinler miydi kız kardeş mız kardeş*!” SÇ153

kız oğlan kız *sf.* Cinsel ilişkide bulunmamış (dişi); bakire. “*Meteliksiz gel, gir, kız oğlan kızı çek al, kayınbabayı evlatlarından ayır…*” EVO359

Kız Sanat Enstitüsü* *öz. a.* Kızlara meslek eğitimi vermek amacıyla Cumhuriyet döneminde açılan ortaöğrenim kurumu. “*Evet, lise ayarında Kız Sanat Enstitüsü'nü bitirmiş, aklı başında, yetişkin bir kızdı*.” KY75

kız tarafı *a.* Evlenme sürecinde kızın ailesi ve akrabaları; kızevi. “*Malum ya, yeni evlilik, kız tarafına karşı tırıl gözükmemek…*” YYB165

kızabil- Kızma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sana kızabilir miyim hiç*?” EB232

kızabildir-* Kızdırma ihtimali veya imkânı bulunmak, kızdırabilmek. “*Adamı dinden imandan çıkarıp kızabindiriyorlar*.” VV17

kızak *a.* Kar veya buz üzerinde kayarak yol alan tekerleksiz taşıt. “*Birden ön teker kızak gibi kaydı*.” VV149

kızan *a.* Erkek çocuk. “*Kızanlar usulcacık gırtlakları sıkılıp öldürülmüş tavuklarla dönmüşlerdi köyden*.” SÇ37

kızanlık *a.* Kızan olma durumu. “*Kızanlık Urumeli'ydi onun için, Vodina, Serez, Alasonya, Filibe...*” BFV9

kızar- 1. Kırmızı veya ona yakın bir renk almak; alarmak. “*Sigaralar yarı olmamıştı ki, kızaran tan yerine gölgeleri düşen iki bağ bekçisi, boyunlarından geçip çapraz asılı tüfekleriyle göründüler*.” EKM57 2. Utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle, kanın yüze hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak. “*Kulak memelerine kadar kızaran Cemile her şeyi anlamıştı*.” CEM130 3. Yiyecekler tavada kızgın yağ içinde veya ateşte kırmızılaşarak pişmek. “*Eski, çok eski devirlerden kalmış kalın kalın kemerler, ızgarada kızaran lüferlerle ızgara palamutların iştah açıcı dumanı, roka salatası, turşu...*” İDG84 **kızarıp bozar-** utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle yüzü renkten renge girmek. “*On altı yaşındaki Sadri'nin sarı tüylerle kaplı tombul yanakları kızarıp bozarıyordu*.” CEM31

kızarış *a.* Kızarmak işi. “*Ya kahveleri verirkenki pençe pençe kızarışı*?” ÖE50

kızarıver-* Çabucak kızarmak. “*Çünkü sarışın al bez gibi kızarıvermişti birden*.” KK141

kızarma *a.* Kızarmak işi. “*Fitnet'in kızarması geçmişti, omuz silkti*.” EKM35

kızart- 1. Kızarmasına neden olmak. “*… cızır cızır kızartsın uskumruları, Bobi, şarap şişesinin içeri kaçan mantarına bassın gamatoyu*.” BFV11 2. Kızgın yağda pişirmek. “*Annesi oda kapısı önüne hayâsızca çömelmiş, maltızda balık kızartıyordu*.” EB48

kızartı *a.* Vücutta kızarmış yer; kızıllık. “*Utanması, yüzünün kızartısı arttı*.” EB93

kızartıl- Kızartma işi yapılmak. “*Tatlı kırmızıbiberle kızartılmış, suyuna şöyle bir margarin yağ gezdirilivermişti*.” BTÜ252

kızartma *a.* Kızartılarak hazırlanmış yemek. “*… kaz, tavuk, hindi kızartmaları, böreklerin çeşidine, ekmeğin hasına kavuşmak neye yarardı*?” DK199

kızcağız *a.* Kendisine şefkat ve acıma duyulan kız. “*Biliyordu, garsondan öğrenmişti ama kızcağızın ümidini nasıl kırardı*?” SAR92

kızdır- 1. Kızmasına neden olmak, kızmasını sağlamak. “*Bir teneke su kızdırdın mı, bitti koydu gitti*.” EKM141 2. Bir yeri ısıtmak. “*… ağustos güneşinin kızdırdığı çinko örtmeli mağazanın tozlu havasında dinmeyen bir uğultu, ter, homurtu hâlinde iş görüyorlardı*.” KT3 3. Öfkelenmesine yol açmak; öfkelendirmek. “*Un çuvalını hatırlatan adamı da kızdıran buydu*.” KK201

kızdırabil- Kızdırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çünkü vereceğim karşılık adamı kızdırabilir.*" KK33

kızdırma *a.* Kızdırmak işi. "*Öyle sinirliydi ki, kızdırmaya gelmezdi*." DK26

kızgın *sf.* 1. Çok ısınmış, ısıtılmış veya kızdırılmış. "*Güneşi Çukurova'nınkinden de beter Libya'nın kızgın kumları, çöller…*" EVO13 2. Kızmış olan, öfkeli olan; mütehevvir. "*Bizim dede dostu ihtiyara haberler uçar, ihtiyar zaten müthiş kızgındır*." AY164

kızgınlık *a.* Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi; öfke. "*Babama kızgınlığım aşırı dereceyi bulduğu zamanlar, mesela şöyle hayaller kurardım*." BE65

kızıl 1. *a.* Parlak kırmızı renk. "*Karşı kıyılar, denizin karşı etekleri kızıla boyanıyor, yıldızlar körleniyordu*." SÇ111 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Karşıda, Baba Ferhat'ın mengenesinin az ilerisinde Demirci Şuayip'le kalfası Danyal, kızıl bir demire balyoz sallıyorlar*." EKM75 3. *sf.* Aşırı derecede olan. "*Abe sus, oldun gâvur, kızıl gâvur hem da*." DK25 4. *a.* Komünist. "*Ona karşı en güçlü baraj, tarih boyunca süregelen düşmanlık, daha önemlisi de halkın kızıllara karşı nefreti*." VV103

kızıl- Kızma işi yapılmak, kızgın, öfkeli duruma gelmek. "*Her zaman güzelsiniz ya, şimdi her zamankinden çok diyene kızılır mıydı*?" BFV122

Kızılay* *öz. a.* Türkiye Kızılay Derneği, 1868 yılında kurulan Türkiye insani yardım kuruluşu. "*Kızılay aşocağından karınlarını doyuranlar...*" EB79

kızılca kıyamet *a.* Aşırı bir biçimde gürültülü çekişme, kavga, kızıl kıyamet. "*Sadi Bey akşamüstü gözlerini açtığı zaman kendini bir mahalle kavgasının kızılca kıyameti içinde buldu.*" EB248 **kızılca kıyamet kop-** kavga, gürültü olmak. "*Birden kızılca kıyamet koptu*." GR153

kızılcık *a.* 1. Kızılcıkgillerden, yaprak açmadan çiçeklenen iri gövdeli bir ağaç; kiren. "*Kocana benden selam söyle, kızılcık sopası kestirsin, seni her gün birkaç övün dövsün*!" HÇ299 2. Bu ağacın güzün olgunlaşan, kırmızı, tek çekirdekli, reçeli ve şerbeti yapılan, buruk bir tadı olan yemişi. "*Yerim dişlerimi, tükürürüm kan, derim içtim kızılcık şerbeti*." MUR45

Kızılderili *öz. a.* Amerika yerlisi. "*Demek sen beni Kızılderililerin elinden kurtarmadın*?" BFV141

kızıllık *a.* 1. Kızıl olma durumu. "*Atölyenin arka pencerelerinden olanca hızıyla vuran öğle güneşi, içerden altı tav ocağının kızıllığını alıyordu*." EKM73 2. Güneş doğarken veya batarken oluşan hafif kızıl renk; kızarı. "*Batının kızıllığı gölgelenmekteydi*." GR63 3. Pudra, allık, düzgün. "*Başsağlığına pudra, kızıllıkla gitmenin saygısızlık olacağını idrak ederek vazgeçti*." YYB56

kızılma *a.* Kızılmak işi. "*İnsanlar kızılmaya değil, acınmaya ve sevilmeye muhtaçtırlar*." AY177

Kızıltoprak* *öz. a.* İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bulunan bir semt. "*Hatçe, Kızıltoprak'taki köşklerden birinde çalışıyordu*." GK206

kızımlı* *sf.* İçinde "kızım" geçen (konuşma). "*Nazan, bütün bu kızımlı, yavrumlu, evladımlı iltifatlar karşısında sarhoş olmuştu*." EK132

kızış- 1. Zorlu, sert, kızışık bir durum almak. "*Güllü işin kızışacağını anlayarak arabayı sürdü*." HÇ349 2. Bir şey hızlanmak, hareketlenme. "*Aramızda gittikçe kızışan bir çekişmedir başlıyor*." ARK208

kızışabil-* Kızışma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ta karşıdaki masaya geçelim, pazarlık daha iyi kızışabilir orada*!" MM282

kızıştır- İsteklendirmek, gayret vermek. "*Genç adam iyice kızıştırmak için çekti elini*." EB203

kızıver-* Çabucak kızmak. "*Kosti gene korktu, öyle çabucak kızıveriyordu ki*." SÇ80

kızko* *a.* Anne ve babaların kızlarına sevgiyle yaklaştığını belirten bir söz. "*Kızkonu kimlere bırakacaksın*?" CEM66

kızlı erkekli *sf.* Kız erkek karışık. "*Ya tramvay, otobüs işçileriyle kızlı erkekli üniversitelilerin bakışları*?" EB135

kızlı oğlanlı *sf.* Kızlı erkekli. "*Ama yatağını serip kaldıran, sıcak yemeğini hazırlayıp kapıda kocacığım diye karşılayan, irili ufaklı, kızlı oğlanlı dört beş çocuğun anası...*" SAR92

kızlık *a.* 1. Cinsel ilişkide bulunmamış bayanın durumu, erdenlik, bakirlik, bekâret, bikir. "*Kızsa bana ne kızlığından*?" BFV29 2. Bir kadının evlenmeden önceki yaşantısıyla ilgili, o döneme özgü. "*Kızlık hayatının dürüst geçmiş olması önemli değild*i." DE209

kızma *a.* Bir kadının evlenmeden önceki yaşantısıyla ilgili, o döneme özgü. "*Kızması, erkeklerini baştan çıkardığı için değil, erkeklerin kendi kendilerine gelin güvey olmasınaydı*." KAÇ200

kızsız* *sf.* Kız olmayan. "*Ben babamın baskısı altında geçen zavallı, kadınsız, kızsız yıllarıma şimdi nasıl acıyorsam…*" SBK247

Kızvatna Krallığı* *öz. a.* Kizzuvatna Krallığı, MÖ 2. bin yılda Çukurova bölgesinde hüküm sürmüş dinsel bir krallık. "*Bu Luviler, Kilikya'da Kızvatna Krallığı'nı kurmuşlar*." KT344

ki (I) (Far.) *bağ.* 1. Anlam bakımından birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz. "*Belliydi ki filmciler, film çevirmek için uzak uzak gideceklerdi*." YD342 2. Özneyi, tümleci güçlendirerek cümlenin temel bölümüne bağlayan bir söz. "*Ben ki kaçağım, her an vurulup öldürülebilirim*." KAÇ161 3. `Öyle, o kadar, o denli` vb.nden sonra, kullanıldığı cümleye güç katan bir söz. "*Teyzem öyle edepsizdir ki*!" YYB198 4. İkinci cümledeki yargının birincideki hareketin yapılışı sırasında görülerek şaşıldığını bildiren bir söz. "*Ama öylesine gözü kalmış ki okumada, yıllarca sonra dünyaya gelen oğlunu mutlaka okutmak sevdasına düşmüş*." BFV267 5. Bazı kelimelerin sonuna bir ek gibi eklenerek birtakım zarflar, yeni edatlar oluşturan bir söz: Belki, çünkü, hâlbuki, mademki, sanki gibi. "*Çocuğun dersi vardı hâlbuki*." KP29

ki (II) *e.* 1. Bir cümlenin sonuna getirildiğinde şüphe veya pekiştirme anlatan bir söz. "*Arabın güler mi ki*?" BTÜ134 2. Yakınma, kınama vb. duygular anlatmak için bir cümlenin sonuna getirilen bir söz. "*Buralarda lokanta ne de bulunmaz ki…*" AY175

kibar (Ar.) *sf.* 1. Davranış, düşünce, duygu bakımından ince, nazik olan (kimse). "*Kibar garson aldı, yanı başındaki askıya astı.*" EB210 2. Soylu, köklü (kimse, aile). "*Lazım kibar insanlara kibar sözler*." DK101 **kibar mibar*** kibar falan. "*Kibar mibar. Aşk bu. Her şeyi yaptırır*." YD196

kibarca *zf.* Kibar bir insana yakışacak biçimde, kibarcasına. "*Tam hizasına gelince kibarca selamladı*." KY99

kibarlaş- Kibar duruma gelmek, kibarlık kazanmak. "*Niye herkes gibi kibarlaşmayalım biz de*?" EVO121

kibarlaşma *a.* Kibarlaşmak işi. "*Karısının ele güne karşı değişip kibarlaşmaya çalışan sesini işitince bütün ümitleri kırıldı*." KP50

kibarlık *a.* 1. Kibar olma durumu. "*Boy, bos, endam, kibarlık...*" HÇ333 2. Kibar bir insana yakışacak biçimdeki söz veya davranış. "*Ne kibarlık ne kibarlık*!" BFV88 3. İnce davranış gösterme; incelik. "*Sendeki nezaket, kibarlık kimde var*?" KP48 **kibarlık tasla-** kibar olmadığı hâlde kibar gibi görünmeye çalışmak. "*Sosyete hayatı yaşıyor dedirtmek, kibarlık taslamak için canını verirdi*." KP48

kibir (Ar.) *a.* Kendini başkalarından üstün tutma; benlik, böbür, gurur. "*Ondaki onur, kibir kimde var*." CEM25

kibirli *sf.* Kendini büyük gören, büyüklenen; gururlu, mütekebbir. "*Kibirli bir şeydi, belli*." HÇ23

kibirsiz *sf.* Kendini büyük görmeyen, büyüklenmeyen. "*Alçakgönüllü, kibirsizmiş*." DE63

kibrit (Ar.) *a.* 1. Bir ucu sürtünme sonucu yanabilecek birleşimde olan küçük tahta veya karton parçası. "*Akıl diyor, dök gazyağını, çal kibriti, yak*." YYB291 2. İçinde bu parçaları bulunduran küçük kutu. "*Pantolonunun, şimdiye kadar hiç kimsede görmediği pantolonunun, hiç kimsede görmediği ceplerinden sigarasıyla kibritini hiç kimsede görmediği biçimde çıkarıp, hiç kimsede görmediğince çakıp sigarasını yakacak*." YD83 **kibrit çak-** kibriti yakmak için bir yere sürtmek. "*Aşağıda bir kibrit çakıldı*." OK56 **kibrit çal-** kibriti yakmak. "*Yaşar kibrit çalınmış ispirto gibi parlayıveriyordu*." KT367

kibrit kutusu *a.* İçerisine kibrit çöplerinin konulduğu, kartondan yapılmış kutu. "*Bir tek kibriti, kibrit kutu kapağından koparılmış küçük bir parçada çakıp sigarasını yaktı*." SBK335

kibrit suyu *a.* `Yerin dibine batsın, ölsün, kahrolsun` anlamında köküne kibrit suyu ve `bir daha ortaya çıkamayacak biçimde yok etmek` anlamında köküne kibrit suyu dökmek (veya kökünü kurutmak) deyimlerinde geçen bir söz. "*Rızklarımızın köküne iyiden iyiye kibrit suyu dökün diye geliyoruk caminize hadi*." EVO9

kibriya* (Ar.) *a.* Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; Allah. "*O zaman nevrim döndü işte, tuttum bileğini, dedim senin Allah'ını, kibriyanı...*" EVO73

Kierkegaard* *öz. a.* Soren Aabye Kierkegaard, Danimarkalı filozof ve teolog (1813-1855). "*O*

gece koğuşta köylülere Schiller ve Goethe'den şiirler, Nietzsche ve Kierkegaard'dan pasajlar okudu." GR21

kifayetsizlik *a.* Kifayetsiz olma durumu; yetersizlik. "*Uzun zaman, karşı partinin hükümeti idare edecek eleman kifayetsizliğinden söz açıldı*." HÇ265

Kifisya* *öz. a.* Kifisia, Yunanistan'da bir şehir. "*Yunanistan'da, Atina'nın dışında bir Kifisya vardır, sayfiye*." KT315

kiğat* *a.* Kâğıt. "*Herif sattırır kiğat kırpıntıları, mürekkep fiçilari, takozlari hem da*." DK24

Kiğılı Pasajı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir pasaj. "*Kiğılı Pasajı, pasajın karşısı, terzi*." ÖE45

kih kih kih* *a.* Gülerken çıkan ses. "*Kah kah kah, kih kih kih... İlahi Sema, hiç de güleceğim yoktu*." MM252

kil (Far.) *a.* Islandığı zaman kolayca biçimlendirilebilen yumuşak ve yağlı toprak. "*Mesela, demin oturduğum nehir kenarındaki killerin içine*." DE243

kiler (Far.) *a.* Evlerde yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı oda, ambar veya dolap. "*Mutfağa, kilere, merdiven altındaki çamaşırlığın köşesine kıstırıp kıstırıp etini büktüğünü, büktüğü yeri de morarttığını Elmas Abla kaç sefer anlatmış, ağlamıştı*." KK5

Kilikya* *öz. a.* Anadolu'nun Alanya'dan başlayıp, doğuda Hatay'ın Dörtyol ilçesindeki Kinet Höyük'te son bulan, kuzeyden de Toros dağlarıyla çevrili alanı kapsayan antik bölge. "*Bu Luviler, Kilikya'da Kızvatna Krallığı'nı kurmuşlar*." KT344

kilim (Far.) *a.* Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma. "*Duvarlarda halılar, kırmızı yağlı kâğıtlara sarılı takım takım elbiseler, yerlerde kilimler...*" İDG98

kilimci *a.* Kilim dokuyan veya satan kimse. "*Kilimci. Ulan asıl para babası bu şimdi*!" YK75

Kilis *öz. a.* Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*... aklına Kilis bağlarında ırgatlık eden ve orospu kızını hatırladıkça altdudağını ısırıp içini çeken, mavi yemenili anasını düşünüp ağladı.*" EKM53

kilise (Rum.) *a.* Hristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer. "*Gece Filiz, düşünde mavi gözlü Üniversitelinin Nur'u öptüğü kilise duvarını gördü*." BFV240 **kilise direği gibi** çok kalın (ense). "*Enseye bak enseye… Kilise direği*!" EVO46 **kilise milise*** kilise falan. "*Artık kilise milise şöyle dursun, camiye gitmeliydi*." KT12

kilise çanı *a.* Kiliselerde saat başlarında ve dinî törenlerde çalınan büyük çan. "*Ne zaman bir cenaze olsa da kilisenin çanı ağır, paslı sesiyle vurmaya başlasa, Antranik ortalardan silinir*." GAV123

kilit (Far.) *a.* Anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılabilen bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti. "*Kilit şıkırdarken, 'Başgardiyan geldi!' diye haber verilmediği için, Yusuf bunu herhangi bir mahkûm sanarak 'Beklesin. Patlamadı ya!' diye aldırış etmedi*." EKM10 **kilit altına al-** kilitlemek. "*Her şeyleri kilit altına almışsınız*." KK162

kilitle- Anahtarla kilidi kapamak. "*Bobi'yle çıkıp kapıyı kocaman anahtarıyla kilitledi*." YK85

kilitleme *a.* Kilitlemek işi. "*... meyhaneyi kilitlemeyi olsun düşünmeden kapıyı şöyle bir çekip yolu tutmuştu*." EK388

kilitlen- Kilitleme işi yapılmak. "*Dükkân, kilitlendiği yıllarca öncenin en son günündeki gibi duruyordu*." EVO20

kilitli *sf.* Kilitlenmiş. "*Oda kapıları zaten kilitli değil*." EB33

killi *sf.* İçinde kil bulunan. "*Adanın ta öbür tarafına, killi toprağın keskinlemesine indiği yerin yanı başına oturdular*." EKM55

kilo (Fr.) *a.* Bin gramlık bir ağırlık ölçü birimi, kilogram (kg). "*Et olsun yarım kilo*." YK27 **kilo al-** vücudun ağırlığı artmak, şişmanlamak. "*Kilo almış da ondan*." KÜÇ61 **kilo ver-** vücudun ağırlığı azalmak, zayıflamak. "*Gözleri içerlere çökmüş, elmacıkkemikleri fırlamış, kilo vermiş bir Topal*." EVO315

kiloluk *sf.* 1. Herhangi bir kilo ağırlığında. "*Bir doksan beş boyu, yüz otuz kiloluk gövdesiyle muhteşem bir balkabağı rahatlığı içinde, camın gerisine kurulmuştu*." BK318 2. Bir kilo ağırlığında. "*İçeri girdi, gazyağında kullandıkları kiloluk boş Komili zeytinyağı tenekesini alıp çıktı*." KÜÇ57

kilometre (Fr.) *a.* 1.000 metrelik uzunluk ölçü birimi (km). "*Büyük şehrin beton, asfalt*

ihtişamını gözlerim görmüyor, tabanları delik pabuçlarımla her gün kilometreler tepiyordum." BK343

kilometre taşı *a*. Kara yollarında üzerinde kilometreleri gösteren dikili taş. "*Gözlerim kilometre taşlarında*." AY153

kilometrekarelik* *sf*. Belli bir kilometrekare büyüklüğünde olan. "*Osmanlı saltanatının kılıç zoruyla ulaştığı on milyon kilometrekarelik vatan sathına yeniden ulaşmak…*" ÜÇK550

kilometrelerce *sf.* Mesafece uzun süren. "*Kilometrelerce yolu çiğneyip Adana genelevine varmayı, Selvi'yi bulup oradan kurtarmayı düşünüyordu*." BTÜ262

kilometrelik *sf*. Belli bir kilometre uzunluğunda olan. "*Köyle çiftlik arasında bir, bir buçuk kilometrelik yol vardı.*" VV67

kilovat (Fr.) *a.* Bin vatlık bir güç birimi. "*Ortalıkta milyonluk kilovatların nabzı atıyordu*." CEM127

Kilyos* *öz. a.* Kumköy, İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bulunan yerleşim alanı. "*Bir gün Kilyos'a gidelim olmaz mı*?" YYB225

kim *zm.* `Hangi kişi?` anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz. "*Kim o Apo*?" TD114 **... kim ... kim** yakıştırılan şeyin uygunsuzluğunu belirtmeye yarar. "*Para kim, sen kim ulan*?" YK21 **kim bilir** belirsizlik, bilinmezlik bildiren bir söz. "*Dışarıdaki şubat fırtınası kim bilir hangi çocukluk yılının aysız, yıldızsız karanlıklarını dövmekte…*" YK33 **kim kime dum duma** kimsenin kimseyle ilgilenmediği, kimseye önem verilmediği, çok karışık bir durumu anlatan bir söz. "*Kim kime dum duma ha*?" DE204 **kim kiminle, değirmenci suyuyla*** "herkesin kendi yaşayışı ile ilgili bir derdi vardır, bir kişinin derdi ötekininkine benzemez" anlamında kullanılan bir söz. "*Kim kiminle, değirmenci suyuyla gibi bir deyim vardır, aramızda bu minval üzere bir konuşmadır başlıyor*." KK22 **kim mim*** kim falan. "*Kim biliri mim biliri yok*." EVO283 **kim o?** kapı çalındığında gelenin kim olduğunu öğrenmek için kullanılan bir söz. "*Ali yorganı tepesine çekince, Fatma, 'Kim ooo?' dedi uykulu uykulu.*" BTÜ158 **kim oluyor?** `kendini ne sanıyor, ne hakkı var?` anlamında kullanılan bir söz. "*Menderes kim oluyor*?" GK370 **kime ne** `başkasını ilgilendirmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Kime ne senin derdinden*?" EVO38 **kimi kimsesi olma-** yakını, koruyucusu bulunmamak. "*Kadının kimi kimsesi de yok*." ÇK70 **kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırır** çıkar sağladığı kimsenin hoşuna gidecek biçimde davranan dönek ve dalkavuk kimseler için kullanılan bir söz. "*Onlar kimin arabasına binerse onun düdüğünü çalarlar*." HÇ170 **kimin nesi** "kimin yakını" anlamında kullanılan bir söz. "*Kimin nesiydi*?" AY177 **kimlerden?** "hangi aileden, kimlerin sülalesinden?" anlamında kullanılan bir söz. "*Kimlerden olurmuş*?" AY200

kimi *zm*. Bir kısım (insan). "*Kimi para çalmak, kimi kadın için adam öldürmek, kimi toprak yüzünden elini kana bulamaktan düşmüştü*." YK82 **kiminin parası, kiminin duası** `bir iş yapılırken veya yapıldıktan sonra kiminden para, kiminden dua alınabilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Kiminin parası, kiminin duası derler*." GR51

kimisi *zm.* Bir bölümü, bir grubu. "*Kimisi bakkal, kimisi kunduracı, kimisi çiftçi, kimisi de mesela, çöpçü*." BE4

kimlik *a.* 1. Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü; etiket. "*Arabadan inenlerin davranışlarından, kimliklerini kestirmeye çalışıyordu ama pek bir şey anlayamamıştı*." MM276 2. Kişinin kim olduğunu tanıtan belge; kimlik belgesi, kimlik kartı, tanıtma kartı, hüviyet, hüviyet cüzdanı. "*Neden kimliğini bırakmıştı sanki, neden*?" SBK202

kimlik cüzdanı *a*. Bir ülkenin vatandaşlarına devletçe verilen, kimlikleriyle kişisel durumlarını gösteren resmî belge; kafa kâğıdı, kafa koçanı, nüfus cüzdanı, nüfus kâğıdı, nüfus tezkeresi. "*Kimlik cüzdanı üç yıl geç çıkarıldığı için askerliğini yapmamıştı daha ama ilk, ikinci yoklamalar olmuş, jandarmaya ayrılmıştı*." VV24

kimlik cüzdansız* *zf*. Kimlik cüzdanı olmaksızın. "*Gitmişti ama herif, otelin sağlık kurallarına zerrece uymadıktan başka, gene patronun ısrarıyla kimlik cüzdansız kaçak yatırıp polise beyanname vermedikleri iki kişiyi de görmüştü*." MM62

kimliksiz *zf*. Kimlik olmaksızın. "*Kimliksiz olmaz*." SBK213

kimse *zm.* Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi. "*Rus aristokratı modelinde giyinmekte ısrar edebilir; parmağına altından gayri, mesela bakır bir yüzük takmak isterse buna kimse karışamaz*." SAR126

kimsecik *zm.* Bir kişi bile, hiç kimse. "*Köşede henüz kimsecikler yoktu*." GAV156

kimsesiz *sf.* Annesi babası, yakını, koruyucusu olmayan (kimse); öksüz, sahipsiz, bikes. "*O kimsesiz, sen kimsesiz*." EVO332

kimsesizlik *a.* Kimsesiz olma durumu; öksüzlük, bikeslik. "*Ayşe'nin içinde birden kimsesizliğin, kolu kanadı kırıklığın acısı...*" GK233

kimya (Ar.) *a.* Maddelerin temel yapılarını, birleşimlerini, dönüşümlerini, çözümleme, birleşim ve üretim yöntemlerini inceleyen bilim. "*Parmaklarıyla oynuyor, veda ettiği okulunu, daha çok da bayıldığı kimya dersini düşünüyordu*." ÖE13

kimyacı *a.* Kimya öğretmeni. "*Ama yıllardan beri ilk kez kimyacı, belki de aritmetikçi, Ayten'i soracak, arkadaşları, 'Gelmedi efendim!' diyecekler, öğretmenini şaşırtacaklardı*." ÖE13

kimyager (Ar. kîmyâʾ + Far. -ger) *a.* Kimya ile uğraşan kimse, kimyacı. "*Ne biliyorsun ulan, kimyager misin*?" SAR133

kimyagerlik *a.* Kimyagerin yaptığı iş; kimyacılık. "*Kimyagerliğin filan var o hâlde*?" SAR143

kimyon (Ar.) *a.* 1. Maydanozgillerden, 50 santimetre yüksekliğinde, beyaz veya pembe çiçekli, bir yıllık, güzel kokulu ve otsu bir bitki. "*... kimyon, zencefil, iplik makarası, renkli yumaklar satan bakkal, bakkaldan çok tuhafiyeciye benzer, çocuklara hiç kızmazdı*." SBK40 2. Bu bitkinin tohumundan elde edilen ve baharat olarak kullanılan toz. "*Kimyon kutusunu ver*!" EVO158

kimyonlu *sf.* İçinde kimyon bulunan. "*Kimyonlu, kırmızı biberli, yeşillikli çiğköftene de hasret kaldık ha ana*!" EVO123

kin (Far.) *a.* Birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz. "*Kâtibe bir şey söylersen araya kan, kin girer*." DE89 **kin bağla-** birine karşı öç alma duygusu duymak. "*Saf, temiz, anasına da sıkı sıkıya bağlı bu çocuk günün birinde sırf bu yüzden anasına kin bile bağlayabilecekti demek*?" KAÇ10 **kin besle- (veya tut-)** birine karşı öç alma duygusunu sürdürmek. "*İhsan'ı kalabalık önlemeseydi yetişecek, onu, o aylardır kin beslediği adamı belki de öldürecekti*." KY187 **kin duy-** birine karşı öç alma duygusunu yaşatmak veya bu duyguyu hissetmek. "*Nilüfer'e karşı birden müthiş bir kin duymaya başlamıştı*." SM268 **kin güt-** öcünü alıncaya kadar kininden vazgeçmemek. "*Kin gütme huyum yoktur ama inekliğe de fena bozulurum*." KK256

kinayeli *sf.* İçinde kinaye bulunan (söz). "*Bütün bu imalı, kinayeli sözlerden kendine pay çıkaran Seyyare Bacı bir kenarda ufaldıkça ufalıyordu*." HÇ125

kinci *sf.* Kindar. "*Dedemin ne kinci olduğunu bilsen*!" GAV164

kindar (Far.) *sf.* Öç almak isteyen, kin tutan; kinci, kinli. "*Böyle asi, böyle kindar bir evlat vermesi için Allah'a karşı ne gibi bir günah işlediğini düşünüyordu*." SUÇ181

kinin *a.* Kınakınadan elde edilen ve sıtmanın tedavisinde kullanılan beyaz alkaloit, kinin sülfatı. "*Aspirinle kinin, ardından sıcak sıcak çorba*." EVO312 **kinin minin*** kinin falan. "*Kinini minini bolca alın*." EVO171

kininli *sf.* İçinde kinin bulunan. "*Soğuk algınlıklarında bile arkalarına kininli sirkeler mi sürmezdi*?" MM256

kinli *sf.* Öç almak isteyen, kin tutan; kindar. "*Küskün, durgun, kinli bir hâli vardı*." GAV173

kir *a.* 1. Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik; kir pas, pasak. "*... içleri kir dolu uzun tırnaklı el, kaynayan yemeği şöyle bir karıştırır...*" YK17 2. Utanılacak durum. "*Evine kapanmakla içinde yaşadığı dünyanın kirinden kaçıp kurtulacağını sanıyor.*" SM160

kir pas *a.* Kir. "*Üstleri başları kir pas içinde, eli yüzü karalı insanlar gürlediler*." KP2

kira (Ar.) *a.* 1. Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında, bir süre için sahibi tarafından başkasına verilmesi, icar. "*Kira günlük geçim, arada ufak tefek, şu bu...*" BFV33 2. Bu biçimde tutulan bir şey için karşılık olarak ödenen para. "*Buraya ne kira veriyorsun*?" GR215 3. Bu biçimde tutulan taşınmaz. "*Hani böyle birisine rastlasalar da iyi kalpli kaynata onları şu yürüdükçe gıcırdayıp sallanan kira evinden kurtarsa*!" DK12 **kirada ol-** kira karşılığında verilmiş olmak. "*Erenköy'deki geniş köşkün hemen hemen bütün odaları kirada olduğu için, yalnız iki odaya sığınmış anne, oğlunun yabancı kadını alıp getirmesine içerlemişti*." YD337 **kirada otur-** kira ile tutulmuş bir yerde yaşamak. "*İnsanın bir kenarda üç bin lirası olur da kirada oturur mu*?" BK317 **kiraya ver-** kira karşılığında

vermek, icara vermek. "*Apartmanı ben kiraya vereceğim, değil mi*?" ÇK104

kiracı *a.* Bir şeyi, bir yeri kira ile tutan kimse, müstecir. "*Kiracıları düşünen yoktu*." KÜÇ28

kiracılık *a*. Kiracı olma durumu. "*... anasını bekâr çamaşırı yıkamaktan ve el kapılarında kiracılıktan kurtarmadan, kız kardeşinin çeyizini düzüp önce onu yuvadan uçurmadan nasıl kendini düşünebilirdi*? KY24

kirala- 1. Kiraya vermek. "*Sonra, evi dilenci karıya kiralayan da kendi değildi*." EK382 2. Kira ile tutmak. "*Fatma'nın cezaevi yakınlarındaki mahallelerden birinde bir ev kiralayarak yapayalnız oturması olmazdı*." YK87

kiralama *a*. Kiralamak işi; isticar. "*Camgöz Sadık'ı dilediği gibi kullanabilmek için Silo'nun şu sıra boş kahvesini kiralamayı bile göze almıştı ha*?" CEM153

kiralan- Kira ile tutulmak. "*Bundan başka, kocaman avluyu çevreleyen yan yana odalarda birer buçuk, ikişer lira aylıkla fabrika işçilerine kiralanmıştı.*" CEM64

kiralanıver-* Çabucak kiralanmak. "*... köylerden şehre akın eden, pamuğun şahlandırdığı yeni zenginler tarafından yüksek kiralarla henüz tamamlanmadan kiralanıveriyordu*." HÇ267

kiralayış* *a*. Kiralamak işi. "*Topal'ın fabrikadan ayrılışı, eski Ermeni mahallesinden birindeki bir konağın altındaki ardiyeyi kiralayışı, oraya yazıhane kuruşu, hatta sonraları Nedim Ağa'nın da oraya sık sık gidişini öğrenmişti*." KT177

kiralı *sf*. Kiralanmış olan. "*Üçer beşer liraya kiralı, ayı inlerine benzeyen odalardan ceketleri omuzlarında erkekler boğula tıkana öksürerek çıkıyor, ellerini yüzlerini yıkamaya lüzum görmeden basıp gidiyorlardı*." VV229

kiralık *sf*. Kiraya verilecek olan. "*Bizim avluda, Arnavut Nuri'nin kiralık odalarında, Kürtlerin kerpiç huğlarında ne kadar insan varsa kadın, erkek, çoluk çocuk Zehraların avlusuna doldu*." EKM33

kiraz (Rum.) *a*. 1. Gülgillerden, ılıman iklimlerde yetişen bir meyve ağacı. "*Genç kadın hep o terütaze kiraz dalı inceliğiyle kocasına yaklaştı*." GAV203 2. Bu ağacın kırmızı veya beyaz renkte, etli, sulu, tek çekirdekli meyvesi. "*Kirazdan sonra kavun, karpuz, üzüm...*" YK97 3. *öz*. Bir lakap. "*Kiraz Ali evvelki gün İmralı'ya gitti*." ÇK88

Kiraz Bar* *öz. a*. Orhan Kemal'in 'Serseri Milyoner' adlı eserinde geçen bir bar. "*Kiraz Bar'ın arkasında fabrikatör Süleyman Bey vardı*." SM199

kireç (Far.) *a.* Mermer, tebeşir, kireç taşı, alçı taşı gibi birçok taşın özünü oluşturan kalsiyum oksit, (CaO). "*Kaya Ali, Tavukçu, İzmirli filan hep birlikte başgardiyana gidip bir teneke yanmış kireç aldılar*." YK70 **kireç kesil-*** şaşılacak, üzülecek bir durum karşısında donakalmak. "*Yusuf uzatılanları aldı. Kireç kesilmişti*." BTÜ108 **kireç söndür-** kireci kullanmadan önce üzerine bolca su dökerek kalsiyum hidroksit durumuna getirmek. "*Karşıdaki kireç söndürme çukurunun kıyısında dikilmiş, genç bir kadınla konuşmakta olan ameleyi gösterdi*." BTÜ104

Kireçocağı* *öz. a*. Adana'nın Çukurova ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Bir başka gün, sabaha karşı, kireçocağı bağlarından birinin sınırındaki melengiç ağacının altında kendine gelir gibi olduğu zaman, sol gözünü açamadı*." EKM55

kiremit (Rum.) *a.* Çatıları örtmekte kullanılan, yan yana dizilerek suyu aşağıya geçirmeden dışarı akıtacak biçimde yapılmış, kızıl toprağın renginde, pişmiş balçık levha. "*Tahtalar siyah siyah kararmış, kırmızı kiremitler paslanmış, yosun tutmuştu*." GAV153

kiremitli *sf*. Kiremidi olan. "*Balta girmemiş orman, kırmızı kiremitli ev, evin önünde çamaşır yıkayan bembeyaz dişli kız siliniverdi*." EB37

kiremitsiz* *sf*. Kiremidi olmayan. "*Yukarıda ay, ayın altında paslı kiremitleriyle uslu damlar, kiremitsiz çatılar kalabalığı*." SÇ101

kiriş *a*. 1. Kasların uçlarında bulunan, kasları kemiklere ve başka organlara bağlayan beyazımsı kordon, tendon. "*Karıyı ezeceksin, kıracaksın gözünün kirişini.*" KP71 2. Yapılarda dört köşe kalın keresteden, demirden veya betonarmeden yapılmış yatay destek parçası. "*Hanımefendinin kulağı kiriştedir*." HÇ302 **kirişi kır-** *argo* bulunduğu yerden ayrılmak, kaçıp gitmek. "*Birkaç kartpostal satabilse hemen kirişi kıracak, cetvel tahtası, çizgisiz kâğıt, trilink…*" KP29

kirlen- 1. Kirli duruma gelmek; batmak. "*Duvarlarının badanaları yer yer kirlenmiş, ufacık bir odaydı*." KAÇ41 2. Kadının ırzına

geçilmek. "*Kirlendi artık. Hiçbir su yıkayıp arıtamaz onu.*" ARK148

kirleniver-* Çabucak kirlenmek. "*İşten döndümdü de yavrum, sedirin ayakucunda gözlerim şöyle bir kirlenivermiş*." MM195

kirlenme *a*. Kapanmak işi. "*Sonra gözleri ağır ağır kirlenmeye, uyku bastırmaya başladı*." GK83

kirlenmişlik* *a*. Kirlenmiş olma durumu. "*Yalınayaklarıyla bozuk parkelerin hayvan pislikleriyle kirlenmişliğine etli etli basarak uzaklaştı*." KK93

kirlet- 1. Kirli duruma getirmek. "*İnsan sanıyordu ki, az evvel yaramazlık ettiği, üstünü başını kirlettiği için, annesi kıçına kıçına vurarak çamaşırını değiştirmiş; sonra leğene oturtup yıkamıştı*." EKM107 2. Birine, namusa dokunur bir suç yüklemek; lekelemek. "*Alelade bir işçi kızı nikâhlamakla babanın ismini kirlettin.*" DE10

kirlettir-* Kirletmesine yol açmak. "*Söyleme ona Hasan be yahu, kirlettirme dayyım Hasan Bey'in namını.*" MUR173

kirli *sf*. 1. Leke, toz vb. ile kaplı, bulaşık, pis, murdar, mülevves. "*Dudaklarının yağını kirli mendiliyle şöyle bir silip borcunu ödedi, dükkândan çıktı*." SBK274 2. Toplumun değer yargılarına aykırı olan. "*İkisi de bir bakıma kirliydiler*." SBK180

kirli beyaz *a*. Beyazın griye çalan tonu. "*Kirli beyaz gömleğinin üstündeki süveteri gene bir Küçükpazar kahvesindeki altıkolluda yutmuştu bir başka Siirtliden*." ÖE25

kirli çamaşır *a*. 1. Kirlenmiş giyecek. *"... erkek hükümlülerin kirli çamaşırlarıyla ne hayaller kurulmaz, sabahlara kadar neler düşünülmezdi*." YK74 2. Yasal olmayan, saklı, gizli iş. "*Kirli çamaşırlarımı başkalarına göstermekten korkmuyorum*!" GR143

kirliçıkı *a*. Züğürt görünmesine karşın birikmiş çok parası bulunan kimse. "*Bir de kirliçıkı annesinin sıkıştıkça sattığı dede, kaynata yadigârı elmas taşlı iğneler, broşlar...*" ARK191

kirlilik *a*. Kirli olma durumu; pislik, necaset. "*... tahta sedirlerin kirliliği, hele hele şaraphanenin askısızlığını hatırlatmamışlardı ki*!" MM9

kirmen *a*. Elde yün eğirmeye yarayan, iki yassı ve silindirik bir çubuktan oluşan, üst ucu ip bağlamak için çentikli olan, döndürülerek bükülen iplerin çapraz şekilde sarılmasıyla yumak oluşturan, ağaçtan yapılmış araç; eğirmen. "*Anaları da kirmenle yün eğirmekteydi*." BTÜ380

kirpi *a*. Kirpigillerden, uzunluğu 25-30 santimetre olan, sırtı dikenlerle kaplı memeli hayvan. "*Kirpilerin toprak altı yuvalarına benzeyen bir barınak*." GK354

kirpik *a*. Göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri. "*Islak kirpikleriyle sevgilisinin ardından uzun uzun baktı*." KÜÇ19

kirpikli *sf*. Herhangi bir nitelikte kirpiği olan. "*Etse, nasıl yiyecek gibi baktığını görecek, uzun kirpikli, iri siyah gözlerin gerisinde nelerin geçtiğini yüzde yüz anlamasa bile sezecekti*." KÜÇ21

kirpiksiz* *sf*. Kirpiği olmayan. "*Kirpiksiz, çipil gözlerini büyük büyük açarak bakıyor*." BFV90

kirtik (Der.) *sf*. Pek az, azıcık, bir parça. "*Anam anam, kurban anam bi kirtik epmek vey*!" EKM45

kirtikli *sf*. Kenarları girintili çıkıntılı olan. "*Tencereler kaynıyor, kirtikli bakır kaplarda mezelerin çeşidi hazırlanıyordu*." OK12

kisp* (Ar.) *a*. Kazanma, çalışma. "*Devirler değişti, rızklar bölündü, kârlar, kispler yolunu şaşırdı*." EVO43

kispet (Ar.) *a*. Yağlı güreşte pehlivanların giydikleri, belden baldıra kadar uzanan, dar paçalı meşin pantolon. "*Nerede çalınır idi davullar, kappar idim kispetimi, koşşar idim tutmaya güleş*." MUR283

kist dermoit* *a*. Doğuştan gelen, bebeğin rahimdeki gelişimi esnasında deri altında oluşan kistik oluşumlar. "*Bunlarda kist dermoit, kalp, şeker, idrar yolları bozukluğu falan gibi hastalıklar olmaz mı*?" KK56

kiş (Der.) *ünl*. Kümes hayvanlarını kovalama ünlemi. "*Ayağa fırlayan Tenekeci Sezai, can havliyle kiş, kiş, kiş diye üç defa bağırdıktan sonra, 'Aman silah atmayın!' dedi*." SAR65

kişele- (Der.) Kümes hayvanlarını kovalamak. "*Gözü çıkasıcayı tam zamanında kişelemişiz*." KAÇ120

kişi *a*. Kadın veya erkeğe verilen genel ad; can, şahıs, şahsiyet, zat, nefer, nüfus. "*On altı kişilik*

kamyona, tamam yirmi beş kişi tıkılmıştık." SAR16

kişilik 1. *a*. Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet. "*Kim bilir, belki de karısının ikinci kişiliği daha renkli, daha cıvıl cıvıldı*." EK59 2. *sf*. Herhangi bir kişi için, herhangi bir kişiye yetecek miktarda olan. "*Kırk beş kişilik patozu otuz beş kişiyle çalıştırıyor*." BTÜ33 3. *sf*. Herhangi bir sayıda kişiden oluşan. "*Görüyoruz bu dükkân dokuz kişilik aileyi geçindiremiyor artık*." EVO104

kişir kişir* *zf*. Kişir sesi çıkararak (kişnemek). "*Kişir kişir kişniyor*." DE195

kişisel *sf*. Kişi ile ilgili, kişiye ilişkin, kişinin kendi malı olan, şahsi, zatî. "*Nisbi ve kişisel diyeceksin*." EK277

kişizade (T. kişi + Far. zāde) *sf*. İyi tanınmış, köklü bir aileden gelen (kimse); soylu. "*Mallı mülklü kişizadelere peki deyip hem kendi rahata kavuşuyor hem de beni kavuşturuyor mu*?" DK55

kişne- At, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak. "*Arpa için kişniyor*?" DE195

kişneme *a*. Kişnemek işi. "*Kağnı gıcırtıları, eşeklerin anırtısı, beygir kişnemeleri, öküz, camız böğürtüleri yüklü geceleri ne kadar severdi*!" VV28

kitabevi *a*. Kitap satılan yer. "*Babıâli'nin çeşitli kitabevi ya da Beyoğlu filmciler piyasasının birbirini kesen, birbirine paralel sokaklarını hızla geçerken de bu ağrılar yakalardı beni*." KK45

kitap (Ar.) *a.* 1. Ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü. "*Paranın yarısını okullar açılınca defter, kalem, kitap alabilmek için konsolun gözündeki karton kutuda saklıyordu*." DK12 2. Herhangi bir konuda yazılmış eser. "*Ne Beethoven umurundaydı o anda ne de kitap*." DE47 3. Kutsal kitap. "*Ekmeğini, aşını yediğimiz ağamızın anasına avradına, Allah'ına, kitabına sövdüğü sıra biz neciyiz*?" BTÜ308 **kitaba el bas-** kutsal kitap üzerine elini koyarak ant içmek. "*Ulan kitaba el bastırdılar, şart ettirdiler de gene söylemedim*." BTÜ245 **kitabı kapa-** herhangi bir konu ile ilgiyi kesmek. "*Güllü kesti, fakat ayağa kalkmadı. Kitabı kapadı*." HÇ230 **kitabına uydur-** yasal olmayan bir işi hile, düzen vb. ile kanuna uygun gibi göstermek. "*Yoksa bu da kendinden evvelkiler gibi işi kitabına uyduruyor mu*?" DE111

kitapça *zf*. Kitabın yazdığına göre. "*Dükkân sahibi az buçuk kitap karıştırmış, demokrasinin kitapça tariflerini ezberlemiş…*" HÇ257

kitapçı *a*. Kitap satan kimse veya yer. "*Her kitapçıda bulunur mu*?" DHV308

kitapçık *a*. Küçük kitap. "*Kitapçıklarını sinirli sinirli toplamaya başladı*." SUÇ150

kitaplı *sf*. Kitabı olan. "*Sırıtırcasına güldü kitaplı*." DHV306

kitaplık *a*. 1. Kitapların yerleştirildiği raflardan oluşan mobilya; kütüphane. "*… kitaplarını yerleştirmek için güzel bir kitaplık satın alacak; bir masa, altı iskemle*." DE128 2. Kuruluş amaç ve görevine uygun kitap, film, plak vb. her türlü kayıtlı bilgi kaynağını toplayan, düzenleyen ve bilgi gereksinimi olan kullanıcının etkin biçimde hizmetine sunan kuruluş; kütüphane, bibliyotek. "*Yalnız Millî Eğitim Bakanlığı kitaplıklarında*." DHV308

kitaplıklı* *sf*. İçinde kitaplık bulunan. "*Sonra içeri geçildi, kitaplıklı odaya*." HÇ235

kitapsız *sf*. 1. Kitabı olmayan. "*Çorapsız, kitapsız, deftersiz, takunyayla mı gidip gelecektim*?" DK6 2. *argo* Zalim, insafsız olan (kimse). "*Allah'tan bile haraç yiyorsun kitapsız*!" BTÜ297

kitle (Ar.) *a.* 1. Bir yerde toplanmış, bir araya gelmiş insan topluluğu; kütle. "*İşçiler kitle hâlinde atölyeyi terk ettiler*." GR11 2. Belirli işleviyle özellik gösteren büyük insan kalabalığı; kütle. "*Kitle psikolojisinin ne demek olduğunu bilmez değillerdi*." MUR403

kitle- (Der.) Kilitlemek. "*Misafirleri geldi mi çekiliriz odamıza, kitleriz kapımızı*." ÇK98

kitlen-* Kitleme işi yapılmak. "*Bi kitlersin, carp diye kitlenir*!" EVO25

kitleyiver-* Çabucak kitlemek. "*Çevik bir davranışla içeri itip kendi girdikten sonra, gene çevik bir el hareketiyle yazıhane kapısını içerden kitleyiverdi*." KY60

kiyasetli* *sf*. Akla yakın, doğru, makul olan. "*… hükümetin kiyasetli politikasından söz eden müdürü huzursuzluk içinde dinleyen Nurettin Şadan Bey, bu konuyu hızla geçiştirmek istiyordu*." GR24

kiyasetsizlik* *a*. Yanlış olan, makul olmayan

davranış. "*Belki ama öyle bile olsa gene de kiyasetsizlik*!" ÜÇK577

kizip* (Ar.) *a*. Yalan, uydurma. "*Anam avradım olsun ki yalan, kizip, haza kizip*!" HÇ222

klaket* *a*. Çekim tahtası, hareketli resim ve video üretiminde resimleri ve sesleri senkronize etmek için kullanılan bir alet. "*Burada rejisör diye geçinenlere Avrupa'da klaket bile taşıtmazlar*!" YD57

klakson (Fr.) *a*. Motorlu taşıtlarda, bisikletlerde sesle işaret vermek için kullanılan ve içinden hava geçirilerek çalınan boru; korna. "*Bir klakson sesi…*" TD71

Klark* *öz. a*. Clark Gable, Amerikalı oyuncu (1901-1960). "*Hiçbiri ne Erol Flayn'dı, ne Klark, ne de Alen Delon*." KY9

klasik (Fr.) 1. *a*. Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser. "*Radyo ağır ağır klasik müzik parçaları çalmaktaydı*." EKM130 2. *sf*. Alışılmış. "*Canım bırakın bu klasik mazeretleri, atlatmaları...*" GR20

klasikleş- Herhangi bir sanat, sanatçı, eser klasik duruma gelmek, zamana karşı değerini yitirmemek. "*Batı'nın artık klasikleşmiş modern eserlerini oynayacaklar, memlekette kaliteli tiyatro sevgisini körüklemekle kalmayıp mümkünse devrim yapacaklardı*." BK322

kleider machen leute* (Ar.) *öz. a*. 'Kıyafetler erkeği güzelleştirir.' anlamında bir söz. "*Eee, tabii, diye yaprakları çevirdi. Kleider machen leute*!" HÇ72

Klevland bk. Klevland pamuğu. "*Şu kadar bin kilo yerli, şu kadar bin kilo Klevland cinsi çiğitleri depolarda aktarılıp durmaktadır*." VV61

Klevland pamuğu* *a*. Amerikan tohumundan yurdumuzda üretilen bir tür pamuk. "*... konuşma Klevland pamuğuna intikal etti*." EKM66

klinik (Fr.) *a.* Hastanın bakıldığı, muayene edildiği yer. "*Sinirleriniz çok bozuk, demişti gözlüklü bir doktor yıllarca önce, kadın bacaklarının boyuna kımıldandığı, şuralarının buralarının görünüp yittiği bir klinikte*." ÖE41

kliring (İng.) *a.* İkili ticaret anlaşması çerçevesinde ülkeler arasında dışalım ve dışsatımdan doğan alacak ve borçların döviz kullanılmadan karşılıklı olarak denkleştirilmesine dayalı dış ticaret biçimi. "*Mesela cebinizdeki parayı milletlerarası bankayla yahut kliring anlaşması veya beynelmilel dolar fonuyla ilgili kılabilirsiniz*." GR146

klişe (Fr.) *sf*. Basmakalıp (söz, görüş vb.). "*Aklında kalan bir klişeyi sesli sesli tekrarladı*." GK173

klişeleşiver-* Çabucak klişeleşmek. "*Bunu bir gece, Beyoğlu'ndaki Çiçekpazarı'nda, zarif bir içkili lokantada, tepe saçları dökük, iri başlı bir şairden duymuş, kafasında klişeleşivermişti*." YD92

kloş (Fr.) *sf.* Alt tarafı çan biçiminde genişleyen (etek). "*Siyah kloş etekleri uça uça koşarken arkalarda genç erkeklerin kahkahaları...*" BFV234

ko- (Der.) Bırakmak. "*Yanımızda adam boğazla, hazineni muzineni ko git*." BTÜ249 **ko sarhoşu yıkılana kadar** `kendi aklını beğenip başkasını dinlemeyen kimseyi gittiği yanlış yoldan döndürmeye kalkmayın, bırakın cezasını çeksin` anlamında kullanılan bir söz. "*Sana ne herkesin şu saatte yatıp bu saatte kalkmasından? Ko sarhoşu yıkılana kadar*!" MUR85

koalisyon (Fr.) *a*. Birden çok siyasi parti veya grubun ortaklaşa kurduğu hükûmet ve yönetim biçimi, koalisyon hükûmeti, ortak yönetim. "*Yeni iktidarın bu yetersizlikten dolayı devrilmesini, devrilmese bile bu yüzden bir koalisyona gideceğini sandıysa da ilk günlerin kararsızlığından sonra her şey yoluna girdi*." HÇ266

koca (I) *a*. Bir kadının evlendiği kişi; bey, er (I), efendi, erkek, ağa, zevç. "*Kocam bahçedeydi*." OK30 **koca bul-** kız veya kadın kendisi ile evlenecek bir erkek bulmak. "*Sonunda koca bulmak değil miydi her kızın ulaşacağı en son aşama*?" KY13 **koca moca*** koca falan. "*Koca moca vız geliyordu*." SÇ37 **kocaya git-** evlenmek. "*Kızlar eskiden on beşine bastı mı kocaya giderdi ayol*!" SM167 **kocaya kaç-** kız ailesinin izni olmadan ve nikâhlanmadan bir erkekle kaçmak. "*Ablası kocaya kaçmış, annesi ameliyat olmuş, babası tahsildarlıktan açığa çıkarılmıştı*." KP39 **kocaya var-** kız, kadın evlenmek. "*Baştan çıkmasa da kocaya varsaydı nolacaktı*?" KÜÇ61 **kocaya ver-** kız veya kadını evlendirmek. "*Böyle olsa da onu göğsünü gere gere kocaya verse, kocaya verirken de Nedim Ağa'ya kesenin ağzını bir güzel açtırsaydı olmaz mıydı*?" KT221

koca (II) 1. *sf.* Büyük, geniş. "*En önemsiz şeylere hop kalkıp hop oturan, kızdı mı koca konağı allak bullak ediveren kaynata gümbürtüleri*." ARK190 2. *sf.* Kocaman, iri. *"Koca kafalı İzmirli nereden uydurmuşsa sigara içiyordu.*" YK52 3. *sf.* Yaşlı. "*Kadın genç mi, koca mı*?" BTÜ142 4. *sf.* Büyük, ulu olan. "*Öte yandan, bir an bile borçtan kurtulamamış koca Balzac'ı düşünüyorum*." BFV243 5. *öz. a.* Bir lakap. "*İlkin hızar makinesi başındaki Koca Hasan'ın kartını delip kontrolünü yapması gerekiyordu ama güzel köylü kızı oraya gittiği için vazgeçti*." KY76

koca- Yaşı ilerlemek; yaşlanmak. "*Azgın'sa kocamış bir kaplan gibi heybetliydi*." MUR265

koca koca *sf.* Çok büyük. "*Pamuk yüklü, çift lastikli koca koca kamyonların homurtularla geçtiği, mazot kokulu sonbahar sabahlarından biriydi*." ÇK115

Koca Teks* bk. Tom Teks. "*Yüzü damgalı adamların, Aslan Tomsonların, Koca Teks ve ötekilerin memleketi*." SUÇ20

Kocabaş* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*Çerezleri değişirken Zeynel Ağa'nın düğününde Kocabaşın Murat'ı amma da itelemişti ha*!" GR76

Kocabıyık* *öz. a.* Bir lakap. "*Hamam sahibi Kocabıyık öteki tellaklar mellaklar amma da şaşırırlardı*." SAR104

Kocakafa* *öz. a.* Bir lakap. "*Kocakafa Sait iri kulaklı başını salladı*." KP59

kocakarı *a.* 1. Yaşlı kadın. "*O kadar ki, bir kocakarı Cevdet'in çenesini tutarak 'Abe sen şey misin?' dedi*." SÇ179 2. *argo* Anne. "*Elinden kocakarının eski mantosunu aldı*." EVO170

kocakarı ilacı *a.* Hekim olmayan kimselerin yaptıkları veya salık verdikleri, hekimlikte kullanılmayan ilaç. "*Karısı da öte yanda ebelik, kocakarı ilaçları, üfürükçülük derken sırt sırta verip ilkin başlarını sokacakları bir kerpiç huğ yaptılar*." EVO17

kocalı *sf.* Kocası olan, evli (kadın). "*Kocalı kadın ne yapsın*?" SUÇ31

kocalık *a.* Bir kadına koca olma durumu. "*Yaşlı maşlı, kocalık vazifelerini yapabiliyor yapamıyor…*" KY65

kocama *a.* Kocamak işi, yaşlanma. "*Bir yastıkta kocayacaklardı. Olmadı. Kocamaya kalmadı*." DHV272

kocaman *sf.* 1. Çok iri; koca (II), cesim, kazulet. "*Orman kocaman ağaçlarıyla ne heybetliydi*!" KY80 2. Yaşça büyük olan. "*Şimdi kocaman adam olduğu hâlde gene aynı şeyleri duyuyordu beşinci kattan bakınca*." KY19

kocamanlaş- Kocaman duruma gelmek. "*Durumu Elmas Abla'ya anlattığım zaman aklı giderek kara gözleri kocamanlaştı*." KK6

kocamanlık *a.* Kocaman olma durumu. "*Hâlâ titizlenme numarası yapan kadına aldırış etmeden huysuzlanmış bir ayı kocamanlığıyla doğruldu*." HÇ132

Kocamustafapaşa* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Oradan Cerrahpaşa yoluyla Kocamustafapaşa'ya, Kocamustafapaşa'dan da Samatya'ya*." EB137

Kocamustapaşa* *öz. a.* Kocamustafapaşa. "*Kocamustapaşa'daki haminnesine mi ne gitmişlerdi*." ÖE35

Kocamustapaşalı* *öz. a.* İstanbul'un Kocamustafapaşa mahallesinden olan kimse. "*… bir zamanlar gene böyle hastane dümeniyle çıkıp tanıdığı hemşerisi Kocamustapaşalı Necla'yla buluşuyordu*." YK80

Kocaoğlan* *öz. a.* Bir lakap. "*Kocaoğlan'daki çalıma bak, dedi*." CEM70

kocasız 1. *sf.* Kocası olmayan (kadın); ersiz. "*Evet, yıllar yılı kocasız bir kadındı*." KAÇ57 2. Kocası olmadan. "*Yedi yıldır kocasız yaşayan bir kadın...*" KAÇ198

kocasızlık *a.* Kocasız olma durumu; ersizlik. "*Kızının yokluğuna, başına nelerin geldiğine ağladığını sanıyordu ya, aslında, kendisinin de seçemediği kocasızlığına ağlıyordu*." YD325

kocat- Kocamasına yol açmak; kocaltmak. "*Kurdu kocattın, köpeklere maskara ettin*." AY145

kocca* *sf.* Koca (II), büyük. "*Kocca İstanbul be*!" KK38

koç *a.* 1. Damızlık erkek koyun. "*Kurban bayramlarında besili koçlar kesilip etleri fakir fukaraya dağıtılacak*." EVO125 2. Sağlıklı, gürbüz genç erkek. "*Erkek, hem de erkeğin koçu*." KAÇ57 3. *öz.* Bir lakap. "*Koç'un koğuşu, kısmın en zengin koğuşuydu*." İDG98

koç yiğit *a.* Yakışıklı, genç ve gürbüz delikanlı. "*Es, koç yiğidin bağrına es*!" EVO195

koç yumurtası *a.* Kasaplık hayvanların erkeklik bezleri; billur. "*Getir oğlum rakının buzdolabında terlemişini, getir beyin salatasını, şişi, koç yumurtasını*." EVO145

koçan *a.* 1. Mısırın tanelerini taşıyan, üzeri yaprakla sarılı, püsküllü meyvesi. "*Hafifçe tozlu, toz kokulu ama dehşetli tatlı taneleri koçanından mısır dişler gibi dişleyip sıyırıverdi*." GK337 2. Defter biçimindeki makbuz ve biletlerin zımbalı bölümü koparıldıktan sonra cilde bağlı kalan parçası. "*Kocası masası başında, bitmez tükenmez pamuk koçanlarının arasında uğraşıp dururken patronun muhteşem konağına gider*." DE33

Koçero* *öz. a.* 1960'lı yıllarda Doğu Anadolu'da yaşamış bir eşkıya. "*Burda var mı böyle hikâye? Koçero musun*?" KK38

Koçisarlı* *öz. a.* Bir lakap. "*Eyi salla zarı Koçisarlı*!" GK71

Koço* *öz. a.* Bir lakap. "*Erol koşacaktı, babasından çekindi ama başta Sabuş Ağabey, Kayıkkafa, Osbirik, Koço, Panos filan fırladılar*." DK69

kodaman *a.* İleri gelen, para veya makam sahibi kimse. "*Dedim kendi kendime, bu Ankara besisi sağlama, esaslı bir kodaman ya, nerenin kodamanı*?" MM31

kodes (Rum.) *a. argo* Cezaevi. "*Koskoca herifi mest edip kodese bile girmişti*!" ÖE17 **kodesi boyla-** cezaevine girmek. "*Öldürmek kolay, sonunda kodesi boylamak olmasa...*" KY91

Kodin* *öz. a.* Rumen yazar Panait Istrati'nin "Kodin" adlı romanında yer alan kurgusal karakter. "*Semt fakir olduğuna göre, Istrati çevirilerinden kafasında kalan neşeli bir Istavro, bilgin bir Mihail, ağırbaşlı bir Kodin var mıydı*?" DK74

kodoş (Der.) *a.* Kaba, görgüsüz, beğenilmeyen (kimse). "*Bu kodoş sözü, bıyık altından gülen dubaracı hemşerilerineydi.*" MUR12

kof *sf.* 1. Kuruyarak veya çürüyerek içi boşalmış olan. "*Devrilen kof bir ağaç gibi küüüt yere…*" KK249 2. Güçsüz, dermansız olan. "*Çürümüş, kof herifler*!" GK70

kofluk *a.* Bilgisizlik, ahmaklık. "*Ben kendi kofluğumun farkındayım*." VV269

koğ- (Der.) Kovmak. "*Bilmezsin ama kadın koğdi araba dolusi yiyecekle gelen barcıyi, hem de annesini senin yüzünden*!" SBK336

koğuş *a.* Kışla, okul, tutukevi, hastane vb. kalabalık yerlerde, içinde birçok kimsenin yattığı veya barındığı büyük oda. "*Koğuşun içine doğru birkaç adım atmıştı, durmuştu*." SÇ206

kok- 1. Koku çıkarmak. "*Eski gardiyan pis pis kokan mitilinin içinde uyandı, gözlerini ovaladı*." ÇK74 2. Çürüyüp bozularak kötü bir koku çıkarmak; kokuşmak, sasımak, taaffün etmek. "*Ölüler kokar, mahalleye pis bir koku yayılır*." SÇ68 3. Olacağıyla ilgili belirtiler göstermek, olacağı hissedilmek. "*Kan kokuyooor, burnuma kan kokuyooor eeeeeey*!" TD56 4. Kokusu gelmek. "*Burnuma pirzola kokuyor, dedi*." BE86

kokabil- Kokma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kokabilir*." MUR28

kokain (Fr.) *a.* Koka yapraklarından çıkarılan ve bağımlılık yapan uyuşturucu bir madde. "*Esrar, afyon, morfin, kokain...*" EK304

kokla- Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek. "*Pusulayı tekrar tekrar öptü, kokladı*." YK83

koklama *a.* Koklamak işi. "*Hayvan uslu, yeni yerini yadırgamadan uysal, yerleri koklamaya, kaderine rıza göstermeye başladı*." SUÇ263

koklan-* Koklama işi yapılmak. "*Yanaşsa sihrini yitirecek, koklandıktan sonra kaldırılıp atılacaktı*." KY145

koklaş- Birbirini koklamak. "*Sonra İnci'yle burun buruna koklaştılar*." SUÇ265

koklaşma *a.* Koklaşmak işi. "*Kaşla göz arasında minnacık köpeğe sokuldu, koklaşmaya başladılar*." SAR128

koklat- Yararlandırmak, biraz vermek. "*Malum ya, gardiyanlara filan da koklatmak lazım*." YK90

koklatma- herhangi bir şeyi başkasıyla hiçbir şekilde paylaşmamak. "*Şimdi açıktan açığa sırt dönüyor, çaldıklarını koklatmıyordu bile*." GK229

koklatıl- Koklama işine konu olmak. "*Bilekleri, alnı ovuldu, kolonya koklatıldı da güç hâlle kendine gelebildi*." ARK70

kokma *a.* Kokmak işi. "*Arabanın içi kuvvetle şanuvar kokmaya başlamıştı*." KK200

kokmuş *sf*. 1. Çürüyüp bozularak kötü kokan; kokuşuk, müteaffin. "*Ver iki serserinin eline üç beş kuruş, ikişer domatesle kokmuş birkaç da yumurta veryansın etsinler, bozsunlardı fiyakasını*." ÜÇK379 2. Yerinden kımıldamaya üşenen, tembel, miskin olan (kimse). "*Vaaay, kokmuş*!" EVO174

kokoreç (Rum.) *a*. Şişe sarılarak kor ateşte kızartılan, kuzu bağırsağından yiyecek. "*İşkembe çorbası, kokoreçi, tuzlamasıyla meşhur Rum işkembecisine girdiler*." GAV128

kokoreççi *a*. Kokoreç yapan veya satan kimse. "*Su satmış, karamela satmış, kokoreççinin yanında çalışmış, küfe hamallığı yapmış…*" ÖE21

kokoz *sf. argo* Parası olmayan, züğürt. "*Belki de kızların hoşuna gitmek için, kokozun biri demiş, kızları güldürmüşlerdi*." EB32

kokozluk *a*. Parasız, züğürt olma durumu. "*Kokozluğu, ayva suratlılığı tanışmalarına yardım etmiş olabilirdi*." EB32

kokteyl (İng.) *a*. Türlü içkiler karıştırılarak yapılan içki. "*Bütün gece viski viski üstüne, bol bol üstüne, kokteyl kokteyl üstüne içtiği yetmezmiş gibi…*" SBK225

koku *a*. 1. Nesnelerden yayılan küçücük zerrelerin burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duygu; buke. "*Evin içine iştah açıcı bir koku yayılmıştı*." SUÇ40 2. Güzel kokmak için sürülen esans. "*İnsan giyinip kuşanmak, kokular sürünmek, elin çıyan oğlanlarıyla her haltı karıştırmakla hanım olamazdı*." GK240 3. Olacak bir olayın önceden belirtisi. "*Cin bakışlı bir takipçi koku mu sezdi nedir, araya giriverdi*." EKM119 **kokusu çık-** gizli tutulan bir iş anlaşılmak. "*Saklansa bile kokusu çabuk çıkar*." KAÇ118 **kokusu sin-** insan veya nesnede bir kokunun etkisi kalmak. "*Sonra fakir mahallemizdeki harap ama anacığımın sabun kokusu sinmiş evinden apartman katına taşıdı*." KY89 **kokusunu (veya koku) al- (veya duy-)** 1. bir nesnenin kokusunu algılamak. "*Pis bir koku alırmışçasına tiksinti ifadesine büründü yüzü*." ÜÇK353 2. gizli tutulan bir şeyi sezmek. "*Bir an boş duranların âdeta kokusunu alıyor, sövüp sayıyor, taş atıyordu*." AY176

kokulu *sf*. Kokusu olan. "*Girintili çıkıntılı, çapraşık, dolambaçlı, kan kokulu işlerden sonra kavuşup kavuşamayacağı şüpheli yüz binlerden, çabucak ele geçmesi mümkün kırk, elli bin yeterdi ona*!" KY98

kokuş- Kişi, toplum vb. bozularak özelliğini yitirmek; tefessüh etmek. "*Bu haksız, çürüyüp kokuşmuş iktidar er veya geç yıkılacak*." ÜÇK444

kokut-* Kokmasını sağlamak. "*En çok da cumartesi öğleden sonraları, evin içini burcu burcu kokutarak çıkar giderdi*." VV384

kol *a*. 1. İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm; dal (II). "*Hikâye ayol, hikâye, diye koluma girdi*." SAR26 2. Giyside vücudun bu bölümünü saran parça. "*… mintanların kollarına silinip, yorganlar ahırın dışkısı üzerine yayılmaya başlandı*." BTÜ73 3. Makinelerde tutup çevirmeye, çekmeye yarayan ağaç veya metal parça. "*Vazifem, kâğıt kesme makinesinde kol çevirmekti*." BE45 4. İş ekibi, grubu. "*Sendika gazetesinin sekreterlerinden, çeşitli iş kollarında görevli kısa boylu, esmer adam kızmadıysa da gene de 'Şu aftos lakırdısını bırak!' dedi*." BFV267 5. Bir şeyin ayrıldığı bölümlerden her biri; dal (I), kısım, şube, branş. "*Edebiyat, resim, heykel, mimari, müzik kollarının … üzerinde kümeler hâlinde tartışıyor, konuşuyorlardı*." GK123 **kolları sıva-** bir iş yapmaya güçlü bir biçimde, istekle hazırlanmak. "*Uğurlar olsun deyip kolları sıvamış*." ÖE89 **kollarını aç-** içtenlikle karşılamak veya kucaklamaya hazırlanmak, sevgisini ve dostluğunu göstermek. "*Filiz karyolasından fırlayarak kollarını açtı*." BFV283 **kollarının arasına al-** kucaklamak. "*Bir çığlık attı, yüzünü kollarının arasına aldı*." KÜÇ50 **kolu kanadı kırıl-** bir şey yapamayacak duruma gelmek, çaresiz kalmak. "*Sanki kolu kanadı kırılmıştı*." CEM135 **koluna gir-** kolunu birinin koltuğu altından geçirmek. "*Acı kırmızı dökarlı tekrardan Ayten'in koluna girmişti*." KÜÇ40

kol ağzı *a*. Giysi kolunun uç bölümü. "*Tornistan bir ceket, tabanı delik postallar, kol ağızları tiftiklenmiş bir pardösü, ipe dönmüş bir kravat onun için dehşetli birer alay konusuydu*." SAR77

kol demiri *a*. Bir kapıyı kapadıktan sonra dışarıdan açılmaması için duvarla kapı arasına konan demir destek. "*Aklı başına gelerek sokak kapısına koştu, kol demirini kaldırdı, sürgüyü çekti, kapıyı açtı*." SBK325

kol kola *zf*. Yan yana ve kollarını birbirine geçirerek. "*İyi giyinmesini, kocamla hatta kol kola dolaşmasını, istediğimi, kafamın hükmettiği tarzda yaşamayı isterim*." EK148

kola (İt.) *a.* 1. Gömlek, örtü vb. şeyleri kolalamakta kullanılan özel nişasta. "*Pek pek*

yirmi beşinde gösteren uzun boylu dokumacı, pamuk ve kola kokulu yorgunluğu içinden şahlandı âdeta." BFV266 2. Kolalamak işi; kolalama. "*Çamaşır, tahta, ütü, kola, yemek, kap kacak, sökük, yama her şeye el atar, işine hiç kimse karışmazdı*." SM158

kolacı *a.* Giysi, örtü, çarşaf vb.ni yıkayarak kolalayan ve ütüleyen kimse. "*Şoför Hakkı, kunduracı Selim, kolacı Nevzat, tamirci Niko filan*." BK363

kolaçan *a.* Herhangi bir amaçla çevreyi dolaşıp pek belli etmeksizin gözden geçirme. "*Zeytin yeşili gözleriyle içeriyi anında kolaçan edip tanış birini aradı*." SAR2 **kolaçan et-** bir şeye öğrenmek amacıyla kısaca bakmak, göz atmak. "*Çünkü kurt gözleri bir tilki kurnazlığıyla çevreyi öylesine kolaçan ediyordu ki*!" YYB167

kolağası *a.* Osmanlı ordusunda yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan rütbe. "*Başta malul kolağası gene gözleri döne döne, Serbest Fırka'yı lağvedenlere atıp tutuyor; kısa boylu, şakacı Berber Latif'in arada koyduğu kamışlara ifrit oluyordu*." SUÇ35

kolalatma *a.* Gömlek, örtü vb. şeyleri, sert ve parlak olması için kolalı suya batırıp ütüleme işi. "*... kirli çamaşırlarını yıkatıp gömleklerini kolalatmayı düşünmüyordu*." EK262

kolalı *sf.* Kolalanmış. "*Çeşitli vitaminler, tahrik edici iğneler; yüzünü kanlı göstersin diye boynunu sıkan dar kolalı yaka dar pantolon, dar ceket...*" GK70

kolan *a*. At, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer. "*Ne palan tanır, ne kolan*!" ARK12

kolay 1. *sf.* Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen; asan, güç (II) ve zor karşıtı. "*Ondan ötesi kolaydı*." YK38 2. *a.* İşlerin kolayca yapılmasını sağlayan şey; kolaylık. "*Ama ben bulmuştum gözetlemenin kolayını*." BK311 3. *zf.* Kolayca, sıkıntısız bir biçimde, basitçe. "*Kolay gelsin anne*." KY4 **kolay gele! (veya gelsin!)** bir iş yapmakta olanlara söylenen iyi dilek sözü. "*Kolay gele*!" DE57 **kolayı var** çaresi var. "*Yok yahu, kolayı var*!" KY29 **kolayına gel-** bir işin herhangi bir biçimde yapılmasını daha kolay bulmak. "*Ondan sonrası kolayına geliyordu*." KT55 **kolayını bul-** kolay bir biçimde yapma yolunu bulmak. "*Sonra belki bir kolayını bulur*." KAÇ20

kolay kolay *zf*. Kolayca. "*Yılmamalı kolay kolay*." KAÇ175

kolayca *zf*. Sıkıntı çekmeden; kolay, kolay kolay, asan. "*Arada Haldun olmasa bu kolayca oluverirdi ama Haldun vardı arada*." EK170

kolaycacık *zf*. Çok kolay bir biçimde. "*Ama o kolaycacık elde edivereceklere değil, ondan kaçan, onu üzen, ona surat asanlara koşardı*." SBK326

kolayda *zf*. Kolay bulunabilir yerde; el altında. "*Paralar kolayda mı*?" DE233

kolaylaş- 1. Kolay duruma gelmek; hafifleşmek. "*Baktım, işim daha da kolaylaşacak*." KT371 2. Engel ve güçlükler ortadan kalkmak. "*O temizlendi de aradan çıktı mı iş kolaylaşır*." HÇ264

kolaylaştır- Kolay bir duruma getirmek, güçlükleri ortadan kaldırmak. "*Buluşmalarını kolaylaştırmıyor muydu*?" KT164

kolaylık *sf*. İşlerin kolayca yapılmasını sağlayan şey; asanlık, kolay, suhulet. "*Ne kolaylık ya*!" HÇ16

kolaylıkla *zf.* Sıkıntı çekmeden, güçlüklere uğramadan; kolayına, asanlıkla, rahatlıkla, tez beri. "*Bu kadar kolaylıkla başımdan hatta şaraphaneden nasıl defedebildiğimi sordu*." BK359

kolbağı* *a*. Belli bir amaçla kola geçirilen enli kuşak; kolçak, pazubent. "*Kolundaki kırmızı kolbağını gösterdi*." MUR231

kolcu *a*. Birini veya bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse; muhafız. "*Ben kolcu muyum*?" EKM141

kolçak (Der.) *a.* Bir çarkı döndürmek, çevirmek için ona takılan demirden ya da tahtadan kol. "*Elinde demir kolçak, geliyordu ama*." EVO188

kolej (Fr.) *a*. Öğretim programında yabancı bir dil öğretimine ağırlık veren okul. "*Bir süre kolejde okumuş...*" GK108

koleksiyon (Fr.) *a*. Öğrenme, yarar sağlama veya zevk amacıyla bir araya getirilmiş ve özelliklerine göre sınıflara ayrılmış nesnelerin bütünü; derlem. "*Çoğu geceler, eski spor dergileri koleksiyonlarını karıştırır*." BE62

kolla- 1. Olmasını, ortaya çıkmasını beklemek, gözetmek. "*Buysa affı imkânsız, müthiş bir suç sayılır, kaç vakittir bir bahane bulup sepetlemek için fırsat kolladığını tahmin ettiği fabrika sahibinin öç almasına yarardı*" DE46 2. Göz önünde tutmak, gözlemek. "*Al bakalım çorbacı,*

iyi kolla kerhaneciyi, azılıdır!" EKM107 3. Korumak, gözetmek. "*Kötü haber; kendini kolla*!" EK292

kollama *a*. Kollamak işi. "*Kulun fırsatları kollaması lazım*!" EK374

kollan- Kollama işine konu olmak veya kollama işi yapılmak. *"... süprüntü tenekelerine atılmış zeytin çekirdekleri, kokmuş yiyecekler kollanır*." YK17

kollayabil- Kollama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kollayamadın, aklını kötü şeylere kullandın mı yandın*!" SBK300

kollayadur-* Kollamayı sürdürmek. "*Annesini ne yapıp yapıp razı edeceğinden emin, okula gidip geliyor, fırsat kollayadursun, bu fırsat kendiliğinden belirdi*." İDG21

kollayış *a*. Kollamak işi. "*Kadının da birden tuhaf bir korkuya kapıldığını, çevresini kollayışından anlamıştı*." KY221

kollayıver-* Çabucak kollamak. "*Leyla çevresini kollayıverdikten sonra fısıldadı*." SBK231

kollu *sf*. Herhangi bir biçimde kolu olan. "*Ayaklarında beyaz keten lastikler, sırtında kısa kollu sarı bir fanila, bacağında kendininkinin koyu mavisi, bol paçalı, önden cepli bir pantolon*." SUÇ47

kolluk *a*. İş yaparken giysiyi korumak için bilekten dirseğe kadar kola geçirilen, genellikle koyu renkli kumaştan dikilmiş parça. "*Ne zaman gelmiş, odaya girmiş, siyah kolluklarını takmıştı*." EB37

kolon (Fr.) *a*. Herhangi bir maddeden yapılan, zaman zaman üstünde çıkıntılı bir bölüm olan, genellikle bir altlığa, bazen doğrudan doğruya yere dayalı silindir biçiminde düşey destek; sütun. "*Fitil makinelerinden gelen pamuk kolonları bankolarda istenilen numaraya göre incelir ve masuralara sarılırdı*." CEM21

kolonya (İt.) *a*. İçinde limon, lavanta, tütün vb. bitkilerin yağı bulunan, hafif kokulu alkollü bir madde. "*Ayşe kolonya şişesini koşturdu*." EB134

kolonyal şapka *a*. Sıcağı geçirmeyen, içi mantarlı bir şapka türü. "*Beyaz kolonyal şapkası, piposu, kurt azmanı iri köpeği, budaklı bastonu, kısa pantolonu ve sarı sarı tüylü kıpkırmızı bacaklarıyla...*" CEM28

kolonyal şapkalı* *sf*. Kolonyal şapkası olan. "*Önce Balina indi, sonra beyaz kolonyal şapkalılar*." DK63

kolonyala- Kolonya ile işlem yapmak, kolonya sürmek. "*Yarın kolonyalayacak, Fatma'dan alacağı yıkanmış, temiz çamaşırlarla götürüp Kaptan'a verecekti*." YK80

kolonyalı *sf*. Kolonyalanmış, kolonya sürmüş, kolonya sürülmüş. "*Adının meydan yerinde çağrıldığı sıra Nurettin Şadan Bey koğuşta, kolonyalı pamukla boynunu, boğazını siliyor...*" GR28

kolonyallı* *sf*. Kolonyal şapkalı. "*Beyaz kolonyallılardan sarı montgomerilisine sokuldu*." DK64

kolordu *a*. Değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyük askerî birlik. "*İkinci ordu, üçüncü kolordu malullerinden başçavuş eskisi Topal Ağa derhal mavrayı kes ve şarabını yuttur*!" EVO38

kolsuz *sf*. 1. Kolu olmayan. "*Sırrı Usta ufacık kolsuz Venüs heykelciğinden gözlerini dükkâna girenlere kaldırdı, âdeta heyecanlandı*." KT261 2. Kol geçirilmemiş olan (giysi). "*Memelerine kadar açık göğüsleri, omuzdan kolsuz esbapları içinde utanmıyorlar mıydı*?" DE125

koltuk *a*. 1. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer. "*Fırıncı dayanamaz çocukların ağlamasına, kıstırır iki somun koltuğuna, katar çocukları önüne, gelirler eve ki ne görsünler...*" ÇK71 2. Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye. "*Gerilerde, en gerilerde yan yana iki koltuk...*" KP36 **koltuk ver-** yüzüne karşı övmek, pohpohlamak. "*Sana koltuk verdiğine ne bakıyon*?" MUR227 **koltukları kabar-** kendine veya yakınlarına yapılan övgüden kıvanç duymak. "*Cevdet'in ne de olsa koltukları kabardı*." SÇ209

koltuk altı *a*. Kolun omuzla birleştiği yerin altındaki çukurluk. "*Erkeğin eli memnun, koltuk altına kaydı*." KAÇ150

koltuk değneği *a.* Ayak ve bacakları sakat olanların yürürken koltuklarıyla dayandıkları uzun değnek. "*Uçuk rengi, çökmüş avurtlarıyla dönsündü de dönsündü yeter ki. Hatta koltuk değnekleriyle*!" KAÇ4

koltuk meyhanesi *a.* İşlek semtlerde, yol üzerinde bulunan, az mezeyle ayaküstü içki içilen ucuz meyhane. "*Kuruköprü'deki koltuk meyhanelerinden birine daldı*." SAR1

koltukaltı bk. koltuk altı. "*Fazla geniş kısa*

kollusunun altında tıraşlı koltukaltları..." YYB52

koltukçu* *a*. Ekin destelerini harman makinesinin ağız bölmesine taşıyan işçi. "*Bir sapçıyla bir koltukçu lazımmış.*" BTÜ207

koltukçuluk *a*. Koltukçunun yaptığı iş. "*Zorlu koltukçuluk yapar, dedi*." BTÜ229

koltuklu* *sf*. İçinde koltuk bulunan. "*... modern koltuklu kocaman bir salona birdenbire girdiler*." GK59

kolye (Fr.) *a*. Ucuna süs eşyaları konularak boyna takılan takı. "*Eczacının kızı sırtüstü uzandığı yerden doğruldu, doktorun kızı kopuk kolyesiyle suçlu suçlu dikildi*." GR186

koma (Fr.) *a*. Bazı hastalıklar, yaralanmalar, zehirlenmeler sırasında görülen anlama, duyma ve hareketin büsbütün veya az çok kaybolmasıyla beliren bilinç kaybı durumu. "*Teselli ederek hastanın karyolasından uzaklaştırdılar ama onun istediği olmuş, gözleri kapalı, komadaki hastadan çok, varislerinin gözüne girmişti*." KK75 **komadan çık-** komaya giren hasta bu durumdan kurtulmak, ölümden dönmek. "*Komadan çıkarsa da bir tarafta...*" MUR348 **komaya gir-** duyma, anlama ve hareket yeteneklerini yitirerek yarı ölü duruma gelmek, kendinden geçmek. "*Komaya girer*." MUR348

koman sava* (Fr.) *a*. "Nasılsın?" anlamında bir söz. "*Topal'a değil de Hakkı Bey'e, 'Merhaba!' dedi. Koman sava*?" KT334

kombina (Fr.) *a*. Birkaç sanayi kuruluşunun tek yönetimde birleşmesi. "*Genç adamın kafasından Sümerbank kombinası geçti*." DE180

kombinezon (Fr.) *a*. Kadınların giydikleri kısa ve kolsuz iç çamaşırı. "*Kombinezonumu da değişsem iyi mi olurdu anne*?" BFV52

kombinezonlu *sf*. Kombinezon giymiş olan. "*Yalnız bir ara, tam sondaki evden mavi kombinezonlu, kupkuru bir kadın çıktı*." GK182

komedi (Fr.) *a*. 1. Gülmeye neden olan olay veya olaylar. "*Ben hâlâ baygınım ama bu komediye de daha fazla dayanamayacağım*." KK59 2. İlkel, yalın güldürme ögelerinden yararlanan, bazen inanırlığın sınırını aşan, güldürmeyi amaç edinen sahne eseri; mudhike, güldürü, komedya, fars. "*Bir kavga olmasın, sanki komedi tiyatrosundaymışlar gibi, alttan alta kışkırtır, sonra da basarlardı kahkahalarını...*" MM272

komi (Fr.) *a*. 1. Otel, pansiyon vb. yerlerde çalışan hizmetli. "*Telaşlı bir komi karşıladı*." SBK9 2. Lokantalarda garson yardımcısı. "*Garson, oğlum, komi*!" YD286

komik (Fr.) 1. *sf*. Gülme duygusu uyandıran; güldürücü, gülünç. "*Çok tuhaf, çok komik bir şey mi*?" EB40 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Komik Suphi, Necdet'i dürttü*." KY210 **komik bul-** gülünç saymak. "*Ben hiç de komik bulmuyorum*." YD48

Komik Kız* *öz. a*. 1968 Amerikan yapımı film. "*Bu akşam, Şark Sineması'nda: ... Komik Kız*!" KAÇ107

komiklik *a*. Komik olma durumu. "*Küçük adamın küçük dertlerini, bilhassa komikliklerini yaz e mi*?" GR145

Komili* *öz. a*. Bir zeytinyağı markası. "*İçeri girdi, gazyağında kullandıkları kiloluk boş Komili zeytinyağı tenekesini alıp çıktı*." KÜÇ57

kominis* *a*. Komünist. "*Sütü bozuk, hatta hatta kominis bile olsa gene de...*" VV278

komiser (Fr.) *a*. Güvenlik teşkilatının meslek aşamaları içinde yer alan, il, ilçe veya bucaklarda bulundukları yerin emniyet ve asayişine ait işleri yöneten, üniformalı veya sivil memur. "*Orada da bir hayli ileri geriden sonra, komiser belki de beni özür dilemeye davet ediyor*." BK366

komisyon (Fr.) *a*. 1. Belli bir konuyu ele almak amacıyla bir kurul içinden birkaç kişi seçilerek oluşturulan kurul; alt kurul. "*Bunun için de bir komisyon kurulması zorunlu*!" MUR60 2. Bir işte aracılık yapan kimseye bırakılan yüzde; simsariye. "*Senin anlayacağın, parça bez, boş teneke, hatta ıskarta pamuk satışlarında komisyon aldığın, belki de açıktan satış yaptığından*." KT104

komisyoncu *a*. Bir iş karşılığında yüzde alan kimse; simsar. "*... ondüleli saçları, yalancı inci gerdanlığıyla sebze komisyoncusununkilere geçti*." KP103

komisyonculuk *a*. Komisyoncunun yaptığı iş; simsarlık. "*Buldum iki enayi, sebze komisyonculuğu yapıyoruz, geçiniyoruz senin anlayacağın*." SAR2

komita (Sırp.) *a*. Siyasi bir amaca ulaşmak için silah kullanan gizli topluluk. "*Etiniki Eterya komita demektir*." GAV101

komitacı *a*. Siyasi bir amaca ulaşmak için

silahlı mücadele eden gizli topluluk veya örgüte bağlı kimse. "*Eski komitacılardanmış*." GAV129

komitan* *a*. Komutan. "*Emret komitanim*!" GAV100

komite (Sırp.) *a*. Siyasi bir amaca ulaşmak için silah kullanan gizli topluluk. "*Daha şimdiden kendini lider yahut ihtilal komitesi şefi sanmaya başlamıştı*." DE164

komiteci *sf*. Siyasi bir amaca ulaşmak için silahlı mücadele eden gizli topluluk veya örgüte bağlı kimse. "*Bir gün komitecilerin genç kocasını öldürdüklerini işitince hiç şaşmadı*." EK24

komodin (Fr.) *a.* Karyolanın yanı başına konulan üstü masa biçimindeki küçük dolap, komot. "*Tam bu sırada komodinin üstündeki fotoğrafı gördü*." ÇK80

kompartıman (Fr.) *a*. Yolcu trenlerinde vagonların bölmelerle ayrılmış bölümlerinden her biri. "*Kompartımanda dimdik durmuştu*." ÖE121

komple (Fr.) *sf*. Bütünü aynı şeyden olup bir takım oluşturan. "*Kadınların hepsi komple beyim*." HÇ338

kompliman (Fr.) *a*. Gönül okşayıcı, hoşa giden söz. "*Kadınlara da hiç kompliman yapamam*." YD273

komplo (Fr.) *a.* Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen; ağ, tuzak. "*Doğrusu bir komplo bendenize efendim*." GR30 **komplo kur-** bir kimseye karşı gizlice, toplu olarak zarar verici karar almak, tuzak kurmak. "*Fabrikadaki işçi, usta, şef, patron meseleleri burada görüşülür, sevgililere burada mektup yazılır, kaçırılacak kızlar burada çizilen plana göre kaçırılır, dövülecek usta, şu bu için komplolar burada kurulurdu*." MM281

komposto (İt.) *a*. Bütün veya dilimler hâlindeki yaş meyvenin şekerli suyla kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü. "*Arkasından da baklava, komposto, hoşaf…*" BE87

kompozisyon (Fr.) *a*. Ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma biçimi ve işi. "*Kompozisyon ne*?" SÇ152

komprime (Fr.) *a.* Çoğu kez yassı veya silindir biçiminde katı ilaç, hap, sıkıt. "*Komprimeler, pomatlar, şu bu…*" KK19

komser* *a.* Komiser. "*Lan sen kaç paralık adam oluyon da komser sana diplomat veriyor*?" MUR227

komşu 1. *a.* Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad. "*Teşekkür ederim komşum*." EB186 2. *sf.* Sınır ortaklığı bulunan, mücavir. "*Rıfat Efendilerin bağı, kalın yüksek duvarlarla çevrili komşu bağların ortasında … kocaman bir bağdı*." OK11 **komşu momşu*** komşu falan. "*Bitirim Leyla'nın demin, ilk duyduğundan beri neşesi kaçmıştı, komşu momşu...*" TD103

komşu hatırı *a*. Komşular arasında gözetilen saygı. "*Komşu hatırı vardı arada*." OK38

komşu komşu* *a*. Bir çocuk oyunu. "*Onunla komşu komşu oynardık*." SM248

komşu komşuluk* *a*. Komşu komşu. "*… üst katta da kiracıların filan bulunmadığına kanaat getirince de torunu altı yaşındaki Nursen'le komşu komşuluk oynuyordu*." BK311

komşuanım* *a*. Komşu hanım. "*Komşuanım, huuu*!" SUÇ124

komşuluk *a*. Komşu olma durumu. "*Doğrusu komşular komşuluklarını fazlasıyla gösteriyorlardı*." EVO312 **komşuluk et- (veya yap-)** komşular birbirlerine gidip gelmek, görüşmek. "*Bestami Efendilerle bir süre altlı üstlü komşuluk ettikti*." BK309

komut *a*. Askerlere, izcilere, öğrencilere beden eğitimi çalışmalarında veya bir tören sırasında bir durumdan başka bir duruma geçmeleri için verilen emir. "*Dizler üzerine oturulmuş, marş marş komutu beklenircesine alestaydılar*." YK34 **komut ver-** herhangi bir davranış, hareket vb. için buyrukta bulunmak. "*Kurtuluş Bayramı'yla öteki bayramlarda sert sert komut veren…*" EVO242

komutan *a*. Bir asker topluluğunun başı; kumandan, bey, mir. "*Esmer başgardiyan, cezaevi karakol komutanıyla yarenlik ediyordu*." YK60

komutanlık *a*. Komutanın görevi veya makamı; kumandanlık. "*Herifi cenderme komutanlığına teslim etmişler ki ne etsinler*?" ÜÇK318

komünist (Fr.) *a*. Komünizm yanlısı olan kimse, kızıl. "*Demek ki komünist*!" KT304

komünistlik *a*. Komünizm. "*Yaşar'ın aklı komünistlikteydi*." KT305

komünizm (Fr.) *a.* Bütün malların ortaklaşa kullanıldığı ve özel mülkiyetin olmadığı toplum düzeni; komünistlik. "*Komünizme karşı baraj olsun diye göz yumulan bu güç, demek günün birinde iyice dal budak salacak, sonra da önüne geçilemez bir hâl alacaktı*." VV108

kon- (I) 1. Kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek. "*Yeni doğan kardeşinin yüzüne konan sinekleri kovalıyordu*." BTÜ197 2. Yolculukta geceyi geçirmek için bir yerde kalmak, konuk olmak. "*Gündüz kara çadırları, eşekleri, yalınayakları, şakıldaklı çocuklarıyla gelip şantiye yakınına konan, ertesi sabah da yollarına devam edecek olan bir Çingene grubunun kadınları, erkekleri, bilhassa kara kaş, kara üzüm gözlü kızları da coşmuştu*." KY120 3. Bir şeyi emeksiz edinmek. "*Çocuğu bastırıp konacaklardır gizli hazineye*." ÖE20 4. *argo* Vurmak, dövmek. "*Nerdeyse konacaktım, çaktı, yelkenleri indiriverdi*." ARK16

kon- (II) Koyma işi yapılmak. "*Kapıya konacak şey değil*!" GR72

konabil- Konma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir devlet kuşu da sizin başınıza konabilir isterseniz*!" TD83

konak *a.* Büyük ve gösterişli ev. "*O, bu bisiklet, bu iskarpinler, bu konaktan bıkmıştı*." SAR45

konak yavrusu *sf.* Konağı andıran (ev). "*... anacaddenin iki yanındaki dev apartmanlarla konak yavrularını, kapı önlerindeki özel arabaları beklemek, bütün bunlara göz dikmiş muzır vatandaşları kollamak görevini vermişti ona*." MUR4

konakla- Yolculuk sırasında bir yerde durup geçici bir süre yaşamak; inmek, kalmak. "*Hele varsınlardı Çingenelerin konakladıkları yere*." SÇ230

konaklı* *sf.* Konağı bulunan. "*Çocukluğunun perili konaklı, Cevriyeli gecelerini gene kim bilir kaçıncı sefer hatırlamıştı ki, bir yerlerde bir ishakkuşu iç çekerek ötmüştü*." SÇ226

konç *a.* Ayağa giyilen şeylerde ayak bileğinden baldıra doğru olan bölüm. "*Postallarının konçlarına kadar çamurlara gömülerek soluk soluğa koşuyordu.*" MUR315

konçina (Rum.) *a.* İkiliden altılıya kadar olan oyun kâğıtları. "*... akşam yemeğinden sonra da konçina, altıkollu iskambil oynamak için mahalle kahvesine çıkardı*." SM158

kondu *a.* İmar ve yapı kanunlarına aykırı olarak başkalarına veya kamuya ait arazi veya arsalar üzerinde toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut; gecekondu. "*Konduları çabucak yapılmalı, başlarını sokmalıydılar*." GK357

kondur- 1. Konma işini yaptırmak. "*Bu devlet kuşunu bir parça da başka mahallelerin başına kondurun beyefendi*!" MUR99 2. Gelişigüzel takmak, iliştirmek. "*Sakalını kırpıp düzeltmiş, saçsız başına lacivert beresini itinayla kondurmuştu*." ARK38

kondurabil- Kondurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Komşun, düşmanın Şerife bile namusuna toz konduramadı*!" KAÇ205

kondurt- Kondurma işini yaptırmak. "*Kendi atar tutar ama başkasına da toz kondurtmaz*." BTÜ267

kondurul-* Kondurma işi yapılmak. "*İstemezsin kondurulsun toz uğluna*." DK19

kondüktör (Fr.) *a.* Yolcu trenlerinde biletleri denetleyen ve vagon işlerine bakan görevli. "*Kondüktör ama hiç memnun değilim*." DE76

kondüktörlük *a.* Kondüktörün görevi. "*Benim vazifem kondüktörlük*." BTÜ369

konfeksiyon (Fr.) *a.* Hazır giyim eşyası diken sanayi kolu. "*Şimdi Neriman da bir konfeksiyonda çalışıyormuş*." YD351

konferans (Fr.) *a.* Dinleyicilere bilim, sanat, edebiyat vb. konularda bilgi vermek için yapılan söyleşi; konuşma. "*Konferansını kesmiyor*." KP93 **konferans ver-** herhangi bir konuda bilgi verecek biçimde konuşma yapmak. "*Kavakzade Halil Ağa memleketin iş piyasasında bir yıldız gibi parlıyordu, hayatta başarılı olmanın şartları üzerine konferanslar veriyordu*." KK105

konfor (Fr.) *a.* Günlük hayatı kolaylaştıran maddi rahatlık. "*Sana değil, size, hususi araba, apartman, buzdolabı, çamaşır makinesi, lüks, konfor lazım*." YD276

konforlu *sf.* Konforu olan. "*Gerçekten de İstanbul ve apartmanların konforlu rahatlığı için doğmuştu*." KY59

kongre (Fr.) *a.* Sorunları görüşmek, fikir alışverişinde bulunmak ve kararlar almak amacıyla bir araya gelen kimselerin yaptığı toplantı. "*Elli beş yıllık yaşamında ilk katılacağı bu kongrenin gururu içindeydi*." YYB200

konkasör (Fr.) *a*. Yol, bina vb. yapımında kullanılacak çakıl veya taşları elde etmek için, büyük kayaları kırıp ufalamaya yarayan makine, kırma makinesi. "*Eskiden konkasör patozları neydi*?" HÇ16

konken (Rum.) *a*. Bir tür iskambil oyunu. "*Polis müdürünün evinde briçler, pokerler, konkenler…*" MM32

konma *a*. Konmak işi; vaz. "*Süreyya Tunç da taşın gediğine konma zamanının geldiğine inanıyordu*." İDG23

konser (Fr.) *a*. Sanatçıların müzik eserlerini bir topluluk önünde çalması veya söylemesi. "*Sabahleyin erkenden çıkar, maçlara hatta konserlere giderlerdi*." SUÇ279 **konser ver-** dinleyicilere, müzik eserlerini çalmak veya söylemek. "*Bir gece, Beyoğlu'nun büyük sinemalarından birinde konser verip … mırıldanmaya başlar, dikkati çeker*." SÇ148

konservatuvar (Fr.) *a*. Müzik, tiyatro ve bale öğretiminin yapıldığı okul. "*Onda umumiyetle, mahcup bir hâl, bir konservatuvar talebesi hâli vardı*." EKM22

konserve (Fr.) 1. *sf*. Isı ile sterilize edilerek uzun zaman saklanabilecek biçimde kutulanmış (yiyecek). "*İdris Kulüp rakısıyla konserve dolmalar, tonbalıkları, ançuez tüpleri, doğranmış pastırma, kangal kangal sucukla geldi*." ÜÇK501 2. *a*. Bu yolla hazırlanmış yiyecek. "*Genç adam buzdolabında soğumuş rakısını sardalye, birtakım peynir, sucuk, konservelerle içerken memnundu*." KT284

konsimasyon* *a*. Konsomasyon. "*Leyla'yı konsimasyona çağırmışlardı*." SBK283

konsol (Fr.) *a*. Duvar kenarına yerleştirilen, üstüne ayna ve başka süs eşyası konulan, çekmeceli, dolaplı mobilya. "*Konsola kadar gidip uyuşmuş ayaklarını hareket ettirdi*." EK151

konsolos (Rum.) *a*. Yabancı ülkelerde, orada bulunan yurttaşlarının haklarını koruyan, bağlı bulunduğu hükûmete siyasal ve ticari bilgileri veren dış işleri görevlisi, şehbender. "*Türk konsolos muavininin evi önünden geçerken Niyazi'ye rastladık*." BE33

konsoloshane (Rum. konsolos + Far. ḫāne) *a*. Konsolosluk işinin görüldüğü daire; konsolosluk. "*Konsoloshanemizin doktoru bazı ilaçlar tavsiye etmişti, ama eczaneler avuç dolusu para istiyorlardı*." BE35

konsomasyon (Fr.) *a*. Eğlence yerlerinde konsomatrisin masadan masaya dolaşması. "*Onu konsomasyon edene kazık atmaz*." ARK185

konsomatr* *a*. Konsomatrislik yapan erkek. "*İnci Pavyon tam yükünü almış, konsomatr erkekler, kadınların kollarında dönüyor, dönüyorlardı*." TD3

konsomatris (Fr.) *a*. Gazino, bar vb. eğlence yerlerinde müşteri ile birlikte yiyip içerek çalıştığı yere kazanç sağlayan kadın. "*Pavyon sahibi, konsomatris arkadaşları ne derlerse desinler, seviyordu, seviyordu, seviyordu işte*!" SBK8 **konsomatris monsomatris*** konsomatris falan. "*Bar mar, konsomatris monsomatris, hatta genelevdekiler bile arkadaşlığa, dostluğa saygı gösterirlerdi*." SBK185

konsomatrislik *a*. Konsomatris olma durumu. "*Ben zaten tiyatroyu bırakıp barlarda konsomatrislik yapmak istiyorum*." SBK111

Konstantin* *öz. a*. I. Konstantin veya Büyük Konstantin, Hristiyanlığı kabul eden ilk Roma imparatoru (274-337). "*… sırtını belki de İmparator Konstantin günlerinden kalma harap duvara dayamış, ayaklarını uzatmıştı*." ÖE32

konsültasyon (Fr.) *a*. Bir hastalığa tanı koymak veya hastalığı tedavi etmek amacıyla birden fazla hekimin görüş alışverişinde bulunması, konsulto. "*Bu kadar doktor, konsültasyon, ameliyat şu bu para etmemişti*." DK244

konşimento (İt.) *a*. Taşınmak için gemiye teslim edilen bir mala karşılık olarak verilen alındı. "*Konşimentolar dolacak, navlunlar hesap edilecek, vagonların tartı kartonları alınacak*." YYB62

konşu (Der.) *a*. Komşu. "*… bacım deal a, kapı bir konşum*." SAR18

kontak (Fr.) *a*. İki şey arasında ilişki sağlayan bağ; bağlantı. "*Fen Müdürü de görmüştü bu ilk kontaktı*." MUR155

kontak anahtarı *a*. Bir taşıtın motorunu çalıştırmak için kullanılan anahtar. "*Kontak anahtarını alıp arabadan sinirli sinirli atladı*." VV101

kontenjan (Fr.) *a*. Bir malın, alım satım veya dağıtım işinde, ilgililerin her birine düşen pay oranı. "*Hükümetin koyduğu narh, kontenjan filan…*" GR39

kontrast (Fr.) *sf*. Nitelik ve durumları birbirine

tam olarak aykırı olan; karşıt. "*Beyaz teniyle kontrast düşen, onu çok dehşetli frapan yapan sarı biyelerle işli siyah kostümünü giydi*." İDG111

kontrat (Fr.) *a.* Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişinin, kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem; sözleşme. "*Kontrat kimin üstüne*?" KÜÇ41

kontrol (Fr.) *a.* 1. Bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma; denetim, bakı, teftiş, murakabe, denetleme. "*Kontrol etmekle ne geçecekti eline*?" GR159 2. Yoklamak işi; yoklama. "*Cebindeki parayı kontrol etti, yoktu*." SUÇ48 3. Denetçi, kontrolör. "*Kapıcılar, kontroller, ustalar hep gelirler.*" VV36 **kontrol altına al-** bir olayı denetim altına almak. "*Ama kocası varmış, ama muazzam bir göz gibi, bütün hareketlerini inceden inceye kontrol altına almış kayınvalide ve onun emrindeki hizmetçiler varmış*." SM258 **kontrol altında ol-** denetlenmek. "*Sabahleyin evden çıkışı, hangi yollardan fabrikaya gidişi, fabrikada ne yapışı, saat kaçta fabrikadan çıkıp nerelere uğrayışı, eve kaçta gelişi, her şey, her şey kontrol altındaydı*." KT211 **kontrol altında tut-** denetlemek. "*Başgardiyan, çeşitli gardiyanlarla sıkı bir kontrol altında tutuyor…*" ÜÇK590 **kontrol et-** 1. denetlemek. "*Irgatbaşı da garez olduğundan, sık sık gelmiş, boyuna kontrol etmişti*." BTÜ70 2. yoklamak, gözden geçirmek. "*Mesela sen, bir gün benim hanımın, yani hanım teyzenin odasına girsen de üstünün açılıp açılmadığını kontrol etsen*." ARK63

kontrol kalemi *a*. Herhangi bir elektrik devresinin açık veya kapalı olduğunu içine yerleştirilmiş küçük bir lambanın yanıp sönmesiyle gösteren, ucu tornavidalı, kalem biçiminde araç. "*Nuri kırmızı boyalı kontrol kalemini bıraktı*." EKM60

kontrol saati *a*. Bekçilerin belirli yerlerden geçiş zamanlarını belirleyen alet. "*İrili ufaklı ustalar, boyunlarına ince birer kayışla asılı yuvarlak kontrol saatleri bulunan gece bekçileri, kontroller*." DE146

kontrolcü *a*. Denetlemeyle görevli kimse; denetçi, murakıp, kontrolör. "*Kasketi sol kaşına yıkılı bir bilet kontrolcüsü*!" YYB180

kontrollük* *a*. Kontrolcü. "*Çünkü bulduğu iş, otobüslerde kontrollüktü*." YYB178

kontrolör (Fr.) *a*. Kontrolcü, denetçi. "*Az sonra Nafîz Bey'in kapı önü, fabrika ustaları, bir kısım işçiler, memurlar ve kontrolörlerle dolmuştu*." SM218

kontrolsüz* *sf*. Kontrol edilmemiş olan, denetimsiz. "*Ne kadar pis, nasıl kontrolsüz olduğunu gözlerinizle gördünüz*." MM204

kontrolsüzlük* *a*. Kontrolsüz olma durumu, denetimsizlik. "*Ama beyefendi, sizce de malum ki, biz bu şehirde kontrolsüzlüğün başıboşluğuna alıştık*." MM125

kontrplak (Fr.) *a*. Genellikle mobilya işlerinde kullanılan, en az üç kaplamanın üst üste tutkallanmasından oluşan, ince, esnek tahta. "*Kontrplak, tahta mahta alalım diyorum*." EVO76

konturat* *a*. Kontrat. "*Gâvırı beş seneliğine konturatınan palikeye bağlıyan o*." CEM23 **konturat monturat*** kontrat falan. "*İşçi konturat monturat dinlemez ağa*!" CEM30

konu *a*. 1. Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje. "*Ben ki, daha çok işçi ve köylüler Türkiye'sini kendime konu olarak almışım*." BFV246 2. Üzerinde konuşulan şey; husus, laf, sermaye. "*Her ne pahasına olursa olsun, konu artık kapanmalı*." AY159

konu komşu *a*. Bütün komşular, birbirine yakın yerde oturan kimseler. "*Konu komşu toplanmış…*" EK18

konuk *a*. Bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimse; misafir, mihman. "*Besili koçların kesildiği, kupa landonların hatırlı konuklar taşıdığı … günler geçirmişti*." VV40

konul- Koyma veya konma işi yapılmak; vazolunmak. "*Çaylar konuldu, şekerler atıldı*." YK37

konulabil- Konulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gerçekten de Zeynel'le Şamdin 'in yerlerine konulabilecek adamları o istemişti kâtip Bilal'den*." BTÜ228

konulma *a*. Konulmak işi; vazolunma. "*Kızı için birkaç yüz bin liranın deve olmasından çok, kafese sokulmuş bir enayi yerine konulması Hayri Girsavaş'ı rahatsız eder*." YD219

konulmuşluk* *a*. Konulmuş olma durumu. "*Dilenci yerine konulmuşluğumu da hoş görüp bonomu çıkaracaktım*." KK36

konuş- 1. Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini

sözlü olarak anlatmak. "*Öteki adam da amma iri iri konuşuyor*." ÇK72 2. Belli bir konudan söz etmek. "*Dereden tepeden konuşurduk*." ÇK79 3. Bir konuda karşılıklı söz etmek, sohbet etmek. "*Niyazi'yle usul usul konuşuyoruz*." BE74 4. Söylev vermek, konuşma yapmak. "*Öyle konuşanı bu memleket, Mustafa Kemal Paşa'nın Yunan'ı İzmir'de denize döktüğü günden beri görmedi*." ÜÇK506 5. Konuşma dili olarak kullanmak. "*Öyle güzel Türkçe konuşuyor ki…*" BE56 6. İlişki kurmak veya ilişkiyi sürdürmek. "*O terbiyesizle konuşma bir daha yavrum.*" EKM129 7. Dargın bulunmamak. "*Anası da varmış karının, babası da ama konuşmuyorlarmış*." MM213 8. Gizli bir şeyi açığa vurmak, ele vermek. "*Şempanze birden kontrolünü yitirerek gerçeği konuştu*." GK70 9. Birisiyle flört etmek. "*Ayten kiminle konuşuyor*?" DK228 **konuşmak monuş-*** konuşmak falan. "*Kızla konuşup monuşmuş mu*?" VV156

konuşabil- 1. Konuşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Daha fazla içirip çileden çıkarmak değil, rahatça konuşabilir hâlde, tadında bırakmak istiyordu*." KT85 2. Konuşma becerisi bulunmak. "*Bu kafayla gidersem konuşabilirim gibi geliyor bana*." CEM106

konuşabilme *a.* Konuşabilmek işi. "*Karısına böylesine bağlı da, harama uçkur çözmez cinstense bir daha başgardiyan odasında karısıyla konuşabilmeyi zor görürdü*." TD53

konuşadur-* Konuşmasını sürdürmek. "*Siz konuşadurun, ben bir soluk gazocağını yakıp…*" SUÇ122

konuşkan *sf.* Konuşmayı, lakırtıyı seven, çok konuşan; lakırtıcı. "*Çok da konuşkan, dilli*." DK110

konuşkunluk* *a.* Konuşmuşluk. "*Tanımıyoruz ki konuşkunluğumuz olsun bre usta*!" BTÜ36

konuşma *a.* 1. Konuşmak işi; musahabe. "*Konuşma uzayıp gidiyordu*." TD96 2. Görüşme. "*Ben dilenciye konuşmaya gideceğim*!" EK387 **konuşma yap-** topluluk karşısında bir konuda konuşmak. "*Birinde İstanbul'dan gazeteciler gelmiş, konuşma yapmışlardı onunla*." KT64 **konuşmaya dal-** başka şeylerle ilişkiyi keserek belli bir konudan söz etmek. "*Tekrar baktı, bereket konuşmaya dalmışlardı ve bereket yüzünde maske vardı*." KY174

konuşmacı *a.* Bir topluluk karşısında etkili, açık, düzgün konuşarak düşüncesini anlatmada, duygusunu aşılamada yetenekli kimse; konuşucu, hatip, konferansçı. "*... bir mahalle bekçisinin, partili konuşmacılar gibi bir hevese kapıldığına ne tanık olmuşlar ne de olanlardan işitmişlerdi*." MUR140

konuşmamazlık* *a.* Konuşmama durumu. "*Kızın babası, ağaları senin gibi konuşmamazlık ediyorlar mı*?" YD35

konuşmuşluk* *a.* Konuşmuş olma durumu. "*Kimseyle hiçbir alakam yok, konuşmuşluğum yok.*" CEM93

konuştur- Konuşmasını sağlamak, konuşmasına yol açmak. "*Beni konuşturuyor, daha çok da kendisi konuşuyordu*." KK50

konuşul- 1. Konuşma işine konu olmak. "*Adam, konuşulanların zerresini kaçırmamak istercesine tezgâha koştu*." DE157 2. Konuşma işi yapılmak. "*Yanı başımda konuşuluyor*." YYB37

konuşulabil-* Konuşulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ardından neler konuşulabileceğini düşünmüyordu bile*." BFV228

konuşulma *a.* Konuşulmak işi. "*Başlandı kasketi ensesine yıkılı Küçük Adam'dan konuşulmaya…*" BFV230

konuşuluş* *a.* Konuşulmak işi. "*Doktorlar konuşmasına izin vermedikleri için konuşmuyor, konuşulmuyor, konuşamayıp konuşulmayışına ise sinirleniyordu*." YYB222

konuşuş *a.* Konuşmak işi. "*Saçları, sık sık gülüşü, boyuna konuşuşu…*" EVO234

konuşuver- Ansızın konuşmak. "*Adam çıktıktan sonra da birbirlerine bakarak şipşak konuşuverdiler*." MM201

konuver- Beklenmedik bir anda veya ansızın konmak. "*Nerdeyse konuverecekti*." ÖE101

konvoy (Fr.) *a.* Aynı yere giden taşıt veya yolcu topluluğu; kafile. "*O gün, davul zurna sesleri arasında, bayraklar, defne dalları, mevsim çiçekleriyle donatılmış uzun bir konvoy, şehrin garına çığlıklarla geldi*." ÜÇK607

Konya *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Fakat daha önce Konya.*" BE10

Konya Ovası* *öz. a.* İç Anadolu Bölgesi'nin orta ve güney kesiminde yer alıp büyük bölümü Konya ili içinde yer alan çanak biçimli ova. "*Uçsuz bucaksızmış hissini veren geniş Konya*

Ovası'nda heyecanlı iki nokta, sadece iki zavallı noktaydılar.” OK69

konyak (Fr.) *a.* İspirto derecesi yüksek, özel kokulu, kiremit renginde bir içki türü, kanyak. “*Sonra bardaklara yarı bellerine kadar konyak koydu ve kıpkırmızı çayla üzerlerini tamamladı*.” EKM62

Konyakçı* *öz. a*. Orhan Kemal’in “Suçlu” adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. “*Kim? Konyakçı mı*?” SUÇ132

konyaklı* *sf*. İçinde konyak bulunan. “*Ara sıra konyaklı çay da içer miyiz*?” DE123

Konyalı *öz. a.* Konya ilinden olan kimse. “*Başgardiyan Konyalıydı*.” EKM155

koocu* *a*. Çocuk dilinde korucu. “*Oman koocusu geedi*.” EKM108

kooperatif (Fr.) *a*. Ortaklarının gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan birlik. “*Çırak, dükkânın yarı inik kepenklerini tam kaldırmıştı ki ağa kooperatif berberinin yanındaki köşeden çıktı*.” CEM17

kop- 1. Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak. “*... makinelerin şurasından burasından geçerek kıvrılan iplikler sık sık kopuyordu*.” ARK242 2. Yerinden ayrılmak. “*... düğmelerinden biri kopmuş kısa sabahlığıyla korku içinde, yalvaran bakışlarıyla benden yardım bekliyor gibiydi*.” ARK65 3. Gövdeden ayrılmak. “*Parmak boğum yerinden nerdeyse kopacakmış*.” ARK240 4. Gürültülü veya tehlikeli olaylar, birdenbire başlamak veya ortaya çıkmak. “*Başlardı ama maç adına da kıyametler kopardı sofada…*” ARK74 5. Bütün ilişkileri kesilip büsbütün ayrılmak veya uzaklaşmak. “*Belki tımarhanelik, belki de değildi, önemli olan, artık o arkadaşlarımla bağımın koptuğuydu*.” ARK187
kopup gel- uzak bir yerden ayrılarak gelmek. “*İçinden kopup geliyor, onun kapıyı daha sık çalmasını istiyordu*.” ÖE51
kopabil- Kopma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Annesini gönderip aldırtsa bile, komşu çocuklar arasında kıskançlıktan kıyametler kopabilirdi*.” KAÇ133

kopar- 1. Kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak; kapmak. “*Yakalarsam kulaklarınızı koparayım mı*?” DK89 2. Birden ve güçlü bir biçimde başlamak veya başlatmak. “*Gelininin dayak yerken koparacağı feryatları bekledi*.” EK108 3. Güçlükle elde etmek. “*Yanına girecek, iyi bir parça düşürdüm diye adamı iştahlandırıp izin koparacaktı*.” KT127 4. Daldan, ağaçtan alıp toplamak. “*Cavit oracıkta dağınık sarı çiçekler açmış deve otlarından birini kopardı*.” EVO350 **koparıp at-** koparmak. “*Kör gözünü bağlayan meşini koparıp attı*.” EKM49

koparabil- 1. Koparma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Şayet Maşa çekilmeseydi, kıyametleri koparabilirdi*.” BFV194 2. Koparmaya gücü yetmek. “*Koparamıyordu, koparttırmıyorlardı*.” EVO24

koparabilme *a*. Koparabilmek işi. “*Bütün mesele, tuttuğunu koparamaması, Hasan'ın haklı çıkmasıydı.*” SUÇ325

koparıl- Koparma işi yapılmak. “*Bu işin koparılmış olması ... yıllar yılı tasarladığı evciği yapıp annesiyle kardeşini kira evlerinden kurtarma işini gerçekleştirecek demekti*.” KY27

koparılabilme* *a*. Koparılabilmek işi. “*Demek ki, bu kart hiçbir işe yaramayacak, ihale işinin koparılabilmesinde işlemeyecekti*.” GK97

koparılma *a*. Koparılmak işi. “*Yanı başındaki koltukta poturu, kasketinin koparılması unutulmuş etiketiyle keleş keleş gülen bir taşralı oturuyordu*.” SÇ117

koparış *a*. Koparmak işi. “*Hele üzeri küllü tombul eliyle sulandırılmış rakı kadehini alışı, kadehi ağzına götürüşü, yudumlayışı, sonra kadehi yerine bırakışı, ekmeği koparış…*” MM27

koparma *a*. Koparmak işi. “*Tuttuğunu koparmaya ahdetmişti*.” EK225

koparttır- Kopartma işini yaptırmak. “*Koparamıyordu, koparttırmıyorlardı*.” EVO24

kopça (Bulg.) *a*. Bir giysinin iki yanını bitiştirmeye yarayan ve metal bir halka ile bir çengelden oluşan araç, agraf. “*İşportada bayatlamış kâğıt şekerler, firkete, kopça…*” ÖE32

kopçalı *sf*. Kopçası olan, kopça ile iliklenen. “*Gafur kopçalı sarı kopya kalemini çıkardı*.” GK24

kopil (Rum.) *a. argo* Arsız sokak çocuğu. “*Vaaay kopil*!” ARK129

kopkoyu *sf*. Çok koyu. “*İçeride koyu, kopkoyu bir sessizlik...*” KY216

kopma *a*. Kopmak işi. “*Dokumahane şefi, kola, çözgü, makara ustaları toplanmış, dokuma*

tezgâhlarında fazla iplik kopması yüzünden zaman kaybedip kazançları düşen dokumacıların yazılı şikâyetlerini görüşüyorlardı.” MUR205

kopuk *sf*. 1. Kopmuş. “*... portakal sandığında kopuk bir iskemle bacağı bulamaz*.” ARK163 2. Toplum kurallarına aldırmayan, işsiz güçsüz, serseri olan (erkek). “*İnsan kopuk şoförü evine alır da karısının yanında rakı içer miydi*?” SUÇ118

kopukluk *a*. Kopuğa yaraşır davranış. “*Her hâlinden kopukluk, bitirimlik akan, lacivertler içinde, kara bıyıklı biri*.” SÇ39

kopuver- Ansızın veya çabucak kopmak. “*Bir gün de aralarındaki pamuk ipliği kopuvermişti*.” GAV110

kopya (İt.) *a.* 1. Suret çıkarmak işi. “*Siyah çini mürekkebiyle yazıların kopyasını alıyor, bu işi yaparken de şöyle mırıldanıyordu*.” EKM115 2. Bir sınavda soruları cevaplamak için başka birinden veya yerden gizlice yararlanma. “*Hele o cebir ve tarih yazılılarında kopyayı kendisinden almaz mıydı*?” KK185 **kopya et-** bir yazı, eser vb.nin aslına bakarak aynını veya benzerini oluşturmak. “*Kim görse gözü kalıyor, kopya ediveriyorlar*.” BK328 **kopya ver-** sınavda sorulara cevap vermesi için bir kimseye gizlice yardımda bulunmak. “*... hatta yazılılarda kopya verirdim onlara*.” KK187

kopya kalemi *a*. Yazısı kopya kâğıdıyla birkaç kâğıda birden çıkan sert, mor renkli bir kalem türü, sabit kalem. “*Sarı yapraklı defteri, kulağının arkasında kopya kalemiyle kapıda görününce gözleri parlar, yorgunluğu, uykusu uçar, öteki süpürgeci kızlarla koşardı*.” YYB242

kor *a*. İyice yanarak ateş durumuna gelmiş kömür veya odun parçası. “*Ütüde kömürler yanmış, kor hâline gelmişlerdi de görmüyordu*.” EB106

kordela* *a*. Film. “*Bir filmin nasıl çevrildiği, sinemalarda oynatılan bir kordelanın bu hâle gelinceye kadar ne gibi yollardan geçtiği, nasıl satış edildiği, oynayan filmlerin paralarının nasıl toplandığı üzerinde durmuş hatta yüz elli, iki yüz bin liralık bir de fon ayırabileceğinden söz açmıştı*.” YD104

kordon (Fr.) *a.* 1. Genellikle ipekten yapılmış kalın ip. “*Tam bu sırada Kudret Yanardağ, ışıl ışıl ipek pijaması üzerine giydiği devetüyü renkli, lacivert kordonlarla garnili kısa sabahlığıyla kapıda belirdi*.” ÜÇK598 2. Bir yere girip çıkmayı denetim altına almak için görevlilerden oluşturulan dizi. “*Dokumahaneyi kordon altına aldılar*.” GR8 **kordon altına al-** bir yere giriş çıkışı önlemek için o yeri görevlilerce korumak. “*Oda sıkı bir kordon altına alındı*.” SM218

Kore Harbi* *a*. Kore Savaşı. “*Oysa Kore Harbi dünya pamuk fiyatlarını alabildiğine yükseltmiş...*” EVO20

Kore Savaşı* *öz. a.* 1950-1953 yılları arasında Kuzey Kore ile Güney Kore arasında yapılan savaş. “*Kore Savaşı'ndaki strateji hatalarını, Birleşmiş Milletler tebliğlerini gazetelerde okuyarak değil, radyoda dinleyenlerden duymak suretiyle belirtir*.” SAR57

korh- (Der.) Korkmak. “*Ağasının hatırı kalır diye mi korhtun*?” CEM19

koridor (Fr.) *a.* Bir yapıya girmeyi sağlayan veya odaları birleştiren genellikle dar geçit; aralık, geçenek. “*Revire çıkarken koridorda başgardiyanla karşılaştılarsa da başgardiyan çabucak savuştu*.” GR19

kork- 1. Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak; korkulmak. “*Yalnız, Belalı Mustafa'nın dostuydu ki, elinden almak değil, gözü olduğunu çaktırmaktan bile korkardı*.” TD110 2. Kaygı duymak, endişe etmek. “*Bir tarih düşüyorum, sonra bunu babamın görmesinden korkarak karalıyorum*.” BE72 3. Çekinmek, sakınmak, saygı duymak. “*Annem, ‘Ne oluyorsun oğlum?’ diye soruyor korka korka*.” ARK223 4. Yapamamak, cesaret edememek. “*Ne yapim, girmeye korktum*.” EB9 **korktuğuna uğra-** korktuğu başına gelmek. “*Otelci korktuğuna uğramış mıydı*?” MM121 **korktuğu başına gel-** düşünülen kötü durum gerçekleşmek. “*Korktuğu başına gelmişti işte*.” DE83

korkabil- Korkma ihtimali bulunmak. “*Onu ele vermesinden korkabilirdi de*.” KAÇ66

korkak *sf*. Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan (kimse, hayvan); kansız, ödlek, tabansız, cebin, mütevehhim. “*Korkaklar, diye düşündü*.” YK61

korkaklık *a*. Korkak olma durumu; tavşanlık. “*Peki ama bu kadar korkaklığa ne lüzum vardı*?” HÇ204

korkma *a*. Korkmak işi. “*Korkmaya başladı*.” İDG64

korku *a*. 1. Bir tehlike veya tehlike düşüncesi

karşısında duyulan kaygı, üzüntü. "*İçine bir korku düşmüştü*." EK157 2. Kötülük gelme ihtimali. "*Artık tereddüde, şüpheye, korkuya, şu veya bu ihtimali düşünmeye lüzum yoktu*." SM182 **korku düş-** endişelenmek, korkmak. "*Dediler ya, Bitirim Leyla'nın içine de bir korku düşmüştü*." TD58 **korku sal-** korkutmak. "*Hapisten çıktıktan sonra da herkes saygı gösterir, yanında artık eksik laf edilemez, çevresine korku salardı*!" VV329 **korku ver-** korkutmak. "*Bu anahtarlar nerenin anahtarlarıydı ki kaybolmaları genç kıza da annesine de korku veriyordu*?" KY164 **korkudan çıldır-** aşırı korku yüzünden aklını yitirmek, delirmek. "*Evden kaçtığını öğrenen ağabeyinin bir gün, hiç beklemediği anda karşısına çıkıvereceğini tahmin ediyor, korkudan çıldırıyordu*." KY174 **korkunun ecele faydası yoktur** `kişi korkmakla kendisine gelecek bir kötülüğü önleyemez` anlamında kullanılan bir söz. "*Korkarım onlardan ama bakıyorum, korkunun ecele faydası yokmuş*." SBK13 **korkuya kapıl-** korku düşmek. "*Kadının da birden tuhaf bir korkuya kapıldığını, çevresini kollayışından anlamıştı*." KY221

korkul- 1. Korkmak. "*Korkulacak kadar da vardı hani*!" YK67 2. Kaygı duyulmak. "*Korkulacak bir şey yok efendim.*" ARK143

korkulu *sf*. Korku veren, korkutan. "*Fabrikaya karşı korkulu bir hayranlık duyuyordu*." EVO11

korkuluk *a*. 1. Düşme tehlikesi olan yerlere çekilen duvar veya parmaklık. "*Korkuluk demiri falan yoktu mutfak kapısının*." SBK314 2. Tarla, bağ ve bahçelerde kuşların zarar vermesini önlemek için konulan, insana benzer kukla, bostan korkuluğu. "*Tarlalardaki kuş korkuluklarını hatırlatan ... çocuklardı bunlar*." EVO165

korkuluksuz *sf*. Korkuluğu olmayan. "*Korkuluksuz bahçeden içeri atlayacak*." SBK315

korkunç *sf.* 1. Çok korkulu, korku veren, dehşete düşüren, müthiş. "*Kül olmak, korkunç şey.*" ÇK111 2. Herhangi bir özelliğiyle şaşkınlık veren. "*Saçlarının yarıdan çoğu ağarmış adam, dindiremediği korkunç bir coşkunluk içindeydi*." YYB192 3. Çok aşırı, pek çok, güçlü, şiddetli. "*Korkunç fırtınalar yollarını yitirenleri donduru donduruverdi*." YK97

korkunçlaş- Korkunç bir duruma gelmek, korkunç bir durum almak. "*Birden cesaretsizliğine kızarak yüzü korkunçlaştı*." OK36

korkunçlaşıver-* Çabucak veya ansızın korkunçlaşmak. "*Sakalı hayli uzamış yüzüyle korkunçlaşıvermişti*." BTÜ283

korkunçluk *a.* Korkunç olma durumu. "*Beşinci şimşekse tam tepede çaktı ve gök gürültüsü derin uykuların içinde olanca korkunçluğuyla çatırdadı*." EVO346

korkusuz *sf*. Korkusu olmayan, yürekli (kimse); gözü pek. "*Hiç kimse Pol kadar korkusuz olamaz yıkıntılarda*." SÇ91

Korkusuz Şerif* *öz. a*. 1959 Amerikan yapımı film. "*Korkusuz Şerifteki Jak nasıldı*?" BFV147

korkusuzca *zf*. Korkusuz olarak, korkmadan. "*Arkasında elleriyle duvara dayanmış, bakıyor. Korkusuzca*." SÇ94

korkuş *a*. Korkmak işi. "*Dırdırına ses çıkarmayışım ondan değil, kendimden, kendi sakarlığımdan korkuşumdan*." KK29

korkut- 1. Korkmasına yol açmak. "*Enine, boyuna, kocaman bıyıklı, evde kadınları korkutan, sindiren, hırslı bir adamdı.*" KY65 2. Kaygıya düşürmek. "*Beni asıl korkutan bu İskender*." EB233

korkutabil- Korkutma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Aklına geldi, onu alırsa belki de korkutabilirdi*." SBK324

korkutma *a.* Korkutmak işi. "*Hatta sinema gişesindeki ufacık kızı korkutmaya*." SÇ232

korna (İt.) *a.* Motorlu taşıtlarda, bisikletlerde sesle işaret vermek için kullanılan ve içinden hava geçirilerek çalınan boru, klakson. "*Hızla geçen taksiler, keruse denen körüklü faytonlar, korna ve arabaların çan sesleri…*" EVO27

korner (İng.) *a.* 1. Futbol, hentbol ve su topunda kale çizgilerinin kesişme noktalarından her biri; köşe. "*Hatçe'nin küçük oğlu da top da kornere âdeta uçtular*." GK304 2. Futbol, hentbol ve su topunda bir oyuncu, topu kendi kale çizgisi dışına çıkardığında karşı taraf lehine kale çizgisi ile yan çizgisinin kesiştiği noktadan yapılan serbest atış, köşe vuruşu, köşe atışı, korner atışı, korner vuruşu. "*Ne iyi çalım yapar ne de korner atılırken zekice yer tutabilirdi*." BE78

korner atışı *a*. Köşe vuruşu, korner. "*Korner atışlarından başka penaltıya bile gelmiyordu*." GK303

korniş (Fr.) *a.* Tavana sabitlenerek üzerine perde takılan, metal veya plastikten yapılmış araç. "*Koltuk kanepe olduktan sonra halı, perde, korniş kolay*." KÜÇ41

kornişli* *sf.* Kornişi olan. "*Nefise'nin gayet iyi bildiği, nice nice serüvenlerin geçtiği bu oda maroken kanepe koltuklar, ağır ceviz masa, tül perdeler, kornişli kalın perdelerle … derli topluydu.*" ÜÇK484

koro hâlinde *zf.* Toplu bir durumda, hep birlikte. "*Bütün Bizans papazları kiliselere dolmuş, halkı toplamışlar, hep bir ağızdan kalın, bulanık bir koro hâlinde göklere yalvarıyorlardı*." DK251

koroner (Fr.) *sf.* Kalbi taç şeklinde kuşatıp besleyen (damarlar). "*Geçen yıl koroner damarlardaki bir spazmla başlamıştık gençlikte aldığımız avansları ağır ağır ödemeye*." KK19

korsan (İt.) 1. *a.* Gemilere saldıran deniz haydudu; deniz hırsızı. "*Korsan gemileri varmış*." ÖE20 2. Bir hakkı izinsiz olarak kullanan. "*Kafamda dayı, şoför, korsan araba diyen delikanlı şoför geçti*." KK125

Korsikalı* *öz. a.* Fransa'da bulunan Corsica adasından olan kimse. "*Amerikan kovboylarına özenmişler desem değil; Korsikalı haydutlarla ilgili bir film seyrettikten sonra kendilerini onlara benzetmeye kalkmışlar desem…*" KK138

koru *a.* Bakımlı küçük orman. "*Koru gibiydi Çeçen Hakkı'yla girdikleri yer.*" DHV250

koru- 1. Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek. "*Evet yaranı sardı, altına yatak serdi, seni düşmanlarından koruduysa ne çıkar*?" KAÇ55 2. Güçlü bir kimse veya kuruluş, güçsüz birini veya bir şeyi desteklemek; himaye etmek. "*Başta Böcek, mahpus serseri çocuklardan korudum seni*." SÇ157 3. Tehlikeye karşı savunması altında bulundurmak. "*Yarın düşman karşısında omuz omuza dövüşerek vatanı koruyacaksınız*." EB257

korucu *a.* Orman veya kır bekçisi. "*Mesele büyümeden korucularla uyuşuldu, örtbas edildi*." EKM106

koruk *a.* Henüz olgunlaşmamış ekşi üzüm. "*Gelin alaçığa girdi, koruk ekşisi şişesini buldu.*" EVO227

koruluk *a.* Koru durumunda olan sık ağaçlı yer. "*Saklanırım ondan sonra koruluğa, gelir candarmalar, olduk mapis.*" ÇK88

koruma *a.* Korumak işi; muhafaza, sıyanet, vikaye. "*Bana öyle geliyordu ki, markası aşınmış külüstür makinesinin başında, hakları ellerinden alınmak üzere olan insanları korumaya mecbur sayıyordu kendini*!" KP97

korun- Kendini korumak, bir yere sığınmak, bir şeyden sakınmak. "*Evinin duvarları arasına sığınmakla serseri yıldırımlardan korunmuş olacağı için, boş vakitlerini evinin bahçesinde, kümes hayvanları yahut çiçekleriyle geçirirdi*." SM128

korunabil- Korunma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gülizar hızla yağan yağmurdan korunabilmek için girdi*." HÇ130

korunma *a.* Korunmak işi. "*… o da İngiliz polislerinin takibinden korunmaya mecbur oluyormuş*." AY141

koruyabil- Koruma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kişi aklını kullanmak suretiyle kendini koruyabilir*." ARK238

koruyucu *a.* Himaye eden; kollayıcı, kalkan (I), hami. "*Bundan sonra koruyucun benim.*" TD66

koruyuş *a.* Korumak işi. "*Cevriye'nin tek başına onu koruyuşu, bu yüzden yediği dayaklar, işittiği kötü sözler…*" SÇ201

Koska* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir yerleşim yeri. "*Bir şey değil, yolu nasıl olsa Yenikapı, Nişanca, Koska, Kumkapı'ya düşecek…*" KK245

koskoca *sf.* Çok büyük, muazzam. "*Kadın koskoca trikolarda muhasebeciydi*." TD97

koskocalık* *a.* Koskoca olma durumu. "*Koskocalığına bakmadan, karısını boşayıp kendisini almaktan söz açmıştı*." BFV220

koskocaman *sf.* 1. Çok büyük, çok iri. "*Bu hâliyle dağdan kopmuş koskocaman bir kayaya benziyor*." GR68 2. Çok geniş, çok büyük. "*… bu kocaman, koskocaman şehre biz ikimiz sığmayacak mıyız*?" AY129

kostüm (Fr.) *a.* 1. Ceket, pantolon ve bazen de yelekten oluşan erkek takım giysisi. "*O günün şerefine Hasan Hüseyin bir takım lacivert kostüm buldu.*" AY215 2. Çoğunlukla sokakta giyilmek için dikilmiş kadın giysisi. "*İtinayla boyanmış dudakları, taralı saçları, kurşuni kostümü, asorti kurşuni iskarpinleriyle*

çıkmadan önce Nesrin'i öptü.” EK141

kostümlü *sf*. Kostüm giymiş olan. “*Şu canım, saçları kıvır kıvır, kurşuni kostümlü.*” YYB126

koş- (I) 1. Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek; seyirtmek. “*Koşmak, bağırmak, dünyayı haberdar etmek istiyordum*.” AY194 2. Bir yere ivedilikle gitmek. “*Annem, koş dedi*.” BE16 3. Bir işle çok ilgilenmek, koşuşturmak. “*Kendi milletin aşına mı el atsın, ekmeğini mi hazırlasın, hangi yana koşsundu*?” HÇ216 4. Kovalamak, üstüne düşmek, izlemek. “*Rahmetli baban, beni de birtakım arkadaşlar, top ve karı kız ardında koşmaktan kurtarıp doktor olmamı sağlamıştı*.” ARK144

koş- (II) Hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak. “*Sabahleyin arabacı babasının atlarına o yem verir, o su verir, arabayı o koşar…*” ÖE53

koşabil- 1. Koşma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Daha hızlı koşabilirdi ama ayaklarındaki yüksek topuklular...*” BFV218 2. Koşmaya gücü yetmek. “*Öğleden sonra koşamazmışım, nefesim kesilirmiş*.” AY115

koşar adım *zf*. Hızlı adımlarla, koşarcasına. “*Ardında Pehlivan Ali, çırçır dairesinden koşar adım çıktılar.*” BTÜ100

koşma *a*. Koşmak işi; koşu. “*İhtiyar bekçi arkalarından koşmaya heveslenmedi*.” EK256

koşmaca *a*. Birbirini kovalayarak oynanan bir çocuk oyunu. “*Çocukların koşmaca oynayışlarını seyretti bir süre*.” KAÇ106

koştur- 1. Koşma işini yaptırmak; çapmak. “*Topal, ‘Git pekiştir!’ demek isteyen bir işaretiyle Zeliha'yı ardından koşturdu*.” EVO292 2. Çabalamak, uğraşmak. “*Yanlarından geçen garsonun koşturduğu kahvelere gözü ilişince artık dayanamadı*.” DE128 3. Çabucak göndermek. “*Yeni bir sigara yakmak için davranınca Kaya Ali'yle Tavukçu kibrit koşturdular*.” YK67

koşturma *a*. Koşturmak işi. “*Kadınların dönüp dönüp baktığı, ustaca kaçan, ardından koşturmasını bilen ...*” SBK8

koşturul- Koşma işi yaptırılmak. “*Sepetler doluyor, tartılıyor, mavnaya koşturulup boşaltılıyordu.*” KP4

koşturulma *a*. Koşturulmak işi. “*Koca koca demetler daha büyük bir hızla patoza koşturulmaya başladı*.” BTÜ354

koşu *a*. 1. Koşmak işi; koşma. “*Nursen'in önden koşusu, içerlerin darmadağınlığını toplayıp düzeltişi…*” EB73 2. Koşarak yapılan yarış. “*Hasan Ağabey'le birlikte maraton koşuları egzersizlerine katılırdık*.” ÖE93

koşul *a*. Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey; şart. “*Mustafa Kemal, Osmanlı saltanatını yıkmak, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan Padişah ve Halife'yi memleketten atmakla, dinin gerekli koşullarıyla birlikte dini de zayıflatmıştı*.” YD19

koşul- 1. Koşmak (II) işi yapılmak. “*Deli, it arabaya koşulur mu*?” EVO156 2. Herhangi biri koşmak. “*Kan tere batıla çıkıla mahallenin dar, eğri sokaklarında dakikalarca koşulur…*” SUÇ20

koşulma *a*. Koşulmak işi. “*Her kadın gibi o da beğenilmeyi, aranmayı, peşinden koşulmayı istiyordu*.” KP44

koşum *a*. Araba hayvanının kayış takımı, koşum takımı. “*Koşumlara sıra geldi*.” EK353

koşuş* *a*. Koşmak işi. “*Yasin Ağa'yla Gülizar'ın koşuşlarını ... seyretmişti*.” HÇ91

koşuş- 1. Birlikte ve birden koşmak. “*... etekleri şakıldaklı çocukların koşuştukları, birbirini kesen sokaklardan ibaretti*.” ARK232 2. Bir işi izlemek veya birçok işi yapmak amacıyla sürekli olarak gidip gelmek; koşuşturmak. “*Ağlayan, hıçkıran biri, birileri, koşuşmalar içerlere...*” ARK135

koşuşma *a*. Koşuşmak işi. “*Birden köy köpeklerinin gürler gibi havlayarak koşuşması üzerine çalgı ve oyun durdu*.” SÇ230

koşuşul-* Koşuşma işi yapılmak. “*Pencerelere koşuşuldu*.” DK238

kotar- Pişen yemeği başka kaba boşaltmak. “*Hadi hele şu pilavları karavanalara kotaralım*.” BTÜ198

kotarıl- Kotarma işi yapılmak. “*Bu da tabii, gündüz satın aldıkları, tencerelerde kaynadı, tabaklara kotarıldı*.” KK44

koton (Fr.) *sf*. Pamuktan yapılan (kumaş vb.). “*Yalnız sünnet değil, koton hidrofil, pens, sargı bezinden de çakıyordu*.” DHV273

kov- 1. Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek. “*Ya kovarsa*?” YK59 2. Bir yerden sürüp çıkarmak, kovalamak. “*Dağdaki gelip de bağdakini mi*

kovacaktı?" EK223 3. Varlığına son vermek, ortadan kaldırmak. "*Elinin bir hareketiyle kafasından bu fikri sanki kovdu*." EK393 4. İşine son vermek, görevinden atmak, uzaklaştırmak; dehlemek. "*Gitmesek işten mi kovar*?" BTÜ87 **kovmak mov-*** kovmak falan. "*Onlar yaralı parmağa işemez, beni kovar movar*!" GR109

kova 1. *a*. Genellikle su ve sulu şeyler taşımaya, kuyudan veya denizden su çekmeye yarayan üstünden kulplu kap. "*Yahut şu kova, su kovası*?" SBK33 2. *sf*. Bu kabın alacağı miktarda. "*... yerli yersiz konuşan, lakin fırsattan adamakıllı faydalanarak kova kova su karıştırdığı şarabı aziz partili dostlarına süren, efendiden biriydi*." HÇ257 3. *sf. argo* Futbolda çok gol yiyen (kaleci veya takım). "*Hanginiz değilsiniz kova, Allah'ın belaları*!" DK27 **kova ol-** *argo* çok gol yemek. "*Kova oldun be baba*!" ARK77

kovabil- Kovma ihtimali veya imkânı bulunmak; defedebilmek. "*Hangi hakla beni kovabilirsin*?" SBK223

kovala- 1. Kaçanın arkasından koşmak, yakalamaya çalışmak. "*Sanki kasabanın bütün bekçiler işi çaktı, müthiş bir suçluyu kovalıyorlar*." AY165 2. Bir şeyin arkasına düşüp elde etmeye veya bir sonuca bağlamaya çalışmak, izlemek, takip etmek. "*Romancı sabahlardan başka, akşam paydoslarını da kovalamaya başlamıştı*." BFV242 3. Bir yerden sürüp çıkarmak; kovmak. "*Yeni doğan kardeşinin yüzüne konan sinekleri kovalıyordu*." BTÜ197

kovalama *a*. Kovalamak işi. "*Kocasının başucuna geldi, sinekleri kovalamaya başladı*." EKM88

kovalamaca *a.* 1. Ebenin, yanına gizlice sokulup koluna vuranı kovalayıp yakalamaya çalışması biçiminde oynanan bir çocuk oyunu. "*Arkamdaki yoldan insanlar geçiyor, ağaçların aralarında kovalamaca oynayan çocukların cıvıltıları*." AY130 2. Arkasından koşma, peşinden gitme. "*Kalabalığın arasında eğlenceli bir kovalamaca başlamıştı*." EVO8

kovalan- Kovalama işine konu olmak. "*İçimde ... kovalanan bir kızın uçan etekleriyle mavi eşarbı...*" ÇK134

kovalanma *a*. Kovalanmak işi. "*... erkekler tarafından kovalanmanın gururunu duyarlardı*." SM164

kovalayış *a*. Kovalamak işi. "*Onu boğmak için kovalayışını hatırlamıştı*." KAÇ160

kovan *a*. Fişeğin kapsül, barut ve kurşun taşıyan yuva bölümü; kapçık. "*Sokaklar boş fişek kovanlarıyla doluydu*." BE11

kovboy (Fr.) *a.* Gangsterliğe özenen kimse. "*Şapkası, daracık pantolonuyla minnacık bir kovboy*." BK326

kovboyculuk *a*. Çocukların kendilerini kovboya benzeterek oynadığı bir oyun. "*Bu yalınayaklı mahalle çocuklarının kovboyculuk oynadığı, japone kollu kızların sinema önlerinde tur attıkları lacivert geceye parazitli parazitli yayılıyordu*." KÜÇ11

kovboylu* *a*. Kovboyu olan (film). "*Boyuna küçük macera kitapları okurdum, hırsız polisli, daha çok da kovboylu filmlere giderdim*." SBK301

kovboyluk *a*. Kovboy olma durumu. "*Ben asıl kovboyluğu babamdan öç almak, bütün düşmanlarımı tepelemek için isterdim*." SBK193

kovdur- Kovma işini yaptırmak. "*Erol kovdurur muydu onu hiç*?" KÜÇ51

kovdurma *a*. Kovdurmak işi. "*Acaba beye söylese de oğlanı kovdurmanın bir yolunu mu bulsaydı*?" VV292

kovma *a*. Kovmak işi; defetme, defleme. "*Annesinin kovmasına gelince...*" KÜÇ55

kovuk *a*. Bir şeyin oyuk durumunda bulunan iç bölümü. "*Kızın kovuğudur burası*." SÇ175

kovul- Kovma işine konu olmak veya kovma işi yapılmak; defedilmek, sepetlenmek. "*Maksadın kovulmak mı*?" KÜÇ48

kovulabil-* Kovulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Suratına karşı bağrılıp çağrılabilir, üzerleri evrak yığınlarıyla dolu ağır ceviz masalar önünden rahatlıkla kovulabilirdi*." EB3

kovulma *a*. Kovulmak işi; defedilme. "*Ne kovulması*?" KÜÇ48

kovuluş *a*. Kovulmak işi; defediliş. "*İplikhaneden kovuluşu yüreğine işlemişti*." CEM108

kovuş *a*. Kovma işi; defediş, defleyiş. "*Ramazan'ı tokatlayışı, ırgatları tekmeyle çiftlikten kovuşu…*" HÇ24

kovuşturma *a*. Kovuşturmak işi, takibat, takip.

"*... hem iki buçukluğun üstü kalırdı hem de şoföre hakaretten kovuşturma başlayabilir, astarı yüzünden pahalıya gelirdi*." ÖE112 **kovuşturma aç-** kovuşturma işlemine başlamak. "*... cezaevi işlerine bakan savcı bayan da suçüstü yakalayıp kovuşturma açmıştı hakkında*." TD48 **kovuşturma yap-** kovuşturma işlemini yürütmek. "*Sonra düşün, bir şikâyet eder de hakkında kovuşturma yaptırırsam binler, on binlerce lira zarara girersin*." MM71

kovuver-* Çabucak veya ansızın kovmak. "*Keçenin dört ucunu kapıp koyuvermekten başka çarem yoktu*." YYB163

koy (Der.) *a.* Köy. "*Koyde kurtulamadık, burda da buldular*." GR24

koy- 1. Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek. "*Sağ ya da sol açık topu korner köşesine usulünce koyacak...*" GK303 2. Bir kimseyi işe yerleştirmek, birine iş sağlamak. "*Beni temelli çiftlikte koyacaksın değil mi*?" BTÜ204 3. Etkilemek, dokunmak. "*Bu havadis bilhassa Zekâi'ye koydukça koyuyordu*." HÇ350 4. Bırakmak, terk etmek. "*Vali yardımcısı az kalsın valiyi soluksuz koyacaktı*." MM171 5. Eklemek. "*Kütlüden kazandığımız paranın üstüne koyacağız*." EVO106 6. Bir şey veya kimse için kullanmayı belirlemek, ayırmak. "*Uçlan, sonra kazan, koy yerine*." ARK193 **koyduğum yerde otluyor** `benim öğrettiklerimle kalmış yeni hiçbir şey öğrenmemiş` anlamında kullanılan bir söz. "*Sen hâlâ koyduğum yerde otluyorsun birader*!" KK138 **koydunsa bul** arandığı hâlde bulunamayan şeyler veya bulunması gereken yerde bulunmayan kimseler için kullanılan bir söz. "*Beyhan'ı koydunsa bul*." MM251

koyabil- Koyma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kendisinden yaşlıca da olsa gene de genç sayılabilecek, üstelik paralı bir kadının asılmalarına nasıl karşı koyabilirdi*?" KY64

koydur- Birinin bir şeyi bir yere koymasını sağlamak. "*Ciğeri iki para etmez birine posta mı koydururdu*?" KP7

koylü* *a*. Köylü. "*Dimek o İrecep, Bekir Usta'nın koylüsü*?" GK86

koyma *a*. Koymak işi. "*İzzet Usta, gazetesini katlayıp cebine koymaya mecbur oldu*." AY168

koyu *sf*. 1. Yoğunluğundan dolayı güç akan, sulu karşıtı. "*Bizim Ahmet'in de sol kaşı yarılmıştı, koyu bir kan gözünü bütün kapamıştı, titriyordu*." AY113 2. Rengi açık olmayan, daha belirgin olan, açık karşıtı. "*Uykulu bakış çok hafiften aydın, sakallı yüzde, koyu bir karanlıktan başkasını görmedi*." BTÜ205 3. Aşırı olan (davranış, düşünce vb.). "*Öbür ağalardan birçoğu da kendi gibi koyu Serbest Fırkacıydı ama onlar da öyle diyorlardı*." KT309 4. Derin, çok hararetli; kıpkızıl. "*Koyu uykuyla uyanıklık arası...*" MM140

koyu gri 1. *a*. Grinin bir veya birkaç ton koyusu. "*Sabaha kadar sigara üstüne sigara, uyku tutmamış, kirli bulutlarla yüklü soğuk kış gündüzünün koyu grisine dalmış hatta iki kadeh atabilmek için meyhane bile aramıştı*." YD339 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Güneş, koyu gri bulutlar ardında silinip gitmiş*." DHV282

koyu kahve* *a*. Koyu kahverengi. "*Uzun boyuna çok yakışan bal renkli şık gabardin pardösüsü ... yeşilden koyu kahveye, koyu kahveden hatta deniz mavisine dönen gözleri, rugan evet rugan iskarpinleri…*" KK227

koyu kahverengi *sf*. Kahverenginin bir veya birkaç ton koyusunda olan. "*Nilüfer'in koyu kahverengi saçları, koyu ela gözleri, pembe beyaz tenine karşılık; Zerrin'in saçları, gözleri simsiyahtı*." SM160

koyu kestane 1. *a*. Kestane renginin bir veya birkaç ton koyusu. "*Saçları da koyu kestane*." BFV56 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Gider, torununun karyolasına ilişir, başlardı küçüğün koyu kestane saçlarını okşamaya*." SM137

koyu kırmızı *sf*. Kırmızının bir veya birkaç ton koyusunda olan. "*Koyu kırmızı mantosunun göğsüne yeşil yapraklı, mor bir mum çiçek takmıştı*." KÜÇ60

koyu lacivert 1. *a*. Laciverdin bir veya birkaç ton koyusu. "*Rölöve şapkası, ala cinsten mavi kaşkolü, ... altta daha koyu lacivertten kostümü, altları dört parmak kalınlığında siyah iskarpinleriyle 'Ben sizin gibi küçük önemsiz insan değilim!' dercesine kurulmuştu dolmuşa*." YYB217 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Yıldız dolu koyu lacivert göğü, saz örtülü kerpiç evleriyle köy geçti içinden*." EVO157

koyu mavi 1. *a*. Mavinin bir veya birkaç ton koyusu; okyanus mavisi. "*Ayaklarında beyaz keten lastikler, sırtında kısa kollu sarı bir fanila, bacağında kendininkinin koyu mavisi, bol paçalı, önden cepli bir pantolon*." SUÇ47 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Parlak güneşin altında biraz kirli, koyu mavi deniz…*" EB108

koyu sarı *a*. Sarının bir veya birkaç ton koyusu. "*Güneş de değil, batan güneşin koyu sarısı*." EVO194

koyu yeşil 1. *a*. Siyaha yakın yeşil, yeşilin bir veya birkaç ton koyusu. *"... çevre koyu yeşillere bezenmişti*." YK73 2. *sf*. Bu renkte olan. "*İçimde pırıl pırıl bir çift ela göz, Amet Abi, boy atmış koyu yeşil ağaçlar kalabalığı, ıslak toprak, kovalanan bir kızın uçan etekleriyle mavi eşarbı...*" ÇK134

koyul- Bir şeye, bir işe girişmek, başlamak, teşebbüs etmek. "*Nermin karyolasının kenarına oturup annesinin çorbasını içirmeye koyuldu*." KY135

koyulaş- 1. Koyu duruma gelmek; koyulmak. "*Batan güneşin gittikçe sararıp koyulaşan rengiyle cam gibi baktı*." EVO191 2. Sıvılar kıvamına gelmek; koyulaşmak. "*Gözlerinin akları damar damar kızarmış, tükrükleri ağızlarında koyulaşmıştı*." BTÜ212 3. Derinleşmek, hararetlenmek, aşırı duruma gelmek. "*Az sonra Ayten'le Nurten de işten dönünce muhabbet büsbütün koyulaştı*." DK117

koyulma *a*. Koyulmak işi. "*Delikanlılar onunla lafı uzatmamak için olacak, sırtlarını dönüp az önceki yarenliklerine koyulmayı denedilerse de olmadı*." KK115

koyuluk *a*. Koyu olma durumu. "*Oysa yaşlı montör, mutfağın alacasında koyu bir gölge gibi, çini mürekkebi koyuluğuyla gazocağının başına dikilmiş kalmıştı*." SÇ24

koyun (I) *a*. Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan. "*Bir gece, koyun çalmaya gelen bir hırsızı öldürüp gömmekten on sekiz yıla hüküm giymişti*." EKM5 **koyun can derdinde, kasap et derdinde** keçiye can kaygısı, kasaba et (veya yağ) kaygısı. "*Koyun can derdinde, kasap et. Ahlaksızlığın lüzumu yok*." TD41

koyun (II) *a*. 1. Kollar arası, kucak. "*Gece herifini koynuna çek yat, gündüz gel burada bizi ayıpla*." YK74 2. Göğüsle giysi arası. "*Koynundan küçücük bir çıkın çıkardı*." CEM76 **koynuna al-** biriyle sevişmek için yatmak. "*Ben dışarı saklanırım, sen onu koynuna alırsın*." SUÇ157 **koynuna gir-** biriyle yatıp sevişmek. "*Neden dersen koynuna girecek ben değilim*." EK123 **koynunda yılan besle-** bir yakınından ihanet görmek. "*Koynunda ne diye yılan beslesin*?" BTÜ305

koyun koyuna *zf*. Birbirine sarılmış bir durumda. "*Perili Konak'ta yatsalardı. Koyun koyuna*." SÇ67

koyuş *a*. Koymak işi. "*Adamın ... makinenin tarağını jiletin üstüne koyuşu, sapını yerine takıp sıkıştırışı ... sanki olağanüstü bir şeydi çocuk için*." KAÇ136

koyuver- 1. Bir yerden bırakmak; koyvermek, salmak. "*Genç kız ... her birimizin çayını, kahvesini önlerimize koyuvermişti*." ARK238 2. Oluruna bırakmak; koyvermek. "*... tecrübesiz iki genci de kendi hâllerine kapıp koyuveremem*." ARK17

koyuveril-* Çabucak veya ansızın koyulmak. "*On dört yaşında, zorla kocaya verilip on beşinde zina işlediği için kocası tarafından kapıp koyuverilen, ortalığa düşen, bir müddet elden ele gezdikten sonra mahkemece üç aya mahkûm edilen, genç irisi bir kadındı*." EKM26

koyver- Koyuvermek. "*Ayağın kumandasından kurtulan frenlerse traktörün tekerleklerini koyverdiler*." SAR66

koz (Far.) *a*. 1. İskambil oyunlarında diğer kâğıtları alabilen, onlara üstün tutulan belirli renk ve işaretteki kâğıt. "*Oyunun kazanılmasında kozların şanlı gerekliliğine karşı, bu küçük sayıların tevazuu meydandadır*." YYB213 2. Başarı fırsatı olan elverişli durum, saldırış ve savunma fırsatı. "*Fabrika sahipleri bizi usta işçilere karşı ellerinde koz olarak tutuyorlardı*." AY110 3. Karşısındakini alt edecek etkili şey. "*Kozunu paylaşmasını bilirdi gerekirse*!" GK371 **kozunu oyna-** elindeki üstün durumu öne sürmek ve kullanmak. "*Çavuş ellerini arkasında bağladı, kozunu oynadı*." BTÜ129 **kozunu pay et- (veya paylaş-)** aralarındaki anlaşmazlığı zora başvurarak çözümlemek, sona erdirmek. "R*ica ederim inin arabadan da kozunuzu dışarda pay edin*!" ÖE120

koz helvası *a*. Ceviz ve şekerle yapılan ağdalı bir helva türü, koz helva. "*Koz helvası ya da yuvarlak keten helvaları getirirdi Emirgan'dan*." DHV263

koza (Far.) *a*. İçinde tohum veya krizalit bulunan korunak; kozalak. "*Kozaya vuruyorsun lan*!" BTÜ193

kozacı* *a*. Fabrikalarda kirli ipek kozalarını temizlemekle görevli işçi. "*Mağazadaki on kirli kozacıya Hala Cafer'i baş yapmıştı*." BTÜ60

kozacılık *a*. Kozacının yaptığı iş. "*... kozacılık, bir yerden bir yere on iki saat sulu koza taşımaktan başka bir şey olmayan kaba hamallıktı*." BTÜ61

kozalak *a*. Koza. "*Beyaz beyaz patlamış kozalakların tohumlu pamuklarını*

toplamışlardı.” DE194 **kozalak mozalak*** kozalak falan. “*İki elleriyle yoluyorlardı kozalakları mozalakları*.” EVO329

kozalık* *a*. Koza olma durumu. “*... şif denilen kuru kabuğundan, daha sonra da çırçırlarda tohumundan ayrılan kirli kozalar artık kirli kozalıktan çıkar, pamuk olur*.” BTÜ59

Kozan *öz. a.* Adana iline bağlı ilçelerden biri. “*İki eşekle bu sefer Misis, Ceyhan, Kozan, Osmaniye'ye kadar o köy senin, bu kasaba benim, iplikti, iğneydi, kuru üzümdü, çivit boyaydı derken bizim sermaye katlandı da katlandı*.” KT91

kozhelvacı *a*. Koz helvası yapan veya satan kimse. “*Ta karşıda, bir kozhelvacının tablası yanında, helvalara bakıyor*.” BE39

Kozma'nın Tiyatrosu* *öz. a.* Adana’da bulunan eski bir tiyatro. “*Eski İstasyon’da, Kozma'nın Tiyatrosu'nda kantoya çıktığı geceler...*” GR181

kozmetik (Fr.) *a*. Cildi ve saçları güzelleştirmeye, canlı tutmaya yarayan her türlü madde. “*... pudrası, kozmetiği, gözlerinden fışkıran içinin baharı bir yana, yüreğinde gerçekten de hiçbir kötülük yoktu*.” ARK188

kozmetikli *sf*. Kozmetik kullanılmış. “*Kozmetikli bıyıklarım, övünmek gibi olmasın, süm sülük yay gibiydiler*!” DHV260

Kozyatağı* *öz. a*. İstanbul’un Kadıköy ilçesinde bulunan bir mahalle. “*Onun evini hatırlattı bana. Kozyatağı’nda*.” ÜÇK498

köçek *a*. Kadın kılığına giren, müzik eşliğinde parmak zilleriyle oynamayı kendine meslek edinen erkek. “*Ne bakıyordu sanki*? *Köçek mi vardı*?” HÇ12

köfte (Far.) *a*. 1. Genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk, balık veya patatesten yapılan, türlü biçimlerde pişirilen yemek. “*Beyaz peynir, salata, ardından şiş, köfte, pilaki falan*.” BFV247 2. *öz*. Bir lakap. “*Bayram değil de Köfte Ahmet oynasaydı…*” AY128

köfteci *a*. 1. Köfte yapıp satan kimse. “*Ayrancı, limonatacı, aşlama denilen meyankökü şerbetçileri, gezgin köfteciler…*” BTÜ294 2. Köfte satılan veya yenilen yer. “*Küçük bir köfteci dükkânı açmalıyız*.” DK247

köftecilik *a*. Köftecinin yaptığı iş. “*Köfteciliğe kim tenezzül eder be*?” DK142

köftehor (Far.) *ünl*. Sevgiyle karışık bir azarlama sözü. “*Köftehor, beni kafese koymak için numara yapıyordu*.” GR196

köfteli* *sf*. İçinde köfte bulunan. “*Evet, çiğköfte, köfteli yahni*.” KAÇ117

köhne (Far.) *sf*. 1. Eskiyip yıpranmış, bakımsız kalmış. “*Basıldıkça paslı paslı gıcırdayan köhne bir merdiveni çıktıktan sonra, misafir odasına buyur ediliyorum*.” KP92 2. İçinde yaşanılan zamana göre geride kalmış, eskimiş; çağ dışı. “*Sonraları Arap ordularıyla köhne Bizans'ın sağlam surlarına dayandı*.” GR89

köhnelik *a*. Köhne olma durumu. “*Yaşlılığını kapatabilmek için suratını pudrayla âdeta badanalayan, dudaklarını cıyak cıyak bir kırmızıyla boyayan, takıp takıştırmakla köhneliğini gidereceğini sanan Dürdane…*” ÜÇK447

kök *a.* 1. Bitkileri toprağa bağlayan, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm. “*Ot, kökünün üstünde göverirdi*.” BTÜ81 2. Bazı şeylerde dip bölüm. “*Berber Reşit'in burun köklerine akmış kurnaz gözleri, Zekâi'nin sözü nereye vardırmak istediğini anlayarak parlamaya başladı*.” HÇ310 3. Dip, temel, esas. “*Çok geçmeden Nuranların yaşamını kökünden değiştiren olay patlak vermeseydi…*” SBK52 4. Bir şeyin başlangıç noktası. “*Ama o, taraf tutmayı kendi çıkarı dışında bulduğu için, kökleri ta Numan Rüştü Bey'le Kadir Ağa'ya kadar uzanan bu zıtlığı anlamaz görünüyordu*.” CEM38 **kök söktür-** uğraştırmak, güçlük çıkarmak. “*... bin bir zulüm, bin bir işkenceyle zavallılara kök söktürürlerdi*.” TD15 **kökünden hallet-** herhangi bir konuyu veya sorunu temelden çözümlemek. “*Sonra bu işi kökünden hâlle karar verdi*.” DK156 **kökünü kazı-** bir daha üreyemez duruma getirmek, hiçbir kalıntısını bırakmamak, yok etmek. “*Çiftliği basmak, Hanım'ı, yeni doğmuş çocuğunu, yani Muzaffer'in varislerini temizlemek, yeryüzünden bu ailenin kökünü kazımak*!” KAÇ83

köklü *sf*. Kökleşmiş, iyi yerleşmiş, kalıcı olan, kökten, cezrî, esaslı. “*Habip'in içinde köklü bir dalgalanma oldu*.” KAÇ57

köksüz *sf*. 1. Kökü olmayan. “*Köksüz bir ağaca döneli beri, ağaç, herhangi bir ot gibi yaşıyordu*.” SBK143 2. Temeli, dayanağı veya aslı olmayan. “*İnsan böyle köksüz, istikbali garantisiz işlere güvenip de evlenebilir mi*?” DK153

kökten *sf*. Yüzeyde kalmayıp derine inen, asıl

konuyu da içine alan; radikal. "*... bu sıkıntıyı kökten kurutabilmek, onu neşelendirmek için geç kalmış bir huzursuzluk duyuyordu*." DE29

köle *a.* Birinin emri altında bulunan, özgür olmayan kimse. "*Biz şurda birer ameleyiz, köleyiz*." BTÜ236 **kölen olayım!** yalvarırken söylenen bir söz. "*Kölen oluyum*!" GR206 **köleniz** yakınlarından söz edilirken saygıyla söylenen söz. "*Oğlum, köleniz beyim*!" ÇK95

kömür *a.* Karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişmelere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt; kara elmas. "*Bulgaristan'dan kendi hesabıma kömür getirtir, toptancılık yapardım*." EK216 **kömür mömür*** kömür falan. "*Ocağa kömür mömür ata ata giderik, beleş beleşine*." SAR85

kömür sobası *a.* Sadece kömür yakılmasına elverişli bir soba türü. "*Recep Cıva da dosyayı kömür sobasına atmış, bir anda dosya harıltıyla yanmaya başlamıştı*." YD243

kömürcü *a.* Kömür alıp satan veya odun kömürü yapan kimse. "*Ulan kömürcü, tart on kilo kömür*!" GR220

kömürcülük *a.* Kömürcünün yaptığı iş. "*Yarından tezi yok, inmeli limana, kahvedekilerden öğrenip kâtiplik mi olur, lostromoluk mu hatta kömürcülük mü basıp gitmeliydi*." EB87

kömürlük *a.* Kömür saklanan veya konulan yer. "*Yuvalarından fırlamış kıpkırmızı gözleriyle yüklük, odunluk, kömürlük, fare deliklerine kadar kontrol eder, zampara arardı*." SUÇ9

kömürsüz *sf.* Kömürü olmayan. "*Az sonra doğacak güneş hayattı; odunsuz, kömürsüzlerin sahibiydi*." EVO348

kömürsüzlük *a.* Kömürsüz olma durumu. "*Kira derdi, kömürsüzlük, arteryoz kloroz filan unutulmuş, dünya gailelerinden sıyrılınmıştı*." GR61

kömüü* *a.* Çocuk dilinde kömür. "*Kömüü yakıyoduk*." EKM108

köpek *a.* 1. Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan; kapik (I), it. "*Köşe başındaki elektrik direğinin dibine uyuz bir köpek kıvrılmış, uyuyordu*." GR151 2. Aşağılık niyetlerle yaltaklanan veya davranışları kötü olan kimse için kullanılan bir sövgü sözü. "*İhsan Efendi neden sonra, vay namussuz, diye içini çekti, vay rezil köpek*!" SUÇ152 **köpek gibi** çok yaltaklanan. "*Haftalığımı aldım mı başlarsın ama köpek gibi yaltaklanmaya*." BFV5

köpek dişi *a.* Azı dişleri ile kesici dişler arasında, iki yanda ve altlı üstlü birer tane bulunan sivri diş. "*O günden sonra köpek dişini göstermedi*." HÇ264

köpekleş- Onurunu yitirip yaltaklanmak. "*Şaklar ama Jön de babasının karşısına geçti mi köpekleşir, hemen kaçma yolları arar, bulur, sıvışıverirdi*." SBK37

köpeklik *a.* Köpek gibi davranma. "*Ya bu işi kıvırıp imkânlara sahip olacak ya da tekme yiyen köpeklikten kurtulamayacaktı*." DE241

köpoğlu 1. *a.* Kurnaz, işini bilen, düzenbaz, açıkgöz, uyanık kimse. "*Bizim karı hem sapına kadar Osmanlı'dır hem de zeki köpoğlu*." KP72 2. *ünl.* Hakaret içeren bir seslenme sözü. "*Bir de köpoğlu babaları varmış*." KAÇ101

köpoolları* *ünl.* Köpoğlu. "*Burayı İtalya yahut Fransa sanmış köpoolları!*" GR12

köprü *a.* Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı. "*Sonra köprü üzerinde rastladığı, mavi yakalı, kırmızı naylon yağmurluklu genç kadının bakması*." EB39 **köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı derler** `kişi işini gördürünceye kadar yardım beklediği kimseyle iyi geçinir` anlamında kullanılan bir söz. "*Köprüyü geçene kadar ayıya dayı demesini öğren*!" YD224

Köprü* *öz. a.* İstanbul'da Fatih ilçesiyle Galata semtini birleştiren köprü. "*... Köprü'den vapura atlayıp çoluk çocuk, adalara kadar uzanamamanın, üç arkadaşla neşeli birkaç kadeh atamamanın sıkıntısı geçti*." YD181

köpük *a.* 1. Sabun, deterjan vb.nin suda erimesinden oluşan beyaz kabarcık. "*Etrafa neşeli köpükler saçılıyordu*." CEM83 2. Çalkanan, kaynatılan, mayalanan, yukarıdan dökülen sıvıların üzerinde oluşan hava kabarcıkları yığını. "*Altın sarısı biranın üzerinde bembeyaz bir köpük yükseldi*." EB154 3. Hayvanların, bazı kez de insanların ağzında görülen salyamsı kabarcıklar. "*Dudakları patlamış, ağızları köpük içinde, yorgun, yılgın*

insanlar bir haftalık emeklerinin karşılığını almaya gidiyorlardı." BTÜ278 **köpük gibi** beyaz, hafif ve köpük görünümlü. "*Martılar gökten denize, denizden göğe doğru birer parça köpük gibi inip kalkıyorlardı*." BE53

köpüklen- Üstü köpük bağlamak. "*Bahçenin bir kenarında, güneşli suyu taş bir yalağa dökülen, döküldükçe köpüklenen bir çeşmemiz vardı*." BE2

köpüklenme *a*. Köpüklenmek işi. "*Kesik kesik solumaya, ağzı köpüklenmeye başladı*." İDG73

köpüklü *sf*. Köpüğü olan, köpüklenen. "*Ağızları köpüklü, kuvvetli atların nal sesleri her şeyi örttü*." BE11

köpüksüz *sf*. Köpüğü olmayan, köpüklenmemiş. "*Ayrı ayrı döv, ele; yüz yirmi dirhem köpüksüz asel, yani balla macun yap…*" SUÇ45

köpür- 1. Köpük yapmak, köpük oluşmak, köpük çıkararak kabarmak. "*Küllü suda sabun gayet iyi köpürüyordu*." CEM83 2. Çok kızmak, birdenbire öfkelenmek, feveran etmek. "*Vay sen misin herif, bir öfkelendi, bir köpürdü*." AY143

köpürt- Köpürmesini sağlamak. "*Ellerini köpürtürken 'Ben de senin gibiyim Nursen!' diye geçirdi*." EB170

köpürtme *a*. Köpürtmek işi. "*... tombul, kocaman avuçları içinde ufacık kalan sabunu köpürtmeye çalışıyordu*." GR181

köpürtülüş* *a*. Köpürtülmek işi. "*Adamın ... fırça sabunla sert sakalların köpürtülüşü sanki olağanüstü bir şeydi çocuk için*. KAÇ136

kör (Far.) 1. *sf*. Görme engelli. "*Gözleri de kördü*." BK366 2. *sf*. Keskinliği yeterli olmayan. "*Kör bıçakla enselerinden kesmeli*!" BTÜ219 3. *sf*. Arkası tıkalı olan veya işlek olmayan. "*Genç adam arabasını kör bir sokağa park edip indi*." BFV205 4. *sf*. Az aydınlık veren. "*Tavan arasındaki odamda, kör bir idare lambasının sarı ışığında ıstırap çekmek istiyorum*!" DE120 5. *sf*. Olguları sezme ve kavrama yetisi, dikkati olmayan. "*Ama ne yapalım, bu işleri politikaları için kurcalayanlara kör bir araç olmaktan kendini kurtaramıyor*!" YD199 6. *öz. a*. Bir lakap. "*Hacı Ali'nin avradı Kör Hürü, huğun köşesinden çıkan erini görünce dövünmeye başladı*." EKM48 **kör bakanın kör alıcısı olur** `herkes dengiyle iş yapar` anlamında kullanılan bir söz. "*Kör bakanın kör alıcısı olur*." EK80 **kör değneğini beller gibi** hep aynı biçimde davranıp hiçbir yenilik veya değişiklik yapmayacak biçimde. "*Körün değneğini bellediği gibi, o da ya sevdiği adam ya da annesinin evi…*" SBK311 **kör itin öldüğü yer** çok uzakta olan yer. "*Sabah sabah kör itin öldüğü yerlerde işim yok*." EVO83 **kör olası (veya olasıca veya olsun)** bir ilenme sözü. "*Bu kör olasıca kız bakkalın, manavın, sebzecinin çıraklarıyla konuşuyor*." KK6

kör boğaz *a*. Doymak bilmez mide. "*Yetmiyor mu bunca yıl sizin kör boğazınız için Anadolu'nun kuş uçmaz, kervan geçmez istasyoncuklarında ömür tükettiğim*?" EB9

kör kuyu *a*. Suyu kurumuş, su çıkmayan, susuz kuyu. "*Neriman'ı ya alıp uzaklara, çok uzaklara götürmüşler ya da gırtlağını sıkıp bir kör kuyuya atmışlardı*." YD348

kör şeytan *a*. Kötü kader. "*Anladık canım, kör şeytan, şeytanı lain…*" ÇK95

kör topal *zf*. Yarım yamalak, iyi kötü idare edecek biçimde. "*Pederden kalanlarla evi kör topal geçindirmeye çalışan validenin…*" ARK1

kördüğüm *a*. 1. Çözülemeyen, ilmiksiz düğüm. "*Bezin kördüğümünü çözdü*." KAÇ168 2. Çözülmesi hemen hemen imkânsız olan sorun. "*Birdenbire mavi tulumlu dostumu ve bu tarzdaki düşüncenin insanı kördüğüm etmekten başka bir şeye yaramayacağı sözünü hatırladım*." AY183

körel- Değer, önem veya yeteneğini yitirmek. "*Nefsim köreldi be*!" BTÜ281

körelt- Körelmesini sağlamak. "*Sayende nefsimizi köreltirdik bir iki...*" BTÜ302

körkütük *sf*. Aşırı derecede (sarhoş, âşık vb.). "*Şayet gecenin bir vaktinde kapı sert sert çalınıp içeriye körkütük sarhoş patron girip metresine karşı takındığı tavrın hesabını sormasaydı gene de bu şekilde samimiyet sürüp gidecekti*." GAV197

körlen- Kesmez, işlemez veya yararlanılmaz duruma gelmek; körleşmek. "*Burada kalıp körleneceğine, kendisiyle gelsin, gitsinler İstanbul'a, filmcilere bir görünsünler, deste deste paraları alıp keyiflerine baksınlardı*!" EVO343

körlenme *a*. Körlenmek işi, körleşme. "*Ocağın ikinci kez körlenmesiyle yeniden güçlenen gaz lambasının sarı ışığında, gözleri ateş saçıyordu sanki*." VV383

körleş- 1. Kesmez, işlemez veya yararlanılmaz duruma gelmek; körlenmek. "*Ocaksa körleşmişti*." BTÜ144 2. Değer, önem veya yeteneğini yitirmiş duruma gelmek. "*Fabrikanın aşağısındaki yol onarılmak için trafiğe kapatıldı kapatılalı körleşti âdeta*." EB244

körleştir- Körleşmesine yol açmak. "*Toz bulutları tavandaki ufacık ampulün sarı ışığını körleştiriyordu*." BTÜ60

körlet- Değer ve yeteneklerinin yitirilmesine sebep olmak; körlemek. "*Can sıkıntısı, sanki içindeki canlılığı körleten bir pastı da şarap bu pası silip götürmüştü*." SBK246

körlük *a*. Görme engellilik. "*... Süleyman gözünün körlüğünü, kamburluğunu filan unutur, içi cıvıl cıvıl, güler söylerdi*." SAR90

köroğlu *a*. Kocanın karısına verdiği ad. "*Senin köroğlu da çalışıyor mu*?" CEM11

Köroğlu* *öz. a*. Türk dünyasında hikâyeleri anlatılan ve okunan Türk halk ozanı. "*Köroğlu'nun eli yatağanının sapında, Ayvaz'ın kucağında saz*." MUR161

körpe *sf*. 1. Çok genç (kimse); taravetli. "*Ayten ortalarında dal gibi, körpe, en çocuklarıydı*." KÜÇ60 2. Henüz bozulmamış, yıpranmamış. "*Ben bu körpe aşkın katili olamam, kaçınırım bundan*!" YD285

körpecik *sf*. 1. Çok körpe, çok taze. "*İki yandaki yemişçi dükkânlarını, vitrinlerindeki çengellere körpecik asılı süt kuzularını…*" KÜÇ22 2. Çok genç. "*Ne diye yazının körpecik kızına gerdek gecesi ayağına bastırırsın*?" EB41

körpelik *a*. Körpe olma durumu; taravet. "*Kendini koyuverse, Nuran olanca dişiliği ve körpeliğiyle gelip yerleşecekti*." SBK183

körük *a.* 1. Ateşi canlandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfleyen araç. "*Murtaza küplere binmiş, gövdesinin hemen bütün tüyleri bekçi giysisinden dışarı uğramış, demirci körüğü gibi soluk soluğaydı*." MUR94 2. Bazı araçların açılıp kapanabilir üst üste katlanmış bölümü. "*Topal Nuri faytonun körüğünü kendine siper alarak dışarıya bakıyordu*." KT138

körükle- 1. Kızıştırmak, şiddetlendirmek. "*Onlar mı körüklüyorlardı*?" KY88 2. Harekete geçirmek, ajite etmek. "*Abla, çirkin ama her hâliyle güçlü bir dişi kartal gibi, evin üstüne kanatlarını germiş, annesini de buna inandırmış, körüklemişti*." EB257

körüklen- Körükleme işine konu olmak veya körükleme işi yapılmak. "*Halkın durup dururken, kendiliğinden ayaklanmasından değil, heyecanlarının körüklenerek kışkırtılmasından çekiniyordu*." ÜÇK576

körükleyebil- Körükleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Nişanlını elinden aldı. Namusunu temizle diye körükleyebilirlerdi*." HÇ159

körüklü *sf*. Körüğü olan. "*Hızla geçen taksiler, keruse denen körüklü faytonlar, korna ve arabaların çan sesleri...*" EVO27

kös (Far.) *a*. Savaşlarda, alaylarda at, deve veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermek için kullanılan büyük davul. "*Masası başında kös dinlemişçesine oturuşunu, o kadar terslediği hâlde tavırlarındaki dikliğin kırılmayışını unutamıyordu*." DK173 **kös dinle-** türlü olaylar yaşadığı için bilgi ve deneyim sahibi olarak benzer veya daha basit olaylar karşısında aldırış etmemek. "*Duymuyor, duysa bile kös dinlemiş herif, aldırmıyor, karşıda, yarım soluna düşen denize bakıyordu*." YYB79

kös kös *zf*. Başı önde, sağa sola bakmadan yorgun, üzgün, düşünceli bir durumda. "*Cevriye'yse kös kös dinliyordu*." SÇ222

köse (Far.) 1. *sf*. Bıyığı, sakalı çıkmayan (erkek). "*Birincinin aksine, çok zayıf bir köseydi*." KT53 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Köse Hasan sulu kozaya verilmişti*." BTÜ61

köse sakal *a*. Çok seyrek sakal. "*Seni bir ben bilirim bir de köse sakalının altındaki şeytan*." BTÜ72

kösele (Far.) 1. *a*. Ayakkabı tabanı, bavul, çanta yapımında kullanılan, büyükbaş hayvanların işlenmiş derisi; gön. "*Makine de var, kösele de kalıplar da*." EVO108 2. *sf*. Bu deriden yapılan. "*Bir defa, görünüşleri itibariyle çift kösele pabuçlar gibi kaba, çokluk saygısız, zaman zaman da küstah olurlar*." BK365

köselik *a*. Köse olma durumu. "*Köseliğine bakmadan, dedi*." KK74

kösemen *a*. Yol gösteren kılavuz. "*Kışkırtılmış kalabalıklar asıl istediklerini değil de kösemenlerinin arzularını haykırıyorlar*." ÜÇK511

Köseoğulları* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*Köy yerinde bize Köseoğulları derler*." BTÜ70

kösnük *sf*. Eş isteme dönemi gelmiş (hayvan). "*Cebimden harcamış kösnük*." CEM42

köstek *a*. Saat, kılıç, anahtar vb.nin ucuna takılan zincir. "*Adam, saatinin gümüş kösteğiyle oynuyordu*." GK54

köstekli *sf*. Kösteği olan. "*Bir kıyıya ilişti, altın köstekli saatini çıkarıp baktı*." MUR286

köstü (Der.) *a*. Köstebek. "*Kör köstü gibi yumulmuşsun yemeğe yine*." BTÜ72

köşe (Far.) *a.* 1. Birbirini kesen iki çizginin, iki düzlemin oluşturduğu açı, zaviye. "*Filiz boynunu bükerek sedirin köşesine ilişti, artık onların sözüne karışmadı*." BFV168 2. İki duvarın birleştiği girintili veya çıkıntılı yer. "*Koltuğu o köşeye götürüp yerleştirdi*." SBK297 3. İki sokağın veya caddenin kesiştiği yer, büküç. "*Hızlı adımlarla evden uzaklaşıyor, köşeler dönüyorum*." AY164 4. Bölüm, yer veya yan. "*... tavukların bizi görüp ürkmeyeceği bir köşeye saklanırdık*." BE15 5. Kuytu, tenha veya ücra yer. "*Her zamanki gibi, yarı karanlık bir köşede dudaklarının rujunu silmiş, başlarına örtülerini almışlardı*." EB48 6. Kimsenin kolay kolay uğramadığı yer. "*Neydi o han köşelerindeki rezilliğimiz*?" EVO301

köşe başı bk. köşebaşı. "*Her köşe başında duruyor, pespembe, tertemiz, minnacık burnuyla köşeyi kokluyor, sonra da art ayağını kaldırıp...*" SAR127

köşe bucak *a*. Bulunulan yerin her tarafı, her yer; ocak bucak. "*... ille köşe bucağa gizlenip kimseye göstermeden iki dürüm yufkanın arasına koca bir peynir parçasını ufalar, yayar, üzerine maydanoz ekeledikten sonra sokum yapıp yemekten hoşlanırdı*." EKM102 **köşe bucak kaç- (veya saklan-)** kimseye görünmek istememek. "*... borçlarını ödememenin verdiği utançla köşe bucak kaçıp yol değiştirme karşılığı yediği bir, pek pek iki kap yemek değil miydi*?" MM238

köşe kapmaca *a.* Çocukların köşeleri tutup bunları birbirlerine kaptırmamaya çalışarak oynadıkları oyun. "*Onunla yatmak değil de saklambaç, beştaş, köşe kapmaca oynanabilir*." KÜÇ21

köşe minderi *a*. Köşeye yerleştirilmiş kabarık büyük minder. "*Şark üslubunca döşeli odasının köşe minderine kendini bırakır...*" GR187

köşe taşı *a*. Binalarda tek parça biçiminde köşeleri tutan taş. "*Ona ettiğim bedduaları şu köşe taşına etseydim, taş kül ufak olurdu*!" BE85

köşebaşı *a.* Bir sokağın başka bir sokakla veya caddeyle kesiştiği yer. "*Erol kart karıyla Küçücük'e yıldırım gibi yetiştiği sıra, Altındiş köşebaşından bakıyordu*." KÜÇ63

köşeleme *zf*. Köşeye çapraz gelecek bir biçimde. "*Yine elleri arkasında, odanın içinde köşeleme gidip geliyordu, şıp, durdu*." ÖE67

köşeli *sf*. Köşesi veya köşeleri olan. "*Asım Ağabey, kaç köşeli bu, kaç köşeli*?" YD126

köşk *a.* Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır. "*Komşu köşkün güzel bir kızı var, Zühal*." İDG71

köşker (Far.) *a*. Yemenici, ayakkabı tamircisi. "*Köşker Duran'la ötekiler de gelir*." EVO160

kötek (Far.) *a*. Bir insanı veya bir hayvanı dövme işi; dayak (I). "*Sözü daha fazla uzatsa köteği yiyeceğinin resmiydi*." YYB144 **kötek ye-** dövülmek, dayak yemek. "*Sözü daha fazla uzatsa köteği yiyeceğinin resmiydi*." YYB144

köten (Der.) *a*. Pulluk, büyük saban. "*Topal Eskici zanaata karşı çok yatkın olduğundan, kunduracılığı bırakıp köten demiri ... döküm işleri derken Nişan'la birlikte kalfa olup çıktı*." EVO13

kötü 1. *sf*. İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoşa gitmeyen, fena, iyi karşıtı. "*Şerefsizim Komiser Bey Ağabey, hiçbir kötü niyetim yoktu*." MUR47 2. *sf*. Zararlı, tehlikeli. "*Mahkûmlara kötü insanlar derler bir de*." ÇK72 3. *sf*. Korku, endişe veren. "*Kötü bir maksadı olsa gitmez, bir bahane uydururdu*." EVO206 4. *sf*. Kişi veya toplum üzerinde olumsuz etkileri olan. "*Başladım ama buraların kötü bir usulü var*." OK33 5. *sf*. Kaba ve kırıcı. "*Ulan farz et ki ağzımdan kötü bir küfür kaçtı, ne çıkarmış bundan*?" EVO102 6. *zf*. Aşırı, çok. "*Ooooof beli amma da kötü ağrımıştı*!" KAÇ25 **kötü kötü düşün-** üzüntülü düşüncelere dalmak. "*O, başını iki avucu içine almış, kötü kötü düşünmekteydi*." EK293 **kötü mötü*** kötü falan. "*Cahal oğlan, uygunsuz işlere katışır, kötü mötü bir yerlere gider mider, baştan maştan çıkar Allah vermeye...*" EKM137 **kötü ol-** 1. olumsuz bir durum almak. "*Aç acına yol yürünmez. Adam kötü olur*." BTÜ281 2. kadın kötü yola düşmek. "*Kötü oldu benim annem*." EK198 **kötü söyle-** birtakım olumsuz, beğenilmeyen, istenmeyen tutum ve davranışları olduğunu söylemek, kötülemek. "*Kızın yanında beni kötü söyleteceksin*!" GR99 **kötüye kullan-** yetkisini yasalara aykırı yolda kullanmak. "*Vazifemizi kötüye kullanarak kelepçenizi çözmüştük ya*?" ÜÇK309

kötü göz *a*. Baktığı kimseye zarar veren veya nazar değdiren göz, kem göz. "*Korkmayın, hiç kötü gözüm yoktur*." SAR72 **kötü gözle bak-** 1. bir kimse için iyi olmayan düşünceler beslemek, bunu belli edercesine bakmak. "*Bilmiyorum ama kalabalık insanların hep bir arada çalıştıkları, insana kötü gözle bakmaya fırsat bulamadıkları bir yerlerde...*" BFV260 2. cinsel duygu ile bakmak. "*İyi ama şekerim, insan sevgilisinin arkadaşına kötü gözle bakar mı*?" EK208

kötü haber *a*. Kötü, üzücü veya sıkıntı yaratan haber, kara haber. "*Kötü haberler alıyordu dünyadan radyolar*." DHV317

kötü kadın *a*. Toplumda cinsel ilişki açısından geçerli olan ahlak kurallarına uymayan kadın; fahişe. "*Kötü kadın olmamdan korkuyormuş*." SM186

kötü kadınlık* *a*. Kötü kadın olma durumu; fahişelik. "*Daha doğrusu, annesini kötü kadınlıktan kurtarıp oğluna kavuşturmak*!" EK300

kötü kalpli *sf*. Herkesin kötülüğünü isteyen, başkaları için kötülük düşünen; fena kalpli. "*Çok kötü kalpliyim*!" EB61

kötü kalplilik *a*. Kötü kalpli olma durumu; fena kalplilik. "*Bütün kötü kalplilik, melanet kendi kocasındaydı*." KT246

kötü yol *a*. Yasalara ve ahlak kurallarına aykırı hayat tarzı. "*Kötü yola düşmeyeceğim*." SBK328 **kötü yola düş-** yasalara veya ahlak kurallarına aykırı bir hayata karışmak. "*Kötü yola düşmemem lazım*." TD85 **kötü yola sap-** doğruluktan ayrılıp istenilmeyen ve yanlış işler yapmak. "*Benimki geneleve düştü, kötü yola saptıysa suç neden onun olsundu*?" ARK171 **kötü yola sürükle-** yasa dışı, uygunsuz veya hoşa gitmeyen bir yaşayış içine sokmak. "*İşyerlerindeki usta, ustabaşı ya da kâtip karılar, namusuyla çalışmak, evinin nafakasını kazanmaktan başkasını düşünmeyen erkekleri kötü yola sürükler…*" TD3

kötüle- Biri veya bir şey için olumsuz, aşağılayıcı, hoş olmayan sözler söylemek; çamurlamak. "*Annesi uzun uzun Ayten'i de teyzesini de kötüledikten sonra, 'Ben Müslüman bir kadınım.' dedi*." KÜÇ50

kötüleme *a*. Kötülemek işi. "*Kimseyi kötülemede bulunmam*." HÇ49

kötülen- Kötüleme işi yapılmak veya kötüleme işine konu olmak. "*Kadının içi kötülendi, duvara dayandı*." SAR32

kötüleş- Kötü duruma gelmek. "*Kötüleşir an be an*." MUR337

kötüleşme *a*. Kötüleşmek işi. "*Heriflerle kötüleşmeye gelmez*." KT135

kötüleyiş *a*. Kötülemek işi. "*Yıllar yılı yerlilerin kötüleyişinden öğrenmişti ki, fellahlar Allah'ın kulu değildir*." VV150

kötülük *a.* 1. Kötü olma durumu; fenalık, kemlik, habaset, seyyie, şenaat, şer. "*Ben seninle kötülüğüne mi konuştum*?" BTÜ130 2. Zarar verecek davranış veya söz. "*Benden ne kötülük gördün şimdiye kadar lan*?" BTÜ263 **kötülük et- (veya yap-)** kötü davranmak, zarar vermek. "*Sana kötülük mü yaptık*?" SÇ97

kötürüm *sf.* 1. Yaşlılık veya sakatlık sebebiyle yürüyemeyen, ayağa kalkamayan (kimse), oturak. "*Bir kadın, herhangi bir kadın sağır, kör, dilsiz hatta kötürüm önüne çıksa...*" BK337 2. Yürüyemeyecek derecede sakat (bacak). "*Lakin kötürüm bacakları…*" EKM97

köy (Far.) *a*. Belediye teşkilatına sahip olmayan, ortak veya özel malları bulunan, nüfusu iki binden aşağı olan, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi; köylük yer, köy yeri. "*Bizim köyde bir Muhsin Usta vardı*." KAÇ175 2. Böyle bir yerleşim biriminde oturan halkın bütünü. "*Bütün köy seni konuşuyor*!" KAÇ143 **köy möy*** köy falan. "*İşte on sekizime bastım, köy möy bilmem*." BE85

köy ağası *a*. Köyde malı, toprağı çok olan, sözü dinlenen kimse. "*... bir kıyıda içki içmekte olan köy ağasının yeğeninden meze alıyor, kadehinden rakı yudumluyorlardı*." SÇ230

köy ekmeği *a*. Tandır, sac, fırın vb.nde pişirilen bir pide türü veya somun. "*Kıl torbasından çıkardığı bir parça köy ekmeğini muntazam parçalara böldü*." EKM110

köy imamı *a.* Köydeki camide görevli imam. "*Bir gün Kabak Hafız diye genç irisi, kendisiyle akran bir köy imamı karşısına çıkıp uzun uzun konuşmasa, konuşma sırasında da müşküllerini çözmeseydi, Topal Nuri, çırçır kâtibi değil, belki de Doğulu, basit bir halk filozofu olup kalacaktı*." KT13

köy meydanı *a.* Genellikle köyün ortasında bulunan geniş alan. "*Köy meydanlarından birinde pis sulu, suları tüm yosun tutmuş, kocaman bir kuyu*." KAÇ46

köy muhtarı *a.* Köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimse; muhtar. "*Annesinin ta babadan, dededen kalma beşibirliklerini köy muhtarına bozdurup bir tahta saban, iki öküz uydurdu*." MUR13

köy odası *a.* Köylülerin çeşitli toplantılar yaptıkları veya konukların köyde kalması için hazırladıkları yer; oda. "*Karnı şiş avradını köy odasında koyup gelmiş*." ÇK74

köy yeri *a.* Köy. "*Nolacak, köy yeri işte*!" BTÜ145

köyce* *a.* Köyde konuşulan dil, köylü dili. "*Şunlarla tıpkı onların köycesiyle konuşurdu*." BTÜ53

köycül* *sf.* Köy şartlarını ve iklimini yansıtan (roman, öykü). "*Yaşar Kemal romanının o köycül, o dağcıl, yarı vahşi doğasının renk cümbüşüne ulaşıyor*." BFV246

köylü 1. *sf.* Köyde yaşayan veya köyde doğmuş olan; rustai. "*Köylü, doktorlara söverek anlatıyordu*." ÇK74 2. *a.* Aynı köyde oturan kimselerin birbirine göre her biri, köydeş. "*O oğlan işte, bizim köylü*." GK31 3. *a.* Köy halkı. "*Köy yeri, köylüler kafasından uğultuyla geçiyordu*." BTÜ63

Köylü* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Berbat, Kaptan'dan aşırdığı Köylü paketlerinden birini çıkardı*." YK55

köylü kurnazlığı *a.* Kendi çıkarı için edinebildiği basit bilgi ve az deneyimle başkalarını aldatma işi, kasaba kurnazlığı. "*Köylü kurnazlığıyla kendisi uydurmuştur*." GR131

köylüce* *sf.* Köyce. "*Neden dirsen, bizim zilli köylüce konuşmaya kızar*!" GK298

köylük *a.* Köy bulunan yer. "*İçinden değel, köylüğünden*." SAR87

köylülük *a.* Köylü olma durumu. "*Vallaha, herkesin evendiliği de köylülüğü de kendine*!" GR23

köz *a.* Küçük kor parçası. "*Kömürler yandı, köz oldu.*" SUÇ239

kral (Sırp.) 1. *a.* En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse. "*Çalışır idi kral aleyhinde*." ARK250 2. *a.* Çok başarılı ve zengin iş adamı. "*Kaçak içki kralı*!" SÇ153 3. *sf.* Üstün, çok iyi. "*Ulan ne kral günlerdi be*!" ARK9 **kraldan çok kralcı ol-** birinin davasını ondan çok savunur olmak. "*Zekâi Bey, kraldan çok kral taraftarlıklarıyla tanınmış bazı isimler hakkında bilgi istedi*." HÇ75

Kral Faruk* *öz. a.* I. Faruk, 1936-1952 arasındaki Mısır kralı (1920-1965). "*Kral Faruk, pezevenk*!" BK307

kraliçe (Sırp.) *a.* 1. Kral karısı veya krallığı yöneten kadın; ece. "*Arkasından küstah tavırlarıyla veliahtlar, daha arkada kraliçeler, prensesler…*" SM129 2. Kendi cinsleri arasında herhangi bir bakımdan üstünlüğü olan kadın. "*Evet, öz kardeşiydim güzellik kraliçesi Lükres'in.*" BK303 **kraliçe gibi** gösterişli ve ağır giyinmiş, güzel (kadın). "*Geliyordu, arkadaşlarının arasında, servi boyuyla kraliçeler gibi geliyordu*!" EB47

krallık *a.* 1. Kral olma durumu, kraliyet. "*Evde krallığımı ilan ettim*." BE22 2. Kral tarafından yönetilen devlet ve bu devletin toprağı. "*Maksadı, isterdi yıkılmasını krallığın*!" ARK250

krampon (Fr.) *a.* Futbol ayakkabılarının altındaki, çimende rahat hareket etmeyi sağlayan, deri veya sentetik kabara; tutmalık. "*Yamalı futbol topları, yırtık pırtık, üstelik de kir içindeki yeşil beyaz formalarla şortlar, kramponları düşmüş çamur içinde top ayakkabıları, şu bu köşede yığılı duruyordu*." MUR88

krank (İng.) *a.* Bir motorda biyellerin doğrusal hareketini dairesel harekete çeviren dingil. "*Tesviye etmekte olduğu krankın başından öfkeyle kalkan eli yüzü kara bir makinist…*" BTÜ167

kravat (Fr.) *a.* Bir ucu ince, diğer ucu daha geniş, gömlek yakasının altından geçirilerek önde üçgen biçiminde bağlanan, özel kumaştan yapılan giysi aksesuarı; boyun bağı, medeniyet yuları. "*Kravat, bağlanır*." DHV322 **kravat mıravat (veya muravat)*** kravat falan. "*Kemik gibi sert yakalıklar, kravat mıravat...*" GK279

kravatlı *sf.* Kravatı olan, kravat takmış olan. "*Komiserin odası tanımadığı birtakım boynu kravatlılarla doluydu*." OK61

kravatsız *sf.* Kravatı olmayan, kravat takmamış olan. "*Kravatlı beyefendilere göre, kravatsızlar elbette uluorta fikir beyan etmemeliydiler*." ÖE118

kredi (Fr.) *a.* 1. Borç ödemede güvenilir olma durumu. "*Onların büyük toprakları var. Bankada kredileri*." KAÇ125 2. Ödünç alınan veya verilen mal, para. "*Ben size kefil olur, krediyle mal verdiririm.*" DK196 3. Güven, saygınlık, itibar. "*Şuncacık kredisi yok dayısının yanında*." VV58 **kredi aç-** 1. birine peşin para istemeden belirli bir ölçüye kadar mal vermeyi kabul etmek. "*Bize kredi açıp açmayacağına gelince...*" AY127 2. ödünç para vermek. "*Herif milyoner, fabrikatör üstelik. Bize iki milyon kredi açıyor*." YD186 **kredi kırk beş ol-*** önemli, saygın, saygıdeğer, hatırı sayılır olmak. "*Hay Allah, meğer kredi kırk beşmiş de haberimiz yok*." KK41 **kredisi düş-** güvenilirliği, saygınlığı yitmek. "*Sık dişini, dedi Gazi, kredimizi düşürmeye boş ver*." AY135

krem (Fr.) *a.* 1. Tene yumuşaklık vermek veya güneş, yağmur vb. dış etkilerden korunmak için sürülen koyu kıvamlı madde. "*Günde birkaç sefer laf olsun diye eczaneye uğrar, laf olsun diye çeşitli kremler, losyon Es'ler alırdı*." MM143 2. Açık saman rengi, krem rengi. "*Az sonra kızı Neriman'ı ... kremin daha koyusundan kostümüyle genç bir adam, ağaçların arasından çıkmış, geliyordu*." YD350

Krem Pertev* *öz. a*. İlk Türk eczacılarından olan Ethem Pertev tarafından üretilmiş bir cilt kremi. "*Ünal ... Krem Pertev kutusunu çıkardı*." EVO270

krem rengi *a*. Saman renginin bir veya birkaç ton açığı; krem, açık saman rengi, balköpüğü, bal sarısı. "*Kös kös giderken sokağın sonunda şoo apartuman yok mu? Krem renk boyalı*?" GR219

krema (İt.) *a*. Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda ince bir tabaka biçiminde toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman; kaymak. "*Makineden geçirilip kreması alınmış yoğurttan yapılma imansız ayrandı*." BTÜ193

kremli* *sf*. Krem sürünmüş olan. "*Eskilerden Nazlı diye bir dümencisi vardı. Elli beşlik. Rastıklı, sürmeli, pudralı, kremli...*" YD137

krep (Fr.) *a.* Çok bükümlü iplikle dokunmuş bir tür ince kumaş. "*Ulan senin babanı biz zamanında eve kapatır da başına krep atıp avrat niyetine oynatırdık*." EVO8

kriko (İt.) *a*. Ağır bir yükün kaldırılmasını veya otomobil vb. taşıtların yerden yükseltilmesini sağlayan alet; kaldırıcı. "*Usta levyeyi istemiş, krikoyu istemiş de birde götürmüş*." BTÜ27 **kriko miriko*** kriko falan. "*Kriko miriko, levye mevye patırdatıyorsun*." BTÜ25

kristal (Fr.) 1. *a.* Bir maddenin atom veya moleküllerinin art arda tekrarlanmasından ve belirli bir kurala göre sıralanmasından meydana gelen, simetrik olarak birleşmiş düz satıhlar biçimindeki katı madde; billur. "*Buzdolabından likör şişesiyle billur kadehleri çıkardı, masanın kristaline dizdi, doldurdu*." HÇ80 2. *sf.* Billurdan yapılmış. "*Yalnız Temür Ağa ve Temür Ağa kadar hatırlılar için saklanan kristal sürahi...*" EVO180

Kristal* bk. Kristal Gazinosu. "*Sarayburnu'na, Kristal'e, Tepebaşı'na götürürüm şerefsizim*." DK54

Kristal Gazinosu* *öz. a.* İstanbul Taksim Meydanı'nda bulunan eski bir gazino. "*Kristal gazinosunun bulunduğu bloğun yanındaki durakta indiler*." DK129

Kristal Lokantası* *öz. a*. Kristal Gazinosu. "*Çek oğlum dedi arabacıya, şu oto taksi durağının ordaki Kristal Lokantası'na*." GR53

kriz (Fr.) *a.* 1. Bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk; bunalım, akse. "*Krizi mi tutmuştu*?" ARK64 2. Bir şeye duyulan ani ve aşırı istek. "*Lokantacının ikramı küçük Yeni Rakı'yı çoktan bitirmiş, yenisini bulamadığı için de krizi tutmuştu*." MM98 3. Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem; bunalım, buhran. "*Memlekette bütün işadamları şu Recep Cıva kadar iyi niyetli, mert, civanmert olsalar, piyasada krizden eser kalmazdı*." YD266 **kriz geçir-** bir organda birdenbire fizyolojik değişiklik olmak. "*Çok kuvvetli, çok tehlikeli bir kriz geçirmiş, henüz kendisine gelememişti*." SUÇ184

kroki (Fr.) *a*. Bir konu veya nesnenin başlıca özelliklerini yansıtacak biçimde hazırlanmış taslağı. "*Tükenmezini cebine soktu, dükkân kapısıyla ilgili kroki çizip birtakım hesaplar yaptığı kâğıdı çantasına soktu, çantayı yanındaki iskemlesine indirdi*." MM34

krokodil (Fr.) *sf*. İşlenmiş timsah derisinden yapılan. "*Necla'nın krokodiline rağmen, hiç kimsenin böyle şık, cici pabuçları olamazdı*." BFV119

Krokodil Mağazası* *öz. a*. İstanbul'da bir ayakkabı mağazası. "*Bizim Krokodil Mağazası'na gücümüz yetmiyor*." BFV175

kronik (Fr.) *sf*. Ne kadar süreceği belli olmaksızın sürüp giden; müzmin, süreğen. "*Ufak. tefek doktor bronşit kroniğin bilimsel açıklamasını yaptı*." GR186

Kronin* *öz. a.* Archibald Joseph Cronin, İskoç yazar (1896-1981). "*İsimler akılda kalmıyor. Kronin'le Dafn dü Moriye*." DK104

kronometreli* *sf.* Kronometresi olan. "*Kronometreli bilek saatine baktı*." HÇ289

kroşe (Fr.) *a.* Boksta kolun bükülmesiyle yapılan bir yumruk vuruş biçimi. "*İki kroşeyle iki düşmanını yere serip partiyi kazandı*." SUÇ17

Kroyçer Sonat* *öz. a.* Lev Tolstoy tarafından yazılan öykü türündeki eser. "*Kroyçer Sonat'ı aldı, dün bıraktığı yerden başladı*." DE8

kruvaze (Fr.) *sf.* Ön parçaları birbiri üzerine gelecek biçimde yapılan (ceket, yelek). "*Ceketi tam tersi, son modaya uygun bir kruvaze...*" KK242

kuaför (Fr.) *a.* Kadınların saçını kesen ve saç tuvaleti yapan berber; kadın berberi. "*Ayten, Hülya'nın Beyoğlu kuaföründe gerçekten çok ustaca yapılmış topuzuyla, kulakmemelerine kadar kızardı*." DK194

kubat *sf.* Davranışları kaba olan. "*... kayınbabasıyla, kaynana, görümcelerinin yabanıl, kaba, kubat havasından kurtulunca İstanbul'da bir gün, evet sadece bir gün İstanbulluların istediğince yaşayacaktır*!" KK111

kubbe (Ar.) *a.* Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet. "*Yağmur birdenbire durmuş, gök kalabalık, simsiyah bulutlardan sıyrılmış, sıcak pırıl pırıl güneş kurşun kubbelerde parlıyordu*." SUÇ133

Kubbealtı *öz. a.* Osmanlı vezirlerinin devlet işlerini görüşmek için toplandıkları Topkapı Sarayı'ndaki alan; Divanhane. "*Dilekçesi Kubbealtı'na havale edildi*." GR89

Kubilay* *öz. a.* Mustafa Fehmi Kubilay; 1930'da "Menemen Olayı'nda şehit edilen Türk öğretmen ve asteğmen (1906-1930). "*Kubilay katilleri gene kımıldamaya başladı*." ÜÇK343

Kubilayspor* *öz. a.* İstanbul'da eski bir spor kulübü. "*… kupa maçında Kubilayspor'a karşı Bankocu Bayram değil de Köfte Ahmet oynasaydı…*" AY128

kubur *a.* Tuvalet deliğinden lağıma inen boru. "*Keşke orda içse, dumanı da helanın kuburuna üfleseydi*." KAÇ85

kucak 1. *a.* Açık kollarla göğüs arasındaki bölüm; koyun (II), aguş. "*Çocuğuna koş, kucağımdan al*." SBK215 2. *a.* Ortam, ocak. "*Mektupta söz edilen şeyler inşallah gerçekleşmez, onu hiç arzu etmediği, şiddetle kaçındığı şeylerin kucağına atmazdı*." SM220 3. *sf.* Açık kollarla göğüs arasına sığabilen miktarda olan. "*Bobi o sıra bir kucak kirli çamaşırla deli deli gelmeseydi…*" YK75 **(birinin) kucağına otur-** dizlerinin üstüne oturmak. "*Haminnesinin sözünden çıkmaz, adamların kucağına oturur, dolu para kazanır*." SÇ52

kucak dolusu *sf.* Pek çok, pek bol. "*Senin gibi olacağım, senin gibi kucak dolusu para kazanacağım.*" ÇK103

kucak kucağa *zf.* Birbirine sarılmış veya birbirine yüz yüze sokulmuş bir durumda. "*Hep böyle kalsak, dudak dudağa, kucak kucağa...*" KÜÇ17

kucak kucak *sf.* 1. Gerekenden fazla bir biçimde; bol bol. "*Hemen her gün kucak kucak aşk hikâyeleriyle gelmiyorlar mıydı fakülteye*?" EB79 2. Kucaklanabilecek miktarda olan. "*... büyük mengenenin ordaki dört köşe deliğin önüne kucak kucak pamuk taşıyor*." BTÜ65

kucakla- 1. Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. "*Sımsıkı kucakladı*." DE173 2. Kucağına almak, kucağında taşımak. "*Sonra cesedi kucakladı, ateşin ulaşamayacağı uzağa taşıdı*." BTÜ362 3. İçine almak veya çepeçevre sarmak, kuşatmak. "*Önüme diz çöktü, bacaklarımı kucakladı*." ARK128

kucaklan- Kucaklama işi yapılmak. "*Kadınlar kabaca kucaklanıyor…*" AY183

kucaklanıl-* Kucaklanma işi yapılmak. "*Önce babayla oğul sarmaş dolaş oldular, sonra bacıyla, daha sonra kardeşlerle kucaklanıldı*." GK260

kucaklaş- Birbirini kucaklamak; kuçuşmak. "*Işıkta kucaklaştıklarını görmüştü*." ÖE35

kucaklaşma *a.* Kucaklaşmak işi; kuçuşma. "*Derken bir kucaklaşma*!" MM263

kucaklayış *a.* Kucaklamak işi. "*Brikten ağır ağır inişi, sarı çantasını Gülpembe'ye verişi, Nilüfer'i kucaklayışı…*" SM137

kucaklayıver- Ansızın veya çabucak kucaklamak. "*Derken arkasından usul usul gidip kucaklayıvermiş*." BTÜ290

kuçka (Der.) *a.* Köpek yavrusu. "*Yavrum*

benim, kuçkam benim...” CEM120

kuçu kuçu *ünl*. Köpekleri çağırmak için kullanılan bir seslenme sözü. “*Sıra bana gelince, al kuçu kuçu kuçu diye iri bir parça ekmeği bana attı*.” BE63

kudret (Ar.) *a*. 1. Bir işi yapabilme, bir direnmeyi yenme gücü; çıdam. “*Bu kudret beni ürkek bir hayranlığa götürüyordu*.” BE46 2. Allah’ın her şeye kadir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatı. “*Kurban oluyum kudretine, kuvvetine, kerametine*!” VV115

kudret-i külliye* (Ar.) *a*. Allah'ın küllî ve mutlak olan gücü. “*Eskilerin kudret-i külliyye', illet-i âlâ, Volter'in deyimiyle şuurlu, her şeyi çok önceden hesaplamış bir muhasip değil, kör bir kuvvet belki*.” GR106

kudretli *sf*. Kudret sahibi olan. “*Bu bakışların böylesine kudretli oluşunu ilk defa görüyordu*.” DE189

kudretsiz *sf*. Kudret sahibi olmayan. “*Kudretsiz, zayıf bir adam*.” OK30

kudretten *zf*. Doğumla beraber, yaradılıştan beri; anadan doğma, doğuştan, taban (II), maderzat, yaradılıştan. “*Kudretten sürmeli kara gözlerini Berber Reşit'e çevirdi*.” HÇ157

kudsal* *sf*. Kutsal. “*Balkan Harbi'nde döktü mübarek kanını kudsal vatan topraklarına*.” MUR136

kudur- 1. Aşırı davranışlarda bulunmak, taşkınlık göstermek. “*Polisler bir yandan arka olur, millet coşmuş, kudurmuş*.” GK178 2. Gücünü artırmak, tehlikeli bir durum almak, tehlikeli bir duruma gelmek. “*Deniz kuduruyordu*.” BE29 3. Çok kızmak, öfkelenmek. “*Ayşe kudurdu*.” ÇK82 4. Çok yaramazlaşmak, ele avuca sığmamak. “*Genç kadın, bu gece her zamandan çok kudurup karnını boyuna tekmeleyen sarı saçlı, mavi gözlünün hayaline dalmıştı*.” DE143

kudurabil- Kudurma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kalkmasa, yenilmese bile kudurabilir, çılgınca bir davranışla adamın üzerleri tüylü ellerinden birini yakalayabilirdi*.” KAÇ49

kudurgun* *sf*. Kudurmuş olan, azgın, kudurgan. “*Kabak Hafız'a hak veren yanı güçlendi, kudurgun aygırlığı arttı*.” KAÇ62

kudurma *a*. Kudurmak işi. “*Kanındaki şeytanın büsbütün kudurması için elinden geleni yaparak bu işi uzattıkça uzattı*.” HÇ182

kudurt- Öfkelenmesine yol açmak. “*Çocukların her biri bir evin köşesini siper almış, sağdan soldan güçlerinin yettiği kadar bağırıyor, kudurtuyorlardı*.” DK65

kuduz *a*. Köpek, kedi, tilki vb. memeli hayvanlardan ısırma, tırmalama veya salya yolu ile insana geçen, genellikle çırpınma, sudan korkma şeklinde beliren, zamanında aşı yapılmazsa ölümle sonuçlanan hastalık. “*Peki, ya kedi kuduzsa*?” KP18

kudüm* (Ar.) *a*. Ayak basma, teşrif etme. “*Mübarek kudümünüze muntazır, sabahı ettik*!” VV273

kudümsüz* *sf*. Kendinde uğursuzluk bulunan; uğursuz. “*Kaynana, yıllar önceki köy saltanatını kudümsüz ayağıyla bozduğuna inandığı gelinine gene adamakıllı içerlemişti*.” EVO158

kudümsüzlük* *a*. Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde var olduğuna inanılan güç; uğursuzluk. “*Evimize geldin, kudümsüzlüğünü de beraber getirdin*.” EVO288

Kudüs* *öz. a*. Üç ilâhî dinde de önemli bir yere sahip olan ve kutsal sayılan; Filistin ile İsrail sınırları içerisinde yer alan şehir. “*Babamların benden sonra Kudüs'e geçtiklerini biliyordum*.” AY141

kuğu *a*. Perde ayaklılardan, yaban ve evcil türleri bulunan, çok uzun ve kıvrık boyunlu, geniş gagalı, geniş kanatlı bir su kuşu. “*Nefis boynunu zarif bir kuğu kibarlığıyla uzatmış, onlara bakıyor*.” VV356

kuka (Rum.) *sf*. Bu kökten yapılan. “*Dişlerini, … sedef kadar beyaz, bembeyaz dişlerini Moskof kiniyle gıcırdatarak sorar*.” DHV257

kukla (Rum.) *a*. Hareketli yerleri iplikle sanatçının parmaklarına bağlanarak veya eldiven gibi bir kesiti kullanarak bir perdenin üzerinden oynatılan, bez, karton vb. hafif nesnelerden yapılmış insan ve hayvan figürleri. “*İnsan çeşitli erkekleri, birbirinden habersiz, kukla gibi oynatırdı be*!” SBK227 **kukla gibi oynat-** birine her istediğini yaptırmak. “*İnsan çeşitli erkekleri, birbirinden habersiz, kukla gibi oynatırdı be*!” SBK227

kukumav *a*. Baykuşgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'da yaşayan, kahverengi tüylerinin üzerinde beyaz benekleri olan, başını 180 derece

çevirebilen bir tür baykuş, kukumav kuşu. "*Belki de bir gün evinde, tek başına, kukumav gibi ölürdü*." VV250 **kukumav gibi** tek başına, kimsesiz. "*Koca herif de kendi kendine kalsındı kukumav gibi*." EVO37

kul *a*. 1. Tanrı'ya göre insan. "*Allah, yürü kulum demiş, çok zengin biriydi ama bu zenginliği sokakta bulmamıştı*." YD102 2. Köle. "*Kulun oluyum efendi.*" BTÜ46 **kul et-** kendine aşırı derecede bağlamak, boyun eğdirmek. "*Aman Anşa, sen sen ol, deyyusun oğlunu kendine kul et.*" GK234 **kul köle ol-** tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak. "*Kafasına göresini buldu mu kul köle olur, dükkânı sırtlayıp götürsünler, aldırmazdı*." BFV110 **kul kusursuz olmaz** "insan yanılmamak için ne kadar dikkat ederse etsin yine yanılır" anlamında kullanılan bir söz. "*Bununla birlikte, kul kusursuz olmaz*." KT90 **kul ol-** aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek. "*Gençsin, güzelsin, bir erkeğe kul olunacak devir mi*?" KÜÇ13 **kul sıkışmayınca Hızır yetişmez** `yardım hep en zor anda gelir` anlamında kullanılan bir söz. "*Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez kızım*!" EK92 **kula kul ol-** bir kimsenin buyruğu altında bulunmak. "*Olma kula kul, öpme el ayak, kirlenmesin ağzın*." BTÜ161 **kulun az, Allah'ın çok olduğu bir yer*** çok ıssız, kuytu bir yer. "*Kulun az, Allah'ın çok olduğu bir yerlerde rastlasam şöyle mangırı bol birine*." DK258 **kulunuz** alçak gönüllülük göstermiş olmak için ben zamiri yerine kullanılan bir söz. "*Şimdiye kadar hangi emrinizi yerine getirmedi Nedim kulunuz*?" KT15

kulaç *a.* Gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık. "*Nehre geldiği zaman iki oğlunu geniş kulaçlarla suda yüzer buldu*." EVO224

kulaçla- Kulaç atarak yüzmek. "*Oğulları güneşin altında boyuna yanıp sönen ışıl ışıl suları kocaman balıklar gibi kulaçlayıp duruyorlardı*." EVO225

kulağas-* Kulak asmak, önemsemek. "*Bugün de götürüyem a, kulağasma, umudum yok*." SAR18

kulağı delik *sf.* Olup bitenleri çabuk haber alan (kimse). "*Benim büyük oğlanın kulağı deliktir*." EVO64

kulağı kesik *sf.* Görmüş geçirmiş, deneyimi fazla olan, uyanık. "*Bıyığı ağarmış bir eski kulağı kesik iç geçiriyordu*." SBK125

kulağı kirişte 1. *sf.* Söylenecek sözü, gelecek haberi sabırsızlıkla bekleyen (kimse); kulağı tetikte. "*Hanımefendinin kulağı kiriştedir*." HÇ302 2. *zf.* Söylenecek sözü, gelecek haberi sabırsızlıkla bekler bir biçimde. "*Kulağı kirişte, bekliyordu*." OK53

kulak *a.* 1. Başın her iki yanında bulunan işitme organı. "*Ağzını annesinin kulağına yaklaştırdı*." KAÇ188 2. Bu organın, sesleri toplayıp içeriye almaya yarayan dış bölümü. "*Kulaklarınla duydun.*" KAÇ43 **kulağa kadar gel-** söylenenler konunun muhatabı tarafından duyulmak. "*Benim kulağıma kadar geldi*." YYB60 **kulağı duvar ol-** sağır olmak. "*Kulaklarının duvar olduğunu iyice anlamıştım*." KK63 **kulağı (bir şeyde) ol-** dikkatini bir şeye vermek. "*Devam et, kulağım sende.*" VV356 **kulağına çalın-** başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak. "*Kulağıma çalınanlara bakılırsa mahallede kırmadık ceviz bırakmamış*." SBK139 **kulağına çarp-** duyulmak. "*Yarım, kırık tümcelerin kulağına çarpmasından anlıyordu ki, karısının ta İstanbul'dan kokusunu aldığı büyük yapı işi buradaydı*." GK98 **kulağına fısılda-** çok alçak ve hafif bir ses tonuyla kulağına eğilip bir şeyler söylemek. "*Kulağına fısıldadı çocuğa duyurmadan.*" KAÇ151 **kulağına gel-** kulağına çalınmak. "*Sonunda kulağına gelirdi*." SBK209 **kulağına girme-** söylenilen sözlere önem vermemek, söylenenleri anlamamak, benimsememek. "*Uzun uzun anlattı ama Zeliha'nın kulağına girmedi*." GAV154 **kulağına git-** duymak. "*Tabii elin ağzı durmaz, herifin kulağına gitti*." BTÜ191 **kulağına inanma-** duyduklarının doğruluğundan şüphe etmek. "*Kulaklarına inanamıyordu*." EK317 **kulağına koy-** bir duruma veya söze hazırlamak için önceden kısaca anlatmak, düşünce aşılamak, telkin etmek. "*Nasıl olacak, densiz karı hemen oğlumun kulağına koyar, o da hiç olmazsa yaptığımın çok ayıp olduğunu söylerdi*." EK235 **kulağını bük-** bir sorun karşısında dikkatli davranması için uyarıda bulunmak. "*Çok çok kulağını bükecek, 'Bir daha yaparsan, gözünü patlatırım!' diyecekti*." SUÇ195 **kulağını çek-** ceza olarak kulağını tutup bükerek çekmek. "*Kalkıp yakalamak, kulaklarını çekmek, tokatlamak, tokatlamak*!" CEM87 **kulağını doldur-** bir kimseye başkasından bilgi almadan önce konu üzerinde bilgi verirken kendi düşüncesini aşılamak. "*Bilmiyorum kim, babamın kulağını doldurmuşlar*." BFV252 **kulak arkasına at-** dikkate almamak, göz önünde tutmamak. "*Evladü iyalimizin her gün dedikodu mevzuu yaptığı bir rezaleti kulak arkasına atamayız*!" SUÇ128 **kulak as-** önem vermek, dinlemek. "*Yerler, gökler duayla durur derler ama kulak*

asma.” SUÇ246 **kulak kabart-** belli etmemeye çalışarak dinlemek. “*Sen bizim namusumuzla, sözleri oradaki kadınların hemen antenlerini gerdi, kulak kabarttılar*.” KY217 **kulak kesil-** büyük bir dikkatle dinlemek. “*Kızlar kulak kesildiler*.” CEM90 **kulak mulak*** kulak falan. “*Memmed'in kulağına mulağına gider de...*” GK369 **kulak tırmala-** kulağı rahatsız etmek. “*Burada kulakları tırmalayan, dehşetli bir şakırtı vardı*.” ARK242 **kulak ver-** 1. merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak. “*Daha bir yüze çıkarak uykusundan, kulak verdi*.” BFV41 2. değer vermek, önemsemek. “*Onun için, dediklerime kulak ver*.” EK132 **kulakları çınlasın** konuşulan yerde bulunmayan, sevilen biri anıldığında söylenen bir söz. “*Aynur'un kulakları çınlasın*!” DK158 **kulakları uğulda-** kulakta uğultu olmak. “*Kulaklarım uğulduyordu*.” AY108 **kulaklarına kadar kızar-** çok utanmak. “*Kulaklarına kadar kızaran Naciye, ‘Bismillahirrahmanirrahim!’ dedi*.” ÇK104 **kulaklarını dik-** hayvan dikkat kesilmek. “*Traktöre doğru ağır ağır gelirken durmuş, kulaklarını dikmiş, hayretle bakıyordu*.” SAR66 **kulaklarını tıka-** bir şeyi duymazlıktan gelmek. “*Hanımın çiftliği ise, köye sırtını dönmüş, edilen küfürlere kulaklarını tıkamıştı*.” HÇ313

kulak dolgunluğu *sf*. İşiterek elde edilen (bilgi). “*Kabak Hafız da İstanbul'da makinist arkadaşlarla düşüp kalkmaktan gelen bir kulak dolgunluğuyla, Ali Şahin'in Marksist fikirlerine yabancı değil…*” KT313

kulak memesi *a*. Kulağın yumuşak ve kıkırdaksız olan alt ucu. “*Nazmiye kulak memelerine kadar kızardı*.” OK33

kulak misafiri *a*. Yanında konuşulanları konuşmaya katılmadan dinleyen kimse. “*Kaya Ali, Tavukçu filan yanlarında, kulak misafiri oluyorlardı*.” YK78 **kulak misafiri ol-** yanında konuşulanları hissettirmeden veya istemeden dinlemek. *Tabii kulak misafiri oluyorum ben*.” EB237

kulak tozu *a*. Kulağın arkasındaki çukur bölüm, kulağın kökü. “*Kulak tozuna değdi fukaranın*.” AY111

kulaklı *sf*. Kulağı herhangi bir biçimde olan. “*Kocakafa Sait iri kulaklı başını salladı*.” KP59

kulaklık *a*. Radyo, telefon, telsiz vb.nde kulak ile verici arasında ses bağlantısı kurmaya yarayan araç. “*Kulaklık gene yerine şırak, bırakıldı*.” YD168

kulakmemesi bk. kulak memesi. “*Kulakmemelerine kadar kıpkırmızıydı*.” AY219

kulampara (Ar. ġulām + Far. bāre) *a*. Kendi cinsinden kimselerle cinsel ilişkide bulunan erkek, luti, oğlancı. “*Bir yanda çalgılar çalınır, çengiler kıvrım kıvrım kıvrılırlarken öte yanda kulamparalar çekişir…*” VV5

kulamparalık *a*. Erkeklerin kendi cinsinden kimselerle cinsel ilişkide bulunma durumu, lutilik, oğlancılık, livata. “*Tahtakale esnafı içinde kulamparalığı sanat hâline getirmiş erbap çevrelerini alıveriyor, başlıyorlardı hep birlikte demlenmeye*.” VV5

kule (Ar.) *a*. Çoğunlukla kare veya silindir biçimindeki yüksek yapı. “*Tıpkı kulenin yapıldığı eski Babil şehrindeki gibi*.” GR142

Kuleli* bk. Kuleli Lisesi. “*Hasan büyüyecek, İlk'i, Orta'yı bitirecek, Kuleli mi olur, Halıcıoğlu mu, askeri liselerden birine verilecek, sonra da Harbiye'ye geçip subay çıkacaktı*.” MUR20

Kuleli Lisesi* *öz. a*. Kuleli Askerî Lisesi ya da günümüzdeki resmî adıyla Millî Savunma Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu; 1845’te İstanbul’da yapılan askerî okul. “*İsterim bitirince İlk'i, girsin idi Kuleli Lisesi'ne, olsun idi subay*.” MUR430

Kulhüvallahi* (Ar.) *öz. a*. İhlas, Kur’an’ın yüz on ikinci suresi. “*... babaanne torununun ardından üç Kulhüvallahi bir Elham okuyup üflemiş, sonra da kapıyı usulcacık kapamıştı*.” MM196

kulis (Fr.) *a*. Sahnenin gerisinde ve yanlarında bulunan bölüm. “*Ve elinden tutup kulisin gerilerine çekmişti*.” SBK46

kullan- 1. Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak. “*Hafta sonunda müdürden hastane dümeniyle aldığı kapı kâğıdını kullanarak çıkıyor…*” YK80 2. İşletmek, değerlendirmek. “*Paramızı kullanırız*.” KY70 3. Amacına ulaşmak için birinden veya bir şeyden yararlanmak, onu amacına alet etmek, sömürmek, istismar etmek. “*Gene seziyordu ki, polisten kaçmak, rahat çalışabilmek için babalığı onu kullanıyordu*.” KY139 4. Araç veya aleti işletmek, yönetmek. “*Eczacının hususi arabasını kullanan Nevin'in annesi, Kont diye çağırırdı*.” BFV147 5. Bir kimseyi bir hizmette bulundurmak, çalıştırmak. “*İdareye karşı giriştiği mücadelede oğlunu ajan olarak kullanacaktı*!” DE54 6. Sigara, içki vb. şeylere alışmış olmak, içmek. “*Esrar yahut eroin kullananlarda olduğu üzere, duru beyaz bir*

yüzü vardı.” BK357 7. Kelimeyi yazmak, söylemek. “*Neriman hak verdi, öyle ya, madem Türk'tük, ne diye yabancı sözcükler kullanacaktık*?” YD199 8. Harcamak, sarf etmek. “*Satılsa, parasının hiç olmazsa bir bölümü ona verilse, karaborsadan geçtim, nişan masrafı olarak kullansa*.” EB108 9. Giymek, takmak. “*Bütün bunları kullanmış, kullanmış değil elini bile sürmüş değildi*.” BFV74

kullanabil- 1. Kullanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bu haklarımı sahip olduğum esenlik çerçevesi içinde kullanabilir, eşeğe, köpeğe yahut öküze benzeyen biri dikkatimi pekâlâ da çekebilirdi*.” SAR126 2. Kullanma becerisi bulunmak. “*Hasan kaşığı kullanamıyordu*.” BTÜ115

kullanagel-* Uzun süredir kullanmak, kullanmaya devam etmek. “*Yoksa aslı Türkçe olan, halkın kullanageldiği kelimeler...*” GR136

kullandır- Kullanma işini yaptırmak. “*... malzemenin en iyisini, en uygun şekilde kullandırmışlardı*.” EK355

kullanıl- Kullanma işine konu olmak. “*Giyinip kuşanacak, takıp takıştıracak, kasaba manifaturacısından babalarla annelerden gizlice satın alınmış kalitesiz rujlarla kalemler kullanılarak makyajlar yapılacak*.” YYB31

kullanılabil-* Kullanılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bu mektup ... Kudret Yanardağ'a karşı bir şantaj vesikası olarak kullanılabilirdi*.” ÜÇK457

kullanılış* *a*. Kullanılmak işi. “*Bu kullanılış, Nermin'i yiyip bitiriyordu*.” KY139

kullanılma *a*. Kullanılmak işi. “*Babasının çamurundan; ... ayak işlerinde kullanılmaya elverişli bir yaratık*.” EB4

kullanışlı *sf*. Rahatça kullanılabilen; ergonomik. “*Birkaç sene dişimizi sıktıktan sonra atlarız İstanbul'a, küçük ama kullanışlı bir köşk satın alırız*.” SM193

kullanıver- Ansızın veya çabucak kullanmak. “*Zayıf kadın baktı ki işler tatsızlaştı, gözlüklü kadın sıkı geliyor, en kuvvetli silahını kullanıverdi*.” KY218

kullanma *a*. Kullanmak işi, istimal. “*Fazla eşyaları yoktu ama Hacer gene de her şeyleri derli tertipli kullanmasını bilmiş, ortalığı dayamış döşemişti*.” EK22

kulluk *a*. 1. Kul olma durumu; kölelik, ubudiyet. “*O da kulluğunu bilecek, kaç vakittir bıraktığı ibadetine yeniden başlayacaktı*.” EB168 2. Kulun yaptığı iş. “*Kim bilir hangi padişah, hangi bendesi için, ne biçim bir kulluğuna karşılık yaptırıp hediye etmiş*!” GR212 **kulluk et-** kul olmak. “*Demek Allah'a kulluk edip öte dünyanı kazanmak için hâlin vaktin yerinde, işe boğulmamış, ibadete vakit ayırabilmiş olmak lazım*.” KT103

Kuloğlu Sokağı* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. “*... Kuloğlu Sokağı, Öğüt Sokağı, Nane Sokağı ... arasında sürünen delikanlılarla kader birliği yaparken yolu Cıva Film'e düşmüştü*.” YD116

kulp (Rum.) *a.* 1. Kazan, tencere, fincan, dolap, altın vb.nin tutulacak yeri. “*Bu işi yaparken ılık ılık terliyor, kazan kulpuna benzeyen simsiyah kaşlarından sızan teri koluyla siliveriyordu*.” EKM6 2. Uydurma sebep, bahane. “*Hâlâ bir kulpunu bulup işlerini uyduramayan bu beceriksizlerle bir vakitler nasıl olup canciğer arkadaşlık ettiğine şaşıyor, kendini ayıplıyordu*.” YYB151 **kulp tak-** bir kimseyi, bir şeyi kusurlu göstermek için bahane, kusur bulmak. “*Ama kadıncağıza kulp takmaya kalkarsanız, hayır, sizinle beraber değilim*!” EK148 **kulpunu bul-** yapılacak uygunsuz bir iş için, yasallığı tartışılabilecek bir çözüm yolu bulmak. “*Sen istifli ol, korkma. Bi kulpunu buluruk*.” EKM69

kuluçka (Bulg.) *a*. Civciv çıkarmak amacıyla yumurtaya yatmış veya yatmak üzere olan dişi kuş veya kümes hayvanı; gurk. “*Kuluçkaya mı yattınız*?” HÇ166 **kuluçkaya yat-** genellikle dişi kuş yavru çıkarmak için yumurtaların üzerine yatmak. “*Kuluçkaya mı yattınız*?” HÇ166

kulunç (Der.) *a.* Dal, sırt, omuz. “*Buz gibi bir ter sızıyordu kulunçlarından.*” DK253

kulübe (Far.) *a.* 1. Kerpiç, saman veya ağaçtan yapılmış küçük, basit, ilkel ev. “*Pavli Dayı'nın kulübesi önünde insanlar...*” BE6 2. Bir yeri beklemekle görevli kimsenin içinde bulunduğu küçük barınak. “*O, hapishane bahçesinde, ana duvarın önünde, jandarma kulübesinin altında kıvranırken ikinci kısım teneffüsteydi*.” YYB65

kulüp (Fr.) *a*. 1. Görüşme, konuşma, okuma, spor yapma vb. amaçlarla yalnız üye olanların toplandıkları yer. “*Muzaffer Bey Ankara dönüşü, Zekâi Bey'i kulüpte vermut içerken buldu*.” HÇ71 2. Özellikle gençlerin değişik spor etkinliklerinde bulunmaları amacıyla ilgili devlet kurumuna kayıt ve tescilini yaptırmış kuruluş; spor kulübü. “*Borçlarını öder, beklerdi kulübünün yüzlüğünü*.” KÜÇ11

Kulüp* *öz. a*. Bir rakı markası. "*Bir şişe Kulüp daha getir oğlum*!" DK51

kum *a.* Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler. "*Kumları hışıldatan ayak seslerini duyunca sustu*." KÜÇ14 **kum gibi** pek çok. "*Kadınlar çevresinde böyle, kum gibiydi*." ÜÇK400

kum sancısı* *a*. İdrar yoluyla böbreklerde oluşan kum tanecikleri nedeniyle oluşan ağrı. "*Arada Nuran da uykuya dalıverir sabaha karşı da yenge hiç uyumamış, sofada kum sancısı ya da romatizma ağrılarından dolaşmaktadır*." SBK69

kuma *a*. Erkeğin resmî nikâhlı eşiyle aynı evde yaşayan, nikâhlı olmayan diğer eşi; ortak. "*Kocasının nerdense bulup üstüne kuma getirdiği bıcır bıcır, şeytan karı, gene adamı üzüm üzüm üzüyordu*." MM81 **kuma ol-** evli bir erkeğe eş olmak. "*Sonradan öğrenmişti adamın evli olduğunu ama iş işten geçmiş, çaresiz adamın boyuyla beraber çocuklar yetiştirmiş karısının üstüne kuma olmuştu*." MM185

kumanda (Fr.) *a*. Askerî birliği ve onunla ilgili işleri yönetme görevi; komuta. "*Onbaşı, çavuş oldu mu da mangaya, takıma kumanda eder, maaş alırdı*." GK17 **kumanda et-** komut vermek. "*Ağası oymuş gibi amma da kumanda ediyordu ha*!" YK25

kumandan (Fr.) *a.* Bir asker topluluğunun başı; komutan. "*Demiş kumandanları yapma Hasan, etme Hasan.*" MUR115 **kumandan mumandan*** kumandan falan. "*Ben belledim ki zabit mabit, kumandan mumandan.*" MUR324

kumandanlık *a.* Kumandanın görevi veya makamı; komutanlık. "*Yoksa bu kumandanlıktan da ek maaş mı verecekler*?" MUR281

kumandansız *sf*. Kumandanı olmayan. "*İş icabı vazifesini bilen, amirsiz, kumandansız insanların pervasızlığıyla, karanlık yolda düdüğünü üfleyerek kayboluyordu*." EKM15

kumandar* *a*. Kumandan. "*Kumandar mektebinde*." ÇK126

kumandasız *sf*. Kumandası olmayan. "*Var mıdır askerlikte emirsiz, kumandasız saldırmak düşmana*?" MUR13

kumanya (İt.) *a.* Yolculuk için hazırlanan yiyecek; azık. "*Hem sizi göreceğim geldi hem de ufak tefek kumanya almak lazımdı*." KY30

kumanyacı *a.* Kumanya hazırlayan veya dağıtan kimse. "*İçeriye kumanyacı arkadaşı Fikret girdi*." SBK202

kumanyacılık *a.* Kumanyacının yaptığı iş. "*Dünyayı dolaşan gemilerden birinde lostromoluk, yağcılık yahut da kumanyacılık gibi bir iş uydurur, dolaşır dururlardı*." DK34

kumar (Ar.) *a.* Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu; oyun, keriz. "*Beni kumara hep sen alıştırdın*." KY215 **kumar oyna-** ortaya para koyarak talih oyunu oynamak. "*Kumar oynamaz, esrar, afyon kullanmaz, satmazdı da...*" YK3 **kumarda kaybeden aşkta kazanır** 'halk arasındaki inanca göre kumar oynayan ve parasını kaybeden biri üzülmemelidir, böyleleri aşkta şanslıdırlar.' anlamında bir söz. "*Gecenin en şanslı adamı genç bir fabrikatör, beylik bir espri yaptı: Kumarda kaybeden aşkta kazanır, beyefendi*!" MM53

kumarbaz (Ar. ḳimâr + Far. -bâz) *sf.* Kumara düşkün, sürekli kumar oynayan; kumarcı, bitirimci. "*Adamın kumarbaz olduğunu nereden bilecek*?" KP93

kumarbazlık *a*. Kumarcı olma durumu; kumarcılık, bitirimcilik. "*Kumarbazlık onda, vur kır, kap kaç onda...*" KK247

kumarcı *sf.* Kumarbaz. "*Kumarcıların arkasındaki ... adamın yumuk gözleri açıldı ilkin, şüpheyle baktı*." YK2

kumarhane (Ar. ḳimâr + Far. ḫâne) *a.* Kumar oynanan yer; bitirim yeri, bitirimhane, dükkân. "*İstiklal Caddesi'nin Tünel'e giderken ara sokaklarından birindeki pavyonun alt katında, çoğu geceler kaçak kumarhane olarak çalıştırdığı bölümündeydi*." KY206

kumaş (Ar.) *a.* Pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokuma; güpür. "*Güzel Fatma'ya çoraplar, elbiselik kumaşlar, kolonya, lavanta, eşarplar yolluyor...*" YK87

kumaşır* *a*. "Tahta tahta çamaşır, anan baban kumaşır" diye başlayan tekerlemede geçen bir söz. "*Tahta tahta çamaşır - Anan baban kumaşır - Kumaşırın atları - Kişir kişir kişniyor…*" DE195

kumaşlı *sf*. Kumaşı olan. "*... ağır kumaşlı bu ceketi ona öğretmen Daniş hediye etmişti*." EKM151

kumiser* *a*. Komiser. "*Bizim kumiser hem da*

Emniyet Müdürü söylemiş çok hisli sözler ona.” MUR172

Kumkapı* *öz. a*. İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. “*Kumkapı, Yenikapı nasıl*?” İDG84

Kumkapılı* *öz. a.* İstanbul’un Kumkapı semtinden olan kimse. “*Bizim komşuların görümcesi tanıyor. Kumkapılıymış*!” MM213

kumlu *sf.* 1. İçinde kum bulunan, kumsal. “*Gölge içeri girmiş, küçük tahta kapıyı kapayıp kırmızı kumlu yoldan taş merdivene süzülmüştü*.” GK338 2. Çok ufak ve sık benekli. “*Yandan ayrılıp dikkatle taranmış saçları, alev kırmızısı kravatı lacivert karışık kumlu kumaştan ceketi...*” BFV204

kumpaniya (Der.) *a.* Kumpanya. “*Çıktım hemamdan, atladum kumpaniyaya*.” YK39

kumpas (Fr.) *a*. *argo* Hile, düzen. “*Fabrikanın neresinde olursa olsun, bir kavga, bir kumpas, bir hırsızlık mı oluyor*?” KT65 **kumpas kur-** gizli bir iş, hile, düzen hazırlamak. “*Bunlar toplandılar, kafa kafaya verdiler, bir güzel kumpas kurdular, lakin felek yar olmadı*.” MUR285

kumral 1. *sf.* Teni ve saçları sarıya çalan açık buğday rengi olan (kimse). “*Kumral Nursen omuz silkti*.” EB28 2. *öz. a.* Bir lakap. “*Şartı Kumral Fatoş attı ortaya*.” TD18

kumru (Far.) *a.* Güvercinler takımından, boynunun yanlarında siyah beyaz benekleri, bazı türlerinin gerdanında siyah bir halka bulunan, güvercinden küçük, boz, renkli bir kuş. “*Bir kumru alacakaranlıkta uçarak geldi*.” SÇ178 **kumru gibi** kendi dünyasına çekilmiş. “*Baş başa, kumrular gibi*.” EB81

kumsal *a*. Denize, göle vb. yerlere girilebilen alan; kumbaşı, kumluk. “*Islak ayakkabılarımı denizin ulaşamayacağı kumsala gömdüm*.” BE29

kumser (Der.) *a.* Komiser. “*Bekçi, bozuk Türkçesiyle, ‘İhsan Efendi'yle oğlunu Kumser Bey çığırıyor.’ dedi*.” SUÇ143

kundak *a.* Yeni doğmuş çocuğu ilk aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez; belek. “*Sonra kızına yer yaptı, onu kocasının dizinden aldı, kundaktakinin yanına yatırdı, kocasına döndü*.” EKM88

kundura (İt.) *a*. Kaba işlenmiş, bağsız, konçsuz ayakkabı. “*Ayyaş bir kundura boyacısı var, esrar çekiyormuş*.” EVO44

kunduracı *a.* Kundura yapan veya satan kimse. “*Günün birinde Dikran Usta da ölüp varisleri dükkânı satmasalardı, belki de kunduracı olup kalacak, demirciliğe heves etmeyecekti*.” EVO12

kunduracılık *a.* Kunduracının yaptığı iş. “*Demek kunduracılıktan da anlarsın*?” EVO185

kunna- (Der.) Hayvanlar doğurmak. “*İşe yatırılacak, kazanılacak, para kunnayacaktı*.” EVO127

kupa (I) (Rum.) *a*. 1. Cam veya seramikten yapılmış, kulplu, büyük bardak. “*Üzerine gelirken işkembeciden aldığı doğranmış tuzlamalardan birini yatırıp şarap kupasına sarıldı*.” GAV133 2. Altın, gümüş, bronz veya kristalden yapılmış, yarışma ödülü olarak verilen ayaklı kap. “*... kupa maçında Kubilayspor'a karşı Bankocu Bayram değil de Köfte Ahmet oynasaydı...*” AY128

kupa (II) (Fr.) *a.* Kapalı ve yalnız arkada oturulacak yeri olan, genellikle atların çektiği dört tekerlekli araba. “*Besili koçların kesildiği, kupa landonların hatırlı konuklar taşıdığı ... günler geçirmişti*.” VV40

kupkuru *sf.* Çok kuru. “*Kara, kupkuru, takır takır bir ekmek aldı*.” BTÜ215 **kupkuru mupkuru*** kupkuru falan. “*Kupkuru mupkuru, verdi ya. Başkaları onu da vermedilerdi*.” BTÜ321

kuple (Fr.) *a*. Bir şarkıyı meydana getiren ve bir nakaratla sona eren bölümlerden her biri. “*Ancak iki kuplesini notlayabilmişti*.” İDG103

kupon (Fr.) *sf.* Yalnız bir giysilik dokunmuş veya kesilmiş, üstün nitelikte (kumaş parçası). “*Belki de kırkın üstünde, göbekli, kupon kumaşından kostümlü, ağzı purolu biri*.” YD154

kupür (Fr.) *a*. Gazete, dergi vb.nden kesilmiş yazı; kesik. “*Lacivert pantolonunun cebinden lime lime olmuş bir gazete kupürü çıkarıp heyecanla açtı*.” SUÇ56

kur (Fr.) *a*. Karşı cinse ilgi göstererek onun hoşuna gitme, gönlünü kazanmaya çalışma. “*Sonra bunun bir çeşit kur olabileceğini akıl ederek ekledi*.” GR140 **kur yap-** karşı cinsten birine ilgi göstererek onun hoşuna gitmek, gönlünü kazanmaya çalışmak. “*Kur mu yapıyordu*?” İDG46

kur- 1. Makine, cihaz, mobilya vb.ni oluşturan

parçaları birleştirerek bütün durumuna getirmek; monte etmek. "*Alaçık çadırı kurarken kullanacakları dut mertekleri ... kamyona yüklenmişti*." EVO171 2. Hazırlamak. "*Sofrayı kurmuşsunuz.*" CEM58 3. Yaylı, zemberekli şeylerde yayı veya zembereği germek. "*Emmim bana fak kuracak*." EVO216 4. Yapmak, inşa etmek. "*Kuracak mahalleye apartuman, diktirecek önuna karakol*!" K69 5. Düşünmek. "*Kaç vakittir tasarlayıp kurduğu bu kırkını aşmış ağır başlı oğul kafasında gene canlandı*." EB23 6. Gereken şartları hazırlayıp kendi kendine olmaya bırakmak. "*Turşu kuracak değildi ya*!" EB254 7. Zihinde büyütmek. "*Otel sahibi kurdukça kurmuştu bir an*." MM69 8. Ortaklık sağlamak. "*Coni'ye, 'CIFU Film diye yeni bir ortaklık kuruyoruz.' dedi*." YD308 9. Sağlamak, oluşturmak. "*Hüseyin'in ne yapıp yapıp Ali ile dostluk kuracağını, dostluk kurunca da oğlanın ağzından ustalıkla laf almanın kolay olacağını kestiriyordu*." KAÇ215 10. Bir kimseyi dedikodu veya telkinlerle başkasına karşı öfkelendirmek. "*Sen anneme hiçbir şey açma. Babamı kurarım ben*." İDG20 11. Yapmak, oluşturmak. "*Yahut tekrar evlenir, hayatını yeni baştan kurar*." SM148 12. Belli bir işte beraber çalışacak kimseleri belirlemek. "*Deve hemen çetesini kurar, önce İstanbul'daki azınlıklardan başlardı işe*." ÜÇK521 13. Aklına koymak. "*Davasını takip eden adamla şöyle baş başa kalmayı kaç vakittir kurduğu hâlde, bir türlü başarılı olamamıştı*." EK61 14. Etkisi ve önemi geniş şeyler meydana getirmek; tesis etmek. "*Bu Luviler, Kilikya'da Kızvatna Krallığı'nı kurmuşlar*." KT344

kura (Ar.) *a.* İki veya daha çok aday arasında bir sıralama, bir ayırma yapılacağı zaman her birinde bir tek ad yazılı kâğıtları bir araya getirip karıştırdıktan sonra birini çekerek veya özel bir bilgisayar yazılımıyla adları belirleme; ad çekme. "*Yalan atacak tabii, kura çektiler diyecek, başkası kazandı kurayı...*" BFV65 **kura çek-** iki veya daha çok aday arasında bir sıralama, bir ayırma yapılacağı zaman her birinde bir tek ad yazılı kâğıtları bir araya getirip karıştırdıktan sonra birini çekerek veya özel bir bilgisayar yazılımıyla adları belirlemek. "*Yalan atacak tabii, kura çektiler diyecek, başkası kazandı kurayı...*" BFV65

kurabil- 1. Kurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Güzel bir çiftlik kurabilirdik*." AY203 2. Kurma becerisi bulunmak. "*Herkes senin gibi Aslan Tomsonluğu kuramaz ki*!" SUÇ257

kurabiye (Ar.) 1. *a.* Un, yağ, badem, fıstık vb. ile yapılan, şekerli küçük çörek. "*Oracıktaki kurabiyeciden çabucak kurabiyeleri alıp işyerinden içeri koşarak girdi*." EB117 2. *sf. argo* Nazlı büyütülmüş kimse; muhallebi çocuğu. "*İnsan kısa pantolon giyer mi? Hanım evladı! Kurabiye!*" SÇ146

kurabiyeci *a.* Kurabiye yapan veya satan kimse. "*Oracıktaki kurabiyeciden çabucak kurabiyeleri alıp işyerinden içeri koşarak girdi*." EB117

kuraklık *a.* Yağış olmama durumu; yağışsızlık. "*Ne yaparsa yapsın, ne türlü yaşarsa yasasın, doymuyor, yetinmiyor, içinde, içinin ta derinliklerindeki Cevriyesizliğin kuraklığından kurtulamıyordu*." SÇ224

kural *a.* 1. Bir sanata, bir bilime, bir düşünce ve davranış sistemine temel olan, yön veren ilke; kaide, nizam, usul. "*Bu kuralı unutmayacaksın*!" ARK49 2. Davranışlarımıza yön veren, uyulması gereken ilke; kaide. "*Bizim neslin, dinsiz imansız neslin böyle ince ahlak kurallarıyla ne alakası var desene*!" ARK29

Kuran (Ar.) *öz. a.* İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlığın temel kitabı, Kur'an-ı Kerim, Kelam-ı Kadim, Mushaf, Mushaf-ı Şerif. "*Madem Kuran'a el basmakla bitiyordu iş, o da basardı gerekirse*." KÜÇ24 **Kuran çarpsın!** karşısındakini dediği şeye inandırmak için edilen yemin. "*Kuran çarpsın ki yalan*!" KP88

Kuran-ı azimüşşan* (Ar.) *öz. a.* Şan ve şerefi yüce olan Kur'an. "*Kuran-ı azimüşşan ne der*?" BK279

Kuran-ı Kerim (Ar.) *a.* Kur'an. "*... duvarlarda zarif mahfazalarıyla asılı Kuran-ı Kerim levhaları*." OK24

kurba* *a.* Kurbağa. "*Yeşil kurbalar, öter göllerde*." KY148

kurbağa *a.* Kurbağalardan, yumurta ile üreyen, yavruları gelişimlerini durgun sularda tamamladıktan sonra kuyruğu ve solungacı körelerek karada yaşayabilen, sıçrayarak yürüyen ve suda iyi yüzen küçük hayvan. "*Bodur Süleyman'ın cebine usullacık bir kurbağa konulup herifin yaygarasına kahkahalarla gülündü*." EKM65

kurbağa yeşili* *a.* Yeşilin, yeşil kurbağaların rengine benzeyen bir tonu. "*Deniz mavisi, şarap kırmızısı, yaprak değil kurbağa yeşili...*" SBK246

kurban (Ar.) 1. *a.* Dinin buyruğunu veya bir

adağı yerine getirmek için kesilen ve belli özellikleri taşıyan hayvan. "*İnşallah, inşallah, bu yaz İstanbul'a gidince Eyüp Sultan Hazretleri'nde mevlit, sonra da çifte kurban kestirerek etini fakir fukaraya dağıtacaktı*." YD108 2. *a*. Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse. "*Çünkü delikanlının Fırka macerasına kurban giden babasını gayet iyi tanıyordu*." DE136 3. *ünl*. İçtenliği belirten bir seslenme sözü. "*Kalk, kalk kurban*!" VV238 4. *a*. Maddi ve manevi bakımdan felakete sürüklenmiş, insani değerlerini yitirmek zorunda kalmış veya bırakılmış kimse. "*Hani söylemesi ayıp ama kaza, kader kurbanı oldu mu insan, başına gelenler pişmiş tavuğun bile başına gelmiyordu*." MM184 5. *a.* Bir kazada veya felakette ölen kimse. "*Çiftlik yakılmadan önce çiftliğin sahibi Muzaffer Bey, bir gece siyah Kadillak'ıyla şehirden çiftliğine dönerken meşelikte, faili meçhul bir cinayete kurban gitmiş*." KAÇ90 6. *öz. a.* Bir lakap. "*Ben, Salman, Haydar, Şamdin, Zeynel, Kurban Kadir…*" BTÜ233 **kurban et-** 1. kurban kesmek. "*Hani insan bin koyun kurban etse gene de günahlarını affettiremez*." GK172 2. kendi çıkarı için birini veya bir şeyi feda etmek. "*Zırnığını kurban ediyor*!" YK35 **kurban git-** uçsuz yere ölmek, zarara uğramak. "*Fabrika hukuk müşavirinin bir cinayete kurban gitmesi ihtimalinden korkuluyordu*." SM218 **kurban kes-** din buyruğunu yerine getirmek için bir hayvanı keserek etini dağıtmak. "*Allah izin verirse vizyona çıkmadan önce Eyüp Sultan'da iki kurban keseceğim*." YD239 **kurban ol-** bir kimse veya bir şey için kendini feda etmek. "*Keremine kurban olduğum, onda verdiğini dokuzda almaz*." SÇ224 **kurban olayım!** 1. aşırı sevgi ve hayranlık anlatan bir söz. "*Gölgene de kurban olayım sana da lan*!" BTÜ188 2. yalvarma sözü. "*Kurban olayım Zeynel Ağa, bana ne edeceksin*?" BTÜ263 **kurbanı ol-** uğruna ızdırap veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek. "*Hani söylemesi ayıp ama kaza, kader kurbanı oldu mu insan, başına gelenler pişmiş tavuğun bile başına gelmiyordu*." MM184

Kurban Bayramı *a. öz.* Ay takvimine göre Zilhicce ayının onunda başlayıp dört gün süren ve kurban kesilen dinî bayram, Kurban. "*Çok geçmeden Kurban Bayramı da geldi çattı*." KK187

kurbanlık *sf*. Kurban edilmek için ayrılmış, kurban edilmeye uygun. "*Kurbanlık koyun gibiyim*." KK23 **kurbanlık koyun gibi** başına geleceklerden habersiz olan. "*Adam kurbanlık koyun gibi kadere rıza göstererek sustu ama yüzündeki morluk geçmedi*." KP48

kurcala- 1. Nasıl bir şey olduğunu anlamak için her yerine bakmak; karıştırmak. "*Şunu kurcala hele Kerem, yalan yanlış bir şeyler yok mu*?" SAR113 2. Meşgul ve rahatsız etmek. "*Mazhar deminden beri kafasını kurcalayan şeyi nihayet sordu*." EK67 3. Bir konuyu araştırmak, üstünde durmak, eşelemek. "*Kız başıyla ona mı kaldı benim gibi bir kadının âşıklığını kurcalamak*?" MM290

kurcalama *a*. Kurcalamak işi. "*O günden beri Gülizar için Kabak Hafiz sadece bir din adamı olmakla kalmamış, iriyarı, sağlam heybetiyle kafasını kurcalamaya başlamıştı*." VV280

kurcalan- Kurcalama işi yapılmak. "*Gece, kapımın kurcalandığını duydum*." ARK197

kurcalanma *a*. Kurcalanmak işi. "*Kat kapısında bir kurcalanma…*" KY220

kurdele (İt.) *a.* 1. Geniş ipekli şerit. "*Çok kısa zamanda ambardan bayraklar, parti flamaları, çelenkler, kurumuş çiçek demetleri, birtakım kurdeleler, renkli bezlerle balkon, pencereler donatılmaya çalışıldı*." MUR409 2. Belli bir biçim verilmiş saça veya giysinin yakasına takılan ince kumaş. "*Ayşe hemen annesinin yanına koşar, en yeni entarisini giyer, saçlarını taratır, kurdele bağlatırdı*." ÇK79

kurdeleli *sf*. Kurdelesi olan. "*Al, yeşil, mavi kurdeleli, beyaz soketli kızlar gülmekten katılıyorlardı*." SÇ142

kurdur- Kurma işini yaptırmak. "*Bu arada, Japonya'dan koca bir de fabrika getirtip kurdurdu mu*?" KK105

kurma *a.* Kurmak işi. "*Hacer bütün bu geniş hayalleri on dört, on beş yaşlarından itibaren kurmaya başlamıştı*." EK20

kurmay* *a*. Herhangi bir alanın ileri gelenleri. "*Onun için, baldırı çıplak takımı, politika kurmaylarının yeşil bayrağı çekecekleri günü iple çekiyorlar, o günse bir türlü gelmiyor, gelemiyordu*." YD336

kurna (Ar.) *a.* Hamam ve banyolarda musluk altında bulunan, içinde su biriktirilen, yuvarlak, mermer, taş veya plastik tekne. "*Kurnanın yanına suçlu suçlu bıraktık*." YYB132

kurnaz (Far.) *sf*. Kolay kanmayan, başkalarını kandırmasını ve ufak tefek oyunlarla amacına erişmesini beceren; hin, hinoğlu. "*Âdembabalar, hapishanelerin en fakir, en harap, lakin en kurnaz insanlarıdır*." YYB64

kurnazca *zf.* Kurnaz bir biçimde, kandırarak, aldatarak; kurnazcasına, ustalıkla. "*Babası, aksakallı babası ... kurnazca bakmıştı oğullarına*" KAÇ79

kurnazcasına *zf.* Kurnazca. "*Arabacı güldü bıyıksız yüzüyle kurnazcasına*." ÖE33

kurnazlık *a.* 1. Kurnaz olma durumu. "*Gözünü açıp kurnazlık taslamaya lüzum yoktu.*" EK195 2. Kurnazca iş. "*Bu sırada yerdekinin de aklına bir kurnazlık geldi*." YYB68

kurs (Fr.) *a.* Resmî ve özel kuruluşlarca ilgililere belirli bir konuda bilgi, beceri ve davranış kazandırmak amacıyla düzenlenen derslere dayanan ve belli bir süresi olan eğitim etkinliği. "*Ben gördüm kurs, aldım çok sıkı terbiye amirlerimden*!" MUR418 **kurs murs*** kurs falan. "*Kurs murs, vazife mazife patırdatıyor da*." MUR157

kursak *a.* Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar; boğaz. "*Pek bir şey girmemişti kursaklarına*." SÇ154

kurşun 1. *a.* Atom numarası 82, atom ağırlığı 207,21, yoğunluğu 11,3 olan, 327,4 °C'de eriyen, yumuşak ve bükülgen, mavimtırak esmer renkte bir element (simgesi Pb). "*... camilerden kurşun çalıp satar, sigara içer, kumar oynar, korkunç küfürlerle semti çın çın öttürür, daha çok da okul kızlarını yoldan geçirmezdi*." SUÇ189 2. *sf.* Bu elementten yapılmış. "*Minareleri, kurşun kubbeleri, Galata'sı, Karaköy'ü, Adaları'yla İstanbul…*" YK87 3. *a.* Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlarda kullanılan mermi. "*Yaranın içinden kurşun zor mu çıkar*?" ÇK73 **kurşun at-** silahla mermi atmak. "*Haçan büyüyecek, kurşun atacaklar düşmana, kurşun*!" MUR8 **kurşun dök-** halk inanışına göre erimiş kurşunu, hastanın üstünde, içinde su bulunan bir kaba dökerek ortaya çıkan şekillerin yorumuyla nazar, büyü, hastalık vb. şeyleri önlemek, iyileştirmek. "*Eşek dili yazar, kurşun döker, çarpıntı keser*." VV66 **kurşun gibi** 1. sıkıntı veren. "*Böğründe kurşun gibi bir sancı…*" BTÜ83 2. çok ağır. "*Kurşun gibisin maşallah kız*!" DK72 **kurşun sık-** silahı ateşlemek, mermi yakmak. "*Yani bir kurşun sıksalar şuncacık kanı çıkmazdı*." CEM58 **kurşun (veya kurşunu) ye-** vurulmak. "*Kurşunu yiyeceğim de güleceğim*." CEM88 **kurşuna diz-** verilen ölüm cezasını askerî bir kıtanın attığı kurşunlarla yerine getirmek. "*Dokuz arkadaşıyla birlikte kurşuna dizilmişler*." YYB84

kurşun kalem *a.* İçi grafitli, yazısı kolayca silinebilen, değişik biçimleri olan bir kalem türü. "*Adını kurşun kalemiyle bir kıyıya yazmıştı da annesinden ayrı şeref verirse dükkânına bir gün gösterecek, sürpriz yapacaktı*." BFV107

kurşun kubbe* *a.* Atmosferin gözle görünen bölümü, gökyüzü. "*Demek günlerdir kapalı hava morluğunu yitirmiş, güneş kurşun kubbeyi yırtıp parçalamıştı*. SUÇ262

kurşun renkli* *sf.* Kurşun renginde olan. "*Kurşun renkli, ıslak bir sabahtı*." AY145

kurşuni (T. kurşun + Ar. -î) 1. *a.* Kurşun rengi. "*Gözleri karşılara, ta karşılardaki Haliç'in kirli kurşunisine takılmıştı*." SUÇ176 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Köprü, kirli kurşuni deniz, ıslak mavnalar…*" YK66

kurşunileş- Kurşuni bir duruma girmek. "*Bu sırada sevgilim, solda, kirden kurşunileşmiş tahta kanatları artlarına kadar açık kapıdan harap avluya girer, kaybolur*." AY188

kurşunilik* *a.* Kurşuni olma durumu. "*... bir ufkun kurşuniliğinden öbür ufkun kurşuniliğine uzanan, donmuş tren rayları*." BE7

kurşunkalem bk. kurşun kalem. "*Tuvaletin yeni rendelenmiş tahtasına kurşunkalemle bir şeyler yazıyor*." BE72

kurşunlan- Kurşunlama işine konu olmak. "*Babasının kurşunlanmış cesedi, annesinin acı çığlığı, yuvalarından fırlayan korkunç gözlerini unutamıyordu*." SM233

kurşunsuz *sf.* Kurşunu olmayan. "*Belki bozuk, belki kurşunsuz ama olacak*." SÇ97

kurşunsuzluk *a.* Kurşunsuz olma durumu. "*Kurşunsuzluğunu nerden bilecekler*?" SÇ101

kurt (I) 1. *a.* Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. "*Kar aralıkta başladı, şehirlere kurtlar indi.*" YK97 2. *sf.* İşini iyi bilen, aldanmayan, kurnazlık yapan. "*Kurt taksitçi, tezgâhından fırlamış, yarılarına gelivermişti hemencecik*." BFV109 3. *öz. a.* Bir lakap. "*En aceleci, en sinirlileri Kurt Celal atıldı*." EK216 **kurt dumanlı havayı sever** kötü niyetli kimselerin ortalıktaki karışıklıklardan yararlandıklarını anlatan bir söz. "*Kurt dumanlı havayı sever oğlum*." DK42 **kurt gibi** işini bilen, girişken (kimse). "*Burda, kurt gibi karıların, sırnaşık kızların arasında ziyan olursun.*" TD76 **kurt kocayınca köpeğin maskarası olur** `güç ve yeteneğini yitiren insan, basit ve kendini bilmezlerce aşağılanır` anlamında kullanılan bir söz. "*... kurdu*

kocattın, köpeklere maskara ettin.” AY145

kurt (II) *a*. Yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan; böcü. “*Zeynel'dir hemen atılır, ekmekten kurt çıksa, çıkmaz ya, söz temsili…*” BTÜ307

kurt kapanı *a*. Güreşte rakibi alta düşürdükten sonra üstüne oturarak uylukları arasında ayak bağlama, bir yandan da iki kolunun altından el geçirerek ağırlığı bel üzerine verme suretiyle gerçekleştirilen oyun. “*Onu şöyle bir toparlayıp kurt kapanına alacak, habibini şaşırtacaktı*!” HÇ29

kurt köpeği *a.* Kurt ve köpek kırması bir tür köpek. “*Bahçenin taa öbür ucundaki bir ağaca zincirinden bağlı bir de kurt köpekleri…*” BFV130

kurt kuş *a.* Bütün yaratıklar, bütün canlılar. “*Kurda kuşa yem mi olmuştu şimdiye*?” GK17

kurt masalı *a.* Birini oyalamak, kendini suçsuz göstermek için ileri sürülen gereksiz, inandırıcı olmayan sözler. “*Bakalım sonunda bize nasıl bir kurt masalı okuyacak*!” EB123

kurt yeniği *a.* Ağaçta kurt tarafından kemirilerek oluşturulan oyuk. “*Ertesi sabah vilayetin kurt yenikleri içindeki eski tahtalarını silerken yanına vali beyin odacısı ince, uzun adam geldi*.” MM241

Kurtalan *öz. a.* Siirt iline bağlı ilçelerden biri. “*Ta Kurtalan'dan kalkıp, yolu üzerindeki irili ufaklı istasyonlardan topladığı çeşitli yolcularla tıka basa dolu kuşluk treni Haydarpaşa Garı'na çığlık çığlığa girdi*.” GK1

kurtar- 1. Bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak. “*Beni nasıl bir dertten kurtaracağını tahmin edemezsin*.” GR166 2. Kazandırmak, yeniden ele geçirmek. “*Millî Mücadele'de anayurdu düşmandan kurtaran bu biçim inanmışlık'ın damarlardaki kurşun hızıyla dolaşan kanı değil miydi*?” YD336 3. Birinin cezalandırılmasına engel olmak. “*Öyle ya da böyle, seni mutlaka kurtaracağım*.” ÜÇK432 4. Kurtulmasını sağlamak. “*Yavrumu kurtar o adamın elinden*!” KY18 5. Bir şeye zarar gelmesini önlemek. “*Bu yollarda gemisini kurtaran kaptandı*.” BTÜ280 6. Bir şeyin değerini karşılamak. “*Bi binlikten aşağı kurtarmaz ha*!” MM282

kurtarabil- 1. Kurtarma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sizi nasıl kurtarabilirim bilmiyorum ki*?” BFV175 2. Kurtarma gücü bulunmak. “*Nâzım kurtarsın bakalım kurtarabilirse...*” EKM158

kurtarabilme *a.* Kurtarabilmek işi. “*Bütün bu rüyalar gerçek değilse bile, adamın onu, yani oğlunun annesini düşündüğüne, onu kurtarabilmeyi tasarladığına delildi*.” EK289

kurtarıcı *a.* 1. Kendi hayatını tehlikeye atarak bir kimseyi, bir topluluğu güç bir durumdan veya yok olmaktan kurtaran kimse, halaskâr. “*Kurtarılmış Mari, kurtarıcısı Ceymis'in geniş göğsüne dayalı başıyla ağlarken Filiz değil, gerçekten Mari'dir*.” BFV14 2. Kurtarma aracı. “*Kurtarıcı vapurlar hemen yetişir*.” SÇ60

kurtarıl- Kurtarma işi yapılmak veya kurtarma işine konu olmak. “*Madem ortada kalacaktı, hapisten ne diye kurtarılsındı*?” SUÇ246

kurtarılabilme *a*. Kurtarılabilmek işi. “*Tarlalar dolusu pamuğun mevsim yağmurlarından kurtarılabilmesi için tarlalara koşturuluyordu*.” EVO259

kurtarılma *a.* Kurtarılmak işi. “*Yoksa hapse atılmıştı da kurtarılması için haykırıyor muydu*?” SBK26

kurtarış *a.* Kurtarmak işi. “*Ejderhayı iki ağabeyi değil en küçüğün öldürüp güzel kızı kurtarışını Nuran çılgın gibi alkışlar…*” SBK72

kurtarma *a*. Kurtarmak işi. “*İstidacılık yapıyor, Nihat'ının davavekili çıkıp babasını bu zorlu hayattan kurtarmasını bekliyordu*.” EK337

kurtlan- İçinde veya üzerinde kurt üremek. “*İtalyan'a karşı dövüşürken Trablus'ta bacağından yaralanmış, sonra da kurtlanmış, kesmişler*.” EVO45

kurtlanabil-* Kurtlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yıkanıp temizlenmezse kurtlanabilir*.” KAÇ31

kurtlu *sf.* 1. İçinde kurt bulunan, kurtlanmış. “*Peynir kurtlu çıkıyorsa suç kendinde değildi ya*!” KP111 2. Yerinde rahat duramayan, sürekli kıpırdanan (kimse). “*İnsan senin gibi kurtlu olmalı ki el adamına orasını burasını sıktırsın*!” GK117

kurtul- 1. Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak. “*Sonunda hafif birkaç yarayla kurtularak korsanları tepeledi*.” İDG76 2. İstenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak. “*Yılışık oğlandan kurtulabilirsen kurtul.*” BFV72 3. Bir şey bulunduğu veya bağlı

olduğu yerden ayrılmak. "*Hırslı hırslı eğilip kalktıkça, belinden aşağılara inen kuvvetli örgüleri hopluyor, tokasından kurtulan kâkülü de gözüne girip duruyordu*." CEM84 4. Acı ve eziyet çekmeden veya çekerken ölmek. "*Almaz canımı ki ben de kurtulayım onlar da*!" ÇK131

kurtulabil- 1. Kurtulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kadın bu pencereden yağmur yemiş ıslak topraklara kendini atıp kurtulabilirdi*." KAÇ52 2. Kurtulma gücü bulunmak. "*... çoğu geceler düşünde bu iriyarı adamı görüp uyanınca da uzun süre etkisinden kurtulamıyordu*?" VV54

kurtulabilme *a.* Kurtulabilmek işi. "*Seni görüp tanıyan bir kadının senin cazibenden kurtulabilmesine imkân var mı*?" İDG81

kurtulma *a.* Kurtulmak işi. "*Ne olursa olsun, kocasının vicdan azaplarından kurtulması lazımdı*." EK290

kurtulu kurtuluver-* Kurtuluvermek. "*Camları yer yer kırık, kirli pencereler, aşınmış tahtaları çivilerinden kurtulu kurtuluvermiş döşeme, badanaları dökük duvarlar...*" MM172

kurtulun-* Kurtulma işine konu olmak. "*Bu suretle küçüğün şerrinden kurtulunacak hem de paraları herkes istediği gibi doya doya seyredebilecekti*." DK180

kurtuluş *a*. 1. Bir şeyden, bir yerden kurtulma; felah, halas, necat, reha. "*Ölmek kurtuluş değil ki*." ARK71 2. Bağımsızlık kazanma. "*Şehrin kurtuluş yıldönümlerinden biri kutlanıyordu, geçit resmi vardı*." MM169

Kurtuluş* *öz. a.* İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan bir semt. "*Bütün zenginler, hani şu Maçka, Harbiye, Şişli, Nişantaşı, Osmanbey, Kurtuluş'taki apartmanlarda oturanlar yok mu*?" SÇ150

Kurtuluş Bayramı* *öz. a.* Zafer Bayramı; 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da Atatürk'ün başkumandanlığında zaferle sonuçlanan Büyük Taarruz'u anmak için her yıl 30 Ağustos günü kutlanan resmî ve ulusal bir bayram. "*Kurtuluş Bayramı'nda melek olur*." EVO242

Kurtuluş Savaşı* *öz. a.* 1919'dan 1922'ye kadar süren ve Batı Anadolu'yu işgal eden Yunan ordusunun imhasıyla sonuçlanan, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Türk milletinin kurtuluş mücadelesi. "*Kel Mıstık, Milli Mücadele askerliğinden kalma bir toparlanışla, gene Kurtuluş Savaşı'ndan kalma sert bir selam verdi*." ÜÇK327

kurtuluver- Ansızın veya çabucak kurtulmak. "*Her şeye rağmen boşalmış, rahatlamış, günlerden beri içini kemirip duran dertten bir anda kurtuluvermişti*." HÇ111

kurtuluverme *a*. Kurtuluvermek işi. "*Recep Cıva, uzun zaman karanlık bir kovukta sinmiş bir tilkinin kurtuluvermesindeki rahatlık içinde, umutla sordu.*" YD159

kuru 1. *sf.* Suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı. "*Koltukaltlarımıza sık sık derece koyar, şakaklarımızı kolonya veya sirkeyle ovar, arkamıza kuru bez yatırır…*" BE11 2. *sf.* Canlılığını yitirmiş (bitki). "*Kuru ağaç dalları, geniş yapraklar, çiçeklerden bir kulübe yapıvermeliydiler.*" BFV138 3. *a.* Kuru Fasulye. "*Keşanlı'nın kurusunu yedin mi kurusunu*?" ÖE28 4. *sf.* Katıksız, yanında başka şey olmayan (yiyecek). "*Devletin verdiği kuru tayınla yıllar devrilmez*." İDG99 5. *sf.* Sıska. "*Kuru adam ellerini ağzına siper ederek bağırdı*." BTÜ228 6. *sf.* Etkisi ve sonucu olmayan. "*Bunu yeryüzünde başaramazlarsa, kuru bir öte dünya vaat ederler*." BFV189 7. *sf.* Daha sonra kullanılmak için kurutulmuş, taze ve yeşil karşıtı. "*Kuru kırmızı biberlerin kıpkırmızı alevi sardı içini*." ÖE27 8. *sf.* Akıcı olmayan, duygudan yoksun. "*Berber Reşit'in kuru sesi yükseldi*." VV373 9. *sf.* Yağış almayan veya üzerinde bitki olmayan (yer). "*Öyle ki, hep birlikte inip kalkan kazmaların kuru toprakta çıkardığı hışıltı yavaşladı*." BTÜ192 10. *öz. a.* Bir lakap. "*Kuru Nedime sabunlu elleriyle geldi*." YK84 **kurunun yanında yaş da yanar** `beğenilmeyen tutumlarından dolayı cezalandırılan kişiler yanında suçsuzlar da suçlular gibi hırpalanırlar` anlamında kullanılan bir söz. "*Evet, din risaleleri, Nurculuk kitapları çok para getiriyordu ama sonunda kurunun yanında yaş da yanabilirdi birkaç kuruş için*." YD333

kuru- 1. Islaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek; kakırdamak. "*Yarına yıkanıp serilecek, kuruduktan sonra da ütülenecek*." MUR9 2. Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek. "*Barakayı onunla mı kurar, kurumuş ottan yataklarına onunla mı yatar*." BFV145 3. Irmak, kuyu, pınar vb.nin suyu çekilmek, yok olmak; soğulmak, soruşmak. "*Daha arkada, yaz kış yosunlu suyu bir türlü kurumayan koca göl*." CEM95 4. Cılızlaşmak, sıskalaşmak, zayıflamak. *"… yüzler büsbütün kurumuş, nefesler titriyordu."* YK34 5. Bazı nesneler yumuşaklığını yitirmek, sertleşmek. "*... ekseriya kurumuş ekmek parçalarını şekerli suda yumuşatır, satılmamış, kalmış meyvelerin eziklerinden birkaçını katık yapar, geveleye geveleye yerdi*." EKM102

kuru çay *a*. Yeşil çay yapraklarının çeşitli işlemlerden sonra satışa hazır biçimi. "*Tavukçu demliğe kuru çay atarken başını salladı*." YK78

kuru ekmek *a*. Katıksız ekmek. "*Ellerinde mısır koçanları, çöp tenekelerinden kapışılmış kuru ekmek, zeytin çekirdekleriyle sürgünler, başgardiyana da düdüğüne de boş veriyorlardı*." DHV316

kuru fasulye *a*. 1. Fasulye bitkisinin tohumu. "*Gerçekten de bakkal şekeri, kuru fasulyeyi, nohudu, mercimeği; kasap eti; fırıncı ekmeği şerefle, şanla vermiyor, para istiyorlardı*." MUR150 2. Fasulye tohumundan yapılan etli veya etsiz salçalı, sulu yemek. "*Biraz kuru fasulyemiz var, biraz da bulgurumuz*." EVO36

kuru iftira *a.* Gerçekle hiçbir ilişiği, hiçbir dayanağı olmayan iftira. "*Allah kimseyi kuru iftiraya uğratmasın*." ÜÇK305

kuru incir *a*. Özel olarak güneşte kurutulan incir; burma. "*Henüz ne sağlı sollu tahta bavulcular, hazır gömlekçiler, gezici esnafın elma, armut, domates, üzüm, kuru incir sattıkları çekçek arabaları ne de tablaları…*" SÇ17

kuru kalabalık *a.* Hiçbir iş yapmayan insan topluluğu. "*Dünyada ayak dolaşıklığı ediyorlardı. Kuru kalabalık*." DE241

kuru köfte *a.* Kıyma ve ekmek içi ile yapılıp tavada kızartılan köfte. "*Üzüm, kuruyemiş, portakal, çeşit çeşit tatlı, kuru köfte, simit satıcılarının haykırışları birbirine karışıyor*." CEM49

kuru kuruya *zf*. Boşuna, boşu boşuna, yararsız yere. "*Kuru kuruya sevdadan hiçbir şey anlamam.*" SUÇ31

kuru meyve *a*. Yaş meyvenin kurutulmuşu. "*Yemiş satıcısı birçok yaz, sonra birçok kış, baharlar, mevsimine göre, yaş, kuru meyveler satarak, ha düştü ha düşecek hesabı, fakat hiç kimseye avuç açmadan mahallelerden geçti durdu*." EKM104

kuru soğan *a*. Toprak altında kalan yumru soğanın kurutulmuşu. "*Bütün gün lahanalarla uğraştığı, çapa çapaladığı için … kuru soğanla günü geçiştirmişti.* GR142

kuru üzüm *a*. Haşlanıp ardından güneşte kurutulmak suretiyle hazırlanan iri veya küçük taneli üzüm, üzüm kurusu. "*Başlanınca da dünya silinir, ne nişanlılar hatta ne de cicili bicili mendiller içinde kuru üzüm, leblebi, saç tokası yahut kırmızı taşlı bakır yüzük hediye eden sevgililer umursanır…*" YYB241

Kuruçeşme* *öz. a*. İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan bir semt. "*Sonra hafifçe dalgalı Boğaz'ı sağına alarak Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme yoluyla Sarıyer'e uzandı*." GK123

kurukafa *a.* Baş iskeleti. "*Gemiler satın alacaktır, bayraklarında kurukafalar işli korsan gemileri*." ÖE20

kurukahveci *a*. Kuru kahve satılan yer. "*Evet, biliyor, Tahtakale'de, kurukahveciye giderken terhis bavulları, renk renk hazır gömlek, yün çorap, kirli beyaz yünden kazak, süveter satanlar da var, biliyor ama alamaz.*" ÖE42

Kuruköprü* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Taneleri fındık iriliğindeki kehribar tespihini şıkırdatarak Kuruköprü'de, Berber Kürt Reşit'in dükkânından içeri giren Cemşir, kapıda bir an durdu*." VV1

kurul *a*. Bir işi yapmak, yönetmek veya bir kurum ve kuruluşu temsil etmek için görevlendirilmiş kişilerden oluşmuş topluluk; heyet, konsey, asamble. "*Herhâlde parti il idare kurulu başkanı olacaktı*." KT134

kurul- 1. Kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak. "*Alaçığın nasıl kurulacağını fellahtan iyice öğreneydin*." EVO155 2. Rahatça oturmak, yerleşmek. "*Yarın hanımefendi olup köşeye kurulacan*!" HÇ40 3. Övünür biçimde davranışlarda bulunmak, kasılmak. "*Hastir lan dedim, baban DP'li diye mi kuruluyorsun*?" GK309

kurula- Bir şeyin üzerindeki ıslaklığı gidermek. "*O kertenkelenin kardeşinin inadına avucundaki kanı çabucak yıkadı, yüzüne su serpti, kuruladı*." DHV305

kurulabil- Kurulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Nasıl oldu da bu dangalak bunca halkı ardına taktı, ardına taktığı yetmezmiş gibi başlarına geçip omuzlarına kurulabildi*?" MUR410

kurulama *a*. Kurulamak işi. "*Musluğa gidip elini yüzünü, sonra ayaklarını kendi kendine yıkaması, kurulaması, yatağına tek başına gidip yatması gerekiyordu*." EK336

kurulan- 1. Kurulama işi yapılmak veya kurulama işine konu olmak. "*Kocaların ayakları yıkanırdı öğürülmeden, kurulanırdı*." BFV10 2. Kendini kurulamak. "*Adam sert sert*

kurulanırken havlu boyuna yırtılıyordu." BFV43 **kurulanmak murulan-*** kurulanmak falan. "*Oğlu yıkanır, çıkar, kurulanır murulanır çay içerken...*" SAR104

kurulanıver-* Çabucak kurulanmak. "*El yüz yıkamak geldi akıllarına, çabuk çabuk yıkanıp kirli havluyla kurulanıverdikten sonra odaya geldiler*." DK186

kurulanma *a*. Kurulanmak işi. "*Kocasının yırtık havluyla kurulanmasına yardım ediyordu*." DE101

kurulma *a*. Kurulmak işi. "*Akla hayale gelmez entrikalar çevrilmeye, tuzaklar kurulmaya başlar*." SM145

kurultay (Moğ.) *a*. Partilerin genel merkezi tarafından gündemdeki sorunları, temel konuları konuşmak, yeni kurullar seçmek üzere belli sürelerle veya gerektikçe düzenlenen, genel merkez delegelerinin katıldığı toplantı; genel kongre, umumi kongre. "*Son dakikada bir karar, bir toplantı, bir kurultay, bitti*." HÇ83

kurulu *sf*. Kurulmuş olan, yerleşmiş, oturmuş. "*Kurulu dükkânımı tezgâhımı ne diye bozdum*?" EVO291

kurulu düzen *a*. Yerleşmiş, içinde bulunulan toplumsal düzen. "*Geliverirse de kurulu düzenlerini bozuverirse*?" SÇ225

kuruluk *a*. Kuru olma durumu. "*Senden sorulmaz üstümün yaşlığı, kuruluğu*!" HÇ18

kuruluş *a*. Kurulmak işi. "*Ali, sandalyeye azametli kuruluşu, bacak bacak üstüne atışıyla … demek istiyordu*." EKM15

kuruluver-* Çabucak kurulmak. "*Emmiler, dayılar hatta nine, dedelerin de yardımıyla ev de çabucak kuruluvermiş*." KY23

kurum (I) *a*. Bacalarda biriken kalın is. "*Gözüne kurum mu kaçtı yavrum*?" SÇ84

kurum (II) *a*. Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik; müessese. "*Belki de üniversiteye gireceklerdi ya da Etibank, Sümerbank gibi kurumların Avrupa'da öğrenim sınavlarına girmişlerdi de sonucun ne olabileceği üzerinde duruyorlardı*." KK114

kurum (III) *a*. Kendini büyük ve önemli gösterme davranışı, büyüklenme, gösteriş, azamet, tekebbür. "*Bir kurum, bir kurum…*" EB29 **kurum kurum kurul-** kendini büyük ve önemli göstermek. "*İdare müdürü yardımcısı oldum diye kurum kurum kurulmaktan, hele ambardan hırsızlık yapma işine taraftar olmaktan utanmıyordu*." DE226 **kurum sat-** kendini büyük ve önemli göstermek. "U*ymak istemiyor diye mi kurum satıyordu kızların yanında*?" SÇ142

kurumlu *sf*. Kendini büyük ve önemli gösteren; azametli, dikbaşlı. "*Fatma yeni bir entari ile Ayşe'nin yanından kurumlu kurumlu geçse…*" ÇK79

kurumsak* *a*. Zayıf, kuru, sıska. "*Güler yüzlü, kurumsak bir adam.*" GK20

kurun-* Kurulanmak. "*Kıyıdaki taşların üzerinde bir süre oturdu, kurundu*." EVO130

kuruntu *a*. 1. Yanlış ve yersiz düşünce. "*Kollarımın inceliği belki de benim kuruntum*." BFV120 2. Bir konuyla veya durumla ilgili kötü ihtimalleri akla getirip kaygılanma; vesvese, fikir. "*Kuruntu benimki, hüsnü kuruntu*." DE242

kurusıkı *a. argo* "Karşısında kişiyi yanıltarak veya yıldırarak bir işten caydırmak için söylenen asılsız söz veya takınılan aldatıcı tavır; blöf. "*Bizim kurusıkılara boş veriyor*." KP72

kuruş (I) (Alm.) *a*. Liranın yüzde biri değerinde Türk parası. "*On kuruşa künyesini sayardı*." KP74

kuruş (II) *a*. Kurmak işi. "*Artık umurunda bile değildi arkadaşının, ceketli arkadaşının ceketliliği de babasının birtakım paketlerle eve gelişi de annesinin sofrayı kuruşu da*." ÖE27

kuruşluk *sf*. Herhangi bir kuruşa karşılık olan. "*Cezaevinden çıktığı gün cezaevi bakkalının sarı defterinde on beş lira doksan altı kuruşluk bir borç bıraktı*." ÇK66

kuruşu kuruşuna *zf*. Tam hesaplanarak, kuruş kuruş. "*Kazandığı paraları kuruşu kuruşuna babasına götürdüğü hâlde gene de dayaktan kurtulamazdı*." ÇK121

kurut- 1. Suyunu ve ıslaklığını giderip kuru duruma getirmek. "*… ıslak üst başlarını iyice kurutmuşlardı*." BTÜ49 2. Bitkileri susuz bırakıp kurumasına sebep olmak. "*Elin oğlu bu kadar güzel çiçeği sapında kurutmaz kızım*!" YD196 3. Bazı sebze ve meyvelerin buharlaştırılmasıyla kuru bir durum almasını sağlamak. "*Ufacık ufacık olur da ipe dizip kış için kuruturlar*!" TD15

kurutabil- Kurutma ihtimali veya imkânı

bulunmak. "*... bu sıkıntıyı kökten kurutabilmek, onu neşelendirmek için geç kalmış bir huzursuzluk duyuyordu*." DE29

kurutul- Kurutma işi yapılmak veya kurutma işine konu olmak. "*Yoksa kökleri kurutulmayan can sıkıntılarının, şarap ve çalgıdan sonra tekrar geleceklerini biliyordu*." DE25

kurutuver- Çabucak kurutmak. "*Kuvvetli güneş daha şimdiden ıslak sırtlarını kurutuvermişti*." EVO226

kuruver- Çabucak veya kısa zamanda kurmak. "*Arı gibi çalışan barınaksızlar istedikleri barınağı bir hafta içinde kuruverirlerdi ama bırakmıyorlardı ki*!" GK362

kuruyemiş *a*. Fındık, fıstık, leblebi gibi yemek dışında yenilen yiyecekler; meyvehoş. "*Fabrikanın önü, pazaryeri gibiydi: Üzüm, kuruyemiş, portakal…*" CEM49

kuruyemişçi *a*. Kuru yemiş satan kimse veya kuru yemiş satılan yer. "*Kuruyemişçi sana abayı yakmış da onun için geliyorum*." KÜÇ14

kuruyuver- Çabucak kurumak. "*Elimde ıslak bezler, tepeme koyuyorum, bir de bakıyorum ki kuruyuvermiş*." ÇK131

kus- 1. Midenin içindekini basınçla ağızdan dışarı atmak, çıkarmak, kayetmek, istifra etmek. "*Ne zaman bayramlarda, kurban bayramlarında boğazlanan koyunları görse içi bulanır, kusası gelirdi*." KAÇ220 2. İçinde birikmiş kinini, öfkesini söyleyerek açığa vurmak. "*Murtaza elleri arkasında, iri burnunun etli kanatları tir tir titriyor, öfkesini kusacak vesile arıyordu*." MUR128

kusma *a*. Kusmak işi; gaseyan, istifra, kay, kayetme. "*Siz de yuttunuz, şimdi kusmaya çalışıyorsunuz*." MM294

kusmuk *a*. Kusulan şey, kusuntu. "*Birden kusmuk kokulu sesiyle bir sarhoş*." BFV146

kusmuklu* *sf*. Kusmuğu olan. "*Omuzundaki ceketini düşürmemeye çalışarak kusmuklu ağzını koluyla sildi*." EVO48

kustur- Kusmasına yol açmak. "*... mahalleliye kan kusturursun da kırk yılda bir işim düşse otla, çöple idare et dersin*!" GR152

kusul-* Kusma işi yapılmak. "*Efendisini dövemeyenin uşağını tokatlaması cinsinden bir kin, radyolar dolusu kusulup millete radyolar dolusu aktarılmış…*" GK179

kusulma* *a*. Kusulmak işi. "*Ve nefretler kusulmaya başlandı*." VV177

kusur (Ar.) *a*. 1. Eksikliği olma durumu. "*Lanet evin tek kusuru, tuvalet penceresi açılmazsa koku yapıyor*." ARK60 2. Bilerek veya bilmeyerek bir işi gereği gibi yapmama. "*Bakmayın kusuruna…*" ÇK130 **kusura bakma-** hoş görmek. "*Kusura bakma oğlum*." SUÇ113 **kusur bul-** bir şeyin eksikliğini, özrünü görmek. "*Şimdilik ne Kavafoğlu ne de Rıfat Efendi kadınlarına en küçük bir kusur bulamazlardı*." OK17 **kusur et-** yanlışlık yapmak. "*Arada ibadetimde kusur ediyor, beş vakit namazı kaçırdığım oluyorsa da sen günahlarımı affedersin ya Rabbi*!" EK119 **kusur etme-** hoş karşılanmayacak bir davranışta bulunmamak. "*Kişi bunların kimlikleri üzerine tıpatıp teşhis koymasa bile, üç aşağı beş yukarı yine de isabette kusur etmez*." YYB217 **kusur işle-** yanlış davranışta bulunmak. "*Ne taksiratımız var, Cenab-ı Allah'a karşı ne kusur işledik bilmem*." KT26

kusursuz *sf*. Kusuru olmayan, mükemmel. "*Hem canım, dünyanın en kusursuz odacısı kimin umurunda*." DE30

kusuver- Ansızın kusmak. "*Bet, tok, aksi bir ses, hıncını kusuvermişti*." KK67

kuş *a*. Yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı. "*Sonra kuşlar, kuşların cıvıltısı, kanatları sedef işlemeli kuşlar, mavi kuşlar…*" DHV276 **kuş gibi** çok hafif. "*Kuş gibi hafif, konağın taş merdivenini çıktı*." EK25 **kuş gibi çırpın-** çaresizlik içinde telaşlı davranmak. "*Kalbi yaralı bir kuş gibi çırpınıyordu*." İDG36 **kuş gibi uç-** çok kısa sürmek, geçmek. "*Kuş gibi uçup geçti bizden o günler*." BFV54 **kuşkanadıyla git-** çok hızlı gitmek. "*Bacımı, kardaşlarımı al, kuşun kanadıyla gel*." GK248 **kuş uçmaz, kervan geçmez** kimsenin uğramadığı ıssız ve sapa. "*Yıllar yılı Anadolu'nun kuş uçmaz, kervan geçmez istasyonlarında onlar için ömür tükettiği yetmiyor muydu*?" EB7 **kuş uçurma- (veya uçurtma-)** hiçbir şeyin veya kimsenin kaçmasına, geçmesine imkân vermemek. "*Şimdiye dek her yanların sarıldığını, jandarmaların kuş uçurtmayacağını biliyordu*." KAÇ84

kuş bakışı *a*. Yüksek bir yerden aşağıya doğru, bütün genişliği içine alacak biçimde bakış. "*Dünya nasıl gözükürdü havadan acaba? Kuş bakışı*." SÇ21

kuş beyinli *sf.* Akılsız, aptal. "*Kaz kafalı, kuş beyinlisin*!" SBK215

kuş dili *a.* Süleyman Peygamber'in bilip konuştuğu hayvan. "*Her Süleyman kuş dilinden ne anlar*?" BTÜ146

kuş kafesi *a*. Kuşun içinde barındırıldığı yuva. "*Bak marangoz aletlerim var gene, gene oyuncaklar, kuş kafesleri yapıyorum*." SM139

kuş lastiği *a*. Genellikle çocukların kuş vurmak için kullandıkları, iki uçlu çatal biçimindeki dalların uçlarına lastik ve lastiklerin arasına da geniş bir meşin parçası bağlı bulunan araç; sapan. "*Ah bir kuş lastiği olsaydı*!" EVO213

kuş sütü *a.* Her türlü yiyeceğin bulunduğu yerde eksik bir şey bulunmadığını anlatmak için kullanılan bir söz. "*Kuş sütü bile bulunurdu söz temsili*." EVO62 **kuş sütü ile besle-** eksiksiz, özenli bir biçimde beslemek. "*Şerefsizim seni kuş sütüyle besleyeceğim*." DK53

kuş yemi *a.* Kuşlara yedirilen çeşitli tahıl taneleri, dane. "*Arada dilenci, paçavracı ya da kuş yemi satan küçük kızların çekinerek yazıhanesine girdikleri mavi gözlü ihtiyar*." BFV120

kuşak *a.* 1. Bele sarılan uzun ve enli kumaş. "*Sokakta kuşak bağlanır mı*?" KP105 2. Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği; göbek, nesil, batın, jenerasyon. "*Bu kuşak, torunlar kuşağı, tıpkı yerliler gibi konuşuyordu*." CEM86 **kuşak muşak*** kuşak falan. "*Gene böyle çizme, külot pantolon, belde kuşak muşak...*" VV57

kuşaklı *sf*. Kuşağı olan. "*Sinirlenmiş, bolpaça şayak pantolonlu, beli kırmızı yün kuşaklı, başı altı dilim kopuk kasketli oğlana dudak büküp yürüyüvermişti*." KK174

kuşan- 1. Beline kuşak, kılıç, kemer vb. şeyler bağlamak; takmak. "*Bu dünyada iş bilenin kılıç kuşananın*." EVO178 2. Giymek. "*Önlüğünü kuşansana ayı*!" EVO100

kuşanma *a*. Kuşanmak işi. "*Konuşmalarını beğenmiyor, yerde yemek yemelerini beğenmiyor, giyinip kuşanmalarını beğenmiyorlardı*." GK207

kuşat- Çevresini sarmak; çevrelemek, çevirmek, sarmak, abluka etmek, ablukaya almak, ihata etmek, muhasara etmek. "*Yalınayaklı, irili ufaklı mahalle çocukları nerdense haber almış, kamyonun çevresini giderlerken olduğu gibi bayram neşesi içinde kuşatmışlardı*." EVO306

kuşatabil- Kuşatmaya gücü yetmek. "*Neden giydirip kuşatamıyorum*?" GR218

kuşbakışı bk. kuş bakışı. "*... beyaz kayık tabaklara dizilen patlıcan dolmalarına kuşbakışı bakıyorduk*." AY131

kuşbaşı *sf*. Küçük bir kuşun başı büyüklüğünde doğranmış (et vb.). "*Git bakkala, yarım kilo fasulye, iki yüz elli gram kuşbaşı et...*" YK26

kuşe (Fr.) *a*. Kalın, ağır gramajlı parlak, düzgün, pürüzsüz, kaygan bir tür kâğıt; kaymak kâğıdı, kuşe kâğıdı, papyekuşe. "*Recep Cıva'nın eline de nereden, nasıl geçtiği belirsiz kuşe üzerine harika baskılı bir film kataloğundaki resimlere bakıyordu.*" YD179

kuşe kâğıdı *a.* Kalın, ağır gramajlı parlak, düzgün, pürüzsüz, kaygan bir tür kâğıt, kuşe, papyekuşe. "*Amerikan traktörlerinin kuşe kâğıtlara basılı cicili bicili, renk renk kataloglarına bir süre görmeden baktı*." VV292

kuşkonmaz *a*. Zambakgillerden, uç dalları yapraksı görünüşte, toprak altı kök saplarından çıkan taze sürgünleri yenen bir bitki. "*Yok, kuşkonmaz.*" AY104

kuşku *a*. Bir kimse veya olay hakkında yeterli ve kesin bilgiye sahip olmamakla birlikte bazı belirti ve sezgilerle oluşan olumsuz düşünce; ikircik, ikircim, işkil, şüphe, acaba, güman, şek, küşüm. "*Gayet neşeli döndü, insana kuşku verecek kadar*." AY130 **kuşkusu kalma-** bir konuda her şeyi bilmek, şüphe duymamak. "*Kovuşturmayı yönetenlerin kuşkusu kalmamıştı Muzaffer Bey'i kimin öldürdüğünde*." KAÇ91

kuşkulan- Bir kimse veya olay hakkında yeterli ve kesin bilgi sahibi olamamakla birlikte bazı belirti ve sezgilere dayanarak olumsuz düşünceler içinde bulunmak; huylanmak, ikirciklenmek, işkillenmek, pirelenmek, küşümlenmek, şüphelenmek. "*Ötekiler de tasdik edince patron kuşkulandı*." GAV139

kuşkulanabil- Kuşkulanma ihtimali veya imkânı bulunmak; şüphelenebilmek. "*Karım, çocuğum yanımda olunca benden hiç kimse kuşkulanamaz*." KAÇ150

kuşkulandır- Kuşkuya düşürmek, kuşkulanmasına yol açmak; gıcıklamak, işkillendirmek, şüphelendirmek. "*O günden sonra sık sık değil, genç kızın üvey babasını kuşkulandırmaktan korkarak genç kızın uygun bulduğu günlerde buluşup Adalar, Boğaz,*

Levent'i dolaştılar." KY170

kuşkulandırabil-* Kuşkulandırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ev halkını, ev halkından geçtim, Nursen'in annesini bile kuşkulandırabilirdi*." EB56

kuşkulanma *a*. Kuşkulanmak işi; huylanma, ikirciklenme, işkillenme, pirelenme, küşümlenme, şüphelenme. "*Zaten böyle bir niyeti yoktu ama kuşkulanmaması için gene de 'olmaz!' dedi*." KAÇ171

kuşkulu *sf*. Kuşku duyan, kuşku içinde bulunan; huylu, şüpheli. "*Kuşkulu adamın kuşkusunu büsbütün artırmaktan başka neye yarayacaktı*?" SM184

kuşkusuz *zf*. Kuşku götürmez bir biçimde; şüphesiz, zahir. "*Benimle değil, kızımla evleneceksin kuşkusuz ama…*" ARK17

kuşlu* *sf*. Üzerinde kuş resmi olan. "*Bilmem kaç altına aldığı boya sandığı. Zilli, kuşlu, sedef kakmalı*." YYB46

kuşluk *a*. Günün sabahla öğle arasındaki saatleri. "*Kuşluk sıcağı basmıştı*." EKM46

kuşpalazı *a*. Çoğunlukla çocuklarda görülen, burun, boğaz, yutak çeperine yerleşen mikropların yol açtığı bulaşıcı hastalık, difteri. "*Onu gördüm üryamda. Kuşpalazına tutulmuş*." EVO45

kuştüyü *sf*. Yatak, yorgan, yastık doldurmaya yarayan bazı kuşların tüyleriyle doldurulmuş olan. "*Kuş tüyü yataklar içinde yahut zarif sedirler veya yerdeki kaba tüylü halıların üzerinde alt alta, üst üste boğuşup duruyorlardı*." HÇ107

kutla- 1. Mutlu bir olaya sevinildiğini söz, yazı veya armağanla anlatmak; kutlulamak, tebrik etmek. "*Önce gelmiş yeni milletvekilleri, bu, genel merkezin de çok tuttuğu yeni arkadaşlarını özel bir sevinçle karşılayıp kutladılar*." ÜÇK606 2. Önemli bir olayın gerçekleşmesinin yıl dönümü dolayısıyla tören yapmak; tesit etmek. "*Hadi, kırkıncı yaşımı babam gibi kutlayım*!" KK14

kutlama *a*. Kutlamak işi; kutlulama, tebrik, tesit. "*Arkadaşımızın bu en mesut gününü kutlamaya geldik, bu haybeciler bizi içeri bırakmıyor*." DK196

kutlan- Kutlama işi yapılmak, tebrik edilmek. "*Şehrin kurtuluş yıldönümlerinden biri kutlanıyordu, geçit resmi vardı*." MM169

kutsal *sf*. 1. Güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken; kutsi, mukaddes, mübarek. "*Rakıya gelince, hiçbir kayıt yoktu kutsal kitapta*." KT342 2. Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen; kutsi, mukaddes, lahut. "*Hatırlamam ben, anlatır büyüklerim, dökmüş mübarek kanını kutsal vatan topraklarına Balkan Harbi'nde*." MUR11 3. Bozulmaması, dokunulmaması, karşı çıkılmaması gereken, üstüne titrenilen. "*Fırka kutsal mülkiyete saygı gösteriyorsa da kendi fırkasının adamlarını da mağdur etmek istemiyor*." KT342

kutsallık *a*. Kutsal olma durumu; kutsiyet, mukaddeslik. "*Vazifenizin kutsallığını unutmayın*." TD52

kutu (Rum.) 1. *a*. İnce tahta, mukavva, teneke, plastik vb.nden yapılmış, genellikle kapaklı kap. "*… kafası kocaman bir mukavva kutuya benzeyen İzmirli peşini bırakmadı*." YK27 2. *sf*. Bu kabın alabildiği miktarda olan. "*Oysa koca bir kutu çikolata, bir numara sarı bir futbol topu getirmişlerdi*." EK330 **kutu gibi** küçük fakat kullanışlı ve şirin. "*Kutu gibi bir şeydi*." EVO76

kutucu *a*. Kutu yapan veya satan kimse. "*Bir alacak yüzünden kavga edip adamı öldürmeden önce Tahtakale'deki kutucu dükkânında kendisine yardım ederlerdi*." SUÇ258

kutucuk *a*. Küçük kutu. "*Elindeki kutucuk birden önem kazanmıştı*." ARK88

kutup (Ar.) *a*. Yer yuvarlağının, Ekvator'dan en uzak olan yer ekseninin geçtiği varsayılan iki noktasından her biri. "*Dışarıya bir kutup soğuğu dalga hâlinde yayıldı*." KAÇ117

kuvatlan-* Kuvvetlenmek. "*Gâvıra para kazandırışın, gâvırdır kuvatlanır*." EKM142

kuvatlı* *sf*. Kuvvetli. "*Eşşek gibi de kuvatlı*." GK41

Kuvayı Milliye (Ar.) *öz. a*. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanların İzmir'i işgal etmeleri ve Anadolu'da ilerlemeleri üzerine kurulan ve onlara karşı savaşan millî teşkilat. "*Bir gün, çığlık, silah sesi, istemezük'lerle yüklü hava içinde Kuvayı Milliye geliyormuş haberi şimşek gibi çaktı*." BE10

Kuvayı Milliyeci* *a*. Kuvayı Milliye üyesi veya taraftarı olan kimse. "*O Sultan Aziz, Sultan Murat, Sultan Hamit, Sultan Reşat devirlerinin damgasını taşıyan yüz kiloluk, öfkeli bir İttihatçı, sonra da Kuvayı Milliyeci*." KK14

kuvvat* *a*. Kuvvet. "*Partimizin kuvvatını ağnıyonuz mu*?" GK222

kuvvet (Ar.) *a*. Fiziksel güç, takat. "*Oltama solucan taktım, kurşunu bütün kuvvetimle denize fırlattım*." BE29 **… -e kuvvet** herhangi bir şeye ağırlık verildiğinde kullanılan bir söz. "*Gece, tabana kuvvet yolu tutsa nasıl olurdu acaba*?" BTÜ250 **kuvvet al-** herhangi bir yardımla gücü artmak, kuvvetlenmek. "*Herif esasta Ankara besisi ve de kurban olduğumdan kuvvet alıyor*." ÜÇK518 **kuvvet ver-** bir konuya çok önem vermek. "*Ben olsam cigaraya kuvvet verirdim*." YK13

kuvvetlen- Fiziksel gücü artmak. "*Orada herkesin boyu büyür, yumruğu kuvvetlenirdi*." SUÇ108

kuvvetlendir- Fiziksel gücünü artırmak. "*Bize gönderip düşmanını ne demeye kuvvetlendirsin.*" VV169

kuvvetlendirme *a*. Kuvvetlendirmek işi. "*Midenin büyüyüp sarkmasına, mesaneden taş çıkarmaya, mide ve bağırsakların sinirlerini kuvvetlendirmeye ... yarayan çeşit çeşit tertipler sıralanmıştı*." SUÇ46

kuvvetleniver-* Çabucak kuvvetlenmek. "*Boylar büyüyüverir, yumruklar, bilekler, kollar kuvvetleniverir, istenirse bir yumrukta koskocaman bir insanın canı cehenneme yollanıverirdi*." SUÇ20

kuvvetlenme *a*. Kuvvetlenmek işi. "*O, sevgilisi olarak kalır, firmasının daha da kuvvetlenmesi için de zengin biriyle evlenirdi*." YD120

kuvvetli *sf*. 1. Gücü çok olan, zorlu, şiddetli. "*Anne, ufacık tefecik, içlerinde kuvvetli ampuller yanıyormuşçasına pırıl pırıl gözleriyle, zeki bakışlı bir kadın, gülmüştü*." ARK118 2. Sağlam, dayanıklı olan. "*Arabaları kuvvetli atlar çekiyordu*." BE8 3. Çok etkileyici. "*Kuvvetli ataklarla dikkati üzerine çek*." İDG114 4. Saygın, nüfuzu olan. "*Dört, beş filmi olan bir müessese de piyasada kuvvetli firmaydı*." YD118 5. Çok miktarda. "*Dozu çok kuvvetli uyku ilacını içip ilk akşamdan yatmak da para etmemişti yaşlı müteahhite*." KY62

kuvvetli rüzgâr *a*. Rüzgâr çizelgesinde hızı 22-27 deniz mili olan ve kuvveti 6 ile gösterilen rüzgâr. "*Kayalara tırmandıkları sırada kuvvetli rüzgâr daha da arttı*." EK377

kuvvetlilik *a*. Kuvvetli olma durumu. "*Zayıflık, kuvvetlilik böyle şeylerle ölçülemez*." BK290

kuyhuvayyahi* *a*. Çocuk dilinde Kulhuvallahi, Kevser suresi. "*Kuyhuvayyahi ahat…*" SAR23

kuyruk *a*. 1. Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ. "*Bilal, ölü kediyi kuyruğundan tutup çiftliğin arkasına götürdü*." BTÜ178 2. Bu organa benzeyen uzantı. "*Ay benimle olduktan sonra yıldızın kuyruğuna çarpim...*" CEM34 3. Birisinin arkasına takılıp ondan ayrılmayan kimse. "*Cemşir'in kuyruğu bırakılır mı hiç*?" VV174 4. İnsanların sıra beklemek için art arda durarak oluşturduğu dizi. KÜÇ58 **kuyruğa gir-** ayakta arka arkaya durulan diziye girmek. "*Kuyruğa girsem di mi*?" KÜÇ57 **kuyruğu dik ol-** zor ve zayıf anlarında bile güçlü görünmeye çalışmak. "*O zaman da böyle kuyruğu dik olmalısın.*" BTÜ179 **kuyruğuna bas-** birini incitip saldırıda bulunmasına yol açmak, tahrik etmek. "*Bugün gene bir kuyruğuna basan olmuş galiba kâfirin*!" EKM28 **kuyruğuna teneke bağla-** birini, herkesin alay edeceği biçimde kovmak. "*Canım mesele değil, gerekirse bağlatırım kuyruğuna tenekeyi*." MUR250 **kuyruğundan kıl aldırma-** kendisine söz söyletmemek, çok huysuz ve kibirli olmak. "*Kuyruklarından da kıl aldırmazlar*!" ÇK130 **kuyruk ol-** arka arkaya dizilmek, sıralanmak. "*Millet kahveci dükkânının önüne kuyruk olmuştu tekmil*." KP6 **kuyruk salla-** birine hoş görünmek için onursuzca davranmak, dalkavukluk etmek, tabasbus etmek. "*Paran varsa kuyruk sallar, yüzüne güler, yoksa bir kaşık suda boğar*!" BTÜ115

kuyruk sallayan *a*. Kuyruksallayangillerden, kanatları ve vücudunun üst bölümü kül rengi, alt bölümü sarı olan, uzun kuyruklu, küçük, ötücü kuş; yont kuşu. "*Dizboyu yeşilliğin üzerine bir kubbe gibi eğilmiş mavi gökler ve kelebek, arı, serçe, kuyruk sallayan, tibili, üveyik kuşlarının kaynaştığı güneşli boşluk*." AY150

kuyruk sokumu *a*. İnsanda omurganın alt ucunun bitim yeri. "*Sanmıyordum kuyruk sokumumdaki belanın on dakikada temize havale edilivereceğini ama gene de elden ne gelir*?" KK56

kuyruk yağı *a*. Koyun kuyruğunun eritilmesiyle elde edilen yağ. "*Cemşir'in beklediği un bulamacı, pek pek yarım kaşık kuyruk yağıyla pişmiş bulgur pilavı ya da yarma denen ikiye kırılmış buğday çorbası değil, paradır*." VV10

kuyrukkaldıran* *a*. Bir kuş türü. "*Kuyrukkaldıranlar, üveyikler, tibililer, bereketli tarlaları cıvıltılara boğarak o kesekten o keseğe uçuyor…*" EKM58

kuyruklu *sf*. Kuyruğu olan. "*Atom, kuyruklu, kocaman bir özel otomobile basar gamatoyu*." BFV40

kuyruklu piyano *a*. Duvar piyanosu gibi dik olmayan, gövdesi üç ayak üstünde yatık bir durumda bulunan piyano. "*... kuyruklu konser piyanoları, Isparta, Buhara, Tebriz taban halıları, kilimler…*" SM197

kuyruklu yalan *a*. Çok büyük yalan. "*Bir de kuyruklu yalan attım enayiye*." KT130

kuyruklu yıldız *a*. Güneş çevresinde büyük bir elips veya bir parabol yörüngede dolaşan, Güneş'e yaklaştığında yüzeyinde ortaya çıkan gazların ve tozların oluşturduğu kuyruk denilen ışıklı bir uzantısı olan gök cismi, kirlikartopu. "*Genç adam da ayarlı saat gibi, aynı saatte, her gün geliyor, kovasını doldururken şöyle bir bakıp Bitirim'in yüreğine alevlerin en şiddetlisini atıp kuyruklu yıldız gibi çekilip gidiyor*." TD94

kuytu *sf*. 1. Issız, sessiz ve göze çarpmayan, tenha (yer). "*Harem kuytularında kovalamadık ne hizmetçi bırakırdı ne halayık ne de etli butlu misafir hanımı.*" ARK188 2. Uğrak olmayan, içerlek, sapa (yer). "*Bu geceyi herhâlde kuytu bir meyhanenin ruha kasvet veren musikisi içinde ... karısını düşünerek geçirecektir*." BK336

kuytulaş-* Kuytu duruma gelmek. "*Devrilip yosun tutmuş iri mezar taşlarının arası hem boy atmış yaban otlarıyla kuytulaşmıştı* hem de ortalarda hiç kimseler yoktu." DK252

kuytuluk *a*. Kuytu, sessiz yer. "*Hiç kimsenin olmadığı, görülmeyecekleri bir kuytuluğa götürmek istiyordu.*" BTÜ292

kuyu *a*. 1. Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur. "*Bacaklarından tutup kuyuya sarkıtır, çırpındıra çırpındıra boğabilirlerdi*" KAÇ46 2. Toprağa kazılan derince çukur. "*Bir duyarsa ikisini de öldürür hapse girer; hapiste kuyu, kuyuda yılanlar, çıyanlar akrepler.*" SBK30 **kuyusunu kaz-** birinin yıkımına çalışmak, kötü duruma düşmesini istemek. "*Hem canım, ne diye başkasının kuyusunu kazmalı*?" GR154

kuyumcu *a*. Değerli metal ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan veya satan kimse, sarraf, mücevherci, cevahirci. "*Aklından kuyumcu dükkânlarının vitrinleri geçti kadının*." ÖE86

kuyumculuk *a*. Kuyumcunun işi ve zanaatı; mücevhercilik, cevahircilik. "*Tehcirden çok önceleri Ermeni kuyumcuların yanında gençlik yıllarını geçirmiş, onlardan kuyumculuğu bütün inceliğiyle bellemişti*." KT261

kuzey 1. *a*. Sağını doğuya, solunu batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, şimal, güney karşıtı. "*Fabrikanın kuzeyine düşen duvarı beklerdi*." KT53 2. *sf*. Bu yönde olan; şimalî. "*Duvardaki kim bilir hangi kuzey memleket güzeli bir genç kıza görmeden uzun uzun baktı*." BFV127

kuzgun *a*. Ötücü kuşlar takımının kargagiller familyasından, kırlarda, tarlalarda, fundalık yerlerde bulunan, ekinlere zararlı böcekleri ve kemirgenleri yok eden, tüyleri siyah renkte olup mavi renkte parlayan bir kuş; karakarga. "*Karısının ışığa koşan pervane, leşe inen kuzgun, çiçek çiçek dolaşan balarısı gibi, parlak oğlanların ardı sıra koşmaya devam edeceğini biliyordu*." ÇK114

kuzu *a*. 1. Koyun yavrusu. "*Yok, işi düşünce kuzu postuna, güçlenince kurt postuna bürünürse…*" EB109 2. Yavru, çocuk. "*O da ana baba kuzusu*." EVO85 **kuzu gibi** çok uysal. "*Üç kardeştiler, kuzu gibi üç kardeş*." EB258 **kuzu postuna bürün-** karşısındakini aldatmak için gerçek kişiliğini saklamak, kendini zararsız ve uysal göstermek. "*O da belki kuzu postuna bürünmüş bir kurttu da tam zamanını bekliyordu*." BFV237 **kuzum!** okşamalık, yalvarma veya dikkat çekme anlamları taşıyan bir seslenme sözü. "*Siz erkekler hepiniz böyle misiniz kuzum*?" BK336

kuzu başı (Der.) *a*. Geniş yapraklı, kalın köklü yenilen bir bitki. "*Adam bavulundan bir kuzu başı çıkarır*." ARK147

kuzu dişi *a*. Bebeğin beş veya altı aylıkken çıkarmaya başladığı, yedi yaşlarında kendiliğinden dökülen diş. süt dişi. "*Kuzu dişleri çıkarıyorum*." BK284

kuzu eti *a*. Kuzunun kesilip parçalanmış eti. "*Çoktandır kuzu eti yememiştim*." YD297

kuzu kuzu *zf*. Hiç ses çıkarmadan, karşı gelmeden, uysal bir biçimde. "*Şaşılacak şey, kuzu kuzu kalktı*." YYB134

kuzu sarması *a*. Kuzunun içine pilav doldurularak yapılan yemek; kuzu dolması. "*... çok daha canciğer kuzu sarması oluverirlerdi*." EB252

küçücük *sf*. Çok küçük; küçümencik, minicik,

minimini, ufacıcık, ufacık. "*Küçük, küçücük bir memuriyet olsun bulamıyorum*." SAR81

küçük 1. *sf.* Boyutları, benzerlerininkinden daha ufak olan, mikro; ufak tefek büyük karşıtı. "*İri bir yumruk büyüklüğünde, sütbeyaz tüyleri pırıl pırıl bir köpeğin zincirini tutan elinin küçük parmağında, altın olmadığı ilk bakışta anlaşılan iri bir yüzük taşıyordu*." SAR125 2. *sf.* Yaşı daha az olan. "*Küçük oğlunu gözden geçirdikten sonra sözünün arkasını getirdi*." EVO23 3. *sf.* Niceliği az olan. "*Küçük bir bonom var*." YD159 4. *sf.* Geri aşamada. "*Çünkü küçük memurluk da bir şeydir*." SAR81 5. *sf.* Niteliği aşağı olan, bayağı. "*Küçük adamın küçük dertlerini, bilhassa komikliklerini yaz e mi*?" GR145 6. *sf.* Değersiz, önemsiz. "*Bırakın böyle küçük işleri*." DK154 7. *öz. a.* Bir lakap. "*Dalgası bozulan esrarkeş Küçük Ali, 'Çüüüş!' dedi*." YK80 **küçük dağları yarat-** çok böbürlenmek, kibirlenmek. "*Bir manifatura dükkânı açtı, üç buçuk kuruş kazandı diye küçük dağları yarattığını sananlardan*." EVO6 **küçük düş-** değeri veya onuru sarsılmak. "*Ne diye küçük düşsündü*?" GR155 **küçük düşür-** değerini veya şerefini sarsmak. "*Kendini küçük düşürme*!" EK309 **küçük gör-** değer, önem vermemek. "*Bir insanı kendinden küçük görmenin çok ayıp olduğunu öğrenmiş*." DE26

küçük abdest *a.* Böbreklerde kandan süzülerek idrar yolları aracılığıyla dışarıya atılan sıvı; idrar. "*Tuvalete falan kalkamayacak durumda olduğundan, küçük abdest için ördek denilen çinko lazımlıkla, öteki için sürgü kabı dayanıyor…*" KK72

küçük bey *a.* 1. Evin küçük erkek çocuğu. "*Neler anlatıyordu beyefendiye, küçük beylere dair aboo*!" GK112 2. Genç erkekler için kullanılan hitap sözü. "*Deryada gemileriniz mi battı küçük bey*?" DK161

küçük boy *sf.* Normal ölçülerden daha küçük. "*Karantina elbisesi verilecekti fakat o kadar ufak ve zayıftı ki en küçük boy elbise bile çok büyük geliyordu*." EKM108

küçük çapta *sf.* Belirli bir ölçüde. "*Her çarpış, her çarpıp gerileyiş, öfkesini artırdığı için vınıltı çok küçük çapta bir jet uçağının gürültüsünü hatırlatıyordu*." EVO230

küçük dil *a.* Damağın arkasında bulunan dile benzer küçük uzantı. "*Ardından aşkolsun der, yüzüne gelince de küçük dilini yutar*." HÇ170 **küçük dilini yut-** şaşırmak, donakalmak. "*Şehre bi varsan küçük dilini yutarsın*." BTÜ381

küçük hanım *a.* 1. Evin kızı veya genç gelini. "*Küçük hanım onu çoktan aklına takmış*!" KT227 2. Genç kız ve genç hanımlar için kullanılan hitap sözü. "*Küçük hanım çekinmeyin, ne lazım olursa gelin alın*." BFV57

küçük harf *a.* Harflerin a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z biçimindeki yazılışları; minüskül. "*Pek tanımıyordu bu küçük harfleri*." GK175

Küçük Karakartallar* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Devlet Kuşu" adlı romanında futbol oynayan mahalle çocuklarına verilen ad. "*Küçük Karakartallar bez topu kovalamaya başlamışlardı bile*." DK26

küçük parmak *a.* Beş parmağın en küçüğü; serçe parmak. "*Dünya tepesinde fırıl fırıl dönmeye, sol ayağının küçük parmağındaki nasır sızlamaya başladı*." KP47

Küçük Saat* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir saat kulesi. "*Mestan Hamamı'nı soluna aldı, eski adıyla Tarsus Kapısı'ndan, Küçük Saat'in yanından Çakmak Caddesi'ne geçti*." EVO119

Küçükbayram* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Aynalıçeşme'ye, oradan, İngiliz Sarayı'nın ardından Tarlabaşı'na, Tarlabaşı'ndan da sağa bükülüp Küçükbayram, Büyükbayram sokaklarına vardılar*." KY129

küçükhanım* *a.* Aile içinde saygın yeri olan genç kadın veya çocuk. "*Neden mani oluyorsunuz küçükhanım*?" SBK243

küçüklük *a.* 1. Küçük olma durumu. "*Çünkü Hacer'le beyi arasında ta küçüklüğünden beri süregelen bir yakınlık vardı*." EK20 2. İnsana yakışmayacak, insanın değerini azaltacak davranış. "*Bu izah tarzına göre haklısın ama bir tüccar hem de itibarlı bir tüccar böyle küçüklüklere tenezzül eder mi bilmem*?" DE238

Küçükmustafapaşa* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Cibali'de iner, Küçükmustafapaşa çarşısından alırdı*." SUÇ33

Küçükmustapaşa* *öz. a.* Küçükmustafapaşa. "*Hatta bir yaz günü Osman'ın Küçükmustapaşa kahvesinin bahçesinde sopa yontup şurdan burdan konuşurlarken bu üçüncü arkadaş açmıştı Abdurrahman Bey'in küple altını olduğunu*." ÖE29

Küçükpazar* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Kosti'den İran*

Konsolosluğu'nun önünde ayrılıp Yeşildirek, Mısırçarşısı, Tahtakale, Küçükpazar yoluyla mahalleye geldiği zaman adamakıllı yorulmuştu ama umurunda değildi." SUÇ58

küçül- 1. Büyükken herhangi bir sebeple küçük duruma gelmek; ufalmak. "*Bunun üzerine bezler, küçülmüş zıbınlar, gömlekler yağmaya başladı*." GR71 2. Büzülmek, hacimce ufalmak. "*Parmağın kıl diplerindeki delikler büyürler, küçülürler, uzaklaşıp yaklaşır, tekrar uzaklaşırlar*." BE3 3. Değer ve onurunu azaltacak davranışta bulunmak. "*... hiç kimsenin karşısında küçülmeden sıcak yemek, zevkle içilen içki, rahat bir döşek bulmak, insanlığının hakkı olmamalı mıydı*?" GR198

küçülme *a*. Küçülmek işi. "*Genç adama tepeden hışımla bakıyor, ayağa kalkıp toparlanmasını, kontrolden çekinmesini, ufalıp küçülmesini bekliyordu*." MUR230

küçült- Değerini ve onurunu azaltmak. "*Beni küçültmek için elinden geleni geri komazsın*." GR157

küçülüş *a*. Küçülmek işi. "*Müthiş bir küçülüş, misilsiz bir alçalış olurdu ama bilse ki olumlu netice alacak, yapardı*." SM289

küçümse- Değer ve önem vermemek; küçük görmek, küçüksemek. "*Adamın yanına geldi, küçümseyerek baktı*." DHV285

küçümseme *a*. Küçümsemek işi. "*Arkadaşlarının, 'Ne olursa olsun. Nihayet bir bar kızı!' diye küçümsemelerine de aldırdığı yoktu*." EK104

küçümsen- Küçümseme işi yapılmak. "*Yalnız, koğuşun artık ona eskisi gibi hayranlıkla, daha çok da saygıyla bakmadığı, görüldüğü zaman küçümsendiği de gözünden kaçmıyordu*." SÇ201

küçümseniş *a*. Küçümsenmek işi. "*Topal için haysiyet kırıcı bir şey, bir küçümsenişti bu ama Hakkı Bey'in davranışında yoktu böyle şey*." KT267

küçümseyebil-* Küçümseme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Beni sen değil senin şahın küçümseyemez*!" YYB159

küçümseyiş *a*. Küçümsemek işi. "*Bu gülüverişte kendinden bir eminlik, arkadaşını bir küçümseyiş vardı*." KK141

küf *a*. Ekmek, peynir vb. organik maddelerin üzerinde, nem ve ısının etkisiyle oluşan, çoğu yeşil renkli mantar. "*İki arkadaş, sanki uzun zamandır birbirlerini görmemişler gibi sevinç içinde, daracık merdivenden Kosti'nin yattığı küf kokulu küçük odaya çıkıyorlardı*." SUÇ73

küfe (Rum.) *a*. Genellikle söğüt veya başka ağaç dallarından örülen, yük taşımaya yarayan, kaba ve dayanıklı sepet. "*Topal eskici ... kavsara denilen küfeler dolusu üzümler, erikler, kayısılar, incir pestilleri arasında gerçekten de nazla niyazla büyümüştü*." EVO10 **küfe müfe*** küfe falan. "*Küfeler müfeler, sandıklar munduklar...*" GK19

küff* (Ar.) *a*. Denk, eşit, benzer. "*Sen onun küffü müsün*?" ÖE118

küffar (Ar.) *a*. Müslüman olmayanlar, kâfirler. "*Osmanlı mülkünde Osmanlı'ya küffardan daha kâfir bir düşmanı dinle ha*?" DHV260

küflen- Küf oluşmak, küflü duruma gelmek, küf bağlamak. "*Meyveler büsbütün küflendi ve ezildiler*." EKM105

küflendir- Küf bağlamasına yol açmak. "*CHP'nin kıskanç bir titizlikle yıllar yılı âdeta küflendirdiği altınlar iş alanlarına yatırılır*." GK106

küflü *sf*. Küflenmiş olan. "*Gerçekten de ekmekler hem taş gibi sert hem de küflüydü*." BTÜ216

küfredebil-* Küfretme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Genç işçi de pek kayıtsız değildi, küfredebilirdi, tuttu kendini*." MUR230

küfredil-* Küfretme işi yapılmak. "*Kahvesinde Allah'a küfredildiği zamanki öfkesi, gözlerinin önünde karısına sataşıldığı zaman duyacağı öfkeden aşağı olmazdı*." KÜÇ10

küfrediş *a*. Küfretme işi, sövme. "Sinirlenirdim esmer suratına, ters ters bakışı, küfredişine..." KK25

küfret- Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek; sövmek. "*Cetvelle çizilmişçesine dümdüz sokaklarda, dev apartmanlarla birlikte küfrediyorlar*." BFV136

küfretme *a*. Sövme. "*Toplantılarda en ateşli nutukları çeken ... hatta yüzlerine ana avrat küfretmeye işi vardıran Muzaffer de nihayet...*" HÇ261

küfrettir- Küfretme işini yaptırmak. "*Tersine, eşraftan birçokları mahsustan küfrettirip kahkahalarla gülerlerdi*." EK292

küfür (Ar.) *a*. Sövmek için söylenen söz; kalay, sövgü. "*Salih'e küfür gibi geldi bu*." SAR118 **küfrü bas-** küfretmek. "*İşçiler de basıyorlardı küfrü*." CEM29 **küfür savur-** küfretmek. "*Yusuf keyifli keyifli gülerek kaba bir küfür savurdu*." EKM6 **küfür ye-** kendisine küfredilmek. "*Küfür yemiş gibi sertçe baktı*." YYB72

küfürbaz (Ar. kufr + Far. -bāz) *sf*. Kaba sövgüleri çok kullanan; ağzı bozuk, sövgücü, sövücü. "*Lafı ağzında, küfürbaz*." KÜÇ24

küfürlü *sf*. İçinde küfür olan (söz, konuşma). "*Üçkâğıtla enayi söğüşlemek, köşe başlarında barbut, sigara dumanı yüklü, ana avrat küfürlü kahvelerde...*" ÖE42

küfürsüz *sf*. İçinde küfür olmayan (söz, konuşma). "*Babası, cebinde rakı şişesiyle, küfürsüz ağzı…*" SÇ155

kükre- Kızgınlık ve öfke ile yüksek sesle bağırmak. "*Eli ayağı zangır zangır titreyen kâtip kükrüyordu*." CEM20

kükreyebil-* Kükreme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Neriman gibi gerçekten körpecik kadın ya da kızlar karşısında çıldırabilir, erkekliği kükreyebilirdi*." YD135

kül *a*. Yanan şeylerden artakalan toz madde. "*Atmasyonundan ocaklarda, mangallarda kül kalmamıştı*." KK70 **kül bağla-** ateş sönmek. "*Soğumasını, yani kül bağlamasını bekledi*." BTÜ258 **kül et-** yakmak, kavurmak. "*Hâlbuki bu cehennem yakıverip kül ederek ıstıraplarına son vermiyor, uzatıyor, uzatıyord*u." SM288 **kül gibi** soluk, renksiz (bet beniz). "*Zehra'nın üç çocuğu ... bet benizleri kül gibi olmuş, kapı önünde bekleşiyorlar*." EKM33 **kül ol-** bütünüyle yanmak. "*Kül olmak, korkunç şey*." ÇK111 **kül ufak ol-** çok küçük parçalara ayrılmak. "*Kemikler oldu kül ufak*." CEM82 **kül yut-** *argo* kurnazca yapılan bir oyuna düşmek, aldatılmak. "*İnek olsam senin gibi kül yutardım*!" KY225

kül rengi 1. *a*. Odunun yanmasıyla oluşan külün akla kara arasındaki rengi; boz, demir rengi, demirî, gri. "*Gök bakır rengindeydi, yer kül renginde*." BTÜ378 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Usturayla kazınmış başındaki kül rengi kasketi sol kaşına fiyakayla eğmişti*." EB20

kül renkli* *sf*. Kül renginde olan. "*Havadaki kül renkli bulutları havuzun yosunlu suyunda seyrediyor, konuşmuyorlardı*." YK49

kül tablası *a*. Sigara külü silkelenen ve sigara söndürülen kap; tabla, küllük, sigara tablası. "*Tükenen sigarasını, yatağının yanındaki kül tablasında ezip kalktı*." EVO360

kül yutmaz *sf*. Aldanmaz, kolay inanmaz (kimse). "*Hem kül yutmaz hem de yaşa basmaz*." GK251

kül yutmazlık *a.* Külyutmaz olma durumu. "*Hanya'yı Konya'yı çok iyi bilen, kül yutmazlıklarının gereği sayan Fabrikatör Hayri Girsavaş, 'Neden?' dedi*." YD102

külah (Far.) *a*. 1. Yağmurdan veya soğuktan korunmak için giyilen ucu sivri başlık; börkenek. "*Sen onu benim gecelik külahıma anlat*!" EVO149 2. İçine bazı şeyler koymak için huni biçiminde bükülmüş kâğıt kap. "*Üzüm ve incirlerin çöplerini ayıklar, külahlara doldurur, ertesi güne hazırlardı*." ÇK89 **külah kap-** düzen, dalavere ile bir işin başına geçmek. "*Sakalının altına vaktiyle girek ki külah kapak*." HÇ156 **külahıma anlat!** "söylediklerine inanamıyorum, beni kandıramazsın" anlamında kullanılan bir söz. "*Sen onu benim gecelik külahıma anlat*!" EVO149 **külahları değiş-** tehdit ederek bozuşmak. "*Oğlumun hatırına dokunursan, karışmam Cemka! Külahları değişiriz*." CEM66

külahlı *sf*. Külah giymiş olan. "*Tam bu sırada yanlarından keçe külahlı iki kişi geçiyordu*." OK11

külbastı *a*. Közde veya ızgarada pişirilen kemiksiz et. "*Çikolata, şekerle beslenir bu, külbastıyla, börekle*." SAR130

külçe (Far.) *a.* Yığın durumundaki nesnelerin oluşturduğu küme. "*Ufak tefek kadın koridorun duvarı önüne bir külçe gibi yığılmıştı*." YYB36

külhan* *a.* Külhanbeyi. "*Sonra, fortlarına basılmış külhan işi yemenilerini çıkarıp silkeledi, ayaklarına geçirdi*." ÖE53

külhan ağzı *a. argo* Külhanbeyine yakışır biçimde konuşma; küllük ağzı. "*Ben külhan ağızlarına da bayılırım*." KY166

külhanbeyce *sf*. Külhanbeyine benzer biçimde, külhanbeyi gibi. "*Kız bir gün senin başına bir çıkacak var, demişti de külhanbeyce elini sallamıştı.*" EB75

külhanbeyi *a*. Kendilerine özgü giyinişi olan, serserilik, haytalık yapan, *argo* kullanan, başıboş, haylaz delikanlı; apaş, külhani, tulumbacı. "*... omuzlarında ceketleriyle bir sürü külhanbeyi de elleriyle tempo tutuyor, kızlara ayıp sözler söylüyorlardı*." SUÇ75

külhanbeylik *a.* Külhanbeyi olma durumu; apaşlık. "*Adanalı Duran külhanbeylik hayatına ait bir vaka anlatıyordu*." EKM153

külhanca* *sf.* Külhanbeyce. "*Berberin kocaman aynası önünde kendine çekidüzen verip bilhassa kasketini sol kaşına külhanca eğdi*." EKM13

külhani (Far. kulḫan + Ar. -î) *ünl.* Hafif sövgü anlamı taşıyan bir okşama sözü. "*Bak sen, bak sen külhaniye*!" SUÇ123

külle- Bir acıyı, bir sıkıntıyı unutturmak. "*Ulan nankör, bizim tazı hassasiyetini küllemek için elinden geleni geri koymuyorsun*!" HÇ286

küllen- Bir acı, bir sıkıntı, bir olay unutulur gibi olmak. "*Yıllardan beri kafasında yaşattığı, hayaller kurup gecelerce düşündükten sonra, bir gün birdenbire unutuverdiği, daha doğrusu küllenmiş bir arzu.*" HÇ108

külleyebil-* Küllemeye gücü yetmek. "*İçinde, yılların külleyemediği çocukluğundan resimler kaynaşıyordu*." SBK179

külliyat (Ar.) *a.* Bir yazarın bütün eserlerini içeren dizi. "*Bir sıksam kendimi, on on beş ciltlik külliyatım hazır*." SAR27

Külliye* *öz. a.* Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta bulunan bir külliye. "*Ben de kâh Ermeni mahallesine, kâh portakal bahçeleri içindeki papaz mektebine, oradan Külliye'ye uzanır*." BE40

külliyen (Ar.) *zf.* Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; tamamen. "*Külliyen muzır şeylerdir*." KK243

külliyetli *sf.* Pek çok, bir hayli. "*Külliyetli kitap getirecek*." YD135

küllü (I) *sf.* İçinde veya üzerinde kül bulunan. "*O, üflenmiş küllü ateş gibi parlamaya başlayan gözleriyle bana bakarken yüklü göğsü inip inip kalkardı*." YYB99

küllü (II) (Der.) *zm.* Hep, hepsi. "*Sen küllü şeylere kadirsin*." EK119

küllü kasirün fitne* (Ar.) *a.* "Bütün kısalar fitnecidir." anlamında bir söz. "*... son derece riyakâr birini hatırlayarak sesli sesli, küllü kasirün fitne dedi*." MM55

küllü muzırrün yuktel* (Ar.) *a.* "Bütün zararlılar katledilebilir." anlamında bir söz. "*Allah bile kitabında, 'Küllü muzırrun yuktel!' buyurduğuna göre, muzır Topal'ın katli, yani öldürülmesi bile haktı*." KT51

küllü su *a.* İçinde kül eritilip süzülerek elde edilen su. "*Küllü suda sabun gayet iyi köpürüyordu*." CEM83

küllühüm* (Ar.) *zf.* Tamamen, tümüyle. "*Nefse eziyet, insanı küllühüm kâfir eder*!" YD190

küllük *a.* Banyo, kalorifer kazanıyla ve sobada küllerin döküldüğü yer veya kap. "*Su kovalarını alıyor, evin kazanım, leğenini, küpünü küllüğünü dolduruyor…*" SBK68

külot (Fr.) *a.* Vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç çamaşırı; don (I). **külot mülot*** külot falan. "*Sonrasına bakın; çizme mizme, külot mülot, kuşak muşak...*" VV58

külotlu* *sf.* Külotu olan. "*Böylesine genç, güzel, her hâlinden aile kadını olduğu belli bir naylon mu, orlon mu külotlu kadına hasrettirler de pişpirik, altı kollu, blum oynadıkları kahvelerde çokluk böyle kadınlara bakıp bakıp iç çekmiş, göğüslerini yumruklamışlardır*." YYB15

külotsuz* *zf.* Külot olmaksızın. "*Yoksa yaz günleri bakkala makkala külotsuz, gömleksiz gelen ... Mari mi*?" GK160

kültür (Fr.) *a.* 1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü; hars, ekin. "*Bize yabancı kültürün lüzumu yok*!" GR31 2. Bireyin kazandığı bilgi. "*... kültürünü ilerletmek için de obur bir tay iştihasıyla kitapları yer, yutar gibi okuyordu*." DE28

kültürfizik *a.* Vücudu çevikleştirmek ve güçlendirmek için yapılan alıştırmaların tümü; jimnastik. "*Nurettin Şadan Bey kültürfizik yapıyordu*." GR22

kültürlü *sf.* Kültürü gelişmiş olan. "*Numan Bey kibar adam, kültürlü adam…*" CEM37

kültürsüz *sf.* Kültürü olmayan. "*Çok kültürsüz, zevkleri çok kaba insanlardı*." HÇ337

külüstür (Rum.) *sf.* Yıpranmış, eski, bakımsız olan. "*Ünal oldubitti bu ters, bu Allah'ın belası külüstür kamyonun kolçağından çekinirdi*." EVO172

külüstürle-* *argo* Külüstür duruma gelmek.

"*Bugünlerde de iyice külüstürledin biliyor musun*?" KK132

külüstürlük *a.* Külüstür olma durumu. "*Ben bu külüstürlüğü babamın evinden getirmedim ya*!" EVO228

küme *a*. 1. Birbirine benzer veya aynı cinsten olan şeylerin oluşturduğu bütün; grup. "*Yalnız işçiler, o, dünyanın her tarafında, herkesten az uyuyan, kadınlı erkekli, çocuklu kalabalık, onlar kümeler hâlinde ve yollarda olurlardı*." BE24 2. Durum ve nitelikleri göz önünde bulundurularak belli sayıdaki takımdan oluşturulan alt grup. "*Birol, Şenol ikinci küme takımlarından yetişmemişler miydi*?" YYB51 3. Herhangi bir nesnenin oluşturduğu tomar; öbek. "*Bey öteki kümelerdeki kaplumbağaları da tıpkı bu biçim öldürdükten sonra, tabancasını kılıfına sokmaya hazırlanıyordu*." BTÜ178

küme küme* *sf*. Kümeler durumunda, yığın yığın. "*... yeşil, beyaz, sarı kalıp kalıp sabunları, kavanozlarda balları, reçelleri, küme küme zeytinleri, kaşar tekerlerini…*" KÜÇ22

kümelen- Bir yere toplanmak. "*Sağda solda kümelenmiş ... bir alay insan çakmışlardı hemencik Nuran'la Ayten'i.*" KY131

kümes (Rum.) *a.* Tavuk, hindi vb. evcil hayvanların barınmasına yarayan kapalı yer. "*On dönümlük tarlanın kıyısına, üzeri saz örtülü bir bağ evi, derme çatma da olsa tavuklarına kümes çaktı*." MUR13

kümes hayvanları *a*. Etinden, tüyünden, yumurtasından yararlanmak üzere yetiştirilip beslenen tavuk, kaz, ördek, hindi vb. evcil hayvanlar. "*Ufak tefek bir adam olan Nafiz Bey yalnız karısı, kızı, cins cins kümes hayvanlarıyla çiçekleri için yaşayan bir uyurgezerdi*." SM124

kün feyekün* (Ar.) *a*. Kur'an'ın çeşitli ayetlerinde geçen, Arapça "ol" ile "olur" anlamına gelen kelimelerden oluşan bir kalıp. "*Düşünün, kün dedi mi kün, feyekün dedi mi feyekün…*" ÜÇK381

küncü (Far.) *a.* Susam tanesi. "*Küncü dediğin bir susam*." EKM140

küncü göneni* *a*. "Ne iyi ne kötü, idare eder" anlamında kullanılan bir söz. "*Yağımızla kavruluyoruz. Küncü göneni işte*." VV168

küncülü* *sf*. Küncüsü olan. "*Lakin çörek başka Alosman Emmi. Küncülü, çıtır çıtır...*" EKM140

künye (Ar.) *a.* 1. Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği vb. bilgilerini gösteren kayıt. "*Künyen çıktı*." TD47 2. Bu bilgilerden bazısının yazılı olduğu bilezik, kolye vb. metalden eşya. "*Babam askere gidip künyesi gelince anam rahmetli, yeter, dedi*." KT91 **künyesini oku-** ayıplarını yüzüne vurarak bir kimseye sövmek. "*Başladı kadının künyesini okumaya*." GAV131

küp *a.* Su, pekmez, yağ vb. sıvıları veya un, buğday gibi tahılları saklamaya yarayan, geniş karınlı, dibi dar toprak kap. "*İçinden kocaman bir küp dolusu altının ağırlığı geçti*." DE233 **küplere bin-** çok öfkelenmek. "*Sölezli, ille Sölezli küplere bindi*." YK56

küp uçuran* *sf*. Büyü yapan veya yaptıran. "*Kadın hinoğlu hinin, küp uçuranın biri*." EK200

küpe *a*. Kulak memelerine takılan süs eşyası. "*Kulaklarında kan damlası küpelerle cin mi cin*! DHV295

küpeli *sf*. Küpe takmış olan. "*Kulakları küpeli haydutlar, karanlık, kirli, pis sularına yuvarlanırlar limanın.*" ÖE20

küpesiz* *sf*. Küpesi olmayan. "*Akşam karım beni merdiven başında, küpesiz, bileziksiz ve pandantifsiz karşıladı*." AY220

küpeşte* (Rum.) *a. argo* Kadın kalçası. "*Şöyle güverte, küpeşte falan yerinde mi bari*?" SBK275

kürdan (Fr.) *a*. Dişleri temizlemek için kullanılan küçük, ince çöp. "*Takma dişlerinin aralarını kürdanla temizlemekte olan fabrika sahibi masasının başındaydı*." YYB113

Kürdo* *öz. a.* Bir lakap. "*Kürdo utançla güldü.*" BTÜ238

küre (Ar.) *a*. Bütün noktaları merkezden aynı uzaklıkta bulunan bir yüzeyle sınırlı cisim. "*Koskocaman bir küre heybetiyle batan güneşi seyrettik*." BE54

kürek *a*. 1. Toprak, kömür vb.ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü, uzun bir sapı bulunan araç. "*... ellerimizde kazma küreklerle, çift lastikli, kocaman bir Doç kamyonunun radyatörü önünde biriktik*." AY173 2. Küçük deniz teknelerini yürütmeye yarayan, bir ucu yassı, uzun ağaç. "*Çeker kürek akıntıya*." MUR287 **kürek çek-** deniz teknesini yürütmek için küreği kullanmak. "*Büyük bir limana varırlar kürek çeke çeke.*" ÖE20 **kürek mürek*** kürek

falan. "*Küreği müreği bir yana giderek Kastamonuluyu aldı, öbür başa götürdü*." GK96

kürek kürek *zf*. Kürekler dolusu. "*Toprak barınak hâline gelinceye kadar kazılmış, kazılan topraklar kıyıya kürek kürek atılmıştı*." GK354

kürekli *sf*. Küreği olan. "*Bu düzlükten aşağıya bakıldığı zaman, yol açımında kullanılan büyük makinelerle, elleri kazmalı kürekli işçiler görülüyordu*." KY46

kürk *a*. Hayvan postundan yapılan giysi. "*Bugüne bugün koskoca fabrikatör karısısın, otomobiller emrinde, kürkler içindesin*!" SM259

kürkçü *a*. Hayvan postlarından kürk hazırlayan veya bu işin ticaretini yapan kimse. "*Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır beyefendi*." MM15

kürre-i arz* (Ar.) *a*. Yerküre, dünya. "*Ya kafam kızsa da iza zilzületi azimesini çekeydim, şerefsizim taş taş üstünde kalmazdı kürre-i arzda*!" EKM116

kürsü (Ar.) *a*. Kalabalığa karşı konuşma yapanların önünde bulunan yüksekçe yer. "*Açlar pahasına toklardan pek çoğu kocaman göbekleriyle kürsülere sıçrıyor, dizi dizi harp makineleri kılığına girmiş Azrail adına milyonlara yalan söylüyor, milyonları milyonların zararına kandırıyorlardı*." DHV327

Kürt *öz. a*. Ön Asya'da yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse. "*Tosbağa Mahallesi'ndeki kerpiç evlerde gördüğü Kürt karıları gibi...*" EVO147

kürtaj (Fr.) *a*. Döl yatağının içini kazıyıp cenini almak işi. "*Annen, ninen, ninenin ninesi de kürtaj yaptırırlardı, değil mi*?" GR99 **kürtaj mürtaj*** kürtaj falan. "*Bir ara kürtaja mürtaja boş verip keçenin dört ucunu bırakmayı düşündüyse de uygun bulmadı*." GR113

kürtajcı *a*. Kürtaj yapan kimse. "*Recep Ağabey'in tanıdığı yığınla kürtajcı doktor var*." YD257

Kürtçe *öz. a*. Kürtlerin kullandığı dil. "*Kürtçe bağırıp çağırıyor, kaba kaba sövüyordu*." BTÜ148

kürü- Kürekle atıp temizlemek, kürelemek, küremek. "*Pencere kenarına birikmiş karları eliyle kürüdü*." EB104

küs- Herhangi birinin hoşa gitmeyen bir söz veya davranışı yüzünden görüşmez olmak. "*Bir köşeye çekilir, bu kadar ufak tefek ve çirkin yaratıldığı için Allah'a yakınmalarda bulunur, bazen de küserdi*." BK337

küsebil- Küsme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ona küsebilir miyim hiç*?" ÜÇK471

küskün *sf*. Küsmüş olan (kimse). "*Yüzü küskün, dargın bir hâl alarak oradan üç beş adım uzaklaştı*." İDG42

küskünlük *a*. Küskün olma durumu; küsü. "*Ama bu küskünlük, kavrukluk, saçlarını ıslatıp ayna karşısında sıkı sıkıya taramasına engel olamaz*." ÖE40

küslük *a*. Küs olma durumu. "*İçerde babayla küçük oğlun küslüğü uzun sürmemişti*." EVO142

küstah (Far.) *sf*. Saygısız, kaba, terbiyesiz (kimse). "*Küstah adam ikinci bir soruyla canını fena hâlde sıktı*." SBK267

küstahça *zf*. Küstah, saygısız bir biçimde. "*Bu soğuk gözlerde acımadan eser yoktu; bu gözler, küstahça bakmaya alışmış bir insanın hayvan bakışlarıydı*." EKM38

küstahlaş- Küstah duruma gelmek. "*Cevap alamayınca âdeta küstahlaştı*." GAV192

küstahlık *a*. 1. Küstah olma durumu. "*Mor yollu ipek pijama, rugan çizmeler, nikel tıraş takımı, her yanından pırıl pırıl sağlık ve küstahlık akan gergin meşin bavulu...*" DHV322 2. Küstahça davranış. "*Bir banka kapısında sızmanın küstahlığından, bu hâli yabancıların görmesi ihtimalinden öyle heyecanla bahsettiler ki...*" HÇ279

küstür- Küsmesine yol açmak. "*Sanki deminden beri put gibi duruşuyla kadını çileden çıkarıp küstüren kendisi değilmişçesine, dışarı çıktı, seslendi*." GK203

küsur (Ar.) *a*. Tam sayıdan sonra gelen kesirli sayı. "*Kâtip cebindeki yirmi üç küsur onluğu hatırladı*." GR176

küsül-* Küsme işi yapılmak. "*Babaydı onun karşısındaki, küsülmezdi*." EVO79

küşneli ahır* *a*. Yiyeceği bol olan, rahat yer. "*Muzaffer Bey çiftliği gibi küşneli ahır her zaman ele geçer mi*?" HÇ144

küt (I) *sf*. Sivri olmayan, kısa ve kalınca. "*Beyefendi'nin küt parmaklı, kıllı kocaman elini tekrar üstün saygılarıyla öpüp hızla salondan*

çıktı.” GK67

küt (II) *a*. Tahta vb. katı şeylere vurulduğunda çıkan ses. “*Birinde biri birine bir yumruk atmış, yumruğu yiyen küt yıkılıvermiş*!” EVO313 **küt diye** ansızın. “*Sevecekti ama durur durur küt diye bir laf atar, canını sıkardı*.” HÇ13

küt küt *zf*. Üst üste `küt` sesi çıkararak. “*Yüreği küt küt atıyordu*.” EK306

kütle (Ar.) *a*. Belirli işleviyle özellik gösteren büyük insan kalabalığı; kitle. “*Eski Serbestçiler kütle hâlinde fırkamıza girdiler mi*?” KT339

kütlü *a*. Çekirdekli, çiğitli pamuk. “*Kütlü denilen tohumlu pamuğun çırçırlandığı ... çırçır dairesine, tahtaları basıla basıla yenmiş, çürük, su gibi sallanan bir merdivenle çıkılıyordu*.” CEM18 **kütlü mütlü*** kütlü falan. “*Kütlüye mütlüye gitmesin*.” EVO84

kütlücü* *a*. Pamuk tarlalarında kütlü toplamakla görevli işçi. “*Kütlücüler örme kamış sepetleriyle bu kütlüleri çırçır makinelerine götürüp ... boşaltıyorlardı*.” BTÜ63

kütlücülük* *a*. Kütlücünün yaptığı iş. “*Adam çırçır fabrikasında kütlücülük yapıyordu, Hatice de çırçırlarda işçi*.” SAR48

küttedek *zf*. Birdenbire `küt` diye ses çıkararak. “*Ulan insanın beli küttedek doğruluyor be*!” EVO76

kütük *a*. 1. Kalın ağaç gövdesi. “*Parmak kütük gibi şişmiş, yüzük fena hâlde oturmuştu*.” EK378 2. Kesilmiş ağaç gövdesi. “*Birinde, ağır bir ağaç kütüğünün altında saatlerce yürüyüp ter burnundan damlayarak eve gelmişti*.” VV196 3. Üzüm teveğinin gövdesi. “*Sonra iri salkımlar yüklü üzüm kütüklerinin arasında bacaklarının olanca gücüyle koşmaya başlamıştı*.” ÜÇK335 4. Resmî kayıt defteri. “*Evet, ellerindeki tapu senetlerine, kütükteki kayıtlarına göre topraklar onların ama o kadar...*” KT270 5. Görgüsüz, kaba kimse. “*Saatlerce oturulur mu o kütükle*?” KP49 **kütük gibi** 1. çok şişmiş. “*Kadın evde hasta yatar, kız mektepte voleybol oynarken parmağını incitmiş, parmak kütük gibi şiş…*” BK351 2. çok sarhoş. “*Kütük gibi sarhoş sandığı Reşit Emmisi birden ayılmıştı*!” VV332

kütüklük *a*. İçine şarjöre geçirilmiş tüfek fişeği konulan ve palaska kayışına geçirilen kösele çanta, fişeklik. “*Kasatura, kütüklük sesleri, mekanizma şakırtıları arasında koğuştan çıkıldı*.” HÇ352

Kütülâmare* *a*. Kût'ül-Amâre Kuşatması; I. Dünya Savaşı'nın Irak Cephesi'nde, Osmanlı Devleti ile İngilizler arasında gerçekleşmiş bir kuşatma savaşı. “*Kütülâmare'de vermiştim ya, ne zannettin*!” ÇK93

kütüphane (Ar. kutub + Far. ḫāne) *a*. 1. Kuruluş amaç ve görevine uygun kitap, film, plak vb. her türlü kayıtlı bilgi kaynağını toplayan, düzenleyen ve bilgi gereksinimi olan kullanıcının etkin biçimde hizmetine sunan kuruluş; kitaplık, bibliyotek. “*Hastane koğuşunu kalın kalın kitaplarla kütüphaneye çevirmiş*.” KK69 2. Kitapların yerleştirildiği raflardan oluşan mobilya; kitaplık. “*Güllü içeri girmiş; kütüphaneyi, sedirleri, boy boy, renk renk, cins cins halılarla, duvarda asılı tüfekleri hayranlıkla gözden geçiriyordu*.” HÇ42

kütüphaneli* *sf*. İçinde kütüphane bulunan (oda). “*Tabanında kocaman ayı postu serili, kütüphaneli odaya geldiler*.” HÇ161

kütür kütür *sf*. Tazeliğinden dolayı kütür sesi çıkaran. “*Bembeyaz, üstelik kuvvetli dişlerini iştahla geçiriveriyor kütür kütür elmaya*.” BFV93

kütürde- "Kütür" diye ses çıkarmak. “*Kürt Zeynel'in dişleri arasında birden bir taş kütürdedi*.” BTÜ225

kütürdet- "Kütür kütür" diye ses çıkartmak. “*Kütürdet kemiklerimi*.” VV316

küvet (Fr.) *a*. 1. İçine su doldurulup yıkanmaya elverişli tekne; banyo küveti. “*Gülten küveti doldurmuş sayılırdı*.” ÜÇK539 2. İçinde el yıkanan kap. “*Getirin küveti de kuyruk sokumundan kazınarak zorla çıkarılanı görsün*!” KK57

L, l

lâ* (Ar.) *e*. Yok, hayır, değil. "*Lâ dedim, ene Türk*." BE30

La Dam O Kamelya* *öz. a*. Fransız yazar, Alexandre Dumas tarafından yazılan roman. "*La Dam O Kamelya'nın meteliksiz âşığına döndüm*." EK102

la gayb-ı illallah* (Ar.) *a*. "Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez." anlamında bir söz. "*La gayb-ı illallah. O kadarını bilemem artık*!" SUÇ127

la havle (Ar.) *ünl*. Sabrın tükendiğini belirtmek için söylenen bir söz. "*Babası söver sayar da karşısında la havle demez*." EVO62 **la havle çek-** "lahavle" sözünü söylemek. "*Başını iki yana salladı, la havle çekti*." YK2 **la havle mahavle*** lahavle falan. "*Yok la havle mahavle*!" MUR388

la havle vela* bk. La havle. "*Sonra, la havle vela anlamına başını bir yandan bir yana çevirdi*." ÖE117

la havle vela kuvvete* bk. La havle. "*La havle vela kuvvete diye geçirdi*." YD28

la havle vela kuvvete illa billah* bk. La havle. "*Zıkkımın dibini demek istiyorum anladın mı? La havle vela kuvvete illa billah*!" GR152

La ilahe illallah* (Ar.) *a.* "Allah'tan başka tanrı yoktur." anlamında bir söz. "*Yeşil bayrağı çekip La ilahe illallahlarla huruç etmeliyiler*." YD335

La ilahe illallah Muhammeden Resulullah* (Ar.) *a*. "Allah'tan başka tanrı yoktur, Muhammed Allah'ın elçisidir." anlamında bir söz; kelime-i tevhid. "*Beni kucakladı, mescit gibi bir yere getirdi, 'La ilahe illallah, Muhammeden resulullah de.' dedi* " ÜÇK462

laboratuvar (Fr.) *a*. Ayrıştırma, birleştirme yoluyla bir sonuca ulaşmak veya teşhis koymak için çeşitli araçlar kullanılarak tıp, eczacılık, fizik, kimya gibi bilim dallarıyla ilgili araştırmaların, deneylerin yapıldığı özel donanımlı yer. "*Bir sokak aşağıdaki laboratuvara gidecekti, işi buydu*." KP34

lacivert (Far.) 1. *a*. Mor ve mavinin karışımından ortaya çıkan renk. "*Laciverdi solmuş, kumaşın havı adamakıllı dökülmüş, siperinin muşambası yer yer çatlamıştı*." KP28 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Uzun siyah saçları briyantinden vıcık vıcık delikanlı, lacivert ceketi içinde beyaz naylon gömleği, siyah makosen pabuçlarıyla şimşek gibi döndü*." KÜÇ36

lacivertleş-* Lacivert duruma gelmek. "*Lacivertleşen dalgaların ardına kıpkırmızı, koskocaman bir küre heybetiyle batan güneşi seyrettik*." BE54

lacivertlik *a*. Lacivert renkli olma durumu. "*Ellerinin altındaki sumenin zarif lacivertliğini, tozunu alırcasına şöyle bir okşadı*." YD166

laçka *sf*. Gevşemiş, verimsiz duruma gelmiş, düzeni bozulmuş. "*Sanki bütün vidaları laçka hantal bir halk otobüsü, atladı*." BFV214 **laçka ol-** vida, mil vb. makine parçaları aşınarak veya yuvaları genişleyerek gevşemek. "*Tekmil cıvataları laçka olmuş.*" BK292

laçkalaş- Herhangi bir düzen iyi işlemez olmak, gevşemek, bozulmak. "*Evet, iktidarı alıp, laçkalaşmış iktidarın cıvatalarını sıkıştıracağız*." ÜÇK443

lades (Far.) *a*. Tavuğun lades kemiğini iki kişinin birer ucundan tutarak kırmasından sonra birinin bir şeyi "aklımda" veya "hatırımda" demeden ötekinden almasıyla yenik sayılması kuralına dayanan bir oyun; lades oyunu. "*Bile bile ladesti ama olsun*." ÖE68

Ladri di biciclette* *öz. a*. 1948 İtalyan yapımı film. "*Bilmem görmüş müydünüz, Ladri di Biciclette, Bisiklet Hırsızları diye gösterilmiş olacak Türkiye' de*!" YD59

laf (Far.) 1. *a*. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi; söz. "*Müfettişlerin tek laf etmeyişlerini, onların iktidara bağlı, iktidarın birer memuru olmalarına vererek, üstüne basa basa, iktidarın, dedi*." ÜÇK443 2. *a*. Üzerinde konuşulan şey; konu. "*Hemen lafı değiştirdi*." SÇ63 3. *a*. Sonuçsuz, yararı olmayan söz. "*Bu da laf mıydı yani*." ÜÇK380 4. *a*. Dedikodu. "*Şimdi burada, etli pirinç pilavı, yağlı, buzlu ayran yiyişlerini de laf ediyordu muhakkak*." BTÜ227 5. *ünl*. "Öyle şey olamaz, bu sözün hiçbir değeri yok" anlamlarında hafifseme yollu kullanılan bir söz. "*Hastayım, içime sular işledi tekmil, ırgatbaşı bir başka işe versin. Laf...*" BTÜ84 **laf aç-** söz açmak. "*Nazlanım Teyze laf*

açtı." ARK194 **laf anlamaz** söz dinlemeyip kendi bildiğinde inat eden. "*Beriki, 'Amma da laf anlamaz şeymişsin!' diye başlıyordu*." SAR127 **laf anlat-** sözünü dinletmek, karşıdakini ikna edinceye kadar konuşmak. "*Hangi birine laf anlatacaktı*?" EVO365 **laf aramızda** `başkaları bilmesin, duymasın` anlamında kullanılan bir söz. "*Neden dersen, hani laf aramızda, sizden sır çıkmaz*." EVO61 **laf at-** sözle sarkıntılık etmek. "*Baksınlar, ardına düşsünler, laf atsın, asılsınlar*." BFV57 **laf çak- (veya dokundur-)** üstü kapalı bir biçimde karşısındakine bir şeyler ima etmek, iğneleyici konuşmak. "*Fazla ileri gider, laf çakarsa o da İtalyan'a benzeyen adamdan söz açabilirdi*." SBK198 **laf çık-** dedikodu başlamak. "*Üvey anne başını alıp Adapazarı'na gitmiş diye bir laf çıkmış ama Şoför Adem'le görenler varmış*." SUÇ207 **laf çıkar-** dedikodu yapmak. "*Laf çıkaracaklar, iğneleyecekler...*" AY213 **laf dinle-** söz dinlemek. "*Laf dinle biraz kızım*." TD14 **laf et-** bir şey üzerine konuşmak. "*Kocakarı değil surat asıp laf etmek, Cevdet'i yere yurda koymuyor, el üstünde tutuyordu âdeta*." SUÇ305 **laf getir-** bir kimseye söz gelmesine yol açmak. "*Utanmaz herif, zaman zaman laf getiriyordu.*" YD222 **laf işit-** azarlanmak, birisi kendisine darılmak. "*Onun yüzünden her gün itten köpekten bir araba laf işitiyorum*." CEM106 **laf lafı açar** `bir konu üzerinde konuşulurken ilgisi dolayısıyla söz başka bir konuya geçer, sohbet uzar, gider` anlamında kullanılan bir söz. "*Laf lafı açardı*." KAÇ88 **laf maf*** laf falan. "*Laf maf!*" YYB218 **laf ola beri gele!** konuşulan konu ile ilgili olmayan bir söz söylendiğinde veya bir sorun tartışılırken ilgisiz bir şey ifade edildiğinde söylenen bir söz. "*Canım malum. Laf ola beri gele işte*!" SBK313 **laf sokuştur-** üstü kapalı bir biçimde karşısındakine bir şeyler ima etmek. "*İfakat Hanım hemen laf sokuşturdu*." MM213 **laf söyledi bal kabağı!** gereksiz yere ve aptalca söz söyleyen kimse için kullanılan bir söz. "*Laf söyledi balkabağı*!" CEM104 **laf taşı-** dedikodu ederek laf götürüp getirmek. "*İki parti arasında laf taşıdığını sanıyordu.*" HÇ126 **laf yetiştir-** birinin söylediklerine olur olmaz karşılık vermek, çene yarıştırmaya kalkmak. "*Borcunu verirken laf yetiştirdi*." BTÜ303 **laf yok!** mükemmel, çok güzel, kusursuz, eleştirilecek bir tarafı yok" anlamında kullanılan bir söz; söz yok. "*Ulan dedim, Hanımteyze'ye laf yok*." KK176 **lafa başla-** konuşmaya başlamak, bir konuya girmek. "*Lafa başka yerden başladı*." DE216 **lafa karış-** biri veya birileri konuşurken bir başkası konuşmak, konuşmaya katılmak. "*Üçüncü lafa karıştı*." KK127 **lafa tabanca sık-** ** *argo* birinin söylediği söze karışıp konuşmayı bozmak. "*Erdal lafa tabanca sıkıveriyordu*." MUR52 **lafa tut-** yersiz, zamansız ve sürekli konuşarak meşgul etmek, oyalamak. "*... ertesi gün kocası bankaya gelince de hiç lüzum yokken koşmuş, adamı lafa tutmuştu*." GR127 **lafı çevir-** konuşmanın sakıncalı bir biçim aldığı anlaşıldığında başka bir konuya yönelmek, lafı veya konuyu değiştirmek. "*Lafı çevirmek istedi*." EK85 **lafı değiştir-** başka konuyu dile getirmek, başka bir şeyden söz etmek. "*Lafı değiştirdi hemen*." BFV225 **lafı dolandır-** sözü uzatmak. "*Azgın Ağa lafı dolandırma, bir de bil*." MUR380 **lafı döndürüp dolaştır-** sözü uzatmak. "*Boyuna baldızın lafını etmiş, lafı döndürüp dolaştırarak baldız üzerine getirmişti*." ÜÇK371 **lafı edil-** dedikodu yapmak. "*Kadınlar arasında lafı edilir, ismi geçer, mektuplar alırmış*." DK147 **lafı kaydır-** lafı değiştirmek. "*İstiyorum ya, sen gene kaydırdın lafı*." EVO53 **lafı kes-** sözü kesmek. "*Kocasının parkeleri tok tok döven tahta bacağının sesi duyulmaya başlayınca lafı kesti*." EVO65 **lafı kısa kes-** söyleyeceğini kısa veya özet olarak belirtmek, az ve öz konuşmak. "*Lafı kısa kesmek için, 'Akşam Memet Usta'ya davetliyiz.' dedi*." KY26 **lafı mı olur?** 1. "şimdi onun sırası değil, daha önemli konular var" anlamında kullanılan bir söz. "*Kadri Ağabey'in yanında lafı mı olur onun be*?" KY133 2. bir iş yapmak için "seve seve zahmete girerim" anlamında kullanılan bir söz. "*Paranın lafı mı olur*?" SÇ214 **lafı uzat-** konuşmayı gereksiz bir biçimde başka sözlerle sürdürmek. "*Lafı uzatmamalıydı*." ÖE68 **lafını bil-** akıllı uslu konuşup başkasını rahatsız etmemek, yerinde, güzel ve tutarlı konuşmak. "*Artık ne baro ne de lafını bilmez kaba saba müvekkillerim*!" SM190 **lafını esirgeme-** düşündüğünü, karşısındakini kıracak bir söz olsa bile söylemekten çekinmemek. "*Lafını esirgemedi*." BFV167 **lafını et-** sözünü etmek. "*Kardeşinin günlerdir lafını ettiği zengin kız da belki milyonerdi ama Nursen gibi olamazdı*." EB221 **lafını ye-** verdiği sözden, söylediği sözden vazgeçmek. "*Çevresine beyaz beyaz köpük saçan Ayşe lafını yemedi*." EB224 **lafla peynir gemisi yürümez** `şöyle yaparım, böyle yaparım demekle yapılması gereken iş yapılmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*İyi ama lafla peynir gemisi yürümez ki...*" DK43 **lafta kal-** bir iş düşünce aşamasında kalıp gerçekleşmemek. "*Lafta kalmıştı hepsi*." SM228 **laftan anla-** söyleneni dinleyip uymak veya uygulamak. "*Lakin laftan anlayan nerde*?" MM10

laf ebeliği *a*. Laf ebesi olma durumu; dil ebeliği, söz ebeliği. "*Baştakiler bunu umursamadılar, yenilerse iktidara geçmek için laf ebeliği yapıyorlar.*" ÜÇK511

laf ebesi *a*. Çok konuşan, herkese laf yetiştiren kimse, dil ebesi. "*Herif laf ebesi*." HÇ220

laf kalabalığı *a*. Üzerinde konuşulan konuyla, esasla veya sorunla ilgisi olmayan boş söz yığını. "*Komiserin kafasını şişiren bir laf kalabalığından sonra komiser bana dönebilirdi*." KK38

lafçı *sf*. Söz götürüp getiren, dedikoducu. "*Herif zaten lafçının biri*." CEM72

lafçılık *a*. Lafçı olma durumu. "*Gelinin lafçılık huyu olmadığından 'Hayır!' dedi*." EVO93

lafla- Birisiyle konuşmak, sohbet etmek. "*İşçiler dağılıp kapının demir kanatları çekildikten sonra Kapıcı Recep'le kulübede sigara içerek laflıyorlardı*." EKM15

lafsız* *zf*. Herhangi bir laf etmeden, konuşmadan. "*Bırakıyor, lafsız.*" GK203

laf-ü güzaf (Far.) *a*. Boş söz. "*Üst yanı laf-ü güzaftı*." HÇ337

lağım (Ar.) *a*. Bir yerleşim merkezinde pis suların akıp gitmesi için yer altında açılmış kanal; geriz, keriz. "*Çevirdi ama Beyoğlu'nun Kasımpaşa önündeki sulara boşalıp duran lağımlarının pis kokusundan da yüzü buruştu*." SUÇ34

lağımcılık *a*. Lağımcının yaptığı iş. "*Koca şehrin hayhuyu içinde istersen lağımcılık yapabilirsin*." DE217

lağman* (Fr.) *a*. Lavman. "*Bey, bu aletin adı lavman mı, lağman mı*?" KK70

lağvediver-* Çabucak veya ansızın lağvetmek. "*Paşa kızar da partinizi lağvediverirse*?" HÇ250

lağvet- (Ar. laġv + T. et-) Bir kuruluşu kaldırmak, işleyişine son vermek. "*Serbest Fırka'yı lağvetmeseydi, ne İsmet Paşa kalacaktı ne de arkadaşları*." KT290

lahana (Rum.) *a*. Turpgillerden, geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, güz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen ve birçok türü olan bitki; dürme, kelem. "*Çürümeye yüz tutmuş lahana, pırasaları omuzlar, tutardı ahırın yolunu*." BTÜ74

lahmacun (Ar.) *a*. Üstüne kıyma, kıyılmış soğan, maydanoz ve baharat konularak fırında pişirilen pide türü bir yiyecek. "*Ona Sirkeci kebapevlerinin çoban salatası, bol kırmızı biberli çiğköftesi, lahmacunu…*" KÜÇ36

lahza (Ar.) *a*. Zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası; an. "*Lahzada kendini oturak âleminin ortasında bulmuştu*." OK89

laik (Fr.) *sf*. Din işlerini devlet işlerine karıştırmayan, devlet işlerini dinden ayrı tutan. "*Din, laik devleti desteklediği oranda vardı, var olmalıydı*." VV103

laiklik *a*. Devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olması, laisizm. "*Gün gelecek, laiklik maiklik, devlet mevlet güme gidecekti*." VV110 **laiklik maiklik*** laiklik falan. "*Arkadaşı, laiklik maiklik demişti*." VV110

lak lak (Ar.) *a*. Ara vermeden söylenilen saçma sapan söz dizisi, gevezelik. "*Doldurmuş hamalları mağazaya, lak lak, lak lak, lak lak, çene*." KT17

lakap (Ar.) *a*. Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad. "*Yiğit lakabıyla anılır aslanım*." YYB62

lake (Fr.) *sf*. Lak ile cilalanmış. "*Kızına lake takım aldık*." KK99

lakerda (Rum.) *a*. Palamut, torik vb. balıklardan dilim dilim kesilerek yapılan salamura. "*Köfte getir, sıcak sıcak, yeşil salata getir, piyaz getir, lakerda getir, ne getirirsen getir*." KP91

lakerdacı *a*. Lakerda yapan veya satan kimse. "*Lakerdacılar, piyaz köfteciler, tavada balık kızartıcıları...*" SAR93

lakırdı *a*. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi; söz. "*Usta, kalın siyah kaşlarıyla baktı baktı, sonra tek lakırdı etmeden elindeki kolçakla kamyonun önüne gitti*." EVO188 **lakırdı et-** konuşmak. "*Oturup kalkmasını beceremeyen, iki lakırdı edemeyen biriyle … gittiler*." GK144

lakin (Ar.) *bağ.* 1. Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz; ama. "*Lakin iyi arkadaştılar*." SUÇ31 2. Aykırılık bildirmek amacıyla başına geldiği cümleyi önceki cümleye bağlayan bir söz; ancak. "*Lakin ıslığımı duymaz mı; değil baba, anne, Allah bile tutamazdı*!" SÇ214

laklaka (Ar.) *a*. Gereksiz, anlamsız, boş söz. "*Fen Müdürü'nün buraya gelişi laklaka için değildi*." MUR101

lala (Far.) *a*. Çocuğun bakım, eğitim ve

öğretimiyle görevli kimse. “*Tabii çifte çifte hizmetçiler, torunlarına dadılar, kabilse lalalar...*” EK20

Laleli* *öz. a.* İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. “*Hıncahınç otobüs Laleli durağında durdu.*” KK231

lam (Ar.) *a.* Arap alfabesinin yirmi üçüncü harfinin adı. “*İşin lamı cimi kalmadı*.” MUR69 **lamı cimi yok** `değişmez, kesin, başka yolu yok` anlamında kullanılan bir söz. “*İşin lamı cimi kalmadı*.” MUR69

lama (Alm.) *a.* Küçük maden veya cam şerit. “*Ali, kuvvetli elleriyle kavradığı çuvalı makinenin ağzından içeri, kalın lama demirlerinin dakikada bin beş yüz devir yapan fırtınasına boşaltıyor…*” BTÜ63

lamba (Rum.) *a.* Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet. “*Lambayı yak*!” CEM140 **lambayı aç-** ışığı yakmak. “*Abla da sırtındaki kaba gocuğu düzelterek kalktı, kısılı lambayı açtı*.” GR178 **lambayı söndür-** ışığı kapatmak. “*Hemen lambayı söndürüp koştum pencereye*.” EB92

lambalı *sf.* 1. Herhangi bir sayıda lambası olan. “*Şerifeler fakir insanlardı, Zeynel'inki kadar kocaman, zincirli, lambalı, zillisini nasıl alabilirlerdi*?” KAÇ215 2. Lamba ile çalışan. “*Mavrayı kurdular bir saattir, beş lambalı radyo gibi dan dan dan dan...*” EVO115

lamentable* (Fr.) *a.* İçler acısı. “*Lamentable, dedi*.” EKM150

lampasa* (Ar.) *sf.* Sevimsiz, kaba. “*Ardından seğirterek gelenin lampasa şarapçı olduğunu dönüp bakmadan anlamıştı*.” MM13

lan *ünl.* Öfke, şaşkınlık ve nefret anlatan bir seslenme sözü; ulan. “*Cevap versene lan*!” GAV102

Lana Turner* *öz. a.* Amerikalı oyuncu (1921-1995). “*Lana Turner'e benziyormuşum*.” ÇK100

lando (Fr.) *a.* Dört tekerlekli, içinde dingillere paralel olarak düzenlenmiş karşılıklı iki oturma sırası bulunan, üstü açılıp kapanabilen çift körüklü binek arabası. “*Kudret'in babası, paşa babasının landosuyla gelirdi eve*.” MM218

lanet (Ar.) 1. *sf.* Kötü, berbat, çok kötü. “*Şu kız, şu Güllü denilen lanet...*” VV160 2. *ünl.* Bir ilenme sözü. “*Şeytan aklıma kötü kötü şeyler getiriyor, lanet.*” ARK101 **lanet et-** ilenmek, kötülüğünü istemek. “*Esnaf lanet etmişti kaçışına adamın*.” ÖE53 **lanet oku-** bir kimsenin Tanrı'nın merhametinden yoksun kalmasını dilemek. “*Aksi şeytana lanet okuyarak ... çıktı*.” GR203 **lanet olsun!** Öfke veya kini ifade etmek için kullanılan bir ilenme sözü. “*Lanet olsun senin gibi erkeğe*!” ÇK114

lanetlik* *a.* Kötülük, uğursuzluk. “*Akşam akşam eve bir geldi, tekmil lanetliği üstünde*.” EVO72

lanetullah-ı aleyh* (Ar.) *a.* “Allah'ın lâneti onun üzerine olsun.” anlamında bir söz. “*Kocam böylelerine lanetullah-ı aleyh, derdi*.” KK81

Langa* *öz. a.* İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. “*Langa-Nişanca yolunun parkelerinde sallana sallana ilerleyen otobüs, Aksaray'a doğru asfalta düşünce hızlandı*.” BFV61

lanlık* *a.* Lan olma durumu. “*Bir baba evladına lanlığı layık görmez*.” KT136

lapa (Rum.) *a.* Nişastalı tanelerin, su ile kaynatılarak bulamaç kıvamına getirilmiş durumu. “*Ben çavdar ekmeğiynen bulgur lapası yerin.*” GR23

lapa lapa *zf.* Yassı ve iri taneler durumunda (kar yağmak). “*Babası dışarının lapa lapa karıyla apak gelir, kapı eşiğine oturur, Filiz'e çıkarttırırdı postallarını*.” BFV11

laska* *a.* Bazı hastalıkları tedavi etmek amacıyla bir bez üzerine yayılıp deri üzerine uygulanan, beden ısısıyla vücuda yapışan eczalı parça; yakı. “*Sonraları öteki tutuklularla sürgün edildiği cezaevlerinin irili ufaklı şişeleri, koton hidrofil, laska, sargı bezleri arasında...*” DHV273

lastik (Fr.) 1. *a.* Ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç. “*Bu yaz ayağıma zorlu bi keten lastik alacam.*” EKM141 2. *a.* Taşıtların jantlarına yerleştirilen elastiki tekerlek bandajı. “*Lastik patlamış meğer.*” BTÜ23 3. *a.* Uzun konçlu çorabın düşmesini önlemek için üst kısmına gelecek biçimde bacağa geçirilen esnek şerit. “*Onun entarilerinden çorap lastiklerine varana kadar, nesi var nesi yoksa çıkarıp yaydılar.*” BE19 4. *sf.* Kauçuktan yapılmış. “*İkindiüstü, park bekçisinin kırmızı lastik hortumla suladığı parktan lacivert geceye yayılan pikabın sesi, bol yıldızlı göğün altında serinlemeye çalışan insanlara neşe veriyordu*.” KÜÇ12

lastikli *sf.* 1. İçinde veya üzerinde lastik

bulunan. "*Ufak, dolma lastikli tekerlekler vardır, bilyalı.*" EVO305 2. Türlü anlamlar verilebilen (söz, konuşma). "*Hergele farkında işin, öyle lastikli, öyle nereye çeksen oraya giden tarzda düşündürür ki insanı, hayretler içinde kalırsın*." ÜÇK431

lata (İt.) *a*. Osmanlılarda ilmiyenin giydiği bir üstlük türü. "*Latası, kocaman sarığı, kallavi kahve fincanıyla köy kahvesinin kapısı önüne atardı iskemlesini çokluk*." KAÇ54

latif (Ar.) *sf*. Yumuşak, hoş, ince bir güzelliği olan. "*İmam ise fazla ileri gitmekten korkuyor, kadının içeri dışarı girip çıktıkça öyle mayalar gibi salınması karşısında içten içe eriyerek ya latif diyordu*." KT363

latife (Ar.) *a*. Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz; şaka. "*Sırası mı latifenin, şakanın*?" MUR180 **latife et-** şaka etmek, şaka yapmak. "*Latife ettiğimi sanmayın beyefendi*." YYB109

latilokum (Ar.) *a*. Şekerli nişasta eriyiğini pişirip hafif ağdalaştırarak yapılan, küçük küp veya dikdörtgen biçiminde kesilen şekerleme; lokum. "*Mayalar, latilokumlar gibi, hanım hanımcık tazeler…*" EK84

Latin harfleri *a*. Genellikle Avrupalıların kullandığı Eski Roma Dönemi'ndeki yazı sistemine dayanan alfabe; Latin alfabesi. "*Kuran yazısının yerine de Latin harflerini, yani gâvur yazısını kuzu kuzu kabullenmemişler miydi*?" ÜÇK589

Latince *öz* 1. *a.* Latinlerin kullandığı dil. "*Arapça şart, İbranice şart, eski Yunan, eski Latince...*" KT265 2. *sf*. Bu dille yazılmış olan. "*Voltaire'in Dictionnaire Philosophique'inden … Montesquieu'nun Esprit de Lois'sına, Gilliero'nun sözlüğüne dek yüzlerce cilt*." VV267

laubali (Ar.) 1. *sf*. Saygısız, çekinmesi olmayan. "*Bu sakın şu senin laubali arabacı olmasın*?" MM53 2. *sf*. Senli benli, teklifsiz. "*Hanımefendi bu laubali karşılığa nedense alınıp … demedi*." GK239 3. *sf*. Davranışları ölçülü, olgun olmayan; ciddiyetsiz, gayriciddi. "*İşçilerin karmakarışık, laubali kalabalığıyla çayhanenin pisliğini beğenmemişti*." MUR161 4. *zf*. Aşırı samimi bir biçimde, teklifsizce. "*Biraz laubali, çokça sallapati, Fen Müdürü'nün masasına sokuldu, bekledi*." MUR155 **laubali ol-** aşırı samimi veya teklifsizce davranmak. "*Çeyrek saat içinde kadın laubali oluvermiş, hanımının yazgısına gidecek yolu tayine çalışıyordu*." SM279

laubalice *zf*. Laubali bir biçimde. "*Yusuf laubalice: -Kim*?" GK294

laubalileş- Laubali davranışta bulunmak. "*Birden laubalileşerek deli deli…*" GK193

laubalilik *a.* Laubali olma durumu; ciddiyetsizlik, gayriciddilik. "*Hanım geç vakit geldiği zaman onları orada, dehşetli bir laubalilik içinde kaynaşmış buldu, tepesi attı*." GK280

lavabo (Fr.) *a.* Üzerinde su muslukları bulunan, porselen, emaye, sac vb.nden yapılmış, el, yüz, bulaşık yıkamaya yarar, çukur yer veya eşya; musluk. "*Lavabolar, pırıl pırıl küvet, buzlu camlar…*" EB140

lavanta (İt.) *a.* Lavanta çiçeğinden yapılan ispirtolu esans. "*Mektup burcu burcu kokuyordu, lavanta kokuyordu, kolonya kokuyordu.*" YK83

lavantala-* Lavanta ile işlem yapmak, lavanta sürmek. "*Sonra temize çekiyor, lavantalayıp katlıyor, göğsüne, memelerinin arasına saklıyordu.*" SM180

lavdanom (Fr.) *a.* İçinde afyon bulunan sulu bir ilaç. "*Sonra bu afyonkeş serseriler hapishanede afyon bulamadılar mı mide ağrısını bahane eder, lavdanom isterler*." YYB66

lavman (Fr.) *a.* 1. Anüs yoluyla kalın bağırsağa tanı veya tedavi amacıyla sıvı verme. "*Hademe, elinde lavman aleti, yeni ameliyat olacakların yataklarını dolaşıyor, gereken lavmanı yapıyordu*." KK70 2. Bu iş için kullanılan alet ve sıvı. "*Hademe, elinde lavman aleti, yeni ameliyat olacakların yataklarını dolaşıyor, gereken lavmanı yapıyordu*." KK70

layık (Ar.) *sf.* 1. Nitelikleri, özü, hareketleri, davranışlarıyla bir şeyi elde etmeye hak kazanmış olan; müstahak. "*Hürmete layıktı*." HÇ227 2. Bir kimseye uygun olan, yaraşan. "*Hiç kimse bu kadar parayı bu serserilere layık görmüyordu.*" YK56 3. Yaraşır olan, münasip görülen. "*Sen zengin kocaya, kızların zengin babaya layık mücevherlersiniz*." BFV30 **layık gör- (veya bul-)** yakıştırmak, uygun görmek. "*Beni layık görüp vermiş de ben ona isyan edip düşürecek miyim*?" GR217 **layık ol-** 1. hak kazanmış olmak. "*Annenin itimadına layık olduğumuzu ispat etmek için*!" KY95 2. uygun olmak. "*Hiç de bir romancıya layık olmayan yetmiş beş kuruşluk kırmızı tükenmeziyle yazmadan önce sordu*." BFV184

layiha (Ar.) *a*. Hukuki bir işlemin, o işlemi yapmakla yetkili kurul veya organ önüne getirildiği andaki durumu, üstünde görüşme ve oylama yapılabilir durumdaki metin; layiha. "*Bir temyiz layihası vardı öğleye yetişecek*." GR54

layik* *sf*. Layık. "*Yerim amma diyılım layik beyefendi*." DK256

Laz *öz. a.* Güney Kafkasya'da yaşayan bir halk veya bu halktan olan kimse. "*Köprü altında Lazlar da tüfekleri yaldızlar*." ARK12

lazım (Ar.) *sf*. Gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen; gerek. "*İnsanlara lazım olan da buydu*." İDG26 **lazım gel- (veya ol-)** bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ne bağlı olmak. "*Kız kardeşimin çocuğu olması lazım gelmez mi*?" ÇK77

lazımlık *a*. Yataktan kalkamayacak durumdaki erkek hastaların içine idrarlarını yaptıkları kap; ördek, oturak. "*Tuvalete falan kalkamayacak durumda olduğundan, küçük abdest için ördek denilen çinko lazımlıkla, öteki için sürgü kabı dayanıyor…*" KK72

Lazoğlu* *öz. a.* Bir lakap. "*Ulan Lazoğlu*!" GK336

Le Trou Normand* *öz. a.* 1952 Fransız yapımı film. "*Daha Le Trou Normand'ı çevirmemişti*." YD55

leb *a.* `Daha söze başlanırken ne denmek istenildiğini çabucak anlamak` anlamındaki leb demeden leblebiyi anlamak deyiminde geçen bir söz. "*Doğrusu leb demeden leblebiyi anlarmışsınız*!" ÇK80

leb-i derya (Far.) *a*. Deniz kenarı. "*Gözümü o leb-i deryada açmışım dünyaya*." ARK188

leblebi (Far.) *a.* Dış kabuğu çıkarıldıktan sonra fırında kavrulup çerez olarak yenen nohut. "*Sizin gibileri cebimde leblebi diye taşımaya tenezzül etmem ben, leş herifler*!" GR27 **leblebiden nem kap-** en küçük bir olay veya davranıştan olumsuz etkilenmek. "*Beriki leblebiden nem kapan, çok asabi biri olduğu hâlde, öğretmen Daniş'in sualinde öğretmek iddiasını güden tarafı bulmayı düşünmedi bile*." EKM150

leblebi şekeri *a.* İçinde leblebi olan şeker. "*CHP zamanında boyalı, bayat halka şekerleri, öküzbaşı çivit boya, iğne iplik, leblebi şekeri, en bayağısından zarf kâğıt…*" KAÇ111

leblebici *a.* Leblebi yapan veya satan kimse. "*Karşı leblebici dükkânının kararmış simsiyah tahtaları, paslı kiremitleri üzerinden dükkâna vuran güneş bir kenardaki iğde çuvalını parlatıyordu.*" KÜÇ21

Lefter* *öz. a*. Lefter Küçükandonyadis, Rum asıllı Türk millî futbolcu ve teknik direktör (1925-2012). "*Hem de kendilerini bir Galatasaraylı Metin, Fenerli bir Can, bir Lefter, Beşiktaşlı Şenol Birol falan sanarak*." BFV24

leğen (Far.) *a.* Genellikle, içinde bir şey yıkamak için kullanılan metal veya plastikten yayvan kap, teşt. "*Bir kayıdaki leğende elini ağzını sabunladı."* KAÇ173

leğençe *a.* Küçük leğen. "*Kırık leğençeyi aradı*." BTÜ269

leh (Ar.) *a.* Bir şeyden veya bir kimseden yana olma, aleyh karşıtı. "*Emniyet Müdürü ise Murtaza'nın yaygarayı basacağını, hiç olmazsa mahallesinin zenginlerini lehinde tanık göstereceğini sanıyordu*." MUR109

lehim (Ar.) *a*. Erime noktaları düşük metalleri tutturma işlemlerinde kullanılan, kalay ve kurşun alaşımlarının genel adı. "*İbriğin sapı lehiminden kopmuş, elinde kalmıştı*." DE94

leke (Far.) *a.* 1. Kirliliği gösteren iz. "*Mihal, hamur lekeleriyle yer yer ağarmış mavi iş tulumunun kollarını dirseklerine kadar çemirlemişti*." GAV102 2. Vücudun herhangi bir yerinde oluşan değişik renk. "*Kızın ciğerlerinde leke var*." KK194 3. Yüz kızartacak durum; kara (II), şaibe. "*Elinden alınan yirmi dört doksan beş, karısının kırılacak hayalleri, alnına sürülen leke, gırtlağa kadar girilen borç*." DE150 **leke sür-** birine onurunu sarsacak biçimde iftirada bulunmak, suç yüklemek, lekelemek. "*Çalışmak zorundasın, malum ama namusuma leke sürersen*." TD57

lekele- Birine, namusa dokunur bir suç yüklemek, kirletmek. "*Bütün mesele kadının namusunu lekelememek*." KAÇ198

lekeleme *a*. Namusa dokunur bir suç yükleme, iftira etme. "*Peder merhumun tertemiz adını, ailenin onurunu lekelemeye utanmadın mı*?" ARK32

lekelen- 1. Leke oluşmak. "*Her ne olursa olsun, aldığı kitapların lekelenip kırışmamasına son derece dikkat ediyordu*." EKM24 2. Kötü tanınmak. "*Ticari şerefim lekelenir*." DE145

lekeli *sf.* 1. Herhangi bir sebeple üzerinde leke

oluşmuş, lekesi olan. "*Erkek yerine erkeklerin kirli çamaşırlarıyla sabahladıkları, kirli, lekeli külotları, gömlekleri yüzlerine gözlerine sürdükleri de yalan değildi*." YK74 2. Kötü tanınmış, lekelenmiş. "*Lekeli bir kız, şu kızlardan olmaktansa geberir giderim*!" KY98

lemyezel* (Ar.) *a.* Yok olmaz, zeval bulmaz (Allah). "*Buna cesaret edenler, lemyezelin gazab-ı ilahisinden korkmuyor, kulundan utanmıyorlar mıydı*?" ÜÇK582

len (Der.) *ünl*. Ey, ulan anlamında kabaca seslenme ünlemi. "*Len ne geziyon burda, didim*?" EKM119

lenduha *sf*. Çok iri ve kaba. "*Yağmur altında kulakları düşmüş lenduha konağın içi iri karpuzlu lambalarla apaydınlık.*" DHV256

lenfatik (Fr.) *sf.* Lenfatizme tutulmuş olan (kimse). "*Efendim, bazı bünyeler böyle oluyor işte. Lenfatik bünye*." ARK64

lenger* *a.* Geniş kenarlı bir tür şapka. "*Lenger şapkası vardı*." GK4

lengerli* *sf*. Lengeri olan. "*Lengerli ardında dolanmasa iyi ya…*" BTÜ132

Lenin* *öz. a*. Vladimir İlyiç Ulyanov; Marksist-Leninist ideolojinin fikirsel önderi ve Sovyetler Birliği'nin kurucusu olan Rus sosyalist devrimci ve politikacı (1870-1924). "*Lenin, Türkiye'de yaşamadı*." KT313

Leon Hancıyan* *öz. a*. Osmanlı Ermenisi klasik Türk müziği sanatçısı ve besteci. (1841-1947). "*Leon Hancıyan'dan bir şey ister misiniz*?" İDG32

lepiska (Slav.) *sf*. Uzun, sarı ve yumuşak (saç). "*Mavi gözlü, sarı lepiska saçlı, kâğıt kadar beyazdı*." EB124

leş (Far.) 1. *a*. Kokmuş hayvan ölüsü; laşe. "*Yakınlarda leş olmalıydı*." BTÜ378 2. *sf.* Çok kötü kokan. "*Git yıka şu leş ayaklarını*." CEM71 **leş gibi** 1. çok pis (yer). "*Beni leş gibi yataklarında mı ağırlayacaksın pis otelinin*?" MM73 2. rahatsız edici, ağır (koku). "*Beyaz kaşkolü kusmuk içinde, leş gibi kokuyordu*." SAR101 3. tembel veya çok yorgun. "Yusuf leş gibi *uzanmıştı*." BTÜ137 **leş gibi sarhoş** körkütük sarhoş, çok sarhoş. "*Ya Allah'ın leş gibi sarhoşlarıyla uğraşmak*?" KÜÇ62 **leşini ser-** öldürmek. "*Eğer Güllü koşup gelmeseydi, o öfkeyle oğlanın leşini serebilirdi*." HÇ160

Leşçi* *öz. a.* Bir lakap. "*Leşçinin bardağı doldu*." GAV117

letafet (Ar.) *a*. Hoş olma durumu, hoşluk. "*Şu masanın zarafetine bakın, şu masanın letafetine bakın canım*." KT33

leülhamd* (Ar.) *a*. Lehü'l hamd; "Allah'a hamd olsun!" anlamında bir söz. "*Leülhamd, o gün bugün...*" MM175

levazımat (Ar.) *a*. Gerekenler, lazım olan şeyler. "*Satar alektrik levazımatı, palto, halı, kilim, radyo madyo…*" DK21

levent (Far.) 1. *a*. Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı. "*Yandakinde, düşman saflarını pare pare edip yıldırım hızıyla ileri atılan eğri kılıçlı, kalkanlı, yatağanlı sarıklı leventler...*" MUR160 2. *sf*. Boylu boslu, iri yapılı, güçlü kuvvetli, yakışıklı (kimse). "*Yanaşma ama o da levent mi levent, yakışıklı mı yakışıklı*." SUÇ257

Levent* *öz. a.* İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Sarı İbram, Levent'te bir inşaat var demişti, yarın gideceklerdi*." YYB140

levha (Ar.) *a*. 1. Bir yere asılmak için yazılmış yazı, safiha. "*... duvarlarda zarif mahfazalarıyla asılı Kuran-ı Kerim levhaları…*" OK24 2. Bez, tahta, kâğıt vb. maddeler üzerine yapılmış yağlı boya, sulu boya, pastel veya kara kalem resim; tablo. "*... duvarlarında tabiat levhaları asılı sınıf toza dumana boğulurdu*." AY147 3. Üzerinde tanıtıcı, belirtici bir yazı, açıklama, işaret veya resim bulunan nesne; tabela. "*Sana bir şey deyim mi herif, oğlumun levhasını her gün sabunlu bezle kendim, elimle silecem.*" ÇK98

levhi ezel* (Ar.) *a*. Olmuş ve olacak her şeyin üzerinde yazılı olduğu ezeli levha. "*Alnımıza levhi ezelde yazılanı çekiyoruz*." HÇ208

levrek (Rum.) *a.* Levrekgillerden, eti beyaz, üzeri pullu iri bir balık. "*Aşçı Pandeli'nin kendi elleriyle hazırlayıp getirdiği midye tavalar, buğulama levrekler, çeşit çeşit kızartmalarla salataların her türlüsü büyük bir iştahla yenilip yutulurdu*." VV6

levye (Fr.) *a*. Bir şeyi yerinden oynatmak, kaldırmak, harekete geçirmek, gevşetmek vb. için kullanılan, kaldıraca benzer araç. "*Levyenin boyu kaç santim*?" BTÜ25 **levye mevye*** levye falan. "*Kriko miriko, levye mevye patırdatıyorsun*. " BTÜ25

Leylaklar Açarken* *öz. a*. 1930 Amerikan

yapımı bir film. "*Leylaklar Açarken'deki jön kadar genç ve yakışıklı o da*." SAR98

leylek (Far.) *a.* Leyleksilerden, kışın tropikal Afrika'da yaşayan, siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük, beyaz, göçmen kuş. "*Bir leylek, havada, gagasındaki bir çıkını da birlikte uçuruyordu*." KAÇ125

leziz (Ar.) *sf.* Tadı güzel, lezzetli. "*Evet, isterse can-ı azizim, şekerden lezizim olsunlar*." ÜÇK382

lezzet (Ar.) *a.* Herhangi bir şey karşısında duyulan zevk. "*Laf aramızda, işgalin de kendine göre bir lezzeti vardı mirim*!" DHV259

lezzetli *sf.* Tadı güzel; yiyintili. "*Yoğurdu çok lezzetli bulmuş olacaktı*." EVO240

lı lı lı* *ünl.* İsteklendirmek ve cesaretlendirmek için kullanılan bir söz. "*Bedir gazvesinde Müslüman askerlere su taşımış, lı lı lı diye bağırarak onları cesaretlendirmiştir*." GR89

lıkır lıkır *zf.* "Lık lık" diye ses çıkararak. "*Lıkır lıkır içiyordu ki, birden ıslık…*" GAV97

lıkırtı* *a.* Sıvıların bir kaptan akarken çıkardığı ses. "*Birdenbire acı, ekşi, buruk bir suyu lıkırtıyla kustu*." EKM56

libas (Ar.) *a.* Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Ak sakalı göbeğinde, yeşil, yemyeşil libaslara bürünmüş bir pirifâni*!" VV85

liberal (Fr.) *sf.* Serbest ekonomiden yana olan (kimse, parti vb.); liberalist. "*Yeni partinin liberal politikası benim de işime gelir*!" HÇ74

liberalist (Fr.) *sf.* Liberal. "*Zekai Bey, 'Onda da liberalist olacağız elbette!' dedi*." VV270

liberalizm (Fr.) *a.* Bireyin özgürlüğünü ve ekonomik güçler arasında hür yarışmayı savunan, bireyler, sınıflar ve uluslararasındaki ekonomik ilişkilere devletin karışmamasını isteyen öğreti; serbestlik, erkincilik, erkinlik, devletçilik, toplumculuk karşıtı. "*Bu memleketi, bu traktörleri yapan işadamlarının şuuru, yani Amerikan tipi demokrasinin temeli olan liberalizm kurtarabilir, devletçilik değil*!" VV269

Libya* *öz. a.* Kuzey Afrika'da bir ülke. "*Güneşi Çukurova'nınkinden de beter Libya'nın kızgın kumları, çöller…*" EVO13

lider (Fr.) *a.* 1. Gücü, ünü ve toplumsal yeri dolayısıyla, belli zaman ve durumlar içinde, ilişkili bulunduğu küme veya toplumun tutum, davranış ve etkinliklerini değiştirip yönetme yeteneğini gösteren kimse; öncel, önder, şef, alemdar. "*Daha şimdiden kendini lider yahut ihtilal komitesi şefi sanmaya başlamıştı*." DE164 2. Bir partinin veya bir kuruluşun en üst düzeyde yönetimiyle görevli kimse; reis. "*Büyük şeflere, parti liderlerine, sosyologlara ihtiyacımız yok*." AY186

liderlik *a.* Lider olma durumu; öncülük, önderlik. "*Benim bir tanıdığım var, babası milletvekilliği, gazetecilik, parti liderliği yapmış da oğlu fabrikada çalışıyordu*." BFV260

lido* (İt.) *öz. a.* Şehirlerde halka açık yüzme alanlarını veya dinlenme tesislerini ifade eden bir sözcük. "*Lidoya kadar uzanalım demiştim*." SBK120

lif (Ar.) *a.* Besinlerin vücutta bağırsak enzimleri tarafından sindirilemeyen kısmı. "*Her geçirişte bıçağa takılan beyaz beyaz lifler etten çıkarılırken kaynana mini mini söyleniyordu*." EVO156

lig (Fr.) *a.* Takımların belli kurallar çerçevesinde karşılıklı olarak iç ve dış sahalarda karşılaştıkları yarışma grubu. "*Lig maçları yaklaşıyor*." AY114

likit (Fr.) *sf.* Bulunduğu kabın biçimini alabilen ve üstü yatay bir düzlem durumuna gelebilen akışkan madde; sıvı. "*Masanın çekmecesi, kolonya, briyantin, krem, vazelin likit şişeleriyle doluydu*." AY180

likör (Fr.) *a.* Meyve veya bazı bitkiler ile alkol, esans karışımından yapılan şekerli içki. "*Salondaki masanın üzerinde duran likör şişesini görünce Leman Hanım kadar şaştı*." SM194

likrol* *a.* Tolüenden türeyen üç fenol izomerinden biri; lizol, krezol. "*Küçük teneke pompaya likrol doldurdu*." EKM6

likrolle-* Üzerine likrol sürmek veya dökmek. "*Aşçının tembih ettiği saatten çok erken kalkıyor, ortalığı birbiri ardı sıra iki su siliyor, betonları likrolluyor...*" ÇK88

lillah* (Ar.) *a.* Allah, Tanrı. "*Allah lillah aşkına kurtar onları!*" EVO373 **lillahını şaşır-*** *argo* aşırı biçimde şaşırtıp korkuya kapılmasına yol açmak. "*Kafam kızdı mı değil dayı, lillahını şaşırırım adamın*!" HÇ192

lillos* *a. argo* Sarhoş, kendinden geçmiş. "*Sarhoş oturduk, nasıl? Lillos*." KT260

liman (Rum.) *a.* Gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak. "*Bir gece limandaki kocaman bir vapura girip saklanmayacaklar mıydı*?" SUÇ296

Limasollu bk. Limasollu Naci. "*Hatta o, Limasollu'nun yakın arkadaşlarındanmış*." YD76

Limasollu Naci* *öz. a.* Kıbrıslı fotoğrafçı ve iş adamı. (1921-1992). "*Ne Dame de Sion kaldı, ne Limasollu Naci'den İngilizce ders aldığı*." YD76

Lime Lıght* *öz. a.* 1952 Amerikan yapımı film. "*Zaten Şarlo, bu temi de işlemedi mi Lime Light'ında*?" BFV243

lime lime *zf.* Parçalanmış bir durumda; parça parça. "*Ceketinin iç cebinden karton kapağı yer yer kırılmış, yaprakları lime lime bir defter çıkardı*." KP97 **lime lime ol-** parçalanmak. "*Lacivert pantolonunun cebinden lime lime olmuş bir gazete kupürü çıkarıp heyecanla açtı*." SUÇ56

limini bavee* (Kür.) *ünl.* "Vay babam vay" anlamında bir söz. "*Tam bu sırada bir ırgat, 'Vay limini bavee' diye Kürtçe bağırdı*." BTÜ220

limon (Rum.) *a.* 1. Turunçgillerden, 3-5 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen, beyaz çiçekli bir ağaç. "*El ele bahçenin gerilerine doğru yürüdüler; limon, portakal, vişne, kayısı ağaçlarının karanlık denizinde kayboldular*." SM182 2. Bu ağacın sarı renkli, kabuğu kokulu, suyu ekşi meyvesi, sulu zırtlak. "*Zülfikar Bey taramasına limon sıkıyordu*." DK74 **limon gibi** sarı, çok sarı. "*Kaynanasını görünce limon gibi sararan Şehnaz, Adem'in çıkıp geldiğini anlamıştı*." SUÇ236 **limon gibi sık-** belli bir kişiyi veya kitleyi neyi varsa alarak zor duruma sokmak. "*Yani işçilerle küçük memurlar limon gibi sıkıldıktan başka, ellerine geçen paralar da kooperatif yoluyla yeniden fabrika sahiplerine dönecekti*." MUR338

limon sarısı *a.* Limon kabuğunun rengi. "*Limon sarısına döndü fukaranın yüzü*." VV362

limonata (İt.) *a.* Su, şeker ve limon suyundan yapılan şerbet. "*Ayrana, limonataya, suya verecek parası yoktu*." DHV289

limonatacı *a.* Limonata yapan veya satan kimse. "*Ayrancı, limonatacı, aşlama denilen meyankökü şerbetçileri, gezgin köfteciler…*" BTÜ294

limonlu *sf.* İçine limon sıkılmış veya limon doğranmış. "*Bakkal Nuriye'ye uğrar, tezgâh gerisinde ikişer kadeh rakı ya da ağzı kokmasın diye limonlu votka yuvarlayabilirlerdi*." TD79

limonsuz* *sf.* Limon olmaksızın. "*Limonsuz ne tadı olur*!" EKM91

limontuzu *a.* Birçok meyve ve sebzede serbest durumda veya potasyum, kalsiyum tuzu olarak bulunan, hafifçe mayalanmış limon suyunun kaynar durumdaki kalsiyum karbonatla işlenmesinden elde edilen asit, limon asidi, limon tozu, sitrik asit. "*Limontuzunuz nerede*?" EVO227

linç (İng.) *a.* Birden çok kimsenin kendilerine göre suç olan bir davranışından ötürü birini, yasa dışı ve yargılamasız olarak öldürmesi. "*Başefendi telefon etmese, odana çıkar seni linç ederlerdi be*!" ÜÇK588 **linç et-** yargılamadan öldürmek. "*Madem Ali Şahin'i casusluk yaptığı için köylü linç etmek istemişti, o hâlde kovuşturmayı bu yönden yürütmeliydi*!" KT357

ling (Tar.) *a.* Bir çeşit tırıs yürüyüş. "*O it şimdi it lingine mi gidiyor*?" EVO270

lira (İt.) *a.* Yüz kuruş değerinde Türk para birimi, teklik. "*Gripin alması, annesine süt alması, üç liraya vereyim demişti köşedeki apartmanın Eray'ına*." ÖE34

liralık *sf.* Herhangi bir lira değerinde olan. "*Dünyadaki erkekler bir yana, sen bir yanasın, dediği, ayda birkaç bin liralık geliri olan biriydi*." ÖE101

lire (Der.) *a.* Lira. "*Elli liremi yedi*." GR55

lisan (Der.) *a.* Nisan. "*Yirmi bir gün sonra lisan*. EKM141

lisans (Fr.) *a.* Yurda mal sokma veya yurttan mal çıkarma izni. "*İhraç malları, ihraç lisansları, kısacası ihracatla ilgili ıvır zıvırla zihni, dudakları da kelimetullah işini görürdü*." GR187

lise (Fr.) *a.* 1. Öğrencileri ortaokuldan sonra hayata ve yükseköğretime hazırlayan eğitim öğretim kurumu. "*Henüz bir lise öğrencisi olan toy bir çocuktu*." GR191 2. Ortaöğretimin yapıldığı okul. "*Lisede basketbol maçından dönüyorlarmış Doğanlar*." BK333

liseli *sf.* Lisede okuyan (öğrenci). "*Liseli itler yok mu o liseli itler*?" KY25

List* *öz. a.* Franz Liszt; Macar müzisyen,

besteci, piyanist, orkestra şefi, müzik öğretmeni (1811-1886). "*Öyle müteahhitler tanırım ki, Şopen'i, List'i, ne bileyim Menuhin'i dinlerken, şiir okurken, bir sefalet tablosunu seyrederken dünyanın en hassas insanı oluverirler*." KP100

liste (İt.) *a.* Alt alta yazılmış şeylerin bütünü; dizelge. "*Arap harfleriyle yazılmış bir listeydi*." SAR141

litograf (Yun.) *a.* Kalkerli taş yüzeyine sert bir cisimle kazındıktan sonra basılmış olan yazı, resim; taş baskı, taş basması. "*Şu litograf ustası yok mu, Baba Dimitri*?" BE50

liva (Ar.) *a.* Osmanlı yönetim teşkilatında ilden küçük, ilçeden büyük olan, bir beyin veya hanedan mensubunun idaresine verilen yönetim birimi; sancak. "*Daha dün denilecek kadar yakın bir geçmişte Rumeli'nin kuş uçmaz, kervan geçmez livalarındaki çocukluğu...*" EB46

liva-yı şerif* *a.* İslam peygamberi Muhammed zamanında kullanıldığına inanılan siyah renkte sancak, sancak-ı şerif. "*Herif ... öbür gün de liva-yı şerifi çekip 'Kalkın ey ehl-i din!' diye milletin önüne düşecek mi düşecekti*." ÜÇK562

liya* *a.* Çocuk dilinde lira. "*On liya da odadaki gaydiyana veydim.*" EKM109

Liyon* *öz. a.* Lyon, Fransa'da bir şehir. "*Orta sınıf memur hanımlarının setentilyon dedikleri, Liyon ipeğinden pırıl pırıl siyah çarşafı…*" EK11

Lizbon* öz. *a.* Portekiz'in başkenti. "*Zarif garsonlar hesabın arkadaşımca ödendiğini, işinin çok acele olduğunu, sabahın köründe uçakla Lizbon'a mı, Barselona'ya mı ne gittiğini, selam bıraktığını söylemişlerdi*." YYB163

lizol (Fr.) *a.* Tolüenden türeyen üç fenol izomerinden biri, krezol. "*Muşambaları lizolle gıcır gıcır ovulmuş sofayı geçerken ... bir şeyler arandı, bulamadı*." KP86

lo (Der.) *ünl.* Ey, ulan anlamında kabaca seslenme ünlemi. "*Sen kimsindir lo*?" BTÜ256

lolo *a. argo* "Bir sözün, bir tutumun veya davranışın gerçek ve geçerli olmadığını, başkalarının söz konusu olayda aldanabileceğini ancak söz sahibinin aldanmayacağını, aldatılamayacağını" belirten bana da mı (veya bize de mi) lolo deyiminde geçen bir söz; lololo. "*Bize de mi lolo kızım*?" BFV91

lololo *a. argo* Lo lo. "*Habip, diyecekti; bana da mı lololo oğlum*?" HÇ296

lobut (I) (Ar.) *a.* Kalın, kısa ve düzgün sopa. "*Bu bir ihtiyar kolu değil, bir lobut, bir demir parçasıydı.*" CEM81

lobut (II) (Der.) *sf.* Kaba saba, sözünü bilmez (kimse). "*Bu lobutlar tahsilli insan lafından ne ağnar*?" GR22

loca (İt.) *a.* Tiyatro, sinema vb. eğlence yerlerinde veya parlamento salonlarında özel bölme. "*Bileti loca al bari*!" DK42

Locke* *öz. a.* John Locke, İngiliz filozof (1632-1704). "*Şurda burda Locke'dan, Giordano Bruno'dan, Hobebs'tan ya da Condillac'tan ezberlediği parçaları yerli yersiz sayıp dökmesine karşın, Muzaffer Bey'in sağlam bir dünya görüşü olmadığını bilirler*." VV266

lodos (Rum.) *a.* Güneyden veya güneybatıdan esen ve bazen de yağış getiren yerel rüzgâr, kaba yel, boz yel. "*Lodos rüzgârı kaba kaba, sıcak sıcak esiyordu, yapraklar, sarı yapraklar, sonbaharın sarı yaprakları savruluyordu*." KK181

lodossuz* *sf.* Lodosu olmayan, lodos esmeyen. "*Yağmursuz, karsız, lodossuz bir Beyoğlu gecesiydi*." KÜÇ35

loğusa (Rum.) *a.* Yeni doğum yapmış kadın. "*Neden dersen bir yatakta iki loğusayı yatırıyorlarmış*." DE77

loğusa şerbeti *a.* Lohusa Şerbeti. "*Ne kıymeti var loğusa şerbetinin be*!" DE123

loğusalık *a.* Doğumdan sonraki yedi veya kırk günlük dönem. "*Loğusalığımda bana yardım edeceksin değil mi*?" DE74

lohusa şerbeti *a.* Lohusa şekerinden yapılan, doğum dolayısıyla kutlamaya gelenlere sunulan şerbet. "*Alınlarını bağladılar, lohusa şerbeti ikram ettiler konu komşuya*." MUR165

lojman (Fr.) *a.* Kurum, kuruluş veya iş yerindeki çalışanlara parasız veya az bir kira karşılığında oturmaları için tahsis edilen konut. "*Karımın çok hoşlanacağı gibi, bize de bir lojman verilecekti*." YYB99

lokal (Fr.) 1. *a.* Bir dernek veya kuruluşun üyelerinin buluşmaları için ayrılmış yer; dernekevi. "*DP ya da VC'lilerin bulunduğu kahvelerle sendika lokallerine girip çıkıyor, Hatçelerin evini bildiği hâlde uğramıyordu*." GK348 2. *sf.* Belli bir yöre ile ilgili; yerel, mahallî, yerel. "*Bundan önceki üç ameliyatımda lokal uyuşturucu kullandıkları için, ne de olsa*

keskin bıçağın etimde kayışlarını hissetmiştim." KK57

lokal anestezi *a*. Özel ilaçların etkisiyle vücuttaki sinirsel iletim durdurularak hastanın bilinç düzeyi etkilenmeden sadece vücudunun belli bir bölgesinin geçici olarak uyuşturulması; sınırlı uyuşturma, bölgesel anestezi. "*Hayır, lokal anestezi yapacağım*." KK22

lokanta (İt.) *a*. Yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran. "*Dönüşte Tahtakale'nin küçük lokantalarından birinde bir tabak kuru fasulyeyle az pilav yedi*." KP6

lokantacı *a*. Lokanta işleten kimse. "*Kahveci Pehlivan, eski külhanbeylerinden meyveci Tahir, bisiklet tamircisi Recep, lokantacı Rıfat...*" EB83

lokantacılık *a*. Lokantacının yaptığı iş. "*Ne lokantacılık yapabilirsin ne de kahvecilik*." EKM147

lokantalı *sf*. Lokantası olan. "*Bir lokantalı gazinoda çalışıyor*." AY126

lokavt (Fr.) *a*. İşverenin işçileri topluca işten uzaklaştırma veya işten çıkarma kararı; iş bıraktırımı. "*Lokavt ne demek*?" GR8 **lokavt yap-** işveren işçileri topluca işten uzaklaştırmak veya çıkarmak. "*Evet, grev, lokavt yapıyorum*." GR8

lokma (Ar.) *a*. Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum. "*Çocuklarımı aç koyup çıktım bugün evden, tam yirmi dört saattir ağzıma lokma koymuş kul değilim*." GR57

lokma lokma *zf*. Parçalar hâlinde. "*Beni öldürsün, lokma lokma doğrasın varsın*." OK22 **lokma lokma doğra-** küçük parçalara ayırmak. "*Patates, soğan soyuşu, kabakları dolma için oyuşu, patlıcanları, eti lokma lokma doğrayışı…*" SBK132

lokmacık *a*. Küçük lokma. "*Ama gene de az sonra açılacak kapan kapağından bir lokmacık farenin şimşek gibi fırlayıp kaçmasını, kurtulmasını diliyordu*." KK164

Lokman Hekim *öz. a*. Tadı güzel olan şeyler için kullanılan Lokman Hekim'in ye dediği deyiminde geçen bir söz. "*Lakin Lokman Hekim'in ye dediği ha*!" TD71

lokomotif (Fr.) *a*. Tren vagonlarını çeken, tekerlekli, buharlı, elektrikli, termik motorlu veya sıkıştırılmış havalı makine. "*Önde lokomotif, ardında vagonları…*" KY42

lokum (Ar.) *a*. Şekerli nişasta eriyiğini pişirip hafif ağdalaştırarak yapılan, küçük küp veya dikdörtgen biçiminde kesilen şekerleme; kesme, latilokum. "*Ağızlarına lokum ya da kırmızı halka şekerleri teperek sünnet ettiği çocuklara kalın siyah kaşlarının altından gözlüksüz gözleriyle baktığı yıllar…*" DHV271

Lombrozo* *öz. a*. Cesare Lombrosso, İtalyan kriminolog ve hekim (1835-1909). "*Tam, tam Lombrozo'nun katili, cani tipi*!" SUÇ145

Londra* *öz. a*. İngiltere'nin başkenti. "*Niçin Londra, New York, Viyana değil de Paris*?" GR127

Londura* *öz. a*. Londra. "*Vurur kilidi fabrikaya, çeker gider Londura, Paris, Amerika'ya.*" GR38

lop *a*. Yumuşak, yuvarlak ve irice. "*Pirzolalar lop etli şeylerdi*." BE89

Lord Corc* *öz. a*. David Lloyd George; İngiliz siyasetçi ve eski İngiltere başbakanı (1863-1945). "*Palabıyık Wilhelm dostluğuyla Rus Çarı ya da İngiliz Başbakanı Lord Corc'un düşmanlığı umurunda bile değildi*." KT10

lort (İng.) *a*. 1. İngiltere'de babadan oğula veya ailenin ilk erkek kişisine geçen veya kral tarafından bağışlanan soyluluk ünvanı. "*Belki de Afrika'da kaplan avına çıkmış bir İngiliz lordu, sömürgelerdeki bitkilerini görmeye gelmiş bir Belçika, bir Felemenk, bir ne bileyim Fransız, bir İtalyan sömürgeni*!" DHV317 2. Çok zengin kimse. "*Lort efendi, banker de bir parça ekmeği sakındı bizden*." BTÜ78

Lortlar Kamarası *öz. a*. İngiliz parlamentosunda senato. "*İşçilerin 'Lortlar Kamarası' dediği erkek tuvaletlerinin aralığı gene yükünü almıştı*." MUR234

lostra salonu *a*. Ayakkabı boyanılan yer. "*Sirkeci'deki lostra salonu gibi bir kundura boya salonu neden açılmasındı*?" DK180

lostromo (İt.) *a*. Ticaret gemilerinde tayfaların başı. "*Dış seferlere işleyen vapurlardan birine kâtip mi olur, lostromo mu…*" EB66

lostromoluk *a*. Lostromonun yaptığı iş. "*Bir yabancı gemiye kâtiplik mi olur, lostromoluk mu…*" EB98

Losyon Es* *öz. a*. Bir kozmetik ürünü markası. "*Losyon Es ne işe yarar biliyor musunuz*?" KY57

loş *sf*. Yeterince aydınlık olmayan, yarı karanlık, az ışık alan. "*Yarı karanlık sofa, loş merdivenler uykudaydı henüz*." KP54

loşça *sf*. Az ışık almış, yarı karanlık. "*Loşça bir içkili lokantanın önünde durdular*." DK220

loşlanmışlık* *a*. Loşlanmış olma durumu. "*Hem canım, bir kere galiba başkanlık odasının tül perdelerin loşlanmışlığında, bir kere de hususi arabasında*." ÜÇK400

loşlaş- Loş duruma gelmek. "*Minare merdiveni gibi döne döne inilen, inildikçe kararıp loşlaşan merdivenler*." BFV52

loşluk *a*. Loş olma durumu. "*Kahkahalar kahvenin kül rengi loşluğunda çınladı*." KÜÇ33

Lotrek* bk. Tuluz Lotrek. "*Arman Düval yahut Lotrek gibi*!" SAR99

Louis Quins* *öz. a*. Bir koltuk türü. "*Allı, morlu, yeşilli, sarılı kadınlar, Louis Quins koltuklara ya da Viyana tipi divanlara sereserpe oturmuşlardı*." VV266

Lozan* *öz. a.* İsviçre'de bir şehir. "*Sorbon, ardından Lozan'daki öğrenimi ne vermişti ona*?" KT319

Löbon* *öz. a.* Lebon, İstanbul İstiklal Caddesi'nde bulunan eski pastane. "*Markiz'den, Löbon'dan özene bezene yaptırılmış kutu kutu fondanlar, pastalar...*" SBK153

löküs (Der.) *a.* Lüks. "*Daha büyük, daha lökü̇sleri var beyefendi*!" MM40

löp *sf*. Yumuşak, yuvarlak ve irice; lop "*Üst üste yuvarladığı löp yumurtalar ya*!" ÜÇK319

löp löp *sf*. İri parçalar durumunda (yemek veya yutmak); lop lop. "*Löp löp kadın başını iki yana salladı, la havle çeker gibi*." EVO243

Lul Kenz* *öz. a.* Adını Fransa Kralı 15. Louis'den alan bir tür mobilya. "*Lul Kenz Paris malı altın yaldızlı salon takımı, Viyana ipekli perdeleri ile divanlı, vitrinli salon takımları…*" SM196

lumbago (Fr.) *a.* Soğuğun etkisiyle veya kasın ani kasılması sonucunda bel bölgesinde birdenbire beliren ağrı. "*Elli yaşının dörtte üçü ağarmış saçları, bacaklarındaki belki de varis, romatizma, belindeki lumbagoya falan bakmadan, geliyordu*." BFV201

lunapark (İt.) *a*. İçinde türlü eğlence ve oyun yerleri bulunan alan. "*Koğuşun lunaparka bakan büyük pencerelerinden birinin önündeki karyolasında sırtüstü yatıyor, hafif hafif inliyordu*." KK72

Lut Kavmi* *öz. a*. İslam inancına göre MÖ 1900 yıllarına kadar varlığını sürdüren ve doğal afet sonucu yok olan topluluk. "*Lut kavminin yok olması nedendir, biliyor musun*?" YD19

lutr (Fr.) *sf*. Su samuru postundan yapılan. "*Kafasından, lutr mantosu, abanoz siyahı saçları, etrafları çürümüş iri siyah gözleriyle Handan geçti*." İDG59

Luviler* *öz. a*. Tahmini olarak MÖ 2000-1400 yıllarında Batı Anadolu'da kurulduğu düşünülen Anadolu uygarlığı. "*Bu Luviler, Kilikya'da Kızvatna Krallığı'nı kurmuşlar*." KT344

lübb* (Ar.) *a*. Bir şeyin iç yapısını ve ayırt edici özelliğini meydana getiren şey; künh, zübde, öz (I). "*Meselenin lübbü, özü bu*." GR18

Lübnan* *öz. a*. Orta Doğu'da bir ülke. "*Lübnan tebaası olmadığımız için babama avukatlık yaptırmıyorlardı*." BE23

Lübnanlı *öz. a*. Lübnan halkından olan kimse. "*Lübnanlıyı ani bir rahatsızlık numarasıyla uyutmuştu*." ÜÇK528

lüfer (Rum.) *a*. Eti ve karnı beyaz, sırtı koyu, hafif pullu, kemikli bir balık. "*Sanki bu mahallede onlardan başkası lüfer yiyemezdi*!" KP107

lügat (Ar.) *a.* 1. Bir veya birkaç heceden oluşan, anlamlı ses birliği; söz, kelime. "*Ceviz masasında, iriyarı Umum Müdür'ün sağlık taşan yüzüne bakamıyor, lügatlarla süslü hisli sözlerini haklı buluyordu*." MUR340 2. Sözlük. "*Önündeki büyük bir lügat kitabında zayıf parmaklarının sinirli hareketleriyle yaprakları acele acele çevirerek bir kelime arıyordu ki, gözü birden öğretmen Daniş'e ilişti*." EKM150 **lügat mugat*** lügat falan. "*O hâlde, açık konuşuruz bundan sonra. Lügatı mugatı...*" VV288 **lügat parala-** konuşma dilinde geçmeyen yabancı kelimeler kullanmak, ağdalı konuşmak. "*Lügat paralayıp duruyorsun*." VV288

lügatlı* *sf*. Ağdalı, süslü (konuşma). "*Nurettin Şadan Bey'den duyup aklında kalan lügatlı sözleri tekrarlıyor, kendisini büyümüş, olgunlaşmış sanıyordu*." GR25

Lükres Borjiya* *öz. a*. Papalık Devleti'nin 16. yüzyıldaki hükümdarı olan Papa VI.

Alexander'ın kızı (1480-1519). "*Lükres Borjiya'nın babası Papa Rodrik Borjiya aziz dostumdur*!" BK302

lüks (Fr.) 1. *a.* Yaşayış, giyim vb. için yapılan harcamada aşırı gitme. "*... kız kardeşlerim günden güne zayıflarken benim ortaokulum bir lükstü muhakkak*." AY144 2. *sf.* Sıradan olmayıp pahalı zevkleri içinde barındıran. "*... lüks otomobiller içinden otomobil beğenip ... mutlaka gelmesi gerektiğini zannettiğimiz parayı beklemekten başka yapacak ciddi bir işimiz yoktu*." AY134

lüks lambası *a.* Hava basınçlı bir tür petrol lambası. "*Bizim eve dönülen köşenin başındaki Nasrani bakkal, lüks lambasını yakmıştı*." BE33

lüle (Far.) *a.* Bükülmüş, dürülmüş şey. "*Size lüle değil, topuz gider*." DK190

lüle lüle *sf.* Kıvrımları olan, kıvrım kıvrım. "*Bu saçlar lüle lüle, çoğu zaman kirliydi*." KP25

lüp *a. argo* Emek vermeden ele geçirilen şey. "*Şimdi rağbet, mahalle arasından alıp kulüpte yetiştirmek. Lüpe konmak değil*!" YYB51

lütfedil-* İyilik olsun diye verilmek, yapılmak. "*İş, işverenin anasından doğarken birlikte getirdiği, Allah tarafından ona lütfedilmiş bir imtiyaz*." KT101

lütfen (Ar.) *zf.* Birinden bir şey isterken `dilerim, rica ederim` anlamında kullanılan bir söz. "*Annem beni ararsa İstanbul'a gittiğimi merak etmemesini lütfen söyler misiniz*?" İDG62

lütfet- (Ar. luṭf + T. et-) Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek; vermek. "*Ve ben, açlığımı bu fakir, bu bahtsız ama iliklerine kadar namus dolu fakir yurttaşlarımın lütfettikleri çorbalarla yenip bu mutlu günlere ulaştım*." YYB234

Lütfi Akad* *öz. a.* Türk film yönetmeni, senarist, akademisyen (1916-2011). "*Önceleri çeşitli firmaların çevirdiği filmlerde çeşitli figüranlıklar yapmış, piyasanın en iyi rejisörlerini yakından tanımıştı. Memduh Ün, Atıf Yılmaz, Lütfü Akad, Metin Erksan...*" YD120

lütuf (Ar.) *a.* Önem verilen, sayılan birinden gelen iyilik ve yardım, ihsan, inayet, atıfet. "*Bu ne umulmadık lütuftu ya Rabbi*!" EK254

lüzum (Ar.) *a.* Varlığına ihtiyaç duyulan, yapılması, edinilmesi icap eden şey; gerek. "*Alın yazısı varsa, cennet cehenneme, mahkemelere, muhakemelere ne lüzum var*?" EK277 **lüzum görme-** gerekli bulmamak, gerekli görmemek. "*Uzatır, paraları alır, saymaya filan lüzum görmeden cebine atar...*" ÖE88 **lüzumundan fazla** gerekenden çok. "*Gırtlağı fırlamış upuzun boynunun üstünde insana lüzumundan fazla iri gelen bir başı ve kenarları buruşmuş ufacık gözleri vardır*." YYB65

lüzumlu *sf.* Yapılması, olması veya bulunması uygun olan, yerinde olan; gerekli. "*İnsan daha lüzumlu şeylerden kesip hele kendi keyfine harcayamıyor*." KK32

lüzumluk* *a.* Gerekli olma durumu; gereklilik. "*Hiçbirinizin lüzumluğu yok, gözüme görünmeyin.*" EVO84

lüzumsuz *sf.* Lüzumu olmayan; gereksiz. "*Bu o kadar özel bir şeydir ki, dedikodu edilmesi ayıp değilse bile lüzumsuz*." GR146

lüzumsuzluk *a.* Lüzumsuz olma durumu; gereksizlik. "*İnsan böyle bir havada pabuç boyatmanın lüzumsuzluğunu düşünebilir*." KK211

M, m

M.Ö.* *a.* Milattan önce. "*M.Ö. 11. yüzyılda Önasya'dan gelen Hitit, Huri ve Kasit gibi kavimler ama daha öncesi var, Luviler*." KT344

ma* *bağ*. Ama. "*Vre gördü ben çok güzel delikanlı, ma sen başka be yahu*!" VV5

maalesef (Ar.) *zf*. Üzülerek söylüyorum ki, ne yazık ki, maatteessüf. "*Evet, maalesef...*" SAR78

maarif (Ar.) *a.* Öğretim ve eğitim sistemi. "*Bu kız yoksa amcasının şehirdeki evi yanında oturan maarif memurunun hemşiresi miydi*?" OK18

maasselami* (Ar.) *a.* "Güle güle" anlamında bir söz. "*Maasselami, dedi*." BE30

maaş (Ar.) *a.* Birine, görevi karşılığı olarak veya geçimi için her ay ödenen para; aylık. "*Maaşınız ne kadar*?" SAR80 **maaş al-** bir aylık çalışma karşılığında para almak; aylık almak. "*Şu polis pırıl pırıl taksilere hükmettiğine göre, iyi maaş alıyordu herhâlde*." SAR84 **maaş bağla-** emekli olan veya başka sebeplerle çalışamayanlara her ay için belirli bir parayı ödemeyi üstlenmek; aylık bağlamak. "*Hökümet maaş bağlar sana dedi de töbe*!" EVO61 **maaş ver-** aylık olarak üstlenilen parayı ödemek; aylık vermek. "*Maaş veriyor*." CEM37 **maaşa geç-** çalışması karşılığı olarak her ay belirli bir para alınacak bir işe başlamak; aylığa geçmek. "*İşimiz olsun, yeni maaşa geçelim*." DE127

maaş bordrosu *a*. Çalışanların bir aylık hizmet bedelini, vergi matrahını ve kesintileri ile aylık net ücretini gösteren cetvel; bordro. "*Bana ithal, ihraç evrakıyla memur ve müstahdeminin maaş bordroları ve kasa fişlerini aldırın lütfen*!" SAR74

maaşlı *sf*. Maaş alan kimse; aylıklı. "*İzmir kazalarından birinde bol maaşlı, varlıklı bir insandım*." SAR140

maazallah (Ar.) *ünl*. `Tanrı korusun, Tanrı esirgesin` anlamlarında bir söz. "*Maazallah gizli bir hastalığı ya da annesinden saklı derdi varsa o zaman kadıncağız aklını kaldırır Allah vermeye*!" KY79

mabad-et-tabiiye* (Ar.) *a.* Tabiat ötesi, metafizik. "*Fal, büyü filan falan gibi mabad-et-tabiiyye meselelere inanmam ama…*" EK293

mabet (Ar.) *a.* İçinde ibadet edilen yapı; tapınak, ibadethane, ibadetgâh. "*... odanın mabet sessizliği içinde aksırıp öksürmek, en azından kaşınmaktan çekinircesine oturuyor, çağırılacakları mutlu anı bekleşiyorlardı*." GK98

mabiarif* (Ar.) Bilmem, bilmiyorum. "*Ene mabiarif Arabi, dedim*." BE30

Macar *öz. a.* Macaristan'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; Macaristanlı. "*Enayiliği bırak, Macarlar gibi yok dedim*." SAR136

Macaristan* *öz. a.* Avrupa'da bir ülke. "*Brezilya, Macaristan hani*!" SAR134

macera (Ar.) *a.* Baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri; serüven, sergüzeşt, avantür. "*Dosyalarım dertli insanların maceralarıyla doluydu*." SAR139

maceracı *sf*. İlginç ve tehlikeli olayları göze alan; serüvenci, sergüzeştçi, maceraperest. "*Çukurova'ya altları delik pabuçlarla gelen bu Selanikli maceracı, Fransızcayı, Almancayı anadili gibi konuşur*." KT134

maceracılık *a*. Maceracı olma durumu; maceraperestlik, serüvencilik, sergüzeştçilik. "*Kim bilir, belki de şu Amerika'ya tüymesindeki maceracılığından, bütün bunların boş şeyler, bilhassa boş hayaller olduğundan söz açacaktı*." SUÇ332

maceralı *sf*. Heyecan veren, karmaşık, olağan dışı olan; serüvenli. "*Çocukluk rüyalarını dolduran, fırtınalı gecelerde yorganın altında büzülerek, yumruklarını sıka sıka düşündüğü maceralı hayat*." İDG74

maceraperest (Ar. mācerā + Far. -perest) *sf*. Maceracı. "*Ondan vazgeç, maceraperestin biri*." DE242

maceraperestleşiver-* Çabucak veya ansızın maceraperestleşmek. "*Bu iriyarı, ağırbaşlı adam şimdi karşısında genç bir öğrenci kadar maceraperestleşivermiş, akranlaşıvermişti*." YD143

mâcir (Der.) *a.* 1. Muhacir. "*Asıl mâciriz biz*." ÇK87 2. *öz.* Bir lakap. "*Oraya Macir Durmuş bakıyor değil mi*?" BTÜ89

macun *a.* Hamur kıvamına getirilmiş madde. "*Fırçasına macun sıktı, dişlerini fırçalamaya başladı*." EB135

maç (I) (Fr.) *a.* İki sporcu veya iki takım arasında, kazanmak amacıyla karşılıklı olarak yapılan yarışma; müsabaka, karşılaşma. "*Nihayet maç günü*." BE62 **maç yap-** iki takım veya iki kişi kazanmak amacıyla aralarında karşılaşma yapmak. "*Bir başka mahalleyle maç yapıyorlardı*." KK15

maç (II)* *a.* Öpücük sesi. "*Pamuk Hanım'ın içini gıcıklatarak dudaklarını yapıştırdı, maç diye öptü*." KT274

Maçka* *öz. a.* İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan bir semt. "*Sonraları Maçka'da apartman yaptırıp çıktılardı*." SÇ214

madalya (İt.) *a.* Savaşta yararlık gösterenlere, yarışlarda derece alanlara ödül, bazen de önemli bir olay dolayısıyla ilgililere hatıra olarak verilen metal nişan. "*Yetiştir de madalya al*!" YK47 **madalya al-** madalya kazanmak. "*... muhasebeciden madalya alır fena mı*?" DE49

madalyon (Fr.) *a.* Boyna zincirle takılan, genellikle değerli metalden yapılmış, içine küçük resim gibi şeyler konulan, türlü biçimde süs eşyası. "*Peki ama madalyonu bir saat önce avuç dolusu para vererek satın almıştı*!" KP45 **madalyonun tersi** "olumlu bir iş, bir durum veya bir olayın düşünülmesi, hesaba katılması gereken olumsuz yönü" anlamında kullanılan bir söz. "*İlk bakışta doğru gibi ama bir de madalyonun tersi olabilir*." KAÇ194

madam (Fr.) *a.* Türkiye'de Müslüman olmayan evli kadın, madama. "*Hayrola madam dedim*." GR219

Madam Bovari* *öz. a.* Madam Bovary, Fransız yazar Gustave Flaubert tarafından yazılan roman. "*Serseriler, Stepte, İstrasti Mordasti, La dam o Kamelya, Madam Bovari ... ve daha başkaları*." DE8

madara (Far.) *sf. argo* Kötü, sevimsiz. "*Niye Çay madara*." ARK208 **madara et-** kötü duruma düşürmek. "*Sonra Kosti Usta'yı madara etmezdi*!" SÇ52 **madara ol-** kötü duruma düşmek. "*Gene madara olmuştu*." BTÜ215

madde (Ar.) *a.* 1. Duyularla algılanabilen nesne. "*Her şey maddeden ibaret olmasa gerek*." KT312 2. Yasa, sözleşme, antlaşma vb. metinlerde, her biri başlı başına bir yargı getiren ve çoğu kez rakamla belirtilen bölüm. "*Bu takdirde monşer, Türk Ceza Kanunu'nun… Kaçıncı maddesi*?" SAR5

maddeten (Ar.) *zf.* Maddi bakımdan, manen karşıtı. "*Buna maddeten imkân olmadığını ... Nurettin Şadan Bey'in anlayışına bıraktı*." GR25

maddi (Ar.) *sf.* 1. Madde ile ilgili, maddesel, özdeksel, manevi karşıtı. "*Birtakım maddi sebepleri bilinmekle beraber, daha önce bilinmeyen meçhullerden geliniyor…*" EK286 2. Mal, para, varlıkla ilgili olan. "*Bendenizin niyeti, Leman'ı vazifesinden tamamıyla mahrum etmek değil, sadece ötekini maddi sıkıntı içinde bırakıp...*" GR120

maddiyat (Ar.) *a.* Mal mülk, para ile ilgili şeyler. "*Bu işin gerçekleşebilmesi için, bu işin yönetimini elinde tutanların maddiyat değil, maneviyata önem vermeleri gerekiyordu*." KT314

Maddiyyum Mezhebinin İzmihlali* *öz. a.* İsmail Fenni Ertuğrul tarafından yazılan bir eser. "*Yoksa mesela, Maddiyyum Mezhebinin İzmihlali isimli kitabı, bilmem tetkik buyurdunuz mu*?" DE187

made in* (İng.) *a.* Üretim yeri. "*Üzerinde made in USA yazılıydı.*" ARK88

madem (Ar.) *bağ.* `Değil mi ki, -diği için, -diğine göre` anlamlarında sebep göstermek için, başına getirildiği cümleyi daha sonraki cümleye bağlayan bir söz, mademki. "*Madem kusur garsonlarda, kuyruklarından tut at*!" KP57

madem ki* bk. Mademki. "*Ama madem ki en büyük amiri sakınca görüyordu, vardı sakınca*." MUR340

mademki (Ar. mādām + Far. ki) *bağ.* Madem. "*Ama sesi mademki güzelmiş, onun için bir çeşit gelecek olacakmış, mesele yoktu*." İDG21

maden (Ar.) *a.* 1. Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral. "*Herifler bu kafa sayesinde havalarda kuş gibi uçuyor, yerden madenler çıkarıyorlar*." KT119 2. Çok yüksek elektrik ve ısı iletkenliği, kendine özgü parlaklığı olan, oksijenli birleşimiyle çoğunlukla bazik oksitler veren madde; metal. "*Bir üniformanın maden kısımlarını parlatmaya çalışıyordu*." MUR303

maden kömürü *a.* Jeolojik dönemler boyunca

dönüşüme uğrayarak büyük bir kalori gücü kazanan, bitki fosillerinden oluşan doğal yakıt; taş kömürü. "*Aşçıbaşı zaten sıcak mutfağı hamama çeviren maden kömürü ocağının önünde haşlanmışa dönmüştü*." EKM9

maden suyu *a.* İçinde erimiş mineraller bulunan ve bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan kaynak suyu. "*İstakoz, karides, havyar, ançuez, iri siyah zeytinlerle işli domates salatası, pilaki, bolca buz, şişe şişe maden suları...*" MM283

madenî (Ar.) *sf.* Madenle ilgili veya madene özgü olan; madensel, metalik. "*Madeni eşya fabrikası hafta tatiline hazırlanıyordu*." EKM72

madik (Erm.) *a. argo* Dolap, hile. "*Ben sana bana madik olmaz demedim mi*?" BTÜ92 **madik at- (veya oyna-)** *argo* dolap çevirmek, hile yapmak. "*Kazanmak için müşteriye kazık atmak, malı satın alırken de madik oynamak lazım*." GR219

madrabaz (Far.) *a.* Hile yapan kimse. "*Benim kocam madrabaz mı*?" HÇ68

mafet- (Der.) Mahvetmek. "*Lakin bırak, mafetti esrar*!" YYB46

mafsal (Ar.) *a.* Vücut kemiklerinin uç uca veya kenar kenara gelip birleştiği yer, eklem. "*Şimdi mafsallardan aşağısı pestile dönmüş*." EKM18

magazin (Fr.) *a.* Halkın çoğunluğunu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden, bol resimli yayın. "*Sol kıyıda hantal bir karyola, duvarlarda magazinlerden kesilmiş yarı çıplak kadın resimleri*." BTÜ331

magazinci* *a.* Magazin yayımıyla uğraşan kimse, dergici. "*Magazincilerden filan tırtıklamak mümkün değil mi*?" BK327

mağara (Ar.) *a.* Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in. "*Mağaranın bir kenarında, kayalara dayalı çatlak testiyi aldı*." SUÇ261

mağaza (Fr.) *a.* Büyük dükkân. "*Beyazıt'taki mağaza sahibinin oğlu da Ayten için yanıp tutuşmuyor mu*?" DK55

mağazacı *a.* Mağazası olan veya mağaza işleten kimse. "*Babası mağazacı*." ARK227

mağdur (Ar.) *sf.* Haksızlığa uğramış (kimse); kıygın. "*Ben mağdur bir arkadaşınızım*." EKM114 **mağdur et-** zarara uğratmak. "*Sizin anlayacağınız, köylüyü mağdur etmez, edemez*." KT342

Mağribî (Ar.) *a.* Batı ülkelerinden olan (kimse); Batılı. "*Öyle olduğu hâlde, bir gün Caynak Mahallesi'ndeki kerpiç evlerine misafir gelen Mağribi hocayla...*" EVO354

mağrip (Ar.) *a.* Bulunulan yerde sola güney, sağa kuzey alındığında yüzün dönük olduğu yön; batı. "*Görür ki, mağriple maşrık arasında iki deniz, iki kazana akar ha akar*!" MUR255

Mağripli* *sf.* Batı ülkelerinden olan (kimse); Batılı. "*Şerefsizim, bir Mağripli hoca var bizim orada, fala bakıyor, üstüne değil buralar, yeryüzünde yok*." ARK133

mağrur (Ar.) *sf.* Kurumlu, gururlu, kibirli, kendini beğenmiş. "*Çünkü çok mağrurum, reddedilmekten ödüm kopuyor*." BFV273 **mağrur ol-** kibirlenmek, gururlanmak, kendini beğenmek. "*Ya manasız şekilde mağrur oluyorlardı ya küstah ya da aptal*!" İDG47

mahal (Ar.) *a.* Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk; yer. "*Hayır efendim, endişeye mahal yok*." MM243 **mahal yok** gereği yok. "*Hayır efendim, endişeye mahal yok*." MM243

mahalle (Ar.) *a.* 1. Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün en az beş yüz nüfusa sahip parçalarından her biri. "*Mahalle çok değişmiş ama değişmeyen yerler de yok değil*." ÖE95 2. Bu parçalarda oturan insanların tamamı. "*Toplarım mahalleyi başıma, derim beni içeri hanımefendi aldı, sonunu düşünün*." SAR37 **mahalleyi ayağa kaldır-** bağırıp çağırarak konu komşuyu tedirgin etmek. "*Evde ananın çığlıkları tekmil mahalleyi ayağa kaldırdı*." EVO374

mahalle arası *a.* Mahallenin sokakları arasında kalan yer. "*Eve dönmüş, gördüklerini bire beş katarak o zamanlar mahalle arasında kasaplık yapan, domuzuna kazanan oğullarına anlatmışlardı*." ÖE49

mahalle arkadaşı *a.* Aynı mahallede oturan komşu veya dost. "*Bir zamanlar ilkokula kuş cıvıltılarını hatırlatarak gidip geldiği mahalle arkadaşlarından pek çoğu gibi, o da artık veda etmeliydi ortaokula*." ÖE10

mahalle bekçisi *a.* Mahallenin güvenliğini, düzenini sağlamada yardımcı olan güvenlik görevlisi. "*Düdük öttürerek gelen mahalle bekçisi telaşla sordu*." MUR317

mahalle kahvesi *a.* Mahallede oturanların devam ettiği kahve. "*Perili Konak'ın önünden geçip mahalle kahvesine geldi*." SUÇ124

mahalle karısı *a.* Görgüsüz, kavgacı kadın. "*Sen beni yarım pabuçlu mahalle karısı mı sandın*?" EK97

mahalle kavgası *a.* Kaba sözlerin de sarf edildiği şiddetli kavga. "*Sadi Bey akşamüstü gözlerini açtığı zaman kendini bir mahalle kavgasının kızılca kıyameti içinde buldu*." EB248

mahalle muhtarı *a.* Köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimse; muhtar. "*Oturdukları ev iki mahalle aşağıda, mahalle muhtarının bir zamanlar hayvanlarını bağladığı, tabanı hâlâ gübre örtülü, genişçe bir ahırdı*." BTÜ71

mahallece *zf.* Mahallede oturanlar olarak hep birlikte. "*Hiç vakit geçirmeden gidip mahallece şikâyet edelim*!" MUR68

mahalleli 1. *a.* Aynı mahallede oturan kimselerin bütünü. "*Çok geçmeden koşarak gelen polisle yaşlı bekçi, birbirlerinden davacı iki kadını, mahallelinin meraklı, çapkın bakışından çekip karakola götürdüler*." EB251 2. *sf.* Aynı mahalleden olan. "*Mahalleli, akrabalarının zenginliğiyle övünen iki kadını bırakıp fakir kadına döndü*." GR73

mahalli (Ar.) *sf.* Belli bir yöre ile ilgili; yöresel. "*Mahalli velâdetiniz*?" GR16

mahana (Der.) *a.* İleri sürülen sözde neden, bahane. "*Beni tutacan o mahanaynan deel mi*?" EKM98

maharet (Ar.) *a.* Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği; beceri. "*Artık maharete lüzum yoktu.*" SAR61

mahcup (Ar.) 1. *sf.* Bir topluluk içinde gereken güven ve cesareti kendinde bulamayan, rahat konuşamayan ve rahat davranamayan; utangaç. "*Bilhassa bunlar dikkatini çekmiş, mahcup bir insan olduğum, hayatın en aşağı dehlizlerinde yaşamaya mecbur edildiğim hâlde, niçin hâlâ ısrarla okuduğumu sormuştu*." EKM22 2. *zf.* Utangaç bir biçimde. "*Adam pek de mahcup görünüyordu*." GR110 **mahcup et-** utandırmak. "*Asıl siz beni mahcup ediyorsunuz*." SAR4 **mahcup ol-** utanmak. "*Beriki nedense mahcup oldu, kibarca reddetti*." SAR6

mahcupluk *a.* Mahcup olma durumu; utangaçlık. "*Adam hep o mahcupluk içinde kekeledi*." MM68

mahdum (Ar.) *a.* Erkek evlat; oğul. "*Oradan meyusen avdet ettim, bir çırçır fabrikasının müdürü olan İhsan Bey vardır, avukat merhum Recai Asım Beyefendi'nin mahdumlarıdırlar kendileri*." YYB110

mahdut (Ar.) *sf.* Çevrilmiş, sınırlanmış. "*Fabrika Memur ve İşçileri Mahdut Mesuliyetli İstihlak Kooperatifi'nin bakkalından içeri giriyordu*." CEM15

mahfaza (Ar.) *a.* İçinde küpe, yüzük, bilezik vb. değerli süs eşyalarının saklandığı kutu, koruncak. "*... duvarlarda zarif mahfazalarıyla asılı Kuran-ı Kerim levhaları…*" OK24

mahir (Ar.) *sf.* Uzman, işini iyi bilen, işinin eri; usta. "*Ağzı sıkı, mahir bir doktor bulsam beş, altı yüze razıyım demişti*." GR164

mahiyet (Ar.) *a.* Nitelik, öz, asıl, esas; özlük, vasıf. "*Mahiyeti belirsiz bir hissin itmesiyle, az önce Recep'in tırmandığı, duvara sıçradı*." OK87

mahkeme (Ar.) *a.* 1. Bir yargıçtan veya bazen savcı ve yargıçlardan oluşan bir kurulun, yargı görevini yerine getirdikleri yer, yargı yeri, yargıevi, mahkeme kapısı. "*Evlenmelere mahkeme bakmaz.*" EKM118 2. Birbirine karşı olan iki tarafı dinleyerek bir yargıya varma; yargılama. "*Mahkeme henüz neticelenmediğine göre, davamdan belki de vazgeçerim.*" ÜÇK526 **mahkeme muhkeme*** mahkeme falan. "*İfade mifade, mahkeme muhkeme, otuz beş gün…*" KK256 **mahkemeye düş-** mahkemelik olmak. "*Mahkemeye mi düşerler*?" EB211 **mahkemeye ver-** dava açmak. "*Kocasını bulmalı, mahkemeye vermeli, nikâhından düşürmeliydi her şeyden önce*." TD112

mahkeme-i istinaf *a.* Sulh ve asliye mahkemeleri vb. ilk derece mahkemeler ile temyiz mahkemeleri arasında yer alan ikinci derecede yüksek mahkeme. "*Kamış kalem galiberdi moruyla müdde-i umumiliğe, mahkeme-i istinafa Osmanlıcanın en önü ilikli diliyle sülüsler düşürmeye başlardı*." BFV32

mahkemelik *sf.* Mahkemede yargılanması, çözümlenmesi gereken. "*Kocasından yeni ayrılmıştı. Mahkemelik.*" BK363 **mahkemelik ol-** istemediği hâlde dava konusu olmak. "*Enişteseiyle mahkemelik olmuşlar.*" KK257

mahkûm (Ar.) *sf.* 1. Ceza hükmü verilmiş, hüküm giymiş; hükümlü. "*Dedim ki, bu adam öteki mahkûmlara benzemez.*" YK78 2. Zorunda olan, mecbur. "*... sonsuza kadar bir kâtip parçası olarak kalmaya mahkûm edemem*

kendimi.” AY179 **mahkûm et-** 1. hüküm giydirmek. “*Padişah ölüme mahkûm etti*.” DE157 2. mecbur etmek. “*Karısı ve kızıyla bu kangren dünyada yaşamaya mahkûm edilmişti*.” SM151 3. kötü bir duruma sürüklemek. “*... bu saygıdeğer zevatı âdeta manevi bir azaba mahkûm etmişti*.” MM179 **mahkûm ol-** 1. mahkemece cezalandırılmak. “*Kocan üç aya mahkûm olur*!” MM105 2. kötü bir duruma düşmek. “*Bu huy sizi kendi içinize hapsedecek, kendi kendinize mahkûm olacaksınız, mahvolabilirsiniz*.” AY172

mahkûmiyet (Ar.) *a*. Mahkûm olma durumu; mahkûmluk, hükümlülük. “*Yahut cansız, pısırık, uyuşuk adama karılık yapmakla geçirdiğim mahkûmiyet yıllarının acısını çıkarmak isteği*!” EK67

mahlûk (Ar.) *a*. Yaratılmış canlı varlık; yaratık. “*Kadınlar, insanın kendi kızı da olsa; bazen çok tuhaf mahlûklardır*.” SAR130

mahluta* *a*. Mercimek çorbası. “*İnce, uzun kadın fısıldadı: -Mahluta*.” EVO30

mahmur (Ar.) *sf*. 1. Sarhoşluğun sebep olduğu sersemlik içinde olan. “*Hafif bir çakırkeyif içinde, mahmur, başını vagon penceresinin tahtasına dayadı, hemen de uykuya geçti*.” MM203 2. Süzgün, dalgın bakışlı (göz); baygın. “*... mahmur gözleriyle ta karşıdaki köyü hedef aldıktan sonra tekrar yürüdü*.” HÇ175

mahmurlaş- Mahmur bir duruma gelmek. “*Karşılıklı, gözleri mahmurlaşır, pembe yanakları, burunlarının uçları falan parlamaya başlardı*.” SBK156

mahmurlaştır-* Mahmurlaşmasına yol açmak. “*Emdiği duman doğrudan doğruya ciğerine gidiyor, mahmurlaştırıyordu*.” HÇ174

mahmurluk *a*. İçki içmiş bir kimsenin duyduğu baş ağrısı ve sersemlik, ayıltı. “*Mahmurluk söktürmek için anam, ne yapayım*.” BFV133

Mahmut Celâlettin Paşa* *öz. a.* Osmanlı devlet adamı, tarihçi, hukukçu, hattat, şair ve besteci (1838-1899). “*Dede Efendi başta tabii, Rahmi Bey, Mahmut Celalettin Paşa...*” İDG97

Mahmut Yesari* *öz. a.* Türk roman, öykü ve oyun yazarı (1895-1945). “*Eskiden ünlü romancı Mahmut Yesari'yle yazar dostumuz Naci Sadullah, merhum Hüseyin Şehsuvar'ın filan akşamcılık yaptıkları Çemberlitaş'taki Ermeni'nin dükkânı yanındaydı sözünü edeceğim şaraphane*.” KK207

Mahmutpaşa* *öz. a*. İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. “*Mahmutpaşa'da gene annesinin tanıdığı bir taksitçi vardı*.” BFV57

Mahmutpaşa Hanı* *öz. a*. Adana’nın Seyhan ilçesinde bulunan bir iş hanı. “*Unuttu Mahmutpaşa Hanı'nın kapısında tavşan derisi beklediği, yapılara eşekle kum, çakıl taşıdığı, peynir, ekmek, turşuyla sürttüğü günleri*.” CEM47

Mahmutpaşa Yokuşu* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir yol. “*Mahmutpaşa yokuşunun ses kalabalığına yayılıyor*.” BFV106

mahmuz (Ar.) *a*. Çizmenin, potinin arkasına takılan ve binek hayvanlarını dürtüp hızlandırmaya yarayan demir veya çelik parça. “*Gereğinden çok şişkin körüklü pantolonunun altında siyah getrler, pırıl pırıl mahmuzlar vardı*.” MUR279

mahmuzla- Hızlanması için hayvanı mahmuzla dürtmek, topuklamak. “*Ve ani olarak atlarını mahmuzlayıp karanlığa dalarlar*.” CEM100

mahpus (Ar.) *sf*. Kapatılmış, hapsedilmiş (kimse); hapis, mapus. “*Bu oda ... mahpus meydancıların ortaklaşa kullandıkları daracık, rutubet kokan bir odaydı*.” YK76

mahpushane (Ar. maḥbūs + Far. ḫāne) *a*. Hükümlülerin cezalarını çekmeleri için tutuldukları yapı; cezaevi. “*Başka memlekete gitsem, kim ne bilecek, belki oranın mahpushanesine gardiyan alırlar*.” ÇK68

mahpusluk *a*. 1. Mahpus olma durumu. “*Hatırlı oldun mu mahpusluk bile fos*.” ÇK72 2. Mahpus olma süresi. “*İlk mahpusluğu burada geçmişti*.” SBK329

mahrem-i esrar* (Ar.) *a*. Gizli sırlara vakıf olan çok yakın kimse. “*... velhasıl mahremi esrarları olan bir yakınları vasıtasıyla bu işi gördüklerini Ali biliyordu*.” EKM13

mahrum (Ar.) *sf*. Belli bir şeyden kendisinde olmayan, belli bir şeyin yokluğunu çeken; yoksun. “*Zavallılar her şeyden mahrum zaten*.” GR73 **mahrum et-** yoksun bırakmak. “*Fabrikada herkesin maaşına zamlar olup dururken kocasını ne diye mahrum ediyorlardı*?” DE63 **mahrum kal-** sahip olunan bir şeyi kaybetmek, kullanamamak. “*Sohbetlerinden mahrum kaldık*.” SAR81 **mahrum ol-** yoksun kalmak. “*Doğru ama ondan mahrum ol, bundan mahrum ol...*” EVO22

mahrumluk *a.* Mahrum olma durumu, yoksunluk. "*Olduğu hâlde milyonlara, mahrumluklar içinde de olsa bir karıya, evlada, itibara sahip değil mi*?" YD111

mahsuben (Ar.) *zf.* Hesaba geçirilerek, alacağa sayılarak, hesabına sayılmak üzere. "*Gelecek avansa mahsuben bir şeyler yaparım demiştin ya*?" GR128

mahsul (Ar.) *a.* Doğadan elde edilen, üretilen yararlı şey; ürün. "*Ağabeyinle ben de çift süreceğiz, patates, buğday, nohut ekeceğiz, mahsulümüzü kaldıracağız*." CEM67

mahsup (Ar.) *sf.* Hesap edilmiş, hesaba geçirilmiş. "*Beye karşı yüzü kara çıkacaktı ama çok çok yanına varır, durumu bütün açıklığıyla anlatır, beş yüzün bundan böyleki hesaplarına mahsup edilmesini yalvarırdı*." VV371 **mahsup et-** hesaba geçirmek. "*Beye karşı yüzü kara çıkacaktı ama çok çok yanına varır, beş yüzün bundan böyleki hesaplarına mahsup edilmesini yalvarırdı*." VV371

mahsus (Ar.) 1. *sf.* Birine, bir şeye ait olan; özgü. "*Birden Adana'ya mahsus bir küfür Taşçıkan gecesini allak bullak etti.*" BTÜ326 2. *sf.* Biri veya bir şey için ayrılmış, münhasır. "*... konsomatrislere mahsus iskemlelerden birine kendini bırakıp sigarasını yaktı*." ARK184 3. *sf.* Yalnız bir kişiye, bir şeye ait veya ilişkin olan; özel. "*Muhtar emmime mahsus selam edip iki ellerinden pus ederim*." GK222 4. *zf.* Bilerek, isteyerek, kasten. "*Mahsus mu yapıyorsun*?" BTÜ68

mahsustan *zf.* İsteyerek, özellikle. "*Astarı delmişti Çeçen Hakkı. Mahsustan*." SHV250

mahşer (Ar.) *a.* Ahirette bütün insanların tekrar dirilip toplanacakları yer. "*Şarap beleş olduktan sonra Ziya mahşere kadar dinler*." EVO40 **mahşer gibi** çok kalabalık. "*Mahşer gibiydi*." BE7 **mahşere dön-** çok kalabalıklaşmak. "*Yarın çapa zamanı buralar mahşere döner*." HÇ30

mahşer günü *a.* Tek tanrılı dinlerin inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman; hesap günü, kıyamet günü; kıyamet. "*Mahşer gününden kork*!" BK279

mahşerî (Ar.) *sf.* Mahşeri andıran. "*Bej Kadillak yeni parti mitingine katılan mahşerî kalabalığın kıyısına yanaşıp durdu*." HÇ254

mahut (Ar.) *sf.* Bilinen, adı geçen, sözü geçen. "*Sen, şu mahut değil misin, şeker hastalığından yatan*?" ÇK75

mahv (Ar.) *a.* Yok etme, yok olma. "*Yandım, oldum mahv...*" MUR311

mahvedil-* Mahvetmek işine konu olmak. "*Sebep ne olursa olsun, kötü yaşayışın gerekli kıldığı mahvedilmiş insanların hikâye ya da romanları…*" BFV188

mahvet- (Ar. maḥv + T. et-) Onmaz duruma getirmek. "*Çeşitli içkiyi karıştırıp içmek insanı mahvediyor*." KP72

mahvol- (Ar. maḥv + T. ol-) 1. Yok olmak. "*Bulayınca hapislere düşüp gençliği, insanlığı mahvolup gitmez miydi*?" VV27 2. Onulmaz duruma gelmek. "*Sinirli ablaysa mahvolmuştu*." EKM30 3. Boşa gitmek, heba olmak. "*Şu hâlde, diyorum, benim için her şey mahvoldu*." AY140 4. Bozulup yararsız duruma gelmek. "*Malum ya, kırılan, mahvolan malzemenin yerine yenisini satacak*." GK365

mahvolabil-* Mahvolma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Fikret yüzünden de Cevdet, babası gibi hapislere düşüp mahvolabilir miydi*?" SBK239

mahvolma *a.* Mahvolmak işi. "*Başkaları benim mahvolmamam için vicdanının sesine kulak verdi mi Nesrin*?" EK140

Mahz Aklın Tenkidi* *öz. a.* Alman filozof Immanuel Kant tarafından yazılan eser. "*Bana, Mahz Aklın Tenkidi'ni anlatsana*!" VV268

mahzen (Ar.) *a.* Yapılarda yer altı depose. "*Oyuncağı elinden alınmış bir çocuk gibi, dükkânın gerisindeki mahzen kapısına yürüdü*." EB27

mahzı hakikat* (Ar.) *a.* Hakikatin, gerçeğin ta kendisi. "*Evet beyefendi, mahzı hakikat*!" YYB109

mahzuf* (Ar.) *a.* Arap harfli eski Türk yazısında noktasız harflerden meydana gelen kelimelerle yazılmış manzum veya mensur yazı. "*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz*." SAR28

mahzun (Ar.) *sf.* Üzülmüş, üzüntü duymuş; üzgün. "*Bu sırada çok güzel, dal gibi, zarif, ama son derece mahzun bir kızın zarif bir tepsi ile getirdiği kahveleri aldılar*." KY134 **mahzun et-** üzüntü vermek. "*Allah ne diye küçüğü böylesine sevindirmişti de büyüğü mahzun etmişti*?" ÜÇK502

mahzunlaş- Mahzun duruma girmek, mahzun

olmak. "*Gözleri daldı, yüzü mahzunlaştı*." KY54

mahzunluk *a*. Mahzun olma durumu. "*Oğlan uysal, suçlu, azarlanmış kocaman bir çocuk mahzunluğuyla kalktı*." GK234

mahzur (Ar.) *a.* Çekinilmesi, dikkatli olunması gereken, sakınmayı gerektiren durum; sakınca. "*İyi olur ama bence iki mahzuru var*." EK291

mahzursuz *sf*. Sakıncası olmayan. "*Bu da mahzursuz değildi*." GAV123

mail-i inhidam* (Ar.) *sf.* Yıkılmaya yüz tutmuş olan. "*Tahtaları kararmış, iki katlı mail-i inhidam konağın alt katında onlar otururdu, üst katında biz.*" BK309

maiyet (Ar.) *a.* Üst görevlinin yanında bulunan kimseler, alt kademedekiler. "*Bana maiyet olmasının bir sebebi vardı tabii*!" HÇ277

majeste (Fr.) *a.* Devlet başkanları için kullanılan san. "*Güneşte kara bir su gibi parlayan rugan çizmeleri ... pırıl pırıl lacivert ceketi, pantolonunun kumaşından kasketi, kara gözlüğüyle gerçekten de bir sayın bay, bir majeste*." DHV317

makale (Ar.) *a.* Bilim, fen konularıyla siyasal, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısı; yazı (I). "*Makaleler, fıkralar, haberler, demeçler, yorumlar, hikâyelerle romanlar, spor sayfaları hatta bilmecelerini çözüyordum ama vakit yine de geçmiyor, geçmiyordu*." KK49

makam (Ar.) *a*. 1. Devlet kademesinde yüksek ve önemli memuriyet, mevki, kat. "*Suçsuz bir memurun işinden çıkarılmasını daha üst makam tayin ediyor*." DE142 2. Makam odası. "*Emniyet müdürü, vali olmakla sanki insanlıktan çıkmışlarmış gibi, makamlarında put gibi oturmalı…*" MM52 3. Klasik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimi. "*Bu makamda başka neler biliyorsunuz*?" İDG32

makara (Ar.) *a*. 1. Üzerine iplik, tel, şerit vb. sarılan, kenarları çıkıntılı, ekseni boyunca delik silindir; bobin. "*Hüseyin de uyanmış, sedirde, babasının ona yaptığı iplik makaralarından tekerlekli arabasıyla oynuyordu*." KAÇ207 2. *öz*. Bir lakap. "*Bugün karşı takımda sol açık oynayan öğretmenin oğlu Makara Cemal'le çekişme vardı aralarında*." GK304 **makaraları koyuver-** kendini tutamayarak kahkahayla gülmeye başlamak. "*Kız makaraları koyuverdi*." ÇK130

makaracı* *a.* Fabrikalarda iplikleri makaralara sarmakla görevli işçi. "*İplikhanenin başörtülü kelepçi, bankocu, makaracı kızları ... birbirlerini dirsekleriyle dürterler*." AY187

makaralı* *sf.* Uzun uzun, devamlı. "*İnceli, kalınlı, pamuk tozunun tırmaladığı genizlerden gelen makaralı homurtular…*" BTÜ73

makarasız* *sf.* Aralıklı, kesintili. "*Varsın makaralı, makarasız dilediği gibi horlasındı*." MM148

makarna (İt.) *a.* 1. İrmik veya una yumurta karıştırılarak hazırlanmış türlü biçimlerdeki kuru hamur. "*Nur da köşe başındaki bakkaldan ekmek, makarna, öküz başı çivit, pirinç falan almaya giderken sarı saçlı, mavi gözlüye rastlayacağı için…*" BFV113 2. Bu hamurdan yapılan yemek. "*En çok da zengin sofralarının bol yağlı tarhana çorbası, erişte, makarna, bulgur pilavı sahanları…*" ÇK67

makarnacı *a.* İtalya'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; İtalyan. "*Atatürk der ki: Makarnacı makarnacı! Yerinde biçimli otur, çektirme bana çizmelerimi ha*!" MUR253

makas (Ar.) *a.* 1. Bir eksen çevresinde dönebilecek biçimde çapraz eklemlenmiş, birbirine bakan yüzleri keskin iki çelik lamadan oluşmuş, arasına yerleştirilen herhangi bir şeyi kesmeye yarayan araç, sındı. "*Derken ufak tefek, minnacık bir adam, elindeki kocaman paslı makasıyla, sekize mi, on altıya mı katlanmış bir kâğıdı şurasından burasından keserek yanımıza geldi*." KK242 2. Çalma, kırpma. "*Hem çiftetelli oynar hem de makas Allah makas*!" YYB184 3. *öz*. Bir lakap. "*Yuuh desin Makas Hasan, Jilet Nuri bir ıslık tuttursun şahlanıp köpüren mosmor denize*!" BFV12 **makas al-** birinin yanağını orta parmak ile işaret parmağı arasına alıp sıkıştırmak, makaslamak. "*… yanağından makas aldıktan başka öpmüştü*." KK168 **makasa al-*** *argo* bir kimseyi iki yandan denetim altına alarak oyuna getirmek. "*İkisi iki yandan, kızları aldılar makasa*." KY130

makasçı *a*. Demir yollarında makasları açıp kapayarak trenlere yol veren görevli. "*Karnı fena hâlde sancılanan makasçı kesti attı*." BTÜ8

makasla- Yazı, film vb.ni sansür amaçlı kısaltmak, kesmek. "*Başbakanın nutkunu makaslamakta olan arkadaşına göz kırptı*." GR118

makaslama *zf*. Çapraz olarak; çaprazlama. "*Koyu karanlığın içinde vapurlar makaslama,*

keskin projektörleriyle gelip gidiyorlardı.” İDG77

makat (Ar.) *a.* Kuyruk sokumu bölgesi; kıç. “*Ot tutunmuş makadı Adem’e dönmüş be*!” HÇ13

makber (Ar.) *a*. Ölünün gömülü olduğu yer; mezar. “*Makber mi yoksa mağrip mi ya Rab*?” İDG116

makbul (Ar.) *sf.* 1. Kabul edilen. “*Ne isterse olsun makbulümsün benim*!” DK120 2. Beğenilen, hoş karşılanan. “*Orospu kokulular daha makbul bu zamanda, doğru*.” KÜÇ30 **makbule geç-** beğenilmek, hoşa gitmek, işe yaramak. “*Demlersen makbule geçer*.” SAR112

makbuz (Ar.) *a.* Para vb. bir şeyin teslim alındığını gösteren belge; alındı. “*Kuru ihtiyar elindeki yıllanmış makbuzu yırttı, yırttı, yırtıkları çamurlara saçtı, bastı gitti*.” KT255

makina (İt.) *a.* Makine. “*Var makinası, işler güzel güzel işceğiz, kazanır para*.” DK59

makine (İt.) *a*. Herhangi bir enerji türünü başka bir enerjiye dönüştürmek, belli bir güçten yararlanarak bir işi yapmak veya etki oluşturmak için çarklar, dişliler ve çeşitli parçalardan oluşan düzenekler bütünü. “*Ustaydı, kolunu makine kaptı, kanı durduramadılar*.” SAR39 **makine gibi** çok çabuk, art arda, aynı biçimde yapılan veya olan. “*İki el birbirinin yardımıyla ustaca, makine gibi çalıştı*.” KY50

makine yağı *a.* Rafine edilmiş bir yağlama yağı ile bir sabunun, istenen kıvama göre değişen oranlarda iyice karıştırılmasından elde edilen yarı koyu yağlama yağı, gres, gres yağı. “*Makine yağlarıyla kirlenmiş mendilini çıkarırken gözlerim tulumunun geniş cebindeki cam misketlere ilişti*.” GR84

makineli tüfek *a.* Tetiğine basıldığında sürekli kurşun atan bir tür tüfek; makineli. “*Ama tetiğine dokunuluverince tırr diye ateş eden bir makineli tüfek öfkesi içinde olduğu da belliydi.*” SÇ193 **makineli tüfek gibi** çok hızlı, birbiri ardınca. “*Dehşetle bakışına da ayrıca içerleyen annesi makineli tüfek gibi başladı*.” SBK136

makinist (Fr.) *a.* 1. Lokomotif, vapur, fabrika vb.nin makinesini işleten kimse. “*Makinist ne cevap verdi*?” BE8 2. Makinelerden anlayan, makineleri onarabilen usta. “*... döşeme tahtaları, işçiler, eli yüzü kara makinistler sarsılıyorlardı*.” BTÜ62

makinistlik *a*. Makinistin görevi. “*Memlekette makinistlik üzerine çok iş vardı*.” KT357

Makormikin* *öz. a.* Mc Cormick. “*Abid Ağa'ysa şimdi kahveden geldiğini söyleyerek Makormikin yeşil ve kırmızı tuvaletler içinde kırıtan Farmali markalı traktörlerine sokuldu*.” SAR54

makosen (Fr.) *a*. Kısa ökçeli, bağsız ayakkabı. “*Uzun siyah saçları briyantinden vıcık vıcık delikanlı, lacivert ceketi içinde beyaz naylon gömleği, siyah makosen pabuçlarıyla şimşek gibi döndü*.” KÜÇ36

maksat (Ar.) *a*. Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenilen sonuç; amaç. “*Ben o maksatla vermek istemiyorum ki*.” ÖE91

maksatlı *zf.* Bilerek, isteyerek, kasıtlı olarak. “*Kaldı ki adamı mahsustan tutuklayıp cezaevine maksatlı soktukları da şehirde çalkalanıp duruyordu.*” ÜÇK352

Maksim* *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir gazino. “*Bu gece mutlaka, saat onda, Maksim’in önünde*!” İDG40

Maksim Gorki* *öz. a.* Sovyet Rus yazar ve sosyalist gerçekçi yazımın öncüsü politik eylemci (1868-1936). “*Bu sözleri, Maksim Gorki'nin hikâyelerini, bu kadar serbest hâlleri bir türlü ona, Necati'ye layık göremediği bu deliye, bu zıpıra baktı*.” EKM151

maktu (Ar.) *sf.* Kesin olarak değeri biçilmiş. “*Orozdibak'ta, Bonmarşe'de, Pazar Alman'da olduğu gibi fiyatlar maktu*!” BK300

maktul (Ar.) *sf.* Öldürülmüş, öldürülen. “*Maktul Fikret'in babası çok saygıdeğer bir dahiliyeciydi efendim*.” SBK326

makul (Ar.) *sf.* 1. Aklın benimseyebileceği, aklın kabul edebileceği, akla uygun nitelikte olan. “*... dediğim gibi, mücadelede makul bir nispet aramak lazım*.” EK240 2. Akıllıca iş gören, davranan. “*Çok makul kadın*.” EK102 **makul ol-** akıllıca, akla uygun davranmak. “*Boşanma işinde avukatın çok daha makul olmasını istermiş*.” BK335

makûs (Ar.) *sf.* Uğursuz, kötü. “*O İsmet Paşa ki, yenmiş idi İnönü'nde milletin makûs talihini ve atmış idi Yunan'a en büyük şamarı*.” MUR433

makyaj (Fr.) *a*. 1. Yüzü daha bakımlı ve güzel göstermek için kirpik, göz kapağı, burun, yanak ve dudaklara rimel, far, allık, fondöten, ruj vb. malzemeler sürme tekniği. “*Giyinip kuşanacak,*

takıp takıştıracak, kasaba manifaturacısından babalarla annelerden gizlice satın alınmış kalitesiz rujlarla kalemler kullanılarak makyajlar yapılacak.” YYB31 2. İyi görüntü sağlamak, belli bir tip yaratmak veya yalnızca bazı düzeltmeler yapmak için oyuncunun yüzünde ve vücudunda yapılan boyama ve değişimler. “*Kaba, sımsıcak eli tüylü adam gayet ciddi, Nuran Hanım, demişti, gelin, makyajınızı yapalım*!” KY178 **makyaj yap-** yüzü daha bakımlı ve güzel göstermek için kirpik, göz kapağı, burun, yanak ve dudaklara rimel, far, allık, fondöten, ruj vb. malzemeler sürmek; makyajlamak. “*Giyinip kuşanacak, takıp takıştıracak, kasaba manifaturacısından babalarla annelerden gizlice satın alınmış kalitesiz rujlarla kalemler kullanılarak makyajlar yapılacak*.” YYB31

makyaj takımı *a.* Makyaj için gerekli olan malzemeleri bir arada bulunduran set. “*... naylon kazak, bluzlar, makyaj takımları, vazolar, şekerlikler, seramikler...*” ÖE9

mal (Ar.) *a.* 1. Bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan, taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü. “*Paramız, malımız olsa ne diye el kapılarına muhtaç olaydım*?” BFV153 2. Alınıp satılabilen her türlü ticaret eşyası, emtia. “*Hani işportalarımıza mal alırdık*?” SUÇ282 3. Bayağı, aşağılık, kötü kimse. “*Anlat da oğlunun ne mal olduğunu anlasın*!” İDG72 4. Hint kenevirinden çıkarılan ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici veya uyuşturucu etkileri olan bir madde; esrar. “*Mal torbalarını aldı*.” KY207 **mal bulmuş Mağribî gibi** `büyük bir zenginliğe kavuşmuşçasına aşırı sevinç ve coşku ile` anlamında kullanılan bir söz. “*Etrafında pervane kesiliyor diye hemen de mal bulmuş mağribi gibi sarılacak değildi ya*!” HÇ312 **mal canın yongasıdır** `insan, malına gelen zarardan, canına gelmişçesine acı duyar` anlamında kullanılan bir söz. “*Para tatlıydı, mal canın yongası*.” KT11 **mal et-** kendi malı, eseri, buluşu gibi benimsemek veya saymak. “*Ayşe ... İflahsızın Memed'i kendine iyice mal etmişti*.” GK211 **mal ol-** bir iş, bir davranış sonucu zarara uğramak. “*Bu işe cesaretin nelere mal olacağını hâlâ anlamamışlar mı*?” GR13 **mal sahibi mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi** malı mülkü yüzünden kendini üzüntüye kaptırmamak veya malı mülkü ile övünmemek gerektiğini anlatan bir söz. “*Mal sahibi, mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi*?” ÜÇK545

mal beyanı *a.* Mülkiyeti altında bulunan taşınır ve taşınmaz malların listelenerek istenen makama sunulması; mal bildirimi, deklarasyon. “*İster misin yalnız DP'nin başındakilerden değil, hepimizden mal beyanı istesinler*?” KK124

mal mülk *a.* Her türlü taşınır ve taşınmaz maddi varlık. “*Mal mülk senin olduktan sonra, kocanın ne hükmü olur*!” HÇ312

mal sahibi *a.* Bir malı kendi mülkiyeti altında bulunduran kimse. “*Gerçekten de oğlan mal sahibine gider bir gevezelik ederse kendinin de işi bozulabilirdi*.” DE145

mala (Far.) *a.* Harç alıp sürmeye yarayan, çoğu üçgen biçiminde, yassı biçimli, tahta saplı, demirden sıvama aracı. “*Yusuf eline malayı aldı*.” BTÜ140

malak (Der.) *a.* Ayı yavrusu. “*Ayı malağı, diye geçirdi.*” KT323

Malatya *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. “*Sonra başımı aldım Malatya'ya gittim*.” TD111

Malatyalı *öz. a.* Malatya ilinden olan kimse. “*Adanalının öbür tarafında Malatyalı Vasfi yatıyordu*.” EKM152

malaz *a*. Sürülmemiş, ot bürümüş toprak. “*Yer yer işlenmiş, yer yer de işlenmemiş, malaz, çalılar, dikenler içinde tarlalar*.” KT287

malca *zf*. Mal olarak, mal bakımından; malen. “*Bu gülümseyiş yalnız malca, mülkçe, paraca rahat olmanın değil…*” GK47

malın gözü *a*. Aşağılık ve düzenci kimse. “*Ama malın gözü. En azından beş altı dostu var*!” TD82

mali (Ar.) *sf*. Mal ile ilgili; finansal. “*Paşazadeler şimdiye kadar bu yolu bulamadılarsa mali durumlarının bozuk oluşundandı*.” KT338

maliye (Ar.) *a*. Devlet gelir ve giderlerini yöneten kuruluş. “*Müçteba Amca Doğu illerinden birinde maliye memuruyken Kazım Karabekir Paşa'yı da görmüştü*.” EB22

maliyeci *a*. Maliye işlerinde uzman olan veya devletin maliye kuruluşlarında çalışan kimse. “*Bu bile eski maliyeciye güç verir, romatizmalarını, şekerini, kalbini unuttururdu*.” EB22

maliyet (Ar.) *a.* Üretimde bir mal elde edilinceye değin harcanan değerlerin toplamı. “*Demek ki, üç bölgenin satışı, filmimin maliyetini amorti ediverecek*.” YD170

Mallarme* *öz. a.* Stephane Mallarme, sembolizm akımının öncüsü Fransız şair (1842-1898). "*Bossuet'den Mallarme'ye, Diderot'tan Farabi'ye dek birbirleriyle ilintisi olan olmayan neler*!" VV267

mallı* *sf*. Malı olan, zengin. "*Annem diyor ki mallı, zengin birini tavla da hepimizi kurtar diyor...*" BFV160

mallı mülklü *sf*. Malı mülkü olan. "*Mallı mülklü ki o kadar olur*." KAÇ37

malmüdürü* *a*. İlçe maliye teşkilatlarındaki genel işleyişin mevzuata uygun olmasını sağlamakla yükümlü kimse. "*Bütün bunları malmüdürünün annesine yana yakıla anlattı*." EK234

malsız mülksüz* *zf*. Mal mülk olmaksızın. "*Malsız, mülksüz, parasız hatta aç yaşanabilir, fakat ahlaksız*?" GR185

malta* *a. argo* Hapishanede volta atılan alan, hapishane avlusu. "*Malta boyunda volta atmaya koyuldu*." SUÇ226

Malta (I)* *öz. a.* Avrupa'da bir ülke. "*İngilizler ne yapıp yapıp Fenerbahçe'yi de yenip Türklerin burunlarını kırmak için İngiliz profesyonellerini getirmişler Malta'dan, bilmem Londra'dan*." YYB49

Malta (II)* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*On iki, on üç yaşının Edirnekapı, Karagümrük. Yavuzselim, Malta, Fatih dolu günleri*." BFV11

maltız (İt.) *a*. Çoğunlukla yemek pişirmekte kullanılan, içinde ızgarası bulunan, ayaklı ve taşınır ocak. "*Arada, küçücük maltızlardan biri üzerinde kaynayan bir tencereye usullacık sokulunarak kaşla göz arasında kapak kaldırılır...*" YK17

malul (Ar.) *sf*. Sakat (kimse); sökel. "*Küçük zabitlikten malul, maaşı var*." EVO62

malum (Ar.) 1. *a.* Herkes tarafından bilinen, gizli olmayan, öğrenilmiş şey. "*Nedeni, niçini malumumdur diye, gözümün önünde mahvolmakta olanı görmemezlikten gelmemi mi istiyorsun*?" SUÇ314 2. *sf*. Herkesçe bilinen ancak dile getirilemeyen. "*Sonra bir sürü memleket dolaşmışlar, nihayet, malum hikâyeler...*" BE25 3. *zf*. Bilindiği üzere, bilindiği gibi, kuşkusuz. "*Çünkü malum, can boğazdan gelir, değil mi*?" ARK61 **malum ol-** içine doğmak. "*Nuh aleyhisselama Cenab-ı Allah tarafından malum olmuştu ki...*" EK3

malum ya! `bilinen şey` anlamında kullanılan bir söz. "*Medeni ihtiyaçlar arttıkça malum ya*!" CEM142

malumat (Ar.) *a*. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek; haber, bilgi. "*Kalkmış, işçisinin evine kadar gelmiş, eli boş gelmemiş o da, babasına anasına malumat vermiş*." BFV237 **malumat al-** bilgi edinmek. "*Marika, Kamran dışardayken Barba Komyanos'a dair Evdoksiya'dan hayli malumat almıştı*." GAV180 **malumat ver-** bilgi vermek. "*Kalkmış, işçisinin evine kadar gelmiş, eli boş gelmemiş o da, babasına anasına malumat vermiş*." BFV237

Malumat-ı Diniyye* (Ar.) *öz. a*. İslam diniyle ilgili bilgileri içeren kitapların genel adı. "*Arap harfleriyle Malumat-ı Diniyye'den, Menakıb-ı Peygamberi ve Kısas-ı Enbiya, Kan Kalesi Cengi'nden, En Güzel Mektup Numuneleri'ne dek çeşit çeşit kitaplar...*" VV51

malumuâliniz* (Ar.) *zf*. "Yüksek zatınızca bilindiği gibi" anlamında bir söz. "*Malumuâliniz, cahil halk*!" GR30

malzeme (Ar.) *a*. Herhangi bir iş için gerekli her türlü nesne. "*Ben yeni malzeme değil, kirası ödenebilen bir çatı, kaynayan bir tencere, bol kâğıt ve kaygısız bir zamana muhtaçtım*." SAR140

mama (İt.) *a*. *argo* Çaça, abla. "*O günden sonra ne mama ne de Çiçi iflah olmuşlar*." VV7

mamafih (Ar.) *zf*. Bununla birlikte. "*Mamafih, madem ısrarla beni eşeliyorsunuz, anlatayım*." SAR81

mambo (Fr.) *a.* 1. Haiti kökenli, rumba ve çaçaya benzeyen bir dans. "*Hata bugi bugi, mambo ve ötekilerin caz gümbürtüsü, renk renk tuvaletleriyle kadınlar...*" SAR101 2. Bu dansın müziği. "*Birçok gence bakıyorum. Bugi bugi, Mambo filan.*" İDG33

mamma* *a*. Çocuk dilinde mama. "*Mamma, dede mamma*!" EVO141

mamul (Ar.) *sf*. Yapılmış, işlenmiş, imal edilmiş (eşya, yiyecek). "*Tamamen çelikten mamul, yalnız üç kişi ile çalışan McCormick'lere bayıldım*." HÇ74

mamulat (Ar.) *a*. Yapılmış şeyler. "*İthal malı. İsviçre mamulatı*." VV355

mamür* *a*. Memur. "*Çıkaramadım ne mamürü olduğunuzu*." YYB138

mana (Ar.) *a*. Bir kelimeden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce; anlam. "*Bundan da Türklüğe hakaret gibi bir mana ve netice çıkarılmış olsa...*" GR18 **mana çıkar-** bir söze, söyleyenin aklından geçmeyen bir anlam vermek. "*Bak, hemen de mana çıkarır*." BFV27 2. yersiz bir yargıya varmak, yanlış değerlendirmek. "*Baba dostum bundan da mana çıkarmış olacak, gene dikildi*." YYB61 **mana ver-** kendince bir yargıya varmak, yorumlamak. "*Ya kocası bir şeyler sezer de mana verirse*?" HÇ285 **manaya gel-** anlam bildirmek. "*Ne manaya gelir bu*?" SBK327

mana mana oynat-* Gereksiz işler yaptırmak veya alay edercesine iş yaptırmak. "*Vallaha seni mana mana oynatır*!" GK234

manalandır- Anlam vermek. "*Aradan geçen on iki ay Nermin'i daha geliştirmiş, boyunu daha uzatmış, bakışlarını çok daha manalandırmıştı*." EK344

manalandırma *a*. Manalandırmak işi. "*Genç operatörün böyle vakitsiz gelişini merak etmekte, meraktan da ileri, manalandırmaya çalışmaktaydı*." SM255

manalı 1. *sf*. Manası olan; anlamlı. "*Hep aynı manalı bakışlar, tehdit eden eda*." SM274 2. *zf*. Anlamlı bir biçimde; manalıca. "*Kadınlar manalı manalı bakıştılar*." OK40

manasız *sf*. 1. Anlamı olmayan, önemli bir şey anlatmayan; anlamsız. "*Bomboş, manasız, ıslak bir bakış…*" EK166 2. Yararsız olan. "*Yaşından başından da utanmıyor, gibi manasız laflar etmeleri korkusundandı*." GAV122

manasızlaş-* Manasız duruma gelmek. "*Oda, odadaki eşyalar, şu bu öyle manasızlaşmıştı ki…*" GAV141

manastır (Rum.) *a*. Bazı kesin kurallara bağlı rahip veya rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı, keşişhane. "*Yıllar var ki içime hapsolmuş, sıkıcı bir manastır hayatı yaşıyordum beyefendi*." SM253

Manastırlı* *öz. a*. Bir lakap. "*Bizim eski kulağı kesiklerden İpekli Sadri, Manastırlı Kamil, basit bir yere, artık Cenyo mu olur başkası mı atardık kendimizi*." DHV260

manav (Rum.) *a*. 1. Meyve ve sebze satılan yer. "*Kumkapı'da, çeşmenin yanındaki manavın açıkta duran domatesleri, portakalları, muzları, elmalarından sarılar, turuncular, kırmızılar uçuşuyor*." BFV247 2. Meyve ve sebze satan kimse. "*Orospu parası yemiyor diye ne fırıncı ekmek verirdi ne de bakkal, kasap, manav ... döner yüzüne bakardı*." KÜÇ56

manda *a*. Geviş getirenlerden, derisinin rengi siyaha yakın, uzun seyrek kıllı bir hayvan; su sığırı, camız, dombay, kömüş. "*Kafalarından beyin çiftliği ... ahırlar dolusu inek, öküz, manda, kuzu, koyun geçti*." HÇ151

manda gözü *a*. Nikel yirmi kuruş. "*Ver arkadaş manda gözlerini*!" GK71

mandal (Rum.) *a*. 1. Kapı vb. şeyleri kapalı tutmaya yarayan, döner tahta veya metal parça. "*... ya bir tahta çatlar yahut kapının mandalı hafif bir kırk sesi verir*." AY191 2. İpe serilen çamaşırı tutturmak için kullanılan yaylı kıskaç. "*Gül fidanları, çamaşır iplerinde baş aşağı dönmüş mandallar…*" BE71

mandalin* *a*. Mandalina. "*Muz, mandalin, portakal, sonra elma…*" BFV86

mandalina (İt.) *a*. 1. Turunçgillerden, ılıman iklimlerde yetişen ve portakala çok benzeyen bir ağaç. "*O şimdi ... mandalina ağaçları arasından geçilen basımevinde, basımevinin kapısında Filiz'i bekliyor*." BFV142 2. Bu ağacın turuncu renkli, tatlı, kokulu, lezzetli meyvesi. "*Elma, portakal, mandalina doldurup tepsiye dizdi*." KP104

mandalla- 1. Çamaşırı mandalla tutturmak. "*Islak havluyu da öteki çamaşırların yanına serip mandalladı*." CEM95 2. *argo* Bir kimseyi etkisiz hâle getirmek, dövmek. "*Yaşa, mandallayıp alacağız koğuşu elimize*." SÇ213

mandallı *sf*. Mandalla ipe tutturulmuş. "*Bir kenara uzanmış, dirseğini yere dayamış, gözlerini ipte mandallı binliklere dikmişti*." DK181

mandepsi (Rum.) *a. argo* Tuzak, oyun. "*Sigara onda, içkilerin çeşidi onda, köylerden kente tozlu kollar gibi uzanan toprak yollarda karayağız ameleleri mandepsiye bastırıp üçkâğıt dümeniyle soyup soğana çevirmek ondaydı*!" KY2 **mandepsiye bastır-** aldatmak, tuzağa düşürmek. "*Hani ev kadınlarını o biçim, zamparaları da bu biçim mandepsiye bastırma işi*." KK225

mandıra (Rum.) *a*. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların süt elde etmek amacıyla beslenip barındırıldığı, süt ve süt ürünlerinin üretildiği çiftlik veya üreticiden satın alınan sütlerle süt ürünleri üretip satan yer. "*Yoğurthane, mandıra bir şeyler bulur teftiş ederiz*." MM240

mandolin (Fr.) *a.* İkişer ikişer aynı değerde dört çift teli olan, kısa saplı bir çalgı. "*Yolda ağız mızıkaları, mandolinler, kemanlar...*" ÖE64

manej (Fr.) *a.* At eğitimi. "*Kunduracının oğlunu öyle bir maneje getirmişti ki...*" ÇK121 **maneje getir-*** *argo* oyuna getirmek, tuzağa düşürmek. "*Kunduracının oğlunu öyle bir maneje getirmişti ki...*" ÇK121

manen (Ar.) *zf.* Kişinin iç dünyası yönünden, manevi bakımdan, maddeten karşıtı. "*Patron bayan, patronluğu falan unutmuş, bu yakışıklı, alabildiğine güçlü gözüken adamın karşısında manen ezilmiş, erimişti*." TD74

manevi (Ar.) *sf.* Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, inançla ilgili, manaya, içe, öze, ruha ait olan; ruhani, maddi karşıtı. "*Gel, mutlaka gel, beni bul, içine düştüğüm bu korkunç manevi sorumluluktan kurtar beni*." YYB234

maneviyat (Ar.) *a.* Maddi olmayan, manevi şeyler. "*Bu işin gerçekleşebilmesi için, bu işin yönetimini elinde tutanların maddiyat değil, maneviyata önem vermeleri gerekiyordu*." KT314

manevra (İt.) *a.* 1. Gemi, lokomotif ve kara taşıtlarının bir yere yanaşmak veya bir yerden çıkmak için yaptığı hareket. "*Direksiyona geçti. Kısa, çabuk bir manevra…*" BTÜ357 2. Lokomotifin, katar katmak veya katar dağıtmak için ileri geri giderek hattan hatta geçmesi. "*Sakın trenler manevra yaparken...*" ARK101 3. İstenilen amaca ulaşmak için tutulması gereken yol. "*Kuru ellerimi Şadiye'ye göstermemek için ne manevralar çevirmiyorum*." AY158 **manevra yap-** bir araca istenilen hareketi yaptırmak. "*Manevra yapmasaydım görürdün*." ÖE58

manga (Alm.) *a*. On kişilik asker birliği. "*Bunu nöbet yerine talim adımlarıyla gelen manga erlerinin kabara seslerinden anladı ilkin*." ÜÇK340

mangal (Ar.) *a.* Üzerinde bir şey pişirmek veya ısınmak için kullanılan, sac, bakır, pirinç vb. malzemeden yapılan, türlü biçimlerdeki üstü açık ayaklı ocak; korluk. "*Nazan mangalı doldurmuştu*." EK215 **mangal gibi yüreği ol-** cesareti çok olmak. "*Sen bana iyi baksana, bende mangal gibi yürek var*." ÇK94 **mangalda kül bırakma-** yapamayacağı işleri yapabilirmiş gibi söylemek. "*Memleketlerine döndükleri zaman, en çok da şehrin en büyük içkili lokantasında kafayı bulunca Adnan'a dedim ki, Samed'e dedim ki'lerle mangalda kül bırakmıyorlardı*." GK103

mangal kömürü *a.* Odunun kömürleştirilmesiyle elde edilen, kalori değeri düşük kömür; odun kömürü. "*Gaz da bitti, mangal kömürü de...*" BFV249

mangal yürekli *sf.* Korkusuz, gereğinden fazla cesur, gözünü daldan budaktan esirgemeyen, gözü pek olan kimse. "*Karı mangal yürekli şerefsizim*!" TD35

mangır *a*. 1. Bakırdan yapılmış, iki buçuk para değerinde sikke. "*Ben kendi nefsime, böyleleri ağızlarıyla kuş tutsalar indimde bir mangır etmezler*." BK280 2. *argo* Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı; para. "*Sökül mangırları*!" KY102 **mangır kes-*** *argo* sürekli para kazanmak. "*Bitirim Leyla boyuna mangır kesiyordu*." TD16

mangırlan-* Mangır elde etmek, paralanmak. "*Mangırlanır, veresiyeye boş verir*." DE111

mangırlı *sf.* Bol parası olan. "*Ateşspor'la anlaşıp elliliği alacak, bir hafta on gün, idareli giderse bir ay mangırlı dolaşacaktı*." KÜÇ11

mangırsız *sf.* Parası olmayan. "*Karikatürcü Edip ne derse desin, mangırsız...*" EB78

mangırsızlık* *a.* Mangırsız olma durumu; parasızlık. "*Mangırsızlık Mustafa'nın içinde yara gibi sızladı.*" DK112

mangiz *a. argo* Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı; para. "*Girsene koluna enayi, mangizi ondan alacaksın*!" KP76

manık (Der.) *a.* Köpek yavrusu. "*Gözü açılmadık it manığı bul bi dene, boğazla, yüz derisini yağda kızart, yedir*." SAR30

mâni (I) (Ar.) *a.* Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep; engel. "*İşimizi görmesi hırt olmasına mani mi*?" GR158 **mâni ol-** önüne geçmek, engellemek, önlemek. "*Oysa ağabeyi hiç de mani olmazdı*." GAV181

mâni (II) (Ar.) *a*. Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri. "*İkisi iki yandan, biri soğanı doğramış, biri yoğurdu ezip ayran yapmış, bir gülme, bir türkü, bir mani...*" GK156

manifatura (İt.) *a.* Fabrika yapımı her türlü

kumaş, bez vb. dokuma; yırtım. "*... bakkal, manifatura, berber dükkânlarının arasındaydı eskici dükkânı*." EVO2

manifaturacı *a*. 1. Manifatura eşyası satan kimse; yırtımcı, bezzaz. "*Hele Güneyli bir eski manifaturacı, Allah'ına kitabına sövdü içinden*." GK99 2. Manifatura eşyasının satıldığı yer; yırtımcı. "*Giyinip kuşanacak, takıp takıştıracak, kasaba manifaturacısından babalarla annelerden gizlice satın alınmış kalitesiz rujlarla kalemler kullanılarak makyajlar yapılacak*." YYB31

manifaturacılık *a*. Manifaturacı olma durumu; yırtımcılık, bezzazlık. "*Şimdi zengin oldu, manifaturacılık yapıyor*." AY128

manikür (Fr.) *a*. El masajı, ölü derinin temizlenmesi, tırnaklara şekil verme, tırnak törpüleme gibi işleri içeren el bakımı. "*Küçük, şık bir ceviz karyola, zarif bir komodin, kristal bir ayna, manikür takımı…*" KY138

manikürlü *sf*. Manikür yapılmış. "*Esneyen ağzına manikürlü tırnaklarıyla hafif hafif vurdu*." KÜÇ35

Manisa *öz. a*. Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Var imiş evleri, bağları Manisa'da*." MUR292

manita (Yun.) *a. argo* Tanışıyormuş gibi yaparak veya çevredeki yandaşlarından destek alarak birinden para sızdırma işi; manitacılık. "*Irza, namusa dolanmak onda, barbutla kumar onda, üçkâğıt atmak onda, manita, söğüş, tav, dızdızcılık hep onda*." TD33

manitacı *a*. *argo* Manitacılıkla para sızdıran dolandırıcı. "*Yüzünde kapanmış derin bir bıçak yarası taşıyan koca burunlu, kalın dudaklı bir manitacı sordu*." TD34

mank (Der.) *sf*. Sersem, ahmak. "*Mank denilen cinsten koyu bir sersemlik içindeydi*." BTÜ355

manken (Fr.) *a*. 1. Genellikle defilelerde giysileri tanıtma, sunma, gösterme amacıyla giyip podyumda yürüyen kimse; model. "*Yarım saat sonra, geniş kenarlı siyah fötr şapkası, roye pantolonuyla bir manken ciddiliği içinde cezaevi kapısından giren Nurettin Şadan Bey rahatlıktan adamakıllı semirmiş, orta boylu, tıkız bir adamdı*." GR14 2. Terzilerin, dikiş esnasında parçaları birbirine eklemek için veya mağazaların, giysileri sergilemek için kullandıkları insan vücudu biçimindeki tahta, mukavva vb. kalıp. "*Revir koridoruna sıralanan genç, yaşlı, çocuk, büyük gövdeleri, beyazlı hizmetçiyle hastabakıcı, mankenmişlercesine ileri iter, geri, yana çekerken her an esnemeye hazır bezgin doktor odasından çıktı*." GR205

Manliher* *öz. a*. Avusturya merkezli silah üreticisi Steyr Mannlicher şirketi tarafından üretilmiş bir silah. "*... babam da duvarda asılı koca Manliher'ini almıştı.*" ARK190

mano (İt.) *a*. *argo* Kumar oynatan kişinin kazançtan aldığı pay. "*Mano yüzünden Desoto Haydar'ı şişleyip kaçak gezerken surların dışında boyalı ispirto bilem içmedi mi*?" KK247

manşet (Fr.) *a*. 1. Gömlek kollarının ucunda bulunan, genellikle düğmesi olup iliklenen, çift katlı veya kalın kumaştan yapılan bölüm; kolluk (I). "*Ama Filiz ne eli ne sıcaklığını ne de elin altın düğmeli sert manşetini beğenmedi*." BFV207 2. Gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlık. "*Bir gün kentin demokrat gazetelerinden biri iri manşetlerle Muzaffer'in de bu partiye girdiğini yayımlayınca...*" KAÇ23

manşetli *sf*. Manşeti olan. "*Şurasını burasını okudu, tam atacaktı, gözüne iri manşetli bir havadis ilişti*." DE240

mantar (Rum.) *a.* 1. Mantarlardan, içinde zehirlileri de bulunan, silindir bir gövde ve üst tarafı şapka biçiminde olan ilkel canlıların genel adı. "*Yerden biten mantarlar gibi apartmanlar, barlar, memleketin biçimini değiştiriverdi*." EVO17 2. Esnek ve sudan hafif olduğundan şişe tapası, cankurtaran simidi, cankurtaran yeleği, ayakkabı tabanı ve daha birçok şeyin yapımında kullanılan, su geçirmeyen, meşe ağacı tabakası. "*Aklından beyaz mantar şapkalı taşeron geçti*." BTÜ293 3. Bu tabakadan yapılan şişe tapası. "*Bobi, şarap şişesinin içeri kaçan mantarına bassın gamatoyu*." BFV11 **mantar gibi çoğal-** hızla çoğalıp yayılmak. "*Para oluk gibi akmaya, irili ufaklı bankalarla birlikte barlar, gazinolar, lokantalar mantar gibi çoğalmaya başladı*." HÇ266 **mantar gibi yerden bit-** birdenbire veya kendiliğinden ortaya çıkmak. "*Yerden biten mantarlar gibi apartmanlar, barlar, memleketin biçimini değiştiriverdi*." EVO17 **mantara bas-** *argo* birinin hazırladığı oyuna düşmek, oyuna gelmek. "*İçlerinden iri kıçlı biri usullacık, 'Gözümüzü dört açarsak tava gelmez, mantara basmayız.' dedi*." TD12

mantar tabancası *a*. Borusunun ucuna içi barutlu mantar takılarak patlatılan, tabanca biçiminde bir tür çocuk oyuncağı. "*... parlak boyası pul pul dökülmüş, dökük yerleri paslı bir tabanca, mantar tabancası*." ÖE32

mantı (Çin.) *a*. 1. İçine tuz, karabiber vb. ilave edilmiş kıyma konularak küçük bohçalar biçiminde kapatılan hamur parçaları. "*Kızıyla koca memeli hizmetçi ta mutfakta, mantının hamuruyla meşguldüler ama gene de duyabilirlerdi*." KT329 2. Bu hamur bohçalarıyla hazırlanan, salçalı sos ve yoğurtla sunulan yemek. "*Ne var? Nee? Mantı mı? Deme be*!" KT329

mantık (Ar.) *a*. Doğru düşünmenin yolu ve yöntemi; eseme. "*Akan sular dururdu bu mantık karşısında ama gene de binde bir ihtimal olmaktan ileri gidemezdi*." KAÇ198

mantıklı *sf*. Mantığa uygun davranan. "*Biliyorum sen ... mantıklı bir kadınsın*." SM148

mantıksız *sf*. Mantığa, akla aykırı olan. "*İsterse o iş, yapılmaması gereken yahut da yapılmasında hiçbir fayda elde edilemeyecek, mantıksız bir iş olsun*." BK345

mantıksızlık *a*. Mantıksız davranma durumu. "*Soran, eşeleyen, mantıksızlıklar karşısında dikilen, nedenler, niçinlerle karşısındakini didikleyen bir kafa…*" SM156

manto (Fr.) *a.* Diz altından topuğa kadar uzanan, öbür kıyafetlerin üstüne giyilen, kalın kumaştan, kışlık kadın giysisi. "*Kadın gözlerini kaçırarak sırtındaki hafif mantosunu çıkardı, sonra siyah başörtüsünü.*" KAÇ140

mantolu *sf*. Manto giymiş olan. "*Oda ve salonun acı acı mazot koktuğunun yeni farkına varan kâtip, sofadaki soluk mantolu yahut yalınayak kadın, erkek, çocuk kalabalığına da yeni dikkat etmişti*." BK352

mantoluk *sf*. Manto yapmaya elverişli. "*Alacağız tabii ama bırak şimdi annemi filan, birer mantoluk lazım asıl*." DK185

manyak (Fr.) 1. *sf*. Gülünç, garip, şaşırtıcı davranışları olan (kimse). "*Aslında tatlı manyak*!" MUR142 2. *ünl*. Aptal, çılgın, deli anlamlarında bir seslenme sözü. "*Pis manyak*!" ÖE69

manyaklık *a*. Manyak olma durumu. "*Herifin manyaklığı iyice tutmuştu, dalga geçiyordu sağlama, üzerinde durmamalıydı*." ÖE68

manyetize (Fr.) *sf*. Manyetizma ile etki altına alınmış. "*Kantarcı da manyetize olmuşçasına kalktı*." KT109 **manyetize ol-** manyetizma ile etkilenmek. "*Kantarcı da manyetize olmuşçasına kalktı*." KT109

manyeto (Fr.) *a.* Sürekli bir mıknatısın manyetik alanıyla indüklenen elektrik üreteci. "*Büyük bir ciddilikle masanın başına geçti, uzun uzun manyeto etti*." GR48 **manyeto et-*** telefon numarası çevirmek. "*Manyeto ederken gözü Mevlüt'ün kuru parmaklarına ilişince içi sızladı*." GR48

manyezi *a*. Müshil olarak kullanılan, beyaz renkli, suda az eriyen, hiçbir tadı olmayan, magnezyum oksidinin bir adı. "*... yerli bazı ot ve aktar tozlarını karıştırarak bir çeşit manyezi elde etmişti ki, babam hayatını bu ilaca borçlu olduğunu söylerdi*." BE35

manzara (Ar.) *a.* 1. Bakış, görüş alanına giren, dikkati çeken her yer; görüntü, dekor. "*Kartpostallarım var, güzel İstanbul manzaraları*!" KP29 2. Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi; durum. "*İster anlatsın ister anlatmasın, çakmıştım manzarayı.*" ARK60 3. Yaşanan, var olan olay ve olguların hepsinin genel görünüşü; tablo. "*Alırdı ya, şu akşamki manzara...*" SBK273

manzaralı *sf*. Manzarası iyi olan. "*Gözü kör olasıca, evin en güzel, en manzaralı odasını işgal etmişti*." EK90

manzume (Ar.) *a.* Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi; şiir. "*Kısa pantolon giyer, mani günlerde, müsamerelerde filan hamasi manzumeler okur*." BK319

mapıs (Der.) 1. *sf.* Suçu nedeniyle bir yere kapatılmış olan. "*Diyor ki, Gafur mapıstan çıksın soracam diyor*." GK312 2. *a.* Hapishane. "*Mapısa geliyoz, mapıslık hâli bu*." EKM110

mapıslık* *a.* Mahpusluk. "*Mapısa geliyoz, mapıslık hâli bu*." EKM110

mapis (Der.) *a*. Mahpus, hapishane. "*Beş kişiyi birer yumrukta yere serip kaçmıştı mapisten be*!" KAÇ219

mapisane* *a*. Mahpushane, cezaevi. "*İki paralık birini vurup mapisane köşelerinde gençliğini tüketmemen için*." VV326

mapishane* *a*. Mahpushane, cezaevi. "*Mapishane askerleri gürültüyü duymazlar mıydı*?" KAÇ73

mapislik* *a*. Mahpusluk. "*Bunun ardında mapislik de var*." CEM115

mapus (Ar.) *a.* Hükümlülerin cezalarını çekmeleri için tutuldukları yapı; cezaevi. "*Yarın mapusa da atar; hükümet bu, dinler mi senin zadeliğini*?" ÇK70

Mapushane Çeşmesi* *öz. a.* Kaynak kişisi İhsan Ozanoğlu olan Kastamonu yöresine ait bir türkü. "*Kalın sesli biri uzaktan uzağa Mapushane Çeşmesi'ni söylüyordu*." YK80

maraba (I) *a.* Mesleği yalnız çiftçilik olan varlıksız kimse. "*İstanbul'a ırgat, maraba akıyor*." GK23

maraba (II) (Der.) *ünl.* Merhaba. "*Toplum düzeninin bitleri, keneleri, mikropları demek olan tutuklanmış bitirimler yeni gelene şöyle bir bakıp tükürür gibi başladılar: Maraba*!" TD34

marabayın* *ünl.* Merhaba. "*... yankesici, hırsız karıların topuna birden, 'Marabayın arkadaşlar!' çekti.*" TD34

marangoz (Rum.) *a.* Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan usta. "*Böcek, marangoz ustasının zoruyla okumasını da ilerletmişti.*" SUÇ256

marangozhane (Rum. marangoz + Far. ḫāne) *a.* Marangozun çalıştığı iş yeri. "*Mustafa'nın marangozhaneye çırak olarak verilmesini emretti.*" SUÇ232

marangozluk *a.* 1. Marangozun işi. "*Burada marangozluk yok mu*?" SUÇ232 2. Marangozun zanaatı. "*Hâlbuki marangozluğu da çok severdim*!" SUÇ232

Maraş *öz. a.* Kahramanmaraş, Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Adana, Antep, Maraş'tan Fransız'ın ... İstanbul'dan Düveli Muazzama'nın kovuluşu, barış*." EVO16

Maraşlı *öz. a.* Kahramanmaraş ilinden olan kimse; Maraşlı. "*Diyelim ki, Maraşlı, Adanalı yahut da İstanbullu falan oğlu falan*." MM58

maraton (Fr.) *a.* 42,195 metrelik en uzun yol koşusu. "*Süleymaniyeli atlet Hasan Ağabey'le birlikte maraton koşuları egzersizlerine katılırdık.*" ÖE93

maratoncu *a.* Maratonda yarışan sporcu. "*Bulvarı kıyıdan kıyıdan, bir maratoncunun ölçülü adımlarıyla yer, yutar*." ÖE44

maraza (Ar.) *a.* İki veya daha çok tarafın düşünce ve amaçları arasında ayrılık; anlaşmazlık. "*Kabak Hafız gene kim bilir nasıl bir maraza çıkması ihtimalinden korkarak 'Emret sultanım!' dedi*." YD206

mareşal (Fr.) *a.* En yüksek askerî rütbede bulunan general; müşir. "*Kapıdan çıkmıştım ki albayı, generali değil, belki de mareşalini selamlayan bir er gibi sıkı bir esas vaziyete geçti*." GR198

Margaret Gotye* *öz. a.* Marguerite Gautier, Fransız yazar Alexandre Dumas'ın "La Dam o Kamelya" adlı romanının kadın başkahramanı. "*Lisede, henüz öğrenciyken okumuş, Margaret Gotye'ye epey gözyaşı dökmüştü*." SBK142

margarin (Fr.) *a.* İçyağlarında bulunan, margarik asidin gliserinle birleştirilmesiyle de yapay olarak elde edilen, 47 °C'de eriyen ve yemeklerde kullanılan bitkisel yağ. "*Tatlı kırmızıbiberle kızartılmış, suyuna şöyle bir margarin yağ gezdirilivermişti*." BTÜ252

Margerit* *öz. a.* Margaret Gotye. "*Margerit beni saatlerce ağlattı, uykumu kaçırdı sabaha kadar*." EKM24

margizet* *a.* Markizet. "*Yeni yıkanmış ayaklarında nalın, bal renkli margizet entarisi, yanında iki arkadaşı, elinde de beş taşıyla görünür*." AY194

Mari* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Bir Filiz Vardı, Sokakların Çocuğu, Suçlu" adlı romanlarında geçen kurgusal bir karakter. "*Ben de Mari'yim, onun Mari'si*." SÇ170

marifet (Ar.) *a.* 1. Herhangi bir işi yapmada ustalık. "*Marifet, kovuluncaya kadar tınmamak değil mi*?" AY135 2. Uygun olmayan, hoşa gitmeyen, can sıkıcı iş veya davranış. "*Kazık kadar herifin marifeti mahalleye yayılırsa*?" EB46 **marifetini göster-** ustalığını ortaya koymak. "*Varsa bir marifetin göster*." CEM20

marifetli *sf.* Usta, hünerli. "*Hani karım diye değil, marifetli karıdır*." KP72

Marifetname* *öz. a.* Erzurumlu İbrahim Hakkı tarafından yazılan eser. "*Kabak Hafız, rahle başında İbrahim Hakkı Efendi Marifetnamesi'ndeki fiili cimanın en efdali bahsini kim bilir kaçıncı sefer okuyordu*." HÇ34

Marilin* *bk.* Marilyn Monroe. "*Sedire açılı dergiye kapanmış durmadan Marilin'in nasıl film yıldızı oluşunu okuyan kardeşinin yanına gitti*." BFV3

Marilyn* 1. bk. Marilyn Monroe. "*Marilyn'in hiçbir filmini kaçırmaz*!" BK332 2. *öz. a.* Bir

lakap. "*Mahallede Marilyn Melahat deriz*." BK332

Marilyn Monroe* *öz. a.* Amerikalı oyuncu ve model (1926-1962). "*Marilyn Monroe mesela*." YD90

mariz *a.* Bir insanı veya bir hayvanı dövme işi; dayak. "*Neyse, buna da böyle bir mariz ister*." HÇ51

marizle- Birini dövmek. "*Ama şu herifi mutlaka, mutlaka marizlemeliydi*." YK37

marizlen-* *argo* Dövülmek, dayak yemek. "*Karakollarda filan çok marizlendin mi*?" SÇ194

marka (İt.) *a.* 1. Bir ticari malı, herhangi bir nesneyi tanıtmaya, benzerinden ayırmaya yarayan özel ad veya işaret. "*İplik çuvallarına yanlış marka vurulmuş da onu düzelteceğim*." DE118 2. Bilet, para yerine kullanılan metal veya başka şeyden parça. "*Cebimde tam tamına kırk beş kuruşla yarım paket Köylü sigarası, on sekiz kuruş da fabrika kooperatifi markası vardı*." AY215

markalı *sf.* Markası olan. "*Abid Ağa'ysa şimdi kahveden geldiğini söyleyerek Makormikin yeşil ve kırmızı tuvaletler içinde kırıtan Farmali markalı traktörlerine sokuldu*." SAR54

marke (Fr.) *sf.* `Takım oyunlarında karşı takımdaki bir oyuncuyu yakından izlemek, tutmak, gölgelemek, markaja almak` anlamındaki marke etmek birleşik fiilinde geçen bir söz. "*Hiç durmamacasına sağa sola koşuyor, en çok da karşı takımın santrforunu marke ediyordu*." GK306

Markiz* *öz. a.* İstanbul İstiklal Caddesi'nde bulunan eski bir pastane. "*Markiz'den, Löbon'dan özene bezene yaptırılmış kutu kutu fondanlar, pastalar...*" SBK153

markizet (Fr.) *a.* Bir tür ince ve çoğu kez çiçekli, pamuklu kumaş. "*Sana, sarı markizetini götür dedim*." DK101

Marko Paşa* *öz. a.* Markos Apostolidis, Rum asıllı Osmanlı hekimi (1824-1888). "*Ben Marko Paşa değilim*!" KP75

marköteri* (Fr.) *sf.* İnce marangozlukta, bir tahtanın bir kısmı oyulup yerine çıkıntı yapmadan düz bir yüzey meydana getirecek ve desenler oluşturacak şekilde renkli tahta parçalarının yapıştırılması suretiyle süslenmiş (mobilya). "*Viyana ipekli perdeleri ile divanlı, vitrinli salon takımları, marköteri poker ve salon masaları…*" SM197

Marks* *öz. a.* Karl Marx, Alman filozof, politik ekonomist ve bilimsel sosyalizmin kurucusu (1818-1883). "*Senin Marks'ın, Engels'in de Marksizm'in de bana vızgelir*!" GK132

Marksist (Fr.) *sf.* Marksçılık yanlısı olan (görüş veya kimse); Marksçı. "*Hatta gün gelecek bir tek zeytinle yaşamaya başlayacaktı ki, eski Marksist, ancak bu riyazetten sonra Marksizm'den caymadıysa da maddenin ötesinden birtakım sesler geldiğini "keşfetti*." KT312

Marksizm (Fr.) *öz. a.* Alman filozof Marks'ın düşüncelerine dayanan devrimci sosyalist akım; Marksçılık. "*Senin Marks'ın, Engels'in de Marksizm'in de bana vızgelir*!" GK132

Marlon Brando* *öz. a.* Amerikalı sinema oyuncusu (1924-2004). "*Marlon Brando, Tayron Pover...*" DK195

Marmara (I)* *öz. a.* 1. Karadeniz'i, Ege Denizi ve Akdeniz'e bağlayan bir iç deniz. "*Seninle Yenikapı'da, Kumkapı'da, Ahırkapı'da durgun Marmara'nın maviliklerinde korkarım*." BFV137 2. *öz.* Bir lakap. "*... çokluk da Marmara Hasan diye anılan Kalas, 'Ben Kalas sözüne kızmam.' dedi*." MUR123

Marmara (II)* *öz. a.* Bir şarap markası. "*Şu, öğleden başlayıp ta bu vakitlere dek üç mü dört mü Marmara şişesini devirdikleri arkadaşı da yüklüydü hani*." BFV166

Marmara Kliniği* *öz. a.* İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan eski bir klinik. "*Sait Faik de böyle, Marmara Kliniği'ne girmiş, çıkamamıştı bir daha*." KK48

Marmara Sineması* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir sinema. "*Marmara Sineması'nın önünde durmuşlardı*." EB100

marmelat (Fr.) *a.* Rendelenen veya ezilen meyvelerin şekerle kaynatılıp püre kıvamına getirilmesiyle yapılan, genellikle kahvaltılarda yenilen bir tatlı. "*Süt, tereyağı, marmelat ve...*" MM157

maroken (Fr.) 1. *a.* Üzerine benekler basılarak marokene benzetilen koyun derisi. "*Mantosunun cebinden maroken kaplı kimliğini çıkardı, gösterdi*." GK53 2. *sf.* Bu deriden yapılmış veya bu deriyle kaplanmış. "*On bir buçuğa kadar bekledi maroken koltuk üzerinde*." YYB235

marpuç (Far.) *a*. Nargileye takılan ve kolayca içmeyi sağlayan, hortum biçiminde uzun ve bükülgen boru. "*Nargilelerin marpuçları indirildi*." KK242

mars (Ar.) *a.* Tavlada oyunculardan birinin, karşı taraf pul toplamaya başlamadan kendi pullarının tamamını toplayıp iki sayı kazanması. "*İlk oyun sonunda, emminin zarı daha iyi geldiği hâlde adamcağız mars oldu*." EVO296 **mars et-** tavlada karşısındakine hiçbir pul toplamaya fırsat vermeden kendi pullarını toplayıp iki sayı kazanmak. "*Çünkü Hasan Hüseyin'i mars etmesini yüzde yüz sanıyordu*." AY168 **mars ol-** tavlada pul toplayamadan kaybetmek. "*Tam o sıra Çingene mars olup tavlayı çat diye kapattı*." DK134

marsık *a*. Yapılırken iyice yakılmadığından duman ve koku vererek yandığı için baş ağrısı yapan odun kömürü. "*Yıllarca önce, hâkim babasıyla dolaştıkları Anadolu'nun gaz lambalı, marsık kokulu gecelerinde ... tanışılmış küçük bir kız mı*?" DHV294 **marsık kok-*** *argo* tavla oyununun mars ile sonuçlanacağı anlaşılmak. "*Bu oyun marsık kokuyor*." DK39

Marsilya* *öz. a.* Fransa'da bir şehir. "*Marsilya'ya gittiğiniz sıra kaç yaşındaydınız*?" YD104

Marsiliya* bk. Marsilya. "*Tam istim tutacak yoli, gidecek Pire, Napoli, Tiryeste, ordan Marsiliya, Hamburg, İskandinavya, Rusiya…*" YK39

marsuvan eşeği *a*. İyi huylu ve güçlü bir cins eşek; marsıvan ayısı. "*Ulan hem de halis marsuvan eşeklerine benziyorsun ama ne fayda, bunu suratına karşı haykıramam ki*!" ÖE69

marş (Fr.) 1. *a*. Ritmi, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan müzik parçası. "*Dudaklarımda marşın aklımda kalan kısımları…*" AY154 2. *ünl*. Askerlikte yürüyüşe geçmek için verilen komut. "*Haydi marş*!" BFV181 3. *ünl*. İnsanları harekete geçirmek için söylenen bir söz. "*Haydi, işinin başına, marş*!" KT58 4. *a*. Otomobil, kamyon, tren vb. motorlu araçlarda motoru işletme düzeni. "*Marşına bastın mı kendi kendine işler*." BTÜ19

marş marş *ünl*. `Yürü` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Kalabalık marş marş emrini almış, kahveye korkunç bir silindir gibi dalmıştı*." CEM157

Marşal Planı* *öz. a.* Marshall Planı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konulan Amerika Birleşik Devletleri kaynaklı, antikomünist hedefleri olan bir ekonomik yardım paketi. "*Sonra, Marşal Planı'na dâhil, plasmana filan da ihtiyaç yok*." HÇ74

mart (Lat.) *a*. Yılın üçüncü ayı. "*Şubat, mart, nisan, mayısla beraber havalar ısındı*." EKM122

mart kedisi *a*. 1. Çiftleşme zamanında azgınlık gösteren kedi. "*Azgın mart kedileri gibi evladım*!" MM218 2. Çapkınlık ve azgınlık gösteren kimse. "*Ben senin gibi fittini fittonileri daha çok cebimden çıkarırım, mart kedisi*!" MM271 **mart kedisi gibi** çapkın ve azgın olan. "*Kızınsa Mart kedileri gibi ayol, Allah vermeye ele avuca sığdığı yok*." MM264

martaval *a. argo* Yalan, uydurma söz, palavra. "*Sen o martavalları git de dedene yuttur*." EKM98

martı (İt.) *a*. Martıgillerden, çoğu beyaz renkte, eti yenmez, yüzücü, perde ayaklı deniz kuşlarının ortak adı. "*Martılar gökten denize, denizden göğe doğru birer parça köpük gibi inip kalkıyorlardı*." BE57

martin (İng.) *a*. Tek kurşun atan bir tür tüfek. "*Bir eski zaman martini gibi dik ve sert dede dolaşır, dolaşır, dolaşır*." DHV257

marul (Rum.) *a*. Birleşikgillerden, geniş ve uzun olan yeşil yaprakları taze olarak yenilen bir bitki. "*… zeytin çekirdekleri, marul, ıspanak, pırasa yapraklarına kadar neye rastlarsa*." YYB64

maruzat (Ar.) *a*. Mevki, makam veya yaş bakımından büyük birine sunulan, bildirilen dilek veya bilgi; sunuş. "*Fakat beyefendi son bir maruzat…*" GR119

masa (Rum.) *a*. 1. Ayaklar veya bir destek üzerine oturtulmuş tabladan oluşan mobilya. "*Leman'la Romancı zarif bir masaya geçmişlerdi bile*." GR135 2. Bu mobilya etrafında oturanların tümü. "*İstanbul'dan yeni getirdiği bar kadınlarının çevrelediği masa enfesti*." SM281 3. Dairelerde, kurumlarda belli konularla ilgili işlerin görüldüğü bölüm. "*Cinayet masası komiseri, "Bana kalırsa işin içinde bir üçüncü şahıs var.' dedi.*" EK385

masa örtüsü *a*. Masa üzerine serilen kumaş vb. maddeden yapılan örtü. "*… iskemleler, masalar, masa örtüleri, sürahi, bardaklar, gazino pencerelerindeki perdeler ayaklanmaya başlar*." EB153

masabaşı *sf*. Kurum, kuruluş vb. yerlerde beden gücü gerektirmeyen, genellikle oturularak yapılan (iş, görev vb.). "*Masa başı, kalem, defter…*" AY114

masacık *a*. Küçük masa. "*Boyuna sendeliyor, içki masacığına çarparak devirecek gibi oluyordu*." KT284

masaj (Fr.) *a*. Vücut yüzeyinde el, elektrik, su aracılığıyla çeşitli işlemler yapma biçiminde, iyileştirme, rahatlama ve bakım yöntemi. "*Hasan Hüseyin, Yorgi, Kambur Recep, Vatür Salih bacaklarımıza masaj yaptılar*." BE96 **masaj yap-** sağlık, bakım ve yarışmalara hazırlık amacıyla vücudun çeşitli bölgelerini özel araç ve yöntemlerle ovmak, ovuşturmak. "*Hasan Hüseyin, Yorgi, Kambur Recep, Vatür Salih bacaklarımıza masaj yaptılar.*" AY96

masal (Ar.) *a*. 1. Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür. "*Kaç vakittir görmeye can attığı masal diyarının adını söyledi*." YYB152 2. Boşuna söylenmiş söz. "*Bütün bunlar masal, dedi*." AY119 **masal gibi** gerçekte olmayacak biçimde. "*Bütün bunlar Kosti'ye masal gibi geldiği hâlde, 'Belki!' dedi*." SÇ121

masalık* *sf*. Herhangi bir sayıda masası olan. "*Çemberlitaş'taki Arnavut'un dükkânı gibi büyükçe, tek masalık da olabilirdi*." DK36

masallaştır- Masal durumuna getirmek. "*Masallaştırmalı, şirelendirmelidir*." EB235

masebe (Der.) *a*. Muhasebe. "*Ne bu masebe musebe, defter, kalem vırt zırt...*" CEM36 **masebe musebe*** muhasebe falan. "*Ne bu masebe musebe, defter, kalem vırt zırt...*" CEM36

masebeci* *a*. Muhasebeci. "*Ya sen ya da masebeci*." EKM68

maskara (Ar.) *sf*. 1. Eğlendirici, sevimli, güldürücü, soytarı (kimse). "*Bir de maskaraydı ki*." KT189 2. Şerefsiz, onursuz, haysiyetsiz, rezil (kimse); şebek. "*Hele o Avukat Nihat denen maskaranın karısı Hikmet*!" EK280 **maskara et-** bir kimseyi veya şeyi gülünç ve şerefsiz duruma düşürmek. "*Çoluk çocuk elinde maskara ettin beni*." EB133 **maskara ol-** gülünç bir duruma düşmek. "*Maskara olursun herkese*." BFV250 **maskarası ol-** birinin eğlencesi olmak. "*Mahallelinin maskarası olacağız*." EVO89

maskaralık *a*. 1. Maskaraya yakışır, eğlendirici, güldürücü davranış. "*Oysa Kemal'in suçu yoktu. Fotoğrafçının maskaralığı*." VV253 2. Rezilce, haysiyetsizce davranış. "*Bundan sonra böyle maskaralıklar istemem*!" DK65

maske (Fr.) *a.* 1. Boyalı karton, kumaş, plastik vb.nden yapılan ve başkalarınca tanınmamak için yüze geçirilerek kullanılan yapma yüz. "*Gerçekten genç, güzel, cıvıl cıvıl bir dansöz, yüzünde siyah bir maskeyle fırladı*." KY173 2. Gerçek duyguları veya bir şeyin gerçek görünüşünü gizleyen aldatıcı görünüş, davranış. "*… iyi, vicdanlı insan maskesini atıp aç kurt gibi saldıran kaba kıyım, ince uzun ya da kısa kalın zamparalar…*" ARK220

maskele- Gerçek görünüşünü, niteliğini saklamak. "*Amaç, kızın kendisi tarafından iğfal edilmişliğini maskelemek*." ARK238

maskelen- Maskeleme işi yapılmak veya maskeleme işine konu olmak. "*Kapısında maskelenmiş pembe, mavi, sarı ışıkların hafifçe yandığı bir pavyon önündeydi dövülen kadın*." KY186

maskeli *sf*. Maskesi olan, maskelenmiş. "*Hani maskeli bir dansöz çıkmıştı ya*?" KY190

maskeli balo *a*. Davetlilerin farklı, ilginç kıyafetler giyip yüzlerine maske taktıkları balo. "*Bir maskeli baloda kapıdan içeri öküz başlı bir adam girmekte, bir kadınla bir erkek arkasında öpüşmektedirler*." SM281

maslahat (Ar.) *a*. Önemli iş, mesele. "*Koşmak, herifi yakalamak, gırtlağından sıkmak sıkmak, leşini ayakları altında ezmek isteğiyle bir an yanıp tutuştuysa da maslahata uygun bulmadığından tuttu kendini*." MUR217

masmavi *sf*. Her yanı mavi; gömgök. "*Bol güneş, mavi deniz, bulutsuz masmavi gök...*" KÜÇ23

masraf (Ar.) *a*. Harcanan para, gider. "*Değer miydi, masrafa değer miydi*?" KÜÇ25 **masraf et-** para harcamak. "*Yeniden masraf edip yatak yorgan, battaniye satın alması gerekecekti*." SUÇ204 **masraf gör-** alışveriş veya ödeme işlerini yapmak. "*Sahip olduğu bir kadının masrafını görmek mutluluğu içinde kalktı*." EB114 **masrafa gir-** bir iş veya yapım için çok para harcamak. "*Fakirse, bir sürü masrafa girecekti şimdi*." EB196 **masrafı çek-** bir iş için gereken parayı ödemek, gideri karşılamak. "*Hiç olmazsa üç beş sefer şuraya buraya gidip gezseler, masrafı kendi çekse…*" EB152

masraf kapısı *a*. Para harcamayı gerektiren bir iş. "*Sen şimdi aferin avradıma ki, bana masraf kapısı açmadan kendi yağıyla kavruluyor demelisin*." EVO82

masraflı *sf*. Çok masraf gerektiren, pahalıya çıkan. "*Çok masraflı oluyor birader*." EK347

masrafsız *zf*. Külfeti az bir biçimde. "*Bülent bu köşkte pekâlâ da filmler çevirebilirdi. Hem de masrafsız*." YD191

Massey Harris* *öz. a*. Kanadalı otomotiv markası. "*O, görmeden baktı ama Massey Harris, John Deere'ler ona albeni dolu, yosma, cıvıl cıvıl bakıyorlardı*." VV292

mastika (Rum.) *a*. İçinde sakız bulunan rakı, sakız rakısı. "*Hava coşkun, Mastika ya da Duziko'lar dilediğince etkin olsun, Berber Reşit'e vız geliyordu*." VV5

mastor (Rum.) *sf. argo* Çok sarhoş, mastur. "*Bu bakışı gayet iyi anlayan müdür, kadının mastor yani esrardan sarhoş olduğunu anlamıştı*." EK332 **mastor ol-** esrar içerek kendinden geçmek. "*Mastor oldu canım, korkacak bir şey yok*." VV406

mastori (Rum.) *a*. Eski meyhanelerde tezgâh başında duran görevli. "*Geç kaldım mastori*." EB180

mastorluk* *a*. Mastor olma durumu, sarhoşluk. "*İbrahim esrarlı sigaranın mastorluğu içinde, 'Halis Zaloğlu.' dedi*." VV405

masum (Ar.) *sf*. 1. Suçsuz, günahsız (kimse). "*Ama adam yumuşayıvermişti, masumdu demek*!" GR160 2. Temiz, saf (kimse). "*Sık sık buluşuyor, İstanbul'un gerçekten güzel manzaraları içinde masum ama tatlı tatlı sevişiyorlardı*." KY184

masumiyet (Ar.) *a*. Masumluk. "*Hakkımı, masumiyetimi koparıp alarak zindandan yeni çıktım*." ÜÇK488

masumlaşıver- Çabucak masumlaşmak. "*Yaramaz hâli birdenbire değişip masumlaşıveren Cevriye, 'Hiç be haminne!' dedi*." SUÇ24

masumluk *a*. Masum olma durumu; masumiyet, arılık. "*İriyarı Azgın, Murtaza'nın yanında dağ gibi duruyordu ama suçüstünde yakalanmış bir çocuk masumluğuyla da şaşkındı*." MUR239

masun (Ar.) *sf*. Korunan, korunmuş. "*Durduğu yer hayli masundu*." EK376

masura (Rum.) *a*. Koni veya silindir biçiminde olup üzerine şerit, iplik vb. sarılan, karton, tahta, plastik vb.nden yapılan araç. "*Fitil makinelerinden gelen pamuk kolonları bankolarda istenilen numaraya göre incelir ve masuralara sarılırdı*." CEM21

masuracı* *a*. İplikhanelerde iplerin masuralara sarılması işinde görevli kimse. "*İplikhane masuracılarından Ali sık sık hastalanıyor, işe gelmiyordu*." EKM12

masuralık* *a*. İplikhanelerde iplerin masuralara sarılması işinin yapıldığı bölüm. "*... görmüştü masuralığa girdiklerini*." EB77

maşa (Far.) *a*. 1. Ateş veya kızgın bir şey tutmaya, korları karıştırmaya yarayan iki kollu metal araç. "*Maşa dururken ateşi ne diye elle tutmalı*?" HÇ265 2. Başkasının isteklerine, amaçlarına alet olan kimse. "*Maşa dedim ya*!" YD324 3. *öz.* Bir lakap. "*Maşa gece gene onlardaymış*." BFV256 **maşa gibi** zayıf ve kuru (kimse). "*Maşa gibi upuzun, ipince biri, 'Öyle ya!' dedi*." KK164 **maşa gibi kullan-** sakıncalı bir işte biri tarafından araç olarak kullanılmak. "*Demek kaynanası barcıyla bir olup Cevdet'i aradan çıkarmak için Fikret'i maşa gibi kullanmak istemişlerdi*?" SBK330 **maşa varken ateşi elle tutulmaz*** 'başka birine yaptırabileceğin tehlikeli bir işe kendin girişme.' anlamında bir söz. "*Lakin maşa varken de ateş elle tutulmaz*." KT374

maşalı *sf*. Maşası olan. "*Maşalı gözlüğünün cıva kadar oynak ışıltılı camlarının gerisinden gülerek...*" EB180

maşalık *a*. Başkasının pek de hoş olmayan, sakıncalı isteklerine, amaçlarına alet olma durumu. "*O, maşalık yapıyormuş*." YD323

maşallah (Ar.) *ünl*. 1. `Ne güzel, Allah nazardan saklasın` anlamlarında beğenme duyguları bildiren bir söz. "*Çok zeki ve ateşli maşallah*!" AY160 2. Umulmadık durumlar karşısında şaşkınlık ve sitem belirtmek için söylenen bir söz. "*Maşallah hanımefendi, feneri nerede söndürdün*?" CEM116 **maşallahı var** bir kimsenin veya bir şeyin iyi bir durumu anlatılırken söylenen bir söz. "*Patronunuzun maşallahı var ama*?" GK69

maşlahlı* *sf*. Maşlahı olan. "*İngiliz polislerini şaşırtmak için zikzaklar yaptı maşlahlı, agelli, kefiyeli Arapların aralarında.*" KK25

maşrapa (Ar.) *a*. Metal, toprak, plastik vb.nden

yapılmış, ağzı açık, kulplu, bardağa benzeyen, küçük kap. "*Babası gitti bir maşrapa dolusu su getirdi*." CEM82

maşrık (Ar.) *a.* Bulunulan yerde sola kuzey, sağa güney alındığında yüzün dönük olduğu yön; doğu. "*Görür ki, mağriple maşrık arasında iki deniz, iki kazana akar ha akar*!" MUR255

maşuk (Ar.) *a.* Sevilen, âşık olunan erkek. "*Maşuku için selama durmuş*!" SM194

mat (I) (Far.) *a.* Satranç oyununda taraflardan birinin yenilgisi. "*Herif beni mat etti*." SM291 **mat et-** kötü duruma düşürmek, bozmak. "*Herif beni mat etti*." SM291

mat (II) (Fr.) *sf.* Parlak olmayan; donuk. "*Kıpkırmızı, koskocaman, yusyuvarlak güneş pırıltısız bir kırmızılıkla, mat bir kırmızılıkla uzaklardaki yemyeşil ağaçlar kalabalığının ardındaki tül mavisi dağların aralarından ağır ağır, nazlı nazlı yükselmez mi dakikalarca dalar giderdim*." DHV318

matah (Ar.) *a.* İnsan, mal, eşya vb. için küçümseme yollu bir söz. "*İyi bir matah olsa arayıp sorarlardı*." EVO84

matbaa (Ar.) *a.* Basım işi yapılan yer; basımevi. "*Karşı partinin adamları matbaamıza bomba korlar*." GR131

matbaacı *a.* Basımevi işleten kimse; basımcı. "*Matbaacı ağbiyi mi aradınız*?" GR82

Matbaatül Haceriyye* *öz. a.* Beyrut'ta bir basımevi. "*Beyrut'taki Matbaatül Haceriyye'de de böyle olmuştum*." BE43

matbu (Ar.) *sf.* Basımevinde basılmış (kâğıt, kitap vb.); basılı. "*Kulağına bir şeyler söylenen kadın, tahta sıradan kalktı, az ilerimde dikilen uzun boylu, zayıf, sevimlice bir adama yaklaştı, matbu bir dua kâğıdını nereden, kimden alabileceğini sordu*." YYB82

matem (Ar.) *a.* Ölüm veya bir felaketten doğan acı; yas. "*Koca konak birden bir yasa, mateme bürünmüş gibi sakinleşivermişti*." EK278

matematik (Fr.) *a.* Aritmetik, cebir, geometri gibi sayı ve ölçü temeline dayanarak niceliklerin özelliklerini inceleyen bilimlerin ortak adı, riyaziye. "*Kalktı, hiç gereği yokken matematik kitabıyla defterini aldı*." EVO234

matematikçi *sf.* 1. Matematikle uğraşan kimse; riyaziyeci, matematisyen. "*İnsan gerçeklerin ölçüsü içinde ağırlaşıyor, bir matematikçi gibi, kara bir ciddiliğe bulanıyor*." YD340 2. Matematik öğretmeni; riyaziyeci. "*Ama matematikçi mazeret dinlemezmiş, sıfırı başarmış*." SM173

materyalist (Fr.) *sf.* Materyalizmden yana olan (kimse veya görüş), özdekçi, maddeci. "*Belki de metafiziksel ya da daha materyalist bir görüş, psişik bir hâl, siroza değilse bile kansere sebep gösterilebilir*!" KK27

materyalizm (Fr.) *a.* Dünyada, yalnızca maddenin varlığını kabul eden, Tanrı, ruh vb. manevi kavramları ret ve inkâr eden felsefi görüş; özdekçilik, maddecilik, materyalistlik. "*... sonraları solculuğun materyalizminden kaymış, hatta sağcılığın karanlık spiritüalizmine yuvarlanmıştı*." KT294

matine (Fr.) *a.* Gündüz gösterimi. "*Kaç matinesine*?" KP37

matiz (Rum.) *sf. argo* Çok sarhoş. "*Bak şu moruğa, matiz oluyor gene*!" EVO39 **matiz ol-** *argo* sarhoşluktan sızacak duruma gelmek. "*Bak şu moruğa, matiz oluyor gene*!" EVO39

matlık *a.* Mat olma durumu. "*... Sultanselim, daha soldaki Süleymaniye Camii batan güneşin kan kırmızısı üstüne kartpostal matlığıyla gelip oturmuştu*." GK152

matlup (Ar.) *a.* İstenilen, aranılan, arzu ve talep edilen şey. "*İstediğim hiçbir matlubum olamaz*." HÇ290

matmazel (Fr.) *a.* Avrupalı olup evlenmemiş kadınlara Türkiye'de verilen san. "*Şöyle buyursa idiniz matmazel*!" GAV159

matrak (Ar.) 1. *sf. argo* Eğlenceli, gülünç, hoş. "*Ulan ne matrak oğlan be!*" EB150 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Yassı Bekir, Ensiz Necip, Matrak Cemal'le ötekiler, sigaraları yakmış, muhabbeti sardırmışlardı*." MUR234 **matrağa al-** *argo* alaya almak, eğlenmek. "*Şimdi onu nasıl matrağa alacağım gör, bak*." ÇK129 **matrak geç-** *argo* alay etmek, eğlenmek. "*Adamnan matrak geçerler*!" GK96

matraklık* *a.* Matrak olma durumu. "*Hiç beklemediğim anda kıpkırmızı yanakları, vara yoğa attığı kahkahası, matraklığıyla pek öyle yaşlıya maşlıya aldırıp protokole riayet edeceğini sanmadığım ateş gibi bir delikanlı oturduğu yerden edeple kalktı*." YYB75

maun (Amerika yerlilerinin dillerinden) 1. *a.* Maun ağacının parlak kırmızımtırak renkte, sert ve iyi cilalanan kerestesi. "*Koca buzdolabı,*

Jujulardakinin ufağı, maundan yemek masası, pırıl pırıl havagazı, düdüklü tencereler..." GK149 2. *sf*. Bu keresteden yapılan. "*... maun koltuklar, stil salon vitrinleri, yaldızlı konsollar...*" SM197

maval (Ar.) *a. argo* Yalan, uydurma söz. "*Leyla az önce Leman'la arkadaşlarına anlattığı mavalı tekrarladıktan sonra ekledi*." TD45 **maval oku-** yalan söylemek, yalan söyleyerek oyalamak, masal okumak. "*Başındaki kabukları yıka da sonra bana maval oku*!" KK83

mavera (Ar.) *a*. Görülen âlemin ötesi. "*Bu öyle bir iniltiydi ki, maveradan geliyor izlenimini uyandırıyor, koğuş bakışıyordu*." ÜÇK461

mavi (Ar.) 1. *a.* Yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz gökyüzünün rengi, mai. "*Ben maviyi çok severim*." SUÇ330 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Kırmızı sakalı, piposu, dost mavi gözleriyle onlara bakıyordu*." SUÇ329

mavi boncuk *a*. Nazar değmesine engel olacağı inancıyla takılan, ortasında göze benzer şekil olan mavi renkli boncuk. "*Boynunda yedi delikli mavi boncuğuyla radyo Beyrut'tan bir yalelliyi, sızmak üzere bir sarhoş gibi mırıldanıyordu*." SAR2 **mavi boncuk dağıt-** birçok kişiye birden sevgi göstermek. "*... öte yandan da mavi boncuklarını Gafur'a, kâtibe, Hamal Veli'ye dağıtmıştı*." GK42

Mavi Köşe* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir lokanta. "*Mavi Köşe'den içeri girdiler*." YD237

mavileştir- Mavi duruma getirmek. "*Şimdi zurnacının yanında, yere oturmuş, durmadan keman çalıyor, iri gaz lambasının sigara dumanlarını mavileştiren rakı kokulu sarı havasında yayını çekip duruyordu*." SÇ53

mavili *sf*. 1. Üzerinde mavi renk olan. "*Renk renk kumaşlar, mavili, sarılı, kırmızılı, pembeli basmalar, poplinler...*" BFV105 2. Mavi renkte giysi giymiş olan (kimse). "*Sahnede allı, yeşilli, mavili, sarılı kadınlar, dekolte kadınlar oturmuştu.*" DE125

mavilik *a.* Mavi renkte olma durumu. "*Aklında gene o uçsuz bucaksız mavilik canlanmıştı*." SUÇ301

mavin (Der.) *a*. Muavin, yardımcı. "*Abe ben olabilir miyim mavin*?" MUR165

mavna (Ar.) *a*. Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne. "*Kıyı, kıyıda büyük büyük fiçılar, kayık, mavna, gemi leşleri...*" BFV13

mavra *a*. Geveze olma durumu; gevezelik. "*Topal'ın mavrasına tutulmaktansa çarşı içine inmeliydi*." EVO50

mavzer (Mauser özel adından) *a*. Atış hızı dakikada ortalama altı mermi olan ve orduda kullanılan bir tüfek tipi. "*Turna mavzerle vurulmaz lan*!" MUR96

mavzerli* *sf*. Mavzeri olan. "*Kibrit tekrar çakıldığı zaman anladılar ki baskını yapanlar, mavzerli, göğüsleri çaprazlama fişekle dolu, koca bıyıklı, azgın bakışlı eşkıyalardı*." OK71

mavzersiz* *zf*. Mavzer olmaksızın. "*Mavzersiz gözünden mi vururmuş turnayı*?" MUR96

maya (Far.) *a*. 1. Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde; damızlık, ferment. "*Arkada, kışkırtılmış mahalleli, mayası gelmiş hamur gibi kabaradursun; Murtaza, kılıksızı hâlâ ite kaka sürükleyip duruyordu*." MUR42 2. Yaradılış, öz nitelik. "*Tamam, demek oğlanın mayası bundan alıyor*?" DK205

mayala- (I) Maya koymak, içine maya karıştırmak. "*Hoca hesabı, gölü mayaladık*." YD220

mayala- (II)* *argo* Biriktirmek, biriktirip çoğaltmak. "*... çaldığı paraları mayalayıp iyi kötü bir işe bağlayacak, sonunda da zengin olacaktı*." KT9

mayalan-* Çoğalmak, artmak. "*Laik bir devlet içine çöreklenmiş gericilik demek böylesine mayalanmıştı memlekette*?" VV109

mayalı *sf*. Maya ile ekşiyip kabarmış. "*Mayalı hamur gibi kabarır da kabarır*." ARK7

maydanoz (Rum.) *a*. Maydanozgillerden, yenmek için yetiştirilen, 50-80 santimetre uzunluğunda, ufak yeşil ve parçalı yapraklı, hoş kokulu iki yıllık otsu bir bitki. "*Para bol, şarap bol, sumakla ovulmuş soğanı, nanesi, maydanozu, kızarmış biberi domatesiyle bolca kebabımız...*" EVO109

maydanozlu *sf*. İçinde maydanoz bulunan. "*Fabrika dönüşlerinde uğramış, maydanozlu pirinç çorbaları pişirip getirmiş, su istedikçe vermişti*." MUR19

mayet (Der.) *a*. Maiyet. "*Bize mayetinde bir iş virseydi iyiydi ya, virmedi*." GK94

mayhoş (Far.) *sf.* Tadı az şekerli olmakla birlikte daha çok ekşi olan. "*Mayhoş yapraklar dişlerinin arasında hazla eziliyordu*." İDG67

mayın (İng.) *a.* Toprak altına, üstüne veya suyun içine yerleştirilen, doğrudan doğruya çarpma veya basınç etkisiyle patlayarak zarara yol açan patlayıcı madde. "Bu dünyadan, bu dünyanın patlamaya hazır mayınlar gibi yaşayan, başıboş insanlarından korkuyorum." "*Bu dünyadan, bu dünyanın patlamaya hazır mayınlar gibi yaşayan, başıboş insanlarından korkuyorum*." SM147

mayıs (I) (Rum.) *a.* Yılın beşinci ayı. "*Bahar o yıl mayıs sonlarında gelebildi*." EK264

mayıs (II) *a.* Taze sığır dışkısı. "*Ortalıkta keskin bir mayıs kokusu vardı*." CEM14

mayiş (Der.) *a.* Maaş. "*Otuz kâğıt mayişnen kız mı sevilir yahu*?" CEM57

mayişçi* *sf.* Maaş alan (kimse), maaşlı. "*Bunnar ecir takımı, mayişçi kısmı*." CEM42

maymun (Ar.) 1. *a.* Dört ayaklı, iki ayağı üzerinde de yürüyebilen, ormanda toplu olarak yaşayan, kuyruklu hayvan, primat. "*Ne gülüyorsunuz? Maymun mu oynuyor*?" SBK21 2. *sf.* Çirkin ve gülünç olan. "*Maymun, diyor anne. Neren güzel senin*?" BFV51 **maymun gibi** maymuna benzer bir biçimde. "*Mor, pembe, sarı şalvarlı, maymun gibi boyanmış irili ufaklı kızlar, moruk çalgıcıların çalgılarına uymuş, göbek çalkalıyor.*" SUÇ75 **maymun gözünü açtı** geçen bir olaydan ders alındığını anlatan bir söz. "*Bundan sonra maymunun gözü açıldı*." KT118 **maymun mu oynuyor?** "ne bakıyorsun, garip bir durum mu var?" anlamında bir söz. "*Maymun mu oynuyordu*?" HÇ57

maymun iştahlı *sf.* Hevesi çabuk geçen, kararsız. "*Malını iyi bilirdi o. Maymun iştahlı*." EVO210

maymun iştahlılık *a.* Maymun iştahlı olma durumu. "*Maymun iştahlılık olur ya bu kadar olmaz*!" EVO210

maymun suratlı *sf. argo* Garip ve çirkin yüzlü. "*Ne haddine ama kâtibin midir nedir, o maymun suratlı utanmadan buna cüret etti*." MM71

maymuncuk *a.* Her kilidi açmaya yarayan, demirden, eğri ve sivri araç; hırsız anahtarı, tavşan anahtarı. "*Onun için, elimde maymuncuk gibi kullanamam onu*." SBK282

maymunluk *a.* Güldürmek veya dikkati çekmek için yapılan tuhaflık. "*Bir yağcılık yaptım, bir maymunluk, adamlar tav*." SÇ41

mayna (İt.) *a. argo* Bırakılma, son verilme. "*Saat altı oldu mu, işler mayna, haydi bakalım şaraba*!" EVO77 **mayna ol-** *argo* kavga, çatışma vb. yatışmak, bitmek, son bulmak. "*İşbaşı yapanlarla paydos edenlerin kalabalığı çekilip ortalık mayna oldu mu, kapıcı ile bekçi sandalyelere kurulurlar…*" EKM13

mayo (Fr.) *a.* Deniz, göl, havuz vb. yerlere girerken veya güneşlenirken giyilen, tek parçadan oluşan giysi. "*Kırmızı, kiremit kırmızısı bir mayo giymişti Sevim*." DHV294

mayolu* *sf.* Mayosu olan. "*Mayolu bir artist resmine dalıyoruz*." AY160

mayonezli *sf.* Mayonez katılmış veya karıştırılmış. "*Dil, tavuk söğüşü, soğuk av eti, mayonezli balık…*" HÇ73

mayrik* (Erm.) *a.* Anne. "*Kızın gözünde ne mayrik, ne hayrik, vızgeliyor*." BFV90

mayrikli* *sf.* İçinde mayrik geçen (konuşma). "*Nur'un arkadaşı mayrikli, hayrikli bir şeyler söyledi sinirli sinirli*." BFV60

maytap (Far.) *a.* Yandığında renkli ve parlak ışıklar saçan, şenlik gecelerinde yakılan havai fişek. "*Demek geçmezsiniz bendenizle maytap*?" ÇK91 **maytaba al-** biriyle alay etmek, eğlenmek. "*Alay ediliyor, maytaba alınıyordu*." EB30 **maytap geç-** biriyle alay etmek. "*Maytap geçersiniz diye çekinirim*." ÇK90

mazbut (Ar.) *sf.* 1. Düzenli, düzgün, beğenilen. "*Genç adamın mazbut, hele heyecanlı konuşmaları ondaki kadınsallığı siliyor*." YD108 2. Doğa olaylarından etkilenmeyecek biçimde korunmuş olan (yapı). "*Lakin şantiyedeki odam çok mazbut*." EB52

mazeret (Ar.) *a.* Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep; bahane. "*İki arkadaş birtakım mazeretler ileri sürmeye hazırlanıyorlardı ki, başmakinist, 'Girin hadi!' dedi*." GR36 **mazeret bul-** içinde bulunulan durumu açıklayacak bir sebebi ortaya koymak. "*Kadıköy'de oturduğu için bin türlü mazeret bulur, geç kalışını akla uygun göstermeye çalışırdı*." DK147

mazhariyet (Ar.) *a.* Erişme, elde etme. "*Ne saadet, ne mazhariyet, ne şeref bizim için*!" DE136

mazi (Ar.) *a.* Bugüne göre geride kalmış olan zaman; geçmiş. "*Bu millet, gemilerini altından, yelkenlerini de atlastan yapacak kadar kudretli bir mazinin devamıdır arkadaş*!" MM180

mazlum (Ar.) *sf.* 1. Zulüm görmüş, kendisine zulmedilmiş. "*Allah var. Mazlumların sahibi*." SM149 2. Sessiz ve uysal, boynu bükük. "*Alman dünyayı önüne· katınca askerden boynu bükük, zavallı, mazlum bir el kızıyla gelip ... Çukurova'nın zengin köylerinden birine göçtü*." EVO17

mazmaza* (Ar.) *a.* Abdest alırken ağıza su alma, ağzı su ile çalkalama. "*Gusül apdesti ile mazmazayı tarif etti*." CEM94

mazot (Rus.) *a.* Yakıt olarak kullanılan, ham petrolün damıtma ürünlerinden biri, motorin. "*Sabahın nemli havasına motorun egzozundan çıkan mazot kokulu bir duman yayıldı*." BTÜ275 2. *argo* İçki, alkollü içecek. "*Leş gibi şarap kokuyorsun. Sen bu kadar mazot aldıktan sonra dünyaya kafa tutarsın be*!" TD32 **mazot al-*** *argo* tiryakisi olduğu içki, sigara, uyuşturucu vb.ni içmek. "*Leş gibi şarap kokuyorsun. Sen bu kadar mazot aldıktan sonra dünyaya kafa tutarsın be*!" TD32

mazruf (Ar.) *a.* Bir şeyin içinde bulunanların bütünü; içerik. "*Tek meselemiz mazrufta*." ÜÇK484

mazur (Ar.) *sf.* Mazereti olan; mazeretli. "*Cüretimizi mazur görürseniz...*" DE186 **mazur gör-** kusura bakmamak, hoş görmek, bağışlamak, affetmek. "*Mazur görün, söyleyemeyeceğim*." BK328

mazurat* *a.* Maruzat. "*Zatinize bir mazuratım vardı.*" EKM118

McCormick* *öz. a.* İtalyan otomotiv şirketi. "*Tamamen çelikten mamul, yalnız üç kişi ile çalışan McCormick'lere bayıldım*." HÇ74

mebus (Ar.) *a.* Anayasa'ya göre millet meclisine seçimle giren millet temsilcisi; milletvekili. "*Mebus, vekil gövdesi*!" EVO45 **mebus mubus*** mebus falan. "*Mebus mubus mu*?" GK102

mebusluk *a.* Mebusun görevi; milletvekilliği. "*Haçan bana mahallelim etmiş idi teklif mebusluk*." MUR137

mecbur (Ar.) *sf.* Herhangi bir konuda yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda olan; eli mahkûm. "*Her şeye rağmen, mecburum*." GR168 **mecbur et-** zorlamak. "*İğneli bakışlar, fiskos, şu bu, beni bir sümüklüböcek gibi kabuğuma çekilmeye mecbur ediyordu*." AY149 **mecbur ol-** herhangi bir şeyi yapmak zorunda bulunmak. "*Bu yaşında, bütün bunlara katlanmaya mecbur olup olmadığını sordum*." SAR130 **mecbur tut-** zorlamak, yükümlü saymak, mecbur etmek. "*Şerefsiz bir insana karılık yapmaya mecbur tutmaz seni kanun*!" SUÇ172

mecburi (Ar.) *sf.* Kesin olarak gereksinim duyulan, zorunlu. "*Bu iş mecburi değildir*." MUR275

mecburiyet (Ar.) *a.* Yapmak zorunda kalma durumu. "*Elbise mecburiyeti var mı*?" DK179

mecburiyetsiz* *zf.* Mecburiyet olmaksızın. "*Uykusuz kalıyok bila mecburiyetsiz*." GR80

mecburluk *a.* Yapmak zorunda kalma durumu; zorunluluk. "*Patronun bunları düşünmeye mecburluğu yoksa o da böyle yapardı işte*." KP13

mecidiye (Ar.) *a.* Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında basılmış, 20 kuruş değerinde olan gümüş sikke. "*Verirler idi mecidiye, kocaman kocaman*." SÇ131

Mecidiyeköy* *öz. a.* İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Böyle bir kız düşürmüşlerdi bir gün Vahan'la. Mecidiyeköy tarafların da...*" SBK115

meclis (Ar.) *a.* 1. Bir konuyu konuşmak veya görüşmek için bir araya gelmiş bir başkan ve üyelerden oluşan resmî kurul; divan. "*Düşünüyor, yarın milyoner hatta milyarder oldu, milletvekili olup meclise girdi*." GK144 2. Dostlar toplantısı. "*Meclis, istediğince, tam da kıvamındaydı*." VV41

mecmua (Ar.) *a.* Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın; dergi. "*... defter, diksiyoner ve Fransızca bir mecmua arasında ... gözlerini kitabına indirdi ve okumasına devam etti*." EKM151

meçhul (Ar.) *sf.* Bilinmeyen, bilinmedik. "*Uzaklardan ses almış gibi, meçhullere kulak verip koşarak uzaklaşıyor*." KK16

medeni (Ar.) *sf.* Fikir, sanat ve endüstri alanlarında çok büyük bir gelişme göstermiş olan; uygar. "*Çünkü ben medeni insanım*!" DK208

medeni kanun *a.* Şahıs, aile, eşya ve miras hukukuyla ilgili ilişkileri düzenleyen kanun.

"*Yarın şapka bile giyeceğiz, ihtimal medeni kanun kabul edilecek*." EK162

medeni nikâh *a.* Resmi nikâh. "*Medeni nikâh boku olmasa gider bir otelde geçirirdik geceyi*!" ÜÇK497

medeniyet (Ar.) *a.* Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, uygarlık. "*... hiç mi medeniyet görmedin, eşşoğlusu*!" BE84

medeniyet yuları *a. argo* Bir ucu ince, diğer ucu daha geniş, gömlek yakasının altından geçirilerek önde üçgen biçiminde bağlanan, özel kumaştan yapılan giysi aksesuarı; kravat. "*Kendilerini bir bok sanıyorlar boyunlarına birer medeniyet yuları takmakla*." YYB184

medeniyetsiz *sf.* Uygarlaşmamış. "*Heeey! Medeniyetsizler*!" YYB132

medet (Ar.) *a.* Yardım, imdat. "*Hiç kimseden medet, yardım yoktu*." GK292 **medet um-** birinden veya bir şeyden yardım beklemek. "*Otelci'nin nikâhlısı, adamdan medet umarak bakıyor, sağ gözü seyirip duruyordu*." MM88

Medine* *öz. a.* Suudi Arabistan'da bir şehir. "*... Mekke, Medine'nin taş basma resimleri gibi nice nice paketler yolluyordu Anadolu'ya*!" BFV90

Medine-i Münevvere* bk. Medine. "*Onun için, gözlerini kadından sık sık kaçırıp duvarlardaki Mekke-i Mükerreme'yle Medine-i Münevvere'nin taşbasma resimlerinde gezdiriyordu*." VV81

medrese (Ar.) *a.* İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer. "*İlk verildiğim okul bir Aralık Mektebi'ydi, yahut da medrese*." BE5

medreseli *a.* Medrese öğrencisi. "*Bir başkası da gene bizimkilerden, medreselilerden yani*." HÇ188

mefat (Der.) *a.* Ölüm, vefat. "*Babası giden kış mefat etti de...*" GR206 **mefat et-** ölmek. "*Mefat etti abla.*" GK192

mefhum (Ar.) *a.* Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı; kavram. "*... öyle güçlü kuvvetli birine yapılacak iltimasın ahlak ve vicdan mefhumlarıyla ne dereceye kadar bağdaşabileceğini Nurettin Şadan Bey'in anlayışına bıraktı*." GR25

megaloman (Fr.) *a.* Megalomaniye tutulmuş olan kimse. "*Belki de dehşetli bir megaloman*." MUR142

meğer (Far.) *bağ.* Önceden bilinmeyen, farkında olunmayan, sonradan anlaşılan bir durumu bildiren bir söz; meğerse, meğersem. "*Hay Allah, meğer kredi kırk beşmiş de haberimiz yok*." KK41

meğerki (Far.) *bağ.* İstek veya emir kipinde olan ve biri diğerini engelleyecek durumda bulunan iki cümleyi birbirine bağlayan bir söz. "*Meğerki senin gibi yüzüne bakılır olsun*!" YD229

mehdi (Ar.) *sf.* Doğru yolda olan, hidayete ermiş olan. "*Yalan yere Mehdi'den bahsetmenin büyük günah olacağını bilmez miydi*?" VV94 **mehdi mühdü*** mehdi falan. "*Mehdi mühdüye boş ver de çiftliğe bir yanladık mı*?" VV179

mehdi-i resul* (Ar.) *a.* Resulullah'ın neslinden gelen, ahir zamanın en büyük mürşidi, hidayete sevk edicisi. "*Şu mehdi-i resul meselesinde çiftlikten kovuluşunu hatırladı*." HÇ128

mehdi-i resullük* *a.* Mehdi-i resul olma durumu. "*Milletvekili, bakan, Müfettişler Müfettişi'ni anlıyordu da üstü örtülü de olsa ağızlarından kaçan mehdi-i resullüğü anlamıyordu*." ÜÇK521

mehdilik* *a.* Mehdi-i resullük. "*Yasin Ağa'nın aklına ilkin Muzaffer Bey, sonra Ramazan, daha sonra da Elci Cemşir'in kızı Güllü ve mehdilik meselesi geldi.*" VV99

mehel (Der.) *sf.* Uygun, denk, yerinde. "*Madem başka bir şey demiyorlardı, meheldi, aransındı*." KAÇ197

mehendis* *a.* Mühendis. "*Avrupalı mehendisten eyi mi bileceksiniz*?" CEM24

mehtap (Far.) *a.* Ay'ın dolunay durumundayken yeryüzüne verdiği ışık; ay ışığı. "*Güneş henüz devrilmediği, vakti kerahet gelmiş sayılmadığı için, mehtap âlemlerinin burada tadını çıkaran ehli diller henüz sökün etmemişti*." GAV177

Mehtap Şaraphanesi* *öz. a.* Orhan Kemal'in "El Kızı" adlı romanında geçen bir şaraphane. "*Mehtap Şaraphanesi'nin asıl ismi Karının Meyhanesi'ydi*." EK341

mekân (Ar.) *a.* 1. Bulunulan yer. "*Mekânı cennet olsun*." ARK190 2. İş yeri, gazino, buluşma yeri vb. belli bir işe ayrılmış olan yer. "*Para zoruynan mekânımı mı daraltacaksınız*?" EVO2

mekanik (Fr.) *sf*. Makine ile yapılan. "*Mekanik hareketle sertçe işleyen birtakım pırıltılı aletler...*" BTÜ347

mekanizma (İt.) *a*. 1. Belli bir sonuca ulaşmak için karmaşık bir biçimde düzenlenmiş organ veya parçalar birleşimi, sistem, düzenek. "*Ne fren ne stop mekanizması...*" BFV244 2. Ateşli silahların işlemesini sağlayan mekanik bölüm. "*Dışarda jandarmaların mekanizma şakırtısı*!" ÜÇK586

mekik (Far.) *a*. El veya otomatik dokuma tezgâhlarında atkı veya argaç denilen ve enine olan iplikleri, uzunlamasına olan arışların arasından geçirmeye yarayan masuralı araç. "*Sert şakırtılarla işlemeye başlayan tezgâhta mekik yıldırım gibi gitti, geldi, gitti, geldi ve istop etti*." CEM30 **mekik doku-** iki nokta veya durum arasında sürekli gidip gelmek. "*Eczaneyle laboratuvar arasında mekik dokumak*." KP34

mekik oyası *a*. Yaka, küpe, kolye vb. aksesuarlar ile çeşitli örtü ve dekoratif parçalar üretmek için mekik ile yapılan bir tür oya. "*Şaşılacak bir hızla mekik oyası yapar, gergef işler*." GAV144

Mekke* *öz. a.* Suudi Arabistan'da bir şehir. "*Mekke, Medine'nin taş basma resimleri gibi nice nice paketler yolluyordu Anadolu'ya*!" BFV90

Mekke-i Mükerreme* bk. Mekke. "*Onun için, gözlerini kadından sık sık kaçırıp duvarlardaki Mekke-i Mükerreme'yle Medine-i Münevvere'nin taşbasma resimlerinde gezdiriyordu*." VV81

Mekkeli* *öz. a.* Mekke şehrinden olan kimse. "*Mekkeli mi*?" BK295

mekniye* (Ar.) *a*. Kinayeli cümle. "*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz*." SAR28

mekr-ü hiyle* (Ar.) *a*. Hile, düzen, aldatmaca. VV86 "*Cenab-ı Allah'ın emri ilahileri mekr-ü hiyle midir bozulsun*?"

Meksika* *öz. a*. Kuzey Amerika'da bir ülke. "*Meksika'da boynu mendilli haydutlara Jano'yla beraber yumruk attım*." BE9

Meksikalı *öz. a.* Meksika'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse. "*Uzun boylu, geniş kenarlı şapkasıyla Meksikalı bir haydutu hatırlatan, sarışın biri*." KK237

Mekteb-i Hukuk* *öz. a*. Hukuk alanında nitelikli kişiler yetiştirme amacıyla 1880'de İstanbul'da açılan okul, günümüz İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi. "*Yıllar yılı Mekteb-i Hukuk'ta dirsek çürütürken bana ne yardımınız dokunuyordu da şimdi beni rahatsız ediyorsunuz*?" EB3

Mekteb-i Mülkiyye-i Şahane* *öz. a*. Sivil yönetici sınıfını yetiştirme amacıyla 1859'da İstanbul'da açılan okul. "*İstanbul'da, ta bilmem kaç tarihinde, Mekteb-i Mülkiyye-i Şahane'de tahsil-i ulum eylerken…*" BK273

Mekteb-i Sultâni* *öz. a.* 1868 yılında İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde açılan okul, günümüz Galatasaray Lisesi. "*Ben de zamanında Mekteb-i Sultâni'de okudum*." KK69

mektep (Ar.) *a.* Her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer; okul. "*Mektep çocukları gibi, çiçeği burnunda, öncül bir delikanlı gibi…*" BFV249 **mektep et-*** *argo* satmak. "*Herkesin babasından, dedesinden bir şeyler kalır; mektep eder, açarlardı bir işyeri*." KÜÇ56

mektepli 1. *a*. Okula giden kimse, öğrenci. "*Mektepli, anlat bakalım. Sinemaya gidiyon mu gene*?" CEM87 2. *sf*. Okulda yetişmiş olan, alaylı karşıtı. "*Muhasebeyi mektepli memurnan doldurdu*." CEM33

mekteplilik *a.* Mektepli olma durumu. "*Mektepli işte, mektepliliğini gösterecek*." YK95

mektubi kalemi* *a*. Osmanlı Devleti'nde nezaret ya da vilayetlerde yazı işlerine bakan bölüm. "*Vilayet mektubi kalemindeki ufak tefek baba, oğlunu dilediği gibi yetiştirebilmek için babasıyla annesinin ölmelerini beklemek zorunda kaldı*." EVO12

mektup (Ar.) *a.* Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt; name, varakpare. "*Çeşitli mektuplar yazmıştı bugün de*." EB45 **mektup al-** yazılan mektup adrese gelip ele geçmek. "*Babasından mektup aldı ya, çalımı ona*!" EB48 **mektup at-** mektubu postaya vermek. "*Kız mektup atacaktı ona*." OK51

mektupçu *a*. Bir il idaresinin yazı işlerini yöneten görevli. "*Sonra sırayla mektupçu, belediye başkan yardımcısı, çeşitli dairelerin çeşitli müdürleri…*" MUR51

mektuplaş- Karşılıklı mektup yazmak ve göndermek. "*Şehnazıyla mektuplaşıyordu ya,*

yeterdi ona.” KT220

mektuplaşma *a*. Mektuplaşmak işi. “*Oğlanlarla mektuplaşmalar gezip tozma hatta hatta bir zamanlar Nuran'ın Sarı'yla ahbaplık ettiği mahzende yatıp kalkmalar…*” SBK126

mektüp* *a*. Mektup. “*Gel didiydin, iş miş bol didiydin, mektüp saldıydın*.” GK29

melaike (Ar.) *a*. 1. Melekler. “*Kendi yazmaz, sol omuzundaki melaikeye yazdırır*.” HÇ35 2. Melek gibi güzel kadın. “*Vay benim gülüm, yavrum, ağzı süt kokan melaikem demişti de hanım sultan ters ters bakmış, sonra da yerinden hırsla kalkıp dışarı çıkmıştı*.” YD71

melanet (Ar.) *a*. Büyük kötülük, lanetlenecek iş veya davranış. “*Bütün kötü kalplilik, melanet kendi kocasındaydı*.” KT246

melanj* (Fr.) *a*. Değişik renklerdeki elyafların belirlenen oranlarda karıştırılması ile elde edilen iplik. “*Telefon tellerinde melanj, kalabalık simsiyah bulutlarda şimşek…*” EK1

melankoli (Fr.) *a*. Gönül üzgünlüğü; hüzün. “*Bu kara gözler ömrü boyunca onu içinden takip etmişler, Ali Şahin'in melankolisini artırmışlardı*.” KT311

mele- Koyun, kuzu veya keçi bağırmak. “*Artık istediği kadar melesin, isterse kendini kayalara çarpsındı*.” SUÇ263

melek (Ar.) *a*. 1. Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte. “*Oymalı tahtalarında yağlı boyaları iyice solmuş uçan melek tasvirleriyle bu konak bilmem hangi Abdülhamit paşasının kızlarından birine düğün hediyesi olarak özenile bezenile yapılmış…*” GK35 2. Terbiyeli, iyi huylu, masum kimse; ferişte. “*Kadın bir melek*.” ARK58 3. Güzel kadın. “*Huri, melek gibi değil mi ordaki avratlar*?” BTÜ302 **melek gibi** 1. sessiz, sakin. “*Kendi yok Allah'ı var, melek gibi çocuk*.” DK174 2. güzel. “*Huri, melek gibi değil mi ordaki avratlar*?” BTÜ302

meleke (Ar.) *a*. Tekrarlama sonucu kazanılan yatkınlık, alışkanlık. “*O kadar ki, gün gelecek bir tek kara zeytinle yaşamanın yolunu bulacak, bütün melekeleri ve bütün his, sinir, duyu organlarını maddenin ötesine açık tutacaksın*.” KT314

Melekgirmez* bk. Melekgirmez Çarşısı. “*Adana'nın ünlü semtlerinden Karasoku ya da Melekgirmez'deki kebapçı dükkânlarından birine benziyor ama hangisine*?” YYB41

Melekgirmez Çarşısı* *öz. a*. Adana’nın Seyhan ilçesinde bulunan bir çarşı. “*Patronları, ustalarıyla Melekgirmez Çarşısı’ndaki meyhaneler, hatta Adanalıların Taşçıkan dedikleri geneleve girip çıkıyor…*” KT11

Melekgirmez Sokağı* *öz. a*. Adana’nın Seyhan ilçesinde bulunan bir sokak. “*… salına salına, doğru Melekgirmez Sokağı'ndaki köylü kahvesine…*” BE84

melekleş-* Melek gibi olmak, masumlaşmak. “*Ama Cevriye’den söz açtı mı da melekleşiyordu âdeta*.” SBK237

melengiç (Der.) *a*. Kara ağaçgillerden, düz kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı bir ağaç, çıtlık, menengiç, çitlembik. “*Yollardaki koyu gölgeli melengiç veya dardağan ağaçlarının altında dinlene dinlene şehre vardı*.” EKM53

meleş- Birlikte melemek. “*… akşamları meleşerek ya da böğüre böğüre yaylımdan dönen sürüler, tencere, hereni denilen kazanlar dolusu sütler…*” KT257

melhem (Der.) *a*. Merhem. “*Var ise melhemin sür keline*.” MUR94

melil melil* *zf*. Üzgün bir şekilde, mahzunca. “*Lan avrat didim, melil melil baktı yüzüme*.” EKM119

melmeket (Der.) *a*. Memleket. “*Beğenirse böyle, beğenmezse çekilir gider memleketine*.” CEM40

melodi (Fr.) *a*. Belli kurallara göre düzenlenmiş, kulağa hoş gelen ses dizisi; ezgi. “*Caddeye kol kola ve Beatleların gençliği coşturdukları şarkılarından birinin melodisini mırıldanıp coşarak çıktılar*.” YYB232

melon (Fr.) *sf*. Yuvarlak ve bombeli (şapka). “*Kemancı Hasan, Şerife'nin ağabeyi, on üç yaşlarında, başında parça parça siyah bir melon şapka, ayakları yalın ama kara kaş kara gözlü, güzel bir çocuk*.” SUÇ71

melun (Ar.) *sf*. Nefretle karşılanan, kötü. “*Meğer ne içinden pazarlıklı, melunun biriymiş*!” EK134

melunca *sf*. Meluna yakışan, melun gibi. “*Kafasında melunca bir şimşek çaktı*.” ÜÇK389

melunluk *a*. Melun olma durumu. “*Yoksa bir melunluğu mu vardı*?” HÇ191

melül mahzun *zf.* Çok üzgün, sıkıntılı, ağlamaklı bir biçimde. "*Beton evin merdivenine koşar adım giderken duvara dayanmış, kendisine melül mahzun bakan Şerif Usta'yı gördü*." HÇ321

melüllük* *a.* Mahzunluk, üzgünlük. "*Evladım melüllüğün, mahzunluğun niye*?" VV84

Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne* *öz. a.* Osmanlı Devleti. "l912'de "*Memâlik-i Mahruse-i Şâhâne'nin bütünlüğü için Trablus'ta dövüştüğü … sıra neredeydi*?" EVO3

Memduh Ün* *öz. a.* Türk futbolcu, sinema yönetmeni, oyuncu, senarist ve yapımcı (1920-2015). "*Memduh Ün iyice bir rol verecek ama zamanı var*." YD126

meme *a.* 1. Yavrularını emzirmek için, memelilerin göğsünde türlü biçim ve sayıda bulunan, meme başı denilen çıkıntıları olan organ, bicik, emcek, emcik. "*O daha anasının memesindeyken, kahpece öldürülen babasının kanını yerde komamak için buraya düştüğünü bilmeliydi*." YK81 2. Bazı araçların meme başına benzeyen bölümü. "*Elbirliğiyle topun memesini meşine sokmaya çalıştıkları anlaşılıyordu*." SUÇ291 **meme em-** çocuk veya memeli hayvan yavrusu annenin göğsündeki sütü çekerek içmek. "*Hikmet meme emerken uyuyuvermişti*." DK183 **meme ver-** emzirmek. "*Hüseyin'ime besmelesiz meme vermedim*!" BFV31

memek (Der.) *a.* Meme. "*Ulan madem böyleydi, ne diye ağzıma sulu memek verdin*?" HÇ344

Memekli* *öz. a.* Bir lakap. "*Memekli'nin oğlu bir esrar carası sardı*." EKM153

memeli *sf.* Memesi olan. "*Oğulları, kızı, koca memeli hizmetçi*." KT219

memleket (Ar.) *a.* 1. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü; ülke. "*Ne memleketti şu Amerika be*!" SUÇ16 2. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, şehir, yurt. "*Vatanım, bilhassa memleketim, okulum ve arkadaşlarım*!" BE60

memleket havası *a.* 1. İnsanın kendi memleketine ait türkü ve onun ezgisi. "*İhtiyar bakkal ise hâlâ rakı içiyor, gözleri kantarcıda, bir memleket havasını hafiften mırıldanıyordu*." KT37 2. İnsanın kendi memleketinin doğası, havası vb. "*Benim de canım bu tükürsen donan havada memleket havası çekmişti*." YYB157

memleketli *a.* Aynı memleketten olan kimse; toprak, yerdeş, hemşehri. "*O da Fen Müdürü gibi memleketlisiydi*." MUR388

memnun (Ar.) 1. *sf.* Herhangi bir olaydan veya durumdan ötürü sevinç duyan, kıvançlı, mutlu. "*Ben senden memnunum oğlum*." GK328 2. *zf.* Herhangi bir olaydan veya durumdan ötürü sevinç duyarak, kıvançlı, mutlu olarak. "*Deveci Çopur Halil memnun.*" CEM151 **memnun ol-** sevinmek, sevinç duymak, kıvanmak. "*Nasıl, memnun oldun mu*?" KY28 **memnun et-** 1. bir kimseyi sevindirmek, ona kıvanç vermek. "*Serap Hanım'ı memnun edip kendisini ona sevdirebilmek için elinden gelen hiçbir şeyi eksik etmiyordu*." HÇ313 2. yüklüce para veya bol bahşiş vermek. "*Eh dedi, açsınlar gözlerini, onları fazlasıyla memnun ederim dedi*." BTÜ342

memnuniyet (Ar.) *a.* Memnun olma, sevinç duyma, sevinme. "*Memnuniyetimi tariften acizim Muzaffer*!" HÇ74

memnuniyetle *zf.* Kıvanç duyarak, kıvançla; memnunlukla. "*Memnuniyetle. Dönüşte hay hay*!" ÜÇK378

memnunluk *a.* Kıvanma, kıvanç. "*Bir oğlunun olduğunu işiten Halo Cafer'in kıllı, sert, asık yüzünde memnunluğa dair bir yumuşama oldu*." BTÜ194

memnunlukla *zf.* Memnuniyetle. "*Ellerini memnunlukla ovuşturdu*." GR147

me'mul (Ar.) *sf.* Umulan, düşünülen. "*Öylelerinden iyilik me'mul olmaz*!" ÜÇK474 **me'mul ol-** umulmak, beklenilmek. "*Öylelerinden iyilik me'mul olmaz*!" ÜÇK474

memur (Ar.) *a.* Devlet hizmetinde aylıkla çalışan kimse; görevli, işyar. "*Baremde hangi memur iki bin alıyordu*?" ÖE99 **memur et-** görevlendirmek. "*Cenab-ı Allah'ın dünyayı düzeltmeye neden Adolf Hitler'i memur ettiğinden uzun uzun söz etti*." GR22 **memur ol-** memur kadrosuna atanmak. "*İnsan memur olduğunu söylemez mi*?" BK354

memurin (Ar.) *a.* Memurlar. "*Oysa memurin kanunu açıktı.*" DE102

memuriyet (Ar.) *a.* Memurluk. "*Onun memuriyetini başka bir yere kaydırabilirdi de ihtimal*." SM289

memurluk *a.* Memur olma durumu, memuriyet. "*Ne ayva suratı ne küçük memurluğu ne de öğrenimini tamamlayamamış biri oluşu*." EB63

men (Der.) *zm.* Ben. "*Men ta senin yanında dahi hasretim sana*!" SM288

men dakka dukka* (Ar.) *a.* "Kapı çalanın kapısı çalınır, yani kim birisine bir kötülük yahut iyilik yaparsa ona da o şey yapılır." anlamında kullanılan bir söz. "*Eeeeeh! Men dakka dukka*." YYB224

men edil- Yasaklanmak. "*Şayet şikâyet ederse değil para cezası, değil bir hafta, on gün kapamak meslekten bile men edilebilirdi*." MM70

men et- (Ar. menʿ + T. et-) 1. Yasak edilmek, yapılmaması buyrulmak veya istenmek, yapılması engellenmek, önlenmek; yasaklamak. "*O hâlde o adamı buraya almak değil, buralara uğramaktan men et*!" GK346 2. Engel olmak. "*Bizi hiçbir kuvvet men edemez.*" DK88

Menakıb-ı Peygamberi* *öz. a.* Peygamberlerin kerametlerinin anlatıldığı eserlerin genel adı. "*Arap harfleriyle Malumat-ı Diniyye'den, Menakıb-ı Peygamberi ve Kısas-ı Enbiya, Kan Kalesi Cengi'nden, En Güzel Mektup Numuneleri'ne dek çeşit çeşit kitaplar...*" VV51

mencilis (Der.) *a.* Meclis. "*Mencilisteki mebusların içinde benden beterleri var, kulağasma*." GK242

mendebur (Far.) *sf.* Sümsük, sünepe, pis, iğrenç. "*Adam, yani yayınevinin asık yüzlü sahibi bugün gerçekten bitik, yorgun, mendebur ve öfkeliydi*." ÖE64

mendeburlaş-* Mendebur duruma gelmek. "*En çok da pazartesileri mendeburlaşırdı adam*!" ÖE63

mendeburluk *a.* Mendebur olma durumu. "*Görmezler mi bu pisliği, mendeburluğu*?" MM11

Mendelson* *öz. a.* Jacob Ludwig Felix Mendelssohn Bartholdy; Alman müzisyen, besteci, piyanist ve ressam (1809-1847). "*Ya Mendelson'un tabloları*?" BK329

Menderes* *öz. a.* Ali Adnan Menderes; Türk siyasetçi, 1950-1960 arası Eski Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı. "*Yer gök Menderes'in yüzü suyu hürmetine duruyor, sen ne bilirsin, cahil kafa*?" GK371 **Menderes münderes*** Menderes falan. "*Benim yanımda Menderes'ten münderesten gönüllü*." GK370

mendil (Ar.) *a.* 1. Burun ve ter silmekte, el ve yüz kurulamakta kullanılan küçük, kare biçiminde kumaş veya yumuşak, ince kâğıt. "*Nur gerdanının terini küçücük mendiliyle siliverdi*." BFV107 2. İçine bazı şeyler konulan kumaş, yağlık. "*Küçük oğul, hendek kenarlarından topladığı bir mendil cırtatan domatesle çadıra geldi*." EVO318 **mendil kadar** çok küçük (alan). "*Gök tertemizdi, görünürde mendil kadar olsun bulut yoktu*." EVO244 **mendil salla-** birini uzaktan mendil sallayarak selamlamak veya uğurlamak. "*Bir gün gene zilzurna, Yorgi'nin dükkânından ona mendil sallıyor, öpücükler gönderiyorduk*." BE82

mendilli *sf.* Mendili olan. "*Boynu mendilli haydutlar birahanede, yüksek bacaklı iskemleler üzerinde, içki içmektedirler*." KP41

menekşe (Ar.) *a.* Menekşe bitkisinin mor renkli, güzel kokulu çiçeği. "*Kocasının elinden menekşe demetini alıyor*." EB105

Menemen* *öz. a.* Menemen Olayı ya da Kubilay Olayı; 23 Aralık 1930 günü, İzmir'in Menemen ilçesinde, askerliğini yedek subay olarak yapmakta olan Öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay'ın ve yardımına koşan bekçiler Hasan ve Şevki'nin şeriat isteyen bir grup tarafından öldürülmesi olayı. "*31 Mart'tan bu yana, Menemen ve daha başka ayaklanmalardan tecrübeli iktidar, halkın durup dururken, kendiliğinden ayaklanmasından değil, heyecanlarının körüklenerek kışkırtılmasından çekiniyordu*." ÜÇK576

menenjit (Fr.) *a.* Ateş, şiddetli baş ağrısı, kusma, sayıklama vb. belirtilerle ortaya çıkan, beyin zarlarının iltihaplanmasıyla oluşan bir hastalık. "*Türkmen kızından olan oğlan menenjitten, gözleri döne döne, inleye inleye, daha tanyeri ağarmadan bir sabah öldü gitti*." EKM103

menent (Far.) *a.* Benzer, eş. "*Senin dayının misli menendi var mı*?" VV99

menfaat (Ar.) *a.* Dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç; çıkar. "*Menfaatlerimizi baltalayan her şey belki*." SAR140

menfi (Ar.) *sf.* Her şeyi olumsuz ve kötü yanlarıyla ele alan. "*Öyle menfi bir insanla ahbaplık edilir miydi*?" DE150

mengene (Rum.) *a.* Onarma, işleme, düzeltme vb. işlemlerin uygulanacağı nesneyi sıkıştırıp istenildiği gibi tutturmaya yarayan bir tür alet. "*Büyük mengenenin ordaki dört köşe deliğin önüne kucak kucak pamuk taşıyor, bu işi oyun oynar gibi yapıyorlardı*." BTÜ65 **mengene gibi**

1. çok kuvvetli, güçlü kuvvetli. "*Adamın kolları mengene gibiydi.*" BTÜ293 2. kuvvetli biçimde. "*Genç adam masanın kenarına mengene gibi yapışmıştı*." DE157

meni (Ar.) *a.* Erkeklerin cinsel organından salgılanan madde, er suyu, bel (III), atmık, dikel, sperm, sperma. "*Bir damla meniden insanı halk eden zat-ı Kibriya*." VV87

menkıbe (Ar.) *a*. Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye. "*Beş vakit namazını kaçırmaz, din ulularına dair menkıbeler dinlemeye bayılırdı*." EK3

menkuha* (Ar.) *a.* Nikâhlı kadın, eş, zevce. "*Şer'an da hükümet nikâhıyla da menkuhamdır*." HÇ291

menkuhe* (Ar.) *a*. Mankuha. "*Menkuhe, yani nikâhlısı demek*." VV290

menkul (Ar.) *a*. Para, çek, senet, tahvil vb. değerli kâğıt; taşınır. "*Kurtulamamalı, Muzaffer'in menkul ve gayrimenkullerinde hak ileri sürememeliydi*." KAÇ52

menkule* (Ar.) *a*. Menkul. "*Öyle ya, sahipsiz toprakların da bulunduğu Muzaffer'in bütün menkule ve gayrimenkulesinin varisi şimdi karısı, Hanım'dı*." KAÇ82

mensup (Ar.) *sf*. Bir yerle veya bir kimseyle bağlantısı olan, ilişkili, -den olan, -e bağlı (kimse). "*Konya'nın eski ailelerinden birine mensup Rıfat Efendi için bu gece bir çeşit müsabaka vardı*." OK13 **mensup ol-** bir şey veya kimseyle bağıntısı olmak. "*Çünkü mensup olduğun aile…*" AY167

menşe (Ar.) *a*. Bir şeyin çıktığı, dayandığı temel, biçim, neden veya yer; köken. "*Sana Yunan felsefesinin menşeinden, Empedokles'ten, Pluton'dan, Aristoteles'ten ya da nominalist peripatetismden bahsebilirim*." VV269

mentalite (Fr.) *a*. Bir toplum veya topluluktaki bireylerde görüş, alışkanlık ve inançların etkisiyle beliren düşünme yolu, düşünüş biçimi; anlayış. "*Yeni partinin tüzüğü, Amerikan mentalitesine çok daha sempatik görünüyormuş*." HÇ73

menteşe (Far.) *a*. Kapı, pencere, mobilya kapakları vb. açılır kapanır şeylerde kullanılan, bir mille birbirine tutturulmuş, biri sabit, öbürü hareketli iki parçadan oluşmuş metal parça, reze. "*Menteşeleri çürümüş eski sandığın içinden bujilerle akümülatörü aldı, dışarı çıktı*." SUÇ31

Menteşeli* *öz. a*. Kaynak kişisi Silleli İbrahim Berberoğlu olan, Muzaffer Sarıözen tarafından derlenen Konya yöresine ait bir türkü. "*Menteşeli Menteşeli, deli oldum aşka düşeli*." OK75

Menuhin* *öz. a*. Yehudi Menuhin, Amerikalı keman virtüözü (1916-1999). "*Öyle müteahhitler tanırım ki, Şopen'i, List'i, ne bileyim Menuhin'i dinlerken, şiir okurken, bir sefalet tablosunu seyrederken dünyanın en hassas insanı oluverirler*." KP100

meppil* *a*. Bir mobilya türü. "*İngiliz maun meppil salon takımı, Lul Kenz Paris malı altın yaldızlı salon takımı…*" SM196

meraba* *ünl*. Merhaba. "*Başefendi meraba*!" EVO111

merabayn* *ünl*. Merhaba. "*Selamını ortaya atar: Merabayn*!" ARK10

merak (Ar.) *a*. 1. Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek. "*Cevriye merakla sordu.*" SUÇ63 2. Düşkünlük, heves. "*Bu da benim merakım, daha doğrusu zevkim*." SBK198 3. Bir şeyi edinme, yapma, bir şeyle uğraşma isteği. "*Hele burun köklerine akmışa benzeyen şaşı gözleriyle, onu büsbütün acayipleştiren külot pantolon giyip ata binme merakı*!" MM87 **merak et-** 1. anlamak veya öğrenmek istemek. "*Benimki acaba ileri mi diye merak ettim de*." KK170 2. kaygılanmak. "*Sesi titreyen kadın, 'Merak ettim kızım.' dedi*." OK58 **meraka düş-** meraklanmak. "*Kadın korkmadıysa da dehşetli bir meraka düşmüştü*." KY88 **merak etme!** "kaygılanma, tasalanma" anlamında kullanılan bir söz. "*Sen hiç merak etme*." OK47 **merak ol-** anlamak veya öğrenmek isteği olmak. "*Demek geceyi nerede geçirdiğime pek merak olmuşlar*?" MM160 **merak sar- (veya duy-)** bir şeyi edinme, yapma veya onunla uğraşma isteğine kapılmak, bir şeye eğilim duymak. "*Fabrikatör film işlerine merak sarmış, benden bu işin kaç lirayla, nasıl olacağı üzerine bilgi aldı*." YD132 **merakını çek-** ilgisini çekmek. "*Dikkatini, hatta merakını çekmek için, seni kızdırıp ardımdan koşturmak için öyle davrandım*." SBK252 **merakta bırak-** kaygı içinde bırakmak. "*İnsanı merakta bırakıyorsunuz ama*." ÇK80 **meraktan çatla- (veya çıldır-)** bir şeyi öğrenmek isteğini aşırı ölçüde duymak. "*Serseri milyoner meraktan çatlayacaktı*." SM230 **meraktan çatlat-** çokça merak ettirmek. "*Meraktan çatlattın beni*." DE36

meraklan- 1. Kaygılanmak, üzülmek, tasalanmak. "*Usta meraklandı*." BTÜ237 2. Bir şeyin sebebini anlamak için çaba harcamak. "*O heyecanlandıkça, ... geçmekte olanlar da meraklanır, gelir kalabalığı artırırlardı*." BE36

meraklandır- Meraklanmasına yol açmak, kaygılandırmak, tasalandırmak. "*Annesiyle babasına dair geceleri boyuna gördüklerini anlatmıştı, meraklandırmıştı Filiz'i*" BFV22

meraklanıl-* Meraklanma işine konu olmak. "*Gerçekten meraklanılacak kadar vardır*." ÜÇK375

meraklanma *a.* Meraklanmak işi. "*Sustu, ağanın meraklanmasını bekledi*." KT64

meraklı *sf.* 1. Her şeyi anlamak ve bilmek isteyen; araştırıcı, mütecessis. "*Yoldan gelip geçenlerin meraklı bakışları önünde, çıldırıyorduk*." BE82 2. Bir şeye çok düşkün olan, sürekli onunla uğraşan. "*Başka neye meraklısın*?" ÇK90 3. Kendisini ilgilendirmeyen bir konuda bilgi sahibi olmaya çalışan (kimse). "*Çarşaflı kadınlar, meraklı kızlar belirdi*." EK211 **… meraklısı (ol-)** bir şeye karşı aşırı ilgili (olmak). "*Bir zamanların çılgın, hoppa, alkış meraklısı kantocu Leyla'sı yerini daha ağır, göbek atmayan Leyla'ya bırakmıştı*." SBK20

meram (Ar.) *a.* Yerine getirilmesi başkasından istenilen şey; istek. "*Zeynel'in meramını anlıyor musun*?" BTÜ283 **meram anlat-** isteğini, derdini anlatmak. "*Hani aklına bir şey gelmesin ya, kardaşlarına bir meram anlat*." GK271 **meram et-** üstüne düşmek, yapmak istemek. "*İstese, meram etse kırabilir*." ÇK73 **meram müram*** meram falan. "*Meramı müramı yok*." BTÜ222 **meramın elinden bir şey kurtulmaz** `bir şey yapmaya azmeden ve ona dört elle sarılan kişi, kesinlikle başarıya ulaşır` anlamında kullanılan bir söz. "*Nasıl bakacağını henüz bilmiyordu ama meramın elinden ne kurtulurdu*?" HÇ235

Meram *öz. a.* Konya iline bağlı ilçelerden biri. "*Ta Meramlara, oturak âlemlerine kız başınla nasıl yollarım seni*?" OK8

Meram Bağları* *öz. a.* Konya'nın batısındaki Loras ve Takkeli dağlarının eteklerinden demiryoluna kadar uzanan geniş bir arazide yer alan yeşil alan. "*Meram Bağları'nda sine sine ilerliyorlardı*." OK86

Meram Çayı* *öz. a.* Altınapa Barajından Konya'ya akan ve Konya'nın Meram ilçesi içinden geçen çay. "*Rıfat Efendilerin bağı, kalın yüksek duvarlarla çevrili komşu bağların ortasında, içinden Meram Çayı'nın nazlı nazlı akıp geçtiği, elma, ceviz gibi çeşitli meyve ağaçlarıyla dolu, geniş, kocaman bir bağdı*." OK11

merasim (Ar.) *a.* Bir toplulukta, üyelerin belli bir olayı, kişiyi veya değeri ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve öneminin güçlendirilmesi amaçlarıyla düzenlenen hareket dizisi; tören. "*Merasim kıtası geçiyordu*." MM169 **merasim mürasim*** merasim falan. "*Neme gerek benim merasim mürasim*." MUR278

merasimci* *a.* Kurallara bağlı olan; kaideci. "*Fen Müdürü koltuğuna verince belliyor ki, fabrikada kendinden merasimci yok*." MUR285

merasimsiz *sf.* Merasimle yapılmayan, törensiz. "*O enayi, merasimsiz unutamaz*." AY140

mercan (Ar.) *a.* 1. Tropik ve ılık denizlerde yaşayan, geniş resifler oluşturan, mercanlar sınıfının örneği olan, kırmızı kalker iskeletli hayvan; mercan balığı. "*Deniz ekmek değil, kilosu yedi sekizlik, sırasına göre on, on beşlik mercanlar, pisiler, uskumrular bile verir karşılığında hiçbir şey istemeden*!" BFV11 2. Bu hayvanın iskeletinden elde edilen ve süs eşyaları yapımında kullanılan madde. "*Ağızlarını açtılar mı inci mercan dökülüyor*." EK80

Mercan* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*İki binini Mercan'daki küçücük dükkâna hava parası olarak verirler*." DK259

Mercedes* *öz. a.* Alman otomotiv markası. "*Garajlarında çeşitli Mercedes'ler, Buik'ler, hatta hatta Kadillak'lar…*" YYB210

merci (Ar.) *a.* Başvurulacak yer veya makam. "*Sizin başvuracağınız ilk merci işletme şefliği, orada olmazsa, işletme şefiyle birlikte bana gelip başvurmak*." KT151

mercimek (Far.) *a.* Baklagillerden, beyaz çiçekli bir tarım bitkisinin, besin değeri yüksek, ufak, kırmızı, sarı veya yeşil, yuvarlak ve yassıca tohumu; yasmık. "*... on iki buçukluk pirinç, mercimek, tuz tartıp lamba camı, öküzbaşı çivit boya, somun yahut sigara vermek için didinip duruyorlardı*." CEM49 **mercimeği fırına ver-** kadınla erkek gizlice aşk ilişkisi kurmak. "*Vallahi üstüne fazla düşerlerse mahalledeki Filiz'le mercimeği fırına verir, yallah kaçardı kıza*!" TD61 **mercimek kadar** çok küçük ve yuvarlak. "*Mercimek kadar yutsan*

yeter!" OK55

mercimek çorbası *a*. Ana malzemesi kırmızı, yeşil veya sarı mercimekten oluşan, soğan, un, tereyağı, et suyu, tuz, kırmızı veya karabiber ile hazırlanan çorba. "*Bir kap aldı, mercimek çorbası doldurdu*." ÖE14

mercimekli* *sf*. İçinde mercimek bulunan. "*Mercimekli pilav*." DE8

merdiven (Far.) *a.* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi, badal, basak. "*Zeyrek'in arka mahallelerinden birinde, saçakları dantela gibi işli kocaman bir ahşap evin merdivenlerini genç ayaklarıyla kurşun gibi iner çıkar…*" ÖE14 **merdiven daya-** ileri bir yaşa yaklaşmak. "*Yetmişine merdiven dayamış hâliyle artlarına düşüp yazı yabanda sıtmalara tutuluşu hava mıydı*?" EVO271

merdiven boşluğu *a*. Çok katlı evlerde bulunan merdivenlerin çevresindeki boşluk. "*Jandarmaların arasında merdiven boşluğuna daldı, kayboldu*." YYB38

merdivenli *sf*. Merdiveni olan. "*Karanlık merdivenli yapının ne de olsa aydınlık sofasına çıkınca durdular*." EKM117

meret (Ar.) 1. *a*. Sıkıntı veren, hoşlanılmayan şeyler veya kimseler için kullanılan sövgü sözü. "*Bu meretin böylesine kudurduğunu bilmem*." EK2 2. *sf*. Kendinde uğursuzluk bulunan; uğursuz. "*Başladı ulumağa aya karşı meret hayvan*." ÇK87

mergup (Ar.) *sf.* Sevilip aranan, istenilen, beğenilen, rağbet edilen. "*Böyle kullar huzur-u Rabbilâlemin'de mergup ve muazzezdirler*." VV82

merhaba (Ar.) *a*. Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma; selam. "*Merhaba Necati, gel bakalım*!" EKM151 **merhabası ol-** esenleşecek kadar tanışıklığı, yakınlığı olmak. "*Merhabamız var mı seninle*?" AY169 **merhabayı kes-** biriyle ilgisini kesmek. "*Merhabayı kessen fena olmaz ama gene de sen bilirsin*." DE192

merhabalaş- Karşılıklı selam verip hâl hatır sormak. "*Demek bundan sonra sık sık merhabalaşacağız*." EB173

merhabayın* *ünl*. Merhaba. "*Merhabayın arkadaşlar*." ÜÇK411

merhamet (Ar.) *a.* Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma. "*Belki de Cenab-ı Allah yüreğine merhamet vermişti*." EK154 **merhamet duy-** acıma veya şefkat duygusu uyanmak veya kabarmak. "*Jale, çocuğa karşı birden bir merhamet duydu*." EK197

merhametli *sf*. Acıması olan, merhamet eden. "*Eli açık, gönlü gani, yüreği merhametliydi*." YYB128

merhametsiz *sf*. Acıması olmayan; katı yürekli, katı kalpli, taş yürekli, taş kalpli, kalpsiz. "*Hafifçe, merhametsizler, dedi ve oğlunun kundağını hırsla aldı*." EKM87

merhem (Ar.) *a.* 1. Deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etken madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı ilaç. "*Daha birkaç gün bakılıp temizlenmez, merhem sürülmezse kötüye gidebilir, belki de kurtlanırdı*." KAÇ22 2. Herhangi bir soruna çare olan. "*Devasız yaraya merhem neylesin*?" GK32 **merhem ol-** bir derde çare olmak. "*Yaralı kalbime ancak sen merhem olabilirsin*!" TD111

merhum (Ar.) *a.* Ölmüş Müslüman erkek, rahmetli, rahmetlik. "*Efendim Yahya Kemal merhum, sağ olsun, büyük şairdi*." YYB190

meridyen (Fr.) *a*. Yeryüzündeki herhangi bir noktanın meridyen çemberiyle başlangıç olarak alınan Greenwich gözlemevinin meridyen çemberi arasındaki açı değeri, tul, tul derecesi, boylam. "*Paralel ve meridyen durumunu filan çizecek*." KP30

Merih *öz. a*. Güneş'e uzaklığı, yerin Güneş'e uzaklığından daha çok olan dış gezegenlerin ilki; Mars. "*Bu dünyaya Merih'ten filan yeni mi geldiniz*?" KP101

Merinos* *öz. a*. Bursa'nın Osmangazi ilçesinde bulunan bir semt. "*Oturduğu semt. Merinos'a giden cadde*." YYB123

merkez (Ar.) *a.* 1. Bir bölgenin veya kuruluşun yönetim yeri. "*Bu kömürlerin konulduğu yer, mahalle futbol kulübümüzün merkeziydi*." BE78 2. Belirli bir yerin ortası; özek. "*Evvela bucak merkezine getirildi*." EKM106 3. Biçim, tarz. "*Bize yapılan ihbar, bulundurduğunuz merkezinde*?" MM281

Merkez Bankası* *öz. a.* Bir ülkenin para politikasından sorumlu kurum. "*Yazıhanesini kurmuş, daktilolar şakır şakır çalışıyor, mektuplar yazılıp uçak postalarıyla gidiyor, dünyanın çeşitli ülkelerinin çeşitli*

bankalarından Merkez Bankası'na havaleler geliyordu.” YYB210

Merkez Efendi* *öz. a.* İstanbul’un Zeytinburnu ilçesinde bulunan bir türbe. “*Kocalarının ardında kalan, kocalarının aziz ruhuna Eyüp'te, Merkez Efendi'de hatimler indirtip fatihalar salan kırış kırış haminneler…*” DHV259

merkezce *zf.* Merkeze göre, merkez bakımından. “*Gerçi konuşmaları pek öyle ahım şahım, ilmi değeri olan şeyler değilse de halkı alabildiğine sarıyor, bundan dolayı da genel merkezce tutuluyordu*.” ÜÇK599

merkezi arz* (Ar.) *a.* Dünyanın merkezi, iç tarafı. “*Namık Kemal, merkezi arzı patlatır çıkarım, demiş*.” SAR141

mermer (Ar.) 1. *a.* Bileşiminde %75'ten çok kalsiyum karbonat bulunan, genellikle beyaz, renkli ve damarlısı da olan, cilalanabilen, billurlaşmış kireç taşı. “*Nerdense bulduğu el kadar bir mermer parçasıyla seksek oynamaya başladı, beni unuttu*.” ARK205 2. *sf.* Bu taştan yapılmış. “*Çırçır ustası mermer levhada şalteri itti*.” BTÜ65 **mermer gibi** beyaz, parlak, sert, sağlam ve pürüzsüz. “*Genç, güzel kadın, dalların arasında yanan fenerlerin sarı ışığında mermer gibi bacakları, harika vücuduyla dönerken ulvileşiyordu âdeta*.” OK89

mermi (Ar.) *a.* Ateşli silahlarla atılan patlayıcı ve delici madde. “*Bir ellilik avansı alınca evden nasıl çıkıyorum, yani topun ağzından fırlamış mermi gibi*!” GR220

Mernüş* *öz. a.* Ashab-ı Kehf olarak bilinen, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur’an-ı Kerim’de haber verilen yedi arkadaştan biri. “*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*” EKM115

merro* *a.* İki çıkar yoldan biri anlamına gelen ‘ya herro ya merro’ deyiminde geçer. “*Ya herro ya merro diye Serap Yenge’ye sarılsa mıydı acaba*?” HÇ305

merserize (Fr.) *sf.* Merserize ipliğinden yapılan. “*Evde dokunmuş, merserize çoraplardı ki, vitrindekilerden çok ucuzdu*.” EKM141

mersi (Fr.) *ünl.* Teşekkür ederim anlamında kullanılır. “*Nurettin Şadan Beyse, mersi dedikten sonra ihtiyar başçavuşa döndü*.” GR15

mersin (Rum.) *a.* Mersingillerden, Güney ve Batı Anadolu dağlarında yetişen, yaprakları yaz kış yeşil kalan, gıda ve parfüm sanayisinde ham madde olarak kullanılan, meyvesi murt adıyla bilinen, esansı çıkarılan, beyaz çiçekli, güzel kokulu bir ağaç, mersin ağacı, sazak. “*Alıp başını gitmeliydi boy atmış ağaçların geniş yapraklarıyla Güney'de murt denilen mersinlerin kalabalık yeşiline karışıp*.” BFV140

Mersin *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. “*Mersin'deki tiyatro, meyhane, gazinolar mı*? EVO13

mert (Far.) *sf.* 1. Gözü pek, düşüncelerini açıkça söylemekten çekinmeyen (kimse); yiğit. “*Dağ adamları erkek olur, mert olur*.” KAÇ150 2. Sözünün eri, güvenilir (kimse); erkek. “*Babam mert insanları sever, kabadayı adamdır*.” AY210

mertçe *zf.* Yiğide, erkeğe yakışır bir biçimde, yiğitçe, merdane. “*Saklamamış, mertçe itiraf etmişti*.” İDG42

mertebe (Ar.) *a.* Kendi içinde derecelendirilmiş bir bütünün basamaklarından her biri; aşama. “*Yıllarca dirsek çürüterek ulaşmıştı bu mertebeye*.” SM249

mertek *a.* Yapıda kullanılan dört köşe veya yuvarlak, kalınca ağaç; düver. “*Birden küçük oğlunun elindeki uçları sivri, uzun mertekleri fark ederek sordu*.” EVO151

mertlik *a.* Mert olma durumu, mertçe davranış; yiğitlik. “*Kavrasınlar nedir vazife, mertlik, civanmertlik, olsunlar bu yolda mütenebbih*.” MUR178

merveilleux* (Fr.) *sf.* Müthiş. “*Sonsuz bir amur içinde, her şey merveilleux olmalı*.” HÇ229

merveyyö* *sf.* Merveilleux. “*Merveyyö cici*!” HÇ222

mes (Der.) *a.* Üzerine mesh edilebilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir ayakkabı türü, mest. “*Elinde tespih, başında dilimli, ince ince sırınmış kara takke, odasının kaba tüylü halısı üzerinde yumuşacık mesleriyle gidip geliyordu*.” KT359

mesabesinde *zf.* Yerinde, değerinde. “*Düşünün, kün dedi mi kün, feyekün dedi mi feyekün, her sözü kanun mesabesindeki koskoca bir zıllullah fi-l-âlem kahve içirememiş*.” ÜÇK381

mesafe (Ar.) *a.* 1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık; ara. “*Kalpaklı bir subay yanındakine, düşmanın bir saatlik mesafeye kadar yaklaştığını söyleyerek geçti*.” BE7 2. İlişkilerde çok içten olmama durumu; resmiyet. “...

dostluklara paydos demeli, aradaki mesafeyi gerektiğince açmalıydı.” ÜÇK445 **mesafe koy-** ilişkilerde samimi olmamak. “*Az önce kendisiyle alabildiğine candan konuşan genç adam değil miydi bu ki, böylesine sizli bizli oluvermiş, araya mesafe koymuştu*?” SBK198

mesai (Ar.) *a*. Çalışma, emek. “*Kız bugün de beş buçuk ya da altıda gelirse soracaktı sebebini, istemiyordu mesai filan*.” EB211 **mesai yap-** bir iş yerinde, yasal günlük iş süresi dışında ek bir ücretle fazla çalışmak. “*Sorunca da ‘Mesai yaptım.’ diyordu*.” EB210

mesai saati *a*. Çalışma saatleri, iş zamanı. “*Bize mesai saati diye bir şey yoktur.*” KK264

mesaj (Fr.) *a*. Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi; ileti. “*Polis hâlâ işi tatlılıkla, tereyağından kıl çeker gibi çözümlemek istediğinden, boyuna mesaj üstüne mesaj gönderiyorlardı*.” KY216

mesane (Ar.) *a.* Vücuttan dışarıya atılacak olan idrarın toplandığı bölüm; sidik kavuğu, sidik torbası, idrar kesesi, kavuk, idrar torbası. “*Midenin büyüyüp sarkmasına, mesaneden taş çıkarmaya ... yarayan çeşit çeşit tertipler sıralanmıştı*.” SUÇ46

mescidimsi* *sf.* Mescidi andıran, mescide benzeyen. “*Böylece birkaç sokak sapıp harap evlerle mescidimsi binaları geçtikten sonra ... harap bir evden içeri girdiklerini gördü*.” EK209

mescit (Ar.) *a.* Genellikle minaresiz, küçük cami. “*... caddenin sağındaki mescit, mescidin minaresinde nezleli sesiyle ikindi ezanını okumaya çalışan babası, kırmızı kiremitleri yosun tutmuş damıyla evleri…*” DHV270

mesel (Ar.) *a*. Eğitici hikâye veya masal. “*Kutsal kitaplardan meseller getirip bu çiftlik yüzünden, bu çiftliğin ihtişamlı zinası yüzünden köyle birlikte köylünün de helak olacağına köylüyü inandırdılar*.” KAÇ83

mesela (Ar.) *bağ.* Bir düşünceyi açıklamak için örnek gösterileceğinde o örneğe giriş olarak söylenen bir söz; söz gelişi. “*Ne kadar mesela*?” KAÇ125

mesele (Ar.) *a*. 1. Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum; sorun. “*Peki, daireye gel derse atlar giderim, mesele de hallolur*!” GR48 2. Güç iş. “*Bu da her türlü karanlık işleri şaşılacak bir ustalıkla başarıveren Osman için mesele değildi*.” KY137 **mesele çıkar-** üzüntü verecek veya içinden güç çıkılır bir durum yaratmak. “*Mesele çıkarmaya lüzum yok*!” GR140 **mesele yap-** önemsiz bir şeyi önemli bir sorun durumuna getirmek. “*O da bunu mesele yapar, oğluna çatarsa*?” EK94 **mesele yok!** "herhangi bir sıkıntı, güçlük yok!" anlamında kullanılan bir söz. “*Fırtına esti, şimşekler çaktı, sonra bir yağmur... Mesele yok*.” CEM121 **meseleyi aç-** bir işi, bir sorunu çözmek için başkasına bahsetmek. “*İstiyordu ki, karısı meseleyi açsın, patronu o yokken eve niçin geldi, söylesin*!” GAV197

Meserret Kahvesi* *öz. a*. İstanbul’un Sirkeci semtinde bulunan, şair ve yazarların uğrak yeri olan eski bir kahve. “*Meserret Kahvesi’ne sabah sabah toplanılır*.” MM117

Meserret Kıraathanesi bk. Meserret Kahvesi. “*Meserret Kıraathanesi'nde pineklemektedirler*.” ÜÇK419

mesire (Ar.) *a*. Gezilecek, piknik yapılacak yer. “*O zamanlar tiyatro, sinema yoksa da mesireler, seyrangâhlar var*.” YD28

mesken (Ar.) *a*. İnsanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer; konut, ikametgâh. “*Hane yakmak, meskeni ateşe vermek ne demekti be*?” KT376

mesken dokunulmazlığı *a.* Belli hukuki şartların dışında, kişilere ait konutlara girilememesi, arama yapılamaması ve eşyaya el konulamaması hakkı. “*Nedir mesken dokunulmazlığı biliyor musun*?” MUR318

meslek (Ar.) *a.* Belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş. “*Bu mesleğe yatkın olmadığı her hâlinden belliydi*.” KP76 **meslek edin-** bir şeyi yapmayı alışkanlık hâline getirmek. “*... kız bolluğundan faydalanmayı meslek edinmiş zamparalar...*” SBK14

mesleki (Ar.) *sf*. Mesleğe ilişkin, meslekle ilgili olan; mesleksel. “*Mesleki bilgi yeterli değil*.” GR189

meslektaş *a.* Aynı meslekten olanlardan her biri. “*Arkadaş, arkadaştan da ileri meslektaştılar*.” EVO300

Mesliye* *öz. a*. Jean Meslier; Fransız rahip ve filozof (1664-1729). “*Ali Şahin'in Marksist fikirlerine yabancı değil, hatta hatta Papaz Mesliye'nin Aklıselim’ini okumuş, dine, Allah'a*

filan inanmaz biriydi ama köylünün önünde boş bulunacak değildi.” KT313

mesrur (Ar.) *sf.* Sevinci olan ve sevinç veren; sevinçli. “*Beni memnun, mesut, mesrur eylediğini söyle Ramazan*.” VV289

mest (I) (Far.) *sf.* Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan (kimse); sarhoş. “*Herif mest*.” DK258 **mest et-** kendinden geçirmek. “*Koskoca herifi mest edip kodese bile girmişti*!” ÖE17 **mest ol-** kendinden geçmek, çok mutlu olmak. “*Mest oldu gönül gözlerini gördüğüm akşam*.” İDG32

mest (II) (Ar.) *a.* Üzerine mesh edilebilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir ayakkabı türü. “*Nedim Ağa o sıra elinde tespih, başında takke, ayaklarında yumuşacık mestler, odada düşünceli düşünceli dolaşıyor; Topal Nuri ile Şehnaz üzerine konuşuyordu*.” KT369

Mestan Hamamı* *öz. a.* Adana’nın Seyhan ilçesinde bulunan bir hamam. “*Akşam olunca da Mestan Hamamı'nda güzelce yıkanıp tertemiz düşüyorlardı gazinoya, saza, tiyatroya*.” EVO13

mestlik *a.* Mest olma durumu; sarhoşluk. “*Göğüsler yumruklanır, ahlar oflar çekilir, kanlı sarhoş gözler mestlikle yumulurdu*.” GR182

mesul (Ar.) *sf.* Üstüne aldığı veya yaptığı işlerden dolayı hesap vermek zorunda olan, sorumluluk taşıyan (kimse); sorumlu. “*Bir kızın her hâlinden anası mesuldür*.” EVO259 **mesul ol-** sorumlu olmak. “*Ölüverirsem mesul olursun*.” ARK64

mesuliyet (Ar.) *a.* Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorumluluk. “*Emin olun, bütün mesuliyet bana ait*.” KY178

mesuliyetli *sf.* Sorumluluk gerektiren. “*Çoook mesuliyetli hem da*!” MUR172

mesut (Ar.) *sf.* Yaşadıklarından veya karşılaştıklarından dolayı hoşnutluk içinde bulunan; mutlu. “*Ne olursa olsun, mesut değildi*.” EK60 **mesut et-** mutluluk vermek, mutlu kılmak. “*Benim Apo kadar mesut edemez*!” TD117 **mesut ol-** mutlu olmak, onmak. “*O zaman seninle mesut oluruz.*” TD10

meşale (Ar.) *a.* Ucunda alev çıkarabilen yanıcı bir madde bulunan, aydınlatmaya yarayan değnek; çırakma, çırakman, yanarca. “*Köye girdiği zaman köylüler, ellerinde fenerler, meşalelerle uzaklaşıyorlardı*.” HÇ206

meşe (Far.) *a.* Kayıngillerden, yaz kış yapraklarını dökmeyen türleri de bulunan, kerestesi dayanıklı bir orman ağacı. “*Kuvvetli projektörler, yıldızların ışıldadığı aysız göğü yalayıp tam arkaya döndü ve traktör yuvarlanırken projektörler bodur meşeleri aydınlatıp söndü*.” SAR67

meşe odunu *a.* Söz ve davranışlarında incelikten yoksun olan kimse. “*Cahil, eşşek, yarma, meşe odunu...*” KP50

meşelik *a.* Meşe korusu veya ormanı. “*Bir zamanlar eşkıyaların köylüye bu meşelikte pusu kurduklarını söylerlerdi*.” HÇ303

meşgale (Ar.) *a.* Uğraşılan şey; uğraşı. “*İnsanları doğru yola sevk için kendini vakfetmiş bir Allah adamının meşgalesine zanaat denmez*!” HÇ184

meşgul (Ar.) *sf.* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan. “*Kaşlarını çatmış, işiyle meşguldü*.” CEM117 **meşgul et-** 1. vaktini almak. “*İşte Süreyya Tunç'u haftalardan beri meşgul eden tek ciddi mesele*!” İDG8 2. uğraştırmak. “*Balık etinden az daha ince, pek öyle ahım şahım güzel değil, lakin bakışlarındaki çekicilik insanı kendisiyle meşgul etmeye yetecek kertedeydi*.” ÜÇK347 **meşgul ol-** vaktini vermek, uğraşmak, oyalanmak. “*İyi kızarmış, gevrek eti iştahla yerken kadınla meşgul olmuyordu*.” SAR34

meşguliyet (Ar.) *a.* Meşgul olma, uğraşma durumu. “*Zaten içeri alınmadan önce kapının vurulması, beklenmesi, içerden bilhassa işittirecek biçimde yansıyan ‘Gel!’ sesindeki çalım, fazla meşguliyet falan hep numaraydı*.” YD164

meşgullük *a.* Meşgul olma durumu. “*Meşgullüğünüzden beni ehya ettiniz*.” CEM36

meşhur (Ar.) *sf.* Herkesçe bilinen, ün salmış olan; ünlü. “*Meşhur sanatkâr konser vermek için gelecek hafta sanatoryuma geliyormuş*!” İDG117

meşime-i şeb* (Ar. meşime + Far. şeb) *a.* Ana rahmi gibi karanlık. “*Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar*!” YD147

meşin (Far.) 1. *a.* İşlenmiş koyun derisi. “*Geceleri altına işiyor diye anası bir köylü kefeninden kestiği bez parçasını meşine sarıp boynuna muska diye asmıştı*.” EVO17 2. *sf.* Bu deriden yapılan. “*Meşin ceketli genç irisi şoföre kızdı*.” EB25

meşlah (Ar.) *a.* Tek parçalı ve kol yerine yarıkları olan, pelerine benzer bir tür kadın üstlüğü. "*Leyla Hanım, ipek meşlahının eteğini kibarca tutup salına salına yürüyen bir eski İstanbul hanımefendisi edasıyla geldi.*" GR122

meşru (Ar.) *sf.* Yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu, yasalara uygun; yasal. "*Bu onun en meşru hakkıydı*." SAR126

Meşrutiyet *öz. a.* Osmanlı Devleti'nde 1876 yılındaki Anayasa ile başlayan ve 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar süren, I. ve II. Meşrutiyet dönemi adlarıyla anılan süre. "*Meşrutiyetten beri dinleriz*." BK297

meşum (Ar.) *sf.* Kendinde uğursuzluk bulunan; uğursuz. "*Ben yuva yıkıcı, meşum kadın değilim*." KT169

meta (Ar.) *a.* Mal, ticaret malı. "*Acındı, çünkü sevdiği bir alım satım, bir ticaret metasıydı*." VV135

metabolizma (Fr.) *a.* Canlı organizmada veya canlı hücrelerde hareketi, enerjiyi sağlamak için oluşan, biyolojik ve kimyasal değişimlerin bütünü, özümlemenin ve yadımlamanın toplamı. "*Doktorun dediği gibi metabolizması mı bozulmuştu birden*?" EB238

metafiziksel* *sf.* Metafizikle ilgili, metafiziğe dayanan. "*Belki de metafiziksel ya da daha materyalist bir görüş, psişik bir hâl, siroza değilse bile kansere sebep gösterilebilir*!" KK27

metazori (Rum.) *zf.* Zor kullanarak; cebren, zorla. "*Adam adam gelse belki ama zorla öpmek isteyip de işi metazoriye dökünce bir itmişti, haydi hendeğe*." ÇK133

metelik (Fr.) *a.* 1. Çeyrek kuruş, on para değerinde demir para. "*Lakin el adamı ... iki buçuk değil, meteliği kurban ederdi*." GK89 2. Çok az para. "*Bende de bunda da metelik yok*." AY118 **meteliğe kurşun at-** parası kalmamak, hiç parası olmamak. "*Böyle meteliğe kurşun attığı zamanlar dinden imandan çıktığı çok olurdu*." SAR118 **metelik etmez** "çok değersiz" anlamında kullanılan bir söz. "*Basamak olarak kullandığı, koca yerine koyar göründüğü adamın yanında hiçbir metelik etmezdi ama köprüyü geçinceye kadar...*" GK70 **metelik verme-** değer ve önem vermemek, umursamamak, aldırış etmemek. "*Metelik vermez mi*?" BFV120

metelikçi* *sf.* Elindeki parayı harcamaya kıyamayan, cimri. "*Metelikçi, günahçı sevapçının biriydi*." BTÜ327

meteliksiz 1. *sf.* Parasız, yoksul olan (kimse); züğürt. "*Böyle meteliksiz adamın peşine ne diye düşüyorsun*?" DE174 2. *zf.* Parası olmadan. "*Meteliksiz gezilir mi*?" CEM149

meteliksizlik *a.* Parasızlık, parasız kalma durumu; züğürtlük. "*Bu meteliksizlikte başımıza bir de kar çıkarma*!" GR131

meth* (Ar.) *a.* Birini, bir şeyi övmek için söylenen söz veya yazılan yazı; övgü. "*Handan, sesinin methini işittiği delikanlıdan bir alafranga tango istedi*." İDG35

methet- (Ar. medḥ + T. et-) Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, sena etmek; övmek. "*Öyle methetmişti ki Muzaffer İstanbul'u*!" HÇ162

methettir-* Methetme işini yaptırmak. "*Bana güzelliğinizi methettirmek istiyorsanız...*" OK25

methü sena (Ar.) *a.* Övme, ululama. "*Hani yüzü diye değil, arkasından da daima methü senalarını etmişimdir*." YYB189

metin (Ar.) *a.* Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü; tekst. "*Gazete parçasındaki metni ... okudu ama hiçbir şey anlamadığı için Hacı Emmi'ye sordu*." GK171

metîn (Ar.) *sf.* Metanetli, dayanıklı. "*Ebe Hanım, metîn görünmeye çalışmasına karşılık, Şehvar kadar değilse bile, gene de gizliden gizliye yanıp tutuşuyor, yatağında zaman zaman gözyaşı döküyordu*." MM251 **metîn ol-** dayanıklı ve sağlam olmak, metanetini yitirmemek. "*Komşu doktor, Kudret Bey'i bir kıyıya çekmiş, 'Metîn olun.' demişti*." MM254

Metin* *öz. a.* Metin Oktay; "Taçsız Kral" lakaplı Türk millî futbolcu ve teknik direktör (1936-1991). "*Hem de kendilerini bir Galatasaraylı Metin, Fenerli bir Can, bir Lefter, Beşiktaşlı Şenol Birol falan sanarak*." BFV24

Metin Erksan* *öz. a.* Türk yönetmen ve senarist (1929-2012). "*Memduh Ün, Atıf Yılmaz, Lütfü Akad, Metin Erksan...*" YD120

metot (Fr.) *a.* Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol; yöntem. "*Hakaret karşılığı ekmek'e kavuşmak hiçbir zaman iltifat etmediğim, edemediğim bir metottu*." YYB61

metre (Fr.) *a.* Yer meridyen çemberinin kırk milyonda biri olarak kabul edilen, 100 cm'lik

temel uzunluk ölçüsü birimi. "*... kuvvetli otların bittiği yalçın kayalardan aşağı, belki de binlerce metre derinliğe kendini kaldırıp atıyordu*." SUÇ262

metrekare *a.* Kenarı 1 metre olan bir karenin alanına eşit yüzey ölçüsü birimi. "*Bir ana, yanmış çocuğunun kurtulması için, derisinin bir metrekaresini yüzdürmüştü.*" KP18

metreküp *a.* Kenarı 1 metre olan bir küpün hacmine eşit hacim ölçüsü birimi. "*... kilo ya da metreküple satma imkânını bulamıyorlar*." ARK235

metrelerce *sf.* Mesafe olarak uzun olan. "*Babamın parmakları arasında kulağım uzadı, uzadı, metrelerce...*" BE57

metrelik *sf.* Uzunluğu herhangi bir metre olan. "*... otomobil yüz elli metrelik yükseklikten nehre uçmuş*." EK315

metres (Fr.) *a.* Evli bir erkekle nikâhsız yaşayan kadın; kapama, kapatma, mantinota, zamazingo, zamkinos. "*Metresiydi Marika*." GAV98 **metres tut-** metresle yaşamak. "*Metres tutsun Aynur'u oğlum*!" DK142

metreslik *a.* Metres olma durumu. "*Metresliğin genelev kadınlığından pek de farklı yanı var mıydı*?" KY185 **metreslik et-** bir erkekle metres olarak yaşamak. "*Şu, tavan arasına yatağını hazırlayan genç kadın ... her önüne gelene metreslik etmiş Gülizar'a da benziyordu*." KAÇ53

Metro Goldvin Mayer* *öz. a.* Metro Goldwyn Mayer; daha çok film ve TV programları üretimi ve dağıtımında faaliyet gösteren bir medya şirketi. "*Metro Goldvin Mayer'den teklif aldım, artist olacağım*." AY181

Metroviçeli* *öz. a.* Kosova'nın Metroviçe şehrinden olan kimse. "*Ta karşıdaki bir arkadaşına, 'Heeey, Metroviçeli!' diye haykırdı, koşarak gitti*." AY135

metruk (Ar.) *sf.* Bırakılmış, terk edilmiş. "*Şimdi de metruk bağ çardağında oluyorlardı*." DE67

mevcudiyet (Ar.) *a.* Var olma durumu; varlık. "*Kirli varlığıyla onların temiz mevcudiyetlerini lekelememeliydi*." EK262

mevcut (Ar.) *sf.* Var olan, bulunan. "*Ne çekilen nutuklar ne mevcut iktidarın tekrar seçilmesi...*" GR146

mevki (Ar.) *a.* 1. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge; yer. "*Gün geldi; alay, memleketin güvenliğini daha iyi sağlayabileceği, daha önemli bir mevkiye kalktı, yerini bir oto bölüğü aldı*." EKM2 2. Bazı ulaşım araçlarında yolculara veya tiyatro, sinema vb. yerlerde seyircilere sağlanan konfora ve bilet ücretlerine göre düzenlenmiş yer. "*Onlar da benimki gibi üçüncü mevki kompartımanda başlarını vagon tahtasına dayayıp ağlayacaklar…*" ARK220 3. Makam. "*Ben bu mevkiye gelinceye kadar az mı zahmet çektim*?" EB3 4. Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi; durum. "*Haysiyet kıracak mevkide olanlar, haysiyet kırmadan önce dikkatli davranmak gerekliliğini öğrenirlerdi*." DE156 **mevkii muameleye koy-*** mahkemeye vermek, dava açmak. "*Herif istese de sırf şu metres dalgası mevkii muameleye koysa en azından üç ay hapis yatabilirdi*." MM105

mevla (Ar.) *a.* Efendi, sahip, malik. "*İnsan sora sora mevlasını da bulur, belasını da*." BTÜ38 **mevlasını bul-** istediğini elde etmek. "*İnsanoğlunun bir kanatsız kuş olduğu, ararken ararken mevlasını da belasını da bulduğu doğruydu*." SAR85

Mevla *öz. a.* Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; Allah. "*Kadir Mevla'm onda yazdığını dokuzda almaz*!" KY123 **Mevla'sına kavuş-** ölmek. "*Yumruğumu bir yiyen kendini yerde buluyor, sonra da kavuşuyor Mevla'sına*!" KK68

Mevlânâ* *öz. a.* Mevlânâ Celâleddin Rûmî; Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, âlim ve şair (1207-1273). "*Hazreti Mevlana ne demiş*." BK299

Mevlânâ Türbesi* *öz. a.* Konya'da, eskiden Mevlâna'nın dergâhı olan yapı kompleksinde bulunan türbe. "*Battal battal yürürken gözüne Mevlana Türbesi ilişti*." OK82

Mevlanakapılı* *öz. a.* İstanbul'un Mevlanakapı Mahallesi'nden olan kimse. "*Kıl payıyla kendini Mevlanakapılı Hüsnü'nün yanına atmıştı*." KK252

mevlit (Ar.) *a.* 1. Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatını anlatan mesnevi. "*... yanık sesli hafızların ramazanlarda çeşitli dualar, mevlitler ile gümbür gümbür gümbürdemiş bir konaktı*." GK35 2. Bu mesnevinin okunduğu dinî tören. "*Anneleri mevlide gittikleri için kapıyı kendisi açmalı, içeriye almalıydı adamı*." EB24

mevlithan (Ar. mevlid + Far -ḫvān) *a.* Mevlit

okuyan kimse. "*Gazelhanlardan müezzin ve mevlithanların en genç, en yakışıklı, en sesi gürleri toplanırlardı dedemin konağında*!" ARK188

mevlüt (Der.) *a.* Mevlit. "*Yeter ki ibadethanelerini onar, radyolarında mevlüdünü, ardından da gümrah sesli duahanlarının kalpleri dalgalandıran seslerini eksik etme*!" GK62

mevsim (Ar.) *a.* 1. Yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümünden her biri, sezon. "*Nasıl olsa mevsim yaz, örtünecek istemez*." AY130 2. Herhangi bir ekimin yapıldığı veya bir ürünün yetiştiği dönem. "*Zeytin mevsimi olduğu için, uzun sopaları, örme kamış sepetleriyle yerliler zeytin çırpmaya gidiyorlardı*." BE29 3. Herhangi bir şeyin etkinlik dönemi; sezon. "*Deniz mevsimi gelir, geçer, bir sefer, bir sefercik gidemezsin*." KK124 4. Zaman, dönem, çağ. "*Tam da çingenepalamudu, roka salata, kırmızı soğanla falan demlenilecek mevsimdi*." YD319

mevsim-i şita* (Ar.) *a.* Kış mevsimi. "*... mevsimi şitanın ekmeli mükemmeli…*" SAR106

mevsimlik *sf.* Mevsime ait. "*Tek atlıda şarap bidonları, mevsimlik sebze, yumurta, bayat ekmek yüklüydü*." ÜÇK314

mevsuk (Ar.) *sf.* Belgeye dayanan, doğru, doğruluğuna güvenilen, sağlam. "*Bir insan sonunu düşünmeden bazı sözler söylemiş olsa, bu sözleri de şuhudun şahadetiyle mevsuk bulunsa*." GR18

mevzi (Ar.) *a.* Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk; yer. "*Tekrar mevziine çekildi ve bombardımana başladı*." EKM99

mevzu (Ar.) *a.* Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum; konu. "*Efendi Mansur'un bilmediği mevzu, içinden çıkamayacağı mesele yoktur*." SAR57

mevzu bahis (Ar.) *a.* Sözü edilen, üzerinde konuşulan; söz konusu. "*Mesele Ramazan meselesi değil benim için. Mevzu bahis olan*." VV354

mevzuat (Ar.) *a.* Bir ülkede yürürlükte olan yasa, tüzük, yönetmelik vb.nin bütünü. "*Mevzuatımız müsait değil*." SAR49

meyan kökü *a.* Fasulyegillerden, 30-60 santimetre yüksekliğinde, tüysü yapraklı, mavimsi, mor çiçekli, tatlı olan toprak altı bölümleri hekimlikte ve serinletici içeceklerin yapımında kullanılan, çok yıllık otsu bir bitki, meyan. "*... aşlamacı denilen meyan kökü şerbetçisi, ayrancı, kerusa denilen fayton sürücüleri…*" MUR389

meyanecilik* *a.* Aracılık, çöpçatanlık. "*Ulan mahallede olsun, çoraphanede olsun, işi gücü meyanecilik be*!" EK213

meydan (Ar.) *a.* 1. Düz, açık ve geniş yer; alan. "*Dışarda ise meydan, ırgatlarla kaynaşmaktaydı*." BTÜ305 2. Bulunulan yer ve çevresi, ortalık. "*Yarın cartayı çektim mi kefensiz mefensiz, it ölüsü gibi meydanda kalacak leşim*." EVO24 3. Yarışma, eğlence veya karşılaşma yeri. "*Ama meydan savaşları yalnız harp meydanlarında mı verilir*?" BFV245 4. Fırsat, imkân veya vakit. "*Otursun da meydan sana kalsın*!" GR152 **meydan bırakma-** fırsat vermemek. "*Şaban, genç adamın cevap vermesine meydan bırakmadı*." DE161 **meydan kalma-** fırsat bulamamak. "*Adamın cevap vermesine meydan kalmamıştı*." GAV182 **meydan oku-** korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavga veya yarışmaya çağırmak. "*Bu, babasına karşı düpedüz bir meydan okuma hâlini almamalıydı*." EVO54 **meydan verme-** kötü bir durumun gerçekleşmesi için imkân veya zaman bırakmamak. "*Hem de vakit geçirmeden, güzel kızın örselenip eskimesine meydan vermeden*!" GAV174 **meydana çık-** 1. ortaya çıkmak, görünmek. "*Sağ omuz donuk bir beyazlıkla bele kadar meydana çıktı*." HÇ355 2. belli olmak. "*Yoksa bu hastalık onda önceleri de vardı. Askerde meydana çıktı*." ÇK66 **meydana çıkar-** açıklığa kavuşturmak, ortaya çıkarmak, belli etmek. "*Tahkikat her şeyi meydana çıkarmayacak mıydı*?" EK379 **meydana gel-** olmak, oluşmak. "*Salondaki gibi gene hemencik gruplar meydana gelmiş, sanat, edebiyat, politika çekişmeleri başlamıştı*." GK128 **meydana getir-** olmasını sağlamak, oluşturmak. "*Toplumdaki genel gelişmenin meydana getirdiği birikip sıçramalar, yeni biçimleri kaçınılmaz kılar*!" YD308 **meydana koy-** yapıp ortaya çıkarmak, göstermek. "*Hislerini olanca çıplaklığıyla meydana koyuveriyor*." SM230 **meydana vur-** belli etmek, ortaya çıkarmak. "*... gardiyanlarla mahkûmların önünde aczini meydana vuracağını düşünüyordu*." EKM158 **meydanı boş bul-** kendisini engelleyecek kimse görmeyerek aşırı davranışlarda bulunmak. "*İzmirli meydanı boş bulunca ardını getirdi sözlerinin*." KK239

meydan savaşı *a.* Bir savaşta, kesin sonuç almak için düşmana karşı bütün güçlerle

yüklenilen ölüm kalım savaşı; meydan muharebesi. "*Ama meydan savaşları yalnız harp meydanlarında mı verilir*?" BFV245

meydancı *a.* Hapishane koğuşlarında ayak işlerini gören kimse. "*Benim ağam o. Beni yanına alacak, meydancı."* YK11

meydancılık *a.* Meydancı olma durumu. "*Hey gidi meydancılık hey*!" YK40

meydanlık *a.* Boş ve geniş yer; açıklık. "*... altı yaşındaki oğlu da az ilerideki meydanlıkta, Büyükkulüp, Yenice, Baframaden, Boğaziçi sigaralarının karton kutu kapaklarıyla oynuyordu*." SAR44

meyhane (Far.) *a.* İçki satılan ve içilen eğlence yeri; harabat. "*Akşam, saat yedide, dün geceki meyhanede buluşur konuşuruz*." DE181

meyhaneci *a.* Meyhane işleten kimse. "*Bir meyhaneci kadın mı boğulmuş neymiş...*" EK381

meyhanecilik *a.* Meyhane işletmek işi. "*Meyhaneciliğin çok hileleri var*." EK319

meyil (Ar.) *a.* 1. Eğiklik, eğim, akıntı. "*Araba ana caddenin geniş bir meyille önünde yükselişini göğüsleyerek mesafeleri yutmaya başladı*." BFV195 2. İlgi, gönül verme. "*Kim bilir, belki de bir başkasına meyil verecekti*." EB144 **meyil ver-** ilgi göstermek, gönül vermek. "*Koskoca zurnacı Cemal'e meyil vermemiş miydi?*" SUÇ249 **meyli ol-** beğenmek, ilgisi olmak, hoşuna gitmek. "*Kızın oğlana karşı meyli olduğunu anlamıyor değildi*." SUÇ249

meylet- (Ar. meyl + T. et-) Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, gönül vermek. "*Fatma, Güzel Fatma sonunda kendisine meyletmişti ha*?" YK82

meymenet (Ar.) *a.* Bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde var olduğuna inanılan iyilik kaynağı; sur, uğur. "*Hiç meymenet var mı*?" BK368

meymenetsiz *a.* Kendinde uğursuzluk bulunan; uğursuz. "*Aç köpek, kara cahil, meymenetsiz*!" CEM47

meymur* *a.* Memur. "*Ben kızlarımı meymurlara, subaylara vereceğim*." DE45

meyusen* (Ar.) *zf.* Ümitsiz bir biçimde, ümidi kesilmiş olarak. "*Oradan meyusen avdet ettim*." YYB110

meyve (Far.) *a.* 1. Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan, genellikle yenebilen organ, yemiş. "*Rakı takımını, meyve tabağını, küçük küçük kesilip pembe bir tabağa doldurulmuş kar gibi francalayı ve kokoreçi koydu*." GAV130 2. Bir tutum veya davranışın ortaya çıkardığı şey, ürün. "*Büyük oğlum, o ilahi aşkımın meyvesi ve anısıdır Zühal*!" İDG47

meyve ağacı *a.* Meyve veren ağaç. "*Dünyanın hiçbir yerinde rastlanmayan ormanlar, meyve ağaçları, haydutlar oradaydı*." SUÇ20

meyve bahçesi *a.* İçinde meyve ağaçları olan bahçe. "*O kadınlar ki, dalları yerlere değen koyu gölgeli meyve bahçelerinde gülüp türkü söylemek...*" CEM97

meyve kabuğu *a.* Meyvenin dış yüzeyini kaplayan kalın tabaka. "*Üzerlerinde yağların donuklaştığı masa örtülerinden, yerlerdeki meyve kabukları hatta sarhoş kusmuklarına kadar her şey müşteriyi öğürtmeye yeter de artardı*." KT80

meyveci *a.* Meyve satan kimse, yemişçi. "*Kahveci Pehlivan, eski külhanbeylerinden meyveci Tahir, bisiklet tamircisi Recep, lokantacı Rıfat...*" EB83

meyvecilik *a.* Meyve alıp satmak işi. "*Yemiş'te bir dükkân uydurup sebze meyveciliğe başlar, senesine de evlenirdi*." EK216

meyvehoş (Far.) *a.* Kuru yemiş satılan yer. "*Meyvehoş, oradan kalkmadıkça denizin temizlenmesine imkân olmadığını kim bilir kaçıncı sefer düşündüyse de üzerinde durmadı*." SUÇ34

meyvesiz *sf.* Meyve vermeyen. "*Meyvesiz ağaç gibi kuruyup kaldım*!" KY37

meyyiten* (Ar.) *zf.* Ölü olarak. "*Hatta Konya'da, Delibaş'ın, meyyiten istisali sırasında ... siyah bir kısrağın üstünde, dimdik geçti*." EKM103

meyzin* *a.* Müezzin. "*Balıkçı İlyas, bakkal, manav, kasap, imam, meyzin...*" SBK124

mezar (Ar.) *a.* Ölünün gömülü olduğu yer; çukur, kara toprak, kara yer, gömüt, kabir, sin, ebedî istirahatgâh, makber, metfen. "*Kızgın çöldeki belirsiz mezarlarında bırakıp gelinmiş kardeşten ileri arkadaşlara dökülen sıcak gözyaşları...*" YYB222

mezar taşı *a.* Gömülen kişiye ait kimlik

bilgileri, dua vb. yazıları kazınmış olarak üzerinde bulunduran ve mezarın baş ucuna dikilen taş, hece taşı. "*Kız kardeşimin küçücük tabutu, ufacık bir mezar, minik bir mezar taşı…*" AY120 **mezar taşı ile övünülmez** `kişi geçmişteki atalarıyla değil ancak kendi değeri ile övünmelidir` anlamında kullanılan bir söz. "*Onlar hâlâ mezar taşıyla övünen insanlar*." EVO93

mezarlık *a*. Mezarların bulunduğu yer, kabristan, gömütlük, sinle, sinlik, tahtalıköy, mezaristan, bamyatarlası. "*Arkada mezarlık, mezarlıkta mezarlık kuşları...*" SÇ95

mezarsız* *sf*. Mezarı olmayan (kimse). "*Eş, dost, ahbap, hısım, akrabadan uzak, kefensiz, hatta mezarsız ölenlerden … utandım*." KK48

mezat (Ar.) *a*. 1. Açık artırma ile satış. "*Mustafa Kemal Paşa Yunan'ı Anadolu'nun bağrında boğarken konak da haraç mezat satıldı*." DHV259 2. Açık artırma ile satış yapılan yer. "*Ona kalsa, gidelim mezat salonuna, iyi kötü bir şeyler uyduralım diyor*." KÜÇ41

mezbaha (Ar.) *a*. Kasaplık hayvanların kesilip yüzüldüğü yer; kasaphane, kesimhane, kanara, kesimevi, salhane. "*Müfettişler hesap ister bir yandan, bilançolar hazır değil henüz, mezbahanın hesapları birikti*." BK351

mezbele (Ar.) *a*. 1. Çöplerin atıldığı veya biriktirildiği yer; çöplük. "*Şu kâinattaki sulhü sükûna bakın, bir de insan denilen mezbele süprüntülerinin mücadelesine*." GR21 2. Aşağılık ve kötü durum. "*Şayet içinde bulunduğu mezbeleden çekip çıkarmasaydım zavallı kim bilir…*" GR189

meze (Far.) *a*. İçki içilirken yenilen yiyecek. "*Neşeden pantolonlarının paçaları zil çalar, şıpınişi içki masasını kurar, mezelerin daniskasını donatıverirlerdi*." TD12 **meze müze*** meze falan. "*Kardaş be, bize sendeki kiloluk rakılardan bi dene meze müze de yap çat sar bir kâğıda*!" VV45

mezeli* *zf*. Mezeyle birlikte olarak. "*Evet, Marmara şarabı, mezeli mezesiz, içiliyor*." KK208

mezelik 1. *sf*. Meze yapılmaya elverişli, meze olarak kullanılan. "*İki çırak, bir masa başına geçmiş, akşama mezelik patates ayıklıyorlardı*." KAÇ111 2. *a*. Meze olarak yenilen şey. "*Reşat Ağabeyine mezelik salata hazırlıyor*!" KY93

mezesiz* *zf*. Meze olmaksızın. "*Evet, Marmara şarabı, mezeli mezesiz, içiliyor*." KK208

mezhebi geniş *sf*. Namus konusunda aşırı hoşgörülü davranan (kimse), geniş mezhepli. "*Ağamın mezhebi geniş, ona göre hava hoş*." EVO235

mezhep (Ar.) *a*. 1. Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri. "*Dedelerinin Türkler, Bulgarlar, Sırplarla yaptıkları bitmez tükenmez milliyet ve din, mezhep savaşları onlara da onların çocuklarına da iyi dersler olacaktı*." GAV166 2. Anlayış, görüş. "*İsmini, politik mezhebini bir çırpıda anlatıverdi*." GK126

meziyet (Ar.) *a*. Bir kişiyi veya nesneyi benzerinden üstün gösteren nitelik. "*Zaten fal bakmasından başka bir meziyeti de yok ya*!" YYB55

Mezopotamya* *öz*. *a*. Doğu Akdeniz, Kuzeydoğu Zagros Dağları ve Güneydoğu Arap Platosu ile sınırları olan, günümüz Irak, İran, Suriye, Kuveyt ve Türkiye sınırları içinde kalan bazı bölgelere karşılık gelen coğrafi bölge. "*Ah, Mezopotamya'yı görmek isterdi*!" KP30

mezun (Ar.) *sf*. Bir okulu bitirerek diploma almış (kimse). "*Bunların arasında elbette çeşitli lise mezunu da vardı*." YYB179 **mezun ol-** okul, kurs vb.ni bitirmek. "*Aynı senede mezun olduk*." SAR50

mı / mi / mu / mü 1. Sonuna getirildiği cümleye veya kelimeye, söyleyiş biçimine ve tonlamaya göre soru, şaşma veya inkâr anlamı veren bir söz. "*Borjiyaları tanır mısınız*?" BK302 2. Soru anlamıyla rica ve emir cümleleri yapar. "*Bana başka bir iş bulamaz mısınız*?" KK181 3. Tekrarlanan kelime arasında kullanılarak kelimenin anlamını pekiştiren bir söz. "*Bonkör mü bonkör*." BK363 4. Belirli geçmiş zamanlı bir cümle ile başka bir cümleyi zaman, şart veya sebep ilişkisi ile birbirine bağlayan bir söz. "*Başladı mı anlatmaya ağzından sanki yağ bal akıyor*." KK20

mıh (Far.) *a*. Büyük çivi. "*Girdi, kapıyı kapadı, paslı iri mıhı yeniden mandal vazifesini görecek hâle getirdikten sonra, ayaklarının uçlarında mutfaktan sofaya geçti*." SBK322

mıhla- 1. Bir şeyi bir yere çivi ile tutturmak; çivilemek. "*Son çivileri de mıhlayıp sediri kaldırdı, yerine koydu*." SUÇ100 2. Birini silahla yaralamak veya öldürmek. "*Bununla mıhlayacağım onu*." VV332

mıhlama *a*. Mıhlamak işi, çivileme. "*Elinde*

pırıl pırıl Browning'iyle Müteahhit Ayşe'nin Bitirim Leman'ı mıhlaması gerekirdi.” TD25

mıhlan- Olduğu yerde kalıp bir yere kıpırdayamaz olmak. “*Peki bu yüzden şimdiye kadar mıhlanıp kalmış, gidememişti ya*!” DK34

mıhtar (Der.) *a*. Muhtar. “*Bizim mıhtar nasıl*?” GR51

mıknatıs (Ar.) *a*. Demiri ve daha başka bazı metalleri çeken demir oksit; demirkapan. “*Mıknatısa yakalanan demir parçacıkları gibi yanına sokuldular*.” ÜÇK486

mıknatısiyet (Ar.) *a*. Mıknatıslı olma özelliği, mıknatıslık. “*Daha doğrusu, karılara karşı bir mıknatısiyeti var hergelenin*.” ÜÇK416

mıncıkla- Örseleyecek veya biçimini bozacak gibi ellemek, sıkıştırmak. “*Önüne gelen mıncıklar*.” KÜÇ40

mıncıklan- Mıncıklama işi yapılmak veya mıncıklama işine konu olmak. “*Ne caz, ne loca, ne de bölmeler gerisinde mıncıklanan, mıncıklanırken de arada histerik çığlıklar atan kadınlarla ilintili değillerdi*.” KY173

mıncıklanma *a*. Mıncıklanmak işi. “*Şuraları buralarının mıncıklanması falan umurlarında değildi*.” YD183

mıncıklat-* Mıncıklatma işini yaptırmak. “*Ne kız kardeşleri ne de başkaları işyerlerinde kendilerini erkeklere mıncıklatmıyorlardı*.” DK17

mıncıklatma* *a*. Mıncıklatmak işi. “*Ama ne yapsa, kaç dereden su getirse kız yumuşamıyor, kendini patrona mıncıklatmaya razı olmuyordu*.” SBK140

mırıl mırıl *zf*. Mırıltılı ses çıkararak. “*Mırıl mırıl bir şeyler söylüyor, anlaşılmıyor sözleri*.” BFV211

mırıldan- 1. Alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek; mırlanmak. “*Mırıldandı. Aynanın önünden sıkıntıyla çekildi*.” VV167 2. Alçak sesle şarkı söylemek. “*Bir türkü mırıldanarak bezden kocaman bebeğiyle konuşuyordu*.” SBK102 3. Ancak yanındakinin duyabileceği bir biçimde konuşmak. “*Cemşir'in, Çiçi'yi hatırlamaktan gelen bir heyecanla sarf ettiği ‘Doğru, haklısın!’ diye mırıldandığını görmedi, duymadı*.” VV183

mırıldanabil- Mırıldanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Mırıldanabiliyor ancak*.” DHV286

mırıldanma *a*. Mırıldanmak işi; mırlanma. “*... tam otomobiline binerken bir kıyıdan herhangi bir parçayı mırıldanmaya başlar, dikkati çeker*.” SÇ148

mırıltı *a*. Alçak ve anlaşılmaz bir ses çıkararak konuşma. “*Kulağına birtakım mırıltılar gelmişti*.” GR191

mırın kırın *a.* Bir isteği kabul etmeme, nazlanma. “*Mahalleden biri istemişti Aynur'u da, Aynur mırın kırın etmişti*.” KK177 **mırın kırın et-** bir isteği yerine getirmemek için çeşitli sebepler ileri sürmek, nazlanmak. “*Ayşe olsa mırın kırın eder, yerlere geçerdi*.” EVO336

mırmırık çorbası* *a.* Ana malzemesi yeşil mercimek olan Çukurova yöresine özgü bir tür çorba. “*Mırmırık çorbası, yarmadan yapılma bir çeşit çorbaydı*.” BTÜ252

mırnavla-* Miyavlamak. “*Kedi gibi kabardı, nerdeyse mırnavlayacak*tı.” SÇ132

mısı* *a.* Çocuk dilinde mısır. “*Domuzlaa mısılaı peyşan edecek diye aklından geçiriyordu*.” EKM108

mısır *a.* 1. Buğdaygillerden, gövdesi boğumlu ve kalın, yaprakları şerit biçiminde, boyu yaklaşık 2 metre olabilen, erkek çiçekleri tepede salkım durumunda, dişi çiçekleri yaprakla gövde arasında koçan biçiminde olan bir kültür bitkisi. “*Kupkuru bir kadın, kuvvetli güneşin altında sarı mısır tarlaları, gıcırtılı sesleriyle kara kargalar...*” KÜÇ26 2. Bu bitkinin koçan üzerindeki taneli ürünü. “*Hafifçe tozlu, toz kokulu ama dehşetli tatlı taneleri koçanından mısır dişler gibi dişleyip sıyırıverdi*.” GK337 **mısır patlat-** cin mısırını ateş üzerine tutarak patlamasını sağlamak. “*Belki de mısır patlatıp arkadaşlarıyla çene çalıyordu*.” EB69

Mısır* *öz. a.* Kuzey Afrika’da bir ülke. “*Babası memleketten kaçmış, evvela Mısır'a gitmişler, sonra Şam'a geçmişler*.” BE25

Mısır Apartmanı* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde 1910 yılında yapılan bir apartman. “*Galatasaray adına Mısır Apartmanı'nın önünde, yani Galatasaray'dan birkaç yüz metre aşağıda dolmuştan indi, hemen bir sigara yaktı*.” YD153

Mısır Çarşısı* *öz. a.* İstanbul’un Eminönü semtinde bulunan bir kapalı çarşı. “*İstanbul’da, Mısır Çarşısı kapısındaki bir işportacıda görüp beş liraya satın aldığı, ama görünüşü çok cafcaflı tükenmeziyle dükkân içinde şaraphane tabelasını arandı*.” MM11

mısır koçanı *a*. Mısırın taneleri alındıktan sonra kalan sert kısmı; koçan. "*Çiğ mısır koçanlarını dişliyor, zeytin çekirdeklerini kırıp içlerini ağızlarına atıyorlardı*." DHV316

mısır püskülü *a*. Mısır koçanının ucundan sarkan sarı renkli püskül biçimindeki tepeciği. "*Bir tutam sarı, mısır püskülü kadar sarı kâkülünü, başının bir hareketiyle ikide bir arkaya atan İsmail*." EB49 **mısır püskülü [gibi]** seyrek, ince ve cansız (saç). "*Çocuğu mısır püskülü saçlarından yakalayıp kaldırmış, pençe pençe yanaklarını tokatlamaya başlamıştı*." ÖE53

Mısırca* *öz. a.* Afroasya dillerine bağlı olan, milattan önce dönemi yazıtlarda veya geç döneme ait metinlerde karşılaşılan bir antik dil. "*Binlerce yıl öncenin Mısırcasıyla konuşur*." GR88

Mısırlı *öz. a*. Mısır halkından olan kimse. "*Hitit yıkılmış, Asuriler gelmişler, Asurlular gitmişler, İranlılar gelmiş, İranlılardan sonra Yunanlılar, Mısırlılar, Romalılar...*" KT344

Mısırlı Niyazi* *öz. a.* Niyâzî-i Mısrî; Halvetiyye'nin Mısriyye kolunun kurucusu, mutasavvıf şair (1618-1694). "*Bodler'den, Şirazlı Sadi, Mısırlı Niyazi'lere varana dek dünyanın en ünlü şairlerini onun dilinden tanımıştık daha çok*." YYB161

mısra (Ar.) *a*. Şiirin satırlarından her biri; dize. "*Bir kâsedir alev dolu gönlüm yana yana / Men ta senin yanında dahi hasretim sana, mısraları galiba onun için söylenmişti.*" SM288

mışıl mışıl *zf*. `Rahat, sessiz ve derin soluk alarak uyumak` anlamındaki mışıl mışıl uyumak deyiminde geçen bir söz. "*Yatağında mışıl mışıl uyuyan karısının yanına gitti.*" KP64

mıymıntı *sf*. İnsanın sabrını tüketecek derecede yavaş ve mızmızca iş gören (kimse). "*Pis herif, mıymıntı herif, sakar herif*!" KP52

mıymıntılık *a*. Mıymıntı olma durumu. "*Mıymıntılığın lüzumu yok*." SAR11

mızıka (İt.) *a*. Yan yana sıralanmış deliklerden her biri üflendiğinde ayrı notada sesler çıkaran küçük ağız çalgısı, armonika, armonik. "*Çıkarır pırıl pırıl mızıkasını arka cebinden*." BFV39

Mızıka-yı Hümâyun* *öz. a*. Osmanlılarda 1826 yılında mehterhanenin yerine kurulan saray bando ve orkestrası; buna icracı yetiştirmek ve Türk musikisi öğretimi vermek amacıyla oluşturulan kuruluş. "*Dinlemezler efendi babanın Mızıkayı Hümayun'da davul çaldığını*!" KP73

mızıkçı *sf*. Çeşitli sebeplerle oyunu bozan, yenilgiyi kabul etmeyen, kolayca darılan (kimse); ordubozan, oyunbozan. "*Şurda burada kumar oynar, yutarsa alır, yutulursa vermez, mızıkçı, kavgacının biriydi*." BTÜ72

mızıkçılık *a*. Mızıkçı olma durumu; oyunbozanlık. "*Neden mızıkçılık edecekmişim*?" KK244

mızırdan- Yakınarak konuşmak, sızlanmak, mızıldanmak, sızıldanmak. "*Mızırdanıp duran en küçüğün başını okşadı*." TD38

mızırdanma *a*. Mızırdanmak işi; mızıldanma, sızıldanma. "*Baktım kuzu gibi amele mızırdanmaya başladı*." BTÜ239

mızırtı (Der.) *a*. Yavaş ve gizli konuşma. "*... kucağında mızırdanıp duran bebeler bile mızırtılarını kesip yüksek çıkarları adına birkaç dakika söz edecek posbıyıklıya baktılar*." KK237

mızmız *sf*. Çevresindekileri rahatsız edecek kadar yavaş olan. "*Kendisine değil de, mızmız kâtibe haber veriyordu gideceği yeri*." GK40

mızraklı *sf*. Mızrağı olan, mızrak taşıyan. "*Kulakları halkalı, eli demir mızraklı bir Habeşî, üzerine atlayan kaplana karşı koyuyordu*." EB21

Mızraklı İlmihal* *öz. a.* Osmanlı ilmihal geleneğinin ilk örnekleri arasında yer alan anonim eser. "*Mızraklı İlmihal okusan bilirdin*." GK172

mibzer (Ar.) *a*. Tohum ekme aleti. "*Toprak renk renk traktörlerle sürülüyor, mibzerlerle ekiliyordu*." EVO18

miço (İt.) *a*. Gemilerde çalışan küçük yaştaki tayfa yamağı, muço. "*Böyle gemilerden birinde geminin miçosu olmak isterdi*." ÖE20

mide (Ar.) *a.* Omurgalılarda, sindirim sisteminin, yemek borusu ile onikiparmak bağırsağı arasında besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği; omurgasız hayvanlarda ise sindirim kanalının bu bölgeye karşılık olan parçası; karın. "*Hem ekonomik hem de mideye, karaciğere çok mülayimmiş*." KP20 **mide (veya midesini) bulandır-** kusacak bir duruma getirmek. "*Olur a, sinek pis değil, mide bulandırırdı*." VV191 **midesi bulan-** kusacak gibi olmak. "*Midesi bulanıyor, başının dönmesi*

gittikçe artıyordu.” EB244 **midesi ekşi-** yeni yenilmiş yiyeceklerden ötürü midede rahatsızlık duymak. “*Hem yanıyor hem de midesi ekşiyordu*.” KT15 **midesi kazın-** açlık duymak. “*Midesi kazınıyordu*.” KP64 **mideye indir-** yemek içmek. “*Şarabını içmiş, yumurtalarını mideye indirmişti*.” ÜÇK315

mide fesadı *a.* Çok ve çeşitli yemenin yol açtığı mide bozukluğu. “*O kadar ki, mide fesadına uğrar, ekşi ekşi geğirir, başlardık midelerimizi yumruklamaya*.” BE85

mideci *sf*. Kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen (kimse). “*Fransızlara ait demiryolundaki grevi hazırlayan, dünkü sosyalist, bugünkü mideci Sinan'ın yiyip içtikleri ayrı gitmeyen en yakın dostuydu*.” KT298

midesiz *a. argo* Uygunsuz tutum ve davranışlar içerisinde olan kadınları kabullenen erkek. “*Erkekler, midesiz erkekler…*” BFV126

midesizlik* *a*. Midesiz olma durumu. “*Hem kurulanıyor, hem de kızındaki midesizliğe söylenip duruyordu*.” SBK227

midevi (Ar.) *sf*. Mideye uygun olan, mideye iyi gelen. “*Şalgam turşusu, daha çok da şalgam turşusunun suyu gazozdan çok daha midevi olduktan başka, Adana deyimiyle haysiyetlidir de*.” YYB39

midye (Rum.) *a*. Yassı solungaçlı, yumuşakçalardan, kabukları birbirine eşit, denizlerin kayalık yerlerinde kümeler durumunda yaşayan eti yenir bir hayvan. “*Gece yarıları ... midye tavalar, buğulama levrekler, çeşit çeşit kızartmalarla salataların her türlüsü büyük bir iştahla yenilip yutulurdu*.” VV6

Mihail* *öz. a.* Rumen yazar Panait Istrati’nin “Mihail” adlı romanının başkahramanı. “*Semt fakir olduğuna göre, Istrati çevirilerinden kafasında kalan neşeli bir Istavro, bilgin bir Mihail, ağırbaşlı bir Kodin var mıydı*?” DK74

mihnet (Ar.) *a*. Bir bozukluğun, karışıklığın sebep olduğu etkili ve sürekli ruhsal huzursuzluk; sıkıntı. “*Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner*.” GR213

mihrap (Ar.) *a.* Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer. “*Yaşını başını almış, aklı başında, sözü sohbeti dinlenir, oturup kalkmasını bilir, cami yıkılsa da mihrap yerinde.*” SBK231

mihver (Ar.) *a*. Bir cismi iki eşit parçaya bölen çizgi; eksen. “*Mihveri paraydı bu dünyanın, para*!” GK107

mika (Fr.) *a*. Püskürük ve başkalaşmış kayalar içinde bulunan, alüminyum silikat ile potasyumdan oluşmuş, yapraklar durumunda ayrılabilen, ateşe dayanıklı parlak bir mineral, evren pulu. “*Sobanın turuncu alevler oynaşan mikasına bakarak tabakasını çıkardı*.” EKM61

Mikâil (Ar.) *öz. a.* Tanrı buyruğu ile insanların rızkını dağıtmakla ve doğa olaylarının gerçekleşmesini sağlamakla görevli melek. “*... Azrail, Cebrail, Mikâil, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı*.” EVO7

mikrofon (Fr.) *a*. Elektrik akımı etkisiyle sesi uzakta bulunan alıcıya ulaştıran araç. “*Bir ara mikrofonu aldı*.” KY174

mikrop (Fr.) *a.* 1. Mikroskopla görülebilen, çürümeye, mayalanmaya ve hastalıklara yol açan bir hücreli canlı; intan. “*Mikrop, mikroplar da mı taşımazlar*?” KK59 2. Kendisinden kötülük ve zarar gelen kimse. “*Mikroplar. Gelin olup gidin. Kocalarınız öldürür inşallah sizi*.” BFV115

mikroplu *sf*. Mikrop içeren, mikropla bulaşan; intani, mikrobik. “*İnsan çöp tenekesinden mikroplu öteberi yer mi*?” YYB69

mikropluk *a*. Yaramazlık, kötülük, fesatlık. “*Ne mikropluğumu gördün ağabeyciğim*?” SÇ117

miktar (Ar.) *a*. Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik. “*Herhâlde birtakım formaliteler, bir miktar para filan lazımdı*.” BE63

miktar-ı münasip* (Ar.) *zf*. Gerektiği kadar, yeter sayıda, kararında. “*Allah ne verdiyse miktar-ı münasip dercep edilir*.” MM118

mil (I) (Rum.) *a*. Selin sürükleyip getirdiği çok küçük taneli çamurlaşmış kum ve toprak karışımı. “*Kışın taşan derenin bıraktığı kaymak bağlamış mil, güneşte çatlamış, öteye beriye pislemişlerdi*.” EKM47

mil (II) (Ar.) *a*. Türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk. “*Bütün makineleri bu ana mil çeviriyordu*.” SÇ21

milattan önce *a*. Miladi zaman başlangıcından geriye doğru sayılan yıllara göre belirtilen tarih; kablelmilat. “*Hâlbuki Asur Devleti, milattan önce 1300 yılında Babil Devleti'nin kuzeyinde genişledi, Babil Devleti'ni yıktı, Mezopotamya'yı*

zaptetti.” KP30

mileci* *a.* Basma yapan veya satan kimse, basmacı. “*Mileci Kürt var ya, Resul Emmi*?” BTÜ157

milim *zf*. En küçük veya en az miktarda. “*Zehir bile olsa amcasının tapon kızını egaya düşürebilmek için dişini sıkacak, amcasının sözünden milim dışarı çıkmayacak*.” KK248

milimetre (Fr.) *a.* Bir metrenin binde biri uzunluğunda bir ölçü birimi; milim. “*Anşa'nın oğlu onun için, ‘Boyunun her milimetresi yalandır!’ der.*” SAR59

milimetrelik *sf.* Belli bir milimetre uzunluğunda olan. “*Bu yakınlarda sekiz milimetrelik birtakım açık filmler getireceğini söylemişti*.” EB140

millet (Ar.) *a*. 1. Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu; ulus, budun. “*Kocaman postallarıyla vatan, millet sevgisinden uzak, disiplinden yoksun hayvanın üstüne hınçla yürüdü*.” MUR24 2. Herkes, bir yerde bulunan kimselerin bütünü. “*Ne o gene millet, ne o*?” EVO151 3. Benzer özellikleri olan topluluk. “*Kadın milleti değil mi*?” GAV195

Millet* *öz. a*. Millet Caddesi veya resmî adıyla Turgut Özal Bulvarı, İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir cadde. “*Ama hayır, Filiz, o artık Vatan, Millet asfaltlarının elektriklerle alacalanmış Çingene çocukları çığlıkları yüklü futbol geceleriyle birlikte çoook çok gerilerde bırakmıştır Atom'u*.” BFV137

Millet Bahçesi* *öz. a*. İstanbul’un Bakırköy ilçesinde yer alan eski bir eğlence yeri. “*Ekseriyetle Millet Bahçesi'ne, Kemani Tatyos'un sazını dinlemeye*.” BK298

milletçe *zf*. Millet tarafından, millete göre, millet olarak; ulusça. “*Milletçe adam olmanın yoluna girmiş miydik acaba*?” YYB133

milletlerarası *sf.* Çeşitli milletlerin arasında yapılan, milletlerin arasında çok yönlü ilişkilerle ilgili olan, uluslararası, beynelmilel, enternasyonal. “*Karasineklerin yok edilmesi üzere milletlerarası değerde etütlerim var*!” ÖE127

Milletlerarası Cannes Festivali* *öz. a.* Festival International de Cannes. *“Cannes'da Milletlerarası Cannes Festivali, yani Festival International de Cannes yapılır*.” YD97

milletvekili *a*. Anayasa'ya göre millet meclisine seçimle giren millet temsilcisi; saylav, mebus, vekil, parlamenter. “*Ankara’dan milletvekillerimiz geldi*.” GR37

milletvekilliği *a*. Milletvekilinin görevi; mebusluk, parlamenterlik. “*Ben bugüne bugün koskoca milletvekilliğini tepmiş bir insanım*.” YYB159

millî (Ar.) *sf.* 1. Milletle ilgili, ulusal. “*Millî ayıbımız da ondan*.” GK124 2. Millete özgü; ulusal. “*Köylü kendiliğinden akıl etmiş, daha doğrusu, millî hisleri galeyana gelmiş olsun*.” KT342

Millî Eğitim Bakanlığı* *öz. a.* Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan, millî eğitim hizmetlerini yürütmekle sorumlu olan bakanlık. “*Yalnız Millî Eğitim Bakanlığı kitaplıklarında*.” DHV308

millî marş *a*. Ülkelerin bağımsızlık simgelerinden olan, resmî makamlarca onaylanmış, çeşitli etkinliklerde seslendirilen marş. “*Şarkılar, milli marşlar, sonra Yorgi'nin numaraları…*” BE87

Millî Mensucat Fabrikası* *öz. a.* 1907 yılında Adana'da açılan tarihî dokuma fabrikası. “*... bir satıcıdan üç yıl önce düşürdüğü, Milli Mensucat Fabrikası dokumasından, kumlu kurşuni iplik eski ceketinin cebindeki Köylü sigara paketiyle kibritini çıkardı*.” GK250

Millî Mücadele *öz. a.* I. Dünya Savaşı sonunda düşman işgaline karşı Atatürk'ün Samsun'a çıkmasıyla tam bağımsızlık amacına yönelik olarak başlatılan, işgalcilerin ve iş birlikçilerinin yenilgisi sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Lozan Antlaşması ile sonuçlanan askerî ve siyasi dönem. “*Milli Mücadele'ye ait öyle meraklı şeyler anlatırdı ki hepimiz onu zevkle dinlerdik*.” AY154

millî takım *a*. Uluslararası yarışmalarda bir ülkeyi temsil etmek için bir araya gelmiş sporcular grubu; ulusal takım. “*İnsan Millî Takım'da oynayabilmek için İstanbul'da olacak*.” ARK84

millî varlık *a*. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel değerler ile yer altı ve yer üstü zenginliklerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü; ulusal varlık. “*Millî varlığımızı yapan bu sestir*!” İDG33

millîci *a.* Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara hükûmeti yanlısı. “*... Toros Dağları arasında, millîci çetelerle dolaştıkları günlerin genç, dinç*

ana kartalı oluverdi.” EVO282

millîcilik *a*. Millîci olma durumu. “*Bir ara, ‘Kızın millîcilikle filan alakası yok.’ dedi*.” OK63

millîlik *a*. Millî olma durumu; ulusallık, milliyet. “*Yahut bana yakıştıramıyor musun millîliği*?” ARK85

milliyet (Ar.) *a*. 1. Millete özgü olma; millîlik. “*Hani dinden, milliyetten söz açılınca kimseye sıra vermeyen Komyanos bu muydu*?” GAV173 2. Bağlı bulunulan millet, tabiiyet. “*Milliyet meselelerinin açılmasından hiç hoşlanmayan Yahudi Salamon cevap vermedi*.” CEM40

milliyetçi *sf*. Milliyet ilkesini benimseyen; ulusçu, ulusalcı, milliyetsever, nasyonalist. “*Arapların eski uygarlıklarıyla Arnavut inadı, yani iradesinin karışımı bir Türk, bir Türk milliyetçisi*.” YYB162

milliyetçilik *a*. Maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı; ulusçuluk, ulusalcılık, milliyetseverlik, milliyetperverlik, nasyonalizm. “*Bu arada, daha çok da milliyetçiliği kimselere vermeyen sağcı gazetelerin makale, fıkra, varsa hikâye ama bol bol yayımladıkları romanları dikkatle okuyordum*.” KK53

milyar (Fr.) *a*. Milyon kere bin, bin milyon, 1.000.000.000. “*Amerika bizde bloke bir milyarını serbest bırakıyormuş*!” DHV274

milyarder (Fr.) *a*. Maddi varlığı bakımından zengin sayılan kimse. “*Düşünüyor, yarın milyoner hatta milyarder oldu*.” GK144

milyarlarca *sf*. Pek çok, çok sayıda. “*Milyonlar, belki de milyarlarca ton ağırlığındaki karanlık sular kudurmuştu*.” EK1

milyon (Far.) 1. *sf*. Bin kere bin, 1.000.000. “*Nedim Ağa bu yıl Vitalilere bir milyon kilo çiğit sattı*.” KT41 2. *a*. Bu sayının adı. “*Vagon dalgasından yarım milyon vurdu*.” YYB62

milyoner (Fr.) *a*. Maddi varlığı bakımından zengince sayılan kimse. “*Milyoner miyim ben*?” CEM149

milyonerlik *a*. Milyoner olma durumu. “*Fabrikatörlüğü, milyonerliği filan vız gelmişti*.” SM292

milyonlarca *sf*. Pek çok, çok sayıda. “*Milyonlarca değilse bile, binlerce insanın elleri şakaklarında kara kara düşündükleri günler...*” DHV318

milyonluk *sf*. 1. Niceliği milyonla ölçülen. “*Damarlarda dolaşan kan değil, milyonluk kilovatlardı sanki*.” BTÜ355 2. Maddi varlığı milyon değerinde olan. “*Yer, içer, ağırdan alarak milyonluk müessesedeki işimi de ayarlardım*.” YYB99

mim *a*. Biten bir yazının altına konulan işaret. “*Hidayet'in oğlu birden mim koydu*.” BTÜ303 **mim koy-** önemli bularak üstünde ısrarlı bir biçimde durmak. “*Buna mim koyan Fatma üsteledi*.” BTÜ202

mimar (Ar.) *a*. Yapıları belirli ölçü ve kurallara göre tasarlayan kimse. “*Memleketinde öyle zenginler vardı ki, elifi görse mertek sanırlardı ama değil benim gibi açlıktan nefesi kokan feylesoflar, çeşit çeşit doktorlar, mühendisler, eczacılar, avukatlar, mimarlar etraflarında fırıldak gibi dönüyorlardı*.” YYB92

mimari (Ar.) *a*. Mimarlık. “*Edebiyat, resim, heykel, mimari, müzik kollarının yalnız İstanbul değil, Türkiye'de tanınmış en belli başlı kişileri, ... kümeler hâlinde tartışıyor, konuşuyorlardı*.” GK123

mimarlık *a*. Mimar olma durumu, mimarın işi ve mesleği. “*Kudret Ağabey lokantanın büyük giriş kapısını göstererek mühendislik, mimarlık ağızlarıyla herife bir başladı veryansına, vay anam vay*!” YYB214

mimle- Birini, hoşa gitmeyen veya iyi olmayan bir davranışı dolayısıyla hakkında iyi düşünülmeyenler arasına koymak. “*Bu bakışma sırasında orta kattaki kiracı Seniha'nın dudaklarının rujuna dikkat eden kunduracının bodur Şerife bunu mimlemekle beraber, gene de, ‘Vah vah vah!’ dedi*.” YYB54

mimli *sf*. Genellikle davranışlarından kuşku duyulan, kötü olarak bilinen, mimlenmiş. “*Senin gibi mimli birisi, attığı adımı çok iyi hesaplamalı*.” ARK216

minare (Ar.) *a*. Camilerde müezzinin ezan okuduğu, sela verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapı. “*Kendini minareden at desem*?” BTÜ267 **minare gibi** çok uzun. “*Kim bilir, belki de minare gibiydi boyu*.” BTÜ269 **minareyi çalan kılıfını hazırlar** `kolay kolay gizlenemeyecek kadar büyük bir yolsuzluğu yapan kimse, sorumluluktan kurtulma yollarını önceden düşünür` anlamında kullanılan bir söz. “*Minareyi çalan kılıfını hazırlar*!” DK262

minare boyu *a*. Aşağı yukarı 10-20 metre arasında olan yükseklik. "Soğuk rüzgâr yalçın kayalara bindirdikçe *gümbürdüyor, dalgalar minare boyu yükseliyordu*." EK6

minare kırığı* *a*. *argo* Çok uzun boylu kimse. "*Öyle kızıyordu ki şu minare kırığına*." MM246

minder *a*. İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte. "*Herif yakalamıştı bir gün evde, mindere yan yana uzanmış, mırıl mırıl konuşurlarken*." ÖE53

minderli *sf*. Minderi olan. "*Birincinin sıraları minderli, yumuşacık*." GK95

minganis* (Yun.) *zf*. Yavaş yavaş, yavaşça. "*Yoook acele, minganis*!" YK82

mini etek *a*. Boyu diz kapağından yukarıda olan, çeşitli kısalıkta etek. "*Mini eteğiyle çevik bir dönüşten sonra dışarı çıktı.*" TD75

mini etekli* *sf*. Mini eteği olan. "*Mini etekli, sarışın Bekçi Nuran, 'Yürü karakola!' diye omuzundan itti*." TD4

mini mini *sf*. Çok küçük, küçücük. "*Kuzular ıslak, mini mini burunlarıyla köşk bahçesinde, tel kafesle ayrılmış kısımda meleşerek dolaşıyordu*." SM135

minibüs (Fr.) *a*. 10-17 kişilik oturma kapasitesi olan küçük otobüs. "*Tabii hemen ya ağabeylerine ya da babalarıyla annelerine haber uçuracak, minibüs ya da dolmuşlar hareket etmeden gelinip saçlarından sürükleneceklerdi kale duvarlı evlerinin pencereli demirli yalnızlığı içine*!" YYB33

minik *sf*. Küçük ve sevimli. "*Paraları çekti aldı, minik ayaklarıyla fırladı*." ÇK122

minnacık *sf*. Çok küçük. "*Ufacık elli, ufacık ayaklı, kırış kırış, minnacık ihtiyar gözlerini ovalayarak kapıyı açıp da karşısında rahmetli Ali'nin Ahmet'ini görünce şaşmış, bu saatte burada ne aradığını sormuştu*." EK389

minnet (Ar.) *a.* Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu. "*Hiç kimseye minnetim yok.*" YYB118 **minnet etme-** boyun eğmemek. "*Bilmem neyimi keser yer, kasaba minnet etmem be*!" EVO374

minnettar (Ar. minnet + Far. -dār) *a*. Birinden gördüğü iyiliğe karşı kendini borçlu sayan, gönül borcu olan kimse; gönül borçlusu. "*Size minnettar kalırım üstadım*!" İDG97 **minnettar kal-** birinden görülen iyiliğe karşı teşekkür duygusu beslemek. "*Size minnettar kalırım üstadım*!" İDG97

mintan (Far.) *a.* Yakasız, uzun kollu erkek gömleği. "*... mollanın latayı, sangı, mintanı filan attıktan sonra büsbütün şahlanışını düşünüyordu*." EK37

mintanlı *sf*. Mintan giymiş olan. "*Yirmi, dedi yuvarlak çeneli, mavi mintanlı delikanlı*." GK91

minval (Ar.) *a*. Biçim, yol, tarz. "*Kim kiminle, değirmenci suyuyla gibi bir deyim vardır, aramızda bu minval üzere bir konuşmadır başlıyor*." KK22

minyon (Fr.) *sf*. İnce, küçük, çıtı pıtı. "*Yapın minyon.*" BFV115

mir (Far.) *a.* Bey, emîr. mirim "beyim, aziz dostum, arkadaşım" anlamlarında bir seslenme sözü. "*... mirim, üstadım, hazretleri fazlaca serpiştirerek konuştuktan başka, kahve, sigara ikram edildiği zaman kırılır, dökülür, teşekkürlerin çeşidini sıralardı*." BK277 **mirim** `beyim, aziz dostum, arkadaşım` anlamlarında bir seslenme sözü. "*Ağlamak içimden gelmiyor mirim, ne yapayım*?" BK311

miralay (Far. mīr + T. alay) *a*. Rütbesi yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve asıl görevi alay komutanlığı olan üstsubay; albay. "*Yoğsa Allah'ımı inkâr edim, ona iki dene miralay tokatı…*" CEM42

miras (Ar.) *a.* 1. Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke. "*Mirastan filan elini yıka*." HÇ116 2. Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey. "*Daha önce bütün bunları, nasıl, niçin tasarladığımızı bir deftere yazıp Otlar'a miras bırakmalıyız*!" DE158 **mirasa kon-** bir kimseye önemlice bir kalıt kalmak. "*Kızını filmci Mahmut'a verir, herifin ölümünü çabuklaştırır, mirasına konarlarsa…*" EB210

mirasçı *sf*. Bir mirastan yasalar gereğince yararlanan kimse, kalıtçı, vâris. "*Mirasçıları yok mu*?" DE232

mirasyedi *a*. Kendisine önemli bir miras kalan, mirasa konan kimse. "*Ortaklardan biri mirasyedi, öteki doktor*." SAR2

mis (Ar.) *a*. İyi, hoş; güzel. "*Etrafa mis gibi dolma kokusu yayılıyordu*." AY131 **mis gibi** çok güzel. "*Sabahları sıcak sıcak tüten mis gibi kahve kokusuyla gözlerini açtı mı, karısının içerlere çökmüş, fersiz ama ne olursa olsun*

sevgi, saygı dökülen bakışlarıyla karşılaşırdı.” SUÇ8

misafir (Ar.) *a*. Bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimse; konuk, mihman. “*Haldun, misafirini yukarı buyur etsene*!” İDG56 **misafir ağırla-** konuğa gerekli ilgiyi göstermek, ikramda bulunmak. “*... misafir ağırlamak için pek elverişli değilse de…*” AY130 **misafir et-** konuk olarak karşılayıp yedirip içirmek, yatırmak. “*İhsan Ağabey onu evlerine misafir etmiş*.” SBK93 **misafir kal-** bir yerde yiyip içmek, yatmak ve konuk olarak ilgi görmek. “*Şehnaz'ın misafir kaldığı evin yaşlı sahibi eski çaçalardan, kulakları sağır bir kocakarıydı*.” SUÇ239 **misafir ol-** bir yerde konuk olarak karşılanıp gerekli ilgiyi, izzet ve ikramı görmek. “*Yarın, öbür gün, gerekirse daha öbür gün bana misafir ol*.” KAÇ47

misafir odası *a*. Evlerde konukların alındığı oda. “*Hep birlikte misafir odasına girildi*.” OK25

misafircilik* *a*. Bir çocuk oyunu. “*Dedeyle torun böyle kendilerinden geçerek misafircilik oyununa daldıkları zaman dünya yıkılsa umurlarında değildir*.” SM137

misafirli* *sf*. Misafiri olan. “*O gece de bundan önceki gecelerden pek çoğu gibi bol misafirli, içkili, bol konuşmalı, hatta zaman zaman bağırıp çağırmalı bir toplantı olmuştu*.” YD326

misafirlik *a*. Misafir olma durumu; konukluk. “*... başka koğuşlara misafirliğe gidiliyor*.” YK72

Misakımillî (Ar.) *öz. a*. Erzurum ve Sivas kongrelerinde tespit edilip Osmanlı Mebusan Meclisinde 28 Ocak 1920'de kabul edilen ve milletçe sonuna kadar uygulanmasına karar verilen altı maddelik millî sözleşme, Millî Misak. “*Bu memlekette herhangi bir vatandaş, Misakımilli hudutları dâhilindeki herhangi bir şehir veya kasabaya gidip otel veya handa değil, herhangi bir ahbabının evinde geceyi geçiremez mi*?” MM125

misal (Ar.) *a*. 1. Bir düşünceyi, kuralı, gözlemi veya savı desteklemek ve açıklamak amacıyla ileri sürülen söz, yapılan davranış; örnek. “*Nitekim bir gün canlı bir misalle bunun böyle olduğunu öğrendim*.” AY110 2. -e benzer olan. “*İnsanoğlu kuş misali Nuri Efendi*.” KT91

misil (Ar.) *a*. Karşılaştırma anlamı taşıyan cümlelerde sayı sıfatlarıyla kullanıldığı zaman sözü edilenin karşılaştırıldığı şeye göre nitelik ve nicelik bakımından derecesini bildiren bir söz; kat (I). “*... hapishaneden ucuz ucuz ekmek toplayıp dışarıda birkaç misli karıyla satan bir açıkgözün bir gün ekmeklerini kapıştıkları eski arkadaşı Mustafa'yı kızdırmadan kapıyı açtırmayı düşünüyordu ki, Mustafa'nın çıplak ayakları etli ve kocamandı*.” YYB67 **misli menendi yok** benzeri, eşi yok. “*Senin dayının misli menendi var mı*?” VV99

misilsiz *sf*. Eşsiz, benzersiz. “*Müthiş bir küçülüş, misilsiz bir alçalış olurdu*.” SM289

misina (İt.) *a*. Balıkçıların olta ipi olarak kullandıkları kıl veya naylondan iplik. “*Misina, ucunda incecik olta, oltada solucan...*” BFV144

misis (İng.) *a*. Evlenmiş kadın. “*Emredersiniz asaletli misis*!” GK149

Misis* *öz. a*. Ceyhan Nehri kenarında, tarihi İpek Yolu üzerinde kurulmuş olan antik şehir. “*Tenekeci Sezai, bu mezarın Misis toprağında olduğunu duymuştur*.” SAR59

miskal (Ar.) *a*. 4,810 gram olan bir ağırlık ölçü birimi. “*Dostluk kantarla, alışveriş miskalle…*” ÜÇK364

misket (Fr.) *a*. Çocukların oynamak için kullandığı taş, maden, toprak, cam vb.nden yapılmış küçük yuvarlak nesne; bilye. “*Misketi mi çok seviyorsun, sinemayı mı, yoksa maçı mı*?” GR84

miski amber* (Ar. misk + Far. anber) *a*. Çok hoş bir koku. “*Oh! Miski amber mübarek*!” HÇ189

miskin (Ar.) *sf*. Çok uyuşuk olan (kimse). “*Miskin, gene marangoz aletleri arasında, tahta parçalarıyla uğraşıyordu muhakkak*.” İDG132

miskinlik *a*. Miskin olma durumu; meskenet. “*Makinede Allah'a isyan ediş, mazeret tanımayan, affetmeyen, miskinliği parçalayan sistemli bir hırs görüyordum*.” BE46

Mislina* *öz. a*. Ashab-ı Kehf olarak bilinen, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur’an-ı Kerim’de haber verilen yedi arkadaştan biri. “*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*” EKM115

mister (İng.) *a*. Erkek, bay. “*Sadece vazifemi yaptım, Mister*!” SUÇ276

mit mit* *zf*. Ufak ufak, küçük parçalar hâlinde. “*Sonra mit mit yemeğe başlarlar*.” SM134

mitil (Rum.) *a.* İki yüzü beyaz kapsız yorgan. "*Eski gardiyan pis pis kokan mitilinin içinde uyandı, gözlerini ovaladı, pencereye baktı*." ÇK74 **mitili at-*** bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak; yerleşmek. "*Onlar da çiftliğe mitili atarlar gayri öyle ya*?" VV285

miting (İng.) *a*. Gösteri amacıyla veya bir olaya dikkati çekmek için genellikle açık yerlerde yapılan toplantı. "*Mitingde ne demişti genel başkan*?" HÇ84

mitralyöz (Fr.) *a*. Hafif makineli tüfek. "*Benim tabancam da topum da mitralyözüm de seçimler*!" HÇ122

miyane* *a.* Bir tür içecek. "*Ne lazım arkadaş, kahve, miyane*?" DK177

miyavla- Kedi "miyav" diye ses çıkarmak. "*Hep bir ağızdan miyavladılar*." MUR59

miyavlama *a*. Miyavlamak işi. "*Şimdi salonda inceli kalınlı miyavlamalarla kongre sürüp gidiyordu*." MUR59

miyobi* (Fr.) *a*. Nesnelerin görüntülerinin gözün ağ tabakasının ön tarafında kalmasından kaynaklanan uzağı iyi görememe hastalığı. "*Şekerinden, miyobisinden, karın ya da bağırsak ağrılarından söz açan adamlar da andavallının birileriydiler*." KK91

miyop (Fr.) *sf.* 1. Nesnelerin görüntüleri ağ tabakanın ön tarafında kaldığı için uzağı iyi göremeyen (göz). "*Aşırı miyop gözlüğü, sıkıntı kırmızısından mora çalmış ablak yüzü...*" DHV270 2. Gözleri uzağı iyi göremeyen (kimse). "*Miyop olmadığından dolayı seni tebrik ederim*." DE158

mizaç (Ar.) *a.* İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin, eğilimlerinin ve içgüdülerinin bütünü; huy. "*Mizaçlarımız tutmadı, anlaşamadık*." BFV202

mizaçlı *sf*. Mizacı herhangi bir özellikte olanı. "*İlk eline geçen gazete, iktidarın da muhalefetin de pek güvenmemesi gereken fırıldak mizaçlı bir gazeteydi*." GR121

mizah (Ar.) *a*. Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay; gülmece, humor. "*Eskiden karikatürler yaparmış mizah dergilerine*." KK20

mizahçı *a.* Gülmece sanatçısı. "Ünlü İngiliz mizahçısı bir parça da bundan ötürü galiba, '*Gençlik çok iyi bir şey ama değerini bilmeyenlerin eline verilmiş.' demiş*." KK19

mizan (Ar.) *a*. Bir kolun iki ucuna asılı iki kefeden oluşan tartı; terazi. "*Mizan kurulacak, defter-i amal açılacaktı*." HÇ243

mizansen (Fr.) *a*. Bir şeyi, bir durumu olduğundan değişik göstermek amacıyla hazırlanan düzen; düzenti. "*Kudret Yanardağ'ın yüreği hop ettiyse de adam mizanseni gayet güzel hazırlamış, uyguluyordu*." ÜÇK548

mo* *a*. İnek, öküz gibi hayvanların çıkardığı ses. "*Moooo, mooooooo*!" KT23

Mobidik* *öz. a*. Moby-Dick; Amerikalı yazar Herman Melville tarafından yazılan roman. "*Mobidik'i bilir misin sen*?" SÇ139

mobilya (İt.) *a*. Oturulan, yemek yenilen, çalışılan, yatılan yerlerin döşenmesine yarayan taşınabilir eşyaya verilen genel ad, möble. "*Bu mobilyaya siz layıksınız matmazel, dedi*." GAV160

mobilyacı *a.* Mobilya yapan veya satan kimse. "*Mobilyacı Antranik'ten başkası olamayacağına şüphesi yoktu*." GAV93

moda (İt.) 1. *a*. Değişiklik gereksinimi veya süslenme özentisiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik; nevzuhur. "*En son modayı takip ediyorum*!" EKM122 2. *sf.* Geçici olarak yeniliğe ve toplumsal beğeniye uygun olan. "*Birtakım moda cereyanlara uyarak halkın büyüklerine karşı duyageldiği saygıyı, alçakgönüllülüğü, bağlılığını sarsmamalı*." DK77 **moda ol-** yaygın duruma gelmek, herkesçe kabul edilmek. "*Bu da yazdan beri moda olmuştu*." EB120 **modası geç-** 1. moda olmaktan çıkmak. "*Naylonu tel tel kaçmış çoraplar, modası geçmiş eski siyah iskarpinler ama sımsıkı bacaklar...*" DHV295 2. önemini yitirmek, geçersiz duruma gelmek, artık aranmamak. "*Ne var ki, son yıllarda yapılmış zarif stil yapıların yanında çok modası geçmiş, çok sönük kalıyordu*." MM51

model (Fr.) *a*. 1. Resim, heykel vb. yapılırken baka baka benzetilmeye çalışılan nesne veya kimse; örnek. "*Bu ihtiyarı model olarak kullanıp yağlıboya bir resmini yapsa İstanbul'daki dostlarına gönderseydi*." KT335 2. Otomobil vb.nde tip. "*İsteksizlikle evden çıktı, kapıda onu bekleyen 1946 model Cadillac'ına atladı*." MM146 3. Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan; benzer. "*Karısının yerinde, yani ocakta, karısının çok genç bir modeli…*" ARK249

modern (Fr.) *sf.* Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan; çağcıl, uygarca, asri, çağdaş. "*... modern cezaevlerinden birine yollanır, sonunda Fatma'sına kavuşurdu*." YK87

mokasen bk. Makosen. "*Uzun boylu, ayaklarında eskimiş siyah mokasenler, ceket dapdar, kısacık*." BFV56

mola (I) (İt.) *a.* Yorgunluğu gidermek için duraklama. "*Yarım saatlik yemek molası bitince ırgatbaşı keskin düdüğünü yeniden öttürdü*." BTÜ65 **mola ver-** uzun süren yolculuğa, yürüyüşe veya çalışmaya, dinlenmek amacıyla bir süre ara vermek, oturup dinlenmek. "*Beyefendi şu kahvede mola verelim mi*?" MM238

mola (II)* Mı ola, mi ola, mu ola veya mü ola. "*Beni gördü mola*?" GR51

molla (Ar.) *a.* Dinî yönü ağır basan kimse. "*Kabak Hafız o zamanlar toy bir mollaydı*." HÇ129

moloz (Rum.) 1. *a.* Toprak ve kireçle karışık taş kırıntıları, yapı döküntüsü, inşaat atığı. "*Moloz yüklenmişti arabaya*." ÖE55 2. *sf.* Değersiz, işe yaramaz (şey veya kimse). "*Ne yapsın Ateşspor iki metreden topu boş kaleye sokamayan molozu*?" KÜÇ32

monden (Fr.) *sf.* 1. Toplum yaşamı ile ilgili. "*Monden, medeni hayat derlerdi buna*." OK27 2. Yüksek sosyete yaşamını seven. "*... otomobilli monden hanımefendilerine musallat olurlar, serüvenlerini de ertesi gün bitirim kahvesinde ballandırırlardı*." SBK234

monoton (Fr.) *sf.* Değişmeksizin, düzenli, aynı biçimde tekrarlanan, sürüp giden, tek örnek, muttarit, yeknesak, tekdüze. "*Gün geldi şehrin eğlence yerlerini pek monoton bulmaya başladı*." YYB152

monsenyör (Fr.) *a.* Hristiyanlıkta yüksek aşamalı din adamlarına verilen unvan. "*Ben, Ferrari Dükası, Monsenyör Fransuva Borjiya, yani Lükres'in öz kardeşiydim*!" BK302

monşer (Fr.) *ünl.* `Azizim, dostum` anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Artık bana müsaade monşer*!" SAR7

montaj (Fr.) *a.* Bir filmin değişik süre ve yerlerde çekilen bölümlerini, bir uyum ve anlam bütünlüğü sağlayarak birleştirme; kurgu. "*Patron bugünlerde filmin montaj, dublaj işini tamamlayacak*." YD231

Monte Kristo* *öz. a.* Monte Kristo Kontu, Fransız yazar Alexandre Dumas tarafından yazılan roman. "*Aldım elime Monte Kristo'yu*." EB19

Montekarlo* *öz. a.* Monako'da bir şehir. "*Şimdilerdeyse uçsuz bucaksız tarlalarından gelen kazancını Nis, Montekarlo kumarhanelerinde, Paris kafeşantanlarında avuç avuç yiyen dayısının çiftliğinde zavallı bir kâtip parçasıydı*." VV61

Montesquieu* *öz. a.* Fransız düşünür ve yazar (1689-1755). "*Voltaire'in Dictionnaire Philosophique'inden Kama-Sutra'ya, Jül Sezar'ın Latince Galya Seferi'nden, Montesquieu'nun Esprit de Lois'sına, Gilliero'nun sözlüğüne dek yüzlerce cilt*." VV267

montgomeri (Montgomery özel adından) *a.* Mont. "*Dirseklerine kadar sıvalı montgomerisi, kabarık sarı saçlarıyla kocaman bir horozu hatırlatıyordu*." KÜÇ19

montgomerili* *sf.* Montgomerisi olan. "*Kapı aralığında uzun favorileri, kabarık saçlarıyla Montgomerili bir genç adam*." BFV206

montör* (Fr.) *a. argo* Parası, malı çok olan; varlıklı. "*Montördü be! Mangır demetle*." KK221

Montparnasse* *öz. a.* Paris'te bulunan bir mahalle. "*Montparnasse'da, Jimmy's diye bir kabare var*." HÇ165

mor 1. *a.* Kırmızı ile mavinin karışmasından oluşan renk, menekşe renginin kırmızıya çalanı. "*Dudaklarının mora çalan rujunu tazeleyen...*" BFV62 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Fes zamanı, başlarımızda mor fesler, altlarımızda kısraklar...*" ARK56

moral (Fr.) *a.* Bir insanın ruhsal gücü, manevi güç; maneviyat. "*Yalan söylemiyorlardı kuşkusuz ama beni heyecanlandırıp moralimin bozulmamasını sağlamaya çalıştıkları da gerçekti*." KK56 **morali bozul-** ruhsal yönden direnme gücünü yitirmek, içine korku düşmek. "*Morali bozulmuş, iştahı kaçmış*." YD150 **moralini boz-** bir kimsenin ruhsal yönden direnme gücünü azaltmak, sarsmak. "*Ablamın moralini bozma*." BFV52

morar- 1. Mor bir renk almak; gövermek. "*Şapkasının açık kül rengi, kirden morarmıştı*." YYB71 2. Herhangi bir sıkıntı, darbe veya hastalıkla vücudun bir yeri mor renk almak. "*Karamsarlığın acısıyla moraran yüzü asılı,*

ağlayacak hale gelir, çıkardı koğuştan.” YK88

morarma *a*. Morarmak işi. “*Atılmış pamuk yığınlarını hatırlatan sütbeyaz bulutlar esmerleşmeye hatta morarmaya başlar*.” EVO166

morart- Morarmasına sebep olmak, mor renk vermek. “*Beni hep dövdü, etlerimi büktü, tırnaklarımı nalınla ezdi, morarttı*.” SBK105

morartı *a*. Vurma ve çarpma sonucu vücutta oluşan çürük; morluk. “*Bu morartı dikkatinizi çekmedi mi hanımefendi*?” GR188

more* (Arn.) *ünl*. “Daha” anlamında olmakla birlikte her cümlenin sonunda kullanılabilen bir seslenme ünlemi. “*Anam olsun karım, uçurtmam kuş, more*!” EKM16

morfin (Fr.) *a*. Afyonda % 10 oranında bulunan, uyuşturucu özelliği olan önemli bir alkaloit. “*Esrar, afyon, morfin...*” EK304

morg (Fr.) *a*. Hastanelerde veya mezarlıklarda ölülerin belirli süre için saklandıkları soğuk ortam. “*Yoksa morgta ilk görüşte tanımıştı*.” EK380 **morga kaldır-** ölüleri morga götürmek. “*Ceset morga kaldırılsın.*” EK379

mori* (Arn.) *ünl*. “Daha” anlamında olmakla birlikte her cümlenin sonunda kullanılabilen bir seslenme ünlemi; more. “*İnsaf be mori*!” ARK43

morlaş- Mor duruma gelmek. “*Sigarasını yaktı, çöpü morlaşan hırçın sulara fırlattı*.” GR126

morlu* *sf*. Moru olan. “*Ama bu sefer yalnız ekmek, yalnız rakı parası değil; allı, morlu, sarılı entarilerini de düşüneceği bir Ayşe…*” YK18

morluk *a*. Vurma ve çarpma sonucu vücutta oluşan çürük; morartı, göverti. “*Adam kurbanlık koyun gibi kadere rıza göstererek sustu ama yüzündeki morluk geçmedi*.” KP48

morta* *a*. *argo* Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ölüm. “*... Hasan'ın yaptığı gibi, karıya mortayı çektirmeli, fabrikasının üstüne konmalıydı*.” TD83 **mortayı çek-** *argo* ölmek. “*... Hasan'ın yaptığı gibi, karıya mortayı çektirmeli, fabrikasının üstüne konmalıydı*.” TD83

mortiz* *a*. Bir çocuk oyunu. “*Ermeni Okulu'nun önünde çocuklar, fişek kovanlarıyla bir çeşit mortiz oynamaya başladılar*.” BE11

moruk (Erm.) *a*. 1. *argo* Gençlere göre yaşlı anne, baba. “*Ah şu annesi, ah şu moruk...*” KÜÇ54 2. *argo* Yaşlı erkek. “*Böyle bir moruk vardı fırında.*” BFV73 3. *argo* "Arkadaşım, dostum” anlamında hitap olarak kullanılan bir söz. “*Naber moruk*?” YYB198

morukla- *argo* Yaşı ilerlemek; yaşlanmak. “*Herif iyice morukladı mı ne*?” EVO39

Moskof (Rus.) *öz. a.* Rusya Federasyonu’nda yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; Rus. “*Kâfir Moskof yurdumuzu yuvamızı talan etti*.” EK16

mosmor *sf*. Her yanı mor, koyu mor. “*... bir ıslık tuttursun şahlanıp köpüren mosmor denize*!” BFV12 **mosmor kesil- (veya ol-)** kötü duruma düşmek, bozulmak, mahcup olmak. “*... avukat ne mosmor kesilmişti ne de nankör demiş, beş para almadan hapisten çıkarışını öne sürmüştü*.” SUÇ310

mostra (İt.) *a*. Örnek, göstermelik, model. “*Ulan amma da mostra garsonlar be*!” AY136

motif (Fr.) *a*. Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birim; örge. “*Bu türkünün motifleri Hint'te, Çin'de, Kazablanka'da, New York'ta, Po Vadisi'nde, Güney Amerika bozkırlarında, Orta Anadolu'da da vardı*.” CEM84

motor (Fr.) *a.* 1. Herhangi bir enerjiyi mekanik enerjiye dönüştüren düzenek. “*Yavaş çalışan motor sesi birdenbire hızlandı ve geceyi kapladı*.” CEM104 2. Akaryakıtla işleyen deniz aracı. “*Denizde on iki metre boyunda sandallar, boy boy motorlar, belki de hatırı sayılır bir yat...*” YYB210 3. Sinema ve televizyon filmleri çekimi sırasında yönetmenin “başla” anlamında verdiği komut. “*Hani o gün film çekilirken rejisör motor diyordu makine çalışıyordu, stop diyordu duruyordu*.” YD225 4. *argo* Kendisini cinsel bakımdan kullandıran kimse. “*Bırak karılarının kızlarının motor, uçak oluşunu, her biri deyyusun teki*!” YYB170

motorlu *sf*. Motorla çalışan. “*Öyle ya, yaklaşmakta olan motorlu araçlarda jandarmalar olabilirdi*.” BTÜ361

motorlu taşıt *a*. İnsan ve yük taşıyan, iki veya daha çok dingilli, motor gücüyle hareket eden araçlara verilen genel ad. “*Bir motorlu taşıt içindeler*.” SÇ185

motosiklet (Fr.) *a*. Motor silindirinin hacmi 125 santimetreküpten büyük olan, iki tekerlekli motorlu taşıt, motor. “*Ta yıllarca önce ... eski*

motosikletiyle babasını şehirden köye ziyarete gelen büyük oğlunu karşılarkenki gibi.” EVO107

motosikletli *sf*. Motosiklet kullanan. “*Motosikletli polisleri filmde görmüştü*.” SÇ104

Movado* *öz. a*. İsviçre kökenli bir saat markası. “*Bileğinde Movado saat…*” KÜÇ33

möble (Fr.) *a.* Oturulan, yemek yenilen, çalışılan, yatılan yerlerin döşenmesine yarayan taşınabilir eşyaya verilen genel ad; mobilya. “*İyi işleyen küçük bir möble atölyesi vardı*.” GAV94

möbleci* Möble satılan dükkân. “*Siyah puvanlı, yeşil şeylerdi ki, Taksim'den Harbiye'ye uzanan cadde üzerindeki modern bir möbleciden peşin parayla alınmışlardı*.” YD165

möbleli *sf*. Möblesi olan, döşenmiş; mobilyalı. “*Evdoksiya zengin möbleli, pırıl pırıl salona girince afalladı*.” GAV158

möhtaçlık* *a.* Muhtaçlık. “*Senin canın sağ olduktan kelli paraya ne möhtaçlığım var ki*?” KK104

möhüm* *sf*. Mühim. “*Unutma ha, işimiz pek möhüm*.” GK110

mösyö (Fr.) *a*. Erkeklere verilen bir ünvan. “*Ben dengimi buldum mösyö*.” GAV160

MP* *öz. a.* Millet Partisi, 1948-1954 yılları arasında etkin olan Türk siyasi partisi. “*Ne CHP'li ne de MP ya da başkalarından kimse gelirdi bu kahveye*.” GK222

MP’li* *a*. Millet Partisi üyesi veya destekçisi kimse. “*O da CHP'lilerin yanında CHP'li, MP'lilerin yanında MP'li, hatta komünistlerin yanında komünist görünür*.” GK102

muadil (Ar.) *sf*. Değer yönünden birbirine eşit olan; eş değer. “*55 santimlikler Avrupa yapımlarının 110 santimliğine, 70 santimlikler de 130’luklara muadil*.” HÇ74

muallime (Ar.) *a.* Kadın öğretmen. “*Bir eski muallime olan annem, istese de büyüklük satamazdı*.” BE14

muamelat-ı resmiyye* (Ar.) *a*. Resmi muamele, devletin öngördüğü yöntemlere uygun olarak yapılan muamele. “*Muamelat-ı resmiyye, öyle beş paralık kâtiplerin dilediğince muamele görmez, işler onun keyfince döndürülemezdi*.” MM167

muamele (Ar.) *a.* 1. Davranma işi; tutum, davranış. “*Kendinize yapılmasını istemediğiniz bir muameleyi başkalarına da yapmayın*.” BE13 2. İşi sonuçlandırmak için yapılan iş veya uygulamaların hepsi; işlem. “*Nikâh muamelen mi var hemşerim*?” EKM119 **muamele et-** davranmak. “*Sabahleyin erkenden yanına indim, tatlılıkla muamele ettim de cevap bile vermedi*.” SUÇ95 **muamele gör-** işlem uygulanmak, davranılmak. “*Cicianneden soğuk muamele görmese belki de kolay kolay ısınamayacaktı*.” EK335

muamma (Ar.) *a*. Anlaşılmayan, bilinmeyen şey. “*Bir sevgiliye, ölüm denen muammadan, saadetten ... uzun uzun bahsediyordu*.” EKM24

muavin (Ar.) *a*. 1. Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb.; yardımcı. “*Yunus Usta'ya muavin olurum, makineleri yağlarım*.” BTÜ34 2. Bir görevlinin, bir yöneticinin işine yardım eden, yokluğunda yerini ve yetkilerini üzerine alan kimse. “*Türk konsolos muavininin evi önünden geçerken Niyazi'ye rastladık*.” BE33 3. Şoför muavini. “*Ya şoför ya da muavin*.” KÜÇ62

muavinlik *a.* Muavin olma durumu. “*Muavinliği bırakmış mısın ne*?” EVO299

Muaviye* *öz. a*. Muaviye bin Ebu Süfyan, sahabe ve Emevi Hanedanı'nın kurucusu (602-680). “*Muaviye'yi hiçbir zaman sevemedi*.” GR89

muayene (Ar.) *a*. Bir kimsenin hasta olup olmadığını veya hastalığın ne olduğunu araştırma; sağlık muayenesi. “*Muayene olmak için revirin beton maltasını dolduran mahkûmların uğultusunu karyolamda dinliyor…*” ÇK77 **muayene et-** bir kimsenin hasta olup olmadığını veya hastalığının yerini ve seyrini araştırmak. “*Doktor muayene etti*.” EKM12 **muayene ol-** hekim tarafından kontrol edilmek, bakılmak. “*Bugün doktora da uğrayıp iyi bir muayene olmalıydı*.” HÇ297

muayenehane (Ar. muʿâyene + Far. ḫâne) *a.* Hekimlerin hastalarını muayene ettikleri yer. “*Muayenehanesine nasıl girdi*?” EB247

muayyen (Ar.) *sf.* Açık ve kesin olarak sınırlanmış veya kararlaştırılmış olan; belirli. “*Aydan aya muayyen bir para veririm, biter gider*!” EK275

muazzam (Ar.) *sf.* 1. Çok büyük, koskoca. “*Ama kocası varmış, ama muazzam bir göz gibi, bütün hareketlerini inceden inceye kontrol altına almış kayınvalide ve onun emrindeki*

hizmetçiler varmış.” SM258 2. Alışılmışın sınırlarını aşan, pek yüce. “*Bu ne dürüstlük, bu ne inat, paraya, hem de muazzam paraya karşı bu ne iradeydi*!” EK224

muazzez (Ar.) *sf*. Sayılan, saygı duyulan, sevgili, aziz. “*Böyle kullar huzur-u Rabbilâlemin'de mergup ve muazzezdirler*.” VV82

mubah (Ar.) *sf*. 1. Dinî bakımdan yapılmasında sakınca olmayan, yapılması günah veya sevap olmayan. “*Ne demiş adam, zaruretler haram şeyleri mubah kılar, demiş*.” GR54 2. Yapılmasında sakınca görülmeyen. “*Çıkmak için her şey mubah, her şey meşru*.” GK59

mubayaa (Ar.) *a.* Satın alma. “*Fabrikada da mutemet. Hem de mubayaa memuru*.” SUÇ102

mucip (Ar.) *sf*. Gerektiren, gerektirici. “*Mesele yalnız benim için değil, zatıâliniz hakkında da kıylü kaali mucip, nazik mefattandır*.” GR57

mucize (Ar.) *a*. İnsanları hayran bırakan, insan aklının alamayacağı, olağanüstü, şaşırtıcı olay; tansık. “*Bir mucize, gökten bir mucize inmezse...*” KP67

mudara (Der.) *a*. Boyun eğme, minnet. “*Topal'a hiç mudaramız kalmadı*.” EVO75

mugalata (Ar.) *a*. Yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme. “*Tartışmayı tam zamanında mugalataya boğup bahisten bahise atlamakta, etrafındakilerin dikkatini başka taraflara çekmekte ustadır*.” SAR59

muhabbet (Ar.) *a*. 1. İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; sevgi. “*Allah muhabbetinizi artırsın kız*.” GK67 2. Ahbapça, dostça konuşma, söyleşme; yârenlik. “*Şarkışlalı Yunus bu sefer de Veli'yle muhabbeti sardırmıştı*.” BTÜ31

muhabbet muskası* *a.* Aralarında muhabbet, sevgi, huzur olmayan karı koca arasını düzeltmeyi amaçlayan bir muska. “*Ne yap yap, ya eşek dili yazdır ya da hiç olmazsa bir muhabbet muskası*!” EK88

muhabbet tellalı *a. argo* Gizli ve yasal olmayan cinsel ilişki öncesinde aracılık eden kimse; pezevenk. “*Kalıbına, kıyafetine, acı kuvvetine karşılık, o bir muhabbet tellalından başka bir şey değildi*.” KT143

muhabbetname (Ar. maḥabbet + Far. nāme) *a*. Aşk mektubu. “*Baharın bu nazik günlerinde gönderdiğiniz muhabbetnameyi aldım, derecesiz sevindim*.” EKM25

muhacir (Ar.) *sf*. Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk); göçmen. “*Bunnar muhacir oğlum*!” CEM60

muhacir arabası *a*. Üstü ve yanları örtülü, dört tekerlekli, yaysız araba. “*Bu kaçış bir ara, koca boynuzlu öküzlerin çektiği ıslak bir muhacir arabasında devam etti*.” EK18

muhacirlik *a.* Muhacir olma durumu, göçmenlik. “*Muhacirliğin gözü çıksın*.” EK16

muhafaza (Ar.) *a.* 1. Korumak işi, koruma. “*Dükkân polisler tarafından muhafaza altına alındıktan yirmi dakika sonra perişan hâliyle kapıya dayanan genç adam, polislerle karşılaşıp geriledi*.” DE150 2. Saklamak işi, saklama. “*Ben diyor, asıl yadigârımın iyi muhafaza edilmeyip kaybedilmesine içerlemiştim*!” EK218 **muhafaza altına al-** korumak, saklamak, bir yerde tutmak, kapatmak. “*Muhafaza altına aldınız mı*?” GR10 **muhafaza et-** 1. korumak. “*Hemşiranım, çok rica ederim sükûnetinizi muhafaza edin*.” EB216 2. saklamak. “*Ben diyor, asıl yadigârımın iyi muhafaza edilmeyip kaybedilmesine içerlemiştim*!” EK218

muhafazakâr (Ar. muḥāfaẓa + Far. -kār) *sf*. Mevcut toplumsal düzeni, düşünceleri ve kurumları değiştirmeden olduğu gibi korumak isteyen (kimse); tutucu. “*Handan, kocası vardı muhafazakâr babası, böyle rezaletlerden şiddetle sakınan annesi, bundan dolayı gelemiyordu*.” İDG97

muhafız (Ar.) *a*. Birini veya bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse; koruyucu. “*Hiç kimsenin kızı muhafızla gidip gelmiyor*.” SM171

muhakeme (Ar.) *a*. 1. Mahkeme, yargılama. “*Süleyman Bey'in köylüler tarafından işgal edilmiş tarlaları bu ilçeye bağlı olduğundan, muhakeme burada görülüyordu*.” SM216 2. Usa vurmak işi; usa vurma, uslamlama. “*Hadiseleri memleketin dar zaviyesinden değil, dünya çapından muhakeme edip neticeye varmak lazım*.” HÇ75 **muhakeme et-** 1. yargılamak. “*Sanılıyordu ki Muzaffer Bey adam öldürse de mahkemeye düşse hâkim onu muhakeme etmekten korkar, çekinir*.” VV271 2. düşünmek. “*Ticaret kafasıyla işleri muhakeme eder*.” DE214

muhakkak (Ar.) 1. *sf*. Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen, gerçekliği kesinleşmiş. “*... affa muhakkak nazarıyla bakıyor, bol bol hayal*

kuruyordu.” HÇ239 2. *zf*. Kesin bir biçimde, kesin olarak, şüphe götürmeyecek derecede; kesinlikle. “*... el öpüp harçlık almak ihtimali hepimizin aklından geçmişti muhakkak*.” BE38

muhalefet (Ar.) *a*. 1. Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumu; aykırılık. “*Ama senin muhalefetin büsbütün haksız değil*.” EK161 2. Demokraside iktidarın dışında olan parti veya partiler. “*Şeref Bey, farz edin seçimleri kazandı muhalefet...*” GR120

muhalefet partisi *a.* Devletin yönetiminde bulunmayan parti. “*Muhalefet partilerinden birinden, belki de ana muhalefettendi*.” KK33

muhalif (Ar.) *a*. Bir görüşe, tutuma veya harekete karşı olan kimse. “*Arada göze çarpan muhaliflerin inadına, dükkânın hemen hemen bütün komşuları, partili meslektaşlar*.” GK48

muhallebi *a*. Süt, şeker ve pirinç ununun kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı. “*Patlıcan dolması, muhallebi, öğleden kalma kuru köfte...*” TD40

muhallebi çocuğu *a*. Nazlı büyütülmüş kimse. “*Kısa pantolon giyenlere hanım evladı, muhallebi çocuğu diyorlardı*. DK181

muhallebici *a*. Muhallebi satılan yer. “*Hatta kim bilir, belki de tavladığı bir kızla muhallebiciye gidecekti*.” EB109

Muhammet* *öz. a*. İslam dininin kurucusu ve merkezî figürü, son peygamber (571-632). “*Bana öyle geliyor ki, İsa yahut Muhammet'in doğuşu gibi, bu tokat da işçi mahallesinde yeni bir tarihin başlangıcı olacak*.” DE193

muhannat (Ar.) *sf*. Alçak, namert olan (kimse). “*Ne dirlerse desinler, o seni muhannata güldürüp zebun eder mi hiç*?” GK317

muharrir (Ar.) *a*. Özellikle gazete ve dergilerde herhangi bir konuda yazı yazan kimse; yazar, kalem, kalem erbabı, yazıcı, muharrir, müellif. “*Muhalif bir gazetede küçücük bir muharrir de değil muhbir*.” GR120

muhasebe (Ar.) *a*. 1. Hesap işlerinin yürütüldüğü yer. “*Muhasebe işlerinde, ha*?” ARK242 2. Hesap işleriyle uğraşma. “*Muhasebe işleri sanattır*.” EKM62

muhasebeci *a*. Bir kurum, kuruluş vb.nin hesap işleriyle uğraşan kimse; sayman. “*Muhasebeci karıya he diyeceğine, zengin karıya he de daha iyi.' dedi*.” TD66

muhasebecilik *a*. Hesap işlerinin görüldüğü yer; saymanlık, muhasiplik. “*Bizim komşu var, onun karısının muhasebecilik yaptığı fabrikada*.” TD64

muhasip (Ar.) *a*. Sayman, muhasebeci. “*Biliyorsun bizimki trikolarda muhasip*.” TD40

muhasiplik *a*. Muhasebecilik, saymanlık. “*Müteahhit yanında muhasiplik yapıyordum ama şoförlükten de çakarım*.” KY147

muhatap (Ar.) *a*. Kendisine söz söylenilen kimse, kendisiyle konuşulan kimse. “*Benim muhatabım sensin*.” KP57 **muhatap ol-** kendisine söz söylenmek, hitap edilmek. “*Hakaretinize daha fazla muhatap olmamak istedim*!” BK280

muhbir (Ar.) *a*. Yasa dışı olan bir durumu yetkili makamlara bildiren kimse; ihbarcı. *Muhalif bir gazetede küçücük bir muharrir de değil muhbir*.” GR120

Muhiddin-i Arabi* *öz. a.* İslam düşünürü, mutasavvıf, yazar ve şair (1165-1240). “*İmam Gazali, Muhiddin-i Arabi ve diğerlerine ait kitaplarla doluydu*.” BE35

muhit (Ar.) *a*. Bir kimsenin sürekli ilişkide bulunduğu insanlar topluluğu; çevre. “*Fakir bir aileden geldiği, kibar muhitlerde boy gösteremediği için kadın başını döndürmüş...*” GR170

muhtaç (Ar.) *sf*. Bir şeye gereksinim duyan. “*İnsanlar kızılmaya değil, acınmaya ve sevilmeye muhtaçtırlar*.” AY177 **muhtaç et-** birini, gereksinim duyduğu bir şeyi başkasından sağlamak zorunda bırakmak. “*O karı, o şahane karı beni yek ekmeğe muhtaç etti ama yakında yepyeni bir işin başına geçeceğim*.” YYB115 **muhtaç ol-** gereksinim duymak. “*Muhtaç olmasa İhsan Efendi'nin parasını çalar mıydı*?” SUÇ243

muhtaçlık *a*. Bakmaya mecbur olduğu aile bireylerini veya kendisini geçindirmeye yetecek geliri, malı, kazancı olmayanların içinde bulunduğu durum. “*Sanki onun malına, mülküne, parasına muhtaçlığım var*.” KAÇ43

muhtar (Ar.) *a*. Köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimse, köy muhtarı, mahalle muhtarı. “*Muhtar, ağalar, beyler yığılakalmışlar, oğlunun dediği çıkmıştı*.” EVO148

muhtarlık *a.* 1. Muhtarın görevi veya makamı.

"*Muhtarlığın CHP'lilere kaptırılmasında tek sebep o dürzü*." GK50 2. Muhtarın görevini yaptığı yer. "*Çünkü mektubu muhtarlık odasında kimseye göstermeden açmış, okumuş, beyni dönmüştü*." GK218

muhtay* *a*. Çocuk dilinde muhtar. "*Muhtay oya göttü*." EKM108

muhtemel (Ar.) *sf*. Gerçekleşmesi de gerçekleşmemesi de ihtimal dâhilinde olan, beklenen, beklenir, umulur, görünüşe göre olacağı sanılan; olası, olasılı, belkili, ihtimalli, ihtimalî, mümkün. "*Teyzemle akrabamdan bir hanımefendinin buraya gelmeleri muhtemelmiş*." ÜÇK453

muhterem (Ar.) *sf*. Kendisine saygı gösterilmeye değer; saygıdeğer. "*Muhterem bayanlar baylar*!" KY173

Muhterem Nur* *öz. a*. Türk sinema oyuncusu ve şarkıcı (1932-2020). "*Ne Muhterem Nur, ne Türkan Şoray ne de Fatma Girik*!" ÖE34

muhteşem (Ar.) *sf*. Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen; anıtsal, debdebeli, haşmetli, ihtişamlı, görkemli, mutantan, şaşaalı, şatafatlı, tantanalı, alayişli. "*Halkevi'nin muhteşem binası önüne gelmişlerdi*." GR40

muhteva (Ar.) *a*. Sözlü veya yazılı anlatımda verilmek istenen öz, düşünce, duygu ve imgelerin bütünü; içerik. "*Öz'le biçim'i, şekil'le muhteva'ya değişmez misin*?" GR136

muin (Ar.) *a*. Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb.; yardımcı. "*Allah muinin olsun oğlum*." SUÇ240

mukabele (Ar.) *a*. Toplu yerlerde yüksek sesle hatim okunurken Kur'an okumasını bilenlerin gözleriyle Kur'an'ı takip etmesi, bilmeyenlerin dinlemesi. "*... namaz, mevlit, mukabeleler içinde avun git, ama elindeki, avucundakini kurtlara kuşlara kaptırma*." ÜÇK455

mukadder (Ar.) *sf*. Yazgıda var olan, yazgı ile ilgili olan, alında yazılı olan. "*Eğer orda da Kadınefendi'yle yaşamam mukadderse...*" SM138

mukaddes (Ar.) *sf*. Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen; kutsal. "*Hem de evimin mukaddes çatısı altında*." KY82

mukaddesat (Ar.) *a*. Kutsal sayılan inanç ve davranışlar. "*Namus, şeref, mukaddesat, babanın şerefi üzerine mi*?" DE139

mukat* *sf*. Mukayyet. "*Çocuklara mukat ol*!" GK294

mukavele (Ar.) *a*. Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişinin, kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem; bağıt, akit, sözleşme, kontrat. "*Mukaveleler yapılıyor, mukaveleler imzalanıyor*." ÖE43 **mukavele yap-** bir sözleşmeyi yazılı olarak belirlemek, sözleşme yapmak, kontrat yapmak. "*Kimseyle de mukavele yapmış değilim*." YD255

mukavemet (Ar.) *a*. Bir şeye veya kimseye karşı durma, karşı koyma, dayanma gücü. "*Ettin mukavemet vazife bir sırasında bir memura*!" MUR30 **mukavemet et-** direnmek, dayanmak, karşı koymak. "*Onun için günlerden beri bunun üzerinde ısrarla duran kızı Nazmiye'ye sertçe mukavemet ediyor*." OK8

mukavva (Ar.) *a*. Kalın karton. "*Dükkân kepenkleri mukavva gibi yırtılıyor*." DK178

mukayese (Ar.) *a*. Benzeterek veya karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştırma, kıyaslama. "*Hele Ankara ile mukayeseye imkân yok*." KP82

mukayyet (Ar.) *sf*. Bağlı olan, bağlanmış. "*Çocuklarıma mukayyet ol*." EVO372 **mukayyet ol-** korumak, gözetmek. "*Kendinize mukayyet olmazsanız zehirli sıtma, dizanteri, güneş çarpması hazır*." EVO171

muktedir (Ar.) *sf*. Bir şeyi yapmaya, başarmaya gücü yeten; erkli, kadir (II). "*Vazifenizde muktedirsiniz, sizi tebrik ederim*!" ÜÇK359

mukteza (Ar.) *sf*. Yapılması, olması veya bulunması uygun olan, yerinde olan; gerekli. "*Elbette halkımız, damarlarındaki kanın muktezasınca ve elbette öz çıkarlarını müdrik olarak yeni partiyi tutacaktır*." ÜÇK549

Mulen Ruj* *öz. a*. Moulin Rouge, 1952 İngiliz yapımı film. "*Yahut da Mulen Ruj'daki Tuluz Lottek gibi*!" SAR97

mum (Far.) *a*. Bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma aracı; şem. "*Masanın dört köşesine dört mum diker, mumları yakardı*." KP70

mum çiçeği *a*. İki çeneklilerden, güzel kokulu, şemsiye biçiminde küçük beyaz çiçekler açan, etli yapraklı, sarılıcı bir süs bitkisi. "*Koyu kırmızı mantosunun göğsüne yeşil yapraklı, mor*

bir mum çiçek takmıştı." KÜÇ60

mumaileyh (Ar.) *a.* Adı geçen, yukarıda anılan, sözü edilen kimse. "*Mumaileyhin derdi mi varmış*?" EVO38

mumbar (Der.) *a*. Sığır, koyun, keçi vb. hayvanların kalın bağırsağı. "*Kuzunun başıyla barsaklarını, mumbarını, ciğerini hep Meryem'e verirdik*." SAR33

mumlu *sf*. Muma batırılmış, mumla hazırlanmış olan. "*Seni mumlu mektupla mı davet ettim*?" EVO56

mumluk *a*. Herhangi bir mum gücünde olan. "*Kuruyemişçinin yüz mumluğu altında fitil gibi bir ihtiyar, kızlara bir avuç tuzlu fıstık uzattı*." KÜÇ38

mundar *sf*. Kirli, pis. "*Sivrisinekler, uyku, mundar köpeğin iliştiği kaplar...*" EVO249 **mundar et-** kirletmek, kullanılamaz hâle getirmek. "*Ben bu yazının yüzünde itin mundar ettiği kabı kacağı nasıl kırklarım*?" EVO249 **mundar ol-** kirlenmek. "*Ne it değdi ne mundar oldu hesabı*." EVO150

munis (Ar.) *sf*. Başkalarına kolayca uyabilen, sözlerini dinleyip karşı gelmeyen; uysal. "*Makineyse çocuğun emri altında munis bir hayvan kadar uysal, yere kıvrım kıvrım, pırıl pırıl demir yongalar döküyordu*." GR86

muntazam (Ar.) *sf.* 1. Doğru ve pürüzsüz; düzgün. "*Kıl torbasından çıkardığı bir parça köy ekmeğini muntazam parçalara böldü*." EKM110 2. Düzenli, derli toplu. "*Ne mektep ne de muntazam mesai isteyen bir işyeri*." SUÇ313

muntazaman (Ar.) *zf.* Düzenli olarak. "*Geceleri barda muntazaman buluşup geç vakte kadar diz dize oturuyorlardı ama yeterli gelmiyordu*." EK100

muntazır (Ar.) *sf.* Bekleyen, gözleyen. "*Mübarek kudümünüze muntazır, sabahı ettik*!" VV273

murabbalık* *sf*. Uzunluğu herhangi bir murabba olan. "*On milyon kilometre murabbalık Âl-i Osman ülkesi, yani anayurdumuz, bugün onda bire indiyse suç kimin*?" ÜÇK443

murakabe (Ar.) *a.* Tasavvufta Tanrı'ya bağlanarak çile doldurma. "*Murakabesinin içinden sıyrılıp çıktı.*" VV83

murat (Ar.) *a.* Bir kimsenin dilediği, olmasını istediği şey; dilek. "*Bir annenin en büyük muradı, evladını mutlu görmek değil midir*?" DK254 **muradına er-** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek. "*Muradına ermiş demek*!" VV233

murt (Far.) *a.* Mersin ağacının yazın olgunlaşan, bezelye büyüklüğünde, morumsu siyah, çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan meyvesi. "*Güney'de murt denilen mersinlerin kalabalık yeşiline karışıp…*" BFV140 **murt ol-*** *argo* sızmak, kendinden geçmek. "*Herif yarım kiloluğun yarısını içince murt oldu be*!" VV216

Murtaza* *öz. a.* Orhan Kemal tarafından yazılan roman. "*Ben sizin yerinizde olsam Murtaza'yı tiyatro oyunu yapardım*." KK51

musalla taşı *a.* Cenaze namazı kılınmak için üstüne tabut konulan masa biçiminde yüksekçe taş. "*Eşin, dostun, ahbabın omuzlarında musalla taşına, ordan da mezarlığa götürülüp gömülecek, sonra da unutulacaktı*." KP67

musallat (Ar.) *sf*. Bir kimse veya şeyin üzerine bıktıracak kadar düşen (kimse). "*Diyeceksiniz ki, o, yani fare, hiçbir emek sarf etmeden, insan emeğiyle meydana gelmiş şeylere musallat*." KK162 **musallat et-** birini, bir başkasının başına bela etmek. "*Bu şirreti başına musallat eden o*." ÜÇK436 **musallat ol-** birini sürekli rahatsız etmek, birine sataşmak, peşini hiç bırakmamak. "*Son günlerde musallat olan, gözlüklü, yorgan gibi ağır paltolu, kedi ferli ahbap…*" SAR26

musandıra (Rum.) *a.* Evlerde yatak yorgan konulan yer, yüklük. "*Çingene evinde musandıra*!" YK21

Musevi (Ar.) *öz. a.* Hz. Musa'nın dinine bağlı olan kimse; Yahudi. "*Kocasının öcünü alabilmek için önce Musevi, sonra İsevi olmuştur*." GR89

musibet (Ar.) *sf*. Kendinde uğursuzluk bulunan; uğursuz. "*Sen de siz de hepiniz de ona, o musibet bunağa hak veriyorsunuz öyle mi*?" EB134

musiki (Ar.) *a*. Birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı; müzik. "*Evet, bizim kendi musikimiz...*" İDG33

muska (Ar.) *a.* İçinde dinsel veya büyüleyici bir gücün saklı olduğu sanılan, taşıyanı, takanı veya sahip olanı zararlı etkilerden koruyup iyilik getirdiğine inanılan bir nesne, yazılı kâğıt vb., hamaylı. "*Karılara muska yazarken sen, bu*

fakir ne Galiçya'sını bıraktı, ne Yemenini." ÇK94

musluk (Ar.) *a.* 1. Takıldığı boru veya kabın içindeki akışkanı, istenildiğinde akıtabilecek bir düzende yapılmış açılır kapanır alet. "*Muslukların fışkıran suyunda el yüz yıkayanlar, sıra bekleyenler, helalara girip çıkanlar, fırsattan istifade kovalamaca oynayanlar…*" EKM72 2. El yıkamaya yarayan yer, lavabo. "*Musluk başında adamı rahat bıraksa ya*!" ARK105

Mussolini* *öz. a.* Benito Mussolini, İtalyan politikacı ve gazeteci (1883-1945). "*Neyse, Mussolini'dir bir çalımına getirir, der: Antalya'yı isterim*." MUR252

Mustafa Kemal* bk. Atatürk. "*Mustafa Kemal olabilmenin zorluğunu gittikçe daha iyi anlıyordu*." DE190

Mustafa Kemal Paşa* bk. Atatürk. "*Milli Mücadele, ardından Mustafa Kemal Paşa, barış…*" BFV267

mustarip (Ar.) *sf.* Izdırap ve acı çeken. "*İkinci bardağı da büyük mustaripler gibi içti*." SAR99

muşamba (Ar.) 1. *a.* Bir tarafına kauçuk veya yağlı boya sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilen kalın bez. "*Kirden muşambaya dönmüş ceketinin omuzları ıslanan eski gardiyan isteksizce yürüdü.*" ÇK67 2. *sf.* Bu bezden yapılan. "*Muşamba örtüleri sabunlu bezlerle henüz silinmiş masalar, tozları alınmış sıra sıra şişeler, şarap, konyak, rakı, votka şişeleri, badanalı duvarlar...*" KP90 3. *a.* Su geçirmeyecek biçimde yapılmış yağmurluk. "*Elbise, elektrik feneri, tabanca, muşamba falan...*" MUR155

muşambalaş- Muşamba gibi olmak, muşamba durumunu almak, muşambaya dönmek. "*Kahverengi ceketinin yakası kirden muşambalaşmıştı*." GR110

muşmula (Rum.) *a.* 1. Gülgillerden muşmula ağacının olgunlaşıp yumuşadıktan sonra yenilebilen, yuvarlak, mayhoş, buruk ve beş çekirdekli meyvesi; döngel, beşbıyık. "*Çiçek bozuğu yüzüyle kara kuru bir muşmulayı hatırlatan Şoför Niyazi, 'Helal olsun yavrum!' dedi*." GAV95 2. *öz.* Bir lakap. "*Muşmula Niyazi'ye göre hava hoştu*." GAV174

muşta (Far.) *a.* Parmağın biri bükülüp sivriltilerek vurulan yumruk. "*Ense köküne insafsız bir muşta*!" YYB14

muştala- Muşta ile vurmak. "*Kızının ense kökünü muştalayarak içeri sokan kocasının ardından sokak kapısını korkuyla, yavaşça kapadı*." YD21

muştalan-* Muştalama işi yapılmak. "*Ense kökü muştalandı*." YD20

mutaassıp (Ar.) *sf.* Bir düşünceye, bir inanışa aşırı ölçüde bağlanıp ondan başka bir düşünce ve inanışı kabul etmeyen, bağnaz, fanatik. "*Semt malum, fazlaca mutaassıp*." EK205

mutabık (Ar.) *sf.* Yakışır, yaraşır; uygun, muvafık, reva. "*Değildir işleme mutabık*!" MUR396 **mutabık kal-** uyuşmak, karşılıklı olarak anlaşmaya varmak. "*Aylık ücret vesaire üzerinde de mutabık kalmışlar*." SM190

mutat (Ar.) *sf.* Her zamanki, alışılmış. "*Adam kibarca, 'Öğleyin içmek mutadım değil.' dedi*." YYB188

mutemet (Ar.) *a.* Dairelerde, iş yerlerinde bazı para işlerine bakan görevli. "*Ayniyat mutemedi evine öteberi aşırıyor haberiniz olsun*!" KP83

mutemetlik *a.* Mutemedin görevi. "*Hastanelerden birinde eline nasılsa bir ayniyat mutemetliği geçirmişti*." KP80

mutena (Ar.) *sf.* Seçkin, önemli. "*İstediğin en mutena semtte, en güzel apartmanı tutacağım, dayayıp döşeyeceğim içini*." GAV189

mutezile (Ar.) *a.* Kaderi inkâr ederek `kul, ettiklerinin yaratıcısıdır` diyen ve Tanrı'nın sıfatları konusunda sünnet ehlinden ayrılan bir felsefe. "*Hani o devirde dünyaya bu aklımla gelseydim, Hasan Sabbah'la çok sıkı arkadaşlık kurar, mutezilenin itizal nimetlerinden yahut da Hasan Sabbah Efendi Hazretlerinin cennet-i âlâsından faydalanırdım*." YD139

mutfak (Ar.) *a.* Yemek pişirilen yer; aş damı, aşhane, ocaklık. "*Mutfakta kabak kızartırken yumruklarını sıka sıka ağladı*." KP110

mutfaklık* *sf.* Mutfağı olan (ev). "*Apartman katına verdikleri aylık kirayla bu bir oda mutfaklık yeni evlerinde tam beş ay oturabileceklerdi*." GAV203

muti (Ar.) *sf.* Yumuşak başlı, itaat eden. "*Benim muti evladımı baştan çıkarır, anasına babasına karşı gelmeye zorlarsın hı*?" EVO289

mutlak (Ar.) 1. *sf.* İçinde yabancı bir öge bulunmayan; salt. "*O, öteki odada, mutlak saygı isteyen bir hırçınlık içindedir*." SM125 2. *zf.*

Kesin bir biçimde, kesin olarak, şüphe götürmeyecek derecede; kesinlikle. "*Hastalığı teşhis eden doktor ... mutlak perhize girmesini tavsiye etmiş, bir de reçete yazmıştı*." HÇ60

mutlaka (Ar.) *zf.* Kesin bir biçimde, kesin olarak, şüphe götürmeyecek derecede; kesinlikle. "*Servet Bey ve Handan, haftaya mutlaka beklediklerini söylediler*." İDG35

mutlu *sf*. 1. Yaşadıklarından veya karşılaştıklarından dolayı hoşnutluk içinde bulunan; ongun, saadetli, bahtiyar, berhudar, hümayun, mesut. "*Herkes memnun, herkes mutluydu.*" İDG108 2. Mutluluk veren. "*Sevmese, mutlu bir rastlantı bile olsa basar onlarla gider*." EB96 **mutlu et- (veya kıl-)** mutluluk vermek, bahtiyar etmek. "*Seni mutlu edemiyor muyum*?" SM239 **mutlu ol-** mutluluk duymak, bahtiyar olmak. "*Göreceksin, nasıl mutlu olacağız*." SBK167

mutluluk *a*. 1. Mutlu olma durumu; mut, ongunluk, kut, devlet, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik. "*Evet evet, bir anahtar lazım, bütün insanlığı mutluluğa götürecek bir anahtar*." GR142 2. Anlık bir duruma bağlı olarak duyulan sevinç veya alınan zevk. "*Kahvedeki bayat çayı taze niyetine içtiğim anların mutluluğuna ... elveda*." BFV253

mutsuz *sf*. Mutlu olmayan, bedbaht, saadetsiz. "*Çok mutsuzum.*" EK107

mutsuzluk *a*. Mutsuz olma durumu; bedbahtlık, saadetsizlik. "*Mutsuzluk ondandı, ekmeksizlik ondan*." BFV31

muvacehesinde *zf*. Bir durum karşısında. "*İki gün sonra, gece radyo ... DP'nin memlekete yaptığı ve yapmakta olduğu hizmetler muvacehesinde tarafsızlıktan vazgeçip Demokrat Parti'ye yazıldığını yayınladı*." GK227

muvafakat (Ar.) *a.* Uygun görme, onama, kabul etme. "*En iyisi, annesiyle görüşüp muvafakatını aldıktan sonra...*" EK331

muvafakatname (Ar. muvâfaḳat + Far. nâme) *a.* İzin verildiğine ilişkin üzerinde bilgi bulunan yazılı belge. "*Avukat Nihat, Nazan'ın muvafakatnamesiyle hapishaneden çıkarken sinirleri berbat hâldeydi*." EK333

muvaffak (Ar.) *sf*. Başarmış, başarılı (kimse). "*Muvaffak olamayınca işi tehdide döktü*." EK239 **muvaffak ol-** başarmak. "*Fakat Turgut Şen, sigara paketini arkadaşının cebine sokmaya muvaffak oldu ve canı yürekten bir oh çekti*." SAR6

muvaffakiyet (Ar.) *a.* Başarma işi, başarı. "*Muvaffakiyetler Sedat Bey. Şu andan itibaren izinlisiniz*!" OK79

muvazene cetveli* *a*. Kurumların gelir ve giderlerinin kaydedildiği defter. "*O sene yılbaşı ramazana rastlamış, memurlar on bir aylık muvazene cetvellerine son ayınkini de ilave edip bilançoyu çıkarmak için gece yarılarına kadar çalışmaya başlamışlardı*." EKM59

muz (Ar.) *a.* 1. Muzgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, bir çenekli, çok yıllık bir bitki. "*Ovalar, ovalarda muz tarlaları…*" BE75 2. Bu bitkinin kendine özgü hoş kokulu, tatlı, besleyici, kalın kabuklu, uzun meyvesi. "*Bir muzcudan muz alıyordu*." BE27

Muzaffer Akgün* *öz. a.* TRT kökenli Türk halk müziği ses sanatçısı (1925-2015). "*Yakınlardaki bir radyo, akşamın yedisinde başlayıp sekize kadar sürecek olan 'Reklamlar Geçidi' programında Muzaffer Akgün'ün yanık bir ezgisini yayıyordu*." KK217

muzcu* *a*. Muz satan kimse. "*Bir muzcudan muz alıyordu*." BE27

muzır (Ar.) *sf*. 1. Zarar veren, zararı dokunan, zararlı. "*Külliyen muzır şeylerdir*." KK243 2. Her şeyi bozan, karıştıran, zararlı işler yapan. "*Ama nasılsa bir muzır sızmış aralarına*." BTÜ239

muzırlık *a*. Zararlı olma, zararlı iş veya davranışlarda bulunma durumu. "*Kim muzırlık ederse…*" BTÜ224

muzip (Ar.) *sf*. İnsanı, şaka yollu üzecek veya uğraştıracak davranışlarda bulunmayı huy edinmiş olan; takılgan. "*Muzibin biri kıyıdan usulca soruyordu*." ÖE85

muzipçe *zf*. Muzibe yakışır biçimde, muzip gibi. "*Muzipçe pencereye iyice sokulunca ihtiyar ürkerek kayboldu.*" EB89

muziplik *a.* Muzip olma durumu; azizlik, hınzırlık, takılganlık. "*Benim evde olmadığımı da biliyor ya, dur bakalım, ne muziplik düşünür gene kim bilir*?" GR61

muzmahil (Ar.) *sf*. Çökmüş, çöküntüye uğramış. "*Din adamlarını muzmahil etmişler*." ÜÇK464

muzur (Ar.) *sf*. Zarar veren, zararı dokunan; zararlı. "*Çaktırmadan, dindaşlarına,*

'Muzur kimse var mı etrafta?' anlamına göz kırptı." YD334

Mübadele* öz. *a.* Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi, 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak yapılan sözleşme uyarınca Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı'nın kendi ülkelerinin yurttaşlarını din esası üzerine tehcir ve zorunlu göçe tabi tutmasına verilen ad. "*Mübadelede Atina'ya gitmişiz*." BE51

mübadil (Ar.) *a.* Lozan Antlaşması'na göre, İstanbul dışında oturan Rumlarla değiştirilmek üzere Batı Trakya dışındaki Yunanistan'dan getirilen Türkler. "*Fırkacılığın iyice kızıştığı, Alasonya mübadillerini çan seslerinden kurtaran İsmet Paşa'ya bile dil uzatıldığı günler…*" MUR18

mübalağa (Ar.) *a.* Bir şeyi, bir olayı olduğundan büyük veya çok gösterme; abartı. "*Demek mübalağa etmiyorum*." DK195 **mübalağa et-** abartmak. "*Demek mübalağa etmiyorum*." DK195

mübalağalı *sf.* Olduğundan fazla gösterilen; abartılı. "*Masasında birtakım kâğıtlara gömülmüş, sütbeyaz saçlı, sivri çeneli bir memur bizi, bizi değil, baba dostumu görünce mübalağalı şekilde yerinden fırladı*." YYB60

mübarek (Ar.) *sf.* 1. Beğenilen, sevilen kimse veya şeyler için söylenen bir söz. "*Şerbet mübarek, içilmez mi şu*?" KT84 2. Kızılan, şaşılan (kimse veya şey). "*Karı değil, duba mübarek be*!" ARK175 3. Uğuru olan, iyilik getirdiğine inanılan; uğurlu. "*Partilerinin kudretli bakanıyla yüz be yüz gelecek, mübarek elini, bırakırsa ayağını öpecek…*" GK99 4. Kutsal. "*Bunca yıl aziz ve kutsal olan, mübarek dillinizi elinizden alıp…*" ÜÇK490 5. Çok saygı duyulan. "*Sen tut, böyle mübarek bir adamın kalbini kır*." VV114 **mübarek olsun!** `hayırlı, uğurlu olsun` anlamında kullanılan bir kutlama sözü. "*Mübarek olsun kızım, gözümüz yok*." EB28

mübarek gün *a.* Dinî bakımdan özelliği ve önemi olan gün. "*Şu aziz mübarek günde, ne istediniz benim ineğimden*?" EKM49

mübaşir (Ar.) *a.* Mahkemede duruşmaya girecekleri ve tanıkları çağıran, yargıcın emirlerini bildiren, kâğıtları getirip götüren görevli, çağrıcı. "*Akşamüzerleri çantasını mübaşirle eve yollar, tutardı Balıkpazarı meyhanelerinin yolunu*." EK20

mücadele (Ar.) *a.* 1. Birbirlerine isteklerini kabul ettirmek için iki taraf arasında yapılan zorlu çaba, savaş. "*Nispetsiz bir mücadele oluyor hanımefendi*." EK239 2. Herhangi bir amaca erişmek, bir kuvvete karşı koyabilmek için bir kişi veya topluluğun güçlü, sürekli çabası, savaşım. "*Biz burada yoksullukla mücadele ederken sen orada...*" AY201 **mücadele et-** bir amaca erişmek, bir güce karşı koyabilmek için uğraşmak, çaba göstermek, savaşım vermek. "*Marifet ölmek, öldürmekte değil, bu kötü şartlarla mücadele etmekte*!" CEM147

mücadeleci *a.* Mücadele etmeyi seven kimse; savaşımcı. "*Hâlbuki kendisi iliklerine kadar mücadeleciydi*." İDG26

Mücahede-i Milliyye* *öz. a.* Millî mücadele. "*Mücahede-i Milliyye mücahitlerinden ve eski valilerden diye kart kullanırdı*." MM173

Mücahede-i Milliyyeci* *a.* Millî mücadeleye katılmış kimse. "bir eski "*Mücahede-i Milliyyeci'ye yaraşır kocaman bafon tabakasını çıkarır, başlar kalın bir sigara sarmaya*." MM174

mücahit (Ar.) *a.* Kutsal ülküler uğruna savaşan kimse, alperen. "*Mücahede-i Milliyye mücahitlerinden ve eski valilerden diye kart kullanırdı*." MM173

mücerret (Der.) *zf.* Kesin olarak. "*Ölünür, mücerret*!" ÇK73

mücevher (Ar.) *a.* Altın, yakut, pırlanta vb. değerli taşlardan yapılmış süs eşyası; cevher. "*İstanbul limanına birkaç parça mücevherle ayak basan … Malik'le Muy hayatlarında ilk defa geçim derdi diye bir şey olduğunu öğrendiler*." CEM97

mücevher kutusu *a.* Mücevherlerin saklandığı küçük kapalı kutu, mücevher mahfazası. "*Bir mücevher kutusu kadar derli toplu, ufacık, şipşirin bir yerdi*." KY172

müdafaa (Ar.) *a.* Savunma, koruma. "*Tanınabilmesi için … parlak müdafaalar yapması lazım*." EK303 **müdafaa et-** savunmak, korumak. "*Peki ama niçin müdafaa ediyorsun*?" SUÇ259

müdafaasız* *sf.* Müdafaası olmayan; savunmasız. "*Elinin tersiyle, müdafaasız İhsan'ın suratına öyle bir patlattı ki, İhsan'ın burnundan oluk gibi kan boşandı*." OK72

müdafi (Ar.) *a.* Bir şeyi savunan kimse, savunucu. "*Oğlum olman sıfatıyla, benim ardaki tek temsilcim, haklarımın, haysiyet ve şerefimin*

tek müdafisisin!" DE241

müdahele (Ar.) *a.* 1. Karışma, araya girme. "*Beni sinirlendiren, başkalarının işimize müdahale etmesi*." EK186 2. Bir hastalığın seyrine el koyma. "*Doktorlarla öteki hastabakıcılar yetişip ilk müdahaleyi yapıncaya kadar gözleri kaydı, kollar yanlara düştü*." İDG95 **müdahale et-** karışmak, araya girmek, el atmak. "*Vazifeme müdahale etmeyin, rica ederim.*" ÖE117

müdana (Ar.) *a.* Yaranmaya, iyi görünmeye çalışma. "*Ondan başka hiç kimseye müdanam yok*!" HÇ24 **müdana etme-** kendini borçlu hissedecek duruma düşürmemek, kendi ayakları üstünde durmak, kimseye açıklama yapma gereği hissetmemek. "*Yetişmiş oğlu, hâli vakti yerinde kızı olsa hemşeri memşeri hiç müdana etmez.*" MUR196

müdavim (Ar.) *sf.* Bir yere sürekli olarak giden (kimse); devamcı, gedikli. "*Bu yüzden eski bar müdavimleri barlardan ayaklarını çekmişlerdi*." HÇ280

müddei umumi (Ar.) *a.* Kamu yararını gözetmek amacıyla devlet adına dava açmaya yetkili olan, mahkemelerde tespit ettiği suç delillerini ortaya koyarak sanıkları kovuşturan görevli; savcı. "*Hâkimler, o zamanlar müddei umumi denilen savcılar, ceza reisleri, tüccarlar...*" SBK246

müddei umumilik *a.* Savcı olma durumu, savcılık. "*Kamış kalem galiberdi moruyla müddei umumiliğe ... sülüsler düşürmeye başlardı*." BFV32

müddet (Ar.) *a.* Bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü; süre. "*En son, barlara uğradı, önce ara sokaklardan birindeki küçük bir barda bir müddet oturdu*." SM300

müdevver (Ar.) *sf.* Top veya küre biçiminde olan; yuvarlak. "*Artistlerle irili ufaklı figüranların çokluk girip çıktığı kahvenin camekânı önüne devri sabıktan müdevver bir eski küfür gibi oturmuştu.*" DHV270

müdire (Ar.) *a.* Kadın müdür, kadın yönetici. "*Hapishane Müdiresi Yumrukçu Fatma karşısına çekmiş, iyi bir zılgıt geçmişti*." TD13

müdrik (Ar.) *sf.* Anlamış, idrak etmiş. "*Elbette halkımız, damarlarındaki kanın muktezasınca ve elbette öz çıkarlarını müdrik olarak yeni partiyi tutacaktır.*" ÜÇK549

müdür (Ar.) *a.* 1. Bir kurum veya kuruluşu yöneten kimse. "*Müdür, müdür yardımcısı, öğretmenlere karşı tıpkı bunlar gibi saygılı, ama insanı bayıltacak kadar güzel kızlar karşısında bile müthiş sertti*." DK98 2. Bir kurum veya kuruluşta daire, şube vb. bölümleri yöneten kimse. "*Memurlar, devlet dairelerinde olduğu gibi, fabrika umum müdürü, muhasebe müdürü yahut herhangi bir amirin keyfine göre, istenildiği zaman kuyruklarından tutulup atılamıyordu*." DE142

müdür yardımcısı *a.* Müdürün işlerine yardım eden, yokluğunda yetkileri üzerine alıp işleri yöneten kimse; müdür muavini. "*Sonra sırayla mektupçu, belediye başkan yardımcısı, çeşitli dairelerin çeşitli müdürleri, müdür yardımcıları, şefleri, şef yardımcıları...*" MUR51

müdüriyet (Ar.) *a.* Müdürlük. "*Buyurun, müdüriyete kadar gidelim.*" KT179

müdürlük *a.* 1. Müdür olma durumu; müdüriyet. "*Bir zamanlar, hani şu babasının kuş uçmaz, kervan geçmez küçük istasyonlarda müdürlük yaptığı yıllar...*" EB2 2. Yönetmenin, müdürün görevi veya yeri, müdüriyet. "*Varsa herhangi bir şikâyetin, müdürlüğüme hitaben bir istida tanzim et, öyle gel.*" ÇK96

müesses (Ar.) *sf.* Kurulu, kurulmuş. "*Bütün bir kâinatın teksir ve tekessürü, fiili cima üzerine müesses.*" KAÇ54

müessese (Ar.) *a.* 1. Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik; kurum (II). "*Genç adam, müessesenin irili ufaklı müstahdemleri önünde karşılanış tarzından pek memnun olmuştu*." DE136 2. İktisat, kültür, siyaset, din vb. alanlarda hizmet veren, kendine özgü işleyiş kurallarına sahip yapı veya birlik. "*Evlilik müessesesi sağlam kazıklara bağlanmalıydı, pamuk ipliklerine değil*!" YD103

müezzin (Ar.) *a.* Namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi, ezancı. "*Çarşı başındaki caminin minaresinde ikindi ezanını okumakta olan müezzine başını kaldırdı*." EVO9

müfettiş (Ar.) *a.* Kurum ve kuruluşlara genellikle habersiz olarak veya belli olayların şikâyeti üzerine gidip, işlerin mevzuata ve etik ilkelere göre yapılıp yapılmadığını inceleyip rapor hazırlayan kimse; denetmen. "*Yoksa müfettiş miydi*?" KP83

müfettişlik *a.* Müfettişin yaptığı iş. "*Onun*

müfettişliği, şusu busu bizi hiç ama hiç ilgilendirmez!" MM57

müflonlu *sf*. Muflon geçirilerek yapılan. "*Askıdan, içi müflonlu pardösüsünü, kasketini, iskemleden eldivenlerini alıp giydi*." EK5

mühendis (Ar.) *a*. İnsanlığın ihtiyaçlarını karşılamak için iyi bir estetik tasarım ile temel bilimler çerçevesinde en az maliyette en yüksek verimlilik ve güvenlikte teknoloji veya sistem geliştiren kimse. "*Mühendislerin daha geniş, daha konforlu barakaları ilerdeydi*." KY46

mühendislik *a*. Mühendis olma durumu. "*Efendi Mansur'un bilgi ve ihtisası o kadar geniştir ki, bazen hızını alamaz; doktorlara doktorluk, mühendislere mühendislik öğretir*." SAR57

mühim (Ar.) *sf*. Önemli olan, önemli. "*Benim için mühim olan işin görülmesi*." KY101

mühimse- Önemli saymak; önem vermek, önemsemek. "*Halk böyle şeyleri pek mühimsemez*." EK162

mührü şerif* *a*. İslam peygamberi Muhammed zamanında yaptırılan, İslâm devletinin sembolü olan ve Müslümanların devletlerarası siyasi ilişkilerinde kullanılan yüzük şeklinde mühür. "*... mührü şerif nüshaları satıcılarının çektikleri nutuklardan yılgın yolcularsa, işin gene keselerine dayanacağım bildiği için ilgisizdi*." ÇK118

mühür (Far.) *a*. Bir kimsenin, bir kuruluşun adının veya ünvanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb.nden yapılmış araç; kaşe. "*Çeke otuz bin yazdı, imzaladı, firmasının mührüyle mühürledi*." YD226 2. Bu araçla basılan ve imza yerine geçen ad. "*Basar kâğıdın altına mührünü*." SAR49 **mühür bas-** mühürlemek. "*Kâğıdın bağrına mührünü basmak da iş mi*?" BTÜ373

mühürle- 1. Bir yazı, belge vb.nin doğruluğunu veya kabul ve onayını belirtmek amacı ile altına mühür koymak, mühür basmak. "*Çeke otuz bin yazdı, imzaladı, firmasının mührüyle mühürledi*." YD226 2. Yasalara, ahlak ve sağlık kurallarına aykırı görülen iş veya eğlence yerlerinin çalışmasını durdurmak amacıyla, kapısının açılmasını engellemek için uygun yere mumu yapıştırıp üzerine mühür basmak, kapatmak. "*Hükümet mühürlemiş*." BTÜ145

mühürlen- Mühürleme işi yapılmak, mühür basılmak. "*Resmen tebliğ ettiler, saat on birden sonra açık görülecek içkili yerler derhâl kapatılıp mühürlenecek*!" VV42

mühürlü *sf*. Mühürle kapatılmış. "*Bekâr ahırına vardım, baktım, kapı kilitli, hem de mühürlü*." BTÜ145

müjdat* (Far.) *a*. Müjdeler, sevinçli haberler. "*Allah razı olsun, Allah ömrü muazzezlerini müjdat eylesin*!" EK32

müjde (Far.) 1. *a*. Sevindiren haber, sava, muştu, erim, beşaret. "*Göz bebeklerinde ekmek'in müjdesi, gelecektir erkekleri*." BTÜ170 2. *a*. Müjdeciye verilen armağan, muştuluk. "*Müjdemi ver*!" EB117 3. *ünl*. Sevindirici haber verileceği zaman söylenen bir söz. "*Adamın gözleri parlıyordu. Müjde, dedi*." EK175 **müjde ver-** bir kimseye sevindirici, mutlu bir haberi ulaştırmak. "*Müjdeyi veren benim*." YK9

müjdeci *a*. Müjde getiren kimse, savacı, muştucu. "*Refah alameti, nurlu ufukların müjdecisi*." GK47

müjdele- Sevinilecek bir iş, olay vb.nin olduğunu birine haber vermek; muştulamak. "*Sonra da arkadaşlarına telefon ederek bugün öğle yemeğine kendisinde davetli olduklarını müjdeledi*." İDG110

mükâfat (Ar.) *a*. Bir başarı karşılığında verilen armağan; ödül. "*Başka köyler, kasabalar hatta illerde de böyle yardımcılar vardı şüphesiz, hizmetlerinin mükâfatları verilmeliydi ama fırkanın elinden ne gelirdi*?" KT338

mükellef (Ar.) *sf*. 1. Bir şeyi yapma zorunluluğu olan; yükümlü. "*Her memur düşünmekle mükelleftir*." BK352 2. Eksiksiz, özenli bir biçimde yapılmış. "*Allah izin verirse vizyona çıkmadan önce Eyüp Sultan'da iki kurban keseceğim, akşamına da bir yerlerde eşe dosta mükellef bir ziyafet çekeceğim, nasipse*." YD239

mükemmel (Ar.) 1. *sf*. Kusuru olmayan; kusursuz. "*Mükemmel bir kızdır*." AY213 2. *sf*. Çok güzel, harikulade olan. "*Avrupa'dan ona mükemmel bir keman, mümkün olduğu takdirde bir Stradivarius getirebilirdi*!" İDG105 3. *zf*. Eksiksiz, kusursuz, harikulade bir biçimde. "*Bıyık, mükemmel çiğköfte yoğuran, genç irisi esmer bir arkadaş*." BFV246

müktesebat-ı ilmiyye* *a*. Bilimsel birikim. "*Onun için seni değil, senin efendilerini, beylerini, beyefendilerini bile imtihan edecek müktesebat-ı ilmiyyeye sahibim*." MUR141

mülahazat (Ar.) *a.* Düşünceler. "*Konuştuğumuz mevzular ağır birtakım mülahazatı siyasiye ve felsefiye olduğu için...*" GR22

mülakat (Ar.) *a*. Bir yerde buluşularak yapılan karşılıklı görüşme ve konuşma. "*Kudret Yanardağ'ı daha önce hiçbir yerde görmemiş, tanımamış gerçekten konuşmasını dinleyip cazibesine kapılarak bir mülakat ricasında bulunmak maksadıyla…*" ÜÇK548 **mülakat yap-** bir kimsenin bir konu veya sorunla ilgili görüşlerini almak. "*Maksadım zat-ı âlileriyle bir mülakat yapmak*." ÜÇK547

mülayim (Ar.) *sf*. Uygun, hoş görülebilir. "*Hem ekonomik hem de mideye, karaciğere çok mülayimmiş*." KP20

mülazım (Ar.) 1. *sf.* Bir işe girmek için bir süre parasız olarak o işe devam eden. "*Kör kâtip de öteki, yani subay da hatta hovardası olan aza mülazımı da elinde oyuncak değil miydi*?" EK227 2. *a*. Orduda rütbesi asteğmenle üsteğmen arasında olan, takım komutanlığı yapan subay; teğmen. "*Ateş, barut, sıcak, soğuk, açlık, tokluk içinde yuvarlanıp giden dolaklı, enveriyeli Osmanlı mülazımlarından esirgemedikleri aşklarla yanıp tutuşan Harbi Umumi kızları üzerine neler*!" YYB222

mülazım-ı sani* (Ar.) *a.* Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan ve günümüz rütbelerinden teğmene denk bir askerî rütbe. "*Mülazım-ı sani ne*?" BFV129

mülk (Ar.) *a.* 1. Ev, dükkân, arazi vb. taşınmaz mal. "*Benim malım da mülküm de her şeyim de onun*." ÜÇK453 2. Vakıf olmayıp doğrudan doğruya birinin malı olan yer veya yapı. "*Evi mülktü, işleri kekaydı.*" EK347 3. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü; ülke. "*Osmanlı mülkünde Osmanlı'ya küffardan daha kâfir bir düşmanı dinle ha*?" DHV260

mülki amir *a.* İl ve ilçelerde devleti temsil eden en yüksek makamlı görevli. "*Bir de tutar, vilayetin en büyük mülki amiri sıfatıyla beni de işe karıştırıverir.*" MM131

mülkiye (Ar.) *a*. Devlet yönetimindeki sivil görevliler sınıfı. "*Öteki davetliler -bir doktor, bir eczacı, bir de mülkiye müfettişi- avukatın sözünü ciddi ciddi doğruladılar*." GR185

mülkiyet (Ar.) *a.* Kendisinin olan bir şeyi yasa çerçevesi içinde dilediği gibi kullanabilme hakkını taşıma durumu; sahiplik. "*Bir dahaki seneye apartman, eğlence yerlerinin mülkiyeti Osman'a geçti*." KY138

mülteci (Ar.) *a.* Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi; sığınık, sığınmacı. "Yalnız, hissediyordum ki, benim "*Zavallı bir mültecinin oğlu olduğumu … Allah rızası için bana bir iş vermelerini rica ediyordu.*" BE44

mümessillik *a.* Mümessilin makamı ve görevi; temsilcilik. "*Elinde, mümessillik evraklarıyla çeşidi bonolar, şunun bunun bulunduğu sarı çantası elindeydi*." YYB236

mümeyyiz (Ar.) *a*. Sınavlarda, soruların hazırlanmasından notların verilmesine kadar bütün değerlendirme çalışmalarına katılan görevli, ayırtman. "*O zamanki adıyla mümeyyiz, yani sınav görevlileri, kadınlı erkekli, ayağa güür kalkmış, müfettiş beyi selamlamışlardı*." MM165

mümin (Ar.) *a*. İslam dininden olan kimse; Müslüman. "*Müminler bayram namazına koşuyorlardı*." BE38

mümkün (Ar.) *sf.* 1. Gerçekleşme imkânı bulunan; olası. "*Mümkün müydü karşısında direnmek*?" SUÇ290 2. Gerçekleşmesi de gerçekleşmemesi de ihtimal dâhilinde olan, muhtemel. "*Gelmeleri mümkün olan yolda ağır ağır yürümeye başladı*." SÇ29 **mümkün olma-** mümkün değil gibi olmak. "*Bu ilk isyanımı Allah'ın duyup duymadığını, sözlerime gülüp gülmediğini öğrenmek mümkün olmadı*." AY150

mümkün mertebe *zf*. Olabildiğince, yapabildiği kadar. "*Makineyi mümkün mertebe fazla ses çıkarmamaya çalışarak kullanmasına rağmen, Hasan Hüseyin'in babası uyanırmış…*" BE84

mümkünsüz* *sf*. Mümkün olmayan. "*Tevatür zengin hacım, dilinen tarifi mümkünsüz*." VV362

münafık (Ar.) *sf.* İki kişinin arasındaki dostluğu veya geçimi bozan (kimse); arabozan, ara bozucu, ordubozan, fesatçı, fitçi, nifakçı, fasit, müfsit, müzevir. "*Lakin girer araya münafıklar.*" BK339

münakaşa (Ar.) *a.* Karşılıklı ağır sözler söyleyerek yapılan çekişme; tartışma. "*... benimki daha iyi diye dipsiz münakaşalara tutuşmaktan … başka yapacak ciddi bir işimiz yoktu*." AY134 **münakaşa et-** tartışmak. "*Bu ve buna benzer bütün düşündüklerimi içimdeki bir başka benle münakaşa ederken kendimden geçermişim*." BE47

münasebet (Ar.) *a.* İlişik, ilişki, ilinti. "*Ne münasebet ama sırası değildi münasebet aramanın*!" DE247 **münasebet kur-** iki şey arasında ilişki bulmak, yakınlık görmek. "*Annesi, Cevdet'ten ayrılıp barcıyla münasebet kurmasını isterdi*." SBK310 **münasebette bulun-** ilişkisi olmak. "*Bu İstanbul'da onun kaç erkekle münasebette bulunduğunu biliyor musun*?" TD63

münasebetsiz *sf.* 1. Uymayan, yakışık almayan, yaraşmayan; uygunsuz. "*Çok münasebetsiz, kocaman bir burundu*." BK286 2. Uygun olmayan, elverişsiz olan; ters. (I) "*Herhangi bir amir, en uygunsuz, hatta en münasebetsiz yer ve zamanda her istediğini yapabilirdi*." MUR47 3. Yakışıksız iş gören, sıra, saygı gözetmeyen (kimse). "*Yakışıksız iş gören, sıra, saygı gözetmeyen (kimse)*." MUR339

münasebetsizlik *a.* Münasebetsizce davranış. "*Seninkinin münasebetsizliği bereket yalnız rüyada*." EB18

münasip (Ar.) *sf.* 1. Uygun, yerinde. "*Demek siz de münasip görüyorsunuz*?" EK133 2. Beğenilen, hoşa giden. "*Eli ekmek tutunca da münasip bir kızla baş göz edersiniz*." YD74 **münasip gör-** uygun ve yerinde bulmak. "*Kıza da ne münasip görürseniz verirsiniz*." KÜÇ21

münazaalı* *sf.* Hakkında münazaa olan, ihtilaflı, kavgalı, davalı. "*Söz, köylüye, bilhassa küçük toprak sahipleriyle münazaalı topraklara geldi*." HÇ117

münci* (Ar.) *sf.* Kurtaran, kurtarıcı (kimse). "*Büyük adam, dahi, münci, falan filan*." VV270

münevver (Ar.) *a.* Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli (kimse); aydın, ziyalı, entelektüel. "*Biz münevverlerin devrimin ruhuna nüfuz etmemiz, onun üstüne titrememiz lazım*." EK240

münferit (Ar.) *sf.* Tek başına olan. "*Başgardiyan münferitlerden birinin, en ıslak ve havasızının kapısını hırsla itti*." EKM157

Münir Nurettin* *öz. a.* Münir Nurettin Selçuk, Klasik Türk müziği şarkıcısı ve bestecisi (1900-1981). "*Safiye Ayla, Münir Nurettin, Denizkızı Eftalya filan hep orada*." MUR252

Münkir Nekir* *öz. a.* Münker ve Nekir; İslam'da, öldükten sonra insanı ilk sorguya çekecek olan meleklere verilen isim. "*Çünkü Demokratlar, 1950 seçimlerinde iktidarı alıp koltuklara kurulunca, ne defter-i amal açılmış ne de Münkir Nekir suçlulardan hesap sormuştu*." KAÇ81

müptezel (Ar.) *sf.* Saygınlığını yitirmiş. "*Ulansın, hem de ulanın en müptezeli lan*!" EKM64

müracaat (Ar.) *a.* Başvurmak işi; başvuru. "*Çok değil, üç beş ayda parayı demetledim mi Bobi'ye müracaat*." YK48 **müracaat et-** bilgi sahibi olmak için bir kaynağı kullanmak; başvurmak. "*Şuraya müracaat etmiştim ya hani*?" BFV17

mürebbiye (Ar.) *a.* Bir çocuğun eğitim ve bakımıyla görevlendirilmiş kadın. "*Erdoğan doğuyor, Avrupa'dan getirilen mürebbiye elinde büyüyor*." HÇ268

müreffeh (Ar.) *sf.* Gönenci, iyi bir hayatı olan; refahlı, gönençli. "*Sırtındaki harap elbise, çatlak rugan iskarpinleriyle bir eski müreffeh olduğu belliydi ama rolü icabı böyle hareket ediyor gibi gelmişti bana*." SAR139

mürekkep (Ar.) *a.* Yazı yazmak, desen çizmek veya basmak için kullanılan, türlü renklerde sıvı madde. "*Ayakları eğri masa, çatlak mürekkep hokkası, demiri paslı tampon, külüstür iskemlesiyle şu ufacık odaya iki aydır gide gele alıştığı karanlık sokaklara ... razıydı*." KP81 **mürekkep yala-** çok okumuş, yazmış olmak. "*Bu meslek mürekkep yalamaya benzer*." SBK17

mürekkepli *sf.* İçine mürekkep konularak kullanılan. "*Ne kravat ne kolalı yaka ne kupon kumaşından elbise ne de bilmem kaç liralık mürekkepli kalem*!" DK240

mürettip (Ar.) *a.* Basımevinde dizgi işiyle uğraşan kimse; dizgici. "*Eli yüzü karalı, elleri dirseklerine kadar sıvalı mürettipler harıl harıl çalışırlarken arada bana bakıyorlardı*." BE43

mürettiphane (Ar. murettib + Far. ḫāne) *a.* Bir basımevinde dizgicilerin çalıştığı bölüm. "*... birdenbire bir mürettiphaneye girdik*." BE43

mürettiplik *a.* Mürettibin yaptığı iş; dizgicilik. "*Dil bilmez, mürettiplikten anlamaz, hatır için kayırılmak istiyor, diye düşüneceklerinden korkuyordum*." BE43

mürit (Ar.) *a.* İrade ve talep eden, isteyen, arzu eden. "*Karşı parti müritlerinden birinin yazıhanesine girerken görülmekten korkuyorsun*." HÇ81

mürşit (Ar.) *a.* Müritlerine tasavvufu öğreten, sırları ve gerçekleri gösteren tarikat şeyhi.

"*Kabak Hafız'ı, yani mürşidini hayalledi gene*." KT247

mürteci (Ar.) *sf*. Toplumda çağdaş değerlere ve yeniliklere önem vermeyen, her yönüyle eskiyi özleyen veya eski düzeni yaşamaya çalışan (kimse veya görüş); gerici. "*Mürteci bir yobazın azizliği*." ÜÇK343

mürüvvet (Ar.) *a*. Bir ailede çocukların doğumu, sünneti, evliliği, iyi bir göreve geçmeleri vb. olaylardan duyulan mutluluk, sevinç. "*Allah can sağlığı verirse gene de evlatlarımın mürüvvetini görürüm*." KY115 **mürüvvetini gör-** anne ve baba çocuklarının sevinçli günlerini görerek mutluluk duymak. "*Babacığım, zavallı babacığım, ölmesen de oğlunun mürüvvetini görsen olmaz mıydı*?" GR172

mürvet* *a*. Mürüvvet. "*Doğur, büyüt, bu boya getir, tam mürvetini göreceğin sıra takılsın çıplak bir fahişeye pırrr*!" DK140

müsaade (Ar.) *a*. İzin, icazet, ruhsat. "*Hadi bana müsaade*!" EK86 **müsaade al-** bir şey yapmak için onay sağlamak. "*Patron müsaade alıp baş köşedeki kasası başına geçince Recep Cıva'yla Coni yalnız kaldılar*." YD239 **müsaade et-** izin vermek. "*Müsaade ederseniz size asıl isminizle hitap edeyim*?" EK68

müsabaka (Ar.) *a*. 1. Bilgi, yetenek, güzellik, spor vb.nde üstünlüğünü göstermek için yarışmak işi; yarışma. "*Vallahi Fehime Hanım teyze, senin yerinde olsam onu güzellik müsabakasına sokardım*!" KP44 2. İki sporcu veya iki takım arasında, kazanmak amacıyla karşılıklı olarak yapılan yarışma; karşılaşma, maç. "*İşçilerin yaygarası aşırı bir hâl almış, karakucak kapışmış kontrollere, güreş müsabakalarında yapılan tezahürat gibi tezahürat yapılmaya başlanmıştı*." MUR398

müsade (Der.) *a*. Müsaade, izin. "*Ettim müsade be arslan yavrusu arslan*." MUR167

müsait (Ar.) *sf*. Uygun, elverişli olan. "*Fakat berikinin terbiyesi böyle şeylere müsait değildi*." SAR127

müsamere (Ar.) *a*. Okullarda öğrencilerin sunduğu, programında koşuk, oyun vb. gösterilerinin yer aldığı eğlence. "*Kısa pantolon giyer, millî günlerde, müsamerelerde filan hamasi manzumeler okur*." BK319

müsaraat* (Ar.) *a*. Teşebbüs, girişim. "*Zat-ı Kibriya'nın nam-ı zişanını ilaya müsaraat*!" ÜÇK576

müsavat (Ar.) *a*. İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu; eşitlik, müsavilik, uygunluk, muadelet. "*Daha sonra İttihat ve Terakki, Hürriyet-Müsavat-Adalet-Uhuvvet çığlıklarıyla yerinden oynayan Osmanlı ülkesi*!" DHV257

müsavi (Ar.) *sf*. Yapı, değer, boyut, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne artık ne eksik olan (iki veya daha çok şey); eşit. "*Demek Hello Cello'yla ben müsaviyim*?" GR25

müsekkin (Ar.) *sf*. İnsanın sinirleri yatıştıran (ilaç); yatıştırıcı. "*Bir müsekkin ver, çabuk*!" HÇ298

Müslüman (Ar. muslim + Far. -ân) *öz. a*. 1. İslam dininden olan kimse, Muhammedî, Müslim, Müselman, mümin. "*Müslümanlarsa kahırlarından yerlere geçerler*." AY199 2. İslam dininin kurallarını yerine getiren kimse. "*Gayet Müslüman adamdı*." BE36

Müslümanlık *öz. a.* 1. Hz. Muhammed'in temel öğreti ve esaslarını vahiy yoluyla Allah'tan alarak yaydığı din; İslam, İslamlık, İslamiyet, Hak dini. "*Din, Müslümanlık filan araya girince akan sular duruvermişti o saat*." KT255 2. Müslüman olma durumu. "*Müslümanlığından sana ne*?" KT45

müspet (Ar.) *sf.* Gözetilen amaca veya beklenilene uygun, yararlı; olumlu. "*Müspet cevap alınca itiraz edecek hiçbir şey kalmamıştı avukata.*" ÜÇK598

müsrif (Ar.) *sf.* Aşırı harcamalar yapan; idaresiz, savruk, savurgan, hesapsız, tutumsuz. "*Jale'yi yeni tanıyorum ama bana çok savruk, keyif ehli, müsrif gibi geldi*." EK124

müstafi (Ar.) *sf*. Kendi isteğiyle işinden çekilmiş, istifa etmiş. "*Bir kıyıdan durumu memnunlukla gözetmekte olan müstafi il başkanı sonucu umutla bekliyordu*." ÜÇK565

müstahak (Ar.) *sf.* Nitelikleri, özü, hareketleri, davranışlarıyla bir şeyi elde etmeye hak kazanmış olan; layık. "*Böyle sünepe karıya müstahak.*" EK124

müstahdem (Ar.) *a*. Resmî kuruluşlarda, iş yerlerinde temizlik ve getirgötür işlerine bakan görevli; odacı, hademe, hizmetli. "*Bana ithal, ihraç evrakıyla memur ve müstahdeminin maaş bordroları ve kasa fişlerini aldırın lütfen*!" SAR74

müstakbel (Ar.) *sf*. İleri bir tarihte beklenen, ilerideki; gelecek. "*Kız hâlâ, arada sırada dükkâna geliyor, müstakbel evliliklerinden*

bahsediyor, mümkün olduğu kadar bunun çabuklaştırılmasını istiyordu.” OK64

müstakil (Ar.) *sf*. 1. Kullanış yönünden başka bir yapı ile bağlantısı olmayan; bağımsız. “*Çok değil, beş altı ayda sen de müstakil bir işyeri sahibi olur*.” DE213 2. Kullanış yönünden belli kişi veya kişiler için ayrılmış olan. “*Benim de müstakil çorap makinem var*!” KK160

müstakim (Ar.) *sf*. Doğruluktan şaşmayan. “*Değerli adamdı, özü sözü doğru, müstakim adamdı*.” YYB128

müstantik (Ar.) *a*. Sanıkları sorguya çeken yargıç; sorgu yargıcı. “*Biliyorsunuz, babam müstantikti*.” EKM114

müstehcen (Ar.) *sf*. Açık saçık, edebe aykırı, yakışıksız. “*Sonra, gittiği kim bilir hangi Avrupa şehirlerinden derlenmiş müstehcen fotoğraflar...*” EB139

müstehzi (Ar.) 1. *sf*. Alay etme huyu olan (kimse); alaycı. “*Fevkalade şık lacivert kostümü içinde, müstehzi...*” EKM92 2. *zf*. Alaycı bir biçimde. “*Necdet hâlâ müstehzi, hâlâ alaycı bakıyor*.” EKM92

müsterih (Ar.) *sf*. Bütün kaygılardan kurtulup gönlü rahata kavuşan, içi rahat olan. “*O hâlde müsterih olun, dedi Yalçın öğretmen*.” YD202 **müsterih ol-** içi rahat olmak, kaygıdan kurtulmak. “*Merak etmeyin Rıza Bey, müsterih olun*.” EKM134

müstesna (Ar.) *sf*. Benzerlerinden üstün olan, benzerleri az bulunan. “*Çok üstün, çok müstesna bir sanat adamıdır*.” YD170

müsteşar (Ar.) *a*. Bakan veya büyükelçilerin yardımcısı durumunda olan üst düzey yönetici. “*Nafia Vekâleti yani, gidersin, müsteşar beyi görürsün*.” GK57

müsvedde (Ar.) *a*. 1. Üstünde düzeltmeler yapılan, temize çekilmemiş yazı taslağı; karalama. “*Daktilo edilecek müsveddeyi uzattım*.” KP98 2. Bir şeyin kötü benzeri. “*Senin gibi baştan aşağı palavra bir hanımefendi müsveddesini ayakta bekletiyorum ya*!” KK80

müsveddelik *sf*. Müsvedde yapmaya elverişli. “*İşletmenin müsveddelik kâğıtlarından birini çekti*.” ARK51

müsvette* (Ar.) *a*. Müsvedde. “*Şükran'dan boşalan yazı makinesinin başına geçiyor, sözde birtakım müsvetteleri tape ediyordu*.” DK152

müşahede (Ar.) *a*. Bir nesnenin, olayın veya bir gerçeğin, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli ve planlı olarak ele alınıp incelenmesi; gözlem. “*Sonra efendim, bu memlekette, ben görmeyeli, büyüklere karşı müthiş bir saygısızlığın tekevvün etmiş olduğunu müşahede ediyorum*.” GR18 **müşahede et-** gözlemlemek. “*Sonra efendim, bu memlekette, ben görmeyeli, büyüklere karşı müthiş bir saygısızlığın tekevvün etmiş olduğunu müşahede ediyorum*.” GR18

müşahit (Ar.) *a*. Dikkatle, eleştirici bir gözle gözlem yapan kimse; gözlemci. “*... tarafsız müşahitlerse bu istifayı başka ve çok önemli istifaların takip edeceğini bildirdiler*.” HÇ261

müşebbeh (Ar.) *sf*. Bir şeyle arasında benzerlik bulunan, benzetilen. “*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz*.” SAR28

müşebbehün bih* (Ar.) *a*. Kendisine benzetilen. “*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz*.” SAR28

müşekkel (Ar.) *sf*. İri, gösterişli. “*Herkes gibi o da biliyordu bu müşekkel adamın dolandırıcılık, kendine memur süsü vermek gibi yığınla suçun altında olduğunu*.” ÜÇK323

müşerref (Ar.) *sf*. Onur verilerek yüceltilmiş. “*Müşerref olduk*.” KT262 **müşerref ol-** onurlanmak, onur kazanmak, şereflenmek. “*Yakında müşerref oluruz herhâlde*.” YD286

müşkül (Ar.) 1. *sf*. Sıkıntı veya güçlükle yapılan; zor. “*Nuran müşkül durumda kalmıştı*.” SBK134 2. *a*. Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum; sorun. “*... konuşma sırasında da müşküllerini çözmeseydi, Topal Nuri, çırçır kâtibi değil, belki de Doğulu, basit bir halk filozofu olup kalacaktı*.” KT13

müşrik (Ar.) *sf*. Tanrı'ya ortak koşan. “*Yasin Ağa, Hazreti Ali'nin yanında, müşriklere onunla birlikte kılıç sallamış kadar yorgundu*.” VV96

müşterek (Ar.) *sf*. 1. Birden çok kimse veya nesneyi ilgilendiren, onlara özgü olan, onların katılmasıyla oluşan; ortak. “*Şurdan burdan konuşurlarken, iki meslektaş, müşterek dostları vasıtasıyla tanış çıktılar*.” HÇ317 2. Ortaklaşa, el birliğiyle yapılan veya hazırlanan. “*Onun için, bu hayvan herife müşterek bir kazık atıp, sana layık görmediği paranın beş mislini, on mislini, yüz mislini çıkarmalıyız*.” DE138 3.

Ortaklaşa kullanılan. "*Bütün derdi zoru, iki odalı küçücük bir ev yapıp sizi kira evlerinden, müşterek avlulardan kurtarmak*." KY19

müşteri (Ar.) *a*. Hizmet, mal vb. alan ve karşılığında ücret ödeyen kimse. "*Yalnız şoförler değil, müşterilerin de işine yaradığı için, çeyrekler, arada yirmi beşlikler esirgenmez*." DHV288

müteahhit (Ar.) *a*. Başkası için yapı ve ticaretle ilgili bir işi yapmayı üstüne alan kimse; üstenci, yüklenici. "*Müteahhide ver ediyordu kazığı*." DHV313

mütedeyyin (Ar.) *sf*. Din inancı güçlü, din kurallarına bağlı, dinin emirlerini yerine getiren (kimse); dindar. "*Son derece Müslüman, mütedeyyin bir tülbentçinin evinde, evinin alt katındaki bir odada oturuyordu*." HÇ129

müteessir (Ar.) *sf*. Üzüntüsü olan; üzüntülü. "*Patron, bilhassa Evdoksiya'nın yanında hakarete uğramaktan müteessir, kapıyı açtı, garson geldi*." GAV179 **müteessir ol-** 1. üzülmek. "*Kızın bu hâli, serseri milyoner başta olmak üzere, köşkü çok müteessir ediyordu*." SM232 2. etkilenmek. "*Herhangi bir olay karşısında müteessir oldum mu derhâl kalemi kâğıdı alır, başlarım*." SAR27

mütehassıs (Ar.) *sf*. Belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan (kimse); uzman. "*Mütehassıs doktor küçük bir muayeneden sonra, durumu anlamıştı*." KP67

mütehassis (Ar.) *sf*. Duygulanmış olan. "*Onlarla tanışınca asıl mütehassis olacaksınız*." SAR7 **mütehassis ol-** herhangi bir sebeple duygulanmak. "*Onlarla tanışınca asıl mütehassis olacaksınız*." SAR7

mütenasip (Ar.) *sf*. Aralarında orantı bulunan; orantılı. "*O zaman, şerefleriyle mütenasip bir yerleri olmalıydı başlarını sokacak*!" ÜÇK557

mütenebbih (Ar.) *sf*. Aklını başına toplamış, akıllanmış, uslanmış. "*Ev halkını kalın kaşlarıyla uzun uzun göz hapsine aldıktan, mütenebbih oldukları kanısına vardıktan sonra kesinlikle emretti*." MUR8

müteselsil (Ar.) *sf*. Birbirini izleyen, art arda gelen, zincirleme, teselsül. "*Müteselsil kefaletle köylüyü bankalara borçlandırmış, karşılığında da bu, gelecek yıllardaki ürünleri göstermişti*." KT293

müteşebbis (Ar.) *a*. Üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse; girişimci. "*Fabrika sahibinin yeğeni olan bu müteşebbis genci çok seviyordu*." MUR101

mütevazı (Ar.) *sf*. 1. Alçak gönüllü. "*Ay ne mütevazı adam değil mi*?" İDG118 2. Gösterişi olmayan; gösterişsiz. "*İnsan üstü bir sabırla, onun bir çığ gibi, gittikçe büyüyen şöhretini, mütevazı karyolasında bir yabancı gibi izliyordu*." İDG117

müteveffa (Ar.) *a*. Ölmüş, ölü kimse. "*Müteveffa paşanın torunlarından hem de varislerinden*!" KT267

mütevellit (Ar.) *sf*. Meydana gelmiş, ileri gelmiş. "*... bir köydeki verasetten mütevellit satış parasından bir hisse olan 93 lira 15 kuruşu, varisi aldatmak suretiyle mühürünü basıp parayı vermemek ve diğer ufak tefek bazı meselelerden dolayı yedi sene ağır hapse hüküm giymişti*." GR44

müthiş (Ar.) 1. *sf*. Çok korkulu, korku veren, dehşete düşüren, korkunç. "*Tut ha, kaçtı ha, geldi ha, hele hele hele diye haykırmaları müthiş gürültüye sebep oluyordu*." GR55 2. *sf*. Çok rahatsız eden, dayanılmaz. "*Soğumuştu hava ama daha kötüsü, kurşunun parçaladığı bacağı müthiş acıyordu*." EVO14 3. *sf*. Şaşılacak kadar değişik. "*Tam bu sırada gene serseri milyoner, müthiş bir hızla geliyordu*." SM177 4. *ünl*. "Ne acayip şey" anlamında kullanılan bir söz. "*Şaban elindeki kitabı salladı: -Müthiş, müthiş*!" DE30

müthişleş-* Müthiş duruma gelmek. "*Ne kadar çok içersem o kadar müthişleşiyorum*!" GAV118

müttefik (Ar.) *sf*. Aralarında anlaşma veya sözleşme sağlanmış olan (kimse veya topluluk); bağlaşık. "*Tabii büyük müttefikimiz Amerika'nın himmetiyle*!" HÇ80

müvekkil (Ar.) *a*. Birini kendine vekil olarak seçen erkek. "*Mazhar'ın aklından bar işleten bir müvekkili geçti*." EK32

müvezzi (Ar.) *a*. Mektup, gazete vb. şeyleri dolaşarak dağıtan kimse; dağıtıcı. "*Gazete müvezziinin, suratına uzattığı gazeteyi elinin tersiyle itti*." SBK8

müzakere (Ar.) *a*. Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma; oylaşma. "*Hiç unutmaz; eski meclis günlerinden bir gün, bilmem ne kanununun müzakeresi sırasında öfkelenmiş, kürsüye fırlamış...*" KK260 **müzakere et-** bir konu üzerinde fikir alışverişinde bulunmak, oylaşmak. "*Cebirci müzakere edecek*." SAR40

müzayede (Ar.) *a*. Bir malın satışında alıcılar arasında fiyat artırma yarışına dayanan satış biçimi; artırma, açık artırma. "*Kapalıçarşı'daki müzayede salonundan da eski, büyük bir masa, Sülo da dükkâna iskemle, ocak, sürahi, bardak, tabak filan uydurur*." DK38

müzdat* *sf*. Arttırılmış, çoğaltılmış. "*Allah ömr-ü muazzezlerini müzdat eylesin efendim*!" YYB167 **müzdat eyle-** artırmak, çoğaltmak. "*Allah ömrü muazzezlerini müzdat eylesin*!" HÇ291

müze (Fr.) *a*. Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer. "*Bir kitap buldum müzede, derya azizim, derya*!" KT264

müzekkere (Ar.) *a*. Bir iş için herhangi bir üst makama yazılan yazı. "*Bizim orda gardiyanken doktor hastaneye müzekkere yazdırdı, yatırdılardı*." ÇK69

müzevir (Der.) *sf*. Dedikoducu, laf getirip götüren, gammaz. "*Pis, müzevir…*" BFV8

müzik (Fr.) *a*. 1. Birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı; musiki. "*Benim müzik tarafım onunla kıyaslanamaz ama iç? İçim nasıl*?" DE158 2. Bu biçimde düzenlenmiş seslerden oluşan eserlerin okunması veya çalınması. "*Müzik sustu*." EKM131

müzisyen (Fr.) *a.* Müzik eserleri yaratan, besteleyen veya besteleri çalan kimse, müzikçi. "*Okuduğu şeyler çoğu müzisyenlerin biyografileriyle, Gorki ve öbürlerinin hikâye kitaplarıydı*." KP24

müzmin bekâr *a.* Evlenmeyi düşünmeyen kimse. "*Ben ki müzmin bekârım*." SBK268

müzmin bekârlık *a.* Müzmin bekâr olma durumu. "*Üstelik Fikret'in müzmin bekârlığını da biliyordu*." SBK258

N, n

na (I) (Der.) *ünl*. İşte. "*Na, görmüyor musun*?" EB136

na (II)* (Far.) *a*. Farsça olumsuzluk eki. "*Ben şimdi bu zatı na şerifin kelle-i bi iz'anına bir sandalye geçirsem…*" SAR6

naam* *ünl*. "Efendim" anlamında bir söz. "*Efendim, anlamına yanıtladı: -Naaam*!" VV258

naaz* *zf*. Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz; nasıl. "*Abe sülesene pelvan eskisi, naaz çalkalardı bu kaşkaltak*?" SÇ37

nabekâr (Far. nā + Ar. bekār) *sf*. Serseri, haylaz, avare, işsiz. "*Vay nabekârlar vay, vay itoğlu itler vay*!" SUÇ126

naber* *a*. Ne haber, ne var ne yok?. "*Naber moruk*?" YYB198

nabız (Ar.) *a*. Kalp atışının sağladığı kan basıncından dolayı atardamarlara parmakla basıldığında duyulan vuru. "*Doktor eğildi, nabzına baktı, sonra ayağa kalktı*." EK381 2. Eğilim, düşünce, niyet. "*Seçmenlerin nabzını yoklatmak için gazete tarafından yurdun her yanına gönderilecek arkadaşlarıyla birlikte o da gidecekti*." GR128 **nabız (veya nabzını) yokla-** niyetini, düşüncesini, eğilimini anlamaya çalışmak. "*Herifler nabız yoklama telaşesinde*." GR129 **nabzı at-** ortaya çıkmak, görünmek, belli olmak. "*Bu hiçbir zaman dinmeyen, yorulup usanmayan inilti, mahallenin nabzı gibi bütün gece atıp durdu*." BTÜ49 **nabzına göre şerbet ver-**birinin hoşuna gidecek, gururunu okşayacak yolda davranmak. "*Sahibi kısa boylu, şişman, hilekâr bir Arap uşağı, herkesin nabzına göre şerbet vermesini bitirdi*." BTÜ143

nacak *a*. Sapı kısa, küçük odun baltası. "*Ölüm Allah'ın emri, nacaklarınızı, varsa bıçak, tabanca, keserlerinizi kapın, bekleyin*." KT368

Nacar* *öz. a*. Bir saat markası. "*… bavulundaki Nacar saati, yün yataklarını, battaniye, yorganlarını cezaevi karaborsacılarından, kumarda binlikler basanlardan bıçağının daha çok da yumruğunun zoruyla edinmiyor muydu*?" SÇ233

Naci Sadullah* *öz. a*. Türk yazar ve gazeteci (1910-1975). "*Eskiden ünlü romancı Mahmut Yesari'yle yazar dostumuz Naci Sadullah, merhum Hüseyin Şehsuvar'ın filan akşamcılık yaptıkları Çemberlitaş'taki Ermeni'nin dükkânı yanındaydı sözünü edeceğim şaraphane*." KK207

naçar *a*. Çaresi olmayan, çaresiz. "*Bizim Memet bu mahallelidir ama bakma beyim, kaldi naçar*!" DK67 **naçar kal-** çare, çıkar yol bulamamak. "*Yanar canım, kalırım naçar*." ÇK87

naçiz (Far.) *sf*. Değersiz, önemsiz olan. "*Ben kim, ağa hazretleri kim ki, bu kadar naçiz bir hizmet için bendelerine teşekkürde bulunuyorlar*." KT35

naçizane (Far.) *zf*. Haddi olmayarak. "*Şimdi muhterem vatandaşlarım, sizlere naçizane son sözlerimi söyleyip yerimi çok sevgili Kudret Beyefendi'ye bırakacağım*." ÜÇK563

nadide (Far.) *sf*. Az görülür, görülmedik, seyrek görülen. "*Her şeyin iyisini, güzelini, hoşunu, nadidesini öğretti bana nur içinde yatasıca*." ARK189

nadir (Ar.) *zf*. Binde bir, nadir, nadiren, seyrek. "*… emsali nadir bulunur yaldızlı orta masaları, büyük goblen tablolar…*" SM197

nafaka (Ar.) *a*. 1. Geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik. "*Çocuklarımın nafakası için değil kütlü toplamak…*" EVO90 2. Birinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylık. "*Ayrılma davasını açan, nafaka filan istemeyen sen değil misin*?" ÜÇK532

Nafia* bk. *Nafia Vekâleti*. "*İhale işi Nafia'da değilse Ziraat'tadır, Ziraat'ta değilse Dâhiliye'de*." GK98

Nafia Vekâleti* *öz. a*. Osmanlı Devleti'nde Bayındırlık Bakanlığı'na verilen isim. "*Böyle olunca, Nafia Vekâleti Müsteşarı'na yazılmış kartı başka herhangi bir bakanlık müsteşarına veremezdi*." GK97

nafile (Ar.) *sf*. Yarar sağlamayan, yararı olmayan, işe yaramayan; yararsız, yarayışsız, faydasız, beyhude, istifadesiz. "*Ne yapsam nafile, iş olacağına vardı*." ARK196

naftalin (Fr.) *a*. Maden kömürü katranının kuru kuruya damıtılmasından elde edilen, özel kokulu, beyaz, 1,158 yoğunluğunda, 80 °C'de eriyen, 218 °C'de kaynayan, suda erimeyen, alkol, benzol ve eterde kolaylıkla eriyen, kumaş, elbise, halı vb.ni güve gibi zararlılardan korumakta kullanılan antiseptik bir hidrokarbon. "*Güneş pırıl pırıldı, karları naftalin gibi parlatıyordu*." İDG52

nagant (Fr.) *a*. XIX. yüzyılda Belçikalı Emil ve Leon Nagant Kardeşler tarafından tasarlanan ve asıl olarak Rusya'da üretilip kullanılan toplu tabanca. "*Kovboy dayısından kalma çakar almaz bir nagantı var*." SÇ92

nagantlı* *sf*. Nagantı olan. "*Banka soyan bir çocuk! Eli nagantlı*." SÇ106

nağme (Ar.) *a*. 1. Belli kurallara göre düzenlenmiş, kulağa hoş gelen ses dizisi; ezgi. "*Çalgının, kanları şimşekleştiren nağmeleriyle çılgınlar gibi dönüyor, dönüyorlardı*." OK20 2. Birinin yalandan ve nazlanarak söylediği söz. "*Bırakın ulan şu her zamanki nağmeleri!*" MM232 **nağme yap-** bildiği bir şeyi bilmez görünmek. "*Bakma sen, nağme yapıyor*." BTÜ267

nah (I) *ünl*. Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz; işte. "*Gül gibi karımı yuttu bu fabrika benim! Benimse... Nah*!" CEM82

nah (II)* *ünl. argo* Bir el işaretiyle birlikte "hayır, olmaz, yapamazsın" gibi anlamlarda kullanılan bir söz. "*Donuyoruz diyemeyen işçi eliyle arkalarından nah yaptı*." BTÜ68

nahiv (Ar.) *a*. Bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen ve sınıflamalar yapan dil bilgisi kolu, cümle bilgisi, tümce bilgisi, söz dizimi, sentaks. "*Hoş, İtalyanca da aynı gramatikal, nasıl derler, sarf ve nahiv*." YD56

nahoş (Far.) *sf*. Hoş olmayan, hoşa gitmeyen, kötü, çirkin. "*Bu demek değildir ki onların nahoş hareketleri hoş görülecek, göz yumulacak*." GR12

nahuye (Ar.) *a*. İlçelerin, bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri; bucak. "*Benim hanım Başbakan'a yazar, Başbakan Parti Başkanlığına, Parti Başkanlığı ilçeye, ilçe nahuyeye, nahuye...*" GK331

nail (Ar.) *sf*. Erişmiş, ele geçirmiş, başarmış, kazanmış, ulaşmış. "*Arzunuza nail olabildiniz mi bari*?" YYB123 **nail ol-** erişmek, ulaşmak, kavuşmak. "*Varisler, padişah iltifatına nail olmuş paşanın torunları ... Maçka ya da Levent'e yerleşmişlerdi*." EB88

nakarat (Ar.) *a*. Çok sık tekrarlanan, bundan dolayı bıkkınlık vererek önemini yitiren söz. "*Malum nakarat*." SM294

nakış (Ar.) *a*. 1. Genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma ve sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme; ince iş. "*Benim oğlum ... boş zamanlarında da perdeyi indirir, yün örer, nakış işler yahut yama yamalar*." TD10 2. Beste ve semainin, dört yerine iki haneli olanı. "*Bu türkü insanlığın hasretlerini, arzularını belirten nakışlarla işli bir türküydü*." CEM84 **nakış işle-** kumaş üzerine renkli iplikler, sırma veya sim kullanarak işleme yapmak. "*Kız, ayaklı dikiş makinesinin başında, Kapalıçarşı'nın nakışlarını işliyordu*." DK101

nakışlan-* Nakışla süslenmek. "*Hayvan renk renk nakışlanıp yaldızlandı mı, keyfine son olmaz, çocuk gibi sevinerek koyununun boynuna sarılır, gözlerinden, kuru yanaklarından, dudaklarından öperdi*." VV126

nakışlı *sf*. Nakşı olan. "*Nakışlı, renk renk, oya kadar işli bir türkü*." SUÇ320

naki* *sf*. "Söz dinlemez, söz anlamaz, taş gibi kafa" anlamlarındaki nato kafa, nato mermer deyiminde "nato" sözcüğü yerine kullanılan bir sözcük. "*Naki kafa, naki mermeri*!" SBK336

nakil (Ar.) *a*. 1. Bir şeyi anlatma, söyleme, hikâye etme. "*Saatlerden beri bire beş katarak her önüne gelene anlattığı bu hırsızlık olayını kim bilir kaçıncı sefer, Bekçi Ali'ye de ballandıra ballandıra nakil ettikten sonra, uzun bıyıklarını avuçlarının içiyle sıvazladı ve sigara tabakasını uzattı*." EKM16 2. Bir görevden başka bir göreve atanma, tayin. "*Benim için emekliye sevk felaket olur. Nakil de öyle*." MM243

nakit (Ar.) *a*. 1. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı; para. "*Mal mülkten geçtim, bankadaki nakiti milyonların çok üstünde*." YD27 2. Kullanılması hemen mümkün olan para, peşin para; likit. "*Çok değil, nakit yüz bini bulunsaydı, bu parayla borç harç iki filmi yarılar, bölge satışları falan derken yağıyla kavrulurdu*." YD174

nakit para *a*. Birikmiş, kullanılmaya hazır para, efektif. "*Şirketin nakit parası var*!" YD128

nakledil- Nakletme işi yapılmak veya nakletme

işine konu olmak. "*Başka bir cezaevinden nakledildiğim sonbaharın fırtınalı bir günü onu ... görmüştüm*." ÇK76

naklen (Ar.) *zf*. Nakil yoluyla, aktarılarak. "*Bendeniz ... okulundan naklen geliyorum efendim*!" SAR75

naklet- (Ar. naḳl + T. et-) 1. Nakil işini yapmak, bir yerden başka bir yere geçirmek, iletmek. "*Bizim patron işini buraya nakletti de*." KY14 2. Bir olayı veya duyduğu bir sözü aynısı ile başka birine duyurmak; anlatmak. "*Ertesi gün Hamza köy kahvesinde arkadaşı Habip'e gece konuşulanları nakletti*." HÇ287

naklettir- Nakil işini yaptırmak, nakledilmesini sağlamak. "*Ortahaf'ın annesi, kocasından aldığı emekli maaşını naklettirmişti*." ARK191

nakli yekûn* (Ar.) *a*. Bir sayfa ya da bir bölümün sonunda toplanan değerlerin gelen sayfa ya da bölümün baş tarafına aktarılması. "*Nakli yekûnda mı? Desene ki bilanço hazır*?" EKM62

nakliye (Ar.) *a*. Taşımak işi. "*Askerliğini nakliye taburunda yapmış*." DK203

nakliyecilik *a*. İnsan, mal vb.nin çeşitli araçlarla bir yerden bir yere taşınması işi; taşımacılık, nakliyatçılık, nakliyat, transport. "*Kendini kamyonla nakliyeciliğe vermiş*." KK27

nakten (Ar.) *zf*. Para olarak. "*Yarısını sana nakten ödeyeyim*." KT256

nal (Ar.) *a*. At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası; nalça. "*Gürültüler kalabalıklaşırken birden nal sesleri, at kişnemeleri başlar*." SAR60 **nalları dik-** *argo* ölmek. "*Evlendikten birkaç ay sonra nalları diktirirse...*" EB240

nalbant (Ar. naʿl + Far. bend) *a*. Hayvanların ayağına nal çakan kimse. "*Birinde komşu kızlarıyla toplanmış, çerez yiyerek konuşuyorlardı ki, Hacer, nalbantın kızı Hacer, aboo demişti, zor da söz mü*?" KT273

nalın (Ar.) *a*. Genellikle hamam vb. ıslak tabanlı yerlerde kullanılan, yüksek ökçeli, ağaçtan yapılmış bir tür ayak giysisi; takunya. "*Elinde öteberiler, ayaklarında nalın, arka sokağın bozuk parkelerinde, kendi kendisiyle konuşarak avludan içeri girdi*." ÇK102

Nalıncı Mimi Dede* *öz. a*. 16. yüzyılda İstanbul'da nalıncılık yapan, yardımseverliğiyle tanınan ve İstanbul'da türbesi bulunan mübarek bir zat. "*Tütün fabrikasının yaz kış çamurlu sokağından Unkapanı durağına giderken yol üstündeki Nalıncı Mimi Dede'nin türbesi karşısında durakladı*." EB23

nalınlı *sf*. Nalını olan; takunyalı. "*Ya da hayır, kadına, erli butlu, iriyarı kadına doymuştur da entarisini sıkı sıkı geren ufacık kalçaları, ayakları nalınlı çıplak bacaklara doymamıştır*." DHV249

Nallı Fatma* *a. argo* -Erkeklerin cinsel ilişkide kullanmasına çağrışımla- eşek, nadir olarak tay, at. "*Şunlara bak, dedi. Nallı Fatma'ları bırakmış, adam gibi gelmişler*." BTÜ328

nam (Far.) *a*. 1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz; ad. "*Ne nam altında olursa olsun, mangırı bulmaktır marifet*." EB157 2. Herkesçe bilinme, tanınma durumu, ün. "*Herif nam sevdasında*." SM196 **nam sal-** ününü her yana yaymak. "*Dünyaya nam salmış eşkıya gözleri döndü birden*." MUR376

namahrem (Far. nâ + Ar. maḥrem) *sf*. 1. Evlenmelerinde yasa bakımından sakınca olmayan (kadın ve erkek). "*Siz namahrem misiniz*?" KT249 2. Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey); yabancı. "*Namahrem önünde hayâsızca dolaşmak günah*." HÇ10

namaz (Far.) *a*. İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet, salat. "*Camide namaz kılarken mi tutup getirdiler*?" SUÇ169 **namaz (veya namazını) kıl-** namaz ibadetini yerine getirmek. "*Bayılıyordu namaz kılan kadınlara*." KT242 **namaz mamaz*** namaz falan. "*Hacı, hoca adamdı güya, üstüne bulunmasın, namaz mamaz kılıyordu*." BTÜ77 **namaza dur-** namaza başlamak. "*Sarı, sırma saçaklarıyla ipek seccade kıbleye doğru serilir, namaza dururdu*." DHV323

namaz niyaz *a*. İnsanın Allah'a veya inandığı güce kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler; ibadet. "*El gördülük, namazı niyazı sıkı tutacaksın.*" KT95 **namazında niyazında** İslam dininin gerekliliklerini tam anlamıyla yapan. "*Ben beş vakit namazında, niyazında, Müslüman, dindar bir kadınım*." MM89

namazlı* *sf*. Namaz kılan, namaz ibadetini yerine getiren (kimse). "*Senin gibi aptesli, beş vakit namazlı, dilinden Allah kelamı eksik olmayan bir insana karşı yapılır mıydı bu sütsüzlük*?" HÇ147

namazsız *a*. Namaz kılmayan. "*Mehdi-i Resul'ün aptessiz, namazsız bir sapığın sulbünden gelecek olmasına şaşıyordu*." VV89

namert (Far.) *sf*. Korkak, alçak, mert olmayan. "*Vatan hizmetinden kaçan namertlere vatanın ne muhtaçlığı var*?" EVO198

Namık Kemal* *öz. a*. Türk yazar, şair, gazeteci ve devlet adamı (1840-1888). "*Namık Kemal: Merkezi arzı patlatır çıkarım, demiş*." SAR141

namına *zf*. 1. Adına, kendisine. "*Mahkeme, postahaneden İsmail namına ne bu ne de geçen yıllara ait herhangi bir abone kaydedilmemiş olduğunu da tespit edip bütün şahitleri dinledikten sonra ... Mevlüt'ü tevkif etmişti*." GR58 2. Yerine, olarak. "*Allah aşkına, kanun namına şahit olun*." YD343

namıs (Der.) *a*. İnsanın ahlak kurallarına beslediği bağlılık duygusu, namus. "*Namısımnan oturdum içtim*." CEM91

namıslı* *sf*. Namuslu. "*Kırk gün sonra habar salsın dayısına, dayısı onu arlı, namıslı bir aile kızıynan eversin*." SAR64

namıssız (Der.) *sf*. Namussuz. "*Bizim orda bi Eğri Ali var, pek namıssız*." GK84

namlı *sf*. Herkesçe bilinen, ün salmış olan; ünlü. "*Her ikisinin efesi de namlı olduğu gibi, her ikisi de memleketin en namlı kadınlarıydı*." OK13

namlu (Far.) *a*. Tüfek, tabanca, top vb. ateşli silahların ucunda bulunan boru biçimindeki parça. "*Tabancanın namlusunu elinin tersiyle itti*." KY73

namlulu *sf*. Namlusu olan. "*Kapı açılınca uzun namlulu küçücük bir kovboy tabancasıyla burun buruna geldik*." BK326

namsız* *sf*. Adı sanı belirsiz, şöhretsiz. "*Kırk iki buçukluk gâvurun Müslüman'ı namsız, nişansız bıraktığı ana baba günleri…*" DHV258

namus (Ar.) *a.* Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet. "*Çelik gibi kuvvetli, içleri nasırdan sert bu kıllı, kalın bilekli eller ne namus tanıyorlardı ne de din iman*." OK74 **namus mamus*** namus falan. "*Kudretli bir erkek karşısında namus mamus sökmezdi gerçekten de*." VV288 **namusuna dokun-** birinin namus ve onurunu olumsuz biçimde etkilemek. "*Bu ise namusuna dokunurdu*." HÇ195 **namusunu temizle-** ahlak ve onuruna ters düşen bir durumdan kurtulmak için birini veya kendini öldürmek. "*Namusunu temizlemek için*!" SBK25 **namusuyla yaşa-** ahlak ve onuruna bağlı yaşamak. "*Kamran nihayet bir taksi şoförüydü ama namusuyla yaşar, hiç kimsenin on parasına tenezzül etmezdi*." GAV146

namus sözü *a*. Namus ve onur üzerine verilen söz; şeref sözü. "*Bu meseleyi Mazhar âdeta namus sözü hâline getirdi*." EK239

namuskârane* *sf*. Namuslu insanlara yakışır şekilde olan. "*Vahdettin'in teklif ettikleri herhâlde, baba dostunun bana teklif ettiği yanında çok farklıydı, çok da namuskâraneydi değil mi*?" DE214

namuslu *sf*. 1. Ahlak kurallarına uygun olarak davranan, namuskâr. "*Bırakın beni, ben namuslu kadınım*!" EK73 2. Olması gerektiği gibi. "*O da namuslusunu bulabilirsen...*" KÜÇ39

namusluca *zf*. Namuslu bir biçimde. "*Daha namusluca çalışmanın çeşidini denemiş*." KP92

namusluluk *a*. Namuslu olma durumu; namuskârlık. "*Olur olmaz kimselere aldırış etmezliği, bilhassa aşırı namusluluğuyla tanınmış biriydi*." ÇK94

namussuz *sf*. 1. Ahlak kurallarına uygun davranmayan, ahlak kurallarını çiğneyen; kaltaban. "*Yalan, yalan, namussuz karı*!" KP106 2. Kızgınlıkla söylenen bir söz. "*Namussuz, hastaneden, doktorlardan mı korktu nedir, ara ki bulasın*!" KK48

namussuzca *zf*. Namussuz bir biçimde; namussuzcasına. "*Namussuzca ölecekti*." KAÇ199

namussuzluk *a*. Namussuzca davranış. "*Namussuzluk yahut hırsızlık gibi geldi*." KP32

namuz* *a*. Namus. "*Lakin yok kendi, var Allah'ı, namuz onda, helal sut onda*." DK91

namuzlu* *sf*. Namuslu. "*En namuzlu kızıdır mahallemizin*!" DK59

nanay *a. argo* Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.); yok. "*Cepte metelik nanay*." ÖE44

nane (Ar.) *a.* 1. Ballıbabagillerden, yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz veya menekşe renginde, güzel kokulu, yaprakları baharat olarak kullanılan, çok yıllık ve otsu bir kültür bitkisi. "*Ellerinde taze soğan, maydanoz, nane,*

birtakım paketler..." EVO151 2. Bu bitkinin kurutulmuş yapraklarından elde edilen baharat. "*Öteki, yıllarca öncenin babalı analı sofrasına bağdaş kurmuş, anasının kuru nane serpilmiş, sarımsaklı yoğurt dökülü tatarböreğine girişmişti*." ÖE28

nane ruhu *a*. Nane yapraklarından çıkarılan esans. "*Kolonya, kekik suyu, nane ruhu…*" MM224

Nane Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Türk filmciliği prodüktör yazıhanelerinin çokluk bulunduğu Hava Sokağı, Bursa Sokağı, Kuloğlu Sokağı, Öğüt Sokağı, Nane Sokağı, Sakızağacı Sokağı, Büyükbayram Sokağı gibi sokaklarda … sürünen delikanlılarla kader birliği yaparken yolu Cıva Film'e düşmüştü*." YD116

naneli *sf*. Nanesi olan. "*Naneli, maydanozlu, sumakla ovulmuş soğanlı kebap, acılı salata, bir şişe de kırmızı şarap nasıl olurdu yani*?" VV136

nanik *a*. Başparmağı burna değdirip öteki parmakları açarak ve sallayarak yapılan alay işareti. "*Uzaklaşan otobüs sanki bıyık altından gülerek nanik yapıyordu*." YYB180 **nanik yap-** birini budala yerine koymak, alay etmek. "*Gerilerdeki Hasan'a eliyle nanik yaptı ama gördü mü görmedi mi*?" SÇ48

nankör (Far.) *sf*. İyilik gördüğü kimseye hainlik yapan, aldığı yardımı inkâr eden; ekmeği dizinde, tuz ekmek düşmanı. iyilikbilmez. "*Yoksa nankör mü dedi*?" SÇ77

nankörlük *a*. 1. Nankör olma durumu. "*Nankörlükten kurtulmak, sonra da Amerika'ya kovboy, daha doğrusu Pol olmak için gideceğini söyleyebilir miydi*?" SÇ203 2. Nankörce davranış; küfran, küfranlık. "*İyiliğe nankörlüğün âlemi var mı*?" ARK209 **nankörlük et-** nankörce davranmak. "*Evet, nankörlük etti*." SUÇ309

nap-* Ne yapmak. "*Ne bileyim naptı*." BE34

Napoli* *öz. a*. İtalya'da bir şehir. "*Boğaz vapurlarında değil, Pire, Napoli, Marsilya, Hamburg, Rusya'ya uğrayan kocaman şileplerde kaptanlık ettiğini öğrenmişti*." YK39

napolyon (Fr.) *a*. Napolyon altını. "*İngiliz, Napolyon altınları usul usul bozdurulur, sıkıntı atlatılırdı*." ARK191

Napolyon Bonapart* *öz. a*. Fransız asker, politikacı ve 1804-1814 arası Fransa İmparatoru (1769-1821). "*Düşükler devrinin Napolyon Bonapart tavırlı ocak başkanlarından birine sırtını dayayıp haraçlar almış … karaborsada at oynatmış biri.*" YYB42

nar (Far.) *a*. 1. Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç. "*Bahçede ağaçlar vardı, kocaman kocaman, dallarında elmalar, armutlar, kirazlar, narlar*." KY43 2. Bu ağacın kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi. "*İki kolunda iki sepet, sepetlerde mevsimine göre, elma, armut, ayva, limon, portakal, keçiboynuzu, nar, koltuğunda da bir el terazisi...*" EKM101 **nar gibi** iyice kızarmış. "*Izgarada nar gibi kızarmış lüferleri de gelmişti*." KY168

nara (Ar.) *a.* 1. Haykırma, bağırma. "*Çok iri bir patatesi hatırlatan Memet Usta dükkân kapısına çıkıp da İhsan'ı orada sigara içer görünce bir nara attı*." KY21 2. Sarhoş veya külhanbeyi bağırması. "*Babam içiyor, sokaklarda naralar atıyor*." SÇ11 **nara at-** yüksek sesle uzun uzun haykırmak. "*Babam gibi nara atar mı*?" SÇ12

nargile (Far.) *a.* Tömbeki denilen bir cins tütünün dumanının sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç. "*Köküs bir kahvede bacak bacak üstüne atıp nargile fokurdatmak...*" ÇK97 **nargile margile*** nargile falan. "*İçki miçki, av eti filan, nargile margile...*" KT269

nargileli* *sf*. Nargilesi olan. "*Nargileli adam da hırslanmıştı*." KK85

narh (Far.) *a.* Tüketiciyi korumak amacıyla, özellikle temel ihtiyaç maddeleri için resmî makamlarca belirlenen ve her yerde geçerli olan fiyat. "*Evet, narh Saraçhane'den Taksim'e altmış diyordu ama Unkapanı'ndan Taksim'e yetmiş beş almazsa kurtarmazdı*." KK121 **narh marh*** narh falan. "*Ne yapacağım narh marh kaldırır, milleti serbest bırakırdım*." KK122

narin (Far.) *sf.* 1. İnce yapılı, yepelek, nazenin. "*Kadının kızı taze bir kiraz gibi narindi*." AY121 2. Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan; ince. "*Narin bileğini yakalamıştı kadının*." BK362

narkoz (Fr.) *a*. 1. Ameliyat yapmak için duyu, hareket ve bilincin uyuşturulması için ekseriya solunum yoluyla verilen anestezik madde. "*Gerçekten de öyle, sırtüstü yatırıldığını korkunç ameliyat masası, damarıma geçirilen narkoz iğnesi, 'Bakalım nasıl bayılacağım.' diye gözlerimi dön açışım*." KK56 2. Ameliyat yapmak için duyu, hareket ve bilincin ekseriya solunum yoluyla anestezik madde verilerek

uyuşturulması. "*Ne narkoz isterim ne de uyuşturmak*!" KK69 **narkoz markoz*** narkoz falan. "*O zamanlar narkoz markoz nerede*?" KK68

nasıl (T. ne + Ar. aṣl) 1. *zf.* Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz. "*Buraya nasıl geldiğini, apartmana nasıl girdiğini hatırlamaya çalışırken kapı tekrar yumruklandı*." GAV126 2. *zf.* Bir hareketin yapılış biçimine duyulan şaşkınlığı belirten bir söz. "*Nasıl olur kız*?" TD68 3. *zf.* İşin zorunlu olduğunu belirten bir söz. "*Nasıl azarlamazsın*?" VV103 4. *zf.* Ne kadar çok. "*Ağabeyimi, canım, ağabeyimi nasıl severdim, şimdi nasıl arıyorum bilemezsin*." DE4 5. *zf.* Elbette, kesinlikle. "*Senden bunun acısını bak nasıl alacağım*!" OK72 6. *zf.* `Ne dediniz?` veya `iyi mi, beğendiniz mi?` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Nasıl, iyi mi*?" İDG20 7. *zf.* "Ben sana dememiş miydim, gördün mü?" anlamlarında kullanılan bir söz. "*Deve yolda, nasıl, dedi. Yalan mıymışım*?" MM282 8. *sf.* Ne gibi, ne türlü. "*Nasıl bir karı*?" TD79 **nasıl ki** iki cümle arasındaki anlam ilişkisini "olduğu gibi" anlamıyla bağlayan bir söz. "*Nimet'e bağlanmak nasıl ki elimde değilse Nuran'a bağlanmamak da elimde değildi; olmadı, Nuran sildi Nimet'i*." SBK210 **nasıl masıl*** nasıl falan. "*Nasılı masılı yok, geleceğim diyor*." ÖE97 **nasıl olmuşsa** bilinmeyen, belli olmayan bir sebep dolayısıyla; her nasılsa. "*Sonra nasıl olmuşsa olmuş, uyanmıştı da ... babasıyla annesini, sofaya bakan aydınlık pencerenin tülü ardından seyretmişti*!" SBK29 **nasıl olsa** her durumda, er geç. "*Günün birinde nasıl olsa isyan edecek ve reddedilecekti*." SAR101 **nasılsınız** bir kimsenin sağlığını ve durumunu öğrenmek için sorulan nezaket sorusu. "*O günden beri nasılsınız*?" OK41

nasılsa *zf.* Herhangi bir sebeple veya bilinmeyen bir sebeple. "*O gün nasılsa, hükümlü olduğumuzu öğrenince ilgisi birdenbire arttı*." KP71

nasır (Ar.) *a.* En çok el ve ayağın sürekli sürtünmelere uğrayan noktalarında üst derinin kalınlaşması ve sertleşmesiyle oluşmuş deri. "*Soyunup dökünecek, elini yüzünü, ayaklarını yıkayacak, nasırını jiletle kestikten sonra karyolasına sırtüstü uzanacaktı*." KP47 **nasır bağla-** nasırlanmak. "*... nasır bağlamış kudretli erkek avucu kızın bileğini yakalar, kıvırır, kızı altına alır*." GK203

nasırlan- Nasırlaşmak. "*... hatta yüzyıllar geçse ondaki kart kinin erimeyeceğini, tam tersi, katmerleşip nasırlanacağını biliyordu*." GAV205

nasırlaş- Nasır oluşmak; nasırlanmak. "*Amca güldü, yeğenini çekti, öptü, çekiç sapı tutmaktan nasırlaşmış avucuyla sarı saçlarını okşadı*." EVO32

nasırlı *sf.* Nasırı olan, nasır bağlamış, nasırlaşmış. "*Birden ufacık, tombul elinin genç adamın nasırlı, kocaman, kudretli avucu içine alındığını hissetti*." OK66

nasihat (Ar.) *a.* Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz; öğüt. "*O, nasihatten kaçıyor, sevmiyor nasihati*." SUÇ311 **nasihat et-** bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek. "*Çok nasihat ettim, kızım dedim, burası filmciler yatağı, her önüne gelene he deme*." YD347

nasihatli* *sf.* Bir kimseden nasihat almış kimse, öğütlü. "*Doğru, paşa dedelerinden nasihatlidir*." YYB190

nasip (Ar.) *a.* 1. Birinin payına düşen şey. "*Lokantacıdan aldığı beş yüzün üç yüzünü karısına kaptırdıysa iki yüzü de kendine nasip olmuştu ya*!" MM207 2. Bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey. "*O biçim şehitlik şerbetini içmek her kula nasip olur mu*?" EVO61 3. Tanrı'nın her kişiye uygun gördüğü yaşama durumu; kısmet. "*... talihi beş kuruşluk bir âdembabaya nasip edip kendilerini onun yanında küçük düşüren kuvvet ister şeytan isterse Allah olsun*!" YK65 **nasibini al-** güzel, hoşa giden bir şeyden kısa bir süre de olsa yararlanmak. "*... hayattan nasibini alamayanların nasıl kederleneceklerini gayet iyi bilen üçkâğıtçı ... komşuların zayıf, hastalıklı çocuklarını teker teker arar bulur, kızarmış etten tattırırdı*." KY2 **nasip et-** eriştirmek. "*Kocamdan başka erkeği Allah bana nasip etmesin Duran Efendi*!" KAÇ8 **nasip ol-** 1. fırsat düşmek, elvermek. "*Kahvemden tek yudum almak nasip olmamıştı*." YYB129 2. mutluluk veren güzel şeylere erişmek, ulaşmak, kavuşmak. "*Alacan mı yemeni al, Müslüman işi, paran Müslüman'a nasip olsun*." EKM142

nasiye* (Ar.) *a.* Çehrenin gösterişi, yüz. "*Nasiyenizden kibar ve asil bir aileye mensup olduğunuz anlaşılıyor*." GR20

Nasrani (Ar.) *öz. a.* Hz. İsa'nın dininden olan kimse; Hristiyan. "*Bizim eve dönülen köşenin başındaki Nasrani bakkal, lüks lambasını yakmıştı*." BE33

Nasreddin Hoca* *öz. a.* Anadolu Selçuklu Devleti döneminde, Hortu ve Akşehir çevresinde yaşamış olan efsanevi kişi ve mizah

kahramanı (1208-1284). "*Herifi Nasreddin Hoca yapıp çıktınız*!" VV59

nâtık* (Ar.) *sf*. Konuşan, idrak eden. "*Nâtık, gayri nâtık...*" BK299

Nato* *öz. a*. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, 1949'da 12 ülke tarafından imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'na dayanarak kurulan ve farklı dönemlerde 19 ülkenin daha katıldığı uluslararası askerî ittifak. "*Nato yazısının altını karıştırdım*." GK175 **Nato mato*** Nato falan. "*Bırak şimdi Nato'yu matoyu da şunu okuyalım*." GK176

Natpinkerton* *öz. a*. Polis hafiyesi Nat Pinkerton'un maceralarını anlatan polisiye türündeki seri. "*Cingöz Recai, Fakabasmaz Zihni, Kartal İhsan, Natpinkerton, Şarlok Holmes, Arsen Lüpen cinsinden hırsız polis kitapçıkları…*" SUÇ14

natürmort (Fr.) *a*. Konusu, cansız varlıklar veya nesneler olan resim, ölüdoğa. "*Yerlerde ağır halılar, duvarlarda natürmort levhalar, ağır ceviz konsol, kanepe, koltuklar…*" KY219

navlun (Rum.) *a*. Taşıyıcı tarafından, gemisinde taşınacak yük için istenen ücret. "*Konşimentolar dolacak, navlunlar hesap edilecek, vagonların tartı kartonları alınacak*." YYB62

naylon (Fr.) 1. *a*. Dayanıklı ve esnek döküm maddesi. "*Naylonu tel tel kaçmış çoraplar, medası geçmiş eski siyah iskarpinler ama sımsıkı bacaklar…*" DHV295 2. *sf*. Bu maddeden yapılan. "*Traktör kendini geri attı, naylon araba da sola kırdı*." SAR66

naz (Far.) *a*. 1. Kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve, eda. "*Kocana naz üstüne naz yap haspa*." SUÇ29 2. İsteksiz gibi görünerek yalvartmak amacıyla yapılan davranış. "*Fazla naz âşık usandırır şekerim*!" SBK155 **nazını çek-** her istediğini yerine getirmek. "*Evet, patronu yabancı değil, dayısıydı ama ne olursa olsun, gene de nazını çekmeyebilirdi*." DE226

nazar (Ar.) *a*. 1. Belli kimselerde bulunduğuna inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine inanılan uğursuzluk, göz. "*Allah kem nazardan saklasın*!" SBK124 2. Bakış, bakma, göz atma. "*O çevre bu kıza o nazarla bakacak…*" AY213 **... nazarıyla bak-** ona öyle imiş gibi, o gözle bakmak. "*Antranik'in kafasına soktuğu şüphe olmasa değişmiş hiçbir şey yok nazarıyla bakılabilirdi ama içi rahat değildi*." GAV197

nazar değ- uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek. "*Herhâlde değmiş olacak nazar*." MUR310 **nazar mazar*** nazar falan. "*Söylemem arkadaş. Nazar mazar değdirirsin*!" SAR72 **nazarı değ-** uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşürmek. "*Nazarınız değecek, fallikler*!" HÇ65

nazar boncuğu *a*. Nazar değmesin diye takılan mavi boncuk veya bunun yerini tutan başka şey; göz boncuğu, uğur boncuğu. "*Birkaç masa, bolca hasır iskemle, duvarlarda dinsel menkıbeleri canlandırmaya çalışan taşbasma resimler ve bir kıyıda da boynunda yedi delikli nazar boncuğuyla en eski tip bir Philips radyo*." VV116

nazaran (Ar.) *e*. "Göre, oranla, kıyasla" anlamlarında kullanılan bir söz. "*Kadınlar, erkeklere nazaran daha ağırbaşlıydılar*." EKM14

nazarında *zf*. Birinin düşüncesine göre, birinin gözünde. "*Demek yedi buçuk milyonluk inşaata yani böyle bir inşaatın sahibine hayır diyen bir insan sizin nazarınızda havayla cıva ha*?" YYB183

nazariye (Ar.) *a*. Sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünü; nazariyat, kuram, teori. "*Bilumum edebiyat nazariyelerine agâhım*." SAR27

nazenin (Far.) *sf*. Kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen; nazlı. "*Nazik olsa da nazenin olamaz*!" HÇ167

Nâzım* *öz. a*. Nâzım Hikmet, Türk şair ve yazar (192-1963). "*Necati ise elinde bir kitap, dün şair Nâzım'a getirdiği Aşk Rüyası'nın yerine aldığı Uyandırılmış Toprak'ın birinci cildini okuyordu*." EKM152

nazır (Ar.) 1. *sf*. Bir yere doğru bakan (ev, oda vb.). "*Zaten odalardan birine, evin en üst katında, Boğaz'a nazır en şahanesine yerleşmişlerdi*." EK329 2. *a*. Bakanlıklardan birini yönetmek için işbaşına getirilen yetkili; bakan. "*Zaptiye nazırı gibi zort veriyor*." MUR190

Nazi (Alm.) *öz. a*. Nazizm yanlısı olan kimse. "*İkinci Cihan Harbi, İkinci Cihan Harbi'nin dünyayı önüne katan Nazi tehditleri, yeni bir harbe hazırlanış ama sonra Nazilerin Nazilerden daha güçlü yumruklarla tuzla buz oluşu*." YYB222

nazik (Far.) *sf.* 1. Başkalarına karşı saygılı davranan. "*Sen benim asil, kibar, dürüst, nazik ve bilgili arkadaşlarıma hakaret edemezsin*!" SAR8 2. İnce yapılı, narin. "*... sizin nazik bedenler oğlum. Size kolay ekmek olmalı.*" AY114 3. Dikkat isteyen, özen gerektiren; tetik. "*Estağfurullah ağa, yardım değil, vazifemiz ama en nazik, en tehlikeli bir yer*." BTÜ349 4. Gerekli önlemler alınmadığında daha kötü olan; kritik. "*Tezgâhta, arkası dönük... Nazik an*." BK368

nazikâne (Far.) *zf.* Nazik, ince, saygılı bir biçimde; nazikçe. "*Nitekim az sonra teklif edilen idare meclisi üyeliklerini filan nazikâne reddetti*." HÇ265

Nazilli *öz. a.* Aydın iline bağlı ilçelerden biri. "*Nazilli'ye giderim*." CEM144

nazlan- Kolayca gönlü olmamak, ısrar beklemek. "*Her sigara yakışta bizi de unutmuyor, nazlanacak olsak…"* AY121

nazlı *sf.* Kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen; nazende, nazenin. "*Bu yıl ırgat nazlı, avanslar da tabii fazla olur*." DE196

ne 1. *zm.* Hangi şey. "*Duydularsa ne dediler*?" DHV268 2. *zm.* Her şey. "*Ne isterse olsun*." MUR168 3. *zm.* Birçok şey. "*Neler, neler söylüyorlardı*." OK67 4. *sf.* Hangi. "*Ne yana gittiler*?" KÜÇ12 5. *sf.* Nasıl. "*Geçende Beyoğlu'nda rastladım, dedim ulan inek bu ne hâl*?" KÜÇ54 6. *zf.* Neden. "*Ne bakıyorlardı*?" DK162 7. *zf.* Şaşma veya abartı bildiren bir söz. "*Bu ne güzellik*?" BFV121 8. *zm.* `Sana ne, bana ne` gibi sorularda `ne ilgisi var` anlamına gelen bir söz. "*Belle ki doğru. Sana ne*?" KP8 9. *ünl.* Soru biçiminde şaşma bildiren ünlem. "*Ne, Nuran mıydı bu*?" KY186 **ne akla hizmet ediyor?** akılla bağdaştırılamayan, akıl erdirilemeyen bir hareket karşısında "ne düşünüyor da böyle davranıyor" anlamında kullanılan bir söz. "*Deden yaşındaki adama ne akla hizmet edip de vardın*!" SUÇ26 **ne âlemde?** nasıl? "*Baban ne âlemde ya*?" CEM158 **ne arar (veya onda ... ne gezer)** onda yoktur. "*Yok canım, ne arar...*" EKM48 **ne arıyor** `neden oraya gitmiş` anlamında kullanılan bir söz. "*Bu küçük, bu ruhsuz kasabada bu kadar güzel kızlar ne arıyor, derler*!" YYB31 **ne biçim?** nasıl? "*Ne biçim bakıyor yahu*?" DHV287 **ne buyrulur?** "onun nasıl bir şey olduğunu gördünüz, buna ne diyorsunuz?" anlamında kullanılan bir söz. "*Buna ne buyrulur beyim*?" YYB111 **ne çare** "çaresi yok, elden ne gelir" anlamında kullanılan bir söz. "*Ne çare ki Türkçeyi pek az biliyorlardı*." VV4 **ne çıkar** 1. ne zararı var? "*Bir de fukara Hafız olsa ne çıkardı*?" HÇ103 2. bir sonuç vermez. "*En azdan başını sokacak bir evi bile olmayanın adamlığından ne çıkarmış*?" YYB129 **ne de olsa** `ne denli eksiği, kusuru olursa olsun, böyle olmakla birlikte` anlamında kullanılan bir söz. "*Ama ne de olsa herhangi bir iş ihtimalinin pırıl pırıl umudu vardı içimde*." YYB60 **ne demek?** `öyle şey olur mu, o nasıl şey, yakışık alır mı?` anlamında kullanılan bir söz. "*Ne demek efendim*?" BFV110 **ne demeye** ne diye, nasıl bir düşünceyle, hangi maksatla, niçin? "*Peki, siz o değilsiniz de ne demeye kaçıyorsunuz*?" SUÇ271 **ne denir** bir konuda söyleyecek söz kalmadığını anlatan bir söz. "*Takdiri ilahi. Ne denir*?" EB123 **ne diye?** nasıl bir düşünceyle, niçin? "*Ne diye gitmeyecekti*?" DHV272 **ne fayda** iş işten geçtikten sonra alınan boş önlemler için `neye yarar` anlamında kullanılan bir söz. "*Olsa, hemen, bir iki demeden uyduruverirdi İhsan'a ama ne fayda*!" KY23 **ne gam** üzülmeye gerek yok. "*Onun uğrunda, onu bekleye bekleye ölsem ne gam*?" ÜÇK388 **ne gezer** onda yoktur. "*Geçirdi ama yarandı mı? Ne gezer*!" TD23 **ne gibi?** nasıl, ne türlü?. "*Böyle asi, böyle kindar bir evlat vermesi için Allah'a karşı ne gibi bir günah işlediğini düşünüyordu*." SUÇ181 **ne gözle bak-** değerlendirmek. "*Vardı, çünkü çalışmayanların, çalışanlara ne gözle baktığını biliyorum*." EB99 **ne güne duruyor?** şimdi yapmazsa ne zaman yapacak?. "*Yoksa Kaptan'ın Rize köylerinden birindeki kırış kırış annesi ne güne duruyordu*?" YK87 **ne haber?** ne var ne yok. "*Ne haber fırlama*?" DHV292 **ne hacet** gereksiz, gerek yok. ne hikmetse bilinmeyen bir sebepten ötürü. "*Soya sopa ne hacet*?" TD10 **ne haddine!** ona mı düşmüş, ona mı kalmış, ona düşmez. "*Kimin ne haddine*?" MM71 **ne hâlde?** hangi durumda?. "*Kız kardeşini ne zaman, nerede, ne hâlde bulacaktı*?" KY185 **ne hâli varsa görsün** öğüt ve uyarı dinlemeyenler için "ne yaparsa yapsın, beni ilgilendirmez" anlamında kullanılan bir söz. "*İyiliği için çalışanlara kızıyor madem, bundan böyle ne hâli varsa görsün*!" SUÇ309 **ne hikmetse** 1. bilmezlikten gelinen durumlarda kullanılan bir söz. "*Lakin efendi Allah'tan işte, o gece, tam o gece, ne hikmetse iki harmanın ikisi birden alev aldı.*" BTÜ375 2. bilinmeyen bir sebepten ötürü. "*Bu giderse bir başkası gelecekti ki, ustalar, usta milleti, ne hikmetse hem ağadan, hem de başkalarından çok daha akıllı oluyorlardı*." BTÜ215 **ne idiği belirsiz** ne olduğu, soyu sopu belirsiz. "*Yazının ne idiği belirsiz kahpesi oğlunu ondan daha mı iyi düşünecekti*?" GK276 **ne it değdi ne mundar oldu*** 'iki taraf da gücendirilmedi' anlamında kullanılan bir söz. "*Ne it değdi ne mundar oldu hesabı*." EVO150 **ne ise** neyse. "*Yaşlı maşlı, kocalık vazifelerini yapabiliyor yapamıyor, her ne ise…*" KY65 **ne iyi!** mutluluk ve beğenme

anlatan bir söz. "*Yalnız kaldık mı ne iyi değil mi*?" KP65 **ne kadar** 1. nicelik bakımından miktar, ölçü, fiyat, zaman anlamlarıyla soru bildiren bir söz. "*Ne kadar yatmıştık*?" KP71 2. çok, oldukça. "*Benim Arabistan'da ölen nişanlıya ne kadar benziyor*!" KK30 3. ne ölçüde. "*Asıl sebep, kadının kocasına her istediğini yaptırıp mahalleliye de kocasının kendisini ne kadar sevdiğini, bir dediğini iki etmediğini söyleyerek övünmesiydi*." KP105 **ne kadar olsa** ne de olsa, sonuçta. "*Bırak taşkalayı beyefendi, biz ne kadar olsa malum a...*" CEM45 **ne karın ağrısıysa** sevilmeyen, huzursuzluk, rahatsızlık veren iş, olay, düşünce veya kimse için kullanılan bir söz. "*Bir Nurten, bir Ayten, bir ne karın ağrısıysa, bulsa, kayınbabası ellerini tutsa, bir dükkân açsa, kum, kireç dükkânı...*" DHV310 **ne kızı verir ne de dünürcüyü darıltır*** 'kırmadan, incitmeden karşısındaki kişiye isteklerini yerine getiremeyeceğini söylemek' anlamında bir söz. "*Kabak Hafız ne şişi ne de kebabı yakmamak, bir başka deyimle ne kızı verip ne de dünürcüyü darıltmamak için politik anlamda birbirine zıt iki ayrı kampı tutan kahve halkından uzak ama her iki gruba da hoş gözükmeye dikkat ederdi*." KAÇ54 **ne lazım** niçin ilgileniyorsun, ilgilenme. "*Ettim teklif çok, dedim gel yanıma be ağabey, ne lazım el kapısı*?" MUR287 **ne mal olduğunu bil- (veya anla-)** birinin nasıl bir nitelikte, yetenekte ve yaradılışta olduğunu bilmek, kestirmek. "*Bükerdi, biliyordu teyzesinin ne mal olduğunu*." KÜÇ46 **ne malum** gerçekliği ve doğruluğu şüphe uyandıran, doğruluğunu ispatta kanıtsal bir gerçeklik bulunmayan durumlarda "nerden biliyorsun, belki de öyle değil!" anlamında kullanılan bir söz. "*Oğlunun gece eve gelip babasını soymadığı ne malum*?" SUÇ157 **ne me*** ne falan. "*Ne varı me varı yok arkadaş*." BTÜ88 **ne mümkün** olacak şey değil, imkânsız. "*Bir daha uyku tutmak ne mümkün*." OK36 **ne münasebet!** öyle şey mi olur, ilgisi yok. "*Ne münasebet? Zekâm var sadece*!" SAR144 **ne o?** ne var, ne oluyor?. "*Hayrola kız? Ne o*?" SBK142 **ne olacak!** ne değeri var, önemi yok. "*Ne olacak canım, adi, pespayenin biriydi*." EB218 **ne oldum dememeli, ne olacağım demeli** 'kişi bugün içinde bulunduğu parlak durumun sürüp gideceğini sanmamalı, yarın kötü bir duruma düşeceğini hatırdan çıkarmamalıdır.' anlamında bir söz. "*İnsan olan bir insan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli*." ÜÇK305 **ne olur (veya olursun veya olursunuz)** `yalvarırım, lütfen, rica ederim` anlamında kullanılan bir söz. "*Gelini örmekte olduğu yünden başını kaldırmış, kayınpederine çaktırmamaya çalışarak 'Ne olursunuz konuşmasını önleyin!' demek istiyordu*." YYB225 **ne olursa olsun** `her durumda, olumlu veya olumsuz bütün şartlarda` anlamında kullanılan bir söz. "*Ne olursa olsun çok önemli, tam da Âl-i Osman sadrazamlarından birinin zaman zaman matrağa alınan, beş parasız bir torununa göre bir işti*" YYB209 **ne oluyor?** ne gereği var veya ne karışıyor?. "*Size ne oluyor*?" YK10 **ne pahasına olursa olsun** `her türlü sıkıntı ve tehlikeyi göze alarak` anlamında kullanılan bir söz. "*Öyleyse ne pahasına olursa olsun, bu toprakları o deyyusa yedirmeyelim*!" KAÇ81 **ne söylüyorsun** 1. "söylediğine dikkat ediyor musun?" anlamında kullanılan bir söz. "*Ne söylüyorsun amcacığım*?" SBK275 2. "gerçek mi? doğru mu?" anlamında kullanılan bir söz. "*Ne söylüyorsun yavrum*?" TD92 **ne var ki** aralarında aykırılık bulunan cümleleri bağlamaya yarayan bir söz. "*Ne var ki, Ayşe bunlardan değildi*." GK159 **ne yapıp yapıp** her ne durumda olursa olsun bir çözüm yolu bularak. "*Muhasebeci Hayriye, o gece ne yapıp yapıp tavladığı genç iki delikanlıyla oturuyordu*." TD119 **ne yaptığını bilme-** aklı başında olmadığından bilinçsizce davranmak. "*Ne dediğini, ne yaptığını bilmez*." SM127 **ne yüzle** hiç utanmadan, sıkılmadan. "*Karısına ne yüzle gidecekti*?" DE244 **nedir ki** 1. hangi nedenle?. "*Kızın defolup gitmesini cana minnet bildik, karıdan da kurtulalım diye mahkemeye verdik, nedir ki yalnız kalalım, karı kancık takımı ayak dolaşıklığı etmesin diye, ne fayda*?" YD336 2. önemsiz, değersiz. "*Nedir ki bu ev be*!" EB223 **neler** çok ve çeşitli şeyler. "*Bende bunun gibi daha neler var*!" GR171 **neler neler** çok ve çeşitli şeyler. "*Ben de neler neler kurmuştum yol boyunca*." SBK224 **neye uğradığını bileme- (veya anlama- veya şaşır-)** ansızın üzücü, sıkıcı, neşeli, güzel veya hoş bir durumla karşılaşmak. "*Genç doktor neye uğradığını bilmeyerek evden apar topar kaçtı*." SBK130 **neyin nesi kimin fesi** kimdir, nasıl bir kişidir? "*... git, sor, soruştur, neyin nesi, kimin fesidir, derim*." ÇK105 **neymiş** söylendiğine göre, güya. "*Neymiş, hava vereceklermiş*." CEM70

ne … ne … (Far.) 1. *bağ.* Cümledeki ögeleri veya cümleleri birbirine bağlayan ve olumsuzluk anlamı veren tekrarlı söz, hem ... hem ... karşıtı. "*Adam ne içeri girebildi ne attığı adımını geri çekebildi*." KAÇ67 2. *bağ.* İki sıfat veya sıfat durumunda olan iki kelimenin başına getirildiğinde iki kavramın ortalaması olan üçüncü bir kavram anlatan bir söz. "*Ne uzun ne kısa ne geniş ne dar*." YYB166 3. *bağ.* Ne ile bağlanan özne veya cümlelerden önceki fiiller aşağıda gösterilen durumlarda olumsuz kullanılırlar: a) fiil, ne ile bağlanan özne veya cümlelerden önce gelirse; b) ne'li cümlenin fiili şartlı olursa; c) fiilden önce olumsuz bir anlam veren bir ünlem veya zarf bulunursa; ç) -diği, -

inceye kadar, -ince, -dikçe, -dikten sonra veya -den önceki biçimindeki zarf-fiillerle. "*Onsuz ne üst başın ne de hususi arabanın değeri yok*." ARK164 4. *sf*. Çokluk, güzellik vb. anlatan bir söz. "*Ne içerler, ne içerlerdi Yarabbi*!" İDG8 **ne olur ne olmaz** `her ihtimali düşünmek gerekir` anlamında kullanılan bir söz. "*Ötekiler, ne olur ne olmaz gibilerden, geride kalmışlardı*." BTÜ46 **ne şeytanı gör ne salavat getir** gücünün yetmediği işe kalkışmamayı, kalkışılırsa da başkalarından medet ummamayı anlatmak için söylenen bir söz. "*Gerçi aradan yıllar geçmiş, yağmurlar yağmış, yarıklar kapanmıştı ama ne şeytanı görmek, ne de salavat getirmek taraflısıydı*." DK78 **ne şiş yansın ne kebap** `iki taraf da gücendirilmesin veya korunsun` anlamında kullanılan bir söz. "*Başını derde sokmadan, tereyağından kıl çekercesine nasıl bir taktik kullanmalıydı ki, ne şiş yansın, ne kebap*?" SBK283 **ne var ne yok** `ne haberler var, işler nasıl?` anlamında kullanılan bir söz. "*Sende ne var ne yok*? TD43

ne âlâ *ünl.* "Ne iyi, diyecek bir şey yok" anlamlarında kullanılan bir söz. "*Genç adam onlarla birlik olur, onları kendi memleketine götürürse ne âlâ, götürmezse onlar başlarının çaresine bakacaklardı*." KY170

ne çabuk *zf*. Çok hızlı bir biçimde. "*Ne çabuk be kocacığım*?" TD54

nebatat (Ar.) *a*. Bitkilerin tanımlanması ve sınıflandırılmasıyla ilgilenen bilim dalı; botanik. bitki bilimi. "*Babam da eski tıp ve nebatat kitaplarından bir ilaç bulmuş*." BE35

nebi (Ar.) *a*. Kimi bilginlere göre kendisine kitap indirilmemiş peygamber. "*Bu da geçer yahu cinsinden sıra sıra taşbasma levhalarıyla Nuh Nebi'den kalmışa benziyordu*." GR100

neblim* *a*. Ne bileyim. "*Islak kirpikleriyle ağaya ok gibi bakan Cemile, 'Neblim ben!' cevabını verdi*." CEM26

nebliym* *a*. Ne bileyim. "*Ben nebliym? Tohtur bilir*." ÇK74

Necdet Tosun* *öz. a.* Türk oyuncu (1926-1975). "*O ne o, Necdet Tosun'a bir rol vermişler.*" YD279

nece *zf*. Hangi dilde, hangi dilden? "*Kitap nece*?" KT264

necef taşı *a*. Parlak ve saydam bir tür kuvars billuru. "*Necef taşından mı*?" KAÇ95

neci *a.* Ne iş yapar, ne ile uğraşır?. "*Kimdi? Neciydi*?" KP95

neden 1. *zf*. Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz; ne. "*Neden ille İstanbul*?" ARK198 2. *a*. Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey; sebep. "*Boğula boğula öksürdüğü, bunun nedenini de gayet iyi bildiği hâlde ne için durmadan sigara içmekte inat ederdi*?" KK3 3. *zf*. Hangi amaçla, hangi sebeple; niçin. "*Babaannem, halalarım, annem neden bitmez tükenmez kavgalarla birbirlerini yerlerdi de, bunu öfkeli babama duyurmamaya çalışırlardı*?" KK4 **neden meden*** neden falan. "*Nedeni medeni yok*." SÇ219

neden sonra *zf*. Aradan bir hayli zaman geçince. "*Neden sonra, 'Ben bir gün sizin yüzünüzden öleceğim.' dedi*." OK54

nedeniyle *e*. -den ötürü, -den dolayı; dolayısıyla, sebebiyle, hasebiyle, haysiyetiyle. "*... böyle coşkunluk anlarında çıkan kavgada iki CHP'linin ağzını burnunu dağıtıp içeri düşmesi nedeniyle olmuştu.*" KAÇ92

nedense *zf*. Bilinmeyen, belli olmayan bir sebep dolayısıyla; her nasılsa, her ne hikmetse, her nedense. "*Veremle Savaş Derneği'nin önünde bugün nedense kimse yoktu.*" SAR12

nedensiz 1. *sf*. Bir sebebi olmadan; sebepsiz, bilasebep. "*Ne istediğimi bilmeden, nedensiz, niçinsiz bir direnme, daha açığı, bir zulmetme zevki şahlanmıştı içimde*." ARK128 2. *zf*. Herhangi bir soruya gerek duymadan; niçinsiz. "*Çevresine gene hiç nedensiz baktı*." KAÇ17

nedime (Ar.) *a.* Hanım sultanın, yüksek makamda bulunan kadınların yardımcısı olan hanım. "*Nedimelerime söyleyin, Tovzend gelince doğru buraya alsınlar*!" GK148

nefes (Ar.) *a*. 1. Akciğerlere çekilen, akciğerlerden atılan hava; soluk. "*Nefes aldıkça iğne gibi batıyor*!" SUÇ269 2. Şifa amacıyla hastaya okunan dua. "N*azlı Bacı da bu arada yavaşça dışarı çıktığından biiznillah-i taala hazretin nefesi birebir gelmiş, genç kadın dokuz ay on gün sonra nur topu gibi bir oğlan doğurmuştu.*" YD137 3. Sigara, pipo içilirken içe çekilen duman. "*Adam, henüz birkaç nefes çekilmiş sigarasını yere hırsla çarptı*." DHV301 **nefes al-** 1. havayı ciğerlerine çekmek, soluk almak. "*Az ilerimizdeki ağacın dibine serilmiş uyuz bir kediyse, kılları dökülmüş kocaman karnıyla ağır nefes alarak uyukluyordu*." ÇK109 2. ferahlamak, rahatlamak. "*Hepimiz rahat bir nefes alacaktık*." DE137 **nefes çek-** sigara veya başka bir şeyin dumanını içine

çekmek. "*... iki nefes çektikten sonra söndürüp atıyordum cebime*." AY121 **nefes et-** boş bir inanışa göre, rahatsızlığı, illeti geçirmek için okuyup üflemek. "*Kabak Hafız orada da burada, daha doğrusu bundan önce nerelere gitmişse hepsinde olduğunca çevresine güven verdiğinden, genç kadına, çocuğu olması için nefes etmesini rica etmişlerdi*." YD137 **nefesi dur-** ölmek. "*Reşit'in nefesi duracaktı sevinçten.*" HÇ144 **nefesi kesilmek (veya daral-)** güç soluk alacak duruma gelmek veya soluğu büsbütün durmak. "*Koşmaktan nefesi kesilmişti*" İDG40

nefes nefese *zf.* Güçlükle soluk alarak, sık sık soluyarak, yorgun, bitkin veya telaşlı bir biçimde; soluk soluğa. "*Cevriye biraz geç, Cevdet'in ayrıldığı işyerine nefes nefese geldi*." SÇ114

nefhi sur* (Ar.) *a.* İsrafil'in sur'a üflemesi, kıyametin kopması. "*Kim bilir belki de nefhi sur üflenir*." DHV258

nefis (I) (Ar.) *a.* 1. Öz varlık, kişilik. "*Herifler ameleliğe nefislerini indirdiler amma sonunda*." EVO210 2. İnsanın yeme içme vb. gereksinimlerinin bütünü. "*Kumarı, esrarı, çayı nefsin çekmez mi senin?*" BTÜ300 **nefsi çek-** canı istemek. "*Fakir fukaranın nefsi çeker diye de düşünmüyorlar*." BTÜ219 **nefsini körelt- (veya körlet-)** beden isteklerinden herhangi birini üstünkörü gidermek, nefsini yatıştırmak. "*Bir parça olsa da nefsimi körletsem*." BTÜ279

nefis (II) (Ar.) *sf.* Pek hoş, çok güzel. "*Kırmızı topraklar üzerinde bazen kesif bir yeşillik, bir ağaç kalabalığı, ağaç kalabalığının arasında kırmızı kiremitli nefis bir sayfiye evi…*" SAR61

nefis müdafaası *a.* Korunma, kendini, öz benliğini koruma; nefsi müdafaa. "*O da kadının çekip vurmaktan başka çaresi olmadığına varacak, olayda elbette kuvvetli tahrik, nefis müdafaası bulacaktı*." KAÇ191

nefislik *a.* Nefis (II) olma durumu. "*... nefis bir kadınla, aynı nefislikte kara kaşlı kara gözlü bir delikanlı kenardaki masalardan birinde ağız ağıza vermiş, fısıldaşıyorlardı*." HÇ289

nefret (Ar.) *a.* 1. Bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu. "*Son günlerde işi adamakıllı azıtmış, nefretini açıktan açığa belli etmeye başlamıştı*." İDG17 2. Tiksinme, tiksinti. "*Yorganın altındaki yüzü nefretle buruştu bir an*." KAÇ59 **nefret et-** birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak. "*Nefret ediyordu bu, bunun gibi sert müzikten.*" KY32

nefs* *a.* Öz varlık, kişilik, nefis (I). "*Neriman'ın aklından nefs geçti*." YD191

nefs-i emmâre; (Ar.) *a.* Kötülük peşinde koşan, şehvetinin esiri olan ve dünyaya aşırı derecede meyleden nefis. "*Muzaffer Bey uçan zamparaydı. Zamparaydı ya, Mehdi-i Resul'ün anasına göz koyacak kadar da nefs-i emmâresine düşkün bir dinsiz olamazdı ya*!" VV99

neftî (Far. neft + Ar. -î) 1. *a.* Siyaha yakın koyu yeşil renk. "*Beni en çok ilgilendiren, ne Turhan'ın nefti gözleri ne pembeli kadın ne de Mustafa'ydı*." AY185 2. *sf.* Bu renkte olan. "*İncecik bıyığı, koyu kestane, dalga dalga saçları, neftî gözleri için, o olduğu için sevmişti onu*." DE11

nehir (Ar.) *a.* Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu; ırmak. "*Denizde gümüşten geniş bir yol, denizin karanlık sularında şıkır şıkır bir nehir, ışıktan bir nehir gibi kımıldıyordu*." SÇ133

Nejat Saydam* *öz. a.* Türk sinema yönetmeni, senarist ve oyuncu (1929-2000). "*Sonraları Süha Doğan, Nejat Saydam, Semih Evin'in falan filmlerinde gene figüranlık, derken reji asistan yardımcılığı yapmış, sonraları da Şinasi Özonuk'la çalışmıştı*." YD120

nekahet (Ar.) *a.* Hastalıktan yeni kurtulmuş zayıf ve hâlsiz olan kimsenin durumu. "*Onun için, hastalıktan sonraki nekahetinizi kısa kesip yollara düşmek, kapılar çalmak, merdivenler inip merdivenler çıkmak zorundasınız*." KK54

nekeslik *a.* Nekes olma durumu, cimrilik. "*Hazreti Allah'ın neden böyle nekeslik ettiğini düşünecekti ki, ayağının hemen hemen altından yeni bir kuyrukkaldıran fırlayıp göklere doğruldu*." VV277

nekre (Ar.) *sf.* Beklenmedik hoş ve şaşırtıcı sözler söyleyen, güldürücü hikâye anlatan (kimse), nükteci. "*Kocaman burnuyla gece gündüz sarhoş, nekre bir adamdı ki, çeşitli şilep ya da vapurlarla hemen hemen dünyayı dolaşmıştı.*" SBK245

nekrelik *a.* Nekre olma durumu. "*Şu nekreliğin olmasa…*" DE51

nelik (Tar.) *a.* Keyfiyet, mahiyet. "*Bilmediği için sadece gülümsüyor, kimliğim, neliğim üzerine bir kanıya varmaya çalışıyordu*." YYB167

Nelli* *öz. a.* Tommiks adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal bir karakter. "*Nelli penceredir*." KP41

Nelson Eddi* *öz. a.* Nelson Ackerman Eddy, Amerikalı aktör ve şarkıcı (1901-1967). "*Mesela kendisi Janet Makdonald, kedi de tabii Nelson Eddi*." EKM29

nem (Far.) *a.* 1. Havada bulunan su buharı. "*Güneş ağır ağır yutuyordu sabahın serin nemini*." BTÜ212 2. Hafif ıslaklık; rutubet. "*Terden gittikçe nemi artan koltukaltını sımsıkı tutmuş, kadını göğsünün içine sokacakmışçasına kendine bastırmıştı*." KAÇ151

neme gerek *a.* Neme lazım. "*Tövbe vallaha Zeynel Ağa, benim neme gerek*?" BTÜ329

neme lazım *a.* `Bu işle ilgilenmem, buna karışmam` anlamlarında kullanılan bir söz, neme gerek. "*Neme lazımdı benim bu puslu havada dükkân götü beklemek*!" SAR111

neme lazımcı *sf.* İlgilenilmesi gereken şeylerle ilgilenmekten kaçınan, neme gerekçi. "*... neme lazımcı birer küçük meslek sahibi olup çoluk çocuklarının ekmeğinden başkasını düşünmeyi bilmesinler daha iyi*." CEM35

nemlen- Nemli duruma gelmek, buğulanmak; rutubetlenmek. "*Memelerin ılık teriyle hafifçe nemlenmişti*." OK36

nemlendir- Nemli duruma getirmek; rutubetlendirmek. "*Yarı bellerine kadar ıslak duvarların nemlendirdiği loş oda küflü küflü kokuyordu*." SAR32

nemli *sf.* Nemi olan, az ıslak; rutubetli, ratıp, kuru karşıtı. "*Kıyıya çekilmiş sandallar, tuzlu ıslak balıkçı ağlarıyla yaş halatların arasında, nemli kuma yan yana oturmuşlardı*." KÜÇ13

nemlilik *a.* Nemli olma durumu. "*Erkeğin eli memnun, koltuk altına kaydı, koltukaltının hafifçe nemliliğinden göğüse*." KAÇ150

nemrut (Ar.) *sf.* 1. Acımaz, can yakıcı. "*Kalpsiz, vicdansız bir nemrut*." DK215 2. Aksi, huysuz. "*Dik kafalı, isyankâr, nemrutun biri olacak*." DHV305

nemrutlaş- Nemrut gibi davranmak. "*Kadınlar, 'Bir erkek elden ayaktan düştü mü, kendini namaza, niyaza verdikten başka, nemrutlaşır da.' diyorlardı*." YD12

nemrutluk *a.* Nemrut olma durumu. "*Bereket üç çocuğunun üçü de gün geçtikçe düzeliyor; suratsızlık, nemrutluklarını yitiriyorlardı*." EB168

nene *a.* Torunu olan kadın; nine. "*Ne yapacaksın bunları nene*?" SUÇ274

neo realisme* *a.* II. Dünya Savaşı sonrasında İtalya'da ortaya çıkan, seyircide gerçekçilik hissini artırma ve filme daha nesnel bakmasını sağlama anlayışını benimseyen bir sinema akımı. "*Az ilerimdeki rejisör yamağı yahut adayları İtalyan neo realismenin Türk sinemasına tatbiki üzerinde yeni bir tartışmaya dalmışlardı*." BK359

neon lambası *a.* Neon tüpü kullanılarak yapılan aydınlatma aracı, neon. "*Sonra, gece, tramvaylar, otobüsler, pırıl pırıl neon lambaları...*" KP28

nerde* *zf.* Nerede. "*Ne zaman, nerde bir kadın yahut kıza laf atmışsa terslenmişti*." BK360

nerden (Der.) *zf.* Nereden. "*Ben akıllarına nerden geleceğim*?" DHV298

nerden nereye *ünl.* Bir olay karşısında şaşırıldığında söylenen bir söz. "*Cevriye'yi hatırlamıştı birden. Nerden nereye*!" SBK159

nere *a.* 1. Hangi yer. "*İyi amma vali nerde eyleşir, cumhurreisinin makamı nere*?" SAR105 2. Hangi organ? "*Nerenizden ameliyat oldunuz*?" KK61 **... nere ... nere** tekrarlandığında iki şeyin aralarındaki uzaklığı veya nitelik ayrımını belirten bir söz. "*Beyoğlu neresi, Çemberlitaş nere*!" ÖE44 **neren ağrırsa canın orda*** 'can dediğimiz yaşam simgesinin bedenimizde belli bir yeri yoktur. Bedenimizin bir yeri ağrıyınca can orada kendini gösterir.' anlamında bir söz. "*Yaşa moruk, kişinin neresi ağrırsa canı ordadır, derler*." KK18

nerede 1. *zf.* Hangi yerde?. "*Dükkânının nerede olduğunu bile bilmiyordu*." OK43 2. *ünl.* `İmkânsız` anlamında kullanılan bir söz. "*Nerede bende o talih ağa*?" KT277 **... nerede ... orada** söylenilen iki kimsenin birlikte olması gerektiği anlatılmak istendiğinde kullanılan bir söz. "*Evlatlarım nerede ben orada*." EVO128 **nerede akşam, orada sabah** `kimselerin yeri yurdu belli olmaz, düzenli bir hayatları olmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Ardımda bekleyenim mi var? Nerde akşam orda sabah*." BTÜ259 **nerede çokluk, orada bokluk** 'birlikte iş yapmak üzere toplanan kişiler çok olursa her kafadan bir ses çıkar, anlaşmazlıklar belirir, iş yapmak güçleşir.' anlamında bir söz. "*Nerde çokluk, orda bokluk. Hele işe karı kancık da karıştı mı koyuver yakasını*." ÜÇK553

nerede kaldı ne yararı oldu? "*Bizim demokratlığımız nerede kaldı öyleyse*?" MUR374

nereden *zf.* 1. Hangi yerden?. "*Gözü alışınca kim bilir nereden ışık alan pencerenin kirli camlarıyla hafifçe aydınlanan dar bir ışık sütununda bir insan karaltısının kımıldadığını fark etti.*" OK55 2. Nasıl, ne gibi bir ilişki ile. "*Yavrum, nereden biliyorsun sen bu kızı*?" OK50

neredeyse *zf.* 1. Bir işin, hareketin, olayın gerçekleşmesi anının yaklaştığını anlatan bir söz; az daha, bayağı, kıl payı, âdeta, handiyse. "*Neredeyse ağlayacaktı*." YYB135 2. Kısa bir süre içinde. "*Şimdi neredeyse çıkar*." CEM52

nereli *sf.* Birinin memleketini sormak için kullanılan bir söz. "*Çok bozuk bir Türkçeyle, Veled, sen nereli diye sordu*." BE30

neresi 1. *zm.* Hangi yönü, ne tarafı. "*Neresi çocuk? Basbayağı genç kız*!" SBK113 2. *zf.* Nerede, hangi yerde?. "*Neresi ora be*?" SUÇ68

nereye *zf.* Hangi yere?. "*Nereye gittiğini biliyor musunuz?*" SAR92

Neriman Köksal* *öz. a.* Türk oyuncu ve şarkıcı (1928-1999). "*Desene ki Neriman Köksal yandı*." YD305

Neron* *öz. a.* Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, Roma İmparatorluğu'nun son imparatoru (37-68). "*Neron, Hitler ne kadar yüzümü kızartırsa sizin Menderes'iniz de...*" GK123

nerye* *zf.* Nereye. "*Nerye lan*?" ARK186

nesep (Ar.) *a.* Soy, baba soyu. "*Soy, sop, hesap, nesep sahibiymiş*." MM189

nesi *zm.* 1. Akrabası mı, yakını mı?. "*Sahi, nesi olurdu*?" YK6 2. Hangi yönü, hangi tarafı?. "*Düşünecek nesi var Hülya Hanım'ın*?" DK167 **nesi var** 1. "çok iyi, çok güzel" anlamında kullanılan bir söz. "*Nesi varmış erimin*?" HÇ152 2. hastanın durumunu öğrenmek amacıyla kullanılan bir söz. "*Geçmiş olsun. Nesi var*?" BK328 **nesi var nesi yok** bütün serveti, her şeyi. "*Nesi var nesi yoksa çıkarıp yaydılar*." BE19

nesil (Ar.) *a.* Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği; kuşak. "*İnsan nesline çeker*." KÜÇ31 **nesil azmaz, insan nesline çeker*** 'bir kimse veya nesne, ne denli biçim değiştirirse değiştirsin aslını yitirmez, soyluluğunu korur.' anlamında bir söz. "*Eee dedi, aslı hu, nesli hu. Nesil azmaz, insan nesline çeker*." KÜÇ31 **nesli tüken-** bitmek, tamamen yok olmak, ortadan kalkmak. "*Nesli artık hemen hemen tamamıyla tükenmek üzere olan Harbi Umumi, Yemen'i, Mısır'ı, Kafkasya Galiçya'sında dövüşmüşlerden*." YYB222

nesir (Ar.) *a.* Şiir olmayan söz ve yazı, düzyazı, mensur, inşa. "*Şiir yazarım, nesir yazarım, fıkra yazarım, röportaj, sohbet...*" SAR27

nestersin* Ne istersin?. "*Nestersin bu kızdan be*?" SÇ39

neşe (Ar.) *a.* Mutlu olmaktan doğan ve dışa vurulan sevinç, şetaret. "*Bu haz, bu neşe nereden geliyor bunlara*?" ÖE122 **neşesi kaç-** sevinci azalmak, kederlenmek. "*Kâtibin neşesi kaçar*." ARK157

Neşe Düğün Salonu* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" adlı romanında geçen bir düğün salonu. "*Düğününü herkes gibi Neşe Düğün Salonu'nda yapalım*." YD36

Neşe Lokantası* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Müfettişler Müfettişi" adlı romanında geçen bir lokanta. "*Neşe Lokantası'ndaki esnaf verir*." MM22

neşelen- Neşeli duruma gelmek. "*Doktor neşelenmişti*." YYB104

neşelendir- Neşeli duruma getirmek, şenlendirmek, keyiflendirmek. "*Uzatır, paraları alır, saymaya filan lüzum görmeden cebine atar, donmuş burnu buhar kazanı gibi tüterek uzaklaşırken canlı, yaşam dolu sesiyle sokağı gene neşelendirirdi*." ÖE89

neşelendirme *a.* Neşelendirmek işi. "*Gitse bile adamı eğlendirip neşelendirmeye bakacağına, buz gibi dururdu*!" SBK230

neşelenebil-* Neşelenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hiçbirinden zevk almıyor, neşelenemiyordu*." HÇ297

neşeleniş *a.* Neşelenmek işi. "*Demek Nuran'ın neşelenişi kendi yüzündendi*?" SBK285

neşelenme *a.* Neşelenmek işi. "*Konya neşelenmeye yüz tuttu*." OK30

neşeli 1. *sf.* Sevinçli, keyifli, şen, pürneşe. "*... fakir fukara çocukları neşeli çığlıklarla peşlerine takılınca Efendi Mansur gaza bastı, traktör müthiş homurtusuyla sanki uçtu*." SAR61 2. *zf.* Neşeyle. "*Gayet neşeli döndü,*

insana kuşku verecek kadar." AY130

neşesiz 1. *sf.* Neşesi olmayan, keyifsiz. "*Canı sıkkın, neşesiz, durgun bir öfke içindeydi*." YYB235 2. *zf.* Sevinçsiz bir biçimde. "*Akşam yemeği neşesizce yendi*." DK114

neşesizlik *a.* Neşesiz olma durumu. "*Bir sönüklük, bir neşesizlik, bir boşalmışlık…*" SM231

neşir (Ar.) *a.* Kitap, gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması; neşir, yayım. "*Bütün arzum, kitaplarımın neşrinde*!" SAR27

neşrolun- (Ar. neşr + T. olun-) Yayımlama işi yapılmak; yayımlanmak. "*Yarın mizan kurulup da ölüler neşrolunduğu zaman, göreceksiniz ananızın bilmem nesini*." YD21

net (Fr.) *sf.* 1. Bütün çizgileri belirgin olan, gözün bütün ayrıntılarıyla algılanan, iyi görünen. "*Bir konağın aydınlık zemin kat penceresinde soyunan bir kadının net gölgesi*!" DE246 2. Kesintilerden sonra geri kalan miktarda olan, safi. "*O zaman yetmiş, belki de seksen lira net geçerdi ellerine*." DE31

net-* Ne etmek. "*Nettin beterin beterini*?" SAR111

netameli *sf.* Gizli bir tehlikesi olduğu sanılan, tekin olmayan. "*Sonra, bu kasaba onun için bir hayli netameli sayılırdı*." ÜÇK455

netice (Ar.) *a.* Bir olayın doğurduğu başka bir olay veya durum; sonuç. "*Bunun neticesi, yüksek apartmanların tül perdeli pencerelerinde uykulu gözler, şiş memeli göğüsler peydahlanıverdi*." SAR129 **netice ver-** sonuç vermek. "*Hükümet doktorluğu için gerekenlerle yaptığı temas müspet netice vermiş, söz almıştı*." EK356

neticelen- Neticeye ulaştırılmak, neticeye bağlanmak, sonuçlanmak. "*Ya kızı, sonu felaketle neticelenen maceralardan birine atıldıysa*?" SM206

neticelendir- Neticeye ulaştırmak; sonuçlandırmak. "*Çabucak neticelendireceksen neticelendir.*" EB65

neticelendirme *a.* Neticelendirmek işi; bitirme, sonuçlama, sonuçlandırma. "*Aksi hâlde ben neticelendirmesini bilirim*!" EB65

neticelenme *a.* Neticelenmek işi; sonuçlanma. "*Bu davaların neticelenmesi ise yıllar yıllara bağlıydı.*" SM221

netleş- Net, açık seçik, iyi bir duruma gelmek. "*Sonra yavaş yavaş netleşti*." EK332

netleştir- Net ve açık bir duruma kavuşturmak. "*İçi içine sığmıyor, yapacağını kafasında netleştiriyordu*." KY92

netlik *a.* Net olma durumu. "*Nilüfer'in hayali olanca netliğiyle gözlerinin önünde*." SM251

neuzü billah (Ar.) *ünl.* "Tanrı'ya sığındık, Tanrı korusun" anlamlarında, tehlikeli bir durumla karşılaşıldığında kullanılan bir söz. "*Neuzu billah, kâfir olur insan*!" KT13

nev zuhur (Far. nev + Ar. zuhur) *sf.* Son zamanlarda ortaya çıkmış olan, yeni zuhur eden. "*Bu nev zuhur politikacı, ne politikacısı halis demagog, aldıkları raporlardan anlaşıldığına göre azdıkça azıyor*." ÜÇK534

nevale (Ar.) *a.* Gereken yiyecek ve içecek şeyler; azık. "*… yatak, yorgan, battaniye filan da alırız, nevalemizi de tam düzeriz*." SAR57 **nevalesini düz-** gerekli yiyecek ve içeceği sağlamak. "*Nal sesleri şakırdamalı, dükkânında alışverişindeki esnafı, evinin nevalesini düzmeye çıkmış aile babasını, şunu bunu ilgilendirmeli, safi dikkat kesilmeliydi*." ÜÇK482

nevir (Ar.) *a.* Yüzün rengi, bet beniz. "*Herif bir bakışta nevrimizin döndüğünü anladı, aferin*!" AY136 **nevri dön-** belli etmemeye çalıştığı bir öfkeye kapılmak, çok sinirlenmek. "*O da gidince nevri döndü*." TD16

nevmidane* (Far.) *zf.* Ümitsizce, kederli ve ümitsiz olarak. "*Bu, acz içindeki idarenin, eski tabirle nevmidane savletlerinden başka şey değildir.*" GK124

Nevrol Cemal* *öz. a.* Aşırı heyecan, bayılma ve histeri gibi psikomatik belirtilerde kullanılan bir ilaç. "*İçine birkaç damla Nevrol Cemal damlat*!" SM146

Nevrozin* *öz. a.* Nezle, grip, soğuk algınlığı için kullanılan bir ilaç. "*Oğlan da babası da Gripin, Nevrozin alırlardı*." GR102

New York* *öz. a.* Amerika Birleşik Devletleri'nde bir şehir. "*Bu türkünün motifleri Hint'te, Çin'de, Kazablanka'da, New York'ta, Po Vadisi'nde, Güney Amerika bozkırlarında, Orta Anadolu'da da vardı*." CEM84

ney (Der.) *zm.* Ne. "*Dalgayı bırak da söyle şunu. Neyle, ney*?" ÇK91

neyle- (Tar.) Ne yapmak. "*Eşi benzeri yoktur*

İstanbul'un ama toprağına altmışar kuruşla ayak basan delikanlılara netsin İstanbul, neylesin?" AY125

neynemeli (Tar.) *a.* Neylemeli, ne yapmalı? "*Çöreği neynemeli*?" EKM140

neyse 1. *bağ.* `Önemi yok, olan oldu` anlamında kullanılan bir söz. "*Neyse, verilmiş sadakan varmış*." CEM141 2. *ünl.* `Çok şükür, bereket versin` anlamında kullanılan bir söz. "*Neyse barışmışlardı*." DE98 3. *zf.* `Konuyu kapatalım, uzatmayalım, her ne ise` anlamında kullanılan bir söz. "*Geç değil belki ama... Neyse, o kadın sana ne söyledi*?" AY196 **neyse ki** neyse. "*Neyse ki iyi bir doktor buldum*." GR164 **neyse meyse*** neyse falan. "*Neysesi meysesi yok arkadaş*!" KT307 **neyse ne** bir yere, bir dereceye kadar. "*Haydi hepsi neyse ne diyelim, ya kahpe anamı kayırman*?" SBK61

nezafet (Ar.) *a.* Temiz olma durumu; temizlik. "*Siz temizlik ve nezafete riayet etmiyorsanız, belediyenin temizlik işleri de mi görmüyor bunları*?" MM61

nezaket (Ar.) *a.* Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik. "*Kalkıp yerini bir başkasına vermek arzuya kalmış bir şey, bir nezaket meselesiydi*." KK78

nezaketsiz *sf.* Nazik olmayan. "*Amma da nezaketsizmişsin, cahil adam*!" YD184

nezaret (Ar.) *a.* Bakma, gözetme, gözetim. "*O daha ziyade yapılana nezaret ediyordu*." AY182 **nezaret et-** denetlemek, bakmak. "*Eşyaların indirilip huğlara taşınmasına nezaret ediyor, çocuklara bağırıyordu*." HÇ235

nezarethane (Ar. neẓāret + Far. ḫāne) *a.* Gözaltına alınan kimselerin karakolda konulduğu yer, nezaret. "*Nezarethanenin, berduş kadınların uzanıp sızaki yaptıkları toprak zemine uzandı*." TD26

nezdinde *zf.* Yanında, huzurunda, gözetiminde. "*Mamafih, senin için parti müfettişi nezdinde teşebbüste bulunmak isterim*." DE215

nezih *sf.* Kötülükten, kabalıktan uzak olan (kimse). "*Çok nezih, çok terbiyeli bir gençtir*." "*Çok nezih, çok terbiyeli bir gençtir*!" YD170

nezle (Ar.) *a.* Soğuk almaktan ileri gelen, burun akması, aksırma ile beliren hastalık, ingin, tumağı, dumağı, çaputlama, zükâm, nevazil. "*... yağmurda ıslanıp nezle olmaya razıydı*." KP81

nezleli *sf.* Nezlesi olan. "*... mescidin minaresinde nezleli sesiyle ikindi ezanını okumaya çalışan babası, kırmızı kiremitleri yosun tutmuş damıyla evleri…*" DHV270

nice *sf.* Oldukça çok, sayısı belirsiz; birçok. "*İşi zaten önemle dinlemeyen, her gün bunun gibi, hatta bundan da beter nice vakalarla karşılaşmaktan gelen bir kanıksayışla müdür, başgardiyanın izahından hiçbir şey anlamadı*." YYB70

nice nice *sf.* Pek çok. "*Nice nice babayiğitlerin avradını ellerinden çekip aldı*!" KAÇ159

niçin *zf.* Hangi amaçla, hangi sebeple; neden, neye, niye. "*Aldığınız maaşla niçin yetinmiyorsunuz*?" KP89 **niçin miçin*** niçin falan. "*Niçini miçini yok, kalk, kalkın, defolun buradan*!" KT351

niçinsiz 1. *sf.* Herhangi bir soruya gerek duymayan; nedensiz. "*Ne istediğimi bilmeden, nedensiz, niçinsiz bir direnme…*" ARK128 2. *zf.* Herhangi bir soruya gerek duymadan; nedensiz. "*Kadın, erkeğin arzularına nedensiz, niçinsiz boyun eğmekle yükümlüydü*." EK72

Nietzsche* *öz. a.* Friedrich Wilhelm Nietzsche, Alman klasik filolog ve filozof (1844-1900). "*Goethe'den şiirler, Nietzsche'den ilahi pasajlar okurum*." GR20

night club* (İng.) *a.* Gece kulübü. "*Bir night club olmalıydı*." YYB162

Niğde *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Niçin Erzurum, Amasya, Niğde, Maraş, Samsun değil de mutlaka İstanbul*?" ARK167

nihayet (Ar.) *zf.* 1. Sonunda. "*Demek razı oldun nihayet*?" YYB125 2. -den başka bir şey değil. "*Ben nihayet bir kadınım*." AY152

nihayetinde (Ar.) *zf.* Son anda; sonunda. "*Ustabaşının odası atölyenin nihayetinde, on basamakla çıkılan, penceresi bol bir odaydı*." EKM78

nikâh (Ar.) *a.* Bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem; evlilik akdi, akit. "*Nikâh muamelen mi var hemşerim*?" EKM119 **nikâh düş-** birbiriyle evlenmelerine yasal yönden veya örf bakımından engel bulunmamak. "*Yani seninle bana nikâh düşmez*." YD274 **nikâh et-** evlendirmek. "*Nikâh ettirirse tekmil mal mülk ona kalır*." HÇ124 **nikâh kıy-** nikâh memuru kanuna göre çiftlerin karı koca olduklarını bildirmek. "*Nikâh kıymak mı*?" DHV260 **nikâh mikah*** nikâh falan. "*Ya*

nikâh mikah diye tutturur da aptal oğlu da razı olursa?" EK119 **nikâhta keramet vardır** "nikâh evlenenleri sevgi bağıyla bağlar" anlamında kullanılan bir söz. "*Nikâhta keramet olduğunu unutma*." SM235

nikâh memuru *a.* Kanunlara uygun olarak nikâh işlemini yapan, nikâh kıyan görevli. "*Kızın narin parmağına içi Sami yazılı alyansı takmış, nikâh memurunun defterini bu harikulade kudretli işçi eliyle imzalamıştı*." GR65

nikâhla- Nikâh kıymak. "*Birden yaktığı çiftliğin kadınını, Muzaffer Bey'in, yeğeninin elinden alıp nikâhladığı işçi kızı Güllü'yü hatırladı*." KAÇ52

nikâhlama *a.* Nikâhlamak işi. "*Yeğenine nikâhlamaya mecbur değilsin ya*!" SM264

nikâhlan- 1. Bir kimseye nikâhla bağlanmak. "*Yani kadına nikâhlanacaksın*?" TD86 2. Bir erkekle bir kadının yasal olarak nikâh işlemleri yapılmak. "*İyi olup hastahaneden çıktıktan sonra da işte, nikâhlanmışlardı*." YD351

nikâhlanma *a.* Nikâhlanmak işi. "*Hele Kudret Yanardağ'ın, bu çiftlik sahibesi Nefise Hatun'la dini nikâhla nikâhlanması, attığı nutuklar kadar, belki de daha çok sevindirmişti kasabayı*." ÜÇK533

nikâhlat-* Nikâhlama işini yaptırmak. "*Kendimi nikâhlatır, evlenirdim değil mi*?" BFV153

nikâhlayabil-* Nikâhlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Doğrusu mal mülk için nikâhlayamazdı onu*." ÜÇK448

nikâhlayıver-* Çabucak nikâhlamak. "*Karısı bu yüzden ölünce de hizmetçiyi nikâhlayıvermiş*." SBK169

nikâhlı *sf.* Aralarında nikâh işlemi yapılan. "*Erol'un nikâhlı karısı olmaya da can atıyordu*." KÜÇ13 **nikâhlı mikahlı*** nikâhlı falan. "*Ben senin nikâhlın mikahlın değilim*." MM81

nikâhsız 1. *sf.* Aralarında nikâh olmadığı hâlde karı koca hayatı süren. "*Nikâhsız kızın namahremlerin içinde durması Müslümanlığa sığmaz*!" HÇ62 2. *zf.* Nikâhsız olarak. "*... sonra da delikanlının Leman'la nikâhsız oturduğunu öğrenince ahbaplarından Fethiye Hanım'ın evine sakladığı için tınmadı bile*." TD21 **nikâhsız mikahsız*** nikâhsız falan. "*Nikâhsız mikahsız sabahlamak şöyle dursun, düşünmek bile çok günahtı*." VV331

nikel (Fr.) *a.* Atom numarası 28, atom ağırlığı 58,71, yoğunluğu 8,9 olan, gümüş parlaklığında, demir sertliğinde, işlenebilen ve tel durumuna getirilebilen bir element (simgesi Ni). "*Bir Amerikan Cool sigarası aldı paketinden, nikel çakmağıyla yakacaktı, muhasebeci daha önce davranarak çaktı kibritini*." ÖE69

nikelaj (Fr.) *a.* Metal üzerine nikelle yapılmış kaplama. "*Konsolla aynanın geldiği terekeden edinilmişti ki beyaz nikelajları yer yer kararmış, şurası burası kopmuştu*." DK8

nimet (Ar.) *a.* 1. İyilik, lütuf, ihsan. "*Bu bile kadın için nimetti*." EB238 2. Yaşamak için gerekli her şey. "*Çalıştıkça kazancının artacağı, alnının teriyle dünya nimetlerini bol bol hak edeceği bir iş*." DK32 3. Yiyecek içecek, özellikle ekmek. "*Basılan, işenen yere nimet devrilir, dökülür mü*?" BTÜ304 4. Yararlanılan imkân. "*Bulunur nimet miydi bu*?" DK235

nine 1. *a.* Torunu olan kadın; büyükana, büyükanne, kadınnine, nene. "*Kim bilir, belki de ninesi, kara bıyıklıyla birlik olup eve kapamıştı*." SÇ197 2. *a.* Yaşlı kadın. "*Köşe başında yaşlı bir nine vardı*." TD55 3. *ünl.* Yaşlı kadınlar için kullanılan bir seslenme sözü. "*Ahir zamanda erkekler azacak demiyor mu hacı nine vaazda*?" TD87 **nine mine*** nine falan. "*Nineciğin mineciğin. Beni sana değişti ya*!" MM273

ninni *a.* Bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü. "*Oğlanın sesi babasını uyandırmasın diye kadın, hafif hafif ninni söylerken, oğlunu sallıyordu*." EKM88

nirde* *zf.* Nerede. "*Nirde, hani*?" ARK155

nirden* *zf.* Nereden. "*Yan sıralarda oturan bir başka köylü, 'Sen nirden olun?' diye sordu*." SAR17

nire* *zf.* Nere. "*Buralar nireler buba*?" GK262

nireli* *sf.* Nereli. "*Nireli olun*?" GK192

niresi* *zm.* Neresi. "*Niresinden*?" GK93

nireye* *zf.* Nereye. "*Nirden gelip nireye gidiyon*?" EKM56

nirye* *zf.* Nereye. "*Nirye gediyon öyle yelli yelli*?" GR78

Nis* *öz. a.* Nice, Fransa'da bir şehir. "*Faruk şimdi Nis'de mi, Montekarlo'da mı, İtalya'da mı*?" BFV49

nisa (Ar.) *a*. Erişkin dişi insan; kadın. "*Nisa tayfasını kabak çekirdeği gibi açmış, akıllarına iş düşürmüşlerdi.*" HÇ40

nisan (Ar.) *a.* Yılın dördüncü ayı, april. "*Güneyli, pırıl pırıl bir nisan günü onu birden karşımda buldum*." SAR79

nisbi (Ar.) *sf.* Birbirine göre (olan), önceki duruma göre. "*Nisbi ve kişisel diyeceksin*." EK277

nispet (Ar.) 1 *a*. Büyüklük, nicelik, derece bakımından iki şey arasında veya parça ile bütün arasında bulunan bağıntı; oran. "*Dünya büyük, dünya çok büyüktü, doğru, çok büyüktü ama o nispette de kalabalıktı*." KT367 2. *a.* Bağıntı, ilgi, ilinti. "*Ama mücadelenin de bir haddi, bir nispeti olması lazım, değil mi*?" EK239 3. *zf*. Kıskandırmak veya üzmek için. "*Belki de evleneceği yoktu da sırf kendisine nispet olsun, duyup kıskansın diye*." ÜÇK560 4. *e*. "Kıyas edilirse, göre, nazaran, nispetle" anlamlarında kullanılan bir söz. "*Berikine nispet sarışındı bu.*" OK16 **nispet ver- (veya yap-)** karşısındakini kızdırmak için ona gösteriş yapmak. " *Kantarcının karısı, nispet yapan kart karıya inat, 'Teşekkür ederim!' dedi*." KT74 **nispeti ol-** ilgisi olmak, bağlantısı olmak. "*Ama mücadelenin de bir haddi, bir nispeti olması lazım, değil mi*?" EK239

nispeten (Ar.) *zf*. Bir dereceye kadar, oldukça. "*Gündüzleri güzel, zarif, pırıl pırıl kadınların gelip geçtiği, nispeten sakin bir sokak…*" GK181

nispetsiz *sf*. Kendinde nispet bulunmayan; oransız. "*Nispetsiz bir mücadele oluyor hanımefendi*." EK239

nişan (Far.) *a.* 1. Bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti; iz. "*... sonraları da namı, nişanı silinip gitmişti*." MM165 2. Bir erkekle bir kadının evlenmek üzere birbirine söz vermesi. "*İlk önce bir nişan takmak gerekiyordu herhâlde*." EB108 3. Nişanlanma sırasında yapılan tören. "*Satılsa, parasının hiç olmazsa bir bölümü ona verilse, karaborsadan geçtim, nişan masrafı olarak kullansa*." EB108 4. Hedefi vurmak için silah, ok vb.ne gerekli doğrultuyu verme. "*Su varillerinin arkasından nişan aldı*." BTÜ178 5. Gördükleri önemli işlerden dolayı kişileri onurlandırmak için devletçe verilen anmalık; devlet nişanı. "*Nişan olur arada, nikâh olur, o zaman anlarım.*" VV41 **nişan al-** bir hedefi vurmak için ateşli silahlara gerekli doğrultuyu vermek, gezlemek. "*... Kamran, ihtiyarın üzerine bir pars çevikliğiyle atlamış, namluyu nişan aldığı yönden havaya kaldırmıştı*." GAV207 **nişan tak-** nişanlanan çiftin nişan yüzüklerini parmaklarına geçirmek. "*... nişan takılırsa derslerine dört elle sarılınacağı belirtilecektir*." SBK128 **nişan yap-** nişan töreni düzenlemek. "*Durumun kafama göre düzeldiyse peki diyeceğim, nişan yapılacak*." ARK17

nişan halkası *a*. Nişan yüzüğü. "*Hani o zamana dek kızın başına herhangi bir çorap örmeyeceklerini bilse takardı parmağına bir nişan halkası, basar giderdi askere*." VV131

nişan yüzüğü *a*. Evlenecek olan çiftin nişanlandıklarında taktıkları ve düğünden sonra da taşıdıkları halka biçiminde yüzük, nişan halkası, alyans. "*... nişanlılar Fikret için, Fikret'in bir işaretiyle nişan yüzüklerini atmışlardı*." SBK252

Nişanca* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Yenikapı, Kumkapı, Nişanca kıyılarının dili olmalı da ... söylemeliydi*." DK41

nişancı *sf*. Attığı kurşun, taş vb. ile hedefi vurmakta ustalık kazanmış olan. "*Bırak tek başına orduya karşı koyduğunu, çok hızlı nişancıymış*!" MUR96

nişangâh (Far.) *a.* Ateşli silahlarda hedefin uzaklığına ve bulunduğu yerin yüksekliğine göre namluya gereken yükseliş açısını veren, silahı bu hedefe doğrultmaya yarayan alet; bakıncak, nişane. "*Hele meclis kıvamında, dinleyicileri de dalga geçtiklerini belli etmiyorlarsa Zaloğlu'nun konuşmasında ne hedef kalırdı ne de nişangâh*!" VV40 **nişangâh mişangah*** nişangâh falan. "*... yani başladı mı atmaya, nişangâh mişangah tanımaz*." BE85

nişangâhsız* *zf*. Asılsız olarak, gerçeğe aykırı bir biçimde, temelsiz. "*Nişangâhsız atmaya başladı*." YK78

nişanla- 1. Bir çiftin evlenme işinin kararlaştığına belirti olarak parmaklarına yüzük takmak, yavuklamak. "*Oğlanı ... müstakil bir iş sahibi etmiş, kızıyla da nişanlamıştı*." OK38 2. Bir hedefi vurmak için silah, taş vb.ne belli bir doğrultu vermek. "*Yerdeki kuru bir yaprağı nişanlayarak fırt diye ileri tükürmüştü.*" GAV99

nişanlan- Evlenmeye söz verme belirtisi olarak nişan yüzüğü takmak. "*Böyle bir kızla konuşmak, nişanlanmak, sonra da evlenmek isterdi*." KÜÇ21

nişanlanabil-* Nişanlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Derhal nişanlanabilirim*!"

AY138

nişanlanma *a*. Bir erkekle bir kadının ileride birbirleriyle evlenmek için yaptıkları sözleşme. "*Ama Topal'ın nişanlanma haberi hiçbirinin üzerinde Şehnaz'daki etkiyi yapmamıştı*." KT281

nişanlı *a*. Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse; adaklı, yavuklu. "*Sonra, nişanlı kız, biliyorsun.*" KÜÇ21

nişanlılık *a*. Nişanlı olma durumu, yavukluluk. "*Nişanlılık boyunca da akıllı uslu olman, bana güven vermen lazım*." ARK17

nişansız *sf*. Belirleyici bir işareti, alameti, nişanı olmayan. "*Kırk iki buçukluk gâvurun Müslüman'ı namsız, nişansız bıraktığı ana baba günleri…*" DHV258

Nişantaşı* *öz. a.* İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan bir semt. "*Eskiden tasarladıkları gibi, Nişantaşı, Şişli yahut Maçka'daki büyük apartmanlardan birinin önünde tembel tembel uyuklayan sepetli bir motosiklete atlayıp rıhtımdaki vapurlardan birine kapağı atmanın yolunu bulurlardı*." SUÇ230

nitekim *zf*. 1. Gerçekten, hakikaten. "*Nitekim, galiba bir hafta sonra, annem korktuğuna uğradı*." BE16 2. Sonuç olarak. "*Nitekim istediği oldu*." YD212

nitele- Bir şeyin niteliğini belirtmek. "*Efendim beni kabalıkla nitelemeyin nolur*?" KK79

nitelik *a*. Bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik; vasıf, keyfiyet. "*Bu kız gerçekten kocaman bir romanı sürükleyecek nitelikte*." BFV242

niyaz (Far.) *a*. Yalvarma, yakarma. "*... yavrusunun başına bir kaza gelmemesi için Rabbine niyaz ediyordu*." OK10 **niyaz et-** yalvarmak. "*... yavrusunun başına bir kaza gelmemesi için Rabbine niyaz ediyordu*." OK10

Niyazi* *öz. a*. Ahmet Niyazi Bey veya Resneli Niyazi Bey, Arnavut kökenli Türk askeri (1873-1913). "*Tahta sakalıyla Mahmut Şevket Paşa. Sonra Niyazi'ler, Enver'ler, Talat'lar…*" DHV257

niye *zf*. Hangi amaçla, hangi sebeple; niçin. "*Niyesi var mı*?" SAR111 **niye miye*** niye falan. "*Niyesi miyesi yok*." EVO57

niyet (Ar.) *a.* 1. Bir şeyi yapmaya önceden karar verme; düşünce, endişe. "*Benim pek niyetim yok*." SAR40 2. Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenilen sonuç; amaç. "*Daha dikkatle baktı, adamın böyle bir niyeti olmadığını sezdi*." EKM56 **niyet et-** bir şeyi yapmayı zihinde tasarlamak, düşünmek, niyetlenmek. "*Kaç sefer niyet ettim kendimi denize atayım diye, olmadı*." ÇK111

niyetlen- Niyet etmek, tasarlamak. "*... şair Nâzım'a rağmen onu adamakıllı dövmek için birkaç kere niyetlendi ise de her seferinde gözlerinin önüne şair Nâzım'la hapishane müdürü dikildi*." EKM158

niyetlenme *a*. Niyetlenmek işi. "*Hatta hatta bir gece İmam Efendilere gitmeye niyetlenmesi bile umurunda değildi*." YD85

niyetli *sf*. Niyeti olan, niyet eden. "*Kadıncağız … karşısındakinin belki de fena niyetli biri olacağını düşünmedi*." BK331

niyse* *zf*. Neyse. "*Niyse, beni ilagedar etmez*." CEM46

nizam (Ar.) *a*. Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum; düzen. "*Şu iş sağlamlaşınca her şeyi nizama intizama koyardı*." HÇ132

nizamname (Ar. niẓām + Far. nāme) *a*. Herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi; tüzük. "*Hâlâ kulaklarında manasını anlayamadığı gâvurca bir sürü kelimeyle, kanun, nizamname, disiplin, emir seslerinin tekrarlandığını duyar gibi oluyordu*." EKM157

Nizip *öz. a*. Gaziantep iline bağlı ilçelerden biri. "*Odalardan birinde, belki de bir bekâr yahut çalışmak üzere gelmiş de gurbet koymuş herhangi biri eli kulağa atmış, Nizip ağzı bir uzun hava tutturmuştu*." DE194

no* (İng.) 1. *ünl*. Hayır. "*No repete, dedi*." BK303 2. *a*. Numara. "*Camiikebir Mahallesi, Ağlayan Sokak, 26 No'da oturan ve yemiş satıcılığı yapan Mustafa isminde biri, sayım memurları tarafından odasında ölü bulunmuştur*." EKM105

nobran *sf*. Davranışı kaba, sert ve gönül kırıcı olan, nadan. "*Deyince alacağı cevabın çığlıklarla düşüp bayılma, çatık kaşlı asık yüzden nobran hakaretlerle kovulmak olduğunu biliyordu*." DK201

nobranca *sf*. Kaba, sert, kırıcı. "*Yıllarca önce kendine kıyan, hem onun yüzünden, onun*

nobranca hareketleri yüzünden kendine kıyan paşa kızını hatırladı.” DK169

nobranlık *a*. Nobranca davranış. “*Yaşlı kadın bayağı gönül koydu oğlunun şu nobranlığına*.” EB85

nohut (Far.) *a*. 1. Baklagillerden, ana yurdu Akdeniz kıyıları olan, birleşik telek yapraklı, çiçekleri sarımtırak renkte, tanesi baklamsı bir bitki. “*Ağabeyinle ben de çift süreceğiz, patates, buğday, nohut ekeceğiz, mahsulümüzü kaldıracağız*.” CEM67 2. Bu bitkinin bol nişastalı, yuvarlak tanesi. “*... mercimek çorbası, bulgur pilavı, duru suda kaynamış nohut...*” BTÜ64

nohut ezmesi* *a*. İyice ezilmiş nohut, tahin ve baharatla hazırlanan bir yemek; humus. “*Ona Sirkeci kebapevlerinin çoban salatası, bol kırmızı biberli çiğköftesi, lahmacunu, humus denen nohut ezmesi ... lazımdı*.” KÜÇ36

nohutlu *sf*. İçine nohut katılmış (yiyecek). “*Ellerindeki nohutlu pilav sahanlarına çalakaşık girişmişlerdi*.” SÇ17

noksanlık *a*. Noksan olma durumu; eksiklik. “*Kâtip bir noksanlığın farkına vararak yutkundu*.” BK353

nokta (Ar.) *a*. 1. Konu, konu ile ilgili önemli bölüm. “*Ben bu noktadan davacıyım efendim*!” TD32 2. Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan; yer. “*Gözleri uzaklarda bir noktaya dikildi, düşünüyor, sık sık iç geçiriyordu*.” ARK180 3. Yazıda cümlenin veya küçük harfle yapılan kısaltmaların sonunda, sıra gösteren sayılardan sonra, tarih yazarken gün, ay ve yıl bildiren rakamların arasına, sayı basamaklarını belirlemek için kullanılan noktalama işareti (.). “*Ne nokta ne virgül…*” AY186 4. Varılması istenen bir amaca doğru geçilmesi gerekli yerlerin her biri; aşama. “*Çalışacaktı; daha bir süre, daha doğrusu ömrünün son noktasını koyuncaya kadar çalışacak, sonra da...*” EVO376 5. Nöbetçi bulunan yer. “*Genç kadın vites değiştirerek Şişhane'deki trafik polisinin noktası çevresini dönüp düze çıktıktan sonra rahatlamıştı*.” GK54
nokta koy- 1. gereken yerde nokta işaretini kullanmak. “*Üstüne bi nokta koy kayıp olur*.” CEM91 2. bir işi bitirmek, tamamlamak. “*Zaloğlu'nun sustuğu değil de konuşmasına nokta koyduğu bir sıra, Hamza, ‘Sonra kardaş?’ diye sabırsızlandı*.” VV41

noktala- Sona erdirmek, bitirmek. “*Konuşmasını noktalayınca da eklemeyi unutmuyordu*.” KK50

noktalı virgül *a*. Bağımsız fakat mantık açısından birbirini bütünleyen cümleleri bağlayan noktalama işaretinin adı (;). “*Bir cümlede virgül, noktalı virgül neyse bunlar da odur*.” YYB213

noktasız *sf*. Noktası olmayan. “*Başlıyorum noktasız, virgülsüz, makineli tüfek gibi konuşmaya*.” AY179

nol-* Ne olmak. “*Nolmuş bana*?” ARK16
nolmak mol-* nolmak falan. “*Nolmuşu molmuşu yok*!” GK161

nolur (Tar.) *a*. Ne olur. “*Bozulsan nolur Keşanlı*?” YB168

nominalist* (Fr.) *sf*. Kavramların, sözcüklerin, tanımların hatta konuşulan dillerin gerçek ya da nesnel hiçbir varlığının veya anlamının bulunmadığını öne süren felsefe anlayışı olan nominalizmi benimseyen (kimse). “*Nominalist Pierre d'Ailly boş yere Occam'ın vardığı neticeleri tenkit ediyor*.” BK303

non-figüratif (Fr.) *sf*. İnsanı, hayvan ve tabiat ögelerini işlemeyen (sanat), betisiz (sanat). “*... daha çok da non-figüratiflerle soyutlanmış renk renk boyalarda gezdiriyordu*.” GK120

nonoş *a*. Birine sevgiyle yaklaşıldığında kullanılan bir söz. “*Yavrum, nonoşum, bir tanem, elmasım...*” KÜÇ25

nonoşlaş-* Nonoş duruma gelmek. “*Ulan, ulan nonoşlaşma da adam adam konuş*!” MUR392

nonoşumlu* *sf*. İçinde “nonoş” geçen (konuşma). “*Canımlı, ciğerimli, nonoşumlu konuşmaları sırasında…*” ARK106

normal (Fr.) 1. *sf*. Alışılmış olan; olağan. “*Gel ama buradan çok normal şekilde ayrıl*.” KY105 2. *a*. Aşırılığı, eksikliği ve taşkınlığı olmama, ortalama durum. “*... döndüğü zaman pek pek aradan yarım saat geçmiş olurdu ki normaldi*.” DK217

Norveç* *öz. a*. Kuzey Avrupa’da bir ülke. “*İtalya, Fransa, İngiltere, ta Norveç'e kadar şöyle bir uzandım*.” ÖE128

Norveçli *öz. a*. Norveç halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. “*Tayfaydı gerçekten de. Norveçli, yaşlı bir tayfa*.” SUÇ321

nosyon (Fr.) *a*. Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı; kavram. “*Kafalarınızda mikrop nosyonu yok*.” VV231

not (Fr.) *a.* 1. Bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı. "*Kitapların her birinde haşiyeler, notlar, açıklamalar...*" EKM91 2. Okullarda öğrencinin dersle ilgili bilgi ve beceri düzeyini göstermek üzere öğretmenlerce verilen sayı, derece. "*Şimdi her biri hukuk, tıp, fende okuyan öğrenci arkadaşlarının topundan daha iyiydi notları*." KY3 3. Bir şeyin niteliği üzerine edinilen kanı. "*Fena hâlde bozulmuş olan Topal, Hakkı Bey'e notunu vermişti*." KT268 **not al-** biri konuşurken onun söylediklerini yazmak. "*Benim hanıma hepiciğini anlattım, not aldı*." GK331 **not at-** not vermek. "*Kimyacı not atacak bugün*." SM211 **not düş-** not yazmak. "*Uygunsa, dairelerdeki gibi bir not düşülür dilekçenin altına*." ARK119 **not et-** not olarak yazmak, kaydetmek. "*Konya'ya, Konyalıların yaşayışına dair işittiklerini az mı not etmişti defterine*!" OK11 **not kır-** verilen notu düşürmek, azaltmak. "*Türkçeci notumu kırmasaydı okulu birincilikle bitirecektim*." ÖE59 **not tut-** biri söz söylerken başkası onun söylediklerini yazmak. "*Derslerde ne not tuttu ne de öğretmenlerini dinledi*." SM164 **not ver-** bir şeyin değeri üzerinde olumlu veya olumsuz bir kanıya varmak. "*Desin ecnebiler tuh bu pis Türklere, versinler kötü not memleketimiz hem da milletimiz için, ha*?" MUR24 **notunu ver-** bir kimse için kötü bir kanıya varmak. "*Fena hâlde bozulmuş olan Topal, Hakkı Bey'e notunu vermişti*." KT268

nota (İt.) *a.* 1. Bir müzik sesini belirtmeye yarayan işaret. "*Notadan anlıyor musunuz*?" İDG96 2. Bir devletin başka bir devlete politik sorunlarla ilgili olarak yolladığı uyarı yazısı; memorandum, muhtıra. "*Cırnağına öyle bir geçiriş geçirdi ki, herif notaynan oturup kalkıyor*!" HÇ145

noter (Fr.) *a.* 1. Çeşitli belge ve işlemlere geçerlik kazandırmak ve yasanın öngördüğü diğer görevleri yerine getirmekle yükümlü, belli nitelikleri ve kendine özgü bir hukuk statüsü olan kamu görevlisi; kâtibiadil. "*Noterin, avukatın, hâkimin, eczacının kızlarından başka, mahalle aralarında, sinema düşkünü yığınla kadın tavlamıştı*." KY20 2. Bu görevlinin çalıştığı yer; noterlik. "*İsterseniz hemen notere gidip...*" KK230

notla- Not olarak kaydetmek. "*Bu deyimi, sulu da olsa, bir yerli filmde bir gün kullanmak isteğiyle cebindeki kâğıt tomarlarından birine notladı*." YD122

notlan- Notlamak işi yapılmak. "*Ağzından her çıkan söz bir keramet gibi karşılanıyor, zarif stilolarla defterlere notlanıyor ya da ağa hazretlerinin hoşuna gitsin diye notlanırmış gibi gözükülüyordu*." KK105

notlayabil-* Notlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ancak iki kuplesini notlayabilmişti*." İDG103

Notre Dame de Sion* *öz. a.* İstanbul'da bulunan 1856'da kurulmuş Fransız lisesi. "*İstanbul'da. Notre Dame de Sion'da bir kızım daha var, okuyor*." ARK182

nöbet (Ar.) *a.* 1. Sıra ile belirli süre bir yeri beklemek işi. "*Ekseriya meydan yeri nöbetini teslim ettikten sonra gelir, yanıma oturur*." EKM23 2. Sıra ile yapılan görev, iş; keşik. "*Bu işi nöbete bindirmek de mümkündü elbette*." DK38 3. Vakit vakit ortaya çıkan aynı türden fizyolojik bozuklukların bütünü. "*Nöbet geldikçe açıyordu ağzını*." MUR14 **nöbet bekle- (veya tut-)** asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak. "*Babaannesigilin karşısındaki eczanenin yanında nöbet beklemekte olan polisin yanına kadar koştu*." KK12

nöbetçi *a.* Nöbet bekleyen, nöbet sırası kendisinde olan kimse; nokta. "*Gece yarısı saat birden sonra gelin, nöbetçiyim, der*." SUÇ132

nöbetçilik *a.* Nöbetçi olma durumu. "*Sonra nöbetçilik boru değil tabii*." ÜÇK342

nöbetleşe *zf.* Sırayla, dönüşümlü olarak; dönenceli, münavebeli. "*Bardaklardan üçüncüsünü de Kaya Ali aldığından, geriye kalan iki bardakla ötekiler nöbetleşe yudumlayacaklardı*." YK33

nör- (Der.) Ne iş görmek, ne yapmak. "*Köyümü nörecen a efendi*?" GR46

nörek (Der.) *a.* Ne yapayım. "*Nörek şimdi*?" EKM137

nötron (Fr.) *a.* Yaklaşık olarak proton ağırlığında ve elektrik yüklü olmayan bir atom cisimciği. "*Proton, pozitron, nötronlardan bahsediyor*." KP93

Nuh (Ar.) *öz. a.* `İnat etmek, ayak diremek` anlamındaki Nuh deyip peygamber dememek ve `çok eski, çoktan modası geçmiş, köhnemiş` anlamındaki Nuh Nebi'den kalma deyimlerinde geçen bir söz. "*Kamran, Nuh Nebi'den kalma diye mırıldandı*." GAV135

Nuh Naci* *öz. a.* Kâtipzade Nuh Naci Yazgan; Türk iş insanı ve politikacı (1885-1947). "*Nedim Ağa da Kayseri'den Adana'ya gelip*

dükkân, tezgâh hatta fabrika sahibi olan Nuri Ağa'lar, Seyit Ağa'lar, Mustafa Özgür'ler, Nuh Naci'ler bile toprağa heves etmemişler miydi?" KT149

nukut (Ar.) *a*. Paralar. "*İnsanı kırığı sırığıyla, nukut ve eshamiyle, bankadaki kredisiyle ölçerler*." BK280

numara (İt.) *a.* 1. Bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı, rakam. "*İdris İnce'nin han, yazıhane adı ve numarasını söyledi*." MM110 2. Benzer şeyleri ayırt etmek için her birinin üzerine işaret olarak yazılan sayı. "*Zühal öteki arabanın numarasını almıştı*." İDG53 3. Ölçü. "*Hasan boyuna kaçıyor, kırk beş numara beylik postallarsa deli camız gibi kovalıyordu*." MUR93 4. Hile, düzen, dalavere, yalan. "*Karnımı doyurabilmek için, asaletinize sığınmak zorunda kalıyor, daha doğrusu size numara yapıyorum*." BK359 5. Eğlendirici oyunlardan her biri. "*Sıra en son numarasına gelmişti*." ÇK119 **numara çevir-** hile yapmak, dalavereyle iş bitirmek. "*Bir numara çevirdim, soluğu İstanbul'da aldı*!" İDG25 **numara mumara*** numara falan. "*Sarhoş marhoş, numara mumara, geriledi*." ARK113 **numara yap-** *argo* bir hareketi yalandan yapmak veya yapar gibi görünmek. "*Numara yaptığımı sanıyorlar, dövüyorlar beni*." YK67

numaracı *sf*. Yalan dolanla iş gören (kimse), düzenbaz, hileci. "*Amma da numaracısın ha*!" BFV75

numaralı *sf*. Belli bir numarası olan. "*... kocaman numaralı, kısa kollu beyaz gömleğiyle sahici bir santrfor, kalenin birini alırdı*." ARK74

numaralı tribün* *a*. Spor salonu, stadyum, hipodrom vb. yarışma ve gösteri yapılan yerlerde seyircilerin oturduğu koltuklu veya basamaklı bölüm. "*Numaralı tribün bize göre değil*." GR84

numune (Far.) *a*. İncelemek veya denemek üzere insan ve hayvan vücudunun, bitkinin veya nesnenin herhangi bir yerinden alınan doku parçası; örnek. "*Saç tarayışın, bıyığın, bakışın, giyinişinle dünden bir numunesin*." HÇ289

Numune Hastanesi* *öz. a*. 1881'de "Gureba Hastanesi" adıyla kurulan, 1924'te "Ankara Numune Hastanesi", 1998'de ise "Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi" adını alan hastane. "*Numune Hastanesi gibi yerde yattım ben, hem de ameliyat oldum*." KK68

nur (Ar.) *a*. 1. Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji; ışık. "*Yüzündeki kırışıklar daha artmış, gözleri daha yitirmiştir nurunu*." YK88 2. İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. "*Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağardı*." GR180 **nur gibi** parlak, pırıl pırıl. "*Ne zaman gitse acınır, 'Nur gibi taze yavrum!' derdi*." SUÇ26 **nur içinde yatsın** sevgiyle anılan ölüler için söylenen bir söz. "*Biz de ablamla, nur içinde yatsın, korktuk, el ele tutuştuk, kaçtıktı*." CEM133 **nur ol!** beğenildiği belirtilmek istendiğinde kullanılan bir söz. "*Nur ol Fikret*!" SBK294 **nur topu gibi** sağlıklı, çok güzel ve temiz (çocuk). "*Yarın sana nur topu gibi çocuklar doğurur vallahi*!" ÖE50

Nurcu* *öz. a*. Nur cemaatine mensup olan kimse. "*Ispartalı Nurcu biriyle buluşmak için değil mi*?" YD197

Nurculuk* *öz. a.* Nurcu olma durumu. "*Nurculuk yapıyorlarmış, hükümet aleyhine çalışıyorlarmış*!" YD323

nurlan- 1. Işık içinde kalmak. "*Cevriye'nin ay ışığında nurlanan hafifçe esmer yüzü…*" SÇ67 2. Temiz, parlak bir duruma gelmek. "*Koğuşa döndüğü zaman yüzü gözü açılmış, nurlanmıştı âdeta*." ÜÇK473

nurlandır- Karanlığı giderip görünür duruma getirmek; aydınlatmak. "*Perili konağın çatısı üzerinde parlayan ayın nurlandırdığı yüzü her zamandan daha kederliydi*." SUÇ135

nurlu *sf*. 1. Aydınlık, ışıklı, parlak. "*Yavaş yavaş devrilen ayın nurlu ışığı yüzündeki teri hafifçe parlatıyordu*." OK20 2. Saygı uyandıran. "*İşte, Atatürk'ten sonra en büyük Türk'ün nurlu eli İstanbul'u taş taş üstünde koymamacasına yıkıp yeniden yapmak için harekete geçmiş…*" GK51

nuru aynim (Ar. nūr + ʿayn + T. -im) *ünl*. Sevgi anlatan bir seslenme sözü; gözümün nuru. "*Burdayım nuru aynim*!" EB234

nuru ilahi* (Ar.) *a.* Allah'ın nuru. "*Ak sakallı yüzünde nur, nur-u ilahi*!" ARK190

Nuruosmaniye* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Nuruosmaniye'deki Acem'in kahvesi ne diye kiralanmasın*?" DK180

Nuruosmaniye Cami* *öz. a.* 1755 yılında ibadete açılan ve İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan cami. "*Nuruosmaniye Cami'nin oradaki durakta inip…*" BFV232

nutuk (Ar.) *a.* 1. Söz, konuşma. "*... mührü şerif*

nüshaları satıcılarının çektikleri nutuklardan yılgın yolcularsa, işin gene keselerine dayanacağım bildiği için ilgisizdi.” ÇK119 2. Söylev. “*Yarın seçim nutuklarını çeker, milletvekili olursa daha da artacaktı çalımı ki, varsın artsındı*.” ÜÇK446 **nutku tutul-** korkudan, şaşkınlıktan veya öfkeden konuşamaz olmak. “*Âdeta nutku tutuldu*.” CEM31 **nutuk at- (veya çek-)** uzun, sıkıcı bir konuşma yapmak veya özden yoksun bir söylev vermek. “*Fabrikatör Ali Bey'in nasıl zengin olduğuna dair şurada burada nutuk çekiyormuşsun*.” YYB60

nüfus (Ar.) *a*. 1. Kadın veya erkeğe verilen genel ad; kişi. “*Evet, otuz gün ve otuz gün sonunda altmış değil, yalnız elli liracıkla, hem de dört nüfus Adil Bey, dört nüfus geçindik*.” YYB111 2. Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, popülasyon. “*Demek nüfusumuzun artmasını istemiyorsunuz*?” GR110 3. Nüfus cüzdanı. “*Versene nüfusunu oğlunun*?” GR202 4. Nüfus müdürlüğü. “*Maliye, tapu, nüfustan emekli kravatlılardan başka esnaf takımıysa Murtaza'nın etkisi altına çoktan girmişlerdi*.” MUR128

nüfus cüzdanı *a*. Bir ülkenin vatandaşlarına devletçe verilen, kimlikleriyle kişisel durumlarını gösteren resmî belge; kafa kâğıdı, kafa koçanı, nüfus kâğıdı, nüfus tezkeresi. “*Güya nüfus cüzdanını falan getirecekti de bana verecekti*.” SBK162

nüfus kâğıdı *a*. Nüfus cüzdanı. “*Benden nüfus kâğıdını da istedi*.” SAR95

nüfusluk* *sf*. Herhangi bir sayıda nüfusa sahip olan (aile). “*Niyazi yedi nüfusluk aileyi geçindirmek yükü altında bir omuzdaş kazanacağı için memnundu*.” BE42

nüfuz (Ar.) *a*. 1. İçine geçme. “*Tekmil neşem uçuyor, midem bulanıyor, sanıyorum ki, deminden beri tüm hücrelerimden nüfuz eden terkibi izafili aruzları kusacağım*.” SAR28 2. Söz geçirme, güçlü olma, erk. “*Servetini parti nüfuzundan faydalanarak yapmamış olması bir şey ifade etmezdi*.” HÇ158 **nüfuz et-** 1. bir şeyin içine işlemek, sinmek. “*Tekmil neşem uçuyor, midem bulanıyor, sanıyorum ki, deminden beri tüm hücrelerimden nüfuz eden terkibi izafili aruzları kusacağım*.” SAR28 2. etkili olmak. “*Anlıyorlardı ki millîcilere katılan eski müfettiş boş durmuyor, kız kardeşi vasıtasıyla yerli delikanlılara nüfuz ediyordu*.” OK65

nüfuzlu *sf*. Sözü geçer, istediğini yaptıran; erkli. “*Fabrikatör Süleyman Bey'le avukatı Nafiz Bey'den önce de çok daha nüfuzlu kimseler bu yolu denemiş*.” SM202

nükleer (Fr.) *sf*. Atom çekirdeği ile ilgili; çekirdeksel. “*Ay, ayın fethi, atom, hidrojen bombaları, nükleer fiziği, şu bu değil de adamın dantelaya çevirdiği kâğıda şaşmışlardı*.” KK243

nüks (Ar.) *a*. Bir durumun veya olayın yeniden ortaya çıkması. “*Şu eski hastalığı gene nüksetti desene*.” EB246 **nükset-** hastalık veya başka bir durum yeniden ortaya çıkmak, depreşmek, üstelemek. “*Şimdi, kafayı bulunca hastalık gene nüksetti*.” SAR6

nümayiş (Far.) *a*. Bir istek veya karşı görüşün, halkın ilgisini çekecek biçimde topluca ve açıkça yapılması; gösteri. “*Nümayişi bırak da tenha bir yere gidelim*.” KY103

nümune-i imtisal* (Ar.) *a*. Uyulacak, örnek alınacak model. “*Ne için almazsınız nümune-i imtisal*?” MUR95

nünük (Der.) *a*. Salyangoz. “*... yüz bir dene nünüğü suda kaynat, sarmısaklı yoğurt dök ver dediler, ettim*.” SAR30

nüsha (Ar.) *sf*. Benzer, aynı, kopya. “*... mührü şerif nüshaları satıcılarının çektikleri nutuklardan yılgın yolcularsa, işin gene keselerine dayanacağını bildiği için ilgisizdi*.” ÇK118

nüsubetlik* *a*. Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde var olduğuna inanılan güç; uğursuzluk. “*Nedir bu üstümüze saçtığın nüsubetlik*?” EVO91

nüve (Ar.) *a*. Bir şeyin özü. “*Peşinde iki kişi de olsa, bir ihtilal nüvesinin başıydı*.” DE165

O, o

o (I) *ünl*. Şaşma, beğenme vb. duyguları belirten bir seslenme sözü. "*Ooo… Maşallah*!" YK28

o (II) 1. *sf.* Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz. "*Daha neler. O suratsıza mı*?" SBK164 2. *zm.* Teklik üçüncü kişiyi gösteren bir söz. "*O gittikten sonra, Bebe Ruhi deyyus, derdi*." ARK25 3. *zm.* İki veya daha çok şeyden, daha önce sözü geçeni gösteren bir söz. "*Ne demek o*?" DE111 **o biçim** 1. (kadın için) orospu. "*O biçimdi işte, trende tanıştıktı.*" ARK150 2. cinsel ilişkiyle ilgili. "*Fatma o biçim inilti, o biçim kıvranışlarla demek Bilal'in kolları arasındaydı*?" BTÜ249 **o değilden*** bilmezlikten gelmek, bilmez gibi görünmek. "*O değilden seyirci olacaktı*." SAR104 **o gün bugün** o zamandan beri. "*O gün bugün arayamamış, soramamıştı*." SUÇ216 **o kadar** 1. çok aşırı. "*Demek bıçağın o kadar keskin*?" TD35 2. söylenen şeyin kesinliğini anlatan bir söz. "*Haldun, benimle böyle konuşmaktan sakın*! *Sana o kadar söylüyorum*!" İDG56 3. sadece. "*Gazi, içerlere çökmüş gözlerle baktı, bakıştık, o kadar*." AY133 4. onca. "*Aradan o kadar zaman geçtiği hâlde hâlâ sır saklıyor*." HÇ345 **o kadar kusur kadı kızında da bulunur** "üzerinde durulmaya değmeyecek kadar küçük bir kusurdur" anlamında kullanılan bir söz. "*O kadar kusur kadı kızında da bulunur kızım*." EVO150 **ondan** o sebeple. "*Çok da ondan*." KAÇ13 **onlardan** karşı taraftan olan (kimse). "*Demek babası da onlardandı*." KAÇ73

o açıdan *zf*. Bilinen görüşten, anlayıştan. "*Hakkı Bey de yaşadığı çağın ileri fikirlerini temsil etmese bile, o açıdan bakıyordu dünyaya*." KT286

o biçimlik* *a.* Orospuluk, fahişelik. "*Bal renkli dökarı, lacivert elbisesiyle hanım hanımcık oluvermiş, az önceki dekolteleriyle pavyonda bırakmıştı o biçimliğini*." ÜÇK528

o bu *zm.* Bazı kimseler ve nesneler. "*O bu değil ya, havaların hiç çekileceği yok*." SAR112 **onu bunu bırak** `bahane arama, mazeret ileri sürme` anlamında kullanılan bir söz. "*Onu bunu bırak ama Suat beni böyle görse*!" SM169

o hâlde *zf*. Bu durum karşısında, sonuç olarak denilebilir ki; öyleyse. "*O hâlde şeytan, kör şeytandı Habip'i baştan çıkaran*!" KAÇ55

o saat *zf*. Hemen, o anda, o saatte. "*Fikrini değiştiriyor mu? O saat*!" OK12

o sırada *zf*. İçinde bulunulan zamanda; o aralık. "*O sırada içeri annesi girip meseleyle ilgilenmeseydi belki de cayar, üç gündür yanında çalıştığı adama boş verirdi*." SUÇ282

obur *sf*. 1. Gereğinden çok yemek yiyen, doymak bilmeyen (kimse). "*Adam kaba saba, adam irikıyım, adam aç, obur*." ARK147 2. Herhangi bir şeyi aşırı ölçüde kullanan, çok fazla ve hızlı tüketen; harın. "*Antranik'in hayatı çeşitli kadınlarla dolu olduğu hâlde, gene de obur, doymaz, açgözlü bir zamparaydı*." GAV94

oburca *zf*. Doymak bilmez bir biçimde, oburcasına. "O*, bu kitapları âdeta oburca okur, yer bitirirdi*." KP27

oburluk *a*. Herhangi bir şeyi aşırı ölçüde kullanma, çok fazla ve hızlı tüketme. "*Araba bir canavar iştah ve oburluğuyla Cağaloğlu üzerinden, Sirkeci, Eminönü, Karaköy, Kabataş, Ortaköy filan, Boğaz'ın mavi sularını sağına alarak kaydı gitti*." KY165

ocak *a*. 1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer. "*... ocakta tencerelerin başına geçip yemeklere bakardı*." BE25 2. Isı vererek üzerine veya içine konulan maddeleri ısıtan, pişiren, kaynatan, eriten araç veya alet. "*Onu uyandırmamak için usullacık girilir, ocak yakılır, çay demlenir*." AY102 3. Ev, aile, soy. "*Ne olursa olsun, bir yumrukta adam öldürmüş, bir ocak sönmüş, bir cana kıymıştı*." GR197 4. Kahvelerde, kuruluşlarda çay, kahve vb.nin yapıldığı yer. "*Garson ta ocaktan: Efendim beyim*!" ARK93 5. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer. "*Giden hafta da gördünüz ya, parti mi, ocak mı neyse, ille yazılsın diye ağadan da hanımefendiden de çok zorlatıyor*." GK311 6. Yılın birinci ayı; ikinci kânun, son kânun, kânunusani. "Çi*sentili ocak akşamı yanaklarının ateşinde eridi*." EB61 7. Bir şeyin en çok bulunduğu veya yapıldığı yer. "*Beller burayı peygamber yeri, şifa ocağı*." YYB68 **ocağı sön-** aile dağılmak, yok olmak. "*Bilirlerse ocağımı söndürürler şerefsizim*." BTÜ313 **ocağı yanasıca** "adın sanın, soyun sopun, ailen kalmasın" anlamında ilenme sözü. "*Seni ocağı*

yanasıca..." EVO152 **ocağına düş-** birine koruması için sığınmak veya yardım etmesi için yalvarmak. "*Ocağına düştüm beyim*." MM248 **ocağına incir dik-** birinin evini barkını dağıtmak. "*Deyyus, köylüye karşı mal sahibiyle birlik olduğu yetmezmiş gibi, bir de bu türlü çamur atıp ocağına incir mi diktirecekti*?" KT376 **ocak mocak*** ocak falan. "*Neme gerekti benim parti marti, ocak mocak*?" GK298

ocakçı *a.* Kahvelerde ocakbaşında kahve, çay vb. şeyleri hazırlayan kimse. "*Kulağının arkasında bir sap karanfille şopar ocakçı karşıladı*." KP65

ocakçılık *a.* Ocakçı olma, ocakçının işi. "*O da gidip geldiği kahvelerden birinde bir ocakçılık uydurur da eline günde on lira geçerse...*" BFV33

Occam* *öz. a.* Ockhamlı William, İngiliz Fransiskan rahibi ve filozof (1285-1347). "*Nominalist Pierre d'Ailly boş yere Occam'ın vardığı neticeleri tenkit ediyor*." BK304

oda *a.* 1. Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz. "*Oda da sıcacık*." ÇK72 2. Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik. "*Kaydım var ya ticaret odasında*!" ÖE21

odacı *a.* Resmî kuruluşlarda, iş yerlerinde temizlik ve getir götür işlerine bakan görevli, hizmetli, hademe, müstahdem. "*Odacı düğmeyi çeviriyor*." SAR27

odacık *a.* Küçük oda. "*Dağların keskin, mor yamaçları arasında süzülerek odacığını kıpkırmızıya boyayan taze güneşinden gözleri kamaşarak kalktı*." KY75

odacılık *a.* Odacı olma durumu; hizmetlilik, hademelik, müstahdemlik. "*Odacılıktan alacağın para ancak boğazına yeter*." DE205

odacısız* *zf.* Odacı olmadan. "*İstemiyordu kadının odacısız kalmasını*." KT360

odalı *sf.* Herhangi bir sayıda odası olan. "*İki buçuk odalı bir evden söz açtı adam*." SBK291

odalık 1. *a.* Bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı kadın. "*Odalıklar saymaynan bitmez*." TD111 2. *sf.* Odalı. "*... işletme evlerinden birinde bir, bir buçuk odalık bir ev mi olur?"* ARK58

odun 1. *a.* Yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç. "*Kaparım bir odun, yer misin yemez misin*?" KP73 2. *sf.* Söz ve davranışlarında incelikten yoksun olan (kimse). "*Evlat değil, odun, odun oğlu odun hem de*." EVO101

odun sobası *a.* Sadece odun yakılmasına elverişli bir soba türü. "*Tenekesi paslı odun sobasıysa borudan ters vuran rüzgârla zaman zaman geri tepiyor, odayı acı dumana boğuyordu*." SBK175

oduncu *a.* Odun kesen veya satan kimse. "*Paralarsa oduncular sabahleyin kanlı elbise parçalarımla kemiklerimi bulurlar*!" KK5

odunluk *a.* Odun konulan yer. "*Evimizin ardında odunluk vardı, oraya atmış ölüsünü*." DHV298

odunsuz *sf.* Odunu olmayan. "*Az sonra doğacak güneş hayattı; odunsuz, kömürsüzlerin sahibiydi.*" EVO348

of *ünl.* Sıkıntı, bezginlik, usanç, acı, yorgunluk vb. duyguları belirten bir söz. "*Ooooof diye bağırdı*." YK80 **of çek-** oflamak. "*Dilenci uzun bir of çekti*." EKM100

ofis (Fr.) *a.* Bir görevin yapıldığı yer; iş yeri. "*Ofiste en çok onu seviyordu*." EB34

ofla- "Of" diyerek sıkıntı, bezginlik, usanç, acı veya yorgunluk duyduğunu belli etmek. "*Pek ofladın*!" YD18 **oflayıp pufla-** "of, puf" diyerek sıkıntısını, acısını dışa vurmak. "*Tam bu sırada Kantarcı Mustafa da maden kömürü depolarının kapısında öfkeli öfkeli homurdanmakta, oflayıp puflamaktaydı*." KT24

oflat-* Oflamasına yol açmak. "*Bunaltıcı, öğürtücü, uyku getiren bir sıcak oflatıp puflatıyordu.*" ÇK128

oflaya puflaya *zf.* Sıkıntıdan veya bunalmadan dolayı "of, puf" sesi çıkararak. "*Oflaya puflaya doğruldu*." GK49

oğda* *a.* Çocuk dilinde orada. "*Oğda kaada yazdılaa, beni mapis ettilee...*" EKM108

oğlak *a.* Keçi yavrusu. "*Olmayıp da bre kapıcı başı, oğlak başı mı*?" BTÜ46

oğlan *a.* 1. Erkek çocuk. "*Oğlan olmak şartıyla, evet*." HÇ268 2. Yetişkin erkek. "*Veli tanıştırmıştı ama oğlanda hiç hacı yüzü yoktu*." GK73 3. *öz.* Bir lakap. "*Oğlan Cemil, dünkü çocuk*." EVO6 **oğlan dayıya, kız halaya çeker** "oğlan çocuğunun yüzü de huyu da dayısına, kız çocuğunun ise halasına benzer" anlamında kullanılan bir söz. "*Gerçi, oğlan dayıya, kız*

halaya çeker derlerdi.” YD28

oğlan tarafı *a*. Evlenme sürecinde olan erkeğin ailesi ve akrabaları; erkek tarafı. “*Oğlan tarafı kız taraflının davetlisi sanırdı, kız tarafıysa oğlan tarafının*.” YD151

oğul 1. *a.* Erkek evlat, mahdum. “*Anayla oğul bir an manalı manalı bakıştılar*.” SM296 2. *a.* Bazı kelimelerin anlamını pekiştirmek için kullanılan bir söz. “*Yazık eşşeke, eşşek oğlu eşşek hem da*!” DK138 3. *a.* Bir ana arıyla birlikte kovandan ayrılan, yeni yetişmiş arı topluluğu. “*Oğul veriyorlardı sanki çevresinde*.” EVO202 4. *ünl*. Yaşlı kimselerin genç erkeklere söylediği bir seslenme sözü. “*Ne yapim oğul, gözü kör olasıcalar hayvanı sağmışlar tekmil*!” SUÇ266 **oğul moğul*** oğul falan. “*Vallaha ağanın sakalı altına iyice girer, oğlu moğlu demez, ekmeklerinden ederdi onları*.” GK284 **oğul ver-** aşırı kalabalıklaşmak, üşüşmek. “*Sivrisinekler çevresinde oğul vermeye başlamışlardı*.” EVO202

oğulluk *a*. 1. Oğul olma durumu. “*Oğluysa oğulluğunu bilsin*.” GK292 2. Üvey oğul. “*Bizim oğulluk yok*.” KAÇ106

oh *ünl*. Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama vb. duyguları belirten bir söz. “*Şehrin kıyı mahallelerinden birinde bir de ev kiraladılar mı, ooooh*!” KAÇ211 **oh çek-** birinin kötü duruma düşmesine sevinmek. “*Sertçe baktılar oh çeken adama*.” KK85 **oh de-** rahata ermek, rahata kavuşmak, rahat bir soluk almak. “*Oooh dedim, dünya varmış*!” AY138 **oh olsun!** kötü duruma düşenlere `çok iyi olmuş` anlamında kullanılan bir söz. “*Assınlar, oh olsun*!” DHV298

oha *ünl*. *argo* Kaba ve yakışıksız söz söyleyen veya davranışta bulunan kişilere karşı kullanılan söz. “*Oha diyorum, hayvan*!” GAV161

oho (Der.) *ünl.* Daha neler anlamında ünlem. “*Orada da demek karılarından korkanlar varmış? Ohoo!*” ARK89

oje (Fr.) *a.* El ve ayak tırnaklarına sürülen, türlü renklerde boya; tırnak cilası. “*Mavi eşarp, ruj, pudra, oje...*” ÇK129

ojeli *sf*. Oje sürülmüş. “*Tırnakları ojeli ufacık eller, etekleri toplayıp çekmek için uzandı*.” İDG43

ojesiz *zf*. Oje sürmeden. “*Mahallelerinden boyasız, ojesiz çıkar…*” KY128

ok *a*. 1. Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk. “*Kamran yerinden ok gibi fırladı*.” GAV192 2. Bu çubuk biçiminde, yön göstermek amacıyla belli yerlere konulabilen işaret. “*... düşmanın taarruzlarını, bizim müdafaamızı, kısa, kalın, bazen uzun oklarla anlatırdı*.” BE5 **ok gibi fırla-** birden ve hızlıca ileri atılmak. “*İnce, uzun bacaklarıyla Erol, Altındiş'in yanından ok gibi fırladı*.” KÜÇ63 **ok yaydan çık-** geri dönülemeyecek bir iş yapmak. “*Artık ok yaydan çıkmıştı*.” GAV157

okaliptüs (Fr.) *a*. Mersingillerden, asıl yurdu Avustralya olan, boyu 100 metreyi aşabilen, toprağın suyunu çekerek yerin bataklık duruma gelmesini önleyen, sert ve reçineli odunu bina yapımında ve yakacak olarak kullanılan, beyaz, sarı veya kırmızı çiçekli, her zaman yeşil bir ağaç; sıtma ağacı. “*Her gün mektebin bahçesindeki okaliptüslerin altında kendi kendine dolaşır*.” EKM27

okey *a*. Plastik, tahta, mika vb. maddelerden yapılmış taşlarla oynanan ve konkene benzeyen bir oyun türü. “*Son yıllarda moda olan okey adlı Amerikan oyununun başındaydılar*.” YD155

okka (Ar.) *a*. 1,282 kilogram veya 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü birimi; kıyye. “*Karı zengin. O yakışıklı, okka gibi erkek*.” TD77 **okka çek-** okka ağırlığında olmak. “*Yorgi, kömürlere işeyin, okka çeker hazır*!” BE78 **okkanın altına git-** birinin haksız yere zarar veya ceza görmesine neden olmak. “*Okkanın altına gider de elindeki ekmekten olursan vallahi kahrını bir gün bile çekmem, haberin olsun*!” KT121

okkalı *sf*. 1. Kiloca fazla olan, ağır çeken. “*Müfettişler Müfettişi adamın sırtındaki urbanın kumaşından, parmaklarındaki okkalı yüzüklerden, içtiği sigaradan anlamıştı*.” ÜÇK346 2. Ağır, şiddetli. “*Okkalı bir küfür salıverdi*.” TD95

okkalı kahve *a*. Bol kahve ile yapılmış ve büyük fincana konulmuş kahve. “*Gülizar'ın getirdiği okkalı kahveyi aldı*.” VV108

okkalık *sf*. Herhangi bir okka ağırlığında veya oylumunda olan. “*Yüz yirmi sağ okkalık, koskoca adam bir lokma ekmek oldu kardaş*!” MM104

oklava *a*. Hamur açmakta kullanılan, silindir biçiminde, uzunca, ince değnek. “*Annen hamur yoğururdu, sen ikide birde burnunu sokardın da annen oklavayla vururdu sana.*” CEM67

oksijen (Fr.) *a*. Atom numarası 8, atom ağırlığı 16 olan, hidrojenle birleşerek suyu oluşturan,

rengi, kokusu ve tadı olmayan, havada beşte bir oranında bulunan bir gaz; müvellidülhumuza (simgesi O). "*Ustabaşı ecza dolabından oksijen, tentürdiyot, pamuk, sargı bezi çıkardı*." EKM78 **okşa-** 1. Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak; sıvazlamak. "*Nasıl kucağına yatırmış, nasıl öpmüş, nasıl okşamıştı*." DK230 2. Hafifçe dokunmak. "*Bahri Paşa'nın yanağını okşadığı bir insan değil misin*?" EVO7 3. Hoşnut etmek. "*Bu suretle arkadaşının izzeti nefsini okşamıştı*." EKM92

okşama *a*. Okşamak işi; okşantı. "*Gecenin ileri, çok ileri bir saatinde, yani sabaha yakın, tatlı uykusunda bastırıp yanına usullacık girse, başlasa okşamaya*." KAÇ55

okşan- Okşama işine konu olmak. "*Genç kız okşanmaktan memnun, gene de 'Ne yapayım?' dedi*." KY80

okşanma *a*. Okşanmak işi. "*On beşine bastığı yıl bir gece yorgan altındaki bacaklarının okşanmasıyla uyandı*." KAÇ6

okşanmışlık* *a*. Okşanmış olma durumu. "*Gururu adamakıllı okşanmışlığın sağlam adımlarıyla banyoya gitti, kapıyı açtı*." ÜÇK539

okşat- Okşama işini yaptırmak. "*Hele kendini sevdirip okşattığını hiç*." YYB104

okşayabil- Okşama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Böyle bir eli avucu içine alıp saatlerce okşayabilirdi*." GAV125

okşayış *a*. Okşamak işi. "*Her gece tanımadığı birtakım erkeklerin kaba saha okşayışlarına boyun eğecek, sundukları içkileri zehir bile olsa içecekti*." SBK225

oktav (Fr.) *a.* Sekiz sesten oluşan ses dizisinde kalın do sesiyle ince do sesi arasındaki uzaklık. "*Oktavı çok yüksek, gümrah kahkahalar…*" YYB92

oku- 1. Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlemek veya seslendirmek. "*Mektubu tekrar tekrar okudu*." YK83 2. Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek. "*Gelenler aksi gibi, o tarafa, gazete okuyanın yanına oturuyorlardı*." BK368 3. Bir konuyu öğrenmek için okulda, bir öğretmenin yanında veya yazılı şeyler üzerinde çalışmak, öğrenim görmek. "*Süt sattım, yoğurt sattım, çörek sattım, gazete sattım, kundura boyacılığı yaptım, bir taraftan da okudum*." AY178 4. Sesli olarak söylemek. "*O hâlde, Şerif İçli'den bir şey okuyun*!" İDG32 5. Nazarı önlemek veya gidermek, bir hastanın iyi olmasını, bir işin çözülmesini sağlamak için bazı duaları usulüne göre söylemek. "*Oku, üfle, tevekkül ol Allah'a*!" DE84 6. Şarkı, türkü vb.ni sesli olarak nağme ile söylemek. "*Kim bilir nerede şarkı okuyan bir kadın…*" SUÇ111 **okumak moku-*** okumak falan. "*Okumak mokumak, Avrupa'ya mavrupaya gitmek filan fostu fos*!" YYB92 **okuyup üfle-** dinî inanca göre bir duayı okuduktan sonra, üfleyerek ruhlara yollamak. "*... kızının arkasından üst üste kulhüvallahi, elham okuyup üflüyor, yavrusunun başına bir kaza gelmemesi için Rabbine niyaz ediyordu*." OK10

okul *a*. 1. Her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer, mektep. "*Artık, ne olursa olsun okula bir tekme, çalışacaktı*." ÖE10 2. Bu eğitim ve öğretim yerindeki öğrenci ve görevlilerin bütünü. "*Okul tasdiknamemle nüfus kâğıdımı ve kendimce lüzumlu birtakım kâğıtlarımı ayırıp paket yaparken odaya annem girdi*." BE64 **okul mokul*** okul falan. "*Okul mokul, sınav mınav vızgeldi*." SBK194 **okulu as-** okuldan kaçmak, derslere girmemek. "*Okulu asmak istiyorum bugün*." SM212

okul çocuğu *a*. Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse; öğrenci. "*Ayol sen bir okul çocuğusun*." İDG80

okul kaçkını *a*. Derslere girmeyip okul dışında vakit geçiren öğrenci; mektep kaçağı. "*Noterlere yaklaşırken bir alay liseli okul kaçkını…*" YD44

okullu *a*. Bir okula devam eden kimse, öğrenci. "*Kendi gibi o kadar çok okullu çocuk varmış ki, bayii gazetelerini nazla veriyormuş*." ÖE90 **okullu ol-** okula yazılmak, öğrenime başlamak. "*Bir an önce büyüyüverip onlar gibi okullu olmaya can atardı*." SBK62

okuma *a*. Okumak işi, kıraat. "*İsimleri okumaya başladı*." SAR141

okuma kitabı *a*. Okuma becerisini kazandırmak amacıyla hazırlanan ve içinde değişik metinler bulunan kitap. "*Ne okuma kitapları var ne de akşamları ders soran beybabaları*." BE4

okuma yazma *a.* Okuma ve yazma bilgisi. "*Alıyor, gel gelelim aksilik, adam milyoner ama okuma yazma bilmiyor*." KK267

okumuş *sf*. Okuyarak bilgisini genişletmiş, öğrenim görmüş (kimse). "*Okumuş adam hem de, dolu kitapları var*." CEM123 **okumuş mokumuş*** okumuş falan. "*Okumuş mokumuş hava burda, dedi*." KK69

okumuşluk *a*. Okuryazar, öğrenim görmüş olma durumu. "*Okumuşluğu siyaset üstüne*." VV35

okun- 1. Okuma işine konu olmak. "*Öğle okunuyor anne*." EKM93 2. Okuma işi yapılmak; okunulmak. "*Hatıra defteri sahibinden izinsiz okunur mu*?" İDG19 3. Belli olmak, açıkça görünmek. "*Yüzünde, gözlerinde tuhaf bir keder okunuyordu*." ÜÇK371

okunabil- Okunma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Her an ismi okunabilir, her an çıkabilirdi*." İDG112

okunma *a*. Okunmak işi. "*Mektubun okunmasını fılan unutarak kalktı*." GK221

okunuş *a*. Okunmak işi. "*Gazetelerin günlerden beri harıl harıl okunuşuyla, üzerinde durmadan konuşulan Gangster Cevdet'e koğuşun Allah'ı Öküz Memet de adamakıllı içerlemişti*." SÇ186

okur yazar *sf*. Okuması yazması olan, öğrenim görmüş (kimse). "*Nilüfer hukuk fakültesine İngilizce okur yazar olarak girmeliydi*." SM144

okut- 1. Okumasını, öğrenim görmesini sağlamak. "*Babam onu okutmuş, doktor yapmış*." ARK231 2. Okuma işini yaptırmak. "*Kalabalık birdenbire ağzını bozan karıyla aralarına girmese, yarınki gazetelerde, delikanlıya ağız bozmanın ne demek olduğunu okuturlardı dünyaya*." KÜÇ36 3. Ders vermek, bir konu üzerinde yetiştirmek. "*İdadide bir şeyler okutmuşlardı ama…*" EK56 4. *argo* Satarak elinden çıkarmak. "*İlk önce benim elbiseleri okuttuk*." AY139

okutabil- Okutma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Onar kuruştan topunu okutabilse sekiz lira kazanacak*." KP29

okutma *a*. Okutmak işi. "*Uzun boylu okutmaya ne maddi imkânı uygundu ne de ömrü vefa ederdi*." SUÇ47

okuyabil- Okuma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sure-i Bakare'yi ezbere okuyabilir misin*?" SAR4

okuyabilme *a*. Okuyabilmek işi. "*Okuyamaması önemli değil*." YYB177

okuyucu *a*. 1. Sürekli olarak gazete, dergi vb. okuyan; okur, kari. "*En candan okuyucularınızdan biri*!" BFV184 2. Şarkı söyleyen, şarkı söyleme yeteneği olan veya mesleği şarkı söylemek olan kimse; şarkıcı. "*Seni buraya okuyucu alayım mı*?" ARK160

okuyuculuk *a*. Okuyucu olma durumu. "*Sana okuyuculuk teklif etmişti Zeki*." ARK168

okuyuver- Çabucak veya kısa sürede okumak. "*Sizin cünhalarınızı o okuyuverdi bana*." SUÇ271

okyanus (Ar.) *a*. Kıtaları birbirinden ayıran deniz; ana deniz, umman. "*Okyanusu aşıncaya kadar zaman zaman düşündü bunları*." SBK203

ol- 1. Meydana gelmek, vuku bulmak. "*Kadınlar kalabalığında bir duraklama oldu*." KY218 2. Gerçekleşmek veya yapılmak. "*Bir kaza oldu da gemi uzak denizlerde battıysa*?" SBK157 3. Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak. "*Doktor olacaktı hani*?" KP92 4. Bir şeyi elde etmek, edinmek. "*Mal mülk sahibi olmak demek insanı bey değil, beyefendi bile yapıyordu*?" KK250 5. Bir durumdan başka bir duruma geçmek. "*Kemikler oldu kül ufak...*" CEM82 6. Herhangi bir durumda bulunmak. "*Çıplak ayaklarıyla fırladı, kaç vakittir küs olduğu komisyoncununkinin boynuna sarıldı*." GR74 7. Uygun düşmek, yerinde görülmek. "*Sizi bulduktan sonra müfettişim, gitmesem de olur*." OK84 8. Hazırlanmak, hazır duruma gelmek. "*Çay olmadı mı daha*?" DE30 9. Bir yerde bulunmak. "*Eski müfettiş olduğu yerde sarsılıyor.*" OK80 10. Geçmek, tamamlanmak. "*Şu dünyaya geleli elli üç yıl olmuştu*." KK43 11. Uymak, tam gelmek. "*Yüzüğü şahadetparmağına takmak istedi, olmadı*." EK47 12. Bir kuruluşla, örgütle ilgili bulunmak, mensup olmak. "*Gerçekten de arabacı Kel Mıstık artık yeni partili olmuştu*." ÜÇK493 13. Yaklaşmak, gelip çatmak. "*Sabah olup da koğuş kapıları açılınca hayalleri parçalanıp dağılıyor*." YK88 14. Bir şey, birinin mülkiyetine geçmek. "*Sen iyi olmadıktan sonra, altını da kendinin olsun, gümüşü de*." SAR33 15. Ek fiilin geniş zamanı olan -dır (-dir) anlamında kullanılan bir söz. "*Hanımın nesi oluyor*?" HÇ121 16. Sarhoş olmak. "*Tam olmuşlardı*." DK15 17. Yitirmek, elinden kaçırmak. "*Yakalanıp ele geçmek, şantajdan tevkif edilip cezaevine düşmek, işinden olacağı da caba*." KP84 18. Bir yerde doğmuş, yaşamış olmak. "*Sen hangi köyden oluyon*?" GK251 19. Bir olayla karşılaşmak, başına kötü bir şey gelmek. "*Sayende bir şey olmaz usta*." GK198 20. Yol açmak. "*Tam tersi, zararı olur*." KT14 21. Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak. "*İkinci Cihan Harbi, İkinci Cihan Harbi'nin dünyayı önüne katan Nazi tehditleri, yeni bir harbe hazırlanış ama sonra Nazilerin Nazilerden daha güçlü yumruklarla tuzla buz oluşu*." YYB222 22. Sıfat-fiil eki almış kelimelerden sonra anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır. "*Gece yarıları, sabahlara kadar*

gelmez oldu.” ARK196 23. Hastalığa yakalanmak, tutulmak. “*İnsan verem olsa nasıl kurtulur*?” KT232 **ola ki** olabilir ki, belki. “*Ola ki sizin bana, benim size hakkımız geçti; ola ki bilmeyerek istemeyerek kalplerinizi kırdım*.” MUR403 **olup biten** meydana gelen olaylar, ortaya çıkan durum veya oluşan her şey. “*Şimdi evine gidecek, karısını kolları arasına alacak, bugün olup bitenleri ona anlatacaktı*.” GAV193 **olan oldu** `iş işten geçti, artık yapacak bir şey kalmadı` anlamında kullanılan bir söz. “*Neyse, olan oldu, geçen geçti*.” KY113 **oldu olacak** önemli olmasa bile, başka bir şey olmasa bile; hiç olmazsa. “*Oldu olacak, bir dikildim, dedim hanımefendi, deminden beri bütün söylediklerinizi geri almazsanız rezalet çıkarırım*!” SAR37 **oldu say-** sorunu çözülmüş bilmek. “*Bu işi oldu sayıyordu*.” DE36 **olduğu gibi** nasıl ise öyle; aynen. “*Her şeyi olduğu gibi anlat*.” ARK168 **olmayacak duaya âmin de-** gerçekleşmeyecek, sonuç vermeyecek işlerle uğraşmak. “*Sıkıntıyla peşkiri bir kıyıya atıp tam, olmayacak duaya âmin dedik kanısına varacaktı ki dükkâna Cemşir girdi*.” VV155 **olur a!** belirsizlik, olasılık anlamı katan bir söz. “*Gidin, bir şikâyetiniz, bir derdiniz olur a, söyleyin*!” GR37

olabil- Olma, gerçekleşme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*… ancak o günden sonra tezgâh sahibi olabildim*.” AY110

olabildiğince *zf*. Olabildiği kadar. “*Filiz inadına olabildiğince ciddi…*” BFV122

olabilme *a*. Olabilmek işi veya durumu. “*Kendinden öncekiler gibi müstakil bir iş sahibi olabilmesini sağlamaktı*.” DE145

oladur- Olmaya başlayıp sürmekte olmak. “*Kocasıyla Yasin'in babası en ağıza alınmaz sözlerle mahalleye rezil oladursunlar*.” TD11

olagel- Öteden beri sürüp gelmek. “*Yıllar yılı bu topraklar yüzünden olagelen kanlı, karanlık işlere dair öyle şeyler anlattı ki…*” HÇ287

olağan *sf*. 1. Sık sık olan, olagelen, doğal, tabii, olmadık karşıtı. “*Taşçıkan denilen bu sokakta hemen her gece olağan şeylerdi ama Pehlivan Ali şaşırmıştı*.” BTÜ327 2. Alışılmış olan, normal. “*Olağandı çünkü*.” VV223

olağanlaş- Olağan duruma gelmek. “*Hemen her gün olağanlaşmıştı artık bu*.” KAÇ100

olağanüstü *sf*. 1. Alışılmıştan, benzerlerinden farklı olan; fevkalade. “*Çünkü sınırsız bir içtenliğin büyük gücünü isteyen olağanüstü bir iştir bu*.” ARK9 2. Çok güzel, mükemmel olan; harikulade. “*Herkes kendi âleminde, olağanüstü düğünler kuruyordu*.” SM237

olağanüstülük *a*. Olağanüstü olma durumu; fevkaladelik, harikuladelik. “*Herhangi bir işaret, bir olağanüstülük olabilir miydi*?” KP21

olanak *a*. Olabilecek durumda bulunma. “*Yurttaşlarımızın bilinci artmış, artan bilincin itmesiyle hiç kimseden korkup çekinmeden, öz çıkarlarına karşı olanlara dikilme olanağını sürdürüp haklarını sökebilecekler miydi*?” YYB134

olanca *sf*. Bütün, elde bulunanın hepsi; son. “*Türkiye harbin dışındaydı ama gene de dikenli kabuğuna olanca sinirliliğiyle çekilmiş korkunç bir alerji içinde bekliyordu*.” DHV317

olası *sf*. Gerçekleşme imkânı bulunan; mümkün. “*İyi, güzel, olası şeyler*.” VV25

olasılık *a*. Bir şeyin olabilmesi durumu, olabilirlik; ihtimal. “*Herhangi bir olay ya da ekip baskını olasılığına karşı, koştular*.” MUR32

olay *a*. Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka. “*Anlatacağım olay iki aşağımdaki tezgâhta geçti*.” AY110

oldu *ünl*. 1. “Öyledir” anlamında kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü; evet. “*Filiz başını kaldırdı hafifçe, baktı: -Oldu*.” BFV69 2. Bir isteğin, buyruğun hemen uygulanacağını bildiren söz; başüstüne. “*Benim odaya iki kahve getir. Biri orta şekerli olacak! -Olduuu!* TD110

oldu bitti bk. oldubitti (II). “*Çarşısına pazarına oldu bitti kendisi gider*.” ARK29

oldubitti (I) *a*. Başkasına karışma fırsatı vermeden bir işi aceleye ve kargaşalığa getirip sonuca bağlama, olupbitti, emrivaki. “*Gene fısıldandığına göre, Nedim Ağa, Ermenilerden kalma fabrikasının bir gün bir oldubittiyle elinden alınıvermesinden korkuyordu*.” KT135 **oldubittiye getir-** geri dönülmesi güç veya olanaksız bir durum yaratmak; emrivaki yapmak. “*Zengin bir kahpe dölünü koy kafese. Oldubittiye getir*.” BK282

oldubitti (II) *zf*. Eskiden beri, kendimi bildiğimden beri; oldum bittim, oldum olası, oldum olasıya. “*Nazmiye'nin içinde, tuhaf bir arzunun son derece cesur ihtirası oldubitti yaşardı*.” OK45

oldukça *zf*. Olduğu kadar; olabildiğince, hayli.

"*Halanın kocası zengin mi? Oldukça…*" AY134

olgu *a.* Birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakıa. "*Anlayabilecek miydi bendeki hızlı değişimin olgularını*?" ARK248

olgun *sf*. 1. Yenecek duruma gelmiş (meyve). "*En güzel, en olgun, en ballı incirleri İhsan, Cumhurların bahçesindeki incir ağacından yemişti*." KY43 2. Bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş, ağırbaşlı (kimse), kâmil. "*Bütün bunları bir büyük, bir yetişkin, bir olgun insanmışçasına anlatırken gözleri çakmak çakmak…*" ARK205

olgunlaş- İnsanın bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş olmak; tekemmül etmek. "*Olgunlaştığını falan görmüyor musun*?" SM171

Olgunlaşma Enstitüsü* *öz. a.* Türkiye'de ilk kez 1945 tarihinde açılan ve halen 11 ilde 12 enstitü ile faaliyet gösteren, öğrencilerin Türk giyim ve el sanatları konusunda bilgi ve becerilerini geliştirmelerine imkân sağlayan eğitim kurumlarına verilen ad. "*Bizim akrabalar kızlarının bütün beyaz işlerini hususi olarak Olgunlaşma Enstitüsü'ne ısmarladılar*!" KK99

olgunluk *a.* İnsanların bilgi, görgü ve hoşgörü bakımından gereği kadar gelişmiş olma durumu; kâmillik, tamlık, yetkinlik, kemal. "*Bilmiyordum ama artık çok gerilerde kalmış eski esnaf olgunluğunun tarih yaprakları arasından fırlayıp çıkmış bir örneğini verdiğine kuşkum yoktu*." YYB167

olma *a.* Olmak işi. "*Kız kardeşimin çocuğu olması lazım gelmez mi*?" ÇK77

olmadık *sf*. 1. Alışılmamış, beklenmeyen. "*Oğlunu kandırıp koynuna girdikten sonra olmadık oyunlar çıkarır mı, çıkarmaz mı*?" VV27 2. Yakışık almayan, uygun olmayan. "*Çocuğun kulağına olmadık şeyler fısıldayıveriyorlar, ardından da ekliyorlardı*." SBK81

olmuş bitmiş* *sf*. Bilgi, görgü ve hoşgörü bakımından gelişmiş (kimse). "*İki buçuk kitap okumaynan kendilerini olmuş bitmiş belliyorlar*!" ÜÇK358

olrayt* (İng.) *zf*. All rıght, elbette. "*Olrayt*!" BFV248

olsa olsa *zf.* 1. Son ihtimal olarak. "*Olsa olsa ya bir meyhanede ya da ahbaplarından birinde...*" GAV171 2. "En çok, daha çok, güçlükle, ucu ucuna, zorla" anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz; ancak. "*Bu anne, olsa olsa ben yaştadır*." AY157

olta (Rum.) *a.* 1. Genellikle, bir olta takımının ava hazır bütünü. "*Kamışı kayalardan birisinin kovuğuna sokarak oltamı denizde öylece bırakıp kalktım*." BE30 2. Balık avlamada kullanılan, ucuna çengelli iğne takılı, çoğunlukla naylon tellerden veya at kuyruğu kılından yapılmış iplik. "*Misina, ucunda incecik olta, oltada solucan...*" BFV144 3. Hile, düzen, oyun, yem. "*… ela gözlü birinin oltasına yakalanmayayım mı*?" ARK14

oluk *a.* 1. Yağmur sularını damların kenarlarına toplayıp akıtan yatay konumlu, genellikle çinko boru. "*Korumalıydılar ya, korumaya vakit kalmadı, yağmur oluklardan boşanırcasına inmeye başladı*." EVO346 2. Bir şeyin üzerinde oyulmuş yol. "*Koynunda, memelerinin oluğuna yerleştirdiği beş onluğu hatırladı*." DE203 **oluk gibi ak-** çok bol ve arası kesilmeden gelmek. "*İnsan öyle bir tenor olsa para oluk gibi akar*!" SÇ150

oluk oluk *zf*. Pek çok. "*Paralar Kurt'un cebine oluk oluk akıyordu.*" GK257

oluklu *sf*. Üstünde yol yol olukları bulunan. "*Avlunun oluklu çinkolarına sanki taş yağmuru başlamıştı*." KAÇ109

olumlu *sf*. Gözetilen amaca veya beklenilene uygun, yararlı; müspet, pozitif. "*Üzerinde bıraktığı ilk etki olumluydu*." İDG77

olumsuz *sf*. Onaylamayan, kabul etmeyen, aleyhte olan. "*Kirli demeyeyim de başıboş, faydasız, olumsuz mazisi ve birtakım alışkanlıklarından kolayca sıyrılıp değişmesi*." ARK240

olun- Olma işine konu olmak. "*Tahliye olunacaktı*!" SUÇ277

olunabil- Olunma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Demek olunabiliyordu*?" EB64

olunma *a*. Olunmak işi veya durumu. "*Ya yeniden Maşa'nın yanında çalışacak ya da evlatlıktan ret olunmayı göze alacaktı*." BFV221

olunuş* *a*. Olunmak işi veya durumu. "*Küçücük odasında rahatsız edilmesine, daha doğrusu körpecik sevgilisini dilediği gibi düşünmesine engel olunuşuna kızıyordu*." EB14

olur *a*. Onay, tasdik, yapabilme izni. "*Sinan Efendi her ne kadar alttan alma, işi oluruyla yönetmeden yanaysa da gene de arkası Nedim Ağa olunca kendini çok güçlü buluvermişti birden*." KT373 **oluruna bırak-** işi belli bir amaca göre değil de kendi akışı içinde yürütmek. "*Oluruna bırakacaksın işi*." GAV133

olur olmaz *sf*. Rastgele, sıradan, kimliği, niteliği belirsiz (kimse). "*Olur olmaz kimselere aldırış etmezliği, bilhassa aşırı namusluluğuyla tanınmış biriydi*." ÇK94

oluş *a*. 1. Olma işi, vuku. "*Hele bu laubaliliği yapanın Şerif Usta oluşu, sinirlerini büsbütün gerdi*." HÇ306 2. Bir durumdan öteki duruma geçiş. "*Olmakta olan, boyuna şekil değiştirerek akıp giden, başsız ve sonsuz bir oluş*." EK277

oluş- Belli bir varlık kazanmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek; teşekkül etmek. "*İyi kötü bir de dostluk oluştu aramızda*." SM209

oluver- Çabucak veya kısa sürede olmak. "*Haldun lisenin gözbebeği oluverdi*." İDG30

oluverme *a*. Oluvermek işi veya durumu. "*O işin çabucak oluvermesinde suç kendinin değildi ki*." SUÇ90

oman* *a*. Çocuk dilinde orman. "*Oman koocusu geedi, beni tuttu*." EKM108

omlet (Fr.) *a*. Çırpılmış yumurtayla sade olarak yapılabilen veya içine peynir, kıyma vb. katılarak tavada pişirilen bir yemek. "*Herhâlde omlete, kızartmaya, patlıcan dalınasına bayılır, yaşamak için değil, yemek için yaşar diye düşündüm*." YYB79

omurga *a*. Sırt boyunca uzanarak vücuda destek sağlayan, kemikten, kıkırdaktan veya her ikisinden oluşan, içinde omuriliği barındıran kemik yapı. "*Bismillah, belimin ortasından, omurgamın içinden buz gibi bir korkunun sızıp indiğini hatırlıyorum*." DHV261

omuz *a*. Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm; çiğin, dal (II). "*Sabahın erken saatlerinde uyanıyor, kalkıyor, pembe diş fırçası, pahalı cinsten diş macunu, omuzunda havlusu*." DHV322 **omuz silk-** aldırmamak, önem vermemek. "*Omuz silkti*." DHV290 **omuz ver-** 1. omzuyla dayanmak. "*Demek Fikret bahçe kapısına omuz verip girmiş, paslı çivi kanırmıştı*." SBK329 2. birinin üzerine basıp yükseğe çıkması için kendi omzunu destek yapmak. "*Oysa iki ağası omuz vermişler, Ünal da ardından dayanmıştı*." EVO176 **omuz vur-** *argo* sataşmak amacıyla bir kimsenin omzuna vurmak. "*Omuz vurmanın sırası mıydı yani*?" KK227 **omuzları çök-** bitkin, perişan ve yıkılmış bir durumda olmak. "*İki gün sonraydı galiba, bir akşamüstü babam, omuzlan çökmüş, geldi*." BE65

omuz başı *a*. 1. Kol ile omzun birleştiği yer. "*Birden kızı omuz başlarından tutup sarstı*." GAV103 2. Yakını, hemen yanı; yanı başı. "*Birden gene omuz başında Fikret…*" SBK210

omuz omuza *zf*. 1. Çok sıkışık bir durumda, yan yana. "*Vapurda omuz omuzaydık*." ÇK128 2. Dayanışma içinde, birlikte. "*Omuz omuza verek de ileri götürek fabrikayı, dedi*." MUR190 **omuz omuza ver-** dayanışma içinde olmak. "*Omuz omuza verip fabrikayı ileri götüreceğiz demesin mi*?" MUR250

omuzdaş *a*. Aynı amaçla ve birlikte hareket eden kimse, ayaktaş, hempa. "*Cevdet'e, 'Hadi bakalım omuzdaş!' dedi Türkçe*." SBK206

omuzdaşlık *a*. Omuzdaş olma durumu; ayaktaşlık, tesanüt, hempalık. "*Hapishane arkadaşlığı ve bilhassa omuzdaşlık raconu buydu işte*." TD20

omuzla- 1. Omzuna almak, omzuna vurmak. "*Ya Allah, ya satır diye omuzladı*." KP6 2. Omzuyla dayayıp itmek. "*Nasıl omuzlayıp da elin evine girer yahu*?" MUR317

omuzlan- Omuzlama işine konu olmak. "*Hâlbuki kapı omuzlanıyordu âdeta*." EKM10

omuzlu *sf*. Omzu olan. "*Uzun boylu, geniş omuzlu avukat sımsıkı bir elma gibi pırıl pırıldı*." ÇK126

omuzluluk* *a*. Omuzlu olma durumu. "*Bütün geniş omuzluluğu, iriyarılığı, güçlü kuvvetliliğine rağmen, ufak tefek karısından ödü kopan vali…*" MM53

on 1. *a*. Dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Yirmi lira haftalığı var. Onunu verse, kocakarı keser çenesini*." SÇ35 2. *sf*. Dokuzdan bir artık. "*Ben derim ki, Cevdet Ağabey be derim, haftada ver on lira şu bitliye*." SÇ35 **on parmağında on hüner ol-** elinden her iş gelmek, çok becerikli olmak. "*Benim on parmağında on hüner oğluma çamur sıçratamazsın*!" TD10 **on parmağında on kara** herkesi lekelemek huyu olanlar için kullanılan bir söz. "*Hele İfakat gibi on parmağında on kara bulunanlarsa meseleyi Bakkal Akif'in orada, sokak başlarında, evlerde konuşup duruyorlardı*." MM252

on altılık* *a*. On altı yaşında olan. "*Birden*

pencerenin ötesindeki sokakta on altılık, cıvıl cıvıl şen dul!" KK136

on beşer* *sf*. Her defasında on beşi bir arada olan, her birine on beş tane. "*Herkesin hissesine on beşer lira mı ne düşmüştü…*" KK82

on binlerce *sf*. Pek çok. "*Yol boyunca şık şık baylar, bayanlar, her biri binler, on binlerce lira değerinde muhteşem mağazalar, apartmanlar, lüks otomobiller falan...*" SAR15

on iki buçukluk* *sf*. On iki buçuk kuruş değerinde olan. "*Şuna on iki buçukluk zeytinyağı koy bakalım*." CEM16

on ikişer* *sf*. Her defasında on ikisi bir arada olan, her birine on iki tane. "*Çırçır fabrikalarında günde on ikişer saat çalışıyorlardı*." HÇ60

on para *sf*. Çok az (para). "*Kamran nihayet bir taksi şoförüydü ama namusuyla yaşar, hiç kimsenin on parasına tenezzül etmezdi*." GAV146

on paralık *sf*. Değeri çok az veya değersiz. "*Geç, alt tarafı on paralık orospu*!" EKM53

on sekiz *a*. Futbolda ve hentbolda bir oyuncunun bilerek yaptığı kural dışı davranışın penaltı ile cezalandırıldığı veya kalecinin topu elle tutmasına izin verildiği alan; ceza sahası, penaltı alanı, penaltı sahası, ceza alanı. "*Karşısında sanki rakip kalesi vardı da on sekizin içine girmiş*." YYB47

on sekizer* *sf*. Her defasında on sekizi bir arada olan, her birine on sekiz tane. "*Kütlü taşıdığı, karşılıklı on sekizerden otuz altı çırçır makinesinde kızlar, oğlan çocukları, kocakarılar sarsılarak çalışırlardı*." YYB242

ona *zm*. O zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. "*Kalkınca ona zorlu bi yemeni alacam*." SAR33 **ona göre hava hoş** işin öyle veya böyle yapılmasının veya sonucunun birisini hiç etkilemediğini anlatan bir söz. "*Ona göre hava hoş olmalıydı*." İDG36

ona buna *a*. Herkese. "*Benim annem senin annen gibi ona buna mektup taşımıyor ya*!" ÇK82

onar *sf*. 1. On sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Bir kap sıcak yemek, birer paket sigara ya da hiç olmazsa beşer onar kuruş da vermez miydi*?" YK19 2. Her birine on, her defasında onu bir arada olan. "*Üçer beşer kişilik gruplar birleşip sekizer onar kişilik gruplar, yirmişer otuzar kişilik gruplar hâline geliyor…*" CEM125

onar- Bozulmuş, eskimiş olan bir şeyi düzeltip işler veya kullanılır duruma sokmak, işe yarar duruma getirmek; tamir etmek. "*Adem ise sedirin üstündeki şilteyi, örtüyü atmış, kırılan bacağı onarıyor, yan gözle çaktırmadan bakıyordu kadına*." SUÇ99

onarıl- Onarma işine konu olmak, onarma işi yapılmak. "*Kim bilir hangi insafsız karakışta parçalanıp koğuş betonunda yakılan çerçeveler yeniden onarıldı*." YK71

onarılma *a*. Onarılmak işi. "*Oho, adamın sabaha kadar onarılması gereken ayakkabı pençeleriyle, kadının çamaşırları vardı*." MUR9

onarım *a*. Onarma işi; tamirat, tamir. "*Onarımı yeni bitmiş yapının önünde hayvanının dizginlerini tıpkı tıpkısına bir erkek gibi çekti*." ÖE47

onarma *a*. Onarmak işi. "*Benim gücüm mü yeter sağı solu onarmaya*." KAÇ42

onart- Onarma işini birine yaptırmak, tamir ettirmek. "*Altı aylık karşılığı altı tane yüzlüğü alınca külüstürünün gerekli yerlerini onartmış*." KY125

onayla- Yapılan bir işi doğru ve yerinde bularak kabul etmek; tasdik etmek, tasdiklemek. "*Kamuran derhâl onayladı*." İDG71

onbaşı *a*. On ere kumanda eden asker, erin üstündeki ilk rütbe. "*Peki abi ben şindi burada sıhhiyeliği pişirsem iyice, askerde olamam mı sıhhiye onbaşısı*?" ÇK92

onbaşılık *a*. Onbaşının rütbesi. "*Kazanınca onbaşılığı, çıkarttırıp tasvirimi, salacam fıkara anama*." ÇK91

onca 1. *sf*. O kadar, o denli. "*Hele oğlanın dayısı Muzaffer Bey gözlerim yumup onca mal, mülk yeğenine kalırsa tadından yenmezdi*." VV223 2. *zf*. Ona göre, onun düşüncesine göre. "*Akıl ne yaşta ne de memuriyettedir onca*." YYB177

onda* *a*. Herhangi bir sayı ile kullanıldığında ona bölünen bir şeyin o kadarlık parçasını belirten bir söz. "*Ah yarabbi, şuna çarpan kısmetlerin onda, yüzde biri bize çarpsa*!" İDG85

ondanlaş-* Onun gibi olmak, ona benzemek. "*Herif sanki kolu, bacağı, gözünün biri, kalbi, ciğeri falan kadar ondanlaşmıştı*." YD324

ondur- Onmasını sağlamak, iyiye döndürmek. "*Şirketten aldığım maaş ondurmasa, öldürmüyordu da*." KK265

ondüleli *sf*. Ondülesi olan (saç). "*Çeşme başı beyaz başörtülü göçmen kadınları, ondüleli saçlarıyla irili ufaklı kızlarla doludur*." SBK79

onlar *zm*. O şahıs zamirinin çokluk biçimi. "*Onlar gibi babası tarafından reddedilmiş farz etti kendini*." SAR98

onlarca *zf*. Onlara göre, onların düşüncesince. "*Onlarca da önemli olan bu iki noktaydı*." SBK12

onlarsız *zf*. Onlar olmaksızın. "*Onlarsız hayatın ne kıymeti olabilirdi*?" AY119

onluk 1. *a*. On para, on kuruş, on lira veya on bin lira değerinde olan para. "*Cevriye neden boş versin onluklara*?" SÇ70 2. *sf*. Herhangi bir oyunda on değerinde olan. "*Bu Kulüpler var ya, beşlik; bunlar Yenice, onluk; bunlar Boğaziçi, yirmilik...*" SAR45

onnar* *zf*. Onlar. "*Onnarın tozunu tozağını attırır*!" GK331

onnuk* *a*. Onluk. "*Ayda otuz dene kırmızı onnuk*." GK80

onsuz *zf*. O olmaksızın. "*Ya Amerika'ya onsuz giderse Cevdet*?" SÇ47

onuncu *sf*. On sayısının sıra sıfatı, sırada dokuzuncudan sonra gelen. "*Onuncu presin işçisi çocuk Sami, etrafına bakındı*." EKM73

Onuncu Yıl Affı* *öz. a*. Cumhuriyetin kuruluşunun 10. yıl dönümü dolayısıyla 26 Ekim 1933'de çıkarılan genel af yasası. "*İstanbul'da, yazlığa gittikleri ilk yıl cezaevine uğramış, Onuncu Yıl Affı'ndan faydalanarak çıkağını öğrenmişti*." EK350

onunki 1. *sf*. Onun olan, onunla ilgili olan. "*Onunki sert, nasırlı ellerdi*." AY105 2. *zm*. Üçüncü kişinin karısından veya kocasından söz ederken kullanılan söz. "*Aklımdan bizimkiler, onunkiler, eş, dost, ahbap, bildik gördük kalabalığı geçti*." ARK22

onur (Fr.) *a*. 1. İnsanın kendine karşı duyduğu saygı; alicenaplık. "*Ondaki onur hiç kimsede yok*." SUÇ206 2. Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı manevi değer; şeref. "*Peder merhumun tertemiz adını, ailenin onurunu lekelemeye utanmadın mı*?" ARK32 **onuruna yedireme-** bir kimse, kendine duyduğu saygıyla bağdaşmayan ve onur kırıcı olay veya davranışlar karşısında tepkide bulunmak, kendine yedirememek. "*Ben bar sahibinin avukatıyım, belki de hiç para almaz, diyecekti, onuruna yediremedi*." EK64

onurlu *sf*. Onuru olan veya onurunu üstün tutan; haysiyetli, alicenap. "*Ulan amma da onurluydu deyyusun oğlu ha*!" GK202

onursuz *sf*. Onuru olmayan veya onura aykırı davranışlarda bulunan; haysiyetsiz. "*Fakirsek onursuz değiliz artık o kadar*!" DK187

Opel* *öz. a*. Alman otomotiv markası. "*Birden zarif, bej bir Opel araba gözüne ilişerek ciddileşti*." GK39

operatör (Fr.) *a*. 1. Ameliyat yapan uzman hekim, cerrah. "*Şehre yeni gelmiş, son derece usta; genç bir operatör ameliyatı başarıyla yaptı.*" SM246 2. Bir fabrikayı veya gelir getiren bir kuruluşu yöneten kimse; işletmeci. "*Bir yanda rejisörü, asistanı, öte yanda artistleri, operatörü, efendim, işletmecisi, ışıkçısı, şusu busu...*" YD167

Opon* *öz. a*. Adale, romatizma, baş ve diş ağrısı gibi ağrılarda kullanılan bir ilaç. "*Masanın gözünde Opon olacaktı, getir*!" EB182

oportünizm (Fr.) *a*. Güç durumlarda, davranışlarını ahlak kuralları veya düzenli bir düşünceden çok, çıkarlarına uyacak biçimde ayarlamayı amaçlayan tutum, fırsatçılık. "*Demode olmuş, faydasız bir oportünizm diyorlar*." HÇ73

ora *a*. Anlatana veya söyleyene uzakta olan yer; orası. "*Neresi ora be*?" SUÇ68 **oralarda olma-** işi sezmemiş gibi davranmak, anlamazlıktan gelmek. "*Ortahaf hiç oralarda değil*." ARK175

oracık *a*. Hemen o yer, bulunduğu yer. "*Sonra çorba sahanı, ekmek, soğanı oracığa bırakıp doğrulmakta olan kızın kumral başını avuçlarıyla tuttu, yanaklarını öptü*." ÖE15

oracıkta *zf*. Hemen o yerde, olduğu yerde. "*Oracıkta, olanca heyecanlarına rağmen, genişçe bir çukur içine gizlenerek kim bilir kaçıncı sefer birbirlerinin oldular*." OK69

oradan oraya *zf*. Bir yerden başka bir yere. "*Yazın sıcaklarda yalın, topacık ayaklarıyla kaldırımın kirli betonuna sağlam sağlam basarak oradan oraya koşar; boş, dolu, bir dolmuş gelmez mi hemen fırlar*." DHV288

oralı *sf.* O yerden olan. "*Oralı işçiler buradakiler gibi öz haklarından habersiz değillerdi*." KT333 **oralı bile olma-** önemsememek, umursamamak, aldırmamak, ilgilenmemek. "*... eşkıyalarsa oralı bile olmuyorlardı*." OK73

oran *a.* Büyüklük, nicelik, derece bakımından iki şey arasında veya parça ile bütün arasında bulunan bağıntı; nispet, rasyo. "*Din, laik devleti desteklediği oranda vardı, var olmalıydı*." VV102

oransızlık *a.* Oransız olma durumu; nispetsizlik. "*Fakat aldığımız gıdayla sarf ettiğimiz kalori arasında müthiş oransızlık olduğundan, Gazi de ben de adamakıllı zayıflamıştık*." AY114

orantılı *sf.* Aralarında orantı bulunan; mütenasip. "*Bence bu işler, toplumdaki genel gelişmeyle orantılı*." YD328

orası *a.* 1. Anlatana veya söyleyene uzakta olan yer; ora. "*Orası neyiyle meşhur bilin bakalım*?" HÇ228 2. O yönü. "*Sen daha iyi bilirsin orasını*." YYB114

orda (Der.) *a.* Orada. "*Ne oluyor orda*?" DHV295

ordan (Der.) *a.* Oradan. "*Teyzemlere gideceğim, ordan da eve.*" BFV156

ordino (İt.) *a.* Bir poliçenin arkasına ciro edildiği kişiye ödenmesi için yazılan havale emri. "*Ben de ordinomu verdim, herkes gibi sıramı aldım*." BK282

ordu *a.* 1. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü; askeriye, leşker. "*Değil İhsan, ordu olsundu karşısında isterse*." OK51 2. Bu topluluğun başlıca bölümlerinden her biri. "*İkinci ordu, üçüncü kolordu malullerinden başçavuş eskisi Topal Ağa derhal mavrayı kes ve şarabını yuttur*!" EVO38 3. Çok sayıda insan, kalabalık. "*Yok eğer sütü temizse kadınlar ordusunun içine sal korkma*!" TD44

organ (Fr.) *a.* 1. Vücudun, belirli bir görev yapan ve sınırları kesin olarak belirlenmiş bölümü; aza, örgen, uzuv. "*İstiyordu ki düş uzasın, uzadıkça uzasın, adamın kıllı kocaman elleri en çıldırtıcı duyu organlarında dolaşsın*." KAÇ26 2. Bir görevi, bir işi yerine getirmekle yükümlü kuruluş. "*Aklına parti organı gazeteyle, gazetenin devrimci sahibi geldi*." VV103

organize (Fr.) *a.* Kuruluşları ortak bir amaç için bir araya getirme, birleştirme. "*İlk zamanlar kendi, karısı, çocukları seferber olur toplarlar, ellerine geçecek parayla işi organize ederler, organize edilen iş kendi kendine yürümeye başlar*." YYB209 **organize et-** düzenlemek. "*İlk zamanlar kendi, karısı, çocukları seferber olur toplarlar, ellerine geçecek parayla işi organize ederler, organize edilen iş kendi kendine yürümeye başlar*." YYB209

Orhan* bk. Orhan Günşiray. "*Bütün bunlar yalnız Ayhan, Orhan, Türkan için değil, yerine göre ötekiler için de çeşitli durumlar yaratılır, yaz için vaatler alınır*." TD216

Orhan Günşiray* *öz. a.* Orhan Mahir Günşiray, Türk sinema, dizi oyuncusu ve film yapımcısı (1928-2008). "*Ağabey, Anadolu işletmecisi avans verir ama başrolde ya Ayhan Işık oynayacak ya Orhan Günşiray ya da ötekilerden biri.*" YD158

Orhan Veli* *öz. a.* Orhan Veli Kanık, Türk şair (1914-1950). "*Orhan Veli şiirinde de bu var*." BFV246

orijinal (Fr.) *sf.* 1. Yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan; özgün. "*Çok orijinal bir film ismi*." YD248 2. Fabrikası tarafından yapılan, taklit olmayan (araç ve gereç). "*Orijinal pantolonu, pantolonundaki sigara, kibrit cepleri, kibriti çakışı, sigarasını yakışı kadar güzel isim*!" YD83

orijinalite (Fr.) *a.* Orijinal olma durumu, özgünlük. "*Orijinalitesini kaybetti*." BK328

orkestra (İt.) *a.* Yaylı, üflemeli ve vurmalı çalgılar topluluğu. "*Basit bir orkestra, tertemiz masalar...*" SM199

orkestra şefliği *a.* Orkestra şefinin yaptığı iş; maestroluk. "*Arabacı Kel Mıstık sanki orkestra şefliği yapıyor, tempo tutuyordu*." ÜÇK487

orlon (Fr.) 1. *a.* Yapay dokuma ipliği. "*Bunlarınki herhâlde naylon ya da orlondandır*." BFV66 2. *sf.* Bu iplikle dokunmuş. "*... orlon, yün, naylon kazak, bluzlar, makyaj takımları, vazolar, şekerlikler, seramikler...*" ÖE9

orman *a.* Ağaçlarla örtülü geniş alan. "*Orman kocaman ağaçlarıyla ne heybetliydi*!" KY80

orman evi *a.* Şehirlerin kirli havasından uzaklaşmak, tabiat varlıklarından ve güzelliklerinden yararlanmak için orman bölgelerinde yapılmış ev. "*... geniş adımlarla dolaşırken birden kırmızı damlı bir orman evi*

çıkıverirdi karşısına.” EB37

orman kibarı *a*. Kaba, görgüsüz, bayağı kimse için alay yollu kullanılan bir söz. “*Orman kibarı ne de olsa canım*.” GAV136

ormancı *a*. Ormanı korumakla görevli kimse; orman muhafaza memuru. “*Genç adamın aklından ormancının karısı geçtiği hâlde ‘Tabii canım!’ dedi*.” KT190

ormancılık *a*. Orman işi ile uğraşma. “*Geçimini süt, yoğurt, kömür ve ormancılıktan sağlıyordu*.” KY46

ormanlık *sf*. Ormanı çok olan, ormanla kaplı veya orman gibi olan (yer). “*Ormanlık bir köyün sınırına gelmişlerdi*.” SBK179

orospi* *a*. Orospu. “*Orospi, dedi, orospiii*!” DK139

orospu (Far.) *a*. 1. Toplumda cinsel ilişki açısından geçerli olan ahlak kurallarına uymayan kadın; fahişe. “*Genelevlerde orospulara amanallah çağırtırmış*.” MUR203 2. Kolay elde edilen, düşük ahlaklı kadın. “*Orospununn biri*!” KY125 **orospu morospu*** orospu falan. “*Orospu morospu, helal olsun*! KAÇ95

orospu çocuğu *a. argo* “Ahlâksız, dönek” anlamında kullanılan bir küfür sözü; orostopol. “*Ne o gene orospu çocuğu*?” YK75

orospu çocukluğu* *a*. Orospu çocuğu olma durumu. “*Nuran gene, yığınla dedikoduyla orospu çocukluğunu ardında bırakmıştı*.” SBK131

orospuluk *a*. 1. Fahişe olma durumu; fahişelik. “*Canım bakma orospuluğuna, demek sağlam terbiyeyle yetişmiş?*” KAÇ95 2. Kalleş olma durumu; kalleşlik. “*Dilim varmıyor, varmıyor ya, orospuluğunu görürsem...*” KAÇ161

orospusuz* *sf*. Orospusu olmayan. “*Orospusuz, pezevenksiz, gamsız, kedersiz pırıl pırıl yarınlara olan inancım şahlanıyor*.” KP94

Orozdibak* bk. Orozdibak Meydanı. “*Adana'nın yanmış Orozdibak yakınlarındaki orta hâlli bir lokantaya girdi*.” KT147

Orozdibak Meydanı* *öz. a*. Adana’nın Seyhan ilçesinde bulunan eski bir meydan. “*Kafasından Adana'daki Orozdibak Meydanı’nda bir vakitler sallandığını gördüğü mosmor ceset geçti*.” EK395

örövvar (Fr.) *a*. Görüşmek üzere anlamındaki söz. “*Bilmem örövvara lüzum var mı*?” GK70

orta 1. *a.* Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer. “*Tam o sırada üstüne atlayan Duran'ın alnının ortasına kuvvetle vurdu*.” EKM154 2. *a*. Başlangıcı ile bitimi arasında eşit uzaklıkta olan süre. “*Hafta ortası olduğundan gecekonduların hemen hemen bütün erkekleri işteydi*.” GK205 3. *a*. Bir şeyin eşit olarak ayrılabileceği bölüm. “*Sıcak somunu ortasından bölersin…*” EVO323 4. *a*. Ne uzun ne kısa; midi. “*Orta boylu, sımsıkı, kütür kütür biri*.” ARK15 5. *sf*. Her iki yanında kendi türünden aynı nitelikte nesneler, durumlar bulunan. “*Orta kata inilen dolambaçlı taş merdivenin alacakaranlığına hızla giderken söyleniyor*.” YK3 6. *a*. Futbolda oyunculardan birinin, topu, kale ağzında duran arkadaşlarına yüksekten yollamak için yaptığı vuruş. “*İlk golü beşinci dakikada, hem de sağaçığın güzel bir ortasından yediler*.” SUÇ110 7. *a*. Ne büyük ne küçük; midi. “*Tam karşı duvarda Kemal'in orta büyüklükte fotoğrafı*.” VV253 8. *sf*. İki karşıt nitelik veya durum arasında bulunan; vasat. “*Domuzuna zengin birine sırtlarını dayamak varken ne diye pek pek orta bir çiftçi olan Şerif Ağa'nın avansına kansınlar*?” KT301 9. *a*. Ortaokul. “*Bense ortadan ayrılmış, üstelik doğru dürüst bir işi olmayan meteliksiz bir serseriyim*!” DK32 **ortadan kaldır-** 1. yok etmek. “*... karşısındaki bu engeli ne yapıp yapıp ortadan kaldırmak için en uygun anı kolluyor*.” YK37 2. öldürmek. “*Cevdet’i şişleyip ortadan kaldırmaktan başka çare olmadığına aklı iyiden iyiye yatmıştı*.” SUÇ226 **ortadan kalk-** yok olmak. “*... cezalılar cezalarını görecek, dünya pirü pak olup haksızlık ortadan kalkacak*.” KAÇ79 **ortadan kaybol-** nereye gittiği bilinmemek, kimseye sezdirmeden gitmek. “*Bir gün Eleni'yle babası Usta Dimitri ortadan kayboldular*.” BE59 **ortaya at-** söylemek, ileri sürmek. “*İçinden çıkamayınca tilki bakışlı adam irade-i cüz'iyyenin halik mi, mahlûk mu olduğunu ortaya attı*.” SAR3 **ortaya atıl-** 1. ileri sürülmek, herkesin bilgisine sunulmak. “*Birinde gene bu ev meselesi ortaya atılmış ... kapışmışlardı*.” EB121 2. bir kimse bir işi yapmak için kendini göstermek. “*Derken amele çavuşu ilkin coşarak ortaya atıldı*.” KY150 **ortaya bit at-** bir iş kıvamındayken, biri herkesin zihnini bulandıracak bir söz söylemek. “*O zaman atacaksın bitini ortaya*.” KK223 **ortaya çık-** 1. yokken var olmak, meydana çıkmak, türemek. “*Bütün mesele, cemaziyelevvelin ortaya çıkıp yayılmamasıydı*.” MUR267 2. biri kendini göstermek. “*Tam bu sırada sevgilim, duru beyaz yüzü, kara gözleriyle içimde yarı dargın ortaya çıkar*.” AY201 **ortaya çıkar-** delilleriyle göstermek,

ispat etmek. "*Neden bunca zamandır para göndermediğini ilk planda ortaya atacak, sonra da Sema'dan laf çakacaktı ki, meydan vermeyecek, kadının altınlarını ortaya çıkarıverecek*." MM216 **ortaya dök-** çıkarmak, göstermek. "*Ama böyle daha ikinci buluşmada yolsuzluğunu ortaya dökümek...*" EB152 2. açıklamak. "*Elinde olmayarak dikiliyor, kaba sesiyle aile sırrını ortaya döken adamı dinliyordu*." İDG62

Orta Anadolu* *öz. a*. Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat, Aksaray ve Kırıkkale illerini kapsayan bölgeye verilen ad. "*Bu türkünün motifleri Hint'te, Çin'de, Kazablanka'da, New York'ta, Po Vadisi'nde, Güney Amerika bozkırlarında, Orta Anadolu'da da vardı*." CEM84

Orta Anadolulu* *öz. a*. Orta Anadolu bölgesinden olan kimse. "*Patron ince, uzun boylu bir Orta Anadolulu, hiç renk vermezdi kâtibe*." ARK155

Orta Asya* *öz. a.* Dar anlamıyla geçmişte Sovyetler Birliği'nin parçası olan beş ülkeyi (Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan); geniş anlamda ise Afganistan, Pakistan'ın kuzeyi, Çin'in batısı (Doğu Türkistan ve Tibet), Moğolistan ve Rusya'nın bir kısmı ile kuzeydoğu İran'ı içeren bölgeyi tanımlamak için kullanılan coğrafi terim. "*Damarlarımızdaki kanda Orta Asya bitkilerinden izler var demişti öğretmen*." KP30

orta boylu *sf*. Orta yükseklikte, boyda olan. "*Feride siyah önlüklü, beyaz başörtülü, orta boylu, akça pakça bir kızdı*." YYB116

orta hâlli *sf*. 1. Gelir düzeyi ne düşük ne de yüksek olan. "*Çünkü biz orta hâlli, o orta hâlli*." YD69 2. Ne iyi ne kötü olan. "*Adana'nın yanmış Orozdibak yakınlarındaki orta hâlli bir lokantaya girdi*." KT147

orta işi *a*. Bir evin temizlik işlerinin bütünü, orta hizmeti. "*Şu, tahtaları silen, orta işlerine bakan avrat yok mu*?" MM246

orta kat *a*. İki kat arasında kalan kat. "*Kunduracının bodur Şerife, gazocağına çaydanlığı tam oturtuyordu ki, orta katın kiracısı Seniha nefes nefese geldi*." YYB54

orta malı *a.* Para karşılığında erkeklerle cinsel ilişkiye giren ve bu işi meslek edinen kadın; kaldırım çiçeği, kaldırım süpürgesi, kaldırım yosması. hayat kadını. "*Ama Fikret nedense genç kadının orta malı olduğunu düşünmemişti*." İDG67

orta masası *a*. Değişik sayıdaki kısa ayaklar üzerine yatay olarak yerleştirilmiş tablası olan, genellikle oturma grubu ile kullanılan mobilya. "*Büfeden çıkardığı kesme, billur rakı takımını orta masanın üzerine koydu*." GAV130

orta mektep *a*. Öğrencilere örgün eğitim sisteminin temel bilgi ve becerilerini kazandırarak onları ortaöğretime hazırlayan eğitim öğretim kurumu; ortaokul. "*O zamanlar ortaokul değil, henüz orta mektep deniliyordu, ortaokullara*." MM164

orta parmak *a*. El parmaklarının sağdan ve soldan üçüncü olanı. "*Orta parmak kalınlığındaki sarı yılan anlamış gibi durdu*." EVO223

orta şekerli *sf*. Ne az ne de çok şekeri olan. "*Orta şekerli mi*?" SBK158

orta yaşlı *sf*. Ne genç ne de yaşlı olan. "*Henüz altmışına varmamış, bir orta yaşlı*." ÖE100

orta yaşlılık *a*. Orta yaşlı olma durumu. "*Yıllar yılı gençliği, sonra orta yaşlılığı, şimdi de tekaütlüğünü geçirdiği bu kahveyi çok seviyordu*." KP65

Ortaçağ *öz. a*. Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden (476) 1453'e veya 1492'ye kadar süren çağ. "*Şehrin hareketsiz, ağır ve eski sokakları, yabancıya ortaçağı hatırlatarak ağarırken, bir kapı usullacık açılıp kapandı*." CEM13

ortada *zf.* 1. Topluluk içinde, arasında. "*Hani ayıp olmasa mermer vücudundaki örtülerin tümünü de atar, ortada anadan doğma dönerdi ama ayıptı*." OK22 2. Görünür yerde, göz önünde. "*Ortadayım, gözlerinin önünde*." ARK224 **ortada bırak-** birini çok güç bir durumdayken terk etmek. "*Ortada bırakırlar*." BFV160 **ortada fol yok yumurta yok** bir konu ile ilgili ortada hiçbir belirti olmadığı hâlde varmış gibi bir kuşkuya düşüldüğünde kullanılan bir söz. "*Ortada fol yok yumurta yok daha*." DE127 **ortada kal-** yersiz kalmak, barınacak yer bulamamak. "*Hatice büsbütün ortada kaldı*." SAR48

ortahaf* *a*. Hücumcularla savunucular arasında yer alan oyuncu. "*Bizim dairenin ortahafı, haftada iki gün antrenman, iki gün antrenmanların yorgunluğunu çıkarma, dört.*" ARK83

ortak 1. *a*. Birlikte iş yapan, ortaklaşa yararlarla birbirlerine bağlı kimselerden her biri, şerik, hissedar, partner. "*Fabrikaya ortağı Numan*

Bey'in aldığı bu kâtibin babasını da ortağı Numan Bey kadar sevmezdi.” CEM34 2. *sf*. Birden çok kimse veya nesneyi ilgilendiren, onlara özgü olan, onların katılmasıyla oluşan; müşterek. “*Roma senatosunda konuşanlarla, modern zamanlar senatolarında konuşanlar aynı bencil menfaatin itmesiyle ortak laflar etseler bile, Spartaküs zincirlerini koparmıştır artık*.” GR145 **ortak et-** bir şeyi paylaşmaya razı olmak, katılmaya onay vermek. “*Yiyeceğine ne diye ortak etsindi*?” SUÇ203 **ortak ol-** bir şeyi paylaşmak veya bir şeye katılmak. “*Bütün mesele, babası ölünce oğlanın kanunen babasının maaşına ortak olup olamayacağıydı*.” SUÇ26

ortaklama (Der.) *zf*. Elbirliğiyle, birlikte. “*Ortaklama bir dükkân kiralarız*.” CEM150

ortaklaşa *zf*. Ortak olarak, el birliğiyle; ortakça, müştereken, kolektif. “*... meydancıların ortaklaşa kullandıkları daracık, rutubet kokan bir odaydı*.” YK76

ortaklık *a.* 1. Ortak olma durumu; iştirak, müşareket, şeriklik. “*Kardaş malı ortaklık olur mu*?” YK12 2. İki veya daha çok kimsenin iş yaparak kazanç elde etmek için birleşmeleri, şirket. “*Bize ortaklık teklif ediyor*.” YD178 **ortaklık kur-** şirket, kumpanya açmak veya çalıştırmak. “*Şimdi bu ticaret ahlakı temiz, tertemiz insanla yeniden ortaklık kurarlar da kızını işin başına getirirse zarar çok değil birkaç yılda çıkıverirdi*.” YD266

Ortaköy* *öz. a*. İstanbul’un Beşiktaş ilçesinde bulunan bir semt. “*Sonra hafifçe dalgalı Boğaz'ı sağına alarak Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme yoluyla Sarıyer'e uzandı*.” GK123

ortalama *zf*. Yaklaşık olarak. “*Günde ortalama yirmişerden seksen papel*.” GAV116

ortalayabil- Ortalama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*İyi tutsaydı sağaçığı, ortalayamaz, bu golü yemezlerdi*.” SUÇ110

ortalık *a*. 1. Bulunulan yer, çevre, piyasa. “*Ortalık az daha ışıyınca adam kadının gözüne dikkat etti*.” EKM56 2. İçinde bulunulan, yaşanılan ev, oda vb. yer. “*Ortalık derli tertipliydi*.” SUÇ26 3. Yeryüzünün görünen bölümü, çevre, etraf. “*Ortalıkta yoğun bir duman vardı sanki*.” SUÇ181 4. Soyut anlamda yaşanan ortam. “*Fakat böyle yaygaraya verilip ortalık ayağa kalkınca ... bıçaklar da esrarlar da zula edilmiş olacaktı*.” EKM9 **ortalığı birbirine kat-** kargaşa çıkarmak. “*İstiyordu ki kocası terslensin, bağırıp çağırsın, ortalığı birbirine katsın*.” EKM86 **ortalığı patırtıya (veya gürültüye) ver-** gereksiz bir telaşa düşürmek. “*Ortalığı patırtıya verme*.” KT176 **ortalığı kırıp geçir-** çok kızarak çevresindekilere bağırıp çağırmak. “*Duyarlarsa en çok da deli büyük oğlu, ortalığı kırar geçirirdi*.” KT196 **ortalık ağar-** sabah olmaya başlamak. “*Ortalık ağarırken karısının yanından usullacık kalktı*.” KP54 **ortalık karar-** akşam olmak. “*Güneş batıp ortalık kararınca geldiler*.” OK10 **ortalık karış-** toplumda veya devletler arasında düzensizlik baş göstermek. “*Bir anda ortalık karıştı*.” OK67 **ortalık sütliman ol-** sakinleşmek, durulmak. “*Gardiyanlar geldiği vakit ortalık sütliman olmuştu*.” İDG96 **ortalık yatış-** toplum içindeki düzensizlik ve kargaşa sona erip düzenli yaşayış yeniden başlamak. “*Sonra ortalık yatıştı*.” AY113

ortanca *sf*. Yaş bakımından üç kardeşin büyüğü ile küçüğü arasında bulunan. “*Ortanca oğlan şöyle bir uyanır gibi oldu*.” DHV313

ortaokul *a.* 1. Öğrencilere örgün eğitim sisteminin temel bilgi ve becerilerini kazandırarak onları ortaöğretime hazırlayan eğitim öğretim kurumu; orta mektep. “*Üçü de orta okul sonda öğrenci*.” YYB48 2. İlköğretimin ikinci kademesinin yapıldığı okul. “*Aklı, elinde olmayarak yıllarca öncenin gene böyle 1930'lardan önceleri hatırlatan bir ilinin kırmızı kiremitli bir ortaokuluna kaydı*.” MM164

ortaparmak bk. orta parmak. “*Etli, kocaman elinin ortaparmağındaki altın yüzükle masaya vurdu*.” BK320

oruç (Far.) *a*. Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma. “*... değil otuz gün oruç, üç ayları bile sektirmeyen ham sofuları İstanbul'a herhangi bir vesileyle kapağı attılar mı baştan aşağı zampara kesiliveriyorlardı.*” SBK233 **oruç tut-** oruç ibadetini yerine getirmek. “*İstediğin kadar namaz kıl, oruç tut, alnını seccadeden kaldırma, boş*!” DK157

oruçlu *sf*. Oruç tutan (kimse), niyetli, ağzı kilitli. “*Ben abdestli, oruçlu bir insanım*.” KT199

orvar* (Fr.) *a*. Au revoir; “güle güle, iyi günler” anlamında bir söz. “*Orvar hanımefendi*.” GR172

orya (Der.) *a*. Ora. “*Gafur Ağamın orya*!” GK8

oryantal (Fr.) *a*. Daha çok göbek hareketlerine dayalı dans. “*Galatasaray'ın altındaki bir gece*

kulübünde oryantal danslar yapıyor.” ÜÇK415

Osbirik* *öz. a.* Bir lakap. “*Sabuş Ağabey, Kayıkkafa, Osbirik Osman filan aradan ıslıkla sinyal verip duruyorlardı*.” DK25

Osmanbey* *öz. a*. İstanbul’un Şişli ilçesinde bulunan bir semt. “*Osmanbey, Şişli, Osmanbey, Şişli*!” EB24

Osmaniye *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. “*İki eşekle bu sefer Misis, Ceyhan, Kozan, Osmaniye'ye kadar o köy senin, bu kasaba benim, iplikti, iğneydi, kuru üzümdü, çivit boyaydı derken bizim sermaye katlandı da katlandı*.” KT91

Osmanlı *öz.*1. *a*. XIII. yüzyılda Osman Gazi tarafından Anadolu'da kurulan ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dağılan büyük Türk imparatorluğunun uyrukları. “*Günün birinde Tuna'yı seller gibi aşıp Osmanlı ülkesine yayılan Moskof'lar onları da birçokları gibi yurtları yuvalarından etmeseydi, bu dirlik, bu düzen sürüp gidecekti*.” EK18 2. *a*. Bu halklardan olan kimse; Osmani. “*Göç ettirilerek boşalmış Ermeni dükkân tezgâhlarına üşüşen Osmanlılar da Ermeni, Rumlar kadar dost ya da düşman*.” KT10 3. *sf.* Düşündüğünü çekinmeden, açıkça söyleyen, bulunduğu toplulukta yetki sahibi olan. “*O da avradın tekesiydi, Osmanlı*!” BTÜ142 **Osmanlı mosmanlı*** Osmanlı falan. “*Osmanlı mosmanlı derken hani olur a*!” KP73

Osmanlı Bankası* *öz. a.* 1856'da kurulan İngiliz sermayeli Bank-ı Osmani ile 1862 istikrazını üstlenen Fransız mali grubu Banque de Paris et des Pays-Bas ortaklığıyla, 1863'te İstanbul'da Bank-ı Osmanî-i Şahane adıyla kurulan eski banka. “*Osmanlı Bankası'nın önündeki kalabalığı merak ederek durdular*.” HÇ278

Osmanlıca *öz.* 1. *a.* XIV-XX. yüzyıllar arasında Anadolu'da ve Osmanlı Devleti'nin yayıldığı ülkelerde kullanılmış olan konuşma ve yazı dili; Osmanlı Türkçesi. “*Numan Şerif Bey, özellikle divan ve tasavvuf şiirine düşkün; şapkayı fes, Türkçeyi Osmanlıca sayıp bu dünyanın hay huyu içinde eski günleri tahayyülden zevk alan dostlarıyla mehtap âlemlerine çıkardı*.” CEM45 2. *sf*. Bu dille yazılmış olan. “*Sağcı gazetelerin galiba bir tek ödevi vardı: Osmanlıca kırkayak tümcelerle, solcu dedikleri basının akına kara karasına ak demek*!” KK53

Osmanlılık *öz. a.* Osmanlı olma durumu. “*Lakin hepsini bırak, Osmanlılığı bütün bir memleket değer*!” KP72

ossaat (Der.) *zf*. Hemen, anında. “*Doktor bir baktı, ossaat anladı*.” KP68

oşoş* *a*. Sevecen bir biçimde söylenen bir seslenme sözü. “*Yavrum benim, kedim, oşoşum*!” DK171

oşt (Der.) *ünl*. Köpek kovalama ünlemi. “*Dedim oşt bire uğursuz hayvan*!” ÇK87

ot *a*. Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler. “*Tavşanların nasıl ot yediklerini gördün mü sen hiç*?” SM134 **ot gibi** bilgisiz, görgüsüz, değersiz olan. “*Daha doğrusu halktan birisi, bir ot gibi işe başladı*.” DE170 **ot gibi yaşa-** amaçsız, beklentisiz gün geçirmek. “*Ot gibi yaşayan insan çok dünyada*.” DE156 **ot kökünün üstünde göverir*** ‘çocuk anne baba ocağında, herhangi bir kişi doğup büyüdüğü çevrede yetişir, gelişir.’ anlamında bir söz. “*E, tabii! Babası kimdi? Ot kökünün üstünde göverirdi*.” DE56 **ot mot** ot falan. “*Ot mot*.” DE190 **ot tutun-** vücuttaki istenmeyen kılları düşürmek için ilaç sürünmek. “*Ot tutunmuş makadı Adem'e dönmüş be*!” HÇ13

otel (Fr.) *a*. Yolcu ve turistlere geceleme, konaklama imkânı sağlamak amacıyla kurulmuş işletme. “*Yüzü kısa, sert kıllarla kaplı adam Boğaz'da bir otel ismi verdi*.” KÜÇ22 **otel motel*** otel falan. “*Otelleri motelleri de teftişe başladı*.” MM45

otelci *a.* 1. Otel sahibi kimse. “*Otelcinin kanı büsbütün kurumuştu*.” MM70 2. Otel işleten kimse. “*Genç kâtibine usullacık sordu otelci*.” KAÇ100

otelcilik *a*. Otel sahibi olma durumu. “*Bunca yıllık otelciliğinden gelen denemelerle biliyordu ki, ne heyeti olursa olsun, müessese sahibiyle anlaşma yoluna giderdi, gidebilirdi*.” MM279

otla- 1. Hayvan, dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb.ni yemek; yayılmak. “*Çünkü eşek inattan vazgeçmiş, yol kıyısındaki otları otlamaya başlamıştı*.” VV29 2. Meşgul olmak. “*Sen hâlâ koyduğum yerde otluyorsun birader*.” KK138

otlakiye *a*. Hayvan otlatılan yer; salmalık, yaylak, mera, örü, yaylım. “*Oraya girse hayvan, çıkar, bura benim tarlam, öteye girse çıkar, bura benim otlakiyem*.” EKM49

otlama *a*. Otlamak işi. “*Kim ister ot otlamayı, çöp tenekesinden karnını doyurmayı*?” YK60

otlat- Hayvanı veya sürüyü otlayabileceği bir

yere götürmek, otlamaya bırakmak, otlamasını sağlamak; otarmak. "*Ali, keçileri otlatırken ... keçilerin altlarına yatıp memelerini nasıl emdiğini, dudaklarını büze büze, omuzlarını kaldıra kaldıra anlattı*." EKM110

otluk* *a*. Ot gibi yaşama durumu. "*İstersek dahi olalım, günümüzün beşte dördünde otluktan kurtulamayız zaten*." DE181

oto (Fr.) *a*. Patlamalı, içten yanmalı, elektrikli bir motor veya gaz türbiniyle hareket eden taşıt, araba. "*Oto aksamı üzerine de çalışıyorsunuz*." EB64

otobos (Der.) *a*. Otobüs. "*Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para*?" GK222

otobüs (Fr.) *a*. Yolcu taşıyan, motorlu büyük taşıt. "*Hâlinden şikâyetçi, zırıltı bir otobüs ağır ağır geçti*." SAR109

otomatik (Fr.) *sf*. Mekanik yollarla hareket ettirilen veya kendi kendini yöneten (alet). "*Gerçi kıymeti yok, ufacık bir sustalı olsaydı elimde, onların bıçak değil otomatik tabancaları olsun isterse*." BTÜ309

Otomatik* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir eğlence mekânı. "*Otomatik mi Çiçek Pasajı mı Hristaki mi neresi denk gelirse dalınır, mangırlar suyunu çekinceye kadar içilirdi*." DK51

otomatikleş- Otomatik duruma gelmek. "*Çünkü hatırınıza gelmedi, çünkü vazifenizden başka şeyler düşünüyorsunuz, çünkü otomatikleşmemişşiniz*." BK353

otomatikman (Fr.) *zf*. Otomatik olarak. "*Kudret Yanardağ kazanmalıydı seçimi, hapisten otomatikman çıkmalıyd*ı." ÜÇK594

otomobil (Fr.) *a.* Motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı. "*Caddeden sağa sapıverdi, gene o beyaz otomobil, hastane otomobili, hızla geçti*." ÇK72

otomobilli* *sf*. Otomobili olan. "*Koskoca Amerika, uçan trenler, motosikletli, otomobilli polisler*!" SÇ104

otomopil* *a.* Otomobil. "*Adamlarda apartuman, otomopil, araba, çiftlik hem de be yahu*!" DK23

otorite (Fr.) *a.* 1. Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü; yetke, sulta, velayet. "*Sadi Bey istediği otoriteyi kurmaktan memnun, Müçteba'yı düşünüyordu hep*." EB217 2. Siyasi veya idari güç. "*Ne mahkeme kararına ne de benim idari otoritemi kullanmama hacet yoktu*." ÜÇK598 3. Çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse. "*Orada, daha büyük, daha esaslı, çok daha mesleklerinin âşığı otoritelere muayene olunurdu*." HÇ302

otoriter *sf*. Emretme, yaptırma gücüne sahip olan (kimse); yetkeli, otoriteli. "*Bütün sert ve otoriter görünmek hevesine karşılık, vali yardımcısı bir an tokat yemişçesine, adamın heybetiyle âdeta çarpılarak iskemlesinden kalktı.*" MM176

ottuz* *a*. Otuz. "*Ottuz yıllık karim be yahu*!" DK120

otur- 1. Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek. "*Şöyle gel, şuraya otur*!" ARK39 2. Bu biçimde yerleştiği yerde kalmak. *"Bir de bundan sonra bu kahvede oturalım, diyorsun."* ARK234 3. Uygun gelmek, ölçüleri tam olmak. "*Parmak kütük gibi şişmiş, yüzük fena hâlde oturmuştu*." EK378 4. Bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek. "*Tut kendine bir oda, ayrı otur*!" EK219 5. Hiçbir iş yapmadan boş vakit geçirmek, boş durmak. "*Ne oturuyon kız*?" EKM41 6. Biriyle beraber yaşamak. "*Fakat hiç aklımın işi değil Şehvar'la bir çatı altında oturacakları*." MM219 7. Bir işi yapmakta olmak, bir işe başlamak üzere olmak. "*Onun yerinde olsam, Sölezli'nin koğuşunda kumara otururdum.*" YK11 8. Yer almak, geçmek. "*Masasına don paça azametle oturdu*." EKM156 9. Sıvı tortuları dibe çökmek, dipte toplanmak. "*Yesin dayağı, ezilsin tırnakları, kan otursun*!" SBK75 10. Herhangi bir durumda belli bir süre kalmak. "*Güneş devrilinceye kadar tek başına oturdu*." BTÜ373 **oturup kalk-** hareket etmek. "*Cırnağına öyle bir geçiriş geçirdi ki, herif notaynan oturup kalkıyor*!" HÇ145

oturabil- Oturma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hani az buçuk vaktim olsa da şöyle kalkıp oturabilsem şu kapının önüne, celfin kızartmasının yanında da bir şişe siyah şarap...*" SAR32

oturadur-* Oturmasını sürdürmek. "*Siz oturadurun, ben hemen iki rekât kılıvereyim*." KT71

oturak *a.* 1. İçkili, çalgılı ve kadınlı eğlenti. "*Oturak günü genç kızı alacaklar, bir faytonla bağa götürecek, ertesi gün de gene faytonla, hiç kimseye göstermeden getirecek, annesine teslim edeceklerdi*." OK10 2. Yataktan kalkamayacak

durumdaki erkek hastaların içine idrarlarını yaptıkları kap; lazımlık, ördek. "*Yarı yarıya dolu oturakta bir şarıltı başladı*." DK13

oturak âlemi *a.* Anadolu'nun bazı yörelerinde, sadece erkeklerin katıldığı, çalgılı, içkili eğlence. "*Bu yakınlarda oturak âlemi de yapmamışlardı*." OK61

oturaklı *sf*. Saygı uyandıran, ağırbaşlı (kimse). "*Boyansın boyanmasın, genç işi, kâmil işi, ne türlü giyinirse giyinsin, okkalı oturaklı kadındı*." SBK17

oturma *a*. 1. Oturmak işi; kuut. "*Bundan sonra burada oturmayı geçirdim*." ARK228 2. Kısa süre için konukluğa gitme. "*Niye gelmiyorlarmış oturmaya*?" DE21

oturma odası *a.* Ev halkının oturması için ayrılmış oda. "*Oturma odasına geçip karşılıklı oturdular*." EB187

oturt- 1. Oturma işini yaptırmak. "*Bekledi, sonra hemen hepsini önüne katarak yemek odasındaki geniş, uzun masaya getirip yerlerine oturttu*." GK128 2. Koymak, yerleştirmek. "*Oturt çaydanlığu*!" YK34

oturtma *a*. 1. Oturtmak işi. "*Yaşlı montör, çaydanlığı gazocağına oturtmaya giderken beyninin içi zonkluyordu*." SÇ23 2. Halka halka kesilmiş patates, patlıcan, kabak vb. sebzelerden yapılan bir tür kıymalı yemek. "*Ne pişiriyorsun? -Oturtma*." SM136

oturtul- Oturtma işine konu olmak. "*Çaydanlık oturtuldu, mangalın çevresi yeniden alındı*." YK35

oturtuş *a*. Oturtmak işi. "*... ovulmaktan tertemiz tencereyi fışıltılı alevin üzerine oturtuşu, yemeği bastırışı, sonra da ortalığı silip süpürüşü...*" SBK133

oturul- Oturma işi yapılmak. "*Dizler üzerine oturulmuş, marş marş komutu beklenircesine alestaydılar*." YK34

oturuş *a*. Oturmak işi. "*Yanındaki İskemlelerden birini çekti, dostça olmasına dikkat ettiği bir yarım oturuşla ilişti*." KÜÇ52

oturuver- Ansızın veya çabucak oturmak. "*... çekinmeyi filan bırakıp elini ayaktan bacağa, daha da yukarılara kaydırmıştı, işte tam zamanında oturuvermişti yatakta*." KY181

otuz 1. *a*. Yirmi dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Ben de otuz, kırk kazanmalıyım*." YK54 2. *sf*. Üç kere on, yirmi dokuzdan bir artık. "*Her ay otuz gün*." ARK205

otuzar *sf*. Her defasında otuzu bir arada, her birine otuz. "*İki kişisiniz madem, otuzardan altmışınızı alırım*." KÜÇ21

otuzluk *sf.* 1. Otuz tanesi bir arada olan veya içinde aynı şeyden otuz tane bulunan. "*Otuzluğu uzattım, aldı, yaktı*." BK346 2. Otuz yaş dolaylarında olan veya görünen (kimse). "*Adamın otuzluk bir bekâr olduğunu biliyordu*." SUÇ26

otuzuncu *sf*. Otuz sayısının sıra sıfatı, sırada yirmi dokuzuncudan sonra gelen. "*Gök tırmalayanların otuzuncu katındaki bir pandispanya çocuğuna küfreder*." SÇ91

ov- 1. Bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek. "*Koltukaltlarımıza sık sık derece koyar, şakaklarımızı kolonya veya sirkeyle ovar*." BE11 2. Bir yere bir şeyi kuvvetle sürterek temizlemek. "*Bundan önceki evlerin bakır ya da çinko kaplarının ov ov çıkmayan zifiri nerde, buradaki tabakların sıcak suya sokuverince yağı eriyip akışı nerde*!" GK113

ova *a*. Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük, yazı (II). "*Yazın sarı sıcaklarıyla ova cayır cayır yanarken burası, nemli bir serinlik içindeydi*." KAÇ1

oval (Fr.) *sf.* Yumurta biçiminde olan, yumurtamsı, söbe, beyzi. "*Oval gözlüğü vardı babasının*." SÇ87

ovala- 1. Ellerini bir şeye veya birbirine sürtmek. "*Az sonra koca burunlu genel müdür, ellerini ovalayarak içeri girdi*." CEM46 2. Sertçe ovmak. "*Trahomlu gözlerini yumruklarıyla ovalaya ovalaya ve besmeleyle kapının eşiğini atlardı*." BE84

ovalama *a*. Ovalamak işi. "*Başkalarının karşısında el ovalamaya mecbur küçük adamlar mı olmalıydı benim evlatlarım*?" AY152

ovalat- Ovalama işini yaptırmak. "*Müdür gibi nice nicelerine karşısında el ovalatmış bir milyonerdi*." GR204

ovalayış *a*. Ovalamak işi. "*Ellerini ovalayışı, çekingenliği paldır küldür konuşamayışı, yutkunuşu hoşuna giderek 'Kimsiniz?' dedi*." MM68

ovdur- Ovma işini yaptırmak. "*Nerden bilirdi*

romatizmalı bacaklarını uzun uzun ovduran sık sık 'Berhudar ol yavrum! Allah iki cihanda aziz etsin, ellerin dert görmesin!' diyen Hanımteyze'nin de onlardan yana geçeceğini?" KK177

ovma 1. *a*. Ovmak işi; friksiyon. "*Kocasının koluna girdi, baygınlık geçiren ihtiyarı yukarı çıkardı, iskemleye oturttu, kolonya getirip yüzüne serpti, şakaklarını ovmaya başladı*." SUÇ142 2. *sf*. Ovularak yapılan. "*Elleme kömürlerin kıpkırmızı yandığı ovma bakır mangallarla konağın odalarından birinde dedenin öksürüğü…*" DHV256

ovul- Ovma işine konu olmak. "*... ovulmaktan tertemiz tencereyi fışıltılı alevin üzerine oturtuşu, yemeği bastırışı, sonra da ortalığı silip süpürüşü...*" SBK132

ovulmuşluk* *a*. Ovulmuş olma durumu. "*O, çayının taze, bardağının gıcır gıcır ovulmuşluğunu ileri sürüyor…*" ARK208

ovulu* *sf*. Ovulmuş olan. "*Elleri arkasında, mazotla gıcır gıcır ovulu döşeme tahtaları üzerinde gitti geldi, gitti geldi*." ARK79

ovuştur- 1. Bir şeyi bastırarak başka bir şey üzerinden geçirmek. "*... sanki tabiat gözlerini ovuşturarak uyanıyordu.*" AY174 2. Eli birbirine sürtmek. "*Ellerini keyifli keyifli ovuşturarak Kamran'a baktı*." GAV131

ovuşturma *a*. Ovuşturmak işi; delk. "*Benzin şişesinden avucuna döktü, ellerini sert sert ovuşturmaya başladı*." SUÇ97

oy (I) *a*. 1. Bir toplantıya katılanların, bir sorunla ilgili birkaç seçenekten birini tercih etmesi; rey. "*O hâlde oya koyuyorum*." MUR59 2. Seçimlerde kişinin herhangi bir aday veya partiye ait yaptığı tercih; rey. "*Bu da bir oy sahibi, ben de*!" YYB235 **oy ver-** herhangi bir konuya ait tercihini belirtmek, rey vermek. "*Demek milletvekili adayı olabilmek için bekçilikten istifa ettirecekler; sonra da seçimlerde oy vermeyip açıkta bırakacak, böylece işinden uzaklaştıracaklardı ha*?" MUR68 **oya koy-** bir konuda sonucu belirlemek için oy verilmesini istemek, sağlamak. "*O hâlde oya koyuyorum*." MUR59

oy (II) *ünl*. Çeşitli duyguları anlatmak için kullanılan bir seslenme sözü. "*Kahpe anam oy, dedi*." ÇK73

oy- (I) Keskin, sivri uçlu bir cisimle bir şeyi yontarak veya delerek çukur oluşturmak. "*Ağabeyinin resminin gözlerini niçin oydun*?" İDG48

oy- (II)* Çocuk dilinde olmak. "*Hocalayın topu oymaj*!" SAR24

oya (I) *a*. Genellikle ipek ibrişim kullanarak iğne, mekik, tığ veya firkete ile yapılan ince dantel. "*Nakışlı, renk renk, oya kadar işli bir türkü.*" SUÇ320

oya (II)* *a*. Çocuk dilinde ora. "*Muhtay oya göttü.*" EKM108

oyabil- 1. Oyma ihtimali bulunmak. "*Kapısının önünde hakaretlerin en büyüğünü edip duran adamın gözlerini oyabilir, gırtlağını kesebilirdi*." KAÇ36 2. Oymaya gücü yetmek. "*Parmağı olmadığı için de kimsenin gözünü oyamaz, her şeyi vakti saatine bırakırdı*." ÜÇK466

oyala- 1. Belirli bir süre birinin dikkat ve ilgisini başka bir şey üzerine çekmek, meşgul etmek; bekletmek, eğlemek. "*Kızlar uyanırsa oyala, hemen gelmeye çalışırım*." AY145 2. Vakit kazanmak için aldatmak. "*Babası gelmiş, Filiz nerde demiş, annesi şayet kızmıyorsa bin bir yalanla babasını oyalarken Nur'la haber salmış vız gelirdi*." BFV131

oyalama *a*. Oyalamak işi. "*Ama bu hiçbir zaman onu aldatıp oyalamam için sebep olamazdı*." OK32

oyalan- 1. Vakit geçirmek; beklemek, eğlenmek. "*Oğlu giyininceye kadar oralarda oyalanacaktı*." DK17 2. Oyalama işine konu olmak; meşgul olmak. "*Bırakalım da Gülpembe'yle oyalansın*!" SM157

oyalanabil- Oyalanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bütün bunları beğenmiyor, oyalanamıyordum*." AY148

oyalanma *a*. Oyalanmak işi; eğlenme. "*Oyalanmamın sebebi, son vilayette işlerimin ters gitmesinden*." MM222

oyalayabil- Oyalama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üstelik herkesten daha tesirli şekilde teselli ediyor, oyalayabiliyordu*." İDG11

oylum *sf*. İçi oyulmuş, çukur duruma getirilmiş. "*Yıldız ışığında yaprak oylumları su gibi aydınlık çalı, meşe, arada gürgen kalabalığı*." KAÇ19

oylum oylum (Der.) *zf*. Parça parça. "*Sabahleyin kocasını işine yolcu ettikten sonra, dudağında aydınlık, oylum oylum bir türkü,*

kapardı süpürgeyi, başlardı.” EB104

oyma *sf*. Oyularak yapılmış. “*... boy boy, cins cins aynalar, gardıroplar, ağaç oyma, emsali nadir bulunur yaldızlı orta masaları…*” SM197

oymak *a*. Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk; aşiret. “*Oymakları batsın*.” EVO92

oymalı *sf*. Oymaları bulunan, oymalarla süslenmiş olan. “… *oymalı saçakları, yan inik kafesleri ve rakı kokan daracık sokakların kapı önlerinde örgü örerken karşıdan karşıya şakalaşan kadınların mahallesi başlar*.” AY188

oyna- 1. Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak. “*Oynayacaksan biçimli oyna*!” AY169 2. Kımıldamak, hareket etmek. “*Tam kalkacaktık, benim kamış sert sert oynadı*.” BE32 3. Bir şeyi sürekli evirip çevirmek veya sürekli olarak ona dokunmak. “*Entarisinin eteğiyle oynuyordu*.” VV52 4. Bir film, oyun vb.nde rol almak. “*Neriman ... Ayhan Işık'ın başrolünü oynadığı bir film üzerine yapılmış Yeşilçam Sokağı röportajını okuyordu*.” YD7 5. Herhangi birine karşı önemsemeyici davranışlarda bulunmak. “*Ne diye gururumla oynadı*?” SBK316 6. Tehlikeye düşürmek. “*Belasını o, ekmekleriyle oynadığı işçilerden bulacak*.” CEM24 7. Tedirgin etmek, rahatsız edici davranışta bulunmak. “*Vallahi karışmam oynama benimle*.” BFV120 8. Sporla ilgili çalışmalara katılmak. “*Yoksa siz de oynuyor musunuz*?” KK15 9. Sarsılmak, yeri değişmek. “*O gün öğleye doğru bir çiğit kamyonuyla şehire inip müjdeyi verince ilkin Cemşirlerin avlusu, sonra mahalle, sanki yerinden oynadı*.” HÇ232 10. Film gösterilmek. “*Ne oynadı*?” KP41 11. Müziğin gerektirdiği uyumlu hareketleri yapmak. “*Sonra revirde çay kaynattı, millete kolonya serpti, harmandalı oynadı, türkü çağırdı*.” ÇK92 12. Eşyanın herhangi bir parçası kımıldamak, hareket etmek. “*Kapının topuzu oynamış*.” SM292

Oyna Yansın Cepkenin* *öz. a.* Şairi Ömer Bedrettin Uşaklı, bestecisi Ali Rıza Bey olan; halk arasında ‘Efem’ olarak bilinen bir türkü. “*Sıra Oyna Yansın Cepkenin’e gelince yirmi delikanlının açlık ve yorgunluktan fersizleşen sesi, doğan aya bir isyan gibi yükseliyordu*.” BE96

oynak 1. *sf*. Kımıldayan, yerinde sağlam durmayan, hareketli. “*Kayık oynak mı oynak, uzaklara, ta uzaklara gitmişlerdi*.” ÇK132 2. *sf*. Hareket, canlılık veren. “*... havaya neşe katan oynak türküler, yanık gazeller...*” EVO114 3. *sf*. Değişken, kararsız olan. “*Çünkü kanının en oynak zamanı*!” EVO80 4. *sf*. Cilveli, neşeli, hareketli olan. “*Oynak mıyım*?” EVO150 5. *öz. a*. Bir lakap. “*Dediğini harfî harfine yapmış, tahliyesinin haftasında Oynak Zekeriya'nın yoluna çıkmış, durumu olanca açıklığıyla anlatmıştı*.” TD21

oynaklık *a*. 1. Oynak olma durumu. “*Her hâlinden fahişelik değilse bile oynaklık akan Şerife, kırıtarak ortaya atıldı*.” KAÇ195 2. Oynakça davranış. “*Bizim soyumuza sopumuza cıvıklık, oynaklık yakışmaz diyor*.” EVO150

oynama *a*. Oynamak işi. “*Yüksek topuklu giymesini de oynamasını da istemiyor ama olmaz ki*.” SÇ64

oynamamazlık* *a*. Oynamama durumu. “*Sözümü dinleyeceksin, yüksek topuklu kundura giyeceksin, dudaklarını boyayacaksın, oynamamazlık etmeyeceksin, o Cevdet köpeğini aramayacaksın hapishanede*!” SUÇ216

oynan- Oynama işine konu olmak; sergilenmek. “*Berbat, kafasında oynanan kumardaki avantayı iki bine çıkarmıştı*.” YK38

oynanabil- Oynanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onunla yatmak değil de saklambaç, beştaş, köşe kapmaca oynanabilir...*” KÜÇ21

oynanma *a*. Oynanmak işi. “*Kumar onun hesabına oynanmaya, esrar, afyonlar onun hesabına satılmaya başlandı*.” SÇ187

oynaş *a*. Aralarında toplumca hoş karşılanmayan ilişkiler bulunan kadın veya erkekten her biri; aşna fişne. “*Demek baban anneni oynaşıynan yakaladı*?” SBK67

oynaş- Karşılıklı sevişmek, sevgi gösterisinde bulunmak, cilveleşmek, âşıktaşlık etmek, korte etmek. “*Bana çok çabuk ama çok çabuk bir ev tutup beni bu iğrenç, üstelik sucuyla oynaşan alçak karının yanından ayırmaz…*” MM153

oynaşabil-* Oynaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ağalar, beylerden başkasıyla oynaşamazlar pek*!” VV263

oynaşma *a*. Oynaşmak işi. “*Kocasını ne zaman düşünde görse de oynaşmaya başlasa tam zamanında oğlunun sesi düşünü berbat ederdi*.” KAÇ26

oynat- 1. Oynamasını sağlamak. “*Bırak yüzlüğü, solhaf bile oynatacakları şüpheliydi*

bundan böyle.” KÜÇ29 2. Kımıldamasına yol açmak. “*Ne minare dalgalarıyla üç bacalıyı ceviz kabuğu gibi oynatan uçsuz bucaksız Okyanus'u hayalleyebiliyor…*” BFV197 3. Herhangi bir canlıya istenilen hareketleri yaptırmak. “*Senin babanı, zamanında başına krep atıp avrat niyetine eve kapatır oynatırdık*.” EVO52 4. Korkutmak, heyecanlandırmak. “*Yürek oynatmalarına kaldım yürek*!” EVO87 5. Sahneye koymak. “*Tiyatro mu oynatıyoruz*?” EKM35 6. Aklını yitirmek. “*Eliyle, ‘Oynattı galiba?’ demek istedi*.” ARK91 7. Herhangi bir ödevi yerine getirmeyerek karşı tarafı düzenle oyalamak. “*Vallaha seni mana mana oynatır*!” GK234

oynatabil- Oynatma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kıyametleri koparabilir, yerleri yerinden oynatabilirdi*.” KAÇ5

oynatıl- Oynatma işine konu olmak. “*Solbek oynatılan çilli oğlan, ‘Bizim umumi kaptanın her işi ters.’ dedi*.” SUÇ109

oynatma *a.* Oynatmak işi. “*Her gittiği cezaevinin efesine şimşek gibi saldırıyor, üste çıkıyor, başlıyordu esrarı, afyonu kendi hesabına sattırıp kumarı kendi hesabına oynatmay*a.” SÇ224

oynayabil- Oynama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Oyuncak otomobilimizle şimdi bile oynayabiliriz istesek*.” SBK34

oynayabilme *a.* Oynayabilmek işi. “*… gene de çevreye karşı, nikâhı altında bir kadının oynaması, oynayabilmesi kanına dokunuyordu*.” MM153

oynayış *a.* Oynamak işi. “*Çocukların koşmaca oynayışlarını seyretti bir süre*.” KAÇ106

oynayıver- Ansızın veya çabucak oynamak. “*Oynayıversin, oynamadığı şey mi*?” EB42

oysa *bağ.* Aralarında karşıtlık, aykırılık bulunan iki cümleyi “tersine olarak, aksine” anlamlarıyla birbirine bağlayan bir söz, oysaki, hâlbuki, meğer. “*Oysa ne takımda oynar ne de hesaba katılırdı*.” BK344

oysa ki bk. oysaki. “*Oysa ki bu iş, çabucak görülebilir*.” BK315

oysaki *bağ.* Oysa. “*Oysaki bu mesut görünen adam otuz sene ağır hapse mahkûmdu*.” EKM150

oyuk *a.* Oyulmuş, içi boş ve çukur olan yer. “*Sevim'le Kalpazankaya'nın oyukları içinde, tuzlu sularda yüzmüşlerdi*.” DHV294

oyul- Oyma işi yapılmak. “*Sol gözü oyulup çıkarılmışa benziyor*.” EKM117

oyun *a.* 1. Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence; baziçe. “*Bütün bu işleri oyun oynar gibi yapıyor…*” AY138 2. Bir işi sağlamak veya bozmak için girişilen gizli çalışma; entrika. “*Fabrikada hemşerimiz oyun etti*.” BTÜ163 3. Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü. “*… çeşitli mezeler hazırlayıp armonik, gusli çalmasını, oyun oynamasını, sarhoş olup kız sevmesini beller*.” DE23 4. Kumar. “*Oyun hızlı gidiyordu*.” EVO295 5. Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser; temsil, piyes. “*... sanat, edebiyat, müzik, oyun eleştirmeleri yazan bu adamla kim bilir kaçıncı tartışmaya girişip girişmemekteki faydayı düşünüyordu*.” GK131 6. Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen; hile. “*Ulan Nedim, buna bu kadar yüz verme, başımıza çıkar, bir oyun getirir başımıza dedim, sonunda...*” KT198 7. Hareketten veya kullanılıştan gelen çeşitlilik, aldatıcı görünüş. “*Demek gece gördüğü kişiler, düşünün bir oyunuydu*? BFV253 8. Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü. “*Sonra oyun tekrar başladı. Kadınlar gene bundan önceki gibi meydana fırladılar*.” OK17 **oyun et-** kurnazlıkla birini aldatmak. “*Fakat size oyun ettiler beyefendi*.” MM205 **oyun oyna-** birini aldatmak, kandırmak. “*Görevlilere oyun oynamaya, hele onları faka bastırmaya gelmezdi*.” MM285 **oyuna gel-** aldatılmak. “*Bahri oyuna gelir mi*?” YYB173 **oyuna getir-** birini tuzağa düşürmek, aldatmak. “*Polise akoz edeceğim diye oyuna getirir, çokluk da bul karayı al parayı yoluyla adam söğüşlerdi*.” DK50

oyun havası *a.* Kıvrak ritimli ezgi. “*Bakkalınki de gelince kıyametler kopabilir, hele radyoda oyun havaları varsa atılan göbeklerle kahkahalar mahalleyi ayağa kaldırabilirdi*.” KP103

oyun kâğıdı *a.* Belli oyunları oynamakta kullanılan, bir tarafında rakamlar ve şekiller bulunan 52 ince kartın her biri; iskambil kâğıdı. “*Bir kıyıdaki masada arkadaşlarıyla bezik oynamakta olan kaymakam duymuş, küplere binmiş, oyun kâğıtlarını falan fırlatıp kalkmış, avazı çıktığı kadar bağırmaya başlamıştı*.” MM170

oyunbozanlık *a.* Oyunbozan olma durumu; mızıkçılık, ordubozanlık. “*Kalleşlik, tükürdüğünü yalama, oyunbozanlık, cılklık gibi bir şey*.” HÇ76

oyuncak *a*. 1. Oyun aracı. "*O, serin, hovardaca bir şarkı mırıldanıyor; oyuncağı elinden alınmış bir çocuk hırsıyla yataklarını bağlıyordu*." EKM11 2. Başkaları tarafından bir araç gibi kullanılan, hiçe sayılan güçsüz kimse. "*Oyuncağınız mı var sizin*?" YK21

oyuncakçı *a*. Oyuncak yapan veya satan kimse. "*Ah bu oyuncakçı dükkânının renk renk, çeşit çeşit oyuncaklarla dolu camekânı önünde babasıyla geçirdikleri dakikalar...*" SBK71

oyuncu *a.* 1. Herhangi bir takımda oynayan sporcu. "*Ben forvet oyuncusu değilim, solhafım arkadaş*." KÜÇ33 2. Sinema, perde veya bir gösteride rol alan sanatçı, aktör, aktris. "*Bense hayatı alkış, alkış, alkışlar içinde geçen harikulade güzel bir tiyatro oyuncusu.*" SBK16

oyunlaştır- Tiyatro türünden olmayan herhangi bir eseri teknik yönden oynanabilir duruma getirmek. "*Sonra asıl önemlisi, Eskici Dükkânı diye yeni bir oyun yazmıştım, Murtaza'yı oyunlaştırmıştım*." KK47

oyuş *a*. Oymak işi. "*Patates, soğan soyuşu, kabakları dolma için oyuşu…*" SBK132

oyuver- Çabucak veya kısa sürede oymak. "*Oyuveririm senin tavşan bakışlı gözlerini sonra*!" EB236

oyya* *a*. Çocuk dilinde ora. "*Beni götüyme oyya, buyda bıyak*." SAR24

Ozirisli* *sf*. İçinde Eski Mısır tanrılarından Oziris (Osiris) geçen (konuşma). "*Eşelesem, Tutankamon'la ne alışverişi olduğunu sorsam, iki gözü iki çeşme, başlar İzis'li, Oziris'li, Apis'li bir şeyler anlatmaya*." GR88

Ö, ö

ö *a*. Tiksinme veya bıkma anlatan ses. "*Öö̈ö... Günün birinde Filiz de mi onun gibi olacak*?" BFV119

öbek öbek* *sf*. Peş peşe dizilmiş. "*Sıra sıra, dizi dizi, öbek öbek bileziklerle, yüzük, küpelerin göz alıcı sarısı, beyazı…*" ÖE86

öbekle-* Öbek durumuna getirmek, öbek öbek yapmak. "*Tabağa pirinç pilavını öbekleyeceksin*." YYB50

öbür 1. *zm*. Bilinenin, sözü edilenin dışında olan şey; öteki. "*Okuduğu şeyler çoğu müzisyenlerin biyografileriyle Gorki ve öbürlerinin hikâye kitaplarıydı*." KP24 2. *sf*. Sözü edilen veya benzer iki nesneden veya kimseden önem veya konum bakımından uzakta olan; öteki. "*Anneleri tatarböreği için hamur kesiyorlardı öbür odada*." DHV294

öbür dünya *a*. Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer; ahiret. "*Öbür dünyaya göçüm sırası geldi*." SM138

öbür gün *zf*. Yarından sonraki gün. "*Öbür güne kalmaz.*" YK55

öbürü *zm*. Bilinenin, sözü edilenin dışında olan şey; öteki. "*Biri orta iki, öbürü lisenin bir'inde iki oğlu vardı*." GAV97

öcü *a*. Küçük çocukları korkutmak için uydurulmuş hayalî yaratık; umacı. "*Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz.*" DHV271

öç *a*. Kötü bir davranış veya sözü cezalandırmak için kötülükle karşılık verme isteği ve işi, intikam. "*Bu bakışta dehşetli bir irade, bu bakışta kin, bu bakışta öç almak isteyiş vardı*." KY90 **öç (veya öcünü) al-** yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. "*Çocuk gibi küsüyor, sırtını dönüyor, gözlerini oradakilerden kaçırmasıyla sanki öç alıyordu*." YYB223

öd *a*. Karaciğerin hazmı kolaylaştırmak için onikiparmak bağırsağına salgıladığı yeşilimsi sarı renkli acı sıvı; safra. "*Polisten, ani baskınlardan falan ödleri kopuyormuş*." MM268

ödü kop- (veya patla-) çok korkmak. "*Kandan ödü patlar*." ÖE41 **ödünü kopar-** çok korkutmak. "*Gecenin bu saatinde vali bey tarafından aranılması ödünü koparmış, hemen tansiyonu yükselmekle kalmamış, eli ayağı da titremeye başlamıştı*." MM67 **ödünü yar-*** ödünü koparmak. "*Boş bulundum kız, ödümü yardın*!" EVO66

öd ağacı *a*. Dulaptal otugillerden, tropik bölgelerde yetişen, dinî törenlerde yakılan ve yanarken güzel koku veren, odunu ve kabuğu hoş kokulu bir ağaç, öd. "*Sarı yapraklı, öd ağacı kokulu kocaman kocaman kitaplar okuyordu*." DHV258

öde- 1. Bir alışveriş ilişkisinde, borcu alacaklıya vermek, tediye etmek. "*Borcunu ödedikten sonra…*" CEM151 2. Bir alışverişte alınan şeyin karşılığını alacaklıya vermek. "*Arsanın parasını babalarınız benimle ortak mı ödedi*?" DK89 3. Bir işin, bir görevin karşılığını vermek. "*Kızı dile düşürdü ama hatasını da kanıyla ödedi*." ARK20

ödeme *a*. Ödemek işi; ifa, tediye. "*İçmesi bizden, ödemesi Çingene'den*." DK51

ödemeli *zf*. Değeri ödendikten sonra alıcıya verilmek şartıyla. "*Anadolu'ya ödemeli yolladıkları kitapların paraları*." ÖE66

öden- Ödeme işine konu olmak. "*Kirası aylardır ödenmeyen evin sokak kapısı çalındı*." ÖE11

ödenebil-* Ödenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ben yeni malzeme değil, kirası ödenebilen bir çatı, kaynayan bir tencere, bol kâğıt ve kaygısız bir zamana muhtaçtım*." SAR140

ödenme *a*. Ödenmek işi. "*... mal satılıp da faturaların ödenmesine sıra gelince ırzı namusu torbaya koyup çalıyordu satırı*." GK41

ödeş- 1. Birbirine olan borçları ödeyip alacak verecek bırakmamak. "*Hem babasını kurtarmış olacaktı hem de aldığı elli lirayı ödeşmiş*." TD85 2. Karşılık olarak benzer iş, hareket yapıp veya bir şey verip borçlu kalmamak. "*Bu adamın iyiliğini nasıl ödeşeceğiz bakalım*." YK66

ödeşebil-* Ödeşme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Deniz görmemişti, tramvay görmemişti ama ağası da pamuk görmemişti ki, ödeşebilirlerdi*." GK295

ödeşiver-* Çabucak ödeşmek. "*O yarın senin bütün bu fedakârlığını kim bilir nasıl bir vefasızlıkla ödeşiverir*." İDG109

ödeşme *a*. Ödeşmek işi; fit. "*Ödeşmeyi boş verin de yarın duvarlar nasıl olacak, ha*?" YK66

ödet- Ödeme işini yaptırmak. "*Cenab-ı Allah bu suretle günahlarımın kefaretini ödetiyor*." KY33

ödev *a*. 1. Yapılması, yerine getirilmesi, insanlık duygusu, töre ve yasa bakımından gerekli olan iş veya davranış; vazife. "*Kardeşlerine para yollamanın, babasına anasına karşı evlatlık ödevini yerine getirmenin hazzıyla, borçluların sıkıntısı yan yanaydı*." DE108 2. Öğretmenin öğrencilere okul dışında yapmaları için verdiği çalışma. "*... cetvel, tirlin ve çini mürekkeple okul ödevlerini hazırlardı*." BE83 **ödev say-** bir şey yapmayı kendisi için yerine getirilmesi zorunlu bir iş olarak kabul etmek, borç bilmek. "*Nuran'a çok acıyan, onu her fırsatta himaye etmeyi baş ödev sayan, yaşını başını almış, dünya ve dünya işlerinden elini eteğini çekmiş bir Allah adamı kişiliğiyle Cevdet'e babaca bir öğütte bulunacaktı*." SBK283

ödevlendir- Birine ödev vermek; vazifelendirmek. "*Kaptan heyecanla Kaya Ali'yi gene ödevlendirdi.*" YK71

ödeyebil- Ödeme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hesabı ödeyebilecek misin*?" EB157

ödeyiver- Çabucak veya kısa sürede ödemek. "*Herif, zamanı geldi mi, şıp ödeyiveriyor*." KY133

ödlek *sf*. Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan (kimse, hayvan); korkak. "*Hepsi ödlek*." SÇ209

ödül *a*. Bir başarı karşılığında verilen armağan; mükâfat. "*Asıl anlatmak istediğini unutmuş, kendini filme, gelecek yılların en başarılı, ödüller kazanacak en okkalı filmine kaptırmıştı*." YD251

ödünç *sf*. İleride geri verilmek veya alınmak şartıyla alınan veya verilen (şey); iare. "*Bu meseleyi ona açsa hem de bir pişirimlik kahve alsa, ödünç*?" DE19 **ödünç ver-** geri almak üzere birine mal, para, eşya vb. vermek. "*Parası yoktu, ödünç verdi*." ÜÇK416

öf *ünl*. Usanç, bezginlik, tiksinti vb. duygular anlatan bir söz. "*Öööööf, öf! Ne zordu beklemek*." YK34

öfele- (Der.) 1. Dövmek. "*Biçimli otur, bak, öfelerim ha*!" CEM20 2. Ovalamak. "*Huzuruma vardılar mı el öfelemiyorlar mı*?" CEM34

öfeleyiver-* Çabucak öfelemek. "*Kafam kızarsa onu da öfeleyiveririm*!" MUR247

öfke *a*. Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi; kakınç, kızgınlık, celal, hırs, hışım, hiddet, gazap. "*Öfkeden büsbütün kısılmış pişik gözleri, yarım pabuçlarıyla karısı göründü*." SAR106 **öfke baldan tatlıdır** `öfkeye kapıldığında bağırıp çağırmak insanı rahatlatır` anlamında kullanılan bir söz. "*Boşuna, öfke baldan tatlıdır dememişler*!" KAÇ187 **öfkeden kudur- (veya deliye dön-)** fazla sinirlenmek. "*Onu bir yılan gibi görüyor, öfkeden kuduruyordu*." OK62 **öfkesini al-** öfkeli kişi haksız yere ilgisiz birine çatmak. "*Öfkesini almıştı*." BTÜ243 **öfkesini kus-** kızgınlıkla ağır hakaret etmek. "*Murtaza elleri arkasında, iri burnunun etli kanatları tir tir titriyor, öfkesini kusacak vesile arıyordu*." MUR128 **öfkeye kapıl-** çok sinirlenmek, kızmak, hiddetlenmek. "*Hele Tunçbilek Zeki'nin iskemlesini genç kadına az daha yanaşmış görünce öfkeye kapılır*." ARK160 **öfkeyle kalkan zararla oturur** `öfkesine kapılarak iş gören sonunda güç duruma düşer` anlamında kullanılan bir söz. "*Öfkeyle kalkan zararla oturur da...*" CEM143

öfkelen- Öfkeli duruma düşmek; kızmak, cinlenmek, hiddetlenmek. "*Bakışı annesinin karşılık bekleyen bakışıyla karşılaşınca gene öfkelendi*." KÜÇ29

öfkelendir- Öfkelenmesine yol açmak; kızdırmak, cinlendirmek, hiddetlendirmek. "*Buysa ... her şeyden önce destecileri öfkelendiriyor*." BTÜ348

öfkelenil-* Öfkelenme işi yapılmak. "*Onun için çaresiz seyrediliyor, içten gelmese hatta öfkelenilse bile renk verilmemeye çalışılarak gülünüyordu*." MUR90

öfkeleniver-* Çabucak öfkelenmek. "*Sağda solda hık mık oldu mu, öfkeleniverir*." ARK157

öfkelenme *a*. Öfkelenmek işi; cinlenme, hiddetlenme. "*Öfkelenme sırası, şıp, ona gelmiştir*." ARK7

öfkeli 1. *sf*. Öfkelenmiş olan; cinli, hiddetli, pürhiddet. "*Para bekleşen alacaklıların öfkeli yüzleri kafasından hızla geçti*." EKM69 2. *zf*. Öfkelenmiş, kızgın, hiddetli bir biçimde; pürhiddet. "*Doğru söylüyordu ama gene de öfkeli, bitişik odaya geçti*." GR98

öğ-* Övmek. "*Köy yerinde buban sorarsa seni eyi bi öğecem*." EKM139

öğle *a*. 1. Güneşin gökyüzünde en yüksek noktada bulunduğu sabahla ikindi arasındaki zaman dilimi; gün ortası, öğlen, öğle vakti, nısfınnehar, zeval. "*Öğle zimmetine yetişecek evrakı cezaevi müdürüne imzalatıyordum ki kapı vurulmadan açıldı*." ÇK86 2. Öğle ezanı. "*Öğle okunuyor anne*." EKM93

öğle ezanı *a*. Öğle namazının vaktinin geldiğini bildirmek için okunan ezan, öğle. "*Geldikleri yollardan dönerlerken Eyüp Camisi'nde öğle ezanı okunuyordu*." SUÇ298

öğle namazı *a*. Öğle vakti kılınan namaz, öğle. "*Öğle namazına henüz vakit vardı*." SUÇ298

öğle paydosu *a*. Çalışma yerlerinde, okullarda öğle vaktinde yemek yeme, dinlenme vb. amaçlarla işe ara verme süresi; öğle arası, öğle tatili. "*Yiyecek getiriyorum öğle paydosunda, yiyoruz*." SÇ50

öğle uykusu *a*. Genellikle öğle yemeğinden sonraki kısa süreli uyku. "*Karısı evde, canım Sezai diye başlar, sabahleyin uyanınca kahvesini, sigarasını koşturur, öğleyin yemeğini, öğle uykusundan uyanınca kahvesini, ikindiüstü de...*" ÖE100

öğle üzeri bk. öğleüzeri. "*Tam öğle üzeriydi*." ÖE36

öğle vakti *zf*. Günün öğle saatlerinde; öğleyin, öğlende. "*Öğle vakti gelmesi nedendi*?" EVO231

öğle yemeği *a*. Öğle saatlerinde yenen yemek. "*Öğle yemeğini birlikte yiyebiliriz o hâlde*." OK84

öğlen *a*. Öğle. "*Akşamları da süt içmeden yatmam, öğlenleri de pirzola*." BK345

öğleüstü *zf*. Öğleye yakın zamanda, öğleüzeri. "*Anlatacağı Trablus öğleüstünün güneş vurmuş hurma ağaçları silinir gider*." YYB223

öğleüzeri *zf*. Öğleüstü. "*En iyisi, çok çok yemek ye, öğleüzerleri uyu*." EK56

öğleyin *zf*. Günün öğle saatlerinde; öğlende. "*Cevriye bugün öğleyin de gelecekti*." SÇ17

öğren- 1. Bilgi edinmek; bellemek. "*Orada hocalarından öğren*." EK56 2. Yetenek, beceri kazanmak. "*Boyacılığı benden öğrenmedin mi*?" DHV247 3. Haber almak. "*Bir gün Necati'den öğrendim*." DHV322

öğrenci *a*. 1. Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse; okul çocuğu, mektep çocuğu, mektepli, şakirt, talebe, tilmiz. "*O daha bir okul öğrencisi, ağzı süt kokuyor*." ÇK101 2. Özel ders alan kimse. "*Daktilo kursunda beşi öğrenci, biri kurs sahiplerinden Demir Bey, altı tane aşığım var, dedi*." BFV279

öğrencilik *a*. Öğrenci olma durumu; talebelik, tilmizlik. "*Böyle şeyler öğrencilikten sonra, eli ekmeğe değdikten sonraydı*." EB82

öğrenebil- Öğrenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Öğrenebilirsin*." ÇK89

öğrenil- Öğrenme işi yapılmak. "*Akşam karılardan bütün ayrıntılarıyla öğrenilenler, ertesi sabah kahvede sayılıp dökülüyordu*." SUÇ127

öğrenilebil-* Öğrenilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Cesedi boğup denize atanın kim olduğu bir türlü öğrenilemediği için çeşitli tahminler yürütülüyordu*." EK390

öğrenilme *a*. Öğrenilmek işi. "*Kocakarı sevmez sırrının öğrenilmesini*." MM184

öğrenim *a*. Herhangi bir meslek, sanat veya iş için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan çalışma, tehsil. "*Ayva surat, cılız beden, yarım kalmış öğrenim...*" EB39

öğreniş *a*. Öğrenmek işi. "*Akşam, o söylemeden köye koşup gürültünün sebebini öğrenişi beyin hoşuna gittiğini sanıyordu*." HÇ215

öğreniver- Çabucak veya kısa sürede öğrenmek. "*Liseyi değil, ortayı bile bitiremediğimi öğreniverirse ya*?" AY156

öğreniverme *a*. Öğrenivermek işi. "*Şefi, herifin Ankara'dan geldiğini, belki de yüksek bir müfettiş olduğunu bilmediklerini, sırf şehrin asayişi bakımından otelleri kontrol ederken çaktırmadan öğrenivermesini istemişti*." MM63

öğrenme *a*. Öğrenmek işi; istihbar. "*Böyle şeyleri öğrenmen doğru olmaz*!" SBK22

öğret- 1. Bir kimseye bir konuda bilgi kazandırmak. "*Bütün gün onlarla oynayacak, onlara oyuncaklar yapacak, dualar öğretecekti*." GAV167 2. Yetenek, beceri kazandırmak. "*Bize dokumacılık öğretecek misiniz, öğretmeyecek misiniz*?" AY105

öğretebil- Öğretme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Nasıl konuşulacağını sen bilmedikten sonra ben sana öğretemem ki*." MUR94

öğretici *sf*. Öğretme, yetiştirme ve açıklama niteliğinde olan; didaktik. "*... arada yanlarına çömelip sorular soruyor, öğretici cevaplar alıyordu*." HÇ284

öğretil- Öğretme işi yapılmak. "*Köpeklerin ağızlarını, dillerini bağlar diye öğretilmişti*." AY165

öğretme *a*. Öğretmek işi; tedris. "*Ne cünha umurundaydı ne de vazife bir sırasında müdahale edip akıl öğretmeye kalkışan bekçiler*." MUR38

öğretmen *a*. Mesleği bilgi öğretmek olan kimse, hoca, muallim, muallime. "*Öğretmenden korkmaz mıydı annesi*?" ÖE73

öğretmenlik *a*. Öğretmen olma durumu; muallimlik. "*Hatta vaktiyle Ankara'da öğretmenlik yapmış olan sarışın bir bayan, 'Macerasını biliyor musunuz?' diye sordu*." GK140

öğün *a*. 1. Kez, defa. "*Böyle koca isterse günde birkaç öğün dayak atsın*." ARK71 2. Yemek vakti. "*İnsan her öğünde pirzolayla komposto yemeli ki…*" BE87

öğün-* Övünmek. "*Çok duymuştu birtakım patronların öğünerek anlattıklarını*." BFV93

öğünme* *a*. Öğünmek işi, övünme. "*Böyle olduğu hâlde, Zaloğlu için tek dayanak, öğünmelerine tek vesile gene de dayısıydı*." VV40

öğünü* *a*. Övünme. "*Tek öğünüsü: Hüseyin'ime besmelesiz meme vermedim*!" BFV31

öğür- Kusarken veya kusacak gibi olurken `öğürtü` sesi çıkarmak. "*Çöp tenekesinden artık yiyen birini görünce durakladı, yüzü nefretle buruştu, sonra öğürdü.*" ÇK66

öğürt- Öğürmesine yol açmak. "*Akşamdan kalma Celal'in uzun, siyah kirpikleri ıslak ıslaktı, soludukça öğürtücü, sıcak bir anason kokusu odaya yayılıyordu*." ÇK113

öğürtme *a*. Öğürtmek işi. "*Üzerlerinde yağların donuklaştığı masa örtülerinden, yerlerdeki meyve kabukları, hatta sarhoş kusmuklarına kadar her şey müşteriyi öğürtmeye yeter de artardı*." KT80

öğürtü *a*. Öğürürken çıkan sesin adı. "*Karanlık duvara tutunarak çömeldi, öğürtüyle uzun uzun kustu*." EVO48

öğürül-* Öğürme işi yapılmak. "*Kocaların ayakları yıkanırdı öğürülmeden, kurulanırdı*." BFV10

öğüt *a*. Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz; mevize, nasihat. "*... hatta zaman zaman onlara öğütlerde bulunacak kadar onlara yakınlığının bilinmesini sanmaktan gelen gururlu, hâkim bir gülümseyişti*." GK47 **öğüt ver-** bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek. "*Başkalarına öğüt vermek kolaydı*." VV133 **öğütte (veya öğütlerde) bulun-** öğüt vermek. "*Cevdet'e babaca bir öğütte bulunacaktı*." SBK283

öğüt- 1. Tane durumundaki nesneleri bir araçla ezerek un durumuna getirmek. "*Koca bir değirmenin başındaydı sanki de herkesin buğdayını öğütüp un yapıyordu*." EVO361 2. Ezmek, çiğnemek. "*Kaba, beyaz bıyığının altında bir değirmen gibi ağır ağır işleyen sağlam dişleri lokmayı bir anda öğüttü*." GAV133

Öğüt Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Türk filmciliği prodüktör yazıhanelerinin çokluk bulunduğu Hava Sokağı, Bursa Sokağı, Kuloğlu Sokağı, Öğüt Sokağı, Nane Sokağı, Sakızağacı Sokağı, Büyükbayram Sokağı gibi sokaklarda ... sürünen delikanlılarla kader birliği yaparken yolu Cıva Film'e düşmüştü*." YD116

öğütle- *a*. Birine bir şeyi yapmasını veya yapmamasını söylemek; nasihat etmek. "*Reşit, sok cebine diye öğütledi*." HÇ232

öğütlü* *a*. Bir kimseden öğüt almış kimse. "*Babasından öğütlüydü*." GK90

öğütme *a*. Öğütmek işi. "*Salata, sonra köftelerden teki kuvvetli dişlerinin arasında öğütmeye başladı*." SBK250

öğütül- Öğütme işine konu olmak. "*Onlar da bir önceki gibi çabucak öğütülüp kuvvetli mideye indi*." GAV133

öhö *a*. Bir kimsenin kendi varlığını belli etmek, söylenen bir şey üzerine dikkat çekmek, birine takılmak vb. amaçlarla öksürür gibi yaparak çıkardığı ses. "*Öhö öhööö*!" SÇ143

ökçe *a*. Ayakkabının ayak altının yuvarlakça olan kısmına rastlayan yüksek bölümü; topuk. "*Ardından yüksek ökçe ayakkabılarını...*" İDG111

ökçeli *sf*. Ökçesi olan veya ökçesi yüksek olan; topuklu. "*Ayağından ökçeli terliği çıkarıp tehditle kaldırdı*." SUÇ43

ökse (Rum.) *a*. Ökse otu saplarından veya çobanpüskülü kabuklarından çıkarılan yapışkan macunla bulanarak kuş tutmakta kullanılan değnek. "*... görmesini bilen erkek yüreklerini ökseye yakalanmış kuş gibi çarptırarak misafirlere doğru yürüdü*." GR188

öksür- 1. Solunum yolları zarlarının rahatsızlığı sebebiyle akciğerlerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı vermek. "*Gafur memnun, çalımlı çalımlı öksürdü*." GK23 2. Öksürtücü bir hastalığa tutulmuş olmak. "*Boyuna öksürüyordu uyku arasında*." KT317 **öksürüp aksır-** öksürmek. "*Ne radyatöründeki su kaynayıp tütüyor ne de araba öksürüp aksırarak tek çalışıyordu*." EVO181

öksürme *a*. Öksürmek işi. "*Birden bir gıcık, boğula tıkana öksürmeye başladı.*" YK55

öksürt- Öksürmesini sağlamak, öksürmesine sebep olmak. "*İstemem, öksürtür*!" SBK335

öksürük *a*. Ciğerlerdeki havanın, solunum organlarının kasılması ve zorlanmasıyla ağızdan gürültü ile çıkması. "*Hızını alamamıştı ki, içerden kalın bir öksürük*." ARK49 **öksürük tut-** sürekli ve şiddetli öksürmek. "*Bir de öksürük tutunca komşuları, 'Bu öksürük ince hastalık öksürüğü kız!' dediler*." SAR48

öksürüklü 1. *sf*. Öksürüğü olan, sürekli öksüren. "*O öksürüklü, o öbür dünyaya göçmeyi kurtuluş sayan ufacık adamda bir derlenip toplanış*!" YYB44 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Öksürüklü Süleyman gözleriyle etrafı taradı*." EK384

öksürül-* Öksürme işi yapılmak. "*Koskoca bir vekil, vükela evi. Öksürülür mü*?" GK60

öksürüver-* Çabucak veya ansızın öksürmek. "*Tam seçtiği başa doğru ilerlerken tuhaf bir gıcık, öksürüverdi*." SBK322

öksüz *sf*. Anası veya hem anası hem babası ölmüş olan (çocuk). "*Öksüz kalıyorsunuz*." BE37 **öksüz kal-** anası veya hem anası hem babası ölmüş olmak. "*On iki yaşında öksüz kalıp zengin konaklarında evlatlık olarak yetişen, sonunda da zengin birinin hizmetçisiyle evlenen fotoğrafçı da eşrafa yakınlık ihtiras derecesindeydi*." GR19

öksüzlük *a*. Öksüz olma durumu. "*Bunu anlayan Rıfat Efendi, yeğeninin öksüzlüğüne, böyle meclislere yeni katıldığına aldırış etmedi*." OK18

öküz *a*. 1. Çift sürmekte, kağnı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır. "*Yeğen, yani güzel Mis, usullacık kalkmış babasının öküz, inek, daha çok da at tozları yükselen çiftliğinden halasına gelmişti*." ÖE33 2. Söz ve davranışlarında incelikten yoksun olan kimse. "*Hukuktaki öküzü apartmanının baş döndürücü lüksü içinde şaşırtabiliyor mu*?" EB59 4. *öz*. Bir lakap. "*Demek Öküz'ün böyle böyle yaptım demesi de yalanmış*." SÇ221 **öküz gibi** aptal, anlayışsız bir biçimde. "*Öküz gibi uyuyordu*." EB1 **öküz gibi bak-** karşısındakini rahatsız edercesine bakmak. "*Öküz gibi bakacağına kalkıp yerini versene*!" KK78 **öküz möküz*** öküz falan. "*Öküz möküz vız gelirdi*." SÇ218 **öldü, ortaklık ayrıldı** "iki ortak veya taraf arasındaki yakınlığın dayandığı sebep yok olduğunda bu yakınlık da çözülür" anlamında kullanılan bir söz. "*Öküz öldü ortaklık ayrıldı hisabı*." GK43 **öküzün altında buzağı ara-** olmayacak sebeplerle suç ve suçlu bulma çabasında olmak. "*İktidar öküz altında buzağı arıyor*." ÜÇK534

öküz arabası *a*. Öküz koşulmuş araba. "*Su varillerinin yanında, birtakım çuvallar yüklü bir öküz arabası duruyordu*." BTÜ271

Öküzbaşı* *öz. a*. Asıl adı Colman olan, amblemi öküz başı olduğu için bu adla anılan bir çivit markası. "*CHP zamanında boyalı, bayat halka şekerleri, Öküzbaşı çivit boya, iğne iplik, leblebi şekeri…*" KAÇ111

öl- 1. Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek; cavlamak, gitmek, göçmek, gümbürdemek, kakırdamak, kıkırdamak, yürümek, zıbarmak, cartayı çekmek, zartayı çekmek, mortlamak. "*O yıl kış her yıldan çok oldu. Başta Beton, Fitil, Tavukçu, İzmirli, tam on âdembaba soğuktan donarak öldü*." YK96 2. Değerini, geçerliğini, gücünü yitirmek, kullanılmamak. "*İnsanlık öldü mü yahu*?" YK23 **öl dediği yerde ölmek, kal dediği yerde kal-** birinin sözünden çıkmamak. "*Bu kadının öl dediği yerde ölebilir, kal dediği yerde kalabilirdi*." KT176 **ölenle ölünmez** `çok

sevilen birinin ölümünden sonra fazla yas tutulmamalıdır çünkü hayat devam eder` anlamında kullanılan bir söz. "*Beni iyi dinle! Ölenle ölünmez*." HÇ310 **ölme eşeğim ölme yaza yonca bitecek** umutsuz bir bekleyişi anlatmak için söylenen bir söz. "*Ölme eşeğim ölme de yaz gelsin, yonca bitsin*." EB27 **ölmek möl-*** ölmek falan. "*Get bak hele avrada. Ölür mölür de...*" GR210 **ölmek var, dönmek yok!** `neye mal olursa olsun bu iş yapılacak, yapılmasından kaçınılmayacak` anlamında kullanılan bir söz. "*Büyük oğul çabucak anlattı ki ölmek var, dönmek yoktu*." EVO140 **ölmüş de ağlayanı yok** çok kötülüğe uğramış, desteği ve yardım edeni bulunmayan kişi için söylenen bir söz. "*Ölmüş de ağlayanı yok*!" HÇ152

ölç- 1. En, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek. "*Tek seçici Sabuş Ağabey başta, bütün çocuklar, şerit metreyle arsayı ölçen beyaz kolonyal şapkalı iki adama bakıyorlardı*." DK63 2. Aşırı olmamasına dikkat etmek, kontrol etmek. "*Lafını ölçerek sarf et, burası hapishane, dışarıya benzemez ha*!" SUÇ171 **ölçüp biç-** bir konuda çok ayrıntılı düşünmek, inceden inceye düşünmek, değerlendirmek. "*Reşat da patronunun konuştuklarını düşünmüş, sonunda hava almamak için ne yapması gerektiğini iyice ölçüp biçmişti*." KY98

ölçebil- Ölçme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sen bizim partiyi ölçememişsin daha*!" HÇ34

ölçü *a*. 1. Bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme; endaze, mizan. "*Ondan sonra şerefimize uygun bir ev tutarsın, dayar döşersin olanağın ölçüsünde*." ARK17 2. Bu değerlendirmede kullanılan birim, ölçme birimi; mezür. "*... kötü yola düşmemesi, bütün ölçülerin üstünde, kahramanca bir davranış değil miydi*?" ARK243 3. Bir yargıya varmak veya değer vermek için başvurulan ilke; ölçüt, kıstas, mısdak, miyar, kriter. "*Herkesin güzellik ölçüsü başkadır.*" BFV126 4. Aşırı olmama, ılımlı, uygun olma durumu. "*Arada ölçünün kaçırıldığı da olurdu*." DK51 **ölçüyü kaçır-** yiyip içmekte veya davranışlarda aşırı gitmek. "*Ölçüyü kaçırmamak şartıyla…*" EKM146

ölçül- Ölçme işine konu olmak. "*Bu dünyada insanın insanlığı ... gayrimenkulü ve bankalardaki cari hesabıyla ölçülür*." ARK30

ölçülebil- Ölçülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zayıflık, kuvvetlilik böyle şeylerle ölçülemez*." BK290

ölçülü 1. *sf*. Belirli bir ölçüde olan; endazeli. "*... ölçülü adımlarla gidip gelir…*" AY103 2. *sf*. Tutum ve davranışları uyumlu, dengeli olan; muvazeneli. "*Zühal ölçülü davranışına ve bütün iradesine rağmen, kendini tutamıyor*." İDG118 3. *zf*. Dikkatli, düşünerek. "*Amca, biraz ölçülü hafif tertip hakaret ediyorsunuz*!" YYB130 **ölçülü ol-** dikkatli, hassas, düşünceli olmak. "*Bilhassa yapıyordu, gözünü yıldırmak, davranışlarında ölçülü olması için*." SUÇ147

ölçüsüz *sf*. Tutum ve davranışları uyumsuz, dengeli olmayan; muvazenesiz. "*... çevreye bela okurcasına bakan küstah gözler, ölçüsüz bir serseriliğin naraları, başıboşluğu vardı*." ARK128

ölçüsüzlük *a*. Ölçüsüz olma durumu. "*Hanımefendinin, kızıyla reji asistanı arasındaki ölçüsüzlüklere üzülen anne ... kocasının kasabada, fabrikadaki işinin başındayken, iyice içirmiş, bileğini yakalayıp kendine çekmiş, dudaklarını dudaklarına yapıştırıvermişti*." YD211

ölçüşme *a*. Ölçüşmek işi. "*... yanında kendisiyle boy ölçüşmeye çalışırken kardeşinin terbiyesizliğini söz konusu eden yeğenini duymuyordu*." EVO141

öldür- 1. Bir canlının hayatına son vermek; gebertmek, götürmek, nallamak, tepelemek. "*Onu yerden alıp içeceğine kendini öldür daha iyi*!" KK91 2. Yok olmasına, ortadan kalkmasına, yol açmak. "*Sonra, kaldırılmış harman yerlerinden buğday toplayıp açlığımızı öldürdük*." BE97 **öldürmek möldür-*** öldürmek falan. "*Sıkma, öldürür möldürürsün de*." GR211

öldürebil- Öldürme ihtimali veya imkânı bulunmak; gebertebilmek. "*Osman o anda tabancasını çekip öldürebilirdi*." KY208

öldüresiye *zf*. Öldürürcesine. "*Hiç suçun yokken seni öldüresiye dövdü, üçten dokuza boşadı, mahkemeye de verdi*." YD323

öldürme *a*. Öldürmek işi; gebertme, katil (II). "*Kocamı öldürmesi için elli bin vermiştim*." KY92

öldürmüşlük* *a*. Öldürmüş olma durumu. "*Senin kan davasından adam öldürmüşlüğün filanı kimselerin bilemeyeceği, seni ele vermeyecekleri bir yerlere*." KAÇ64

öldürt- Öldürme işini yaptırmak. "*Karın, şoförün vasıtasıyla bana seni öldürtmek istedi*." KY101

öldürtme *a*. Öldürtmek işi. "*Bundan başka, öteki, yani kendisini öldürtme teklifi de korkutmuştu*." KY108

öldürücü *sf*. 1. Öldüren, ölüme sebep olan, ölüme yol açan. "*Karnında dolaşan, öldürücü, dayanılmaz bir sancı*." SM246 2. Bayıltıcı, bunaltıcı, sıkıcı, yorucu. "*Teri burundan akıtan öldürücü bir işgününün sonunda içilen rakı, dinlenen şarkı ve atılan kahkahaların keyfi bambaşkaydı*." SAR90

öldürül- Öldürme işine konu olmak. "*Annesinin öldürüldüğünü bildiği bu tüfekten ürperirdi*." GAV156

öldürülebil-* Öldürülme ihtimali bulunmak. "*Ben ki kaçağım, her an vurulup öldürülebilirim*." KAÇ161

öldürülme *a*. Öldürülmek işi; gebertilme. "*Ben öldürülmeye layık, akılsız, aptal bir kadınım*." SUÇ243

öldürüver-* Çabucak öldürmek. "*Kendini de öldürüverip ne diye kaçmıyordu sanki*?" SUÇ261

ölebil- Ölme ihtimali bulunmak. "*Oyuncu kadının dediği gibi, sevgilisinin uğrunda ölebilir, onun uğrunda kötü olabilirdi*." OK36

ölesiye *zf*. 1. Ölümü göze alacak kadar; ölürcesine. "*Benim kocam beni ölesiye kıskanmalı*!" SBK164 2. Fazla bir biçimde. "*Çalıştığı emaye fabrikasının asit dairesinde ölesiye çalışan kadınlar yüzünden Kuru Usta, fabrika sahibiyle kötüleşmiş, işi bırakmıştı*." GK316

ölgün *sf*. 1. Cansız, renksiz, dikkat çekmeyen. "*Ta yukardaki ayın ölgün ışığı kapı önünü hafifçe aydınlatmıştı*." KÜÇ46 2. Gücü azalmış, zayıflamış. "*İkindi güneşinin ölgün sarısı altında kocaman bir denizi hatırlatarak hafif hafif dalgalanıyordu*." CEM158

ölgün ölgün* *zf*. Ölgün bir biçimde. "*Hasan'ın gözleri açıldı, ölgün ölgün baktı*." BTÜ111

ölgünlük *a*. Ölgün olma durumu. "*Havaysa ... nerdeyse kıyametin kopacağını hissettiren bir ölgünlükle uzayıp gidiyordu*. EKM39

ölme *a*. Ölmek durumu; fevt, kabız, uful. "*Güya üvey annesinin kızını bostan kuyusuna itip ölmesine sebep olmuş*." SÇ28

ölü 1. *sf*. Hayatı sona ermiş, artık yaşamıyor olan; diri karşıtı. "*Ölü bir solucanı sürüklemedeki gücün hep beraberliği…*" AY151 2. *a*. Ölmüş insan; mevta, meyyit, müteveffa, morto. "*Başka memleketlerde ölüleri yakarlarmış*." ÇK111 3. Hayvan leşi. "*İt ölüsü gibi, leş gibi*." BTÜ157 4. *sf*. Gücü az, zayıf. "*Ta karşılarda, Erolların evi önünde yanan sokak fenerinin ölü ışığı da olmasa mahalle tam karanlığa gömülecekti*." SUÇ85 5. *sf*. Etkileme gücü olmayan, canlılığı olmayan. "*... ta Galata Köprüsü'ne kadar uzanan hafifçe mavi sis içindeki yağlıboyaların ölü cümbüşüne bakmadan geçti*." GK54 6. *sf*. Çok durgun, hareketsiz. "*Bulutlu bir göğün altında yarı karanlık, yarı ölü bir kasaba*." YD61 **ölü gibi** hiç kımıldamadan. "*Ölü gibi yatar diye söylenerek kalktı lambayı yaktı*." GAV157 **ölü gözünden yaş ara-** hiç olmayacak yerden, mümkün olmayan durumda yardım veya destek beklemek. "*Ölü gözünde yaş mı arıyorsun keriz*?" KK127 **ölümü öp** bir konuda karşısındakini ikna etmek için kullanılan yemin sözü. "*Allah'ını seversen uyma onlara, uyarsan ölümü öp*!" VV129 **ölüyü güldür-** çok güldürmek. "*Yoktu ama biliyorsun, ölüyü güldürür hergeleler*!" KY26

ölü açı *a*. Doğal veya yapay bir engel dolayısıyla gözetlemenin veya atışın mümkün olmadığı yer veya bölge. "*Yüz verip yılışması, hatta Cevdet'ten vazgeçecekmiş gibi hâller takınması gerekirken sırt dönüyor, görme açısına girmekten sakınıyor, boyuna ölü açılara kaçıyordu*." SBK254

ölü evi *a*. Bir ferdi veya yakını ölmüş olan aile; cenazeevi, yasevi. "*Ölü evine dönecekti evi*." BTÜ379

ölü mevsim *a*. Herhangi bir işin, etkinliğin veya hareketliliğin durgunlaşıp yavaşladığı süre; ölü sezon. "*Ölü mevsim dolayısıyla işsizim beyefendi*." GR198

ölü ölüver-* Ölüvermek. "*Şu dineldiği yerde bir avradın iki çocuğunun ikisi de ardı ardına ölü ölüvermişler*." ÇK74

ölü sessizliği *a*. Derin bir sessizlik; ölüm sessizliği, ölüm sükûtu. "*Başgardiyan gece yarısı hapishanenin ölü sessizliğini karıştıran bu gürültüyü duymuş, uyanmıştı*." EKM155

ölü yıkama *a*. Ölüyü cenaze namazı kılınmadan önce dinî usullere göre yıkama; gasil. "*Gassalsa ölü yıkama odasına dalmış, çaçaron kadının cenazesini omuzlamış, cami kapısındaki cenaze arabasına koşturuyordu*." YYB85

ölü yıkayıcı *a*. Ölüyü cenaze namazı kılınmadan önce dinî usullere göre yıkayan

kimse; gassal. "*Gassal, yani ölü yıkayıcı olduğunu sonradan öğrendiğim uzun boylu zayıf adam, unuttu ötekileri*." YYB84

ölüm 1. *a*. Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ahiret yolculuğu, son, ebedî uyku, son yolculuk, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat. "*Demek ölümle arasında beş, bilemedin on dakikalık bir zaman kalmıştı*?" KAÇ196 2. *a*. Bir hayvanda veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi. "*Köpek yavrusunun ölümü yaklaşıyordu*." EKM20 3. *a*. Ölme biçimi. "*Motosikletiyle uçuruma yuvarlanan adamın ölümüne saygı gösterircesine bir süre sustular*." ÜÇK349 4. *a*. İnsan öldürme vb. bir suça karşılık verilen ve suçlunun asılarak öldürülmesiyle sonuçlanan ceza; ölüm cezası, idam, idam cezası. "*Padişah ölüme mahkûm etti*." DE157 5. *ünl*. Ölmesi istenen canlı için kullanılan bir söz. "*Düşmanlara ölüüüüm*!" DHV287 **ölüm Allah'ın emri** 1. "herkes ölecek, ölmek kaçınılmazdır" anlamında kullanılan bir söz. "*Biliyorum, ölüm Allah'ın emri, emri ya…*" BTÜ85 2. tehlikeli bir karar verme durumunda "ölümden korkmuyorum, ölümü bile göze alıyorum" anlamında kullanılan bir söz. "*Bir sefer Serbestçiyiz, dedik. Ölüm Allah'ın emri*." KT306 **ölümü göze al-** elde etmek istediği sonuç uğruna ölüm de dâhil her türlü tehlikeye açık olmak. "*Kendi öz kızını bile uyurken yakalayınca gözü görmemiş, bez hırsızlarının ardına ölümü göze alarak takılmıştı*." MUR352

ölüm dirim *sf*. Hayati önemi olan. "*Belki de şu anda ölüm dirim savaşındaydılar*." EVO357

ölüm döşeği *a*. Son nefesin verileceği yatak veya yer. "*Ölüm döşeğindeki bir insanın belki de son arzusu...*" DK256

ölüm emri *a*. Birinin öldürülmesi gerektiğini bildiren buyruk. "*Fakat şayet Allah'ın ölüm emri olursa kapınızı kapayıp evinize çekilin*." SM150

ölüm kalım *a*. Yok olup olmama durumu. "*Vurmak vurulmak, ölüm kalım yoktu ya*!" SUÇ144

ölüm kalım savaşı *a*. Yok olmamak amacıyla girişilen mücadele. "*Orda, en dipte işte, savrulmuş bıçaklarıyla birer yay gibi gerilmiş insanlar ölüm kalım savaşına atılmışlardı*." DHV319

ölüm korkusu *a*. Ölme tehlikesiyle yüz yüze gelmekten duyulan korku; can korkusu. "*Ölüm korkusu vuran yüzler gerilmiştir aşağıda*." DHV319

ölümcül *sf*. Ölümle sona erme ihtimali olan veya ölümle sona eren. "*Hem de ölümcül, oğul*!" MM295

ölümlü dünya *a*. Üzerinde ölümün var olduğu dünya; fâni dünya. "*Bu ölümlü dünyada, ayıp değil mi*?" DE150

ölün- 1. Kendini feda etmek. "*Bu kız için değil kavga, ölünürdü gerekirse be*!" KY39 2. Ölme işine konu olmak. "*Bol yıldızlı gökyüzünden, yıldızlardan, cinlerden, peri padişahlarından, ölülerden, öldükten sonra yeniden dirileceğinden…*" VV28

ölünebil-* Ölünme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ahmet diyor ki, burda her an ölünebilir*." AY113

ölünün körü (Der.) *ünl*. Kızınca söylenen bir sövgü. "*Mesela bak Sametçiğim, bela derler nerden gelir, ölünün köründen*." YYB131

ölüş *a*. Ölmek işi. "*Hem de ne ölüş*!" EK315

ölüver- Ansızın ölmek. "*Bir gece ansızın kalbi durdu, yapayalnız ölüverdi*." EKM104

ölüverme *a*. Ölüvermek işi. "*Öyle ki, kadının kendiliğinden ölüvermesini düşünmeye bile tahammülü yoktu*." SUÇ260

ömrü billah (Ar.) *zf*. Şimdiye değin, hiçbir vakit. "*Ömrü billah ev sahibi olamaz*." EB21

ömrü muazzez* (Ar.) *a*. Sayılan, saygı duyulan ömür. "*Allah ömrü muazzezlerini müzdat eylesin*!" HÇ291

ömür (Ar.) *a*. 1. Doğumla ölüm arasında yaşanan süre; yaşam. "*Ben burada kalıp velev zengin bir insanın karısı olup ardında zırıl zırıl çocuklar dolaşan, çişli bez leğenleri başında ömür tüketecek insan olamam*." KY55 2. Çok hoşa giden şey. "*Yorgi'nin dayak yiyişini seyretmek ömürdü*." BE79 **ömrü oldukça** yaşadıkça. "*Var ol çığlıklarını ömrü oldukça unutamayacaktı*." ÜÇK502 **ömrü uza-** uzun süre yaşamak. "*Bir ten var, insan onu koynuna alsa ömrü uzar be*!" KAÇ106 **ömrü vefa etme-** bir sonuca ulaşmadan ölmek. "*Uzun boylu okutmaya ne maddi imkânı uygundu ne de ömrü vefa ederdi*." SUÇ47 **ömür geçir-** yaşamak. "*Hayatı boyunca el kapısında itilip kakılmak, dövülüp sövülmekle ömür geçirmiş Gülpembe'de, kocası Ali'ye rağmen, hayatta yalnız kalmış kimselerin zavallılığı vardı*." SM159 **ömürsün** "neşeli, hoşsohbet, komik, eğlendiren birisin" anlamında kullanılan bir söz. "*Vallahi ömürsün Filiz*." BFV77 **ömür sür-**

yaşamı belli şartlar içinde sürüp gitmek. "*Bu kadar yıl yaşamış, ömür sürmüş, lakin nerde eyleştiklerini duyup işitmemişti*." SAR105

ömür adam *a*. Neşeli, hoşsohbet, komik, eğlendiren ve beğenilen kimse. "*İlahi Hayri! Ömür adamsın.*" YD219

ömür boyunca *zf*. Sağ kalındığı, yaşandığı sürece; ömür boyu, yaşam boyu, yaşam boyunca, hayat boyu. "*Bütün ömrü boyunca saçını çocukları için süpürge etmiş fukara anası*." KY148

ömür törpüsü *a*. Sıkıntı veren kimse. "*Ömür törpüsü, ömür*!" ARK68

ön 1. *a*. Bir şeyin esas tutulan yüzü; uğur, arka karşıtı. "*Karakız iplikhanenin önünde ustayı bekliyordu*." YYB118 2. *a.* Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin esas tutulan yüzünün ilerisi; karşı. "*Coni daha çok Bülent'in yanındaki kadını merak ederek bir dolmuşa atlayıp Sirkeci'deki otele geldiği sıra, otelin önünde bir jipin beklediğini gördü*." YD267 3. *a.* Bir kimsenin ilerisi. "*Babam önümüzde*." BE74 4. *a.* Yakın gelecek zaman. "*Önümüz kış, kıyamet*." MM243 5. *a*. Giyeceklerin genellikle göğsü örten bölümü. "*Gözleri büyüdü, hatta önünü ilikleyecek bir saygıyla, 'Yaa!' dedi*." ARK32 6. *sf*. Benzerler arasında ilk sırada olan. "*Mavi tulumları pamuk tozu içinde dokumacılarsa en ön sıradaydılar*." CEM124 7. *a*. Bir kimse veya yerin yüzünün baktığı tarafta olan yer. "*... japone kollu kızların sinema önlerinde tur attıkları lacivert geceye parazitli parazitli yayılıyordu*." KÜÇ11 **öne çık-** diğerlerinden daha iyi olmasından dolayı dikkat çekmek. "*Şimdi öne çıkan tek meselesi, bu gammazlığı ağaya kimin yaptığıydı*." KT65 **öne düş-** 1. önden yürümek. "*Yine öne düşüyor, adamın elini yüzünü yıkıyor…*" ARK105 2. kılavuzluk etmek. "*Elinde küçük el feneriyle öne düşen siyah önlüklü çirkin kadının peşinde daracık merdiveni çıkıp localarına girdikleri zaman Ayten çok heyecanlıydı*." DK208 **öne sür-** bir düşünceyi veya tasarıyı önermek, serdetmek. "*... beş para almadan hapisten çıkarışını öne sürmüştü*." SUÇ310 **önüne bak-** 1. utanmak, utancından cevap vermemek. "*Bulaşık sulu ellerini önlüğüne siliyor, suçlu suçlu önüne bakıyordu*." BE26 2. dikkat etmek. "*Önüne baksana lan, hayvan*!" ÜÇK580 **önüne çık-** 1. rastlaşmak, karşılaşmak, karşısına çıkmak. "*Böyle bir gece fabrika sahibinin yeğeni önüne çıkmıştı*." EKM89 2. yolunu kesmek için birdenbire karşı durmak. "*... fabrikaya gidip gelirken önüne çıkıyorlar, bıçak çekiyorlar, seni öldürürüz diyorlarmış*." AY207 3. ilk defa görmek, yüz yüze gelmek. "*Kadın, kız çevren çok dar da onun için abayı yakıvermişsin önüne çıkan ilk kıza*." ARK171 **önüne dikil-** gelip karşısında durmak, karşısına dikilmek. "*Kapının solundaki kulübenin önüne dikilmekte olan Boşnak kapıcı onları yerlere kadar eğilerek selamladıktan sonra, Topal için, yanındaki arkadaşlarına göz kırptı*." KT334 **önüne düş-** 1. birinin önünden yürümek. "*O gün Ali, güneşin altında boynu bükülmüş bir buğday sapı gibi, korucuların önüne düştü*." EKM106 2. birine kılavuzluk etmek. "*Baştan çıkanın önüne düşen, yol göstermekten dem vuranı çok olurdu*." MM184 **önüne geç-** 1. yolunu kesmek. "*Genç adam önüne geçti, çıkmasını önledi*." DE217 2. önlemek. "*Adam öldürmek, çiftlik yakmakla önüne geçilemeyecekti bu işlerin*." KAÇ189 **önüne gelen** olur olmaz (kimse). "*Gâvur denmesinden korkuyor; önüne gelene gâvur diye patırtı eder, dayak yer*!" KK206 **önüne kat-** 1. önden yürütüp kendisi ardı sıra gitmek. "*Şuna bak, önüne katmış kızlarını...*" KÜÇ62 2. bir kimseyi veya şeyi zorlayarak bir yere doğru götürmek, sürüklemek. "*Bilenler anlatıyor, çete başıymış herif, bir tabur gâvuru önüne katar kovalarmış*." CEM27 **önünü al-** önlemek. "*Azıtınca önünü alamazlarsa*?" SM192 **önünü kes-** engel olmak, engellemek. "*Genç kadının önünü kesti*." İDG41 **önünü sonunu düşünme-** sonucun ne olacağını hesaplamamak, ilerisini gerisini düşünmemek. "*Jale gibi şıpsevdi, Jale gibi bir işin önünü sonunu düşünmeden karar veriveren bir adam*." EK144

ön ayak *a*. Hayvanlarda vücudun önünde bulunan ayaklardan her biri. "*Bir köpek yavrusu ön ayakları üzerine uzanmış, acı acı sızlanıyor*." EKM18

ön teker *a*. Araçların ön düzeninde yer alan tekerlek. "*Birden ön teker kızak gibi kaydı*." VV149 **ön teker nereye giderse arka tekerlek de oradan gider** küçükler büyüklerin izinde gider, her işte onları örnek tutarlar. "*Ön teker nerden giderse arka teker de ordan gider*." SBK125

ön tekerlek* *a*. Ön teker. "*Taksi sağ ön tekerleğiyle kaldırıma çıkıp durmuştu*." GR80

Önasya* *öz. a.* Orta Doğu'da bulunan ülkeleri kapsayan Asya kıtasının güneybatı bölgesi. "*M.Ö. 11. yüzyılda Önasya'dan gelen Hitit, Huri ve Kasit gibi kavimler ama daha öncesi var, Luviler*." KT344

önayak *a*. `Diğerlerine örnek olmak üzere bir işe ilk önce başlamak` anlamındaki önayak olmak deyiminde geçer. "*Adam öldürmüş, çiftlik yakılmasına önayak olmuş Habip, acınacak bir hâlsizlikle doğrulmaya çalıştı*." KAÇ29

önce 1. *zf.* İlk olarak, başlangıçta; evvel, sonra karşıtı. "*Önce hep birlikte cenazesine gittiler*." SUÇ187 2. *zf.* İçinde bulunulan veya söz edilen anın gerisinde kalan bir zamanda; evvel. "*Her içeri giren çift, onları getiren jandarmaların önünde duruyor, bileklerini bağlayan kelepçenin küçücük kilidi açılmadan önce, üç yüz sarı dosya arasından şahsi dosyaları bulunuyor, bizim cezaevi idarecilerine teslim ediliyorlardı*." DHV316 3. *zf.* Zaman bildiren kelimelerden veya zaman zarflarından sonra kullanıldığında belirtilen kadar zamanın geçmiş olduğunu gösteren bir söz; evvel. "*Az kalsın iki gün önce kuruyemişçiden aldığı paraların tümünü söyleyecekti*." KÜÇ16 4. *zf.* İçinde bulunulan veya söz edilen yerden daha önde; evvel. "*Şoför arabayı duraktan önce durdurdu*." ÖE120 5. *a.* Bir şeyin geçmişteki bölümü, başlangıçta yer alan kısmı; evvel. "*M.Ö. 11. yüzyılda Önasya'dan gelen Hitit, Huri ve Kasit gibi kavimler ama daha öncesi var, Luviler*." KT344 6. *sf.* Makam, değer, derece, önem vb. için sözü edilenden daha önde olan; evvel. "*Önce ekmek, sonra sırayla her şey*." ARK235

önceden *zf.* Başlarken, başlangıçta, daha önce; evvelce, evvelden, peşinen. "*Geleceğimizi önceden yazdığım için, bizim oda ayrılmıştı bile*." YYB96

önceki *sf.* 1. Önce olan; evvelki, evveli. "*Şu eskiden doktora sık sık gittiği sıralardaki, Nursen'e aklını taktığı günlerden önceki hâller gibi bir şeyler...*" EB238 2. Bir yerde, bir görevde daha önce çalışmış olan; eski, mukaddem, sabık. "*Kendinden önceki kâtiplerden söz açıyordu boyuna*." DE106 3. İki önceki (gün, hafta, ay, yıl). "*Dün, önceki gün uzun uzun anlatmıştı*." YK77

önceleri *zf.* İlk zamanlarda, başlangıç zamanlarında; evvelleri, iptidaları. "*Önceleri aldıran olmadı.*" SUÇ80

öncelikle *zf.* Her şeyden önce. "*Ortada fol yok yumurta yokken hayaller kurar, sonra da öncelikle kendileri inanırlardı*." DK133

öncü* *a.* Fabrikada, aynı bankoda çalışan görevlilerden işi diğerinden önce olan kimse. "*Her bankoda öncü ve arkacı denilen işçiler çalışır*." CEM21

öncül *sf.* Önde giden, önde olan, kendisinden sonra gelenlere temel olan, artçıl karşıtı. "*Mektep çocukları gibi, çiçeği burnunda, öncül bir delikanlı gibi...*"

önem *a.* Bir şeyin nitelik veya nicelik bakımından değeri olma durumu; yer, ehemmiyet. "*Bunu çabucak keşfettiğim için daima, sizli bizli konuşur, her sözüne aşırı bir önem veririm*." ÇK78 **önem ver-** değer vermek, önemli saymak. "*Çukurovalı büyük bir toprak ağası çalımıyla esrarlı sigara içiyor, bir yandan da hiç önem vermemişçesine dinliyordu konuşulanları*." SÇ191

önemli *sf.* Önemi olan; mühim, ehemmiyetli, mihver. "*Cevriye'ydi önemli olan*!" SÇ197

önemlilik *a.* Önemli olma durumu; ehemmiyetlilik, mühimlik. "*Önemliliğini anlıyordur*." SÇ92

önemse- Önemli saymak; önem vermek, mühimsemek. "*Çalıştığım şirkette bana kısaca telaşe müdürü derler, önemsemezler...*" KK264

önemsemezlik *a.* Önem vermezlik, mühimsemezlik. "*Önemsemezlikle, helbet, dedi*." MUR334

önemsen- Önem verilmek, üzerinde durulmak. "*Elektriğe henüz kavuşmuş kasabada doktor, mühendis, avukat ve eczacıların çok önemsendiği yıllardı*." SBK235

önemseyiş *a.* Önemsemek işi. "*Bakışlarında önemsemeyiş*." BFV62

önemsiz *sf.* Önemi olmayan; ehemmiyetsiz, ufak çapta, yarım yırtık, çerçur. "*... en önemsiz şeyler karşısında bile kızları güldürmek için şimşek çaktırdıkları esprileri, birtakım sepetler, torbalarla yola çıkmışlardı*." ÖE64

önemsizce *zf.* Önem vermeden. "*Önemsizce sordu*." MUR18

önemsizlik *a.* Önemsiz olma durumu; ehemmiyetsizlik. "*Bereket versin araya girmişler, yirmi beş kuruşun önemsizliğini izaha çalışmışlardı*." BK287

önerme *a.* Önermek işi. "*Bütün bunlar çok ağır hastalara yapılan önermeler değil miydi*?" KK49

öngör- Bir işin ilerisini kestirmek veya bir işin nasıl bir yol alacağını önceden anlayabilmek ve ona göre davranmak. "*Artan heyecanların belki de vahim hâllere meydan verebileceğini öngören hükümetse adamı tutuklamadan önce her türlü tedbiri almış*." ÜÇK576

önle- 1. Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel olmak. "*Ayağa kalktı. Önledi*." TD88 2. Ortaya çıkan veya çıkacağı düşünülen bir tehlikeyi durdurmak, önüne geçmek. "*Onun*

için, kabil değil, önleyeceklerdi.” DE189

önleme *a.* Önlemek işi. “*Hasan gülerdi bu tutkuma, önlemeye çalışırdı*.” SBK301

önlen- Önleme işi yapılmak. “*Okyanusun kabından taşması önleniyor ama dalgalanıp kıyılarını dövmesine göz yumuluyordu*.” MUR404

önlenebil- Önleme imkânı veya ihtimali bulunmak. “*Şayet ihmal edilirse çocuğun soğuk alacağını, önlenemeyen hastalığın ilerleyeceğini, günün birinde de...*” GR94

önleyebil- Önleme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*1950'de CHP'nin seçimi feci şekilde kaybetmesini önleyebildi mi*?” GK130

önlü arkalı* *zf*. Biri önde diğeri arkada olarak. “*Merdiveni önlü arkalı çıkarken, hiç lüzum yok, döndü, arkasına baktı*.” ARK49

önlük *a.* 1. Herhangi bir iş genellikle de yemek yaparken giysi kirlenmesin diye giyilen, boyundan askılı ve bele bağlanan örtü, iş önlüğü. “*Siyah önlüğünü çabucak giydi, başörtüsünü başına aldı*.” CEM101 2. Laboratuvar, tezgâh vb. yerlerde çalışırken giysinin kirlenmemesi için giyilen, gömlek tarzında olup etek boyu uzun olan, genellikle beyaz renkte giysi. “*Dükkâna gelirler, içeri girmezler; içeri girerler, önlüklerini kuşanmazlar*.” EVO101 3. İlköğretim öğrencilerinin giydiği bir örnek giysi. “*Okul önlüğünü çıkardı*.” EKM29

önlüklü *sf*. Önlük giymiş olan. “*Feride siyah önlüklü, beyaz başörtülü, orta boylu, akça pakça bir kızdı*.” YYB116

önsezi *a*. Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğma, hissikablelvuku, altıncı duyu, altıncı his. “*Bilmiyorum ama tuhaf bir duyu, bende bu adamın bulaşıklığına dair önseziler uyandırmıştı*.” KK67

önü sıra *zf*. Hemen önünden, çok uzak olmayan bir ara ile. “*Genç kız, annesinin önü sıra mahkemeye girdi*.” BK331

önünde sonunda *zf*. En sonunda; eninde sonunda, evvel ahir. “*Kız önünde sonunda çiftliğe gidecekti ya*!” VV171

öp- Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek. “*Oldu on bir ay evlendi, elinizi öper var şindi bir oğlu*!” YYB44 **öp babanın elini** beklenmedik, elverişsiz bir durum karşısında "şimdi ne olacak?" anlamında kullanılan bir söz. “*Çarpıverecek, öp babanın elini*!” SBK155

öpebil- Öpme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bir an, hani utanmayı, korkuyu falan torbaya koyabilse adamın boynuna sarıtıp yanaklarını şapır şupur öpebilirdi*.” TD51

öpme *a*. Öpmek işi. “*Turhan bunu aldı, yüzüne gözüne sürmeye, öpmeye başladı*.” AY184

öptür- Öpme işini yaptırmak veya öpmesine izin vermek. “*Dudaklarından öptür, iki buçuk*!” SBK51

öptürebil-* *a*. Öptürme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*İmparatorlara, cumhurreislerine el öptürebilmemiz için, derhal partimize koşun, kayıtlarınızı yaptırın*.” ÜÇK492

öpücük *a*. Sevgi göstermek için dudaklarıyla başka birisinin elini yüzünü öpme; öpüş, buse. “*Hovardalarının ağızlarına verdikleri mezeleri nazla alıyor, çevredekilere çaktırmadıklarını sanarak, yağlı dudaklarını uzatıyor, kaçamak öpücükler sunuyorlardı*.” SÇ233 **öpücük gönder- (veya yolla-)** parmaklarının iç ucunu öpüp birine atar gibi yaparak onu selamlamak. “*Bütün kadınlar öpücük yollarlar Tomson'a*.” SUÇ16 **öpücük ver-** öpmesine izin vermek, öptürmek. “*Bir öpücük verirsen*!” SBK46 **öpücüklere boğ-** çok öpmek. “*Sedat az kalsın yüzbaşının boynuna sarılacak, yanaklarını öpücüklere boğacaktı*.” OK79

öpül- Öpme işine konu olmak. “*Kadınlar kabaca kucaklanıyor, şapırtıyla öpülüyor, örseleniyor, buruşturuluyorlardı*.” AY183

öpüş *a.* 1. Öpmek işi. “*Kaçamak öpüşten ne çıkar*?” EB136 2. Sevgi göstermek için dudaklarıyla başka birisinin elini yüzünü öpme; öpücük. “*Bir öpüşüne ne verirsin*?” BFV55

öpüş- Birbirini öpmek. “*Yalınayaklarla 72. Koğuş'un betonuna kuvvetle basan babayiğit iki felaket arkadaşı heyecanla sarılıp öpüştüler*.” YK14

öpüşme *a*. Öpüşmek işi. “*Ah, oh'la öpüşmeler, kaçak, kısık, korkak ayy'lar, ama beyefendi'ler...*” YYB12

öpüver- Ansızın öpmek. “*Tanımadığım bir kadın sarılıp öpüverdi*!” TD106

ör- 1. İplik, yün, tel, saz vb.ni birbirine dolayarak veya geçirerek işlemek veya tezgâhta dokumak. “*Fatma, örmekte olduğu yün çoraptan başını kaldırdı*.” BTÜ147 2. Saç, yele

vb. şeylerin tellerini birkaç bölüme ayırıp birbirine geçirmek yolu ile dağınıklıktan kurtarmak. "*Hamdi, buğday saplarını kız saçı gibi ördü.*" BTÜ33 3. Duvar yapmak veya onarmak. "*O oğlan ne diye duvar örüyordu da su almaya gelmiyordu"* GK201

ördek *a*. 1. Perde ayaklılardan, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu; badi, badik. "*Yalnız kediler değil, mahallenin kazları, ördekleri, tavukları, horozları, köpekleri de bozamazlardı*." MUR26 2. Yataktan kalkamayacak durumdaki erkek hastaların içine idrarlarını yaptıkları kap, lazımlık, oturak. "*Tuvalete falan kalkamayacak durumda olduğundan, küçük abdest için ördek denilen çinko lazımlıkla, öteki için sürgü kabı dayanıyor; o, en gerekli hacetini def için bile olsa yatağından kalkmıyordu*." KK72 3. *argo* Otobüs ve minibüs sürücülerinin yollardan aldıkları biletsiz yolcular için kullandıkları bir söz. "*Şaka maka, ördekten iyi para geçiyordu eline*." EVO300 4. *argo* Hile ile para sızdırılacak kimse; enayi. "*Bir saat içinde tamam üç yüz altmış liranın yolunu bulmuştu ki, fazlası tat kaçırabilir, ayılan ördekler başına bela olabilirdi*." TD100

ördek gagası *sf*. Açık turuncu renkte olan. "*Kudret Yanardağ ördek gagası sarı iskarpinleriyle zıt zıut zıttt, önden yürüdü*." ÜÇK542

örebil- Örme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zavallının başına bir çorap örebilir*." SM261

örgü *a.* 1. Tığ, şiş veya özel makineyle ilmiklerin yan yana getirilmesiyle örülerek yapılmış şey. "*Kapı gardiyanının kupkuru karısı kadın gardiyan, elindeki yün örgüden başını kaldırıp arkasına baktı*." YK74 2. Saç örgüsünün omuzlardan aşağıya uzanan bölümü; bölük, belik. "*Oğluna şöyle örgüleri topuklarını döven, arlı namuslu bir şeher gızı aramaya başladı*." EKM102

örgülü *sf*. Örgüsü olan, örgü biçiminde bulunan. "*Hâlâ sarhoşum ve kafamda benimkinin beyaz perdede bıraktığım kalın iki örgülü başı*." AY192

örgütlenme *a*. Örgütlenmek işi; teşkilatlanma. "*Bizim romanımıza ... kötülüklerle kıyasıya savaşabilmek için örgütlenme şuuruna ulaşmış tipler lazım*." BFV189

örme 1. *a*. Örmek işi. "*... acemice duvar örmeye çalışma falan derken, gün geldi, Yusuf eline malayı aldı*." BTÜ140 2. *sf*. Örülerek yapılan; örgü. "*Fabrikada, kütlü denilen tohumlu pamuğu taşımaya mahsus örme kamış sepeti, yardımcı filan beklemeden bir tutuşta omuzuna kaldım, çıplak ayaklarıyla koşardı makinelere*." YYB242

örneğin *bağ*. Bir düşünceyi açıklamak için örnek gösterileceğinde o örneğe giriş olarak söylenen bir söz; söz gelişi. "*Pazarları örneğin…*" ÖE41

örnek *a*. 1. Bir şeyin benzeri, tıpkısı, kopyası; emsal. "*Ortada örnek varken, ne için hâlâ bu türlü düşünüyorlardı*." ARK224 2. Durum ve niteliği benimsenmeye değer kimse veya şey; model. "*Örnek olacaklar bizimkilere*." CEM142 3. Bir düşünceyi, kuralı, gözlemi veya savı desteklemek ve açıklamak amacıyla ileri sürülen söz, yapılan davranış; emsal, misal. "*... bir gencin sizi, sizin kadar tanıdığını örneklerle belgelemesi ne demektir*?" KK50 4. En iyi biçimde olan. "*Bunun1a beraber, gene de örnek bir film çevirip, halkın dehşetli ilgisiyle gişe işini halledip Türk film sanatına hizmet…*" YD59 **örnek ol-** davranış yönünden başkasının kendisine benzemesi yolunda etkili olmak. "*Örnek olacaklar bizimkilere*." CEM142 **örnek ver-** bir konuyu daha ayrıntılı bir biçimde anlatabilmek için örneklendirmek. "*Bir de örnek vereceksin boktan*." KK223

örs *a*. 1. Biçimleri yapılacak işe göre değişen, üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç. "*Örslere inen balyoz sesleri ve birtakım makine şakırtıları gelen basık çatılı yapıların önünden geçerek çırçır dairesinin çürük merdivenlerini çıktılar*." BTÜ55 2. Üzerine çivi çakılacak ayakkabı geçirilen kunduracı gereci. "*Bir örs, bir çekiç, bir raspa, yarım kanat da kösele uydurdum mu...*" EVO36

örsele- Yıpratmak, eskitmek, hırpalamak, zedelemek. "*Araba kendimin olunca çok temiz kullanırım, örselemem hiç*." GAV116

örselen- Örseleme işine konu olmak. "*Tavlanmış, dilendiği gibi örselenmiş, şimdi de kaldırılıp atılacaktı*." KY144

örseleniş *a.* Örselenmek işi. "*Ne parmağının kesilmesi ne de hatta en küçük bir örselenişine razı olamayacaktı.*" EK378

örselet-* Örseleme işini yaptırmak. "*Mümkün değil, kendini ona örseletmez, bu işe razı olmazdı*." KY97

örselettir-* Örseletme işini yaptırmak. "*Kendini ne diye örselettirirsin yazının azgın canavarına*?" YD221

ört- 1. Korumak, görünmez duruma getirmek veya gizlemek için üstüne bir şey koymak. "*Üzerini örtsek fena olmayacak*." EVO324 2. Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getirmek; kapamak. "*Anladı kurtuluş yok, kapıyı ört dedi*." SUÇ101 3. Kötü bir durumu belli etmemek, gizlemek, saklamak. "*İyi ama birader, bu vahşeti, bu vandalizmi neden örtelim*?" GK123

örtbas *a*. `Bir durumun, bir olayın duyulmamasını, yayılmamasını sağlayan önlemler almak` anlamındaki örtbas etmek ve `bir durum, bir olay duyulmamak, yayılmamak` anlamındaki örtbas olmak deyimlerinde geçer. "*Lakin hapishane müdürü, çok yufka yürekli biriydi, onun yalvarmalarına dayanamadı, istifa edip hapishaneden ayrılması şartıyla işi örtbas etti*." ÇK65

örtebil- Örtme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Çirkinliğini örtemez ki*!" YD84

örtme *a*. 1. Örtmek işi. "*Başlarındaki örtülerle ağızlarını örtmeyi olsun akıl etmeden anlattılar*." HÇ207 2. Üstü kapalı, önü açık yer. "*Şerif Usta'nın tavsiyesi üzerine, çiftliğin arkasındaki boşluğa yeni yeni çinko örtmeler çakıldı*." HÇ267

örttür- Örtme işini yaptırmak. "*Senin emmilerini, dayılarını zamanında dama kapatıp başlarına da örtü örttürüp avrat niyetine oynatmış adamım ben*." MUR379

örtü *a*. Örtmek için kullanılan şey; destar, kuvertür, serviyet. "*Hele yerli dokuması kocaman beyaz örtüye bürünüp tıpkı yerli kadınları gibi tek gözünü açık bırakınca annesi bile tanıyamadı*." OK10

örtük *sf*. Örtülü, kapalı. "*Ufak, sarı ampullerle aydınlanan çikolata, bisküvi kokusu yüklü yarı karanlık dehlizler, sofalar, kapıları henüz örtük işyeri kapıları…*" SÇ166

örtül- Örtme işine konu olmak. "*İstasyonun ağır, demir kapısı arkasından gürültüyle örtüldü.*" EKM87

örtülebil-* Örtülme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Serserilik bile, biraz gösteriş, biraz çalımla örtülebilir*." VV354

örtülü *sf*. 1. Örtüsü olan. "*… kamış örtülü küçük bir kulübeyi gösterdi*." BE52 2. Örtülmüş, bir şey ile kaplanmış. "*Sölezli, deve tüyü renkli güzel bir tiftik battaniyeyle örtülü yataklarına sırtını dayamış, elden ele dolaşan zarlara bakıyordu.*" YK46

örtün- Kendi üzerine bir şey örtmek. "*Havalar hâlâ sıcak olduğundan, yorgan yerine örtündüğü beyaz yatak çarşafı bir yana gitmişti*." KT44

örtünecek* *a*. Yorgan, battaniye vb. her türlü örtünme eşyası. "*Nasıl olsa mevsim yaz, örtünecek istemez*." AY130

örtüsüz *sf*. Örtüsü olmayan. "*Örtüsüz tahta masalar kir içindeydi*." MUR252

örtüver- Ansızın veya çabucak örtmek. "*Lamba istekli kadının heyecanlı eliyle kısılır, karanlıklar en korkunçlarını olduğu gibi, bu en masum günahları bile örtüverirdi*." SBK236

örücülük *a*. Örücünün yaptığı iş. "*Duvar örücülüğünde şu sıra çok iş vardı*." GK210

örül- Örme işi yapılmak. "*Belki örülecek örgüleri olur yahut tahta silmek, çamaşır yıkamak...*" EKM94

örülü *sf*. Örülmüş olan. "*Ağır, eski taşlarla örülü karanlık bir sokakta, yan yana kayboldular*." SAR40

örümcek *a*. 1. Örümcekler takımından, ince bir ağ örerek küçük böcekleri avlayan eklemli bir hayvan, örümce. "*Yalnız ortalık toz içindeydi; duvarları, duvar köşelerini örümcek ağları sarmıştı*." EVO20 2. Bu hayvanın ördüğü ağ. "*Bizim ciğerlerimiz bütün örümcek bağladı şimdiye*." AY108 **örümcek bağla-** üzerinde örümcek ağı olmak. "*Bizim ciğerlerimiz bütün örümcek bağladı şimdiye*." AY108

örümcek ağı *a*. Örümceğin ördüğü ağ. "*Bir ara Sami'nin sırtına tavandan bir parça örümcek ağı düştü, yakmaya başladı*." EKM77

öşür* *a*. *argo* Nakit para dışında belirlenmiş bir mal veya eşya olarak toplanan haraç. "*Öşürümüzü aldığımız da cabası*." YYB88

öt- 1. Kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak. "*Vakitsiz öten horozun boynunu koparmazlar mı*?" ÜÇK575 2. Herhangi bir nesne, sürekli ses çıkarmak. "*Öt! Sen, tokatladığım adamın borusu*!" DE159 3. *argo* Anlamsız, boş konuşmak. "*Kes, kes haydi ötüp durma*!" MM169 **ötüp dur-** sürekli ötme sesi çıkarmak. "*Dallarda, dalların nerelerinde gizli ötüp durdukları belirsiz çeşitli kuşlar…*" YYB52

öte 1. *a*. Konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer veya şey, mavera, beri karşıtı. "*Kanatları iki yana açık pencereden*

denize, denizin ötesinde tatlı, yeşil bir eğrilikle yükselen kıyılara, kıyılardaki kırmızı kiremitli köşklere, mavi göğe bakıyordu.” KÜÇ24 2. *a.* Bir şeyin arkadan gelen bölümü. “*Burdan ötesini hatırlayamıyorum, uyuyakalmışım*.” BK299 3. *sf*. Bulunulan yere göre karşı yanda olan. “*Karşıda, yolun öte başındaki tahta sıralardan birine yan yana oturmuş üç futbolcudan kuşkulanıyor*.” YYB52 4. *sf.* Daha fazla, çok. “*Göz aşinalığından öte tanışmışlığımız yoktu*.” YYB97 **ötesi var mı?** "daha diyecek var mı?" anlamında kullanılan bir söz. “*Yahut onlarla birlik olur birader, ötesi var mı*?” YD328 **ötesi yok** "diyecek daha bir şey yok" anlamında kullanılan bir söz. “*Öl dese ölürüm, ötesi yok*.” YD254

öte dünya* bk. Öteki dünya. “*Baygınlığıma, çektiğim ıstıraba, öte dünyaya gidip geri dönmüşlüğüme karşı saygı gösteren sesleriyle fısıltılı konuşmaları…*” KK59

öte dünyasal *sf*. Öte dünya ile ilgili; uhrevi, dünyevi karşıtı. “*Az önce öte dünyasal duyu, yerini bambaşka anlama vermiş, millet sanki taş kesilmişti*.” ÜÇK461

öte gün *zf*. Geçen gün, yakın günlerden birinde. “*Öte gün götürdüm, filmini aldılar*.” SAR18

öte yandan *zf.* Diğer taraftan, başka bir yönden, karşılık olarak. “*Bir yandan Nazmiye, öte yandan annesi misafirlerini ellerinden geldiği kadar ağırlıyorlardı*.” OK40

öteberi *a*. Önemsiz, ufak tefek şeyler. “*... tutuklulara cezaevi bakkalından öteberi alırdı*.” ÇK76

öteden beri *zf.* Geçmişten bugüne kadar, başlangıçtan beri. “*İsmail Efendi'yi öteden beri namuslu bir insan olarak tanıdığını ... söyledi*.” GR58

ötedur-* Ötmesini sürdürmek. “*Ustabaşının eli mermer levhadaki şaltere uzanıp ırgatbaşının işbaşı düdüğü acı acı ötedursun*.” YYB241

ötegeçe* *a*. Dere, çay, ırmak ile kesilmiş bölgenin öbür tarafı. “*Seyhan Nehri'nin ötegeçesini bu geçeye bağlayan kocaman Demirköprü'yü geçmiş, köprünün en son ayağı dibinde soyunup nehre girmişti*.” EVO130

Ötegeçe* *öz. a*. Adana’da Seyhan Nehri’nin doğu (Yüreğir) tarafı. “*Taşköprü, Seyhan Nehri, Ötegeçe*.” BTÜ31

öteki 1. *zm.* Bilinenin, sözü edilenin dışında olan şey; öbürü, öbürkü. “*Kardaşlarına gelince, hadi ötekiler erkek, Ümmü*?” GK236 2. *sf.* Sözü edilen veya benzer iki nesneden veya kimseden önem veya konum bakımından uzakta olan; diğer, öbür. “*İstimlakin sürdüğü insanlar çoğaldıkça öteki odalar gibi, bu ahırın da değeri arttı, en son yetmişe çıktı*.” GK350

öteki dünya *a*. Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer; ahiret. “*Allah haksızlığınızın cezasını verecek, sizi bu dünyada da öteki dünyada da sürüm sürüm süründürecek*!” KT331

öteye beriye *zf.* Çeşitli yerlere. “*Kışın taşan derenin bıraktığı kaymak bağlamış mil, güneşte çatlamış, öteye beriye pislemişlerdi*.” EKM47

ötme *a*. Ötmek işi. “*Gene bir ishakkuşu ötmeye başlamıştı*.” SÇ128

öttür- Ötmesini sağlamak veya ses çıkarttırmak. “*Bekçi Fethiye azarlarcasına yeniden öttürdü düdüğünü*.” TD2

öttürebil-* Öttürme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ah bir bekçilik uydurabilse de geceleri rasgele düdük öttürse düdük öttüremeyen yığınla vatandaştan ayrı, onlardan üstün olabilse*!” MUR16

öttürme *a*. Öttürmek işi. “*Sarhoş kadın tam kızının üstüne gidecekti ki, dışarıda müthiş bir kadın yaygarası mahallenin sakin akşamını çın çın öttürmeye başladı*.” EB212

ötür- Küçük veya büyük abdestini yapmak, etmek. “*İçine ötürürüm palikelerinin de şehirlerinin de*!” GR201

ötürü *e.* Bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden, dolayı, naşi. “*İstanbul'daki büyük halasının yanına gitmeden bir gün, küçük halasından ötürü, ‘Ah bu kız, ah bu züppe kız!’ demişti*.” ÖE61

ötürüklü *sf*. İshalli, amel olmuş (insan veya hayvan). “*Bırak şu ötürüklü sakar domuzu*.” GK174

ötüş *a*. Ötmek işi. “*Derken bir başka horozun ilk horozu yanıtlarmışçasına ötüşü…*” KAÇ89

ötüş- Birlikte veya karşılıklı ötmek. “*Karların savrulduğu, ishakkuşlarının iç çekercesine ötüştükleri gecelerin içinden rakı kokulu naralarla gelir, mahalleye çok ayıp küfürler sallardı*.” SÇ8

öv- Birinin veya bir şeyin iyiliklerini,

üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, sena etmek; methetmek, yermek karşıtı. "*Bak, hani evde her zaman övdüğüm Bayram Efendi'yle Memet Ağa*!" DK97

övey* *zf*. Üvey. "*Emmim dirdi ki, üryalar essahın övey kardaşı*." GK288

övgü *a*. Birini, bir şeyi övmek için söylenen söz veya yazılan yazı; methiye. "*Gelen çaysa hiç de övgüsüne uygun düşmüyordu*." ARK212

övme *a*. Övmek işi; sena, medih, sitayiş. "*Bırak beni övmeyi*!" KAÇ206

övül- Övme işine konu olmak. "*Övülmek istiyordu*." YD194

övülme *a*. Övülmek işi. "*Ali'nin iki yaş küçüğü haşarı Nuran'sa ağabeyinin övülmesine içerlemişti*." TD39

övün (Der.) *a*. Kez. "*Kocana benden selam söyle, kızılcık sopası kestirsin, seni her gün birkaç övün dövsün*!" HÇ299

övün- 1. Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek; kıvançlanmak, iftihar etmek. "*Bir yerlerde bilmem ne müfettişi ağabeyiyle fazlaca övünürdü*." ARK67 2. Kendi kendini övmek. "*Hani övünmek gibi olmasın amma kendimi yirmi yaşındaki delikanlıya değişmem*!" SAR73 **övünmek gibi olmasın** kendini övmeye hazırlanan kimselerce, övünmesini hoş göstermek veya alçak gönüllü görünebilmek için kullanılan bir söz. "*Kozmetikli bıyıklarım, övünmek gibi olmasın, süm sülük yay gibiydiler*!" DHV260

övünebil- Övünme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ne zengindi ne de Leman Hanım'ın övünebileceği önemli bir memur*." EB71

övüngeç (Der.) *sf*. Övüngen, çok övünen. "*Doktorun övüngeç anası, mahalleli, dedikodu, şu, bu...*" EVO208

övünme *a*. Övünmek işi, kıvanç, kıvanma, övünç, iftihar. "*Mezar taşıyla övünmeye boş ver*!" YK24

övünül-* Övünme işi yapılmak. "*Bu ise, Muzaffer Bey için utanç verici değil, övünülecek bir şeydi.*" HÇ239

övünüver-* Çabucak övünmek. "*Övünüverdi*." GR155

öykü *a*. Ayrıntılarıyla anlatılan olay. "*Demek sol bacağının öyküsünü ... dinleyecek kimse bulamayacaktı*?" EVO16

öykün- Taklit etmek. "*Altmışlık kadın, çokluk öykündüğü genç kızların o, başlarının bir davranışıyla, alınlarına düşmüş saçlarını arkaya atışlarını hatırlatan bir davranıştan sonra, sordu.*" MM212

öyle 1. *sf*. Onun gibi olan, ona benzer. "*Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer derler ya, öyle bir şey*." SM278 2. *zf*. O yolda, o biçimde, o tarzda. "*Öyle öğütlemişti memleketindeki ustası*." KY34 3. *zf*. O denli, o kadar, o derece. "*Lakin Hacı Ali, öyle celallenmişti ki...*" EKM50 4. *zf*. Ondan sonra. "*Beni öldür, öyle git*!" KAÇ162 5. *ünl*. İçinde "ne, nasıl" vb. sorular bulunan cümlelerin sonuna geldiğinde o cümlede anlatılan şeyin hoş karşılanmadığını veya ona şaşıldığını anlatan bir söz. "*Kız ne biçim konuşuyorsun öyle*?" BFV160 **öyle de böyle de** her iki biçimde. "*Vallaha öyle de böyle de işime gelir*." DK173 **öyle gel-** sanmak, zannetmek. "*Yok canım, sana öyle geliyor*." DE29 **öyle veya böyle** ne olursa olsun, her hâlde, bu durumda. "*Öyle veya böyle, dedi Yalçın öğretmen*." YD202 **öyle ya** kuşkusuz, tabii, elbette. "*Öyle ya, anası*." YK6

öyle öyle *zf*. Tam böyle; bu biçimde, böylece, böylecene, bu şekilde. "*Öyle öyle dünyanın parasını kazanır*." SUÇ16

öylece *zf*. 1. Tam öyle; o biçimde, o şekilde. "*Berbat'ın zarları atmak üzere olan kirli eliyse havada öylece kalmıştı*." YK8 2. Bu biçimde, en sonunda; öylelikle. "*Öylece hareket ettim*." DK168

öylecene* *zf*. Öylece. "*El ayak çekildikten sonra, odayı öylecene bırakıp usullacık sıvışmalıydı*!" EK371

öylesi *sf*. Ona benzer, onun gibi. "*Çok şükür, bizim kocalarımız öylesi değil*." GR150

öylesine *zf*. Aşırı bir biçimde, fazla, o kadar çok, o derece; öylemesine, usulden. "*Yanılıyordu, anlıyordum ama öylesine sarhoştu ki...*" YYB158

öz (I) *a*. 1. Bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı; iç, nefis (I), derun, ruh, varoluş karşıtı. "*Romancı yaşadığı şeylerden çokluk kendi öz yaşantısından romanı için faydalanır*." BFV230 2. Bir şeyin iç yapısını ve ayırt edici özelliğini meydana getiren şey; künh, zübde. "*Hadi diyelim ki, solla özde tam bir zıtlık içindeler de vatanın selameti adına tam tersi fikirleri savunmakta yurtseverlik görüyorlar*." KK53

özü sözü doğru söylediği söz ile yaptığı iş veya davranışları örtüşen, tutarlı olan. "*Değerli adamdı, özü sözü doğru, müstakim adamdı*." YYB128

öz (II) *sf.* 1. Kan bağı ile bağlı olan, üvey olmayan. "*Acaba öz oğlu Kamuran da bugün, dün onun çektiği ıstırapları çekip ağabeyi Haldun hakkında bu tür şeyler düşünüyor muydu*?" İDG8 2. İçine başka şeyler karışmamış olan; saf (II). "*İstiyorum ki, dilimden yabancı bütün sözcükler atılsın, kendi öz dilim kullanılsın*." YD199

öz anne *a.* Kan bağı ile bağlı olan, üvey olmayan anne. "*O da beni severdi, anne derdi bana, beni öz annesi bitirdi*." DHV301

öz baba *a.* Kan bağı ile bağlı olan, üvey olmayan baba. "*Çünkü babasının öz babası olmadığını biliyordu*." KAÇ4

öz evlat *a.* Kan bağı ile bağlı olan, üvey olmayan çocuk. "*Gerçi o da Haldun gibi öz evladıydı ama niçin babasının sakalı altına bu kadar çok giriyordu*." İDG28

öz kardeş *a.* Ana babaları bir olan kardeşlerden her biri. "*Evet, öz kardeşiydim güzellik kraliçesi Lükres'in*." BK303

özbeöz *sf.* Gerçek ve öz olan. "*İnsan olan bir insan özbeöz yeğeninin nişanlısını ayartıp da...*" HÇ118

özel *sf.* 1. Yalnız bir kişiye, bir şeye ait veya ilişkin olan; hususi, mahsus, spesiyal. "*Fiyakalı bir de özel araba*." ARK19 2. Devlete değil, kişiye ait olan; hususi, resmî karşıtı. "*Necla'nın çocuğunu aldırmış bir özel klinikte*." BFV175 3. Bir kişiyi ilgilendiren; hususi, zatî. "*... amirinin sigarasını yakmaktan özel faydalar uman bir küçük memur hâliyle çaktı, romancının sigarasını yaktı*." GR139 4. Her zaman görülenden, olağandan farklı. "*Sonra özel surette demlenmiş, tavşankanı çaylar geldi*." İDG98 5. Dikkate değer. "*Vali Bey'e karşı özel bir saygısı olmakla beraber, gene de elinde olmayarak 'Evden mi kovdular sabah sabah babam?' diye geçirmişti*." MM129

özel hayat *a.* Kişinin kendine özgü yaşayışı, yaşama tarzı, kendisini ilgilendiren tutum ve davranışı, öz yaşam, özel yaşam. "*Kimseyi ilgilendirmezdi özel hayatı*!" SUÇ36

özel kalem *a.* Kamu veya özel sektördeki üst düzey yöneticinin görüşmelerini düzenleyen, gizlilik derecesi bulunan yazışmalarını yapan kimse. "*Fısıl fısıl konuşanların bile gözleri masası başında özel kalem müdüründe*." GK98

özel kalem mözel kalem* özel kalem falan. "*Mebuslar özel kalemi mözel kalemi dinlemeden bakanlar hatta Başbakan'ın odalarına giriveriyorlardı*." GK103

özellik *a.* Bir şeyin benzerlerinden veya başka şeylerden ayrılmasını sağlayan nitelik; hususiyet, hasiyet, hassa, mahsusluk, spesiyalite. "*Karşımda, çokça kavrulmuş kahveyi hatırlatan kırış kırış ama sevimli bir kocakarıyla ilk bakışta dikkati çekecek hiçbir özelliği olmayan, zayıf bir kız oturuyordu*." ÇK128

özellikle *zf.* Özel olarak, her şeyden önce; başta, hele, bilhassa, hassaten, hususen, hususuyla, alelhusus, bahusus, mahsus, mahsusen, münhasıran, tahsisen. "*Onun için özellikle eski elbisemle, altları delik pabuçlarımı giyip geldim*." AY159

özen *a.* Bir işin elden geldiğince iyi olması için gösterilen çaba; itina, ihtimam. "*Üstelik yatak da altında serili çulu, beyaz çarşafı, yastığıyla buraya özenle getirilip adamın altına serilmişliğini bas bas bağırıyordu*." KAÇ196

özen göster- bir şeyi özenerek elden geldiğince iyi olmasına gayret ederek yapmak; itina etmek. "*Eskiden, şimdi babalarına gösterilen özen, çocuklara gösteriliyor*." ARK106

özen- 1. Beğendiği şeye benzemeye çalışmak, o şeyi yapmak için çaba göstermek. "*İyi giyinmek veya bir sevgili bulmaya da özendiği yoktu*." AY178 2. Birini veya bir şeyi taklit etmeye çalışmak. "*Kudret Bey'den mi özendiniz*?" ÜÇK395

özene bezene *zf.* Özenli bir biçimde, itina ile. "*Tuu, yıllar yılı özene bezene sakladığım namusum*!" KK23

özene bezenelik* *zf.* Özene bezene olma durumu. "*Fatma'nınkinde olduğunca, özene bezenelik yoktu*." YD176

özenil- Bir şeye özenti duyulmak. "*Çoban olmak çok mu özenilecek şey*?" SÇ169

özenile bezenile* *zf.* Özene bezene. "*Bıyığının altı, üstü özenile bezenile alınmış pırıl pırıl bir genç adam*." BFV204

özeniş *a.* Özenmek işi. "*Avukat babasının iyi günlerinde fevkalade bir özenişle diktirildiğine şüphem olmayan lacivert kostümü haraptı*." EKM39

özenme *a.* Özenmek işi. "*Değerli adamdı, özü*

sözü doğru, müstakim adamdı.” YYB45

özenti *a*. Beğendiği bir durumda olma, beğendiği şeye benzeme çabası. “*Böcek diye bir oğlan vardı, efe özentisi, Cevdet'e sataşmış*.” SBK178

özet *a*. Bir yazı veya sözün anlamını daha kısa ve özlü biçimde veren yazı veya söz; fezleke, hülasa, icmal, telhis. “*Teğmen durumun kısaca özetini yaptı yeni baştan*.” KAÇ198

özetleyiver-* Çabucak özetlemek. “*Bitirim Leyla bir hamlede suçunu özetleyiverdi*.” TD35

özgü *sf*. Belli bir kimsede, şeyde veya türde bulunan; öze, has, mahsus. “*Babası çeşitli remiller, efsun, büyülerle fakir fukarayı soymuş bir adam olmasına karşılık, bu kadında zerrece babasına özgü hâller yoktu*.” KT12

özgür *sf*. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya, şarta bağlı olmayan; serbest, hür, azat, azade. “*Özgürdü ama özgür diye bu özgürlüğünü de yerli yersiz kullanmasa olmaz mıydı*?” SAR120

özgürlük *a*. 1. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu; azadelik. “*Çünkü İstanbul'a, İstanbul'un başıboşluğuna, bu uzak yerde kolay kolay bulunamayacak olan özgürlüğüne âşıktı o*.” İDG45 2. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu; hürlük, hürriyet. “*Hürriyet varken neden özgürlük diyorsunuz*?” YD199

özle- Bir kimseyi, bir yeri veya bir şeyi görmeyi, ona kavuşmayı istemek, göreceği gelmek. “*Özlemiştim bayağı arkadaş ıslıklarını*.” ARK46

özlem *a*. Bir kimseyi veya bir şeyi görme, kavuşma isteği; özlenti, hasret, tahassür. “*Aynı küçük ev özlemi, aynı birbirleri için yaşayış, aynı küçük, ufacık gayeler...*” SBK201

özlük işleri *a*. Bir kuruluşta görevlilerin atanmaları, yükselmeleri ve emeklilikleri vb. kişisel işlemlerin bütününü yürüten bölüm, zat işleri. “*Ankara'da, özlük işlerindeki hasmını hayalledi*.” MM131

Özsüt* *öz. a.* 1938 yılından beri hizmet veren tatlıcı. “*Özsüt'ten hızla çıktı*.” YD307

Öztürk* bk. Öztürk Serengil. “*Seni Öztürk'le karşı karşıya getireceğim*.” YD278

Öztürk Serengil* *öz. a.* Türk tiyatro ve sinema oyuncusu (1930-1999). “*Canım, Öztürk Serengil'in suyu mu çıkmıştı yani*?” YD15

Öztürklü* *a.* Oyuncularından biri Öztürk Serengil olan (film). “*Öztürklü bir komedi filmi çevirmeye karar verdim mi tamam*!” YD278

özür (Ar.) *a*. Bir kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep; mazeret. “*Çok özür dilerim*.” KK83 **özür dile-** yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek. “*Özür diledi*.” İDG33

P, p

p, P Türk alfabesinin yirminci sırasında yer alan ve pe adı verilen bu harf, ses bilgisi bakımından sert, patlayıcı çift dudak ünsüzünü gösterir. "*Başında P olan avrat ne ki*?" GK297

pa (Der.) *ünl.* Şaşma ünlemi. "*Bir ara durakladı: Pa dedi*." MUR69

PAA* *öz. a.* Bir çanta markası. "*Mor ruj, üzerinde beyaz harflerle PAA yazılı çanta filan öfke içindeydi*." BFV67

pabuç (Far.) *a.* Genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek; ayakkabı. "*Seyran dimdik dikiliyor, pabucundan taşan çatlak topuğuyla çamurlu toprağa basıyordu*." EKM43 **pabucu dama atıl-** kendinden üstün birinin çıkmasıyla gözden düşmek. "*Fatma'nın pabucu dama atıldı*." ÇK79 **pabucunu dama at-** kendinden üstün birini gözden düşürmek. "*Hepinizin, hepinizin pabucunu dama atacağım*!" KY57 **pabucunu ters giydir-** güç bir duruma sokarak telaş içinde kaçırmak. "*Şeytana bile pabucunu ters giydirir*!" YYB61 **pabuç bırakma-** yapacağından vazgeçmemek, hiçbir şeye aldırmamak, korkmamak. "*Öyle her erkeğe kolay kolay pabuç bırakmam*." İDG81 **pabuç eskit-** bir iş için bir yere çok gidip gelmek, işi takip etmek. "*Gençliğimde az pabuç eskitmedim*." SBK249 **pabuç pahalı** birinin uğraşmaya kalktığı kimsenin, kendinden güçlü çıkması durumunda söylenen bir söz. "*Öğretmen bakmıştı ki pabuç pahalı, usulcacık sıvışmış, Sabuş'un saçları da kesilmekten kurtulmuştu*." ÖE116

pabuçlu *sf.* Ayağında pabucu olan. "*Bu ses, bu gür ses semtin sarı sıcağına yayılmaya görsün, irili ufaklı, donlu donsuz, ayakları pabuçlu pabuçsuz, kızlı oğlanlı çocuklar başlarlardı analarına babalarına asılmaya*." ÖE81

pabuçsuz *sf.* Ayağında pabucu olmayan. "*Biliyorsun kocasını evden pabuçsuz kaçırdı*!" EB244

paça (Far.) *a.* 1. Pantolon, don, şalvar vb. giyeceklerde bacakların çıktığı aşağı bölüm. "*O telaşla paçaya bacağının birini geçirdi*." EB43 2. Kasaplık hayvanların ayağından yapılan çorba. "*Gene paça mı yediniz*?" BFV132 **paçaları sıva-** kolları sıvamak. "*En iyisi, yarından tezi yok, paçaları sıvayıp nikâh işine girişmeliydi*." HÇ21 **paçalarından ak-** pislik ve kir çok olmak. "*Namus paçalarından akıyor*!" MM90 **paçasını al-*** döverek, hırpalayarak görünüşünü, kılığını bozmak, façasını almak. "*Söyle ona, paçasını alıveririm sonra*." SÇ216 **paçayı kaptır-** karıştığı ancak sonradan ayrılmak istediği bir işten kendini kurtaramamak. "*Bir sefer paçayı kaptıranlar kolay kolay vazgeçemezler*." SBK17 **paçayı kurtar-** kendini bir dertten, tehlikeden veya zor durumdan kurtarmak. "*Şaka maka derken bir araba sahibi oldu mu paçayı kurtarırdı*." SUÇ100

paçalı *sf.* Herhangi bir biçimde paçası olan. "*Bilekten ipli, uzun paçalı beyaz donuyla ayakta dikildi*." BTÜ151

paçavra (Rum.) *a.* 1. Eskimiş bez veya kumaş parçası, çaput. "*Halis yün yerine birtakım paçavralarla ne idüğü belirsiz kıtıklar…*" YK24 2. Değersiz ve iğrenç şey veya kimse. "*Siz o Gülpembe olacak paçavraya göz kulak olun*!" SM262 **paçavra gibi** değersiz (kimse veya şey). "*Kadınlık gururunu hiçe sayarak ayağına kadar geldiği, erkek tarafından reddedilmiş, bir paçavra gibi atılmak istenmişti*." İDG39

paçavracı *a.* Paçavra toplayıp satan kimse. "*Sokaklardan geçti. Paçavracı Çingene karıları, küçük küçük kızlar…*" SÇ178

padişah (Far.) *a.* Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen ünvan. "*Padişaha asilik Allah'a karşı durmak değil miydi*?" OK35

padişahçı* *a.* Padişah veya padişahlık yanlısı kimse. "*Ben onlardan çok dinci; padişahçı mı*?" ÜÇK341

padişahlık *a.* Padişah tarafından yönetilen ülke. "*Bir dahaki konuşmalarımda hilafet ve padişahlığı öveceğim*." ÜÇK572

paf *ünl.* Bina, gökdelen vb. yıkılırken veya biri veya bir şey yüksek bir yerden düşerken çıkan ses. "*... yol basıldıkça paf paf ediyordu*." EVO293

pafta (Far.) *a.* Bir bölgenin kadastro durumunu gösteren değişik malzemeler üzerine yapılmış parselleme çizgilerinin bütünü. "*Gözlerini duvardaki paftanın kadın tenasül organı turuncusuna dikti*." GR169

pah çı* *zf.* "Pah çı" sesi çıkararak (tren). "*Nasıl gider? Pah çı, pah çı, pah çı...*" KAÇ209

paha (Far.) *a.* Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı; kıymet, değer. "*... yükte hafif pahada ağır öteberilere kalk gidelim dediğini, bu yüzden CHP devrinde hapis yattığını herkes bilirdi*." KAÇ92 **(herhangi bir şey) pahasına** karşılığında, uğruna**.** "*Saz sesi uyuşmuş kanını coşturduğu için, ne pahasına olursa olsun gidecek, geriden de olsa onu, o sevdiği delikanlıyı görecekti*!" KY120

pahalı *sf.* Fiyatı yüksek olan, ucuz karşıtı. "*Pahalı rujlar var*." EKM146

pahalılaş- Pahalı duruma gelmek, fiyatı artmak, pahalılanmak, pahalanmak. "*Geçen seneden bu seneye bu şehir müthiş pahalılaşmış*." KP82

pahalılık *a*. Fiyatların genel olarak yükselmesi, fiyat artışı; enflasyon. "*Bu pahalılıkta yeter mi*?" GR85

paht* *a.* Baht. "*Allah de ki açilsun pahtun*." BTÜ143

pak-* Bakmak. "*Yaklaşın pakayum, dedi*." BTÜ93

paket (Fr.) 1. *a.* İçinde bir veya birçok şey bulunan, kâğıda sarılarak veya kutuya konularak bağlanmış, elde taşınacak büyüklükte nesne. "*Adamın eli yastığın altından kırış kırış Birinci paketiyle kibriti aldı*." DHV277 2. *sf.* Kâğıda sarılarak veya bir kutuya konularak satışa hazır duruma getirilmiş, belli bir miktarda olan (yiyecek, ilaç vb.). "*Köşe başındaki bakkaldan iki paket sigarayla kibrit almaktan vazgeçti*." YYB198

paketle- Bir veya birkaç şeyi kâğıda sararak, kutuya koyarak bağlamak. "*Öteberimi paketlemiştim*." BE64

paketlen- Paketleme işine konu olmak. "*Bankolardan gelen iplik masuraları koca koca teknelerle keleplere taşınır, keleplerde çözülür, çileler hâline getirildikten sonra paketlenip pazara gönderilirdi*." CEM23

paketli* *sf.* Paketi olan. "*Gündüzki eli paketlilerden hemen hemen iz yok*." KK40

pakla- Bir şeyi, bir yeri temiz duruma getirmek; temizlemek. "*Senin bu azgınlığını teneşir paklar teneşir*!" YYB17

pala (İt.) *a.* Kavisli, kısa, uç bölümü geniş, kabzasına doğru daralan bir tür kılıç. "*Bu palayı onun için aldım*." GK288 **pala salla-** uğraşmak, didinmek, çabalamak. "*Artık ne Alman ne de Alman'ın palasını sallayanlar*." EVO17

palabıyık *a.* 1. Gür, uzun, yanaklara doğru kıvrık bıyık. "*Kalın kaş, palabıyık, aksi suratlarla dolu çevremin bunu hoş karşılamayacağını biliyordum*." KK197 2. *öz.* Bir lakap. "*Süleyman çocuklarını önüne kattı, yakın komşusu Palabıyık Hasanlara geçti*." TD39

palabıyıklı *sf.* Gür, uzun ve kıvrık bıyıkları olan (kimse). "*Palabıyıklı Köroğlu yanında kız yüzlü Ayvaz'ı, atla geliyorlar*." MUR160

palamar (Rum.) *a.* Gemileri iskele, rıhtım veya şamandıraya bağlamaya yarayan kalın halat. "*... rıhtımdaki babalara palamarını atıp birtakım yolcular bırakıp birtakım yolcular aldıktan sonra geldikleri gibi usullacık giden vapurlar...*" KP59

palamut (Rum.) *a*. Uskumrugillerden, eti esmer, büyüklüğüne göre "Çingene palamudu, torik, sivri, altıparmak, piçuta" adlarını alan, pulsuz bir balık; sivri. "*Mevsim palamut mevsimi olacak*." BK283

palan (Far.) *a.* Genellikle eşeklere, bazen de atlara vurulan, kaşsız, enli, yayvan ve yumuşak bir tür eyer. "*Ne palan tanır ne kolan*!" ARK12 **palan vur-** palanı hayvanın sırtına koyup bağlamak. "*Ben eşek olduktan sonra kim olsa palan vurur*." EVO189

palansız* *sf*. Palanı olmayan. "*Mezarı belirsiz serseri baban gibi yularsız, palansız mı gebermek istiyorsun*?" KK246

palas (Fr.) 1. *a*. Lüks otel. "*Bodrum palasta misafiriz*." AY137 2. *sf. argo* Kolaylık gösteren, hoşa giden (nesne, kimse, yer). "*Oğlan şimdi yaşıyor İstanbul'da. Yârin palas'ı...*" SAR38

palas pandıras *zf.* Gereği gibi derlenip toparlanmaya veya hazırlanmaya vakit bulamadan. "*Koskoca, kapılardan sığmayan Kudret, Kudreti, Kudretçiği, biricik yavrusu; iki gözü, tuvaletteyse bile palas pandıras koşar, paslı, pis tenekeyi kapar, çöpçüye koştururdu*." MM237

palaska (Mac.) *a.* Askerlerin bellerine bağladıkları veya göğüslerine çaprazlama taktıkları, üzerinde fişek, kasatura vb. koymak için yerleri bulunan, genellikle köseleden yapılmış kayış. "*Palaskasının takasını okşadı*." MUR3

palaspare (Far.) *a*. Pasaklı, yırtık giysi. "*Palaspareler içinde ufacık kalmış adamı bir tokatta duvarın dibine yıktı*." HÇ298

palavra (İsp.) *a*. 1. *argo* Herhangi bir konuda gerçeğe aykırı, uydurma söz veya haber; balon, mavra. "*Şahinde Hanım'ın bu atmasyonları, palavraları, övünmeleri yüzünden*." ARK107 2. *argo* Uzun ve boş konuşma; martaval. "*Çiftlik avlusunda Berber Reşit'in palavrasından geçilmiyordu*." HÇ235

palavracı *sf*. Uydurma söz veya haber ortaya atan, yaptığı işleri abartan, bu davranışları huy edinmiş olan (kimse), tıraşçı, uydurmacı, baloncu, martavalcı. "*Kaba, haşin, palavracı*." ÖE101 **palavracı malavracı*** palavracı falan. "*Herif palavracı malavracı ama yıllardır karnını doyuruyor, zarına bakıyordu*." YD118

palavracılık *a*. Palavracı olma durumu; balonculuk, tıraşçılık, uydurmacılık, martavalcılık. "*Kumkapı, Yenikapı, Samatya kahvelerinde palavracılığıyla tanınır, her iddiada mutlaka üste çıkardı*." ÖE115

palazlan- 1. Gelişmek, iri duruma gelmek, büyümek. "*... palazlanınca sırtında sırma işlemeli tozkoparan cepken, bacağında laciverdin hasından şalvar...*" EVO6 2. Varlığı artmak, zenginleşmek. "*Partimizin sayesinde eline geçirip palazlanınca sana onu temin edenlere karşı yan mı çiziyorsun*?" KT16

palazlanma *a*. Palazlanmak işi. "*Onlar, yani yeni palazlanmaya başlamış, civcivle horoz arası iki yeniyetme yanımdaki masada oturuyorlardı*." KK137

paldır küldür *zf*. 1. Kaba bir gürültü çıkararak, gürültü yaparak. "*Üst kattaki işçilerde tavanı paldır küldür öttüren bir hareket başlamıştı*." BTÜ80 2. Aniden, habersiz. "*Kâtip Rıza içeri paldır küldür girdi*." EKM133

paldır küldürlük* *a*. Paldır küldür olma durumu. "*Yanımda oturan ufak tefek adam ilkin farkında olmamıştı, olunca bir toparlanış, bir telaş, bir geç kalmışların paldır küldürlüğü...*" YYB213

palikarya (Rum.) *a*. Kabadayı Rum delikanlısı. "*Sizin en palikaryalarınızı tanırım*." YD231

palike (Der.) *a*. Fabrika. "*Herifi palikeye de ben almadım*." CEM19

palto (Fr.) *a*. Diz altından topuğa kadar uzanan, öbür kıyafetlerin üstüne giyilen, kalın kumaştan, kışlık erkek giysisi. "*Altı yüz liralık paltoları içinde kasıla kasıla giden koca göbekliler, galiba bundan dolayı, ona ters ters bakıyorlardı*." BK306

paltolu *sf*. Paltosu olan. "*Onun gibi uzun boylu, onun gibi kara kaş kara gözlü, onun gibi uzun favorili, siyah şapkalı, beyaz kaşkollü, siyah paltoluydu*." SAR96

paltosuz *zf*. Palto giymeden. "*Herkes palto, pardösüleri içinde donarken bu nasıl oluyordu da paltosuz hatta ceketsiz dolaşabiliyordu*?" BK306

palyaço (İt.) *a*. 1. Kendisini seyredenleri güldüren ve eğlendiren, acayip kılıklı, yüzü aşırı ve komik biçimde boyalı oyuncu. "*Göz kıyılarında yaşlar, palyaço şaşırır*." SBK18 2. *öz*. Bir lakap. "*Palyaço Cemal âdeta çıldırırdı*." SBK18

palyaçoluk *a*. Palyaço olma durumu. "*Yoksa Cemal işini bırakıp karısının ardından yeniden tiyatroya, palyaçoluğa dönmeye razı olabilirdi*." SBK20

pambık (Der.) *a*. Pamuk. "*Herifler bir çıktılar tahta, pambıktır yekindi*." SAR53

pami* (Yun.) *a*. *argo* 'Kaçmak, tüymek' anlamında bir söz. "*Kapıyı dışardan kilitleyip, pami*!" SÇ147

pamuk (Far.) 1. *a*. Ebegümecigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi. "*Başka harmanlarla pamuk tarlalarından şehre para için akın hâlindeki ırgat kafileleri kalabalığı gittikçe artırıyordu*." BTÜ278 2. *a*. Bu bitkinin tohumlarının çevresinde oluşmuş ince, yumuşak tellerin adı. "*Fabrikadaki makinede pamuk tohumu pamuğundan ayrılıyordu*." BTÜ345 3. *a*. Bu tellerin işlenmiş biçimi. "*Biraz pamuk alırım yatağa*." DE31 4. *sf*. Bu bitkinin işlenmiş biçiminden yapılmış. "*Bir gün de aralarındaki pamuk ipliği kopuvermişti*." GAV110 **pamuk at-** yay ve tokmakla pamuğu ditmek. "*Atılmış pamuk yığınlarını hatırlatan sütbeyaz bulutlar esmerleşmeye hatta morarmaya başlar*." EVO166 **pamuk gibi** çok yumuşak. "*Aman efendim, rica ederim, ne bayatı? Pamuk gibi*." MM262

pamuk ipliği *a*. Pamuktan yapılan mat veya parlak dikiş nakış ipliği. "*Fabrika tezgâhlarında dokunmuş kumlu denilen, kül renkli pamuk ipliğinden elbisesi içinde çakı gibiydi*." KT8 **pamuk ipliğiyle bağlı ol-** her an bozulmaya, kopmaya hazır olmak. "*Evlilik müessesesi sağlam kazıklara bağlanmalıydı, pamuk*

ipliklerine değil!" YD103

pamukaki (Far. panbuḳ + Yun. aki) *a*. Beyaz iş işlemekte kullanılan bir tür parlak pamuk ipliği. "*Anamdır dayanamadı, yahu dedi, sandığın dibinde yarım arşın aile bezi kalmıştı, bir iki çile de pamukaki, yeni alma değil*." EVO72

pamukçu* *a*. Fabrikalarda, çırçır makinelerinden çıkan pamukları toplamakla görevli işçi. "*En kabası on bir, on iki yaşında pamukçu oğlanlar…*" BTÜ65

pamukla-* Pamuklanmak. "*Terden iyice şişmiş, yer yer pamuklamış*." GK113

pamuklan- Üstü incecik pamuk biçiminde küf bağlamak. "*Meyveler beyaz beyaz pamuklandılar*." EKM105

pamuklu *sf*. Pamuk ipliği veya başka iplikler karıştırılarak dokunmuş (kumaş). "*Elinde tuttuğu, kardeşinin pamuklu bezini başının altına aldı*." EKM84

pamukpalas* *a*. Basit ev, baraka, çadır şeklinde korunak. "*Haydi millet, Pamukpalaslar kuruldu, buyrun*!" EVO195

pancar *a*. Ispanakgillerden, vitamince zengin bir bitki; çükündür. "*Bir pancar turşusu al*." GK120

pancur (Fr.) *a*. Panjur. "*Salonun bahçeye açılan penceresine memnunlukla gitti, yeşil pancuru itti*." GK142

pança (Der.) *a*. Avuç. "*Tekrar bir pança…*" EKM47

pançala-* Avuçla kavramak, avuçla almak; avuçlamak. "*Buğdaylı toprağı iki avucuyla pançalayıp tozunu toprağını şöyle bir üfledikten sonra çula attı*." EKM47

pandantif (Fr.) *a*. İnce bir zincirle boyna takılan değerli takı. "*Annesinden bir pandantif*." AY217

pandantifsiz* *zf*. Pandantif olmaksızın. "*Akşam karım beni merdiven başında, küpesiz, bileziksiz ve pandantifsiz karşıladı*." AY220

pandispanya* (İt.) *a. argo* Nazlı yetiştirilmiş çocuk, muhallebi çocuğu. "*Gök tırmalayanların otuzuncu katındaki bir pandispanya çocuğuna küfreder*." SÇ91

pandomim (Fr.) *a*. Düşünce ve duyguları müzik veya türlü eşyalar eşliğinde bazen dansla, bazen de gövde ve yüz hareketleriyle yansıtmayı amaçlayan oyun; sözsüz oyun. "*Pandomim davranışlarıyla sessiz haykırışlar, ağlamalar, gülmeler yaptı*." BFV263

panga (Der.) *a*. Banka. "*Şöyle, dedi, pangadan…*" SAR53

panik (Fr.) *a*. 1. Ani dehşet duygusu, büyük korku. "*… o da tıpkı arkadaşı gibi panik hâlini alıverdi*." ARK217 2. Topluluğu saran ortak korku; ürkü. "*Sarışın kemancı yere yuvarlanırken, barda panik başlamış*." SM301 **paniğe kapıl-** çok korkmak. "*… beygiri çıldırmış bir yük arabası caddeden doludizgin gelmeye başlayınca kalabalık paniğe kapıldı*." MUR149

panjur (Fr.) *a*. Güneşi ve rüzgârı önlemeye, ışığı azaltmaya yarayan, açılır kapanır dar ve yatay tahtadan, plastikten veya metal gereçlerden yapılmış, pencereye takılan kapatma düzeneği. "*Yalnız uyuz bir köpek, panjurları çekili bir evin gölgesine serilmiş, uyuyordu*." EKM104

pansiyon (Fr.) *a*. Bütünü veya bir bölümü sürekli veya belli bir zaman için kiraya verilen, isteğe göre yemek de veren ev. "*Taksisi var bunun, pansiyonu var, içkisi var*." KÜÇ39

pansiyoncu *a*. Pansiyon sahibi. "*Merdiven başında pansiyoncu madamla karşılaşınca yaşlı Ermeni kadını gözlerine inanamadı*." İDG111

pansiyoner (Fr.) *a*. Pansiyonda kalan kimse. "*Bu cadde üzerindeki apartmanlardan birinde pansiyonerim*." KY188

pansuman (Fr.) *a*. Yara temizliği ve bakımı. "*Hastaneden sedye geldi, pansuman odasına kaldırdılar*." ÇK75 **pansuman yap-** yaranın temizlik ve bakımını yapmak. "*Pansuman yaptırmaya gelen adamı içeri aldı*." EKM8

pansumancı *a*. Pansuman yapmayı meslek edinmiş kimse. "*Pansumancılara döndü*." ÇK75

panteist (Fr.) *sf*. Tüm tanrıcılık yanlısı olan, tüm tanrıcı, kamu tanrıcı. "*Bizdeki, Bektaşi, Alevi, bir kelimeyle Alicilerle, Garp'ın Panteistlerini birleştirmek*." KT316

pantol (Der.) *a*. Pantolon. "*Kısa pantol istemem ama*." DK188

pantolon (Fr.) *a*. Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek. "*Elini pantolon cebine sokarken gözlerini müdürün çini mavisi gözlerine dikti*." EKM134

pantolonlu *sf.* Pantolonu olan. "*Kısa pantolonlu, minnacık bir çocuk*." ÖE92

pantufla (Rum.) *a.* Abadan yapılmış terlik. "*Yanları yırtmaçlı uzun beyaz geceliği, pantuflarıyla öne geçti*." EB43

panzehir (Far.) *a.* Zehrin etkisini ortadan kaldırabilme özelliği olan madde, antidot. "*Onun panzehiri sensin*." EVO110

papa (İt.) *a.* Roma Katolik kilisesinin, bir meclis tarafından seçilen, Vatikan'da oturan ve Hz. İsa'nın vekili sayılan başkanı. "*Papa bilmem kaçıncı Pius da ağızda lokma varken konuşmak günahtır buyurmuş*." SAR142

papatya (Rum.) *a.* Birleşikgillerden, 20-50 santimetre yüksekliğinde, baharda çiçek açan, taç yaprakları beyaz, ortası sarı kömeçli, bir yıllık otsu bir bitki; yoğurt çiçeği. "*Papatya sarısı saçları, bembeyaz, sımsıkı bacaklarıyla kızlarının otuz beşlik modeli olan kadın da aynı havadan olduğu için, kocasının ne istediğini biliyordu*." DE22

papaz (I) (Rum) *a.* 1. Hristiyan din adamı, peder. "*Kalabalığa bazen hahamlar, papazlar, bazen de hocalar karışırdı*." BE36 2. *öz.* Bir lakap. "*Papaz Naciye'nin yanındaydı*!" VV69 **papaz uçur-** *argo* içkili eğlence düzenlemek. "*İyi bir papaz uçururuz*." VV120

papaz (II)* *a.* Hoşgörüsüz kimse. "*Ufacık burnunun ucu havaya kalkık Giritli Hatice, 'Heye, papaz ki papaz!' dedi*." CEM24

Papazın Bahçesi* *öz. a.* Adana'da bulunan bir mesire yeri. "*Oysa Adana'nın Bebekli Kilisesi'nden, Papazın Bahçesi, Dilberler Sekisi'nden bahsederken duruyor…*" BE67

papazkarası* *sf.* Bu renkte olan. "*Ciğer kızılı fes, papazkarası redingot sırılsıklam*." DHV256

papel (İsp.) *argo* Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı; para. "*Koyunlarında demet demet papel…*" SBK233

papır (Der.) *a.* Vapur. "*Bi tarihte, papır var ya papır*?" GK95

papuç (Der.) *a.* Papuç, ayakkabı. "*Papuçları nerden aldın*?" BFV125

papur (Der.) *a.* Vapur. "*Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para*?" GK222

papyon (Fr.) *a.* Kelebek biçiminde, bir çengelle veya lastik bağla yakaya tutturulan kravat, papyon kravat. "*Lacivert kostümü, mavi papyonuyla alelade garsonluktan çıkmıştı*." KP56

papyon kravat *a.* Papyon. "*Demek insan tıp fakültesinden diploma almakla, papyon kravat takmakla, bıyığının altını üstünü inceltmekle adam olamıyormuş*." YD53

para (Far.) *a.* 1. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı; mangır, mangiz, nakit, papel, tıkır, tıngır. "*Zaten az parası vardı*." İDG77 2. Bir emek karşılığında elde edilen kazanç. "*Bu Karamaça'da çok para var bellersem*." BTÜ255 **para bas-** 1. darphanede, basımevinde metali veya kâğıdı para durumuna getirmek. "*Neden çok çok para basmıyorlar*?" SÇ26 2. kumarda ortaya para koymak. "*Sen işe karışmaz, para basmazsan bunları söğüşlerim*." GK255 **para boz-** büyük parayı ufak paralarla değiştirmek. "*Para bozduracağım*." YYB197 **para çek-** bir yere yatırılmış paranın tamamını veya bir bölümünü almak. "*Binayı bankaya ipotek edip para çekti*." BK317 **para dök-** çok para harcamak. "*Ona, oğlan bayağı varlıklı, para döküyor*." CEM110 **para etme-** etkisi olmamak, işe yaramamak. "*Nur'un kapıyı yumruklayıp sarsmaları, babasının tehditleri para etmedi*." BFV283 **para getir-** kazanç sağlamak. "*Evet, din risaleleri, Nurculuk kitapları çok para getiriyordu ama sonunda kurunun yanında yaş da yanabilirdi birkaç kuruş için.*" YD333 **para ile değil, sıra ile**" herkes sırasını beklemek zorundadır" anlamında kullanılan bir söz. "*Bu işte böyle olurdu zaten: Parayla değil, sırayla*!" BK284 **para kes-** çok para kazanmak. "*Tekmil tamir atölyeleri harıl harıl çalışıyor, para kesiyorlar para*!" EVO19 **para kır-** çok kazanmak. "*Ama para kırardı, para*!" SÇ57 **para mara (veya mura)*** para falan. "*Benim elime para mara geçmez bellersem, dedi*. BTÜ298 **para peşin, kırmızı meşin** `her işin karşılığı anında ödenmelidir` anlamında kullanılan bir söz. "*Para peşin, kırmızı meşin*!" SÇ118 **para saç-** gereğinden çok para harcamak. "*Ben öyle çifte orospularla zilzurna geldiğim, para saçtığım geceler karı da usul usul yürütür, saklarmış*!" KP73 **para say-** ödemek. "*Para saymıştı para*!" SM203 **para sızdır- (veya kopar-)** zorlayarak veya kandırarak birinden para almak. "*Her gün gitse, her gün bol para sızdıracağını biliyordu*." KÜÇ13 **para yap-** para kazanıp biriktirmek. "*Şu üç ayda biraz para yaptım nasıl olsa, açarım bir yerlerde bir dükkân, ooooh*!" GK345 **para yatır-** gerektiğinde almak üzere bir yere

para vermek. "*Dirseklere kadar bilezik getirecek, bankaya para yatıracak...*" BFV222 **para ye-** gereksiz olarak çok para harcamak. "*Atlayıp İstanbul'a gitmişti para yemeye*." KAÇ8 **para yedir-** gereksiz olarak başkasına çok para harcamak. "*Değil Evdoksiya gibi güzel, zarif, Marika gibisine bile avuç dolusu para yedirmiyor muydu*?" GAV195 **paradan çık-** para harcamak zorunda kalmak. "*Önemli olan bu değil, tonla paradan çıkmış olmasıydı*." ÖE66 **paranın üstü** satın alınan şeyin tutarından artan para. "*Paranın üstünü istemekten vazgeçti*." BK290 **paraya çevir-** herhangi bir şeyi para ile değiştirmek. "*Görüşmecileri gelen tutuklulardan uçlandığı ekmek, zeytin, peynir, tereyağı, helva, ne bileyim yiyecek, giyeceği çabucak paraya çeviriverir, günün birinde dışarı çıkınca geçinebilmek için tutacağı işe para biriktirirdi*." DHV316 **parayı veren düdüğü çalar** `karşılığını ödediğinde insan istediğini elde edebilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Sağımdaki, parayı veren düdüğü çalar oğlum, diye elime vurdu*." ÇK84

para babası *a.* Parası çok, varlıklı kimse. "*Üçü de para babası hasis, mendebur şeyler*." DK261

para canlısı *sf.* Parayı çok seven, paraya çok düşkün (kimse), paragöz, paragözlü. "*Amma da para canlısı ha*!" ÖE110

para cezası *a.* İşlenen bir suçun para karşılığının devlete ödenmesini öngören ceza; nakdî ceza. "*Şayet şikâyet ederse değil para cezası, değil bir hafta, on gün kapamak meslekten bile men edilebilirdi*." MM70

para çantası *a.* Para taşımaya yarayan özel çanta. "*Para çantamı unutmuşum masamın çekmecesinde*!" EB61

para pul *a.* Para, para niteliğinde olan şey. "*Para pul, araba şu bu vız gelecekti*." GAV193

parabellum (Alm.) *a.* Alman ordusunda kullanılan tabanca. "*Camekânlı dolapta boy boy, renk renk, cins cins oyuncak nagantlar, parabellumlar*." SÇ182

paraca *zf.* Para ile ilgili olarak, para bakımından. "*... az miktarda da olsa paraca yardım ettiğini, kadın hapishanesine gidip gelen meydancılardan öğreniyordum*." EKM26

paradi (Fr.) *a.* Bir tiyatroda en üst balkon. "*Bir paradi biletine yetecek kadar parası var mıydı acaba*?" SUÇ48

paraf (Fr.) *a.* Yalnız adın veya ad ve soyadının baş harfleriyle atılan kısa imza. "*Neye yarardı ... kâğıtlara adı ve soyadıyla paraflar geçmek*?" DK199

parafe (Fr.) *a.* Paraf. "*Terzi imzalanıp parafe edilmiş faturayı genel müdürden aldı, çıktı*." KT326

parala- Parçalara ayırmak, bütünlüğünü bozmak, parça parça etmek; parçalamak. "*... babasının başında sürahiyi paraladığı günlerde söylediklerini duyar gibi olurdu*." EB75

paralama *a.* Paralamak işi. "*Yapılacak tek şey, kendini bu aldatılmış insanların paralamasına bırakmak ya da karşı koymaktı*." KT354

paralan- (I) Parasızken para elde etmek. "*O paralansın ki biz de alacaklarımızı alalım*!" KT281

paralan- (II) Parçalara ayırmak, bütünlüğünü bozmak, parça parça etmek; parçalanmak. "*Saçlar başlar yolunuyor, üst başlar paralanıyordu*." HÇ152

paralat- Paralama işini yaptırmak veya paralanmasına sebep olmak. "*Aslanı kedilere paralatır mısın paralatırsın*!" KK68

paralatıl-* Paralatma işi yaptırılmak. "*Baksam, aslanın kedilere neden, nasıl paralatıldığını anlatmaya başlayacak, aramızda ahbaplık kurulacaktı ister istemez*." KK68

paralayabil-* Paralama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir kadın ... kocasının kafasında sürahi paralayamazdı*." EB75

paralel (Fr.) *sf.* 1. Aynı düzlem içinde ikişer ikişer bulunan ve kesişmeyen; koşut, muvazi, mütevazi. "*Bu imzalar, birbirine paralel dört beş çizgiydi*." CEM44 2. Başlangıç meridyenine birer derecelik açılarla çizilen, Ekvator'a paralel ve aralarında 111 km'lik mesafe bulunan farazi çemberlerden her biri. "*Paralel ve meridyen durumunu filan çizecek*." KP30 3. Aynı zaman içinde gelişen veya aynı özellikleri gösteren (olay, düşünce vb.). "*Oturup kalkmayı, yiyip içmeyi, medeni icaplara karşı değil, ona paralel olabilmeyi sağlayacak kültür*!" HÇ337

paralı *sf.* 1. Parası çok olan, zengin (kimse). "*Elinden gelse, kızı başkasına, daha paralı birine vermek istermiş*." KP104 2. Para karşılığında sağlanan, bedava olmayan. "*Bize daha iyi, daha paralı birer iş ver deriz*." BTÜ96

paralık* *sf.* Herhangi bir para değerinde olan. "*Sen kaç paralık adamsın ki ben sana...*" ARK204

paramparça *sf*. Pek çok parçaya ayrılmış, parça parça olmuş. "*Paramparça üst başlarıyla içeri girip çıkan âdembabalar kara kuru, sevimsiz şeylerdi.*" YK2

paranoia* (Fr.) *a*. Abartılı gurur, kuşku, sanrı, güvensizlik ve bencillikle belli olan bir ruh hastalığı; paranoya. "*Bu, yersiz bir paranoiadır*." SUÇ313

paranoiaque* (Fr.) *a*. Paranoyaya tutulmuş kimse; paranoyak. "*Oğlan isyan eden bir paranoiaque*!" SUÇ312

parasız *sf*. 1. Parası olmayan. "*Herhâlde parasızdı*." CEM148 2. Para verilmeksizin, bedavadan, bedava. "*Parasız dinlemem*." AY110

parasız yatılı *sf*. Öğrenim giderleri, yatacak yer ve yemeği devletçe karşılanan (öğrenci); leyli meccani. "*Liseyi parasız yatılı olarak, pekiyi dereceyle bitirdiği yıl, Avukat Nihat evinde gripten yatıyordu*." EK342

parasızlık *a*. Parasız olma durumu; yolsuzluk, uyuzluk, meccanilik, müzayaka. "*Güneş, sıcak, parasızlık, daha kötü evdekiler...*" YYB60

paraşüt (Fr.) *a*. Hava taşıtından veya yüksek bir yerden atılan bir cismin veya atlayan bir insanın kontrollü biçimde yere inmesini sağlayan araç. "*Senin Conilerdir, paraşütle atarlar kendilerini Alaman'ın kucağına*." MUR257

paratoner (Fr.) *a*. Yıldırımların zararını önlemekte kullanılan, ucunda bakır veya platin bulunan, 5-10 metre uzunluğunda demir çubuk ve bununla toprak veya kuyu arasında çekilen bakır telden oluşan koruma aracı, siperisaika, yıldırımkıran, yıldırımlık, yıldırım siperi, yıldırımsavar. "*Eviyse bir siperisaika, paratoner*." SM128

paravan (Fr.) 1. *a*. Menteşelerle birbirine bağlı birkaç parçadan oluşan ve yapılarda bazı bölümleri ayırmakta kullanılan, katlanır, taşınır çerçeveli perde; paravana. "*Neden sonra ta gerilerdeki paravananın ardından don paça kalfa çıktı*." MM66 2. *sf*. Adından, yetkisinden, gücünden kendisine belli etmeden yararlanılan. "*Gerçeği gizlemek için, umum müdür hanımı ve kızı yalanını bir paravan olarak kullanıyordu*!" SBK327

parazit (Fr.) *a*. Herhangi bir işte, olayda sorun çıkaran kimse. "*Karısı, çocukları kadar, parazit arkadaşlarından da bıkmış usanmıştı.*" MM264

parazitli *sf*. Paraziti olan. "*... japone kollu kızların sinema önlerinde tur attıkları lacivert geceye parazitli parazitli yayılıyordu*." KÜÇ11

parça (Far.) *a*. 1. Bir bütünden ayrılan, ayrı sayılan veya artakalan şey. "*Küçük bir kiremit ya da tuğla parçası*." EB74 2. Bir bütünden kopma, kırılma, yırtılma vb. yoluyla ayrılmış bölüm, lime. "*Kapkara tenekenin altını yonga parçalarıyla tutuşturmaya çalışıyordu*." BTÜ73 3. Herhangi bir sayıda olan şey; tane. "*Parçası on kuruştan idare etmiyor.*" YK84 4. Müzik eseri. "*Nefis bir parça başlamıştı ki o âdeta emretti*." YYB217 5. Küçümseme ve değersiz sayma bildiren bir söz. "*Nerden baksan bir kâtip parçası...*" CEM17 6. Birkaçı bir araya geldiğinde bir bütünü oluşturan şeylerin her biri; uzuv, modül. "*Seksen parça mı, yüz seksen parça mı ne*?" KK98 7. *argo* Güzel, alımlı kız veya kadın. "*İyi parça sahiden ha*!" KK141

parça parça *zf*. 1. Parçalanmış bir durumda; dilim dilim, ceste ceste, lime lime, pare pare, şerha şerha, şerham şerham. "*Çorapların parça parça*." KP55 2. Parçalar hâlinde. "*İstanbul göklerinden telaşlı bulutlar beyaz beyaz, parça parça geçmeye başlamıştı*." DK146 **parça parça et-** parçalara ayırmak. "*Allah'ımı inkâr edim, onu, o palavracı oğlanı parça parça ederim*!" VV139 **parça parça ol-** parçalara ayrılmak. "*Nuran'ın elindeki tabak yere düştü, parça parça oldu*." SBK76

parçacı *a*. Makine yedek parçaları satan kimse. "*Parçacıları dolaşırız*." EVO305

parçacık *a*. Küçük parça, kırıntı. "*Ortahaf'ı da sevmiyordum haysiyetsizliğinden ötürü ama mıknatısa takılmış demir parçacıklarından biri gibi sürükleniyordum*." ARK187

parçala- Parçalara ayırmak, bütünlüğünü bozmak, parça parça etmek; paralamak. "*Bir başka mekik tavandaki ampulü parçaladı*." AY113

parçalama *a*. Parçalamak işi. "*Küçük küçük kabarcıklar cızırtılarla suya başkaldırarak atmosferlerini parçalamaya çalışıyor ama suyun havayla birleştiği yere gelince patlayıveriyorlardı*." MM144

parçalan- Parçalama işine konu olmak, parçalara ayrılmak; paralanmak (II). "*Kış ortasında çerçeveler kırılıp parçalanarak koğuşun ortasında yakıldı, ısınıldı*." YK93

parçalanabil-* Parçalanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ali Şahin parçalanabilir, hatta boğazına ip takılarak köyün çamurlu sokaklarında sürüklenebilirdi*." KT354

parçalanma *a*. Parçalanmak işi; inkısam. "*İçimin parçalanmasına aldırmayarak işi sürdürdüm*." YYB136

parçalat- Parçalama işini yaptırmak. "*Şimdi kıyametleri koparır seni parçalatırım komşulara*!" SBK323

parçalayabil- Parçalamaya gücü yetmek. "*Bu yabancıyı şu anda dişleri, tırnakları ile parçalayabilirdi*." SM289

parçalayış *a*. Parçalamak işi. "*Dedesi, dedesinin arı kovanı gibi işleyen konağı ... paşanın kafasında iskemle parçalayışı...*" VV43

parçalı *sf*. Birden çok parçadan oluşmuş. "*Parçalı, kalabalık bulutlar...*" EVO377

pardon (Fr.) *a*. `Özür dilerim, affedersiniz` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Hatta K. Köyü'ndeki akrabanızın, pardon, ahbabınızın yanına birlikte giderseniz çok daha iyi olur*!" OK79

pardösü (Fr.) *a*. Serin havalarda öbür giysilerin üzerine giyilen, paltodan ince üstlük. "*Kirli pardösü nihayet umum müdürün kulağına gitti*." EKM123

pardösülü *sf*. Pardösüsü olan. "*Üçüncü bardak yarım olmuştu ki, şaraphaneye kısa boylu, uzun pardösülü bir adam girdi*." SAR2

pardösüsüz *zf*. Pardösüsü olmayarak. "*Kuvvetli poyrazla savrulan karın ortalığı dondurduğu bu kış kıyamette şapkasız, palto, pardösüsüz, dimdik dolaşıyor*." BK305

pare pare *zf*. Parça parça. "*Yeniçerilerin sadrazam kellesi istedikleri homurtulu bir gece lepiska saçlı Despina'yı alıp pare pare etmeye ramak kalmışken, nerdense çıkıveren bir kol işgal askerinin İngiliz, Fransız, İtalyan, Senegalli müdahalesi...*" DHV260

parfüm (Fr.) *a*. 1. Güzel koku. "*Dalgalı sarı saçları, iri siyah küpeleri ve harikulade parfüm kokusuyla içeri bir bahar havası tazeliğiyle girdi*." GR170 2. Şişelenmiş güzel koku. "*Hani birtakım parfümler falan almıştı ya*?" MM116

parfümeri (Fr.) *a*. 1. Kozmetiklerin ve kokuların tümü. "*Daha çok parfümeri satıyordu*." EB181 2. Bunların satıldığı dükkân. "*Cadde kaldırımları üzerinde içkili lokantalar, çiçekçi, manifatura, parfümerilere girenler, koyunları kucakları paket paket çıkanlar...*" YYB97

parıl parıl *sf*. Parlak, parıltılı, yalabık. "*Gözleri parıl parıldı*." HÇ221

parılda- Güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak; parlamak, yalabımak, yıldıramak. "*Tek yıldız parıldamıyordu*." İDG53

parıldama *a*. Parıldamak işi; yıldırama. "*Tek tük yıldızlar yaz sabahlarındaki gibi bütün olanlardan habersiz, sönmemeye çalışarak parıldamaya koyuldular*." EVO346

parıltı *a*. Parıldama, göze çarpan parlaklık; balkır, ışılak, şaşaa, şimşek, şule. "*Gözlerindeki parıltı alev hâlini aldı*." SUÇ16

Paris* *öz. a*. Fransa'nın başkenti. "*Köşklerinin, apartman ve yalısının bütün duvarlarında Paris'ten, Londra'dan, Hollanda'dan getirtilmiş çeşitli tablolar asılıydı*." CEM44

Paris Düşerken* *öz. a*. Sovyet Yazar İlya Grigoryeviç Ehrenburg tarafından yazılan roman. "*Okuduğum romanlar arasında Paris Düşerken'i unutamayacağım*." KK54

Parisli* *öz. a*. Paris şehrinden olan kimse. "*Birkaç saat önceki yobaz, yerini Parisli, yaşlı ama alabildiğine şık kart bir zamparaya bırakmıştı sanki*." ARK38

park (Fr.) *a*. 1. Bir yerleşme merkezinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlı ve çiçekli bahçe. "*Yedik, içtik, deniz kenarındaki parktan denizi, gelip geçen vapurları seyrettik*." AY131 2. Trafik zorunlulukları dışında durma biçimi. "*Mavi hususi kaldırıma park edilmişti*." BFV257 **park et-** taşıtları trafik kuralları bakımından uygun bir yerde belli süre bırakmak. "*Siyah hususi, pavyonun önündeki kaldırıma park edilmişti*." KY206

parke (Fr.) *a.* Parke taşı. "*Parke döşeli yol, öğle paydosunda işten çıkmış mavi iş elbiseli dokumacılar, siyah önlük, beyaz başörtülü kızlar, kadınlar, çocuklarla doluydu*." DE87

parke taşı *a.* Yol yapımında kullanılan, düzgün ve çeşitli biçimlerde taş, parke. "*Karşı kaldırımın önünde sökülmüş bir parke taşı duruyordu*." EKM20

parke taşlı* *sf*. Parke taşı olan. "*... bozuk parke taşlı bir sokağında, alt alta, üst üste dükkânların, daha çok kunduracı, bakkal, manifatura, berber dükkânlarının arasındaydı eskici dükkânı*." EVO2

parkeli* *sf*. Parkesi olan. "*Bozuk parkeli anacaddede sarsıla sarsıla yürüyen*

kaptıkaçtımız, oto taksi durağında duruyor.” AY153

parla- 1. Güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak; parıldamak. “*... Hitit heykeli yüzü yumuşadı, gözleri parladı*.” YK71 2. Bir ışık kaynağından gelen ışınları yansıtmak; delepmek. “*Beş numara gaz lambasının hafif kırmızıya çalan ışığı terli alnında parlıyordu*.” GR68 3. Birdenbire öfkelenmek. “*Parladı: -Burda hemşeri memşeri sökmez*.” BTÜ88 4. Ün, san kazanmak, herkesçe tanınmak. “*Benim parlamamam için elinizden geleni yapıyorsunuz ama çatlasanız da patlasanız da sizi dinlemeyeceğim*.” ÇK103 5. Ortaya çıkmak. “*Irgatbaşının öfkeli sesi gene parladı*.” BTÜ244

parlak 1. *sf.* Parlayan, ışıldayan, pırıltılı olan. “*Kocasından kalma parlak demirli sustalıyı yanına alıyor, ormana filan bıçakla gidiyordu*.” KAÇ177 2. *sf.* Temiz, berrak, aydınlık ve ışıklı; ışılak. “*Ay öyle parlaktı ki, yıldızlar silinmişti âdeta*.” İDG9 3. *sf.* Göze çarpacak kadar başarılı. “*Haldun'un liseyi parlak şekilde bitirişi şerefine ciciteyzenin hazırladığı nefis masa, Avukat Nihat'ı bile iştahlandırdı*.” EK342 4. *sf.* Yüzü güzel (oğlan). “*O parlak oğlan ağamıza dediyse ne âlâ…*” BTÜ95 5. *öz. a.* Bir lakap. “*Parlak Saim, Kahveci Ahmet Efendi'den borç aldı, tren parasını denkleştirdik*.” BE86

parlakçı* *a. argo* Parlak, güzel yüzlü erkeklerden hoşlanan kimse. “*Kadın parlakçı. Parlak birini görmesin, gördü mü, tamam*.” VV39

parlaklık *a.* 1. Parlak olma durumu; revnak. “*Temmuz güneşi arkamızdaki caddeye olanca parlaklığı ile serilmişti*.” ÇK109 2. İlgi ve dikkat çekici olma durumu. “*Bu gençlik, parlaklık her zaman ele geçmez*.” EVO179

parlama *a.* Parlamak işi; delepme. “*Birden gözleri parlamaya başladı*.” GAV115

parlat- 1. Bir yüzeyi düzgün ve parlak duruma getirmek, parlamasını sağlamak. “*Asıl ben parlatırım*!” DHV247 2. *argo* İçki içmek. “*Biraz parlatmışsın galiba*?” MM20

parlatabil- Parlatma becerisi bulunmak. “*Yalan ağabey. Parlatamaz*.” DHV247

parlatıl-* Parlatma işi yapılmak. “*Sıra sıra şişeler, silinmiş, parlatılmış sımsıkı elmalar, armutlar, muzlar...*” GK267

parlatılmışlık* *a.* Parlatılmış olma durumu. “*Hâlâ iri yıldızların silinip parlatılmışlığı içindeki şıkır şıkır gökyüzüne baktı*.” KAÇ89

parlatıver-* Çabucak veya ansızın parlatmak. “*En önemsiz bir söz ya da davranışlar, pek çoğumuzu alev almış ispirto gibi parlatıveriyor*.” YYB78

parlatma *a.* Parlatmak işi. “*Bir üniformanın maden kısımlarını parlatmaya çalışıyordu*.” MUR303

parlattır-* Parlatma işini yaptırmak. “*Gece idi, fabrika spor mükellefleri odasında idim, parlattım idim madeni aksamlarını urbaların*.” MUR330

parlayabil- Parlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yine parlayabilir, yakasını yine desteleyebilir, hatta koca burnuna konabilirdim*.” ARK32

parlayış *a.* Parlamak işi. “*Din, iman, Allah, kitap karışık bir parlayışla Mustafa'nın elinden anahtarı kapan aşçı, 'Gidecen mi, gitmeyecen mi lan?' diye kapıya atıldı*.” YYB69

parlayıver- Aniden parlamak. “*Benimki, sırasında parlayıveren, kafası kızdı mı da kart horozda olduğunca adamı altına alıveren benimki, balmumu gibi yumuşamıştır*.” ARK4

parlez vous Français* (Fr.) Fransızca biliyor musunuz? “*Parlez vous Français*?” KK71

parmak 1. *a.* İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri. “*Ellerinin parmaklarını kenetlemiş, başının altına koymuştu*.” YYB52 2. *sf.* Eni veya boyu bu organ kadar olan. “*Şişede son iki parmak rakıyı da tek başına içtikten sonra evinin yolunu tuttu*.” HÇ319 3. *sf.* Koyu sıvılara daldırıp çıkarıldığında bu organa bulaşan miktar kadar olan. “*Ağam geldi, ağzına bir parmak bal çaldı, tamam*.” EVO128 4. *a.* Bir işe karışmış olma ilgisi. “*Kim bilir, belki de üvey annesi yahut Şoför Adem'in parmağı vardı*?” SUÇ202 **parmağı ol-** bir işi olumsuz yönde etkilemek, bir işe karışmış olmak. “*Artık bu işlerde en başta kimin parmağı olduğu besbelliydi*.” KAÇ91 **parmağına dola-** bir konuyu, bir kimseyi ele alıp sürekli uğraşmak, diline dolamak. “*Adamın zaten hacı hoca takımına nefreti meydanda, bunu da parmağına dolar, paçanı kurtarabilirsen kurtar*!” HÇ117 **parmağında oynat-** her istediğini yaptırmak, kukla gibi kullanmak. “*Sümerbank'ı parmağında oynatırdı*!” YYB172 **parmak at-** birini parmakla taciz etmek. “*CHP devrinde şapkasını eğenlere ana avrat sövüşüyle, şuna buna parmak atışıyla milleti kahkahadan kırıp geçiren bu adam son zamanlarda bir hayli*

çekidüzen vermişti.” GK101 **parmak ısır-** büyük şaşkınlık duymak. “*Herkes parmak ısırmasa bile imrenerek, kıskanarak bakmalıydı*.” GR174 **parmak kadar** çok küçük. “*Sarı kuşu da görmüştü. Parmak kadar, bıcır bıcır.*” DHV262 **parmakla gösteril-** bir şey az bulunmak. “*Tanıyanlar var, var ama parmakla gösterilecek kadar az*.” YD280

parmak parmak *sf.* Parmak biçiminde. “*Gözlerini aça aça, boyun damarını parmak parmak şişire şişire…*” EB169

Parmakkapı* *öz. a.* İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. “*Parmakkapı'da ayrıldılar*.” GAV95

parmakla- 1. Parmakla yemek. “*… tereyağını parmaklayıp duruyordu.*” GK312 2. Parmağı olmak, bir işe karışmak. “*Hem gayet iyi anlıyordu, bu işi Berber Reşit parmaklamıştı*.” VV223

parmaklı *sf.* Parmağı olan. “*Kuzu başını kalın parmaklı kocaman elleriyle parçalayıp tuz, karabibere banarak yer, yer, yer*.” ARK147

parmaklık *a.* Dik ve biraz aralıklı olarak yan yana dizilmiş tahta, demir vb. çubuklarla yapılmış bölme veya korkuluk. “*… kırmızı kiremitli beyaz evlerden birinin bahçesini çevreleyen kahverengi boyalı tahta parmaklığa sokuldu.*” DE75

parmaklıklı *sf*. Parmaklığı olan. “*Karısını birtakım bitirim karılarla kızların bulunduğu demir parmaklıklı nezarethanede görünce içi kötülendi*.” TD34

Parmaksız *öz. a*. Bir lakap. “*Parmaksız Yusuf bir anda kendini bu gürültücü kalabalığın elleri üstünde, içeri, idare memurunun odasına doğru götürülür buldu*.” EKM15

parola (İt.) *a*. Gizlilik ortamında insanların birbirini tanımalarını ve anlaşmalarını sağlayan işaret. “*Gece ihtiyar çınarın altından kibritle parolalar vererek bizimkileri çağırdık*.” AY119

parra* *a*. Para. “*Gene, ‘Parra?’ dedi*.” ÜÇK398

pars (Far.) *a.* Kedigillerden, genellikle Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, postu benekli, bazen de düz siyah, çevik, yırtıcı, etçil, memeli hayvan, leopar, panter, pelen. “*Dişi bir pars kesiliveren Ebe Hanım … dedi*.” ÜÇK531

parsa (Far.) *a.* Bir izleyici topluluğu önünde yapılan gösteriden sonra toplanan para. “*Bol bol parsa topluyor, hissesine her zamandan çok fazla düşüyordu*.” SUÇ306 **parsayı el topla-** bir emeğin karşılığını o emeği çeken değil, başka biri almak. “*Neden bu çalardı da parsayı el toplardı*?” KT71 **parsayı topla-** emek vererek veya emek vermeden bir şeyden yararlanmak. “*Sıra parsa toplamaya gelmişti.*” ÇK119

parşömen (Fr.) *a.* Yazı yazmak, resim yapmak için özel olarak hazırlanan deri; tirşe. “*Önüne bir tomar parşömen çeken ağa, yeni öğrendiği imzasını atmaya başladı*.” CEM44

parşömen kâğıdı *a.* Parşömene benzetilerek yapılan, mat, dayanıklı ve hafifçe saydam kâğıt. “*Bir tabaka parşömen kâğıdıyla, babasının geçen yıl bir Beyoğlu kırtasiyecisinden satın alıp kızına hediye ettiği zarif stillosuyla başladı yazmaya*.” YD114

part (Der.) *a*. Karın. “*Sok içeri şu partını*!” GR205

partal 1. *sf*. Çok kullanılmaktan yıpranmış. “*… omuzunda partal döşeği, kirden simsiyah olmuş yastığı, yorganıyla kalabalığa karışınca ilk aklına gelen şey, çarşı içindeki Pekmez Hanı oldu*.” ÇK65 2. *a*. Abartılmış söz, yalan. “*Ne partallar attı gayri*?” EVO66 **partal at-** yalan söylemek. “*Şehirlinin merakı, partal atmak*.” BTÜ367

parti (I) (Fr.) *a*. Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk, fırka. “*Yeni kurulan bu partiden neler beklemişlerdi oysa*.” KAÇ23 **parti marti (veya mürtü)*** parti falan. “P*arti marti karın doyurmaz köse*.” VV117

parti (II) (Fr.) *a.* 1. Bir araya gelinerek oynanan tavla, konken, okey vb. oyunlardan her biri. “*Üstelik poker, bezik partileri, bilmem taahhüt işlerindeki, ihalelerdeki yolsuzluklar, şunlar, bunlar da artık çorap söküğü gibi gider*!” MM131 2. Bir yere bölümler hâlinde gönderilmekte olan bir malın veya bir bütünün parçası. “*Benim için mesele, kantarcı marifetiyle on, on beş parti malı fabrikadan kazasız belasız çıkarıp paraya çevirmek*.” KT148 3. … kez. “*Nuh, Yassı Bekir'den sonra birkaç parti omuz değiştirdi.*” MUR406 4. Bir kişi, bir kuruluş veya bir topluluğun genellikle belli bir şeyi kutlamak amacıyla düzenledikleri eğlence. “*Av partisinde konuşulanları hatırlamaya çalıştılar*.” HÇ199 **partiyi kaybet-** başkasıyla çekiştiği bir konuda yenilmek. “*Karakolluk olsak partiyi kaybedebilirdim*.” BK308

partici *a*. 1. Parti üyesi, fırkacı. “*Particilerin elinde bir çeşit Demokles'in kılıcıydı bu*

fabrika.” KT16 2. Bir partiye çok bağlı olan, o partinin öğretisini savunmayı, onun çıkarlarını korumayı amaç edinen kimse; fırkacı, partizan. “*Ateşli bir partici olan Şerif Usta'nın telkinleriyle Hamza da partici oluvermiş*.” HÇ239

particilik *a*. Bir partiden yana olma, fırkacılık, partizanlık. “*Evet, biliyordu, spordu, particilikti, seçimdi ama ona neydi*?” EB59 **particilik yap-** bağlı olduğu partiyi veya partinin düşüncelerini savunan kişileri kayırmak. “*O zaman ister istemez particilik yapmış olmaz mıydı*?” HÇ187

partili *sf*. Bir partiden olan (kimse). “*Bunlar gerçekten partilerini seven partililerdi ama sözleri pek dinlenmiyor*.” KAÇ92

partisiz *sf*. Partisi olmayan. “*... ya da muhalif partili, partisiz esnaf, nüfus, adliye, tapu, kadastro, çeşitli bankaların küçük memurları, büyük büyük açılmış gözleriyle, lokantadan içeri milletvekili, belki de düpedüz bakan çalımı içinde giren adama baktılar*.” MM23

Partizan* *öz. a.* Fudbalski Klub Partizan, Sırbistan'ın başkenti Belgrad'ın futbol takımlarından biri. “*Bu deplasman yapan takım bu yakınlarda Yugoslavya'nın Partizan'ı*.” YYB49

pas (I) *a.* 1. Su içinde ve nemli havada metallerin, özellikle demirin yüzeyinde oksitlenme sonucunda oluşan madde. “*Yıllar yılı kim bilir kimin attığı çamurluk, yağmur yiye, güneşte kuruya çürümüştü, pas içindeydi*.” GK305 2. Ateşten, mide bozukluğundan, ağızda, dil ve dişlerde meydana gelen acılık. “*Ağzında pas, dilinde acı bir tuzluluk, midesinde yanma...*” EB242

pas (II) (Fr.) *a.* Bazı top oyunlarında oyunculardan birinin topu takım arkadaşına geçirmesi. “*Pas vermiyorlar, beslemiyorlar*.” EB59 **pas al-** bazı top oyunlarında bir oyuncu takım arkadaşından topu almak. “*Az sonra sol içten bir pas alıyorum*.” BE61 **pas at- (veya ver-)** 1. bazı top oyunlarında bir oyuncu takım arkadaşına top geçirmek. “*Pas versinler, beslesinler de bak*!” EB59 2. *argo* karşı cinse umut ve cesaret vermek. “*Kaç vakittir açık açık pas veren karıyı düşünüyordu*.” EB78 **pas verme-** *argo* karşı cinse umut ve cesaret vermemek. “*Güzel kızdı ama pas vermiyordu*.” KP35

pas rengi *a.* Kırmızıyla kahverengi arasındaki renk. “*Gökyüzü pas rengini almıştı*.” BTÜ383

pasa et-* *argo* Vermek. “*Yedirip içireceksiniz, birer de onluk pasa edersiniz biter gider*.” KÜÇ21

pasaj (Fr.) *a*. 1. İçinde dükkânlar bulunan, üzeri kapalı veya açık çarşı. “*Pasajda rakıya ilkin bira, sonra şarap karıştırmış...*” KÜÇ36 2. Yazının veya eserin bir bölümü, parça. “*Son günlerde elinden düşürmediği Delilik kitabındaki bir pasajı kuvvetle hatırladı*.” SUÇ312

pasaklı *sf*. Kılığının veya eşyasının düzgün ve temiz olmasına özenmeyip düzensizlik içinde yaşayan (kimse); çapaçul, etekserpen. “*Biliyorum biliyorum, aran iyi değil, sonra pasaklı ama ne yapalım*?” YYB56

pasaklılık *a*. Pasaklı olma durumu. “*Ne pasaklılığını bırakıyor ne Süleymaniye'nin yarım pabuçlusu olduğunu*.” EK88

pasamu* *a*. “Paşam, beyim” anlamında bir söz. “*Of Cemşirakimu ye beni, öldür beni be pasamu*!” VV184

pasaport (Fr.) *a.* Yabancı ülkelere gidecek olanlara yetkili kuruluşça verilen, yabancı ülke yetkililerinin kimlik incelemesinde geçerli olan belge. “*Acele pasaport için müracaat etmemiz ve ne var ne yoksa satıp derhal hareketimiz isteniyordu*.” BE22 **pasaportunu al-** işine son verilmek. “*Aşk yüzünden hukuktan pasaportunu aldı.*” ARK173 **pasaportunu [eline] ver-** kovmak, işten atmak. “*Genel müdüre hemen pasaportunu verip dehlemek*!” KT244

pasaportsuz* *zf*. Pasaport olmaksızın. “*Pasaportsuz bırakırlar mı*?” SUÇ299

Pasarofça* *öz. a.* Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve Venedik devletleriyle 1718'de yaptığı barış antlaşması. “*Karlofça ile Pasarofça'yı birbirine karıştırıp duran delikanlı karşılık vermedi*.” MUR216

pasif (Fr.) *a*. Bir mal varlığı üstünde etki yapan, para ile değerlendirilebilir borç ve yükümlülüklerin toplamı. “*Yıllık bilanço hazırlıklarında sabahlara kadar çalışıldığı, defterikebir ve muavin hesapların aktif ya da pasiflerinde kuruşların aranmaktan yorulunduğu ... anların alaylı kahkahaları hep bu pardösü içindi*.” EKM122

pasif korunma *a*. Savaş sırasında düşman saldırılarından korunmak için yapılan alalama, gizlenme vb. yöntemlerin bütünü. “*Türkiye'de pasif korunma karartma vardı geceleri*.” DHV318

Pasifik* *öz. a.* Büyük Okyanus veya Pasifik Okyanusu; Amerika, Asya ve Okyanusya kıtaları arasında yer alan dünyanın en büyük okyanusu. "*İnsafsız arkadaşlarından biri bir gün köpeği Pasifik'in karanlık sularına fırlatınca aklını kaybetti âdeta*." SUÇ324

pasla-* Pas atmak. "*Beyaz damarlı çakıltaşı sanki bir futbol topuydu, sağ ayağının dışıyla hafifçe vurdu, sonra soliçteki kara kaş, kara gözlü Erdal'a pasladı*." YYB47

paslan- 1. Üzerinde pas oluşmak. "*Rezeler çürümüş, demir mandallar paslanmış*," AY190 2. İşsizlikten, tembellikten, hareketsizlikten canlılığını yitirmek, uyuşup kalmak. "*Gebermezsen ben buralarda kalır, paslanırım*." YD9

paslandır- Paslanmasına yol açmak. "*Çoktandır içini paslandırdığını sandığı pis şarapların yerine inen rakı, merhem gibi gelmiş, başını tatlı tatlı döndürmeye başlamıştı*." EVO162

paslı *sf.* 1. Üzerinde pas oluşmuş, pas tutmuş, paslanmış. "*Bir başka çevre, bir başka kaptıkaçtı ıskartası, bir başka paslı demirler…*" DHV307 2. Hastalık dolayısıyla beyaz tabakayla kaplanmış (dil). "*Erbabı bilir, böylesine güm güm eden baş ağrısı, paslı dil, bozuk metabolizmayla iki yudum rakı içebilmek ancak gençliğin o uçsuz bucaksız enerjisiyle olurdu*." KK18

paso (İt.) 1. *a.* Bir kimsenin, herhangi bir ücretin bütününden veya bir bölümünden muaf tutulduğunu gösteren belge. "*Kimin pasosu var*?" ÖE115 2. *sf. argo* Kâfi olan. "*Bundan sonra benden paso arkadaş*!" SAR133

pasör* (Fr.) *a. argo* Birine sevgi ilişkisi, cinsel bağlantı vb. kurma amacıyla yakınlık gösteren kimse. "*Nasıl? Pasör mü*?" DK149

paspas *a.* Ayakkabıların altını temizlemek için kapı önlerine konulan kıl, plastik vb.nden yapılmış yüzü tırtıklı silecek. "*... ayaklarının altına az mı paspas olmuştu*?" EK117 **paspas ol-*** birinin ayaklarına kapanmak, yalvarmak yakarmak. "*Zengin kızı, burnu havada kız paspas olmuştu*." ARK128

pasta (İt.) *a.* İçine katılmış türlü maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında veya başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış bir tür hamur tatlısı. "*Pastaları yahut da değil mi*?" KP60

pastane (İt. pasta + Far. ḫāne) *a.* Pasta vb. yapılan, yenilen ve satılan yer; pastacı. "*Her zamanki pastanede buluştular*." SBK312

pastel (Fr.) *a.* Boya maddelerinin katı bir hamur olana kadar tebeşir ve suyla karıştırılmasıyla oluşturulan, çubuk biçiminde boya; pastel kalem, pastel boya. "*... karakalem, pastel, guaşla çizilmiş belki de kırk, elli deseni, resmi*." BFV187

pastırma *a.* Üzerine tuz, çemen, kırmızıbiber karışımı sürülmüş etin güneşte veya iste kurutulması yoluyla yapılan yiyecek. "*... nargileleri, pastırma, sucuk hevenklerini yan yana geçip Eminönü kapısının çiğ aydınlığında Pakize'den ayrıldılar*." KÜÇ22

pastırmacı *a.* Pastırma satılan yer. "*Hediye'nin hissesini de alıp, Kayseri'ye göç edip iyi bir pastırmacı dükkânı açıyordu*." BTÜ247

pastırmalı yumurta *a.* Pastırma kavrulduktan sonra üzerine yumurta kırılarak yapılan bir yemek türü. "*Aşağı gazocağının üzerinde sıcak sıcak tüten pastırmalı yumurta hepsinin iştahını şahlandırmıştı*." DE193

paşa (I) *a.* 1. Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan. "*Varisler, padişah iltifatına nail olmuş paşanın torunları ... Maçka ya da Levent'e yerleşmişlerdi*." EB88 2. Cumhuriyet döneminde general. "*Mustafa Kemal Paşa'dan başka herkes öyle yapardı, evet*." DE214 **paşa gibi yaşa-** bolluk içinde yaşamak, bey gibi yaşamak. "*Sonra da bağladım haraca çocukları, yaşadım paşa gibi*!" ÖE21 **paşa keyfi bilir** `ne yapacaksa yapsın, kendisi bilir` anlamında kullanılan bir söz. "*Sen bilirsin Muammer Bey, paşa keyfin bilir.*" KP83

paşa (II) (Der.) *a.* Çağırma sözü olarak: bey; efendim. "*Baksana paşa, ne var*?" EK396

Paşakapısı* *öz. a.* İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan bir cezaevi. "*Önce Sultanahmet, sonra Üsküdar'da Paşakapısı'nda yattı*." DHV273

paşalık *a.* Paşa ünvanı veya paşa olma durumu. "*Zom, paşalığın da bir rütbe yukarısıdır*!" KK210 **paşalık maşalık*** paşalık falan. "*Bunun soyunda mutlaka paşalık maşalık olacak*." KT161

paşazade (T. paşa + Far. zâde) *a.* 1. Paşanın çocuğu. "*O paşa soyundan geldiyse sen de paşazadesin*." MM217 2. Rahatına düşkün, gösterişi seven kimse. "*Telin mi döküldü paşazade…*" BE82 **paşazade maşazade*** paşazade falan. "*O olmaz olasıca paşazade maşazade hep birlikte gidiyorlar.*" KT248

paşazadelik* *a.* Paşazade olma durumu. "*Zavallı kadıncağız ta Tahtakalelerde, tuzcu yanlarında çalışsın, üstelik paşazadeliğiyle, öteki gudubet postal, yazının ne idüğü belirsizleriyle sevicilik yapsın, viskiler, pokerler oynasın.*" MM212

pat *a.* Yassı bir şeyle vurulduğunda çıkan ses. "*En küçüğün lastik topu pat diye ortalarına düştü.*" BFV164 **pat diye** ansızın. "*Bunu başka çocuklar gibi babalarına pat diye söyleyemezlermiş*." ARK119

pat pat *zf.* `Pat` sesi çıkararak. "*Aspiratör isterler, götürü saat ücretlerini beğenmezler, pat pat idareye düşer gümbür gümbür konuşurlar.*" KT151

pata (Der.) *a.* El sallayarak verilen selâm. "*Ünal, kaynanasıyla karısının tesellileri arasında fırlayıp kısa, kirli külotuyla çat, patayı çekti*." EVO362

pata küte *zf.* El veya sopa ile rastgele ve üst üste vurarak. "*Okumuşlara kül yutturamazlar, okumamışları çekerler idareye, dan dun etti mi pata küte döverler, kesesine kalır*!" VV36

patakla- Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak; dövmek. "*Hayır, mutlaka pataklayacağım*!" ARK46

pataklayabil- Pataklama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sıvışmasaydı, Camgöz'ü pataklayabilirlerdi.*" DE88

patates (Rum.) *a.* 1. Patlıcangillerden, yaprakları ve sürgünleri acı bir bitkinin toprak altında oluşan, nişastası çok, yenebilen yumruları. "*İki çırak, bir masa başına geçmiş, akşama mezelik patates ayıklıyorlardı*." KAÇ111 2. *öz.* Bir lakap. "*Patates'in öğrenmek istediği başkaydı*." BFV68

patavatsız *sf.* Sözlerinin nereye varacağını düşünmeden saygısızca konuşan, davranışlarına dikkat etmeyen (kimse); sözünübilmez. "*İlk günlerindeki ciddiliği de erimiş, yerini hain, hoyrat, iğneleyici, patavatsız bir içtenlik almıştı*." SAR77

patavatsızca *zf.* Patavatsız bir biçimde. "*Biraz da patavatsızca gürledi*." OK85

patavatsızlık *a.* Patavatsızca davranış. "*Hoş, her zamanki patavatsızlıklarındandı*." EB82 **patavatsızlık et-** patavatsız bir biçimde davranmak. "*Aman bir patavatsızlık etme yavrum.*" DK161

patır patır *zf.* Güçlü, gürültülü ses çıkararak. "*Tavuklara bir baktılar mı, patır patır düşerler tavuklar dallardan.*" BE14

patırdat- Patırtılı ses çıkartmak. "*Gene ne patırdatıyordu*?" CEM39

patırdatma *a.* Patırdatmak işi. "*... onlara kanundan, kurstan, takdirnameden patırdatmasıydı*." MUR42

patırtı *a.* 1. Herhangi bir biçimde veya ayakları yere kuvvetle basarak yürüme sonucu çıkan gürültü. "*Ne var yahu, ne patırtı ediyorsun*?" EVO39 2. Birçok kişinin karıştığı gürültülü, patırtılı kavga; arbede. "*Patırtının aşırılaştığı sıra Klara sahneye rüzgâr gibi fırlar...*" GR181 **patırtı çıkar-** kavgaya sebep olmak, kavga çıkarmak. "*Yarın, dikkat edin, gece herhangi bir patırtı çıkarabilirler.*" ÜÇK588 **patırtıya ver-** telaş ve karışıklığa yol açmak. "*Ortalığı patırtıya verme, aramızda kalsın*." GAV194

patırtıcı* *sf.* Gürültücü, velveleci. "*Babası, patırtıcı bir işadamıydı ama şimdi…*" ARK195

patırtılı *sf.* Patırtısı olan. "*Patırtılı bir kalabalık, bir gidip geliş…*" GK20

patika (Bulg.) *a.* Engebeli yerlerden gelip geçenlerin ayak izlerinden oluşan, tekerlekli araç işlemeyen dar yol; çığır, izlek, keçi yolu, yolak. "*... dağ başındaki bir patikadan hızla yol alıyordu*." OK76

patiska (İt.) 1. *a.* Çoğu pamuktan dokunmuş sık ve düzgün bez, hasse, hasa. "*Şimşekler yakınlarda çakar, ardından da haşıllı patiskanın cayırtıyla yırtılması gibi, gök tam tepede gürler.*" EVO166 2. *sf.* Bu bezden yapılmış. "*Patiska geceliğini giyerken kolu masanın kenarında duran su bardağına değdi*." EK164

patla- 1. Nesneler, iç basıncın etkisiyle ve çoğunlukla büyük ses çıkararak dağılmak, infilak etmek. "*Yanında bomba patladığını sanan Efendi Mansur dehşete geldi, cilası bozuldu.*" SAR65 2. Ansızın bir gürültü duyulmak. "*Nara daha yakınlarda bir daha patladı.*" ARK101 3. Yarılmak. "*İskarpinlerimin topukları yamuldu, yanları patladı.*" EKM145 4. Aşırı tepki göstermek. "*Ona da patladım.*" ARK113 5. Top, taşıt lastiği vb. şeyler değişik nedenlerle havası inmek. "*Veli dese, otomobilin lastiği patladı, yapıştır dese, bir iki demem hemen yapıştırırım.*" BTÜ25 6. Çok sıkılmak, sıkıntı ve sabırsızlığını belli etmek. "*Ufff dedi, Filiz. Patlayacağım*!" BFV162 7. Herhangi bir durum veya bir değerin yitirilmesine yol açmak, mal

olmak. “*Ne olursa olsun, kaça patlarsa patlasın, koynuna girecekti*.” HÇ200 8. Görünür duruma gelmek, ortaya çıkmak, yeşermek. “*Dedesinin çiftliği, sarı sarı altın başaklı ekin tarlaları, beyaz beyaz patlamış pamuklar…*” EVO163 9. Ansızın tehlikeli bir şey meydana gelmek. “*Şu Kıbrıs dalgasından bir harp de patlamıyor ki…*” GR216 **patlama!** "sabret, sakin ol" anlamında kullanılan uyarıcı bir söz. “*Patlama, sana da sıra gelecek*.” DK141

patlak 1. *sf*. Patlayarak açılmış, yırtık, yarık. “*Kalın, ince, biçimli biçimsiz bacaklar, pırıl pırıl ayakkabılar, yenleri patlak postallar, makosenler...*” DHV275 2. *a*. Patlamış yer. “*Patlaklar görünüyordu*.” BE48 **patlak ver-** gizli kalması istenen veya beklenmedik bir olay, ansızın ortaya çıkmak. “*Çok geçmeden Nuranların yaşamını kökünden değiştiren olay patlak vermeseydi Hasan'la başkalarının ‘Sist, Nuran’ları’ artacaktı şüphesiz*.” SBK52

patlak göz *a*. Dışarıya doğru biraz fırlamış göz; lokma göz. “*Ağız kenarlarından aşağıya yol almış kaba, kırçıl bıyığı, akları kanlı patlak gözleri…*” BK314

patlak gözlü *sf*. Gözleri iri ve dışarı fırlamış (kimse); lokma gözlü, patlak göz. “*Ya patlak gözlü baştabip de inanırsa*?” KP85

patlaki* *sf*. Patlak. “*Var bir idare müdüri basimevında, satar bobin patlaki kâğıtları, takozlari hem da.*” DK91

patlama *a*. Patlamak işi. “*... dönüp dolaşıp kabağın kendi başında patlamasından korkardı*.” KP80

patlat- 1. Patlama işine yol açmak. “*Alt tarafı vara yoğa gülüyor, espriler patlatıyor…*” ARK39 2. Bir insanın sabrını tüketmek. “*Öf Kaptan, patlatırsın insanı*!” YK84 3. Tokat atmak. “*Bir dene patlatsam yarısı boşa gider*.” GR6 4. Bir silahı veya patlayıcı bir maddeyi ateşlemek. “*Hatta o kadar ki, tabancasını çekip sağa sola patlatarak kendine yol açmayı bile düşünmedi değil*.” KY222

patlatıl- Patlatma işi yapılmak. “*Göz nasıl patlatılır be Cevdet Ağabey*?” SUÇ327

patlattır-* Patlatma işini yaptırmak. “*Değil çocuk ki çekeyim kulakını, patlattırayım gözünü*!” DK116

patlayabil- Patlama ihtimali bulunmak. “*Kamran buna da ses çıkarmadı ama Evdoksiya'yla öylesine doluydu ki, patlayabilir, genç kadını tokatlayabilirdi*.” GAV191

patlayış *a*. Patlamak işi. “*Gittikçe artan uğultu, şahlanan denizin kayalarda patlayışı, Sirkeci'den kalkan Bakırköy arabalarının kornası...*” SUÇ174

patlayıver- Aniden patlamak. “*Küçük küçük kabarcıklar cızırtılarla suya başkaldırarak atmosferlerini parçalamaya çalışıyor ama suyun havayla birleştiği yere gelince patlayıveriyorlardı*.” MM144

patlıcan (Ar.) *a*. Patlıcangillerden, kalın saplı, uzunca yapraklı otsu bitkinin sebze olarak kullanılan, mor renkli, uzunca veya toparlak ürünü. “*Çamaşır yıkarken, süpürge süpürürken, soğan soyar, patates, patlıcan doğrarken...*” DHV310

patlıcan salatası *a*. Közlenip soyulmuş ve ince kıyılmış patlıcanlara soğan, sarımsak, domates, yeşilbiber, maydanoz karışımının eklenmesiyle hazırlanan bir salata türü. “*Beyefendi, sözü gururunu daha da okşamıştı ki, Kulüp rakısı, patlıcan salatası, roka, lakerda, ardından da ızgara palamutlar gelip, ilk, ikinci kadehleri yuvarlayınca coştu*.” YD239

patoz (Fr.) *a*. Olgunlaşmış buğday, nohut, fındık vb.nin tanelerini mekanik yöntemlerle sap veya kabuğundan ayrıştıran harman makinesi. “*Eli yüzü kir pas içinde, delikanlı bir patoz yağcısı, koltuk vurup geçti*.” EKM54

patrik (Rum) *a*. Ortodoks ve bazı Doğu kiliselerinin başkanı. “*Ama benim gibi yıllar yılı aynı yerde patriğin eşeğini işte o biçim olursa, çekilmiyor*.” MM215

patrikhane (Rum. + Far. ẖāne) *a*. Patriğin görev yaptığı bina. “*Pazar günleri annesi onunla ablasını alır, Fener'e götürür, dua etmeye. Patrikhane, kilise…*” SÇ134

patron (Fr.) *a*. 1. Bir ticaret veya sanayi kurumunun sahibi, başı. “*Patron afallar, kireç kesilir*.” BE60 2. İşçileri ücretle çalıştıran gerçek veya tüzel kişi; işveren. “*Patron alakalandı, geldi*.” AY132

Patron Mix* bk. Tom Miks. “*Patron Mix'in muavini Aslan Tomson derler bana*!” KP42

patrona (İt.) *a*. Osmanlı donanmasında kaptan paşadan sonra gelen, üç büyük amiral rütbesinden ikincisi. “*Eski kerhane âlemleri, sarı lirayla oynayan namlı patronalar, cinayetler, baskınlar...*” GR181

patronluk *a*. Patron olma durumu. “*İyi kötü bir taksi uydurup ben de patronluğun rahatına*

ereceğim!" SUÇ97

pavkır- Tilki veya çakal ulumak. "*Çakal tekrar pavkırınca uzaklarda bir köpek gürler gibi sesiyle havlamaya başladı*." CEM10

pavkırma *a*. Pavkırmak işi. "*... yaklaşan çakal pavkırmalarını, terleten bir korkunun ürpertileri içinde dinlerdik*." BE14

pavyon (Fr.) *a*. Geceleri geç vakte kadar açık, içkili eğlence yeri. "*Pavyon kapısı sokak içindeydi, girdi*." SBK9

pay *a.* 1. Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm; üleş, hak, hisse, sehim. "*Ya avantadan pay verirdi, ya da biliyordu yapacağını*." GK229 2. Eşit bölüm. "*Bu on beş yallah deyince dokuz kişiye pay oluyordu*." EVO105 3. Bir işin yapılmasına, gerçekleşmesine emek, bilgi, para vb. ile katılma; katkı. "*Öbür taraftaki adamın oğlu oluşunda şüphesiz çok büyük payı vardı*." DE142 **pay çıkar-** bir olay veya durumdan gereken deneyimi kazanmak, tutulacak yolu belirlemek. "*Fatma gülmüyor, bu sözden kendine pay çıkarmaya çalışıyordu*." KK159 **pay et-** bölüşmek, üleşmek. "*Buna babamın ölümü de rastlayınca annem, babamdan kalanları kardeşler arasında pay etmişti*." YYB95 **pay ver-** hisse vermek, bölüşmede bulunan parçalardan ayırmak. "*Ona pay vermek zorunda mıydı*?" KÜÇ58 **payına düş-** bölüşmede hisse ayrılmak, belirli bir bölüm verilmek. "*Payıma düşen pek bir şey değildi*." YYB95 **payını al-** kendine ayrılanı almak. "*Hani sen anadan kalma miras payını almak için gitmiştin*." KAÇ26

Payas *öz. a.* Hatay iline bağlı ilçelerden biri. "*... Payas'a kadar karış karış gezdim*." GK254

Payas Kalesi* *öz. a.* Hatay'ın Payas ilçesinde bulunan, Haçlı seferleri sırasında Cenevizliler tarafından yapılan kale. "*Sonra Payas Kalesi'ne sığınıyor*." EVO165

paydos (Rum.) *a*. İşi veya çalışmayı geçici olarak bırakma. "*O kadar ki, akşam paydosundan sonra buluştuğu kendi gibilere, 'Bizim patronla iyi bir dalga geçtim bugün.' diyebilirdi*." ÖE67 **paydos de-** yapılmakta olan bir işi bırakmak. "*İlk zamanlar bir mi iki mi boktan aşk filmleri çevirmiş sonra paydos demişti filmciliğe*." EB140 **paydos et-** işi durdurmak, çalışmayı bırakmak. "*Fabrikanın her akşam, en önce paydos eden, renk renk mantolar, yağmurluklar içindeki irili ufaklı kızları önlerinden telaşlı adımlarla geçtiler*." EB44

paydos borusu *a*. Paydos zamanının geldiğini bildiren boru sesi. "*Kocası, o akşam da her akşamki gibi paydos borusundan çeyrek saat sonra geldi*." DE93

paye (Far.) *a*. Kendi içinde derecelendirilmiş bir bütünün basamaklarından her biri; aşama. "*Seçimler arifesinde herifi tutuklayıp bir din mazlumu, bir kahraman payesine çıkarmak*!" ÜÇK577

payidar (Far.) *sf*. Sonsuza kadar yaşayacak ve kalıcı olan. "*Dinsiz milletin payidar olamayacağına canıgönülden inananlardanım*." ÜÇK547 **payidar ol-** kalmak, yok olmamak, yaşamak. "*Ahlakı sükûta uğramış bir milletse payidar olamaz*!" GR193

payitaht (Far.) *a.* Bir devletin yönetim merkezi olan şehir; hükûmet merkezi, başkent. "*… Namık Kemallere paralel hürriyet fikirlerinden korkulduğu için, payitahttan uzaklaştırılmıştı dedesi*." KT265

payla- Kırıcı ve sert söz söylemek; azarlamak. "*Karşısında az evvel payladığı adamı görünce sapsarı kesildi*." YYB85

paylama *a.* Paylamak işi; azarlama. "*Düşse, annesi başlardı hemen kızını paylamaya.*" SBK119

paylaş- 1. İki veya daha çok kimse bir şeyi kendi aralarında belirli oranda dağıtmak; bölüşmek, üleşmek. "*Kârı Kaptan'la paylaşır, hissesine düşeni alır çıkardı bu pis koğuştan*." YK37 2. Sevinç, üzüntü, sır, düşünce vb. için ortak olmak, aynı biçimde düşünmek veya duymak. "*Ne dükkân, ne de dükkânın badanası, içinde çalkalanıp duran sevinci paylaşacak, ağzı sıkı birini arıyordu*." HÇ66

paylaşabil- Paylaşma ihtimali bulunmak; bölüşebilmek, üleşebilmek. "*Seninle bu hayali paylaşamaz mıyız*?" KY166

paylaşıl- Paylaşma işi yapılmak; bölüşülmek, üleşilmek. "*Yeryüzünde sınırsız, paylaşılmamış topraklar arayan, yığınlardı*." KT289

paylaşılabil- Paylaşılma ihtimali veya imkânı bulunmak; bölüşülebilmek, üleşilebilmek. "*Paylaşılamayan kurşun askerler yüzünden nerdeyse birbirlerinin gırtlağına sarılacakları kardeşi mi*?" KK24

paylaşılıver-* Çabucak paylaşılmak. "*Alt tarafı bir bekçi sözü, o anda kahve halkının kafasından geçtiği için hemen paylaşılıverdi*." MUR128

paylaşılma *a.* Paylaşılmak işi; bölüşülme, üleşilme. "*Ne Kudret'i onlardan kıskanıp koparmaya çalışır ne de kazanılan paraların paylaşılmasında su koyuverirdi*." ÜÇK513

paylaşım *a*. Paylaşmak işi; bölüşüm, dağılım. "*Nedim Ağa bugün ölse de çocukları yarın mal paylaşımına kalksalar fabrikanın üçte biri karısının demekti*." KT322

paylaşma *a*. Paylaşmak işi; bölüşme, kırışmaca, üleşme. "*Nuran'ın ya beraat ya da çok az bir cezayla kurtulacağına inanıyordu da onu affedip eskisi gibi hayatını paylaşmaya yanaşacağına inanmıyordu*." SBK329

paylaştırıl- Paylaşma işi yaptırılmak; bölüştürülmek, üleştirilmek. "*Ev satılacaksa satılır, paraları üçümüze paylaştırılır*!" EB225

paylayıver-* Çabucak paylamak. "*Öfkelenir de paylayıverirdi*." BK310

pazar (Far.) *a.* 1. Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer. "*Sabahleyin erkenden çarşıya iner, pazardan her şeyleri ucuz ucuz alır, getiririm*." EK319 2. Belli bir şeyin satıldığı yer; piyasa. "*Sebze pazarına çek*!" KT335 3. Alım satım işi; alışveriş. "*Bakkalbaşı pazar ola*!" ÜÇK558 4. Cumartesi ile pazartesi arasındaki gün. "*Bir pazar sabahı ... işçi mahallesindeki kahvede buluştuk*." AY167 **pazar ola!** satıcılara `satışın bol olsun` anlamında söylenen bir iyi dilek sözü. "*Size pazar ola arkadaşlar, bana eyvallah*!" ÖE30

pazar yeri *a*. Pazar kurulan yer. "*Pazar yerinden çıktılar*." YD138

pazarcı *a*. Değişik günlerde kurulan pazarlarda mal satan kimse. "*Pazar kovaladığı günler şafakla uyanır, pazara gider, pazarcıların küfe, sandıklarını indirir bindirir*." DK50

pazarcılık *a*. Pazarcının işi. "*Kemal'le ortaklaşa pazarcılık yapıyorlardı*." SAR90

pazarlık *a.* 1. Bir alışverişte tarafların kendileri için en elverişli fiyatı karşısındakine kabul ettirmek amacıyla yaptıkları görüşme. "*Kaptan karışmadı pazarlığa*." YK21 2. Özellikle pazar günleri giyilen şık, gösterişli giysi. "*İçerisi pazarlık elbiseleriyle şakacı, hatta alaycı İstanbullularla doluydu*." GK182 3. Bazı kolaylıklar elde etmek veya daha iyi bir çözüme varmak amacıyla yapılan görüşme. "*Bak oğlum, dedi, seninle pazarlık edelim*." BE4 **pazarlığa giriş-** pazarlık yapmaya başlamak. "*Gerekirse meseleyi açıp pazarlığa girişmek için kütüphaneli odaya geldi*." HÇ201 **pazarlık et-** 1. bir şeyin fiyatı üzerinde karşılıklı çekişmek. "*Tonunu iki buçuk liradan pazarlık ettik*." KP1 2. görüşmek için belli şartlar ileri sürmek. "*Bak oğlum, dedi, seninle pazarlık edelim*." BE4 **pazarlık mazarlık*** pazarlık falan. "*Pazarlık mazarlık yok*." BK300

pazartesi *a*. Pazar ile salı arasındaki gün. "*Şu pazartesi günleri galiba herkes mendeburlaşır*." ÖE63

pazaryeri bk. pazar yeri. "*Cezaevi, pazaryeri gibiydi*." ÜÇK386

pazen (Fr.) 1. *a.* Dokuması kalın, sık ve yumuşak, bir tür pamuklu bez. "*Sabahlığını İngiliz Sarayı'nın arkasındaki Rum terziye değil, Çarşamba'da eltisine diktirdiğini, düvetin pazen değil, adi Sümerbank basması olduğunu ... bir bir anlattı*." KP110 2. *sf.* Bu bezden yapılmış. "*Dürdane de kırmızı çiçekli pazen entarisini gererdi böyle*." DHV296

pazı (I) *a*. Ispanakgillerden, yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki, yaban pancarı, yabani ıspanak. "*Pazı, turunç kabuğu, turp tohumu, ceviz-i bevva balla macun edilip yense ... emsalsizdir*!" SUÇ46

pazı (II) (Far.) *a.* Kolun omuz ile dirsek arasındaki bölümünde bulunan, şişkince kas kitlesi. "*Babasının kolunu yakaladı, pazısını sıktı*." KAÇ130

pazu (Der.) *a.* Pazı (II). "*Şu pazuma bir bak hele*!" BK346

peçe (İt.) *a.* Kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince siyah örtü, nikap. "*İçlerinden biri peçesini kaldırıp Cemşir'e hayranlıkla baktıktan sonra, kendini tutamamış, maşallah demişti*." VV4

peçek (Der.) *a.* Örtü. "*Peçek, döküm, iplik, dokuma ve öteki imalathanelerin pamuk tozu içindeki işçileri odayı doldurmuştu*." GR36

Peçeli Kadın* *öz. a.* Fransız yapımı film. "*Benziyordu, gerçekten de benziyordu Peçeli Kadın filmindeki jöne*." SAR96

peçesiz *sf*. Yüzünü örtmek için peçe takmamış olan. "*Kadıncağızın peçesiz yüzü renkten renge giriyor, pelerini savruluyor, yalvarıyordu*." KK203

peçete (İt.) *a.* Yemek yerken giysiyi korumak, ağız ve elleri silmek için kullanılan ince, yumuşak kâğıt veya kumaş parçası; peşkir. "*Ya*

çatal düşürürsünüz ya peçete.” YYB207

pedagog (Fr.) *a.* Eğitim bilimi ile uğraşan kimse; eğitim bilimci. “*Batılı bir pedagogdan kafasında kalmış pek bulanık bir şeyler hatırlamıştı*.” EK192

pedal (Fr.) *a.* Bir makinede, bir araçta ayak yardımıyla dönmeyi veya hareketi sağlayan düzen; ayaklık. “*Zeynel'in bisikletine bindiği zamanki gibi, kendi bisikletinin pedallarına sıkı sıkı dayanıyor, bisiklet dar sokakta boydan boya hızla gidip dönüyordu*.” KAÇ150

peder (Far.) *a*. Çocuğu olan erkek; baba. “*Sizin peder bey sıhhat ve afiyetteler mi*?” SAR79

peh (Far.) *ünl*. Vurgusuna göre beğenme, şaşırma, küçümseme veya yerme ifade eden bir söz. “*Ona öyle bir sopa çek ki, duyanlar da peh maşallah desin, dayağı yiyen de*!” HÇ50

pehlivan (Far.) *a.* 1. Güreş yapan, güreşen kimse; güreşçi. “*Kendisi eski pehlivanlardandır*.” YYB191 2. Boylu boslu ve güçlü kimse. “*Pehlivan yapılı bas bas bağırmaya başladı*.” ÖE119 3. *öz.* Bir lakap. “*Pehlivan Ali'nin kahvesine gidiyordu*.” EB17

pehlivanlık *a.* 1. Güreşçinin yaptığı iş; güreşçilik. “*Biz dünyada pehlivanlıkta birinciyiz mesela*.” HÇ16 2. Güçlü olma durumu; güçlülük. “*Lakin bey bu. Dinler mi senin pehlivanlığını*?” HÇ171

pejmürde (Far.) *sf.* Dağınık, perişan. “*Merdivenleri inerken sakallı, pejmürde bir adam ellerine sarılmak istedi*.” HÇ297

Pejo* *öz. a.* Peugeot; Fransız otomotiv markası. “*Zarif Pejo'suna bindi*.” YYB239

pek 1. *sf.* Sağlam, dayanıklı. “*Yüreğin pek mi*?” KY90 2. *zf.* Gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok. “*Pek beğendi*.” İDG103

pek çoğu *zm.* Yeterinden fazlası. “*Pardösülerine sıkı sıkıya sarınmış gelip geçenlerden pek çoğu ne kadının farkındaydılar ne de kucağındaki çocuğun.*” YYB11

pek çok *sf.* Yeterinden fazla; bir araba, bir hayli, bir küme, bir sürü, bir tabur, bir tomar, bir yığın, bol bulamaç, on binlerce, onlarca, ölçüsüz, tomarla, tomar tomar, külliyetli. “*Bakıyorum pek çok insan, pantolon ceplerine sokulu elleriyle ortalıkta küfür gibi dolaşıyor*.” YYB78

pek pek *zf.* Olsa olsa, en üstün olarak. “*Giremeyince okuyamaz, okuyamayınca kâhya, pek pek babası gibi hamal olup kalır*.” DHV289

pekâlâ (T. pek + Ar. aʿlâ) 1. *sf.* Benzerlerinden aşağı olmayan. “*Pekâlâ insansın*.” AY200 2. *zf.* Kuşkusuz. “*Bunu, başkalarının mesela iplikhane ustasının adamlarının pekâlâ düşünebileceklerini, hatta sabahleyin ustalarına yetiştireceklerini gayet iyi bilmekle beraber, aldırış etmiyordu*.” CEM107 3. *zf.* Tabii ki. “*Pekâlâ da evlenebilirdi*.” KÜÇ29 4. *zf.* Çok iyi. *Bulmuştu ama gene de pekâlâ vakit geçirtebiliyor, tatlı, heyecanlı dakikalar yaşatabiliyorlardı*.” DK208 5. *ünl.* Evet. “*Pekâlâ! Sen git işine*.” EKM69

peki *ünl.* “Öyledir” anlamında kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü; evet. “*Peki! Madem benden sorulmaz, ben de bilirim işimi öyleyse*.” EKM80 **peki meki*** peki falan. “*Pekisi mekisi yok*.” İDG38

pekiş- Güçlenmek, artmak, çoğalmak, kuvvetlenmek. “*Kırık ayak en az üç ayda pekişir.*” ÇK72

pekiştir- (Der.) Sağlama bağlamak. “*Yasin Ağa'yı pekiştirmeyi unutma. Ben pekiştirdim*.” HÇ23

pekiştiriver-* Çabucak pekiştirmek. “*Anne pekiştiriverdi*.” YD148

pekiştirme *a.* Pekiştirmek işi. “*Yasin Ağa'yı pekiştirmeyi unutma.*” HÇ23

pekiyi 1. *a.* Öğretimde, öğrencinin değerlendirilmesinde kullanılan en yüksek başarı derecesi. “*Beşi pekiyi ile bitirdim ben*!” ÖE58 2. *ünl.* “Dediğin gibi olsun, öyle kabul edelim`” anlamlarında kullanılan bir söz; evet. “*Beni leş gibi yataklarında mı ağırlayacaksın pis otelinin? Pekiyi*!” MM74

pekle-* Beklemek. “*Sen söyle ona, peklemesun beni purda, gitsun köye*.” YK95

peklik *a*. Dışkılama sıklığının azalması veya zor ve ağrılı dışkılama; kabız. “*... hazımsızlıkta, kalınbağırsak yetersizliği, şişkinlik, peklikte kullandığı çeşit çeşit haplarıyla ama hepsinden önde coşkun kahkahalarıyla…*” YYB221

pekmez *a*. Genellikle üzüm, dut vb. meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış biçimi. “*Yoğurt ekmek, tahin, pekmez...*” EKM63

Pekmez Hanı* *öz. a.* Orhan Kemal’in “Çamaşırcının Kızı” adlı öykü kitabında geçen bir han. “*... aklına gelen şey, çarşı içindeki*

Pekmez Hanı oldu.” ÇK64

Pekos* bk. Pekos Bill. “*Pekos gibi şerefsizim*!” ÖE61

Pekos Bill* *öz. a.* Pekos Bill adlı çizgi roman serisinin başkahramanı. “*Evet, gidecek, gök tırmalayanların, Pekos Bili, Bil Kidlerin Amerika’sına gidecek*.” BFV38

pel pel (Der.) *zf*. Aptal aptal, şaşkın şaşkın, saf saf (bakış için). “*Bakıyordu yüzümüze pel pel*.” ARK99

pelerin (Fr.) *a.* Omuzlardan aşağı dökülen, geniş, kolsuz bir tür üstlük. “*Kadıncağızın peçesiz yüzü renkten renge giriyor, pelerini savruluyor, yalvarıyordu*.” KK203

pelerinli *sf*. Pelerini olan. “*Pelerinli siyah ipek çarşafıyla öyle güzel olmuştu ki, Rıfat Efendi'nin küçük kızı dayanamadı, boynuna sarıldı, yanaklarından öptü*.” OK40

pelte *a*. Pelte tatlısı kıvamında olan madde. “*İnce damarların kıl kıl kırmızısı içindeki pelte yüz hırstan sararmıştı*.” EKM129

peltek 1. *sf*. Dilini dişlerinin arasına alır gibi konuşan ve bu yüzden s, z gibi sesleri kusurlu söyleyen (kimse). “*Hamza peltek, sarhoş ağzıyla yapıştırdı*.” VV215 2. *zf*. Tutuk, titrek bir biçimde. “*Sonra kendine gelerek peltek peltek başladı*.” KP71

peltekleş- Peltek duruma gelmek. “*Konuşurken dili peltekleşiyordu*.” KY71

peltekleşme *a.* Peltekleşmek işi. “*Dili bile hafifçe peltekleşmeye başlamıştı ama kendine hâkimdi*.” YD284

pelüş (Fr.) *a*. Bir yüzü uzun tüylü, yumuşak ve parlak, kadifeye benzer bir kumaş türü. “*... vizon, pelüş, astraganlarına bürünmüş kadınlara, kadınları kollarında korkunç bir kıskançlıkla çekip sürükleyen çatık kaşlı erkeklere savuruyordu*.” ÖE17

pelüşlü* *sf*. Pelüşü olan. “*Şişli'nin, Maçka'nın ya da bilmem nerenin vizonlu, pelüşlü, astraganlı sayın bayanı...*” BFV88

pelvan* *a*. Pehlivan. “*Abe sülesene pelvan eskisi, naaz çalkalardı bu kaşkaltak*?” SÇ37

pembe (Far.) 1. *a*. Kırmızı ve beyazın karışımından ortaya çıkan renk. “*Pembeyi de severim ama ille mavi*!” SUÇ330 2. *sf.* Bu renkte olan. “*Sabahın erken saatlerinde uyanıyor, kalkıyor, pembe diş fırçası, pahalı cinsten diş macunu, omuzunda havlusu*.” DHV322

pembelen-* Pembeleşmek. “*Odasının gece lambasıyla pembelenmiş yalnızlığında öfkeli bir erkek gibi köşeden köşeye gitti, geldi*.” İDG39

pembeleş- Pembe bir renk almak. “*Gözlerinin akı pembeleşmişti, ağzı içki kokuyor, konuşurken tekliyordu*.” YYB98

pembeleşiş *a.* Pembeleşmek işi. “*Kadının heyecanlanışı, yanaklarının hafifçe pembeleşişi gözünden kaçmadı ise de aldırmadı*.” HÇ79

pembeleşme *a*. Pembeleşmek işi. “*Kadın, akları pembeleşmeye başlayan gözleriyle Kamran'a yiyecek gibi bakarak, ‘Benimle bulunmaktan memnun değil misin?’ diye sordu*.” GAV191

pembeleştir- Pembe bir duruma getirmek. “*Yeni doğan güneşin hafifçe pembeleştirdiği bir sabah...*” AY192

pembeli* *sf*. Pembesi bulunan. “*Pembeli kadın, sutyenini düzelterek geldi*.” AY183

pembelik *a*. Pembe renginde olma. “*Çeçen Hakkı, Yıldız Parkı, parkın deresi, derenin suyunu bir an hafifçe pembeleştikten sonra silinip yiten kırmızılık, pembelik…*” DHV252

penaltı (İng.) *a.* Futbol ve hentbolda ceza alanı içinde gerçekleşen kural dışı bir hareket sebebiyle yalnız kalecinin koruduğu kaleye ortadan ve tam karşıdan yapılan atış; ceza atışı, ceza vuruşu. “*Bal gibi penaltı*!” SÇ30

penaltıcı* *a*. Penaltı kullanan kimse. “*Mahalle takımının ünlü penaltıcısı Fişek Hasan ... Sarıkanaryalar’ı bir golden ve şampiyonluktan ediyordu*.” GK303

pencere (Far.) *a.* Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık. “*Evlere, evlerin pencerelerine baktı*.” DHV269

pencere kanadı *a*. Menteşe yardımıyla açılıp kapanan pencere elemanı. “*Dışarda korkunç fırtınalar kim bilir nerelerde açık kalmış pencere kanatları yahut kapıları gümbürtülerle çarparken onlar doğacak çocukları da aralarındaymış gibi hayal âlemlerinde dolaşırlardı*.” GAV204

pencereli *sf.* Penceresi olan. "*Tabii hemen ya ağabeylerine ya da babalarıyla annelerine haber uçuracak, minibüs ya da dolmuşlar hareket etmeden gelinip saçlarından sürükleneceklerdi kale duvarlı evlerinin pencereli, demirli yalnızlığı içine*!" YYB33

penceresiz *sf.* Penceresi olmayan. "*Edirne'de penceresiz bir odaya kapatılacak*." SÇ87

penci se (Far.) *a.* Zarla oynanan oyunlarda, atılan zarlardan birinin beş, öbürünün üç benekli olan yüzünün üste gelmesi. "*Penci se. Severler güzeli genç ise...*" DK37

penci yek (Far.) *a.* Zarla oynanan oyunlarda zarların üst yüzünün birinin beşli, öbürünün birli gelmesi. "*Bir o bir öteki atıyor, ne gelirse sinirli sinirli söyleniyorlardı. Ciharı dü! Penci yek! Şeşi se!*" YK2

penç (Der.) *a.* Beş. "*Evet bacanak; bu se, bu da penç*!" MM275

pençe (Far.) *a.* 1. Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları. "*Bir gün bir pençede gözünü kör ederse görürsün*." KP19 2. Ayakkabının tabanındaki kösele. "*İkisi de iki ayrı ayakkabı tekinin pençe dikişlerini dikiyorlardı*." EVO4 3. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü; el (I). "*Bir pençe vuruşuyla çekirgeyi pilavın içinde bastırdı*." BTÜ185 **pençesine düş-** yakalanmak. "*Konsomasyon edildikleri masa halkı başka barlarda daha başka eğlence bulmaya kalksalar bile kadınlar yenilerinin pençesine düşüyor*." HÇ281

pençe pençe *zf.* Genişçe ve sık lekeler durumunda, yer yer kırmızı bir biçimde. "*Kızın yanakları pençe pençe kızardı, cevap vermedi*." YYB116

pençelen-* Pençeleme işi yapılmak. "*Küçük oğul bacakları arasındaki örse geçirili iskarpin tekinin yeni pençelenmiş tabanına elindeki çekiçle kuvvetli kuvvetli vurmakla yetindi*." EVO21

pençeleş- Çok uğraşmak, mücadele etmek. "*Hem de yalnız hapislere düşmek değil, aylarca ölümle pençeleşerek ameliyatlar geçirir*." KK248

pençelet- Pençeleme işini yaptırmak. "*Bu ayakkabıları birlikte pençeletmiştik göçmen tamirciye*." ARK154

pençelettir-* Pençeletme işini yaptırmak. "*... zarifçe pençelettirdiğimiz siyah ayakkabılı ayakları eteklerini savurarak odanın anason kokulu havasını dövmekten başka bir şey yapamaz*." ARK168

pençeli *sf.* 1. Pençesi olan. "*Akları pembeleşmiş gözleriyle bize kanlı kanlı baktıktan sonra, lacivert atlastan kravatının üstüne yağlı boyayla kırmızı pençeli bir sarı kartal resmedilmiş olanı, bizimkine sordu.*" YYB91 2. Pençe vurulmuş (ayakkabı). "*Ayaklarında pençeli pabuçlar, başında okul kasketi…*" KP28 3. Güçlü. "*Ne al al yanakları ne de tuttuğu yeri koparacak hissini veren pençeli, sağlam ellerini düşünüyordu*." KT283

pençi dü (Far.) *a.* Zarla oynanan oyunlarda zarların üst yüzünün birinin beşli, öbürünün ikili gelmesi, beş iki. "*Şeşi dü attı, şeş yek oynadı, şeş cihan şeş beş, pençi dü'yü pençi se*." EVO296

Pendik *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Pendik, Erenköy de şart değildi*." KY113

pendir (Der.) *a.* Peynir. "*Havlaydı, pendirdi, efendime söyleyim, kebaptı, hatta kara zeytindi aramazdı*." EKM137 **pendir mündür*** pendir falan. "*Pendir mündür de olsa iyi ya halva da iyi, tahan halvası...*" SAR86

pens (Fr.) *a.* Kıskaç biçiminde iğne. "*Yuvarlak burunlu keskin bıçaklar, pensler, eğri düz makaslar...*" ÇK73

perakendeci *a.* Malını perakende olarak satan tüccar. "*İlk bakışta derli toplu herhangi bir perakendeci bakkaldan farkı yoktu*." DE135

Perapalas* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir otel. "*Perapalas'ın önünden Tepebaşı'na, oradan da dar bir sokaktan İstiklal Caddesi'ne çıktılar*." GK178

perçem (Fr.) *a.* Alna düşen kısa kesilmiş saç; kâkül. "*Perçemi sol kaşına düşen on altılık çırağından başka, gözleri dünyayı görmeyen kasap, umursamamıştı bile*." ÖE50

perçemli *sf.* Perçemi, kâkülü olan. "*Bir zamanlar anasının gördüğü, püskül sarısı perçemli, tuttuğu yeri koparan, sedef dişli İsmail'ler düşü görüyordu*." EB50

perçin (Far.) *a.* İki veya daha çok parçayı birbirine bağlamak için geçirilen iki ucu dövülerek baş durumuna getirilmiş çivi veya madenî parça. "*Kaptan pencere demirlerini öyle kavramıştı ki et, kemik, demir birbirine perçin olmuştu sanki*." YK98

perçinle- Sağlamlaştırmak, güçlendirmek. "*Muhtar perçinledi*." KAÇ200

perçinlen- Perçinleme işine konu olmak. "*Birazcık yakınlık, bir parçacık da içtenlik, genç denizciyi dünyalar kadar sevindirir, onu ona perçinlenmişçesine bağlar, kaynatırdı*." SBK220

perdah (Far.) *a.* Sakal tıraşında kılların dibinden düzgünce kesilebilmesi için kıl çıkış yönünün tersine yapılan ikinci tıraş. "*Ne perdah ne pudra ne krem ne de yüzümün yıkanması…*" AY195

perde (I) (Far.) *a.* 1. Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü. "*Pencereye gitti, perdeyi araladı.*" YYB22 2. İki yeri birbirinden ayıran bölme. "*Aytenlerin avlusunu çevreleyen tahta perdenin önünde ayrılmadan önce kız, 'Hasan Ağabey'le sakın kavga etme!' dedi*." KÜÇ19 3. Bir müzik parçasını oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesi. "*Üst perdeye çıktın da milletin dalgasını bozdun mu şaraphane yasasına aykırı kaçıyor*." KK208 4. Üzerine bir cismin görüntüsü yansıtılan saydam olmayan yüzey. "*Sanki sinema perdesinden fırlamışlar*!" HÇ290 5. Göz merceğinin saydamlığını yitirerek ağarmasından ileri gelen ve görmeyi engelleyen rahatsızlık; katarakt. "*… gece yarılarından çok sonralara kadar dikiş dikmekten gözlerine perde inmişti*." ÖE84 **perde in-** gözde katarakt olmak. "*… gece yarılarından çok sonralara kadar dikiş dikmekten gözlerine perde inmişti*." ÖE84

perde (II) *a.* İnsan veya çalgı sesinin yükseklik, alçaklık derecesi; ton (II). "*Topal'ın karısının ağlaması bir perde daha yükselmişti*." KT195

perde arkası *a.* Bir şeyin görünürde olmayan gizli yanı. "*Eski bir doktor kızı, CHP devrinin pek öyle yüze gelmemiş, milletçe tanınmamış, perde arkası büyüklerinden…*" GK105

perde perde *zf.* Yavaş bir biçimde; yavaş yavaş. "*Nihayet sesler perde perde ağırlaştı ve sustu*." SAR114

perdele- 1. Bir şeyin önüne perde çekmek, perde ile örtmek. "*Ortalık büsbütün kararmadıysa da kalabalık bulutların perdelediği ayın kül rengi ışığı ovanın puslu sıcağını artırdı sanki*." EVO250 2. Bir durumun, bir olayın anlaşılmasına engel olmak, gizlemek. "*Daha açıkçası, Nedim Ağa; karısı, çocukları, çevresi dolayısıyla bu münasebeti perdelemek istemiş, perde olarak da Topal'ı kullanmıştı*." KT177

perdelen- Perdeleme işine konu olmak. "*O gece, ay filan doğmamıştı; kalın bir bulut gerisinde yıldızlar perdelenmişti sanki*." EVO255

perdeli *sf.* Perdesi olan veya perde ile örtülü bulunan. "*Akşam iyice inince mahallenin beyaz perdeli pencerelerinde ışıklar yanar*." AY190

perdesiz *sf.* Perdesi olmayan. "*Ev yerli yerindeydi, ama perdesiz pencereleri, açık kapısıyla hazin hazin bakıyordu*." BE59

pere (Der.) *a.* Para. "*Pere almadık daha*." EKM42

pereli* *sf.* Paralı. "*Pereliyim bugün lan*." EKM44

peren peren *zf.* Parça parça. "*Her birimiz bir yanlara dağıldık, peren peren olduk*." EK16

perende (Far.) *a.* Havada çark gibi dönerek atılan takla. "*Birkaç kuruş koparabilmek için önünde âdeta perende atan zavallıya ne diye bağırmıştı sanki?*" VV107 **perende at-** havada çark gibi dönerek takla atmak. "*Birkaç kuruş koparabilmek için önünde âdeta perende atan zavallıya ne diye bağırmıştı sanki?*" VV107

perestişkâr (Far.) *sf.* Delicesine seven. "*Hürmetkârınız, cariyeniz, perestişkârınız gibi artık çok gerilerde kalmış deyimlerden örülü bu mektup…*" ÜÇK442

pergel (Far.) *a.* Yay veya çember çizmekte ve ölçmekte kullanılan araç; yayçizer. "*Coğrafya kitabındaki Türkiye haritasında Beyrut'la Adana arasını pergelle ölçtüm*." BE63

pergel takımı *a.* Geometrik şekiller çizmeye ve ölçmeye mahsus pergel, gönye, iletki vb. aletlerden meydana gelen takım. "*Sekizin beşini pergel takımına veremezdi ki*." KP29

perhiz (Far.) *a.* Sağlığı korumak veya düzeltmek amacıyla uygulanan beslenme düzeni; diyet, rejim. "*Sana yiyeceğin damlası bile zehirdir, perhiz etmen lazım*." ÇK66 **perhiz yap- (veya et-)** sağlığı korumak veya düzeltmek amacıyla özel bir beslenme düzeni uygulamak. "*Perhiz yapanlarsa kendilerini madde ve hayvanca hislerin esaretinden kurtarıyorlardı*." KT317

peri (Far.) *a.* Doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, hayal ürünü varlık. "*Perili konakta cinler, periler, mezarlarından kefenleriyle hortlamış ölüler…*" SUÇ61

peri masalı *a.* Kahramanlarını perilerin oluşturduğu bir masal türü. "*Peri masalları anlatan İhsan Ağabey...*" SBK36

perili *sf.* Kötü ruhlar bulunduğuna inanılan, tekin olmayan (yer). "*Yağmurda perili konağın altında Arap Kızı'nı söyledikti*" SBK176

peripatetism *a.* Yunan filozoflarından, derslerini öğrencileriyle birlikte gezinerek veren Aristoteles'in felsefesi; Aristoculuk, Aristotelesçilik, gezimcilik. "*Sana Yunan felsefesinin menşeinden, Empedokles'ten, Pluton'dan, Aristoteles'ten ya da nominalist peripatetismden bahsedebilirim.*" VV269

perişan (Far.) *sf.* 1. Dağınık, düzensiz, karmakarışık olan; berduş. "*Eli yüzü kir içinde, üstü başı çok perişan çocuğun yatağına koştu ama çocuk sesini kesmiş, uyanmıştı*." SUÇ198 2. Acınacak durumda ve zavallı olan. "*O da perişan*." YYB125 **perişan et-** acınacak duruma getirmek. "*Elime geçerse namussuzum perişan edeceğim*!" KY153 **perişan ol-** acınacak duruma gelmek. "*Çoluk çocuğunuzla sefil, perişan olacaksınız.*" KAÇ78

perişanlık *a.* Perişan olma durumu; perişani. "*Gurbete düştü, gurbette sefil oldu, perişanlık çekti*." ÇK66

perlon (Alm.) *a.* 1. İlk olarak Almanya'da yapılan sentetik dokuma ipliği. "*Kocaman göbeği, her gün değil, hemen hemen her an tıraşlı duru beyaz yüzü, tulum tulum gözaltları, orlon, perlon değil, düpedüz sadakordan ev dikişi…*" YYB221 2. Bu iplikle dokunmuş kumaş. "*Genç kadınların giydiği naylon mu, orlon mu, perlon mu mavi bir gecelikle üstündeki entariyi değiştirip geldi*." MM260

permanant (Fr.) *a.* Saçların uzun süre dalgalı veya kıvırcık kalmasını sağlamak için uygulanan işlem, perma. "*Nedir o dudakların boyası? Saçların permanantı*?" EB58

permanantlı *sf.* Saçları permanant olan. "*Kadın permanantlı saçlarından Karmen kırmızısı dudaklarına kadar yayılıveren bir nefretle, 'Boynu kopsun!' dedi.*" EB48

permeperişan* *sf.* Perperişan. "*Kahvehane kara, kuru, ince, uzun, çirkin, bakımsız, sefil, permeperişan insanlarla doluyordu habire*." KT347

peron (Fr.) *a.* Tren, tramvay, metro istasyonlarında yol boyunca uzanan, inilip binilen özel bölüm. "*Elinde tahta bavulu, peronda uzun uzun dikildi*." BTÜ371

perperişan *sf.* Çok kötü bir durumda olan (kimse). "*Yoksa vallaha perperişan, rezil, darmadağın oluruz dünya yüzünde*!" KT368

perperişanlık* *a.* Perperişan olma durumu. "*Ah İskender Bey evladım, bizi perperişanlığımızın içinde yakaladınız*." EB74

Pers* (Far.) *öz. a.* Çoğunlukla İran'da yaşayan İranî bir halk. "*Senin tek farkın Elen Pers karması oluşun*." KT315

personel (Fr.) *a.* Bir hizmet veya kuruluşun görevlileri, bir iş yerinde çalışanların tümü. "*Başta Fen Müdürü, fabrika sahibi, yığınla personel pencerelere üşüşmüştü*." MUR402

perşembe (Far.) *a.* Çarşamba ile cuma arasındaki gün. "*Haftadan haftaya perşembe akşamları Bakırköy'üne giderdik*." BK298 **perşembenin gelişi çarşambadan bellidir** "bir işin sonunun nasıl olacağı şimdiki gidişinden belli olur" anlamında kullanılan bir söz. "*Nedim Ağa perşembenin gelişini çarşambadan anladığını sanarak derin bir nefes aldı*." KT56

perva (Far.) *a.* Çekinme, sakınma, korku. "*Yok kimseden pervam*." MUR70

pervane (Far.) 1. *a.* Geceleri ışık çevresinde dönen küçük kelebek, kepenek. EVO248 2. *sf.* Bir kimsenin yanından hiç ayrılmayan. "*Bense benimkinin çevresinde pervane*." ARK14 **pervane kesil-** saygı duyduğu bir kişiye hizmet edebilmek için devamlı etrafında olmak, didinip durmak. "*Meydancılar, hatta gardiyanlar çevrelerinde pervane kesileceklerdi*." SÇ219 **pervane ol-** birinin yanında onun hizmetine hazır olduğunu gerekli gereksiz göstermek. "*Başta Beton, Beton'un adamları, çocuklar Öküz Memet'in çevresinde pervane oluvermişlerdi*." SÇ187

pervaneleş-* Pervane olmak, pervane kesilmek. "*Etrafında her zamandan çok pervaneleşen serseri milyoner, gözlerinin içine bakıyor, arzularını kafasında belirir belirmez keşfetmeye çalışıyordu*." SM237

pervaneleşme* *a.* Pervaneleşmek işi. "*Şahinde Hanım en çok da sabahları başlamıyor mu kocasının çevresinde pervaneleşmeye, bizimki odaya sığmıyordu*." ARK107

pervasız 1. *sf.* Çekinmez, sakınmaz, korkusuz (kimse); biperva. "*Kadın pervasız*." ARK112 2. *zf.* Çekinmeden, sakınmadan, korkmadan; biperva. "*Başka zaman başka yerde olsa böyle pervasız davranmaz*." SUÇ73

pervasızca *zf.* Pervasız bir biçimde, çekinmeden, sakınmadan, pervasızcasına, bodoslama. "*Kahvenin önünden geçen yolda pervasızca yürüyorum*." AY154

pervasızlaş-* Pervasız duruma gelmek. "*Kafayı buldum mu yabancıların yanında bile pervasızlaşıyorum*." DE193

pervasızlaştır-* Pervasız duruma getirmek. "*İnsanı amma da pervasızlaştırıyordu*!" EK254

pervasızlık *a.* Sakınmama, korkusuzluk. "*Kadın bu pervasızlık karşısında çılgına dönmüştü*." TD30

pervaz (Far.) *a.* Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça. "*Dışarıdaki pervazlarda parçalanan, kendini yerden yere çalan rüzgârın korkunç uğultusunun perili konaktan geldiğini sanırdı*." SUÇ18

perverde* (Far.) *a.* Terbiye görmüş, yetiştirilmiş, beslenmiş. "*Muhabbetiniz bana eski, ta eski cennetmekân Abdülhamid-i sani hazretlerinin okkalık ekmeğiyle perverde olmuşların deryadilliğini hatırlattı*." KK242

pes (I) (Far.) *ünl.* Yenilgiyi kabul ettiğini belirtmek için veya birinin şaşkınlık veren davranışlarına karşılık olarak kullanılan bir söz. "*O ne rahatlık, o ne insanı sözlerinin cazibesine kaptırış. Pes vallaha*!" ÜÇK493 **pes et-** yenilgiyi kabul etmek, pes demek. "*Bekçi Leman gelmeseydi ötekilere pes etmezdim ama ne fayda*?" TD7

pes (II) (Far.) *sf.* Hafif, yavaş sesle söylenen, pest, ince karşıtı. "*Her şey pesten olacak*." KK208

pespaye (Far.) *sf.* Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan; alçak. "*Yalancı, namussuz adi kadın, pespaye kadın...*" KP107

pespembe *sf.* Her yanı pembe, çok pembe. "*En çok da akşamüzerleri, güneşin dağlar ardına pespembe batışı yok mu, çıldırırım*." KY28

pestenkirâni *sf.* Akla ve mantığa uymayan, gereksiz, düşünülmeden söylenen (düşünce, davranış, söz); saçma. "*Sazlar, sözler şimdiki gibi pestenkirâni mi*?" BK298

pestil *a.* İnce yufka biçiminde kurutulmuş meyve ezmesi, bastık. "*... küfeler dolusu üzümler, erikler, kayısılar, incir pestilleri arasında gerçekten de nazla niyazla büyümüştü*." EVO10 **pestile çevir-** çok yormak. "*Fareciğin mahpus bulunduğu kapanın kapısı açılacak ve farecik taşlar, sopalar, nalın tekleriyle pestile çevrilecekti*." KK164 **pestilini çıkar-** çok dövmek. "*Pestilini çıkarırım kahpe dölüyüm ki*." VV54

peş (Far.) *a.* Bir şeyin sonra gelen bölümü; arka. "*Babam yaşındaki adamın peşine takılıp Konya'ya geldim*." OK30 **peşinde dolaş-** bir amaçla birisini izlemek. "*Oysa kadın peşinde dolaşıyor diyor*." İDG59 **peşinde ol-** birini veya bir şeyi çok istemek. "*Kudret'in yeni yeni voliler peşinde olabileceğine inanmak isteyen yanı ağır basıyordu*." ÜÇK431 **peşinden git-** bir kimseyi izlemek. "*Kimse Kaya Ali'nin peşinden gitmedi*." YK60 **peşinden koş-** elde etmek için uğraşmak. "*Hiç kimseden iş isteme, iş senin peşinden koşsun*!" İDG109 **peşinden sürükle-** birinin veya birçoklarının arkasından gelmesini sağlamak. "*Peşinden sürüklenmeye başladı kadının*." BK362 **peşinden yürü-** birinin arkasından yürümek, gitmek. "*Efendinin peşinden yürüdü.*" KP6 **peşine düş-** 1. arkasından gitmek, izlemek. "*Sonra, senin peşine düşenler çokmuş*." AY196 2. bir isteğin gerçekleşmesini sağlamaya çalışmak. "*Biri, zavallı, sabahın erken saatlerinde ekmek peşine düşüyor*." ARK62 **peşine tak-** yanında götürmek. "*Niye peşine taktın bu oğlanı kâfir*?" SUÇ287 **peşine takıl-** ardından gitmek. "*Karşı kaldırımda yakışıklı bir delikanlı, basit hatta fena giyinmiş bir kadının peşine takılmıştı*." KP45 **peşini bırakma-** bir kimseyi veya şeyi izlemekten vazgeçmemek. "*Bu Cevdet uğlan seninkinin peşini bırakmıyor hiç, haberin olsun*!" SÇ75

peş peşe *zf.* Birbirinin arkasından; arka arkaya, üst üste. "*Sigarasını İstanbul'da peş peşe içip bitirmişti*." MM296

peşi peşine *zf.* Birbirinin arkasından; arka arkaya. "*Oğulun gözpınarlarında kabaran tuzlu yaşlar, sıhhatli yüzünden peşi peşine yuvarlandılar*." KP67

peşi sıra *zf.* Hemen arkasından, hemen ardından; ardınca. "*Birbiri peşi sıra atladılar*." SAR135

peşin (Far.) 1. *sf.* Bir alışverişte, alışveriş yapıldığı anda, alınan şeyin tesliminden önce veya teslimiyle birlikte ödenen, veresiye karşıtı. "*Para peşin amma*!" YK20 2. *zf.* Daha önce, önceden. "*Peşin vururuz bizim mahalleye*." SUÇ132

peşin pazarlık *a.* Sonradan olacağı hatıra gelen şeyler üzerinde önceden konuşup anlaşma. "*Peşin pazarlık etmeden albaya telefon*

edilmesini doğru bulmamıştı.” GR48

peşkeş (Far.) *a*. Yaranmak amacıyla uygunsuz olarak verilen şey. “*Yani bana metresini peşkeş ha*?” ÜÇK555 **peşkeş çek-** verilmemesi gereken bir şeyi uygunsuz bir amaçla veya yersiz olarak birine vermek. “*Belki de kızını peşkeş çekmek içindi bütün bu cilveli numaralar*.” EB127

peşkir (Far.) *a*. Genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu. “*Kızın çiftliğe satışından hissesine düşenle yeni usturalar, yeni peşkirler, büyük bir ayna satın almıştı*.” HÇ59

peşkirci *a*. Peşkir dokuyan veya satan kimse. “*Kızını geçen hafta bir peşkirciye yüz elli liraya satmış*.” KT54

Peşkof* *öz. a*. Rus yazar Aleksey Maksimoviç Peşkov; bilinen adıyla Maksim Gorki. “*Yatağının bitişiğindeki duvara kömürle, Şalyapin - Küçük Peşkof - Gorki yazmıştı ki, bu yüzden onunla alay ederlerdi*.” KP27

peşrev (Far.) *a*. Güreşe tutuşmadan önce pehlivanların ellerini birbirine ve uyluklarına vurarak ve hafifçe sıçrayarak yaptıkları gösteri. “*Çevresinde bir peşrev, sonra kocaman avucuyla bir elense, Murtaza yere burun üstü gitti*.” MUR435

peştamal (Far.) *a*. Hamamda örtünmek için kullanılan ince dokuma. “*Kendime bir koca göbekli havası vererek hatta ellerimi peştamaldan çıkarıp arkama koyarak çalımla sordum*.” YYB134

peşun* *a*. Peşin. “*Haydi, peşun gidelum anama*!” YK87

petekli* *sf*. Peteği olan. “*Havuç rendelenecek, petekli balla karıştırılacak, sabahları aç karnına bir tatlı kaşığı...*” GR111

Petersburg* *öz. a*. Sankt-Peterburg, Rusya’da bir şehir. “*1917’den önce Petersburg’da bulunmuş muydunuz*?” SAR129

Petersburglu* *öz. a*. Petersburg şehrinden olan kimse. “*Petersburglu bir Rus aristokratının hazır yiyici oğullarından en küçüğü*.” SAR127

pey (Far.) *a*. Sözleşme yapılırken, taraflardan birinin diğerine işten caymayacağını belirtmek amacıyla önceden verdiği güvence parası; kapora, güvenmelik. “*Hani elinde birtakım kâğıtlarla ordan oraya … pey süren … adamlar vardır*?” ARK15 **pey sür-** artırma ile satılan bir şey için önce bir miktar para vermek veya önermek. “*Hani elinde birtakım kâğıtlarla ordan oraya … pey süren … adamlar vardır*?” ARK15

peydahla- Meydana getirmek. “*Altındiş'in dediği gibi, yeni dostlar, yeni yeni sevdalılar peydahladıysa kendine boş verebilirdi*.” KÜÇ56

peydahlan- Peydahlamak işi yapılmak. “*Bir şipşakçı peydahlanınca ürktü*.” SAR84

peydahlanıver-* Çabucak veya ansızın peydahlanmak. “*Yalınayaklı, daha küçük ama çok yırtık bir oğlan topacı hatırlatarak peydahlanıverdi*.” KK92

peydahlanma *a*. Peydahlanmak işi. “*Sesler mahalleye yayılınca evlerin sarı ışıklı pencerelerinden başlar peydahlanmaya…*” DE21

peydahlayabil-* Peydahlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Vâris peydahlayacak. Peydahlayabilirse*!” HÇ235

peygamber (Far.) *a*. Allah’ın, buyruklarını insanlara iletmek için elçi olarak görevlendirdiği kimse; elçi, yalvaç, yalavaç. “*Peygamber soyundanım ben peygamber*!” YYB177

peygamberlik *a*. Peygamber olma durumu, yalvaçlık, nübüvvet. “*Ha gayret, biraz daha yüz bulursan peygamberliğinden, daha sonra da Allahlığından söz açacaksın*!” KT65

peyik (Der.) *a*. Şalvar ve donun üçgen biçimindeki ağı. “*Sen de mi taşgalaya başladın peyiğim*?” EVO368

peyikli* *sf*. Peyiği olan. “*Kadın sepetini koluna taktı, ızgara, maşalarını topladı, uzun peyikli donunu savura savura öne düştü*.” BK338

peyişan* *sf*. Çocuk dilinde perişan. “*Beni buya attılaa, domuzlaa mısılaı peyişan edecek*!” EKM109

peyke (Far.) *a*. Genellikle eski iş yerlerinde bulunan, duvara bitişik, alçak, tahta sedir. “*Bakkal Nuriye bardağı doldurup peyke üzerinde önüne sürdü*.” TD103

peyle- 1. Bir şeyi önceden kendine ayırtmak. “*Gideceği yeri insan evvelden peylemeli*!” HÇ123 2. Temin etmek, sağlamak. “*Ne diye ona da uygun bir iş peylemiyorlar da kahvelerde kafa şişirmeye bırakıyorlar*?” YYB176

peynir (Far.) *a*. Maya ile katılaştırılarak sütten yapılan ve birçok türü olan besin. “*Babam hâllerini hatırlarını sorar, onlar bunu mihnetle*

karşılarlar, etin, ekmeğin, kara zeytin, peynir, fasulye, yağ, balın en iyisini verirlerdi.” YYB147 **peynir ekmek gibi** 1. çok kolay biçimde. “*Peynir ekmek gibi gelirdi be abi*.” ÇK92 2. çabucak. “*Ulan üç ayı peynir ekmek gibi yedin ha*?” GK344

peynirli *sf*. İçine peynir konulmuş. “*Biraz sac ekmeği, yufka, biraz da sıcak peynirli sıkma yapsa fena olmayacaktı*.” EVO237

pezevenk (Erm.) 1. *a*. Gizli ve yasal olmayan cinsel ilişki öncesinde aracılık eden kimse; dümbük, godoş, muhabbet tellalı, teres, kavat, astik, dasnik. “*Bir pezevenk tanıdımdı*.” KT315 2. *ünl*. Ağır ve kaba sövgü sözü. “*Esrar çalgını pezevenk*!” BTÜ271

pezevenklik *a*. 1. Pezevenk olma durumu; dümbüklük, godoşluk, kavatlık, muhabbet tellallığı. “*Deyyusluk, pezevenklik, orospuluk daha çeşit çeşit kötü şeyler toplumlardaki düzensiz başıboşluğun uçurumlarıdır*.” ARK235 2. Pezevengin yaptığı iş; dümbüklük, godoşluk, kavatlık, muhabbet tellallığı. “*Hiç olmazsa el âleme pezevenklik yapan bir adamın karısı olmaktan kurtulurum*.” KT192

pezevenksiz* *sf*. Pezevengi olmayan. “*Orospusuz, pezevenksiz, gamsız, kedersiz pırıl pırıl yarınlara olan inancım şahlanıyor*.” KP94

P.G.* *a*. Orhan Kemal’in “Çamaşırcının Kızı & Küçücük” adlı öykü kitaplarında geçen güvenlik görevlileriyle ilgili bir kısaltma. “*P.G.ler Erol'u caddeye doğru itiyordu*.” KÜÇ63

Philips* *öz. a*. Hollanda merkezli elektronik şirketi. “*Birkaç masa, bolca hasır iskemle, duvarlarda dinsel menkıbeleri canlandırmaya çalışan taşbasma resimler ve bir kıyıda da boynunda yedi delikli nazar boncuğuyla en eski tip bir Philips radyo*.” VV116

pıhtı (Far.) *a*. Koyulaşarak yarı katı duruma gelmiş sıvı. “*Mendilin içi pıhtı pıhtı kan dolmuştu*.” İDG112

pılı pırtı *a*. Eski eşya. “*Odanın karanlığına ayın kızılı vurdu, pembe pembe aydınlattı pılı pırtıyı*.” SÇ131 **pılı pırtı topla-** gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak. “*Nikâh yapmak ve pılımı pırtımı toplayıp…*” CEM145

pınar *a*. Yerden kaynayarak çıkan su; bulak, göze. “*Yani diyeceğim o ki, pınarlarımızın suyu çok soğuktur*!” KY45

pır *a*. Bir yerden kaçıp gitme düşüncesini anlatan bir söz. “*Sen tramvayın bu yanından geçerken ben öbür kapıdan pırrr...*” SÇ41

pır pır *a*. Çarpıntı sesi. “*Pır pır ediyordu yüreği*.” SAR95 **pır pır et-** heyecanlanmak. “*Yüreğim pır pır ediyor*.” EVO44

pırasa (Rum.) *a*. Zambakgillerden, sapından ve yapraklarından yararlanılan, çok yıllık bir kış sebzesi. “*Ben pırasa sanmıştım*.” GAV100 **pırasa mı dedin?*** *argo* bir kimsenin söylediği bir sözle alay etmek, bu sözün geçersiz olduğunu belirtmek için kullanılır. “*-Fena yaparım. -Pırasa mı dedin*?” ARK9

pıravo* *ünl*. Bravo. “*Aşkolsun, pıravo diyorlar*!” HÇ249

pırıl pırıl 1. *zf*. Parlak bir biçimde; yıldır yıldır. “*Dirseklerini masaya dayamış, bulutsuz gökte pırıl pırıl kımıldayan denizi seyrediyorlardı*.” GAV178 2. *sf*. Çok temiz, tertemiz. “*Tertemiz üst başı, pırıl pırıl iskarpinleri, taralı saçları ve kırmızı üç tekerlekli bisikletiyle, konağın çocuğu dışarı çıktı*.” SAR45 3. *sf*. Çok parlak, çok ışıklı. “*Yusyuvarlak, pırıl pırıl bir ayın gündüze çevirdiği aydınlık bir gece vardı*.” GAV119 4. *sf*. Çok yeni. “*İlkokulu pekiyi ile bitirdiği için beybabasının üç gün önce satın aldığı pırıl pırıl bisikletinin üzerinde kendini pilot ya da Gökler Hâkimi Gordon sanarak anacaddede yıldırım gibi gidiyordu*.” ÖE57 5. *sf*. Birikimli, eksiği olmayan, geleceği parlak. “*Sana servet, sana pırıl pırıl bir istikbal vereceğim*.” KY72 **pırıl pırıl ol-** tertemiz olmak. “*Kıpkırmızı doğan ay, sırtların ardından kurtulmuş, lacivert göklerin derinliğinde uzaklaşarak yusyuvarlak, gümüş gibi pırıl pırıl olmuştu*.” SUÇ64

pırıl pırıllık* *a*. Pırıl pırıl olma durumu. “*Gözlerindeki pırıl pırıllık içinde asıl*.” BFV3

pırıldama *a*. Pırıldamak işi. “*İri yıldızların pırıldamaya başladığı muhteşem Çukurova göğüne daldı*.” HÇ322

pırıltı *a*. Pırıldayan şeyin yansıttığı ışık. “*İçinde bir depreşme oldu, bir umut, güçlü bir pırıltı*.” ÇK126

pırıltılı *sf*. Pırıltı ve parlak olan. “*Mekanik hareketle sertçe işleyen birtakım pırıltılı aletler…*” BTÜ347

pırıltısız* *sf*. Pırıltısı olmayan. “Kıpkırmızı, koskocaman, yusyuvarlak güneş *pırıltısız bir kırmızılıkla … nazlı nazlı yükselmez mi dakikalarca dalar giderdim*.” DHV318

pırlanta (İt.) 1. *a*. Birçok façetası olacak biçimde yontulmuş foyasız parlak elmas.

"*Taşların hepsi pırlanta*." DK192 2. *sf.* Üzerinde bu elmas bulunan (yüzük vb.). "*Sanki bana elmas yüzük yahut pırlanta küpe almış*." SUÇ37 **pırlanta gibi** çok iyi nitelikleri olan, değerli, saf, temiz. "*Şerefsizim altın gibi, elmas gibi, pırlanta gibi laflar*." MM10

pırtı *a.* Ufak tefek ev eşyası. *"... çoluğa çocuğa sırt mırt, pırtı mırtı*." BTÜ374 **pırtı mırtı*** pırtı falan. "*Sırt mırt, pırtı mırtı alıyor*." GK334

pıs- Bir şeyi kendine siper edip saklanmak, pusmak. "*Sazların arasına pıstık*." EKM153

pısırık *sf.* Tutuk, sünepe, aşırı çekingen, yüreksiz ve beceriksiz, ezik, girgin karşıtı. "*O zaman Komyanos çılgına dönerek pısırık damarına öyle bir bakmıştı ki, delikanlı tekme yemiş köpek gibi çıkıp gitmişti*." GAV107

pısırıklaş- Pısırık olmak, pısırık duruma gelmek. "*Deminden beri maiyet olmuş, pısırıklaşmış gibi bir huzursuzluk duymaya başlamıştı*." ÜÇK352

pısırıklık *a.* 1. Pısırık olma durumu; püsürüklük. "*On milyon kilometre murabbalık bu vatan, korkaklık, pısırıklık, daha fenası da din-i mübinden sapma yüzünden onda bire indiyse...*" ÜÇK491 2. Pısırıkça davranış. "*Babalarının pısırıklığından bıktım, dermiş*." ARK73

pıskır- (Der.) Aksırmak. "*Reşit oldubitti susuz içemezdi. Pıskırdı*." VV181

pıskırabil-* Pıskırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üstüne düşecek olursa kedi gibi pıskırabilir, bütün işini bozabilirdi*." SUÇ92

pıskırma* *a.* Pıskırmak işi. "*Pıskırmaya hazırlanan bir kediyi hatırlatıyordu*." BK359

pışırt* *ünl*. Kuşku belirten el ve göz işareti. "*Pışıuırt...*" BFV44

pışş* *ünl*. Pışırt. "*Hoşuna gittiği hâlde, gene de inanmamışçasına, pışş yaptı*." YD211

pıtır pıtır *zf.* Sık ve düzgün bir biçimde hafifçe ses çıkararak. "*Ev sahibi kadın beyaz başörtüsü ve dudaklarında pıtır pıtır bir duayla geldi*." AY145

pıtırda- Pıtırtı çıkarmak, pıtırtı etmek. "*İhtiyar annesini Ettehiyat'ı pıtırdayan dudaklarıyla Küçükpazar'a yollamıştı*." DHV272

pıtırdat- Pıtırtı çıkarmasına yol açmak. "*Onlar da tıpkı şimdi bunların yaptığınca birer tespih uydurur, dudaklarını pıtırdatır*." EB89

pıtırtı *a.* Çok hafif patırtı, hafif gürültü. "*Elinde tespih, dudaklarında bitmemiş bir duanın hafif pıtırtısı, kadının oda kapısına gitti, durdu*." KT248

pi [sayısı] *a.* Çember çevresinin uzunluğunun çapının uzunluğuna bölünmesi ile elde edilen sabit sayı (3,1416). "*Daha Pi'yi bilmiyorsunuz be*!" YK70

piç (Far.) *a.* 1. Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk, haramzade, veledizina. "*Yarın doğacak çocuğuna piç denecekti*." GAV205 2. Terbiyesiz, arsız çocuk. "*Cemile sıçradı. Piçler, diye bağırdı*." CEM86 3. Kalleş, kurnaz, kötü niyetli kimse; fır, fırlama. "*Pembe pembe yanakları vardı piçin*." ÇK133 4. *öz.* Bir lakap. "*Piç Ali'nin gözleri Neriman'da, atmaya başladı*." YD304 **piç et-** tadını kaçırmak, tatsız bir durum yaratmak. "*Geceleri uykumu piç eden kim ulan*?" YD229 **piç ol-** tadı bozulmak. "*Uykusu gene piç olmuştu*." MM118

piç kurusu *a.* Soysuz ve yaramaz kimse. "*Etmedi ama domuz gibi piç kurusu*." SUÇ95

piçleşme *a.* Piçleşmek işi. "*Şu devirlerin piçleşmesine ne dersin*?" YYB130

piçlik *a.* Piç olma durumu. "*Çocuğunu piçlikten nasıl kurtarabilirdi*?" GAV204

pide (Rum.) *a.* Mayalı hamurdan yapılan, isteğe göre üzerine yumurta, kıyma, peynir, pastırma vb. konarak pişirilen, ince, yayvan yiyecek. "*Kabak Hafız yağlı, iri bir parça pideyle bir şiş beyti kebabı kuvvetli dişleri arasına atarken "Hayhaay mirim!' dedi*." KT365

Pierre* bk. Pierre d'Ailly. "*Çok söyledim, yapma Pierre, Occam'ı tenkit etme, sonu iyi getirmez, pişman olursun dedim dinletemedim*." BK304

Pierre d'Ailly* *öz. a.* Fransız ilahiyatçı ve astrolog (1350-1420). "*Nominalist Pierre d'Ailly boş yere Occam'ın vardığı neticeleri tenkit ediyor*." BK303

piizlen-* *argo* İçki içmek. "*Şerefsizim ki yok. Olsa, ben piizlenirdim*." MM103

pijama (Fr.) *a.* Alt ve üst olmak üzere iki parçadan oluşan yatak giysisi. "*Erol'un babası mor yollu ipek pijamasıyla koşarak geldi*." SUÇ140 **pijama mijama*** pijama falan. "*Adam pijama mijama sıkılıyor, gecelik entarisi*

olmalı.” GK296

pijamalı* *sf*. Pijaması olan. “*Az sonra odadan pijamalı bir gölge çıktı*.” GR191

pikap *a.* 1. Yük taşıyan küçük kamyon; kamyonet. “*Filmciler arka arkaya iki pikap dolusu geldi.*” YYB34 2. Elektrikle veya pille çalışan, plak dinlemekte kullanılan araç. “*İkindiüstü, park bekçisinin kırmızı lastik hortumla suladığı parktan lacivert geceye yayılan pikabın sesi, bol yıldızlı göğün altında serinlemeye çalışan insanlara neşe veriyordu*.” KÜÇ12

pikaplı* *sf*. Pikabı olan. “*... zarif köşklerinin salonları pikaplı radyolu, mutfakları düdüklü tencereli, çamaşır makineli ağalar*.” KAÇ94

pike (Fr.) 1. *a*. Kabartmalı pamuklu kumaştan yapılan yatak örtüsü. “*Beyaz pike örtülü sedir, sedirin pikesinden beyaz perdeleriyle temiz, tertipli bir odaydı*.” YD34 2. *sf.* Bu kumaştan yapılan. “*Masalar yan yana, sıra sıra masalar, masalarda beyaz pike örtüler…*” SBK117

piknik (Fr.) *a*. Yemek yemek, eğlenmek için açık alanda yapılan günübirlik gezinti. “*Bugün filana çaya, yarın falana yemeğe, öbür gün pikniğe…*” İDG56

pil (Fr.) *a*. Kimyasal enerjiyi elektrik enerjisine çeviren araç, batarya. “*Pilim tükendi*.” EVO347 **pili tüken-** gücü kuvveti kesilmek. “*Pilim tükendi*.” EVO347

pilaki (Rum.) *a*. İçine soğan, sarımsak, maydanoz, havuç vb. katılarak zeytinyağıyla pişirilen ve soğuk olarak yenen yemek. “*Bilhassa pilakisinin üstüne yoktu*.” OK84

pilav (Far.) *a*. Pirinçten, bulgurdan veya kuskustan yapılan bir yemek. “*Bir kızartma, bir daha, sonra püreli kebap, kuzu içi pilav, tatlı matlı...*” YYB214 **pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın** `yararlı bir şeyi elde etmek için sonuna kadar uğraşılmalı, direnilmelidir` anlamında kullanılan bir söz. “*Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın*!” CEM61

pilavcı* *a*. 1. Pilav yapan veya satan kimse. “*Pilavcı boşları aldı*.” GK40 2. Pilav satılan yer. “*Bir pilavcının camekânı çevresinde pilav yiyenlere daldı*.” GK19

pilavlı* *sf*. Pilavı olan, pilav ikram edilen. “*... planlı, pilavlı politika yapılıyor, çok eski günlerin banka kredilerine hasretle iç çekiliyordu*.” YYB93

piliç *a.* 1. Tavuğun küçüğü, erginleşmemiş tavuk veya horoz. “*Başını sofradan öbür yana çevirerek rakısını yudumluyor, sonra da kızarmış piliçlerin butlarını seçip kuvvetli dişlerinin arasına atıyordu*.” KT342 2. *argo* Genç, güzel ve alımlı kız veya kadın. “*Piliçlere bak*!” SBK205

pilili *sf*. Pilisi olan, kırmalı, pilise. “*Filiz kloş. pililiyi hiç sevmezdi*.” BFV18

pilli *sf*. Pili olan, pille çalışan. “*Var küçük radyolar, pilli; verirler iki, üç yüz liraya, taksitle*.” YYB46

pilot (Fr.) *a*. Bir hava taşıtını kullanmak ve yönetmekle görevli kimse; tayyareci, uçman, uçucu. “*İlkokulu pekiyi ile bitirdiği için beybabasının üç gün önce satın aldığı pırıl pırıl bisikletinin üzerinde kendini pilot ya da Gökler Hâkimi Gordon sanarak anacaddede yıldırım gibi gidiyordu*.” ÖE57

pin- (Der.) Binmek. “*Pinmiş deveye gene senin hayvaaan*!” DK5

pinekle- Bir yerde hiçbir iş yapmadan oturmak. “*... öğretmenler odasında can sıkıntısı içinde pineklemektense kantine gidip öğrencilerin arasına katılmayı çok daha eğlenceli bulur*.” İDG30

pingpong (İng.) *a*. Pinpon, masa tenisi. “*Kulüpte pingpong oynadık*.” AY115

pinpon (I) 1. *sf*. *argo* Yaşlı, çökmüş. “*Sen ancak benim pinpon dedem gibileri tanımazsın*.” TD71 2. *öz. a*. Bir lakap. “*Pinpon Nuri Bey'in kadavrasını taşımak değil mi şuraya buraya*?” KY91

pinpon (II) (İng.) *a*. Kuralları tenisinkine benzeyen, masa üzerinde özel top ve raketlerle oynanan bir oyun, masa topu, masa tenisi. “*Parlak Saim pinpon oynuyor, Gazi top ayakkabısına fitil geçiriyordu*.” BE87

pipo (İt.) *a*. 1. Ucundaki lüle içine tütün konulan ve yakılarak dumanı çekilen kısa, çubuk biçimindeki tütün içme aracı. “*Beyaz kolonyal şapkası, piposu, kurt azmanı iri köpeği, budaklı bastonu, kısa pantolonu ve sarı sarı tüylü kıpkırmızı bacaklarıyla...*” CEM28 2. *öz.* Bir lakap. “*Bizim 3-B'deyse Hamlet Saim'ler, Pipo Ziya'lar…*” AY147

pipolu *sf*. Piposu olan. “*Çarkçı babası, pipolu, kasketli, sarı bıyıklı, mavi gözlü babası arka çıkmıştı*!” KP30

pir (Far.) 1. *a.* Bir tarikat veya sanatın kurucusu. "*Kudret Bey gece rüyasında sakallı bir pir görmüştü*." ÜÇK468 2. *a.* Herhangi bir konuda, bir meslekte deneyim kazanmış, eskimiş kimse; guru. ÜÇK417 3. *zf.* Adamakıllı, iyice. "*O da oğlu gibi köyden bir çıkmış, pir çıkmıştı.*" GK249 **pir aşkına** "karşılık gözetmeden veya karşılık görmeden tam inançla, gerçek bir sevgi ile" anlamında kullanılan bir söz. "*Dini mübinin şeriatınca parmaklar kesen, fahişeleri yarı bellerine kadar toprağa gömüp recmeyleyen, pir aşkına zehir zemberek, kavuklar, kilise direği enseler…*" DHV260

pirak- (Der.) Bırakmak. "*Beni pirakup gitmez demedum mi*?" YK96

Piramidon* *öz. a.* Bir tür ağrı kesici ve ateş düşürücü ilaç. "*Ziraat Bankası'ndan köylü adına krediler koparıyor, geceleri altına işeyen çocukları Piramidon'la tedavi edip yazdığı muskaya kerameti yüklüyor…*" KT292

pire *a*. Pireler takımından, insanın ve bazı hayvanların kanını emerek yaşayan, iyi sıçradığı için kolay yakalanamayan, küçük, asalak böcek. "*Birçoğu pire, tahtakurusu kan lekeleri içindeydi*." MM41 **pire için yorgan yak-** önemsiz bir durum karşısında kızarak kendisine daha büyük zarar verecek davranışta bulunmak. "*O bey ki, pire için yorgan yakar, adamın Allah'ını şaşırtırdı*." HÇ97 **pireyi deve yap-** önemsiz bir olayı büyütmek. "*Bununla da yetinmez, pireyi deve yaparak Fen Müdürü'ne yetiştirirdi*." MUR300

Pire* *öz. a*. Yunanistan'da bir şehir. "*Tam istim tutacak yoli, gidecek Pire, Napoli, Tiryeste …*" YK39

pirelen- İşkillenmek, huylanmak, kuşkulanmak. "*Evdoksiya iyice pirelenmişti*." GAV159

pirelendir- Kuşkulandırmak, işkillendirmek, şüphelendirmek, huylandırmak. "*Üstüne başına mahsustan bakmıyor, beni pirelendirmemek için, diyor*." KT105

pirelenil-* Pirelenme işi yapılmak. "*Kurnaz Ünal, böyle vakitsiz gelişinden pirelenildiğini anlamıştı*." EVO232

piresiz* *sf.* Piresi olmayan. "*Akşamları kuvvetli ay, yıldızlar, yanı başında çamların uğultusu, piresiz, tahtakurusuz geceler...*" KT2

pirifânî (Far. pīr + Ar. fānī) *a.* İhtiyar kimse. "*… ya at sürüleri ya da ak sakalı göbeğinde bir pirifâni karşına dikilecek*." SAR60

pirim* *a*. Prim. "*Ayda bin lira para, pirim, ikramiye, vırt zırt...*" CEM33

pirinç (I) (Far.) *a.* Buğdaygillerden, kökleri bol su içinde yetişen bir bitkinin besin olarak kullanılan taneleri. "*Gerçi çok bir şey değil, iznim bir ay, bir ay kalacağız ama evdir; şeker, pirinç, ne bileyim sabun, un, bulgur lazım*." KP82

pirinç (II) (Far.) *sf.* Bakıra çinko katılarak elde edilen sarı renkte bir alaşımdan yapılmış olan. "*Sarı pirinç demirlerinde panjurlardan çizgi çizgi vuran güneşin yansıdığı süslü karyola karmakarışıktı*." GK116

pirinç çorbası *a.* Pirinç ile pişirilen çorba. "*Ben, ne olur ne olmaz diye söyledim pirinç çorbamı*." YYB214

pirinç pilavı *a*. Pirinç ile yapılan pilav. "*Kayıntı, köfte falan değil, bol etli, bol yağlı kuru fasulyeyle, tane tane pirinç pilavı*." YYB50

Pirlepe* *öz. a.* Kuzey Makedonya'da bir şehir. "*Peki, Pirlepe'nin neresinden olursun*?" BK316

Pirlepeli* *öz. a.* Kuzey Makedonya'nın Pirlepe şehrinden olan kimse. "*Demek Pirlepelisiniz*?" BK316

pirü pak (Far.) *sf.* Çok temiz, her yanı temiz; tertemiz. "*Bu ırgat iki günde tarlayı pirü pak eder*." EVO326 **pirü pak ol-** tamamen kurtulmak, rahatlamak, huzura kavuşmak. "*... cezalılar cezalarını görecek, dünya pirü pak olup haksızlık ortadan kalkacak*." KAÇ79

pirzola (İt.) *a.* Kasaplık hayvanda, omurganın iki yanındaki kaburga kemiklerine bağlanan bölgeden dilimler hâlinde çıkarılan kemikli et parçası; kotlet. "*Akşamları da süt içmeden yatmam, öğlenleri de pirzola*." BK345

pis *sf.* 1. Leke, toz vb. ile kaplı; kirli. "*Belki de bu pis koğuştan çıkarız*." YK54 2. Kendinde pislik olan veya pislenmiş olan. "*Ayakları da çok pisti*." EVO338 3. Beğenilmeyecek durumda olan, kötü, zararlı. "*Allah canını almıyordu ki kurtulsaydı şu pis dünyadan*." ÜÇK501 4. Çirkin, sevimsiz olan. "*Pis cenabet, diyorlardı*." CEM24 5. İçinden çıkılması çok güç, karışık. "*Bir sıkıntı var içimde, pis bir sıkıntı*." DE48

pis pis *zf.* Hoşa gitmeyecek bir biçimde. "*Eski gardiyan pis pis kokan mitilinin içinde uyandı, gözlerini ovaladı, pencereye baktı*." ÇK74 **pis pis bak-** karşısındakini rahatsız edici ve sinirli

bir biçimde bakmak. "*Ne zaman sıcak ekmek almaya gitse de moruk tezgâhta olsa, pis pis bakar*." BFV73 **pis pis düşün-** derin ve üzüntülü düşünceye dalmak. "*Bütün gün pis pis düşünür*." SÇ99 **pis pis sırıt- (veya gül-)** başkalarını kızdıracak, sinirlendirecek biçimde gülmek. "*Pis pis sırıttı*." YD270

pisi (Rum.) *a*. Kemikli balıklardan, uzunluğu 40 santimetre kadar olan, sırtı pürtüklü, esmer renkli, yassı bir tür balık; pisi balığı. "*... sırasına göre on, on beşlik mercanlar, pisiler, uskumrular bile verir karşılığında hiçbir şey istemeden*!" BFV11

pisi pisi *ünl*. Kedileri çağırmak için kullanılan bir seslenme sözü. "*Şu kediyi çağırın. Gel pisi pisi…*" KK162

pisle- Küçük veya büyük abdestini yapmak; kirletmek. "*Donsuz, pis çocukların duvar diplerine pislediği sokaklar göz alıcı pırıl pırıl güneşe rağmen bir türlü kurumak bilmiyor, çirkefsi çirkefsi kokuyordu*." DE112

pisleme *a*. Pislemek işi. "*Benim şahane tokatla, uyuz köpeğin pislemesi arasında fark yok mu*?" DE154

pislen- Pis olmak, pisliğe bulaşmak. "*Yer yer pislenmişti, sidik kokuyordu bu sokak*." DHV269

pislet- Kötü bir duruma sokmak. "*Biz mi pisletiyoruz*?" BTÜ371

pislettirme* *a*. Pisletme işini yaptırma. "*Utanmazsın ağlamaya hem da pislettirmeye altını*?" MUR80

pisleyebil-* Pisleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Pisleyemem yediğim çanağa*." MUR183

pisleyiş* *a*. Pislemek işi. "*İnsan isterse şu köpeğin pisleyişini de tarihi sayabilir*!" DE153

pislik *a*. 1. Sindirim sonunda anüs yoluyla dışarıya atılan besin artığı; dışkı. "*... hayvan pislikleriyle kirli beyaz taşlar yeni yeni uyanmaktaymış*." ARK12 2. Pis olma durumu; çepel. "*Pislik, temizlik karın doyurmazdı*." GK6 3. Kirli olma durumu; kirlilik. "*Şu fincanın pisliğine bak*!" EVO227 4. Kötü, zararlı davranış veya iş. "*Çıkarmayasın bir pislik sonra*." AY203 5. Kötü durum. "*Yüreği kötü kötü çarpıyor, işin içinde bir pislik olduğunu anlıyordu*." BTÜ263

pislikli* *sf*. Pisliği olan. "*Sokak kapısı, sokak, güneş, güneşli taşlar, kaldırım taşları, bozuk parkeleriyle hayvan pislikli sokak, devrilmiş paslı çöp tenekesi…*" ÖE79

pisöz* 1. *sf*. Sidikli. "*Pisöz sidikli demektir, unutma*." GR107 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Biz ona fakültede Pisöz Türkan derdik*." GR107

pist (I) (Fr.) *a*. Gösteri yapmak, dans etmek vb. için düzenlenmiş, genellikle yuvarlak yer. "*Pistin bir kenarındaki caz, alabildiğine çalıyordu*." HÇ281

pist (II)* *ünl*. "Hey, bana bak, sana söylüyorum" anlamında kullanılan bir seslenme sözü; hiş, hişt. "*Pist*!" EB101

piston (Fr.) *a*. Bazı araçlarda, motorlarda bir silindir içinde düzenli hareket eden daha küçük çaplı silindir, itenek. "*Şu karşı çiftliğin bozuk Hanomağını tamir ettim, piston rektifiyesi*." CEM11

piş- 1. Ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek. "*Geldi ama kahve nasıl pişerdi*?" CEM134 2. İşe alışıp beceri ve ustalık kazanmak, zorlukları göğüslemek. "*Bu müfettiş şayet olgun, tecrübelerle pişmiş biri değil de ham ahlatsa cahil halktan dinlediği şeyleri gerekli makama rapor eder*." MM56 3. Herhangi bir iş için konuşup hazırlanmak. "*Derken iş pişer, bizim pabucumuz dama atılır*." HÇ11 **pişmiş aşa su kat-** yoluna girmiş olan bir işi bozmak. "*En ummadığı, kendilerini en yalnız sandıkları anda Reşit yerden biter gibi karşılarına çıkıveriyor, pişmiş aşlarına su katıyordu*." HÇ292 **pişmiş tavuğun başına gelme-** her türlü zarara, kötülüğe, felakete uğramak, çok sıkıntı çekmek. "*Hani söylemesi ayıp ama kaza, kader kurbanı oldu mu insan, başına gelenler pişmiş tavuğun bile başına gelmiyordu*." MM184

pişgel* *sf*. Çabuk pişen. "*Ama bak, fasulye pişgel olsun*." YK27

pişgin* *sf*. Pişkin. "*Allah atını eşgin, eymeğini pişgin etsin beeğ*!" ÜÇK533

pişik *a*. Apış arası, koltuk altı gibi tenin birbirine sürtünen yerlerinde ter, idrar veya dışkının yakmasıyla oluşan kızartı. "*Ayşe, tıpkı Hatçe Ablası gibi kocasının terden pişik pişik, kirli ayaklarını hazla yıkadı*." GK318

pişikli* *sf*. Pişiği olan. "*Çapa yahut pamuk toplama ırgatlarının pişikli, kara kuru karıları bile ambara sürüklenmekten şikâyetçi değillerdi*." HÇ10

pişir- 1. Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek veya içilebilecek bir duruma getirmek. "*Kahvelerini pişirip kapıdan veririz sadece*." ÇK98 2. Çalışarak öğrenmek. "*Demek pişirirsem sıhhiyeliği, olabilirim askerde on başı*." ÇK92

pişirebil- Pişirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Uzun boylu yemek pişirememişlerdi*." EVO334

pişirimlik *sf.* Pişirilecek kadar olan. "*Sen bana bir pişirimlik kahve ver, ödünç*." DE20

pişiriver-* Çabucak pişirmek. "*Ben pişirivereyim, müsaade et*!" VV96

pişirme *a.* Pişirmek işi. "*O gün canı et yemeği çekse de sabahleyin yataktan kalkarken etli bir yemek pişirmeyi kursa…*" MM49

pişirt- Pişirme işini yaptırmak. "*Sıcak yemek pişirtir*." YK9

pişiver-* Çabucak pişmek. "*Hayır hayır, pişmeyiversin*." SBK158

pişkin *sf.* 1. Gereğince pişmiş. "*Oğlum bayana bak, pişkinlerinden ver*." YD16 2. Saygısızca davranarak işini yürüten. "*Herif pişkin…*" ARK81 3. Bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş, ağırbaşlı (kimse); olgun. "*Genç irisi adam pişkindir, ehlidir bu işlerin*." ARK146 4. Utanmaz. "*Adam gayet pişkin…*" BFV227

pişkinlik *a.* Pişkince davranış. "*Ne pişkinlik bu be*?" EVO359 **pişkinliğe vur-** kötü bir davranışa veya söze aldırmamak. "*Kaşları çatıldıysa da pişkinliğe vurarak durdu*." SUÇ35

pişman (Far.) *sf.* Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen, nadim. "*Kasafan Cemal de bizi getirdiğine bin pişmandı*." AY127 **pişman et-** pişman olmasını sağlamak. "*O oralarda olsa da arkadaşlarından birisi yanında kıyak bir erkekle geçse, geçtiğine geçeceğine pişman ederdi*." TD68 **pişman ol-** yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülmek. "*Nuri söylediğine pişman olmuştu amma...*" EKM63

pişmanlık *a.* Pişman olma durumu, nedamet. "*Jandarmalar arasında ağır ceza mahkemesinin bulunduğu koridora getirildiği zaman, bir serçe kuşu kadar ürkek, etrafını kolluyor, yüzünden pişmanlık, pişmanlıktan çok da dehşetli bir kaygı akıyordu*." YYB35 **pişmanlık duy- (veya getir-)** pişman olmak. "*Birden pişmanlık duydu*." KAÇ161

pişme *a.* Pişmek işi. "*Çabucak pişmesi için fasulye tenceresine birkaç çivi, bir parça ekmek içi atıp...*" DE63

pişpirik *a.* Pişti. "*Kahveci Pehlivan Ali, bakkal, manav, bisikletçiden başka, o sıra kahvede nargile tokurdatan, blum, pişpirik ya da altı kollu iskambil oynayanlar...*" EB252

pişti *a.* Bir deste kâğıtla oynanan, elinde yere atılan kâğıtların aynısından bulunan oyuncunun onu atarak yerdeki bütün kâğıtları almasına dayalı bir tür iskambil oyunu; pişpirik, pastra. "*Piştide çaylar gene onda kalınca Allahlı kitaplı bir gamato salladı kahvenin rutubetli alacakaranlığına*." KÜÇ9

Pius* *öz. a.* Papalık görevinde bulunmuş biri. "*Papa bilmem kaçıncı Pius da ağızda lokma varken konuşmak günahtır buyurmuş*." SAR142

piyade (Far.) *a.* Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf. "*Piyadeye akdarabilin mi diyeceğdim*." GR46

piyango (İt.) *a.* 1. Düzenleyenlerce bastırılmış numaralı kâğıtları satın alanlar içinden, kazananların kura ile belirlendiği talih oyunu. "*Çaycılığı, kedi besleme merakını, bir de içki içmeyle piyango biletini listede kontrol işini sanat hâline getirmişti*." EVO117 2. Beklenmedik olay veya durum. "*İsterler ama sonu? Piyango*!" ARK230 **piyango çarp-** piyangoda ikramiye kazanmak. "*Kim bilir, belki de piyango çarptı*." EVO112 **piyango miyango*** piyango falan. "*Piyango miyango mu çıktı*?" EVO58

piyangoluk* *a.* Piyango olma durumu. "*Babası, annesi, haminne, dedesi, hatta çeşitli komşular Maşa'nın piyangoluğundan söz ediyor*." BFV220

piyano (İt.) *a.* Klavyeli, telli, değişik tuşlara basılarak çalınan ağır ve büyük çalgı. "*Piyanolar, kemanlar, viyolonseller, armonikler pırıl pırıl*." SÇ122

piyasa (İt.) *a.* 1. Satıcıların mal satmak için bir araya geldiği yer; pazar. "*Yağmur yemiş pamukların piyasadaki değeri düşüktü*." EVO339 2. Bulunulan yer, çevre; ortalık. "*Nerde o içimdeki ben? Piyasada yok*." AY195 3. Alışveriş fiyatı, geçerli fiyat. "*Bilhassa serbest ihraç rejimiyle birlikte pamuk piyasası yıldırım hızıyla yükseldi*." HÇ266 4. Bir yol üzerinde gidip gelerek gezinme. "*... barakasında köşeden köşeye gidip gelen, yani piyasa edip fabrika disiplinine aykırı davranan kapıcıya gözlerini dikmiş, burun kanatları*

öfkeden titreyerek bakıyordu.” MUR383 **piyasa et-** dolaşmak, gezinmek. “*... barakasında köşeden köşeye gidip gelen, yani piyasa edip fabrika disiplinine aykırı davranan kapıcıya gözlerini dikmiş, burun kanatları öfkeden titreyerek bakıyordu*.” MUR383 **piyasaya alma-** önem vermemek, değersiz görmek. “*Seni tövbe piyasaya almıyor*!” CEM56

piyastos (Rum.) *a. argo* Birini yakalama, tutuklama, ele geçirme, enseleme. “*Benim gibi bir fakiri gammazlayıp piyastos ettirince dünya düzelecek mi*?” EVO44 **piyastos et-** birini yakalamak, tutuklamak, ele geçirmek, enselemek. “*Bekçi ağabey piyastos edince ulan Makara yandın dedim kendi kendime*.” MUR48

piyaz (Far.) *a.* 1. Haşlanmış kuru fasulyenin üzerine ince doğranmış, tuzla ovulmuş soğan ve maydanoz katıldıktan sonra zeytinyağı, sirke dökülerek yapılan salata. “*Müşteriler yumurtalı isteyebilir piyazı*.” DK47 2. Kebap, ızgara köfte, balık vb.nin yanına konulan, ince doğranmış ve tuzla öldürülmüş maydanozlu soğan. “*Köfte getir, sıcak sıcak, yeşil salata getir, piyaz getir, lakerda getir, ne getirirsen getir*.” KP91 3. *argo* Bir çıkar sağlamak düşüncesiyle söylenen övücü söz. “*Piyazı bırak da bas git bakalım, hadi*!” ARK109

piyazla- *argo* Bir çıkar sağlamak amacıyla birini aşırı övmek. “*Beni kim bilir ne maksatla piyazlıyor*?” ARK25

Piyer Anjeli* *öz. a.* Pier Angeli, İtalyan televizyon ve film oyuncusu (1932-1971). “*Piyer Anjeli'ye ne kadar benziyorsunuz*!” DK105

Piyer Loti Kahvesi* *öz. a.* İstanbul’un Eyüpsultan ilçesinde bulunan bir kahve. “*Piyer Loti Kahvesi'ne çıkalım mı*?” DK250

piyes (Fr.) *a.* Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser; oyun. “*İlk oynayacağım piyes modern olacağı için, herkes kendi elbisesiyle oynar*.” BK324

piynir* *a.* Peynir. “*Yemedim aklımı piynir ekmekle*.” SÇ129

plaj (Fr.) *a.* Kıyı şeridinde deniz, göl vb.ne girmek için düzenlenmiş, genellikle kumluk veya çakıl taşlı alan; kumla. “*Koca İstanbul'da yaşa, yıllar yılı bir kerrecik olsun plaja, sinemaya, çalgılı bahçeye gideme*.” KK125

plak (Fr.) *a.* Sesleri kaydetmek ve kaydedilen sesleri yeniden pikap veya gramofonda dinlemek amacıyla hazırlanan plastik daire biçiminde yaprak. “*Derhal çiftetelli plağını koy gramofona*.” CEM151

plaka (İt.) *a.* Çeşitli kalınlıklarda metal levha; plak. “*Genç kızın aklında hep hep yakışıklı şoför, parmağı asansörün kat numaralarını gösteren küçücük plakası üzerindeki dördüncü kat düğmesine bastı*.” KY155

plakalı *sf.* Üzerinde plaka bulunan. “*Kuyruğunda TR plakalı hususilerse ... Avrupa'ya çekip çekip gidiyorlardı*.” HÇ280

plan (Fr.) *a.* 1. Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi, bir konunun yolunda yürümesi için uyulması tasarlanan düzen. “*Babam, ev halkının endişeli bakışları önünde birtakım harp planları çizer...*” BE5 2. Bir şehrin, bir yapının, bir makinenin çeşitli bölümlerini gösteren çizim. “*Planlar nerde*?” ÖE38 3. Geleceğe dönük düşünce; niyet. “*Ya uyanık değil de planı suya düşerse*?” KAÇ65 4. Alıcının sürekli olarak çalıştırılmasıyla elde edilen film parçası; çekim. “*İtti ama inadına resimler resimleri kovalıyor, bir sinemanın değişen sahne ya da planları gibi, uzadıkça uzuyordu*.” KY65 **plan kur-** bir amacı gerçekleştirecek şeyleri düşünmek, tasarlamak. “*Kahveye gitse, Altındiş'i bulsa, açsa dükkân meselesini, birlikte plan kursalar...*” KÜÇ59

planla- Yapılacak bir işi belli plana göre düzenlemek. “*Henüz tam manasıyla planlamadım*.” GR135

planlan- Planlama işi yapılmak. “*... hiç akla gelmeyecek zamanda, akla gelmeyecek yollardan cezaevine sevki planlanmıştı*.” ÜÇK578

planlı *sf.* Önceden belirlenerek yapılan, ölçülü, hesaplı. “*Yollar asfalt, planlı*.” İDG69

planya (Rum.) *a.* Rendeleme işi yapılan motorlu marangoz tezgâhı. “*Tamir atölyelerine yeni planya, torna tezgâhları koymuş*.” EVO19

plasiyer* (Fr.) *a.* Hizmet verdiği firmanın tanıtım, pazarlama ve satış faaliyetlerini yürüten kimse. “*Plasiyerlerim vasıtasıyla piyasaya...*” SAR143

plasman (Fr.) *a.* Parayı, gelir getirici, taşınır veya taşınmaz bir mala yatırma; yatırım. “*Sonra, Marşal Planı’na dâhil, plasmana filan da ihtiyaç yok*.” HÇ74

platonik aşk *a.* Gerçekte var olmayan, karşılığı bulunmayan, hayalde yaşatılan aşk. “*İyi anlaşmış bir çiftten çok, genç okulluların*

platonik aşkı içindeydiler.” SM141

Plevne* *öz. a.* Bulgaristan'da bir şehir. “*Bulgaristan'ın Plevne yakını Türklerindenmişler*.” YYB106

plonjon (Fr.) *a.* Topu yakalamak amacıyla savunmadaki bir oyuncunun yatay olarak sıçraması, dalış. “*Osman Bey solundan giren topa karşılık sağına plonjon yapmış, kolu acımıştır*.” ARK77 **plonjon yap-** kaleci rakipten gelen şutu uçarak gösterişli bir biçimde yakalamak. “*Yeniden dursa yine gol yiyecek, yine ters yanına plonjon yapıp dirseğini acıtacaktır*.” ARK77

Pluton* *öz. a.* Platon veya Eflatun, Antik Yunan filozofu (MÖ 428–348). “*Sana Yunan felsefesinin menşeinden, Empedokles'ten, Pluton'dan, Aristoteles'ten ya da nominalist peripatetismden bahsebilirim*.” VV269

Po Vadisi* *öz. a*. İtalya'nın kuzeyinde yer alan bir ova. “*Bu türkünün motifleri Hint'te, Çin'de, Kazablanka'da, New York'ta, Po Vadisi'nde, Güney Amerika bozkırlarında, Orta Anadolu'da da vardı.*” CEM84

podanj* (Fr.) *a*. Bir tür kumaş. “*Kumaş, yün, saten, podanj, desenli, desensiz…*” ÖE9

podösüet (Fr.) *sf*. Süetten yapılan. “*Nurettin Şadan Bey'in … rugan, glase, podösüet üç çift iskarpini, termosu ve bir şezlongtan ibaret eşyası koridorun bir köşesine taşınmıştı*.” GR16

pof *a*. Yere düşen kaba ve yumuşakça bir şeyin, aniden alev alan veya havası boşalan bir nesnenin çıkardığı ses. “*Yukarda kuvvetli güneş, aşağıda basıldıkça fırın külü gibi pof pof eden toz*.” GK368

pofurtu* *a*. Yanan bir maddeden çıkan ses. “*Arada battaniyenin bir kenarından turuncu bir alev parçası pofurtuyla uzanıyor, babam çizmesiyle basıp hemen söndürüyordu*.” BE17

poh (Der.) *a.* Bok. “*Pohunu yiyeyim Tohtur Bey*!” GR206

poker (Fr.) *a.* Genellikle dört kişiyle ve otuz iki kâğıtla oynanan bir tür iskambil oyunu. “*Elle tutulur, gözle görülür hiçbir iş yapmadığı hâlde, öğle ve akşam yemeklerini şehir kulübünde yer, az da olsa mutlaka alkol alır, ustaca poker ya da bezik oynardı*.” VV268

Pol* *öz. a.* Orhan Kemal’in “Sokakların Çocuğu” adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. “*Pol filan yoktu artık*.” SÇ202

poliklinik (Fr.) *a.* Hastalıkların ön tanılarının ve hastaların ayakta tedavilerinin yapıldığı özel klinik. “*Poliklinikte sıranı bekle*.” EVO374

polim (Yun.) *a. argo* Başkalarını aldatmak, şaşırtmak, korkutmak veya kendini beğendirmek için birinin yaptığı abartılı davranış; alengir, cafcaf, caka, hökelek, fiyaka, gösteriş. “*Haberin yokmuş gibi polim yapma*!” SUÇ178 **polim yap-** *argo* gösteriş yapmak. “*Haberin yokmuş gibi polim yapma*!” SUÇ178

polis (Fr.) *a.* 1. Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş. “*Polise mi başvurur*?” KY113 2. Bu kuruluşta yer alan görevli memur; aynasız. “*Gişedeki biletçi kız, sinema sahibi, polisler…*” SÇ185 3. *öz.* Bir lakap. “*Polis İsmail, Vasfi’nin ayakucundaki yataktaydı*.” EKM152 **polis molis*** polis falan. “*Polis molis istemiyorum*.” VV241

polis arabası *a*. Polislerin görev sırasında kullandığı araba. “*Polis arabasına bindiler bineli, elleri Cevdet'in ellerinde, yüzü ona dönük, fısıl fısıl konuşuyordu*.” SBK238

polis hafiyesi *a*. Suç sayılan bir işi veya bu işi yapanı ortaya çıkarmakla görevli kimse; hafiye, dedektif. “*Yahu sen de polis hafiyesi misin nesin*?” GK124

polis karakolu *a*. Güvenliği sağlamakla görevli polislerin görev yaptığı bina; merkez. “*Karakol, basbayağı karakol, polis karakolu…*” MUR30

polis noktası *a.* Polisin karakol dışında konuşlandığı yer. “*Ama bekçilerin koşarak geldiklerini, delikanlıyı posta ederek çıkış kapısı yanındaki polis noktasına sürüklediklerini sevinçle gördü*.” HÇ282

polisli* *sf*. İçinde polis olan (kalabalık). “*Yüksek apartmanların arasındaki polisli, bekçili, P.G.li kalabalık duruma hâkim olmuştu*.” KÜÇ63

polislik *a*. Polisin görevi. “*Yarın varacağı adamın polisliğini mi yapacağım*?” SM208

polisvari* *sf*. Polisinkine benzer olan. “*Kasabada artık İstanbullu öğrencilerle yerli kırpık bıyıklı oğlanlar, polisvari kasketinin siperi sağ kaşlarına yıkılı çapkın hak almazlar, manifaturacı, gazete bayii falan kim bilir nasıl dalga geçer, nasıl nasıl alaya alırlardı inceden inceye*.” YYB33

politik (Fr.) *sf.* 1. Politika ile ilgili; siyasal. “*İsmini, politik mezhebini bir çırpıda anlatıverdi*.” GK126 2. Belli bir hedefe ulaşabilmek için uzlaşmayı, iyi geçinmeyi

amaçlayan. "*Irgatbaşının yeğeni olan Karamaça Veysel, alabildiğine politik biri*." BTÜ216

politika (İt.) *a.* 1. Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü; siyaset, siyasa. "*Geldiğim hapishanede bilhassa şu şayanı esef manzaraya şahit oldum ki, halk, yani aşağı tabaka, politika hem de yüksek politikayla meşgul oluyor*." GR17 2. Bir hedefe varmak için karşısındakilerin duygularını okşama, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanma vb. yollarla işini yürütme. "*Politikayı bozmamak için…*" ARK73 **politika yap-** bir işi çözümlemek için politika yolunu kullanmak. "*Politika yaptım*." ARK59

politikacı *a*. Politika ile uğraşan kimse; siyasi, siyasetçi. "*Gazeteci, Dışişleri'nde görevli, ünlü politikacıların Avrupa, Amerika gezilerinde resmî görevler...*" YYB162

politikacılık *a.* Politika ile uğraşma işi veya tutkusu. "*Çünkü malum ya, politikacılık*!" BK321

pomat (Fr.) *a*. Yağlı ve kokulu merhem. "*Komprimeler, pomatlar, şu bu*." KK19

pompa (İt.) *a*. Hava veya herhangi bir akışkanı bir yerden başka bir yere aktarmaya yarayan makine. "*Yusuf pompayı bırakıp seğirtti*." EKM6

pompala- Pompa ile şişirmek, tulumba ile suyu çekmek veya vermek. "*... tahtakuruları dağılmadan pompalamak istiyordu*." EKM7

pompalama *a*. Pompalamak işi; pompaj. "*Kocaman, kıllı elleriyle kavradığı gazocağının vidasını sıktı, başladı pompalamaya*." EB199

pompalayıverme* *a*. Çabucak pompalama. "*... bulaşık vaktine kadar şu namussuz tahtakurularını pompalayıvermeyi aklından geçirdi*." EKM8

ponpon (Fr.) *a*. Pudra sürmek için kullanılan yumuşak tüylü tuvalet gereci. "*Pudra kutusundan ponponu sinirli sinirli aldı*." HÇ223

poplin (Fr.) 1. *a.* Pamuk, keten veya ipekten sık dokunmuş ince bir kumaş türü. "*... zarif emprimeler, poplinlere varana dek bakkaliyeden tuhafiyeye her şey bulundurmaya başlamıştı*." KAÇ111 2. *sf.* Bu kumaştan yapılan. "*Bana poplin elbise, entari yani...*" SBK117

popüler (Fr.) *sf*. Herkesçe tanınan, bilinen. "*Piyasanın garanti iş filmleri yapan en popüler rejisörü*!" YD256

porselen (Fr.) 1. *a*. Kaolinden yapılma, beyaz, sert ve yarı saydam çömlek hamurundan yapılıp üzeri sırlanmış kap kacak vb. yarı saydam eşya veya nesne. "*... musluğun soğuk, tertemiz porselenine yaslandı, başladı ağlamaya*." GK164 2. *sf*. Bu hamurdan yapılmış (tabak vb.) "*Kenarları, mavi çiçekli porselen kahve fincanları, düz, işlem eli, iri, orta, büyük fincanlar...*" SAR15

porsiyon (Fr.) *a*. Herhangi bir yemekten bir kimseye verilen belirli miktar. "*Kaç porsiyon yersem yerim*!" AY126

porsu- Gevşeyip sarkmak; pörsümek. "*Morarmış gözaltları, sarkık gerdanı, porsumuş yanaklarında iyice yedirilmemiş pudra lekeleri…*" EKM31

porsuk (Der.) *sf*. Dolaşık. "*Boy atmış günebakanlarla porsuk sarmaşıkların ... aralarındaki daracık yollardan geçip eve geldiler*." GK309

port-* Tutulan bir şey elden kaçmak, kurtulmak, elden kaymak; pırtmak. "*Tokadı yiyince deli tavuk gibi döndü, anca porttu elimden*." VV17

portakal (Portugal yer adından) *a*. 1. Turunçgillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, yaprakları sert bir ağaç. "*Nilüfer çantasını kalın bedenli portakalın altına attı*." SM186 2. Bu ağacın turuncu renkli, yuvarlak ve kabuğu güzel kokulu meyvesi. "*Bu arada, birlikte götürdüğümüz portakalları yiyelim dedik*." YYB132

portakal bahçesi *a.* Portakal yetiştirilen yer; portakallık. "*Yahut portakal bahçesine götürür*." SM189

portakal rengi *a.* Portakal kabuğunun rengi; portakali. "*Camlardan vuran kirli ışığın portakal rengi de kaybolunca ışık daha kirlendi*." GK82

portakal renkli* *sf.* Portakal renginde olan. "*Portakal renkli bir ışık…*" GK57

portakal suyu *a*. Portakal sıkılarak elde edilen su. "*Yolda Nur kaşarlı tost istemişti, canları portakal suyu istemişti, içmişlerdi*." BFV83

portakalcı* *a*. Portakal satan kimse. "*Bu sırada bir portakalcı, sepetini kooperatif bakkalının önüne koydu, bağırmaya başladı*." EKM71

portatif (Fr.) *sf.* Kolay taşınabilen, katlanarak taşınabilir duruma getirilebilen, seyyar. "*... portatif tahta karyolasını çökerten bu kocaman, delikanlının niçin ağladığını sordu*." EVO14

Portekiz* *öz. a.* Avrupa'da bir ülke. "*Daha önceleri olsa Portekiz Benfika'sı ya da millî takım olabilirdi*." YYB49

portföy (Fr.) *a.* Para cüzdanı. "*Pantolonunun arka cebinden şişkin, güderi portföyünü çıkardı*." HÇ231

portmanto (Fr.) *a.* Palto, şapka vb. şeyleri asmak için yapılmış, raflı, bazıları aynalı askılık. "*... pardösü asacak portmantodan geçtim, alelade bir askı bile yoktu*." MM8

portmen* (Fr.) *a.* Silah kılıfı. "*Vaktiyle Muzaffer Bey'in hediye ettiği küçük tabancasını portmeninden çıkarmış, doğrultmuştu*." HÇ332

portre (Fr.) *a.* Bir kimsenin yağlı boya, sulu boya, kara kalem vb. bir yolla yapılmış resmi. "*Üstelik kapıdan girince tam karşı köşede Rıfat Efendi'nin büyütülmüş kocaman bir portresi*!" OK41

pos *sf.* Gür ve uzun (bıyık). "*Bıyık pos olduktan başka kara mı kara, kılları fırça kılı gibi sert mi sert*." KK236

pos bıyık *a.* Uzun ve gür bıyık. "*Bakışları karşılaşınca şakacı ihtiyar uzun pos bıyıklarıyla gülerek selamladı*." EB66

pos bıyıklı *sf.* Pos bıyığı olan. "*Bu sırada kocaman kulaklı, pos bıyıklı, kırk beşlik biri sokulmuştu yanına*." SÇ165

posa *a.* Suyu alınmış her tür yiyecek maddesinin artığı. "*Vapur İstanbul limanına âdeta posa gibi atmıştı*." GK353 **posası çık-** iyice yıpranmak, işe yaramaz duruma gelmek. "*Kabzımal gençti; kadın yaşlı, çirkin, alelade, üstelik de posası çıkmış*." GK106 **posasını çıkar-** bir kişi veya şeyi sonuna kadar sömürmek. "*Nasıl olursa olsun, bir kadın bulmalı, kollarını, boynunu dişlemeli, posasını çıkarmalıydı*." GAV151

posbıyık bk. pos bıyık. "*Bir adam girdi birden posbıyığıyla*." KK236

posbıyıklı bk. pos bıyıklı. "*O, yani posbıyıklı, küfreden bir kabadayı tonuyla başladı*." KK234

post (Far.) *a.* Tüylü hayvan derisi. "*Odanın ortasında, ayı postunun üstünde uzun uzun gerindi, esnedi*." HÇ211 **postu ser-** gittiği yerde uzun süre kalmak. "*Postu hemen hemen tamamıyla Babıâli'ye sermiştim*." KK39

posta (İt.) *a.* 1. Bir yere gelen veya bir yerden gönderilen mektup ve emanetlerin tümü. "*Posta geldi mi*?" ÖE66 2. Bu emanetleri toplayan ve dağıtan kuruluş ve bu kuruluşun bulunduğu yer. "*Çıktın mı posta müdürüne*?" ÇK96 3. Hizmet nöbetinde bulunan er. "*Posta eri koşarak geldi*." ÜÇK340 4. Kez, defa, sefer. "*Şerefsizim yedi, sekiz seferim, postam var.*" BFV219 5. Vardiya. "*Zaten fabrikanın gece postası işçileri de dükkânı doldurmuştu*." KT85 6. Vapur, tren, uçak vb. taşıtlarla yapılan yolculuk. "*Yazıhanesini kurmuş, daktilolar şakır şakır çalışıyor, mektuplar yazılıp uçak postalarıyla gidiyor, dünyanın çeşitli ülkelerinin çeşitli bankalarından Merkez Bankası'na havaleler geliyordu*." YYB209 7. Takım, kol. "*Ertesi gün şantiye postası, İhsan'ın annesinden ilk mektubu getirdi*." KY47 **posta et-** görevliler, birini resmî bir daireye götürmek. "*Hepsini posta eder, haydi karakola*." SÇ61 **posta koy-** birini korkutmak, gözdağı vermek. "*Böcek posta koymuştu*." SÇ186 **postaya at- (veya ver-)** mektup, gazete, paket vb.ni gideceği yere ulaşması için posta kuruluşuna vermek, postalamak. "*Gene öyle, teklif mektubu yazıldı, postaya atsın diye Kasafan Cemal'e verildi*." BE92 **postayı kes-** bir şeyi yapmaktan vazgeçmek. "*Çekince de postayı kesmek zorunda kaldı*." YYB155

posta kutusu *a.* Apartman, ev, büro vb. yerlere gelen mektup ve evrakın içerisine konulduğu kutu. "*İlkin tuttum bir posta kutusu aldım*." SAR144

posta treni *a.* Genellikle ticari mal veya posta ulaşımını sağlayan tren. "*Atlardı posta trenine, ver elini İstanbul*!" ARK145

postacı *a.* Mektup, gazete, havale, paket vb.ni gönderilen yere ulaştıran posta idaresi görevlisi; çapar. "*Tam bu sırada postacıyla, postacının Bay Dahrik'ini hatırladı*." YYB204

postahane* (İt. posta + Far. ḫāne) *a.* Posta ile gönderilen maddelerin kabul edildiği, postaya verilmiş maddelerin ayrım ve dağıtımının yapıldığı bina; postane. "*Postahane karşıdaydı*." EKM112

postal (Far.) *a.* 1. Genellikle askerlerin giydiği konçlu ve kaba potin. "*Eli bavullu adam kaba postalları, yün ceketi, külot pantolonuyla adım adım geldi*." BTÜ380 2. Düşkün kadın. "*Sonra benden alır götürür, sevdiği postala yedirirmiş*." KÜÇ14

postala- Postaya vermek. "*İnsan gittiği yerden hafif tertip postalamaz mıydı*?" MM229

postalan- Postalama işi yapılmak. "*Sedat, gelen giden evrak defterini açtı, bugün postalanacak yazıları kaydetmeye başladı, ama aklında o*." EB38

postallı* *sf*. Postalı olan. "*Sen artık koca postallı pis bir işportacı oldun*." SUÇ15

postane (İt. posta + Far. ḫāne) *a*. Posta ile gönderilen maddelerin kabul edildiği, postaya verilmiş maddelerin ayrım ve dağıtımının yapıldığı bina. "*Patlak yenlerinden etli ayakları görünen postallarıyla postanenin yolunu tuttu*." ÇK94

pot (Erm.) *a*. Yanlışlık, hata, gaf. "*Adam kırdığı pottan alabildiğine pişman, çenesini kaldırdı*." KAÇ166 **pot gel-** sonu iyi olmamak, ters gelmek. "*Pot geliyor*." VV159 **pot kır-** yersiz ve karşısındakine dokunacak söz söylemek, gaf yapmak. "*Yoksa bir pot mu kırmıştı*?" EB205

potin (Fr.) *a.* Koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı. "*Omuzları çok geniş, etekleri çok uzun ceketi, altları paramparça hantal potinleri, dizi yamalı pantolonuna rağmen hayatı ve insanları seviyordu*." KP25

potur *a*. Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir pantolon türü. "*Yanı başındaki koltukta poturu, kasketinin koparılması unutulmuş etiketiyle keleş keleş gülen bir taşralı oturuyordu*." SÇ117

poturlu *sf*. Potur giymiş olan. "*Kazık kakmayacaktı ama burada, bu kasabada, kasabanın insana bön bön bakan poturlularından birisiyle mi ... evlenecekti*?" YD13

poyraz (Rum.) *a.* Kuzeydoğudan esen soğuk rüzgâr; kuzey rüzgârı, şimal rüzgârı. "*Kuvvetli poyrazla savrulan karın ortalığı dondurduğu bu kış…*" BK305

poz (Fr.) *a*. 1. Resim ve fotoğrafta duruş. "*Duvarlarda Lana Turner'ın çeşitli pozda resimleri asılıydı*." ÇK103 2. Fotoğraf makinesinde kullanılan filmde her bir kare. "*Birkaç poz resmini çekeriz*." YD305 3. Karşıdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış; çalım. "*Recep Cıva çok namuslu bir pozla, 'Ben sana, bana böyle şeylerden bahsetme demedim mi?' dedi*." YD169 **poz ver-** resim yaptırmak veya fotoğraf çektirmek için durum almak. "*O, çevresini alanların önemle dikilmiş bakışlarından memnun, kendine poz veriyor*." ÜÇK345

pozisyon (Fr.) *a*. Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi; durum. "*Sen de şimdi benim o günkü pozisyonumdasın*." DK205

pozitif bilimler *a*. Deney sonuçlarına dayanan bilim veya bilimler, müspet ilimler. "*Belki herhangi bir matematik ya da fizikçi, daha doğrusu, pozitif bilimlerin adamı da benim kadar romantikleşir, kim bilir*?" YD340

pozitron (Fr.) *a*. Bütün atomlarda bulunan pozitif yüke sahip temel parçacık, elektron karşıtı. "*Proton, pozitron, nötronlardan bahsediyor*." KP93

pöh (Der.) *ünl*. Peh. "*Fabrika, pöh*." ARK24

pörsü- Gevşeyip sarkmak, porsumak. "*Gözleri derinlere çökmüş, yüzü pörsümüştü*." SUÇ141

pörsük *sf*. Gevşeyip sarkmış, yıpranmış; porsuk. "*Etli butlu bir şeyse, hele pörsük falan da değilse...*" SBK275

pörsüme *a*. Pörsümek işi; porsuma. "*Yaşlı karısını çoktandır unuttuğu tarzda kucakladı, sıktı, meze bulaşıklarıyla yağlı dudaklarını kadının artık pörsümeye başlaşmış gerdanına yapıştırdı*." KT126

pörsüt- Pörsüme işini yaptırmak. "*Güneş sıcaklığıyla, tozlu pamuk yapraklarını pörsütmüştü*." EVO269

pörsütebil-* Pörsütmeye gücü yetmek. "*Henüz otuz sekiz yaşın pörsütemediği yanakları al al olmuştu*." YD209

pörtle- Göz, çeşitli sebeplerle açılmak, dışarıya doğru fırlamak. "*Kadın asmış kendini tekmil, gözler pörtlemiş*." ÇK71

pösteki (Far.) *a.* Koyun veya keçi postu. "*İşlerin kesildiği günler dükkânının önüne iskemlesini atıp pöstekisinin üzerine bağdaş kurduğunu gören esnaf birer ikişer çevresini alır, başlanırdı yârenliğe*." GR181

prafa (Fr.) *a.* İskambil kâğıtlarıyla oynanan bir oyun türü. "*Şoförler toplanmış, prafa oynuyorlardı.*" VV57

pratik (Fr.) 1. *a*. Kişide bir işi kolaylıkla yapabilme, bir şeyi uygulayabilme deneyimi, becerisi veya eğilimi bulunma. "*Çok pratiğimdir.*" KK222 2. *a*. Uygulamak işi; uygulama. "*Onun için, nöbetçiliğin ne demek*

olduğunu sadece acemilik devresindeki bölük derslerinde şöyle bir öğrenmiş, pratik görmediği için unutuvermişti.” ÜÇK340 3. *sf.* Kolaylıkla uygulanabilir, kullanışlı olan. “*Bu memlekette oy alabilmenin pratik yolu dini siyasete alet etmektir*.” ÜÇK574 4. *sf.* Sorunlara kolay ve hızlı çözüm bulan. “*Çok oynak, çok pratik, çok keskin bir zekân var*.” KT64 5. *sf.* Yalnız düşünce alanında kalmayıp işe dönüşen; kılgılı, kılgısal, kılgın, tatbikî, pratik, amelî, kuramsal karşıtı, uygulamalı. “*Rejisörlerin hem teorik hem de pratik bilgileri olmalı*.” YD100

pratisyen (Fr.) *sf.* Mesleğinde uzmanlık belgesi almamış olan (kimse); düz hekim. “*Onun gibi basit bir pratisyen değilim*.” SAR51

pravo* (İt.) *a.* "Aferin, yaşa" anlamlarında beğeni bildiren bir söz; bravo. “*Deli meli ya, pravo herife*!” EKM50

prens (Fr.) *a.* Bir prensliğin başında bulunan kimse. “*Ama o bir şah, bir prens, bir milyoner ya da çok ünlü herhangi biri gibi bu iltifat ve ilgiyi kabullenir ya da kabullenmezdi*.” SBK238

prenses (Fr.) *a.* Hükümdar ailesinden olan kadın veya kızlara verilen unvan. “... arkasından *küstah tavırlarıyla veliahtlar, daha arkada kraliçeler, prensesler...*” SM129

prensip (Fr.) *a.* Temel düşünce, temel inanç; ilke. “*Bence prensip kararı paradan filan çok mühim.*” BK323

pres (Fr.) *a.* İşletme, onarma, düzletme vb. işlemlerin uygulanması için bir nesneyi, iki ağırlık arasında mekanik olarak sıkıştırmaya yarayan alet, mengene, cendere. “*Baba Ferhat, büyük mengenede preslerden birinin kamasını eğeliyor*.” EKM73

presçi *a.* Pres kullanan kimse. “*Presçi çocuk Nuri, Celal Usta'ya seslendi*.” EKM81

prese (Fr.) *sf.* Presle sıkıştırılmış olan. “*Başı iki yandan prese edilmişe benzeyen Yassı Bekir, Murtaza'nın tam karşısına oturmuştu*.” MUR163

preselettir-* Preseletme işini yaptırmak. “*Şu kadar bin kiloyu tohumlu pamuk olarak falanca fabrikaya, şu kadarını da preselettirip falanca depolara yerleştirmiştir*.” VV61

preslen- Presleme işi yapılmak. “*Eskiden preslenmiş pamuk balyalarının istif edildiği çayhane, beton döşemeli genişçe bir salondu*.” MUR160

prestij (Fr.) *a.* Saygı görme, değerli, güvenilir olma durumu; haysiyet, itibar, izzetüikbal, saygınlık. “*Odacı Şaban'la ahbaplık ediyor, onu adam yerine koyuyor, memurların prestijini kırıyor diye sevilmediğini biliyordu.*” DE52

prezante (Fr.) *a.* `Tanıtmak` anlamındaki prezante etmek birleşik fiilinde geçen bir söz. “*Bak, Romancı'ya prezante etti*!” BFV186

prim (Fr.) *a.* İşveren tarafından iş yapanı isteklendirip verimini artırmak veya sonuca daha kolay ve çabuk ulaşmasını sağlamak amacıyla verilen para. “*Çift gündelik, prim... Burada bırakacağın annenle kız kardeşinin geçimlerini düşünme*.” KY27

primanota* (Fr.) *a.* Şirketlerde birimlerin yaptığı her türlü harcamanın kaydedildiği belge. “*Sağda, uzun bir masada yan yana çalışan primanota, defteri kebir ve muavin hesaplara bakan iki arkadaş ... kaplarına sığamıyorlardı*.” CEM36

Primatist* *öz. a.* Bir lakap. “*Karşıki masada yan yana çalışan Primatist Muhiddin'le, defterikebir ve muavin hesaplar memuru Nuri'ye baktı*.” EKM60

priz (Fr.) *a.* Elektrik akımı almak için fişin sokulduğu yuva. “*Ütünün fişini prizden çekti*.” EB74

problem (Fr.) *a.* 1. Teoremler veya kurallar yardımıyla çözülmesi istenen soru; mesele. “*Bir problem sordu, bildim, bir daha sordu, onu da bildim*.” GR65 2. Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum; sorun. “*Bu, kadın için ne kadar haysiyetsizce bir problem, değil mi*?” ARK230

procektor* (Fr.) *a.* Projektör. “*Gözlerinden procektor saçılır.*” BE14

producteur* (Fr.) *a.* Prodüktör. “*Batılı producteur yalnız kese şişirmeye bakmaz, film yoluyla anlatım imkânlarına yenilikler katmayı ideal edinir kendine*.” YD100

prodüksiyon (Fr.) *a.* Bir filmin çevrilmesi, bir tiyatro oyununun sahneye konulması veya bir radyo, televizyon programının hazırlanması için gerekli çalışmaların tümü ve bu çalışmaların ürünü; yapım. “*Sarhoş prodüksiyon amiri de karşılık veriyordu.*” YD293

prodüktör (Fr.) *a.* Bir filmin çevrilişiyle ilgili bütün yönetim işlerini üzerine alan, sermayesini veren kimse, yapımcı. “... *boktan filmler*

çevirmekle ünlü prodüktörün yanında en son akla gelir.” ÖE41

prodüktörlük *a.* Prodüktör olma durumu. “*Yakın bir arkadaşı Yeşilçam Sokağı'nda film prodüktörlüğü yapıyordu*.” BFV205

profesör (Fr.) *a*. Yükseköğretim kuruluşlarında en üst aşamada olan öğretim üyesi. “*Dersler, sınıf, kızlar, erkekler, profesörler, doçentler, asistanlar...*” EB152

profesyonel (Fr.) *sf*. 1. Bir işi kazanç sağlamak amacıyla yapan (kimse), amatör karşıtı. “*Ben profesyonel aktörüm arkadaş, ayda beş yüz kazanıyorum*!” BK324 2. Ustalaşmış, uzmanlaşmış. “*Nuran bu profesyonel zampara bombardımanından rahatsız olmaya başlamıştı*.” SBK268

profesyonellik *a.* Profesyonel olma durumu. “*Bıktım şu futbolcuların üstü kapalı profesyonelliklerinden*!” DE215

profil (Fr.) *a.* İnsanın yüzünün yandan görünüşü. “*İçini çekti, karısının ufacık burnunun parladığı profiline şöyle bir baktı*.” GAV178

program (Fr.) *a*. Radyo ve televizyon aracılığıyla halka sunulan, haber, müzik, eğlence gibi kendi başına bir bütün oluşturan çalışmalardan her biri; yayın. “*Yakınlardaki bir radyo, akşamın yedisinde başlayıp sekize kadar sürecek olan Reklamlar Geçidi programında Muzaffer Akgün'ün yanık bir ezgisini yayıyordu*.” KK217

proje (Fr.) *a*. 1. Değişik alanlarda önceden plan ve programa alınmış, maliyeti hesaplanmış, kurum ve kuruluşların yönetimleri tarafından onaylanmış, kısa ve uzun vadeye bağlanarak özel kurum veya devlet adına gerçekleştirilmesi kabul edilmiş bilimsel çalışma tasarısı. “*Kanun oydu, nizam oydu, proje, plan oydu*.” GK47 2. Gerçekleştirilmesi istenen tasarı. “*Yüksek teorileriniz, projeleriniz, romanlarınız falan varsa, mesai dışında olmalı*.” AY186

projektör (Fr.) *a.* Karanlıkta bir hedefi aydınlatmak için kullanılan dar, uzun bir ışın demeti çıkaran ışık kaynağı, ışıldak. “*Projektörlerinin ışıkları iyiden iyiye belli olmuştu*.” BTÜ360

propaganda (İt.) *a*. Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma; yaymaca. “*O çıktıktan sonra muhtarın kahveye, kahvedekiler yoluyla da köye yaydığı DP propagandası muhaliflere gelip ulaşmıştı*.” GK225 **propaganda yap-** propaganda amaçlı çalışmada bulunmak. “*Propaganda yapıyorlardı, tepemiz attı*.” ARK214

propagandacı *a*. Propaganda yapan kimse; propagandist. “*Bu, propagandacının zoruna gitti*.” EKM98

prostela (Rum.) *a*. Herhangi bir iş genellikle de yemek yaparken giysi kirlenmesin diye giyilen, boyundan askılı ve bele bağlanan örtü; önlük. “*Çeyrek saat sonra beyaz prostelasıyla hizmetçi kız yemeğin hazır olduğunu haber verince kalkıldı*.” DK73

prostelalı *sf*. Önlüğü olan. “*Az sonra beyaz prostelalı, cıvıl cıvıl bir hizmetçi kız, son derece tatlı, hanımının DP kadınlar kolu toplantısına gittiğini bildirdi*.” GK149

protein (Fr.) *a*. Canlı hücrelerin ana maddesini oluşturan, genellikle sülfür, oksijen ve karbon ögeleri bulunan amino asit birleşiminden oluşmuş, yumurta akı, et, süt vb. yiyeceklerde bulunan, karmaşık yapılı doğal madde. “*Hayır, bu, varlıklı ailelerin çeşitli vitamin, daha çok da protein bolluğundan erken semirmiş, taş çatlasa on üçünden yukarı olmaması gereken bir apartman çocuğuydu*.” KK93

protesto (İt.) *a*. Bir davranışı, bir düşünceyi, bir uygulamayı haksız, yersiz, gereksiz bularak karşı çıkma, kabul etmeme. “*Ali'den ötürü sağlama bağırıp çağıracak, sövüp sayacak, hatta babasına karşı protesto gibilerden sayacaktı kütlüye gitmelerini*.” EVO99

protokol (Fr.) *a*. Resmî ilişkilerde ve işlemlerde ciddiyet. “*Yani o, protokolün falan üstündeydi*.” KK105

proton (Fr.) *a*. Atom çekirdeğinde her biri (+1) pozitif elektrik yükü taşıyan tanecik. “*Proton, pozitron, nötronlardan bahsediyor*.” KP93

prova (İt.) *a*. Yazar veya düzeltmen tarafından üstünde düzeltmeler yapılan basılı metin. “*Matbaaya makaleler götürür, provalar getirir, düzeltmeler götürürdüm*.” BE21

psikanaliz (Fr.) *a*. Sigmund Freud’un geliştirdiği, bireyin uyumlu veya uyumsuz davranışlarının kaynağı sayılan bilinçaltı çatışma ve güdüleri araştırıp bilince çıkararak davranış sorunlarını çözme yöntemi; ruhsal çözümleme, ruhi çözümleme. “*Tıpta okuyan Yalım, annesinin ruhi durumunun psikanalizini yarı buçuk yapmaya çalıştı*.” MM253

psiko* *sf.* Psikolojik, ruhsal. "*... kollarını, bacaklarını, apış aralarını filan güzelce ovarken jimnastiğin psiko, fiziko faydalarından bahsederek giyindi*." GR23

psikoloji (Fr.) *a.* 1. Bir grubun veya bir bireyin düşünme, duygulanma biçimlerini ve davranışlarını konu alan bilim dalı; ruh bilimi, ruhiyat. "*Avukat kâtibi ... o sıralar çalışmakta olduğu psikolojinin de yardımıyla bekçinin psikopatalojisi üzerine açıklama yaptı*." MUR142 2. Bir grubun veya bir bireyin davranış, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütünü. "*Halk psikolojisini iyi bilirim*." DK76 3. Bir grubun veya bir bireyin düşüncelerine ve davranışlarına hâkim olan, içinde bulunduğu ruh durumu. "*Ulan hukuklular ne anlar bu psikolojiden*?" MM253

psikopataloji (Fr.) *a.* Akıl ve ruh sağlığını inceleyen bilim. "*... o sıralar çalışmakta olduğu psikolojinin de yardımıyla bekçinin psikopatalojisi üzerine açıklama yaptı*." MUR142

psişik (Fr.) *sf.* Başka birinin düşündüklerini veya uzakta geçen bir olayı hiçbir bağlantı olmadan algılama, geleceği görme gibi doğaüstü yeteneklere sahip. "*Belki de metafiziksel ya da daha materyalist bir görüş, psişik bir hâl, siroza değilse bile kansere sebep gösterilebilir*!" KK27

PTT* *öz. a.* Posta ve Telgraf Teşkilatı, genel müdürlük olarak hizmet veren Türkiye'nin posta örgütü. "*PTT müdürü kupkuru, barut gibi bir adamdı*." ÇK94

PTT'ci* *a.* PTT'de çalışan kimse. "*Bir zamanların bomba PTT'cisi, sarhoş İhsan Bey böylesine ipekleşecek ... adam mıydı*?" SUÇ8

PTT'li* *sf.* PTT'de çalışan. "*PTT'li Bomba İhsan'ın oğlu*." SBK173

puan (Fr.) *a.* Çeşitli spor karşılaşmalarında kullanılan ölçüsü ve değeri değişken birim. "*Eğer bunu kazanırsak ki kazanmamız lazım, puan hesabıyla başa geçiyoruz*." AY116 **puan kazan-** itibar kazanmak, takdir edilmek. "*Kendiliğinden, kolaycacık düşüvermişti ama yarın sabah uyanınca bütün bunların pişmanlığını duyabileceğini sandığından, puan kazanmaya bakıyordu*." YD288

puanlı *sf.* Üzerinde puan bulunan. "*Bir ara salon kapısında mavi puanlı beyaz bir etek dalgalandı*." GR59

Pudovkin* *öz. a.* Vsevolod Illarionovich Pudovkin, Rus film yönetmeni (1893-1953). "*Pudovkin ne der bilir misin*?" BK357 **Pudovkin mudovkin*** Pudovkin falan. "*Benim Pudovkin'e mudovkine ihtiyacım yok*!" BK357

pudra (Fr.) *a.* Bazı mineral ürünlerin karışımı ile elde edilen, cildi korumak, düzgün ve güzel göstermek veya kırışıklıkları, pürüzleri gizlemek amacıyla yüze ve tene sürülen, kokulu ince toz. "*Mavi eşarp, ruj, pudra, oje...*" ÇK129

pudrala- Pudra sürmek. "*Tükürük sürdü, avuçlarını döşeme tahtalarının tozuyla bulayarak sırtını pudraladı*." EKM77

pudralan- Pudralama işi yapılmak. "*Kocası çantasını alıp işine gittikten sonra pudralandı, boyandı*." SUÇ153

pudralı *sf.* Pudra sürülmüş olan (yüz, cilt). "*Kadının sıvanmışçasına pudralı yüzünden sıkıntının gölgesi geçti*." ÜÇK433 **pudralı mudralı*** pudralı falan. "*Saçım başım taralı, pudralı mudralı onu uyutacam da anlamayacak*." CEM89

pudrasız* *sf.* Pudra kullanmayan. "*Hanımı satsa yerine Zeytinburnu'ndaki gibi dili diline, huyu huyuna benzeyen, allıksız, pudrasız birini getirse daha memnun olurdu*." GK153

pudriyer (Fr.) *a.* Pudra kutusu, pudralık. "*Onların çorapları, bileklerinde saat, rujları, kalemleri, pudriyerleri, lise diplomaları var.*" BFV65

pufla (Yun.) *sf.* Kuş tüyüyle doldurulmuş; pumba. "*Ertesi sabah Beton'un pufladan yatağında gözlerini açan Öküz, memnundu*." SÇ186 **pufla gibi** çok yumuşak ve kabarık. "*Pufla gibi yatağı, ipek pijamaları, iç çamaşırı...*" ÜÇK590

pufla- `Puf` diye ses çıkararak sıkıntı veya üzüntüsünü belli etmek. "*Ofluyor, pufluyor, homurdanıyor*." BK351

puflat-* Puflamasına yol açmak. "*Omuz omuza vapuru, oflatıp puflatan, uyku getiren sıcağı unutuvermiştim*." ÇK129

puhu *a.* Baykuşgillerden, orman, dağ ve kayalıklarda yaşayan, uzunluğu yaklaşık 65 santimetre, sırtı koyu kahverengi bir tür kuş. "*Bence o, bir puhu kuşununkini hatırlatan kocaman başı, tıpkı tıpkısına puhuyu hatırlatarak bakan yuvarlak, içeri içeri gözleri, geniş kulakları, fırlak gırtlağıyla çirkin mi çirkin*." KK66

pul (Far.) *a.* 1. Posta parası karşılığı mektup

zarfı, kartpostallara ve damga resmine karşılık kâğıtlara yapıştırılan, basılı küçük kâğıt parçası. "*Mektubu postaya atmamış, pul parasıyla ayran içmiş*." BE97 2. Bazı giysilerde süs olarak kullanılan parlak, incecik, genellikle metal levhacık. "*Ayol o daha gelin olacak; teller pullar içinde, gelin!*" ARK5

pul pul *zf*. Küçük tabakalar biçiminde. "*Para, lokanta, lokantada mor hareli diri balıklar, pembe çizgili, pul pul*." SÇ155 **pul pul dökül-** küçük ve ince tabakalar hâlinde dökülmek. "*Tırnakların ojesi yer yer kırılıp pul pul dökülmüş, dudakların ruju da*." DHV293

pulis (Der.) *a*. Polis. "*Şimdi değil çıkartmak gözlerini, atsan iki tokat, koşarlar hemen pulise hükümete*!" DK29

pulla- Üzerine pul yapıştırmak. "*Bunları hiç bekletmeden, pulla ve postaya hemen at*." ÜÇK473

pullu *sf*. Üzerine pul yapıştırılmış. "*Geçen yıl mangırı yetişmediğinden okulun pullu, fotoğraflı kâğıtlarını tamamlayamamış, girememiş*." DHV289

pulluk (Bulg.) *a*. Toprağı sürmek için kullanılan tarım aracı. "*O pullukları oradan kaldırın demiştim*." HÇ84

punç (Fr.) *a*. Çay, şeker, tarçın, limon karışımına rom veya kanyak gibi damıtılmış alkollü bir içki katılarak yapılan ve buharlaşan alkolü yakıldıktan sonra içilen bir içki türü. "*Maltıza çaydanlığı oturtayım, konyağı çayla punç yapıp içelim*!" EK247

punt (İt.) *a*. Bir şey için uygun zaman, fırsat. "*Kaptan'ı bir punduna getirip kandırıyor, Sölezli'nin koğuşunda kumara oturuyorlar*." YK43 **punduna getir-** bir şeyi yapmak için uygun zamanı ve yeri seçmek. "*Nasıl titremesin ki, işte, bir punduna getirmiş, avlusuna yabancı birini sokmuştu*." KAÇ27

punto (İt.) *a*. Matbaacılıkta, bilgisayarda harflerin büyüklük ve küçüklüklerine göre aldığı ad. "*Ertesi gün yeni partinin gazeteleri ... yeni partiye geçtiğini iri puntolarla verince eski partinin ağır taş binası temellerinden sarsıldı*." HÇ261

puntolu *sf*. Herhangi bir büyüklükte puntosu olan. "*Ve gazeteler bu haberin müjdesini iri puntolu manşetlerle vereceklerdi*." YYB208

pupa (İt.) 1. *a*. Geminin arkası, kıç. "*Başını alıp üçüncü mevki bir tren kompartımanında pupayelken gidebilirdi İstanbul'a*." ARK186 2. *zf*. Hiçbir şeyle bağlı olmadan, alabildiğine. "*Soba pupa yanar nisan, mayıs sonlarına kadar, kayıntı bol, kumar mangırına, mangırın yoksa dayan izmaritine*!" ÖE20 **pupa yelken git-** alabildiğince, hiçbir şeye bağımlı olmadan. "*Başını alıp üçüncü mevki bir tren kompartımanında pupayelken gidebilirdi İstanbul'a*." ARK186

purda* *a*. Burada. "*Sen söyle ona, peklemesun beni purda, gitsun köye*." YK95

puro (İt.) *a*. Yaprak tütünün dürülerek sarılmasıyla yapılan kalın sigara; sigar, yaprak sigarası. "*Ağzında purosu, arkasında elleri, eksilmeyen tebessümü...*" BK306

Puro* *öz*. *a*. Bir sabun markası. "*Puro dedim de, Arnavut'un Hediye'si var ya, her daim Puro'yla el yıkıyorlar*!" DHV314

purolu* *sf*. Purosu olan. "*Belki de kırkın üstünde, göbekli, kupon kumaşından kostümlü, ağzı purolu biri*." YD154

pursantaj* (Fr.) *a*. Film sektöründe filmi gösterime sokmak için şehir şehir dolaşıp sinema salonlarına filmi kiralayan; gösterim sırasında kesilen biletleri kontrol ederek sinema salonu sahibinin ya da işletmecisinin bilet kaçırmasını engelleyen kimse. "*Sana da pursantaj işini veririm*." YD213

pus *a*. Görüş uzaklığını çok azaltmayan bir tür hafif sis. "*Boğucu bir sıcak kaplamıştı ovayı. Pus gibi*." EVO248 **pus et-*** öpmek. "*Muhtar emmime mahsus selam edip iki ellerinden pus ederim*." GK222

puslu *sf*. Puslanmış, pusarık, hafif sisli. "*Neme lazımdı benim bu puslu havada dükkân götü beklemek*!" SAR111

pusu *a*. Birine saldırmak için saklanarak beklenilen yer. "*Yoksa gene herhangi bir rezalet yahut bir pusu peşinde miydi*?" CEM153 **pusu kur-** saldıracağı kimseye görünmemek için bir yerde gizlenip beklemek. "*O zaman dağda gezen benimkinin babası, bunu haber alır. Pusu kurar*." AY199 **pusuya düş-** pusu kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek. "*Genç adam korkmuyor ama pusuya düşmenin enayiliğine de yanaşmak istemiyordu*." DE180 **pusuya yat-** pusuda beklemek. "*Yoksa pusuya mı yatmışlardı*?" DE103

pusula (I) (İt.) *a*. Üzerinde kuzey güney doğrultusunu gösteren bir mıknatıs iğnesi bulunan ve yön tespit etmek için kullanılan

kadranlı araç; yön belirteci. "*Pusulayı şaşırdın galiba*." GR100 **pusulayı şaşır-** 1. güç bir duruma düşerek ne yapacağını bilememek. "*Omuzları düşük, ufacık adam değildi, ihtimal çoluk çocuğu etrafını almış, borcu gırtlağını aşmış, pusulayı şaşırmıştı*." KP97 2. doğru tutum ve davranıştan ayrılmak. "*Kız o kadar yakışıklı bir erkek karşısında pusulayı şaşırmayacak mıydı*?" VV97

pusula (II) (İt.) *a.* 1. Küçük bir kâğıda yazılmış kısa mektup, tezkere. "*Vali arkanı olsa, bir pusula yazsa yahut açsa telefonu…*" ÇK72 2. Üzerinde alacak hesabı yazılmış kâğıt. "*Hesap pusulasını getiren garsona bol bahşiş bırakarak hesabı ödedi*." EB211

puşt (Far.) *sf*. Güvenilmez, kalleş. "*Sinan puştunu kaça satın aldın lan*?" KT370

puştluk *a*. Puştça davranış, kalleşlik. "*Daha doğrusu puştluk etti*." VV268

puşu (Der.) *a*. Başa sarılan, çevresi saçaklı, ipek örtü. "*Çıkar o puşuyu lan*!" VV400

put (Far.) *a*. Bazı ilkel toplumlarda doğaüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapıncak, sanem, fetiş. "*Put kesilip darılmak sırası ona gelmişti besbelli, karşılık vermedi*." GK203 **put gibi** sessiz, anlamsız bir bakışla ve kımıldamaksızın. "*Emniyet müdürü, vali olmakla sanki insanlıktan çıkmışlarmış gibi, makamlarında put gibi oturmalı, eşiyle dostuyla briç, poker oynamamalı, karşılıklı iki kadeh bir şeyler içmemeliydiler*." MM52 **put kesil-** sessiz ve hareketsiz bir durum almak. "*Esas vaziyete geçti ve fabrika kapısının arkasındaki kulübesinin önünde put kesildi*." CEM18

putperestlik *a*. İlkel toplumlarda doğaüstü bir güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesnelere tapınma, tapıncakçılık, fetişizm. "*Değil Müslümanlığa, putperestliğe bile sığmaz*." HÇ174

putrel (Fr.) *a*. Yapılarda duvarları birbirine bağlayan kiriş; bağlama. "*Kontrol Nuh'un koluna sımsıkı tutundu ve dokumahane çatısındaki dev putrellere ürküntüyle baktı*." MUR198

puvan (Fr.) *a*. Kumaşlardaki benek, nokta. "*Beyaz üzerine mavi, yeşil, kırmızı puvanlarıyla tatlı, hafif poplin entarisi…*" SBK215

puvanlı* *sf*. Üzerinde puan bulunan; puanlı. "*Annesi lacivert üzerine küçük, beyaz puvanlı basma entarisini giymiş, ayna karşısında saçlarını tarıyordu*." DK101

puvantaj (Fr.) *a*. Bir şeyin denetlendiğini veya görüldüğünü belirtmek için işaretleme, işaret koyma. "*Daha çok günlük puvantajlar, puvantajların defterlerine geçirilmesi, işçi gündeliklerinin hesaplarıyla meşgul olacaktı*." KY46

puvantör (Fr.) *a*. Çalışanların giriş çıkış saatlerini işaretleyen kimse veya alet. "*Haydi arkadaşlar, puvantörümüzün şerefine*!" KY147

puvantörlük *a*. Puantörün görevi veya yaptığı iş. "*Rıza duvarcılıkta çalışacaktı, İhsan da puvantörlükte*." KY147

püf (I) *a*. Bir ateşi söndürmek veya canlandırmak için dudakları hafifçe büzerek dışarı verilen soluğun çıkardığı ses. "*Kadının esmer ama sımsıcak bacaklarında dolaşan eli işini bıraktı bir an, lambayı aldı, püf*!" SÇ57

püf (II)* *a. argo* Hint kenevirinden çıkarılan ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici veya uyuşturucu etkileri olan bir madde; esrar. "*Püf çekmeliydi en iyisi*." HÇ174 **püf çek-** esrar içmek. "*Yasemin ağızlığıyla püf çekmeye başladı*." HÇ174

püf noktası *a*. Bir işin en ince, hassas ve önemli noktası. "*Haaaah, meselenin püf noktası burada işte*!" MUR104

püf tarafı* *a*. Püf noktası. "*Her zanaatın bir püf tarafı olduğu muhakkak*." SAR144

püfür püfür *zf*. Rüzgâr hafif ve serin bir biçimde eserek. "*Mavi gökte püfür püfür…*" KY201

pür hiddet (Far. pur + Ar. ḥiddet) *zf*. Öfkelenmiş, kızgın, hiddetli bir biçimde; öfkeli. "*Efendi hazretleri pür hiddet ve azamet çekip gitti*." VV89

pürdikkat (Far. pur + Ar. dikḳat) *zf*. Dikkatli bir biçimde. "*Tahsin birden ciddi, pürdikkat kesildi*." KT66 **pürdikkat kesil-** çok dikkat etmek. "*Tahsin birden ciddi, pürdikkat kesildi*." KT66

püreli kebap* *a*. Ana malzemeleri kıyma ve patates olan bir tür kebap. "*O, püreli kebaplardan, tavuk kızartmalarından aşağı inmiyor*." YYB214

pürüz *a*. Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep; engel. "*Bundan önce başvurduğu birçok resmi yerlerde bu pürüz en büyük engel olmuştu.*" DE142

pürüzsüz *zf*. Hatasız, takılmadan. "*Bütün bunların pürüzsüz, kavgasız, tereyağından kıl çeker gibi olmayacağını gayet iyi biliyordu*." EVO99

püskül *a.* Bir ucundan bazı şeylere süs olarak takılan, diğer ucu serbest saçak biçimindeki iplik demeti. "*Kıvrımlarında esrar parçaları bulunan bu Trabulus dedikleri kuşağın püskülleri kalçasından sarkar*." EKM53

püsküllü *sf*. Püskülü olan, püskül takılmış olan. "*Mescitte bir sanduka vardı, üzeri yeşil şal örtülüydü, hatta saçakları da yeşil püsküllüydü*!" ÜÇK463

püsküllü bela *a.* Büyük sıkıntı, zarar veren kimse veya şey. "*Dertli dertli ağlayarak bu püsküllü beladan nasıl kurtulacağını soruyordu*." EK230

püskür- Öfkeyi aniden dışarı vurmak. "*Simsiyah gözleriyle ağzına geleni bir yaylım ateş gibi püsküren kahveci, Sarı Erol'un sövülmedik yerini bırakmadıktan başka, hızını alamadı, elinin tersiyle delikanlının burnuna vurdu*." KÜÇ10

püskürme *a*. Püskürmek işi. "*İçmesiyle püskürmesi bir oldu*." ARK89

püskürme benli *sf.* Bir arada irili ufaklı benleri olan. "*Aynur'un, yüzü püskürme benli annesi*." DK54

püskürt- Püskürme işini yaptırmak. "*Ağzındaki küçük bir yudumu şaraphane betonuna püskürttükten sonra, bardağı nefretle uzattı*." MM11

R, r

Rab (Ar.) *öz. a.* Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; Allah. "*Desene ki ne Rab var, ne ibâd*?" KT13

Rabbena (Ar.) *ünl.* "Tanrı'mız!" anlamında kullanılan bir söz. "*Dinin Rabbena hakkı için*!" KT55 **Rabbena hakkı için** ant içerken inandırmak için kullanılan bir söz. "*Dinin, rabbena hakkı için böyle*!" HÇ86

Rabbilâlemin* *öz. a.* Âlemlerin Rabbi, Allah, Rabbülâlemin. "*Eeeh, demek Rabbilâlemin dinsizlerin cezasını verecekti yakında.*" ÜÇK466

Rabbiye* (Ar.) *öz. a.* Rab, Allah. "*Sana yan bakanın Rabbiyesini…*" VV285

Rabbülâlemin* (Ar.) *öz. a.* Âlemlerin Rabbi, Allah. "*Bana edilen hakaretler doğrudan doğruya Rabbülâlemine edilmiş demektir*." VV115

rabıt (Ar.) *a.* Bağlama, bağlanma, iliştirme, iliştirilme, bağ (I). "*Evvela Allah'a rabtı kalp et, sonra kanunlara güven, dedi*." SBK14

racon (İt.) *a.* 1. *argo* Yol, yöntem, usul. "*İçeriye, yani kodese gireceğine aklı kesmeye başladığı için şimdiden kodes raconuna uymak zorunluluğunu duyuyordu*." TD34 2. *argo* Gösteriş, fiyaka. "*İstanbul'dayum, işlerim hizlı, keseyrum racon.*" YK39 **racon kes-** gösteriş yapmak. "*İstanbul'dayum, işlerim hizlı, keseyrum racon.*" YK39

radarsı* *sf.* Radara benzer, radar gibi. "*Ama gören, radarsı birtakım kabiliyetleri var*." KK69

radde (Ar.) *a.* Derece, kerte. "*Polisin, emniyetin de haber alma imkânları bir raddeye kadardır*." MM132

radiallahu an* (Ar.) *a.* "Allah ondan razı olsun." anlamında, daha çok sahabe için kullanılan dua cümlesi. "*Hazreti Ebubekir radiallahu an, tekmil malını mülkünü dağıtmış, sokağa çıkamaz olmuş*!" EVO199

radyatör *a.* Bağlı bulunduğu motordaki ısının yükselmesini önleyen soğutucu. "*Radyatörün kapağı yoktu.*" AY153

radyo (Fr.) *a.* 1. Elektrik dalgalarının özelliğinden yararlanarak seslerin iletilmesi sistemi. "*Sevinç sanki radyo akımı olmuştu da her yanından akıyordu*." KY92 2. Elektrik dalgalarıyla düzenli olarak yayın yapan istasyon ve bu istasyonun programlarını düzenlemekle görevli kuruluş. "*Radyodaki adamlarla gecenin fırtınası içinde köşklerin kırpışan ışıklarını çok gerilerde bıraktılar.*" YYB19 3. Bu istasyonun yayınlarını alan araç. "*Var küçük radyolar, pilli, verirler iki, üç yüz liraya, taksitle*." YYB46 **radyo madyo*** radyo falan. "*Satar alektrik levazımatı, palto, halı, kilim, radyo madyo...*" DK21

radyoaktivite (Fr.) *a.* Alfa, beta veya gama ışınlarını yayma özelliği; ışın etkinlik, radyo etkinliği. "*Ebedi aşkı arıyorum, aşkın radyoaktivitesini*." SBK155

radyolu* *sf.* Radyosu olan. "*Sonra Mahmut Bey'in, piyasada bir eşi olmayan pikaplı, teypli, radyolu büfesi...*" EB140

raf (Ar.) *a.* Üstüne öteberi koymak için duvara veya bir dolabın içine birbirine paralel olarak tutturulmuş, genellikle geniş, uzun tahta veya metal levha. "*Karşı raftaki kocaman karınlı siyah şarap şişesine göz kırptı*." GAV116 **rafa kaldır-** savsaklamak, artık üstünde durmamak, ihmal etmek. "*Turşu kurup rafa kaldıracak değildi ya*!" EVO197

rafadan *sf.* Kaynar suda kabuğu ile az pişirilmiş (yumurta). "*Sonra, annem ekmeğime tereyağı sürüyor, reçel sürüyor, rafadan yumurta yiyorum*." ÖE59

rağbet (Ar.) *a.* 1. Beğenme, itibar. "*Gençsin, güzelsin. Rağbetin fazla*." EVO333 2. İstek, arzu, ilgi. "*Bu devirde hemen hemen bütün kızlar giyim, kuşam, daha çok da pırıl pırıl hususilere rağbet ediyorlardı*." KY7 **rağbet et-** istemek, beğenmek, istekle karşılamak. "*Sizse ırgadı burunluyor, gâvurun makinesine rağbet ediyorsunuz*!" HÇ16

rağmen (Ar.) *e.* Bir şeyin gerekenin veya mantığın tersine olarak yapıldığını anlatan bir söz; karşın. "*İskarpinin feci şekilde yamulmuş topukları, iri kıçı, bluzunun fazla açık göğsünden taşan iri, pörsük memelerine rağmen gözbebekleri canlı, simsiyah iki yuvarlaktı*." ÇK109

rahat (Ar.) 1. *a.* İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur. "*Kancığı rahat tepti şurda*." MM250 2. *sf.* Üzüntü, sıkıntı ve tedirginliği olmayan. "*Öylesine rahat, bir parça da alaycıydı*." EB6 3. *sf.* Sıkıntı veya yorgunluk, tedirginlik vermeyen. "*... hiç kimsenin karşısında küçülmeden sıcak yemek, zevkle içilen içki, rahat bir döşek bulmak, insanlığının hakkı olmamalı mıydı*?" GR198 4. *zf.* Kolay bir biçimde, kolaylıkla. "*Kadının iri kara gözlerine, tatlı yüzüne daha rahat bakabilmek için cebinden bir yirmi beşlik çıkardı, sadaka bekleyen avucuna koydu*." YYB12 5. *zf.* Tedirgin olmadan, huzur içinde, sıkıntısız biçimde. "*Gene seziyordu ki, polisten kaçmak, rahat çalışabilmek için babalığı onu kullanıyordu*." KY138 6. *ünl.* `Hazır ol` durumunda bulunanlara, oldukları yerde serbest bir durum almaları için verilen komut. "*Yeniden: Rahat*!" ARK117 **rahat bırak-** işine karışmamak. "*Rahat bırakın beni*!" OK73 **rahat bırakma- (verme-)** tedirgin etmek. "*Uykusuzluktan geberiyordu ama derisinin altında her şeyin üstünde bir kadın ihtiyacı, onu rahat bırakmıyordu*." GAV126 **rahat dur-** yaramazlık etmemek veya kımıldamamak. "*Doğru ama benim önümde rahat dursalar da gece her haltı işlerler*." HÇ307 **rahat et-** sıkıntısız durumda olmak, ferahlanmak, dinlenmek. "*Allah beni aranızdan almalı ki ben de rahat etmeliyim siz de*!" EB16 **rahata er-** rahatlamak. "*Şu son günlerde neyse ki yüreği rahata ermişti kadıncağızın*." ÜÇK323 **rahat ol-** üzüntülü, sıkıntılı veya tedirgin durumda olmamak. "*Bana da senden zarar gelmez, rahat ol*." KAÇ34 **rahat yüzü görme-** hiç rahat etmemek. "*Ne zaman çıktı bir İttihat Terakki, ondan sonra rahat yüzü görmedi millet*!" GK366 **rahata kavuş-** rahatlamak. "*Kamran gibi bir çulsuzla yaşayıp ömür tüketeceğine, kendisine metres olup rahata kavuşmayı ne diye istemesin*?" GAV185 **rahatı kaç-** rahatsız, tedirgin olmak, üzülmek. "*Kocca fabrikanın rahatı kaçtı be*!" MUR251 **rahatına bak-** hiçbir şeye aldırış etmeyerek rahatını sağlamaya çalışmak. "*El için nara yanacağına, yakıp çubuğunu rahatına baksaymış*." AY146

rahat döşeği *a.* Bir insanın içinde yatıp kalktığı yatak. "*Rahat döşeğinde de adam adam ölürüz, cenazemiz rezil olmaz*." ÇK98

rahat rahat *zf.* Rahat bir biçimde. "*Rahat rahat çöğdürmek üzere helaya gitti*." SAR88

rahatça *zf.* Rahat bir biçimde. "*İnsan rahatça uyuyor*." YK50

rahatla- Üzüntü, sıkıntı, tedirginlik veren bir durum ortadan kalkmak veya azalmak, rahata kavuşmak. "*Bir an rahatladıysa da gene o kuşku: Akşam kara bıyıklı onlarda kaldıysa ya*?" SÇ82

rahatlan-* Rahatlama işine konu olmak. "*Her şey bir anda olup bitmiş, semt karakolundan polis ekipleri gelinceye kadar çekilinmiş, hatta rahatlanmıştı*." CEM157

rahatlat- Rahatlamasını sağlamak, ferahlatmak. "*Gerçi kocasının dediklerine de inanmıştı ama Cemşir Ağa'sının pekiştirmesi tabii daha da rahatlatmıştı.*" VV189

rahatlayabil- Rahatlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sövmeden insan rahatlayabiliyor mu ki*?" EVO97

rahatlık *a.* 1. Üzüntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu. "*O kadınlar ki ... rahatlıktan semirmiş kadınlardı*." CEM98 2. Yorgunluk veya sıkıntı vermeme durumu. "*Hiç mi rahatlık yoktu bunlardan*?" BFV237

rahatlıkla *zf.* Sıkıntı çekmeden, güçlüklere uğramadan; kolaylıkla. "*Hep sigarasını rahatlıkla emiyor, ardından da çayını yudumluyordu*." SAR120

rahatsız *sf.* 1. Rahatı olmayan, tedirgin, huzursuz. "*Rahatsız başlar sinirli sinirli döndü, homurdananlar oldu*." VV33 2. Hasta. "*Odacı rahatsızmış, gelmedi bugün*." BFV270 **rahatsız et-** 1. rahatını bozmak, rahatını, keyfini kaçırmak. "*Ne rahatsız ediyorsunuz*?" YK36 2. kısa süreli meşgul etmek. "*Neden hâlâ veznedarı rahatsız ediyorsun*?" MUR340 **rahatsız ol-** rahatı bozulmak, keyfi kaçmak, sağlığı bozulmak. "*Günlerden beri başlayan bu tuhaf, bu acayip fiskostan rahatsız olmaya başlamıştı*." SÇ205

rahatsızlan- Sağlığı bozulmak, hastalanmak, rahatsız olmak. "*... biliyordu ama gene de diken üstünde gibi rahatsızlanıyordu*." DE229

rahatsızlık *a.* 1. Rahatsız olma durumu, tedirginlik. "*Onlar böyle düşünmekle karşı tarafa rahatsızlık verdiklerinin farkında değillerdir*." AY212 2. Hastalık. "*Lübnanlıyı ani bir rahatsızlık numarasıyla uyutmuştu*." ÜÇK528 **rahatsızlık duy-** tedirgin olmak, huzurunun ve rahatının kaçtığını hissetmek. "*Bu işi yapmak için geç kalmış gibi bir rahatsızlık duyarak karyoladan telaşla atladı*." EKM6 **rahatsızlık ver-** rahatını bozmak, keyfini kaçırmak. "*Pamukların arasında sinerek yürümek zor değilse bile, rahatsızlık veriyordu*." EVO251

rahim (Ar.) *a.* Memelilerde dölün ana karnındayken içinde bulunduğu organ; ana rahmi, oğulduruk, uşak yatağı, hazne, döl yatağı, karın, meşime, uterus. "*Bitmez tükenmez bel, kasık, romatizma, rahim, böbrek hastalıklarından dertli cırcır yenge bütün gece uyuyamamış, sabaha karşı sözde şöyle bir dalıvermiştir*." SBK68

rahîm (Ar.) *sf.* Koruyan, acıyan, merhamet eden (Tanrı). "*Allah gafur ve rahîmdir*!" HÇ21

rahle (Ar.) *a.* Üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa. "*Hafız, rahle başında İbrahim Hakkı Efendi Marifetnamesi'ndeki fiili cimanın en efdali bahsini kim bilir kaçıncı sefer okuyordu*." HÇ34

rahman (Ar.) *sf.* Herkese, her canlıya merhamet eden (Tanrı). "*Şeytan işi mi, rahman işi mi, ne işiyse, elde değildi*." SUÇ88

rahmanirracim* *ünl.* Şaşkınlık anında söylenen bir söz. "*Allah'ımızın bir hikmeti, rahmanirracim*!" BTÜ376

Rahmanninof* *öz. a.* Sergey Rahmaninov, Rus besteci, orkestra şefi, piyanist (1873-1943). "*Spiker, Rahmanninof'tan diye belirtti*." YYB218

rahmet (Ar.) *a.* 1. Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, merhamet etme. "*Allah rahmet eylesin*." GAV143 2. Yağmur. "*Rahmet hızlanıyor, dedi*." CEM98 **rahmet okut-** biri, kötü bir kimseden daha kötü çıkmak. "*Aylardır uzvu nazikime alacaklıların en korkuncuna rahmet okuturcasına yapışmış bırakmayan bela, yakamı bırakabilir mi*?" KK57 **rahmeti rahmana kavuş-*** Hakk'ın rahmetine kavuşmak, ölmek. "*Babası rahmeti rahmana kavuşunca anası, daha rahmetli kocasının kırkı çıkmadan babasının gözü, cıva gibi bir oğlanı nikâhladı*." TD23

rahmetli *a.* 1. `Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş, bağışlanmış` anlamlarında ölmüş Müslümanları saygıyla anmak için ad veya unvanlarının başına getirilen bir söz. "*Onun rahmetli kocasının da tepe saçları dökülmüştü*." KK80 2. Ölmüş Müslüman kadın; merhume, rahmetlik. "*Mavi gözlü, sarı lepiska saçlı, kâğıt kadar beyazdı ama huysuzdu çok, rahmetli*." EB124 3. Ölmüş Müslüman erkek; merhum. "*O, rahmetli üzerine yeni yeni olaylar anlatır ki, hiç kimsenin o güne kadar duyup işitmediği şeyler*." MM175

rahmetlik *a.* 1. Ölmüş Müslüman erkek; merhum. "*Emmim rahmetlik dirdi ki, siz siz olun çocuklar, iğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele*." GK282 2. Ölmüş Müslüman kadın; rahmetli, merhume. "*Valide rahmetlik, elceğiziyle kavurur, misler gibi çekerdi*." BK298

Rahmi Bey* *öz. a.* Türk besteci (1865-1924). "*Dede Efendi başta tabii, Rahmi Bey, Mahmut Celalettin Paşa...*" İDG97

rahm-i mader* (Ar. rahm + Far. mader) *a.* Anne karnındaki çocuğun bulunduğu yer. "*Rahm-i maderde bu kaderi ne diye yazdın alnıma*?" EVO360

rahvan (Far.) *sf.* Bu biçimde koşan (binek hayvanı). "*Atın aptalı rahvan, adamın aptalı pehlivan olur*." BTÜ254

Raj Kapoor* *öz. a.* Hint sinema oyuncusu ve yönetmeni (1924-1988). "*Hülya, Raj Kapoor gibi bir sevgilisi olmasını isterdi*." DK106

rakam (Ar.) *a.* 1. Sayıları göstermek için kullanılan işaretlerden her biri. "*Galiba yan yana sekiz rakam yazmıştı*." ARK51 2. Bu işaretlerle belirtilen miktar veya değer. "*Hayatının en büyük rakamı yirmi dört doksan beşi hatırladı*." DE141

rakamlı *sf.* Rakamı olan, içinde rakam bulunan. "*İki yandaki yemişçi dükkânlarını, vitrinlerindeki çengellere körpecik asılı süt kuzularını, kocaman rakamlı etiketleriyle ateş pahası tereyağlarını ... geçip Eminönü kapısının çiğ aydınlığında Pakize'den ayrıldılar*." KÜÇ22

rakı (Ar.) *a.* Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki, aslansütü, imamsuyu. "*Celal'in on dokuz yaşındaki karısı Şadiye, rakı kokan loş odanın tek penceresi önünde oturmuş*." ÇK113 **rakı makı (veya muku)*** rakı falan. "*Rakı makı içmedin mi*?" VV91

rakı bardağı *a.* Rakı içmek için özel olarak üretilen, dar ve uzunca bardak. "*Rakı bardağına sarıldı, içti*." SBK318

rakıcı *a.* Rakı içen kimse. "*Babam rakıcının biri*." ÇK120

rakılı* *zf.* Rakı kokusu sinmiş biçimde. "*Buysa bol bol içmek, rakılı, sigaralı kokmakla, karıyı sertçe sevip okşamakla olur*." KT83

rakısız* *zf.* Rakı olmaksızın. "*Rakısız, şarapsız, sigarasız...*" EVO210

raki* *a.* Rakı. "*Verir rakının parasını Bayram*." DK21

rakip (Ar.) *a*. Herhangi bir işte, bir yarışta, birbirini geçmeye çalışan, aynı şeyi elde etmeye uğraşan kimse. "*Karşısında sanki rakip kalesi vardı da on sekizin içine girmiş*." YYB47

rakkas (Ar.) *a*. Durağan bir nokta çevresinde ağırlığının etkisiyle serbestçe salınım yapan cisim; pandül, sarkaç. "*Saatin rakkası, şakacı karasinekler vesaire…*" SAR28

raks (Ar.) *a*. Müziğin temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri; dans. "*En sonunda bu adam, şimdiki patronu ele almış, çabucak bir ders, raks dersleri, çıkarmıştı sahneye*." KY176

ramak (Ar.) *a*. "Bir şeyin olmasına çok az kalmak" anlamına gelen ramak kalmak deyiminde geçer. "*Dizinin ağrısını unutmuş, şoförle gırtlaklaşmaya ramak kalmıştı*." BK287

ramazan (Ar.) *a*. Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay. "*Ramazan içindeydik*." BE36

Ramazanoğlu Kitaplığı* *öz. a.* Adana'da bulunan eski bir kütüphane. "*Hakkı Bey ise, son günlerde Adana Müzesi'nde mi Ramazanoğlu Kitaplığı'nda mı ne eline geçirdiği eski bir kitaptan okuyup öğrendiği Adana tarihi üzerine konuşuyordu*." KT344

Ramon Novarro* *öz. a.* José Ramón Gil Samaniego, Meksikalı-Amerikalı bir aktör (1899-1968). "*Yahut Ramon Novarro…*" ARK200

rana* (Ar.) *a*. Güzel, hoş. "*Âlâ ve rana, dedi*." ÜÇK467

Rancır* *öz. a.* Billy the Kid adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal bir karakter. "*Rancır'ı arıyoruz*." DHV287

randevu (Fr.) *a*. Belli bir saatte, belli bir yerde iki veya daha çok kişi arasında kararlaştırılan buluşma. "*Umumi Kaptan'ın verdiği randevu saatine kadar şurda burda dolaştı*." DE236 **randevu al-** bir kimseden belli bir saat ve yerde buluşmak için söz almak, gün almak. "*Hemencik randevu alır, sinemaya*." KP36 **randevu ver-** belli bir saatte, belli bir yerde biriyle buluşmak için söz vermek. "*Bu kız, bu kocaman apartmanın bu cici, bu harikulade güzel gözlü kızı demek onu beğenmiş, ona randevu vermişti ha*?" KY163 **randevusu ol-** belli bir saatte, belli bir yerde buluşmak için biriyle sözleşmiş olmak. "*O saatte hiçbir randevusu olmadığı hâlde, kibarca refuze etmek için*, '*Bu saatte imkân yok*.' dedi." YD216

randevuculuk *a*. Randevucunun işi. "*Herhâlde, ona anlattıkları gibi, bal gibi randevuculuk yapıyorlardı*." MM286

randevuevi *a*. Gizli fuhuş amacıyla işletilen yer. "*O zaman gelsin pavyonlar, gitsin barlar, genelevleri, randevuevleri*." SBK233

randıman (Fr.) *a.* Çalıştırılan, işletilen, bakılan bir şeyin verdiği sonuç veya bu sonucun niceliği; verim. "*İplik ve bez randımanlarının niçin birdenbire düştüğünü kısaca anlattı*." CEM32

randımanlı *sf*. Verimi iyi ve bol olan; verimli. "*… makine pamukları tohumundan daha kolay, daha çabuk, daha randımanlı ayırırdı*." BTÜ56

rant (Fr.) *a.* Bir mal veya paranın, belirli bir süre içinde emek verilmeksizin sağladığı gelir; getirim. "*On altı filmi olan bir şirket filmcilik piyasasında sağlam bir rant demektir*." YD108

ranza (İt.) *a*. Gemi, tren, kışla, yatılı okul vb. yerlerde üst üste yapılan yatak yeri. "*Anında ranzalardan betona atlanıldı*." HÇ352

rap rap *zf*. Ayağını yere sertçe vurarak. "*Başlarında, kıta komutanı rolünde, en büyükleri Hasan, rap rap rap yürümeye başladılar sofa boyunca*." ARK117

rapor (Fr.) *a*. 1. Herhangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme, araştırma sonucunu, düşünceleri veya tespit edilenleri bildiren yazı, yazanak. "*Adam, arabacının dediği gibi devletin gizli bir memuruysa, bu kelepçe çözme işini de elbette üstlerine bir raporla bildirecek, amirleri de gereken kovuşturmayı yapacaktı*." ÜÇK308 2. Hastalığın tanısı, hastanın dinlenme durumu vb.ni gösteren, doktor veya doktorlar kurulu tarafından verilen yazı. "*Bilmem ne bey ya da ne ağa, hastane, dişçi dümeniyle aldığı rapora dayanarak çokluk jandarmasız tek gardiyanla çıkar, evine uğrar…*" ÜÇK386 **rapor et-** rapor vermek. "*Sizi rapor etmez*." ÜÇK309 **rapor mapor*** rapor falan. "*Sakın rapor mapor düzenliyor olmasındı*?" MM120 **rapor ver-** herhangi bir konuda yapılan inceleme, araştırma sonucu düşünce veya gözlemleri bildirmek. "*Validen çöpçüye kadar herkesi teftiş edip yukarıya rapor verecek*!" MM30

raptiye (Ar.) *a*. Düz, geniş başlı, kısa bir çivi görünüşünde, kâğıt veya karton vb. şeyleri bir yere tutturmak için kullanılan araç; pünez. "*Duvarda, dört kenarından raptiyelerle tutturulmuş güzel bir kadın resmini göstererek…*" AY124

rasathane (Ar. raṣad + Far. ḫāne) *a*. Gök gözlemleri yapan, gök cisimlerini ve olaylarını inceleyen yer, gözlemevi, observatuvar. "*O ihtiyar, rasathane gibi adammış*." EVO233

rasgel- (Der.) *a*. Rastgelmek, rastlamak. "*Sadaka bile öyle her rasgelen dilenciye verilmemeliydi*." YD337

rasgele* *sf*. Rastgele. "*İşletmenin müsveddelik kâğıtlarından birini çekti, rasgele rakamları yan yana sıraladı*." ARK51

raspa (I) (İt.) *a*. Kunduracılıkta köselenin yüzünü sıyırmaya ve perdahlamaya yarayan alet. "*Bir örs, bir çekiç, bir raspa, yarım kanat da kösele uydurdum mu...*" EVO36

raspa (II)* (İt.) *a*. 1. La raspa, kutlamalar sırasında ve dans okullarında sıklıkla gerçekleştirilen bir Meksika dansı. "*Bu sırada ev sahibinin oğullarıyla misafirlerin kızları ve oğulları, yan odalardan birinde raspa yapmaktaydılar*." GR186 2. Bu dansın müziği. "*Pikaptaki raspa ağır ağır çalıyor, karanlık odada yalnız bir çift dans ediyordu*." GR186

rast (Far.) 1. *sf*. Doğru, düzgün. "*Haydi sabah sabah bir siftah edin de Allah işinizi rast getirsin*!" BK284 2. *a*. Tasarlanmadığı hâlde karşılaşma; tesadüf. "*Her zaman rast gelmez*." YK45 **rast gel-** 1. düşünmediği, ummadığı hâlde karşılaşmak, rastlamak, tesadüf etmek. "*Bana rast geldiği sıra bitkin bir hâldeydi ama gözlerinden zekâ akıyordu*." ARK238 2. tesadüf etmek, denk gelmek. "*Elindeki sopayla nereleri rast gelirse kovalıyordu çocukları işlerinin başlarına*." BTÜ65 **rast getir-** 1. aranmakta olan bir şeyi veya kimseyi umulmadık bir yer ve zamanda bulmak. "*İyileşse de bir gece Altındiş'le filan Beyoğlu'na çıksalar, Ayten'i rast getirseler...*" KÜÇ55 2. Tanrı, uygun getirmek, başarılı kılmak. "*Hacı Emmi'yi bana Allah rast getirdi*." GK78 **rast git-** uygun düşmek, istenilen biçimde gelişmek. "*Nerden rast gitti*?" SM242

rastgele 1. *sf*. Herhangi bir; gelişigüzel. "*Elinde roman, romanın kim bilir kaçıncı sefer okunan rastgele bir parçası*." BFV178 2. *zf*. Seçmeden, iyisini kötüsünü ayırmadan, gelişigüzel, lalettayin. "*Sayfaları rastgele açtı*." İDG14

rastık (Far.) *a*. Kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah boya. "*Sürmesi, rastığıyla tıpkı tıpkısına bir kötü kadına benzeyen Şerife, dolgun gerdanını titrete titrete güldükten sonra, 'Nefesinizi tüketmeyin.' dedi*." KAÇ109 **rastık çek-** rastık sürmek. "*Kızlar kaşlarına kazankulpu rastık çekmiş; dudaklarını çiğ, acı kırmızıyla taşıra taşıra boyamışlardı*." SUÇ70

rastıklı 1. *sf*. Rastık sürülmüş olan (kaş veya saç). "*Eskilerden Nazlı diye bir dümencisi vardı. Elli beşlik. Rastıklı, sürmeli, pudralı, kremli*." YD137 2. *öz. a*. Bir lakap. "*Rastıktı Esma derdi mahallelisi*." SÇ167

rastla- 1. Bir kimse ile karşı karşıya gelmek, karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek. "*Yedikule'de Cevriye'nin haminnesiyle ötekilere rastladılar*." SUÇ75 2. Herhangi bir şeyle karşı karşıya gelmek. "*Cevdet içeri düştü düşeli bu kadar sürekli, bu kadar korkuncuna rastlamadığı için heyecandan titriyor, kavgacıları görmek istiyordu*." SUÇ253

rastlama *a*. Rastlamak işi. "*Genç ve yakışıklı prodüksiyon amiri, yıllar yılı bu sokaklarda, Türk filmciliğinin atan nabzı demek olan bu sokaklarda nice nice Neriman'a rastlamanın kanıksamışlığıyla…*" YD295

rastlan- Karşılaşılmak, rast gelinmek, tesadüf edilmek. "*Tam da hayal ettiğim gibi, bilhassa Zola'nın romanlarında sık sık rastlanan cinsten*." DK153

rastlanabil- Rastlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Burada örneğin, Guide de Parfait Jordinie ya da Arap harfleriyle Anadolu Yavrusunun Kitabı'na da rastlanabilirdi*." VV267

rastlantı *a.* Bilgiye, isteğe, kurala veya belli bir sebebe dayanmaksızın oluveren karşılaşma, tesadüf. "*Bu ne müthiş bir rastlantıydı*!" KY203

rastlaş- Birbiriyle karşılaşmak, birbirine rastlamak, tesadüf etmek. "*Kim bilir, belki de merdiven başında filan rastlamış, kahırlanmıştı*." KP48

rastlaşabil- Rastlaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Belki de bir daha hiçbir zaman rastlaşamayacaklardı*." SBK131

rastlayabil- Rastlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Her an rastlayabilirdi*." DE47

rastlayış *a.* Rastlamak işi. "*Rastlayışımıza o kadar sevindim ki, tasavvur edemezsiniz*." YYB108

rastlayıver- Birdenbire rastlamak. "*Daha doğrusu, bir gün sokakta filan rastlayıverecekmiş gibi geliyordu*." SM300

ray (Fr.) *a*. Tren, tramvay vb. taşıtlarda

tekerleklerin üzerinde hareket ettiği demirden yol. "*... iki gümüş çizgi gibi parlayan tren rayları, çatılar, duvarlar, şu bu yüreğinden neşeli bir türkü gibi geçiyordu.*" YK82

rayiç (Ar.) *a.* Bir para biriminin veya malın satış ve sürüm değeri. "*Rayiç neyse...*" EK216

razı (Ar.) *sf.* Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden. "*Değil Kaptan, yetmişlik olsun razıyım kızım*." YK91 **razı et-** kabul ettirmek. "*Barba Komyanos'u nasıl razı edebilirlerdi*?" GAV204 **razı ol- (veya gel-)** uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek. "*Ben ölünce çalışmaya köpek gibi razı olmayacak mısınız*?" ÖE10

razi (Der.) *sf.* Razı. "*Kaptan, 'Sesleyin gelsun. Edelum razi!' dedi*." YK22

re Türk alfabesinin yirmi birinci harfinin adı, okunuşu. "*Bunlar daha rejisörlüğün re'sinden habersiz*." YD57

reaksiyon (Fr.) *a.* Bir cismin kendini iten veya sıkıştıran başka bir cisme gösterdiği karşı etki; tepki. "*Bütün yeniliklere karşı aynı reaksiyon, malum*!" CEM37

realist (Fr.) *sf.* Gerçekçilik yanlısı olan; gerçekçi. "*Seni bugünün istediği manada, realist bir liberalist görmek şerefine*!" HÇ76

realite (Fr.) *a.* Gerçek olan, var olan şeylerin tümü; gerçeklik. "*Realite bu*!" HÇ75

reca (Der.) *a.* Rica. "*Partimizin gelişme ve yükselmesini istiyorsak, siz böyüklerimizden recamız, bu yalan yuvasını kapatmak, başları olacak o İnönü'yü yurtdışına atmaktır*!" GK65

recmeyle- (Ar. recm + T. eyle-) Taşa tutmak, taşa tutarak öldürmek. "*Dini mübinin şeriatınca parmaklar kesen, fahişeleri yarı bellerine kadar toprağa gömüp recmeyleyen, pir aşkına zehir zemberek, kavuklar, kilise direği enseler...*" DHV260

recül-i siyasi* (Ar.) *a.* Siyasi adam, siyasi kişi. "*Kudret Bey'in oralarda çok mühim bir recül-i siyasi oluşu bile umurlarında değildi*." ÜÇK526

reçel (Far.) *a.* Meyvelerin şekerle kaynatılmasıyla hazırlanan tatlı. "*Sonra, annem ekmeğime tereyağı sürüyor, reçel sürüyor, rafadan yumurta yiyorum*." ÖE59

reçete (İt.) *a.* Üzerinde doktorun hastası için gerekli gördüğü ilaçlarla, bunların kullanılış biçimleri yazılı olan kâğıt. "*Doktor bir ilaç yazdı, reçeteyi Hatice'ye uzattı*." SAR49 **reçete yaptır-** reçetede yazılı olan ilaçları hazırlatmak veya satın almak. "*O günden sonra yenge her gün, günde iki sefer yoklanmaya gelindi, eşantiyon ilaçları, bedava yaptırılan reçeteler gıda gitti*." SBK129

reddedebil- (Ar. redd + T. edebil-) Reddetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Reddedemezsin, doğru*." EK150

reddedil- Reddetme işine konu olmak. "*Keşke reddedilseydi*!" SAR98

reddedilme *a.* Reddedilmek durumu. "*Reddedilmenin, parasız, aç, sefil dolaşmanın filmlerdeki gibi, açlıktan ölecekken son dakikada çıkıveren bir kurtarıcının yardımıyla…*" SAR98

reddediş *a.* Reddetmek işi. "*Oysa çipil gözlerini yüzüme dikmiş, milletvekilliğini reddedişinin üzerimdeki etkisini öğrenmek istiyor gibiydi*." YYB159

reddet- (Ar. redd + T. et-) 1. Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek; reddeylemek. "*İkram edilen iskemleyi reddetti*." HÇ113 2. Aileden olan birini aileden bir kişi olarak saymamak, tanımamak; reddeylemek. "*Küplere binmiş, kızını evlatlıktan reddetmiş*." ARK33 3. Yalanlamak, çürütmek. "*Karım şiddetle reddetti*." ARK58

reddetme *a.* Reddetmek işi. "*Beni reddetmene sebep ne*?" İDG38

redingot (Fr.) *a.* Arkası yırtmaçlı, etekleri uzun, çift sıra düğmeli, resmî erkek ceketi. "*Sulu ihtiyar, yana kaymış yumruk gibi siyah kravatı, eski biçim sert kolalı yakası, redingotu hatırlatan siyah elbisesiyle takıldı arkalarına*." KÜÇ38

redingotlu *sf.* Redingot giymiş olan. "*Bu kâtip ihtimal redingotlu, çıtkırıldım bir Babıâli efendisiydi*." HÇ301

refah (Ar.) *a.* Bolluk, rahatlık ve varlık içinde iyi yaşama; gönenç. "*İçinde yüzdüğü refah hakkında fikir verebilecek kalın altın yüzükler taşıdığı eliyle beni çağırıyordu*." BK318

refakat (Ar.) *a.* Arkadaşlık etme, birlikte bulunma. "*Haldun usulen refakat etti*." İDG58 **refakat et-** beraberinde gitmek, arkadaşlık etmek, eşlik etmek. "*Haldun usulen refakat etti*." İDG58

referans (Fr.) *a.* Bir şeyin, bir kimsenin iyi, işe

yarar olduğunu ilgili kişiye söyleme; tavsiye. "*Bir parça da senin referansın üzerine ve tabii senin kontrolün altında olmak şartıyla iki yüz bin liralık fonu ayırmıştım*." YD263

refika (Ar.) *a.* Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın. "*Refikanız hanımefendi hemen hemen bütün viski stoğumu tükettiler*!" MM228

refika-i hayat *a.* Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı. "*Refika-i hayatı Hürmüz Hanım yanında bitiveriyor*." BFV54

refleks (Fr.) *a.* Dıştan gelen bir uyarım sonucu doğan hareket, salgı gibi iç tepkilere yol açan irade dışı sinir etkinliği; tepke. "*Kamran'ın akıl almayacak, izahı güç, harikulade usta bir manevrası, bir refleksi, daha doğrusu, hem kendini hem de yüklü kamyonu kıl farkıyla çarpışmaktan kurtarmıştı*." GAV139

refüze (Fr.) *a.* Reddedilmiş, kabul edilmemiş. "*O saatte hiçbir randevusu olmadığı hâlde, kibarca refüze etmek için, 'Bu saatte imkân yok.' dedi*." YD216

rehavet (Ar.) *a*. Vücutta görülen gevşeklik, ağırlık, tembellik. "*Bense, yanımda Hasan Hüseyin, öğleyin fazlaca kaçırdığım biber dolmasının rehaveti içinde, kendimi sandalyeme koyvermiştim*." BE87 **rehavet bas-** gevşeklik, ağırlık duymak ve uyumak istemek. "*Başgardiyan öğle yemeğinden sonra basan rehaveti gidermek için odasında uyurken gardiyanlar bir kodamanın geldiğini haber vererek uyandırmışlardı*." ÜÇK356

rehber (Far.) *a*. 1. Bazı bilgileri bulmayı kolaylaştıran fihrist mahiyetindeki kitap. "*İlahi Mıstık, et bakalım, numarası kaç? Rehberde var mı*?" MM43 2. Birinin doğruyu bulmasına yardımcı olan, yol gösteren kimse veya şey, delil. "*Bir zamanlar İstanbul'da Borsa Kıraathanesi'nde maceralarını hazla dinlediği, hatta belki de hayatında ona rehber olmuş bir Niyazi Bey vardı*." MM173

rehin (Ar.) *a*. Bir borcun ödeneceğine teminat olarak ödenince geri alınmak şartıyla borçlunun alacaklıya verdiği değerli şey. "*Evet rehin bıraktım*!" SBK43 **rehin al-** bir anlaşma, sözleşme veya isteğin yerine getirilmesini sağlamak için bir kimseyi alıkoymak. "*Kadının çocuğunu rehin aldı*." KAÇ197 **rehin ver-** borçlu daha sonradan almak üzere değerli bir şeyini alacaklıya vermek. "*Biri uzun boyluydu, kuruydu, ceketi rehin vermişti Küçükpazar'daki Siirtli'nin kahvesinde*." ÖE25 **rehine koy-** borçlu daha sonradan almak üzere değerli bir şeyini alacaklıya vermek. "*Babası evi rehine koyup paraları verse, yalnız bu küçük şaraphanenin küçük insanları değil, başka çevrelerin önemli kişileri bile...*" EB64

reis (Ar.) *a*. 1. Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse; başkan. "*Bir zamanlar düşündüğü gibi, büyük bir komutan değil de çok büyük bir ihtilalci, bir devlet reisi sıfatıyla ondan hesap sormak*." DE164 2. Küçük tekne kaptanı. "*İri gövdesiyle fırından yeni çıkmış somunu hatırlatan balıkçı reisi, 'Savcıyla doktor gelecek.' dedi*." EK376

Reis* *öz. a*. Orhan Kemal'in "İki Damla Gözyaşı" adlı eserinde geçen kurgusal bir karakter. "*Reis'in adamları yenilmişti*." İDG75

reis bey *a*. Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse; başkan. "*Kızım, çok mühim bir şey söyleyeceğiz Reis Bey'e*." MM139

reisicumhur (Ar.) *a.* Cumhuriyetle yönetilen ülkelerde devlet başkanı; cumhurbaşkanı. "*Reisicumhura kadar arzuhal düşürecem*." SAR14

reislik *a*. Başkan olma durumu; başkanlık. "*İtoğlu it, yalancı teftiş heyeti reisliğinden, büyük adamlığa ha*?" ÜÇK507

reiz* *a.* Reis. "*Öyle laflar bilir ki senin belediye reizin bile karşısında salta durur*!" ÇK126

reji (Fr.) *a*. 1. Sinema, tiyatro, radyo ve televizyon oyunlarında oyunu yönetme. "*Ciddiydi, çünkü Asım da başkaları da ilerde onun rejisinde oynayacaklar, belki de yeni firmasından avans alacaklardı*." YD127 2. Tekel idaresi. "*... Konya'dan ayrılamayan reji memurunun küçük kızı olan oyuncu sevgilisiyle Silleli Ayşe karşılıklı oynayacaklardı*." OK13

reji asistanı *a*. Yönetmene her konuda yardımcı olmakla görevli kimse; yönetmen yardımcısı. "*Cinecitta'da uzun zaman reji asistanlığı yaptım*." BK359

rejim (Fr.) *a.* 1. Bir devletin belli başlı ilkeleri bakımından yönetimde tuttuğu yol, yönetim biçimi; düzen. "*Serbest pazar rejimi devrine giriyoruz*." GR11 2. Bir devletin yönetim biçimi. "*Tek parti, tek şef rejimi, malum*!" ÜÇK463

rejisör (Fr.) *a*. Tiyatro ve sinema oyunlarında oyuncuların rollerini dağıtıp oyunu düzenleyen, metin, yorum, dekor, müzik vb. ögeler arasında birlik sağlamaya çalışan kimse; yönetmen. "*Coni, rejisörü bul*!" ÖE41

rejisörlük *a*. Rejisörün görevi; yönetmenlik. "*Senaryoyu senden alırım, rejisörlüğü kendim yapacağım, para istemez*." KK227

rekabet (Ar.) *a*. 1. Aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme; rakiplik, yarışma, yarış. "*Aralarına Recep de katılınca müthiş bir rekabettir başladı*." ÇK89 2. Ticarette üstünlük kazanma çabası; yarış, yarışma. "*Nasıl rekabet edeceğiz sonra*?" GR11 **rekabet et-** yarışmak. "*Dışardan bol bol iplik bez geliyor, rekabet edemiyoruz*." EVO20

rekabetsiz* *sf*. Rekabeti olmayan. "*Rekabetsiz hayatın ne tadı olur*?" YYB38

rekât (Ar.) *a*. Namazda bir kıyam, bir rükû ve iki secdeden oluşan bölüm. "*İkindi namazı kaç rekât*?" KK204

reklam (Fr.) *a*. 1. Bir şeyi halka tanıtmak, beğendirmek ve böylelikle sürümünü sağlamak için denenen her türlü yol. "*Karşıda, ta karşıda, şehrin karanlık çizgisi üstünde dev müesseseleri reklam eden kırmızı, yeşil, mavi elektrikler, göz kırpar gibi yanıp sönüyorlar*." KP99 2. Bu amaç için kullanılan yazı, resim, film vb. "*İki yanda, yanıp sönen mavi, yeşil, kırmızı reklam lambalarıyla apartmanlar, siyah granit kayaları hatırlatıyorlardı*." DK226 **reklam et-** herhangi bir kimseyi veya olayı, durumu açığa vurmak, ilan etmek, afişe etmek, ifşa etmek. "*İnanmam, reklam ediyorsun*." ARK8

Reklam Foto* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" adlı romanında geçen bir fotoğrafçı. "*Sokağı geçince hemen orda, Reklam Foto'nun yanında çalışıyor*." YD346

reklamcı *a*. Reklam işi ile uğraşan kimse. "*Arka sokaktan bir sinema reklamcısı geçiyordu*." KAÇ107

Reklamlar Geçidi* *öz. a*. Bir radyo pragramı. "*Yakınlardaki bir radyo, akşamın yedisinde başlayıp sekize kadar sürecek olan 'Reklamlar Geçidi' programında Muzaffer Akgün'ün yanık bir ezgisini yayıyordu*." KK217

rekor (Fr.) *a*. Daha önce elde edilmemiş olan sonucu aşan yeni sonuç. "*Ondan sonra gelsin gişe rekorları*." YD256

rektifiye (Fr.) *a*. Motorun aşınmış silindir, piston, krank mili vb. parçalarının çeşitli işlemler uygulanarak veya değiştirilerek tekrar ilk günkü gibi çalışır hâle getirilmesi; motor yenileme. "*Şu karşı çiftliğin bozuk Hanomağını tamir ettim, piston rektifiyesi*." CEM11

remi (Fr.) *a*. Genellikle dört kişi arasında elli kâğıtlık bir deste ve iki jokerle oynanan bir iskambil oyunu. "*Bir kenarda arkadaşlarıyla remi oynayan Habip, Zaloğlu'nun uyandığını görünce oyunu bırakıp yanına geldi*." HÇ178

remil (Ar.) *a*. Kumda birtakım çizgiler çizerek fala bakma. "*Tenekeci Sezai, muska yazar, şeytan kovalar, remil atar, avuç içindeki çizgilerden keşfi istikbalde bulunur*." SAR58 **remil at-** kumda birtakım çizgiler çizerek fala bakmak. "*Sonraları remil atmayı öğrendi*." EKM114

remilci *a*. Kumla fala bakan kimse. "*Remilcilere, falcılara inanmam ama bu sefer nedense tuhaf bir ürperti var içimde*." EK303

Remington* *öz. a*. Amerikan yazı makinesi markası. "*Büroya girdi, Remington'unun başına geçti*." EB113

remmal* (Ar.) *a*. Kumla fala bakan kimse, remilci. "*Babası remmal, cinci hacının akça pakça kızını usulcacık alıverdi*." KT11

Ren Sokağı* *öz. a*. Almanya'nın Bonn şehrinde bulunan bir sokak. "*Evet, Büyük Beethoven 16 Aralık 1770'te, Bonn şehrinde, Ren Sokağı'nın 384 numaralı evinde doğdu*." DE83

rençber (Far.) *a*. Tarla, bağ, bahçe, yapı ve toprak işlerinde ağır işleri gören gündelikçi; ırgat. "*O zaman da herif dedim, aklını başına topla, biz rençber insanlarız, bizim çocuklarımız bizim gibi olmalı*." VV381

rençberlik *a*. Rençper olma durumu, rençperin işi, ırgatlık. "*Gazi'ninki yakın köylerden birinde rençberlik eden amcasının oğluyla nişanlanmış*." AY139

rençper (Far.) *a*. Tarla, bağ, bahçe, yapı ve toprak işlerinde ağır işleri gören gündelikçi, ırgat. "*Yaşar Ağa'nın hesabına rençperler sağdan soldan çay, kahve söylediler*." KT348

rende (Far.) *a*. Tahta yüzeyleri pürüzsüz duruma getirmek, biçim vermek için marangozların kullandığı araç. "*Böcek, elindeki rendeyi masaya fırlattı.*" SUÇ259

rendele- Rende ile pürüzlerini gidermek, istenilen biçimi vermek. "*Böcek marangozhanede kocaman bir tahtayı rendelerken…*" SUÇ258

rendelen- Rendeleme işi yapılmak. "*Havuç rendelenecek…*" GR111

rengârenk (Far.) *sf*. Çeşitli renkleri olan, renk renk. "*Yıllardan beri yitirdiği pırıl pırıl, rengârenk bir iç âlemi başlamıştı*." CEM84

renk (Far.) *a*. 1. Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum. "*En çok neremi beğeniyor, biliyor musun? Gözlerimin rengini*." AY185 2. Bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği; nitelik. "*İşin rengi hemen değişti*." DE208 3. Çeşitlilik. "*Uzun boylu, iriyarı, daimi bir kahkaha hâlinde, evin içinde neşe, renk katan bir kadın*!" EK60 **rengi at-** 1. Solmak. "*Renkleri atmış, ağarmışlardı*." EK351 2. korku, heyecan vb. sebeplerle benzi sararmak. "*Kan bulaşığını görünce rengi attı, başladı gücünün yettiği kadar bağırmaya*." SUÇ140 **rengi sol-** yüz, hastalık sebebiyle beyazlaşmak. "*Uzun kirpikli kara gözler çukurlarına gömülmemeli, rengi solmamalıydı*." GAV142 **renk gel-** renklenmek, canlanmak. "*Kara, kuru yüzlere renk gelmişti*." YK72 **renk kat-** çeşitlilik kazandırmak, farklılık yaratmak. "*Uzun boylu, iriyarı, daimi bir kahkaha hâlinde, evin içinde renk katan bir kadın*!" EK60 **renk menk*** renk falan. "*Bizim usta, kâfir ağaya bir şeyler fısıldadı, ağa kâtibe bir baktı, oğlanın rengi mengi geçti*." CEM58 **renk verme-** duygularını, düşüncelerini veya başka bir durumunu belli etmemek, bir şeyi bildiği hâlde bilmez gibi görünmek. "*Renk vermedi*." SM154 **renkten renge gir-** korkudan veya utançtan yüzünün rengi değişmek, sıkılmak. "*Bitirim Leyla'nın kocası renkten renge girdi.*" TD74

renk cümbüşü *a.* Türlü renklerin oluşturduğu karışım. "*Bu dönen, bu tatlı tatlı dönmeye başlayan baştan, belki de altmış beş yıllık geçmişi, erimiş bir renk cümbüşü hâlinde akıyordu*." EVO163

renklen- 1. Renkli duruma gelmek. "*Yaşar, bir yanda alev alev yanmakta olan evin oynaşan ışıklarıyla renklenerek üstüne atıldı Sinan Efendi'nin.*" KT376 2. Canlılık, hareket kazanmak. "*... kafalarda artık alabildiğine renklenmiş anılarını anlatırlar*." ARK9

renklendir- Bir şeyin renkli olmasını sağlamak. "*Dudaklarını boyamış, gözbebeklerini renklendirmiş, gözlerine sürme çekmişti*." VV253

renklendiril- Renklendirme işi yapılmak. "*Bol kırmızı biberle renklendirilmiş cığıl cığıl suda göbek atarak alabildiğine kaynayan pırasa, patatesler, kaynaya kaynaya dağılır, erir, hemen hemen kaybolurdu*." BTÜ74

renklenme *a*. Renklenmek işi. "*Sabahleyin Cemşir'in öksürüğüyle bozulan hayalleri, yeniden renklenmeye başlamıştı*." VV172

renkli *sf*. 1. Rengi olan. "*Doğu da renkliydi*." EVO194 2. Beyaz dışında başka rengi veya renkleri olan; mülevven. "*Niyazi'yle ben de renkli kâğıtlarla… uçurtma yapıyorduk*." BE15 3. Neşeli, canlı, ilgi çekici. "*Ne renkli masallardı bunlar*!" SM159 4. Kendine özgü, ilginç, çarpıcı nitelikleri olan (kimse). "*Çok renkli insan.*" ÜÇK520

renklilik *a*. Renkli olma durumu. "*Eski taşbebek renkliliği hemen hemen silinmiş, yerine bir soğukluk, bir durgunluk, bir isteksizlik gelip oturmuştu*." GAV172

renksiz *sf*. Solgun görünen. "*Dokuz, on yaşlarında, gözleri uyku dolu, renksiz şeylerdir ki…*" CEM21

renksizlik *a*. Kendini belirtecek, göze çarpıcı niteliği olmama durumu. "*Hele yerli filmlerin renksizliği, espriden, genel olarak kültürden yoksun oluşu…*" YD56

repete* (İng.) *a*. Repeat; tekrar, bir daha. "*No repete, dedi*." BK303

Re's Beyrut* *öz. a*. Lübnan'ın Beyrut şehrinde yer alan bir mahalle. "*Burç Meydanı'nı geçtik. Re's Beyrut'a geldik*." BE33

resepsiyon (Fr.) *a*. Resmî konukları ağırlama töreni; kabul resmi, resmikabul, kabul töreni. "*Sizinle herhangi bir sosyeteye, bir ne bileyim resepsiyona gidilmez be*!" YYB207

resim (Ar.) *a*. 1. Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri. "*Bütün bunlar sulu boya resimlerdi*." BFV198 2. Bunu yapmak için gerekli yöntemleri öğreten sanat. "*Ne hikâye ne roman ne şiir ne resim...*" BFV248 3. Açık gösterge, kesin sonuç. "*Yoksa köylü öğrenirse ki nikâhsız avradı yanımda tutuyorum, mahvolduğumun resmidir*!" HÇ188 4. Fotoğraf. "*Duvarlarda Lana Turner'ın çeşitli pozda resimleri asılıydı*." ÇK103 **(...-in) resmidir** … olacağı kesindir, muhakkak … olacaktır. "*Beni kovarsanız, çoluk çocuğumla birlikte mahvolduğumuzun resmidir*." EKM134 **resim mesim*** resim falan. "*Herifi önce o biçim vazifelendirir, paralar sızdırır, sonra da boktan bir tevkif, gazetelerde, resmi mesmi; jandarmaların arasında suç işlediği şehre yollar…*" ÜÇK301

resimle- Herhangi bir konuyu resimlerle anlatmak; resimlendirmek. "*Duvarlarını da emmim tekmil resimleyecek*!" EVO287

resimli *sf.* İçinde resimler bulunan; musavver. "*Kravatı kırmızı pençeli kartal resimli adam, cüzdanına sarılmıştı birden*." YYB93

resimli roman *a.* Konusu bir dizi resimle anlatılan roman veya hikâye. "*Bir filmde mi görmüştü, Beton Ağabey mi okumuştu bir gece bir resimli romanda…*" ÖE19

resmedil-* Resmetme işi yapılmak. "*Akları pembeleşmiş gözleriyle bize kanlı kanlı baktıktan sonra, lacivert atlastan kravatının üstüne yağlı boyayla kırmızı pençeli bir sarı kartal resmedilmiş olanı, bizimkine sordu*." YYB91

resmen (Ar.) *zf.* 1. Devlet adına, resmî olarak; devletçe. "*Resmen evli değilim ama herhâlde...*" ARK82 2. Kanuna, yönteme uygun olarak. "*Murtaza'yı birkaç gün önce gidip resmen şikâyet edenlerin hemen hepsi oradaydı*." MUR103 3. Kesinlikle, açıkça, kesin olarak. "*Hepimiz, çaktırmadan, birbirimizi kıskanırdık, fakat o resmen Yorgi'nin müstakbel kapatmasıydı*." BE81

resmî (Ar.) *sf.* 1. Devletin olan, devlete ait, devletle ilgili, özel karşıtı. "*Resmî daire mi açıyoruz lan*?" DK49 2. Devletin öngördüğü yöntemlere uygun olarak yapılan; formel. "*Yaptiriruz nikâh, olur resmî karim*." YK87 3. Samimi olmayan; teklifli. "*Hâlâ resmi bir ciddilik içindeki kapıcı bir ara başını kaldırıp Yusuf'u görünce pıskıracak bir kedi gibi…*" BTÜ46

resmî elbise *a.* Bazı bayram, toplantı, yemek vb.nde giyilmek zorunda olunan belli niteliklerdeki giysi; resmî giysi. "*Bir suretle evlerinin adresini alır, izinli çıktığı gün resmî elbisesini soyunur, sivil giyinir, giderdi*." TD53

resmî nikâh *a.* Kanunlara uygun olarak nikâh memurunun kıydığı, devlet kayıtlarına geçen nikâh; medeni nikâh. "*Gerçekten de resmi nikâhları yoktu*." GK109

resmîleş- Resmî bir duruma girmek. "*Birden resmîleşmişler, sizli bizli konuşmaya başlamışlardı*." SBK214

resmîlik *a.* Resmî olma durumu; resmiyet, formellik. "*Dönüp baksam hafiflik olacak, belki de aramızdaki resmîlik eriyecek, artık beni piyasaya almamaya başlayacaktı*." KK15

resmiyet (Ar.) *a.* 1. Resmîlik. "*Beyannamesiz şekerleri kâtibinin evinde saklatıyormuş, hükümet basıp da iş resmiyete dökülünce mal sahibi, haberim yok, demiş çıkmış işin içinden*." ÇK70 2. İlişkilerde çok içten olmama durumu, mesafe. "*Başta bar sahibi, müşterilerden gördüğü candan ilgiye boşveriyor, şımarmıyor, konsomatris arkadaşlarıyla resmiyetten şaşmıyordu*." SM123 **resmiyete dök-** bir iş veya durumu resmî bir yola sokmak, resmî bir nitelik vermek. "*Danışıklı dövüş sanır, işi resmiyete döker, hapse attırırlardı*." SUÇ10

ressam (Ar.) *a.* Resim yapan sanatçı. "*Kocaman bıyığı, ablak beyaz yüzüyle tatlı bir ressam*." GK120

rest (Fr.) *a.* Karşı çıkış. "*Ben bugüne bugün, dayısına rest çekmiş bir...*" HÇ258 **rest çek-** herhangi bir konuda sert ve kesin olarak son sözü söylemek. "*Annem benimle ilgilenmeyeceğini açıkça belirtmiş, yani rest çekmişti*." ARK19

Resulullah* *öz. a.* Allah'ın gönderdiği peygamber, Hazret-i Muhammed. "*Gider Resul-ü Ekrem Efendimize, ya Resulullah, der, bu gece böyle böyle bir rüya gördüm.*" MUR255

Resul-ü Ekrem* *öz. a.* Peygamberlerin en kıymetlisi olan Hazret-i Muhammed. "*Gider Resul-ü Ekrem Efendimize, ya Resulullah, der, bu gece böyle böyle bir rüya gördüm*." MUR255

ret (Ar.) *a.* 1. Uygun bulmama, geri çevirme, kabul etmeme. "*Yani teklifimi ret mi ediyorsun*?" İDG100 2. Aile bireylerinden birinin sorumluluğunu üstünden atma, varlığını tanımama, aileden saymama. "*Ya yeniden Maşa'nın yanında çalışacak ya da evlatlıktan ret olunmayı göze alacaktı*." BFV221

reva (Far.) *sf.* Yakışır, yaraşır; uygun. "*Peki ama reva mıydı*?" DHV259 **reva gör-** bir davranışı, bir olayı bir kimse için uygun görmek. "*... iki kadın birbirlerine en ağza alınmayacak küfürleri reva görmüşlerdi Nuran'ın yüzünden*." SBK219 **revayı hak mı?*** yerinde olmayan, uygun görülmeyen şeyler karşısında, "Layık mı, bu da olur mu?" anlamında kullanılan bir söz. "*Kadıncağıza karşı revayı hak mı*?" ARK28

revaç (Ar.) *a.* Bir ticaret malının satılır olması; sürüm. "*Serbest Fırka-Halk Fırkası çatışmalarında da bu türlü demagojinin çeşidi revaç bulmuştu.*" ÜÇK490 **revaç bul-** geçerli ve değerli sayılmak. "*Serbest Fırka-Halk Fırkası çatışmalarında da bu türlü demagojinin çeşidi revaç bulmuştu.*" ÜÇK490

revan (Far.) *sf.* Giden, yürüyen. "*Paydosla beraber fesini şemsiyesini alıp aheste revan*

pestenkirani, Eminönü Balıkpazarı'nın yolunu tutacak…" BK315

revani (Far.) *a.* Yumurta ve irmikle yapılan, fırında kabarıp piştikten sonra üzerine şerbet dökülen bir tatlı türü; revani tatlısı. "*Ben kaymaklı kayısı kompostosu... Ben revani...*" BE93

reverans (Fr.) *a.* Selam veya teşekkür için eğilerek veya dizleri kırarak yapılan hareket. "*Çok geçmeden lokantadaki adam yanlarına geldi, kibar bir reverans…*" SBK120

revir (Alm.) *a.* Okul, kışla vb. yerlerde hastalar için ayrılmış bölüm. "*Hapishane revirini hatırladı*." ÇK73

revizyon (Fr.) *a.* Yeniden gözden geçirip düzeltme. "*Ustalar revizyonu bitirdi*." KT17

reyon* (Fr.) *a.* Rayon, doğal selüloz liflerinden elde edilen bir tür kumaş. "*Kabzımal Müteahhit'in karısı çabucak soyunup Amerika dönüşü getirilen beyaz, zarif naylon mu, orlon mu, reyon mu ne örtülerin serinliğine kendini sırtüstü bıraktı*." GK149

rezalet (Ar.) 1. *a.* Toplumun duygularını inciten olay veya durum; rezillik. "*Nedir bu rezalet gece vakti*?" EKM155 2. *ünl.* Hoşa gitmeyen, beğenilmeyen bir şey için kullanılan söz. "*Şekerini atıp karıştırıyorum, yudumluyorum sonra, rezalet*." ARK208 **rezalet çıkar-** rezalet sayılacak bir durumun ortaya çıkmasına yol açmak. "*Oldu olacak, bir dikildim, dedim hanımefendi, deminden beri bütün söylediklerinizi geri almazsanız rezalet çıkarırım*!" SAR37

reze (Ar.) *a.* 1. Kapı, pencere, mobilya kapakları vb. açılır kapanır şeylerde kullanılan, bir mille birbirine tutturulmuş, biri sabit, öbürü hareketli iki parçadan oluşmuş metal parça; menteşe. "*Darbeler, gittikçe artan, rezeleri sarsan darbeler...*" HÇ353 2. Kapıyı içeriden ve dışarıdan açıp kapamaya yarayan ve başparmakla basılarak işletilen düzen. "*Rezelerinden sökülen kapıyla birlikte daldı içeri*." VV373

rezil (Ar.) *sf.* Utanılacak, ayıp şeyler yapan (kimse). "*Namussuz, rezil adam*!" TD7 **rezil et-** isteyerek veya istemeyerek birini çok utanacak güç bir duruma sokmak. "*Demek yarın kirayı vermezse ev sahibi eşyalarını dışarı atacak, rezil edecekti*!" GAV146 **rezil ol-** çok utanacak bir duruma gelmek. "*Ele güne karşı rezil olduğumuz yeter*!" ÖE10 **rezil rüsva (veya kepaze) ol-** toplum içinde ayıplanacak bir duruma düşmek. "*Kapatmıyacam, rezil rüsva edecem seni de ağanı da*." YYB119

rezilce 1. *sf.* Rezil bir nitelikte olan. "*Bunca yıllık yaşamı boyunca işitmediği rezilce sözlerdi*." ÜÇK586 2. *zf.* Rezil bir biçimde; rezilcesine. "*Bütün milletin, bilhassa Cemile'nin önünde rezilce kovuluşunu bir türlü hazmedemiyor, annesinin yıllarca önceki sözlerini düşünüyordu*." CEM35

rezillik *a.* Toplumun duygularını inciten olay veya durum; rezalet. "*Onlar her bir rezilliğe alışkın*." KAÇ109

rezzak* (Ar.) *a.* Kesintisiz biçimde çokça rızık veren. "*Sabah sabah ya fettah ya rezzak yahu*!" EVO57

rıhtım (Far.) *a.* Bir akarsu veya deniz kıyısında doldurularak yapılmış, gemilerin indirme bindirme veya yükleme boşaltma yapabileceği yer. "*Rıhtımda demirli kocaman bir vapura atlayıp tüyüyorlardı Amerika'ya*." SUÇ149

rıhtım boyu *a.* Limana aynı anda yanaşacak gemi sayısına göre gemi boylarına bir emniyet mesafesinin eklenmesiyle oluşturulan mesafe. "*Rıhtım boyunu işaret etti*." BE31

rıza (Ar.) *a.* Razı olma, bir şeyi yapmayı isteme; onam. "*Yarasını sardım. Allah rızası için*." KAÇ87 **rıza göster-** razı olmak, onamak, uygun bulmak. "*Kadere rıza göstermek vardır ya, o hâlde işte millet*." BK293 **rızası ol-** izni olmak, müsaadesi olmak. "*Bu vaziyet karşısında, yani babanın rızası olmaksızın ne yaşın büyüyebilir ne de...*" HÇ109

Rıza Şah Pehlevi* *öz. a.* 1925-1941 arasında İran şahı (1878-1944). "*Daha sonra daha başkaları: Rıza Şah Pehlevi ile Atatürk*." ÖE104

rızık (Ar.) *a.* 1. Yiyecek, içecek şey; azık. "*Alev alev sıcaklarıyla yazlar, fırtınalı, ayazlı, bol yağmurlu kışlar gelip geçer, paylarına düşen avuç içi kadar topraklarından rızıklarını koparabilmek için savaşırlardı da savaşırlardı*." VV30 2. Tanrı'nın bütün yarattıklarına verdiği nimet; doygu. "*Cenab-ı Allah, herkes rızkına razı olsun, buyurmuş*." EKM63 **rızkını çıkar-** günlük yiyecek parasını çıkarmak. "*Rızkımızı çıkarmak için çalışacağız*." EVO104

rızk* (Ar.) *a.* Rızık. "*Allah mısın da rızk veriyorsun ulan*!" BE34

riayet (Ar.) *a.* Uyma, boyun eğme. "*Yasalarımıza bazen tavuklardan birisi riayet etmeyebilirdi*." BE12 **riayet et-** uymak. "*Hiç*

beklemediğim anda kıpkırmızı yanakları, vara yoğa attığı kahkahası, matraklığıyla pek öyle yaşlıya maşlıya aldırıp protokole riayet edeceğini sanmadığım ateş gibi bir delikanlı oturduğu yerden edeple kalktı." YYB75

rica (Ar.) *a*. Dilemek işi; dileme. "*Güllünün ricasıyla tabancasını kılıfına soktu*." HÇ350 **rica et-** dilemek. "*Rica ederim*." SAR77 **rica mica*** rica falan. "*Rica mica, kimin umurunda*." EB25 **ricada bulun-** rica etmek. "*Size bir ricada bulunabilir miyim*?" KP76

ricacı *sf*. Bir kimseden başka biri adına ricada bulunan (kimse). "*Şu kör olasıca apartmanların yerinde güm güm gümleyen zengin konakları vardı da çamaşıra gel diye ricacı üstüne ricacı gelirdi*!" KY11

Rieter* *öz. a*. 1795 yılında İsviçre'de kurulan ve tekstil makineleri üreten bir şirket. "*Kapıdan girince sağda Rieter markalı banko makineleri...*" CEM21

rik'a (Ar.) *a*. Arap harflerinin en çok kullanılan el yazısı biçimi. "*Bu kalemlerle hattı talikler, sülüsler, rik'alar döktürüyor*." KK20

rimel (Fr.) *a*. Kadınların kirpiklerini kıvırmak ve daha uzun göstermek için fırça ile sürdükleri yağlı sürme. "*Birbirine karışmış ruj, pudra, rimel, şu bularıyla dikilmişti karşısına*." SBK149

rimelli *sf*. Rimel sürülmüş (kirpik). "*Bu temastan gıdıklanan kırmızı Farmall, rimelli kirpikleriyle sanki Abid Ağa'ya baktı*." SAR54

risale (Ar.) *a*. Genellikle bir şeyi tanıtmayı amaçlayan, sayfa sayısı az, küçük kitap; kitapçık. "*Evet, din risaleleri, Nurculuk kitapları çok para getiriyordu ama sonunda kurunun yanında yaş da yanabilirdi birkaç kuruş için*." YD333

Rita* *öz. a*. Rita Hayworth; Amerikalı oyuncu, dansçı ve yapımcı (1918-1987). "*Rita da gelir mi*?" HÇ164

rivayet (Ar.) *a*. 1. Ağızdan ağıza dolaşan, kesinlik kazanmayan haber; söylenti. "*Ortada dolaşan rivayetlere bakılırsa senin oğlan abayı fena yakmış kıza*." EB243 2. Bir olay, bir haber veya sözü nakletme. "*Rivayete göre, bu kız yılandan çok korkarmış*." SAR59 **rivayet et-** anlatmak, nakletmek. "*Rivayet ederler ki Babil'de meşhur bir kule yapılırken yetmiş iki buçuk milletten işçi çalışmış*." GR129

riya (Ar.) *a*. İnandığı, düşündüğü gibi davranmama, özü sözü bir olmama; ikiyüzlülük. "*Her şey yalan, her şey riya*." CEM66

riyakâr (Ar. riyā + Far. -kār) *sf*. Özü sözü bir olmayan; ikiyüzlü. "*Riyakâr Göte yerlere kadar eğilerek imparatoru selamladığı hâlde...*" DE163

riyakârca *zf*. İkiyüzlülükle, riyakârcasına, riyakârane. "*Elleri önüne bağlı, riyakârca içeri girdi*." EK31

riyakârlık *a*. İnandığı, düşündüğü gibi davranmama, özü sözü bir olmama; ikiyüzlülük. "*Bu ne korkunç bir riyakârlıktı*!" BFV223

riyazet (Ar.) *a*. Nefsin isteklerini kırma. "*Riyazet, az yemek yemekti*." KT312

Rize *öz. a*. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*İçinde anası, yıllar yılı Rize'nin bilmem ne köyünde unuttuğu kırış kırış anası…*" YK12

Rizeli *öz. a*. Rize ilinden olan kimse. "*Şu, Rizeli mi*?" YK29

riziko (İt.) *a*. Zarara uğrama tehlikesi; risk. "*Savcıyı çağırtmak rizikoydu*." ÜÇK591

Robenson* *öz. a*. Robinson; İngiliz yazar Daniel Defoe tarafından yazılan "Robinson Crusoe" adlı romanın başkahramanı. "*Ne olursa olsun, aferin Robenson'a*!" GR84

Robenson Kruzoe* *öz. a*. Robinson Crusoe, İngiliz yazar Daniel Defoe tarafından yazılan roman. "*Robenson Kruzoe'yi okudunuz mu siz*?" GR84

Robert* *öz. a*. Orhan Kemal'in "İki Damla Gözyaşı" adlı öykü kitabında geçen kurgusal bir karakter. "*Müthiş bir korku içinde boynuna atılmış, 'Robert!' diyordu*." İDG75

Robert Mitchum* *öz. a*. Amerikalı oyuncu ve şarkıcı (1917-1997). "*Tıpkı tıpkısına Robert Mitchum*." GR126

robot (Fr.) *a*. Belirli bir işi yerine getirmek için manyetizma ile kendisine çeşitli işler yaptırılabilen otomatik araç. "*Aklı tepesinden uçmuş, tam bir robottu*." MUR304

Rodrik Borjiya* *öz. a*. Rodrigo Borgia; 1492-1503 yılları arasında Hristiyanlığın Papa'sı (1431-1503). "*Lükres Borjiya'nın babası Papa Rodrik Borjiya aziz dostumdur*!" BK302

roka (Rum.) *a*. Turpgillerden, yaprakları salata

gibi yenen, 20-40 santimetre yüksekliğinde, sebze olarak bahçelerde yetiştirilen, kokulu, bir iki yıllık bir bitki. "*Biraz doğranmış kırmızı soğan, biraz da roka yapraklarıyla süslü kızarmış çingenepalamudu dilimleri önüne konuluncaya kadar hep babasını düşündü*." KÜÇ34

rokalı* *sf*. İçinde roka bulunan. "*Rokalı, kıvırcıklı, kırmızı turplarla işli ikilik bir salatayla, ızgarada çok iyi pişmiş köfte istedi*." SBK250

rok-en-rol* (İng.) *a*. Rock and roll; 1950'lerin Amerika'sında ortaya çıkmış bir müzik türü. "*Gerçekten de bütün gün sevinç içinde ne samba kalmış ne rumba ne rok-en-rol*." BFV17

rok-en-rolcu* *a*. Bu müzikle dans eden kimse. "*Çalıştığı Beyoğlu'ndaki mağaza sahibinin rok-en-rolcu kızı*." EB170

rokfor peyniri *a*. Koyun sütünden yapılan, mahzenlerde olgunlaştırılan, içi özel küflü peynir, rokfor. "*İhtimal siyah havyar, rokfor peyniri, pastırma, sucuk, rakı hatta viskiden de mahrum kalabilirdi*." HÇ48

rol (Fr.) *a.* 1. Bir kişiliği canlandıran oyuncunun söylemesi ve yapması gereken hareketlerin genel adı. "*Filmimde size rol vermek istiyorum da…*" BFV205 2. Bir işte bir kimse veya şeyin üstüne düşen görev. "*Eski vakıf kâtibi derli toplu, ikramcı bir hanımefendi rolündedir*." SM136 3. Gerçek olmayan davranış, gösteriş. "*Nimet rol yaptı*." SBK167 4. Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerindeki etkileme gücü; etki. "*Düzenli, işe yarar, kişi sağlığında rol oynamış, daha kim bilir ne kadar oynayacak bütün aletlere elvedaydı*." KK58 **rol al-** bir oyunda görev almak. "*Leman Abla ama bir rol alsın da bak*!" ÖE34 **rol kap-** bir oyunda veya filmde yeteneğini göstererek rol almayı başarmak. "*Kendini ite köpeğe yedirme, bir filmde iyi bir rol kaptın mı, tamam ondan sonra*." YD312 **rol kes-** yalan, uydurma söz söylemek veya içten olmayan davranışlarda bulunmak. "*… kendini bir Filiz Akın, bir Türkan Şoray, bir Belgin Doruk sanarak başlardı rol kesmeye*." YD15 **rol oyna-** birinin bir işte önemli etkisi olmak. "*Yıllar yılı memleketin kaderinde rol oynamış bir insan vardı istasyonlarında*." KK259 **rol yap-** davranışlarda içtenlik bulunmamak. "*Müfettişler Müfettişi pekâlâ da başımızdakilerin milleti sınaması için rol yapabilirdi*." ÜÇK303 **rolü ol-** etkisi bulunmak. "*İhtiyar aza mülazımının da rolü olmuştu bunda*." EK20

Roma* *öz. a.* 1. Roma İmparatorluğu, Roma Cumhuriyeti döneminde, Augustus'un cumhuriyeti tek başına yönetebilecek yetkiler alması ve cumhuriyet döneminde kimseye verilmemiş haklara sahip olmasıyla MÖ 27'de kurulan devlet. "*Bilmem hangi Roma imparatorunun kızı Jorjet'in mezarını bulmak*!" SAR59 2. İtalya'nın başkenti. "*Pantolonunun, o Paris, Roma ya da Amerika falan görmüşlerde çokluk rastlanan, bizdekilere hiç benzemeyen cinsten pantolonunun cebinden şipşak çıkardığı kartını uzattı*." YD96

Romain Rolland* *öz. a.* Fransız yazar (1866-1944). "*Genç avukat, Hasan'dan bir cevap beklercesine bakıyor, aklından Romain Rolland'ın ünlü romanındaki Jean Christophe geçiyordu*." SUÇ311

Romalı *öz. a*. Roma halkından olan kimse. "*… Asurlular gitmişler, İranlılar gelmiş, İranlılardan sonra Yunanlılar, Mısırlılar, Romalılar…*" KT344

roman (Fr.) *a.* 1. İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür. "*Roman okur musunuz*?" DK104 2. Bu türde yazılmış eser. "*Pencerede yolumu gözetlemesen, romanlarımın arasına aşk mektupları koymasan…*" ÖE11

romancı *a.* Roman yazarı. "*Romancı'nın içi oynadı*." BFV184

romantik (Fr.) 1. *sf*. Davranışlarında duygu ve coşkunun aşırı ölçüde etkisi bulunan. "*Romantikti*." İDG45 2. *sf.* Romantizm ile ilgili. "*Tiyatroda romantik oyunlarda daha çok rastlanan teatral birtakım hareketlerle coştu*." BFV263 3. *a*. Romantizm akımından olan yazar; coşumcu. "*Geçen yüzyıllar romantiklerinin serüvenleriyle yüklü filmlerin jönlerine benzeyelim diye sakal, bıyık, favori mi bırakmazdık*." ARK13

romantikleş-* Romantik olmak, romantik duruma gelmek. "*Belki herhangi bir matematik ya da fizikçi, daha doğrusu, pozitif bilimlerin adamı da benim kadar romantikleşir, kim bilir*?" YD340

Romanya* *öz. a.* Avrupa'da bir ülke. "*Sonra da Romanya*." YYB50

romatizma (İt.) *a*. Kaslarda ve özellikle eklemlerde kendini gösteren ağrılı hastalıkların genel adı. "*Hava rutubetli, romatizmalarım tuttu diyorum anlamıyorsun*." SAR129

romatizmal (İng.) *sf*. Romatizma ile ilgili. "*... ne karaciğer şüphesi ne de rutubetli günlerin romatizmal ağrıları.*" KK16

romatizmalı *sf*. Romatizması olan. "*Karnı burnunda gebe kadınlar, yalınayak çocuklar, romatizmalı, buruş buruş ihtiyarların sokak ve sokakta büyüyen kalabalığı fabrikaya akıyordu*." CEM129

Romence* *öz. a*. Rumence, Romanya'nın resmî dili. "*Bunlar da yıllarca önce, ta Romanya'dan getirdiği Romence makinistlik kitaplarıydı*." KT357

ropdöşambr (Fr.) *a*. Erkeklerin evin içinde kıyafetlerinin üzerine giydikleri üstlük. "*Mazhar merdiven başında, ropdöşambrına sarınmış, merakla dikiliyordu*." EK237

ropdöşambrlı* *sf*. Ropdöşambrı olan. "*Kapıyı ropdöşambrlı bir bey açtı*." KY158

ropluk* *a*. Rop yapmaya uygun kumaş. "*Raflarda top top eteklikler, ropluklar, bluzluklar...*" BFV20

rosto (İt.) *a*. Haşlandıktan sonra veya doğrudan doğruya kızartılarak pişirilen, dilim dilim kesilen et. "*Eğer, siyah işçi önlüğü olmasaydı, ona, bisküvi, jambon, biftek, rosto bolluğu içinde semirmiş küstah bir apartman sahibi denebilirdi*." BE44

rota (İt.) *a*. 1. Bir gemi veya uçağın gidiş yönü, izleyeceği yol. "*Daha doğrusu, ikimiz de yürüyüşlerimizi şirin hayvanın rotasına uydurmuştuk*." SAR126 2. Görüş veya tutuma göre gidilen, izlenen yol. "*Dünya tarihini düşün, tesadüflerle değişip tesadüflerin arzusuna göre rotası çizilmiş bir medeniyetin kaderi değil mi*?" EK294 **rota çiz-** izleyeceği yolu belirlemek. "*Dünya tarihini düşün, tesadüflerle değişip tesadüflerin arzusuna göre rotası çizilmiş bir medeniyetin kaderi değil mi*?" EK294

rotatif (Fr.) *a*. Büyük bir çabuklukla dönerek işleyen ve saatte binlerce adet baskı yapan bir tür basım makinesi. "*Dünyadaki harbe alkış tutan radyolar, rotatifler, baskı makineleri vardı.*" DHV327

Royal Albert Hall* *öz. a*. İngiltere'nin Londra şehrinde bulunan bir konser salonu. "*Beniamino Gigli. Londra'nın en büyük konser salonu Royal Albert Hall'ün kulislerinde dinleniyor*." SUÇ56

roye (Fr.) *sf*. Çubuklu çizgileri olan (kumaş). "*Yarım saat sonra, geniş kenarlı siyah fötr şapkası, roye pantolonuyla bir manken ciddiliği içinde cezaevi kapısından giren Nurettin Şadan Bey rahatlıktan adamakıllı semirmiş, orta boylu, tıkız bir adamdı*." GR14

rozet (Fr.) *a*. Yakaya takılmak için çeşitli biçimlerde yapılan, bir kuruluşun sembolü sayılacak genellikle küçük metal nesne. "*Yuvarlak, kırmızı bir rozetti*." ÖE119

rozetli* *sf*. Rozeti olan. "*... göğüsleri DP rozetli bütün bu insanlar bal alacak bir çiçeğin çevresinde sinirli bir sabırla bekleşmektedirler*." GK98

rozvelt* *a.* Roosevelt, bot tarzı bir ayakkabı türü. "*Askerden terhisinde birlikte getirdiği kocaman rozvelt pabuçlarıyla yıkıldı yıkılacak*." KAÇ24

Rozvelt* *öz. a*. Franklin Delano Roosevelt, 1933-1945 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin otuz ikinci başkanı olarak görev yapan Amerikan politikacı ve devlet adamı (1882-1945). "*Çörçil'le Rozvelt'in oğlu birlik olmuşlar, binmişler bir uçağa, gitmişler Alamanya'nın başşehrine*." MUR257

rölöve (Fr.) *a*. Kıvrık, kıvrılmış (şapka). "*Şu, başında rölöve şapkası, tınmayan adam bu otobüse ilk biniyordu*." ÖE115

röntgen (Röntgen özel adından) *a*. Herhangi bir organın durumunu tespit etmek için çekilen film. "*Bir gün usullacık Verem Dispanseri'ne gidip komşuların ayna dedikleri röntgene bakındı*." SAR49

röportaj (Fr.) *a*. Bir veya birden çok kimseye bir konu üzerinde sorular sorarak bilgi almak ve fikrini öğrenmek amacıyla yazılmış gazete veya dergi yazısı. "*Gazetecilerin üçü gelip beşi gidecek, röportaj yapacaklar benimle, poz poz resimlerimi çekecekler*." ÇK104 **röportaj yap-** gazete, dergi, radyo veya televizyonda yayımlanmak üzere bir konuda bir kimseye sorular sorarak bilgi almak ve fikrini öğrenmek. "*İstanbul'dan magazin yazarları gelecek, üst üste röportajlarını yapacak, sonra da İstanbul'un çeşitli film şirketlerinden çeşitli teklifler alacaklardı*." YYB32

rötuş (Fr.) *a.* Düzeltmek amacıyla yapılan değiştirme. "*Son rötuşlarını da yaptıktan sonra İstanbullu dostuna gösterecek, daha sonra da toprağa gömüp yüzyıllar önceden kalmış hissini verecekti*." KT261

rövanş (Fr.) *a*. Sporda veya oyunda yenilmiş olanın aynı rakiple oynadığı ikinci oyun. "*Ne yapıp yapıp rövanşı alacaklar*!" EB59 **rövanşı**

al- ikinci karşılaşmayı kazanmak. "*Ne yapıp yapıp rövanşı alacaklar*!" EB59

rû* (Far.) *a.* Yüz, çehre. "*Neyse, hüsnü an sahibi melek rû dildadesini koynuna alır…*" HÇ188

Rudolf Valantino* *öz. a.* Rudolph Valentino, İtalyan asıllı Amerikalı sessiz sinema oyuncusu (1895-1926). "*Kendini Rudolf Valantino mu sanıyorsun*?" ARK200

Rufai (Ar.) *öz. a.* Rufailik tarikatından olan kimse. "*Bizden iyi rufai mi olur*?" KT97 **Rufailer karışır** `bu iş öyle karışık ki bunu kimse çözemez` anlamında kullanılan bir söz. "*Orasına Rufailer karışırdı*." MM235

rugan (Far.) 1. *a.* Ayakkabı, çanta vb. yapımında kullanılan parlak deri. "*Esat Ağa gibi şalvar dikinse, rugandan pırıl pırıl yemenileri olsa…*" EK391 2. *sf.* Bu deriden yapılmış. "*Ufacık izmarit sarı yaldızıyla küçük bir eğriden sonra, kolunda güzel bir kadınla geçmekte olan birinin pırıl pırıl rugan ayakkabısının sol tekine düştü*." ÖE18 **rugan mugan*** rugan falan. "*Güzel bir lacivert kostüm. Rugan mugan…*" BK283

ruh (Ar.) *a.* 1. Allah tarafından insan bedenine üflenen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mahiyeti tam olarak bilinemeyen ilahi ve manevi cevher; tin. "*Herif cesetten ruhu çekiyor tekmil*." GR76 2. Can. "*Cenab-ı Allah gurbet ellerde ruhunu teslim alacaksa Gripin mıripinin ne hükmü olurdu*?" BTÜ99 3. En önemli nokta. "*Biz münevverlerin devrimin ruhuna nüfuz etmemiz, onun üstüne titrememiz lazım*." EK240 4. Duygu. "*Demek, ruh yıkıntıları insanı fena yoruyor*!" EK57 **ruhu bile duyma-** haberi olmamak, anlamamak. "*İstese hiç kimsenin ruhu bile duymadan binlerce lira vurabilirdi*." DE107 **ruhu şad olsun!** ölmüş bir kimse için "ruhu sevinsin, mutlu olsun" anlamında kullanılan bir söz. "*Aziz ruhu şad olsun*." İDG119 **ruhuna işle-** varlığının derinliklerinde yer etmek, benliğinin parçası durumuna gelmek. "*Serserilik ruhuna işlemiş onun*." DK210 **ruhunu teslim et-** ölmek. "*Yanından gelenler deyiverdilerdi, sıla deyi deyi ruhunu teslim etmiş fukara*." BTÜ13

ruh hâli *a.* İnsanın içinde bulunduğu psikolojik durum; duygu durumu, ruh hâleti, ruhsal durum, ruhi hâlet, hâletiruhiye. "*Murtaza'yı bir hayli tanıyan terzi onu, ondaki ruh hâlini gayet iyi anlamıştı.*" MUR17

ruh hastası *a.* Düşünme, anlama, kavrama, karar verme, önlem alma, insanlarla ilişki kurma vb. yeteneklerinde eksiklik veya bozukluk olan kimse; akıl hastası. "*Kızlarının bir çeşit ruh hastası olduğunu anlayan ana baba, onu artık başıboş bırakmamaya karar vermişlerdi*." İDG104

ruh min hoon* (Ar.) *a.* Git buradan. "*Yallah ruh min hoon*!" BE30

ruhi (Ar.) *sf.* Maddeyle ilgisi olmayan, ruhla ilgili olan; ruhsal, tinsel, spiritüel. "*Tıpta okuyan Yalım, annesinin şu andaki ruhi durumunun psikanalizini yarı buçuk yapmaya çalıştı*." MM253

ruhlu *sf.* Görünüşü veya ruhsal durumu herhangi bir nitelikte olan. "*Serseri ruhlu, macera düşkünü*." BFV268

ruhsat (Ar.) *a.* Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük; izin. "*Doktor raporunu yazdı, savcı defnine ruhsat verdi*." EKM34

ruhsuz *sf.* Cansız, güçsüz, etkisiz, miskin. "*Adi adam, ruhsuz adam, aşağılık adam*!" YYB13

ruh-u revan* *a.* Ruhun zuhuru, ferahlığı. "*Vaaay canım, ruh-u revanım, iki gözüm efendim kardeşim*!" YYB230

ruj (Fr.) *a.* Dudakları boyamak için kullanılan kokulu, renkli madde; dudak boyası. "*Cumartesi saat bir borusundan sonra bir yıkanma, bir pudra, bir ruj...*" KÜÇ28

rujlan-* Ruj sürünmek. "*Dudakları hafif pembeyle rujlanmışa benzeyen Nazlı sözü aldı*." MUR58

rujlu *sf.* Ruj sürülmüş. "*Daracık, eğri büğrü yollarda atkuyruğu saçlı kızlar, dudakları rujlu genç kadınlar yok*." DHV256

rujsuz *sf.* Ruj sürülmemiş. "*Yıkanan ölülerin sahipleri oldukları rujsuz durduklarından, eski üst başlarından belli*." YYB82

rulet (Fr.) *a.* Bir bilyenin, dönmekte bulunan derin tepside yazılı numaralarından ve siyah ile kırmızı renklerden birinin üzerinde durmasıyla kazananı belirten kumar aracı ve bununla oynanan kumar. "*... irili ufaklı rulet takımları, renk renk cam bilyalar, tekrar trenler, tekrar otomobiller yüklü vitrininin önünde dostlukları yeniden başladı*." SÇ146

rulo (Fr.) *a.* Dürülerek boru biçimi verilmiş deri veya kâğıt tomar. "*Film rulolarını tutan elleri yanlarına düştü*." BFV7

Rum (Ar.) *öz. a.* Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse. "*Beyoğlu'nda diktirdim kardeş, İngiliz Sarayı'nın arkasında Rum bir terzi var.*" KP106

rumba (Fr.) *a.* Küba'dan Amerika ve Avrupa'ya yayılan bir dansın müziği. "*Yeni yeni Filizlere ağız mızıkasıyla samba, rumba, Tintin Tinimini Hanım çalıyordu*." BFV47

Rumca *öz.* 1. *a.* Rumların kullandığı dil. "*Evdoksiya sert bir cevaba hazırlanıyordu ki, biraz Rumca anlayan Kamran, Mihal'e sokuldu.*" GAV102 2. *sf.* Bu dille yazılmış olan. "*Yalnız Türk gazeteleri değil, Rumca gazeteler, hatta belki Yunanistan'dakiler de basarlardı*." GAV142

Rumeli* *öz. a.* Osmanlı Devleti döneminde 15. yüzyıldan itibaren Balkanlar'ın güneyine verilen ad. "*Kim bilir hangi Rumeli anısı geçmişti aklından o sıra*?" ARK154

Rumelili *öz. a.* Osmanlı Devleti zamanında Avrupa topraklarında yaşayan Türklerden olan kimse. "*Ufak tefek, yakışıklı bir Rumeliliydi*." SM199

Rus *öz. a.* Rusya Federasyonu'nda yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; Moskof. "*Yok kahramanlıkmış, git Ruslarda gör babayiğitliği filan*!" EKM155

Rus salatası *a.* Patates, bezelye, pancar, havuç, hıyar turşusu, kapari, mayonez ile yapılan salata, Amerikan salatası. "*Akşamdan yığınla havyar, Rus salatası, böbrek, ciğer, koç yumurtası kaldıydı*." VV275

Rusça *öz. sf.* Rusların kullandığı dille yazılmış olan. "*Bu, felsefeye dair, Rusça bir kitaptı*." EKM149

Rusiya* *öz. a.* Rusya. "*Boğaz vapurlarında kaptan olmadığımı; Marsilya, Alamaniya, Rusiya'ya sefer ettiğimi de soyledun mi*?" YK78

Rusya* *öz. a.* Kuzey Avrasya'da bulunan bir ülke. "*Doksan üç bozgununda Moskof'a esir düşmüş de Rusya'ya gönderilmişti*." BK299

rutubet (Ar.) *a.* Hafif ıslaklık; nem. "*Bütün defterlerle evraklar rutubetten nemli bez yığınlarına dönmüştü*." KP69

rutubetli *sf.* Rutubeti olan, az ıslak; nemli. "*Hava rutubetli, romatizmalarım tuttu diyorum anlamıyorsun*." SAR127

ruz-i mahşer* (Far. rūz + Ar. mahşer) *a.* Mahşer günü, kıyamet koptuktan sonra insanların diriltilip hesap için toplandıkları gün, kıyamet günü. "*Ruz-i mahşerde bütün günahlarının hesabını verir*." BK279

Rübaiyatı Ömer Hayyam* *öz. a.* Rubaiyat, Rubailer olarak da bilinen, Ömer Hayyam'ın şiirlerinin toplandığı eser. "*Çerçeveleri buzlu camlarla çevrili bölmesinde para saymakta olan uzun boylu, yakışıklı veznedarın masası üzerinde kalın bir Rübaiyatı Ömer Hayyam cildi duruyordu*." MUR339

rüjvet* *a.* Rüşvet. "*İsterler rüjvet*!" GK354

rükû (Ar.) *a.* Namazda elleri dizlere dayayıp öne doğru eğilme. "*Rükûya vardı*." EK119

rüküş (Ar.) *sf.* Gülünç bir biçimde giyinip süslenen (kadın). "*Sünepe, çorabı düşük, rüküşün biridir*." SBK311

Rüsumat* (Ar.) öz. *a.* Osmanlı Devleti döneminde gümrük işlerinin yönetildiği kurum. "*Ne Babıâli kalmıştı ne de Rüsumat'taki vazife*." DHV259

rüsva (Far.) *sf.* Ayıplanacak durumda olan, rezil. "*Kıyametleri koparır, mahalleye rezil rüsva ederdi onu*." SUÇ27

rüştiye (Ar.) *a.* Ortaokul derecesinde olan eğitim kurumu. "*Bir zamanların haşarı, ele avuca sığmaz rüştiye talebesini düşündü*." BFV31

rüşvet (Ar.) *a.* Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar; anahtar, arpa, yem, yemlik. "*Demek edersin cesaret bana rüşvet teklif etmeye*?" MUR44 **rüşvet al-** rüşvet olarak verilen parayı veya malı kabul etmek. "*Hapishane müdürü rüşvet alan biri*." ÜÇK389 **rüşvet müşvet*** rüşvet falan. "*Rüşvet müşvet kabul etmedi mi*?" ÜÇK517 **rüşvet ver-** bir görevliye bir işi yaptırmak için para veya mal vermek. "*Çeşitli suçlarını affettirebilmek için bana rüşvet veriyorsun*!" MM126

rüşvetçi *a.* Rüşvet alarak iş gören kimse. "*O zamanki vali rüşvetçinin, hırsızın ve de kumarbazın teki*." ÜÇK516

rüşvetsiz* *sf.* Rüşveti olmayan, rüşvet alınıp verilmeyen (yer). "*Rüşvetsiz köy olmaz, rüşvetsiz şehir olmaz*." GK355

rütbe (Ar.) *a.* 1. Subay, astsubay ve polislerin sahip olduğu, astlık üstlük ilişkilerini

düzenleyen basamak; paye. "*Rütbem hızla yükselmiş, paşa olmuşum*." BE65 2. Kendi içinde derecelendirilmiş bir bütünün basamaklarından her biri; derece, kademe, mertebe, aşama, paye. "*Bırak şu profesör rütbesini*." ARK240

rüya (Ar.) *a.* Uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü; düş. "*Bir gece rüyasında oğlunu asarlarken gördü*." OK35 **rüya gör-** uykusunda hayaller dizisi görmek. "*O da rüya görüyordu annesinin çığlığını işittiği sıra*." OK35 **rüyasına (veya rüyalarına) gir-** rüyasında görmek. "*Geceleri rüyasına giriyordu fabrika*." KK152

rüyalaş-* Rüya durumuna gelmek, rüyada devam etmek. "*Rüyalaşıyordu o zaman da*." EK288

rüzgâr (Far.) *a.* 1. Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad. "*Dışarda sert rüzgâr, iri taneli yağmuru yerden yere çalarak uluyor, gökyüzü kapkara bulutlarla kurşundan bir tavana benziyordu*." SAR117 2. Yüksek basınç alanlarından alçak basınç alanlarına doğru meydana gelen yatay hava akımlarının genel adı. "*Yağmur, rüzgâr, şimşek...*" SAR41 **rüzgâr ekip fırtına biç-** yaptığı bir kötülüğün çok daha kötüsü ile karşılaşmak. "*Rüzgâr eken fırtına biçer*." KK34 **rüzgâr gibi** çabucak. "*Merdiveni rüzgâr gibi inerken bağırmaya başladı*." YK20 **rüzgâr tutma-** rüzgâr etkilememek. "*Rüzgâr tutmayan yahut da tutmadığını sandığı bir köşeye yerleştirmişti masasını*." KP95

rüzgârlandır-* Rüzgârlanmasına yol açmak. "*Düzgün iki bacak birer mermer sütun ihtişamıyla gönülleri rüzgârlandırıyordu*." OK21

rüzgârlaş-* Rüzgârlı duruma gelmek. "*Rüzgârlaşmış, buz gibi havayı, mart ortalarının gri havasını göğüsleye göğüsleye yürüyordu*." KK109

rüzgârlı *sf.* Rüzgâr alan, rüzgâra açık; yelli. "*Rüzgârlı eteklerini savurarak koşuşmalı, cıvıl cıvıl sesiyle türküler çağırmalıydı*." GAV142

rüzgârsız *sf.* Rüzgârı olmayan, rüzgâr tutmayan, yel esmeyen. "*Ertesi gün İstanbul'da başlayan rüzgârsız, tertemiz bir sabahın ilk ışıkları…*" GR162

S, s

s, S Türk alfabesinin yirmi ikinci sırasında yer alan ve se adı verilen bu harf, ses bilgisi bakımından sert, sızıcı diş eti ünsüzünü gösterir. "*Siyasetin S'sinden haberi var mıydı*?" DE150

S.O.S.* *a.* Uluslararası Mors Alfabesi acil durum sinyali. "*Telsizler S.O.S. çeker dünyaya*." SÇ60

sa (Der.) *zm.* Sana. "*Ne diyorlar deyrum sa*!" YK68

sa majeste* (Fr.) *a*. Majesteleri, devlet başkanlarına yönelik kullanılan bir seslenme sözü. "*Heey, arkadaş, ekselans, sa majeste*!" SAR5

sa.* Sayfa sözcüğünün kısaltması. "*Devamı sa. 5 sü. l 'de*." GK176

saa (Der.) *zm.* Sana. "*Gelirsen verirum saa dört lira, net*!" BTÜ94

saadet (Ar.) *a.* Mutlu olma durumu; mutluluk. "*O da bizim gibi, saadet aramaya gidiyordu*." AY123

saat (Ar.) *a.* 1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası. "*Sen elli lirayı, yüz lirayı bir saatte kazanmalısın*!" BFV208 2. Günün hangi anı olduğunu gösteren alet. "*Sora sora fabrikayı bulup da önüne geldikleri zaman, kapı üzerindeki elektrikli saat on biri gösteriyordu*." BTÜ41 3. Vakit, zaman. "*Bu saatte buralarda ne arıyon*?" CEM11 4. Bir işin yapıldığı belli bir zaman. "*Her zamanki paydos saatini bekledi*." İDG65 5. Hava gazı, elektrik, su vb.nin kullanılan miktarını veya mekanik etkilenmeleri ölçen alet; sayaç. "*Şoför memnun, taksi saatini çevirirken sordu*." KÜÇ22 **saat bu saat** `ele geçen fırsattan yararlanmanın tam zamanı` anlamında kullanılan bir söz. "*Gün bugün, saat bu saatti*." HÇ206 **saat gibi** tam bir düzgünlükte, tıkır tıkır. "*İşlerimiz saat gibiydi*." CEM127 **saat gibi işle-** aksamadan, ara vermeden çalışmak. "*Hanımefendi saat gibi işleyen arabayı usta bir manevrayla köşk bahçesinden çıkarmadan önce, 'Akşam beyle konuştuk.' dedi*." GK293 **saat tut-** saate bakarak bir işin ne kadar sürdüğünü hesaplamak. "*Hem burada fazla oturmayalım, kayınbaban gene saat tutmuştur*." DK217

saat başı *zf.* Çok sık bir biçimde, arka arkaya. "*Saat başı değişen bu kalabalık, birbirine hiç de yabancı değildir, tanıştır çoğu.*" BFV59

saat kulesi *a*. Genellikle şehrin merkezinde yer alan, üzerinde saat bulunan kule. "*Her gün böyle, saat kulesinin uzak uzak, ağır ağır vuruşlarıyla uyanır, sıçrayıp kalkar…*" KY1

saatbesaat* *zf*. Her saat, her an. "*Sanmak da hoşuna gidiyor, yaşıyordu da bunu. Anbean, saatbesaat, dakikabedakika*!" YD92

saatçi *a.* Saat yapan, onaran veya satan kimse. "*Bir saatçi dükkânının önünden geçiyorlardı*." ÇK108

Saathane* *öz. a*. 1882 yılında Adana'nın Seyhan ilçesinde yapılan, günümüzde "Büyük Saat" olarak bilinen saat kulesi. "*Saathane biri vurmuştu*." EVO88

saatlerce *zf.* Uzun süre boyunca. "*Bu sakat bacakla kuyrukta saatlerce nasıl beklerim*" KÜÇ57

saatli *sf.* Saati olan, saati bulunan. "*Kalkıp oturmak, öksürmek değil ya, saatli bileğini aramızdaki pencere önüne boydan boya uzattığı hâlde aldırış etmeyişime ifrit olmuş olmalı ki, dayanamadı, sordu*." KK170

saatlik *sf*. Belli bir saat süresince yapılan veya olan. "*Gardiyanken, haftadan haftaya, yirmi dört saatlik izinlerini kullanmaz, cezaevinde kalırdı*." ÇK65

sabah (Ar.) *zf*. Güneşin doğduğu andan öğleye güneş doğup ortalık aydınlanmak. "*Şimdi Amerika'da sabah oluyor, dedi*." SÇ132 **sabaha kadar** bütün gece boyunca. "*Gece, barda sabaha kadar eğlenmekten gelen müthiş bir yorgunluk içinde*." KP9 **sabahı bul- (veya et-)** 1. herhangi bir sebeple bütün geceyi uyumadan geçirmek. "*Reşit eve geç gelse ya da hiç gelmeyip dışarda sabahlasa uykuları kaçar, sabahı ederdi*." VV125 2. bir şey sabaha kadar sürmek. "*Verse ama iş uzayabilir, soruşturma filan derken gene de sabahı bulabilirdi*." GAV123 **sabahı sabah et-** sabahın olmasını uyumadan sabırsızlıkla beklemek. "*Kızcağız, âdet bu herhâlde diye sabahı sabah etmişti ama…*" ÖE50 **sabahlar hayır** "günaydın" anlamında kullanılan bir söz. "*Sabahlar hayır*

yavru.” GAV93 **sabahtan akşama kadar** bütün gün boyunca. “*Kuru, taş gibi birer kara somun karşılığı, tarlada sabahtan akşama kadar çapa çapalamaya hazırdırlar*.” BTÜ170

sabah akşam *zf*. Her vakit, daima, sürekli, devamlı. “*Komşuların sabah akşam, vakitli vakitsiz, alaturka, alafranga şarkı, türkülerine alıştıkları kızda ne vardı bugün*?” BFV1

sabah ezanı *a.* Sabah namazının vaktinin geldiğini bildirmek için okunan ezan. “*Ulucami'de sabah ezanı okunmaktaydı*.” CEM13

sabah kahvaltısı *a*. Sabah vakti yenilen yemek. “Haldun pijamasıyla mutfağa gelip, “*Haldun pijamasıyla mutfağa gelip ‘Anne, karnım aç!’ deyince sabah kahvaltısını etmediklerini … hatırladı*.” EK30

sabah keyfi *a*. Sohbet ederek, bir şeyler yiyip içerek sabahı güzel geçirme. “*Sabah keyfi mi*?” YYB169

sabah namazı *a.* Sabah vakti kılınan namaz. “*Sabah namazı dört rekât mı*?” DHV323

sabah sabah *zf*. Sabahın çok erken saatinde. “*Şu entarinin biraz genişini giysen de insanı sabah sabah günaha sokmasan olmaz mı*?” YYB88

sabaha karşı *zf.* Gecenin sabaha yakın zamanında, sabaha doğru. “*Sabahleyin bir çıkıyorum, ta sabaha karşı…*” KÜÇ41

sabahçı *a*. 1. İş yerlerinde sabah vakti başlayan vardiyada çalışan kimse. “*Sabahçı işçiler dükkânı gene her zamanki gibi doldurmuşlardı*.” DE176 2. Uyumadan sabahı bulan kimse. “*Kahvenin önünden geçerken bütün sabahçı ihtiyarların ona acıyarak baktıklarını sandı*.” SUÇ161

sabahçı kahvesi *a.* Sabaha kadar açık kalan kahve. “*Bir iki liranın yolunu bulsa tekliği verip sabahçı kahvesinde sabahlar*.” YYB142

sabahın köründe *zf*. Sabahın erken saatlerinde. “*Zarif garsonlar hesabın arkadaşımca ödendiğini, işinin çok acele olduğunu, sabahın köründe uçakla Lizbon'a mı Barselona'ya mı ne gittiğini, selam bıraktığını söylemişlerdi*.” YYB163

sabahınan* *zf*. Sabahleyin. “*Sabahınan ağaya yediğin boktan haberim yok mu belliyorsun*?” CEM51

sabahiye* *a*. Sabah keyfi, sabah yapılan etkinlik. “*Bakıyorum benim kahvede sabahiyeye es geçmiş, cızlamı çekiyorsun*?” EB229

sabahki *sf*. Sabaha özgü, sabah olan, sabah yapılan. “*O da sabahki şoför gibi mi yapmak niyetinde*?” BK289

sabahla- 1. Bir yerde sabaha kadar kalmak; şafaklamak. “*O gece, kış mevsiminde karların savrulduğu gece Erol’la sabahladıkları ahırda…*” KÜÇ13 2. Herhangi bir sebeple bütün geceyi uyumadan geçirmek; şafaklamak. “*Babam, birtakım kalın kitapları okuyarak sabahladığı günler*.” BE21

sabahlama *a*. Sabahlamak işi; şafaklama. “*Her uzandığını alamamanın, açlığın, dubalar üzerinde sabahlamanın harikulade şiirini bilemezdi*.” SAR101

sabahları *zf*. 1. Sabah vaktinde. “*Şahinde Hanım en çok da sabahları başlamıyor mu kocasının çevresinde pervaneleşmeye…*” ARK107 2. Her sabah. “*Sabahları pis çuvallarla getirilip koğuşun ortasında teker teker dağıtılan bu tayınlar yirmi dört saatlik besinleriydi*.” YK16

sabahleyin *zf*. Günün başlangıcında, günün ilk saatlerinde; sabahtan. “*Sabahleyin elinde bavulları, zimmetçi gardiyanın ardında, çıktı gitti*.” ÇK92

sabahlık *a*. Sabahları yataktan kalkınca geçici olarak giyilen üstlük. “*Senin gibi olacağım, senin gibi kucak dolusu para kazanacağım, çeşit çeşit elbiselerim, iç çamaşırlarım, sabahlıklarım olacak*.” ÇK103

sabahtan *zf*. Sabahleyin. “*Sabahtan kalktum, er*.” YK39

sabahtan akşama *zf*. Bütün gün boyunca. “*İki buçuk lira için sabahtan akşama kadar kaldırım bekliyoruz*.” ÇK94

saban *a*. Çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı. “*Annesinin ta babadan, dededen kalma beşibirliklerini köy muhtarına bozdurup bir tahta saban, iki öküz uydurdu*.” MUR13

sabık (Ar.) *sf*. Bir yerde, bir görevde daha önce çalışmış olan; önceki. “*Hem başını yıkamaz, kabuk bağlamasına göz yumar hem de her hafta birkaç kez başını âlâ kokulu sabunlarla yıkayan bir sabık mektupçu eşine yer vermesinden geçtim, yerini vermediği için yürek soğuturdu*.” KK81

sabıka (Ar.) *a.* Geçmişte işlenmiş, mahkemece ispatlanıp cezalandırılmış olan suç. "*Günün birinde çıksam bile, alnımda kocaman bir sabıka damgası taşıyacak olduktan sonra...*" EKM23

sabıkalan-* Hüküm giymek. "*Canım, sabıkalanmadıydı*." SBK300

sabıkalı *sf.* Sabıkası olan. "*Ardına düşen genç, bitirim, üstelik eli kamalı, tabancalı kızlarla, yüzlerinden şer, bela akan sabıkalı karılara boş verir*." TD23

sabın (Der.) *a*. Sabun. "*Anam irahmetli, Çukurova'dan sabın getir herif dirdi*." GK80

sabır (Ar.) *a.* 1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, çıdam. "*Peygamberler kitaplar dolusu sabır getirmiştir Allah adına*!" BTÜ169 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme. "*Sabır, sabır, sabır... Bıktım, usandım mapıslıktan*!" HÇ185 **sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas** 'sabretmesini bilen kişi olmayacak gibi görünen işlerde bile başarı kazanır.' anlamında bir söz. "*Çokluk dediği gibi, 'Sabır ile koruk helva, dut yaprağı atlas olur kaynata.' dedi*." KT359 **sabrı tüken- (veya taş-)** artık katlanamaz, dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak. "*Kadının sabrı taşıyordu*." KP76 **sabrını taşır-** karşısındakini artık katlanamaz, dayanamaz duruma getirmek. "*Bütün bunlar, art arda eklenen uzun yıllar Haldun'dan çok Nermin'i üzmüş, sabrını taşırmıştı*." EK354

sabırla *zf.* Sabrederek, sabır göstererek. "*Cevriye sabırla bekliyor, dişlerini sıkıyor, kendini tutuyordu*." SÇ165

sabırlı *sf*. Sabır gösteren, katlanan, sabreden. "*Kim ne derse desin, bu sabırlı kadın günün birinde Tutankamon'dan hakkını alacak*." GR90

sabırlılık *a*. Sabırlı olma durumu. "*O, hep aynı soğukkanlı sabırlılık içinde sigarasını içiyor...*" ARK212

sabırsız *sf.* 1. Sabır göstermeyen, sabrı olmayan. "*Kantarcı, odacı gibi sabırsız değildi*." KT361 2. Tez iş gören, çabuk davranan; aceleci. "*Müthiş sabırsızlar*." ARK131

sabırsızca *zf*. Sabırsız bir biçimde. "*Yattığı yerde kımıldandı sabırsızca*." GK360

sabırsızlan- Sabırlı davranmamak, sabır göstermemek. "*Hadi oyna be, diye sabırsızlandı.*" ÇK106

sabırsızlanma *a.* Sabırsızlanmak işi. "*Noterin kızı sabırsızlanmaya başlamıştı*." YD98

sabırsızlık *a.* Sabır göstermeme, sabırlı davranmama, sabırsız olma durumu. "*Nazmiye sabırsızlık içindeydi*." OK33

sabırsızlıkla *zf.* Sabır göstermeden, sabredemeyerek, sabırsız bir biçimde. "*Bütün geceyi uykusuz geçirmiş Sölezli sabırsızlıkla beklemektedir*." YK65

sabi (Ar.) *a*. Küçük çocuk. "*Sabi daha o*!" SAR31

sabi sübyan *a.* Küçük çocuklar. "*Sabi sübyan*!" MUR105

sabit (Ar.) *sf.* 1. Yerinden oynamayan, yerini değiştirmeyen; durağan. "*Kalın, etli, yaş dudaklarını genç kadının sabit kırmızı rujlu, bir kiraz kadar ateşli, iştah verici dudaklarına yapıştırdı, çekti*." GK71 2. Gerçekliği tespit edilmiş, kanıtlanmış olan. "*Sonra, suçu sabittir*." ÜÇK383 3. Değişmeyen, hep aynı kalan, önceden ayarlanmış. "*Efendim, sabit gelirli olmak bir faciaydı.*" KK43

sabitlen-* Sabit duruma getirilmek. "*Bakıyor, sadece bakıyor, bir ölünün hareketsiz sabitlenmiş gözleriyle bakıyordu*." SM217

sabotaj (Fr.) *a*. Bilinçli ve kasıtlı olarak bir işi veya bir durumu bozarak zarara yol açan harekette bulunma; sabote, baltalama. "*Fen Müdürü grev ya da herhangi bir sabotaj ihtimaliyle dehşete kapılarak 'Ne?' dedi*." MUR369

sabote (Fr.) *a*. Sabotaj, baltalama. "*Sabote ediliyorum, farkındayım*!" CEM37 **sabote et-** baltalamak. "*Partiyi sabote ediyor*." ÜÇK491

sabotör* (Fr.) *a.* Sabotaj işini yapan (kimse); sabotajcı, baltalayıcı. "*Bu adam mutlaka sabotör*." ÜÇK491

sabret- (Ar. ṣabr + T. et-) Sabır göstermek, sabırlı davranmak; sabreylemek. "*Gelir kızım, sabret*!" EKM93 **sabredenin koyununu kurt yemez*** 'herhangi bir işte acele etmeyen, sabır gösteren kişi zarara uğramaz.' anlamında bir söz. "*Sabredenin koyununu kurt yemezmiş*!" BTÜ45

sabrı cemil (Ar.) *a*. Allah'tan gelen bir acıya dayanma, sabretme. "*Kabak Hafiz bol bol sabır,*

sabrı cemil tavsiye ediyordu.” HÇ106

sabun (Ar.) *a*. 1. Kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılan, türlü yağlarla alkaliler birleştirilerek yapılan madde. “*Daha ötede gri çinkolarıyla sabun fabrikası, yağ fabrikası, bahçeler, şeker kamışı tarlası...*” BTÜ113 2. Bu maddenin kalıp durumunda olan biçimi. “*Odaya döndü, sabunu aldı çıktı*.” EB195

sabuncu *a*. Sabun yapan veya satan kimse. “*Sabuncudan sabunculuk belledim*.” KT91

sabunculuk *a*. Sabuncunun işi. “*Sabuncudan sabunculuk belledim*.” KT91

sabunla- Herhangi bir şeyi sabun sürerek yıkamak. “*Bir kıyıdaki leğende elini ağzını sabunladı*.” KAÇ173

sabunlama *a*. Sabunlamak işi. “*Bir kıyıdaki muslukta ellerini sinirli sinirli sabunlamaya başladı.*” SUÇ14

sabunlan- Sabunlama işi yapılmak. “*Musluğa gitti uzun uzun sabunlanırken Şehnaz, oda kapısının iç tarafında asılı havluyu aldı, götürüp tuttu*.” SUÇ97

sabunlanıl-* Sabunlanma işi yapılmak. “*Bu adamın ne sabunuyla sabunlanılır ne de suyuyla yıkanılırdı*.” ARK62

sabunlat-* Sabunlama işini yaptırmak. “*Bu sabah banyo yapıyordu, arkasını sabunlatmak için çağırdı gittim*.” DK82

sabunlu *sf*. 1. İçinde sabun eritilmiş. “*Zor köpüren sabun, ellerdeki kömür tozunun karartısıyla kirleniyor, çukura kapkara sabunlu su akıyordu*.” GR181 2. Sabun sürülmüş fakat durulanmamış. “*Kuru Nedime sabunlu elleriyle geldi*.” YK84

sabunsuz *sf*. İçinde sabun bulunmayan. “*Onların öyle yalınayak, kir pas içinde, evlerinde gazsız, şekersiz, sabunsuz yaşayışlarını düşündükçe kahroluyordu*.” KT253

sabur* *a*. Sabır. “*Ya Sabur*!” EKM115

sac 1. *a*. Yassı demir çelik ürünü. “*Kızgın sacda namaz kılacaklardı günahkârlar*!” GK81 2. *sf*. Bu üründen yapılan. “*Sac bir sobanın uslu uslu yandığı ... şipşirin bir oda*.” EB52 3. *a*. Bu nesneden yapılmış, üzerinde yufka yapılan dışbükey pişirme aracı. “*Oklavayla yuvarlak yuvarlak açılıp inceltilmiş hamur yufkalarından birini aldı, kızgın sacın üstüne koydu*.” EVO242

sac ekmeği *a*. Mayalanmış hamurun oklava ile daire şeklinde açılıp sac üzerinde pişirilmesiyle elde edilen ekmek. “*... evin ardındaki ocakta sac ekmeği pişirir, çeşmeden su taşırdı*.” GK85

sacayağı *a*. Her zaman dayanışma içinde olan kimseler, sacayak. “*O sıralar Kosti, Cevriye, Cevdet sacayağı gibiydiler*.” SBK178

saç *a*. Baş derisini kaplayan kıllar. “*Saçları dağılmıştı*.” KÜÇ63 **saç saça baş başa** kadınlar, birbirlerini kıyasıya hırpalayacak biçimde. “*... anahtar deliğinden görülüp sevdalanılan bir erkek tutuklu yüzünden nasıl saç saça, baş başa kavgalar edildiğini ... onlardan öğrenmiştim*.” ÇK79 **saç saça baş başa gel-** kadınlar, birbirlerini kıyasıya hırpalayacak biçimde kapışmak. “*Az kalsın saç saça baş başa geleceklermiş*.” KÜÇ46 **saç sakal [birbirine] karış-** saçı sakalı uzamak, bakımsız görünmek. “*Saçım sakalım karışmış*.” ARK164 **saçı bitmedik yetim** doğalı çok olmamış (yetim). “*Devlet, millet aleyhine, saçı bitmedik yetimlerin hakkını gırtlağımdan geçirmedim, geçirmem de*!” MM126 **saçı uzun aklı kısa** kadınları aşağılamak için kullanılan bir söz. “*Saçı uzun, aklı kısa bir zavallı*!” ARK94 **saçını süpürge et-** kadın özveri ile çalışıp hizmet etmek. “*Bütün ömrü boyunca saçını çocukları için süpürge etmiş fukara anası*. KY148 **saçları değirmende ağartma-** deneyimli olmak. “*Kara, kuru arabacı altmışa yakındı ama saçlarını değirmende ağartmamıştı*.” MM19

saç- 1. Bir şeyi ortalığa dağıtmak, dökmek. “*Kazanmasına kazanıyordu ama sokağa saçacak ya da ite köpeğe kaptıracak değildi herhâlde*.” YD153 2. Işık ve ısı yaymak. “*Sonra bilenmekte olan bıçaklarla satırlarının kıvılcım saçan korkusunda alıp götürmeliydiler kutsal ağaçlarının yanına*.” BFV140

saç örgüsü *a*. Saçın üç bölüme ayrılarak birbiri etrafında sıra ile dolanmasıyla şekil verilmiş biçimi; örük, eğrice. “*Katıla katıla gülerken oturduğu yerde iki kat oluyor, saç örgüleri omuzlarından sofraya sarkıyordu*.” DE18

saçabil- Saçma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Uğruna servetlerini saçabilecek nice nice zenginler vardı*.” GAV181

saçak *a*. 1. Bazı giyim eşyalarında veya döşemeliklerde kumaş kenarlarına dikilen süslü iplikten püskül. “*Mescitte bir sanduka vardı, üzeri yeşil şal örtülüydü, hatta saçakları da yeşil püsküllüydü*!” ÜÇK463 2. Havlu, halı vb.nin kenarı boyunca sarkan püskül. “*Sarı, sırma saçaklarıyla ipek seccade kıbleye doğru serilir, namaza dururdu*.” DHV323 3. Bir

yapının herhangi bir bölümünü güneş ve yağmurdan korumak için, o bölümden dışarı taşan ve altı boşta olarak yapılan bölüm. "*Eski gardiyan dükkân saçaklarının altında yavaş yavaş yürürken söyleniyordu*." ÇK71

saçıl- 1. Saçma işi yapılmak. "*... ağır çekiçler örse indikçe etrafa kıvılcımlar saçılıyordu*." EKM75 2. Etrafa dağılmak, yayılmak. "*İşportası kırılır, öteberiler saçılır; dizleri, avuçlarının içi yaralanır, kan içinde kalır*." AY142 **saçılıp dökül-** içindekini söylemek. "*Yıllar yılı katmerlenmiş kinler saçılıp dökülür, üstü kapalı tehditler savrulurken Kabak Hafız elinde tespihi, gözlerini yummuş, dünya işleriyle ilgisiz bir Allah adamı saflığı içinde sallanıp duruyor*." HÇ114

saçılıver- Birdenbire saçılmak. "*Bu içine kapanmış adam nasıl da birdenbire dışa dönüvermiş, nasıl da açılıp saçılıvermişti*." VV134

saçış *a*. Saçmak işi. "*Bir yandan göz kırparcasına açılıp kapanan bacakların harika güzelliği, öte yandan vücudunun ılık ten kokusunu saçışı…*" MM78

saçlı *sf*. Saçı olan. "*Yanı başında oturan, sarı saçlı, mavi gözlü, geniş omuzlu delikanlı için içecek, coşacaktı*." İDG35

saçma 1. *a*. Saçmak işi. "*Kırış kırış yüzler canlanmış, yuvalarına gömülü gözler ateş saçmaya başlamıştı*." CEM155 2. *sf*. Akla ve mantığa uymayan, gereksiz, düşünülmeden söylenen (düşünce, davranış, söz); saçma sapan, abuk, abuk sabuk, abuk subuk, abidik gubidik, pestenkerani, vahi, absürt. "*Canım bırak bu saçmaları*." KÜÇ19

saçma sapan *sf*. Akla ve mantığa uymayan, gereksiz, düşünülmeden söylenen (düşünce, davranış, söz); saçma. "*Böyle saçma sapan kitaplarla ahlakını bozuyorlar çocukların*!" SÇ85

saçmala- Anlamsız, gereksiz, tutarsız, saçma sapan sözler söylemek veya bu tür davranışlarda bulunmak, abuklamak. "*Birden saçmaladığını anladı ama iş işten geçmişti*." ÖE67

saçmalama *a*. Saçmalamak işi; abuklama, hezeyan. "*Çünkü adam saçmalamaya başlamıştı*." KK163

saçmalık *a*. Yeri ve değeri olmayan söz, davranış. "*Kanunlar başka dinden bir vatandaşın dövülüp hele öldürülmesine müsait olmadığından mı, yoksa adamın saçmalığına uymayıştan mı her nedense, hiç kimse yerinden kımıldamadı*." KK203

saçsız *sf*. Saçı olmayan. "*Saçsız, yuvarlak başı yağlı yağlı parlıyordu*." DK77

sadaka (Ar.) *a*. 1. Karşılık beklemeden ihtiyaç sahiplerine, fakirlere verilen para, mal vb. "*Fabrika kapıcısına sigara ikram ettim, hiç yoktan fukaraya beş kuruş sadaka verdim*." AY194 2. Dilenciye verilen para. "*Dilenciye sadaka veriyorlardı*." EKM98 **sadaka madaka*** sadaka falan. "*Hatta bir de doksan dokuzluk tespih uydur, atla git hacca, sadaka madaka, fitre mitre, zekât mekat...*" KT103

sadakallahül'azim* (Ar.) *a*. "Yüce ve azim olan Allah doğru söyledi." anlamında bir söz. "*Sadakallahül'azim! Kalktı, namaz seccadesi yerine kullandığı çulu toplayıp alaçığın içine fırlattı*." EVO202

sadakat (Ar.) *a*. İçten bağlılık. "*İtin, uğursuzun, üçkâğıtçının biri olan karısına bu ne sadakatti böyle*?" TD67

sadakor (İt.) 1. *a*. Düz dokunmuş, açık saman renginde bir tür ipek kumaş. "*Kocaman göbeği, her gün değil, hemen hemen her an tıraşlı duru beyaz yüzü, tulum tulum gözaltları, orlon, perlon değil, düpedüz sadakordan ev dikişi…*" YYB221 2. *sf*. Bu kumaştan yapılan. "*Fabrika sahibinin oğlu, ondan beklenilmeyen bir çeviklikle sıçradı, sadakor ceketini aldı*." GR4

sade 1. *sf*. Süsü olmayan, süslenmemiş; süssüz. "*Genç doktorun derli toplu, sade ama saygı uyandıran odasına girdik*." ARK237 2. *sf*. Şeker katılmamış (kahve). "*Kahveyi az şekerli içerdim o güne kadar. Sade, buyurdular, sade*!" MM175 3. *zf*. Yalnızca, yalnız, ancak, sadece. "*Çünkü onca hayat ne sade para ne de sadece şehvetti*." GK105 4. *sf*. Yalın, süssüz, anlaşılır olan (üslup, anlatım). "*Konuşur gibi, anlaşılmayacak tümcelerin şak şak vurmadığı, sade mi sade bir anlatı*." BFV129 5. *zf*. İçine bir şey katılmamış olarak. "*Yasin Ağa ikram edilen iskemleye ağır ağır oturmaya çalışırken 'Sade içerim.' dedi*." VV167

sade kahve *a*. İçine şeker konulmadan pişirilen Türk kahvesi. "*Kahveci, oğlum, Mansur Efendi'ye kallavi bir sade kahve yap amma cezveyi, fincanı sıcak su ile yıka, titizdir*." YYB130

sadece *zf*. Belirtilenden başkası bulunmadan; yalnız. "*Kardeşi bakıyordu sadece*." DHV305

sadeyağ *a*. Sütten çıkarılan yemeklik

yağ; tereyağı. "*İflahsızın Yusuf on iki buçukluk margarini sadeyağ niyetine alıp ocağa geldi*." BTÜ144

sadeyağlı* *sf*. İçinde sadeyağ bulunan veya sadeyağ ile yapılan. "*Sadeyağlı, zeytinyağlı dolmalar yeseydi…*" ÖE42

sadık (Ar.) *sf*. Dostluğu ve bağlılığı içten olan; sadakatli. "*Partisine, partisinin şerefine hatta il, ilçedeki ocak, bucak başkanlarıyla bunların güvendikleri herkese sadık bir insan*!" KAÇ93 **sadık kal-** birine, bir şeye bağlılığını sürdürmek, bağlı kalmak. "*Cevdet, Nimet'e sadık kalmak istiyordu işte*." SBK182

sadrazam (Ar.) *a*. Osmanlı Devleti'nde başbakan; veziriazam, sadır. "*Yalan mıymış benim sadrazam soyundan olduğum*?" YYB208

saf (I) (Ar.) *a*. Yan yana, art arda olan şey, olay veya canlıların tümü; sıra. "*Fatma bakışlarını uzaklardaki ırgat safından ayırmıyordu*." BTÜ181

saf (II) (Ar.) *sf*. 1. İçine başka şeyler karışmamış olan; katışıksız, doğal, halis, has, öz (II), som. "*Çırçır makinesinden geçen kütlü ise tohumundan ayrılmış, saf pamuktur artık*." BTÜ63 2. Etrafında olup bitenleri anlayamayan, kurnazlığa aklı ermeyen, zekâ ve kavrayıştan yoksun olduğu için kolay kandırılabilen (kimse); avanak, bön, safderun, safdil. "*Saf delikanlının tatlı ağırlığını duyuyordu hâlâ*." BTÜ336 3. İyi niyetli, art niyetsiz. "*Derli toplu bir ev, tertemiz, saf bir kadın, tertemiz kadının ilgisi, samimi sevgisi...*" CEM107

safa (Ar.) *a*. Eğlence, zevk, neşe, sefa. "*Bilmem ki safa, neşe bu ömrün neresinde*." İDG32

safça *sf*. Biraz saf. "*Adam fena değildi, biraz safçaydı ama paralıydı*." EK326

safdışı *sf*. İlgisiz, bağlantısız, işlemez. "*Bir darbede her üçünü birden safdışı etmek isteyen ve muvaffak olan bir suikast*!" EK315 **safdışı et-** ilgisini kesmek, işin gereğinden alıkoymak, işlemez duruma getirmek. "*Bir darbede her üçünü birden safdışı etmek isteyen ve muvaffak olan bir suikast*!" EK315

safi (Ar.) 1. *sf*. Kesintilerden sonra geri kalan miktarda olan; net. "*Safi kâr ha*?" EKM63 2. *zf*. Yalnız olarak, yalnız, sadece. "*Ona öyle geldi ki, tüm mahalle tokmak sesine safi kulak kesilmiş*." KT282

Safiye Ayla* *öz. a*. Klasik Türk müziği sanatçısı (1917-1998). "*Safiye Ayla, Münir Nurettin, Denizkızı Eftalya filan hep orada*." MUR252

saflık *a*. 1. Saf olma durumu; avanaklık, bönlük, safderunluk, safdillik, safdillilik, saffet, safiyet. "*Bakışından saflık, biraz çocukluk akıyorsa da gerçekten güzeldi*." İDG29 2. Kolayca aldatılabilme durumu. "*Bana öyle geliyor ki, bu çocuk kızınızın saflığından, ona olan aşkından faydalanıp…*" YD264

safra (İt.) *a*. Sıkıntı, tedirginlik, rahatsızlık veren kimse veya şey. "*Bir iki gün daha safra olalım, bakalım Allah ne gösterecek*." Y135

safrakesesi *a*. Karaciğere yapışık, armut biçiminde, safra salgılayan küçük organ, öd kesesi. "*Karnımı açacak, midemi dışarı çıkaracak, karaciğer, safrakesesi mafrakesesi oynayacak*." KK68 **safrakesesi mafrakesesi*** safra kesesi falan. "*Karnımı açacak, midemi dışarı çıkaracak, karaciğer, safrakesesi mafrakesesi oynayacak*." KK68

safsata (Ar.) *a*. Boş, temelsiz, asılsız söz. "*Bırak canım safsatayı*." HÇ78

sağ (I) 1. *sf*. Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı. "*Nuran sağ cepten mektubu aldı*." KY83 2. *a*. Bu taraftaki yön. "*İnatla, çünkü sağa değil, sola bakması gerekirdi normal olarak*." KK80 3. *a*. Ekonomi ve siyasette gelenekçi (görüş). "*Sinan, solculuğa hâlâ inanmakla beraber, sağ gibi görünüp sağ gibi yaşamakta hem atavik bir zevk buluyor hem de cahil köylüleri kolayca avucunun içinde tutma işini başarıyordu*." KT295 4. *a*. Boksta sağ yumrukla vuruş. "*Çenesine bir sağ, bir sol, sonra bir tekme, serilir enayi*." BE60 **sağ yap-** "direksiyonu sağa doğru çevirmek, sağa yöneltmek" anlamında kullanılan bir söz. "*Hooop, burdan. Sağ yap sağ yap*." KAÇ207 **sağa sola** rastgele yerlere veya kişilere. "*Adam beni sağa sola tanık diye göstermeye başladı*." KK267 **sağı solu olma-** nasıl davranacağı kestirilmez olmak. "*Halo Cafer'in sağı solu yok*." BTÜ61

sağ (II) *sf*. 1. Yaşamakta olan. "*Ben ülmedim daha, sağım şükür*!" DK71 2. Sağlam, esen. "*Hasta mıyım, sağ mıyım bildiğim var mı ki...*" CEM15 **sağ kal-** ömrünü devam ettirmek, yaşamasını sürdürmek. "*Ölen mezara, sağ kalan da hapse*." SBK301 **sağ ol** İyilik, yardım veya hoşa giden bir davranış karşısında "çok yaşa, teşekkür ederim" anlamlarında söylenen bir söz. "*Sağ ol yavrum*." YK75 **sağ olsun** bir kişiye güven duyulduğu zamanlarda kullanılan bir söz. "*Sağ olsun Bilal Efendi...*" BTÜ229

sağ- 1. Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak. "*Karısı süt sağdı*." EKM103 2. *argo* Aldatarak parasını çekmek. "*Sütü tükenene kadar sağ ha*!" BFV222

sağ açık *a.* Futbolda sağ başta bulunan oyuncu. "*Aşağı mahallenin Sarı Kanaryalar'ıyla yaptıkları maçta kızmış, sağ açığa atıvermişti*." DK62

sağ bek *a.* Bir takımın savunmasının sağ tarafında yer alan oyuncusu. "*Aklından ayıcı sağ bekin DP'li bakkal babası geçti*." GK305

sağ haf *a.* Orta sahanın en sağında oynayan oyuncu. "*Karşısına ayıcı bir sağ haf ya da bek düşmeye görsün.*" GK304

sağ iç *a.* Futbolda, sağ açıkla santrfor arasında görev yapan hücum oyuncusu. "*... sağ içten aldığı derinleme bir pasla ayıcı sağ hafi atlatıp kaleye yıldırım gibi inerken inek bek, sağ bek bir omuz, Hatçe'nin küçük oğlu da top da kornere âdeta uçtular*." GK304

sağ kol *a.* Birinin çok güvendiği kimse. "*Berbat yanı başındaydı, daha şimdiden sağ kolu olmuşçasına.*" YK26

sağ salim *sf.* Hiçbir zarar görmeden; sağ selamet. "*Buradan sağ salim kurtulursak…*" EVO261

sağabil- Sağma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sen süt sağabilir misin*?" SUÇ263

sağaçık bk. sağ açık. "*Okulda da futbol vardı ve ben okulun birinci futbol takımında sağaçık oynuyordum.*" BE80

sağanak *a.* 1. Birdenbire başlayan, genellikle kısa süren şiddetli yağmur. "*Birden deli bir sağanak...*" BTÜ169 2. Ani, şiddetli veya art arda oluşan hareketler. "*Yeni bir hıçkırık sağanağı.*" BFV177

sağcı *sf.* Sağ görüşlü partilerin yandaşı olan (kimse). "*Onun için bugünlerde bütün sağcı gazeteleri alıyorum*." KK34

sağcılık *a.* Sağcı olma durumu. "*Sinan Efendi'yle bir tesadüf eseri yıllarca önce buluşup tanışmışlardı ki, Sinan'ın solculuktan sağcılığa ağır ağır kayması da bu yüzdendi*." KT295

sağdan soldan *zf.* Herkesten. "*Sağdan soldan başladılar*." YK24

sağıl- Sağma işine konu olmak. "*Sağılacağını anlayan hayvan, hiç aksilik etmiyordu*." SUÇ263

sağır *sf.* İşitme ve konuşma sorunu yaşayan, iletişimi işaret dili ile kurabilen ve işiten kişilerle iletişim kurmakta zorlanan (kimse). "*Bir kadın, herhangi bir kadın sağır, kör, dilsiz, hatta kötürüm önüne çıksa…*" BK337 **sağır ol-** işitemez duruma gelmek, sağırlaşmak. "*Hayatında fabrikaya ilk girenler, sıra sıra belki de yüzlerce makinenin mekanik şakırtısı içinde bir sarhoşa dönerler, kulakları sanki sağır olur, beyinleri uğuldar*." KK148 **sağır sultan bile duydu** `duymayan kalmadı` anlamında kullanılan bir söz. "*Ooo! Sağır sultan bile duydu*! EK122

sağırlık *a.* Sağır olma durumu. "*Kulağının sağırlığıysa tuz biber ekmiş*." KK64

sağiç bk. sağ iç. "*Ben birinci takımın sağiçiyim*!" ARK8

sağla- 1. Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek. "*... bul bir yolunu, kızların birer meslek sahibi olmalarını sağla*." ARK234 2. Elde etmek, sahip olmak. "*... cuma namazlarını kaçırmamakla Allah'ının cennetindeki uygun köşeyi sağladığına inanan, kıpkırmızı enseli bir adam*." DHV249

sağlam *sf.* 1. Bozulmadan, değişmeden uzun süre varlığını koruyabilen, dayanıklı olan; bek (I), berk, muhkem. "*... sıkı sıkıya tutunduğum sağlam bir meşe dalı kadar kuvvetli buluyordum*." BE47 2. Gerçek, inanılır bir temeli olan. "*Sağlam ayakkabı değil*." ARK36 3. Sakatlık veya hastalığı bulunmayan, sağlıklı, sıhhatli. "*Kocaman elli, kısa ama sağlam adam*." KT111 4. Belgeye dayanan, doğru, doğruluğuna güvenilen; mevsuk. "*Yepyeni, çok sağlam bir ipucu yakalamışlardı*." SBK207 5. Zarar görmemiş, bozulmamış. "*O zaman iyi bir kışlık pantolon, pırıl pırıl bir lastik çizme, bitpazarından da sağlam bir ceket uydururdu*." SAR117 **sağlam ayakkabı değil** bir kimsenin güvenilmez olduğunu belirten bir söz. "*Günahı boynuna, sağlam ayakkabı değil o*!" KT125 **sağlam kazığa bağla-** işin sonuçlanmasına engel olacak şeyleri ortadan kaldırmak, işin aksamadan yürümesini sağlayacak önlemleri almak. "*Güllülerle konuşup sağlam kazığa bağladığımız gelecekteki çiftliğimizden uzun uzun bahsettim*." AY207 **sağlama bağla-** sağlam kazığa bağlamak. "*Yarın kulübe gidecek, iş dalgasını sağlama bağlayacaktı*." DE232

sağlama (I) *a.* Sağlamak işi. "*Hasan Hüseyin elini tutmuş sıkıyor, Umumi Kaptan'ın söylediklerine karşılık vermemesini sağlamaya*

çalışıyordu.” DE215

sağlama (II)* *zf*. *argo* Rahat bir biçimde, kolayca, mutlaka. “*Biz olmasaydık sağlama kaçıracaklardı*.” CEM105

sağlamca 1. *sf*. Oldukça sağlam, sağlama yakın. “*Sağlamca bir yatak, yorgan almak dururken...*” YK13 2. *zf*. Sağlam bir biçimde. “*Devrildiği yerden kaldırıp duvara sağlamca dayadı*.” VV154

sağlamcı *sf*. İşini sağlama bağlayan. “*O zamanlar, yani Ayten'in annesi dal gibi, fındıkçı kızken teyzesi sağlamcıydı*.” KÜÇ31

sağlamla- Sağlam bir duruma getirmek. “*Yarın, bürgün işi sağlamladı da babasına mektup saldı mı...*” GK74

sağlamlan-* Sağlam bir duruma getirilmek. “*Sırtın da yunur, ekmeğin aşın da sağlamlanır, yatağın da serilir*.” GK335

sağlamlaş- Sağlam duruma gelmek; berkimek, berkinmek, kavileşmek. “*Şu iş sağlamlaşınca her şeyi nizama intizama koyardı*.” HÇ132

sağlamlaştır- Sağlam bir duruma getirmek; bekitmek, berkitmek, kavileştirmek, pekiştirmek. “*Bu kaçış, herkeste asıl suçlunun kim, daha doğrusu kimler olduğu kanısını sağlamlaştırmıştı*.” SUÇ245

sağlamlık *a*. Sağlam olma durumu; berklik, kavilik. “*Bakma dişlerimin sağlamlığına*.” KK212

sağlan- Sağlama işine konu olmak. “*Ne pahasına olursa olsun getirilecek, anacığının mezarında rahat yatması sağlanacaktı*.” KY154

sağlanma *a*. Sağlanmak işi. “*İdare heyeti toplanmış, eskiler içinde en işe yarayacakların bulunup antrenmanlara devamlarının sağlanmasına karar vermişti*.” DE214

sağlayabil- 1. Sağlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Gün geldi, alay, memleketin güvenliğini daha iyi sağlayabileceği, daha önemli bir mevkiye kalktı*.” EKM2 2. Sağlamaya gücü yetmek. “*Ancak bu alıp götürürse götürebilir İstanbul'a, bu sinemacılarla tanıştırır, bu rol verdirir, film yıldızı olmasını bu sağlayabilirdi*.” KY94

sağlı sollu *sf*. Sağda ve solda olan. “*Sağlı sollu, irili ufaklı ... ses kalabalığını duymadan, üzerinde durmadan geçti*.” EB26

sağlıcağla* *zf*. Sağlıcakla. “*Gitmesen daha iyi amma madem taktın aklına, var git sağlıcağla*.” VV4

sağlıcağnan* *zf*. Sağlıcakla. “*Var, git sağlıcağnan*!” GK74

sağlıcakla *zf*. Sağlıkla, rahatlık içinde. “*Güle güle. Sağlıcakla git.*” VV189 **sağlıcakla git (veya gidin)** ayrılırken gidenlere söylenen bir esenlik sözü. “*Varın sağlıcakla gidin kardaşlar, dedi*.” BTÜ108

sağlık *a*. 1. Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet. “*Sağlıktan içi içine sığmıyordu*.” KY74 2. Sağ, canlı, diri olma durumu. “*Otuzluk bakkal, babasının sağlığında da gelir gider, çevrenin genç kızları, daha çok da yoksul kadınlarıyla kaynatırdı*.” MM211 **sağlığında** yaşamaktayken, yaşarken. “*E, insan görmeliydi, her şeyi görmeliydi sağlığında*.” KK173 **sağlığınıza** içki içerken "sağlıklı olmanız dileğiyle içiyorum" anlamında söylenen söz. “*Haydi sağlığınıza*!” ARK195 **sağlık mağlık*** sağlık falan. “*Belediye melediye, sağlık işleri mağlık işleri karıştırdı*.” MM61 **sağlık olsun!** üzücü bir durum veya bir zarar karşısında avunma sözü olarak söylenen bir söz. “*Ne yapalım, sağlık olsun*!” DE174

sağlıklı *sf*. 1. Sağlık durumu iyi olan; sıhhatli. “*Boynuma sarıldı, sağlıklı, iri başını göğsüme yasladı*.” ÇK90 2. Sağlam, doğru, güvenilir. “*Önceki gibi, makine gene sabunlu sakalları bir boy alıp, hafifçe esmer ama sağlıklı bir yol açtı yanakta*.” KAÇ138

sağma *a*. Sağmak işi. “*Amma inekleri sağmayı unutmak yok ha*!” CEM67

sağmal inek *a*. *argo* Aptal yerine konularak kendisinden sürekli çıkar sağlanan kimse. “*Seven yaşlı, zengin koca sağmal inekti be*!” BFV222

saha (Ar.) *a*. 1. Düz, açık ve geniş yer; alan. “*Zamparalıkta şahsi teşebbüsünü kullanan insan, hayatın her sahasında başarılı olur*.” EB151 2. Takım oyunlarında karşılaşmaların yapıldığı yer. “*Senin kocan bir zamanlar öyle futbol oynardı ki, saha alkıştan inlerdi*.” YD330 **sahaya çık-** takım oyunlarında karşılaşmaya başlamak için sahada yerini almak. “*Takımımız alkışlar arasında sahaya çıkarken, genel kaptan beni bir kenara çeker…*” BE62

sahaf (Ar.) *a*. Genellikle kullanılmış ve eski kitap alıp satan kitapçı. “*Onun bildiği Fransızca; İstanbul gümrük memur hatta*

hamallarının, Yahudi sahafların Fransızcası.” KT335

sahan (Ar.) *a.* Derinliği az olan kap. “*Mangal, tencere, sahanlar, çaydanlık, kaşıklar sırasıyla satıldı.*” YK93 **sahan mahan*** sahan falan. “*Tencere, sahan mahan…*” EVO155

sahanlık *a.* Yapılarda ve bazı taşıtlarda kapı önünde, merdiven başlarında veya dönülen bölümünde bulunan geniş yer. “*Nurettin Şadan Bey sahanlıkta durdu*.” GR15

sahap (Der.) *a.* Sahip. “*Dimek kardaşlarına sahap ol didi*?” GK271

sahaplık* *a*. Sahiplik. “*Demişler senin beyliğin, çiftlik sahaplığın bize vız gelir*.” VV404

sahapsız* *zf*. Kimsesi olmadan, kimsesiz. “*Bu büyük, bu çok büyük, çok kalabalık, hiç tanımadığı şehirde sahapsız, yersiz yurtsuz kala mı kalmıştı*?” GK30

sahat (Der.) *a*. Saat. “*Sahat ne çiye*?” BTÜ272

sahi (Ar.) *zf*. Gerçek olarak; gerçekten. “*Sahi bunu hiç düşünmemişti*.” KÜÇ11

sahibe (Ar.) *a*. Herhangi bir şey üzerinde mülkiyeti olan kadın. “*Ev sahibesiyse hafifçe terlemiş, kıpkırmızı yanakları, kumral saçlarıyla eziyordu bakkalınkini*.” KP105

sahici *sf*. Sahte olmayan, gerçek, yapma karşıtı. “*Hepsi sahici*.” DK192

sahiden *zf*. Gerçek olarak; gerçekten. “*Sahiden gıdıklanıyordu ha, numaradan değil*.” ÇK133

sahife (Ar.) *a*. Üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağın iki yüzünden her biri; sayfa. “*Bir sahife açsam ağlarsın kitabı sineden*!” YYB231

sahil (Ar.) *a*. Karanın deniz, göl, ırmak boyunca uzanan bölümü, kıyı, yaka, yalı. “*Vapurumuz vatan sahillerimizin yakınından geçiyordu*.” AY121

sahip (Ar.) *a*. 1. Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik. “*Bir miktar tarlamız vardı ki, komşu toprak sahipleri tarafından haksız olarak işgal edilmekteydi*.” AY143 2. Herhangi bir niteliği olan kimse, ehil. “*Ben de seni zevk sahibi sanırdım*.” YYB76 3. Bir iş yapmış, üstlenmiş veya bir eser ortaya koymuş kimse. “*Gazetedeki ilanın sahibi değildi bu ama düşünde onu görmüştü*.” BFV34 4. Koruyan, arka çıkan, gözeten kimse. “*Şimdi evliyim, sahibim var*.” DE106 **sahip çık-** 1. kendinin olduğunu ileri sürmek. “*Bu tuttu tarlalara sahip çıktı*.” KAÇ159 2. korumak, koruyucu olmak, ilgilenip gözetmek. “*… kadına sahip çıkıyor, onu koruyordu*.” EKM52 **sahip ol-** mülkiyetinde olmak, elinde bulundurmak. “*Bir kadına sahip olmak isterdi.*” YK48

sahiplik *a.* Sahip olma durumu. “*İş ve İşçi Haberleri ile Esnafın Sesi gazetelerinin sahipliğini ona yüklemişlerdi*.” MM203

sahipsiz *sf*. 1. Kimsenin malı olmayan; iyesiz. “*Sahipsiz topraklar yüzünden Muzaffer Bey'den yediği tokat bahis konusu edilince omuz silkti*.” HÇ309 2. Annesi babası, yakını, koruyucusu olmayan (kimse); kimsesiz. “*Beni bu yeryüzünde sahipsiz bırakma*.” YK14

sahipsizlik *a.* Sahipsiz olma durumu. “*Sahipsizlik, ah sahipsizlik diye geçirdi*.” KAÇ28

sahne (Ar.) *a.* 1. İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer; oyunluk. “*Ne sahne ne şarkı söylemeye hazırlanan kadın…*” İDG115 2. Bir oyun veya filmin başlıca bölümlerinden her biri; meclis. “*O sahne ne şahanedir*.” DK151 3. Tanık olunan, gözlenen olay. “*Öyle enteresan kıskançlık sahnelerine şahit olmak mümkün ki…*” ÖE128 **sahneye çık-** tiyatro, müzik vb. sanatçılar için sanatını izleyici önünde uygulamak, göstermek. “*Kabullenip hemen o gece sahneye çıkmasın mı*?” SBK16

sahra (Ar.) *a.* Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi; çöl. “*Koca sahra ve o*.” EVO14

sahte (Far.) *sf*. 1. Bir şeyin aslına benzetilerek yapılan; çakma, düzme, düzmece. “*Yıllarca önce Adana'ya sahte pasaportla geldiği sıra…*” KT134 2. Gerçek olmayan, gerçeğe benzetilmiş; yalancı. “*Müfettiş'in sahte bir müfettiş olduğu kanısı bendenizde kesinleşiyor beyefendi*.” MM244 3. İçten olmayan (tavır, davranış, duygu); yapmacık. “*Zeynel bu sahte içtenliği yemedi*.” BTÜ296 **sahte mahte*** sahte falan. “*Sahte mahte olmasın*?” ÜÇK398

sahtecilik *a*. Sahte işler yapma; sahtekârlık. “*Kaldı ki, nerden baksan sahtecilik zanlısıydı.*” ÜÇK507

sahtekâr (Far.) *sf*. Sahte işler yapan; düzmeci, sahteci, yezit. “*Yalancı, sahtekâr! Millete kör diye yutturuyor kendini*!” YYB142

sahtekârlık *a.* Sahte işler yapma; düzmecilik, sahtecilik. "*Sahtekârlık, dolandırıcılıktan tevkif edilmiş bir kocayla artık kabil değil aynı nikâhı taşıyamam*." ÜÇK522

sahur (Ar.) *a*. Ramazan ayında oruç tutanların gün doğmadan önce belirli saatte yedikleri yemek. "*Ramazanlarda, bayramlarda gene namaz, gene oruç, teravihler, sahurlar, idare lambaları…*" BFV31 **sahura kalk-** oruç tutan kimse gün doğmadan yemek yemek için yataktan kalkmak. "*Bekçi sopalarının bozuk parke taşlarında tok tok dolaşarak saati bildiren, kuşbaşı karların lapa lapa savrulduğu ramazan gecelerinde konak halkının yediden yetmişe kadar hep birlikte kalktığı sahurlar…*" DHV257

sair (Ar.) *sf*. Başka, öteki, diğer. "*Ayıp olacak dedim, çünkü her bayramda tebrik tebrik üstüne, sair zamanlarda mektup mektup üstüne yazar da bir cevap olsun yakıştırıp gönderemem*." ÜÇK383

Sait Faik* *öz. a.* Sait Faik Abasıyanık, Türk yazar ve şair (1906-1954). "*Koskoca Namık Kemal kırk sekizinde ölmüştü, Orhan Veli otuz altısında, Sait Faik kırk sekizinde*." KK47

saka (Ar.) *a.* Evlere, çeşmeden su taşımayı iş edinmiş olan kimse. "*Sakın şu iyi su getiren sakayla, geçen günkü mesele...*" MM89

sakal *a.* Yetişkin erkeklerde yanak ve alt çenede çıkan kılların tümü. "*Saçınız, sakalınız da iyice uzamış*." OK78 **sakal bırak-** sakalını tıraş etmeyip büyütmek. "*Son zamanların modasına uyarak o da sünnet-i şerif üzere kapkara bir sakal bırakmış, bıyık koyuvermişti*." GR187 **sakal makal*** sakal falan. "*Sakalı makalı yeni bırakmış, namazın niyazın, yalandan orucun ardını bırakmaz görünmeye yeni başlamıştı*." YD331 **sakalı ele ver-** başkasının sözünden çıkmayacak bir duruma düşmek. "*Etmeliydi ki, sakalı eline vermesin*." MM117 **sakalına göre tarak vur-** birinin hoşlanacağı biçimde konuşmak veya davranmak. "*Sakalına göre tarak vurdum mu başlarız tırtıklamaya*." EK142 **sakalının altına gir-** yakınlık kurarak ona düşüncesini aşılamak. "*Kızı gör, o değilden davran, gir sakalının altına*." CEM115

sakalık *a.* Sakanın işi. "*Ben bu sakalığa kaç lira verip girdim biliyor musunuz*?" KK216

sakallı *sf*. Sakalı olan. "*... sıra sıra tezgâh başlarında da sakallı, sakalsız, bıyıklı, bıyıksız, uzun favorili sinema figüranları!*" BK356

sakalsız *sf*. Sakalı olmayan. "*... sıra sıra tezgâh başlarında da sakallı, sakalsız, bıyıklı, bıyıksız, uzun favorili sinema figüranları!*" BK356

sakar *sf*. Sık sık küçük, önemsiz kazalar yapan (kimse). "*Pis herif, mıymıntı herif, sakar herif*!" KP52

sakarlan-* Sağlığı bozulmak, eski dirliğinde olmamak. "*Birden sakarlandı bu yıl*." BTÜ10

sakarlık *a.* Sakar olma durumu. "*Dırdırına ses çıkarmayışım ondan değil, kendimden, kendi sakarlığımdan korkuşumdan*." KK29

Sakarya *öz. a.* Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Yunan efzunlarını Sakarya'ya, İzmir'de denize döken biziz be*!" EK352

sakat (Ar.) *sf*. Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal veya sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri çeken (kimse); alil, muallel. "*Şu sakat hâlinde her gün üç beş onluğunu sürüklesen fena mıydı*?" KÜÇ55 **sakat ol-** sakatlanmak. "*Patozun dişlileri parçalandı, sakat oldu bütün*." BTÜ33

sakatla- Sakat bir duruma getirmek, sakat etmek. "*Top oynar, ayağımı sakatlarsam annem beni doktora götürmek zorunda kalacak*." KK218

sakatlan- Sakat duruma gelmek. "*Ayakkabısız ama ayakları sakatlanınca doktora götürecek babaları var onların*!" KK26

sakatlanma *a.* Sakatlanmak işi. "*Hasta olmasından, sakatlanmasından korkardı*." DE4

sakatlayış* *a*. Sakatlamak işi. "*... en çok da Ender'in attığı alengirli penaltıları yiyip üstelik kolunu sakatlayışına katıla katıla güldü*." ARK83

sakatlık *a.* Kaza, terslik. "*Herhangi bir sakatlık olursa ben sorumluluk kabul etmem*." BTÜ349

sakatluk* *a.* Sakatlık. "*Var mı aklında sakatluk*?" BTÜ94

sakın *ünl*. 1. Hiçbir zaman, hiçbir şekilde; asla. "*Onun odasına sakın gitme*!" BFV71 2. `Korkulacak bir durum olmasın` anlamında kullanılan bir söz. "*Sakın bir iş kazası filan olmasın*?" BTÜ361 **sakın ha!** `yapma, yapmaktan çekin` anlamında, yapılması istenmeyen bir davranışa engel olmak için

söylenen bir söz. "*Sakın ha*!" SBK25 **sakın makın** sakın falan. "*Sakını makını yok*." MM46

sakın- 1. Herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak, içtinap etmek. "*İlk zamanlar çekinen, görüşmekten sakınan Türk komşuları şimdi canciğer dost olmuşlardı*." GAV203 2. Olabileceği düşünülen kötülüklere karşı önlemler almak. "*Yalnız bu adam değil, Recep Cıva'dan bile sakınacaktı*." YD297 3. Korumak, esirgemek, gözetmek. "*Hep bakmadan, gözüne kaçan dumandan hep sakınarak 'İnanmam ya!' dedi*." GK364

sakınca *a.* Çekinilmesi, dikkatli olunması gereken, sakınmayı gerektiren durum; beis, mahzur. "*Adam bunda hiçbir sakınca görmedi*." TD59 **sakınca görme-** çekinilecek, dikkatli olunacak bir durum görmemek. "*Herhâlde Nimet'e gelip giderken tanıdığı bu kızla Nimet'i değişivermekte sakınca görmemişti*." SBK233

sakıncalı *sf.* Sakınmayı, çekinmeyi gerektiren; mahzurlu. "*İkisini de sakıncalı buluyordu*." MM118

sakınış *a.* Sakınmak işi. "*Emine'ye ya, bakışı, gülüşü, sakınışı...*" GK12

sakınma *a.* 1. Sakınmak işi; içtinap, tahaffuz, tevakki. "*Sakınmaya kalmadı, bir dirsek*." BFV200 2. Olabileceği düşünülen kötü durumlara karşı önlem alma. "*... kısacası, karısını dayısından sakınmasını sıkılıyorlardı*." HÇ31

sakınmazlık* *a*. Sakınmama durumu. "*Hem de düğüne gider gibi askere gidip yirmi yaşın gözü budaktan sakınmazlığıyla, bir türkü, bir aşk türküsü gibi çeşitli cephelerde dövüşmüşlerden*." YYB222

sakız *a.* 1. Bazı ağaçların ve özellikle sakız ağacının kabuğundan sızan, çiğnendiğinde yumuşayan, hoş kokulu, beyaz renkli reçine. "*Mavi ipek yüzlü yorganım, bembeyaz, sakız gibi çarşaflarım...*" DE106 2. Şekerli ve kokulu ağızda çiğnenen eğlence yiyeceği, ciklet. "*Behiye'nin sakız çiğneyişi, iri siyah gözleriyle başka başka yanlara bakışı değişmez*." DHV249 **sakız gibi** 1. çok temiz, çok beyaz. "*Aklına sarı demirleri pırıl pırıl karyola, ipek mavi yüzlü yorgan, sakız gibi beyaz örtüler geldi*." DE43 2. ayrılmak bilmez, yapışkan. "*Kadın sakız gibi yapışmıştı*." EK357

sakız ağacı *a*. Antep fıstığıgillerden, kışın yaprak dökmeyen, meyvesi üzümsü ve yağlı, bodur bir ağaç; sakız. "*Sakız ağacına tapar onlar*!" VV321

sakız kabağı *a*. Sebze olarak kullanılan kabak. "*Kocaman bir sakız kabağını hatırlattığı için köylü, Kabak Hafız derdi*." VV65

Sakızağacı Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Maltepe ilçesinde bulunan bir sokak. "*Türk filmciliği prodüktör yazıhanelerinin çokluk bulunduğu Hava Sokağı, Bursa Sokağı, Kuloğlu Sokağı, Öğüt Sokağı, Nane Sokağı, Sakızağacı Sokağı, Büyükbayram Sokağı gibi sokaklarda ... sürünen delikanlılarla kader birliği yaparken yolu Cıva Film'e düşmüştü*." YD116

sakızlı *sf.* Sakızı olan, içinde sakız bulunan. "*İstanbul'un kıyı mahallelerinden birinin takunyalı, ağzı sakızlı bir kızıydı, ne çıkardı bundan*." KY33

Sakızlı* *öz. a*. Yunanistan'ın Sakız şehrinden olan kimse. "*Daha doğrusu, Düyun-ı Umumiyye 'de memurken İspiro isimli Sakızlı bir Rum'dan edinmişti*." SUÇ297

sakin (Ar.) *sf.* 1. Dingin olan; durgun, sakince. "*Sabahın serin havası, sakin deniz…*" AY121 2. Yumuşak huylu, kendi hâlinde (kimse); sessiz. "*Ufacık yüzü, içleri daima gülen mavi gözleri, kırpık bıyığı, düşmüş omuzlarıyla sakin bir adamcağızdı*." KP95 3. Huysuzluğu, rahatsızlığı azalmış veya geçmiş. "*Şimdi Necati'nin yarı sakin durduğu odada…*" EKM157 4. Kolayca sinirlenmeyen; sinirsiz. "*Ufacık yüzü, içleri daima gülen mavi gözleri, kırpık bıyığı, düşmüş omuzlarıyla sakin bir adamcağızdı*." KP95 5. Bir yerde oturan. "*Bu köşkün eski sakinlerini...*" SM278 **sakin ol-** sakin duruma gelmek. "*Bitirim Leyla, koluna tutunmuş ağlayarak kendisine sakin olmasını tavsiye eden kocasını itti, bekçilerin karşısına dikildi*." TD28

sakin sakin *zf.* 1. Durgun, dingin olarak. "İstiklâl *Caddesi'ne her zamanki gibi sakin sakin bakmaya koyulmuştu*." KÜÇ63 2. Heyecan, telaş, kızgınlık göstermeden. "*Kıpkırmızı yüzü büsbütün kızaran ve bir makineli tüfek gibi konuşan İtalyan'ı sakin sakin dinlerken bir yandan da o gün postadan çıkan mektuplara göz atıyor…*" CEM38

sakinleş- Coşku, sinir, korku, heyecan vb.nin etkisi azalmak, geçmek; sakinlemek, yatışmak. "*Reşat çok öfkelenmiş numarasıyla, sözde zorla sakinleşerek odaya döndü*." KY102

sakinleşiver-* Çabucak sakinleşmek. "*Koca konak birden bir yasa, mateme bürünmüş gibi sakinleşivermişti*." EK278

sakinlik *a.* Sakin olma durumu; durgunluk, sessizlik, dinginlik, sükûnet. "*Acındırıcı bir*

sakinlikle, bükük boynu, yaşlı gözleri, dalıyor, saatlerce dalıp gidiyordu.” SM233

sakla- 1. Elinde bulundurmak, tutmak. “*Kaymakamlık günlerinin gözü açık, işbilir, sır saklar yanındaki memurlarından biri aracılığıyla karaborsaya el attı*.” DK78 2. Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak, kaldırmak; hıfzetmek. “*Şu altınları sakla iyi bir yere*.” MM218 3. Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak. “*Böyle bir kadın hiç tanımadığı, yabancı bir kaçağı evinde saklar mı*?” KAÇ194 4. Bozulmadan doğal durumları ile durmasını sağlamak, korumak, muhafaza etmek. “*Komposto için elmayı nerden buluyorlar*? *Kıştan mı saklıyorlar*?” BE87 5. Gizli tutmak, duyurmamak. “*Ben sana haberi sakla diye emir vermedim miydi*?” ÜÇK586 6. Birine vermek için ayırmak. “*O güzel fikirlerini kendine sakla*!” BK331 7. Korumak, esirgemek. “*Allah kem gözden saklasındı*.” EB167 **sakla samanı, gelir zamanı** `gereksiz görülen şey ileride gerekli olabilir` anlamında kullanılan bir söz. “*Sakla samanı, gelir zamanı derler*.” GR122

saklama *a*. Saklamak işi; hıfız, muhafaza. “*Canım saklamaya lüzum yok*.” OK61

saklambaç *a.* Oyunculardan birinin ebe olması ve saklanan arkadaşlarını bulması temeline dayanan bir çocuk oyunu. “*Onunla yatmak değil de saklambaç, beştaş, köşe kapmaca oynanabilir…*” KÜÇ21

saklan- 1. Kendini saklamak, gizlenmek. “*Saklanırım ondan sonra koruluğa…*” ÇK88 2. Saklama işi yapılmak. “*Nasıl verirdi, nasıl verebilirdi koltuk kanepe için saklanan dört yüz elli lirayı*?” KÜÇ47 **saklanmak maklan-*** saklanmak falan. “*Saklandı maklandı mı*?” BTÜ360

saklanabil- Saklanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bizim buralarda saklanabilir mi*?” KAÇ105

saklanılabil-* Saklanılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Saklanılabilir mi yani*?” KAÇ200

saklanıver- Çabucak saklanmak. “*Şimşek hızıyla saklanıveriyorum yıkıldım yıkılacak bir ahşap evin çıkıntısına*.” BFV250

saklanma *a*. Saklanmak işi. “*Elimde tuttuğum bono korkudan sapsarı kesilecek, belki de avucumun içine saklanmaya çalışacaktı*.” KK36

saklat- Saklama işini yaptırmak. “*Beyannamesiz şekerleri kâtibinin evinde saklatıyormuş*.” ÇK70

saklayabil- Saklama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*O zaman kadın, korkudan adamı saklayabilir*.” KAÇ199

saklayı saklayıver-* Çabucak saklamak. “*Nur'un ağzını aramış, çıfıt kız saklayı saklayıvermişti*.” BFV150

saklayış *a*. Saklamak işi. “*Nermin birdenbire, kendisinin de anlayamadığı bir yakınlık duyduğu bu genç adamın sırrını kıskançlıkla saklayışına alınmıştı*.” KY161

saklı *sf.* 1. Saklanmış olan. “*Elinizden çektiğimiz be! sözü, bu sözün altında saklı anlam…*” EVO288 2. Gizli bir yere konarak kaybolması veya çalınması önlenen. “*Beyrut sabahlarındaki bahçenin bir kıyısında saklı kaldırım taşıyla idman yapardı*.” KK25 3. Başkalarından gizlenen, gizli tutulan, hafi. “*Maazallah gizli bir hastalığı ya da annesinden saklı derdi varsa o zaman kadıncağız aklını kaldırır Allah vermeye*!” KY79

sako (İt.) *a.* Paltoya benzer bir tür üstlük. “*Oysa şehre varıp iyi kötü birtakım işlerin kuyruğundan tutanlar köy yerine pantolon, sako, kasket, yeni ayakkabılarıyla geliyor, köylüye caka satıyorlardı*.” KK102

saksağan *a.* Kargagillerden, karnı beyaz, kanatları ve kuyruğu kül rengi diğer yerleri parlak, kara, uzun kuyruklu kuş, alacakarga, alakarga. “*Saksağanı hatırlatan sıska bir karı sordu*.” TD35

saksı *a*. Pişmiş toprak, plastik vb.nden yapılan, çiçek yetiştirmekte kullanılan kap. “*Saçaklarında kocaman nalların sallandığı, pencereleri saksılı, saksıları çiçekli, çiçeklerin bağlandığı tahta parçalarına yumurta kabukları geçirili evler...*” SÇ26

saksılı* *sf*. Saksısı olan. “*Saçaklarında kocaman nalların sallandığı, pencereleri saksılı, saksıları çiçekli, çiçeklerin bağlandığı tahta parçalarına yumurta kabukları geçirili evler...*” SÇ26

sal- 1. Koymak, katmak. “*Ortalığa dehşet salan biri*.” DE164 2. Yollamak, göndermek. “*Kazanınca onbaşılığı, çıkarttırıp tasvirimi, salacam fıkara anama*.” ÇK92 3. Sürmek. “*Yurdun içine böyle dal budak salacağız*.” DE167 4. Bağımlılığına, tutukluluğuna veya baskı altındaki durumuna son vererek serbest kılmak; bırakmak. “*Bizi saldılar*.” BTÜ376

salah (Ar.) *a.* İyi olma durumu; iyilik. "*Vaziyet durulsun, salah kesbetsin hele*." ÜÇK469

salahiyet (Ar.) *a.* Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlara göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak; yetki. "*Gerçi bekçilerin vazife ve salahiyetleri üzerine hiçbir bilgisi yoktu*." MUR135

salak *sf.* Görünüşünden, konuşma ve davranışlarından seviyesiz, dengesiz ve saf olduğu anlaşılan (kimse); saloz. "*Şık giyinmiş birtakım salaklar...*" SM175

salam (İt.) *a.* Sığır, hindi vb. etinden yapılan, genellikle dilimlenerek soğuk yenen bir yiyecek. "*Annesi rakı istedi, salata istedi, ançüez istedi, salam istedi*." SBK118

salamcı* *a.* Salam yapan veya satan kimse. "*Tuttuğu kurbağaları domuz salamcısı Fernando'ya satar, parasıyla kantocu kızlara viski ısmarlardı*." GR182

Salamon* *öz. a.* Bir lakap. "*Hatta hiç unutmaz, bir gece, şimdi şehir meclisi üyesi olan bir zamanların serserilik, itlik arkadaşı Rıza, Salamon Rıza derlerdi…*" YD28

salamura (İt.) 1. *a.* Peynir, et, balık, turşu, asma yaprağı vb. yiyeceklerin bozulmaması için içinde tutuldukları tuzlu su. "*Taze süt, taze tereyağı, bal, reçel, hususi surette salamura edilmiş yeşil zeytin, beyazpeynir, siyah havyar...*" HÇ209 2. *sf.* Bu suyun içinde tutulmuş olan. "*Salamura peynirleri eski iktidar zamanında daha mı iyi yapılırdı*?" GR102

salapurya (İt.) *a.* Ticaret eşyası taşımakta kullanılan, 10-15 tonluk, üçgen biçiminde yelkeni olan ticaret gemisi. "*Vapur, gemi, salapurya, mavna leşleriyle kocaman kocaman fıçıların ardında saklı üç sakallı haydut çıkmıştı ortaya.*" SÇ153 **salapurya [gibi]** çok büyük olan veya ayağa büyük gelen (ayakkabı). "*Bir ayaklar var, salapurya; eller, kollar, bıyık...*" TD113

salaş (Mac.) *sf.* Derme çatma, özensiz olarak yapılmış (yapı). "*Yenikapı, Kumkapı kıyıları salaş meyhanelerin terk edilmiş loşluğu, kıyılarını şıpır şıpır döven denizin yosun kokusu...*" YYB196

salaşpur (Hindistan'daki Solapur şehrinin adından) *a.* Seyrek dokunmuş, astarlık ince bez. "*Gelinlik, sedef kakmalı nalın ... top top patiskalar, salaşpurlar, aile bezleri, incik boncuk…*" KK199

salata (İt.) *a.* Genellikle marul, maydanoz, soğan, domates gibi çiğ ot ve sebzelerle yapılan, yağ, limon, sirke vb. maddeler konulan, yemeklerle birlikte yenen yiyecek. "*Lokantaların önünden geçerken bakışları camekânlardaki çeşitli salatalara, balık, biftek, şişlere takılıyor, yutkunuyorlardı*." SÇ153 **salata malata*** salata falan. "*Salata malata hazır olmalı, çekmeliyiz kafaları*." EVO246

salatalı *sf.* Salata bulunan. "*Tarabya'da bir yerlere gitseler, taze balık ızgaralı, roka salatalı rakı içseler…*" EB185

salatalık *a.* Bu bitkinin iri, yeşil ürünü; hıyar. "*Salatalıklarla rokaları filan bağlarından çözüp musluğun bembeyaz fayansı içine koydu.*" SBK256

salavat (Ar.) *a.* Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua. "*Bana öyle gelmişti ki adam salavat da bilmiyordu*." KK205 **salavat getir-** tehlikeli bir durumda dua okumak. "*Salavat getir*!" SBK54

salça (İt.) *a.* Yemeklere lezzet ve renk katmak için konulan domates veya biber ezmesi. "*Fasulyeye salça da alacak mısın*?" YK28

salçasız* *sf.* Salçası olmayan. "*Salçasız ne tadı olur*!" YK28

saldır- Bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulunmak, hücum etmek; salmak. "*... bir yerlere saldırıp sözde insanlar kurtarıyor, kurtarırken ölüyor, öldürüyorlardı*." KY126

saldırabil- Saldırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bıçağını çekip saldırabilir*." YYB123

saldırgan *sf.* Başkasına saldıran, yapısında saldırma özelliği olan (devlet, kimse, hayvan); sataşkan, agresif, mütecaviz. "*Sarhoşluğu çok cıvık, çok saldırgan, çok rezilceydi*." SM274

saldırı *a.* Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma; hücum, taarruz, tecavüz. "*Gelir, güzel geliniyle birlikte oturur, onu yabancı gözlerden, yabancı saldırılarından korurdu*." YK87 **saldırıya uğra-** saldırı karşısında kalmak, tecavüze uğramak. "*Almıyordu ya, böyle bir saldırıya uğramış parmak kadar bir kadının…*" ARK243

saldırıl-* Saldırma işi yapılmak. "*Kan tere batıla çıkıla mahallenin dar, eğri sokaklarında dakikalarca koşulur, sözde göldeki meçhul*

hazineye baskın verip ihtiyar Coni'yle Tom Brovn'u esir alan hain yerlilere saldırılır..." SUÇ20

saldırış *a*. Saldırmak işi. "*Birden bir saldırış*!" KY218

saldırıver- Ansızın veya çabucak saldırmak. "*Hiç beklenmedik anda saldırıverecek Kızılderili haydutların korkunç sesleri, havada vınıltılarla uçan zehirli okların dehşeti yaşanıyordu*." SUÇ65

saldırma *a*. 1. Saldırmak işi, tehacüm. "*Sahi, kitapçı depoya çeker, saldırmaya kalkarsa*." BFV133 2. Bir tür büyük bıçak. "*Bıçak, saldırma hatta altıpatlardan korkmayan Klara'nın onlardan ödü kopuyordu*." GR182

saldırt- Saldırma işini yaptırmak; üşürmek. "*Mahalle çocuklarını kışkırtıp üstüne saldırtsa*!" SBK151

salep (Ar.) *a*. Salep bitkisinin yumru durumundaki köklerinden dövülerek hazırlanan beyaz tozun, şekerli süt veya su ile kaynatılmasıyla yapılan sıcak içecek. "*Kapalıçarşı'nın Beyazıt kapısı önündeki salepçiden içtiği salebin boş bardağını uzattı adama, parasını verdi*." EB107

salepçi *a*. Salep yapıp satan kimse. "*Kapalıçarşı'nın Beyazıt kapısı önündeki salepçiden içtiği salebin boş bardağını uzattı adama, parasını verdi*." EB107

salgın 1. *sf*. Kısa zamanda çevredeki insanların, hayvanların veya bitkilerin büyük bir bölümüne bulaşan; müstevli. "*... salgın hastalıklar bastırır*." ÜÇK534 2. *a*. Bir hastalığın yaygınlaşması ve birçok kimseye birden bulaşması; epidemi. "*Ortalıkta tifüs salgını olduğu için, yeni gelenler karantinaya tabiydiler*." EKM108 3. *a*. Belli bir hareketin, davranışın, sözün toplumda yaygınlaşması. "*Hazır spor totonun bütün yurtta bir salgın hâlinde alıp yürüdüğü şu günlerde şekerkamışının Adana deyimiyle kamış vuruşmak özelliği de meydanda iken...*" YYB40

salı *a*. Pazartesi ile çarşamba arasındaki gün. "*Günlerden salıydı, mevsim eylül sonları, İstiklal Caddesi'ndeydik*." YYB186

salı salıver-* Salıvermek. "*Eşi dostu, bildiği, gördüğü salı salıver...*" GR53

salık *a*. 1. Bir şeyin, bir kimsenin iyi, işe yarar olduğunu ilgili kişiye söyleme; tavsiye. "*... sigara paketleri ardına not edilmiş birtakım reçeteleri birbirlerine salık verişleri...*" ARK2 2. Olmuş veya olacak bir olay, bir olgu ile ilgili verilen bilgi, haber. "*Şayet böyle bir zavallı olursa salık ver, bir çaresine bakarız, dediydi*." EK89 **salık ver-** 1. bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğütlemek, tavsiye etmek. "*Karısını gözetmesini salık verecek, genç adamı şüphelendirecekti*." SBK283 2. haber vermek. "*Şayet böyle bir zavallı olursa salık ver, bir çaresine bakarız, dediydi*." EK89

salın- 1. Yürürken uyumlu hareketlerle hafifçe bir yandan bir yana eğilmek. "*Koca göbek, şalvar ve karayağız yüzler kalabalığı salınarak içeri girdiler*." AY182 2. Salma işine konu olmak. "*Taşıyla, toprağıyla suya salınmış yarma pilavında ot yağının en düşüğü, bir parçacık kullanılır*." BTÜ226

salına salına* *zf*. Uyumlu ve hoş bir biçimde iki yana sallanarak. "*Hacer, telgrafçılara mahsus sırmalar işli elbisesiyle salına salına gelen sarı saçlı, mavi gözlü babasını annesinden daha çok severdi*." EK17

salıncak *a*. 1. İki ucundan iki iple veya zincirle yüksek bir yere asılan ve üzerine oturulup sallanılan eğlence aracı. "*İp atlar, beştaş oynar, salıncağa binersiniz*." SAR17 2. Küçük çocukları uyutmak için beşik yerine kullanılan ve karşılıklı iki yere iple bağlı bulunan asılı yatak. "*Bütün gün salıncak salla, çişli bez yıka*." ÇK107

salınış *a*. Salınmak işi. "*Tamı tamına bir bıçkın salınışıyla sokuldu*." YYB168

salınma *a*. Salınmak işi. "*İmam ise fazla ileri gitmekten korkuyor, kadının içeri dışarı girip çıktıkça öyle mayalar gibi salınması karşısında içten içe eriyerek 'Ya Latif!' diyordu*." KT363

salıntı *a*. Salınmak işi. "*Saldıysam iki yıllık bir salıntı*." GK29

salıver- Bırakmak, koyuvermek, serbest bırakmak. "*Kızlar kahkahalarını salıverdiler*." SÇ179

salıveril- Salıverme işine konu olmak. "*On beşimde yoktum boynuma işporta takılıp sokaklara salıverildiğimde*." ÖE11

salıverilme *a*. Salıverilmek işi. "*Cevdet'in avukatı, müvekkilinin kefalete bağlanarak salıverilmesini istedi*." SUÇ245

salimen (Ar.) *zf*. Sağ ve esen olarak, hiçbir kötü durumla karşılaşmadan. "*Galiba on beş gün sonra, ben de herkes gibi öğrendim ki salimen öbür tarafa geçmiş*." BE21

salkım *a.* Üzüm gibi, birçoğu bir sap üzerinde bir arada bulunan meyve. "*Salkımın hafifçe tozluluğu filan umurunda değildi*." GK337

salkım saçak *zf*. Parçalara ayrılmış biçimde. "*Tabaklar çatlak, peçetelerin uçları salkım saçak...*" MM23

salkım saçaklı* *sf*. En büyük, en kötü (günah). "*Biliyordu, günahtı, hem de günahın en salkım saçaklısıydı böyle düşünmek*." EVO361

salla- 1. Düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettirmek; sallayıvermek, ırgamak. "*Otuzunu yeni aşmış, nefis kadın başını salladı*." OK15 2. Bir işi sürekli olarak başka bir zamana ertelemek, savsaklamak. "*Bir zaman, bugün, yarın diye salladı*." EK234 3. *argo* Vurmak, atmak. "*Aldırmıyor, boyuna yumruk sallıyordu*." SÇ195 4. Sarsmak. "*Oturduğu yerden kalkmaya davranan iri bir gövde evi âdeta salladı*." DK10

sallama *a.* Sallamak işi. "*Ya çeşmeden su taşımayı ya da kundaktaki kardeşinin beşiğini sallamayı savsamıştı*." ÖE94

sallan- 1. Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak şartıyla, o noktanın iki tarafına aynı doğrultuda ve sürekli olarak gidip gelmek. "*Yan odada huysuzlanan bir çocuk, sallanan bir beşik ve ninni söyleyen bir annenin genç sesi…*" AY157 2. Güçlü bir biçimde sarsılmak, titremek. "*Üstündeki çırçır dairesinin sarsıntısından sallanan duvarlar, hatta küçücük odanın tavanında sarkan elektrik ampulü bile sarsılıyordu.*" KT50 3. Vaktini boş ve yararsız işlerle uğraşarak geçirmek; oyalanmak, savsaklanmak. "*Tut yolu diyorum sana. Evde fazlaca sallandın*." YD188

sallandır- 1. Sallanma işini yaptırmak. "*Dizleri yaralanan sol açık gitti, üzerine çıkıp oturdu, bacaklarını aşağıya sallandırdı*." GK305 2. Asmak, idam etmek. "*Gün gelecek biz de sizden üç değil bin üç, on bin üç kişiyi sallandıracağız*." YD324

sallandırıver-* Çabucak veya kolaylıkla sallandırmak. "*Sallandırıver bir ikisini*." GR4

sallanış *a*. Sallanmak işi. "*Gene elinin belirsiz sallanışlarıyla oğlunun yüzüne konması mümkün sinekleri kovdu.*" EVO194

sallanma *a*. Sallanmak işi; ırganma, tezelzül. "*Kabak Hafız ... pıtırdayan dudaklarıyla başladı sallanmaya*." VV113

sallantılı *sf.* Sallantısı olan. "*Bildiririm anlamına bir baş işaretinden sonra vapurun kalın halatlarla tutturulmuş sallantılı merdivenini koşarak indi*." SBK120

sallapati 1. *sf*. Düşünmeden ve saygısızca davranan. "*Çünkü değildir herhangi bir Türk sallapati*! MUR120 2. *zf*. Düşüncesizce, saygısızca ve patavatsız bir biçimde. "*O kadar ki, içeri yabancı bir kadının girmesi bile onu bu sallapati uzanışından davrandırıp, hiç olmazsa derleyip toparlatamamıştı*." MM182

sallasırt *a.* Ağır bir nesneyi araç kullanmaksızın elle başka bir yere atma veya aktarma. "*Kaldı ki leş gibi kokan pis bir serseriyi revire sallasırt çıkarsın*." YYB67 **sallasırt et-** sırtına almak, yüklenmek. "*Reviri sallasırt etseler haberiniz olmayacak*!" EKM10

sallatma *a*. Sallatmak işi. "*Nuran'a yaklaşması, Nuran'ın ona kemikten başka et bile getirmesi, eti, kemiği, ekmeği vermek için saatlerce kuyruk sallatmamasındandı.*" SBK88

sallayabil- Sallama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İki gün sallayabilirdi*." GK226

sallayış *a*. Sallamak işi. "*Araba, arkada kalanların el, mendil sallayışları, yalınayaklı mahalle çocuklarının bayram neşesi içinde hareket etti*." KY41

sallayıver- Ansızın sallamak. "*Hızını alamayan Nuh, fen Müdürü'nün de avradına sallayıverdi*." MUR394

salma *a*. Salmak işi. "*... yoldan geçenlerden birinin sigarasından da yakıp başlardı keyifli keyifli dumanlar salmaya on altı yaşın elişi mavisi göklerine*." KK92

salon (Fr.) *a*. 1. Bir evde konukları ağırlamakta kullanılan en geniş oda. "*Külot pantolonu ve şişkin getrleriyle salondan çıktı*." BK306 2. Toplantıların, kutlamaların, gösterilerin yapıldığı geniş yer. "*Konser verip çılgın alkışlar topladığı konser salonunun çıkış kapısı önünde, avuç açmışım konserlerden çıkanlara*." ARK164 3. Dükkân, mağaza. "*Ona kalsa, gidelim mezat salonuna, iyi kötü bir şeyler uyduralım diyor*." KÜÇ41

salonlu* *sf*. Salonu olan. "*Sırtını trenin başını alıp gittiği yöne dönmüş, iki odalı, bir salonlu*." GK155

salt (Moğ.) *zf*. Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın; yalnızca. "*Çikolatalar vardı şimdi, salt çikolatalar*." DHV263

salta (İt.) *a.* Köpeğin arka ayakları üzerine ayağa kalkması. "*Üstelik onlar gibi bu fabrikaya, bu fabrikanın kravatlılarına salta durmak zorunda mıydı*?" MUR393 **salta dur-** köpek arka ayakları üzerine kalkmak. "*Öyle laflar bilir ki senin belediye reizin bile karşısında salta durur*!" ÇK126

saltanat (Ar.) *a.* 1. Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması; sultanlık. "*Osmanlı saltanatının çöküşü sizi alakadar etmez.*" AY186 2. Bolluk ve zenginlik, gösterişli yaşayış. "*Bu saltanat böyle sürüp gidecek sanıyordum.*" BE22 3. Birinin bir işte, bir yerde bulunan kimseler üzerindeki egemenliği. "*Beton'un saltanatına konmuştu*." SÇ189 **saltanat sür-** 1. hükümdarlık etmek. "Bi*linçli bir düşmanlıktan çok, kasabaya âdeta taht kurmuş, saltanat sürmekte olan Nurcularla, çeşitli tarikat ehlinin zaman zaman körüklediği şeylerle, bilinçsiz olarak yer etmiş bir düşmanlık*." YD19 2. bolluk içinde yaşamak. "*Tam rahata kavuşup saltanatını süreceği sıra...*" EK223

saltanatlı *sf.* Gösterişli, görkemli. "*Bu yolculuk, ağır havasında fam esansı uçan saltanatlı, çalkantılı yolculuk hiç bitmese*!" BK361

salvo (İt.) *a.* Genellikle topla yapılan ateş; yaylım ateşi. "*Değil su, çamur, isterse patlayan tüfeklerle ölüm saçan topların salvoları olsundu.*" MUR315

salya (Rum.) *a.* Ağızdan sızan tükürük. "*Sil salyanı.*" TD69

salyalı* *sf.* Salyası olan. "*Annesi gibi kötü yola düşmek, örselenmek, salyalı, pis sarhoşların yataklarını şenlendirmek için mi*?" SBK189

salyangoz (Rum.) *a.* Yumuşakçalardan, bahçelerin nemli yerlerinde yaşayan, sarmal kabuklu küçük hayvan. "*Adamın bakıp gördüğünü, sonra da kendi kendine hayıflanırcasına salyangoz gibi içine kapandığını görmüş, anlamıştı.*" KAÇ51

saman *a.* Ekinlerin harmanda dövülüp taneleri ayrıldıktan sonra kalan, hayvanlara yedirilen ufalanmış sapları. "*Hem atı nerde saklar, nasıl beslerler? Samanı, arpası...*" DHV279 **saman altından su yürüt-** belli etmeden iş çevirmek, ortalığı karıştırmak. "*Suyu saman altından yürütmek marifet.*" CEM53

saman sarısı 1. *a.* Açık, soluk sarı renk, saman rengi. "*Nurten'e de bu havai mavi şifonun saman sarısını alırız*!" DK189 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Kızların üzerindeki havai mavi, saman sarısı şifon tuvaletlere, antilop ayakkabı ve çantalara rağmen misafirlerin, ipek bolluğu içinde pek sönük kalmışlardı*." DK193

samanlık *a.* Saman konulan yer. "*İki gönül bir olduktan sonra samanlık seyran olur derler bre oğlum*." CEM17

Samanyolu *öz. a.* Açık gecelerde gökyüzünde boydan boya görülen uzun, bol yıldızlı, ışıklı şerit; Gökyolu, Hacılaryolu, Hacıyolu, Kehkeşan, Samanuğrusu. "*Derken Samanyolu...*" BTÜ269

Samatya* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Kumkapı, Yenikapı, Samatya kahvelerinde palavracılığıyla tanınır, her iddiada mutlaka üste çıkardı*." ÖE115

samba (I) (Fr.) *a.* 1. Zikzak ve ani yapılan figürleri olan, iki dörtlük ölçü üstüne kurulmuş bir tür Brezilya dansı. "*Gerçekten de, bütün gün sevinç içinde ne samba kalmış, ne rumba, ne rok-en-rol*." BFV17 2. Bu dansın müziği. "*Yeni yeni Filizlere ağız mızıkasıyla samba, rumba, Tintin Tinimini Hanım çalıyordu.*" BFV47

samba (II)* *a.* Bir tür kumaş. "*Jan janlı yeni samba kumaşları çıkmış, yanardöner*." DK184

Sami Hazinses* *öz. a.* Türkiye Ermenisi sinema oyuncusu, besteci ve söz yazarı (1925-2002). "*Bir Sami Hazinses'i bile bu kasabanın en yüklü para babalarına değişirdi, hem de gözünü kırpmadan*!" YD16

samimi (Ar.) 1. *sf.* Her türlü çıkar düşüncesinden uzak; içten. "*Lakin o bunu öyle saf, öyle samimi anlattı ki…*" BE25 2. *sf.* Düşündüğünü olduğu gibi söyleyen, içi temiz, gizli yönü olmayan (kimse); açık kalpli, açık yürekli. "*Muzaffer Bey 'Karıcığım!' derken samimiydi*." HÇ108 3. *zf.* İçli dışlı, senli benli olarak. "*Çok samimi konuşuyorlardı*." DE45 **samimi ol-** içli dışlı olmak. "*Hayır hayır, samimi olmamalıydı onlarla, yalnız onlarla değil, hiç kimseyle*." EB81

samimileş- İçten olmak, candan davranmak. "*Gözlüklü adam birden samimileşerek Juju'nun koluna girdi*." GK127

samimilik *a.* Samimi olma durumu, içten davranış; içtenlik. "*… zaman zaman genç kız kahkahalarının yükseldiği fakir ama insana içten içe, olanca samimiliğiyle bakan mahallesini hayallemeye başlamıştı*." KY66

samimiyet (Ar.) *a.* 1. İçten olma durumu, içten davranış, içtenlik. "*Bana gösterdiğiniz*

samimiyete çok teşekkür ederim muhterem vatandaşlarım…" MM36 2. Senli benli olma durumu. "*Habip'le samimiyetin buradan geldiğine şüphe yoktu*." HÇ293

samimiyetsizlik *a*. Samimiyetsiz olma durumu; içtensizlik. "*Onun anladığı particilikte yalan, riya, samimiyetsizlik yoktu, olmamalıydı*." ÜÇK490

Samsun *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Niçin Erzurum, Amasya, Niğde, Maraş, Samsun değil de mutlaka İstanbul*?" ARK167

samur* (Ar.) *sf.* Sık ve kalın (saç, bıyık vb.) "*Gözleri badem, dudakları kiraz, saçlar samur*." HÇ302

samur kürk *a.* Sansar veya sincap derisinden yapılan kürk. "*E kızım, suç samur kürk olsa kimse sırtına giymez derler*!" BFV202

san *a.* Herkesçe bilinme, tanınma durumu; ün, nam, şöhret, şan. "*Adı vardı, sanı vardı, şerefi, haysiyeti vardı*." KY33

san- 1. Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek. "*Bütün bunlar yetmezmiş gibi, bir de utanmadan kâtibin iki yüz liracıkla işi kapatacağını sandı*." MM122 2. Tahmine dayanarak hüküm vermek; farz etmek. "*Hâlbuki ben onu bir köşede geberip kaldı sanıyordum*." MM221 3. Bir şey veya kimsenin ... olduğunu düşünmek; bellemek (I), bilmek. "*Babasının delirdiğini sandı*." EKM94

sana *zm.* Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. "*Çocuk gibi ağlamak sana yakışmaz*." OK7

Sana* *öz. a*. Bir margarin markası. "*Karısı pörsük yüzüyle, 'Sana getir bir paket akşam gelirken.' demişti*." YYB194

sanabil- Sanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Siz belki onu seviyorsunuz sanabileceği için yüzbeyüz söylemekten çekinmiş olamaz mı*?" SBK216

sanat (Ar.) *a.* 1. Duygu ve düşünceleri göze ve gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme konusundaki yaratıcılık. "*İmkânlar sanatın emrinde olmalı, sanat imkânların emrinde değil*." BK359 2. Bir şey yapmada gösterilen ustalık. "*İçki masasını öyle bir donatırdı ki, değme meyhaneci bu üstün sanatı gösteremezdi meyhanesinde*!" ÖE100 3. Bir meslekte uyulması gereken kuralların tümü. "*Film sanatında önemli olan rejisördür*." YD57 4. Belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım. "*Bununla beraber, memleket sanatı, memleket kültürü*." YD56 5. "İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş; zanaat. "*İstemezsen, yok ben sanat öğrenmek istiyorum dersen sanata devam edersin*!" SUÇ279 **sanat manat*** sanat falan. "*Sanata manata boş ver*." YD214

sanat adamı *a*. Güzel sanatların herhangi bir dalında yaratıcılığı olan, eser veren kimse; sanatçı. "*Çok üstün, çok müstesna bir sanat adamıdır*." YD170

sanat enstitüsü *a*. Endüstrinin türlü dallarına ve küçük el sanatları alanına bilgili, usta işçi ve teknisyen yetiştirmek amacını güden öğretim kurumu. "*… öğretmen okulu, sanat enstitüleri öğretmen ve müdürlerini, işadamlarını falan hiçe sayabileceğini belirten bir çalımla, bakmadı bile*." MM8

sanat filmi *a*. Kazanç düşünülmeden salt sanat kaygısıyla yapılan film. "*Sanat filmleri çevireceğiz*." YD186

sanat müşaviri *a.* Sanatsal etkinliklerde yol göstermek, yönlendirmek amacıyla görevlendirilmiş uzman kişi. "*Bülent Nejat Coo: Film reji asistan, sanat müşaviri, süpervizör*." YD96

sanat okulu *a*. Çeşitli iş kollarında veya sanat dallarında eğitim veren okul. "*İlk'i bitirdikten sonra Orta'ya değil, sanat okuluna attı kapağı*." MUR21

sanatçı *a.* 1. Güzel sanatların herhangi bir dalında yaratıcılığı olan, eser veren kimse; sanat adamı, sanat eri, sanatkâr. "*Sadi de sanatçı. Bunca da şiir, hiciv yazmış*." KK20 2. Sinema, tiyatro, müzik vb. sanat eserlerini oynayan, yorumlayan, uygulayan kimse; artist. "*Belki de ses sanatçılarının al, yeşil, mor, sarı, beyaz, eflatun, mavi tuvaletleriyle ortalığı alkışa boğduktan sonra…*" BFV216

sanatçılık *a*. Sanatçı olma durumu; sanatkârlık. "*… Anadolu içlerindeki çalgılı bahçelerde ses sanatçılığı yapmak üzere, Şehvar'dan kaçtığı gibi, Tunç'tan da kaçıp gitmişti*." MM258

sanatkâr (Ar. ṣanʿat + Far. -kār) *a*. Sanatçı. "*Senin anlayacağın, babama anama isyan etmiş, ses sanatkârı olmak istemiştim*." MM86

sanatkârlık *a*. Sanatçılık. "*Figüranlık falan, sonra gene ses sanatkârlığı…*" MM86

sanatoryum (Fr.) *a*. Özellikle veremli hastaların iyileştirilmesi için kurulmuş sağlık kuruluşu. "*Zühal de verem sanatoryumunun en ücra köşelerinden birindeki karyolasında öyle düşünüyordu*." İDG117

sanayi (Ar.) *a*. Ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü; işleyim, uran, endüstri. "*Kim demiş tek başına diye Avrupa'nın bütün sanayisini arkasına almış be*!" MUR258

Sanayi Mektebi* *öz. a*. Sanayi-i Nefise Mektebi, güzel sanatlar alanında eğitim vermek üzere 1882 yılında İstanbul'da kurulmuş bir yüksekokul. "*Hatta o sıralar açılan Sanayi Mektebi'ne öğretmen bile olmuştu*." KT311

sanayici *a*. Herhangi bir sanayi dalına yatırım yapmış olan ve o alanda iş gören kimse. "*O gece de bir toplantı yapılmış, başta Fen Müdürü'nün dayısı, memleketin ileri gelen sanayicileri, tüccarları, çiftçileri, geç vakitlere kadar eğlenilmişti*." MUR321

sancak *a*. Osmanlı yönetim teşkilatında ilden küçük, ilçeden büyük olan, bir beyin veya hanedan mensubunun idaresine verilen yönetim birimi; mutasarrıflık, liva. "*Hani bizim sancak diye değil, lakin zorlu şehirdir Sivas*." BTÜ23

sancı *a*. İç organlarda batar veya saplanır gibi hissedilen, nöbetlerle azalıp çoğalan ağrı; buru, buruntu. "*Ot atladı, sonunda, ikindiüstü müthiş bir sancıya tutuldu*." YYB65 **sancı mancı*** sancı falan. "*Sancın mancın mı var*?" ÜÇK391 **sancısı tut-** 1. birdenbire ve şiddetli bir ağrı gelmek. "*Böğründe kurşun gibi bir sancı, soluk alamıyor, sancı tutunca kıvrılıp kalıyordu*." BTÜ83 2. hamile doğuma hazırlık sancıları başlamak. "*Bir gece de Güllü'nün sancısı tutuverdi*." HÇ332

sancı- Sancı vermek; burmak, burulmak. "*Erol sıkılı yumruklarıyla yataktan fırlamak istercesine geniş bir davranış yaptıysa da ayağının kırığı müthiş sancımıştı*." KÜÇ50

sancılan- Sancıya tutulmak. "*Şu karnım da öyle sancılanıyor ki*!" OK55

sancılı *sf*. Sancıya tutulan, sancısı olan. "*Zaten sızılı, kalbi sancılı kadındı*." KY37

sancıma *a*. Sancımak işi. "*Mahmut Ağa'nın gene basuru sancımaya başlamıştı*." CEM49

sandal (I) (Rum.) *a*. İnsan taşıyacak biçimde yapılmış, kürekle hareket ettirilen deniz teknesi. "*Birlikte atlayıp bir sandala kaçarlar*." ÖE20

sandal (II) (Fr.) *a*. Yalnız tabanı bulunan, ayağa kordon ve kayışla bağlanan açık ayakkabı; sandalet. "*Şu birkaç saat içinde göçmene eski ayakkabı, terlik, çocuk sandalı üzerine çeşitli iş gelmişti*." EVO3

sandallı* *sf*. Sandalı (II) olan. "*Yalınayaklı, sandallı yahut lastikli çocuklar evlere yıldırım gibi dağıldı*." SUÇ65

sandalya (Der.) *a*. Sandalye. "*Doğmadım anamdan sandalya ile*." MUR291

sandalye (Ar.) *a*. Arkalıklı, kol koyacak yerleri olmayan, bir kişilik oturma eşyası; kürsü. "*Sandalyesini yanı başıma attı, oturdu*." YYB127

sandık (Ar.) *a*. 1. İçine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası. "*Zadelerin dün dört yüz elli sandık şekerlerini yakalamışlar*." ÇK70 2. Meyve, sebze koymaya yarayan, tahta veya sentetik maddelerden yapılmış, dört köşe, sağlam ambalaj parçası; kasa. "*Pazar kovaladığı günler şafakla uyanır, pazara gider, pazarcıların küfe, sandıklarını indirir bindirir*." DK50 **sandık munduk*** sandık falan. "*Küfeler müfeler, sandıklar munduklar...*" GK19

sandık odası *a*. Sandık, sepet vb. ev eşyasının konulduğu küçük oda. "*Bir sandık odasıydı burası*." KY219

sandık sepet *a*. Ortada olan her şey. "*Genişçe bir dükkân, bir sarı toplu kantar, biraz sandık sepet, teliz denilen çuval parçaları…*" KT27

sandıkla- Sandık içine koymak, yerleştirmek, ambalajlamak. "*Ondan sonra da sepetleyip sandıklayıp gönder Ankara, İstanbul'daki sebze ve meyve hâllerinin açıkgöz komisyoncularına*." KT28

sandıklan- Sandığa konulmak, sandığa yerleştirilmek. "*Mallar sandıklanıp sepetlenip Ankara, İstanbul'a yollanmış…*" KT250

sandır- Sanmasına sebep olmak, zannettirmek. "*İçinde tuhaf bir önsezi, bu altınların kendisinde kalamayacağını sandırıyordu*." MM200

sanduka (Ar.) *a*. Mezarın üzerine yerleştirilmiş, tabut büyüklüğünde tahta veya mermer sandık. "*Mescitte bir sanduka vardı*." ÜÇK463

sandviç (İng.) *a*. İki ince ekmek dilimi arasına tereyağı, peynir, sucuk vb. konularak hazırlanan yiyecek. "*Elindeki kaşarlı sandviçi gösterdi*." EB36

sanı *a*. Sanma durumu veya sonucu, zan, zehap. "*Erkekler ona bu güçlü, bu hiç silinmeyecek sanıyı vermişlerdir*." BFV180

sanık *a*. Suçlu olduğu sanılarak mahkemeye sevk edilmiş kimse; maznun. "*Babacan şef, sanık bölümünde oturan bitik genç kadına şöyle bir baktı*." SBK325

sanıl- Düşünülmek, olabileceğine inanılmak; zannedilmek, zannolunmak. "*Çok mu zengin sanılıyordu*?" ÖE66

sanılış* *a*. Sanılmak işi. "*Böyle bir iddiası olmamakla beraber gene de hoşuna gidiyordu ilim sanılış*." DE189

sanış *a*. Sanma işi, zannediş. "*Memleketi babalarının, çiftliği sanış*." BFV268

sanıver- Birdenbire bir şey sanmak. "*Kılıksız yumuşattığını sanıverdi birden*." MUR44

sani* (Ar.) *sf*. İkinci. "*Bir devrin behrinde, Sultan Hamidi sani zamanında da...*" EK2

saniye (Ar.) *a*. Bir dakikanın altmışta biri olan zaman birimi. "*Sokak kapısının yıkılırcasına çalınması, yepyeni aşklarının en hararetli saniyelerini yaşayan âşıkları, ürpertilere boğarak telaşlandırdı*." OK65

sanki (T. san + Far. ki) *zf*. 1. Soru cümlelerinde belirtilen konuya ilgiyi çekmek veya uyarıda bulunmak için kullanılan bir söz. "*Parayı hiç göstermesem ne olur sanki*?" SÇ41 2. Soru olmayan cümlelerde anlatılan düşüncenin gerçekte var olmadığını ancak gerçekmiş gibi bir izlenim uyandırdığını belirtmek için kullanılan bir söz; sankim, sözüm ona. "*Saniyeler gittikçe ağırlaşıyor, bir ara sanki durdular, saatin tik takları kesildi sanki*." BK353

sankim *zf*. Sanki. "*Ne iş gördüğünüz var sankim*!" CEM36

sanma *a*. Sanmak işi, zannetme, zanneyleme. "*Başka türlü sanmalarına sebep de yoktu zaten*." EK22

sanmışlık* *a*. Sanmış olma durumu. "*Adam karısının ne sanmışlığı üzerinde durmadı*." EKM144

sansar *a*. 1. Sansargillerden, ağaç kovuklarında barınan, kürkü makbul, yırtıcı, küçük etçil hayvanların ortak adı. "*Saçları itinayla yapılmış zarif kadınlar, zarif kahkahaları, kurt bakışlı, bakışlarından şehvet dökülen adamlar, sansar titizliği içinde kurnaz garsonlar...*" KK44 2. *öz.* Bir lakap. "*Birden Sansar Rıza ile göz göze geldiler*." SBK168

sansür (Fr.) *a*. 1. Her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin yayınının ve gösterilmesinin izne bağlı olması, sıkı denetim. "*Yıllar yılı içinde biriken dertlerini ilkin sansürleyerek sonra sansüre filan lüzum görmeden saydı, döktü*." EK66 2. Bu denetleme işini yapan kurul. "*Sonra, senaryosunu yapıp sansüre göndereceğiz*." YD181

sansürle- Sansürden geçirmek. "*Yıllar yılı içinde biriken dertlerini ilkin sansürleyerek sonra sansüre filan lüzum görmeden saydı, döktü*." EK66

santim (Fr.) *a*. 1. Bazı ülkelerde kullanılan para biriminin yüzde birine eşit olan küçük para birimi. "*... kara zeytin yahut kaynamış kimyonlu nohutla gününü gün ederek santimle yaşadığını herkes bilirdi*." CEM18 2. Santimetre. "*Küçük çakı bıçağıyla ceketin astarını birkaç santim söktü*." EK157

santimantal (Fr.) *sf*. Duygulu, içli, hassas. "*Kızımız pek santimantal*." EKM29

santimantalite (Fr.) *a*. Hassaslık, duygululuk, içtenlik. "*Ölçüyü kaçırmamak şartıyla, bir kız için bu santimantalite fena değilse de...*" EKM29

santimci* *a*. 1. *argo* Kesici, delici araçları çok iyi kullanan kabadayı. "*Peder sağlamcıymış, biz santimci*." KK256 2. *öz.* Bir lakap. "*Vay Santimci! Geçmiş olsun yahu!*" KK256

santimle-* Santimetreyle ölçmek. "*Kodaman, lokanta kapısına dikkatle bakarak kalemle sanki uzaktan uzağa santimliyormuş gibi, hâlâ ölçüp biçiyor, bu işi mahsustan uzatıyordu*." MM33

santimlik* *sf*. Uzunluğu herhangi bir santimetre olan. "*Batörteri dişli olmak üzere biri 55, öteki 70 santimlik*." HÇ74

santra (Fr.) *a*. Futbol, basketbol vb. oyunların sahasında ortada bulunan ve başlama vuruşu veya atışının yapıldığı noktanın merkez olduğu alan; santra yuvarlağı, orta yuvarlak. "*Top tekrar santrada*." BE61

santrafor* *a*. Santrfor. "*Ben, Zeki gibi bir*

santrafor olmak isterdim.” ÖE94

santral (Fr.) *a.* 1. Doğadaki başka enerji türlerini elektrik enerjisine çeviren fabrika. “*Zaten bir tek torunu var, Necip, bizim fabrikanın elektrik santralinde*.” EKM35 2. Telefonların bağlı olduğu merkez. “*Santrala bağlı telefonda Nedim Ağa'yı buldu*.” KT150

santrfor (İng.) *a.* Futbolda ileri uçta, hücum hattının ortasında oynayan oyuncu; orta uç oyuncusu. “*Sarı saçları kıvır kıvır Oktay santrfordu*.” YYB47

santrforluk *a*. Santrforun işi. “*Çift kalede Cevdet'ten boşalan santrforluk da ona geçmişti*.” SUÇ21

santrhaf (İng.) *a*. Futbolda orta alanın ortasında yer alan oyuncu. “*Santrfor, santrhaf, iç, açık…*” DHV290

sap *a*. 1. Çiçek veya meyveyi dala bağlayan ince bölüm, sak. “*Kulağında bir sap karanfiliyle Sümbül…*” ARK10 2. Bir aracı tutmaya yarayan bölüm. “*Amca güldü, yeğenini çekti, öptü, çekiç sapı tutmaktan nasırlaşmış avucuyla sarı saçlarını okşadı*.” EVO32 3. Demet durumundaki ekinler. “*Tarlaya, biçilmiş buğdayların kısa sapları üzerine serili içliğini aldı*.” BTÜ272 4. İplik, tire, ibrişim vb. şeylerde iğneye geçirilen bir dikişlik iplik. “*Bir karton parçasına sarılmış iki sap iplik, demiri paslı bir jilet…*” GR209 **sap derken saman de-** belirli ve doyurucu bir düşünce ortaya koyamamak. “*Eski il başkanının büyük bir öfkeyle atlayıp Ankara'ya giderek herifin sap deyip saman dediğini, dini siyasete ahmakça alet ettiğini, boş, tamtakır, cahil biri olduğunu ısrarla belirtmesine iltifat edilmemişti*.” ÜÇK535 **sapına kadar** tam anlamıyla, bütünüyle. “*Lakin Sadık, şöyle böyle diyorsunuz ama herif sapına kadar adam*!” CEM114

sap- 1. Yön değiştirmek. “*Ardına takılmaları önemli değil, önemli olan, daracık bir sokağa saparken farları sönük bir gaz arabasının toslaması*.” ÖE25 2. Doğruluktan ayrılmak. “*Şunun bunun elinde kalıp fena yollara sapacağına...*” SAR19

sapa *sf*. 1. Merkezden uzak, kıyıda köşede kalmış. “*Kadın, İstanbul'un epeyce sapa semtlerinden birindeki … esmer akrabasını hatırladı*.” GR105 2. Gidilen yol üzerinde olmayan, her zaman ve kolayca gidilemeyen. “*Yolunuz çok sapa, çok da karanlık*!” EK254

sapan *a*. Genellikle çocukların kuş vurmak için kullandıkları, iki ucuna lastik ve lastiklerin arasına da geniş bir meşin parçası bağlı bulunan çataldan oluşan araç, kuş lastiği. “*... incir kuşlarını sapanla avlamak, kırmızı topraklarda su gibi akan yeşil kertenkeleleri kovalamak, kuyrukkaldıranları, üveyikleri taşlamak istiyorum*.” KP91

Sapanca *öz. a*. Sakarya iline bağlı ilçelerden biri. “*Ulukışla'nın çöp kebabı; Karaman'ın bal gibi divleleri; Eskişehir'in çıtır çıtır kuzu başları; Sapanca, Yarımca'nın kirazı...*” YYB153

saparta (İt.) *a*. Azarlamak işi; azarlama. “*Gazi de babasından mükemmel bir saparta yemiş*.” AY141 **saparta ye-** azarlanmak, terslenmek. “*Kocasıyla atışır suç bizim, oğlundan saparta yer suç bizim*!” EB16

sapasağlam 1. *sf*. Çok sağlam, her yanı sağlam. “*Bol ışıkta birdenbire aydınlanan yüz, bir ölünün yüzü değil, normal şekilde nefes alan sapasağlam bir insanın yüzüydü*.” GAV124 2. *zf*. Sağlam bir biçimde. “*Anlıyordu ki babaannesi içinde, içini sapasağlam tutan bir direkti*.” DE1

sapçı* *a*. Harmanlarda sapları deste hâline getiren işçi. “*Bir sapçıyla bir koltukçu lazımmış*.” BTÜ207

sapı silik *a*. Kişiliksiz, sözünü dinletemeyen kimse. “*Dünya'da adam kalmadı da sapı silik Ramazan'dan mı doğacak Mehdi-i Resul*?” VV86

sapık *sf*. Tavır ve davranışları normal olmayan veya geleneklerden, törelerden ayrılan, anormal (kimse). “*Mehdi-i Resul'ün aptessiz, namazsız bir sapığın sulbünden gelecek olmasına şaşıyordu*.” VV89

sapıklık *a*. Sapıkça davranış. “*Sapıklıklardan biri de nefret mi kadından*?” DHV255

sapır sapır *zf*. Güçlü ve sürekli bir biçimde. “*... sigara, kebap kokuları herkesi sapır sapır terletmeye başlamıştı*.” ÜÇK546

sapıt- 1. Saçmalamaya başlamak. “*Sonra karşılıklı birkaç sefer hıh mıh derken, şaşı kız sapıtarak soruverdi*.” KT276 2. Ruhsal bir düzensizlik içine düşmek. “*Ali Şahin'in delirmek değil de hafifçe sapıtmaktan başka bir şey olmayan bugünkü hâli, o yıllarda zaten annesinin ölümü dolayısıyla vardı*.” KT311

sapıtıver-* Ansızın sapıtmak. “*Güzel güzel düşünürken sapıtıverdi*.” KT231

sapıver- Ansızın veya çabucak sapmak. "*Caddeden sağa sapıverdi*." ÇK72

sapla- Hızla batırmak. "*Bol domates içinde iştah açarak kızarmakta olan kuşbaşı etlerden birine sapladı, uzattı*." KAÇ124

saplan- 1. Hızla batmak. "*İşte tam o sıra sanki bir ok gelip Bitirim Leyla'nın kalbine saplanıyor*." TD94 2. Batma sonucu hareket edemez olmak, batıp kalmak. "*... balçığa saplanmış, öküzlerin çekip çıkaramadığı yüklü bir arabayı omuzuyla dayanıp balçıktan sökebilirdi*." KAÇ20

saplanma *a.* Saplanmak işi. "*Soğuk demirin iki kuluncu arasına saplanmasını farz etmekten gelen bir ürküntüyle yana çekilip kaldırımın önünde durdu*." DE245

saplantı *a.* Kişinin, etkisinden kendini kurtaramadığı yersiz saçma düşünce, sabit fikir, fikrisabit, idefiks. "*Sussa, ıstırapların kişi psikolojisindeki saplantılarla, kuruntuların nerelere kadar geldiği üzerine bir kanıya varacaktım*." KK63

saplaş-* Saplanmak. "*Haçan gördünüz saplaşmışız çamurlara, atacaksınız bir tekme de siz*." MUR333

saplayıver- Çabucak saplamak. "*Kamayı masanın tahtasına saplayıverdi*." VV16

saplı 1. *sf.* Sapı olan. "*Uzun saplı süpürgesiyle gelen bir garson…*" AY184 2. *zf.* Saplanmış olarak. "*Önündeki mile saplı bir kemik parçasını çekip çıkardı*." EKM48

saplıcan (Der.) *a.* Akciğer yangısı, zatürree. "*Üşütmüş, saplıcan olmuşsun*." BTÜ98

sapma *a.* Sapmak işi; inhiraf. "*On milyon kilometre murabbalık bu vatan, korkaklık, pısırıklık, daha fenası da din-i mübinden sapma yüzünden onda bire indiyse, bunun vebali ... hepimizdedir*." ÜÇK491

sapsarı *sf.* Her yanı sarı, çok sarı. "*Sapsarıydı, ölü gibi bakıyordu*." GAV197 **sapsarı kesil-(veya ol-)** çok sararmak. "*Babasını elinde tüfek, gözleri dönmüş görünce sapsarı kesilmiş, bir şeyler sezerek oracığa çömelivermişti*." GAV107

saptanabil- Saptanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Oklar Cevdet'e de saptanabilir*." SÇ135

saptır- Sapma işini yaptırmak. "*Birden unuttu anlatacağı asıl şeyi, lafı saptırdı*." KK68

saptırabil- Saptırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kimse bizi Allah yolundan saptıramaz*!" ÜÇK490

sar- 1. Yayılıp etkisi altına almak, kaplamak. "*Bu akılın günün birinde dünyayı saracağını ... seziyordu*." EVO11 2. Kucaklamak. "*Sar beni*." KÜÇ18 3. Kâğıt veya bir bitki yaprağıyla dürmek. "*Sar bakalım cıgaramı*!" OK72 4. Bir şeyi başka bir şeyin içine koyup onunla kaplamak. "*Kadın kaputu gazete kâğıtlarına iyice sardı*." KK10 5. Hoşuna gitmek, zevkini okşamak. "*Üstüme düşenler değil de bana aldırış etmeyenler daha çok sarıyor beni galiba*." BFV279 6. Bir şeyi üzerine başka bir şey koyarak kaplamak. "*Bu çaputlarla da boynunuzu boğazınızı güzelce saracaksınız*." BTÜ343 7. Kuşatmak. "*Yoksa bu yeni jandarmalar kasabayı saracak, evleri mi arayacaklardı*?" KAÇ178 8. Şerit, ip vb.ni başka bir şeyin üzerine dolamak. "*... masuralara saran, sarılmış masuraları şakırtılı tezgâhlarda kola kokulu kaymak gibi bez hâline getiriveren bir güçtü*." EVO11 9. Hoşuna gitmek, zevkini okşamak. "*Kosti'yi saran soygun filandan çok işin hikâyesiydi*." SÇ111 10. Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak. "*Çok geçmeden bindirilmiş ekipler, hatta jandarma yetişti, kalabalığı sardı*." MUR402 11. Bir görev veya işin yerine getirilmesini başkasına yüklemek. "*Sardılar başına yeni bir vazife*." MUR287 **sarıp sarmala-** sıkıca sarmak. "*Yaramı yıkadın, temizledin, ilaç sürdün, sarıp sarmaladın*." KAÇ48

sarabil- Sarma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kim belledin diye şaka yapabilir, hatta onu bir erkek gibi sarabilirdi ama içinden gelmiyordu*." DE251

Saraçhane* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Bej araba Yenikapı'ya hızla gitti, döndü, gene hızla Aksaray meydanına, Saraçhane'ye doğruldu*." BFV195

saralı *sf.* Sara hastalığı olan (kimse); tutarıklı. "*Artık gelsin ağrılılar, başı dönenler, sızılılar, saralılar, çocuğu olmayanlar…*" EKM115

sarar- 1. Sarı olmak, rengi sarıya dönmek. "*Yağmurlar, karlar yağdı üzerlerine, güneşler doğdu, çiçekler açtı, sararan yapraklar toprakta çürüdü*." DHV259 2. Korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak. "*Oğlan geceleri uyuyamaz olup sararacak, solacaktır*." BTÜ66 **sararıp sol-** sağlığı bozulmak. "*Nafiz Bey'e gelince, karısı kadar olmamakla beraber o da sararıp solmuştu*." SM224

sararış *a*. Sararmak işi. "*Hiç sesini çıkarmadı ama kadının sararışından şüphelenmişti*." SUÇ236

sararıver-* Ansızın veya çabucak sararmak. "*Az sonra komşudan gelen ablası bunları işitince sararıverdi*." ÜÇK391

sarart- Rengini sarıya çevirmek, sararmasına yol açmak. "*Nedim Ağa ... boynu kravatlı, efendiden birini karşısında sarartıp titretmekten zevk alıyordu*." KT61

sarat *a*. Büyük delikli kalbur. "*Bulgurluk buğdayları sarat denilen iri kalburdan geçiriyor, bir türküyü kendi kendine mırıldanıyordu*." VV296

saray *a.* 1. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı. "*Mısır kralının sarayından mı geldin*?" BFV49 2. Görkemli ve gösterişli yapı; palas. "*Saray gibi evimiz varmış*." CEM54

Saray* bk. Saray Sineması. "*Tamam. Bisiklet Hırsızları. Saray'da mı ne gördüktü*." YD59

saray burması* *a.* Bir çeşit şerbetli tatlı. "*Beyaz beyaz tabaklarda etler, pirinç pilavları, elmalar, armutlar, saray burmaları, baklavalar…*" MUR295

Saray Sineması* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski sinema. "*Ağacami durağından geri döndüler. Abonoz'a giden sokağı karşıya geçecekler, Saray Sineması'na doğru yürüyeceklerdi*." KÜÇ37

Saraybosna* *öz. a.* Bosna Hersek'in başkenti. "*Bu türkü Tetka'ya gençliğini, Saraybosna'yı, yüklü meyve ağaçlarının hafif hafif sallandığı aydınlık Bosna gecelerini hatırlatmıştı*." CEM84

Sarayburnu* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Bobi'ye kadar düştümse kaldırır atarım kendimi Sarayburnu'ndan denize*!" ÖE37

Sarayburnu Parkı* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir park. "*Sarayburnu Parkı'nın ıslak yeşili, acı apacı yeşili, grisi, kahverengisi geçti içinden*." SÇ78

saray-ı hümayun* *a*. Padişah sarayı; Padişah ve padişah sarayına ait kurumlar, hizmetler ve görevliler için kullanılan bir tabir. "*Bizim bir ucumuz ta saray-ı hümayun'a dayanır*." EK16

saraylı *sf.* Osmanlı Devleti'nde padişah sarayında bulunmuş olan (kadın). "*Kadın belki de bir eski saraylıydı kim bilir*?" ÜÇK434

sardalya (Rum) *a.* Hamsigillerden, ılık denizlerde yaşayan, gümüş renginde, pullu, konservesi ve tuzlaması yapılan küçük bir balık; ateş balığı. "*Lüfer, uskumru, varsa gümüş, en iyisi sardalyayla bir ufak rakıyı devirirdi*." SAR120 **sardalya mardalya*** sardalya falan. "*Sardalya mardalya, havyar mavyar da isterim ha*!" VV120

sardalye (İt.) *a.* Hamsigillerden, konservesi ve tuzlaması yapılan, gümüş renginde, pullu ve 10-15 cm boyunda, küçük bir balık, ateş balığı. "*Sardalyeyi değil de kırmızı soğanı o da severdi*." YK67

sardır- Sarma işini yaptırmak. "*Sererdi, inek herif yarasını sardırır, kayıntı altıdan, derken iyileşir, gene biti kanlanır, haydi gene volta volta*!" KK248

sardırıl-* Sardırma işi yapılmak. "*Ayak doktora gösterilmeli, doğru, dosdoğru sardırılmalıydı*." KÜÇ46

sarf (Ar.) *a.* 1. Harcama, tüketme, kullanma. "*Mesele adama iki yüz binin sarf yerini göstermek*!" YD255 2. Kelimelerin yapısını, türeme yollarını ve çekim biçimlerini içeren bilgi; şekil bilgisi, yapı bilgisi, biçim bilgisi, morfoloji. "*Hoş, İtalyanca da aynı gramatikal, nasıl derler, sarf ve nahiv*." YD56 **sarf et-** 1. tüketmek, harcamak. "*Hem canım, aldığı parayı sarf etmişti*." HÇ142 2. kullanmak. "*Lafını ölçerek sarf et, burası hapishane, dışarıya benzemez ha*!" SUÇ171

sarfiyat (Ar.) *a*. Harcanan şeylerin tümü, harcama, masraf. "*Çeşitli hırsızlıklar, hesapsız sarfiyat, fuhuşun daniskası…*" BFV268

sargı *a*. Sargı bezi. "*Sargılar içindeydim*." ARK15

sargı bezi *a.* Vücudun bir bölümünü yerinde tutmak veya yaranın üstünü kapatmak amacıyla kullanılan, keten veya pamuk ipliğinden üretilen, mikroplardan arındırılmış şerit; bağ (I), sargı. "*Sonra sargı bezleri, camekânda boy boy, renk renk şişeler...*" ÇK73

sarhoş (Far.) 1. *sf.* Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan (kimse); esrik, başı dumanlı, demci, dumanlı, kafası bulutlu, kafası iyi, kafası dumanlı, kafası kıyak, mest, sermest. "*Zaten geldiğinde sarhoştu*." TD91 2. *sf.* Bir şeyden çok fazla mutluluk duyan. "*Yapacakları işin*

sarhoşu olmuşlardı.” DE158 3. *zf*. Hoşa giden bir etki ile kendinden geçmiş olarak, esrik. “*Onun sevinçten sarhoş oluverdiğini anlar*.” BFV180 **sarhoş et-** alkol veya keyif verici maddeyle sarhoş olmasına yol açmak. “*Şarap afyonlu muymuş neymiş. Sarhoş etti beni*.” CEM114 **sarhoş marhoş*** sarhoş falan. “*Sarhoş marhoş olmadım Hamza*!” VV327 **sarhoş ol-** sarhoş bir duruma gelmek, esrimek. “*Hem de ne sarhoş olmuştu ne sarhoş*.” KÜÇ25

sarhoşluk *a*. Sarhoş olma durumu; esriklik, matizlik, mestlik, sermestlik, sermestî. “*Başının dönmesi arttı, akşamki sarhoşluğu yeniden başladı*.” ÇK115 **sarhoşluğa vur-** kendini sarhoş gibi göstermek, sarhoş olmuşçasına davranmak. “*Muzaffer Bey ise işi sarhoşluğa vurarak kolunu kadının beline dolamıştı*.” HÇ196

sarı 1. *a*. Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi. “*Elleri arkasında, küçük odanın kırmızısı, moru, yeşili, sarısı solmuş, yer yer yenilmiş eski kilimin üzerinde köşeden köşeye gidip gelmeye başladı*.” EB7 2. *sf*. Bu renkte olan. “*Yanı başında oturan, sarı saçlı, mavi gözlü, geniş omuzlu delikanlı için içecek, coşacaktı*.” İDG35 3. *sf*. Soluk, solgun. “*Genel kaptanın dudağında sigara, zaten sarı yüzü büsbütün sararmış*.” AY117 4. *öz. a*. Bir lakap. “*Sarı Cahide ufacık burnunu havaya kaldıra kaldıra…*” SBK21 **sarı çizmeli Mehmet Ağa** kim olduğu, nerede oturduğu bilinmeyen kimse. “*Kimmiş? Sarı çizmeli Memet Ağa*.” GR116

Sarı Kanaryalar* *öz. a*. Orhan Kemal’in “Devlet Kuşu” adlı romanında futbol oynayan mahalle çocuklarına verilen ad. “*Aşağı mahallenin Sarı Kanaryalar’ıyla yaptıkları maçta kızmış, sağ açığa atıvermişti*.” DK62

sarı kartlı* *a*. Belediye sınırları içerisindeki ulaşım araçlarından ücretsiz yararlanmaya yarayan sarı kartı olan. “*Kim sarı kartlı olduğu için bilet sorulmaz, bilir*.” ÖE115

sarı lira *a*. Osmanlılar döneminde kullanılmış, 7 gram ağırlığında altın sikke. “*Yasin Ağa, namussuz şerefsizim, ayağımın altına sarı lira serselerdi tövbe girmezdim araya*.” HÇ147

sarı papatya *a*. Çiçekleri sarı renkli papatya. “*Pandispanya otuzuncu kattan caka satar yanındaki sarı papatya kıza*.” SÇ91

sarı sıcak *a*. Türkiye'nin güney illerindeki yakıcı, çok bunaltıcı güneş ve sıcaklık. “*Ses, sarı sıcakta mahalleye yorgun yorgun yayıldı*.” SUÇ21

sarı sıcaklı* *sf*. Sarı sıcağı olan, sarı sıcak yaşanan. “*Sarı sıcaklı nice yazlar, yağmurlu, fırtınalı, ayazlı nice kışlar geçirmişti*.” ÇK123

sarı sıcaksız* *sf*. Sarı sıcağı olmayan, sarı sıcak yaşanmayan. “*Bürücek Yaylası, Bürücek Yaylası'nın sarı sıcaksız, tersiz, pire ve tahtakurusuz, püfür püfür geceleri içinden hasretle geçti*.” KT2

Sarı Yılan* *öz. a*. “Buffalo Bill” adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal karakter. “*Sarı Yılan çok alçak*.” SUÇ297

sarık *a*. Sarılarak meydana getirilen başlık; destar. “*Nöbetçi gardiyan, Duran'ı, başı bir sarık gibi sarılı getirmişti*.” EKM158

Sarıkanaryalar* *öz. a*. Orhan Kemal’in “Gurbet Kuşları” adlı romanında futbol oynayan mahalle çocuklarına verilen ad. “*Semtin küçük Sarıkanaryalar'ı dokuzar kişilik iki takım hâlindeydiler şimdi*.” GK303

sarıkız *a. argo* Hint kenevirinden çıkarılan ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, sarhoş edici veya uyuşturucu etkileri olan bir madde; esrar (II). “*Sol yanağında boydan boya kapanmış bir Bursa söğüt yaprağının izi, parmakları arasında sarıkızın en hasıyla sarılmış çifte kâğıtlı...*” DHV272

sarıklı *sf*. Başına sarık sarmış olan, sarığı olan; destarlı. “*Yandakinde, düşman saflarını pare pare edip yıldırım hızıyla ileri atılan eğri kılıçlı, kalkanlı, yatağanlı sarıklı leventler…*” MUR160

sarıl- 1. Sarma işi yapılmak. “*Kaptan heyecanla ellerine sarıldı Bobi'nin*.” YK82 2. Bir şeyin üzerine bir veya birkaç kez dolanmak. “*... masuralara saran, sarılmış masuraları şakırtılı tezgâhlarda kola kokulu kaymak gibi bez hâline getiriveren bir güçtü*.” EVO11 3. Kollarını dolamak, kucaklamak. “*Boynuna sarılır, sevinç gözyaşları döker boyuna hıçkırarak başını göğsüne koyar*.” SÇ101 4. Bütün gücü ile ele almak. “*İşe dört elle sarılacağını, durumdan Mazhar'ı sık sık haberdar edeceğine söz verdi*.” EK313 5. Hemen yapmaya koyulmak, girişmek. “*Telefona sarıldı, sonra kapıcıya bağlı imdat ziline bastı*.” DE149 6. Büyük bir istekle kendini vermek, benimsemek. “*Sımsıkı sarılacağım ona*.” ARK231

sarılabil- Sarılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Duygularını açıklayabilse, coşabilse, gerçekten çok sevdiği kocasının boynuna sarılabilse…*” EK53

sarılı (I) *sf*. Üstünde sarı renk bulunan.

"*Sahnede allı, yeşilli, mavili, sarılı kadınlar, dekolte kadınlar oturmuştu*." DE125

sarılı (II) *sf.* Sarılmış olan. "*... duvarlarda Sölezli'ninki gibi beyaz kâğıtlara sarılı takım takım elbiseleri*." YK43

sarılık *a.* 1. Sarı olma durumu. "*Bütün gece çok az uyumaktan gelen bir sarılık, bir yorgunluk*." EB185 2. Derinin, dokuların ve organizmadaki sıvıların sarı bir renk almasıyla beliren hastalık; karaciğer yangısı, hepatit. "*Isıtmadan göz açtığı mı vardı? Isıtma, sarılık...*" GK78 **sarılık marılık*** sarılık falan. "*Üçüncü kadehte sarılık marılık kalmadı yüzde*." EB185

sarılın-* Sarılma işi yapılmak. "*Para için bir insanın gırtlağına sarılınır mı*?" DE240

sarılış *a.* Sarılmak işi. "*Babasının boynuna sarılışı, yanaklarından öpüşü, ona yarım yarım sorular soruşu...*" KY47

sarılıver- Aniden sarılmak. "*Hele Virjin, boynuma sarılıverdi*." BE68

sarılma *a.* Sarılmak işi. "*Öteberilerin tartılıp kâğıtlara sarılması, ille paranın gerisi için hesabın yapılması Erol'a yıl kadar uzun geldi*." DK62

sarımsak *a.* Zambakgillerden, 25-100 santimetre yüksekliğinde, yapraklarında, saplarında ve toprak altındaki soğanında kokulu yağ bulunan bir kültür bitkisi. "*Adam çevresine sarımsak kokusu saçarak kaba kaba güldü*." KÜÇ44

sarımsaklı *sf.* İçinde sarımsak bulunan. "*Öteki, yıllarca öncenin babalı analı sofrasına bağdaş kurmuş, anasının kuru nane serpilmiş, sarımsaklı yoğurt dökülü tatarböreğine girişmişti*." ÖE28

sarın- Kendi üstüne sarmak. "*Bir gece, soğuk bir gece takasının içinde gocuğuna sıkı sıkıya sarınarak oturmuş…*" YK14

sarış *a.* Sarmak işi. "*Kasabın pirzola dilimlerini ayırışı, sarı bir demirle teker teker ezişi, kâğıda sarışı bir yıl kadar uzun geldi*." SAR14

sarışın 1. *sf.* Sarı saçlı ve ak tenli (kimse). "*O da sarışın mühendis yüzünden aynı şeyleri duymamış mıydı*?" İDG15 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Sarışın Semra boynuna atılıyor*." KY200

sarıver- Çabucak sarmak. "*Kaşı, gözü, boyu, bosu sarıvermişti Hacer'i.*" KAÇ7

Sarıyer *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Halası olsaydı, Sarıyer'den çikolata, koz helvası, Emirgan'dan keten helvası getirseydi*." DHV266

sarih (Ar.) *sf.* Belirmiş durumda olan, göze çarpan; belirgin. "*Hem de gecekinden daha ayan beyan, daha sarih olarak*." VV115

saril- (Der.) Kucaklaşmak, sarılmak. "*Vermiştim evvelki gün beş lira, müsrif kadın harcamış, sarilır yakama*." DK29

sark- 1. Aşağıya doğru uzamak veya uzanmak. "*Pencereden sarkıp can havliyle kendini ıslak topraklara atmış*." KAÇ160 2. *argo* Karşı cins ile ilişki kurmayı veya arkadaş olmayı istemek. "*El âleme, üstelik benim arkadaşlarıma sarkma*." TD79

sarkık *sf.* 1. Aşağı doğru uzanmış veya sarkmış. "*... iki yanıma sarkık kollarım, düşük omuzlarımla, çaresiz, şehre, ateş çemberinin içine yollanıyordum*." AY151 2. Sıkı ve gergin olmayan; sölpük, salpa. "*... onu bir hindiye benzeten sarkık yanakları, gerdanı, göğsünden başlayan karnı…*" ARK183

sarkıklık *a.* Sarkık olma durumu. "*Bu memeler, memelerin sarkıklığı, yılışıklık...*" KT202

sarkıntılık *a.* Genellikle kadınlara sataşma, laf atma, rahatsız etme, huzur bozma; tasallut. "*Paydoslarda okul kızlarına sarkıntılığı meslek edinmiş çapkınlar bilhassa çifte kumruları bekliyor, laf atıyorlardı*." SM161 **sarkıntılık et-** sataşmak, laf atmak. "*Bol bol sigara tellendiriliyor, şarap içilip kızlara kadınlara sarkıntılık ediliyordu*." İDG25

sarkıt- Bir şeyin sarkmasını sağlamak; bırakmak, salmak. "*Dört köşe deliğin kıyı tahtalarına tutunarak aşağı sarkıttı kendini*." KAÇ192

sarkıtıver-* Çabucak veya kolaylıkla sarkıtmak. "*Şaşı kız çabucak giyinmiş, uzun saçlarını tarayıp omuzlarından sarkıtıvermişti*." KT275

sarkıtma *a.* Sarkıtmak işi. "*Tam da düşündüğünce genç kadın pencereyi açmış, kendini aşağıya sarkıtmaya hazırlanıyordu*." KAÇ53

sarkma *a.* Sarkmak işi. "*Hem canım bu ip, pencereden balkona sarkma tekniği belki de böyle bir zamparalık için işime neden yaramasın*?" KY143

sarma (I) *a*. Sarmak işi. "*Tütün paketini çıkardı, sigara sarmaya başladı ve artık tavlayla ilgilenmedi*." AY169

sarma (II) (Tar.) *a*. Bir çeşit güreşçi çelmesi. "*Sarmaya al sarmaya*!" GR204

sarmala- Sıkı sıkı sarmak. "*İlaçlayıp sardılar sarmaladılar haydi gene tekerlekli arabaya*." KK57

sarmalan- Sarmalama işine konu olmak veya sarmalama işi yapılmak. "*Yıkanıp temizlendikten sonra sarılıp sarmalandı*." HÇ71 **sarmaş dolaş** *zf*. Birbirine sarılıp kucaklaşmış bir durumda. "*Rozetin iri, mavi harflerini sarmaş dolaş olmuş sineklere benzeterek sordu*." ÖE124 **sarmaş dolaş ol-** birbirine sarılıp kucaklaşmak. "*Sarmaş dolaş oluruz*." BE60

sarmaşık *a*. Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki. "*Boy atmış günebakanlarla porsuk sarmaşıkların güneşte tembel tembel yattığı tahta barakalar ya da paslı teneke duvarların aralarındaki daracık yollardan geçip eve geldiler*." GK309

sarmısak *a*. Sarımsak. "*Ne otobüsün omuz omuza oluşu, ne de zehir gibi sarmısak kokusu*." GR164

sarmısaklı* *sf*. Sarımsaklı. "*... yüz bir dene nünüğü suda kaynat, sarmısaklı yoğurt dök ver dediler, ettim*." SAR30

sarnıç (Ar.) *a*. Yağmur sularının biriktirildiği üstü kapalı yapı. "*Küple altınlarını evde, mutfağın bir köşesindeki susuz sarnıçta sakladıkları söylenirdi*." DE232

sarp *sf*. 1. Dik, çıkması ve geçilmesi güç (yer); yalman. "*Bir yanımız sarp kayalık, öbür yanımız baş döndürücü bir uçurum*." BE9 2. Güç, zor olan. "*Babasına söylerse işler sarpa sarabilir*." SUÇ103 **sarpa sar-** güçlükler ortaya çıkmak, çözülmesi çok güç bir duruma gelmek. "*O zaman işler büsbütün sarpa sarar, madem işi bıraktın bu saate kadar nerelerde gezip dolaştın*?" BFV210

sarraf (Ar.) *a*. Mesleği, değerli kâğıt ve metal paraları birbiriyle değiştirmek, altın bozmak, tahvil alışverişi yapmak olan kimse. "*Kendini bildi bileli Rum, Arnavut, Boşnak, İtalyan oğlanlarıyla düşmüş kalkmış, sarraf babasından kalma altınları oğlan meclislerinde deve yapmıştı*." VV5

sars- 1. Birdenbire ve güçle kımıldatmak; oynatmak, sallamak, silkelemek, titretmek. "*Tahtaları gıcırdatan, evi sarsan ağır yürüyüşü yaklaştıkça, yerimde küçülür, ufalır, mutlaka yiyeceğim dayağın korkusuyla beklerdim*." BE2 2. Zarar verecek yolda etkilemek. "*Yakından tanıdığımız ölülerin acısı daha çok sarsar*!" EK378

sarsak *sf*. 1. Yaşlılık, hastalık vb. sebeplerle güçsüz kalarak vücudu titrer gibi sarsılan (kimse). "*Hanım teyze sarsak. Kibritle sigarasını yakarken elleri nasıl titriyor?"* BFV132 2. Değişken, sağlam olmayan. "*Adımlarım sarsak, tatsız, ağzımın içi zehir gibi*." ARK135

sarsıl- 1. Sarsma işine konu olmak. "*Lokomotifin keskin düdüğü, tren sarsılıyor, yürümeye başlıyor*." BE75 2. Beklenmedik bir olaydan olumsuz biçimde çok etkilenmek. "*Tokat yemiş gibi sarsıldı*." OK53

sarsılabil-* Sarsılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hem fabrikadaki hem de işçiler arasındaki durumun sarsılabilir*." CEM145

sarsılış *a*. Sarsılmak işi. "*Çocuk her sarsılışta kımıldadı, inledi, sayıkladı.*" EKM81

sarsılma *a*. Sarsılmak işi. "*Bez yığınında bir sarsılma oldu*." SAR19

sarsıntı *a*. 1. Sarsılmak işi, birden sallanma. "*Duvarların sarsıntısı arttı*." SUÇ318 2. Titreme, titreyiş. "*Köpek yavrusunun vücudu birden müthiş bir sarsıntı geçirdi*." EKM19 3. Bir kişi, toplum, kurum veya kuruluşun dengesini etkileyen, beklenmedik olumsuz değişiklik. "*O kadar ki, Malik ve arkadaşlarının korkusu yalnız Hıristiyanların değil, Müslümanların da içlerinde sarsıntılar yaratırdı*." CEM96

sarsıntısız *sf*. Sarsıntısı olmayan, sarsılmayan. "*... traktörün sarsıntısız gidişine birdenbire dikkat ederek kasketini geriye itti ve iri bafon tabakasını çıkardı*." SAR61

sarsış *a*. Sarsmak işi. "*Yanıma yaklaştı, omuzumu tuttu, beni öyle bir sarsış sarstı ki, tarifi gayrikabil benim için Yasin*!" VV85

sarsma *a*. Sarsmak işi. "*Kolundan hafif hafif sarsmaya başladı*." İDG16

sası *sf*. Çürük ve küf kokusu çıkaran. "*Hem canım değer mi senin kadar güzel bir kızın çarşı pazar dolaşması, yemek pişireceğim diye sası sası kokmuş mutfak köşelerinde hapsolmasına*?"

SBK157 **sası sası kok-** küf ve çürük gibi kokmak. "*Sası sası kokan bardağına kirli kırmızı şarabını doldurdu*." KÜÇ35

sası- Küf ve çürük gibi kokmak; tefessüh etmek. "*Güneşte sasımış kan kokusu...*" BTÜ359

sat- 1. Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek. "*Dedeciğim, sat bu tüfeği, korkuyorum*!" GAV156 2. Kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, taslamak. "*Niyazi'yle beni de buna inandırdıklarını sanarak kahramanlık satarlardı*." BE15 3. Bir kimse, kendini veya başkasını olduğundan daha önemli, yetkili ve değerli göstermek. "*Pis kahpe, kendini amma da satıyordu*." GK168 4. Bir çıkar karşılığında bir şeyi gözden çıkarmak, feda etmek. "*Ötekini sat gitsin*!" KY142 **satıp sav-** gereken parayı sağlamak için elindeki malı ucuza satıp tüketmek, yok pahasına elden çıkarmak. "*İnsan satar savar, çalışır, yemez biriktirir*." EVO128 **satmak mat-*** satmak falan. "*Sana bir şey açar, beni satacağını matacağını söylerse karışmam*." VV176

satabil- Satma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hepsini satabilse sekiz lira*." KP30

sataş- 1. Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak; bulaşmak, dahletmek. "*... işsiz takımı, ustalara, kâtiplere sataşmasın diye göz kulak olacaktı*." EKM12 2. Sarkıntılık etmek. "*Çirkin yüzü birden asılarak, adımlarını açtı, kızlarına sataşan birine âdeta hırladı*." KÜÇ36

sataşabil- Sataşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Korkusu yoktu, çünkü kim gelirse gelsin, Gafur gibi sataşamaz, davranışlarını kollayamazdı.*" GK245

sataşıl- Sataşmak işine konu olmak. "*Karısına sataşıldığını duysa doğrudan doğruya yakasına sarılır, atardı tokadı*." GAV201

sataşma *a*. Sataşmak işi. "*Kadının üstüne canavar gibi saldırmış, zorla sataşmaya yeltenmişti*." KAÇ186

saten (Fr.) 1. *a*. Parlak, pamuklu kumaş. "*Kumaş, yün, saten, podanj, desenli, desensiz...*" ÖE9 2. *sf*. Bu kumaştan yapılmış. "*Sedef düğmelerini siyah saten önlüğü kadar severdi ama teyzenin gözlerinden yansıyan hâliyle değil*." ÖE74

satıcı *a.* Alıcıya mal satan kimse; vandöz. "*Her günkü satıcıdan almıştım oysa gazetemi*." ÖE92

satıcılık *a*. 1. Satıcı olma durumu. "*Ben artık satıcılık yapmayacağım diye direndi."* EK358 2. Satıcının işi. "*İçmekle kalmayıp satıcılığını da yapıyormuş*." EK331 3. Küçük ölçüde ticaret yapmak işi. "*Ev satılır, parası bana verilirse, ben de işi alım satıma, ev yapıp satıcılığına vurur, kazanırsam...*" EB255

satıh (Ar.) *a*. Bir cismi uzaydan ayıran yaygın bölüm; yüzey. "*Milletimizin layık olduğu seviye arkadaşlar, hiç şüphesiz Osmanlı saltanatının kılıç zoruyla ulaştığı on milyon kilometrekarelik vatan sathına yeniden ulaşmak...*" ÜÇK550

satıl- Satma işi yapılmak; gitmek. "*Cezaevinde şekerin topağı beş kuruşa satılıyordu*." YK17

satılabil- Satılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Mevsimine göre, limon, portakal, şekerkamışı, şu bu satılabilirdi, iyi*." AY148

satılık *sf*. Satışa çıkarılmış olan. "*Satılık döşekler gösterildi*." YK21 **satılığa çıkar-** satmak, satışa çıkarmak. "*Evi hemen satılığa çıkar*!" KAÇ206

satılıver-* Çabucak satılmak. "*Satılıverip gidecek diye ödü kopuyordu*." EK7

satılma *a*. Satılmak işi. "*Hem dolmalık öteberi, hem de şu evin satılma işini görüşeceğim Muhtar'la*." KAÇ210

satın al- Bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal etmek; almak, iştira etmek, mübayaa etmek. "*Hem de yenileri yoksa evvelce satın aldığı serinin aynı kitaplarını...*" BK323

satın alabil-* Satın alma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Oğlum evlenecek ama kendisine taksi satın alabilecek bir kız, hatta kadınla*!" SUÇ28

satın aldır-* Satın alma işini yaptırmak. "*Yeni ahbaplarla yeni yeni eş dostu gibi, yeni yepyeni ev eşyası satın aldırırdı kocasına.*" VV211

satın aldırt-* Satın alma işini başkasına yaptırmak. "*İstanbul tarafında iki odalı, bir hollü, küçük, zarif bir apartman katı satın aldırtıp, olmazsa kirayla tutturup döşetmek, aydan aya da dolgunca bir parayla geçimini sağlama bağlatacaktı*." GK117

satın alım* *a*. Satın alma. "*Şu çiğit satın alımının dökümünü...*" KT34

satın alın-* Satın alma işi yapılmak. "*Üç kantarda üç kâtip, fabrikaca satın alınan tohumlu pamukları tartıp teslim almaktaydılar*." CEM14

satın alınabil-* Satın alınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Para kazanıldıktan sonra her şey gibi ilmü irfan da satın alınabilir*." GK107

satın alınma* *a.* Satın alınmak işi. "*Önce kasabanın ortasındaki küçük kahvelerden birinin ucuza satın alınması*." KAÇ93

satın alma *a.* 1. Kurum ve kuruluşlarda gereksinim duyulan malları almaya yetkili birim. "*Herif fabrikanın satın alma işlerine bakıyor, avantası olmaması mümkün değil diyorsun.*" SUÇ31 2. Satın almak işi; iştira, mübayaa. "*Paranın satın alma gücünde fark var*." MUR254

satır (I) (Ar.) *a.* Bir sayfa üzerinde yan yana gelen kelimelerden oluşan yazı sıralarından her biri. "*Çünkü iki satır, iki satırcık da mı yazamazdı*?" KAÇ9

satır (II) (Ar.) *a.* Et kesmeye, kemik kırmaya yarayan ağır ve enli bir bıçak türü. "*Terazi, geniş ağızlı bıçaklar, satır, kıyma makinesi…*" YYB124

satırlık* *sf.* Herhangi bir sayıda satırı (I) olan. "*Gitseler herhangi bir istidacıya, iki satırlık bir istida.*" MM167

satış *a.* 1. Satmak işi. "*Yok canım pazara satışa sunulan her çeşit mal üzerine…*" EB178 2. Satıcı ile alıcı arasında yapılan ve bir malın alıcıya verilmesi ve bunun karşılığında bir fiyat, bir değer alınması yoluyla yapılan işlem; satım. "*Antranik o gün kârlı satışlardan dolu para kazanmıştı*." GAV122 **satış yap-** satmak. "*Az satış yaparım, peşin parayla yaparım*." YD169 **satışa çıkar-** satmak için ortaya koymak. "*Şimdiden razı edilip ev satışa çıkarılmazsa geç kalırız*!" EB12

satıver- Çabucak veya kısa sürede satmak. "*Satıversin şunları gitsin*!" EKM90

satlıcan (Ar.) *a.* Göğüs sancısı, ateş, titreme, öksürük vb. belirtilerle ortaya çıkan akciğer zarı yangısı; zatülcenp. "*Esat'ım da senin gibi satlıcan olduydu da babası böyle yaptıydı*." SUÇ269

satma *a.* Satmak işi. "*Köyde anası öldüydü, kendine kalan toprağını satmaya gitti*." YYB19

sattır- Satma işini yaptırmak veya satma zorunda bırakmak. "*Bıçağının, yumruğunun, zekânın hakkı olarak esrar, afyon sattır, kumar oynat.*" SÇ215

sattırabil- Sattırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Belki kardeşi Erdal hukuku bitirir, babasını kandırır, evi sattırabilirse...*" EB23

sav *a.* İleri sürülerek savunulan düşünce; iddia. "*Karısının yeni bir hücumunu bir başka savla önledi*." MUR85

sav- (I) İstenmeyen birini yanından uzaklaştırmak; defetmek, deflemek, tardetmek. "*İplik-bez ambarına ver, muhasebeden sav gitsin.*" DE81

sav- (II) (Der.) Salmak, göndermek. "*Sana iki adam savdı, patozda iş verecekmişsin*." BTÜ228

savabil- Savma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Beni başınızdan savamazsınız*!" YYB182

savan *a.* Pamuk ipliğinden yapılan kalınca kilim. "*Hacı Ali savanı yere yayınca çekirgeler sağdan soldan sarı sarı fırladılar*." EKM47

savaş *a.* 1. Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele; harp (I), cenk, cidal, kıtal. "*Dünyada savaş vardı*." YK17 2. Birbirlerine isteklerini kabul ettirmek için iki taraf arasında yapılan zorlu çaba; mücadele. "*Uykuyla savaş hâlindeydi*." BTÜ73 3. Bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla girişilen çaba. "*Veremle Savaş Derneği'nin önünde bugün nedense kimse yoktu*." SAR12

savaş- 1. Bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla mücadeleye girişmek. "*Demirkırat Parti haksızlıkla savaşmak için kuruldu*." KAÇ80 2. Bir güçlüğü yenmek için direnmek. "*Dini bütün ana bile zorla oturduğu yerde uykuyla savaşıyordu*." EVO200 3. Bir şeyi elde etmek için çaba sarf etmek. "*Benimki de şaşırmıştır, kalkmaya savaşırken, Tunçbilek Zeki'nin atmaca pençesini hatırlatan eli bileğini yakalar*." ARK162

savaşabil- Savaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bizim romanımıza ... başkaldıran, kötülüklerle kıyasıya savaşabilmek için örgütlenme şuuruna ulaşmış tipler lazım*." BFV189

savaşma *a.* Savaşmak işi, muharebe. "*Gerçi masa başında yine uyku bastıracak, yeniden savaşmaya başlayacaktı uykuyla…*" ÖE67

Savatlı* *öz. a.* Bir lakap. "*Temür Ağa'lar, Çakırlı Hasan Ağa'lar, Savatlı Halil Ağa'lar...*" KT9

savcı *a.* Kamu yararını gözetmek amacıyla devlet adına dava açmaya yetkili olan,

mahkemelerde tespit ettiği suç delillerini ortaya koyarak sanıkları kovuşturan görevli; müddeiumumi. "*Ahbabı savcı vasıtasıyla cezaevi müdüründen hususi bir görüşme izni aldı, gittiler*." İDG105 **savcı mavcı*** savcı falan. "*Hapishane müdürü, savcı mavcıyı tekmil attırmış, hı*?" ÜÇK506

savcılık *a.* Savcının görev yaptığı bina. "*Derhâl savcılığa gidin*." KP98

savıl- Savma işine konu olmak; tardedilmek, tardolunmak. "*Ben baştan savılacak, arkasından da hırtın biri denilecek insan değilim*!" YYB182

savlet (Ar.) *a.* Şiddetli saldırı. "*Bu, acz içindeki idarenin, eski tabirle nevmidane savletlerinden başka şey değildir*." GK124

savm* (Ar.) *a.* Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma; oruç. "*Savm, selat, hac, zekât zenginin harcı*." MUR235

savruk *sf.* 1. Yersiz para harcayan, tutumsuz. "*Bar kızı, madem ki eli açık, savruğun biriymiş...*" EK174 2. Düzensiz, dağınık. "*Amma da savruk kadındı. Bu bohçaların hâli neydi*?" EK57

savrukluk *a.* Savruk olma durumu. "*Her zaman her şeyini büyük bir intizamla çıkarır, askıya asar, savrukluk etmezdi*." SM275

savrul- 1. Savurma işi yapılmak. "*Sonra ayağını kırarız diye tehditler savruluyordu*." EK243 2. Dağılmak, saçılmak. "*Bu arada savrulan saman tozunun terli bedenlerine yapışıp yakması olmasa*!" BTÜ241

savruluş *a.* Savrulmak işi. "*İşçiler neredeyse haber alıp da soluk soluğa geldikleri zaman Murtaza yerden yere savruluyor, her savruluştan sonra hacıyatmaz gibi kalkıp Azgın'ın karşısına zıp, dikiliyordu*." MUR421

savsa- Savsaklamak, ihmal etmek. "*Ya çeşmeden su taşımayı ya da kundaktaki kardeşinin beşiğini sallamayı savsamıştı*." ÖE94

savsakla- Belirli bir sebebi olmaksızın bir işi isteyerek geri bırakmak; sallamak. "*En kestirme yol, baştan atmak, savsaklamaktı*." MM226

savun- 1. Bir kişiyi desteklemek, ona arka çıkmak. "*Kaptan'ı savunmak için Kaya Ali'ye çıkıştı*." YK19 2. Yapılan bir suçlamaya veya ithama karşı kendini haklı gösterecek sebepler ileri sürmek. "*Irgatbaşı kendini savunmak için gene sözü alacaktı ki küçük ağa meydan vermedi*." BTÜ312 3. Hareket veya düşünceyi söz ve yazı ile doğru, haklı göstermeye çalışmak. "*Başka günlerde olsa, şiirin Ş'sini duyunca bütün antenlerini gererek koşar, çağımız şiirinin ilkelerini savunurdu*." GK123

savunma *a.* 1. Saldırıya karşı koyma; müdafaa. "*Radyo, Don Cephesi'ndeki Alman savunmasının yarıldığını söylüyordu*." GR32 2. Bir kişiyi, bir düşünceyi doğru, haklı göstermeyi amaçlayan yazı veya konuşma; savunu, müdafaaname. "*Kaba adama inanmamamı söylemene, kendini savunmana lüzum yok*." GAV199

savunul- Savunma işi yapılmak. "*İki taraflı olunmuş, bakkalınkiyle terzininki savunuluyordu*." GR175

savur- 1. Şiddetle döndürerek sallamak, kaldırarak vurmak. "*Teksas kovboylarının savurduğu kementler, Kızılderililerin zehirli okları, içinde vınlıyordu*." SUÇ231 2. Sallamak, uçurmak, dalgalandırmak. "*... siyah ayakkabılı ayakları eteklerini savurarak odanın anason kokulu havasını dövmekten başka bir şey yapamaz*." ARK148 3. Yalan, küfür vb. söylemek. "*Ona, her aralanışında bana küfür savuran dudakların iri gövdeli, çatık kaşlı, kalın sesli sahibine daha dikkatle, içim sevinçten kırılarak baktım*." BE41 4. Havaya atıp dağıtmak. "*Bulaşık suyu kaynayıncaya kadar bulgur pilavının soğanını doğrar, bulgurunu savurur, taşını çöpünü ayıklar*." DE65 5. Kaldırıp atmak; fırlatmak. "*Bir karakucak bir savurdum*." CEM62 6. Rüzgâr, şiddetle eserek bir yeri, bir şeyi altüst etmek, havaya kaldırmak. "*Reşit, dükkâna rüzgârın savurduğu kuru bir yaprak gibi âdeta uçarak girdi*." VV173

savurabil- Savurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Acı rüzgâr savursun savurabildiğince sulusepkeni eski İstanbullardan bir mahallenin suratına*." ÖE28

savurgan *sf.* Aşırı harcamalar yapan; idaresiz, savruk, tutumsuz, hesapsız, müsrif. "*Fakat dehşetli savurgan ve ikramcıydı*." AY121

savurma *a.* Savurmak işi. "*Yerinden nasıl fırladığını, çocuklara tokatlar, tekmeler savurmaya başladığını şimdi kendi de hatırlamıyor*." YYB142

savuruş *a.* Savurmak işi. "*Deveci Çopur Halil, ihtiyar kâtibi bir savuruşta masasına fırlatmıştı ki yetişen hamallar araya girdiler*." CEM20

savuruver-* Kolaylıkla savurmak. "*Araya*

girdik de Yasin Ağa'yla beni bile savuruverdi!" HÇ95

savuş- Bulunduğu yerden aceleyle, gizlice veya dikkati çekmeden ayrılmak. "*Çocuklarını toplayıp Çukurova'dan savuşmak istiyor*." CEM12 **savuşup git-** ilgi çekmeden gizlice, aceleyle ayrılmak. "*Kızının savuşup gittiği odaya sinirli sinirli yürüdü*." OK38

savuşabil-* Savuşma ihtimali bulunmak. "*Recep Efendi'yi de yanına alıp annesi kız kardeşiyle birlikte Konya'dan usullacık savuşabilirdi*." OK79

savuşma *a*. Savuşmak işi; cızlam. "*O zaman babasına da boş verip savuşması gerekirdi*." SUÇ108

savuştur- Geçiştirmek, atlatmak; defetmek. "*Haldun sudan cevaplarla savuşturuyor, hele Handan'dan asla bahsetmiyordu*." İDG56

savuşuver- Çabucak savuşmak. "*Nuran'sa onu orada bırakıp savuşuvermişti*." SBK100

say- 1. Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak. "*Çocuk heyecanla saydı*." KP31 2. Herhangi bir şey, yerine koymak veya herhangi bir şey gözüyle bakmak, addetmek. "*Ayşe ile Cavit'i de bir adam say*." EVO107 3. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı dolayısıyla bir kimseye değer vermek, hürmet etmek. "*İtin değil, sahabının hatırı var, seni saydım*." CEM42 4. Geçer tutmak. "*Haftalığına mı sayacak*?" BFV92 5. … olduğunu veya olacağını varsaymak, kabul etmek. "*Her an vazife bir sırasında sayacaksın kendini*." MUR126 6. Arka arkaya söylemek, sıralamak. "*On kuruşa künyesini sayardı*." KP74 7. Ödemek, peşin vermek. "*Sekiz yüzü tıkır tıkır saydı da Cemşir paraları elinin tersiyle itti dedim*!" VV178 **sayıp dök-** ne var ne yok, hepsini söylemek. "*Küfürler içkili lokantanın alkol kokulu, sigara dumanı yüklü havasında şimşek gibi çakıyor, birbirlerinin cemaziyülevvelini sayıp döküyorlardı*." YYB94

saya *a*. Ayakkabının yumuşak olan üst bölümü. "*Sarı deriden ayakkabı sayaları kesiyor…*" BE53

sayabil- Sayma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kendini o yılların çocukluk dünyasında sayabiliyor, zaman zaman heyecanlanıyordu*." SBK292

sayacı *a*. Ayakkabıların sayalarını hazırlayan kimse. "*Ben kendim sayacıyım*." KK255

Saydam Caddesi* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir cadde. "*Küçük tamir atölyelerinin arasından ağır ağır kasaplara, kasaplardan da Saydam Caddesi'ne indi*." EVO119

saydır- Sözünü dinletmek, saygı gösterilmesini sağlamak. "*Enikonu gideceği cezaevi buradan başladığına göre, kendini buradakilere saydırmalıydı ilkin*." ÜÇK345

saydırma *a*. Saydırmak işi. "*Bir şey değil, bu böyle giderse karıya görünemeyecek, kendini saydırmaya fırsat bulamayacaktı*." HÇ19

saydırt- Saydırma işini yaptırmak. "*Bin bir hakkı için Mevla'nın saydırtırım yıldızları*." MUR97

saye (Far.) *a*. 1. Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık; gölge. "*Saye gölge demek, ağacın gölgesi olur*." GR3 2. Koruma, yardım. "*Büyüdüğü zaman kaptan olacağını, bütün dünyayı ancak bu sayede gezip dolaşabileceğini söylemişti*." KK218

sayesinde *zf*. Aracılığıyla, yardımıyla. "*Partimiz sayesinde konduğun fabrikanı elinden alıverir; seni yek ekmeğe muhtaç ederim ha*!" KK104

sayfa (Ar.) *a*. 1. Üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağın iki yüzünden her biri; sahife. "*Bir gün bir mektup geldi, on beş sayfa*." AY119 2. Gazete, dergi vb. yayınlarda özel bir alan için ayrılmış bölüm. "*Babamın ta ilan sayfalarına kadar uzanan makaleler yazdığını da biliyordum*." BE21 3. Olayların zaman içinde yer alan evrelerinden her biri. "*6-7 Eylül'ü bırak. Kapat o sayfayı*!" GK123

sayfalık *sf*. Herhangi bir sayıda sayfası olan. "*Üç dört yüz sayfalık*." BFV198

sayfiye (Ar.) *a*. 1. Yaz mevsimini geçirmek için gidilen yer veya ev. "*Kırmızı topraklar üzerinde bazen kesif bir yeşillik, bir ağaç kalabalığı, ağaç kalabalığının arasında kırmızı kiremitli nefis bir sayfiye ev…*" SAR61 2. Şehre yakın kır kesimi. "*Yıllarca öncenin İstanbul sayfiye semti*." ÜÇK335

saygı *a*. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram. "*Bu memlekette büyüklere saygı kalmadı*." YYB220 **saygı duy-** birine, bir şeye karşı saygı hissetmek. "*Annesi çok saygı duyduğum bir hanımefendi*." ARK195 **saygı göster-** saymak, değer vermek.

"*Baygınlığıma, çektiğim ıstıraba, öte dünyaya gidip geri dönmüşlüğüme karşı saygı gösteren sesleriyle fısıltılı konuşmaları…*" KK59

saygıdeğer *sf.* Kendisine saygı gösterilmeye değer, muhterem. "*Saygıdeğer yolcular*!" KK237

saygıdeğerlik *a.* Saygıdeğer olma durumu, muhteremlik. "*Babanın saygıdeğerliği para etmez oğlum, dedi*." ARK16

saygılı *sf.* Saygısı olan, saygı gösteren, hürmetli, hürmetkâr. "*Böyle saygılı hastalarının karşısında insan üstünlüğünü de duyardı*." GR110

saygısız *sf.* Gereken saygıyı göstermeyen, saygısı olmayan; hürmetsiz. "*… parmakları altın yüzüklerle dolu, kıllı, kalın, saygısız bir el teklifsizce uzandı*." BK343

saygısızca *zf.* Saygısız bir biçimde, saygısız olarak; hürmetsizce, laubaliyane. "*İktidarda bulunan bir partinin çok çok çok saygıdeğer büyüklerine karşı böyle saygısızca bir muamele reva mıdır*?" MM179

saygısızlık *a.* Saygısız olma durumu, hürmetsizlik. "*Başsağlığına pudra, kızıllıkla gitmenin saygısızlık olacağını idrak ederek vazgeçti*." YYB56 **saygısızlık et-** saygısızca davranışta bulunmak veya söz sarf etmek. "*Tek sakıncası, farelerle karaböcekler bolcadır, saygısızlık edebilirler*." AY130

sayı *a.* 1. Sayma, ölçme, tartma vb. işlerin sonucunda ortaya çıkan birimlerin kaç olduğunu bildiren sözlerden her biri; adet. "*Belindeki tabancayı anası koymamıştı, Yahudi'nin ve Yahudi sayıyla verilmemişti Selahattin Bey'e*." DHV329 2. Gazete, dergi vb. sürekli yayınların bir bütün oluşturan, değişik tarih, numara taşıyan baskılarından her biri, nüsha. "*Aynı sabah gazetesinin aynı sayısıyla evden içeri kül gibi giren Mazhar, Neriman'ın şaşkın bakışları önünde merdivenleri hâlsizce çıktı*." EK268 3. Bir spor karşılaşmasında taraflardan her birinin başarı derecesini gösteren nicelik; skor. "*Maçı bir sayı farkla kazandık*." BE88 **sayısını Allah bilir** "o kadar çok ki saymakla bitmez" anlamında kullanılan bir söz. "*Şimdiye kadar becerdiği işin sayısını Allah bilir*." KY101

sayıkla- 1. Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek. "*Demek rüyasında sayıklamış, sonra da gırtlağı yırtılırcasına bağırmış*." EK74 2. İstediği, özlediği bir şeyden sürekli söz etmek. "*İsviçre'yi sayıklayan şefim öldü*." AY187

sayıklama *a.* Sayıklamak işi. "*Bir sayıklama, o gün neler olmuş, kimler takılmışsa uykuda bir bir...*" BFV26

sayıklan-* Sayıklama işi yapılmak. "*Cinlerin top oynadığı, hart hart kaşınıldığı, uykulu uykulu sayıklandığı gecede*!" EVO207

sayıklatma* *a.* Sayıklamasına sebep olma. "*Çünkü düşüncelerinin gece rüyasına girip sayıklatmasından korkuyordu*." YD135

sayıl- Sayma işine konu olmak; addedilmek, addolunmak. "*Bunu gayet iyi biliyordu ama gene de çalışmanın ayıp sayıldığı, çalışan kızları suçlayıveren bir şehirde yaşıyorlardı*." DK32

sayılabil- Sayılma ihtimali veya imkânı bulunmak; addedilebilmek, addolunabilmek. "*O zamanlar çocuk sayılabilirdi.*" YYB97

sayılı *sf.* 1. Sayısı belli olan, sayılmış olan. "*Ama böyle, sayılı parayla*." DE126 2. Az görülen; mahdut. "*Evet romanlar yazıp memleket dışına taşacağım ve dünyanın sayılı devleriyle savaşıp onları bile yeneceğim*!" KK193

sayılın-* Sayılma durumuna konu olmak. "*Hani şu artık kanun karşısında reşit sayılındığı, işlenen suçlardan babanın, ananın sorumlu tutulmadığı yıllar*." ARK1

sayılış *a.* Sayılmak işi. "*Kocaman kocaman apartmanlarda yaşayanlarla kıyı mahallelerin rutubetli evlerinin pek pek yüz, yüz elli liralık kiralarını veremeyenlerin kanun önünde eşit sayılışındaki tuhaflığa da şaşmıyordu*." YYB230

sayılma *a.* Sayılmak işi; ad (II), addedilme, addolunma. "*Babasının çamurundan; sövülüp sayılmaya yatkın, ayak işlerinde kullanılmaya elverişli bir yaratık*." EB4

sayım *a.* Sayma işi, tadat. "*Mustafa isminde biri, sayım memurları tarafından odasında ölü bulunmuştur*." EKM105

sayın *sf.* Konuşma ve yazışmalarda saygı belirtisi olarak kişi adlarının önüne getirilen söz. "*Sayın yolcular dikkat*!" ÇK118

sayısız *sf.* Sayılmayacak kadar çok, pek çok, sayımsız. "*Mesela, çiftliğin sayısız tavuk ve horozları bizi bazen saatlerce uğraştırırdı*." BE12

sayış *a.* Saymak işi. "*Hâlâ yanına davet, hâlâ*

kendini istenen, arzulanan, aranan kadın sayış." KT124

sayıver- Çabucak saymak. "*Oradaki sayıya göre, çocukları çabucak sayıverdi*." SUÇ195

sayi (Der.) *a*. Sahi. "*Sayi mi sülersin be abi*?" ÇK89

sayma *a*. Saymak işi, ad, tadat, addetme. "*Teker teker saymaya başladı*." EK143

saz (I) 1. *a*. Genellikle su kıyılarında, bataklık yerlerde yetişen ince, açık sarı renkli kamış. "*Bir yerlerde bir ishakkuşu ötüyor ve saz örtülü kerpiç evler kalabalığı uyuklamaktalar*." AY162 2. *sf*. Bu kamıştan yapılmış. "*Gözlerini saz damlı barakalarında açmalıydı*." BFV140 **saz maz*** saz falan. "*Neyse ağam, ırmak kenarına indik, tekmil saz maz…*" EKM153

saz (II) *a.* 1. Türk halk müziğinde bağlama, cura, tar vb. mızraplı çalgıların genel adı. "*Tam kahveyi koyarken oda kapısı usullacık açıldı, koltuğunda, telleri at kılından, bir çeşit saz olan guslisi ile ihtiyar Muy girdi*." CEM95 2. Türk halk müziğinde kullanılan, gövdesi ağaçtan oyularak yapılmış, üç telli, uzun saplı çalgı; bağlama. "*Duvarda güzel bir saz asılıydı*." BK308 3. Çalgılı eğlence yeri. "*Sıkıntısından kurtulur; güler söyler; nişanlıyken olduğu gibi saza, sinemaya giderler; konyak bile içebilirlerdi*!" DE34

saz benizli *sf*. Solgun yüzlü. "*Yirmi beşini sürdüğü hâlde on beşinde bile göstermeyen, saz benizli … bu kız günün birinde anasız, babasız kalıverince hâli nice olacaktı*." DK79

sazcı *a*. Saz çalan kimse; sazende. "*Ta orda, sazcının yanında oturan kalın siyah kaşlı delikanlı*." OK88

sazlı* *sf*. Sazı olan. "*Yazın sazlı bahçeye bir karı gelmişti, İstanbullu*." MM43

sazlı sözlü *sf*. Saz çalınarak yapılan (eğlence). "*Onlarsa beni gerçekten unutmuşlar, masaya karşılıklı geçmiş, eski günlerden, eski günlerin sazlı sözlü âlemlerinden çeşitli anılara dalmışlardı*." ARK50

Sazmuş* *öz. a*. Ashab-ı Kehf olarak bilinen, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'an-ı Kerim'de haber verilen yedi arkadaştan biri. "*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*" EKM115

Schelling* *öz. a.* Friedrich Wilhelm Joseph Schelling, Alman düşünür (1775-1854). "*Fichte, Schelling yahut Kant*?" VV268

Schiller* *öz. a*. Johann Christoph Friedrich von Schiller; Alman şair, filozof, tarihçi ve dram yazarı (1759-1805). "*O gece koğuşta köylülere Schiller ve Goethe'den şiirler, Nietzsche ve Kierkegaard'dan pasajlar okudu*." GR21

se (Far.) *a*. Üç. "*Evet bacanak; bu se, bu da penç*!" MM275

se yek (Far.) *a.* Zarla oynanan oyunlarda zarlardan birinin üçlü, öbürünün birli gelmesi, üç bir. "*Ünal se yek kapısını alırken işi gargaraya getirerek emminin dikkatini başka yana çekti*." EVO296

seans (Fr.) *a*. Bir işin yapılmasına ayrılan çalışma süresi; oturum. "*Seans sırasında gördüm bunu, kıyı masalardan birine geçip oturdu*." ÜÇK428

sebai dü (Far.) *a*. Zarla oynanan oyunlarda, atılan zarlardan birinin üç, öbürünün iki benekli olan yüzünün üste gelmesi. "*Ne düssesi? Sebai dü*." DK37

sebat (Ar.) *a.* Sözünden veya kararlarından dönmeme, direşme. "*Bir insan bir yerde sebat etmeli*." CEM16 **sebat et-** sözünden veya kararından dönmemek, direşmek. "*Bir insan bir yerde sebat etmeli*." CEM16

sebatsız *sf.* Sebat etmeyen. "*Ustalığına diyecek yok amma sebatsız*." CEM16

sebebi mevt* (Ar.) *a.* Ölüm nedeni. "*Kız sen benim sebebi mevtim olacaksın bir gün*." SBK68

sebebiyet (Ar.) *a.* Bir şeye, bir olaya sebep olma, yol açma. "*Kanun dikkatsizlikten tuttu mu, tabii ölüme sebebiyetten…*" AY112 **sebebiyet ver-** bir şeye, bir olaya sebep olmak, yol açmak. "*Hatta bir gün az kalsın korkunç bir karambole sebebiyet veriyordu*." GAV139

sebep (Ar.) *a.* Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey; neden, saik, saika, vesile. "*Kendi sebep olduğu için pişman mı olurdu*?" GAV142 **sebep mebep*** sebep falan. "*Sebep mebep yok*." EKM132 **sebep ol-** bir şeyin olmasına veya ortaya çıkmasına yol açmak, neden olmak. "*İçlerinde daha da ileri gidenler, ortalıktaki betin bereketin kaçıp kaybolmasına bu saygısızlığın sebep olduğunu ileri sürdüler*." ÖE118

sebeplen- Kendisine dolaylı olarak yarar

sağlamak. "*Aç hastane, karyola al, ilaç getirt, yatır fakir fukarayı, sebeplensin millet*." ÇK69

sebeplenme *a*. Sebeplenmek işi. "*Senin sayende sebeplenmeyi kuruyor*." YD81

sebepsiz 1. *sf*. Sebebi olmayan; nedensiz, bilasebep. "*Sebepsiz bir can sıkıntısı...*" DK163 2. *zf*. Bir sebebi olmadan; nedensiz, bilasebep. "*... sebepsiz güldü*." YK51

sebepsiz yere *zf*. Bir kazanç elde edemeden, yararsız bir biçimde; boşuna. "*Onun için, bu koskoca adamın sebepsiz yere neden kaçtığını anlayamadı*." EKM108

sebil (Ar.) *a*. Genellikle camilere bitişik özel bir biçimde yapılmış, karşılık beklemeden hayır için içme suyu dağıtılan taş yapı; sebilhane. "*Dedim ağam da faydalansın şu sebilden*." KT132

sebilullah sebil* (Ar.) *a*. Karşılıksız, Allah rızası için. "*Demlensun çaylar, sebilullah sebil*!" YK26

Sebilür-Reşad* *öz. a*. 1908 yılında Mehmet Akif Ersoy'un desteği ile Eşref Edip Fergan'ın başyazarlığında çıkarılmaya başlanan dergi. "*Dört yanı Sebilür-Reşad, Sırat-ı Müstakim gibi kara kaplı mecmua koleksiyonları…*" BE35

sebze (Far.) *a*. Genellikle pişirilerek yenen bitkiler veya bunların taneleri; göveri, göverti, sebzevat, zerzevat. "*Sağa sola sebze sevk ediyoruz*." SAR3 **sebze mebze*** sebze falan. "*Var beyim. Tarlam var. Sebze mebze...*" BK316

sebzeci *a*. Sebze satan kimse, zerzevatçı. "*Bu kör olasıca kız bakkalın, manavın, sebzecinin çıraklarıyla konuşuyor*." KK6

sebzecilik *a*. Sebzecinin yaptığı iş; zerzevatçılık. "*Vurdum işi sebzeciliğe*." GR219

seccade (Ar.) *a*. Bir kişinin üzerinde namaz kılabileceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık. "*Sarı, sırma saçaklarıyla ipek seccade kıbleye doğru serilir, namaza durur*du." DHV323

secde (Ar.) *a*. Genellikle namaz kılarken alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere değdirerek alınan durum. "*Köyden gelen haberlere bakılırsa şu sıralar alnı secdeden kalkmıyormuş, tarikata marikata girmiş*." GK61 **secdeye var- (veya kapan-)** alnı, eli, ayakları, dizleri, ayak parmaklarını yere değdirmek. "*Ne hu çekerdim ne de secdeye kapanırdım*." MM95

seç- 1. Benzerleri arasında hoşa gideni seçip almak veya yararlanmak için ayırmak; saylamak. "*Belki de on, yirmi, yüz, yüz yirmi kızın arasından Filiz'i seçecek ha*?" BFV47 2. Ne olduğunu anlamak, fark etmek. "*İndirilmiş tülün ötesindeki müfettişler müfettişinin masa başında, bir şeyler yazdığını seçti*." MM120 3. Tercihini bir yönde kullanmak. "*Renkleri de siz mi seçtiniz*." SBK116 4. Bir şeyi üstün, iyi, uygun bularak yeğlemek. "*E, o da orda kibar, zengin, yaşamasını bilen bir koca seçerdi gönlünce*." KY13 5. Birini oy vererek bir göreve getirmek. "*Bunu seçer, Ankara'ya gönderir, meclise sokarlarsa…*" ÜÇK450 6. Titiz davranmak, kolay kolay beğenmemek. "*... bundan faydalanan anneler ise, uyumayan, yemek seçen, sokaktan eve gelmek istemeyen çocuklarını perili konakla korkuturlardı*." SUÇ18

seçebil- Seçme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Barba' dan başka beni seçen, seçebilen olmadı sigara dumanı, ispirto kokusu yüklü şaraphanede*." ARK129

seçebilme *a*. Seçebilmek işi. "*İyi görüp seçebilmesi için ya iki tutam afyon atması ... gerekiyordu*." EK357

seçi *a*. Fark, ayrıntı. "*Babası bütün bunların seçisinde değil*" BFV199 **seçisine var-** ayrıntıyı anlamak. "*... ne konuştuklarının da pek seçisine varmadan konuşuyorlardı*." VV230

seçici *sf*. Seçme işini yapan (kimse, kurul vb.). "*Egzersiz megsersiz, saha kenarında tek seçiciyle genel kaptan onlara bakıyorlardı*." GK306

seçil- Seçme işine konu olmak. "*Buğulu camların ardında tavla oynayan, nargile tokurdatan yaşlı gölgeler seçiliyordu*." SUÇ206

seçilebil- Seçilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Avukat kâtibinin ciddi mi matrak mı olduğu pek seçilemeyen kalın gür sesi çınladı*." MUR148

seçiliver-* Ansızın veya çabucak seçilmek. "*Sonra da parti çalışmalarına katılsa karı koca, derken çalımına gelip seçiliverse, meclise bir girseydi*!" ÜÇK354

seçilme *a*. Seçilmek işi. "*Ne çekilen nutuklar ne mevcut iktidarın tekrar seçilmesi...*" GR146

seçim *a*. Kanunlar, yönetmelikler uyarınca bir veya daha çok aday arasından belli birini veya birkaçını seçme; intihap. "*Seçimlerde ektiklerini şimdi biçiyorlar*." KK33 **seçim meçim*** seçim

falan. "*İki aydır yüz elli liracıkla idare olunmak nedir bilmezler, ondan sonra da kalkarlar seçimmiş meçimmiş...*" GR118

seçisiz* *sf*. Seçisi olmayan; farksız. "*Onu başkalarından ayıran özelliği olmasa o da ötekilerden seçisiz geçer giderdi*." EVO10

seçiş *a*. Seçmek işi. "*Romancı'nın bile hayranlığını gizleyemediği zekâyı seçiş...*" BFV269

seçkin *sf*. 1. Benzerleri arasında niteliklerinin yüksekliğiyle göze çarpan; değme (II), mümtaz, güzide, mutena. "*Bir anlık tereddütten sonra, Gafur, elinde sebze ve meyvelerin en olgun, en seçkinleriyle tıka basa dolu fileler, mutfağa gitti*." GK166 2. Bir toplumda saygın ve etkin mevkilerde bulunan ve toplumun eğitim, ekonomi, siyaset, askeriye, din, sanat vb. alanlarıyla ilgili etkinliklerin denetimini elinde tutan (kişi veya grup); elit. "*Memleketin ileri gelen seçkin tüccarları, büyük çiftçileri, eczacı, doktor, mühendis, mimarları…*" VV354

seçkinleş- Seçkin duruma gelmek. "*Köşkte kalmak, herkesin imrendiği, önünde durup hayran hayran baktıkları böyle bir köşkte kalmakla öteki insanlardan ayrılmış, seçkinleşmiş farz ediyordu kendini*." SM236

seçme 1. *a*. Seçmek işi; saylama, ihtiyar (II), intihap, seleksiyon. "*Önemli olan, çevireceği yeni filmlerin artistlerini sokaktan, rasgele seçmeyi kurmasıydı*." YD60 2. *sf*. Seçilmiş; müntehap. "*Zengin çeşitli, iştah açıcı seçme mezelerden uçuşan renkler cümbüşü içindeydi cemakân*." SBK250

seçmen *a*. Seçimde oy verme hakkı olan kimse; müntehip. "*Karısının işini halletmeden seçmenlerin nabzını yoklatmak için gazete tarafından yurdun her yanına gönderilecek arkadaşlarıyla birlikte o da gidecekti*." GR128

seçtir- Seçme işini yaptırmak. "*Seçtireceğim kendimi, ne yapıp yapıp seçtireceğim*." BFV47

seda (Ar.) *a*. Kulağın duyabildiği titreşim; ses. "*Bastın mı ateş püskürür, hem de yılan ıslığı gibi seda verir*." BTÜ11

sedef (Ar.) 1. *a*. Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırıltılı, beyaz, sert bir madde. "*Tuşları sedef kadar beyaz, gri damarlı, mavi, kocaman bir akordiyonu göstererek…*" SÇ140 2. *sf*. Bu maddeden yapılmış veya bu madde ile süslenmiş. "*Bir ilkokulluya benzesin diye annesinin diktiği siyah saten önlüğü, önlüğün beyaz sedef düğmeleri, merdivene baktılar*." ÖE73

sedef kakmalı *sf*. Sedef kakması olan. "*Bilmem kaç altına aldığı boya sandığı. Zilli kuşlu, sedef kakmalı*." YYB46

sedir (Ar.) *a*. Arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan. "*Sonra da çılgın bir davranışla sedirden yuvarlanmıştı*." DHV295

sedirli *sf*. Sediri olan. "*Çok zayıf, halsiz bir kocakarının gölge gibi dolaştığı sofayı geçip eski biçim, sedirli, cumbalı misafir odasına girdiler*." SUÇ236

sedye (İt.) *a*. Hasta veya yaralı taşımaya yarayan katlanabilir hasta yatağı; teskere. "*Sedye getirip revire kaldırdılar*." YK96

sefa (Ar.) *a*. Eğlence, zevk, neşe. "*Şöhret Abla, 'Sefam olsun!' derdi*." DE23 **sefa bulduk** "sefa geldin, sefa geldiniz" sözüne "teşekkür ederim" anlamında karşılık olarak kullanılan bir söz. "*Sefa bulduk*!" KAÇ153 **sefa geldin (veya geldiniz)** "hoş geldin, hoş geldiniz" anlamında kullanılan ağırlama, karşılama sözü. "*Masamıza geldin, hoş geldin sefa geldin*." YYB191 **sefa sür-** rahat, kaygısız, sakin ve eğlenceli yaşamak. "*Bu dünyada yediğin içtiğin, zevk sefa sürdüğün, bir de düşmanlarını çatlattığın yanına kalır*." HÇ273

sefahat (Ar.) *a*. Eğlenme işi; eğlence. "*Ömrünü sefahat âlemlerinde tüketip güzelliğini harcamış…*" EK6

sefalet (Ar.) *a*. Yoksul olma durumu; yoksulluk. "*Sefalet beyefendi, fuhuş beyefendi, açlık beyefendi*!" YYB112 **sefalet çek-** yoksul ve perişan yaşamak. "*Ne diye onunla sefalet çekeceksin dese…*" DE242

sefalı *sf*. Şenlikli, eğlenceli olan. "*... savuşup gideceğine sanki pek eğlenceli, pek sefalı bir yermişçesine takılıp kalanlar…*" BTÜ77

sefer (Ar.) *a*. 1. Ülkeden ülkeye veya bir ülke içinde bir yerden bir yere gidiş veya geliş; yolculuk. "*Bir sabah erkenden çıktı gitti sefere; kahrolarak*!" SBK266 2. Bazı sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılarak bir olayın ve olgunun her bir tekrarlanışını bildiren söz; kez. "*Çocukluğunun perili konaklı, Cevriyeli gecelerini gene kim bilir kaçıncı sefer hatırlamıştı ki, bir yerlerde bir ishakkuşu iç çekerek ötmüştü*." SÇ226 **sefer et-** gezmek, yolculuk etmek. "*... Rusiya'ya sefer ettiğumi de soyledun mi*?" YK78

seferber (Ar. sefer + Far. -ber) *sf.* Savaşa hazırlanmış veya girmiş (askerî birlik). "*Heyecanının asıl sebebi, ev halkının böyle bir kadına seferber oluşuydu.*" OK14 **seferber et-** bir iş, bir amaç için bütün olanakları kullanmak. "*Oğlanlarla kızı seferber ettim.*" ÖE12 **seferber ol-** birçok kimse bir iş, bir amaç için bütün olanaklarıyla girişmek. "*İlk zamanlar kendi, karısı, çocukları seferber olur toplarlar, ellerine geçecek parayla işi organize ederler*." YYB209

seferberlik *a.* 1. Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini savaşa hazır duruma getiren, ülkenin ekonomisini, yönetimini savaş gereklerine uyacak duruma sokan hazırlık ve önlemlerin tümü. "*Kulakların bekleyecek seferberlik davullarını*." MUR126 2. Bu durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü dönem. "*Derken Balkan Harbi, ardından da seferberlik patlamıştı*." VV116

sefertası *a.* Yemek taşımakta kullanılan ve birbiri üzerine konulup bir sapa geçirilen kaplar veya bunlardan her biri. "*... sefertasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası içinde ekmeğini küçücük pedalıyla kazanmaya çalışan bir arkadaşı görmeye gitmiştim*." GR82

sefil (Ar.) 1. *sf.* Yoksulluk içinde olan. "*Babamla kardeşim öbür tarafta sefil ... kız kardeşlerim günden güne zayıflarken, benim ortaokulum bir lükstü muhakkak*." AY144 2. *sf.* Adi, bayağı olan. "*Her ikisi de babalarına isyan edip Paris'e yerleştikleri zaman sefil bir pansiyon odasında, can sıkıntısından tıpkı böyle şarap içmiş olabilirlerdi*." SAR98 3. *zf.* Yoksul veya alçak bir biçimde. "*Yarı aç, sefil, perişan bir ömür sürmüşlerdi*." EK11

Sefiller* *öz. a.* Fransız yazar Victor Hugo tarafından yazılan roman. "*Kendimi Sefiller'deki Jan Valjan sanıyorum*." KP70

sefillik *a.* Sefil olma durumu; yoksulluk. "*Kayınbaba korkusundan, onun zoruyla indiği Çukurova'da epey sefillik çektiyse de sonunda işte, koskoca fabrikanın sahibi olup çıkmıştı*." KT202

seğir- Genellikle vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak; seğrimek. "*Bacak adalelerim sinirli sinirli titriyor, kaşım seğiriyordu*." AY117

seğirme *a.* Seğirmek işi; seğrime. "*Sırtımda kaşıntı, evvela sağ, sonra sol gözümde seğirmeler...*" SAR28

seğirt- Sıçrayarak yakın bir yere doğru koşmak. "*Eeeeee diye bir küfür mırıldanarak mutfağa seğirtti*." EKM7

seher (Ar.) *a.* Sabahın güneş doğmadan önceki zamanı veya şafak sökmek üzere olan zaman; seher vakti. "*İş oldu mu sabahın seherinde kalkarım şerefsizim*." GR218

sehpa (Far.) *a.* Üstüne bir şey koymaya yarayan ayaklı destek; çatkı. "*Hatta çok daha zevkli, çok daha şirin, işlemeli bembeyaz sergiler, aynı cinsten perdeler, masa, sehpa örtüleri...*" OK41 2. İdam sehpası, darağacı. "*Sehpaya adım adım yaklaşmış, iskemleye çıkmış, ilmeği boynuna eliyle takmıştı*." OK54

sehra (Der.) *a.* Sahra. "*Bahçe sehrası mı bura*." AY176

sek- 1. Tek veya iki ayak üzerinde sıçrayarak ilerlemek. "*Karşı kaldırımdan sekerek giden sarı saçlı, körpecik bir kadını çenesiyle işaret etti*." GR78 2. Bir yere, bir cisme çarparak yön değiştirmek; cıvmak. "*Böcek çıtırtıları, kuş cıvıltıları, yakınlardaki kaynağın kayalardan sekerkenki şırıltısı...*" SUÇ262 3. Atılan bir nesne bir yere dokunduktan sonra sıçrayarak gitmek. "*... akan suların üzerinde çakıl taşları üç, dört, bazen beş sefer sekiyordu*." EKM55

seki *a.* Oturmak için evlerin önüne taş ve çamurdan yapılan set. "*Burada da bağ evindeki gibi taş sekiden geçip eve giriliyordu*." OK24

sekit- Sekmesine sebep olmak; sektirmek. "*Şerefsizim pireyi sekitmem*!" SAR71

sekiz 1. *a.* Yediden sonra gelen sayının adı. "*Kamran uyandığı sıra, Evdoksiya'nın bilek saati sabahın sekizini gösteriyordu.*" GAV163 2. *sf.* Yediden bir artık. "*Sekiz yıl daha yaşayabilir miydi*?" ÖE15

sekizer *sf.* Her birine sekiz, her defasında sekizi bir arada olan. "*Üçer beşer kişilik gruplar birleşip sekizer onar kişilik gruplar, yirmişer otuzar kişilik gruplar hâline geliyor*." CEM125

sekizinci *sf.* Sekiz sayısının sıra sıfatı, sırada yedinciden sonra gelen. "*Hiç, hiçbiri para etmemiş, önce biri, sonra ikincisi, daha sonraları da üç, dört, beş, sekizincisi, onuncusu...*" KY183

sekizlik *sf.* Sekizi bir arada, sekiz tane alabilen. "*Kapıyı çekti; mutfaktan şekerle kahveyi, sekizlik cezveyi aldı; avlu kapısından çıkmakta olanlara yetişti*." DE21

sekme *a.* Sekmek işi. "*Kendi buluşu olduğunu*

iddia ettiği bir çeşit sekme ilmini bilmesi dolayısıyla, dünyanın en dayanıklı yürüyücüsüdür.” SAR58

sekreter (Fr.) *a.* 1. Özel veya kamu kuruluşlarında belli bir makama, kişiye yardımcı olmak amacıyla haberleşmeyi sağlayan, yazışma yapabilen görevli; yazman, kâtip. “*Adamın sekreterisin*.” BFV116 2. Gazetelerde sayfa düzenlemesini yapan kimse. “*Sendika gazetesinin sekreterlerinden, çeşitli iş kollarında görevli kısa boylu, esmer adam…*” BFV267

sekreterlik *a.* Sekreterin görevi; yazmanlık, kâtiplik, kitabet. “*Çünkü Fikret, babasının eski, çok hatırlı bir arkadaşının himmetiyle kumanyacılıktan, limanda daha dolgun maaşlı bir sekreterliğe atanmıştı*.” SBK265

seks (Fr.) *a.* Cinsel ilişkide bulunma. “*İthal malı ama ötekilerden ayrı bir seksi var*.” HÇ79

seksek *a.* Zemine çeşitli şekiller çizildikten sonra taşları ayakla çizilen bölümler arasında sektirerek oynamaya dayalı bir çocuk oyunu. “*Kızları mahalleli kızlarla seksek, saklambaç … oynarlarken bakkalın pırıl pırıl vitrini önündeki betonda…*” ÖE41

seksen 1. *a.* Yetmiş dokuzdan sonra gelen sayının adı. “*Çünkü insanların yüzde sekseni, ne söylediğine değil, nasıl söylediğine bakarlar*.” AY179 2. *sf.* Sekiz kere on, yetmiş dokuzdan bir artık. “*Orta Anadolu'nun seksen evlik köylerinden Ç. Köyü'nün erkekleri o yıl da çalışmak için çeşitli iş bölgelerine dağıldılar*.” BTÜ7

seksener *sf.* Her birine seksen, her defasında sekseni bir arada olan. “*Seksener bin verdi*.” YD167

seksenlik *sf.* Seksen yaş dolaylarında olan veya görünen (kimse). “*İnsan mangır hatırı için seksenliğe bile tav olur be*!” DK160

Seksülin* *öz. a.* Cinsel sorunlar için kullanılan bir ilaç. “*Bendeniz Seksülin'i tercih ederim beyefendi*.” GR119

sekte (Ar.) *a.* Olmakta olan bir şeyin birdenbire durarak kesilmesi; durgu. “*Madem ki onun gelmesi işimize sekte verdi…*” CEM124 **sekte ver-** kesintiye uğramak. “*Madem ki onun gelmesi işimize sekte verdi…*” CEM124

sektir- Sekmesine sebep olmak; sekitmek. “*Beş vakit namazını sektirmez.*” KT30

sel (Ar.) *a.* 1. Sürekli yağan yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını. “*Yağmur yağıyor, seller akıyor*.” SÇ12 2. Hareket hâlindeki büyük kalabalık. “*Seli durduracağını umarak ihtiyar dostunun odun tutan havadaki kolunu yakalamak istedi*.” CEM129 3. Etki ve iz bırakan güçlü durum veya davranış. “*Sevinç, sel olmuş tüm gövdesinden akıyor, kulaklarını çınlatıyordu*.” EB114 4. Yoğun olma durumu; yoğunluk. “*Birden birinci katın kapısı açıldı, gür bir ışık seli otomatiğin hafifçe, sarı sarı aydınlattığı merdivenleri yıkayıp sildi âdeta*.” MM194 **sel gider, kum kalır** `geçici durumlara güvenmek doğru değildir` anlamında kullanılan bir söz. “*Sel gider, kum kalır. Siz emektar sarı öküzünüze sahip olun*!” VV159 **sel gibi ak-** sıvılar için bol ve gür akmak. “*Ayol viskiler sel gibi aktı*!” MM217 **sel sele ver-** çok fazla sel olmak. “*Gerçi her yıl böyle yağar, ortalığı sel sele verirdi ama gene de alışkın olmanın faydası yoktu*.” EVO345

sela (Ar.) *a.* Müslümanları bayram veya cuma namazına çağırmak, bazı yerlerde cenaze için kılınacak namazı haber vermek amacıyla minarelerde okunan dua. “*Kur'an-ı Kerim okumaları, selalar…*” ARK190

selahiyet* *a.* Salahiyet. “*Ah, elimde bir selahiyet olmalı ki...*” EKM158

selam (Ar.) *a.* 1. Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma; esenleme, merhaba. “*… selam verecek, hâl hatır soracak adam arıyordu*.” SAR52 2. Bir askerin üstlerine ve törenlerde bayrak, sancak, askerî birlik vb.ne saygısını göstermek üzere yaptığı belli bir biçimdeki duruş ve hareket. “*Fakat hüviyetimi görünce polisler nasıl selam durdular*.” GK55 **selam (veya selamı) al-** birinin selamlamasına karşılık vermek. “*Paralı zamanlarını bilirim, yemek ısmarlamak şöyle dursun, konuşmaz, selam almaz, bakmaz bile*.” YYB214 **selam çak-** selam vermek. “*Nihayet, ince uzun bacakları, simsiyah saçları, uzun kirpikli iri siyah gözleriyle tam karşısında durdu, askerce bir selam çaktı*.” GAV100 **selam (veya selama) dur-** bir büyüğe, bir üste veya saygı duyulan bir şeye ayakta selam vermek. “*... sağdan soldan bekçi, polis kadınlar koşarak geldi ve hanımın çevresini alarak selam durdular*.” TD26 **selam et-** uzakta olan birine esenlik dilemek. “*Get çütlüğe, evdeciye selam et benden, yağla pekmez versin de bacıya içirek*!” GR211 **selam söyle-** 1. selamını birine götürmesini söylemek. “*Akşam Ankara Palas'ta görürüm. Selam söyleyin*.” MM200 2. birinin gönderdiği selamı başkasına

iletmek. "*Cin Memet'in kardeşine selam söyleyim mi senden*?" BE72 **selam ver-** 1. selamlamak. "*Çeçen Hakkı'yı Cemal Bey'e selam verirkenki hâliyle hatırladı*." DHV251 2. başını sağ ve sol omuzlarına çevirerek namazı bitirmek. "*Hacer Hanım iki yanına selam verdikten sonra, 'Ne o?' dedi*." EK119 **selam verdik, borçlu çıktık** "küçük bir ilgi gösterdik, üzerimize büyük bir iş yüklendik" anlamında kullanılan bir söz. "*Selam verdik borçlu çıktık mı demeliydi illa*." DE129 **selam yolla-** birine esenleme haberi göndermek. "*Duyduğu hâlde, Hasan gibi, Kosti gibi postayı kesmemiş, para, yiyecek, selam yolluyordu ha*?" SÇ222

selam sabah *a.* Selamlaşıp hatır sorma. "*Selam sabah, hoşbeşten sonra Deveci Çopur Halil…*" CEM58 **selamı sabahı kes-** her türlü ilişkisine son vermek. "*Ama kızın kardeşleri içerler, belki de selamı sabahı keserlermiş*." EVO283

selam sabahsız* *zf.* Selamsız sabahsız. "*Selam sabahsız bir geliş*." EVO324

selamet (Ar.) *a.* 1. Esen olma durumu; esenlik. "*Allah selamet versin*!" SBK167 2. Her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak, güvende olma durumu; kurtuluş. "*Hadi diyelim ki, solla özde tam bir zıtlık içindeler de varanın selameti adına tam tersi fikirleri savunmakta yurtseverlik görüyorlar*." KK53

selamet iğnesi* *a.* Gelin ya da damat bohçalarının kapalı durmasını sağlayan bir çeşit iğne. "*Selamet iğnesini çekti, bohçayı açtı*." EK46

selametle- Yolcuyu, konuğu uğurlamak, geçirmek. "*Babası selametlerken 'Sen sen ol, şeher adamına dalaşma!' demişti*." GK6

selamla- Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapmak; selam vermek, esenlemek. "*Esnaf, sağdan soldan, tıpkı tıpkısına şu kurda benzeyen adam gibi selamlardı babamı*." YYB167

selamlama *a.* Selamlamak işi. "*Kızmamın nedeni, karşımdan gelmekte olan tanış bir genç kadını usulünce selamlamaya hazırlanırken omuzu yiyip ters dönüşümdendi*." KK227

selamlan- Selamlama işi yapılmak. "*Hep birlikte adam, yerlere kadar eğilinerek selamlandı*." ÜÇK305

selamlaş- 1. Birbirine selam vermek; esenleşmek. "*Arada selamlaşıyorduk*." SAR142 2. Çok az tanışmak. "*Bunu, Mehdi Baba'nın kahvesine uğradığı bir gün, uzaktan şöyle bir tanıdığı, daha çok selamlaştıkları bir arkadaşı haber vermişti*." YD232

selamlık *a.* Saray, köşk veya konaklarda erkeklere ayrılan bölüm, harem karşıtı. "*Hiç unutmam, yırtmaçlı sadakor geceliğinin eteklerini tuta tuta selamlıktan gölge gibi gelir…*" ARK188

Selamoğulları* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*Beride Selamoğulları'nın tembel tembel yatan sarı boyalı patozları…*" EKM46

selamsız *zf.* Selam olmadan, selam verilmeden. "*Şimdi selamsız geçti*." SUÇ43

selamsız sabahsız *zf.* Selam vermeden. "*Selamsız sabahsız, iri burnu, asık yüzüyle şarapçıya işaret etti*." BK274

selamün aleyküm (Ar.) *ünl.* `Allah'ın selamı sizin üzerinize olsun` anlamında kullanılan bir selamlama sözü. "*Selamün aleykümle geçti yerine oturdu*." OK14

Selanik* *öz. a.* Yunanistan'da bir şehir. "*Selanik'ten İstanbul*!" ARK190

Selanikli* *öz. a.* Selanik şehrinden olan kimse. "*Altmışlık bir Selanikli olan kâtip sarsıldı*." CEM19

selat (Ar.) *a.* İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet; namaz. "*Savm, selat, hac, zekât zenginin harcı*." MUR235

sele (Ar.) *a.* Yayvan, genişçe sepet. "*İş önlükleri bağlandı, sele denilen hasır sepetlerle tarlaya dalındı*." EVO326

Selimiye* *öz. a.* Selimiye Cami, Osmanlı padişahı II. Selim döneminde Mimar Sinan tarafından Edirne'de yapılan bir külliye. "*Yalnız, göğsünü rüzgâra vermiş, ateşli bir deniz eri ta karşıya yanlamış, gözlerini Selimiye'ye dikmişti*." GR125

sellemehüsselam (Ar.) *zf.* Ulu orta, çekinmeden, destursuz. "*... eli maşalı refika-i hayatı Hürmüz Hanım'ın sağlığında ayakkabılarımızı çıkarmadan sellemehüsselam katlarından geçmek…*" BK309

sell-i seyf* (Ar.) *a.* Kılıç çekme. "*Bu kan ki sell-i seyf ederek Avrupaların göbeğine daldı*." ÜÇK551

semaver (Rus.) *a.* Özellikle çay demlemekte kullanılan, içinde kömür yakacak ocağı bulunan, elektrikle de çalışabilen, bakır, pirinç vb. metallerden yapılmış musluklu kap. "*Ordaydı, semaverin başında, arkası dönük*!" EB35

sembol (Fr.) *a.* Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret; âlem, remiz, rumuz, timsal, simge. "*Her şeyimiz, sembolümüz*." VV270

sembolik (Fr.) *sf.* Sembol ile ilgili; simgesel. "*Sembolik dekorlar kullanacağım*!" BK324

semer (Rum.) *a.* 1. At, eşek, katır vb. hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, iskeleti ağaçtan araç. "*Ben eşek olduktan sonra, kim semer vursa vursun*!" HÇ125 2. Hamalların yük taşırken kullandığı deriden sırt yastığı, arkalık. "*Sırtında semerle boş bir hamal geçiyordu*." EB245 **semer vur-** semeri, yük hayvanının sırtına koyup bağlamak, semerlemek. "*Ben eşek olduktan sonra kim olsa semer vurur*." KK29

semerli *sf.* Semeri olan (yük hayvanı). "*Caddeler erkenci işçilerle sırtları semerli hamallardan başka, bomboş tramvaylarla tenhaydı*." SBK274

Semih Evin* *öz. a.* Türk yönetmen, senarist, yapımcı ve oyuncu (1920-1987). "*Sonraları Süha Doğan, Nejat Saydam, Semih Evin'in falan filmlerinde gene figüranlık, derken reji asistan yardımcılığı yapmış, sonraları da Şinasi Özonuk'la çalışmıştı*." VV120

semir- Besili, yağlı bir duruma gelmek; beslemek. "*... cepte desteyle para, iyice semirmiş, Beton'un saltanatına konmuştu*." SÇ189

semirme *a.* Semiz duruma gelme. "*İnsanlardan pek çoğunun kilo kaybettiği şu devirde, hayâsızca semirmeye ne hakkı vardı*?" BK366

semirmişlik* *a.* Semirmiş olma durumu. "*Hepsi de tıraşlı, hepsinin yüzünde de tokluğun, cari hesaplarındaki kabarıklığın, eskilerin deyimiyle endişe-i ferdadan uzaklığın semirmişliği*." GK98

semirt- Besili, yağlı bir duruma getirmek; beslemek. "*İnsanı insan eden, semirten, yiyim, giyim, kuşamdı*." GK21

semirtme *a.* Semirtmek işi. "*Bütün bunlar bir insanı gün geçtikçe semirtmeye yeter de artar bile*." SÇ189

semiz *sf.* 1. Deri altında fazla yağ toplanması sebebiyle vücudun her yanı şişkin görünen (kimse); şişman. "*Köye geldiği sıra da semizdi ya, bu kadar değil*." GK21 2. Eti, yağı çok olan; tavlı. "*... semiz bir çingenepalamudunu alışkın ellerle kesip biçtikten sonra, hayvanın bağırsaklarını fılan alesta bekleşen kedilere atıp dilimleri kanlı elleriyle ızgaraya dizince günün alacakaranlığına kuvvetli, sıcak bir cızırtı yayıldı*." KÜÇ34

semizle- Semiz duruma gelmek; semirmek. "*Lakin iyi semizlemişti Gafur Ağası da hani*." GK21

sempati (Fr.) *a.* Bir insanın bir başkasına karşı doğal ve içgüdüsel olarak bir eğilim, sevgi ve yakınlık duyması, cana yakınlık, sempatiklik, sıcakkanlılık. "*Her karşılaşışta beni de engin sempatisinin içine almaya fırsat kolladı*." YYB167 **sempati duy- (veya besle-)** birini sevimli, cana yakın bulmak. "*Yoksa onlar da karşı partiye mi sempati besliyorlardı*?" HÇ255

sempatik (Fr.) *sf.* 1. Sıcakkanlı. "*Kıvırcık, siyah saçlı, uzun, siyah kirpikli, kara gözleri ışıl ışıl kocasını çok sempatik buluyor, seviyordu*." GR126 2. Çok hoş, hoşa giden. "*Yeni partinin tüzüğü, Amerikan mentalitesine çok daha sempatik görünüyormuş*!" HÇ73

sempatiklik *a.* Sempatik olma durumu. "*Sırrı Usta gözlüğünün üstünden olanca sempatikliğiyle gülümseyerek bakıyordu*." KT262

Semplon* *öz. a.* Venice Simplon Orient Express, 1883 ile 1977 yılları arasında Paris-İstanbul arasında sefer yapan tren. "*Atlamışım Sirkeci'den Semplon'a, ver elini Paris*!" EB12

Semra* *öz. a.* Semra Sar; Türk sinema oyuncusu. "*Belgin olmasa bile, Türkan, Semra...*" YD158

semt (Ar.) *a.* Şehirde yerleşim bölgesi, yaka. "*Sonra daha olmazsa semti de değiştiririz*." KÜÇ55 **semtine uğrama-** bir yere özellikle gitmemek. "*Habip babasına görünmekten çekiniyor, semtine uğramıyordu*." HÇ262

semtli* *a.* Herhangi bir semtten olan veya semtte yaşayan kimse. "*Bu sarhoş, demek bu sarhoş yabancı değil de semtliyse*?" MUR2

sen *a.* Teklik ikinci kişiyi gösteren söz. "*Senin yerinde olsam kızımı hemen gönderirdim*." OK7 **sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa?** işten kaçanlara söylenen bir söz. "*Sonra, beş parmağın beşi de bir miydi? Sen ağa, ben ağa,*

bu ineği kim sağa?" DHV259 **sen bilirsin** "nasıl uygun bulursan öyle yap" anlamında kullanılan bir söz. "*Sen bilirsin, dedi kadın*." DHV298 **sen giderken ben geliyordum** "ben bu işi senden önce yaptım" anlamında kullanılan bir söz. "*Sen giderken ben geliyordum*!" GK45 **sen sağ, ben selamet** iyi veya kötü bir sonuçla biten bir iş karşısında artık yapacak bir şey kalmadığını anlatan bir söz. "*Bir nikâh, arkasından ufak bir düğün, ondan sonra da sen sağ, ben selamet*." YD135 **sen sen ol** kesinlikle, asla, hiçbir zaman. "*Sen sen ol, kadınların ardından koşma*." KY34 **senden iyi olmasın** orada bulunmayan birinin iyiliğinden bahsederken karşıdakine, "senden daha iyi demek istemiyorum, sen de çok iyisin" anlamında söylenen nezaket sözü. "*Senden iyi olmasın bir uşak vardı*." BTÜ134 **seni seni** yaramaz, haylaz, çapkın. "*Bana döndü, şahadetparmağını tatlı bir tehditle sallayarak 'Seni seni!' dedi.*" YYB189 **seninki can da benimki patlıcan mı?** `senin canının değeri var da benimkinin değeri yok mu` anlamında kullanılan bir söz. "*Seninki cansa bizimki de patlıcan değil*!" HÇ201

Sen Simon* *öz. a.* Henri de Saint Simon; Fransız sosyalist, filozof ve iktisatçı (1760-1825). "*Beni en çok Sen Simon ilgilendirir efendim.*" DE187

senakâr* (Ar. sena + Far. kâr) *sf.* Öven, metheden. "*Senakârınız, fakiri pürtaksir kulunuz...*" HÇ290

senarist (Fr.) *a.* Senaryo yazarı kimse; senaryocu. "*Balon denilen o zevzek delikanlıyla o Makas, nice nice film şirketlerini dolaştırmışlar, nice nice rejisör, rejisör yamağı, senarist, şu bu ad altındaki insanlarla tanıştırmışlardı*." KY176

senaryo (Fr.) *a.* Tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin. "*Az ileride, senaryonun önemi ve estetiği üzerinde tartışan iki rejisör yamağı yahut adayına dalmıştım.*" BK357

senaryocu *a.* Senaryo yazarı kimse; senarist. "*Cesare Zavattini, İtalyan senaryocusu, sinema düşünürü, romancı*." YD59

senato (İt.) *a.* 1. Bazı ülkelerde yaş ve eğitimlerine göre seçilmiş parlamento üyelerinden oluşan meclis. "*Roma senatosunda konuşanlarla, modern zamanlar senatolarında konuşanlar aynı bencil menfaatin itmesiyle ortak laflar etseler bile, Spartaküs zincirlerini koparmıştır artık.*" GR145 2. Eski Roma'da özellikle soylulardan oluşan yöneticiler meclisi. *Roma senatosunda konuşanlarla, modern zamanlar senatolarında konuşanlar aynı bencil menfaatin itmesiyle ortak laflar etseler bile, Spartaküs zincirlerini koparmıştır artık."* GR145

senatör (Fr.) *a.* Senato üyesi. "*Bir milletvekili adayı mı? Senatör mü*?" KK237

sence *zf.* Sana göre, senin düşüncene göre. "*Fabrikada çalışmak da sence hizmetçilik mi yoksa*?" SUÇ281

sendele- 1. Dengesi bozularak düşecek gibi olmak, adımlarını şaşırmak. "*Ayakta durmaya çalıştı, olmadı. Sendeledi*." BTÜ136 2. Herhangi bir olay karşısında ne yapacağını şaşıracak kadar sarsılmak. "*Maşa sendeledi. Yumruk atacak bir öfkeyle baktı Dokumacı'ya*." BFV280

sendelet- Sendeleme işini yaptırmak. "*Çelme çocuğu sendeleterek ötekine çarptırdı, ikisi birden yuvarlandılar.*" SÇ195

sendeleyiş *a.* Sendelemek işi. "*Onun sendeleyişi içine dokundu.* EKM86

sendeniz* *a.* Sen veya siz yerine kullanılan bir hitap biçimi. "*Evet, sen sendeniz*!" ÜÇK408

sendika (Fr.) *a.* İşçilerin veya işverenlerin iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular bakımından çıkarlarını korumak ve daha da geliştirmek için aralarında kurdukları birlik. "*Filiz'i artık ne sendikadaki işine yollayacaktı ne de daktilo kursuna*!" BFV282

sendikacı *a.* Sendikacılık yapan kimse; sendikalist. "*Sendikacı arkadaşla onun için görüştüm.*" BFV242

sene (Ar.) *a.* Miladi takvime göre ocak ayının birinde başlayıp aralık ayının otuz birinde sona eren on iki aylık dönem; yıl. "*Doktor mektebinde de altı sene okuduktan sonra...*" ÇK91

Senegalli *öz. a.* Senegal'de yaşayan halk veya halkın soyundan olan kimse. "*Sonraları Fransız işgalinde Klara'nın çılgınları arasına sulu Fransız askerleriyle kavgacı Senegalliler de karıştı*." GR182

senelerce *zf.* Seneler boyu, birçok yıl; yıllarca. "*Bu arkadaşla, aynı okulun, aynı sınıfın aynı sırasında senelerce arkadaşlık etmişti*." EKM92

senelik *sf.* Bir sene için; yıllık. "*Evet, ben iki seneliğine gittim*." EKM29

senet (Ar.) *a.* Bir kimsenin yapmaya veya ödemeye borçlu olduğu şeyi göstermek için imzaladığı resmî kâğıt; belgit. "*En iyisi, karıyla nikâhlanınca bana yarım milyonluk bir senet verirsin.*" TD87 **senet menet*** senet falan. "*Aramızda senet menet de yok zati*!" SAR2 **senet ver-** yazılı ve imzalı belge vermek. "*İsterseniz size senet vereyim*." EB254

senet sepet *a.* Senet yerine geçebilecek bir belge veya sözleşme. "*Önem verseydim senet sepet alırdım*." YD168

senetsiz sepetsiz *zf.* Senede veya sözleşmeye dayanmadan. "*Patronunu adam bildim, senetsiz sepetsiz saydım iki yüz bini*." YD168

senfoni (Fr.) *a.* Orkestra için bestelenmiş, birkaç bölümden oluşan uzun müzik eseri. "*Beethoven olsa, şimdi kim bilir ne müthiş ne taşlara işleyen bir senfoni yazardı*!" DE254

seninki 1. *sf.* Senin olan, seninle ilgili olan. "*Seninki sıkı değil mi*?" GR103 2. *zm.* Yanındakinin karısından veya kocasından söz ederken kullanılan söz. "*Asıl seninki moruk*!" HÇ152 3. *zm.* Yakın çevrede olan bir kimseden söz ederken kullanılan bir söz. "*Bu akşam seninki babasına mektup yazdı*!" GK213

senkron (Fr.) *sf.* Eş zaman, asenkron karşıtı. "*Bir filmin kesilip biçilip yapıştırıldıktan sonra senkronu, dublajı az iş midir*?" YD219

senli benli 1. *sf.* Aşırı derecede samimi. "*O her zaman gerek kapıcılar gerekse işçilerle senli benliydi*." CEM107 2. *zf.* Aşırı ölçüde samimi olarak, teklifsiz bir biçimde. "*Bu ırgatbaşı şimdiye kadar onunla hiç böyle senli benli konuşmamıştı*." BTÜ207 **senli benli ol-** iç içe olmak, bütünleşmek. "*Olmasa bile, Nermin kadar senli benli oluncaya kadar...*" EB150

senli benlilik *a.* Senli benli olma durumu. "*Birden senli benlilikten alabildiğine resmîliğe geçişine hak vermiyor değildi*." SBK198

senlik* *sf.* Sana göre, sana uygun olan. "*Nasıl yakışıklı, hani laf aramızda, tam senlik*!" MM150

sensen *a.* Ağızdaki kokuları gidermek için çiğnenen baharlı bir madde. "*Sensen! İçki kokularını alır*!" ARK88

sensiz *zf.* Sen olmaksızın. "*Sensiz yaşayamam, ölürüm*." YYB123

senyör (Fr.) *a.* Fransa'da bir soyluluk ünvanı. "*Kosti için, senyördü*." DHV324

sepet (Far.) 1. *a.* Saz, kamış, ince dal veya tellerden hasır biçiminde örülerek yapılan, genellikle sapı olan, yiyecek ve eşya taşımak için kullanılan kap. "*Tıka basa sepet ya da file bırakılır yere*." ARK4 2. *sf.* Bu kabın aldığı ölçüde. "*Bir sepet yumurtayı atmış atmış kırmış, atmış atmış kırmıştın da sofanın deliklerinden sarı sarı akmıştı*." CEM67 **sepet havası çal-** *argo* işinden çıkarmak, sepetlemek. "*İyi ama nasıl yakalayacaklardı herhangi bir falsosunu ya da kanuna aykırılığını da sepet havası çaldıracaklardı*?" MUR64 **sepette pamuğu olma-** bilgisiz, boş kafalı olmak. "*Demek ki sepetinde hayli pamuk vardı hergelenin*." ÜÇK494

sepetle- 1. Meyve, sebze vb.ni sepete koymak, sepete yerleştirmek. "*Ben sandıklayıp, sepetleyip ver elini İstanbul, Ankara.*" KT108 2. Başından savmak. "*Yolum Eskişehir'e düşünce hepsini sepetledim.*" ARK82 3. İşinden çıkarmak. "*Derken sepetlerler fabrikadan*." ÇK70

sepetleme *a.* Sepetlemek işi. "*Bu karıyı tez elden sepetlemenin yolunu bulmalı*!" EK134

sepetlen- 1. Sepetleme işi yapılmak. "*Mallar sandıklanıp, sepetlenip Ankara, İstanbul'a yollanmış...*" KT250 2. Sepetleme işine konu olmak veya sepetleme işi yapılmak; kovulmak. "*Bir Demokrat, İsmet Paşacı bir CHP'li yüzünden nasıl sepetlenirdi*?" MUR401

sepetlet-* Sepetleme işini başkasına yaptırmak. "*Maksat İtalyan'ı sepetletip eskisi gibi tek başına kalıp...*" CEM32

sepetleyebil- Sepetleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sahi, sepetleyebilirdi de*!" EK118

sepetli *sf.* Sepeti olan. "*Köylüler, elleri sepetli, yağ çömlekli köylüler...*" BFV31

sepetli motosiklet *a.* Yan tarafında eşya ve yolcu taşımaya elverişli, tek tekerlekli sepeti bulunan motosiklet. "*Apartmanlardan birinin önündeki sepetli motosikleti çalıp iniyorlardı Galata rıhtımına.*" SUÇ149

sepetlik* *sf.* Herhangi bir sayıda sepetin alabileceği miktarda olan. "*Dükkâna gelen fakir fukaranın birer, ikişer sepetlik mallarını kantarda yalan yanlış ama mutlaka kendi çıkarına tart.*" KT28

sept et-* Küfür etmek. "*Allah'a, kitaba sept etmesen de beni kızdırmasan olmaz mıydı*?" KÜÇ20

ser (Far.) *a.* Baş, kafa. "*Polis benden ser alır, sır alamaz, korkmayın*." ÖE30 **ser verip sır verme-** ağzı sıkı olmak. "*Ser veririm de sır vermem evvelallah*!" GR46 **serde ... var** sözü edilen kimsedeki bir niteliği anlatan söz. "*Serde gençlik var*." KK68

ser- 1. Kurutmak için asmak. "*Kızlar çamaşırlarını sererlerken saat beşe çeyrek vardı*." CEM94 2. Açarak yaymak veya döşemek. "*Yemeğini ben pişireceğim, yatağını ben serip kaldıracağım*." YK11 3. Düz bir yere yaymak. "*Önüne milyonlar serdiğin hâlde gene de...*" KT170 4. Boylu boyunca yere yatırmak, düşürmek veya hırpalamak. "*Bir kafa, bir yumruk, serdim enayiyi, ondan sonra yıldılar benden*." ÖE21 5. Boşlamak, savsaklamak. "*İşleri gene sermişti*." BK316

sera (İt.) *a.* Sebze ve meyvelerin yetiştirildiği ve hava şartlarına karşı korunduğu cam ve naylonla kaplı yer; limonluk, ser (II), tavhane. "*Yavrusu, Nilüfer'i, serada çiçek yetiştirir gibi yetiştirdiği Nilüfer'i...*" SM218

seramik (Fr.) *a.* Yüksek ısıda pişirilmiş topraktan yapılan vazo, çanak, çömlek vb. nesne. "*Makyaj takımları, vazolar, şekerlikler, seramikler...*" ÖE9

serap (Far.) *a.* Atmosferde ışık ışınlarının kırılmasından doğan ve çöllerde kolaylıkla gözlemi yapılabilen göz yanılması, uzaktaki bir cisme bakarken sanki bir su yüzeyinden yansıyormuş gibi cisimle birlikte ters görüntünün oluşumu; ılgım, yalgın, pusarık. "*... kadının Cenab-ı Hak tarafından bir serap olarak yaratıldığından uzun uzun bahsediyordu*." EKM24

serbest (Far.) 1. *sf.* Hiçbir şarta bağlı olmayan, istediği gibi davranabilen, azade. "*İşi mahsustan, daha serbest olabilmek için bırakmışmış...*" EKM36 2. *sf.* Rahat hareket eden, rahat konuşan, sıkılgan ve utangaç davranmayan. "N*ecip'in tütünde çalışan kız kardeşi, mavi küpeleri, ondüleli saçları, serbest hâliyle geldi*." AY137 3. *sf.* Bazı kurallara bağlı olmayan. "*Serbest pazar rejimi devrine giriyoruz*." GR11 4. *sf.* Tutuklu veya bağımlı olmayan; özgür. "*Kim bıraktı onu serbest*?" BTÜ166 5. *zf.* Rahat hareket ederek, rahat konuşarak, sıkılgan ve utangaç davranmayarak. "*Gidecekti ama hiç olmazsa birkaç bardak şarap atmalıydı ki serbest konuşabilsin*." DE134 **serbest bırak-** 1. tutuklu veya gözaltında bulunan birini serbest, özgür duruma getirmek, tahliye etmek. "*Sonunda delil yetersizliği yüzünden bütün tutuklular serbest bırakılmışlardı*." KAÇ91 2. kendi düşüncesi ve iradesine göre davranmasına izin vermek. "*Ne yapacağım, narh marh kaldırır, milleti serbest bırakırdım*." KK122

Serbest Fırka* *öz. a.* Serbest Cumhuriyet Fırkası, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine 1930 yılında Fethi Okyar tarafından kurulan bir siyasi parti. "*O zaman da böyle, her şey Serbest Fırka lehine dönmüşken tepeden inme bir emir, ortalığı tuzla buz edivermişti*." HÇ83

Serbest Fırkacı* *a.* Serbest Fırka üyesi veya destekçisi kimse. "*Hani malum ya, Serbest Fırkacıyım*." KT365

Serbest Fırkacılık* *a.* Serbest Fırkacı olma durumu. "*Şerif Ağa'nın aklından 1930'lardaki Serbest Fırkacılığı geçti*." KT306

Serbest Fırkalı* *a.* Serbest Fırkacı. "*... şimdi artık iyice palazlanmış Serbest Fırkalı hemşerileriyle yaka paça oluyordu*." MUR18

serbest fikirli *sf.* Olayları ve özellikle yenilikleri iyi anlayıp gereği gibi karşılayabilen, düşündüğünü olduğu gibi söyleyebilen (kimse). "*Yaradılışım itibariyle açıklığa düşkün, serbest fikirli bir insandım*." EK66

serbest meslek *a.* Kişisel çalışmaya, bilimsel ve mesleki bilgiye, uzmanlığa dayanan ve bir işverene bağlı olmadan kendi adına kazanç sağlamak için yapılan iş. "*Bize malum, serbest meslek erbabı, üç gün iş, on üç gün o kahve senin, bu kahve benim*." GR215

serbestçe *zf.* Serbest bir biçimde. "*Reşat sanmış, aldırmamıştı ama Reşat olsa odaya serbestçe girer, elektriği yakar, soyunur, pijamalarını giyinir, sonra da lambayı söndürüp yanına uzanırdı*." KY181

Serbestçi* *a.* Serbest Fırkacı. "*Halk Fırkası yıllardır Serbestçileri kendilerine kazanmak istiyor*!" KT306

Serbestçilik* *a.* Serbest Fırkacılık. "*Ne çıkar bundan? Serbestçiliğine halel mi gelir*?" KT308

serbestî (Far. serbest + Ar. -ī) *a.* Serbest olma durumu; serbestlik. "*Bu memlekette ne zamandan beri Misakımillî hudutları dâhilinde seyahat serbestisi vatandaşa sınırlandırıldı*?" MM159

serbestlik *a.* Serbest olma durumu; azadelik, serbestî. "*Gerçi bu biraz da kadınlarla kızların serbestliğinden geliyor tabii...*" SBK294

serçe *a*. 1. Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş. "*Yıllardır çeşitli erkeklerden edindiği sayısız tecrübe, onda bir serçe kuşu kadar kuşkulu olmak alışkanlığını uyandırmıştı*." SBK166 2. *öz.* Bir lakap. "*Beton'un adamı Serçe Halim…*" SÇ207

serçeparmak *a.* Beş parmağın en küçüğü, küçük parmak. "*Ufacık, bembeyaz, tombul tombul elleri, saçını serçeparmağıyla kulağı ardına atışı, duruşu...*" YD104

serdir- Serme işini yaptırmak. "*Adam hizmetçi Ayşe'ye mutlaka pilav pişirtir, sofrayı yere serdirir, ondan sonra da havasını bulup mutluluğa ererdi*." GK274

sere serpe *zf.* Serbest, rahat bir biçimde, çekinmeden. "*Erkeğin karanlıktaki sere serpe yatışını göremedi*." KAÇ154

serebil- Serme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Eğer Güllü koşup gelmeseydi, o öfkeyle oğlanın leşini serebilirdi*." HÇ160

serenat (Fr.) *a*. Geceleyin, açık havada sevgi duyulan biri için bir müzik aracıyla verilen küçük konser. "*Benim için ne aşk mektupları, gece yarılarından sonra balkonumuzun altında akordionla ne serenatlar...*" SBK154

Serez* *öz. a*. Yunanistan'da bir şehir. "*Kızanlık Urumeli'ydi onun için, Vodina, Serez, Alasonya, Filibe...*" BFV9

sergi *a.* 1. Halkın gezip görmesi, tanıması için uygun biçimde yerleştirilmiş ürünlerin, sanat eserlerinin tümü. "*Tavanda … tanınmış ressamların sergilerinden satın aldığı non-figüratiften, figüratifin çeşitleriyle dolu tablolar…*" GK264 2. Alıcının görmesi, seçmesi için dizilmiş şeylerin tümü ve bu nesnelerin serildiği yer. "*Cebinde birkaç kuruş, Edirne fırınlarından sıcak ekmek alsa; bakkallarından beyazpeynir, sergilerinden tatlı kavun*." ÖE55 3. Yaygı, kilim. "*Yakında çıkarsa, bu yatak, kap kacak, sergiler filan hepsini sana bırakacağım*!" SUÇ200

serhoş (Der.) *sf.* Sarhoş. "*Ko serhoşu yıkılana kadar*!" CEM29

seri (I) (Fr.) *a*. Herhangi bakımdan bir bütün oluşturan şeylerin tümü, dizi. "*Hem de yenileri yoksa evvelce satın aldığı serinin aynı kitaplarını…*" BK323

seri (II) (Ar.) *sf.* Hızı çok olan; hızlı. "*Fikret seri bir hareketle yere atladı*." İDG41

seril- 1. Serme işi yapılmak; yayılmak. "*İçleri paçavra ya da kıtık dolu yatak, yorganlar koğuşa getirildi; duvar diplerine yan yana serildi*." YK71 2. Bir yere uzanıp yatmak. "*Duvarın önüne boylu boyunca serilmiş, dirsek keyfi yapan kısa, kalın adamın yumuk gözleri açıldı*." YK2 **serilip yat-** rahat bir biçimde yatmak. *"… kirli duvarların önlerine serilip yatanlarsa … su dökecekleri geldi mi kalkıyor, koğuştan çıkıyorlardı.*" YK2

serilekal-* Serilmek, serilip kalmak. "*Haydarpaşa Garı o gece, sabahleyin gara çığlık çığlığa girip rayların üzerine serilekalacak bu trenlerden, bu kuşluk trenlerinden birini bekliyordu*." GK247

serili *sf.* Serilmiş, yayılmış. "*Okuduğu kitabın başından kalkıp yere serili sofra bezinin kenarına oturmuş…*" YK33

seriliver-* Çabucak ve kolaylıkla serilmek. "*Bütün Haliç, Sütlüce'si … Fener'i, Balat'ı, ta Galata Köprüsü'ne kadar önlerine harita gibi serilivermişti*." DK250

seriliverme* *a.* Serilivermek işi. "*Yatağın çabucak serilivermesine yardım edecekti*." VV382

serilme *a*. Serilmek işi. "*Yatağın başköşeye serilmesi gerekiyordu.*" YK22

serilmişlik* *a.* Serilmiş olma durumu. "*Üstelik yatak da altında serili çulu, beyaz çarşafı, yastığıyla buraya özenle getirilip adamın altına serilmişliğini bas bas bağırıyordu*." KAÇ196

serin *sf*. Az soğuk, ılık ile soğuk arası. "*Soğuk değilse de serinin çok üstündeki havada da acıca acıca hiç de fena kaçmayacaktı*." KT279 **serin gel!** *argo* "sakin ol, soğukkanlı davran" anlamında kullanılan bir uyarma sözü. "*Elinde zarlarla Boşnak Ali, 'Serin gel!' dedi*." YK47 **serin merin*** serin falan. "*Hava serin merindi ya, terlemişti gene de*." EVO86

serince *sf.* Az serin, serine yakın. "*Nolacak serince*?" EVO170

serinkanlı 1. *sf.* Olaylara ve gelişmelere sakin, ılımlı ve temkinli yaklaşan (kimse); soğukkanlı. "*Yutulacağım demeyeceksin, serinkanlı olacaksın*." YK48 2. *zf*. Soğukkanlı bir biçimde. "*Serinkanlı görünmesine karşılık, adamakıllı içerliyordu kantarcıya*." KT67

serinkanlılık *a.* Soğukkanlı olma durumu; soğukkanlılık. "*Polis, serinkanlılıkla sordu*." DK198

serinle- 1. Hava serin bir duruma gelmek, hafifçe soğumak, serinleşmek. "*Havalar hayli serinlediği, gece hatta zaman zaman soğuk değilse bile, üşüdüğü için, deniz kıyısına inmiyor, Cevdetlerin sokak kapısı önünde, ayaküstü konuşuyorlardı*." SUÇ128 2. Hafif soğukluk duymak. "*Çocuk Sami ... vücudunu ıslattı, yaş gövdesini ovdu, serinledi*." EKM74

serinleme *a.* Serinlemek durumu. "*... bol yıldızlı göğün altında serinlemeye çalışan insanlara neşe veriyordu*." KÜÇ12

serinlik *a.* 1. Serin olma durumu. "*Kim bilir, yüreğine bir serinlik verir, kıza tutulur*." HÇ138 2. Serin hava. "*Sabahın taze serinliğiyle savrulan saçları...*" EB101 **serinlik ver-** rahatlatmak, huzura kavuşturmak. "*Cenab-ı Allah bu kadar ıstıraptan sonra, yüreğine serinlik vermiştir*." SM259

seriş *a.* Sermek işi. "*Çocuk çığlıkları, kadın yaygaraları arasında yıkma ekibinin yeni yükselmekte olan yapılara dalıp toz duman içinde her şeyi yerlere serişi*." GK372

seriver- Çabucak veya kısa sürede sermek. "*Ben şu iki parça çamaşırı sıkıp serivereyim*." YD142

Serkdoryan* *öz. a.* Serkldoryan; bir sigara markası. "*Serkdoryan sigara paketini çıkardı, bir sigara yaktıktan sonra çöpü baş ve şahadetparmaklarıyla kırıp fırlattı*." CEM9

serkeşlik *a.* Kafa tutma, başkaldırma, dikbaşlılık. "*Gidip Necati'yi getirmek, bu serkeşlikten maksadının ne olduğunu sormak ... için birkaç kere niyetlendi ise de her seferinde gözlerinin önüne şair Nâzım'la hapishane müdürü dikildi*." EKM158

Serkidoryan* bk. Serkdoryan. "*Bir paket Serkidoryan'ına*." AY168

sermaye (Far.) *a.* 1. Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal. "*Elde sermaye olsa açardı bir dükkân, alırdı yanına küçük bir çırak, bakardı dalgasına*." KÜÇ56 2. Elde bulunan servet. "*Allah bin bin bereket versin, sermayemiz kabardı tuhafiyecilikte*." KT91 3. Konu. "*Pehlivan'la öbür esnafın eline sermaye geçmişti*." EB217 4. *argo* Genelev kadını. "*Barcının maksadı, genç kadını avucuna düşürmek, kocasından ayırmak, hevesini aldıktan sonra da pavyonuna sermaye yapmaktı*." SBK273 **sermaye yap-** iş yeri açmak için gereken parayı sağlamak. "*Biraz eskiyince satın bunları, kocan sermaye yapsın, bir iş çevirsin, diyor*." AY218 **sermayeyi kediye yükle-** parasını yiyip bitirmek. "*Sermayeyi kediye yükleyince onu da alamaz olduk*." GR219

sermayedar (Far.) *a.* Üretim araçlarını özel mülkiyetinde bulunduran kimse, anamal sahibi, anamalcı, sermayeci, kapitalist. "*Bir sermayedar buldum, iki yüz bin koydu benim hatırım için*." YD101

sermayelik* *a. argo* Orospuluk, fahişelik. "*Şu işin üstesinden gelsin de isterse geneleve soyunsun, sermayelik yapsın*!" EB188

sermayesiz *sf.* Sermayesi olmayan. "*Hiç, sermayesiz ticaret*." KÜÇ33

serme *a.* Sermek işi. "*Yatağı sermeye başladı*." BTÜ150

serp- 1. Bir şeyi dağılacak biçimde dökmek. "*Kalburun önüne yem serper, tavukların bizi görüp ürkmeyeceği bir köşeye saklanırdık*." BE12 2. Belli bir yere dağılacak biçimde dökmek; ekmek (II). "*Sonra revirde çay kaynattı, millete kolonya serpti*." ÇK92 3. Vermek, saçmak. "*Hem de avuç avuç para serpiyorlar*." SAR84

serpele- Kısa süreler içinde ve seyrek damlalar hâlinde yağmak; sepelemek. "*Kucağında mavi gözleriyle tostopak bir oğlan, ağlayıp duruyor, serpeleyen yağmura aldırmıyordu*." YYB11

serpeleme *a.* Serpelemek işi. "*Birden yağmur serpelemeye başladı*." ÇK67

serpelen-* Serpeleme işine konu olmak. "*Çok soğuk bir rüzgâr ağaçları falan önüne katıp hışıldatarak geçerken iri taneler serpelendi ilkin, sonra kırbaç gibi sert bir yağmur, koyu karanlıkları dövmeye başladı*." VV378

serpelenme* *a.* Serpelenmek işi. "*İri, sulu damlalar serpelenmeye başladı önce, sonra yağmur olanca öfkesiyle indi*." KT320

serpil- 1. Serpme işine konu olmak. "*Taze buğday tanelerine benzeyen diri tahtakuruları, sanki avuç avuç serpilmişti*." EKM6 2. Yayılmak. "*Sanki şu ayaklarının altında, aşağılarda, çok aşağılarda harita gibi serpilmiş yatan çizgilerin beş yüz yıl öncesinde*." DK251 3. Gelişmek, büyümek. "*Nafiz Bey'in hayal gücü bu türlü işlemeye başladı mı Nilüfer'i büyümüş, serpilmiş bir kız ve bir yabancının kolları arasında çırılçıplak hayal eder*." SM146

serpili *sf.* Serpilmiş. "*Şuraya buraya serpili pembe külotunu, pembe kombinezonunu, mavi kloş entarisini aldı, giyindi çabucak*." KÜÇ26

serpiş-* Serpme işine konu olmak. "*Bahar, çokluk kış ortalarına serpişmiş yazdan kalma harikulade aydınlık, sımsıcaktır*." ÖE16

serpiştir- Gelişigüzel serpmek. "*Israr edecek olursam sinirlenir, söylevine serpiştirdiği sözcüklerden rasgele birinin anlamını sorardı*." AY180

serpiştiril- Serpiştirme işine konu olmak. "*Hava Sokağı, Alyon Sokak, Bursa Sokağı, karşıda Büyük ve Küçükbayram Sokakları, İmam Sokağı gibi yığınla sokağa serpiştirilmiştir filmci yazıhaneleri*." YD107

serpme *a.* Koni biçiminde, ucuna bir sıra kurşun dizilmiş balık ağı; saçma, serpme ağ, tepeden inme. "*... kargı denen kamış, serpme için tor, dinamit, küçük iki kürek, iki kazma, canavar ihtimaline karşı keskin ağızlı bir balta, şu, bu, velhasıl her şeyleri tamamdı*." SAR61

sersem (Far.) *sf.* 1. Herhangi bir sebeple bilinci ve algıları zayıflamış olan. "*Muzaffer Bey yüzünden karşı partiye geçenler can evlerinden vurulmuşlar, serseme dönmüşlerdi."* HÇ261 2. Düşünmeden hareket eden, ne yaptığının farkında olmayan. "*Aptal da sersem de o*!" SÇ19 **serseme çevir-** sersem etmek, sersemletmek. "*Gerçeği öğrenmek beni serseme çevirdi*." SBK333 **serseme dön-** sersem bir duruma gelmek, şaşkın bir duruma gelmek. "*Nafiz Bey serseme dönmüştü*." SM205

sersemle- Sersem duruma gelmek. "*Sersemledi*." HÇ19

sersemlik *a.* Sersem olma durumu. "*Mank denilen cinsten koyu bir sersemlik içindeydi*." BTÜ355

serseri (Far.) *sf.* 1. Belli bir işi ve yeri olmayan, başıboş (kimse), hayta. "*İş arasa günlerce, tabanları patlasa dolaşmaktan, açlıktan gözleri kararsa, serseri olsa...*" SAR99 2. Tutarsız, beğenilmeyen davranışları olan (kimse); daltaban. "*Serseriye bak*!" ÜÇK397

serseri mayın *a.* Ne yapacağı belli olmayan kimse. "*Birden bir serseri mayın*." BFV200

Serseriler* *öz. a.* Rus yazar Maksim Gorki tarafından yazılan öykü türündeki eser. "*Serseriler, Stepte, İstrasti Mordasti ... ve daha başkaları*." DE8

serserilik *a.* 1. Serseri olma durumu. "*Serserilik iliklerine işledi*." BFV181 2. Serserice davranış. "*Serserilik değil miydi bu*?" YD151

sert (Far.) 1. *sf.* Çizilmesi, kırılması, buruşması, kesilmesi veya çiğnenmesi güç olan; bek (I), berk, pek, katı (I), yumuşak karşıtı. "*Tarlaya, biçilmiş buğdayların kısa, sert sapları üzerine yan yana uzandılar*." BTÜ244 2. *sf.* Güçlü kuvvetli. "*Osman Bey teşekküre falan lüzum görmeden, sert adımlarla gitti*." ARK93 3. *sf.* Hırçın, öfkeli, hiddetli olan. "*Masanın orada irikıyım, sert bakışlı, hafif sakallı bir delikanlı...*" BE53 4. *sf.* Titizlikle uygulanan; sıkı. "*... sert emirler verilmeye başlandı*." AY111 5. *sf.* Kolay dayanılmayan, zor katlanılan, etkili, yumuşak karşıtı. "*Bozkırda esen kupkuru, sert rüzgâr Ç. Köyü'nü önüne katmıştı*." BTÜ378 6. *sf.* Etkisi şiddetli ve keskin olan, hafif karşıtı. "*Tıpa çıkınca sert bir anason kokusu yayıldı*." HÇ189 7. *sf.* Bağışlaması, hoşgörüsü olmayan. "*Serttir ama kalbinde zerrece kötülük yoktur*." DK163 8. *sf.* Esnekliği az olan, kolayca eğilip bükülmeyen. "*Burhan'ın kemik kadar sert yakası, zarif alev kırmızısı kravatı kaymıştır*." BFV209 9. *zf.* Gönül kırıcı, katı, ters bir biçimde. "*... ona dehşetli yakışan şapkasıyla gerçekten bir içim su, sert sert bakıyordu*." GK50 **sert mert*** sert falan. "*Heye sana serttir merttir amma niye*?" EVO150

sert ceviz *a.* Yola getirilmesi güç olan kimse. "*Topal baktı ki oğlan sert ceviz, bir kahkaha attı*." KT239

sertabip (Far. ser + Ar. ṭabīb) *a.* Bir hastanede sağlık hizmetlerinin en üst düzeyde sunulması için hizmetlerin düzenlenmesinden, yürütülmesinden ve denetlenmesinden sorumlu yönetici hekim; başdoktor, baştabip, başhekim. "*Sertabip gibi zort veriyorsun bre herif*!" EVO374

sertçe *zf.* Sert bir biçimde. "*Bileğini sertçe çekti*." DK226

sertleş- 1. Sert bir durum almak; katılaşmak. "*Ufacık elini delikanlının basketboldan sertleşmiş ama sıcacık avucuna teslim etmişti*." DK194 2. Gücü artmak, zorlu bir durum almak. "*Rüzgâr gittikçe sertleşiyordu*." GR131 3. Bir kimsenin davranış veya sözleri sert, kırıcı olmak; sertelmek. "*Dokuma ustası, 'Ne biçim laf bu?' diye güya sertleşti*." CEM30

sertleşiver-* Çabucak sertleşmek. "*Babası sertleşiverirdi hemen*." SBK63

sertleşme *a.* Sertleşmek işi. "*Revire yatma*

imkânlarının suya düştüğünü anlayan Nurettin Şadan Bey'se yavaş yavaş sertleşmeye başlamıştı." GR25

sertlik *a.* 1. Sert, katı olma durumu; berklik. "*Boyun parmakların çelik sertliğinden kurtuldu*." HÇ355 2. Sert, kırıcı, katı davranış; şiddet, huşunet. "*Genç kadın aynı sertlikle cevap verdi*." İDG41

serum (Fr.) *a.* Hücre yenilenmesini hızlandıran, deriyi besleyen, su kaybını, cildin solunumunu ve doğal savunmasını kuvvetlendiren sıvı. "*Yanı başında demir sehpa, serum veriliyordu kolundan*." KK72

serüven (Far.) *a.* Baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri; macera. "*Yayınevinin asık yüzlü sahibi birden içeri girmeseydi, cumartesi öğleden sonra başlayan serüvenin filmi kopmayacaktı*." ÖE64

servet (Ar.) *a.* Varlık, zenginlik, mal mülk. "*Belki de servetine kapılmıştı*." İDG46

servi (Far.) *a.* Servigillerden, Akdeniz Bölgesi'nde çok yetişen, kışın yapraklarını dökmeyen, 25 metre boyunda, ince, uzun, piramit biçiminde, çok koyu yeşil yapraklı bir ağaç; andız, selvi, servi ağacı. "*Simsiyah servileri, yosun tutmuş taşlarıyla Eyüp sırtlarını acı bir rüzgâr üfürüyordu*." SUÇ187

servi boy *a.* İnce ve uzun boy. "*Geliyordu, arkadaşlarının arasında, servi boyuyla kraliçeler gibi geliyordu*." EB47

servis (Fr.) *a.* 1. Sofrada hizmet etmekle görevli kimsenin yaptığı iş ve bu işin yapılma biçimi, sofra hizmeti. "*Siyah elbiseli garsonlar servis yapar sanıyorum*." DK179 2. Bir yönetimde, bir kurum veya kuruluşta, bütünün bir parçasını oluşturan iş, hizmet; bu işin yapıldığı yer. "*Sonra, fabrika muhasebe servisinde irili ufaklı yığınla bayan memur ardındaydı*." TD26 3. Burada görevli kimselerin tümü. "*Koca servis safi kulak kesilmişti*." EKM123 **servis yap-** sofrada hizmet etmek ve yemeği dağıtmak. "*Yıllar yılı tanıştığı Agop servis yaparken arada Recep Efendi'ye laf atıyorsa da eski Müfettiş Sedat Bey'e bakmıyordu bile*." OK84

serzeniş (Far.) *a.* Yakınmak işi, yakınma. "*Bu sorudaki serzenişi sezmişti*." SM230 **serzenişte bulun-** yakınmak. "*Sövüp saymasa bile, hiç olmazsa rakı filan getirmez, en azından serzenişte bulunurdu*." HÇ189

ses *a.* 1. Kulağın duyabildiği titreşim; ün, çav, avaz, avaze, seda. "*Ama bir şeyler seziyorum. Ses çıkarma*!" SM282 2. Akciğerlerden gelen havanın ses yolunda oluşturduğu titreşim. "*Antranik'in sesi düşüncelerini bir an için dağıttı*." GAV195 **ses çıkarma- (veya etme-)** bir şeyi hoş görerek karşı çıkmamak, itiraz etmemek. "*Kamran buna da ses çıkarmadı ama Evdoksiya'yla öylesine doluydu ki, patlayabilir, genç kadını tokatlayabilirdi*." GAV191 **ses çıkma-** haber gelmemek. "*... iki haftadır bir ses çıkmayınca, ben de eskisi gibi, balığa gitmeye başladım*." BE29 **ses getir-** yaptığı işle, söylediği sözle dikkatleri çekmek ve kitleleri harekete geçirmek. "*Enine boyuna alımlı çalımlı, baktığı yerden ses getiren, pek öyle geçkin de sayılmayan bir erkekti*." VV303 **ses kesil-** ses, artık duyulmamak. "*Sonra ses kesildi*." SUÇ61 **ses ver-** 1. herhangi bir sesi çıkarmak. "*Kazmaların keskin ağızları kupkuru toprağa değdikçe haş, haş, haş diye ses veriyor*." GR207 2. bir çağrıya karşılık vermek. "*Geliyorum oğlum diye ses ver*." KAÇ75 **sesi çıkma- (veya kesil-)** bir şey söylemeyerek susmak. "*Şayet üçkâğıt ya da çeşitli kumarlardan iyi bir voli vurmuş da bütün gece kıyasıya eğlenmişse sesi çıkmaz*." TD2 **sesini çıkarma-** bir şey üzerindeki düşüncesini söylememek. "*... hiç sesini çıkarmadan ama asık yüzüyle, dışarı çıkmış az sonra da elinde süpürge, dönmüştü*." BFV270 **sesini kes-** söylemekteyken susmak. "*Birden sesini kesti*." SBK165 **sesini kıs-** sesini alçaltmak. "*Sesini kıstı*." SAR53 **sesini yükselt-** yüksek, öfkeli bir sesle söylemek. "*Arada boynunu büküyor, sesini yükselterek bir şeyler anlatmak istiyor...*" EKM18

ses seda *a.* Haber, iz, alamet, belirti. "*Ses seda yoktu*." KY219 **ses seda çıkma-** haber çıkmamak. "*Uzun zaman Komyanos'tan ses seda çıkmadı*." GAV107 **ses seda kesil-** hiçbir ses duyulmamak. "*Sevdiğiyle kalkıp İstanbullara gitmiş, sesi sedası kesilmişti*." YD322 **ses seda yok** "hiç haber gelmedi" anlamında kullanılan bir söz. "*Aylardır ses seda yok*." YD337

ses soluk *a.* Patırtı, gürültü. "*Baktım herifin sesi soluğu kesildi*." BTÜ240 **sesi soluğu çıkma- (veya kesil-)** bir şey söylemeyerek susmak, sesi çıkmamak. "*Kadının sesi soluğu kesilmişti*." VV240

sesle- Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek; çağırmak. "*Sesleyin gelsun*." YK22

seslen- 1. Uzaktan bağırarak çağırmak, ünlemek. "*Taşeron ... ta karşılardaki amele çavuşuna seslendi*." BTÜ103 2. Bir şey söylemek için sesini çıkarmak veya cevap vermek. "*Babasını görünce el çırptı, boynuna*

atıldı, seslendi.” DK72 3. Sözü birine veya birilerine yöneltmek, birine karşı söylemek; hitap etmek. “*Zaten Kel Mıstık da arabasına atlamış, sesleniyordu*.” ÜÇK305

seslendirme *a.* Sesin, çekimden sonra film üzerine geçirilmesi, kaydedilmesi; dublaj. “*Seslendirme işi, konuşmalar, müzik...*” YD253

seslenebil- Seslenme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Yakın bile olsa seslenemezdi ki*.” SM166

seslenil- Seslenme işi yapılmak. “*Bu sırada aşağıdan seslenildi*.” KT167

sesleniş *a.* Seslenmek işi. “*Trafik polislerinin düdükleri, müşterilerin araba içi ve dışından seslenişleri...*” YYB216

seslenme *a*. Seslenmek işi. “*Zaten durup beklemeye, Ayten'e seslenmeye vakit de kalmamıştı*.” KY178

sesli 1. *sf*. Sesi olan, ses çıkaran. “*Kalın sesli biri uzaktan uzağa Mapushane Çeşmesi'ni söylüyordu*.” YK80 2. *zf*. Ses çıkararak. “*Ağabey iri bir kemiğin iliğini sesli sesli somuruyordu*.” EKM30

sessiz 1. *sf*. Yumuşak huylu, kendi hâlinde (kimse); sakin. “*... o sessiz, o ensesine vur ağzından lokmasını al genç kadının huyu değildi*.” SBK278 2. *sf.* Ses, gürültü çıkarmadan yapılan. “*Pandomim davranışlarıyla sessiz haykırışlar, ağlamalar, gülmeler yaptı*.” BFV263 3. *sf.* Ses olmayan. “*Yarasaların kurşun gibi aktığı yazının sessiz gecesinde karşılıklı haykırışlar sivrisinekleri şaşırtmıştı âdeta*.” EVO290 4. *sf.* Sesi olmayan, ses çıkarmayan. “*... gerekirse mitingler, sesli, sessiz yürüyüşlerle haklarını koparmanın yolunu arayacaklardı*?” YYB133 5. *sf.* Az konuşan. “*O pek sessizdi*.” AY122 6. *zf*. Ses ve gürültü çıkarmadan. “*... yumuk gözleriyle sessiz yatıyor*.” EKM21

sessiz sedasız *zf*. Kimse duymadan, görmeden, sessiz ve gürültüsüz bir biçimde. “*Düğün, daha doğrusu sessiz sedasız gerçekleşmesine karar verdikleri evlenme işinin yaklaşması, Nilüfer'in bu türlü hayallerine kuvvet veriyor*.” SM238

sessizce *zf*. 1. Sessiz bir biçimde, sessiz olarak, sessizcesine. “*Bir kenarda sessizce dikilmekte olan Şaban'a gözleri kaydı*.” DE218 2. Tedirginlik çıkarmayarak. “*Sessizce gelip tek laf etmeden sessizce gidiyordu*.” KT225

sessizlik *a.* Ortalıkta gürültü olmama durumu; sükût, tıs. “*Büyükbaba, gecelik entarisiyle yatağından usullacık kalktı, bir kedi sessizliğiyle mutfağa geçti*.” KP63

set (Ar.) *a.* Toprağın kaymasını veya suyun akmasını önlemek için yapılan kalın duvar. “*Elli beş yaşının hiç değilse kırk beş yılını tarla sürmek, tarlayı ekmek, yetişen ürünün toprağını havalandırıp çeşitli poyrazlara karşı turfandalara hasırdan setler yapmak...*” YYB202 **set çek-** bir işi, bir davranışı, bir isteği önlemek, engellemek. “*O zaman da başka türlü set çekerim önüne*!” KY23

setentilyon* (Fr.) *a.* Fransa'nın Lyon şehrinde üretilen bir tür ipek. “*Orta sınıf memur hanımlarının setentilyon dedikleri, Liyon ipeğinden pırıl pırıl siyah çarşafı, sürmeli gözleri, rastıklı kaşları, buruşmaya başlamış aşırı pudralı yüzüne tekrar tekrar bakıp kendini beğendikten sonra torununa döndü*.” EK11

setre (Ar.) *a.* Düz yakalı, önü ilikli bir ceket türü. “*Babasının eski setrelerini bozup bozup oğluna uyduran kırık Türkçeli Boşnak annesi, hatta nerede, ne zaman, nasıl öldüğünü hatırlayamadığı anneannesi...*” EB46

setri avret (Ar.) *a.* İslam dinine göre görünmesi sakıncalı olan yerleri örtme. “*Namaz, oruç, zekât, setri avret hak getire*.” YD27

sev- 1. Sevgi ve bağlılık duymak. “*Bunu öyle bir hasretle söyledi ki baba daha da sevdi herifi*.” BFV95 2. Birine sevgiyle bağlanmak; gönül vermek. “*Nolursun, biraz sev beni*.” İDG55 3. Çok hoşlanmak. “*Filiz şöyle bir baktı, sevdi masasını*.” BFV69 4. Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak; okşamak. “*Yanına gitti, sevdi, okşadı, sordu soruşturdu*.” KK100 5. Yerini, şartlarını uygun bulmak. “*Kurt dumanlı havayı sever oğlum*.” DK42 **sevmek mev-*** sevmek falan. “*Üstelik kocanı da sevdiği mevdiği yok*.” MM106 **sevsinler!** sevilmeyen, hoşa gitmeyen bir davranışta bulunan bir kimseye söylenen bir söz. “*Sevsinler. Kendi kendine gelin güvey ol bakalım*!” İDG106

sevap (Ar.) *a.* 1. Hayırlı bir davranış karşısında Tanrı tarafından verileceğine inanılan ödül; ecir. “*Nelerine gerekti günah, sevap*.” BTÜ10 2. Tanrı tarafından ödüllendirileceğine inanılan davranış. “*Nasıl olsa gâvur malı, sayende sebeplenelim, sevaptır, sana hayır dua ederiz*.” BE16 **sevaba gir-** sevap işlemek. “*Bu yavru sevaba girmek istiyormuş*!” VV73 **sevap işle-** hayırlı bir davranışta bulunmak. “*Hem de bu partidekilerden çok daha eli açık, tatlı dilli,*

sevap işlemeyi seven..." HÇ187

sevda (Ar.) *a.* 1. Güçlü sevgi, güçlü aşk. "*Bar kızının sevdasına bu kadar mı kaptırdı kendini*?" EK281 2. Aşırı ve güçlü tutku, istek. "*Film yıldızı olmak sevdasıyla başına çorap örülenlerin acıklı serüvenlerini az mı okumuş, az mı dinlemişti*?" BFV225 **sevda mevda*** sevda falan. "*Kendi nefsime anlamam sevdadan mevdadan*." SBK212 **... sevdasına düş-** bir şeyi çok fazla istemek. "*Ama öylesine gözü kalmış ki okumada, yıllarca sonra dünyaya gelen oğlunu mutlaka okutmak sevdasına düşmüş*." BFV267

sevdalan- Âşık olmak, sevmek, sevdaya tutulmak. "*Sevdalandın mı yoksa kız*?" BTÜ335

sevdalandır-* Sevdalanmasına yol açmak. "*Annesi, ilk gözağrısının üstüne gelen ve kızını sevdalandıran yeni damat adayından dolayı sonsuz bir memnunluk içindeydi*." ÜÇK375

sevdalanıl-* Sevdalanma işi yapılmak. "*... anahtar deliğinden görülüp sevdalanılan bir erkek tutuklu yüzünden nasıl saç saça baş başa kavgalar edildiğini ... onlardan öğrenmiştim*." ÇK79

sevdalı *sf.* Sevdaya tutulmuş olan. "*Altındiş'in dediği gibi, yeni dostlar, yeni yeni sevdalılar peydahladıysa kendine boş verebilirdi*." KÜÇ56

sevdalılık *a.* Sevdalı olma durumu. "*İşleyelim ama sevdalılık geçti mi sağlama*?" GAV176

sevdir- Sevmesini sağlamak. "*Şu yaşamaktan geçmiş görünen namuslu insana yardım elini uzatacak, ona yaşamayı sevdirecekti*." KAÇ39

sevdirebil- Sevdirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Serap Hanım'ı memnun edip kendisini ona sevdirebilmek için elinden gelen hiçbir şeyi eksik etmiyordu*." HÇ313

sevdirme *a.* Sevdirmek işi. "*Kocasına kendini sevdirmesi, eskiden olduğu gibi yalnız kaldıkları zaman her fırsatta üzerine azgın boğa gibi atlamasını nasıl sağlamalıydı*?" DE169

seve seve *zf.* İçten gelerek, isteyerek, severek. "*Kardeşim olacaksın demek? Seve seve*." SÇ95

sevebil- Sevme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Tam istediği, tam da sevebileceği bir kız*." KY78

sevebilme *a.* Sevebilmek işi. "*Ondan başkasını sevebilmeme ihtimal yok*." SM238

sevgi *a.* İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu, muhabbet. "*Sana karşı içimde zerre kadar sevgi yok*." BK335

sevgili 1. *a.* Gönülden sevilen, gönül verilmiş olan kimse; habip, manita, yavuklu, yâr. "*Çok iyi olur sevgilim*." OK70 2. *sf.* Sevgi ve bağlılık duyulan. "*Sevgili öğretmeniydi bir de*." SBK74

sevgilisiz* *sf.* Sevgilisi olmayan. "*Çocukluğunun babasız, annesiz, sevgilisiz yalnızlığını dolduran bu kızı, aradan bunca yıl geçmesine rağmen unutamıyor...*" SBK159

sevgisiz *sf.* Sevgisi olmayan. "*Daha sonra evde olurlarmış. Sevgisiz odalarının, yer yatağında...*" SBK76

sevici *a.* Hemcinsleriyle cinsel ilişkide bulunan kadın; ablacı, lezbiyen. "*Yahut da Süheyla Abla'nın dediğince sevici olmasındı*?" YD332

sevicilik *a.* Sevici olma durumu, ablacılık, lezbiyenlik, lezbiyenizm. "*Değil mi ki o karının pokeri, beziği, seviciliği var*?" MM188

sevil- Sevgi duyulmak, sevgi beslenilmek. "*Bu dünyada yiyip içtiğin, bir de sevip sevildiğin kâr kalır*." GAV96

sevilebil- Sevilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herkes gibi beğenilebilir, hatta sevilebilirdi*." EB68

sevilme *a.* Sevilmek işi. "*İnsanlar kızılmaya değil, acınmaya ve sevilmeye muhtaçtırlar*." AY177

sevimli *sf.* Hoşa gitme özelliği olan, hoşa giden; şirin. "*Yetmişlik patron bayan, kırış kırış ama sevimli yüzüyle arabadan indi*." TD71

sevimlileş- Sevimli duruma gelmek. "*Patronun gözleri parladı, yüzü sevimlileşti*." GAV97

sevimlileştir- Sevimli duruma getirmek, sevimli olmasını sağlamak. "*Modaya uygun değildi ama bu biçim onu büsbütün sevimlileştiriyordu*." EKM22

sevimlilik *a.* Sevimli olma durumu; şirinlik. "*Çocuklar bu dilden anlamıyorlardı ama sesin tatlılığı, titreyişi, sakallı yüzün sevimliliği cesaret vermişti*." SUÇ322

sevimsiz *sf.* Hoşa gitmeyen, sevimli gelmeyen; soğuk. "*... âdembabalar kara kuru, sevimsiz şeylerdi.*" YK2

sevin- Sevinç duymak. "*Buna dehşetli sevinen*

Yolsuz, durdu.” SAR138

sevincik* *a*. Birden ve çok sevinçle heyecanlanma. “*Kadın birdenbire sevincik mi olmuştu ne*.” EK113

sevinç *a*. İstenen veya hoşa giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku; kıvanç, meserret, sürur. “*Gri gözbebeklerinde sevinç şimşekleri…*” SAR79 **sevinç gözyaşları dök-** sevinçten ağlamak. “*Sarmaş dolaş oldular, sevinç gözyaşları döküyorlardı*.” DK231 **sevinçten havalara uç-** çok sevinmek. “*Serseri milyoner sevincinden neredeyse havaya uçacaktı*.” SM219 **sevinçten uç-** çok sevinmek. “*O akşam Yusuf sevinçten uça uça barakaya geldiğinde, Pehlivan Ali'yi yorganını dürer buldu*.” BTÜ140

sevinçli *sf*. 1. Sevinci olan ve sevinç veren, mesrur. “*Aşırı sevinçli bir haber aldı mı narayı basardı*.” DE222 2. Yaşamaktan mutlu olduğunu davranışlarıyla belli eden; şen. “*Komşusunun kıskandığını anlayan beriki, dünyalar kadar sevinçli, üsteledi*.” GR150

sevindir- Sevinmesine yol açmak, sevinmesini sağlamak. “*Gerçekten de ruhunu sevindiren çok tatlı, çok hoş bir yeldi*.” OK11

sevindirebil- Sevindirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kosti'yi bu soru kadar hiçbir şey sevindiremezdi*.” SÇ140

sevinebil- Sevinme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kahvaltılık bir şeyler getirse bu kadar sevinemeyecekti*.” ÜÇK342

sevinme *a*. Sevinmek işi. “*İhtimal sevinmesi, ferahlaması gereken bir şeydi ama niçin kesilmişti*?” DE103

seviş *a*. Sevişmek işi. “*Sevmeyişi, kadına kıza fazla düşkün olmasından*.” KY219

seviş- 1. Birbirini sevmek. “*Kayınvalidemle aramızdan su sızmazdı. Çok sevişirdik*.” EK106 2. Birbirini kucaklamak, öpmek, okşamak vb. eylemlerde bulunmak. “*Seven, sevilen, sevişen insanların arasında birtakım insanlar vardı*.” OK56 3. Cinsel ilişkide bulunmak, aşk yapmak. “*Gözlerini gözlerinden boyuna kaçırması, Edip'in bekâr odasındaki karyolada sevişirlerken işi çabucak geçiştirmeye çalışması...*” EB185

sevişebil- Sevişme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bunların hiçbirisi Eleni'yle sevişemez ki...*” BE61

sevişme *a*. Sevişmek işi. “*Sevişmeye vakit var aslanım*!” TD110

seviver-* Çabucak sevmek. “*Hem rahatlıyor, hem de seviveriyor Maşa'yı*.” BFV85

seviye (Ar.) *a*. Bir nesnenin, bir kimsenin başka nesnelere veya kimselere göre olan değer ve yücelik derecesi; düzey. “*Ben size biraz para vereyim de gidin kendi seviyenize uygun bir yerde eğlenin*!” DK197

sevk (Ar.) *a*. 1. Gönderme, götürme. “*Toplar, toplatır, vapurlar dolusu sevk eder, milyonlar kazanırdı*.” YYB209 2. Sürükleme, itme. “*Çocukları fuhuşa sevk etmenin ne demek olduğunu biliyordu*.” SUÇ84 **sevk et-** 1. göndermek, götürmek. “*Sağa sola sebze sevk ediyoruz*.” SAR2 2. sürüklemek, itmek. “*Cevriye'yi kötü yola sevk ediyorsun, kız istemeyince de dövüyorsun, değil mi*?” SUÇ84 **sevk ol-** gönderilmek. “*Eşyalar daha önceden sevk olunmuştu*.” BE7

sevkiyat (Ar.) *a*. Silahlı kuvvetlerde, personel, silah, araç, yiyecek vb. ikmal maddelerinin, stratejik ve taktik amaçlarla bir yerden başka bir yere gönderilmesi. “*O gün de her günkü gibi, muhasebeden gelen fişler gereğince sevkiyatı yaptırdı*.” DE130

sevme *a*. Sevmek işi. “*İhsan'ı sevmeye mi başlamıştı*?” OK20

seyahat (Ar.) *a*. 1. Ülkeden ülkeye veya bir ülke içinde bir yerden bir yere gidiş veya geliş; yolculuk. “*Seyahat hürriyeti kısıtlı değil ki*!” MM58 2. Ülkeler veya şehirler arasında yapılan uzun yolculuk; gezi. “*Efendim, son İtalya seyahatimde...*” ÖE128 **seyahat et-** uzak yerleri gezerek görmek, yolculuk etmek. “*Otobüste biletsiz seyahat etmeyenler: Biz enayi miyiz*?” ÖE115

Seyhan* bk. Seyhan Irmağı. “*Bir yanda uçsuz bucaksız bir orman, öte yanda ağır ağır, derin derin akıp duran Seyhan'ın bulanık suları...*” KT298

Seyhan Irmağı* *öz. a.* Adana'da bulunan bir ırmak. “*Yaz gecelerinde şırıl şırıl akan Seyhan Irmağı'nın kıyılarında ... tekme yiyerek günler geçirdi*.” EKM53

Seyhan Nehri* *öz. a.* Seyhan Irmağı. “*Yendiğimiz bir maçtan sonra kulüpçe götürüldüğümüz Seyhan Nehri kıyısındaki Şafak Gazinosu…*” KK114

seyir (Ar.) *a.* 1. Eğlenmek için bakma,

hoşlanarak bakma; temaşa. "*Bütün bunlar Rıfat Efendi'nin karısı, annesi, kızları için tabii şeyler olduğundan, hatta seyir dahi etmiyorlar*." OK17 2. Bakıp eğlenecek şey, eğlendirici durum. "*Erkeklere seyir çıkmıştı*." EB249 3. Bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkma. "*Yalınayak çoluk çocuk, kadın erkek seyre çıkmışlardı*." VV271 **seyre çık-** bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkmak. "*Yalınayak çoluk çocuk, kadın erkek seyre çıkmışlardı*." VV271 **seyre dal-** bir şeye kendini vererek bakmak. "*Kurdelesi yağ içinde eski, kırış kırış şapkasıyla ihtiyarın Bahçekapı'ya doğru uzaklaşışını seyre daldı*." SUÇ33 **seyre koyul-** seyretmeye başlamak. "*Tatlı geceyi seyre koyuldu ama ne mümkün*?" SM162

seyir- (Der.) Seğirmek. "*Hacer Hanım'ın deminden beri sol gözü seyirip duruyordu*." EK182

seyirci *a*. 1. Bir olayı gören, izleyen kimse; izleyici. "*Amma, gene de geriden seyirci olmak en iyisi...*" CEM53 2. İzlemek, eğlenmek için bakan kimse; izleyici. "*Hemen hemen bütün seyirci iskemleleri dolmuş, yer kalmamıştı*." DE125 **seyirci kal- (veya ol-)** bir olay karşısında hiçbir tepki göstermeyerek işe karışmamak. "*O değilden seyirci olacaktı*." SAR104

seyirme* *a*. Seğirme. "*Sol gözü sinirli sinirli seyirmeye başladı*." EK311

seyirt- Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek; koşmak. "*Tarlanın birkaç yüz metre ötesindeki kesimbaşına seyirtti*." GR209

seyis (Ar.) *a*. Ata bakan, tımar eden kimse; at bakıcısı. "*Sonraları dedemin seyislerini mi bıraktım*?" ARK190

seyran (Ar.) *a*. Gezinmek işi; gezinme. "*Böyle zabah zabah… Bayramdır? Yoksa seyrandır*?" GAV93 **seyran et-** gezinmek, dolaşmak. "*Seyran ediyoruz*." BTÜ42

seyrangâh* (Ar. seyrān ve Fars. -gāh) *a*. Gezme ve seyir yeri, gezi, mesîre. "*O zamanlar tiyatro, sinema yoksa da mesireler, seyrangâhlar var*." YD28

seyredebilme *a*. Seyredebilmek işi. "*Hep o doya doya seyredememenin öfkesi içindeydi*." YD100

seyredil- (Ar. seyr + T. edil-) Seyretme işine konu olmak. "*Çok heyecanlı bir güreş seyrediliyordu sanki*." MUR243

seyredilme *a*. Seyredilmek işi. "*Egzistansiyalizmin karamsarlığını anlatırken bir başkası tarafından imrenilerek seyredilmenin gururu ve hazzını duyuyordu*." GR139

seyrediş *a*. Seyretmek işi. "*Nuran'ın çığlığı, Ayten'in mutfak kapısında manzarayı sakız çiğneyerek, memnunlukla seyredişi...*" SBK79

seyrek 1. *sf*. Benzerleri veya parçaları arasında çok aralık bulunan, aralıklı, sık karşıtı. "*Bahçe bölümündeki masalarda seyrek gruplar...*" MM201 2. *zf*. Aralıklı olarak, aralıklı bir biçimde; binde bir, nadir, nadiren, bayramdan bayrama, bayramda seyranda. "*O saatte Beyrut'un yeşil tramvayları bile seyrek işlerdi*." BE23

seyrekleş- Seyrek duruma gelmek; seyrelmek. "*Tepe kısımları seyrekleşmiş, sarı saçlı zarif başı, muntazam burnu, mavi gözleriyle yakışıklı adamdı*." HÇ78

seyrekleştir- Seyrek duruma getirmek, aralamak, seyreltmek. "*Ablasının ölümünden sonra ise de ziyaretleri seyrekleştirmişti*." GAV110

seyrelme *a*. Seyrelmek işi, seyrekleşme. "*Ön kapıdan kadınlı erkekli inenler, seyrelme…*" EB26

seyret- (Ar. seyr + T. et-) 1. Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak. "*... lacivertleşen dalgaların ardına kıpkırmızı, koskocaman bir küre heybetiyle batan güneşi seyrettik*." BE54 2. Bir olaya karışmadan bakmak. "*... yangın alevlerinin turunculu dumanı içinde şuraya buraya koşuşmakta olan azgın köylü arkadaşlarını sinemada gibi, bir an seyretmiş, ondan sonra başını alıp...*" KAÇ53 3. Eğlenmek, görmek, öğrenmek vb. için bakmak, izlemek. "*O zannetmişti ki, dillere destan Fenerbahçe'nin maçlarını seyretmek, para yemek için gelmiştik*." AY127 **seyret!** beklenmedik bir şey olacağını anlatan bir söz. "*O zaman sen seyret bendeki yaşamayı*." EVO77

seyretme *a*. Seyretmek işi. "O günden sonra Kamuran sabahleyin *Zühal'in jimnastiğini seyretmeye boş verip ... saatlerce dolaştırmaya başladı*." İDG52

seyreyle- (Ar. seyr + T. eyle-) Bir şeyi seyretmek, geriden gözlemek. "*Mangırı var da arabayı aldı mı o zaman sen seyreyle Adem Ağabey'ini*!" SUÇ76 **seyreyle gümbürtüyü** "çıkacak olayları gör, ibretle seyret" anlamında

kullanılan bir söz. M129

seyyar (Ar.) *sf*. Belli bir yeri olmayan; gezici. "*Bir başka kokoreççinin, sonra seyyar bir köftecinin, daha sonra da etrafa pis pis yanık zeytinyağı salan balıkçının önünden geçerken kızın sendelediğini hissetti*." SAR93

seyyarlık *a*. Seyyar olma durumu. "*Seyyarlık nerde, onlar nerde*?" EKM114

seyyiat (Ar.) *a*. Kötülükler. "*Hâlbuki, bu dünyada ne kadar seyyiatımız olmuşsa bütün hesaplarını yarın öte dünyada vereceğiz*." BFV96

seyyibe (Ar.) *sf*. Dul (kadın). "*Müslümansan dinimizde bile var; dul, seyyibe kadınların hâlini hatırını sormak farz değil mi*?" EK127

seyyie (Ar.) *a*. Kötülükler. "*Ruz-i mahşerde bütün günahlarının hesabını verir, gazab-ı ilahi de seyyielerinin cezasını çekersin*." BK279

sez- 1. Açık bir kanıt olmaksızın, olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, kestirmek, hissetmek. "*Şişli durağına kadar başka şey konuşmadılar ama ikisi de bir şeyleri gayet kuvvetle sezmekteydiler*." SBK219 2. Anlamak, fark etmek. "*Bobi de bunu sezdiği hâlde aldırmadı*." YK77

Sezar Borjiya* *öz. a*. Cesare Borgia, Valensiya kökenli İtalyan politikacı (1475-1507). "*Sezar Borjiya, devrinin en korkunç adamıydı*." BK303

sezaryen (Fr.) *a*. Karın ve döl yatağının kesilerek bebeğin alınmasına dayanan doğum yöntemi. "*Sezaryen yapmak lazım*." GR72

sezdir- Sezmesine yol açmak, belli etmek; hissettirmek, sezindirmek. "*Ama bu seferki sıkışı bir şeyler sezdirmiyor değildi*." KK7

sezdirme *a*. Sezdirmek işi. "*Bunu, sezdirmemeye çalışarak gözlerine sürdüğü tükürükten anlıyordum*." KK74

sezebil- Sezme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Konuştuklarımızı anlamaz hayvan ama sezebilir*." KT334

sezedur-* Sezmesini sürdürmek. "*Millet bayram, yılbaşı cinsinden eğlence kokusu sezedursun*." KK39

sezgi *a*. Sezme yeteneği; sezi. "*Ondaki sezgi kimde var*?" BFV156

sezil- Bir şey, bir durum anlaşılmak; hissedilmek. "*Bakıyordu, gittikçe fenalaştığı sezilen bakış…*" KP32

sezinle- Sezer gibi olmak. "*Evet, sezinledim*." OK64

seziver-* Çabucak sezmek. "*En biri küçük, sezse... Seziverse...*" EVO250

sezme *a*. Sezmek işi; his. "*Sonraları yılışması arttıkça niyetini sezmeye başlamış, ondan korkar olmuştu*." EK206

sfenks (Fr.) *a*. Mısır'da eski Mısırlılar çağından kalma kadın başlı, aslan vücutlu heykel. "*Arkadaşları Nafiz Bey'i buz gibi bir sfenks saymakta haklıydılar*." SM143

sıcacık *sf*. 1. Yeter derecede ve hoşa giden bir sıcaklığı olan. "*Sabahleyin bal, tereyağı, süt; öğleyin komşu kasaptan aldığı bol yağlı etlerle yakın fırına verdiği vıcık vıcık güveci sıcacık kocaman bir somunla nefes nefese yerken…*" DHV249 2. İçten, samimi. "*Bu sayfalar her şeye rağmen sıcacıktı*." KK183

sıcağı sıcağına *zf*. Hemen, anında, vakit geçirmeden. "Sepetleyecekti evet ama şimdi, sıcağı sıcağına *üstüne düşmemeli, oğlanı gözünden düşüreceğim diye yanında kötülememeliydi*." SBK263

sıcak 1. *sf*. Yakmayacak derecede ısısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, soğuk karşıtı. "*Yüreğinde sarışın mühendis, çoğu geceler sıcak gözyaşları dökerek Nafiz'i doğurdu*." SM126 2. *sf*. Isısı yüksek olan, çok ısınmış. "*Yağmurun altında karıncalar gibi kaçışan kadınlı erkekli kalabalığı sıcak kahvenin buğulu pencere camı ardından seyretmenin zevki gibisi var mıydı*?" SAR119 3. *a*. Havadaki yüksek ısı. "*Dışarda terleten, serçe solutan bir sıcak kaplamıştı kasabayı*." KAÇ113 4. *a*. Sıcak yer. "*Oda sıcaktı*." CEM98 5. *sf*. Dostça olan, sevgi dolu. "*Kalın, sıcak bir ses, tam erkek sesi*." GK206 **sıcak bas-** hava çok ısınmak. "*Güneş süratle yükseliyor, sıcak basmakta...*" BE74 **sıcak mıcak*** sıcak falan. "*Sıcak mıcak demeden derin bir höpürtüyle kahvesini yudumladıktan sonra, devam etti*." BK298 **sıcak ol-** sıcak artmak. "*Bugün hava sıcak olacaktı besbelli*!" GK341

sıcak sıcak *zf*. Sıcak olarak. "*Karakız'ın kebabı sıcak sıcak tüterek geldi*." CEM60

sıcakça *sf*. Biraz sıcak, sıcağa yakın. "*Sıcakça suda ıslattığı bezi yaranın çevresindeki kurumuş kanlar üzerinde usul usul gezdirdi ilkin*." KAÇ44

sıcakkanlı *sf.* Sevimli olan (kimse); cana yakın, sempatik. "*Herhâlde güzeldi; belki de sıcakkanlı*." EB123

sıcaklık *a.* 1. Sıcak olan şeyin durumu, etkisi veya sıcak olan şeyin niteliği; alev, hararet. "*... güneşin tatlı sıcaklığı filan silindi*." YK51 2. Bir araçla veya cihazla ölçülebilen ısı derecesi; suhunet. "*Ağustos güneşinin Adana'yı kasıp kavurduğu altmış derece sıcaklıkta biz top peşinde koşardık*." BE91 3. Sevgi, içtenlik ve sevimlilik. "*Genç kız emreden böyle bir sesin sıcaklığına öyle muhtaçtı ki*!" SAR95

sıç- 1. Dışkıyı vücuttan dışarı atmak. "*Döşüme sıç sen benim*." BTÜ184 2. Bozmak, berbat etmek. "*Sıçtın içine işin*." BTÜ356 **sıçıp sıva-** öfkelenip kaba küfürlerle dolu sözler söylemek. "*Bundan böyle onu kim azarlayacak, kim sıçıp sıvayacaktı*?" ÜÇK479

sıçan *a.* Sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan kemirgen, memeli hayvan. "*Burnunu kulağını sıçanlar yemiş bütün*." BTÜ164 **sıçan deliği ara-** saklanacak bir yer aramak. "*Kadir Ağa da sıçan deliği aradı saklanacak*." CEM136 **sıçana dön-** üstü başı çok ıslanmak. "*Gece biz kafaları çekerken bastırmalı ki, sıçana dönmeliyiz*." EVO244

sıçıl-* Sıçma işi yapılmak. "*İnsan olan, yediği çanağa sıçmaz. Sıçılır m*ı?" BTÜ339

sıçırt-* Sıçırma işini başkasına yaptırmak. "*Ağzına iti sıçırtırım ha*!" BTÜ147

sıçma *a.* Sıçmak işi. "*Hayvanların gerisinde sıçmalarını beklerdik*." EK353

sıçra- 1. Ayaklarla, birdenbire ve kuvvetle yeri teperek hızla yukarıya veya ileriye atılmak. "*Gece yarısı herkes uyuduktan sonra, daracık pencereye bir sıçrıyorum*." SUÇ149 2. Bir uyarı veya heyecan sebebiyle ürkerek birdenbire olduğu yerde doğrulur gibi sarsılmak. "*Mazhar sıçradı*." EK74 3. Yerinden koparak hızla, parçalar durumunda savrulmak. "*Yağ sıçrıyordu*." EB202 4. Yayılmak, bir yerden başka bir yere geçmek. "*Savana ateş sıçradı, söndürün*." BTÜ362

sıçrama *a.* Sıçramak işi. "*Tam bu sırada köylünün elindeki sustalı yere düştü, eski gardiyanın kafasında parlak bir sıçrama oldu*." ÇK75

Sıçramaz* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*Bunu yalnız Tenekeci Sezai değil, İngiliz Ali'ler, Ziyamatlı Kadir'ler, Sıçramazın Hasan'lar ve daha nice niceleri duymuştur...*" SAR59

sıçrat- Sıçrama işini yaptırmak. "*Araba, karların eridiği çamurlu suları yanlara sıçratarak eve hızla yaklaşınca Kamran, 'Dur!' dedi*." GAV206

sıçratabil- Sıçratma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Üstüne çamur sıçratabilirsin*." HÇ118

sıçrayabil- Sıçrama becerisi bulunmak. "*Dünyada hiç kimse İhsan Ağabey kadar koşamaz, İhsan Ağabey kadar sıçrayamaz, yumruk atamaz, yüzemez, top oynayamazdı*." SBK73

sıçrayış *a.* Sıçramak işi. "*Karşı kaldırıma üç sıçrayışta geçti*." KK229

sıçtır- Sıçma işini yaptırmak. "*Bana bak Sedat, sıçtırma şakanın içine*!" EB37

sıdk (Ar.) *a.* İçten bağlılık. "*Hı mı di, lakin sıdk ile bağlanma*." GK37

sıfat (Ar.) *a.* 1. Bir kimsenin görev, ödev, toplumsal veya hukuki bakımdan yeri ve özelliği. "*Hem de dünyanın bütün kalleşlerine dünyanın en büyük dersini vermiş iki fedai sıfatıyla*!" DE157 2. Bir adın önüne gelerek o adı nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımlardan belirten kelime; ön ad: beyaz (ev), güzel (çocuk), beş (gün), bu (kitap) vb. "*Annesi için, hayâsızca şimdi de bayağı sıfatlarını rahatça kullanabiliyordu artık*." EK43 3. Yüz, kılık ve dış görünüş. "*Sıfatını görmüyon mu*?" CEM33

sıfır (Ar.) *a.* 1. Kendi başına değeri olmayan, ondalık sayı sisteminde sağına geldiği rakamı on kere büyüten işaret (0). "*Telefona sarıldı, sıfır üçü buldu*." GR116 2. Hiçbir değeri olmayan şey. "*Seçmenlerinin nazarındaki değerin sıfıra iner mi inmez mi*?" ÜÇK603 3. Olmayan, bulunmayan. "*Sanat yanları sıfır*." YD95 **sıfıra in-** bitmek, tükenmek, yok olmak. "*Seçmenlerinin nazarındaki değerin sıfıra iner mi inmez mi*?" ÜÇK603 **sıfırdan başla-** en baştan, hiçbir şeye sahip olmadan bir işe girişmek. "*Esmer, kara kuru, üstelik yaşlı bir adamdı; karısı, yönünden mutlu değil ama sıfırdan başlayıp milyonlar kazanmış bir işadamıydı*." KY32 **sıfırı tüket-** yoksul duruma gelmek, yoksullaşmak. "*Sıfırı iyice tüketmişti ama kuyruğu hâlâ dik, dimdikti*!" EVO376

sığ- 1. Bir kaba, bir yere bütünüyle girebilmek veya içinden geçebilmek; girmek. "*O maşallah kapılardan sığmazdı, sen sıska kalmışsın*!" AY155 2. Uygun düşmek, yakışmak, kabul edilebilir olmak. "*Çıkmak erkekliğe sığmaz, çıkmamak için erkeklik ister*." ÖE106

sığabil- Sığma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Anasının tek göz huğuna sığamazlardı ki*." VV130

sığdır- Bir şeyin bir kabın veya bir yerin içine sığmasını sağlamak, aldırmak. "*Yeni yolcuyu nereye sığdıracaksın*?" BK292

sığdırılabil-* Sığdırılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Oysa ki bu iş, çabucak görülebilir, ağır hareketleriyle kaybettiği zamana birçok iş sığdırılabilirdi*." BK315

sığın- 1. Tehlikelerden kaçarak güvenilir bir yere çekilmek. "*Uçak hangarının yanındaki kır kahvesine sığındım*." BE30 2. Korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak. "*Ya çenesini kesip kadını eve çekmenin yolunu bulacak ya da şunun bunun evinin alt katında tutacağı odaya sığınacaktı*." EK223 3. Güvenmek, yardım istemek veya ummak. "*Ya Rabbi! Sana sığındım*." EK119

sığınabil- Sığınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Cevdet için de bir kefil lazımdı ama hiç kimsesi olmadığı, yanına sığınabileceği herhangi bir isim veremediği için, alıkonuldu*." SUÇ332

sığınak *a.* 1. Yağmur, güneş veya çeşitli tehlikelerden korunmak için sığınılacak yer, melce. "*Sizinse gidecek yeriniz, başınızı sokacak sığınağınız yok, biliyorum*." EK316 2. Kötülüklerden koruyan, sığınılan kimse veya şey. "*Bu iri memeli göğüs, Haldun'a uzun zaman gözyaşlarını dindirdiği tek sığınak oldu*." EK321

sığınıver- Çabucak sığınmak. "*Gel, beyefendinin masasına sığınıverelim*." YYB188

sığınma *a*. Sığınmak işi; iltica. "*Zaten romantiğin biriydi, zengin akrabası olduğu hâlde, tek yaşamayı akraba yanına sığınmaya tercih eder, nice nice zengin, forslu talipleri reddederdi*." İDG85

sığıntı *a.* Bulunduğu yerde kalması istenmeyen, varlığı gereksiz görülen kimse. "*Ortahaflarda sert, dik süpürge inatçılığıyla aksi bir sığıntıydı teyze*." ARK191

sığır *a*. 1. Geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı. "*Kestirme gitmek için sığırın yaylım yoluna vurdu*." EKM47 2. "Çok kaba, anlayışsız" anlamında bir hakaret sözü. "*Al yak da ciğerlerin bayram etsin, sığır*." ÖE30 **sığır mığır*** sığır falan. "*Sığır mığır... Herifi hoş tutmalı*." HÇ148

sığır çobanı *a*. Büyükbaş hayvan güden kimse; sığırtmaç, sığırcı, nahırcı. "*Sığır çobanı demek*." SÇ169

sığırcık *a.* Serçegillerden, siyah renkli, uzun gagalı, serçeden iri, ötücü bir kuş; çekirge kuşu. "*Oğlan şimdi hamdı, gözü açılmadık sığırcık yavrusu, ne desen verir*." GK89

sığışma *a*. Sığışmak işi. "O*, arkaya tek başına kuruldu, iki jandarma, karşısındaki daracık yere sığışmaya çalıştılar.*" ÜÇK306

sığıştır- Güçlükle sığdırmak. "*Ulan, koca köye bir ineği sığıştırmadınız*!" EKM49

sığma *a*. Sığmak işi. "*Adamın içi içine sığmamaya başlamıştı*." KAÇ76

sıhhat (Ar.) *a.* Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği; sağlık. "*Allah, peder beyefendiye vücut ve sıhhat afiyeti ihsan buyursun, âmin*!" YYB110

sıhhatli *sf.* Sağlık durumu iyi olan; sağlıklı. "*Pek pek beş kuruş bırakıyorlardı onun sıhhatli, delikanlı avucuna*." EKM96

sıhhi (Ar.) *sf.* Sağlıkla ilgili, sağlığa ait. "*Sanki babam beni ona verirken tam kadrolu sıhhi heyetten rapor istemişti*." YD112

sıhhiye (Ar.) *a.* 1. Orduda basit sağlık işleriyle uğraşan sınıf. "*Peki abi ben şindi burada sıhhiyeliği pişirsem iyice, askerde olamam mı sıhhiye onbaşısı*?" ÇK92 2. Sıhhiyeci. "*Bu sefer de öteki sıhhiye: -Yusuuuf*!" EKM8

sıhhiyeci *a.* Sağlık memuru, sağlık görevlisi. "*Mahkûm sıhhiyecilerle mahkûm aşçı, mahkûm Yusuf'a baktılar*." EKM10

sıhhiyelik *a.* Sıhhiyeci olma durumu. "*Demek pişirirsem sıhhiyeliği, olabilirim askerde on başı*?" ÇK92

sık 1. *sf.* Benzerleri veya parçaları arasında çok az aralık bulunan, seyrek karşıtı. "*Sık ağaçların arasında, suyu kurumuş bir arkın içindeki paslı yaprakların üzerinde durduk*." KP77 2. *sf.* Çok bulunan, çok rastlanan; kesif. "*İri yıldızların kırpıştığı sivrisinek vınıltıları yüklü boşluğu, çılgın yarasalar bütün geceki gibi sık, bütün geceki gibi avuç avuç dolduramıyorlardı*." EVO206 3. *zf.* Aralıksız olarak, aralarında az aralık bırakarak. "*Çünkü her şeyde olduğu gibi, bu 'şey' işinde de ince eler sık dokurdu*." GR104 4. *zf.* Kısa zaman aralıklarıyla, az aralıklarla. "*İçinden kopup geliyor, onun kapıyı daha sık*

çalmasını istiyordu.” ÖE51

sık- 1. Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak. “*Sık, daha sık, daha daha... Kır kemiklerimi yavrum*!” İDG68 2. Sıkıntı vermek. “*Öff, sıkılıyorum, sıkıyorlar…*” ARK136 3. Silahla ateş etmek. “*İnsan kaba etine bir kurşun sıkmalı*!” ÇK73 4. Bir şeyin suyunu, yağını, sıvı kısmını basınçla çıkarıp akıtmak. “*Daha sonra da roka yapraklarını, domateslerle kırmızı turpları tabakta iyice karıştırdı, limon sıktı, sarı şerbet gibi zeytinyağını bolca gezdirdi*.” SBK259 5. Baskı altına almak; üzmek, zorlamak. “*Yalnız, çok sıkıyorsunuz. Genç bir kızın üstüne bu kadar düşülmez*.” KY93 6. Dar gelmek. “*... kulüpte yahut sosyetede, ayağını sıktı diye herkesin önünde iskarpinini çıkarmadığı gibi abiye elbiseyle sokağa çıkmıyor.*” HÇ242

sık sık *zf*. Arası çok geçmeden, az aralıkla, sık olarak; sıkça. “*Sık sık ziyaretine gidiyor musun*?” YYB129

sıkabil- Sıkma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sizin gibi her hususta ince bir bayanı sıkabilir de…*” HÇ334

sıkarla- (Der.) Sıkıştırmak, korkutmak, baskı yapmak, zorlamak. “*Kız kısmının başından yumruğu eksik etmeye gelmez, eyice sıkarla*!” CEM55

sıkboğaz *a*. Bir şey yaptırmak için “birini zorlamak, baskı yapmak” anlamlarına gelen sıkboğaz etmek (veya eylemek) ve “zorlanmak, sıkıştırılmak” anlamlarına gelen sıkboğaz olmak deyimlerinde geçen bir söz. “*Fukara anamı sıkboğaz edip mi*?” KÜÇ11

sıkça *zf*. Oldukça sık; sık sık. “*O günden sonra İhsan'la Necmi, Nazmiyelerin evi önünden sıkça geçmeye başladılar*.” OK48

sıkı 1. *sf*. Zorlu, güçlü ve etkili. “*Bu arada avukat oğlu karşısındakinin adamakıllı sıkı olduğunu anlayarak ‘Benim böyle durduğuma bakma!’ dedi*.” ÖE60 2. *sf*. Dikkatli, titiz ve göz yummadan uygulanan. “*Bu işler olduktan, ameleler daha sıkı bir kontrole tabi tutulup inceden inceye arandıktan sonra ortalık yatıştı*.” EKM16 3. *a*. Zorlayıcı durum. “*Sıkıyı görünce tabanları yağlamıştı*.” DE248 4. *zf*. Sıkıca, iyice. “*Aman deyim Hasan, ayağını sıkı bas*!” BTÜ65 **sıkı bas-** güçlü davranmak, direnmek. “*Ben sıkı basıyorum ama, kader*.” BTÜ65 **sıkı dur-** güçlü, dayanıklı olmak, dikkatli bulunmak. “*Peki, bu akşam sıkı dur*!” GK368 **sıkı mı?** *argo* “kolay değil, çok zor, bu kadar kolaysa yap” anlamlarında kullanılan bir söz. “*Kaynanasına, kayınbabasına kızamaz, karısına el kaldıramaz, çocuklarınaysa sıkı mı*?” KK233 **sıkı tut-** sürekli olarak denetlemek, kontrol altında bulundurmak. “*Adam, işi, demek, çok sıkı tutuyor*?” MM139 **sıkıya al-** disiplin altına almak. “*Savcı, cezaevini görülmemiş bir sıkıya almıştı*.” ÜÇK590 **sıkıya gel-** güç bir durumla karşılaşmak. “*Gezip dolaşmaya alışmış bir İstanbul kızı böylesine sıkıya gelebilir miydi*?” OK10 **sıkıysa** kendine güveniyorsa, yürekliyse. “*Sıkıysa peştemalın kirlisini, örtünün yaşını versinler*!” SAR104

sıkı fıkı 1. *sf*. Birbiriyle çok samimi. “Müç*teba'nın sıkı fıkı dostu olduğuna göre, onun da boş olmamasından hareket edilerek birtakım ilintiler yakıştırabilirlerdi*.” EB218 2. *zf*. Çok samimi bir biçimde. “*Zaten Necmi'yle de pek sıkı fıkı konuşmuyordu*.” OK48

sıkı sıkı *sf*. Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; tamamen. “*Gözlerini sıkı sıkı çekili tahta kapaklara dikti*.” EK366

sıkı sıkıya *zf*. 1. Çok sıkı olarak, sıkı bir biçimde; sımsıkı. “*Bir gece, soğuk bir gece takasının içinde gocuğuna sıkı sıkıya sarınarak oturmuş sigara içerken…*” YK14 2. Adamakıllı, olağandan çok bir biçimde; büsbütün, bütün bütüne, iyice, pekçe. “*Saf, temiz, anasına da sıkı sıkıya bağlı bu çocuk günün birinde sırf bu yüzden anasına kin bile bağlayabilecekti demek*?” KAÇ10

sıkıca *zf*. Sıkı bir biçimde; kavi. “*Tahta kapak sıkıca çekilip çengellenmişti*.” OK65

sıkıcı *sf*. İç sıkan, tedirgin eden. “*Ne sıkıcı ne dayanılmaz bir yaşayıştı bu*!” KY139

sıkıcılık *a*. Sıkıcı olma durumu. “*Okulun sıkıcılığını düşünüyorum*.” SM185

sıkıl- 1. Sıkma işi yapılmak. “*Hülya'ysa hiçbir şeyin farkında değil gibi, şen, hatta şuh, her masa değiştikçe elleri sıkılacakların ellerini sıkıyor*.” DK193 2. Can sıkıntısı duymak. “*Canı niçin sıkılıyordu? Ne vardı sıkılacak*?” DE2 3. Utanıp çekinmek. “*Utanıp sıkılmazlar mı lan*?” BTÜ299 4. Sıkıntıya düşmek. “*Hatırımı dirhem dirhem sayar, başı sıkıldı mı gelir.”* EK124

sıkıla- (Der.) İyice tembih etmek. “*Çıkmadan önce Kaya Ali'yi kenara çekti, koğuş duvarlarının badanasını unutmamasını sıkıladı*.” YK70

sıkılabil-* Sıkılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ağır ağır karıştırırken gözlerini karısından ayırmıyor, ne düşünebileceğini,*

canının niçin sıkılabileceğini kestirmeye çalışıyordu.” DE32

sıkılama *a*. Sıkılamak işi. “*Kadın öylesine mutluydu ki, kızını, kızının sıkılamasını filan unutuvermişti*.” VV222

sıkılgan *sf*. Bir topluluk içinde gereken güven ve cesareti kendinde bulamayan, rahat konuşamayan ve rahat davranamayan; utangaç. “*İyi ama çok da sıkılgan*.” KAÇ50

sıkılganlık *a*. Sıkılgan olma durumu. “*Alkol, tüm sıkılganlığını geriye itmiş; gerideki ataklığını, cesaretini öne çıkarmıştı*.” DE186

sıkılı* *sf*. Sıkılmış olan (yumruk). “*Ambarcı Himmet'in havaya kalkan kolu ve sıkılı yumruğu öylece kalmıştı*.” AY186

sıkılık *a*. Sıkı olma durumu. “*Evde annesi karşısına dikiliverdi mi ne Cemal Ağabey'lik kalıyordu ne de yumruklarındaki sıkılıkla uzun boyu*.” SBK37

sıkılış *a.* Sıkılmak işi. “*Hoşlanıyordu bu sıkılıştan*.” EVO267

sıkılıver-* Çabucak veya ansızın sıkılmak. “*Arabacı Kel Mıstık'ın canı sıkılıvermişti birdenbire*.” MM207

sıkılma *a*. Sıkılmak işi. “*Nihat bütün bu konuşmalardan sıkılmaya başlamıştı*.” EK351

sıkım *a*. Avucun sıkıldığında alabildiği miktar. “*Kadın, çiğköfteden bir sıkımını kocasına uzattı*.” EVO161

sıkımla-* Sıkım hâline getirmek. “*Kaynana hamarat hamarat sıkımladığı çiğköfteleri bakır kaba diziyordu*.” EVO162

sıkımlık* *sf*. Çok cılız ve güçsüz olmak anlamındaki “bir sıkımlık canı olmak” deyiminde geçen bir söz. “*Genç adam, Hilmi Efendi'yi o kadar iyi tanıyordu ki, bir sıkımlık canı olduğunu biliyordu*.” DE233

sıkın- Kendini sıkmak. “*Ne kadar sıkınsam şeridi koptuğu yerden bağlayamam*!” ARK163

sıkıntı *a*. 1. İşsizlik, tekdüzelik, bezginlik vb. sebeplerden doğan ruhsal huzursuzluk; bun, bungunluk, ezgi, ezginlik, çile (I), dert, kasavet, zor. “*Filiz'in neşesi uçuvermiş, yerini karanlık bir sıkıntı almıştı*.” BFV281 2. Bir bozukluğun, karışıklığın sebep olduğu etkili ve sürekli ruhsal huzursuzluk; ağırlık, karanlık, kasavet, mihnet. “*Yaz kış içimde bir sıkıntı, bir sıkıntı...*” EB81 3. Yokluk ve parasızlığın yol açtığı geçim darlığı. “*Napolyon altınları usul usul bozdurulur, sıkıntı atlatılırdı*.” ARK191 4. Bulunmama durumu. “*Sonraları yeni kurulan fabrikalar işçiyi çoğaltmış, barınak sıkıntısı başlamıştı*.” BTÜ71 5. Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum; sorun. “*İzzet Usta, sıkıntılarımızın çoğu sefer sebepleri geleneklerimizden kalma anlayışlarımızda, ayıplarda gizli derdi*.” BFV260 **sıkıntı bas-** çok sıkılmak, can sıkıntısı duymak. “*Rahatlıktan sıkıntı basıyordu.*” BFV270 **sıkıntı çek-** zorluk veya yoksulluk içinde yaşamak. “*Doğrusu kadından, kızdan yana sıkıntı çekmemişti babasının evinde*.” SBK247 **sıkıntı mıkıntı*** sıkıntı falan. “*Sıkıntı mıkıntı uçup gitmiş, Cemşir besili camız ağırlığından sıyrılmıştı*.” VV13 **sıkıntıda ol-** geçim darlığı çekmek. “*Sıkıntıda olmalı. Allah yardım etsin fukaraya*!” EK242 **sıkıntısı ol-** tedirgin, rahatsız eden bir durumda bulunmak. “*Herhâlde bir sıkıntısı olmalıydı*.” MUR112 **sıkıntıya düş-** darlık, yokluk içinde olmak. “*Sonra, paraca sıkıntıya düştükçe uğra, mutlaka uğra olmaz mı*?” EKM70 **sıkıntıya geleme-** güç işlere dayanamamak. “*A vallahi hiç sıkıntıya gelemem*!” EB77

sıkıntılı *sf*. 1. Sıkıntısı olan; bungun, bunlu, kasavetli. “*Sonra da bir memur, asık yüzlü, sıkıntılı bir memur, bundan öncekiler gibi sormuştu*.” SÇ206 2. Sıkıntı veren; çileli, sancılı, mukassi. “*Muhasebeciler dünyanın en sıkıntılı insanlarıdır*.” KK33

sıkış* *a*. Sıkmak işi. “*Ya, masanın üstünde duran elini olanca gücüyle sıkışı*!” EB137

sıkış- 1. Kalabalıktan dolayı birbirine çok yaklaşmak. “*Sıkıştıkça sıkıştık*.” YYB75 2. Sıkıntı ve darlık çekmek, çarpıntı duymak; daralmak. “*Gözlerim uykusuzluktan yanıyormuş, gece kalbim sıkışmış, kim dinler*?” EB20 3. Darlık çekmek, parasız kalmak. “*Sıkışırsak ne iş olsa yaparız be*!” AY104 4. Dar bir yere zorla sığmak veya sığdırılmak. “*Kim bilir nasıl bir yüksek yapının altında sıkışmış daracık ama ışık içinde bir kapıdan dalarlardı içeri*.” ARK158 5. İki şey arasında kalmak. “*Dişlerinin arasına sıkışan et parçalarını kirli elinin kapkara tırnağıyla çıkardıktan sonra, yeğeninin oğluna seslendi*.” BTÜ233 6. Tuvalet ihtiyacı gelmek. “*Gece beni tuvalete bırakmadılar. Fena sıkıştım*.” ÜÇK342 7. Zor bir durumda kalmak. “*Her cihetçe güvenilir, akıl danışılır, sıkışınca insanın yardımına koşar cinstendi*.” TD93

sıkışık *sf*. Sıkışmış bir durumda olan. “*Unkapanı durağında sıkışık otobüsten inmiş*.” EB48

sıkışıklık *a*. Sıkışık olma durumu. "*Sıkışıklık, sıcak, ter kokusu…*" BFV61

sıkışma *a*. Sıkışmak durumu. "*Bu sıkışma çok hoşuna gidiyordu Ayşe'nin.*" EB178

sıkıştır- 1. Gevşek veya seyrek olan şeyleri birbirine yaklaştırarak sıkı duruma getirmek; sıkılamak. "*Evet, iktidarı alıp, laçkalaşmış iktidarın cıvatalarını sıkıştıracağız*." ÜÇK443 2. Bir şeyi dar bir yere zorla sığdırmak; tıkmak. "*Makinesinin tozlu ayakları arasına tortop sıkıştırdığı ıslak gömleğini aldı, giyindi*." EKM76 3. Bir nesneyi sıkıca duracak biçimde bir yere koymak, yerleştirmek veya orada tutmak. "*Kamış, sıkıştırdığım gibi duruyordu*." BE30 4. Ansızın, gizlice ve karşısındakinin isteyip istemediğine bakmadan bir şeyi vermek, tutuşturmak. "*Avucuna bir miktar para sıkıştırdı*." EK180 5. Üstüne düşüp zorlamak. "*Sıkıştırınca, ağlayarak söylemişti doğruyu*." BFV148 6. *argo* Elle sarkıntılık etmek. "*... birbirlerini sıkıştıran hizmetçilerle uşaklar*." ARK158 7. Kıstırmak. "*... dağ yolunda sıkıştırdığı Hatice'yi hatırladı*." YK49

sıkıştırıl- Sıkıştırma işi yapılmak. "*Üç arkadaş, heriflerin sıkıştırılıp çimdiklenmedik yerlerini bırakmadık*." TD96

sıkıştırış *a*. Sıkıştırmak işi. "*Adamın ... makinenin tarağını jiletin üstüne koyuşu ... sanki olağanüstü bir şeydi çocuk için*." KAÇ136

sıkıştırıver-* Çabucak veya kolaylıkla sıkıştırmak. "*Bir, iki onluğun varsa yandan sıkıştırıveririz, bitti*!" SÇ231

sıkıştırma *a*. Sıkıştırmak işi. "*İllet oluyordu şu sıkıştırmalara da*." YD13

sıkıştırt-* Sıkıştırma işini başkasına yaptırmak. *Kardeşim kala kala senin kim bilir kaç erkeğe kendini sıkıştırtmış kızına mı kaldı*." EB127

sıkıştırtma* *a*. Sıkıştırtmak işi. "*Şehvar'ın altınlarla birlikte kaçan Sema'ya yas tutması, meydanı boş bulan kızın gece yarıları sevgilisini apartmanın en alt katındaki merdivenin altına çekip kendini sıkıştırtması ... umrunda değildi*." MM253

sıkıver- Çabucak sıkmak. "*İyi ya, madem bir sıkımlık, sıkıver hadi*!" TD35

sıkıyönetim *a*. Olağanüstü zamanlarda ve durumlarda ülkede güvenliğin sağlanması için ordunun yardımıyla gerçekleştirilen yönetim; örfi idare. "*Sıkıyönetimce İstanbul'dan sürgün edildikleri günden beri yavaş yavaş çürüyen İstinyeli Tevfik'le, Berbat Şevket de sırılsıklam hırpanileri içinde, birbirlerine sokulmuş, düşünüyorlardı*." SAR41

sıkıştırttır-* Sıkıştırtma işini başkasına yaptırmak. "*Sıkıştırttırıyorsa, ev sahibinden niye sakınsın*?" BFV53

sıkıyönetimci* *a*. Sıkıyönetimi destekleyen kimse. "*Kravatlılar buna sıkıyönetimci bir öfkeyle, siiiist dediler*." ÖE118

sıkkın *sf*. Sıkıntılı, bungun. "*Bugün canınız çok sıkkın galiba*?" DK155

sıkkınlık *a*. Sıkkın olma durumu. "*Canının sıkkınlığı niyeydi acaba*?" EK101

sıklaş- Sık duruma gelmek veya sıkça ortaya çıkmak, sık görülmek. "*Ağaçlık gittikçe sıklaşıyordu*." KP76

sıklaştır- Sık duruma getirmek veya sıkça yapmak, sayısını artırmak. "*Çünkü o itler, makine dairesinin önünden geçmeyi sıklaştırdılar*." VV132

sıklet (Ar.) *a*. Ağırlık. "*Onun için, kızın alnına hafif hafif vurarak 'Bu terazi bu kadar sıkleti çekmez!' deyip kesti*." YD187

sıkma *a*. 1. Sıkmak işi. "*Bir ara kuvvetli parmakların gırtlağına kaydığını, sıkmaya başladığını hissedince, gücünün üstünde bir debelenmeyle üstündekini attı*." EK374 2. Bayat ekmeğin su ile ıslatılıp sıkılmasıyla elde edilen malzemeyi un, tuz ve suyla yoğurup hamur durumuna getirdikten sonra arasına kavrulmuş soğan, peynir konularak pişirilen bir yemek. "*Biraz sac ekmeği, yufka, biraz da sıcak peynirli sıkma yapsa fena olmayacaktı*." EVO237

sıktır- Sıkma işini yaptırmak. "*Bunları kime sıktıracaksın*?" KAÇ5

sıla (Ar.) *a*. Gurbetteki bir kimse için doğup büyüdüğü ve özlediği yer. "*Sılamızı koyup da ne demeye geldik*?" BTÜ249 **sıla mıla*** sıla falan. "*Ben sıla mıla boş verirdim*." BTÜ368

sımsıcak *sf*. 1. Pek sıcak; sıpsıcak. "*Yolda adamın kalın, küllü, sımsıcak eli doğru durmamıştı*." KY177 2. Çok samimi, çok duygulu. "*Nur'un biraz kalın, ama sımsıcak sesi…*" BFV92

sımsıcaklık *a*. Sımsıcak olma durumu. "*Gözünün sıcak yaşlar akan sımsıcaklığında soğuk bir fırtına*." SÇ84

sımsıkı 1. *sf.* Çok sıkı. "*O sağlam bilekler, sımsıkı yumruklar...*" SUÇ225 2. *zf.* Çok sıkı olarak, sıkı bir biçimde; sıkı sıkıya. "*Kız oyuncak tabancasının namlusunu sımsıkı yakalamıştı*." SÇ184

sımsıkılık* *a.* Sımsıkı olma durumu. "*Kadının sımsıkılığı hızla geçti aklından, çayı devirdi*." EB35

sına- 1. Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için birini, bir nesneyi veya bir düşünceyi yoklamak; denemek, tecrübe etmek. "*Seni sınadım*." KT130 2. Bilgisini, yeteneğini, yeterliliğini veya niteliğini yoklamak, imtihan etmek. "*Yunus Usta, Veli gibi onu da gazocağından sınar korkusuyla üzerinde durmadı*." BTÜ30

sınama *a.* Sınamak işi; deneme. "*Derken sınamaya başladı*." KK103

sınav *a.* Öğrencilerin veya bir işe girmek isteyenlerin bilgi derecesini anlamak için yapılan yoklama; imtihan. "*Lise bitirme sınavlarına hazırlandığı için, kelimeler üzerinde kendini hayli hazırlıklı sanan avukat kâtibi alındı*." MUR141 2. Direnme, dayanışma, güç gerektiren, sonuçta bir deneyim kazandıran zor durum. "*Bu iyi bir sınav olmuştu kadınlar için*." KT281 **sınav mınav*** sınav falan. "*Okul mokul, sınav mınav vızgeldi*." SBK194 **sınav ver-** sınava girmek. "*Muzaffer Bey çok iyi bildiği bir konudan sınav veren bir öğrenci ciddiliğiyle başladı*." VV267 **sınava gir-** bir kimse, bir konu üzerindeki bilgisinin ölçülmesini sağlamak için yapılan yoklamada hazır bulunmak. "*Şayet o anda gözüne biletçi arkadaşı ilişmeseydi vazgeçecekti sınava girmekten*." YYB178

sınıf (Ar.) *a.* 1. Öğrencilerin yıllık öğrenime göre ayrıldıkları bölümlerden her biri. "*Babam, ne bir hocaya ne de şuna buna, sınıf geçirilmem hususunda ricada bulundu*." BE44 2. Önemlerine, niteliklerine göre kişi veya nesnelerin yerleştirildiği kategorilerden her biri. "*Koskoca İstanbul'u, Ankara'yı bırak, gel körlen böyle üçüncü sınıf şehirde*." ARK84 3. Öğrencilerin, bir öğretmenin gözetimi altında, anlatma, araştırma, küme çalışması vb. yollarla ve türlü eğitim araç ve gereçlerinden de yararlanarak ders yaptıkları yer; derslik, dershane. "*Yıllar yılı ezberlediği yüzler, karatahta, sıralar, sınıf duvarındaki tabiat levhaları filan*." SM185 4. Bir toplumda, aynı görevi yapan, aynı yararı sağlayan, aynı şartlarda yaşayan büyük insan grubu; tabaka, klas. "*Zengin sınıfı, fakir sınıfı diye iki ayrı sınıf yok bu memlekette*." MM70 **sınıfta bırak-** sınıf geçmesine engel olmak. "*Zaten hiçbir öğrenciyi hemen hemen sınıfta bırakmamıştı tarihten*." DK251 **sınıfta kal-** başarılı olamayan öğrenci, bir üst sınıfa geçemeyerek aynı sınıfta yeniden okumak. "*Vaktiyle, tıpkı oğlu gibi, o zamanki ismiyle Sultani'ye üç gün gitse beş gün gitmez, sınıfta kalır*." İDG25

sınıflama *a.* Sınıflamak işi; tasnif, tasnifleme, klasman, bölümleme. "*Onları sınıflamaya bile vaktim yok*!" KK193

sınıfsız *sf.* Toplum içinde belli bir sınıfa girmeyen, lümpen. "*Hep o pırıl pırıl umutla yürüyor, iki yüz lirayı dilenciye layık gören bu sınıfsız, kaynaşmış kütleci yurttaşı dilenci olmaktan çıkaracak ne miktar bir para verirse uygun düşeceğini tasarlamaya çalışıyordu*." MM71

sınır (Rum.) *a.* 1. İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi; hudut. "*Gâvur Dağları'ndan sınırı geçip giden Habip geri mi gelecek*?" KK51 2. Komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi. "*Çıktığı sıra, köyü hatırlatan büyükçe bir kasabanın sınırına gelmişti*." KAÇ21 3. Bir şeyin nicelik bakımından inebileceği veya çıkabileceği en alt ve en üst yer, limit. "*İlk defa suç sınırını atladı*." MM93 4. Bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi; uç, had. "*Bir başka gün, sabaha karşı, kireçocağı bağlarından birinin sınırındaki melengiç ağacının altında kendine gelir gibi olduğu zaman, sol gözünü açamadı*." EKM55 **sınırlarını zorla-** bütün gücünü en son noktaya kadar kullanmak. "*Ama anlayışlarımın sınırını zorlayamam*!" İDG39

sınırdışı *a.* Ülke sınırlarının ötesi, hudut dışı. "*... hovarda sınırdışı edilinceye kadar uğraşılıyordu*." EKM2 **sınırdışı et-** bir kimseyi bulunduğu ülkede yaptığı yasa dışı eyleminden dolayı ülkenin sınırları ötesine çıkarmak. "*... hovarda sınırdışı edilinceye kadar uğraşılıyordu*." EKM2

sınırlandırıl-* Sınırlandırılma işi yapılmak. "*Bu memlekette ne zamandan beri Misakımilli hudutları dâhilinde seyahat serbestîsi vatandaşa sınırlandırıldı*?" MM159

sınırlı *sf.* Sınırlanmış, belirlenmiş, belirli olan; limitet, münhasır. "*Sorumluluğu sınırlı bir kooperatifti*." MUR338

sınırsız *sf.* 1. Sınırı olmayan, bir sınırla ayrılmamış olan; hadsiz, hudutsuz, gayrimahdut. "*Yeryüzünde sınırsız, paylaşılmamış topraklar arayan, yığınlardı*." KT289 2. Pek çok, sonsuz olan. "*Bu öyle tatlı, öyle tertemiz, öyle sınırsız*

bir hürriyetin sarhoşluğu olurdu ki…" AY187

sıpa *a.* 1. Eşek yavrusu. "*Sığırı sıpayı satıp geldik tüm*." GR206 2. Çocuk için sevgi ve şefkat duygularıyla kullanılan bir söz. "*Bendeki sıpalar düşman başına*." YYB55

sır (I) *a*. Aynaların arkasına ve kaplama metal eşyanın yüzüne sürülen ince tabaka. "*Bir de sırları epeyce dökük…*" AY130

sır (II) *a*. 1. Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey. "*Garsona, sır verircesine 'Bana bak*!' dedi." YYB210 2. Bir amaca ulaşmak için kullanılan, başvurulan özel ve gizli yöntem. "*Bu da benim meslek sırrım*!" EK319 **sır tut- (veya sakla-)** bir sırrı açığa vurmamak, başkasına söylememek. "*Sen bir şeyden korkuyorsun, hatta bir sır saklıyorsun gibi geliyor bana*." KY166 **sır ver-** bir sırrı açığa vurmak, başkasına söylemek. "*Başçavuş bir sır verircesine 'Öylesi değil ağa!' dedi*." KAÇ211 **sırra kadem bas-** bir kimse ortalıktan yok olmak, kaybolmak, ortalıkta görünmemek. "*Herif bir oteli teftişten sonra sırra kadem bastığına göre, sakın o otelin sahibinin evinde geceyi geçirmiş olmasındı*?" MM134

sır kâtibi *a.* Kendisine gizli yazılar yazdırılan kimse. "*Ben onun sır kâtibiyim, dedim*." KT107

sır küpü *a*. Birçok sırrı bildiği hâlde hiçbirini açığa vurmayan kimse. "*Ben sır küpüyüm, sır*!" BFV29

sıra *a*. 1. Yan yana, art arda olan şey, olay veya canlıların tümü; dizi, kol (I), saf (I). "*Esnafın alkış tutan iki sırası arasında gülerek yürüyor*." EVO316 2. Bu biçimdeki şey, olay veya canlıların durumu. "*Benden sonra ise yığınla insan vardı sırada*." BK315 3. Bir şeye ayrılan, uygun görülen veya rastlayan zaman. "*Tam bu sırada kampana çalmaya başlayınca Yunus'un aklı başına geldi*." BTÜ37 4. Belirli bir düzene ve niteliğe göre dizilme durumu. "*Üç arkadaş boy sırasıyla kapının yanına sıralanmışlardı*." BTÜ54 5. Tahtadan oturak. "*Uzun bir tahta sıraya oturmuş, sigara içiyorlardı*." BTÜ143 6. Dershane, meclis vb. yerlerde kullanılan ve oturup yazı yazacak biçimde yapılan mobilya. "*Bu arkadaşla, aynı okulun, aynı sınıfın aynı sırasında senelerce arkadaşlık etmişti*." EKM92 7. Ardı, arkası, önü, peşi ve yanı kelimelerinden sonra gelerek tamlamalar kuran ve "ardından, arkasından, önünden, yanından, beraberinde" anlamlarında kullanılan bir söz. "*Amele çavuşunun ardı sıra yürüdüler*." BTÜ104 **sıra mıra*** sıra falan. "*Bağa gözlüklü, koca göbekli, rölöve şapkalı bir adam sıra mıra dinlemeden gelmiş ortalarda bir yere girivermişti*." YYB79 **sıra ol-** düzenli bir biçimde sıra oluşturmak, dizilmek. "*İrili ufaklı esnafa, dükkânlarının önünde iki sıra olmuş, alkış tutuyor, neler söylemiyorlardı*!" BK307 **sıra sav-** sırayla yapılan bir işte sıra kendine geldiğinde gereğini yapmak. "*Ben sıramı savdım, sizleri yetiştirip büyüttüm.*" HÇ264 **sırası düş-** uygun zamanı gelmek. "*Soramadım oğlum, sırası düşmedi*." SUÇ30 **sırası gel-** 1. bir başkasından sonra sıra birinin veya bir şeyin olmak. "*Muayene sırası kendisine gelince Nazan'ı dürttü, doktorun odasına birlikte girdiler*." EK206 2. Sırası düşmek. "*Baba döverdi de söverdi de sırası gelince severdi de*." EVO80 **sırasına göre** durumun gerektirdiği gibi. "*İşte bu, askeriyeye erzak veren oğlu da sırasına göre üç yüz, ramazanlarda, bayramlarda beş yüz yollardı*." KK173 **sıraya koy-** düzenlemek, sıralamak. "*Pavyon sahibi Vedat'ı masası başında, gözünde gözlük, birtakım pusulaları sıraya koyarken buldu*." SBK305

sıra sıra* *zf*. Sıra biçiminde, dizilmiş olarak. "*Sıra sıra, dizi dizi, öbek öbek bileziklerle, yüzük, küpelerin göz alıcı sarısı, beyazı…*" ÖE86

sıradağ *a*. Ortak özellikler gösteren, aralarında uzunlamasına vadilerin bulunduğu dağlar dizisi. "*Parmaklarının arasında kara kâğıtlı bir yaka izmariti, somuruyor, dumanını iki sıradağ gibi uzanan apartmanların vurdumduymazlığına … savuruyordu*." ÖE17

sıradan *sf*. Herhangi bir özelliği olmayan; bayağı, beribenzer, alelade, amiyane, lalettayin, banal. "*Sen bir bey çocuğusun, sıradan bir işçi kızıyla evlenmek sana yakışır mı*?" CEM110

sırala- 1. Birbiri ardı sıra veya yan yana koyarak sıra durumuna getirmek. "*… rasgele rakamları yan yana sıraladı*." ARK51 2. Belirli bir düzene göre yerleştirmek veya düzenlemek, sıraya koymak. "*Ayşe briketle harç taşıyor, Memed büyük bir alışkanlıkla briketleri yarım kalmış duvara sıralayıp duvarları yükseltiyordu*." GK360 3. Art arda söylemek, sayıp dökmek. "*Çeyrek saat odasında kuru karısının, aşk, sevgi, sevda üzerine sıraladığı tekerlemeleri…*" DK200

sıralan- Sıra oluşturacak biçimde yer almak. "*Duvar dibine sıralanmış başka bekâr ırgatlar soyunmuş, bit kırıyor ya da söküklerini dikiyorlardı*." BTÜ322

sıralayış *a*. Sıralamak işi. "*Bozuk nagantla pandispanya, babası, annesi, amca, hala, dayılarını duvarın dibine sıralayışı*." SÇ223

sıralayıver- Çabucak veya kısa zamanda sıralamak. "*Şipşak yalanları sıralayıverdi*." TD42

sıralı *sf*. Yere, zamana, konuya, yönteme uygun olan. "*Hatta delikanlının bir cahillik edivermesini de sıralı buluyordu ama kendine neydi*?" HÇ117

sıralı sırasız *zf*. Yer veya zaman uygunluğu gözetmeksizin. "*Bilmem hangi kitabından artakalmış üç yüz mü, beş yüz mü ne lirayı sıralı sırasız hatırlatıverirdi*." ÖE70

sıralık* *sf*. Herhangi bir sayıda sırası olan. "*Gazyağı kuyruğu, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu tek sıralık bir dizi hâlinde ta caddeye kadar uzamıştı*." KÜÇ57

sırasında *zf*. 1. Gerektiğinde, zamanı gelince. "*Ne sabahın erken saatlerinde kalkıp mutfakta bulaşık yıkamak ne karıdan sırasında terlik yahut maşayla dayak yemek ne de ayda yılda bir olsun, iki ahbapla iki kadeh atamamak…*" SUÇ10 2. Yerinde ve zamanında. "*Ben sana hastalıklı kenar mahalle kızlarının da sırasında ne cevizler kırabileceklerini göstereceğim*." BFV123 3. Anında, vaktinde. "*Sınavlar sırasında olduğu için, belki de sınava hazırlanıyor demiştim*." ÖE90

sırasız *sf*. Yere, zamana, konuya, yönteme uygun olmayan. "*Dernek kâtibi, niçin geldiğini açmayı sırasız buldu, usullacık çıktı*." BK352

sırat-ı müstakim* (Ar.) *a*. Gerçeğe götüren doğru yol anlamında bir Kur'an tabiri. "*Partimizi sırat-ı müstakimde görmek istiyoruz*!" ÜÇK490

Sırat-ı Müstakim* *öz. a*. Sebîlür-Reşâd adlı derginin ilk adı. "Dört yanı *Sebilür-Reşad, Sırat-ı Müstakim gibi kara kaplı mecmua koleksiyonları…*" BE35

sıravardiya* *zf*. Sıralı, sıralanmış bir şekilde (oturmak). "*Merdiveni tam inecekti, soldaki sofamsı yerde sıravardiya oturmuş beylerden biri seslendi*." ÜÇK378

Sırbistan* *öz. a.* Balkanlar'da bir ülke. "*Bulgaristan, Yunanistan ya da Sırbistan da gâvur yumruğu altında değil miydi*?" EVO4

sırcı *sf*. Sır tutan. "*O karı, o yere bakan yürek yakan karı öyle bir sırcıydı ki...*" EVO96

sırça köşk *a*. Kendini toplumdan soyutlayan insanın, kendi içinde oluşturduğu dünya; sırça saray. "*İçimdeki sırça köşk tuzla buz oldu birdenbire."* AY160

sırf (Ar.) *zf*. 1. Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın; yalnızca. "*Onu sevdiğimi kanıtlamak için, sırf bunun için çekilir giderim*." AY189 2. Tümüyle, tamamen. "*Olamamışsa, bu sırf tesadüflerin aykırı düşmesindendi*." DE28

sırık *a*. 1. Domates, fasulye vb. bitkilerin tutunması için yanlarına dikilen değnek; herek, ispalya. "*Fasulye sırıkları arasında ya da kalın bedenli ağaçların insanı yutuveren yeşili içinden gözetlerlerdi*." EB49 2. Atletizmde, atlama dalında, bir sporcunun belli yükseklikteki çıtayı aşmak için destek aldığı uzun ve esnek sopa. "*Hele uzun sırığımla yüksek atlama yaptığım zaman hayretler içinde kalmışlardı*." BE12 **sırık gibi** ince ve uzun boylu. "*Kupkuru, upuzun ama inadına uzun, sırık gibi, tüysüz bir oğlan*." BK357

sırık hamalı *a*. Taşınacak yükleri sırığa geçirerek omuzlarında taşıyan hamal. "*İstanbul'a uyamamış sırık hamalları, Şişli, Nişantaşı, Maçka, Osman bey gibi kibar semtlerde yoğurt, sebze satıcıları...*" GK181

sırılsıklam *sf*. Büsbütün ıslak, çok ıslak; sırsıklam, yamyaş. "*… daha karanlık, daha gümbürtülü, daha sırılsıklam günler birbirini kovalamaya başlar*." ÖE16 **sırılsıklam ol-** çok ıslanmak. "*Terden sırılsıklam olmuştu*." SM167

sırılsıklam âşık *a*. Delicesine sevdalı, tutkun kimse; sırsıklam âşık. "*Hasibe oldu sırılsıklam âşık*." TD23

sırım *a*. 1. Bazı işlerde sicim yerine kullanılan, ince ve uzun, esnek deri parçası. "*Kara kuru, sırım gibi veznedarın oğlu Erdal ekip şefi oluvermişti*." KY211 2. *öz.* Bir lakap. "*... santrafor Selim Ağabey, kaleci Sırım Hüseyin'e ufaktan ufaktan penaltı atar…*" ÖE94 **sırım gibi** ince yapılı ve güçlü. "*Uzun boylu, geniş omuzlu, sırım gibi biriydi*." ÖE49

sırın- (Tar.) Sırımla dikilmek, sağlamca dikilmek. "*Başında beyaz takke, sırtındaki beyaz gecelik entarisi, üstünde sırınmış hırkasıyla Kabak Hafız … okuyordu*." HÇ34

sırıt- Dişlerini göstererek aptallık, şaşkınlık, kurnazlık veya alay belirtir biçimde gülmek, sırtarmak. "*Pis pis sırıtıyor*." KP72

sırıtıver- Ansızın veya çabucak sırıtmak. "*Bir yabancı hemen sırıtıverirdi*." MM94

sırıtkan *sf*. Sürekli sırıtan, sırıtma huyu olan. "*Çok güçlü ampulün gündüze çevirdiği ağır*

demir tornalar, frezeler, duvarlar, sırıtkan işçiler…” SÇ35

sırıtma *a.* Sırıtmak işi. “*İçinde yeniden sırıtmaya başlayan konserve fabrikatörünün çirkin kızına dilini çıkardı*.” YD14

sırlı *sf.* Sır sürülmüş, sırı olan. “*Islak mavi bir cam gerisinde gibi, uzaklar ne kadar da sırlı, belirsiz ve harikuladeydi*.” SAR99

sırma 1. *a.* Altın yaldızlı veya yaldızsız ince gümüş tel. “*… cep ağızları sırma işlemeli İngiliz laciverdinden geniş şalvarı içinde … eski derebeyini hatırlatıyordu*.” EVO2 2. *sf.* Bu telden yapılmış veya bu tel gibi olan. “*Sarı, sırma saçaklarıyla ipek seccade kıbleye doğru serilir, namaza dururdu*.” DHV323 3. *a.* Rütbe gösteren sarı şerit. “*Şimendiferci Sadi Bey'in kara kaş kara gözlerini mi, gür siyah saçlarını mı, şimendiferci elbiselerinin sırmalarını mı sevmişti*?” EB124

sırma saç *a.* Altın sarısı renginde saç. “*Kadın oğlunun iri, yusyuvarlak, son derece biçimli başını, sırma saçlarını okşuyor, Kudret'im, diyordu*.” ÜÇK335

sırmalı *sf.* Sırma ile işlenmiş veya süslenmiş. “*Dünden beri her şey birdenbire değişmiş, oğlunu sırmalı elbiseler içinde pırıl pırıl bir kumandar görmek hayali çok uzaklarda tatlı bir rüya gibi kalmıştı*.” SAR105

sırnaş- Sırnaşıkça davranmak. “*O gece ben tatlı tatlı uyurken köpek gibi sırnaştığını unuttun galiba*?” GR101

sırnaşık *sf.* 1. Can sıktığına, rahatsız ettiğine aldırmadan bir kimseden sürekli, yalvarırcasına istekte bulunan ve bu isteğinde direnen (kimse). “*Pis sırnaşık*!” MUR76 2. Rahatsız eden, sıkıntı veren. “*Burda, kurt gibi karıların, sırnaşık kızların arasında ziyan olursun*.” TD76

sırnaşıklık *a.* Sırnaşıkça davranış. “*Çeyrek saatlik sırnaşıklığa dayanamıyordu da bütün gece nasıl dayanacaktı?*” DK165

sırnaşma *a.* Sırnaşmak işi. “*Mihal'e aferindi ama yüz bulup şımarmaması şartıyla*.” GAV109

Sırp *öz. a.* Sırbistan'da yaşayan ve Slavların güney kolundan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse. “*Din uğruna, pir aşkına Sırplarla boğuşurmuş*.” CEM27

sırt *a.* 1. Omurgalı veya omurgasız hayvanlarda boyundan kuyruk sokumuna kadar uzanan üst bölüm. “*Babası, amcası, dayıları, teyzeleri, yollar, yollarda at sırtında geçtikleri dağlar, bakılınca baş döndüren, kendine çeken uçurumlar…*” VV15 2. İnsanlarda boyundan bele kadar uzanan üst bölüm. “*Harap duvarın köşesine sırtımı dayar, dikerdim gözlerimi onların avlu kapısına*.” AY190 3. İnsanın üstü. “*Takamam boynuma kravat, giyemem sırtıma pahalı kumaşlardan elbise*.” MUR67 4. Dağların veya tepelerin üst bölümü. “*Sarıyer sırtlarında durdular.*” İDG41 **sırt çevir-** bir şeyden veya bir kimseden desteğini, ilgisini kesmek. “*Mazhar'ın annesinin parasıyla kurulup sonra da kadına sırt çevrilen meyhane…*” EK348 **sırt mırt (veya murt)*** sırt falan. “*Bu sırtı mırtı aldım, gazocağı aldım*.” BTÜ148 **sırtı yere gel-** yenilmek, alt olmak. “*Adamın ayda otuz dene onnuğu oldu mu sırtı yere mi gelir*?” GK80 **sırtı yere gelme-** bir işte herhangi bir zorluk karşısında sarsılmamak, konumunu kaybetmemek, güçlü olmak. “*Tedbiri sıkı tuttum mu sırtım yere gelmez*.” HÇ138 **sırtına al-** 1. Yüklenmek. “*Çömeldi, ablasını sırtına almaya çalıştı*.” MUR308 2. bir giyeceği giymek veya sırtına örtmek. “*Bornozu sırtına aldı*.” HÇ89 **sırtına geçir-** bir şeyi giymek. “*Eski siyah mantosunu sırtına geçirdi, fileyi aldı, çıktı gitti*.” SUÇ96 **sırtında yumurta küfesi olma-** eski düşünce ve yönünü kolayca değiştirmek veya sözünden caymakta sakınca görmemek. “*Sırtında yumurta küfesi yoktu ki*!” SBK273 **sırtından geçin-** geçimini bir kimseden sağlamak. “*Başkalarının sırtından geçinen parazit bir haydut olmayı kafaya koymak…*” SUÇ334 **sırtından para kazan-** para kazanmak için birini kullanmak. “*Hiç çalışmadığı hâlde onun bunun sırtından dünyanın parasını kazanıyordu*.” BTÜ77 **sırtını daya- (veya ver-)** 1. bir yere dayanmak, yaslanmak. “*Sölezli, deve tüyü renkli güzel bir tiftik battaniyeyle örtülü yataklarına sırtını dayamış, elden ele dolaşan zarlara bakıyordu*.” YK46 2. güçlü birine, bir yere güvenmek. “*Reşit'te sağlam bir arkadaş, sırtını dayadığı kuvvetli bir dayanak buluyordu*.” HÇ293 **sırtını dön-** sırt çevirmek. “*… sırtını dönüp çoktandır yitirdiği insanları hatırlayarak yitirdiği başıboş hayata sessiz gözyaşları dökmek*.” DK200 **sırtını sıvazla-** birini desteklediğini göstermek. “*Nuh'un sırtını sıvazlayan İl Başkanı, 'Aman Nuh!' dedi*.” MUR414 **sırtını yere getir-** güreşte hasmı sırtüstü yere yatırarak yenmek. “*Hem de dünyada hiçbir pehlivan sırtını yere getirememiş şimdiye kadar*.” MUR407

sırt sırta *zf.* Arka arkaya, sırtları birbirine değecek bir biçimde. “*Dördümüz, vermeliyiz sırt sırta, çalışmalıyız*.” DE204 **sırt sırta ver-** iş birliği yapmak. “*Hakçası, babasıyla anası da sırt sırta vermişler, yememiş, içmemiş, giymemiş, yollamışlardı oğullarını*.” ÖE84

sırtar- Diklenmek, karşı koymak. "*Büyük söylemeyeyim ama benim karım öyle herkesin önünde sırtarsa…*" GR161

sırtarabil-* Sırtarmaya gücü yetmek. "*Öyle bir şey yapmalıydı ki, bir daha anasına karşı kolay kolay sırtaramasın*." EK103

sırtarıver-* Çabucak sırtarmak. "*Sırtarıverdi yavrum.*" EB222

sırtarma *a*. Sırtarmak işi. "*Birkaç kuruş kazanınca babaya sırtarmaya başladı*." SUÇ152

sırtı pek *sf*. Kalın giyinmiş. "*Çiftliklerin ne de olsa karnı tok, sırtı pek kâhyaları basarlar kahkahayı*." KT23

sırtı sıra *zf*. Arka arkaya, peş peşe. "*Anam avradım olsun, sırtı sıra yirmi saat çalışırım*!" SAR113

sırtısıra bk. sırtı sıra. "*Sırtısıra iki günlük otobüs yoklamasının sonucu iyice cesaretlendirmişti*." EB178

sırtla- Birini veya bir şeyi sırtına alıp yüklenmek; arkalamak. "*... sırtladığı çuvalın altında iki kat, Selamoğulları'nın tarlasından köyün yoluna düştü.*" EKM47

sırtlan- Sırtlamak işi yapılmak. "*Sırtlanmış yükü*." DHV290

sırtlık (Der.) *a*. Giysi. "*Köye gidince ben ne gazocağını gösteririm ne de anama aldığım sırtlığı*." BTÜ318 **sırtlık mırtlık*** sırtlık falan. "*Gazocağını mazocağını çıkaramayacak, sırtlığı mırtlığı veremeyecekti karısına*." BTÜ379

sırtüstü *zf*. Sırtı yerde olmak üzere. "*Mıstafendi gübrelerin üzerine yıkardı sırtüstü*." KK178 **sırtüstü yat-** sırtı yere gelmek üzere yatmak. "*Koğuşun Lunapark'a bakan büyük pencerelerinden birinin önündeki karyolasında sırtüstü yatıyor, hafif hafif inliyordu*." KK72

sıska *sf*. Aşırı zayıf ve çelimsiz (insan veya hayvan); kuru, kaknem, cılız, eneze. "*Eşekler, sıska eşekler. Yüklü yüklü*." SÇ37 **sıska ol-** aşırı zayıf olmak. "*Sen de sıskasın*." KK158

sıskalaş- Sıska duruma gelmek; cılızlaşmak. "*Cezaevinin, izinden dönen ufak tefek, cılız mı cılız müdürü, karşısındaki iriyarı Müfettişler Müfettişi'ne dehşetle bakmış, bakmasıyla da büsbütün ufalmış, sıskalaşmış sanmıştı kendini*." ÜÇK385

sıskalık *a*. Sıska olma durumu. "*O çirkinlik, o sıskalıkla nesine*?" DK192

sıtk *a*. İçten bağlılık; sıdk. "*Seni gördükten sonra kocasından sıtkı pek sıyrıldı*." ÜÇK404 **sıtkı sıyrıl-** birinden veya bir şeyden soğumak. "*Seni gördükten sonra kocasından sıtkı pek sıyrıldı*." ÜÇK404

sıtma *a*. Anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık, ısıtma, malarya. "*Sıtmadan beyni zonkluyor, bir yandan da üşüyordu*." BTÜ31 **sıtma mıtma*** sıtma falan. "*Sıtma mıtma, ağası, yengesiyle verirler sırt sırta, mevsim sonunda ellerine geçecek parayla...*" EVO278 **sıtma tut-** ateş ve ter nöbetleriyle titremeye başlamak. "*Kılçıkçı Resul'ün sıtması tuttu gene ağa*." BTÜ234 **sıtmaya tutul- (veya yakalan-)** sıtma hastalığına yakalanmak. "*Pehlivan Ali'nin yüzü, kulakları, iri gövdesi sıtmaya tutulmuşçasına kıpkırmızıydı, yanıyordu*." BTÜ137

sıtma ağacı *a.* Mersingillerden, asıl yurdu Avustralya olan, boyu 100 metreyi aşabilen, toprağın suyunu çekerek yerin bataklık duruma gelmesini önleyen bir ağaç, okaliptus. "*Beyaz minare, ulu dutlar, sıtma ağaçları, değirmen…*" EKM46

sıtma nöbeti *a*. Sıtma hastalığında karşılaşılan ateş ve titreme durumu; humma. "*Sıtma nöbetinin kırmızısıydı ama gene de az buçuk güzelleştiriyordu*." EVO303

sıtmalı *sf*. Sıtmaya tutulmuş (kimse). "*Nice nice DP'li fakir fukaranın dilekçesini bedava yazdığı gibi, Adliye ya da öteki dairelerde işlerini parasız kovalamış, sıtmalılara kinin vermişti*." GK367

sıva *a*. Herhangi bir yapıdaki yüzeyleri düzgünleştirmek için kullanılan, yarı akışkan, kum, kireç, çimento karışımı veya çamur harç. "*Bizim Kadıköy'deki tanıdıkların sıva, badana işleri var; seni arıyordum*." GR219

sıva- (I) 1. Duvar vb. bir yeri sıva kullanarak kaplamak, sıva vurmak, sıva yapmak; sıvalamak. "*Gel senin şu dükkânı sıvayıp badanalayalım*." EVO123 2. Okşamak, sıvazlamak. "*Sülo'nun arkasını sıvadı*." DK198 3. Bir şeyi, üzerine başka bir şey sürerek veya döşeyerek tamamen kaplamak. "*Sustalıyı yeniden soktu, tuvaletin sidikli taşında hazırladığı kül bulamacıyla üstünü sıvadı*." SÇ215

sıva- (II) Kolu, paçayı yukarı çekip toplamak veya kıvırmak. "*Gömleğinin kollarını*

dirseklerine kadar sıvadı.” DE24

sıvacı *a*. Duvarları sıvayan kimse. “*Bana bu sıvacıyla başındakilerinden söz açtıkları zaman şaşıp kalmış, pek de inanamamıştım*.” GR213

sıvacılık *a*. Sıvacının işi. “*Sıvacılıktan bir tarihte birkaç yüz lira geçtiydi elime, toplu bir para*.” GR219

sıvalı (I) *sf*. Sıvar gibi bulaşmış, sıvanmış. “*Filiz gözlerini tozlu tahtaların aralıklarından, dudakları acı morla sıvalıya kaldırdı*.” BFV63

sıvalı (II) *sf*. Sıvanmış, kıvrılmış (giysi kolu). “*Dirseklerine kadar sıvalı kupkuru kolları, sivri burnu…*” KÜÇ10

sıvama *a*. Sıvamak işi; sıvalama. “*Kocan madem çekingen, pısırığın biri, paçaları senin sıvaman lazım*.” DE36

sıvan- (I) Sıvamak (I) işi yapılmak. “*Güneş balçıkla sıvanmaz*.” BFV227

sıvan- (II) Sıvamak (II) işi yapılmak. “*Sonra bin bir şaka, bin bir cümbüş, kollar sıvandı*.” EVO318

sıvanabil- Sıvanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Balçıkla sıvanmaz… Sıvanamaz*!” ÜÇK564

sıvasız* *sf*. Sıvası olmayan, sıvanmamış. “*Yapılmakta olan köşkün sıvasız kırmızı tuğlalarından ibaret iskeletinde işçilerin çalışması başlamıştı*.” GK211

sıvaş- Bir şey diğer bir şeyin üstüne sürülmek; bulaşmak. “*Tabağın donmuş yağı paçavraya sıvaştı*.” DE86

sıvaştır- Bulaşmasına yol açmak; bulaştırmak. “*Genç adam kıllı, çıplak koluyla boyaları şöyle bir sildiyse de bu, büsbütün sıvaştırmaktan başka işe yaramadı*.” EB204

sıvat- Sıvama işini yaptırmak. “*Şaraba gönül indirdik onu aldın sıçırttın sıvattın tekmil*!” EVO360

sıvayabil-* Sıvama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onların hakkını sana sıvayamam*.” ARK18

sıvazla- 1. Bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdirmek. “*Kocaman, simsiyah bıyığını iri yumruklarının tersiyle sıvazladı*.” YK3 2. Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak; okşamak. “*Annesi arkasını sıvazladı*.” SM230

sıvazlama *a*. Sıvazlamak işi. “*Ana, oğulun ufacık başını avucuyla sıvazlamaya başladı*.” KP85

sıvı *a*. Bulunduğu kabın biçimini alabilen ve üstü yatay bir düzlem durumuna gelebilen akışkan madde; akar (III), mayi, likit. “*Briyantin, daha çok da sıvı vazelinle vıcık vıcık, kuvvetli saçlar…*” ARK1

sıvış- Haber vermeden sessizce gidivermek, kaçmak. “*Öğretmen bakmıştı ki pabuç pahalı, usulcacık sıvışmış, Sabuş'un saçları da kesilmekten kurtulmuştu*.” ÖE116

sıvışıver-* Çabucak sıvışmak. “*Şaklar ama Jön de babasının karşısına geçti mi köpekleşir, hemen kaçma yolları arar, bulur, sıvışıverirdi*.” SBK37

sıyga (Ar.) *a*. Kip. MUR133 “*Kahve halkını sıygaya çekiyor*.” **sıygaya çek-** birine sorular sorup cevaplarını istemek. “*Kahve halkını sıygaya çekiyor*.” MUR133

sıyır- 1. Hızla sürtünerek veya dokunarak geçen bir şey geçtiği yüzeyden küçük bir parça koparmak, soymak veya o yüzeyin üzerini hafifçe çizmek, yırtmak. “*Kadınlı erkekli ırgatlar pamukları dalı, yaprağı, kozalarıyla sıyırıp koparıyor, selelere dolduruyor*.” EVO339 2. Bir şeyin üstündeki örtüyü çekerek almak veya açmak. “*Paçaları dörder parmak dantelli donunu sıyırıp çıkardığı geceler…*” BTÜ211 3. Kazıyarak, silerek üzerinde veya içinde hiçbir şey bırakmamak. “*Uzun tırnaklı pis eller tencerenin içini sıyırdı*.” YK34 4. Kılıfında veya kınında bulunan tabanca, kılıç vb.ni çekerek çıkarmak. “*Neden dirsen, Gafur bir pala sıyırdı, desturun, bir arşından ziyade*.” GK288 5. Çekip kurtarmak. “*Genç adam yerini mağrur bir hayvanın aldığı eski iyi kalpli arkadaşına dair hayallerden sıyırıp biraz da heyecanla anlattı*.” DE212

sıyırıver- Ansızın veya çabucak sıyırmak. “*Hafifçe tozlu, toz kokulu ama dehşetli tatlı taneleri koçanından mısır dişler gibi dişleyip sıyırıverdi*.” GK337

sıyrık 1. *a*. Çarpma veya vurma sonucunda vücutta hafifçe kazınmış, zedelenmiş, soyulmuş, kanamış yer; sıyrıntı. “*Bütün gün top peşinde, eli yüzü sıyrık yırtıklarla dolu, ya annesinden ya babasından ya da ablası Ayten'den dayak yer görmeye alışmıştı*.” DK187 2. *sf*. Utanması olmayan. “*Şu sıyrık Münevver'den mi*

bahsediyorsun?" EKM30

sıyrıl- 1. Sıyırma işine konu olmak. "*Onun yüzü cam kırığıyla sıyrılmış*." HÇ55 2. Bir yerden veya bir durumdan çıkmak, kurtulmak. "*Aynur'un annesi bir an çeyizlik fincanların öfkesinden sıyrılarak cevapladı*." DK103

sıyrılabil- Sıyrılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ondan da tamamiyle sıyrılabilirdi*." EK314

sıyrılın-* Sıyrılma işi yapılmak. "*Kira derdi, kömürsüzlük, arteryoz kloroz filan unutulmuş, dünya gailelerinden sıyrılınmıştı*." GR61

sıyrılış *a*. Sıyrılmak işi. "*Vızır vızır taşıtların arasından alışkın, çevik bir sıyrılışla karşıya geçti, durdu*." EB101

sıyrılıver-* Çabucak veya ansızın sıyrılmak. "*Benimki kollarımdan sıyrılıverdi*." AY208

sıyrıntı *a.* Yüzeyinden bir parça sıyrılmış olan, sıyrık. "*Tahtası yer yer sıyrıntılar içinde, telleri eksik, yayı gevşek kemanını çenesine dayadı, bahriye çiftetellisine başladı*." SUÇ69

sız- 1. İnce aralıklardan veya gözeneklerden az miktarda ve belli olmadan yavaş yavaş akmak, çıkmak. "*Kaşı patlamış, yırtık dudağından kan sızan, üstleri başları paramparça dokumacıları polisler alıp götürdüler*." AY113 2. Gizli tutulan haber, sır vb. şeyler duyulmak, yayılmak. "*Başgardiyan, nasıl sızdı bu haber*?" ÜÇK583 3. Herhangi bir topluluğu, bir örgütü yolundan saptırmak için gizlice arasına girmek. "*Ama nasılsa bir muzır sızmış aralarına*." BTÜ239 4. Gizlice, haber vermeden gitmek, sıvışmak. "*Osman gizlendiği yerden bunları duymuş, tabancasını kılıfa sokup kat kapısını açarak dışarı sızmıştı*." KY221 5. İçki, yorgunluk vb. sebeplerle kendinden geçerek uyuyakalmak. "*Sızıp bir daha da uyanmamak isterdim*." DK156 **sızıp kal-** çok içki içip veya çok yorulup uyuyakalmak. "*Öyle bir an geldi ki karanlık sarhoşluğun dibine, ta dibine indi, orada sızıp kaldı*." VV221

sızabil- Sızma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yukarıdaki güneş yüksek, ağır taş yapıların aralarından kolayca sızamıyordu*." SÇ33

sızaki* *a*. *argo* Kendinden geçme durumu, sarhoşluk vb. durumlarda sızıp kalma durumu. "*Bana sızaki yapacağım bir yer bul, dedi*." SBK320

sızdır- 1. Azar azar akıtmak; sızırmak. "*Testi su sızdırmıştı*." SUÇ261 2. Sızmasına yol açmak, sarhoş edip uyutmak. "*Adamı sızdırıp toparlamıştı palamarı*." ARK153 3. Haber, sır vb.ni duyurmak, yaymak. "*Kimseye sızdırma, ağa bir kadına deli gibi âşık*." KT172

sızdırabil- Sızdırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Metelik sızdıramayan Bobi ise kaplan avcısı deyip geçiyordu*." DHV324

sızdırıl- Sızdırma işi yapılmak. "*Böyle günlerde dalınan içkili lokantalar, çekilen kafalar, kaldırılan kadehler, sızdırılan paralar...*" MM18

sızdırma *a*. Sızdırmak işi; sızırma. "*Mazhar yine para sızdırmaya geldiğini sanarak yelek cebine el atmıştı.*" EK292

sızı *a*. 1. Hafif ve ince ağrı. "*Geceleri sızısından yatamıyorum*." KY11 2. Ruhsal açıdan acı. "*Ayten'in içinden kıskançlığın sızısı geçti*." KÜÇ14 **sızı mızı*** sızı falan. "*Kan man, bacağının sızısı mızısı vızgeliyordu*." GK305

sızılı *sf*. Sızısı olan. "*Bizim mahalledeki kör, topal, inmeli, sızılıları tedavi edeceğim hem de parasız*!" ÖE91

sızıltı *a*. Sızlanma, yakınma, şekva, şikâyet. "*Onun için, pek bir sızıltı olmadı*." ÜÇK588

sızıntı *a*. Hastalık sebebiyle vücudun herhangi bir yerinden sulu madde akması; akıntı. "*Bacaklarının arasında ılık ılık bir sızıntı…*" BTÜ187

sızış *a*. Sızmak işi. "*Ama eski toprak tabii. Sızdı. Sızış o sızış*." BK299

sızıver- Çabucak sızmak. "*Kocası da tıpkı şu İhsan Efendi gibi sızıvermiş, uzaktan akrabaları olan toptancı Müfit Efendi'yle karısını yalnız bırakmıştı*." SUÇ88

sızla- 1. Hafifçe ağrımak. "*... sızlayan kollarımın ağrısını unuturdum*." BE47 2. Yakınmak. "*Ağlayıp sızlayıp ayaklarına kapanmak…*" EB190

sızlama *a*. Sızlamak işi. "*Dünya tepesinde fırıl fırıl dönmeye, sol ayağının küçük parmağındaki nasır sızlamaya başladı*." KP48

sızlan- Kendine yapılan bir haksızlığı, kendisini tedirgin eden bir durumu, çare bulması veya sadece sıkıntısına ortak olması için karşısındakine anlatmak; yakınmak, şikâyet etmek, şekva etmek, tazallüm etmek. "*El, bel, kasık ağrılarıyla günün hemen her saatinde sızlanıp duran anacığı ne âlemdeydi*?" KY74

sızlanma *a*. Sızlanmak işi; sızıltı, tazallüm. "*Bulaştılar, açız İhsan Baba, karnımız aç diye sızlanmaya*." EKM34

sızlat- Sızlamasına sebep olmak. "*Babamızın kemiğini sızlattığımız da caba*." KK257

sızlatabil-* Sızlatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Babamın kemiklerini sızlatamam mezarında*." EKM114

sızlatma *a*. Sızlatmak işi. "*Herifin mezarında kemiklerini sızlatmaya ne hakkım var*?" KK256

sızlayış *a*. Sızlamak işi. "*Ama içerdeki bir yerlerin tatlı tatlı acıyışı, hayır sızlayışı da çok hoştu*." KY164

sızma *a*. Sızmak işi. "*Bir yerlerde, birileriyle içip sızmasına razıydı*." MM49

sicil (Ar.) *a*. Görevlilerin meslek yaşamlarındaki çalışma durumları. "*Sicilleri vardı*." DE142

sicim *a*. Keten, kenevir vb. bitkilerin liflerinden yapılan, kaba şeyleri dikmeye, bağlamaya yarayan ince ip. "*Odanın içine gerili sicime çamaşır mandalıyla yan yana mandalladı*." DK180 **sicim gibi** damlaları ince bir sıra oluşturacak biçimde birbiri ardınca akan (yağmur, gözyaşı). "*Sicim gibi yağmurdan sonra bulutlar sıyrılmıştı*." HÇ32

sidik *a*. Böbreklerde kandan süzülerek idrar yolları aracılığıyla dışarıya atılan sıvı, idrar, küçük abdest, hacet. "*Genç kız uyanmak üzereydi. Sidik tutmuştu*." DE251 **sidik midik*** sidik falan. "*Ossaat sidiği midiği unuttum*." HÇ237

sidik yarışı *a*. Önemsiz ve değersiz konularda inatlaşarak birbirinden üstün gelmeye çalışma. "*Ne diye, ne diye erkeğiyle sidik yarışına girişmişti*?" YYB28

sidikli *sf*. 1. Üstüne sidik bulaşmış bulunan. "*Avuç içleriyle sol yanağı apteshanenin sidikli tahtasında, uyuyordu*." EKM81 2. Sidiğini tutamayan, üstüne işeyen. "*Sidikli tabii. Sınıfta altına kaçırmadı mı*?" MUR75

siftah (Ar.) 1. *a*. İlk alışveriş. "*Siftahı kaçırma Reşit Ağa*!" HÇ147 2. *zf*. İlk kez. "*Sen siftah mı çalışıyon*?" AY175 **siftah et-** esnaf aynı gün içerisinde ilk kez satış yapmak, siftahlamak. "*Haydi sabah sabah bir siftah edin de Allah işinizi rast getirsin*!" BK284

siftahsız* *zf*. Siftah yapmaksızın. "*Haydi ver bir sigara parası da sabahım siftahsız geçmesin*." KK225

siftin- Oyalanmak, vakit geçirmek. "*Kim bilir nerde siftiniyor*?" HÇ173

sigara (İsp.) *a.* İnce kâğıda, kıyılmış tütün sarılarak hazırlanan, silindir biçiminde, ağızdan dumanı çekilen nesne; cigara. "*Sigarasından derin derin duman aldı*." GAV166 **sigara (veya sigarasını) sar-** sigara kâğıdına tütün koyarak sigara yapmak. "*Tütün paketini çıkardı, sigara sarmaya başladı*." AY169 **sigara iç-** sigarayı bir ucundan yakıp öbür ucundan dumanını emerek içine çekmek. "*Sigara içiyordu*." AY209 **sigarayı tellendir- (veya tüttür-)** keyifle sigara içmek. "*Bol bol sigara tellendiriliyor, şarap içilip kızlara kadınlara sarkıntılık ediliyordu*." İDG25

sigara ağızlığı *a.* Zararını azaltmak amacıyla içilirken sigaranın takıldığı ahşap, plastik vb. maddelerden yapılmış araç; emzik, sigaralık, takım. "*Tespih, çakı, emzik denilen sigara ağızlığı, tarak...*" BTÜ233

sigara kâğıdı *a.* Sigara sarmaya yarar çok ince kâğıt. "*İki sigara kâğıdını usulünce yapıştırdı*." SAR61

sigara kutusu *a*. Sigara tabakası. "*Onunla çöplüğü eşeler, düğmeler, fırkeleler, sigara kutuları, bez parçaları bulur, kulübesine taşırdım*." BE6

sigara tabakası *a*. İçine sigara yerleştirilen, kapaklı, metalden, deriden vb. maddelerden yapılan kutu; sigara kutusu, tabaka (II). "*Bir ara daracık pantolonunun arka cebinden sigara tabakasını çıkardı hınçla, ağız kıyısına sıkıştırdı*." KK254

sigara tablası *a.* Sigara külü silkelenen ve sigara söndürülen kap; tabla, kül tablası, küllük. "*Bir gece küçük bir pusula yazıp sigara tablasının altına koydu*." SBK130

sigara tiryakisi *a.* Sigaraya aşırı düşkün olan kimse. "*Kör Salih adamın sigara tiryakisi olduğunu anlamıştı*." SAR122

sigaralı *sf*. Sigarası olan. "*Ötekiler sigaralı ağızlarıyla arkada*." BFV219

sigarasız *zf*. Sigarası olmadan, sigara içmeden. "*Kahve sigarasız içilmez değil mi Gazi*?" DE231

sigarasızlık *a.* Sigarasız olma durumu. "*Sigarasızlık da hani ekmeksizlikten beter*." SAR123

sigorta (İt.) *a*. 1. Bir şeyin veya bir kimsenin herhangi bir yönden ileride karşılaşabileceği zararı gidermek için önceden ödenen prim karşılığında bu işle uğraşan kuruluşla yapılan iki taraflı bağlantı sözleşmesi. "*Örneğin kazada yaralanan ya da ölen işçinin sigortası yaptırılmış mıdır*?" ÜÇK419 2. Bu tür sözleşmeleri yapan şirket. "*Dışardaki kazaya sigorta ne verir*?" BK284

sigortala- Bir şeyi güven altına almak. "*Bu suretle işi sigortalamıştı.*" SUÇ62

sigortalı *a*. Sosyal sigorta kapsamına alınmış işçi. "*Çalıştığın yerde sigortalı değil misin*?" BK283

sihir (Ar.) *a*. İnsan ve tabiatla ilgili olarak, birtakım gizli güçlerle insan geleceği üzerinde etkiler yapma, yönlendirmede bulunma gibi işlem ve davranışlara verilen genel ad; Büyü. "*Elinde ya da gözlerinde sihir mi var ne*?" BFV51

sihirbaz (Ar. siḥr + Far. -bāz) *a.* El çabukluğu ve hile ile seyredenleri olmayacak şeylere inandırmayı meslek edinen gösteri sanatçısı. "*Mutluluğa götüren anahtar, sihirbaz değneği yahut bomboş göklere avuç açıp bitmez tükenmez dualara girişmek*." GR142

sihirli *sf*. Büyü gücü olan; büyülü. "*Becerikli bir ev kadınının sihirli eli ve sabun kokusu duyuluyor*." KP92

Siirt *öz. a.* Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Bir başkası için Elazığ, daha bir başkası için Erzurum, Malatya, Siirt, Hakkâri*!" ÜÇK360

Siirtli *öz. a.* Siirt ilinden olan kimse. "*Kirli beyaz gömleğinin üstündeki süveteri gene bir Küçükpazar kahvesindeki altıkolluda yutmuştu bir başka Siirtliden*." ÖE25

sikke (Ar.) *a.* Altın, gümüş, bakır, bronz, alüminyum vb. maddelerin alaşımından yapılan para; demir para, madenî para. "*Sikke kesiyorum*." BTÜ123

sil- 1. Bir şeyin ıslaklığını gidererek kuru duruma getirmek. "*Sus, sil gözlerinin yaşını, ağlama.*" SBK289 2. Üzerine genellikle bir bez sürterek tozlarını, kirlerini almak veya parlatmak. "*Evi sil, çamaşırları, bulaşıkları yıka...*" CEM94 3. Bir yazı, çizgi vb.ni kazıyarak veya sürterek yok etmek. "*Erol duvardan senin yazıyı sildi*." SUÇ83 4. Üzerini çizerek atmak, yok etmek. "*Bazen onu listeden silerlerdi."* BE85 5. Ortadan kaldırmak, yok etmek veya gidermek. "*Kapının deli deli çalınması hayallerini sildi*." EB126 6. İlişkisini koparmak, yok saymak. "*Memed'le Ayşe'yi bile silmişti.*" GK324 **silip at-** ilgi ve ilişkisini tamamen kesmek. "*O kadar dayak, kötü sözden sonra büsbütün barut olmuş, dayak gözünün kirişini kıracağına, korkularını silip atmıştı*." VV361 **silip süpür-** 1. evi, ortalığı temizlemek. "*Muayenehaneni silip süpüreceğim*." ÖE15 2. ne var ne yok hepsini alıp götürmek veya yok etmek. "*... günahı da sevabı da yakışık almazı da silip süpürüyordu*." KAÇ55 3. ne var ne yoksa hepsini yemek. "*Kabak Hafız tam havasını bulmuş, beyti kebaplarla, çeşitli mezeleri silip süpürüyor…*" KT362

sil yeni baştan *zf*. Önceden yapılanlar göz önüne alınmadan. "*Al sana yarım yüzyıl sonra sil yeni baştan*!" YD326

sil yeni baştanlaş-* Sil yeni baştan olma durumu ortaya çıkmak. "*Ya ne bileyim tıpça herhangi bir aksilik meydana çıkar da sil yeni baştanlaşırsa işler*?" KK57

silah (Ar.) *a*. 1. Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç, yarak, cebe. "*Tam bu sırada yeniden silah sesleri…*" ÖE38 2. Bir konuda etkili her şey. "*Şehnaz, en kuvvetli silahını kullandı*." SUÇ152 **silah at-**tabanca, tüfek vb.nin tetiğini çekip ateşlemek. "*Aman silah atmayın*!" SAR65 **silah başı et-** askerlikte, verilen komut üzerine herkes görevi başına geçmek. "*Karakol komutanı, jandarmalarını silah başı etmişti*." ÜÇK586 **silah çek-** silahla vurmaya davranmak. "*Demek kanlı kinli olacaklar, birbirlerine silah çekebileceklerdi*?" OK50 **silah patla-** silah ateş almak. "*Silah patladı*." KT377 **silaha sarıl-** silah kullanarak mücadeleye girişmek. "*Yalnız ben değil, yurdunu seven, onun düşman çizmelerinden kurtulmasını isteyen her namuslu Türk evladı bugün silaha sarılmış vaziyette*." OK85

silah arkadaşı *a.* Birlikte savaşanlardan her biri. "*Yıllarca önce, evvela sınıf, sonra silah arkadaşım olan bu avukat çocuğunun duru mavi gözlerinden ürküyordum.*" EKM38

silahlan- Silahlı duruma gelmek. "*Yani, bu mücadelenin gerekli silahlarıyla silahlanmak*!" İDG26

silahlı *sf*. Silahı olan. "*Birden bir şakırtı, mağara kapısına düşen silahlı insan gölgeleri...*" SUÇ274

silahsız *sf*. Silahı olmayan. "*Silahsız bir insana yapılır mı bu*?" OK72

sildir- Silme işini yaptırmak. "*Sildir, temizlet, bir kutu da Kaol al ambardan*." MUR273

silebil- 1. Silme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ah bunu, bunları, kucağa oturmakla göbek atmaları unutabilse, Cevriye'yi defterden silebilseydi*!" SÇ223 2. Silmeyi becermek. "*Hiçbiri, savrulan siyah, sarı, mavi, kavuniçi, pembe etekleri silemiyor, ardına atamıyordu*." EB152

silgi *a*. Kalem veya daktiloyla yazılmış, çizilmiş şeyleri silmeye yarayan, birleşiminde kauçuk olan nesne. "*Veli'nin anlattığına göre oğlan alfabe almış, defter kalem almış, silgi almış*." GK135

sili siliver-* Silivermek. "*Sümüklerini arada kollarına sili siliveriyorlar*." DHV282

silik *a.* Kendini gösteremeyen, dikkati çekmeyen veya önemli ve belirli olmayan. "*Demin bakkalda Camgöz Sadık'ı o silik deveci kışkırttı*." CEM54

silikleş- Silik duruma gelmek. "*Yavaş yavaş kendini bambaşka duymalar, sonrası gittikçe silikleşiyordu*." YD300

siliklik *a*. Silik olma durumu. "*Buzlu cam ardı silikliği de kaybolur, iyice yüze çıkar*." SBK79

silin- 1. Silme işine konu olmak. "*Ağası geldiği zaman her şeyi yerli yerinde, silinmiş temizlenmiş, tertemiz bulurdu*." EVO129 2. Kendi kendini silmek. "*Ağızlar sako ya da mintanların kollarına silinip, yorganlar ahırın dışkısı üzerine yayılmaya başlandı*." BTÜ73 3. Birden yok olmak, gözden kaybolmak. "*Garson ortalardan silindi*." EK70 **silinip git-**bir şey birdenbire yok olmak veya unutulmak. "*Az önceki duygusallığı filan silinip gitmiş, yerine öfke gelip oturmuştu*." BTÜ318

silindir (Fr.) *a.* 1. Metalleri inceltme, kumaşları parlatma, kâğıt üzerine baskı yapma vb. işler için sanayide kullanılan merdane; silindir makinesi. "*Ustanın tam yanında, yağlı vınıltılarla dönmekte olan silindirlere bakmaya başladı*." SÇ104 2. Yol yapımında toprağı sıkıştırarak düzleştirmek için kullanılan genellikle motorlu araç. "*Vaso Ana'ya göre o, bin kiloluk bir silindir kadar hissizdi*." GAV110 **silindir gibi ez-** bir kimseyi her yönüyle güçsüz duruma getirmek. "*Ona dost olmayanların üzerinden silindir gibi geçip ezeceğini, onunla dost olmaktan başka çıkar yol bulunmadığını seziyordu*." EVO11

silindir şapka *a*. Resmî törenlerde sivillerin giydiği, silindir biçiminde siyah şapka; silindir. "*Sindiler, sadece sindilerdi; sarığı atıp silindir şapkayı giyecek kadar*." VV103

silindirli *sf*. Herhangi bir sayıda silindiri olan. "*Hani bir çıkarsa da üst baş, giyim kuşam, altına sekiz silindirli hususiyi çekiverse Zekeriya tav olmaz mıydı*?" TD16

silinebil- Silinme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zorba dilediğince güçlü olsun, yenilebilir, ortalardan silinebilirdi*." SÇ221

silinil-* Silinme işi yapılmak. "*Yan yana beş helanın kapıları, erkeklerinkin de olduğunca içeride uyunup dalga geçilmesin, pamukla silinilirse görülsün diye, yarı bellerinden kesilmişti*." MUR296

siliniş *a*. Silinmek işi. "*Ortalardan silinişleri, aksakallı, tecrübeli babalarının davayı kazanmasındandı*." KAÇ81

siliniver-* Ansızın veya çabucak silinmek. "*Babasının yüzündeki gülüş siliniverdi*." BFV236

silinme *a*. Silinmek işi. "*Babası çalışacak, genç adam da evde kardeşlerinin üstü başı, boğazı, daha çok da evin süpürülmesi, silinmesiyle uğraşacaktı*." TD44

silinmezlik* *a*. Silinmez olma durumu. "*Vilayet'e doğru sol kaldırımdan inerken kızlara karşı rezil oluşun kolay kolay silinmezliği içindeydi*." EB32

siliş *a*. Silmek işi. "*Onu öyle bir siliş sildi ki...*" ÜÇK546

siliver- Çabucak silmek. "*Arada Çeçen Hakkı'nın ta yukarılardaki ağaçların uçlarını siliveren yüzü…*" DHV250

silk- 1. Üstündeki şeyleri düşürmek veya temizlemek için bir şeyi kuvvetle sallamak, sarsmak. "*Sigarasının külünü arabanın açık penceresinden dışarı silkeyim derken küller suratına, gözlerine geri tepti*." MM198 2. Ani bir hareketle sarsmak. "*Omuz silkti*." DHV290 **silkip at-** her türlü ilgisini kesmek. "*Demek gece uykularını eskiden, çok eskiden olduğu gibi rahat rahat uyuyacaklar, demek borç sıkıntısını silkip atacaklardı*?" DE123

silkebil-* Silkme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bana sığınan bir kıza omuz silkemem*." VV337

silkele- 1. Üstündeki şeyleri düşürmek,

kaydırmak için bir şeyi üst üste, birden silkmek. "*Sonra, fortlarına basılmış külhan işi yemenilerini çıkarıp silkeledi, ayaklarına geçirdi*." ÖE53 2. Kuvvetle sarsmak. "*Kapanı iyice silkele, sersemlesin*!" KK161 3. Yük olan, yük sayılan birinin geçim ve sorumluluğunu üstünden atmak. "*Böyle sünepe karıya müstahak desem ... Nazan'ı silkeler atar*." EK124

silkelen- Silkeleme işine konu olmak. "*Muhasebeci sanki aniden silkelenmişti de uykusu kaçıvermişti*." ÖE67

silkeleyiş *a*. Silkelemek işi. "*... eline üç beş kuruş geçince aslan kesilivermiş, üzerine titrediği karısını bir silkeleyişte...*" KT173

silkil- Silkme işi yapılmak. "*Kitaplar Filiz'in gösterdiği raflardan indirilir, tozları pencereden dışarıya silkilir, ağır ağır yerleştirilir*." BFV173

silkin- 1. Ani bir hareketle, korkuyla vücudu sarsılmak, silkelenmek. "*Telgraf tellerindeki kuşlar silkindiler*." BE7 2. Bir şeyi üstünden atmak, ondan kurtulmak. "*Fatma telaşla silkinip kurtuldu*." BTÜ183

silkiniş *a.* Silkinmek işi. "*Genç kadın sert, sinirli bir silkinişle beyefendinin kollarından kurtulup koltuklardan birine attı kendini*." MM84

silkinme *a.* Silkinmek işi. "*İçinde bir ferahlık, yüzünü yalayıp geçen bir sevinç, pırıl pırıl bir silkinme*." YK7

silkiş *a.* Silkmek işi. "*O ne soğuk, buz gibi omuz silkişti*?" KP19

silkme *a*. Silkmek işi. "*Maaşımın artırılıp artırılmamasından, Zahide'nin doğumevinden yaka silkmesine atladın*!" DE18

sillaha* *a*. Bir yemin sözü. "*Billaha, tillaha, sillaha*!" KAÇ217

sillahi* *a*. Bir yemin sözü. "*Vallahi, billahi, tillahi, sillahi dokuz*!" SAR10

sille (Far.) *a*. Elin iç yüzüyle vurulan tokat. "*Derken sille, tokat, tekme…*" SÇ88

sille tokat *zf*. Döverek, tokatlayarak. "*Arkası ana avrat küfür, daha arkası da sille tokat girişmektir birbirlerine*." MM96

sille-i rabbani* *a*. Allah'ın tokadı. "*Aksi hâlde sille-i rabbaniyi yer, ters mers olursun*." ÜÇK490

Silleli* *öz. a*. Konya'nın Sille Mahallesi'nden olan kimse. "*Bizim Silleli birinde bohçasını göndermiş*." OK13

silme 1. *a*. Silmek işi. "*Tatlı sesiyle pırıl pırıl bir türkü tutturup tahtaları silmeye başlamaz mı…*" EK22 2. *zf*. Ağzına kadar, sıvama, lebalep. "*Nitekim genç kadın öfkelendiği zamanlarda yaptığınca kadehini silme doldurup bir seferde dikti*." ÜÇK545 3. *zf*. Baştan aşağı, tam olarak, tamamen. "*Kâğıdın iki yüzü kargacık burgacık harflerle silme doluydu*." GK219 4. *sf*. Ağzına kadar dolu olan, tepeleme olmayan. "*Torbanın içi silme gümüş teklik dolu*." KP73

silme kantar* *a*. Çok ağır, kırıcı küfür. "*Ağzının zerrece arşını, endazesi olmadığından, basıveriyordu silme kantar küfrü*." EVO20

silsile (Ar.) *a*. Bilinen en eski atalardan yaşayan torunlara kadar aile sırası. "*Tuh ulan, silsilene sülalene be*!" AY115

sima (Far.) *a*. Kimse, insan, tip. "*Karşı partinin yıllar yılı gazetelerin ilk sayfalarında görülmeye alışılmış ileri gelenlerinin yerinde yeni iktidarın yeni simaları görülüp yadırganıyordu*." HÇ265

simetri (Fr.) *a*. İki veya daha çok şey arasında konum, biçim ve belirli bir eksene göre ölçü uygunluğu, bakışım. "*Ali simetri olayını bilmediği için ... adamın, üstüne gelen sivrisinek bulutundan kaçtığını da fark etmemişti*." EKM108

simit (Ar.) *a*. 1. Halka biçiminde, genellikle üzerine susam serpilmiş çörek. "*Simit de al bize*!" ÜÇK427 2. Denizde kolayca yüzmeyi sağlayan halka biçiminde alet. "*Bu kurtarma simitleri en azından benim gibi çıkarlarsa*?" ARK219

simitçi *a*. Simit yapan veya satan kimse. "*Bir simitçi geldi geçti*." DHV268

simitçilik *a*. Simit yapma veya satmak işi. "*Galata kahvelerinde garsonluk, kömür ameleliği, simitçilik…*" AY139

simsar (Ar.) *a*. Bir iş karşılığında yüzde alan kimse; komisyoncu. "*Başkaları gibi o da bir simit, birkaç bardak çay, bir tabak muhallebi ile gününü gün etmek, rejisör, rejisör yardımcısı, figüran simsarı gibi bir alay insanı eteklemekten çekinmeyecekti ki*!" YD8

simsarlık *a.* Simsarın yaptığı iş; komisyonculuk. "*Bütün hayatı boyunca siyasetten uzak kalmış, pamuk borsasındaki*

simsarlığıyla akşamcılıktan gayrisine iltifat etmemişti.” DE55

simsiyah *sf.* Çok siyah, her yanı siyah; kapkara. “*Cıva kıvamında simsiyah ağır bir ağırlık…*” GAV149

simya (Ar.) *a.* Elementleri altına çevirmek isteyen bir iş alanı; alşimi. “*İlm-i kimya var, ilm-i arz var, ilm-i simya var*.” KT240

sin- 1. Kendini göstermemek için büzülmek, saklanmak, pusmak. “*Kanatları kopmuş pencerelerden birinin yanına sindi*.” KP84 2. Korku, yılgınlık vb. sebeplerle konuşmamak, hareket etmemek veya tepki göstermemek. “*Gerçekten yatıp uyudu mu yoksa annesinin korkusundan mı sindi*?” KAÇ82 3. Bir şeyin içine hiç çıkmayacak veya güç çıkacak biçimde işlemek, nüfuz etmek. “*Bir piyanosu olsa, yıllardır içine is gibi sinen can sıkıntısından sıyrılıp çıkacağını sanırdı*.” BTÜ353 4. Huy, alışkanlık vb. iyice yerleşmek. “*Ne olursa olsun Von Bokluk sinmişti*.” BK307

sin kef *a. argo* Erkek cinsel organı ile ilgili bütün küfür ve kötü sözlerin, Arap harflerinden “sin” ve “kaf” harflerini kullanarak güzel adlandırmaya yönelik kısaltılmış biçimi. “*Lan dedim, senin istavrozunu, İsa'nı, Musa'nı, sin kef...*” CEM62

Sina Otel* *öz. a.* Orhan Kemal’in “Arkadaş Islıkları” adlı romanında geçen bir otel. “*Sina Otel sahibi keleş güler*.” ARK156

Sinabar* *öz. a.* Orhan Kemal’in ‘Bir Filiz Vardı’ adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. “*Atom da daha çok yumruğuna sıkı korsanların reisi Aldorador, Sinabar ya da Vatan Kurtaran Ceymis*.” BFV13

sinameki (Ar.) *a.* Baklagillerden, sıcak bölgelerde yetişen, birçok türü bulunan bir bitki. “*Yirmi dirhem çörek otu, yirmi dirhem sinameki, elli dirhem üzerlik tohumu, yirmi adet badem içi…*” SUÇ45

sincap (Far.) *a.* Sincapgillerden, ağaçlarda yaşayan, genellikle meyveyle beslenen, çok tüylü, uzun kuyruklu, ince gövdeli bir hayvan; çekelez. “*Çocuk bir sincap çevikliğiyle merdiveni tırmanıverdi*.” KAÇ145

sindir- 1. Sinmesini sağlamak veya sinmesine sebep olmak; pıstırmak, sındırmak. “*Enine, boyuna, kocaman bıyıklı, evde kadınları korkutan, sindiren, hırslı bir adamdı*.” KY65 2. Yenilen besin maddesini sindirim sisteminde gereken değişikliklere uğratarak kana karışabilir bir duruma getirmek; hazmetmek. “*İçkiyi usul ve erkânca süze süze, sindire sindire içmekten zevk alırdı*.” GAV130

sindirme *a.* Sindirmek işi. “*Belliydi ki ilk fırsatta takışacak, belki de daha önce yattığı cezaevlerinden, vurmalardan, vurulmalardan söz açacak, koğuşu sindirmeye çalışacaktı*.” KK67

sine (Far.) *a.* Bir şeyin içi, derinliği, özü; bağır, gönül, yürek. “*Bir sahife açsam ağlarsın kitabı sineden*!” YYB231 **sineye çek-** kötü bir davranış, söz veya olaya ister istemez katlanmak. “*Kafayı, yumruğu sineye çeken Yedibela mıydı bu*?” KK251

sinei millet (Far. sīne + Ar. millet) *a.* Halk içi, halk kucağı. “*İşte şimdi sizler gibi bir partili, sinei millette sizler gibi naçiz bir vatandaşım*!” ÜÇK489 **sinei millete dön-** bulunduğu makamı veya görevi terk edip halktan biri olmak. “*Bir anda fabrika gece kontrolü Nuh olmaktan çıkmış, haksızlık eden fabrikadan çıkıp haksızlarla mücadeleye atılan âdeta sinei millete dönmüş bir kahraman oluvermişti*.” MUR405

sinek *a.* Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı; cibin. “*Yeni bir sinek yakaladı*.” ÖE123 **sinek küçüktür ama mide bulandırır** önemsiz, küçük gibi görünen bir şeyin kötü ve olumsuz bir izlenim yarattığını anlatan bir söz. “*Sinek küçük ama mide bulandırır Kudretçiğim*!” ÜÇK407

sinekkaydı *sf.* Özenle yapılmış (sakal tıraşı). “*Kocası yıkanmış, sinekkaydı tıraş olmuş, uzun bıyığını kırpmış*.” YYB201

Sinekli Park* *öz. a.* Adana’da bulunan eski bir park. “*Adana'nın Sinekli Parkı'nda tek başına esrarlı sigara içtiği geceler çocukluğunu hatırlar, ağladığı bile olurdu*.” VV40

sinema (Fr.) *a.* 1. Herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir ekran veya perde üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturmak işi. “*Hiç, sinema seyredeceğiz*!” EK248 2. Film göstermeye yarayan özel bir makineyle görüntülerin beyaz perdeye yansıtıldığı salon veya yapı. “*Her hafta stadyuma giderdim, sinemaya giderdim*.” CEM54 3. Güzel sanatların dalı olarak yansıtılmaya uygun olan filmleri gerçekleştirme ve yaratma sanatı, beyaz perde, yedinci sanat. “*Geceleri düşlerinde, gündüzleri hayallerinde alıp alıp götürmeliydi onu okuduğu romanlarla, sinemaların hiç*

bilmediği, hiç görmediği heyecan verici, korkudan tir tir titretici iklimlerine.” BFV170

sinema perdesi *a.* Film görüntüsünün yansıtıldığı bez veya plastik maddeden yapılmış beyaz satıh; ekran. “*Sanki sinema perdesinden fırlamışlar*!” HÇ290

Sinema Soygunu* *öz. a.* Orhan Kemal’in ‘Sokakların Çocuğu’ adlı romanında geçen bir eser. “*Bunları hep okudum da Sinema Soygunu'nu kaçırmışım*.” SÇ212

sinemacı *a*. 1. Sinemanın çeşitli kollarından birinde çalışan kimse; filmci. “*Ancak bu alıp götürürse götürebilir İstanbul'a, bu sinemacılarla tanıştırır, bu rol verdirir, film yıldızı olmasını bu sağlayabilirdi*.” KY94 2. Film yapımcısı veya yönetmeni, filmci. “*Hatta kızını da yaşlı bir sinemacıyla evlendirmek istiyormuş da kız yanaşmıyormuş nedense*.” EB219 3. Sinema işleten kimse. “*Şehvar gene Ebe Hanım'ın orada, kız sinemada, sinemacı Necati Ağabey'le diz dize…*” MM258

sinemasız* *sf*. Sinema olmayan. “*Yirmi yıldır kadının dayandığı, gık demediği yarı aç, eski püskü kılık kıyafet ve sinemasız, tiyatrosuz gelip geçen günlere göre miydi*?” KK133

Singapur* *öz. a*. Asya’da bir ülke. “*Sonra bir kedi, daha sonra da Singapur'dan edindiği siyah, simsiyah bir köpek yavrusuna bağlanmıştı*.” SUÇ324

Singer* *öz. a*. Singer Corporation, ABD merkezli dikiş makineleri üreticisi. “*Singer dikiş makinesi de alacaklardı*.” GK155

sini (Far.) *a*. Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi. “*Patlıcanlarla domatesleri büyük bir siniyle yere aldı*.” EK90

sinik *sf*. Sinmiş, yılmış, pusmuş. “*Habip, gene böyle, elinde bu şimdiki tabanca, Kadillak’ın beş metre ötesinde, bir çalı kalabalığının ardına sinik, seslenmişti*.” KAÇ23

sinir 1. *a*. Duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet. “*Ellerim, yüzümün sinirleri, her yanım yaprak gibi, pır pır titriyor*.” AY164 2. *a*. Herhangi bir şey, bir olay karşısında tepki gösterme duyarlığı ve kişinin ruhsal niteliği. “*Filiz sinir oldu*.” BFV217 3. *sf*. Hoşa gitmeyen, can sıkan. “*Sinir bir gülüş*.” ARK145 **sinir kesil-** çok sinirlenmek, öfkelenmek. “*Derine gömülmüş gözleriyle işçi, baştan ayağa sinir kesilmişti*.” CEM147 **sinir minir*** sinir falan. “*Memed ... ağasını görünce sinir minir kalmadı*.” GK271 **sinirine dokun-** hoşuna gitmemek, sinirlendirmek. “*Ev sahibinin en sinirine dokunan, kiracının lügat paralayarak konuşması, bir de dura dura, karşısındakini hiçe saya saya laf etmesiydi*.” KP49 **sinirleri boz-** kızdırmak, öfkelendirmek. “*İnsanı, öküzü, camızı ... it arılarıyla meydanlık bunaltıcı bir kaynaşma, sinirleri bozan bir ses kalabalığı içindeydi*.” KT23 **sinirleri bozul-** çok sinirlenmek, ne yapıp edeceğini bilmeden şaşkın, karmaşık bir duruma düşmek. “*Genç kızın sinirleri bozulmuş, katıla katıla gülüyordu*.” BK307 **sinirleri gergin ol-** sinirlendirici yeni bir olay çıkarsa hemen tepki gösterecek durumda olmak. “*Günlerden beri işsiz, sinirleri gergin, gözleri yuvalarına çökmüş aç insanlar, tutulamayan bir öfke kasırgası hâlinde kalın kemikli işçinin peşine düştüler*.” CEM156 **sinirleri geril-** sinirlenmeye hazır bir durumda bulunmak. “*Birden aklı başına gelerek sinirleri gerildi*.” GAV182 **sinirleri gevşe- (veya yatış-)** sinirliyken ferahlamak, sakinleşmek. “*Gocuğa sarınınca ısındı, sinirleri gevşedi*.” ÖE31 **sinirlerine hâkim ol-** davranışlarını ve kendini denetleyebilmek, soğukkanlı olmak. “*Olanları anlatsam sinirlerine hâkim olamaz*.” EK178 **sinirlerini boz-** kızdırmak, sinirlendirmek. “*Cevdet'in yüzünden karakollara, adliyeye sürüklenmek, uzun uzun sorgudan geçmek, sinirlerini bozmuştu kadının*.” SUÇ248 **sinirlerini ger-** birini sinirlenmeye hazır bir duruma getirmek. “*Tüm sinirlerini geren, yüreğinden ılık ılık bir şeyler akıtan bir istek*.” GAV125

sinir bozukluğu *a*. Sinirli olma durumu; sinirlilik. “*Merak edilecek bir şey yok, dedi. Sinir bozukluğu*.” KY175

sinir buhranı *a*. Ruhsal sıkıntı veya bunalım. “*Şen dulluktan eser kalmamış, sinir buhranına tutulmuştu*.” BK336 **sinir buhranına tutul-** bunalım geçirmek. “*Nuran sofradaki neşeli hâlinin tam tersi, âdeta sinir buhranına tutulmuş, omuzları sarsıla sarsıla ağlıyordu*.” SBK288

sinir küpü *sf*. Çok sinirli. “*Kara, kuru, sinir küpü, çılgın gibi bir şey*.” SM158

sinirlen- Duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek; asabileşmek, feveran etmek. “*Sinirlenmişti*.” İDG72

sinirlendir- Sinirlenmesine sebep olmak. “*Güdük Hasan'la Tenekeci Sezai de traktörün ardındaki naylon arabada yerlerini aldılar ve mahalleliyi sinirlendirip duran homurtu*

kalabalığı ortalığı gene velveleye vererek çekti gitti.” SAR60

sinirlendirebil-* Sinirlendirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kaba saba adamın böyle demesi kız yüzlü kâtibi numaradan sinirlendirebilir*.” ARK150

sinirlendirme *a*. Sinirlendirmek işi. “*Kudret Yanardağ'ın eve kapanması arkadaşlarını iyice sinirlendirmeye başlamıştı*.” MM256

sinirlenme *a*. Sinirlenmek işi; asabileşme. “*Sinirlenmemem, aslına bakarsanız daha birkaç ay evimde, tam bir dinlenme hâlinde sırtüstü yatmam gerek*.” KK54

sinirli *sf*. Kolayca ve çabuk sinirlenen, asabi. “*İşi başından aşkınların bunaltılı, sinirli hâliyle odanın içinde dört dönüyordu*.” BK350

sinirlilik *a*. Sinirli bir biçimde davranma; asabilik, asabiyet. “*Necmi o günden sonra gittikçe artan bir sinirlilik içinde, antenlerini gerip İhsan'ı takibe başladı*.” OK63

siniver-* Çabucak sinmek. “*O zaman tırnağını kemirerek yaklaşıyor, birdenbire karşısına çıktılar mı da korkudan ödü koparak bir kıyıya siniveriyordu*.” SBK53

sinni kemâl* (Ar.) *a*. Olgunluk yaşı. “*Artık sinni kemâle erdik demektir*.” SAR27

Sinoplu *öz. a*. Sinop ilinden olan kimse. “*Tütünde çalışan Sinoplu Ali*.” AY104

sinsi *sf*. 1. Gizli ve kurnazca kötülük yapan. “*Yere bakan, sinsinin biriydi*.” EK46 2. Gizlilik ve kurnazlık belirten. “*Bu gülme, ah bu sinsi, tilkice gülme…*” DK204

sinsi sinsi *zf*. Sinsice. “*Neden sonra anlatılanı anlayan abla, havlusuyla yüzünü kurularken sinsi sinsi gülümseyen kardeşine baktı*.” EB170

sinsice *zf*. Kimseye belli etmeyerek; sinsi sinsi. “*O akşam apartman kapısında rastladığı Kamran'a sinsice sordu*.” GAV200

sinsile (Der.) *a*. Soy, sülâle. “*Başlarım şimdi sinsilenden ha*!” KÜÇ16

sinyal (Fr.) *a*. Bir şey bildirmek için verilen işaret. “*Sabahattin'e sinyal veren çocukları göremedi, duvarın dibindeydiler*.” SUÇ291 **sinyal ver-** bir şeyi işaretle bildirmek. “*Gece bağlamayı ona sinyal vermek için tımbırdatmaya başlamıştı*.” DK16

sinyalle-* İzlemek, seyretmek. “*Pencereden sinyalleriz*.” EB149

sinyor (İt.) *a*. İtalya'da "bay" anlamında kullanılan bir ünvan. “*Sinyor Orlando'nun raporlarını götürüyorum efendim*.” CEM26

Sipahi* *öz. a*. Bir sigara markası. “*... ucu yaldızlı bir Sipahi ya da en azından zarif bir Yenice'yi ateşlemiş, betonda alt alta üst üste boğuşanların kıyısından, ipek pijamalarıyla koğuşa dönerdi*.” DHV321

Sipahi Ocağı* öz. *a.* 1913’te İstanbul’da kurulan ve günümüzde de faaliyetlerini sürdüren bir binicilik kulübü. “*Emirgan gezileri, Sipahi Ocağı atları, otomobiller gırla*.” MM208

sipali* *a. argo* Para. “*Tosla bakalım sipalileri*!” SÇ116

sipariş (Far.) *a.* Bir şeyin yapılmasını, gönderilmesini, getirilmesini isteme, ısmarlama. “*Hiç yavrum, köyden sipariş ettiler de.*” SUÇ274 **sipariş al-** bir şeyin yapılması veya gönderilmesi kendisine ısmarlanmak. “*Mart içinde terzilerdeki bütün siparişler alınıp eve getirildiği günün gecesi, ev halkının gözüne sabaha kadar uyku girmedi.*” DK191 **sipariş et-** bir şeyin yapılmasını veya bir şeyin gönderilmesini bu işlerle uğraşan birinden istemek, ısmarlamak. “*Eğer öyleyse, sipariş etmiştim portakal fidanlarını*.” GR54 **sipariş ver-** bir şeyin yapılmasını, getirilmesini veya gönderilmesini bu işlerle uğraşan birine ısmarlamak. “*Bayram Amca'yla İhtiyar Kurt'a ısmarlama, lacivertten elbiseler sipariş verilmiş, siyah ayakkabılar alınmış, pardösüler bile ihmal edilmemişt*i.” DK191

siper (Far.) *a*. Korunulacak, arkasına, altına veya içine girerek saklanılacak yer. “*Kuru adam ellerini ağzına siper ederek bağırdı*.” BTÜ228 2. Güneş ve yağmurun etkisinden korumak amacıyla şapka, kapı, lamba vb.nin önüne yapılan çıkıntı; güneşlik, siperlik. “*Kasketinin siperi yana dönmüş, saçları darmadağın, ipiri burunlu biri...*” BE69 **siper al-** bir şeyi veya bir yeri siper olarak kullanıp gizlenmek. “*Kapı kıyısını siper alarak ve büyük bir kıskançlık içinde karısını gözetlemeye başladı*.” TD9 **siper et-** kendini veya bir şeyi korumak amacıyla bir başka şeyi siper olarak kullanmak. “*Elini ağzına siper ederek bağırdı*.” SÇ57 **siper ol-** birini veya bir şeyi korumak amacıyla kendini siper olarak kullanmak. “*Üç beden daha kanlı topraklara devrilmiş, yavrularına siper olan anne kanlar içinde yere yuvarlanmıştı*.” KT377

siperisaika (Far. siper + Ar. ṣāʿiḳa) *a.*

Yıldırımların zararını önlemekte kullanılan, ucunda bakır veya platin bulunan, 5-10 metre uzunluğunda demir çubuk ve bununla toprak veya kuyu arasında çekilen bakır telden oluşan koruma aracı, yıldırımsavar, yıldırımkıran, yıldırımlık, yıldırım siperi, paratoner. "*Eviyse bir siperisaika, paratoner.*" SM128

siperli *sf.* Siperi olan. "*Bacağındaki külot pantolon, sırtındaki meşin ceket, başındaki geniş siperli meşin kasketiyle ilkin İhsan indi kamyondan.*" KY36

sipersiz *sf.* Siperi olmayan. "*bozuk, dar sokaklarda sipersiz kabalaklarıyla askerler, kalpaklı subaylar…*" BE9

sipsivri *sf.* Çok sivri. "*Gelse bile hava cıva derken, kupkuru, sipsivri biri…*" ÖE46 **sipsivri koy- (veya bırak-)** ortada bırakmak. "*Gafur Memmed'i koca şehirde sipsivri komadı mı*?" GK286

Siptilli Pazarı* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan eski sebze hali. "*Ulu Cami, saathane, Siptilli Pazarı... Hepinize elveda*!" BE22

sirke (Far.) *a.* Salatalara, yemeklere ekşilik vermek için kullanılan ekşimiş üzüm, elma, limon vb. suyu. "*Sirkeniz de mi yok*?" AY145

Sirkeci* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Tekmil cıvataları laçka olmuş, Eyüp-Sirkeci otobüslerinden birindeyim.*" BK292

sirkeleş- Sirke durumuna gelmek. "*Sirkeleşmiş şarap kokuyordu ambar.*" BFV38

sirkeli *sf.* İçinde sirke bulunan, içine sirke konmuş olan. "*Bol sirkeli, bol sarımsaklı birer işkembe çorbası söylediler.*" SUÇ175

siroz (Fr.) *a.* Karaciğerin büyümesi veya işlevlerinin körelmesi ile ortaya çıkan bir hastalık. "*Kanser, verem, böbrek ağrısı? Siroz? Romatizma*?" ÖE122

sis *a.* Atmosferdeki su buharının yeryüzüne yakın yerlerde yoğuşmasıyla oluşan alçak bulut tabakası. "*Az önce böğüre boynuzlaşa geçen sığırların kaldırdığı tozlar şimdi kasabaya sis gibi yayılıyordu.*" KAÇ194

sisli *sf.* Üzerine sis inmiş olan, sislenmiş. "*... Paris'inin sisli, lacivert gecesine kendini bırakan, buhranlar içinde, harikulade bir genç kadınla rastlaşmak*!" SAR98

sist* *ünl.* "Hey, bana bak, sana söylüyorum" anlamında kullanılan bir seslenme sözü, hişt. "*Bayanlar, sist bayanlar*!" BFV56 **sist mist*** sist falan. "*Görmedim ama çarşıdan geçiyordu, en hergelelerinden bir alay liseli, sist mist…*" KY26

sistemli *sf.* 1. Düzen içinde bulunan; düzenli. "*Kazanıyordu, hem de hiçbir zaman burnu kanamadan, ziyan etmeden, yüz binlerini sistemli şekilde çoğaltarak.*" DK79 2. Belli ilkelere, kurallara uyan; dizgeli, sistematik. "*Çalışabilmemiz için de sistemli hareket etmemiz gerek.*" MUR60

sitem (Far.) *a.* Bir kimseye, yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık vb. duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtme. "*Ev sahipleri sitem ediyor.*" KP49 **sitem et-** bir kimseye üzüldüğünü, kırıldığını öfkelenmeden belirtmek. "*... nikâhlı karımmışsın gibi ne sitem ediyorsun*?" BFV170

sitemli sitemli* *zf.* Sitemli bir şekilde. "*Sitemli sitemli baktı.*" DK214

sittin sene (Ar.) *zf.* Çok uzun zaman. "*Bana bakın, ben bu işten hiçbir şey anlamadım, sittin sene anlatsanız bile anlayacağım yok.*" GR175

Sivas *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Beni Sivas'a amcalarımın yanına göndermek istiyor.*" AY198

Sivas Cer Atölyesi* *öz. a.* Tren bakımı için 1939 yılında Sivas'ta kurulan atölye. "Yalnız İflahsızın *Yusuf, bir ara Sivas Cer Atölyesi'nde iki ay hamallık etmişti.*" BTÜ7

Sivas Çimento Fabrikası* *öz. a.* 1943 yılında Sivas'ta kurulan bir fabrika. "*... dördü beşi Sivas Çimento Fabrikası ve Cer Atölyesi'ne, içlerinden üçü de Çukurova'nın yolunu tuttu.*" BTÜ7

Sivaslı *öz. a.* Sivas ilinden olan kimse. "*Tahtakale'de Arap, Bahriyeli, Parlak, bir de ben, düşürdük Sivaslıları.*" ÖE29

Siverekli* *öz. a.* Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinden olan kimse. "*Siverekli, kahveden içeri nefes nefese girdi.*" KP8

sivil (Fr.) 1. *sf.* Askerî olmayan. "*Askeri tıbbiye yerine sivil tıbbiye meselesini bakalım nasıl kabul ettireceğiz*?" EK343 2. *sf.* Asker sınıfından olmayan (kimse). "*Sultan Hamit sivil paşalarından birinin torunuydu.*" KT265 3. *a.* Sivil polis. "*Bütün gece sivillerin biri gitti beşi*

geldi patron?" MM122 4. *a.* Resmî olmayan giysi. "*Sivil giyince tazıya dönmüş*." MUR191

sivil polis *a.* Emniyet teşkilatında görevi gereği üniformasız çalışan polis; sivil, taharri memuru. "*Sonra meyhaneci moruk sivil polis çağırmış*." DE177

sivilce *a.* İçinde irin bulunan küçük deri kabarcığı, en küçük çıban. "*Kara kaş, kara gözlü Erdal soliç; duru beyaz yüzü sivilcelerle kaplı Metin'se sağiç.*" YYB47

sivilizasyon* (Fr.) *a.* Uygarlık, medeniyet. "*Evet ama memleket şarklılık değil, hakiki sivilizasyon istiyor*." VV356

sivilize (Fr.) *sf.* Medenileşmiş, uygar. "*Devrimden önce medrese öğrenimi görürken devrimden sonra cüppeyi, sarığı herkesten önce atmış, kendi deyimiyle sivilize olmuş...*" VV268

Sivori* *öz. a.* Enrique Omar Sivori Arjantin asıllı İtalyan millî futbolcu (1935-2005). "*Sivori fena mı*?" YYB50

sivri *sf.* 1. Ucu keskin ve batıcı olan. "*... küçücük bir torpile benzeyen, sivri ucu parlak demir, sarı boyalı, pırıl pırıl bir tahta parçasını gösterdi*." AY107 2. Ucuna doğru gittikçe incelen. "*Keskin hırıltısı, beyaz, sivri dişleriyle saldırıyor*." AY165

sivril- 1. Sivri duruma gelmek; sivrileşmek. "*Sivrilmiş omuz başları, içleri boşalmış kuru memeleri...*" EKM3 2. Başkalarını geride bırakıp yükselmek veya ün kazanmak; temeyyüz etmek. "*Bu dalkavuklarla savaşa geçmek, sivrilmek…*" HÇ331

sivrileş- Sivri duruma gelmek; sivrilmek. "*Sivri burun duvarda inadına sivrileşiyordu*." DHV312

sivrilt- Sivri duruma getirmek. "*Geceleri herkes yattıktan sonra usul usul biler, sivriltirdi*." SUÇ226

sivrisinek *a.* Çift kanatlılardan, sulak, bataklık yerlerde çok üreyen, insan ve memeli hayvanların kanıyla beslenen, birçok türü bulunan ve bir türü sıtma mikrobu aşılayan ve bulaşıcı hastalıkları yayan uçucu böcek. "*Onlarsa sürünüyorlardı alev alev sıcakların sivrisinek bulutları içinde*." MUR14

siy- Kedi, köpek işemek. "*Derler eceli gelen köpek siyer cami duvarına*." YK39

siyah (Far.) 1. *a.* Kara (II), ak, beyaz karşıtı. "*Yalnız kalın kaşları siyah siyahtı*." GK220 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Uzun siyah kirpiklerinde titreşen damlalarla yüzü büsbütün güzelleşmişti*." BK336

siyahlı *sf.* Siyahı bulunan. "*Masada sarılı, siyahlı, yeşilli, mavili kadınlar vardı*." YYB154

siyasal (Ar. siyāset + Fr. -l) *sf.* Politika ile ilgili; siyasi, politik. "*Memleketin siyasal durumu hakkında bilgin olmalı*!" GR108

Siyasal Bilgiler* *öz. a.* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi; 1859 yılında kurulan yükseköğrenim kurumu. "*Siyasal Bilgileri bitirmiş mi*?" ÖE60

siyaset (Ar.) *a.* Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü; politika. "*Nesine lazımmış babamın siyaset*?" AY146

siyasi (Ar.) 1. *sf.* Politika ile ilgili; siyasal. "*Her hareketine siyasi bir mana verilebilir*." DE228 2. *a.* Politikacı. "*... demek baban siyasi*?" BE53

siyasi parti *a.* Politik hayatın en önemli ögesi olan ve belli bir siyasi görüşü temsil eden parti; siyasal parti. "*Siyasi partiler iktidar derdinde…*" GR129

siyasiye* *a.* Siyasetle ilgili durumlar. "*Konuştuğumuz mevzular ağır birtakım mülahazatı siyasiye ve felsefiye olduğu için...*" GR22

siyatik (Fr.) *a.* Kalça sinirlerinde oluşan ağrılı hastalık. "*Siyatikten anam ağlıyor*." GR26

siyim siyim *zf.* İnce ince, yavaş yavaş, siyem siyem, süyüm süyüm. "*Hatta siyim siyim yağmurların yağdığı sonbahar akşamlarında dükkânın arkasındaki sandıkları masa, iskemle gibi kullanarak şarap içtikleri, birbirlerine maceralarını anlattıkları geceleri hatırlamıştı*." TD64

siyme *a.* Siymek işi. "*Hayvanı zincirinden çekip siymesini önlerken a, diyordu, daha neler*!" SAR127

siz *zm.* 1. Çokluk ikinci kişi zamiri. "*Adam sizin trikolara girdi*." TD71 2. Bir kişiye saygı ve incelik belirtisi olarak kullanılan bir seslenme sözü. "*Aa, daha neler! Siz...*" TD116 **siz bilirsiniz** `nasıl istersiniz öyle olsun` anlamında kullanılan bir söz. "*Siz bilirsiniz efendim*!" TD76 **sizden iyi olmasın** birinin, orada bulunmayan bir kimseyi överken karşısındakine söylediği bir nezaket sözü. "*Sizden iyi olmasın,*

bu devirde çamla çırayla aransa bulunmaz." YYB189 **size doyum olmaz** bir yerden ayrılırken söylenen bir nezaket sözü. "*Bey amca, size doyum olmaz*." YYB225 **sizlere ömür** bir kimsenin öldüğünü bildirmek için kullanılan bir söz. "*Peder sizlere ömür*." SAR111

sizce *zf*. Size göre, sizin düşüncenizce. "*Acayip, demek bir yanlışlık olması ihtimali var sizce*?" GR56

sizinki 1. *sf*. Sizin olan, sizinle ilgili olan. "*Sizinkini verir misiniz*?" GAV114 2. *zm*. Yakın çevrede olan bir kimseden söz ederken kullanılan bir söz. "*Sizinki bu akşam gelmeyecek galiba*." DK177

sizli bizli *zf*. Resmî olarak, samimi olmaksızın. "*Birden resmîleşmişler, sizli bizli konuşmaya başlamışlardı*." SBK214

sizlik* *sf*. Size göre, size uygun olan. "*Allah gibi bir kız yakaladım patron, tam sizlik*." YD314

sizsiz *zf*. Siz olmaksızın. "*Sizsiz ne yapar böyle hasta hasta*?" BTÜ107

Skaç* *öz. a*. İskoçya halkından olan kimse; iskoç. "*Sanki İngilizce bilirmiş gibi, İskoç değil de Skaç*!" MM116

skolastik (Fr.) *a*. İnanç ve bilgiyi kiliseyle, özellikle Aristoteles'in bilimsel sistemini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan Orta Çağ felsefesi. "*Şüpheciliğin ondan kaldırdığı bir varlık lüzumunu böylece skolastikte muhafaza etmeyi boş yere umuyor*." BK304

slov (İng.) *sf*. Yavaş (dans ve müzik). "*Caz bir slov'a başlamıştı*." SM274

smokin (Fr.) *a*. Özel günlerde erkeklerin giydiği önü açık, ceketi genellikle ipek yakalı takım giysi. "*Yepyeni smokini içinde, bir delikanlı kadar taze görünen bar sahibinin sinirli aceleciliği…*" AY182

soba (Mac.) *a*. İçinde kömür, odun veya gaz yakılan veya elektrikle de çalıştırılabilen ısınma aracı. "*Soba gürül gürül yanar*." ÖE27

soda (İt.) *a*. Suya karbondioksit ve bikarbonat eklenerek elde edilen, sindirimi kolaylaştırmak için kullanılan içecek. "*Rakıyı sodayla içmenizi tavsiye ederim*." GR136

sofa (Ar.) *a*. Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer; hanay, hol. "*Dispanserin sofasında akıl öğrettiler*." SAR49

sofalı *sf*. Sofası olan. "*Hatça Ablasıgil gibi, iki oda bir sofalı küçük ama kullanışlı bir gecekondu kursunlar*!" GK165

Sofia Loren bk. Sophia Loren. "*Fakat içlerinde Neriman diye biri var, şerefsizim tıpkı Sofia Loren*!" YD118

sofra (Ar.) *a.* 1. Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu. "*Gazi, yıkanmamış yüzüyle, sofraya bağdaş kurmuştu bile*." AY121 2. Birlikte yemek yiyenlerin tümü. "*Bu meclis, bu sofra…*" GR140 **sofra donat-** sofraya bol ve türlü yiyecekler koymak. "*İdris Bey'in dışardan getirdiği mezeler beyaz tabaklara alınmış, birkaç çeşit salata, beyazpeynir, iri zeytin falanla sofra donatılmıştı*." ÜÇK503 **sofrayı kaldır- (veya topla-)** yemek yendikten sonra masa, sini vb.nin üzerindeki şeyleri toparlayıp temizlemek. "*Kadın sofrayı kaldırdıktan sonra bulaşıkları da çabucak yıkayıp kocasının yanına geldi*." EKM146 **sofrayı kur-** yemek yemek için sofra takımını dizmek ve yiyecekleri hazırlamak. "*Sofrayı kurmuşsunuz*." CEM58

sofra başı *a*. Sofranın etrafı, yemek yeme yeri. "*Misafirler sofra başındaki yerlerini aldılar*." OK31

sofra bezi *a*. Yer sofrasının altına serilen örtü; mandal, sofra örtüsü. "*Sofra bezini ser*." BFV46

softa (Far.) *a*. Bir görüşe, bir inanışa körü körüne bağlanan kimse. "*Babası olsa, softa babası...*" DHV312

sofu (Ar.) *sf*. Dinin buyruk ve yasaklarına bütünüyle uyan (kimse). "*Taş yağarsa senin gibi ham sofuların kafalarını kırmak için yağar*." BTÜ303

sofuluk *a*. 1. Sofu olma durumu. "*Sofuluğuna sofudur*." KT30 2. Sofuca davranma. "*Ham sofuluğu bırak*." KT95

Sofya* bk. Sophia Loren. "*Sokakta liseliler hatta ne liselileri, yarım pabuçlular bile, Sofya Sofya diye takılmıyorlar mıydı*?" YD9

Sofya Loren* bk. Sophia Loren. "*Sofya Loren Gönül'e göre, neden olmasındı*?" YYB31

soğan *a*. Zambakgillerden, yumrusu ve yeşil yaprakları salata ve yemeklere tat vermek için kullanılan, acımsı, keskin kokulu bir bitki. "*Bir parça ekmek, soğan, karazeytin, peynir ve pastırmadan ibaret sofrasına sürünerek gitti*."

EK370 **soğan moğan*** soğan falan. "*Bir kenardaki sepetten küçük küçük cırtatan domatesler, soğan moğan almış*." EVO354

soğan yahnisi *a*. Malzemesi, et, soğan ve çeşitli baharatlar olan bir tür tencere yemeği. "*Odanın içine sıcak bir soğan yahnisi kokusu yayıldı*." CEM68

soğanlı *sf*. İçinde soğan bulunan, içine soğan doğranmış olan, soğanla pişirilmiş olan. "*Bol soğanlı pilav tenceresi ateşten duman duman indiği sıra Hatça Ablasının eri de gelmesin mi*?" GK156

soğu- 1. Isısını hızla veya yavaş yavaş yitirerek soğuk duruma gelmek; soğuklaşmak. "*Hava hızla soğuyordu*." HÇ128 2. Birine veya bir şeye duyulan istek, sevgi ve ilgi kalmamak; soğuklaşmak. "*Herif eve gitmediğine göre, belki de soğur karıdan*." SBK311

soğuk 1. *sf*. Isısı düşük olan, sıcak karşıtı. "*Mevsim yazsa soğuk bira, limonata, dondurmalar ısmarlanır*." SM199 2. *sf*. Üşütecek derecede ısısı olan. "*Akşamları ortalık don bağlıyor, dehşetli soğuk yapıyordu*." İDG52 3. *a*. Isının üşütecek kadar az veya düşük olması durumu. "*... tam on âdembaba soğuktan donarak öldü*." YK96 4. *sf*. Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz. "*Gayet kısa, son derece soğuk cevaplar verdi*." İDG106 5. *sf*. Cinsel istek duymayan. "*Vaktiyle kocasına bile yapamamış, bu yüzden adama soğuk hissini vermişti*." EK209 6. *sf*. Sevimsiz veya yersiz; antipatik. "*Alaya alındığını anlamış olmanın utancına düşerken, kendini toplayarak soğuk bir espri savurdu*." GK125 7. *zf*. İlgisiz, sevimsiz bir biçimde veya memnuniyetsizliğini belli ederek. "*Çok geçmeden hamının bu hâli, yani Şerif'e karşı da soğuk davranmaya başlaması, Zekâi'nin de dikkatini çekti*." HÇ332 **soğuk al-** üşüyerek hastalanmak, üşütmek. "*Şayet ihmal edilirse çocuğun soğuk alacağını, önlenemeyen hastalığın ilerleyeceğini, günün birinde de...*" GR94 **soğuk çık-** hava soğumak. "*Ürperten bir soğuk çıkmıştı*." HÇ125 **soğuk dur-** ilgisiz, sevimsiz davranmak. "*Çok geçmeden Sinan, köylüsüne karşı soğuk durmaya başladı*." KT365

soğuk algınlığı *a*. Sıklıkla virüslerin yol açtığı, beden ısısında yükselme, burun akıntısı ile ortaya çıkan solunum yolu hastalığı. "*Soğuk algınlıklarında bile arkalarına kininli sirkeler mi sürmezdi*?" MM256

soğukça *zf*. Soğuk bir biçimde. "*Soğukça bir baş selamıyla selamladı*." SBK167

soğukkanlı *sf*. Olaylara ve gelişmelere sakin, ılımlı ve temkinli yaklaşan (kimse); serinkanlı, telaşsız, itidal sahibi. "*Patoz ustası alabildiğine soğukkanlı, ileri çıktı*." BTÜ363

soğukkanlılık *a*. Soğukkanlı olma durumu, serinkanlılık. "*Usta aynı soğukkanlılıkla sözünün ardını getirdi*." BTÜ363

soğukla- 1. Üşüterek hastalanmak, soğuk almak. "*Soğuklamış, kalın bir erkek sesiydi*." ÖE48 2. Donmak, soğuk vurmak. "*... bedavaya yakın düşürdüğü soğuklamış patates, çürümeye yüz tutmuş lahana, pırasaları omuzlar, tutardı ahırın yolunu*." BTÜ74

soğuklama *a*. Soğuklamak işi. "*İçindeki tekmil soğuklamayı, illeti çeker alır, bir şeyciğin kalmaz*." SUÇ269

soğuklat-* Soğuk almak, üşütmek. "*Soğuklatmıştı herhâlde*." BTÜ243

soğukluk *a*. 1. Soğuk olma durumu, soğuk bir etki yapan şeyin özelliği; bürudet. "*Suyun soğukluğundan camı terlemiş bir bardak su*!" EVO321 2. Kırgınlığa, dargınlığa yol açabilen sevgi azalması. "*Eski taşbebek renkliliği hemen hemen silinmiş, yerine bir soğukluk, bir durgunluk, bir isteksizlik gelip oturmuştu*." GAV172 3. Soğuk, sevimsiz ve ilgisiz davranış. "*Kadının soğukluğunu bu sefer her zamandan çok anlamıştı*." SBK203

Soğuksu* *öz. a*. İstanbul'un Beykoz ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Sirkeci ile Soğuksu arasında her gün işleyen bu trenlerin çeyrek saatte bir çığlıklarla gelip geçişine öyle alışkındı ki...*" DK53

soğuma *a*. Soğumak işi. "*Ama istemiyor, aranın iyice soğumasını bekliyordu*." EK195

soğut- 1. Soğumasını sağlamak, soğumasına sebep olmak. "*Memet, üzümlerimizi şu pınarın yalağında soğutalım*." KY45 2. Herhangi bir durum, kişi, olay; birine, bir yere veya bir şeye karşı duyulan sevgi ve ilginin yok olmasına yol açmak, dondurmak. "*Adamı kendinden soğutmasaydın*." EB106

soğutabil- Soğutmaya gücü yetmek. "*Kocamdan soğutamazlar beni*." DE195

soğutma *a*. Soğutmak işi. "*Zehra, kardeşinin kirli sularıyla ıslanmış ellerini yumruk yaparak yürek soğutmaya başladı*." MUR74

soğuyabil-* Soğuma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Açsa, Cevdet çirkinliğini anlar,*

içlenir, Nuran'a gönül koyduktan başka, annesinin fahişe, babasının katil olduğunu öğrenir, soğuyabilirdi.” SBK255

soğuyuver-* Çabucak soğumak. “*Ne olursa olsun, soğuyuvermişti adamdan*.” KAÇ140

sohbet (Ar.) *a*. 1. İki veya daha fazla kişi arasında dostça, arkadaşça yapılan konuşma; hasbihâl. “*Sohbetlerinden mahrum kaldık*.” SAR81 2. Bir bilim veya sanat konusunu, konuşmayı andıran biçimde inceleyerek anlatan edebiyat türü, söyleşi. “*Yığınla şiir, nesir, fıkra, sohbet yazdım*.” SAR27 **sohbet et-** dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirmek, söyleşide bulunmak, yârenlik etmek, hasbihâl etmek. “*... arkadaşlarıyla sohbet ediyorlardı*.” EKM157

sok- 1. İçine veya arasına girmesini sağlamak, tıkmak. “*Soktu yerine tabii süngüyü*.” BTÜ309 2. Bir yere girmesini sağlamak, içeri almak, tıkmak. “*O senin hani sık sık anlattığın üç bacalı kocaman vapura sok beni*.” BFV65 3. Böcek, zehirli hayvan iğnesini batırmak veya ısırmak, zehirlemek. “*Yılan gibi soktun mu gene çocuğu*?” HV304 4. Bıçak, çakı, iğne vb. batırmak, saplamak. “*Herif avurduna şiş sokar, yılanları, akrepleri eliyle tutar, sabahlara kadar zikrederdi*.” EVO354

sokabil- Sokma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Lafı uzatıp başını derde sokabilirdi*.” MUR135

sokak (Ar.) *a*. İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler bulunan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol. “*Sokak boyunca ağır ağır gidiyordu*.” OK37 **sokağa çık-** gezmek veya bir iş görmek için evden çıkmak. “*Sonra hafifçe boyandı ve giyinip sokağa çıktı*.” İDG41 **sokağa at-** 1. para, eşya vb.ni boş yere harcamak. “*Ne diye ayda yüz lirayı sokağa atıyordu*?” BFV268 2. birini düşkün, yoksul kalacak biçimde evden, iş yerinden uzaklaştırmak veya kovmak. “*Sokağa atar seni mahkeme kararıyla*.” BFV165 **sokağa (veya sokaklara) dökül-** herhangi bir sebeple dışarı çıkmak. “*Herkes sokaklara dökülmüştü*.” GK178 **sokak mokak*** sokak falan. “*Sokakta mokakta gorsen töbe tanıyaman*!” GK312 **sokaklara düş-** sükûneti, huzuru evin dışında aramak. “*babamın iğneli bakışlarından kurtulmak için çoğunlukla o uyurken sokaklara düşerdim*.” BE40 **sokakta kal-** sığınacak yeri olmamak, bakacak kimsesi bulunmamak. “*Unkapanı'nın Eminönü yakasındaki evleri yıkılıp, kış ortasında sokakta kalıp, karların savrulduğu gecelerde ... nice nice dayaklar yemiş biriydi*.” GK53 **sokaktan topla-** kolayca sağlamak, masrafsız ve zahmetsiz elde etmek. “*Milyonlarını sokaktan toplamamıştı*.” YD109

sokak çocuğu *a*. Evinden ve yakınlarından yoksun, sokaklarda yaşayan çocuk. “*Fabrikatörün oğlunu sokak çocuklarından kurtaracaklar, babasına götüreceklerdi*.” SÇ227

sokak kapısı *a*. Evin sokağa açılan kapısı. “*Annesi sokak kapısını bulmuştu bile*.” KÜÇ50

sokak kızı *a*. Ahlak kurallarına aykırı hayat tarzı olan kadın veya kız; sokak kadını. “*Sokak kızı olsam el âleme resim verirdim senin gibi*!” ÇK82

soketli* *sf*. Soketi bulunan. “*Al, yeşil, mavi kurdeleli, beyaz soketli kızlar gülmekten katılıyorlardı*.” SÇ142

sokma *a*. Sokmak işi. “*Çeçen Hakkı'nın astarı delik pantolonundan içeri sokmaya lüzum kalmamıştı elini*.” DHV250

soktur- Sokma işini yaptırmak. “*Sokturma felsefene şimdi*.” KÜÇ62

sokul- 1. Sokma işine konu olmak. “*Çekilin kenara da bakın meme nasıl sokulur görün*!” SUÇ293 2. Yanaşmak, yaklaşmak. “*Bu yandaki hasta adam hızla doğruldu, kamburunu çıkararaktan karşıya geçti, çöp tenekesine sokuldu*.” ÇK64

sokulabil- Sokulma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Zaten yanıma bile sokulamazdı*.” SÇ147

sokulganlık *a*. Sokulgan olma durumu. “*Bir kedi sokulganlığıyla, yavaşça sordu*.” KÜÇ16

sokulma *a*. Sokulmak işi. “*Cevdet'in sokulmasını bu açıdan görmüş, umutlanmıştı*.” SÇ217

sokulu *sf*. Sokulmuş olan. “*Sonra, pantolon ceplerine sokulu elleriyle odanın içinde köşeden köşeye gitti geldi, gitti geldi*.” SAR99

sokulun-* Sokulma işi yapılmak. “*... tencereye usullacık sokulunarak kaşla göz arasında kapak kaldırılır*.” YK17

sokulunabil-* Sokulunma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Fatma'dan çok güzel ama bunların yanına mı sokulunabilirdi*?” BTÜ327

sokuluş *a*. Sokulmak işi. “*Ya sonraları, çok sonraları, gene hiçbir şey olmamışçasına sokuluşu*!” SÇ201

sokuluşlu* *sf*. Herhangi bir biçimde sokulan, sokuluş işini yapan. "*Barcı ne derse desin, bu kadın, bu genç, bu güzel, bu tıpkı tıpkısına Cevriye sokuluşlu kadın, değil Fikret, dünyanın en güzel erkeğine bile değişmezdi kocasını*." SBK298

sokuluver- Çabucak sokulmak. "*Balon daha şimdiden sokuluvermişti Nuran'ın yanına*." KY131

sokum *a*. Yufka ekmeğinden yapılan dürüm. "*... üzerine maydanoz ekeledikten sonra sokum yapıp yemekten hoşlanırdı*." EKM102

sokur sokur sokurdan- (Der.) Söylenmek, homurdanmak, gönülsüz iş görmek. "*Uzun boylu, kara kuru büyük oğlu değil de büyüğün on yaş küçüğü sokur sokur sokurdanıp duruyordu*." EVO2

sokuş *a*. Sokmak işi. "*Hele memleketi İkinci Dünya Harbi'ne sokmayışlarıyla övünmelerine pek tutuluyordu*." ÜÇK510

sokuştur- 1. Dar bir yere zorla veya iterek sokmak. "*Kadın, o sıra uyanan oğlunun ağzına memesini sokuşturdu*." EKM88 2. Bir sözü kırıcı olmak amacıyla söylemek. "*Ufacık ihtiyar yerinden öfkeyle kalktı, çalımla çıkıp giderken Hidayet'in oğlu sokuşturdu*." BTÜ303

sokuşturabil- Sokuşturma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Uğramasa bile, Reşat meram ettikten sonra kızı yolda bekler, lafa tutar, laf arasında güzelliğinden söz açıp şu yere batasıca artistlik işini de pekâlâ sokuşturabilirdi*!" KY17

sokuşturma *a*. Sokuşturmak işi. "*Nedime Abla'nın ortalarda görünmemesinden faydalanan öteki kadınlar laf sokuşturmaya başlamışlardı*." EK309

sokuver- Ansızın veya çabucak sokmak. "*Ya da kendi gibi çocuksu çantasına sokuverirdi*." YYB194

sol 1. *sf*. Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı. "*Vuuuu dedi ceketsiz, kuru sol yumruğunu kuru sağ avucuna vurdu*." ÖE26 2. *a*. Bu taraftaki yön. "*Sağa dönmüş dinmemiş, sola dönmüş dinmemiş*." KK80 3. *a*. Boksta sol yumrukla vuruş. "*Çenesine bir sağ, bir sol, sonra bir tekme, serilir enayi*." BE60 **sol yap-** "direksiyonu sola doğru çevirmek, sola yöneltmek" anlamında kullanılan bir söz. "*Sağ yaptım, sol yaptım, tekrar sağ...*" GR80

sol- 1. Rengini yitirmek, rengi uçmak. "*Tiftiklenmişti gri süveter, akmıştı yer yer, solmuştu*." ÖE25 2. Tazeliğini, diriliğini veya parlaklığını yitirmek. "*Müdür erimiş, akmış, solmuş, bitmişti*." ÜÇK587

sol açık *a*. Futbolda sol başta bulunan oyuncu. "*Bugün karşı takımda sol açık oynayan öğretmenin oğlu Makara Cemal'le çekişme vardı aralarında*." GK304

sol açıklık* *a*. Sol açık olma durumu. "*Hatçe'nin küçük oğlu cılız olmasa değişmez sol açıklık onun hakkıydı ama cılızdı*." GK304

sol iç *a*. Futbolda, sol açıkla santrfor arasında görev yapan hücum oyuncusu. "*Az sonra sol içten bir pas alıyorum*." BE61

solaçık bk. sol açık. "*Solaçık oynuyorsunuz galiba*?" KK15

solak *a*. 1. Genellikle sol elini kullanan kimse. "*Solak mısın*?" SUÇ58 2. *öz*. Bir lakap. "*Solak Süreyya da Çengel gibi bir kahkaha attı*." SAR137

Solaklı Köyü* *öz*. *a*. Adana'nın Yüreğir ilçesinde bulunan ve günümüzde mahalle statüsüne sahip olan eski köy. "*Nedim Ağa gibi, Nuri Ağalar da günün birinde fabrikalarının ellerinden alınması ihtimaline karşı Solaklı Köyü'nde toprak satın almamışlar mıydı*?" KT149

solbek *a*. Bir takımın savunmasının sol yönünde yer alan oyuncusu. "*Beni solbek oynatıyor*." SUÇ109

solcu *sf*. Sol görüşlü partilerin yandaşı olan (kimse). "*Osmanlıca kırkayak tümcelerle, solcu dedikleri basının akına kara karasına ak demek*!" KK53

solculuk *a*. Solcu olma durumu. "*Solculuk neden yobazlık oluyormuş*?" GK132

solda sıfır *sf*. Hiçbir değeri ve önemi olmayan, benzerleriyle karşılaştırıldığında değersizliği daha iyi anlaşılan. "*Şempanze o zaman bilmem hangi bakanlıkta solda sıfır bir daire müdürüydü*." GK68

soldur- Solmasına sebep olmak. "*Eskitmekten, soldurmaktan korkuyorum*." ÜÇK470

solgun *sf*. Rengini, tazeliğini, canlılığını veya parlaklığını yitirmiş olan, solmuş. "*Kadın uykusunda bile kim bilir kimlerle didiştiğinden solgun, ince yüzü sinirli sinirli oynuyor*." KP54

solhaf *a*. Orta sahanın solunda oynayan oyuncu.

"*Cevdet'in bütün itirazına rağmen, solhafa koydular*." SUÇ109

soliç bk. sol iç. "*Şimdi herifçioğlu Fenerbahçe'de soliç*." AY104

solla- Bir taşıt, önünden gitmekte olan taşıtın solundan geçmek. "*Birden önüne çıkıverip duran külüstür dolmuşu sollayıp geçerken öfkeyle bağırdı*." GK55

solma *a*. Solmak işi. "*Evladımın, gözümün önünde sararıp solmasına tahammül edemem*." SM234

solo (İt.) *a*. Bir müzik parçasının bir kişi tarafından söylenmesi veya çalınması. "*Sarışın sevgilisi piyanoda, şimdi kemanla yapılan solonun melodilerini tıngırdatıyordu*." SM124 **solo yap-** bir müzik parçasını tek başına söylemek veya çalmak. "*Henüz tek tük müşterilerin bulunduğu boş masalara kemanıyla solo yapmaya başladı*." SM124

solu- 1. Nefes alıp vermek. "*Soludukça öğürtücü, sıcak bir anason kokusu odaya yayılıyordu*." ÇK113 2. Sık ve kesik soluk alıp vermek. "*Nefesi kesilinceye kadar koşmuştu. Soluyordu*." EK388

solucan *a*. Yuvarlak veya yassı, uzun kurtlara verilen genel ad. "*Misina, ucunda incecik olta, oltada solucan...*" BFV144 **solucan molucan*** solucan falan. "*Kurda kuşa değil de solucana molucana…*" GK17

soluk (I) *a*. 1. Akciğerlere çekilen, akciğerlerden atılan hava; dem (I), nefes. "*Soluğumuzu kesmiş, gözlerimizi dört açmıştık*." SAR78 2. Ciğerlere hava alıp verme. "*Şuramdan şöyle bir ağrı ki deme gitsin, soluğumu alamıyorum*." BTÜ114 **soluğu (bir yerde) al-** bir yere hemen gitmek veya sığınmak. "*Bir numara çevirdim, soluğu İstanbul'da aldı*!" İDG25 **soluğu kesil-** 1. aşırı heyecanlanmak. "*Her ikisinin de soluğu kesilmiş kulak kesilerek dinlemişlerdi*." KAÇ34 2. gücü tükenmek. "*Kadın saçma sapan, tutarsız bir şeyler kusmuş, soluğu kesilerek Deve'yle İdris'in kollarına kendini yarı baygın bırakmıştı*." ÜÇK566 **soluğunu kes-** bir şey çok heyecan veya korku vermek. "*İnsanın soluğunu kesiyor*!" SÇ212 **soluk al-** 1. havayı ciğerlere çekmek, nefes almak. "*Soluk alayım derken dumanın zerresi kaçarsa ya*!" YK53 2. dinlenmek. "*Çakılları boşaltıp gelinceye kadar soluk alacaktık*." AY175 3. rahatlamak. "*Gerçi son yıllarda biraz biraz soluk aldırır olmuşlardı din adamlarına amma gene de yetmezdi*." ÜÇK466 **soluk aldırma-** ara vermeden çalıştırmak, vakit bırakmamak. "*Size soluk aldırmaya gelmiyor*." EKM62

soluk (II) *sf*. 1. Rengi atmış olan, solmuş, uçuk. "*İnce ince yağan yağmurun altında eski çarşaflar, soluk mantolar, beyaz ya da mavi başörtüleri ıslanıyor…*" ÇK74 2. Parlaklığını, gücünü yitirmiş (ışık). "*Uzaklar, ta uzaklar soluk bir aydınlıkla hafifçe ışıyordu*." EK115 3. Rengi kaybolmuş, matlaşmış (nesne). "*Şu, soluk basması içindeki zavallı kaça kadar okumuştu acaba*?" BFV63

soluk almadan *zf*. 1. Büyük bir dikkatle. "*Cevriye soluk almadan dinliyordu*." SÇ110 2. Durmaksızın, sürekli. "*Soluk almadan konuşuyordu*." YD167

soluk soluğa *zf*. Güçlükle soluk alarak, sık sık soluyarak, yorgun, bitkin veya telaşlı bir biçimde; nefes nefese, gürsoluk. "*Troleybüs durağına koşarak soluk soluğa geldi*." ÖE98

soluklan- Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek; dinlenmek (I). "*Şurda biraz soluklanıp gidelim yerimize.*" VV391

soluklaş- Gerçek rengini yitirmek, rengi solmak. "*Sıcaktan göğün mavisi bile rengini atmış, soluklaşmıştı*." BTÜ234

soluksuz *zf*. Soluk alamayacak bir biçimde. "*Vallahi bir gün sizin yüzünüzden soluksuz düşüp gebereceğim*." KY8

soluma *a*. Solumak işi. "*Kocakarı yoruldu, solumaya başladı*." SÇ163

solut- Solumasına sebep olmak. "*Solutan, ılık ılık terleten, serçe bayıltan bir sıcak kaplamıştı ortalığı*." BTÜ352

soluyuş *a*. Solumak işi. "*... yıllar yılı kadınsız gecelerin korkunç açlığını taşıyan soluyuşlarını … boğazlarında duyuyor, kuduruyorlardı*." YK73

solüsyon (Fr.) *a*. Özellikle lastikleri yapıştırmakta kullanılan koyu, yapışkan madde. "*Hasan Hüseyin'i futbol topunun meşinini diktirmeye, Doç Ali'yi solüsyon bulmaya yollar…*" BE92

somruk* *a*. Şeker kamışından somurmalık küçük parça. "*Kasketini, kamış somrukları, portakal kabukları, çakıltaşlarıyla doldurup geldi*." EKM98

somun (I) (Rum.) *a*. Yuvarlak, altı düz, üstü

kabarık ekmek. “*Fırından getirdiği kocaman somunu iri elleriyle ikiye bölüp lokma kopardı*.” GAV133

somun (II) (Fr.) *a*. Cıvatanın ucuna geçirilen, içi yivli demir başlık. “*Her zaman ters ters bakan kâğıt kesme makinesinin kol demirindeki tek somun bile gülüyor, sanki dil çıkarıyordu*.” BE58

somun düşmanı *a*. Bir ailede geçimin sağlanmasına katılmayan kimse, ekmek düşmanı. “*O zaman karıya derim ki, gel ulan somun düşmanı*!” EK143

somur- Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek; emmek, sorumak. “*Ağabey iri bir kemiğin iliğini somuruyordu*.” EKM30

somurt- Küskünlüğünü, bir şeye sıkıldığını, keyifsizliğini anlatacak biçimde yüzünü buruşturmak, surat asmak. “*Somurtmalıydı şimdi de.*” BFV139

somurtkan *sf*. Sürekli somurtan; asık suratlı, abus, sorutkan, suratsız, abusülvecih. “*Somurtkandı*.” SM281

somurtkanlık *a*. Somurtkan olma durumu. “*Kavafoğlu ise hırslı bir somurtkanlık içinde*.” OK21

somurtul-* Somurtma işi yapılmak. “*Sıkılmıyor, somurtuluyordu uzun uzun*.” YYB33

somurtuş *a*. Somurtmak işi. “*Sevgilisinin somurtuşu dikkatinden kaçmayan tecrübeli kadın, çılgınca dans eden çiftleri gözüyle işaret ederek ‘Nasıl?’ dedi*.” EB158

somurtuver-* Çabucak somurtmak. “*Hacer'e baksalar bile gülmezler, gülüyor olsalar somurtuverirlerdi*.” KAÇ5

somurul- Somurma işi yapılmak veya somurma işine konu olmak. “*Mahalle çocukları yazın burada futbol oynar, kumarcılar barbut atar, üçkâğıtçılar kâğıt açar, şeker kamışı somurulur…*” CEM103

somut *a*. Varlığı duyularla algılanabilen; müşahhas, konkre, soyut karşıtı. “*Sanatçılarla, onların soyut, somut, öz, biçim, yeni, eski tartışmalarıyla ilgilenmiyordu*.” GK128

somya (Fr.) *a*. Üzerine yatak ve minder konularak hem oturmaya hem yatmaya yarayan, genellikle yaylı olan, demir vb. malzemeden yapılmış yatak altlığı. “*Yatağı, yorganı, somyayı, yastıkları bir güzel filitlemeli*.” EKM6

son 1. *sf*. Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan; encam, hatime, ilk karşıtı. “*... son maçta olduğu gibi, küçük Sarıkanaryalar'ı bir golden ve şampiyonluktan ediyordu*.” GK303 2. *sf*. Artık ondan ötesi veya başkası olmayan. “*Benimki hepsini, son damlasına kadar içti*.” AY207 3. *a*. Bir şeyin en arkadan gelen bölümü, bitimi, nihayet, akıbet. “*Yoksa bu işin sonu yoktu*.” DK173 **son bul-** bitmek, tükenmek. “*Yakalanırsa hapishane, ordan mahkeme, muhakeme, daha sonra da yolunun darağacında son bulacağını gayet iyi biliyordu*.” KAÇ84 **son kozunu oyna-** elinde bulunan son imkânı kullanmak. “*Son kozunu da oynayacaktı*.” YD117 **son noktayı koy-** bir işte en son sözü söylemek. “*... bir yerde ömrünün son noktasını koyunca bu sayfalar kime kalacaktı*?” KK183 **son pişmanlık akça etmez (veya fayda vermez)** `iş işten geçtikten sonra pişman olmanın yararı yoktur` anlamında kullanılan bir söz. “*Son pişmanlık akça etmez Şehvar*.” ÜÇK522 **son ver-** bitirmek, sona erdirmek. “*Bekârlığımın sultanlığına son verecek değilim herhâlde*.” SBK317 **sona er-** son bulmak. “*Hacer için aydınlık pırıl pırıl günler sona ermişti artık*.” KAÇ4 **sonu gelme-** bitmemek, tükenmemek. “*... şerefe kalkan kadehlerin, atılan kahkahaların sonu gelmezdi*.” SAR90

son dakika *sf*. Son anda gelişen. “*Reddedilmenin, parasız, aç, sefil dolaşmanın filmlerdeki gibi, açlıktan ölecekken son dakikada çıkıveren bir kurtarıcının yardımıyla...*” SAR98

son derece *sf*. Pek çok, çok fazla; son kerte, begayet. “*O, son derece ustalaştığı tarzda harekete geçecekti ki…*” ÇK84

son kertede *zf*. Son sınırda. “*Hacer Hanım'ın heyecanı son kertesindeydi*.” EK317

son model *sf*. Yeni üretilmiş, piyasaya yeni çıkmış olan. “*Arabalar gerçekten de son model, pırıl pırıl şeylerdi*.” MM236

son nefes *a*. 1. Ölümden önce alınıp verilen soluk. “*Son nefeste*.” KK31 2. Hayatın sonu. “*Onun için tek arzu, son nefesine kadar dini bütün bir Hıristiyan olarak yaşamak…*” GAV166 **son nefesini ver-** ölmek. “*Geliyor ama iş işten geçmiştir, son nefesini vermiştir Nilüfer*.” SM181

son vazife *a*. Bir akraba, dost veya arkadaşın ölümünden sonra cenaze vb. törenlerine katılma; son görev. “*Ne kadar yedi denizin dışarı attığı,*

eli bayraklı, çekilmez olursa olsun son vazifemizi yapmak zorundaydık." BK310

sonat (Fr.) *a*. Bir veya iki çalgı için yazılmış, üç veya dört bölümden oluşan müzik eseri. "*Tolstoy'un sonatlarını beğenirsiniz herhâlde*?" BK329

sonbahar (T. son + Far. Bahār) *a*. 1. Kuzey yarım kürede 24 Eylül-21 Aralık, güney yarım kürede 21 Haziran-23 Eylül tarihleri arasındaki zaman dilimi, yazla kış arasındaki mevsim; güz, hazan, bağ bozumu. "*Yaz geçti, sonbahar. Ardından kış*." DHV332 2. Yaşlılık dönemi. "*Ama artık sonbaharını yaşayan sırılsıklam âşık Vedat içinse hayır*!" SBK285

sondaj (Fr.) *a*. Bir durum, bir düşünce ile ilgili olarak yapılan yoklama, araştırma. "*Ama damadının haddini bildirmek hususunda Haluk Beyefendi'ye yapılan sondajlar sinirlerini yatıştırdığı için kızı iğnelemekten vazgeçerek sadece, 'Kardeşim!' dedi*." GR122

sonra 1. *zf*. Daha ileri bir zamanda, bilahare, önce karşıtı. "*Yıllarca sonra, Beyoğlu'nda, Elhamra Sineması'nın önünden geçerken pırıl pırıl bir Cadillac kuvvetli bir frenle yanımda durdu*." SAR145 2. *zf*. Makam, sıra, değer ve önemde arkada oluşu bildiren bir söz. "*Emniyet müdürünün oturduğu ev, validen sonra, şehrin en gösterişli yapısıydı*." MM52 3. *zf*. Yoksa, aksi hâlde. "*Sonra Nonoş ne der*?" SAR128 4. *zf*. Daha uzak ve ileri bir yerde. "*Anacaddeden sonra birbirini kesen daracık sokaklardan geçip ter içinde varıyorum fabrika dolaylarına*." ARK203 5. *a*. Arkadan gelen bölüm veya zaman, ahir. "*Altı ay sonraya Allah kerim*!" KY125

sonradan *zf*. Konuşulan zamanın ardından gelen zamanda, muahharen. "*Ya sonradan duyarsa*?" EK26

sonradan görmüş *sf*. Sonradan zenginleşerek gösteriş, övünme vb. yersiz davranışlarda bulunan, sonradan görme. "*Büyükhanım gümüş tabakasını çıkarıp hep o sonradan görmüşlere vergi haliyle sigara sarmaya başladı*." EK14

sonraki *sf*. Sonra olan. "*Islak kirpikleriyle gece yarısından sonraki İstanbul'a dalgın dalgın baktı*." KY177

sonraları *zf*. Sonraki zamanlarda. "*Sonraları da Arap Osman'ın pavyonu…*" KY183

sonsuz 1. *sf*. Sonu olmayan, bitmeyen, ucu bucağı olmayan, hep kalacak olan; bengi, bitimsiz, tükenmez, sonrasız, ebedî, ilanihaye, namütenahi, payansız. "*Ve sen, benim iyi, benim koruyan ve merhametli olan soyum, insan soyu, sen sonsuz tokluğu fethedeceksin*!" BE97 2. *a*. Sonu ve sınırı olmayan şey. "*Ama nefreti sonsuzdu*." DK206

sonsuzluk *a*. Sonsuz olma durumu; bengilik, bitimsizlik, sonrasızlık, ebedîlik, ebediyet, namütenahilik, payansızlık. "*Bu âlem, bu azamet, bu sonsuzluk içindeki mevkiimiz ne*?" GR21

sonuç *a*. 1. Bir olayın doğurduğu başka bir olay veya durum, netice. "*Verem hastalığı bir sonuçtur*." SUÇ314 2. Bir gelişim veya girişimden elde edilen şey. "*Bir müddetten beri süregelen anket sonuçlarını açıklıyordu*." GR121 **sonuç ver-** sonuca ulaştırılmak, sonuca bağlanmak; sonuçlanmak. "*Demek yarım saat önceki işçi ayaklanması, Murtaza istifa, Murtaza istifa'lar hiçbir sonuç vermemiş…*" MUR383

sonuçlan- Sonuca ulaştırılmak, sonuca bağlanmak; neticelenmek, intaç edilmek. "*Tecrit cezasının bittiği günün gecesi, duruşması da sonuçlanmıştı zaten*." SÇ222

sonuçlanabil-* Sonuçlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Önemli biri sayıldığına göre, küçük kâtipliğinden söz açıp önemini yitirmek, buradaki huzurunu da kaçırmakla sonuçlanabilirdi*." EB64

sonuçlandır- Sonuca ulaştırmak; bitirmek, sonuçlamak, neticelendirmek, intaç etmek. "*Bu işi yüzünün akıyla sonuçlandırmaktan başka yapacağı yoktu*." VV139

sonuçlandırıl- Sonuca ulaştırılmak; neticelendirilmek. "*Kantarcının kovuşturması çabucak sonuçlandırılmış, ceza ve tevkifevine yollanmıştı*." KT179

sonuçlanma *a*. Sonuçlanmak işi; neticelenme. "*Bu işin bu türlü sonuçlanması için günlerden beri zihin yormuş, planlar kurmuştu*." SUÇ87

sonuncu *a*. Zaman, yer, sıra bakımından başkalarına göre sonda olan kimse, şey. "*Ama bu sefer, bu sonuncu sefer...*" ÖE109

sonunda *zf*. Son anda; nihayetinde, ahir, akıbet. "*Hani günah olmasa, Allah cehenneme atmasa sonunda atmayacağını bilse...*" DHV310

sopa *a*. 1. Kalın değnek. "*Elinde sopasıyla ırgatbaşı, işçilere rasgele vuruyordu*." BTÜ65 2. Dayak, kötek. "*Ağa olsam dayın gibi, millete söver sayar, sopadan geçirir, esrar satar, çay*

kaynattırır, kumar oynatırım yeğenime! BTÜ218 **sopa çek-** dövmek. "*Bir yandan insafsızca sopa çekiyor, bir yandan da 'Bunları Cevdet'ten üğrenirsin, değil mi?' diye bağırıyordu*." SUÇ84 **sopanın altına yatır-** dövmek. "*Topal iyice küplere binse de avradını sopanın altına yatırsaydı*." EVO69

Sophia* bk. Sophia Loren. "*Konu, bir İtalyan kıyı kasabasında geçiyordu. Sophia yalınayaktı*." YD122

Sophia Loren* *öz. a.* İtalyan sinema oyuncusu. "*Sophia Loren bu kadar bile okumamıştı*." YD45

Sophia Lorenlik* *a.* Sophia Loren olma durumu. "*Sophia Lorenlik sadece fizik meselesi değil, değil mi*?" YD45

sor- 1. Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek; sual etmek. "*Bakkal Nuriye'ye sordun mu*?" TD114 2. Bir işin sorumluluğu kendisinde olmak, bir işten sorumlu bulunmak. "*Allah benden sormaz onu*." GK161 **sorma! (veya sormayın!)** çokluk, aşırılık ve kötü bir durum anlatan bir söz. "*Eczacının gözleri dolu dolu: -Sorma*!" YYB106 **sormak mor-*** sormak falan. "*Kaldı ki, sorduğu morduğu yoktu*." KT330

sorabil- Sorma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir şey daha sorabilirdi oysa*." OK34

Sorbon* *öz. a.* Sorbonne Üniversitesi, Paris'te bulunan bir Fransız üniversitesi. "*Sorbon hakkındaki bilgimi sordu*." BK303

sordur- Sorma işini yaptırmak. "*Sorduracaktı ona kenefi*." YK47

sordurt- Sordurmasını sağlamak. "*Sana sordurturum akşama*." BE27

sordurtabil- Sordurtma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bırak kendilerinin gelip sormasını, birini gönderip sordurtamazlar mıydı*?" ARK110

sorgu *a.* 1. Sormak işi. "*Babaannem beni esaslı bir sorguya çekmişti...*" BE97 2. Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'na göre, sanığın araştırma konusu olayla ilgili olarak yargıç karşısındaki beyanı; istintak. "*Sorgu, mahkeme, muhakeme, sonra da kocaman demir kapısıyla hapishane*." YK14 **sorguya çek-** bir suçla ilgili olarak soru sorup cevap istemek. "*Bereket versin o sıra Cevdet'i sorguya çekmişlerdi de Leyla yanlarına gidip kızını paylamamıştı*." SBK241

sorgu hâkimi *a.* Sorgu yargıcı. "*Gıyabi tevkif kararı alınmış bir insanın durumunu ancak sorgu hâkimiyle, sonradan işe el koyacak mahkeme tayin ederdi*." ÜÇK344

sorgu hâkimliği *a.* Sorgu hâkimi olma durumu; müstantiklik. "*Mahkeme kararı yahut sorgu hâkimliğince falan...*" ÜÇK598

sorgu sual *a.* Araştırma, soruşturma veya sorgulama amacıyla sorular sorma. "*Sorgu sual yok, asıldım bizim emektar sustalıya bu sefer*." KK256

sorgu yargıcı *a.* Sanıkları sorguya çeken yargıç, sorgu hâkimi, müstantik. "*Müstantik ama şimdiki sorgu yargıçlarından değil*!" EKM114

sorma *a.* Sormak işi. "*Demin sormayı unuttum*." EK94 **sorması ayıp olmasın** sorulması teklifsizlik sayılan bir şeyi sormadan önce özür dilemek için kullanılan bir söz. "*Sorması ayıp olmasın amma ne maaş alıyorsun sen*?" DE108

soru *a.* Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı; istifham, sual. "*Aynı soru Konsomatris Leyla'nın da yüreğini hoplatmıştı*." SBK15 2. Bir öğrenciye sınavda yöneltilen söz veya yazı; sual. "*Sorular onu aşıyordu*." YYB179 **soru sor-** bir konu hakkında bilgi edinmek üzere soru yöneltmek. "*Bana soru soracak, beni durduracak, bana amir, memur, emir üzerine ders verecek durumda değilsin*." KY223

soru işareti *a.* Soru cümlelerinin sonuna doğrudan, tereddüt bildiren ifadelerin arkasına ise ayraç içinde konulan noktalama işareti, (?). "*Vaso Ana kupkuru bir soru işareti gibiydi*." GAV169

sorul- Sorma işine konu olmak. "*Kim sarı kartlı olduğu için bilet sorulmaz, bilir*." ÖE115

sorulabil-* Sorulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sağlamını satan bir eczane mi biliyordu? Sorulamazdı ki*!" GR101

sorulma *a.* Sorulmak işi. "*Çevrem alındı, başlandı Babıâli ve gazetelerle, ünlü gazeteciler üzerine sorular sorulmaya*." KK42

sorumlu *sf.* Üstüne aldığı veya yaptığı işlerden dolayı hesap vermek zorunda olan, sorumluluk taşıyan (kimse), mesul, mesuliyetli. "*Başına bir iş gelir yahut bir cahillik ederse sorumlu biz oluruz, başımız ağrır*!" SÇ25 **sorumlu tut-** sorumlu saymak, mesul olarak görmek. "*Yavrusunun bu iğrenç kadının elinde bu*

hâllere gelmesinden kendisini sorumlu tuttuğu için, Kudret, içinde bir acıma kaynağıydı.” MM237

sorumluluk *a*. 1. Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorum, mesuliyet, uhde. “*Herhangi bir sakatlık olursa ben sorumluluk kabul etmem*.” BTÜ349 2. Sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisi; ağırlık. “*O kızın sorumluluğu babandan, anandan çok senin üstünde*.” EVO137

sorun *a*. Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum; sıkıntı, mesele, problem. “*Günlerdir kafasını bu sorun kurcalıyordu*.” VV285

soruş *a*. Sormak işi. “*İşte buna kızıyor, ifrit oluyor. Büyük bir insanmışçasına soruşuna*.” SÇ96

soruştur- Öğrenilmek istenilen şeyi birçok kişiye inceden inceye sormak, araştırmak. “*En iyisi, bizimkine derim ki, filanca adam böyle böyle, evi kiraya istiyor, git, sor, soruştur*.” ÇK105

soruşturabil- Soruşturma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sarışın, ‘Soruşturamaz.’ dedi*.” MM58

soruşturma *a*. 1. Soruşturmak işi. “*Adam önceleri yaptırdığı soruşturmada bu toprakların çok verimli olduğunu, asıl sahibi paşazadelerin de bitmez sıkıntılarını öğrendi*.” KT300 2. Bir sorunu açıklığa kavuşturmak amacıyla bir idari veya adli makamın yönettiği, ilgililerden ve tanıklardan bilgi toplama, konuyu inceleme işi; tahkik, tahkikat. “*Herifi Ankara'dan belki de vali, polis müdürü hakkında soruşturma yapmak için göndermişlerdi.*” MM22 **soruşturma aç-** bir sorunu açıklığa kavuşturmak amacıyla bir idari veya adli makamın yönettiği, ilgililerden ve tanıklardan bilgi toplamak, konuyu incelemek. “*Savcı şayet soruşturma açarsa, şu pis, şu boklu mahpusların her şeyi bülbül gibi söyleyeceklerini biliyordu*.” ÜÇK589

soruşturul-* Soruşturma işi yapılmak. “*Eli, yüzü kan içinde Böcek de getirilmiş, olayın neden ileri geldiği soruşturulmuş, koğuş halkının Böcek'ten yana çıkması, suçu Cevdet'e yüklemişti*.” SUÇ220

soruver- Ansızın sormak. “*Birdenbire soruveriyorum*.” KK16

sosis (Fr.) *a*. Kıyılmış etin baharatla yoğurulduktan sonra ya tam ya da yarı pişirilerek hayvan bağırsağı içine doldurulmasıyla hazırlanan bir yiyecek türü. “*Sardalya getir, roka getir, ançuvez getir, sosis getir, ne getirirsen getir*!” DK51

sosyal (Fr.) *sf*. Toplumsal. “*Saatlerce Alman milletinden, Alman milletinin büyüklüğünden, bu harbi kazanmasının insanlık için lüzumundan, tarihi sosyal zaruretlerinden … söz etti*.” GR22

sosyalist (Fr.) *a*. Toplumculuktan yana olan kimse veya görüş, toplumcu. “*Genç öğretmene göre İsmet İnönü istese memlekete sosyalizmi getirir, yani sosyalist bir Mustafa Kemal Paşa oluverirdi ama istemiyordu*.” YD327

sosyalizm (Fr.) *a*. Toplumsal refahı devlet inisiyatifinin getireceğini savunan, işçilerin yönetime katılmalarına ağırlık veren, hür teşebbüsü devletin ve sendikaların baskısı altında tutmaya çalışan, telkin ve propagandalarını eğitim, tarım ve vergi reformları üzerinde yoğunlaştıran siyasi öğreti, sosyalistlik, toplumculuk, erkincilik karşıtı. “*Genç öğretmene göre İsmet İnönü istese memlekete sosyalizmi getirir, yani sosyalist bir Mustafa Kemal Paşa oluverirdi ama istemiyordu*.” YD327

sosyete (Fr.) *a*. Toplumun kibar, zevkli, zarif, gelir düzeyi yüksek olan insanlarının oluşturduğu ve kendilerine özgü yaşama biçimleri olan kesimi. “*Sosyete hayatı yaşıyor dedirtmek, kibarlık taslamak için canını verirdi*.” KP48

sosyetik (Fr.) *sf*. Yüksek sınıfın yaşama biçimine özenen; asortik. “*Benim alacağım erkek sosyetik olmalı*!” HÇ312

sosyolog (Fr.) *a*. Toplum bilimi bilgini; içtimaiyatçı, toplum bilimci. “*Büyük şeflere, parti liderlerine, sosyologlara ihtiyacımız yok*.” AY186

sosyoloji (Fr.) *a*. Toplumun oluşum, işleyiş ve gelişim yasalarını inceleyen bilim dalı; toplumsal bilim, içtimaiyat, toplum bilimi. “*Bilhassa felsefe ve sosyoloji üzerinde durmuşlardı*.” DE187

sosyolojiko* *a*. Sosyoloji. “*Can sıkıntılarının psiko, fiziko, ekonomiko, sosyolojikosundan uzun uzun söz edildikten sonra kalkıldı*.” YYB232

sota (İt.) *sf. argo* Uygun, elverişli (yer). “*Beklediği sota gelsin ya da gelmesin, o yaratırdı bu sotayı*.” ÜÇK346 **sotaya düşür-**

birini aldatarak olumsuz bir durumla karşı karşıya bırakmak. "*Yeşe derdi sotasına düşürdü mü*." ÖE19

Sovyetler* bk. Sovyetler Birliği. "*Git kahramanlığı Sovyetlerde gör*!" EKM154

Sovyetler Birliği* *öz. a.* Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Rusya İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından 1922 yılında kurulan ve 1991 yılına dek varlığını koruyan devlet. "*Kim bilir, belki de günün birinde Sovyetler Birliği'ni atom bombalarıyla dize getirir, dünyayı komünizm afetinden kurtarırdı*." VV108

soy *a.* Bir atadan gelen kimselerin topluluğu; ev, asıl, cins, ırk, nesep, sülale, uruk, kan. "*Aynı soydan gelmiyorlar mı*?" MM256

soy- 1. Bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar vb.ni çıkarmak. "*Ayşe'nin buzdolabından çıkarıp getirdiği muzlardan birini ağır ağır soyarken karşılık vermedi*." GK230 2. Birinin giysilerini çıkarmak. "*Bir gece kızı bileğinden eve sürükler, atar bekâr yatağına, soyar, çırılçıplak, ondan sonra...*" DK17 3. Birinin üstünde, yanında veya bir yerde bulunan şeyleri çalarak alıp götürmek; dızlamak. "*Hırsız bir yeri cesaretiyle soyardı.*" BFV223 **soyup soğana çevir-** hiçbir şey bırakmamacasına soymak. "*... pis bir âdembaba onları nasıl olurdu da soyup soğana çevirirdi.*" YK64

soy sop *a*. Bütün soy ve hısımlar; cins cibilliyet, hasep nesep. "*Geçmişini bilip şurda burda yüzüne vuran, cahilliğiyle alay eden, bilhassa soy sop, asalet filan karıştıranlardan nefret ederdi*." CEM34

soyabil- 1. Soyma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sinemayı soyabilir*." SÇ173 2. Soymaya gücü yetmek. "*Sinema gişesini soyamadındı ama*?" SÇ210

soyadı *a*. Herkesin ailece anılmasına yarayan öz adından sonraki adı, aile adı, aile ismi, soy ismi. "*... daktiloda tape edilmiş kâğıtlara adı ve soyadıyla paraflar geçmek*?" DK199

soyadur-* Soymayı sürdürmek. "*Dükkâna git, patatesleri soyadur, ben geliyorum, haydi*!" EK367

soydur- Soyma işini yaptırmak. "*Gözleri çıksın, dükkâna alıp da adamı mı soydurıyum*?" GK43

soygun *a*. Genellikle çete durumunda bir araya gelmiş haydutlar tarafından yapılan silahlı hırsızlık. "*Sonra, sinema soygununu başaramamasının utancından da kurtulurdu*." SÇ210

soyka (Der.) *a*. Olumsuz bir durum, nesne ve kavramları anlatmak üzere kullanılan bir söz. "*Neyse efendi, bir gün Zehra, adı Zehra'dır soykanın, ustaynan mı, yağcıynan mı ne, biriynen takışır*." ÇK70

soyle- (Der.) Söylemek. "*Kaptanliğumi de soyledun mi*?" YK78

soylu *sf*. İyi tanınmış, köklü bir aileden gelen (kimse); kişizade, asil, aristokrat. "*Bunlar malın, mülkün sahipleri, hatırlı, soylulardı*." VV62

soylu soplu *sf*. Köklü ve tanınmış bir aileden olan. "*Şöyle asilzade, soylu soplu, insan evladı...*" VV297

soyluluk *a*. Soylu olma durumu; asillik, asilzadelik, beyzadelik, zadegânlık, asalet, asaletlilik, kerem. "*Hani dayısı da bir razı gelse, soyluluk soysuzluk filan diye tutturmasa...*" VV52

soyma *a.* Soymak işi. "*Başla parası çok, aklı yokları ufaktan ufaktan soymaya*." EK62

soysuz *sf*. Kötü tanınmış, ahlaksız olan; kansız, cibilliyetsiz. "*Demek babası gibi soysuzun biri*." ARK34

soysuzluk *a*. Soysuz olma durumu; cibilliyetsizlik, dejenerelik. "*Hani dayısı da bir razı gelse, soyluluk soysuzluk filan diye tutturmasa...*" VV52

soytarı (Ar.) *a.* Söz ve davranışlarıyla halkı güldürüp eğlendiren kimse; kaşmer. "*Aslan gibi dayısı dururken soytarı yeğenine niye varayım diye ayak diriyormuş*." HÇ68

soytarılık *a*. Soytarıya yakışır davranış; kaşmerlik. "*Aklı fikri soytarılıktaydı*." KY17

soyul- Soyma işine konu olmak. "*Koskoca bir sinemanın gişesine nasıl baskın yapılıp soyulurdu*?" SÇ111

soyuluş *a*. Soyulmak işi. "*Karısının çırılçıplak soyuluşu*?" DE14

soyun- Üstündeki giysilerin bir bölümünü veya tümünü çıkarmak. "*Çocuk ya da çocuklar giderler, soyunup girerlerdi cezaevi hamamına*." SÇ189 **soyunup dökün-** sokak giysilerini çıkarıp ev içinde kullandığı rahat kılığını giymek. "*Soyunup dökünecek, elini*

yüzünü, ayaklarını yıkayacak, nasırını jiletle kestikten sonra karyolasına sırtüstü uzanacaktı.” KP47

soyundur- Soyunma işini yaptırmak. “*Hani toy bir sinema hastası genç kızı hemencik inandırıp çırılçıplak soyunduracak cinsten*.” KK228

soyunma *a*. Soyunmak işi. “*Odasına girdi, acele acele soyunmaya başladı*.” EK97

soyunma odası *a*. Spor merkezlerinde veya alışveriş mağazalarında giyinip soyunmak için özel olarak hazırlanmış oda. “*Arada ona soyunma odasının kapısında yetiştiği de olur*.” SBK18

soyunuk *sf*. Soyunmuş olan. “*Şu anda, şu soyunuk anda, çıldırdığı erkekle diz dize kaldıkları şu anda*.” YD226

soyunuş *a*. Soyunmak işi. “*Bir hizmetçi kızın soyunuşu…*” EB140

soyuş *a*. Soymak işi. “*Patates, soğan soyuşu; kabakları dolma için oyuşu…*” SBK132

soyut *sf*. 1. Varlığı duyularla algılanamayan; mücerret, abstre; somut karşıtı. “*Sanatçılarla, onların soyut, somut, öz, biçim, yeni, eski tartışmalarıyla ilgilenmiyordu*.” GK128 2. Anlaşılması, kavranılması güç. “*Heykeller ama Sırrı Usta gibi taklitçi değil, soyut heykeller*.” KT266

soyutlan- Soyut duruma getirilmek. “*Gözlerini lokanta duvarlarındaki figüratif, daha çok da non-figüratiflerle soyutlanmış renk renk boyalarda gezdiriyordu*.” GK120

söğ-* Sövmek. “*Ne söğüyon kız*?” CEM86

söğürtme (Der.) *a*. Fırında pişmiş ve dövülmüş patlıcandan yapılan bir çeşit yemek. “*Üç, dört delikanlı içki tenekelerini, çerez tabaklarını, kapaklı çinkolarla patlıcan bütümetlerini, söğürtmelerini, kayık tabaklarda nefis divleleri taşıyıp duruyorlardı*.” OK14

söğüş (I) *a*. Soğuk olarak yenen haşlanmış et. “*Dil, tavuk söğüşü, soğuk av eti…*” HÇ73

söğüş (II)* *a*. *argo* Hırsızlık, dolandırıcılık. “*Bitirim Leyla üçkâğıt manzarasını, kazandığı söğüş paraları es geçerek olanları heyecanla, çabucak anlattı*.” TD22

söğüşle- *argo* Birisini aldatarak parasını veya malını elinden almak; dolandırmak. “*Olabilirdi ama kim bilir belki de dostu mostu yoktu da söğüşlediği enayiler vardı*.” KÜÇ56

söğüşleme *a*. *argo* Söğüşlemek işi, dolandırma. “*Keçi olmasa kocakarı bilirdi adam söğüşlemeyi ama keçi*!” SÇ58

söğüşlen-* Söğüşleme işine konu olmak, dolandırılmak. “*Söğüşlenmiş miydi*?” BK287

söğüşlenme* *a*. Söğüşlenmek işi; dolandırılma. “*Enayilerse sadece söğüşlenmeye yararlardı, postasını koyana karşı gelmeye değil*.” KÜÇ56

söğüşleyebil-* Söğüşleme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Şu, çok değil, birkaç ay öncesine kadar birlikte adam söğüşledikleri, söğüşleyemedikleri sıralarsa Cağaloğlu'nda, işhanındaki yazıhanede çokluk simit, çay, kaşar peyniriyle günlerini geçirdikleri…*” ÜÇK411

söğüt *a*. Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları almaşık ve alt yüzleri havla örtülü büyük bir ağaç. “*... şöyle püfür püfür bir söğüt gölgesi olsa...*” SAR113

Söğütlü Köyü* *öz*. *a*. Orhan Kemal’in “Yağmur Yüklü Bulutlar” adlı öykü kitabında geçen bir köy. “*Emin o gün hapishanenin her yerinde gezdi, dolaştı, on ikinci koğuşta, Söğütlü Köyü'nden Recep Ağa'nın ekmeğini çalarken yakalandı*.” YYB65

sök- 1. Bir şeyi bulunduğu yerden kuvvet kullanarak veya gevşeterek çıkarmak, çekip ayırmak. “*... neredeyse menteşelerini sökecekmişçesine hırsla açıp…*” ARK3 2. Kurulmuş bir şeyi parçalarına ayırmak. “*Motorlarını sökerim, pistonlarını rektifiye ederim*.” BTÜ26 3. Örülmüş, dikilmiş şeyin, örgüsünü veya dikişini ayırmak. “*Cevdet'in kirden kapkara olmuş örtülerini topladı, yorganının yüzünü sökerken kocası don paça geldi*.” SUÇ92 4. Balgam vb.nin çıkması, akması kolaylaşmak. “*... ama ne balgam söker, ne de öksürüğü dinerdi*.” EK383 5. Ayırmak, uzaklaştırmak, vazgeçirmek. “*Mümkün olsa bu acı hatırayı içinden söküp atardı*.” İDG9 6. *argo* Geçmek, etki yapmak. “*Sökmedi mi, yanına geliverir, tutar yakasından, haydi dışarı*.” ÖE104 7. Okuyabilme becerisini kazanmak. “*İnsan okuyunca gazeteyi mazeteyi sökmeli*.” BTÜ370 8. Karışık bir yazıyı okuma. “*Çok güç okunur, çirkin bir yazıydı. Söktü sonunda*.” GK5
söküp at- gözden çıkarmak, kıymak, feda etmek. “*Aynur'u içinden söküp atamıyordu*.” DK160

söke söke *zf*. Zorla, büyük uğraşılar vererek. “*Bunları da not et, amirine benden selam söyle, iktidarı söke söke alacaklarmış, de*.” ÜÇK551

söke söke al- büyük bir mücadele sonunda elde etmek. "*Hem de hakkını hâkimlerden söke söke almak suretiyle*!" ÜÇK483

sökebil- Sökme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yurttaşlarımızın bilinci artmış, artan bilincin itmesiyle ... korkup çekinmeden öz çıkarlarına karşı olanlara dikilme olanağını sürdürüp haklarını sökebilecekler miydi*?" YYB134

sökme *a*. Sökmek işi. "*Başladı ceketin astarını yeni baştan sökmeye*." EK167

söktür- Sökme işini yaptırmak. "*Yıllar yılı pekâlâ da söktürmüştü*." KP84

söktürebil-* Söktürme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İçli söz söylemesini bilmese dilencilikten para söktürebilir miydi*?" SUÇ218

sökük *zf*. Dikişi sökülmüş giyecek vb. "*... tahta siler, çamaşır yıkar, sökük diker, çorap yamar*." AY213 **sökük dik-** sökülmüş olan bir şeyi onarmak. "*Herkesin babası kap yıkamaz, ortalığı süpürmez, sökük dikmez*." KAÇ128

sökük dikik* *a*. Çeşitli aşınma ve zorlamalardan dolayı oluşan yırtık, sökük gibi bozulma ve yıpranma. "*Kap yıkar, çamaşır yıkar, evi süpürür, siler, sökük dikik, yama...*" BK370

sökül- 1. Sökme işine konu olmak. "*Son bir gayretle abandıkları hantal sokak kapısı paslı rezelerinden sökülüp geriye yattı*." OK66 2. *argo* Parayı istemeyerek vermek, harcamak. "*Haydi sökül bakalım paraları*!" ÇK122

sökülme *a*. Sökülmek işi. "*Hele beyazlar içindeki irili ufaklı doktor, operatör, asistan, hastabakıcıları görünce ameliyat, dikiş, dikişlerin sökülmesi, şu bu uçtu kafamdan*." KK23

sökün *a*. `Birçok kişi veya şey birbiri ardından gelmek, görünmek` anlamlarına gelen sökün etmek birleşik fiilinde geçer. "*Henüz müşteriler sökün etmediği için, bar tenhaydı*." SM123

Sölezli* *öz. a.* Bir lakap. "*Sölezli olmayla zara Allah'tan daha mı çok hükmederdi*?" YK37

sömestr (Fr.) *a*. Bir öğretim yılının ayrıldığı iki dönemden her biri; dönem, yarı yıl. "*Yılbaşında, sömestr tatilinde gelecek*!" İDG47

sömür- 1. Yiyecek içeceğin hepsini birden yiyip bitirmek, silip süpürmek. "*Kuzu başını yemiş değil, sömürmüştür*." ARK147 2. Dudaklarını yapıştırarak soluğu ile çekip içmek. "*Kupkuru bir kadın, sigarasını sömürürcesine çektikten sonra, 'Tabi yahu!' dedi*." TD65

sömürge *a*. Bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı ülke, sömürülen ülke; müstemleke, koloni. "*Belki de Afrika'da kaplan avına çıkmış bir İngiliz lordu, sömürgelerdeki bitkilerini görmeye gelmiş bir Belçika, bir Felemenk, bir ne bileyim Fransız, bir İtalyan sömürgen*i!" DHV317

sömürgen *sf*. Sömürüyü gerçekleştiren (kimse), sömürücü, istismarcı. "*Belki de Afrika'da kaplan avına çıkmış bir İngiliz lordu, sömürgelerdeki bitkilerini görmeye gelmiş bir Belçika, bir Felemenk, bir ne bileyim Fransız, bir İtalyan sömürgen*i!" DHV317

sömürt- Sömürtme işini yaptırmak. "*Onun hakkını ne diye kart karıya sömürteyim*?" KT361

sömürül- Sömürme işine konu olmak; yüzülmek. "*Çeyrek saatte somunlarla tencere dolusu fasulye sömürülmüştü*." YK34

sömürülme *a*. Sömürülmek işi. "*Hangi ana razı olurdu evladının sömürülmesine*?" EK280

sön- 1. Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. "*Sönen sigarasını yaktı ve sanki beni unuttu*." AY170 2. Parlaklığını, ışığını yitirmek. "*Öyle olduğu hâlde Hülya gene de pencereyi açtı, bulutların altında yanıp sönerek akan aya bakarak Grigori Pek'in benzerine kendini kaptırdı*." DK146 3. Duygular dinmek, yatışmak, etkisini yitirmek. "*Ne keman merakı söner ne de konulduğu işi layıkıyla görebilir*." SUÇ105 4. Ses duyulmaz olmak. "*Arada sulu bir sarhoşun genelev kadınlarını hatırlatan yırtık bir kahkahası otobüs, tramvay, taksi uğultuları içinde parlayıp söner.*" KÜÇ35 5. Hava veya başka bir gaz ile şişirilmiş bir şeyin havası kaçıp şişkinliği inmek. "*Kadınca istekleri bir anda delinmiş bir balon gibi sönüverdi*." KAÇ89

söndür- 1. Ateş ve ışığın yanmasına, aydınlatmasına son vermek. "*Elektriği söndürdü, pembe gece lambasını yaktı*." KY176 2. Hava veya gaz ile şişirilmiş bir şeyin havasını veya gazını boşaltmak. "*Erol şişebildiği kadar şişirip söndürüyor, arada parmağına takıyor, havada sallıyordu.*" GR163 3. Tutku ve duyguları yatıştırmak, etkisiz duruma getirmek. "*Kadir Ağa'dan filan hiçbir umut olamayacağını söyleyip son ümidini de söndürmek istemedi*." CEM147

söndürme *a*. Söndürmek işi; itfa. "*Birini yakıp birini söndürmesi*?" SBK109

söndürül- Söndürme işine konu olmak. "*Orman epeyce yandıktan sonra söndürüldü*." EKM106

söndürüver-* Çabucak söndürmek. "*Mutfağın lambasını söndürüver olmaz mı*?" KY197

sönme *a*. Sönmek işi. "*Bir yuvanın yıkılıp bir ocağın sönmesi, neşelerini körükleyip müjde vermeye sevk edebiliyordu*." EK176

sönük *sf*. 1. Sönmüş olan. "*Lamba zaten sönük*." BFV10 2. Göze çarpmayan, dikkat çekmeyen, silik olan. "*Haldun güzel, Kamuran çirkin, Haldun zeki, Kamuran aptal değilse bile sönük…*" İDG12

sönükleş-* Sönük bir duruma gelmek. "*Fakat herhâlde bakışımızla her şeyi anlamıştı ki, ikisinin de gözleri birdenbire sönükleşti*." BE39

sönükleşiver-* Ansızın veya çabucak sönükleşmek. "*İstanbul'u bize öyle ballandırarak anlatırdı ki, çocukluğumun İstanbul'undan kafamda kalmış ne kadar resim varsa bütün görkemiyle canlanır, şehrim sönükleşiverirdi*." AY103

sönüklük *a*. Sönük olma durumu. "*Bir sönüklük, bir neşesizlik, bir boşalmışlık yahut da uzun yolculuklardan sonra gelen dehşetli bir yorgunluk, bir hâlsizlikti*." SM231

sönüş *a*. Sönmek işi. "*Alnını pencerenin soğuk camına dayamış, yukardaki ay yanıp söndükçe ıslak ovanın gümüş gibi parlayıp sönüşüne bakıyor, Nedim Ağa'yı düşünüyordu*." KT300

sönüver- Ansızın veya çabucak sönmek. "*Yandım Ali elinde taş, nerdeyse soğuktan kıkırdayacaktı ki, içerinin elektriği sönüverdi*." ÖE108

söv- Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek; donatmak, kalaylamak, kayarlamak, küfretmek, yıkamak. "*Sövdü, ana avrat sövdü, gıcırdattı dişlerini*." ÖE121 **sövüp say-** aralıksız küfürler sıralamak, uzun uzadıya söverek yermek. "*Oysa gene pek çok gecelerde olduğunca sövüp sayacak, en çok karısının savcı babasını karıştıracaktı*." ÖE12

sövdür- Sövme işini yaptırmak veya sövmesine yol açmak. "*Ezerdi. Ağlatırdı. Sövdürürdü*." KK26

sövebil- Sövme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herhangi bir üst, dilediği anda dilediğinde işlem kullanır, hatta bağırıp çağırdıktan başka, ana avrat bile sövebilirdi*." MUR182

sövme *a*. Sövmek işi; küfretme, küfrediş, küfür, şetim. "*Bir erkek gibi sövmesini, usta bir esrarkeş gibi çifte kâğıtlı sarmasını öğrendi*." EKM54

sövül- Sövme işine konu olmak. "*Madem işlemiş, madem içeri düşmüşlerdi, kelepçe de takılabilir, günlerce yürütüldükten başka dövülür, sövülürlerdi de*." SÇ228

sövüş *a*. Sövmek işi. "*CHP devrinde şapkasını eğenlere ana avrat sövüşüyle, şuna buna parmak atışıyla milleti kahkahadan kırıp geçiren bu adam son zamanlarda bir hayli çekidüzen vermişti kendine*." GK101

söyle- 1. Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak; buyurmak. "*Sor buna da söylesin*." ARK24 2. Bir düşünceyi ileri sürmek, ortaya atmak. "*Ben bunu bilir bunu söylerim*." BTÜ164 3. Yapılmasını istemek; lütfetmek. "*Niçin İstanbul'a, Yeşilçam Sokağı'na gitmesini ısrarla söylüyorlardı*?" KY53 4. Türkü, şarkı vb. okumak. "*Demek okulda da şarkı söylüyor*?" İDG20 5. Haber vermek. "*Dosdoğru söyledim her şeyi alıp odasına götürdü*." TD80 6. Önceden bildirmek, tahmin etmek. "*Ben sana söylemiştim de dinlememiştin*." SÇ177 7. Bir şey ısmarlamak. "*Saygıda kusur etmemeye çalışmış, yer göstermiş, kahve söylemiştim*." BK278 8. Sipariş etmek. "*Git çay söyle*!" KK265 **söylemediğini bırakma-** bir kimse veya bir konu ile ilgili olarak söylenmemesi gereken şeyleri söylemek. "*Bize de neler yapar. Söylemediğini bırakmaz*." KK64 **söyleyeceği ol-** herhangi bir konuda kendisinin de diyecekleri bulunmak. "*Söyleyeceği bir şey vardı herhâlde*." HÇ119

söyleme *a*. Söylemek işi; irat. "*Annesi diye her ağzına geleni söylemeye hakkı var mıydı*?" EK29 **söylemesi ayıp** utanılacak bir durumun açıklanması sırasında kullanılan bir söz. "*Hani inanın, söylemesi ayıp, hepimiz dünya evine girdik, çıktık malum ya*?" MM262

söylememezlik* *a*. Söylememe durumu, gizleme. "*Söylememezlik edemezdi*." KAÇ18

söylen- 1. Söyleme işi yapılmak; söylenilmek. "*Herkes bir şey söylüyor, söylenenler tahminden öteye geçemiyordu*." BK307 2. Kendi kendine konuşmak, kendi kendine bir şeyler söylemek. "*İhtiyar kâtip başörtüsü, önlüğü, süpürgesi ve işi başından aşkın hamarat bir ev kadını telaşıyla koltukların yerlerini değiştirir, tozlarını alırken söylenirdi*." SM135 3.

Çıkışmak, azarlamak, eleştirmek. "*Adam sıkıntıyla söylenir*." BFV171 4. Sızlanmak, yakınmak. "*Adam gene inliyor, söyleniyordu*." SAR31

söylenebil- Söylenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Karşısındaki kadın yabancı değildi, ona her şey söylenebilir, sır verilebilirdi*." OK47

söylenil- Söyleme işi yapılmak, söylenmek. "*Adamın elindeki sopayı kaptı, söylenilen yana deli gibi koştu bir süre*." MUR314

söyleniş *a*. Söylenmek işi. "*Kirli çamaşırları ayırırken kızının sinirli sinirli söylenişlerini duyduğu hâlde anlamıyor…*" KY17

söylenme *a*. Söylenmek işi. "*Karşısında kaynanası varmış gibi sesli sesli söylenmeye başladı*." EK91

söylenti *a*. Ağızdan ağıza dolaşan, kesinlik kazanmayan haber, rivayet. "*Söylenti gittikçe kuvvetleniyor, gerçek hâlini alıyordu*." İDG109

söyleş- Karşılıklı konuşmak, hasbihâl etmek, sohbet etmek. "*Üstünde durmasalar bile, aralarında söyleşip gülüşürlerdi*." YK42

söyleşme *a*. Söyleşmek işi. "*Güle söyleye, daha doğrusu gençlerin gülüp söyleşmelerini hazla dinleyerek yemeklerini yerlerdi*." GAV166

söylet- 1. Söylemesine yol açmak. "*Ulan şimdi kötü kötü söyletecen beni*." YK45 2. Söylemek zorunda bırakmak, itiraf ettirmek. "*Kocasının nerede olduğunu, şimdi nereden geldiğini gayet iyi bilse bile soracak, ona söyletecekti*." ARK69

söyletebil- Söyletme becerisi bulunmak. "*Boğduğumu söyletebildiler mi*?" BTÜ245

söyletme *a*. Söyletmek işi. "*Kadının büsbütün şüphelenerek söyletmeye çalışmasını bekledi*." EB112

söylev *a*. Bir topluluğa düşünceler, duygular aşılamak amacıyla söylenen, uzunca, coşkulu ve güzel söz; nutuk, hitabe. "*Gene söylev mi Himmet Efendi*?" AY186

söyleyebil- Söyleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ağlar, yalvarır, az önce kocasının evini sırf namus, haysiyet, kadınlık şerefi için terk ettiğini söyleyebilirdi*." YYB14

söyleyiş *a*. Söylemek işi. "*Aşçının içeri içeri, kanlı gözlerini ayıra ayıra, küfrede ede söz söyleyişini hiç sevmezdi*." EKM8

söyleyiver- Çabucak söylemek. "*Söyleyiverin de gelsin olmaz mı*?" EB82

söz *a*. 1. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi; lakırtı, kal, kavil, kelam, laf. "*Ali'yse, bütün bu söz ve kahkahalardan hiç ama hiçbir şey anlamayarak şaşkın şaşkın dikiliyor*." EKM107 2. Bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük. "*Gülpembe bu teenni sözünden hiçbir şey anlamamıştı*." SM293 3. Bir konuyu yazılı veya sözlü olarak açıklamaya yarayan kelime dizisi. "*Yer yer ayıp resimler, ayıp sözler yazılı kirli duvarların önlerine serilip yatanlarsa…*" YK2 4. Bir işi yapacağını kesin olarak vadetme. "*Ama sözünde durmadı*." BK310 **söz aç-** bir konu üzerine konuşmaya başlamak. "*Her gittiği ahbabın nabzına şerbet vererek konuşuyor, bar kızından söz açıyordu*." EK128 **söz al-** birinin bir işi yapacağını kesin olarak bildirmesini sağlamak. "*Belki de söz almıştı*." KY100 **söz anlamaz** söz dinlemeyip kendi bildiğinde inat eden. "*Ah şimdi laf söz anlamaz, vurdumduymaz kilitler insafa gelip açılsa…*" YK74 **söz at-** biriyle kısa süreli söyleşmek, konuşmak. "*Necati birdenbire, bu bahisle hiç alakası olmayan bir söz attı*." EKM154 **söz bir, Allah bir** verilen sözden dönülmeyeceğini anlatan bir söz. "*Ederim arkadaş, söz bir Allah bir*." BTÜ330 **söz dinle- (veya tut-)** söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimsemek, davranışlarını bunlara uydurmak. "*Tersti, aksiydi, söz dinlemezdi ama...*" SUÇ173 **söz düşme-** birinin söz hakkı olmamak. "*Onlar varken size söz düşmez*!" GR37 **söz et-** 1. bir şey üzerine konuşmak. "*Az önce namustan dinden imandan söz etmişti*." BFV97 2. bir şeyin dedikodusunu yapmak. "*Arkasından, kalın kerhaneci diye söz etmesi mümkün olsa bile, kızını vermek isterdi*." DK146 **söz geçir-** söylediğini, istediğini yaptırmak. "*Bir gece karlar lapa lapa savrulurken işledikleri tamiri imkânsız suç yüzünden annesi dövünmüş, çırpınmış, aksi babasına söz geçirmeye çalışmış, fakat kalın kafalı herif dinlememişti*." KK197 **söz gel-** bir davranışından dolayı eleştiriye konu olmak, yerilmek. "*Sana söz gelmesini istemem*." BFV256 **söz işit-** azarlanmak, birisi kendisine darılmak. "*… üstelik dayak ye, söz işit*." BE34 **söz kes-** genellikle evlenmek için anlaşıp kesin karar vermek. "K*ız istemiyor, oğlan istiyor. Söz kesilmiş*." CEM140 **söz ver-** bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek. "*Söz veriyorsun, kavga etmeyeceksin Hasan Ağabey'le, değil mi*?" KÜÇ19 **söz yok!** `mükemmel, çok güzel, kusursuz, eleştirilecek bir tarafı yok` anlamında kullanılan bir söz. "*Osmanlılığına söz yok*." BTÜ47 **söze başla-** konuşmaya başlamak, bir konuya girmek. "*Çok merak ediyordu Filiz adamın söze nasıl başlayacağını*." BFV201 **söze**

karış- biri veya birileri konuşurken bir başkası konuşmak, konuşmaya katılmak. "*Pişti oynayanlar da söze karıştı*." KÜÇ31 **sözü ağzına tıka-** birinin rahatça konuşmasını engelleyip susturmak, söylemesine imkân tanımamak. "*Elinin bir davranışıyla adamın sözünü ağzına tıktı*." BFV182 **sözü değiştir-** başka konuyu dile getirmek, başka bir şeyden söz etmek. "*Sözü değiştirmek için sordu*." KÜÇ40 **sözü dönderip dolaştır-** sözü uzatmak. "*Hoş beşten, sözü döndürüp dolaştırdıktan sonra; meseleyi açtı*." SM208 **sözü edil-** adı anılmak, bahsedilmek. "*Geceleri düşlere giriyor, Hamza değil, Ayvaz diye sözü ediliyordu*." VV400 **sözü geç-** kendisini kabul ettirmiş olmak, hatırı sayılmak. "*Senin sözün daha iyi geçer*." BTÜ166 **sözü kes-** 1. konuşmasını bitirmeden susmak. "*Murtaza merdivenleri iniyordu, sözü kestiler*." MUR191 2. başkasının konuşmasını önlemek. "*Güzide sözü kesti*." ARK182 **sözü kısa kes-** söyleyeceğini kısa veya özet olarak belirtmek, az ve öz konuşmak. "*Sözü kısa kesmek için sertçe, 'Haydi yürü eve bakayım!' diye emretti*." MUR92 **sözü mü olur?** bir iş yapmak için `seve seve zahmete girerim` anlamında kullanılan bir söz. "*Canın sağ olsun Nerimancığım, sözü mü olur*?" ÇK100 **sözü sohbeti yerinde** güzel, oyalayıcı, kırmadan konuşan. "*Allah gani gani rahmet eylesin, sözü sohbeti yerinde, usul erkânca içen takımdandı*." BK298 **sözü tart-** ölçülü konuşmak. "*Bir daha sözünü tartarak söyle*!" YK22 **sözü uzat-** konuşmayı gereksiz bir biçimde başka sözlerle sürdürmek. "*Sözü uzatmaya ne hacet*?" KK249 **sözüm meclisten dışarı** konuşma arasında çirkin veya uygunsuz bir söz kullanmak gerektiğinde o sözden orada bulunanların alınmamasını belirtmek için söylenen bir söz. "*Diyeceğim, bu şehirli kısmı pek enayi oluyor sözüm meclisten dışarı*." BTÜ367 **sözünde dur-** verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak. "*Ertesi hafta sözünde durdu*." İDG36 **sözünden çıkma-** birinin isteklerine, öğütlerine, sözlerine uyarak davranmak. "*Oğlu şöyleymiş, böyleymiş, sözünden çıkmazmış…*" EK126 **sözünü ağzına tık-** konuşmasına izin vermemek. "*Tam ağzını açacaktı ki, kadın tekrar sözünü ağzına tıktı*." KP48 **sözünü et-** birinden veya bir konudan söz etmek, onunla ilgili olarak konuşmak. "*Osman'ın akşam sözünü ettiği balkon olmalıydı*." KY142 **sözünü geri al-** söylemiş olduğu bir sözde haksız olduğunu kabul ederek onun söylenmemiş sayılmasını istemek. "*Sözünü geri alacak, tükürdüğünü yalayacaklardan değildi*." YYB156 **sözünü kes-** biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat vermemek. "*Sözünü kesti hemen*." YYB188 **sözünü tut-** öğüdüne uymak. "*Sözümü tutsaydım da bu dirlik başına gelmeseydi olmaz mı*?" BTÜ376

söz birliği *a*. Bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşma, ağız birliği. "*Onlarla söz birliği hâlinde olmasa neden terslesin*?" BTÜ301 **söz birliği et-** bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşmak. "*Söz birliği ettiniz değil mi*?" BTÜ183

söz düellosu *a*. İki kişi arasında sözle yapılan tartışma, söz yarışı. "*Uzayıp giden bir söz düellosu*." BTÜ327

söz gelimi *bağ*. Söz gelişi. "*Hani sözün gelimi*!" SAR17

söz gelişi *bağ.* Bir düşünceyi açıklamak için örnek gösterileceğinde o örneğe giriş olarak söylenen bir söz, söz gelimi, söz misali, temsil, söz temsili, örneğin, mesela, bilfarz. "*Canım söz gelişi...*" BTÜ351 **söz gelişi möz gelişi*** söz gelişi falan. "*Sözün gelişi mözün gelişi yok*." VV321

söz konusu *sf.* Sözü edilen, üzerinde konuşulan, bahis konusu, bahis mevzusu, mevzubahis. "*Demek Nuran o gece, en yakın arkadaşının vahşice saldırdığını söz konusu etmemişti*." SBK284 **söz konusu edil-** sözü edilmek, konuşulmak. "*Bir insanın özeli rastgele söz konusu edilmez*!" İDG59 **söz konusu ol-** üzerinde konuşulmak, bahis konusu olmak, bahis mevzusu olmak. "*Sevmek, sevilmek işleri söz konusu olunca Leyla'da akan sular dururdu*." SBK227

söz sırası *a*. Bir toplulukta konuşma yapma zamanı. "*Bir ara söz sırasının kendisine geldiğini anlayarak iskemlesinde doğruldu*." DE137

söz temsili *bağ.* Söz gelişi. "*Ekmekten kurt çıksa, çıkmaz ya, söz temsili…*" BTÜ307

sözbirliği bk. söz birliği. "*Bunun için, korucularla sözbirliği edildi.*" EKM106

sözcü *a*. Bir kurul, bir topluluk veya kişi adına söz söyleme, onun düşünce ve davranışlarını savunma yetkisi olan kimse. "*Kravatsızların sözcüsü hâline geliveren pehlivan yapılı adamın gösterdiği rozete baktı anlamadan*." ÖE119

sözcük *a*. Bir veya birkaç heceden oluşan, anlamlı ses birliği; kelime. "*Israr edecek olursam sinirlenir, söylevine serpiştirdiği sözcüklerden rasgele birinin anlamını sorardı*." AY180

sözcülük *a*. Sözcü olma durumu. "*Bunu*

Muzaffer Bey'in de bildiği yoktu ama gözü parti sözcülüğü yapan gazetenin başyazarına ilişti." VV355

sözde 1. *sf*. Gerçekte öyle olmadığı hâlde, öyleymiş gibi kabul edilen (şey veya kimse). "*Ceylan Bar, o tarihlerde Anadolu'nun belli başlı şehirlerinde moda olan küçücük, cazlı, uydurma, masa sandalyelerle derme çatma barlardan, sözde barlardan biriydi*." EK61 2. *zf*. Söylendiğine göre, iddia edildiğine göre; sözüm ona, güya. "*Anca beraber kanca beraberdi sözde*." BTÜ85

sözleş- 1. Herhangi bir iş konusunda birbirine karşılıklı söz vermek, kavilleşmek, kavletmek. "*Hani sözleşmişlerdi birbirlerinin sevgilileriyle ilgilenmeyeceklerine*?" BFV156 2. Belli bir yerde, belli bir saatte buluşmayı kararlaştırmak. "*Kadın uyuttu kocasını, evden yavaşça çıktı, sevgilisiyle sözleşmişler önce herhâlde ki bir araba bekliyordu, kadın bindi, yallah*!" CEM89

sözlü *a*. Evlenmek için birbirine söz vermiş olan kimse; yavuklu. "*Bu oğlumla sözlü gibi bir şeydi*." İDG71

sözlük *a*. Bir dilin bütün zamanlarda veya belli bir çağda kullanılmış kelimelerini, kelime gruplarını deyim ve atasözlerini genellikle alfabe sırasına göre alarak sözcük türünü, okunuşunu, yabancı kökenliyse hangi dilden geldiğini, kullanım alanlarını gösterip tanımlarını yapan, varsa başka dillerdeki karşılıklarını veya Türkçe karşılıklarını veren, örnek cümlelerle destekleyen eser; kamus, lügat. "*... anlamlarını sözlükte bulup ezberlediğini, bilgisini kabul ettirmek için bunu bilhassa yaptığını biliyordum*. AY180

sözsüz *sf*. Konuşmadan yapılan, kelimesiz. "*Sonra sözsüz konuşmalar başlamıştı gaga burunluyla…*" SÇ99

sözüm ona *zf*. Söylendiğine göre, iddia edildiğine göre; sözde. "*Ne bu? Sözüm ona askı mı*?" MM69

Spartaküs* *öz. a*. Roma İmparatorluğu'nda Trakyalı bir gladyatör (MÖ 109-71). "*Roma senatosunda konuşanlarla, modern zamanlar senatolarında konuşanlar aynı bencil menfaatin itmesiyle ortak laflar etseler bile, Spartaküs zincirlerini koparmıştır artık*." GR145

spazm (Fr.) *a*. Özellikle kalp, mide, bağırsak ve kasların elde olmadan kasılması. "*Yerimi vermek isterdim ama birkaç gün önce bir koroner damar spazmı geçirdim de*." KK83

spiker (Fr.) *a*. Radyo ve televizyonda programları, haberleri sunan kimse. "*Spiker, Rahmanninof'tan diye belirtti*." YYB217

spiritüalizm (Fr.) *a*. Bütün gerçekliğin özünün ruh olduğunu, her gerçek olanın manevi olduğunu ve maddi olanın yalnızca manevi gerçekliğin bir görünüşü olduğunu veya salt bir tasarım olduğunu ileri süren fizikötesi öğreti, tinselcilik. "*... sonraları solculuğun materyalizminden kaymış hatta sağcılığın karanlık spiritüalizmine yuvarlanmıştı." KT294*

spor 1. *a*. Bedeni geliştirmek amacıyla belirli kurallara göre kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen hareketlerin tümü. "*Bekçi olalı beri sporu bırakmışsa da zaman zaman semt kulübüne gidiyor, antrenmanlara katılıyordu*." TD5 2. *a*. Belirli kurallara göre kişisel, ikili veya takım olarak gerçekleştirilen, rekabete dayalı bedensel veya zihinsel yarışmaların tümü. "*Bu futbol da fasarya be! Spor oğlum*!" KÜÇ43 3. *sf*. Kullanışı rahat, kolay olan. "*Spor araba tarlada geniş bir eğriden sonra yola çıktı, ağır ağır uzaklaştı.*" BTÜ254

spor araba *a*. Küçük hacimli, genellikle iki koltuklu ve iki kapılı olarak geliştirilen, hızlı kullanım sağlayan, yüksek performanslı araba; spor otomobil. "*Birden, karşıda kıyıya çekilmiş bir spor arabada dudak dudağa geliveren iki genç gözüne ilişiverdi*." ÜÇK530

spor ayakkabısı *a*. Spor yaparken giyilen bir tür ayakkabı. "*Mesela tuvaletle spor ayakkabı giyilmez*." HÇ229

spor kulübü *a*. Özellikle gençlerin değişik spor etkinliklerinde bulunmaları amacıyla ilgili devlet kurumuna kayıt ve tescilini yaptırmış kuruluş; kulüp. "*Kırmızı eşofmanlarıyla fabrika spor kulübünün işçi sporcularını hemen her gün görüyordu*." KÜÇ27

spor toto (İng.) *a*. Futbol maçlarının sonuçlarını önceden kestirip para ödülü kazanmak temeline dayanan bir oyun. "*Hazır spor totonun bütün yurtta bir salgın hâlinde alıp yürüdüğü şu günlerde şekerkamışının Adana deyimiyle kamış vuruşmak özelliği de meydanda iken...*" YYB39

sporcu *a*. Sporla uğraşan kimse; sportmen. "*Bizim ordaki sporculara imreniyorum Erol*." KÜÇ27 **sporcu miporcu*** sporcu falan. "*Yumrukları kuvvetli sporcu miporcu...*" EB61

sporculuk *a*. Sporcu olma durumu. "*Sporculuk günlerinden kalma bir hızla sokakları dönüyor, nefes nefese kaçıyordu*." DE246

SS* *a.* Almanya'da Nazi Partisi'ne güvenlik sağlayan bir askeri birlik. "*Gerçekten de bir SS subayı çalımı içindeydi*." BK307

stadyum (Lat.) *a.* Takım oyunları, atletizm karşılaşmaları ve çeşitli törenlerin yapılabilmesi, seyircilerin de bunları izleyebilmesi için elverişli oturma yerleri olan alan, stat. "*Her hafta stadyuma giderdim*." CEM54

staj (Fr.) *a.* Herhangi bir meslek edinecek olan kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi. "*... artık staj bitti, dedi*." AY110 **staj mıtaj*** staj falan. "*O seneye hukuku bitirip ya Avrupa'ya gidecekti ya da staj mıtaj*." EB138

stajyerlik *a.* Stajyer olma durumu. "*Yarın işe savcı stajyerliğiyle başlayıp sonunda avukatlığa vuracaktı.*" EB2

star (İng.) *a.* Sinema, tiyatro veya müzikhol sanatçısı; yıldız. "*Çünkü filmciliğimize sanat değil, bir star, yani yıldız modası hâkimdir*." YD107

stat (Fr.) *a.* Takım oyunları, atletizm karşılaşmaları ve çeşitli törenlerin yapılabilmesi, seyircilerin de bunları izleyebilmesi için elverişli oturma yerleri olan alan, stadyum. "*... derme çatma statta maçlar yapmaktan başkasını bilmiyordum ki...*" ARK17

statü (Fr.) *a.* Herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi; nizamname, tüzük. "*Peki, bir statü hazırlayın. Üzerinde görüşelim*!" YD266

Steinbeck* *öz. a.* John Steinbeck, İrlanda asıllı Amerikalı yazar (1902-1968). "*... Şolohov, Steinbeck, Caldwell, Dos Passos hatta daha sollara kadar saydı döktü.*" GR139

Steiener* *öz. a.* Alman piyano markası. "*... dünyaca tanınmış Steiner yarım kuyruklu konser piyanoları, Isparta, Buhara, Tebriz taban halıları…*" SM197

Stendhal* *öz. a.* Fransız yazar (1783-1842). "*Stendhal, Flaubert, Zola, Tolstoy, Gorki, Şolohov, Steinbeck, Caldwell, Dos Passos hatta daha sollara kadar saydı döktü*." GR139

Stepte* *öz. a.* Rus yazar Maksim Gorki tarafından yazılan öykü türündeki eser. "*Serseriler, Stepte, İstrasti Mordasti ... ve daha başkaları*." DE8

stil (Fr.) *a.* Güzel sanatlarda kendine özgü teknik, renk ve biçimlendirme biçimi; tarz. "*Taralı saçlar, stil pabuçlar, sanırım kupon kumaştan kostüm, yeşil kırmızı desenli ipek çoraplarıyla asorti ipek kravat*." YYB162

stilo (Fr.) *a.* İçine mürekkep doldurularak kullanılan yazı kalemi; dolma kalem. "*Can sıkıntılı pırıltılarıyla telefon, siyah hokka takımı, yan yana iki stilo, vantilatör filan safi kulak kesilmişlerdi*." BK349

stok (Fr.) *a.* Bir satış yerinde satışa hazır bulundurulan malların tümü; yığılım, istif. "*İplik, bez stokundaki falsoları bile buldu şerefsizim*!" YYB173

stop (Fr.) *a.* Telgraf ve telefonla olan haberleşmelerde cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılan bir söz. "*Ampulün bol ışığında stop edilmiş yatan makineler: torna, freze, tesviye*." SÇ43 **stop et-** çalışan motor durmak. "*Reşat arabayı stop etti*." KY49

stopaj (Fr.) *a.* Ücretlerde, serbest meslek gelirlerinde ve sonraki yıllara devredilen taahhüt işlerinde ödemeler sırasında bu ödemelerin belirli bir kısmı ödemeyi yapanlarca tutulduktan sonra kişiler adına vergi dairelerine yatırılan miktar; ön kesinti. "*Normal stopajlar yapılmış mıdır*?" ÜÇK419

stor (Fr.) *a.* Ağaç, kumaş vb.nden yapılmış bir kanal içinde hareket ederek açılıp kapanan perde. "*Müfettişler Müfettişi odanın sokağa bakan penceresinin tül perdesini çekti, storunu yarı yarıya indirdi*." ÜÇK399

Stradivarius* *öz. a.* Antonio Stradivari ve ailesine ait olan bir keman markası. "*Avrupa'dan ona mükemmel bir keman, mümkün olduğu takdirde bir Stradivarius getirebilirdi*!" İDG105

strateji (Fr.) *a.* Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı; sevkülceyş. "*Kore Savaşı'ndaki strateji hatalarını, Birleşmiş Milletler tebliğlerini gazetelerde okuyarak değil, radyoda dinleyenlerden duymak suretiyle belirtir*." SAR57

Streptomycine* *öz. a.* Tüberküloz tedavisinde kullanılan bir antibiyotik. "*On beş gramlık Streptomycine'i Verem Dispanseri'nin önünde bir hastaya yarı fiyatına satan kadın sanki on yaş gençleşmişti*." SAR14

stüdyo (Fr.) *a.* Sinema, televizyon ve radyo için film çekilen, ses alınan ve yayın yapılan yer.

"*Ben stüdyodayım*." YD241

su *a*. 1. Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde; ab. "*Hatta tövbe estağfurullah, vurulduğu gün o da benden senin gibi su istediydi*!" KAÇ40 2. Bu sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu. "*Kanatları artlarına kadar açık pencerelerden aydınlık gece, Boğaz'ın karanlık suları görünüyordu*." KÜÇ26 3. Meyve, sebze vb.nin sıkılmasıyla elde edilen sıvı. "*Canları portakal suyu istemişti*." BFV83 4. Bazı kokulu yaprak veya çiçeklerin imbikten çekilmesiyle elde edilen kokulu sıvı. "*Osman Bey kekik suyu şişesini, ben kolonyayı koşturduk*." ARK70 5. Yemeğin sıvı bölümü. "*Alımından, çalımından, kadeh bardak, çatal bıçak tutuşundan, lokmayı koparışı, çatalına takışı, salatanın, yemeğin suyuna batırışı…*" MM39 **su al-** suyu içine çekmek. "*Ayakkabılar da su alıyor mu*?" YYB214 **su altından saman yürüt-** saman altından su yürütmek. "*Su altından saman yürütüyorsun değil mi*?" EB225 **su dök-** küçük abdest bozmak. "*Yusuf su dökmeye kalkınca Köse Hasan kıs kıs güldü*." BTÜ9 **su dökün-** yakınmak. "*Hem de tövbe su dökünmüyor ha*!" BTÜ277 **su gibi** çok ıslak. "*İçliği, bacaklarına yapışan donu su gibiydi*." BTÜ64 **su gibi ak-** para, yiyecek vb. bol bol gelmek. "*Masasına beş kadın almıştı, içki su gibi akıyor, kahkahaları barı çınlatıyordu*." SM254 **su gibi aziz ol!** su getirenlere iyi dilek olarak söylenen bir söz. "*Sağ ol bacı, su gibi aziz ol*!" GK114 **su gibi bil- (veya oku-)** yanlışsız bilmek veya okumak. "*Tohtur kızı olduğundan geçtim, bugüne bugün İngilizce, Fransızcayı su gibi bilir*." GK109 **su gibi git-** bol bol harcanmak. "*Hoşlanmıyor değil ama para gidiyordu para, su gibi hem de*!" ÖE66 **su gibi ol-** çok ıslanmak. "*Alaçıkların içi su gibi olur*." DE230 **su gibi terle-** çok terlemek. "*Sakallı yüzü su gibi terlemişti*." GAV108 **su içinde** en kötü şartlarda bile. "*Su içinde, bir, iki binlik getirirdi, sekiz yüz getirsin, altı yüz, beş yüz getirsindi hiç getirmese*." VV124 **su içinde kal-** çok ıslanmak. "*Büyük oğlunun evine vardığı sıra su içindeydi*." EVO87 **su iktiza et-** gusül gerekmek. "*İlaha Bekir, gene mi su iktiza etti*?" GK85 **su katılmamış** kendine özgü olan durumu koruyan, başka bir etkiyle değişmemiş, bozulmamış olan. "*Su katılmamış Cihangirliyim anam babam*." KK109 **su kaçır-** baş ağrıtmak, can sıkmak. "*Ee, sen de… Su kaçırdın artık*!" SM271 **su koyuver-** *argo* sözünde durmamak, cıvıtmak. "*Kart horoz nasıl olsa su koyuverir*." ARK58 **su mu*** su falan. "*Doktor, ilaç, su mu para etmedi*." İDG11 **su ver-** insanlara içmek için su getirmek. "*Bir bardak su ver şuradan…*" BE27 **sudan çıkmış balığa dön-** herhangi bir sebeple ne yapacağını bilememek, çok şaşırmak. "*Gurbette insan derdi emmim, sudan çıkmış balığa döner*." BTÜ47 **sular karar-** akşam olmaya başlamak. "*Akşam sular kararıktan sonra dildadesinin yanına … dönerdi*." HÇ301 **suya düş-** bir şeyin gerçekleşme olasılığı kalmamak. "*Ya uyanık değil de planı suya düşerse*?" KAÇ65 **suya götürüp su içirmeden getir-** herhangi bir işte akıl, zekâ, deneyim ve kurnazlıkla bir diğerini alt etmek. "*Değil Gafur, Gafur gibi, Hüseyin Efendi gibi nice nicelerini suya götürür de su içirmeden getirirdi*!" GK44 **suyu çık-** çok söz edildiği veya üzerinde yerli yersiz durulduğu için değerini yitirmek, önemsizleşmek. "*İşin iyice suyu çıkmıştı*." KK205 **suyu görmeden paçaları sıva-** dereyi görmeden paçaları sıvamak. "*İnsan suyu görmeden paçaları sıvamamalıydı*." VV257 **suyu gözünden kes-** işin aslı üzerinde kesin bir şey söyleyip ayrıntılarını konuşmaya gerek duymamak. "*İster misin, suyu gözünden kessin*?" HÇ59 **suyu mu çıktı?** "beğenilmeyecek nesini gördün?" anlamında kullanılan bir söz. "*Canım, Öztürk Serengil'in suyu mu çıkmıştı yani*?" YD15 **suyu nereden geliyor?** "bir işi görmek için harcanan para hangi kaynaktan sağlanıyor?" anlamında kullanılan bir söz. "*Anne, bizim değirmen dönüyor, suyu nereden geliyor diye sormadınız mı*?" AY171 **suyuna git-** bir kimseyi sinirlendirmeyecek biçimde davranmak. "*Talih olsa anamız kız doğururdu da rahat bir ekmek yer, herifin suyuna giderdik*." BTÜ252 **suyunu çek-** tükenmek. "*Paralar suyunu çekti*." YK93

su bardağı *a*. Su içmeye yarayan bardak. "*Dükkâna daldı; iki kahve fincanı, ikilik bir cezve, iki su bardağı, teneke bir kahvedanlıkla küçük bir ispirtoluk satın aldı*." SAR15

su baskını *a*. Sellerin veya eriyen kar sularının katılmasıyla kabaran akarsuların yataklarından taşarak çevreyi basması; taşkın, feyezan, seylap. "*Su baskınları, sel sele yağmurlar, kızgın güneş, ayaz...*" KT346

su borusu *a*. Suyu, su buharını bir yerden bir yere aktarmaya yarayan demir veya naylon boru. "*Bir gün su borularınıza tırmanarak gireceğim evinize, babanla konuşmalarınızı dinleyeceğim*." SÇ176

su böreği *a*. Mayalı hamurdan ince açılan yufkanın önce suda ıslatılıp katları arasına peynir, ıspanak veya kıyma konarak yapılan bir börek türü. "*Taze su böreği…*" BFV254

su deposu *a*. Binalarda su depolamaya yarayan araç. "*Çocuk, aşağıdaki su deposunun beton ayakları arasındaki küçük kahveye koştu*." MUR251

su kabı *a.* Su koymaya yarayan kap. "*Kimyon, toz kırmızı biber, tuz da ekelendikten sonra elini yanındaki su kabında ıslattı*." EVO158

su tası *a*. Çeşmelerden su içmeye yarar, özel yapılmış kap. "*Sonra alt evden tenekeleri, sabunu, su tasını, kütüğü kaldırdı, birikmiş suları süpürdü, aşağıya çekidüzen verdi*." CEM95

su terazisi *a.* İçinde hava kabarcığı bırakılmış su dolu bir cam silindir ve bir tahta yataktan oluşan, düzlem veya doğruların yataylığını belirleyen alet; kabarcıklı düzeç, terazi, tesviyeruhu. "*Her yıl elinde tahta bavulu, bavulunun içinde malası, su terazisi, şakulü, gurbete düşer, yurdun neresinde iş bulursa gider*." BTÜ139

su testisi *a*. Su koymaya yarayan topraktan yapılmış su kabı. "*Bütün dikkatime rağmen su testisini deviriyorum*." BE73 **su testisi su yolunda kırılır** "bir kişi amaç edindiği işte kazaya uğrar" anlamında kullanılan bir söz. "*Biri, 'Su testisi su yolunda kırılır!' dedi*." İDG110

su tulumbası *a*. Kuyudan su çıkarmaya yarayan ve elle çalışan tulumba. "*Oğlu su tulumbasının soğuk suyunda elini yüzünü yıkarken o da çamaşırlarına döndü*." KY5

Suadiye* *öz. a*. İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Gerek bu köşk gerekse komşu köşkleriyle semt, Suadiye, Bostancı, hatta Pendik'i hatırlatıyordu*." İDG69

sual (Ar.) *a*. Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı; soru. "*Aynı suali ben de size sorabilir miyim?*" MM183 **sual et-** sormak. "*Madem kızın gönlü yoktu, ne diye sorup sual etmediniz*?" HÇ52

suare (Fr.) *a*. Gece yapılan sinema veya tiyatro gösterisi; gece gösterimi. "*Film dokuz suaresinde değişir*." YD12

subap (Fr.) *a*. Bir yay yardımıyla gergin tutulan ve yatağın düzlemine dik olarak yaptığı gidip gelme hareketiyle bir akışkanın geçişini ayarlamaya yarayan kapak; supap. "*Sadaka, genel olarak, toplumlarda bir çeşit subap değil miydi*?" VV107

subay *a*. Silahlı kuvvetlerde asteğmenden orgeneral veya oramirale kadar rütbedeki asker. "*Cevdet baktı: Genç bir subay*." SÇ113

subaylık *a.* Subay olma durumu. "*Evladım ben senin gibi er değil, subaylık yaptım*." ÜÇK337

suböreği bk. su böreği. "*Onu tatarböreği, fasulye pilakisi, subörekleriyle kendine bağladığını sanıyordu*." YYB12

subye* *a.* Kavun çekirdeğinden yapılan bir tür şerbet. "*Hem de ne avratlar! Subye gibi*!" HÇ239

sucu *a*. Su satan veya evlere su taşıyan kimse. "*Sucunun elinde kanlı, kocaman bıçak*." SBK47

sucuk *a*. Şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir yiyecek türü. "*Âdeta kapısından dışarıya taşan sucuk hevenklerinin uslu uslu müşteri bekleştikleri yiyecek dolu bir dükkân*." EB26

suç *a.* 1. Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış. "*Suç benim mi*?" EK330 2. Yasalara aykırı davranış, cürüm. "*Başkasına zarar veren, ıstırap çektiren hareketleri suç olarak vasıflandıran kanun koyucunun ... kocayı niçin suçlu görmediğini zaman zaman düşünmüştür*." SM141 **suç işle-** yasaya, töreye aykırı bir davranışta veya harekette bulunmak. "*Suç işlerse atarlar.*" SBK128 **suç muç*** suç falan. "*Boş ver suça muça*." KAÇ172 **suç ol-** suç sayılmak. "*Dişini sıkacak, kendiliğinden yapmaya kalktığı işin büyük bir suç olduğu kanısını verecekti*." DE93 **suç samur kürk olsa kimse sırtına giymez** 'hiç kimse suçlu olduğunu kabul etmek istemez' anlamında kullanılan bir söz. "*E kızım, suç samur kürk olsa kimse sırtına giymez derler*." BFV202 **suçunu bağışla-** bir kimseye işlediği suçun cezasını vermemek. "*Genç kadınsa, kocasından habersiz giriştiği işin büyük bir suç olduğunu anlamış, suçunu bağışlatmak için etrafında pervane kesiliyordu*." DE93

suç yükleme *a.* Birine suç atma. "*Bana suç yüklemeye kalkma*." EK150

suçla- Bir kimsenin herhangi bir suç işlediğini öne sürmek, itham etmek. "*Fikret'e karşı yakınlık duyduğuna göre, sevdiği adamı suçlamazdı herhâlde*." SBK310

suçlama *a*. Suçlamak işi; itham, töhmet. "*Benim gibi bir kadını bu tarzda suçlamaya hakkın yok*!" SM147

suçlan- Suçlama işine konu olmak, itham edilmek. "*Öyle sanırdı ki, değil cinayet, dünyanın en ağır, en yüz kızartıcı suçuyla suçlansa bile, bu anne kendisini arar*." İDG97

suçlandır- Suçlu olduğuna karar vermek, suçlu olduğunu ileri sürmek. "*Gözünü kör, sırtını kambur yarattığından dolayı, Allah'ı*

suçlandırmak da aklından geçmemişti." SAR91

suçlanma *a*. Suçlanmak işi. "*Hangi kadın olursa olsun, bu kadar suçlanmaya dayanamazdı*." KAÇ162

suçlayabil-* Suçlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... bir anne kızını durup dururken nasıl suçlayabilirdi*?" SBK325

suçlayıver- Ayrıntılı düşünmeden suçlamak. "*Bunu gayet iyi biliyordu ama gene de çalışmanın ayıp sayıldığı, çalışan kızları suçlayıveren bir şehirde yaşıyorlardı*." DK32

suçlu *sf*. Suç işlemiş, suçu olan (kimse); mücrim. "*Olabilirdi ama gene de pek suçlu sayılamazdı*." KY64 **suçlu ol-** suçlu sayılmak. "*Suçlu olsam Böcek'e kızar mıydım*?" SUÇ201

suçluluk *a*. Suçlu olma durumu; mücrimlik. "*Suçluluğa gerek yoktu oysa*." YYB132

suçsuz *sf*. Suçu olmayan, suç işlememiş olan, masum. "*Jandarmalara ateş etmek akıl işi değildi, suçsuz, günahsız yurt çocuklarının ne diye kanını akıtacaktı*?" KAÇ176 **suçsuz muçsuz*** suçsuz falan. "*Hem de suçsuz muçsuz...*" MUR40

suçsuzluk *a*. Suç işlememiş olma durumu. "*Az sonra eve dönünce nereden geldiğini, suçsuzluğunu, sırf kocasını kıskandırmak için Neşelere gidip onları evde bulamadığını inandıramazsa*?" YYB28

suçüstü 1. *a*. Birini suç işlerken yakalama; cürmümeşhut, meşhut suç. "*Kadın, suçüstüne gitti*." KAÇ193 2. *zf*. Suç işlerken. "*Hacer Hanım hâlâ tedirgin yahut suçüstünde yakalanmış gibi telaşlıydı*." EK295 **suçüstü yakala-** suç işleyeni suçu işlediği sırada veya hareketinden çok az önce yakalamak. "*Tertibatımı aldım, ben de suçüstü yakalatacağım*." CEM39

suçüstü mahkemesi *a*. Failin suçüstü yakalandığı durumlarda duruşmasının görüldüğü mahkeme, meşhut cürümler mahkemesi. "*Bez hırsızlığı davasında amme tanığı olarak ifade veren Murtaza ... suçüstü mahkemesinden çıktığı zaman saat ikindi üstünün üçüne geliyordu*." MUR327

sudan *sf*. Baştan savma, inandırıcı olmaktan uzak olan. "*En önemsiz, en sudan ihtimaller üzerinde bile kılı kırk yararcasına duruluyor*." HÇ309

sudan bahane *a*. Baştan savma, inandırıcı olmaktan uzak bahane. "*... sudan bahanelerle tenhalara çekiyor, atıyordu kendini çocuğun kollarına*." YD208

sudan cevap *a*. Baştan savma, inandırıcı olmaktan uzak cevap. "*Haldun sudan cevaplarla savuşturuyor, hele Handan'dan asla bahsetmiyordu*." İDG56

sudan ucuz *sf*. Çok ucuz, bedava. "*Kiralar ateş pahası değil, sudan ucuzdu*." EVO17

suistimal (Ar.) *a*. Görev, yetki vb.ni kötüye kullanma. "*Devrilenlerin suistimalleri yok değildi ama hiç olmazsa milletin kârına, havadan kazanmışlığına karışmazlardı*!" KK123

suikast (Ar.) *a*. 1. Gizlice cana kıyma ve kötülük etmeye kalkışma. "*Avuç dolusu para ödeyen vatandaşların sağlığına suikasttir bu suikast*!" MM61 2. Bir devlet büyüğünü veya önemli bir kişiyi plan kurarak öldürme. "*Bir zaman sonra avukata büyük bir miras davası dolayısıyla suikast yaptılar*." EK325

Suişleri* *öz. a*. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, ülkedeki bütün su kaynaklarının planlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesi amacıyla kurulan, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz bir kurum. "*Günün birinde babasının Suişleri'nde bulduğu kapıcılık yahut basımevindeki gece işçiliğine peki deyip evlenecek miydi*?" DK34

sula- 1. Toprak, bitki, hayvan vb.ne su vermek. "*İkindiüstü, park bekçisinin kırmızı lastik hortumla suladığı parktan lacivert geceye yayılan pikabın sesi, bol yıldızlı göğün altında serinlemeye çalışan insanlara neşe veriyordu*." KÜÇ12 2. Hayvana su vermek. "*Kapıdaki delikanlı beygir suluyormuşçasına ıslık çalmaya başlayınca, Köse Topal'ın faizciliği kaynadı*." BTÜ73

sulak *sf*. Suyu olan, suyu bol (yer). "*Çok mu? Nerde? Sulak mı*?" AY202

sulama *a*. Sulamak işi. "*Çırçır dairesinin arka bölümündeki sulama makinesinde ıslanıp tavını almış pamuk kozaları ... kırma makinesine taşınıyordu*." BTÜ61

sulan- 1. Sulama işi yapılmak. "*Kar gibi francalalar dolapta hayatlarken yufka ekmekler sulanır, arasına peynirle maydanoz yatırılıp dürüm yapılırdı*." SM200 2. Sulu duruma gelmek. "*Ağzı yeniden sulandı*." YK26 3. *argo* Birine karşı duyulan cinsel isteği kendisine sezdirmek, yeşillenmek, asılmak. "*Yoo*

Müçteba, evladıma sulanmak yok!" EB20 4. Göz yaşarmak. "*Kadının gözleri hırstan sulanmıştı*." SBK321

sulandır- 1. Sulu duruma gelmesini sağlamak. "*Taze soğanların mavi dumanlı yeşil sapları ağzını sulandırmıştı*." VV298 2. Su veya başka bir sıvı katıp karıştırarak yoğunluğunu azaltmak. "*Bardağa yeniden rakı koydu, sulandırdı*." ARK89

sulandırabil- Sulandırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu konu yeterince sulu ama az daha sulandırabiliriz*." BFV243

sulandırıl- Sulandırma işi yapılmak. "*Kocakarı, kara bıyıklı kahvecinin önündeki sulandırılmış rakı kadehini aldı, tepesine dikti*." SÇ54

sulandırış* *a.* Sulandırmak işi. "*Rakı koyuşu, sulandırışı, dikişi...*" MM31

sulanılabil-* Sulanılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bana hırsızlık teklif edilebilir, iftira atılabilir, karısına sulanılabilir*!" DE151

sularında *zf.* Saat gibi kelimelerle birlikte yaklaşık zaman bildiren bir söz; raddelerinde. "*Kendisi o yıllarda otuz sekiz, kırk sularında*." GR102

sulh (Ar.) *a.* Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum; barış. "*Şu tabiattaki sulhü sükûna bakın*." GR21

sulh hukuk [mahkemesi] *a.* Kira sözleşmesi, paylaştırma ve şüyuun giderilmesi, zilyetliğin korunması, mirasçılık belgesi ile ilgili değeri 5.000 TL'nin altında olan davalarla ilgilenen mahkeme. "*Hâkim, sulh hukuk hâkimi...*" EK237

sulp (Ar.) *a.* Döl, nesil, zürriyet. "*Sanki o babayla o dedenin sulplerinden gelmemiş*." VV114 **sulbünden gel-** bir kimsenin öz evladı olmak. "*Mehdi-i Resul bizim kılkuyruk Ramazan'ın sulbünden gelecekmiş dünyaya*!" VV104

sultan (Ar.) *a.* 1. Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah. "*Ta sultan bilmem kim zamanında Mısır'dan getirilip Adana, Mersin, Tarsus'a, tüm Hatay'a, İskenderun'a yerleştirilen bu Araplara yerliler Arap uşağı, fellah diyorlardı*." KT251 2. Padişahların erkek ve kız çocukları ile anne ve eşlerine verilen unvan. "*Sultanlardan sonra kalfalar, kahvecibaşı, havlucubaşılar v.s.*" SM129 **sultanım!*** çok sevdiğim, kıymetlim. "*Şu aşağıya giriver sultanım*!" HÇ188

Sultan Hamit* bk. Abdülhamit. "*İstanbul'da öğrenciyken, Sultan Hamit'e karşı başkaldıranlarla birlik olduğundan hapse atılmış...*" ARK56

Sultan Mecit* *öz. a.* I. Abdülmecid, 1839-1861 yılları arasındaki Osmanlı padişahı (1823-1861). "*Sultan Mecit'in yakınlarındanmış dedesi*." ARK188

Sultan Süleyman* *öz. a.* Kanûnî Sultan Süleyman; 1520-1566 yılları arası Osmanlı Padişahı (1494-1566). "*E, bu dünya Sultan Süleyman'a kalmamış*!" TD67

Sultanahmet* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir meydan. "*Sultanahmet'e çıktılar*." BFV202

Sultanahmet Parkı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir park. "*Geçende onu Sultanahmet Parkı'nda gördüm*." KK244

Sultanahmetli* *öz. a.* İstanbul'un Sultanahmet Mahallesi'nden olan kimse. "*Aslen İstanbulluydu, Sultanahmetli*." DE219

Sultanhamam* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Sultanhamam'da büyük bir kumaş mağazası vardı*." EK68

sultani (Ar.) *a.* 1908'den sonra Osmanlı ülkelerinde, bugünkü lise dengi öğretim kurumu. "*Bu baba, o yıllar sultani denilen, şimdiki lise karşıtı idadide okumuş*." EVO10 **sultani multani*** sultani falan. "*Demek, dedi, sultaniyi multaniyi bitirdin*?" MUR327

sultani tembel *sf.* Tembel, iş görmekten hoşlanmayan. "*Sultani tembel. Bıraksalar akşama kadar sığır gibi uyursun*!" HÇ215

sultanlık *a.* 1. Sultan sanını taşıyan bir İslam hükümdarının ülkesi. "*Sultanlık çoktan yıkılmış*." ARK215 2. Rahat yaşama durumu. "*Bekârlığımın sultanlığına son verecek değilim herhâlde*." SBK317

Sultanselim* *öz. a.* İstanbul'un Kâğıthane ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Ağasının Sultanselim taraflarındaki konağının alt kat odalarından birinde yatıp kalkıyordu*." GK60

sulu *sf.* 1. Suyu olan, içinde su bulunan, koyu karşıtı. "*Çukurova topraklarına Allah'ın sulu yağmurunu çekebilmek için şehrin işlek caddeleriyle sokaklarında bodi bodiciler dolaşmaya başlamıştı*." EVO165 2. Suyu çok olan. "*Sıcak, sıcacık ekmek, bol domatesli, bol sulu bamya*." EVO319 3. İçine su katılmış,

sulandırılmış olan. "*Arabacı Kel Mıstık bu arada adliye başkâtibinden artakalmış yarım bardak sulu rakıyı da usullacık almış, dikmişti*." MM26 4. Yersiz şakalar yapan, söz ve davranışları ile çevresini tedirgin eden veya gereksiz iltifatlarda bulunan (kimse). "*Filiz'se ... terbiyesiz, sulu oğlanların aklına şaşıyor*." BFV24

sulu boya 1. *a*. Su ile karıştırılarak kullanılan bir boya. "*Kalmıştı, bir bardak suyla dağılıveren renkli, sulu boyalar kalabalığı*." BFV204 2. *sf*. Bu tür boya ile yapılan (resim). "*Bütün bunlar sulu boya resimlerdi de sanki üzerlerine bir bardak su dökülmüş, resimler bozulmuştu*." BFV198

Sulukule* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Henüz İstanbul'da, Sulukule'deki Çingene evlerinden birinde, çok sıkı gözaltındaydı*." SUÇ165

sululaş- Yersiz, yavan şakalar yapmak. "*Kızın ışıl ışıl gözlerindeki arzu kudurur; isterdi ki delikanlı bir şeyler söylesin, sululaşsın hatta dokunsun*." GR64

sululuk *a*. Yersiz şakalar yapma veya kadınlara tatsız iltifatlarda bulunma durumu. "*Gelen mezeleri rakıyla yemeye başlayınca kadın daha ilk dakikada kafayı bulmaya başlamış, sululuğunu artırmıştı*." GAV191 **sululuk et**- sululaşmak. "*Yılışan, sululuk edenler daha çok; işsiz, avare, serseri takımları*." BFV60

sulusepken *sf*. Yağmurla karışık bir biçimde yağan (kar). "*Dışarıda sulusepken mahalleye saldırıyordu gene*." ÖE14

sumak (Ar.) *a*. Antep fıstığıgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprakları dericilikte kullanılan bir ağacın ekşilik vermek için dövülerek yemeklere katılan mercimeğe benzeyen meyvesi. "*Sumakla ovulmuş soğan, tere otu İstanbul'da hemen hemen roka salatası kadar ünlü*." YYB39 **sumak mumak*** sumak falan. "*Yiğenim çakıyon ya, bacının kebabı beyti olacak, biberi miberi, sumağı mumağı...*" CEM59

sumaklı* *sf*. İçinde sumak bulunan. "*Ağzına iri bir parça kebapla sumaklı soğan atıp yan pencerelere kaydırdı bakışlarını*." VV138

sumen (Fr.) *a*. Üzerinde yazı yazmaya, arasında evrak saklamaya yarayan deri kaplı altlık. "*Üzeri kalın camlı, ağır ceviz masası, kâğıt sepeti, çifte çifte stilosu, sumeni, gözlüğü, kellesi kulağıyla yükseköğrenimini yapmış bir genel müdür kadar ciddiydi*." KT53

summün bükmün umyün fehüm lâ yerciun* (Ar.) "Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, doğru yola dönemezler." anlamında bir ayet. "*Summün, bükmün, umyün fehüm lâ yerciun*! *Bu dua köpek duasıdır*." AY165

sun- 1. Bir büyüğe veya nezaket gereğince bir kimseye bir şeyi vermek; arz etmek, takdim etmek. "*Ederim arz-i tazimat zatınıza hem da sunarım saygılarımı*." MUR211 2. Konuğa bir şey ikram etmek; tutmak. "*Kadınlar kadehleri üst üste ikişer sefer sunup meze verdikten sonra, efelerinin elinden kendileri de içtiler*." OK16

sundurma *a*. Yağmurdan, güneşten korunmak için binaların kapı önlerine veya geçitlerin girişlerine yapılan, arkası duvara verilen, yerle temassız olabileceği gibi sütun, parmaklık vb. ögelerle desteklenebilen çatı. "*Nasıl pörsümesin ki, daha dün değil, önceki gün Bürücek Yaylası'ndaki kiralık evinin koyu gölgeli sundurması altında sadakor geceliğiyle püfür püfür yatıyordu*." KT2

sunma *a*. Sunmak işi; arz, takdim. "*Tekel boyu şişelerin tıpalarını açıp müşterilere sunmaya yetişemiyor*." ÖE103

sunturlu *sf*. Aşırı derecede olan. "*Küfür iyice sunturlu cinsindendi*." TD4

sunturlu küfür *a*. Çok kötü, berbat, ağza alınmaz söz. "*... arada sunturlu küfürler kırbaç gibi şaklıyordu*." EK213

sun'u taksir* (Ar.) *a*. Hatalı, kusurlu davranış. "*Kulun ne sun'u taksiri var*?" HÇ186

sunucu *a*. Radyoda, televizyonda, bir eğlence yerinde programı sunan, açıklayan kimse; takdimci. "*Bir ara, birden sunucunun anonsu...*" KY173

sunul- Sunma işine konu olmak veya sunma işi yapılmak; arz edilmek, arz olunmak, takdim edilmek, takdim olunmak. "*Burada rakı, kırk, elli, hatta daha çok önceleri içilen kadehlerle içiliyor, rakılar müşterilere eski, çok eski yılların karafakileriyle sunuluyordu*." GAV172

supap (Fr.) *a*. Bir yay yardımıyla gergin tutulan ve yatağın düzlemine dik olarak yaptığı gidip gelme hareketiyle bir akışkanın geçişini ayarlamaya yarayan kapak, sibop. "*Yağlı supaplar neşeyle inip çıkıyor, egzozda en ufak bir tıkanıklık yok*." KP9

Super Pacard* *öz. a*. ABD merkezli eski bir lüks otomotiv şirketi olan Packard tarafından üretilen bir model. "*İki gün sonra Super*

Pacard'ıyla çiftliğe yorgun argın gelen Muzaffer Bey…" VV100

suphanallah* (Ar.) *a.* Sübhanallah, Allah'ın noksan sıfatlardan münezzeh ve yüce olduğuna inanıp bunu sözleri ve davranışlarıyla belirtme anlamında terim. "*Tespihini tekrardan suphanallah, suphanallah diye çekmeye başladı*." EK39

sur (I) (Ar.) *a.* Kale duvarı. "*Sonraları Arap ordularıyla köhne Bizans'ın sağlam surlarına dayandı*." GR89

sur (II) (Ar.) *a.* İslam inancına göre kıyamet gününde dört büyük melekten İsrafil'in üfleyeceği boru. "*Gün gelip de İsrafil'in suru üflenip ölüler dirildiği zaman yakasına yapışarak 'Yazıklar olsun sana yeğenim!' demeyecek miydi*?" MUR15

Sur* *öz. a.* İstanbul'da bulunan ve Doğu Roma zamanında yapılmış şehir surları. "*Sanır ki bütün dolmuş şoförlerinin ağızları rakı kokar, bütün dolmuş şoförleri kızları alıp kaçırırlar Sur'lardan dışarı*! BFV210

surat (Ar.) *a.* 1. Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm; yüz (II). "*Tokatlasa, suratıma tükürse yeriydi*." SUÇ241 2. Somurtkanlık, asık yüzlülük. "*Ne bu surat, koynumda yatmış gibi*?" EB90 3. Soğuk davranma. "*Niyeydi bu surat*?" BFV78 **surat as-** kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak. "*Neden konuşmadığını, onu görünce ne için suratını astığını sormuştu*." BFV148 **surat et-** birine karşı küskün durmak, asık yüzlü olmak. "*Dayısı surat etmiş*." TD94 **suratı bir (veya iki) karış** öfkeli, kızgın ve somurtkan. "*Şefimde surat bir karış*!" YYB163 **suratından düşen bin parça ol-** öfke veya küskünlükten ileri gelen can sıkıntısıyla suratı asık olmak. "*Suratından düşen gene bin parça oluyordu*." EB212

suratı kara *sf.* Utanacak bir durumu olan (kimse), yüzü kara. "*Suratı karaydı*." EVO332

suratlı *sf.* Yüzü ...-yı andıran, yüzlü. "*Kısa boylu, kocaman ayaklı, erkek suratlı çocuk ona döndü*." DHV248

suratlılık *a.* Suratlı olma durumu. "*... sakın ayva suratlılığından söz açılmak istenmesin*?" EB256

suratsız *sf.* 1. Sürekli somurtan, asık suratlı, somurtkan. "*Derse ki, şu suratsız adam, bana böyle böyle yaptı*." AY161 2. Aksi, huysuz olan. "*Bir de suratsız ki, eh*!" VV39

suratsızlık *a.* Somurtkan olma durumu. "*Şu duvarların suratsızlığına bak*!" MM8

sure-i Bakare* (Ar.) *a.* Bakara suresi, Kur'an-ı Kerim'in ikinci ve en uzun suresi. "*Sure-i Bakare'yi ezbere okuyabilir misin*?" SAR4

suret (Ar.) *a.* 1. Görünüş, biçim. "*İnsan suretindeki hayvanlarsa, omuzlarının üstünde insan başı şeklinde tuz kabağı taşırlar, anladın mı*?" ARK55 2. Yazı veya resim kopyası. "*Dilekçelerin kaydı, ilam suretlerinin çıkarılması, harçların yatırılması filan gibi işlerde İskender kullanılırdı elbette*." EB46 3. Biçim, yol, tarz. "*Bu suretle tezgâh sahibi olduk amma, ne pahasına*?" AY114 **sureti haktan görün-** kendisini iyi niyetli imiş gibi göstermek. "*Paralarımı alıp gitsin, ama sureti haktan görünüp beni kocama gammazlamayacaktı*." KY173

sureta (Ar.) *zf.* Dıştan göründüğüne göre, görünene inanmak gerekirse, görünene bakılırsa; görünüşte. "*Uyduğun bir insan olmalı. Sureti insan*." MUR190

suret-i hususiye* (Ar.) *zf.* Hususi, özel şekilde. "*Bir gün Ankara'dan suret-i hususiyede bir müfettiş geliverse de bizden habersiz bir teftiş yapsa hepimiz şapa otururuz*!" MM141

suret-i kat'iyye* (Ar.) *zf.* Kesin bir şekilde. "*Marka, suret-i kat'iyyede değişilmeyecek*." MUR340

suret-i mahsusa* (Ar.) *zf.* Özel şekilde, özel olarak. "*Bende, Ankara'dan kenti kontrol için suret-i mahsusada gönderilmiş bir müfettiş vehmetmişti*." ÜÇK327

suretiyle *e.* Yoluyla, biçimiyle. "*Kore Savaşı'ndaki strateji hatalarını, Birleşmiş Milletler tebliğlerini gazetelerde okuyarak değil, radyoda dinleyenlerden duymak suretiyle belirtir*." SAR57

suri* *a.* Suriye lirası. "*Haftalığım iki yüz elli kuruş suriymiş*." BE44

Suriye* *öz. a.* Orta Doğu'da bir ülke. "*Suriye, Arabistan'dı onun için*." KAÇ20

sus- 1. Konuşmasını bitirmek; kesmek. "*Bağırma sus, benim*!" KÜÇ47 2. Konuşmaktan kaçınmak. "*Konuşmalıydı ama konuşmuyordu. Susuyordu boyuna*." YK35 3. Ses veya gürültüyü kesmek, ses ve gürültü yapmamak. "*Üstelik avukat kâtibi, irkıyım, pehlivan yapılı adam da ciddi ciddi, 'Susun, dinleyin bakalım*!' *diyordu*." MUR140 **susmak mus-*** susmak

falan. "*Artık sus mus para etmedi*." ÜÇK563

sus payı *a.* Susması, karşı gelmemesi veya bildiği bir sırrı yaymaması için birine verilen para vb. şey, susmalık, hakkısükût, sükût hakkı. "*Sus payı da mı yok*?" KP83

susa- 1. Su içme gereksinimi duymak. "*... acıkıp susayınca ya da su dökecekleri geldi mi kalkıyor, koğuştan çıkıyorlardı*." YK2 2. Çok istemek, özlemek. "*Hemen hepsi, günde en az on iki saat çalışan, saadete susamış, yorgun, eğri büğrü insanlardı.*" HÇ155

susabil- Susma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Susabilsem, temelli, bir daha hiç ses veremeyecek hâle gelip temelli susabilsem de Allah canımı alıverse…*" KAÇ37

susak *sf*. Salak, aptal. "*Ne bakarsın öyle yaban yaban be susak*?" SBK334

susakal-* Şaşkınlığa uğrayıp ne diyeceğini bilemez durumda kalmak. "*Kravatlılar, 'Ayılara hele ayılara!' diye takılmışlardı da Kastamonulu durmuş, öyle laflar söylemişti ki, kravatlılar susakalmışlardı*." GK140

susam (Ar.) *a.* Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitkinin yağ çıkarılan, öğütülerek tahin elde edilen ve simit vb.nin üzerine serpilen küçük sarımtırak tohumu. "*Küncü dediğin bir susam*." EKM140

susamlı *sf*. Susamı olan. "*Cebinde parası olsaydı, ısırınca çıtırdayan iki tane susamlı simit alsaydı.*" ÜÇK339

suskunluk *a*. Suskun olma durumu; sükûtilik. "*Sustu ama suskunluk, içindeki dehşetli karşı koyuşuyla baktı kocaman kocaman adamlara*." KK163

susma *a*. Susmak işi. "*Velhasıl 24 lira 95 kuruşun hatırı için, en susulmaması gereken hâller karşısında bile susmaya mecbur bir sünepe*!" CEM36

suspus 1. *sf*. Susmuş, sinmiş. "*Kapıcı Ferhat'ın suspus hâli hoşuna gidiyordu*." MUR219 2. *zf*. Susmuş, sinmiş bir biçimde. "*Kadın suspus çekilirdi ama içinde bir korku, oğlunun ahlakının bozulacağı korkusu*." SBK247 **suspus ol-** susmak, sinmek, sesini hiç çıkarmamak. "*Şaraphane büsbütün suspus olmuştu*." MM11

susta (İt.) *a.* Köpeğin arka ayakları üzerinde durması. "*Efendisinin karşısında susta duran bir köpek gibi…*" KT155 **susta dur-** köpek arka ayakları üzerinde durmak. "*Efendisinin karşısında susta duran bir köpek gibi…*" KT155 **susta durdur-** bir kimseyi veya birilerini yıldırmak. "*Ben olsam senin yerinde yani ki, altüst ederim hepsini, susta durdururum karşımda*!" GR26

sustalı *a.* Emniyet yayı olan çakı. "*Eli kara donunun sağ cebindeki parlak demirli sustalısına gitti*." CEM10 **sustalı mustalı*** sustalı falan. "*Bu müdür geleli beri koğuşlardan kumar kalktığı gibi, esrar, afyon, sustalı mustalı da içeri sokulmaz olmuştu*." ÜÇK585

sustalı maymun* *a*. *argo* Korkak, kolay yönetilebilir insan. "*Lakin herif bir konuşuyor efendi, tatavacı Haydar bile karşısında sustalı maymuna döndü!*" MM95 **sustalı maymuna dön-*** *argo* korkudan suspus olmak. "*Lakin herif bir konuşuyor efendi, tatavacı Haydar bile karşısında sustalı maymuna döndü!*" MM95

sustur- Susmasını sağlamak, susmasına sebep olmak. "*Seyyare Bacı koşarak geldi, köpekleri susturdu*." Ç166 2. Verdiği karşılıkla veya yaptığı bir davranışla birini artık söz söyleyemeyecek bir duruma getirmek; ilzam etmek. "*Küçük ağanın yeni itirazım onbaşı, elinin bir hareketiyle susturup ustaya sordu*." BTÜ363

susturabil- Susturma becerisi bulunmak. "*Sen vurdukça o böğürdü. Susturabildin mi*?" MM112

susturma *a*. Susturmak işi; ilzam. "*Mahallede fakir komşulara yiyecek, az çok giyecek gönderir, iki eli kanda olsa, ağlayan bir çocuk görse, susturmaya koşardı*." SUÇ213

susturu susturuver- Çabucak susturmak. "*Kaç sefer odadaki uşaklara Allah'tan, dinden imandan söz açmaya kalktıysa, bu genç irisi oğlan karşı koymuş, mektepli ağzıyla susturu susturuvermişti*." GK174

susturucu *sf*. Susmasını sağlayan, susmasına sebep olan. "*... artık eksik konuşanlara susturucu karşılıklar vermekten uzak, hep o sürü ılıklığıyla çıkış kapısını buldular*." GK3

susul-* Susma işi yapılmak. "*Bir ara Berbat'ın bir işaretiyle susuldu.*" YK35

susulma* *a*. Susulmak işi. "*Cevdet Ağabey'i sustuğuna göre, demek susulması gerekti*!" SUÇ329

susuş *a*. Susmak işi. "*Sususu korkudan değil, sadece...*" SÇ144

susuver- Ansızın susmak. "*Şaban dut yemiş bülbül gibi susuvermişti*." DE181

susuz 1. *sf*. Suyu olmayan, suyu bulunmayan. "*Küple altınlarını evde, mutfağın bir köşesindeki susuz sarnıçta sakladıkları söylenirdi*." DE232 2. *sf*. Susamış olan. 3. *zf*. Su olmadan. "*Oldubitti susuz içerdi*." İDG67 **susuz musuz*** susuz falan. "*Boş kadehine yeniden rakı koydu, susuz musuz dikti*." MM25

susuzluk *a*. Susamış olma durumu. "*Ve birden bir susuzluk başladı içinde*!" KAÇ191

Suşehrili* *öz. a*. Sivas'ın Suşehri ilçesinden olan kimse. "*Suşehrili boyuna yutkunuyor, arada sulu sulu tükürüyordu*." SAR87

sut* *a.* Süt. "*Lakin yok kendi, var Allah'ı, namuz onda, helal sut onda*." DK91

sutyen (Fr. soutien-gorge sözünden) *a*. Sütyen. "*Pembeli kadın, sutyenini düzelterek geldi*." AY183

suval (Der.) *a*. Soru, sual. "*Beni sorup suval idenlere mahsus selam ederim*." GK222

Suvaz* *öz. a*. Sivas. "*Biz esas Suvaz'ın köylüğünden oluruk*." EKM118

Suvazlı* *öz. a*. Sivaslı. "*Ne o Suvazlı, yoruldun mu*?" GK139

suyabatmaz* *sf*. Açıkgöz, kurnaz, işini bilen. "*Makinist Kemal bütün bunları bilmiyordu ama Kör Tahir'i tanıyor, suyabatmaz, itin biri olduğunu yakından bildiği için de hiç sevmiyordu*." VV38

sü.* Sütun sözcüğünün kısaltması. "*Devamı sa. 5 sü. l 'de*." GK176

sübyan (Ar.) *a*. Çocuklar. "*Bakarım toplamışsın gene sübyanları başına*?" MUR54

sübyan koğuşu *a*. Tutukevlerinde suçlu çocukların bulunduğu bölüm. "*Sarı bıyıklı genç gardiyan, elindeki defterde sübyan koğuşunu buldu*." SUÇ195

sübyancı *a.* Ergenlik çağına girmemiş çocuklara karşı cinsel ilgi duyan kimse, pedofil. "*Kesmeyeceğim ulan, pis, sübyancı*!" SÇ166

sübyancılık *a*. Sübyancı olma durumu, pedofili. "*Bereket versin kocasının sübyancılığı yoktu*." EB9

süfliyyet* (Ar.) *a.* Alçaklık, bayağılık. "*Aşk ama ilahi aşk, süfliyyet değil, ulviyyettir*." YD145

Süha Doğan* *öz. a*. Türk oyuncu, senarist ve yönetmen (1920-1979). "*Sonraları Süha Doğan, Nejat Saydam, Semih Evin'in falan filmlerinde gene figüranlık, derken reji asistan yardımcılığı yapmış, sonraları da Şinasi Özonuk'la çalışmıştı*." YD120

süklüm püklüm 1. *sf*. Suç işlemiş gibi utanç veya korku içinde büzülmüş. "*Ali, sandalyeye azametli kuruluşu, bacak bacak üstüne atışıyla sanki eski fabrikasına, onun süklüm püklüm hâlini bilen parke taşlarına…*" EKM15 2. *zf*. Suç işlemiş gibi utanç veya korku içinde büzülmüş olarak. "*Naciye süklüm püklüm çekildi*." EK232

süklüm püklümlük *a*. Süklüm püklüm olma durumu. "*Bir çuval inciri berbat etmişlerin süklüm püklümlüğüyle yukarı, müfettişler müfettişinin yanına çıktı yeniden*." MM123

sükse (Fr.) *a.* 1. Dikkat çeken başarı. "*Dünya ölçüsü sükse yapmış bir film de...*" SAR98 2. İlgi çekecek durum. "*Bütün bunlar oluyor, erkekler onun için göğüslerini yumrukluyorlarsa süksesi yerinde, aksi hâlde, süksesini yitirdi demektir*." BFV57 **sükse yap-** 1. başarı kazanmak. "*Herhangi bir film değil dünya ölçüsü sükse yapmış bir filmde*!" SAR96 2. ilgi çekecek bir durum yaratmak. "*Sükse yaparız başkalarına*." DK123

sükseli* *sf*. Süksesi olan. "*Biti biraz kanlandı, cebi para gördü mü kim bilir ne güzel, ne sükseli kadınlarla düşüp kalkmaya başlardı*." YD152

sükûn (Ar.) *a*. Sükûnet. "*Oda tekrar sükûna gömüldü*." BK350

sükûnet (Ar.) *a*. Huzurlu, rahat olma; sükûn. "*Rıfat Efendi'nin uzattığı tabakayı sükûnetle aldı, hiç telaşlanmadan sigarasını sardı*." OK14

sükût (Ar.) *a.* Susma, konuşmama, söz söylememe. "*Senin bu sükûtundan müthiş manalar çıkabilir*." SAR5 **sükûtla geçiştir-** sözü edilmesi gereken bir noktayı söylemeden atlamak, bile bile bir konuya değinmemek. "*Gerek ciciteyze, gerekse beyamca manalı sükûtlarla meseleyi geçiştiriyorlardı*." EK340

sülale (Ar.) *a.* Soy, hısım akraba. "*Her yıl kazandıkları, değil kendilerine, sülalelerinin sülalelerine yeter de artardı*." SAR97

sülale-i tahire* (Ar.) *a.* Temiz sülale anlamında

kullanılan bir söz. "*Terbiyesiz ebu ceddi onun, sülale-i tahiresi*!" GR6

süle- (Der.) Söylemek. "*Sayi mi sülersin be abi*?" ÇK89

süleme* *a*. Söyleme. "*Lakin utanırsın sülemeye*." BK339

sülenme* *a*. Sülenmek. "*Utanmazsın sülenmeye ha*?" DK161

sületme* *a*. Söyletme. "*Ben bilirim sana sületmesini*." SUÇ84

Süleyman* bk. Sultan Süleyman. "*O Süleyman kuş dilini bilirdi, dedi*." BTÜ146

Süleymaniye* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Baba sırt keseler, apış arası ovalarken ana da Süleymaniye'deki Arap mahallesinde, tek gözden ibaret evinin duvarlarına sırtını dayayıp güneşlendiği ikindiüzerleri aynı şeyleri heyecanla düşünürdü*." SAR104

Süleymaniye Camii* *öz. a.* 1551-1557 yılları arasında İstanbul'un Fatih ilçesinde Mimar Sinan tarafından inşa edilen cami. "*Süleymaniye Camii batan güneşin kan kırmızısı üstüne kartpostal matlığıyla gelip oturmuştu*." GK152

Süleymaniyeli* *a*. Süleymaniye spor kulübü sporcusu. "*... gece yarılarına kadar Süleymaniyeli atlet Hasan Ağabey'le birlikte maraton koşuları egzersizlerine katılırdık*." ÖE93

sülük *a.* Sülüklerden, tatlı sularda yaşayan, vücudunda yirmi iki sindirim kesesi olduğu için bir kezde ağırlığının sekiz katı kan emebilen, halk arasında bazı kan hastalıklarının tedavisinde yararlanılan hayvan. "*... dudaklarını bardağın kenarına sülük gibi yapıştırmak; ama ne olursa olsun, bu duygusunu da sezdirmeyecekti adama*!" SAR119 **sülük gibi** çok sırnaşık, yapışkan (kimse). "*Yani sanattan anlamayan yığınla insan, sanatımızın sırtına yapışmış. Sülük gibi*." BK358

Sülüklüpınar* *öz. a*. Adana'nın Çukurova ilçesinde bulunan eski mesire yeri. "*Arabacı için hemen her gün, zengin Adanalı sarraflarla Adana barlarında, daha çok da Arap Niyazi'yle Şefik'in barlarındaki kızları böyle alır, Bağlar'a, Sülüklüpınar'a, Dilberlersekisi'ne götürür...*" KT144

sülün *a*. Sülüngillerden, kuyruğu çok uzun, eti yenilen bir kuş. "*Köylü burada bitmez tükenmez bıldırcınlar, keklikler, sülünler avlamıştı*." KT347

sülüs (Ar.) *a.* Arap alfabesiyle yazılan bir tür süslü yazı. "*Sülüsler, rik'alar, talikler...*" KK21

süm sülük* *a.* Asma dallarının çevresine tutunmasına yarayan yeşil uzantılar. "*Kozmetikli bıyıklarım, övünmek gibi olmasın, süm sülük yay gibiydiler*!" DHV260

sümbül (Far.) *a.* Zambakgillerden, soğanla üretilen, keskin kokulu ve türlü renkli, çok yıllık bir süs bitkisi. "*Ben sümbülü Eyüp mezarlığında gördüm*." SBK176

Sümerbank* *öz. a.* 1933 yılında endüstriden sorumlu banka olarak kurulan, bünyesinde farklı şehirlerde bulunan birçok fabrikayı da barındıran kurum. "*Belki de üniversiteye gireceklerdi ya da Etibank, Sümerbank gibi kurumların Avrupa'da öğrenim sınavlarına girmişlerdi de sonucun ne olabileceği üzerinde duruyorlardı*." KK114

sümkür- Soluğu burundan hızla vererek sümüğü dışarı atmak. "*Bir simitçi, tablasının başında sümkürmüş, pis elini üstüne başına silmişti*." MUR133

sümkürme *a*. Sümkürmek işi. "*Hem ne karışabilirdi bir bekçi, bir simitçinin sümkürmesine*?" MUR133

sümkürt- Sümkürmesini sağlamak. "*Yine öne düşüyor, adamın elini yüzünü yıkıyor, burnunu sümkürtüyor, yine yıkıyor, yıkıyordu.*" ARK105

sümkürüş* *a*. Sümkürmek işi. "*... kar gibi mendiline sümkürüşüne kadar belliydi bu*." MM39

sümme billah* (Ar.) *a.* Sümme haşa. "*Yalan, sümme billah yalan*." GK291

sümme haşa* (Ar.) *a*. 'Böyle şey olamaz' anlamında kullanılan bir yalanlama sözü. "*Sümme haşa mı? Beni kâfirlikle mi itham ediyorsun yoksa*?"

sümsük *sf*. Uyuşuk davranan, miskin, aptal, mıymıntı, sünepe, pısırık (kimse). "*Sümsük dediydin, elinden iş gelmez dediydin*." KT44

sümsükle-* Küçük düşürmek, itip kalkmak. "*Anasından alınamayanı kızından almak istercesine ona saldırırlar, iter kakar, sümsüklerlerdi*." VV195

sümsüklen-* Uyuşuk duruma getirilmek,

miskinleştirilmek, pısırıklaştırılmak. "*Ha dedim üvey baba elinde burunlanmasın, hor görülüp sümsüklenmesin*." EK106

sümük *a*. Sümük doku hücrelerinin ve üzerinde bulunan bezlerin, doku yüzünde nemli, akıcı, kaygan bir tabaka oluşturan salgısı. "*Sümüklerini arada kollarına sili siliveriyorlar*." DHV282

sümüklü *sf*. 1. Sümüğü olan. "*Şuraya buraya fırlatılıp atılmış çoraplar, iç çamaşırları, sümüklü mendiller...*" DK107 2. Burnundan sürekli sümük akan. "*Arsasında futbol oynadığımız, tozlu sokaklarında donsuz sümüklü çocukların kaynaştığı ... mahalle bile ne kadar değişmişti*." BE76

sümüklüböcek *a.* Karından bacaklılardan, akciğerli, otçul ve kabuksuz yer yumuşakçası. "*Bir sümüklüböcek gibi kabuğumun içine çekilmeye mecbur değilim*." AY149

sün- (Der.) Hasta bitkin, güçsüz kalmak. "*Zalha diye ölüp sünse bile, kurban edecekti kızı*." EVO127

sünepe *sf*. Kılıksız ve uyuşuk, sümsük (kimse). "*Evlatlarımı başkalarının karşısında el ovalamaya mahkûm birer sünepe görmektense ölmeyi tercih ederim*." CEM35

sünepelik *a*. Sünepe olma durumu. "*Ortanın sonuna geçtiği o yıl işte, amca oğlunun karşısında o biçim bir sünepelikle durduğu sıra nefret etmişti bu babadan.*" EB3

sünger (Rum.) *a.* Yapay olarak elde edilen temizlik veya dolgu gereci. "*Nefise sünger, sabunla falan emir bekliyor*." ÜÇK540 **sünger çek-** bir şeyi hiç olmamış saymak, silmek, silip atmak, unutmak. "*Mazi denilen geçmişe bir sünger çekeli yıllar olmuştu*." SBK143

süngü *a*. Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah. "*Dedim, sok o süngüyü yerine de öyle konuşak*." BTÜ309

süngüsü düşük *sf*. Ataklığı, etkinliği, neşesi kalmamış. "*Süngüsünün bu kadar düşük olduğunu hiç hatırlamıyordu*." HÇ143

sünnet (Ar.) *a.* 1. Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. "*Sünnet olacan, sünnet*!" HÇ65 2. Sünnet düğünü. "*Oğlanların sünnetinde rahmetli kocasından kalma son altın kırıntılarını da Bedesten'de bozdurup sünnet elbiseleri, oyuncaklar almamış mıydı*?" MM256 **sünnet et-** erkek çocukta erkeklik organının ucundaki deriyi çepeçevre kesmek. "*Ağızlarına lokum ya da kırmızı halka şekerleri teperek sünnet ettiği çocuklara kalın siyah kaşlarının altından gözlüksüz gözleriyle baktığı yıllar…*" DHV271 **sünnet ol-** sünnet edilmek. "*Sünnet olacağız, evleneceğiz, gerdeğe gireceğiz daha*!" EVO187

sünnet çocuğu *a.* Sünnet edilmiş veya edilecek çocuk. "*Karaciğer yetersizliğinden ileri gelen alerjik bir hâlden dolayı evinde, sünnet çocuğu gibi günlerden beri yatıyordu*." HÇ60

sünnetçi *a.* Çocukları sünnet eden kimse. "*Ne haber sünnetçi*?" DHV273

sünnet-i şerif (Ar.) *a.* Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları, onayları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu sözleri, sünnet. "*Son zamanların modasına uyarak o da sünnet-i şerif üzere kapkara bir sakal bırakmış, bıyık koyuvermişti*." GR187

sünnetli *sf.* Sünnet edilmiş olan. "*Ben yarım sünnetliyim*." CEM40

Süpermen* *öz. a.* Superman, bir çizgi roman kahramanı. "*Süpermen'imi ver Erdal, fena yaparım*!" DHV311

üst denetçi *a.* Film çalışmalarında yapımcı adına filmin sanat, teknik ve para yönünü düzenleyen kimse, gözetmen. "*Uluorta kullanılan film, filmci, kamera, kameraman, süpervizör terimleriyle dolu bir konuşmaydı*." YD98

süprüntü *a*. 1. Temizlik yapıldığında toplanan toz ve çöp; çer çöp. "*... süprüntü tenekelerine atılmış zeytin çekirdekleri, kokmuş yiyecekler kollanır*." YK17 2. Bayağı, aşağılık şey veya kimse. "*Yeni parti, eski parti süprüntülerine tenezzül mü ederdi*?" HÇ254

süpür- 1. Bir şeyin, bir yerin üstündeki çer çöp, toz toprak vb. şeyleri süpürge, fırça veya başka bir araçla toplamak, temizlemek. "*Koç'un kapı önünde maltız yakan, beton koridoru süpüren kendi gibi serseri adamları koşuştular*." İDG96 2. Çıkarıp atmak, kovmak. "*İlk yudum Kamran'ın içindeki pasa benzer sıkıntıyı silip süpürdü*." GAV131

süpürebil-* Süpürmeye gücü yetmek. "*Çaktı ya çakmağın titrek sarı ışığı koyu karanlıkları silip süpüremiyor, karanlığın duvarında sanki korkuyla titreşiyordu*." KAÇ202

süpürge (I) *a*. Süpürme işinde kullanılan araç. "*İşçi kadınlar uzun saplı süpürgeleriyle*

istasyonun betonunu süpürmeye başlamışlardı." EKM84

süpürge (II) (Der.) *a*. Yabanıl mısır. "*Bense, Dünya Savaşı'nın süpürge tohumu ekmeğini yiyen kuşağından...*" KK14

süpürgeci *a.* Sokak süpürücüsü. "*Süpürgeci, 'Potini de cızırdahlıydı ha!' dedi*." ÇK126

süpürgecilik *a*. Süpürge alıp satma veya sokak süpürmek işi. "*Kocabaşın Murat'a süpürgecilik yaramıştı*." GR77

süpürgelik (Der.) *a.* Kocanın nikâhsız ikinci eşi. "*Evden dışarı pek öyle adım atmamanın, sokaklarda süpürgelik etmemenin değeri mi kalmamıştı*?" DK57

süpürme *a*. Süpürmek işi. "*Süpürgeyi kaptı, sofayı canlı canlı süpürmeye başladı*." EK170

süpürt- Süpürme işini yaptırmak. "*Herife az mı kitapları düzelttirdi, az mı süpürge süpürttüydü*." BFV270

süpürtebil-* Süpürtme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*O zaman annesi evi süpürtemez ya*!" BFV4

süpürül- Süpürme işi yapılmak. "*Ortalık toplanıp süpürülmüş, kitapçıklarıyla dergileri bir kenara düzenlenmiş*." SUÇ114

süpürülme *a*. Süpürülmek işi. "*Ocakta kaynayan yemek tenceresi indirilmesini, bulaşıklar yıkanmasını, ortalık süpürülmesini bekliyordu*." YYB241

süpürüş *a*. Süpürmek işi. "*... yemeği bastırışı, sonra da ortalığı silip süpürüşü...*" SBK133

süpürüver- Hızlıca süpürmek. "*Depo çok kirlendi, süpürüver*!" BFV172

sür- 1. At, araba vb. için yönetip yürütmek, sevk etmek. "*Sür gidelim*!" HÇ280 2. Uzatmak, ileri doğru itmek. "*Gitti, kocaman bir cezve getirdi, mangala sürdü*." BE68 3. Dokundurmak, değdirmek. "*Tozlu yemenilerini öpmek istedi, yüzünü gözünü sürdü*." BTÜ265 4. Bir maddeyi bir yüzey üzerine ince bir tabaka olarak yaymak, dökmek, serpmek. "*Var ise melhemin sür keline, dedi*." MUR94 5. Herhangi bir durum içinde bulunmak. "*Ellisini sürüyordu*." SÇ23 6. Olmaya devam etmek. "*Bütün bu işler, devir ve teslim işleri bir saat kadar sürdü*." EKM70 7. Pencere, kafes kanatları bir tarafa iterek açmak veya kapamak. "*Genç adam yolcu edip kapıyı arkalarından kapadı, tahta sürgüyü sürdü*." DE200 9. Herhangi bir durum içinde bulunmak. "*Yirmi beşini sürdüğü hâlde bir türlü gelişemeyen kız kuş kadar hafifti*." DK72 10. Pulluk veya sabanla toprağı işlemek. "*Haksızlıkla ele geçirip sürdüğü, mahsulünü topladığı tarlaları bırakacak*." HÇ235 11. Önüne katıp götürmek. "*Top ayağımda. Sürüyorum, önüme birisi çıkıyor, atlatıyorum*." BE61 12. Oturduğu, bulunduğu yerden, ülkeden ceza olarak başka bir yer veya ülkeye göndermek; nefyetmek. "*Günün birinde şefi yumruklamış, Ankara'ya sürmüşler*." ARK85 13. Zaman almak. "*Bir haftalık iş beş buçuk gün sürmüş*." BTÜ278 **sürüp gel-** eskiden beri devam etmek. "*Lokanta sahibi gene kafayı bulmuş, belki ta akşamdan beri sürüp gelen sarhoşluğunun hık, hık'ları içindeydi*." ÜÇK317 **sürüp git-** eskiden olduğu gibi, eskiden nasılsa gene öyle olmak, öyle devam etmek. "*Bu serseri hayatın ne zamana kadar böyle sürüp gideceğini, ne zaman bir baltaya sap olacağını bilmiyordu*." DK31 **sürüp sürüştür-** aşırı ve yakışıksız makyaj yapmak. "*Kız ise ... Arap oğluna daha güzel görünmek için sürüp sürüştürmese bile, boynunu boğazını kolonya, pamukla siliyordu*." VV197

sürahi (Ar.) *a*. İçecek koymaya yarar, cam, plastik vb.nden yapılan kap. "*Yumruk, yumruklar, devrilen masalarla kırılan kadeh, bardak, sürahi, saçılan çatal bıçak...*" ÖE22

süratle *zf*. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Annesinin ölümünden sonra ahlakı süratle değişti*." SUÇ145

sürdür- 1. Sürme işini yaptırmak. "*İsminize, şöhretinize leke sürdürmeyin*." SM281 2. Devam ettirmek. "*Kar başlamıştı ama onlar savrulan lapa lapa karlara aldırmıyor, konuşmayı sürdürüyorlardı*." SÇ218 3. Bir durumun, bir şeyin sürmesini, olmasını sağlamak. "*Ama işi sürdürmekten de zevk alıyordu*." KAÇ162

sürdürme *a*. Sürdürmek işi. "*Ve umum müdür uzun bir konferansı sürdürmeye başladı*." MUR341

sürdürül- Sürdürmek işine konu olmak. "*Çapalara dayanılmış, sigaralar yakılarak başlanılan dedikodu sürdürülüp duruyordu*." VV257

süre *a.* Bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü, müddet. "*Kısa sürede reviri çabucak eline aldı*." ÇK88

süre devesi* *a*. Surre devesi; iş yapmayan,

süslenip gezen kişiler için kullanılan bir söz. "*Gel bakalım süre devesi, dedi*." BE33

sürebil- Sürme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Babam bu mavi arabayı bile sürebilir değil mi*?" DHV266

süredur-* Sürmeye devam etmek. "*Aşağıda çekişme süredursun, Kudret Bey amca titreyen elleri, ayaklarıyla zorla giyinmiş, merdivenden inmeye başlamıştı.*" MM273

süregel- Başlangıcından beri aynı biçimde sürmek, devam etmek. "*Ona karşı en güçlü baraj, tarih boyunca süregelen düşmanlık, daha önemlisi de halkın kızıllara karşı nefreti*." VV103

süregit- Aynı biçimde devam etmek. "*Eski, harap, basıldıkça gıcırdayan evi, evin bozuk düzen de olsa süregiden hayatını kaybettirmiş, onları yeni, yepyeni bir hayatın rahatlığına alıştırmıştı*." DK200

sürekli 1. *sf*. Kesintisiz olarak süren, devamlı; kalıcı, temelli, daimî, paso. "*Geldiğinin üçüncü günü peşi sıra koşup gelen halasının sürekli ısrarlarına kulak asmamış…*" İDG82 2. Uzun süreli olarak, daima, durmaksızın; mütemadi, mütemadiyen. "*Kulaklarında güzel kadının çınlayan, boyuna çınlayan, sürekli, durmamacasına çınlayan tertemiz sesi, bu sesin içinde yarattığı ürpertiler, odasına geçti*." KT247

süreli *sf*. Süresi belli olan; müddetli. "*Akıl erdiremedikleri, madem bir Allah vardı, ne diye onlara süreli birer ırgatlığı çok görüyordu da hususilere lüzumundan fazla önem veriyordu*?" VV230

süresince *zf*. Süresi kadar; boyunca. "*Oyun süresince hiç olmazsa Vil Boney olarak kalmalıydı*." DHV285

sürgit *zf*. Sonsuza değin, sonsuzluğa kadar; ilelebet. "*Bu gençlik, güzellik sürgit değil*." YD221

sürgü (I) *a*. 1. Kapının kapanması için arkasına yatay olarak yerleştirilen demir veya ağaç kol; tırkaz, sürme. "*Yalnız kalan Köse Topal kapıyı örttü, ardındaki tahta sürgüsünü sıkıca itti*." BTÜ80 2. Hastanın büyük ve küçük abdestini yapabilmesi için altına sürülen kap. "*Öteki için sürgü kabı dayanıyor; o, en gerekli hacetini def için bile olsa yatağından kalkmıyordu*." KK72

sürgü (II) (Der.) *a*. Sürgün ilacı, müshil. "*Sen iyi bir sürgü içecen, bir de Gripin yuttun mu üstüne, hiçbir şeyin kalmaz*." BTÜ114 **sürgü mürgü*** sürgü falan. "*Sürgü mürgü içeydin bari*." BTÜ114

sürgüle- Sürgü sürerek kapamak. "*Güllü yavaşça girdi, kapıyı arkasından sürgüledi*." CEM94

sürgülen- Sürgülemek işi yapılmak. "*Kapı arkasından sürgülenmemişti*." EK21

sürgülü *sf*. 1. Sürgü kolu olan. "*Sürgülü kapıyı şaşılacak bir sessizlikle açıp dışarı süzüldü*." SM182 2. Sürgüsü itilmiş, sürgülenmiş olan. "*Kapıyı itti. Sürgülüydü*." DK9

sürgün *a*. 1. Ceza olarak belli bir yerin dışında veya belli bir yerde oturtulan kimse; menfa. "*İstanbullu sürgünler işe başlamışlardı bile*." SAR42 2. Sürülme işi; nefiy. "*Bitmez tükenmez sürgünlerden birindeydi*." SÇ226 **sürgün et-** ceza olarak bir yere sürmek, nefyetmek. "*Sürgün edildiği cezaevinden birlikte getirdiği havuç kırmızısı bilekli, kocaman kocaman yumruklu adamı, vardı bir doksan boya yüz kiloluk*." DHV320

sürme (I) *a*. Sürmek işi. "*Turhan bunu aldı, yüzüne gözüne sürmeye, öpmeye başladı*." AY184

sürme (II) *a*. Kirpik diplerine sürülen siyah boya; rastık, is, tutya. "*Hatta gözlerine sürme bile çekerdi*." VV126 **sürme çek-** gözleri sürme ile boyamak. "*Sürme çekmek de isterdi ama yoktu*." DE123

sürmedenlik* *a*. Ağaç veya kemikten yapılan, içine göz sürmesi konulan küçük kap; sürmelik, sürmedan. "*Yıllardır kemikleri sürmedenlik olmuş dedesi, haminnesi, babası, sonra yakın akrabaları içinden bakıyor; 'Ayıp, çok ayıp!' diyorlardı*." GR93

sürmelen- Sürmeleme işi yapılmak. "*Boyanır, sürmelenir, pudralanır; şapka giyerdi işte*." VV210

sürmeli *sf*. Sürme ile boyanmış olan. "*Ayağı burkulduğu günün gecesi nasıl inlemiş, sürmeli gözleriyle nasıl ağlamıştı*!" ÇK124

Sürmeneli* *öz. a*. Trabzon'un Sürmene ilçesinden olan kimse. "*Sürmeneli bir ihtiyar, 'Sen sorsana!' dedi*." KP7

sürpriz (Fr.) *a*. Beklenmeyen ve insanı şaşırtarak sevindiren veya üzen olay, beklenmedik durum; şaşırtı. "*Sana bu gece bir sürprizim var*." TD119 **sürpriz yap-** birini,

beklenmedik, şaşırtan, sevindiren veya üzen bir olayla karşılaştırmak. "*O gün kadını pek sevdiği için, bir sürpriz yapmak istemişlerdi*." OK41

sürt- 1. Bir şeyi bastırarak diğer bir şeyin üzerinden geçirmek. "*Bobi Niyazi, ellerini birbirine sürterek, 'Ha bereket!' dedi*." YK44 2. Başıboş dolaşmak, yararsız dolaşmak. "*Nerelerde sürttün diye başlardı*." BFV210 **sürtüp dur-** yersiz, sebepsiz olarak durmadan dolaşmak. "*On yıldır gurbette sürtüp duruyordu kendi deyimine göre*." BTÜ116

sürtme *a*. Sürtmek işi. "*Onun için, tez elden ayrıldılar hemşerilerinden, el kapılarında sürtmeye başladılar*." KK103

sürtük *a*. 1. Vaktini çok gezerek geçiren, evinde oturmayan kadın. "*Kaç para kız, kaç para sürtük*?" BTÜ122 2. Aynı anda birden fazla kişiyle gönül eğlendiren kadın. "*Dünya sizin gibi sürtüklerin yavrum*!" BFV53 **sürtük mürtük*** sürtük falan. "*Sürtük mürtük, öteki de boynuzlu moynuzlu...*" GK294

sürtül- Sürtme işi yapılmak. "*Bu kafaynan burnun daha çook sürtülür*!" GK301

sürtün- Geçerken değmek, sürünmek. "*Basıldıkça çıtırdayan, kırmızı, daracık bir yoldan, mavi etekleri boy atmış çiçeklere sürtüne sürtüne geçti*." KÜÇ23

sürtünme *a*. Sürtünmek işi. "*Bobi yılıştı, gerçekten bir kedi gibi yaltaklanmaya, başgardiyana sürtünmeye başladı.*" YK76

sürtüştür- İki şeyi birbirine sürtmek. "*Birden sıkıştırıldığı, hatta elini bacağına sürtüştüren birini yakaladı*." BFV232

sürü *a*. 1. Birlikte yaşayan hayvan topluluğu. "*... bir dudağı gökte zebellah bir Arap, ya at sürüleri ya da ak sakalı göbeğinde bir pirifâni karşına dikilecek*." SAR60 2. Bir insanın bakımı altındaki hayvanların tümü. "*Beyin su gibi akan pırıl pırıl kocaman hususisi, sürüler, atlar, itler, inekler...*" VV404 3. Kalabalık, küme, yığın. "*Eşeklerden vapur sürüleri...*" SÇ73 4. Yönlendirilebilen insan topluluğu. "*Şerefsizim sürü*!" GK3

sürü- Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götürmek, sürüklemek. "*Onu seven, onun da sevdiğine şüphesi olmadığı genç kızı yerlerde sürüdü*." İDG40

sürü sürü *zf*. Pek çok, sürü hâlinde. "*Sürü sürü böcekler...*" SÇ174

sürücü *a*. Karada kullanılan motorlu araçları sürüp yöneten kimse; şoför, taşıtçı. "*Arabasının sürücü yerine çıkmaya hazırlanan arabacıyı kolundan tutup durdurdu"* ÜÇK317

sürükle- 1. Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götürmek; sürümek. "*Onu bileğinden banyo küvetine sürüklüyor*." HÇ103 2. Akarsu alıp götürmek. "*Seller belki de derme çatma alaçıklarla, alaçıklardakileri, toplanmış kütlüleri toparlamış, ırmağa doğru sürüklüyordu*." EVO357 3. Bir kimseyi, bir işi yapmaya zorlamak. "*O kız sürüklüyordur babasını*." VV387 4. Kötü bir duruma, sona doğru götürmek. "*Bu takdirde kendini felakete sürüklediğinin, bizzat kendi gençliğiyle oynadığının farkındaydı ama kaçmak kararı veremiyordu bir türlü*." SM239 5. İstekli olmayan birini bir yere götürmek, getirmek. "*Geldiğim istikamete çevirip gerisin geriye sürüklemek istedi*." SAR26 6. İlgi uyandırarak bırakamayacak duruma getirmek, çok ilgilendirmek. "*Bu kız gerçekten kocaman bir romanı sürükleyecek nitelikte*." BFV242

sürükleme *a*. Sürüklemek işi. "*Kızcağızı bileğinden tutmuş sürüklemeye çalışıyor*." KK117

sürüklen- 1. Sürükleme işi yapılmak veya sürükleme işine konu olmak; kapılmak. "*Yaka paça semt karakoluna götürürlerken Bitirim'in kocası, ardında irili ufaklı çocuklarıyla sürükleniyor, yalvarıyordu*." TD28 2. İradesi olmadan kendi dışındaki şartlara tabi olup kendini kaptırmak. "*Kim ne derse desin, bu kadın iradesi dışında bu pis işe sürüklenmiş*." EK312

sürüklenebil- Sürüklenmek ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Burada bir genç kız nasıl bileğinden sürüklenebilir*?" KK118

sürüklenil-* Sürüklenme işine konu olmak. "*... gözler oyunda, heyecandan heyecana sürüklenilerek oyun sırasının gelmesi beklenirdi*." YYB241

sürükleniş *a*. Sürüklenmek işi. "*Eli genç adamın kuvvetli avucunda, nikâh dairesine sürüklenişi...*" KK156

sürüklenme *a.* Sürüklenmek işi. "*Avucunun içi gibi tanıdığı Nazan'ın felakete sürüklenmesinde tek sorumlunun kendisi olduğuna inanıyordu*." EK268

sürüklet- Sürükleme işini yaptırmak. "*... şimdilerin Sayın Bay Rıza Yalaz'ı, bir kancık it yüzünden az kalsın topunu birden it sahibiyle*

mahkemelere sürüklетecekti de adamı zorla başlarından savmışlardı.” YD28

sürükleyebil- 1. Sürükleme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ben ölüverirsem iki ayaklı canavarlar sizi istemediğiniz yollara çekip sürükleyebilirler*!” SM147 2. Sürüklemeye gücü yetmek. “*Demek karısının dediğince moruk değildi, ardından, dilenci de olsa kadınları sürükleyebiliyordu*!” YYB18

sürükleyiş *a*. Sürüklemek işi. “*Ramazan'ı tokatlayışı ... gözüne kestirdiği avradı erinin yanında çekip sürükleyişi…*” HÇ24

sürükleyiver-* Çabucak veya kolaylıkla sürüklemek. “*Bu karılar gözlerini budaktan sakınmayan karılardı ki, güzellikle olmadı mı metazori bileklerinden sürükleyiverirlerdi*.” TD37

sürül- Sürme işine konu olmak veya sürme işi yapılmak. “*Bardak doldu, tezgâhta önüne sürüldü*.” EKM132

sürülebil-* Sürülme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Tahminlerimi çürütecek karşı bir iddia ileri sürülemiyor*.” KAÇ199

sürülme *a*. Sürülmek işi. “*Aksi hâlde, önüne gelenden azar işitmeye, kovulup sürülmeye mahkûmsun*.” DE242

sürülü* *sf*. Sürülmüş olan. “*Mangala sürülü cezve kabarıyordu*.” BE69

sürülüş *a*. Sürülmek işi. “Akşam, imamın köyden sürülüşünü, teneke çalıp *‘Eheey, eheey!’ diye bağırışları hatırladı*.” HÇ214

sürüm sürüm *zf*. `Yoksul ve perişan bir biçimde yaşamak` anlamındaki sürüm sürüm sürünmek deyiminde geçen bir söz. “*Sürüm sürüm süründürsün mü*?” TD115

sürün- 1. Bir şeye değerek geçmek, geçerken değmek. “*Kenar mahallenin kerpiç huğlarına âdeta sürünürcesine kasabaya giriyoruz*.” AY153 2. Karnı üzerinde sürünerek gitmek. “*Ben de eh desem, çiftlikten sürüne sürüne çıksak, yolda onu omuzuma vursam…*” BTÜ246 3. Yoksul ve perişan yaşamak. “*Sürünürsem sürünürüm, diye geçirdi*.” BFV237 4. Başıboş, sahipsiz kalmak. “*Kızı, damadı varken ne diye ortalarda sürünsün değil mi*?” DE131 5. Kendi üzerine koku, krem vb. sürmek. “*İnsan giyinip kuşanmak, kokular sürünmek, elin çıyan oğlanlarıyla her haltı karıştırmakla hanım olamazdı*.” GK240

süründür- Güçlük ve sıkıntıya uğratmak. “*Demek kahpe karıyı süründürmekten söz ediyor*?” KY88

süründürme *a*. Süründürmek işi. “*Kendi kendini, kendi kısırlığını, tükenmişliğini neden cezalandırmıyor da beni cezalandırmaya, sürüm sürüm süründürmeye kalkıyor*?” KY89

sürüngen *sf*. Sürünerek giden (hayvan). “*Zararlı tırtıllar ya da sürüngenler gibiydiler*.” DHV316

sürünme *a*. Sürünmek işi. “*Zaten buna asla gönlü razı olmaz, son yaşında sürünmesini istemezdi*.” EK94

sürünül-* Sürünme işine konu olmak. “*Daha doğrusu, sürünülür.*” KT101

sürüş *a*. Sürmek işi. “*Onun usta bir şoför gibi sürüşüne hayrandı*.” SAR45

sürüştür- Özensizce, çabucak sürmek. “*Çeyrek saat sonra karısı takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüş indiği zaman, o hâlâ yatıyordu*.” SUÇ95

sürüştürme *a*. Sürüştürmek işi. “*Ne sürmesi sürüştürmesi...*” HÇ235

sürüt- Sürüme işini yaptırmak. “*Kimmiş beni kolumdan tutup sürütecek*?” CEM71

sürüver- Çabucak sürmek. “*Dayısıyla amcası bu tarlayı sürüverir; mısır, arpa, buğday ekiverirlermiş*.” EKM110

sürüye sürüye *zf*. Sürükleyerek. “*İlk zamanlar Çukurova'nın kızgın güneşi altında, yarım pabuçlarını sürüye sürüye, yarı aç, pamuk tarlalarında çapa çapaladı, kütlü topladı*.” EKM52

süs *a*. 1. Süslemeye, süslenmeye yarayan şey; bezek, bezen, bezgi, cıcık, ziynet. “*Bıçak, tabanca süs değildir*!” HÇ121 2. Süsleme veya süslenme işi; bezeme. “*Ama o kızı gibi delişmen, kızı gibi hoppa, kızı gibi süse, giyime kuşama düşkün değildi*.” KY4 3. Güzellik veren, güzelleştiren şey. “*Edebiyat bizde bir süs, bir kadeh vermut yahut ne bileyim bir bardak bira gibidir*.” SM162 **… süsü ver-** gerçekte öyle olmadığı hâlde kendisini öyle göstermek, üstün bir niteliğe sahipmiş gibi göstermek. “*Kendime, gadre uğramış bir politikacı süsü veririm*!” ÜÇK338 **süs için** `yararlı olmak amacıyla değil, gerektiği için değil` anlamında kullanılan bir söz. “*Niyazi lokantaya sanki süs için geliyordu*.” BE28

süsen (Far.) *a*. Süsengillerden, yaprakları kılıç biçiminde, çiçekleri iri ve mor renkli, güzel görünüşlü ve kokulu, çok yıllık bir süs bitkisi, susam. "*Süsenler, cılız avrat otları, yoncalar ... kapı önlerine yeşil bir halı gibi yayılmıştı.*" YK73

süsle- Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak, bezemek, bezeklemek, donatmak, tezyin etmek. "*Yıkayıp kurulamak, taramakla da kalmaz tüylerini allı, morlu, sarılı, yeşilli nakışlarla süsler, boynuzlarını da beyaz yaldızla yaldızlardı.*" VV126

süslen- 1. Süsleme işine konu olmak; bezenmek. "*Tabii ondan sonrası da dehşetli yalanlarla süslenecekti*." ARK124 2. Kendini süslemek. "*Boyanmalar, süslenip sinemalar, tiyatrolara taşınmalar…*" YD27

süslenebil-* Süslenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Artık dilediği gibi boyanıp süslenebilir…*" EK231

süslü *sf.* 1. Süsü olan, süslenmiş, bezenmiş; bezekli, bezemeli. "*Gelin odası kadar süslü bir oda*." MM84 2. Süslenmeye, süse çok düşkün olan. "*Fatma kadardı ama Fatma'dan daha tombuldu, daha güzeldi, daha da süslüydü*." ÇK78

süssüz *sf*. Süsü olmayan, süslenmemiş; yalın, sade. "*Eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı*." EKM137

süt *a*. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. "*O daha bir okul öğrencisi, ağzı süt kokuyor.*" ÇK101 **süt dökmüş kedi gibi** suçunu bilerek, bundan utanarak. "*Süt dökmüş kedi gibi oturuyor*." CEM143 **sütüne kal-** insanlığına, namusuna kalmak. "*Sütüne kalmış bir şey*." EK152 **sütünü helal etme-** analık hakkını helal etmemek. "*Eğer günün birinde babana benzer biriyle evlenirsen vallahi sütümü helal etmem*!" EB51

süt anne *a*. Bir çocuğun, annesi dışında sütünü emmiş olduğu kadın, sütana, sütnine. "*Kâh süt anne, kâh üvey anne elinde büyüyen Leman Hanım tam bir baba ana şefkati görememiş, sevilmeye hasret kalmıştı*." SM141

süt banyosu *a*. Sağlık vb. amaçlarla içerisine süt katılmış suyla yapılan banyo. "*Her gün süt banyosu yapıyorlarmış*." SM200

süt kuzusu *a*. Doğumdan ikinci ayın sonuna kadar olan ve ana sütü emen erkek veya dişi kuzu. "*İki yandaki yemişçi dükkânlarını, vitrinlerindeki çengellere körpecik asılı süt kuzularını ... geçip Eminönü kapısının çiğ aydınlığında Pakize'den ayrıldılar*." KÜÇ22

süt mavisi 1. *a.* Çok açık mavi. "*... vahşi kuşların kırmızı, yeşil, turuncu, kara haykırışlarına, geniş yapraklarına boy atmış ağaçların, süt mavisine denizin*." BFV138 2. *sf.* Bu renkte olan. "*vahşi kuşlar, çivit mavisi gök, süt mavisi deniz...*" BFV138

sütbeyaz 1. *a*. Bembeyaz, çok beyaz; süt beyazı. "*Deniz, karşı sırtlardaki evlerin çatıları, kalabalık ağaçlar sütbeyazdı*." SUÇ64 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Öğretmenin kırmızı horozu, ebenin sütbeyaz tavuğunu kovalayarak geçti, sokağın altbaşında kayboldular*." KP104

sütçü *a*. Süt satan kimse. "*Ertesi gün sütçü geliyordu.*" EVO375

sütlaç *a*. Süt, şeker ve pirinçten yapılan bir tatlı türü, sütlü. "*Deve, yemek yediği lokanta, kahve, çay içtiği değişik kahveler, muhallebi sütlaç yediği tatlıcı dükkânları ... öğrenmişti*." ÜÇK520

sütliman (Yun.) *a*. Gürültüsüz, olaysız. "*Gardiyanlar geldiği vakit ortalık sütliman olmuştu.*" İDG96 **sütliman ol-** durgunlaşmak, sakinleşmek. "*Fırtınadan sonraki yağmur gibi, ortalık sütliman olmuştu*." VV374

sütlü *sf*. İçinde süt bulunan, sütle yapılan. "*Birer sütlü kakao içer miyiz*?" İDG29

Sütlüce* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Vapur, Balat, Ayvansaray, Halıcıoğlu, Sütlüce'den Defterdar'a, oradan Eyüp'e yanaştı*." DK249

Sütlüceli* *öz. a*. İstanbul'un Sütlüce Mahallesi'nden olan kimse. "*Beş, altı, yedi yaşında üç kafadar, üçü de Sütlüceliydi, Sütlüce'den bıkmışlardı*." KP58

sütsüz *sf*. 1. İçinde süt bulunmayan, süt katılmadan yapılan. "*Oğlan, anasının sütsüz memesini çekiştiriyor*." EKM88 2. Kötü soydan gelen, sütü bozuk (kimse). "*Gelgelelim o birkaç sütsüz… Demin ne yaptılar biliyor musunuz*? GR11

sütsüzleş-* Sütsüz duruma gelmek. "*Ulan devir mi azdı, insanlar mı sütsüzleşti nedir*?" KT236

sütsüzlük *a.* Sütsüzce davranış. "*Evinde bedava oturduğu, ekmeğini yediği adama karşı sütsüzlük etsin mi*?" HÇ129

sütun (Far.) *a*. 1. Herhangi bir maddeden yapılan, zaman zaman üstünde çıkıntılı bir bölüm olan, genellikle bir altlığa, bazen doğrudan doğruya yere dayalı silindir biçiminde düşey destek; direk, üstüvane, kolon. "*Bu kocaman kocaman yapıların insana ürküntülü saygılar verdiği yüksek sütunlar, zarif koridorlarda çok şey öğrenmişti*." GK103 2. Gazete, dergi, kitap vb. yazılı şeylerde, sayfanın yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dar bölümlerden her biri, kolon. "*Sayın Cumhurbaşkanı Celal Bayar, o gün sabah eline Ulus gazetesini aldığı zaman, gözüne üç sütun üzerine verilmiş üç resim çarptı*." GK176 3. Oldukça yükseğe çıkan ve silindire benzeyen şey. "*Ardından daha güçlü, kızıl bir alev sütunu*." BTÜ361

sütunlu *sf*. Sütunu olan. "*Kendinden önce gelenler illaki bulunuyor; bakanlıkların önleri, mermer sütunlu salonlar dolu oluyordu*." GK98

sütü bozuk *sf*. Kötü soydan gelen (kimse). "*Çünkü bey, sütü bozuk değildi ama sütü bozuktan da kötüydü*." HÇ9

sütyen (Fr.) *a*. Göğüsleri dik tutup dolgun göstermek için kullanılan, saten, dantel vb. kumaşlardan yapılan kadın iç çamaşırı. "*Filiz bütün elliliği göğsüne, sütyeninin içine sokmuştu bile*." TD86

süv-* Sövmek. "*Anana mı süvdü*?" SUÇ146

süvari (I) (Far.) *a*. 1. Atlı asker. "*Sabaha karşı top sesleri dinmiş, kasaba caddelerinden yıldırım gibi geçen düşman süvarileri ortalığı birbirine katmıştı*." EK18 2. *öz.* Bir lakap. "*Süvari sordu*." SBK211

süvari (II)* *a*. Uzun bacaklı bir çay bardağı çeşidi. "*Süvari denilen uzun bacaklı bardaklarla çaylar geldi*." BTÜ217

süveter (Fr.) *a*. Genellikle altına gömlek veya bluz giyilen kolsuz kazak. "*Karısı ta köşedeki koltukta yumuşak mavi yünden turuncu garnitürlü bir süveter örüyordu kızına*." DK72

süyle-* Söylemek. "*Ne süylersin be yahu, çiğdem gibi kız*!" DK30

süylen-* Söylenmek. "*Ermez hiçbir şeylere akılları, süylenirler*." DK29

süz- 1. Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek. "*Boyasız dudakların süzdüğü bira, yanan gırtlaktan inerken çilli yüzde bir yumuşama, bir memnunluk*." EB154 2. Gözle inceleyerek dikkatle bakmak, taramak. "*Adam bizi şöyle bir süzdü*." AY128 3. Göz baygın ve anlamlı bakmak. "*Kuğu boyunlu, şallı kadın, kirpikleri rimelli iri yeşil gözlerini süzerek Fransızca sordu*." HÇ79

süzek (Der.) *sf*. Kendini beğenmiş. "*Şişli, Nişantaşı sosyetesi, bu sosyetenin süzek bayları bayanları da olmasa…*" GK153

süzgün süzgün* *zf*. Üst göz kapakları biraz kapalı bir biçimde. "*İçerdekilere süzgün süzgün baktıktan sonra Niyazi'ye, 'Biraz gelir misiniz patron?' dedi*." SM214

süzme 1. *a*. Süzmek işi. "*Amele çavuşu kadının kolunu bıraktı, uzun uzun, hırslı hırslı süzmeye başladı*." BTÜ129 2. *sf. argo* Katışıksız, saf. "*Zaten dedikodu için fırsat kolluyorlardı, fırsatınsa en süzmesi ellerine geçerdi…*" VV143

süzül- 1. Göz baygınlaşmak, mahmurlaşmak. "*Enli, uzun çene kim bilir nasıl uzar, kudretten sürmeli gözler nasıl zevkten süzülür, kalın altdudak nasıl nasıl titrerdi*." ARK106 2. İnsan sessiz, gizlice ve kayıyormuş gibi gitmek. "*Oda kapısının topuzunu usullacık kıvırıp sofaya süzülüyorum*." AY164 3. Akmak. "*En çok da kaşlardan gözlere süzülen tuzlu ter yakıyor*." BTÜ354 4. Sessizce ve görünür bir hareket yapmadan ilerlemek. "*Kayığının burnuna takılı karpit lambasıyla bir balıkçı kayığı geçiyordu süzülerek*." KÜÇ15 5. Yüzüne nazlı bir anlam vermek. "*Ne süzülüp duruyorsun kızım, içsene*!" KÜÇ25 6. Kuş, kanatları gerili olarak görünür bir hareket yapmadan havada ilerlemek. "*Havada büyük kanatlı bir kuş, süzülüyor*." DK260 7. Çok zayıflamak. "*O da süzülmüş bayağı*!" EVO306 8. Uyumlu bir biçimde ve salınarak yürümek. "*Leyla Hanımefendi süzülerek koridoru geçti*." GR123

süzülme *a*. Süzülmek işi. "*Dördüncü yudumdan sonra Osman Bey'in elmacıkkemikleri kızarmaya, gözleri süzülmeye başladı*." ARK92

süzülün-* Süzülme işi yapılmak. "*Bez ambarının kapısı usulcacık açılıp içeri süzülündü*." MUR351

süzülüş *a*. Süzülmek işi. "*Sonra sigarasından duman alışı, aldığı dumanı üfleyişi, üflerkenki hâli, yüzünün tatlılaşışı, gözlerinin süzülüşü…*" SÇ212

süzüş *a*. Süzmek işi. "*Sütbeyaz saçlı adamın arada gözlerini bana çevirip tepeden tırnağa süzüşünden anlıyordum ki baba dostum bana dair bir şeyler anlatıyor*!" YYB61

Ş, ş

ş, Ş Türk alfabesinin yirmi üçüncü sırasında yer alan ve şe adı verilen bu harf, ses bilgisi bakımından sızıcı tonsuz, diş eti-damak ünsüzünü gösterir. "*Başka günlerde olsa, şiirin ş'sini duyunca bütün antenlerini gererek koşar, çağımız şiirinin ilkelerini savunurdu*." GK123

Şabanlı Çiftliği* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Üçkâğıtçı" adlı romanında geçen bir çiftlik. "*Şabanlı Çiftliği ... hatırı sayılır çiftliklerdendi*." ÜÇK533

şad (Far.) *sf.* Sevinçli, neşeli olan. "*Masamızı şad eyle*!" YYB231 **şad eyle-** neşelenmesini, sevinmesini sağlamak. "*Masamızı şad eyle*!" YYB231

Şadırvanlı Otel* *öz. a.* İstanbul'da bulunan eski bir otel. "*Birden Şadırvanlı Otel canlandı*." VV183

şafak (Ar.) *a.* Güneş doğmadan az önce beliren aydınlık. "*Nerdeyse şafak sökecek*." TD97 **şafak at-** 1. birden önemli bir durumla karşı karşıya olduğunu anlamak. "*Güneşte kurumuş, kırış kırış bir kalabalık üstüne yürüyünce Hasan'da şafak attı*." EVO341 **şafak sök-** sabahleyin ortalık aydınlanmaya başlamak. "*O yana, kocalarının her sabah, daha şafak sökmeden gidip omuz omuza doldurduğu ırgat pazarına...*" BTÜ170

Şafak Gazinosu* *öz. a.* Adana'da bulunan eski bir gazino. "*Yendiğimiz bir maçtan sonra kulüpçe götürüldüğümüz Seyhan Nehri kıyısındaki Şafak Gazinosu...*" KK114

şah (Far.) *sf.* 1. İran veya Afgan hükümdarı. "*İster kral ol, şah ol, ister fakir*." SBK247 2. Benzerlerine oranla en üstün, en güzel, en iyi. "*Sende bu yakışıklılık olduktan sonra, değil Aynur, Aynurların şahını tavlarsın*!" DK159 **şahken şahbaz ol-** bir kimsenin herhangi bir sebeple çirkinliği veya durumunun kötülüğü artmak. "*Şahken şahbaz olmuştu cenabet*!" HÇ13

şahadet (Ar.) *a.* 1. Tanık olma durumu, tanıklık. "*Bir insan sonunu düşünmeden bazı sözler söylemiş olsa, bu sözleri de şuhudun şahadetiyle mevsuk bulunsa...*" GR18 2. Yüksek bir ülkü uğrunda ölme, şehit olma. "*Bekçilikle şahadet şerbetinin ne ilgisi var*?" MUR319 **şahadet şerbetini iç-** şehit düşmek. "*O madem şahadet şerbetini içti, ben de içeceğim inşallah, diyor*." MUR319

şahadetparmağı *a.* Elde, başparmaktan sonraki parmak; gösterme parmağı, işaret parmağı, salavat parmağı. "*Yüzüğü şahadetparmağına takmak istedi, olmadı*." EK47

şahane (Far.) *sf.* Çok güzel, mükemmel, üstün nitelikli. "*Şahane bir iş buldum ki işin kralı*!" YYB99

şahar (Der.) *a.* Kent. "*Neden dirsen, şahar adamına töbe benzemen*." GK275

şahat (Der.) *a.* Şahit. "*Babasına mabasına gevezelik iderse seni şahat gosteririm oldu mu*?" GK342

şahbaz (Far.) 1. *a.* İri bir tür akdoğan. "*Şahken şahbaz olmuştu cenabet*!" HÇ13 2. *sf.* Çevik ve becerikli. "*Bilirsın nasıl şahbazım pazarlıkta*!" DK30

şaheser (Far. şāh + Ar. eser) 1. *a.* Kendi türünde mükemmel olan, üstün ve kalıcı nitelikte eser; başyapıt, başeser. "*Eserim deme, şaheserim de*." YD181 2. *sf.* Değeri üstün olan, üstün nitelikli. "*Çok şaheser kızdır bu*." GAV94

şahıs (Ar.) *a.* Kadın veya erkeğe verilen genel ad; kişi. "*Her iki kadının ölümünde bir üçüncü şahıs bulunamaz mı*?" EK381

şahin (Far.) *a.* Kartalgillerden, Avrupa ve Asya'nın dağ, orman ve çalılıklarında yaşayan, 50-55 santimetre uzunluğunda yırtıcı bir kuş. "*Ciğeri iki para etmez adamı başımıza atmaca, şahin yaptınızdı*." KT220

şahinlik* *a.* Şahin olma durumu. "*Müfettiş beyi görünce şahinliği falan eriyerek davrandı, koştu*." MM104

şahit (Ar.) *a.* 1. Gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren kimse; tanık. "*Amma şahit olun, ne zaman he derse benim kabulüm*." KT35 2. Duruşmada bilgisine, görgüsüne başvurulan kimse; tanık. "*... şahitleri gene para zoruyla avlayıp şaşırtmasa dava çoktan aleyhine neticelenecekti*!" EK197 **şahit ol-** bir olayı görmek ve duymak, tanık olmak. "*Arkadaş karakola başvur, şahit oluruz*." KK251 **şahit tut-** birini tanık olarak göstermek. "*Beni şahit*

tutacaklar herhâlde.” GR35 **şahit şuhut*** şahit falan. “*Gerçi şahit şuhut yoktu*.” DE140

şahit şuhut* *a*. Şahit, tanık. “*Şimdi uzun uzun mahkeme muhakeme, şahit şuhut...*” BTÜ364

şahitlik *a*. Şahit olma durumu; tanıklık. “*Benimki Allah için bir şahitlik*.” KK177 **şahitlik et-** mahkemede, tanık olunan bir durumu söylemek, tanıklık etmek. “*Hepimiz şahitlik ederiz*.” SUÇ212

şahlan- 1. At, ön ayaklarını yerden keserek arka ayakları üstünde durmak; şaha kalkmak. “*İçindeki istek azılı bir hayvan gibi şahlanmıştı*.” EB34 2. Taşkınlık göstermek, coşmak, kükremek. “*Dünyada harp, Türkiye'de şahlanmış karaborsa*!” DHV327

şahlandır- Şahlanmasına sebep olmak. “*Nuran'ı bile şahlandırmıştı*.” SBK199

şahlanış *a*. Şahlanmak işi. “*Kocasının şahlanışı hayallerini dağıttı*.” DK181

şahlanma *a*. Şahlanmak işi. “*... bütün benliğinde bir şahlanma olduysa da kendini zaptederek merdiveni ağır, uslu çıktı*.” YD140

şahmeran (Far.) *a*. Başının insan, gövdesinin yılan biçiminde olduğuna inanılan efsanevi yaratık. “*Bembeyaz duvarlar üzerine acı kırmızı, acı yeşillerle Şahmeran'lar, uçan melekler...*” KAÇ111

şahniş (Far.) *a.* Eski Türk mimarisinde odanın karşı ön cephesinde yer alan üç yanı pencereli çıkma, şahnişin. “*Eski konaklardan birinin şahniş ya da cumba altı*.” EVO377

şahnişli* *sf*. Şahnişi olan. “*Eski İstanbul ahşap evleri biçiminde, şahnişli cumbalı, kiremitli, saçakları dantela gibi oymalı*.” GR212

şahsen (Ar.) *zf*. Aracısız, kendi (kendim, kendin ...) olarak; bizzat. “*Şahsen ben değil, benim hanım*.” GR147

şahsi (Ar.) *sf*. Kişi ile ilgili, kişiye ilişkin, kişinin kendi malı olan; kişisel. “*... üç yüz sarı dosya arasından şahsi dosyaları bulunuyor, bizim cezaevi idarecilerine teslim ediliyorlardı*.” DHV316

şahsiyetsiz *sf*. Kendine has özellikleri olmayan, taviz verebilen; kişiliksiz. “*Bütün küçük insanlar meteliğe kurşun atıyorlarsa şahsiyetsiz, silik mi yaşamalıydılar*?” DE112

şair (Ar.) *a*. 1. Şiir söyleyen veya yazan kimse, ozan. “*Genç şairlerin, hikâyecilerin kitap kapaklarını resimler, memleketten aydan aya gelen para dışında üçün beşin yolunu bulurdu*.” EB80 2. *öz.* Bir lakap. “*Şair Erol'un inceltilmiş sarı bıyığından hırslı bir huzursuzluk geçti*.” GK120

şairleş- Şair durumuna gelmek, ozanlaşmak. “*Böyle zamanlarda şairleşiyor, başlıyordu şiirler söylemeye*.” İDG98

şak (I) *a.* Eni geniş bir şeyle vurulduğunda çıkan ses. “*İyi ama şekerim, bu zamanda baba evladına çıkarıp da şak diye iki yüz bini verivermez*.” YD255 **şak diye** “şak” sesi çıkararak. “*İçerde, derinlerdeki hafif bir vınıltıdan sonra otomatik kilit şak diye açıldı*.” GK57

şak (II) (Ar.) *a*. Yarma, yarılma. “*Dağlar, taşlar hallaç pamuğu gibi atılacak, kamer şak şak olacak, yerler yarılacak tekmil*.” EVO199

şak şak *a*. Eller birbirine vurulduğunda çıkan ses. “*Şak şak şak şak şak*!” KY174

şaka *a*. Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife. “*Bayılıyordu genç adamın bu şakalarına*.” KY194 **şaka et-** bir kimseye eğlenmek amacıyla takılmak. “*Şaka ediyormuş*.” CEM56 **şaka söyle-** bir şeyi, şaka yapmış olmak için söylemek. “*Şaka mı söylüyorum belliyorsun*?” BTÜ78 **şaka yap-** şaka niteliğinde bir şey yapmak veya söylemek. “*Yoksa kocası mı bir şaka yapmıştı*?” EK99 **şakası yok** `hatır gönül tanımaz, gerekeni yapar` anlamında kullanılan bir söz. “*Rüzgâr bildiği gibi değildi, şakası yoktu*.” EK2 **şakaya gelme-** 1. şakaya dayanamamak. “*Hiç de şaka ya gelmezsin bre herif*!” CEM56 2. hafifsemeye, savsaklamaya gelmemek. “*Doktorun öğütleri şakaya gelmez*.” KK80 **şakaya vur-** ciddi bir söz veya davranışı şaka yoluyla geçiştirmek. “*Altındiş şakaya vurmak istedi*.” KÜÇ53

şaka maka *zf*. 1. Önemsemeyerek. “*Şaka maka, ne varsa Yusuf'ta vardı*.” BTÜ46 2. Farkında olmadan. “*Gerçekten de işlediği suç şaka maka üç beş ay hapse girmesine vesile olabilirdi*.” TD31 **şaka maka derken** "işi ciddiye almadık ama" anlamında kullanılan bir söz. “*Şaka maka derken İfakat Hanım'la mercimeği adamakıllı fırına verdiler*.” MM264

şakacı *sf*. Şaka yapmasını seven, şakalaşmadan hoşlanan, latifeci. “*Ufak tefek, şakacı biri olan istasyon memuru ... diye sordu*.” BTÜ365

şakacıktan *zf*. Şaka olarak, şaka diye,

şakacıktan, mahsus. "*Tutuşup da gerçekten değil, şakacıktan bir el ense çeker, ellerini şaplatırdı*." BTÜ53

şakacılık *a*. Şakacı olma durumu. "*O geldi geleli Atom'un şakacılığı, makinelerin arasında kızları, bu arada Fatma'yı sıkıştırması filan kalmamıştı*." KK158

şakadan *zf*. Şaka olarak, şaka diye; şakacıktan, mahsus. "*Mahpuslara şakadan söverdi*." SUÇ194

şakak *a*. Göz, alın ve yanak arasında, elmacık kemiğinin üstünde bulunan çukurumsu bölge; duluk. "*Kurşun sol şakaktan girmiş, gözü kapatmıştı*." VV374

şakalaş- Karşılıklı olarak şaka etmek, şaka yapmak. "*O her zaman gerek kapıcılar gerekse işçilerle senli benliydi, onlarla konuşmaktan, şakalaşmaktan hoşlanırdı*." CEM107

şakalaşıl-* Şakalaşma işi yapılmak. "*Yaz akşamları o kadar delikanlının içinde, yalnız onun etrafı sarılır, onunla şakalaşılır, onunla dans edilmeye can atılırdı*." İDG8

şakalaşış *a*. Şakalaşmak işi. "*Gerçi ne babası, ne de annesi Haldun ağabeyle şakalaşışına … bir şey demiyorlardı ama böyle daha iyiydi*." EK343

şakalaşma *a*. Şakalaşmak işi. "*Kâtiple gülüşmeler, şakalaşmalar, el yârenlikleri gırla gidiyordu*." BTÜ67

şakasız *sf*. Şakası olmayan, ağırbaşlı. "*... kendini bıçağın şakasız ciddiliğine teslim edip koluna vurulan iğnenin uyuşturmasını beklemek...*" KK55

şakı- 1. Ötücü kuşlar ezgili ses çıkarmak, ötmek, şakramak, terennüm etmek. "*Kolları kalınlaşsın diye sabahları gül fidanlarında Arap bülbüllerinin şakıdığı, kıyı Beyrut sabahlarındaki bahçenin bir kıyısında saklı kaldırım taşıyla idman yapardı*." KK25 2. Çok konuşmak, çenesi düşmek. "*Evdoksiya, her zaman şakıyan, kocasının en ufak sıkıntısını bir çırpıda dağıtıveren Evdoksiya da düşünceliydi bugün*." GAV204

şakıldaklı* *sf*. Şakıldak denilen bir çeşit çocuk oyuncağı olan (kimse). "*Şakıldaklı etekleri, kirli ince ayaklarıyla kâğıtlarına gitti*." SAR47

şakır şakır 1. *a*. Sürekli olarak yağan yağmurun, ötüşen kuşların veya buna benzer hoşa giden şeylerin çıkardığı ses. "*Yağmur vardı şakır şakır, şimşek çakıyordu uykusunda*." BFV9 2. *zf*. Bu sesi çıkararak (yağmak, ötmek vb.). "*Arabacı Kel Mıstık'sa şehrin içinde şakır şakır dolaşıyor, önüne gelene veriyordu cayırtıyı*." MM293 3. *zf*. Kolaylıkla, iyi bir biçimde, akıcı olarak. "*Ev kendi mülkleri değilse de kirasını şakır şakır ödüyorlardı*." MUR7

şakır şukur *sf*. Fazlaca şakırtı çıkaran. ": *Tavanda şakır şukur saçaklarıyla billur avize…*" GK264

şakırda- "Şakır" diye ses çıkarmak. "*Nal sesleri şakırdamalı, dükkânında alışverişindeki esnafı, evinin nevalesini düzmeye çıkmış aile babasını, şunu bunu ilgilendirmeli, safi dikkat kesilmeliydi*." ÜÇK482

şakırdama *a*. Şakırdamak işi. "*Yürürken şakırdaması, çevreye dehşet vermesi için hiçbir şey unutulmamıştı*." MUR279

şakırdat- Şakır şakır ses çıkartmak. "*Şalvarının cebinden çıkardığı iri taneli, sarı kehribar tespihini şakırdatarak çekmeye başladı*." CEM19

şakırtı *a*. Şakırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. "*İki adım geriledi, cebinden parlak demirli sustalısını çıkarıp şakırtıyla açtı*." TD19

şakırtılı *sf*. Şakırtısı olan. "*Şakırtılı ama hep aynı ölçülü şakırtılı sesiyle çalışıp duruyordu*." BTÜ212

Şakir Paşa* *öz. a.* Kabaağaçlızade Mehmed Şakir Paşa; Osmanlı tarihçisi ve devlet adamı (1855-1914). "*Mesela benim şu Şakir Paşa varislerinin miras davası gibi*!" EK303

şakkadak *zf*. Hatıra gelmeyen, beklenmeyen bir sırada; ansızın. "*Bu kız, bu eşek kız beni bir gün şakkadak öldürecek*!" EB247

şakla- `Şak` diye ses çıkarmak. "*Bu hiç beklemediği anda tokat gibi şaklayan rastlantı…*" EB93

şaklabanlık *a*. Şaklaban olma durumu. "*Boyuna viski içiyor, arada yüreği kabarıp taşsa bile, Pakize'nin şaklabanlıklarıyla coşuyor, yaşlı gözleriyle kahkahalar atıyordu*." HÇ310

şaklat- `Şak` diye ses çıkartmak. "*Kamçısını aldı bir ara, şaklattı besili atların kapkara, pırıl pırıl yeleleri üzerinde*." ÖE33

şaklayış *a*. Şaklamak işi. "*Kırbacın saklayışı, hınçla sarf edilen, dehey de sivili küplere bindirmişti*." MM59

şakrak *sf*. Şen, neşeli, hayat dolu olan. "*Genç kızlık günlerindeki kadar şendim, şakraktım, cıvıl cıvıldım*." ARK196

şakul (Ar.) *a*. Ucuna küçük bir ağırlık bağlanmış iple oluşturulan, yer çekiminin doğrultusunu belirtmek için sarkıtılarak kullanılan bir araç, çekül. "*Harç taşıyor, sırtında semer tuğla çekiyor, şakul tutuyor, ustanın yemeğini pişiriyor, bulaşıklarını yıkıyordu*." BTÜ140

şal (Far.) *a*. Kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları geniş atkı. "*Omuzlarına aldığı kırmızı şalı içinde beyaz bir zambak gibiydi*." VV355

şalgam (Far.) *a*. 1. Turpgillerden, yumru köklü bir bitkinin insan ve hayvanlar için besin olarak kullanılan etli ve tatlı kökü. "*Şalgam turşusunun mora çalan kırmızı suyunu kirli bir bardakla içmekte olan çember sakallı bir yaşlıyı gördü, emmisini unuttu*." BTÜ40 2. Doğranmış şalgam, havuç ile bulgur, su ve tuz kullanılarak yapılan bir içecek, şalgam suyu. "*Haysiyetli şalgamdan iç aslanım*!" YYB39

şalgamcı* *a*. Şalgam yapan veya satan kimse. "*Futbol oynadığımız yılların saha kenarından taşan şalgamcı seslerini hâlâ hatırlarım*." YYB39

şallı* *sf*. Şalı olan. "*Şallı kadın zarif bacaklarını birbiri üstüne atmış, Paşazade'nin telefon konuşmasını anlamadan dinliyordu*." HÇ79

şalter (Alm.) *a*. Genellikle binaların girişine gelen elektrik akımını açıp kapamaya yarayan araç, şalt. "*Şalteri indirdi, milleti işten kovdu*." GR10

şalvar (Far.) *a*. Genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü. "*Kara şalvarının cebinden sustalısını çıkarıp şakırtıyla açtı, uzattı*." YYB244

şalvarlı *sf*. Şalvar giyinmiş olan (kimse). "*Yeşil, mavi, pembe şalvarlı kızlar, eski siyah yeldirmeleriyle çalgıcı kocakarılar…*" SUÇ70

Şalyapin* *öz. a*. Fyodor Şalyapin, Rus opera şarkıcısı (1873-1938). "*Gözleriyle arandı: Beethoven, Şalyapin, Benjamino Gigli, Tolstoy ve başkaları*." DE10

Şam* *öz. a*. Suriye'nin başkenti. "*Şam'da babası ölmüş*." BE25

şam babası *a*. Sorumluluğu olmayan, hayırsız baba. "*Şam babası, diye geçirdi*." VV54

şam tatlısı* *a*. Şambali de denilen irmikli bir tatlı. "*Paydoslarda da oğlan sevgilisine Şam tatlısı, kebap ısmarlar, gazoz ikram eder*." BTÜ66

şamandıra (Rum.) *a*. Denizde yol göstermeye, bir tehlikeyi veya geçiş yolunu haber vermeye yarayan yüzer cisim. "*Uzaklarda bir şamandıra denizin üzerinde yükseliyor*." BE32

şamar *a*. Açık elle yüze vurulan tokat, beşkardeş. "*Kuvvetli bir şamar yemiştim*." AY170 **şamar at-** yüze açık elle vurmak; şamarlamak. "*Tenhalarda etini bükü büküveren, şaman atı atıveren akraba kadınlarını tavlayıp dayaktan kurtulmak için boyuna yüze gülücülük yapar…*" KT93 **şamar mamar*** şamar falan. "*Şamar mamar... O oğlan ne diye suya gelmiyordu da duvar örüyordu*?" GK202

şamar oğlanı *a*. Adam yerine konulmayan, yerli yersiz azarlanan kimse. "*Turhan'ın yanında bir şamar oğlanı gibi dolaşır, boyuna onu onaylar dururdu*." AY180

şamarlan- Şamarlanma işi yapılmak. "*Şamarlanmış gibi utanan adamın çirkin yüzü kıpkırmızı kesildi birden*." EB176

şamata (Ar.) *a*. Gürültülü karışıklık; gürültü patırtı. "*Onun için, Osmanlı'ya olsun, Türk'e olsun gürültü, patırtı, şamata iyi gelmiyordu*." VV116

şamatalı *sf*. Gürültülü patırtılı. "O, *ne edilen alaylarla ne geçtiği karanlık dehlizlerle ne de ekşi ekşi kokan dehlizlerdeki şamatalı gidip gelişle ilintiliydi*." ÇK65

şampanya (Fr.) *a.* Açık renkli, tatlı ve köpüklü şarap. "*Parası olsa, 'Beyefendi, beyefendiciğim' diye konuşan, göz süzen karılara şampanya bile ısmarlardı*." KP56 **şampanya patlat-** bir olayı veya bir kimseyi kutlamak için içilecek şampanyanın şişesinin mantarını ses çıkartacak biçimde açmak. "*Memlekette yokluk içindeki hemşerileri şimdi bar kapatıyor, şampanya patlatıyor, sabahlara kadar vur patlasın çal oynasın eğleniyorlardı*." MUR14

şampanyalı *sf*. Şampanya verilen. "*Yıllar geçip de millet kesesinden birbirini kovalayan havyarlı, viskili, şampanyalı ziyafetlere … başlanınca iş değişmişti*." GK105

şampiyon (Fr.) *a*. Ulusal ve uluslararası bir yarışmada ilk dereceyi alan, birinci olan kimse veya takım; böke. "*O bilmez benim bir yılların ağırsiklet boks şampiyonu olduğumu*." KK29

şampiyonluk *a*. Şampiyon olma durumu; bökelik, şampiyona. "*Lig şampiyonu bu yıl Ataryemez olmuştu ama asıl şampiyonluk küçük Sarıkanaryalar'ın hakkıydı*." GK303

şamrel *a*. İç Lastik. "*Şamrel vardı, benim eski topun şamreli*." GK207

şan (Far.) *a.* Herkesçe bilinme, tanınma durumu; ün. "*Yazsın bütün gazeteler, şan olsun memlekete*!" ÇK111 **şan olsun** gösteriş olsun veya ün olarak yayılsın. "*Şan olsun memlekete*." KY11 **şanından ol-** bir şey onun büyüklüğüne, karakterine uygun olmak, yaraşmak. "*İnsanları bu hâle düşürmek büyüklüğün şanından olamaz*." EK334

şandal (Fr.) *a*. Futbolda topu karşı takımın kalecisinin üzerinden aşırtma. "*Korner atışlarında topun şandale yatkın olması gerekirdi*." GK303

Şanel* (Fr.) *öz. a*. Chanel, bir parfüm markası. "*O üç ayda yapılmış İtalyan stil ayakkabılar, o parfüm Şanel*!" DK271

şangır* *a*. Şangırtı. "*Masaya bir tekme, şişeler, tabaklar beton da şangırrr...*" YYB94

şangırda- Tabak, bardak vb. bir yere veya birbirine çarparken, kırılırken gürültülü ve çınlayıcı ses çıkarmak. "*Masa sarsıldı, şangırdadı*." DK234

şangırtı *a*. Tabak, bardak, şişe vb.nin bir yere veya birbirine çarparken, kırılırken çıkardığı sesin adı. "*Yerde parçalanan bardağın teyzeyi yatağında sıçratan şangırtısı*!" KÜÇ47

şankır (Fr.) *a.* Frengi hastalığının ilk evresinde oluşan yangı, frengi çıbanı. "*Şankır olması ihtimalinden bahisle...*" R30

şanlı *sf*. Yüce, ulu, büyük olan. "*Bükük boynumla gittiğim mahkemeye, başıma gelen iftiranın mahiyetini az çok bilen şanlı Türk hâkimi bizi bir celsede ayırmak kadirşinaslığını gösterdi.*" ÜÇK568

şans (Fr.) *a.* 1. Bir kimsenin bilgi ve emeğinden çok rastlantı sonucu elde ettiği elverişli durum; baht. "*Ya da hayır, çıkmaz, kendi şansına otururdu kumara*." YK37 2. Bir olayın olabilirliği. "*Onlara ot olmaktan kurtulma şansı vereceksin.*" DE242 **şansını dene-** olumlu bir sonuç almak ümidiyle bir şeye teşebbüs etmek. "*Pek pek bir hafta içinde giyinip kuşanacak, Reşat'la birlikte Yeşilçam'da şansını deneyecekti*." KY125

şanslı *sf.* İsteklerini bilgi ve emekten çok rastlantı sonucu elde eden; ballı. "*Erkekten yana çok şanslısın kâfir*!" EK330

şanssızlık *a*. Şanssız olma durumu; talihsizlik. "*Böyle birisiyle aynı dolmuşta Tepebaşı'ndan Aksaray'a doğru yolculuk yapma şansı ya da şanssızlığıyla karşılaştım dün*." YYB217

şantaj (Fr.) *a*. Herhangi bir çıkar sağlamak amacıyla bir kimseyi, kendisiyle ilgili lekeleyici, gözden düşürücü bir haberi yayma veya açığa çıkarma tehdidiyle korkutma. "*Yakalanıp ele geçmek, şantajdan tevkif edilip cezaevine düşmek, işinden olacağı da caba*." KP84

şantiye (Fr.) *a.* Ev, fabrika, baraj vb.nin yapımının sürdüğü alan; yapı yeri. "*Şantiye şoförünün kulübesiydi o*." BTÜ119

Şanuvar* *öz. a*. Şanuar, bir kadın parfümü. "*Leyla, Şanuvar kokulu bir kahkahadan sonra odasına gitti*." SBK262

şap (I) *a*. İstekle öperken çıkan ses. "*Haminnenin elini öper gibi, şap*!" GK57

şap (II) (Ar.) *a.* Alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde. "*Bir parça şap yut*!" OK55 **şap gibi yan-** ortada kalmak, destek bulamamak. "*Yandık desene, şap gibi yandık desene Bayram Efendi*!" KP87 **şapa otur-** içinden çıkılması güç bir duruma düşmek. "*Şapa oturdunuz*!" GR34

şapır şupur *zf*. Öperken veya yemek yerken "şap şup" sesi çıkararak. "*Utanmasam içeri girip, boyunlarına sarılıp şapır şupur öperdim onları*." AY166

şapırdat- Öperken veya bir şey yerken "şap" diye ses çıkartmak. "*Antranik ağzındaki meyveyi şapırdata şapırdata yiyordu*." GAV132

şapırtı *a.* Öperken veya yemek yerken çıkan sesin adı. "*Birden bir öpüşme, bir şapırtı*." MM81

şapka (Rus.) *a.* Keçe, hasır, kumaş, ip vb. ile yapılan başlık; kapela. "*Adamıydı geniş kenarlı şapkaları, daracık pantolonları, bellerinde çifte tabancalarıyla ortalığı kasıp kavuranların*." ÖE33

şapkacı *a.* Şapka yapan veya satan kimse. "*Soldaki şapkacı dükkânının yanındaki bisikletçi camekânından içeri baktı*." SUÇ50

şapkalı *sf*. Şapka giymiş olan (kimse). "*Fötr şapkalı, son derece şık gri pardösülü, mavi kravatlı, aşağı yukarı kırk beşlik bir adam*." YYB11

şapkasız *sf*. Şapkası olmayan. "*Kuvvetli poyrazla savrulan karın ortalığı dondurduğu bu kış kıyamette şapkasız, palto, pardösüsüz, dimdik dolaşıyor…*" BK305

şaplak *a*. "Şap" diye ses çıkaran tokat. "*Beni bir kenara çekip iki şaplak fursan niye furdun mu dirdim*?" GK32

şaplat- "Şap" diye ses çıkartmak. "*... şakacıktan bir el ense çeker, ellerini şaplatırdı*." BTÜ53

şapşal *sf*. Aptalca davranışlarda bulunan, alık (kimse); ibiş. "*Daha ne duruyoruz be şapşal*?" DE21

şapul şupul* *sf*. Kötü, hoş olmayan; yakışıksız, biçimsiz. "*Kadın kasabalı işi, bol, uzun, şapul şupul geceliğiyle kapıya geldi*." KT124

şapur şupur *a*. Öperken veya yemek yerken çıkarılan `şap şup` sesi. "*Babasının boynuna sarılacağını, yanaklarını şapur şupur öpeceğini bilir*." BFV180

şarap (Ar.) *a*. Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey. "*Sıcak şarap sevmem*." YYB124 **şarap marap*** şarap falan. "*Bundan sonra benden paso arkadaş! Şaraba maraba filan*." SAR133

şarap bardağı *a*. Şarap içmek için özel olarak üretilen cam bardak. "*Şarap bardağını tekrar doldurdu*." GAV134

şarap çanağı *a*. Şarap içilen yayvan çanak. "*Bak başlarım babanın şarap çanağından!" KK165*

şarap fıçısı *a.* Şarabın dinlenmeye bırakıldığı büyük tahta fıçı. "*Üst üste yığılmış kocaman şarap fıçılarından birinin önündeki küçücük iskemleye oturdu*." BK301

şarapçı *a.* Şarap yapan veya satan kimse. "*Şarapçının hiç şakası yok*." KK208

şaraphane (Ar. şerâb + Far. ḫâne) *a*. Şarap satılan veya içirilen yer. "*Şaraphane çabucak eski hâlini alıverdi*." KK210

şarapnel (Fr.) *a.* Patladığında etrafa küçük parçalar saçan bir tür top mermisi. "*... Çanakkale'de İngiliz şarapnelleri altında rahmeti rahmana kavuşan babasından onlara hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı*." KK101

şarapsız* *zf*. Şarap olmaksızın. "*Rakısız, şarapsız, sigarasız...*" EVO210

şarıl şarıl *zf*. Su veya yağmur, bol ve sesli bir biçimde (akmak, yağmak), şar şar. "*İster lapa lapa kar, ister şarıl şarıl yağmur yağsın, isterse de bütün gecenin ayazından karlar dona kesmiş olsun, sabahın beş buçuğunda karanlıkları ürperten sesiyle sokağa girerdi*." ÖE88

şarıltı *a*. Şarıldayan şeyin çıkardığı sesin adı. "*Kalktı, gitti hisarların işenmekten sararmış, eski taşlarına şarıltıyla çöğdürmeye başladı*." SAR133

şaril şaril* *zf*. Şarıl şarıl. "*Görse Şükran, akar sulari şaril şaril*!" DK117

şarjör (Fr.) *a.* Otomatik silahlarda, belli sayıda mermi taşıyan ve bu mermileri namluya arka arkaya sürmeye yarayan mekanizma. "*Tabancasını çıkardı, şarjörü yokladı*." VV332

Şark (Ar.) *öz. a.* Güneşin doğduğu yöndeki ülkeler veya uygarlıklar bölgesi; Doğu. "*Şark üslubunca döşeli odasının köşe minderine kendini bırakır…*" GR187

Şark Ekspresi* *öz. a.* Bir lakap. "*Şark Ekspresi, hist*!" MUR293

Şark Sineması* *öz. a.* Adana'da bulunan eski bir sinema. "*Evet baylar bayanlar, iki film birden, tamamı, bu akşam Şark Sineması'nda*." KAÇ107

şarkı (Ar.) *a*. Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi. "*Şarkısını yarıda kesti*." KP5 **şarkı söyle-** belirli bir besteye göre gütteyi uyumlu olarak okumak. "*Demek okulda da şarkı söylüyor*?" İDG19 **şarkı tuttur-** bir şarkının sözlerini veya sadece bestesini seslendirmek. "*Bir şarkı tutturarak kendi odasına geçti*." KY128

şarkıcı *a*. Şarkı söyleyen, şarkı söyleme yeteneği olan veya mesleği şarkı söylemek olan kimse; okuyucu, hanende, muganni. "*Şarkıcıdan hiç kimse korkmaz*." SUÇ177

şarkıcılık *a*. Şarkıcının işi veya mesleği. "*Tekrar şarkıcılığa döndü mü*?" SUÇ57

Şarkışla *öz. a.* Sivas iline bağlı ilçelerden biri. "*Ama geleceğinizi bize evvelden telgrafla bildirirsiniz, sizi Şarkışla'da trende karşılamaya*

geliriz.” CEM120

Şarkışlalı* *öz. a.* Sivas’ın Şarkışla ilçesinden olan kimse. “*Pehlivan Ali'nin aklına da Şarkışlalı Yunus Usta gelmişti*.” BTÜ26

Şarklı *öz. sf.* Doğu uygarlığını benimsemiş, Doğulu. “*Batı musikisini, bilhassa batı musikisinin büyük üstatlarını da çok severim ama ne olursa olsun şarklı tarafım ağır basıyor*.” İDG33

Şarklılık *öz. a.* Doğulu olma durumu, Doğululuk. “*Bırak şu Şarklılığı*!” VV356

Şarlo* *öz. a.* Sir Charles Spencer Chaplin; İngiliz sinema yönetmeni, oyuncu, yazar, kurgucu ve komedyen (1889-1977). “*Zaten Şarlo, bu temi de işlemedi mi Lime Light'ında*?” BFV243

Şarlok Holmes* *öz. a.* Sherlock Holmes, Sir Arthur Conan Doyle tarafından oluşturulan Britanyalı hayalî danışman dedektif kahraman, polisiye edebiyatının önemli ilk kişiliklerinden biri. “*Cingöz Recai, Fakabasmaz Zihni, Kartal İhsan, Natpinkerton, Şarlok Holmes, Arsen Lüpen cinsinden hırsız polis kitapçıkları…*” SUÇ14

şarman* *sf.* İyi, hoş, güzel. “*Çok şarman*!” HÇ230

şart (Ar.) *a.* Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey; koşul, kayıt. “*Nedir şartın*?” İDG80 **şart et-** "şart olsun" diyerek yemin etmek. “*Ulan kitaba el bastırdılar, şart ettirdiler de gene söylemedim*.” BTÜ245

şart şurt *a.* Her türlü koşul, kural. “*Zekâi, şartlar aynı değil diyordu ama şartı şurtu neydi*?” HÇ83

şartel* *a.* Şalter. “*Hırsına yenilerek, gitti dokumahane kapısının ordaki mermerde şarteli çekti*.” GR7

şaş (Der.) *zf.* Şaşı. “*Ömer şaş şaş baktı*.” BTÜ159

şaş- 1.Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek. “*Irgatbaşı şaşarak Pehlivan Ali'ye baktı*.” BTÜ229 2. Yolundan sapmamak, gidişini değiştirmemek veya yanılmamak. “*Boş ver kuruya. Tatarböreğinden şaşma*!” ÖE28

şaşadur-* Şaşmasını sürdürmek. “*Şahinde Hanım'ı böylesine değiştirivermesine şaşaduralım, çocukların bile pabucu dama atılıvermişti.*” ARK106

şaşakal- Çok şaşırmak, şaşkınlıktan ne yapacağını bilememek. “*O kadar benziyordu ki şaşakalmıştım*.” SAR126

şaşala- Şaşkın bir duruma düşmek, şaşkınca davranmak, şaşırmak. “*Esnaf yapılı adam şaşaladı, sonra topladı kendini*.” ÖE118

şaşı 1. *sf.* Birbirine paralel görme ekseni olmayan (göz veya kimse). “*Birden Ömer Zorlu'nun burun köklerine akmış, şaşı gözlerini hatırladı.*” BTÜ251 2. *zf.* Gözlerini çarpıtarak. “*Ömer karısına şaşı şaşı baktı*.” BTÜ159 **şaşı maşı*** şaşı falan. “*Sahi, şaşı maşı, aptal maptal ama bakışları da bakış değildi kızın hani*.” KT243

şaşıl- Şaşkınlığa uğranılmak. “*Fakat şaşılacak şey*!” KP77

şaşıla-* Şaşılaşmak. “*Hırstan kıpkırmızı, büsbütün şaşılamış gözleriyle avucundaki zarlara baktı*.” BTÜ131

şaşılaş- Şaşı duruma gelmek, şaşı olmak. “B*ir an durdu, şaşılaşan gözleriyle Orhan Bomba'ya baktı.*” ÜÇK416

şaşılaştır-* Şaşılaşmasına yol açmak. “*Yirmi beşine bastığı hâlde hâlâ on beşinde bir çocuğunkini hatırlatan yüzüyle, birbirine çok yakın gözlerini şaşılaştırarak bakan Fatma, ‘Ben senin kızın değilim.’ dedi*.” KT221

şaşılık *a.* Şaşı olma durumu. “*Ah şu gözler, ah şu gözlerin şaşılığı*!” KT273

şaşılma *a.* Şaşılmak işi. “*Açık pencereden durgun denize, karşı kıyılara bakıyor; bir şeyler, şaşılmaya değer bir şeyler görüp birbirlerine göstererek meraklı meraklı konuşuyorlar*.” GR60

şaşır- 1. Herhangi bir durum karşısında şaşkınlık duymak; şaşmak, tanlamak, tuhaflaşmak, hayret etmek. “*Öyle beklemediğim, öylesine korkunç bir çığlık attı ki... Şaşırdım*.” KP77 2. Ne yapmak gerektiğini bilememek, nasıl davranacağını kestirememek, içinden çıkamamak; tanlamak. “*Yaşar ne diyeceğini şaşırmıştı*.” KT307 **şaşırıp kal-** çok şaşırmak, büyük bir şaşkınlığa düşmek. “*Şaşırdım kaldım elinden efendi*.” EKM119

şaşırt- 1. Şaşırmasına sebep olmak. “*Demek bu kadar, insanı şaşırtacak kadar büyüdün*?”

AY157 2. Yanılmasına sebep olmak; yanıltmak. "*... parmaklarını ağzına koyup bir ıslık çalsın, bir şaşırtsın polis arabalarını, şaşırmadılar mı, vurulmuş gibi bir atsın yere kendini, gör bak*." ÖE19

şaşırtabil- Şaşırtma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hukuktaki öküzü apartmanının baş döndürücü lüksü içinde şaşırtabiliyor mu*?" EB59

şaşırtıcı *sf*. Şaşırmasına sebep olan, şaşırtan. "*Filiz ise baş döndürücü, insanı şaşırtıcı figürler, çevik ayak oyunlarıyla tek başına kalıyor*." EB154

şaşırtmaca *a*. Şaşırtmak için yapılan oyun. "*Osman şaşırtmaca yaparak ara sokaklardan bir sokak, bir sokak daha...*" KY210

şaşkaloz *sf*. Şaşı olan (kimse). "*Demek adamın damağında kalmıştı tadı? Şaşkaloz Şehvar yansındı*." ÜÇK559

şaşkın *sf*. 1. Düşünceleri dağılmış, karışmış, ne yapacağını bilemez duruma gelmiş. "*Yanlış manevra yapan, duruveren bir taksiye, yoluna çıkıveren dalgın birine, hiç beklenmeyen anda önünden geçiveren şaşkın bir sokak köpeğine kızıyordu*." ÖE57 2. Akılsız, sersem, budala olan. "*Bu Pol o Pol değil, şaşkın*!" SÇ129 **şaşkına çevir-** şaşırtmak. "*Hamal Memet Bey şaşkına çevrildi*." EKM20 **şaşkına dön-** beklenmedik bir durum karşısında şaşkınlaşmak. "*Zekâi şaşkına dönmüştü*." HÇ325

şaşkınlık *a*. 1. Şaşkın olma durumu. "*Celal Usta uyku sersemliğinin verdiği şaşkınlıktan kurtulunca 'Fazla patırtı etme!' dedi*." EKM79 2. Şaşkınca davranış. "*İyi, ama bir şaşkınlık eseri binmiş bulundum*." BFV226

şaşma *a*. Şaşmak işi; taaccüp. "*Kendini bildi bileli, yani yirmi beş senedir, iriyarı, yakışıklı, arkadaşlarının aşk maceralarını dinleyip şaşmaya, sevilmediği için de sevmemeye alışmıştı*." BK337

şaşmaz *sf*. Değişmez ve yanılmaz nitelikte olan. "*Bu şaşmaz bir kuraldır*." DE162

şatafatlı *sf*. Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen; anıtsal, debdebeli, haşmetli, ihtişamlı, muhteşem, mutantan, şaşaalı, görkemli, tantanalı, alayişli. "*Daha şatafatlılarının da hikâyelerini dinlemişti bar kadınlarından*." SM274

şato (Fr.) *a*. Geniş toprağı olan büyük konut. "*Her gece hayallerinde şatolar, kâşaneler kuruyor, tatlı tatlı konuşarak gece yarılarını ediyorlardı*." GAV204

şavk (Ar.) *a*. Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji; ışık. "*Sonra yeni, yepyeni bir şavkla tuğlalara gitti*." GK197

şavulla- Yoklamak veya kollamak. "*Herif hâlâ devletin emrinde, yurttaşların devlete, hükümete karşı tutumunu şavulluyordu*." ÜÇK311

şavullayabil-* Şavullamaya gücü yetmek. "*... Bitirim Leyla ortalarda bir şeyler dönmekte olduğunu çakıyorsa da ateş almadığından şavullayamıyordu*." TD18

şayak (Rum.) *sf*. Kaba dokunmuş, dayanıklı bir çeşit yün kumaştan yapılmış. "*Dolu dolu gözlerini şayak ceketinin koluyla sildi*." ÇK86

şayan (Far.) *sf*. Uygun, yaraşır, değer, layık. "*Acıklı, merhamete şayan...*" EKM150

şayanı hayret (Far. şāyān + Ar. ḥayret) *sf*. Hayret edilecek, şaşılacak nitelikte olan. "*Şayanı hayret azizim*!" HÇ74

şayeste (Far.) *sf*. Uygun, yakışır. "*Yağğar idi yağmur, çakkar idi şimşek, savrulur idi yıldırımlar ki görmeye şayeste*." MUR148

şayet (Far.) *bağ*. Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen bir söz; eğer. "*Şayet kalkacak olsa halasıyla eniştesi azarlayıveriyorlardı*." İDG44

şayi (Ar.) *sf*. Yaygın, yayılmış (söz veya haber). "*Ya günün birinde durumu çakılır da imamın evinde nikâhsız avrat tuttuğu ... şayi olursa*?" HÇ183

şayia (Ar.) *a*. Yayılmış haber, yaygın söylenti; duyultu. "*Şehirde dolaşan şayia doğru mu*?" ÜÇK408

şebabet (Ar.) *a*. Genç olma durumu; gençlik. "*Sen değil, senin pederin devri şebabetinden beri, altmış senedir oynarım bu boku, altmış senedir*!" YYB221

şebeke (Ar.) *a*. Birbiriyle bağlantılı ve gizli çalışan kimselerin tümü. "*Sonra Mari'nin yüzünden, Bill'in babası hırsız şebekesine girdi*." SUÇ55

şef (Fr.) *a*. Yetki ve sorumluluğu olan, yöneten kimse. "*Şefler ona mı inanırlardı, kendisine mi*?" EB34 **şef mef*** şef falan. "*Herifin şef mef taktığı yok ki*." MUR248

şef garson *a*. Garsonların başı, başgarson. "*Siyah elbiseli şef garson, bir bardak şampanya ikram etti*." DK193

şefaat (Ar.) *a*. Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık. "*Sana öte dünyada şefaat edecek değil ya!*" VV397 **şefaat et-** peygamber, birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için aracılık etmek. "*Ben sana dedim mi de gelip bana şefaat ettin*?" TD8

şeffaf (Ar.) *sf*. İçinden ışığın geçmesine ve arkasındaki şeylerin görülmesine engel olmayan (cisim); saydam, transparan. "*Sırtındaki genç işi, kısacık geceliği öylesine şeffaftı ki, tenine giydiği kombinezon gözüküyordu*." ÜÇK433

şefgarson bk. şef garson. "*Şefgarson koştu, durumu öğrenip geldi*." KP52

şefkat (Ar.) *a*. Acıyarak ve koruyarak sevme; şefkatlilik, müşfiklik, sevecenlik. "*İki de somun alıp pirzolayla beraber hepsini şefkat, heyecan ve iştahla kucaklayıp yoluna devam etti*." SAR15

şefkatli *sf*. Acıyarak ve koruyarak seven; müşfik, sevecen. "*Zamanın her şeyi düzelten, acıları dindiren şefkatli eli onun acılarına da son verdi*." İDG11

şeflik *a.* 1. Şef olma durumu. "*Tek lider, tek şeflikti amacı*." GK59 2. Şefin yaptığı iş. "*Babasının bir zamanlar istasyon şefliği yaptığı kuş uçmaz, kervan geçmez sıkıntılı istasyonlarda okuduğu çocuk dergilerinden aklında kalan, balta girmemiş bir ormana yolu düşerdi ihtimal*." EB37

şeftali (Far.) 1. *a*. Gülgillerden, ılıman bölgelerde yetişen, çiçekleri pembe renkli bir ağaç. "*Pek pek birkaç saat sonra, pembe çiçekler yüklü şeftalinin altında bekleyeceği Evdoksiya'yı düşünüyordu*." GAV94 2. *sf*. Bu ağacın tatlı ve sulu meyvesi. "*Öğürmezdi, çünkü adam ekmek, et, domates, patlıcan, elma, armut, şeftaliden başka altın bilezik, yüzük de getirirdi zaman zaman karısına, küpe de*." BFV9

şeftren* *a.* Bir trenin yönetiminden sorumlu olan görevli. "*Sonra kampana, lokomotifin düdüğü, şeftren ve tren ağır ağır hareket etti*." EK320

şeher (Der.) *a*. Şehir. "*Öleceksek de varak şeherde ölek*!" KK102

şeherli (Der.) *sf*. Şehirli. "*Veli doğma büyüme şeherli olmasın*." GK76

şehir (Far.) *a.* Yirmi binden çok nüfusu olan, bu nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı; kent, site. "*Bu şehirde belediyenin olup olmadığını unutarak kuvvetli bir frenle, zınk, durdu*." ÖE58 **şehir mehir*** şehir falan. "*Şehre mehre tövbe inmezdi*." VV50

şehir kulübü *a*. Kentteki ileri gelenlerin yemek yemek ve çeşitli oyunlar oynayarak eğlenmek amacıyla bir araya geldiği yer. "*Zekâi'yi şehir kulübünün misafir kabul salonunda bir arkadaşıyla konuşur buldu*." HÇ289

şehirce* *a*. Şehirde konuşulan dil, şehirli dili. "*... yıllardır kendini sıka sıka konuştuğu şehirceden sıyrılır, şunlarla tıpkı onların köycesiyle konuşurdu*." BTÜ53

şehirlerarası *sf*. İki veya daha çok şehir arasında ulaşım, iletişim sağlayan, kentler arası. "*Kabzımal Müteahhit, şehirlerarası telefona nefes nefese koştu." GK109*

şehirli *sf*. Şehir halkından olan, kentli. "*Emmim derdi ki, siz siz olun şehirlinin fendine düşmeyin*." BTÜ59 **şehirli mehirli*** şehirli falan. "*Şehirli mehirli vızırtı gelir*." BTÜ367

şehirlilik *a*. Şehirli olma durumu. "*Bunca yıllık tahsilimize, şehirliliğimize rağmen ikinci biletiyle birincide seyahat etmeyi düşünemeyiz*!" GK15

şehit (Ar.) *a*. Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse. "*Dönerlerse gazi, ölürlerse şehit.*" DHV258 **şehit düş- (veya ol-)** kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölmek. "*Benim babam da emmim de dayılarım da dedem de şehit düşmüş*." MUR241 **şehit edil-** kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda öldürülmek. "*Eğer şehit edilmeseydi Tutankamon'dan hesap soracağa benziyordu*." GR89

şehitlik *a.* Şehit olma durumu. "*Din, iman, Allah, vatan yolunda bir şehitlik mesela*!" EVO61

şehiyli* *a*. Çocuk dilinde şehirli. "*Bu şehiyliley de amma güzel*!" EKM109

şehla (Ar.) *sf*. Kusurlu sayılmayacak kadar hafif şaşı (göz). "*Şehla hafifçe*." BFV118

şehlalık* *a*. Şehla olma durumu. "*Hafifçe şehla ama bu şehlalık onu büsbütün yakıcı kılarak olanca kadınlığıyla baktı adama*." MM90

şehniz* *a.* Eski Türk mimarisinde odanın karşı ön cephesinde yer alan üç yanı pencereli çıkma; şahniş. "*Ama olamaz, şu minaresi gözüken cami, şu tahtaboş, şu şehniz, şu Müslümanca bakışlar...*" DHV283

şehremaneti *a.* İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt; belediye. "*Şehremanetindeki bir akrabası, gizli birtakım emanetleri, gizli bir yerlerde esrarengiz tavırlı, şüpheli kimselere teslim vazifesini vermişti*." EK58

Şehremini* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Şehremini'nde oturur.*" ARK149

Şehreminili* *öz. a.* İstanbul'un Şehremini mahallesinden olan kimse. "*Şehreminili bilmem kimi şişlemişti, kaçaktı*." KK249

şehriye (Ar.) *a.* Çorba ve pilavda kullanılan, türlü biçimlerde kesilerek kurutulmuş buğday unu hamuru. "*Benim döktüğüm şehriyeyi kimse dökemez.*" DHV300

şehvet (Ar.) *a.* 1. Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları güçlü cinsel istek; kösnü. "*Gövdesini sarıveren şehvet sıtmasıyla yakalardı bileğinden, oracıktaki otele çekerdi*." ARK146 2. Aşırı istek. "*Bunu âdeta şehvetle söylemişti*." İDG86

şehvetli *sf.* Cinsel isteği fazla olan; kösnülü, şehvani. "*Genç avukatın ... şehvetli, kalın ama son derece kurnaz dudakları, genç kadının ojeli zarif tırnaklarına hafifçe dokundu.*" HÇ334

şehzade (Far.) *a.* Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san. "*Zatı şahane, birinci, ikinci, üçüncü kadınefendiler, şehzadeler, sultanlar...*" SM129

Şehzadebaşı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Nasıl hatırlamazmışım Şehzadebaşı, Vezneciler kıraathanelerindeki poker, remi partilerimizi*?" YYB158

Şehzadebaşı Sineması* *öz. a.* İstanbul'un Şehzadebaşı semtinde bulunan eski sinema salonu. "*Şehzadebaşı Sineması'nda gördüğü Alkapon filmindeki kız, yani Alkapon'un kız kardeşi gibi...*" SÇ152

şeker (Far.) 1. *a.* Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı. "*Paket paket sigara, kutu kutu şeker, tereyağı, reçel getirmişti*." HÇ241 2. *a.* Bu madde katılarak yapılmış lokum, akide, çikolata vb. tatlı yiyeceklerin genel adı. "*Bana şeker bile verdiler*." KP59 3. *a.* Şeker hastalığı. "*Romatizmalarımdan, şekerimden onlara ne*?" EB8 4. *sf.* Sevimli, cana yakın ve güzel. "*Onun için babam, benim şeker babam beni herkesten çok daha iyi anlıyor*." İDG15 5. *öz. a.* Bir lakap. "*Benimki mi? Benimki Şeker Veli*." AY175 **şeker gibi** 1. çok sevimli, güzel. "*Ne güzel, ne alımlı, ne şeker gibi kadındı*!" İDG46 2. yumuşak huylu, yumuşak davranan. "*Sonra, Niyazi Ağabey şeker gibi adam*." SM212 **şekerim!** genellikle kadınların kullandığı sevgi bildiren bir seslenme sözü. "*Yok şekerim, canım sıkılıyor*." EK209

şeker hastalığı *a.* Kanda şeker düzeyinin normal değerlerin üzerine çıkması sonucu çok su içme, çok yemek yeme, çok idrar yapma ve idrarda şeker bulunması ile beliren hastalık, şeker, diyabet. "*Asker oldu, askerde şeker hastalığına tutuldu ama bu onun şansı*!" ÇK66

şeker kamışı *a.* Buğdaygillerden, çiçekleri salkım durumunda başakçıklar oluşturan, 10 metreye kadar uzayabilen, öz suyundan şeker çıkarılan bir bitki. "*Mahalle çocukları yazın burada futbol oynar, kumarcılar barbut atar, üçkâğıtçılar kâğıt açar, şeker kamışı somurulur*." CEM103

şeker renk (Far.) *a.* İki kişi arasında dostluk ilişkilerinin bozuk olması. "*Zaten aramız şeker renk.*" ÜÇK395

şekerci *a.* Şeker satılan yer. "*Şekercinin vitrini önünde silinivermişti berber de aynaları da kafes de sarı kuş da*." DHV263

şekerkamışçı* *a.* Şeker kamışı satan kimse. "*Elveda mavi gökler, elveda şekerkamışçıları...*" BE22

şekerkamışı bk. şeker kamışı. "*Tam bu sırada iki arkadaş, ellerinde şekerkamışları, kadına sokuldular*." EKM54

şekerleme 1. Toz şekerin içine meyve özleri konduktan sonra kaynatılmasıyla yapılan her türlü şeker. "*Vitrinde boy boy, kutu kutu şekerler, şekerlemeler, çikolatalar...*" DHV262 2. Oturduğu yerde hafif ve kısa süreli uyuma; kedi uykusu. "*Belki de odasına girdiğim sıra yatar koltuğunda, şekerleme yapmaktadır*." KK33 **şekerleme yap-** kısa bir süre uyumak,

kestirmek. "*Yok canım, uyanıktım, şekerleme yapıyordum*." EB11

şekerli *sf*. İçinde şeker bulunan. "*Eksериya kurumuş ekmek parçalarını şekerli suda yumuşatır*." EKM102

şekerlik *a*. Şeker konulan kap. "*... makyaj takımları, vazolar, şekerlikler, seramikler...*" ÖE9

şekerrenkleşme* *a*. Şeker renk bir duruma gelme. "*Ebe Hanım'la arası gittikçe şekerrenkleşmeye başlayan Şehvar, diken üstünde gibiydi."* ÜÇK522

şekersiz *zf*. Şeker olmadan. "*Onların öyle yalınayak, kir pas içinde, evlerinde gazsız, şekersiz, sabunsuz yaşayışlarını düşündükçe kahroluyordu*." KT253

şekil (Ar.) *a*. 1. Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü; biçim. "*Onlarınkine benzesin diye bir gün şurasını burasını kesmiş, şeklini bozmuştum da, babamdan mükemmel bir dayak yemiştim*." BE24 2. Bir kavramın, düşüncenin, olayın veya işin değişik oluş biçimi. "*Olmakta olan, boyuna şekil değiştirerek akıp giden, başsız ve sonsuz bir oluş*." EK277 3. Davranış biçimi. "*Masasında birtakım kâğıtlara gömülmüş, sütbeyaz saçlı, geniş yüzlü, sivri çeneli bir memur bizi, bizi değil, baba dostumu görünce mübalağalı şekilde yerinden fırladı*." YYB60 4. Şiirlerin kuruluş ve uyak düzenlerine göre olan dış görünüşü. "*Öz'le biçim'i, şekil'le muhteva'ya değişmez misin*?" GR136 **şekil ver-** belirli bir biçime girmesini sağlamak, biçimlendirmek, şekillendirmek. "*Kesmek lazım bunları, başınıza bir şekil vermek lazım*!" BK297

şelale (Ar.) *a*. Büyük çağlayan; çavlan, kaskat. "*Gönüldür coşmuş, şelale gibi*." VV323

şelme (Der.) *a*. Atkı, örtü. "*Şelmeni indir de daha iyi duy kız*!" OK10

şempanze (Fr.) *a*. 1. Primatlardan, ayakları beş parmaklı, tek yavru doğuran, iyi tırmanıcı olan, ormanlarda yaşayan bir tür maymun. "*Demek bu ufak tefek, bu yumuk gözleriyle gerçekten bir şempanzeyi hatırlatan adam da telaşlanabilirdi*." GK151 2. *öz*. Bir lakap. "*Şempanze kendi havasındaydı*." GK65

şemsiye (Ar.) *a*. 1. Bir sapın üzerinde esnek tellere gerilmiş, açılıp kapanabilen, yağmur ve güneşten korunmak için kullanılan, su geçirmez kumaştan yapılmış taşınabilir eşya; güncek. "*Sonra eski siyah paltosuyla şemsiyesini aldı*." EKM65 2. Genellikle plajlarda, bahçelerde kullanılan büyük güneşlik. "*Az ötede, kara şemsiyesinin gölgesinde dikilmekte olan elci gördü bunu*." GR208

şemsiyeli* *sf*. Şemsiyesi olan. "*Mosmor göğün altında ıslak damları, troleybüs, otobüs, dolmuşları, şemsiyeli, şemsiyesiz insanlarıyla İstanbul şehri kül renkli bir can sıkıntısı hâlinde somurttukça somurtuyor*." YYB157

şemsiyesiz* *sf*. Şemsiyesi olmayan. "*Mosmor göğün altında ıslak damları, troleybüs, otobüs, dolmuşları, şemsiyeli, şemsiyesiz insanlarıyla İstanbul şehri kül renkli bir can sıkıntısı hâlinde somurttukça somurtuyor*." YYB157

Şemsül Maarif-i Kübra Kenzullah* *öz. a.* Arap yazar Imam Ahmet Bin Ali El Buni tarafından yazılan eser. "*Bu kitabın adı Şemsül Maarif-i Kübra Kenzullah'tır*." EKM115

şen *sf*. 1. Yaşamaktan mutlu olduğunu davranışlarıyla belli eden; sevinçli. "*Az önce ortalığı birbirine katan, çılgınca dönen, şen Aliş bile başını eğmiş, sözde gözlüğünün camlarını siliyordu*." DE27 2. Neşe belirtisi olan. "*... kır çiçekleri kadar şen kahkahalarını dehşetli bir gamsızlıkla savururken başına bela olmuştu kocası*." EB49 **şen ol-** neşelenmek, sevinmek, mutlu olmak. "*Bu meslekte ekmek yemek istiyorsan şen olmalısın*." KP75

şen dul* *a*. Evliliği iyi geçmemiş birinin evliliğinin bitmesinin ardından, o günleri geride bırakmış olmanın verdiği rahatlık sayesinde aldığı isim. "*Şehvar gene Ebe Hanım'ın orada, kız sinemada, sinemacı Necati Ağabey'le diz dize, oğlanlardan büyüğü mahallenin şen duluyla Taşlık Gazinosu'nda…*" MM258

şen dulluk* *a.* Şen dul olma durumu. "*Şen dulluktan eser kalmamış, sinir buhranına tutulmuştu*." BK336

şen şakrak *sf*. Çok neşeli, şakrak; şen şatır. "*Otuz beşlik Hayganoş ömür karıydı. Şen şakrak, dalgacı...*" GR94

şendul* bk. şen dul. "*İşte şendulun sebze halindeki kaba saba kabzımalla aşna fışnası, daha doğrusu bu yontulmamış adama düşüşü bundandı*." GK105

şendulluk* bk. şen dulluk. "*Eski bir doktor kızı … uzun bir süre şendulluk etmiş*." GK105

şenlen- Şen duruma gelmek, gönlü açılmak. "*O, eve geldikten sonra dünyam şenleniyor, ne kalp kalıyor ne şeker.*" EB20

şenlendir- Şenlenmesini sağlamak. "*Çoğu günler öğleden sonra odamı ziyaretçiler şenlendiriyordu.*" KK49

şenlendirebil-* Şenlendirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Şu anda, kim bilir Türkiye'nin neresindeki, hangi barda, herhangi bir müşterinin masasını şenlendiremez miydi*?" ARK172

şenlendirme *a.* Şenlendirmek işi. "*Ufacık boya sandığı uydurma, ama çiğ yeşil, çiğ pembe, çiğ mordan bir şeyler çizmeye, sandığını şenlendirmeye çalışmış*." YYB43

şenleniver-* Çabucak şenlenmek. "*Yıllar yılı erkeksiz ev, yabancının varlığıyla şenlenivermişti*." KAÇ150

şenlenme *a.* Şenlenmek işi. "*Sandık şenlenmiş şenlenmesine ya, çiçekler, çiçeklerin yaprakları olmamış*." YYB43

şenlet-* Şenlenmesini sağlamak. "*Artmaz ki boğazdan alıp şenletesin evini*!" YYB46

şenlik *a.* 1. Şen olma durumu; şetaret. "*Evin içinde bir şenlik olur*." EK326 2. Belli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü; bayram. "*Gâvurlar şenlik yaparlar*." AY199

Şenol Birol* *öz. a.* Eski millî futbolcu ve teknik direktör (1936-2022). "*Galatasaraylı Metin, Fenerli bir Can, bir Lefter, Beşiktaşlı Şenol Birol falan sanarak*." BFV24

şer (Ar.) *a.* Kötü olma durumu; kötülük. "*Şer misin, bela mısın yani*?" KAÇ99

şer'an (Ar.) *zf.* İslam hukuku açısından. "*Şer'an da hükümet nikâhıyla da menkûhamdır*." HÇ291

şerbet (Ar.) *a.* Meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek. "*Dedim gideceğiz içmeye şerbet*." AY204 **şerbet gibi** 1. yumuşak, güzel, ne sıcak ne soğuk (hava, su). "*Şerbet gibi tatlı bir Beyoğlu gecesi başlamıştı*." DK226 2. çok tatlı. "*Sonra sonra şerbet gibi gelecek*!" OK47

şerbetçi *a.* Şerbet yapan veya satan kimse. "*Şerbetçiler, sucular harıl harıl şerbet, su satıyorlardı.*" YD330

şerbetli *sf.* Şerbeti olan, şerbet katılmış olan. "*Büyüleri, okunmuş şerbetli suları o vermişti*." EK270

şeref (Ar.) *a.* 1. Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur. "*Şeref nerede sen nerede*!" DK37 2. Toplumca benimsenmiş iyi şöhret. "*Ulan, göğsüne ay yıldızlı formayı giymenin şerefini düşünsene*!" ARK85 **şeref ver-** şereflendirmek. "*Gel, teşrif et, lütfen şeref ver azizim.*" YYB234 **şerefe (veya şerefinize)** içki içilirken kadeh kaldırarak karşısındakine değer verildiğini belirtmek için söylenen söz, sağlığına veya sağlığınıza. "*Şerefe*!" BFV247 **... şerefine** ... hatırı için, anısına. "*Sevgilinin şerefine*!" İDG84

şereflendir- Kendisine saygı duyulan bir kimse, bir yere gelerek oradakileri mutlu etmek, onurlandırmak. "*Fabrikatörle baş deyyusu şereflendirdiler*!" ARK177

şerefli *sf.* Şerefi olan; onurlu. "*Bir avukat, doktor, eczacı mı daha şerefli, yoksa Aslan Tomson mu*?" SUÇ54

şerefsiz *sf.* Şereften yoksun olan, onursuz. "*Yani şerefsiz bir insan*." SUÇ172

şerefsizlik *a.* Şerefsiz olma, şerefini koruyamama durumu; onursuzluk. "*Hapishanede hırsızlığın en büyük şerefsizlik sayıldığını bilse bu suçu üzerine almazdı belki de*." SUÇ197

şerh (Ar.) *a.* Açık ve ayrıntılı anlatma. "*Şerh et mirim, şerü izah et.*" VV274 **şerh et-** bir sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktasına kadar gözden geçirerek anlatmak. "*Şerh et mirim, şerü izah et.*" VV274

şerha şerha *zf.* Parçalanmış bir durumda; parça parça. "*Yüreği şerha şerha, yanakları al al, geçer gider*." DHV256

şeri (Ar.) *sf.* İslam hukukuyla ilgili. "*Modern bir şeri devletse irtica olmaktan çıkar*!" VV270

şer'i şerif* *a.* Şerefli İslâm şeriatı. "*Nefise gibi şer'i şerif üzre nikâhlı Hatice, sıkıntıyla gelen kocasına korkuyla sordu*." ÜÇK538

şeriat (Ar.) *a.* Kur'an'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu, İslam hukuku. "*Bu zamanda şeriatın yeri yok*." HÇ349 **şeriat meriat*** şeriat falan. "*Şeriat meriat bilmem*!" HÇ39 **şeriatın kestiği parmak acımaz** `kanunların uygun gördüğü cezaya katlanmak gerekir` anlamında kullanılan bir söz. "*Acımaz kestiği parmak şeriatın*." BTÜ57

şerif (Ar.) *sf.* Soylu, temiz. "*Mazhar denilen zatı na şerif evde mi*?" EK237

Şerif* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Bir Filiz Vardı'

adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. "*Sonrası tabii Jak'ın Şerif'i öldürmek için evine gitmesi gibi…*" BFV148

Şerif İçli* *öz. a.* Türk besteci ve ud sanatçısı (1899-1956). "*O hâlde, Şerif İçli'den bir şey okuyun*!" İDG32

şerit (Ar.) *a.* Dar, uzun dokuma veya kumaş parçası. "*... lacivert elbisesinin yakası sırma şeritlerle işli istasyoncu kocasıyla birlikte ... başlarını alıp gitmişlerdi*." EB124

şerit metre *a.* Bezden yapılmış, sarılmaya uygun metre. "*Tek seçici Sabuş Ağabey başta, bütün çocuklar, şerit metreyle arsayı ölçen beyaz kolonyal şapkalı iki adama bakıyorlardı*." DK63

şeritli *sf.* Şeridi olan. "*Nurhan ... çantasını bir tarafa, yeşil şeritli okul kasketini bir tarafa, çoraplarını, ayakkabılarını filan birer tarafa fırlattı*." EKM28

şerü izah* (Ar.) *a.* Açıklamak, yorumlamak. "*Şerh et mirim, şerü izah et.*" VV274

şeş (Far.) *a.* Beşten sonra gelen sayının adı; altı. "*Şeş, penç, cihar haneleri üçlenende...*" KK241 **şeşi beş gör-** yanlış görmek. "*Şeş beş gören gözlerini köfte tabağına çevirdi.*" SBK318

şeş beş *a.* Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan birinin altı, öbürünün beş gelmesi. "*Tuh, şeş be*!" MM275

şeş cihar *a.* Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan birinin altı, öbürünün dört gelmesi. "*Şeşi dü attı, şeş yek oynadı, şeş ciharı şeş beş, pençi dü'yü pençi se*." EVO296

şeş yek (Far.) *a.* Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan birinin altı, öbürünün bir gelmesi. "*Şeşi dü attı, şeş yek oynadı, şeş ciharı şeş beş, pençi dü'yü pençi se*." EVO296

şeşi dü *a.* Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan birinin altı, öbürünün iki gelmesi. "*Şeşi dü attı, şeş yek oynadı, şeş ciharı şeş beş, pençi dü'yü pençi se*." EVO296

şeşi se (Far.) *a.* Zarla oynanan oyunlarda atılan zarlardan birinin altı, öbürünün üç gelmesi. "*Bir o bir öteki atıyor ne gelirse sinirli sinirli söyleniyorlardı: Ciharı dü! Penci yek! Şeşi se*!" YK2

şevk (Ar.) *a.* 1. Aşırı heves, aşırı istek. "*Düşman çizmesi altında bile eğlenebilmek şevkini kendilerinde bulabiliyorlar*." OK88 2. Keyifli, sevinçli olma durumu. "*... ucuza düşürmenin şevki içinde hamala yükleyen adamlar vardır*?" ARK15

şevklendir- Şevklenme işini yaptırmak. "*Gene hatipleri çılgın gibi alkışladılar, gene sesleri kısılıncaya kadar bağırıp hatipleri şevklendirdiler.*" HÇ264

Şevrole* *öz. a.* 1. Chevrolet veya Chevrolet Division of General Motors Company, 1911'de kurulmuş olan ABD merkezli bir otomobil şirketi. "*Doçlar, Şevroleler, Fordlar…*" CEM9 2. Bu şirket tarafından üretilmiş olan araç. "*... ortalığı toz duman içinde bırakıp gözden kaybolan bir eski Şevrole*." AY189

şey (Ar.) *zm.* Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. "*Hiçbir şey yapamaz*." GAV205 **şey mey*** şey falan. "*Şeyi meyi yok*." TD85

şeyh (Ar.) *a.* Tarikat büyüğü veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimse. "*Kadiri şeyhi Kadir'le evli oldukları yıllar, Ceyhan'da*." EVO354

Şeyh Şâmil* *öz. a.* Rus işgaline karşı direnişiyle tanınan Dağıstanlı lider (1797-1871). "*Şeyh Şamil'in akrabası değil ama Şeyh Şamil, Şeyh Şamil'ler soyundan*." DHV256

şeyli* *sf.* Herhangi bir nesnenin adı hatırlanmayan bir özelliği için kullanılan söz. "*Şu şeyli motosikletlerden aşırırız*." SUÇ132

şeylik* *sf.* Beraber yatmalık, sarılmalık, birlikte olmalık (kadın). "*Tam yataklık, tam arka ısıtacak şeylik karı.*" DHV312

şeysiz* *sf.* Adı söylenmek istenmeyen, nesnesi olmayan (prezervatif yerine kullanılmıştır). "*Hey gidi şeysiz günler hey*!" GR138

şeytan (Ar.) 1. *a.* Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis. "*Cin, şeytan böyle gözlerden çıkarmış*." GK81 2. *a.* Kötü düşünceli, kötü niyetli kimse. "*Allah kahretsin bu Topal şeytanı*!" KT24 3. *sf.* Çok kurnaz, uyanık (kimse). "mi hiç?" dedi. "*Onlar cinseler ben şeytanım*!" EK49 **şeytan diyor [ki]** yapılmaması gereken bir davranışı yapma isteği duyulduğunda söylenen bir söz. "*Şeytan diyor, kaldır at kendini Beyazıt Kulesi'nden*!" ÇK111 **şeytan dürt-** durup dururken uygunsuz, kötü bir davranışta bulunmak. "*Ya çocuk uyanır yahut karısını şeytan dürterse*?" KP55 **şeytan gibi** çok zeki ve kurnaz. "*Ev işleri dışında da şeytan gibi,*

fabrikaları falan dolaşıyor, iş arıyordu." EVO376 **şeytan görsün yüzünü** sevilmeyen, görmek bile istenilmeyen kimse için söylenen bir söz. "*Gördüm, şeytan görsün yüzlerini*!" GR129 **şeytan kulağına kurşun** aksama ihtimali bulunan durum veya işler düzenli gittiğinde `nazar değmesin` anlamında söylenen bir söz. "*Bu gece şeytan kulağına kurşun dedim, hiç uyanmadı*." YYB56 **şeytan tüyü ol-** kendini herkese kolaylıkla sevdirme özelliği bulunmak. "*Yüzünde şeytan tüyü var*!" CEM73 **şeytana pabucu ters giydir-** çok kurnaz olmak. "*Her biri şeytana pabucu ters giydirirdi dürzülerin*." MM52 **şeytana uy-** 1. doğru yoldan ayrılarak kötü bir şey yapmak. "*Lan diyecektim, yeter senin ettiğin, lakin kör şeytana uymadım*." BTÜ235 2. günah işlemek. "*İki hafta önce o da bir gece bir saz dönüşü komşunun oğluyla şeytana uyduğunu söylemişti*." GR167 **şeytanın alt bacağı** çok akıllı ve yaramaz (çocuk). "*Onlar şeytanın alt bacağıdır*." SUÇ238 **şeytanın bacağını (veya ayağını) kır-** herhangi bir sebeple yapılmayan bir işe başlamak veya gidilmeyen bir yere gitmek. "*Kırın şeytanın bacağını bey oğlum*." BK293

şeytan sidiği* *a.* Bir tür büyü. "*Tütsü olur, tırnak olur, şeytan sidiği, akrep boynuzu...*" EK79

şeytanca 1. *sf.* Şeytana yaraşan. "*Ağlayarak uzaklaşırken aklına şeytanca bir fikir geldi*." SUÇ792. *zf.* Şeytana yaraşır bir biçimde; iblisçe, iblisane, şeytancasına, şeytani. "*Şeytanca gülmüş*." SBK97

şeytanı lain (Ar.) *a.* Lanetlenmiş olan şeytan. "*Ben düşünmek istemiyorum esasta amma… Şeytanı lain işte*." ÇK95

şeytanirracim* *a.* Şeytan. "*Korkuyordu, Allah içini biliyordu, korktuğu malumuydu ama şeytaniracimin iğvasına uymadığını da iddia edemezdi*." HÇ130

şeytanlık *a.* Şeytanca davranış. "*Onların işi gücü şeytanlık*." SUÇ238

şeytansı *sf.* Şeytanı andıran, şeytana benzeyen, şeytan gibi, şeytanımsı. "*... kendine çok güvenenlerin kayıtsız, şeytansı umursamazlığıyla uyuyordu*." KY8

şezlong (Fr.) *a.* Üzerine uzanılabilecek biçimde ayarlanan, döşeme yerine bez gerilen bir tür taşınabilir koltuk. "*Kendini şezlonga sırtüstü bıraktı*." KAÇ117

şıh (Der.) *a.* Şeyh. "*Kara şalvarının paçası yukarılara çemirlenmiş Şıh Mus, yani Şeyh Musa, coşarak, Fatma'nın oda penceresinin tahta kapağına dışardan yumruk attı.*" BTÜ153

şık (Fr.) *sf.* 1. Güzel, zarif, modaya uygun. "*Küçük, şık bir ceviz karyola, zarif bir komodin, kristal bir ayna, manikür takımı…*" KY138 2. Güzel, modaya uygun giyinmiş olan. "*Fötr şapkalı, son derece şık gri pardösülü, mavi kravatlı, aşağı yukarı kırk beşlik bir adam*." YYB12

şıkıdık şıkıdık* *zf.* Canlı bir biçimde, şıkır şıkır. (oynamak). "*... kızlar da şıkıdık şıkıdık başladılar mı göbek atmaya, ooooh*!" GR213

şıkır şıkır *sf.* Parlak, pırıl pırıl olan. "*Denizde gümüşten geniş bir yol, denizin karanlık sularında şıkır şıkır bir nehir, ışıktan bir nehir gibi kımıldıyordu*." SÇ133 **şıkır şıkır oyna-** canlı bir biçimde oynamak. "*Hele şıkır şıkır oynamak*?" OK39

şıkırda- Birbirine çarpan metal nesneler şıkırtı sesi çıkarmak. "*Kilit şıkırdarken 'Başgardiyan geldi!' diye haber verilmediği için, Yusuf bunu herhangi bir mahkûm sanarak 'Beklesin, patlamadı ya!' diye aldırış etmedi*." EKM10

şıkırdat- Şıkırtılı ses çıkartmak. "*Taneleri fındık iriliğindeki sarı kehribar tespihini şıkırdatarak Veli Ağa'nın yanına gelen Aşağıköylü Abid Ağa, 'Teh!' dedi*." SAR53

şıkırtı *a.* Şıkırdama sonucu çıkan sesin adı. "*Çatal, bıçak, tabak şıkırtıları…*" AY182

şıklık *a.* Şık olma durumu. "*Bu ne şıklık*?" SUÇ38

şıllık *a. argo* Aşırı ve bayağı biçimde süslenip boyanmış kadın. "*Hadi hadi, şıllık*!" EK43

şımar- Kendisine gösterilen sevgi ve saygıdan veya verilen değerden yüreklenerek yersiz ve aşırı davranışlarda bulunmak. "*Yok dedik işte ulan, şımarma*." VV345

şımarabil- Şımarma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kız şımarabilir, kendine güveni artabilir, patronunu tavlamaya kalkabilirdi*." BFV125

şımarık 1. *sf.* Şımarmış, şımartılmış (kimse). "*Bir daha o şımarık kızla oynamayacaksın, anladın mı*?" KK9 2. *zf.* Şımarmış bir biçimde. "*Ama gelirdi Şadiye, gölge gibi, bir tutam ışık gibi gelir, örgülerini şımarık şımarık sallayarak kucağına çıkar otururdu*." DHV272

şımarıklık *a.* 1. Şımarık olma durumu. "*Beni,*

bu hayvan, bu eşşek, bu eşşoğlu eşşek kardeşini uyandır, rahatlığın şımarıklığı içinden çek kaldır." YYB234 2. Şımarıkça davranış. "*Fazla şımarıklık edersen kolundan tutar, sokağa atıveririm*!" EK336

şımarıver-* Çabucak şımarmak. "*Karısının yakın ilgisi karşısında da şımarıverdi*." KK64

şımart- Şımarmasına yol açmak; yüzlemek. "*Eski müdür bunları fazlaca şımartmış*." ÜÇK598

şımartılma *a*. Şımartılmak işi. "*... öyle ziyafetlerin bayıltacak kadar güzel kadınlarının iltifatlarından şımartılmaya başlanınca iş değişmişti*." GK105

şımartılmışlık* *a*. Şımartılmış olma durumu. "*Bu belki de benim fazla hoppa, lüzumundan çok şımartılmışlığımdan geliyordu*." SBK16

şımartma *a*. Şımartmak işi. "*Kadını sevip okşamalar, daha çok da dilbazlıkla alıştırıp şımartmalar, tepesine çıkarmalar, sonra da hemen hemen unutuvermek*!" ÜÇK402

şıngır mıngır* *a*. Çeşitli gürültülü durumları anlatmak için kullanılan bir söz. "*Küçük, sarı kaşığın bardağa değdikçe çıkardığı şıngır mıngır, şıngır mıngır ses…*" SBK36

şıp (I) *a*. Düşen su damlasının çıkardığı ses. "*Müthiş gürültü şıp diye kesilmiştir*." AY147 **şıp diye** 1. hatıra gelmeyen, beklenmeyen bir sırada; ansızın. "*Küçük oğul bileğini çevik bir davranışla şıp diye tutuverince neye uğradığını şaşırarak çırpındıysa da kurtaramadı*." EVO340 2. hemen. "*En küçük bir şüphede tabancalarının ikisini birden yıldırım gibi çekip, istedikleri yerden istediklerini şıp diye vuruverirlerdi*." ÖE33

şıp (II) (Der.) *zf*. Birden, birdenbire. "*Kavga şıp, kesildi*." EB252

şıp şıp *zf*. "Şıp" sesi çıkararak. "*... evlerde tavanlar damlıyormuş şıp şıp…*" ARK13

şıpıdık *a*. Ökçesiz ve arkalıksız terlik veya pabuç; şıpşıp. "*Şıpıdık terliklerini bozuk parkelerde sürüye sürüye çekildi gitti*." GR73

şıpıdık şıpıdık (Der.) *zf*. Terlik, ses çıkarma (yürürken). "*Kızının pabuçlarıyla şıpıdık şıpıdık koşup gitti*." GR155

şıpın işi 1. *a*. Özensiz, çabucak yapılan iş. "*Sırtına şıpın işi lacivert imperteksini alıp çıplak ayaklarıyla merdiveni hızla indi.*" YD11 2. *zf*. Hemen, birdenbire olarak. "*Sakın birisiyle şıpın işi evlenmiş olmasın*?" ARK172

şıpır şıpır *zf*. Şıpırdayarak. "*Yenikapı, Kumkapı kıyıları salaş meyhanelerin terk edilmiş loşluğu, kıyılarını şıpır şıpır döven denizin yosun kokusu...*" YYB196

şıpırtı *a*. Şıpırdama sırasında çıkan sesin adı. "*Dışarıda bir terlik şıpırtısı olmuştu*." ÇK78

şıppadak *zf*. Birdenbire ve beklenmeyen bir zamanda. "*Yüzüne şöyle bir baksın hastasının, hastalığının nerde, ne hastalığı olduğunu şıppadak anlardı*." SBK235

şıpsevdi *a*. Görür görmez seven, âşık olan kimse. "*Bizimki çok şıpsevdidir*." BFV176

şıpsevdilik *a*. Şıpsevdi olma durumu. "*Müfettişler Müfettişi'yse hiç de yadırgamadı karının bu şıpsevdiliğini*." ÜÇK349

şıra (Far.) *a*. Bazı meyve ve sebzelerin özü, şire. "*Kalırdı kıyma, ekmek, fasulye, şıra parası*." DK38

şıracı *a*. Şıra yapıp satan kimse. "*Şıracının şahidi bozacı.*" YD344 **şıracının şahidi bozacı** `aynı düşüncede ve aynı yapıda olan insanlar birbirlerini korurlar, kollarlar` anlamında kullanılan bir söz. "*Şıracının şahidi bozacı.*" YD344

şırak *a*. Bir nesne başka bir nesneye birdenbire, şiddetle çarptığında çıkan hışırtılı, sert ses. "*Hep o zorlama öfkeyle telefonu şırak, kapadı*." YD168

şırak şırak *zf*. "Şırak" sesi çıkararak. "*Başladı şırak şırak tokatlamaya.*" YYB243

şıralı *sf*. Şıra bulaşmış olan. "*Şıralı, yapış yapış ellerini kara şalvarına silerken gözleri Cennet'teydi*." YYB241

şırfıntı *sf*. Seviyesi düşük, bayağı (kadın). "*Bu deli kızın sözüyle, ne idiği belirsiz, numaracı, hırsız, şırfıntı bir aralık kızını evime alacağım ha*?" EKM31

şırıl şırıl *zf*. Su, sürekli ve ses çıkararak (akmak); şıldır şıldır. "*Sigaralarımızın diplerini tuvaletlerin altından şırıl şırıl akan pis suya atıp dokumahaneye geldik*." AY108

şırılda- Su vb. akarken veya dökülürken şırıl şırıl ses çıkarmak, şırıltıyla akmak. "*Irmak şırıldayıp akıyordu da ondan başkası akıl edememişti*." EVO222

şırıltı *a*. Şırıldayan suyun çıkardığı sesin adı. "*... şırıltısı ormanı dolduran kaynaktan kana kana içilebilirdi*." KÜÇ22

şırıltılı* *sf*. Şırıltısı olan, şırıltı sesi çıkaran. "*Batan güneşler, doğan aylar, ağır bir denizmişçesine hışırdayan ormanlar, buz gibi kaynaklar, şırıltılı dereler…*" VV15

şıvey şıvey* bk. şuvey şuvey. "*Arap'ın dediği gibi şıvey şıvey...*" VV172

şiddet (Ar.) *a*. Bir hareketin, bir gücün derecesi; yeğinlik. "*Bu mektuplar, karısıyla ilk tanıştığının haftasında başlayıp nişan, nikâhla şiddetini artıran ... mektuplardı*." DE13

şiddetle *zf*. Şiddetli biçimde. "*Liseyi bitirip kapağı İstanbul'a atmak tasavvurlarına şiddetle karşı koyduğu zaman, çizmelerini yere vurarak şöyle bağırmıştı*." SAR97

şiddetlen- Şiddeti giderek artmak; hızlanmak, azışmak. "*Tehdit mektuplarıysa gittikçe şiddetlenerek gelmeye devam ediyorlardı*." AY202

şiddetli *sf*. 1. Etkisi çok olan; yeğin, zorlu, şedit. "*Bunca gecikmesinin sebebi, o gün köylünün kahvehaneye yaptığı baskında su dolu hendeğe yuvarlanıp şiddetli soğuk algınlığından günlerce yatmasıydı*." KT357 2. Alışılan veya dayanılabilen dereceden çok daha fazla; aşırı. "*Çekip giderken de ardında hep o ha ha ha, ho ho ho, hi hi hilerin şiddetli kahkahalarını bırakırdı*." YYB208

şif (Erm.) *a*. Pamuk kozası. "*Çocuk doğurmak, şif denilen kurumuş koza kabuğu yahut tezek ateşinde tencere kaynatmak…*" CEM77

şifa (Ar.) *a.* Bedensel veya ruhsal bir hastalığın son bulması, hastalıktan kurtulma, onma. "*Allah şifalar versin efendim*!" TD115 **şifa ver-** iyi etmek, sağlığına kavuşturmak. "*Amcaya Allah şifalar versin*." EB248

şifahen (Ar.) *zf.* Ağızdan, sözle söyleyerek. "*Benimle şifahen konuşulmaz*." ÇK96

şifahi (Ar.) *sf.* Sözlü, tahrirî karşıtı. "*Bu, emniyet müdürüne şifahi raporlar verirsem, anlamınaydı ki, kimse farkına bile varmadı*." ÜÇK493

şifalı *sf*. Sağlığa yararlı olan. "*Hani ya şifalı şalgamdan içen*?" BTÜ49

şifasız *sf*. Şifası olmayan. "*Bir de böyle şeylerden söz açıp da onu nasıl umutsuzluğun şifasız karanlığına iterdi*?" SBK145

şifan (Der.) *a*. Yulaf. "*... arpa, buğday, çavdar, küncü, şifanın milyonlarla değerlendirildiği ... kentin anacaddelerinden birine paralel, bozuk parke taşlı bir sokağında, alt alta, üst üste dükkânların, daha çok kunduracı, bakkal, manifatura, berber dükkânlarının arasındaydı eskici dükkânı*." EVO1

şifle- Pamuğu kozasından ayırmak. "*İhtiyarlar şaşılacak bir el çabukluğuyla kozalakların içindeki pamukları çekip çekip çıkarıyor, yani şifliyorlardı*." EVO329

şifleme *a.* Şiflemek işi. "*Şifleme makinelerinden geçip, kırılmış kabuklarından ayrılan tohumlu pamuğa kütlü deniyordu*." BTÜ64

şiflemeci* *a.* Şifleme işini yapan kimse. "*... şiflemecilerse, bunları şifleme makinelerine taşıyorlardı*." BTÜ63

şifon (Fr.) 1. *a*. İpek iplikle dokunmuş ince, şeffaf kumaş. "*Nurten'e de bu havai mavi şifonun saman sarısını alırız*." DK189 2. *sf*. Bu kumaştan yapılmış. "*Kızların üzerindeki havai mavi, saman sarısı şifon tuvaletlere, antilop ayakkabı ve çantalara rağmen misafirlerin, ipek bolluğu içinde pek sönük kalmışlardı*." DK193

şiir (Ar.) *a.* 1. Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi; manzume, nazım. "*Fakat ciddi söylüyorum, hikâye, şiir, romanla kaybedecek vaktim yok*." SAR26 2. Düş gücüne, hayale, imgeye, gönle seslenen, anı, duygu, coşku uyandıran, etkileyen şey. "*Madem sefaletin şiirini tatmaya karar vermişti, o hâlde bütün paralarını, son kuruşuna kadar yiyip bitirmeliydi*." SAR101 **şiir gibi** çok güzel, çok hoş. "*Ortahaf yeşil kıvırcıklarla domatesleri doğramış, salatayı şiir gibi işliyordu*." ARK192

şiirli *sf.* Şiir havasında olan. "*Seninki gibi kuru, fakat seninkinden çok daha şiirli*." SAR26

şikâr (Far.) *a*. Karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi; av. "*Sonra içindeki şeytanın canavarlaştırdığı yüzüyle, şikârının üstüne atıldı*." HÇ163

şikâyet (Ar.) *a*. Hoşnutsuzluk belirten söz veya yazı; yakınma, yakıntı, ağlantı, şekva. "*Böyle bir şikâyetten bendenizin haberi yok."* MUR102 **şikâyet et-** 1. birinin yaptığı yanlış bir iş veya davranışı ilgili makama veya daha üst

makamdakine bildirmek. "*Seni şimdi polise şikâyet edersem*?" İDG78 2. sızlanmak. "*Yorgi'nin eli bastonlu, romatizmalarından şikâyet eden, kambur bir amcası vardı*." BE78 **şikâyet mikayet*** şikâyet falan. "*İş müdürlüğüne şikâyet mikayet*?" GR34 **şikâyette bulun-** yakınmak, şikâyet etmek. "*Peki, Kemal Cesur ondan şikâyette bulundu mu*?" BTÜ312

şikâyetçi *sf.* Sızlanan, sızıltısı olan, yakınan, şikâyet eden; müşteki, şekvacı. "*O da evinden, çoluk çocuğundan şikâyetçiymiş*." EB17

şikâyetlen-* Bir durumdan ya da olaydan memnuniyetsizliğini ortaya koymak. "*İstemiyor, bir günden bir güne ondan şikâyetlenmiyordu*." EK60

şikâyetsiz* *sf.* Şikâyet etmeyen, şikâyeti olmayan. "*O gene hep aynı itirazsız, şikâyetsiz, kocaman bir erkeğin biraz kızgın uysallığıyla gitti*." EKM8

şilep (Alm.) *a.* Yük taşımak için yapılan özel gemi; yük gemisi. "*Kendini şileplerle dünyayı dolaşmış sanıyor*." YK89

şilte *a.* Üstünde oturulan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek. "*Adem ise sedirin üstündeki şilteyi, örtüyü atmış, kırılan bacağı onarıyor, yan gözle çaktırmadan bakıyordu kadına*." SUÇ99

şimal (Ar.) *a.* Bulunulan yerde sağa doğu, sola batı alındığında yüzün dönük olduğu yön; kuzey. "*Kapı gayri nizamiymiş de şimale bakıyormuş da…*" YYB215

şimdı* *zf.* Şimdi. "*Kaldı mi güzelliğım şimdı*?" DK103

şimdi *zf.* 1. Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda; imdi. "*Saat kaç şimdi*?" EKM63 2. Az sonra, yakında. "*Şimdi gelir*!" ARK78 3. Az önce, biraz önce, demin. "*Peki, gitti mi yani şimdi*?" KP13 4. Artık, bundan böyle, bu duruma göre. "*O kadın ne kadar mutludur şimdi kim bilir*?" ARK239 **şimdiye kadar (veya dek)** şu ana kadar, bugüne gelinceye kadar. "*Şimdiye kadar leğen başına oturur, başlardı boklu bez yıkamaya*!" KÜÇ61

şimdiden *zf.* İçinde bulunduğumuz zamandan başlayarak. "*Daha şimdiden, rüyada, onunla kucak kucağa yatıyor, her şeyi yapıyordu*." OK39

şimdiki *sf.* İçinde bulunulan anda olan veya yapılan, bu andaki, bu zamandaki. "*Annesiz. Şimdiki gibi yani*." SÇ71 **şimdikiler** yeni kuşak, şimdiki gençler, yeniler. "*Şimdikiler akıllı*." BFV222

şimdilerde *zf.* İçinde bulunulan zamanda, bu birkaç gün içinde; bugünlerde. "*Ama şimdilerde değil; beş, on yıl önce*." KT225

şimdilik *zf.* Şimdiki durumda veya zamanda, şimdiki zaman için, şu duruma göre. "*Şimdilik ne Kavafoğlu ne de Rıfat Efendi kadınlarına en küçük bir kusur bulamazlardı*." OK17

şimendifer (Fr.) *a.* Demir yolu. "*Şimendiferden emekli*." EB40

şimendiferci* *a.* Demir yolu görevlisi, demir yolcu. "*Eski şimendifercinin pırıl pırıl gözlerine gölge düştü*." EB18

şimşek *a.* 1. Bir bulutun tabanı ile yer arasında, iki bulut arasında veya bir bulut içinde elektrik boşalırken oluşan kırık çizgi biçimindeki geçici ışık, balkır, çakım, çakın, yalabık, yıldırak. "*Yağardı yağmur, çakardı şimşek…*" MUR115 2. Parıldama, göze çarpan parlaklık; parıltı. "*Tellerde şimşekler çaktırarak tramvaylar gelip geçiyor, koca otobüslerin homurtusu geceyi dolduruyordu*." BK342 **şimşek çak-** şimşek oluşmak. "*Tam tepelerinde kuvvetle şimşek çaktı*." HÇ17 **şimşek gibi** çok hızlı. "*Gazi'nin eli şimşek gibi kalktı*." BE91

şimşeklen- Şimşek çakmak. "*Gözlerinin karasında gerçekten de çakan, şimşeklenen, pırıl pırıl bir şeyler vardı*." ÜÇK370

şimşekleş-* Kaynamak, harekete geçmek. "*Kanı damarlarında şimşekleşen kadın iyice pas verdi*." SBK230

şimşekleştir-* Şimşekleşmesine yol açmak. "*Çalgının kanları şimşekleştiren nağmeleriyle çılgınlar gibi dönüyor dönüyorlardı*." OK20

şimşekli *sf.* Şimşek oluşan, şimşek çakan (hava). "*Gene şimşekli, yıldırımlı, fırtınalı bir gece, kasabanın bozuk parkelerinde dörtnala atlılar gelirdi*." CEM97

Şinasi* bk. Şinasi Özonuk. "*Rejisör Şinasi, seyretmekte olduğu tavladan başını kaldırdı*." YD125

Şinasi Özonuk* *öz. a.* Türk senarist ve yönetmen (1918-1978). "*Şinasi Özonuk, seyretmekte olduğu tavladan ak saçlı başını kaldırıp Asım'ı cevapladı*." YD127

şincik (Der.) *zf.* Şimdi. "*Bu gurbet illerde nörecem ben şincik*?" GK32

şindi (Der.) *zf*. Şimdi. "*Olmadı be başefendi, saçmaladın şindi*." EVO369

şindi şindi* *zf*. Ancak çok yakın bir zamandan beri, şimdi şimdi. "*Ama unuttum şindi şindi evlenmeyi*." ÇK91

şindiki* *zf*. Şimdiki. "*Bakarlar şindikiler söksünler ciğerini müşterinin*." YYB45

şipidik *a*. Şipitik. "*Kısa boylu, gözleri şipidik şipidik, galiba da köse biri geldi, pusulanızı verdi, okudum*." AY133

şipitik (Der.) *a*. Kızarık, hasta göz. "*Kenar mahallenin bozuk parkelerinde fena fena sarsılarak giderken etrafında yalınayaklı, şipitik gözlü çocuklar koşuşuyor, neşeli çığlıklar atıyorlardı*." SM269

şipşak *zf*. Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. "*Atla bir dolmuşa, git, al, gel, şipşak, hemen tamam*." ÖE45

şipşakçı *a*. Şehir ve kasaba meydanlarına kurdukları üçayak ve üzerindeki ahşap sandıklı fotoğraf makineleriyle şipşak çekim yapan kimse; şipşak, alaminütçü. SAR84

şipşip* *a*. Topla oynanan bir çocuk oyunu. "*İlkin ip atladıklarını, sonra saklambaç ve nihayet topla şipşip oynadıklarını duyduk*." SAR24

şipşirin *sf*. Çok sevimli, çok şirin, cana yakın. "*... film yıldızlarının resimleriyle şipşirin bir oda*." EB53

şipşirinleş-* Şipşirin bir duruma gelmek. "*... semtin öteki köşkleri gibi şipşirinleşen karşı köşke bakmaya başladı*." GK289

Şirazlı Sadi* *öz. a.* İranlı şair ve İslam âlimi (1210-1292). "*Bodler'den, Şirazlı Sadi, Mısırlı Niyazi'lere varana dek dünyanın en ünlü şairlerini onun dilinden tanımıştık daha çok*." YYB161

şire (Far.) *a*. Bazı meyve ve sebzelerin özü; şıra. "*Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi*?" EKM137 **şire mire*** şire falan. "*Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi*?" EKM137

şirelendir-* Söz oyunlarıyla güzelleştirmek, süslemek. "*Masallaştırmalı, şirelendirmelidir*." EB235

şirin (Far.) *sf*. Hoşa gitme özelliği olan, hoşa giden; sevimli. "*Camekânlarda portakal, greyfurt suyu şişeleri, duvarlarında çeşitli resimleriyle Özsüt muhallebicisi gerçekten şirin, şipşirin bir yerdi*." KY132 **şirin görün-** birine sevimli görünmek için çabalamak. "*Berber Reşit daha önce uyanmıştı, yatağında sigara içiyor, beye şirin görünmek için ne türlü davranması gerektiğini düşünüyordu*." HÇ214

şirinlik *a*. Sevimli olma durumu; sevimlilik. "*Hizmetçi Gülten, beyefendi geceyi çiftlikte geçirecek diye masayı olanca şirinliğiyle hazırlamıştı ama adam çekip girmişti*." ÜÇK543

şirk (Ar.) *a*. Tanrı'nın birden çok olduğuna inanma, Tanrı'ya ortak koşma; eş koşma. "*Böyle şeyler düşünmek Allah'a şirk koşmak olurdu*." VV63 **şirk koş-** Tanrı'nın birden çok olduğunu söylemek, Tanrı'ya ortak tanımak, eş koşmak. "*Allahü Teala'ya şirk koşan, küfreden…*" KT13

şirket (Ar.) *a*. İki veya daha çok kimsenin iş yaparak kazanç elde etmek için birleşmeleri; ortaklık. "*Sen bu şirketin başına koskocaman bir beladan başka bir şey değilsin*!" KK269

şirketlersiz* *zf*. Şirketler olmaksızın. "*Şirketler bizsiz, biz şirketlersiz olamayız*." KK264

şirne- (Der.) Yaramazlık etmek, şımarmak. "*Şirneme, şirneme Ramazan*!" HÇ54

şirnek (Der.*) sf*. Yapışkan. "*O oğlanın öyle şirnek oluşu hep babamın yüzünden*." VV39

şirnet-* Yüz vermek, şımartmak. "*Bunu böyle şirneten hep o*." EVO62

şirret (Ar.) *sf*. Kavga çıkarmaktan hoşlanan, çok konuşarak üste çıkan, karşısındakini bastıran, edepsiz (kimse). "*Annesi şirretin biridir ha*!" TD105

şirretleş- Kavgacı ve hırçın duruma gelmek. "*O zaman işte öyle, kadın şirretleşti, bağırıp çağırmaya başladı*." ÜÇK429

şirretlik *a*. Şirretçe davranış. "*... şirretliği artıyor, vara yoğa bağırıp çağırarak dünyayı zindan ediyordu*." DK205

şist* *ünl*. "Hey, bana bak, sana söylüyorum" anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*Şist şist sesleri…*" DE20

şiş (I) 1. *a*. Şişmiş olan yer; şişlik. "*Yüzünün şiş ve eziklerini uzun uzun gözden geçirdikten sonra, yarın işe çıkma, dedi*." KY198 2. *sf*. Şişmiş, şişkin. "*Altları morarmış, şiş gözlerini*

yumruklarıyla ovalayıp çömeldi.” ÇK64

şiş (II) *a.* 1. Bir ucu sivri, demir veya ağaçtan, bazen silah gibi kullanılabilen ince uzun çubuk. “*Dediklerini kabullenirse ne şiş yanacaktı ne kebap*.” DK143 2. Bu çubuğa veya şişe geçirilerek pişirilmiş olan et. “*Şiş, köfte yahut böbrek filan yer misin*?” DK222

şiş- 1. İçi hava veya gazlarla dolarak gerilmek. “*Bastın mı lastiktir şişer*.” BTÜ24 2. Vücudun bir yeri içine yabancı bir maddenin girmesiyle veya başka bir etkiyle gerilmek, kabarmak. “*O zaman ana avrat, din iman sövülerek tekme, tokat yerlerde yuvarlanılır, kafa yarılır, göz şişer*.” YK17 3. Gururlanmak, büyüklenmek. “*Fatma memnun, şiştikçe şişti*.” BTÜ182 4. Çoğalmak, yükselmek. “*Düşmanlıklar büyür, şişer, genişler*.” MM234

şiş kebabı *a*. Şişe takılarak pişirilmiş kebap. “*Acısı çok çiğköfte, sumakla ovulmuş bol soğanlı çıtır çıtır kızarmış şiş kebabı, humus denen tahinle dövülmüş nohut ezmesi kurarak daldım Sirkeci'deki kebapevinden birine*.” YYB157

şiş köfte *a*. Şişe geçirilerek hazırlanmış ve pişirilmiş köfte. “*Sonra hiç değişmemecesine salata, şiş köfte, ekmek*.” SBK317

şişe (Far.) 1. *a.* İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap. “*Şişe yıkayıcılığı yapıyor.*” DHV291 2. *sf.* Bu kabın aldığı miktarda olan. “*Sayende bi şişe Marmara iyi edeyim*!” YYB42 **şişe çek-** ağrı dindirmek amacıyla içinde alev yakılarak havası seyreltilen özel bir şişeyi veya bardağı sırta yapıştırmak, vantuz çekmek. “*Akşam şişe çek, tentürdiyot sür dersen...*” DHV302

şişebil-* Şişme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Erol şişebildiği kadar şişirip söndürüyor…*” GR163

şişeli* *sf*. Şişesi olan. “*Ta öbür başta, tahta parmaklığın ötesinde koca göbekli biri yassı şişeli Baküs rakısı içiyordu*.” EK54

Şişhane* *öz. a*. İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. “*Tepebaşı, Şişhane, Unkapanı, Saraçhane, Beyazıt, Çemberlitaş…*” ÖE45

şişin- Başkalarına yüksekten bakar gibi bir tavır takınmak, böbürlendiğini davranışlarıyla belli etmek. “ *Alabildiğine büyüklenip şişinerek ‘Bol köpüklü, orta şekerli!’ dedi*.” VV117

şişir- 1. Üfleyerek veya araç kullanarak şişkin bir duruma getirmek. “*Erol şişebildiği kadar şişirip söndürüyor…*” GR163 2. Darbe, vb. yollarla şişmesine sebep olmak. “*Değil üçten dokuza boşamak, suratını yer yer morartıp şişirmek, çekip vursa bile kocasına kızamıyordu*.” YD324 3. Herhangi bir yiyecek mideyi gazla doldurup şişmesine sebep olmak. “*Güneşin altında, bulgurun şişirdiği karınlarıyla ırgatların dinlemeye hiç de hevesleri yoktu*.” BTÜ232 4. Abartmak. “*Servise geldi, işittiklerini şişirerek anlattı*.” DE49 5. Bir kimsenin öfkesinin, üzüntüsünün, sıkıntısının artmasına sebep olacak biçimde konuşmak. “*O kadın herhâlde çekiştirir, atın yerine eşeği bağlamam dediğini söyler, yeğenini dövdüğünü söyler, Yasin Ağa'yla beyi iyice şişirirlerdi*.” HÇ94

şişiril- Şişirme işine konu olmak. “*Altları morarmış gözlerini ova ova doğruluşu, yamalı pantolonu içinde incecik bacakları, şişirilmişe benzeyen kocaman karnıyla tembel tembel yollanışı üzerine, koğuşta fısıltılar olurdu*.” ÇK65

şişirme *a*. Şişirmek işi. “*İşin içinde annesinin şişirmesi olsa bile, karısının büsbütün suçsuz olmadığı kanaatindeydi*.” EK108

şişkin *sf.* Şişmiş, şişirilmiş. “*Çevik bir davranışla pantolonunun arka cebinden şişkin cüzdanını çıkarıp masaya, Filiz'in önüne attı*.” BFV83

şişkinlik *a*. 1. Şişkin olma durumu. “*Azıp kudurmuş el, koltukaltının nemliliğini, sol göğsün sert şişkinliğini filan geçip aşağılara inmişti*.” KAÇ151 2. Bağırsaklarda gaz birikmesi sonucu karında oluşan şişme ve gerginlik. “*... çarpıntıda, hazımsızlıkta, kalınbağırsak yetersizliği, şişkinlik, peklikte kullandığı çeşit çeşit haplarıyla ama hepsinden önde coşkun kahkahalarıyla evde, evin sık yapraklı ağaçları arasında dolaşır durur*.” YYB221

şişko 1. *sf.* Deri altında fazla yağ toplanması sebebiyle vücudun her yanı şişkin görünen (kimse); şişman. “*Kara sensin, şişko sensin*!” KK158 2. *sf.* Toplu, dolgun olan. “*Şişko bir cüzdan. İçi para doluydu*.” SÇ63 3. *a*. Şişman olan kimse. “*Sökül ulan şişko dedik*!” EKM153 4. *öz. a*. Bir lakap. “*Şişko Diyap, çok iri bir balkabağını hatırlatarak geniş kenarlı hasır şapkasını düzeltti*.” VV389

şişle- *argo* Kama, çakı vb. bir araçla yaralamak. “*Ne olursa olsun gidecek, onları bir arada rast getirirse bir iki demeden şişleyecekti*!” İDG68

şişleme *a.* Şişlemek işi. "*Bir zamanlar seni şişlemeyi düşünmüştüm*!" SUÇ230

şişleniver-* Ansızın veya kolaylıkla şişlenmek. "*Bıçaklar çekiliverir, insanlar şişleniverirler*." MM234

şişleyiver-* Ansızın veya çabucak şişlemek. "*Çekmeseydi, şişleyiverecektik*!" VV133

Şişli *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Şişli'nin, Maçka'nın ya da bilmem nerenin vizonlu, pelüşlü, astraganlı sayın bayanı...*" BFV88

şişman *sf.* Deri altında fazla yağ toplanması sebebiyle vücudun her yanı şişkin görünen (kimse); kilolu, semiz, şişko, mülahham. "*Şişman kadın gülüverdi*." KY216

şişmanca *sf.* Biraz şişman. "*Kısa boylu, az şişmanca kadın…*" BFV51

şişmanla- Şişman duruma gelmek; toplanmak. "*Şişmanlamak için aç karnına şarap içer, başını usturayla yaz kış kazıtıp acayipleşirdi*." AY179

şişme *a.* Şişmek işi. "*Tanıştıklarının üçüncü ayı şeytana uymuşlar, altıncı ayında kızcağızın karnı şişmeye başlamış*." EK10

şişt* *ünl.* "Hey, bana bak, sana söylüyorum" anlamında kullanılan bir seslenme sözü. "*-Şişt! Sesi tanıyarak durdu*." TD85

şive (Far.) *a.* Söyleyiş özelliği. "*Türkçeyi çok bozuk bir Urumeli şivesiyle zorla kıvırmaya çalışırken eski püsküleri içindeki karısı imdada yetişiyor ama o da pek işin içinden çıkamıyordu*." KP96

şiveli *sf.* Konuşması şive özelliği taşıyan. "*Ne diyordu bu bozuk şiveli adam*?" MUR127

şiy (Der.) *zm.* Şey. "*Ne ihaleden habarım var, ne de bi şiyden*." KK106

şo (Der.) *sf.* Şu. "*Şo bir kâtibin var senin…*" CEM41

şofben (Fr.) *a.* Gaz veya elektrikle çalışarak sıcak su sağlayan araç. "*Gülten'e şofbeni yakmasını söyledim*." ÜÇK539

şoför (Fr.) *a.* Mesleği araba kullanmak olan sürücü. "*Bununla birlikte, gayet iyi tanıyor o şoförü*." BK288

şoför mahalli *a.* Ağır vasıtaların önünde yer alan, şoförün ve yanındakilerin oturması için düzenlenmiş bölüm. "*Reşit, Cemşir'le birlikte öndeki kamyonun şoför mahalline kurulmuştu*." HÇ234

şoför muavini *a.* Genellikle otobüs, kamyon, minibüs vb. kara taşımacılığı yapan araçlarda şoföre veya yolculara yardım eden kimse; muavin. "*Ona ... bugün var yarın yok ama elleri açık taşralı şoförler, şoför muavinleri, hakalmazlar lazımdı*." KÜÇ36

şoförlü* *sf.* İçinde şoför bulunan (kalabalık). "*Nuh, çiftçili, tüccarlı, garsonlu, şoförlü, arabacılı kahkahaları ardında bırakıp fabrikaya koşar adım geldi*." MUR393

şoförlük *a.* 1. Şoför olma durumu, sürücülük. "*Hususide şoförlük. Bir doktorun hususisinde*." GAV205 2. Şoförün işi. "*Bakmayın şimdi şoförlük ettiğime*." EVO185

şok (Fr.) *a.* Ani bir değişiklik sonucunda ortaya çıkan şaşkınlık. "*Başta öğretmen, bütün sınıf soğuk bir şok geçirdik*." SAR76

şoke (Fr.) *sf.* "Birdenbire şaşırtmak, hoşa gitmeyecek bir şey yapmak" anlamlarındaki şoke etmek ve "birdenbire şaşırmak, hoşa gitmeyecek bir şeyle karşılaşmak" anlamlarındaki şoke olmak deyimlerinde kullanılan bir söz. "*Niyazi Bey'se Bakan'ı şoke edecek*." MM174

şokola (Fr.) *a.* Çikolata, şeker, su veya sütle yapılan sıcak içecek. "*Getirdikleri şokola ve bonbonları müdüre bırakıp çıktılar*." İDG105

Şolohov* *öz. a.* Mihail Aleksandroviç Şolohov, Sovyet Yazar (1905-1984). "*Şolohov, Steinbeck, Caldwell, Dos Passos hatta daha sollara kadar saydı döktü*." GR139

şopar *a.* Çingene çocuğu. "*Kulağının arkasında bir sap karanfille şopar ocakçı karşıladı*." KP66

Şopen* *öz. a.* Frédéric François Chopin, Polonyalı piyanist ve besteci (1810-1849). "*Batı müziğinin üstatlarına hayranım. Başta Beethoven, List, Şopen, Brams...*" İDG96

şorda (Der.) *a.* Şurada. "*Kız istemese kâtip şorda kalır*." CEM60

şorda şurda* *zf.* Her yerde, orada burada. "*Sen bilmez misin ki, benim kâr veya zararımın şorda şurda dile gelmesinden haz etmez olduğumu*?"

şort (İng.) *a.* Paçaları dizlerin yukarısında olan kısa pantolon. "*Süleymaniyeli atlet Hasan Ağabey, atlet fanilası, siyah şortuyla arsada*

kendi kendine kim bilir kaçıncı turu döner…" ÖE94

şorya şurya* *a*. Rastgele yerlere veya kişilere, sağa sola. "*Parasını murasını şorya şurya çarçur etmesin.*" GK231

şose (Fr.) *a.* Genellikle taş kırıkları üzerine kum döşenip silindir geçirilerek yapılan yol. "*Peşin köy kahvesini, sonra köyün kerpiç evlerini, daha sonra tozlu köy yolunu yıldırım gibi geçip bozuk şoseye düştü.*" HÇ271

şovenlik *a*. Şoven olma durumu. "*Şarklılığa, aşırı milliyetçiliğe, yani şovenliğe paydos*!" VV356

şöhret (Ar.) *a.* 1. Herkesçe bilinme, tanınma durumu; ün, san, nam, şan (I). "*İnsan üstü bir sabırla, onun bir çığ gibi, gittikçe büyüyen şöhretini, mütevazı karyolasında bir yabancı gibi izliyordu.*" İDG117 2. Tanınmış, ünlü kimse. "*Şöhretler böyledir: Bilinirler, bilmek zorunda değillerdir*!" GK126

şöj* *a*. Çocuk dilinde söz. "*Osman, hij şöj dinyemiyoy, oynuyoy hep*." SAR23

şömine (Fr.) *a.* Odalarda, genellikle duvar kenarlarında tuğla veya taştan yapılmış, bacası olan yer; ocak. "*Odalardan birinde bir şömine…*" MM218

şövalye (Fr.) *a.* Orta Çağ Avrupası'nda özel eğitimle yetişmiş, belli ülküler taşıyan, soylu, atlı savaşçı. "*Tarihte nam bırakmış bir şövalye*." ARK20

şövalyelik *a*. Gereğinden çok yüreklilik, atılganlık gösterme durumu. "*Mertlikten de başka, şövalyelik âdeta*!" GAV118

şöyle *zf*. 1. Şunun gibi, şuna benzer biçimde; şu biçimde, şu şekilde. "*Şöyle bir konuşma geçmişti aramızda*." ARK25 2. Şu yolda, şu biçimde. "*Balat'taki Laz'ın kahvesinde blum oynarken arkadaşlarına şöyle anlatmıştı*." KP34 3. Şuraya. "*Ayakta rahatsız olmayın beyefendi, şöyle buyurun*!" GR18 **şöyle dursun** bir işin gerçekleşmekten çok uzak bulunduğunu, ona bağlı daha kolay, daha basit bir şeyin bile gerçekleşmediğini anlatan bir söz. "*İş bulmak şöyle dursun, adamı yanıltır da olacak işini bile bozar*." GK33

şöyle bir *zf*. 1. İnceliklerine inmeden, özen göstermeden; üstünkörü. "*Çöpçü Halo'yla süpürgecinin önünden ağır ağır geçerken onları başıyla şöyle bir selamladı, hiçbir şey sormadı*." ÇK126 2. Kısa süreli. "*... akşamları şöyle bir uğrayınca da o günün hesabını alır savuşurdu*." VV161 **şöyle bir bak- (veya göz at-)** kısaca bakmak, göz gezdirmek. "*Dönerken de arabanın içine şöyle bir baktı, mavi mavi*." BFV86

şöyle böyle *zf*. 1. Ne iyi ne kötü, orta derecede; acı tatlı, iyi kötü, berenarı. "*Şöyle böyle Fransızcası, biraz Almancası ve alafranga anlayışıyla ... gözlerine girmişti.*" CEM38 2. Aşağı yukarı, hemen hemen, yaklaşık olarak, acı tatlı, iyi kötü. "*Onun Maçka'daki şimdi oturduğu apartman katından önceki hayatını da şöyle böyle biliyordu*." EK144

şöylece *zf*. Tam şöyle; şu biçimde, şu şekilde. "*Bitirim Leyla'nın bir kıyıya şöylece uzanakalmış kocası uyanıp sıçradı, pencereye koştu.*" TD26

şöylecene* *zf*. Şöylece. "*Korka korka iskemlelerden birine şöylecene ilişiyorum ama gözüm de garsonda*." KK267

şöylelik böylelik* *a.* Şöyle böyle olma durumu. "*Bana ne ağanın şöyleliği böyleliğinden*?" EVO22

şu 1. *sf.* Bu kelimesine göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı niteleyen söz. "*Şu sigara paketlerinden birini de koy cebine*." SAR138 2. *zm.* Biraz uzakta olan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan söz, şurası. "*Şunu kurcala hele Kerem, yalan yanlış bir şeyler yok mu*?" SAR113 **şu günlerde (veya sırada)** içinde yaşadığımız günlerde. "*Hazır spor totonun bütün yurtta bir salgın hâlinde alıp yürüdüğü şu günlerde şekerkamışının Adana deyimiyle kamış vuruşmak özelliği de meydanda iken...*" YYB40 **şu kadar** şu kadar çok, şunca. "*Bin şu kadar yıl önce geçmiş ya da öyle farz olunmuş serüvenler, Yasin Ağa'nın renkli belleğinde öyle canlanır, öyle elle tutulacak hâle gelirdi ki…*" VV62 **şuna bak!** hafifsemek veya kınamak için söylenen bir söz. "*Şuna bak! Eğri bacaklı gardiyan karıya hele*!" EK309 **şunun şurası** küçümseme, azımsama anlatan bir söz. "*Eyi ama oğlum, ölümlü bir dünya şunun şurası*." KK104 **şusu busu** belirsiz mal varlığı. "*Kızı, babasının asaleti, şusu busu için sevmemişti ki*." CEM108

şu bu *zm*. Birtakım kimseler ve nesneler. "*Para pul, araba şu bu vız gelecekti.*" GAV193 **şuna buna** başkalarına. "*Gideceğimizi şuna buna söylersen işimizi bozarlar*!" SUÇ298 **şundan bundan** belirsiz şeylerden. "*... tereyağından, dolmalardan, şundan bundan nefret ediyorum; eski hayatımı, Sülo'yu, Çingene'yi,*

Taşkasaplı'yı, Aynur'u istiyorum.” DK201 **şunu bunu** çeşitli nesneleri. “*Ondan sonra getirsin fellah bahçeciler bamyayı, domatesi, patlıcanı, şunu bunu*.” KT108 **şunun bunun** herkesin, el âlemin. “*Şunun bunun elinde kalıp fena yollara sapacağına...*” SAR19

şu hâlde *zf*. Bu durum karşısında, sonuç olarak denilebilir ki. “*Şu hâlde işlerin yolunda*?” YYB98

şuara (Ar.) *a*. Şairler. “*İrili ufaklı üdeba, şuara ve zurafanın devam ettiği yerlerde...*” BK298

şubat (Ar.) *a*. Yılın ikinci ayı; küçük ay, gücük ay. “*Şubat, mart, nisan, mayısla beraber havalar ısındı*.” EKM122

şube (Ar.) *a*. Bir kurumun, bir kuruluşun alt bölümlerindeki iş yerlerinden her biri. “*İstanbul şubeniz memurlarından Leman Hanım'ın eşi*.” GR118

şuh (Far.) *sf*. Neşeli, canlı, kıvrak olan (kadın). “*Oynak, şuh*.” YYB125

şuhluk *a*. Şuh olma durumu. “*Nitekim az sonra Nuran'ın annesi, alabildiğine boyanıp süslenmiş, griler içinde, bir genç kız şuhluğuyla apartmandan çıktı*.” SBK251

şunca *sf*. Şu kadar çok. “*Şunca yıl baştakiler her türlü inkârı ve kötülüğü etmiş, milleti dininden diyanetinden ayırmaya savaşmışlarsa da ayıramamışlardı*.” ÜÇK465

şuncacık *sf*. Şu kadarcık, birazcık. “*Ben çıkarmadım, benim şuncacık kabahatim yok*.” CEM24

şunlar *zm*. Şu zamirinin çokluk biçimi. “*Bırak şakayı, şunlara bak*!” KÜÇ62

şura *a*. Anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan yer, şu yer; şurası. “*Sonra, verdiler kırk beş numara bir ayakkabı, ben şuraya vuruyorum, o gidiyor ta oraya*.” KÜÇ33 **şuradan buradan** birçok yerden, rastgele yerden. “*Şuradan buradan ışık vuruyordu kapı önünün karanlığına*.” BFV213

şuracık *a*. Tam burası. “*... hemen şuracıkta, sivri sakallı, emekli bir paşayla karşılıklı oturur*.” AY153

şuralı buralı *sf*. Değişik yerlerden olan. “*Canım, şuralı buralı diye ayırt etmek tam bir ölçü olamaz elbette, insan, nereli olursa olsun, insandır*.” YD252

şurası *a*. Şura. “*İmzala şurasını aslanım*!” MM287

şurda (Der.) *a*. Şurada. “*Ne ömrü kalmıştı şurda*?” KÜÇ29

şurda burda (Der.) *a*. Şu havalide, ötede beride. “*Elinde var da şurda burda çarçur etmiyorsun ya*!” BFV33

şurdan (Der.) *a*. Şuradan. “*Şimdi şurdan kafana bir şey indirirsem*?” EK135

şurup (Ar.) *a*. 1. Çeşitli meyve özleri ve şekerin kaynatılmasıyla elde edilen içecek. “*... koruk şurubu, limonata, buzlu ayran içen ağalar memnundurlar*.” BTÜ168 2. İçinde çok miktarda şeker bulunan koyu sıvı kıvamda olan ilaç. “*Birtakım haplar, iğneler, şuruplar, şerbetler, banyolar...*” KY32

şurut (Der.) *a*. Şeriat, kanun. “*Yok ama usulü, şurutu bu*!” ÜÇK364

şurya (Der.) *a*. Şuraya. “*O sağken kızı şurdan şurya gönderemeyiz*.” VV319

Şuşarı* *öz. a*. Suşehri, Sivas iline bağlı ilçelerden biri. “*Tekmil Yıldızeli, Şarkışla, Şuşarı muşarı (Suşehri muşehri) dökülüp gelmişti.*” SAR85 **Şuşarı muşarı*** Şuşarı falan. “*Tekmil Yıldızeli, Şarkışla, Şuşarı muşarı (Suşehri muşehri) dökülüp gelmişti*.” SAR85

Şuşarılı* *öz. a*. Sivas’ın Suşehri ilçesinden olan kimse; Suşehrili. “*Kavak Osman'ı bildin mi? Şuşarılı Kavak Osman*.” SAR87

şut (İng.) *a*. Futbolda bir oyuncunun topu kaleye sokmak için ayağıyla yaptığı sert ve hızlı vuruş. “*Boş kaleye şut asılıyor*.” KÜÇ31 **şut at-** futbol, hentbol vb. oyunlarda topu sert ve hızlı bir biçimde kaleye atmak. “*Eşref Ağabey gibi şut atan Fenerbahçe'de bile yoktu*.” KK15

şutla-* Şut atmak. “*Tam şutlayacakken santrforuna topu geçirivermesi gerekmişti*.” YYB47

şuur (Ar.) *a*. İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği; bilinç. *“Bizim romanımıza ... örgütlenme şuuruna ulaşmış tipler lazım*.” BFV189

şuuraltı *a*. Bilinç dışı olmakla birlikte kapsamında bulunan şeylerin istenildiği zaman bilince çağrılabildiği zihin bölgesi; bilinçaltı, tahteşşuur. “*Bu adamın şuuraltına yerleşmiş, bir türlü söküp atamadığı bir derdi olmalı*.” SM140

şuurlandır- Bilinçli duruma getirmek; şuurlaştırmak. bilinçlendirmek. "*Sana da tavsiye ederim, insanları şuurlandırıp gözlerini açmaya kalkışma*." KT14

şuurlu *sf*. Kendi yaptıklarının farkında olan, bilerek hareket eden; bilinçli. "*... Volter'in deyimiyle şuurlu, her şeyi çok önceden hesaplamış bir muhasip değil, kör bir kuvvet belki*." GR106

şuursuz *sf*. Şuuru olmayan, bilinçsiz. "*Banka kapısı önünde boylu boyunca uzanmış horlayıp duran şuursuz hakkında atıp tuttu*." HÇ279

şuursuzca *zf*. Şuursuz bir biçimde; bilinçsizce. "*Birden eliyle şuursuzca çarptığı kolonya şişesini sofaya fırlattı*." EB134

şuursuzluk *a*. Şuursuz olma durumu; bilinçsizlik. "*İstanbul'u İstanbullulara belki de yüzyıllar boyu utanç verebilecek bir şuursuzlukla yıktırıyordu*." GK179

şuvey şuvey* (Ar.) *zf*. Yavaş yavaş. "*Arap'ın dediği gibi şuvey şuvey, yani yavaş yavaş*!" ÜÇK353

şükran (Ar.) *a*. İyilik bilme; gönül borcu, minnettarlık. "*Cemile tavana doğru şükranla baktı*." CEM121

şükredilebil-* Şükredilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gitti ya, kırk sekiz küsurla ne devlete ne millete dua ne de hatta ulu Allah'a şükredilebilirdi*." ARK52

şükret- (Ar. şukr + T. et-) 1. Tanrı'ya minnet duygusunu sunmak; şükreylemek. "*Yıka, al mangırını, şükret Allah'ına*." YK75 2. Bir kimseye minnet duymak, gönülden borçlu olmak. "*Hepsi iyiydiler, yiyip içip beye şükrediyorlardı*." HÇ249

şükretme *a*. Şükretmek işi; şükreyleme. "*Annesinin yalan yanlış dualarla günün beş vaktinde rabbine el açıp bugünleri gösterdiğinden dolayı şükretmesi ... neye yarardı.*" DK199

şükür (Ar.) *a*. 1. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme. "*Şükür, çok şükür Rabbime*!" VV100 2. Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme. "*Pencerede moruk da yoktu şükür*." EB184 **şükürler olsun** verdiği nimetler için Allah'a karşı duyulan minneti bildirmek için kullanılan bir söz. "*Oooh, oh yarabbi! Sana şükürler olsun*!" GK351

şüküy* *a*. Çocuk dilinde şükür. "*Yayabbi şüküy*!" EKM110

şüpe (Der.) *a*. Şüphe. "*Olmasin şüpen*!" DK90

şüpesiz* *zf*. Şüphesiz. "*Vurabilir idi şüpesiz*." MUR334

şüphe (Ar.) *a*. Kuşku. "*Yarın evlenmeye kalksam, sevdiğim kızın Haldun Ağabeyim dolayısıyla benden nefret edeceğine şüphe var mı*?" İDG15 **şüphe et-** kuşkulanmak. "*Erkekliğinden şüphe ediyorum senin*!" İDG39 **şüphe götürmez** kuşku duyulacak bir tarafı olmayan. "*Sen de beni hayranlıkla dinler, ilmi irfanım üzerine şüphe götürmez bir kanaate varırsın*." VV269 **şüphe yok** "kuşku yok" anlamında kullanılan bir söz. "*Daha iyi olduğuna şüphe yok*." HÇ137 **şüpheye düş-** kuşkulanmak. "*İnsanı âdeta şüpheye düşürecek şekilde ıvıt ıvıt soruyor, eşeliyor*." MM77

şüpheci *sf*. Açık bir biçimde kanıtlanmamış her şeyden kuşkulanan; kuşkucu, ikircikli, ikircimli, işkilli, pimpirik, pimpirikli. "*Biliyorsun, o herif şüphecinin biri*." SM209

şüphecilik *a*. Özellikle doğaötesi konularda olumlu veya olumsuz yargıda bulunmaktan çekinme temeline dayanan öğreti; kuşkuculuk, septisizm. "*Şüpheciliğin ondan kaldırdığı bir varlık lüzumunu böylece skolastikte muhafaza etmeyi boş yere umuyor*." BK304

şüphelen- Bir kimse veya olay hakkında yeterli ve kesin bilgi sahibi olamamakla birlikte bazı belirti ve sezgilere dayanarak olumsuz düşünceler içinde bulunmak; kuşkulanmak. "*Evet evet, bütün bunları kendisine haber vermek dürüstlüğünü gösteren bu adamdan artık şüphelenmemeli, ondan nefret etmemeliydi*." KY158

şüphelendir- Şüpheye düşürmek, şüphelenmesine yol açmak; kuşkulandırmak. "*Karısını gözetmesini salık verecek, genç adamı şüphelendirecekti*." SBK283

şüphelendirme *a*. Şüphelendirmek işi; işkillendirme, kuşkulandırma. "*Şüphelendirmemesi gerektiğinden hemen peki demedi*." SBK290

şüphelenebil- Şüphelenme ihtimali veya imkânı bulunmak; kuşkulanabilmek. "*Fazla üzerinde durursa bey amca şüphelenebilirdi.*" SBK295

şüphelenil-* Şüphe duyulmak. "*Ben eşyası aranacak, şüphelenilecek adam mıyım*?" GR16

şüphelenme *a.* Şüphelenmek işi; kuşkulanma. "*Antranik, Rum kızı konusuna dönülmesi için can atıyordu ama Kamran'ın şüphelenmesinden korkuyor, açamıyordu*." GAV128

şüpheli *sf.* 1. Kuşkulanmaya sebep olan, kuşku uyandıran; kuşkulu. "*... sabahları bile yıkandığı şüpheli kara sarı, üstelik kirli yüzüyle insanlaşmış bir can sıkıntısını hatırlatırdı*." ARK189 2. Kendisinden şüphe edilen, kuşkulanılan; zanlı. "*Bir şüpheli, bir fakir, bir sefil kişi, ne için taşısın idi beyler beyefendiler bavulu*?" MUR209

şüphesiz *zf.* Kuşkusuz biçimde. "*Okula gitmek isterim şüphesiz ama kolay mı*?" ÇK78

şüyle* *zf.* Şöyle. "*Gel şüyle yanıma, var sana iki çift lafım*!" SBK334

şüyu (Ar.) *a.* Herkesçe duyulma, yayılma. "*Bir şeyin vukuundan şüyuu beterdir derler*." SUÇ158 **şüyuu vukuundan beter** "bir şeyin dedikodusunun yapılması, onun gerçekleşmesinden daha kötüdür" anlamında kullanılan bir söz. "*Savcı, şüyuu vukuundan beterdir diyor*." ÜÇK439

T, t

T.* *a.* Adı söylenmek istenmeyen bir dağın kısaltması. "*Canavar, canavarlığından habersiz, T. dağlarının yükseklerdeki bir mağarasında, siyah gocuğuna sarınmış…*" SUÇ260

ta (Far.) *zf.* Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz. "*Yolsuz ise adamakıllı öfkelenmiş, gözlerini ta karşılara dikmişti*." SAR133 **ta kendisi** o kimse, tastamam kendisi. "*Bu değil miydi Kudret Bey'e kul köle olup İstanbul'u, gazeteciliği mazeteciliği bırakan? Ta kendisi*!" ÜÇK562 **ta ki** yeter ki, sonunda. "*Ta ki, öfkeden çıldıran ırgatbaşının kafa, göz tanımayan sopası akıllarını başlarına getirsin*!" YYB241

taaddetullah* (Ar.) *a.* Birden fazla Allah, birden fazla yaratıcı. "*Halikse ki bu takdirde, işin içine taaddetullah, çok Allahlık giriyordu*." HÇ130

taahhüt (Ar.) *a.* Bir şey yapmayı üstüne alma; üstenme, üstlenme. "*Derken taahhüt işleri alıp yürümüştü*." KY32 **taahhüt et-** üstlenmek. "*Müessese müdürü canımın ne istediğini bildiği takdirde, kendisine on bin lira vermeyi taahhüt ediyorum*." GR2

taahhütlü *sf.* Postaya ek ücret ödenerek alındı karşılığında verilen ve alıcısına ulaştırılması üstlenilmiş olan (mektup, paket vb.); alındılı. "*Mektuplarından birçoğu geri geldi. Taahhütlü olanları*." YD351

taâli* (Ar.) *a.* Yükselme, yücelme, âlî olma. "*Bendenizin kanaatine göre, biz Müslümanlar, memleketimizin terakki ve taâlisi için İslami bir sosyalizmi kabul etmeliyiz*." DE187

taallükat (Ar.) *a.* Hısımlar, yakınlar. "*Hem de sevdiğiyle değil, ananın, babanın hatta akraba taallükatın münasip gördüğü biriyle*." OK33

taam (Ar.) *a.* Yemek yeme. "*Hatta bir gün padişah, birlikte taam etmek arzusu izhar etmişler*." ÜÇK362 **taam et-** yemek yemek. "*Hatta bir gün padişah, birlikte taam etmek arzusu izhar etmişler*." ÜÇK362

taammüden (Ar.) *zf.* İşlenecek bir suçu önceden planlayarak, planlı bir biçimde, tasarlayarak. "*Demek oluyordu ki Habip'in önce Muzaffer'i tasmim tasavvurla, yani taammüden öldürmüş*." KAÇ91

taarruz (Ar.) *a.* Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma; saldırı. "*… düşmanın taarruzlarını, bizim müdafaamızı, kısa, kalın, bazen uzun oklarla anlatırdı*." BE5 **taarruz et-** saldırmak. "*Hatta o gün, yani kızın kardeşinin bu cinayeti istemeye istemeye işlediği gün, kafayı çekmiş, eve taarruz etmiş…*" VV397 **taarruza geç-** saldırmak. "*Film başlayınca Tıbbiyeli taarruza geçti*." DK209

taassup (Ar.) *a.* Bir kimseye veya bir şeye aşırı düşkünlük ve tutkuyla bağlılık, bağnazca davranış; bağnazlık. "*Çevrenin taassubu nişanlıların son derece masum oturuşlarını, el tutma, öpüşme gibi küçük yaramazlıklarını olsun hazmedemediği için, görülüp dile düşmekten korkuyorlardı*." OK48

tabak (I) (Ar.) 1. *a.* Yiyecek koymaya yarar, az derin ve yayvan kap. "*Çatal, bıçak, tabak şıkırtıları…*" AY182 2. *sf.* Bu kabın alacağı miktarda olan. "*Alt tarafı ne, bir tabak yemek değil mi*?" EKM11 **tabak gibi** dümdüz ve açık olarak. "*Deniz ayaklarının altında, tabak gibi*!" DK74

tabak (II) (Ar.) *a.* Sepi işini yapan kimse, sepici, debbağ. "*Tabak, sevdiği deriyi fazla vurur*." EVO363 **tabak sevdiği deriyi fazla vurur** `birinin yakınlarına gösterdiği sert davranış onun iyiliği içindir` anlamında kullanılan bir söz. "*Tabak, sevdiği deriyi fazla vurur*." EVO363

tabaka (I) (Ar.) *a.* 1. Katman. "*Homurtuyla, sarsıla sarsıla ilerleyen kocaman kamyonun ardında kalın bir toz tabakası, gittikçe uzaklaşan şehri perdeliyordu*." BTÜ339 2. Baskı ve yazıda kullanılan, değişik boyutlarda kesilmiş kâğıt. "*Bir tabaka parşömen kâğıdıyla, babasının geçen yıl bir Beyoğlu kırtasiyecisinden satın alıp kızına hediye ettiği zarif stillosuyla başladı yazmaya*." YD114 3. Bir toplumda, aynı görevi yapan, aynı yararı sağlayan, aynı şartlarda yaşayan büyük insan grubu; sınıf. "*Aşağı tabakadan insanlara yüz vermemek, onlarla aynı ayarda olmamak, onları şımartmamak lazım*!" DK75

tabaka (II) (İt.) *a.* Cepte taşınan tütün veya sigara kutusu. "*Sigarasını ateşledi, sonra tabakasını bize uzattı*." AY169

tabakçı *a.* Tabak yapan veya satan kimse. "*Evvelki gün tabakçı Davit'ten haftada iki buçuk lira taksitle aldığı çiçekli yemiş tabaklarını indirdi*." KP104

tabakhane (Ar. debbāġ + Far. ḫāne) *a.* Hayvan postunu kullanılacak duruma getirme işleminin yapıldığı yer, sepi yeri. "*Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağardı.*" GR180

tabakla- Hayvan postlarını kullanılabilecek duruma getirmek amacıyla değişik kimyasal maddelerle işlemek, terbiye etmek. "*... derileri tabaklayıp sattığını, kazandığı üç beş kuruşa düğüm üstüne düğüm attığını ... herkes bilirdi*." CEM18

tabaklan- Hayvan postları çeşitli kimyasal maddelerle işlenmek, terbiye edilmek. "*Mahmutpaşa Hanı'nın kapısında, çapaklı gözleriyle bütün gün dikilip, dağ köylülerinin getireceği tabaklanmamış tavşan derisi beklediğini ... herkes bilirdi*." CEM18

taban *a.* 1. Ayağın alt yüzü, aya. "*Ayağının altını, tabanını öperim senin*." HÇ144 2. Ayakkabının alt bölümü. "*Mükemmel bir taban halısı, ceviz masa, kanepe, koltuklar...*" SAR77 3. Üstü kapalı bir yerin gezinilen, ayakla basılan yüzü; zemin, tavan karşıtı. "*Oturdukları ev, ... tabanı hâlâ gübre örtülü, genişçe bir ahırdı*." BTÜ71 4. En önemli, belli başlı olan; temel. "*Birçoğunun tabanında aşk, gene birçoğunun tabanında da çeşitli dalavereler yok muydu*?" YD119 **taban tabana zıt (ol-)** birbirine son derece aykırı. "*Mail-i inhidam otel, otelin sağlık kurallarına taban tabana zıt yatakları, yorganları, yatak yorgan örtülerinden geçtim...*" MM121 **taban tep-** uzun yol yürümek. "*Kabzımal Müteahhit Hüseyin Bey bir haftadır Ankara'da, Bakanlıklar'da taban tepiyordu.*" GK97 **tabana kuvvet** bir yere yayan gitmekten başka çare olmadığını anlatan bir söz. "*Bütün gece tabana kuvvet...*" BE95 **tabanları kaldır-** koşarak kaçmak. "*Polisin gelmesi gerekçesiyle tabanları kaldırdı*." TD99 **tabanları patla-** çok yürümekten, çok ayakta durmaktan aşırı yorulmak. "*Bizim tabanlarımız patlıyor bütün gün dolaşmaktan*." BE34 **tabanları yağla-** hızlıca koşmak, kaçmak. "*Sıkıyı görünce tabanları yağlamıştı*." DE248

taban fiyatı *a.* Bir mala resmî kuruluşlarca konulan fiyatın en alt sınırı, en düşük satış bedeli. "*Bizim yaptığımız kösele taban fiyatına herifçioğlu ayakkabı veriyor*!" EVO89

taban halısı *a.* Tabana serilen büyük halı. "*Onlara güzel bir taban halısıyla yeni perdeler de ister*." KÜÇ41

tabanca *a.* Kısa, hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah. "*Kaptan gözcü bırakır Demir Maske filmindeki gibi, bir de tabanca verir*." ÖE20 **tabancaya davran-** ateş etmek için tabancayı bulunduğu yerden almaya kalkışmak. "*Tabancasına davrandı*." EK159

tabancalı *sf.* Tabancası olan. "*Derken tabancalının arkadaşları sökün etmiş geliyorlar*." TD45

tabansız *sf.* Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan (kimse, hayvan); korkak. "*Zaten ödlek, tabansız, höt desen korkup kaçacak biriydi*." MM61

Tabarin Bar* *öz. a.* Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunan eski bir bar. "*Tabarin Bar'da vur patlasın çal oynasın*." ARK193

tabela (İt.) *a.* Üzerinde tanıtıcı, belirtici bir yazı, açıklama, işaret veya resim bulunan nesne; levha. "*Batı'nın çok ünlü üniversitelerinden birinin tıp fakültesinden diplomalı olduğunu göz alıcı harflerle tabelasına yazdıran doktorun sokak kapısı önünde, beyaz başörtülü bir kadın avuç açmış dileniyordu.*" YYB11

Taberî* *öz. a.* Taberî Tarihi, Ebu Cafer Taberî tarafından yazılan eser. "*Bu ut, sağ Taberî'de okuyanlar anlattı*." EVO200

tabi (Ar.) *sf.* 1. Birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan; bağlı. "*Her halükarda bana tabi olan o.*" ÜÇK540 2. Birine veya bir şeye uyan, onun arkası sıra giden. "*Ortalıkta tifüs salgını olduğu için yeni gelenler karantinaya tabiydiler*." EKM108 **tabi ol-** birinin kontrolü altına girmek, bir şeye veya bir kimseye bağlı olmak. "*Her halükarda bana tabi olan o.*" ÜÇK540 **tabi tut-** egemenliği altına almak, boyun eğdirmek, kendine uydurmak. "*Birinci Dünya Harbi sırasında tehcire tabi tutulan annesiyle birlikte Derzor'a sevk olunacakken ... göçmen kafilelerine karışıp gitmişti*." SM157

tabiat (Ar.) *a.* 1. Kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi; doğa. "*Vallahi bey oğlum, şöyle tabiatla koyun koyuna yaşamakla ne isabet ediyorsunuz bilseniz*!" BE15 2. Dış dünyanın dağlar, denizler, kırlar vb. daha çok güzelliğiyle insana hitap eden tarafı. "*... duvarlarda güzel tabiat manzaralarını taşıyan tablolarıyla oda bir mücevher kutusunu*

hatırlatıyordu.” İDG44 3. İnsanın sahip olduğu güce karşılık, dış dünyada hüküm sürmekte olan düzenden doğan güç. “*Bunu da Allah yahut tabiat yahut da Allah isteği yaratmamış mıydı*?” SM142 4. İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin, eğilimlerinin ve içgüdülerinin bütünü; huy. “*Tabiat meselesi. Pislik, yokluk, sefaletten nefret ediyorum*!” SAR77 5. Tabiat bilgisi dersi. “*Tabiat öğretmeni elindeki kitapla belki de kafalarına vurmuştu*.” BFV59

tabiatçı* *a*. Tabiat bilgisi öğretmeni. “*Tabiatçı, Filiz sen doktor ol dememiş miydi*?” BFV66

tabiatlı *sf*. Herhangi bir yaradılışta, huyda olan. “*Eski ahbap ya, deyyus tabiatlı biri*.” KT132

tabii (Ar.) 1. *sf*. Yapmacık olmayan, doğal olan. “*Bir evin parasının, o evin erkeğinin emrinde olmasından daha tabii ne olabilir*?” EKM147 2. *sf*. Sağduyuya, mantığa, olağan düzene uygun olan. “*Senin bana meylin düştüyse benim de sana düştüğü tabiidir*.” EKM25 3. *zf*. Doğal olarak, işin gereği olarak; elbet, elbette. “*Ağaçlar vardı arada ama annesinin bir baş işaretiyle Nalan, ‘Tabii dedeciğim!’ dedi*.” YYB225

tabir (Ar.) *a*. Anlatım biçimi. “*Bu Nusret denilen herife, tabirimi mazur görün, yüz vermeyin lütfen*!” GR119

tabla (Ar.) *a*. 1. Satıcı vb.nin kullandığı tahtadan tepsi. “*Tam karşıdaki günlük güneşlik arsada top oynayan çocuklar, meraklı gözleriyle komşu kadınlar, başında tablasıyla simitçi...*” DK28 2. Geniş ve düz levha. “*Kesilecek kâğıt yığınlarını makinenin demir tablasında düzeltir*.” BE45 3. Küllük. “*Romancı piposunun külünü tablaya çırpıyor, Babil Kulesi’ni düşünüyordu*.” GR142

tablacılık *a.* Tablacının yaptığı iş; tablakârlık. “*Pehlivan Ali bir zamanlar fabrikada çalıştığı kırma tablacılığına benzetmişti bu işi*.” BTÜ345

tablet (Fr.) *a*. Düz ve yassı biçimli, çiğnenecek veya yutulacak madde. “*Beyaz tablet suyun içinde döne, kıvrana, fısıldaya erimeye başlamıştı*.” MM144

tablo (Fr.) *a*. Bez, tahta, kâğıt vb. maddeler üzerine yapılmış yağlı boya, sulu boya, pastel veya kara kalem resim; levha. “*Ya Mendelson'un tabloları*?” BK329

tabulaştırılma *a*. Tabulaştırılmak işi. “*İl Başkanı'nı hararetle tebrik eden genel başkanlık, kahramanın hemen halktan uzaklaştırılıp tabulaştırılmasını ... önemle emretmişti*.” MUR415

tabur *a*. 1. Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği. “*Bir tabur askerin içine sal, korkma*.” BTÜ164 2. Küme, yığın, grup. “*Kısa boylu, esmer, yusyuvarlak bir öğretmenimiz vardı; taburumuzun önüne düşer…*” AY155

taburcu *sf*. Hastaneden çıkması kararlaştırılmış (hasta). “*Ben koğuşa ameliyatımın çabucak geçmesi, taburcu olmam için gelmiştim*.” KK70 **taburcu et-** doktor hastayı yatarak tedavi gerekmediğinde hastaneden çıkarmak. “*Taburcu edilip döndüğüm gün Bobi kapıda karşıladı*.” DHV330 **taburcu ol-** tedavi edilerek hastaneden çıkmak. “*Taburcu oldu*.” YYB156

taburculuk *a*. Taburcu olma durumu. “*Yeni bir dayak, yeniden revir. Gene dönen dünya. Gene taburculuk*.” YYB156

tabure (Fr.) *a*. Sırt ve kol dayayacak yeri olmayan iskemle; sekmen. “*Birkaç uzun tahta sıra, tahta tabureler, yerlerde bolca talaş...*” KY21

tabut (Ar.) *a*. Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç; sal, ölü salı, dört kollu, imamkayığı. “*Büyükbaba tabuta dehşetle baktı*.” KP67

taciz (Ar.) *a*. Tedirgin etme, rahatsız etme. “*Bu keman yüzünden mahallelinin nasıl taciz olduğunu, mahalleliye rağmen, ona acıdığı için nasıl himaye ettiğini uzun uzun anlattı*.” DE166 **taciz et-** sıkıntı vermek, rahatsız etmek. “*Bu it yıllardır kafayı çekti mi böyle, beni taciz eder*!” KAÇ35

tacizlik *a*. Tedirginlik verme. “*Sen de biliyorsun, burada yıllar yılı şunun bunun laf atmasından, tacizliğinden tedirgin oldum*.” KAÇ211

taç (Ar.) *a*. Gelinlerin başlarına takılan süs. “*Başında zarif bir taç olacak*.” DK192

taç [atışı] *a*. Futbolda taca çıkan topun, karşı takım oyuncusu tarafından elle baş üzerinden geçirilip arkadan öne doğru oyun alanına atılması, yan atışı. “*Delikanlının bugünkü antrenmanda taç atarken futbol topundan tozlanan sert eli onluğu şaşılacak bir çabuklukla aldı*.” KÜÇ16

tadabil- Tatma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Başka çaresi olmadığını bilmesi, kollarında harikulade kıvranışlarıyla ona dünyanın şimdiye kadar tatmadığı, tadamayacağını*

sandığı hazlarını veren bu kızı çıldırırcasına seviyordu.” OK59

taflan *a*. Gülgillerden, 2-6 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen, çiçekleri salkım durumunda, beyaz veya yeşil olan, süs bitkisi olarak bahçelerde yetiştirilen küçük bir ağaç, karayemiş ağacı, karayemiş. “*Taflanların arasından geçerken...*” İDG9

tafra (Ar.) *a.* Kendisini olduğundan büyük gösterip böbürlenme, yüksekten atma. “*Amaan çok dinledik böyle tafraları...*” KK234

tafran (Der.) *sf.* Çok yoksul. “*Beni biliyon, tafranım.*” BTÜ302

tafsilat (Ar.) *a.* Bir bütünün önemce ikinci derecede olan ögelerinden her biri; ayrıntı. “*Bütün macerayı tafsilatıyla annenden öğrendim*!” OK84

tafta (Far.) 1. *a.* Bir tür sert, ipekli kumaş. “*Sana Ayten havai mavi şifon, alta gene havai mavi tafta, daha alta da jüpon*.” DK189 2. *sf.* Bu kumaştan yapılmış. “*Yüksek topuklular, taftadan kloş eteklik, kısa kollu beyaz bluz...*” BFV115

tahakkuk (Ar.) *a.* Gerçekleşme, yerine gelme. “*Maksatları her neyse, bu maksadın tahakkuku için birlikte gittiler, sonra kadın öldü*.” EK386

tahakküm (Ar.) *a.* Baskı yaparak hükmetme, zorbalıkla hüküm sürme. “*Dedi, ben, giremem tahakküm altına*!” DE112

tahammül (Ar.) *a.* İnsanın kötü, güç durumlara karşı koyabilme gücü, kaldırma, katlanma. “*Sıraya girip kuyruk olmaya filan tahammülleri yoktur*.” BK365 **tahammül et-** dayanmak, katlanmak, kaldırmak. “*Dolayısıyla işe tahammül edemez*.” EKM12

tahan (Der.) *a.* Tahin. “*Pendir mündür de olsa iyi ya halva da iyi, tahan halvası...*” SAR86

tahancı* *a.* Tahin yapan veya satan kimse. “*Yarın ekmekçiye bir, tahancıya iki, yoğurtçuya üç, bu üç yere para yatıracam*!” EKM43

taharetlen- Sidik ve dışkı yapıldıktan sonra temizlenmek. “*Sonunda da taharetlendiği elini yıkamadan ekmeği tuttuğu için o anda yalnız gelin değil, tüm kafile oldukları yerde taş kesilmişler*!” OK11

tahattur (Ar.) *a.* Anımsamak işi; anımsama, ansıma, hatırlama, derhatır, istihzar. “*... bu semt meyhanelerinden birinde eski İstanbul geceleri, dolayısıyla gençliğini tahattur eylemek için felekten bir gece çalmak isteyen herhangi bir memur mu*?” BK274 **tahattur et-** hatırlamak. “*... bu semt meyhanelerinden birinde eski İstanbul geceleri, dolayısıyla gençliğini tahattur eylemek için felekten bir gece çalmak isteyen herhangi bir memur mu*?” BK274

tahayyül (Ar.) *a.* Duyu organlarıyla algılanmış bir şeyi mevcut olmadığı zaman zihinde veya hayalde canlandırma; imgeleme. “*Numan Şerif Bey, özellikle divan ve tasavvuf şiirine düşkün; şapkayı fes, Türkçeyi Osmanlıca sayıp bu dünyanın hay huyu içinde eski günleri tahayyülden zevk alan dostlarıyla mehtap âlemlerine çıkardı*.” CEM45

tahdit (Ar.) *a.* Sınırlama, çevreleme, çevresini daraltma. “*Tahdit ne demek*?” GK171 **tahdit et-** sınırlamak. “*Gazetecilerin haber alma hürriyeti ne dereceye kadar tahdit edilecek*?” GK175

tahin (Ar.) *a.* Susam tohumlarının kavrulup öğütülmesiyle yapılan koyu kıvamlı, yağlı yiyecek. “*Tahinle pekmez yahut…*” BTÜ287

tahin helvası *a.* Tahinin şekerle karıştırılmasıyla yapılan bir helva türü. “*Tahin helvasıyla ekmeğini çiğnemeye devam etti*.” SAR86

tahin rengi *a*. Kirli, koyu sarı renk; tahinî. “*Fen müdürünün evi şehrin dışında, yüksek, sağlam demir parmaklıklarla çevrili, limon, portakal ağaçlarına gömülmüş, tahta saçaklarıyla pancurları tahin renkte boyalı, bembeyaz bir köşktü*.” MUR321

Tahir’le Zühre* *öz. a.* Padişahın kızı Zühre ile vezirin oğlu Tahir'in ölümle son bulan aşk yolculuklarını anlatan halk hikâyesi. “*Daha sonra, halk masallarımızın ünlü kahramanları: Tahir'le Zühre, Arzu'yla Kamber, Karacaoğlan'la Kara Kız, Köroğlu'yla Ayvaz*.” MUR160

tahkik (Ar.) *a.* Soruşturma. “*Atın yerine eşeği bağlamam lafını tahkik ediver*.” HÇ49 **tahkik et-** soruşturmak. “*Ben işi tahkik ederim*.” DE111

tahkikat (Ar.) *a.* Bir sorunu açıklığa kavuşturmak amacıyla bir idari veya adli makamın yönettiği, ilgililerden ve tanıklardan bilgi toplama, konuyu inceleme işi; soruşturma. “*Yapılan tahkikat, suikast kokusu taşıyordu*.” EK315 **tahkikat yap-** belli bir konuyu araştırmak, soruşturmak. “*Vali ve öteki memurlar hakkındaki şikâyet dolayısıyla tahkikat yapacağım*.” MM58

tahkir (Ar.) *a*. Aşağılama, onur kırma, onuruna dokunma. "*Gözlerinizin önünde namuslu bir insan tahkir ediliyor*." GR56 **tahkir et-** aşağılamak, onur kırmak. "*Günün birinde karşısına geçip hakaretlerin en büyüğüyle tahkir etmeleri için, yeni yeni kenar mahalle kızlarını hanımefendi hâline getirmek için mi*?" KY74

tahlisiye (Ar.) *a*. Kurtarma, can kurtarma. "*Hem de vapurlardaki tahlisiye simidine sarılırcasına*." SBK241

tahliye (Ar.) *a*. Tutukluyu serbest bırakma. "*Dediğini harfi harfine yapmış, tahliyesinin haftasında Oynak Zekeriya'nın yoluna çıkmış, durumu olanca açıklığıyla anlatmıştı*." TD13 **tahliye edil-** serbest bırakılmak. "*Üç ay sonra tahliye edildiği zaman tığ-ı teber, şah-ı velayet, yani meteliksizdi*." YYB156 **tahliye et-** tutukluyu serbest bırakmak. "*Belki de hâkim bayan tahliye eder, davan gayrimevkuf görülür*." TD98 **tahliye ol-** serbest kalmak. "*Karlı, soğuk bir gün Hasan tahliye olundu*." SUÇ203

tahmin (Ar.) *a*. 1. Yaklaşık olarak değerlendirme, oranlama. "*Mazhar da aşağı yukarı öyle tahmin etmişti*." EK8 2. Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme; kestirim. "*Haberin kıskançlıktan çılgına döndürdüğü genç kızlar, taze kadınlar, kız anaları yavaş yavaş kıskançlıktan sıyrılmış, tahminler yürütülmeye başlanmıştı*." HÇ153 3. Önceden kestirilen, düşünülen şey, kestirme. "*Ne tahmin edersiniz*?" EK344 **tahmin et-** kestirmek. "*Tahmin edebilirsin*." ARK48

Tahmis bk. Tahmis Sokağı. "*Ayten'in Tahmis'teki tuzculardan birinde çuval dikiciliği yapan, kalın bacakları parmak parmak varisli teyzesi maltız başına çömelmiş, cızırdayıp duran tencereyi karıştırıyordu*." KÜÇ11

Tahmis Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir sokak. "*Tahmis Sokağı'nda yan yana yürüyorlardı*." SÇ112

Tahran* *öz. a*. İran'ın başkenti Tahran'dan gelen, Tahran'da üretilen. "*Çayımız da Tahran'dır*." YYB170

tahrik (Ar.) *a*. 1. Cinsel isteği, duyguları uyandırma, artırma. "*Kadının istekli bakışları tahrik edici ve her şeyi açıklayıcıydı*." HÇ329 2. Bir kimseyi, kötü bir iş yapması için harekete geçirme, kışkırtma. "*O da kadının çekip vurmaktan başka çaresi olmadığına varacak, olayda elbette kuvvetli tahrik, nefis müdafaası bulacaktı*." KAÇ191 **tahrik et-** 1. cinsel isteği, duyguları uyandırmak, artırmak. "*Gaz lambasının sarı ışığında büsbütün esrarlı, büsbütün tahrik edici bir hâl alan kadının yarı çıplak vücudu da arzudan kıvranıyordu*." HÇ182 2. kışkırtmak. "*Mualla'nın tahrik edici sözleri fena koymuştu*." İDG91 **tahrik ol-** cinsel isteği, duyguları uyanmak, artmak. "*Adam fena hâlde tahrik olmuştu*." EK127

tahrilli *sf*. Renkli bölümü çizgi çizgi olan (göz), tahrirli. "*Tahrilli iri gözleri, uzun siyah kirpikleri, omuzlarını döven kıvırcık lüle lüle saçları ve lüle lüle saçlarında yanardöner taftadan kurdelesi...*" SAR22

tahrip (Ar.) *a*. Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma. "*Türk milleti ortaçağdan bile önceki Vandalizm'in tahrip şuuruna itilmişti*." GK179 **tahrip et-** yıkmak, kırıp dökmek, bozmak. "*İstanbul tahrip ediliyordu*." GK179

tahsil (Ar.) *a*. 1. Parayı alma, toplama. "*... bundan önceki yerlerden tahsil ettiği dört yüz küsurla, küçük şaraphaneden kestiği altmış yedi buçuğun tomarını çıkarmıştı*." MM35 2. Öğrenim. "*Ben tahsilimi Almanya'da yaptım*." GR30 **tahsil et-** parayı toplamak. "*Filmleri Anadolu'da gezdirir, oynatır, sinemacılardan paralarımızı hemen tahsil edip yollarsın bana*!" YD213 **tahsil gör- (veya yap-)** eğitim almak. "*Bir baba, ana evlatlarından birini ötekilerden ayırmaz, isterse yüksek tahsil görmüş olsun*." EB226

tahsilat (Ar.) *a*. Alacakların ve vergilerin toplanması veya süresi içinde ödenmeyenlerin yasal yollarla alınması. "*Tahsilat paralarıyla namusu temizleyip bastık memlekete*." KP72

tahsildar (Ar. taḥṣīl + Far. -dār) *a*. 1. Bir kimse veya bir kuruluş adına para toplamakla görevli kimse, alımcı. "*Allah kahretsin bu tahsildarları*!" BK350 2. Vergi toplayan görevli; alımcı, vergici. "*Tahsildarın kara çantasını görünce bucak bucak saklanan o değil miydi*?" VV389

tahsildarlık *a*. Tahsildarın görevi, alımcılık, vergicilik. "*Ablası kocaya kaçmış, annesi ameliyat olmuş, babası tahsildarlıktan açığa çıkarılmıştı*." KP39

tahsis (Ar.) *a*. Bir şeyi bir kimseye veya bir yere ayırma. "*Hatta fabrikadaki zarif bürolardan birisi yazıhane olarak tahsis bile edilmiş*." SM190 **tahsis et-** ayırmak, özgülemek. "*Bir daireyi bana tahsis edebilirmiş*." MM244

tahsisat (Ar.) *a*. Bir kimseye, bir kuruluş veya topluluğa ayrılmış para, ödenek. "*... ev*

bütçesindeki o masrafları karşılamaya tahsisat tükenmemişse ..." ARK120

taht (I) (Far.) *a.* Hükümdarların oturduğu büyük, süslü koltuk. "*Bilinçli bir düşmanlıktan çok, kasabaya âdeta taht kurmuş, saltanat sürmekte olan Nurcularla, çeşitli tarikat ehlinin zaman zaman körüklediği şeylerle, bilinçsiz olarak yer etmiş bir düşmanlık*" YD19

taht (II)* (Far.) *a.* Alt, altında, aşağı. "*Bu nizama göre, her vatandaş, tahtı tasarrufunda bulunan taşınır ve taşınmaz mallarını dilediği fiyata, dilediğine satar, hatta hibe edebilir*." KT339

tahta (Ar.) 1. *a.* Çeşitli işlerde kullanılmak üzere düz, enlice, uzun ve az kalın biçimde işlenmiş ağaç parçası. "*Kiremitler kırmızı kırmızı gülüyor, ahşap evlerin tahtaları kara kara ama gülüyorlar gene de.*" DHV303 2. *sf.* Bu ağaçtan yapılmış. "*Daracık sokağın iki yanındaki tahta evler...*" DHV256 3. *a.* Bu parçaların zemine döşenmesiyle meydana gelen alan. "*... yama yamar, tahta siler, on beşte, yirmide bir de çamaşır yıkardı*." YYB240 4. *a.* Sınıflarda yazı yazmaya yarayan siyah, yeşil veya beyaz renkli yüzey; kara tahta. "*Geç tahtaya*!" SAR77 **tahta mahta*** tahta falan. "*Kontrplak, tahta mahta alalım diyorum*." EVO76

tahta kaşık *a.* Genellikle şimşir ağacından yapılan, yemek pişirirken, yerken veya halk oyunlarında kullanılan kaşık. "*Kalktı, odanın ayakucunda, hafifçe kısılı gazocağının üzerindeki tencerede cızırdayıp duran bamyanın kuşbaşı etlerini tahta kaşıkla karıştırmaya başladı*." KAÇ123

tahta perde *a.* İki yeri birbirinden ayıran tahta duvar; tahta havale, taraba. "*Elektriksiz sokak, köhne tahta perdelerle çevrili harap evler kalabalığının arasında uzuyordu*." VV46

tahta sakal *a.* Enli ve yassı sakal. "*Tahta sakalıyla onu tamı tamına bir Buhtunnasar'a benzetmiştim*." ÖE96

tahtaboş (Far.) *a.* Evlerin damlarında çamaşır sermeye veya yaz gecelerinde oturmaya yarayan, zemini tahta, üzeri genellikle çinko döşeli teras. "*Çamaşırlarımızı kim yıkar? Tahtaboşa kim serer*?" SBK176

Tahtakale* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Günlerden beri ne Küçükpazar'ı ne Tahtakale'si ne Mercan'ı ne Kasımpaşa'sı velhasıl İstanbul'un hiçbir işyeri kalmamıştı gezip dolaşmadık*." DK257

tahtakurdu *a.* Tahtadan yapılma eşyayı kemirerek delik deşik eden kın kanatlı böcek; odun kurdu. "*Tahtakurtlarının dişleri olabilir miydi*?" SÇ172

tahtakuruları *a.* Yarım kanatlılardan, pis kokulu, kan emici böcekler topluluğu. "*Taze buğday tanelerine benzeyen diri tahtakuruları, sanki avuç avuç serpilmişti*." EKM8

tahtakurusu *a.* Yarım kanatlılardan, uzunluğu 3-5 milimetre, vücudu oval ve yassı, kanatları körelmiş, oturulan, yatılan yerlerde üreyen, kan emerek beslenen, pis kokulu böcek, tahta biti. "*Kırık camları, duvarlarında ezilmiş tahtakurusu kanları, tozlu ufacık ampulüyle bu koğuş gerçekten de çok pisti*." YK57

tahtakurusuz* *sf.* Tahtakurusu olmayan. "*Akşamları kuvvetli ay, yıldızlar, yanı başında çamların uğultusu, piresiz, tahtakurusuz geceler...*" KT2

tahtalı *sf.* Tahtası olan. "*Eski İstanbul'un kararmış tahtalı, kırmızı kiremitli ahşap evleri...*" SÇ167

Tahtalı Cami* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan 17. yüzyıldan kalma tarihî cami. "*Peki ama bütün bunları Ulu Cami'nin, Tahtalı Cami'nin, öteki camilerin kocaman kocaman sarıklı hocaları, din ululari bilmiyorlar mıydı*?" KT104

tahtalı köy *a. argo* Mezarların bulunduğu yer; mezarlık. "*Yarın Nedim tahtalı köye giderse karı milyonların üstüne oturur*." KT244 **tahtalı köye yolcu et-** öldürmek. "*Ben onu evelallah tahtalı köye yolcu iderim*." GK61

tahvil (Ar.) *a.* 1. Devletin veya özel bir kuruluşun ödünç para almak için çıkardığı, değişik dönemlerde belirli oranlarda faiz getiren yazılı senet; obligasyon. "*Çok parası, tahvili, altını, elması olduğu söylenir, zaman zaman evine hırsız girerdi*." MM260 2. Değiştirme, çevirme, döndürme, dönüştürme. "*Pederden kalanları nakde tahvil ve bir fabrika macerası...*" SAR81 **tahvil et-** dönüştürmek. "*Peder ve valideden ne kaldıysa paraya tahvil edip...*" SAR79

tahvilat (Ar.) *a.* Tahviller. "*Kaldı ki, bütün malını mülkünü, nakdini, esham ve tahvilatını da üstüne yapacağını yazmıştı*." ÜÇK505

taife-i nisa* (Ar.) *a.* Kadın cinsiyetinden olanlar, kadınlar. "*Kadının etekleri erkeğin ayaklarına dolaşır der, taife-i nisadan bucak bucak kaçar.*" HÇ184

tak (I) *a*. Tahta vb. bir şeye vurulduğunda veya silah patlayınca çıkan tok ve sert ses. "*Bundan önceki taşlar gibi çinkoda tak eden sesi de Hüseyin korkuyla duydu*." KAÇ108 **tak et-** tak diye ses çıkarmak. "*Bundan önceki taşlar gibi çinkoda tak eden sesi de Hüseyin korkuyla duydu*." KAÇ108

tak (II)* *zf*. *argo* Hemen, o anda, çabucak. "*Tak, hemen giriştim*." DK41

tak- 1. Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek. "*Fotoğrafı çerçevesine taktı*." GAV124 2. Kendisiyle birlikte götürmek, yanına almak veya arkasından izletmek. "*Tembih et o arkadaşın Cemal'e, iti köpeği peşine takıp getirmesin*." AY132 3. Biriyle olumsuz olarak uğraşmak. "*Okuyordum tarihçi taktı, bozuldum, bir kafa…*" ARK16 4. *argo* Borç bırakmak. "*Dünya kadar para taktım sağa sola*." MM215 5. *argo* Önemsemek, önem vermek, tınmak. "*Karşısındaki insan mı hayvan mı yoksa baba mı takmamıştı bile be*!" DK138 6. Kuşanmak. "*Kahverengi bekçi elbisesini giyip tabancasını da beline taktıktan sonra berbere girdi*." EKM13 7. Düğün vb. törenlerde takı armağan etmek. "*... bana neler taktılar. Şu burmalarla bileziklere bak*." AY218 **takıp takıştır-** özenerek süslenmek. "*Takıp takıştırmakla köhneliğini gidereceğini sanan Dürdane şöyle dursun, gerçekten bir içim su Sema demek onu hâlâ seviyordu*?" ÜÇK447

tak tak *zf*. `Tak` sesi çıkararak. "*Açık kalmış bir pencere kanadı vardı bir yerlerde herhâlde, tak tak vuruyordu*." EB139

taka *a*. Doğu Karadeniz bölgesine özgü yelkenli bir tür kıyı teknesi. "*Taka Kaptan'ı*." YK89

takabil- 1. Takma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Aksi hâlde iş büyüyebilir, babası peşine bahçıvan Ali'yi takabilirdi*." SM178 2. Takmayı becermek. "*Sen şimdi makinenin her bir yanını söküp takabilir misin*?" BTÜ119

takat (Ar.) *a*. Vücuttaki iş yapabilme, başarabilme gücü; derman, hâl, mecal. "*Birden takati kesilerek dizleri büküldü*." HÇ203 **takati kesil-** iş yapabilme, başarabilme gücü azalmak, bitmek. "*Birden takati kesilerek dizleri büküldü*." HÇ203

takdim (Ar.) *a*. 1. Bir şeyi karşılıksız olarak birine verme. "*Bu arada masa altlarından, gene işlerini görüvermesi için, tabii Kudret Bey'e takdim edilmek üzere verilmiş paralar da olurdu elbette…*" MM166 2. Tanıştırma. "*Dur yahu, seni bizim fabrikatöre takdim edeyim*." ARK242

takdim et- 1. tanıtmak, tanıştırmak. "*Kadını az evvel ayrıldığı topluluğun yanına çekip götürdü, onlara toptan takdim etti*." GK125 2. sunmak. "*Birini tilki yapılı adama takdim etmek istedi*." SAR6

takdim tehir *a*. Çeşitli amaçlarla cümledeki ögelerin yerlerini değiştirme. "*Meğer muhasebecinin kayıtlarında basit bir takdim tehir hatası değil miymiş*?" KT34

takdimci *a*. Tanıtma işiyle görevli kimse, tanıtmacı. "*Sonra kürsüye çevik bir hareketle sıçradı. Takdimci: İşte Kudret Beyefendi*!" ÜÇK564

takdir (Ar.) *a*. 1. Beğenip belirtme, değer verme; beğeni. "*Ne olursa olsun, bu adamdaki öğrenme gayretini takdir ediyordum*." AY178 2. Bir şeyin değerini, önemini, gerekliliğini anlama. "*Genç yaşta dul kalan talihsiz kadıncağız bundan sonra bizim tesellimize muhtaç, takdir edersin*." HÇ310 **takdir et-** 1. beğenmek. "*Üstelik kıymetimi bilen, beni her yönden takdir eden bir erkeği...*" EK150 2. önemini, gerekliliğini, değerini anlamak. "*Çünkü onlar memleketin ihtiyaçlarını daha iyi bilir, daha iyi takdir ederler*." GR37 **takdiri tedbir bozamaz*** 'insan ne kadar önlem alırsa alsın başına gelecek olayları değiştiremez.' anlamında bir söz. "*Allah onun alnına öyle yazmış. Takdiri tedbir bozamaz*." YYB127

takdiri ilahi (Ar.) *a*. Allah tarafından insanın başına gelmesi ezelde kararlaştırılmış olan şeyler; yazgı. "*Kaderse de, takdiri ilahi yahut alın yazısı veyahut Volter'in dediği gibi, her şeyi ezelde inceden inceye hesaplayan muhasebeciyse de lanet olsundu*." GR169

takdirname (Ar. taḳdīr + Far. nāme) *a*. Yapılan bir işin beğenildiğini belirtmek amacıyla verilen yazılı belge, takdir. "*Takdirname ve hava değişimi*." MUR19

takı *a*. Çoğunlukla evlenen veya nişanlanan birine armağan olarak verilen küpe, bilezik, yüzük, zincir gibi şeylerin tümü. "*Kafamı toparlayamıyorum, ama bizim karıya takılan takıların müthiş bir servet olduğunun farkındayım*." AY218

takıl- 1. Takma işi yapılmak. "*... bizim karıya takılan takıların müthiş bir servet olduğunun farkındayım*." AY218 2. Bir yere iliştikten veya dokunduktan sonra oradan kurtulamamak. "*Ayağı iri bir taşa takıldı, sendeledi*." HÇ175 3. Birinin sürekli peşinden gitmek. "*Takıldı peşime*." KY125 4. Kızdırmak, üzmek, şaşırtmak amacıyla şaka yollu konuşmak. "...

edepsizce takılan birine edepsizce karşılıklar veriyor, kahkahalar yükseliyordu." BE67 5. Olumsuz veya aksayan, eksik bir yanını görerek üstünde durmak. "*Vakit gece yarısını çok geçtiği hâlde çocuğun bir türlü uyumak niyetinde olmayışına takılan genç kadın, başını okşayarak sordu*." EK329 6. Bir yerde bir süre kalmak. "*Az önce, yani kaynanasının onu telefonla hemen çağırdıktan az sonra gelen Paşazade Hakkı Bey'e takılmış, gidememişti*." KT332 **takılıp kal-** herhangi bir noktadan ayrılamamak. "*Demek ki, bu kasabayı yarıp geçmiş ya da bu kasabada takılıp kalmış olacak*." KAÇ199

takılabil-* Takılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Madem işlemiş, madem içeri düşmüşlerdi, kelepçe de takılabilir, günlerce yürütüldükten başka dövülür, sövülürlerdi de*." SÇ228

takılı *sf*. Takılmış, tutturulmuş, asılmış. "*Tavandaki ana mil, mile takılı kayışlar*." SÇ21

takılın-* Takılma işi yapılmak. "*Siverekli'nin peşine takılındı*." KP4

takılınma* *a*. Takılınmak işi. "*Babasının zenginliğinden faydalanmak için de olsa peşine takılınmasını istiyordu*." DK83

takılıver- Ansızın veya çabucak takılmak. "*Hızla geçiyordu, gözü takılıverdi*." YYB12

takılma *a*. Takılmak işi. "*Yiyim, ısırayım'ların ardına düşüp okul kapısına kadar gelerek takılmaların hesabı olmazdı*." KK145

takım *a*. 1. Bir işte veya bir yerde kullanılan eşya ve aletlerin tamamı, ekipman. "*Şimdi mal mülk, iş güç, takım, tezgâh edinme devriydi*." EVO16 2. Meslek, davranış, durum vb. yönlerden birbirine uyan kimselerin oluşturduğu topluluk. "*Bura kâtip ketebe takımının görüşme yeri değil*." CEM27 3. Aşağılayıcı ve küçümseyici anlamda topluluk; bando. "*Yoksa it köpek takımının elinde rezil olursun yavrum*." ARK161 4. Birlikte oynayan, kazanmak için birlikte çalışan sporcu topluluğu. "*İyi ama takıma almıyorlardı*." KÜÇ43 5. Takım elbise. "*Belki de ikişer takım dikiniriz.*" DK48 6. Bölüğü oluşturan birliklerden her biri. "*Onbaşı, çavuş oldu mu da mangaya, takıma kumanda eder, maaş alırdı*." GK17 7. Grup. "*Bir de baktım ki bunlar, takım hâlinde*." ÜÇK426

takım elbise *a*. Ceket ve pantolondan oluşan giysi; takım. "*Halk Partisi'nin zamanında bir takım elbiseyi yüz kâğıda giyerdik*." BK320

takım taklavat *a*. Araç gereçlerin bütünü. "*Masalar, örtüler, takım taklavat yenilenmiş.*" HÇ273

takımlık* *sf*. Takım elbise yapmaya elverişli (kumaş). "*Birisi iki takımlık kaçak kupon kumaşı getirmiş*." YD169

takın- 1. Kendine takmak. "*Altmışa yaklaşan yaşantısı boyunca çok paralar kazanmış, karı kız kafese koymak için çok alyanslar takmış, takınmıştı*." BFV98 2. Bir nitelik veya durum almak. "*Gerçi Ayten'e bakmıyordu bile ama anlaşılıyordu takındığı tavrın sebebi*." KK158

takınma *a*. Takınmak işi. "*Yüz verip yılışması, hatta Cevdet'ten vazgeçecekmiş gibi hâller takınması gerekirken, sırt dönüyor, görme açısına girmekten sakınıyor, boyuna ölü açılara kaçıyordu.*" SBK254

takıntı *a*. 1. Küçük, önemsiz borç. "*Kasaba olan takıntıyı mı kesse*?" GR148 2. *argo* İlişki kurulan kimse. "*Her sokak, her köşede bir takıntısı olduğu hâlde, aldırış bile etmemişti*." EB75

takır takır *sf.* Sert ve kuru, takır tukur. "*Kara, kupkuru, takır takır bir ekmek aldı*." BTÜ215

takır tukur *sf*. Takır takır. "*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz*." SAR28

takırda- "Takırtı" sesi çıkarmak. "*Bakır karavanalarda takırdayan tahta kaşıkların sesi ortalığa yayıldı*." BTÜ185

takırtı *a*. Bir şeyin çıkardığı kuru ve sert ses. "*Annesinin tabak, çanak, tencere takırtıları geliyor mutfaktan*." BFV155

takış* *a*. Takmak işi. "*Adamın, jilet makinesini açışı, mavi kâğıdından yeni jileti çıkarıp makineye takışı ... olağanüstü bir şeydi çocuk için*." KAÇ136

takış- Anlaşmazlığa düşmek, kavgaya tutuşmak, ağız kavgası yapmak. "*Takıştığı yer, toplum düzensizliği*." BFV189

takışma *a*. Takışmak işi. "*Sonra, nasıl olsa günün birinde takışmaları gerekecekti*." VV138

takıştır- 1. Küpe, bilezik, yüzük vb. süs eşyasını çokça takmak. "*Çeyrek saat sonra karısı takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüş indiği zaman, o hâlâ yatıyordu.*" SUÇ95 2. Birbirine takmak, birbirleriyle tartıştırmak. "*İnsanı insana takıştırsınlar, bir zavallıyla alay*

etsinler.” MUR237

takıştırma *a*. Takıştırmak işi. “*Ne sürmesi sürüştürmesi, ne takması takıştırması...*” HÇ235

takıver- Çabucak takmak. “*Kürt Sermet, Ayı Mümtaz'a kâğıttan kuyruk takıverirdi*.” AY147

takibat (Ar.) *a*. Kovuşturmak işi, kovuşturma, takip. “*Ne olacak, Demirkırat Parti kapanır, Demirkırat'a kayıtlılar takibata uğrar, tekmil ceza görürler*!” KAÇ80

takip (Ar.) *a*. 1. Yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme; izleme. “*Kadını adım adım takip ettirdiklerini biliyordu*.” HÇ128 2. Ardınca gitme veya gelme. “*İki adım gerimden takip ediyorlar*.” AY117 3. İzinden gitme; izleme. “*En son modayı takip ediyorum*.” EKM122 **takip et-** 1. yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitmek, izlemek. “*Bayram yanı başında, her sözüne kavuk sallıyor, kapıcı Memet az geriden takip ediyordu*.” DK68 2. uymak. “*En son modayı takip ediyorum*.” EKM122 3. bir şeyi izlemek. “*Hanımefendinin köşk bahçesinde daha karanlık, daha koyu bir gölge gibi geçip gidişini gözleriyle takip ettikten sonra…*” GK327 4. hemen arkasından gelmek. “*… tarafsız müşahitlerse bu istifayı başka ve çok önemli istifaların takip edeceğini bildirdiler*.” HÇ261

takipçi *a.* Takip eden, izleyen kimse. “*Cin bakışlı bir takipçi koku mu sezdi nedir, araya giriverdi*.” EKM119

takke (Ar.) *a*. İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık. “*Babanın gözünde gözlük, beyaz gecelik entarisiyle takkesi…*” YK33

taklit (Ar.) *a*. 1. Belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye çalışma; öykünme. “*Turhan istemeye istemeye onu taklit eder, fakat kimsenin bunu sezmesine dayanamazdı*.” AY180 2. Birinin davranışlarını, konuşmasını tekrarlayarak eğlenme. “*Sinemaya gidişinizi taklit ediyorlar*.” DK233 3. Benzetilerek yapılmış şey, imitasyon. “*Kravat takmasını, saçlarını briyantinleyip taramasını, İngiliz kupon taklidi kostüm giymesini pekâlâ biliyordu*.” BK365 **taklidini yap-** bir kimsenin konuşmasını veya davranışını, bir hayvanın sesini veya hareketini komik bir biçimde tekrarlamak. “*Herkesin taklidini yapar, aşağıda torununu, yukarda da beni gülmekten kırar geçirirdi*.” BK313 **taklit et-** 1. birinin yaptığı gibi yapmak, birine veya bir şeye benzemeye çalışmak; öykünmek. “*Genç adam da Şaban'ı taklit etti*.” DE167 2. birinin davranışlarını, konuşmasını tekrarlayarak eğlenmek. “*Hele ‘rahmetli kadınefendi’ dediği karısını öyle güzel taklit ederdi ki Nafîz Bey de, Leman Hanım da gülmekten katılırlardı*.” SM137 3. bir şeyin sahtesini, yalancısını yapmak, benzetmek. “*Bir yerlere birisi adına imza mı atmış, imzasını taklit edip borçlandırmışlar mı, ne olmuşsa olmuştu*.” EB51

taklitçi *a*. 1. Bir şeyin benzerini yapan kimse; öykünmeci. “*Heykeller ama Sırrı Usta gibi taklitçi değil, soyut heykeller*.” KT266 2. Birinin yaptıklarını, davranışlarını aynen yapmaya çalışan kimse, öykünmeci. “*Taklitçi köpekler, diye geçirdi*.” HÇ290

takma 1. *a*. Takmak işi. “*… iplik çekmesini, top olan bezi kesip yeni çözgü takmasını becerebiliyordum*.” AY110 2. *sf*. Gerçeğinin yerine konulan; eğreti, müstear. “*Nerde o takma aslan yeleliler*?” HÇ75

takma ad *a*. Kendi adından başka eğreti alınan ad; takma isim, mahlas. “*Kalkıp notlara baktı, pavyonun adını, kadının hangi takma adla çalıştığını söyledi*.” ÜÇK525

takma diş *a*. Gerçek diş yerini tutabilecek biçimde yapılmış eğreti diş. “*Takma dişlerinin aralarını kürdanla temizlemekte olan fabrika sahibi masasının başındaydı*.” YYB113

takmazlık *a*. Dikkate veya ciddiye almama durumu. “*Tuhaftır, şurda burda büyük adam takmazlığıyla övünen, çevresinde böyle bilinen Elektrikçi Nuri, kuzu gibi kalktı ayağa*.” MUR128

takoz (Rum.) *a*. Bir eşyanın altına yerinden oynamadan dik durması için yerleştirilen ağaç kama. “*Herif sattırır kiğat kırpıntıları, mürekkep fiçilari, takozlari hem da*.” DK24

taksi (Fr.) *a.* Belirli bir ücret karşılığı yolcu taşıyan, taksimetresi olan otomobil. “*Bir taksi buraya en azından yirmi beş liraya gelir*.” KÜÇ49 **taksi çevir-** hareket hâlindeki taksiyi bir yere gitmek için durdurmak. “*Keşke hususi bir taksi çevirseydi*!” GR173 **taksi maksi*** taksi falan. “*Fakat bozulmamışsa bile içerlemişti şoför, Abanoz'dan diplomalıysa ne diye işletiyordu taksi maksi diye*?” KK110

Taksim* *öz. a*. İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde yer alan bir meydan. “*Atıyorum kendimi Taksim mi olur, Maçka mı*?” EB81

Taksim Anıtı* *öz. a.* Taksim Cumhuriyet Anıtı; 1928 yılında yapılan ve Taksim Meydanı'nda

bulunan anıt. "*Taksim Anıtı'nın önünde durdu*." SAR83

Taksim Gezisi* *öz. a*. Taksim Gezi Parkı, 1943 yılında yapılan ve İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir park. "*El ele, önce Taksim Anıtı'na, sonra da Taksim Gezisi'ne geldiler*." DK129

taksirat (Ar.) *a.* Kusurlar, suçlar. "*Ne taksiratım vardı*?" SUÇ143

taksisiz* *sf.* Taksisi olmayan. "*Oğlum, taksisiz karıya yanaşmaz ki*!" SUÇ39

taksit (Ar.) *a.* Bir borcun belli zamanlarda ödenmesi gerekli olan parçalarından her biri. "*Taksitle aldım*." BFV121 **taksit öde- (veya ver-)** belli zamanlarda ödeme şartlarına bağlanmış bir paranın bir bölümünü vermek. "*Neden taksitlerini ödememişler*?" BFV169

taksitçi* *a*. Taksitle satış yapan esnaf. "*Taksitçiyle ayakkabıcıyı buraya gönderen de benim*." BFV169

taktır- Takma işini yaptırmak. "*Karısı madem boyuna boynuz taktırıyordu, o da ona taktırmalıydı ki eziklikten kurtulsun*." TD85

taktırabil- Taktırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hani yüzün diye değil, sana da boynuz taktırabilmek için avratta mangal kadar yürek olmalı*!" KT260

taktırma *a*. Taktırmak işi. "*Cezaevini dolduran yığınla katil kadınlardan çoğu, kocalarının inekliği, yani, karılarına boynuz taktırmaları yüzünden ellerini kana boyayıp içeri düşmemişler miydi*?" TD93

taktik (Fr.) *a.* 1. İstenen sonuca ulaşmak için izlenen yol; tabiye. "*Başını derde sokmadan, tereyağından kıl çekercesine nasıl bir taktik kullanmalıydı ki, ne şiş yansın ne kebap*?" SBK283 2. Türlü savaş araçlarını belli bir sonuca ulaşmak amacıyla etkili biçimde birleştirerek ve kullanarak kara, deniz veya hava savaşını yönetme sanatı; tabiye. "*Çünkü hiçbir askeri taktik, hiçbir elemana tek başına kılıcını çekip düşman topları üzerine atılma görevini vermezdi*." MUR158

takunya (Rum.) *a*. Genellikle hamam vb. ıslak tabanlı yerlerde kullanılan, yüksek ökçeli, ağaçtan yapılmış bir tür ayak giysisi, nalın. "*Adem'in annesi ayaklarında takunya, koştu*." SUÇ124

takunyalı *sf.* Takunyası olan, nalınlı. "*Çoğu günler başını avuçları arasına alır, yaşaran kirpikleriyle eski mahallesinin takunyalı günlerini düşünürdü*." KY33

takur tukur *sf*. Takır takır. "*Ona takur tukur aruz, çokluk da vezni kafiyesi bozuk heceyle destanlar mı döktürmezdim*?" ARK14

takvim (Ar.) *a.* Bir yılın günlerini, aylarını, sayılı günlerini gösteren, değişik biçimlerde yapılmış çizelge veya defter. "*Başgardiyanın omuzu üzerinden duvardaki takvime gözü kaydı*." YK60

takviye (Ar.) *a.* Sağlamlaştırmak işi; sağlamlaştırma, bekitme, berkitme, kavileştirme, tahkim, tarsin, teşdit. "*Yahut da şarapça takviye edilmeleri lazım*." DE200

talak-ı selase (Ar.) *a.* Mecelle'ye göre, kocanın ayrı ayrı üç kez veya bir arada üç kez karısını boşadığını bildirmesiyle gerçekleşen boşanma. "*Kocası talak-ı selaseyle üçten dokuza boşamıştır*." EK73

talan *a*. Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması; yağma. "*Habip'se bu sırada ne çiftlik binalarının yakılıp yıkılması ne de çiftliğin talanıyla ilgiliydi*." KAÇ83 **talan et-** yağmalamak, talanlamak. "*Kâfir Moskof yurdumuzu yuvamızı talan etti*." EK16

talaş *a*. Testere ile biçilen veya rende, matkap, törpü vb. araçlarla işlenen bir şeyden dökülen kırıntılar. "*Sıra sıra şarap şişeleri, yerlerde çamurlu talaşlar...*" EB63

Talat* *öz. a.* Mehmed Talat Paşa, Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucu lideri, İttihat ve Terakki'nin kurucularından olan Osmanlı devlet adamı (1874-1921). "*Daha sonra İttihat ve Terakki, Hürriyet-Müsavat-Adalet-Uhuvvet çığlıklarıyla yerinden oynayan Osmanlı ülkesi*!" DHV257

talebe (Ar.) *a.* Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse; öğrenci. "*Talebelerinize de bu türlü hareket etmelerini mi öğretiyorsunuz müdür bey*?" İDG26 **talebe malebe*** talebe falan. "*Çocuk talebe malebe amma öyle kolay kolay alt edileceklerden değil*!" İDG90

talebelik *a.* Talebe olma durumu; öğrencilik. "*Turgut Şen'in talebelik zamanından kalma fena bir huyu vardı*." SAR6

talep (Ar.) *a.* 1. Bir kimseden bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isteme. "*Evet, evet, sen gene kabadayılık yaptın, nafaka filan talep etmeden ayrılma teklifinde bulundun*."

ÜÇK532 2. Yerine getirilmesi başkasından istenilen şey; istek. "*Anadolu işletmecisinin talebi, kazancının garantisidir*." YD107 **talep et-** istemek, istekte bulunmak. "*Kudret Beyefendi'nin sekreterliğine, hiçbir maddi menfaat talep etmeden, talip oldum*." ÜÇK564

talih (Ar.) *a.* Rastlantıları düzenleyerek insanların iyi veya kötü yaşam sürmelerine neden olduğuna inanılan gizli güç; baht. "*Talihine küs*!" SAR91 **talihine küs-** kötü bir durum veya olayla karşılaşıldığında yalnızca talihi suçlamak. "*Ne yaptıysa boşuna, derdini dinletemeyince de bahtına, talibine küstü, düştü şaraphanelere*." EKM113

talih kuşu *a.* Beklenmedik bir iyilik, iyi talih; devlet kuşu. "*Sözde o bankaya para yatıranlara talih kuşu leylek, çıkınında para desteleri götürürdü*." KAÇ125

talihli *sf.* Yazgısı iyi olan; bahtlı. "*Kucağında talihli hayvan, uzaklaştı*." SAR130

talihsiz *sf.* Talihi ters olan, talihi kötü olan, şanssız, bahtsız (kimse). "*Ne talihsiz insanım yarabbi, diye söylendi*." İDG113

talihsizlik *a.* Talihsiz olma durumu; bahtsızlık. "*Talihsizlik… İki saat önce birini almışlar*." GR223

talik (Ar.) *a.* Arap alfabesinde geliştirilen, yatık olarak yazılan yazı türlerinden biri. "*Sülüsler, rik'alar, talikler...*" KK21

talim (Ar.) *a.* 1. Bir beceriyi, bilgiyi kazanmak için yapılan tekrar; alıştırma. "*Kız ayna karşısında talim ediyor gibiydi*." HÇ98 2. Herhangi bir duruma veya bir şeye alışkanlık kazanmak için yapılan tekrar; idman. "*Lazım ettirmek talim yurttaşları her sabah ve her akşam*." MUR154 3. Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi. "*Çünkü o günden sonra çocukların sabaha daha yıl varken uyandırılıp bölük erleri gibi talime hazırlandıklarını…*" ARK118 **talim et-** öğrenmek, bilgi kazanmak. "*Yoksa beyle nasıl konuşacağını mı talim ediyordu*?" HÇ97

talimat (Ar.) *a.* 1. Herhangi bir konuda tutulacak yol için üst makamlardan alt makamlara belli bir esasa dayanarak verilen buyruk; yönerge, direktif. "*Komiser'e gereken talimatı verir, tereyağından kıl çeker gibi, şişi ya da kebabı yakmadan...*" MUR112 2. Görevin gerektirdiği türlü hizmetlerin başarıyla yürütülmesi için kumandan, başkan veya daire başkanları tarafından verilen, o hizmetle ilgili sorumluluk, düzen ve ilkeleri içine alan buyruklar. "*Derhal talimatınızı bekliyorum*!" OK78 **talimat ver-** üst düzeyde bulunan biri, yaptıracağı işle ilgili olarak emir vermek. "*Sıkı bir talimat verirlerse yanarsın*." ÜÇK572

Talimhane* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu İlçesi'nde bulunan bir semt. "*Şimdi Taksim, Talimhane apartmanlarının koyu gölgeli ağır başlılığı içinde değil de, Niğde yakınındaki köyünün şırıltılarla akan dere boyunda … bir uyku kestirseydi*!" GK56

talimli *sf.* Talim görmüş, eğitilmiş. "*Kıta, tıpkı tıpkısına talimli bir manga alışkanlığıyla geriye döndü*." ARK117

talip (Ar.) *a.* 1. İsteyen, talep eden, istekli olan kimse. "*Kudret Beyefendi'nin sekreterliğine, hiçbir maddi menfaat talep etmeden talip oldum*." ÜÇK564 2. Genellikle evlenmek isteyen ve bu isteğini evleneceği kimseye bildiren erkek. "*Senin taliplerin beni altınla tartarlarmış*." AY196 **talip (veya talibi) çık-** kız evlenme teklifi almak. "*O sırada bana da buralı, yani Konyalı çok zengin yaşlı bir talip çıkmıştı*." OK29 **talip ol-** istekli olmak. "*Kudret Beyefendi'nin sekreterliğine, hiçbir maddi menfaat talep etmeden talip oldum*." ÜÇK564

taliye* *a.* Tahliye. "*Bunları giyeceğim taliye olunduğum gün*." ÇK89

talkın (Ar.) *a.* Ölü gömüldükten sonra mezar başında imamın söylediği dinî sözler, telkin. "*Kafan talkınlarla karışmış, aptal olmuşsun*." KT97 **talkın ver-** ölü gömüldükten sonra mezar başında imam dinî sözler söylemek. "*Talkın veren hocanın titreyen sesi hızlandı*." SUÇ187

tallaha* (Ar.) *ünl.* Bir yemin sözü, vallahi. "*Vallaha, billaha, tallaha suçum yok benim*." VV237

tallahi (Ar.) *ünl.* "Tanrı'yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için" anlamında kullanılan bir yemin sözü; vallahi. "*Vallahi de billahi de tallahi de yüreğine iner, ansızın…*" ARK31

tam (Ar.) 1. *sf.* Eksiği olmayan; eksiksiz. "*O günden sonra babam, hiç kalkmamak üzere tam iki buçuk ay yatağa düştü*." BE40 2. *zf.* Tıpkı. "*Tam istediği, tam da sevebileceği bir kız*." KY78 3. *zf.* O sırada, o anda. "*Maroken kanepeye tam uzanacaktı, dışarda çok iyi tanıdığı bir ses, çırçır kâtibi Topal Nuri'nin sesi*." KT16 4. *sf.* Gerçek, kusursuz olan. "*Tam, tam bir şövalye ya da memleketimde pek önem verilen sapına kadar erkek çalımı içinde yapıştıracaktım*." ARK124 5. *sf.* En elverişli, en uygun. "*Hemen, tam zamanında bir kenara*

gizleniverdi." KY220 6. *zf.* Eksiksiz olarak, bütün olarak; iyice. "*Tam olarak hatırlayamadı ama çok ağır şeyler söylemişti galiba*." DE220 **tam ol-*** *argo* sarhoş olmak. "*Tam olmuşlardı*." DK15 **tam üstüne bas-** kesin olarak belirlemek. "*Tam üstüne basmıştı*." HÇ183

tam anlamıyla *zf.* Tam olarak; tam manasıyla, halis muhlis. "*O zaman o fabrika sürtüğü yani, çiftliğin tam anlamıyla sahibi, hanımefendisi olacak, belki de yol verecekti Gülizar'a*!" VV292

tam manasıyla *zf.* Tam anlamıyla. "*İhsan onun tam manasıyla tutulduğunu anlamıştı*." İDG84

tam sırası *zf.* En uygun zamanı. "*Taşı gediğine koymanın tam sırasıydı*." SM214

tam siper *a*. Hiçbir yeri görünmeyecek biçimde sipere yatma. "*Yakın semtlerin bekçi kadınları bile tam siperde kestiriyorlardı ki, birden bir nara semti allak bullak etti*." TD1

tam tam *a*. Bazı olayları haber vermeye veya açıklamaya yarayan, davulla yapılan ses. "*Tam tam tam, tam tam tara tara tara, tam tam tam*!" EB131

tam tamına *zf.* Tamamen. "*Cebimde tam tamına kırk beş kuruşla yarım paket Köylü sigarası, on sekiz kuruş da fabrika kooperatifi markası vardı*." BE215

tamaen* (Ar.) *zf.* Tama' ederek, hırsla. "*Yakın köylerden birinde parasına tamaen boğularak öldürülmüş bir ihtiyardan bahsediyordu*." DE240

tamah (Ar.) *a.* Açgözlü olma durumu; açgözlülük. "*Herif sıkı mı sıkı, tamah mı tamah."* DE232 **tamah et-** çok beğenerek istemek. "*Ağası avrat parasına tamah etmiş miydi*?" EVO129

tamahkâr (Ar. ṭamaʿ + Far. -kār) *sf.* Mala, yiyeceğe ve içeceğe doymak bilmeyen; açgözlü. "*Galiba bir parça tamahkâr yanım mı ayaklanmış...*" ÜÇK431

tamam (Ar.) 1. *sf.* Bir şeyin hepsi; bütün. "*O değil de bir milyonu bozdurmalı adam, tamamını gümüş lira ettirmeli, kaç sandık doldurur acep*?" ÇK72 2. *sf.* Eksiği olmayan; eksiksiz. "*Davetliler henüz tamam değildi, kadınlarla çalgıcılar da gelmemişlerdi*." OK14 3. *sf.* Tamamlanmış, bitmiş. "*Vakit tamamdı*." EB176 4. *ünl.* Evet. "*Tamam, dedi doktor*." ARK237 **tamam mı?** "oldu mu, anlaştık mı?" anlamında kullanılan bir söz. "*Ayda altı yüz lira vereceğim. Tamam mı*?" BFV282 **tamam ol-** sona ermek, tamamlanmak. "*Vaktin ne zaman tamam olursa bana seslen, tavanı vur, gelirim*." CEM76

tamamen (Ar.) *zf.* Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; ağız ağıza, baştan aşağı, baştan başa, baştan sona, boylu boyunca, büsbütün, bütün bütün, bütün bütüne, bütünüyle, hepten, heyetiyle, iyice, külliyen, milimi milimine, satır satır, sıkı sıkı, tam tamına, tamamı tamamına, tamamıyla, tamı tamına, tastamam, tekmil, temelli, tepeden ayağa, tepeden tırnağa, top, tümden, tümüyle. "*Üst üste düdük sesleri artık tamamen uyanmış mahalleyi büsbütün karıştırdı*." TD4

tamamı tamamına *zf*. Tamamen. "*O günden sonra tamamı tamamına veriyor.*" GK46

tamamıyla *zf*. Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; tamamen. "*O da tamamıyla yabancı biriydi nihayet*." GAV141

tamamiyle* *zf.* Tamamen. "*İstanbul'un tamamiyle yabancısı oldukları kalabalığı içinde çalışmak*!" DE217

tamamla- 1. Tam ve eksiksiz duruma getirmek; tamlamak. "*Hakkı Efendi tamamladı*." ÇK68 2. Bitirmek. "*Sonra ay, devrini tamamlar, kaybolur*." AY191

tamamlama *a.* Tamamlamak işi; tamlama, itmam. "*Annesi ölmemişti ama akıl hastanesinde ömrünü tamamlamaya mahkûm bir anneydi*." SM232

tamamlan- 1. Tam ve eksiksiz duruma getirilmek. "*İdarece evrakları tamamlanmış, salıverilme işlemi yerine getirilmişti*." ÜÇK480 2. Bitirilmek. "*Katların dış değil de iç işleri tamamlandı*." DK156

tamamlanma *a*. Tamamlanmak işi. "*Şüphesiz, derhal kabul cevabı alır, ertesi günden itibaren de ayrılma formalitesinin tamamlanmasına başlarlardı*." SM284

tamamlayabil- 1. Tamamlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Baban emekli, dar gelirlisiniz, tahsilini tamamlayabilmek için...*" EB163 2. Tamamlamayı becerebilmek. "*Ne ayva suratı ne küçük memurluğu ne de öğrenimini tamamlayamamış biri oluşu*." EB63

tamamlayıver- Çabucak bitirmek. "*Tahsin de tamamlayıverdi*." KT33

tamı tamına *zf*. Tamamen. "*Ne aradaki otuz, evet tamı tamına otuz yaş fark ne gazetelerle kitabevlerinden para koparabilmek sıkıntısı*." BFV244

tamim (Ar.) *a*. Genelge, sirküler. "*Sen o tamimlerin teksir işini bugün bitir*." KAÇ92 **tamim et-** genellemek. "*Palike içinde cigara içmenin yassahlığını tamim ettik a, sana göre deel tabii*!" CEM42

tamir (Ar.) *a*. Onarmak işi; onarım, tamirat. "*Musluğunu mu tamir ediyorsun*?" KK222 2. Yapılan bir yanlışı, kusuru düzeltmeye çalışma. "*Suçumu tamir bana düşer*." ARK133 **tamir et-** 1. onarmak. "*Şu karşı çiftliğin bozuk Hanomağını tamir ettim, piston rektifiyesi*." CEM11 2. yapılan bir yanlışı düzeltmeye çalışmak. "*Sahiden tamir edebilir misiniz*?" KK199 **tamir gör-** onarılmak, düzeltilmek, yenilenmek. "*Yıllar yılı en küçük bir tamir görmediği içinse hızla yıkılmaya gidiyordu*." EK198

tamirci *a*. Tamir işini yapan kimse; onarıcı. "*Bu kadının korkusundan alıp götürmüştü ayakkabı tamircisi dedesi kız*." ÖE54

tamircilik *a.* Tamircinin işi. "*Nasıl olsa oğlanın elinden tamircilik geliyormuş*." EVO278

tamirhane (Ar. taʿmīr + Far. ḫāne) *a.* Genellikle teknik araçların onarıldığı yer. "*Tamirhanenin yanındaki büyük mengenenin orda toplanılır, kara şalvarların ceplerinden taşlar çıkarılır, başlanırdı*." YYB241

tampon (Fr.) *a*. Bir deliği kapamaya yarayan, herhangi bir maddeden yapılmış büyük tıkaç. "*Ayakları eğri masa, çatlak mürekkep hokkası, demiri paslı tampon, külüstür iskemlesiyle şu ufacık odaya ... razıydı*." KP81

tamtakır *sf*. İçinde bulunması gereken şeylerden hiçbiri bulunmayan; bomboş. "*... boş, tamtakır, cahil biri olduğunu ısrarla belirtmesine iltifat edilmemişti*." ÜÇK535

tan yeri *a*. Güneşin doğmak üzere olduğu sırada, ufukta hafifçe aydınlanan yer. "*Sigaralar yarı olmamıştı ki, kızaran tan yerine gölgeleri düşen iki bağ bekçisi, boyunlarından geçip çapraz asılı tüfekleriyle göründüler*." EKM57

tandır (Ar.) *a*. Yere çukur kazılarak yapılan bir fırın türü. "*Her gün birkaç sefer kazanlar dolusu bulgur aşı kaynatmak, tepe gibi yığılan karavanaları yıkamak, tandırda ekmek pişirmek...*" HÇ283

tane (Far.) *a*. 1. Herhangi bir sayıda olan şey; adet, kıta, parça, pare. "*Yanında da iki tane kız öğrencisiyle hastane kapısında baştabip ve doktorlarla hastabakıcılar...*" İDG118 2. Bazı bitkilerin tohumu. "*... bir gün buğday başağının tanelerini saydıktan sonra...*" BE15 3. Çekirdekli küçük meyve. "*Üzümcünün uzattığı beyaz üzüm tanesini aldı, ağzına attı*." EVO49

tane tane *zf*. Birer birer, ayrı ayrı olarak; teker teker. "*Tane tane başladı*." SUÇ136

tanecik *a*. Küçük tane. "*O kadar yalvardım da bir tane, bir tanecik...*" YYB122

taneli *sf*. Çeşitli boylarda tanesi olan. "*Elinde iri taneli sarı tespih...*" YK92

tangır tungur 1. *a.* Genellikle boş nesnelerin yuvarlanırken çıkardığı kaba ve çınlayıcı ses. "*Sabaha karşı gözlerim şöyle bir kirlendi, tangır tungur...*" SBK68 2. *zf*. Bu biçimde ses çıkararak. "*Hemşerilerine kodoş demişti ama annesi, kardeşi, tencere, tava, hatta hır hırtla tangır tungur uzaklaşmakta olan arabanın ardındaki hemşerileri de bir yandan gülüyor, bir yandan da konuşuyorlardı*." MUR12

tangırda- Madenî şeyler kuru ve gürültülü ses çıkarmak. "*Tahtaları siler, en çok da ortalığı süpürürken süpürgeyi kazara boş bir kutuya çarpsa da kutu tangırdasa yenge yatağından dehşetle fırlar...*" SBK68

tangırdat- Madenî şeyler kuru ve gürültülü ses çıkartmak. "*Ne tangırdatıyorsun kız*?" KT225

Tangilita* *a*. Orhan Kemal'in "Baba Evi" romanında geçen bir şarkı. "*Parlak Saim ağız mızıkasıyla Tangilita'yı çalıyordu*." BE87

tango (I) (Fr.) *a*. Özel ritimli ağır bir dansın müziği. "*Valsler, tangolar, daha çok da gençliğini hatırlatan fokstrotlara da içerliyordu*." KY32

tango (II) (Der.) *a*. Uzun topuklu kadın ayakkabısı. "*Dal gibi boyu, bir eskiciden uydurduğu, topukları yenmiş tango iskarpinleri...*" EKM53

tanı- 1. Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak. "*İlk görüşte tanıdım*." AY157 2. Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak. "*Hem ne sanki ben kimseden ne para aldım ne bilirim ne tanırım*." GR54 3. Bir kimse veya şeyle ilgili, doğru ve tam bilgisi bulunmak. "*Beybabanı gayet iyi tanırım*." ARK40 4. Bilip ayırmak, seçmek, ayırt etmek. "*Kaçacak adamı*

gözünden tanırız biz, aslanım!" SÇ231 5. Kabul ve tasdik etmek. "*Çünkü oturduğu semtte onu namus abidesi ve ahlaklı tanırlar*." ARK56 6. Boyun eğmek, yargısına uymak. "*Ne ana tanırlar ne baba ne kardeş*." CEM51 7. Sorumlu bilmek. "*Ben sizi tanımam*." KP5

tanıdık *sf*. 1. Tanışılıp konuşulan (kimse); bildik, biliş, tanış. "*Yolda bir eski tanıdıkla karşılaşıyoruz*." BE76 2. Daha önceden bilinen, görülen, aşina olunan. "*Bildik, gördük, tanıdık dükkânların önünden geçiyor fakat içeri girip sormak gelmiyordu içinden*." OK81

tanıdıklık *a*. Tanıdık olma durumu. "*Bunca yıllık bildiklik, gördüklük, tanıdıklık, hemşerilik bitti, öyle mi*?" KT208

tanık *a*. 1. Gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren kimse; şahit. "*Kadının çok namuslu olduğuna hepiniz tanık değil misiniz*?" KAÇ198 2. Duruşmada bilgisine, görgüsüne başvurulan kimse; şahit. "*Bundan sonra hâkim, Fikret'in tanık olarak bekleyen daire arkadaşlarını dinledi.*" SBK327 **tanık ol-** bir olayı görmek ve duymak, şahit olmak. "*Ona da Bahri'nin geldiği müjdesini verdikten sonra tanık olarak bizi göstermiş sormuştu*." YYB174

tanıklık *a*. 1. Tanık olma durumu; şahitlik, şehadet. "*Böyle nice nice fırtınalara tanıklık etmiş komiser için mesele değildi*." EB252 2. Tanığın yaptığı iş; şahitlik, şehadet. "*Günlerden bir gün kentin evlenme dairesinde kocaman bir deftere birer imza, ev sahiplerinin de tanıklığı*." KAÇ7 **tanıklık et-** 1. mahkemede, tanık olunan bir durumu söylemek, şahitlik etmek. "*Karakolda onlara karşı tanıklık eden Muhsin Usta'ya da zaten diş biliyorlardı*." VV342 2. sosyal bir olayı, dönemi yaşamış olmak. "*Böyle nice nice fırtınalara tanıklık etmiş komiser için mesele değildi*." EB252

tanıksız *zf*. Tanık olmadan; şahitsiz. "*Kaldı ki, aldığı paraları kaşla göz arasında, tek tanıksız alıvermişti*." MM77

tanıma *a*. Tanımak işi. "*Ama onun kendisini tanımaması lazımdı.*" EK365

tanımamazlık *a*. Tanımazlık. "*Bilmiyordu ama tanımamazlıktan gelmişti işte.*" SBK145

tanımazlık *a*. Tanımama durumu. "*Tanımazlıktan geldim ama kâfir karı*." GK145 **tanımazlıktan gel-** bir kimseyi tanıdığı hâlde tanımıyormuş gibi davranmak. "*Hele aradan birkaç yıl geçip maaş da arttı mı, belki de babasını sokakta görse tanımazlıktan gelecekti*." BFV50

tanın- 1. Kim veya ne olduğu bilinmek, tanılmak. "*Nazan'ım amma tanınmak istemiyorum.*" EK367 2. Herhangi bir özelliği ile bilinmek. "*Edebiyat, resim, heykel, mimari, müzik kollarının yalnız İstanbul değil Türkiye'de tanınmış en belli başlı kişileri…*" GK123

tanınabil- Tanınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Tanış yüzlere rastlıyor fakat tanınmadığı, tanınamadığı için memnun, aldırış etmiyordu*." OK79

tanınabilme *a*. Tanınabilmek işi. "*Tanınabilmesi için okkalı davalar alması … lazım*." EK302

tanınıver-* Kolaylıkla tanınmak. "*… bir yabancının ilk bakışta tanınıverdiği ampulleri tozlu bu Anadolu ili, günlerden beri antenlerini gerip, Müfettişler Müfettişi'nin gelmesini boşuna beklemişti*." ÜÇK310

tanınma *a*. Tanınmak işi; tanılma. "*Aklı başından uçmuş, çok önemli bir işadamı olarak tanınmasını, güvenilmesini, her sözüne hemencik inanılıverilmesini istiyordu*." YD167

tanınmış *sf*. 1. Herkesçe bilinen, ün salmış olan; ünlü. "*Onun alacağı kız ya çok zengin olmalıydı ya da tanınmış, meşhur bir aileye mensup*." AY102 2. Herhangi bir özelliği ile ün kazanmış olan. "*Karşısındaki de nihayet şehrin tanınmış, tuttuğunu koparan avukatıydı*." EK160

tanış *sf*. Tanıdık (kimse veya yer). "*Tanış bir ıslık…*" BFV38 **tanış çık-** birbirlerini eskiden bildiklerini veya ailece tanıştıklarını anlamak. "*Yahu, tanış çıkacağız galiba*?" BK295

tanış- Daha önce birbirini tanımayan kimseler birbirini tanır duruma gelmek. "*Nasıl tanıştılar biliyor musunuz*?" BK333

tanışabil- Tanışma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Tanışabilirdik, sen hep kaçtın*." EB98

tanışıklık *a*. Birbiriyle tanışmış bulunma, birbirini tanımış olma durumu. "*Aman Allah'ım, tanışıklık bu kadar olurdu yani*!" EK365

tanışıl-* Tanışma işi yapılmak. "*Sanki çok yıllar önce tanışılıp sonra ayrılmışlar gibi*." SÇ232

tanışıver-* Çabucak tanışmak. "*Ne diye ablası daha önce tanışıvermiş, kırıştırmaya başlamıştı*?" MM143

tanışma *a*. Tanışmak işi. "*Suat'la tanışmanın*

hazzıyla uçuyordu.” SM177

tanışmışlık* *a.* Tanışmış olma durumu, tanışıklık. “*Göz aşinalığından öte tanışmışlığımız yoktu*.” YYB97

tanıştır- Birbirini tanımayanların tanışmasını sağlamak. “*Nimet ikisini de tanıştırmış…*” SBK165

tanıştırıl-* Tanıştırma işi yapılmak. “*Bu içkileri isteyerek değil, yeni tanıştığı, daha doğrusu tanıştırıldığı kimselerin zoruyla içmek zorunda kalmıştı*.” CEM107

tanıştırma *a*. Tanıştırmak işi; takdim. “*Gelenler tanımıyorlardı, getirense unutmuştu tanıştırmayı besbelli*.” GK260

tanıt- Bir kişinin kim olduğunu başkasına bildirmek, tanıştırmak, takdim etmek, prezante etmek. “*Beni kadına Ermenice tanıttı*.” BE66

tanıyabil- Tanıma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sen tanıyabildin mi*?” OK85

tanıyıver- Çabucak tanımak. “*Ama düş, düşlerindeki hep o kara leke, gene biri, önce tanıyamıyor karanlıkta, sonra tanıyıveriyor*.” SBK101

tani- (Der.) Tanımak. “*Başbakanı bilem tanirmış be yahu*.” DK68

tank (Fr.) *a*. Zırhlı ve silahlı, tekerlekleri paletli, motorlu savaş taşıtı. “*Alman tankları afı kesiyordu*.” KK179

Tanrı *öz. a.* Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; Allah. *“Kulun emeği Tanrı'nın yanında hiçbir zaman kaybolmaz*.” EVO17 **Tanrı manrı*** Tanrı falan. “*Ben tanrı manrı bilmem*.” VV199

Tanrı misafiri *a*. Tanınmayan, çağrılmadan kendiliğinden gelen konuk. “*Tanrı misafiri canım. Kabul etmez misiniz*?” KK41

tansiyon (Fr.) *a.* 1. Kan basıncı. “*Kocaman göbeği, düşük tansiyonuyla baba…*” SÇ92 2. Gerginlik, gerilim. “*Akyazılı ... avluyu dolduran sinirli kalabalığın tansiyonunu yükseltti*.” ÜÇK582 **tansiyonu yüksel-** kan basıncı aniden yükselmek. “*Hasta kadının şekeri, tansiyonu yükselir, ağırlaşabilirdi*.” MM294 **tansiyonu yükselt-** gerilimi arttırmak. “*Akyazılı ... avluyu dolduran sinirli kalabalığın tansiyonunu yükseltti*.” ÜÇK582

tansiyon düşürücü *a.* Atardamar basıncını düşüren ilaç. “*... tansiyon düşürücü ilaç şişeleri, aspirinler; çarpıntıda, hazımsızlıkta, kalınbağırsak yetersizliği, şişkinlik, peklikte kullandığı çeşit çeşit haplarıyla ama hepsinden önde coşkun kahkahalarıyla evde, evin sık yapraklı ağaçları arasında dolaşır durur*.” YYB221

tansiyonlu* *sf*. Tansiyonu olan. “*Bu, yüksek tansiyonlu babayı dinsel, belki de sinirli bir öfkeyle küplere bindirdi*.” YD19

tantana (Ar.) *a.* Göz alıcı ve gösterişli olma durumu; görkem. “*İhtişam ve tantanalarının yalnız İtalya'yı değil, bütün Hıristiyanlık dünyasını idare ettiğini bilir misiniz*?” BK302

tantanalı *sf.* Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen; görkemli. “*... kaynatanım istediğinden de tantanalı öyle bir düğün yapacaktım ki, yıllar yılı söylensin*!” ARK18

tanyeri bk. tan yeri. “*Tanyeri ağarırken yanan gözlerinin acısına dayanamadı, elbisesiyle karyolasına sırtüstü devrildi*.” SM287

tanzim (Ar.) *a*. Düzenleme, düzen verme, yoluna koyma. “*Varsa herhangi bir şikâyetin, müdürlüğüme hitaben bir istida tanzim et, öyle gel*.” ÇK96 **tanzim et-** düzenlemek, düzen vermek. “*Herif raporu aleyhimize tanzim ettiyse hepimizi dağıtırlar*.” MM243

tap- 1. İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek. “*Allah'a taparcasına tapıyorsun onlara*.” VV199 2. Tutku ile sevmek, bağlanmak. “*Delikanlı adam avrada tapmaz*.” BTÜ255

tape* (İng.) *a*. Kaset, kayıt. “*Sabahın sekizinden akşamın yedisine kadar masa başında birtakım müsvetteleri yazı makinesiyle tape et*.” BFV269

tapıkla- Birini beğenerek arkasını okşamak, tapışlamak. “*Garson arkasını tapıkladı*.” VV333

tapıl-* Tapma işi yapılmak. “*Bu kız, bu tapılacak kadar güzel kız ne bulmuştu şu kara kuru oğlanda…*” SBK240

tapon (Fr.) *sf.* 1. Niteliği düşük, eski, elde kalmış. “*İnanır mısınız, en tapon filmim bile beşinci, altıncı vizyonunu yapıyor*!” YD167 2. Bayağı olan (kimse). “*O zaman, müdürün taponuna da boş veririm*.” VV123 **tapon**

mapon* tapon falan. "*Sırrı Usta beyaz çerçeveli oval gözlüğünü düzelttikten sonra, heykelciğini yeniden alırken 'Tapon mapon!' dedi*." KT281

taptaze 1. *sf*. Çok taze. "*Fırından yeni çıkmış, taze, taptaze, çıtır çıtır ekmeğin*?" SAR83 2. *zf*. Bozulmadan, değerinden bir şey yitirmeyerek. "*Saçlarını onun için taramayacak, merdiveni onu düşünerek bir türkü gibi taptaze inmeyecekti*." BFV258

taptır- Tapmasını sağlamak. "*Delikanlılıkta marifet, avradı kendine taptırmaktır*." BTÜ255

tapu *a*. 1. Bir taşınmazın üstündeki mülkiyet hakkını gösteren belge. "*Topraklara tapu gerekseydi Allah, toprağı yarattığı gibi, tapusunu da birlikte yaratırdı*!" KT347 2. Tapu işlerinin yürütüldüğü kuruluş. "*Avukatla birlikte tapuya girip çıktılar*." HÇ301 **tapu mapu*** tapu falan. "*Tapu mapu, hak mak…*" KT346

tapu memuru *a*. Tapu kütüğü tutmakla görevli memur; tapucu. "*O kadar ki, tapu memurlarıyla adliye başkâtibine filan kendini adamakıllı sevdirmiş, şurda burda onlarla içmeye, saz çalıp eğlenmeye başlamıştı*." KT291

tapucu *a*. Tapu memuru. "*Aklına tapucular geldi*." YYB27

tapulat-* Tapulatma işini yaptırmak. "*Enişte*m *tekmil o tarlaları üstüne tapulatacak*!" HÇ287

tapulu *sf*. Tapusu olan. "*Dünya kadar tapulu arazisi var*." HÇ313

tapusuz *sf*. Tapusu olmayan. "*Tapusuzları köylüye bıraksınlar*." HÇ313

tara- 1. Bir şeyin tellerini birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek. "*Erol dağılan saçlarını kirli tarağıyla çabuk çabuk taradı*." KÜÇ18 2. Dikkatle bakmak, gözden geçirmek; süzmek. "*Kalabalığın gözleri etrafı taradı*." HÇ279

Tara Irmağı* *öz. a*. Karadağ'da bulunan bir ırmak. "*Tara Irmağı kenarındaydılar*." CEM97

Tarabya* *öz. a*. İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Tarabya'ya çek*!" KY165

taraça (İt.) *a*. Apartmanlarda veya evlerde en üst katın üç tarafı ve üstü açık olan bölümü; teras. "*Karşılarda, ta karşılarda güneş, dört katlı bir apartman yavrusunun taraçası gerisinde batmaktaydı*." GR42

taraf (Ar.) *a*. 1. Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri; yüz (II), cenah, canip. "*Boyunlarında işportaları, karşıda tramvay yolunun öbür tarafındaki gazetecinin önünde, renkli çocuk dergilerine bakıyorlardı*." SUÇ102 2. Belli bir noktaya göre olan yer; yön. "*Herkesin baktığı tarafa baktım*." BE7 3. …nın bulunduğu yer. "*Beyrut'ta Fıstıklı tarafında oturuyorduk*." BE23 4. İstekleri, düşünceleri karşıt olan iki kişiden veya iki topluluktan her biri. "*Karımın patavatsızlığı, komşuları o tarafa kazandırmıştı*." ARK115 5. Bir şeyin belli bölümü, kısmı. "*İnsanın muhakkak ki ensesinde, sırtında, başının arka taraflarında gözleri yok*." KK69 6. Bir kişinin soyundan gelenlerin hepsi. "*Belki ama herhâlde baba tarafından*." KP30 7. İyelik ve diğer çekim ekleriyle kullanıldığında bahsedilen kimse veya varlığı belirtir. "*Kendisine tarafımızdan teşekkür edin efendim*!" KT72 **taraf (veya tarafını) tut-** birinden yana olmak, birinin görüş ve düşüncesini desteklemek. "*Kulübün iç politika meselelerinde taraf tutmaz; karşı tarafın sözünü bu tarafa, bu tarafınkini de karşı tarafa yetiştirir*." BK344 **taraf ol-** taraf tutmak. "*İçinde olduğundan da babasının iftirasını görüyor, benden taraf oluyor*." GK311

tarafından *zf*. 1. ...-ınca. "*Çok güzel, çok zeki olmak fakat kocası tarafından anlaşılmamak ne fena, değil mi*?" ÖE128 2. -le bağlantı kurularak, -nın yardımıyla; vasıtasıyla, eliyle, aracılığıyla. "*Beni Nuran'ın sevdiğini söyledi, hatta Nuran tarafından bana yazılmış, nasılsa onun eline geçmiş bir mektubu bana gösterdi*." SBK243 3. Türünden, çeşidinden. "*Uğraştı, ağladı, yalvardı, beleş tarafından bir dilekçe yazdırdı, götürdü*." SAR49

taraflı *a*. Birinden yana olan veya bir düşünceye, bir isteğe katılan, onu destekleyen kimse; yanlı, yandaş, tarafçı, taraftar. "*Osman Ağabey madem bana vermek taraflısı, ne yapar yapar, tavlarım*!" KY145

tarafsız *sf*. Birinden yana olmayan veya bir düşünceye, bir isteğe katılmayan, onu desteklemeyen, yan tutmayan; yansız, bitaraf, nötr. "*... çeşitli muhalif partililerle, tarafsız aydınlar da söyleyip duruyorlardı*." ÜÇK577

tarafsızlık *a*. Tarafsız olma durumu; yansızlık, bitaraflık. "*En doğru hareket hemen şimdi tekrar odasına gitmek fakat artık onun aşkının esiri, kölesi gibi değil, her şeye karar vermiş, soğukkanlı bir insan tarafsızlığıyla*." SM284

taraftar (Ar. ṭaraf + Far. -dâr) *a*. 1. Taraflı, yandaş. "*Demek babaannen kızı almana taraftar değil*?" CEM145 2. Sporcunun veya sporcuların temsil ettikleri renklere, kulübe veya bayrağa bağlı kimse. "*... yenilen takımın taraftarlarını*

gagalaya gagalaya kuşa çeviren çarşı esnafına aldırış bile etmiyor, duymuyordu âdeta.” BK307

taraftarlık *a*. Taraftar olma durumu; yanlılık, tarafçılık, taraflılık, yandaşlık. “*Zekâi Bey, kraldan çok kral taraftarlıklarıyla tanınmış bazı isimler hakkında bilgi istedi*.” HÇ75

tarak *a*. 1. Saçların, sakalın, hayvan tüylerinin karışıklığını gidermeye veya kadınların saçlarını tutturmaya yarayan dişli araç. “*Günün her saatinde, hapishanenin neresinde olursa olsun, elinde aynayla tarak, saçlarını tarardı*.” EKM22 2. Dokuma tezgâhlarında, dişleri arasından arış ipliklerinin geçtiği tarak biçiminde sık telli araç. “*Kırk tarakta bezi var*.” BTÜ172 **tarak vur-** taramak. “*O hâlde, saçlarına iki tarak vur*.” YD273

taraka* (Ar.) *a*. Birdenbire yankılı ve derinden gelen patlama, yıkılma, çarpma sesinin adı: gümbürtü. “*Arada müthiş tarakalarla çakan şimşek, zayıf kalplerde dua etmek ihtiyacını duyuruyor, saçak altlarında omuz omuza dikilenlerin dudakları pıtırdıyordu*.” SAR41

taralı *sf*. Taranmış. “*Adam, inceltilmiş kapkara bıyığı, gıcır gıcır taralı saçları…*” BFV128

tarama *a*. 1. Taramak işi. “*Bu ıslıkları duydun mu, eli yüzü yıkamaya, saçı falan taramaya boş verirsin*.” ARK2 2. Balık yumurtası ile yapılan bir meze türü. “*Kocaman defterli defterini yanındaki iskemleye bırakmıştı: Tarama, dedi*.” MM283

taran- 1. Tarama işi yapılmak. “*Saçları briyantinle sıkı sıkı taranmış garson, daracık pantolonunun cebinden iki onluk çıkardı*.” SÇ116 2. Kendi başını veya sakalını taramak. “*Uzun uzun yıkandıktan sonra geçiyordu ayna karşısına. Taranıyor, taranıyor, taranıyordu*.” SM179 3. Dikkatlice bir şey aramak. “*Her biri bir kurt, gözler projektör gibi, taranır bütün gazeteler*.” MM117

taranma *a*. Taranmak işi. “*Ona bu ismin uygun görülmesi sessizliğinden, kendine bakmayı ihmal etmesinden, boyanıp taranmamasındandı*.” EK264

tararam tararam tam* *a*. Anlatılanların doğru olmadığını, anlatılanlara inanılmadığını bildiren bir söz. “*On lira verecek de tararam tararam tam...*” SÇ115

tarat- Tarama işini yaptırmak. “*Ayşe hemen annesinin yanına koşar, en yeni entarisini giyer, saçlarını taratır, kurdele bağlatırdı*.” ÇK79

tarayış *a*. Taramak işi. “*Tarayışını farkında olmayarak hızlandırdı*.” SUÇ28

taraz taraz *sf*. Karışık, dolaşık (saç). “*Bu yalınayaklı, pantolonu lime lime, saçları taraz taraz, bu bücür, bu Allah rızası için birkaç kuruş istemesi gereken çocuk dikleniyordu ha*!” ÖE18

tarçın (Far.) *a*. Defnegillerden, genellikle Asya'nın güneyinde yetişen ve değişik türleri bulunan bir ağacın, içinde kokulu bir yağ bulunması dolayısıyla baharat gibi kullanılan kabuğu. “*Mis gibi tarçın kokusu odayı kaplamış*.” DE31

tarh (Ar.) *a*. Bahçelerde çiçek dikmeye ayrılmış yer. “*Evden çıkmış, çiçek tarhları arasında ilerliyordu*.” KY63

tarhana (Far.) *a*. İçine domates, biber, soğan, kokulu otlar, süt veya yoğurt katılan, bulgur, mayalanmış ve kurutularak ufalanmış hamur vb.nden yapılan çorba malzemesi. “*Ekmek, iki kavanoz reçel, on paket sigara, bir kesekâğıdında pirinç, mercimek, tarhana, tereyağı, çikolata...*” İDG102

tarhana çorbası *a.* İçine tarhana katılarak hazırlanan çorba, tarhana. “*En çok da zengin sofralarının bol yağlı tarhana çorbası, erişte, makarna…*” ÇK67

Tarık Tekçe* *öz. a.* Ahmet Tarık Tekçe, Türk sinema oyuncusu (1920-1964). “*Okey oynarken sağa sola bol bol espriler saçıyor, Tarık Tekçe'yi bile güldürüyordu arada*.” YD157

tarım *a.* Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması; ziraat, kültür. “*Ortalıkta bir de tarım aletleri dedikodusu çalkalanıyordu*.” VV159

tarif (Ar.) *a*. 1. Bir kavramın niteliklerini eksiksiz olarak belirtme veya açıklama; tanım. “*Dille tarifi mümkünsüz*.” BTÜ14 2. Bir işin yapılış yöntemini açıklama ve belirtme. “*Tarif ettiydiyle olmaz, keseriniz var mı*?” EVO189 3. Bir şeyin bulunduğu yeri, çevre ile ilgisini belirterek açıklama. “*Evi tarif ettim*.” AY215 **tarif et-** 1. tanımlamak. “*Kapalıçarşı'nın Beyazıt kapısında rastladığı Tıbbiyeliyi tarif etti*.” DK228 2. bir işin yapılış yöntemini açıklama ve belirtmek. “*Gusül apdesti ile mazmazayı tarif etti*.” CEM94 3. bir şeyin bulunduğu yeri, çevre ile ilgisini belirterek açıklamak. “*Köse Topal tarif etti*.” BTÜ102

tarife (Ar.) *a*. Fiyat gösteren çizelge. "*Otelin tarifesinden hiçbir şey anlamamışlardı*." MM280

tarifsiz *sf*. Tarif edilemeyen, tarif edilemez. "*Ne tuhaf, geceleri rüyasında İhsan'ı gördüğü zamanki gibi içi gıcıklanıyor, tarifsiz zevkler duyuyordu*." OK42

tarih (Ar.) *a*. 1. Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz. "*Tarih on gün öncenin tarihiydi*." BFV229 2. Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim. "*Çocuklara şaşılacak bir tarih sevgisi aşılamasını bilen, tatlı dilli biri*." DK251 3. Bir konuyu geçmişi ve gelişimi içinde inceleyen anlatı. "*Öküz, tahta saban tarihinin karanlıkları içinde unutulup gidecek*!" VV108 4. Tarih dersi. "*Zaten hiçbir öğrenciyi hemen hemen sınıfta bırakmamıştı tarihten*." DK251 5. Bir hadisenin gerçekleştiği zaman. "*O tarihlerde fırın işletiyoruz mahallede*." KK86 **tarihe geç-** önemi bakımından unutulmayacak bir durum kazanmak. "*Asıl o zaman tarihe geçeriz*!" DE157 **tarihe karış-** unutulmak, yalnız adı kalmak. "*Gözlük tarihe karışıyormuş*!" ÖE83

tarih öncesi *a*. Yazının bulunmasından önceki çağlar. "*Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz*." DHV271

tarihçi *a*. Tarih öğretmeni. "*Tarihçi ödev vermişti*." KP30

tarihî (Ar.) *sf*. 1. Tarihsel. "*Bilmem hangi tarihî İtalyan filmindeki soytarıyı hatırlatıyordu*." BK357 2. Geçmiş yüzyıllardan günümüze ulaşmış olan. "*Çekmek istemiş, çekememiş, çekeyim derken arkasındaki sedire, ordan da filmde kullanılıp atılmış birtakım entari, bluz, tarihî eşyaların üzerine yuvarlanmıştı*." KY178 3. Unutulmayan, anılma değeri olan. "*Attığım bu tokat tarihî miydi*?" DE153 **tarihî marihi*** tarihî falan. "*Demin tarihî marihi lafı etmiştin*." DE157

tarihî film *a*. Tarihsel bir konuyu işleyen film. "*Kim bilir hangi tarihi filmde kullanılmış artist, figüran esvapları, kamalar, ortadan kırılmış tahta bir kılıç…*" EB140

tarihî roman *a*. Başlıca kişileri ve olayları tarihten alınan roman, tarihsel roman. "*Tarihî roman mı*?" GR129

Tarih-i Siyasî* *öz. a*. Tarih-i Siyasi Devlet-i Aliye-i Osmaniye, Sadrazam Mehmet Kamil Paşa tarafından yazılan eser. "*Hele, kırmızı kabının kenarı sigara yanığı, kalın bir Tarih-i Siyasi'si vardı ki, onu hiç elinden bırakmazdı*." BE35

tarihsel *sf*. Tarihe dair, tarihle ilgili; tarihî. "*Alman Nazilerinin motorlu birlikleri, tarihsel bir öfkeyle Avrupa'yı, ne Avrupa'sı, bütün dünyayı bir yandan kuzeyin uçsuz bucaksız bozkırlarına, öte yandan Atlantik'in, Akdeniz'in çivit maviliklerine sürüyorlardı*." DHV317

tarikat (Ar.) *a*. Bir şeyhe bağlı kimseler için konulmuş olan manevi, ahlaki ve sosyal kuralların bütünü ve bu kurallara göre teşkilatlanmış kurum. "*Duyduk ki onun tarikatına girmiş*." ÜÇK349 **tarikat marikat*** tarikat falan. "*Köyden gelen haberlere bakılırsa şu sıralar alnı secdeden kalkmıyormuş, tarikata marikata girmiş*." GK61

tarik-i dünya* *a*. Dünya işlerini terk etme, Allah rızası yolunda olma. "*Günler ve günlerce eş dost eşiği aşındırmış, sonunda imaretlerden birinde bir çeşit tarik-i dünya hayatı yaşayan Türkistanlı bir hocanın sefil odasına sığınmıştı*." HÇ260

tarla *a*. Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası. "*Kupkuru bir kadın, kuvvetli güneşin altında sarı mısır tarlaları, gıcırtılı sesleriyle kara kargalar...*" KÜÇ26 **tarla marla*** tarla falan. "*Sonra, dedesi, konakları, tarla marla, çiftlik; hem anlatıyor, hem de bana bakıyor*." VV54

tarla kuşu *a*. Tarla kuşugillerden, tarlalarda yuva yapan, uzunluğu 20 santimetre, sırtı kahverengi, karnı beyaz olan, küçük, ötücü kuş, çayır kuşu, toygar. "*Tarla kuşları cıvıltıyla oradan oraya uçuşuyorlardı*." HÇ311

Tarlabaşı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Tarlabaşı'na çıksa, Nuranların apartmanı yakınlarındaki bir kahve ya da muhallebiciye girse…*" SBK250

Tarlabaşı Caddesi* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir cadde. "*O yol seni Tarlabaşı Caddesi'ne çıkarır*." BFV210

tarraka* *a*. Gümbürtü, gürültü. "*Dışarıda hışıltıyla yağmur, gök gürültüsü, şimşek hatta yıldırım tarrakaları…*" KT320

Tarsus *öz. a*. Mersin iline bağlı ilçelerden biri.

"*Bu dekor, hayal meyal hatırladığı kırk, kırk beş yıl öncesinin Tarsus toprağında, beyaz üzümüyle ünlü Baltalı köyüydü*." VV296

Tarsus Kapısı* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan, günümüzde Küçüksaat Meydanı olarak bilinen yer; Ters Kapı. "*Mestan Hamamı'nı soluna aldı, eski adıyla Tarsus Kapısı'ndan, Küçük Saat'in yanından Çakmak Caddesi'ne geçti*." EVO119

tarsusi* *a*. Tarz-ı hususi olarak da bilinen, çay bardağında içilen bir kahve türü. "*Benim sadeyi tarsusi yapsın ustan*." EVO101

tart- 1. Bir şeyin birim cinsten ağırlığını bulmak. "*... mercimek, tuz tartıp lamba camı, öküzbaşı çivit boya, somun yahut sigara vermek için didinip duruyorlardı*." CEM49 2. Dikkatle incelemek, değer biçmek. "*Muhasebeci Hayriye'yi gözleriyle tarttıktan sonra…*" TD113 3. Bir şeyin bütün sonuçlarını düşünmek, hesap etmek. "*Benimle konuşurken sözlerini iyice tart*." DE165

tartabil- Tartma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Önünü göremiyor, ablasını tartamıyordu.*" MUR307

tartakla- Çekerek ve iterek hırpalamak. "*Bir şey değil, fena küfretmiş, fena tartaklamıştı*." KÜÇ11

tartaklama *a*. Tartaklamak işi. "*Kamuran'ı tartaklamaya başladılar*." İDG53

tartaklaş-* Karşılıklı birbirini tartaklamak. "*Hatta uysa tartaklaşacaklarmış bile*." MUR373

tartı *a*. 1. Ağır olma durumu; ağırlık. "*Konşimentolar dolacak, navlunlar hesap edilecek, vagonların kantar tartıları alınacak, kantarcıdan ıvır zıvır…*" ARK56 2. Tartma aleti; çeki, vezin. "*Terazi var, tartı var, her şeyin bir vakti var*." KT46

tartıl- Tartma işi yapılmak veya tartma işine konu olmak; çekilmek. "*Sepetler doluyor, tartılıyor, mavnaya koşturulup boşaltılıyordu*." KP4

tartılış *a*. Tartılmak işi. "*İçleri sebze dolu küfeler, meyve sandıkları her tartılıştan sonra müşterilere teslim ediliyordu*." GK21

tartılma *a.* Tartılmak işi. "*Bakkal gördü, öteberinin tartılmasını mahsus geciktirdi*." MUR284

tartış- Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları çeşitli deliller ileri sürerek karşılıklı savunmak. "*Deminki işçiyle karısı, tereddüt içinde dikiliyor, anlamadığım dille bir şeyi tartışıyorlardı*." KP98

tartışıl- Tartışma işi yapılmak. "*Üç gün önce gene su yüzünden tartışılmış, kazmalar kürekler kapılıp birbirlerinin üzerine yürümüştü aileleri ya, aralarında bunun sözü bile olmamıştı*." VV28

tartışma *a.* Bir konuyla ilgili karşıt düşünceleri karşılıklı savunma. "*Kavga bitmiş, yaralanan ya da ölen kaldırılmış, demir parmaklıklar ardında dumanı tüten bir tartışma başlamıştır*." DHV319 **tartışmaya gir-** münakaşa etmeye başlamak. "*Nefise'nin betine gittiyse de üzerinde durup tartışmaya girmemenin doğru olacağına inanıyordu*." ÜÇK496

tartışmalı *sf*. Tartışılmakta olan, üzerinde henüz bir görüş birliğine varılmamış olan, kesinleşmemiş; münakaşalı. "*Dereden tepeden, hoşbeşten sonra söz Avrupa turuna, oradan da tartışmalı toprakların tescili için tapuya müracaata geldi*." HÇ290

tartıver-* Çabucak tartmak. "*Kantara konulan balyayı alışkın elleriyle tartıveren kâtip … balyanın kilosunu seslendi*." CEM20

tartma *a.* Tartmak işi. "*Kanlı fabrikaya yirmi beş bankonot aylıkla kantar tartma işine girdim*." KT94

tarttır- Tartma işini yaptırmak. "*Domates tarttırırken bir de çaktırmadan maydanoz araklarken enselenmiş, anasına avradına sövmüşler diye işitmişti*." ÖE43

tarz (Ar.) *a.* 1. Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi; minval, usul (II), üslup, vetire, stil, janr, ambiyans. "*On yedi yaşındaydım ve hayatımın bu tarzından çok memnundum*." BE23 2. Bir kimsenin kendine özgü anlatım biçimi. "*Muhtarları filan kaymakamlık binasına toplayıp çektiği söylevleri hatırlatır tarzda konuşuyor*." DK77 3. Bir şeye özgü oluş; biçim. "*… bir köfteci Adana tarzında içliköfteler satıyor*!" BE66

Tarzan* *öz. a.* 1. Amerikalı yazar Edgar Rice Burroughs tarafından yaratılmış bir öykü karakteri. "*Karşıdan karşıya Tarzan gibi bağırışırlar, Amerikan İngilizcesiyle karşılıklar verip alırlardı*." BFV131 2. *öz.* Bir lakap. "*Ama söylememişti Tarzan bunları Bobi Ağabey'e*." ÖE37

Tarzan'ın İntikamı* *öz. a.* Tarzan serisinden uyarlanan bir film. "*Bu akşam, Şark Sineması'nda: Tarzan'ın İntikamı*!" KAÇ107

tas (Ar.) 1**.** *a.* Genellikle içine sulu şeyler konulan metal vb.nden yapılmış kap. "*Ali kocaman avuçlarıyla tası kavradı, gurt gurt gurt diye içmeye başladı*." BTÜ195 2. *sf.* Bu kabın alacağı miktarda olan. "*Gözlerinin önünden evvela bir tas çorba geçti*." YYB66

tas kebabı *a.* Yağsız kuşbaşı etlerin üzerine tas kapatılıp pirinç, soğan, patates vb. malzeme ile hazırlanan bir yemek türü. "*Patron ona özel olarak bir küçük Yeni Rakı açtırmış, cacık, salata, sıcak bir tas kebabı hazırlatmıştı*." MM31

tas tarak *a.* "Gitmek üzere bütün eşyasını toplamak" anlamındaki tası tarağı toplamak deyiminde geçer. "*Kalaycı çırağının bombardımanı altında, tası tarağı topladı, uzaklaştı*." EKM100

tasa *a.* 1. Üzücü veya kötü bir şey olacak korkusundan doğan tedirgin edici duygu; kaygı. "*Ev kirası, odun, kömür, evladü ayal tasasından kararmış gönülleri aydınlatan bir ışık*." SAR114 2. Tatmin edici olmayan veya tedirgin eden durumların ortaya çıkmasını önleyebilmede, güvensizlik içinde bulunulduğunda duyulan tedirgin edici duygu. "*Neyse canım, bu da mı tasa*?" KY99 **tasa et-** üzülmek, kaygıya kapılmak. "*Öyle olmasaydım da her şeyi tasa etseydim…*" HÇ208 **tasa musa*** tasa falan. "*Gam mum, tasa musa, kasavet musavatı yanıma sokmam*." SAR72

tasalan- Üzücü veya kötü bir şey olacak korkusu içinde olmak; kaygılanmak. "*Yoksa akşamları Adem'le içiyorlar diye mahallelinin dedikodu yapması ihtimalinden mi korkuyor, tasalanıyordu*?" SUÇ117

tasarı *a.* Olması veya yapılması düşünülen bir şeyin zihinde aldığı biçim. "*Hemen hemen bütün geceler bu türlü tasarılarla sabahı ediyordu.*" YK88

tasarla- Bir şeyin nasıl gerçekleşebileceğini zihinde hazırlamak, zihinde kurmak; düşünmek. "*Yumuşacık bir somunun taze içini kuru fasulyenin yağlı suyuna banıp ağzına atışını tasarladı*." YK26

tasarlama *a.* Tasarlamak işi. "*... ne miktar bir para verirse uygun düşeceğini tasarlamaya çalışıyordu ki, adam yeni, karanlık, iyice karanlık bir başka köşeyi dönmüş; durmuştu*." MM71

tasarlayabil- Tasarlamayı becermek. "*Korkak, plan filan tasarlayamaz, annesinden korkar ama olsun*." SÇ96

tasarlayıver-* Çabucak tasarlamak. "*Arkadaşı davayı kazanırsa eline geçecek olan vekâlet ücretini tasarlayıverdi*." EK239

tasarruf (Ar.) *a.* 1. Bir şeye sahip olma ve onu istediği gibi kullanma yetkisi; kullanım. "*Bu nizama göre, her vatandaş, tahtı tasarrufunda bulunan taşınır ve taşınmaz mallarını dilediği fiyata, dilediğine satar, hatta hibe edebilir*." KT339 2. Para veya herhangi bir şeyi dikkatli kullanma, idareli tüketme; artırım, idare, iktisat, tutum, ekonomi. "*Gazyağından tasarruf olsun diye geç vakitlere kadar lamba yakmadan oturuyorduk*." AY144

tasasız *sf.* Tasası olmayan, kaygısız. "*İnsan hayatının en renkli, en tasasız, en çılgın yaşı*." İDG9

tasavvuf *a.* Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım. "*Numan Şerif Bey, özellikle divan ve tasavvuf şiirine düşkün; şapkayı fes, Türkçeyi Osmanlıca sayıp bu dünyanın hay huyu içinde eski günleri tahayyülden zevk alan dostlarıyla mehtap âlemlerine çıkardı*." CEM45

tasavvur (Ar.) *a.* 1. Göz önüne getirme, hayal etme, zihinde canlandırma. "*Tasavvur buyurun! Bir Türk Türklüğe hakaret ediyor…*" GR18 2. Düşünce, amaç, niyet, maksat. "*Liseyi bitirip kapağı İstanbul'a atmak tasavvurlarına şiddetle karşı koyduğu zaman, çizmelerini yere vurarak şöyle bağırmıştı*." SAR97 **tasavvur et-** zihinde canlandırmak, göz önüne getirmek. "*Rastlayışımıza o kadar sevindim ki, tasavvur edemezsiniz*." YYB108

tasdi (Ar.) *a.* Baş ağrıtma, baş ağrısı verme. "*Sadece, bendenizi affetmeniz ricasında bulunmak için tasdi ettim*!" HÇ290

tasdik (Ar.) *a.* 1. Doğrulamak işi, doğrulama. "*Halime tasdik etti*." CEM89 2. Uygun bulma, onay. "*Leman'ın sağ kolu Kevser tasdik etti*." TD43 **tasdik et-** 1. bir şeyin doğru olduğunu ortaya koymak, desteklemek; doğrulamak. "*Bunca âlim ulema gelmiş geçmiş, sor hepsine, hepsi de bunun böyle olduğunu tasdik eder*!" VV324 2. yapılan bir işi doğru ve yerinde bularak kabul etmek; onaylamak. "*Mazhar da başıyla tasdik edince odasına yöneldiler*." EK226

tasdikname (Ar. taṣdīḳ + Far. nāme) *a.* Okulunu bitirmeden ayrılan öğrenciye okul

yönetimi tarafından verilen, son öğrenim düzeyini gösteren belge. "*Nüfus kâğıdım, tasdiknamem.*" BE64

tasfiye (Ar.) *a*. 1. Arıtma, ayıklama, temizleme. "*Evet, şimdi çoluğa çocuğa karışmış, toprak sahibi olmuş, eski arkadaşlarını tasfiye edip Şerif Ağa ve Şerif Ağa gibilerle arkadaşlığı hızlandırmıştı ama gene de...*" KT305 2. Bir kurum veya iş yerinde türlü sebeplerle birçok kimsenin görevine son verme. "*Bana gelince, işlerimi hızla tasfiyeye gideceğim için sana zaten yol verecektim.*" KY109 **tasfiye et-** 1. yok etmek, ortadan kaldırmak. "*Milli mücadeleyi tasfiye edip ticarethane mi açardı*?" DE214 2. işine son vermek. "*Burada şu küçük, şu boktan memurluğumu tasfiye eder, tutardım İstanbul'un yolunu*!" EKM144

tashih (Ar.) *a*. Düzeltme, düzelti. "*Yazılarımı tashih falan da âdetim değildir*." SAR27

tasin-* Taşınmak. "*Hepsini satacağız, tasinacağız Fener mi olur Balat mi, Hasköy mü…*" GAV202

taskebabı bk. tas kebabı. "*Gazi taskebabı, ben de kuru fasulyeyle pilav istedim*." BE89

tasla- 1. Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek; geçinmek, satmak. "*Bana hanımlık taslarsa vallahi karışmam ha*!" VV283 2. Gözetlemek, gizlice izlemek. "*Korkarak, çünkü başkasının odasını tasladığını sanabilirlerdi*." GK284

taslak *a*. 1. Bir şeyi, bir sanat veya edebiyat eserini ana çizgileriyle, türlü bölümleriyle belirten ön çalışma. "*... şimdi üzerinde uzun uzun çalışıp taslağı meydana getirecekler, sonra da Fatma'yı alıp notere gideceklerdi*." YD308 2. Bazı isim tamlamalarında isim tamlamasının ikinci ögesi olarak "usta olmadığı hâlde kendini ustaymış gibi göstermeye çalışan kimse" anlamında kullanılır: şair taslağı, yazar taslağı vb. "*Bu kanlı katil taslağı kime çekmiş diye söylenir*." DE244

taslama *a*. Taslamak işi. "*Gözünü açıp kurnazlık taslamaya lüzum yoktu*." EK195

tasma *a*. Bazı hayvanların boynuna takılan, bu hayvanları bir yere bağlamaya, çekip götürmeye yarayan kemer biçiminde bağ. "*O kadar seviyorsa taksın itine tasmayı, çekip götürsün evine*." MUR251

tasmim (Ar.) *a*. Bir konuyu, nesneyi zihinde biçimlendirme, tasımlama. "*Demek oluyordu ki Habip'in önce Muzaffer'i tasmim, tasavvurla, yani taammüden öldürmüş*." KAÇ91

tastamam *sf*. Her bakımdan birbirinin aynı bir biçimde; tıpatıp, tıpkısının aynısı, aynısının tıpkısı, tıpkı tıpkısına, tıpkısı tıpkısına. "*Dönüşte sezdirmeden saydı paralarını tastamamdı*." KK103

tasvipkâr* (Ar. tasvip + Far. kār) *sf*. Tasvip eden, onaylayan. "*Öteki kızlar bakıştılar ama bu Nazmiye'yi yadırgamaktan gelen bir bakış değil, belki tasvipkâr cinsten bir bakıştı*." OK27

tasvir (Ar.) *a*. 1. Bir şeyi, bir kimseyi, bir olay veya duyguyu betimleyen söz veya yazı; betim. "*Öyle bir kitap ki, içinde, aşk üzerine düşürülmüş vecizeler, ilahi aşk tasvirleri bulunsun.*" EKM24 2. Resim, fotoğraf. "*Kazanınca onbaşılığı, çıkarttırıp tasvirimi, salacam fıkara anama*." ÇK92

taş 1. *a*. Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde. "*Taş, taşı, vallahi taşı başka maksatla elimde tutuyordum*!" ÖE108 2. *sf*. Bu maddeden yapılmış, bu maddeden oluşmuş. "*Bahçenin bir kenarında, güneşli suyu taş bir yalağa dökülen, döküldükçe köpüklenen bir çeşmemiz vardı*." BE2 3. *a*. Mücevherlerde kullanılan yüksek değerli cevher. "*Yüzük, elmas taşlarıyla Naciye'nin kafasında hâlâ parlıyordu.*" EK49 4. *a*. Bazı yerlerde ve işlerde kullanılmak için bu maddeden özel olarak hazırlanmış malzeme. "*Değirmen taşı gibi dönerdi zilli*." BTÜ243 5. *a*. Bazı organların içinde, özellikle idrar kesesi vb.nde oluşan, türlü biçim ve hacimdeki katı madde. "*Böbreklerinde de taş vardı*." AY120 6. *a*. Üstü kapalı bir biçimde söylenen iğneleyici söz. "*Bu taş bizeydi.*" ARK107 **taş at-** birine dolaylı olarak iğneleyici, dokunacak bir söz söylemek. "*Benim ebedî bekârlığıma taş atma*!" SBK207 **taş atıp kolu yorulma-** bir kazancı hiç yorulmadan sağlamak. "*Taş atıp kolun mu yoruluyor*?" HÇ184 **taş çatlasa** 1. ne olursa olsun. "*Elime şöyle böyle bir yüzlük kalacak ama bu yüzlüğü taş çatlasa eve vermeyeceğim*." KK32 2. en fazla. "*Hemen hemen aynı yaşta olmalılar: On sekiz, taş çatlasa yirmişer*." KK138 **taş çıkart-** biri ötekinden özellik, yetenek vb. bakımından üstün olmak. "*Kasabanın en açık saçık memur hanımlarına taş çıkartırcasına hoppa, kısacık, açık saçık giyinmeler, ardına gençleri, yaşlıları takmalar*." SBK19 **taş gibi** 1. çok sert, çok katı. "*Gerçekten de ekmekler hem taş gibi sert hem de küflüydü*." BTÜ216 2. çok sağlam. "*Sağlam, taş gibi patiskalar var*." EKM145 3. vücudu diri, taze (kadın). "*Taş gibi avratsın dini me imanıma*!" BTÜ293 **taş kesil-** çok şaşırıp ne yapacağını, ne

söyleyeceğini bilememek, sesini çıkaramaz olmak. "*Genç adam taş kesilmişti sanki*." DE150 **taş koy-** engelleyecek biçimde davranmak. "*Altındiş düşüncelerine taş koydu*." KÜÇ45 **taşa tut-** üst üste taş atmak, aralıksız taşlamak. "*Tam ağacın altından geçerken leblebiye benzeyen kara kara dardağanlarla taşa tutardı Kemal'i*." VV137 **taşı gediğine koy-** gerekli bir sözü tam zamanında ve yerinde söyleyerek karşısındaki kimseyi susturmak, zekice davranmak. "*Şurda burda lafı gelince, hemen taşı gediğine koyu verirdi*." CEM34 **taşı toprağı altın ol-** her türlü zenginliğe, olanağa, fırsata sahip olmak. "*Ee, İstanbul'un taşı toprağı altın malum ya*!" GK7

taş- 1. Sıvı maddeler, içinde bulundukları kaba sığmayacak kadar çoğalma ve kabarma yüzünden kenarları aşmak. "*Kahve taşacaktı nerdeyse, alevden çekti*." SBK301 2. Bir yere veya şeye sığmamak. "*... yarım pabuçlarından çatlak topukları taşan makaracı Arapuşağı kadınlarının ayakları altına serilirdi*." AY187 3. İnsan, nesne vb. çokça bulunmak, sayısı artmak. "*Okyanus kabına sığamıyor, okyanus taşacak yer, yıkacak şey arıyordu*." MUR404 4. Öfke, sabırsızlık veya heyecan yüzünden kendini tutamamak. "*Aklına annesi gelince yüzünü hayalledi, içi kabardı, neredeyse taşacaktı*." SÇ126

taş arabası *sf. argo* Aptal, sersem olan. "*Ulan taş arabaları, verin Öztürk Erdal'a rol, bir kıvırsın, çalkalasın*!" ÖE19

taş bebek *a.* Genellikle alçı vb.nden yapılmış oyuncak bebek. "*Taş bebek kadar boyalı, taptaze yüzüyle iriyarı çırak tezgâhın yanından dargın dargın bakıyordu ya, aldırmıyordu*." EB181 **taş bebek gibi** çok güzel fakat genellikle soğuk ve donuk (kadın). "*Sık sık gittiği Ankara ya da İstanbul'da, tırnakları boyalı, taş bebek gibi kadınlara bakmaz olur muydu*?" HÇ8

taş döşeme *a*. Geniş yüzeyli taşlarla yapılmış döşeme. "*Makineler sanki ağır taş döşeme ya da duvarların ötesindeydiler, çalıştıkça koca han sallanıyordu*." SÇ18

taş kalpli *sf*. Acıması olmayan; merhametsiz. "*Böyle kayıtsız, taş kalpli bir kadını ne diye almıştı sanki*?" KP20

taş kalplilik *a*. Acımama durumu; katı yüreklilik, katı kalplilik, taş yüreklilik, kalpsizlik, merhametsizlik. "*Ağabeyinin taş kalpliliğine de çıldırdı âdeta*." MUR14

taş kömürü *a*. Jeolojik dönemler boyunca dönüşüme uğrayarak büyük bir kalori gücü kazanan, bitki fosillerinden oluşan doğal yakıt; maden kömürü. "*O da çok değil birkaç yıl önce, şu İstanbul içinde uzak uzak taş kömürü taşıyıp bol bol kazandığı yıllar...*" BFV94

taşbasması *a*. Kalkerli taş yüzeyine sert bir cisimle kazındıktan sonra basılmış olan yazı, resim, taş baskı, litografya. "*... duvarlarda Mekke'yle Medine'nin taşbasması resimleri, pencerelerde de sedirle bir örnek, mor çiçekler işli beyaz perdeler...*" KT303

taşbebek bk. taş bebek. "*Antranik onu dışarı çıkarırken Mihal taşbebeği hatırlatan yüzüyle memnun, bakıyor, sadece bakıyordu*." GAV138

taşçı *a*. Taş yontan, satan veya taş ocağından taş çıkaran kimse. "*Taşçıların kontrolünü bitirmiş, hızarcıların kontrolüne gidecekti zaten*." KY76

Taşçıkan* *öz. a.* Adana'da bulunan geneleve halk arasında verilen isim. "*Hemen hemen zorla götürüldüğü Karasoku Tiyatrosu'yla, Taşçıkan'daki boyalı kızlar hoşuna gitmiyor değildi*." KT11

taşeron (Fr.) *a*. Büyük bir işin bir bölümünü yaptırmayı, asıl müteahhitten alarak kendisi üstlenen diğer yüklenici. "*Aklından beyaz mantar şapkalı taşeron geçti*." BTÜ293

taşeronluk *a*. Taşeronun yaptığı iş. "*Bekir Usta'nın taşeronu gibi taşeronluk mu*?" GK90

taşgala (Der.) *a*. Alay, eğlenme. "*Ha dedim cehennem olup gidelim şurdan da şu deyyus babalıların taşgalasından kurtulayım*." EVO371

taşı- 1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek, gezdirmek. "*Tüccar mallarının inip binmesinde yük taşıdık*." AY124 2. Bir nesnenin ağırlığını yüklenmek. "*İki dönümlük bir sebze bahçesinin sahibi Arap Dahrik, incecik bacakları üzerinde zorla taşıdığı kocaman göbeğiyle, parti bucak kongresine hazırlanıyordu*." YYB200 3. Sahip olmak, özellik olarak bulundurmak. "*Çünkü onun kanını taşıdığına inanır*." ARK118 4. Katlanmak, üstlenmek, yüklenmek, çekmek. "*Delik pabuçlarım, paçaları tiftiklenmiş pantolonumdan dolayı müthiş bir ayıbın yükünü taşıdığımı sanıyordum*." AY148 5. Üstünde bulundurmak. "*Değil sustalı, isterse tabanca taşısın*." DE117 6. Duymak, hissetmek. "*Ali, dünyadan memnun, içinde taşıdığı gururlu havayla Recep'in yanından kalktı*." EKM15

taşıma *a*. Taşımak işi. "*Fabrikada, kütlü denilen tohumlu pamuğu taşımaya mahsus örme kamış sepeti, yardımcı filan beklemeden bir*

tutuşta omuzuna kaldım, çıplak ayaklarıyla koşardı makinelere.” YYB242

taşın- 1. Taşıma işi yapılmak. “*Akşama kadar eşyalar huğlara taşındı, yerleşildi*.” HÇ253 2. Başka bir yere gitmek, göçmek. “*İnsan apartmana taşınmak, yeni bir manto sahibi olmakla çalım mı satmalıydı*?” KÜÇ46

taşınabil- Taşınmak için herhangi bir engeli bulunmamak. “*Senin yeni pansiyona taşınabiliriz*!” SBK170

taşınıl-* Taşınma işi yapılmak. “*Annem de ondan yana, istiyor ki ev satılsın, apartmana taşınılsın, dayanıp döşensin*.” EB224

taşınılma* *a*. Taşınılmak işi. “*Aliye Ana'nın kafasında ... bol bol paralar kazanılıp daha iyi bir eve taşınılması…*” EK199

taşınma *a*. Taşınmak işi. “*Üçü de üç yandan, eşyaların taşınması, yerlerine yerleştirilmesine yardım edeceklerdi*.” DK144

taşır- Taşmasına yol açmak. “*Bu, bardağı taşıran damla oldu*.” EB256

taşırıl-* Taşırma işi yapılmak. “*Bu iş güya üçünün arasında kalacak, dışarıya taşırılmayacaktı*.” KT57

taşırma *a*. Taşırmak işi. “*Bu bilmiş karşılık hanımefendiyi gene taşırmaya yetti*.” GK238

taşıt *a*. Otomobil, tren, gemi, uçak gibi taşıma araçlarının ortak adı; araç, nakil aracı, nakil vasıtası, vasıta. “*İnsanlar kaldırımlarda, taşıtlar, taşıtlar, taşıtlar…*” ÖE44

taşıt- Taşıma işini yaptırmak. “*Onu terslemez, çeşmeden su taşıtmaz, oyunlarına karışmazdı*.” SBK70

taşıtsız* *sf*. Taşıtı olmayan (kimse). “*Taşıtlar tek tük. Haksız da değiller ama biz? Biz taşıtsızlar*?” YYB90

taşıver- Ansızın veya çok kısa sürede taşmak. “*Ama benim sabrım taşıverir bakarsın*.” SM188

taşıyabil- 1. Taşıma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sahtekârlık, dolandırıcılıktan tevkif edilmiş bir kocayla artık kabil değil aynı nikâhı taşıyamam*.” ÜÇK522 2. Taşımaya gücü yetmek. “*Kemal'in gözleri kararıyor, ince bacakları gövdesini taşıyamıyordu*.” BTÜ265

taşıyabilme *a*. Taşıyabilmek işi. “*Kirli boynu yumru kafasını taşıyamamaya başladı*.” EKM110

taşıyadur-* Taşımayı sürdürmek. “*Şarapçı, garsonu, tek atlının arabacısı öteberileri taşıyadursunlar, o beşinci bardağı da yuvarlayıp ikinci katı yumurtayı sağlam dişlerinin arasına atmıştı bile*.” ÜÇK314

taşıyıcı *a*. Taşıma işini yapan kimse veya şey; yükçü. “*Koltukçularsa, desteci denilen bu demet taşıyıcılardan aldıkları desteleri harman makinesinin ağzından içeriye sokuyor*.” BTÜ213

taşıyış *a*. Taşımak işi. “*Beton'un paket taşıyışı, paketi cebinden çıkarışı, kibrit çakışı, sigarasını alevden yakışı hoşuna gidiyordu*.” SÇ211

taşkala (Der.) *a*. Alay, eğlenme. “*Bırak taşkalayı beyefendi*.” CEM45

Taşkasap* *öz. a*. İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan eski bir semt. “*Mesela Taşkasap'taki zengin akrabamız*.” KK98

Taşkasaplı* *öz. a*. İstanbul’un Taşkasap semtinden olan kimse. “*Taşkasaplı çok sayı almıştı*.” DK178

taşkın *sf*. Alışılan veya dayanılabilen dereceden çok daha fazla; aşırı. “*Dişleri sigaradan kararmış annesinin taşkın kahkahalarına sinirleniyor*.” AY121

taşkınlık *a*. Aşırı, abartılı davranış. “*Okul, okulda öğretmen, öğretmenler, sınıf arkadaşları üzerine şakalaşıyor, biraz taşkınlıkla gülüyorlardı*.” KK201

taşkıran* *a*. Bir tür patoz. “*Koca patoz, konkasor patozu ki, dağ gibi. Taşkıran cinsi*.” BTÜ375

taşkömürü bk. taş kömürü. “*Odun, kömür, taşkömürü, Vita yağı, Puro olmasa da olurdu*.” DHV312

Taşköprü* *öz. a*. Adana’da Seyhan Nehri üzerinde bulunan, Roma İmparatorluğu döneminden kalma tarihî köprü. “*Taşköprü’ye çık, ırmağa bak*!” BE72

taşla- Taş atmak, taşa tutmak. “*... öğüt vermeye kalkışan mahalle büyüklerinin geceleri evini taşlar…*” SUÇ189

taşlama *a*. Taşlamak işi. “*Derken işi azıtmış, taşlamaya başlamışlardı*.” YYB143

taşlan- Taşa tutulmak. “*O gece bekçi*

görmeseydi şimdiye kadar hepsinin evleri taşlanmış, camları indirilmiş olurdu ama bekçi görmüştü." SUÇ138

taşlanma *a*. Taşlanmak işi. "*... herifin trenden inerken yumurta, domates, patates ya da çakıl taşlarıyla taşlanmasını sağlamaya çalışıyordu*." ÜÇK301

taşlat- Taş attırmak, taşa tutturmak. "*Evet, ardından da taşlatıp sonra da taşlayanları yakalatıp analarına karlar yağdıramaz mıydı*?" ÜÇK301

taşlayabil- Taşlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bütün gece mahallede dolaşmış, bekçiye yeniden rastlamak korkusundan, evleri taşlayamamıştı*." SUÇ138

taşlı *sf*. 1. İçinde taş olan, taş karışmış olan (tahıl, bakliyat vb.). "*Onlara etli pirinç pilavı, bize taşlı, yağsız bulgur, dedi*." BTÜ235 2. Üzerinde taş bulunan. "*Güneşte alabildiğine sertleşen yer yer taşlı toprak, dizlerini parçaladı*." GK304 3. Üzerinde süs taşı bulunan. "*... sanırsam, elmas taşlı bir iğne oturtmuştu ki, yadırgıyordum*." ARK40

taşlı köy* *a. argo* Mezarlık. "*Ondan sonra, iki gecede taşlı köyün yolunu tuttururum ona alimallah*!" TD92

taşlık *a.* Taşla döşenmiş avlu, sofa, merdiven altı vb. "*Ya karanlık taşlık*?" ÖE72

Taşlık* bk. Taşlık Gazinosu. "*Her zaman Taşlık olmaz*." EB136 **Taşlık maşlık*** Taşlık falan. "*Tamamdı be, ne diye Taşlık'ta maşlıkta...*" EB137

Taşlık Gazinosu* *öz. a*. İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan eski gazino. "*... oğlanlardan büyüğü mahallenin şen duluyla Taşlık Gazinosu'nda, küçük de Sema'nın Kumkapı'daki babasının evi çevresinde*." MM258

Taşlıtarla* *öz. a*. İstanbul'un Gaziosmanpaşa ilçesinde bulunan bir semt. "*Bir gün Taşlıtarla'da dört arkadaşıyla önüne çıkmış*." YYB107

taşma *a*. Taşmak işi. "*Ben onun kanlı canlı, ateş gibi bir şey olmasını, bakışlarından zekâ taşmasını isterdim*." EK148

taşra *a.* Bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin hepsi; dışarılık, dışarlık. "*İstanbul bırakılıp da taşraya gidilir mi*?" DK209

taşralı *sf*. Taşra halkından olan (kimse); dışarılı, dışarlıklı. "*İlerde Amerikan gemicileriyle taşralı hacıağaların kesildiği barlar, lokantalar, yüksek apartmanlar...*" GK181

taşralılık *a.* Taşralı olma durumu. "*Hanımefendi zaten kocasıyla çevresindekilerin kabalığı, taşralılığından boğulacak hâlde*." GK327

taşsız *sf*. Taşı olmayan. "*Pilav bu, taşsız olur mu*?" BTÜ308

tat *a.* 1. Canlıların besinlerdeki uçucu olmayan bileşikleri damak, boğaz ve dil yüzeyindeki mukoza noktaları aracılığıyla algıladığı duyum. "*Üzümü, üzüm salkımını, tozlu üzüm salkımının tadını filan unutup kütüklerin arasından emekleyerek çıktı*." GK338 2. Hoşa giden durum, lezzet, zevk. "*Ali kendini kadının toplanmış saçlı başına, boynuna, az önceki yatışın tadına kaptırmıştı*." BTÜ334 **tadı damağında kal-** hoşa giden, zevk alınan bir şeyi unutamamak. "*Tadı damağındaydı*." YD224 **tadı kaç-** bir şey hoşa gidecek yönlerini yitirmek. "*Çıkacağım, tadı kaçtı*." SBK290 **tadı tuzu kalma-** eski zevki kalmamak, yavanlaşmak. "*Açıkladı mı fitili alacak, tadı tuzu kalmayacaktı*." VV290 **tadına bak-** 1. ağzına alıp tadını denemek, test etmek. "*Ağır ağır ağzına götürdü. Tadına baktı*." BK274 2. başından geçmiş olmak. "*Bir şey değil, körpe karının tadına bakmadan...*" ARK160 **tadına doyum olma-** herhangi bir şey çok beğenilmek. "*Bu bile, daha çok kadın için, tadına doyulmaz bir şeydir*." TD10 **tadına var-** bir şeydeki ince güzelliği kavramak. "*Sizler beni anlayacak, benim şiirlerimin, hikâyelerimin tadına varacak seviyede değilsiniz*!" KK193 **tadında bırak-** güzel giden bir şeyi tatsız bir duruma sokacak ölçüsüzlüğe vardırmamak. "*Bu seferlik tadında bırakmalıydı*." BFV98 **tadından yenme-** çok tatlı, çok hoşa gider olmak. "*Kadir eli kulağa attı mı tadından yenmez ha değil mi ağa*?" EVO78 **tadını çıkar-** bir şeyin güzelliğinden veya sağladığı imkânlardan yeterince yararlanmak. "*... semtin bilhassa mehtap âlemlerinin burada tadını çıkaran ehli diller henüz sökün etmemişti, lokanta tenhaydı*." GAV177 **tadını kaçır-** güzel giden bir şeyi tatsız bir duruma sokacak ölçüsüzlüğe vardırmak. "*E, tadını kaçırdın*." SÇ70 **tat al-** bir şeyden hoşlanmak, zevk almak. "*Ona öyle bile gelse madem bambaşka bir tat alıyordu, o hâlde öteki kadınlardan elbette başkaydı*!" KAÇ190

tat- 1. Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak. "*Viskiler viskileri, onca yıllık yaşamımda tadını ilk tattığım mezeler mezeleri kovalamış, hesabın belki de yüzleri*

geçmekte olduğunu korkuyla düşünmüş..." YYB163 2. Bir şeyden az miktarda yemek veya içmek. "*İnsan hayatında bunu bir tadar, sonra da bırakamaz*!" KT83 3. Bir şeyi duymak, hissetmek. "*İşsiz bir baba olmanın acısını tatmıştı.*" KP80

Tatar *öz. a.* Rusya Federasyonu'na bağlı Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nde ve Kırım'da yaşayan Türk halkı ve bu halkın soyundan olan kimse. "*Kısa boylu Tatar gardiyan meydan yerine bakıyordu o an*" YK77

Tatar böreği *a.* Mayalı hamurdan ince açılan yufkanın küçük karelere bölündükten sonra haşlanıp üzerine sarımsaklı yoğurt ve kızdırılmış pul biberli tereyağı dökülmesiyle yapılan bir yemek türü; çimdik. "*Annem gene tatar böreği pişirir, çiğköfte yoğurur*." BE42

Tatarböreği bk. Tatar böreği. "*Onu tatarböreği, fasulye pilakisi, subörekleriyle kendine bağladığım sanıyordu*." YYB12

tatava *a.* Çok fazla söz. "*Demin göremediyse dönüşte görür, başlardı gene tatavaya*." GR79

tatavacı *a.* Tatava yapan kimse. "*O tatavacı Yusuf köy yerinde gayri atıp tutardı*." BTÜ323

tatavacılık *a.* Tatavacı olma durumu. "*Tatavacılığından o yedi*." BTÜ328

Tatavlalı* *öz. a.* İstanbul'un Şişli ilçesinde bulunan ve günümüzdeki adı "Kurtuluş" olan Tatavla semtinden olan. "*... babasıysa o nazırlar, damad-ı şeh-riyariler kalıbını Tatavlalı bir Rum dilberinin peşinde Yunanistan'a sürüklemiş, sonraları da namı, nişanı silinip gitmişti*." MM165

tatbik (Ar.) *a.* Uygulamak işi; uygulama. "*Aynı taktik genç adama da tatbik edilmişti*." DE135 **tatbik et-** kuramsal bir bilgiyi, ilkeyi, düşünceyi herhangi bir alanda hayata geçirmek; uygulamak. "*Değil yalnız bu fabrika, lazım tatbik etmek çok sıkı disiplin memlekete*!" MUR154

tatbikat (Ar.) *a.* Uygulamak işi; uygulama. "*... cinayetin işlendiği evde keşif ve bir tatbikatın yapılmasına karar vererek mahkemeyi başka güne bırakmıştı*." SBK328

tatil (Ar.) *a.* 1. Kanun gereğince çalışmaya ara verileceği belirtilen süre; dinlence. "*Madeni eşya fabrikası hafta tatiline hazırlanıyordu*." EKM72 2. Okul, meclis, adliye vb. kuruluşların çalışmasını durdurduğu veya kapalı bulunduğu dönem. "*Yılbaşında, sömestr tatilinde gelecek*!" İDG47 3. Eğlenmek, dinlenmek amacıyla çalışmadan geçirilen süre. "*Paradan paraya kocasına harçlık gönderir, tatillerde de kaynanasını görmeye giderdi.*" VV210 **tatil et-** okul, iş yeri vb.ni kapatmak, çalışmasına ara vermek. "*Fabrikamı tatil ettim derse ne olurdu*?" MUR199 **tatil ol-** kapanmak, ara verilmek. "*Okullar tatil olsun, sizi alıp İstanbul'a, annemin yanına götüreceğim*." YD325

tatlı 1. *sf.* Şeker tadında olan. "*Bıraksa beyazpeyniri, sıcak ekmeği, tatlı kavunu*." ÖE55 2 *sf.* Acı olmayan, acı karşıtı. "*Tatlı kırmızıbiberle kızartılmış, suyuna şöyle bir margarin yağ gezdirilivermişti*." BTÜ252 3. Şekerle veya şekerli şeylerle yapılan yiyecek. "*Paydoslarda da oğlan sevgilisine Şam tatlısı, kebap ısmarlar, gazoz ikram eder*." BTÜ66 4. *sf.* İnsanı çeken, göze, kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren. "*Gözlerinde tatlı bir şimşek mi çakmıştı*?" ARK120 5. *sf.* Sevimli, hoş olan. "*Ne güzel, ne kibar, ne tatlı kadındı*!" İDG57 6. *zf.* Hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla. "*Bakışları tatlıydı üstelik*." BFV67 **tatlı canını sık-** gereksiz şeylere üzülmek ve bunları dert edinmek. "*Sıkma tatlı canını, bozma keyfini*." KY121 **tatlı matlı*** tatlı falan. "*Bir kızartma, bir daha, sonra püreli kebap, kuzu içi pilav, tatlı matlı...*" YYB214 **tatlıya bağla-** kavgalı bir işi gönül hoşluğuyla bitirme. "*Acaba işi tatlıya bağlayamaz mıydı*?" TD31

tatlı bela *a.* Sevildikleri için verdikleri sıkıntı ve üzüntülere katlanılan kimse; tatlı kaçık. "*Peşlerinden koşmak lazım. Tatlı belalar...*" SM137

tatlı dil *a.* Gönül alıcı söz, tatlı söz. "*Şu tatlı dilleri de olmasa bu kahırlı dünyanın hiç çekileceği yok*." ÇK131 **tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır** "gönül alıcı, okşayıcı sözlerle karşımızdakinin inadı yenilebilir" anlamında kullanılan bir söz. "*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır evladım*." DE166

tatlı dilli *sf.* Güzel, kandırıcı, gönül alıcı konuşan, tatlı sözlü. "*Tatlı dilli, güler yüzlü bir adamdı avukat*." ÇK126

tatlı kaşığı *a.* Tatlı yerken kullanılan çorba kaşığından küçük kaşık. "*Havuç rendelenecek, petekli balla karıştırılacak, sabahları aç karnına bir tatlı kaşığı...*" GR111

tatlı limon *a.* Suyu tatlı olan bir limon türü. "*Hava portakal kokuyor, limon kokuyor, turunç kokuyor, tatlı limon, tatlı portakal kokuyor*." BFV179

tatlı söz *a*. Tatlı dil. "*Her erkeğin tavlanma şekli vardı. Kimi para, kimi tatlı söz, kimi tam tersi, hakaret...*" TD67

tatlı su kurnazı* *a*. Kendini akıllı, başkalarını saf zanneden kimse. "*Seni gidi tatlı su kurnazı seni*!" GR109

tatlı tatlı *zf*. Güzel, hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla, güzel güzel. "*Mavi gözleriyle tatlı tatlı gülerek gelir*." KP40

tatlıcı *a*. 1. Tatlı yapan veya satan kimse. "*Tatlıcı veresiye verir mi*?" MUR296 2. Tatlı satılan yer. "*Avuç avuç dolduracak sanki koca İstanbul'da kasap, bakkal, manav, lokanta, tatlıcı kalmamış gibi*." KK59

tatlılaş- Sevimli, hoşa giden bir durum almak. "*Yüzü derhâl güldü ve tatlılaştı*." İDG18

tatlılaşış* *a*. Tatlılaşmak işi. "*Sonra sigarasından duman alışı, aldığı dumanı üfleyişi, üflerkenki hâli, yüzünün tatlılaşışı, gözlerinin süzülüşü…*" SÇ212

tatlılaşıver-* Ansızın veya çabucak tatlılaşmak. "*Kısa, kalın jandarmanın asık yüzü tatlılaşıvermişti*." SÇ228

tatlılaştır- Tatlı bir duruma getirmek. "*Islak gözleriyle yaş yaş gülüvermesi öyle tatlılaştırmıştı ki*!" SBK110

tatlılık *a*. 1. Tatlı olma durumu; tat. "*Kocaman bir parçayı alır, inci dişleriyle ezerek yer, sonra gene bir kaşık, gene bir başka, belki de daha iri parça, gene dişlerinin arasında ezilip ağzına yayılan soğuk tatlılık…*" SBK31 2. Sevimlilik, hoşluk, şirinlik. "*Olanca tatlılığıyla sordu*." KT263

tatlılıkla *zf*. Tatlı dille, anlayışla, hoşgörü göstererek "*Kadın tatlılıkla sordu*." SUÇ243

tatma *a*. Tatmak işi. "*Madem sefaletin şiirini tatmaya karar vermişti, o hâlde bütün paralarını, son kuruşuna kadar yiyip bitirmeliydi*." SAR101

tatmin (Ar.) *a*. İstenen bir şeyin gerçekleşmesini sağlama, gönül doygunluğuna erme, doyum. "*Müşteri tatmin olmuştu*." HÇ274 **tatmin et-** 1. karşısındakine güven vererek onu istenilen bir biçimde hoşnut etmek. "*Bütün anlattıklarınız beni tatmin etmedi desem…*" MUR98 2. doyurmak. "*Siz yaşlıymışsınız, onu tatmin etmekten uzakmışsınız, sevmek değil, nefret ediyormuş sizden*." KY107 **tatmin ol-** istediği bir şeye ulaşarak hoşnut olmak, rahatlamak, doyurulmak. "*Bütün mesele tatmin olabilmekteydi*." EK104 2. doyurucu bulmak. "*Müşteri tatmin olmuştu*." HÇ274

tatsız *sf*. 1. Hoşa gitmeyen, can sıkan. "*Tatsız bir düşten sonra gözlerini açtığı sıra, sabahın beşiydi*." BFV253 2. Sohbeti hoş olmayan veya geçimsizlik çıkaran (kimse). "*Ne tatsız insanlar ...*" EKM107 3. *zf*. Hoşa gitmeyen bir biçimde. "*Mahallenin kim bilir hangi kahvesinde bir gramofon tatsız tatsız bağırıyor*." ARK204

tatsızlaş- Tatsızlık etmeye veya tatsız bir durum almaya başlamak. "*Zayıf kadın baktı ki işler tatsızlaştı, gözlüklü kadın sıkı geliyor, en kuvvetli silahını kullanıverdi*." KY218

tatsızlık *a*. Hoşa gitmeyen, can sıkan davranış veya durum. "*Ben de araya tatsızlık girmesin diye üzerinde durmuyorum*." ÜÇK545 **tatsızlık çıkar-** hoşa gitmeyen, can sıkıcı, gergin bir duruma sebep olmak. "*Nimet'in bir şeyler sezmemesi, tatsızlık çıkarmaması lazımdı*." SBK200

tattır- 1. Çok az miktarda yedirmek veya içirmek. "*Zenginler börek tepsilerini fırınlara göndermiyor, fırından dönen kızarmış tepsileri görüp imrenen fakir fukaraya tattırmıyorlardı*." KY5 2. Duyurmak, hissettirmek. "*Mutlaka bir bahane bulur, sıvışır, emekli hâkime mars yapmanın zevkini tattırmak istemezdi*." MM284

Tatyos* *öz. a*. Tateos Enserciyan, Osmanlı Ermenisi müzisyen (1858-1913). "*Ekseriyetle Millet Bahçesi'ne, Kemani Tatyos'un sazını dinlemeye*." BK298

tav (Far.) *a.* 1. İşlenecek bir nesnede bulunması gereken ısının, nemin yeterli olması durumu. "*Sami de tav ocaklarının arkasından usullacık sıvıştı*." EKM73 2. Hazır olma. "*Kız tavdı, tav*!" YYB52 **tav ol-** 1. *argo* kanmak. "*Siz siz olun, şehir uşağına tav olmayın*." BTÜ56 2. tam olarak istediği olmasa da kabul etmek. "*İnsan mangır hatırı için seksenliğe bile tav olur be*!" DK160 **tava gel-** 1. yola gelmek. "*Oğul, anasının tava geldiğini sezmişti*." EVO126 2. *argo* kanmak. "*İçlerinden iri kıçlı biri usullacık, 'Gözümüzü dört açarsak tava gelmez, mantara basmayız.' dedi*." TD12 **tava getir-** 1. olayları istenilen duruma getirmek. "*Tava getirmek için mi*?" SÇ49 2. *argo* kandırmak. "*Canım Gülizar, kandırıp tava getirelim diye bir laf söyledik*." HÇ41 **tavına getir-** işi en uygun duruma getirmek. "*Mahalleliyi tavına getirmişlerdi*." MUR42 **tavını bul-** iş vb. için en uygun şartları yakalamak. "*Vazgeçmedi, genç adamın daha tavını bulmasını bekledi*." KY91

tava (Far.) *a.* 1. Yağ kızdırma, yiyecek kızartma vb. işlere yarayan, uzun saplı yayvan kap. "*Tepeden tırnağa sinir, bütün gün mutfakta tava, tencere, sahanlarla kavga ederdi*." EK17 2. Bu kapta pişmiş yemek. "*Şu teklikle öğleyin güzel bir ciğer tavası yiyip üstüne de kallavi bir sade kahve höpürdetmeyi kuruyordu*." SAR108

tavan *a.* Bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey, taban karşıtı. "*Tavanın çatlaması, duvarların sarsılması, saatten saate artar*." SAR60

tavan arası *a.* Bir yapının tavanı ile çatısı arasında kalan bölüm; tavan aralığı, çatı arası. "*Tavan arasıydı burası*." SBK46

tavanlı* *sf.* Tavanı olan. "*Çinko duvar, çinko tavanlı çok büyük deponun içine bakıyordu pencere.*" ARK57

tavazzuh (Ar.) *a.* Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edinme; aydınlanma, tenevvür. "*Keyfiyet tavazzuh etmelidir*." GR57 **tavazzuh et-** aydınlanmak, açıklık kazanmak, belirli duruma gelmek. "*Keyfiyet tavazzuh etmelidir*." GR57

tavcı *a.* Birini kandırarak, yüze gülerek aldatan kimse. "*Dul karı tavcısı sözü aldı*." MUR98

tavcılık *a. argo* Tavcının işi. "*Öyle bir değil, bin aracı tavcılık yapsa hava*." VV342

tavık (Der.) *a.* Tavuk. "*Tavık mı yımırtadan çıktı, yımırta mı tavıktan*?" KK103

tavır (Ar.) *a.* 1. Durum, vaziyet, hâl. "*Bu tavır, bu çalım...*" BFV269 2. Bir olay, bir durum karşısında kişinin takındığı davranış. "*... ona karşı takındığım tavırlardan, çiğneyip gitmemden dolayı pişman etmek*!" ARK163 **tavır takın-** belli bir durum veya davranış biçimini benimsemek, vaziyet almak. "*Beni tehdit ediyor gibi bir tavır takındınız*." SAR5

tavırlı *sf.* Tavrı olan. "*Ne şık, ne kibar tavırlı bir genç kadındı*!" İDG56

taviz (Ar.) *a.* Uzlaşmaya varabilmek için hak, istek veya savlarının bir bölümünden, karşı taraf yararına vazgeçme; ödün, ödünleme, ivaz. "*Az önce parti toplantısında, gericiliğe verilen taviz konusunda az kalsın yumruklaşacaklardı*." VV355 **taviz ver-** tavizle uzlaşma sağlamak, ödün vermek. "*Adam, şimdiye kadar hiçbir kadına olmadığı şekilde bağlanmış, partiyi, parti sağ kanadının irticaya verdiği tavizi ... filan unutmuştu*." HÇ106

tavla (Ar.) *a.* 1. Bölümlere ayrılmış iki yanlı tahta üzerinde on beşerden otuz pul ve iki zarla iki kişinin karşılıklı oynadığı oyun. "*Tavla yahut iskambil oynayanların gürültüsünü duymadan, duysa bile dikkat etmeden geçip ta dipteki masaya gitti, iskemleyi çekip oturdu*." SUÇ240 2. Bu oyunun üzerinde oynandığı, iki iç yüzü bölme desenli, dikdörtgen biçimindeki tahta kutu. "*... sandalyesini tavlaya taraf çekti*." AY168

tavla- 1. Ümit vererek kandırmak, kendine bağlamak, aldatmak. "*Senin gibi ağzı süt kokan yavruları tavlamak için öyle diller dökerler ki sarhoş olur, kendini kaybedersin*!" BFV199 2. *argo* Karşı cinsin gönlünü çelmek, kandırıp elde etmek. "*Necla'nın mavi hususili patronunu hemen tavlardım*." BFV152

tavlacı *a.* 1. Tavla oynayan kimse. "*Tavlacılar tavlalarını, iskambilciler kâğıtlarını bırakmışlardı.*" ARK232 2. Tavla oyununa düşkün kimse. "*Benim üstüme bu İstanbul'da tavlacı az bulunur*!" KK75

tavlama *a.* Tavlamak işi. "*Dün arkandan atıp tutanlar para kokusunu alınca yüzüne gülüp seni tavlamaya hazırlanıyorlar.*" YK12

tavlan- Tavlama işi yapılmak. "*Kızlar kendiliklerinden tavlanıyorlar*!" ÖE60

tavlandır- Tavlanmasını sağlamak. "*Kadın, genişçe bir bakır tepside suyla hafif hafif tavlandırdığı bulgurdan başını kaldırıp oğluna baktı*." EVO155

tavlandırıl-* Tavlandırma işi yapılmak. "*Sonra önündeki geniş bakır tepside suyla hafifçe tavlandırılmış bulgurun üstüne koydu*." EVO157

tavlanma *a.* Tavlanmak işi. "*Her erkeğin tavlanma şekli vardı*." TD67

tavlayabil- 1. Tavlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sen ancak Nur'u tavlayabilirsin böyle ağızlarla*." BFV111 2. Tavlamayı becermek. "*Hoşuna giden bir kızı tavlayamadı da arabasına bindirip şehir dışına çıkarmadı mı hasta olurdu âdeta*." KY50

tavlayıver-* Çabucak veya kolaylıkla tavlamak. "*Usta zampara numaralarıyla genç kızı tavlayıveriyor*." SBK134

tavsa- Bir iş, bir durum vb. gücünü, hızını kaybetmek. "*İlk zamanlar para bol bol geldi ama sonraları tavsadı*." YK72

tavsama *a.* Tavsamak işi. "*İşler ağır ağır*

tavsamaya başlamıştı.” GK365

tavsat- Tavsamasına sebep olmak. “*Şerif Ağa'yı araya sokar, paşazadelere avans verdirir, bir şeyler yapar, işi tavsatırdı*.” KT300

tavsiye (Ar.) *a.* 1. Öğütleme, öğüt verme, yol gösterme. “*Ettiği tavsiyeye pişman oldu*.” ÇK117 2. Bir şeyin, bir kimsenin iyi, işe yarar olduğunu ilgili kişiye söyleme, referans. “*Konsoloshanemizin doktoru bazı ilaçlar tavsiye etmişti*.” BE35 **tavsiye et-** 1. bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğütlemek, salık vermek. “*Ne zaman karışmamı tavsiye edersiniz*?” YYB60 2. bir iş için bir kimseyi salık vermek, önermek. “*Seni onlara tavsiye ederim.*” TD64

tavşan *a.* Tavşangillerden, eti yenen, hızlı koşan, kemirgen, postundan yararlanılan bir tür memeli. “*Tenekeci Sezai iyi bir atıcı olmasına rağmen tavşan vurulmamıştı*.” SAR65 **tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış** `önemsiz kişi, önemli kişiye küsse önemli kişinin umurunda bile olmaz` anlamında kullanılan bir söz. “*Tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış*.” EVO101 **tavşana kaç, tazıya tut demek** iki tarafı, karşıt olan davalarında birbirlerine karşı kışkırtmak, ikili oynamak. “*Yani, tavşana kaç, tazıya tut meselesi*.” AY162

tavşankanı *sf.* Tam kıvamında demlenmiş (çay). “*Sonra özel surette demlenmiş, tavşankanı çaylar geldi*.” İDG98

tavuk *a.* Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı. “*Şerif Ağa bize tavuk kızarttıydı Çingenelere*!” SÇ229 **tavuk gibi** erken yatıp uyuyan. “*... sonra da tavuk gibi vur kafayı yat*!” EVO22 **tavuk mavuk*** tavuk falan. “*En sıkı arkadaşı olurum, derdini bana açar, sık sık gırtlağımızı çalkalarız rakıyla, tavuk mavuk, havyar mavyar...*” VV73

tavuk eti *a.* Tavuğun kesilip parçalanmış eti. “*... beyaz tavuk eti, kokoreç, bir baş kırmızı soğan...*” BFV79

tavuk kümesi *a.* Tavukların korunması ve bakımı için yapılmış kümes. “*Kafes telleriyle çevrili tavuk kümesinin önünde durdu*.” ÜÇK537

Tavukçu *öz. a.* Bir lakap. “*Tavukçu demliğe kuru çay atarken başını salladı*.” YK78

tavukçuluk *a.* Tavukçunun işi veya mesleği. “*Amerika'da modern tavukçuluk üzerine ihtisas yapmakta olan kardeşi işini bitirip dönünceye kadar bu çileyi çekecekti*.” KP53

tavukgöğsü *a.* Lifleri yumuşayıncaya kadar haşlanmış, didiklenmiş tavuk göğüs etinin pirinç ve süt ile koyulaşıncaya kadar pişirilmesiyle yapılan muhallebiye şeker ve tavuk suyu katılarak hazırlanan bir tatlı türü. “*Garsona tavukgöğüslerini ısmarladılar*.” SBK279

tavukkarası *a.* Beslenmede A vitamini yetersizliğinden ortaya çıkan bir hastalık belirtisi; gece körlüğü, karağı. “*Geceleri tavukkarası mı ne, göremiyordu.*” SÇ23

tavur (Der.) *a.* Karşıdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış; çalım. “*Tavur, zavur, çalım...*” EK227

tavus (Ar.) *a.* Tavus kuşu. “*Kuşlar uçuşmalıydı çevrelerinde tavus tavus, kanarya kanarya, bülbül bülbül*.” BFV138

tavuskuşu *a.* Sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş; tavus. “*Dükkânın acemice tavuskuşları resimli camları...*” SÇ27

tay *a.* Üç yaşına kadar olan at yavrusu. “*Nuran besili bir tay çevikliği ile merdivenleri inip giderken savrulan eteklerinin altından beyaz tombul bacakları gözüküyordu*.” TD39

tayfa (Ar.) *a.* 1. Gemide türlü işlerde çalıştırılan sefer işçisi; uşak. “*Ağabey be, yerliler karaya oturan vapurdaki bütün tayfaları kaptanla birlikte esir edip bağladılar da niye öldürmediler*?” DHV291 2. Bir adamın yanında bulunan yardakçılar; koşuntu. “*Aklından Ağzıböyükler'in tayfası enikli cücüklü birer birer geçtiler*.” EKM49

tayın (Ar.) *a.* Asker azığı. “*Devletin verdiği bir tayınla yetineceklerden de olmadığına göre, ne diye başa güreşmesin*?” SÇ186

tayin (Ar.) *a.* 1. Ne olduğunu anlama, gösterme, belirtme, kararlaştırma. “*Çeyrek saat içinde kadın laubali oluvermiş, hanımının yazgısına gidecek yolu tayine çalışıyordu*.” SM279 2. Atamak işi; atama, nasıp, nasbetme. “*Mehlikalar Malatya'ya tayin olmuş*.” GR122 **tayin et-** 1. kararlaştırmak. “*Ne istediğinizi iyice tayin ettiniz mi*?” CEM124 2. Birini bir göreve getirmek; atamak. “*Koskoca Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti onu buraya sarhoşlardan korksun, hırsızlardan avanta alsın, gece yarılarından sonra da tam siper horlasın diye bekçi tayin etmemişti*.” MUR4 3. Belirlemek. “*... kara karıncanın bile attığı her*

adımı gören ve bunu ezelde tayin eden o.” AY150

tayyare (Ar.) *a.* 1. Kanatlarının altındaki havanın yaptığı basınç yardımıyla yükselip ilerleyebilen motorlu hava taşıtı; uçak. “*Bir tayyare gediklisinden ucuza düşürdüğü mavi bir pardösüyü bozdurup üzerine göre yaptırmıştı*.” EKM22 2. *öz.* Bir lakap. “*Tayyare Osman'la Dempsey Necip, Allah Allah diyorlardı*.” SUÇ32

tayyör (Fr.) *a*. Ceket ve etekten oluşan kadın giysisi. “*... Avrupa şehrindeki süksesinden, iç çamaşırlarından, mantolarından, tayyörlerinden, iskarpinlerinden bahsediyordu*.” BK329

tayyörlü* *sf*. Tayyörü olan. “*Koşan, koşuşanlardan başka gar hamalları, yolcularını karşılamaya gelmiş fötr şapkalı, tayyörlü, mantolular*.” GK259

tayyörlük* *sf*. Tayyör yapmaya elverişli (kumaş). “*Patlıcan moru tayyörlük almayan, hafta arası çıkıverip karısını gezmeye götürmeyen bir kocanın evini mi*?” KK99

taze (Far.) 1. *sf*. Bozulmamış, bayatlamamış olan. “*Çiftlik avlusundaki ulu dutların altına masalar kurulur, bol bol tereyağı, süt, taze yumurta ikram edilirdi*.” BE15 2. *sf*. Dinç, yıpranmamış, yorulmamış. “*Genç kadını kuvvetli kollarının arasına aldı, etli, kalın dudaklarını kadının rujlu, taze dudaklarına yapıştırdı*.” MM92 3. *sf*. Yeni, zamanı geçmemiş. “*... taze sulanmış yufka ekmek, peynir ve bir baş kuru soğanla sürermiş kocasının önüne*.” BE84 4. *a*. Genç kadın. “*Ara, bul, tazeye sahip ol yavrum*!” ARK201 5. *sf*. Kuru olmayan; kuru karşıtı. “*... taze otlar, sağımızda ağır ağır akan nehir, mavi gökte süzülen geniş kanatlı kuşlar, her şey yorgun görünüyordu*.” SAR16

taze fasulye *a*. 1. Fasulye bitkisinin taze ve turfanda olanı; yeşil fasulye. “*Patates vardı, taze fasulye olacaktı.*” SUÇ37 2. Bu sebzeden yapılan yemeğin adı; yeşil fasulye. “*Has ekmek, kalaylı kaplarda etli taze fasulye, ayran gelmişti gene*.” BTÜ252

taze soğan *a.* Soğan bitkisinin yeşil renkli yaprak kısmı; yeşil soğan, gök soğan. “*Taze soğanların mavi dumanlı yeşil sapları ağzını sulandırmıştı*.” VV298

tazele- 1. Yenisiyle veya tazesiyle değiştirmek. “*Boyuna sigara tazeleyerek yıllar yılı ulaşmak istediklerine ulaşmışçasına düşünüyor*.” YK82 2. Tekrarlamak. “*Anneme nikâh tazeleyip onu bize getirdikten sonra öğrendik ki, babamı büyükannemler doldurmuşlar*.” BE19 3. Unutulmuş bir duygu veya bir düşünceyi yeniden canlandırmak. “*Çünkü Haldun ... küllenmiş acı hatıraları tazeliyordu*.” İDG7

tazeleme *a.* Tazelemek işi. “*Ay başları kredi tazelemeye yarıyor*.” EKM63

tazelen- 1. Tazeleme işi yapılmak. “*Ateşi yeni tazelenmiş nargilesinden geniş bir duman alıp hazla bıraktıktan sonra, delikanlı, dedi, çok genç, çok tecrübesizsin daha*.” KK86 2. Taze duruma gelmek, tazelik kazanmak. “*Evde, sofra başında konu birdenbire tazelendi*.” DK155

tazelet- Taze duruma getirmek. “*Memur çayları tazeletti*.” BTÜ368

tazelettir-* Tazeletme işini yaptırmak. “*Namaz kılmaya başla demiş, iman tazelettirmişsiniz*.” ÜÇK462

tazelik *a.* Dinç, diri, canlı olma durumu. “*... harikulade parfüm kokusuyla içeri bir bahar havası tazeliğiyle girdi*.” GR170

tazı (Far.) *a.* 1. Genellikle tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı, çok çevik bir tür köpek. “*Tazı hassasiyetine lüzum yok*!” VV357 2. *öz.* Bir lakap. “*Yanına Tazı Nuri sokuldu*.” KP37 **tazı gibi** çok hızlı (kimse). “*İtoğlu itler tazı gibi koşuyorlardı yanında önünde*.” YYB143 **tazıya dön-** çok zayıflamak. “*Sivil giyince tazıya dönmüş*.” MUR191

tazısız* *zf*. Tazı olmaksızın. “*Marifet tavşanı tazısız tutmak*.” BTÜ303

tazimat (Ar.) *a*. Yüksek saygı. “*Takın arz-i tazimatını, git, vur kapıyı, bekle…*” MUR225

ta’zîr* (Ar.) *a*. Azarlamak işi, azarlama. “*Sonra müdürüm, ne zaman işittim ırgatbaşından o haklı ta'zîri, verdim hak ama uçtu kafamdan aklım, yedim dişlerimi*.” MUR331

tazminat (Ar.) *a*. Zarar karşılığı ödenen para; ödence. “*Ölürse tazminat vermekten kurtulmak için zavallı Dursun'a kabahati yüklemek istiyorlar*.” AY111

tazyik (Ar.) *a.* 1. Bir şeyi sıkıştırma, darlaştırma. “*Muzaffer’in yüzü renkten renge giriyor, kanı damarlarını patlatacak kadar tazyik ediyordu*.” HÇ255 2. Manevi baskı, zorlama, zarara sokma. “*O namussuz dokuma ustası, bu çocuğa fazlaca tazyik ediyormuş*.” CEM81 3. Bir yüzey üzerine etkide bulunan

gücün yüz ölçümü birimine düşen miktarı; basınç. "*Sabun, lavaboda tazyikle fışkıran suyun sesi…*" KY193 **tazyik et-** zorlamak, baskı yapmak. "*O namussuz dokuma ustası, bu çocuğa fazlaca tazyik ediyormuş*." CEM81

te (Der.) *ünl.* İşte. "*Gelmiş bubamlar Urumelinden, ben te bukağmışım*." ÇK87

teatral (Fr.) *a.* Tiyatro özelliği taşıyan. "*Teatral bir jestle ellerini öyle bir havaya kaldırıp 'Bravoo!' dedi ki, korkup geriledim*." YYB173

tebaa (Ar.) *a.* Bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olan kimse, uyruk. "*Lübnan tebaası olmadığımız için babama avukatlık yaptırmıyorlardı*." BE23

Tebbet* *öz. a.* Kur'an'ın 111. suresi. "*Besmeleden sonra yerli yersiz, uygun, değil, Amentü, Tebbet, Kulhüvallahü...*" EVO209

tebdil (Ar.) *a.* Değiştirmek işi; değiştirme. "*Allah encamımızı hayırlara tebdil eylesin*!" EKM32 **tebdil et-** değiştirmek. "*Allah encamımızı hayırlara tebdil etsin*." TD40 **tebdil gez-** tanınmamak için kılık değiştirerek gezmek. "*Eski devirlerde padişahlar tebdil gezerlermiş*." MUR129 **tebdili şaş-** ne yapacağını bilememek, telaşa kapılmak. "*Kadir'in tebdili şaşmış*." CEM136

tebdilhava *a.* Hastaların daha çabuk iyileşmesi, yorgunlukların giderilmesi vb. amaçlarla yapılan çevre değişikliği; hava tebdili, hava değişimi. "*Röntgen filmi, tebdilhava, şu bu...*" EK207

tebelleş *sf.* İstenmediği hâlde, birinden veya bir yerden ayrılmayan, gitmeyen, musallat olan. "*Ben yatayım da onlar da kaldırsınlar sıkıysa, dediği hâlde, babasından çok Hamza'nın tebelleş olacağına hiç kuşkusu yoktu*." VV212 **tebelleş et-** birini veya bir şeyi birinin başına bela etmek. "*Yazının kabıklısını tebelleş etti başımıza*." CEM33 **tebelleş ol-** bir kimsenin veya şeyin başına dert olmak, musallat olmak. "*Amma da tebelleş oldun*." AY115

teber (Far.) *a.* Bazı dervişlerin taşıdıkları sapı uzun, keskisi ayça biçiminde, küçük ve hafif balta. "*Dervişin esası, teberi, keşkülü var mıydı*?" VV85

teberru (Ar.) *a.* Bir kimsenin, kuruluşun veya ülkenin ayni veya nakdi varlıklarını kendi iradesi ile bir başka kişi, kurum veya tüzel kişiliklere karşılıksız olarak devretmesi; bağış. "*Onun için, istenen teberruları, yardımları, hatta haraçları göz kırpmadan verir, sonra da ciğeri yanarak basardı küfürü*." KT135 **teberru et-** bağışlamak. "*Eşyalarının geriye kalanını da ya Kızılay'a yahut Veremle Savaş Derneği'ne teberru ederdi*." GAV142

tebessüm (Ar.) *a.* Gülümsemek işi; gülümseme. "*O hiç oralı değil, purosu, getrleri, tebessümüyle geçip gitti*." BK307

tebeşir (Far.) *a.* 1. Toz zerreciklerinden oluşan, çizdiği yerde iz bırakan, beyaz veya açık renkte kireçli kaya. "*Tebeşir gibi, bembeyaz*!" GR41 2. Bu maddeden yapılan, kara tahta, duvar vb. yüzeylere yazı yazmak için kullanılan, beyaz veya renkli çubuk. "*Cebinden çıkardığı bir tebeşir parçasıyla duvarın mavi badanasına büyük harflerle bir 'hiç' yazdı*." BK358

tebligat (Ar.) *a.* Yazılı olarak yapılan açıklama; bildirim. "*Ne PTT'den birkaç kuruş koyabilmişti bir kıyıya ne de şimdi tahsilat dâhil, satın alma ve tebligat işlerini de gördüğü fabrika posta memurluğundan artırabiliyordu*." SUÇ10

tebliğ (Ar.) *a.* 1. Bildirmek işi; bildirme. "*Tebliğ etmek için ağamızın emrini, yaptım telefon*." BTÜ54 2. Resmî bir makam, kurum veya resmî olmayan bir örgüt, topluluk tarafından herhangi bir durumu ilgililere duyurmak için yazılan yazı; bildiri. "*Kore Savaşı'ndaki strateji hatalarını, Birleşmiş Milletler tebliğlerini gazetelerde okuyarak değil, radyoda dinleyenlerden duymak suretiyle belirtir*." SAR57 **tebliğ et-** bildirmek. "*İkindiüzeri muhasebeci, Himmet'i ambarda buldu, ağanın emrini tebliğ etti*." EKM69

tebrik (Ar.) *a.* Kutlamak işi; kutlama. "*Hülya'yla yan yana, tanımadığı şık davetlilerin ellerini sıkıyor, tebriklerine teşekkürle karşılık veriyordu*." DK191 **tebrik et-** kutlamak. "*Seni bu mertliğinden dolayı tebrik ederim*!" KY109

Tebriz* *öz. a.* İran'da bir şehir. "*Isparta, Buhara, Tebriz taban halıları, kilimler, kilimler, tekrar halılar…*" SM197

tebşir (Ar.) *a.* Muştulamak işi; müjdeleme, muştulama. "*Ramazan kulumun dayısını derhâl bul tebşir et ki, Mehdi-i Resul, yeğeni Ramazan'ın sulbünden dünyaya gelecektir*!" VV86 **tebşir et-** sevinilecek bir haber vermek, müjdelemek, muştulamak. "*Ramazan kulumun dayısını derhâl bul tebşir et ki, Mehdi-i Resul, yeğeni Ramazan'ın sulbünden dünyaya gelecektir*!" VV86

tecavüz (Ar.) *a.* 1. Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma; saldırı. "*Mülk, tecavüzden*

korunmalıdır.” KT29 2. Zor kullanarak ırzına geçme. “*Bir serserinin tecavüzüne uğrayacakken kurtarılmış olmayı kabullenmiş görünüyordu*.” SM227 3. Başkasının hakkına el uzatma. “*Tarlalarına tecavüz eden, kahvenin önünde tokatlayıp tabanca çeken Muzaffer...*” HÇ114 **tecavüz et-** 1. başkasının hakkına el uzatmak. “*Tarlalarına tecavüz eden, kahvenin önünde tokatlayıp tabanca çeken Muzaffer...*” HÇ114 2. saldırmak, hücum etmek. “*Çağırıyordu, çünkü adam dükkânına tecavüz etmiştir*.” KT29

tecelli (Ar.) *a*. Alın yazısı, kader, yazgı. “*Tecelli ne demek*?” GR3

tecrit (Ar.) *a*. Mahkûmu cezasını tek başına çekmesi için diğer hükümlülerden ayırma. “*Tecritte olduğu için, ziyaretçisiyle görüştürülmeyecekti*!” SUÇ221

tecrübe (Ar.) *a*. Bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı; deneyim. “*Tecrübe ne demek*?” ÖE127 **tecrübe et-** 1. denemek, sınamak. “*Seni henüz tecrübe etmedim ki*.” GR170 2. deneyimlemek. “*İhsan'ı hayallemek, sadece hayallemekle bile nasıl heyecanlandığını, dünyaların nasıl onun olduğunu nefsinde tecrübe etmemiş miydi şu üç beş günde*!” OK28

tecrübeli *sf*. Tecrübesi olan, görmüş geçirmiş, deneyimli. “*Tecrübeli kadın ne türlü hareket edeceğini gayet iyi biliyordu*.” OK42

tecrübesiz *sf*. Tecrübesi olmayan, deneyimsiz. “*Genç, körpe, tecrübesiz delikanlı*.” TD45

tecrübesizlik *a*. Tecrübesiz olma durumu, deneyimsizlik. “*Eee, gençlik, cahillik, tecrübesizlik*!” YD170

teçhizat (Ar.) *a*. Bir işin yapılmasında, bir makinenin işletilmesinde kullanılan aletler; araç gereç. “*Ertesi sabah gene aynı şekilde, tam teçhizat toplanıldı*.” SUÇ65

teçhizatlı *sf*. Teçhizatı bulunan, teçhizatlanmış. “*O zaman şimdiki gibi değil, operatör değil de bir tabur asker çıksa önüme, hem de tam teçhizatlı, hava*!” KK68

tedarik (Ar.) *a*. 1. Araştırıp bulma, sağlama, elde etme. “*Yol parası tedarik edip getirtemeyeceği için büsbütün üzülmeyecek miydi*?” DE105 2. Hazırlanmak için gereken şey veya durumların bütünü; hazırlık. “*... maltızlara ateşler yakıldı, öğle akşam yemekleri için tedarike başlandı*.” GR24 **tedarik et-** bulmak, sağlamak. “*Sen tut, bohçacıdan tedarik ettiğin büyüyü kocan evdeyken ceketine dik*!” EK177

tedarikli *zf*. Her şeyi önceden sağlamış olarak, hazırlıklı bir biçimde. “*Her zaman küçücük bir çıkınla keçilerini yaymaya giden kadının, bugün daha tedarikli gidişini yadırgamışlardı*.” SUÇ272

tedavi (Ar.) *a*. Çeşitli yöntemlerle hastalığı iyileştirme; terapi. “*Yoksa dişimizden tırnağımızdan artırıp tedaviye mi çalışırız*?” SUÇ315 **tedavi et-** iyileştirmek amacıyla sağlık uygulamalarından geçirmek, sağaltmak. “*Bizim mahalledeki kör, topal, inmeli, sızılıları tedavi edeceğim hem de parasız*!” ÖE91 **tedavi ol-** iyileşmek amacıyla sağlık uygulamalarından geçmek. “*Fukaraysa bedava tedavi olur, hem de karnını doyurur*.” ÇK71

tedbir (Ar.) *a*. 1. Kötü veya yanlış bir şeyi önleyecek yol; önlem. “*Herhâlde alıştırmak için ama derhâl tedbir almalıydı*.” GAV99 2. Bir şeyin sonucu düşünülerek önceden yapılan hazırlık. “*Bir çocuğunun olması için her çareye başvurmuş, kadınca tedbirlerin çeşitlerini denemişti*.” EK241 **tedbir al-** önlem almak. “*Yakın karakola koşmuş, dükkânının basılacağından, hayatının tehlikede oluşundan bahsederek tedbir alınmasını yalvarmıştı*.” DE150

tedbirli 1. *sf*. İşin arkasını ve sonunu düşünerek hareket eden; müdebbir. “*Ben çok tedbirliyim kızım, yapacağım bir işi hiç kimseye söylemezdim*!” DE85 2. *zf*. Hazırlıklı bir biçimde, önceden düşünerek. “*Bir daha tedbirli hareket et*!” İDG54

tedbirsizlik *a*. Tedbirsizce davranış. “*Efendim, tedbirsizlik neticesi, kendisini araştırdığımız kulaklarına gitmiş olabilir*!” MM171

tedirgin *sf*. Rahatı, huzuru kaçmış. “*Kovalanmaktan yılgın, vahşi bir hayvan kuşkusu içinde, tedirgindi*.” SUÇ260 **tedirgin et-** rahatını, huzurunu kaçırmak. “*Çıkaramasa bile tedirgin eder*.” GR215 **tedirgin ol-** rahatı, huzuru kaçmak. “*Sen de biliyorsun, burada yıllar yılı şunun bunun laf atmasından, tacizliğinden tedirgin oldum*.” KAÇ211

tedirginlik *a*. Tedirgin olma durumu. “*Kız tedirginlikle baktı*.” DK252

tedkik* *a*. Tetkik. “*Dolaşayım fabrika içlerinde, yapayım her bir şeyleri tedkik mahallinde*.” MUR156

teenni (Ar.) *a*. İlerisini düşünerek acelesiz iş görme, ağır davranma. “*Gülpembe bu teenni*

sözünden hiçbir şey anlamamıştı" SM293

teessüf (Ar.) *a*. Yazıklanmak işi; yazıklanma. "*Çünkü bahsetmiş olsaydı, Kamran'ın bunu yutmaması, hiç olmazsa karşılaştıkları bir gün teessüf etmesi gerekirdi*." GAV201 **teessüf ederim!** yazıklar olsun!. "*Teessüf ederim sana abla*!" EKM30 **teessüf et-** acımak, üzülmek, yazıklanmak. "*Bir zamanlar, ölürse ölsün diye aklımdan geçirmiş oluşuma teessüf ettim*." BE41

teessür (Ar.) *a*. Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği; üzüntü. "*İsimleri çağrılanlar, 'Burdayım baba.' diyor, sonra babalarının dönülmez yola girdiğine inanmaktan gelen bir teessürle hıçkırmaya başlıyorlardı*." KK76

teessüs (Ar.) *a*. Kurulma, ortaya çıkma. "*Çünkü efendim, memleketimiz bir hak ve adalet memleketi olmak haysiyetiyle, devletimizin rolü vatandaşlar arasındaki dengenin· teessüsünde bir hakem...*" GR12

tef (Far.) *a*. Zilli bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından oluşan çalgı. "*Oğlanların kemanı, gırnatası, tefi yeniden neşeyle patladı*." SBK211 **tefe koy-** biri hakkında alaylı dedikodu yapmak. "*Çünkü tefe kor, mahalleye yayar, ti'ye aldıktan başka, başkalarına da aldırırdı*." KÜÇ58

tefe *a*. Dokuma tezgâhında tarağı tutan ağaç veya metal parça. "*Bunlar tel gücü, bunlar tefe…*" AY107

tefeci *a*. El altından yüksek faizle ödünç para veren kimse; faizci, murabahacı. "*Ta bilmem kaç sene evvel sultanlar giderken Yahudi bir tefecide kalmış*." EK8

teferruat (Ar.) *a*. Bir bütünün önemce ikinci derecede olan ögelerinden her biri; ayrıntı. "*Teferruatı geçelim efendim*." KY108

tefriğ (Ar.) *a*. Ayırmak işi; ayrım. "*Hani cendermeye tefriğ etmişler de…*" GR46 **tefriğ et-** ayırmak, ayırt etmek. "*Hani cendermeye tefriğ etmişler de...*" GR46

tefrika (Ar.) *a*. Gazete veya dergilerde çıkan, birbirini tamamlayan yazılardan oluşan dizi. "*Bütün gece, hemen hemen bütün tefrikaları baş başa verip okuyor, birlikte hayaller kuruyor, birlikte heyecanlanıyorlardı*." SUÇ256 **tefrika et-** yazı dizisi, roman vb.ni gazete ve dergilerde bölümler hâlinde yayımlamak. "*Gazetede tefrika edildikten sonra kitapçıya satması kolay*." BFV243

tefsir (Ar.) *a.* Kur'an'ın ayetlerini açıklayarak görüşler ileri sürme ve bunları yazma. "*Meşru ve gayrimeşru tefsire bağlı şeylerdir*." VV72

teftiş (Ar.) *a.* Bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma; denetim, denetleme, bakı, murakabe, kontrol. "*Nitekim en son Boğaz'daki otel teftişinde korktuğuna uğramıştı*." ÜÇK333 **teftiş et-** denetlemek. "*Nereyi teftiş edeceğim*?" MM20

teftiş heyeti *a*. Devlet kuruluşlarında denetim işini yapmakla görevli üyelerin oluşturduğu kurul; denetim kurulu, denetleme kurulu, teftiş kurulu. "*Nerdeyse hani biz buraya teftiş heyeti olarak gelmedik miydi falan diye soracak*." ÜÇK414

teftiş kurulu *a*. Teftiş heyeti, denetleme kurulu. "*İster belediye, ister polis, isterse de hiç hesapta olmayan herhangi bir teftiş kurulu üyeleri olsunlardı*." MM277

teğmen *a.* Orduda rütbesi asteğmenle üsteğmen arasında olan, takım komutanlığı yapan subay; mülazım. "*O sıra içeri giren teğmenlerle jandarmalar durumu öğrenince basmışlardı kahkahalarını*." KAÇ184

teh (Der.) *ünl*. 1. Olumsuzluk bildirir. "*Teh, hayır dileyecekmişim*." EVO70 2. Beğeni ünlemi. "*Barnağını mı kesip doldurdun ustam, teh çaya bak! Kan mübarek kan*!" EVO117

tehcir (Ar.) *a.* Göç ettirme, göç etmesine sebep olma, sürme. "*Birinci Dünya Harbi sırasında tehcire tabi tutulan annesiyle birlikte Derzor'a sevk olunacakken ... göçmen kafilelerine karışıp gitmişti*." SM157

tehdit (Ar.) *a*. 1. Bir kimseyi, gelecek herhangi bir tehlike ile korkutma. "*Bağırıp çağırıyor, tehditler savuruyordu*." DK66 2. Tehlikeli ve zararlı bir durumu önceden hissettiren belirti. "*Bunun, 'Canımı sıkarsan onunla giderim!' demek isteyen bir tehdit olduğunun farkındaydı*." DK254 **tehdit et-** bir kimseyi, gelecek herhangi bir tehlike ile korkutmak. "*Ölümle tehdit ediliyordum*." AY197 **tehdit savur-** korkutmak, gözdağı vermek. "*Bütün bunlardan habersiz Nuran'sa, kolundaki kızı tam bir bıçkın külhanbeyi gibi yatak odasına girmeye zorluyor, kız girmek istemeyince de tehditler savuruyordu*." KY53

tehditli *sf*. Tehdidi bulunan. "*O aşırılar ki, yıllar yılı parti adına en sert, en tehditli konuşmaları yapar, kraldan çok kral taraftarlığını kimseye vermezlerdi*." HÇ75

tehir (Ar.) *a*. Geciktirmek işi; geciktirme, tavik. "*Tren tam altı saat tehirle geliyor*." AY166

tehlike (Ar.) *a*. 1. Büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum; muhatara. "*Arap Osman gerçekten de apartmanın en üst katına çıkmış, bitişik apartmana geçerken az kalsın aşağıya uçma tehlikesi geçirmişti*." KY218 2. Gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen sakıncalı durum. "*Ne denirse densin, şimdilik hiçbir tehlike yoktu*." ARK39 **tehlike atlat-** büyük zarar ve sıkıntılara yol açacak bir olayı savuşturmak. "*Seninki bu yakınlarda iyi bir tehlike atlatmış*!" HÇ329 **tehlike çanları çal-** kötü bir durumun ortaya çıkacağı belli olmaya başlamak. "*Merdiveni ağır ağır çıkarlarken Filiz'i uyaran ilk tehlike çanı…*" BFV206 **tehlikeye düşür-** sıkıntı, üzüntü veya zarar oluşturacak bir duruma sokmak. "*'Canım karıcığımın hayatını tehlikeye düşürür müyüm hiç*!" GR150

tehlikeli *sf*. Tehlikesi olan, korkulu, muhataralı. "*Tehlikeli dallarda işim ne*?" KY109

tek 1. *sf*. Eşi olmayan, biricik, yegâne. "*Onun için yapılacak tek şey, Ayten'i haraca bağlamaktı*." KÜÇ58 2. *zf*. Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın; yalnızca. "*Tek bir atağı kalmıştı*." KY223 3. *sf*. Hiç, hiçbir. "*Yaşlı gözlerini kollarına dayamış, sarsılarak ağlıyor, tek söz edemiyordu*." SÇ203 4. *a*. Birbirini tamamlayan veya aynı türden olan nesnelerden her biri. "*Bu sefer de en küçük oğlunun terlik teki…*" KK131 5. *sf*. Kadeh içinde belirli ölçüde olan (içki). "*Birer tek daha attılar*." GAV133 6. *sf*. Yalnız başına. "*Tek kaldı desene*." SUÇ227 7. *zf*. Önüne getirildiği cümleye istek ve özlem kavramı katar. "*Haftalığını yetmiş beş yapayım, yüz yapayım. Tek gelsin çalışsın*." BFV199 **tek sıra ol-** sıraya girmek, sıralanmak. "*Tek sıra olun bakalım*!" SÇ93

tek başına *zf*. Yanında başkaları olmadan, yalnız olarak; bir başına, kendi kendine, yalın kılıç, yalnız, yalnız başına, münferiden. "*Tek başıma mı*?" SÇ147

tek hücreli *sf*. Yapısı tek bir hücreden oluşan (hayvan veya bitki), bir gözeli, bir hücreli. "*... herhangi bir tek hücreli gibi, bir yosun gibi yaşayacaklardır yaşayabildikleri yere kadar.*" YK17

tek kâğıtlı* *a. argo* Küçük esrarlı sigara. "*Önceleri tek kâğıtlı esrar sigarası, sonra çift kâğıtlı, daha sonra afyon, eroin, kumar*." DHV330

tek kişilik *sf*. Tek kişinin kullanabileceği, tek kişiye göre, tek kişi için olan. "*Ustanın tek kişilik karyolasına yan yana oturdular*." VV335

tek taraflı *sf*. Tek bakış açısı olan; tek yanlı, tek yönlü. "*Tek taraflı sevgi olmaz*." HÇ50

tek tük 1. *sf*. Az, seyrek olan. "*Dağlar, karla örtülü dağlarda kıvrıla kıvrıla uzayıp giden, korku dolu, tek tük izler…*" BE9 2. *zf*. Az, seyrek olarak. "*Tek tük atıyor*." CEM96

tek vücut *zf*. Hep birlikte. "*Memleket tek vücut hâlinde şahlanmış vaziyette*." ÜÇK594

tek yürek *zf*. Hep birlikte. "*İnsanlar tek yürek, tek nabız, tek ciğer, tek düşünce hâlinde insanlar…*" SAR114

tekaüt (Ar.) *a*. Emekliye ayrılma. "*İsterlerse beni tekaüde çıkarsınlar diyor*!" EVO143

tekaütlük *a*. Emekli olma durumu; emeklilik. "*Yıllar yılı gençliği, sonra orta yaşlılığı, şimdi de tekaütlüğünü geçirdiği bu kahveyi çok seviyordu*." KP65

Tekçe* bk. Tarık Tekçe. "*Başta kalın kaşlı, şişman kahveciyle garsonlar yadırgadılar; sonra da irili ufaklı figüranlarla Öztürk ve Tekçe'nin hayranları*." YD155

tekdir (Ar.) *a*. Azarlama, paylama. "*Bilirsin tekdire yüzüm yoktur pek*." EB145

teke *a*. Erkek keçi. "*Yusuf'a baktı teke sakallı, güldü*." BTÜ42

tekel *a*. Bir kişi veya kuruluşun herhangi bir alanda kazandığı büyük güç. "*Bu tek gazeteyi tekeli altına almaya hiçbir müşterinin hakkı olamazdı*." BK367 **tekeline al-** bir şeye tek başına sahip olmak, inhisarına almak, patentini almak. "*Ulan karıyı tekeline almakta ne mana vardı yani*?" GK121

Tekel* *öz. a*. Türkiye Cumhuriyeti'ne ait eski tütün, alkollü içki ve tuz şirketi. "*Dört bardak içtin, bir şişe Tekel'in Marmara'sı demek*." EKM133

Tekel Tütün Fabrikası* *öz. a*. İstanbul'da bulunan Tekel'e ait eski fabrika. "*Tekel Tütün Fabrikası'nın sabah borusu kalın kalın ötüyor*." YYB120

tekelcilik *a*. Tekelci olma durumu, inhisarcılık. "*Tekelcilik yok*!" KT84

tekemmül (Ar.) *a*. Olgunlaşmak işi;

olgunlaşma, tekâmül. "*Hani şu tekemmül etmiş bir evrak vardı*." MM284 **tekemmül et-** insanın bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş olmak; olgunlaşmak. "*Hani şu tekemmül etmiş bir evrak vardı*." MM284

teker (I) 1. *a*. Merkezde bulunan, bir eksenin çevresinde dönebilen çember; tekerlek. "*Demek suratı boydan boya kapanmış bir bıçak yarasıyla bet mi bet bekçi karı arabasının tekerine taş koyuyordu ha*?" TD2 2. *sf*. Tekerlek biçimde olan. "*... küme küme zeytinleri, kaşar tekerlerini, halıları, kilimleri, vitrinler dolusu elektrik ütülerini, gaz sobalarını…*" KÜÇ22 3. *a*. Bir gök cisminin daire biçiminde görünen yüzeyi. "*Bir yanda deniz, denizin ötelerinde dağlar, dağların ardında kıpkırmızı tekerinin ucu gözüken ay*." YD101 **tekerine taş koy-** birinin yolunda giden işini aksatan, engelleyen davranışta bulunmak. "*Şevki, yavrum bana bağışla, dese, gene de bağışlamayacak, bu numaracının tekerine taş koyacaktı*." ÖE117

teker (II) (Der.) *a*. Bisiklet. "*Bizim Adana'da cansız at da derlerdi, doğrudan doğruya teker de*." KK207

teker teker *zf*. Birer birer, ayrı ayrı olarak; teker teker tüker, tane tane. "*Sokak iki başından kesilmiş, apartmanlar teker teker aranıyordu*." KY213

tekerlek 1. *a*. Merkezde bulunan, bir eksenin çevresinde dönebilen çember; teker. "*Bisikletin tekerleğine bir tekme*!" ÖE58 2. *sf*. Bu biçimde olan. "*Sakalları uzamış, tekerlek çeneli, sağlam yapılı adam çömeldi*." EKM56

tekerlekleş-* Yuvarlak bir biçim almak, yuvarlaklaşmak. "*Gözleri daha tekerlekleşip yuvalarına az daha mı gömülmüştü*?" KK71

tekerlekli *sf*. Tekerleği olan, tekerli. "*Habip odanın ortasına oturmuş, Hüseyin'e iplik makaralarından tekerlekli bir araba yapıyordu*." KAÇ181

tekerleme *a*. 1. Çoğunlukla basmakalıp söz. "*Çeyrek saat odasında kuru karısının, aşk, sevgi, sevda üzerine sıraladığı tekerlemeleri yahut herhangi bir aşk romanında okuyup pek beğendiği pasajları kocasına illa ki dinletme arzusu…*" DK200 2. Birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı. "*Herkesçe bilinen tekerlemeyi çaresiz yapıştırdım*." YYB91

tekerlen- Yere devrilmek, yuvarlanmak. "*Çelme taktılar, yeniden tekerlendi, yeniden kalkıp kaçtı*." KK25

tekerrür (Ar.) *a*. Tekrarlanmak durumu; tekrarlanma. "*Eder ise tekerrür...*" MUR241 **tekerrür et-** tekrarlanmak. "*Eder ise tekerrür...*" MUR241

tekessür (Ar.) *a*. Çoğalmak işi; çoğalma. "*Bütün bir kâinatın teksir ve tekessürü, fiili cima üzerine müesses*." KAÇ54

tekevvün (Ar.) *a*. Oluş, var olma, doğuş. "*Sonra efendim, bu memlekette, ben görmeyeli, büyüklere karşı müthiş bir saygısızlığın tekevvün etmiş olduğunu müşahede ediyorum*." GR18

tekin *sf*. 1. Güvenilir (kişi, yer). "*Zeki Ağabey tekin değildir, pek bi…*" ARK157 2. İçinde doğaüstü varlıklar bulunmadığı için uğurlu sayılan (kimse veya yer) inanılan (yer). "*Orası tekin değil gece vakti, bilir, korkar*." SÇ58

Tekirdağ *öz*. *a*. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Cevdet Ağabey'e iki çift lafım var, sonra çekip gideceğim Tekirdağ'a dedi*." SBK333

tekke (Ar.) *a*. Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer; dergâh. "*Alsın tapon ama zengin kızı, girsin amcasının sakalı altına, beklesin tekkeyi, moruk cartayı çekti mi de içsin çorbayı, tapon kıza da bir tekme*!" KK247 **tekkeyi bekleyen çorbayı içer** "bir şeyi elde etmek için bazı sıkıntılara katlanmak gerekir" anlamında kullanılan bir söz. "*Alsın tapon ama zengin kızı, girsin amcasının sakalı altına, beklesin tekkeyi, moruk cartayı çekti mi de içsin çorbayı, tapon kıza da bir tekme*!" KK247

tekle- *argo* Damak sesleriyle başlayan kelimeleri ve heceleri tekrarlayarak ve keserek konuşmak; kekelemek. "*Gözlerinin akı pembeleşmişti, ağzı içki kokuyor, konuşurken tekliyordu*." YYB98

teklif (Ar.) *a*. 1. Yapması için birinden bir iş isteme. "*Derken bir gün laf olsun diye trupun palyaçoluğunu teklif ettim*." SBK16 2. İncelenmek veya kabul edilmek için bir şey sunma, önerme. "*Benim teklifime karşı ne der*?" İDG51 **teklif al-** teklifte bulunulmak. "*Metro Goldvin Mayer'den teklif aldım*." AY181 **teklif et-** 1. teklifte bulunmak. "*Sana okuyuculuk teklif etmişti Zeki*." ARK168 2. evlenme, arkadaşlık isteğinde bulunmak. "*Maşa sulanmış, hatta evlenme teklif etmişti*." BFV203

teklif tekerlek* *a*. Samimi olmama, resmî olma durumu, teklifli olma. "*Yapma be bacanak, benden'i, senden'i, teklif tekerlek var mı*?" ÜÇK364

teklifsiz *sf.* Samimi, içli dışlı, sıkı fıkı. "*Yaklaştılar. Teklifsizdiler*." HÇ46

teklifsizce *zf.* Teklifsiz bir biçimde, içten olarak. "*Bir gün akşam paydosuna yakın, hiç tanımadığı, kısa boylu, kupkuru bir adam içeriye teklifsizce girdi*." KP81

teklifsizlik *a.* Teklifsizce davranış. "*Teklifsizlik nereden geliyordu*?" DE111

teklik *a. argo* Yüz kuruş değerinde Türkiye'nin para birimi; lira. "*Marmara şarabının şişesi üç teklik*." KK238

tekme *a.* Ayakla vuruş; tepik, tepme. "*Tekmeyi Mustafa attı, hem de tam böğrüne*." YYB69 **tekme at-** ayakla bir yere sertçe vurmak. "*Kapıya saldırdı, tekme attı, yumrukladı*." ARK111 **tekme ye-** birinin ayağından darbe almak. "*Tekme yemiş köpek haysiyetsizliğiyle dehlizin köşesi dönülüp de 72. Koğuş'a gelindi mi her şey unutulur*." YK17

tekmele- Tekme vurmak, tekme atmak; tepiklemek. "*Tırnaklarının özenle düzeltilip kız pembesiyle hafifçe boyanmışlığı, kurt kapanından kurtulmak istercesine odanın koyu griliğini şiddetle tekmeleyen çocuk bacaklarıyla çırpınıyordu*." YYB192

tekmeleme *a.* Tekmelemek işi. "*Böyle bir kadını tekmelemesi en akıllı hareketti*." SM294

tekmelen- Tekme vurulmak. "*Tam bu sırada kapı gene tekmelendi*." KAÇ35

tekmelenme *a.* Tekmelenmek işi. "*İdare lambasıyla koşuncaya kadar, kapı tekmelenmeye başlamıştı bile*." VV47

tekmelik *a.* Oyunlarda tekmelerden korunmak için diz kapağı ile bilek arasında kalan bacak bölümünün ön yüzüne takılan, plastik vb. sert maddeden yapılmış koruyucu. "*Ayağında top ayakkabıları, kırmızı yün çorap, bileklik, tekmelik...*" SUÇ109

tekmil (Ar.) 1. *sf.* Bütün, tüm. "*Hem de tekmil düğmeler baştan aşağı ilikli*!" EKM123 2. *sf.* Eksiği olmayan; eksiksiz. "*Tekmildir beylik eşyam, yoktur vukuatım komutanım*!" MUR429 3. *zf.* Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; tamamen. "*Onun iki kat ola ola ağlamasına mahalleli tekmil güldü*." EKM35

tekmil haberi *a.* Askerlikte astın üste verdiği sözlü rapor; tekmil. "*Baştan birinci, sonra ikinci, üçüncü, dördüncü tekmil haberlerini verip çıktılar*." KT54

tekne *a.* 1. Türlü işlerde kullanılmak için çoğu ağaçtan veya taştan yapılan, uzun ve geniş kap. "*Bankolardan gelen iplik masuraları koca koca teknelerle keleplere taşınır*." CEM23 2. Bir tür küçük deniz taşıtı. "*Fırtınaların çalkaladığı korkunç okyanuslarda parçalanmış, yelkeni kırılmış dümeniyle küçücük bir tekne gibi*." DE1

tekneci* *a.* İşletmelerde iplik masuralarını teknelerle gerekli yerlere taşıyan işçi. "*İplik masuralarını taşıyan yaşlı teknecilere kâğıttan kuyruk takarlardı* " EKM88

teknik (Fr.) *a.* 1. Bir sanat, bir bilim, bir meslek dalında kullanılan yöntemlerin hepsi. "*Belki de işlerim ama bambaşka bir teknik, bambaşka bir...*" GR136 2. Fizik, kimya, matematik vb. bilimlerden elde edilen verileri iş ve yapım alanında uygulama; fen. "*Teknik, insan gücünün boşuna harcanmasını önlemiş, kol kuvvetine en büyük yardımcı, en vefalı dost olmuştu*." HÇ283 3. Yol, beceri, yöntem. "*Ona bu işin tekniğini izah edemem, mümkün değil*." AY191

Teknik Üniversite* *öz. a.* İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), kökleri 1773 yılına dayanan ve İstanbul'da bulunan bir devlet üniversitesi. "*Vedat, Teknik Üniversite'den Erdoğan'a göz kırptı*." DK194

Teknikli* *a.* İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencisi. "*Tıplı Ayten'i aldı. Teknikli Nurten'i*." DK194

teknisyen (Fr.) *a.* Bir işin bilim yönünden çok, uygulama ve pratik yönü ile uğraşan kimse; teknik adam, tekniker, teknikçi. "*Aralarında uzun boylu, ablak işadamları ya da teknisyenlerin de bulunduğu bu ikinci grup ... salonu gözden geçiriyorlardı*." VV356

tekrar (Ar.) 1. *a.* Aynı olayın, işin, hareketin yeniden ortaya çıkışı, tekrarlanması. "*Tekrar, daha iri bir yudum aldı*." DK223 2. *a.* Bir konuşma veya yazıda aynı düşünceyi, kelimeyi birçok defa söyleme. "*Tekrar ediyorum, sende eşeleyici bir zekâ var*." AY213 3. *zf.* Bir daha, yine, yeniden, gene, yeni baştan. "*Beyin ellerine tekrar sarıldı*." VV358 **tekrar et-** yeni baştan söylemek veya yapmak. "*Olmadı ama tekrar ediyorum; bu, hiçbir zaman muvaffak olamayacak manasına alınmamalı*!" DE137

tekrar tekrar *zf.* Durmadan tekrarlayarak; yana yana. "*Tekrar tekrar çalıyor*." OK80

tekrardan *zf.* Tekrar tekrar. "*İçlerinden biri arada koğuştan içeri şöyle bir dalıyor çevresine*

şöyle bir bakıyor, aradığını bulamamış gibi, tekrardan çıkıp gidiyordu.” YK2

tekrarla- Bir işi bir kez daha yapmak; yinelemek, tazelemek, tekrar etmek. “*Tavukçu kırgın kırgın tekrarladı*.” YK30

tekrarlama *a*. Tekrarlamak işi; yineleme. “*Onun söylediği lakırdıları tekrarlamaya terbiyem müsaade eder mi zannediyorsunuz*?” ÇK79

tekrarlan- Tekrar edilmek; yinelenmek. “*Gardiyanın sesi birkaç sefer tekrarlandıktan sonra kesildi*.” SUÇ221

tekrarlanma *a*. Tekrarlanmak durumu; yinelenme, tekerrür. “*Bunu gayet iyi bildiği hâlde gene de bir erkek, hem de yakışıklı bir erkek tarafından tekrarlanması hoşuna gitmişti*.” YD273

tekrarlat- Tekrar ettirmek, yeni baştan yaptırmak; yineletmek. “*Tavukçu tekrarlatmak, aslını öğrenmek için sordu*.” YK70

tekrarlayıver-* Çabucak tekrarlamak. “*Filiz, depoda attığı yalanı tekrarlayıveriyor*.” BFV92

Teksas* *öz. a.* 1. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir eyalet. “*Teksas tehlikeli yerdi*.” ÖE33 2. Stadyumda numaralı tribün dışında kalan seyirci tribünü. “*Tekliği toka ettik mi Teksas'a bırakıyorlar. Teksas'ta da boyumuz yetişmiyor*.” GR84

teksir (Ar.) *a.* Çoğaltmak işi; çoğaltma. “*Sen o tamimlerin teksir işini bugün bitir*.” KAÇ92

tekstil (Fr.) *a*. Dokumacının yaptığı iş; dokuyuculuk, dokumacılık. “*Küçük oğul mutlaka okuyacak, tekstil üzerine ihtisas yapacak*.” BFV267

tel (I) 1. *a*. Türlü metallerden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne. “*... bir çelik tel gibi sinirliydi*.” AY177 2. *sf*. Bu nesneden yapılmış veya bu nesne biçiminde olan. “*... kuzular ıslak, mini mini burunlarıyla köşk bahçesinde, tel kafesle ayrılmış kısımda meleşerek dolaşıyordu*.” SM135 3. *a*. İnsan saçını oluşturan ipçik. “*Kaşları, gözkapakları, dudakları, saçlarının telleri*.” BFV25 **tel çek-** telle çevirmek, tel germek. “*Arsanın etrafına dikenli tel çekecekler*.” DK88 **teline dokun-** birinin çok kızacağı şeyi yapmak veya sözü söylemek.

tel (II) *a*. İki merkez arasında, kararlaştırılmış işaretlerin yardımıyla yazılı haberlerin veya belgelerin iletimini sağlayan bir telekomünikasyon düzeni; telgraf. “*Sen şimdi dilekçeyi ver, gerekirse sana tel çekerim*.” ÜÇK425 **tel çek-** telgraf çekmek. “*... kaçak Habip'in de hemen yakalanması için sağa sola teller çekilmişti*.” KAÇ90

tel fırça *a*. Tel ile yapılmış sert fırça. “*Şurdan bir tel fırça alayım dedim*.” CEM58

tel kafes *a*. Tellerle örülmüş kafes. “*... kuzular ıslak, mini mini burunlarıyla köşk bahçesinde, tel kafesle ayrılmış kısımda meleşerek dolaşıyordu*.” SM135

tel örgü *a*. Dikenli tellerden yapılmış engel. “*Tel örgülerle çevrili alanın içindeki düzlüğe kazıklar çakılmış, boydan boya ipler gerilmişti*.” BTÜ104

tel tel *zf*. Ayrı ayrı teller durumunda. “*Yırtıcı kuş gözleriyle pençelerinden sonra kadının naylonu tel tel kaçmış çoraplı bacaklarına takıldı gözleri*.” DHV295

tela (İt.) *a*. Kumaşla astar arasına konularak giysinin dik durmasını sağlayan kolalı bez. “*Astarı düğmesi telası melası iki yüz lira*.” DK185 **tela mela*** tela falan. “*Astarı düğmesi telası melası iki yüz lira*.” DK185

telafi (Ar.) *a*. Kötü bir etkiyi veya sonucu başka bir etki ile yok etme, karşılama. “*Ya telafisi imkânsızlaşırsa*?” KP22 **telafi et-** ziyan olan veya elden çıkan bir şeyin yerini doldurmak, karşılamak. “*Telafi etmelisin*.” VV120

telakki (Ar.) *a*. 1. Anlamak işi; anlayış. “*Vallahi Şaban bu biraz da telakkiye bağlı*.” DE154 2. Kabul etme. “*Hocaefendiyi hoş tut, her arzusunu emir telakki et*!” ÜÇK480 **telakki et-** saymak, öyle kabul etmek, öyle anlamak. “*Hocaefendimizin her arzusunu emir telakki edeceğim*.” ÜÇK480

telaş (Ar.) *a*. 1. Herhangi bir sebeple acelecilik; telaşe. “*Korku ve telaş içindedir*.” ARK148 2. Kaygı, tasa, sıkıntı. “*Adamın telaşı arttı*.” KP18 3. Şaşkınlıktan doğan karışıklık, kargaşa. “*... öne kaykılmış evlerden fırlayan işçilerin sevince benzeyen telaşları bile fark olunuyordu*.” DE155 **telaş et-** sıkıntı duyarak acele etmek, endişelenmek, telaşlanmak. “*Hiç telaş etmeden kapıyı itti.*” SUÇ242 **telaşa düş-** telaşlanmak. “*O zaman telaşa düşerdi*.” VV126 **telaşa ver-** davranış ve hareketleriyle çevresindekileri heyecana, aceleye, sıkıntıya sokmak. “*Caddelerden art arda hızla geçmekte olan arabalar çevreyi telaşa vermeseler bile, çevrenin dikkatini çekiyorlardı*.” MM237

telaşe (Ar.) *a*. Herhangi bir sebeple acelecilik; telaş. "*Ne bu telaşen*?" KP46

telaşe müdürü *a*. Çok telaşlı veya çevresini telaşa veren kimse, telaşe nazırı. "*Çalıştığını şirkette bana kısaca telaşe müdürü derler*." KK264

telaşeli* *sf*. Telaşlı. "*Telaşeli sıcak günler geçmişti*." KT29

telaşesiz* *sf*. Telaşsız. "*Telaşesiz adımlarla apartmana geldiler*." KY207

telaşlan- Sıkıntı duyarak acele etmek, endişelenmek; tutuşmak, telaş etmek. "*Yakınlarda bir bekçi düdüğü. Telaşlandı*." ÇK85

telaşlanabil-* Telaşlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Demek bu ufak tefek, bu yumuk gözleriyle gerçekten bir şempanzeyi hatırlatan adam da telaşlanabilirdi*?" GK151

telaşlandır- Telaşlanmasına sebep olmak. "*Sokak kapısının yıkılırcasına çalınması, yepyeni aşklarının en hararetli saniyelerini yaşayan âşıkları, ürpertilere boğarak telaşlandırdı*." OK65

telaşlanıl-* Telaşlanma işi yapılmak. "*İkinci ıslıkta telaşlanılıyor*." AY140

telaşlanış *a*. Telaşlanmak işi. "*Ya ertesi sabah babasının kanlı mendili cebinde bulup telaşlanışı*?" SUÇ251

telaşlanma *a*. Telaşlanmak işi. "*Babamın telaşlanmasına ne bakıyorsun*?" YD148

telaşlı *sf*. 1. Telaş eden, telaşa düşen, pürtelaş. "*Hacer Hanım hâlâ tedirgin yahut suçüstünde yakalanmış gibi telaşlıydı*." EK295 2. Aceleci. "*İşbaşında hastalanamaz mı demeye kalmadı, mavi mantosu içinde, geç kalmış gibi telaşlı adımlarla göründü*." EB45

telaşsız 1. *sf*. Olaylara ve gelişmelere sakin, ılımlı ve temkinli yaklaşan (kimse); soğukkanlı. "*İskender telaşsızdı*." EB231 2. *zf*. Soğukkanlılıkla, şaşırmadan, telaş etmeden. "*Pantolonu kapı yanındaki elbise askısına hiç telaşsız astı*." YD227

teldolap *a*. Yanları ve kapağı ince delikli telden yapılmış dolap. "*Teldolaptan eti aldı, kuşbaşı doğradı*." EK93

telefon (Ar.) *a*. 1. Konuşmaları ileten ve yansıtan düzenek. "*Şimdi ben Şube Başkanı Albay Kemal Bey'le görüşeyim, telefonla, peki derse, sözü keseriz*." GR47 2. Birbirinden uzakta bulunan kişilerin konuşmasını sağlayan aygıt. "*Telefonu kapadı, açtı*." EK4 **telefon et-(veya aç-)** birini telefonla aramak ve bir şey söylemek. "*Telefon eder*." SÇ29

telefon direği *a*. Telefon tellerinin aktarımı için dikilen ağaç veya metal direk. "*Devrilircesine gerilere kayan telefon direklerine bakıyordu vagon penceresinden*." SBK59

telefon kulübesi *a*. Şehir veya mahallelerin belli yerlerinde telefon edilebilecek özel yer, telefon kabini. "*En iyisi umumi bir telefon kulübesi*." KY206

telefon rehberi *a*. Belirli il, ilçe veya kurumdaki telefon numaralarının sahiplerini alfabetik sıraya göre gösteren kitap. "*Kalfa telefon rehberinde numarayı buldu, çevirdi*." MM43

telefun* *a*. Telefon. "*Nusret Beğ'e telefun gıvradiym mi*?" GR127

teleme peyniri *a*. Tuzsuz ve yumuşak bir peynir türü, teleme. "*Teleme peyniri gibi ağa, ne diyorsun*?" KT132 **teleme peyniri gibi** tombul ve beyaz tenli (kadın). "*Teleme peyniri gibi ağa, ne diyorsun*?" KT132

televizyonlu* *sf*. Televizyon özelliği olan. "*Yandan Çarklı be, radyoların televizyonlusu çıkacakmış yakında, duydun mu*?" GR220

telgraf (Fr.) *a*. 1. İki merkez arasında, kararlaştırılmış işaretlerin yardımıyla yazılı haberlerin veya belgelerin iletimini sağlayan bir telekomünikasyon düzeni; tel (II). "*... telgraf, telefonla da boyu, bosu, kalıbı kıyafeti üzerine acele bilgi verilerek ölü ya da diri yakalanması için harekete geçilmişti*." KAÇ91 2. Bu düzenle gönderilen haberin yazılı olduğu kâğıt; tel (II), telyazı. "*Ama geleceğinizi bize evvelden telgrafla bildirirsiniz*." CEM120 **telgraf çek-** telgrafla haber göndermek, tellemek. "*Belki de Atatürk'e telgraf çekerek durumu bildirir, Atatürk'ün mavi gözlerini yaşartırdı*." SUÇ276

telgraf direği *a*. Telgraf hattını aktarmada kullanılan ağaç veya metal direk. "*Gerilere devrilen telgraf direklerine görmeden bakarak...*" ARK145

telgraf teli *a*. Telgraf iletişimini sağlayan tel. "*Telgraf tellerindeki kuşlar silkindiler*." BE7

telgrafçı *a*. Telgraf gönderen görevli. "*Sarı saçlı, mavi gözlü telgrafçı komşu bahçeye bakan*

pencere gerisinde boşuna içmezdi.” EK17

teliz (Der.) *a*. Keten ya da kendirden seyrek dokunmuş çuval. “*Genişçe bir dükkân, bir sarı toplu kantar, biraz sandık sepet, teliz denilen çuval parçaları, defter, kalem…*” KT27

telkadayıf *a*. Özel kalıplardan ince tel biçiminde dökülerek sıcak sac üzerinde kurutulan hamurdan yapılan tatlı. “*Haftalığı alınca, anne diyecem, telkadayıfı yap*.” BE42

telkin (Ar.) *a*. Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama. “*Ateşli bir partici olan Şerif Usta’nın telkinleriyle Hamza da partici oluvermiş*.” HÇ239 **telkin et-** birtakım düşünce veya duyguları başkasına benimsetmek; aşılamak. “*Teftişte, etrafa itimat telkin edebilmek, mesela fen işleri yüksek mühendisi yahut da müfettişi kanaatini verebilmek için birtakım krokilere, planlara ihtiyaç vardı.*” MM226

telkin bi-nefsihi* *a*. Kendi kendine telkin. “*Gençliğimden beri sinirlenmemenin çaresini, telkin bi-nefsihide buldum ben.*” BK294

tellak (Ar.) *a*. Hamamda hizmet eden ve erkek müşterileri yıkayan erkek. “*Mavi tulumunun cebinden gümüş tekliği çıkarıp istidacının masasına fırlatan tellak, ‘Al bakalım nolacağsa.’ dedi.*” SAR107 **tellak mellak*** tellak falan. “*Hamam sahibi Kocabıyık öteki tellaklar mellaklar amma şaşırırlardı*.” SAR104

tellaklık *a.* Tellağın yaptığı iş. “*Ne bileyim, eskiden Osmanlı pek bir tüccarlık yapmadığı gibi, tellaklık, berberlik gibi mesleklere de girmezdi, ayıp sayılırdı*.” KT94

tellal (Ar.) *a.* Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağıran kimse, çağırtmaç. “*Büyük toprak sahipleri doğu illerimize elciler gönderip tellallar çığırtırlar*.” BTÜ168 **tellal çağırt-** bir haber, bir istek vb.ni tellal aracılığıyla duyurmak. “*Demek nikâhlansa, oğlan köyde tellal çağırtacak…*” HÇ195

telle- (I) Tel ile süslemek. “*Alladım, telledim, pulladım*.” VV401

telle- (II) Telgraf çekmek. “*Hemen tellerim*.” ÜÇK399

tellendir- Sigara, nargile, çubuk vb.ni keyifle tüttürerek içmek. “*Aslan Tomson o sıra localardan en güzeline kurulmuş, bacak bacak üstüne atmış, sigarasını tellendirmektedir*.” SUÇ49

tellendirebil- Tellendirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ah tellendirebilseydi*!” KAÇ146

tellendiril-* Tellendirme işi yapılmak. “*Bol bol sigara tellendiriliyor, şarap içilip kızlara kadınlara sarkıntılık ediliyordu*.” İDG25

tellendirme *a.* Tellendirmek işi. “*İşte şimdi bir sigara tellendirmenin sırasıydı*.” KAÇ146

telli 1. *sf.* Teli olan. “*Dört telli, Bulgari, bir çeşit cura yani*.” EVO203 2. *sf*. Teller takınmış, telle süslenmiş. “*Allı, telli, pullu … bir mektup olmuştu*.” ÜÇK456 3. *öz. a.* Bir lakap. “*Telli Cumali başını salladı*.” KAÇ113

telmih (Ar.) *a*. Anlatılmak istenen şeyi söz arasında imalı olarak belli etme, açıkça söylememe. “*Rüşvet, irtikap, irtişa dolayısıyla yazılmıştır, telmih yoluyla hakarettir, fakat anlamaz eşekler*!” SAR28

telörgü bk. tel örgü. “*Haldun sinirli, parmaklarını telörgüye geçirerek heyecanla haykırdı*.” İDG100

telsiz *a*. Türlerine göre belirli bir kapsama alanı içinde belirli kişilerin iletişimini sağlayan, elektromanyetik dalgalar yardımıyla çalışan araç. “*Geceleri el ayak çekildikten sonra gizli telsiziyle casusluk yapıyor*.” KT305 **telsiz melsiz*** telsiz falan. “*Belki de telsiz melsiz bile bulursun*.” KT355

telve *a*. Fincanın dibine çöken kahve tortusu. “*İskambil ve kahve telvesiyle keşfî istikbale başladı*.” EKM114

tem (Fr.) *a*. Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş; tema. “*Zaten böyle bir temi işlemek zorundasınız*.” KK51

tema (İt.) *a*. 1. Asıl konu, temel motif; ana konu. “*İstanbul'da bu temayı hayli işlemişlerdi*.” ÜÇK521 2. Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş; tem, ana konu. “*Mektuplardan ikisi pembe zarf kâğıtlıydı ki, ikisi de ayrı üsluplarda, ama aynı aşk temasını işleyen zarif şeylerdi*.” ÜÇK441

temam (Der.) *a*. Tamam. “*Koç Ahmet, temam*.” SAR106

temas (Ar.) *a.* 1. Dokunmak işi; dokunma, değinti. “*Kamran birden masa üzerindeki elinin üzerine yavaşça konulan bir elin temasıyla kendine geldi*.” GAV178 2. Buluşup görüşme, ilişki kurma, münasebet. “*Fazla teması kes*.” DE52 **temas et-** görüşüp konuşmak. “*Sebebi, parti genel merkezinde temas ettiği bazı aşırı*

tanınan particilerin de gevşemiş olduklarını görmesiydi." HÇ75 **temasa geç-** arada bir bağlantı kurmak, görüşme yapmak. "*Bilemedin bir hafta sonra, Yeşil çam Sokağı'ndaki filmcilerle temasa geçip sana güzel bir rol kopardığımızı düşünüyorum*!" KY114 **temasta bulun-** temas etmek. "*Akşam temasta bulunduğu adamdan aldığı muhakkak*!" EK261

temaşa (Far.) *a*. Seyredilecek görüntü, görülmeye değer şey. "*Yaşa da gor temaşa*!" GK73

tembel (Far.) *sf*. İş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntıdan kaçan (kimse); ağırcanlı, haymana. "*Tembelsiniz, pissiniz diyordu doktorlar çokluk*." VV231

tembel tembel* *zf*. Tembel bir biçimde, uyuşuk ve miskince. "*Hiç acele etmeden tembel tembel sordu*." YK3

tembelhane (Far.) *a.* İçinde bulunanların çalışmaya karşı isteksiz davrandıkları yer. "*Eyi oğlum, tembelhane açtık zati burya, sen de gel*!" EVO117

tembellik *a*. Tembel olma durumu; lapacılık, atalet, kesel. "*Tembellik mi*?" BFV245

tembih (Ar.) *a.* Bir şeyin belli biçimde ve yolda yapılmasını söyleme, bunu üsteleyerek hatırlatma. "*Gelininin anlattığına göre doktorun tembihi vardı*." YYB223 **tembih et-** bir şeyin belli biçimde ve yolla yapılmasını istemek, söylemek. "*Ustalar falan da pek uğramaz, tembih edeceğim*." TD66

tembihle- Hatırlatmak, tembih etmek. "*Anası mı tembihlemiş ne*?" SÇ117

tembihlen- Tembihleme işi yapılmak, tembih edilmek. "*Kadına öyle bir baktı ki, kadın zaman zaman tembihlenmiş şeyleri biraz geç hatırlamaktan gelen bir duraklamayla başörtüsünü acele acele çözdü, çenesinin altında yeniden bağladı*." YD23

tembihli *sf*. Hatırlatılmış, tembih edilmiş. "*Coni zaten patronu tarafından sıkı sıkı tembihliydi*." YD213

temel (Rum.) 1. *a*. Bir yapının toprak altında kalan ve yapıya dayanak olan duvar, taban vb. bölümlerinin tümü. "*Evi temelinden sarsan, yeni, korkunç bir nara*." ARK103 2. *a*. Bu bölümleri yapmak için kazılan çukur. "*Önlerindeki temele kazma sallarken konuşulanlara kulak veren İflahsızın Yusuf, amele çavuşunun dikkatini çekti*." BTÜ125 3. *sf*. En önemli, belli başlı olan; ana, anayasa, taban, asıl, zemin, baz. "*Hem de bu çiftliğin temeli*." HÇ310

temel kazısı *a*. Temel atmak için yapılan kazı işleri. "*Gündüz işçiler temel kazılarıyla kan tere batarken…*" DK95

temelli 1. *sf*. Geçici olmayan, sürekli, kalıcı, devamlı, daimî. "*Boş ver ağaya, bildiğin gibi değil, temelli yolsuzuz*!" EVO300 2. *zf*. Sürekli olarak. "*Hemşerileri gittikten, temelli çalışamayacak olduktan sonra ne diye kalacaktı*?" BTÜ107 3. *zf*. Tamamen. "*Fabrika kapısı bizim için temelli kapandı*." CEM150

temenna (Ar.) *a*. Öne doğru eğildikten sonra doğrulurken eli başa götürerek verilen selam. "*Kartondan oyulup çıkarılmış Karagöz modelleri gibi ince belli, ince, uzun kollu biri yerden temennalarla tezgâha yaklaştı*." ÖE105

temenni (Ar.) *a.* 1. Bir şeyin gerçekleşmesini dileme. "*Bundan kurtulmanızı temenni ederim*." AY170 2. Bir kimsenin dilediği, olmasını istediği şey; dilek. "*Yeni yıl üzerine temennileriniz yok mu*?" KK42 **temenni et-** dilemek. "*Oğlunun da tıpkı kendi gibi olmasını istiyor, bunun için de okuldan kopmasını temenni ediyordu*." İDG26

Temenyeri* *öz. a.* Bursa'nın Yıldırım ilçesinde bulunan mesire yeri. "*Karamustafa Kaplıcası, Temenyeri…*" KK180

temin (Ar.) *a.* 1 Korkusunu giderme, inanç verme. "*Onun varlığında bana evimin dağılmamasını temin eden bir tılsım var gibi geliyordu*." BE46 2. Sağlama, elde etme. "*Üstünü başını devlet temin ediyordu*." DE207 3. Gerçekleştirme. "*Maksadı yıldırmak, kendisiyle ağız birliğini temin etmek*." CEM81 **temin et-** 1. korkusunu gidermek, güven vermek. "*Korunurum, korkma diye temin etmişti*." GR147 2. sağlamak, elde etmek, tedarik etmek. "*Evinin ekmeğini temin etmeden dönmeyecekti evine*." DE226

teminat (Ar.) *a*. Birinin şüphelerini dağıtmak için söylenen inandırıcı söz, güvence. "*Genç kız, almak istediği dayanma teminatına rağmen, kendisi metin olamıyordu*." İDG101 **teminat altına al-** koruma sorumluluğunu üstlenmek. "*Anayasanın teminat altına aldığı yurtiçi seyahatler ne zamandan beri sınırlandırıldı*?" MM176

teminatsız *zf*. Teminat olmaksızın. "*Bundan dolayı ölmek, sevgililerini böyle bir dünyada teminatsız bırakmak demekti*." SM144

temiz (I) (Ar.) 1. *sf*. Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan; arı, pak, sili, tahir, hijyen, hijyenik. "*Gitti bir yerlerden temiz bezler getirdi*." KAÇ42 2. *sf*. Ahlakça lekesiz. "*Ahmet'e başka, daha canlı, daha temiz bir kız bulun*." SM238 3. *zf*. Kirli, lekeli, bulaşık olmayan bir biçimde. "*Temiz giyinmek isterim ama hela bekçiliği buna imkân vermiyor ki*!" BK308 4. *sf*. Özenle yapılmış. "*En temizi, dolmuştan ineceği yere gelince inmeden önce parayı vermekti*." ÖE109 **temize çek-** bir yazının karalamasını temiz olarak yazmak. "*Sonra temize çekiyor, lavantalayıp katlıyor, göğsüne, memelerinin arasına saklıyordu*." SM180 **temize çık-** hakkında dava açılan sanık yargılama sonunda suçsuz bulunmak; aklanmak. "*Madem kızın kurtulmasından yanaydılar, o hâlde kızı temize çıkaracak birer ifade verip suçu ölene yüklemeliydiler*." SBK10 **temize havale et-** 1. yiyeceği yiyip bitirmek. "*Daha doğrusu, varmış, az önce müşteriler temize havale etmişler*." ÜÇK412 2. *argo* öldürmek. "*Ondan sonra da duruma göre, ya hainleri birer kurşunla temize havale edip canlarını cehenneme yollayacak ya da ilişmeyecekti*." KY206

temiz (II) (Der.) *a*. Temyiz. "*Deden irahmetli madem cennetmekân Sultan Hamit'nen ahbabmış, sen de mücerret temiz ireizini...*" ÜÇK382

temiz kalpli *sf*. İçinde iyi duygular taşıyan. "*Benim temiz kalpli kızım*!" SBK123

temiz kalplilik *a*. Temiz kalpli olma durumu. "*Benim temiz kalpliliğime bak ki ağzımı açıp evladıma tek kelime söylemedim*." EK123

temiz pak 1. *sf*. Çok temiz. "*Armonikleri, ağız mızıkaları, haftadan haftaya giydikleri temiz pak elbiseleri, kadınlı erkekli toplantıları, hatta danslarıyla yerli işçilerin gerçekten gözlerini açmışlardı*." KT129 2. *zf*. Tertemiz bir biçimde. "*Ellerinde çantalarıyla okullarına temiz pak gidip gelen hâlli vakitli çocuktan gördükçe kendimden utanıyorum şerefsizim*." GR218

temiz [para] *a*. Kesintiden veya masraflardan sonra elde kalan para miktarı. "*Coni'nin 'Beş yüz temiz!' palavrasına palavrayla karşılık verdi*." YD164

temizce *sf*. Temize yakın, temiz gibi. "*Beyoğlu'ndaki temizce bir lokantada karşılıklı geçiyoruz masalardan birine*." ARK167

temizle- 1. Bir şeyi, bir yeri temiz duruma getirmek; paklamak. "*Şurada sil, yıka temizle, arkanı dönmeye kalmaz berbat ederler*." YYB55 2. Bitirmek, tüketmek. "*On lira doksan kuruş borcumuz varmış, hepsini temizledim*." DE114 3. *argo* Öldürmek, yok etmek. "*Zeynel, ırgatbaşıdan ötürü, 'Git, temizle şu deyyusu!' dese, bir iki demezdi*." BTÜ215 4. Sakıncalı, pürüzlü bir işi olumlu sonuçlandırmak. "*Fuzuli işgalleri mahkeme yoluyla temizleyeceğiz*." SM190

temizleme *a*. Temizlemek işi; paklama. "*Temizlemesini bilmiyorum ki...*" BFV271

temizlen- 1. Temiz duruma gelmek; arınmak, paklanmak. "*Koğuş temizleniyor, git yardım et*!" SÇ207 2. Sakıncalı bir durum, iş düzelmek, bitmek. "*Ama her ne pahasına olursa olsun bu topraklar eline geçmeli, köylüden temizlenmeliydi*." SM203 3. *argo* Ortadan kaldırılmak, öldürülmek. "*O temizlendi de aradan çıktı mı iş kolaylaşır.*" HÇ264

temizleniver-* Çabucak temizlenmek. "*Sürgünlerin bir anda bu mısırlara saldırdıklarını, çekirge bulutu çöküp kalkmış tarla gibi, mısırların temizleniverdiğini gördük*." DHV316

temizlenme *a*. Temizlenmek işi; arınma, paklanma. "*Gitmeli, hiç vakit geçirmeden basıp gitmeli, anasının, kız kardeşinin felaketlerine sebep olan bu padişah taraftan insanlardan yurdun temizlenmesi için çalışanlara katılmalıydı*." OK83

temizlet- Temizleme işini yaptırmak. "*Sildir, temizlet, bir kutu da Kaol al ambardan...*" MUR273

temizleyebil- Temizleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ardında bırakacağı kadınla çocuğu öyle bir lekeleyecekti ki, artık onları hiçbir sabun temizleyemeyecekti*." KAÇ147

temizleyiver-* Ansızın veya çabucak temizlemek. "*Gene onun yüzünden Kara Hacı'yı da temizleyiverdiler bir gün*." GR183

temizlik *a.* 1. Temiz olma durumu; arılık, paklık, sililik, ismet, saffet, nezafet. "*O senin temizliğinden ileri gelir kardeş*." YYB55 2. Temiz durma veya tutma durumu. *"O tertip, o temizlik, o koltuk kanepeler...*" KT140 3. Temizlemek işi. "*Her sabah temizlik yaptığı bezi aldı, ciddi ciddi sordu*." GK342 **temizlik yap-** bir şeyi, bir yeri temiz duruma getirmek; temizlemek. "*Siyah önlüklü yaşlı odacı temizlik yapıyordu*." SBK276

temkin (Ar.) *a*. Bir işin sonunu düşünerek ölçülü, tedbirli davranma. "*Ama 930'u bilenler*

için, temkin esastı.” HÇ83

temkinli *sf*. Davranışlarında ölçülü olan. “*Büyüklerin arasında daha temkinli konuşuyor, çocuklara yaptığı gibi atıp tutamıyordu*.” SUÇ295

temlik (Ar.) *a*. Mülk olarak verme. “*Sinan'ı borçlandırmak suretiyle temlik ederken öte yandan da Ali Şahin'i gözden uzak tutmuyordu*.” KT364 **temlik et-** bir malı bir kimseye mülk olarak vermek. “*... satın aldığı bu toprağı çok az bir fiyatla Sinan'a temlik edip onu kendisine bağlayacaktı*.” KT363

temmuz (Ar.) *a*. Yılın yedinci ayı, orak ayı. “*Güneşi, pamuğuyla ünlü bir Güney Anadolu şehrinin temmuz ortalarını hatırlamıştı*.” KK28

tempo (İt.) *a*. 1. Ölçünün ayrılmış olduğu zamanlardan her biri; vuruş. “*Barakadan oynak saz sezi, saza tempo tutan el şakırtıları, arada, ‘Yaşa, nur ol!’ sesleri geliyordu*.” KY152 2. Gidiş, ilerleyiş, gelişme hızı, tarz. “*Mektup bu tempoyla uzayıp gidiyordu*.” SM217 **tempo tut-** el çırparak veya el ve ayaklarını bir yere vurarak bir müziğe eşlik etmek. “*Camgöz Sadık'a elleriyle tempo tutuyorlardı*.” CEM152

temsil (Ar.) *a*. 1. Birinin veya bir topluluğun adına davranma. “*İtalyan burada kalacak ve fabrikada ben bulunmadığım zaman beni temsil edecek*.” CEM46 2. Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser; oyun. “*Geriye kalanın binini muhasebe teşkilatına, bin beş yüzünü de ilk, ikinci, üçüncü gece temsillerini vermek için kira karşılığı...*” BK324 **temsil et-** 1. hak ve görev bakımından bir kimse veya topluluğun adına davranmak. “*Muhtarın köyde devleti temsil etmesine gelince…*” SM202 2. belirgin özellikleriyle yansıtmak, sembolü olmak. “*Zulüm ve cinayeti temsil ederdi*.” BK303

temsilci *a*. Hak ve görev bakımından birinin veya bir topluluğun adına davranan kimse; mümessil. “*Komiser de nihayet devletin bu semtteki küçük bir temsilcisiydi*.” ARK215

temyiz (Ar.) *a*. Mahkemelerce verilen kararın kanun ve usul yönünden incelenmesini sağlayan yasal yol. “*Damadının evi elbetteki eski temyiz mahkemesi üyesi merhum kocasının evi gibi olamazdı*.” GR124 **temyiz et-** mahkemelerce verilen kararın kanun ve usul yönünden Yargıtay, Askerî Yargıtay veya Danıştay’da incelenmesini istemek. “*Olamayınca bir davacısı var demekti ki, şayet mahkeme aksi bir karar verirse temyiz eder, kadını gereğince kullanırdı*.” ÜÇK475

ten (Ar.) *a*. İnsan vücudunun dış yüzü, cilt. “*İri yeşil gözler, tatlı sarı kıvır kıvır saçlar, tombul bembeyaz ten...*” DK84

ten fanilası *a*. Doğrudan doğruya ten üzerine giyilen ince fanila. “*Kısa beyaz külotu, tire ten fanilası, etli, büyük, kocaman kocaman ayaklarıyla sedire ilişmişti*.” MM119

ten rengi *sf*. Kahverengi, kırmızı ve beyazın karışımından ortaya çıkan renkte olan. “*Sonra ten rengi iplik çoraplarını ayağına çekti, kurşuni mantosunu giydi*.” DE74

tenasül (Ar.) *a*. Canlıların cinsel hücrelerinin birleşmesinden ortaya çıkan tohumla veya doğrudan doğruya oluşturdukları spermle çoğalmaları; üreme. “*Gözlerini duvardaki paftanın kadın tenasül organı turuncusuna dikti*.” GR169

tencere (Ar.) *a*. İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap. “*... akşamdan bulaşık kalmışsa yıkayıp kuruladıktan sonra hastaların çorba tenceresini ocağa oturtup altını tutuşturuyordu*.” ÇK88 **tencere dibin kara, seninki benden kara** `kötülük, kusur yönünden sen benden daha betersin` anlamında kullanılan bir söz. “*Amaan, tencere dibin kara, seninki benden kara hesabı*.” GK245 **tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş** `hoşa gitmeyen herhangi bir nitelik yönünden birbiriyle benzeşen iki kişi bir araya gelmiş` anlamında kullanılan bir söz. “*Hadi hadi, tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş*!” ARK112 **tenceresi kayna-** geçimleri az çok yerinde olmak. “*Evinde tenceren kaynıyor mu*?” BFV165

teneffüs (Ar.) *a*. 1. Bütün canlılarda, oksijen alıp karbondioksit verme biçiminde görülen hareket; solunum. “*Demek aynı evin çatısı altında, aynı havayı teneffüs ediyorlardı*?” OK55 2. Temiz hava almak, dinlenmek için verilen ara. “*Erkek tutuklular teneffüse çıktığı zaman…*” ÇK79 **teneffüs et-** soluk almak. “*Demek aynı evin çatısı altında, aynı havayı teneffüs ediyorlardı*?” OK55

teneke 1. *a*. Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac. “*… tahtadan, tenekeden tabancalarıyla kızlı oğlanlı, irili ufaklı, yalınayak ya da lastikli, sandallı bir alay çocuğun sıkılan yumrukları boşluğu öfkeyle döverken heyecandan kısılmış kalınlı inceli sesler yükselirdi*.” SUÇ19 2. *sf*. Bu sacdan yapılmış. “*Yoğurtçunun kızı sarı teneke küpeleriyle meydan okudu*.” DHV267 3. *a*. Bu sacdan yapılan, yaklaşık yirmi litre hacmindeki kap. “*İçeri girdi, gazyağında kullandıkları*

kiloluk boş Komili zeytinyağı tenekesini alıp çıktı.” KÜÇ58 4. *sf*. Bu kabın aldığı miktarda olan. *“... başgardiyana gidip bir teneke yanmış kireç aldılar*.” YK70 **teneke meneke*** teneke falan. “*Bundan sonra çöpçüye teneke meneke götürme Kudret*.” MM217

tenekeci *a*. 1. Tenekeden kap ve öteberi yapan, tenekeden yapılmış malzemeyi onaran kimse. “*Baktı, mahalle komşusu tenekecinin sarı oğluydu*.” MUR70 2. *öz.* Bir lakap. “*Güdük Hasan, Tenekeci Sezai'ye, Tenekeci Sezai Güdük Hasan'a baktı, bakıştılar*.” SAR57

tenekeli* *sf*. Tenekesi olan. “*Zeytinyağı kuyruğunun ortasında, eli Ayvalık zeytinyağı tenekeli iriyarı bir delikanlı, ben, dedi*.” GK52

teneşir (Far.) *a*. Üzerinde ölü yıkanan ayaklı tahta, salacak, teneşir tahtası. “*Senin bu azgınlığını teneşir paklar teneşir*!” YYB17 **teneşir pakla-** yaşarken kirli işlere bulaşan kimseler için tek çıkar yol ölüm olmak. “*Kırkından sonra azanı teneşir paklar derler*.” EB213 **teneşire gelesi** "gebersin" anlamında kullanılan bir ilenme sözü. “*Gövdesi teneşire gelesice*!” GR23

teneşir horozu *a.* Çok zayıf kimse, teneşir kargası. “*Hadi hadi teneşir horozu sen de*!” SBK136

teneşir tahtası *a.* Teneşir. “*Bacaklar dersen nah, bileğim kadar, göğüs teneşir tahtası...*” KK247

tenezzül (Ar.) *a.* 1. Kendi durumundan daha aşağıdaki bir işi, bir durumu kabul etme. “*Kamran nihayet bir taksi şoförüydü ama namusuyla yaşar, hiç kimsenin on parasına tenezzül etmezdi*.” GAV146 2. Alçak gönüllülük gösterme. “*Kudret Beyefendi'nin sekreterliğine, hiçbir maddi menfaat talep etmeden, talip oldum ve kendileri bendenizlerine bu çok güç vazifeyi lütfen vermek tenezzülünde bulundular*.” ÜÇK564 **tenezzül et-** 1. alçak gönüllülük göstermek. “*Ayaktakımına tenezzül etmez*.” ARK56 2. kendi durumuna, düzeyine aykırı düşen bir şeyi veya işi kabul etmek. “*Bir tüccar, itibarlı bir tüccar böyle adiliğe tenezzül etmez*!” DE238 3. herhangi bir şeyi yapmaya istekli olmamak. “*Ali bu kadar basit soruya cevap vermeye tenezzül etmedi*.” EKM109

tenezzülen* (Ar.) *zf.* Tenezzül ederek, alçakgönüllülükle. “*Tenezzülen, bir acı kahvemizi içmez misiniz*?” ÜÇK378

tenha (Far.) *sf.* 1. Kimse bulunmayan veya az kimse bulunan; ıssız. “*Bozuk da olsa kocaman bir nagant, bir gece tenha bir sokakta...*” SÇ98 2. Kalabalık olmayan. “*... bu küfürleri işitmemek için ya cezaevinin tenha bir köşesine çekilir...*” YK18 **tenha menha*** tenha falan. “*Tenhalarda menhalarda ağlar oldu*.” ÜÇK349

tenhaca *sf*. Kalabalık olmayan. “*Niyeti, tenhaca bir içkili lokantaya gitmekti.*” DK219

tenhalaş- Issız kalmak, ıssızlaşmak. “*Fabrika borusu ötüp gecikmiş işçiler işbaşına koşarak geçip gittikten sonra sokak tenhalaştı*.” YYB87

tenhalık 1. *a.* Tenha olma durumu. “*Sonra birden cıvıl cıvıl insanlarla çocukların, tenhalığı uçurtmaları, futbol toplarıyla yendikleri bir meydanlığa çıkmışlardı*.” SBK65 2. *sf*. Boş ve ıssız (yer). “*Yalnızlık, tenhalığı severler*.” MM259

tenis kortu *a*. Tenis oynanan alan; tenis sahası, kort. “*... daha geride kırmızı topraklı bir tenis karnı, bir dans pisti bulunuyordu*.” MUR321

tenkit (Ar.) *a.* Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi; eleştiri. “*Yanlarında partiyi tenkit şöyle dursun, ima bile edilemez*.” HÇ75 **tenkit et-** eleştirmek. “*Nominalist Pierre d'Ailly boş yere Occam'ın vardığı neticeleri tenkit ediyor...*” BK303

tenkyu* (İng.) *a*. Thank you; teşekkür ederim anlamında bir söz. “*Tenkyuuu*!” DHV287

tenor (İt.) *a.* Sesi, en tiz erkek sesinde olan şarkıcı, sanatçı. “*Dünyanın en büyük tenoru olmak isterdim*!” SUÇ52

tensip (Ar.) *a.* Uygun görme, yaraştırma. “*Madem etmiş öyle tensip, yerine gelmelidir amirimizin emri*!” MUR117 **tensip et-** uygun görmek, yaraştırmak. “*Siz nasıl tensip ederseniz*.” ÜÇK359

tentürdiyot (Fr.) *a*. Mikrop kapmasını önlemek için bir kesik veya sıyrığa sürülen iyot tentürü. “*Karısı bir kenarda, sıyrılan dizine tentürdiyot sürmekteydi*.” DE7

tentürdiyotlu* *sf*. İçinde tentürdiyot bulunan. “*Tentürdiyotlu pamuğu hâlâ kan sızan yaraya bastırdı, sonra da kendini kocasının kollarına bıraktı*.” DE7

teori (Fr.) *a.* Sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünü; nazariyat, nazariye, kuram. “*Sen bu işlerin teorisini benim kadar etüt ettin mi*?” BK324

teorik (Fr.) *sf*. Teoriyle ilgili, kuram durumunda bulunan, kuram niteliğinde olan; nazari, kuramsal, uygulamalı karşıtı. "*Rejisörlerin hem teorik hem de pratik bilgileri olmalı*." YD100

tep- 1. Çokça yürümek. "*Büyük şehrin beton, asfalt ihtişamını gözlerim görmüyor, tabanları delik pabuçlarımla her gün kilometreler tepiyordum*." BK343 2. Değerini anlamamak veya kestirememek, geri çevirmek. "*Sen tut bu kelepiri tep*." EB248 3. Silah ateşlendiğinde arkaya baskı yapmak. "*Silahımız geri tepti, dedi*." MUR391 4. Yeniden ortaya çıkmak, tazelenmek, depreşmek. "*Ona bol para vermeyin, günün birinde serseriliği teper diyordu da dinlemiyordun*." DK237 5. Üzerine basarak sıkıştırmak. "*Ağızlarına lokum ya da kırmızı halka şekerleri teperek sünnet ettiği çocuklara kalın siyah kaşlarının altından gözlüksüz gözleriyle baktığı yıllar…*" DHV271 **tepe tepe kullan-** sağlamlığına güvenilen şeyleri yıpranacağını düşünmeden, esirgemeden, sakınmadan hoyratça kullanmak. "*İyiyse sana bıraktım oğlum, tepe tepe kullan*." EVO295

tepe *a.* 1. Bir şeyin en üstteki bölümü. "*Bisikletinden yere atlar, dardağan ağacına tırmanır, hatta ağacın tepesinde hesap sorardı ama sevmiyordu*." VV137 2. Bir yerin, bir nesnenin vb.nin üstü, hizası. "*Beşinci şimşekse tam tepede çaktı ve gök gürültüsü derin uykuların içinde olanca korkunçluğuyla çatırdadı*." EVO346 3. Başın üst, kafatasının iki kulak arasında kalan bölümü. "*Tepe saçları dökük…*" ARK183 4. Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi. "*Zeytinburnu'na, gelip geçen trenlere uzaklardan kuşbakışı bakılan bir tepe üzerinde küçücük bir toprak parçası*." GK352 5. Birinin yanı başı, baş ucu. "*Koridorları, tuvalet duvarlarına kadar baştan aşağı yağlıboya yapılırken ustaların tepesinden eksilmemiş...*" EK231 **tepeden bak-** küçümsemek. "*Adama tepeden baktı sertçe*." KK79 **tepesi at-** birdenbire öfkeye kapılmak, öfkelenmek. "*Beyefendinin tepesi attı*." KY99 **tepesinden kaynar sular dökül-** üzüntülü veya kötü bir olay karşısında birdenbire büyük bir sıkıntı duymak. "*Kesekâğıt toptancısınınkinin tepesinden kaynar sular döküldü*." KP109 **tepesine bin-** genellikle kendinden daha güçsüz kimseleri ezmek, kötü davranmak. "*Ses çıkarmıyorum diye tepeme biniyorlar*!" ARK93 **tepesine dikil-** birinin yanından uzaklaşmamak, onu denetim altında bulundurmak. "*Irgatbaşı tepesine dikildi*." BTÜ272

tepe aşağı *zf*. Baş aşağı. "*... yuvarlanırım tozlara tepe aşağı, koşar gelir piner sırtıma, başlar vurmıya arkacığıma*." ÇK87

Tepebağ Mahallesi* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Tepebağ Mahallesi'ndeki evlerine bitişik komşu kızı Hayriye'ye olduğu gibi; buna da...*" EVO181

Tepebaşı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Bankalar, Tepebaşı, Galatasaray*!" SÇ181

tepecik *a*. Yerden yükseklikleri çok az olan tepeler. "*İki alaçığın arasında küçük, beyaz bir tepecik gibi yığılmış kütlüleri eliyle işaret etti*." EVO264

tepeden inme *sf*. 1. Beklenmedik, şaşırtıcı olan. "*Adliye başkâtibi, geçen yıllar içinde gene böyle kelle kulak yerinde bir müfettişin adliyeye verdiği tepeden inme baskını hatırlayarak gözlüğünü düzeltti*." MM25 2. Yüksek bir makamdan çıkan (buyruk). "*En tepeden inme, en sıkı emir bizde pek pek üç gün ciddiye alınıp uygulanır, dördüncü gün gevşemez miydi*?" ÜÇK579

tepeden tırnağa *zf*. Baştan aşağı, her yanıyla, tepeden ayağa. "*Güneşe rağmen hâlâ tepeden tırnağa titriyorum*." AY166 **tepeden tırnağa süz-** herhangi bir sebeple birine dikkatlice bakmak. "*Tepeden tırnağa süzüp, âdeta kokladıktan ve zararsız biri olduğuma kanaat getirdikten sonra, çini mavi gözleriyle tatlı tatlı baktı*." SAR128

tepele- 1. Ayakları altında ezmek. "*Beni tepele öyle git*." GK156 2. Bozguna uğratmak, hırpalamak. "*Uğruna çıkacan ha? Seni tepeler lan*!" BTÜ52 3. Kıyasıya dövmek. "*Kanadını kımıldarsa tepeleyecekti*." SUÇ191 4. *argo* Öldürmek. "*Ben asıl kovboyluğu babamdan öç almak, bütün düşmanlarımı tepelemek için isterdim*." SBK193

tepeleme 1. *a*. Tepelemek işi. "*İl İdare Kurulu'nu tepelemeye hakları yoktu*." HÇ262 2. *zf*. Tepe biçimi verecek veya kenarlarından taşacak kadar, tepelemesine. "*... elleme kömürü ateşiyle tepeleme dolmuş mangalı çevrelediler.*" YK66

tepelen- Tepeleme işi yapılmak. "*Yalın ayaklarla kilometreler tepelenir*." BTÜ170

tepeleyebil-* Tepeleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Değil Komyanos, onun gibi birkaç Komyanos olsa tepeleyebileceğini sanıyor, rahat rahat sigara içiyordu*." GAV206

tepetaklak *zf*. Başı aşağı gelecek biçimde,

tepetakla. "*Derken bir 27 Mayıs, haydi gene Atatürkçülük, işler yeniden tepetaklak*." YD20

tepeüstü *zf*. Başı veya baş kısmı aşağı gelecek bir biçimde; baş aşağı. "*Sonra köpek yavrusunun iki ön ayağı arasına sakladığı başıyla tepeüstü, acayip devrilişini görünce korkacak bir şey olmadığını anlayarak tekrar toplandılar ve neşeli çığlıklar yükseldi*." EKM19

tepil- Geri çevrilmek. "*Peki ama ağzından şeker, bal akan, sözü sohbeti yerinde, efendiden adam tepilir de bir makinist parçasına yüz verilir miydi*?" HÇ326

tepili* *sf*. Tepilmiş olan. "*Köşkün üst katına tepili eşyaların dilinden anlamıyorlardı*." SM229

tepin- 1. Ayaklarını hızla yere veya bir şeye üst üste vurmak. "*Çömelmesinden rahatsız olmuş da tepiniyormuş gibi geldi*." DE31 2. Öfke ve sevincini açığa vuracak davranışlarda bulunmak. "*... yukarılara kaçırırken babam ter ter tepiniyordur*." BE4 3. Bir şeye karşı koymak. "*Ağlar, yalvarır, tepinir, arkasını bırakmaz ki*." SÇ47

tepinil-* Tepinme işi yapılmak. "*Öyle çılgınca gülünüyor, öyle tepiniliyordu ki...*" MUR169

tepinme *a*. Tepinmek işi. "*Kahkaha, tepinme, havlamalar sürüp gidiyordu*." SAR76

tepiş- İtişip kakışmak. "*Neme lazımdı benim yazının kabuklusuyla tepişmek*." CEM143

tepki *a*. Herhangi bir etkiye cevap olarak doğan, genellikle olumsuz söz veya davranış; aksülamel. "*Tepki fazla bekletmedi*." MUR2 **tepki göster-** bir olay veya durum karşısındaki düşüncesini söz veya davranışla belirtmek, tepki koymak. "*Çocuk hiçbir tepki göstermemişti*." SUÇ247

teppet* *a*. Çocuk dilinde Tebbet suresi. "*Eyhamı, kuyhüvayyahiyi, teppete geydim*." SAR23

tepsi *a*. 1. Fincan, tabak, bardak vb. şeyleri taşımaya yarayan, derinliği olmayan, türlü büyüklükte düz kap. "*Küçük bir tepsi içinde getirdiği kahvaltıyı önüne bırakan İzzet Usta hasta karısının başucuna çekilmiş, kitabını açmıştı*." CEM112 2. İçinde börek, tatlı vb. pişirmeye yarayan, az derin, geniş, düz kap. "*Bu çocuklar geldiler beyim, ellerinde bir tepsi*." EKM34

teptir-* Tepmesine yol açmak. "*Fatma beni tepmezdi ya tepti işte. Teptirdiler*." BTÜ242

ter *a*. Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, arak. "*Sarı saçlarının dipleri ter içinde Erol, duru mavi gözleriyle suçlu suçlu güldü*." KÜÇ9 **ter bas-** sıkıntı veya heyecandan dolayı çok terlemek. "*Öyle hızlı yürüyordu ki yanakları kızarmış, saçlarının diplerini ılık ılık ter basmıştı*." SM165 **ter boşan-** hastalık, sıkıntı veya heyecandan dolayı çok terlemek. "*Yorulmuş, sıkıntıdan ter boşanmıştı gövdesinden*." GK21 **ter dök-** 1. çok terlemek. "*Genç, yaşlı davetlilerin doldurduğu masalarda bütün gözlerin kendisine dikildiğini biliyor, ter döküyordu*." DK193 2. bir iş yapmak için zahmet çekmek, emek vermek. "*Şurdan burdan, hiç çalışıp ter dökmeden uydurduğumuz paralarla…*" ARK205 **tere bat-** çok terlemek. "*Sanki tere batmıştı*." ÜÇK461

ter ter *zf*. `Direnmek, istememek, inat etmek, sinirlenmek` anlamlarındaki ter ter tepinmek deyiminde geçen bir söz. "*Kadın ille oğluna sataşanın kimliğini öğrenmek istiyor, ter ter tepiniyordu*." TD106

terakki (Ar.) *a*. İlerleme, yükselme, gelişme. "*Bendenizin kanaatine göre, biz Müslümanlar, memleketimizin terakki ve taâlisi için İslami bir sosyalizmi kabul etmeliyiz*." DE187

terane (Far.) *a*. Çok tekrarlandığından usanç verici bir durum alan söz. "*Gene mi bu terane*." EK186

teras (Fr.) *a*. Apartmanlarda veya evlerde en üst katın üç tarafı ve üstü açık olan bölümü; ayazlık, taraça. "*Solunda teras*." BFV213

teravi *a*. Teravih. "*Hele bir gece, babası teraviye giderken ensesine dikkat etmişti*." CEM85

teravih (Ar.) *a*. Ramazan ayı boyunca, yatsı namazından sonra kılınan namaz, teravih namazı. "*Geceleri teravihten tek başına döndüğünü...*" ÖE29

teravih namazı *a*. Teravih. "*Yoksa teravih namazını yeni mi kılıp dönmüşlerdi eve*?" KAÇ6

terazi (Far.) *a*. Bir kolun iki ucuna asılı iki kefeden oluşan tartı; mizan, vezne. "*Berideyse kantinin hileli terazisi boyuna işlemekteydi*." BTÜ144 **terazi var, tartı var, her şeyin bir vakti var*** her şeyin bir ölçüsü ve zamanı vardır anlamında kullanılan bir söz. "*Nedim Ağa da herkes de belleyecek. Terazi var, tartı var, her*

şeyin bir vakti var.” KT46

terbiyasız* *sf*. Terbiyesiz. “*Terbiyasız diye söylendi*.” DK71

terbiye (Ar.) *a*. 1. Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; eğitim. “*... beybabalar çocuklarını terbiye ederken asla müdahale etmemesi kendisine öğretilmiş el kızı…*” BE4 2. Bir toplum içinde var olan ve uyulması gereken saygı ve incelik davranışları; görgü. “*Fakat berikinin terbiyesi böyle şeylere müsait değildi*.” SAR127 **terbiye al- (veya gör-)** belli bir eğitimle, görgüyle yetişmek. “*İşitmemişti şimdiye kadar hiçbir kadının kurs görüp amirlerinden sıkı terbiye aldığını*.” MUR5 **terbiye et-** eğitmek. “*Sabahlara kadar işretten vakit bulamıyor ki adam, çocuğunu terbiye etsin*!” SUÇ141 **terbiyesini ver-** sert sözlerle terbiyesizliğini kendisine anlatmak, haddini bildirmek. “*Ne olacaktı, kötü yolda gezen kahpe karısının terbiyesini veremeyen, korkak, kancık bir babadan doğan çocuk bundan başka türlü mü olurdu*?” GAV167

terbiyeli *sf*. Toplumu, çevresini rahatsız etmeyen; uslu. “*Hem kim bilir, belki de limana çıktığından az sonra caddelerde dolaşırken yakın bir yerlerde serseri çocukların kıstırdığı terbiyeli bir çocuğun acı acı haykırışını işitecek, koşacaktı*.” SUÇ276

terbiyelilik *a*. Terbiyeli olma durumu. “*Hiç yani, hanımlığı, terbiyeliliği...*” GK253

terbiyesiz *sf*. Topluluk kurallarına aykırı davranan. “*Terbiyesiz sokak köpekleriyle konuşmak ha*?” SAR128

terbiyesizce 1. *sf*. Terbiyesiz olan. “*Hacer Hanım terbiyesizce bir küfür kaçırınca Haldun, ‘Aaa!’ dedi*.” EK225 2. *zf*. Terbiyesiz bir biçimde, saygısızca, terbiyesizcesine. “*Ne olmuş, dedim, terbiyesizce çarpıp geçti bana*.” EKM28

terbiyesizlik *a*. Terbiyesizce davranış; edepsizlik. “*Terbiyesizliğin arttığı bu devirde nasıl çıkarırsınız*?” SAR129 **terbiyesizlik et- (veya yap-)** toplum kurallarına, görgü kurallarına aykırı davranışta bulunmak. “*Mesele çıkarma karıcığım, bir terbiyesiz terbiyesizlik yapmışsa illa ki terbiyesizle dalaşmak mı lazım*?” TD106

terbiyesizlik *a*. Terbiyesizce davranış. “*Bir terbiyesizlik yapmasa Gafur onu ortada komazdı Ümmü*!” GK282

Tercanlı* *öz. a*. Erzincan’ın Tercan ilçesinden olan kimse. “*Sormadan, hiç lüzum yokken Tercanlı olduğunu, bir yaşındayken anasını babasını kaybettiğini söylemiş*.” DE102

tercih (Ar.) *a*. Bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli sayma; yeğ tutma, yeğleme. “*Kurnaz imamsa iki taraftan birini tercih zorunda kalmamak için, ‘Şöyle daha iyi erenler.’ dedi*.” VV117 **tercih et-** bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli saymak; yeğ tutmak, yeğlemek. “*Kör, kambur bir kocayı da bana tercih edecekmiş*?” SAR95

tercüman (Ar.) *a*. Herhangi yazılı bir metni veya konuşmayı bir dilden başka bir dile çeviren kimse; çevirmen. “*938'lerde Nazmi henüz çulsuzun biriyken Bedia Hanımefendi'nin bir şirkette tercüman babası onu gözüne kestirmiş, yanına otuz lira aylıkla almış, daha sonra da kızını vermişti*.” YYB236

tercüme (Ar.) *a*. Bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap; çeviri. “*Tercümeleri pek sevmiyorum*.” DK104 **tercüme et-** bir dilden başka bir dile aktarmak, çevirmek, çeviri yapmak. “*Acıklı, merhamete şayan diye tercüme etti*.” EKM150

tere (Far.) *a*. Turpgillerden, yaprakları salata olarak yenen baharlı bir bitki. “*Beyti kebaplar, sumakla ovulmuş soğan, tere, maydanoz...*” HÇ274

tereci *a*. Tere yetiştiren veya satan kimse. “*Tereciye tere mi satacaklardı*?” YD164 **tereciye tere sat-** birine çok iyi bildiği bir şeyi öğretmeye kalkmak. “*Tereciye tere mi satacaklardı*?” YD164

tereddüt (Ar.) *a*. 1. Kararsız olma durumu; kararsızlık. “*Tereddütle baktı*.” HÇ50 2. Ne yapmak veya ne demek gerektiğini kestiremeyerek duraklama; duraksama. “*Nazan bir anlık tereddütten sonra yatak odasına gitti*.” EK95 **tereddüt et- (veya geçir-)** 1. kararsız davranmak. “*Söyleyip söylememekte tereddüt ediyordu*.” EKM68 2. ne yapmak veya ne demek gerektiğini kestiremeyerek duraklamak; duraksamak. “*Demek Mustafa, ‘Bırak babanı filan, gel peşimden!’ dese tereddüt etmeyecekti*?” DK173

tereddütlü *sf*. Karar vermekte güçlük çeken; kararsız. “*Tereddütlüydü*.” OK46

tereddütsüz *zf*. 1. Kararlı olarak. “*Tereddütsüz:*

Kabul, kabul, kabul!" ARK166 2. Duraksamadan. "*Tereddütsüz cevaplamıştım*." MM174

tereke (Ar.) *a.* Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet; miras. "*... konsolun üzerinde gene aynı terekeden edinilmiş, camı boydan boya çatlak kocaman bir ayna*." DK8

terelelli *sf*. Hafif ve hoppa. "*Asık yüzlüsü, elinin bir işaretiyle, 'Terelelli mi ne?' demek istedi*." GR21

teres *a.* Gizli ve yasal olmayan cinsel ilişki öncesinde aracılık eden kimse; pezevenk. "*Bunun babası var ya, bizim şirkette kâtip, babam dedi ki, dalgacı teresin biri, dedi*." EKM126

tereyağ bk. tereyağı. "*Sema, tereyağda çıtır çıtır kızarmış bir tabak pirzolayı beyefendinin önüne koyarken 'Başta vali, emniyet müdürü, şehir telaştaymış!' dedi*." MM159

tereyağı *a.* Sütten çıkarılan yemeklik yağ; sağyağ, sadeyağ, sarı yağ. "*Reçel, tereyağı, peynir...*" BK345 **tereyağından kıl çeker gibi** her türlü mecburiyetten, mükellefiyetten ve sorumluluktan kolayca sıyrılarak. "*Öyle bir iş yapmalıydı ki tereyağından kıl çeker gibi, kimsenin ruhu duymamakla beraber, kazığın ondan geldiğini anlayamasınlar*!" BTÜ298

tereyağlı *sf*. Tereyağı ile yapılmış. "*Tereyağlı ekmek filan ye yahut bisküvi...*" DK73

terfi (Ar.) *a.* Derecesini, makamını, rütbesini derece olarak arttırma; yükselme. "*Ne terfisi? Terfiye ne ihtiyacım var*?" SAR70 **terfi et-** bir görevde derecesi yükselmek. "*Bugün yere mi terfi ettik*?" EB131

terfiye* (Ar.) *a.* Terfi alâmeti olarak askerlerin koluna takılan işaret. "*Terfiyesi evde durur, rafta.*" GK17

terhis (Ar.) *a.* Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma. "*Askerden terhisinde birlikte getirdiği kocaman rozvelt pabuçlarıyla yıkıldı yıkılacak*." KAÇ24 **terhis ol-** askerlik görevini bitirmek. "*Yıllarca önce, askerliği sırasında, kumandan onu, İstanbul'a annesinin yanına emir eri olarak yollamış, sonra terhis olmuş...*" SAR105

terilen (İng.) *sf.* Yapay polyester liflerinden veya ipliğinden yapılan. "*Az sonra içerden lacivert terilen kumaştan zarif kostümüyle cin gibi bir genç firladı*." YD342

terim *a.* Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime; ıstılah. "*Film artistini hatırlatan bu genç yalnız edebiyat değil, kalp hastalıkları, daha çok da angine de poitrine ya da infarctusten bir doktor kadar anladığını açıklayan doktorca terimler kullanıyordu*." KK50

terk (Ar.) *a.* Ayrılma. "*Ulan insan ailesinden izinsiz, beş paralık bir sürtük için evini barkını terk eder mi*?" ARK32 **terk et-** bırakmak, ayrılmak. "*Evi mi terk etmişti*?" EK178

terki *a*. 1. Eyerin arka bölümü. "*Kapılar kırılır ve alınmış bir öcün ılık dumanı tüten kanlı kesik başlar, terkilere bağlanıp rüzgâr gibi gidilirdi*." CEM97 2. Binek hayvanının sağrısı. "*Atının terkisine attığın gibi, yallah*!" YD35 **terkisine al-** üzerinde bulunduğu atın sağrısına bindirmek. "*Aldım atımın terkisine, ver elini Niğde*." BTÜ118

terkibi izafili* *sf*. İsim tamlamalı. "*Müşebbeh, müşebbehün bih, mekniye, müşebbehün bihi mahzuf istiarelerle dolu, terkibi izafili, takır tukur aruz*." SAR28

terkipli *sf*. Terkip içeren, tamlamalı. "*Kabak Hafız ... terkipli üslubuyla beye diller döküyordu*." HÇ290

terkle-* Terk etmek, bırakmak. "*İt bok yemeyi terkler mi*?" KAÇ114

terkos* *a*. Musluk suyu. "*Bizim mahalleye henüz terkos verilmediği için evlerin sularını sakalar taşıyor*." KK214

terle- 1. Ter çıkarmak, ter dökmek. "*Çayırların üstünde ekmek, peynir, yeşil soğan yedik, kovalamaca oynadık, terledik*." BE54 2. Bir iş yaparken yorulmak veya o işi çok emek harcayarak güçlükle başarmak. "*Bak nasıl terledi*!" İDG33 3. Bir şeyin üzerinde buhar olarak yoğunlaşmak. "*Şişesi terlemiş, buz gibi, hafif bira, beyaz beyaz köpürerek ince, uzun bardaktan taştı*." KY54

terleme *a.* Terlemek işi. "*Bıyıkları yeni terlemeye başlamış bir genç erkekti Süleyman*." TD94

terlen-* Terleme işine konu olmak. "*Kurşuni rölöve şapkası ... gömlekle bile ılık ılık terlenen sıcak ağustos gecesinde ceketi, hatta yeleği...*" BK273

terlet- 1. Terlemesine sebep olmak. "*Güneş tatlı tatlı terletiyor*." KK226 2. Sıkıntıya düşürmek,

çokça yormak. "*Allah başka keder vermesin fakat operatörü iyice terlettin*!" KK56

terletme *a.* Terletmek işi. "*Kebap kokuları herkesi sapır sapır terletmeye başlamıştı*." ÜÇK546

terli *sf.* Terlemiş olan. "*Arada, karlı dağlardan kopup gelen soğuk bir rüzgâr, terli yanaklarını okşuyordu*." SUÇ274

terli tertipli* *sf.* Derli toplu, düzenli. "*Bizim ev sanki daha mı terli tertipli*?" EB124

terlik *a.* Genellikle ev içinde giyilen, deri, naylon vb. şeylerden yapılan, arkası açık, hafif ve türlü biçimlerde ayak giysisi; çedik. "*Her zaman sırtında pijama, ayaklarında terlik…*" SBK26

terlikli* *sf.* Terliği olan. "*Yumruklarını beline dayadı, mavi terlikli, tombul beyaz ayağını öne attı*." YYB58

terliksiz* *sf.* Terliği olmayan. "*... çıplak ayakları terliksiz, o soğuk, o tükürsen donan havada merdiveni kurşun gibi iner, tokmak daha kapıya değmeden kapıyı açardı ama neye yarar*?" SBK172

terminoloji (Fr.) *a.* Terimler dizgesi. "*Uuuuf, şu pis terminoloji de...*" GK57

termos (Fr.) *a.* Yalıtım maddesiyle kaplı metal bir kılıf içine yerleştirilen, aralarında hava boşluğu bulunan çift çeperli cam şişeden oluşan, içine konan sıvının ısısını uzun süre koruyan kap. "*Elinde çantayla termos, merdiveni hızla çıktı*." HÇ84

ters (I) 1. *sf.* Gerekli olan duruma karşıt, zıt. "*Öyle ya, Cenab-ı Allah'ın işi tersti*." KT69 2. *a.* Bir şeyin içe gelen yanı, arkası. "*Bir biçimine getirip genç kızın tiril tiril göğsüne elinin tersiyle vurdu*." KY39 3. *sf.* Uygun olmayan, elverişsiz, münasebetsiz. "*Ters bir laf etme*!" CEM138 4. *sf.* Uygun olmayan, elverişsiz olan; münasebetsiz. "*Abla kovulamaz, ters laf edilemez*." EB111 5. *sf.* Gönül ve cesaret kırıcı, huysuz, sert. "*Ters Kürt, sivrisineklerden korunmak için çuluna sımsıkı sarınmış, tarlanın ortasında tortop yatıyordu*." BTÜ272 **ters git-** bir iş doğru ve düzgün yürümemek, sorun çıkmak. "*Musa'nın işi ters gittikçe de çocuklarını ortaya saçıp fabrikaya gitmekten başka her şeyi unutmuştu*." CEM77 **ters mers*** ters falan. "*Köse Topal ters mers olmuştu*." BTÜ76 **tersine dön-** beklenildiği, umulduğu gibi gerçekleşmemek, aksi olmak. "*Ama onun da solculukla ilgisi kalmamış da tam tersine dönmüş*." KT307 **tersine git-** bir işten veya bir durumdan hoşlanmamak. "*Tersine gidiyordu*." TD97

ters (II) *a.* Hayvan pisliği. "*Hele çamaşırlardaki pire tersleri…*" CEM84

ters ters *zf.* Ters bir biçimde. "*Kanlı gözleriyle ters ters baktı, sonra dubleleri sökülmüş bol paça pantolonu, fortlarına basılmış, eski sarı iskarpinleriyle bastı gitti*." SAR134 **ters ters bak-** düşmanca ve öfkeli bir biçimde bakmak. "*Bir de sesleri konuşma kertesini aşan sulu müşterilere önce ters ters bakar, sonra ihtar eder*." ÖE103

ters türs (Der.) *sf.* Yalan yanlış, düzensiz. "*Herifin nabız yoklamaya geldiğine kuşkusu yoktu ama gene de ters türs laf etmemeliydi*." ÜÇK318

ters yüz *zf.* Gerisin geriye, ters yüzü. "*Ters yüz, Doktor Tuncay'ın yolunu tuttu*." MM224 **ters yüz geri dön-** gittiği bir yerden istediğini elde edemeden dönmek. "*Ters yüz geri dönmüş, sokağı dönünce de imama rastlamıştı*." YD332

tersine *zf.* Beklenilenin, umulanın aksine, karşıt olarak, bilakis, aksine. "*Zayıflamıştı ama bu onu çirkinleştirmemiş, tersine güzelleşmişti.*" DK213

tersiz* *sf.* Teri olmayan. "*Bürücek Yaylası, Bürücek Yaylası'nın sarı sıcaksız, tersiz, pire ve tahtakurusuz, püfür püfür geceleri içinden hasretle geçti*." KT2

Terskapı* *öz. a.* Tarsus Kapısı. "*Terskapı'dan caddeye çıktılar*." KT261

tersle- Bir kimseye gönül kırıcı, sert söz söylemek veya gönül kırıcı davranmak, azarlamak. "*Oğlunu tersledi*." KAÇ139

tersleme *a.* Terslemek işi. "*Kaş çatmaynan, adam terslemeynen, bıyık büyütüp burmaynan onbaşı mı olabilirdi adam*?" GR78

terslen- 1. Tersleme işine konu olmak. "*Gelinin önünde terslenmek Hacer Hanım'ın çok ağırına gitmiş ama daha çok şaşırmıştı*." EK102 2. Aksilik etmek, terslik göstermek. "*Sabahleyin odasına kadar gelip tatlı tatlı konuşmuş, annesinin hatırını sormuştu da şimdi ne diye terslenmişti sanki*?" EK102

tersleniş *a.* Terslenmek işi. "*Beyin odasına girdi diye terslenişi mi zoruna gitmişti*?" HÇ53

tersleniver-* Çabucak terslenmek. "*Şurda oturur, kahırlı kahırlı konuşur, ağlamaklı olur,*

yanına varıp da okşamaya görsün, tersleniverir.” BFV27

terslenme *a.* Terslenmek işi. “*Bu ‘Bıktım sizden, illallah!’ sözü sofra başında terslenmesinden daha mı hafifti*?” EK116

tersleyebil-* Tersleme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Fattum'a da kızdığı için tersleyebilirdi*.” VV350

tersleyi tersleyiver-* Tersleyivermek. “*Oğlanı eve davet etseler bile geçenki gibi, kaşlarını yıkar, suratını asar, oğlanı tersleyi tersleyiverirdi*.” VV161

tersleyiş *a.* Terslemek işi. “*Ne mavi hususiye binip Dolmabahçe'ye kadar gittiğini anlatmıştı ne adamı tersleyişini…*” BFV225

tersleyiver-* Ansızın veya çabucak terslemek. “*Tersleyiverir: Sana ne*?” BFV181

terslik *a.* 1. Ters olma durumu. “*İhtiyar annesi bütün tersliğine rağmen, altı yaşından beri öksüz büyüyen biricik kızının çok üzüldüğünü anladığı için, fikrinden belki caydırırım ümidiyle yanına sokuldu*.” OK7 2. Tersçe davranış. “*Haydarpaşa'dan beri terslik, alınganlık eden oydu*.” GK299 3. Aksilik. “*Bir terslik olmasın*.” BTÜ204

terso* *a. argo* Elverişsiz, verimsiz (iş ya da durum). “*Derken bir terso…*” YK30

tersyüz bk. ters yüz. “*İki kız kardeşim hemen tersyüz etmişlerdi*.” BE39

tertemiz *sf.* 1. Çok temiz, her yanı temiz; arı sili, tiril tiril, pirüpak. “*Tertemiz üst başı, pırıl pırıl iskarpinleri, taralı saçları ve kırmızı üç tekerlekli bisikletiyle, konağın çocuğu dışarı çıktı*.” SAR45 2. Kötülük düşünmeyen, günahsız, lekesiz, suçsuz olan; yepyeni. “*Peder merhumun tertemiz adını, ailenin onurunu lekelemeye utanmadın mı*?” ARK32

tertibat (Ar.) *a.* Bir işin güçlüklerini karşılamak için yapılan ön hazırlıklar. “*Hemen tertibatımızı alıp...*” GAV153 **tertibat al-** olacağı düşünülen sakıncalı bir duruma, harekete karşı hazırlık yapmak. “*Tertibatımı aldım, ben de suçüstü yakalatacağım*.” CEM39

tertibatlı* *sf.* Tertibatı olan. “*Elektrik tertibatlı olduğu için kapıya kadar gelmeye lüzum kalmıyordu*.” DK161

tertip (Ar.) *a.* 1. Sıralanış biçimi; düzen. “*O tertip, o temizlik, o koltuk kanepeler...*” KT140 2. Düzenleme. “*... Hidemat-ı vataniye tertibinden maaş mı alırdı*?” ARK191 3. Doktorun hastaya verdiği ilaç düzeni. “*Fetanet Hanım'dan aldığım tertip iyi geldi*.” KP63 4. Hile, düzen, komplo. “*Fısıldaşmalarından yeni yeni tertipler kurdukları anlaşılıyordu*.” BFV219

tertiple- 1. Ziyafet, toplantı vb. düzenlenmek, hazırlamak. “*İçkiye karşı müthiş bir düşkünlük gösteren serseri milyoner, tam bir serseri milyoner deliliğiyle âlemler tertipliyor*.” SM241 2. Hile, düzen, komplo hazırlamak. “*Yoksa bu suçüstünü ağa mı tertipledi*?” KT184

tertiplen- Düzenlenmek, hazırlanmak. “*… Rıfat Efendilerin Meram'daki bağlarında tertipleneceğini işittiği oturak âlemine kızını yollamak istemiyordu*.” OK8

tertipli 1. *sf.* Düzenli, derli toplu, yerli yerinde. “*Beyaz pike örtülü sedir, sedirin pikesinden beyaz perdeleriyle temiz, tertipli bir odaydı*.” YD34 2. *zf.* Düzenli, derli toplu bir biçimde. “*Sağ olsunlar, ortalığı bir an temiz, tertipli bırakmazlar*.” SM137

terütaze (Far.) *a.* Dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde, daha büyümemiş (bitki); körpe. “*Genç kadın hep o terütaze kiraz dalı inceliğiyle kocasına yaklaştı*.” GAV203

terzi (Far.) *a.* 1. Giysi biçip diken kimse; dikici, dikişçi. “*Çalıştığın terziden daha mı çok parası*.” BFV167 2. Giysi biçilip dikilen yer, terzi dükkânı; terzihane. “*Filiz için önemli, annesiyle Nur'un da terzide çalışmalarını isteyen babasıydı*.” BFV159

terzilik *a.* Terzinin yaptığı iş; dikişçilik. “*Annem diyor ki, 'Öbür sene ablan terzilik yapabilir, bize bakar.' diyor ama benim hiç ümidim yok*.” SUÇ53

tesadüf (Ar.) *a.* 1. Yalnızca ihtimallere bağlı olduğu düşünülen olayların kesin olmayan, değişebilen sebebi. “*Olamamışsa, bu sırf tesadüflerin aykırı düşmesindendi*.” DE28 2. Tasarlanmadığı hâlde karşılaşma; rast. “*İyi bir tesadüf*.” ÜÇK426 **tesadüf mesadüf*** tesadüf falan. “*Tesadüf mesadüf*.” EK294

tesadüf eseri *zf.* Rastlantı sonucu. “*Sinan Efendi'yle bir tesadüf eseri yıllarca önce buluşup tanışmışlardı ki, Sinan'ın solculuktan sağcılığa ağır ağır kayması da bu yüzdendi*.” KT295

tesadüfen (Ar.) *zf.* Rast gelerek, rastlantı sonucu olarak; kazara. “*Şu az önce tesadüfen*

öğrendiği Nuran'la annesi meselesi olmasaydı ona karşı duymakta olduğu saygı sevgiye gölge düşmeyecek, arkadaşının genç, güzel, cıvıl cıvıl sevgilisine niyetini çevirmeyecekti." SBK237

tesbih* *a*. Tesbih. "*Kahvaltıdan sonra babası tesbihi, kara öksürüğüyle çekip gitti*." YD41

tesbihli* *sf*. Tesbihli. "*... beş vakit namazında niyazında, kırpık bıyıklı, eli tesbihli dükkân komşusu otuzluk pazarcısı ya da onun gibi bir başkasıyla mı evlenecekti*?" YD13

tesbit* *a*. Tespit. "*Çünkü babası, kız olup olmadığının tesbitini isteyebilirdi*." YD201

tescil (Ar.) *a*. Bir taşınmazın üzerinde bir ayni hakkın kurulması için tapu kütüğüne yapılması gerekli kayıt. "*Dereden tepeden, hoşbeşten sonra söz Avrupa turuna, oradan da tartışmalı toprakların tescili için tapuya müracaata geldi*." HÇ290 **tescil et-** bir şeyi bir yere kaydederek resmîleştirmek, kütüğe geçirmek. "*On yıldır elinde tuttuğu sahipsiz toprakları Muzaffer Bey'in kendi adına tescil ettirmek üzere olduğunu da biliyordu*." KAÇ90

teselli (Ar.) *a*. 1. İnsanı avutan söz veya davranış, oyalanacak şey; avuntu. "*Haftalardan beri, annemin bütün tesellisine rağmen, bayram yaklaştıkça babamın üzüntüsü artıyor*." BE37 2. Avunmak işi; avunma. "*Ama Leman Hanım avunmuyor, teselli bulmuyordu*." SM224 **teselli bul-** bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak; avunmak. "*Gençlerin maceralarını dinlemekle teselli buluyor ve zevkleniyorum*." SBK326 **teselli et-** bir kimsenin acısını veya sıkıntısını yatıştırmak; avutmak. "*Bazen rüyasına giriyor, teselli ediyordu*." SUÇ230

tesellisiz *sf*. Teselli edilemeyen. "*En sevdiğini az evvel topraklara kendi elleriyle vermişlerin o tesellisiz, bunaltıcı sıkıntısı içinde, tren kalktı*." BE22

tesir (Ar.) *a*. Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerindeki etkileme gücü; etki. "*Çardağı dolduran beş azılı haydut birbiri peşi sıra devirdikleri rakı şişelerinin tesiriyle adamakıllı sarhoş olmuşlardı*." OK74 **tesir altında kal-** etkilenmek. "*Sen tesir altındasın oğlum*!" EK78 **tesir et-** etkilemek. "*Ama doktora bambaşka tesir ederdi kızın hâli*." YYB103 **tesirini göster-** tesirini ortaya koymak, belli etmek. "*Boyacının küpü değil ki içer içmez tesirini göstersin yavrum*." OK56

tesirli *sf*. Tesiri olan, etkili. "*Üstelik herkesten daha tesirli şekilde teselli ediyor, oyalayabiliyordu*." İDG11

tesirsiz *sf*. Tesiri olmayan; etkisiz. "*Şaraplar da tesirsiz be*!" GAV113

teskereci* *a*. Askerlik ödevini tamamlamış, terhis olmuş er. "*Bağırmak, ölmediğini Hilâl-i Ahmer'in teskerecilerine duyurmak*!" EVO14

teskin (Ar.) *a*. Acı, öfke, heyecan vb. duyguları yatıştırma, dindirmeye çalışma. "*En güzel teskin yolunun paraları getirip teslim etmek olduğunu bilen Bedia Hanım ... elli tane binliği sandığından getirip verdi*." KY102 **teskin et-** acı, öfke, heyecan vb. duyguları yatıştırmak, dindirmek. "*İhsan'la bankadaki öteki arkadaşları teskin etmeye çalıştılar*." İDG94

teslim (Ar.) 1. *a*. Bir şeyi sahibine verme. "*Sabahlardan akşamlara itler gibi çalış, didin, yıka, ütüle, götür, teslim et, sonra da hakkın olan parayı almakta zorluk çek*!" KY115 2. *a*. Bırakma, devretme, terk etme. "*Bütün bu işler, devir ve teslim işleri bir saat kadar sürdü*." EKM70 3. *ünl*. Teslim ol veya teslim oluyorum sözü. "*Tabii kaldırdım kolları, teslim*!" SAR37 4. *a*. Gerçek olduğunu kabul etme, doğrulama. "*Çünkü bunu amirlerim bile teslim etmişlerdir*." MUR122 **teslim al-** 1. kendisine verilen bir şeyi almak. "*Paraları niçin teslim almadın*?" SUÇ167 2. tutsak almak. "*... tabancasını çeker, onu bal gibi de teslim alabilir*." KAÇ199 **teslim et-** 1. bir şeyi sahibine vermek. "*Eşyaları teslim ettim etmesine, lakin peşini bırakmadım*." AY134 2. bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek, terk etmek. "*Eline para teslim etmeyin*." YK25 3. gerçek olduğunu söylemek. "*Çünkü bunu amirlerim bile teslim etmişlerdir*." MUR122 MUR122 **teslim ol-** 1. üstün bir güç karşısında mücadeleden vazgeçip yenilgiyi kabul etmek. "*Kurtuluş ümidiniz yok, teslim olun*!" KY215 2. kendini teslim etmek. "*Sen bana teslim ol, zarar etmezsin*." KT109

teslimlik* *a*. Teslim olma, kendini verme, boyun eğme; teslimiyet. "*Köpeğin çaresiz bir teslimlikle yan yatan gözleri ... büyüklerin neşesini kaçırdı*." EKM19

tespih (Ar.) *a*. Belirli dinî sözleri tekrarlamak veya elde oyalanmak için kullanılan, türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış, genellikle otuz üç veya doksan dokuz taneden oluşmuş dizi. "*Namazlarda kullandığı seccade, tespihi bir kenarda duruyordu*." KY123 **tespih çek-** tespihin tanelerini birer birer iki parmak arasından geçirmek. "*O ise başını eğdikçe eğmiş, tespih çekiyor, bakamıyordu bile*." CEM141

tespihböceği *a*. Kabuklulardan, karada, nemli yerlerde yaşayan, 15 milimetre uzunluğunda, dokunulduğunda top biçimini alan, yemek artıkları, kök ve meyvelerle beslenen bir tür böcek. "Karısının yatak odası kapısından kovulan *babacığı gelip onu görmesin diye yatağına kaymış, yorganının altında bir tespihböceği gibi gizlenmişti*." SBK27

tespihli *sf*. Tespihi olan. "*Elleri arkasında tespihli, çatık kaşlı mahkûmlar beton dehlizde sinirli sinirli dolaşıyorlardı*." SUÇ170

tespit (Ar.) *a*. 1. Bir durumu kuşkuya düşürmeyecek biçimde gösterme. "*Bütün bunları tespit edelim.*" YD266 2. Belirleme. "*Paraların numaralarını tespit edelim, sonra da Süreyya bunları vermenin yolunu bulsun*!" MM285 **tespit et-** 1. bir durumu kuşkuya düşürmeyecek biçimde göstermek. "*... kadastro adamlarını götürüp topraklarımızın sınırlarını tespit ettirecek*." AY143 2. belirlemek. "*Otele hiç renk vermeden gidecek, kedi ferli beyefendinin kimliğini tespit edeceksin*." MM57

testekerlek* *sf*. Çok yuvarlak, yusyuvarlak. "*Gece, iri iri yıldızları, testekerlek, pırıl pırıl ayıyla bir türkü gibi uzuyordu*." OK11

testere (Far.) *a*. Ağaç, demir vb. şeyleri kesmeye yarayan, genellikle üçgen biçiminde dişleri olan, dar ve uzunca çelik araç. "*Köprüyü tutan ahşap ayaklarda testere izleri vardı*!" EK315

testi (Far.) *a*. Toprak, cam, metal vb. maddelerden yapılan, geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz su kabı. "*Su kovasıyla testiye bir tekme, takıldı peşime*." TD95 **testiyi getiren de kıran da bir** "görevini iyi yapanla kötüye kullanan arasında bir fark gözetilmemektedir" anlamında kullanılan bir söz. "*Demek, testiyi doldurup getiren de kıran da birdi*." KT106

testili* *sf*. Testisi olan. "*Karşı yapının eli testili işçisi durdu*." GK114

tesviye (Ar.) *a*. Düz duruma getirme; düzleme. "*Ampulün bol ışığında stop edilmiş yatan makineler torna, freze, tesviye*." SÇ43 **tesviye et-** düzlemek. "*Tesviye etmekte olduğu krankın başından öfkeyle kalkan eli yüzü kara bir makinist ... ağasına çıkışır*." BTÜ167

tesviyeci *a*. Metal, tahta vb. maddelerden yapılmış parçaları istenilen biçime sokmak için işleyerek düzelten usta. "*O gitti girdi sanat okuluna, olacak tesviyeci*." MUR272

tesviyecilik *a*. Tesviyecinin işi veya mesleği. "*Kaç para kazanıyorsun tesviyecilikten*?" GR84

tesviyehane* (Ar. tesviye + Far. hāne) *a*. Bir parçanın torna, freze, matkap, eğe ve diğer âletlerle resmine ve maksadına uygun şekilde yapıldığı, işlendiği atölye. "*Çocukları, az önce fabrikada babasına dikilen Hasan, fabrika tesviyehanesinde usta yardımcısıydı şimdi*." MUR425

teşbih (Ar.) *a*. Bir şeyin niteliğini anlatmak için o niteliği eksiksiz taşıyan bir şeyi örnek olarak gösterme işi; benzetme. "*Teşbihte hata olmaz*!" EB200 **teşbihte hata olmaz** `yeri geldiği zaman çirkin, kaba bir benzetme ile anlatıma daha etkili bir hava verilmesi, saygısızca bir davranış değildir, kimse bundan alınmamalıdır` anlamında kullanılan bir söz. "*Teşbihte hata olmaz*!" EB200

teşebbüs (Ar.) *a*. Girişim, girişme. "*Ne bağırmak ne de buna teşebbüs...*" KY210 **teşebbüs et-** girişmek, el atmak. "*Teşebbüs etti ama muvaffak olamadı*." DE164 **teşebbüse geç-** bir işi yapmak için davranmak, girişmek. "*Haluk Beyefendi nezdinde teşebbüse geç*!" GR121 **teşebbüsü ele al-** öne atılıp bir işi yönetmeye başlamak. "*Artık teşebbüsü eline almıştı*." MM177

teşehhüt (Ar.) *a*. Namazda oturarak `ettehiyyatü` duasını okuma. "*Sonra, bir teşehhüt miktarı da olsa yüksek sosyetede yalandık biz de*!" VV288

teşekkül (Ar.) *a*. Oluşmak işi; oluşum, teşkil. "*Gururlu ve itimatsız olan paranoiaque çocuklar, daha teşekkülleri anında sahte bir ruha sahiptirler*." SUÇ312 **teşekkül et-** oluşmak. "*Hemiplegie yahut hemiplexie teşekkül eder*." MUR348

teşekkür (Ar.) *a*. Yapılan bir iyiliğe karşı duyulan kıvanç ve gönül borcunu anlatma. "*... kahve, sigara ikram edildiği zaman kırılır, dökülür, teşekkürlerin çeşidini sıralardı*." BK278 **teşekkür et-** hoşnutluğunu anlatmak. "*Teşekkür ettik*." BK328

teşhir (Ar.) *a*. 1. Göstermek işi; gösterme. "*Bu sefaletlerini köylerinde saklayıp da İstanbul'da yabancılara teşhir etmeseler olmaz mı*?" GK3 2. Sergilemek işi; sergileme. "*... radyolar, elektrik sobalarının teşhir edildiği Beyoğlu'ndaki mağazaya gitmiş, kartı, kızı gibi yüzü hafif çilli patrona vermişti*." EB172 3. Herkese duyurma, dile düşürme. "*Savcının konuşmasından da anlıyordu ki, onu ne mahkemeye verecek ne de teşhir edecekti seçmenlerine karşı*." ÜÇK603 4.

Bir hükümlüyü ceza olarak halka gösterme. "*En iyisi teşhir etmek! Teşhir etmeli ki alçaklara numune olsun*!" YD154 **teşhir et-** 1. göstermek. "*19 Mayıs günlerinde, memleketin namusu demek olan kız evlatlarını yabancılara hayâsızca baldır bacak teşhir ettikleri gibi mi yapalım*?" GK66 2. sergilemek. "*... radyolar, elektrik sobalarının teşhir edildiği Beyoğlu'ndaki mağazaya gitmiş, kartı, kızı gibi yüzü hafif çilli patrona vermişti*." EB172 3. herkese duyurmak, dile düşürmek. "*Halk çıkarına, halktan yana olarak gazetem yazı heyetiyle birlikte bu tip müesseseler nezdinde yaptığım ani baskınlardan aldığım ilhamla onları gazetemde teşhir etmemdir*." ÜÇK344 4. bir hükümlüyü ceza olarak halka göstermek. "*En iyisi teşhir etmek! Teşhir etmeli ki alçaklara numune olsun*!" YD154

teşhis (Ar.) *a*. 1. Kim ve ne olduğunu anlama, tanıma, seçme. "*Kişi bunların kimlikleri üzerine tıpatıp teşhis koymasa bile, üç aşağı beş yukarı yine de isabette kusur etmez*." YYB217 2. Hastalığın ne olduğunu araştırıp ortaya koyma; tanı. "*Doktor arkadaş teşhisi doğru koydu.*" KK19 **teşhis et- (veya koy-)** 1. kim ve ne olduğunu anlamak, tanımak, seçmek. "*Bir yaşlı, 'Dünya Savaşı'nda, Kafkaslarda aklını kaybetmiş bir eski Osmanlı subayı' teşhisini koydu ama mümkün değildi*." BK307 2. bulgularına bakarak hastalığın ne olduğunu tespit etmek. "*Hastalığı teşhis eden doktor ... bir de reçete yazmıştı*." HÇ60

teşkil (Ar.) *a*. Oluşturma, ortaya çıkarma, meydana getirme. "*Tartışmanın esasını gene evin satılıp paralarının erkek kardeşlerden birine verilmesi teşkil ediyordu*." EB254 **teşkil et-** oluşturmak, ortaya çıkarmak. "*Ve bu kütle, topyekûn aziz Türk milletini teşkil eder, anladın mı*?" MM70

teşkilat (Ar.) *a*. Ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik; teşekkül, örgüt. "*Bende bir bekçi arkadaş var, adı Murtaza amma teşkilatımın direğidir, kıymetini bil, demiş*." MUR249

teşrif (Ar.) *a*. Gelmesiyle bir yeri onurlandırma. "*Hayır, teşrif edebilir misin*?" YYB234 **teşrif et-** 1. şereflendirmek, onurlandırmak. "*Partimize kadar teşrif eder misiniz beyefendi*?" ÜÇK481 2. bir yere gelmek. "*Nihayet teşrif edebildiler demek*?" MM221

teşrifat (Ar.) *a*. Resmî günlerde ve toplantılarda devlet büyüklerinin makam ve mevki sıralarına göre kabulü. "*Buyurduk ama teşrifata riayet isteriz mirim*!" EK347

teşrifatçı *a*. Resmî günlerde tören ve çağrılarda çağrılıları kurallara göre karşılamakla ve ağırlamakla görevli kimse. "*Yoksa o teşrifatçı adamakıllı yemişti*." ÜÇK334

teşvik (Ar.) 1. İsteklendirme, heveslendirme, motivasyon. "*Zekâi, Paşazade'nin de teşvikiyle, Berber Reşit'i bir gün kenara çekti*." HÇ309 2. Bir kimseyi kötü bir iş yapması için kışkırtma. "*Ustanın teşvikiyle ırgatlar yaktı*." BTÜ364 **teşvik et-** bir kimseyi kötü bir iş yapması için kandırmak, kışkırtmak. "*Beni, dost evinde ihanete teşvik etmeyin*!" İDG39

tetik (I) *a*. Ateşli silahlarda ateşlemeyi sağlamak için çekilen küçük parça. "*Önce tabancası yoktu, sonra tabancanın tetiğine dokunacak parmak…*" SM143 **tetiğe bas- (veya dokun-)** ateş etmek. "*Tam bu sırada eski kurt tetiğe bastığı için, mahalleyi, mahallenin durgun gecesini allak bullak eden bir patlama oldu*." GAV207 **tetiği çek-** tetiğe basmak. "*Bereket, adam tetiği çekmemişti*." OK73

tetik (II) *sf*. Kolaylık ve çabuklukla davranan; çevik. "*Aman tetik dur Cemile*!" CEM117 **tetik dur-** hazır ve uyanık bulunmak. "*Aman tetik dur Cemile*!" CEM117 **tetikte ol- (veya bekle- veya bulun-)** her an uyanık ve hazır bulunmak. "*Filiz bunu her an beklediği için tetikteydi*." BFV133

tetkik (Ar.) *a*. İncelemek işi; inceleme. "*Fabrikayla ilgisi, yılbaşlarında bilançoyu tetkikten sonra, hissesinin üç ayrı bankadaki cari hesaplarına naklinden ibaretti*." CEM45 **tetkik et-** incelemek. "*Masanın üzerinde duran imalat raporlarını tetkik etti*." CEM140

Tevabi Lokantası* *öz. a.* İstanbul'da eski bir lokanta. "*Aksaray'daki Avcılar, olmadı mı bahçeli Tevabi lokantasına*!" DK224

tevatür (I) (Ar.) *a*. Yaygın söylenti. "*Ya Kudret Beğ üzerine çıkan tevatürler*?" ÜÇK332

tevatür (II) (Der.) *sf*. Güzel, iyi. "*Amelikenner bir otel kuruyormuş, tevatür*." SAR84

tevazu (Ar.) *a*. Alçak gönüllü olma durumu; alçak gönüllülük. "*Rica ederim, tevazuyu bırakın*!" KY143

tevdi (Ar.) *a*. Emanet etme. "*Sen sana tevdi edilen vazifeye bak, üst yanına karışma*." EKM80 **tevdi et-** emanet etmek. "*Cenab-ı Allah kadını erkeğin himaye ve şefkatine tevdi etti*." YD133

teveccüh (Ar.) *a*. Güler yüz gösterme, yakınlık duyma; hoşlanma. "*Hakkı Bey bu teveccühten*

çok memnun, sağ avucunu göğsüne koyup hafifçe eğildi.” KT316 **teveccüh et-** bir yere yönelmek. “*Besbelliydi ki millet, yeni partiye teveccüh ediyor*.” ÜÇK508 **teveccüh göster-** güler yüz göstermek. “*Halk, partimize karşı teveccüh gösteriyor*.” MUR408 **teveccühünüz** `iyi görüşünüz, iyi değerlendirmeniz` anlamında kullanılan bir söz. “*Sen çok iyi bir insana benziyorsun! -Teveccühünüz*.” GR171

tevekkeli (Ar.) *zf.* Bir kazanç elde edemeden, yararsız bir biçimde; boşuna. “*Tevekkeli değil, karınızla çocuklarınız en büyük düşmanlarınızdır diye boşuna dememişler*!” YD27

tevekkeltü alallah* (Ar.) *a.* ‘Allah'a dayandım ve güvendim.’ anlamında bir söz. “*Başucundaki çerçevede Arap harfleriyle yeşil yazılı ‘Tevekkeltü alallah’ levhasına baktım*.” SAR145

tevekkül (Ar.) *a*. Herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Allah'a bırakma. “*Beni dinle, tevekkülü elden bırakma*!” HÇ139 **tevekkül et-** herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Allah'a bırakmak. “*Hiçbir şey yapamaz, Allah'a tevekkül edip basar giderdi*.” EK152 **tevekkül mevekkül*** tevekkül falan. “*... işin ucu kendisine dokununca tevekkül mevekkül uçup gidiyordu*.” VV160

tevellüt (Ar.) *a.* İnsanın doğumu, doğduğu zaman, doğum. “*İstanbul doğumlu, Behiç oğlu, Firdevs'ten doğma; tevellüt 324*.” MM176

tevfik (Ar.) *a.* Allah'ın yardımına kavuşma. “*Gayret senden, tevfik Allah’tan*!” SM203

tevfikan (Ar.) *zf*. Uyarak, uygun olarak, -e göre. “*Memurin kanununa tevfikan en az ortaokul diploması…*” YYB110

tevil (Ar.) *a*. Bir söz veya davranışı görünür anlamından başka bir anlamda kabul etme, çevri. “*Tevil edebilirdi*.” HÇ208 **tevil et-** söz veya davranışa başka bir anlam vermek. “*Tevil edebilirdi*.” HÇ208

tevir (Der.) *sf.* Çeşit, tür. “*Bu ne tevir cuvap kız*?” CEM27

tevkif (Ar.) *a*. Bir suç dolayısıyla birini tutuklama. “*Beni tevkif edersiniz, biter gider*!” SUÇ169 **tevkif et-** kanun yoluyla hürriyeti kısıtlayarak bir yere kapatmak; tutuklamak. “*Karısını tevkif etmişler.*” TD41

tevkifhane (Ar. tevḳīf + Far. ḫāne) *a.* Tutukluların kapatıldığı yer, tomruk, dam, tutukevi. “*Sonra Emniyet Müdürlüğü Cinayet Masası, ardından Savcılık, Tevkifhane…*” SBK325

Tevkifhane Sokağı* *öz. a*. İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir sokak. “Parmakları arasındaki sigarayı emerek, *Sultanahmet Parkı'nı geçip Tevkifhane Sokağı'na yürüdü*.” SBK328

Tevrat (Ar.) *öz. a.* Hz. Musa'ya indirilen ve Tanrı buyruklarını kapsayan, Musevilerin din kitabı, Ahd-i Atik. “*Kenarları haşiyelenmiş Tevratlar…*” BE35

teymen* *a.* Teğmen. “*Çağardı onbaşım, çağardı çavuşum, gediklim hem da yüzbaşım, teymenim, abe durulmaz bu yağmur altında, gel, öleceksin.*” MUR148

teyp (İng.) *a.* Manyetik bir bant üzerine sesleri kaydeden ve okuyan aygıt. “*Aklımdan teyp geçiyordu*.” KK50

teypli* *sf*. Teybi olan. “*Sonra Mahmut Bey'in, piyasada bir eşi olmayan pikaplı, teypli, radyolu büfesi...*” EB140

teyzanım* *a*. Teyze hanım. “*Teyzanımı alıp ... deniz kıyısı sahil saraylarından birinin bülbül sesi ve dualar uçuşan loşluğuna götürecektir*.” ARK189

teyze 1. *a*. Annenin kız kardeşi; ana yarısı, anne yarısı. “*Babaannen, halaların, teyze, dayıların, beybaban, annen görseler yüreklerine inebilirdi*!” KK92 2. *ünl.* Anne yaşıtı kadınlara söylenen bir seslenme sözü. “*Ayşanım Teyze neler söylüyorsunuz*?” KY38 **teyze meyze*** teyze falan. “*Bana teyzeden meyzeden hayır yok.*” EK116

teyze kızı *a*. Teyzenin kızı. “*Teyze kızım*.” BFV206

teyzelik *a.* Teyze olma durumu. “*Ablalığı, teyzeliği, büyükhanımlığı kabul edemiyorum pek öyle...*” EK282

tez (I) (Far.) 1. *sf.* Hızlı olan, yavaş karşıtı: çabuk. “*Allah tez günde, tez saatte canımı alır da ben de kurtulurum, o da*!” HÇ70 2. *zf.* Süratli bir biçimde. “*Kara haber tez ulaşmış, evi ciğerinden yakmıştı*.” YK13

tez (II) (Fr.) *a*. Tanıtlanması gereken önerme; sav. “*Neriman'ı falan unutmuştu da herhangi bir sinema kulübünde, sanat filmi üzerine sıkı bir tartışmada tezini savunuyordu*.” YD98

tez elden *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede;

çabucak. "*Bütün bunlara tez elden bir son vermeliydim*." BE28

tezahür (Ar.) *a*. Bir olayın veya durumun anlaşılmasına yardım eden şey; belirti. "*Alkış, inanmışlığın tezahürü olması lazım değil mi*?" ÜÇK328

tezahürat (Ar.) *a*. Bağırıp çağırarak, alkışlayıp tempo tutarak yapılan gösteri. "*Birden aşırı tezahürat şıp kesildi*." MUR399

tezat (Ar.) *a*. Karşıt olma durumu; karşıtlık. "*Fakir fukara diye ayrım yaparak sınıf tezadını belirtir şekilde konuşma arkadaş*!" MM70

tezek *a*. Yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır dışkısı. "*Sokağın havası yanmış tezek ve hayvan mayısı kokardı*." BE83

tezgâh (Far.) *a*. 1. Genellikle dükkânlarda satıcıların önündeki uzun masa. "*Bakkal Nuriye'ye uğrar, tezgâh gerisinde ikişer kadeh rakı ya da ağzı kokmasın diye limonlu votka yuvarlayabilirlerdi*." TD78 2. Kahve, meyhane vb.nde müşterilerin üzerinde yiyip içtikleri uzun masa veya büfe. "*Beyaz bıyığıyla tezgâh başında ... müşterilere yetişmeye çalışıyordu*." ARK129 3. Üzerinde genellikle el veya küçük makinelerle iş görülen yapım aracı. "*İki tezgâha bakan Ahmet yanı başımdaydı*." AY107

tezgâhbaşı* *a*. Lokantalarda genellikle ızgara olarak pişirilen et yemeklerinin ocağın çevresinde oturulup yendiği bölüm. "*Ooooh, tezgâhbaşı keyfîndeydi*!" BK290

tezgâhtar (Far.) *a*. Kahve, gazino, mağaza vb. yerlerde tezgâhta duran, satış yapan kimse. "*Beyazıt'taki tezgâhtarı da burnuna koymaz artık*!" DK158

tezgâhtarlık *a*. Tezgâhtar olma durumu, tezgâhtarın işi. "*Kitapçı yanında tezgâhtarlık*." BFV33

tezhana* *a*. Telli çalgıları çalmaya yarayan, kemik, maden, plastik veya özellikle kiraz ağacından yapılan alet; mızrap, çalgıç, tezene, zahme, pena. "*Veli elindeki tezhanayı bağlamanın telleri arasına sokup ayağa kalktı*." GK134

tezkere (Ar.) *a*. Askerlik görevinin bittiğini bildiren belge. "*Hele hayırlısıyla gitsin, tezkeresini alıp gelsindi de ondan sonra evlensindi*." VV27 **tezkere al-** askerlik görevini tamamlayarak bunu bildiren bir belge almak. "*Yakında tezkere alacaktı*." AY103

tezyinat (Ar.) *a*. Bezekler, süsler. "*Derken, çeşitli yazılar, tezyinata dökmüş işi*." KK20

tıbbiye (Ar.) *a*. Doktor yetiştiren fakülte. "*Gelecek sene Tıbbiye'yi bitiriyormuş*." DK209

tıbbiyeli *sf*. Doktor yetiştiren fakültede okuyan öğrenci. "*Film başlayınca Tıbbiyeli taarruza geçti*." DK209

tığ (Far.) *a*. Katı bir şeyi dikerken iğne geçirecek yeri delmek için kullanılan, çelikten yapılmış, sivri uçlu ve ağaç saplı araç. "*Büyük oğul tığını balmumuna batırırken gülümsedi*." EVO25 **tığ gibi** ince, zayıf, sağlam ve çevik (kimse). "*Beyaz dikişli daracık mavi blucini içinde tığ gibi sarışın…*" EB154

tığı teber şahı velayet* *a*. Elinde avucunda bir şey kalmamış, her şeyini kaybetmiş; meteliksiz. "*Üç ay sonra tahliye edildiği zaman tığı teber şahı velayet, yani meteliksizdi*." YYB156

tığteber* bk. tığı teber şahı velayet. "*Bir eşeleseler tığı teber kalırlar*." KK124

tık *a*. İnce ve küçük bir nesne ile sert bir yere vurulduğunda çıkan ses. "*Zülcelal'in izni olmadan civciv bile civcivken kabuğuna tık diyemez, tohum çatlayamazdı toprağın altında*." ÜÇK466

tık- 1. İterek, zorla, aceleyle sokmak. "*... süt dolu iri memesini çıkarıp oğlunun ufacık ağzına tıktı*." GR60 2. Bir yere girmesini sağlamak, içeri almak; sokmak. "*... açık saçık konuşmalarını çocuklar işitip ahlakları bozulmasın diye, bir başka odaya tıkarlardı*." SBK247

tık tık *zf*. `Tık` sesi çıkararak. "*Tık tık... Kız açıyor kapıyı*." SÇ112

tıka- 1. Bir şeyin ağzını, deliğini, içine konulan veya dışarıdan uygulanan bir nesneyle kapamak; berkitmek. "*Ağzını da bir güzel tıkadıkları için Hüseyin istese de gık bile diyemez*." KAÇ46 2. Yol, su, geçit vb. şeyleri bir engelle işlemez, akmaz, geçilmez duruma getirmek. "*Kütlü hararları yüklü araba, kamyon ve deve dizilerinin tıkadığı yolları çatık kaşlarla gözden geçirerek…*" CEM18

tıka basa *zf*. Çok sıkıştırarak, boş yer kalmayacak biçimde. "*Egzozu tabanca gibi patlayarak caddeden geçmekte olan tıka basa kaptıkaçtıya görmeden baktı*." YYB16 **tıka basa doldur-** doldururken çok bastırıp sıkıştırmak. "*Süleyman Bey, uğradığı her mezat salonunda rastladığı eşyayı satın alıp köşkün*

üst katına tıka basa doldurmuştu.” SM196 **tıka basa ye-** mideye sıkıntı verecek kadar çok yemek. “*Kendileri tıka basa yiyorlar, bana gelince yok*.” KP66

tıkaç *a*. Herhangi bir şeyin delik veya ağzını tıkamaya yarayan nesne. “*İç odaya götürürler, ağzına bezden tıkaç...*” SÇ82

tıkaçlı *sf*. Tıkacı olan, tıkaçlanmış; tıkamalı. “*Cevriye'nin ağzı tıkaçlı, bağıramaz*.” SÇ82

tıkalı *sf*. Herhangi bir şeyin geçmesine imkân vermeyen, tıkanmış, kapanmış olan. “*Kapı kapalı, baca tıkalıdır*.” SAR59

tıkan- 1. Tıkama işine konu olmak; bekinmek. “*Yollar, beller tıkandı*.” YK97 2. Soluk alamamak, soluğu kesilmek. “*Nefesim tıkanacak*.” ARK64

tıkanıklık *a*. Tıkanık olma, iyi işleyememe durumu. “*Yağlı supaplar neşeyle inip çıkıyor, egzozda en ufak bir tıkanıklık yok*.” KP9

tıkanma *a*. Tıkanmak işi; bekiniş, bekinme. “*Ne çabuk unutulmuştu Serbest Fırka'nın çanına ot tıkanması*.” MUR363

tıkanmışlık* *a*. Tıkanmış olma durumu. “*Yenicami arkasının taşıtları tıkanmışlığında âdeta santim santim, metre metre ilerlemekten sinirlerin berbat olsun, sonunda da elli kuruşçuk al*.” YYB79

tıkayıver- Çabucak tıkamak. “*Cemşir okkalı bir küfürle kadının sözlerini ağzına tıkayıvermese kadın bayrakları açacaktı*.” VV186

tıkıl- 1. Dar, sıkıntılı bir yerde bulunmak, sıkışmak. “*Bedevilerle dolu bir hanın daracık, harap bir odasına tıkılmışlar*.” AY141 2. Hapsedilmek. “*... iki gün hapis cezası yedi ve gene jandarma muhafazasında Adalet Sarayı'nın bodrumuna tıkıldı*.” EKM107

tıkın- 1. Eline geçen yiyeceği oburca yemek. “*Nasıl obur gibi tıkındı, şaşardın*!” ÜÇK469 2. Yemek yemek. “*Aptessiz namaz kılındığı gibi, üç öğün tıkındıktan sonra da oruç pekâlâ olabilirdi*.” VV65

tıkır tıkır *zf*. Düzenli bir biçimde, ara vermeden, aksamadan. “*Kızı biçimine getirir, haracını alır, dükkânı açar, başlardı tıkır tıkır alışverişe*.” KÜÇ59

tıkırda- "Tıkır tıkır" ses çıkarmak, tıkırtı yapmak. “*Bir ara sokak kapısının tıkırdadığını duyar gibi oldu*.” SUÇ241

tıkırdama *a*. Tıkırdamak işi. “*Kebapçının geniş ağızlı kocaman bıçağı tahta üzerinde keyifle tıkırdamaya başlamıştı*.” CEM64

tıkırdat- Tıkırdamasını sağlamak, tıkırdamasına sebep olmak. “*Pencereyi tıkırdatır*.” SBK236

tıkırdatma *a*. Tıkırdatmak işi. “*Bütün gün koca konağın çeşitli işlerinde yorulan bedenlerini yataklarına atıp rahat bir uykuya geçmeden önce, küçük beyin pencereyi tıkırdatmasını beklerlerdi*.” SBK236

tıkırında *sf*. Yolunda, düzen içinde. “*Şarapçı, ‘İşler tıkırında, dayan!’ dedi*.” GAV118 **tıkırında git-** işler yolunda ve düzenli gitmek. “*Siftahı iyi, kötü; siftahı iyi biriyle işe başlarsa o gün işlerinin tıkırında gideceği, şu, bu...*” EB145

tıkırtı *a*. Tıkırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. “*Bir ayak tıkırtısı işitti ilkin, sonra karaltılarını gördü*.” SÇ131

tıkırtısız* *zf*. Tıkırtı çıkarmadan. “*Cevriye girdi içeriye ilkin, tıkırtısız*.” SÇ131

tıkız *sf*. Tıknaz. “*... müdürün kısa boylu, kedi kadar tıkız odacısına rastladılar*.” YK44

tıklama *a*. Tıklamak işi; klikleme. “*Civcivin tıklaması, tohumun çatlaması gibi, kim bilir…*” ÜÇK474

tıklat- "Tık" sesi çıkararak hafifçe vurmak. “*Kapıyı iki tıklattıktan sonra içeri daldı*.” TD113

tıklım tıklım *zf*. Ağzına kadar, boş yer kalmayacak biçimde, tıklım tıkış, lebalep. “*Sarı bir Kadırga-Karaköy otobüsü parkelerde hantal hantal geldi, önlerinde tıklım tıklım durdu*.” BFV60

tıknaz *sf*. Şişmanca, toplu, kısa ve kalın yapılı; tıkız. “*Kısa boylu, tıknaz Güllü, elinde idare lambası, mutfağa geçti*.” DE20

tıknefes (Ar.) *sf*. Herhangi bir sebeple solunum sıkıntısı olan, güçlükle, kesik kesik nefes alan. “*Leyla'nın daha önceki içeri düşüşlerinde tanıdığı başgardiyan bayan, elli beşlik, bacakları varis içinde, tıknefes biriydi ki hiç öfkeli değildi*.” TD48

tıksırık *a*. Tıksırırken çıkan ses. “*Bunu, huylu kısrağın kişnemesini hatırlatan bu tıksırığı işitti yukardaki uyanık adam*.” KAÇ61

tıksırış* *a*. Tıksırmak işi. “*Kadının tıksırışıyla,*

kabına sığmayan hırslı bir aygır gibi dikildi kulakları." KAÇ61

tıksırma *a.* Tıksırmak işi. "*Kahkahalar, yaşaran gözler, gülerken tıksırmalar arasında başkan, bir iskemle çekip Nuh'u yanına oturttu*." MUR391

tıksırt-* Tıksırmasına yol açmak. "*Odanın serin havası tıksırttı.*" KAÇ61

tıla* *a.* Sürülecek şey. "*Kızarmış ekmeklere kalınca tereyağı sürüyor, üzerlerine halis bal tıla ediyordu.*" ÜÇK466 **tıla et-*** sürmek. "*Kızarmış ekmeklere kalınca tereyağı sürüyor, üzerlerine halis bal tıla ediyordu.*" ÜÇK466

tılsım (Ar.) *a.* 1. Doğaüstü işler yapabileceğine inanılan güç. "*Onun varlığında bana evimin dağılmamasını temin eden bir tılsım var gibi geliyordu.*" BE46 2. Büyülü olduğuna inanılan muska vb. şey. "*... muhabbet tılsımları yapar, geçim muskaları yazar ama kendisi hiç mi hiçbirine inanmazdı.*" VV66

tılsımlı *sf.* Tılsımı olan. "*Kocasına, okunmuş, tılsımlı sular mı içirmemişti*?" MM106

tımar (Far.) *a.* Binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizleme. "*Nafiz Bey'i kırmızı brikiyle adliyeye götürüp getirir, hayvanı tımar eder*." SM158 **tımar et-** binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizlemek, tımarlamak. "*Beygiri söker, tımar eder, sonra da karısının yanına gelirdi*." SM220

tımarhane (Far.) *a.* Akıl hastanesi. "*Girsin tımarhaneye*!" SÇ129

tımarhanelik *sf.* Tımarhaneye kapatılmasını gerektirecek kadar akıl hastası olan. "*Bu gidişle senin sonun tımarhanelik*!" ARK187

tımbırda-* Saz vb. çalgı ses çıkarmak. "*Çok geçmeden kafalar bulundu, saz ufaktan ufaktan tımbırdadı.*" OK73

tımbırdatma (Der.) *a.* Tef, tambur vb. şeylere yavaş vurarak ses çıkartma. "*Gece bağlamayı ona sinyal vermek için tımbırdatmaya başlamıştı*." DK16

tımbırtı (Der.) *a.* Tef ve davula yavaş yavaş vurulduğu zaman çıkan ses. "*Sağında birden bir bağlama tımbırtısı.*" GK73

tın- Önemsemek, önem vermek, dikkate almak, takmak, aldırış etmek. "*Şu, başında rölöve şapkası, tınmayan adam bu otobüse ilk biniyordu.*" ÖE115

tıngır *a. argo* Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı; para. "*Tıngırı yoktu şu sıra*." ÖE44

tıngır mıngır *zf.* 1. Kuru, çınlamalı ve yankılı bir sesle. "*Tıngır mıngır iki uydurma çalgı*." YD36 2. Yavaş, düzenli bir biçimde. "*Bardan dönen sarhoş yüklü bir fayton tıngır mıngır geçti*." DE247

tıngırda- Çalgı çalmak. "*İçerde, ağaçların altında genişçe bir âlem kurulmuş, saz hafif hafif tıngırdıyordu.*" OK87

tıngırdat- Çalgıyı biraz çalabilmek; tıngıldatmak. "*Al bakalım Usta. İki tıngırdat*!" KY119

tıngırtı *a.* Tıngırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. "*Aşağıdan ta bak, tencere, sahan tıngırtıları gelir, ardından da uluyan sesi*." SBK74

tınış* *a.* Tınmak işi. "*Kedilerin tınmayışına çıldırıyordu.*" MUR56

tıp (Ar.) *a.* Hastalıkları iyileştirmek, hafifletmek veya önlemek amacıyla başvurulan teknik ve bilimsel çalışmaların tümü, tababet. "*Babam da eski tıp ve nebatat kitaplarından bir ilaç bulmuş...*" BE35

tıpa *a.* Şişe gibi dar delikleri tıkamaya yarayan mantar, cam, tahta veya plastikten tıkaç, tapa. "*Tıpa çıkınca sert bir anason kokusu yayıldı*." HÇ189

tıpa tıp bk. tıpatıp. "*Evet evet, böyle, tıpa tıp böyle konuşmalar geçmeliydi aralarında*." SBK331

tıpatıp *zf.* Tastamam, eksiksiz, tamamen, her bakımdan uygun, birbirinin aynı bir biçimde, tıpkısının aynısı, aynısının tıpkısı, tıpkı tıpkısına, tıpkısı tıpkısına. "*Yandan bakıldı mı tıpatıp besili bir kurda benziyordu*!" YYB166 **tıpatıp uy-** her yönüyle uygun olmak, benzemek. "*Coni öyle şeyler söylemişti ki, gerçeğe tıpatıp uyuyordu.*" YD276

tıpça* *zf.* Tıp bakımından, tıp yönünden. "*Ya ne bileyim tıpça herhangi bir aksilik meydana çıkar da sil yeni baştanlaşırsa işler*?" KK57

tıpırtı *a.* Tıpırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. "*Merdivende ayak tıpırtısı...*" KT249

tıpış tıpış *zf.* Kısa adımlarla çabuk yürüyerek. "*Tıpış tıpış gelir enayi*." VV203

tıpkı (Ar. ṭıbḳ + T. -ı) 1. *a.* Her bakımdan

birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı olan; aynı. "*Aslında işlerin ikisi de tıpkıydı*." BTÜ345 2. *zf*. Tam olarak; tam. "*Topal'a kadınca, tıpkı, tıpkı bir kadın gibi göz kırptı*." KT275

tıpkı tıpkı* *zf*. Tıpkı tıpkısına. "*Tıpkı tıpkı Grigori Pek*!" DK191

tıpkı tıpkısına *zf*. Her bakımdan birbirinin aynı bir biçimde, tıpatıp. "*Olduysa, kasabanın çocukları bundan böyle annesini de çarşı içinde falan tıpkı tıpkısına Zeynep gibi kızdırır, taşa tutarlardı*!" KAÇ164

tıpkısı *a*. Ayırt edilemeyecek kadar benzerlik göstereni; aynısı. "*Hani laf aramızda, Meliha Abla'nın tıpkısı*." YYB56

tıplı* *a*. Tıp fakültesi öğrencisi. "*Ayten Tıplının ancak omuzuna geliyordu*." DK194

tırabzan (Far.) *a*. Merdivenlerin boşluk tarafındaki demir veya ahşap parmaklık; merdiven korkuluğu. "*Biz kardeşimle merdiven tırabzanlarının oradan bakıyorduk*." BE17

tırabzansız* *sf*. Tırabzanı olmayan. "*Elinde gazete, oturdukları sipsivri apartman eskisinin tırabzansız, dimdik merdivenini koşarak çıkarken nefes nefeseydi*." BFV1

tıraş (Far.) *a*. 1. Saç veya sakalı kesme işi, yülüme. "*Cemile öğle paydosunda eve döndüğü zaman, babası fakir bir Boşnak'ı tıraş ediyordu*." CEM118 2. Kesilme ve kazınma zamanı gelmiş saç ve sakal. "*Kasketi ensesine yıkılı, postallarının yenleri patlak, tıraşı uzamış olsundu*." BFV204 3. *argo* Yalan, asılsız, bıktırıcı, gereksiz söz. "*Tıraşa karnımız tok*!" MUR127 **tıraş et-** tıraş işini yapmak. "*Diş çeker beleş, ağrı keser, kırık sarar, saç tıraş eder, sakal kazır metelik almaz*." CEM28 **tıraş ol-** erkek saçını, sakalını kesmek veya berberde kestirmek. "*Tıraş olsa, giyinse, bol güneşe çıksa...*" BFV187 **tıraşı uza-** saçı, sakalı tıraş edilecek duruma gelmek. "*Yolsuz'u işaret etti sadece. Tıraşı uzamış iri başıyla*." SAR134

tıraş makinesi *a*. Tıraş etmeye yarayan araç veya aygıt. "*Bekâr çamaşırı yıkar, yemek pişirir, demiri paslı tıraş makinesi, ağzı dönmüş usturasıyla beş kuruşa saç keser, sakal kazırdı*." BTÜ74

tıraş sabunu *a*. Tıraşı kolaylaştırmak, sert kılları yumuşatmak için kullanılan sabun. "*Sonra tıraş sabunu, kolonya kokulu bir iç çekiş*." BFV102

tıraş tası *a*. Tıraş suyunun konulduğu, içinde tıraş bıçağının, fırçanın çalkalandığı metal veya plastik tas. "*İçleri cam, alüminyum tıraş taslarıyla gelen sıcak su, nikel tıraş takımı, jilet...*" DHV322

tıraşlı *sf*. Tıraş olmuş, sakalını tıraş etmiş, matruş. "*Yeni tıraşlı yanakları kızardı*." CEM26

tıraşsız *sf*. Saçı veya sakalı uzamış, tıraşı gelmiş. "*Adam, tıraşsız kapkara sakalında benzin kokusu, işten çok geç dönmüştü*." DHV278

tırhallı *sf*. Aynı şartlar altında bulunanların aynı durumda olduklarını anlatmak için söylenen tırhallı, hep bir hâlli deyiminde geçen bir söz. "*Ne çıkar? Tırhalli, bir hâlliyiz*." KK43

tırıl *sf*. Parasız, züğürt. "*Gerçi büsbütün de tırıl değildi*." ÜÇK377

tırıllaş-* Tırıl bir duruma gelmek, züğürtleşmek. "*Kadın pek tırıllaştı*." MM115

tırıllık* *a*. Tırıl olma durumu, züğürtlük. "*Götür sen ver de tırıllığınız büsbütün belli olmasın*!" DK53

tırıs *a*. Atın kısa adımlarla hızlı yürüyüşü. "*Arabacı da hayvanları tırısa kaldırmıştı*." KT194 **tırısa kalk-** tırıs gitmeye başlamak. "*Zayıf beygirler ara sokağın toprak yolunda tırısa kalkarak külüstür faytonu Kel Mıstık'ın evine doğru sürükledi*ler. MM48

tırmala- 1. Tırnaklarıyla çizmek; tırnaklamak, tırmıklamak, cırmalamak, cırmaklamak, cırnaklamak. "*Naylon arabanın içine yüzükoyun kapanmış, tepiniyor, elleriyle arabanın tahtalarını tırmalıyordu*." SAR64 2. Rahatsız etmek. "*Ama dokumahaneye girince iş değişti, iplikhanenin uğultusu yerine burada kulakları tırmalayan, dehşetli bir şakırtı vardı*." ARK242

tırmalama *a*. Tırmalamak işi; cırmalama, cırmaklama, cırnaklama. "*Birinde sırtının kaşıntısına dayanamadı, demeti omuzundan atıp kaşınmaya, gidişen yeri tırmalamaya başladı*." BTÜ241

tırmalan- Tırmalama işine konu olmak. "*Bir gece, hiç unutmuyor, kapı hafif hafif tırmalanmış, sonra itip biri girmişti içeriye*." KY181

tırman- 1. El ve ayaklarıyla tutunarak veya tırnaklarını iliştirerek dik bir yere çıkmak. "*Kaptan merakla pencereye tırmandı*." YK84 2. Yokuş, merdiven vb. çıkmak. "*Daha çok da*

merdivenler çıkar, merdivenler iner, yokuşlar tırmanırken." KK45 3. Bir şeyin eğimini izleyerek yükselmek. "*Mavi hususi müthiş bir hızla ana caddeyi tırmanmış, bir hamlede Beyazıt'ı bulmuş*." BFV195

tırmanabil- Tırmanmayı becermek. "*İnsanlar da kediler gibi ne için bir zıplayışta duvarlara tırmanamaz, damdan dama geçemezdi sanki*?" MUR27

tırmanış *a*. Tırmanmak işi. "*Yeni bir tırmanış, yeni bir hamle…*" KT317

tırmanıver-* Çabucak tırmanmak. "*Çocuk bir sincap çevikliğiyle merdiveni tırmanıverdi*." KAÇ145

tırmanma *a*. Tırmanmak işi. "*Kalktı, geldiği gibi ağır ağır, tırmanmaya koyuldu yokuşu*." KK195

tırmık *a.* 1. Tırnak beresi, tırnak çiziği. "*Gözaltları mosmor, yüzü tırmık içinde, kırk beşlik, dolgun bir kadındı*." EK6 2. Kabartılmış toprağın taşını, çöpünü ayıklamak için kullanılan seyrek dişli, tarak biçiminde araç; gelberi. "*Ellerindeki yaba denilen kocaman kocaman tahta çatal ya da demir tırmıklarla koza yığınına girişen on bir ırgat…*" BTÜ59

tırnak *a.* İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka. "*Neylemeli boyalı tırnağı*?" EKM140 **tırnağı olama-** birinden değerce çok aşağı olmak. "*Hiçbiri Ünal'ın kesip attığı tırnak olamazdı bu bakımdan*." EVO364 **tırnak kadar** çok küçük. "*Neler söylersin tırnak kadar çocuğa*?" MUR81

tırnakla- Tırnaklarını geçirerek yolmaya, kazımaya veya çekmeye çalışmak. "*Bit korkusundan başını bol bol sabunluyor, saç diplerini kanatırcasına tırnaklıyordu*." CEM94

tırnaklı *sf*. Tırnağı olan. "*Uzun tırnaklı pis eller tencerenin içini sıyırdı*." YK34

tırnaksız* *sf. argo* Fırsatçı; kötülüğü, başkalarının güç anlarında belli olan kimse. "*İyi ettiniz ya, hemşeriniz tırnaksızın biridir*." BTÜ40

tırnaksızlık* *a.* Tırnaksız olma durumu. "*Gafur tırnaksızlık ettiği sıra arka çıkmış, odaya götürmüş, birlikte ekmek yemişler*." GK216

tırr* *a.* Defter, kitap vb. yaprakları çevrildiğinde çıkan ses. "*Yanına geliyor kocaman ayaklarıyla, alıyor elinden, yapraklarını şöyle bir tırrr...*" BFV141

tırtıkla- *argo* Azar azar aşırmak, çalmak. "*Gardiyanlardan ... para tırtıklıyordu*." İDG98

tırtıklama *a.* Tırtıklamak işi. "*Sakalına göre tarak vurdum mu başlarız tırtıklamaya*." EK142

tırtıl *a.* Yumurtadan çıkan kelebek kurtçuklarının ilk durumu. "*Zararlı tırtıllar ya da sürüngenler gibiydiler*." DHV316

tırtıllı *sf.* Kenarlarında tırtıl olan. "*Tekerleri tırtıllı dev makinelerin toslayarak yıktıkları kocaman ağızlarıyla yutmaya çalışan sahici devlerin toz bulutları arasından, yüksek beyaz duvarlar, taşları kararmış birtakım eski kemerlerin altından geçip değişik İstanbullara dalıyorlardı*." KÜÇ23

tıs *a.* Ortalıkta gürültü olmama durumu; sessizlik. "*Kadınlar da dâhil, kalabalıkta tam bir tıss*." MUR147

tıskit* *sf.* Hoşa gitmeyen, sevimli gelmeyen; antipatik, sevimsiz. "*Cemile'ye nefretle bakan Meryem, tıskit, dedi*.CEM25

tısla- 1. Kaz, kedi, yılan "tıs" diye ses çıkarmak. "*Esmer, pırıl pırıl kımıltı boncuk gözleriyle soğuk soğuk bakıp öyle bir tısladı ki, çocuk korktu*." EVO240 2. `Tıs` diye ses çıkarmak. "*Kibrit tıslıyarak şöyle bir yanıp söndü*." DK18

tıynet (Ar.) *a*. Bir kimsede doğuştan bulunan vücut ve ruh özelliklerinin tümü; yaradılış, cibilliyet. "*Onun hırsızlık yapacak tıynette bir delikanlı olmadığını*." SM224

ti *a.* Bir tören sırasında, askerleri bir araya toplamak, törenin başladığını bildirmek vb. amaçlarla çalınan borazanın çıkardığı tiz ses. "*Demek mahalleli de adamakıllı tiye alıyor*?" DK233 **tiye al-** *argo* biriyle alay etmek, eğlenmek. "*Çünkü tefe kor, mahalleye yayar, ti'ye aldıktan başka, başkalarına da aldırırdı*." KÜÇ58

ti haparya* *a. argo* 'Ne haber, nasılsın?' anlamlarında bir söz. "*Kalimerasis usta. Ti haparya*?" SÇ17

Tiber Nehri* *öz. a.* İtalya'da bir nehir. "*Lükres Borjiya'nın Tiber Nehri kenarındaki sarayında*!" BK302

tibili (Der.) *a.* Tarla kuşugillerden, tarlalarda yuva yapan, sırtı kahverengi, karnı beyaz olan, küçük, ötücü kuş; Tarla kuşu. "*Cavit birden dönüp de ablasını yanı başında görünce o sıra*

nişan almaya çalıştığı tibiliden vazgeçti.” EVO241

ticaret (Ar.) *a*. 1. Ürün, mal vb. alım satımı, tecim. “*Tüccar adam, ticaret bunun burası*.” BFV89 2. Kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği, tecim. “*İnek, tavuk, koyunları çoğaltır, yağ, süt, yumurta ticareti, derken işi büyütürdük*.” AY203

ticaret odası *a*. Tüccarlar arasında dayanışmayı sağlamak, ortak sorunlarla uğraşmak, yabancı tüccarlarla ilişki kurmak, ortak çıkarları korumak için kanun ile kurulan tüzel kişiliğe sahip kurum. “*Kaydım var ya ticaret odasında*!” ÖE21

ticarethane (Ar. ticāret + Far. ḫāne) *a*. Ticaret işlerinin yürütüldüğü yer; tecimevi. “*Elinde birtakım kâğıtlar, bankalara girip çıkıyor, ticarethaneler arasında mekik dokuyordu*.” SAR142

ticari (Ar.) *sf*. Ticaretle ilgili, ticarete ilişkin. “*Ticari itibarım, şerefim bir paralık olur*.” KY82

tifo (Yun.) *a*. Kirli sularda, bu sularla sulanmış sebzelerde bulunan, mikroplarla oluşan, ortalama üç hafta süren, ateşli ve tehlikeli bir bağırsak hastalığı, karahumma. “*... tifodan ölen büyük kızı, kızının iki çocuğuyla birlikte oturdukları iki gözlü ev kiraydı*.” EB22

tiftik (Ar.) 1. *a*. Tiftik keçisinin ince, yumuşak, parlak yünü, moher. “*Ona şimdiye kadar ... tiftikten kazaklar, süveterler örmüştü*.” EK219 2. *sf*. Bu yünden yapılan. “*Sölezli, deve tüyü renkli güzel bir tiftik battaniyeyle örtülü yataklarına sırtını dayamış...*” YK46

tiftiklen- Kumaşın telleri birbirinden ayrılmak, kabarmak, tiftik tiftik olmak. “*Kulaklarına geçmiş resmi kasketi, omuzları düşük, bol ceketi, tiftiklenmiş pantolonu, kabaraları aşınmış postallarıyla mahallenin tam ortasında durdu*.” ÇK123

tiftiklenme *a*. Tiftiklenmek işi. “*İç çamaşırları kirlenmiş, sırtındaki entari eteklerinden tiftiklenmeye başlamıştı ama ne zarar*?” TD99

tifüs (Fr.) *a*. Bitle geçen, ortalama on beş gün süren, vücutta pembe lekelerle beliren, ateşli ve tehlikeli bir hastalık; lekeli humma. “*Ortalıkta tifüs salgını olduğu için, yeni gelenler karantinaya tabiydiler*.” EKM108

tik (Fr.) *a*. 1. Herhangi bir kas kümesinin irade dışı hareketi. “*Yüzünde sinirli tikler başlamıştı*.” VV267 2. Alışkanlıkla sık sık tekrarlanan gülünç, sıkıcı söz, el, kol, yüz hareketi veya bir davranış biçimi. “*Yüzünün bir tikiyle sanki onu, onun hayalini gerilere attı, unuttu*.” MM77

tik tak *a*. Genellikle saatin çalışırken çıkardığı ses. “*Saniyeler gittikçe ağırlaşıyor, bir ara sanki durdular, saatin tik takları kesildi sanki*.” BK353

tiksin- Bir şey, bir kimse, bir düşünce, bir durum vb.ni kötü, iğrenç veya aşağılık bularak ondan uzak durma duygusuna kapılmak, ikrah etmek, istikrah etmek. “*Bir zamanların dolmuş şoförü gibi birden tiksindiği film lafını duyunca aklı gitti, yüzü asıldı*.” BFV212

tiksindir- Tiksinmesine yol açmak. “*Ama henüz kursaklarındakini hazmedemeyenlerin, yani eski iktidara çanak tutup onları alkışlayanların da berikilere katılması milleti tiksindiriyordu*.” HÇ265

tiksinti *a*. Tiksinme işi, tiksinme; ikrahlık. “*Güzel kadın tiksintiyle bakıyordu*.” ÖE123

tilavet (Ar.) *a*. Kur'an'ı güzel ve yüksek sesle, usulünce okuma. “*Eğer hafız olsaydı ve şayet Kuran tilavet etseydi, pek çoklarını ağlatabilirdi*.” EKM96

tilcik* *a*. Sözcük. “*Gazetelerden pek çoğuyla kitapçılar, hatta okuyuculardan çoğu yadırgar, böyle Ataçça tilciklere para vermez, okumaktan kaçınırlar mı*?” BFV245

tilki 1. *a*. Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir tür memeli. “*Filiz birden sevdi bu tilkiye benzeyen elli beşliği*.” BFV109 2. *sf*. Çok kurnaz. “*İstasyon memuru, burnunun altında ufacık bıyığıyla kocaman bir tilki, güldü*.” BTÜ366 **tilki gibi** kurnaz (kimse). “*Terzininkinin dediği gibi, kapatmalar gerçekten de tilki gibi kurnaz oluyorlardı*.” MM81 **tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır** `bir kişi ne kadar farklı yerlerde yaşarsa yaşasın, ne kadar farklı işlerle uğraşırsa uğraşsın, bağlı bulunduğu çevreye veya işe dönmek zorunda kalır` anlamında kullanılan bir söz. “*Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır*.” MM250 **tilkiye tavukları bekler misin diye sormuşlar, ayağıma diken batar demiş*** kendisine çok istediği bir şey verildiği hâlde yine de temkinli davranan kişiler üzerine söylenen bir söz. “*Tilkiye tavukları bekler misin diye sormuşlar, ayağıma diken batar demiş. Kudret Yanardağ*

da kadına öyle bir baktı ki, kadın yutuverdi.” ÜÇK390

tillaha* *a*. Bir yemin sözü, vallaha. “*Vallaha billaha tillaha sillaha ben o suçun suçlusu dedim amma ağnadamıyom*.” ÜÇK382

tillahi* *a*. Bir yemin sözü, vallahi. “*Billahi, tillahi kendi söyledi*.” SÇ127

Times Nehri* *öz. a*. Thames Nehri, İngiltere'de bir nehir. “*Londra'daki Times Nehri'ni bilir misin sen*?” ÖE60

tin tin *zf*. Sessiz, patırtısız bir biçimde. “*Şimdi ustasının ardında tin tin, iş hanına geldiler*.” SÇ17

Tino Rossi* *öz. a.* Korsika kökenli Fransız şarkıcı ve oyuncu (1907-1983). “*Tino Rossi, Benjamino Gigli... Sesi onlar gibi olsa kolaydı*.” SÇ150

Tintin Tinimini Hanım* *öz. a.* Kaynak kişisi Münire Tarabuğ, derleyeni Muzaffer Sarıözen olan Sinop yöresine ait bir türkü. “*Tintin Tinimini Hanım çalar, asfalttan fırtına gibi gelip geçen pırıl pırıl hususilere ana avrat söverdi*.” BFV13

tip (Fr.) 1. *a.* Aynı cinsten bütün varlıkların veya nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek. “*Annemin böyle arkadaşları vardır, eski günlerden kalma, ‘hanım teyze’ tipi*.” ARK179 2. *a.* Tür, çeşit. “*Bir ara, bu tip tarafsızlığın, memleket çıkarına zararlarından söz etmek istediyse de müdür bahsi ustalıkla başka tarafa kaydırdı*.” GR24 3. *sf*. İlgi çekici, değişik (kimse). “*Dostluğu, avuç dolusu para verdiği hâlde, Yorgo'nun evindeki on üçünden yirmi iki yaşına kadar boy boy, renk renk, tip tip kadınlarla kızları konuşturur…*” KT315 4. *a*. Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi. “*Herkes romancı gibi olamayacağı, roman yazamayacağı, romanlarına örnek tip olarak Filiz'i alamayacaklarına göre, hiç olmazsa davranışlarında romancı gibi olmalıydılar*.” BFV236

tipi *a*. Şiddetli rüzgârın yağan karı sağa sola savurmasıyla oluşan fırtına; kar fırtınası. “*Bir tipi, bir tipi. Sulusepken...*” GR219

tipki* *a*. Tıpkı. “*Vardi bir kaynata bunda, tipki zatiniz*!” DK67

tir tir *zf*. `Çok üşümek, çok korkmak` anlamlarındaki tir tir titremek deyiminde geçen bir söz. “*Kimin yaptığı meydana çıkmamalı, sır hâlinde kalmalı ama mahalle korkudan tir tir titremeliydi*!” SUÇ138

tiraj (Fr.) *a*. Gazete, kitap, dergi vb.nin bir defada basıldığı sayı; baskı sayısı. “*Her ne kadar tarafsızsak da siz gene de iktidara çatar tarzda ağız kullanın, gazetenin tirajı bakımından bu lazım diyor*.” GR129

tirat (Fr.) *a*. Uzun ve tumturaklı konuşma. “*Nurettin Şadan Bey tiradını kesti*.” GR21

tirbişon bk. tirbuşon. “*Garson masamızın başında, tirbişonla açıyor*.” BFV247

tirbuşon (Fr.) *a*. Tıpa çekmeye yarayan, ucu sivri ve helis biçiminde demir alet, burgu. “*Şarap şişesinin mantarını tirbuşonla açan Ayhan ... dedi*.” GR63

tirbüşon bk. tirbuşon. “*Ramazan pırıl pırıl sustalısının tirbüşonuyla şişenin tıpasını çıkarırken…*” HÇ189

tire 1. *a*. Dikişte kullanılan pamuk ipliği. “*Kapının eşiğine oturmuş, kocasının gömleğini siyah tireyle dikiyordu*.” CEM75 2. *sf*. Pamuk ipliğinden yapılmış. “*Tire fanilalar, şu, bu...*” SBK116

tiren (Der.) *a*. Tren. “*Bacımı, kardaşlarımı topla, tirene bin, gelin buriya*.” GK222

tiril tiril 1. *sf*. Titrer gibi dalgalanan, ince (kumaş, elbise). “*Yaz günleri tiril tiril markizet entarilerini kuvvetle geren memeleriyle Mahmutpaşa'daki trikolara gidip gelirlerken birbirlerine iyice sokulurlardı*.” DK8 2. *sf*. Tertemiz. “*Tiril tiril sadakor ceketini çıkarıp yanı başındaki iskemleye bıraktı*.” GR4 3. *zf*. Tir tir. “*Tiril tiril titriyordu*.” GAV206 **tiril tiril titre-** çok üşümek. “*Tiril tiril titriyordu*.” İDG76

tiritlen- Çok yaşlanıp gücü kalmamak, tiritleşmek. “*Yalnız ben değil, bizimkiler de adamakıllı tiritleniyor*.” DK178

tirlin (Fr.) *a*. Mürekkeple çizgi çizmeye yarayan, türlü kalınlıklarda gereç. “*... cetvel, tirlin ve çini mürekkeple okul ödevlerini hazırlardı*.” BE83

tirşe (Far.) *a*. Yeşil ile mavi arası renk. “*Allar, morlar, yeşiller, sarılar, eflatun, pembe, tirşeler köpük köpük, şarkı şarkı, çığlık çığlık Mahmutpaşa yokuşunun ses kalabalığına*

yayılıyor.” BFV106

tiryaki (Ar.) *sf*. 1. Afyon, tütün, kahve, çay vb. keyif veren maddelere alışmış olan (kimse). “*Çevrelerindeki işsiz tiryakiler sigaralara imrentiyle bakıyorlardı*.” BTÜ59 2. Bir şeye çok alışmış, kendine huy edinmiş. “*Senin tiryakilerin sinemada şimdi*.” KÜÇ42 **tiryakisi ol-** bir şeye veya birine çok düşkün olmak. “*Kör Salih adamın sigara tiryakisi olduğunu anlamıştı*.” SAR122

tiryakilik *a*. Tiryaki olma durumu, iptila. “*İçimden gelen bir tiryakilik*.” BFV242

Tiryeste* *öz. a*. Trieste, İtalya'da bir şehir. “*Tiryeste, ordan Marsiliya, Hamburg, İskandinavya, Rusiya…*” YK39

tisor* *a*. Parlak bir kumaş. “*Parlak tisordan kara şalvarının cebine sokulu eli, elinde tabancası, koşarak geldi*.” KT375

titiz *sf*. Çok dikkat ve özenle davranan veya böyle davranılmasını isteyen (kimse), memnun edilmesi güç, müşkülpesent. “*Hani peder diye değil, o da Abdi Usta gibi hatta ondan da titiz usul, erkâncılıkta*.” BK299

titizlen- Öfkelenmek, huysuzlanmak, rahatsız olmak. “*Nazmiye titizlendi*.” OK8

titizlenme *a*. Titizlenmek işi; titizleşme. “*Hâlâ titizlenme numarası yapan kadına aldırış etmeden, huysuzlanmış bir ayı kocamanlığıyla doğruldu*.” HÇ132

titizlik *a*. Titiz olma, titizce davranma durumu. “*Sağlık kurallarına titizlikle uymak mutluların harcı*.” KK54

titre- 1. Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak, tirildemek. “*Gazi'nin yumrukları belindeydi, titriyordu*.” AY127 2. Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak. “*Cevdet içeri düştü düşeli bu kadar sürekli, bu kadar korkuncuna rastlamadığı için heyecandan titriyor, kavgacıları görmek istiyordu*.” SUÇ253 3. Ses kısık ve kesik çıkmak. “*Gözleri dönmüştü, sesi titriyordu*.” SM131 4. Çok üşümek. “*Sarsıla sarsıla titriyordu*.” BTÜ65 5. Işığın aralıklı olarak gücü azalıp çoğalmak. “*Titreyerek yanan mumun dalgalı ışığında sahici bir dev gibiydi*.” EVO288 6. Birinden veya bir şeyden korkmak, korkuya kapılmak. “*İçinde titreyen bir korku vardı günlerdir*.” MM234

titrek *sf*. Titreyen, lerzan. “*Çocuğun sesi titrekti, korku doluydu*.” KAÇ67

titreme *a*. Titremek işi, lerze. “*Nazan'ın titremesi artmıştı*.” EK210

titren-* Titreme işi yapılmak. “*Gözünün üstünde kaşın var denilmeyen, üzerine titrenen bu evin ne de olsa yabancısıydı*.” EK340

titreş- Her yanı titremek. “*Dolmuşlarla otobüsler sokulmuşlardı titreşerek kovuklarına*.” ÖE24

titreşme *a*. Titreşmek işi; ihtizaz. “*Başlayacaklar titreşmeye*.” MUR72

titret- 1. Titremesine yol açmak. “*Tam bu sırada esen nemli bir rüzgâr, Deveci Çopur Halil'i içten içe titretmişti*.” CEM10 2. Korku salmak. “*Öğretmenlerle, hatta öğretmenlerin en öfkelisi değil sınıfı, okulu bile titreten, fizikçiyle dahi senli benliydi*.” SAR78

titretme *a*. Titretmek işi. “*Mangır işi olmasa, karıyla bir bekâr odasında yapayalnız kalmanın zevki daha şimdiden hırslı hırslı titretmeye başlamıştı*.” EB152

titreyiş *a*. Titremek işi. “*Çocuklar bu dilden anlamıyorlardı ama sesin tatlılığı, titreyişi, sakallı yüzün sevimliliği cesaret vermişti*.” SUÇ322

tiyatro (İt.) *a*. 1. Dram, komedi, vodvil vb. eserleri sahneleme sanatı. “*Sokağa çorapsız salmayın karı kancıklarınızı, sinemaya, tiyatroya salmayın*.” YD155 2. Sahnelenmek için yazılmış oyunların tümü. “*Memlekette epey siyasi, ilmi, felsefi makale, etüt, fıkra, roman, tiyatro piyesi yazdık amma burası İstanbul, Babıâli*!” YYB160 3. Sahnelenmek için yazılmış eserlerin oynandığı yer. “*Amerika'nın en büyük tiyatrolarında konserler verdi*.” SUÇ56

tiyatrocu *a*. Tiyatro oyuncusu. “*İlk işim annesini sorup soruşturmak olsun tiyatrocular*a!” SBK91

tiyatroculuk *a*. Tiyatro sanatçılığı. “*Tiyatroculuğa bayılırdım*.” SBK139

tiyatrosuz* *sf*. Tiyatrosu olmayan, tiyatroya gidilmeyen (gün). “*Yirmi yıldır kadının dayandığı, gık demediği yarı aç, eski püskü kılık kıyafet ve sinemasız, tiyatrosuz gelip geçen günlere göre miydi*?” KK133

tiyze* *a*. Teyze. “*Yok idi Cevriye kadar, yatarlar idi bir yorgan altında amuca, hala, tiyze çocukları, kocaman kocaman uğlanlarla*.” SÇ130

tiz (Far.) *sf*. İnce keskin (ses), pes karşıtı. "*Tiz bir çığlık*!" OK21

tohtor (Der.) *a*. Doktor. "*Gıldı Tohtor Bey, gılmaz olur mu*?" GR206

tohtur (Der.) *a*. Doktor. "*Tohtur oldular, mehendis oldular, abukat oldular da ne*?" CEM34

tohum (Far.) *a*. 1. Bitkilerde döllenme sonunda yumurtacıktan oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane; ekecek. "*Vakti ve saati dolmadan ne civciv yumurtasında kabuğa tık eder ne de tohum yerin zemininde çatlayıp yarılır*." ÜÇK464 2. Soy sop, döl, nesil, sülale. "*Bu çocuğun mutlaka tohumu başka*!" KY2 3. Ortaya bir sonuç çıkaran, bir sonucun oluşmasına sebep olan şey. "*Daha doğrusu, tohumunu genç kadının yüreğine atmıştı*." HÇ335 **tohuma kaç-** yaşlanmak, evlenme çağı geçip kartlaşmak. "*Öylelerine kız vermektense evde tohuma kaçırmak daha evla*!" YD149

tohumlu *sf*. Tohumu olan. "*Hele kütlü denilen tohumlu pamuğun fabrikalarda tohumundan ayrılma işinin yapıldığı sıralar, telaşla gelir…*" VV168

tohumluk *sf*. Tohum için ayrılan. "*Akları kanlı gözleriyle kantarının başında, sağa sola laf yetiştirir, vara yoğa küfür sallarken bir yandan da tohumluk çiğit, yani pamuk tohumu tartıyor*." KT24

tohumsuz* *sf*. Tohumu olmayan. "*… hararlar dolusu tohumlu, tohumsuz pamuk…*" EVO1

tok *sf*. 1. Açlığını gidermiş, doymuş, aç karşıtı. "*… karnı tok bir tilkiyi hatırlatarak nargilesini tokurdatıyor*." KK84 2. Kalın ve gür (ses). "*Bet, tok, aksi bir ses, hıncını kusuvermişti*." KK67 3. Sevgi, sevecenlik, başarı, para, mal vb. şeyleri elde etmiş ve bunlara kavuşmuş olan. "*Günün hemen her saatinde, storları yarı yarıya inik pencereleriyle, tok bir mirasyediyi hatırlatarak tembel tembel uyuklardı*." SM195

tok gözlülük *a*. Tok gözlü olma durumu, gözü tokluk. "*Ağanın aşkı gün geçtikçe alevleniyor, en çok da kadının tok gözlülüğüne vuruluyordu*." KT169

tok sözlü *sf*. Hatır ve gönül dinlemeden, hiçbir şeyden çekinmeden konuşan. "*Bir yanda güzelliğinden habersiz, tok sözlü, alabildiğine sert bir genç adam…*" BFV269

tok tok *zf*. Kalın ve gür sesle. "*Numan Bey bir ara gene tok tok konuştu*." CEM141 **tok tok yürü-** kendinden emin, heybetli bir biçimde yürümek. "*Bir doksan boyu, doksan beş, belki de yüz kilosuyla kaldırımda tok tok yürüyordu*." EVO5

toka (I) *a*. 1. Kemer, kayış, ayakkabı vb.nin iki ucunu birbirine bağlamaya, bunları istenilen genişlikte tutmaya yarayan, türlü biçimlerde tutturmalık. "*Mahalle bekçisinin kemer tokası Köse Topal'ın küçük gemici fenerinin ışığıyla donuk donuk parlamıştı*." BTÜ80 2. Kadınların saçlarını bir arada tutmaya yarayan, bazen de süs olarak kullanılan araç. "*Alışkın parmaklarla saçlarını toplayıp kıvırdı, büktü, tokalarla tutturdu*." KK100 **toka moka*** toka falan. "*Aklına yerli, berbat ruju gelince tokaları mokaları çıkarıp saçının toplanmışlığını bozdu, dağıttı*." KK100

toka (II) (İt.) *a*. El sıkışma. "*Tekliği toka ettik mi, Teksas'a bırakıyorlar*." GR84 **toka et-** *argo* vermek. "*Madem böyle, ben de sizinle geleyim, Leman Abla'ya mangırlarını kendim toka edeyim, ha*?" TD20

tokaç *a*. Çamaşır yıkarken kullanılan, tahtadan, yassı tokmak. "*Gelin, mutfağın bir kenarında tahta tokaçla çiğköftenin etini dövüyordu*." EVO154

tokala-* Toka takmak, tokayla tutturmak. "*Kâkülü ıslak parmaklarıyla kıvırdı kıvırdı, öteki saçlarının arkasına soktu, tokaladı, sonra gene çamaşırlarına eğildi.*" CEM84

tokalaş- Birbirinin elini sıkmak, el sıkışmak. "*Tokalaştılar*." HÇ328

tokalı *sf*. Tokası olan, toka takılmış olan. "*Saçı tokalı kız değil mi emmi*?" EVO330

tokan- (Der.) Dokunmak. "*Tokan ulan Cemşir*!" HÇ328

tokat *a*. İnsana el içi ile vuruş. "*Elinin tersiyle bir tokat*!" TD28 **tokat aşk et-** hızlıca vurmak. "*Bir tokat aşkettim, eh*!" VV152 **tokat at-** el içi ile vurmak. "*Kuvvetli bir tokat attı*." İDG53 **tokat (veya tokadı) ye-** kendine tokat vurulmak. "*Yoksa zamparan mı diye sormuş, tokadı yemişti*." EB158

tokatla- Tokat atmak. "*Tokatlarsa ya*?" YK59

tokatlama *a*. Tokatlamak işi. "*Hele yüzüne karşı bir şeyler söylesin, ortayı bile bitiremediğini yüzüne vursun yahut annesini tokatlamaya kalksın*!" DK6

tokatlan- Tokat atılmak. "*Nur*

tokatlanmışçasına bakıyor ablasına.” BFV157

tokatlayabil- Tokatlama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kamran ... genç kadını tokatlayabilirdi*.” GAV191

tokatlayış* *a.* Tokatlamak işi. “*Ramazan'ı tokatlayışı ... Kabak Hafız'ı çiftlikten kurşun yemiş domuz gibi kaçırışı...*” HÇ24

tokatlık* *sf*. Herhangi bir tokat ölçüsünde veya gücünde olan. “*İki tokatlık canın var be*!” SÇ185

Tokatlıyan* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir han. “*Ama canımız ne fabrika kurmak ne de mesela Tokatlıyan'da karnımızı doyurmak istemiyordu*.” AY125

tokluk *a*. Tok olma durumu. “*Toklukla birlikte 72. Koğuş'a edep, hayâ, ar, namus da girmişti*.” YK57

tokmak *a.* 1. Ağaçtan yapılmış iri çekiç. “*Tokmak gibi kalın kalın, güzel yüzlü, akça pakça, sağlıklı çocuklar*.” EB71 2. Kapıya asılı duran ve kapıyı çalmaya yarayan, türlü biçimlerde metal parça. “*Kapının yüzüklü bir ele benzeyen tokmağını çalarken titriyorum*.” BE76 3. Dibekte dövme işi için kullanılan ağaçtan araç. “*Ayşe, annesinin et dövdüğü kalın tahtanın yanına çömelmiş, onun eti tokmakla dövüşüne bakıyordu*.” EVO156 **tokmak gibi** tıkız etli. “*Tokmak gibi kalın kalın, güzel yüzlü, akça pakça, sağlıklı çocuklar*.” EB71

tokmak tokmak *zf*. Etli, kalın bir biçimde. “*Kalın, tokmak tokmak bacakları vardı*.” ÖE17

tokmakla- Tokmakla vurmak. “*Kafamı içinden tokmaklıyorlardı sanki*.” AY218

tokmaklan-* Tokmaklama işi yapılmak. “*Başı ağrıyordu, beyninin içi tokmaklanıyordu sanki*.” EVO47

toksin (Fr.) *a*. Canlı organizmalarda görülen zehir. “*... karaciğerin vücuda giren toksinleri dışarı atamayıp kan yoluyla yaydığını, mutlak perhize girmesini tavsiye etmiş, bir de reçete yazmıştı*.” HÇ60

tokurda- Hava, suyun içinde kabarcıklar durumunda yükselirken ses çıkarmak. “*Gözlerimi nargilenin tokurdayan suyuna dikmiş, günün birinde benim de kırk yaşıma basacağımı hesaplamıştım*.” KK13

tokurdat- Tokurdama işini yaptırmak. “*Memleketin en lüks kahvesinde bacak bacak üstüne atıp dosta düşmana karşı nargile tokurdatmak...*” ÖE86

tokurdatadur-* Tokurdatmayı sürdürmek. “*Nedim Ağa, mahalleliyi kendisine alıştırabilmek için Topal'a sık sık uğrayıp, tavla oynayıp nargile tokurdatadursun…*” KT163

tokurdatıl-* Tokurdatma işi yapılmak. “*Yazın iskemleler atılıp nargileler tokurdatılan kahve bahçesi, şimdi karın altında bomboştu*.” SUÇ206

tokurdatma *a*. Tokurdatmak işi. “*Kadının umurunda değildi kocasının dosta düşmana karşı, memleketin en lüks kahvesinde nargile tokurdatması*.” ÖE85

tokuş- İki şey birbirine çarpmak, çarpışmak. “*Bardaklar kalktı, tokuştu, birer solukta içildi*.” TD104

tokuştur- Birbirine dokundurmak, çarpıştırmak. “*Kadehlerini gâvur kızının sağlığına kaldırıp tokuşturdular*.” GAV131

tokuşturabil- Tokuşturma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ama ne elim kalktı, ne de onun bardağıyla tokuşturabildim*.” ARK250

tokuşturul-* Tokuşturma işi yapılmak. “*Bardaklar tekrar doldu, tokuşturuldu, son damlasına kadar içildi*.” KP72

toleranslı *sf*. Hoşgörüsü olan, hoşgörüyle davranan, hoşgörü sahibi; hoşgörücü, anlayışlı, müsamahalı, müsamahakâr, hoşgörülü. “*Unutmamak lazım ki, bugünün toleranslı hükümetinin tutumu bu işi sadece geciktiriyor*.” YD326

Tolstoy* *öz. a*. Lev Nikolayeviç Tolstoy, Rus yazar (1828-1910). “*Tolstoy'u çok seviyordu*.” EKM91

Tom Brovn* *öz. a*. Orhan Kemal'in “Suçlu” adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. “*Göldeki meçhul hazineyi bekleyen arkadaşlarımız ihtiyar Coni'yle kahraman Tom Brovn, hain yerlilerin hücumu neticesinde esir düşmüşlerdir*.” SUÇ19

Tom Miks* *öz. a*. Tommiks adlı çizgi roman serisinin başkahramanı. “*Öğleye gelirken unutmazsınız değil mi? Tom Miks'imi*.” MM133

Tom Teks* *öz. a.* Bir çizgi roman serisi. “*Ellerinde tahta ya da beygir çene kemiklerinden tabancalar, Nuran'ın hiç duymadığı, anlamadığı bir çeşit Pekos Bill, Tom*

Teks, Bil Kid kitapçıkları ağzıyla, arada ulur gibi bağrışarak, dehşetli heyecanlı, sağa sola koşuşuyorlar.” KY126

tomafil (Der.) *a*. Otomobil. “*Geceyi unuttun mu? Tomafili*?” CEM111

tomar (Ar.) *a*. Dürülerek boru biçimi verilmiş deriler veya kâğıtlar. “*Kalkmış; teypli, pikapli, radyolu büfenin gözünden aldığı bir tomar müstehcen resimle gelmiş.*” EB141

tomar tomar *sf*. Pek çok. “*Bilançolar, yönetim kurulu raporları, daktilo edilecek tomar tomar yazılar…*” SAR25

tombala (İt.) *a*. Torbadan numaralı taşlar çekilerek üzerinde numara yazılı kâğıtlarla oynanan bir talih oyunu. “*Ben gelince tombala bırakıldı*.” KK42

tombalak *sf*. Kısa boylu, şişman, tıknaz ve tombulca. “*Yanımda tombalak biri pipo içiyor*.” KP99

tombul *sf*. Şişman, etine dolgun olan; yumuk. “*… kısa boylu, tombul, hafif çiçek bozuğu yüzlü, sevimli bir işçi kadın yanıma sokuldu*.” AY192

tombulca *sf*. Biraz tombul. “*Kocası gibi tombulca abla, ‘Tüylerimiz esvaplarımızdan fırladı vallaha!’ dedi*.” ÜÇK497

tombulluk *a*. Tombul olma durumu. “*Bu bacaklar, bu tombulluk...*” SBK183

tomofil (Der.) *a*. Otomobil. “*Bizi de tomofiline bindirir mi*?” HÇ236

tomruk *a*. Ağacın kesilerek silindir biçimine getirilmiş gövdesi. “*İkisi de bizimkinin tomruğundan biçilmiş*.” YYB91

Tomson* bk. Aslan Tomson. “*Bütün kadınlar öpücük yollarlar Tomson'a*.” SUÇ16

tomur tomur *zf*. Boncuk gibi iri taneler durumunda. “*Fışıltıyla yanmakta olan gazocağının gaz kokulu sıcağı, aydınlık mayıs sıcağı, annesinin alnıyla gerdanında tomur tomur terler…*” BFV2

tomurcuk *a*. Çiçek açacak gonca; tomruk. “*… kuru dallarda tomurcuklar patlamış, çevre koyu yeşillere bezenmişti*.” YK73

tomurcuklan- Tomurcuk oluşmak. “*Büyük oğlun kucağında uyuyakalmış oğlunun taptaze alnında terler tomurcuklanmıştı*.” EVO181

tomurcuklanma *a*. Tomurcuklanmak işi. “*Çok geçmeden suyun dibinde tomurcuklanmaya başlayan hava kabarcıkları…*” KAÇ136

ton (I) (Fr.) *a*. Bin kilogramlık ağırlık birimi. “*Bir ton, iki ton, beş ton ağırlığındaydı sanki*.” YK97

ton (II) (Fr.) *a*. 1. İnsan veya çalgı sesinin yükseklik, alçaklık derecesi. “*Sesine her zamandan daha kalın bir ton vererek ‘Gel!’ dedi.*” DE185 2. Konuşmada sesin duyguları belirtecek biçimde çıkması. “*O, yani posbıyıklı, küfreden bir kabadayı tonuyla başladı*.” KK237

tonbalığı *a*. Uskumrugillerden, boyu 2,5 metre kadar olabilen, eti yenir bir balık, istavrit azmanı, orkinos. “*İdris Kulüp rakısıyla konserve dolmalar, tonbalıkları, ançuez tüpleri, doğranmış pastırma, kangal kangal sucukla geldi*.” ÜÇK501

tonga *a*. *argo* Hile, düzen, tuzak. “*Oysa ne tongası*?” SUÇ216 **tongaya bas-** kendisini kötü bir duruma düşürmek için hazırlanan bir düzene uğramak, tuzağa düşmek. “*Sen olmasan ikinci müdür, kredi bahsinde beni tongaya bastıracak*!” HÇ278

tonla *sf*. Çok miktarda olan; tonlarca. “*Oğlanda para tonla*.” CEM92

tonton *sf*. Sevimli, hoş (kimse). “*Aklından kısa, ton ton ama kızdı mı da çirkefleşiveren anası geçti*.” MM160

Tonyalı* *öz. a*. Trabzon’un Tonya ilçesinden olan kimse. “*Kırk beşlik Kılıç Usta, sağlam yapılı, kırpık bıyıklı, Tonyalı biri, beş çocuk babasıydı*.” BTÜ139

top 1. *a*. Birçok spor oyununda kullanılan, türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış yuvarlak nesne. “*Saat ücretleri işlerken top peşinde koşan fabrika işçi sporcularından nesi eksikti*?” KÜÇ27 2. *a*. Kumaş, kâğıt gibi şeylerin belli miktardaki bağı. “*Şimdi günde bir tek top bile çıkaramıyoruz*.” CEM30 3. *a*. Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah. “*Benim tabancam da topum da mitralyözüm de seçimler*!” HÇ122 4. *a*. Bazı aletlerde bulunan toparlağımsı parça. “*Evet amcan çokluk kantarın topunu kaçırmıyor değil…*” KK248 5. *sf*. Yuvarlak, toparlak biçimde olan. “*Şehirle köylerinin arasındaki açıklıkta top çalılıklar…*” KAÇ23 **top at-** *argo* batkınlığa uğramak, iflas etmek. “*Evet, sonunda alavere dalavereye gelmiş, hatır belası kefaletlere girişmiş, bu yüzden top atmıştı ya*!” GR204 **top gibi gürle-** gürültülü bir biçimde bağırmak veya konuşmak.

"*Oğlu top gibi gürleyecekti*." SAR105 **top gibi patla-** top gibi gürlemek. "*Kahkahaları top gibi patladı*." YYB87 **top mop*** top falan. "*Top mop istemiyorum arsamda*." DK65 **topu uzaklaştır-** futbolda topu kendi kalesine tehlike yaratacak bölgenin dışına doğru atmak. "*Atılan tacı kafayla kesip topu uzaklaştırdıktan sonra, 'Ne var lan?' dedi*." GK306

top ağaç *a.* Gövdesi yüksekçe bir yerden kesilerek dallandırılan ağaç. "*Fabrikanın ilerisindeki top ağaçlardan birinin altına oturdular*." BTÜ45

top ense* *a*. Erkek, bir tür saç tıraşı. "*Top ense kesilmiş ense saçları, onun yeniyetişme bir delikanlı olduğunu gösteriyordu*." EKM75

top mermisi *a*. Top ile atılan sivri uçlu, silindir biçiminde mermi. "*Ayşe top mermisi gibi geldi*." GK168

top top *sf*. Birçok topu bir arada bulunan (kumaş vb.). "*Raflarda top top eteklikler, ropluklar, bluzluklar…*" BFV20

topacık* *sf*. Top biçiminde olan; yuvarlak. "*Yazın sıcaklarda yalın, topacık ayaklarıyla kaldırımın kirli betonuna sağlam sağlam basarak oradan oraya koşar, boş, dolu, bir dolmuş gelmez mi hemen fırlar*." DHV288

topaç *a*. Çevresine ip sarılıp birden bırakılarak veya kamçı ile vurularak döndürülen koni biçiminde ucu sivri oyuncak. "*Hem de topaç gibi dönüyor*!" SUÇ302 **topaç gibi** vücutça toplu ve sağlıklı (çocuk). "*Arada yalınayaklı ya da gözleri uyku dolu bir kız, topaç gibi bir oğlan çıkıyordu evlerin birinden, bakkala ya da fırına gidiyordu*." SÇ77

topak *a.* 1. Yuvarlak biçimde olan nesne; toparlak. "*... birkaç topak şeker, biraz su*." EKM102 2. Bu biçim verilmiş şey. "*Cezaevinde şekerin topağı beş kuruşa satılıyordu*." YK17

topaklan- Topak durumuna gelmek. "*... kabarmak şöyle dursun, uğraştıkça büsbütün topaklanıyordu*." YK24

topal 1. *sf*. Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda bir, bir yana eğilerek yürüyen (insan veya hayvan). "*İsterse kel, kör, topal, inmeli, seksenlik...*" HÇ203 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Topal ucunu bırakmadı lafın*." KT372 **topal mopal*** topal falan. "*Topal Nuri, topal mopal, hakçası tam erkekti*." KT70

topalla- Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda, bir yana eğilerek yürümek. "*Hafifçe topallasa bile yoktu zararı*." KÜÇ60

toparla- 1. Bir araya getirmek, toplu bir duruma sokmak. "*Dizginleri toparladı*." KT144 2. Şaşkın durumdan kurtulup kendine gelmek. "*İlkin tokat yemişçesine sarsıldıysa da toparladı kendini*." ÖE117 3. Çekidüzen vermek. "*Coni ortalığı şöyle bir toparlayıp masaların falan tozunu aldıktan sonra gaz sobasına bir kibrit, soba harıltıyla yanmaya başladı*." YD308

toparlan- 1. Toparlama işine konu olmak veya toparlama işi yapılmak. "*Kamyon toparlandı*." DHV325 2. Bir işi, bir hareketi yapmaya hazır duruma gelmek. "*Toparlanıp ağır ağır çıkıyorum evden*." ARK137 3. Etkilenilen herhangi bir şeyden kurtulmaya başlanmak. "*Ancak bunun üzerine durumu, durumun haysiyetsizliğini kavrayan Pehlivan Ali de toparlanmıştı*." BTÜ101 4. Para yönünden durumunu düzeltmek. "*Nedim Ağa arkası olduktan sonra, Topal çabucak toparlanır, çok geçmeden de piyasanın en kuvvetli tüccarları arasına giriverir*!" KT178

toparlanabil- Toparlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zorluyordu ama bu iş için gerekli sözler derleyip toparlanamıyor, ağzımdan çıkamıyordu*." ARK247

toparlanıl-* Toparlanma işi yapılmak. "*Çeyrek saat içinde derlenilip toparlanıldı*." KT318

toparlanış *a*. Toparlanmak işi. "*Yanımda oturan ufak tefek adam ilkin farkında olmamıştı, olunca bir toparlanış, bir telaş…*" YYB213

toparlanıver-* Çabucak toparlanmak. "*Müfettişler müfettişi odaya cızırtı, gıcırtılarla girince üstü karşısında hemen toparlanıveren bir er gibi, saygıyla durdu*." MM107

toparlanma *a*. Toparlanmak işi. "*Serseri milyoner kendine gelerek toparlanmaya çalıştı*." SM279

toparlatabil-* Toparlatmaya gücü yetmek. "*O kadar ki, içeri yabancı bir kadının girmesi bile onu bu sallapati uzanışından davrandırıp, hiç olmazsa derleyip toparlatamamıştı*." MM182

toparlayabil- Toparlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ama gene de kendini büsbütün toparlayamaz*." SBK79

toparlayıver-* Çabucak veya ansızın toparlamak. "*Yarın elin oğlu dizginlerini toparlayıverdi mi...*" BFV105

topatan *a.* Güzel kokulu, sarı renkte, uzunca bir

tür kavun. "*Şempanze'nin bir topatan kavununu hatırlatan kafası ıvır zıvırla öyle doluydu ki, zaten yumuk gözlerini bir parça daha yumarak düşündü*." GK64

topçu *a*. Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı. "*Yoklaması yapılmış, topçuya ayrılmıştı.*" VV130

Tophane* *öz. a.* İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Tophane taraflarında harap bir eve tıkılmış…*" EK357

Topkapı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Araba hızla Surlar'dan çıkmış, sola dönmüş, Topkapı yönüne alabildiğine akmaya başlamıştı*." BFV211

topla- 1. Bir araya getirmek; cemetmek. "*Anamı, babamı, ablamı çevrene topla*." EB5 2. Devşirip kaldırmak. "*Derhal, derhal yataklarını topla defol evimden*!" DE165 3. Bir araya getirmek, derlemek; devşirmek. "*Demin kütlü toplarken söyledi, hepimize göre pişirecek*!" EVO220 4. Dağınıklıktan kurtarmak; kaldırmak. "*Topla kaldır haydi*!" EKM9 5. Sayıları veya nicelikleri birbirine ekleyip toplamını bulmak. "*Topla da herkes borcunu bellesin, dedi*." BTÜ233 6. Bir araya getirmek, düzene sokmak, düzeltmek. "*Saçlarını, ona en çok yakıştığını söyleyen Ayten'in dediği gibi, toplayıp atkuyruğu bağladı*." DK102 7. Artırıp biriktirmek. "*Aslına bakılırsa sıfırdan filan başlamamış, Milli Mücadele sırasında gözünü açıp parayı toplamıştı*." KY32

toplam *a*. Toplama işleminin sonucu; mecmu, yekûn. "*Haftada iki, arada üç gün mağaza sahibinin sağındaki küçük masanın başına geçiyor; kocaman kocaman defterlerde alt alta rakamların toplamını yapıyor; gerekirse de daktiloda birkaç mektup yazıyordu*." EB173

toplama *a*. 1. Toplamak işi; cemetme, icma. "*Çömeldi, bardak kırıklarını halının üzerinden toplamaya başladı*." EK165 2. Sayıları veya nicelikleri birbirine ekleyip toplamını bulma işlemi, cem. "*Sonra dün verilen kocaman siyah defteri önüne çekip alt alta, dizi dizi rakamları toplamaya başladı*." DK148

toplan- 1. Toplama işine konu olmak. "*Oda sıcacıktı, üç beş sıradan başka toplanacak bir şeyler yoktu*." EB173 2. Bir araya gelmek; birikmek, toplaşmak. "*Verem Savaş Derneği'nin kapısında toplanan fakir fukara arasından oğluna yardım koparabilmek zorluğunu işitiyordu*." KP81 3. Kendine çekidüzen vermek. "*Pehlivan Ali toplanıp oturdu*." BTÜ133 4. Seyahat etmek, taşınmak vb. için hazırlanmak. "*Nazan toplanırken, Hacer Hanım, Haldun'u usullacık konağa kaçırdı*." EK181 5. Toplantı yapmak. "*Kulüp idare heyeti toplanmış*." DE211

toplanıl- Toplama işi yapılmak. "*Ertesi sabah gene aynı şekilde, tam teçhizat toplanıldı*." SUÇ65

toplanış *a*. Toplanmak işi. "*O öksürüklü, o öbür dünyaya göçmeyi kurtuluş sayan ufacık adamda bir derlenip toplanış*!" YYB44

toplanıver- Çok çabuk veya kısa zamanda toplanmak. "*Bütün şüpheler Cevriye üzerinde toplanıvermişti*." SUÇ179

toplanma *a*. 1. Toplanmak işi; tekâsüf. "*Sürgünler gelince cezaevinde bir derlenip toplanma, bir sıkışmadır başladı*." DHV319 2. Bir yere toplanma, kümelenme. "*Kahveye toplanmalarının sebebi, seni başlarından nasıl atacaklarını kararlaştırmak içindi*." MUR67

toplanmışlık* *a.* Toplanmış olma durumu. "*Aklına yerli, berbat ruju gelince tokaları mokaları çıkarıp saçının toplanmışlığını bozdu, dağıttı*." KK100

toplantı *a*. Birden çok kimsenin belirli amaçlarla bir araya gelmesi; derinti, içtima. "*Vilayette toplantı vardı, laf değil*." GK69

toplaş- Toplanmak. "*Hele ikindi üzerleri, komşu kızlarıyla filan toplaşıp şakalaşmaya başladığı sıralar, üvey babası mutlaka panjurların gerisinde bir gölge gibi belirir, onları gözetlerdi*." İDG17

toplat- Toplama işini yaptırmak. "*Haminnesini … toplattığı paraların tümünü elinden alıyor diye değil, Cevdet Ağabey'iyle konuşmasına karışıyor diye sevmiyordu asıl*." SUÇ67

toplattırıl-* Toplattırma işi yapılmak. "*Binlerce dönüm tarlaya kütlü denilen pamuk tohumu ekilmiş, çapaları yapılmış, mevsimi gelince de ırgatlara toplattırılmıştır*." VV61

toplayabil- 1. Toplama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bense yarın yüksek tahsilimi bitirip Avrupa'ya da uzandım mı hepinizi etrafımda toplayabilirim*." EB223 2. Toplama gücü bulunmak. "*Ne zaman; kocasıyla ilintili düşler görse de sonra uyanıverse, aklını kolay kolay toplayamaz*." KAÇ2

toplayabilme *a.* Toplayabilmek işi. "*Fatma'nın aklını başına toplayabilmesi için böyle bir darbe yemesi lazımdı, iyi oldu*!" YD265

toplayıver- Çabucak veya kısa zamanda toplamak. "*... dağılan pamukları uzun saplı süpürgesiyle toplayıverirdi*." YYB242

toplu *sf.* 1. Topu olan. "*Hiç ummadığı bir sıra, sarı toplu bir kantarın başında buldu Gafur Ağasını*." GK21 2. Bir arada, bütün, kombine. "*Sanki bundan önce elime toplu para geçmiş de çarçur etmişim gibi…*" EKM145 3. Düzenlenmiş, dağınık olmayan. "*Saçları bigudilerle zarifçe toplu kadın içini çekti*." İDG29 4. Hepsi bir arada bulunan, toplanmış. "*Hem şöyle toplu hâlde gidelim de köylü bizi görsün*!" KT345 5. Vücutça dolgun. "*Müdürden az uzun, az da toplu savcı, 'Açık konuşuyorum.' dedi*." ÜÇK409 6. Topunu, tamamını, bütününü içine alan. "*Yunan entarili efzun askerlerinin toplu bir resmi…*" GAV207

toplu tabanca *a.* Mermileri şarjöre değil bir eksen etrafında dönen top içerisine yerleştirilen tabanca. "*... hiçbir işine yaramadığı hâlde belinden eksik etmediği toplu tabancasından ötürüydü*." VV40

topluca *zf.* Toplu olarak, beraber. "*Apartmandan o sıra komiserle polisler topluca çıkmasa, kapıcı da komisere bir şeyler fısıldamasaydı, Osman belki de gene arabasını yürütürdü*." KY224

topluluk *a.* 1. Aynı yerde bulunan insan kalabalığı; cumhur. "*Üçer beşer kişilik topluluklar hâlinde konuşuluyor, homurdanılıyordu.*" VV272 2. Sanatçı grubu. "*Leyla yavaş yavaş kendini toparladı ama tiyatro topluluğu uçmuştu âdeta*." SBK19

toplum *a.* Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü; cemiyet. "*Toplum düzeninin bitleri, keneleri, mikropları demek olan tutuklanmış bitirimler yeni gelene şöyle bir bakıp tükürür gibi başladılar*." TD34

toplumcu *a.* Toplumculuktan yana olan kimse veya görüş; sosyalist. "*Anlattığına göre adam toplumcu*." ARK231

toplumsal *sf.* Toplumla ilgili, topluma ilişkin, içtimai, maşerî, sosyal. "*Toplumsal meselelerin çözümüne yetseydi, bütün geri kalmış ülkeler ... armonik çalarlardı meselelerini çözümlemek için*!" ARK234

toprak 1. *a.* Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü; kara yer, hâk, türap. "*Birkaç adım yana yer değiştirip tekrar çömeldi ve önündeki dümdüz toprağa çizgiler çekerek, bayrama kadar üç gülek buğday afara edip edemeyeceğini hesapladı*." EKM48 2. *sf.* Yer kabuğunun bu bölümünden yapılmış. "*... küçük kız kırmızı testiyle toprak bardağı getirdi*." ARK249 3. *a.* Yeryüzü parçası; arazi. "*Kadastro adamlarını götürüp topraklarımızın sınırlarını tespit ettirecek*." AY143 4. *a.* Vatan, ülke, memleket, yöre. "*Ya da defolup giderler bu mübarek topraklardan*!" GK102 5. *a.* Kara (I). "*Arada, yırtıcı kuşlardan birisi tam tepede, asılı gibi durur durur; sonra birdenbire şimşek hızıyla toprağa iner; gagasında kalın bir solucanla tekrar havalanır*." EKM1 **toprağa ver-** ölüyü gömmek. "*Sekiz çocuğunun beşini toprağa vermiş*." KT53 **toprağı bol olsun** Müslüman olmayanlar için "ruhu sükûn içinde olsun" anlamında söylenen bir söz. "*Fakat anneniz, hani toprağı bol olsun, Allah rahmet eylesin, yürekli kadındı*." TD13 **toprak ol-** ölmek. "*Şimdi pek çoğu toprak olmuş kadınlı erkekli, genç ihtiyar, çoluk çocuk arabalarla götürülmüşlerdi*." DE194

toprak altı *a.* Toprağın içi. "*Kirpilerin toprak altı yuvalarına benzeyen bir barınak*." GK354

toprak rengi *a.* Toprağın sarı veya kahverengiye çalan rengi. "*... güneşten toprak rengini almış, uyuşuk köylüleri bile yediden yetmişe şahlandırıp ayağa kaldırıyordu*." ÜÇK533

topraklı *sf.* İçine toprak karışmış. "*Bu işi, bu topraklı buğdayları avuçlamak işini boyuna tekrarlıyor*." EKM47

topraksız *sf.* Ekecek toprağı olmayan (köylü). "*Köyün küçük toprak sahipleri, hatta topraksızları da kendisiyle beraberdi*." HÇ318

Topsakal* *öz. a.* Bir aile (soy) adı. "*Topsakalın Gafur dirler, anamın az buçuk hısımı olur*." GK5

toptan 1. *sf.* Büyük ölçüde, çok miktarda yapılan (alışveriş), perakende karşıtı. "*Taşra müşterilerine toptan satış yaparız buradan*." BFV69 2. *zf.* Toplu bir biçimde. "*Biriktirir biriktirir, ayda, iki ayda bir yıkandığı zaman toptan öderdi*." YK80

toptancı *a.* Toptan satış yapan tüccar. "*Kâğıt toptancısınınki gene dürttü*." KP106

toptancılık *a.* Toptancı olma durumu. "*Bin iki yüzle toptancılık yapılır mı yapılmaz mı*?" EVO108

topu *zm.* Sözü edilenlerin tamamı; hepsi. "*Bu*

Sümerbank'takilerin topunun Allah'ını şaşırtacak!" YYB172

topu topu *zf*. 1. Toplam olarak. "*Topu topu ufacık iki huğları olurdu*." VV143 2. Aşağı yukarı, hemen hemen. "*Koca senede topu topu bir buçuk, iki ay zahmet çeker, orada mırın kırın*." KT26

topuk *a*. 1. İnsan ayağının toparlakça olan alt arka bölümü. "*Seyran dimdik dikiliyor, pabucundan taşan çatlak topuğuyla çamurlu toprağa basıyordu*." EKM43 2. Ayakkabının ayak altının yuvarlakça olan kısmına rastlayan yüksek bölümü; ökçe. "*İskarpinlerinin topukları yamulmuş, çoraplarının telleri kaçmıştı*." KP75

topuklu *sf*. 1. Topuğu bulunan (ayakkabı, terlik vb.). "*Yüksek topuklularımı da giyip mavi eşarbımı bağladım mı Allaaah*!" ÇK130 2. Topuğu herhangi bir özellikte olan. "*Yumurta topuklu iskarpinleri, briyantinden ışıl ışıl saçları...*" BFV200

topuz (Ar.) *a*. 1. Ucu top biçiminde eski bir silah. "*Onları da orospular gibi, zebaniler dövecekti ateşten topuzlarla*." GK83 2. Top biçiminde toplanmış saç. "*Size lüle değil, topuz gider*." DK190 3. Bir şeyin elle tutulabilen çıkıntısı. "*Yüksek tavan, zarif desenlerden ibaret birkaç soyut tablo, sarı topuzları pırıl pırıl kapılar...*" GK59

topuzlu *sf*. Topuzu olan. "*Salon üzerindeki sarı, pırıl pırıl topuzlu kapılardan biri açıldı*." GK67

topyekûn (T. top + Ar. yekûn) *zf*. Eksiksiz, toplam, toplu olarak. "*Mustafa Kemal Paşa ve topyekûn Milli Mücadele'ye yan çizmiş, sırt dönmüş…*" KT285

tor (I) *a*. Sık gözlü ağ. "*... kargı denen kamış, serpme için tor, dinamit, küçük iki kürek, iki kazma, canavar ihtimaline karşı keskin ağızlı bir balta, şu, bu, velhasıl her şeyleri tamamdı*." SAR61

tor (II) *sf*. İşe alışkın olmayan, yabani. "*Tor öküzün boyunduruğa baktığı gibi ne bakıyon*?" GK300

toraman *sf*. İri yapılı (genç). "*En küçüklerden yırtık pantolonlu bir toramanı kucağına aldı*." GR217

torba *a*. 1. Genellikle pamuk ve kıldan dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağzı büzülüp bağlanabilen araç. "*... hayvanın yem torbasını aldı, götürdü, hayvanın başına bir erkek gibi geçirdi*." ÖE47 2. Genellikle plastikten veya kâğıttan yapılmış, içine öteberi koymaya yarayan, çeşitli büyüklükte olabilen taşıma gereci; poşet. "*Gündüzleri ... ya cezaevinin tenha bir köşesine çekilir ya da boş çimento torbalarından oluşan yatağında uyurdu*." YK18

torbaya koy-* yok saymak, dikkate almamak. "*Bundan sonra hatırı gönülü, dini imanı torbaya koydum. Sen de göreceksin, senin Nedim Ağan da*." KT45

torbada keklik *sf*. Çantada keklik. "*Şampiyonluk gene de torbada keklik*!" KK42

torbalı *sf*. Torbası olan. "*Beyaz torbalı, çarıklı, yırtık pırtık üst başlı, kadın erkek, çoluk çocuk köylüler bir kenardaydılar*." GR54

torik (Rum.) *a. argo* Biraz içildikten sonra atılmış, uzunca kalmış sigara izmariti. "*Toriklerime bak*!" AY115

torna (İt.) *a*. Ağaç veya metal eşyaya yuvarlak bir biçim vermek için kullanılan çarklı tezgâh. "*Torna, freze, tesviye makineleri…*" SÇ63

tornacı *a*. Torna işi yapan kimse, torna işçisi. "*Bizim atölyede bir Murat var, tornacı*." GR107

tornacılık *a.* Tornacının işi veya mesleği. "*Kendimi övmek gibi olmasın ama tomacılıktan anlarım*." EVO185

tornistan (İt.) *sf*. Yıpranma veya eskime dolayısıyla ters yüz edilerek kullanılmaya devam edilen (ceket, vb.). "*Tornistan ceket giymeye utanmıyor musunuz*?" SAR80

Toros* *öz. a*. Toros Dağları; Türkiye'nin Akdeniz kıyılarına paralel olarak Teke Yarımadası'ndan Suriye'ye uzanan, içinde birçok sıradağı da barındıran bir dağ zinciri. "*Toroslar'daki çetelere katılamayışın acısı*." EVO15

Torosspor* *öz. a.* Adana'da eski bir futbol kulübü. "*İstanbul'da Fenerbahçe, burda Torosspor*!" EVO186

Torpedo* *öz. a.* Alman yazı makinesi markası. "*Kalubeladan kalma Torpedo markalı yazı makinesinin başında, soğuktan büsbütün ufalmış bir ihtiyarın yanında durdular*." SAR107

torpil (Fr.) *a.* 1. Genellikle bayramlarda çocukların eğlence aracı olarak kullandığı yanıcı madde. "*... küçücük bir torpile benzeyen, sivri ucu parlak demir, sarı boyalı, pırıl pırıl bir tahta parçasını gösterdi*." AY107 2. Bir kimseyi kayırmak işi. "*Kim bilir hangi lise yahut ortaokuldan pasaportunu almış, şimdi de umum*

müdür dayının torpiliyle kapılanmaya çalışacaktı.” DE185

tortop *sf*. Bütünüyle top biçiminde, yusyuvarlak (olan). “*Kosti gazete kâğıdını olduğu gibi toparladı, tortop etti, her zamanki gibi kuvvetli sol bir şutla denize attı*.” SUÇ83

tortu (Far.) *a.* 1. Çökelme sonunda bir sıvının dibine çöken katı madde; çökel, çökelek, çökelti, toput, rüsup. “*Düşünmek istemedikçe aksi gibi düşünüyor, bu kara düşünceler de yüreğine tortu gibi oturuyordu*.” SBK277 2. Bir topluluğun soysuzlaşmış üyeleri. “*Böyle şeyleri ayıplayan, hafiflik sayan bir tortu*.” BFV245

torun *a*. 1. Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu. “*Güya torunlar çokluk dedelerine çekerlermiş*.” ÖE90 2. Aynı soydan gelenlerden her biri. “*Nasıl kalırlardı ki, haminnelerden ikisi, saray-ı hümayun çırağlarından bilmem hangi ikballerin torunlarıydılar*.” DHV259

tos *a*. Alın veya boynuzla vuruş. “*Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz*.” DHV271 **tos vur-** alın veya boynuzla vurmak, süsmek. “*Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz*.” DHV271

tosbağa *a*. Kaplumbağalardan, çok sert ve kemiksi bir kabuk içinde yaşayan, ağır ağır yürüyen, dört ayaklı, sürüngen hayvan; kaplumbağa. “*... tosbağayı boğazla, kanını sıcak sıcak içir dediler, içirdim*.” SAR30

Tosbağa Mahallesi* *öz. a*. Adana’nın Seyhan ilçesinde bulunan, günümüzdeki adı ‘Çınarlı’ olan mahalle. “*Tosbağa Mahallesi'ndeki kerpiç evlerde gördüğü Kürt karıları gibi...*” EVO147

tosla- 1. Önündeki cismi görmeyerek hızla ona çarpmak. “*Cama tosladı, yere düştü*.” DHV280 2. *argo* Para vermek. “*Gel diyordun geliyordu, git diyordun gidiyordu, mangır diyordun tosluyordu*.” KÜÇ53 3. Engele takılmak. “*Sabah olup da koğuş kapıları açılınca hayalleri parçalanıp dağılıyor, 72. Koğuş'un sert gerçeğine tosluyordu*.” YK88 4. *argo* Birine rastlamak, rast gelmek. “*Küçük ağasının aksi bakışına toslayarak başını eğerken mırıldandı*.” EVO244 5. Taşıt ön kısmını bir yere veya bir başka taşıta hafifçe çarpmak. “*Bu kafayla arabayı bir gün toslar bu andavallı*!” GAV140

toslama *a*. Toslamak işi. “*Patron, arabayı toslamandan korkuyor*!” GAV140

toslan-* Toslama işine konu olmak. “*Artık baba evi silinmiş, 72. Koğuş'a toslanmıştır*.” YK33

tost (İng.) *a.* İçine peynir, sucuk vb. konularak özel makinesiyle gevretilip kızartılmış ekmek. “*... sinemaya gider cumartesileri, çikolata alır, tost yer, turşu suyu içer, çiklet...*” BFV4

tostçu *a*. Tost yapan veya satan kimse. “*... muhallebici, tostçu dükkânları arasında sürünen delikanlılarla kader birliği yaparken yolu Cıva Film'e düşmüştü.*” YD116

tostopacık* *sf*. Tostopak. “*Kadının eli çarptı gözüne birden. Şalvarının dizinde, tostopacık, bembeyaz*.” EVO349

tostopak *sf*. Bütünüyle toparlak. “*Hakkı Efendi'nin de burnu tostopak*.” ÇK72

tosun *a*. Danalıktan yeni çıkmış genç boğa. “*Doğum kolay geçmiş, tosun gibi bir oğlu olmuştu*.” HÇ332 **tosun gibi** tıknazca ve gürbüz. “*Bu kadar iştahlı, tosun gibi bir oğlanın anası olmaktan koltukları kabardı âdeta*.” GR60

toto (İng.) *a.* Futbol maçlarının sonuçlarını önceden kestirip para ödülü kazanmak temeline dayanan bir oyun; spor toto. “*Toto gibi hatta totodan çok daha harbi, istenirse bir çeşit spor bile denebilir buna*.” YYB40

toy *sf*. 1. Gençliği sebebiyle görgüsüz ve beceriksiz olan. “*Dalga mı geçiyon lan, toy*.” CEM53 2. İşinde, mesleğinde yeni olan, deneyimi olmayan; acemi. “*Toy kumarbazlardan haraç aldı*.” EKM54

toyluk *a*. Toy olma durumu. “*On dördündeki Gürcü kızının henüz adet görmemiş toyluğu önünde mest Selahattin Bey içiyor, içtikçe coşuyor, coştukça içiyor, atlıyor ormanlarının kıyısından geçen gece yarısı trenlerine, ver elini İstanbul şehri!* ” DHV328

toz 1. *a*. Çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak. “*Toz öyle yoğundu ki, pırıl pırıl ay, yıldızlar silinmişti*.” DE124 2. *a*. Çok küçük parçacıklara bölünmüş olan herhangi bir madde. “*Gene de savrulan incecik tozdan, samanın tozundan kurtulamıyorlardı*.” BTÜ213 3. *sf*. Bu durumda olan. “*Toz kırmızı biberiniz var mıydı ana*?” EVO156 4. *öz. a*. Bir lakap. “*Hatırlarsın ya, Toz Osman'ın kahvesinde zil kaldığım yılbaşını*?” ÖE30 **toz al-** bir yerin tozunu temizlemek. “*Aynanın altındaki masanın çekmecesini çekti, toz aldığı bezi çıkardı*.”

VV167 **toz et-** ezip harap etmek, ortadan kaldırmak. "*Bana kalırsa o herifi toz edelim*." KT304 **toz kondurma-** bir şeyde herhangi bir kusurun varlığını kabul etmemek, bir şeyi kusursuz göstermek. "*Bu Filiz'e toz kondurmaz*." BFV55 **toz ol-** *argo* kaybolup gitmek, kaçmak, uzaklaşmak. "*Altındiş toz olmuştu*." KÜÇ63 **tozu dumana kat-** 1. ortalığı altüst etmek. "*Millet tozu dumana kattı ki Allah Allaaah*!" BTÜ33 2. toz kaldırarak hızla gitmek veya kaçmak. "*Küçük ağanın otomobili tozu dumana katmış geliyordu*." BTÜ353 **tozunu al- (veya at-)** 1. bir şeyi silerek tozdan temizlemek. "*Orta Anadolulu bir bakkal nasıl, her sabah dükkânını besmeleyle açar, kavanozlarının tozunu alır, onları okşar, severse, Kadir Ağa da böyledir*." CEM38 2. dövmek, hırpalamak. "*Oysa bir bilseler koza mağazasında sigara içildiğini, hepsinin tozunu atarlar, duman ederlerdi*." BTÜ60 **tozunu tozağını attır-*** zarar vermek, kötü bir duruma sokmak. "*Onnarın tozunu tozağını attırır*!" GK60

toz- Toz havalanarak çevreye yayılmak; tozumak. "*İstediğin gibi giyin, gez, toz, maaşını vereceğim*!" BFV279

toz bulutu *a.* Havada oluşan yoğun toz. "*Her gelip geçen araçtan toz bulutları kalkıyor, göz gözü görmüyordu*." BTÜ280

toz duman *a.* Yerden kalkarak havayı kaplayan yoğun toz. "*Arada kurşun gibi geçen bir motosiklet yahut ortalığı toz duman içinde bırakıp gözden kaybolan bir eski Şevrole*." AY189

toz şeker *a.* Ufak billur biçiminde şeker. "*Daha içerdeki pirinç, toz şeker çuvallarının üzerinde*." YD231

toz toprak *a.* Toz ve toprak yığını. "*Tarladan tozu toprağıyla gelip doldurulmuş kirli kozaların bulunduğu mağaza, fabrikanın günbatısında, yan yana on beş depodan biriydi*." BTÜ59

tozak (Der.) *a*. Kavak, meşe vb. ağaçlardan uçan pamukçuklar. "*Babana dersem, senin tozunu tozağını attırır tekmil*." EVO149

tozdur-* Tozmasını sağlamak. "*Evet, biliyordu Bitirim Leyla günün birinde kendisine de çektirirdi ama birkaç sene birlikte taşır, gezdirip tozdurur, yedirir içirirdi ya*!" TD8

tozkoparan* *a*. Kolları geriye sarkık cepken biçiminde, beyaz keçeden yapılmış kaytanla işlemeli bir tür ceket. "*... palazlanınca sırtında sırma işlemeli tozkoparan cepken...*" EVO6

tozlan- Tozlu olmak, üstüne toz konmak. "*Delikanlının bugünkü antrenmanda taç atarken futbol topundan tozlanan sert eli onluğu şaşılacak bir çabuklukla aldı*." KÜÇ16

tozlu *sf.* Toza bulanmış veya tozu olan. "*Usulcacık yukarı çıktı, örtüsünü, tozlu önlüğünü filan suçlu suçlu çıkardı*." CEM117

tozluluk* *a*. Tozlu olma durumu. "*Salkımın hafifçe tozluluğu filan umurunda değildi*." GK337

tozma *a*. Tozmak işi; tozuma. "*Ekmek, yemek, üst baş, gezme, tozma, yani para insanca yaşama belgesi mi*?" SÇ25

tozpembe 1. *a.* Açık pembe renk. "*Pudraya, allığa mallığa lüzum yoktu, tozpembeydi cildi*." ÜÇK559 2. *sf.* Bu renkte olan. "*Sarıya çalan filiz yeşili üzerine tozpembe, beyaz çiçekleriyle, yepyeni, evet*." EB2 **tozpembe gör-** aşırı iyimser olmak. "*Aşk meşk, bu şimdi dünyayı tozpembe görüyor*." ARK18

tozsuz* *sf.* Tozu olmayan. "*Arabalar; yağmur yemiş, tozsuz yolda şehre yöneldiler*." VV271

tozu- Toz havalanarak çevreye yayılmak; tozmak. "*Tozlu yollar, beş buçuk iş gününün yorgunluğuyla harap ırgatların yemenili ya da çıplak ayakları altında tozuyup duruyordu*." BTÜ278

tozulabil-* Tozulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Niçin gezip tozulamadığıyla ilgileri yoktu*." AY148

tozuma *a*. Tozumak işi. "*Az önce delikanlılar Şopar'ı kovalarken olduğu gibi, masalar, iskemleler devrilmeye, kahve tozumaya başlamıştı*." MUR93

tozut- 1. Toz kaldırmak, çevreye toz yaymak. "*Al şu süpürgeyi, tozutmadan süpür şuraları, dedi*." BFV259 2. Aklını yitirmek. "*Adamakıllı tozutmuş fukara*!" KP66

töbe (Der.) *a.* Tövbe. "*Boğazımdan geçmez avrat, töbe geçmez boğazımdan*." AR33 **töbe möbe*** töbe falan. "*Bırak töbeyi möbeyi, aç açına et kokusu, iflahım kesildi*." DHV313

tökezle- 1. Yürürken ayağı bir yere çarpıp sendelemek; tökezmek. "*Aynur koluna sımsıkı sarılmış, toprak yolda boyuna tökezliyordu*." DK227 2. Güçlük ve engellerle karşılaşmak. "*Şu senin iş bir tökezlesin, gör*." CEM60

tökezleyiş* *a.* Tökezlemek işi. "*Başkaları da*

görmüştü kadının tökezleyişini." KK85

tömbeki (Far.) *a.* Özellikle İran'da yetişen ve nargile ile içilen bir tütün türü, nargile tütünü. "*Hayatımda ilk defa bir nargilenin uzun marpucundan tömbekinin doğrudan doğruya ciğerlerime dolup başımı döndüren dumanıyla hayallere daldım*." KK14

tören *a.* Bir toplulukta, üyelerin belli bir olayı, kişiyi veya değeri ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve öneminin güçlendirilmesi amaçlarıyla düzenlenen hareket dizisi, merasim. "*O geceyi beklemek, o gecenin törenine uymak zorunda değillerdi.*" EK354

törpü *a.* Bir şeyin yüzündeki pürüzleri gidermek, düzgünleştirmek için kullanılan kısa, ince, pürtüklü eğe. "*Küçük, pırıl pırıl törpüsüyle ayağının kırmızı boyalı başparmağını törpülemeye koyulmuştu*." ÖE37

törpüle- Sivri noktalarını gidermek. "*Kadının ömrünü törpülüyor vallahi*!" SBK80

törpüleme *a.* Törpülemek işi. "*Küçük, pırıl pırıl törpüsüyle ayağının kırmızı boyalı başparmağını törpülemeye koyulmuştu*." ÖE37

tövbe (Ar.) *a.* İşlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme. "*İhtiyar bir kadın, 'Tövbe de.' dedi*" YYB36 **tövbe et-** bir günah veya suçu bir daha yapmamaya söz vermek. "*Farz et tövbe ettim, istiğfar ettim*." EK334 **tövbe mövbe*** tövbe falan. "*Tövbesi mövbesi yok*." VV365 **tövbeler tövbesi!** bir kimsenin herhangi bir işten çok pişman olarak tekrarlamama kararı aldığını anlatan bir söz. "*Ne baba, ne oğlu tövbeler tövbesi dinlemezlerdi*." VV232

tövbekâr (Ar. tevbe + Far. -kâr) *sf.* Günah sayılacak bir işten vazgeçmiş olan, bir daha yapmamaya karar vermiş olan (kimse). "*Kırk gün günahkâr, bir gün tövbekâr diye boşuna dememişlerdi tabii*." VV87 **tövbekâr ol-** tövbe etmek. "*Allah'a çok şükür, o işlere tövbekâr oldum, vasıtalık yapıyorum*." KÜÇ14

TR* *a.* Türkiye Cumhuriyeti'nin kısaltması. "*Kuyruğunda TR plakalı hususilerse ... Avrupa'ya çekip çekip gidiyorlardı*." HÇ280

Trablus* *öz. a.* Libya'nın Başkenti. "*Güneşi Çukurova'nınkinden de beter Libya'nın kızgın kumları, çöller, Derne, Trablus, Bingazi*." EVO13 **Trablus mırablus*** Trablus falan. "*Trablus mırablus...*" EVO16

Trablus Harbi* *öz. a.* 1911-1912 yıllarında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasında geçen bir savaş. "*1911-12 Trablus Harbi...*" EVO13

Trablusgarp* bk. Trablus. "*Trablusgarp'ta hiç unutmam bir öğleüstü...*" YYB223

trabulus* *a.* Kemer yerine bele bağlanan; üzerinde içine para, tespih, mendil vb. küçük eşyaların konulabileceği bölümler bulunan bir tür kuşak. "*Kıvrımlarında esrar parçaları bulunan bu Trabulus dedikleri kuşağın püskülleri kalçasından sarkar...*" EKM53

Trabzon *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Bolu'ya mı Trabzon'a mı ne gitmişlerdi.*" KÜÇ25

Trabzonlu *öz. a.* Trabzon ilinden olan kimse. "*Nafia'da böyle bir iş vardı, vardı ya, Trabzonlular aldılar*." GK104

trafik (Fr.) *a.* 1. Ulaşım yollarının yayalar ve her türlü taşıt tarafından kullanılması, gidiş geliş, seyrüsefer. "*Arada trafik görevlilerinin sert düdükleri...*" ÖE16 2. Ulaşım yollarında bulunan taşıt ve yayaların tümü. "*İyi ama İstanbul trafiği Anadolu'nunkine benzemez*!" KY147

trahom (Fr.) *a.* Göz kapaklarının altında birtakım kabarcıkların belirmesiyle başlayan, tedavi edilmediğinde kirpiklerin içeriye kıvrılması, saydam tabakada yaralar çıkması nedeniyle körlükle sonuçlanabilen hastalık. "*Sıtma, trahom, frengi, verem akıyor beyim*!" YYB112

trahomlu* *sf.* Trahom hastalığına tutulmuş olan. *"... yüzü, elleri kırışıklar içindeydi, gözleri de trahomlu.*" BE84

traktör (Fr.) *a.* Arkasına römork takılabilen, çift sürmek, yük taşımak vb. işlerde kullanılan motorlu iş makinesi. "*Amerikan traktörleri satan acentalardan birinin önünden geçiyorlardı*." SAR54

Trakya* *öz. a.* Güneydoğu Avrupa'da yer alan güney Bulgaristan, kuzeydoğu Yunanistan ve Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki topraklarını içeren bir bölge. "*Trakya'da kazdık kocaman kocaman hendekler, yaptık Çakmak Hattı'nı*." MUR148

tramba* *a.* Tramvay. "*İstanbul'da tomafil var, tramba var*." GK138

trampet (İng.) *a.* İki değnek ile çalınan küçük davul. "*Odaya girildiği zaman, eskiden*

olduğunca pis bir rutubet kokusu genizleri tırmalamıyor, trampetler, borular, kısa namlulu, fişeksiz tüfekler, elbiselerin demir ya da sırma kısımları, her şeyi pırıl pırıl göz alıyordu." MUR278

tramvay (Fr.) *a*. Şehirlerde yol üzerinde döşenmiş özel raylarda hareket eden yolcu taşıtı. "*İnsanları, taksileri, tramvay ve otobüsleriyle pırıl pırıl bir Beyoğlu gecesi başlamıştı*." SAR135

tramvaylı* *sf*. Tramvayı olan, içinden tramvay geçen. "*Ne çocukluğuna dönebilir ne de küfürler dolu yeşil tramvaylı Beyrutların ... dümdüz caddelerine*." KK25

transatlantik (Fr.) *a*. Atlantik Okyanusu'nu aşarak Avrupa ve Amerika arasında çalışan gemi. "*Üç bacalı transatlantikle birlikte mi giderler*?" BFV145

transfer (Fr.) *a*. Bir kimsenin bedel karşılığında başka bir kulüp, kurum vb.ne geçmesi. "*Yüz binlik transferler bir düşeşti, geçti artık*!" YYB51

tren (Fr.) *a*. Demir yolunda yolcu ve yük taşımakta kullanılan, bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, katar, şimendifer. "*Payıma düşenle karımı, üç çocuğumu İstanbul'a getirirken trenin üçüncü mevki kompartımanında kara kara düşünmeye başlamıştım*." YYB95

tren kazası *a*. Demir yolunda meydana gelen kaza. "*Bir tren kazası mesela...*" KY68

trenci* *a*. Demir yolu görevlisi, demir yolcu. "*Sakın yeni evimizi ortaklaşa oturacağımız yaşını başını almış trenci, çocuklarıyla askercilik oynamasındı*?" ARK116

trencilik* *a*. Bir çocuk oyunu. "*Çetin'le trencilik oynayacağız, vagon olur musun*?" EB41

trençkot (İng.) *a*. İçi astarlı, kemerli, su geçirmez pardösü, yağmurluk. "*Üniversitelilerin taksitle giyindikleri terziye gider, güzel bir lacivert kostüm müflonlu şık bir trençkot...*" EB160

triko (Fr.) *a*. Örülerek dokunan bir cins yün kumaş. "*Kapalıçarşı'da triko üzerine iş yapan ağabeyi kim bilir nasıl sevinirdi kız kardeşinin tövbekâr oluşuna*!" EK291

Trikopis* *öz. a*. Nikolaos Trikupis, Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan Ordusu'nda 1. Kolordu Komutanı olarak görev yapan Yunan asker (1868-1959). "*Kir pas içindeki duvarlarda da Trikopis'in kılıcını teslim edişi…*" ÖE104

trilink* *a*. Trilin; yazı yazma, çizim yapma veya belirli alanları işaretlemekte kullanılan özel bir kalem türü. "*Ama trilingi yoktu*." KP29

trilyoner *a*. Trilyon sahibi olan kimse. "*Milyoner değil, trilyoner olsun isterse*!" EB171

tring* *zf. argo* Peşin olarak, bir defada. "*Ay başında maaşını tring aldığından başka, gidip gelirken yolda ördek de düşüyordu*." EVO300

Trinitrine* *öz. a*. Kalbe giden kanın azalmasından doğan spazmları engelleyen bir ilaç. "*Cebimde, başta Trinitrine, çeşitli ilaçlar*." KK54

troleybüs (Fr.) *a*. Şehir içi yollarda, bir hava hattından elektrik akımı alarak çalışan otobüs, telli otobüs, boynuzlu. "*Gökyüzünde yıldızlar pırıl pırıl, İstiklal Caddesi'nde dolmuşlarla troleybüsler durmamacasına akıyorlardı*." ÖE17

tröst (Fr.) *a*. Aynı alanda iş yapan çeşitli ortaklıkların hisse senetlerinin, bir denetim teşkilatına teslim edilmesi ve yönetimin bir teşkilatı yöneten gruba aktarılmasıyla oluşan, tekelci sermayedarlığa dayanan ortaklıklar birliği. "*Tröst kurmuşlar aralarında*!" KK215

trup (Fr.) *a*. Aynı tiyatroda çalışan oyuncular topluluğu. "*Truplar geliyor, annesi her gelen yeni trupla anlaşıyor, trup şehirde kaldığı sürece çıkıp sahnede göbek atarak kurtlarını döküyor, para almıyordu."* SBK20

tu *ünl*. Tuh. "*Tuuu! Bilmiyorsun ne olacağını demek*?" YYB159

tufan (Ar.) *a*. 1. Nuh Peygamber zamanında yağan ve bütün dünyayı su altında bırakan şiddetli yağmur. "*Ortalık Nuh tufanını andırırcasına sel sele gitmişti herhâlde*." EVO357 2. Çok yoğun veya şiddetli şey. "*Kürsüdeki hatibin müthiş kalabalığı coşturan, memleket göklerini alkış tufanına boğan heyecanı hepsini aldı götürdü*." HÇ255

tuğ *a*. Tepesine altın yaldızlı top geçirilmiş, altında at kuyruğu kıllarının sarktığı bağlanmış bir sırıktan oluşan saltanat, şan ve şöhret alameti. "*Başıma tuğ dikecekler sanki*." VV408

tuğla (Rum.) *a*. Balçığın kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilmesiyle yapılan ve duvar örmekte

kullanılan yapı malzemesi. "*Al birkaç yüz metre, kur briket tuğlalardan iki oda bir mutfak bir kat*." BK317

tuğlalı* *sf*. Tuğlası olan. "*Yapı, çıplak, kırmızı tuğlalı duvarlarıyla yükselip çıkmıştı*." BTÜ315

tuğralı *sf*. Tuğrası olan. "*Biblolar, yağlı boya, kurşunkalem tablolar, imzalı gümüş tepsiler, tuğralı tatlı takımları…*" SM196

tuh *ünl*. "Yazıklar olsun, vah vah" anlamlarında aşağılama amacıyla söylenen bir söz; tu. "*Tuh be, tuh be yahu*!" ÖE23 **tuh muh*** tuh falan. "*Bırak tuhu muhu*!" VV322

tuhaf (Ar.) 1. *sf*. Sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, yadırganan; acayip. "*İdris'in sır saklarmışçasına tuhaf hâlinin nedenini bir solukta öğrenmek istiyordu*." ÜÇK427 2. *sf*. Şaşılacak, garip şey. "*Tuhaftır, birden bu genç adamda yıllarca öncenin Jön Nejat'ını hatırlamıştı*." SBK228 3. *ünl*. Şaşılan bir şey karşısında söylenen söz. "*Tuhaf. Biz de onu aklı başında bilirdik*." ARK30 **tuhaf muhaf*** tuhaf falan. "*Tuhaf muhaf. Emir emir. Hem sizi tanımıyorum*." KY222 **tuhafına git-** bir şeyi tuhaf bulmak. "*Benimse tuhafıma gidiyordu*." ARK119

tuhafiye (Ar.) *a*. Çorap, mendil, eldiven gibi giyim ile kurdele, dantel gibi giysi süsüne yarar şeyler; tuhaf. "*… poplinlere varana dek bakkaliyeden tuhafiyeye her şey bulundurmaya başlamıştı*." KAÇ111

tuhafiyeci *a*. 1. Tuhafiye satan kimse; tuhafçı. "*Bizim dükkânın karşısında bir tuhafiyecinin karısı var, görsen*!" KK168 2. Tuhafiye satılan dükkân; tuhafçı. "*Kenar mahalle tuhafiyecilerinden alınma adi rujlarla taşırıla taşırıla boyanmış açık kırmızı dudaklarıyla güldüler*." YD171

tuhafiyecilik *a*. Tuhafiyecinin işi. "*Ben de uydum onlara, bir eşek satın aldım, başladım tuhafiyeciliğe*." KT91

tuhaflaş- Başkalaşmak, huyu değişmek. "*Anlıyorum tuhaflaştığımı*." ARK137

tuhaflık *a*. Tuhaf olma durumu; gariplik, garabet. "*Ayşe memnun olmayışın tuhaflığı içindeki yüzünü düzelterek kaynatasına baktı*." GK276

Tuhfet-ül Kibar* *öz*. *a*. Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr; Kâtip Çelebi tarafından yazılan eser. "*… Yasin Ağa'ya Tuhfet-ül Kibar ya da Menakıb-ı Peygamberi'den bir şeyler anlatarak Yasin Ağa'nın çalmadan oynayan kafasında imajların en renklilerinin doğmasını sağlardı*." VV78

tulum *a*. 1. Bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi, tuluk. "*Sonra başvursalar şubeye, işleri oluverecekken gitmezler, Kudret Beğ'i lokantada küçük tereyağı kebeleri, peynir tulumları, taze mevsimlik meyve sepetleriyle bekler…*" MM168 2. Göğüs ve pantolon bölümü bitişik giysi. "*Mihal, hamur lekeleriyle yer yer ağarmış mavi iş tulumunun kollarını dirseklerine kadar çemirlemişti*." GAV102 **tulum gibi** her yanı şiş, şişman. "*Tulum gibi yer yer sarkmış yüzünü sildi*." EVO243

tulum peyniri *a*. Tuluma basılarak yapılan bir beyaz peynir türü. "*Bir gece yattıydık o meydanda, Antep karası üzüm, tulum peyniri, pide ekmeğiyle karnımızı doyurduktu*." BTÜ31

tulumba (İt.) *a*. 1. Sıvıları alçak yerlerden çekmeye veya yüksek yerlere çıkarmaya yarayan araç. "*Çamurlu avluya, avlunun tam ortasındaki paslı tulumbanın çevresine toplanmış kadınlara bakmaya devam etti*." ÇK114 2. Otomobil lastiği, futbol topu vb. şeyleri şişirmeye veya herhangi bir sıvıyı sıkmaya, bir şey üzerine püskürtmeye yarayan araç. "*Ecza odasından filit tulumbasını aldı*." EKM6

tulumbacı *a*. Kendilerine özgü giyinişi olan, serserilik, haytalık yapan, argo kullanan, başıboş, haylaz delikanlı; külhanbeyi. "*Ayağındaki sivri burunlu iskarpinler iskarpinlikten çıkmış, Çeşmemeydanlı bir eski tulumbacının yemenisine benzemişti*." YYB168

tulumlu* *sf*. Tulumu olan. "*Mavi tulumlu kıpkırmızı kesildi*." ARK209

tulumpeyniri bk. tulum peyniri. "*Sıcak ekmek, tulumpeyniri, et, bulgur getirmeli*." EVO320

Tuluz Lotrek* *öz*. *a*. Henri de Toulouse-Lautrec, Fransız ressam (1864-1901). "*Herhâlde Arman Düval'le Tuluz Lotrek de böyle ferahlamış olacaklardı*." SAR101

tumturaklı *sf*. Anlama bir şey katmayan, bir anlam bildirmeyen ancak kulağa hoş gelen, gösterişli. "*Aynı tumturaklı, cafcaflı sözlerle karşılık verdikten sonra, merdiveni önden çıkmaya başladı*." DE136

Tuna* *öz*. *a*. Almanya'nın güneyinde Kara Orman bölgesinde Donaueschingen kasabasında

Brigach ve Breg nehirlerinin birleşmesiyle meydana gelen nehir. "*Günün birinde Tuna'yı seller gibi aşıp Osmanlı ülkesine yayılan Moskoflar onları da birçokları gibi yurtları yuvalarından etmeseydi, bu dirlik, bu düzen sürüp gidecekti*." EK18

tunç *a*. Koyu kızıl renkte olan, bakır, çinko ve kalay alaşımı; bronz. "*Çelik gibi kollu, tunçtan ayaklı Türk hiç yılar mı*?" AY154

tunç bilek *sf*. Kolu, bileği çok güçlü. "*İsterim görmek her birini çelik göğüs, tunç bilek*." MUR73

tunç yürek* *sf.* Tunç yürekli. "*Lazımdır olmak demir bilek, tunç yürek*!" MUR72

tunç yürekli* *sf*. Korkusuz, gereğinden fazla cesur, gözünü daldan budaktan esirgemeyen, gözü pek olan kimse. "*Bu da bütün vatandaşların çelik bilek, tunç yürekli olmalarını sağlar, bu sağlanınca da düşmanlar ürker, yurda saldırmayı göze alamazlardı*." MUR150

tur (Fr.) *a.* 1. Dolaşmak işi; dolaşma. "*Sinemaya mı, parka mı, tur mu atıyorlar, bilemem*." KÜÇ12 2. Bir sonuca ulaşıncaya kadar yapılan iş. "*Ben bu külüstürün yarım turla aldığını hiç bilmem*." EVO173 3. Başladığı noktada biten, bir veya daha fazla yere önceden belirlenmiş bir programa göre yapılan seyahat. "*İlkbaharda kalkar İstanbul'a giderdik ilkin, sonra da İtalya üzerinden Fransa, Almanya, İsviçre'ye geniş bir tur yapar, sonbaharda dönerdik*." HÇ164 **tur at-** dolaşmak, dolaşıp gelmek, dönmek. "*Şimdi Beyoğlu'nda kendi gibilerle tur atıyor*." KÜÇ31 **tura çık-** gezinti yapmak. "*İki oğlunu arabasına alıp küçük bir tura çıktı*." İDG21

tura *a*. Metal paranın resimli yüzü. "*Söylerse yazı gelsin, söylemezse tura.*" AY161

turaç (Ar.) *a*. Sülüngillerden, uzunluğu 34 santimetre olan, soyu azalmış bir tür kuş. "*Sular şırıl şırıl akıyor, dallarda bülbüller, isketeler, kanaryalar şakıyor, kınalı keklikler, turaçlar, ebabiller, zümrüdüanka kuşları salına salma dolaşıyorlarmış*." VV84

turfanda (Far.) *sf*. Mevsimin başında ilk yetişen (meyve, sebze). "*Dükkân sahipleri komisyonculara ta mevsim başında önemsiz birer makbuz karşılığı teslim ettikleri turfandaların paralarını bekliyorlardı*." KT250

turfandacı *a*. Turfanda şeyler yetiştirip satan kimse. "*Bahçeci turfandacılara hâlâ paralarını veremediğinden üzülüyordu*." KT253

turist (Fr.) *a*. Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla geziye çıkan kimse. "*Turist de, ne dersen de*!" SUÇ268

turistik (Fr.) *sf*. Turistlerin gereksinimlerini karşılama amacı gözeten, turistleri ilgilendirici niteliği olan. "*Turistik bölgelerde oldukları yahut da olmaları lazım geldiği hâlde hala istimlak edilip yıktırılmamış…*" MM179

turna *a*. Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş. "*Mavzersiz gözünden mi vururmuş turnayı*?" MUR96 **turnayı gözünden vur-** umulmadık bir kazanç veya çıkar sağlama imkânı ele geçirmek. "*Seyyare Bacı'nın dışarı çıktığı bir ara, 'Turnayı gözünden vurduk!' dedi*." HÇ172

Turnam* *öz. a*. Orhan Kemal'in Baba Evi adlı romanında geçen bir türkü. "*Bir bakarsın, adının Ahmet olması lazım geldiğini zannettiren bir bakkal, nezleli sesiyle Turnam'ı tutturmuş…*" BE66

turne (Fr.) *a*. Bulunduğu yerden başka yerlere gösteri yapmak amacıyla giden tiyatro veya müzik sanatçılarının gezisi. "*Derken bir turne…*" MM86 **turneye çık-** gösteri yapmak amacıyla bulunduğu yerden başka yerlere gitmek. "*Sesi de güzeldi az buçuk, geneleve düşeceğine, okuyucu olmaya karar vermiş, Anadolu'ya turneye çıkan gruplardan birine katılmıştı*." MM185

turp (Far.) *a*. 1. Turpgillerden, yaprakları tüylü, çiçekleri beyaz, sarı, mor renkli bir bitki. "*Pazı, turunç kabuğu, turp tohumu, ceviz-i bevva balla macun edilip yense … emsalsizdir*!" SUÇ46 2. Bu bitkinin yenilen etli, yumru kökü. "*Dereler, turplar, maydanozlar, soğanlar diye mahalleden geçen Arap uşağı satıcı...*" BE23 **turp gibi** sağlığı yerinde. "*Hiçbir şeyin yoktu. Turp gibiydin*!" KY174

Tursil* *öz. a.* Bir deterjan markası. "*Bildiğin, alelade Tursil yok mu*?" SAR144

turşu (Far.) *a.* Tuzlu suda, sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş sebze veya meyve. "*Yarım saat içinde masa, rakısı, birası, votkasıyla, çeşitli salatası, turşusu, tava ve kızartmalarıyla zengin şekilde donandı*." GAV178 **turşu gibi ol-** çok yorgun düşmek. "*Kalktıkları zaman kadın turşu gibiydi*." KY103 **turşusu çık-** ezilmek, parçalanmak. "*Millet sıra bekliyor, mıncıklanmaktan turşusu çıkmış zavallı kadınlar için kavga bile eksik*

olmuyordu.” HÇ280 **turşusunu kur-** `bir şeyin elden çıkarılması gerektiği hâlde buna bir türlü kıyamamak` anlamında kınama yollu söylenen bir söz. “*Hayır, turşusunu kurarım*!” ÜÇK457 **turşuya dön-** çok yorulmak, bitkinleşmek. “*Yolda saatlerce sarsılmaktan turşuya dönmüşlerdi*.” BTÜ340

turşu- (Der.) Ekşimek. “*Neyine gelecekler senin? Gençliğine mi? Güzelliğine mi? Yoksa turşumuş...*” KÜÇ39

turşu suyu *a.* Turşunun içilebilir nitelikteki ekşimsi ve kekremsi suyu. “*Sinemaya gider cumartesileri, çikolata alır, tost yer, turşu suyu içer…*” BFV104

turşucu* *a.* Turşu satılan dükkân. “*Ne Şehnaz'ın özene bezene hazırladığı salatalar ne Laleli turşucusundan Adem 'in alıp getirdiği sarı kehribar gibi hıyar turşusu…*” SUÇ153

turuncu (Far. turunc + Ar. -î) 1. *a.* Sarı ve kırmızının karışımından ortaya çıkan renk, turunç meyvesinin rengi. “*Alevin kızılı, turuncusu…*” GK285 2. *sf.* Bu renkte olan. “*Genç kadın, kızıl, turuncu, sarı alevlerin titrek ışığında beyaz bir gölge gibi alabildiğine kaçıyordu*.” HÇ354

turunculu* *sf.* Turuncusu olan. “*... yangın alevlerinin turunculu dumanı içinde şuraya buraya koşuşmakta olan azgın köylü arkadaşlarını sinemada gibi, bir an seyretmiş…*” KAÇ53

turunç (Far.) *a.* 1. Turunçgillerden, bütün Akdeniz ülkelerinde yetişen, kışın yaprağını dökmeyen bir ağaç; narenç. “*... o, yirmi metre ötemizdeki turunç ağaçlarının arasında, ölçülü adımlarla gidip gelir...*” AY103 2. Bu ağacın portakala benzeyen, suyu acımtırak meyvesi. “*Pazı, turunç kabuğu, turp tohumu, ceviz-i bevva balla macun edilip yense ... emsalsizdir*!” SUÇ46

Turyağ* *öz. a.* Bir yağ markası. “*Yağlıboya resimleri yer yer dökülmüş, kocaman bir Turyağ kutusundan yarı canlı çıkardığı semiz bir çingenepalamudunu…*” KÜÇ34

tuş (I) (Fr.) *a*. Piyano, org vb. müzik aletleriyle daktilo, hesap makinesi, bilgisayar ve telefon gibi makinelerde parmak vurulan yerlerin adı. “*Selama sabaha lüzum görmeden odanın ortasında dikiliyor, armoniğinin tuşları üstünde parmaklarını gezdiriyordu*.” DE22

tuş (II) *a*. Güreşte oyun sırasında iki omzun aynı anda yere değmesiyle oluşan yenilgi. “*Demek sizin mahalledeki İdris'i tuşa getirdin*?” ÖE60 **tuşa getir-** güreşte hasmı sırtüstü yere sermek. “*Ben bizim mahalledeki İdris'i bile tuşa getirdim*!” ÖE59

tut- 1. Elde bulundurmak, ele almak. “*Karısının elini tuttu*.” BFV30 2. Ele geçirmek, yakalamak. “*Tut yavrum, tut tut tut…*” ARK64 3. Avlamak. “*Sonra balık tutar, bir kıyıdaki ateşte kızartırlar*.” BFV169 4. Yanında bulundurmak, alıkoymak. “*Yoksa köylü öğrenirse ki nikâhsız avradı yanımda tutuyorum, mahvolduğumun resmidir*!” HÇ188 5. Hürriyetinden yoksun bırakıp bir yere kapamak, tevkif etmek. “*Karının şikâyetinden başka seni burada tutan şey yok*!” ÜÇK397 6. Desteklemek, birinden yana çıkmak. “*Her kafadan bir ses çıkıyor, parti tutanların arada sert çekişmesi ses kalabalığını bastırıyordu*.” KÜÇ57 7. Benimsemek, beğenmek. “*Tutmadı gözüm adamı*.” MUR209 8. Gereğini yapmak, yerine getirmek. “*Keşke senin sözünü tutaydım*!” GK271 9. Hizmetine almak veya kiralamak. “*Bir başka mahallede iki odalı bir ev tutsak.*” DE204 10. Bir işe herhangi bir anlayışla girişmek. “*İşi adamakıllı geniş tutuyorlar*.” DK178 11. Beddua, dua, ah vb. etkisini göstermek, gerçekleşmek, yerine gelmek, varmak. “*Galiba Nazan'ın ahı tutmuştu*.” EK228 12. Ulaşmak, varmak. “*Kestirme yollardan Kehtane'yi tutacaklardı sözde*.” DK252 13. Para toplamı ...-e varmak, değeri olmak. “*Arsa ve Hacı Baba'nın borçları dünya kadar tutacaktı*.” GK349 14. Uygun gelmek, çelişmez olmak. “*Demek kızın adı tutuyor*?” VV86 15. Herhangi bir durumda bulundurmak. “*Yüreğini serin tut, tevekkül ol Allah'a.*” VV125 16. Bir yere yaklaştırmak. “*Elleri belinde, kırmızı toprak testisini musluğun basınçlı suyuna tutup çömelmiş genç adama tepeden bakıyor, kızmıyordu*.” GK192 17. Bir aleti kullanabilmek. “*Eli makas, ustura tutar*.” DE23 18. Beklenen sonucu vermek. “*Attığı tohum tutmuş, hatta çimlenmişti*.” DE14 19. İş görebilmek. “*Böyle eli ayağı tutan, hurma bıyıklıları kaçırır mısın hiç ablacığım*?” TD71 20. Bir şeyi kullanması için uzatmak. “*Başhemşirenin tuttuğu beyaz gömleği ceketinin üstüne giyip hasta koğuşlarına gitti*.” KP86 21. Takip etmek, izlemek. “*O, hayatta tutacağı yolu tayin etmişti*.” EK342 22. Bırakmamak. “*Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu, soluğunu tutmuştu, konuşulanlara kulak verdi*.” MM176 23. Asılmak, kuvvetlice sarılmak. “*Kimmiş beni kolumdan tutup sürütecek*?” CEM71 24. Sarmak, bürümek. “*Güllü'ydü; is tutmuş kocaman çinko çaydanlıkla çay, peynir, ekmek getirmişti*.” DE253 25. Bir kimsenin yerini almak. “*Annem var ama bir anne babanın yerini tutar mı*?” SUÇ52 26. Herhangi bir durumda kalmasını sağlamak. “*... duyu organlarını*

maddenin ötesine açık tutacaksın.” KT314 27. Bir yerde kalmasını sağlamak. “*Yeğenine karşı bu türlü davranan bir kızı bey çiftlikte tutacak değildi ya*!” HÇ55 28. Bir şeyi belleğe yerleştirmek. “*... iki bin şu kadar malzemeyi tek tek aklında tutar*.” AY179 29. Yayılıp doldurmak, etkisinde bırakmak; almak, basmak, bürümek, sarmak, kaplamak. “*Rüzgâr bütün dünyayı tutmuş*.” EK3 30. Sunmak. “*Gelininin tuttuğu havluyu aldı*.” EK118 **tut birini, vur ötekine** hiçbiri işe yaramaz, hepsi bir ayarda. “*Ne diye bakacak? Tut birini, vur ötekine*!” YD17 **tuttuğu altın olsun** "her işin olumlu gitsin, refah içinde yaşa" anlamında kullanılan bir söz. “*Sağ olsun, taş deyi tuttuğu altın olsun, Kudretçiği bu elli lirayı karısından gizli verirdi annesine*.” MM196 **tuttuğunu kopar-** becerikli olmak, girişti̇ği her işte başarı sağlamak. “*Vurulan insan ateş gibi olur, tuttuğunu koparır, bulunduğu yere neşe, bet bereket getirirdi*.” SUÇ306

tutabil- 1. Tutma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Onu hiç kimse iki paralık hırsızlarla bir tutamazdı.*” YK5 2. Tutma gücü bulunmak. “*Beni, nikâhlı karını tuttuğun gibi tutamazsın*.” MM81

tutabilme *a*. Tutabilmek işi. “*Hatta kocası zaman zaman kasabadan Suadiye'deki köşke gelip de karısını gördükçe kendini tutamamaya başlamıştı*.” YD211

tutam *sf*. Avuç içi veya parmak uçlarıyla tutulabilen miktarda olan, kavram. “*Çorbaya iki tutam kuru kırmızıbiber attı*.” VV246

tutanak *a*. Belgelenmesi gereken bir durumu tespit edenler tarafından imzalanan belge; zabıt varakası. “*Şimdi hemen bir tutanak düzenler*.” ÇK95

Tutankamon* *öz. a*. MÖ 1332-1323 yılları arasında hüküm sürmüş Mısır firavunu (MÖ 1342-1324). “*Gitmiş hükümdar Tutankamon’dan kocasının diyetini istemiş*.” GR88

tutar *a*. Para miktarı; meblağ. “*Hepsinin bedelini hesaplayalım, tutarından yüzde on iki iskonto yaparız*.” EKM92

tutarak *a*. Zaman zaman kendini kaybederek olduğu yere düşme, vücutta şiddetli çırpınmalar ve ağız köpürmesi ile ortaya çıkan bir sinir hastalığı; sara, tutarık, tutarga, yilbik, epilepsi. “*Tutarağı tuttu gene deli cenabetin*!” MUR377 **tutarağı tut-** huysuzluğu depreşmek, aşırı istekte bulunmak. “*Tutarağı tuttu gene deli cenabetin*!” MUR377

tutarsız *sf*. Tutarlı olmayan, aralarında çelişki bulunan; insicamsız. “*Kadın saçma sapan, tutarsız bir şeyler kusmuş…*” ÜÇK566

tutkal *a*. Deri, kıkırdak vb. hayvansal maddelerden elde edilen, katılaşıp sertleşme özelliğiyle tahta, kâğıt vb. yapıştırmaya yarayan madde. “*Böcek'in az ilerisinde tutkal kaynatmakta olan şakacı kalfalardan pembe yanaklı, sarı saçlısı kıkırtıyla gülüverdi*.” SUÇ258

tutku *a*. 1. İrade ve yargıları aşan güçlü bir coşku; ihtiras. “*Gözler tutkuyla parlar, başlardı hayal kurmalar*.” SM196 2. Güçlü istek ve eğilimin yöneldiği amaç. “*Hasan gülerdi bu tutkuma, önlemeye çalışırdı*.” SBK301 3. Aşırı düşkünlük. “*Biliyordum, bu yatkınlıkta Güzide'nin sözlerinden çok, ona olan, gün geçtikçe artan tutkumun payı vardı*.” ARK201

tutkun *sf*. 1. Gönül vermiş; meclup. “*Daha doğrusu Turhan kadına fena hâlde tutkundu, kadınsa Mustafa'ya*.” AY180 2. Bir şeye kendini aşırı vermiş olan, çok bağlı; düşkün. “*Bizim kasaba gibi birbirine tutkun kasaba mı var*?” KAÇ118 **tutkun ol-** âşık olmak, sevdalanmak. “*Meyve dolu kesekâğıdıyla gelen adamın insanlığından değil, kızlarına tutkun olduğundan geldiğini anlayamıyorlardı*.” BFV237

tutkunluk *a*. Tutkun olma durumu; meftuniyet, meftunluk. “*Önemli olan, hiç hesapta yokken tutulması, tutulmasından da geçti, kadının tutkunluğu, çocuğun gerçek babası sanarak vardığı rahatlık, kurduğu düşler*.” KAÇ177

tutma *a*. 1. Tutmak işi. “*Kocasını seven bir kadın, onu avucunun içinde tutmasını bilmeliydi*.” EK151 2. Genellikle bir çiftçi yanında çalışan işçi, yanaşma. “*Bir süre Ramazan'la yaşar, ondan sonra ya Ramazan atardı tekmeyi ya da kız çiftlikte karayağız bir tutmayla işi pişirir, keyfine bakarken bir gün yakalanır, delik deşik edilirdi*.” VV123

tutmazlık* *a*. Tutmama durumu. “*Adamın heyecanı, candan konuşuşu her ne kadar gülünçse de gene de kendilerini tutmazlık edemediler*.” MUR110

tutsak *sf*. Gitmesine, serbestçe hareketine engel olunan. “*Tutsaktı sinek, tutsak*!” ÖE122

tutsaklık *a*. Tutsak olma durumu; esirlik, esaret. “*Ya kadınlığın zaferi ya tutsaklığı*.” YD199

tuttur- 1. Tutmasını sağlamak. “*Elime kalem tuttur, babama mektüp yazdır bana, eh*!”

GK138 2. Bir işe başlayıp sürdürmek, bir şeyi yapmakta olmak. "*Yemekten sonra bir türkü tutturdu, Boşnakça bir türkü*." DE18 3. Aklına koyup direnmek, ısrar etmek. "*Tutturmuş bir teyze…*" EK34 4. Hedefe vardırmak, değdirmek, isabet ettirmek; yakalamak. "*Lakin sarhoşum, tutturamıyorum ki*." KK256 5. Çivi, toplu iğne, çengelli iğne vb. ile iliştirmek, bağlamak. "*Alışkın parmaklarla saçlarını toplayıp kıvırdı, büktü, tokalarla tutturdu*." KK100

tutturabil- 1. Tutturma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... koyunlarında üçü beşi bulunan tutuklulara dilekçe, temiz layihası, mektuplar yazarak tutturabildiklerince vurgunlar vurur, sonra da paraları kırışırlardı*." ÜÇK378 2. Tutturma gücü bulunmak. "*Dikiş tuttursaydı iyi bir baltaya sap olurdu ama tutturamadı*." SBK236

tutturma *a*. Tutturmak işi. "*Tulum peyniri, ekmek, çayla hem sabah kahvaltısı hem de öğle yemeği yerini tutturmaya çalışan Zeynep Ana, odacının heyecanı karşısında ürktü*." MM246

tutturul-* Tutturma işi yapılmak. "*Duvarda, dört kenarından raptiyelerle tutturulmuş güzel bir kadın resmini göstererek, 'Bu kadınla yaşardı.' dedi*." AY124

tutu *a*. Borcun ödeneceğine ilişkin borçlunun alacaklıya bir taşınmazı güvence olarak göstermesi; ipotek. "*Fayızcılık amma tutu bırakacak değerli öteberisi olana*." GK73 **tutu bırak-** bir taşınmazı borcun ödeneceğine güvence olarak ödenince geri alınmak şartıyla borçlu alacaklıya vermek, ipotek vermek. "*Fayızcılık amma tutu bırakacak değerli öteberisi olana*." GK73

tutucu *sf*. Mevcut toplumsal düzeni, düşünceleri ve kurumları değiştirmeden olduğu gibi korumak isteyen (kimse), muhafazakâr, konservatör. "*Biri devrimcilerdi, öteki tutucular*." VV102

tutuculuk *a*. Tutucu olma durumu. "*Babamın pazarcılığından, tutuculuğundan, kızını sokağa çorapsız bırakmadığından...*" YD64

tutukla- Kanun yoluyla hürriyeti kısıtlayarak bir yere kapatmak; tevkif etmek. "*Yoksa kızın yaşı küçüktü de Kemal'i hükümet tutuklamış mıydı*?" VV386

tutuklama *a.* Tutuklamak işi, tevkif. "*Öyle ya, şimdiye gelmeleri, tutuklamaları lazımdı*." EK370

tutuklan- Tutuklama işine konu olmak. "*Toplum düzeninin bitleri, keneleri, mikropları demek olan tutuklanmış bitirimler yeni gelene şöyle bir bakıp tükürür gibi başladılar*." TD34

tutuklanış *a*. Tutuklanmak işi. "*... adamın tutuklanışı karşısında sinmiş görünseler bile, alttan alttan homurdanıyorlardı gene de*." ÜÇK575

tutuklanma *a.* Tutuklanmak işi. "*Bu istenmeyecek şey de makamında hakaret ettiği savcı tarafından kovuşturma açılıp tutuklanmasıydı*." ÜÇK592

tutuklattır-* Tutuklanmasına yol açmak. "*Tutuklattırmak ha*?" YD264

tutuklu *sf*. Kanun yoluyla hürriyetlerinden alıkonularak bir yere kapatılan (kimse); tutuk, mevkuf. "*Tutuklu falan değillerdi ki*." SBK238

tutukluluk *a*. Tutuklu olma durumu; mevkufluk, mevkufiyet. "*Geçen tutukluluğundan da biliyordu, en yeni tutuklu, koğuşta en altbaşa sererdi yatağını*." SÇ204

tutuksuz 1. *sf*. Tutuklanmadan yargılanan. "*Bitirim Leyla, tutuksuz, dedi*." TD113 2. *zf*. Tutuklanmadan. "*Tutuksuz görülecek muhakemem*." TD101

tutul- 1. Tutma işi yapılmak veya tutma işine konu olmak. "*Tutulmadan atılır mı lan*?" YK1 2. Birine tutkun olmak, sevmek. "*Derken tutulurum kıza*." BFV243 3. Yakalanmak. "*Yağmurdan kaç, doluya tutul*." KAÇ99 4. Tutuk duruma gelmek. "*Ayağım kırılaydı, dilim tutulaydı da...*" CEM117 5. Bir organ veya bir şey hareket edemez olmak. "*Arada, bacaklarımızın tutulduğundan şikâyet ederek ve gittikçe bastıran uykunun işaretleri esnemeler çoğalarak yürüyorduk*." BE96

tutulabil- Tutulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu aptal, bu içine kapanmış aptal kız, tutulabilirdi*." EB182

tutulma *a.* Tutulmak işi. "*Bu işin bilhassa gizli tutulmasını isteyen kendisiydi*." EK43

tutuluş *a*. Tutunmak işi. "*Karısının birden müthiş bir korkuya tutuluşu, vurmak fikrinden vazgeçirdi*." EK109

tutuluver- Çabucak tutulmak. "*Onun için, pırıl pırıl hususilere atlanıp Ankara, İzmir, bilhassa İstanbul yolu tutuluveriyordu*." HÇ280

tutuluş *a*. Tutulmak işi. "*Yetmişine merdiven dayamış hâliyle artlarına düşüp yazı yabanda*

sıtmalara tutuluşu hava mıydı?" EVO271

tutuluver- Çabucak tutulmak. "*İçinin karanlığına birden bol ışıklı bir el feneri tutuluvermiş gibi oldu*." EB62

tutum *a*. 1. Tutulan yol, tavır. "*O güne kadar dedikodudan öte geçmeyen mahallelinin tutumu birden değişmiş…*" DK156 2. Davranma işi; davranış. "*Genç adamın laubali hatta kocası yahut sevgilisiymiş gibi sert bir tutumla soruşu hoşuna gitmişti*." HÇ321

tutumlu *sf*. Aşırı harcamalardan kaçınan; hesaplı, idareli, muktesit. "*Ama çok tutumlu insanlardır ha, cin gibi*!" KT98

tutun- 1. Tutup bırakmamak, dayanmak, sarılmak veya asılmak. "*Kalk, tutun bana*." KAÇ40 2. Kendini kabul ettirmek, kendine bir yer sağlamak. "*Gerçi burada adamakıllı tanınmış, tutunmuş, sevilmişti ama Jale için katlanmayacağı hiçbir şey yoktu*." EK196 3. Dayanmak, güvenmek. "*Nereye tutunacaktık*?" AY145 4. Uyum sağlayıp kalmak. "*İtalyan mühendisten sonra, İstanbul'dan getirilen işçiler de tutunamayıp geldikleri yere birer, ikişer dönünce planı fiyasko vermiş…*" DE33 **tutunacak dalı olma-** güveneceği bir kimse veya şey bulunmamak. "*Tutunacak dalım yoktu*." SBK260

tutunabil- Tutunma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zaman zaman denendiği hâlde, bu baştan başa şeker yüklü, mor, beyaz kabuklu uzun güney bitkisi İstanbul'da neden tutunamaz*?" YYB39

tutunakal-* Bir süre bir yere tutunup kalmak. "*Yan yatmış, bağdaş kurmuş, yuvarlanırken bir yana tutunakalmış harap evler kalabalığında hemen hemen hareket yoktu*." TD26

tutunma *a*. Tutunmak işi. "*Yanındaki elektrik direğine tutunmaya çalıştı*." BK276

tutunuş *a*. Tutunmak işi. "*Bacağına tutunuşundan huylanan genç adam, baban istediği kadar ince eleyip sık dokusun, diye geçirdi.*" YD105

tutunuver- Aniden tutunmak. "*Yan yatmış, bağdaş kurmuş, yıkılacakken tutunuvermiş evler, harap evler...*" KY149

tutuş *a*. Tutmak işi. "*Kadınlar, kahveyi getirişini, misafire tepsi tutuşunu, sonra adım adım kapı yanına gerileyişini, gözlerini yerden kaldırmayışını pek beğenmişlerdi*." ÖE49

tutuş- 1. Birbirini tutmak, birbirine ilişip dokunmak. "*Çocukları el ele tutuşmuş, babaları dayak yerken çevresinde bayram sevinciyle dönüyor, el çırpıyorlardı*." ARK70 2. Bir işe başlamak, girişmek. "*… zaman zaman kavgaya tutuşan, ağzı sigaralı kadınlar sokakta dolaşırlardı*." BE24 3. Yanmaya başlamak, ateş almak. "*Ucu tutuşan iplik çula ayağıyla basıp ateşi söndürdü*." BTÜ362 4. Alev almış olmak, yanmaya başlamak; alışmak. "*Sofradakilerin hepsi Berberi güzelleri donuklaştıran bu güzellik alihesine içlerinde bin bir ihtiras tutuşan gözlerle bakıyorlardı*." BK302 5. Teleşlanmak. "*Laz oğlu bildiğin gibi değil, tam tutuşmuş*." BTÜ128

tutuşabil- Tutuşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hatta Pehlivan Ali'yle de güreşe tutuşabilirdi*." BTÜ53

tutuşma *a*. Tutuşmak işi. "*Sorup öğrenince de kavgaya tutuşması...*" ÖE41

tutuştur- 1. Tutuşmalarını veya tutuşmasını sağlamak. "*… hastaların çorba tenceresini ocağa oturtup altını tutuşturuyordu*." ÇK88 2. Ansızın, gizlice ve karşısındakinin isteyip istemediğine bakmadan bir şeyi vermek; sıkıştırmak. "*Babam … elime tutuşturduğu yazılardan sonra…*" BE21

tutuşturabil- Tutuşturma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Şayet az bulur, patırtıyı göklere çıkarırsa gıcır gıcır bir beş yüzlük daha tutuşturabilmek için bir başka beş yüzlüğü de öbür cebine yerleştirmişti*." MM126

tutuşturma *a*. Tutuşturmak işi. "*Sabahları erkenden kalkıp maltıza kömür koysa bile çoğu sefer tutuşturmayı unutuyor.*" DK131

tutuşturul-* Tutuşturma işi yapılmak. "*Avlunun bir köşesindeki ocağa kara bir kazan oturtuldu, altı tutuşturuldu*." MUR360

tutuşul-* Tutuşma işi yapılmak. "*Üstelik isterse kaçayım diye haber yollasındı sevilen, yanılan, tutuşulan kız da ondan sonra öğüt versindi*." VV133

tutuver- Çabucak tutmak. "*Çocuklar gösterilen sıraya oturmak üzere giderlerken esmer güzeli gardiyan, Leyla'nın kocasının kocaman elini tutuverdi*." TD51

tuvalet (Fr.) *a*. 1. İnsanın dışkısıyla idrarını boşalttığı yer, abdesthane, aralık, ayakyolu, yüznumara, hacet yeri, hela, kenef, memişhane, kademhane. "*Tam bu sırada tuvaletten dönen uzun boylu, siyahlı kadını da beğenmedi*."

KÜÇ24 2. Yıkanma, tıraş olma, giyinme, süslenme, taranmak işi. "*Tuvaletini tazelerken, Turhan'a, 'Bana darılmadın ya?' dedi.*" AY184 3. Gece kıyafeti. "*Kombinezondan uydurma tuvalet takımına kadar yığınla öteberi...*" BFV107 4. Sidik veya dışkı. "*Hele tuvalet ihtiyacı başgösterirse*!" HÇ190

tuvalet masası *a.* Kadınların süslenmek, taranmak, makyaj yapmak amacıyla kullandıkları aynalı bir masa türü. "*Nurlu ışığını açık pencereden odaya boşaltan, zarif tuvalet masasının kristal aynasında oynaşan ayı arkasında bıraktı*." DK84

tuvalet takımı *a.* Tuvalet veya makyaj malzemeleri bulunan çanta veya kutu. "*Gelinlik, sedef kakmalı nalın, sarısı pırıl pırıl hamamtası, hamam havluları, kat kat, renk renk kumaşlar, tuvalet takımı…*" KK199

tuz *a*. Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde. "*… bas tuza, at ağzına*." YK28 **tuz biber ek-** üzüntüyü, kusuru artıracak durum yaratmak. "*Mazhar, Nazan meselesiyle zaten doluydu. Bu, tuz biber ekmişti*." EK274 **tuz (veya tuzla) buz et-** cam türünden şeyleri onarılmayacak biçimde kırmak, paramparça etmek. "*Serbest Fırka'yı bir yumrukla nasıl tuz buz ettiyse Halk Fırkası'nın dışında kalanları da öyle tuzla buz edebilir*!" KT309 **tuz (veya tuzla) buz ol-** cam türünden şeyler onarılamayacak biçimde kırılmak, dağılmak, paramparça olmak. "*Nihayet kakırtılar, sonra kahkaha fişekleri, daha sonra tuzla buz olan ciddiliğimiz*." BE80 **tuzu bulun-** katkısı olmak. "*Şamdin bu işte kendisinin de tuzu bulunsun istiyordu*." BTÜ359

tuz kabağı *a.* Kabaktan yapılan tuz kabı. "*Omuzlarımın arasında taşıdığım kafa, tuz kabağı değil*!" KT106

tuzak *a*. Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen; ağ, komplo. "*Gâvur tuzağına para vermem diyor*!" KP109 **tuzağa düş-** birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek. "*Kör gibi tuzağa düşmekte mana yok*!" SUÇ234 **tuzak kur-** birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için düzen hazırlamak, komplo kurmak. "*Biz hepimiz elbirliğiyle zavallıya tuzak kurduk*." SBK14

tuzcu *a.* Tuz satan kimse. "*Bir tuzcuda çuval tamir işinde çalışan Zeynep Hanım, kırkında, kalın bacaklı, sürmeli, rastıklı bir kadındı*." CEM123

tuzla- 1. Daha fazla dayanması için peynir vb. yiyecekleri tuza yatırmak. "*Kutunun etrafını buz parçalarıyla doldurup tuzlarken arada gülümsüyordu*." ÇK97 2. Deri, et, balık vb.nin çürümemesi veya kokmaması için içine veya arasına bolca tuz dökmek. "*Yakında deriyi tuzlarsın*." HÇ146 3. Hastalıklar ondan uzak olsun, kaderi rahmetli babasına benzemesin, diye yeni doğan bebeğin bedenini tuzla ovmak. "*Tuzla doğacak çocuğu tuzlayacak, limonu da gözlerine sıkacaktı*." GR209 **tuzlayayım da kokmayasın** birine, düşüncesinde aldandığını ve aklının bir şeye ermediğini anlatmak için söylenen bir söz. "*Tuzlayayım da kokmasın, dedi*." GK238

tuzlama *a*. İşkembe ile yapılan bir yemek türü. "*İri iri doğranmış tuzlamalar, kocaman somun, şarap içtiği iri bakır kupa …*" GAV136

tuzlat- Tuzlama işini yaptırmak. "*Tabancasını çekip ortaya atılsa, gerekirse vuruşa vuruşa deriyi tuzlatsa daha mı iyiydi*?" KAÇ189

tuzlu *sf*. Tuzu olan. "*Kuvvetli elleriyle dondurma kutusunu tuzlu buz parçalarının içinde çevirmeye başladı*." ÇK98

tuzluluk *a.* Tuzlu olma durumu. "*Ağzında pas, dilinde acı bir tuzluluk, midesinde yanma...*" EB242

tuzsuz *sf*. Tuzu olmayan veya tuzu az olan. "*Uyku dolu gözleriyle, tuzsuz helva gibi devrili devriliveriyorlardı*." KT318

tüberküloz (Fr.) *a*. Herhangi bir organa ve en çok akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık; verem. "*Tüberkülozdan bir deri bir kemik yatmakta olan yirmi beş yaşındaki oğul, soluk mavi yüzü yamalı, incecik yatağında istemeye istemeye doğruldu*." SAR11

tüberkülozlu *sf*. Tüberküloz hastalığına yakalanmış (hasta). "*Hem okuyor hem de kâhyaya yamaklık ediyor, kazandığı paralarla defter, kalem alıyor, yaşlı annesine, tüberkülozlu ablasına yük olmamaya çalışıyordu*." KK218

tüccar (Ar.) *a.* Ticaret yapan, ticaretle uğraşan kimse; tacir, tecimen, bezirgân. "*Sekiz ton tüccar eşyası yüklü koca kamyon, kel dağlar arasında keyifli bir homurtuyla yol almakta*." KP9

tüccarlı* *sf*. İçinde tüccar bulunan (kalabalık). "*Nuh, çiftçili, tüccarlı, garsonlu, şoförlü, arabacılı kahkahaları ardında bırakıp fabrikaya*

koşar adım geldi.” MUR393

tüccarlık *a*. Tüccar olma durumu. “*Tüccarlık gâvurların elinde*.” KT92

tüfek (Far.) *a*. Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah; delikli demir. “*Top alır, tüfek alır, bizi furur*!” EKM142

tüfekçi *a*. 1. Tüfek yapan, onaran veya satan kimse. “*Korksa idim tabancadan, bıçaktan hem da geçmez idim tüfekçi dükkânının önünden*.” MUR334 2. Padişah ve sarayı korumakla görevli olan. “*Sultan Hamit tüfekçilerinden ünlü bir paşaya dayanmışlığı ile övünür, kravata falan mahsustan boş verir, gelecek iyi günleri beklerdi*.” MUR189

tüfekli *sf*. Tüfeği olan. “*Şu anda, tüfekli iki jandarmanın arasında sürgüne giderken bile onu alıp on beş yılın çok gerilerde kalmış çocukluğuna götürüyordu ya*!” SÇ226

tüken- 1. Elinde kalmamak; bitmek. “*Sözünün burasında sigarası tükenmişti, tazeledi*.” TD94 2. Bitmek, sona ermek. “*Sonra deli deli dönen kasnaklara geçirilmiş bitmek tükenmek bilmeyen kayışların ormanı*.” VV145 3. Güçsüzleşmek, bitkinleşmek, yılgınlaşmak. “*Şempanze, elinde gözlüğü, soyunan genç kadına yorgun, tükenmiş, bitkin, hatta yılgın, bakıyordu*.” GK68

tükenebil-* Tükenme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Sonra deli deli dönen kasnaklara geçirilmiş bitmek tükenmek bilmeyen kayışların ormanı*.” VV13

tükeniş *a*. Tükenmek işi. “*Kendimi bilmeye başlayınca tükendi. Hem de ne tükeniş...*” KY173

tükeniver-* Çabucak tükenmek. “*Levent'teki inşaata gidememişler, onluk da, kahpe onluk tükenivermişti*.” YYB141

tükenme *a*. Tükenmek işi. “*Parmakları arasındaki sigara ince, mavi bir duman hâlinde tükenmeye devam etti*.” DK126

tükenmez 1. *sf*. Tükenmeyen, bitmeyen. “*Kadın tükenmez çamaşırlar başında bir deri bir kemik susuyordu*.” MUR21 2. *sf*. Sonu olmayan, bitmeyen, ucu bucağı olmayan, hep kalacak olan; sonsuz. “*Ne tükenmez gazabın varmış*.” SAR31 3. *a*. Tükenmez kalem. “*... çok cafcaflı tükenmeziyle dükkân içinde şaraphane tabelasını arandı*.” MM11

tükenmişlik *a*. Gücünü yitirmiş olma, çaba göstermeme durumu. “*Kendi kendini, kendi kısırlığını, tükenmişliğini neden cezalandırmıyor da beni cezalandırmaya, sürüm sürüm süründürmeye kalkıyor*?” KY89

tüket- 1. Kullanarak, harcayarak yok etmek, bitirmek, yoğaltmak. “*Sigaraları tüketene kadar konuşmadılar*.” EKM56 2. Güçsüzleştirmek, bezdirmek. “*Çocukların yüreğini tüketme*!” ARK75

tüketil- Tüketme işi yapılmak. “*... nefesler tüketilir, saatler geçer, lakin hiçbir sağlam kazığa bağlanamadan, gün aşar giderdi*.” BE36

tüketme *a*. Tüketmek işi; yoğaltma, ifna. “*İki paralık birini vurup mapisane köşelerinde gençliğini tüketmemen için*.” VV326

tükettirebil-* Tükettirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*... çok değil, birkaç ay içinde sıfırı tükettirebilirdi*.” EB182

tükrük* *a*. Tükürük. “*Sonra gözlerine tükrük sürerek beklemeye başladı*.” EK39

tükrükle-* Tükürüklemek. “*Kırmızı gaz bezini hafifçe tükrükleyip gelininin yüzünü yer yer boyadı*.” EK154

tükrüklü* *sf*. Tükrüğü olan. “*Avuçlarına tükürdü, tükrüklü avuçlarını birbirine sürdü*.” GK137

tükür- 1. Tükürüğü ağız içinden dışarıya atmak. “*İzmirli yere tükürdü*.” YK59 2. Ağzındakini dudakları arasına getirip dışarı vermek. “*Tırnağını kemirip tükürdü*.” MUR217 3. Ağız yoluyla dışarı çıkarmak. “*Kan tükürdüğünü, dehşetli bir titizlikle saklamasına rağmen görmüştüm*.” AY178 **tükürdüğünü yala-** verdiği sözden benliğini küçülterek geri dönmek. “*Sen tükürdüğün tükrüğü yaladın*!” KP3

tükürebil- Tükürme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Filiz, tüküremezsin diyorum*!” BFV228

tükürük *a*. Tükürük bezlerinin ağza akan salgısı. “*Kayhan dişlerinin arasından bir tükürük attı*.” SUÇ65

tükürük hokkası *a*. Porselen, maden vb.nden yapılan, içine tükürülen kap. “*Yatağının yanındaki tükürük hokkasını arandı*.” GR151

tükürükle- Tükürükle ıslatmak. “*Tenekeci Sezai sigarayı ağır ağır sarıp, tükürükleyip yapıştırdıktan sonra sarı ağızlığına taktı, avuçları içinde ateşledi*.” SAR62

tükürül- Tükürme işine konu olmak. "*... o soğuk, o tükürülse donan havada merdiveni kurşun gibi iner, tokmak daha kapıya değmeden açardı ama neye yarar*?" SÇ8

tükürülme *a*. Tükürülmek işi. "*Bu sefer de suratına tükürülmenin hakaretini hazmedememiş olacak, gene geldi*." BFV228

tül (Fr.) 1. *a*. Çok ince gözenekli pamuk, ipek veya sentetik dokuma. "*Tül ardından baktım*." ARK197 2. *sf*. Bu dokumadan yapılmış. "*Beyaz iskarpin, çanta ve tül eldivenleriyle geldi*." ÇK100

tül perde *a*. İnce gözenekli pamuk, ipek veya sentetik dokumadan yapılmış perde. "*Sıkı sıkıya inik tül perdelerin ardından salona baktı*." KY201

tül perdeli* *sf*. Tül perdesi olan. "*Bunun neticesi, yüksek apartmanların tül perdeli pencerelerinde uykulu gözler, şiş memeli göğüsler peydahlanıverdi.*" SAR129

tülbent (Far.) *a*. 1. İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez. "*Anne ağlayarak gitti, tülbentle suyu getirdi ama Cemile'den öğrendiğini açıklamadı*." MUR310 2. Bu bezden yapılmış başörtüsü. "*Uçları çenesinin altında bağlı, beyaz tülbentini çözdü, yeniden bağladı.*" ÖE53

tülbentçi *a.* Tülbent satan kimse. "*Günün birinde ev sahibi zengin tülbentçi hacca gitmişti*." HÇ129

tülekleş-* Kurnazlaşmak, açıkgöz olmak. "*Sonraları tülekleşti*." EKM54

tülle-* Tül görünümü vermek. "*... puro dumanlarının tüllediği yazıhanede kara kara düşünen ithalatçı, ihracatçı…*" GR142

tüllen- Tül görünümü almak. "*Sigara dumanlarıyla tüllenmiş bu daracık meyhane, babadan oğula geçe geçe o zamanki hayatını sürdürüp götürüyordu.*" GAV172

tüllenmişlik* *a*. Tüllenmiş olma durumu. "*Adliye koridorunun sigara dumanıyla tüllenmişliğine bakıyor, arada çenesinin altında bağlı siyah başörtüsünü düzeltiyordu*." KK173

tüllü* *sf*. Tülü olan, tüllenmiş. "*Sigara dumanlarıyla tüllü salonda hafif bir vals tatlı tatlı çalıyorsa da kalabalığın öksürüklü uğultusunda silinip gidiyordu.*" VV354

tüm *a*. Bütün, tam "*Tüm delannı olmuşsun bre herif.*" SAR53

tümce *a.* Bir fikri, duyguyu, düşünceyi, oluşu veya kılışı bir yargı hâlinde anlatmak için çekimli fiille kullanılan kelimeler dizisi veya tek başına kullanılan çekimli fiil; cümle. "*En etkin biçimde konuşabilmek için, en uygun tümceyi arıyordu.*" VV268

tümden *zf*. Her şeyiyle kapsayıcı bir biçimde, bütün olarak, olduğu gibi; tamamen. "*Ben onu evlatlıktan reddettim tümden*." BTÜ297

tümen tümen *zf*. Pek çok. "*Anadolu'dan her gece tümen tümen hacıağa geliyordu*." SBK233

tümsek *a.* Küçük tepe; tümbek, yükselti. "*Kaypaklaşmış bir tümsek inilirken bazen ayaklar kayıyor, yuvarlananlar oluyordu*." CEM102

tüne- 1. Kuşlar ve kümes hayvanları uyumak için bir dala veya sırığa konmak; tüneklemek. "*Tepesindeki dutun dallarına tünemiş güvercinleri ürküten heybetli sesiyle gürledi*." HÇ159 2. Tabure, yüksekçe iskemle, basamak vb. üzerinde eğreti bir biçimde sessiz ve hareketsiz oturmak. "*Kaptan ... kalın bilekli kollarını demirlere geçirerek tünedi."* YK84

tünel (Fr.) *a.* Motorlu taşıt, metro, demir yolu ulaşımı, su taşıma vb. farklı amaçlara yönelik olarak yer altında, genellikle dağların içinde açılan yol. "*Küçük istasyonlara uğrayıp dağlar arasından, köprülerden, tünellerden geçerek ne güzel, ne cici döner de dönerdi*!" KY42

Tünel* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. "*Sonra öbür yana geçtim, bu kez de Tünel'e doğru gidenin iki ayağı oldum*." YYB97

tüp (Fr.) *a.* İçine krem, diş macunu, ilaç vb. maddeler konulan, bir ucu burgu kapaklı, plastik veya metal boru. "*O zaman, işte o zaman kendine bir tüp uyku ilacıyla kıyabilirdi*!" SBK209

tür 1. *a.* Aynı çeşit varlıklar veya nesneler içinde ortak özellikleri bulunanların her biri; soy, cins, kabîl. "*Bu tür, öteki türlerden daha masraflı, çok daha itina isteyen, zor bir türdür*." YD106 2. *sf*. Birden çok türü bulunan; türlü. "*İstemiyordu, sevmiyordu bu tür şakaları*!" VV213

türap (Ar.) *a.* Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü; toprak. "*Hey*

ayaklarının türabı olduğum!" HÇ222

türbe (Ar.) *a.* Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı. "*Filiz yeşili, çok zarif yağmurluklu, güzel mi güzel bir genç kız türbe penceresi önünde dua ediyordu.*" EB23

türe- Oluşmak, ortaya çıkmak, meydana çıkmak; gelmek. "*Bizim orda biri türedi*." GK204

türeme *a*. Türemek işi. "*Ahlaksız bir neslin türemesine meydan veriyor demektir*." GR193

Türk *öz. a*. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse. "*Bir yanda Fellahlar bir yanda Rumlar Ermeniler öte yanda Türkler…*" GK181

Türk Ceza Kanunu* *öz. a.* Kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemek amacıyla TBMM tarafından kabul edilip Resmî Gazete'de yayımlanan yasa. "*Bu takdirde monşer, Türk Ceza Kanunu'nun...*" SAR5

Türk Silahlı Kuvvetleri* *öz. a*. Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri subay, askerî memur, astsubay, erbaş ve erleri ile askerî öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilâtı gösterilen silâhlı Devlet kuvveti. "*Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bildirisini okuyan kalın gür ses…*" BFV90

Türk Sözü* *öz. a.* Adana'da günlük olarak yayımlanan eski bir gazete. "*Hatta bu iltihakları Adana'nın ünlü iki gazetesi Yeni Adana ve Türk Sözü iri manşetlerle bildirdi*." KT309

Türkan* bk. Türkan Şoray. "*Fakat ağabey, Ayhan'ları, Türkan'ları falan mukaveleye bağlamışlar*!" YD241

Türkan Şoray* *öz. a.* Türk oyuncu, devlet sanatçısı, senarist, yönetmen ve yazar. "*Anlayacağın, şu koca İstanbul'da film artisti olup Türkan Şorayların falan hizasına yükselmeyi, onların hayatını yaşamayı hayal edinen güzel kızlar, bilhassa toy yavrular yok mu*?" KK228

Türkçe *öz.* 1. *a*. Türkiye'de, Balkanlarda, Avrupa'da, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, Irak ve Suriye'nin bazı bölgelerinde kullanılan konuşma ve yazı dili; Türkiye Türkçesi. "*Sen Türkçe bilmez misin*?" SAR69 2. *sf*. Bu Türkçeyle yazılmış olan. "... *gramofon, eski bir Türkçe şarkıyı bayat bayat haykırıyordu*." BE68

Türkçeci *öz. a*. Okullarda Türkçe dersi veren öğretmen. "*Türkçeci notumu kırmasaydı okulu birincilikle bitirecektim*." ÖE59

Türkçeli* *sf*. Herhangi bir nitelikte Türkçesi olan veya Türkçe konuşan. "*İstidacı babası babasının eski setrelerini bozup bozup oğluna uyduran kırık Türkçeli Boşnak annesi…*" EB46

Türkistanlı* *öz. a*. Türkistan bölgesinden olan kimse. "*İmarethaneye geldiği vakit Türkistanlı zayıf hocayı, mum ışığında sarı yapraklı bir kitabı sallanarak okur buldu*." HÇ261

Türkiye* bk. Türkiye Cumhuriyeti. "*950'den sonra Türkiye'ye Amerika'dan akın akın gelmişlerdi ki, bunların sayesinde Türkiye'de dinamik ziraat başlayacaktı*." KAÇ114

Türkiye Cumhuriyeti* *öz. a*. Orta Doğu'da bir ülke. "*Herif bekçi değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni toptan disipline sokmaya memur biri nerdeyse, bir diktatör*." MUR111

Türkleş- Türk olmak, Türk dilini ve Türklüğü benimsemek. "*Yoksa kan be kan Adanalı, soy be soy Arap'tı ama iyice Türkleşmişti*." KT32

Türklük *öz. a*. Türk olma durumu. "*Türklükse biz de Türk'üz, vatan milletse bizim kocamız da zamanında düşmana kurşun salladı, yaralar aldı*." SAR13

Türkmen *öz. a.* Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı; yörük. "*İlk karısı bir Türkmen kızıydı*." EKM102

türkü (T. Türk + Arapça -î) *a*. Halk müziğinin, güftesi halk şiiri olan ve halk ezgileriyle bestelenmiş yaygın formu. "*Sonra revirde çay kaynattı, millete kolonya serpti, harmandalı oynadı, türkü çağırdı*." ÇK92 **türkü çağır-(veya çığır-)** türkü söylemek. "*Yarın gelir gene, türkü çağırır, yeni urbalarını giyer*." VV385 **türkü söyle-** ezgisiyle bir türküyü seslendirmek. "*Kalın bedenli bir ağaca yaslanmış, türkü söylüyor*." SÇ69 **türkü tuttur-** türkü söylemek. "*Yirmi yedi yaşın pırıl pırıl neşesiyle bir türkü tutturdu*." GAV92 **türkü yak-** belli bir olay karşısında sözleri de kendisine ait olmak üzere türkü bestelemek. "*İsterse görülsün, dile düşsün, üstüne türkü yakılsın*." OK36

türlü *sf*. Birden çok türü bulunan; tür. "*Öyle karılar insanın başına türlü bela açarlar.*" ARK132

tüt- Duman veya buhar çıkarmak. "*Sıcak sıcak tüten yağlı suyunda et parçalarının yüzdüğü bir tencere kuru fasulye*!" YK26

tütme *a*. Tütmek işi. "*Cezvede kahve hafiften tütmeye başlamıştı*." VV97

tütsü *a.* Dinî törenlerde, halk hekimliğinde veya çevrenin güzel kokmasını sağlamak amacıyla yakılan kokulu madde; buhur. "*... önünde mangal, mangaldaki ateşte buhur, buhur tütsüsünün verdiği esrarlı havada bağdaş kurarak ziyaretçilerini göbeğindeki kara sakalıyla ve huşu içinde kabul ediyordu*." EKM115

tütsüle- Sarhoş etmek. "*... meyhanelerde kafaları tütsüledikten sonra, akları pembe pembe gözleri, ispirto kokan soluklarıyla tutuyorlardı barların, pavyonların yolunu*." SBK233

tüttür- 1. Tütmesini, duman çıkarmasını sağlamak, duman çıkarmak. "*Teneke semaver gene keyifli dumanlar tüttürerek kaynıyordu*." BTÜ341 2. Sigara, pipo içmek. "*Kocakarı ağzındaki sigarayı tüttürerek kendi kendine devam etti*." SUÇ146

tüttürme *a*. Tüttürmek işi. "*Gitti lambayı yaktığı kibriti yerinden alıp çaktı, sigarasını ateşledi, tüttürmeye başladı*." KAÇ225

tüttürül-* Tüttürme işi yapılmak. "*Sigaralar yakılmış, tatlı tatlı tüttürülüyordu*." YK35

tütün *a*. 1. Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki. "*Tütün depolarını teker teker dolaştık*." AY135 2. Bu bitkinin kurutulup kıyılarak sigara biçiminde veya pipoyla içilen yaprağı. "*Tütün çıktı pakete oğlum*!" DK258

tütüncü *a*. Tütün yetiştiren veya satan kimse. "*Tütüncü, 'Beyoğlu Balıkpazarı'na taraf git, orada sor.' dedi*." GAV184

tüvist* *a*. 1. 1960'lı yıllarda moda olan bir dans. "*Sonra yoktu üstüne Tüvist'te*." ÖE19 2. *öz.* Bir lakap. "*Beton Ağabey, Üçkâğıt Erol, Tüvist Erdal, Keş Ali falan izmaritine pişpirik oynamaktan yorulur, sıcacık ızgaraların üzerine serilir kalırlardı*." ÖE19

tüy *a.* 1. İnsan ve hayvan derisi üzerinde bulunan ince, kısa, yumuşak ve sık uzantılar. "*Recep Cıva da üzeri tüy içindeki eliyle hasmının elini tuttu*." YD165 2. Kuşların gövdesini örten ince ve tel gibi uzantıların her biri veya tamamı. "*... yaban güvercinlerinin uçuşan yumuşak beyaz tüyleri, güvercin gübresi kokan karanlıklar, boyuna iç çeken ishakkuşu*." SÇ174 **tüy dik-** kötü bir durum almış bir işi büsbütün kötü bir duruma sokmak. "*Hele millî günlerden birindeki bir olaysa bu kancaya tüy dikmişti*." MM168 **tüy gibi** çok hafif. "*Adam, ayı yapılı adam, olanca gücüyle çekti mi kızcağız tüy gibi ama direniyor*." KK118 **tüyleri diken diken ol-** üşümekten veya korkmaktan vücuttaki kılların dipleri kabarıp kıllar dikilmek. "*Hoca Efendi dün vaazda Lut kavminin yok oluşunu anlattı da tüylerim diken diken oldu, giysimden çıktı, Allah sizi inandırsın*!" YD41

tüy- *argo* Haber vermeden sessizce gidivermek; sıvışmak. "*Buralardan tüyün dedi*." ÖE54

tüydür- *argo* Uzaklaştırmak, kaçmasını sağlamak. "*Kızı Atina'ya tüydürmüşlerdi*!" GAV138

tüyebil-* Tüyme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Başı sıkışırsa rahatça tüyebilirdi burdan*." KAÇ142

tüylen- Para sahibi olmak. "*Hökümet gibi tüylenecem*." SAR39

tüylü *sf.* Tüyü olan. "*Benimki sarı tüylü, beyaz; onunki siyah tüylü, esmer*." AY142

tüyme *a*. Tüymek işi. "*Hapisten kurtulursa Kosti'yle Cevriye'yi bir kıyıya çekecek, Amerika'ya tüyme fikrini açacaktı*. SUÇ230

tüysüz *sf.* 1. Tüyü olmayan. "*... daha çok da dazlak kafalı fabrikatörün tüysüz başını öpüyorlardı*." ARK177 2. Henüz bıyığı, sakalı çıkmamış. "*... patlak yenleri Rum kızı Eleni'ye göstermemek için akla karayı seçen bu tüysüz çocuğu seviyordu*." BFV136

tüyü bozuk *sf*. Soysuz olan (kimse). "*Tüyü bozuk göçmen koşarak geldi*." EVO317

tüyül-* Tüyme işi yapılmak. "*On sekiz yaş nerdeyse bitirileceğine göre, eve posta konulup kızla tüyülecekti*." SBK128

tüzük *a*. Herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi; nizamname, statü. "*O tüzükse devletçiliğin tasfiyesinden ibarettir*!" VV357

twist (İng.) *a.* 1. Özellikle gençler arasında 1961 yılında yaygınlık kazanan çok hızlı ritmi olan bir dans. "*Elbette ki twistin en güzelini yapabilecek, uzun favorili genci memnun edecek şekilde beceremezlerdi*." YD54 2. Bu dansın

müziği. "*Pikap gene çalıştırıldı, gene, kim bilir kaçıncı sefer, hep o twist başladı*." YD51

Tyrone Power* *öz. a.* Amerikalı sahne ve sinema oyuncusu (1869-1931). "*Tyrone Power'a benzemiyor mu*?" KÜÇ37

U, u

ubudiyet (Ar.) *a*. Kul olma durumu; kulluk, kölelik. "*Zat-ı Şahane'nin bilmem hangi paşası için, kim bilir hangi ubudiyetine karşılık özenile bezenile yapılmış…*" EB88

ucuz *sf*. 1. Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı. "*Her şey çok ucuzdur orda*." SÇ122 2. Az emekle elde edilen. "*En ucuz kurtuluş yolu susmaktır*." EB234 3. Bayağı olan. "*Bu kadar ucuz mu oldu şimdi benim gül gibi evlatcazım*?" EVO88 **ucuz atlat-(veya kurtul-)** zor veya tehlikeli durumdan az zararla sıyrılmak. "*Ne olursa olsun ucuz kurtulduklarına inanıyorlardı*." VV397 **ucuz pahalı deme-** yüksek veya düşük fiyatlı olduğuna bakmamak. "*Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı*." GR201

ucuzca *zf*. Ucuz olarak, ucuz bir biçimde. "*... ucuzca satın aldığı, Maçka, Şişli, Nişantaşı apartmanlarındaki beyefendilerin giydiği zarif terliklerini ayaklarına geçirdi, ayağa kalktı*." GK317

ucuzcu *sf*. Malını ucuz satan. "*Daha mı ucuzcu*?" EVO3

ucuzla- 1. Fiyatı inmek. "*Her ikisi de incelip kalınlaştıkça pahalılaşıp ucuzluyordu*." DE92 2. Kolaylıkla elde edilir ve duyulur olmak. "*Kafanızı yormayın, yarın ucuzlar*." VV57

ucuzlat- Fiyatını indirmek. "*Yeni parti ... her şeyi ucuzlatacağını, yer yer de olsa çok eski devirlerdeki bolluğu yaratabilmek için, gerekirse din-i mübine sarılacağını vaat etmişti*." ÜÇK605

ucuzluk *a*. Ucuz olma durumu; ferahi. "*Ucuzluğundan değil, daha işine geliyordu*." EB24

uç *a*. 1. Genellikle uzun bir nesnenin incelerek biten son ve sivri noktası. "*Sivri ucu parlak demir, sarı boyalı, pırıl pırıl bir tahta parçasını gösterdi*." AY107 2. Bir şeyin baş veya son noktası. "*Biri bir ucundan tuttu, biri bir ucundan*." CEM73 3. Bir şeyin kenarı. "*Masanın ucundaki tablada unuttuğu sigarasının kül oluşu...*" SAR28 4. Kurşun kalemlerde yazmayı sağlayan kömürden yapılan madde. "*On iki seneden beri kendisinden bir şeyler sinmiş kalemleri, kalem uçlarını, yazılmış, yazılmamış kâğıtları, küçük bloknotları, arkalarında Bektaşi fıkraları yazılı takvim yapraklarını karıştırdı*." EKM70 5. Bir uzaklığın son noktası. "*Söylenerek avlunun öbür ucundaki tuvalete gitti*." DK19 6. Bir şeyin başı, tepesi. "*Kahverengi kalın mantosunun altında meme uçlarına kadar açık göğsü…*" KK110 **ucunda (bir şey) bulun-** kötü bir şeye sebep olmak. "*Hapislik vardı ucunda*." CEM152 **ucunu göster-** sağlayacağı çıkarı ima etmek. "*Elliliğin ucunu gösterdin mi*?" YD307 **ucunu kaçır-** iş kötüye girmek, çıkmaza girmek. "*Kocakarı sözün ucunu kaçırarak genç kadının başını koluna aldı*." SUÇ270

uç- 1. Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak "*Arada bir baştan bir başa uçan karasinekler bile saygıdeğerdi burada*!" GK100 2. Uçak vb. araçlar özel mekanizma ile yerden yükselmek, havada yol almak. "*Gir pilot okuluna. Uç havalarda, oooh*!" SÇ21 3. Yüksek yerden düşmek veya yuvarlanmak. "*Kız neredeyse korkudan uçuruma uçacak*." KT278 4. Yok olmak, ortadan kaybolmak. "*Ne zaman büyük kızının bu sözünü hatırlasa tekmil sıkıntısı uçar giderdi*." DK20 5. Rüzgâr veya başka bir itici güçle yerinden ayrılıp uzağa gitmek. "*Uçan başörtüsüne aldırış etmeden, eve koştu*." CEM127 6. Çok hızlı gitmek. "*Kamyonumuz sahiden de uçuyordu*." AY174 7. Çok sevinmek. "*Serseri milyoner sevincinden neredeyse havaya uçacaktı*." SM219 8. Hava yolu ile gitmek. "*Şu durup dururken Ankara'ya uçmak canını sıkmıştı*." GK122 9. Uçar gibi dalgalanmak. "*... saçları sert sert uçuyordu*." EB135 10. Rengi solmak. "*Mavi tül dağlar kaçtılar, kuşların alı, yeşili, mavisi, sarısı soldu, kuşlar uçan renkler gibi silindiler*." DHV277 **uçan kuşa borcu ol-** pek çok kişiye borçlu olmak. "*Ulan uçan kuşa bile borçlusunuz be*!" YD128 **uçar gibi** büyük bir hızla, kanatlanmış gibi. "*İflahsızın Yusuf'u öyle uçar gibi gelir görünce ayağa kalkıp başörtüleriyle sakındılar*." GK223 **uçup git-**kaybolmak, yok olmak. "*Güzel köylü kızının kara gözleri uçup gitmiş, yerini annesinin hayatta hiç gülmemiş, kederli yüzü almıştı*." KY79

uç uca *zf*. Bir şeyin son noktasıyla, ikinci bir şeyin baş noktasını birbirine ekleyerek. "*Tren, şöyle iki demir yolun üstünde giden, birbirine ekli uç uca arabalar*." KAÇ209

uçabil- Uçma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Havada gözlüğü uçabilirdi*." KK37

uçak *a*. 1. Kanatlarının altındaki havanın yaptığı basınç yardımıyla yükselip ilerleyebilen motorlu hava taşıtı; tayyare. "*Düşman uçaklarının bütün bu serin renkler cümbüşünü ateşe, kana, insan çığlıklarına her an boğabileceği günlerdi o günler*." DHV318 2. *argo* Fahişe, orospu. "*Karı motor, kızlar uçak*." YYB170 3. *öz.* Bir lakap. "*Elektrik ışığı yer yatağını aydınlatmadığı için görememişti ama Uçak, ayakkabıcı tamircisinin oğlu Uçak Ali kulağına fısıldamıştı ne yaptıklarını*." ÖE35

uçarı *sf*. Kendini çeşitli eğlencelere vermiş, zevk ve eğlenceye düşkün (kimse); sefih. "*Evet, dayın uçarı zampara, şüphe yok buna*." VV290

uçkur *a***.** Şalvarı bele bağlamak veya torba, kese vb. şeylerin ağzını büzmek için bunlara geçirilen bağ. "*Uçkurun da kördüğüm olmuş*." BTÜ114 **uçkur çöz-** cinsel ilişkide bulunmak. "*Ben de pisim ama onun gibi sekiz yaşındaki kıza uçkur çözmüyorum*." HÇ188 **uçkuruna gevşek ol-** cinsel isteklerin tutkunu olmak. "*Ben senin bildiğin, uçkuruna gevşek erkeklerden değilim*!" TD57 **uçkuruna sağlam(veya sıkı) ol-** cinsel isteklerin tutkunu olmamak, namuslu olmak. "*Osmanlıymış da uçkuruna sağlammış da…*" BTÜ327 **uçkurunu bile bağlayama-** çok beceriksiz olmak. "*Bensiz uçkurunu bile bağlayamaz*!" HÇ148

uçkurluk *a*. Şalvar, don vb.nde uçkur geçirilen katlanmış kenar. "*Sonra kara donunun uçkurluğundan -demin inşaat bekçisinden aldığı- bir kâğıt lirayı çıkardı*." EKM45

uçlan- Bedava almak, birinden geçinmek. "*Kızla konuşur, mangır uçlanırken iyiydi, değil mi*?" KY215

uçlanabil-* Uçlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*… bunu da arada cezaevi revirinden uçlanabildikleri Lavdanom'la geçiştirmeye çalışıyorlardı*." ÜÇK584

uçlanıl-* Uçlanma işi yapılmak. "*İskemleden yay gibi fırlanır, nerden uçlanılmışsa uçlanılmış çarşaf gibi bir onluk pantolon cebinden, şaak, çıkarılır*." ARK11

uçlu *sf*. Filtreli (sigara). "*Oysa annesinin sigaraları da böyle kırmızı uçluydu da seviyordu onları, onları yakan annesinin kibritini de*." ÖE78

uçma *a*. Uçmak işi. "*Arap Osman gerçekten de apartmanın en üst katına çıkmış, bitişik apartmana geçerken, az kalsın aşağıya uçma tehlikesi geçirmişti*." KY218

uçsuz *sf*. Ucu, sonu olmayan. "*Uçsuz bir ferahlık, bir iyi kalplilik içindeydi*." SAR52

uçsuz bucaksız *sf*. 1. Sonu görülmeyecek kadar geniş olan. "*O anlatmaya başlamaz mı, sesler şıp kesilir, kafalarda uçsuz bucaksız ormanlar, dalgalı denizler … canlanırdı*." SUÇ20 2. Çok fazla, pek çok. "*Durmak bilmeyen, uçsuz bucaksız bir koşu…*" BTÜ275

uçsuz bucaksızlık* *a.* Uçsuz bucaksız olma durumu. "*Anadolu bozkırının uçsuz bucaksızlığında yitmiş saz damlı, kerpiç evleriyle unutulmuş köylerinden birinden, on yıl önce el kapılarına getirilmişti*." GK110

uçuk *sf*. Akciğerlere çekilen, akciğerlerden atılan hava; soluk. "*Uçuk rengi, çökmüş avurtlarıyla dönsündü de dönsündü yeter ki*." KAÇ4

uçukla- Uçuk oluşmak. "*Kim bilir, belki de öyle elbiseler içinde, hususiden inerken görünce dudağı uçuklardı kadının*." HÇ223

uçul-* Uçma işi yapılmak. "*Sevinçten uçularak merdivenler inildi.*" YK62

uçur- 1. Uçma işini yaptırmak; uçurtmak. "*Biz Musa'yla uçurtma yaptık, uçurduk*." SAR45 2. *argo* Gizlice alıp gitmek. "*Ne bilirdim paralarımı uçuracağını*?" YYB149

uçurabil- Uçurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Damların tepelerinde dilediğince uçurtma uçurabilecek, mahalle aralarında akşamlar ininceye kadar top oynayabilecektir*." BFV131

uçurt- Uçurmak. "*Anam olsun karım, uçurtmam kuş, more*!" EKM16

uçurtma *a*. Üzeri renkli kâğıtlarla kaplanmış, genellikle çokgen biçimindeki bir gövde ve süslü bir kuyruktan oluşan, iple bağlanarak rüzgâr yardımıyla uçurulan bir çeşit oyuncak. "*Kurtlar kuzularla çelik çomak oynasın, çember çevirsin, uçurtma uçursunlar*!" KK49

uçurul- Uçurma işi yapılmak. "*Dokumahane şefine haber uçuruldu.*" AY111

uçurum *a*. 1. Deniz, göl, ırmak vb. su kıyılarında veya karada dik yer; yar. "*Ya uçurumdan yuvarlanırım ya kolumu aslan, kaplan koparır ya yılan sokar.*" YK50 2. Felaketli sonuç, büyük felaket, büyük düşüş.

"*Seni ben, kendim iteledim uçuruma*." ARK168

Uçurumda Bir Zambak* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Arkadaş Islıkları" adlı romanında geçen bir film adı. " *Bir film görmüştüm yıllarca önce: Uçurumda Bir Zambak*!" ARK156

uçuruş *a.* Uçurmak işi. "*Taksinin yarı açık penceresinden rüzgârın bebe saçlarını uçuruşu, değişik İstanbullara dalıp çıkmak…*" KÜÇ23

uçuş *a.* 1. Uçmak işi; pervaz. "*Nazmiye oda karanlığında patlayan silahların mermilerinden kıvılcımlanarak çıkan kurşunların birer yarasa gibi uçuşuna aldırmadan sevgilisine koştu*." OK76 2. *argo* Uyuşturucu veya alkol etkisiyle kendinden geçme. "*Haydi gene işin iş solhaf, karı sağlama uçuştan geliyordur*!" KÜÇ30

uçuş- 1. Hep birlikte uçmak. "*Meyve sepetlerinin üzerlerinde kara sinekler neşeyle uçuştular*." EKM105 2. Havada gidip gelerek dolaşmak. "*Nur'u da alıp o ıssız, o kırmızı, sarı, mavi, karakuşların cıvıltılarla uçuştukları adaya vardılar*." BFV169 3. Kendini duyurmak. "*Evin içinde neşeye, sevince, ümide dair bir şeyler uçuştu*." BE9

uçuşma *a.* Uçuşmak durumu. "*Gözlerinin önünde karaltılar uçuşmaya başlamıştı*." GAV115

uçuver- Çabucak gitmek. "*Uykusu da yorgunluğu da uçuvermişti*." VV60

ud (Tar.) *a.* Klasik Türk müziği araçlarından, iri karınlı, kirişli, mızrapla çalınan bir çalgı: ut. "*Ud, keman, tef, gırnata sesleri, arada naralar yükseliyordu*." VV262

uf *ünl.* Acı, sızı duyulduğunda veya sıkıntılı bir durumda söylenen bir söz. "*Sıkıntıdan patlayacakmışçasına bir uf daha çektikten sonra…*" SBK44

ufacık *sf.* Çok ufak, küçücük. "*Zırıltı hayvan sokulmuş, kaşla göz arasında ufacık köpekle koklaşmak fırsatını bulmuştu.*" SAR129

ufacık tefecik *sf.* Kısa boylu ve zayıf, küçük yapılı, çelimsiz. "*Anne, ufacık tefecik, içlerinde kuvvetli ampuller yanıyormuşçasına pırıl pırıl gözleriyle, zeki bakışlı bir kadın, gülmüştü*." ARK118

ufacıklık* *a.* Ufacık olma durumu. "*Çekinerek ne kelime, kâtibin yanında uzun uzun beklemeli, ağabeyinin yanındaki ufacıklığını anlamalıydı*." EB65

ufak 1. *a.* Boyutları normalden küçük. "*Kirpikleri kısa kısa, çenesi ufak, sivri*." BFV56 2. *sf.* Yaşça daha küçük olan. "*Memurlar geldi, yaşımız ufak diye işten çıkardılar*." ÇK85 3. *sf.* Kısa bir süre. "*Arnavut Ömer ufak bir tereddütten sonra bir sandalye alıp geldi*." CEM63 4. *sf.* Önemsiz, çok az. "*Bırak ki gelmez böyle ufak işlere.*" BTÜ282 5. *sf.* Makam, derece bakımından geri olan. "*Oraya hem esnaf hem de ufak memurlar gelir, çoğu kafayı beleş tutar*." MM22

ufak para *a.* Ufak birimlere ayrılmış madenî para; bozuk para. "*Kahve ocağına gitti, çay paralarından arta kalan ufak paraları getirdi, masamın mermerine bıraktı*." YYB72

ufak tefek 1. *a.* Gerekli küçük eşya, araç gereç. "*Kira günlük geçim, arada ufak tefek, şu bu*." BFV33 2. *sf.* Kısa ve zayıf. "*Kemal Cesur'un sağındaki ufak tefek bir yaşlı, beğenmemişti bu sözleri*." BTÜ303 3. *sf.* Çok yer kaplamayan; küçük. "*Tarla kenarlarından toplanan ufak tefek cırtatan domatesleriyle pişmiş bol soğanlı bulgur pilavı tenceresini ateşten indiren ana ter içindeydi*." EVO227 4. *sf.* Çok gerekli olmayan, önemsiz. "*Ufak tefek işlerine ben bakarım*." EK292

ufak tefeklik* *a.* Ufak tefek olma durumu. "*Sen ne bakıyon benim ufak tefekliğime*?" HÇ174

ufak ufak *zf.* 1. Küçük küçük, hafif hafif. "*Biliyorsunuz ki burnunuz kambur, gözleriniz ufak ufak*." BFV247 2. Yavaş yavaş. "*Herife damat ol, kızı avucunun içine al, ufak ufak çint*!" DK168

ufakçı* *a.* Ergenlik çağına girmemiş çocuklara karşı cinsel ilgi duyan kimse; sübyancı. "*Ufakçıydı, sübyancı*." SÇ40

ufakçılık* *a.* Sübyancı olma durumu; pedofili, sübyancılık. "*Huyu buydu. Ufakçılık*." BFV110

ufaklı büyüklü* *sf.* Büyük küçük karışık; irili ufaklı. "*Her gün on iki saat ayaküstü çalışan ufaklı büyüklü işçilerin vazifesi, arada kopuveren bu ince telleri yapıştırmaktır*." CEM22

ufaklık *a.* Bozuk para. "*Ufaklıkları bile, en son meteliğine kadar bir dilencinin avucuna boşaltmıştı*." SAR101

ufaktan ufaktan *zf.* 1. Sezdirmeden. "*Yarından tezi yok, gir ırgadın arasına, ufaktan ufaktan*." BTÜ267 2. Yavaş yavaş. "*Ne dükkânı olursa olsun, başlarlardı ufaktan ufaktan…*" KÜÇ58

ufal- 1. Büyükken daha ufak duruma gelmek, küçülmek. "*Ay hızla yükseldi, ufaldı ve kuvvetli parıltılarla göğün derinliklerine kaçtı*." BE96 2. Büzülmek, küçülmek. "*Tahtaları gıcırdatan, evi sarsan ağır yürüyüşü yaklaştıkça, yerimde küçülür, ufalır, mutlaka yiyeceğim dayağın korkusuyla beklerdim*." BE2 3. Küçülmek, değersiz duruma gelmek. "*Doktor, eczacı, avukat, hâkim, milletvekili filan falanın karşısında ufalır; her söyledikleri kerametmiş gibi kabullenir; sonra da pişman olurdu*." GR114

ufala- Kırarak, ovarak veya ezerek ufak parçalara ayırmak. "*... iki dürüm yufkanın arasına koca bir peynir parçasını ufalar, yayar, üzerine maydanoz ekeledikten sonra sokum yapıp yemekten hoşlanırdı*." EKM102

ufalan- Ufalama işi yapılmak, ufak parçalara ayrılmak. "*Patozun ağzından içeri verilen desteler, dakikada bin iki yüz devir yapan parmak demirlerinin arasında parçalanıp ufalanıyor*." BTÜ213

ufalıver-* Çabucak ufalmak. "*Gene öyle bir baktı ki; Yasin Ağa ufalıverdi*." VV89

ufalt- Büyük olan bir şeyi daha küçük duruma getirmek; küçültmek. "*Onları büsbütün ufaltıp küçültmek için elinden geleni yapmış, takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüştü*." HÇ226

Ufeyma* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Babil Kulesi" adlı öykü kitabında geçen bir şarkı. "*Tozlu, ufacık ampulün sarı ışığında mağaza uğulduyor, bu uğultu içinde usta bir ıslık Ufeyma'yı tutturmuş, yaklaşıp uzaklaşıyordu*." BK356

ufuk (Ar.) *a.* 1. Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi göründüğü yer, çevren. "*Ufuk hâlâ mosmordu*." BE30 2. Anlayış, kavrayış, görüş, düşünce gücü. "*... görüş ufkum genişledikten başka, en olmayacak şeyleri yapıvereceğim gibi geliyordu*." ARK19 **ufkunu genişlet-** görüş alanını genişletmek, daha geniş, daha fazla bilgi ve görüş edinmek. "*İlle bu birkaç kadeh, içindeki sıkıntı pasını silivermiş, ufkunu genişletmişti*." HÇ301

ufunet (Ar.) *a.* İrin, cerahat. "*Gününü gün edecek, ufunetini döküp savuşacan*." KY23

uğlan (Der.) *a.* Oğlan. "*Ne işlettirir bu uğlan seni gene be başefendi*?" EVO368

uğra- 1. Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kalmak. "*Muhsin Usta'ya uğradım*." VV338 2. Bir yerin yanından, yakınından, içinden geçmek. "*Geçerken uğradım da...*" DE174 3. Kötü duruma konu olmak. "*Irgatbaşı, uğradığı müthiş iftiranın saflığıyla öyle bir baktı ki...*" BTÜ312 4. Fırlayarak çıkmak, hızla çıkmak. "*Şahinde Hanım'ın da gözleri dönmüş, yuvalarından uğramıştı*." ARK111 5. Hastalık vb. ile karşı karşıya kalmak. "*Koskoca Fransız ordusu, sanki genel felce uğramış*." KK54

uğrak *a.* Çok uğranılan yer. "*Sık sık uğrak verdiği bir sebze komisyoncusu arkadaşının dükkânı gibi bir dükkân açarlardı*." KT27

uğrak yeri *a.* Sık uğranılan yer. "*Gece yarısından sonra işçilerin, hamalların filan uğrak yeri oluyor*." EK348

uğrama *a*. Uğramak işi. "*Adamın meyhaneye uğraması ihtimaline karşı da tertibat alındı*." EK387

uğranıl- Uğrama işi yapılmak. "*Önemli olan uğranılıp uğranılmaması değildir ki*." ÖE64

uğranılma *a*. Uğranılmak işi. "*Önemli olan uğranılıp uğranılmaması değildir ki*." ÖE64

uğraş- 1. Bir iş üzerinde sürekli çalışmak. "*... kocası ticaretle uğraşan küçük halam da derhal müdahale eder*." AY118 2. Bir işi başarmaya çalışmak, iş edinmek. "*Genç adam şarap şişelerinden birinin tıpasını çıkarmaya uğraşıyordu, onları duymuyordu*." DE163 3. Zamanını bir işe verme durumunda kalmak. "*Çok geç yatmıştı, biraz rahatsızdım, benimle uğraştı*." ARK221 4. Birine kötü davranmak. "*En deni kulundan yüce Allah'ına dek herkes, her şey onunla uğraşıyordu*." EVO364

uğraşabil- Uğraşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ben koskoca Mazhar Bey'le uğraşabilir miyim*?" EK152

uğraşıl- Uğraşma işi yapılmak. "*... hovarda sınırdışı edilinceye kadar uğraşılıyordu*." EKM2

uğraşılma *a.* Uğraşılmak işi. "*... yeni eşyalardan başka her an kendisiyle uğraşılmasını, sinema, tiyatro, çalgılı gazinolara götürülmesini isteyecekti*." KK133

uğraşma *a.* Uğraşmak işi; müsademe. "*Çünkü şimdi iç düşmanlarla uğraşmaya vaktimiz yok*!" OK86

uğraştır- Uğraşmasına yol açmak. "Düşlerine bütün bunlar giriyor, sabaha kadar *Nuran'ı uğraştırıyor, üstelik uyanınca da utançtan utanca düşüyordu*." SBK98

uğrat- Uğrama işini yaptırmak, uğramasına sebep olmak; salmak. "*Hey Allah'ım ... korktuğuma uğrattın beni*!" AY152

uğratıl-* Uğratma işine konu olmak. "*Bir banka, isterse yabancı bir banka olsun, birtakım serserilerin laubaliliğiyle hakarete uğratılmamalıydı*!" HÇ278

uğrayabil- Uğrama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Cevdet gibi kara kuru, hatta çirkin bir insanın karşısında nasıl yenilgiye uğrayabilirdi böylesine yakışıklı olduğu hâlde*?" SBK245

uğrayış *a.* Uğramak işi. "*Sabahleyin evden çıkışı, hangi yollardan fabrikaya gidişi, fabrikada ne yapışı, saat kaçta fabrikadan çıkıp nerelere uğrayışı, eve kaçta gelişi, her şey, her şey kontrol altındaydı*." KT211

uğrayıver-* Ansızın uğramak. "*Gelince bana uğrayıversin*." TD80

uğru *a*. 1. Başkasının malını çalan kimse; hırsız. "*Benim demiş, yazının uğrusu, yalancısı*." GK37 2. *öz.* Bir lakap. "*Samanyolu'ndan aklı bir zamanlar nenesinin anlattığı Uğru Abbas'a gitti*." BTÜ269

uğrunda (I) *zf*. Amacında, yolunda. "*Onun uğrunda katlanmayacağı şey yoktu*." HÇ8

uğrunda (II) *zf*. ...nın önünde. "*Sopayı çekip de yekindi mi isterse tabur olsun uğrunda*." MUR250

uğul* *a*. Oğul. "*Beklersin uğlunu hep*." DK19

uğul uğul *zf*. Uğuldayarak. "*İstanbul gene her zamanki gibi kocaman ama çok çok çok kocaman bir arı kovanı. Uğul uğul*." ÖE44

uğulda- 1. Sürekli gürültülü, boğuk ve anlaşılmaz ses çıkmak. "*Gardiyan düdükleri, derinden derine yansıyarak yaklaşan jandarma kabaraları, demir parmaklıklar ardındaki dalgalı birer orman gibi uğuldayan mahkûmlar...*" DHV319 2. Uğultu şeklinde ses duymak. "*Kulaklarım uğuldar, gözlerim kararırken paraları avucuma çektim*." BE49

uğuldama *a*. Uğuldamak işi. "*Kulakları uğuldamaya başladı.*" SBK180

uğultu *a*. 1. Gürültülü, boğuk ve anlaşılmaz ses, uğuldama sesi. "*Komşular filan toplanmış, evin çevresinde büyük bir uğultu hâlinde Hacer'i konuşuyorlardı*." KAÇ181 2. Zaman zaman duyulan rahatsız edici, boğuk ses. "*Dünya sarsılmıyordu şüphesiz, tepesinde dönüyordu da ama nedendi bu uğultu kulaklarında*?" DHV287

uğultucu* *sf*. Uğultu yapan veya uğultu çıkaran (kimse). "*... çok geçmeden yeni müşterilerin şakacı, uğultucu kalabalığı kahveyi dolduruveriyordu*." GK367

uğultulu *sf*. Uğultusu olan, uğultu çıkaran. "*Atölyenin bulunduğu iş hanının yan karanlık dehlizleri, küçük küçük ampullerin hafifçe aydınlattığı bisküvi kokulu, uğultulu, uğultulu sıcak hava...*" SÇ82

uğun- 1. Büyük bir üzüntü veya acıdan kıvranmak. "*En çok Pehlivan Ali'nin anası kendini yere atıp uğunacaktı*." BTÜ379 2. İsteksiz davranmak, savsaklamak. "*Teyze uğunarak paraları koynundan çıkarıp uzattı*." KÜÇ48

uğur (I) *a*. Bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde var olduğuna inanılan iyilik kaynağı, sur, meymenet. "*Uğur dilediler*." GK39 **uğur ola (veya uğurlar olsun!)** yolun açık olsun! anlamında söylenen bir iyi dilek sözü. "*Uğur ola onbaşım*!" GR78

uğur (II) *a*. Varılacak yer, ulaşılacak son nokta; hedef. "*Geçenki masrafları Haydar yaptıysa kendisi de işte dükkândaki tekmil altınlarını, hem de yıllardır bu uğurda harcamamış mıydı*?" KT263

uğur (III) *a*. Bir şeyin esas tutulan yüzü; ön. "*Benim uğrumda, su içmez be*!" BTÜ11

uğurla- Gideni esenlik ve sevgi dilekleriyle geçirmek, yolcu etmek; yolculamak, teşyi etmek. "*Hem biliyor musun, beni sabahları işime uğurladıktan sonra fileyi alır, çarşıya çıkarsın*." GAV104

uğurlama *a*. Uğurlamak işi; yolculama, teşyi. "*Jean Christophe'luğundan filan habersiz Cevdet, Cevriye'yle birlikte limana inmiş, yolcularını uğurlamaya gelmiş uğurlayıcıların arasından çift bacalı, kocaman bir Norveç vapuruna, Amerikan vapuru diye bakıyor, konuşmuyorlardı*." SUÇ315

uğurlu *sf*. Uğuru olan, iyilik getirdiğine inanılan, kutlu, tekin, kademli, meymenetli, mübarek. "*Beş lira borç uydurdu bana, uğurlu geldi parası*." BTÜ158 **uğurlu kademli olsun** mutlu bir olay dolayısıyla söylenen bir iyi dilek sözü. "*Güle güle Yasin Ağa. Uğurlu kademli olsun*." VV409

uğursuz *sf*. 1. Kendinde uğursuzluk bulunan; çifteli, yomsuz, kademsiz, menhus, meret, meşum, meymenetsiz, musibet, muzlim, şom. "*Acı bir haber, bir ölüm, bir kaza haberi, ne bileyim ben, uğursuz bir haber gelecekmiş gibi oluyor*." CEM99 2. Tekin olmayan; tekinsiz. "*Babası, amcaları hırsız, uğursuz kişilerdi*." BTÜ81

uğursuzluk *a*. Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde var olduğuna inanılan güç, kademsizlik, meymenetsizlik, nuhuset, şeamet, şomluk. "*Esrar onda, kumar onda, itlik uğursuzluk onda.*" SUÇ232

uhde (Ar.) *a*. Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorumluluk. "*Buna maddeten imkân olmadığını, revire adam yatırmak yetkisinin yalnız cezaevi doktorunun uhdesinde olduğunu ... Nurettin Şadan Bey'in anlayışına bıraktı.*" GR25 **uhdesinde ol-** üstünde olmak, sorumluluğu altında olmak. "*Buna maddeten imkân olmadığını, revire adam yatırmak yetkisinin yalnız cezaevi doktorunun uhdesinde olduğunu ... Nurettin Şadan Bey'in anlayışına bıraktı.*" GR25

uhu* *ünl*. Daha neler anlamında bir ünlem. "*Dün akşam seni bizim evden geçirdim diye, uhuuu*!" SUÇ113

uhuvvet (Ar.) *a*. Kardeş olma durumu; kardeşlik. "*Daha sonra İttihat ve Terakki, Hürriyet-Müsavat-Adalet- Uhuvvet çığlıklarıyla yerinden oynayan Osmanlı ülkesi*!" DHV257

ukala (Ar.) *sf*. Kendini akıllı ve bilgili sanan, bilgiçlik taslayan (kimse); bilecen. "*Efendim, Cevdet Bey de bilir, kadın bir parça ukalaydı*." SBK230

ukala dümbeleği *a*. Aklı ermediği hâlde her konuda fikir yürüten, bilir bilmez her şeye karışan kimse. "*Senin ukala dümbeleğine bak*!" CEM37

ukalaca *zf*. Ukala bir biçimde. "*Ayten ukalaca sordu*." SBK104

ukalalık *a*. 1. Ukala olma durumu. "*Semtte ukalalığıyla ün salmış herhangi bir emekli horozlanıyordu*." MM95 2. Ukalaca davranış. "*Ukalalık etme*." YK69 **ukalalık et- (veya yap- veya veya tasla-)** bilgiçlik etmek, ukalaca davranmak. "*Sersem, ya doğrusunu söyle şunun yahut da ukalalık etme*!" ÖE67

ukte (Ar.) *a*. İçe dert olan şey. "*İçinde bir yara, bir ukteydi bu*." BK286

ula (Der.) *ünl*. Şaşkınlık ünlemi. "*Ula ula ula ula! Ördeklere hele ördeklere*." BTÜ192

ulan *ünl*. Öfke, şaşkınlık ve nefret anlatan bir seslenme sözü; lan, ülen. "*Sezersiniz hile esen rüzgârdan. Ulan*!" ÇK91 **ulan mulan*** ulan falan. "*Yooo, ulanla mulanla konuşma*!" KT208

ulanlık* *a*. Ulan olma durumu. "*Olmazdı ama herif ne ulanlığımı bırakıyordu ne hayvanlığımı, eşşekliğimi*." ARK30

ulaş- 1. Belli bir yere varmak, erişmek, gitmek. "*Haber mutlaka eski dostuna ulaşacak, asılacaktı yeni baştan*." ÜÇK504 2. Hedeflenen bir şeyi elde etmek, kavuşmak, erişmek. "*Maksat ulaşılması gerekli yere ulaşmaktı*." KT165

ulaşabil- Ulaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gayeye ulaşabilmek için ise her vasıta mubahtı, meşruydu*." KAÇ165

ulaşabilme *a*. Ulaşabilmek işi. "*Ağır basan yanı, içe gömülmüş bir ulaşamamanın bir ulaşma isteğiydi galiba*." YD338

ulaşıl- Ulaşma işi yapılmak. "*Gafur'un içinden ulaşılmamış, ulaşılamamış Ayşe'yle Memed'e karşı duyulan kıskançlığın acısı bıçak gibi geçti*." GK323

ulaşılabil- Ulaşılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İçini o günlerin hiçbir zaman ulaşılamayacak hasretiyle çekti*." BFV82

ulaşılma *a*. Ulaşılmak işi. "*Maksat ulaşılması gerekli yere ulaşmaktı*." KT164

ulaşıver- Çabucak veya kısa sürede ulaşmak. "*Dört yüz lira aylığa ... birkaç saat çalışma karşılığı ulaşıver*!" EB167

ulaşıverme *a*. Ulaşıvermek işi. "*Yıllar yılı hayallerle yaşatılıp bir türlü ulaşamayanlara dünkü aç köpeklerin ulaşıvermesi kıskançlıkları kin hâlinde şahlandırmıştı*." DK156

ulaşma *a*. Ulaşmak işi. "*Ağır basan yanı, içe gömülmüş bir ulaşamamanın bir ulaşma isteğiydi galiba*." YD338

ulaştır- Ulaşmasını sağlamak; dağıtmak. "*Bak, polis gönderip nasıl haberi ulaştırdı*?" VV390

ulaştırıl-* Ulaştırma işi yapılmak. "*Öyle de söylese, böyle de söylese lafın gerisi gelecek, kim bilir, belki de habbe kubbe olup Muzaffer*

Bey'e ulaştırılacaktı.” HÇ126

ulaştırılma* *a*. Ulaştırılmak işi. “*Sadece vilayetimize şeref verip birkaç gün için işleri yoluna sokan bir beyefendiye hayranlık hislerinin ulaştırılması ihtiyacıyla...*” MM204

ulaştırma *a*. Ulaştırmak işi; isal. “*Bizim millet olarak, halk olarak iktidarlardan istediğimiz, daha iyi yaşamaya bizleri ulaştırmaları*.” GK366

ulema (Ar.) *a*. 1. Bilginler. “*Takanlar senden daha mı âlim, ulema*?” EVO145 2. Din bilginleri. “*Cenab-ı Allah'a yakın bunca hacı, hoca, âlim, ulema varken Mehdi-i Resul'ün aptessiz, namazsız bir sapığın sulbünden gelecek olmasına şaşıyordu*.” VV89

ulo (Der.) *ünl*. Kaba sesleniş. “*Ulo oğlum, get bak şu avrada*!” GR210

ulu *sf*. 1. Erdemleri bakımından çok büyük, yüce. “*Onlar da ulu Tanrı'nın kuluydular*.” VV234 2. Çok yüksek, çok büyük olan (şey). “*Kargası bol bir güney kasabasının dışında, akarken duruyormuşa benzeyen bir nehrin kenarında, ulu dutlara gömülü bir çiftlik…*” BE11

ulu- 1. Köpek, kurt, çakal vb. hayvanlar uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarmak. “*Derin gecenin bir yerlerinde bir köpek uluyordu*.” KÜÇ22 2. İnsan iniltili ses çıkararak boğuk boğuk ağlamak. “*Âdeta uluyordu*.” EK75

Ulu Cami* *öz. a*. Adana’da bulunan 16. yy.’dan kalma tarihî bir cami. “*Ulu Cami, Saathane, Siptilli Pazarı…*” BE22

Ulucami* bk. Ulu Cami. “*Aklından, Ulucami'nin belediye helası bulunan aralığı geçti*.” VV50

uluhileş-* Uluhi bir durum almak. “*Adam daha bir uzayıp uluhileşmişti*.” ÜÇK460

Ulukışla *öz. a.* Niğde iline bağlı ilçelerden biri. “*Milli Mücadele, Kaçkaç denilen Fransız'dan, Ermeni'den, Toros'lara, Niğde'ye, Ulukışla'ya kaçış*.” BFV266

ulum (Ar.) *a.* Bilimler, ilimler. “*... İstanbul'da, ta bilmem kaç tarihinde, Mekteb-i Mülkiyye-i Şahane’de tahsili ulum eylerken…*” BK273

uluma *a*. Ulumak işi. “*Çoğu geceler gibi o geceyi de lapa lapa karların savrulduğu kurt ulumaları yüklü geceleri ve vefalı sevgilisinin kuvvetli kollarını düşünerek içinde çalkalanan aydınlık denizlerin heyecanlarını duyarak geçirdi*.” KY140

ulûm-u diniyye* (Ar.) *a.* Dinî ilimler. “*O ulûm-u diniyyeler, o eşya'lar, o hikmet'ler, o kimyalar...*” BFV49

uluorta *zf*. 1. Herkesin içinde aleni bir biçimde, çekinmeksizin. “*Gençlerin derdi, mahallenin etekleri havalı, hoppa kızlarına uluorta asılamamalarıydı*.” MUR43 2. Düşünüp taşınmadan, yapacağı etkiyi ölçmeden, ölçüp biçmeden; yerli yersiz. “*Kravatlı beyefendilere göre, kravatsızlar elbette uluorta fikir beyan etmemeliydiler*.” ÖE118 **uluorta konuş-** düşünüp taşınmadan konuşmak, yapacağı etkiyi ölçmeden konuşmak. “*Sizin önünüzde uluorta konuşmak hiç de tedbirsizlik olmaz*.” YD198

ulus *a*. Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu; millet. “*Yaşamalarının yurda, ulusa bir faydası olup olmadığını düşünmeden … yaşayacaklardır yaşayabildikleri yere kadar*.” YK17

Ulus gazetesi* *öz. a*. 1920 yılından itibaren yayımlanan haftalık gazete. “*Sayın Cumhurbaşkanı Celal Bayar, o gün sabah eline Ulus gazetesini aldığı zaman, gözüne üç sütun üzerine verilmiş üç resim çarptı*.” GK176

ulvi (Ar.) *sf*. Nicelik, nitelik, erdem vb. bakımlardan en üstün olan; yüce. “*Hem insanlık hem de ulvi görevdir*.” TD62

ulvileş-* Ulvi bir duruma gelmek, yücelmek. “*Aaaah çocuklar, insan nasıl yükseliyor, nasıl ulvileşiyor biliyor musunuz*?” OK28

ulviyyet (Ar.) *a.* Yüce olma durumu, yücelik. “*Aşk ama ilahi aşk, süfliyyet değil, ulviyyettir*.” YD145

um- 1. Bir şeyin olmasını istemek, ümitle beklemek. “*Onu bekliyordum, bulabileceğimi umuyordum ama…*” SBK151 2. Sanmak, tahmin etmek. “*Servet Bey, umduğundan çok şey bulmuşların heyecanıyla, ‘Bravo!’ dedi*.” İDG32 3. Dilemek, temenni etmek. “*Umarım taşısın dayımız Hasan Bey'in ruhuni*.” MUR272 **umduğu dağlara kar yağ-** yardım ve yarar beklediği kimse, yer veya şeyden iyilik gelmemek. “*Öküz'ün ölümü, Cevdet'in demire vurulup tecrite atılışı Beton'un işine yaramıştı ama çok geçmeden umduğu dağlara karların yağdığını görerek umutsuzluğa kapıldı*.” SÇ220 **ummadığın taş baş yarar** `küçük veya önemsiz şeyler de çoğu kez büyük etkiler yapabilir`

anlamında kullanılan bir söz. "*Ummadık taş baş yarar diye boşuna dememişler*." EVO342

umabil- Umma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bunca sabıkasına karşılık, öyle gencecik, pırıl pırıl bir kızı umabilir miydi*?" SBK180

umde (Ar.) *a.* Temel düşünce, temel inanç; ilke. "*O gün de o günden sonra da seçimi kazanıncaya kadar her gün gidecekler, partilerinin umdelerini haykıranları alkışlayacaklardı*." HÇ253

umma *a*. Ummak işi. "*Hiçbir şey umamazdı, umması bile ayıptı, çok çok ayıp*." SBK188

umman (Ar.) *a.* Kıtaları birbirinden ayıran deniz; okyanus. "*Umman ne Hacı Emmi*?" GK171

umul- Umma durumu yaratılmak veya umma durumuna konu olmak. "*İlk tesir umulmayacak kadar kuvvetli olmuştu*." DE184

umum (Ar.) *sf.* Bir şeyin hepsi; bütün. "*İri herif sözüne bıyık altından gülen arabacı, umum müfettişler müfettişi dedi*." MM24

umum müdür *a*. Bir kurum veya kuruluşta yönetimin en üst düzeydeki sorumlusu; genel müdür. "*Bilmem nerenin umum müdürüydü kocası.*" SBK275

umum müdürlük *a.* 1. Genel müdürün yetkisi ve makamı; genel müdürlük. "*Büyük bir şirketin ama çok büyük bir şirketin umum müdürlüğüne kayırdı arkadaşlar sağ olsunlar*." YYB164 2. Genel müdürün bulunduğu bina; genel müdürlük. "*Haber verin, umum müdürlükten geliyoruz.*" DE184

umumi (Ar.) *sf.* Bir şeye veya bir kimseye özgü olmayıp onun bütün benzerlerini içine alan; genel. "*Öyle içerliyordu ki umumi kaptana*!" KÜÇ27

umumi af *a.* Kamu yararına uygunluğu anlaşıldığında belli bir veya birkaç suç çeşidi için yapılan kovuşturmaların durdurulması, verilmiş cezaların kaldırılması veya azaltılması; genel af. "*Hiç belli olmaz, yarın bizimkiler iktidara gelir, bir umumi af çıkarırlar, seninki de kurtuluverir*!" ÜÇK501

Umumi Tarih* *öz. a.* Ahmet Refik Altınay tarafından yazılmış olan eser. "*... Umumi Tarih, Fransız İnkılabı Kebiri, İstibdat ve daha başkaları*." DE8

umumi vekâletname *a*. Müvekkilin, vekili kendi adına bağış ve satış cinsinden sözleşmeler hariç olmak üzere tasarrufta bulunabilmesi için yetkili kılması; genel vekâletname. "*Keşke, umumi vekâletname de vermeseydi*!" HÇ322

umumiyetle *zf*. Genel olarak; çoğu kez, genellikle. "*Suçlu çocuk, umumiyetle, içgüdülerinin gelişmesinde en fena şartları ortaya atan düzensiz ve karışık bir aile içinde yaşar*." SUÇ314

umur (I) (Ar.) *a*. Aldırış etme, önem verme. "*Nisan kıştır çokluk, fırtına, sulusepken, ayaz ama kimin umrunda*?" ÖE19 **umurumda değil** `beni hiç ilgilendirmiyor` anlamında söylenen bir söz. "*Ötekiler umurumda değil*." EK123 **umurunda olma-** aldırmamak. "*Oturuşu, çevresine, çevresindekilere aldırış etmeyişi, alımı çalımı kimsenin umurunda olmamakla beraber, alttan alta gülüyorlardı*." MUR432

umur (II) (Ar.) *a.* İşler. "*Senden çok düşünür belkim evinin umurunu*!" DE60 **umur sür-** deneyimli olmak. "*Güngörmüş, umur sürmüş yaşlılarsa bıyık altından gülüyorlardı*." YYB152

umursa- Aldırış etmek, önem vermek. "*... Birinci sigarası için dikilenleri umursamayan ama cuma namazlarını kaçırmamakla Allah'ının cennetindeki uygun köşeyi sağladığına inanan, kıpkırmızı enseli bir adam*." DHV278

umursamazlık *a.* Umursamama, aldırış etmeme durumu. "*Sonra, bey kadar yakışıklı bir erkeğe hiç ama hiçbir kadının umursamazlık edemeyeceği meydandaydı*." VV286

umursan- Umursama durumuna konu olmak. "*Umursanacak şeyler miydi bunlar*?" SUÇ276

umursayabil-* Umursama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yoksa kocasının her hâlini hoş görebilir, isterse dövsün, umursamayabilirdi*." DK21

umursayış *a*. Umursamak durumu. "*Kızın umursamayışına karşılık, İhsan'ın içinde, içinin ta derinlerinde bir damar sızlar, kız kardeşinin yakasını bırakırdı*." KY8

umursuz (Der.) *sf*. Kaygısız. "*Oğlu öldürülen bir ana böyle umursuz mu olurdu*?" VV393

umursuzluk* *a*. Umursuz olma durumu; tasasızlık, endişesizlik, gamsızlık, kaygısızlık. "*Ben bizim karakolun gözbebeğiyim, gibilerden bir umursuzlukla sivri burnunu kaşıyor, sandalyesinden kımıldamıyordu bile*." EKM15

umut *a.* 1. Ummaktan doğan duygu, umu, ümit. "*Bahri içeri girince umutla baktı*." EVO372 2. Bu duyguyu veren kimse veya şey; ümit. "*Murtaza'nın bütün umudu bu en küçük çocuğundaydı*." MUR170 3. Olması beklenilen veya olacağı düşünülen şey, umu, ümit. "*Bütün bu ikiyüzlülük, yokluktan kurtulabilme umuduyla, para içindi*." BTÜ266 **umuda düş-** gerçekleşeceğine inanmak, umut etmek. "*Zaloğlu'ysa gözlerini Güllü'den ayırmıyor, kızın bakışını hayra yorarak umuda düşüyordu*." VV50 **umuda kapıl-** olacağını düşünmek, hayal etmek. "*Baldızı üzerine umuda kapılmasaydı vız gelir tırıs giderdi*." ÜÇK352 **umudu kırıl-** bir şeyin artık gerçekleşemeyeceği inancına varmak. "*Yusuf'un umudu kırılmıyordu, kırılmayacaktı*." BTÜ50 **umudunu kes-** artık olacağını beklememek. "*Demek kesmişti umudunu artık*." SÇ173 **umut kes-** bir şeyin artık gerçekleşemeyeceği inancına varmak, ummaz olmak. "*Allah bu, umut kesilmez*." VV310 **umut uyan-** umut doğmak, umut belirmek. "*Küçük gangster taslağı, onda müthiş bir umut uyandırmıştı*." SÇ190 **umut ver-** bir kimsede umut uyandırmak, bir kimseye güven vermek. "*Beni teselli et, umut ver bana, yaşama umudu ver*." BFV65

umutla-* Umut etmek, ummak. "*Kavuşmadan ama günün birinde kavuşuvermeyi umutlayarak dolaşmak…*" YD339

umutlan- Bir şeyin olmasını inançla beklemek; ümitlenmek. "*Vizeli büsbütün umutlandı*." SÇ118

umutlu *sf.* Umudu olan, umut besleyen, ümitli, ümitvar. "*İçinde bir sevinç, umutlu, ışıklı bir sevinç...*" ÇK68

umutsuz *sf.* Umudu olmayan, hiç umudu kalmayan, ümitsiz, nevmit. "*İnsanlar aç ama umutsuz değillerdir*." BTÜ170

umutsuzca *zf.* Umutsuz bir biçimde, ümitsizce. "*Eski gardiyan, köylünün sopa yontusuna daldı, hastaneye yatmanın bir kolayını nasıl bulabileceğini umutsuzca düşünmeye başladı*." ÇK74

umutsuzlan- Umutsuz duruma gelmek, umudunu yitirmek; ümitsizlenmek. "*Bakışları bir şeyler anlatmak istiyor, anlatamıyor, umutsuzlanıyordu sanki*." SÇ232

umutsuzluk *a.* Umutsuz olma durumu, ümitsizlik, meyusiyet. "*Palabıyık'ın karısını bir an umutsuzluk kara bir duman gibi kapladı*." TD67 **umutsuzluğa kapıl-** umudu kalmamak, güveni sarsılmak, olumsuzluğa sürüklenmek. "*Öküz'ün ölümü, Cevdet'in demire vurulup tecrite atılışı Beton'un işine yaramıştı ama çok geçmeden umduğu dağlara karların yağdığını görerek umutsuzluğa kapıldı*." SÇ220

un *a*. Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri. "*Un çuvalını hatırlatan adamı da kızdıran buydu*." KK201 **ununu elemek, eleğini as-** "geri kalan ömrü süresince yapacak önemli bir işi kalmamak" anlamında kullanılan bir söz. "*... ununu elemiş eleğini asmışlardan ev sahibesi kadın, yarıdan çoğu ağarmış saçlarıyla göründü*." GK67

un çorbası *a*. Un ve suyun karıştırılarak pişirilmesinden sonra süt ve yumurta sarısıyla terbiye edilmesi yoluyla yapılan çorba. "*Galata'daki Arap Camisi'nin avlusunda askerlere un çorbası kaynatan odur*." GR89

Unkapanı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Unkapanı'na geldik gelmedik, şoför radyoyu açtı*." YYB217

unsur (Ar.) *a*. Gerekçe, araç, öge. "*Konuşmada suç unsuru varsa ilgililer gereken işlemi yaparlar*." ÜÇK574

unut- 1. Aklında kalmamak, hatırlamamak, aklından çıkmak. "*Ablamdan bahsetmeyi az kalsın unutacaktım.*" ÜÇK404 2. Bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırakmak. "*Genç kız imperteksini bile almayı unutacak kadar kendinden geçmişti*." YD286 3. Gereken önemi vermemek, üstünde durmamak. "*Yahu Mıstık Efendi, ben senin araba ücretini vermeyi de unuttum*." ÜÇK322 4. Hatırdan, gönülden çıkarmak. "*Yahu unut şunu be*!" ARK175 5. Üzücü bir şeyin etkisinden kurtulmak. "*Genç adam bir an her şeyi unutarak, karanlık sıkıntılarından yüze çıkar gibi oldu*." DE70 6. Bir şeyi yapamaz duruma gelmek. "*Senin bildiğin doktorluğu ben unuttum efendi*!" GR27

unutabil- Unutma ihtimali veya imkânı bulunmak. "Ah bunu, bunları, kucağa oturmakla göbek *atmaları unutabilse, Cevriye'yi defterden silebilseydi*!" SÇ223

unutabilme *a*. Unutabilmek işi. "*Bir şey değil, Nuran'ı unutabilmesi için böylesine güzel bir yenisine ihtiyacı vardı*." KY142

unutkanlık *a*. Unutkan olma durumu. "*Kahve pişirmeyi unuttuğu gibi ama bütün bu unutkanlıkları da hoştu*." SBK172

unutma *a*. Unutmak durumu; nisyan. "*Yoksa oğlunu, sarı saçlı, küçücük oğlunu bir an olsun unutması kabil miydi*?" EK358

unutmuşluk* *a*. Unutmuş olma durumu. "*Kocasının unutmuşluğuna karşılık çocuklarından beklediği yakınlık, hatırlanmak, hatırlandığını bilmekten gelen bir güven*." EB167

unuttur- Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak. "*Unutturduğunu sanma garson efendi*!" BK289

unutturabil- Unutturma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Evlenince ... çocuğu avucuna alır; anayı da kız kardeşi de unutturabilirdi*." EB23

unutturuver- Kolayca ve kısa sürede unutturmak. "*Annesine öyle bir tane satın almalarını söylerdi ama iskemlelerden birinin ayağına ayağı takılmış, gıcırtılı, kaba bir ses çıkmış, bu ses de unutturuvermişti küpeyi falan*." SBK117

unutul- Unutma işine konu olmak. "*Yıllar yılı hapishane köşelerinde unutulup da yolu âdembabaların arasına düştüğü zaman ... onlara benzememeye çalışmıştı*." YK18

unutulabil- Unutulma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yatılabilir, yatılmayabilir, unutulup unutulmayabilir*." DHV294

unutulma *a*. Unutulmak durumu. "*İstemiyordu, unutulmayı istemiyordu*." KP67

unutuluver- Kısa sürede unutulmak. "*Üzerinden hafta geçmemiş, unutuluvermişti*." GAV144

unutuş *a*. Unutmak durumu. "*Alev görmüş ispirto gibi parlamalar, az önce yaktıkları sigaraları tablada unutuşlar...*" DHV273

unutuver- Çabucak veya kısa sürede unutmak. "*Bütün bildikleri konuları unutuvermişlerdi sanki*." EB94

unvan (Ar.) *a*. Bir kimsenin memuriyetindeki rütbesini, makamını veya mevkisini gösteren ad; san, titr. "*Türkiye'de böyle bir unvanın olup olmadığını bilmek değil, böyle bir unvanın yeryüzünde olamayacağından habersiz cahil ama zengin çiftçiler, üzerinde durmadılar*." MM30

upuzun *sf*. Çok uzun. "*Ortadaki kalın, upuzun zincire bileklerinden sıkı sıkıya bağlı cezalılar yüz elli çifttiler, tam üç yüz kişi*!" DHV315

ur *a*. Hücrelerin aşırı çoğalmasıyla insan, hayvan veya bitki dokularında oluşan ve büyüme eğilimi gösteren yumru; bağa, Çingene ahtapotu, dert, tümör, neoplazma, vejetasyon. "*Karnı şişti, ur bağladı*." MUR14

urba (İt.) *a*. Her türlü giyim eşyası; giysi. "*Haydi değiş urbalarını, dedi*." SUÇ67 **urba murba*** urba falan. "*Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı*." EKM137

Urfa *öz. a.* Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri; Şanlıurfa. "*İstanbullular eskiden çiğköfteyi, Adana, Halep, Urfa kebaplarını bilmezlerdi sanıyorum*." YYB39

Urfalı *a*. Şanlıurfa ilinden olan kimse; Şanlıurfalı. "*Ya sırasına göre, Urfalılar, Antepliler, Maraşlılarla ettiğimiz kavgalar*!" YYB158

Urum (Der.) *öz. a.* Rum. "*Duvarcı Celal, cebinde parlak demirli sustalısı, Urum'dan Şam'dan gelmiş, işsiz güçsüz gurbet uşaklarının arasına daldı*." ÇK115

Urumeli (Der.) *öz. a.* Rumeli. "*Bir Urumeli türküsü*." BFV9

Urumelli* *öz. a.* Rumelili. "*Nolacak oğlum, Urumelli değil misiniz*? MUR278

Urumlu* *öz. a.* Rumelili. "*Tam karşısında, kısa, kalın, Çukurova'da Urumlu dedikleri bir ırgat dikiliyordu*." EKM56

urup (Ar.) *a*. Bir şeyin dörtte biri, çeyrek. "*Ben burda bunca yıllık başgardiyanım, değil böyle, bunun urubu bile olmadı*." ÜÇK588

uruspu* *a*. Orospu. "*Yoo, Hatçe ablama uruspu diyemezsin hanım*!" GK111

uruspuluk* *a*. Orospuluk. "*Hatça Ablama uruspuluk sürsen bulaşmaz*." GK112

urya (Der.) *a*. Düş, rüya. "*Epi oluyor, bir gece uryamda bir pir sakallı gördüm.*" SAR63

USA* *öz. a.* United States of America; Amerika Birleşik Devletleri. "*Üzerinde Made in USA yazılıydı*." ARK88

usan- Tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gelmek. "*Bıktım, usandım sizden hanım*." ÖE10

usandır- Usanmasına yol açmak. "*Böyle lüzumsuz bir yük hâlinde evi usandırmaktan faydalar umuyordum.*" BE61

usanıl- Usanma işi yapılmak. "*Bıkılmış, usanılmıştı*." SÇ226

usanma *a*. Usanmak durumu. "*Avukat Mazhar, annesinin böyle nice nice fırtınalarına alışkındı ama bıkmaya, usanmaya başlamıştı*." EK28

uskumru (Rum.) *a*. Uskumrugillerden, sıcak ve ılık denizlerde sürü durumunda yaşayan, çizgili bir deniz balığı. "*Lüfer, uskumru, varsa gümüş, en iyisi sardalyayla bir ufak rakıyı deviriridi*." SAR120

uslan- 1. Yadırganan, ayıplanan davranışlardan vazgeçmek, davranışlarına düzen vermek; akıllanmak. "*Aklı başına geldi artık, uslandı*!" GAV153 2. Herhangi bir olaydan ders almak, aklı başına gelmek; akıllanmak. "*Bu işin ticaretinden içeri düşen Nedime isimli kadın bile uslanmıştı da Nazan...*" EK331

uslanma *a*. Uslanmak durumu. "A*kıllanıp uslanması için tren, otobüs, hatta kamyon ya da arabadan faydalanmasına imkân verilmiyor, jandarmalarla birlikte karakoldan karakola yaya gönderiliyordu*." SÇ226

uslu 1. *sf*. Toplumu, çevresini rahatsız etmeyen, edepli, müeddep, yaramaz karşıtı. "*İçmediği zamanlar gözleri yerde, ağır başlı, uslu bir delikanlıydı*." DK5 2. *zf*. Uysal bir biçimde. "*İkindileri kadınlar kırmızı kiremitli yapılarının önündeki bu yeşillikte birbirlerine sokularak ağır, uslu oturuyorlardı sözde*." YK73 3. *sf*. Akıllı, zeki olan. "*Görünüşe bakılırsa uslıydı da*." SM161 **uslu dur- (veya otur-)** yaramazlık etmemek. "*Bir gün çarşıda görmüştük de haminne uslu durursam bunu bana alırsın, değil mi demişti*." EK191

uslu akıllı *sf*. Olgun, ağırlığı ve değeri olan (kimse). "*... ağırbaşlı, kısa, uslu akıllı, ilerde şantaj olarak kullanılması imkânsız mektuplar yazıp zarfladı*." ÜÇK473

uslu uslu *zf*. Bir taşkınlık yapmadan, sakin, terbiyeli biçimde; efendi efendi. "*Uslu uslu konuştu*." SUÇ299

usluluk *a*. Uslu olma durumu. "*Heey yavrular, şunların yatışlarındaki usluluğa bak*!" VV71

usta (Far.) 1. *a*. Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse; hazık. "*... işyerlerini, işyerlerinin gözü dönmüş işverenleri ile usta, usta yardımcısı, işli, işsiz belalılarını düşünüyordu*." TD38 2. *a*. Zanaat öğreticisi. "*Vişneçürüğü fesini daima sol kaşına doğru yıkan ustamsa, zayıf, uzun boylu, dehşetli şakacıydı*." BE45 3. *a*. Zanaatçılar için ünvan. "*Şu litograf ustası yok mu*?" BE50 4. *sf*. Uzman, işini iyi bilen, işinin eri; mahir. "*Ali Osman gerçekten de gurbetçiliğin ustasıydı*." EKM137 **usta elinden çık-** işinin ehli olan bir kimse tarafından yapılmak. "*Şişesine vuran güneşle yakut kızılını alan şarabım, daha çok Rum meyhanecilerinin usta elinden çıkma küçük küçük kırmızı turplarla işli yeşil salatam, has ekmeğim...*" KP91 **usta musta*** usta falan. "*Usta musta, ırgatbaşı, ağa mağa kaldılar.*" BTÜ376 **usta ol-** usta duruma gelmek. "*Sonra daha önemlisi, birkaç yıl içinde usta oluvermek de vardı*." SUÇ256

ustabaşı *a*. Bir iş yerinde çalışan ustaların başı olan ve onları denetleyen kimse; formen. "*Yıllardan sonra ustabaşı olsaydı ne*?" HÇ329

ustaca 1. *sf*. Ustaya yakışan. "*Ustaca yamalı, fakat sakız gibi örtüler, yorgan ve çarşaflar...*" AY138 2. *zf*. El uzluğu ile; ustalıkla, ustacasına. "*Falçatayı öyle çabuk, öyle ustaca kullanıyordu ki...*" BE53

ustalaş- Bir işi yapmakta usta durumuna gelmek. "*İlk zamanlarda pek bir kazanç yokmuş ama zamanla, ustalaştıkça, hem biliyor musun, onlarla birlikte çalışacağım diye öyle sevindiler ki*." ÖE12

ustalık *a*. 1. Usta olma durumu. "*Ustalık gibi yok.*" GK79 2. Becerikli olma durumu; el uzluğu. "*Asıl ustalık, herkesin yapamadığını yapmak*." BTÜ323

ustalıkla *zf*. 1. Ustaca. "*Kocasından hiç de geri kalmayan bir ustalıkla çalıyordu*." DE24 2. Kurnaz bir biçimde, kandırarak, aldatarak; kurnazca. "*Bir ara, bu tip tarafsızlığın memleket çıkarına zararlarından söz etmek istediyse de müdür bahsi ustalıkla başka tarafa kaydırdı*." GR24

ustasız* *zf*. Usta olmaksızın. "*Ustasız belleyemezsin*." GK139

ustı* *a*. Usta. "*Evin yapılışında ustıya mustıya para da vermiyecez.*" GK352 **ustı mustı*** ustı falan. "*Evin yapılışında ustıya mustıya para da vermiyecez.*" GK352

ustura (Far.) *a.* Tıraş için kullanılan, açılır kapanır, çok keskin bıçak; baş bıçağı, tıraş bıçağı, yülgü. "*İri, çarpık kafası yaz kış usturayla kazınmış Ali Osman'ın gözleri büyüdü.*" EKM138

usturuplu 1. *zf*. Yerli yerinde, işlevine uygun bir biçimde. 2. *sf*. Derli toplu, ustalıklı, işlevine uygun bir biçimde olan. "*Lakin evin kapısında*

öyle usturuplu yalanlar kurardım ki..." BE21

usul (I) (Ar.) *a.* 1. Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol; yöntem. "*Kocasını kadınlığıyla değil de bayağı mahalle karılarının nefret ettiği usulleriyle elinde tutmaya çalışan, çorabı düşük, pasaklı bir kadının yanında ne işi vardı*?" EK163 2. Bilimde belli bir sonuca erişmek için, belli ilke ve kurallara göre izlenen yol, metot. "*Göz doktorları yeni bir usul bulmuşlar*." ÖE83 3. Klasik Türk müziğinde tempo. "*Peki, usulle filan uğraştınız mı*?" İDG96

usul (II) *zf.* Alçak sesle; usulca, usulcacık, usuldan. "*Soruşu usuldu, gizlilik taşıyordu*." KK134

usul usul *zf.* Yavaş bir biçimde; yavaş yavaş. "*Sofayı usul usul geçti*." KY66

usulca *zf.* 1. Alçak sesle; usul (II). "*Muzibin biri kıyıdan usulca soruyordu*." ÖE85 2. Oldukça yavaş bir biçimde; yavaşça. "*Bu saatte güneş, kül renkli sabun fabrikasının ardında usulca batmaktadır*." AY189

usulcacık *zf.* 1. Alçak sesle; usul (II). "*Bu bakımdan usulcacık sordu*." KT184 2. Yavaşça, belli etmeden, usullacık, yavaşçacık. "*Öğretmen bakmıştı ki pabuç pahalı, usulcacık sıvışmış, Sabuş'un saçları da kesilmekten kurtulmuştu*." ÖE116

usuldan *zf.* Alçak sesle; usul (II). "*Çırpınmalar dinmiş, usuldan bir ağıt başlamıştı şimdi de*." EB135

usulden *zf.* Usule dayalı olarak. "*Usulden değildir, şeriata sığmaz*." EVO57

usulen *zf.* 1. Yöntemine uygun olarak. "*Sen usulen Cemşir'in ağzını ara*." VV172 2. Öylesine, usule uymuş olmak için. "*Gelirler bana, kızımı isterler, ben de usulen, düşüneyim derim*." DK174

usullacık *zf.* Belli etmeden; usulcacık. "*Usullacık baktı*." VV195

usulsüz *sf.* Yasalara aykırı olan. "*Çünkü otel olarak kullandığı yerin aslında usulsüz kullanıldığını gayet iyi biliyordu*." MM69

usulsüzlük *a.* Bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma; yolsuzluk. "*Usulsüzlük olmaz mı beyefendi*?" CEM48

usulü muzaaf* (Ar.) *a.* Anamal, değer, kişi ve sonuç gibi dört asal sayışımı içine alan ve ikisinin karşılıklı işlemesini sağlayan sayışmanlık yöntemi. "*Demek usulü muzaaftan zayıf buldular*." YYB111

usulünce *zf.* Yerli yerinde, gereğince. "*Usulünce önüne çıkar, kibrit isterdi*." DE243

uşa (Der.) *a.* Uşağı. "*Şeher uşasın ellaham*." SAR17

uşak *a.* 1. Herhangi bir bölgenin halkından olan erkek. "*Şehir uşaklarıyla imtihan oldum ben, şehir uşaklarıyla*!" BTÜ28 2. Belli bir ücretle ev işlerini yapmak için tutulan erkek işçi; hizmetkâr. "*Hizmetçi, aşçı, uşak…*" ARK19 3. Tayfa. "*Balıktan, uşaklardan geçmişler, motorlarıyla kayıklarını düşünüyorlar*." EK2 **uşak muşak*** uşak falan. "*Çıkardı ama patronu iyi kalpli, efendi, uşak muşak diye ayrım yapmayan…*" YD238 **uşak ol-** birinin yanında hizmetçi olarak çalışmaya başlamak. "*Uşak olmaktansa ölmek daha iyiydi*." SUÇ333

uşaklık *a.* 1. Uşak olma durumu; hizmetkârlık. "*Bey beyliğini, uşak uşaklığını bilmeli*!" DK169 2. Birinin, kendi öz saygısı pahasına başkasına yaptığı hizmet. "*Senin aklın karıya uşaklık etmekten başkasına ermez ki*." ARK86 **uşaklık et-** bir kimseye hizmet veya kulluk etmek. "*Senin aklın karıya uşaklık etmekten başkasına ermez ki*." ARK86

ut (Ar.) *a.* Klasik Türk müziği araçlarından, iri karınlı, kirişli, mızrapla çalınan bir çalgı. "*Herhangi ama ut değil. Utu sevmiyordu*." SÇ148

utan- 1. Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak; arlanmak, mahcup olmak. "*Kadın suçlanmanın yükü altında, utandı*." KAÇ165 2. Sıkılarak çekinmek. "*Hele kadının eli eline kazara değse gözleri kararır, utanır, kalkıp kaçmak geçer içinden*." KK167

utana sıkıla *zf.* Çok utanıp sıkılarak, utanıp sıkılmış bir biçimde. "*Cevdet utana sıkıla, 'Valla bey amca!' dedi.*" SBK333

utanç *a.* Utanma durumu; utanma. "*Yarı utanç, yarı korku…*" OK45 **utancından yere geç-** çok utanmak. "*Yerlere geçiyordu utancından*." EB31 **utanç ver-** utandırmak, utanmasına yol açmak. "*Suçum yüz kızartıcıymış, utanç veriyormuşum ona*." ÜÇK568

utançlı* *sf.* Utancı olan. "*İnce suratını, kara bıyığını hiç beğenmediği misafirin kızının patronu olduğunu öğrenince utançlı bir öfke geçti içinden*." BFV93

utandır- 1. Utanmasına sebep olmak, utanmasına yol açmak. "*Barba'nın şaraphanesinde kafaları çekip, naralarımız ve ayıp küfürlerimizle geceleri utandırdığımız arkadaşlarımdan biri*." ARK186 2. Çokça iltifat ve ikramda bulunarak veya kendisinden beklenmeyen bir başarı göstererek karşısındakini mahcup etmek. "*O yarın seni nasıl utandıracak, gör*!" HÇ320

utangaç *sf*. Bir topluluk içinde gereken güven ve cesareti kendinde bulamayan, rahat konuşamayan ve rahat davranamayan, sıkılgan, mahcup. "*Utangaç olmasa, kulaklarına kadar kızarmasa hoşuna gitmeyebilirdi*." EB76

utangaçlık *a*. Utangaç olma durumu; bozum havası, mahcupluk, mahcubiyet. "*Cevdet hep o aşırı utangaçlık içindeydi*." SUÇ332

utanıl- Utanç duyulmak. "*Bir adım geri çekildi, ellerini arkasına koydu, utanılacak bir soru sormuşum da bu sorum beni yerlere geçirebilirmişçesine.*" YYB171

utanış *a*. Utanmak işi. "*İlk zamanlar Atatürk'ün manevi huzurunda utanışına vermişti bunu*." HÇ297

utanma *a*. Utanma durumu; arlanma, utanç, yüz (II), hayâ, hicap, teeddüp. "*Kambur burnum, kuru ellerim, ince yüzümden dolayı da utanmaya başladım*." AY149 **utanma mutanma*** utanma falan. "*Utanma mutanma silinmişti*." SÇ57

utanma duygusu *a*. İnsanın ruh dünyasında oluşan çekinme duygusu; ar, arlılık, utanç duygusu. "*Dehşetli bir utanma duygusu içinde gözlerini açtı*." VV369

utanmaz *sf*. Utanması olmayan; arlanmaz, pek yüzlü, sıkılmaz, pişkin, yüzsüz. "*Utanmaz kadın. Güya seni seviyor*." SBK187

uu* *ünl*. Şaşırma bildiren ünlem. "*Uuu, amma da eriyip süzülmüşler ha*!" EVO306

uuv* *ünl*. Üşüme bildiren ünlem. "*Yusuf da böyle düşünüyordu ama soğuktan bomboz kesilmişti, 'Uuv!' dedi*." BTÜ15

uy (Der.) *ünl*. Korku, acı, acıma bildirir ünlem. "*Uy bileğim*!" GK203

uy- 1. Ölçüleri birbirini tutmak. "*Ya bütün dertleri silip atacak, her kilide uyan bir anahtar bulmalı yahut...*" GR142 2. Zevke, anlayışa uygun düşmek. "*Ama kafası kafasına, huyu huyuna yüzde yüz uyan malmüdürünün ... annesiyle yalnız kalınca verdi veriştirdi*." EK128 3. Bağlı kalmak, tabi olmak. "*Osman Ağabey'in tembihine uyacak, bundan böyle onu bırakacaktı.*" KY144 4. Bir inanca, bir anlayışa, bir duruma veya egemen bir güce uygun davranışta bulunmak, riayet etmek. "*Zaman sana uymazsa sen zamana uyacaksın*!" KY12 5. Örnek kabul edip davranışlarını ona benzetmek; imtisal etmek. "*Bir şey değil, uyduğum bir adam olsa gam yemezsin*!" YYB131 6. Uyum sağlamak; bağdaşmak. "*Zaman gelecek, kız yavaş yavaş yeni çevresine uyacak*." AY213

uyabil- Uyma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İnsan çabucak uyabilir*." KY147

uyan- 1. Uyku durumundan çıkmak. "*Gece yarısı bir uyandım, yatak odamda biri*." SBK12 2. Gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek. "*Uyan kızım, sabah oldu*!" KT221 3. Ortaya çıkmak. "*Yalnız, öyle şeyler anlattınız ki, bende bu izlenim uyandı*." AY170

uyanabil- Uyanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Karısının kuvvetli kuvvetli sarsmasıyla kendine gelip uyanabilmişti*." EK288

uyandır- 1. Uyanmasına yol açmak; kaldırmak. "*Babam niye uyandırdın ulan*?" DHV277 2. Ortaya çıkarmak, kendini göstermesine sebep olmak. "*Hiç de bile, ama ya böyle bir izlenim uyandırdıysa*?" SM275

uyandırabil- Uyandırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Öpmek geçti içinden. Kıyamadı. Uyandırabilirdi*." EB10

uyandırıl- Uyanması sağlanmak; uyarılmak. "*Uzun boylu, hasis adam kim bilir kaçıncı uykudaydı. Uyandırıldı*." HÇ319

uyandırılma *a*. Uyandırılmak işi. "*Kadınlı erkekli, çoluk çocuklu yorgun ırgatlar uyandırılmaya başlamıştı*." BTÜ206

Uyandırılmış Toprak* *öz. a*. Rus Yazar Mihail Şolohov tarafından yazılan roman. "*Necati ise Kosti ile beraber karşı yanda, yatakta yatıyor, Uyandırılmış Toprak'ın birinci cildini okuyordu*." EKM152

uyandırma *a*. Uyandırmak işi; ikaz. "*Adamı uyandırmanın da faydası yoktu*." ÖE51

uyandırt-* Uyandırma işini başkasına yaptırmak. "*Her zaman böyle, beyefendiye fısıldanacak bir haber varsa gelir, gecenin saat kaçı olursa olsun, çat kapı, beyefendiyi uyandırtır, haberi verirdi*." MM52

uyanık *sf.* 1. Uyumamış, bidar. "*Annen uyanık mı*?" OK56 2. Bilgisizlikten kurtulmuş, bilgili olan. "*Türkiye'nin en uyanık işçi bölgelerinden getirilecek işçiler...*" CEM141

uyanıklık *a.* Uyanık olma durumu; anıklık, saklık, yakaza. "*İskemlesine yaslanmış, uykuyla uyanıklık arasında bocalayıp duruyordu*." ARK41

uyanıver- Ansızın uyanmak. "*İnsan bir gece yarısı düşman gemileriyle sarılarak uyanıverir*." ÖE20

uyanıverme *a.* Uyanıvermek işi. "*Hüseyin'in yatmakta olduğu oda, tam zamanında uyanıvermesi, jandarma baskını diye bir şey yoktu*." KAÇ163

uyanma *a.* Uyku durumundan çıkma. "*Sonra hayretler içinde uyanmaya başlayan mahallenin kalabalığı içine karıştılar*." OK66

uyar- Bir kimseye bir davranışta bulunmasını veya bulunmamasını söylemek; ikaz etmek. "*Merdiveni ağır ağır çıkarlarken Filiz'i uyaran ilk tehlike çanı*." BFV206

uyarabil- Uyarma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir daha kim bilir ne zaman böyle bir fırsat yakalayacaktı vatandaşlarım uyarabilmek için*." MUR149

uyarı *a.* Herhangi bir konu, sorun üzerine ilgi çekme; ikaz, ihtar. "*Kızının gündüz yaptığı uyarıyı hatırlayan ihtiyar Malik, yağmur yağıyor mu diye sordu.*" CEM96

uyarıcı *sf.* Uyarma özelliği olan; münebbih. "*Şehre inince adamı alıp kulübe götürmeli, tehlikenin büyüklüğünü anlatarak uyarıcı makaleler yazmasını sağlamalıydı*." VV103

uyarıl- Uyarma işine konu olmak. "*Ama hamama bakan hamamcı varmış, böyle şeylere dikkat etmesi için sıkı sıkı uyarılmış.*" SÇ189

uyarma *a.* Uyarmak işi; ihtar. "*Yahut da ne sıfatla uyarmaya kalkardı adamı*?" MM139

uydur- 1. Uymasını sağlamak; yakıştırmak. "*Bu sefer kapıya bekçi geçti, gözünü çatlağa uydurdu.*" BTÜ137 2. Hayal gücünden yararlanarak gerçek dışı bir şey söylemek, yakıştırmak. "*Bir şeyler uydursun işte*." BFV21 3. Yolunu bulup elde etmek, sağlamak, bulmak, tedarik etmek. "*Kâtipten beş lira avans uydurdu taşeron, amele çavuşu da kumara oturttu*." BTÜ152 4. Yalan söylemek, düzmece laflar etmek. "*O fitne kız gene ne yalanlar uydurdu*?" ÇK81

uydurabil- Uydurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hemen koşardı Cemşir ya da berber Reşit'e, böyle böyle, çok sıkıştım, bana biraz para uydurabilir misiniz*?" VV180

uydurma *sf.* 1. Uydurmak işi; tasni. "*Herhangi bir iş uydurması mümkün olabilir diye ne zamana kadar susacaktım*?" ARK34 2. Gerçek dışı, uydurulmuş olan; uyduruk, yalan, sahte, asılsız, düzme, musanna. "*Yatağı, yorganı uydurma değil, esaslıydı*." BTÜ80

uydurul- Uydurma işi yapılmak. "Ce*vdet'in atıldığı tecritin yakınlarında dolaşılıyor, görülmediği hâlde görülmüşçesine uyduruluyordu.*" SÇ222

uyduruluver-* Ansızın veya kısa sürede uydurulmak. "*Yolun sağındaki paslı teneke, kararmış tahtalarla uyduruluvermiş, eğri büğrü pencereleri gaz lambasıyla hafifçe aydınlanmış evlere baktı.*" EVO29

uydurumentoni* *a.* Uydurma, uydurmasyon. "*Ben uydurumentoniye karşıyım*." GR136

uyduruver- Ansızın veya kısa sürede uydurmak. "*Onu acındıracak bir yalan uyduruverirdi*." SBK94

uygar *sf.* Fikir, sanat ve endüstri alanlarında çok büyük bir gelişme göstermiş olan; medeni. "*İsviçre bence dünyanın en uygar memleketi*." AY178

uygarlık *a.* 1. Uygar olma durumu; medeniyet, medenilik. "*... dünyayı kılıcının önüne katıp Avrupa medeniyeti, uygarlık falan filan tanımamaktır*!" ÜÇK550 2. Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü; medeniyet. "*Arapların eski uygarlıklarıyla Arnavut inadı, yani iradesinin karışımı bir Türk, bir Türk milliyetçisi*." YYB162

uygula- Kuramsal bir bilgiyi, ilkeyi, düşünceyi herhangi bir alanda hayata geçirmek; tatbik etmek. "*Birden Kaptan'la akşam uyguladıkları şeyi hatırlayınca, uyku, güneşin tatlı sıcaklığı filan silindi*." YK51

uygulama *a.* 1. Uygulamak işi; kılgı, uygu, tatbik, tatbikat, pratik. "*Size ahırdakilere uygulanan davranışı uygulamasını da biliriz...*" AY148 2. Kuramsal bir bilgiyi, ilkeyi, düşünceyi herhangi bir alanda hayata tatbik etme; tatbik. "*Bir defa PTT işlerinin hemen hemen bütün girdi çıktısını, elektrik bilgisini,*

uygulamasından bile çakardı.” SUÇ41

uygulan- Uygulama işine konu olmak. “*Plan uygulandı*.” SBK317

uygulanma *a*. Uygulanmak işi. “*Çakırkeyif, hazdan uçarak planının uygulanmasına geçti*.” KY106

uygun *sf*. 1. Yakışır, yaraşır; mutabık, muvafık, reva. “*Karakolda uygun bir ifade veririz, biter gider*.” KK29 2. Elverişli olan; ideal. “*Yarın uygun bir istekli ortaya çıkarsa...*” CEM81 3. Orantılı olan. “*Filiz'in yüksek topuklularına, bacaklarıyla, ince, ama ona çok uygun kollarına, kloş etekliğine, beyaz bluzuna hayranlıkla bakıyordu*.” BFV124 **uygun bul-** yakışır, yaraşır görmek. “*Şimdilik susmayı uygun bularak ‘Yok bir şeyim.’ dedi*.” GAV161 **uygun düş-** yakışmak, yaraşmak, elverişli olmak. “*Adamın kalıbı kapıyı vuruş şekline uygun düşüyordu*.” SAR75 **uygun gel-** 1. elverişli olmak. “M*allara bakılıyor, fiyatları soruluyor, işe uygun gelirse satın alınıp hamalların sırtlarına yüklenip hal’den çıkılıyordu*.” GK301 2. ölçüleri birbirini tutmak; uymak. “*İşte bakın, sütyenlerimiz. Size hangisi uygun gelir*?” SBK116 **uygun gör-** yakışır, yaraşır görmek, elverişli bulmak. “*Biletçiye, biletçinin bir beyefendiye uygun gördüğü şu muameleye içerleyen bir başka beyefendi ‘Değil mi ya?’ dedi*.” ÖE117 **uygun ol-** isabetli, yerinde olmak. “*Sirkeci'de bir otele inmemizin uygun olacağını söyledi*.” ARK197

uygun adım *sf*. Birbirine uyan adım atarak. “*Uygun adım marş*!” CEM102

uygunluk *a*. Uygun olma durumu; yakışık, mutabakat, mukarenet. “*Rezeler çürümüş, demir mandallar paslanmış, kapı tahtası yağmur yiye, güneşte kuruya çatlamış, uygunluğunu kaybetmiştir*.” AY190

uygunsuz *sf*. 1. Uymayan, yakışık almayan, yaraşmayan; münasebetsiz, namünasip. “*Cahal oğlan, uygunsuz işlere katışır*.” EKM137 2. Kötü davranışlarda bulunan, çirkin hareketleri olan. “*Kendilerine benzeyen uygunsuz arkadaşlarıyla buluştular mı başlarlardı atıp tutmaya*.” DK154

uygunsuzluk *a*. 1. Yakışmayan davranış, uymazlık, yakışıksızlık. “*Teftişe girdiği yerin sağlık kurallarına uygunsuzluğundan geçtim, müessesenin gizli kapaklı işlerinin, alavere dalaverelerinin büyüklüğü, genişliği, derinliği, bulaşıklığına bağlıydı*.” MM18 2. Kötü durum, kötü davranış, can sıkacak hareket. “*Yahut bir uygunsuzluğumuzu mu yakaladı*?” DK177

uyku *a*. Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yittiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu. “*Gece, baba dedikleri beyaz gecelikli adamın sesini duydu uyku arasında, uyandı*.” DHV305 **uyku çek-** iyice uyumak. “*Ev yatağında rahat bir uyku çeker, sabahleyin ağırlanır, asıl önemlisi, belki de iki yüzün gerisi gelirdi*.” MM74 **uyku bastır-** çok uykusu gelmek. “*Ama şu anda, yani yayınevinin asık yüzlü sahibi giriverince film kopmuş, dehşetli bir uyku bastırıvermişti*.” ÖE64 **uyku getir-** uyuma isteği duyurmak, uyutucu özelliği olmak. “*Bunaltıcı, öğürtücü, uyku getiren bir sıcak oflatıp puflatıyordu*.” ÇK128 **uyku kestir-** kısa bir süre uyumak. “*Ramazan o sıra, Seyyare Bacı'nın huğunda, kadının incecik minderi kenarına kıvrılmış, uyku kestiriyordu*.” HÇ160 **uyku tutma-** uyuyamamak. “*Uyku tutmuyordu*.” BFV149 **uykusu dağıl-** uykulu durumu geçmek. “*Uykusu dağılsın diye, başını makinenin demirine vurdu*.” EKM78 **uykusu gel-** uyuma isteği duymak. “*Uykusu gelenler usullacık çekiliyordu*.” YK36 **uykusu kaç-** uyumak amacıyla yatmışken herhangi bir sebeple uyuyamamak. “*Muhasebeci sanki aniden silkelenmişti de uykusu kaçıvermişti*.” ÖE67 **uyku muyku*** uyku falan. “*Geceleri uyku muyku hak getire, diye devam etti*.” TD94 **uykusu başına sıçra-** uykusunu iyi alamadığından hırçınlaşmak. “*Uykusu başına sıçrayan kızdan sadece vahşi bir çığlık, bir korku çığlığı yükseldi*.” MUR304 **uykusunu al-** uykusunu tam olarak uyumak. “*On bire kadar uyumuştu ama doğrusu uykusunu da tam almıştı hani*.” MM156 **uykuya dal-** uyumaya başlamak. “*Parkın yeşillikleri pörsümüş, ağaçlar, evlerin çatıları, her şey sanki uykuya dalmıştı*.” ÇK109 **uykuya var-** uyumak. “*Herkes uykuya vardıktan sonra, Fatma'nın yanına bir solukta uçardı*.” BTÜ250 **uykuya yat-** uyumak için yatmak. “*Sonra uykuya yattılar*.” BTÜ288

uyku ilacı *a*. Rahat uyuyabilmek için kullanılan ilaç. “*Kendini pencereden aşağı atmak, bolca uyku ilacı ya da tentürdiyot içmek…*” BFV283

uyku sersemliği *a*. Uykunun verdiği ağırlık ve baş dönmesi. “*Geceleyin kalkanlar uyku sersemliğiyle şurasına burasına basacaklar, varsın bassınlar*.” SÇ205

uykucu *a*. Uykuyu seven, çok uyuyan kimse. “*Ben hiç uykucu olmayacağım okula başlayınca*!” KAÇ138

uykulu *sf*. 1. Uyku gereksinimi olan. “*Ümmü, iki kardeşinin arasında, beyaz bir örtüyle sarılı*

başı, uykulu kara gözleri, bir ana şefkati içindeydi.” GK249 2. Uyku sersemi olan. “*Pencerelere koşuşuldu, darmadağın saçlar, uykulu gözlerle meraklı meraklı başlandı*.” DK238

uykulu uykulu *zf*. Uykudan yeni kalkmışken, uyku sersemliği üzerindeyken. “*Hacıbaba uykulu uykulu baktı kapı deliğinden, bu saatten sonra giremezsin kızım*.” TD96

uykusu ağır *sf*. Uyurken kolayca uyanmayan (kimse); uykusu derin. “*Kocakarının -kaynanam diye düşünüyordu- uykusu ağırdı*.” VV346

uykusu hafif *sf*. Küçük bir sesten hemen uyanan (kimse). “*Kadının uykusu hafifti*.” EVO80

uykusuz 1. *sf*. Uyumamış veya uykusunu alamamış. “*Çok yorgun ve uykusuzum*.” AY208 2. *zf*. Uyumadan, uykusunu almadan. “*Bütün geceyi uykusuz geçirmiş Sölezli, sabırsızlıkla beklemektedir*.” YK65 **uykusuz kal-** 1. uyuyamamak. “*Uykusuz kalıyok bila mecburiyetsiz*.” GR80 2. uyumamış olmak. “*Benim yüzümden uykusuz kaldın*.” CEM94

uykusuzluk *a*. Uyku uyuyamama veya uyumamış olma durumu. “*Günlerden beri uykusuzluktan imanı gevremişti zaten*.” GAV123

uylukkemiği *a*. Uyluğun iskeletini oluşturan kemik; femur. “*Bir kenarda kül gibi yüzüyle suçlu suçlu yatan süpürgeciyse çatlamış uylukkemiğinden habersiz, dinliyordu*.” GR80

uyma *a*. Uymak işi. “*Bundan sonra tavsiyelerinize uymaya çalışacağım*.” KP75

uymazlık *a*. Uymama durumu. “*... her şeyin aykırılığı, kanuna uymazlığı, haksızlığı karşısında dikilecek, gerekirse mitingler, sesli sessiz yürüyüşlerle haklarını koparmanın yolunu arayacaklardı.*” YYB133

uysal *sf*. Başkalarına kolayca uyabilen, sözlerini dinleyip karşı gelmeyen; yumuşak başlı. “*O, uysal bakışıyla onlara hak verir göründü ama hiçbir zaman, hiçbir doktor ona sözünü bir dilim ekmek kadar dinletemedi*.” ÇK66

uysallaş- Uysal duruma gelmek, uysal olmak. “*Böyle zamanlarda kedi gibi uysallaşır, sokulur, etrafında döner durur*.” DE113

uysallaşıver-* Ansızın veya kısa sürede uysallaşmak. “*Kadın uysallaşıvermişti*.” EKM57

uysallık *a*. 1. Uysal olma durumu. “*Nazan'ın uysallığını, her çekilen tarafa rahatça gidiverişini, zaten başına gelenlerin de bu yüzden gelmiş olacağını hemen hemen biliyordu*.” EK299 2. Uysalca davranış. “*Bu kadar uysallığa da kızılırdı doğrusu*.” VV241

uyu- Uyku durumunda olmak; dalmak, zıbarmak. “*Kocakarı uyumuşsa uyumuştu*.” SÇ131 **uyumak muyu-*** uyumak falan. “*Ufak tefek, kupkuru Köse Hasan; 'Uyur muyuruz da…' dedi*.” BTÜ8

uyukla- 1. Oturduğu yerde hafif uykuya dalmak. “*Hakkı Efendi uyukluyordu*.” ÇK69 2. Sessiz ve sakin hâlde durmak. “*... güneşin altında uyukluyorlardı*.” BE87

uyuklama *a*. Uyuklamak işi. “*Akşam olmaz mı başlar uyuklamaya.*” SUÇ30

uyul- Uyma işi yapılmak. “*Zülfikar Bey'in arzusuna uyularak Hülya'yla Mustafa'ya kendi katlarının en büyük odası dayayıp döşenerek verilmişti*.” DK198

uyulma *a*. Uyulmak işi. “*Bütün bunlara Muzaffer Bey'in şöyle ya da böyle dediği yoktu, iş açısından, zamanın gereklerine uyulmasından yanaydı*.” VV270

uyum *a*. 1. Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk; ahenk, armoni, imtizaç. “*Buysa bir makine çalışımındaki düzenin genel uyumunu bozduğu için, her şeyden önce destecileri öfkelendiriyor*.” BTÜ348 2. Kişilerin birbirine karşı uyumları; kimya. “*Kızlar, erkekler tam bir uyum içinde, kardeş gibiydiler*.” İDG45

uyuma *a*. Uyumak durumu. “*Ceketinin astarına büyüyü dikmek için kocasının uyumasını bekliyordu*!” EK166

uyumlu *sf*. Uyumu olan; uyarlı, ahenkli, imtizaçlı. “*Neriman'sa, Coni'den işittikleriyle uyumlu bir şey söylemesini istiyordu*.” YD276

uyumluluk *a*. Uyumlu olma durumu; uyarlık, uyarlılık, ahenklilik. “*Her şey yağlı bir rahatlık ve uyumluluk içindeydi*.” SBK180

uyumsuzluk *a*. Uyumsuz olma durumu; ahenksizlik, imtizaçsızlık. “*Portakal kabukları ya, bütün bunların uyumsuzluğunu, işin içinde iş olduğunu anlamasa bile, sezmiş görünüyordu*.” YYB137

uyun- Uyuma işi yapılmak. “*Tok karınla uyunan uykunun tadı bir başka oluyordu*.”

YK57 **uyunmak muyun-*** uyunmak falan. "*Uyunur muyunur muymuş*?" BTÜ8

uyunma *a*. Uyunmak işi. "*Celal Usta, fabrikanın uyunmaya elverişli delik deşiğini yanın saatte dolaştı*." EKM81

uyuntu *sf*. Uyuşuk, tembel, miskin. "*Uyuntu mu pısırık mı gösterecek ona*." KT40

uyurgezer *sf.* Uykusu sırasında konuşan, yürüyen (kimse), sairfilmenam. "*Bir uyurgezer gibiydi*." BFV109

uyuş* *a*. Uymak işi. "*Kanunlar başka dinden bir vatandaşın dövülüp hele öldürülmesine müsait olmadığından mı yoksa adamın saçmalığına uymayıştan mı her nedense, hiç kimse yerinden kımıldamadı*." KK203

uyuş- (I) Soğuk, basınç vb. yüzünden vücudun bir yerinde, duygu ve hareket geçici olarak azalmak. "*Ayaklarım uyuşmuş*." AY153

uyuş- (II) 1. Her konuda birbirine uymak, imtizaç etmek. "*Bu gece anlaştık, uyuştuk*." KT120 2. Bir iş, düşünce, görüş vb. üzerinde anlaşmaya varmak; uzlaşmak. "*Yapı bekçilerinin taşeron hatta yabancılarla uyuşup ne fırıldaklar çevirdiğini bilirdi*." DK92

uyuşabil- Uyuşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*O da fazla hoppala olduğundan, onunla da uyuşamamıştı*." EK325

uyuştur- Uyuşmasını sağlamak, hissedemez duruma getirmek. "*Çarem yok, uyuşturup işleyeceğim*." KK68

uyuşturma *a.* Uyuşturmak işi. "*... kendini bıçağın şakasız ciddiliğine teslim edip koluna vurulan iğnenin uyuşturmasını beklemek...*" KK55

uyuşturucu *a*. Uyuşturma özelliği olan, uyuşturan (madde); narkotik. "*Bundan önceki üç ameliyatımda lokal uyuşturucu kullandıkları için, ne de olsa keskin bıçağın etimde kayışlarını hissetmiştim*." KK57

uyuşuk *sf*. Gevşek, tembel, sünepe olan; uyuntu. "*Biliyor musun teyze, şu uyuşuk herife öyle kızıyorum ki*." EKM104

uyuşukluk *a*. Uyuşuk olma durumu. "*Dünkü uyuşukluk, pısırıklıktan eser yoktu*." GR169

uyuşul-* Uyuşma işi yapılmak, uzlaşılmak. "*Bu küçücük toprak parçasına Ayşe'nin birikmiş parası verilmiş, artakalanı için de aydan aya yetmiş lira ödenmesi uyuşulmuş*." GK352

uyut- 1. Uyumasını sağlamak, uyur duruma getirmek; yatırmak. "*Çocuğu uyutup gidecem*." HÇ71 2. Bir şeyi ilgi konusu olmaktan çıkarmak, unutturmak. "*İlhami Soysal'ın dövülme olayını uyuttular gitti değil mi*?" KK53 3. Birini aldatmak, kandırmak. "*Onların çıkarı, çomarları uyutmakla*." KT104

uyutabil- Uyutma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Muzaffer'in aklı fikri, koca burunluyu nasıl uyutabileceğindeydi*." HÇ199

uyutma *a*. Uyutmak işi. "*Demek, elli lira, yüz lirayla müfettiş, kontrol, belediye görevlilerini falan idare edip uyutmaya alışmışsınız ki, bana iki yüz liracık teklif ettiniz*?" MM122

uyuver- Kısa sürede uyum sağlamak. "*Uyuveririm sana*." VV293

uyuyabil- Uyuma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ooooh, artık uyuyabilirler, sıla düşleri görebilirlerdi*." BTÜ73

uyuyabilme *a*. Uyuyabilmek işi. "*Uyuyabilmesi için mutlaka bir şeyler okuması lazımdı*." DK83

uyuyakal- Otururken veya bir yere yaslanıp dururken istemeden uyuyuvermek. "*Bozuk parkeler, yanık siyah tahtalarıyla konaklar, tozlu incir yaprakları, uyuyakalmış boyacı çocuk, kaldırımın önüne kıvrılmış uyuz köpek ve üst üste yığılı şeker sandıklarını sıkıntıyla gözden geçirdi*." SAR110

uyuyuş *a*. Uyumak işi. "*Gel şu uyuyuşa bak Allah'ını seversen*!" KAÇ173

uyuyuver- Çabucak uyumak. "*Hikmet meme emerken uyuyuvermişti*." DK183

uyuz 1. *a*. Uyuz böceğinin, üst derinin altına girerek yaptığı kaşındırıcı, bulaşıcı bir deri hastalığı. "*Uyuz olmasın*?" HÇ60 2. *sf.* Bu hastalığa tutulmuş olan. "*Yolun kıyısına kıvrılmış, başını karnına çekmiş uyuz köpek bile şirin*." BFV247 3. *a. argo* Hoşlanılmayan, sevimsiz kimse. "*Onun için de it, uyuz, sen gicimik*." KT98 **uyuz muyuz*** uyuz falan. "*Uyuz muyuz deme bana*!" KT46 **uyuz ol-** 1. uyuz hastalığına yakalanmak. "*Uyuz olmasın*?" HÇ60 2. birine, bir şeye sinirlenmek. "*Amcadan mı uyuz oldun*?" KK127

uyuzluk *a*. 1. Uyuz olma durumu. "*Eee anam, yağız itin sonu uyuzluk*!" EVO60 2. Parasızlık. "*Ulan uyuzluktan kurtuluruz be*!" EK35

uz *zf*. Masallarda az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik tekerlemesinde "uzak" anlamında kullanılan bir söz. "*Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik*." BE9

uza- 1. Uzun duruma gelmek, boyu büyümek. "*Sakalı filan uzamıştı*." DE134 2. Çok zaman tutmak, uzun sürmek. "*Ötekiler de arkadaşlarını destekleyince iş uzadı*." BFV219 3. İleriye doğru devam etmek, uzanmak. "*Gölgesi önce yere, sonra beyaz badanalı duvara uzadı*." HÇ131

uzak 1. *sf.* Gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, ırak, yakın karşıtı. "*Rize'nin uzak çok uzak köylerinden birinde dokuz mu on mu yıldır ne unuttuğu kırış kırış anasını hayalledi*." YK7 2. *sf.* Ayrı, birbiriyle yakın ilgisi olmayan. "*Bir kamarada, herkesten uzak, birbirlerinin olsalar*." SBK152 3. *sf.* Eli, gücü veya hükmü yetişmez. "*Sorgudan sualden uzaktır o bilmem mi, dedi*." HÇ308 4. *sf.* İhtimali az olan. "*Babasıyla görüşüp avukat temin etmek, sonra da hapisten kurtarmak uzak, çok uzak bir ihtimaldi*." SUÇ219 5. *a.* Yakın olmayan yer. "*Küçük aptesimiz gelince de uzağa gitmeye hacet yoktu*." BE78 6. *sf.* Arada çok zaman bulunan. "*Senden hesap soracağım gün uzak değil*!" SM273 7. *sf.* Herhangi bir şeyden nasip almamış olan. "*Çevik bir hareketle bahçeye atlamak, belindeki tabancanın bütün kurşunlarını şu vatan, millet endişesinden uzak keyf ehlinin üzerine boşaltmak geliyordu içinden*." OK88 **uzak dur-** yaklaşmamak, karışmamak. "*Uzak durmuştu azıcık*." ÖE35 **uzak kal-** uzakta bulunmak. "*Bütün hayatı boyunca siyasetten uzak kalmış, pamuk borsasındaki simsarlığıyla akşamcılıktan gayrisine iltifat etmemişti*." DE55 **uzak ol-** ayrı bulunmak. "*Başındaki ağrı yarı sebepse yarı sebep de ufak, silik, unutulmuş istasyonların liselerden uzak oluşu*." EB47 **uzak tut-** uzakta kalmasını sağlamak. "*Sinan'ı borçlandırmak suretiyle temlik ederken öte yandan da Ali Şahin'i gözden uzak tutmuyordu*." KT364

uzak akraba *a*. Yakınlığı, ilgi derecesi az olan akraba; uzaktan akraba. "*Anasız babasız, yakın hatta uzak akraba yokluğuna şimdi de canından çok sevdiği Evdoksiya'nın yokluğu eklenmişti*." GAV141

Uzak Doğu *öz. a.* Asya'nın doğu ve güneydoğusu; Uzak Şark. "*Alman Nazileri, İtalyan Faşistleri, Uzak Doğu'da Japonlar…*" DHV317

uzaklaş- 1. Bir şeyden, bir yerden veya kimseden ayrılıp uzağa gitmek; ıraklaşmak, ıramak, uzaklanmak. "*Hızlı adımlarla evden uzaklaşıyor, köşeler dönüyorum*." AY164 2. Yabancılaşmak, ilgisi azalmak. "*Gizlice, çünkü karısından, çocuklarından nefret edercesine uzaklaşan adamın, misafire çıkması hiç de uygun düşmez*." EB56 3. Yavaş yavaş görünmez, duyulmaz, hissedilmez duruma gelmek. "*Şehir uzaklaşıyordu gittikçe*." BTÜ339

uzaklaşabil- Uzaklaşma gücü bulunmak. "*Tophane taraflarında harap bir eve tıkılmış, elinden nüfus kâğıdı alınmış, kaçıp uzaklaşamamıştı*." EK357

uzaklaşabilme *a*. Uzaklaşabilmek işi. "*Kaçıp uzaklaşamamasına bir sebep de içerde alıştığı esrardı*." EK357

uzaklaşıl- Uzaklaşma işi yapılmak. "*Hemşerilerinden başka fabrikada da Murtaza'dan gittikçe uzaklaşılıyordu*." MUR364

uzaklaşış* *a*. Uzaklaşmak işi. "*Kurdelesi yağ içinde eski, kırış kırış şapkasıyla ihtiyarın Bahçekapı'ya doğru uzaklaşışını seyre daldı*." SUÇ33

uzaklaşıver-* Çabucak uzaklaşmak. "*Topal da sedirde hemencecik sola kaymış, yataktan mümkün olduğunca uzaklaşıvermişti*." KT114

uzaklaşma *a*. Uzaklaşmak durumu; ıraklaşma, ırama. "*Buna da sebep, tam odaya girerlerken Nuran'la bir ara yan yana gelmeleri, kızın bu yan yana gelişten âdeta vebadan kaçarcasına uzaklaşmasıydı*." SBK241

uzaklaştır- 1. Uzağa götürmek. "*Annem evdecinin karısıyla hizmetçi Gülizar'ı evden uzaklaştırmış…*" BE17 2. Çıkarmak, ayırmak. "*İki kadeh atıp kafayı buldukça memurluk vazifesinden uzaklaştıranlara karşı savurduğu küfürlerde asla samimi değildi*." DK79 3. Yabancılaştırmak, ilgisiz bırakmak; kışkışlamak. "*Araya fit sokar, uzaklaştırırsın*." SM210

uzaklaştırıl- 1. Uzaklaşması sağlanmak. "*Artık bir daha hiç ama hiç göremeyeceği bu memleket ve bu memlekette kalacak olan insanlardan uzaklaştırılıyordu*." SBK59 2. Görevden alınmasını sağlamak. "*Hidayet'in oğlu değil de Ali, nasıl bir oyunla çiftlikten uzaklaştırıldıklarını yana yakıla anlatıyor, derin derin iç geçiriyordu*." BTÜ232

uzaklık *a*. Uzak olma durumu; ıraklık. "*Şehrimin bu semti, birçok semti gibi, kerpiç huğları, ineği, öküzü, daracık eğri sokaklarında eşelenen tavukları ve makine sesinden*

uzaklığıyla köyü hatırlatır.” BE83

uzaktan *zf*. 1. Uzak yerden; alarga. “*Nihayet doğduğum kasaba uzaktan bir şerit gibi göründü*.” AY153 2. Yakın bir ilişki olmadan, dolaylı olarak. “*Tunçbilek Zeki o, yadırgı değil, akraba olurlar uzaktan*.” ARK160

uzaktan akraba *a*. Yakınlığı, ilgi derecesi az olan akraba, uzaktan akraba, dış kapının mandal. “*... kasketi ensesine yıkılıyla birlikte romandaki Virjin 'in uzaktan akrabası o biçim kadının harap evine gidecek...*” BFV163

uzaktan uzağa *zf*. 1. Uzak yerden, çok uzaktan. “*Tavukçu uzaktan uzağa bakıyor*.” YK54 2. Yakın bir ilişki olmadan, dolaylı olarak. “*Beşi, altısı birlikte gezen bu liseli gençlerle göz yakınlığı vardı, tanırdı onları uzaktan uzağa*.” KY57

uzama *a*. Uzamak işi. “*Gölgeler uzamaya başlamıştı*.” SUÇ57

uzan- 1. Boylu boyunca yatmak. “*Uzan şuraya bakayım*.” YD146 2. Vücudunu yöneltmek veya vücuduyla birlikte kolunu uzatmak. “*Altıncı bardağa uzanırken kendi kendine, ‘Yavaş!’ dedi*.” GAV113 3. Bir alana yayılmak. “*Babamın ta ilan sayfalarına kadar uzanan makaleler yazdığını da biliyordum*.” BE21 4. Bir şey boyunca sıralanmak. “*Yol boyunca uzanan meşeliğin hemen gerisinde tok bir çakal, hazdan gerilmiş sırtıyla yumuşak toprakta debelenmekte...*” CEM10 5. Gitmek. “*İtalya, Fransa, İngiltere, ta Norveç'e kadar şöyle bir uzandım*.” ÖE128

uzanabil- Uzanma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Menekşeme uzanacaklar, benim leşimin üstünden geçtikten sonra uzanabilirler ona*.” TD46

uzanakal-* Herhangi bir yerde uzanıp kalmak. “*Bitirim Leyla'nın bir kıyıya şöylece uzanakalmış kocası uyanıp sıçradı, pencereye koştu*.” TD27

uzanık* *zf*. Uzanmış bir biçimde. “*Eli hâlâ uzanık duruyor*.” ARK142

uzanılabil-* Uzanılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Kelepçeli bileklerle sigaraya uzanılamayacağını anlayan Kel Mıstık, paketi bu kez jandarmalara uzatırken...*” ÜÇK306

uzanış *a*. Uzanmak işi. “*Bir an, sonra eski gardiyan bıçağı ani bir uzanışla yerden aldı, kaba etine dürterken çığlığı bastı*.” ÇK75

uzanıver- Çabucak uzanmak. “*Tam bu sırada hiç hesapta olmayan buz gibi, sinirli bir el kulağına uzanıveriyordu*.” SBK82

uzanma *a*. Uzanmak işi. “*... Bahçekapılara kadar uzanmayı aklından bile geçirmezdi*.” EK214

uzat- 1. Uzamasına sebep olmak, uzamasını sağlamak. “*Aradan geçen on iki ay Nermin'i daha geliştirmiş, boyunu daha uzatmış*.” EK344 2. Bir şeyi vermek için birine yöneltmek; atmak. “*Kaç vakittir kızı için satın alıp sakladığı yeşil alelade saç tokasıyla yine alelade, kırmızı tarağı aldı, uzattı*.” BTÜ108 3. Başı, kolları veya bacakları bir yere yöneltmek. “*Aksi gibi kapıcının karısı da bodrum kattan başını uzatmıştı*.” KY223 4. Vermek, göndermek. “*Pantolonunun cebinden çıkardığı eski, kirli iki buçukluğu, çevreye göstermeden uzattı*.” MM27 5. Konuşmayı, tartışmayı sürdürmek. “*Leman Hanım büyüttükçe uzattıkça uzatmıştı*.” SM224 6. Süreyi artırmak, temdit etmek. “*Yanmayı uzatıyordu bu cehennem*.” SM288 **uzatmayalım** kısacası. “*Uzatmayalım, çöpçü olacağımı söylemiş bulundum*.” BE4

uzatabil- Uzatma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*... kızın ne tıraşlı koltukaltlarına bakabiliyordu rahatça ne de onlar gelmeden önce okşadığı bacaklarına elini uzatabiliyordu*.” YYB52

uzatıl- Uzatma işi yapılmak. “*Uzatılan boş tası aldı*.” SÇ21

uzatış *a*. Uzatmak işi. “*Erkeğin kaçmayı uzatışı çıldırtıyordu*.” EB204

uzatıver- Ansızın veya çabucak uzatmak. “*Çevik bir davranışla çocuğu iki omuzundan kaptı, aşağı uzatıverdi*.” EVO187

uzatma *a*. Uzatmak işi, temdit. “*Bir davranış, pantolonunun arka cebinden pırıl pırıl, şişkin cüzdanını çıkarıp Filiz'e uzatmaya kalmadı*.” BFV196

uzayabil- Uzama ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Verse ama iş uzayabilir, soruşturma filan derken gene de sabahı bulabilirdi*.” GAV123

uzman *sf*. Belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan (kimse); mütehassıs, kompetan, spesiyalist. “*Kocamın bir uzman olmasını ne kadar isterdim.*” ÖE128

uzmanlık *a*. Uzman olma durumu, uzmanın görevi; eksperlik, mütehassıslık, ihtisas,

kompetanlık. "*Karısından dayak yiyişini, beybasının sinek, bit, pirelerle savaş uzmanlığına ... katıla katıla güldü*." ARK83

uzun 1. *sf*. İki ucu arasında fazla uzaklık olan; levent, maksi, kısa karşıtı. "*Kadir Ağa'dan iki karış daha uzundu*." CEM46 2. *sf*. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren. "*Uzun bir sessizlik oldu*." YK9 3. *zf*. Uzun süre devam edecek biçimde, uzun süre. "*Güllü'ye kadar gitmekse uzun sürer*." DE123 4. *öz. a*. Bir lakap. "*Başta Tavukçu; İzmirli, Uzun Emin, Dalyan Rıza filan bir şeyler anlatması için asılıp duruyorlardı*." YK36 **uzun et-** 1. tartışmayı sürdürmek. "*Uzun etme, gelip alacağım az sonra*!" YD317 2. aşırı gitmek. "*Uzun ettiniz lan, hergeleler*!" AY126 **uzun lafın kısası** kısacası, özet olarak. "*Uzun lafın kısası bu*." TD28

uzun boylu 1. *sf*. Boyu uzun olan. "*Bir adam, uzun boylu, kupkuru bir adam, elinde tahta bavulu, köyün yolunu tutmuştu*." BTÜ378 2. *zf*. Uzun süre. "*Uzun boylu okutmaya ne maddi imkânı uygundu ne de ömrü vefa ederdi*." SUÇ47

uzun hava *a*. Türk halk müziğinde, belirli bir karakteri olmayan, bölgesel ögelerin etkisi altında gelişerek özellik kazanmış, yanık bir biçimde okunan türkü. "*... Nizip ağzı bir uzun hava tutturmuştu*." DE194

uzun hikâye *a*. Bir konu anlatılmak istenmediğinde geçiştirmek amacıyla söylenen bir söz. "*Evlenmişler. Mari, Fatma olmuş. Uzun hikâye*." KP30

uzun uzun *zf*. 1. Uzun süre devam edecek biçimde, uzun süre. "*İşportacı arkalarından uzun uzun baktı*." KP40 2. Ayrıntılı olarak. "*Bobi her şeyi uzun uzun anlattı*." YK75

uzun vadeli *sf*. Süresi uzun olan. "*Beleşe yakın ücretle, uzun vadeli*." HÇ80

uzunca 1. *sf*. Biraz uzun. "*Esmer, uzunca boylu ama çirkindi*." KY127 2. *zf*. Biraz uzun olarak, bol zaman geçirmek üzere. "*Hele yatmanız uzunca sürsün de görün*." KK54

uzunlamasına *zf*. Ene dik olarak; boylamasına, boyuna, tulani. "*Geniş bir mağazanın dip uzunlamasına konulmuş bir masanın üzerindeki kara kaplı büyük defterlerin gerisinde, korkunç bir rahatlıkla sigarasını içerek düşünüyor*." BK314

Uzunlar* *öz. a*. Bir aile (soy) adı. "*Birinde Uzunların Haydar iyi bir pusu kurmuştu ya, gene de Allah yüzüne bakmıştı*." GK8

uzunlu kısalı* *sf*. Uzun kısa bir arada. "*... uzunlu kısalı bıçaklar; makaslar, sonra gene makaslar...*" KK58

uzunluk *a*. Bir şeyin bir uçtan öbür uca kadar olan uzaklığı. "*Daracık bir dehliz. Loş, dört, beş metre uzunluğunda*." GR213

Uzunyaylalı* *öz. a*. Uzunyayla platosunun olduğu bölgeden olan kimse. *"-Nerelisin? - Uzunyaylalı*." DHV321

uzv-u nazik* *a*. Kıç, kaba et, popo. "*Aylardır uzv-u nazikime alacaklıların en korkuncuna rahmet okuturcasına yapışmış bırakmayan bela, yakamı bırakabilir mi*?" KK57

Ü, ü

ücra *sf*. Çok uçta, kenarda veya kıyıda köşede olan. "*Zühal de verem sanatoryumunun en ücra köşelerinden birindeki karyolasında öyle düşünüyordu*." İDG117

ücret (Ar.) *a*. 1. İş gücünün karşılığı olan para veya mal; ecir. "*Yüksek ücret isterler*." CEM142 2. Kiralanan veya satın alınan bir şey için ödenen para. "*Romancı taksi ücretini verdi*." GR134

ücretli *a*. Ücretle çalıştırılan kimse. "*Ücretliyiz*." CEM126

ücretsiz *sf*. Bir karşılık ödemeden alınan. "*Ücretsiz tatil değil ama*." MUR65

üç 1. *a*. İkiden sonra gelen sayının adı. "*İstasyonda babam sekiz tane muz alıyor. Üçünü yiyoruz*." BE74 2. *sf*. İkiden bir artık. "*Üç gün sonra, dayısının yakın köylerden birindeki un değirmeninde çalışmaya mecbur edildi*." AY141 **üç aşağı beş yukarı** yaklaşık olarak, az bir farkla. "*Kişi bunların kimlikleri üzerine tıpatıp teşhis koymasa bile, üç aşağı beş yukarı yine de isabette kusur etmez."* YYB217 **üç aşağı beş yukarı dolaş-** kararsızlık içinde, düşünerek, bir karara varmaya çalışarak gezinmek. "*Böyle günlerde babam ağzında sigara, hanın içinde üç aşağı beş yukarı dolaşır, vara yoğa sinirlenirmiş*." AY142

üç aylar *a*. Ay takviminde recep, şaban ve ramazan aylarına verilen toplu ad. "*İkisi de beş vakit namaz kılar, üç ayları kaçırmazlar*." ARK54

üç aylık *a*. Üç ayda bir ödenen emekli aylığı. "*Üç aylıkları onlara yeterdi*." KP65

üç beş *sf*. Nicelik yönünden az. "*Üç beş kuruşun hatırı için dünyada çok az insan onun katlandığı şeylere katlanabilir*!" KP74 **üçe beşe bakma-** fiyat üzerinde küçük farkları önemsememek. "*Üçe beşe bakmıyor, kızının bir dediğini iki etmiyordu*." YD221

üç buçuk *sf*. Değersiz, kıymetsiz olan. "*Yazının üç buçuk kuruşluk memurunu yanına al, ekmeğini bölüş, bitini kanlandır*." EK273 2. Yarım yamalak, üstünkörü olan. "*Üç buçuk kitap okumakla kendini ne sanıyorsun*?" BK324 **üç buçuk at-** *argo* çok korkmak. "*Üç buçuk attım be*?" KAÇ204

üç otuz* *sf*. Çok az, yetersiz, değersiz (para). "*Sonunda baktım olacak gibi değil, üç otuz paraya kendimi vermektense pavyonda daha pahalıya vermeyi uygun buldum*!" SBK144

üç otuzunda *sf*. Çok yaşlı (kimse). "*Kız sen beni üç otuzunda kocakarı mı sandıydın*?" KT128

üç tekerli* *a*. Üç tekeri olan çocuk bisikleti. "*Oğlu da bizim yeğenle üç tekerliye bin ha bin ederdi*. KAÇ106

üçer *sf*. 1. Üç sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Bahçede birer ikişer, üçer dörder, bazen daha çok, gidip gelen, gelen giden mahkûmlardan çoğu, onu kıvranırken gördü*." YYB65 2. Her defasında üçü bir arada olan, her birine üç. "*Şimdi üçer lira*." BTÜ103

üçer beşer *zf*. Yaklaşık üçü beşi bir arada. "*Avlu halkı kulak kabartmış, kapı önlerinde bakışıp gülüşmeler, üçer beşer kişi hâlinde toplanıp fiskoslar başlamıştı*." CEM125

üçgen 1. *a*. Aynı doğrultuda bulunmayan üç noktanın ikişer ikişer birleştirilmesi ile meydana gelen, üç kenarlı ve üç açılı kapalı yüzey; müselles. "*Çocuklar tebeşirle üçgen çizmişlerdi*." SÇ70 2. *sf*. Bu biçimde olan. "*Az sonra üçgen yüzlü, tıpkı tıpkısına tilkiye benzeyen bir başkası geldi*." YYB101

üçkâğıt *a*. 1. Oynatıcının el çabukluğuyla yer değiştirip kapalı olarak bıraktığı, ikisi aynı, biri değişik üç iskambil kâğıdından değişik olanını bulmaya dayanan hileli oyun. "*Bunun vukuatı, hırsızlık, üçkâğıt, kapkaç, dızdızcılık...*" TD47 2. Topluca ve gizlice yürütülen herhangi bir plan; düzen. "*Deve, hiç vakit geçirmeden Kudret hergelesinin şeriat nikâhıyla üçkâğıda getirdiği anlaşılan kadının kasabasını defterine not etti*." ÜÇK519 3. *öz*. Bir lakap. "*Beton Ağabey, Üçkâğıt Erol, Tüvist Erdal, Keş Ali falan izmaritine pişpirik oynamaktan yorulur, sıcacık ızgaraların üzerine serilir kalırlardı*." ÖE19 **üçkâğıda getir-** karşısındakini şaşırtarak aldatmak. "*Millet işiyle gücüyle uğraşsın, açıkgöz müesseseler çeşitli yollarla milleti üçkâğıda getirsinler*." ÜÇK510 **üçkâğıt müçkâğıt*** üçkâğıt falan. "*Üçkâğıt müçkâğıt. Kazanır, getirirdi ya*!" KY115

üçkâğıtçı *a*. 1. Üçkâğıt oyunu oynatan kimse.

"*İtin, uğursuzun, üçkâğıtçının biri olan karısına bu ne sadakatti böyle*?" TD67 2. Yalancı, dolandırıcı, hileci, düzenci kimse. "*Bunun içinse bilim adamlarına değil, gerekirse madrabazlara, üçkâğıtçılara ihtiyaçları vardı*." ÜÇK535 3. *öz.* Bir lakap. "*Üçkâğıtçı Hamdi derlermiş*." KK250 **üçkâğıtçı beşkâğıtçı*** üçkâğıtçı falan. "*Üçkâğıtçı beşkâğıtçı. Bu sizi alakadar etmez*." TD63

üçkâğıtçılık *a.* Üçkâğıtçının işi. "*Bu arada Bitirim Leyla üçkâğıtçılığını gizlemişti*." TD36

üçlen-* Sayısı üçe çıkmak. "*Şeş, penç, cihar haneleri üçlenende...*" KK241

üçleştir-* Sayısını üçe çıkarmak. "… *vuracağı paralarla apartmanları ikileştirir, üçleştirir, belki de dörtleştirirdi*." ÜÇK521

üçlü 1. *sf.* Üç parçadan oluşan, kendinde herhangi bir şeyden üç tane bulunan; müselles, troyka. "*İspirtoluğu hırsla yaktı, üçlü cezveyi öfkeyle oturttu üstüne*." YD98 2. *sf.* Üç kişiden oluşmuş. "*İnsanlar ikili, üçlü, beşli topluluklar hâlinde fısıldaşıyor, yanlarına yaklaşanlara şüpheyle bakıyorlardı*." GK98 3. *a.* İskambil, domino vb. oyunlarda üzerinde üç işareti veya noktası bulunan kâğıt veya pul. "*Daha doğrusu, iskambildeki kozların dışında kalan üçlü, dörtlü, yedili cinsinden küçük kâğıtlar*." YYB213

üçte birci* *a.* Elde edilen mahsulün veya kazancın üçte birini alan kimse. "*Kahvedekilerin çoğu, zorba Muzaffer Bey'in şerrinden yeni partiye geçmiş küçük toprak sahibi köylüler, yarıcılar, üçte bircilerdi ki, seçimi dört gözle bekliyorlardı*." HÇ33

üçten dokuza *a.* İslam hukukuna göre kocanın üç defada üç kez "boş ol" sözünü tekrarlayıp karısını boşaması hakkında kullanılan söz. "*Kocası talak-ı selaseyle üçten dokuza boşamıştır*." EK73

üçüncü *sf.* Üç sayısının sıra sıfatı, sırada ikinciden sonra gelen. "*Üçüncü oğlu bir şeyler sayıkladı*." DHV311

üçüncü mevki *a.* Gemi, tren vb. taşıtlarda veya tiyatro, sinema vb. yerlerde normal tarifeden ucuz olan ve daha az hizmet verilen mevki; üçüncü sınıf. "*Payıma düşenle karımı, üç çocuğumu İstanbul'a getirirken trenin üçüncü mevki kompartımanında kara kara düşünmeye başlamıştım*." YYB95

üçüncü sınıf *sf.* Nitelik olarak düşük seviyede olan. "*İstanbul'un üçüncü sınıf barlarından toplanmış beş altı kadınla bar, birdenbire şehrin birinci sınıf bir eğlence yeri oluvermişti*." SM199

üdeba (Ar.) *a.* Yazarlar, edipler. "*İrili ufaklı üdeba, şuara ve zurafanın devam ettiği yerlerde...*" BK298

üf *ünl.* Usanç, bezginlik, tiksinti vb. duygular anlatan bir söz. "*Niçin üf*?" DE171

üfle- 1. Dudakları büzerek soluğu bir şey üzerine hızla vermek, üfürmek. "*Dumanlarını benden yana üflemiyor mu*?" SAR123 2. Yanmakta olan bir şeyi söndürmek veya canlandırmak için soluk vermek. "*Aklına yattı, feneri önce kıstı, sonra camını kaldırıp üfledi*." EVO250 3. Nefesli çalgıları çalmak. "*Moruk gırnata üflüyor, haminne keman çalıyordu*." SÇ119

üfleme *a.* Üflemek işi. "*Nedret, Zühal'in gözünü üflemeye hazırlandı*." İDG120

üflen- Üfleme işi yapılmak. "*O, üflenmiş küllü ateş gibi parlamaya başlayan gözleriyle bana bakarken yüklü göğsü inip inip kalkardı*." YYB99

üflet- Üfleme işini yaptırmak. "*En iyisi, Kabak Hafız marifetiyle okutup üfletmek yahut bir muska yazdırmaktı*." HÇ102

üfleyebil- Üfleme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Otuz beş yıl önceki gibi, havaya sabun balonları üfleyebilir, kırlarda doludizgin çember çevirebilirim*." KP90

üfleyiş *a.* Üflemek işi. "*Sonra sigarasından duman alışı, aldığı dumanı üfleyişi…*" SÇ212

üfleyiver- Aniden üflemek. "*Güllü bunun farkına varmış olacak, lambayı üfleyiverdi*." AY207

üfür- 1. Üflemek. "To*zunu şöyle bir üfürürsünüz*." AY130 2. Üfleyerek bulunduğu yerden uzaklaştırmak. "*Yel üfürür, sel götürür, yangın kül edebilirdi*." EVO12

üfürük *a.* Üfürülerek verilen soluk. "*Kadının mavi damarlı kuru eli gözkapağını kaldırdı, hiç beklemediği bir üfürük*." SÇ84

üfürükçü *a.* Maddi çıkar sağlamak için okuyup üfleyerek hastalıkları iyileştirdiğine, karı koca ilişkilerini düzenlediğine vs. inanılan, ilaç terkipleri yapan, muska yazan sahtekâr kimse. "*... üfürükçü kocakarılar dolu masallar anlatıp sıcacık yatağımızda içimize tatlı ürpertiler veren Senem Bacı'yı mı*?" AY152

üfürükçülük *a*. Üfürükçünün işi. "*Karısı da öte yanda ebelik, kocakarı ilaçları, üfürükçülük derken sırt sırta verip ilkin başlarını sokacakları bir kerpiç huğ yaptılar*." EVO17

üğren-* Öğrenmek. "*Üğrenirsın bunları Bayram'dan hep*." DK25

üğret-* Öğretmek. "*Kim üğretmiş ona pulis lafını*?" SUÇ72

üğretmen* *a*. Öğretmen. "*Atlattık şükür üğretmen*." GK366

üksürme* *a*. Öksürme. "*Başlarsın üksürmeye sorarim*." DK61

üksüz* *a*. Öksüz. "*Bırakti buncağızı üksüz*!" DK59

ül- (Der.) Ölmek. "*Ülmüştür belkim şindiye*." SBK335

üldür- (Der.) Öldürmek. "*Üldürecektin bizi*." SÇ36

üleş- İki veya daha çok kimse bir şeyi kendi aralarında belirli oranda dağıtmak; paylaşmak. "*Derım, üleşelım iki binliği*!" DK183

ülke *a*. 1. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü; diyar, arz, iklim, memleket, mülk. "*Günün birinde Tuna'yı seller gibi aşıp Osmanlı ülkesine yayılan Moskof'lar onları da birçokları gibi yurtları yuvalarından etmeseydi...*" EK18 2. Devlet. "*... bütün geri kalmış ülkeler, ileri ülkelerin sıkıntı içindeki emekçileri şarap içer...*" ARK234

üllüz (Der.) *sf*. Cılız, işe yaramaz, güçsüz. "*Üllüz sen de*!" KK25

ülser (Fr.) *a*. Sindirim organlarında ve özellikle mide ile onikiparmak bağırsağında görülen yara, karha. "*Mide ülseri olalıberi çenesi büsbütün düşen lokanta sahibi sıçradı*." KP52

ülserli* *sf*. Ülseri olan. "*Yazılırdı ama ülserli cenabetin dırdırından kurtulamazdı*." KP53

ümit (Far.) *a*. Ummaktan doğan duygu; umut. "*Annemin bakışlarındaki ümit söndü*." AY167 **ümidi boşa çık-** umudu boşa çıkmak. "*Ümitleri boşa çıkar, kocası baharda aldırmazsa ne yapıp yapacak, yüzüğü sattıracaktı*." EK199 **ümidi kırıl-** bir şeyin artık gerçekleşemeyeceği inancına varmak. "*Bunu hatırlayınca ümidi kırılır gibi oldu*." EB71 **ümidini kes-** artık olacağını beklememek. "*Kız, hayır kadındı artık, bekler bekler, ümidini keser, ondan sonra da alırdı voltasını*." KY145 **ümidini kır-** umut kesmesine yol açmak. "*Karısının ümidini kırmamak için durumu saklasa mıydı acaba*?" DE141 **ümit (veya ümidini) bağla-** olmasını, olacağını ummak. "*İyi olur ama gene de fazla ümit bağlama*!" DE192 **ümit et-** ummak, beklemek. "*Kendi veya kızı için değil, mahkemede atıp tuttuğu, rezil ettiğini sandığı bir kızın, hiç ümit edilmedik, göz alıcı şekilde yükselmesine içerliyordu*." SM237 **ümit besle-** bir şeyin olabileceğini beklemek, ummak. "*Tekrardan işe alınmak gibi hafif de olsa bir ümit besleyenlerin son ümitleri de kırılmıştı*." CEM155 **ümit kes-** ümidini kesmek. "*Allah'tan ümit kesilmez*!" CEM15 **ümit mümit*** ümit falan. "*Ümidi mümidi Gafur ağasıydı*." GK21 **ümit uyan-** ümit doğmak, ümit belirmek. "*İçinde gene bir ümit uyandı*." YYB66 **ümit ver-** bir kimsede ümit uyandırmak, bir kimseye güven vermek. "*Fakat hiçbiri en ufak bir ümit verecek tarzda bakmazdı*." BK338

ümit kapısı *a*. İstenilen, arzu edilen bir şeyin gerçekleşmesi beklentisiyle özlenen durum; umut kapısı. "*Yeni bir ümit kapısı açılmış, karısına yeni bir müjde imkânı belirmişti ya*!" DE188

ümitlen- Bir şeyin olmasını inançla beklemek; umutlanmak. "*Para çalma suçundan yedi yıl on aya hükümlü esmer kâtip, Nurettin Şadan Bey'den bahşiş hususunda ümitlenmişti*." GR16

ümitli *sf*. Umudu olan, umut besleyen; umutlu. "*Genç kadın gözucuyla kocasını kolluyor, maaşının artması hususunda hiç de ümitli olmadığına dikkat ediyordu*." DE33

ümitsiz *sf*. Düzeleceği veya iyileşeceği sanılmayan; umutsuz. "*Kadının ümitsiz yalnızlığı bana koydukça koydu*." SBK261

ümitsizce *zf*. Ümitsiz bir biçimde; umutsuzca. "*Doktor başını ümitsizce salladı*." KP67

ümitsizlik *a*. Ümitsiz olma durumu; umutsuzluk. "*En çok da Müfit Efendi, pek pek birkaç yıl sonra aynı yere gidecek olmanın ümitsizliği içinde, şekerine, kalp yetmezliğine aldırış etmiyor...*" SUÇ187

ümmet (Ar.) *a*. Bir peygamberin getirdiklerine inanıp ona tabi olanların oluşturduğu topluluk. "*Amma peygamber efendimiz, gözünü sevdiğim, yalınayak başı kabak koşacak: Ümmetim, ümmetim diye*!" GK173

ümmeti Muhammed* *a*. Hz. Muhammed'e iman eden bütün Müslümanların oluşturduğu topluluğun adı. "*Sen de ümmeti*

Muhammed'densin." GR50

ümmeti Müslüman* *a*. İslam toplumunun tamamını ifade eden bir söz. "*Ümmeti Müslüman, hakaret ediyormuşum*!" YYB130

ümmi (Ar.) *sf*. Sahip olduğu bilgiyi okuma yazma yoluyla değil vahiy yoluyla Allah'tan aldığı için Hz. Muhammed'e verilen bir sıfat. "*Ümmi, ya ümmiii*!" VV374

Ümraniye *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Ümraniye'de beş yaşını sürdüğü sıra, Güney illerinden birine tayin edilen bir nüfus müdürüne evlatlık verildi*." SM158

ümük *a*. Soluk borusunun üst bölümü; gırtlak. "*Lakin fukara Topal, ümüğüne çökünce gözleri nasıl da pörtlediydi*." BTÜ245

ün *a*. Herkesçe bilinme, tanınma durumu, san, şöhret, şan. "*Şükür Allah'a, ünü vardı, ünü*!" KT150 **ün mün*** ün falan. "*Kocası mocası, davul çalması, mavul çalması, ünü münü...*" SÇ38 **ün sal-** ünü herkesçe bilinmek ve her yerden duyulmak. "*Pantolon ceplerinden sigara paketiyle kibritini çıkarıp çakışı, yakışıyla vallahi de billahi de ün salıverirdi*." YD83

üniforma (İt.) *a.* 1. Aynı işi yapanların giydikleri, tüzükle belirtilmiş, bir örnek giysi. "*Sırmalı üniformasıyla Murtaza'ysa, kaşlarını çatmış, merdiven başında uyuklayan sarı kediye bakıyordu*." MUR291 2. Silahlı kuvvetlerin resmî giysisi. "*Ama bir gün, memleket düşmanların işgaline uğrayınca paşa üniformalarını padişahın suratına atıp bizlerden, daha doğrusu halktan birisi, bir ot gibi işe başladı*." DE170

üniformalı *sf*. Üniforması olan, üniforma giymiş olan (kimse). "*Üniformalı şoförler kullanan, hatırlı insanların kızı*." SBK295

üniversite (Fr.) *a*. Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu, darülfünun. "*Ben üniversiteye gelsem dışarıda iş bulabilirdim*." SÇ24

üniversiteli *a.* Üniversite öğrencisi. "*Üniversiteli Siirtliydi*." BFV159

üniversitelik *a.* Üniversiteli olma durumu. "*Üniversitelik ve üniversite arkadaşlığı başkaymış*." YYB158

ünlü *sf*. Herkesçe bilinen, ün salmış olan; angın, adlı sanlı, anlı şanlı, şöhretli, tanınmış, meşhur, şanlı, namlı, namdar. "*Ünlü, çok ünlü ama gerçekten çok çok ünlü bir otelin turistik barına sokmuştu beni*." YYB162

ünsüz *sf*. Ünü olmayan; şansız, şöhretsiz. "*Ünlü, az ünlü, ünsüz artist ya da figüranlar sağa sola koşuşur, prodüktör ağabeyin aradığını bulma yarışına geçerler*." YD156

Ürdün* *öz. a.* Orta Doğu'da bir ülke. "*Irak, Arabistan, Mısır, Arabistan, Ürdün, Lübnan velhasıl Gâvur Dağları'nın ötesi baştan başa Arabistan*." KAÇ20

üre (Fr.) *a*. Azotlu besinlerin vücutta yanmasıyla oluşan, erimiş bir durumda idrarla dışarı atılan azotlu madde. "*Küçükpazar'daki doktor arkadaşı, üre artınca filan diye bir şeyler söylemişti*." SAR133

üren- (Der.) Öğrenmek. "*Ben şimdi istesem ürenmek okuma hem de yazma ürenebilir miyim*?" ÇK89

ürenebil-* Öğrenebilmek. "*Ben şimdi istesem ürenmek okuma hem de yazma ürenebilir miyim*?" ÇK89

üretim *a*. Belirli faaliyet ve işlemler sonucu yeni bir mal veya hizmet meydana getirme; istihsal, prodüksiyon, tüketim karşıtı. "*Genel müdür odasında, çeşitli hammadde ve üretim ürünlerinin çeşitli defterlerini incelemekle meşguldü*." KT174

ürk- 1. Bir şeyden korkup sıçramak; tevahhuş etmek. "*Kaldırıverdiğimiz ağır defterlerin altından ya bir fare fırlıyor yahut da ışıktan ürken karaböcekler sağa sola kaçışıyorlardı*." KP69 2. Şaşkınlık ve korku duymak. "*Upuzun boyu, geniş omuzlarıyla Kör Nasrullah içeriye ürkerek girdi*." ÇK95 3. Belli bir şeyden çekinmek. "*Çapkın operatör diye hastalar senden ürkerler*." SM252

ürkek *sf.* 1. Çok ürken, korkuya çabuk kapılan. "*Ürkek, kupkuru biri olan Hüseyin Yorulmaz'ınsa yüzü kireç kesilmişti*." GR34 2. Her şeyden çekinen, tutuk (kimse); çekingen. "*... ürkek adımlarla geçerlerken, arada usullacık, bakar, güler, birbirlerini dirsekleriyle dürterler*." AY187

ürkeklik *a*. Ürkek olma durumu. "*Hasan Hüseyin'de bir ürkeklik, suçluluk...*" BE89

ürkme *a*. Ürkmek işi; tevahhuş. "*Muhsin Usta gittikçe yaklaşan tehlikeden ürkmeye başlamıştı*." HÇ347

ürküntü *a*. Ürkme duygusu. "*Haldun ürküntüyle durdu*." İDG79 **ürküntü ver-** ürkütmek. "*Hele camı bir parmak toz, heybetli bir boy aynası vardı ki, insana ürküntü veriyordu*." BE16

ürküntülü *sf*. Ürküntü veren. "*Bu kocaman kocaman yapıların insana ürküntülü saygılar verdiği yüksek sütunlar, zarif koridorlarda çok şey öğrenmişti*." GK103

ürküt- 1. Ürküntü vermek. "*Bu tip insanlar beni ürkütürlerdi*." BE40 2. Korkutup kaçırmak. "*Tepesindeki dutun dallarına tünemiş güvercinleri ürküten heybetli sesiyle gürledi*." HÇ159

ürkütebil-* Ürkütme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İki yüz liradan kapı açsa ürkütebilirdi*." GR112

ürkütme *a*. Ürkütmek işi. "*İte vurmaktansa ürkütmesi hayırlıdır*." MUR244

ürkütücü *sf*. Ürkme, çekinme duygusu veren, ürküten. "*Adamın bakışları artık ürkütücü değildi*." KAÇ145

ürkütül- Ürkütme işi yapılmak. "*Ürkütülmüş vahşi bir hayvan kuşkusu içindeydi*." KAÇ19

ürper- 1. Korku, tiksinti, üşüme vb. yüzünden tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme; ifildemek. "*Soğuk soğuk ürpererek yataktan kalkıp acele acele giyiniyorum*." AY164 2. Bir şeyden korkmak. "*Kadının okşarken hazdan baygınlıklar geçirmesi karşısında şaşırıyor, kadının belki de bir kalp sektesinden ölüvereceğini düşünerek ürperiyordu*." YD247

ürperiş *a*. Ürpermek işi. "*Kabak Hafız, elini öpmekte olan kızın ateşten dudaklarıyla yaktığı elinden içine vuran bir ürperişle, 'Berhudar ol yavrum!' dedi*." YD141

ürperme *a*. Ürpermek işi. "*Tatlı bir ürpermeyle İhsan'dan söz açtı*." OK47

ürpert- Ürperti vermek. "*Karanlıkları ürperten naralarından birini koyuverdi*." DK5

ürperti *a*. Ürperme duygusu. "*Ürperti ile döndü*." TD38 **ürperti ver-** korkutmak. "*Bu sezgi, içine tuhaf bir ürperti veriyor; günün birinde lekelenip işinden atılacağını sanıyordu*." DE102

ürpertici* *sf*. Ürperme duygusu veren, ürperten. "*Sesinde ürpertici bir sıcaklık vardı*." BK338

ürpertili *sf*. Titreşimi olan. "*Bu konak ona her zaman çocukluğunun ürpertili kış gecelerini hatırlatırdı*." SUÇ18

ürü- Köpek bağırmak; havlamak. "*İt ürür, kervan yürür*!" KAÇ37

ürün *a*. 1. Doğadan elde edilen, üretilen yararlı şey; hasılat, mahsul. "*Yıllar yılı süregeldiğince sahipsiz topraklar hiç kimsenin malı olmamalı, köylü dilediği gibi sürüp ekmeli, ürününü kaldırmalıydı*." KAÇ83 2. Türlü endüstri alanlarında ham maddelerin işlenmesiyle elde edilen şey. "*Genel müdür odasında, çeşitli hammadde ve üretim ürünlerinin çeşitli defterlerini incelemekle meşguldü.*" KT174

ürya (Der.) *a*. Düş, rüya. "*O mu görmüş üryasını*?" VV179

üs (Ar.) *a*. Bir askerî harekâtta birliklerin gereksinim duyduğu her türlü gerecin toplandığı, dağıtıldığı bölge. "*Sovyetler'in Boğazlar'da üs, Kars'la Ardahan'ı istemeleri bir bakıma hiç de kötü olmamıştı*." VV107

Üsküdar *öz. a*. İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Önce Sultanahmet, sonra Üsküdar'da Paşakapısı'nda yattı*." DHV273

üsküf (Rum.) *a*. Yüksek aşamadaki yeniçeri subaylarının giydikleri, yarısı arkaya sarkan uzun bir sarık. "*Başlarım üsküfünden ha*!" EKM132

üslup (Ar.) *a*. 1. Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi; tarz. "*Şark üslubunca döşeli odasının köşe minderine kendini bırakır…*" GR187 2. Sanatçının görüş, duyuş ve anlayışındaki kendine özgü anlatış biçimi; biçem, hava, stil. "*Nasıl söyleyeyim, üslup ve galiba felsefe ile*." GR136

üsluplu *sf*. Sanatçının görüş, duyuş ve anlayışındaki kendine özgü anlatış biçimi; biçem, hava, stil. "*Başımıza taşlar yağacak, üsluplu homurtularıyla heyecanları arttıkça artıyordu*." ÜÇK576

üst 1. *a*. Bir şeyin görülen yanı, yüzü. "*Kara karanlıkta, kara taşın üstündeki kara karıncanın bile attığı her adımı gören ve bunu ezelde tayin eden o*." AY150 2. *a*. Bir şeyin dış yüzü, üzeri. "*Gerçi buz üstüne yazılan yazı gibi eriyip silinmişti bütün söyledikleri ama olsun*." BFV97 3. *a*. Giysi. "*Benden üst istemez, baş istemez, aç kalsa açım demez*." EVO34 4. *a*. Birine göre yüksek aşamada olan kimse, mafevk. "*Ağlanacak yerde güler, gülünecek yerde ağlarsa bu, üstün bileceği şeydi*." MUR47 5. *a*.

Vücudun beden bölümü. "*Hacer Hanım, Haldun'u usullacık konağa kaçırdı, karyolasına yatırıp üstünü sıkı sıkı bastırdı*." EK181 6. *sf*. Birkaç şeyden birbirine göre yukarıda olan. "*Vaktiyle zengin bir Ermeni'nin yaptırdığı harap konağın en üst katındaki çatı arasıydı*." DE163 7. *a*. Artan, geriye kalan bölüm. "*Beş bin lira mı? Üstü*?" YD262 8. *sf*. Sınıflamalarda temel olarak alınan bir tipe göre ileri derecede olan. "*Suçsuz bir memurun işinden çıkarılmasını daha üst makam tayin ediyor…*" DE142 **(bir yerin) üst başı** yukarı yanı, yukarıda olan bölümü. "*İflahsızın Memed'in heceleye heceleye zorla söktüğü iri harflerin üst başında, ince siyah harflerle yazılmış bir yazıydı*." GK175 **üst yanı** yukarı yanı, yukarıda olan bölümü. "*Aldırış etmez görünüyorum ama göğsümün sol üst yanında telaşlı bir yaralı kuş çırpınıp duruyor*." ARK143 **üste çık-** suçlu olduğu hâlde karşısındakini suçlamak. "*Yakalayınca da babası gene üste çıkıp kadıncağızı tokatlamamış mıydı*?" SBK181 **üstten bak-** kibirli, gururlu bir biçimde. "*Sonra ucu ağzına doğru hafifçe eğik patlıcan burnuyla çevredeki erkeklere üstten üstten baktı*." ÖE99 **üstünde dur-** bir işe önem vermek, bir işle yakından ve sürekli ilgilenmek. "*Üstünde durmadı*" SUÇ248 **üstünde kal-** suçlanmak. "*Laf döner dolaşır Nuriye'nin üstünde kalabilirdi*." TD103 **üstüne al-** bir işi yapmaya söz vermek, ödev alınmak. "*Madem istiyorlar, herifin aradan çıkarılması işini yalnız sen niye üstüne alıyorsun*?" HÇ264 **üstüne alın-** bir davranışın kendisine karşı olduğunu sanarak tedirgin olmak, alınmak. "*Kim üstüne alınırsa ondan*." MUR104 **üstüne at-** bir suçu birine yüklemek. "*Herkes suçu senin üstüne atmış sonunda*." KAÇ160 **üstüne bas-** 1. yerinde bir düşünce ileri sürmek. "*Tamam, üstüne bastın*!" EB231 2. iyice belirtmek. "*Üstüne basa basa, 'Annen ne zaman isterse.' dedi*." KAÇ145 **üstüne bir bardak su iç-** bir işten umudunu kesmek, o işin olacağına inanmamak, o işten vazgeçmek. "*Bu paranın üstüne bir bardak su içeriz biter gider*." YD265 **üstüne çek-** kendi üzerine almak, muhatap olmak. "*Herifin yüzünde gözü olmadıktan başka, düşmanlığını üstüne çekebilirdi*." YD234 **üstüne çullan-** saldırarak üzerine abanmak. "*Birkaç kişi genç kızın üstüne çullandı*." OK73 **üstüne düş-** bir kimseyle veya bir şeyle çok ilgilenmek. "*Üstüme düşenler değil de bana aldırış etmeyenler daha çok sarıyor beni galiba*." BFV279 **üstüne gel-** bir şey yapılırken veya konuşulurken çıkagelmek. "*Odadan çıkarak üstüne gelmiş*." EK177 **üstüne git-** 1. bir işe el atmak, karışmak. "*O boy, o pos, o kalıp kıyafetle hiç ama hiç kimseden korkmaz; belanın üstüne giderdi*." VV339 2. üstüne doğru gitmek. "*Topal bacağıyla hırslı hırslı büyük oğlunun üstüne gitti*." EVO288 **üstüne gül koklama-** sevdiği birinden başkasını sevmemek. "*Annenin, babacığının üstüne gül koklamadığına her zaman inan*!" KAÇ11 **üstüne koy-** katmak, eklemek. "*Kütlüden kazandığımız paranın üstüne koyacağız*." EVO106 **üstüne kuma gel-** kocası, başka bir kadın almak. "*Kocasının nerdense bulup üstüne kuma getirdiği bıcır bıcır, şeytan karı, gene adamı üzüm üzüm üzüyordu*." MM81 **üstüne olma-** daha üstü, iyisi bulunmamak. "*Canım Yunus Usta, senin üstüne olabilir mi*?" BTÜ33 **üstüne otur-** hakkı yokken bir şeyi kendisine mal etmek. "*Karıkoca meyhanenin üstüne oturdular*!" EK328 **üstüne titre-** bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek. "*Kayınvalide, kayınbaba damadın üstüne titriyorlarmış*." DK11 **üstüne tüy dik-** zor olan bir işi daha da zor hâle getirmek. "*Serbest Fırka'ya nasıl ki Mustafa Kemal paydos demişti, İsmet de bunlara diyecek ve demokrasinin üstüne tüyü dikecek*!" ÜÇK578 **üstüne üstüne git-** çekinmeden sonucu tehlikeli olabilecek bir şeyle uğraşmak, yılmamak. "*Herkes ölümden korkar, yaşamaya dört elle sarılır, ben üstüne üstüne gidiyorum, bulmuyor*." BFV27 **üstüne var-** bir şey yapmasını baskı yaparak istemek. "*Huyunu bildiği için üstüne varmadı*." EK41 **üstüne vazife olma-** görevi olmamak, o görev kendini ilgilendirmemek. "*Üstüne vazife olmayan işe karışma anne*!" EK223 **üstüne yat-** hakkı yokken bir şeyi kendine mal etmek, bir şeyi alıp vermemek. "*Sonra ucu ağzına doğru hafifçe eğik patlıcan burnuyla çevredeki erkeklere üstten üstten baktı*." ÖE92 **üstüne yık-** kendi suçunu başkasına yüklemek. "*Suç ortakları suçun tümünü üstüne yıkmaya çalışıyorlardı*." EK305 **üstüne yok** `bundan daha iyisi olamaz, hepsinden iyisi bu` anlamında kullanılan bir söz. "*Duvarcılıkta bu dünyada tövbe üstüne yok*." BTÜ165 **üstüne yürü-** korkutmak, yıldırmak amacıyla saldıracakmış gibi yapmak. "*Adam öfkeyle üstüne yürüdü*." BFV135

üst baş *a*. Giyecekler, giysiler, giyim kuşam, kılık. "*Sulu kozacılar sırılsıklam üst başlarıyla titreşiyorlardı*." BTÜ68

üst başlı* *sf*. Üst başı olan. "*… yırtık pırtık üst başlı işçilerin arasındaydım*." AY173

üst başsız* *zf*. Üst baş olmaksızın. "*Napacaksınız? Yataksız, üst başsız…*" AY133

üst dudak *a*. Dudaklardan üstte bulunanı. "*Öğretmen Daniş küçük mavi gözlerini yumdu, üst dudağını yaladı*." EKM150

üst kat *a*. Bulunulan yere göre bir üst daire ve bölüm. "*Üst kat kaç oda*?" SUÇ154

üst tarafı *zf.* Olup olacağı, sonuç olarak. "*Üst tarafına karışma*." CEM115

üst üste 1. *sf.* Çok kalabalık, sıkışık. "*Civar mahalleler -bunlar işçi mahalleleriydi- geceye gömülmüş karanlık evler kalabalığı hâlinde alt alta ve üst üsteydiler*." EKM79 2. *zf.* Birbirinin üstüne konulmuş bir biçimde; kat kat. "*Yakalayıp ya da yakalanarak alt alta üst üste boğuşmalar parke taşları üzerinde…*" ARK46 3. *zf.* Arka arkaya. "*Dumanı üst üste emdikten sonra…*" BFV233

üstat (Far.) *a.* 1. Bilim veya sanat alanlarından herhangi birinde üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse. "*Genç adam, kitaplarının arasından Beethoven'ın Hayatı cildini çekti, üstadın kuşe kâğıda basılı fotoğrafını gösterdi*." DE11 2. Genellikle erkekler arasında senli benli konuşmada kullanılan bir seslenme sözü. "*Anlıyorum üstat*." BFV189

üstbaş bk. üst baş. "*Karnı acıkmaz, uykusu gelmez, bayramlarda yeni ayakkabı, yeni üstbaş istemez, isteyemez; istese bile alınmazdı*." SBK68

üste *a.* Bir mal değişiminde, malı daha değerli olanın aldığı para. "*Allem eder, kallem eder üstesinden gelirdi.*" VV121 **üstesinden gel-** bir işi beklenildiği yapmak, becermek, başarmak. "*Peki bu harika işin üstesinden nasıl geliyorsunuz öyleyse*?" SAR71

üstele- 1. Bir düşünce veya istek üzerinde durmak, direnmek, ısrar etmek, tekit etmek. "*Üstelemekten vazgeçerek yere düşürdüğü kitabı aldı*." BFV135 2. Bir isteği, bir buyruğu tekrarlamak, tekit etmek. "*Büyük oğul üstelemekten vazgeçti*." EVO98

üsteleme *a.* Üstelemek işi; tekit. "*İhsan Ağabey üstelemeye başlardı bu sefer*." SBK94

üstelen- Üsteleme işine konu olmak. "*Öylesine yakışıklı kocası olan bir kadın fazla üstelenmezdi, üstelenmemeliydi*." TD50

üstelik *zf.* Ayrıca, bir de, bundan başka; bile. "*Üstelik karısı üçkâğıtçının, kaptıkaçtının biriydi*." TD59

üstlük *a.* En üste giyilen uzunca giysi. "*Kara şalvarı, göğüslerini iri, sert iki yuvarlak hâlinde meydana çıkaran çiçekli mavi basmadan üstlüğü, yalnız iri, kapkara gözlerini açıkta bırakıp ağzının üstüne kadar sıkı sıkıya sarındığı beyaz başörtüsüyle ürkek bir ceylanı andırıyordu*." KY76

üstü kapalı 1. *sf.* Açık ve kesin olmayan; eskülabi. "*Bıktım şu futbolcuların üstü kapalı profesyonelliklerinden*!" DE215 2. *zf.* Açık ve kesin olmayan bir biçimde. "*Geceler gecesi ne zaman kıza sataşmaya kalksa ağzının payını alan Gafur, çırak yanında üstü kapalı övünmelerden geri kalmamış*." GK159

üstün *sf.* 1. Benzerlerine göre daha yüksek bir düzeyde olan, onları geride bırakan. "*Çünkü kızın üstün bir güzelliğe ereceği besbelliydi*." SBK106 2. Birine veya bir şeye göre nitelik bakımından daha yüksek, daha elverişli olan; yeğin, faik. "*Sizin kızdığınız insanlar, sizden üstün olmalarını bir türlü kabul etmek istemediğiniz, kendi sınıfınızın insanları*." AY176 **üstün gör-** bir şeyi veya kimseyi başkasından daha değerli bulmak veya görmek. "*Çünkü o, kendini üstün gören bir kadınefendi ağırbaşlılığı içinde, hırslı, elini önce oğluna uzatır*." SM126 **üstün ol-** benzerlerinden daha yüksek düzeyde olmak. "*Her şeye rağmen, ondan üstün olduğunuza inanıyorsunuz*." AY176 **üstün tut-** bir kimseye, bir şeye başkasından daha çok değer vermek. "*El kızını demek öz annenden üstün tutuyorsun*?" EK48

üstüne *zf.* 1. Bir konu hakkında, ... konusunda, ... ile ilgili; üzerine, dair. "*Kosti seviyordu Amerika üstüne konuşulmasını*." SÇ33 2. Birinin hesabına. "*Yoksa geçimi yok da boğazı senin üstüne mi*?" EK201 3. -den sonra. "*Üç adam iştahlı ağız şapırtılarıyla atıştırıyorlar, lokmalarının üstüne de soğuk ayran kaşıklıyorlardı*." BTÜ227 4. Kendinden önce gelen sözün ikileme biçiminde anlamını pekiştirmek ve sıklığını ifade etmek için kullanılan bir söz. "*Yama yama üstüne yorganlar, yatak, yastıklar…*" GR214

üstüne üstlük *zf.* Fazla olarak. "*Alt tarafı iki paralık mahkûm, üstüne üstlük hırsız…*" EKM157

üstünlük *a.* Üstün olma durumu; faiklik, faikiyet, galebe, rüçhan, avantaj. "*Bu zevki belirten ışığı, gözlerindeki o zalim, o üstünlük ifade eden ışığı görmeye tahammülüm yok belki*!" KK170

üstüpü (Rum.) *a.* Gemi kalafatında, işliklerde, buharlı makinelerde, temizlik işlerinde, otomobilcilikte kullanılan didilmiş kendir. "*Varsın bilmesin, kurtulmalı, fabrika sahibini avucu içine almalı, üstüpü, ıskarta pamuk, çiğit satışlarında karşı tarafla anlaşıp çalmalıydı satırı*!" KT8

üstüva* (Ar.) *a.* Yerkürenin eksenine dik olarak geçtiği ve yerküreyi iki eşit parçaya böldüğü

varsayılan en büyük enlem dairesi; ekvator. "*Üstüvayı geçerken vapurda şenlik yapılır*." SUÇ301

üşen- Kendinde bir gevşeklik duyarak bir işi yapmaya isteği olmamak; erinmek. "*Bir sigara yakmak geçtiyse de içinden, üşendi*." MM238

üşü- Isı yokluğundan, azlığından veya ısı kaybından etkilenmek, soğuğun etkisini duymak. "*Havalar soğudu, üşüyorum, hasta olacağım*!" SUÇ190

üşüme *a*. Üşümek işi. "*İçinde, içinin ta derinlerinde bir titreme, bir üşüme, bir genleşme…*" EB47

üşün-* Üşüme işine konu olmak. "*Soğukta üşünür mü*?" CEM103

üşüş- Her yandan çokça bir araya gelmek, toplanmak, birikmek, üşmek. "*Öteki çocuklar da üşüşmüşler, Semra'nın elinden kapmaya savaşmaktadırlar...*" BFV131

üşüşme *a*. Üşüşmek işi; üşme. "*Ama yavaş yavaş kötü şeyler üşüşmeye başlamış olabilirdi aklına*." ARK146

üşüşüver- Çabucak üşüşmek. "*Gerçi kocasından bu işi için boşatmamışlardı ama kapılara, pencerelere üşüşüveren mahallelinin memnun, alaycı bakışları önünde işin aslını anlatıveremezdi ya*!" KT331

üşüt- 1. Üşümesine sebep olmak. "*Köşe başında yanan elektriğin sarı sarı aydınlattığı ocak akşamı, kulaklarını üşütüyordu*." EB44 2. Üşüyüp hasta olmak, soğuk almak. "*Başı ağrıyormuş. Üşütmüş galiba*." BFV155

üşütme *a*. Üşütmek durumu. "*Hâlâ geçmedi cenabet üşütme*." HÇ195

üt- Oyunda yenerek bir şey kazanmak; utmak, yutmak (II). "*Ütüyon mu*?" GK72

ütebil-* Ütme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ne ütebilir*?" GK314

ütü *a*. 1. Genellikle giysilerin buruşukluklarını gidermek için bunların üzerinden geçirilen kızgın demir araç. "*Benim ütü bozulmuş, acele işim var*." GAV114 2. Bu araçla yapılan iş. "*Komşulara geçmişti, ben de ütü yapıyordum*." EB92

ütül- Oyunda, yenilmek, kaybetmek. "*Kumarda ütülmüş*." BTÜ125

ütüle- Ütü ile buruşukluklarını gidermek. "*Çamaşırını iyi yıka, ütüle, mangırı fazla verir dedim*." YK78

ütüleme *a*. Ütülemek işi. "*Çamaşırları ütülemeye başlamış olan Ali bir an başını işinden kaldırıp komşu amcasının yüzüne baktı*." TD39

ütülen- Ütüleme işine konu olmak. "*O gün de her günkü gibi evden yıkanmış, ütülenmiş çamaşırlarla çıkmıştı*." KAÇ178

ütülenme *a*. Ütülenmek işi. "*Bence asıl sebep, evin geçimi başta olmak üzere, kirlilerinin yıkanması, ütülenmesi, tahtaların silinmesi, her şeyiyle o meşgul*." ARK229

ütület- Ütülü duruma getirtmek. "*Ali bütün gün saçlarını tarar, pantolonunu ütületir, ayaklarında sivri burun, yumurta ökçe, sabahtan akşama kadar gezer dolaşır*." TD23

ütüleyicilik* *a*. Ütüleyici olma durumu, ütüleyicinin yaptığı iş. "*İşin bir çeşit çorap ütüleyiciliği*." TD66

ütülü *sf*. Ütülenmiş, ütü ile buruşuklukları giderilmiş. "*Kısa pantolonu ütülüdür*." SÇ134

ütüsüz *sf*. Ütülenmemiş veya ütüsü bozulmuş. "*Cevdet'inki gibi kirli, ütüsüz değil*." SÇ134

ütüz- (Der.) Oyunda, kumarda yitirmek. "*Geceki kumarda ütüzdüm ağa*." BTÜ238

üvey *sf*. Yalnız yasaca akraba sayılan, aralarında kan bağı bulunmayan, öz olmayan. "*Önce etekleri havalı bir genç kadın getirdi üvey anne diye*." KAÇ4

üvey ana *a*. Üvey anne. "*Üvey anasıyla araları iyi gitmemiş*." SBK166

üvey anne *a*. Öz olmayan anne; analık, üvey ana, cicianne. "*Sen de üvey anneden betersin*!" KK135

üvey baba *a*. Öz olmayan baba; babalık, cicibaba. "*Zaten üvey babası da kim bilir hangi sevgilisiyle ortalardan silinip gitmişti*." KAÇ6

üvey evlat *a*. Karı kocanın her birine göre öbürünün ayrı bir eşinden dünyaya gelmiş olan evlat; üvey çocuk, emeksiz evlat. "*Böyle yakışıklı bir üvey evladı hiçbir genç üvey anne evden sebepsiz kovmaz*!" YD111

üvey kardeş *a*. Anaları veya babaları ayrı olan kardeşlerden her biri. "*Bir buçuk yaşındaki üvey*

kardeşini bostan kuyusuna attı diye iftiraya uğramıştı.” SUÇ192

üvey kız *a*. Karı kocanın her birine göre öbürünün ayrı bir eşinden dünyaya gelmiş olan kız çocuk; kızlık. “*Büyüyüp yetiştiği zamanlar ise adam daha başka ahlaksızlıklara kalkmış, geceleri üvey kızının yatağına gelmeye başlamıştı*.” HÇ295

üvey oğul *a*. Karı kocanın her birine göre öbürünün ayrı bir eşinden dünyaya gelmiş olan erkek çocuk; oğulluk. “*Eğer üvey oğlu Haldun ... ona ömrünün en büyük ıstırabı mühendis Vedat'ı hatırlatmasa mutluluğu sonsuz olacaktı*.” İDG7

üveyik *a*. Güvercinlerden, korularda yaşayan, eti için avlanan, boz renkli bir kuş. “*... incir kuşlarını, kırmızı topraklarda su gibi akan yeşil kertenkeleleri, kuyrukkaldıran, üveyikleri yitirdim*.” KP93

üye *a*. Herhangi bir topluluğu oluşturan bireylerden her biri; aza. “*Bilmeden yazıldığı parti, Dahrik'ten habersiz, seçimleri kazanmış, Dahrik de iktidar partisinin üyesi oluvermişti*.” YYB204 **üye ol-** bir kuruluşa üye olarak girmek. “*Hiç istemediği hâlde üye de olmuş, işin kötüsü, yönetim kurulu arkadaşları herifi bağırlarına basıvermişlerdi bile.*” ÜÇK490

üyle* *zf*. Öyle. “*İnsan birden durur mu üyle hiç*?” SÇ36

üylen* *a*. Öğlen. “*Oldu vakit üylen*!” SUÇ68

üyleyse* *zf*. Öyleyse. “*Kimden korkuyorsun üyleyse*?” MUR54

üz- Üzüntü vermek. “*Demek seni gene üzdüler*?” BFV10

üzebil-* Üzme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Soldaki jandarma olmasa şuna bir Alicengiz oyunu oynayıp telaşını seyretmek isterdi ama soldakini de üzebilirdi*.” SÇ228

üzengi *a*. Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka. “*Arap üzengi, fil avı, paşalar...*” SÇ39

üzere *e*. 1. … amacıyla. “*Annesi, Filiz, Nur filan üstüne yürüyecekmişçesine davranınca, kapağı bırakıp sokağa kaçmak üzere kat kapısından fırladı*.” BFV115 2. … şartıyla. “*Gerisini nikâhtan sonra vermek üzere anlaştık*.” VV353 3. Bir işin veya durumun yaklaşmakta olduğunu bildiren bir söz. “*Maşa kalkmak üzereydi ki Filiz'in babası kalın öksürüğüyle geldi*.” BFV93 4. Gibi. “*Göbek adını Muzaffer, asıl adını da vaktiyle babasının arzuladığı üzere Erdoğan koydu*.” HÇ332

üzeri *a*. 1. Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı; üst. “*Meze ve içki yüklü masanın üzerinden uzanan eller birbirini tuttu*.” HÇ334 2. Vücudun beden bölümü. “*Tam bu sırada Kudret Yanardağ, ışıl ışıl ipek pijaması üzerine giydiği devetüyü renkli, lacivert kordonlarla garnili kısa sabahlığıyla kapıda belirdi*.” ÜÇK598 3. Bazı tamlamalarda zaman bildiren bir söz. “*Handan o gün ikindi üzeri Beyoğlu'nda Haldun'a rastlayınca kalabalığa fîlan aldırış etmeyip çocuğun boynuna sarılmış, başlamıştı ağlamaya*.” İDG91 **üzerinden (şu kadar zaman) geç-** aradan herhangi bir zaman geçmek. “*Birbiri peşi sıra vuran bu ikiz felaketin üzerinden aylar geçtikten sonra bile, Nilüfer Suat'ı düşünmeye vakit bulamadı*.” SM233

üzerinde *zf*. 1. Bir şeyin üstünde; üstünde. “*Davetler, güzel kadınlar, demet demet çiçekler, omuzlar üzerinde taşınmalar...*” İDG117 2. ... ile ilgili, üzerine. “*Şark musikisi üzerinde alıştırmalara başladılar*.” İDG97 **üzerinde dur-** bir işe önem vermek, bir işle yakından, sürekli ilgilenmek. “*Kapısının topuzu çevrildiği zaman da işitmişti ama üzerinde durmamıştı*.” İDG37 **üzerinde kal-** istenmeyen şey birine yüklenmek, sorumluluğuna bırakılmak. “*Köylüyü kimin kışkırttığını bulup çıkarırlar, suç senin üzerinde kalır*.” KAÇ22

üzerine 1. *zf*. Bir konu hakkında, ... konusunda, ... ile ilgili; üstüne. *Fotoğrafı masasının üzerine bırakıp kalktı*.” KAÇ92 2. *e*. İlgili olarak; hakkında. “*... boyu, bosu, kalıbı kıyafeti üzerine acele bilgi verilerek ölü ya da diri yakalanması için harekete geçilmişti*.” KAÇ91 3. *e*. -den dolayı. “*Bir gece Habip'le kardeşlerinin işareti üzerine köylü Hanımın Çiftliği'ne baskın vermiş*.” KAÇ83 4. *e*. -den sonra. “*Ancak bunun üzerine çocuklar Duran Ağa'larını görerek oyunu bırakıp yanına geldiler*.” KAÇ107 **üzerine al-** bir işi görev edinmek, deruhte etmek. “*Ne diye suçu üzerine alacakmışsın*?” ARK175 **üzerine çek-** kendi üzerine almak, muhatap olmak. “*Kuvvetli ataklarla dikkati üzerine çek*.” İDG114 **üzerine çullan-** üstüne çullanmak. “*Mahvolduğunu sanıyor, şayet adam üzerine çullanmaya kalkarsa kaçmayı yahut bar bar bağırmayı kuruyordu*.” GAV188 **üzerine çök-** duygu, durum vb. bastırmak, kaplamak. “*Sevinince de üzerine çökmüş beceriksizliğin koyu griliğinden kurtulabilir, ferahlardı*.” MM239 **üzerine titre-** bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek. “*Üzerine titrediğim,*

hayatta varım yoğum oğluma göz koymuş meğer." TD32 **üzerine var-** üstüne varmak. "*Üzerine varılmazdı, varılamazdı*." EB8 **üzerine yürü-** korkutmak, yıldırmak amacıyla saldıracakmış gibi yapmak. "*Üç gün önce gene su yüzünden tartışılmış, kazmalar kürekler kapılıp birbirlerinin üzerine yürümüştü aileleri ya, aralarında bunun sözü bile olmamıştı*." VV28

üzerlik *a*. Sedef otugillerden, yaprakları almaşık, çiçekleri beyaz renkte, susama benzeyen tohumları acı olan, halk hekimliğinde tedavi amaçlı, tütsü olarak kullanılan bir bitki. "*Yirmi dirhem çörek otu, yirmi dirhem sinameki, elli dirhem üzerlik tohumu, yirmi adet badem içi…*" SUÇ45

üzgün *sf*. Üzülmüş, üzüntü duymuş; mahzun, melul, meyus. "*Kızını öyle üzgün eve gelir görünce ellerinin sabunuyla kalktı, yanına gitti*." KY85

üzgünlük *a*. Üzgün olma durumu. "*Başsağlığı dileyip sabır tavsiye eden komşular birer ikişer çekildikçe Meliha Abla her komşunun üzgünlük derecesini düşünmeye başladı*." YYB57

üzme *a*. Üzmek işi; tazip. "*Karısını bir parça üzmeye karar vermişti*." DE85

üzre *e*. Üzere. "*Şer'i şerif üzre nikâh kıyılmadan kıza yaklaşmak yok, demedim miydi*?" HÇ20

üzücü *sf*. Üzüntü veren; fena. "*Önüme ne çıkarsa tamir ederim ama üzücü, yorucu iş bu işler*." KK222

üzül- 1. Üzme işine konu olmak. "*Üzülür müsün*?" YD252 2. Üzüntü duymak; eseflenmek, yerinmek. "*Üzülür müydü*?" GAV142

üzülme *a*. Üzülmek durumu. "*Hatıra defterini okuduktan sonra Kamuran'ın ıstıraplarına da üzülmeye başlamıştı*." İDG24

üzüm *a*. Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi. "*İlle geceleri, fındık fıstık, ceviz, üzüm gibi kuruyemişleri çıtır çıtır yiyerek, sabahlara kadar bu meseleyi indirip kaldırıyorlardı*." SM259 **üzüm üzüme bakarak kararır** `her zaman bir arada bulunan, arkadaşlık eden kimseler, birbirlerine huy aşılar` anlamında kullanılan bir söz. "*Üzüm üzüme bakarak kararır derler ya*!" DE26 **üzümünü ye de bağını sorma** `yararlandığın şeyin nereden geldiğini araştırma` anlamında kullanılan bir söz. "*Üzümünü ye bağını sorma başefendi, dedi*." YK76

üzüm salkımı *a*. Üzüm tanelerinin dizi dizi bulunduğu salkım. "*Nazmiye'nin ufacık, yumuk yumuk eti hâlâ sevgilisinin nasırlı, sert avucunda, Meram Bağları'nın üzüm salkımları yüklü kütükleri arasında nefes nefese kaçıyorlardı*." OK69

üzüm üzüm *zf*. Anlamlarını pekiştirmek için üzmek ve üzülmek fiillerine getirilen bir söz. "*Şu çocuğun, şu günahsız çocuğun ne suçu vardı da gözlerini yolda koyuyor, onu üzüm üzüm üzüyordu*?" KAÇ17

üzümcü *a*. Üzüm yetiştiren veya satan kimse. "*Üzümcü, tahta bacaklının iyice sarhoş olduğunu anlamıştı*." EVO48

üzümcülük *a*. Üzümcünün işi. "*Hatta adam kışa doğru üzümcülüğü bırakıp şimdi çalıştığı Haliç'teki emaye fabrikasında iş bulup giderken…*" GK207

üzüntü *a*. Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği; burkuntu, üzünç, dert, eza, meyusiyet, teessür. "*Derken saçları permanantlı, kısa boylu, kalın bir kadın, bir karış ayakkabıları, rujlu dudakları, küpeleri, yüzükleri ve üzüntüden çok çalımla, numaradan çatılmış kaşlarıyla çıkageldi*." YYB84

üzüntülü *sf*. Üzüntü veren; üzünçlü. "*O da aynada buna dikkat ederek 'Allah beni aranızdan alsın da kurtulun!' dediği anın verdiği üzüntülü havadan kurtulmak için yarı şaka…*" KK132

V, v

va (Der.) *sf*. Var. "*Ben çavdar ekmeğiynen bulgur lapası yerin, onun kitapları va*." GR23

vaaleykümselam* (Ar.) *ünl*. Aleykümselam. "*Vaaleykümselaaam İlyas*!" ARK228

vaaleykümüsselam* (Ar.) *ünl*. Aleykümselam. "*Vaaleykümüsselaam*!" VV1

vaat (Ar.) *a*. Bir işi yerine getirmek için verilen söz. "*Beni öldürmek için sana vaatlerde bulundu mu*?" KY108 **vaat et-** Bir işi yerine getireceğine söz vermek. "*Babamın ahbaplarından birisi bana bir iş bulacağını vaat etmişti*." BE29 **vaatte bulun-** söz vermek. "*Bu sefer bahşiş değil, gelecek hafta oturak âleminin kendi bağında olması vaadinde bulunan Kavafoğlu'ya karşılık Rıfat Efendi de çalgıcılara birer takım elbise söz verdi*." OK20

vaaz (Ar.) *a*. Cami, mescit vb. yerlerde vaizlerin yaptığı, genellikle öğüt niteliği taşıyan dinî konuşma; mevize. "*Vaazda dinlemedin mi hiç*?" VV301 **vaaz et-** cami, mescit vb. yerlerde dinî konuşma yapmak. "*Zalim sözü, köy meclisinde bir cuma günü vaaz eden imamın sözlerini hatırlattı*." GK173

vabal* *a*. Vebal. "*Vabalın boynuma*!" GK312

vacibi (Der.) *a*. Evlilik dışı doğan çocuk. "*Yazının vacibisi!*" SAR54

vacib-ül vücud* (Ar.) *a*. Vücudu mutlak var olan, yokluğu mümkün olmayan Allah. "*Vacib-ül vücudun isteğine karşı gelip küfre mi sapaydım*." VV72

vacib-ül vücud ve tekaddes hazretleri* *a*. Namı ve şerefi yüksek olan, her türlü kusur ve eksikliklerden münezzeh olan, varlığı zorunlu olup var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah. "*Dimek vacibül vücut ve tekaddes hazretleri senin namaza başlamanı istiyor*." ÜÇK463

vacip (Ar.) *sf*. Yapılması gerekli olan. "*Vakitsiz öten horozunsa boynunu vurmak vacipti*." VV124

vade (Ar.) *a*. Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için tanınan süre; mühlet. "*Onun için önemli olan para kazanmaktı ama normal vadesi içinde bonoları tahsil edebilmeliydi*." YD178 **vadesi dol- (veya gel-)** 1. süresi dolmak, zamanı gelmek. "*Elinde çanta, sabahın çok erken saatlerinden itibaren İstanbul'un çeşitli iş bölgelerinde dolaşır, vadesi gelmiş bonoların tahsilatını bizzat yapardı*." YD178 2. ömrü sona ermek, eceli gelmek. "*Vadem doldu da Cenab-ı Allah emanetini alacaksa alır*." EVO176

vadeli *sf*. Vadesi olan. "*Bankaya, vadeli yatırsa da günün birinde bir apartman katı çıksa...*" EB109

vadet- (Ar. vaʿd + T. et-) Bir işi yerine getireceğine söz vermek. "*Hasılı, vadettiğin dünyayı versen istemem*." KK241

Vadideki Zambak* *öz. a.* Fransız yazar Honoré de Balzac tarafından yazılan roman. "*O gün Balzac'ın Vadideki Zambak romanıyla gelmişti*." SBK140

vâfi* (Ar.) *a*. Tam, elverişli, kâfi, yeter. "*Sen, ben, İdris kâfi hatta vâfiyiz*." ÜÇK553

vagon (Fr.) *a*. Yük ve yolcu taşımakta kullanılan, lokomotifin çektiği demir yolu aracı. "*... uygunsuz yerde durdurulduğunu sandığı boş kara vagonlara, önünden çalımla geçen ufak tefek bir istasyon memuruna tokat atacak kadar kızıyordu*. KK259

vah (Ar.) *ünl*. "Yazık" anlamında söylenen bir söz. "*Vah yavrum, vah evladım*!" AY160

vah vah *ünl*. `Çok yazık` anlamında kullanılan bir söz. "*Demek memursunuz. Vah vah*!" BK354

Vahdettin* *öz. a*. Osmanlı Devleti'nin 36. ve son padişahı (1861-1926). "*Vahdettin'in teklif ettikleri herhâlde, baba dostunun bana teklif ettiği yanında çok farklıydı*" DE214

vahıt (Der.) *a*. Vakit. "*Vahıt geçti mi şimdi*?" GK108

Vahi Öz* *öz. a.* Türkiye Ermenisi oyuncu ve yönetmen (1911-1969). "*Bak, Vahi Öz de fena değil*." YD279

vahim (Ar.) *sf*. Ağır, korkulu, çok tehlikeli; vahametli. "*Artan heyecanların belki de vahim hâllere meydan verebileceğini öngören hükümetse, adamı tutuklamadan önce her türlü*

tedbiri almış zabıtada izinler kaldırılmış, hatta jandarma bile alarma geçirilmişti.” ÜÇK576

vahşet (Ar.) *a.* Acımasız olma durumu; acımasızlık. “*Nedeni var mı birader, düpedüz vahşet, vandalizm de ondan*!” GK123

vahşice *zf.* Vahşi bir biçimde; vahşicesine, vahşiyane. “*Gözleri vahşice parladı*.” SUÇ177

vahşileş- Vahşi duruma gelmek; yabanıllaşmak, yabanileşmek. “*Cevdet'in mosmor kesiliveren yüzü birden vahşileşti*.” SÇ219

vahşilik *a.* 1. Vahşi olma durumu; yabanilik. “*Yüzünün kız güzelliği yerine ilkçağların gerçek erkek vahşiliği belirmişti yüzünde*.” VV345 2. Vahşice davranış, yabanilik. “*Annesi ilk görüşte vurulmuştu da, asıl vurulması gereken genç kız neden vahşilik ediyordu*?” SBK237

vaka (Ar.) *a.* Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş; olay. “*Ya bugünkü vakadan haberiniz var mı*?” ÇK70

vakar (Ar.) *a.* Ağırbaşlı olma durumu; ağırbaşlılık. “*Azizim gayet iyi anlıyorum ki namus, şeref, haysiyet ve vakar her şeyin üstündedir*.” YYB164

vakfet- (Ar. vaḳf + T. et-) Adamak, bir şeyin bütününü bir işe vermek. “*Bu millet, bu memleket için kanını vakfetmiş büyük bir vatanperverdir delikanlı*!” DE138

vakıf (Ar.) *sf.* Bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk ve paranın idare edildiği yer. “*Nafiz Bey'in babası, eski bir vakıf kâtibi, oğlu Nafiz gibi ufak tefek, yumuk yumuk bir ihtiyar...*” SM125

vâkıf (Ar.) *sf.* Bilen, farkında olan. “*Demek hâlâ meşeyi, köşeyi, maşayı, Ayşe'yi bilen, Acem şahının hangi anda kızını vereceğiyle ilgili eski bilgilere vâkıf insanlar yaşıyor aramızda ha*?” KK243 **vâkıf ol-** bilmek, öğrenmek. “*Ben bütün gün şurda, evin içindeyken gene de vâkıf olamıyorum*.” EK77

vakıt (Der.) *a.* Vakit. “*Şimdi vakıtlar o vakıtlar değil*!” GK23

vaki (Ar.) *sf.* Olan, olmuş. “*Canın tatlı olmadığı an vakidir*.” GAV150 **vaki değil** `daha önce böyle bir şey olmadı, gerçekleşmedi, görülmedi` anlamında kullanılan bir söz. “*Canın tatlı olmadığı vaki değildir ki...*” GAV150 **vaki ol-** vuku bulmak, gerçekleşmek. “*Yarın, Allah gecinden versin, bir emr-i hak vaki olursa oğlun mirasına da sahip çıkamaz*!” BK316

vakit (Ar.) *a.* 1. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre; zaman. “*Hiç vakit geçirme, hemen evlen, çoluk çocuğa karış*.” KY24 2. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler. “*Oysa akşam olmuş, yemeklerin yenme vakti gelmiş de geçiyordu bile*.” ÜÇK362 3. Belirlenmiş olan zaman. “*... vakti gelince de ölü teyzesinin kimlik cüzdanıyla girmişti çırçır fabrikasına*.” VV20 4. Zaman anlatan kelimelere belirtilen durumunda geldiğinde `iken` anlamı veren bir söz. “*Öğle vakti gelmesi nedendi*?” EVO231 5. Geçim, para bakımından elverişli durum. “*Onunla uğraşacak vakti yoktu kimsenin*.” MUR364 **vakit geçir-** oyalanmak, uğraşmak. “*Bir gazinoya gidelim, bir parça oturur, vakit geçiririz*.” KY96 **vakit kazan-** karşı tarafı oyalayarak kendi hazırlanma süresini uzatmak. “*Kapının açılmamasından manalar çıkarıyor, kapıyı mahsustan geç açıp zulacılara vakit kazandırmak istediğini sanıyordu*.” EKM10 **vakit öldür-** zamanı yararsız, gereksiz işlerle veya iş yapmadan geçirmek. “*Haydi diyelim ki, akşamın dokuzuna, onuna kadar vakit öldürecek, olabilir, o hâlde sivilde beklerdi sonucu*.” MM202 **vakti gel-** zamanı gelmek, süresi dolmak. “*Vakti geldi geçiyor*.” DK86 **vakti ol-** yapılması için yeterli zaman bulunmak. “*Büyük analığın hesaplarına göre daha vakti olmalıydı ama dinlemedi*.” HÇ332 **vakti olma-** bir kimse veya iş için ayıracak zamanı olmamak. “*Genç çocuklarla gezip dolaşmaktan karısını görmeye vakti olmayan bir adam, oturdukları yeri gizlemişti kadın*.” SBK275 **vakti saati gelince** zamanı gelince. “*... vakti zamanı gelince satacaksın*.” KT362

vakit kaybetmeden *zf.* Çok çabuk olarak, kısa sürede; çabucak. “*Sabahleyin Haydarpaşa'dan trenden inen genç ve güzel kadın ... vakit kaybetmeden müfettiş beyin verdiği adrese koşmuştu*.” MM181

vakitli vakitsiz *zf.* Uygun zaman gözetmeden, gelişigüzel, rastgele zamanlarda, zamanlı zamansız. “*Vakitli vakitsiz odalarına kapanıyorlar*.” EK52

vakitsiz 1. *sf.* Uygun bir zamanda olmayan. “*İyi ama bu vakitsiz, zamansız tezahürat ne*?” MUR408 2. *zf.* Vakti, zamanı gelmeden. “*Demek ki vakitsiz ötmeye başlamıştı*.” VV124 **vakitsiz öten horozun boynunu vururlar** "her söz yerinde ve zamanında söylenmelidir, zamansız ve yersiz söylenen sözler büyük zararlara yol açabilir" anlamında kullanılan bir söz. “*Vakitsiz öten horozun boynunu koparmazlar mı*?” ÜÇK575

vakom yağı* *a*. Vakum yağı; Endüstriyel ekipmanlarda kullanılan ve vakum pompalarında, roots pompalardan dişli pompalara kadar geniş bir yelpazede kullanılan özel yağlar. "*Toz, ter, gres, vakom yağlarının karası, öfke...*" KK27

vakti kerahat (Ar.) *a*. Güneş doğarken, öğle ve güneş batarken namaz kılmanın caiz olmadığı vakit; kerahet vakti. "*Güneş henüz devrilmediği, vakti kerahet gelmiş sayılmadığı için ... lokanta tenhaydı*." GAV177

vaktinde *zf*. Önceden belirlenen, düşünülen vakitte. "*Ya vaktinde doktora götürmeleri lazım da birbirlerine gösterdikleri boş kaprisler yüzünden ihmal ediyorlarsa*?" KP22

vaktiyle *zf*. 1. Zamanında, uygun zamanda. "*Şimdi başını yumruklarının arasına alacağına, vaktiyle düşünmeliydin*." BTÜ358 2. Bir zamanlar. "*Gerçekten de babamın vaktiyle yakıştırdığı gibi, Bebe Ruhi ya da Hacivat'ı hatırlatarak yanıma sokulmuş...*" ARK25 3. Oldukça eski bir zamanda. "*Vaktiyle zengin bir Ermeni'nin yaptırdığı harap konağın en üst katındaki çatı arasıydı*." DE163

valde* *a.* Valide, ana. "*Niçin çekindin valde*?" OK81

Valdorf Astarya Oteli* *öz. a.* Waldorf Astoria New York; Amerika Birleşik Devletleri'nin New York kentinde bulunan bir otel. "*Sonra muhteşem Valdorf Astarya Oteli'ni hatırladı*." GK147

vale (Fr.) *a*. Birinin özel hizmetini gören kimse; oda hizmetçisi. "*Adamı vale olarak köşküme aldım*!" TD76

vali (Ar.) *a*. Bir ilde devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilbay. "*Vali olunca her gün pirzola yerdik*!" DHV314 **vali mali*** vali falan. "*Vali mali vızırtı gelir*." BTÜ341

validanım* *a*. Valide hanım. "*Duydunuz mu validanım*?" EB80

valide (Ar.) *a*. Çocuğu olan kadın; anne. "*Valideyi muhtereminiz de berhayattırlar*?" YYB111

Valide Camii* *öz. a*. Pertevniyal Valide Sultan Cami; İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan bir cami. "*Derken Valide Camii'nin böğründeki sokağın gölgesine devrildi, solumaya başladı*." YYB144

valilik *a*. 1. Vali olma durumu. "*İstememem valiliğini bile Atina'nın*." MUR14 2. Valinin görevi. "*Herif yapmış valilik, hem da mebusluk*!" DK69 3. Valinin makamı ve bu makama bağlı resmî dairelerin tümü; vilayet. "*Telefon bozuktu; masa üstünde yerine göre jandarma komutanlığı, valilik, emniyet, savcılık bulunuyor; konuşuluyor; sözde cevaplar alınıyordu*." GR45

valiz (Fr.) *a*. Genellikle yolculukta içine çamaşır vb. eşya konulan küçük el bavulu. "*Yerdeki valizlerinden birini aldı*." SUÇ316

valizli* *sf*. Valizi olan. "*Patron odasına geçti, az sonra eli valizli Neriman'la birlikte çıkıp gittiler*." YD318

valla *ünl*. Vallahi. "*Valla komser hanım, suçum yok bu sefer*." TD32

valla billa* *ünl*. Vallahi billahi. "*Ayten, valla billa dedi ha*!" KÜÇ51

vallah (Der.) *ünl*. Vallahi. "*Oldu, vallah oldu*." ÜÇK385

vallaha *ünl*. Vallahi. "*Vallaha amca, mahallede herkes çok acıyor size*." TD84

vallaha billaha* *ünl*. Vallahi billahi. "*Vallaha billaha, dört kitap hakkı için...*" SAR34

vallahi (Ar.) *ünl*. "Tanrı'yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için" anlamında kullanılan bir yemin sözü; billahi, tallahi, valla, vallaha. "*Vallahi hep annemin hapiste rahat edebilmesi için ha*!" TD80

vallahi billahi *ünl.* "Allah'a ant olsun ki" anlamında kullanılan bir yemin sözü; vallahi tallahi. "*Vallahi billahi benim düştüğüm çamura düşecek ve bu çirkef hayatı yaşayacak*." ARK180

vals (Fr.) *a*. Bazı besteciler tarafından yalnızca çalınmak için hazırlanmış beste türü. "*Sigara dumanlarıyla tüllü salonda hafif bir vals tatlı tatlı çalıyorsa da kalabalığın öksürüklü uğultusunda silinip gidiyordu*." VV354

Van *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Doğuda bir yere Diyarbakır mı Bitlis mi Van mı*?" EB128

Van kedisi *a.* Van ve yöresinde yaşayan göz renkleri farklı, beyaz tüylü kedi. "*Hele ev sahibi inceltilmiş kara bıyığıyla bir Van kedisi*." BFV88

vandalizm (Fr.) *öz. a.* Eski kültür ve sanat

anıtlarını yakıp yıkma düşünce ve davranışı, Vandallık. "*İyi ama birader, bu vahşeti, bu vandalizmi neden örtelim*?" GK123

Vaniköy* *öz. a.* İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan bir semt. "*Beylerbeyi, Çengelköy, Vaniköy…*" VV43

Vanlı *öz. a.* Van ilinden olan kimse. "*Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli, Adanalı...*" GK186

vantilatör (Fr.) *a.* Sıcak ve durgun havayı dalgalandırarak esinti sağlayan veya böyle bir ortama temiz hava üfleyen alet. "*Dondurmacının kocaman kocaman aynalar, bülbül kafesi, gene aynalar içindeki serin dükkânının tavanında iri bir vantilatör habire dönerdi.*" SBK31

vantuz (Fr.) *a.* Deri üzerine yapıştırılarak çekip emmeye yarayan şişe vb. alet, çekmen. "*Onlar olmasalar şimdi Fikret burada kalır, Leyla'yı kollarının arasına alır, dudaklarını dudaklarına vantuzcasına yapıştırır, sonra da kucakladığı gibi yatak odasına götürürdü.*" SBK286

vapur (Fr.) *a*. Su buharı gücüyle çalışan gemi. "*Vapurları görmüyor muyum, bitiyorum*." DHV291

vapurcu *a*. Vapur işleten kimse. "*Önüne çıkan denizi toprakmışçasına aşamasa bile, vapurcuya yalvarsa, saklasa adam onu bir yerlere*." SBK90

var 1. *sf*. Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı. "*Bugün var, yarın yok*." SAR137 2. *a.* Elde bulunan her şey. "*Hazır yüz lirası da vardı yanında*." KY111 **var ol!** yaşa! "*Var ol. Allah gönlüne göre versin!*" YK19 **var ol-** sağ olmak, yaşamak. "*Siz de sağ olun, siz de var olun*!" MUR403 **var yok** belli bir ölçüye ya ulaşır ya ulaşmaz, herhangi bir ölçüye, miktara yakın, olduğu bile kuşkulu. "*Müteahhit kâtibi İhsan o zaman on yaşında var yoktu*." KY3 **varsa ... yoksa ...** başına getirildiği kelimenin her şeyin üstünde tutulduğunu anlatan bir söz. "*Artık varsa Ali yoksa Ali*." TD23

var- 1. Erişilmek istenen yere ayak basmak, ulaşmak, vasıl olmak. "*Büyük bir limana varırlar kürek çeke çeke*." ÖE20 2. Belli bir duruma veya düzeye gelmek. "*Daha evliliklerinin yarısına varmadan kocalarının nikâhları altında oynayan kadınlar biliyordu*." KAÇ97 3. Hoş olmayan bir sona ermek. "*İş buralara kadar varabilir miydi? Niçin varmasın*?" HÇ103 4. Bir şeyi iyice anlamak veya duymak. "*Sizler beni anlayacak, benim şiirlerimin, hikâyelerimin tadına varacak seviyede değilsiniz*!" KK193 5. Kadın, evlenmek. "*Milyoner, milyarder olsun isterse, varmayacaktı*." EB232 6. Acımadan, çekinmeden yapmak. "*Ölür, demeye hiçbir zaman dili varmıyordu*." KY55 7. Bir durumdan başka duruma geçmek. "*... hemencecik de uykuya vardı*." KY9 **var (veya varın veya varsın)** 1. istersen (isterse...) gibi konuşulan iş üzerinde bir kimseyi serbest bırakmayı anlatan bir söz. "*Varsın içsin, varsın gece yarıları zilzurna dönsün*." DK7 2. "haydi" anlamında kendisinden sonra kullanılan fiilin yapılması gerektiğini anlatan bir söz. "*Varın sağlıcakla gidin kardaşlar, dedi*." BTÜ108 **varıncaya kadar** ne varsa her şeyi. "*Boynuzlu sözü kısa bir sürede mahalleye, ta çocuklara varıncaya kadar yayılıverdi*." SUÇ126

var gücüyle *zf*. Olanca gücüyle, var kuvvetiyle. "*Koşardı be, bacaklarının var gücüyle koşar, koşardı*." BTÜ250

var kuvvetiyle *zf*. Var gücüyle. "*İri burnunun bir deliğini tıkayıp öbür delikten var kuvvetiyle hıhladıktan sonra kocaman avuçlarını birbirine vurdu*." BK302

vara yoğa *zf*. Her şeye. "*Hiç beklemediğim anda kıpkırmızı yanakları, vara yoğa attığı kahkahası, matraklığıyla pek öyle yaşlıya maşlıya aldırıp protokole riayet edeceğini sanmadığım ateş gibi bir delikanlı oturduğu yerden edeple kalktı*." YYB75

varabil- Varma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Gelinceye kadar yerlerine varabilirlerdi*." SAR138

varaka (Ar.) *a.* Yazılı kâğıt, varak. "*Teklif varakası gelmişti*." ÜÇK488

varakı mihrü vefa* *a*. Sevgi ve sadakatin belgesi. "*Babıâli ya, varakı mihrü vefa*." YYB214

vardakosta (İt.) *sf. argo* İri yarı ve gösterişli (kadın). "*Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti*." YYB170

vardır- Varmasına yol açmak; götürmek. "*Kadın, ondaki zevkin başka erkeklerde olamayacağını iddiaya kadar vardırmıştı işi*." HÇ79

vardırabil- Vardırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Recep Cıva da kızın annesi de nişanlı iki gencin hangi sınırlar içinde, işi nereye vardırabileceğini kestirseler bile, gene*

de endişeliydiler.” YD208

vardırıl-* Vardırma işi yapılmak. “*Birden sözün nereye vardırılmak istendiğini kavrayarak…*” HÇ162

vardırıver-* Ansızın veya kısa sürede vardırmak. “*Yürürken zııt zııt zııt eden ayakkabıları, geniş bedeni, o zaman da şimdikini hatırlatan bıyığı, kolalı yaka, kravatıyla önemli biri kanısına vardırıveren bu kalantorun, hariçten ortaokulu bitirme sınavına girmeye gelmiş olabileceği kimsenin aklından bile geçmemişti*.” MM165

vardırma *a*. Vardırmak işi. “*İşi buraya vardırmamasını çok söyledim ama dinletemedim*.” BK333

vardiya (İt.) *a*. Yirmi dört saatlik çalışma gününün, çalışma bölümlerinden her biri, posta. “*İnsan, hayvan değildir derdi aynı vardiyada çalıştıkları arkadaşı*.” VV25

varı yoğu *a*. Bir kimsenin sahip olduğu her şey. “*Varı yoğu iki keçisiydi*.” SUÇ264

varıl- Herhangi bir yere ulaşılmak. “*Memlekete varılınca patron şoföre yol verdi*.” KP14

varılabil- Varılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Tahminler yürütülüyor ama kesin olarak doğruya varılamıyordu*.” EK396

varış *a*. Varmak işi. “*Varış o varış*.” EB15

varıver-* Kısa sürede varmak. “*İşte o zaman Habip ve Habip gibi düşünenlerde hoşafın yağı kesilmiş, bunlarda da iş yok kanısına varıvermişlerdi*.” KAÇ23

varil (Fr.) *a*. Çoğunlukla sıvı maddeleri koymak için kullanılan, metalden yapılmış, silindir biçiminde, üstü kapalı kap. “*Su varillerinin arkasından nişan aldı*.” BTÜ178

varis (Fr.) *a*. Toplardamar genişlemesi, ordubozan. “*Elli yaşının dörtte üçü ağarmış saçları, bacaklarındaki belki de varis, romatizma, belindeki lumbagoya falan bakmadan, geliyordu*.” BFV201

vâris (Ar.) *a*. Bir kalıttan yasalar gereğince yararlanan kimse, mirasçı, kalıtçı. “*Ulan hiçbir piyasam olmasa dayımın varisiyim bugüne bugün be*!” VV284

varisli *sf*. Varis rahatsızlığı olan (kimse). “*Ayten'in Tahmis'teki tuzcular dan birinde çuval dikiciliği yapan, kalın bacakları parmak parmak varisli teyzesi maltız başına çömelmiş, cızırdayıp duran tencereyi karıştırıyordu*.” KÜÇ12

varit (Ar.) *sf*. Olabileceği akla gelen. “*Kahve için cari olanlar, yemek için de varittir*.” ÜÇK383

varlık *a*. 1. Var olma durumu, mevcudiyet. “*Onun varlığında bana evimin dağılmamasını temin eden bir tılsım var gibi geliyordu*.” BE46 2. Paranın, mal mülkün tamamı. “*Başlamıştı yazıhanede çalışmaya da yokluktan kurtulup varlığa kavuşmuşlardı*.” DK119 3. Bir kimsenin iç dünyasının derinlikleri, kişinin manevi dünyası. “*Bütün varlığımla Yorgi'nin kepekçi dükkânına ve futbola bağlı, beni zerre kadar ilgilendirmeyen derslerden uzak, bomboş kafamla okula gidip geliyordum*.” BE80 4. Var olan her şey. “*Bu zavallı varlıklar, şüphesiz ki Nilüfer'le Leman Hanım'dı*.” SM139

varlıklı *sf*. Parası, malı çok olan; zengin. “*İzmir kazalarından birinde bol maaşlı, varlıklı bir insandım*.” SAR140

varlıksız *sf*. Geçinmekte çok sıkıntı çeken, geçimini güçlükle sağlayan (kimse, toplum, ülke); yoksul. “*Varsın varlıksız olsun*.” EVO217

varma *a*. Varmak işi; vusul. “*Bilmediği için sadece gülümsüyor, kimliğim, neliğim üzerine bir kanıya varmaya çalışıyordu*.” YYB167

varmola* Var mı ola? “*Bunların içinde Fatma da varmola*?” BTÜ280

varsay- Bir olgunun sonuçlarından yararlanabilmek, bu sonuçlar üzerine düşünce üretebilmek için onu olmuş veya olacak saymak, farz etmek. “*Kocasının en yakın arkadaşı varsayıyordu kendini ama adamın bakışı bakış değildi*.” KAÇ7

varsaydır-* Varsaymasına yol açmak. “*Hiçbirinden ses çıkmaması, susuşlarının diliyle yukardakileri söylemiş varsaydırıyor*.” ARK224

varta (Ar.) *a*. Tehlikeli durum. “*Nice vartalar atlatmış bu dini bütün, dini bütün olduğunca da taş kalpli adamı ağlatan şeyden ürkmeye başlamıştı*.” VV109 **vartayı atlat-** tehlikeli bir durumdan kurtulmak. “*Ne olursa olsun vartayı atlatmıştı*.” KT63

Varter* *öz. a*. Genç Werther'in Acıları, Alman yazar Goethe tarafından yazılan roman. “*Varter'i mutlaka oku*.” SM189

vasıf (Ar.) *a*. Bir şeyin nasıl olduğunu belirten,

onu başka şeylerden ayıran özellik; nitelik. "*Çünkü iyi bir meymurun vasfı, etmektir memnun amirini*." MUR73

vasıflandır- Vasfını belirtmek, vasıf kazandırmak; nitelendirmek. "*Başkasına zarar veren, ıstırap çektiren hareketleri suç olarak vasıflandıran kanun koyucunun ... kocayı niçin suçlu görmediğini zaman zaman düşünmüştür*." SM141

vasıta (Ar.) *a.* 1. Kişiler veya nesneler arasında bağlantı sağlayan şey; araç. "*Eskimemiş, birbirlerine henüz doymamışlardı ki yardımcı şeylere, tahrik vasıtalarına ihtiyaçları olsun*." HÇ202 2. İki şey arasında bağlantı kuran kimse; aracı. "*Ben bu işi Zerrin'le Fifi vasıtasıyla hallederim*." GK150 3. Otomobil, tren, gemi, uçak gibi taşıma araçlarının ortak adı; taşıt. "*Gene böyle bir yerlere gitmiş, vasıta bulamadığı için de dönememiş olabilirdi*." EK155

vasıtalık *a*. Vasıta olma durumu; aracılık. "*Allah'a çok şükür, o işlere tövbekâr oldum, vasıtalık yapıyorum*." KÜÇ14

vasıtasıyla *zf.* -le bağlantı kurularak, -nın yardımıyla; aracılığıyla. "*Karın, şoförün vasıtasıyla bana seni öldürtmek istedi*." KY101

vasiyet (Ar.) *a*. Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey. "*Ciddi ciddi vasiyetlerde bulunuyorsun*." SM149 **vasiyet et-** öldükten sonra herhangi bir şeyin yapılmasını istemek. "*Annem bana öldür diye değil, arasın, bulsun, kanadının altına alsın diye vasiyet etmiş*." KY185

vasiyetli* *sf.* Vasiyet edilmiş. "*Benim oğlum, babasından vasiyetlidir, askerliğini yapmadan evlenmeyecek*." VV250

vatan (Ar.) *a.* Bir halkın hâkim olduğu, üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası; yurt. "*Biz de bu vatanın evladıyız*." ÇK96

Vatan* bk. Vatan Caddesi. "*Ama hayır, Filiz, o artık Vatan, Millet asfaltlarının elektriklerle alacalanmış Çingene çocukları çığlıkları yüklü futbol geceleriyle birlikte çoook çok gerilerde bırakmıştır Atom'u*." BFV137

vatan borcu *a.* Asker olma durumu; askerlik. "*Biliyorum, vatan borcu, yapacağım elbette, ödeyeceğim bu borcu ama şu sıra*?" YD253

Vatan Caddesi* *öz. a.* Vatan Caddesi ya da resmî adıyla Adnan Menderes Bulvarı, İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir cadde. "*Birden yıllarca öncenin Vatan Caddesi gecelerini, Atom'u hatırladı*." BFV65

Vatan Cephesi* *öz. a.* Demokrat Parti iktidarı döneminde başbakan Adnan Menderes tarafından kurulan siyasi oluşum. "*Vatan cephesine iki gişi daha buldum*!" GK273

vatan haini *a.* Vatanın yüksek çıkarlarını hiçe sayarak onun aleyhinde iş gören kimse. "*Asker kaçağı, vatan haininin oğlu*." EVO6

Vatan Kurtaran Ceymis* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Bir Filiz Vardı" adlı romanında geçen kurgusal bir karakter. "*Kafalarındaki sinema da Vatan Kurtaran Ceymis, kaçırılan sevgilisi Mari için tek başına ordulara saldırır*." BFV13

vatandaş *a.* Yurtları veya yurt duyguları bir olanlardan her biri, yurttaş. "*Hem kanunlarda yeri olmalıydı ki, herhangi bir vatandaş, sigarasını dilediği gibi içip dumanlarını da keyfince savurmakta özgürdü*." SAR120 **vatandaş matandaş*** vatandaş falan. "*Vatandaş matandaş, zaten nazla niyazla gelen Batılı turistlerin midelerini bulandırmaya hakları yoktu*." GK247

vatandaşlık *a.* Vatandaş olma, bir yurtta doğup büyüme veya yaşamış olma durumu; yurttaşlık. "*Bakamayan düşmana çelik yıldırım, değildir layık vatandaşlığa*." MUR110

vatani (Ar.) *sf.* Vatanla ilgili; yurtsal. "*Oy vermenin milli, vatani bir ödev olduğundan şüpheniz mi var*?" GR104

vatanperver (Ar. vaṭan + Far. -perver) *sf.* Yurdunu, milletini büyük bir tutku ile seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan (kimse); yurtsever. "*Bu millet, bu memleket için kanını vakfetmiş büyük bir vatanperverdir delikanlı*." DE138

vatanperverlik *a*. Vatanperver olma durumu; yurtseverlik. "*Sonra, bir bardak şarap istemişler, bir tek yudum almışlar, çok berbat bulmuşlar ve milletin sağlığı pahasına kazanç sağlamanın vatanperverlikle alakasını sormuşlar*." MM138

vatka (Rus.) *a.* Giysilerde, omuzların dik durmasını sağlamak amacıyla içine konulan parça. "*Vatkanın arasına dikse kocası nereden farkına varacaktı*?" EK157

vatman (Ar.) *a*. Tramvay sürücüsü. "*Bir ara vatmanla biletçi yanına geldiler*." BK366

Vatür* *öz. a.* Bir lakap. "*Ya Doç Ali? Vatür Salih*?" AY129

vav* (Ar.) *a.* Arap alfabesinin yirmi yedinci harfi. "*Bir ara başını kaldırıp da pencerede komşusunun sülüs vav'ı hatırlatan bıyığıyla yakışıklı yüzünü görünce bağırmamak için kendini zor tutmuştu*." EK10

vaveyla (Ar.) *a.* Acı, ince ve keskin ses; feryat, çığlık. "*Sultan Hamit Selanik'te, Alatini Köşkü'nde kara kara düşünürken dede de nur yüzlü hatunlarının gözyaşları arasında kızları, torunları, gelinlerinin vaveylalarıyla bir gün öldü*!" DHV258

vay *ünl.* 1. Şaşma anlatan bir söz. "*Vay cahil vay*!" DHV285 2. Ağrı, acı vb. duyguları anlatan bir söz. "*Vay başım vay! Bir ağrıyor ki…*" BTÜ291 3. Yönelme durumu eki almış bir kelime ile kullanıldığında bir şeyin veya bir kimsenin kötü bir sonuca uğrayacağını anlatan bir söz. "*... haksız çıkan şikâyetçinin vay hâline o günden sonra*." SÇ189 **vay anam! (veya anasını! veya canına!)** `çok şaşılacak şey` anlamında kullanılan bir söz. "*Vay anasını, karısı içeri düşeli daha birkaç gün olmuştu, demek kabak çiçeği gibi açılmışlardı da eve hovarda alıyorlardı*?" TD79 **vay sen misin?** herhangi bir söz veya davranışın öfke yarattığını anlatan bir söz. "*Vay sen misin zorlatan*?" SAR85

vay vay (Der.) *ünl.* Acı, üzüntü bildirir ünlem. "*Vay vay! Vay insanlık vay*!" YYB183

Vaykant* *öz. a.* Bir yolcu uçağı markası. "*Havayollarının kocaman bir Vaykant uçağıyla Ankara'ya ümit dolu gelmişti*." GK97

vazelin (Fr.) *a.* Ham petrolden çıkarılan, merhem ve kremlerde kullanılan ve 31 °C'de eriyen bir tür mineral yağ. "*Hıçkırarak eğildi, vazelin likit denilen sıvı vazelinle ovulmuş kapkara saçlarını öptü öptü*." VV145

vazgeç- (Far. vāz + T. geç-) 1. Kendi hakkı saydığı bir şeyi artık istemez olmak; vazgelmek. "*Ben, bu candan vazgeçmişim zaten*." VV324 2. Eskiden beri yapmakta olduğu bir şeyi artık yapmaz olmak. "*Bu sevdadan vazgeç arkadaş*!" ARK20 3. Niyetten veya karardan dönmek. "*Pakize belki de küfredecekti ki, vazgeçti*." VV344

vazgeçebil- (Far. vāz + T. geçebil-) Vazgeçme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Babası anasıyla bacısını toplayıp onlarla birlikte kütlüye geldikten sonra, kazançlarını birleştirip kuracakları ısmarıççı dükkânından da vazgeçebilirdi be*!" EVO136

vazgeçil- Vazgeçme işi yapılmak, feragat edilmek. "*Düğünden vazgeçildi*." EK398

vazgeçilebil-* Vazgeçilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zeliha bütün bunları yadırgıyor, ağlıyor diye oğullarıyla kocasının gönül bağladıkları, sonu hayır bir şeyden vazgeçilemezdi ya*!" EVO154

vazgeçir- Vazgeçme işini yaptırmak. "*Gel beni dinle, kardeşini üniversite öğrenimi sevdasından vazgeçir demiştim, dinlemedin*." BFV266

vazgeçirebil- (Far. vāz + T. geçirebil-) Vazgeçirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Artık hiç kimse önünde duramaz, kafasına takılandan onu vazgeçiremezdi*." İDG114

vazgeçirme *a.* Vazgeçirmek işi. "*Vazgeçirmeye çalışacağım*." KT183

vazgeçiş *a.* Vazgeçmek işi. "*Tuhaf bir bezginlik, acayip bir kolu kanadı kırıklık, her şeyden vazgeçiş...*" İDG112

vazgeçme *a.* Vazgeçmek durumu; geri çekilme, vazgelme, nükûl, ricat, sarfınazar, terk. "*Vazgeçmesi, bir başka gece, daha uygun bulacağı zamanda bu işi tekrarlamaması için sebep miydi*?" GK82

vazife (Ar.) *a.* 1. Yapılması, yerine getirilmesi, insanlık duygusu, töre ve yasa bakımından gerekli olan iş veya davranış; ödev. "*Yaşlı maşlı, kocalık vazifelerini yapabiliyor yapamıyor, her ne ise…*" KY65 2. Resmî iş; görev. "*Zabıt tutup resmî vazifelerini yerine getirmeliydi*." EKM158 **vazife et-** görev bilmek. "*Namus, şeref, haysiyet, devrimin yıktığı yahut da yıktığını sandığı kalıntılarla savaşmayı kendine vazife edişi hemen hemen aptallıkla denkti*." EK224 **vazife gör-** bir görevi yerine getirmek, sürdürmek. "*Demek yeni gece kontrolü hakkıyla vazife gördüğü için, ustalar başlamışlardı gocunmaya*." MUR271 **vazife mazife*** vazife falan. "*Kurs murs, vazife mazife patırdatıyor da*." MUR157

vazife-i rabbani* (Ar.) *a.* Allah'a ait görev. "*Bu da bir vazife-i rabbani*!" HÇ208

vazifelendir- Birine bir görev vermek, görevlendirmek, tavzif etmek. "*Cenab-ı Allah bu işle onu vazifelendirmiş olacaktı*!" VV94

vazifelendiril- Vazife verilmek; görevlendirilmek. "*Az önce bu işle ilgilenmesi istenerek vazifelendirilen arkadaşlarından*

ötürü…” MM58

vazifeli *sf.* Görevi olan; görevli. “*Boş ver emniyeti sarsılıp yerini vazifeli yüksek memur inancı almıştı*.” ÜÇK308

vazifeşinas (Ar. vaẓîfe + Far. -şinâs) *sf.* Ödevine, işine bağlı, ödevcil. “*Bu vazifeşinas bekçiden memleketin başka semtleri de faydalansın biraz*.” MUR50

vazifeşinaslık *a.* Vazifeşinas olma durumu. “*Gardiyan kadının aşırı vazifeşinaslığına içerleyerek ‘Getirsene buraya be!’ dedi*.” EK306

vaziyet (Ar.) *a.* Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi; durum. “*Vaziyeti de fena değil*.” EK312 **vaziyet al-** hazır ol durumunu almak. “*Vaziyet alsana lan*!” BTÜ241

vazo (İt.) *a.* Çiçek koymak için kullanılan, cam, toprak, porselen vb. maddelerden ve çeşitli madenlerden yapılan, türlü boyut ve biçimlerde olabilen kap; çiçeklik. “*... makyaj takımları, vazolar, şekerlikler, seramikler...*” ÖE9

vb.* *a.* Ve benzeri. “*Kalsiyum iğneleri, C vitamini, Hormontoxon vb.*” HÇ60

VC* *öz. a.* Vatan Cephesi. “*VC'ye kayıtlıydı*.” BFV8

VC’li* *a.* Vatan Cephesi’ne kayıtlı kimse. “*Evet VC'liydi ama ona neydi VC'den*?” BFV9 **VC’li meceli*** VC’li falan. “*Eski VC’li arkadaşlarından biriyle Sirkeci şarap evlerinden birinde çekmişlerdi kafayı VC’li meceli, arkadaş markadaş ama…*” BFV166

ve (Ar.) *bağ.* İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz. “*Dünyada harp, cezaevinde dövüş, koğuşta kendi ve adamından başka biri daha mı var*?” DHV321

vealeykümüsselam* *a.* Aleykümselam. “*Malik, vealeykümüsselaaam diye kalktı*.” CEM96

veba (Ar.) *a.* Hasta farelerden insana geçen bir mikrobun oluşturduğu bulaşıcı, öldürücü bir hastalık, taun. “*... feleğin çemberinden geç, sonra da bir harp, bir veba, mal mülk kapanın elinde kalsın, bardağı yirmi beşlik açık şarabı bile bulama.*” EVO7

vebal (Ar.) *a.* Günah doğuracak ve insanı ahiret azabına sürükleyecek olan ağır sorumluluk. “*O zaman suç, günah, vebal kendinde olmaz, hemen Apo'yu nikâhlayıp genelevden çıkarırdı.*” TD112 **vebali boynuna** `ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer` anlamında kullanılan bir söz. “*Vebalim boynuna*!” SAR53

vecd (Ar.) *a.* Sevgi veya heyecandan doğan coşkunluk, kendinden geçme; esrime. “*Gözlerini yummuş, vecd içindeki bir din adamı gibi sallanıyordu.*” VV163

vecize (Ar.) *a.* Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz; özdeyiş, kelamıkibar, aforizm, aforizma, motto. “*Öyle bir kitap ki, içinde, aşk üzerine düşürülmüş vecizeler, ilahi aşk tasvirleri bulunsun.*” EKM24

veda (Ar.) *a.* Ayrılırken birbirine selam ve esenlik dileme. “*Bir zamanlar ilkokula kuş cıvıltılarını hatırlatarak gidip geldiği mahalle arkadaşlarından pek çoğu gibi, o da artık veda etmeliydi ortaokula.*” ÖE10 **veda et-** 1. vedalaşmak, esenleşmek. “*Arkadaşa veda edelim bari*!” GR132 2. sevilen bir şeyle olan ilgisini kesmek. “*Parmaklarıyla oynuyor, veda ettiği okulunu, daha çok da bayıldığı kimya dersini düşünüyordu.*” ÖE13

vedalaş- Ayrılırken birbirine esenlik dilemek; esenleşmek. “*Onun için annesinin mezarına gitmeli, vedalaşmalıydı*.” SÇ183

vedet (Fr.) *a.* Yıldız, en çok beğenilen sanatçı. “*İlana göre öyle. Vedet dansöz…*” ÜÇK396

vefa (Ar.) *a.* Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı. “*Sen tut, mahallede kaydırak oynayan, ip atlayan çocuğu karı diye al, sonra da ondan sonuna kadar vefa bekle*!” KY98

vefakâr (Ar. vefâ+ Far. -kâr) *sf.* Vefası olan, sevgisi geçici olmayan, hakikatli, vefalı. “*En iyisi, eski vefakâr kâtibi Recep'i bulmaktı*.” OK81

vefalı *sf.* Vefakâr. “*Hiç kimse farkına bile varmamıştı. Yalnız, vefalı yol arkadaşı Rıza*.” KY151

Vefalı* *öz. a.* Vefaspor kulübünde oynamış kimse. “*Bir Karagümrük kahvesinde bir millî maçtan sonra saçı başı ak pak olmuş bir eski Vefalı'nın anlattığı Zeki Rıza gibi bir santrfor olmak ister*.” YYB48

vefasız *sf.* Vefası olmayan, sevgisi çabuk geçen; hakikatsiz, bivefa. “*Kocası, hayırsız, vefasız kocası bundan iyi değildi ki*.” KAÇ98

vefasızlık *a.* Vefasız olma durumu;

hakikatsizlik, bivefalık. "*Bak vefasızlık etme sakın*." KK58

vefat (Ar.) *a*. Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ölüm. "*Babalarının giden kış sıtmadan vefat ettiğini ... falan saydı döktü*." GR202 **vefat et-** ölmek. "*Babalarının giden kış sıtmadan vefat ettiğini ... falan saydı döktü*." GR202

Vehbi* *öz. a*. "İşin içyüzü, gerçeği öğrenildi." anlamında kullanılan "anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi" sözünde geçen bir söz. "*Şimdi anlaşılmıştı işte. Vehbi'nin kerrakesi*." ÜÇK346

veheptü* (Ar.) *a*. "Hibe ettim, bağışladım." anlamında bir söz. "*Kabultü, veheptü*." KT276

vehmet- (Ar. vehm + T. et-) Yersiz korkuya, kuşkuya düşmek, kuruntuya kapılmak, evhamlanmak. "*Bende, Ankara'dan kenti kontrol için suret-i mahsusada gönderilmiş bir müfettiş vehmetmişti*." ÜÇK327

vekâlet (Ar.) *a.* 1. Vekil olma durumu; vekillik, asalet karşıtı. "*Ben ilk fırsatta hapishaneye uğrar, çocuktan vekâlet alır dosyayı tetkik ederim*." SUÇ215 2. Bakanın yönetimi altındaki kuruluşların bütünü; bakanlık. "*Karısı, kızı, karısının akrabaları, kendi kız kardeşleri filan onun hâlâ vekâlet emrinde, gerçekten idari başarısını çekemeyenlerin talihsizliğine uğramış sanıyorlardı*." DK78 **vekâlet et-** birinin yerine bakmak, görevini üstlenmek. "*Savcı, müdüre vekâlet ediyormuş*." ÜÇK596

vekâlet ücreti *a*. Vekâlet verilen işlerde o işi yapana ödenen ücret. "*Arkadaşı davayı kazanırsa eline geçecek olan vekâlet ücretini tasarlayıverdi*." EK239

vekâletname (Ar. vekâlet + Far. nâme) *a*. Bir kimsenin vekil olduğunu bildiren, noterlik tarafından onaylanmış belge. "*Vekâletname istedim*." AY202

vekil (Ar.) *a.* 1. Birinin, işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse. "*Ben de vekili bellediydim*." BTÜ346 2. Milletvekili. "*Lakin gövde de gövde ha. Mebus, vekil gövdesi*!" EVO45 3. Bakanlıklardan birini yönetmek için işbaşına getirilen yetkili; bakan. "*Beni vali, milletvekili, hatta vekil yapıp vatana, millete çok daha geniş çapta yardımımı sağlamak dururken…*" DK77

vekil vükela *a.* İleri gelenler. "*Umum Türkiye başmüfettişler müdürü değil, umum Türkiye'nin bilcümle valileri, emniyet müdürleri, mebusları, vekil vükelası üzerinde müfettişti*." MM39

vekilharç (Ar.) *a*. Zengin kimselerin parasını yöneten ve gerekli harcamaları yapan kimse, kesedar. "*Vekilharçlarım işlerimi takip eder, neticeyi bana bildirirlerdi*." GR18

vekili umur* *a*. Birinin, işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse, vekil. "*Reşit Ağa, atlıyor cipe, Serap Hanım'ın, vekili umuru sıfatıyla, merhum kocasından kalan emvalin intikal işlemini yaptırıyordu*." HÇ313

vekillik *a.* 1. Vekil olma durumu; vekâlet, asalet karşıtı. "*Vekillik kala kala bana mı kaldı*?" BTÜ346 2. Birinin yerine iş görme yetkisi. "*Hemen genel vekillikten çıkarılmış, elinden paşazadelere ait bütün vesikalar alınmıştı*." KT293

veladet (Ar.) *a*. Doğum, doğma, doğuş. "*Mahalli veladetiniz*?" GR16

Vel'âdiyât* (Ar.) *öz. a*. Âdiyât suresi, Kur'an-ı Kerim'in yüzüncü suresi. "*Kırk gün, tam kırk gün kırk gece Vel'âdiyati esmasını çekecek*." AR59

vel'âdiyâti daphan* (Ar.) *a*. "Yemin olsun nefes nefese koşanlara" anlamında Âdiyât suresinin ilk ayeti. "*Başlar Vel'âdiyati daphan esmasına*." SAR59

velakin (Ar.) *bağ*. Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz; ama. "*Velakin değilim ben burnu büyük*." MUR67

veled (Der.) *a*. Çocuk. "*Çok bozuk bir Türkçeyle, 'Veled, sen nereli?' diye sordu*." BE30

veledi zina (Ar.) *a.* Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk; piç. "*Piçler, veledi zinalar*!" DK66

velense (İt.) *a.* Yüzü uzun tüylü, kalın ve ağır battaniye. "*Velenseler kımıldadı*." HÇ352

velet (Ar.) *a*. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; çocuk. "*Üstelik köyün kısa, kalın, cılız ya da nasılsa semirmiş veletleri, 'Kavak, kavak, dangalak!' diye ileri geri laf ediyor, alaya alıyorlardı*." KK102

velev (Ar.) *bağ.* 1. Öyle olsa bile, kaldı ki öyle. "*… velev binlerce lira olsun*!" SM143 2. Hatta. "*Nişantaşı gibi zengin, güzel, pahalı semtlerinde yaşamış olmaktan gelen bir alışkanlıkla herhangi bir bankada küçücük bir memur, velev şef olmayı kendilerine yediremedikleri için,*

zengin akraba, ahbap, bildik, tanıdıklara, baba dostlarına borçlanıyorlardı.” KT294

velhasıl (Ar.) *zf.* Kısa söylemek gerekirse; kısacası. “*Velhasıl kestiremiyordu işte*.” MM276

veli (Ar.) *a.* Hâli, davranışları, üstün vasıfları sebebiyle halk tarafından Allah’ın sevgilisi olduğu kabul edilen, çeşitli kerametler gösteren kimse; ermiş. “*Veli olmaya veli ama biz anlamıyoruz*.” KT289

veliaht (Ar.) *a.* 1. Bir hükümdarın ölümünden veya tahttan çekilmesinden sonra tahta geçmeye aday olan kimse. “*İlk önce ... küstah tavırlarıyla veliahtlar, daha arkada kraliçeler, prensesler...*” SM129 2. Herhangi bir göreve veya makama geleceği beklenilen kimse. “*Senin veliahtın o*.” KT328

velinimet (Ar.) *a.* Birine, etkisi yaşadıkça sürecek bir iyilik ve bağışta bulunan kimse, ana. “*Çünkü tellak, velinimet müşterilerinin haksızlığına dikilmişti*!” YYB133

velvele (Ar.) *a.* Gereksiz telaş, gürültü ve heyecan. “*Güdük Hasan'la Tenekeci Sezai de traktörün ardındaki naylon arabada yerlerini aldılar ve mahalleliyi sinirlendirip duran homurtu kalabalığı ortalığı gene velveleye vererek çekti gitti*.” SAR60 **velveleye ver-** gereksiz telaşa ve heyecana düşürmek. “*Ben sana avradını boşa da ortalığı velveleye ver mi dedim*?” KT203

Venedik* bk. Venedik Film Festivali. “*Giderim memleketime, çeviririm üstün kaliteli bir film, katılırım artık Cannes mı Venedik mi festivallerinden birine, alırım bir derece.*” YD97

Venedik Film Festivali* *öz. a.* İtalya'nın Venedik kentinde 1932 yılından itibaren düzenlenen film festivali. “*İtalya'nın Venedik Film Festivali'yle birlikte dünyanın en önemli festivali*” YD97

Venüs* *öz. a.* Roma mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası. “*Sırrı Usta ufacık kolsuz Venüs heykelciğinden gözlerini dükkâna girenlere kaldırdı, âdeta heyecanlandı*.” KT261

ver- 1. Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek; lütfetmek, lütfeylemek. “*Verin imzalayayım kitabınızı*.” BFV184 2. Bırakmak veya bağışlamak. “*Buyurun amca, diye yerini bana verdi*.” YYB75 3. Ondan bilmek, atfetmek. “*Ses çıkarmayışını, fikri uygun bulduğuna veriyor, seviniyordu*.” EK218 4. Düşünce veya bilgi anlatan şeyleri başkalarına iletmek, bildirmek. “*Sorulacak bir şey varsa çağırsınlar beni, gereken bilgiyi vereyim kendilerine*.” CEM38 5. Bir şey ayırmak. “*Yemekten sonra paydosun bir saat olması gerekirdi ama en insaflı kontrol pek pek yarım saat verirdi*.” BTÜ188. 6. Bir şeyi satmak. “*Birisi iki takımlık kaçak kupon kumaşı getirmiş. Suriye malı. Ucuza verecek*.” YD169 7. Kızı, kadını biriyle evlendirmek. “*Sana halamı verecekler*.” EVO285 8. Ödemek. “*Yusuf'un engel olmasına aldırış etmeden çay paralarını verdi*.” BTÜ371 9. Yaymak. “*Geliyorum oğlum diye ses ver*.” KAÇ75 10. Bir hâli bir kimse veya yerde hâkim kılmak. “*Çiftliğini ateşe verip keyfettiği kadınlarla birlikte cayır cayır yakmalı, diye söyleniyorlardı*.” VV272 11. Sahip olmasını sağlamak. “*Çingeneye beylik vermişler, peşin babasını asmış*.” CEM44 12. Kazandırmak. “*Tuttu ya, kafasındaki kanlı katil kaçağa hemen bir biçim vermişti elinde olmayarak*.” KAÇ119 13. Katmak. “*Hiçbir kız ona Nuran'ın tadını verememeli*.” SBK147 14. Bir şey harcamak. “*Bu şirkete on yıldır emek veriyorum*.” EKM134 15. Bir yere dayamak. “*Hastanenin ıslak duvarına sırtını verip çömeldi*.” ÇK74 16. Bilgi edinmesi için göndermek. “*Büyüyünce onu da okula vereceğim*.” GR85 17. Kök veya gövdeleri sonuna -ı (-i, -u, -ü) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek tezlik bildiren birleşik fiiller oluşturur. “*Ali gülüverdi şaşkınlıkla*.” BTÜ331 **ver elini ...** ansızın verilen bir kararla yola çıkıldığını anlatan bir söz. “*Adres verdi, aldım, ver elini Kadıköy...*” GR219 **verip veriştir-** ağzına geleni söylemek. “*Berber Reşit'in içerlediğini gören Cemşir'de ona uyuyor, kıza, birlikte verip veriştiriyorlardı*.” HÇ62

veraset (Ar.) *a.* 1. Çevre etkileriyle köklü olarak değiştirilemeyen özelliklerin, döllenme sırasında, dişi ve erkeğin kromozomları aracılığıyla bir kuşaktan ötekine geçmesi; soya çekim, irs, irsiyet, kalıtım. “*Efendim, hilkatin acayip bir tezahürü, veraset yoluyla intikal ettiğimiz irsi huylarımız var*.” ÜÇK381 2. Mirasta hak sahibi olma. “*... bir köydeki verasetten mütevellit satış parasından bir hisse olan 93 lira 15 kuruşu, varisi aldatmak suretiyle mühürünü basıp parayı vermemek ve diğer ufak tefek bazı meselelerden dolayı yedi sene ağır hapse hüküm giymişti*.” GR44

verdir- Verme işini yaptırmak, vermesini sağlamak. “*Kılık kıyafetini boş verdirecek kadar güzeldi de delikanlı umursamamış mıydı*?” KP45

verdirebil-* Verdirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bir kat yanlışlık, Ali'nin malını*

Veli'ye, Veli'ninkini Ali'ye verdirebilirdi." DE46

verdiril-* Verdirme işi yapılmak veya verdirme işine konu olmak. "*Ne olmuşsa fazladan verdirilen yirmi beşliğe olmuştu*." BK287

verdiriver-* Çabucak veya kolaylıkla verdirmek. "*Sabahtan beri bir türlü veremediği kararı rakı verdirivermişti*." GAV193

verebil- 1. Verme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Can sıkıntıları, kötü düşünceler karnındakine zarar verebilirdi*." KK133 2. Verme gücü bulunmak. "*Ayıp olmazsa, istediği parayı değilse bile, yıllar yılı biriktirdiği paralarını verebilirdi*." DK58

verebilme *a.* Verebilmek işi. "*Melek, giden sevgilinin mektuplarını ... okuyor; cevap verememenin, taşkın hislerini ifadeye fırsat bulamamanın acıları içinde kıvranıyordu*." İDG10

verem (Ar.) *a.* Herhangi bir organa ve en çok akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık, tüberküloz. "*Veremin üçüncü devresindeki kızım için yardımınızı rica ederim beyefendi*!" GR197 **verem ol-** verem hastalığına yakalanmak. "*Sonunda da verem olup ölmüş*." BFV260

Verem Dispanseri* *öz. a.* Verem Savaş Dispanseri; Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu'na bağlı, Türkiye'de verem ile mücadele etmek üzere kurulmuş sağlık kuruluşu. "*On beş gramlık Streptomycine'i Verem Dispanseri'nin önünde bir hastaya yarı fiyatına satan kadın sanki on yaş gençleşmişti*." SAR14

Verem Savaş Derneği* *öz. a.* 1948 yılında veremle mücadele amacıyla kurulan bir sivil toplum kuruluşu. "*Verem Savaş Derneği'nin kapısında toplanan fakir fukara arasından oğluna yardım koparabilmek zorluğunu işitiyordu*." KP81

Veremle Savaş Haftası* *öz. a.* Toplumun tüberküloz (verem) hastalığı hakkında bilgilendirilmesi ve kamuoyunun dikkatinin çekilmesi amacıyla ülkemizde 1947 yılından beri her yıl ocak ayının ilk pazar günüyle başlayan hafta. "*... bu yetmezmiş gibi bir de Veremle Savaş Haftası gelip çatınca 'Yangın var!' diye bağırasım geldi*." SAR25

veremli *sf.* Vereme tutulmuş, müteverrim. "*Burası lazım değil, bunun müteahhit diye tükürür gibi konuştuğu, kalpsiz, vurdumduymaz sandığı bir üye arkadaş, bir veremlinin acıklı hâline ağladı be*!" KP101

veresiye *zf.* 1. Karşılığı sonra ödenmek üzere, peşin karşıtı. "*Veysel'in oğluysa veresiyeleri habire yazıyordu küçük defterine*." BTÜ216 2. Özensiz, gönülsüz, önem vermeden. "*Bir şey değil, kızın güzelliğini ballandıra ballandıra anlatırken veresiye dinlemiş, inanmamıştı*." HÇ13 **veresiye al-** malı parasını daha sonra vermek şartıyla almak. "*Meyveleri daima veresiye aldığı manav şöyle bir hatırladı*." EKM105 **veresiye ver-** malı parasını daha sonra almak şartıyla vermek. "*Tatlıcı veresiye verir mi*?" MUR296

vergi *a.* 1. Kamu hizmetlerine harcanmak üzere hükûmetin veya yerel yönetimlerin yasalara göre herkesten doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan topladığı para. "*Gerçi, korkum yok, beni buradan atamazlar, atarlarsa ben de biliyorum yapacağımı; kaçırdıkları vergiler*." YD345 2. Bir kimsenin doğuştan sahip olduğu iyi nitelik. "*Sonra doktorlara vergi bir açıklama…*" ARK64 **vergi kaçır-** bildirimde bulunmamak veya eksik bildirim sonucu ödemesi gereken vergiyi ödememek. "*Ciddi bir inceleme yapılsın, her birinin verdiği verginin en az on, yüz, bin, hatta milyon katı vergi kaçırdıkları meydana çıkar*." ÜÇK510 **vergi mergi*** vergi falan. "*Vergi mergi de kesiliyordur tabii*?" SAR70

vergi kaçakçılığı *a.* Vergi kaçırmak işi. "*Kışınki vergi kaçakçılığını unutma*!" GR8

veri veriver-* Verivermek. "*Parayı sokaktan toplamıyorlardı ki isteyene al, al diye veri veri versinler*." KT251

verici *a.* Veren, verme yanlısı olan kimse. "*Yanına emniyet verici bir dost ağırbaşlılığıyla sokuldu*." HÇ120

vericilik *a.* Verici olma durumu. "*Bal renkli margizet entarisini olanca iştah vericiliğiyle geren sereserpe çömelişiyle işe koyuldu*." VV80

veril- Verme işine konu olmak. "*Sermayesi amcası tarafından verilmiş, hâlâ amcasının kanadı altında çalışıp gidiyordu*." OK23 **verilmiş sadakası ol-** büyük bir tehlike veya kaza atlatıldığında söylenen bir söz. "*Anam avradım olsun niyetim çok kötüydü, verilmiş sadakan varmış*!" KP16

verilebil- Verilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Karşısındaki kadın yabancı değildi, ona her şey söylenebilir, sır verilebilirdi*." OK47

veriliş *a.* Verilmek işi. "*İşine son verilişinden çok, aldatılışına içerlemişti.*" BTÜ359

verilme *a.* Verilmek işi. "*Kesik Çayır havası çaldı mı kadınlar ya kendilerini efelerinin kucağına atar ya da oldukları yerde âdeta taş kesilerek efelerden istenen bahşişlerin verilmesini beklerlerdi*." OK20

verim *a*. Çalıştırılan, işletilen, bakılan bir şeyin verdiği sonuç veya bu sonucun niceliği; mahsul, randıman. "*Bu sel, bereketli toprakların verimini eskiyle kıyaslanamayacak şekilde artıracak bir seldi*." HÇ266

verimkâr (T. verim + Far. -kār) *sf.* Verimli. "*Benim kızım olmalı da benim beğenip verimkâr olduğuma omuz silkmeli*!" VV52

verimli *sf.* 1. Verimi iyi ve bol olan; bitek, vergili, randımanlı, mahsuldar, mümbit, müsmir, verimkâr, velut. "*Arman Düval'in de Tuluz Lottek'in de babaları asilzade ve zengindiler*." SAR97 2. Kendisinden beklenen sonucu veren; semereli. "*Bu böyle giderse bu ölü şehrin yarı ölü gecesi hayli verimli geçmiş sayılabilirdi*." MM107

verirmişlik* *a*. Vermiş olma durumu. "*Eğildi, her zamanki sır verirmişliğiyle, seninkiler fitili aldı, dedi*." MM28

veriş *a*. Vermek işi. "*Dolmuşta beş kuruşunun çıkmayışı, kendisinin verişi, kulaklarına kadar kızarışı...*" EB76

veriştir- İyice çıkışmak, ağzına geleni söylemek. "*Aynur hâlâ sarhoş, makineli tüfek gibi veriştiriyordu*." DK230

veriştirme *a.* Veriştirmek işi. "*Mürekkep yalamış, eli kalem tutan, kalemi eline aldı mı, kâğıdı ürküten iki akıldane alı al, moru mor veriştirmeye başlamışlardır*." MM96

veriver- Çabucak vermek. "*Şehnaz, 'Adem Efendi'nin annesine de haber veriver.' dedi*." SUÇ123

veriverme *a*. Verivermek işi. "*Onun için, o, her önüne çıkan erkeğe dört elle sarılıp önünü, ardını, babasının şerefini falan düşünmeden kendini verivermeye kalkmakta haklıydı*." YD103

verme *a*. Vermek işi; lütfetme. "*... çocuğu vermeye razı oluverirdi*." EK170

vermemezlik* *a.* Vermezlik. "*Vermemezlik etmezdi herhâlde*." DE65

vermezlik* *a*. Vermeme durumu. "*Karıya kıza doymuşların önem vermezliği içindeydi*." KK138

vermut (Alm.) *a.* Birçok bitki eklenerek özel koku verilmiş, tatlı, bir tür beyaz şarap. "*Zekai Bey vermut şişesini aldı, boş bardağını yarı yarıya doldurdu*." VV266

vernik (Rum.) *a*. Sürüldüğü yüzeyde parlak, kaygan ve koruyucu bir tabaka meydana getiren, suya dayanıklı bir tür cila maddesi. "*Üzerinde 'Unutma beni' yazısı bulunan, vernikle ceviz çalımı verilmiş, adi tahtadan bir sigara tabakasıydı*." YK89

veryansın *a*. `Acımadan, hiçbir şey düşünmeden saldırmak, yok etmek, bol bol harcamak veya acımasızca söylemek` anlamlarındaki veryansın etmek deyiminde geçer. "*Kıs kıs gülüyor, zengin herifi avucu içine alıp gönlünün sevdiğiyle de gizli gizli veryansın edenlerden örnekler veriyorlardı*." BFV222

vesaire (Ar.) *a.* Sayılan birkaç şeyin benzerlerinin de bulunduğunu belirtmek için kullanılan bir söz, ve benzeri. "*Fırtınalı, sırılsıklam geceler, altları delik postalları, derinlere gömülü iri siyah gözler, karanlık sokaklar, uğultu vesaire...*" KP89

vesika (Ar.) *a*. Bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb.; belge. "*Elindeki vesika, orta sondan ayrıldığını gösteriyordu*." DE142

vesile (Ar.) *a*. 1. Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey; sebep. "*Çocuğa ne diye sert davranıyor, küçük vesilelerle ne diye azarlayıveriyordu*?" DK166 2. Herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart; fırsat. "*Hiç kıymet vermediği hâlde kendisine her zaman, her yerde, her vesileyle kafa tutan ... adama hâlâ içerliyor*." EKM157 **vesile ara-** bir fırsatını kollamak. "*Murtaza elleri arkasında, iri burnunun etli kanatları tir tir titriyor, öfkesini kusacak vesile arıyordu.*" MUR128 **vesile bul-** sebep yaratmak, bahane göstermek. "*Hacer Hanım yeni bir övünme vesilesi bulmuştu*." EK16 **vesile ol-** uygun ortam oluşmak. "*Taş vesile oldu*." BTÜ225

vesselam (Ar.) *ünl.* `İşte o kadar, son söz şudur` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Bu çocuktan oğluna rahat yoktu vesselam.*" İDG51

vesvese (Ar.) *a*. Bir konuyla veya durumla ilgili kötü ihtimalleri akla getirip kaygılanma;

kuruntu. "*Yahu, bırak bu vesveseyi*!" DK174

vetan (Der.) *a*. Vatan. "*Onlar da sizin kadar bu vetanın evladı*!" GK261

vey-* Çocuk dilinde vermek. "*Sevsen bi guyuş veyiydin*!" ÖE81

veya (Ar. ve + Far. yâ) *bağ.* 1. Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz; yahut, veyahut. "*Sonra bu dilekçeyi amirine yani bir veya iki yaş büyüğüne vermeyecek*." ARK119 2. Cümlede bildirilen konunun birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda kullanılan bir söz. "*Tabii suç ya cebircide ya da tarihçi veya kimyacıda değil mi*?" ARK144

veyahut (Ar. ve + Far. yāḫōd) *bağ.* Veya. "*Bunlara gidip iş veyahut para isteyeceğimi sanıyorsunuz değil mi*?" SAR141

vezaret (Ar.) *a.* Vezir olma durumu; vezirlik. "*Artık rezalet de vezaret de vız gelir bana*!" ÖE10

vezin (Ar.) *a*. Bir şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk oluşu; ölçü. "*Vezin mi, kafiye mi*?" GK127

vezinli *sf*. Belli bir ölçüye göre düzenlenmiş olan (manzume, düzyazı); ölçülü, mevzun. "*Eski tarzda ama çok eski ağızla, vezinli kafiyeli aruzlar, heceler...*" KK240

vezir (Ar.) *a*. Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa ünvanını taşıyan kimse; hidiv. "*Bir kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar diyor*." DE77

Vezir Bahçesi* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir çalgılı eğlence yeri. "*Vezir Bahçesi Sirkeci'de*." GK94

vezir vüzera *a.* İleri gelenler. "*Tabii bizim vezir vüzeramız da hazır*." MUR252

vezne (Ar.) *a.* Banka vb. kurum ve kuruluşlarda para alınıp verilen yer. "*Ay başında vezneden maaşını alırken veznedar, fabrika sahibinin altında imzası bulunan bir de yazıyı tebliğ etti*." DE148

Vezneciler* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Saraçhane, Şehzadebaşı, Vezneciler, Beyazıt…*" EB192

veznedar (Ar. vezne + Far. -dār) *a.* Banka vb. kurum ve kuruluşlarda para alıp veren görevli, vezneci. "*Gözlerini veznedara çevirdi*." SUÇ166

vıcık *sf.* 1. Sulanarak kıvamı gevşemiş, yumuşamış. "*Roman okuyan genç kadın, terden vıcık olmuş koltukaltlarını küçük, pembe mendiliyle silerek…*" EKM104 2. Ciddi olmayan, özden yoksun olan, değersiz olan. "*Namussuz Ayla, vıcık Ayla, kâfir*!" EB77

vıcık vıcık *sf.* Kıvamı çok gevşemiş, yumuşamış, sulu. "*Su birikintileriyle vıcık vıcık meydanı geçtiler*." CEM103

vıcırda- (Der.) Sulu, yağlı bir görünüm almak, cıvımak. "*Yağları vıcırdayan kuru fasulye sahanını ateşin üzerinden aldı, içeri girdi*." HÇ128

vıdı vıdı *sf.* Türlü sebeplerle yerli yersiz çok konuşmayı huy edinmiş (kimse). "*Hep bu türlü vıdı vıdılarla Şehzadebaşı'na, Beyazıt'tan Çarşıkapı'ya yürüdü*." EB31

vıdı vıdıcılık* *a*. Konuşkanlık, zevzeklik, lafazanlık. "*Bu hiç faydası olmayan vıdı vıdıcılığı yenin kardeşim, mutlaka yenin*." AY172

vın *a.* Vınlama sesi. "*Pilot olsa, geçse direksiyona, vınnn…*" SÇ21

vınılda- (Der.) Hızlı devinen bir nesne, ses çıkarmak (taş, topaç, kurşun vb.). "*Sivrisinekler çevresinde oğul verircesine vınıldayıp duruyorlardı*." BTÜ257

vınıltı *a.* Vınlayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. "*Odanın içi leş kokusu ve sarı sarı vınıltılarla doldu*." EKM105

vınıltılı* *sf*. Vınıltısı olan. "*Atölyenin güneş ışığı yüklü makine vınıltılı havasına girdi*." SÇ98

vınla- Vınıltı veya uğultu şeklinde ses duymak. "*Gözleri seyiriyor, kulakları vınlıyordu*." GR96

vınlama *a*. Vınlamak işi. "*Kulaklarımda vınlamalar, gözlerimde karaltı, bir şeyler anlatmaya çabalarken parlıyor*." KK269

vırak* *a*. Kurbağa sesi. "*Gecenin derinliklerinden kurbağa vırakları geliyordu*." BTÜ204

vırt zırt 1. *zf.* İkide bir. "*Seninki odana vırt zırt girmezmiş bari"* EB19 2. Ivır zıvır. "*Ayda bin lira para, pirim, ikramiye, vırt zırt...*" CEM33

vız *a.* Böcek uçarken veya atılan bir şey hızla geçerken çıkan ses. "*Sinek tek kanadıyla vızzz*!" ÖE122 **vız gel-** pek önemsiz görünmek. "*Değil Başçavuş, dünya vız gelir*!" KAÇ204 **vız gelip tırıs git-** önemsememek, aldırış etmemek. "*Yapacağım, kov istersen, vız gelir tırıs gidersin*." BFV71

vızgel- bk. vız gelmek. "*Karı olmasa kaynana bana vızgelirdi*." BK369

vızılda- Hafif sesle ve bezdirici biçimde yakınmak, sızlanmak. "*Penceremin önünde durmuş, ısrarla vızıldayıp duruyordu*." ÖE92

vızıldaş-* Birlikte veya karşılıklı vızıldamak. "*Bal çanağının çevresinde hazla vızıldaşarak dolaşan kara sineklere benziyorlardı*." EB97

vızıltı *a.* Vızıldayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. "*Tül kanatları, ince belleri, iri, kapkara kıçlarıyla birer vızıltı, güneşten birer parçaydılar sanki*." KT1

vızıltılı *sf.* Vızıltı sesi çıkaran. "Atsinekleri vızıltılı daireler çizerek uçuşuyorlardı." BTÜ71

vızır vızır *zf.* Hiç ara vermeksizin, sürekli bir biçimde. "*Gündüz gözüyle, insanların vızır vızır dolaştığı sıra öyle iş mi olurdu*?" EK394

vızırda- (Der.) Anlamsız, yersiz konuşmak. "*Çocuk bezi yıkamıyordu ama bitmez tükenmez sancılar içinde vızırdayıp duran çocuğun salıncağını sallamak, kaldırıp gezdirmek gerekecekti*." GR113

vızırtı (Der.) *sf.* Değersiz önemsiz (iş, nesne vb. için). "*Heç canım. Vızırtı.*" CEM54

vi dao* (Boşn.) *a.* "Versin" anlamında bir söz. "*Allah vi dao kuvvet, dedi*." CEM102

vicahen (Ar.) *zf.* Biri ötekinin karşısına gelecek biçimde, yüzleri birbirine dönük olarak; yüz yüze. "*Arzuhalci İsmail Demirci'yi gıyaben ve vicahen herkesin önünde yermesi…*" GR58

vicdan (Ar.) *a.* Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç. "*Esasen beyefendi, vicdan taşıyan herkes elem duymalı benim şu hâlimden*." YYB109

vicdan azabı *a.* Yapılan bir işten dolayı duyulan acı, üzüntü. "*Zamanla vicdan azapları geçti*." GR58 **vicdan azabı çek-** yapılan bir işten dolayı üzülmek, pişmanlık duymak. "*Onun için vicdan azabı çekmekte haklısın*." EK301

vicdanlı *sf.* Vicdanı olan. "*Hem vicdanlıydı, hem de işine yarardı ablası*." EB46

vicdansız *sf.* Vicdanı olmayan. "*Vurma, vurma ona vicdansız*!" OK75

vicdansızlık *a.* 1. Vicdansız olma durumu. "*Derken sakaların namussuzluğundan, vicdansızlığından, Hasan Hüseyin düşmanlığından bahsedildi*." KK215 2. Vicdansızca davranış. "*Ben çok vicdansızlık ettim ona*." DE4

vida (İt.) *a.* Döndürülerek bir yere sokulan burmalı çivi. "*Birtakım yokuşlar tırmanıp bitmez tükenmez dönemeçleri kıvrılmak yüzünden tutar yeri kalmamış kamyonun tekmil vidalarından boğuk, kısık, paslı gıcırtılar yükseliyor, radyatöründeki suysa fokur fokur kaynıyordu*." SAR16

vidala (İt.) *a.* Çanta ve ayakkabı yapılan tabaklanmış dana derisi. "*Çok geçmeden en iyi kundura malzemesinin Fransız köselesi, Amerikan vidalası, İngiliz ipliği, İtalyan yumağı olduğunu öğrendi*." EVO12

Vidinli* *öz. a.* Bulgaristan'ın Vidin şehrinden olan kimse. "*Başında Vidinli Raşit'ten alınmış ciğer kırmızısı fes, sırtında papazkarası redingot…*" DHV256

Vietnam* *öz. a.* Asya'da bir ülke. "*... daha çok da Vietnam'da ölenlerle nedenini bilmeden öldürmeye gidip başkalarının hesabına ölenlerden utandım*." KK48

Viktor Hügo* *öz. a.* Victor Marie Hugo; Fransız şair, romancı ve oyun yazarı (1802-1885). "*Hügo Baba Viktor Hügo'nun on dördündeki bir kıza âşık olması*." BFV244

Vil Boney* *öz. a.* "Billy the Kid" adlı çizgi romanda bulunan kurgusal bir karakter. "*Bil Kid, Pekos Bil, Tom Teks, Vil Boney, Deyvi Kroket...*" DHV286

vilayet (Ar.) *a.* 1. Ülkenin vali yönetimindeki bölümü; il. "*Ötekiler küçük toprak sahipleri, yarıcı veya üçte birci köylülerdi ki, vilayete bider, kazma sapı yahut çapa için ırgat tedarikine gidiyorlardı*." SAR17 2. Valinin makamı ve bu makama bağlı resmî dairelerin tümü; valilik. "*Beyefendi, vilayetin önünde birileriyle konuşuyordu*." KY31 **vilayet milayet*** vilayet falan. "*Patron bugün vilayet milayet meşgul.*" KY29

vilispit* *a.* 1. Bisiklet. "*Eskiden bisiklete vilispit ya da vulispit dendiğini bilmem bilir misiniz*?"

KK207 2. *argo* Sarhoş, sarhoşlamaya başlamış kimse. "*Henüz vilispit. Paşalık zomdan önce gelir.*" KK210 3. *öz.* Bir lakap. "*Şarapçı, müşterilerinin gülüşmesine mi içerledi ne, Vilispit'i yakasından sımsıkı tuttu*." VV210

vilispitlik* *a. argo* Sarhoşluk. "*Ama benim bugün sözünü etmek istediğim şu bildiğimiz bisiklet değil, sarhoşluğun zom karşılığı vilispitlik*!" KK207

villa (İt.) *a*. Yazlıkta veya şehir dışında, bahçeli, müstakil ev. "*İstanbul'un bilmem kaçıncı tepesinde yaptırmakta olduğu muhteşem villanın fayanslarını getirtmek için gittiği Avrupa şehrindeki süksesinden ... bahsediyordu*." BK329

Vim* *öz. a*. Bir deterjan markası. "*Pırıl pırıl çay bardakları, kahve fincanları, Vim ya da Kaol'le gıcır gıcır ovulmuş takım tezgâhın arasından afyonla mahmurlaşmış kupkuru yüzünde baygın ufacık gözleriyle Bektaş, baktı*." KAÇ94

vinç (İng.) *a*. Ağır yük kaldırmaya ve bir yere taşımaya yarayan araç. "*Vinç gürültüsüz çalışmaz ki*." SUÇ133

vir- (Der.) Vermek. "*Lafıma eyi kulak vir*." CEM33

viraj (Fr.) *a*. Bir yolun yön değiştirdiği yer, dönemeç. "*Demek o kafayla virajı dönüyüm derken…*" ÜÇK349 **viraj al-** virajı dönmek. "*Kaçanla kovalayanların asfaltta korkunç gıcırtılarla viraj alışları…*" SÇ104

viran (Far.) *sf*. Bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş; harap. "*Evimin, viran yuvamın bülbülleri*!" GR217 **viran ol-** viran duruma gelmek, haraplaşmak. "*Viran olası hanede evlad-ü iyal var*." ÜÇK576

virane (Ar.) *a*. Harap olmuş yapı; yıkıntı. "*Gece yarısı olur, viranelerde baykuşlar iç çekercesine öterler, ishakkuşları, böcekler uykuya geçerlerdi*." SBK92

viranelik *a*. Ev yıkıntıları bulunan yer. "*Birden solumdaki viraneliğin koyu karanlığı içinde telaşla kaçan bir insanın ayak seslerini duydum.*" ÇK83

virebil-* Verebilmek. "*Allah'ımız olmasa dırnaksızların cezasını kim virebilir*?" GK250

virgül (Fr.) *a*. Yazılı cümlelerde birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime veya kelime gruplarının arası, sıralı cümlelerin arası vb. yerlerde kullanılan noktalama işaretinin adı (,). "*Koğuş kapısına çakılı paslı sidik tenekesinin altına kocaman bir virgül gibi kıvrılıp yatıyordu.*" SÇ197

virgülsüz* *zf*. Ara vermeden, sürekli olarak (konuşma). "*Başlıyorum noktasız, virgülsüz, makineli tüfek gibi konuşmaya*." AY179

virtüöz (Fr.) *a*. Herhangi bir müzik aracını büyük ustalıkla çalabilen sanatçı. "*Beyoğlu'ndaki büyük sinemalardan birinde Avrupa'dan gelen siyah elbiseli, şık, zarif virtüözlerin keman, piyano konserleri verdiklerini işitmiş hatta birinde, sinema kapısında otomobilinden inen adamı görmüştü*." SUÇ279

viski (İng.) *a*. Mayalanmış tahıl hamurundan damıtılarak elde edilen, alkollü içki. "*Harikulade kadınlar, viski, şampanyalar...*" SAR81

viski bardağı *a*. Viski içmek için kullanılan özel bardak. "*Annesinin gözü gibi sakladığı zarif viski bardaklarından birini aldı, çeşmede uzun uzun yıkamaya başladı.*" SBK188

viskili* *sf*. Viski ikram edilen (ziyafet, tören vb.). "*Yıllar geçip de millet kesesinden birbirini kovalayan havyarlı, viskili, şampanyalı ziyafetlere ... başlanınca, iş değişmişti*." GK105

vişne (Bulg.) *a*. 1. Gülgillerden, dalları kırmızımtırak, çiçekleri beyaz renkte, kiraza benzer bir ağaç. "*Şehrin dışında, limon, portakal, vişne, kayısı, erik ağaçlarının koyu yeşiline gömülü o bembeyaz, o şipşirin köşk*." SM124 2. Bu ağacın genellikle reçel ve şerbet yapılan, kırmızı renkte ekşimtırak meyvesi; ekşi kiraz. "*Teneke otomobil babadan kıza, kızdan babaya gidip geliyor, bisküvi, çikolata, elma, armut, vişne, şeftaliden yükler taşıyordu sözde*." SBK35

vişneçürüğü *sf*. Bu renkte olan. "*Hafta sonlarında lacivertlerini giyinir, vişneçürüğü kravat, yumurta ökçe rugan iskarpinler, takardı koluna karısını…*" BFV9

vişneli* *sf*. İçinde vişne bulunan. "*Lapa lapa karlara bakarak vişneli dondurma yemek*!" SAR106

Vita* *öz. a*. Bir yağ markası. "*Elindeki kaşığın burnuyla maltızın yanındaki teneke kutudan bir parça Vita yağı alıp cızırdayan tencereye koydu*." KÜÇ12

Vitali* bk. Vitali Sabun Fabrikası. "*Hem*

Vitalilerden hem de Nedim Ağa'dan çiğit çalıp satacağız." KT130

Vitali Sabun Fabrikası* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Kanlı Topraklar" romanında geçen bir fabrika. "*Dün gece, Vitali Sabun Fabrikası kâtibiyle kebapçı Tahsin'in orada rakı içiyorlardı*." KT56

vitamin (Fr.) *a*. Besinlerde bulunan, yağda veya suda çözünebilme özelliği olan, vücudun sağlıklı gelişimi, sindirim fonksiyonları, enfeksiyonlara karşı bağışıklık kazanması açısından gerekli olan, eksikliği veya fazlalığı çeşitli hastalıklara yol açan, katalizör görevli en basit organik madde. "*Ben vitamin hapları alıyorum, ne haber*?" ÖE59

vitaminsizlik *a*. Vitamin eksikliğinden veya yetersizliğinden doğan patolojik olayların hepsi. "*Onları altı ay önce bırakıp bir kötü kadınla kim bilir nerelere gitmiş hayırsız babası, vitaminsizlikten bir deri bir kemik annesi…*" ÖE33

vites (Fr.) *a.* Motorlu taşıtların çekiş ve hızını ayarlamaya yarayan dişliler düzeni. *Genç kadın vites değiştirerek Şişhane'deki trafik polisinin noktası çevresini dönüp düze çıktıktan sonra rahatlamıştı*." GK54 **vites değiştir-** motorlu taşıtların çekiş ve hızını değiştirmek. "*Genç kadın vites değiştirerek Şişhane'deki trafik polisinin noktası çevresini dönüp düze çıktıktan sonra rahatlamıştı*." GK54

vitrin (Fr.) *a.* 1. Bir dükkân veya mağazanın dışarıdan camla ayrılan ve mal sergilemek için kullanılan yeri, sergen. "*Gazetelerde okumuştu reklamlarını, daha çok da büyük parfümerilerin vitrinlerinde görmüştü*." BFV75 2. İçine konan şeylerin görünmesi için yapılmış camlı dolap. "*Sonraları, vitrinler dolusu, pırıl pırıl eşyalardan bile utanır oldum*." AY149

vitrinli* *sf*. Vitrini olan. "*Viyana ipekli perdeleri ile divanlı, vitrinli salon takımları…*" SM197

viyak viyak *zf.* Viyaklayarak. "*Yarın elden olma piç, viyak viyak uykularımızı haram eder gayri"* EVO358

viyakla- "Viyak" diye ses çıkararak bağırmak, ağlamak. "*Oğlan, anasının sütsüz memesini çekiştiriyor, süt gelmediği için huysuzlanıyor, daha kuvvetle çekiştiriyor, arada viyaklıyordu*." EKM88

viyaklama *a*. Viyaklamak işi. "*Derinden derine bir çocuk viyaklaması…*" BTÜ205

Viyana* *öz. a.* Avusturya'nın başkenti. "*Niçin Londra, New York, Viyana değil de Paris*?" GR127

viyolonsel (Fr.) *a.* Viyoladan büyük, kontrbastan küçük, dört sürtme telli bir orkestra çalgısı, çello. "*Piyanolar, kemanlar, viyolonseller, armonikler pırıl pırıl*." SÇ122

Vize *öz. a.* Kırklareli iline bağlı ilçelerden biri. "*Vize küçük yer olduğundan, pek öyle dilediğince oynayamıyordu*." SÇ117

Vizeli* *öz. a.* Kırklareli'nin Vize ilçesinden olan kimse. "*Kasketinde koparılmamış bandrolle keleş keleş gülen adam Vizeliydi*." SÇ117

vizite *a.* 1. Hekimin hastanedeki hastaları dolaşıp yoklaması. "*Cezaevi doktorunun vizite günü.*" ÇK77 2. Muayene için hekime ödenen ücret. "*Birinci çocuğun reçetesini ikincisi için kullanıp doktorun vizite parasından kurtulacaksın, değil mi*?" GR109

vizon (Fr.) *sf.* Sansargillerden, kürkü çok beğenilen bir tür memeli hayvanın kürkünden yapılan. "*Sana vizon bile aldı*!" İDG34

vizonlu* *sf*. Vizonu olan. "*Şişli'nin, Maçka'nın ya da bilmem nerenin vizonlu, pelüşlü, astraganlı sayın bayanı...*" BFV88

vizyon (Fr.) *a.* Sinema salonlarında filmin gösterilmeye başlaması; gösterim. "*Çevireceğiniz dört yeni filmin vizyona çıkmasından sonraya bırakırsınız*." KK37

Vizzandee* *öz. a.* Bir ruj markası. "*Bir naylon külot, bayıltıcı mavi orlon kombinezon, Vizzandee bir ruj ve bunlara benzer yığınla öteberi geçti Filiz'in kafasından*." BFV74

Vodina* *öz. a*. Yunanistan'da bir şehir. "*Balkan harbinden önceki bozgunlardan birinde, dört tekerlekli bir muhacir arabasıyla çıngır mıngır kaçıp gelmişlerdi Vodina'dan mı ne*?" BFV9

volan (Fr.) *a*. Bir hareketi bir mekanizmaya aktaran veya makinelerde hareketin hızını düzgün tutmaya yarayan tekerlek. "*Tozlu, ufacık bir ampulün sarı sarı aydınlattığı loşlukta alabildiğine dönen volanlar…*" SÇ14

volanlı *sf*. Volanı olan. "*… tekerlekli, volanlı, pırıl pırıl bir sandığa benzeyen bir başka makine, karşıda sıra sıra mürettip kasaları…*" BE43

vole (Fr.) *a.* Havadan gelen topa, futbolda sıçrayarak ayağın üstüyle, teniste raket ile

vurma. "*Adamın kuvvetli bir volesi Cevdet'in suratında patladı*." SUÇ110

voleybol (İng.) *a.* Altışar kişilik iki takım arasında, bir alan ortasında gerilmiş olan ağ üzerinden topun karşılıklı olarak elle oynanması oyunu; uçan top. "*Hele mükemmel voleybol oynadığı da anlaşılınca ona karşı gösterilen ilgi büsbütün artmıştı*." İDG30

voli (Rum.) *a*. *argo* Vurgun, kazanç, kâr. "*Çingene Murat'ın volileriyle sürüp gidemezdi bu hayat*." DK46 **voli vur-** *argo* yolsuzluk yaparak kısa sürede büyük kazanç elde etmek. "*Enselenmiş, mariz yemiş, ensesini kaşımış, yol kesmiş, adam soymuş, kafa atmış, bıçak yemiş, ama en sonunda da vurmuştu voliyi*." ÖE21

volkan (Fr.) *a*. Magmanın yer içinden yüzeye çıktığı veya geçmişte çıkmış olduğu, genellikle koni biçiminde, tepesinde bir püskürme ağzı bulunan dağ; yanardağ. "*Üç kardeş üç volkan gibi patladı*." HÇ253

volta (İt.) *a*. *argo* Sürekli aşağı yukarı gidip gelme, yürüme, dolaşma. "*... üçer beşer volta vurulan yarı karanlık dehlizleri geçip 72. Koğuş'tan içeri girdiler*." YK13 **volta at-** *argo* bir aşağı bir yukarı dolaşmak. "*Parmaklarının arasında sigara, kimseye pek göstermeden, kendi kendine volta atıyordu*." SÇ216 **volta vur-** *argo* bir aşağı bir yukarı dolaşmak. "*Gündüzleri volta vurarak Fatma'yı düşündükten başka, geceleri ... Fatma'yı, hep Fatma'yı düşünüyordu*." YK87 **voltasını al-** çekilmek, gitmek. "*Hadi sen voltanı al bakalım artık*!" KÜÇ19

Voltaire* *öz. a*. Fransız yazar ve filozof (1694-1778). "*Ben Voltaire'i yanlış anlamadım*." VV267

voltaj (Fr.) *a*. Bir iletkenin uçları arasındaki gizil güç farkı, potansiyel farkı, gerilim. "*Bu o kadar tesadüfçesine oluvermişti ki, Nuran anlamadı ama Reşat'ın içinden dehşetli voltajlar geçti*." KY39

Volter* bk. Voltaire. "*Volter'in muhasebecisi ona düşman mıydı yani*?" GR106

Von Bok* *öz. a.* Fedor von Bock, Alman subayı ve Nazi Almanya'sının Generalfeldmarschall'i (1882-1945). "*Bir orta yaşlı, 'Von Bok!' dedi*." BK307

votka (Rus.) *a*. Tahıl tanelerinin damıtılmasıyla elde edilen alkollü içki. "*Millet, rakı, şarap, votka, şimdi de viskileri su gibi içiyorlardı*." TD121

votkalı* *sf*. İçinde votka bulunan. "*Votkalı birayı yudumladı*." DK222

voyvoda (Sırp.) *a*. Osmanlı Devleti'nde Eflak, Boğdan ve Erdel beylerine verilen ünvan. "*Abe bey kızısın, voyvoda kızı*!" DE23

Voyvoda Caddesi* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir cadde. "*Tramvayın Voyvoda Caddesi'nden kolayca inivermesine ihtimal vermiyordu*." EK208

vre* *ünl*. Bir seslenme sözü. "*Vre gördü ben çok güzel delikanlı, ma sen başka be yahu*!" VV5

v.s.* *a*. Vesaire. "*Sultanlardan sonra kalfalar, kahvecibaşı, havlucubaşılar v.s.*" SM129

vu- (Der.) Vurmak. "*Gendi gendini vudu*." ÇK75

vual *a*. Kadınların kullandığı, şapka, taç, toka ve benzerlerinde bulunan, yüzü örten, ince hafif tül. "*Yüksek topuklu, amaroza entarilik, vual çorap, ruj, oje, naylon külot bile be, naylon külot bile*!" ÇK133

vukuat (Ar.) *a.* Polisi ilgilendiren olay veya olaylar. "*Ya baskın olmalıydı ya da herhangi bir vukuat*." TD4

vulispit* *a.* Vilispit, bisiklet. "*Eskiden bisiklete vilispit ya da vulispit dendiğini bilmem bilir misiniz*?" KK207

vur- 1. Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere veya bir kimseye hızla çarpmak; çakmak, geçirmek, inmek. "*Kapıya vurup girdi*." SAR12 2. Ses çıkarmak için bir şeyi başka bir şey üzerine hızlıca çarpmak. "*Kapıyı vurup içeri girdi*." TD107 3. Üzerinde görünmek, üzerine düşmek, yansımak, aksetmek. "*Dışarı vuran bol aydınlık alacakaranlığı yuttu*." DK99 4. Hızla değmek, çarpmak. "*Dışarıda kendini yerden yere vuran şubat fırtınası*." YK33 5. Takmak, koymak, bağlamak. "*Dövmek, zincire vurmak, zindana atmak, meydancılıktan çıkarmak...*" EKM156 6. Bağlamak, ilişkilendirmek. "*Ebcet'e vuruyorlarmış, bu sene çıkıyormuş*." MUR256 7. Olduğundan başka biçimde görünmek. "*Çakal öldüye vurmuştu besbelli*." MM99 8. Batıcı veya kesici cisimleri saplamak, kakmak. "*Beş bıçak vurdun yeter*!" EVO163 9. Silahla yaralamak, öldürmek. "*Kadının kocası, karısının sevgilisini vurdu*." CEM88 10. Piyango vb. çıkmak, isabet etmek. "*Bu dünyada biletimize piyango vurmadı, boş çıktı*." KT103 11. Manevi olarak yaralamak. "*Gerekirse biz onu başka yandan vururuz*!" KT305 12.

argo Herhangi bir biçimde haksız yoldan para almak, soymak. "*Geçenlerde epey bir komisyon vurmuş diyorlar*." MUR283 13. Ses çıkarmak, ses vermek, çalmak. "*İşlerin yolunda gittiğini, masanın istediğinden âlâ hazırlandığını görünce, caza, 'Vur bir harmandalı!' dedi*." AY182 14. Amaçladığı şeye rast getirmek. "*Lan boyunduruğu vur, vur boyunduruğu lan*!" GR204 15. Koymak, yerleştirmek. "*Ne diye vurmuştu yorgani omuzuna*?" BTÜ141 16. Dokunmak, hasta etmek. "*Şaşma amma kömür de insanın başına vurur*." EVO77 17. Etkisi bir yere kadar ulaşmak. "*Maltızdan yüzüne vuran harlı ateşin pembesiyle kızına baktı*." EB48 **vur abalıya** bütün özverinin yumuşak huylu kişiye yüklenmesi, sessiz, güçsüz kişinin hırpalanması, hakkının çiğnenmesi durumunda söylenen bir söz. "*Hele romancı geçinenler böyle savaşların komutanları, gerekirse vur abalıya'sı olmamalı mı*?" BFV246 **vur patlasın, çal oynasın** aşırı zevk ve eğlenceyi anlatan bir söz. "*Yenecek, içilecek, vur patlasın çal oynasın gidilecekti*." YYB208 **vurup kafayı yat-** uykusu geldiğinde hemen yatmak. "*Alaçığına girdi, tekrardan vurup kafayı yattı ama unutamıyordu*." EVO342

vur kırlı *sf*. Hareketli, şiddet içeren, maceraya ve dövüşmeye ağırlık veren. "*Vur kırlı Amerikan filmlerinde attığı yumrukla hasımlarını kahreden bir Sinebar tanımıştı*." VV136

vurabil- 1. Vurma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Öğrenince basıp gitmeyeceği tutar, çekip vurabilirdi*." KAÇ157 2. Vurmaya gücü yetmek. "*O da soluyla hiç vuramazdı*." SUÇ109

vurdumduymaz *sf*. Hiçbir şeye aldırış etmeyen, umursamayan, önem vermeyen, kulak asmayan; duvar yüzlü. "*Gençlik yıllarının savruk, vurdumduymaz günlerinde uzak, yakın akraba ya da dostlar hatırlarım*." KK21

vurdumduymazlık *a.* Aldırmazlık, aldırışsızlık, umursamazlık. "*... korkunç bir vurdumduymazlık içinde, yanındaki kadıncağıza bakmıyordu bile*." BK365

vurdur- 1. Vurma işini başkasına yaptırmak. "*Karısından işittiğine göre, Avrupa'dan mı Amerika'dan mı ne, coşturucu haplar, iğneler getirtir, gerektikçe damarına vurdurur, iğnenin tesiriyle coşarmış*." GK62 2. Vurmasını sağlamak. "*Vallahi elini soğuktan sıcağa vurdurmam*." KK173

vurdurt- Vurdurma işini yaptırmak. "*Çocuğunu nikâhsız doğurup yavrusuna piç damgasını vurdurtmaktansa gidecek, sonu ölüm bile olsa gidecekti*." GAV206

vurgun 1. *a*. Hile ile veya fırsatçılıkla haksız yere aşırı kazanç elde etme; voli. "*Bunun için de tek yol, vurgun vurmaktı*." KT313 2. *sf*. Bir kimseye veya bir şeye bağlanmış, sevmiş olan; meftun. "*Yoksa birine mi vurgunsun*?" KÜÇ13 **vurgun vur-** yolsuzluk yaparak kısa sürede büyük kazanç elde etmek. "*Erkeğiyle birlikte vurgun vuracak, soygun soyacak hâli mi vardı*?" SUÇ270

vurgunculuk *a*. İleride meydana gelebilecek fiyat dalgalanmalarından yararlanarak haksız kazanç sağlama; ihtikâr, ihtikârcılık, spekülasyon, spekülatörlük. "*Vurgunculuktan içeriye düşmüş bir Yahudi'ye orayı verecek, adamı gelip gidip soyacaktı*." İDG95

vurma *a*. Vurmak işi; darp. "*Tekrar vurmaya hazırlanmıştı ki…*" EK367

vurul- Vurma işine konu olmak. "*Vurmak, vurulmak; ölüm kalım yoktu ya*!" SUÇ144

vurulma *a*. Vurulmak işi. "*Vurulmandan çok, vurmandan korkarım*." EK159

vurulmuşluk* *a*. Vurulmuş olma durumu. "*Hasan Ağabey'in içeri girmiş çıkmış, vurmuş, vurulmuşluğunu biliyordu*." KÜÇ10

vuruluş *a*. Vurulmak işi. "*Kapının vuruluşu Sema gibi bir kadının kibarlığını hatırlatacak biçimde, hafifti*." MM121

vurun- (Der.) Vurma işini kendi üstünde uygulamak, uygulatmak. (iğne, sülük, yakı vb.). "*Değilsin de ne diye o kadar iğne vurundun*." BFV7

vuruş *a*. Vurmak işi. "*Filiz'in Nur'a hafifçe vuruşunu görmüştü*." BFV107

vuruş- Birbirini vurmak. "*Vuruşsunlar bakalım*." ÇK71

vuruver- Ansızın vurmak. "*Bir on beş bin vuruverse diye düşünüyorum*." EKM144

vuruverme *a*. Vuruvermek işi. "*Kemal'in kafasında birden iki kardeşin kavgaları ve Hamza'nın bıçağını çekerek kız kardeşini vuruvermesi canlandı*." VV139

vuu* *ünl*. Üşüme bildiren ünlem. "*Vuuuu dedi ceketsiz, kuru sol yumruğunu kuru sağ avucuna vurdu*." ÖE26

vücut (Ar.) *a*. İnsan veya hayvanda beden, baş, kol ve bacakların oluşturduğu bütün; eğin, ten. "*Bütün bunlara rağmen bu on iki yaşındaki*

adamın vücudu, ama sadece vücudu, bir çocuğu hatırlatıyordu." EKM107 **vücudunu ortadan kaldır-** öldürmek. "*Vücudunu ortadan kaldıralım bitsin gitsin*!" KAÇ81

vücut çalımı *a*. Oyuncunun vücudunu farklı yönlere hareket ettirerek rakip oyuncunun dikkatini dağıtıcı ve onu şaşırtıcı hareketleri yapmaya yöneltme. "*Sağiç koştu, nefis topuk pasına, küçük bir vücut çalımı, rakip oyuncunun solundan gösterip sağına kaydı*." YYB49

vükela (Ar.) *a*. Osmanlı Devleti'nde bakanlar, vekiller. "*Koskoca bir vekil, vükela evi*." GK61

W, w

Washington* *öz. a.* Amerika Birleşik Devletleri'nin başkenti. "*Londra, Paris, Berlin, Viyana, şimdi de Washington, New York seyahatleri yapan...*" GR137

Wilhelm* *öz. a.* Prusya kralı ve ilk Alman İmparatoru (1797-1888). "*Palabıyık Wilhelm dostluğuyla Rus Çarı ya da İngiliz Başbakanı Lord Corc'un düşmanlığı umurunda bile değildi*." KT10

Wilson* *öz. a.* Thomas Woodrow Wilson; Amerika Birleşik Devletleri'nin 28. Başkanı; akademisyen, tarihçi ve siyasetçi. "*Hasan Tayyar için Amerika, 1914-1918 Harbi'nin, prensipleriyle ünlü Wilson'u, bir de bilmem kaç tarihinde Arap harfleriyle çevirisini okuduğu bir kitap*." SUÇ296

X, x

X-13 Sokağı* *öz. a.* Tommiks adlı çizgi roman serisinde bulunan kurgusal bir sokak. "*X-13 Sokağı'ndaki meyhaneye tek başına girecek*." SUÇ259

Y, y

Y.* *a*. Adı söylenmek istenmeyen bir yerleşim yerinin kısaltması. "*İsmail Efendi Y.'de asliye hukuk mahkemesi zabıt kâtibi iken…*" GR44

ya (I) *ünl.* Şaşma, şaşkınlık bildiren bir söz. "*Yaa, dedi*." BE53 **ya ya ya şa şa şa** karşılaşmalarda sporcuların veya seyircilerin yaşa veya yaşasın sözü yerine kullandıkları bir söz. "*Ya ya ya şa şa şa Kudret Kudret çok yaşa*!" ÜÇK487

ya (II) (Far.) *bağ.* 1. Bir düşüncenin karşıtı düşünülürken kullanılan bir söz. "*Ya param yok derse*?" GR115 2. Gereklik ve onay bildiren cümlelerde yargının onaylandığını bildiren bir söz. "*Anlattım dedim ya*!" YK84 3. Dilek ve geniş zaman kiplerinde yargıyı güçlendiren bir söz. "*Ben sizin içirmenizi istiyorsam ya*?" MM133 4. Bilinen, görülen, hatırlanıp anlatılan bir olay dolayısıyla da sorulan başka bir konu için kullanılan bir söz. "*Ya ben*?" EKM6 5. Bir düşüncede sıra ile yer alan ayrı cins ögelerden biri ötekilerden üstün görüldüğünde `hele, özellikle` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Ya genel kaptanın sigaraları*?" AY129 6. Cevap niteliğinde olan cümlenin sonuna getirildiğinde asıl yargının arkadan gelen cümle ile anlatılacağını belirten bir söz. "*Evet, Recep Cıva bilirdi, bilirdi ya, bu taşralı, görgüsüz kızı … büyük lokantalardan birine götüremezdi*." YD278 7. Bazı çekimli zamanlardan sonra gelerek anlamı pekiştiren, kuvvetlendiren bir söz. "*Gir, gir ya...*" BTÜ330

ya (III) (Ar.) *ünl*. "Ey, hey" anlamlarında bir seslenme sözü. "*Allah ya Rabbi, Allah sen bilirsin ya Rabbi!*" HÇ70 **ya Allah** bir işe başlarken güç kazanmak için söylenen bir söz. "*Ya Allah, ya bismillah*!" GK360 **ya Rabbi (veya Rab)** Tanrı'm, Allah'ım. "*Ne akılsız insandı ya Rabbi*!" SUÇ275

ya … ya … (Far.) *bağ.* 1. Birinden birinin olacağı sanılan iki iş için kullanılan bir söz. "*Allah ya sana verecek ya bana*!" KK258 2. Birinden birinin seçilmesi gereken durumlarda kullanılan bir söz. "*Ya o, ya biz*!" ARK138 3. Cümlede eş görevli ögeler arasında ya ... ya ..., ya ... veya, ya ... yahut biçimlerinde tekrarlanarak kullanılan bir söz. "*Bu göreve atanalı üç ay ya oluyor ya olmuyordu*." ÜÇK322 **ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli** "buranın şartlarına uymalı veya buradan ayrılmalı" anlamında kullanılan bir söz. "*Ya bu deveyi güdeceksiniz, ya bu evden, bu diyardan gideceksiniz*." EB75 **ya devlet başa ya kuzgun leşe** `sonunda büyük bir başarıya ulaşmak için yok olma tehlikesi bile göze alınır` anlamında kullanılan bir söz. "*Ya devlet başa derdi annem, ya da kuzgun leşe*." KAÇ149 **ya herro ya merro** zor, tehlikeli bir durum karşısında `ne olursa olsun` gibi kötü ihtimalin de göze alındığını anlatan bir söz. "*Ya herro ya merro diye Serap Yenge'ye sarılsa mıydı acaba*?" HÇ305 **ya huyundan ya suyundan** bazı özellikleri olduğu gibi bir yerden, bir kimseden almış kimseler için kullanılan bir söz. "*Kıratın yanında duran ya huyundan ya suyundan oğlum*." MUR391

ya da *bağ.* Seçeneği, çeşitliliği veya tercihi belirten bir söz. "*Genç kadın ya da kızların yanında kendini kaybediyordu annesi*." MM191

yaba *a*. Harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde, tahtadan tarım aracı. "*Harman yerinde yaba sapı tutmaktan avuçlarının içi patlamış*." DE105

yaban (Far.) *a*. 1. Aile ocağından uzak olan yer. "*Yabanın dağlısı da merak edilir mi, hey oğul*?" EKM102 2. Kendi kendine yetişen bitki. "*Devrilip yosun tutmuş iri mezar taşlarının arası hem boy atmış yaban otlarıyla kuytulaşmıştı*." DK252 3. Vahşi olan, evcil olmayan canlı. "*Karanlık pencerelerinden yaban güvercinleri, kumrular uçuşuyordu*." SÇ33 4. Yerli halktan olmayan kimse. "*Bize yaban gözüyle bakmaz ya*!" BTÜ14 **yabana at-** önem vermemek, önemsiz görmek. "*Şaka maka, Topal Kadir'i de yabana atmamalıydı hani*! GR76

yaban ördeği *a*. Ördekgillerden, evcil ördeğe benzeyen, yeşil boyunlu bir tür ördek. "*Herkes işi bırakıp gökyüzünden geçmekte olan yaban ördeği sürüsüne baktı*." BTÜ192

Yabanabatlı* *öz. a.* Ankara'nın Yabanabat (günümüz Kızılcahamam) ilçesinden olan kimse. "*Böyle bir kızla konuşmak, nişanlanmak, sonra da evlenmek isterdi Yabanabatlı*." KÜÇ21

yabancı *sf.* 1. Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi. "*Ay yıldızımızı yabancı sahalarda, yabancılara karşı koruyacağız*." ARK86 2. Başka bir

milletle ilgili olan. "*Duvarları çeşitli yerli ve yabancı film afişleriyle kaplı, daracık oda, taksitleri ödenememiş zarif möble, masalarla doluydu*." YD163 3. Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey); el (II), namahrem. "*Kocan çirkin de olsa onu yabancı erkekle aldatıp hapislere düşmesine sebep olma*!" SBK99 4. Bir konuda bilgisi, deneyimi olmayan. "*Ayten bu hiç tanımadığı, bilmediği, yabancısı olduğu iş sabahının ürkekliği içinde, arkadaşlarının arasına büzülmüş, gülüyor*." KK147 5. Tanınmayan, bilinmeyen; yad, yadırgı. "*Mahalleliden gizli yapıldığı için tanış pek kimseler gelmemişti ama yabancı gözlerin ısırıcı bakışlarından rahatsız oluyor*." DK191 **yabancı gel-** tanımamak. "*Yüzün hiç yabancı gelmiyor ama*." YYB19 **yabancı kal-** bir işe karışmamak, ilgi göstermemek, çekinmek. "*Artırdı ya, kabzımalın siyah başörtülü kart karısı bu artan dostluğa nedense yabancı kalıyor*." GK106 **yabancı say-** yabancı gibi görmek, yabancı olarak benimsemek. "*Beni yabancı sayma*." KK224 **yabancısı olma-** tanıdık, bildik olmak. "*Atıf Bey bu işlerin yabancısı olmadığından…*" ARK81

yabancı dil *a*. Ana dilin dışında olan dillerden her biri. "*Birkaç yabancı dili anadili gibi konuşur, okur yazarmış*." BK302

yabancı saha *a*. Sporcuların daha önce oynamadıkları veya rakip takımla karşılaşma yapmak üzere geldikleri rakip takımın sahası; dış saha, deplasman. "*Ay yıldızımızı yabancı sahalarda, yabancılara karşı koruyacağız*!" ARK86

yabancılaş- Alışamamak, yadırgamak, yabancılık çekmek. "*Yabancılaşıyorsunuz yani birbirinize*." ARK244

yabancılık *a*. Yabancı olma durumu; bigânelik, ecnebilik. "*... yeni harflerde bir yabancılık, bir asık yüzlülük, bir gâvurluk bulur, yeni yazı nerde gözüne ilişse başını nefretle çevirirdi*." VV168

yabanıl *sf*. İlkel yaşayan (kimse). "*... görümcelerinin yabanıl, kaba, kubat havasından kurtulunca İstanbul'da bir gün, evet sadece bir gün İstanbulluların istediğince yaşayacaktır*!" KK111

yabani *sf*. 1. Doğada yaşayan, evcil olmayan (hayvan); yabanıl, vahşi, evcil karşıtı. "*Başının altında kenetli elleri, tavanda gözleri, karanlıkları kemiren tahtakurtları, yabani güvercinler…*" SÇ174 2. Görgüsü olmayan, kaba ve hoyrat (kimse); yamyam. "*Ulan ne yabani karısın be*! KAÇ35

yabanilik *a*. Yabanice davranış. "*Yabaniliğin âlemi yok*!" KT115

yadırga- Kendine yabancı gelen bir kimseye, duruma veya şeye alışamamak, ısınamamak. "*Hani bir gün karşıma çıkıverse hiç yadırgamam, o zaman gerçekten âşık olabilirim*." BFV163

yadırgama *a*. Yadırgamak işi. "*Ben etrafın yadırgamasına işaret etmek istedim*." EK221

yadırgan- Yadırgama işi yapılmak. "*Nazmiye için hiç de yadırganacak şey değildi*." OK28

yadırgat- Yadırgama işini yaptırmak, yadırgamasına yol açmak. "*Evine kapalı, insanlardan böylesine kaçan bir midye insana her zaman rastlanmadığı için, çevresini yadırgatırdı*." SM143

yadırgı *sf*. Tanınmayan, bilinmeyen; yabancı. "*Filiz'e yadırgı bakışlarla bakan…*" BFV143

yadırgılık* *a*. Yadırgı olma durumu, yabancılık. "*İlk günlerin yadırgılığı geçtikten sonra Hamza cezaevine alışmış…*" VV397

yadigâr (Far.) *a*. 1. Bir kimseyi veya olayı anımsatan nesne; andaç, anmalık, bergüzar, hatıra. "*Bunlar bizim rahmetlinin yadigârı*." BE68 2. Ölmüş bir kimsenin ilgilenilmesini istediği ve daima onu anımsatan kimse. "*Vedat'ın yadigârı Haldun'u kendi öz evladım gibi bağrıma basacağım*!" İDG11 **yadigâr bırak-** hatırlanmak için arkasında bir kimseyi veya bir nesneyi bırakmak. "*Haldun'umu size yadigâr bıraktım*." EK182

yadsı- Yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini söylemek, yaptığını saklamak; inkâr etmek. "*Dedesinin oğlan diye düşündüğünü bilir. Yadsımaz*." DHV256

yaf yaf et-* *argo* Bir konuda çok istekli olduğunu açıkça belli etmek. "*Karı erkeksizlikten yaf yaf ediyor*." EB151

yağ *a*. 1. Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde. "*Yağ, pirinç, nohut, mercimek, un, bulgur...*" KP82 2. Motor yağı. "*Gömleklerinin yağlı kollarıyla terlerini sildikçe de vıcık vıcık makine yağı büsbütün sıvaşıyordu*." EKM72 3. Vücudun, atılması gereken amonyak, üre vb. maddelerini içine alarak deriden sızan ve ter kokusunu veren madde. "*Namaza, niyaza, oruca, şuna buna inanmıyordu ama bütün gün*

oturup yağ bağlamaktan kurtarabilirdi onu.” ÜÇK459 4. Abartılı övgü. “*Yağ çekti*.” ÜÇK500 **yağ bağla-** 1. üzerinde yağ birikmek. “*Yakası yağ bağlamış ceketi, ütüsüz pantolonu…*” GR112 2. semirmek. “*Namaza, niyaza, oruca, şuna buna inanmıyordu ama bütün gün oturup yağ bağlamaktan kurtarabilirdi onu*.” ÜÇK459 **yağ çek-** *argo* gereksiz biçimde övmek, dalkavukluk etmek. “*Yağ çekti*.” ÜÇK500 **yağ gibi kay-** kızak, taşıt vb. sarsılmadan hızla gitmek. “*Araba yağ gibi kaydı*.” GR133 **yağını biberini hesap eden paça yiyemez** ‘küçük sakıncalarını düşünerek bir işe girişmeyen kişi, o işin kazançlarından yoksun kalır.’ anlamında bir söz. “*Yağını biberini hesap edersen paça yiyemezsin*.” KÜÇ39

yağ- 1. Yağmur, kar, dolu gökten düşmek. “*Dışarda lapa lapa kar yağıyordu*.” SAR90 2. Üst üste ve çok gelmek. “*Üne kavuşunca da film teklifleri ona yağarsa…*” YYB33 **yağıp gürle-** birine çok sinirlenmek. “*Arkamdan yağıp gürlüyor mu*?” EVO101

yağ kandili *a*. İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı; kandil. “*Damı şarıl şarıl akan, yağ kandiliyle hafifçe aydınlatılmak istenmiş, yarı karanlık bir baraka*.” DK80

yağ tulumu *sf*. Çok semiz; yağ fıçısı, yağ küpü. “*Kapatmayım, nikâhsızım evet ama senin gibi bin tane yağ tulumuna değişilmem*!” MM83

Yağbasan* *öz. a*. Sivas’ın Divriği ilçesinde bulunan bir köy. “*Yağbasan’dan geliyor bunlar, değil mi*?” GR183

Yağcamii* *öz. a*. Adana'nın Seyhan ilçesinde 1501 yılında açılan tarihî cami. “*Yarın sekiz buçukta, Yağcamii'nin orada buluşacaklardı*!” KT122

yağcı *a*. 1. Makineleri yağlayan kimse. “*Cevdet gibi vapur makinisti, hatta yağcısı değildi ya*!” SBK274 2. *argo* Dalkavuk. “*Dalkavuk sensin, yağcı sensin, sizsiniz*.” ARK210

yağcılık *a*. 1. Makineyi yağlamak işi. “*Dünyayı dolaşan gemilerden birinde lostromoluk, yağcılık yahut da kumanyacılık gibi bir iş uydurur, dolaşır dururlardı*.” DK34 2. *argo* Dalkavukluk. “*Bülent’e de yağcılık yap deyyus*!” YD161

yağdanlık *a*. Makineleri yağlamakta kullanılan, ince, uzun bir borusu olan yağ kabı. “*Elindeki yağdanlığı bir kıyıya bıraktı, geldi yatağına oturdu*.” SBK200

yağdım yağacaklık* *a*. Hava yağmak üzere olma. “*Saat dokuza doğru, havanın hâlâ yağdım yağacaklığı içinde, evden çıktılar*.” KT192

yağdır- 1. Yağmasını sağlamak. “*Allah’ım, ver şunların cezasını, başlarına taşlar yağdır güzel Allah’ım*!” KT331 2. Vermek, söylemek. “*... bir yandan da karıma hakaretler yağdırıyordu*.” ARK111 3. Bol miktarda vermek, sağlamak. “*Dede bir yandan, nene bir yandan, baba, ana, teyze, hala, dayı öte yandan yağdırırlardı bahşişi*.” EVO158

yağdırabil- Yağdırma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Evet, ardından da taşlatıp sonra da taşlayanları yakalatıp analarına karlar yağdıramaz mıydı*?” ÜÇK301

yağdırma *a*. Yağdırmak işi. “*Filiz, haminnesinin, dudaklarında duaların uçuştuğu haminnesinin kızıp lanetler yağdırmasını bekledi Maşa'ya, ama öyle olmadı*.” BFV220

yağışlı *sf*. Yağışı olan. “*Unkapanı'ndaki evden Cağaloğlu'na dolmuşla, otobüsle, havalar yağışlı olmazsa yaya gidip geliyordum*.” KK39

yağıver- Ansızın veya çabucak yağmak. “*Yağıverirse ne yaparlardı*?” EVO345

yağız *sf*. 1. Teni ve saçları karaya çalan, koyu buğday rengi olan (kimse); esmer. “*... yağız çehreli patoz ırgatlarına dek omuz omuza bir kalabalık kaynaşır dururdu*.” VV51 2. Çeşitli tonları bulunan kızıl kahve at rengi; doru. “*Verirken de yağız bir kısrak gibi kişnedi, cilvelendi*.” SÇ27

yağla- Yağ sürmek. “*Ustaysa, elinde yağdanlık, makineleri yağlarken kıpkırmızı, bıkmış usanmıştı bu işlerden.*” BTÜ353

yağlama *a*. Yağlamak işi. “*Pırıl pırıl arabalar, yıkama yağlama makineleri...*” KY103

yağlan- 1. Yağlama işi yapılmak, yağ sürülmek, yağ konulmak. “*Nihayet marşa bastı; araba yumuşacık sesiyle, yeni yağlanmış bir dikiş makinesi gibi tatlı tatlı işledi*.” SM248 2. Yağdan kirlenmek. “*Siyah çizgili kahverengi elbisesinin yakaları epeyce yağlanmış, kolalı yakası kirlenmiş, sakalı uzamıştı*.” MM294

yağlanma *a.* Yağlanmak işi. “*Bu koşmalar jimnastik yerini tutuyor, yağlanmasını önlüyordu*.” ÜÇK459

yağlayıver-* Çabucak yağlamak. “*Sen şu patozu yağlayıver, dedi*.” BTÜ220

yağlı *sf.* 1. Üzerinde veya içinde yağı olan. "*Öyle ki, yağlı ekmek dilimleri, yunmuş, ütülenmiş çamaşırlarını olsun almadan*!" GK240 2. Yağı çok olan. "*... etli pilav verirsin, yarın yanına etli fasulye, yağlı ayran, öbür gün de baklava börek isterlerdi*." BTÜ236 3. Yağdan kirlenmiş veya lekelenmiş olan. "*Yoktu ama yıllar yılı kış, yaz, bahar, şaraphanenin sıvaları dökük bu kirli duvarları, ayıp resimlerle yazılar dolu pis duvarları, yağlı peykeler arasında...*" MM9 4. Bol ve kolay kazanç sağlayan. "*Sakın gene bana yağlı bir koca bulmuş olmasın*?" YD74

yağlı ballı *sf.* Senli benli, aşırı teklifsiz; içli dışlı. "*Birbirlerine en ağza alınmadık sözleri eder; sonra bir bakarsın eskisinden çok daha yağlı ballı, çok daha canciğer kuzu sarması oluverirlerdi*." EB252

yağlı boya 1. *a.* Eşyaya renk vermek veya onu dış etkilerden korumak için sürülen, boyanın bazı özel sıvılarla karıştırılmasıyla yapılan kimyasal madde. "*Oymalı tahtalarında yağlı boyaları iyice solmuş uçan melek tasvirleriyle bu konak ... mevlitler ile gümbür gümbür gümbürdemiş bir konaktı*." GK35 2. *sf.* Bu boya ile yapılmış (resim). "*Biblolar, yağlı boya, kurşunkalem tablolar, imzalı gümüş tepsiler...*" SM196 3. *a. argo* 'Çekilin, açılın, yol verin' anlamlarında, kalabalığa karşı söylenen bir söz. "*Takke. ikizlere takke! Değmesin, yağlı boya, yağlı boya*! BFV107

yağlı ip *a.* İdam cezası alanları asmak için kurulan sehpa; darağacı. "*... ölülerimize bile kefeni çok görenlerin boyunlarına yağlı iplerimizi geçirmekte daha fazla geç kalmamalıyız arkadaşlar*!" MUR412

yağlı kâğıt *a.* Ambalajlamada veya yiyecekleri saklamada kullanılan, malzemeye yapışmayan, suya dayanıklı kâğıt. "*Duvarlarda halılar, kırmızı yağlı kâğıtlara sarılı takım takım elbiseler, yerlerde kilimler...*" İDG98

yağlı kara *a.* İs ile yağın karışımından oluşan, halk arasında yaralara da sürülen tencere kiri. "*Çeyrek saat içinde yağlı karalarından kurtulmuş, eski güzel hâlini almıştı*." DE227

yağlı müşteri *a.* Bol paralı, çok alışveriş yapan müşteri. "*Bana müşteri bul. Yağlı müşteri*." GR171

yağlıboya bk. yağlı boya. "*Konağın içini dışını tüm yağlıboya yaptıralım*." EK228

yağma (I) *a.* Yağmak işi. "*Hâlâ içi içine sığmıyor, umduğu dağlara kar yağması ihtimalini aklına bile getirmiyordu*." DE124

yağma (II) (Far.) *a.* Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan. "*Alt ev taşınıyor değil, yağma ediliyordu*." BE16 **yağma et-** birçok kimse, zor kullanarak bir malı alıp kaçmak. "*Alt ev ve alt evin yağma edildiğine dair ağzımızdan bir şey kaçırmayalım*!" BE17 **yağma yok** `öyle şey olmaz, buna razı olunmaz` anlamında kullanılan bir söz. "*Beni yakalamak, sonra da kıskıvrak bağlamak istiyorsunuz ama yağma yok demek isteyen bir gülüşten sonra, 'Farz edin herhangi bir müteahhit!' dedi*." MM177

yağmur *a.* 1. Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı; yağar, yağış, baran, bereket, kay, rahmet. "*Bomboş caddeye hışıltıyla yağmur yağıyordu*." ÇK71 2. Çok miktarda ve sık düşen, gelen şey. "*Alaylar, kahkahalar, çürük patates, patlıcan yağmuru gırla giderdi*." SUÇ292 3. Çokluk, bolluk. "*Bütün bu şampanya yağmurunun dışında kalmaya çalışıyordum*." ARK184 **yağmur boşan-** birdenbire çok yağmur yağmak. "*Yağmur boşanırken köyü yıldırım gibi geçtiler*." HÇ17 **yağmur ye-** yağmurda iyice ıslanmak, sırılsıklam olmak. "*Yağmur yemiş ispinoza dönmüştü*." YYB156 **yağmurdan kaçarken doluya tutul-** güç bir durumdan kurtulayım derken daha kötüsüyle karşılaşmak. "*Yağmurdan kaçarken doluya tutacaksın kadını*!" DK45 **yağmurlar yağdı, yarıklar kapandı*** geçmişte olan bitenin, utanç veren ayıpların zamanla unutulduğunu anlatan bir söz. "*Ama bakma, şimdi yağmurlar yağdı, yarıklar kapandı, ikisi de beş vakit namaz kılar, üç ayları kaçırmazlar*." ARK54

yağmur bulutu *a.* Atmosferde nem yüklü bulutlar. "*Güneş, yüklü yağmur bulutlarından kurtulmuştu*." DHV292

yağmur duası *a.* Kuraklık zamanlarında yağmur yağması için halkın topluca Tanrı'ya yakarması. "*Yağmur duasına çıkamazsın*." ÜÇK466

yağmurlu *sf.* Yağmuru olan, yağmur yağan. "*Ne tatlı anıları vardı böyle yağmurlu gecelere ait*!" HÇ129

yağmurluk *a.* Yağmurdan korunmak için üste giyilen giysi, trençkot, empermeabl. "*Kızın dua edişi değil, filiz yeşili yağmurluğuyla güzelliği dikkatini çekmişti*." EB23

yağmurluklu* *sf.* Yağmurluğu olan. "*Filiz yeşili, çok zarif yağmurluklu, güzel mi güzel bir*

genç kız türbe penceresi önünde dua ediyordu." EB23

yağmursuz *sf.* Yağmuru olmayan, yağmur yağmayan. "*Yağmursuz, karsız, lodossuz bir Beyoğlu gecesiydi*." KÜÇ35

yağniş* *a.* Yanlış. "*Yağniş ettiniz ona kaçmakla matmazel*!" GAV160

yağsız *sf.* 1. Yağı olmayan. "*Genç dokumacı, yazı makinesini yağsız buluyordu*." BFV267 2. İçine yağ konulmamış, yağ ile yapılmamış. "*Ekmekler kuru, küflü, hatta kurtlu; yarma pilavı yağlı, yağsız...*" BTÜ225

yah- (Der.) Yakmak. "*İstersem çalar kibriti yaharım*." CEM40

yahni (Far.) *a.* Kavrulmuş soğan ve salça ile pişirilen, sade veya sebzeli et yemeği. "*Çiğköfte, köfteli yahni...*" KAÇ117

yahşi *sf.* Çok iyi. "*Anan yahşi, baban yahşi, güç hâlle idare ediyorum herifleri*." CEM29

yahu (Ar.) *ünl.* 1. `Hey, bana bak, baksana` anlamlarında bir seslenme sözü. "*Yahu, bir saattir dikiliyoruz*." DE49 2. Üzerine dikkati çekmek için söylenen söze katılan bir kelime. "*Nasıl kovar yahu*?" CEM41 3. Cümlede rica anlamını pekiştirmek için kullanılan bir söz. "*Boş verin yahu siz de*." DK135

Yahudi (Ar.) *öz. a.* Hz. Musa'nın dinine bağlı olan kimse; Musevi, Çıfıt. "*Vurgunculuktan içeriye düşmüş bir Yahudi'ye orayı verecek, adamı gelip gidip soyacaktı*." İDG95 **Yahudi mahudi*** Yahudi falan. "*Davit Yahudi mahudi ama bildiğin gibi değil*." KK223

Yahudilik *öz. a.* Yahudi olma durumu; Musevilik, Çıfıtlık. "*Oturduğu semt. Merinos'a giden cadde. Yahudilik.*" YYB123

yahut (Far.) *bağ.* 1. Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz; veya. "*Senden, kardeşlerinden yahut annenden bir şikâyeti olmalı*." YYB128 2. Bir düşünceden cayıldığında `daha doğrusu, iyisi` anlamlarında kullanılan bir söz. "*Garson, beyefendiden parasını sonra alırsın, yahut en iyisi masraf pusulasına ilave edersin…*" YYB190

Yahya Kemal* *öz. a.* Yahya Kemal Beyatlı; Türk şair, düşünür, yazar, siyasetçi ve diplomat (1884-1958). "*Ne demiş Yahya Kemal*?" SAR38

yak- (I) 1. Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak. "*Yak mangalı*!" YK62 2. Işık vermesini sağlamak. "*Lambayı yak*!" CEM140 3. Ateşle yok etmek. "*Çal kibriti, çiftliği cayır cayır yak*!" HÇ344 4. Yıkıma, zarara yol açmak, büyük bir zarara uğratmak, mahvetmek. "*Yakacak, yıkacak, vuracak, devirecek, kıracaktı*." DE156 5. Güçlü sevgi uyandırmak. "*... bilhassa altın dişiyle gülüp her baktığı yeri yakan bir Çingene kızıydı*." BE81 6. Çok sıcak olmak. "*Yakan, kavuran, aydınlık bir güneş vardı*." BTÜ76 7. Yanıyormuş gibi bir etki yapmak; alazlamak. "*Mustafa ... genzi yakan pis zeytinyağında kızarmış balık, çokluk da tuvalet kokan karanlığını geçip idare lambasının hafifçe aydınlattığı merdivenlere yalpayla yürüdü*." DK7 8. Keskin, sert ve ısırıcı bir duyum vermek. "*Kantinin sakat bacaklı mangalında marsık tütüyor, gözleri yakıyordu*." BTÜ143 **yakıp yık-** çok büyük zarar vermek, harap etmek. "*Şayet gelecek olsa vurup kırmaktan söz açardın, yakıp yıkmaktan*." KY65

yak- (II) Kına, yakı vb.ni koymak, sürmek. "*Ölim de kına yak, mutfak eline kalsın değil mi*?" BK310

yaka (I) *a.* 1. Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. "*Yevmiyeyi tutan gaga burunlu kâtip, gırtlağı fırlamış incecik boynunu geniş kolalı yakası içinde sağa sola çevirdi*." DE47 2. Giysilerin boyna gelen bölümüne eklenen ve türlü biçimlerde olan parçası. "*Okul önlüğünü giymişti işte, beyaz yaka da takmayıverseydi ne olurdu sanki*?" MUR74 3. Şehirde yerleşim bölgesi; semt. "*Unkapanı'nın Eminönü yakasındaki evleri yıkılıp, kış ortasında sokakta kalıp, karların savrulduğu gecelerde ... nice nice dayaklar yemiş biriydi*." GK53 4. Karşılıklı iki yandan her biri; geçe. "*Taşköprü'nün bu yakasında ... buzlu ayran içen ağalar memnundurlar*." BTÜ168 **yaka silk-** bıkmak, usanmak. "*Onlardan bizim hanım da yaka silkiyor*." KP66 **yakası açılmadık** söylenmesinden kaçınılan (söz, sövgü veya açık saçık nükte). "*Bilhassa yakası açılmadık laflarla bizi gülmekten kırar geçirirdi*." BE14 **yakasına yapış-** hesap sormak veya bir şey istemek için tutup bırakmamak. "*Kocasının yakasına yapıştı*." KP55 **yakasına sarıl-** istediği şeyi almak veya dövüşmek için birini bırakmamak, zorlamak. "*Karısına sataşıldığını duysa doğrudan doğruya yakasına sarılır, atardı tokadı*." GAV201 **yakasını bırakma-** bezdirecek kadar üstüne düşmek, rahat vermemek, ısrar etmek. "*Görse, mümkün değil yakasını bırakmaz, elinden topu alır, parçalardı*." DK26 **yakasını destele-*** yakasına yapışmak. "*Benimkini falan bırakıp kocakarıya koşmak, yakasını desteleyip ona dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğim geliyordu*."

yakasını koyuver-* peşini bırakmak, serbest bırakmak. "*Koyuver yakasını nereye isterse gitsin.*" SUÇ280 **yakayı (veya yakasını) kurtar-** bir işten kurtulmak. "*Bir tarihte bir arkadaşı tıpkı böyle, bir kız kaçırmaya yardım etmişti de yakasını kurtarana dek başına gelmedik kalmamıştı.*" VV228 **yakayı ele ver-** kaçamayarak ele geçmek, yakalanmak. "*Kalpazanlar yakayı ele verdiler.*" EK268

Yaka (II)* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Parmaklarının arasında kara kâğıtlı bir Yaka izmariti, somuruyor…*" ÖE17

yaka paça *zf.* Zorla, isteği dışında. "*Caddenin tıkanıklığı, trafik memurunun bir taksi şoförüne bağırıp çağırması, şoförün dikilmesi, işin uzayıp şoförü memurların yaka paça arabadan almaları, falan önemli değildi.*" YYB239 **yaka paça götür-** hiçbir itiraz dinlemeden ve zorla, apar topar götürmek. "*Yaka paça semt karakoluna götürürlerken Bitirim'in kocası, ardında irili ufaklı çocuklarıyla sürükleniyor, yalvarıyordu.*" TD28

yakabil- 1. Yakma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bay memur, bir sigara yakabilir miyim?*" SBK238 2. Yakmaya gücü yetmek. "*Onun için dünyayı bile yakabilirdi.*" SUÇ11

yakacak *a.* Odun, kömür gibi ısı sağlamak amacıyla yakılan madde; mahrukat. "*Ekmek derdi, yakacak derdi, uyku derdi, verem derdi, sıtma derdi.*" AY170

yakadur-* Yakmayı sürdürmek. "*O sigarasını yakadursun, avansla gazın çubuklarını sonlara kadar indiriverirdim.*" AY153

yakala- 1. Bir kimseyi veya bir şeyi elle tutmak. "*Bileğinden sertçe yakaladım.*" ARK111 2. Kaçan bir kimseyi veya hayvanı ele geçirmek; derdest etmek. "*Cevriye'yi iki sokak aşağıda yakaladı.*" SUÇ71 3. Bir kimseyi hoşa gitmeyecek bir durumda bulmak, bir kimsenin suçu ortaya çıkmak; sobelemek. "*Hırsızlığını yakaladım da.*" GR194 4. Bir kimsenin gitmesini engellemek, durdurmak. "*Birinde çeşme başında yakalamıştı.*" SBK96 5. Söz, bakış veya işareti fark etmek. "*Babası da annesi de bu bakışı yakalamışlardı.*" DE254 6. Avlamak, tuzakla ele geçirmek. "*Avını yakalamışların neşeli heyecanıyla ana caddenin yokuşunu benzin kokulu homurtusuyla…*" BFV198 7. Arayarak veya rastlantı sonucu bulup bağlantı kurmak. "*Hiç ummadığı anda ne güzel bir ipucu yakalamıştı!*" GAV190 8. Birdenbire etkisi altına almak. "*Fena yakalamıştı yağmur.*" SAR117

yakalama *a.* Yakalamak işi. "*Duyduğum acıyı sıkılan dişlerimin arasında zapta çalışarak yeni bir hamleyle kola atılır, yakalamaya çalışırdım.*" BE45

yakalan- 1. Yakalama işi yapılmak, ele geçirilmek; tutulmak. "*Suçüstünde yakalanmış gibi titriyordu.*" EK210 2. Birinin kendisini zor duruma düşürecek bir şeyi, bir suçu ortaya çıkmak. "*Dokumacılarla iki usta suçüstünde yakalanmanın rahatsızlığını duydularsa da ok yaydan çıkmış, yakalanmışlardı.*" MUR257 3. Karşılaşmak istenilmeyen birine veya kötü bir duruma tutulmak. "*Ne diye her geceki gibi çekip evine gitmemişti de Şahut'a uğramış, yakalanmıştı?*" KT81 4. Bir hastalığa tutulmak. "*Efendim, gençlikten orta yaşa ulaşmışlarda pek çoğunun yakından tanıdığı hastalıklardan birine yakalandım bu yakınlarda.*" KK14

yakalanabil- Yakalanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yakalanabilirdi.*" SUÇ139

yakalanıl-* Yakalanma işine konu olmak. "*Arada bir yakalanılır da.*" YK17

yakalanıver- Çok çabuk veya kısa sürede yakalanmak. "*Yakalanıverecek, bileklerine kelepçe takılıp hapse atılıverecek gibi geliyordu.*" MM234

yakalanma *a.* Yakalanmak işi. "*Şehvet dolu bakışlarının dini bütün adam tarafından yakalanmasını istemezdi.*" VV81

yakalat- Yakalanmasını sağlamak. "*Babam ne yaptı ki yakalatsınlar?*" KAÇ72

yakalatabil- Yakalatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kendilerini kurtarmak için onu ele verip yakalatabilirlerdi.*" ÜÇK589

yakalatma *a.* Yakalatmak işi. "*Gecenin bir saatinde, uyurken beni yakalatmaya kalkma!*" KAÇ144

yakalayabil- 1. Yakalama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Kalkmasa yenilmese bile, kudurabilir, çılgınca bir davranışla adamın üzerleri tüylü ellerinden birini yakalayabilirdi.*" KAÇ50 2. Yakalama gücü bulunmak. "*Sen değil, senin şahın yakalayamaz beni!*" SÇ41

yakalayıver- Çabucak veya kısa sürede yakalamak. "*Adem, çevreyi uzun uzun kolladıktan sonra, yakınlarda çobanların filan olmadığına kanaat getirerek uzandı, hayvanın art bacağını yakalayıverdi.*" SUÇ263

yakalı *sf.* Herhangi bir biçimde yakası olan.

"*Yanına sokulan fesli, kolalı yakalı biri, 'Sizi buraya kadar yorduğumuzdan dolayı özür dileriz." diye başladı*." OK61

yakalık *a*. Erkek gömleklerinin üzerine takılan eğreti yaka. "*Kemik gibi sert yakalıklar, kravat mıravat...*" GK279

yakar- Israrlı bir biçimde istemek, yalvarmak. "*Yalvarsa, yakarsa ...*" VV234

yakarış *a*. Yakarmak işi; yakarı. "*Sütbeyaz yüzünde korku, mavi gözlerinde yakarış…*" SÇ60

yakarma *a*. Yakarmak işi; tazarru. "*Derken yalvarıp yakarmalar…*" MM118

yakı *a*. Bazı hastalıkları tedavi etmek amacıyla bir bez üzerine yayılıp deri üzerine uygulanan, beden ısısıyla vücuda yapışan eczalı parça. "*Kırık sarar, yakı yakar beleş değil mi*?" CEM54 **yakı yak-** yakı yapıştırmak. "*Kırık sarar, yakı yakar beleş değil mi*?" CEM54

yakıcı *sf*. Etkili, dokunaklı. "*Tabii güzeldi. Hem de yakıcı bir güzellik*." YD9

yakıl- Yakma işi yapılmak. "*Bu ıssız, bu sakin gecede çakılan kibrit değil de yakılan sigaranın duman kokusu yayılıvermişti*." KAÇ86

yakılma *a*. Yakılmak işi. "*Çiftliğin basılıp yakılmasına gelince...*" KAÇ91

yakın 1. *sf*. Az bir ara ile ayrılmış olan (zaman veya yer), uzak karşıtı. "*Sebze Komisyoncusu Haydar'ın dükkânı öteki sebze komisyoncularının dükkânları gibi, sebze pazarına yakındı*." KT250 2. *a*. Aralarında sıkı ilişki olan arkadaş, dost veya akraba. "*Arkadaşı, arkadaşlıktan da ileri saydığı yakını Reşit'in sesini duyunca gözleri açıldı*." HÇ61 3. *sf*. Aralarında sıkı ilgi bulunan. "*Arkadaşı, velev en yakın arkadaşı olsun, sevgilisini ne diye görmüştü sanki*?" OK48 4. *sf*. Benzeyen, andıran, yaklaşan. "*İğrenç karı, bakkala da iki bine yakın borç yapmıştı*." MM235 5. *sf*. Erişmesi, olması zaman bakımından yaklaşmış olan. "*Adam paralı yaşça benden büyük ellisine yakın*." SBK164 6. *a*. Uzak olmayan yer. "*Anıtın yakınında demirleyen vapurdan el ele çıkıyorlar*." SUÇ286 7. *zf*. Uzak olmadan. "*Adem gene Şehnaz'a yakın oturmuştu*." SUÇ115

yakın- Sızlanarak anlatmak; sızlamak. "*Ama az sonra gideceği yerde arkadaşlarına şöyle yakınacaktı herhâlde*." YYB220

yakın akraba *a*. Birinci derecede yakınlığı olan akraba. "*Büyük toprak sahiplerinden birinin yakın akrabası olan Efendi Mansur, otobüs durağının orda Güdük Hasan'la Tenekeci Sezai'ye rastladı*." SAR56

yakın dost *a*. 1. İçten, samimi kimse. "*Babası, babasının şerefi, akrabalar, uzak yakın dostlar, uzak yakın dostların kafa kafaya verip yapacakları dedikodu*?" KK198 2. Kardeş kadar yakın sayılan kimse; kardeşlik. "*Anlamıştım ki çok ama çok yakın dosttular*." ARK50

yakınabil- Yakınma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ne diyebilir, ondan yüzüne karşı nasıl yakınabilirlerdi*?" MUR62

yakında *zf*. 1. Yakın bir yerde. "*Kabzımal kâtibi, yakında telefon olduğu hâlde, bekçinin ardından gelip dinleyebileceğini düşündüğünden, bir sokak ötedeki postaneye gitti*." MUR123 2. Çok geçmeden, yakın zamanda. "*Yakında İstanbul'a gideceğiz*." KY61

yakından *zf*. 1. Yakın bir yerden, yakın olarak. "*Kıza hem bir hoş geldin deyip hâlini hatırını sormak hem de yüzünü yakından görüp meraktan kurtulmak için odasına gitti*." HÇ23 2. Çok dikkatli, titiz bir biçimde. "*Bakmaz, ilgilenmez görünmesine karşılık, kocasının bilhassa çapkınlık konusundaki tutumunu yakından izler ya da izlediğini sanırdı*." MM54 **yakından bil- (veya tanı-)** bir kimseyi, bir şeyi bütün özellikleriyle bilmek veya tanımak. "*Bizi nasıl sevdiğini yakından biliyorum*." KY55

yakınış *a*. Yakınmak işi. "*... bu meslekten tek yakınışı buydu galiba*." ÜÇK333

yakınlaş- 1. Yakın bir duruma gelmek; yaklaşmak, yakınlamak. "*Birbirlerine az daha yakınlaştıklarını anladılar*." HÇ334 2. Aralarındaki ilgi, sevgi daha güçlü bir duruma gelmek. "*O günden sonra iki ihtiyar birbirlerine daha çok yakınlaşmışlardı*." VV144

yakınlaşma *a*. Yakınlaşmak işi; yakınlama. "*Çevredekilerde bir ilgi, küstah bir yakınlaşma*." SÇ50

yakınlık *a*. 1. Yakın olma durumu; mukarenet. "*Beşi, altısı birlikte gezen bu liseli gençlerle göz yakınlığı vardı*." KY57 2. Duygusal bağ veya akrabalık ilişkisi; ahbaplık, karabet, ünsiyet. "*Benimle dostluğu, onu bir ahbap yakınlığıyla karşıladığım içindi*." EKM22 **yakınlık duy-** birine karşı sevgi veya ilgi duymak. "*Nermin birdenbire, kendisinin de anlayamadığı bir yakınlık duyduğu bu genç adamın sırrını kıskançlıkla saklayışına alınmıştı*." KY161

yakınlık göster- biriyle ilgilenmek, sevgiyle davranmak. "*Bana çok yakınlık gösterdiniz, teşekkür ederim ağabey ama dedi*." SUÇ334

yakınma *a.* Yakınmak (II) işi; serzeniş. "*Bir köşeye çekilir, bu kadar ufak tefek ve çirkin yaratıldığı için Allah'a yakınmalarda bulunur, bazen de küserdi*." BK337

yakış *a.* Yakmak işi. "*En çok da Paris işi fiyakalı pantolonunun çapraz ceplerinden çıkardığı sigara, kibritiyle onları çakıp yakışına kesilmişti*." YD58

yakış- 1. Güzel durmak, iyi gitmek, yaraşmak, uygun gelmek. "*Son derece yakışan lacivert kostümü, kibar salınışlarıyla kalem odasına girdi, odadakileri selamladı*." GR16 2. Uygun olmak, iyi karşılanmak, münasip olmak. "*Bir insan kendisine yakışanı yapmalı*!" GR168

yakışık *a.* Uygunluk, yaraşma. "*Yakışık alır mı*?" KAÇ55 **yakışık alma-** yerinde olmamak, uygun düşmemek. "*Bir annenin evlatları arasında güzel, çirkin farkı gözetmesinin yakışık almayacağını o da bilir ama elinde değildir*." İDG12

yakışıklı *sf.* Güzel, gösterişli (erkek). "*Peki, ama niçin ağabeyim yakışıklı da ben değilim*?" İDG15 **yakışıklı makışıklı*** yakışıklı falan. "*Yakışıklı makışıklı, sevmek mevmek...*" EB72

yakışıklılaş-* Yakışıklı duruma gelmek, yakışıklı olmak. "*Kızlar hiç düşünmeden, kasabanın en yakışıklı, üstelik kadınları, daha çok da kızları ilgilendiren gururuyla daha çok yakışıklılaşan doktorunu hatırlamışlardı*." YD52

yakışıklılık *a.* Yakışıklı olma durumu. "*Yakışıklılık bir tuzak, hususi araba ikinci*." KY20

yakışıksız *sf.* Yakışık almayan, uygunsuz, çirkin, münasebetsiz (tavır, hâl vb.). "*Sonra, erkeğin güzeli, çirkini, yakışıklısı, yakışıksızı da olmazdı*." VV51 **yakışıksız düş-** uygun düşmemek, çirkin olmak, münasebetsiz görünmek. "*İstiyordu bunu ama yakışıksız düşeceğini de kestirmiyor değildi*." EVO309

yakışış* *a.* Yakışmak işi. "*Neriman hâlâ cafe d'Italien"in söylenişindeki tatlı ahenkle söyleyene yakışışındaydı*." YD92

yakışmışlık* *a.* Yakışmış olma durumu. "*Önce güzelliğinden, gelinliğinin çok yakışmışlığından bahsettim*." EB20

yakıştır- 1. Yakışacak bir duruma getirmek, uygun duruma koymak. "*Pek de yakıştıramadığı sesiyle 'Allah rızası için' diye başlasa bile aldırış etmiyorlardı*." YYB142 2. Uygun ve yerinde görmek. "*Allah'ın hayvanı, erkek suratlı karısını düşünmüş, kadını ona yakıştıramamıştı*." KT69 3. Hayal gücünden yararlanarak gerçek dışı bir şey söylemek, uydurmak. "*Yorgi gider, böyle böyle, küstüler, gitmeyeceklermiş filan diye yakıştırır*." BE85 4. Bir durum veya niteliği bir kimse için düşünmek, yormak. "*Ne güzel yakıştırdınız*." EB200

yakıştırabil- 1. Yakıştırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Müçteba'nın sıkı fıkı dostu olduğuna göre, onun da boş olmamasından hareket edilerek birtakım ilintiler yakıştırabilirlerdi*." EB218 2. Yakıştırma becerisi bulunmak. "*Biz yakıştırabilecek miyiz dersin*?" ÇK98

yakıştırıl- Yakıştırma işine konu olmak. "*Öyle bir babanın oğluna böyle bir şey yakıştırılmıyor ama kendine de en küçük bir imada bulunulmuyordu*." DE147

yakıştırma *a.* Yakıştırmak işi. "*Bu 'baba' yakıştırmasına aklı yatmıştı kadının*." KAÇ67

yakıver- Çabucak yakmak. "*Lambayı yakıver*!" HÇ181

yaklaş- 1. Aradaki mesafeyi azaltacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek. "*Hacer masaya yaklaştı*." KAÇ101 2. Aradaki süreyi azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak; yakınlamak. "*Bütün bir semt, semtin yeni yeni konduları, yaklaşan kış ve suratsız ev sahiplerinden kurtaracaktı birçok aileyi*." GK364 3. Yakınlaşmak. "*Muzaffer Bey onu konsol başında düşünür görünce yaklaştı*." HÇ108 4. Benzemek, andırmak, uygun olmak. "*Nilüfer'le şimdiye kadar değil böyle, buna yaklaşan meselelerde bile karşılıklı konuşmamıştı*." SM207

yaklaşabil- Yaklaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sonra biri yaklaşabilirdi yanına*." ARK145

yaklaşıl- Yaklaşma işi yapılmak. "*Seçimlere çok yaklaşıldığı sıra yapılan bu tutuklama üzerine her kafadan bir ses çıkıyor*." ÜÇK576

yaklaşma *a.* Yaklaşmak işi; yakınlama, iktirani mukarenet. "*Sabahın yaklaşması, geceyi uykusuz geçirmesi filan umurunda değildi*." VV382

yaklaştır- 1. Bir şeyi kendine yakın duruma getirmek. "*Tabancayı şakağına yaklaştırdı*." KAÇ189 2. İki şeyi birbirine yakın duruma getirmek. "*Tunçbilek Zeki iskemlesini benimkine yaklaştırır*." ARK160 3. Aralarında sıkı ilgi veya duygusal bağın oluşmasına sebep olmak. "*Hanımın titizliği ... aza mülazımını da karısından soğutmuş, küçücük beslemeye yaklaştırmıştı*." EK20

yaklaştırıl-* Yaklaştırma işi yapılmak. "*İskemleler ustaya yaklaştırıldı*." MUR254

yakma *a.* Yakmak işi. "*Hâlbuki ateşi yakması ... lazımdı*." EK93

yaktır- Yakma işini yaptırmak. "*Adam öldürmüş, çiftlik yaktırmış bir ölüm hükümlüsü…*" KAÇ194

yaktırıl-* Yaktırma işi yapılmak. "*İstanbul yaktırılıyor, yıktırılıyor, yağma ettiriliyordu*." GK179

yakut (Ar.) *a.* Pembe veya erguvan tonları ile karışık koyu kırmızı renkte, saydam bir korindon türü olan değerli taş. "*Şişesine vuran güneşle yakut kızılını alan şarabım…*" KP91

yal *a.* Köpek ve sığırlara yedirilmek için un ve kepekle hazırlanan yiyecek. "*Bir çanak yal karşılığı*." KT102

yala- 1. Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek. "*Eski gardiyan yağlı parmaklarını yaladı, gülümsedi*." ÇK67 2. Dilini gezdirerek bir şeyin üzerindekini almak. "*Bileğinden aşağı ılık ılık sızmakta olan yağlı balları yaladı*." ÜÇK467 3. Sıyırarak, dokunarak geçmek. "*Top, Filiz'in saçlarını yalayarak hızla geçti*." BFV24 **yalayıp geç-** rüzgâr, dalga vb. sıyırarak, dokunarak hızla geçmek. "*Kırmızı bir taksi yalayıp geçti*." GR79

yalabık (Der.) *sf.* Güzel, yakışıklı, sevimli. "*Yalabık oğlan, belki de eli kadın eline değmemişti daha*." GK208

yalak *a.* Akan suyun çevreye sıçramasını veya akıp gitmesini önlemek için çeşme, musluk vb.nin altına konulan delikli taş tekne. "*Sarı kediyi yalakta boğmaya çalışırdım da küçük halam hayvanı elimden yarı ölü kurtarırdı*." BE2

yalakçı (Der.) *sf.* Dalkavuk. "*Yalakçı be*! HÇ272

yalakçılık* *a.* Yalakçı olma durumu, dalkavukluk. "*Yalakçılıktan gayri gördüğü iş yok*." KT24

yalama *a.* Yalamak işi. "*Bu meslek mürekkep yalamaya benzer*." SBK18

yalamışlık* *a.* Yalamış olma durumu. "*Aralarında efendilik, mürekkep yalamışlık üzerine geçmiş vardır*." MM95

yalan 1. *a.* Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz; kaşkariko, kıtır, hilaf, şorolop. "*Yalan. iftira. İnanmazsanız evimi arayın*!" KP85 2. *a.* Yalancı kimse. "*Nasıl? Yalan mıymışım*?" KP37 3. *sf.* Gerçek dışı, uydurulmuş olan; uydurma. "*Bu dünya yalan bir dünya*." KT90 **yalan at-** yalan söylemek. "*Yalan attı*." OK81 **yalan yere** gerçeğe uygun olmayarak, doğru olmadığını bile bile. "*Yalan yere Mehdi'den bahsetmenin büyük günah olacağını bilmez miydi*?" VV94 **yalan yere yemin et-** gerçeğe uygun olmayarak, doğru olmadığını bile bile yemin etmek. "*Edemezdi, yalan yere yemin ederse çarpılırdı*." SÇ14

yalan- 1. Yalama işi yapılmak veya yalama işine konu olmak. "*Uzun tırnaklı, pis eller tencerenin içini sıyırdı, tencerenin bakırı uzun uzun yalandı hatta*." YK34 2. Kendini yalamak. "*Tekir kedi tuvaletin kapısı önüne oturmuş, yalanıyor*." BE73

yalan dolan *a.* 1. Gerçek dışı söylenen birçok söz. "*Gerçeği dosdoğru söylese de yalana dolana sapmasa hemen koşup onu ele mi vereceğini sanmıştı*?" KAÇ140 2. Hileyle aldatma; hile hurda. "*Öte gün de söyledim ya Hacı Emmi, hırhızlık onda, yalan dolan onda, ırza namusa dolanmak onda*." GK37

yalan dünya *a.* Geçici, ölümlü hayat, yalancı dünya. "*Bu yalan dünyada yaşayıp da günahların çeşitleriyle kirleneceklerine, henüz günah çağına varmadan ölerek Cennet'e uçmuşlardır kuş gibi*." BTÜ169

yalan yanlış 1. *sf.* Gerçek olmayan, yanlış şeylerle dolu. "*Çevresini alıveriyorlardı, başlıyorlardı yalan yanlış…*" SBK128 2. *zf.* Doğru, düzgün olmasına önem verilmeyerek. "*Annesine her şeyleri yalan yanlış anlatmışsa…*" BFV199

yalancı 1. *a.* Yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse; kaltaban. "*Ayten'in kışkırttığı mahalleli yalancılardan dert yanardı*." SBK108 2. *Sf.* Gerçek olmayan, gerçeğe benzetilmiş; sahte. "*Yalancı pehlivan gibi sen de...*" MM196 **yalancı çıkar-** birinin yalan söylediğini ortaya koymak veya yalan söylememesini sağlamak. "*Ona ne ... annesinin Filiz ablasını yalancı çıkarmamak için diller dökmesinden*." BFV93

yalancısı ol- doğruluğu bilinmeyen bir bilgiyi başkasından duyup iletmek. "*Ben de Kabak Hafız'ın yalancısıyım*." KT303

yalancı dolma *a*. Biber, patlıcan, asma yaprağı gibi sebzelerle yapılan, kıymasız dolma; zeytinyağlı dolma. "*Evet evet, bir büyük şişe rakıyla kutu sardalyesi, yalancı dolma, şu bu alıp gitmeliydi*." VV67

yalancı dünya *a*. Yalan dünya. "*Demek ki, diyordu kendi kendine, bu yalancı dünyada hiçbir şeyin değeri yok*." SM233

yalancı pehlivan *a*. Yapamayacağı bir işi yapabilecekmiş gibi görünen kimse. "*Yalancı pehlivan gibi sen de...*" MM196

yalancı tanık *a.* Bilgisine başvurulduğunda doğruyu söylemeyen kişi; yalancı şahit. "*İstidacıların yardımıyla iki yalancı tanık*." GR203

yalancıktan *zf*. Yalandan. "*Kadın yalancıktan çekti*." KAÇ169

yalancılık *a.* 1. Yalancı olma durumu, yalan söyleme huyu. "*Her yanından yalancılık akan pis bir gülüş…*" SBK128 2. Yalan söz söyleme. "*Beni de yalancılığa alıştırdın*." ARK222

yalandan *zf*. Gerçek olmayarak, yapmacık bir biçimde, oyun olsun diye; yalancıktan, sureta. "*Yalandan devrimci görünüp gizliden gizliye işini uydursa kim farkına varacaktı*?" EK224

yalandır- (Der.) Aldatmak, kandırmak. "*Hep yalandırırlar da*." EKM44

yalanla- Haber veya sözün gerçek olmadığını bildirmek, yalan olduğunu açıklamak; tekzip etmek. "*Hemen kapı önünde, iftiracıları yalanlayarak beyaz beyaz yatıyordu*." GR162

yalanma *a.* Yalanmak işi. "*Bitince de başlanırdı tabaklar yalanmaya*." ÖE81

yalansız *sf*. İçinde yalan olmayan. "*Şehir ve şehirlilerin numaradan yakınlığı değil, dağlıların, şehirlerden uzaktaki tertemiz yalansız, riyadan uzak içtenliği*." KY47

yalap yalap *zf*. Parıl parıl, parıldayarak. "*İhtiyar Kurt ani bir coşkunlukla eli kulağa attı, tam tepedeki yalap yalap ayın gündüze çevirdiği dünyaya yanındaki pencereden eski, ama coşkun bir türkü, bir Yenişehir türküsü koyuverdi*." DK119

yalayabil- Yalama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Tükürdüğünü yalayamazdı*." MUR106

yalaz *a*. Yanan maddelerin veya gazların türlü biçimlerdeki ışıklı uzantısı; alev. "*Ay ışığı öte dünyalardaki altınların yalazıydı*." KT317

yalçın *sf*. Dik, sarp olan. "*Deniz, yalçın siyah kayalar, Sevim…*" DHV294

yalçınlaş- Yalçın duruma gelmek. "*Önünde keçileri, gittikçe yalçınlaşan kayaların arasındaki incecik yoldan ağır ağır yürüyor, ikindi güneşi tatlı tatlı yakıyordu*." SUÇ274

yaldız *a*. 1. Eşyaya altın veya gümüş görünüşü vermek için kullanılan, sıvı veya yaprak durumundaki altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde. "*Eleni sahiden de yaldız makinesinde çalışmaya başladı*." BE58 2. Bu madde ile eşyalara yapılan süs. "*Zaten vali ve vali yardımcısının odaları yan yanaydı, kapıları üzerindeki siyah zemine sarı yaldız harflerle vali, vali yardımcısı yazılı küçük tabelalar durumu açıklıyordu*." MM175

yaldızla- 1. Bir eşyayı yaldızla kaplamak, yaldız sürerek süslemek. "*Köprü altında Lazlar da tüfekleri yaldızlar da…*" ARK12 2. Işıltılı duruma getirmek. "*Hele sütbeyaz birinin ufacık boynuzlarını yaldızlamıştı*!" HÇ237 3. Boynuz takmak. "*Kızını onunla yalnız bırakma. Boynuzları yaldızladığının resmidir*!" YD134

yaldızlan- Yaldızlama işi yapılmak veya yaldızlama işine konu olmak. "*Hayvan renk renk nakışlanıp yaldızlandı mı keyfine son olmaz…*" VV126

yaldızlı *sf*. Üzerine yaldız sürülmüş, yaldızla süslenmiş. "*Kamyon, kahvesini ispirtolukta pişirip kenarı yaldızlı Çin işi, Japon işi fincanla götürürdü*." DHV321

yalelli (Ar.) *a*. Uzun ve tekrarlardan oluşan şarkı. "*Arapça yalelliler savuran yaygarası, yeşil tramvaylar…*" BFV178

yalı (Rum.) *a*. Su kıyısında yapılmış büyük, görkemli ev. "*Köşkler, yalılar, çeşmi bülbüller, landolar, erganun, grup, yağmur, hayır rahmet…*" KK209 **yalı kazığı gibi** uzun boylu ve iri kemikli (kimse). "*Yalı kazığı gibi değil mi*?" KK43

yalın *sf*. Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan; çıplak. "*Esmer ayakları yalındı*." KK217

yalın ayak 1. Ayakları çıplak. "*Babalarının en*

küçük ilgisini görmemiş yalın ayak cılız çocuklar, ellerinde reçete, fırlamışlardı.” HÇ60 2. *zf*. Çıplak ayakla. “*Oynar yalın ayaklarla…*” DK60

yalın kılıç *zf*. Tek başına. “*... devlere karşı yalın kılıç saldıran agelli kefiyeli yiğitler...*” KAÇ111

yalınayak bk. yalın ayak. “*O da bir zamanlar tıpkı bu çocuk gibi yalınayaklarıyla etli etli basardı soğuk nisan kaldırımlarına*.” ÖE21

yalınayaklı* *sf*. Yalın ayak. “*Kamyon'un gıcır gıcır yıkadığı helada, Tekel'in Çeşit isimli sigaralarından tellendirir, izmariti bir fiskede hela dışında bekleşen yalınayaklı âdembabalar kalabalığına fırlatırdı*.” DHV316

yalınız (Der.) *sf*. Yalnız. “*Üç gün oldu yar gideli. Kaldım evlerde yalınız.*” OK17

yalınkat *sf*. Sağlam olmayan, dayanıksız olan. “*Ben bunları düşünürken yanı başımda, kelebek gözlüklü, mokasen bir yalınkat pabucu hatırlatan ufak tefek biri…*” BK365

yali* *a*. Sahil. kıyı. “*Martinim omuzumda yali giderim yali…*” BTÜ141

yallah (Ar.) *ünl*. `Haydi, yürü, kalk, git` anlamlarında kullanılan bir söz. “*Bir daha dırıltı zırıltı istemem, yallah*!” SÇ196 **yallah et-** atma, yollama vb. işleri hızla yapmak. “*Dama çık, damdan atıl, yallah et gitsin*.” ÇK73

yalnız 1. *sf*. Yanında başkaları bulunmayan. “*Ben burada pek yalnızım, sana ihtiyacım var*!” MM254 2. *zf*. Belirtilenden başkası bulunmadan; sadece. “*Yalnız buraya değil, ara sıra jandarmaların oraya gittiğime de kızıyorlar*.” ÇK81 3. *zf*. Tek başına. “*Kart karıyla yalnız kalmıştı Küçücük*.” KÜÇ62 4. *bağ*. Ama, fakat anlamlarında bir söz. “*Yalnız biraz çabuk*.” MM284

yalnız başına *zf*. Yanında başkaları olmadan, yalnız olarak; tek başına. “*Sağda kız kardeşinin yalnız başına yattığı derme çatma karyola, solda…*” KY8

yalnızca *zf*. Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın; yalnız, bir, tek (I), sırf, salt. “*Ben yalnızca İki Çocuğun Devriâlemi'ni severim*.” BE54

yalnızlık *a*. 1. Yalnız olma durumu. “*Sessizliği seviyordu o. Sessizliği, yalnızlığı…*” YK18 2. Kimse bulunmama durumu. “*Erkeksizliğin korkunç yalnızlığını duyuyordu*.” DE251

yalpa *a*. İki yana sallanarak, eğilerek yürüme. “*Karakız tehlikeli bir yalpayla içeri girdi*.” CEM91

yalpala- Dengesi bozularak bir sağa, bir sola eğilmek. “*Onu duymamış gibi Evdoksiya'ya doğru yalpalayarak yaklaştı*.” GAV197

yalpalan- Sallanmak, bir o yana bir bu yana gidip gelmek. “*Topal, tahta bacağı üzerinde bir iki yalpalandıysa da dengesini buldu*.” EVO187

yalpalı* *zf*. Yalpalanmış bir biçimde. “*Bahriyeli biçimi bol paça pantolonuyla hafif yalpalı, geliyor, tepemize dikiliyor*.” YYB41

yaltaklan- Birine hoş görünmek için onursuzca davranmak; dalkavukluk etmek, tabasbus etmek. “*Yaltaklanan bir kedi cilvesi içindeydi*.” OK16

yaltaklanış *a*. Yaltaklanmak işi. “*Mehdi Baba'ya hiçbir karşılık vermedikten başka, her zamanki gibi gülüp yaltaklanmayışına dikkat eden Asım Nipton, 'Canın mı sıkkın?' diye sordu*.” YD127

yaltaklanma *a*. Yaltaklanmak işi. “*Bobi yılıştı, gerçekten bir kedi gibi yaltaklanmaya, başgardiyana sürtünmeye başladı*.” YK76

yalvar- Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek. “*Yalvarırım size*.” SAR4 **yalvar yakar ol-** çok yalvarmak. “*Çatık, kapkara kaşlarıyla hınçlı, ardından yalvar yakar gelmekte olan kadının söylediklerini duymuyordu*.” VV237 **yalvarıp yakar-** çok yalvarmak. “*Nigar'ın yalvarıp yakarmaları para etmeyince de kadıncağız sarılmış bıçağına, kocasını elinden alan bankacıyı sekiz yerinden...*” TD93

yalvarış *a*. Yalvarmak işi. “*İhsan'ın küfürleri, Nazmiye'nin acı yalvarışlarına karışan hüngür hüngür ağlaması çardağı dolduruyor, eşkıyalarsa oralı bile olmuyorlardı*.” OK73

yalvarma *a*. Yalvarmak işi. “*Boğacak, öldürecekti ki, kadın yalvarmaya başlamıştı*.” KAÇ53

yalvart- Yalvarma işini yaptırmak. “*Fırtınalı, boralı kış gecelerinde sokak kapısında az mı bekletmiş, az mı yalvartmıştı*?” GAV182

yama *a*. 1. Delik ve yırtığı uygun bir parça ile onarma, kapatma. “*... çamaşır yıkar yahut da sökük diker, yama yamalardı*.” EK60 2. Bu iş için kullanılan parça. “*Yamaları yerlerine koydu, yamamaya başladı*.” EB123 **yama vur-** delik, yırtık veya eski bir yere yama koymak,

yama koyarak onarmak. "*İçeride kadın üç çocuğundan en küçüğünün pantolonuna yama vuruyordu yama üstüne*." DHV309

yama- 1. Yama koyarak onarmak. "*Babası, gözünde gözlük, çorap yamıyordu*." CEM78 2. İstenmeyen kimseyi birine zorla vermek. "*Çirkin kızını yamamak için oğlana iş vermek istiyor*." DK115

yamaç *a*. 1. Dağın veya tepenin herhangi bir yanı; bögür, yalpı. "*Dağların keskin, mor yamaçları arasında süzülerek odacığını kıpkırmızıya boyayan taze güneşinden gözleri kamaşarak kalktı*." KY75 2. Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü; yan. "*Delikanlının yamacındaki kadını arandım*." SAR18

yamaçlı* *sf*. Yamacı olan. "*Bu ilçe, dik yamaçlı, korkunç dağların arasında, küçücük bir yerdi*." SM216

yamak *a*. Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek; el ulağı. "*Ulan taş arabaları, verin Öztürk Erdal'a rol, bir kıvırsın, çalkalasın; ya da ver gangster yamağı rolü…*" ÖE19

yamaklık *a*. Yamak olma durumu; el ulaklığı. "*Gitse, gidebilse, çarşısında dolaşsa Edirne'nin, arabacı yamaklığı bulsa*." ÖE55 **yamaklık et-** bir işte yardımcı olarak çalışmak. "*Hem okuyor hem de kâhyaya yamaklık ediyor*." KK218

yamala- Yama ile onarmak, yama vurmak. "*Fattum, Kemal'in bulunduğu odaya hızla girip az önce yamalarken bıraktığı çorapları yeniden alıp çıktı*." VV350

yamalanma *a*. Yamalanmak işi. "*Ustaca yamalanmaya çalışılmıştı*." YYB121

yamalı *sf*. Yama vurulmuş, yama ile onarılmış olan. "*Yatağı, yorganı, battaniyesi eski, yamalı, ama kirli, pis değildi*." BK308

yamalık *a*. Yama için kullanılan parça. "*Yama bohçasında bulduğu irili ufaklı birkaç yamalıkla yeniden tuttu Kemallerin yolunu*." VV349

yamama *a*. Yamamak işi. "*İplikle iğne getirip genç adamın artık tertemiz ayakları yanına oturup çoraplarını yamamaya başladı*." VV346

yaman *sf*. Güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan (kimse). "*Ağzında puro, somun yüzlü, yaman bir adam*." SÇ153

yaman- 1. Yamalanmak. "*Lastiği patlarsa nasıl yamanıyor*?" VV407 2. Kötü bir şey veya kimse birinin üstünde kalmak, birine yük olmak, yükletilmek. "*Külahı kaptılar mı, anaları yarılarına gider yamanır*!" MM219

yamanıver-* Çabucak yamanmak. "*Şu kız, kendi gibi soytarı birine varmaya ya da imzasız mektupta yazıldığınca böyle biriyle mercimeği fırına vermeye vakit bulamadan lspartalıya yamanıvermeliydi*." YD135

yamanlaş-* Yaman bir duruma gelmek. "*Kulağı kesildikten sonra daha da yamanlaştı*!" MM184

yamasız* *sf*. Yaması olmayan. "*Gün gelecek, yamasız, yepyenilerini giyeceğiz*!" VV368

yamat- Yamama işini yaptırmak. "*Çorap yamatmak, çorap*?" ARK103

yamayabil- Yamama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*… hem de Kudret Bey gibisine kendini yamayabiliyormuş*." ÜÇK498

yambal yambal* *zf*. Yamuk yumuk, yamru yumru, eğri büğrü. "*Kocasıyla çocukları, torunu gelinceye kadar bir süre yambal yambal yürüdüyse de sonra eski hâlini aldı*." EVO228

yamçı *a*. Bir yüzü uzun tüylü, kalın yünden dokunarak yapılmış yağmurluk. "*Odasında Kafkas eyerler, Kafkas yamçıları, Kafkas kırbaçları…*" DHV256

yamıl- (Der.) Eğrilmek, bükülmek, çarpılmak. "*Kim ne derse desin, dingili yamıldı kahpe dünyanın*." MUR256

yampiri *sf*. Eğri büğrü, yan yan ve çarpık giden. "*Basık burnu ve yampiri yürüyüşüyle insanı her an gülmekten çatlatan Yorgi'nin … bir amcası vardı*." BE78

yamru yumru *sf*. Eğri büğrü, çarpık olan; yamuk yumuk. "*Yalnız kasketinin yamru yumru siperi dönmüştü*." KP8

yamuk *sf*. Bir yana doğru eğik olan. "*Topukları yamuk ayakkabılarıyla eşyalarını görmeye gitti*." KT167

yamuk yamuk* *zf*. Dengesiz bir şekilde. "*Ayaklarında yüksek topuklu iskarpinler. Yamuk yamuk basıyor*." SÇ34

yamul- Yamuk duruma gelmek. "*İskarpinlerimin topukları yamuldu*." EKM145

yamulmuşluk* *a*. Yamulmuş olma durumu. "*Öteki dükkânların daracıklığına, ezilmiş,*

yamulmuşluğuna karşılık ... gamsız kahkahalar atan bir eski derebeyini hatırlatıyordu.” EVO2

yamulu yamuluver-* Çabucak veya kolaylıkla yamulmak. “*Basıldıkça topuklar yamulu yamuluveriyor*.” BFV55

yamyassı *zf*. Çok yassı, dümdüz bir biçimde. “*Az kalsın sırtımla dayandığım yerde yamyassı olacaktım*.” KK202

yan 1. *a*. Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü; yamaç, kenar, profil. “*Burdan doğru git, ta karşıda, sağdaki pembe evin yanındaki kapı*.” KK205 2. *a*. Sağ ve solun ortak adı. “*Yanındaki kara, kuru dudak büktü*.” KK242 3. *a.* Bir kimseye yakın olan yer. “*Yanımda yönümde, çevremde gölgeler*.” ARK140 4. *zf*. Bir tarafa yönelerek. “*Artık dolmuş, otobüs, iskemle, koltuk, tahta taburede falan yan oturmayacağım*.” KK57 5. *a.* Birlikte, beraberinde veya üstünde olma. “*Yanımda anahtar da yok*.” GR157 6. *sf*. Ön veya arka kabul edilen yere göre sağ veya solda bulunan. “*Şimdi otobüsün sağ yan penceresinden Beyazıt'a yaklaşırkenki pırıl pırıl Koska dükkânlarına daldı*.” BFV215 7. *a*. İstekleri karşıt olan iki kişiden veya topluluktan biri. “*Bu arkadaş da benden yana çıktı*.” ARK216 8. *sf*. Sırada önem bakımından ikinci derecede olan, tali, sekunder. “*Yan sokaklardan birine saptı*.” EVO48 **-den yana** 1. için. “*Disiplinden yana nafile amirim*.” MUR206 2. -e kalırsa. “*Benden yana varsa bir hak, anamın ak sütü gibi helal olsun*.” KT90 **-den yana çık-** birinin yanlısı olmak, birini tutmak. “*Bir iki sızlanacak, dikilecek olmuş, tüm mahalleli hemen hemen haramzadeden yana çıkmıştı*.” YYB144 **-den yana ol-** birinin tarafını tutmak. “*Seyyare Bacı, Güllü'den yana olduğunu belirtme fırsatını bularak heyecanla, 'Eşekliğine doymasın!' dedi*.” HÇ169 **yan bak-** beğenmeyerek veya düşmanca bakmak. “*Hiç kimse yan bakamazdı Atom'a mahallede*.” BFV13 **yan çiz-** bir işten kaçmak. “*Ama bak, sonunda bana yan çizmek yok ha*!” ÇK107 **yan gel-** bir işe karışmayarak rahatına bakmak, keyfince yaşamak. “*Oooooh, yan geliyor, her işi onlara emrediyor*.” SM168 **yan gelip otur-** yan gelmek. “*... ne çırçır kâtibine dikkat etmişti, ne de yan gelip oturuşuyla, parmakları arasındaki siyah kâğıtlı sigaraya*.” KT19 **yan gözle bak-** belli etmeden, göz ucuyla bakmak. “*Yan gözle karısına baktı*.” EKM31 **yan tut-** taraflardan yalnızca birini desteklemek, yansız davranmamak. “*... basit bir haksızlık karşısında yan tutmaktan öte bir şey değildi haksızlığa karşı*.” ARK215 **yan yat-** yana doğru çok eğilmek. “*İhtiyar Malik'le Muy'un peşinde, yan yatmış, bağdaş kurmuş, diz çökmüş kerpiç ve ahşap kalabalığının dar, eğri büğrü sokaklarına düşüldü*.” CEM129 **yanına al-** 1. yanında çalıştırmak. “*Beni yanına alacak*.” YK9 2. geçimini sağlamak için yanında bulundurmak. “*... İstanbul'un dışında, altı kahve, üstü iki odalı bir evcik yaptırır, anacığını yanına alır*.” MM119 3. beraberinde götürmek. “*Babasına kaç sefer yazdım, yalvardım, bu kızı yanına al*.” ARK182 **yanına bırakma- (veya koyma-)** cezasız bırakmamak, öç almak. “*Yanına bırakmaz onun*!” SUÇ205 **yanına kal-** yanına kâr kalmak. “*Bu dünyada yediğin içtiğin, zevk sefa sürdüğün, bir de düşmanlarını çatlattığın yanına kalır*.” HÇ273 **yanına kâr kal-** cezasız kalmak. “*Bu dünyada yaşadığın yanına kâr kalır*.” SAR39 **yanında ol-** desteklemek, yardımcı olmak. “*Bundan sonra ben yanındayım*!” İDG76

yan- 1. Birleşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak. “*Belki bir konak yanacak, bir çocuk dövülecek...*” AY147 2. Isı, ışık veren bir konuma geçmek. “*Ben gelmesem elektrik boşuna yanacaktı demek*?” EB221 3. Bütünü veya bir bölümü ateş veya sıcaklığın etkisi ile bozulmak, kömür durumuna geçmek. “*Nene evraaç denilen kılıç gibi yassı tahtayla sık sık tersyüz etmese yufka ekmek yanacaktı*.” EVO242 4. Ateş durumuna geçmek, tutuşmak; harıldamak. “*Alev çatır çatır yanan bir ahşap evin buzları eriten sıcağını yayıvermişti içine bir an*.” ÖE27 5. Isı etkisiyle vücudun bir yanı yara olmak, kızarmak veya rengi koyulaşmak. “*Şekeri attı, çayın içinde ısınmış küçücük sarı kaşığı aldı, eli yandı ama aldırmadı*.” EB35 6. Vücut veya nesnelerin ısısı artmak. “*Ateşler içinde yanıyordu*.” EK261 7. Parlamak, parıldamak. “*Yalçın kayalara çarpan sular yanıp sönen ayın altında ağarıp kararıyor*.” EK375 8. Yanık acısına benzer bir acı duymak. “*Çorbasını sıcak sıcak kaşıkladı. Ağzı yandı*.” YD26 9. Zarara, kötülüğe uğramak. “*Beni yaktılar Aynur, yandım ben*.” DK215 10. Çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. “*Tavuk da sana yanıyor mu*?” BTÜ184 11. Çok istemek, çabalamak. “*Onu bir kaşık suda boğmak yahut ayaklarını falakaya takıp bayıltıncaya kadar dövmek için yanıyordu*.” EKM157 12. Çok üzülmek. “*Neden tanışmadım diye hâlâ yanarım*!” GK148 13. Bir bir sıralamak, dile getirmek, dert dökmek, anlatmak. “*Geldi ama konuşmak, bilhassa bu yeni şüphe üzerinde konuşmak ihtiyacıyla yanıyordu*.” SM263 **yanıp tutuş- (veya kavrul-)** 1. güçlü bir aşk ile sevmek. “*Benim için yanıp tutuşan, çıldıran adam, sen geldikten sonra değişti*.” BFV176 2. bir şeyi elde etmek için güçlü bir istek duymak. “*Anneciğim diyebilmek için yanıp kavruluyordu*.” EK340

yan hakem *a*. Futbol karşılaşmalarında oyun alanının yan çizgisi boyunca oyunu takip eden, kuralların yerine getirilip getirilmediğini gözleyen, orta hakeme yardımcı olan görevli, yardımcı hakem, yan yargıcı. "*Ama ne hakem görmüştü Cevdet'in taktığını ne de yan hakemler.*" SÇ30

yan yan *zf*. Yan olarak, yana yatmış biçimde; yanlamasına. "*... kocaman karnı ve ince bacaklarıyla yan yan yürüyor, bir ördeği hatırlatıyordu.*" CEM17 **yan yan bak-** 1. göz ucuyla bakmak. "*Yan yan bakıyor, istekli*." DK41 2. kin, nefret veya öfke ile bakmak. "*Berbat'a yan yan bakarak usullacık, kenef, dedi*." YK42

yan yana 1. *sf*. Birbirinin yanında olan. "*Gene yan yana, bir sokak, bir sokak daha*." SBK220 2. *zf*. Biri ötekinin yanında olarak. "*Yan yana yürüyorduk*." ÇK132

yana yakıla *zf*. Sızlanarak, sıkıntısını belli ederek, şikâyet ederek. "*Hidayet'in oğlu değil de Ali, nasıl bir oyunla çiftlikten uzaklaştırıldıklarını yana yakıla anlatıyor, derin derin iç geçiriyordu.*" BTÜ232

yana yana *zf*. Yanarak. "*Leyla düşünü içi yana yana anlattı*." TD98

yanabil- Yanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Evet, din risaleleri, Nurculuk kitapları çok para getiriyordu ama sonunda kurunun yanında yaş da yanabilirdi birkaç kuruş için*." YD333

yanak *a*. Yüzün göz, kulak ve burun arasındaki bölümü. "*Yanakları al al oluvermişti*." YYB147

yanak yanağa *zf*. Yanakları birbirine değecek kadar yakın olarak. "*Fabrikatör, İtalyan oğlanıyla yanak yanağa, dünyadan geçmişti ki, kocası, yani Bitirim Leyla'nın oğlu içeri kurşun gibi girdi*." TD121

yanaklı *sf*. Yanağı olan. "*Kırmızı yanaklı, neşeli, boyuna bir şeyler anlatan bir ortaokul öğrencisi*." YYB75

yanardağ *a*. Magmanın yer içinden yüzeye çıktığı veya geçmişte çıkmış olduğu, genellikle koni biçiminde, tepesinde bir püskürme ağzı bulunan dağ; volkan. "*Kalın kemikli, iriyarı bir işçi yanardağ gibi gürledi*." CEM155

yanardağ ağzı *a*. Yanardağın tepesinde, yamacında veya eteğinde arka arkaya patlamalar ve püskürtmelerle oluşmuş koni biçiminde delik; krater. "*Şimdi iki harman iki yanardağ ağzı gibi al, turuncu, sarı alevlerle çatır çatır yanıyorlardı*." BTÜ361

yanardöner *sf*. Kıpırdadıkça çeşitli renklerde parlayan (kumaş, deri vb.), janjan. "*Jan janlı yeni Samba kumaşları çıkmış, yanardöner*." DK184

yanaş- 1. Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek. "*Kurt Tıbbiyeli yanaştı, arkadan sarmak istedi*." DK208 2. Vapur, kayık vb. kıyıya varmak. "*Vapur Kasımpaşa'ya yanaşırken sıçrayıp kalktı*." ÇK122 3. Karışmak, ilgilenmek, istek göstermek. "*Ben yanaşmıyorum. Kullanılmış, eski mala ne diye para verecekmişim*?" KÜÇ41 4. İlişki kurmak. "*Senin öyle bir karın var ki, kocasından başka hiç kimseye yanaşmaz anladın mı sen*?" DE97

yanaşabil- Yanaşma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Günün birinde yanaşabilirdi*." EB183

yanaşık *sf*. Yanaşmış durumda olan. "*Lokanta kaldırımına yanaşık Opel'in yanında saçlarını tarıyordu*." GK122

yanaşıl- Yanaşma işi yapılmak. "*Uzun saplı, ağırını Nafiz Bey, kısa saplı hafifini Nilüfer alır, çiçeklere yanaşılırdı*." SM128

yanaşış* *a*. Yanaşmak işi. "*Ameliyata bir türlü yanaşmayışım, bu işin üstesinden tam olarak gelip gelemeyeceğimi bilemediğimdendi*!" KK56

yanaşıver-* Çabucak yanaşmak. "*Yanaşsa, yanaşıverse de ipotek etse evi bankaya*." EB64

yanaşma *a*. 1. Yanaşmak işi. "*... kız kısmının zengin kapıya yanaşması doğruydu*." EVO130 2. Genellikle bir çiftçi yanında çalışan işçi, tutma. "*Elinde, çiğit denilen pamuk tohumu pusulasıyla bir yanaşma dikiliyordu*." DE49

yanaşmalık* *a*. Yanaşma olma durumu. "*Genç kız, yanaşmalığı, fakirliğine filan kulak asmadığı bu güzel erkeği deli gibi sevmeye başlayınca ... yanaşmayı çiftlikten kovmuştu*." SUÇ257

yanaştır- Yanaşmasını sağlamak. "*Arabayı sağ kaldırıma yanaştırıp durdu*." YYB219

Yanbastı* *öz. a.* Bir lakap. "*Şaraphane, İstanbul'un eski bitirimlerinden Yanbastı Meryem'indi*." TD22

yandan çarklı *a*. 1. *argo* Şekeri yanına konulmuş olan kahve veya çay. "*Yap*

başefendinin sadesini. Yandan çarklı olsun!" EVO368 2. *öz.* Bir lakap. "*Nerelerdesin ulan Yandan Çarklı*?" GR220

Yandım* *öz. a.* Bir lakap. "*Yandım Ali'nin elinden taş yere düştü.*" ÖE107

yangıcak* *sf.* Düşkün, tutkun, çok bağlı. "*Kız kısmı yangıcak olurdu ne de olsa*." HÇ14

yangın 1. *a.* Zarara yol açan büyük ateş. "*Çünkü toprak kokmaz, eskiyip bozulmaz, yangında yanmazdı*." KT216 2. Hastalıkta ateş. "*Sıtmanın yangınından gözlerini açamıyor, inliyordu*." BTÜ290 3. Düşkün, âşık olan. "*Burnu Kafdağı'nda, şu deveciden ötürü, böyle böyle dedim, herif sana yangın dedim*." CEM59 4. Tutkunun verdiği coşkunluk. "*Çocuğun babasına çevrilen gözlerinde, umudun yangını…*" KAÇ133 **yangına körükle git-** gerginliği, uzlaşmazlığı artıracak biçimde davranmak. "*Komşularsa yangına körükle gidiyorlardı*." SBK130

yangın kulesi *a.* Yangını görüp haber vermek için yapılan kule. "*Bir gün yine Şinasi, Kayhan, Erol filan Beyazıt yangın kulesine çıkmışlardı*." SÇ21

yangın yeri *a.* Yangına uğramış, üzerindeki yapıları yanmış yer. "*Koskoca kız olmuşsun, insan yangın yerlerinde, harabelerde, mahzenlerde falan dolaşır mı*?" SBK108

yangınlık* *a.* Âşık olanın durumu, âşıklık. "*Yangınlık gibi kötü şey var mı*?" ÇK116

yanı başı *a.* Yakını, hemen yanı, omuz başı. "*Kayhan yanı başına çömelmiş, Nazan'a tutunmuştu*." SUÇ21

yanı başında *zf.* Hemen yanında. "*Bir kenarda nargilesini tokurdatan eski kolağası, yanı başında oturmuş eski günleri, eski günlerin Kâğıthane sefa âlemlerini hayalleyen Düyûn-ı Umumiyyeci'ye fısıldadı*." SUÇ69

yanık 1. *sf.* Yanmakta olan. "*Onun için sakladığım, uçları yanık sigaralardan birini uzattım*." AY123 2. *sf.* Yanmış olan. "*Ankara denince ben, yanık, çürük, paslı tahtalar ve kerpiç kalabalığından ibaret, alt alta, üst üste evler ... hatırlarım*." BE9 3. *sf.* Bıkkın, üzüntülü, dertli olan. "*Yanıklar çoktu*." HÇ33 4. *sf.* Duygulu, dokunaklı, acılı, etkili olan. "*Arada sert bir nara geceyi öfkeyle yırtıyor, yanık bir gazel, tutuşmuş genç bir yürekten feryatlar salıveriyordu*." BTÜ326 5. *a.* Yanmış yer, yanmış olan yerde kalan iz. "*Hele, kırmızı kabının kenarı sigara yanığı, kalın bir Tarih-i Siyasi'si vardı ki, onu hiç elinden bırakmazdı*." BE35

yanık ses *a.* Dokunaklı ses. "*Hafta sekiz gün dokuz hususi arabalar dolusu kadınların yanık sesleri, cilve, nazlarının doldurduğu çiftlik*." KAÇ23

yanık sesli *sf.* Dokunaklı sese sahip (kimse). "*... yakın mescitteki yanık sesli hafızın gümbürdeyen sesi, beyaz başörtülü kadınlar…*" BFV31

yanıl- 1. Tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldanmak. "*Beşliği karanın üstüne koydu, fakat yanılmıştı*." TD14 2. Sonucunu düşünmeden veya bilmeden uygunsuz bir davranışta bulunmak. "*Ah bir yanılıp şaşsa*!" HÇ136 3. Yanma işine konu olmak. "*Üstelik isterse kaçayım diye haber yollasındı sevilen, yanılan, tutuşulan kız da ondan sonra öğüt versindi*." VV133

yanılt- Yanılmasına yol açmak. "*Memmed bizi yanılttı Yusuf.*" GK221

yanıltabil- Yanıltma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sezgisi onu yanıltabilirdi*." YYB137

yanında *zf.* Bir şeye, bir kimseye göre, nispetle. "*Senin yanında sıfır kalır o*." OK59

yanış *a.* Yanmak işi. "*Elini sıkarken gözlerinden taşan mana, kudretli elin titreyişi, ateş gibi yanışı, Suat'ın kayıtsız olmadığını açıkça belirten şeylerdi*." SM180

yanıt *a.* Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık; cevap. "*Çocuklardan çoğu sümüklü ama hemen hepsi de at üstündeki komutanlarından ciddi bir sabırsızlık içinde yanıt bekliyorlar*." DHV282

yanıtla- Bir soruya, bir isteğe, bir söz veya yazıya karşılık vermek; cevaplamak. "*Billur gibi, tertemiz, pırıl pırıl bir ses yanıtladı*." KY135

yanıtlama *a.* Yanıtlamak işi, cevaplama. "*Çocuk bunu babasının yanıtlamasını istiyordu*." KAÇ69

yanıtlayış *a.* Yanıtlamak işi; cevaplayış. "*Artan heyecanının çoğalan dikkatinde bir başka köpeğin ilkini sanki yanıtlayışı…*" KAÇ21

yanıtsız *zf.* Yanıtı verilmemiş, yanıtsız olarak; cevapsız. "*Kardeşinin sorusu yanıtsız kaldıysa da küçük üstelemedi*." EVO28

yanıver-* Ansızın veya çabucak yanmak. “*Tam lambanın önündeyiz. Yeşil yanıverdi*.” YYB80

yani (Ar.) 1. *bağ.* `Demek oluyor ki` anlamlarında bir söz. “*Ama karı ya da kızda iş varsa, yani sesi güzelse, o zaman iş değişir*.” ARK158 2. *zf.* `Sözün kısası, doğrusu` anlamlarında bir söz. “*Kalpsizlik bu kadar olur yani...*” EKM30 **yani mani*** yani falan. “*Yanisi manisi yok*.” HÇ256

Yanik* *öz. a.* Fransız yazar Jean de la Hire’nin “İki Çocuğun Devriâlemi” adlı romanında bulunan kurgusal karakter. “*Jano'yla Yanik de tıpkı böyle inmişlerdi*.” SUÇ316

yankesici *a.* Bir kimsenin cebinden, çantasından ustalıkla, hissettirmeden bir şeyler çalan kimse; arpacı, cep faresi, cepçi, tırtıkçı. “*Yankesiciler, karmanyolacılar…*” YK26

yankesicilik *a*. Yankesici olma durumu; arpacılık, cepçilik, tırtıkçılık. “*Hırsızlık, yankesicilik, uğursuzluk sürsen bulaşmaz*.” ÜÇK346

yankı *a*. 1. Sesin yansıtıcı bir yüzeye çarpıp geri dönmesiyle duyulan ikinci ses; akis, aksiseda, aksülamel, inikâs, eko. “*Bu yüzden korkunç küfürlerin kirli duvarlarda yankılar yaptığı sıralar o, cezaevinin tenha bir köşesine çekilir*.” YK18 2. Bir olayın çevrede uyandırdığı duygu, düşünce veya tepki; akis, aksülamel, inikâs. “*... İstanbul hayalleri içindeki genç kızlar arasında haber yankılar yapmıştı*.” YYB30 **yankı yap-** ses bir yere çarpıp ikinci kez duyulmak. “*Her keser darbesi, inen akşamın içinde yankı yapıyor*.” KAÇ199

yankılan- Sesin yansıtıcı bir yüzeye çarpıp geri dönmesiyle ikinci bir ses oluşmak; aksetmek. “*Koyu karanlıklarda kuvvetle yankılanan tokmak sesi Vaso Ana'yı uyandırdı*.” GAV157

yankılanış *a*. Yankılanmak işi; aksediş. “*Saçaklarda parçalanan rüzgârla kıyıları döven denizin derinden derine yankılanışı sakin hapishane gecesini dolduruyordu*.” SUÇ197

yanla- 1. Yana yatmak, yana dönmek. “*Sedire her zamankince yanladı*.” VV80 2. Çalışıp yorulmadan başka birisinden geçinmek. “*Çiftliğe yanlar, sırtını Ramazan eniştesiyle Muzaffer Bey'e yaslar…*” VV123

yanlama *a*. Yanlamak işi. “*Dizleri üstünden tekrar eski yanlama vaziyetine devrildi*.” GK282

yanlan-* Yanlama işi yapılmak. “*Hasır iskemleye yanlanıp da Boğaz'ın mavi sularına bakınca...*” ÜÇK333

yanlış 1. *a*. Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu, yanılgı, hata. “*Yanlış, bu da yanlıştı işte*.” BFV49 2. *sf*. Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan, aykırı olan, hatalı. “*İyi, anlıyordum yanlış yolda olduğumu ama düzelmeye karar vermiştim*.” ARK243 3. *zf.* Hatalı bir biçimde. “*Evet evet, yediyi geçiyordu, yanlış görmemişti*.” VV148 **yanlış kapı çal-** isteğinin yapılmayacağı, yersiz sayılacağı bir yere başvurmak. “*Yanlış kapı çalmışım beyefendi*.” İDG28

yanlışlık *a*. Yanlış davranış, yanlış iş, yanlış sanı; hata, sakamet, falso. “*Yanlışlıkla güldü, sonra yanlışlığını anlayarak ciddileşti*.” YYB135

yanlışlıkla *zf*. 1. Yanılarak, bilmeyerek. “*Yanlışlıkla gülümsedi*.” MM8 2. Dalgınlık veya unutkanlık sonucunda oluşan; sehven. “*Fabrika müdürünün sıkı tembihine rağmen, askerlikle ilgili birini yanlışlıkla kayda geçti diye askerlik şubesince azarlanan fabrika müdürü tarafından adamakıllı haşlanmıştı*.” GR203

yanlışsız *zf*. Yanlıştan uzak bir biçimde. “*Bakın, yanlışsız yazıyorsunuz artık*.” BFV278

yanlız (Der.) *sf*. Yalnız. “*Yanlız palamudu biliyor*.” SÇ87

yanma *a*. Yanmak işi. “*Dili, gırtlağı yanmaya başlamıştı*.” EK59

yansı- 1. Işık ve ses dalgaları yansıtıcı bir yüzeye çarparak yön değiştirmek; yansılamak, aksetmek. “*Sarı pirinç demirlerinde panjurlardan çizgi çizgi vuran güneşin yansıdığı süslü karyola karmakarışıktı*.” GK116 2. Yer almak. “*Olay İstanbul gazetelerine yansıdı*.” ÜÇK590 3. Anlaşılmak, belli olmak. “*Kaçkaç, mavinin, morun, kına renginin çeşidiyle renkli ulu Toroslar, silah sesleri, uzak uzak yansıyan çeteler...*” EVO163

yansıma *a*. Yansımak işi; yansınım, yansılama, aksetme. “*Bir dağ yamacını dönmüşlerdi ki, ayın altındaki ormanın ötelerinden bir çalgı sesi yansımaya başladı*.” SÇ228

yansıt- Parlak cisim, yüzey vb. üzerine düşen ışığı geri çevirmek; aksettirmek. “*Taksitçinin camekânında güneşi sarı sarı yansıtan çeyizlik hamam tasları…*” BFV107

yansıyış *a*. Yansımak işi; aksediş. “*Güneşin zaman zaman sularda göz alarak yansıyışına … bakmadan geçti*.” GK54

yansıyıver-* Ansızın veya çabucak yansımak. "*Parlak güneş ayna kırığında şimşek gibi yansıyıverdi*." EVO331

yanüstü* *zf*. Yatarak, uzanarak. "*İflahsızın Yusuf barakanın bu köşesinde, Ömer'e karşı uzanmış, yanüstü sigara içiyordu*." BTÜ132

Yanyalı* *öz. a.* Yunanistan'ın Yanya şehrinden olan kimse. "*Tevfik rakı parasını aldıktan sonra Yanyalı Nihat'ın yanına gitti*." EK293

yap- 1. Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek. "*Benim şu anda buraya gelişim, sırf emniyet olarak şehrin asayişi bakımından normal teftiş görevimizi yapmak için*." MM63 2. Olmasına yol açmak. "*Şekerin zerresi baş ağrısı yapar*!" MM174 3. Bir şeyi başka bir şey durumuna getirmek. "*Zorlarlar, sahneye çıkarıp ses sanatçısı yapacaklarını söylerler*." ARK163 4. Bir dileği, bir isteği yerine getirmek, uygulamak, ifa etmek. "*Sen de benim işimi yapacaksın ama*!" CEM122 5. Bir düşünceyi, bir davranışı, bir isteği işe dönüştürmek, gerçekleştirmek. "*Bana varacaksan mektubumu oku, hemen şimdi, pencereden başınla ya evet işareti yap ya da hayır*." TD10 6. Düzenli bir duruma getirmek. "*Ali ile anası mahsulü biçer, demet yapar, demetleri harmana taşırlar, düven sürerlermiş*." EKM110 7. Üretmek. "*Eskicilik yapacağına götürü ayakkabı yapsan nasıl olur*?" EVO106 8. Bir harekete, işe başlamak veya bir hareketle, işle uğraşmak. "*Ben ona iyilik yapmak istiyorum*." GAV116 9. Dışkı çıkarmak. "*Büyük çişini yaptı da elini sabunlamadı, dedin*." EVO31 10. Gerçekleştirmek. "*Doktorasını Avrupa'da yapıp gelmiş*." EB17 11. Tehdit yoluyla birini herhangi bir duruma düşürmek. "*Fena yaparım*!" ARK46 12. Evlendirmek. "*Yolda İmam Efendi dedi ki, ne dersin Haydar, senin kızı şuna yapalım mı, dedi*." YD68 13. Bir durum yaratmak. "*Çenesinin kaldırılması kıpkırmızı yapmıştı Nuran'ı*." SBK134 14. Edinmek, sahip olmak. "*Şu üç ayda biraz para yaptım nasıl olsa*." GK345 15. Bir kimseye bir meslek kazandırmak, birini yetiştirmek. "*Mazhar'ın bir zamanlar arzuladığı gibi, doktor yapacaktı onu*." EK320 16. Davranmak, hareket etmek. "*İyi yapmadın yavrum*." EVO189 17. Olmak. "*Akşamları ortalık don bağlıyor, dehşetli soğuk yapıyordu*." İDG52 **yapıp et-** yapmak. "*Olamazdı, ama gene de gizliden gizliye, yapıp edip silerek, dile düşmeden...*" BFV223 **yapma** şaşılacak durumlarda "öyle mi, doğru mu, gerçek mi?" gibi anlamlar bildiren bir söz. "*-Anam... Sen sağ ol! -Yapma*!" DE134 **yapmadığı kalma-** yapmadığını bırakmamak. "*Günlerdir oğlanı sindirmek için yapmadığı kalmamıştı*." SÇ199 **yapmadığını bırakma-** elinden gelen her türlü kötülüğü yapmak. "*Sabahtan beri arabada yapmadığını bırakmamıştı*." GAV191

yapabil- 1. Yapma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Müdür, sonra başgardiyan arkası olduktan sonra Tatar ne yapabilirdi*?" YK77 2. Yapmaya gücü yetmek. "*Seni ben film yıldızı yapabilirim*." KY59 3. Yapma becerisi bulunmak. "*Nereye vermeli seni, ne iş yapabilirsin bilmem ki*?" ÇK88

yapabilme *a*. Yapabilmek işi. "*Artan on lirayı, doğumu evde yapabilmesi için bir kenara bırakmak en doğrusuydu*." DE17

yapadur- Yapmayı sürdürmek. "*Genç odacı orta şekerliyi yapadursun, o, avucunda sıktığı mektubu koklıyor, sanki Şehnaz'ın kokusunu alıyordu*." KT213

yapağı *a*. İlkbaharda kırkılan koyun tüyü, yapak. "*Şehir pazarına yumurta, süt, yapağı götürüp satma hariç il'e pek inmemişti*." GR201

yapayalnız 1. *sf*. Yanında kimse veya hiçbir şey bulunmayan (kimse); yapyalnız. "*Bana ne diyen, bacağından asılı koyunların dudak büken, omuz silken kalabalığı içinde yapayalnızdık*." AY145 2. *zf*. Yanında kimse veya hiçbir şey bulunmayarak. "*Fatma'nın cezaevi yakınlarındaki mahallelerden birinde bir ev kiralayarak yapayalnız oturması olmazdı*." YK87

yapı *a*. 1. Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina. "*... avlunun bir kenarındaki kırmızı kiremitli yapı, daha ötelerde dalgalı bir deniz karmakarışıklığını hatırlatan kalabalık ağaçlar...*" YK82 2. Yapılmakta olan konut, yol, köprü vb. inşaat; konstrüksiyon. "*Gecenin içinde yarım duvarları, çatılarıyla yapı yükseliyordu*." BTÜ154 3. Canlı bir varlığın ruh veya beden özelliklerinin tümü, bünye, strüktür. "*Bu hissizlikte benim çocuk yapımın çok az etkisi olmalıydı*." BE22 4. Yapma, oluşturma, ortaya konulma, meydana getirme. "*Şimdilerde nerdeydi o eski Alaman yapısı makine*?" EVO113 5. Bir hücrede, bir dokuda, karmaşık oluşumlu bir organizmada elemanların düzeni. "*Atom, proton, nötron, pozitron, maddenin yapısı, atom çekirdeği...*" KP93

yapı malzemesi *a*. İnşaatın yapımında kullanılan her türlü malzeme. "*Hacı Baba'dan gerekli briket, kireç, kum gibi yapı malzemelerini aydan aya taksitle alsınlardı*." GK348

yapıcı *a.* Yapı ustası. "*Ben yıkıcı, babam yapıcı.*" GK80

yapıcılık *a.* Yapıcı olma durumu. "*Yüzyıllar boyunca, insanoğlunun her yapıcılık ya da yıkıcılıkta ileri atılışının nedeni de bu kandı*." YD336

yapıl- 1. Yapma işine konu olmak. "*İstanbul toz toz, duman duman yıkılıyor, yapılıyor, caddeler yollar açılıyordu*." BFV8 2. Gerçekleştirilmek, ortaya çıkarılmak; çıkmak. "*Sol gözü sanki bir bıçakla oyularak çıkarılmıştı da, bu iş yapılırken kadın korkunç çığlıklar atmıştı*." MM49

yapılabil- Yapılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Görünecekti ya, ortayı bile bitirememiş, ukala bir akrabaya ne yapılabilirdi*?" YYB178

yapılı *sf.* 1. Yapısı herhangi bir nitelikte olan. "*Çiftlik için hususi yetiştirilmiş, canavar yapılı şeylerdi*." HÇ204 2. Vücudu gelişmiş; iri. "*Adamın etli, kocaman ellerine, kocaman ayaklarına, geniş omuzuna, yapılı bedenine gözucuyla baktı*." KAÇ48

yapılış *a.* Yapılmak işi. "*Evin yapılışında ustıya mustıya para da vermiyecez*." GK352

yapılıver-* Kısa sürede yapılmak. "*Küçük bir çizgi, kurşunkalemiyle yapılıvermiş bir ilkokul öğrencisinin marifeti bir adam yahut acayip bir at, bir ev*." SM249

yapılma 1. *a.* Yapılmak işi. "*Kendinize yapılmasını istemediğiniz bir muameleyi başkalarına da yapmayın*!" BE13 2. *sf.* Yapılmış. "*Elinde tuttuğu hindistancevizinden yapılma nargileyi bamaya bıraktı*." BE30

yapılmışlık* *a.* Yapılmış olma durumu. "*Özene bezene yapılmışlığı ilk bakışta belli ... kapıdan aldılar bizi içeriye*." GR213

yapım *a.* Yapma işi, inşa, imal, konstrüksiyon. "*İstanbullular, daha çok da Anadolu'dan İstanbul'un yıkım, yapım işlerinde çalışıp birkaç kuruşun yoluna bakmaya gelmiş dışarılıların kulaklarına fısıldanılmıştı*." GK179

yapımevi *a.* Ham maddeleri işleyerek piyasaya çıkacak duruma getiren iş yeri, imalathane. "*Basımevinin ardındaki çikolata yapımevinde çalışan Eleni'nin yerinde olmak isterdi*." BFV136

yapış *a.* Yapmak işi. "*Tombul, geniş kalçaları, kızı hatırlatan saçları, gözleri, bakışı, konuşurken tıpkı tıpkısına bir kız gibi eliyle koluyla davranışlar yapışı...*" SÇ200

yapış- 1. Yapışkan bir maddeye bulanmış olan bir şey ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak. "*Kaptan da pencere demirlerine yapışmıştı*." YK96 2. İyice yaklaşmak, sokulup değmek. "*Sabahlara kadar yapışan, birbirini öpen dudaklar…*" SBK95 3. Sıkıca yakalamak, tutmak, sarılmak. "*Onu bulabileceğini aklı kesse hemen kalkıp yakasına yapışacak, hesap soracaktı*." İDG90 4. Aralık bırakmayacak biçimde üzerine dokunmak. "*İçliği, bacaklarına yapışan donu su gibiydi*." BTÜ64 5. Bir iş yapmak amacıyla, hevesle bir şeyi eline almak. "*Arabaya atladı, dizginlere yapışıp kırbacını hayvanlarının yeleleri üzerinde şaklattı*." ÜÇK519 6. Birini rahatsız etmek, sataşmak, peşini bırakmamak, musallat olmak. "*Aylardır uzv-u nazikime alacaklıların en korkuncuna rahmet okuturcasına yapışmış bırakmayan bela, yakamı bırakabilir mi*?" KK57

yapış yapış *sf.* 1. Yapışkan bir madde ile bulanmış. "*Tükrüğü yapış yapıştı*." BTÜ272 2. Yapışmış. "*Yoksa şimdi, şu yapış yapış yapışan terli içliklerinden filan kurtulup kendini suların serin koynuna atmak…*" EVO225

yapışık *sf.* Bir yere yapışmış olan. "*Babasının iyice hoşuna gitmek için, arkalarındaki duvara yapışık karakalem resime, Kolağası Hasan Bey'in resmine baktı*." MUR430

yapışıl-* Yapışma işi yapılmak. "*Yakasına yapışıldı hatta*." HÇ180

yapışış* *a.* Yapışmak işi. "*Niçin olacak, görmüyor musun kara oğlana kene gibi yapışışını*?" SBK281

yapışkan *sf.* 1. Yapışma özelliği olan; lüzucetli, lüzuci. "*Şehvar bir an Sema'nın yapışkan, cıvık anılarından kendini kurtarıp kızına eski günlerin çamur Şehvar'ı öfkesiyle baktı*." MM270 2. Gitmek bilmeyen; bulaşık. "*Ne yapışkan, ne cıvık, ne sıkılmaz bir kadındı yarabbi*!" İDG55

yapışkanlık *a.* Yapışkan olma durumu; lüzucet. "*Serseri milyoner, her günkünden de beter bir yapışkanlıkla peşlerini bırakmıyordu*." SM165

yapışmışlık* *a.* Yapışmış olma durumu. "*Mektubun postaya aceleyle hatta belki de görülmek korkusu içinde atıldığı, pulun zarfta eğri yapışmışlığından belli oluyordu*." YD175

yapıştır- 1. Yapışmasını sağlamak. "*Veli dese,*

otomobilin lastiği patladı, yapıştır dese, bir iki demem hemen yapıştırırım." BTÜ25 2. Yaklaştırmak, birbirine dayamak. "*... dudaklarını genç adamın dudaklarına yapıştırdı*." KÜÇ17 3. Gecikmeden karşılık vermek veya gerekeni yapmak. "*Kurnaz Hidayet'in oğlu hemen çakmıştı meseleyi. Yapıştırdı*." BTÜ323 4. Birine tokat atmak. "*Nuh'sa fazladan bir tekme yapıştırmıştı Murtaza'nın kıçına*." MUR399

yapıştırıl- Yapıştırma işi yapılmak. "*Tutkalla yapıştırılmıştı sanki mübarek*!" GR168

yapıştırılıverilme* *a*. Yapıştırılıverilmek işi, çabucak yapıştırılma. "*Yoksa hemen yapıştırılıverilmesi gerekli, hayvanca bir soruydu*." ÖE66

yapıştırış* *a*. Yapıştırmak işi. "*Sonra Ayten'i kolları arasına alıp dudaklarını dudaklarına yapıştırışı*!" KK156

yapıştırıver- Çabucak yapıştırmak. "*Onun o bitmez tükenmez Kamyon'larıyla, Kamyon'un şaşılacak bir sabırla yapıştırıverdiği hop'larından bıktığım için sabahleyin erkenden kalkıp Necati'yle Kosti'nin yanına iniyordum*." DHV324

yapıştırma *a.* Yapıştırmak işi. "*İşçiler bu yapıştırmada öyle ustadırlar ki...*" CEM22

yapıver- Çabucak veya kolaylıkla yapmak. "*Çocuk her zamanki gibi 'Peki ağabey!' deyip söyleneni yapıvereceğine, omuz silkti*." SUÇ224

yapi (Der.) *a*. Bina, ev. "*Bu yapının sahibı vermek ister yaninda iş, burunlar be yahu*!" DK138

yapma 1. *a*. Yapmak işi. "*Eve gelince yalvarır yakarır, bir şeyler yapmaya çalışırım*." EK96 2. *sf*. Yapmacık, sahici karşıtı. "*Koştu, yapma bir heyecan ve acıklı bir sesle hastanın karyolasına kendini attı*." KK74

yapmacık *a*. İçten olmayan (tavır, davranış, duygu); yapma, yapay, sahte, suni, zahirî, sofistike. "*Şimdi sevdim işte seni ama bana bak, yapmacığı hiç sevmem*." ARK55

yaprak *a*. 1. Bitkilerde solunum, karbon özümlenmesi, terleme vb. olayların oluştuğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler. "*Sonra, çürümüş yaprakların üzerine sırtüstü uzandı*." KP77 2. Kitap, defter vb. şeylerde ön ve arka yüzü oluşturan kâğıtlardan her biri; varak. "*Derginin yapraklarını baş başa seyrediyoruz*." AY160 **yaprak gibi titre-** aşırı titremek. "*Ellerim, yüzümün sinirleri, her yanım yaprak gibi, pır pır titriyor*." AY164 **yaprak oynama-** hava rüzgârsız, çok durgun olmak. "*Ortalıkta yaprak oynamıyor, karasinekler bile mecbur olmadıkça havalanmıyorlardı*." GR59

yaprak dolması *a*. Lahana, pazı ve üzüm yaprağının hazırlanan içle sarılmasıyla yapılan etli veya zeytinyağlı yemek. "*Annesi gazocağına yaprak dolması tenceresini oturtmuştu*." EB127

yaprak yaprak *sf*. Kat kat, üst üste yığılmış olan. "*... yeşil domates, yaprak yaprak lahanalar, turşunun bulanık suyunda iştah açıcı bir ekşilikle tuzlu tuzlu yatıyorlardı*." GK162

yapraklı *sf*. Yaprağı olan. "*Masanın çekmecesinden kara kaplı, çok yapraklı, zırıltı bir defter çıkardı*." SAR28

yapraksız *sf*. Yaprağı olmayan. "*Yapraksız ağaçlarda gıcırdayıp duran kara kargalar...*" EB46

yaptır- 1. Yapmasını sağlamak, yapmasına imkân vermek. "*Nimet onun için mi yaptırmıştı saçlarını yani*?" SBK160 2. Hazırlanmasını sağlamak. "*Hatice, 'Bunu kim yaptıracak beyim?' diye sordu*." SAR49

yaptırabil- 1. Yaptırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Midesindekileri çıkarmıştı ama kafasında alkolün dumanı yeterince dolaşıyor, en olmayacak şeyleri yaptırabilmek için zorluyordu*." SBK321 2. Yaptırmaya gücü yetmek. "*İstese, bir değil birkaç apartman, pasajlar filan yaptırabilirdi*." HÇ267

yaptırabilme *a.* Yaptırabilmek işi. "*Gemilerimizin teknelerini canfesten, yelkenlerini de pırlantadan yaptırabilmemiz...*" ÜÇK491

yaptırıl- Yaptırma işine konu olmak. "*Perili konak, eski devir paşalarından biri için padişah tarafından özenile bezenile yaptırılmış.*" SUÇ18

yaptırılabil-* Yaptırılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Neler yaptırılamazdı onlara*!" CEM146

yaptırılma *a*. Yaptırılmak işi. "*Turistik bölgelerde oldukları yahut da olmaları lazım geldiği hâlde hâlâ istimlak edilip yıktırılmamış yahut da sahiplerine, semtin şerefiyle mütenasip şekilde yeniden yaptırılması için emir verilmemiş...*" MM179

yaptırıver-* Çabucak veya kolaylıkla

yaptırmak. "*Sanki önünde, çocuklarının kaydını bir an evvel yaptırıverip işlerinin başına koşmak için sabırsızlıkla bekleşen insanların uzun kuyruğu yoktu*." BK315

yaptırma *a*. Yaptırmak işi. "*Ne zaman bir ev yaptırmayı kursa, aklına hep o yıllarca öncenin köşkü, ağaçları gelir, evinin arkasına küçük bir bahçe yapmayı kurar*." KY43

yar *a*. Deniz, göl, ırmak vb. su kıyılarında veya karada dik yer; uçurum. "*O zaman da kaldırır kendini atarsın yardan aşağı, bitti gitti*." KY29

yâr (Far.) *a.* 1. Gönülden sevilen, gönül verilmiş olan kimse; sevgili. "*Yâr bana göndermiş ayvaynan nari.*" BTÜ190 2. Yardımcı. "*Bunlar toplandılar, kafa kafaya verdiler, bir güzel kumpas kurdular, lakin felek yâr olmadı*." MUR285 **yâr ol-** yardım etmek, yararlı olmak. "*Bunlar toplandılar, kafa kafaya verdiler, bir güzel kumpas kurdular, lakin felek yâr olmadı*." MUR285

yar- 1. Uzunlamasına bölüp ayırmak; dilmek. "*Ulan beni yarsalar senin gibi dört tane İdris ederim be*!" ÜÇK572 2. Derin yara açmak. "*Gafur'un kafasını yaracak bir şeyler arandı çevresinde*." GK166 3. Ortasından, içinden geçmek. "*Bir anda meraklı kalabalıkla polisleri falan yaran Hamza'yla Cemşir, Güllü'nün üstüne atılıp kızı kıskıvrak yakaladılar*." VV260 4. Yarık açmak. "*Sonra balığın karnını yarıp temizleyen elleri annesinin*." SÇ155

yara *a*. 1. Keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik; ceriha. "*Yaranın içinden kurşun zor mu çıkar*?" ÇK73 2. Bir şeyin iç veya dış yüzünde herhangi bir etki ile oluşan ve tehlikeli olabilen oyuk, gedik, yarık. "*En küçükse ... ağırlaşan gözleriyle karşı duvardaki bir çivi yarasına bakıyordu*." EVO33 3. Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü; acı. "*Yüreğindeki yara kapanmadı henüz*." ARK29 **yara aç-** vücutta veya bir şeyin yüzünde yara oluşmasına sebep olmak. "*Bereket anası girdi araya, bıçak gözünün ucundan çenesine kadar derince bir yara açtı*." EK358 **yara al-** yaralanmak. "*Apandisit yarası çabuk kapanır ama kolay kolay kapanmayacak yeni, yepyeni bir yara almıştı*." SM257 **yara kapan-** yara iyi olup geçmek. "*Yüreğindeki yara kapanmadı henüz*." BK279 **yarası olan gocunur** `bir işte sorumlu aranırken kusuru olan kimse telaşa düşer` anlamında kullanılan bir söz. "*Yarası olan gocunur karıcığım*!" MM132

yara- 1. Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak. "*Yalnız şoförler değil, müşterilerin de işine yaradığı için çeyrekler, arada yirmi beşlikler esirgenmez*." DHV288 2. Bir iş için uygun olmak, kullanılır olmak. "*Çingene hiç de dindar olmadığı hâlde, sırf hayal kurmaya yaradığı için cevaplayıveriyordu*." DK93 3. İşine gelmek. "*Herifin gitmesi işine yaradı*." DE253 4. Sağlık bakımından elverişli olmak. "*Yediğin bi şey bedenine yaramalı*." EKM140 **yarama-** gereksiz olmak, boşuna yapılmış olmak. "*Yaramazdı canım, böylelerine iyilik etmek yaramazdı*." GK87

yara bere *a*. Vurma ve incitme sonucu vücudun herhangi bir yerinde oluşan çürük. "*Alnı, başı, ense kökü yara bere içindeydi*." MM226

yarabbi bk. ya Rabbi. "*Aman yarabbi*!" YYB122

Yaradan *öz. a.* Allah. "*Olmadı mı, Yaradan'a sığın*!" HÇ52 **Yaradan'a sığın-** Allah'a güvenmek. "*Yaradana sığınıp anlattı*." DE187

yarala- Silah, bıçak vb. bir araçla veya vurarak yara açmak. "*Yaralamak değil, öldürse yeriydi*." OK21

yaralama *a*. Yaralamak işi; cerh. "*Avlu kapısı önündeki konuşmalardan işitmişti, alelade bir yaralamaydı*." KAÇ190

yaralan- Yaralama işi yapılmak. "*Kavga bitmiş, yaralanan ya da ölen kaldırılmış, demir parmaklıklar ardında dumanı tüten bir tartışma başlamıştır*." DHV319

yaralanabil- Yaralanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*O kargaşalıkta yolunu kaybeden şişe, tabak, çanak kırıklarıyla yaralanabilirdi*." ÜÇK509

yaralanma *a*. Yaralanmak işi. "*Böyle nice nice yaralayıp yaralanmalar...*" SÇ224

yaralı *sf*. 1. Yarası olan, yaralanmış (kimse); başlı, mecruh. "*İnsanlardan yüzde doksan dokuzunun karşılıksız, yaralı parmağa bile işemeyeceği bir dünyada o...*" YK65 2. Derdi olan, dertli. "*Yaralıydım üstelik. Sevgilimden zorla ayrılmıştım*." OK29 **yaralı parmağa işeme-** en küçük bir yardımı bile esirgemek. "*Yaralı parmağa işer miyim*?" BK345

yarama *a*. Yaramak işi. "*Deminden beri dağınık bir biçimde düşündüğü şeyleri bu noktada toplayıverdi: İşine yaraması*." KT126

yaramaz *sf*. 1. Uygun ve yararlı olmayan, bir işe yaramayan. "*Hayır, her şeyi kül ufak ediyor, bir daha işe yaramaz hâle getiriyorlardı*." GK371 2. Söz dinlemeyen, uslu durmayan,

yasaklanan şeyleri yapmakta ayak direyen, haşarı (çocuk), uslu karşıtı. "*Etrafını alan mahalle çocuklarıysa yaramaz ve haşindi*." EKM18

yaramazlık *a.* 1. Yaramazca davranış. "*Yaramazlığınız neydi*?" DK151 2. Kötü, uygunsuz durum veya haber. "*Şayet böyle bir yaramazlık geçtiyse aranızda, korkma, ben tamir ederim.*" KK199 **yaramazlık et-** yaramazca davranmak. "*Hani bir gün çarşıda görmüştük de yaramazlık etmezsem bana bunu alırsın, değil mi haminne demiştin*." EK190

yaran- 1. Bir davranışla birini memnun etmek. "*Yaranmaz kardeşim, bilirim, yaranmaz*." EK88 2. İçten olmayan davranışlarla birini memnun etmeye, gözüne girmeye çalışmak. "*Hidayet'in oğlu Kemal Cesur'a yaranmak için 'Bu Zeynel!' dedi*." BTÜ304

yaranabil- Yaranma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ne yapsa, ne türlü hareket etse ne babasına ne de üvey kardeşine yaranamıyordu*." İDG17

yaranılabil-* Yaranılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Elinde paçavralar, usullacık savuşurken bu kadına da bir türlü yaranılamayacağını düşünüyordu*." EK287

yarar 1. *a.* Bir işten elde edilen iyi sonuç; getiri, kazanç, fayda, kâr, avantaj. "*Gene kim bilir hangi hayır cemiyeti yararına tertiplenmiş balo biletlerinden elli tane sokmaya çalışıyordu*." KT15 2. *sf.* Yarayan, elverişli, uygun olan. "*Belki de Jano gibi, külüstür bir motosiklet uydurur, işe yarar hâle getirir, atlar, haydi*!" SUÇ15

yararlanma *a.* Yararlanmak işi; faydalanma, istifade. "*... fırsattan yararlanmasını bilen ustalar, usta yardımcıları filan sırt sırta vermişlerdi*." MUR367

yararlı *sf.* Yarar sağlayan, yararı olan; yarayışlı, faydalı, istifadeli, nafi, müfit. "*Ara sıra nargile içmenin yararlı olduğunu, sigaranın zifirini nargilenin temizlediğini işitmiştim*." KK137 **yararlı ol-** yarar sağlamak, faydalı olmak. "*... ona yararlı olabilmek için bahane arıyorlardı*." HÇ60

yararlık *a.* Yararlı olma durumu; faydalılık, yararlılık, yarayışlılık, besalet. "*Henüz güzelliğini yitirmemiş, işe yararlığının farkında, bunu Recep'in de açıklamasını istediği besbelliydi*." YD211

yarasa *a.* 1. Yarasalardan, ön ayakları perdeli kanat biçiminde gelişmiş, vücudu yumuşak sık kıllarla kaplı, iskeletleri hafif yapılı, uçabilen memeli hayvan; gece kuşu, vatvat. "*Yarasalar fırt diye geçmeliydiler gözlerinden*." BFV140 2. *öz.* Bir lakap. "*Yassı, Dubara, Ensiz, Yarasa, Dörtköşe; bir düzineye yakındılar*." MUR163

yaraşır *sf.* Layık, uygun. "*Şapkasını çıkarıp yanındaki iskemleye koyar, budaklı bastonunu bacakları arasına alır, bir eski mücahede-i milliyyeciye yaraşır kocaman bafon tabakasını çıkarır, başlar kalın bir sigara sarmaya*." MM174

yarat- 1. Allah, olmayan bir şeyi var etmek. "*Çirkinse Allah'ın yarattığı bir yüz*." YK91 2. Zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak. "*Kendi yarattığı, kendine göre bir Küçük Adam'dı*." BFV197 3. Olmasına, ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak. "*Hele son gün vilayete gidip de valiyi makamında bastırmak istemeniz, bütün şehirde memnunluk yarattı*." MM205

yaratabil- Yaratma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bu kıyafet beyaz perdede yepyeni bir karakter yaratabilir, ister misin seni filmcilere tanıtayım*!" BFV126

yaratıcılık *a.* Yaratma yeteneği. "*İnsan iradesine yaratıcılık, yani Allahlık yüklemekle en büyük günahta bulunmuştur*." SM142

yaratık *a.* Yaratılmış canlı varlık, mahlûk. "*Babasının çamurundan; sövülüp sayılmaya yatkın, ayak işlerinde kullanılmaya elverişli bir yaratık.*" EB4

yaratıl- Yaratma işine konu olmak. "A*rada mahsustan yaratılan içtenlik anları da olmuyor değildi.*" VV5

yaratılış *a.* Tanrı tarafından yoktan var edilmek işi. "*Yaratılış esrarının kör olmuş düğümünü çözmeme imkân yok*." AY151

yaratılışlı *sf.* Doğuştan vücut ve ruh özelliklerinin tümünü üzerinde taşıyan. "*Hüseyin Bey de Başbakan gibi üstün yaratılışlı bir insan olduğuna göre, Başbakan olmasa bile, ticaret alanında neden yükselmesin*?" GK108

yaratılma *a.* Yaratılmak işi. "*Oysa devri sabık yaratılması, şu kadar yılın hesaplarının sorulması bekleniyordu*." HÇ265

yaratılmışlık* *a.* Yaratılmış olma durumu. "*Fikret'in İstanbul'da kalışını bile, sözünü ettiği baba dostundan çok, karısını baştan çıkarmak*

için Fikret tarafından yaratılmışlığına vermişti." SBK283

yaratma *a*. Yaratmak işi; halk (II). "*Başka türlü olmalarını istese o türlü yaratmaya kadir değil miydi*?" VV63

yarayabil- Yarama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Başka ne işe yarayabilirler*?" SAR141

yarayış *a.* Yaramak işi. "*Yaramayışın ne demiye para virmeli*?" EKM140

yarayışlı *sf*. Yararlı. "*Babam dediydi ki, bedene en yarayışlı uyku zabah uykusudur, dediydi*." GR23

Yarbaşı* *öz. a.* Osmaniye'nin Düziçi ilçesinde bulunan bir belde. "*Yarbaşı'na geldik*!" VV332

yarbay *a.* Orduda rütbesi binbaşı ile albay arasında olan subay. "*... uzak akrabalardan eski bir topçu yarbay emeklisiyle evlenmeye kadın, istemeye istemeye yanaştı*." SBK236

yardacı* *a*. Basit işlerde çalışan işçi. "*Yardacı Parmaksız Yusuf, beline doladığı sekiz metre kaput beziyle kapıda yakalandı*." EKM15

yardakçı *a*. Kötü işlerde birine yardım eden kimse; avane. "*Annesi, canı, ciğeri annesi evlenecek aklı başında bir başkasını bulamamış mıydı da bu emekçi düşmanı, mal sahibi yardakçısıyla hayatını birleştirmişti*?" MUR427

yardeyke aleyk* (Ar.) *a.* Arapça bir nara, sarhoş veya külhanbeyi bağırması. "*Bir başkası karmakarışık bir Arapçayla, yardeyke aleyk gibi bir şeyler homurdandı*." BTÜ153

yardım *a.* 1. Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma; iane, muavenet. "*Beni vali, milletvekili, hatta vekil yapıp vatana, millete çok daha geniş çapta yardımımı sağlamak dururken, Bakanlık emrine aldıranlara lanet olsun*!" DK77 2. Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerindeki etkileme gücü; etki. "*Kim bilir nerelerden aldıkları tohumları bu şen ve esen topraklara getirip saçar, şen ve esen topraklar da onları bağırlarına sımsıkı alarak yağmur ve güneşin yardımıyla çimlendirirlerdi*." KT286 3. İşlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek. "*Onun için, istenen teberruları, yardımları, hatta haraçları göz kırpmadan verir, sonra da ciğeri yanarak basardı küfürü.*" KT135 **yardım et-** kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak. "*Peşin ayakkabılarını çıkarmasına yardım etti, sonra da merdiveni çıkmasına*." KP48 **yardım gör-** destek elde etmek, bağış almak. "*Çünkü Necati hapishanede yıllardan beri beş para yardım görmeden yaşıyor*." KP25 **yardımda bulun-** yardım etmek. "*İstiyor ki onlara bir yardımda bulunsun*." BFV200 **yardımına koş-** güç duruma düşene istekle yardım etmek. "*Kimse kimsenin yardımına koşacak hâlde değildi*." HÇ352

yardımcı *a*. Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb.; avane, havari, muavin, muin, yâr, yaver, asistan. "*Parasız insanı kim kendine yardımcı, hele ortak alırdı*?" KT108 **yardımcı ol-** yardımda bulunmak. "*Ne size ihanet etmesine yardımcı olabilirim ne de sizin öldürülmenize beyefendi*." KY108

yardımcı oyuncu *a*. Filmde başrolde oynayan oyunculara göre daha kısa rolü bulunan oyuncu. "*Alçak iskemlelerden birinde oturmakta olan gene kendisi gibi yardımcı oyunculardan birine sordu.*" YD126

yardımcılık *a*. Yardımcı olma durumu. "*Devrimci devlet her şeyin üstünde olmalı, din ise ona sadece yardımcılık etmeliydi*." VV102

yardımlaş- Karşılıklı yardımda bulunmak. "*Karısıyla yardımlaşarak oğlunu yatağına kaldırdıktan sonra kendi yatağına geçip bağdaş kurdu*." VV221

yardımsever *sf*. Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven; hayırsever. "*Ayık zamanlarında şen, şakacı, yardımsever olmasına, yapılan ima ya da hakaretlere şaşılacak bir sabırla dayanmasına karşılık, içtiği zaman bütün o dayandığı şeyleri de dışa kusuyordu*." KY196

yardırancı* *a*. Odun vb. şeyleri yaran kimse. "*Değil Topal, gerekirse sokak süpürgecisi mi olur, hatta hatta odun yardırancı, yoğurtçu, gazyağcı...*" KT233

yârenlik *a*. 1. Yakın arkadaşlık; muhabbet. "*Samatya'da bir muhallebicide çene çalmışlar, yârenliği evlenmeye kadar getirmişlerdi*." EB137 2. Ahbapça, dostça konuşma, söyleşme; muhabbet. "*... çay pişiriyor, çiftekâğıtlıları fora, misafirleriyle tatlı yârenlikler...*" YK43 **yârenlik et-** ahbapça, dostça konuşmak, sohbet etmek. "*Eskiden komşulara uğrar, işlerine el atar, yârenlik eder, torunu Mahmut'tan söz açar, gelininden dertlenirdi*." SUÇ273

yargı *a*. Kavrama, karşılaştırma, değerlendirme vb. yollara başvurularak kişi, durum veya nesnelerin eleştirici bir biçimde

değerlendirilmesi, hüküm. "*Çabucak dükkâna girip dışarının insafsız yargısından kurtulmak istiyordu*." EB26 **yargıya var-** karşılaştırma ve değerlendirme yaparak bir sonuca ulaşmak, anlam vermek. "*Kimliği üzerinde kesin hiçbir yargıya varamadığı ama sağlama dişli bir kodaman olduğuna zerrece şüphesi kalmayan şarapçının elindeki şarap dolu bardak titriyordu*." MM9

yargıç *a*. Millet adına, yargı yetkisini kullanarak yasaya aykırı davranışlarda veya uyuşulmayan işlerde yasayı yerine getirmekle, adaleti gerçekleştirmekle görevli kimse; hâkim. "*İşsiz ne zaman onu görse Bursa'nın bilmem ne ilçesinde daha kırk beşine varmadan bir gece kapkara kesiliverip dünyasını değiştiren hukuk yargıcı babasını hatırlar, içini çekerdi*." YYB230

yargıla- Yargıç, bir karara varmak için davalı ile davacıyı dinleyerek sonuca varmak. "*Bir katili yargılayıp hapse sokmak yahut asmak, Zülcelâle isyan olmaz mı*?" EK277

yargılan- Yargılama işi yapılmak. "*Malum kovuşturma gereğince çocuk Ali, yargılandı*." EKM107

yargılanma *a*. Yargılanmak işi. "*Kel Mıstık da Müfettişler Müfettişi'nin bugün yargılanmaya başlanacağını şehre yaymaya gitti*." ÜÇK476

yarı 1. *sf*. Bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri; nısıf, nim. "*... şişenin yarısını içip artakalan yarısını da saklaması için Şahut'a teslim ediyordu*." KT155 2. *sf*. Bir şeyin yarısı kadar olan, yarım olan. "*O da aynada buna dikkat ederek 'Allah beni aranızdan alsın da kurtulun!' dediği anın verdiği üzüntülü havadan kurtulmak için yarı şaka…*" KK132 3. *zf*. Gereğinden az, tam olmayarak. "*Akları kanlanmış gözler yarı açıldı.*" HÇ196 **yarı yolda bırak-** yapılan yardımı sonuna kadar sürdürmemek. "*Adam aklına eser de yarı yolda bırakıp basar gider ya da tuvalete falan diye kalkıp bir daha dönmeyi akıl etmezse*?" YYB229 **yarıda kal-** bitmemek. "*Sözü yarıda kaldı*." SÇ141 **yarıda kes-** tamamlamadan bırakmak. "*Şarkısını yarıda kesti*." KP5

yarı bel *a*. Bel hizası. "*Hacı Baba'dan yüksek faizle satın aldıkları briketler bir buçuk odalık gecekondunun duvarlarını henüz yarı bellerine kadar yükseltebilmişti*." GK358

yarı buçuk *sf*. Baştan savma, üstünkörü olan. "*Alt tarafı bir lokma ekmek, yarı buçuk bir üst baş için değil mi*?" EB16

yarı karanlık *a*. Güneş doğmadan önceki veya battıktan hemen sonraki aydınlık; alaca karanlık, akşam karanlığı. "*Az aralık kapıdan gözüken yarı karanlık dışarısı, dışarda babası*." BFV164

yârı vefadar* *a*. Vefalı, sözünde ve dostluğunda devamlı olan kimse. "*Müçteba Amca karısını elinde sopa görünce aziz dostu, yârı vefadarı Sadi'nin ardına saklandı*." EB215

yarı yarıya *zf*. 1. Yarısı kadar. "*Yarı yarıya dolu oturakta bir şarıltı başladı*." DK13 2. Yarısı birine, yarısı öbürüne olarak. "*Gene kendin bilirsin ya, yarı yarıya bölüşsek de biz de sayende bir ekmek yesek*." EVO2

yarıcı (Der.) *a*. Tarlayı ekip, ürünün yarısını alan ortak, ortakçı. "*Kahvedekilerin çoğu, zorba Muzaffer Bey'in şerrinden yeni partiye geçmiş küçük toprak sahibi köylüler, yarıcılar, üçte birciler di, seçimi dört gözle bekliyorlardı*." HÇ33

yarıcılık *a*. Toprağın işlenmesi sonucunda elde edilecek ürünün, toprak sahibi ile toprağı işleyen arasında koşulları önceden belirlenen özel sözleşmeye göre paylaşılmasına dayanan işletme biçimi, ortakçılık, marabacılık. "*Annem, kız kardeşlerim, ağabeylerimle filan başkasının toprağında yarıcılık yapıyorlar*." EB197

yarık *a*. 1. Yarılarak açılmış yer; yirik. "*Adamın kolu yarıktan uzanmış, sürgüyü arıyordu*." HÇ354 2. İnce bir çizgi durumunda açılmış yara. "*Yorgun argın, sakalında benzin, gözlerinde uyku, yarık yarık, nasırlı nasırlı avuçlarında kir...*" DHV278 3. Anlaşmazlık durumu. "*Dargın arkadaşlarda yağmurlar yağmış, yarıklar kapanmıştır*." ARK12

yarıl- Üzerinde yarık açılmak; patlamak. "*Benim de korkudan dudağım yarılacak ayakta diye...*" EB15

yarıla- Yarısını bitirmek. "*İri kadehi bir dikişte yarıladı*." DK166

yarılan- Yarısına varılmak. "*Şarap şişesi yarılanınca aklına elmas taşlı yüzüğü geldi*." EK362

yarılayıver-* Çabucak yarılamak. "*Mustafa bir hamlede yarılayıvermişti*." DK221

yarılıver- Ansızın yarılmak. "*Birden yer şöyle yarılıverdi*." EVO145

yarım 1. *sf*. Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri. "*Yarım saat sonra kafası karmakarışık, meyhaneden çıktı*." GAV196 2.

sf. Tam ve istenildiği gibi olmayan, eksik, noksan olan. "*Bizim budalalar da gâvurun yarım aklıyla...*" VV169 3. *a.* Saatte on iki otuz. "*Misafirler yarıma doğru kalktılar*." GR189 **yarım elma, gönül alma** `armağan küçük de olsa gönül almaya yeter` anlamında kullanılan bir söz. "*Sonra, üstünü başını çiçek gibi düzdüğü bir yana, zaman zaman yarım elma gönül alma gibilerden getirdiği hediyelerle annesini hatırlayışı*!" EB167 **yarım kal-** tamamlanmamak, sonuçlanmamak. "*Otuz yıl önceki gaz lambalı Anadolu gecesinin ahşap evinde yarım kalan niyetleri bugün niçin gerçekleşmesin*?" DHV296 **yarım sağ yap- s**ağ yana biraz yönelmek. "*Yarım sağ yapmıştı*." HÇ329 **yarım sol yap-** sol yana biraz yönelmek. "*Yarım sol yaparak ablak yüzünün tamamını görmeye çalıştım*." KK122

yarım ağızla *zf.* İstemeye istemeye; yarım ağız. "*Reşit yarım ağızla, 'Zahmet etme canım!' dedi*." HÇ215

yarım gün *a.* Belirli veya alışılmış çalışma saatlerinin yarısı olan süre. "*Biri de yarım gün, cumartesi*." ARK84

yarım pabuçlu *sf.* İşsiz, yoksul olan (kimse). "*Yarım pabuçlu mu belliyor karşısındakini*?" GR27

yarım pabuçluk* *a.* Yarım pabuçlu olma durumu. "*Ne Süleymaniye'nin yarım pabuçluğumu bırakıyor ne büyücülüğümü*." EK87

yarım saat *a.* Bir saatin yarısı olan otuz dakikalık zaman. "*Yarım saat içinde evin kadınları, kızları da mutfağa girip her şeylerin hazırlanmasına yardım ettiler*." OK13

yarım yamalak *zf.* İnceliklerine inmeden, özen göstermeden; üstünkörü. "*Hatice Akdur, tepe saçları dökülmemiş, kara gözlü doktorun sözlerini tepe saçları dökük mavi gözlü doktora yarım yamalak anlattı*." SAR50

yarımca* *a.* Kocaeli'nin Körfez ilçesinde yetişen iri taneli bir tür kiraz. "*Ulukışla'nın çöp kebabı, Karaman'ın bal gibi divleleri, Eskişehir'in çıtır çıtır kuzu başları, Sapanca, Yarımca'nın kirazı...*" YYB153

yarımla- Bir işin yarısını yapmak, yarılamak. "*Şaban'la şişeyi yarımlamışlardı*." DE199

yarımlık *a.* Yarım olma durumu. "*Ya bu milyonda yarımlık rastlantı olmasa da polise haber verseler, kıskıvrak bağlatsalardı onları*?" KY205

yarımşar *zf.* Yarım yarım, yarım olarak. "*... dükkânın arkasında kocaman bir mağaza olduğunu, yarımşar kiloluk kalın şişelerle açık şarap satıldığını…*" BK356

yarın 1. *a.* Bugünden sonra gelecek ilk gün. "*Şimdi elli lirası var, yarın taksitçiden dönerken uğrar alır, bol bol yerler*." BFV86 2. *a.* Gelecek, ilerideki zaman. "*Yarın şapka bile giyeceğiz, ihtimal medeni kanun kabul edilecek*." EK162 3. *zf.* Bugünden sonra gelecek ilk gün içinde. "*Yarın getiririm*." KÜÇ10 **yarından tezi yok** gecikmeksizin, hemen. "*Yarından tezi yok, gir ırgadın arasına, ufaktan ufaktan...*" BTÜ267

yarın öbür gün *zf.* İleride, yakın bir zamanda. "*Gerçi cebindeki para onu girdiği bir meyhane veya gazinodan çıkarırdı ama yarın öbür gün ne yapacaktı*?" İDG113

yarınki *sf.* Yarın yapılacak olan, yarın ile ilgili. "*Kalabalık birdenbire ağzını bozan karıyla aralarına girmese, yarınki gazetelerde, delikanlıya ağız bozmanın ne demek olduğunu okuturlardı dünyaya*." KÜÇ36

yarış *a.* 1. Yarışma. "*Haftada birkaç gün top ardında koş, akşamı dal artık lokanta mı olur, şaraphane mi, arkadaşlarla yarış edercesine bardak bardak, duble duble dayan*." KK19 2. Aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme; rekabet. "*Bütün bu insanlar bu işi koparabilmek için üstü örtülü bir yarış hâlindedirler*." GK98 **yarış et-** geçmek için uğraşmak. "*Duraklarda müşteri beklerken direksiyon başında dalıp gidiyor, müşteri avlamakta hiç kimseyle yarış etmiyordu*." GAV139 **yarışa gir-** yarışmak. "*Bu yarışa tahta bacakla girilmez demiyordu ki kanun*!" EVO16

yarış- 1. Bir yarışmada başkalarından üstün olmak için çaba göstermek. "*Birinde yarışmışlardı da geçivermişti onu*." KAÇ16 2. Başkalarından üstün olmaya çalışmak; rekabet etmek. "*... hatta kendini onlarla yarışır farz ederek az çapa çapalamamıştı*." VV131

yarışabil- Yarışmaya gücü yetmek. "*Açılmıştı ama hiçbiri Yumruk Niyazi'nin Kiraz Bar'ıyla yarışamıyordu*." SM199

yarışma *a.* Bilgi, yetenek, güzellik, spor vb.nde üstünlüğünü göstermek için yarışmak işi; yarış, yarışım, konkur. "*Lig maçları geldi çattı, bu arada atletizm yarışmaları da*. " AY115

yarıştır- Yarışmalarını sağlamak. "*Biznen sidik yarıştırıyor*." VV321

yarıştırabil- Yarıştırma gücü bulunmak. "*Bir gençle sidik yarıştıramam*." SBK223

yarıver-* Çabucak veya kolaylıkla yarmak. "*Beye dediği gibi, kafasını yarıverirdi postalın*!" GK211

yarma 1. *a.* Yarmak işi. "*Herhâlde bir şeyler yapması, vurup kafasını yarması gerekecekti*." GK314 2. *a.* Dövülerek gelişigüzel kırılan ve kabuğu çıkarılan buğday; dövme. "*Cemşir'in beklediği, un bulamacı, pek pek yarım kaşık kuyruk yağıyla pişmiş bulgur pilavı ya da yarma denen ikiye kırılmış buğday çorbası değil, paradır*." VV10 3. *sf. argo* Kaba saba, görgüsüz olan (kimse). "*Bir karış çocuklara uymuş. Ha yarma haa*!" DHV286

yas *a.* Ölüm veya bir felaketten doğan acı; matem. "*Gusli haykırıyor, inliyor, dişlerini gıcırdatıyor, yas tutup neşeleniyordu*." CEM100 **yas tut-** 1. çok üzülmek, yasa bürünmek, matem tutmak. "*Yas tutuyordur boynuzlu*!" HÇ187 2. duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek. "*Büyük kızıysa bir kenarda melül mahzun çömelmiş kaderine yas tutuyordu sanki*!" ÜÇK502 **yasa bürün-** çok üzülmek. "*Koca konak birden bir yasa, mateme bürünmüş gibi sakinleşivermişti*." EK278 **yasını tut-** kötü bir olay sonunda acı ve üzüntü duymak. "*Genç kadın ömrünün sonuna kadar Muzaffer'in yasını tutacak değildi ya*!" HÇ310

yasa *a.* 1. Devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken kurallar bütünü; kanun. "*Kanun demek yasa demek*." BTÜ70 2. Toplumsal hayat içinde kendiliğinden oluşan ve uyulması toplum içinde yaşamanın bir mecburiyeti olan alışkıların bütünü. "*Tizden, öfkeli, sarhoş bir sestir bu, şaraphane yasasını ihlal etmiştir*." KK208

yasak 1. *a.* Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel. "*Memur beyleri marka değişme yasağının içine almıyorsunuz değil mi*?" MUR343 2. *sf.* Yapılmaması istenmiş olan, yok, memnu, haram. "*Babalığının yasak şeyler kaçakçılığı yapmakta olduğunu açık açık bilmese bile seziyordu*." KY138 **yasak edil-** yasaklanmak. "*Osman'a ait, ev halkının girmesi yasak edilmiş küçük odaya geçti*." KY141 **yasak et-** yapılmamasını istemek, yasaklamak. "*Peki ama anneciğin yasak etmişti*?" ARK73

yasakla- Bir şeyin yapılmamasını buyurmak veya istemek; yasak etmek, menetmek. "*Rakıya gelince; kitap onu yasaklamak değil bahsini bile etmez*." VV66

yasaklama *a.* Yasaklamak işi; men. "*Doktorun şiddetle yasaklamasına rağmen, içmek geliyordu içinden*." İDG102

yasaklan- Yasak edilmek, yapılmaması buyrulmak veya istenmek, yapılması engellenmek, önlenmek; menedilmek, alıkonulmak, menolunmak. "*Sanki tezgâhının başında konuşması yasaklanmıştı*." ARK242

yasal *sf.* Yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu, yasalara uygun; kanuni, meşru, legal. "*Birtakım kâğıtlara nazaran onun karısı, yasal karısıydı ama gönlüne göre*?" SM292

yasemin (Far.) *sf.* Bu ağaççıktan yapılan. "*Yasemin ağızlığıyla püf çekmeye başladı*." HÇ174

yasla- Bir şeyi bir yere dokunur duruma getirmek ve bu durumda bırakmak veya tutmak; dayamak, yastamak. "*Boynuma sarıldı, sağlıklı, iri başını göğsüme yasladı*." ÇK90

yaslan- Vücudunu, bedenini, sırtını bir yere dayamak, dayanmak. "*İsviçreli bayan, Zekâi Bey'e olanca ağırlığıyla yaslanmıştı*." HÇ196

yaslanma *a.* Yaslanmak işi. "*Paslı çivi, mutfak kapısına hafifçe yaslanmayla eğilir, kapı açılırdı*." SBK313

yaslı *sf.* Yas tutan (kimse); matemli. "*Kahır çeken insan yaslı olur, canı gülmeyi istemez*." OK12

yassah (Der.) *a.* Yasak. "*Ne dimeye söylemiyon palike içinde cuvara içmenin yassah olduğunu*?" CEM19

yassahlık* *a.* Yasaklık. "*Palike içinde cigara içmenin yassahlığını tamim ettik a, sana göre deel tabii*." CEM42

yassı 1. *sf.* Yayvan ve düz; piyata. "*Bu, yassı kafalı bir Türkistanlıdır*." AY154 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Yassı Bekir avazı çıktığınca bağırdı*." MUR163

yassı balıklar *a.* Bedenleri yandan yassı ve bakışımsız olan kemikli balıklar takımı. "*Kocaman kocaman, gri gri, mor damarlı balıklar, kar beyazı, yassı balıklar, kırmızı balıklar...*" SÇ87

Yassıada* *öz. a.* Günümüzdeki adıyla "Demokrasi ve Özgürlükler Adası", Marmara Denizi'nde bir ada. "*Ya Yassıada'dakiler*?" KK123

yassılamasına* *zf.* Yassı olarak, yanlamasına.

"*Yassı bir çakıl taşı aldı, yassılamasına suyun yüzüne fırlattı*." KT144

yassu* (Yun.) *ünl*. Merhaba, selam. "*Yassu be kardaşlaar*!" AY102

yastık *a*. Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb.yle doldurulmuş küçük minder. "*Yastığımın altından tabancamı aldım*." SBK12

yastıklık* *sf*. Yastık yapmaya elverişli (pamuk). "*Görüverince Hafız'ın belki de un, bulgur, kuru fasulye ya da yatak, yorgan, yastıklık pamuk isteyeceğini sanmıştı ama…*" VV78

yaş (I) *a*. 1. Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman; sin. "*Eskiden olduğu gibi, yaş sırasıyla dizildik*." BE38 2. Hayatın çeşitli evrelerinden her biri, çağ. "*Allah bu, kim bilir, son yaşımızda belki de*." VV164 **... yaşını sür-** ... yaşında olmak. "*Altı yaşını sürmekte olan İnci, karyolada sırtüstü uzanmış gazete okuyan babasına bakarken, sakallı, diye düşündü*." KK8 **yaş ilerle-** yaşlanmak, ihtiyarlamak. "*Yaş ilerleyince kişi anlıyor işi*." KK19 **yaş yetmiş, iş bitmiş** `yaşı ilerlemiş insandan fayda beklenmez` anlamında kullanılan bir söz. "*Yaşım yetmiş işim bitmiş benim*!" EVO23 **yaşına başına bakma-** yaşına uygun davranmamak. "*Yaşına başına bakmadan çekip aldığı kadının isteklerini yerine getiriyor muydu da kadının nankörlüğüne karşı öldürmek hakkını buluyordu kendinde*?" KY67 **yaşından başından utanma-** ilerlemiş yaşına karşın uygun olmayan davranışlarda bulunmak. "*Yaşından başından da utanmıyor*." GAV122 **yaşını başını al-** 1. yaşı ilerlemiş olmak. "*Kızın yaşını başını almış da beğendiğine kaçmış*." EB253 2. belli bir yaşa ulaşarak deneyim ve görgü sahibi olmak. "*Yaşını başını almış, aklı başında, sözü sohbeti dinlenir, oturup kalkmasını bilir…*" SBK231 **yaşını bitir-** öngörülen belli bir yaş sınırına ulaşmak. "*Demin senden, on sekiz yaşını bitirmeyeni sordum*." VV325 **yaşını yaşayıp dişini dişe-*** yaşı ilerlemiş olmak. "*Annesiyse yaşını yaşamış, dişini dişemişti*." OK36

yaş (II) 1. *sf*. Islak, kuru karşıtı. "*… vücudunu ıslattı, yaş gövdesini ovdu, serinledi*." EKM74 2. *sf*. Kendi suyunu, canlılığını yitirmemiş, kurumamış, kurutulmamış; taze. "*… yaş, kuru meyveler satarak, ha düştü ha düşecek hesabı, fakat hiç kimseye avuç açmadan, mahallelerden geçti durdu*." EKM104 3. *a*. Gözyaşı "*Zülfikar Bey'in gözünden bir damla yaş yuvarlandı*." DK168 4. *sf. argo* Zor. "*Yaş gibi geliyor bana*." DHV292 **yaş dök-** ağlamak. "*Kosti'nin annesi, Cevdet'in yanına geldi, ellerini tuttu, mavi gözlerinden boncuk boncuk yaş dökerek 'Acı bize yavrum!' dedi*." SUÇ179 **yaş tahtaya (veya yere) basma-** bir işte uyanık davranarak aldanmamak. "*Yıllardır bu meslekten ekmek yiyorum. Yaş tahtaya basar mıyım*?" MM274

yaş günü *a*. Birinin doğduğu günün yıl dönümü. "*Geçen yaş gününde zarif bir spor araba almıştı*." YYB238

yaşa- 1. Canlılığını, hayatını sürdürmek. "*Bu balık milleti suda nasıl yaşıyor*?" GK176 2. Sağ olmak; durmak. "*Çok yaşamak için acaba kaba mı olmalıydı*?" KK81 3. Varlığını sürdürmek. "*Balık sudan çıkınca yaşar mı*?" DE203 4. Bir yerde oturmak; kalmak. "*… çoğu İstanbul'un Maçka, Nişantaşı gibi zengin, güzel, pahalı semtlerinde yaşamış olmaktan gelen bir alışkanlıkla … borçlanıyorlardı*." KT294 5. Herhangi bir durumda bulunmak veya olmak. "*Yıllardır tek başına yaşayan kadın, eline geçirdiği güçlü erkeğe öyle bir sarılmıştı ki…*" MM264 6. Varlıklı, endişesiz, sıkıntısız, hoş vakit geçirmek, keyif sürmek. "*Bundan sonra gene eskisi gibi, yaşayacağız desene*." GK342 7. Keyfi yerine gelmek, mutlu olmak, işleri yolunda olmak. "*Yaşadık o zaman*." DK122 8. Bir durumu yaşar gibi olmak, bir durumla özdeşleşmek, duymak, hissetmek. "*Otuz, kırk sene ot gibi yaşamaktansa ot olmadığını ispat için muhteşem şekilde ölmeliydi*!" DE156 9. Geçimini sağlamak. "*Eşekler, enayiler olmasa benim gibi açıkgözler nasıl yaşar*?" MM240 10. Görüp geçirmek, başından geçmek. "*Bunca yıl yaşamış, harplere girmiş çıkmış…*" EVO130

yaşam *a*. Doğumla ölüm arasında yaşanan süre; dirim, ömür, hayat. "*… canlı, yaşam dolu sesiyle sokağı gene neşelendirirdi*." ÖE89

yaşam dolu *sf*. Neşeli, canlı, yaşama isteği çok olan; hayat dolu. "*Onu hiç böyle görmediği için, bu yaşam dolu kadının, ne için ağlayabileceğini anlayamıyor, sadece bakıyordu hayret içinde*." VV282

yaşama *a*. Yaşamak işi. "*Sebep her ne olursa olsun, Sami'yle yaşamaya başlamıştı ya*!" EK265

yaşama gücü *a*. Hayatın zorluklarına karşı mücadele etme gücü veya kuvveti. "*Hacer'se, bol bol dayak yediği, tırnaklarına kan oturduğu hâlde, içindeki yaşama gücü sönmeyen, sönmek şöyle dursun, dayakla gelişen bir kızdı*." EK19

yaşama sevinci *a.* Maddi, manevi mutluluk içinde yaşama. "*Kuş cıvıltıları gibi, kahkaha, yaşama sevinciyle dolu bir cıvıltının ortasındaydım*." YYB75

yaşan- Yaşama işi yapılmak. "*Bu sayfalar birlikte yaşanmış karlı günlerin buz parçalarıyla doluydu*." KK183

yaşanabil- Yaşanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Malsız, mülksüz, parasız hatta aç yaşanabilir fakat ahlaksız*?" GR185

yaşanıl- Herhangi bir kimse yaşamak. "*Bu bakışta sadece onun çocukluğu, boklu kıçını yıkadığı yılların hasreti değil, içinde yaşanılan günlerin endişesi de vardı*." VV27

yaşanma *a*. Yaşanmak işi. "*Evdoksiya'sız bir dünya yaşanmaya değer miydi*?" GAV141

yaşantı *a*. 1. Hayat tarzı, içinde yaşanılan şartların tümü; hayat. "*Çünkü çevrendeki yaşlıların ... delifişek yaşantılarınıza imrendikleri, şu anda, ah şu anda sizin yerinizde olmaya can attıklarını açıklar.*" ARK2 2. Yaşanılan bir an, hayatın bir bölümü. "*Velhasıl kadın hükümlülerin günlük yaşantıları üzerine bitmez tükenmez şeyleri onlardan öğrenmiştim*." ÇK79

yaşar- Islanmak, nemlenmek. "*Yaşaran gözlerini sildi avuçlarıyla*." DHV277

Yaşar Kemal* *öz. a*. Türk yazar, şair ve aktivist (1923-2015). "*Onunla konuşurken dünyam Orhan Veli şiiri, Sait Faik hikâyesi, Bedri Rahmi resminin renkler cümbüşü, Yaşar Kemal romanının o köycül, o dağcıl, yarı vahşi doğasının renk cümbüşüne ulaşıyor*." BFV246

yaşarıver-* Çabucak yaşarmak. "*Kirpikleri yaşarıvermişti, sildi elinin tersiyle*." SÇ173

yaşart- Yaşarmasına sebep olmak. "*Belki de Atatürk'e telgraf çekerek durumu bildirir, Atatürk'ün mavi gözlerini yaşartırdı*." SUÇ276

yaşasın *ünl*. Yaşa, kahrolsun karşıtı. "*Yaşasın, ama şu babasıyla annesi de*." BFV41

yaşat- Yaşamasını sağlamak veya yaşamasına imkân vermek. "*Beni yaşatan onlar*!" ARK198 2. Daha iyi ve zengin bir hayat sürmesini sağlamak. "*Bitsin şu hukuk, atlayayım Fransa'ya, sıkın dişinizi bir iki yıl, ondan sonra seni bak nasıl yaşatacağım*." EB23 3. Sürdürmek, devam ettirmek. "*Romancı ne için kitapta günlerdir kafasında yaşattığı genç adam değildi*?" BFV195

yaşatabil- Yaşatma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bulmuştu ama gene de pekâlâ vakit geçirtebiliyor; tatlı, heyecanlı dakikalar yaşatabiliyorlardı*." DK208

yaşatıl-* Yaşatma işi yapılmak. "*Yıllar yılı hayallerle yaşatılıp bir türlü ulaşamayanlara dünkü aç köpeklerin ulaşıvermesi kıskançlıkları kin hâlinde şahlandırmıştı*." DK156

yaşatma *a*. Yaşatmak işi. "*Hatta yaşatmaya başlamıştı bile*!" TD117

yaşayabil- Yaşama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hayatının dümenini macera yönüne çevirirse fırtınalı bir hayatı pekâlâ da yaşayabilirdi*." İDG74

yaşayış *a*. Yaşamak işi. "*Başlarlar evlenmekten, gelecekteki yaşayışlarından konuşmaya*." EB71

yaşça *zf*. Yaş bakımından. "*Adam paralı, yaşça benden büyük, ellisine yakın*." SBK164

yaşıt *a*. Aynı yaşta olan kimselerden her biri; emsal. "*Kendi yaşıtı kızlı, oğlanlı çocukların oyunlarına baktırmıyorlardı bile*." SBK108

yaşlan- Yaşı ilerlemek; eskimek, farımak, ihtiyarlamak, kağşamak, karımak, kocamak, kocalmak, moruklamak, moruklaşmak. "*Şimdi kendisini yaşlanmış, çaptan düşmüş, erkeklerin pek öyle bayılacakları hâlde saymıyordu*." YD211

yaşlı (I) *sf*. Yaşı ilerlemiş, kocamış (kimse); ak saçlı, ihtiyar, kart (I), koca (II). "*Kamyon hiçbir zaman genç de demedi, yaşlı da*." DHV324 **yaşlı maşlı*** yaşlı falan. "*Yaşlı maşlı, eli açık, gözü gönlü toktu Allah için*." EB51

yaşlı (II) *sf*. Yaşla dolmuş (göz). "*Meyhane kapısında ayrılırlarken Antranik, Mihal'in yaşlı gözlerine dikkat etti*." GAV173

yaşlı başlı *sf*. Yaşlı, deneyimli ve görgülü, olgun. "*Yaşlı başlı kadın: Ben yüzünü görmedim amma herhâlde vardır bir elli beş, altmış*." YYB129

yaşlı ihtiyarlı* *sf*. Yaşlı ihtiyar karışık. "*Önünde kızlı oğlanlı, karılı kocalı, yaşlı ihtiyarlı bir alay insan, arkasında o galiba, esmer delikanlı*." BFV60

yaşlıca *sf*. Biraz yaşlı olan. "*... uzun paçalı donlu yaşlıca bir kadın, Haşim Ağa'nın otuz yıllık nikâhlısı Haççatın ağır ağır geldi kocasının yanına*." KAÇ116

yaşlık *a*. Yaş olma durumu. "*Senden sorulmaz üstümün yaşlığı, kuruluğu*!" HÇ18

yaşlılık *a*. Yaşlı olma durumu; ihtiyarlık. "*Nuran istemeyecekti annesinden kalma yaşlılık*

kokan yatağı.” SBK92

yaşmak *a*. Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü. “*Kim bilir, belki de yaşmak, ferace devrinden kalmış, hâlâ alımlı, hâlâ çevresine o devir hanımefendileri kadar azametli bakıyordu*.” GR212

yaşmaklı *sf*. Yaşmak örtünmüş. “*Ne zaman bu şarkıyı hatırlasa yahut mırıldanmaya başlasa, gözlerinin önüne yaşmaklı, feraceli, muhteşem bir eski İstanbul hanımefendisi getirdi*.” HÇ303

yat (İng.) *a*. Özel gezinti gemisi. “*Denizde on iki metre boyunda sandallar, boy boy motorlar, belki de hatırı sayılır bir yat...*” YYB210

yat- 1. Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak. “*Oğlum yat istersen*.” ARK148 2. Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. “*Al da git haydi, başım ağrıyor, yatacağım*.” EK143 3. Yatay veya yataya yakın bir duruma gelmek, eğilmek. “*Osman Bey sağa yatarken soldan yine gol*.” ARK77 4. Geceyi geçirmek üzere bir yerde kalmak. “*Peki, nerde yatacaksın şimdi*?” SUÇ289 5. Belli bir süreyi cezaevinde geçirmek. “*Ben yaşta, tam yedi yıldır yatıyordu*.” KP24 6. Cinsel ilişkide bulunmak. “*Hiç kimseyle yatmadı denemez*.” GR183 7. Bir düşünceyi veya bir öneriyi benimsemek, razı olmak. “*Çünkü kız ne babasının pazarcı arkadaşına ne de Ispartalıya yatacaklardandı*.” YD69 8. Olumsuz veya başarısız bir sonuç almak. “*Öyleyse yatar bu iş*.” MM47 **yatıp kalk-** 1. gecelerini geçirmek. “*Belki de dükkânda yatar kalkar*.” EVO129 2. cinsel ilişkide bulunmak. “*Hatta baştan çıkmayı, bir erkekle yatıp kalkmayı onlar erkekler kadar, erkeklerden de çok isterler*.” ARK230 **yatıp kalkıp** her zaman, hep. “*Onun şimdi yatıp kalkıp dua üstüne dua etmesi gerekirdi Zülcelal'e*.” VV98

yatabil- Yatma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Şimdilik başka işi kalmamıştı, yatabilirdi*.” CEM95

yatağan *a*. Namlusu kavisli, iki yanı da kesici, bir tür uzun savaş bıçağı. “*Köroğlu'nun eli yatağanının sapında, Ayvaz'ın kucağında saz*.” MUR161

yatağanlı* *sf*. Yatağanı olan. “*Yandakinde, düşman saflarını pare pare edip yıldırım hızıyla ileri atılan eğri kılıçlı, kalkanlı, yatağanlı sarıklı leventler...*” MUR160

yatak *a.* 1. Uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatılan eşya, döşek. “*Uyanır mahalle, kalkarlar yataklarından don paça*.” MUR210 2. Yün, pamuk, kuş tüyü vb. maddelere kılıf geçirerek yapılan şilte. “*Karyolasının yatağı arasından mor kadife kutuyu aldı*.” EK155 3. Üzerine şilte konulan karyola, somya, kerevet vb. “*O da kalktı, yatakta oturdu*.” EK330 4. Irmak, çay, dere vb.nin, içinde aktıkları yer; akak, mecra. “*Yol, suyu çekilmiş bir dere yatağından geçiyordu*.” EKM47 5. Bir şeyin çok bulunduğu yer. “*Sınıf mı, ahır mı, hergele yatağı mı, anlayamadım gitti*.” AY148 **yatağa (veya yataklara) düş-** yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak. “*Keşke değişseydi de kahrından yataklara düşse ondan sonra da başını alıp gitseydi*!” DE45 **yatağına gir-** bir kimseyle cinsel ilişkide bulunmak. “*Senin baba dostu bizim konsomatrisin yatağına girmemiş mi*?” ARK179 **yatak matak*** yatak falan. “*Bir iki çul çuval, yatak matak...*” EVO155 **yatak yap- (veya ser-)** yatacak yer hazırlamak. “*Evet yaranı sardı, altına yatak serdi*.” KAÇ55

yatak çarşafı *a.* Yatakta şiltenin üzerine serilen çarşaf. “*Kirli yatak çarşafına doldurduğu bekâr çamaşırlarının yükü altında iki kat, tepedeki kızgın güneşin zırıl zırıl terlettiği yüzüyle kan tere bata çıka gelirdi eve*.” KY149

yatak odası *a*. Yatmak için kullanılan oda. “*Kırmızı bir gece lambası, geniş karyolalı ufacık yatak odasını pembe pembe aydınlatıyordu.*” KY196

yatak odası takımı *a.* Karyola, komodin, gardırop vb.nden oluşan mobilya grubu. “*Yalnız yatak odası takımım sekiz bin lira*!” BK328

yataklı *sf*. Herhangi bir sayıda yatağı olan, yatak alabilen. “*İlk Türk limanında polise teslim edilmek üzere, tek yataklı küçücük bir kamaraya konuldular.*” SUÇ325

yataklı vagon *a*. Kompartımanları tek veya çift yatak alacak biçimde düzenlenmiş vagon; yataklı. “*Fakat aynı isteksizlikten kurtulamıyor; bizzat kullandığı zarif otomobil, yataklı vagon, uçak…*” SM239

yataklık 1. *sf*. Yatak yapmaya uygun. “*Giderken de fasulyeden, mercimekten, yataklık pamuktan, şundan bundan hazreti mahrum etmez, bol bol kollardı*.” VV67 2. *a*. Suçluları barındırma, gizlice yardım etme. “*Demek ki bu adamın devlet makamlarından hem pervası yok hem de her türlü gayrikanuni işlere yataklık edegelmeye yatkın bir karakteri var*.” MM123 **yataklık et- (veya yap-)** suçluları gizlice barındırmak, suçlulara yardım etmek. “*Bilmeyerek yataklık etmeyelim*.” MUR357

yataksız* *zf*. Yatak olmaksızın. "*Yataksız, üst başsız...*" AY133

yataksızlık* *a*. Yataksız olma durumu. "*Ne yataksızlık ne de cezaevince verilmekte olan kuru tayın.*" SÇ200

yatalak *sf*. Felç, sakatlık vb. bir sebeple yataktan kalkamayan (kimse). "*Babası da iyi adam, yatalak.*" CEM123 **yatalak ol-** yataktan kalkamayacak durumda hasta olmak, felçli duruma gelmek. "*Yatalak olsundu isterse de yerinden kalkamasındı*." VV190

yatarkoltuk *a*. Taşıtlarda kullanılan, gerektiğinde arkalığı geriye doğru yatan koltuk, pulman. "*Köşkün balkonuna attığı şehir biçimi yatarkoltuğuna uzanmış, kara kara düşünüyordu.*" KAÇ192

yatı *a*. Gidilen yerde geceyi geçirme. "*Herhâlde yatıya bir yerlere gitmiş olacaklardı*." YYB27 **yatıya kal-** gidilen yerde geceyi geçirmek. "*O gün onlarda yemeğe, sonra da yatıya kalmış mıydı*?" YD72

yatık *sf*. Dik olmayan, eğik, yatırılmış bir durumda olan; yatkın. "*İki arkadaş bir kıyıdaki yatık mezar taşının üstüne yan yana oturdular*." BTÜ285

yatıl- Yatma işi yapılmak. "*Bu gece çiftlikte erken yatılmış olacaktı ki, huğların pencerelerinde ışık yoktu.*" HÇ323

yatılabil-* Yatılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yatılabilir, yatılmayabilir, unutulup unutulmayabilir*." DHV294

yatılı *sf*. Geceleri de kalınıp yatılan (okul vb.), leyli. "*Yatılı okulda okuyor*." BFV173

yatılma *a*. Yatılmak işi. "*Gerçekten de Muzaffer Bey tam manasıyla erkekti, yatılmaya değer*." HÇ81

yatır- 1. Bir kimsenin bir yere yatmasını sağlamak. "*Yer aç da yatıralım.*" EVO181 2. Parayı, işletmek amacıyla bir yere vermek. "*Dirseklere kadar bilezik getirecek, hususi arabayı çekecek altına, apartmanı adına geçirtecek, bankaya para yatıracak*." BFV222 3. Uyutmak. "*Serseri milyoneri arka odalardan birisine götürüp yatırdı*." SM215 4. Konuk etmek. "*Yediğinden yedirir, evinde yatırır kaldırırdı*." GK43 5. Eğmek, yatık duruma getirmek. "*O kadar zarar gelmezdi ki, tüfeklerini vagonun file rafına yatırıp dışarı çıktılar*." MM296 6. Parayı ödemek amacıyla bir kuruluşa vermek, teslim etmek. "*Borcunu mu yatıracan*?" DE110 7. Geceyi geçirmesini sağlamak. "*Yatakları, çarşafları beğenmedi, beyannamesiz kaçak adam yatırdığımızı gördü*." MM64

yatırabil- Yatırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Seni yıllarca hapis yatırabilir*." MM126

yatırıl- Yatırma işi yapılmak. "*Polislerin yardımıyla Kamran odasına taşınıp yatağına yatırıldı*." GAV124

yatırılış* *a*. Yatırılmak işi. "*Sırtüstü yatırılışına aldırmadı*." DHV253

yatırılma *a*. Yatırılmak işi. "*Sami'nin bu işe, yani Nesrin'in sanatoryuma yatırılma işine önem vermesi boşuna değildi*." EK262.

yatırım *a*. Parayı, gelir getirici, taşınır veya taşınmaz bir mala yatırma; mevduat, plasman. "*Yatırım yapar, bizim bin beş yüzü ...*" KK37 **yatırım yap-** gelir amacıyla bir işe para yatırmak. "*Yatırım yapar, bizim bin beş yüzü ...*" KK37

yatırıver-* Çabucak veya kolaylıkla yatırmak. "*Adamın alışkın elleri onu kendine çekivermişti, kucağına yatırıvermişti*." YD317

yatırma *a*. Yatırmak işi. "*Doktor, mutlaka sanatoryuma yatırmamızı söylüyor*." EK262

yatış *a*. Yatmak işi. "*... daha doğrusu yabancının yerde ufacık bir tepe gibi devrilip yatışını aydınlatıyordu.*" KAÇ26

yatış- 1. Sakinleşmek. "*Ama kadın kolay kolay yatışacaklardan değildi*." HÇ129 2. Ayaklanma, kargaşa durulmak. "*Bu yanda takipçilerin kavgası da yatışmıştı*." EKM120

yatışıver-* Kısa sürede yatışmak. "*Bekçinin bıyıklarının ucu titriyordu öfkeden ama yatışıverdi birden*." VV43

yatışma *a*. Yatışmak işi. "*Getiriyordu ama kadının yatışmaya hiç niyeti yoktu*." TD106

yatıştır- 1. Bir kargaşayı, ayaklanmayı bastırmak. "*Tüfekli jandarmalar araya girip yatıştırdılar*." KAÇ187 2. Ölçülü, ılımlı, sakin davranmasını sağlamak, sakinleştirmek. "*Zaten adamı yatıştırıp arabasına sokmuşlardı*." BFV228 3. Yumuşatmak, razı etmek. "*Babasını, küçük ağasını yatıştırırdı*." EVO260

yatıştırabil- Yatıştırma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bakkal Nuriye bu yumruğuna sıkı,*

hızlı kadını yatıştırabilmek için diller döküyor, bin dereden su getiriyordu.” TD106

yatıştırıcı *sf*. Yatıştırma özelliği olan, yatıştıran, sakinleştiren. “*Kadın, anlayamadığım ama yatıştırıcı olduğu belli bir şeyler söyledi*.” KK202

yatıştırma *a*. Yatıştırmak işi. “*Bu sırada delikanlının babası da dükkân kapısında belirmiş, hırslı karısını yatıştırmaya, eve götürmeye çalışıyordu*.” TD106

yatıver- Ansızın yatmak. “*Birden aklı nasıl tanıştıklarına yatıverdi*.” KY204

yatkın *sf*. 1. Bir işte yeteneği, becerisi olan. “*Topal Eskici zanaata karşı çok yatkın olduğundan ... kalfa olup çıktı*.” EVO13 2. Benimsemiş, alışmış, eğilimli olan. “*Ama eski, yatkın tutuklular gayet iyi biliyorlardı*.” ÜÇK360

yatkınlık *a*. Yatkın olma durumu. “*Demek baba dostu da olsa insanlar onda hırsızlığa yatkınlık görüyorlardı*?” DE141

yatma *a*. Yatmak işi. “*... yatağına tek başına gidip yatması gerekiyordu*.” EK336

yatmışlık* *a*. Yatmış olma durumu. “*Fikret'in dikkatini, genç adamın uzun yıllar hapislerde yatmışlığı çekmişti*.” SBK237

yatsı *a.* 1. Güneşin batışından yaklaşık olarak iki saat sonrasına karşılık gelen zaman. “*Yatsıdan sabaha kadar vakit çok*.” DE233 2. Yatsı ezanı. “*Yatsılar okunmuştu gerdeğe girdiği sıra*.” ÖE50 3. Yatsı namazı. “*Yatsı? Teravih*?” KK205

yatsı ezanı *a*. Yatsı namazının vaktinin geldiğini bildirmek için okunan ezan; yatsı. “*Uzaklarda yatsı ezanı…*” YD60

yatsı namazı *a*. Yatsı vakti kılınan namaz. “*İçini çekerek, yatsı namazına durmuş annesine baktı*.” EK183

yavan *sf*. Görgüsüz, bilgisiz olan. “*Sulu karşılığı, Adanalıların silik dedikleri yılışık, yavan adama başını kaldırıp bakmıyor bile*.” YYB41

yavan yavan* *zf*. Hoşa gitmeyen, tatsız bir şekilde. *“Herifin aklından zoru olmalı diye geçiriyorum ki Degüstasyon’un ağır başlı, hafifçe loş havasını gene yavan yavan çınlattı*.” YYB187

yavaş 1. *sf*. Yumuşak huylu (kimse). “*O yavaş, o ağzı var dili yok kadını görmeliydin*.” EK184 2. *zf*. Kısık sesle. “*Allah aşkına yavaş söyle anne, etraftan kulak kabartıyorlar*!” EK104 3. *zf*. Hızlı olmayarak; ağır aksak, aheste. “*Filiz, nolursun yavaş yürü*.” BFV106 **yavaş**! "dikkat et, acele etme!" anlamında kullanılan bir söz. “*Altıncı bardağa uzanırken kendi kendine, ‘Yavaş!’ dedi*.” GAV113 **yavaş gel! (veya ol!)** *argo* abartarak konuşanlar için kullanılan bir söz. “*Yavaş gel*! *İstanbul beş yüz yıldan beri Türklerin. Bin yıl diyorsun*?” GK185

yavaş yavaş *zf*. 1. Yavaş bir biçimde; ağır ağır, adım adım, basamak basamak, fıstıki makamla, aheste aheste, aheste beste, az az, azar azar, öyle öyle, perde perde, sepil sepil, siya siya, ucun ucun, ufak ufak, usul usul. “*Zanaatı yavaş yavaş belletmeye başladı*.” BTÜ140 2. Zaman ilerledikçe; gittikçe. “*Sıra en küçüğe gelecek yavaş yavaş…*” BFV43

yavaşça *zf*. Oldukça yavaş bir biçimde; usulca, usulcana, usuldan. “*Postacının uzattığı mektubu aldı, kapıyı yavaşça örttü*.” GAV151

yavaşçacık *zf*. Belli etmeden; usulcacık. “*... sesi ağırlaşıyor, yükseliyor, sonra yavaşçacık tükeniyordu*.” EKM18

yavaşla- Yavaş gitmeye başlamak, hızını azaltmak, yavaş olmak; ağırlaşmak, ahesteleşmek, hafifleşmek. “*Neyse, ağam gazı kesti, makine yavaşladı, el frenini çekti, makine durdu*.” BTÜ24

yavaşlat- Yavaşlamasını sağlamak, yavaşlamasına yol açmak, hızını kesmek. “*Süreyya Tunç, yolda birdenbire beliren iri bir köpeği ezmemek için arabayı yavaşlattı*.” İDG12

yavaşlık *a*. Yavaş olma durumu. “*Naciye bile zavallılığından, pısırıklığından, yavaşlığından bahsetmemiş miydi*?” EK157

Yavedut Caddesi* *öz. a.* İstanbul’un Eyüpsultan ilçesinde bulunan bir cadde. “*Yavedut Caddesi'nden karşıya geçecektik*.” ÇK132

yaver (Far.) *a*. Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb., yardımcı. “*Allah talihini yaver kılsın bari*!” İDG29

yavru *a*. 1. Yeni doğmuş hayvan veya insan; bala. “*Yirmi metre ötede, ışığa takılmış kalmış tavşan yavrusunu görünce neşeli bir narayla çifteye sarıldı*.” SAR65 2. Çocuk, evlat. “*Buralarda kalacak, yavrusuna hasret gidecekti*.” BTÜ99 3. Bir şeyin küçüğü; kuzu.

"*Karşılarda, ta karşılarda güneş, dört katlı bir apartman yavrusunun taraçası gerisinde batmaktaydı*." GR42 4. *argo* Güzel, alımlı genç kız. "*Yavruya bak, yavruya!*" BFV58 **yavru mavru*** yavru falan. "*Ben kimsenin yavrusu mavrusu değilim*!" EVO149 **yavrum!** sevecen bir biçimde söylenen bir seslenme sözü. "*Nasıl tanımam yavrum*?" BFV108

yavrucağız *a*. Yavrucak. "*Yavrucağızım her şeyleri düşünmüş*." EK180

yavrucak *a*. Çocuklara sevgiyle yaklaşıldığını belirten bir söz; yavrucuk, yavrucağız. "*Namusuna düşkün yavrucak*." SUÇ117

yavrucuk *a*. Çocuklara sevgiyle yaklaşıldığını belirten bir söz, yavrucak, yavrucağız. "*Yavruydu, yavrucuk*!" DHV300

yavrula- Hayvan, doğurmak. "*İtleri de yavruladı*." SAR45

yavruluk* *a*. Yavru olma durumu. "*Yavruluğunun kıymetini bilsin*." BFV29

yavrumlu* *sf*. İçinde "yavrum" geçen (konuşma). "*Nazan, bütün bu kızımlı, yavrumlu, evladımlı iltifatlar karşısında sarhoş olmuştu*." EK132

yavu (Der.) *ünl*. Yahu. "*Hoj geldin be yavu amuca, hoj geldin be yavu*." EVO316

yavuklu *a*. Gönülden sevilen, gönül verilmiş olan kimse; sevgili. "*Güzel mi yavuklun*?" SÇ34

yavuz (Der.) *sf*. Becerikli, çalışkan. "*Herkesin gözündeki çöpü görmekte yavuzsun*." MUR303

Yavuzselim* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Ordan dikine doğrul Edirnekapı'ya, vur Atikali, Yavuzselim, annadın mı*?" ÖE22

yay *a*. 1. Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk. "*Ok yaydan fırlamış, delikanlı kalbine bir avuç ateş daha atarak amcasının evine girmiş, kapıyı kapamıştı*." OK36 2. Keman, viyolonsel vb. çalgılarda sürterek titreşim yoluyla ses çıkarmaya yarayan parça. "*Tahtası yer yer sıyrıntılar içinde, telleri eksik, yayı gevşek kemanını çenesine dayadı, bahriye çiftetellisine başladı*." SUÇ69 **yay gibi** yay benzeri eğrilikte, eğri. "*Baş gene kalktı, yay gibi*." SUÇ148

yay- 1. Bir şeyi açarak, düzelterek bir alanı örtecek biçimde sermek; yazmak. "*Şu yorganı yere yay hele kızım*!" GK270 2. Birçok kimseye duyurmak. "*Şu biletçi hergelesi durumu kahveye yayacak, ondan sonra da kahve dolusu ineğin matrağından kurtulabilirsen kurtul*." YYB179 3. Dağınık ve düzensiz bir biçimde saçmak, dağıtmak. "*İki dürüm yufkanın arasına koca bir peynir parçasını ufalar, yayar…*" EKM102 4. Çevreye dağılmasına sebep olmak; vermek. "*Hastalığı teşhis eden doktor, fazla içkiden ileri geldiğini, böbrek ve karaciğerin vücuda giren toksinleri dışarı atamayıp kan yoluyla yaydığını, mutlak perhize girmesini tavsiye etmiş, bir de reçete yazmıştı*." HÇ60 5. Sınırı genişletmek. "*Parmağıyla yüze yedirerek yaydı*." EK154 6. Koyun, inek vb.ni otlatmak. "*Her zaman küçücük bir çıkınla keçilerini yaymaya giden kadının, bugün daha tedarikli gidişini yadırgamışlardı*." SUÇ272

yaya 1. *a*. Yürüyerek giden kimse; piyade. "*Yayalar, bisikletliler…*" AY189 2. *zf*. Yürüyerek, yaya olarak; tabanvay, yayan. "*Çoğunlukla yaya düşülür yollara*." BTÜ170 **yaya kal-** geri kalmak. "*… ağızdan dolma bilgilerimizle, yaya kalmaya mahkûm Tatar ağalarından başkası değiliz azizim*!" VV269

yaya kaldırımı *a*. Sokaklarda, caddelerde yürümek için yapılmış yüksekçe yer; kaldırım, tretuvar. "*Artık yaya kaldırımı yoktu*." ÇK73

yayabbi* *a*. Çocuk dilinde Ya rabbi. "*Yayabbi şüküy*!" EKM110

yayabil- Yayma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*… eve döndüğü zaman karşılayacak bir oğlu bulunduğunu yayabilirdi*." KAÇ69

yayan *zf*. Yürüyerek, yaya olarak; tabanvay, yaya. "*Attan inip eşeğe binenlerin, daha doğrusu eşeği de bulamayıp yayan yürüyenlerin hastalığı…*" AY172

yayan yapıldak *zf*. Yalın ayak bir biçimde. "*Kadın işi gücü bıraktı, bulurum ümidiyle, yayan yapıldak, tuttu şehrin yolunu*." EKM53

yaygara *a*. Gereksiz olarak yüksek sesle bağırıp çağırma. "*Kaya Ali yaygarayı artırdı*." YK41 **yaygarayı bas-** bağırıp çağırmak. "*Maksadı uysallıkla karakol civarına gelip yaygarayı basmak bile olsa sonunda kendisi suçlu düşerdi*." TD20

yaygaracı *sf*. Gerekli gereksiz çok bağırıp çağıran; vayvaycı. "*Erdal'ın ardında, yaygaracı çocuklar kalabalığı hâlinde sokaktan çıkarlarken ekip şefi arkalarından sert sert bakıyordu*." KY211

yaygaralı* *sf*. Yaygarası olan, gürültülü,

patırtılı. “*Nuh kulaklığı yerine bırakıp işçilerin yaygaralı kalabalığına geldi*.” MUR370

yaygı *a*. Yere veya döşeme üzerine serilen örtü; savan. “*... kocasıyla minnacık kızını bomboş odanın eski yaygılan üzerinde, yer yataklarında unutmazdı*.” SBK42

yaygınlaş- Yaygın duruma gelmek, yayılmak. “*O kadar ki, namı şanı evlerde, kadınlar arasında bile yaygınlaşmıştı*.” MM169

yayık *a.* Tereyağı çıkarmak için sütün, yoğurdun içinde çalkalandığı kap veya makine. “*Sadri'nin karısı inekleri sağar, yoğurt çalar, yayıkta ayran döver*.” CEM120 **yayık döv-** sütün ayranını ve yağını ayırmak için yayığı çalkalamak. “*İnekleri sağan, yoğurt çalıp yayık döven, çapa vakti ırgatların aşını hazırlayan Seyyare Bacı…*” HÇ9

yayıl- 1. Yayma işine konu olmak veya yayma işi yapılmak. “*Boğaziçi otellerinde, Beyoğullarında yayıldığın yetmezmiş gibi hâlâ mı oğlumun peşindesin*?” KÜÇ50 2. Genelleşmek, yaygınlaşmak. “*Mantonun hızla yayılıvermesini isterdi. Yayılmıştı da*.” EK205 3. Herkes tarafından duyulmak. “*Bir başka gün, Alaettin Tepesi'ni işgal eden asilerin, bir genç subayı ensesinden kesip annesinin dizine yatırdıkları haberi yayıldı*.” BE10 4. Kaynağından çıkan ışık, doğru çizgiler hâlinde türlü yönlere dağılmak. “*Ne hızla ağaran doğudaki dağlar ne de dağların ardından kopup ovaya dalga dalga yayılan turuncular...*” EVO208 5. Rahat bir biçimde, sere serpe oturmak; serpilmek. “*Oturduğu iskemlede yayıla yayıla, ‘Hoş bulduk!’ dedi*.” GK47 6. Genişlemek, büyümek. “*Az zamanda ünü yayıldı*.” EKM115 7. Serilmek. “*Kapaklar açıldı, bordrolar yayıldı ve başlandı*.” CEM125 8. Hastalık, pek çok kimseye geçmek veya bulaşmak. “*Aynı kaptan yemek yüzünden diş hastalıkları yayılıyormuş*.” EVO33 9. Otlamak. “*Her zaman keçilerini otlattığı düzlükte hayvanları yayılır bırakıp mağaraya geldi*.” SUÇ274

yayılabil- Yayılma ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Uyandırmasa, bu makaralı horultu mahalleye yayılabilir, şimdiye kadar mahallenin tanımadığı bir horultu, evinde sakladığı adamı ele verebilirdi*.” MM148

yayılabilme *a*. Yayılabilmek işi. “*Tanınabilmesi için, okkalı davalar alması, çevreye şöhretinin yayılabilmesini temin edecek parlak müdafaalar yapması lazım*.” EK303

yayılın-* Yayılma işi yapılmak. “*Hızını alamaz, rakıya şarap, şaraba bira, biraya rakıyla şarap karıştırılır, meyhaneden zilzurna çıkılır, mahalle aralarına yayılınıp aydınlık pencere kollanırdı*.” YD28

yayılış *a.* Yayılmak işi. “*Dumanın yayılışını uzun uzun seyrettikten sonra devam etti*.” EK16

yayılıver- Çabucak yayılmak. “*Anında mesele yayılıverdi*.” EB103

yayılıverme *a.* Yayılıvermek işi. “*Mantonun hızla yayılıvermesini isterdi.*” EK205

yayılma *a*. Yayılmak işi; intişar, tevessü. “*Şaşkınlıkları, kızarmış et kokulu dumanın mahalleye yayılmasından değil, bu dumanın Cevriyelerin barakasından çıkıp mahalleye yayılmasındandı*.” SÇ53

yayımla- 1. Bir yazıya, habere, resme gazetede yer vermek. “*Bir gün kentin demokrat gazetelerinden biri iri manşetlerle Muzaffer'in de bu partiye girdiğini yayımlayınca...*” KAÇ23 2. Resmen bildirmek, açıklamak, ilan etmek. “*Genel merkez çok geçmeden yayımladığı bildiride ... demişti*.” ÜÇK574

yayımlan- Yayımlama işi yapılmak; neşredilmek, neşrolunmak. “*Yeni yayımlanmış çocuk dergilerine bakıyorlardı*.” SUÇ103

yayın *a*. Radyo ve televizyon aracılığıyla halka sunulan, haber, müzik, eğlence gibi kendi başına bir bütün oluşturan çalışmalardan her biri; yapıt, program, neşriyat. “*Cezaevi radyosu koridorun karşı köşesinde, öğle yayınlarına başlamış, alafranga müzik parçaları çalıyordu*.” GR32

yayınbalığı *a*. Yayın balığıgillerden, başı büyük, ağzı geniş, derisi pulsuz, vücudu uzun, lezzetli, iri bir tür tatlı su balığı. “*Yayınbalığınınkine benzeyen ağzına iri bir kebap parçası attı*.” DE139

yayınevi *a*. Dergi, kitap vb.ni yayımlayan veya satan kuruluş. “*Yayınevinin asık yüzlü sahibi birden içeri girmeseydi, cumartesi öğleden sonra başlayan serüvenin filmi kopmayacaktı*.” ÖE64

yayınla- 1. Kitap, gazete, dergi vb. şeyleri basmak ve dağıtmak; çıkarmak, neşretmek. “*Türkçe'de Bethoven üzerine ne kadar kitap, yazı yayınlanmışsa hemen hemen hepsini satın almış*.” BTÜ353 2. Dinlenilecek, görülecek şeyleri radyo ve televizyonla sunmak, bildirmek, duyurmak. “*İki gün sonra, radyo ... Ç. köyünden, İflahsız oğullarının Demokrat Parti'ye yazıldığını yayınladı*.” GK227

yayınlan-* Yayınlama işi yapılmak. "*Türkçede Bethoven üzerine ne kadar kitap, yazı yayınlanmışsa hemen hemen hepsini satın almış, yer yutar gibi okumuştu*." BTÜ353

yayıver-* Kısa sürede yaymak. "*Benden duymuş olmayın; bizim patron diyor ki, diye yayıverirdi*." ÜÇK301

yayla *a.* Denizden yüksekte olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri olarak kullanılmaya elverişli düzlük. "*Karın lapa lapa yağdığı bir gün, trenimiz bir yaylanın yüzünde, karlara gömülü kaldı*." BE8

yayla- Yazın yaylada oturmak, yaylaya çıkmak. "*Dağlarda, dağların karlı tepelerine yakın düzlüklerde yazın beyaz çadırlar kurup yayla yaylayan anasına babasına kavuşacaktı*." EKM102

yaylan- 1. Bacakları dizden esneterek yay üzerindeymiş gibi sallanmak. "*İlkin sedirleri yokladı. Sonra oturdu. Yaylandı*." HÇ43 2. *argo* Çekilip gitmek. "*Çoksa yaylan*!" SÇ118

yaylanma *a.* Yaylanmak işi. "*Geçen gün girdi, sedire oturdu, başladı yaylanmaya*." HÇ58

yaylat-* Yaylamasını sağlamak. "*Karşısında oturtup bira, kara kâğıtlı sigara içirsin, ikramiyenin bolunu versin, yaylasını yaylatsın...*" KT45

yaylı *a.* Üstü ve yanları kapalı, dört tekerlekli, altında yayları olan, atla çekilen bir tür binek arabası; yaylı araba. "*Bursa yaylıları geldi*." BE8

yaylı araba *a.* Yaylı. "*Arabalar çıngır mıngır, nakışlı, işlemeli, yaylı arabalar...*" BE8

yaylım *a.* Yaylak, otlak. "*Yolda boynuzlaşarak yaylımdan dönen sığır sürüsü, havaya alabildiğine toz bulutları kaldırıyordu*." KAÇ193

yaylım ateşi *a.* 1. Birden çok ateşli silahın aynı zamanda ateş etmesi. "*Sonra silah sesleri, yaylım ateş…*" SBK179 2. Toplu olarak hücum etme. "*Yaşlılar güledursun, gençlerle çocuklar birtakım yerlerden taşlarla sopalar yaratıp kedilere yaylım ateş açtılar*." MUR57 3. Birine karşı yoğun olarak sözlü veya yazılı eleştiride bulunma, salvo. "*O, yaylım ateşe devam etmişti*." BFV271

yayma *a.* Yaymak işi; tevsi. "*Günler geçiyor, kocakarının keçilerini yaymaya giderken taşıdığı yiyecekler, paket paket sigara, gözden kaçmıyordu*." SUÇ272

yaz *a.* Kuzey yarım kürede 21 Haziran 23 Eylül, güney yarım kürede 21 Aralık 21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim. "*Kocaman ayakları kim bilir nasıl kokardı yaz sıcaklarında*." TD52 **yazı getir-** yazlık giysiler giymek. "*Maşallah yazı getirmişsiniz*!" DHV306 **yaz var güz var*** kötü bir durum karşısında "düzelebilir, iyileşebilir" anlamında kullanılan bir söz. "*Yaz var, güz var demişler*." BTÜ301

yaz- 1. Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak. "*Cigara paketlerinin arkalarına yazacaklar*." GR40 2. Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek. "*Beş numara gaz lambasının titrek ışığında ilkin annesine, sonra da Reşat'a yazdı*." KY82 3. Yazı ile bildirmek, haber vermek. "*Bütün gazeteler bizi yazacak*." SÇ110 4. İnsanın geleceğini belirlemek. "*Biz ona ne yaptık da alınlarımıza bu kötü kaderi yazdı*?" AY150 5. Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak. "*Üçüncü, dördüncü ciltlerini de yazacakmış*." BFV185 6. Bir göreve almak. "*Şey efendim, jandarmaya yazmışlar çocuğu, biz sayenizde piyadeye nakletmek istiyoruz*." GR48 **yazıp çiz-** yazmak. "*Yazıp çiziyorlardır*." GR41

yaz kış *zf.* Bütün yıl boyunca. "*Yaz kış bir masanın başında, oh...*" CEM113

Yaz Yağmuru* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Yalancı Dünya" adlı romanında geçen bir Türk filmi. "*Türkan Şoray Yaz Yağmuru filminde oynadıktan sonra aldı yürüdü*." YD312

yazabil- 1. Yazma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hiç, ne yazabilirim*?" KY84 2. Yazma becerisi bulunmak. "*Mektüp yazabilir miyim*?" GK137

yazadur- Yazmasını sürdürmek. "*İl başkanı, şimdi artık boşalmış odasında, masanın başında istifa dilekçesini yazadursun…*" ÜÇK492

yazar *a.* Bilim, edebiyat, sanat alanlarında kitap yazan veya kitap hazırlayan, bir eseri ortaya koyan ve eserin sahibi olan kimse; kalem erbabı, musannif, müellif. "*Şeref Bey'in çalıştığı kısma giderken yazar Nusret'i nefretle düşündü*." GR120

yazarlık *a.* Yazar olma durumu; muharrirlik. "*Yazarlığa boş ver, şöyle gazeteler mi olur, matbaalar mı…*" YYB160

yazboz tahtası *a.* Okullarda dışarı çıkan çocuğun dönüp dönmediğinin anlaşılması için

girip çıkarken işaretlenen tahta. "*Yazboz tahtası değil bu*." KAÇ184

yazdır- 1. Yazma işini yaptırmak. "*Niye yazdırdın dilekçeyi ya*?" YYB147 2. Kaydettirmek. "*Gelecek yıldan sonra Kasımpaşa'daki deniz gediklisine yazdıracağız*." BK283

yazdırabil- Yazdırmaya gücü yetmek. "*İstersem eşek dili bile yazdırabilirim*!" EK133

yazdırıl-* Yazdırma işi yapılmak. "*Kime yazdırılırsa eşek gibi olur, çekilen tarafa gider*!" EK87

yazdırıver-* Çabucak yazdırmak. "*O köydeki tüm Serbestçileri Halk Fırkası'na yazdırıverdi*." KT336

yazdırma *a*. Yazdırmak işi. "*Benim oğluma eşek dili yazdırmayı gösteririm sana*!" EK58

yazgı *a*. Allah tarafından insanın başına gelmesi ezelde kararlaştırılmış olan şeyler; yazı (I), alın yazısı, baht, devran, kader, ezelî takdir, hayat (I), kader çizgisi, mukadderat, takdiriilahi, tecelli, fatalite. "*Çeyrek saat içinde kadın laubali oluvermiş, hanımının yazgısına gidecek yolu tayine çalışıyordu*." SM279

yazı (I) *a*. 1. Düşüncenin belli işaretlerle yazılması. "*Yazı güzel bir yazıydı, resim de güzel bir resim*." SUÇ128 2. Metal paraların üzerinde değeri yazılan yüzü. "*Sallayıp sallayıp atıyorum, yazı geliyor*." AY161 3. Bir dilin seslerini gösteren, belirli bir sıraya göre dizilmiş belli sayıda harfin bütünü; alfabe. "*Bırak Sinan Efendi, şu yeni yazı bile. Gâvur âdeti*." KT307 4. Herhangi bir konuda yazılmış bilim, düşünce ve sanat ürünü. "*O kadar çok yazı okudum ki Yeşilçam üzerine*." YD96 5. Makale. "*Hayır, gazeteye yazı yazarım*." ÜÇK515 6. Allah tarafından insanın başına gelmesi ezelde kararlaştırılmış olan şeyler; yazgı. "*Zengin zenginliğini biliyor, fakirlerse Cenab-ı Allah'ın alınlarına yazdığı yazıya razı*." DHV259

yazı (II) *a.* Düz yer, ova, kır. "*Yazının yüzünde masrafımız da olmaz pek*." EVO36 **yazı mazı*** yazı falan. "*Yazıya mazıya gitmeseydi*." BTÜ377

yazı işleri *a*. 1. Bir daire veya kurumda yazışmaların yapıldığı bölüm. "*Yazı işlerindeki Sarı Sedat.*" EB37 2. Gazete veya dergilerde haberlerin, yazıların toplandığı bölüm. "*Yazı işleri müdürünün bana ne dediğini biliyon mu*?" GR116

yazı makinesi *a.* Tuşlara parmakla vurulduğunda harflerin boyalı bir şerit yardımıyla kâğıt üzerine çıkması temeline dayanan, mekanik veya elektrikle çalışan türleri bulunan makine, daktilo, daktilo makinesi. "*Yazı makinesi boyuna işliyor, ifadeler alınıyordu*." SBK13

yazı masası *a.* Üzerinde yazı yazılan, genellikle çekmeceli masa; yazıhane, büro. "*Yazı masasından bir sigara alıp yaktı*." HÇ97

yazı takımı *a*. Yazı yazmakta kullanılan bütün araç gereç. "*Kristal yazı takımı, çeşit çeşit kalemler…*" İDG126

yazı yaban *a.* Dağ, taş, kır. "*O yazı yabanda, o Allah'ın sarı sıcağında nasıl dayanırsınız*?" EVO35

yazıcı *a.* Orduda yazı işleri ile uğraşan er veya erbaş. "*Önceleri bölük, sonra tabur, daha sonraları da alay karargâhında yazıcı olarak*." ÜÇK340

yazıcılık *a.* Yazıcı olma durumu. "*Yazıcılık yapamaz, yük taşıyamaz*." EKM40

yazıhane (T. yazı + Far. ḫâne) *a.* Yazı ve danışma işlerinin yürütüldüğü iş yeri, büro. "*Kartının arkasına bir arkadaşının daha çok tavladıkları karı kızları düşürmekte kullandıkları yazıhanesinin adresini yazıp uzattı*." ÖE127

yazık 1. *a*. Herkesi üzebilecek şey, günah. "*Daha bu yakınlarda üç bin dönüm tarlanın bin beş yüz liraya satıldığı söylenmişti ki, yazıktı, günahtı, delilikti*." KT293 2. *ünl*. Acınma, üzüntü anlatan bir söz. "*Yazık değil mi babacığıma*?" SBK25 3. *ünl*. Kınama anlatan bir söz. "*Ulan seni bir yumrukta kendinden geçirmezsem yazıklar olsun be*." ÖE101 **yazık ol-** boş yere zarar verilmek. "*Gençliğine yazık olur*." GAV140 **yazıklar olsun** üzüntü ve kınamanın çokluğunu anlatan bir söz. "*Yazıklar olsun sana İhsan*!" KY171

yazık günah *ünl*. Büyük üzüntü ve kınama anlatan bir söz. "*Yazık günah değil mi şu ana kuzularına*?" CEM24

yazıl- 1. Yazma işi yapılmak. "*Karıkoca birbirlerine tutunarak yazılan kâğıdın üstüne eğilmişler, dikkatle bakıyorlardı*." SAR107 2. Kendini bir yere yazdırmak, kaydolmak. "*Yazılsaydım şimdi ikiye geçmiş olacaktım, Erol gibi*." DHV290

yazılı *sf.* Üzerinde yazı bulunan, yazısı olan.

"*Yer yer ayıp resimler, ayıp sözler yazılı kirli duvarların önlerine serilip yatanlarsa…*" YK2

yazılma *a*. Yazılmak işi; kaydolma. "*Fikret İstanbul' da da okula yazılmıştı yazılmasına ya, babasız kalıveren haşarı oğlanı ana nasıl zapt ederdi*?" SBK236

yazın *zf*. Yaz mevsiminde, yaz aylarında. "*Yazın çok sıcak olur buralar*." HÇ26

yazış *a*. Yazmak işi. "*Duvara sidiğiyle adını yazışını hatırladı*." SÇ46

yazıver- Çabucak veya kısa sürede yazmak. "*Âşık, deliler, çılgınlar gibi âşık kadın, sevgilisinin istediği mektubu tereddütsüz yazıverdi*." KY137

yazihane* *a*. Yazıhane. "*Verecek iş yazihanesinde hem da*!" DK116

yazlık 1. *a*. Yazın oturulan yer. "*Babasının konserve fabrikasından, İstanbul'da, Suadiye'deki köşklerinden, her yıl İstanbul'a yazlığa gittiklerinden tabii*?" YD76 2. *sf*. Yazın kullanılan (giyecek, ev vb.). "*İstanbul'da yazlık, kışlık köşkleri, bir de yalısı vardı*." CEM44

yazma (I) *a*. Yazmak işi; tahrir. "*Yazmaya başladı*." DE46

yazma (II) *a*. Bu bezden yapılmış başörtüsü. "*Eski yazmasının altından kurtulmuş bir tutam ak saçıyla yuvar yuvar geliyordu*." BTÜ382

ye- 1. Ağızda çiğneyerek yutmak. "*Bunca yıl beraber tuz ekmek yedik*." YK10 2. Kemirmek. "*Âdeti olmadığı hâlde tırnaklarını yiyordu*." AY120 3. Sürekli üzmek, tedirgin etmek. "*İçimde bir dert var, beni yiyip bitiriyor*." TD93 4. Hoşa gitmeyen kötü bir duruma uğramak, tutulmak. "*Adamsa o lafları yemeseydi*." CEM37 5. Yasal yoldan cezalandırılmak. "*İsterse mahkûm olsun, on yıl yesin*." ÜÇK388 6. Harcayıp bitirmek. "*Dedemin hanları, apartmanları varmış ... Babam hepsini yemiş*." BFV260 7. Hakkı olmayan ve kendisine yasak edilmiş bulunan bir şeyi kabul etmek. "*Haram mı yedin*?" GK173 8. *argo* Kandırmak. "*Baba yemiyordu bu ağızları, yemezdi*." BFV94 9. *argo* Bir erkek bir kadını öpmek. "*Lakin kız da tam yavru ha. Herif Boğaz otelinde yediyse*?" BFV229 **ye kürküm [ye!]** gösterilen saygının kişiliğe değil, giyim kuşam düzgünlüğüne olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz. "*Malum ya, ye kürküm dünyası*!" SAR141 **yediği naneye bak!** "yaptığı yersiz, uygunsuz işe bakın" anlamında kullanılan bir söz. "*Yediği naneye bak deyyusun*!" SUÇ118 **yediği önünde, yemediği ardında** bolluk, refah içinde yaşayanlar için kullanılan bir söz. "*Altında hususi araba, yediği önünde, yemediği ardında…*" HÇ154 **yedikleri içtikleri ayrı gitme-** her zaman bir arada olmak ve sıkı ilişki içinde bulunmak. "*... dünkü sosyalist, bugünkü mideci Sinan'ın yiyip içtikleri ayrı gitmeyen en yakın dostuydu*." KT298 **yeme de yanında yat** çok lezzetli veya çok hoş olan şeyler için söylenen bir söz. **"***Bir gâvur kızını kaçırmış patron, eh! Yeme de yanında yat*!" GAV176 **yemeden içmeden kesil-** bir üzüntü veya heyecan sebebiyle yiyemez, içemez duruma gelmek, iştahı kesilmek. "*Yemek içmekten kesilen Muy, haftalarca çılgına döndü*." CEM98 **yemeyenin malını yerler** 'pintinin yemeye kıyamayarak biriktirdiği malı, sağlığında gücünün yetmediği kişiler, öldükten sonra da mirasçıları bol bol yerler.' anlamında bir söz. "*Yemeyenin malını yerler. Dünya bu*." KY99 **yemez*** *argo* işe yaramaz, etkili olmaz. "*Modern futbolda yemez o*." YYB51 **yiyip bitir-** onmaz duruma getirmek, yıkımına sebep olmak. "*Yiyip bitirdiler vallahi*!" BFV10 **yiyip iç-** karın doyurmak, beslenmek. "*Hamamda yatıp kalkan, hamamda yiyip içen, hamamdan dışarı çıkmayan bir insana paranın ne gereği vardı*?" SAR104

yedek *sf*. 1. Gereğinde kullanılmak için elde bulundurulan, asıl karşıtı. "*Yedek savcı hâlâ sert, reddetti*." GR31 2. Gereğinde kullanılmak için fazladan bulundurulan, ayrılmış olan. **"***... malzeme yedek ambarını sağına, demirhaneyi soluna alıp…*" CEM14 **yedeğe al-** 1. destek verip yanında yürümek, yürümesine ve hareketine yardımcı olmak. "*Bir ara Zühal kılıcını getirdi. Kızı yedeğine alarak bu sefer kılıçla başladı*." İDG76 2. *argo* kalabalık yerlerde birinin arkasına geçmek, o kişiye sürtünecek biçimde konum almak. "*Bütün çabası, adamın öne, Filiz'in yanına gidip kızı yedeğine almak, sıkıştırmak*." BFV202

yedek parça *a*. Bir makinenin veya aracın işlemez duruma gelen bölümünün yerine konabilecek yeni parça; aksam. "*Gerekli yedek parçaların alınması lazımdır*." BTÜ168

yedek parçacı *a*. Yedek parça yapan veya satan kimse. "*Yedek parçacının yeğeni santrfor Oktay'ın içinden Fenerbahçe geçer*." YYB48

yedek subay *a*. Askerliği meslek olarak seçmediği hâlde, yurt ödevi için kanunlara göre belli bir süre orduda subay olarak çalışan kimse. "*Hani yedek subay olarak Gelibolu'da yaptım diyordun*?" YD233

yedi 1. *a*. Altıdan sonra gelen sayının adı.

"*Bizim servis saat yedide paydos olduğu hâlde…*" AY187 2. *sf.* Altıdan bir artık. "*Nesrin yedi yaş büyüğü.*" ÇK121 **yedi iklim dört bucak** her yer. "*Dolaklı, enveriyeli ana kuzularının Ey Gaziler'le gittiği yedi iklim dört bucak*." DHV258

yedi buçukluk* *sf.* Bir sigara türü. "*Ona bir paket yedi buçukluk sigara aldım.*" AY120

yedi düvel *a.* Herkes, bütün dünya. "*Yedi düvele koskoca amcasını rezil etmiş bir yeğene şefaatte bulunamazdı.*" KAÇ193

yedi göbek *a.* Bütün soy sop, yedi cet. "*Bize hükmedenin Allah'ını kitabını, yedi göbek sonra gelecek zürriyetini…*" BTÜ326

yedi kat yabancı *a.* Çok yabancı. "*Sen olsan, anan baban dururken yedi kat yabancıyı ister misin*?" HÇ70

yedi mahalle *zm.* İnsanların bütünü; herkes. "*Yarın yedi mahalleye yayar gayri*." EVO82

yedibaşlı dev* *a.* Mitolojik bir canavar. "*Çocuklarıyla anacığı orada, bir çeşit yedibaşlı dev demek olan karısının yanında olmasalardı*." MM203

Yedibela *öz. a.* Bir lakap. "*O sıra yolsuzdu Yedibela, aç*." KK249

yediden yetmişe *zf.* İnsanların bütünü; herkes. "*Yediden yetmişe kadar kime rastlasa soruyordu*." SBK84

Yedikule* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Edip'in Yedikule'de, kiralık bir odada tek başına oturduğunu biliyordu*." EB137

yedili *a.* İskambil gibi oyunlarda üzerinde yedi işareti bulunan kâğıt. "*Daha doğrusu, iskambildeki kozların dışında kalan üçlü, dörtlü, yedili cinsinden küçük kâğıtlar…*" YYB213

yedinci *sf.* Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada altıncıdan sonra gelen. "*İplikhanedeki Zahide yedinci çocuğunu da orada doğurmuştu*." DE17

yedir- 1. Yemesini sağlamak. "*Çalış, kazan, yedir içir, ondan sonra da istediğim gibi yaşayama*." BK369 2. Nefis, namus, şan, kibir vb. kavramlarla kullanıldığında yakıştırmak, yaraştırmak. "*Korkarım yedirmezler sana, gençliğine yazık olur*!" AY193 3. Bir şeyi azar azar başka bir şeyin içine karıştırarak belli olmayacak duruma getirmek. "*Bıyığına iyice sür. Öfele öfele. İyice yedir*." SAR74 4. Bir kimseye rüşvet vermek. "*Nerden gelmişti bu yemeyen, yedirmeyen deyyus da be*!" ÜÇK585 5. Ağzına yiyecek vermek, karnını doyurmak; beslemek. "*Izgarasını yapıp annesine yedirdi mi*?" BFV186 **yedirip içir-** beslemek. "*Yedirip içireceksiniz, birer de onluk pasa edersiniz biter gider.*" KÜÇ21

yedirebil- Yedirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*… ellerine daha bol para geçecek, daha bol parayla da saz örtülü çamur kulübelerden kurtulup çoluk çocuklarına sıcak yemekler yedirebilecekleri tencereleri kaynatacaklardı*." KT253

yediril- Yedirme işi yapılmak. "*Morarmış göz altları, sarkık gerdanı, porsumuş yanaklarında iyice yedirilmemiş pudra lekeleri…*" EKM31

yedirme *a.* Yedirmek işi. "*Ulan yedirmesini bildikten sonra, Hazreti Allah'a bile yedirir insan*!" MM274

yedişer *sf.* Her birine yedi, her defasında yedisi bir arada olan. "*Necati'yle Kosti, bir gece bir Beyoğlu Sineması'nın gişesini soymaya kalkıp yakalanmaktan yedişer yıl yemişlerdi*." DHV315

yeey* *ünl.* Sarhoş veya külhanbeyi bağırması. "*Yeeeeeey... Allah*!" TD1

yegâne (Far.) *sf.* Eşi, benzeri olmayan; tek. "*Yok canım, yegâne meziyeti*." GK144

yeğ *sf.* Bir başkasından daha çok beğenilip tercih edilen, üstün görülen; müreccah. "*Ölüm, itten beter yaşamaktan daha yeğdir*!" KT369

yeğen 1. *a.* Birine göre, kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu. "*Muzaffer Bey bu kadar adi miydi ki yeğeninin karısına kötü gözle baksın*?" HÇ7 2. *ünl.* Yaşlı kimselerin yaşı küçük olanlar için kullandığı seslenme sözü. "*Sen kendini ne belliyon yeğenim*!" VV323 **yeğen meğen*** yeğen falan. "*Ağaya, yeğenine meğenine avrat bulurum.*" BTÜ218

yek (Far.) *sf.* Sayıların ilki; bir. "*Anam avradım olsun, bizi yek ekmeğe muhtaç ederler*." BTÜ12

yeke yek *zf.* Bire karşı bir; teke tek. "*Pataklamak ama yeke yek hakkından gelemezdi*." SUÇ225

yekin- Davranmak, olduğu yerden fırlamak, ayağa kalkmak, kalkmak için hareket etmek, kımıldamak. "*Hamza, kanı ispirto gibi delikanlı, tabancayı çekti, yekindi*." HÇ62

yekindir-* Yekinmesine yol açmak, harekete geçirmek. "*Acemi adamı koltukçu yaptığı yetmezmiş gibi, geldi işe de burnunu soktu, ırgadı yekindirdi*." BTÜ363

yekinme *a.* Yekinmek işi. "*Araba çevik bir yekinmeyle hızlandı*." HÇ17

yeknesaklık *a.* Yeknesak olma durumu; biteviyelik, monotonluk, tekdüzelik. "*Hayır. Azaptı bu. Yeknesaklık*." SAR99

yekta (Far.) *sf*. Eşi benzeri olmayan veya eşi benzeri görülmemiş olan; eşsiz. "*Amir, memur lekelemekte; habbeyi kubbe, pireyi deve yapmakta yektasınızdır*." MM15

yekten *zf*. Durup dururken. "*Ben para meselesini açmadan o, yekten elli bininizi alırım, hem de peşin, dedi*." KY101

yekûn (Ar.) *a.* Toplama işleminin sonucu; toplam. "*Belki de lafa yekûn çekmeyecek, şöyle devam edecekti*." KK34 **yekûn çek-** konuşmaya son vermek. "*Belki de lafa yekûn çekmeyecek, şöyle devam edecekti*." KK34

yel (I) *a*. Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti; rüzgâr. "*Gerçekten de ruhunu sevindiren çok tatlı, çok hoş bir yeldi*." OK11 **yel gibi** çok hızlı bir biçimde, çabucak, hızla. "*Dün akşam kapıdan koşarak çıktı, yel gibi*." KP88 **yel üfürdü, sel götürdü** `mal birdenbire ve sebepsiz ortadan yok oluverdi` anlamında kullanılan bir söz. "*Yel üfürür, sel götürür, yangın kül edebilirdi.*" EVO12 **yel mi attı, sel mi*** bir yere uzun süre uğramamışken beklenmedik bir zamanda gelenlere sitem yollu söylenen bir söz. "*Nerden çıktın ulan böyle? Yel mi attı, sel mi*?" ARK129

yel (II) (Der.) *a*. Ağrı, sızı, romatizma. "*... yazdığı muskaya kerameti yüklüyor, bel ağrılarına, fıtığa, mide yellerine, çeşitli sancılara çareler buluyor, dilekçeler yazıp para almıyordu*." KT292

yel yepenek *zf*. Çok acele, telaşlı bir biçimde, bilinçsizce (koşuşturmak); yel yepelek, yellim yepelek. "*Yel yepenek, yelken kürek*." SUÇ43 **yel yepenek yelken kürek** aceleyle, telaşlı bir biçimde. "*Yel yepenek, yelken kürek. Herif demin fena içerlemişti*." SUÇ43

Yeldeğirmeni* *öz. a.* İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bulunan bir semt. "*Kadıköy'e geçip Yeldeğirmeni'ndeki birine verecekti*." EK358

yeldirme *a.* Kadınların çarşaf yerine kullandıkları, başörtüsü ile birlikte giyilen hafif üstlük. "*Yeşil, mavi, pembe şalvarlı kızlar, eski siyah yeldirmeleriyle çalgıcı kocakarılar, bembeyaz püskül püskül kaşlarıyla zurnacı ihtiyarlar...*" SUÇ70

yeldirmeli *sf.* Yeldirmesi olan. "*Issız sokakta birtakım çarşaflı, yeldirmeli gölgeler belirmişti*." EK210

yele *a*. At, aslan vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan ve saça benzeyen uzun kıllar; perçem. "*Celadet Nazımların ağlayan şiirlerini hatırlatan romantik genç adam bir an sanki yele yele, köpük köpük şahlandı*." KK209

yelek *a.* Kolsuz, önü açık veya düğmeli üst giysisi; delme. "*Çabucak sarhoş oldu, hesabı gördü, ceketi, yeleği, kolalı yakası, kravatıyla filan şaraphaneden çıktı*." BK275

yelekli* *sf*. Yeleği olan. "*Frak giymiş, beyaz yelekli şişmanca bir adam*." SUÇ56

yeleli *sf.* Yelesi olan (hayvan). "*Nerde o takma aslan yeleliler*?" HÇ75

yelken *a.* Rüzgâr gücünden yararlanmak için geniş bir yüzey oluşturacak biçimde yan yana dikilen ve teknenin direğine uygun bir biçimde takılarak onu hareket ettiren kumaş veya şeritlerin tümü. "*Fırtınaların çalkaladığı korkunç okyanuslarda parçalanmış, yelkeni kırılmış dümeniyle küçücük bir tekne gibi*." DE1 **yelkenleri [suya] indir-** direnmekten vazgeçip karşısındakinin dediğini benimsemek, kabul etmek. "*Fakat şaşılacak şey, birden yelkenleri indirdi*." YYB175

yelken kulak *sf*. Dış kulağı iri ve geniş olan, yelken kulaklı. "*Yelken kulaklarıyla kocaman kocaman bakıyordu*." MM234

yelkenli *a.* Yelkeni olan, yelkenle giden deniz veya göl taşıtı; yelken. "*Çok uzaklarda bir yelkenli, daha arkada ince bir tül gibi mavi dağlar...*" BE52

yelkovan *a*. Saatin, dakikaları gösteren ve akrepten daha uzun olan ibresi. "*Büronun duvarındaki yuvarlak saatin akrebiyle yelkovanı...*" EB113

yelle- Körükle, yelpaze ile veya başka bir araçla rüzgâr yapmak. "*Nazan, elinde ocağı yellediği mukavva parçası, düşünmeye başladı*." EK130

yelleme *a*. Yellemek işi. "*... kartonu aldı, ütünün başına çömeldi, başladı hafif hafif yellemeye*." EB106

yellen- Kalın bağırsaktaki gazı çıkarmak; osurmak. "*Veli yanında kuvvetli yellendi*." GK80

yellenil-* Yellenme işi yapılmak. "*Yanlarında burunla oynanmaz, yellenilmezmiş*." KT267

yellenme *a*. Yellenmek işi; carta, kavara, osuruk, zarta. "*Neme ilazım Veli'nin yellenmesinden*?" GK80

yelli yelli* *zf*. Çabucak, hızlı hızlı. "*Nirye gediyon öyle yelli yelli*?" GR78

yelloz *sf*. Ahlaksız, hafifmeşrep, şıllık (kadın). "*Şimdi gidip gene o Ayten yellozunu bulacaktı sağlama*." KÜÇ28

yelpaze *a*. Sallandığında küçük bir hava akımı yapan ve özellikle yüzü serinletmeye yarayan, katlanabilir, taşınabilir araç. "*Belinden kurtulan geniş eteği yelpaze gibi açılıyor, ince ama düzgün bacakları dizkapaklarının üstüne kadar görünüyordu.*" SUÇ69

yelten- Yapamayacağı bir işe girişmek, özenmek, heves etmek, meyletmek. "*Kadının üstüne canavar gibi saldırmış, zorla sataşmaya yeltenmişti*." KAÇ186

yeltenebil-* Yeltenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yeltenebilir mi*?" ARK26

yem *a*. 1. Hayvanlar için saklanan kışlık yiyecek; yeygi. "*Sen de yem mi satıyorsun ninenle birlikte*?" ÇK133 2. Birini aldatabilmek için hazırlanmış düzen, kullanılan kimse veya şey. "*Senin anlayacağın, Şair Erol bu maksadı için mükemmel bir yem*!" GK128 **yem ol-** 1. herhangi bir hayvan tarafından yenilmek. "*Bekçi Murtaza bu mahalleden defolup gitmezse kediler karınlarını farelerle doyurmak zorunda kalacaklar, fareler de kedilere yem olmamak için deliklerinden dışarı adım atamayacaklardı*." MUR57 2. birinin tuzağına düşmek. "*Ne yapıp yapmalı, bu çocukları fabrikaya yem olmaktan kurtarmalı*!" CEM78

yem torbası *a*. Hayvanların yem yemesi için başlarına takılan torba. "*Akşamları gene o çıkarırdı atları arabadan, o sular, o yem torbalarını geçirirdi boyunlarına*." ÖE53

yem yiyecek* *a*. Her türlü besin maddesi. "*... işte ev, işte yem yiyecek*." ARK40

yeme *a*. Yemek işi. "*Kaderime küser, bayat bir yemeği istemeye istemeye yemeye devam ederim*!" EK148

yeme içme *a*. Türlü yiyecek ve içeceklerle beslenme. "*Benim derdim ev, üst baş, yeme içme*." GR217

yemek 1. Yemek yeme, karın doyurmak işi. "*Ağız tadıyla, güle söyleye bir yemek yiyelim*." BE14 2. Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek; aş, taam, ekmek, lokma, manca. "*Yemek hazırdı*." EKM143 3. Günün belli saatlerinde yenilen besin. "*Yemek daha iyi*!" BE95 **yemek memek*** yemek falan. "*Yemek memek yiyemem gayri...*" BTÜ196 **yemek seç-** bazı yemekleri sevmemek. "*... bundan faydalanan anneler ise uyumayan, yemek seçen, sokaktan eve gelmek istemeyen çocuklarını perili konakla korkuturlardı*." SUÇ18 **yemek ye-** karın doyurmak. "*Geceleri garajdaki karyolasında onu, yemek yerken onu, sabahleyin uyanır uyanmaz onu*." KY48

yemek listesi *a*. Yemek yenilecek yerlerde mevcut yemekleri gösteren liste; menü. "*Üstelik yemek listesi istedi, onu bile veremedik*." MM32

yemek masası *a*. Üzerinde yemek yemek amacıyla kullanılan masa. "*Her zamanki gibi boynuna sarıldı, yanaklarını öptü, güldü, söyledi, elinden tutarak yemek masasına çekti*." GAV196

yemek odası *a*. Yemek yenilen oda, yemek salonu, salamanje. "*Onların odaları var, biz yemeği mutfakta yiyeceğiz yahut da yemek odasında, masada…*" KP61

yemek salonu *a*. Yemek odası. "*Yemeklerimizi bile vapurun yemek salonunda yerdik*." SÇ148

yemek takımı *a*. Sofrada yeme ve içme için kullanılan tabak, bardak, tuzluk vb.nden oluşan takım; servis takımı. "*Yemek takımı tüm porselen*." KK98

yemeklik *sf*. Yiyecek şey, yiyecek maddesi. "*Eve yemeklik alıyordum*." SBK141

Yemen* *öz. a*. 1. Orta Doğu'da bir ülke. "*Onlara neydi Derne'den, Bingazi'den, Yemen, Kafkasya, Allahüekber'den*?" EVO16 2. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı bir cephe. "*Nesli artık hemen hemen tamamıyla tükenmek üzere olan Harbi Umumi, Yemen'i, Mısır'ı, Kafkasya Galiçya'sında dövüşmüşlerden*." YYB222

yemeni (Ar.) *a*. Taban kısmında manda veya sığır derisi, astarında koyun derisi kullanılan, ökçesiz, tamamen dikişli, hafif bir tür ayakkabı; kalavra. "*Parlak siyah bezden kara donu, yumurta ökçe sarı yemenileri…*" BE84 **yemeni**

mümeni* yemeni falan. "*Gâvurun serptiği paralardan iyi bir devşirdi mi peşin zorlu bir lacivert takım alacak, sonra içlik müçlük, anasına yemeni mümeni...*" SAR85

yemenili *sf.* Yemeni takmış olan. "*Altdudağını ısırıp içini çeken mavi yemenili anasını düşünüp ağladı*." EKM53

Yemenli *öz. a.* Yemen'de yaşayan halk veya halkın soyundan olan kimse. "*Fabrika doktoru Yemenli, ufak tefek, esmer, tombul biri…*" MUR346

yemin (Ar.) *a.* Tanrı'yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama; ant. "*Utanmadan yemin ediyorsun bir de.*" EKM68 **yemin et-** bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek; ant içmek. "*Gelsem bile, yemin ederim, kitaba el basarım*." DHV298 **yemin etsem başım ağrımaz** "gerçek olduğuna korkmadan yemin ederim" anlamında kullanılan bir söz. "*Mamafih, yemin etse başı ağrımaz, pamuk ticareti üzerine var bir ortaklıkları*." KT263 **yemin iç-** yemin etmek. "*İstediğin kadar yemin iç, Allah bir şey yapamaz ki adama*!" EKM100 **yemin ver-** Allah aşkına, çocuklarının başı için vb. sözlerle karşısındakini bir şeye zorlamak. "*Yemin verip aldıktan sonra, 'Hani o gece…' diye başladı*." GR167 **yemin verdir- (veya ettir-)** herhangi bir şeyi yapmaması için söz almak. "*Yemin verdirir, and içiririm*." EK92 **yemini bas-** çabuk ve kuvvetli olarak yemin etmek. "*Çünkü Hamal Veli yemini basıyor*." GK229

yemini billah *zf.* Tanrı'nın adını anıp yemin ederek. "*Giden hafta yemini billah etti benimki*." EVO64 **yemini billah et-** Tanrı adını anarak ant içmek. "*Yalan diyecek, ihtimal yemini billah edecekti*." HÇ187

yeminli *sf.* Açıklamasını yemin ederek yapan. "*… arzuhalci İsmail'e hakaret ettiği şahitlerin sırasıyla yeminli vesikalarından anlaşılmış…*" GR58

yemiş *a.* Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan, genellikle yenebilen organ; meyve. "*Yemiş satıcısı birçok yaz, sonra birçok kış … mahallelerden geçti durdu*." EKM104

Yemiş* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir semt. "*Bir zamanlar Yemiş'te aynı yerde çalıştıkları … Veli, Gafur'a tatlılıkla bakarken bağlamayı kucağından indirdi*." GK134

yemiş içmişlik* *a.* Yeme içme durumu. "*Yemiş içmişliğimiz, gezip tozmuşluğumuz var*!" ÜÇK424

Yemiş İskelesi* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir iskele. "*Yemiş İskelesi'ne vururken gözüne taze balık ilişti*." GR61

yemişçi *a.* Yemiş yetiştiren veya satan kimse. "*Yemişçi, günün muayyen olmayan saatlerinde mahalleden geçerdi*." EKM101

yemişlik *a.* Yemiş konulan, saklanan yer. "*… porselen tabaklar, yemişlikler, renk renk karpuzlu lambalar…*" BE16

Yemlih* *öz. a.* Ashab-ı Kehf olarak bilinen, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'an-ı Kerim'de haber verilen yedi arkadaştan biri. "*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*" EKM115

Yemliha* *öz. a.* Ashab-ı Kehf olarak bilinen, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'an-ı Kerim'de haber verilen yedi arkadaştan biri. "*Yemlih, Yemliha, Mislina, Mernüş, Debernuş, Sazmuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir, Kıtmir, Kıtmir...*" *EKM115*

yemlik *a.* 1. Hayvanlara yem verilen yer veya kap. "*Hayvan yemliğini tutmuştu fukara, ıkın ha ıkın*." BTÜ196 2. *argo* Kumarda kandırılıp parası alınan kimse. "*Nerde kaldın be yemlik*?" EVO295

yemliklik* *a.* Yemlik olma durumu. "*Ünal'a hemen her gece yenilmeye alışmıştı ama gene de kendi yemlikliğini ona yüklüyordu*." EVO295

yemyeşil *sf.* Her yanı yeşil, çok yeşil. "*Bardaktan boşanırcasına yağan aydınlık yağmurların altındaki göz alabildiğine yemyeşil çayırlar…*" GAV111

yen *a.* Giysi kolu. "*Ensesine yıkılı kasketini yenleri patlak postallarını seviyorum*." BFV163

yen- (I) 1. Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek; utmak. "*Yendiğimiz kulübün çektiği ziyafette bizi görmeli*!" BE92 2. Durmasını sağlamak; bastırmak, durdurmak. "*Fakat hırsını yenemiyordu*." KY187

yen- (II) 1. Yemek işine konu olmak. "*Akşam yemeği neşesizce yendi*." DK114 2. Zamanla veya çok kullanılma sonucu eskimek; aşınmak. "*… tahtaları basıla basıla yenmiş, çürük, su gibi sallanan bir merdivenle çıkılıyordu*." CEM18 **yenir yutulur değil** hoşa gitmeyen,

beğenilmeyen nitelikte olan. "*Kız, yenir yutulur cinsten değil*." KT280

yenebil- Yenme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*... güneşi kaplayan büyük ağaçların nemli, koyu gölgesinde ekmek peynir, yeşil soğan yenebilir, şırıltısı ormanı dolduran kaynaktan kana kana içilebilirdi*." KÜÇ22

yenge 1. *a*. Bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı; bula. "*Yengesinin yanındaki pencerenin perdesini kaldıran Güllü, ağabeyine baktı*." CEM80 2. *ünl*. Kadınlar için söylenen bir seslenme sözü. "*Haydi yengemizin daimi çıkışlarının şerefine*!" HÇ304

yengeç *a*. Eklem bacaklılardan, kabuklu, birinci ayak çifti iki kıskaç olarak gelişmiş, suda yaşayan bir böcek; seretan. "*Arada Yorgi, bir yengeç gibi gelir…*" BE78 **yengeç gibi** yan yan yürüyen (kimse). "*Arada Yorgi, bir yengeç gibi gelir...*" BE78

yenı* *sf*. Yeni. "*Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerinı da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari*!" DK195

yeni 1. *sf*. Kullanılmamış veya az kullanılmış olan, cedit, eski karşıtı. "*Mahmutpaşa yokuşunu yeni ayakkabılarıyla iniyorlardı*." BFV113 2. *sf*. Oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan; cedit. "*Yeni bir firma*." YD152 3. *sf*. En son edinilen, gıcır. "*Evleneceğiniz bir kadının taşındığı yeni evi niçin bilmiyorsunuz*?" SBK242 4. *sf*. İşe henüz başlamış. "*Yeni öğrenciyse bebekleri gri, iri mahmur gözlerini önüne indirmişti*." SAR76 5. *sf*. O güne kadar söylenmemiş, görülmemiş, gösterilmemiş, düşünülmemiş olan. "*İyi bir makine mühendisi olmak, mesleğime yeni bir şeyler eklemek isterdim*." BFV271 6. *sf*. Tanınmayan, bilinmeyen. "*Merdivende yeni bir avrat, ardından bir yenisi daha*!" GK10 7. *sf*. Daha öncekilerden farklı olan. "*Şimdi yeni dalgalar dönüyor*." CEM52 8. *sf*. Eskisinin yerine gelen. "*Öyle bi yazacan ki, yeni vali paşa bir demeden...*" SAR107 9. *zf*. Biraz önce, çok zaman geçmeden. "*Bu içkileri isteyerek değil, yeni tanıştığı, daha doğrusu tanıştırıldığı kimselerin zoruyla içmek zorunda kalmıştı*." CEM107

Yeni Adana* *öz. a*. Adana'da 1918 yılından bu yana yayımlanan günlük yerel gazete. "*Hatta bu iltihakları Adana'nın ünlü iki gazetesi Yeni Adana ve Türk Sözü iri manşetlerle bildirdi*." KT309

yeni baştan *zf*. Baştan başlayarak; bir daha, yeniden, tekrar. "*Başladı ceketin astarını yeni baştan sökmeye*." EK167

Yeni Melek Sineması* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir sinema. "*Fatma bir gün Ayhan Işık'ı Yeni Melek Sineması'nın önünden geçen sokakta gördü*." YD215

Yeni Postahane* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan, günümüzde Büyük Postane olarak bilinen postane binası. "*Yeni Postahane'nin önünden, Mısırçarşısı'na giden yol, Tahtakale, Asmaaltı, Tahmis…*" SÇ43

Yeni Rakı* *öz. a*. 1937 yılından bu yana üretimi ve satışı yapılan rakı markası. "*Eş, dost, ahbaplar, açtırmışlar ufak Yeni Rakı'ları, ızgara köfte, yeşil salata, fasulye piyazıyla demleniyorlar*." KK40

yeni yeni *zf*. Yeni olarak, bugünlerde, çok yakınlarda. "*Yeni yeni Filizlere ağız mızıkasıyla samba, rumba, Tintin tinimini hanım çalıyordu akşamları Vatan Caddesi asfaltının kıyısında*." BFV219

yeni yetme *sf*. Döl verebilecek duruma gelmiş olan; ergen. "*Bu Bahri Paşa meselesini şu yeni yetme orospu çocuklarının diline düşüren hep o oğlan Cemil'in asker kaçağı, vatan haini babası İbo İbram'dı*." EVO7

yeni yıl *a*. Yaşanılan yıldan bir sonraki yıl; yeni sene. "*Yarın yeni yıla gireceğiz*." KK42

Yenicami* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan 1665 yapımı cami. "*Cadde üzerindeki mağazaların camekânlarını seyrede ede Yenicami arkasına geliyorlar*." BFV157

Yenice (I)* *öz. a*. Bir sigara markası. "*Filiz'in hediyesi zarif nikel tabakasından bir Yenice sigara aldı*." EB192

Yenice (II)* *öz. a*. Mersin'in Tarsus ilçesinde bulunan bir belde. "*Anasıyla kardaşlarını Yenice yolu üzerindeki bir yapıya doldurup yakmıştı Ermeniler*." EVO15

yeniçeri *a*. 1. Kapı kulu teşkilatının piyade sınıfı. "*Yeniçerilerin sadrazam kellesi istedikleri homurtulu bir gece lepiska saçlı Despina'yı alıp pare pare etmeye ramak kalmışken…*" DHV260 2. Bu asker sınıfından olan er. "*Herif yeniçeri gibidir ha*!" GK121

yeniden *zf*. Baştan başlayarak; yeni baştan. "*Pencereye yeniden gittiğinde kocakarıyı yerinde bulamadı*." KY205

Yeniharman* *öz. a.* Bir sigara markası. "*Bir sigara yakmadan önce Yeniharman paketini uzattı*." GR138

yenik *sf.* Savaş veya yarışmada yenilmiş; mağlup. "*Ondan sonrası köşkün içinde kadın kovalaması, erkeğin yenik, zavallı, dermansız kaçışları…*" KY33 **yenik düş-** yenilmek, mağlup olmak. "*Çünkü onlardan hiçbiri baba ya da annelerinin karşısında yenik düşmüyorlardı*." MUR92

Yenikapı* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Kıyıda, Yenikapı'ya doğru ağır ağır yürüdü*." SBK332

yenil- (I) Yeme işi yapılmak veya yeme işine konu olmak. "*Geç vakte kadar yenildi*." İDG31

yenil- (II) 1. Savaş veya yarışmada karşısındakinden aşağı durumda kalmak; kaybetmek, mağlup olmak, alt olmak, sırtı yere gelmek. "*İki dakikada yenildi*." KT352 2. Bir işte, bir uğraşta başarısızlığa uğramak, kaybetmek. "*Kadın, adamın ardından uzun uzun bakınca gene yenilmişti*." KAÇ142

yenile- 1. Eskiyen bir şeyin yerine yenisini koymak, yenisini almak. "*Arabayı yenilemiş gene*!" HÇ83 2. Bir işi bir kez daha yapmak, tekrarlamak. "*Kosti sorusunu yeniledi*." SÇ122

yenilebil-* Yenilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Zorba dilediğince güçlü olsun, yenilebilir, ortalardan silinebilirdi*." SÇ221

yenilen- Eskiyen bir şeyin yerine yenisi konulmak, yenisi alınmak. "*Şişe yenileniyor*." ARK140

yenilenme *a.* Yenilenmek durumu. "*Kendini bildi bileli yokluk, darlık, sıkıntı, ev derdi, kira derdi, eskiyenlerin yenilenmesi derdi*." KK43

yenileş- Yeni bir durum almak, yenilik kazanmak, yeniliğe uymak. "*Boyuna değişen, boyuna yenileşen şehrin bir köşesindeki bu harap şaraphanenin geçmiş günleri hatırlatan bohem hâli, bilhassa yaşlıları kendine çekiyor, kafayı bulunca eski günleri hatırlamalarını sağlıyordu*." EK351

yenilet- Yenileme işini yaptırmak. "*Eşek dilini, muskayı yeniletir, evinin dirlik düzeni için harçlığını feda ederdi*." EK90

yenilgi *a.* 1. Bir yarışmada kaybetme, yenilme; mağlubiyet. "*Bu kadar bağlı bulunduğu partisinin yenilgisine üzülmüş…*" BK319 2. Bir işte, bir uğraşta başarısızlığa uğrama, kaybetme. "*Hem bu gene bir çeşit yenilgi olurdu*." KP21 **yenilgiye uğra-** yenilmek, mağlup olmak. "*... Rıfat Efendi'nin önünde yenilgiye uğramaktan gelen bir hınçla kamayı fırlattığı görüldü*." OK21

yenilik *a.* 1. Eskimiş, zararlı veya yetersiz sayılan şeyleri yeni, yararlı ve yeterli olanlarıyla değiştirme; teceddüt. "*Yeni giysileri de olurdu ki, bütün bu yenilikler karşısında Pakize zaten olmazdı*." VV211 2. Değişen koşullara uyabilmek için toplumsal, kültürel ve yönetimsel ortamlarda yeni yöntemlerin kullanılmaya başlanması; yenileşim, inovasyon. "*Bütün yeniliklere karşı aynı reaksiyon, malum...*" CEM37

yeniliver-* Kısa sürede veya kolaylıkla yenilmek. "*Dörde doğru gözleri kirlendi, uykuya yeniliverdi*." EK115

yenilme *a.* Yenilmek işi. "*Öfkesine yenilmemeye çalışarak sordu*." KK85

yenilmezlik *a.* Yenik duruma düşmeme durumu. "*Bir çeşit yenilmezlik içinde oluştu bu*." KK193

Yenimahalle* *öz. a.* Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Bir saat sonra Efendi Mansur'un Yenimahalle'deki kırmızı kiremitli konaklarında buluşmak üzere ayrıldılar*." SAR57

Yenişehir* *öz. a.* Orhan Kemal'in "Devlet Kuşu" adlı romanında geçen bir yerleşim yeri. "*İhtiyar Kurt … coşkun bir türkü, bir Yenişehir türküsü koyuverdi*." DK119

Yenişehirli* *öz. a.* Yenişehir'den olan kimse. "*Hoy be Yenişehirli, hooooy*!" DK119

yeniyetişkin* *sf.* Yeni yetme. "*Kart karılar yeniyetişkinlere çok düşkün olurlar*." TD92

yeniyetişme* *sf.* Yeni yetme. "*Top ense kesilmiş ense saçları, onun yeniyetişme bir delikanlı olduğunu gösteriyordu.*" EKM75

yeniyetme bk. yeni yetme. "*CHP devrindeki halka şekerlerle ötekilerin yerine rakı, bira, şarapların çeşidiyle yeniyetme kız … bakkaliyeden tuhafiyeye her şey bulundurmaya başlamıştı*." KAÇ111

yenli *sf.* Yenleri olan. "*Babasının patlak yenli sarı postallarını incecik ayaklarına geçirmiş…*" CEM22

yenme *a.* Yenmek işi. "*Oysa akşam olmuş,*

yemeklerin yenme vakti gelmiş de geçiyordu bile.” ÜÇK362

yenu* *sf*. Yeni. “*Beni göndererecekler İmralu'ya, verirler orada baa yenulerini*.” YK95

yepyeni *sf*. 1. Çok yeni, hiç kullanılmamış; gıcır gıcır. “*Birden kardeşinin yorganı dikkatine çarptı. Yeni, yepyeni bir yüz kaplanmıştı*.” EB2 2. Eskiyle bağlantısı olmayan. “*Önünde açılan yeni, yepyeni yolda yürüyecektir istese de istemese de*.” ARK158 3. Alışılmamış, görülmemiş. “*Her yeni filmde yepyeni artistler oynatıyor bonoya bağlayarak*.” ÖE44

yer *a*. 1. Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk; mahal, mevzi. “*Meryem, Fattum, Fattum'un babası hazırlanmış, bir yere mi gidiyorlardı*?” VV386 2. Gezinilen, ayakla basılan taban. “*Gözleri yerdeki kayısı kompostolarına ilişti*.” BE90 3. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge; mevki. “*Sonraları, köy yerlerindeki düşük ücretlere bakarak ne de olsa dolgun ücret gâvur icadını da sildi*.” GR200 4. Konum. “*Bu kafesin yerini beğenmiyorum, ta karşıya kaldırın demiştim*.” ÜÇK537 5. Geçim sağlamak için çalışılan iş yeri. “*O öyle bir yere girerse biz de onun sayesinde sebepleniriz hiç olmazsa*.” DK141 6. Bir şeyin nitelik veya nicelik bakımından değeri olma durumu; önem. “*Görür, hemencik bir yargıya varır, şayet o günkü kredi hacmi dolmamışsa ya da filmcilerin memleket ekonomisi içindeki yeri o sıra sağlamsa en uygun fiyatla bonosunu kırıverirdi*.” YD173 7. Yaşanmış bir şeyden geriye kalan belirti; iz. “*Ayağında, kapanmış ama yeri iyice belli bir yara yeri…*” YD330 8. Üzerine yapı kurulmaya elverişli arsa. “*Önce bir yer kendimize…*” BFV138 9. Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal, nokta. “*Sonra da iki bekçi kadın koşarak olay yerine geldiler*.” TD28 10. Otel, motel vb.nde kalınacak oda. “*Yoksa bizim orda bir kişilik yer var.”* GK27 11. Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi; durum. “*Peki, nasıl razı oldunuz babanız yerindeki adama*?” OK29 **yer aç-** bir kimseye oturması için yer hazırlamak. “*Yer aç baba geliyor*!” KAÇ136 **yer al-** ayrılan yerde durmak, bulunmak. “*Şayet göründüğü gibi çıkar, yeni başlayan aşkına ihanet etmezse kalbinin başköşesinde yer alırdı*!” SBK264 **yer bul-** oturacak yer sağlamak. “*Durumu anlatacak, bize bir başka yer bulmasını rica edecektim*.” ARK115 **yer değiştir-** bulunduğu yerden bir başka yere geçmek. “*Kalabalığın arasında boyuna yer değiştirerek kaçan genç adam…*” BFV201 **yer demir gök bakır** hiçbir yardım ve umut olmadığında kullanılan bir söz. “*Yer demirdi, gök bakır*.” ÖE53 **yer yarılıp içine gir-** yitirilip bir türlü bulamamak. “*Çıktıktan sonra da yer yarılıp içine bile girmiş olsa Bitirim'in onu bulacağını gayet iyi bitirdi*.” TD98 **yer et-** iz bırakmak. “*Unutmasına imkân yoktu, Suat içine yer etmişti*.” SM227 **yer ver-** 1. kendi yerini bir başkasına bırakmak. “*Hayli sıkışık bir otobüs. Filiz'e yer verenler...*” BFV202 2. söz etmek, değinmek. “*Yerli yazarların değerli görülecek eserlerine de yer vermek şartıyla…*” BK322 3. kullanmak. “*Çevireceği filmlerde tanınmamışlara yer verecekmiş*.” YD64 **yer yarılıp içine gir-** yitirilip bir türlü bulamamak. “*Yer yarılıp da içine girmedi ya dürzü*!” MM98 **yer yerinden oyna-** bir olay toplumda büyük tedirginlik yaratmak. “*Yer yerinden oynarken, Muy'un kızı kendi kendine sokularak, mahallenin dar sokaklarında yapayalnız işten geliyordu*.” CEM98 **yerden göğe kadar** pek çok. “*Sonra, haklı da, yerden göğe kadar haklı hem de*.” EVO89 **yerden yere çal-** çok hırpalamak. “*Dışarda yağmurun şakırtısı yahut kendini yerden yere çalan fırtınanın uğultusu*.” KP81 **yere bakan yürek yakan** `uysal ve uslu göründüğü hâlde sinsice kötülük yapan` anlamında kullanılan bir söz. “*Vay yere bakan yürek yakan vay*!” SBK11 **yere batasıca** "yok olsun, ölsün" anlamında kullanılan bir ilenme sözü. “*Reşat meram ettikten sonra kızı yolda bekler, lafa tutar, laf arasında güzelliğinden söz açıp şu yere batasıca artistlik işini de pekâlâ sokuşturabilirdi*!” KY17 **yere çal-** yere atmak, yere fırlatmak. “*Birden kuvvetle havaya kaldırıp sonra yere çalındığını hissetti*.” DE173 **yere sağlam bas-** titiz ve dikkatli davranmak. “*Eski futbolcu Vartan Usta yere sağlam sağlam basarak geldi*.” YD308 **yere ser-** kötü bir duruma sokmak, yenmek. “*Benim onlardan evvel basıp gitmem, hatta hatta deyyusu çekip yere sermem icap ederdi*.” HÇ194 **yere vur-** kötü bir duruma sokmak. “*Bütün insanlar ve Allah, işlerini güçlerini bırakmışlar, seni, yalnız seni yere vurmak için…*” AY170 **yere yığıl-** yere düşmek. “*Kolundan sıkıca tutmasa hasta adam yere yığılıverecek, belki de çukurdaki pisliklerin içine yuvarlanacaktı*.” BTÜ113 **yere yıkıl-** yere düşmek. “*Handan yere yıkıldı*.” İDG42 **yeri başka** `daha başka bir değeri olan, önemi olan` anlamında kullanılan bir söz. “*El değmedik yavrunun yeri başka tabii*.” BFV29 **yeri gel-** sırası gelmek, zamanı uygun olmak. “*Yeri gelmedi söylemedim*.” DK136 **yeri var!** "uygundur, iyidir" anlamında kullanılan bir söz. “*Bu işlerde namusun yeri var mı*?” KT247 **yerin dibine geç-** 1. çok utanıp sıkılmak. “*Yerin dibine geçerek, kahrolarak iskemleleri aldık*.” AY128 2. görünmez olmak, kaybolmak. “*Onun kazanacağı para yerin dibine geçsin*.” CEM51 **yerin kulağı var** gizli konuşulan bir şeyin umulmadık bir yoldan başkalarınca duyulabileceğini anlatan bir söz.

"*Şüphelenmiyorum ama yerin kulağı var oğlum*!" SÇ190 **yerinde durama-** içi içine sığmamak. "*Filiz içerde, yerinde duramıyor, boyuna soru soruyordu Romancı'ya*." BFV186 **yerinde kal-** başka yere gitmemek. "*Evlat mı? Yerinde kalsın*." EK106 **yerinde ol-** 1. uygun olmak. "*Bu ikincisini demek çok yerinde olurdu ama hayır, kendisine açıktan açığa düşman kazanmak istemezdi*." SBK267 2. tamam olmak, iyi durumda bulunmak. "*... kalıbı kıyafeti yerinde olsa da elinden iş gelmediğini, foslamışlığını bire bin katarak anlatıyordu*." YD135 **yerinde say-** yürür gibi yaparak hep aynı yerde, sürekli olarak ayağın birini kaldırıp birini basmak. "*Olamazdı, yerinde saymış olmasına imkân yoktu*." HÇ175 **yerinde yeller es-** artık bulunmamak, yok olmak. "*İstanbul Liseli Fikret'in dikizlediği sarışın kızın kırmızı kiremitli evinin yerinde yeller esiyor*." ÖE95 **yerinden fırla-** oturulan yerden hızla kalkmak. "*Muhiddin, boğularak yerinden fırladı*." EKM70 **yerinden oyna-** coşkulu, gürültülü, karışık bir zaman yaşamak. "*O gece İstanbul yerinden oynamıştı işte*!" GK156 **yerinden oynat-** başka yere kaldırmak, yerini değiştirmek. "*Bütün bir köy halkını hiçbir jandarma kuvveti yerinden oynatamaz*!" KT340 **yerine geç-** 1. görevden ayrılan birinin yerini almak. "*İflahsızın Yusuf'u ustasının yerine geçiren taşeron, gündeliğini beş liraya çıkardı*." BTÜ162 2. bulunmayan bir nesnenin veya kavramın yerine kullanılabilmek. "*Sanki dikkat komutu yerine geçti bu.*" GK183 **yerine gel-** 1. yapılmak, olmak. "*Genç teğmen sırf formalite yerine gelsin diye gene de emrini verdi*." KAÇ201 2. eski duruma dönmek. "*Hasan Hüseyin'in rengi yerine geldi*." AY116 3. kişi iş yerinde çalıştığı, oturduğu yere gelmek. "*Niye yerine gelip yatmıyorsun*?" KT124 **yerine getir-** 1. istenileni, gerekeni yapmak. "*Sen benim emrimi yerine getir hemen*." CEM142 2. ifa etmek. "*Kardeşlerine para yollamanın, babasına anasına karşı evlatlık ödevini yerine getirmenin hazzıyla, borçluların sıkıntısı yan yanaydı.*" DE108 **yerine koy-** gibi görmek, saymak. "*Beni anne yerine koyduğu var mı*?" BFV105 **yerini al-** yerine geçmek. "*Aslan Tomson'un yerini almıştı*." SUÇ49 **yerini bul-** 1. kendine yakışan makamı, durumu bulmak. "*Şimdi tam yerini buldu*." ÜÇK550 2. uygun, ihtiyaç olan yerde olmak. "*Para dolu çanta yerini bulur, sonra da fabrikaya derdini anlatsın anlatabilirse*!" SUÇ33 **yerini doldur-** görevinden ayrılan birinin yerine gelen kişi, önceki görevli kadar başarılı olmak. "*Dedesinin yerini dolduracak yakın bir alakaya ihtiyacı olduğu görünüyor*!" SM157 **yerini getir-*** uygun zamanını, fırsatını bulmak; sırasına getirmek. "*Arada yerini getirip Muzaffer Bey'in yiğitliğini, kendi partilerine geçti geçeli onu her zamandan daha çok sevdiğini söylüyordu*." HÇ285 **yerini tut-** bulunmayan bir nesnenin yerini almak, onu aratmamak. "*... hiçbiri Bitirim Leyla'nın kocasının yerini tutamıyordu*." TD78 **yerle bir et-** "uygundur, iyidir" anlamında kullanılan bir söz. "*... belki de yerini, yurdunu yerle bir ettikten başka, kendisini de paralayacaklardı*." KT310 **yerlerde sürün-** çok perişan, acınacak bir durumda bulunmak. "*Ağlıyor, yerlerde sürünüyor, sonra göklere bakışlarını kaldırarak günahtan günaha giriyordu*." VV126 **yerlere geç-** çok utanıp sıkılmak veya kahrolmak. "*O gece yaptığım hayvanlığı düşündükçe yerlere geçiyorum*!" VV181 **yerlere kadar eğil-** aşırı saygı göstermek. "*Cezaevi müdürünün odasına aşırı bir saygı içinde giren Nurettin Şadan Bey, yerlere kadar eğilerek onu selamladı*." GR24 **yerleri süpür-** saç, etek, paça çok uzun olmak. "*... bir baştan bir başa yürürken uzun sarı saçları yerleri süpürmeye başlamıştı*." ÇK118

yer- Birinin veya bir şeyin kusurlarını ortaya koymak, hicvetmek, övmek karşıtı. "*Filmcileri ilgilendirecek biçimde yazmaya kalkarsam, romanım şu önüne gelenin yerdiği yerli filmler gibi bir şey olacak*." BFV243

yer sofrası *a.* Yerde kurulan sofra. "*Şipşak güzel bir yer sofrası hazırladılar*." TD40

yer yatağı *a.* Yere serilen yatak. "*Bir kenarda da hiç serilmemiş bir yer yatağı...*" EK386

yer yer *zf.* 1. Seyrek olarak; ara sıra. "*Yer yer boğazlaşmalar, birbirlerini tabanca, bıçakla çekip çekip vurmalar...*" ÜÇK510 2. Parçalar hâlinde; fasla fasla. "*Omuzlar, tozlu yükler taşıyan hamallarınki gibi yer yer ağarmıştı*." EKM39

yer yurt *a*. Oturulan, yaşanılan yer. "*Yarın o da evlenecek, yer yurt sahibi olacak*." SUÇ265

yeraltı (I) *a.* Yerin altındaki bölümü. "*Yeraltının bu ufacık hayvanlarındaki bitmez tükenmez çalışma aşkına hayran oldum*." AY151

yeraltı (II) *sf.* Gizli ve yasa dışı. "*Gençliği Romanya'da işçi hareketleri arasında geçerken yeraltı hücre arkadaşlarıyla düşüp kalkmaktan makinistlik, şoförlük öğrenmişti*." KT311

yerçekimi *a.* Yer kütlesinin çekimi etkisiyle bir cismin, türlü bölümlerine uygulanan güçlerin bileşkesi; arz cazibesi. "*Yerçekimi var, enayi*!" SUÇ302

yerden bitme *sf.* Kısa boylu; yerden yapma.

"*Vay, yerden bitmeye bak yerden bitmeye*!" ÜÇK555

yerden temenna *a*. Elin yerlere kadar uzatılmasıyla verilen selam biçimi; yerden selam. "*Kartondan oyulup çıkarılmış Karagöz modelleri gibi ince belli, ince, uzun kollu biri yerden temennalarla tezgâha yaklaştı*." ÖE105

Yerebatan* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir cadde. "*Filiz Yerebatan asfaltına saptı*." BFV201

yerin- Üzüntü duymak; üzülmek. "*Babası yerindi, oğlunun küçücük tabutunu kendi eliyle kabristana götürdü, ağlaya ağlaya gömdü*." EKM103

yerinde 1. *sf*. İyi, yeterli. "*Demek Allah'a kulluk edip öte dünyanı kazanmak için hâlin vaktin yerinde, işe boğulmamış, ibadete vakit ayırabilmiş olmak lazım*." KT103 2. *zf*. Zamanı, yeri uygun düşerek, gerektiği biçimde. "*Sizden iyi olmasın, sözü sohbeti yerinde, hatırnaz bir insan*." KT34 3. *zf*. Durumunda. "*Baban yerinde bir insan*." KT136

yerine *zf*. 1. Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere. "*Önceleri küçük esnaf kahvesindeki hark tuu'lu yobaz gitmiş, yerine Parisli, evet Parisli, kart ama şık bir zampara gelmişti*!" ARK40 2. Başkasının adına. "*Evet, karşılığını verdi Ayşe, annesinin yerine*." EB258

yerinil-* Yerinme işi yapılmak. "*Buysa, bütün illiğine rağmen, çok büyük bir köyü hatırlatan şehirde yerinilecek bir şey değildi*." MM51

yerleş- 1. Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. "*Öğretmeni boş ver, gel benim koğuşa yerleş*." İDG99 2. Rahat bir biçimde oturmak. "*Kemal Cesur oturduğu yere az daha yerleşerek, 'Cıvık pekmezle yoğurt.' dedi*." BTÜ302 3. Yer bulup oturmak. "*Sofranın bir ucuna yerleşirken 'Senin evli olup olmadığını sordu.' dedi*." EVO337 4. Çalışmak üzere bir iş yerine başlamak. "*Adam fabrikaya yerleşip eli para tutunca...*" TD102

yerleşebil- Yerleşme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bir, iki sene dişini sıktı mı, Nilüfer'in üniversite tahsili için İstanbul'a rahatça yerleşebilecek duruma geleceklerdi*." SM191

yerleşil- Yerleşme işine konu olmak veya yerleşme işi yapılmak. "*Emmiler, dayılar, hatta nine, dedelerin de yardımıyla ev de çabucak kuruluvermiş, mevsim kışa dönerken yerleşilip ocak başında çubuk içerek ihtiyarların yarenlikleri dinlenmeye başlanmıştı*." KY23

yerleşiş* *a*. Yerleşmek işi. "*Ne yaralayıp yaraladığı adam yüzünden içeri düşüşü ne İflahsızın Yusuf'un çoluğunu çocuğunu toplayıp köşke yerleşişi…*" GK322

yerleşme *a*. Yerleşmek işi. "*Anşagilin köşkü bırakıp Zeytinburnu'na yerleşmeleri…*" GK319

yerleştir- 1. Yerleşmesini sağlamak. "*Beni oraya sen götürüp yerleştireceksin*!" İDG60 2. Yerine koymak. "*İhtiyar Malik tıraş leğenini yıkadı, bileğitaşını, kayışı, usturayı güzelce silip küçük çantaya yerleştirdi*." CEM118 3. Önceden belirlenen bir noktaya yerleştirmek; konumlamak, konumlandırmak. "*Karamaça Veysel, alabildiğine politik biri; tarlanın kesimbaşındaki bodur dutun gölgesine yerleştirdiği teneke semaverinin başında, ırgatlara çay satıyor*." BTÜ216

yerleştiril- Yerleştirme işine konu olmak; vazedilmek. "*Kosti başını kaldırdı, sinema kapısı üzerine yerleştirilmiş büyük boy kovboy afişine baktı*." SUÇ106

yerleştirilme *a*. Yerleştirilmek işi. "*... ümidinin şu oğlanın bir işe yerleştirilmesinde olduğunu, babalarının giden kış sıtmadan vefat ettiğini ... saydı döktü*." GR202

yerleştiriver-* Çabucak yerleştirmek. "*... sekize katlayıp pantolonunun bozuk para cebine yerleştiriverdi*." KÜÇ16

yerleştirme *a*. Yerleştirmek işi; konumlama. "*Bir komiser oğlu olan Cahit'in terli yüzü kıpkırmızıdır, topun memesini yerleştirmeye çalışıyor*." EKM125

yerli *sf*. 1. Oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan. "*Bu kuşak, torunlar kuşağı, tıpkı yerliler gibi konuşuyordu*." CEM86 2. Yurt içinde yapılan veya bir yurdun kendine özgü niteliklerini taşıyan. "*Bundan sonrası bir yerli filmi andırarak, çabucak gelişti*." KÜÇ63 3. Belli bir bölgede yetişen; otokton. "*Babam ... yerli bazı ot ve aktar tozlarını karıştırarak bir çeşit manyezi elde etmişti*." BE35 4. Amerika, Avustralya ve Afrika'nın uygarlıktan uzak, ilkel biçimde yaşayan kimi halklarına verilen ad. "*En çok, öküz yutan boa yılanlarını, Aslan Tomson'u, yerlileri sıkıştıran Pekos Bil, Bil Kidleri anlatırken seviyorum*." SÇ32

yerli malı *a*. Ülkede yetiştirilen veya üretilen sebze, meyve veya malların hepsi. "*Yerli malı dururken gâvurun tuzağına ne diye para*

verecekmişim?" KP108

yerli yerinde *zf*. 1. Eskiden olduğu yerde. "*Uzaklardaki yelkenli hâlâ yerli yerindeydi*." BE54 2. Uygun, yakışır bir biçimde, gerektiği gibi. "*Her şey tamam, her şey yerli yerindeydi*." İDG110

yerli yerine *zf*. Kendine ait olan yere. "*Kız onları düzene sokar, yerli yerine yerleştirirdi*." SM229

yerli yersiz *zf*. Uygun zamanı olup olmadığı düşünülmeden, nereye varacağı düşünülmeksizin; münasebetli münasebetsiz, ölçüsüz. "*İkisi de ters ters bakıyor, yerli yersiz haşin davranıyorlardı*." İDG17

yerlileştir- Yerlileşme işini yaptırmak. "*Toprak sahibi olmak insanı yerlileştiriyordu asıl*." KT149

yerme *a*. Yermek işi; zem, zemmetme. "*Arzuhalci İsmail Demirci'yi gıyaben ve vicahen herkesin önünde yermesi…*" GR58

yersiz *sf*. 1. Barınacak yeri olmayan. "*Evsiz, yersizlere zibidi derler be*!" BK280 2. Yerinde olmayan, uygunsuz. "*Yersiz bir kahkahaydı bu ablaya göre*." EB78

yersiz yurtsuz *sf*. Barınacak yeri olmayan. "*Yersiz yurtsuzdu*." KAÇ93 **yersiz yurtsuz kal-** barınacak bir yeri bulunmamak, oturacak yeri olmamak. "*Bu büyük, bu çok büyük, çok kalabalık, hiç tanımadığı şehirde sahapsız, yersiz yurtsuz kala mı kalmıştı*?" GK30

yersizlik *a*. Yerinde olmama durumu, uygunsuzluk. "*Çocukça sayıyordum, ama böyle bir manzara karşısında, herkes hıçkırırken kazık gibi dikilmenin de yersizliğine akıl erdirmiyor değildim*." BE37

yeryüzü *a*. İnsanoğlunun üzerinde yaşadığı toprak ve denizlerin tümü; dünya. "*Cevriye'den başka kimi kalmıştı yeryüzünde*?" SÇ223

yes* (İng.) *ünl*. Evet. "*Yes yes, der*." KP41

yestehle- Büyük abdest yapmak. "*Sadi de sanatını politikanın emrine vermekle mescit duvarına yestehlemiş ve yaka paça içeri atılmış*." KK20

yeşe* *ünl*. Yaşa. "*Sen de yeşe hemşerim, karşılığını aldı*." KK109

yeşil 1. *a*. Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk. "*Yeşile çalan kupkuru bir yüzü vardı*." GAV117 2. *sf*. Bu renkte olan. "*Yeşil ve kırmızı tuvaletleriyle Farmalllar fıkırdadılar*." SAR55

yeşil biber *a*. Yeşil renkli, taze, sivri veya dolma biber. "*Dışarıda elektriklerin yarı buçuk aydınlattığı hâlâ sıcak İstanbul gecesi, masalarında yeşil biber, soğan, siyah zeytinle işli domates salataları…*" KK114

yeşil biberli* *sf*. İçine yeşil biber katılmış. "*Bol domatesli, kızarmış yeşil biberli köfte söyledi*." SUÇ164

yeşil karga *a*. Gökkuzgunumsular takımının gökkuzgungiller familyasından, başı, kanatları mavi, boyun ve karnı yeşil göçücü kuş. "*Yeşil kargaya benzer, diyor*." EVO216

yeşil kertenkele *a*. Pullu sürüngenler takımının, gerçek kertenkelegiller familyasından, 30-50 cm kadar uzunlukta, Doğu Akdeniz memleketlerinde yaşayan bir tür. "*Kahverengi topraklarda karafatmalar, iri kıçlı kırmızı karınca, yeşil kertenkeleler dolaşıyordu*." EVO223

yeşil salata *a*. Küçük küçük doğranan marul, kıvırcık, aysberg, taze soğan, nane, tere ve salatalığa yağ ve limon karışımı eklenerek yapılan salata; yayla salatası. "*Küçük Yeni Rakı, kırmızı turp, pancarla işli, rendelenmiş havuçla garnili yeşil salata...*" KK200

yeşil soğan *a*. Zambakgillerden, salata ve yemeklere tat vermek için kök yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan, acımsı, keskin kokulu sebze, taze soğan, göksoğan. "*Birinde komşu kızı Şadiye'yle Çamlıca'da koşmuş, oynamış, ekmek peynir, yeşil soğan yemişler…*" KÜÇ22

yeşil zeytin *a*. Yeşilken toplanarak salamurası yapılmış olan zeytin. "*Taze süt, taze tereyağı, bal, reçel, hususi surette salamura edilmiş yeşil zeytin…*" HÇ209

Yeşilçam* bk. Yeşilçam Sokağı. "*Unkapanı, Şişhane, Tepebaşı yoluyla ver elini Yeşilçam*." KK264

Yeşilçam Sokağı* *öz. a*. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir sokak. "*Yeşilçam Sokağı'nın dâhilerle dolu olduğunu bilmiyorsunuz galiba*?" BK359

Yeşildirek* *öz. a* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir sokak. "*Gene böyle, Yeşildirek'teki dokuma atölyelerinden birinde işçiydi*." GR63

yeşilimsi *sf*. Rengi yeşili andıran, yeşile

benzeyen, yeşilimtırak. "*Leşçinin kırışıklar içindeki yeşilimsi yüzü pembeleşiyordu*." GAV118

yeşiller* *a*. Kaçak yapıları yıkmakla görevli birim. "*Yeşiller haber almış, yıkmaya geleceklermiş*." GK371

yeşilli *sf*. 1. Yeşili olan. "*Allı verelim, morlu verelim, yeşilli verelim, sarılı verelim*." BFV105 2. Yeşil giysi giymiş. "*Demek içlerinde yeşilliyle kırmızılıydı ırgatbaşının kızları*?" BTÜ329

yeşillik *a*. Yeşil bitkileri çok olan yer. "*İkindileri kadınlar, kırmızı kiremitli yapılarının önündeki bu yeşillikte birbirlerine sokularak ağır, uslu oturuyorlardı sözde*." YK73

yeşillikli* *sf*. Yeşilliği olan. "*Kimyonlu, kırmızı biberli, yeşillikli çiğköftene de hasret kaldık ha ana*!" EVO123

Yeşiltepe* *öz. a*. İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Zeytinburnu'nun içinde olmasa bile şu yukarlarda, Beştelsizler'de, Yeşiltepe'de ucuz arsalar var*." GK320

Yeşiltepeli* *öz. a*. İstanbul'un Yeşiltepe Mahallesi'nde ikamet eden kimse. "*Birkaç ay sonranın yağmuru, karı, ayazını taşıyarak Yeşiltepeli barınaksızlara ellerini çabuk tutmalarını hatırlatıyorlardı*." GK358

Yeşilyurt* *öz. a.* İstanbul'un Bakırköy ilçesinde bulunan bir mahalle. "*Fabrikada akşamlara kadar iş, sonra paydos, haydi Bakırköy, Yeşilyurt evlerinin silinecek tahtaları, yıkanacak bekâr çamaşırları…*" GK359

yet- 1. Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak. "*Elinde bir miktar harçlık bulunması içinse iki buçuk lira yeterdi*." DE207 2. Yeterli sebep olmak. "*Her şey rahatça görülemiyordu ama gene de kanını kaynatmaya yetiyordu*." EK248 3. Kötü bir davranış, durum, tutum yeterli olmak, kâfi gelmek. "*Yeter ulan artık yeter.*" BTÜ328 4. Başkasına gereksinim duymamak, kendine yeter olmak. "*Sen sus avrat, onun aklı kendine yeter*." VV370 **yeter de artar** "fazlasıyla yeter" anlamında kullanılan bir söz. "*Her yıl kazandıkları, değil kendilerine, sülalelerinin sülalelerine yeter de artardı*." SAR97 **yeter ki** ancak, şu şartla. "*Yeter ki, evinin ekmeğini, çocuğunun çikolatasını elinden almasınlar*!" KP81

yetebil- Yetme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hiç konuşmadan sadece otursa ya da arada yan gözle baksa yetebilir, azarlamaktan daha çok etki yapardı*." ÜÇK380

yetenek *a*. Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği; istidat, kabiliyet. "*Hani servetini şahsi yeteneğiyle yapmıştı*?" ARK33

yetenekli *sf*. Yeteneği olan; çaplı, istidatlı, kabiliyetli. "*Çok daha bilgilileri, yeteneklileri var*!" GK346

yeteneksiz *sf*. Yeteneği olmayan; istidatsız, kabiliyetsiz. "*Sabahın çok erken saatlerinde işbaşı yapıp gece yanlarına kadar fabrika içinde canlı bir makine gibi dolaşan, zavallı, yeteneksiz kantarcı yoktu artık*." KT86

yeter 1. *sf*. İhtiyacı karşılayacak kadar, yetecek ölçüde olan; kâfi. "*Usturanın yeter derecede bilenip bilenmediğini tırnağında denedi*." DE42 2. *ünl.* "Kâfi, yetişir, yeterli" anlamlarında bir söz. "*Kuru Nedime, yeter dedi*." YK91 **yeter derecede** yeterli ölçüde. "*Ele güne karşı yeter derecede gözyaşı dökmüş…*" HÇ310

yeterince *zf.* Gerektiği kadar, gereğince, istenildiği kadar, yeter sayıda, kararında. "*Midesindekileri çıkarmıştı ama kafasında alkolün dumanı yeterince dolaşıyor, en olmayacak şeyleri yaptırabilmek için zorluyordu*." SBK321

yeterli *sf.* Gereksinimlere cevap veren, ihtiyaçları karşılayan. "*Geceleri barda muntazaman buluşup geç vakte kadar diz dize oturuyorlardı ama yeterli gelmiyordu*." EK100

yetersiz *sf*. 1. Eksiği olan, yetecek kadar olmayan. "*Madem orada bekçi yetersiz, sana öyle bir bekçi vereyim ki, ne it kalsın ne kurt*!" MUR101 2. Gereken, istenen niteliği olmayan. "*Hacer eğildi, yüzünü görmeye çalıştıysa da küçük gemici fenerinin yetersiz sarı ışığında tanıyamadı*." KAÇ28

yetersizlik *a*. Yetersiz olma durumu; ehliyetsizlik, fakirlik, kifayetsizlik, yoksulluk. "*Yeni iktidarın bu yetersizlikten dolayı devrilmesini, devrilmese bile bu yüzden bir koalisyona gideceğini sandıysa da ilk günlerin kararsızlığından sonra her şey yoluna girdi*." HÇ265

yetim (Ar.) *sf*. Babası ölmüş olan (çocuk), babasız. "*Bir şey değil, yavrumu yetim bırakıvermekten korkarım.*" KY21

yetimlik *a*. Yetim olma durumu, babasızlık. "*Ayşe gene de boynunu büktü, bir süre kendi kendine, kendi yalnızlığı, garipliği, yetimliğine*

ağladı.” GK315

yetin- 1. Bir şeyi kendisi için yeter bularak daha çoğuna gerek görmemek, daha çoğunu istememek, kanaat etmek, iktifa etmek. “*Tersoya düşüp yek ekmeğe muhtaç olmaktansa, aldıklarıyla yetinir, iyi kötü geçinip giderdi*.” YK65 2. Yaptığı bir şeyi kendisi için yeter bularak daha çoğunu yapmaya gerek görmemek; kalmak. “*Paketi koklamakla yetindi*.” KAÇ182

yetinebil- Yetinme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Ama o zamana kadar da Sema'yla yetinebilirim*.” ÜÇK448

yetinil- Yetinme işi yapılmak. “*Önlere bakılmakla yetiniliyordu*.” SBK126

yetinme *a*. Yetinmek durumu; kanıklanma, idare, kanaat, iktifa. “*Hanım sultan artık sadece hayran bakışlarla yetinmemeye başlamıştı*.” YD193

yetir- Bitirmek, tamamlamak. “*Üstünü de ben yetireyim bari, sevabıma…*” BTÜ99

yetiş- 1. Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak. “*Kemal ağabey dinlemiyor, yetişip yetişip vuruyordu*.” BFV201 2. Bir işe başlamış olanlara veya gidenlere sonradan katılmak. “*Aşağıda, apartman kapısı önündeki ekip arabaları, memurlar da yetişmişlerdi*.” KY209 3. Vaktinde tamam olmak, bitmek, hazırlanmak, hazır olmak. “*Herkesin yarına yetişecek işi var, gücü var*.” MUR99 4. Yetmek, yeter olmak, kâfi gelmek. “*Allah aşkına, yetişir abla, yetişir artık*!” EKM31 5. Eğitim görmüş olmak, öğrenmek, gelişmek. “*Çekirdekten usta yetişsinler*.” BTÜ370 6. İş görebilecek yaşa gelmek, büyümek. “*Ahaaa aha, öteki oğlum da yetişti*.” EVO67 7. Yardım etmek, yardımına koşmak. “*Mis'in sevgilisiyle arkadaşları yetişmişlerdir*.” ÖE38 8. Değmek, uzanıp dokunabilmek. “*Benim boyum kısa, yetişemem*.” SÇ12 9. Gelişip büyümek. “*Elli beş yaşının hiç değilse kırk beş yılını tarla sürmek, tarlayı ekmek, yetişen ürünün toprağını havalandırıp çeşitli poyrazlara karşı turfandalara hasırdan setler yapmak…*” YYB202 10. Vaktinde varmak, vaktinde bulunmak. “*Vapura yetişince ne olacak*?” SÇ32 11. Vakit bulmak, yapabilmek. “*Ben hangi birine yetişeyim yavrum*?” KÜÇ57 12. Bir zamanda yaşamış olmak, bir zamanı veya kimseyi görmüş olmak. “*Sultan Hamid'e yetişmediniz değil mi*?” BK298 **yetiş! (veya yetişin!)** yardım istemek için söylenen bir söz. “*Yetişin a ümmet-i Müslüman*!” KT278

yetişebil- 1. Yetişme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Bu saatler öğrencilerin okullarına yetişebilmek için ellerini ayaklarını çabuk tutmak zorunda oldukları saatlerdir*.” YYB75 2. Yetişmeye gücü yetmek. “*Ardından kimse yetişemez mi*?” KAÇ210

yetişilebil-* Yetişilme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*… kale direklerinin en yetişilemeyecek açısına var gücüyle topu dayandığı hâlde, top gene de kalecinin kucağına armut gibi gidiyor*.” GK303

yetişiverme* *a*. Kısa sürede yetişme. “*Genç avukat … jandarmaların yetişivermesini heyecanla bekliyordu*.” HÇ353

yetişkin *sf*. 1. Evlenme çağına gelmiş (kimse). “*Yetişkin kızdı, dile düşürmek doğru değildi*.” DK229 2. Beden, ruh ve duygu bakımlarından olgunluğa erişmiş olan (kimse). “*Bütün bunları bir büyük, bir yetişkin, bir olgun insanmışçasına anlatırken gözleri çakmak çakmak...*” ARK205

yetişme *a*. Yetişmek işi. “*Bacaklarının, belinin, sırtının ağrılarını unutmuş, dört bir tarafa yetişmeye çalışıyordu*.” EK366

yetiştir- 1. İletmek, duyurmak. “*Ama Nur ona kötü havadisi korka korka yetiştirdi*.” BFV281 2. Söylenmemesi gereken bir şeyi birine hemen söylemek. “*Hemen yetiştirdiler mi*?” BFV193 3. Gelişip büyümesini sağlamak, büyümesine özen göstermek; beslemek, büyütmek. “*Boğaz tokluğuna çalıştığın yere bağlısın; seni doğurdular, büyütüp yetiştirdiler*.” BFV252 4. Geliştirip büyütmek. “*Vazgeçtik, bize avans ver bari de yeni turfandalara bakıp yetiştirelim*.” KT254 5. Sağlayıp vermek. “*Yatağı etrafına çevrilmiş, gak dedi mi et, guk dedi mi su yetiştiriyorlar*.” HÇ60 6. Birini, bir şeyi gitmekte veya gitmek üzere olan bir kimse veya şeye ulaştırmak, ulaşmasını sağlamak. “*Bunu postaya bu akşam yetiştirirsen çok makbule geçer*.” ÜÇK600 7. Eğitim, öğrenim sağlamak. “*Geçerler ya, tabii ikisi de acemi. Yetiştirmek lazım*.” BTÜ228

yetiştirebil- 1. Yetiştirme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Biri görür, hanımefendiye yetiştirebilirdi*.” GK266 2. Yetiştirmeye gücü yetmek. “*Nasıl yetiştiremedin evlatlarını*?” MUR312

yetiştiril- 1. Yetiştirme işi yapılmak. “*Büyük toprak sahibi bir avukatın gak dedikçe et, guk dedikçe suyla, bin bir naz, niyazla yetiştirilmiş biricik oğlu olduğunu çok sonra öğrendik*.” SAR76 2. Bir konuda eğitilmek. “*Çiftlik için hususi yetiştirilmiş, canavar yapılı şeylerdi*.” HÇ204

yetiştiriş* *a.* Yetiştirmek işi. "*Kocasına yetiştirişi kötülük için değil, adamı yumuşatmak içindi*." DE93

yetiştirme *a.* Yetiştirmek işi. "*Kaya Ali çabuk çabuk, kekeleye kekeleye laf yetiştirmeye başladı*." YYB68

yetki *a.* Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlara göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak; salahiyet, mezuniyet. "*Ben burada hiçbir sıfat ve yetkisi olmayan, alelade bir kâtibim*." SAR13 **yetki ver-** yetkilendirmek. "*O ... mutfağa süzülüp buzdolabında yiyeceğin zırnığını olsun bırakmamış gelinine, gelinine böylesine yetki vermiş oğluna bile nefret etmez*." YYB223

yetkili *sf.* Herhangi bir işte yetkisi olan (kimse); salahiyetli, salahiyettar. "*Sonra yakınacakları yetkili işin nedenini soracaktı*." MUR64

yetme *a.* Yetmek işi. "*Yetmemeye başladı*." BFV244

yetmiş 1. *a.* Altmış dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Yaşım yetmiş*." ÇK131 2. *sf.* Yedi kere on, altmış dokuzdan bir artık. "*Çünkü patron karı yetmiş yaşına bakmaz, trikolara yeni düşmüş yakışıklı erkekleri baştan çıkarırmış*." TD64 **yetmişine merdiven daya-** ileri yaşlara ulaşmak. "*Yetmişine de merdiven dayadığı söyleniyor*." SM168

yetmiş beşer* *sf.* Her defasında yetmiş beşi bir arada olan, her birine yetmiş beş tane. "*Yetmiş beşer mumlukların altında çalışan insanlar, zeytinyağına batırılıp çıkarılmış gibi vıcık vıcıktılar*." EKM81

yetmişlik *sf.* Yetmiş yaş dolaylarında olan veya görünen (kimse). "*Değil Kaptan, yetmişlik olsun razıyım kızım*!" YK91

yevmiye (Ar.) *a.* Gün hesabıyla veya her gün ödenen para; gündelik. "*Bir zaman sonra yevmiyesini artıracak.*" SUÇ283

yevmiye defteri *a.* Bir işletmenin yaptığı işleri günü gününe geçirdiği defter; günlük defter. "'*Yevmiye defterinin toplamları bitti mi*?" DK154

yeygi *a.* Hayvanlar için saklanan kışlık yiyecek; yem. "*... dut mertekleri, yeygi torbaları, yataklar, içlerinde zeytinyağı ... kamyona yüklenmişti*." EVO171

yeyim (I) (Der.) *a.* Rüşvet. "*Şehir adamı yeyime alışkın olur.*" BTÜ43

yeyim (II)* *a.* Yeme içme, beslenme. "*Yeyim, giyim olsun da bak*!" GK14

yeyimli* *sf.* Yeyimi, yiyeceği bol olan. "*Herhâlde sizin köyü yeyimli bulmuştur*." VV170

yeyinti (Der.) *a.* Genellikle kış için hazırlanan, biriktirilen yiyecek ve hayvan yemi. "*Yatakları, yeyinti torbalarıyla çul, çuval, kirli çamaşırları, yatak yorganları dururdu burda*." KAÇ51

Yezid* *öz. a.* Yezîd bin Muâviye, Emevîlerin ikinci halifesi (647-683). "*Muaviye'yi hiçbir zaman sevemedi. Hele Yezid'i asla*!" GR89

yığ- 1. Bir tepe oluşturacak biçimde üst üste koymak. "*Kırdı, bir kıyıya yığdı*." KAÇ179 2. Toplamak, bir araya getirmek. "*Bilal kaplumbağaları her zamanki gibi dörder dörder yığdı*." BTÜ177

.

yığıl- 1. Yığma işine konu olmak veya yığma işi yapılmak. "*Bir an oldu ki Pehlivan Ali'nin koca bedeni, yığılan demetlerin arasında yitip gitti*." BTÜ355 2. Çok sayıda birikmek, toplanmak. "*Sözde erkek cezaevi koğuş pencerelerine yığılmış erkek hükümlülerin attıkları lafları işitmiyorlar*." YK73 3. Düşmek, yıkılmak, kendini tutamayıp çökmek. "*... kamyonun arka tekerleği yanına düşüp yığıldı kaldı*." EVO306

yığılakal-* Yerde bir süre hareketsiz kalmak. "*Yere çuval gibi yığılakalmış ihtiyarı tutup kaldırdılar*." EVO307

yığılı *sf.* Yığılmış olan. "*Bir garson kocaman bir tepside üst üste yığılı tabaklarda köfte, piyaz, ciğer tava, fasulye pilakisi, yeşil salata taşımaktaydı*." SÇ43

yığılış *a.* Yığılmak işi. "*En çok duvarın dibine yığılışına acıdım*." EK312

yığılıver- Ansızın yığılmak. "*Bunca yıl onu böylesine sürüngüren kaderine ağlıyor, günün birinde bir köşeye soluksuz yığılıverip yavrularının iyi günlerine hasret gitmekten korkuyordu*." KY115

yığın *a.* 1. Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe; tınaz. "*Toprak yığınının altından el ediyordu*." VV147 2. Birçok kimsenin veya nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık, küme, kitle, kütle. "*Sanki karşısında binlerce kişilik bir halk yığını vardı*." AY186

yığınla *sf.* Çok, pek çok. "*Hâlbuki görülecek yığınla işi vardı bugün*." YYB241

yığıver- Çabucak veya ansızın yığmak. "*Çoğu sabahların erken saatlerinde, koğuşlar açıldıktan az sonra, beton koridorlarda koşuşan kabaralı postalların keskin düdükleri tekmil mahpusları demir parmaklıkların artlarına yığıverirdi*." DHV319

yık- 1. Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek. "*Allah hökümatımıza zeval virmesin, millete iş çıksın diye yık ha yık ediyor*." GK75 2. Bir yana eğmek. "*Vişneçürüğü fesini daima sol kaşına doğru yıkan ustamsa, zayıf, uzun boylu, dehşetli şakacıydı*." BE45 3. Herhangi bir suç, iş vb.ni birine yüklemek. "*Gayet basit: Sen fabrikayı, ben de bana hırsızlık teklif ettiği hâlde suçu üstüme yıkan hergelenin dükkânını*!" DE157 4. Yıkımına yol açmak, mahvına sebep olmak. "*Yıkacaksın beni, batıracaksın*!" DK27 5. İnsan, hayvan veya ağaç devirmek. "*Balon yalvarmaya başlamış, içlerinden kalın siyah bıyıklı, sarhoş biri, Balon'u bir tokatta yıkmış, Balon kaçmış, genç kızı belki de sekiz, on canavarın arasında bırakmıştı*." KY182 6. Ortadan kaldırmak, varlığına son vermek. "*Hâlbuki Asur Devleti, milattan önce 1300 yılında Babil Devleti'nin kuzeyinde genişledi, Babil Devleti'ni yıktı, Mezopotamya'yı zaptetti*." KP30

yıka- Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek; yumak. "*Kokulu sabunla elini yüzünü defalarca yıkadı*." İDG111

yıkabil- Yıkma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İstese karıyı iki tokatta yıkabilirdi ama çenesinden korkuyordu, yılmıştı*." KP54

yıkama *a*. Yıkamak işi; yuma. "*Ellerini yıkamaya devam etti*." EK355

yıkama yağlama *a.* Genellikle benzin istasyonlarında bulunan, otomobillerin yağ kontrollerini ve temizliğini yapan servis. "*Pırıl pırıl arabalar, yıkama yağlama makineleri...*" KY103

yıkan- 1. Yıkama işi yapılmak veya yıkama işine konu olmak; yunmak. "*Bulaşıklar yıkandı mı*?" SBK76 2. Kendi vücudunu yıkamak, banyo yapmak; çimmek. "*Biriktirir biriktirir, ayda, iki ayda bir yıkandığı zaman toptan öderdi.*" YK80

yıkanabil- Yıkanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Sesler gittikçe yaklaşıyordu, yıkanamayacaktı*." DE101

yıkanadur-* Yıkanmayı sürdürmek. "*Sen yıkanadur, arkanı sabunlamaya çağır beni*." CEM83

yıkanıl-* Yıkanma işi yapılmak. "*O işten sonra yıkanılırmış*." BFV41

yıkanış *a*. Yıkanmak işi. "*Midesinin yıkanışı, sonra da kendine gelerek doktorun sorularını cevaplayışı…*" KK198

yıkanıver- Çabucak veya kısa sürede yıkanmak. "*İstediği kadar çok olsun, çabucak yıkanıverirdi*." GK113

yıkanma *a*. Yıkanmak işi. "*Sabahleyin ... elinin yüzünün yıkanmasına ses çıkarmıyor*." EK193

yıkat- Yıkama işini yaptırmak. "*Yaa, demek yıkatmam lazım*?" YYB180

yıkattırıl-* Yıkatma işi yaptırılmak. "*O akşamüstü hocaefendi cezaevi hamamına yollanıp iyice yıkattırıldı, yeni çamaşırlarını giyindi*." ÜÇK473

yıkayıcılık *a.* Yıkayıcının yaptığı iş. "*Şişe yıkayıcılığı yapıyor.*" DHV291

yıkayış *a.* Yıkamak işi. "*Ellerinizi her yıkayışınızda çamur gibi bir su akıyor mu*?" BK297

yıkayıver- Çabucak yıkamak. "*Makinede kirlilerini bir solukta yıkayıveriyorlar*." KY12

yıkıcı 1. *a.* Yıkılması uygun görülen bir yapının yıkılması işini üstlenen ve yıkıntılarını satın alan kimse; yıkmacı. "*Ben yıkıcı, babam yapıcı.*" GK80 2. *sf.* Bir şeyin zarar görmesine, bozulmasına, yok olmasına, ortadan kalkmasına yol açan; katastrofik. "*Son darbe yıkıcı olmuştu*." EK279

yıkıcılık *a.* Yıkıcı olma durumu. "*Yüzyıllar boyunca insanoğlunun her yapıcılık ya da yıkıcılıkta ileri atılışının nedeni de bu kandı*." YD336

yıkık *sf.* Yıkılmış olan. "*Yıkık bir duvarın önünden geçiyorlardı*." SÇ160

yıkıklık* *a*. Yıkık olma durumu. "*Başlamıştı ama bütün bu yıkıklık, haraplık ve eskiliğin ardında masmavi deniz*!" SBK65

yıkıl- 1. Yıkma işi yapılmak veya yıkma işine konu olmak. "*Sonra yıkılırcasına geçecekler odalarına*." BFV143 2. Herhangi bir sebeple çökmek, göçmek; inmek. "*Sonra yıkılan duvarın tozu güneşli gökyüzüne doğru dağılınca kazmasına yeniden yapıştı*." GK138 3. Devrilmek, yığılmak. "*Ko serhoşu yıkılana kadar*!" CEM29 4. Yok olmak, mahvolmak.

"*Genç adam yıkılan ümitleriyle, bomboş caddenin kaldırımında ağır ağır ilerliyordu*." DE141 5. Çökecek gibi olmak. "*Tiyatro alkıştan yıkılırdı*." GR181 6. İstenmeyen biri çekilip gitmek, defolmak. "*Arap karısı yıkılmış karşısından fakat yılmamış, vazgeçmemiş davasından*." GR89 7. *argo* Bir yere çağrılmadan gitmek, davetsiz misafir olmak. "*Benim eve niye yıkıldın*?" KAÇ30

yıkılabil- Yıkılma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Yıkılamaz hâle getirmeliydiler*." GK360

yıkıldım yıkılacak* *sf.* Yıkılmaya yüz tutmuş, yıkılmak üzere olan. "*Şimşek hızıyla saklanıveriyorum yıkıldım yıkılacak bir ahşap evin çıkıntısına*." BFV250

yıkılı* *sf.* Yıkılmış olan. "*Gene işsiz, gene ellerim boş ceplerimde, gene enseme yıkılı kasketim…*" BE59

yıkılış *a.* Yıkılmak işi. "*Hele kızın Cevriye olmadığını öğrenince yıkılışı…*" SBK179

yıkılıver- Ansızın veya çabucak yıkılmak. "*O, en küçük bir darbeyle yıkılıveren yuvalardaki çürüklüğün sebebini düşünüyordu*." EK334

yıkılma *a.* Yıkılmak işi; çöküş, yıkıntı, inhidam. "*Yıllar yılı en küçük bir tamir görmediği içinse hızla yıkılmaya gidiyordu*." EK198

yıkım *a.* 1. Yıkmak işi. "*İstanbul'da istimlak başlayıp da yıkım arttıkça şehirden sürülüp çıkanlara kiraya verilmeye başlanmıştı*." GK350 2. Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum; felaket. "*Bu ise, bilhassa parti ileri gelenlerinden bazılarına göre, memleket için yıkım olurdu*." HÇ243 **yıkım ol-** büyük zarara yol açmak. "*Bu ise, bilhassa parti ileri gelenlerinden bazılarına göre, memleket için yıkım olurdu*." HÇ243

yıkıntı *a.* 1. Yıkılan bir şeyin parçaları, kalıntıları; enkaz. "*Birden ta karşıda, yıkıntıların arasından karşıya geçmekte olan köylüsüyle Hamal Veli'ye gözü ilişti*." GK32 2. Harap olmuş yapılardan geriye kalan kısım; virane. "*Jan yıkıntılardaki barakada oturur, Pol'ü bekler*." SÇ96 3. Ruhsal bakımdan yıkılma. "*Bu günün gecesi Sadi Bey'le karısının geleceklerini haber verdikleri zaman yıkıntısının içinde sanki canlanarak sordu*." EB235

yıkıver- Çabucak yıkmak. "*Bunca yıl aramayan bir kocadan nikâhını yıkıvermiş*." KAÇ60

yıkma *a.* Yıkmak işi. "*Suç ortakları suçun tümünü üstüne yıkmaya çalışıyorlardı*." EK305

yıktır- Yıkma işini yaptırmak. "*Daha çok da Haşim Ağa sayesinde DP'lilerden banka kredisi alıp, eski dükkânını da yıktırıp, yerine pırıl pırıl camekân vitrinlerle göz alıcı bu dükkânı yaptırmış*." KAÇ111

yıktırıl- Yıkma işi yaptırılmak. "*Yıktırılıp yerine temiz, güzel, gösterişli, ocağı, takımları pırıl pırıl bir kahvenin yapılması…*" KAÇ93

yıktırma *a.* Yıktırmak işi. "*Yörü kız, kaydımızı yıktırmasını biliriz biz*!" YYB117

yıl *a.* 1. Dünya'nın, Güneş çevresinde tam bir dolanım yapması için geçen 365 gün, 5 saat ve 49 dakikalık zaman. "*Babası bir yılda duvarcılığı bileğine takmışsa, oğlu da hem duvarcılığı hem de okuma yazmayı takmıştı işte*!" GK212 2. Miladi takvime göre ocak ayının birinde başlayıp aralık ayının otuz birinde sona eren on iki aylık dönem, sene. "*O yıl kış, her yıldan çok oldu*." YK96 3. On iki aylık dönem. "*Bu yıldan başka şurda ne kalmıştı ki...*" SAR104 **yıl uğursuzun** arsız, yüzsüz kimselerin el üstünde tutulduğu zamanı anlatan bir söz. "*Yıl uğursuzun deniyordu*." DK157

yıl- 1. Bir işten gözü korkup vazgeçmek. "*Genç kadın kolay kolay ürküp yılacaklardan olmadığı için, zarif ayakkabılarıyla arabadan inmiş, delikanlının karşısına dikilmişti*." GK52 2. Bıkmak, usanmak. "*İşçilerden yılıp yaka silken aciz kontrole küçümseyerek bakan Murtaza'ysa dudak büktü*." MUR155

yılan 1. *a.* Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan. "*Daha sonra akrepler, yılanlar, çıyanlar...*" BFV140 2. *sf.* Sinsi ve hain. "*Hiç sevmiyorum şunu, yılan*!" KY8 **yılan gibi** hain, sevimsiz ve soğuk (kimse). "*Onu bir yılan gibi görüyor, öfkeden kuduruyordu*." OK62 **yılan gibi sok-** bir kimseye sinsice kötülük etmek. "*Ne zaman, nerede rastlasa yılan gibi sokuyor, kız altta kalmayınca da bir kızılca kıyamettir kopuyordu*." VV139

yılan çıyan *a.* Zehirli sürüngenler. "*Yoksa gerçekten düşte gördüğünce yılan çıyanlarla dolu derin bir kuyuya mı atılmıştı*?" SBK26

yılan derisi *a.* Deri sanayisinde çok tutulan ve ayakkabı, çanta ve kemer yapımında kullanılan deri. "*Hanımefendi bütün bunları uyandırmak istemezmişçesine yılan derisi zarif ayakkabılarının uçlarına basarak merdivenleri çıktı*." GK141

yılan hikâyesi *a*. Uzayıp giden, bir türlü sonuca bağlanamayan sorun. "*Babalardan oğullara devrola ola gelen bir yılan hikâyesidir bu*." HÇ263

yılan yastığı *a*. Yılanyastığıgillerden, sulak ve nemli yerlerde yetişen, kök sapında süt görünüşünde, yakıcı ve acı bir öz su bulunan, zehirli bir bitki. "*Ulan el öpen, ulan yılan yastığı, dedi içinden kertenkeleye*." DHV304

yılandili *a*. Küçük eğrelti otu. "*Işıltılı keskin kamalar birer yılandili gibi sert, eğriler çizerlerdi kül renkli aydınlığa*." DHV319

yılanlı *sf*. Yılanı olan. "*Yılanlı, ahtapotlu rüyalardan mı*?" EK289

yılbaşı *a*. Ocak ayının birinci günü. "*Yılbaşı yaklaştıkça, Mısırçarşısı'yla Kapalıçarşı'nın kalabalıklaştığı gözümden kaçmıyordu*." KK40

yıldan yıla *zf*. Her yıl. "*Buna karşılık yıldan yıla bir, pek pek iki basma entari, bir çift kundura, bir de boğazı...*" BK370

yıldır- Gözdağı vermek. "*Kendinden emin, yıldırdığı insanların önünde birden durdu*." SÇ93

yıldırabil- Yıldırma becerisi bulunmak. "*Bir gün Öküz rahatsızlıkla Beton'a, 'Gözünü yıldıramadık be!" dedi*." SÇ199

yıldırım *a*. 1. Gök gürültüsü ve şimşekle görülen, hava ile yer arasındaki elektrik boşalması; saika. "*Yağsın yağmurlar, çaksın şimşek hem da yıldırımlar, bırakamam ben kazmamı*!" MUR148 2. Yıldırım telgraf. "*Daha fazla para gerekirse tel mi çekersin? Yıldırımla*." ÜÇK399 **yıldırım gibi** büyük bir hızla. "*Değnekten atları üzerinde, sonradan gelenlerin kalabalığını artırarak yıldırım gibi uzaklaşırlarken sesleri perde perde dağılıp siliniyordu*." DHV287 **yıldırımla vurulmuşa dönmek** apansız kötü bir durum karşısında kalıp ne yapacağını bilememek. "*Anayla kız yıldırımla vurulmuşa döndüler*." KY207 **yıldırımları üstüne çek-** bazı davranışlarıyla birçok kimseyi kızdırarak saldırılarına, eleştirilerine yol açmak. "*Kudret Yanardağ, ilçeli memurların kıskançlık, hırs yıldırımlarını üstüne çeker olmuştu*." MM169

yıldırım tel* *a*. Yıldırım telgraf. "*Yıldırım teli, telgraf değil, âdeta mektuptu*." ÜÇK590

yıldırım telgraf *a*. Haberleşmede çok acele gönderilen telgraf. "*O zaman Kudret Beyefendi'yi yıldırım telgrafıyla hapisten çıkarıp Ankara'ya davullar zurnalarla yolcu edeceğiz*." ÜÇK594

yıldırımlaş-* Yıldırım durumuna gelmek. "*Kadının gözlerindeki şimşekler şimdi âdeta yıldırımlaşmışlardı*." ÜÇK371

yıldırımlı *sf*. Yıldırım oluşan, yıldırım düşen (hava). "*Gene şimşekli, yıldırımlı, fırtınalı bir gece, kasabanın bozuk parkelerinde dörtnala atlılar gelirdi*." CEM97

yıldız *a*. 1. Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. "*Başını kaldırıp yıldız dolu göğe bakıyor*." AY140 2. Sinema, tiyatro veya müzikhol sanatçısı, star. "*Seni ben film yıldızı yapabilirim*." KY59 3. Baht, şans, talih. "*Artık bütün ümitleri kırılmış, yıldızı parlamaya başlayan Şerif Usta'yı kenardan hasetle göz hapsine almıştı*." HÇ331 **yıldız ak-** yıldız gökyüzünde hızla yer değiştirmek. "*Şehrin karanlık çizgisi üstünde kırmızı kırmızı, yeşil yeşil, mavi mavi kırpışıp duran ışıkların gerisinde boydan boya bir yıldız aktı*." KP101 **yıldızı barışma-** görüş, duygu ve düşünce bakımından uyuşmamak. "*Yıldızının barışmadığı, soytarı bir oğlana mı varaydı*?" HÇ171 **yıldızı parla-** başarı yönünden herkesin dikkatini çekecek bir duruma gelmek, ün kazanmak. "*Artık bütün ümitleri kırılmış, yıldızı parlamaya başlayan Şerif Usta'yı kenardan hasetle göz hapsine almıştı*." HÇ331 **yıldızı sön-** ününü yitirmek. "*Şerif Usta'nın da yıldızı sönmemişse bile, sönmek üzereydi*." HÇ332

Yıldız Kıraathanesi* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Arkadaş Islıkları" adlı romanında geçen bir kıraathane. "*Beğenmiyorsan Yıldız Kıraathanesi'ne git*." ARK208

Yıldız Parkı* *öz. a*. İstanbul'un, Beşiktaş İlçesinde bulunan bir park. "*Birinde Beşiktaş'taki Yıldız Parkı'nda gezerlerken elini sokmuştu bu cebe*." DHV249

Yıldızeli *a*. Sivas iline bağlı ilçelerden biri. "*Dördümüz Yıldızeli'den*." BTÜ43

Yıldızelili* *öz. a*. Sivas'ın Yıldızeli ilçesinden olan kimse. "*Ne Kavak Osman ne Yıldızelili ne Borlu ne de tevatür İstanbul şehri*!" SAR88

yıldızlı *sf*. 1. Bulutsuz, duru, açık (gökyüzü). "*Gene böyle aysız, yıldızlı bir geceydi*." KAÇ23 2. Yıldızlarla kaplı (gökyüzü). "*... pikabın sesi, bol yıldızlı göğün altında serinlemeye çalışan insanlara neşe veriyordu*." KÜÇ12

yıldızlık *a*. Yıldız olma durumu. "*İstanbul, Yeşilçam Sokağı, yıldızlık, art arda çevireceğim filmler...*" KY176

yıldızsız *sf*. Bulutlu, kapalı, açık olmayan. "*Aysız, yıldızsız, kapkara göğe bakıyor, bütün olanları aklından geçiriyordu*." SUÇ243

yıldönümü *a*. Herhangi bir olayın üzerinden bir yıl geçtikten sonra yeni bir yılın başladığı gün; seneidevriye. "*Evet, doğru söylüyordu genç adam, daha geçenlerde Fatih'in İstanbul'u fetih yıldönümü dolayısıyla yapılacak hazırlıkları gazetelerde okumuşlar, o da dinlemişti*." GK185

yılgın *sf*. 1. Yılmış, korkmuş olan. "*Çevresine yılgın bir baykuş gibi bakındı*." BTÜ81 2. Morali bozulmuş, çökmüş. "*Şempanze, elinde gözlüğü, soyunan genç kadına yorgun, tükenmiş, bitkin hatta yılgın, bakıyordu*." GK68 3. Bıkmış, usanmış. "*... yılgın yolcularsa, işin gene keselerine dayanacağını bildiği için ilgisizdi*." ÇK119

yılgın yılgın *zf*. Ürkerek. "*Sarı it yeşil ışıltılarla yılgın yılgın baktı*." YYB144

yılgınlık *a*. Yılgın olma durumu. "*Onda asfalt, beton, motor cinsinden her şeye karşı bir yılgınlık vardı*." EKM101

yılış- Yapmacık davranışlarla hoş görünmeye çalışmak. "*Ne olursa olsun, böylesine yılışmak, kadınlara sulanmak çok ayıptı*." OK18

yılışık *sf*. Yapmacık davranışlarla hoş görünmeye çalışan; yıvışık. "*Yılışık adam ciddileşti*." KY141

yılışıklık *a*. Yılışık olma durumu. "*Serseri milyoner büyük bir yılışıklıkla, iyi demişsin, cevabını verdi*." SM230

yılışma *a*. Yılışmak işi. "*Yüz verip yılışması, hatta Cevdet'ten vazgeçecekmiş gibi hâller takınması gerekirken, sırt dönüyor, görme açısına girmekten sakınıyor, boyuna ölü açılara kaçıyordu*." SBK253

yıllan- Üzerinden bir veya daha çok yıl geçmek. "*Kuru ihtiyar elindeki yıllanmış makbuzu yırttı*." KT255

yıllar yılı *zf*. Uzun yıllardan beri. "*Yıllar yılı annesi diye hatırladığı alnı mavi tülbentle bağlı siyah saçlı kadının kuru, bembeyaz yüzünü gene sanki mavi bir duman gerisinde görür gibi oldu*." KÜÇ25

yıllarca *zf*. Yıllar boyu, birçok yıl, senelerce. "*Böyle yıllarca gitseler, amcasının evine hiç dönmese...*" SBK120

yıllık *sf*. 1. Bir yıl içinde olan. "*Yıllık kazancı herhangi bir büyük çiftçi çapına ulaşsa bile ne çıkacaktı*?" KT301 2. Yapımından veya doğumundan başlayarak üzerinden bir yıl geçmiş olan. "*Yıllık bilanço hazırlıklarında sabahlara kadar çalışıldığı ... anların alaylı kahkahaları hep bu pardösü içindi*." EKM122 3. Bir yıl için; senelik, senevi. "*Çünkü bu paralar, otelin birer yıllık reklam bedeli olarak iki ayrı gazeteye verilmişti*." MM287

yıllık izin *a.* Herhangi bir iş yerinde en az bir yıl çalışmış olanlara kanunen tanınmış olan izin. "*Ücretli hatta tatili, yıllık izin...*" MUR65

yımırta (Der.) *a*. Yumurta. "*Yımırtadan çıkmış da kabuğunu beğenmiyor*." GR24

yıpran- 1. Zamanla veya çok kullanılma sonucu aşınmak. "*... pullu kâğıtların yıpranmış tomarını bırakıp atıyordu kendini sedire*." AY144 2. Çeşitli etkenlerle eski gücü kalmamak. "*O sağ olsaydı Ayşe bu kadar yıpranmazdı şüphesiz*." KY115

yıprat- Türlü etkenler eski gücünü yok etmek. "*Bir gençle sidik yarıştıramam*." SBK223

yıpratıcı* *sf*. Yıpratan, bunaltan. "*... yorucu, yıpratıcı ev işlerini bırakmamış, bir günden bir güne hâlinden yüksünmemişti*." SUÇ8

yırt- 1. Kâğıt, kumaş gibi bükülüp katlanan şeyleri parçalamak. "*Fistanını tutup caart diye yırttım*." VV323 2. Vücudu kanatacak kadar derin çizmek. "*Beni yırt, derimi yırt, öldür beni dedi*." VV323 3. Yok etmek, bastırmak. "*Birdenbire, bir bekçinin kaba postalları ve geceyi yırtan düdüğü…*" AY190 4. Bir şeyi fazlasıyla zorlamak. "*Yaşa diye bağırıyordu; hem de gırtlaklarını yırta yırta, avuçlarını patlata patlata*." MUR363

yırtabil- Yırtmaya gücü yetmek. "*Demir kapıları mı teneke gibi yırtamaz, omuzlarıyla apartmanları mı deviremezlerdi*?" CEM146

yırtıcı *sf*. 1. Beslenmek için başka hayvanları parçalayarak yiyen (hayvan). "*Yırtıcı bir küçük vahşi hayvan öfkesiyle…*" BFV209 2. İş bitiren, mahir olan. "*Genç, ateşli, aşk oyunlarında belki de lüzumundan çok yırtıcı kadından bir süre kurtulmuştu*." GK69

yırtıcı hayvan *a*. Ehlîleşmemiş, vahşi ve yırtıcı hayvan; yabani hayvan. "*Kendini ona, onun yırtıcı hayvan dişiliğine bırakmalıydı*." YD227

yırtıcı kuş *a*. Ehlîleştirilmemiş vahşi kuşlara verilen genel ad. "*Arada, yırtıcı kuşlardan birisi tam tepede, asılı gibi durur…*" EKM1

yırtık 1. *sf*. Yırtılmış olan. "*Ayaklarımda postallar, sırtımda çuvallardan yırtık giysiler…*" ARK165 2. *sf*. Cırlak, tiz, keskin olan (ses). "*Arada sigaradan kalınlaşmış, yırtık bir ses…*" BTÜ326 3. *sf*. Utanması, çekinmesi olmayan. "*Fabrikada, onca erkeğin arasında gözü açılmış, yırtık bir kız*." VV250 4. *a*. Yırtılma sonucu oluşmuş yarık; çak. "*Siyah bir yamayı makasla kesti, çorabın yırtığına uydurup bir kadın kadar usta, tekrardan başladı*." HÇ129 **yırtık dondan çıkar gibi*** *argo* durup dururken, hiçbir nedeni yokken, gereksiz yere. "*Düne gelinceye kadar namaza niyaza boş ver, bugün yırtık dondan çıkar gibi Allahüekber'e başla*." ÜÇK460

yırtık pırtık *sf*. Parça parça olmuş, eskiyip parçalanmış, eski püskü. "*Sırtlarında yırtık pırtık hamam havluları…*" BFV43

yırtıklaş-* Yırtık bir duruma gelmek. "*Bir de yırtıklaşmış ki*!" KT185

yırtıklık *a*. Yırtık olma durumu; utanmazlık. "*Bütün yırtıklığına rağmen, Nurcan'ın yanakları pençe pençe kızardı*." KK150

yırtıl- Yırtma işi yapılmak veya yırtma işine konu olmak. "*Balyozu kaldırırken boynunda parmak parmak damarlar şişiyor, boyun derisi yırtılacakmış gibi geriliyordu*." EKM75

yırtılma *a*. Yırtılmak işi. "*Ardından, hasırlı patiskanın yırtılması gibi gök şakırtıyla gürledi*." VV378

yırtın- 1. Parçalanırcasına bağırmak. "*Deli yine niçin yırtınıyor*?" SÇ9 2. Bir konuda kendini yoracak kadar çok uğraşmak. "*Ne diye yırtınıyorlardı illa beğenmesi için*?" DK165

yırtınma *a*. Yırtınmak işi. "*Parti dalavereleri … maaşının artması yahut hastane baştabibi olacakmış gibi yırtınması filan yoktu*." KP81

yırtış *a*. Yırtmak işi. "*Paketlerden birini o, zenginlere has bir yırtışla açarak kapağını kaldırdı*." YD238

yırtıver-* Çabucak yırtmak. "*Parmaklarımı ağzına taktığım gibi salaşpur yırtarcasına yırtıveririm*!" KY218

yırtmaçlı *sf*. Yırtmacı olan. "*Yanları yırtmaçlı uzun beyaz geceliği, pantuflarıyla öne geçti*." EB43

yırttır- Yırtma işini yaptırmak. "*Bu sokak kızına yırttırdınız resmimi değil mi*?" ÇK81

yıt-* Çocuk dilinde yırtmak. "*Oşman yıttı, annem dövdü, Eyif Hoca da dövecek*." SAR23

yi- (Der.) Yemek. "*Lokman Hekim'in yi didiği...*" CEM43

yidir- (Der.) Yedirmek. "*Ekmek yidirdiğine dolanmamalı mı diyecen*?" GK295

yiğen* *a*. Yeğen. "*Öyle mi be yiğenim*?" CEM56

yiğit 1. *sf*. Güçlü, yürekli olan (kimse); alp, celadetli, yağız, dilaver. "*Cart curtla, atıp tutmakla, kabadayı, yiğit numaralarıyla olmazdı*." VV329 2. *sf*. Gözü pek, düşüncelerini açıkça söylemekten çekinmeyen (kimse); mert. "*Yiğit adammış*." BTÜ259 3. *a*. Delikanlı, genç erkek. "*Senin adın ne yiğit*?" BTÜ17

yiğitçe *zf*. Yiğit gibi, yiğide yaraşır bir biçimde. "*Dövüşecek, gerekirse öldürecek ya da yiğitçe ölecekti*." VV136

yiğitlik *a*. Yiğit olma durumu, yiğitçe davranış; erlik, mertlik, besalet, celadet, mürüvvet, şecaat. "*Arada yerini getirip Muzaffer Bey'in yiğitliğini, kendi partilerine geçti geçeli onu her zamandan daha çok sevdiğini söylüyordu*." HÇ285

yim (Der.) *a*. Yirmi. "*Ona yim beş virene kadar üstüne on daha kor, yarım somun alır, karnımı doyururum*." EKM140

yimek (Der.) *a*. Yemek. "*Şöyle etli bir yimek yap da sıcak sıcak yi gayri...*" YK13

yin- (Der.) Yenmek. "*Domates dedim, yin mi*?" GK261

yine *zf*. 1. Bir kez daha; gene, gine. "*Yine öksürdü*." BE8 2. Öyle de olsa, öyle olmasına karşılık. "*Ama yine de usulcacık bakılmadan edilmez*." ARK10 3. Buna rağmen, bununla birlikte. "*Yine de çabucak hazırlandı*." EK245

yinele- Bir işi bir kez daha yapmak; tekrarlamak. "*Daha sert, yineledi*." SUÇ166

yip yip yip hiyo* *ünl*. Kovboy narası. "*Yip yip yip hiyooo*!" SUÇ20

yirmi 1. *a*. On dokuzdan sonra gelen sayının adı. "*Beş bas on al, on bas yirmi al*." TD11 2. *sf*. İki kere on, on dokuzdan bir artık. "*Muzaffer Bey mirasçısı olmasa topraklar on beş, yirmi ailenin geçinmesine yarayabilirdi*." HÇ318

yirmi altılık* 1. *sf*. Yirmi altı yaşında olan. "*Var ama kart karı kaptırmış kendini yirmi altılık bir Elazizliye, gözü dünyayı görmüyor*!" YYB48 2. *öz. a.* Bir lakap. "*Yirmi Altılık Memet mutlaka sinirlenir, bağırır çağırır, kamyona zoraki binerdi*." BE92

yirmi beşer* *sf*. Her defasında yirmi beşi bir arada olan, her birine yirmi beş tane. "*Yirmi bardak şarap, yirmi beşer kuruştan beş lira*." SAR4

yirmi beşlik *a.* Yirmi beş kuruş veya lira değerinde para. "*Kahveci yirmi beşliği bırakılan yerden aldı.*" SAR110

Yirmi Dörtlük* *öz. a.* Bir lakap. "*Yirmi Dörtlük ölmedi, sağ*." HÇ318

yirmilik *sf.* 1. Yirmi yaş dolaylarında olan veya görünen (kimse). "*Karşısında, meydan okurcasına dikilen yirmilik bir genç*." EK352 2. Herhangi bir oyunda yirmi değerinde olan. "*Bu Kulüpler var ya, beşlik; bunlar Yenice, onluk; bunlar Boğaziçi, yirmilik...*" SAR45

yirminci *sf*. Yirmi sayısının sıra sıfatı, sırada on dokuzuncudan sonra gelen. "*Yirminci yüzyılda yaşıyorsun, kendine gel*!" BTÜ70

yirmişer *sf.* 1. Yirmi sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Günde ortalama yirmişerden seksen papel*." GAV116 2. Her birine yirmi, her defasında yirmisi bir arada olan. "*Kaptan'ın başından geçenleri her biri en azından hiç değilse yirmişer, otuzar sefer dinlemişlerdi*." YK42

yit- (I) 1. Yok olmak, ortadan kalkmak; kaybolmak. "*Bu inanç, bu iman yitti mi artık halktan ellerini yıkamalıydılar*." YD134 2. Görünmez olmak. "*Merdivenden inmeye başlayan yeni bir etek, etekler altında görünüp yiten yeni bacaklar aklındaki köyü, kardeşlerini, babasını, arkadaşlarını filan siliverdi*." GK10 **yitip git-** görünmez olmak, ortadan kalkmak. "*Elinde gözlük, Cevriye'nin koşarak çıktığı, sonra da yitip gittiği kapıya bakıyordu*." SÇ129

yit- (II) (Der.) İteklemek, dürtmek. "*Ne yitiyon*?" GK83

yitebil-* Yitme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Patırtıdan kaçabilirdi hırsız, yakalanmayabilir, yitebilirdi*." EVO340

yitele- (Der.) İteklemek, itmek. "*Tenekecinin oğlu yiteledi beni*." MUR173

yitik *sf*. Kaybedilmiş, yitirilmiş. "*Fen Müdürü o kadar iş, daha önemlisi de yitik evrakın sinirliliği arasında unuttuğu Murtaza'yı yeniden hatırlayarak güldü*." MUR181

yitir- (I) 1. Ne olduğunu, nerede bulunduğunu bilememek, kaybetmek. "*... arabacı Kel Mıstık şakır şakır koşarak birdenbire yitirdiği müfettişler müfettişi, Ankara besisini arıyordu*." MM97 2. Bazı nitelik veya özelliklerin yok olması durumuna uğramak, kaybolmak. "*Bütün bunlar oluyor, erkekler onun için göğüslerini yumrukluyorlarsa süksesi yerinde, aksi hâlde, süksesini yitirdi demektir*." BFV57 3. Yakın birini ölüm sonucu kaybetmek. "*Kim derdi, kim bilirdi ki Niğde köylerinden birinde, hem de galiba en fakirinde doğacak, anasını babasını küçük yaşta yitirecek*." GK59 **yitirmek mitir-*** yitirmek falan. "*Gece vakti yanında durmasın, yitirir mitirirsin.*" MM50

yitir- (II) (Der.) Kaybetmek. "*Kaya Ali partiyi yitireceğini sanarak telaşlandı*." YK10

yitirebil- Yitirme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*İnsan aklını yitirebilirdi*." SÇ33

yitiril- Yitirme işi yapılmak. "*... Rokfor peynirinin bulunup yitirildiği, sonra gene bulunduğu yıllar*." YYB222

yitiriş *a.* Yitirmek işi. "*Üstlerine titrediğim, gözümden çok sevdiğim bacılarımla anamı, anacığımı Nuri Bey, yitiriş o yitiriş*." KT93

yitiriver- Aniden yitirmek. "*Her şey öylesine anlamını yitiriverdi ki bir anda*!" EB153

yitirme *a.* Yitirmek işi. "*Sizin yüzünüzden sinirlenmeye, huzurumu yitirmeye mecbur muyum*?" SBK288

yitirt- Yitirmesine neden olmak. "*Onu da yitirttiler*." BFV30

yitiver-* Ansızın yitmek. "*Çoğu günler bugünkü gibi saçları darmadağın bir baş belirip yitiverirdi*." EB6

yiyebil- 1. Yeme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Muhasebeci olsan gene her gün pirzolayla komposto yiyebilirsin*." BE88 2. Yemeyi becermek. "*Şu dolmaların yirmi tanesini yiyebilirim*." AY131

yiyecek 1. *a.* Yenmeye elverişli olan her şey. "*Ellerinde yiyecek çıkınları, çoğunun dudağında sigara…*" AY174 2. *sf*. Yenebilen. "*Öğleyin hiçbir şey yememiştim, yiyecek bir şey yoktu ki*." AY116

yiyeceksiz* *zf*. Yiyecek olmaksızın. "*Sen çıktıktan sonra yataksız, yorgansız, yiyeceksiz, üstelik Böcek'le arkadaşlarının küfürleri, tokat, yumrukları karşısında ne yapacağım*?" SUÇ199

yiyici *sf*. Yiyen. "*Parmaklarındaki okkalı yüzüklerden, içtiği sigaradan anlamıştı ki herif ya büyük bir çiftçi ya da çok zengin bir miras yiyici*." ÜÇK346

yiyim *a*. Yemek işi. "*Sinsi, içinden pazarlıklı, yiyime düşkün şırfıntı yok muydu*?" EK280

yiyinti *a*. Yiyecek, yenilecek, atıştırılacak şey. "*Biliyordu, şehirden getirdikleri yiyintinin azaldığını*." EVO269

yiyiş *a*. Yemek işi. "*Yiyişlerini görüp imrendiğini belli etmemek için gözlerini yumdu*." DHV268

yiyiver- Çabucak yemek. "*Bir tayını ben bir solukta yiyiveriyorum, bitip gidiyor*." EKM25

yo *ünl*. 1. `Hayır` anlamında kullanılan bir söz. "*-Söylediklerimi anlamadın galiba? -Yoo, anladım*!" DK163 2. `Sakın` anlamında kullanılan bir uyarma sözü. "*Yooo, ulanla mulanla konuşma*!" KT208

yobaz *sf*. 1. Dinde bağnazlığı aşırılığa vardıran, başkalarına baskı yapmaya yönelen (kimse). "*Yobazlar, 'Söyle, söyle!' dediler*." HÇ179 2. Bir düşünceye, bir inanca aşırı ölçüde bağlı olan (kimse). "*Birtakım solcu yobazlar gibi yarın, yarının başkaları için vaat edilen mutluluğu...*" GK132 3. Kaba saba, incelikten anlamayan (kimse). "*Yalnız, onlardan çoğu kocası için yobaz diye düşünmüyor*." YD322

yobazlık *a*. Yobaz olma durumu, yobazca davranış. "*Yobazlığa karşıyız*." YD328

yoğ (Tar.) *a*. Yok. "*Kızın yanında heç piyasan yoğmuş bre herif*!" CEM55

yoğrul- Yoğurma işi yapılmak veya yoğurma işine konu olmak. "*Şimdi, yeni yoğrulmuş çiğköfte olmalı ki...*" VV298

yoğun *sf*. Etkisi güçlü olan (koku, ses vb.); ağır, derin. "*Bal renkli tuvaletiyle yürümüyor, sanki alkol kokulu yoğun sigara dumanlarının tülü içinde kayıyordu*." ARK174

yoğunlaş- Yoğun duruma gelmek; tekâsüf etmek, konsantre olmak. "*Gittikçe yoğunlaşan bir kurşun ağırlığı sanki göğsüne bastırmaya başlamıştı*." SUÇ234

yoğur- Katı veya toz durumundaki bir maddeyi herhangi bir sıvı ile karıştırarak hamur durumuna getirmek. "*Bıyık, mükemmel çiğköfte yoğuran, genç irisi esmer bir arkadaş*." BFV246

yoğurma *a*. Yoğurmak işi. "*Yoğurması zor*." VV35

yoğurt *a*. Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü. "*Akşama doğru karınlarını gene ekmek, yoğurt, cıvık pekmezle doyurup genelevin yolunu tuttular*." BTÜ326 **yoğurt çal-** yoğurt yapmak için süte yoğurt mayası koymak. "*Sadri'nin karısı inekleri sağar, yoğurt çalar, yayıkta ayran döver*." CEM120 **yoğurt mu?*** *argo* bir kimsenin söylediği bir sözle alay etmek, bu sözün geçersiz olduğunu belirtmek için kullanılır. "*-Yaa ya ne belledin? -Yoğurt mu?*" *KP6*

yoğurtçu *a*. Yoğurt yapan veya satan kimse. "*Beygirine asılı dolaplarıyla yoğurtçu kapıya yanaştı*." EB122 **yoğurtçu moğurtçu*** yoğurtçu falan. "*Yoğurtçu moğurtçu ama aslan gibi delikanlıydı*." KP104

yoğurthane (T. yoğurt + Far. ḫāne) *a*. Yoğurt yapılan yer. "*Yoğurthane, mandıra bir şeyler bulur teftiş ederiz*." MM240

yoğurtlu *sf*. İçine yoğurt katılmış, içinde yoğurt bulunan. "*Karıya bak. Yoğurtlu patlıcana dönmüş*!" KP43

yoğurul-* Yoğurma işi yapılmak. "*İnsan emeğine, dişten tırnaktan artırılmış, göz nuruyla yoğurulmuş insan emeğine acımadan yıkıyorlardı*." GK372

yoh (Der.) *ünl*. Yok, hayır. "*Senin buban, anan yoh mu*?" CEM35

yohsa (Der.) *bağ*. Yoksa, yok ise. "*Yohsa sen de mi ondan yanasın*?" CEM40

yok 1. *sf*. Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.); namevcut, nanay var karşıtı. "*Elde para yoktu*." SAR110 2. *a*. Olmayan, bulunmayan şey. "*Bir gün, beş gün, eee, çocuk bu; vardan yoktan anlar mı*?" ÇK70 3. *ünl*. `Hayır` anlamında kullanılan bir söz. "*İstemezsen, yok ben sanat öğrenmek istiyorum dersen sanata devam edersin*!" SUÇ279 4. *bağ*. Birbirine karşıt iki cümleden, ikincisinin başına getirilen bir söz. "*Yok Ayşe'yi temizlediyse en azından bir on beş yılla aslan yatağını boylardı ki, her iki hâlde de Leyla'ya göre hava hoştu*." TD25 5. *bağ*. Birinin söylediği sözlerden genelde kuşkulanıldığında veya sözler

hafifsendiğinde kullanılan bir söz. "*Bıçaklarım, yok bilmem ne... Kimi bıçaklıyorsun lan*?" BTÜ176 **[yok] ananın hörekesi** argo saçma bir söze karşı verilen karşılık. *"-Ne? -Ananın hörekesi*! EKM132 **yok canım** 1. `öyle şey olmaz, hayır, inanmayın` anlamında kullanılan bir söz. "*Yok canım. Gizli neyimiz olacak*." EK140 2. "sahi mi, öyle mi?" anlamında kullanılan bir söz. "*Yok canım*!" YYB109 **yok devenin nalı** çok abartılı bir söz karşısında kullanılan bir söz. "*Yok devenin nalı*!" SBK205 **yok et-** 1. ortadan kaldırmak, ifna etmek, izale etmek. "*Sinan gene de birçoğunu, en lüzumluları yok etmiş, adamların işlerini yokuşa sürmüştü*." KT293 2. varlığına son vermek. "*Karasineklerin yok edilmesi üzere milletlerarası değerde etütlerim var*!" ÖE127 **yok ol-** 1. ortadan kalkmak, kaybolmak. "*... atları bölüşmek, herkes kendi katını dilediği gibi döşeyip evlenmek hayalleri yok olamıyordu*." DK93 2. varlığı sona ermek. "*Bu hastalığı mutlaka yenmelisiniz, yok olabilirsiniz*." AY172 **yok yok** `hayır hayır!` anlamında kullanılan bir söz. " *Yok yok... İcap ederse ben sana icabını icra et derim*." BTÜ259 **yoktan var et-** yaratmak, ortaya çıkarmak. "*Biz bu memleketi yoktan var ettik*!" GR31 **yokum** "söz edilen yerde değilim" anlamında kullanılan bir söz. "*Karyolamda yokum*!" SM155

yok pahasına *zf*. Değerinden çok ucuza; ölü fiyatına. "*Geri almazsa basıp gider, başkasına satabilirdi yok pahasına*." SÇ181

yok yere *zf*. Hiçbir gereği ve sebebi olmadan; boku bokuna. "*Bir gün gene yok yere Mustafa'ya sinirlendi*." AY181

yok yoksul *sf*. Zengin olmayan, fakir. "*Yok yoksul mu*?" SBK154

yokla- 1. Dokunarak incelemek; yordamlamak. "*Tahtaları yokladı*." KAÇ142 2. Bakmak, gözden geçirmek, kontrol etmek. "*Kilidi vurduktan sonra iyice yoklayın*." EVO25 3. Durum, bilgi, niyet vb.ni belirlemeye veya anlamaya çalışmak. "*Genç kadın tekmil bilgisini yokladı*." DE170 4. Ziyaret veya sağlığını sormak amacıyla birine gitmek. "*Zekâi ile avukat da sık sık yokladılar*." HÇ332 5. Aramak, araştırmak. "*Sağı solu yoklarken tavan tahtalarının oynadığı bir yer buldu*." KAÇ85 6. Ara sıra etkisini göstermek. "*Geceleri ağır bir şey yersem zaman zaman yokluyor*." ARK221

yoklama *a*. Yoklamak işi; kontrol. "*Kız, babasını yoklamaya gider*." EKM30

yoklan- Yoklama işine konu olmak. "*Burnu yoklanacak, kulaklarının niye düştüğü sorulacaktı*." SUÇ95

yoklanma *a*. Yoklanmak işi. "*O günden sonra yenge her gün, günde iki sefer yoklanmaya gelindi*." SBK129

yoklat- Yoklama işini yaptırmak. "*Karısının işini halletmeden seçmenlerin nabzını yoklatmak için gazete tarafından yurdun her yanına gönderilecek arkadaşlarıyla birlikte o da gidecekti*." GR128

yoklayış *a*. Yoklamak işi. "*Bu yoklayışın iki nedeni vardı şüphesiz*." SÇ186

yokluk *a*. 1. Yok olma, bulunmama durumu; adem, ademiyet, fıkdan. "*Gene de Allah yokluklarını vermesindi*." EB168 2. Göz önünde bulunmama; gaybubet. "*Bir şey değil, eve neşeyle gelen babası, kızının yokluğunu fark edip de ararsa...*" EVO152 3. Yoksulluk. "*Gözümü açtım yokluk ..."* BE88

yoksa *bağ*. 1. `Aksi takdirde` anlamında kullanılan bir söz. "*Yoksa bir yandan babası, öte yandan anası, çocuğu kandırdığını sanabilirlerdi*." EVO54 2. Sayılan ihtimallerin dışında bir ihtimali bildirmek için kullanılan bir söz. "*Genç kadın sevinmek mi yoksa yerinmek mi gerektiğini pek anlayamamıştı*." DE121 3. Endişe, merak, umut gibi duyguları güçlü biçimde anlatmak için kullanılan bir söz. "*Yoksa şaka maka, o oğlanı, Erdal denilen o liseli oğlanı mı seviyordu*?" EVO152 **yoksa moksa*** yoksa falan. "*Yoksası moksası…*" KÜÇ50

yoksam (Der.) *bağ*. Yoksa. "*Yoksam bilmiyor mu nereye gittiğini*?" SÇ161

yoksul *sf*. Geçinmekte çok sıkıntı çeken, geçimini güçlükle sağlayan (kimse, toplum, ülke); yoksuz, yokluklu, çulsuz, varlıksız, variyetsiz, yok yoksul, fakir, fukara, beş parasız, parasız, sersefil, zengin, varsıl karşıtı. "*İşsizler, yoksullar, zavallılar yüreğimde, yüreğimin içinde birer çıbandır*." YYB234

yoksulluk *a*. Yoksul olma durumu; fakirlik, fukaralık, beş parasızlık, yokluk, yoksuzluk, variyetsizlik, sefillik, sefalet, fakr, meskenet. "*Yoksulluk, ne yapayım*?" CEM82

yoksun *sf*. Belli bir şeyden kendisinde olmayan, belli bir şeyin yokluğunu çeken; mahrum. "*Hiç ummadıkları, kendilerini savunmaktan en yoksun zamanlarında parasını çalan bir insan, kendinin de karısının da canını alabilirdi*." SUÇ182 **yoksun kıl-** yoksun duruma getirmek, bir şeyin yokluğunu çektirmek. "*Apartman kapılarına bırakılmış çöp tenekelerinde*

bulduklarını yemek özgürlüğünden onları hiç kimse yoksun kılamazdı." MUR58 **yoksun ol-** belli bir şeye, sahip olamamak. "*Hele yerli filmlerin renksizliği, espriden, genel olarak kültürden yoksun oluşu...*" YD56

yoksunluk *a*. Yoksun olma durumu; mahrumluk, mahrumiyet. "*Gençliğini ağır, yorucu işlerde harcayan Süleyman Bey'de, genelev kadınlarından öteye geçemeyişin verdiği yoksunluktan gelen tükenmez bir tutku vardı*." SM198

yokuş *a*. Aşağıdan yukarıya gittikçe yükselen eğimli yer; çıkış, iniş karşıtı. "*Yürürken, koşarken, merdiven çıkar yokuş tırmanırken bastırmasını anlıyordum da tam bir dinlenme sırasında gelişini anlayamamıştım*." KK45

yokuş aşağı *zf*. Yokuşta aşağıya doğru. "*Boynunda hoplayan işportası, yokuş aşağı koşuyordu*." SÇ32

yol *a*. 1. Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılan uzaklık, tarik. "*Köyümüzü bırakıp o kadar yolu boşuna tepelemedik ya*!" BTÜ96 2. Karada insanların ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer. "*En kısa, en kestirme yollardan Şişli…*" ÖE46 3. Genellikle yerleşim alanlarını birbirine bağlamak için düzeltilerek açılmış ulaşım şeridi. "*Yolda rast geldiklerine meseleyi açtı*." DE132 4. İçinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer. "*Su testisi su yolunda kırılır*!" İDG110 5. Yolculuk. "*Parayı alır almaz teyzesine veda edip hemen yola çıksa...*" EK242 6. Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi. "*Sakın büyüklerin kulağına gitmesin ki, ne yolda gezdiklerini belleyip…*" MM25 7. Uyulan ilke; sistem. "*Bir başka gün, birkaç binin gerçek sahibi olmanın yolunu soran Sinan'a 'Orası benim bileceğim şey.' dedi*." KT363 8. Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem. "*Günün birinde o da bir yolunu bulup Amerika'ya gider, Tomson olurdu*." SUÇ51 9. Bir sonuca, bir amaca ulaşmak için izlenen süreç. "*Önünde açılan yeni, yepyeni yolda yürüyecektir istese de istemese de*." ARK158 **... yoluna** ... uğruna. "*Senin yoluna ölürüm be*!" GAV121 **yol aç-** 1. kalabalık bir yerde genellikle saygıdeğer bir kişinin geçmesi için insanları kenara çekip yol vermek. "*Kalktım, benim kızın etrafını alan kadınlar bana yol açtılar*." BE49 2. bir olayın sebebi olmak. "*Ayten'in bu türlü davranışı mahalleyi ayağa kaldırmakla kalmamış, hemencik dedikodulara başlanılmasına da yol açmıştı*." SBK84 **yol al-** yolda ilerlemek. "*Araba hızla yol alıyordu*." YYB219 **yol ara-** çare bulmaya çalışmak. "*Onunla yeniden nasıl barışabileceğine yol arayan Ayşe anlamadı ilkin*." GK238 **yol bul-** çare bulmak. "*Ben herhangi bir yol bulamayan, ciğeri iki para etmez, sünepe bir insanım*!" GAV150 **yol görün-** gitmek gerekmek. "*Bana mutlak yol göründüğünden ve başımın üstündeki kısmetten söz etti*." BE70 **yol göster-** 1. kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek. "*Yol gösterdi*." TD39 2. ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek. "*Bütün gizli, karanlık işlerde olduğu gibi, gene Topal'ın el altından yol göstermesiyle Şehnaz, mahkemeye başvurarak kocasından ayrılma isteğinde bulundu*." KT180 **yol kes-** ıssız yerlerde soygunculuk yapmak. "*Enselenmiş, mariz yemiş, ensesini kaşımış, yol kesmiş, adam soymuş, kafa atmış, bıçak yemiş ama en sonunda da vurmuştu voliyi*." ÖE21 **yol tep-** çok uzun bir süre yürümek. "*Bu yaşta o kadar yolu tepmek benim harcım mı*?" EK178 **yol tut-** bir yoldan kimseyi geçirmeyecek biçimde düzen kurmak. "*Yol tutulmalıydı*." KT318 **yol ver-** 1. geçmesine izin vermek. "*Matrak memur yol verdi saygıyla*." BTÜ366 2. işten çıkarmak, işine son vermek. "*Memlekete varılınca patron şoföre yol verdi*." KP14 **yol yakınken** sezilen veya beliren kötü duruma düşmeden. "*İstersen yol yakınken bu iş meselesini bizim hanım vasıtasıyla halledelim*." TD40 **yol yap-** 1. yol oluşturmak. "*Ayrılmasa bile doğduğu köye çeşme yaptırmıştı, yol yaptırmıştı, çocuk okutuyordu*." BTÜ53 2. kandırmaya çalışmak, avutmak. "*Karı bal gibi yol yapıyor olabilirdi*." KK109 **yol yoluyla orman baltayla*** 'her işin bir yolu ve zamanı vardır.' anlamında bir söz. "*Sen bana bırak. Yol yoluyla, orman baltayla*." BTÜ86 **yol yürü-** yolda gitmek. "*O kadar yol yürüdüm hâlbuki*." HÇ175 **yola çık-** bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. "*... birtakım sepetler, torbalarla yola çıkmışlardı*." ÖE64 **yola (veya yollara) düş-** yola çıkmak, yol almaya başlamak. "*Gün ağarırken şehirden çıkmış, tozlu yollara düşmüşlerdi*." OK69 **yola gel-** istenilen biçimde davranışı kabullenmek, düzelmek, uslanmak. "*Bilal anlamıştı kadının yola geldiğini*." BTÜ180 **yola getir-** birinin bir konudaki ters tutumunu düzeltmek. "*Cemşir'i Reşit yola getirirdi*." VV56 **yola (veya yoluna) koyul-** gidilecek yere doğru yola çıkmak. "*Sille bağlarında geceyi geçirip gündüz gene yola koyulmak kararındaydılar*." OK70 **yoldan çevir-** gideni durdurmak, gitmesine engel olmak. "*Yarı yoldan çevirdiler diye temelli vaz mı geçeceğimi sanmıştınız*?" SÇ86 **yollara dökül-** kalabalık hâlde yolda olmak. "*Şaşkınlığı, günün bu erken saatinde ne diye yollara dökülmüş olmalarınaydı*." VV242 **yolu aç-** yolda geçişi önleyen engelleri kaldırmak. "*Yere atlamış, çiğit denilen pamuk tohumu dolu hararı*

yolun kıyısına çekip yolu açmaya savaşmıştı." KAÇ23 **yolu düş-** bir yerden geçmesi gerekmek. "*İstanbul'a yolu düştükçe de gelir elini öper, hayır duasını alırdı*." KK172 **yolun açık olsun** "yolda bir engelle, bir kazayla karşılaşmamanı dilerim" anlamında yolculara söylenen bir iyi dilek sözü. "*Güle güle ağa, yolun açık olsun*." VV359 **yoluna çık-** yolda karşısına çıkmak. "*Bir gün yoluna çıksa, mektubuna niçin cevap vermediğini sorsa, anlaşsa...*" DK110 **yoluna gir-** istenilen, gerekli olan biçimde gelişmeye başlamak. "*Pek öyle ahım şahım eşyaları yoktu ama zamanla her şey yoluna girerdi*." EK241 **yoluna koy-** istenilen biçime getirmek, düzene koymak. "*Yarından itibaren işlerimi yoluna koyarım Evdoksiya*." GAV164 **yoluna öl-** birinin uğruna ölmek. "*Ölürdüm yoluna be*!" KÜÇ48 **yolunda git-** olumlu gelişme göstermek. "*Kudret, aferin, işler adamakıllı yolunda gitti*." MM115 **yolunu bekle- (veya gözle-)** gelmesini beklemek. "*Benim de yolumu bekleyen bir anam var*!" SUÇ268 **yolunu değiştir-** gittiği yoldan ayrılarak başka yola geçmek. "*Annesinin yanında kuzu kuzu giden delikanlı birden dikkatini çekmiş, yolunu değiştirerek arkalarına takılmıştı*." TD29 **yolunu kaybet-** hangi yoldan gideceğini bilememek. "*O kargaşalıkta yolunu kaybeden şişe, tabak, çanak kırıklarıyla yaralanabilirdi*." ÜÇK509 **yolunu kes-** engel olmak, engellemek "*Ondan daha hızlı koşuyorlar, yolunu kesiyor, elle, dille sarkıntılık ediyorlardı*." SBK51 **yolunu şaşır-** yanlış yola sapmak. "*Ulan Atom Erol senin gibilere baksa evin yolunu şaşırır be*!" KK149 **(bir yerin) yolunu tut- (I)** o yere doğru gitmeye başlamak. "*Karşılık bile vermeden kıpkırmızı, mutfağın yolunu tutmuştu*." SBK149 **(bir şeyin) yolunu tut- (II)** benimsemek, gereğini yerine getirmek. "*Beni apartman katı, hususi, stil möbleyle aldatıp kızımı kocasından ayırtma yolunu tuttu*." SBK15

yol- Bitki, tüy vb.ni çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak. "*Senin yerinde olsam kuruyemişçiyi kaz yolar gibi yolarım*." KÜÇ14

yol ağzı *a.* Bir yolun başlangıcı. "*Yol ağzında Kel Mıstık, arabanın içine doğru hafifçe eğilerek sordu*." ÜÇK493

yol bel *a.* Geçilen yer, yol. "*Kış, kıyamette, yollarda bellerde, dağ başlarında dolaşmak…*" SM194

yol parası *a.* Yolculuk sırasında harcanmak için ayrılmış para. "*Babasına yol parası gönderip getirtirdi*." DE201

yol uğrağı *a.* Geçerken uğranılan, yanından yol geçen yer; çiğnek. "*Mahsustan değil, yol uğrağı dörtyol ağzıydı da ondan*." GK206

yol üstü *a.* Yolun hemen kenarı. "*Yol üstünde mi*?" SAR26

yol yol *zf.* Çizgiler biçiminde, iplik iplik. "*Bu en üst katı, odayı, odanın sedirini, aynalı dolabını, yerdeki mavi halıyı, yol yol kilimi, sobayı, masayı, ateş küreğini de sevmiyordu*." ÖE74

yol yordam *a.* Uygun olan davranış biçimi; yol yöntem, yol erkân, adap, adap erkân, erkân. "*Arzuhâlci akrabasının yanında çalıştığı yıllar çeşitli hükümet dairelerine girer çıkar, yol yordam beller, memurlarla tanışırdı*." KT291

yol yorgunluğu *a.* Yol yorgunu olma durumu. "*Bir günde insan yol yorgunluğundan sıyrılıp da etrafı doğru dürüst göremez bile*." EKM145

yolbağcı* *a.* Eşkıya, haydut. "*Benim babam eşkıyaydı esas, yolbağcı*." BTÜ318

yolbağı* *a.* Yol kesme, soygunculuk yapma. "*Bize de mi yolbağı*?" ÖE28

yolcu *a.* 1. Yolculuğa çıkmış kimse. "*Buraya düşmeden önce dünyanın bütün limanlarına yük taşır, yolcu taşır, liman meyhanelerinde kadeh kırar, iskemle devirirdi*." YK81 2. Yolculuğa çıkmaya hazırlanan kimse. "*İnmek değil, yeni bir yolcu dalgası*." EB25 **yolcu et-** yola çıkanı uğurlamak. "*Garson Rıza, Nesrin'le Nazan'ı yolcu etmek üzere istasyona gittiği için başka garson geldi*." EK185

yolcu gemisi *a.* Yolcu taşımak üzere yapılmış deniz taşıtı. "*Yıllar, yıllar önce o da bunlar kadarken üvey babasından kurtulmak için büyük bir İngiliz yolcu gemisine sığınmıştı*." SUÇ322

yolcu salonu *a.* Liman, istasyon, otogar vb. yerlerde, yolcuların giderken veya gelirken oturma, dinlenme imkânını buldukları yer. "*İkinci mevki yolcu salonunun açık pencerelerinden tahta sıralara kuvvetle vuran güneş, yolcuları gölgeye kaçırmıştı*." GR59

yolculuk *a.* 1. Ülkeden ülkeye veya bir ülke içinde bir yerden bir yere gidiş veya geliş; yol, seyahat, sefer. "*Gerçi yolda kolunu beline dolamıştı ama bu sırf bir tesadüf yahut da sarhoşluğun verdiği, yolculuğa has bir davranış olabilirdi*!" HÇ202 2. Bu gidiş gelişte geçen süre. "*Yolculuğumuzun üçüncü günü akşamı … yakışıklı bir delikanlı bindi*." AY122 3. Herhangi bir taşıtla bir yere gidip gelme. "*İhsan'ın hasretle anlattığı gibi, iki günlük tren yolculuğundan sonra, mor dağlarla çevrili*

küçücük dağ istasyonunda inecekler…" KY184 4. Farklı bir zamana veya mekâna zihinsel olarak gitmek, o dönemi veya zamanı hatırlamak. "*Ezellerden ebedlere bitmez, başı sonu olmayan bir yolculuk*!" EK286

yoldaş *a*. Yol arkadaşı. "*Dağlar yoldaşın gibi…*" BE96

yoldaşlık *a*. Yoldaş olma durumu. "*O kuş uçmaz kervan geçmez istasyonlarda, arkadaşlık, yoldaşlık ettiğim adam, şu artık ihtiyarladığım günlerde beni kaldırıp atmaktan bahsediyor*." EB190 **yoldaşlık et-** bir yolcuya katılmak, birlikte gitmek. "*O kuş uçmaz kervan geçmez istasyonlarda, arkadaşlık, yoldaşlık ettiğim adam, şu artık ihtiyarladığım günlerde beni kaldırıp atmaktan bahsediyor*." EB190

Yolgeçen Hanı* *öz. a*. İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan eski bir han. "*... yıllar yılı Yolgeçen Hanı ya da Kapalıçarşı böğründeki kundura atölyelerinde Murat Kalfaların, Basri Ağabeylerin, Mandosların vurma vurulma, içeri düşme, orospudan haraç yeme üzerine anlattıklarıyla pişmişlerdi*." KÜÇ36

yolla- Bir yere doğru yola çıkarmak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak; göndermek. "*Gelince bana yolla*!" İDG64

yollama *a*. Yollamak işi; izam. "*Çocuklardan her birinin bir yumrukta canını cehenneme yollamayı kurduğu bir düşmanı mutlaka vardı*." SUÇ20

yollan- 1. Yollama işi yapılmak, gönderilmek. YK87 "*Modern cezaevlerinden birine yollanır, sonunda Fatma'sına kavuşurdu*." 2. Bir yere gitmeye başlamak, yürümek. "*Elinde taşlar, taşları avucunda hoplatarak dedesigilin çadırına yollandı*." EVO215

yollanıl-* Yollanma işi yapılmak. "*Sonra kısa bir veda, arabacı Kel Mıstık'ın arabasıyla adliyeye yollanıldı*." ÜÇK344

yollanış *a*. Yollanmak işi. "*... şişirilmişe benzeyen kocaman karnıyla tembel tembel yollanışı üzerine, koğuşta fısıltılar olurdu*." ÇK65

yollanıver-* Çabucak veya kolaylıkla yollanmak. "*Boylar büyüyüverir, yumruklar, bilekler, kollar kuvvetleniverir, istenirse bir yumrukta koskocaman bir insanın canı cehen - neme yollanıverirdi*." SUÇ20

yollanma *a*. Yollanmak işi. "*O zaman onun için önemli olan, kızın ne pahasına olursa olsun çiftliğe yollanması, geriye kalan beş yüzün alınmasıydı*." HÇ59

yollayabil- Yollama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Nasıl yollayabilirdim*?" KY190

yollu 1. *zf*. Herhangi bir nitelikte, biçimde. "*Yollu dertlendiyse de, herkesin omuz silkip dudak bükmesi üzerine bundan da vazgeçti*." ÇK66 2. *a*. Kolayca elde edilen kadın. "*Bir bakışta çakmıştı kadının yollu olduğunu*." BK362 3. *sf*. Çizgili olan. "*Efendi, mor yollu ipek pijamasıyla Kamyon'un ardında koğuştan çıkmadan önce…*" DHV320 4. *sf*. *argo* Parası olan. "*Yollu olsam insan gibi yaşamanın daniskasını bilirim*." EVO77

yolma *a*. Yolmak işi. "*İçtiği zaman kendini bilmeyecek derecede çılgınlaşması, hemencecik kavga çıkarıp saç baş yolması yüzünden hiçbir bar ya da pavyonda uzun zaman dikiş tutturamıyordu*." KY195

yolsuz 1. *sf*. Kurallara aykırı, uygunsuz, yöntemsiz, düzensiz, yersiz, usulsüz, nizamsız. "*Fakat bir daha herhangi yolsuz bir hareketini duyarsam…*" GR31 2. *sf*. *argo* Parasız olan. "*Yolsuz kaldım mı mangır pasa ediyor, canım istedikçe de koynuma giriyor*." KÜÇ33 3. *öz. a*. Bir lakap. "*Yolsuz Rıza kıçüstü oturmuştu*." SAR132 **yolsuz kal-** *argo* parasız kalmak. "*Bir anacığı vardı. ... yolsuz kaldığı günlerde sekize katlanmış kirli bir iki buçukluk sıkıştırırdı*." SAR117

yolsuzluk *a*. 1. Yolsuz olma durumu. "*Sonra gene yolsuzluk, elektriksizlik, kanalizasyonsuzluk üzerine olan tartışmalarına koyuldular*." GK366 2. Bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma; usulsüzlük. "*... ne yazacak, lokantada gördüğü yolsuzlukları*!" MM27 3. Parasızlık. "*Kız bir bakışta anlıyordu yolsuzluğunu*." KÜÇ29

yoluk *sf*. Yolunmuş olan. "*Bu hayali, annesinin yoluk saçlı, suratı tekmelerle morarmış perişan hayalini kovmak, kurtulmak istiyordu*." OK82

yolun- Yolma işi yapılmak, çekilip koparılmak. "*Deste deste paralar arasından çekip çıkardığı onluklarla şişeler alındı, tavuklar kesilip hemencecik yolundu, kızardı, ateşe yeni yeni çırpılar atıldı, içilmeye başlandı*." SÇ231

yolunmuşluk* *a*. Yolunmuş olma durumu. "*Yaka paça yakalanmış ya da kavgadan çıkmışların yolunmuşluğu içindeydi*." SBK243

yomiye* *a*. Yevmiye. "*Yomiye veriyok tekmil*!" AY176

yonca *a*. Baklagillerden, başak durumundaki çiçekleri kırmızı veya mor renkli, hayvanlara yem olarak yetiştirilen çayır bitkilerinin genel adı. "*Süsenler, cılız avrat otları, yoncalar ... yeşil bir halı gibi yayılmıştı*." YK73

yonga *a*. Kesilen, yontulan veya rendelenen bir şeyden çıkan parça, kamga. "*Makineler zeytinyağında gibi kolaylıkla dönüyor, yerlere kıvrım kıvrım yongalar dökülüyor*." SÇ81

yonsa (Der.) *ünl*. Yoksa. "*İşten mi cıhardılar yonsa*?" ÇK125

yont- 1. Bir şeye istenilen biçimi vermek için dış bölümünü keskin bir araçla biçmek, kesmek; yonmak. "*Bir köylü, demiri parlak bir sustalıyla sopa yontuyordu*." ÇK74 2. Bir kimsenin azar azar parasını çekmek, birinden para sızdırmak. "*Herifi ufaktan ufaktan yontuyorlar*." KT304 3. Bir şeyi kendi görüşüne göre değerlendirmek. "*Her zaman, herhangi bir işte olduğu gibi bugün de kendine yontacak bir şeyler bulmak için gözlerini, bilhassa kulaklarını dört açıyordu*." DE154

yontabil- Yontma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Herkes birçok şeyleri kendine nasıl yontarsa yaşadığımız devir de bizim atağımızı kendi çıkarına yontabilir*." DE158

yontma *a*. Yontmak işi; yonma. "*Habip cebinden çakısını çıkardı, elindeki sopayı yontmaya başladı*." HÇ294

yontul- 1. Yontma işi yapılmak veya yontma işine konu olmak; yonulmak. "*Granitten yontulmuş çok eski bir Hitit heykeline benziyordu*." YK3 2. İnsan kabalıktan, görgüsüzlükten kurtularak toplum törelerine göre davranır duruma gelmek. "*İşte şendulun sebze halindeki kaba saba kabzımalla aşna fışnası, daha doğrusu bu yontulmamış adama düşüşü bundandı*." GK105

yor- (I) 1. Yorgun duruma getirmek. "*Gece yarılarına kadar çalışıp sabahleyin de erkenden uyanmak fena yordu*." ÖE90 2. Sıkıntıya sokmak, üzmek. "*Kel Mıstık, onu sabaha kadar üzüp yoran karısından koparabildiği iki yüz liranın ne de olsa neşesiyle, hayli ferahtı*." MM134

yor- (II) 1. Bir anlam vermek, yorumlamak. "*Nurcan, Ayten'in rüyasını yoruyordu*." KK159 2. Bir sebebe bağlamak, bir duruma işaret saymak. "*Bir gören olursa belki fenaya yorardı*." DE223

yorabil- Yorma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Telaşını hayra yoramadı*." VV280

yordur- Yorumunu yaptırmak, yorumlanmasını sağlamak. "*Ben gene de bizim Hafız Hanım'a yordururum ya, hiç şüphen olmasın yeşilin murat olduğuna*." ÜÇK468

yorgan *a*. Yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü. "*Annesini yatırdı, yorganını üzerine çekti*." OK55

yorgan çarşafı *a*. Yorganın alt yüzüne dikilen çarşaf. "*Yapı eski yapı, eğri, yataklar, yorganlar, yorgan çarşafları, yastık örtüleri pisin pisiydi*." MM61

yorgan iğnesi *a*. Yorgan dikmeye yarayan kalın ve uzun bir iğne türü. "*... koca bir yorgan iğnesiyle yanıma geldi*." AY207

yorgan yüzü *a*. Yorganı kirden ve dış etkilerden korumak için kumaştan yapılan yüz. "*Yorgan yüzü eskiymiş*." EB221

yorganlı* *sf*. Yorganı olan. "*Yorganlı, yorgansız, bohçalı, bohçasız...*" GK247

yorgansız* *zf*. Yorgan olmaksızın. "*Yataksız, yorgansız, battaniyesiz ölecekti belki de*." SÇ197

yorgun *sf*. Çalışma vb. sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan. "*Yorgun sinekler havalandı*." GR60 **yorgun düş-** çok yorulmak, bitkin duruma gelmek. "*Bunun için de bütün gün koş oraya, koş buraya yorgun düşen âdembabaların uykuya geçmesini beklemek lazımdı*." YK18

yorgun argın *zf*. Çok yorulmuş, gücü kalmamış bir biçimde. "*Şehrin caddelerini yorgun argın geçen kamyon taksi durağında durdu*." SAR20

yorgunlaş-* Yorgun bir duruma gelmek, yorulmak. "*Hele Haldun'u doğurduktan sonra, daha da yorgunlaşmıştı*." EK61

yorgunluk *a*. Çalışma vb. sebeplerle bireyin ruh ve beden etkinlikleri açısından verimlilik düzeyinin azalması. "*Uykusuzluk, yorgunluktan gözleri yanıyordu*." KY198 **yorgunluğunu al-** dinlenmesine sebep olmak. "*Irmak insanın tekmil yorgunluğunu alıyor*." EVO226

yorgunluk kahvesi *a*. Dinlenmek amacıyla çalışmaya ara verildiğinde içilen kahve. "*Bir yorgunluk kahvesi*?" SBK188

yorma *a*. Yormak işi. "*Bir eski aristokratı, hem*

de hayli ihtiyarlamış bir aristokratı yormanın saygısızlık olacağını aklından bile geçirmeyecek kadar." SAR127

yorucu* *sf*. Çok yoran, yorgunluğa yol açan. "*On iki saatlik yorucu bir işten sonra kavuştukları hürriyetin neşesiyle güneşe karşı gerinen, birbirini kovalayan…*" CEM49

yorul- Yorgun duruma gelmek. "*Yoruldun değil mi*?" SAR137

yorulma *a*. Yorulmak işi. "*Sonra, şeker karıcığımın yorulmasını istemem ki*!" SBK257

yorulmuşluk* *a*. Yorulmuş olma durumu. "*... coşmaktan çok koşmaktan yorulmuşluk, boşalmışlık vardı*." SAR114

yorulun-* Yorulma işine konu olmak. "*Defterikebir ve muavin hesapların aktif ya da pasiflerinde kuruşların aranmaktan yorulunduğu, demli çayların höpürtüyle içildiği anların alaylı kahkahaları hep bu pardösü içindi*." EKM122

yorum *a*. 1. Bir yazının veya bir sözün, anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma; tefsir. "*Makaleler, fıkralar, haberler, demeçler, yorumlar, hikâyelerle romanlar, spor sayfaları hatta bilmecelerini çözüyordum ama vakit yine de geçmiyor, geçmiyordu*." KK49 2. Bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirme. "*Yok canım. Onların yorumu*." İDG85

yorumla- Bir olaya, bir duruma bir anlam vermek, tabir etmek. "*Vazifesinin başına dönmeyişini nasıl yorumlamışlardı acaba*?" OK79

yorumlama *a*. Yorumlamak işi; tefsir. "*Karısının bu ani değişikliğini yorumlamaya çalışan Ahmet, çok geçmeden sebebini anlamıştı*." SM240

yorumlayabil- Yorumlama becerisi bulunmak. "*Şu Güllü yorumlayamaz mıydı*?" KT229

yosma *sf*. Şen, güzel, fettan olan (genç kadın). "*Senin aradığın yosma karı, uygunsuz avrat*." KY23

yosun *a*. Çoğu sularda, ağaç veya taşların üzerinde yetişen tallı bitkilerin ilkel yapıdaki örneklerine verilen genel ad. "*Tahtalar siyah siyah kararmış, kırmızı kiremitler paslanmış, yosun tutmuştu*." GAV153 **yosun tut-** üzerini yosun kaplamak. "*Sonunda kırmızı kiremitleri yosun tutmuş, tahtaları kapkara evi buldu*." SUÇ236

yosunlu *sf*. Yosunu olan, yosunla kaplanmış olan. "*Eyi su dururken eşşek bile içmez yosunlu suyu...*" SAR18

yosunsu* *zf*. Yosun gibi. "*Şeher ekmeynen karınnan doymaz, içdikleri su yosunsu yosunsu kokmadı mı kanmazlar*." SAR17

yön *a*. 1. Belli bir noktaya göre olan yer; cihet, taraf. "*Baktığı yön alacakaranlıklar içindeki harabelerdi*." TD2 2. Bir şeyin belli bir noktaya baktığı yan; veçhe. "*Araba hızla Surlar'dan çıkmış, sola dönmüş, Topkapı yönüne alabildiğine akmaya başlamıştı*." BFV211 3. Tutulacak, izlenecek yol; doğrultu, istikamet. "*Çeker giderim, bir yön çizerim kendime*." YD56

Yön* *öz*. *a*. 1961'de Ankara'da yayına başlayan eski haftalık dergi. "*Yön ne zaman çıkacak yeniden*?" KK52

yönel- Belli bir yön tutmak, yüzünü belli bir yöne doğru çevirmek; yönlenmek, bükülmek, teveccüh etmek. "*Gürültüyle açıp kapadıktan sonra ayaklarının ucuna basarak samanlığa yöneldi*." OK56

yönelt- Bir şeye belli bir yön vermek, yönelmesini sağlamak, çevirmek; tevcih etmek. "*Yolunu üst katın merdivenlerine yöneltti*." MM120

yöneltil- Yöneltme işi yapılmak. "*Genç kızların yaşlı erkeklere düşkünlüğünü de bilmiyor değil, ama bu düşkünlük iyi yöneltilmezse yaşlı için sonun iyi olmayacağını da bilmiyor değil*." BFV256

yönet- Bir kurum veya kuruluşun yasalara, kurallara ve belli şartlara uygun biçimde işlemesini sağlamak; idare etmek, tedvir etmek. "*Reviri yönetmekte olan iki ihtilas hükümlüsüne Nurettin Şadan Bey önce kendini tanıttı*." GR19

yönetebil- Yönetmeyi becermek. "*Daha bir günden bir güne kâtipte başgardiyanı kuzu kuzu yönetememiş, mutlaka takışmışlar, birbirlerinden yakınıp durmuşlardı*." ÜÇK385

yönetici *a*. Yönetme gücünü elinde bulunduran kişi, yöneten kişi; idareci, menajer. "*Çünkü o, damarlarında Hasan Bey dayısının mübarek kanını taşıyan, kurs görmüş, amirlerinden sıkı terbiye almış, disiplini sıkı bir yöneticiydi*." MUR432

yönetim *a*. Yönetmek işi; idare. "*Bu işin*

gerçekleşebilmesi için, bu işin yönetimini elinde tutanların maddiyat değil, maneviyata önem vermeleri gerekiyordu.” KT314

yönetim kurulu *a*. Bir kuruluşu yönetmekle görevlendirilmiş kimselerin hepsi; idare meclisi. “*Bir gün, hiç unutmam, hayır derneklerinden birinin yönetim kurulu toplantısında...*” KP101

yörü- (Der.) Yürümek. “*Yörü kız, yörü*!” CEM55

Yörük *öz. a.* Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen. “*Ben Türkmen, Yörük kızıyım aslanım.*” KY22

yörüklük* *a*. Yörük olma durumu. “*... bir ev çakarlar, yerleşirler, yörüklükten çıkar, duruk olurlardı*.” KY23

yörüyüş (Der.) *a.* Yürüyüş. “*Beyi azarlayarak yörüyüşüne köylü aşkolsun demiş güya*.” HÇ170

yu (Tar.) *ünl*. Çok yazık, yuh, yuf!. “*Yuuuuu, yuuuuu, yuuuuuu*!” EB213

yu- Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek; yıkamak. “*Tahtalarını kendim siler, çamaşırlarını kendi elceğezimle yurum*.” ÇK98

yud- (Der.) Yutmak. “*Zehir olsa yudacan*!” GK270

yudum *a*. Sıvı içiminde ağza alınan miktar; höpürdek. “*Kamran da tersine susuz tek yudum alamazdı*.” GAV131

yudum yudum *zf*. Küçük ölçülerde; az az, azar azar. “*Bugün elli, altmış, daha yukarı yaşlardakilerimizin eline verilsin o gençlik de bakın bakalım nasıl değerlendire değerlendire, yudum yudum içe içe, tadını çıkara çıkara kullanırız*.” KK19

yudumla- Yudum yudum içmek, acele etmeden yavaş yavaş içmek. “*Rakısını yudumladı*.” GAV170

yudumlama *a*. Yudumlamak işi. “*Sonra masasının başına geçer, rakısını yudumlamaya koyulurdu.*” KY2

yudumlan- Yudumlama işi yapılmak. “*İçlerine buz atılmış rakı kadehleri kalktı, tokuştu, yudumlandı*.” YYB181

yudumlayış *a*. Yudumlamak işi. “*Hele üzeri kıllı tombul eliyle sulandırılmış rakı kadehini alışı, kadehi ağzına götürüşü, yudumlayışı…*” MM27

yudumlayıver-* Çabucak yudumlamak. “*Dudaklar, usta dudaklar, diş yarası içindeki dudaklar yudumlayıverdi*.” SÇ56

yudumluk* *sf*. Miktarı herhangi bir yudum olan. “*Fazla su verilmiyordu, bardağa birkaç yudumluk konulup verildi*.” DK244

yuf *ünl*. Kınama, üzüntü, nefret bildiren bir söz. “*... pardösülerine sıkı sıkıya büründükleri hâlde donacakmış gibi büzülen insanlara sanki yuf çekiyordu*.” BK306

yufka 1. *a.* Oklava ile açılan ince, yuvarlak hamur yaprağı. “*Oklavayla yuvarlak yuvarlak açılıp inceltilmiş hamur yufkalarından birini aldı*.” EVO242 2. *a.* Sacda pişen bir ekmek türü. “*Torbalardaki tandır, yufka dürümleri tükenip çarşı ekmeğine verilecek son kuruşlar da suyunu çektikten sonra aç çocukların feryadı göğe yükselir*.” BTÜ169 3. *sf.* Zayıf, ince, dayanıksız. “*Bakıyorum, en yufka yanım*.” BFV249

yufka ekmeği *a.* Pideden daha ince açılan bir çeşit ekmek. “*Taze sulanmış yufka ekmek, peynir ve bir baş kuru soğanla sürermiş kocasının önüne*.” BE84

yufka yürekli *sf.* Kötü olaylardan çok çabuk etkilenen, üzülen; bağrı yufka. “*Bu Mustafa çok yufka yüreklidir*.” YYB37

Yugoslav *öz. a.* Yugoslavya halkından olan kimse. “*Yugoslav dağlarının yıllarca önceki azgın çete reisi olmuştu*.” CEM81

Yugoslavya* *öz. a*. Balkanlar'da 1990'lı yıllarda dağılan federal devlet. “*Bu deplasman yapan takım Yugoslavya'nın Partizan'ı*.” YYB49

Yugoslavyalı *öz. a*. Yugoslavya'da yaşayan kimse. “*Öğretmenle Yugoslavyalı göçmen konuşarak yanlarına geldiler*.” GK365

yuğurt* *a*. Yoğurt. “A*y boynuzlu öküzler, inekler hem de delikanlılar koç bıyıklı, sütler, yuğurtlar...*” SÇ131

yuh *ünl*. Birine karşı beğenilmeyen veya öfke duyulan bir durumda haykırılan söz, yuha. “*Yuh, fakir fukara düşmanı*!” SAR120 **yuh çek-** beğenilmeyen, tasvip edilmeyen birine veya bir duruma karşı haykırmak. “*Herif jandarmaların arasında, kelepçeli elleriyle trenden inerken yuh çekip taşlamayacaklar mıydı*?” ÜÇK304

yukarı 1. *a.* Bir şeyin üst bölümü; fevk,

mafevk, aşağı karşıtı. "*Yukarıya çıktılar*." SBK117 2. *sf*. Benzerleri arasında üstte bulunan. "*Yukarı katta var böyle iri, siyah gözlü kız*." KY158 3. *zf*. Üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya. "*Kadının başı yukarı kalktı*." YYB18 **yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal** iki karşıt ve aynı derecede sakıncalı durum karşısında karar verme zorluğunu anlatan bir söz. "*Yukarı tükürse bıyık, aşağı tükürse sakal*." EVO148

Yukarı Paranalı* *öz. a*. Brezilya'nın Parana eyaletinin yukarı bölgelerinden olan kimse. "*... kendisini Hölivut hava kuvvetlerinin yenilmez Coni'si yahut Yukarı Paranalı bir kovboy sanarak kırmızı John Deere'nin direksiyonunda, kız lisesinin önündeki parke caddeden geçer*." SAR57

yukarıdan *zf*. Tepeden, üstten. "*Kıskançlığını, herkese yukarıdan bakışını biliyordu*." KY57 **yukarıdan bak-** kendini karşısındakinden üstün görmek. "*Yukarıdan bakıyon şu hâlime öyle ya*?" EVO377

Yukarıköy* *öz. a*. Orhan Kemal'in "Sarhoşlar" adlı öykü kitabında geçen bir köy. "*Yukarıköy'den Veli Ağa, İngiliz laciverdinden şalvarı, basık, rugan yemenileriyle Abidinpaşa Caddesi'nde kulunç kıra kıra yürürken, gözlerinin içi gülüyor, selam verecek, hâl hatır soracak adam arıyordu*." SAR52

Yukarıköylü* *öz. a.* Yukarıköy'den olan kimse. *"Yukarıköylü Veli Ağa durakladı*." SAR53

yulaf (Rum.) *a*. Buğdaygillerden, en çok hayvan yemi olarak yetiştirilen otsu bitki. "*Arpa ekti, darı ekti, buğday ekti, yerlilerin şifan dedikleri yulaf ekti*." MUR13

yulaf unu *a*. Kurutulmuş yulaf tanelerinin öğütülmesiyle elde edilen un. "*Şimdilik pirinç, mercimek, patates, nohut, yulaf unlarından, domuz kılı, hacı yağları, diş tozu, fennin en son icadı, harika leke tozlarına kadar kırk elli parça emtianın komisyonculuğu*." SAR143

yular *a*. Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmasına bağlanan ip. "*Yuları alınıp azat edilmiş ihtiyar bir eşek ışık sütununun içinde beliriverdi*." SAR65 **yuları birinin elinde ol-** bir kimsenin davranışları birinin denetiminde, yönetiminde olmak. "*Tutmalı ya, gene de yuları elimde*." HÇ148 **yuları tak-** birini sözünden çıkamayacak duruma getirmek, egemenliği altına almak. "*... takacaksın yuları, sımsıkı tutacaksın*." BFV222 **yuları teslim et-** birinin sözünden çıkmayacak duruma gelmek, kendi iradesiyle davranmamak. "*Görünmeliydi, ne yapıp yapıp görünmeli, yuları teslim etmemeliydi*." HÇ19

yularlı* *sf*. Yuları olan. "*Bir iskemle çektim tam oturacaktım, boynu yularlı arkadaşları geldi*." MUR186

yularsız* *zf*. Yular olmaksızın. "*Mezarı belirsiz serseri baban gibi yularsız, palansız mı gebermek istiyorsun*?" KK246

yum- Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek. "*Dolgun göğsüyle masanın kenarına dayandı, başını avuçlarının içine aldı, gözlerini yumdu*." HÇ224

yumabil- Yumma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Hangi erkek göz yumabilirdi ki*?" KÜÇ15

yumak *a*. Yuvarlak biçimde sarılmış iplik, yün vb. şey. "*... zencefil, iplik makarası, renkli yumaklar satan bakkal, bakkaldan çok tuhafiyeciye benzer, çocuklara hiç kızmazdı*. SBK40

yumma *a.* Yummak işi. "*Bütün mesele, Muzaffer Bey'in cartayı çekip fani dünyaya gözlerini yummasındaydı.*" VV163

yumru 1. *a.* Yuvarlak, şişkin şey. "*Gırtlağındaki yumrunun inip çıkması ya*?" SÇ35 2. *sf*. Şişkin, kabarık, yuvarlak biçimli. "*İnce ve daracık omuzları arasında yumru muhacir kafası ... uzun yeleğiyle, terli ve yorgun geldi*." EKM107

yumruk *a*. 1. Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim. "*Kocaman elini yumruk yapıp kuluncuna koydu*." DHV261 2. Elin bu biçimiyle yapılan vuruş; sumsuk, panç. "*Kara bıyıklıya bir yumruk, bir yumruk daha.*" SÇ68 3. Baskı. "*Bulgaristan, Yunanistan ya da Sırbistan da gâvur yumruğu altında değil miydi*?" EVO4 4. *öz.* Bir lakap. "*Serseri milyoner birden Yumruk Niyazi'yi hatırladı*." SM230 **yumruk at-** yumrukla vurmak. "*Berbat Şevket'in sırtına bir yumruk attı.*" SAR43 **yumruk gibi** yumruk büyüklüğünde. "*Eliyle yokladı, yumruk gibi şişmişti*." EKM55 **yumruk kadar** küçücük. "*Ulan zaten yumruk kadar şeysin*." EKM133 **yumruk yumruğa gel-** yumruklaşmak. "*Arada sokağa deli gibi fırlar, itişip kakışma, derken yumruk yumruğa geliverirlerdi*." YD35

Yumrukçu* *öz. a.* Bir lakap. "*Hapishane Müdiresi Yumrukçu Fatma karşısına çekmiş, iyi bir zılgıt geçmişti*." TD13

yumrukla- Yumrukla vurmak; sumsuklamak. "*Kim olursa olsun, bağırıp çağıracak, ana avrat sövecek, gerekirse kalkıp yumruklayacaktı ama olmadı*." GAV98

yumruklama *a.* Yumruklamak işi. "*Sanki bileklerinden tuttu, altına aldı, başladı yumruklamaya.*" EK93

yumruklan- Yumrukla vurulmak. "*Amerika'da yumruklanan, soyulan, acı acı haykıran insanlara sık sık rastlanır*." SUÇ286

yumruklanma *a*. Yumruklanmak işi. "*Kapı deli deli yumruklanmaya başladı*." DE26

yumruklaş- Karşılıklı yumruk atmak, yumruk vurarak dövüşmek. "*Sandı ki iki doktor tutuşacak, yumruklaşacaklar*." SAR51

yumruklaşma *a*. Yumruklaşmak işi. "*Tutuşup yumruklaşmaları umurunda bile değildi, isterse birbirlerini yesinler*." SAR51

yumruklattır-* Yumruklatma işini yaptırmak. "*Şimdi otuz ikisinde, dipdiri, capcanlı hatta erkeklere göğüslerini yumruklattırdığı yıllardan bile güzeldi*." VV19

yumruklayabil- Yumruklamaya gücü yetmek. "*Çeçen Hakkı bu Cemal Bey'i yumruklayamazdı ki*!" DHV251

yumruklayış* *a*. Yumruklamak işi. "*... erkek hükümlülerin attıkları lafları işitmiyorlar göğüslerini yumruklayışlarını görmüyorlardı*." YK73

yumruklu* *sf*. Yumruğu olan. "*Önemli olan, Lenduha'nın akşam, kocaman yumruklu ellerini beline dayayarak dikilişi…*" KK82

yumuk *sf*. 1. Yumulmuş olan, yumulmuş gibi duran, yumulu. "*Tavukçu'nun gözleri hâlâ yumuk, başını salladı*." YK2 2. "*Onun bembeyaz, yumuk yumuk eli yazmıştı demek*?" Tombul. YK83

yumul- 1. Kapanmak, örtülmek. "*Gece yarısına doğru gözler büsbütün yumuldu.*" YK32 2. Kendini bir işe istekle vermek, girişmek, saldırmak, atılmak. "*Bana karışma. Yumulacağım ben*!" AY136

yumulma *a*. Yumulmak işi. "*Cemşir'in daha şimdiden gözleri yumulmaya başlamıştı*." VV182

yumulu *sf*. Yumulmuş olan, yumulmuş gibi duran; yumuk. "*Yumulu gözleri gerisinde zavallı anacığı belirmiş…*" OK82

yumurcak *a.* Yaramaz küçük çocuk. "*Söylemesi ayıp, bu yumurcağı sevdiği kadar kocasını sevmiyor*." SAR130

yumurta *a.* 1. Bir dişinin vücudunda oluşan, yumurtlama ve döllenmeden sonra aynı türden bir canlı oluşturan hücre. "*... daha iri tabaklarda balık yumurtası dilimleri ... pembe pembe kızarmış küçük böreklere kadar çeşitli mezelerle yüklüydü masa*." GK128 2. Kanatlı hayvanların çoğalmasını sağlayan kabuklu bir besin maddesi. "*Yumurtaları yenir mi*?" EVO225 3. Erkeklik hormonunu oluşturan erkek cinsiyet bezi, yumurta, husye, haya, testis. "*Ne zaman oturur idim iskemleye, atamaz idim bacak bacak üstüne, ağrır idi yumurtalarım*." MUR283 4. Tavuk yumurtası. "*Ortadan dilinmiş, sarı sarı yumurtalar, löp löp...*" SAR136 **yumurta kapıya gel-** yapılacak iş için zaman çok daralmak. "*Gelsin ama yumurta kapıya gelmeden düşünmelisiniz*." GR104

yumurta ökçe *a.* Orta yükseklikte ve az sivri ayakkabı ökçesi, yumurta topuk. "*Hafta sonlarında lacivertlerini giyinir, vişneçürüğü kravat, yumurta ökçe rugan iskarpinler, takardı koluna karısını...*" BFV9

yumurtalı* *sf.* İçine yumurta katılmış. "*Müşteriler yumurtalı isteyebilir piyazı*." DK47

yumurtalık *a*. Canlılarda dişi üreme hücrelerini veren organ; mebiz. "*Hülya'yı zorlukla doğurduktan sonra önce yumurtalık, sonra böbrek, arkasından karaciğer, mide hastalıklarına tutulan karısının tedavisi için şeytana uymuş, ondan sonra da alışmıştı*." DK78

yumurtla- 1. Tavuk, kuş, balık vb. yumurta yapmak. "*Oraya mı yumurtlarlar*?" EVO225 2. Uydurup söylemek veya söylenmemesi gereken şeyi açığa vurmak. "*Ne yumurtlayacağım merak edilmişti herhâlde*." AY214

yumuşa- 1. Sertliği kalmamak, yumuşak duruma gelmek. "*Yumuşamış, şerefsizim, yumuşamış*!" ARK23 2. Öfkesi, kızgınlığı, inadı geçmek. "*Her şeyi birden kavrayan başgardiyan yumuşadı*." YK61

yumuşacık *sf.* Hoşa giden, istenilen yumuşaklıkta olan, çok yumuşak olan. "*Annesi yumuşacık sesiyle…*" GAV145

yumuşak *sf.* 1. Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı. "*Ayağına yumuşak bir*

ağırlık, belki de bir insan cesedi takılmıştı." GAV122 2. Dokunulduğunda hoş bir duygu uyandıran. "*Bu yumuşak eller…*" AY105 3. Kolaylıkla işlenebilen. "*Yeni sürülmüş, yumuşak topraklar vıcık vıcık.*" AY165 4. Kolaylıkla bükülen, buruşmayan, sert karşıtı. "*... yumuşak kahverengi deriden külot pantolonuyla kendini bilmem hangi Amerikan filmindeki Coni bilmem ne sanarak direksiyondan atladı*." KÜÇ58 5. Sessiz, hafif. "*... pırıl pırıl çengellerden geçen iplikler, masuralara baş döndürücü bir hız ve yumuşak bir vınıltıyla sarılıyorlardı*." CEM22 6. Okşayıcı, tatlı, hoş. "*Nolmuş, diye başını kaldıran beriki, iriyarı ama yumuşak bakışlı biriydi*." GR12 7. Kaba, hırçın, sert olmayan, kolay yola gelen. "*Elci, o sakin, o ipek gibi yumuşak bilip tanıdıkları elci dolup dolup taşıyordu*." EVO218

yumuşak başlı *sf*. Başkalarına kolayca uyabilen, sözlerini dinleyip karşı gelmeyen; uysal. "*Çok uysal, çok yumuşak başlısın*." GR125

yumuşak yüzlü *sf*. Kendisinden istenilen bir şeyi geri çeviremeyen, hayır diyemeyen (kimse). "*Eski zengin konakları yumuşak yüzlüydü, ekmeği bol, lafı tatlı*." KY5

yumuşakça *zf*. Yumuşak bir biçimde. "*Gene de yumuşakça sordu*." SBK122

yumuşaklık *a*. Yumuşak olma durumu, mülayemet. "*Bu heriflere yumuşaklık yaramaz.*" ARK95

yumuşama *a*. Yumuşamak işi. "*Elini yüzünü yıkayıp dönen Nazan da kaynanasının böyle birden yumuşamasına hiçbir mana verememişti*." EK114

yumuşat- 1. Sertliğini gidermek, yumuşak duruma getirmek. "*Ekseriya kurumuş ekmek parçalarını şekerli suda yumuşatır*." EKM102 2. Kabalığını, katılığını, sertliğini veya acımasızlığını ortadan kaldıracak duruma getirmek. "*Kamran önce gidip dedesiyle konuşsa, adamı yumuşatsa...*" GAV206

yumuşatma *a*. Yumuşatmak işi veya durumu. "*Ben onu yumuşatmasını bilirim*." GAV205

yumuşayıver-* Ansızın veya çabucak yumaşamak. "*Çocuk gibi yumuşayıvermişti*." GAV98

yumuşayıvermişlik* *a*. Yumuşayıvermiş olma durumu. "*Yaşar olanca yumuşayıvermişliğine karşılık, sertçe sordu*." KT370

yumuver-* Ansızın yummak. "*O da gözlerini yumuverirse hiç kimsesi kalmayacaktı*." VV142

yun- Yıkama işi yapılmak veya yıkama işine konu olmak; yıkanmak. "*Sırtını mırtını kim yundu*?" GK335

Yunan *öz. a*. Yunanistan'da yaşayan, Helenlerin soyundan olan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; Yunanlı. "*Yunan ordusu, tahtakurusu…*" AY154

Yunani* *öz. a.* Yunan. "*Güzel adam değil, profili harikulade Yunaniydi*." KT315

Yunanilik* *öz. a.* Yunani olma durumu. "*Muhteşem bir Yunanilik*!" KT315

Yunanistan* *öz. a.* Balkanlar'da bir ülke. "*Vapur Yunanistan'ı, İtalya, Fransa kıyılarını bile arkalarda bırakmış*." SÇ59

Yunanlı *öz. a*. Yunan. "*Ben Rum'um, yani Yunanlı*." BE50

yunus *a*. Balinalardan, ılık ve sıcak denizlerde sürüler durumunda yaşayan, boyları 3 metreye kadar erişebilen, memeli deniz hayvanı. "*Güneş yükselene kadar güverteden ayrılmadım, ille yunus balıkları...*" AY122

yurt *a*. 1. Bir halkın hâkim olduğu, üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası; el (III), il, dar (III), vatan. "*Düşünülecek tek şey, ne yapıp yapıp bir yerlerde birkaç gün gizlenip ondan sonra da yurt topraklarından pırrr*!" KAÇ22 2. Öğrencilerin kaldığı, barındığı yer. "*Benimki de yurt açsın istiyorum.*" BK283 3. Memleket. "*İktidara geleceğiz ve umumi afla hepinizi yurtlarınıza, yuvalarınıza kavuşturacağız*." ÜÇK480 4. Bazı nitelik veya değerleri taşıyanların çok bulunduğu yer; diyar. "*Bu millet anasından at, avrat, silahla doğan yiğitler yurdunun evlatlarıdır*." ÜÇK495

yurt içi *a*. Yurt sınırları içindeki her yer. "*Vatandaşın yurt içinde dilediği yeri gezip dolaşma esenliği...*" MM55

yurtdışı *a*. Yurt sınırları dışındaki her yer; dışarı. "*Partimizin gelişme ve yükselmesini istiyorsak, siz böyüklerimizden recamız, bu yalan yuvasını kapatmak, başları olacak o İnönü'yü yurtdışına atmaktır*!" GK65

yurtiçi bk. yurt içi. "*Anayasanın teminat altına aldığı yurtiçi seyahatler ne zamandan beri sınırlandırıldı*?" MM176

yurtsever *sf*. Yurdunu, milletini büyük bir tutku

ile seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan (kimse); vatansever, vatanperver. "*Bu romanı, mümkün olsa da bütün gerçek yurtseverlerimiz dikkatle okusalar...*" KK54

yurtseverlik *a.* Yurtsever olma durumu, vatanseverlik. "*Nerde kaldı yurtseverlik*?" KP102

yurttaş *a*. Yurtları veya yurt duyguları bir olanlardan her biri; vatandaş. "*Demek işsiz bir arkadaş, bir vatandaş, hayır bir yurttaş karşısındayız*?" YYB234

yurttaşlık *a*. Yurttaş olma, bir yurtta doğup büyüme veya yaşamış olma durumu; vatandaşlık. "*Hem tut yurttaşları yurttaşlık haysiyetiyle bağdaşmayacak pis yataklarda yatır hem de karşındakini dilenci farz et*!" MM71

yusyuvarlak *sf*. Çok yuvarlak. "*Yusyuvarlak ay donuk ve bembeyazdı*." BE8

Yuşa* *öz. a.* İstanbul'un Beykoz ilçesinde bulunan bir tepe. "*Yuşa'ya giderken…*" AY126

yut- (I) 1. Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek. "*Kuvvetli dişleriyle bir solukta yedi, yuttu*." ÇK111 2. İnanmak, aldanmak, kanmak. "*Cahil halk yutar amma Kel Mıstık yutmaz*." ÜÇK307 3. Işık, ses gücünü, parlaklığını azaltmak. "*Birdenbire güneşi yutan, yan yana, sıra sıra, yüksek yapıların arasından hiç bilmediği, şimdiye kadar hiç görmediği bir İstanbul'a çıktılar*." KÜÇ23 4. Dayanıp sesini çıkarmamak, katlanmak. "*Yutalım mı yani*?" EK29 5. İyice, eksiksiz olarak öğrenmek. "*Ama günlerdir yer, yutarcasına okuduğu kitabın yazarı, romandaki yenleri patlak postallı, kasketi ensesine yıkık küçük adamdı o*." BFV192 6. Söylemek istediği bir sözü kendini tutarak söylememek. "*Kızlar sözlerini yutmuşlar, anneyse gene yerlere geçmişti*." KK262

yut- (II) Oyunda bir şey kazanmak, ütmek. "*Niyesi var mı, şeytanım gür oldu da yuttum mu, eh be*!" YK11

yutabil- Yutmayı becermek. "*Bu lokmayı yutabilmek için...*" YD18

yutkun- 1. Tükürüğü yutmak veya bir şey yutuyormuş gibi gırtlağı hareket ettirmek. "*Yutkunur, dudağını kemirir, elinin parmaklarıyla oynar durur*." BFV173 2. Bir şeyi söylemekle söylememek arasında duraksamak. "*Bülent Nejat gene de yutkundu*." YD130 3. Bir şeyin yokluğunu kendine yedirememek, kabullenememek. "*Parası olmayanlar, parası olup içenlere yutkunarak ve büyük bir kıskançlıkla bakar…*" BE81

yutkundur-* Yutkunmasına yol açmak. "*Çiğköftenin gittikçe artan kimyon kokusu masadakileri yutkundurup duruyordu*." EVO159

yutkunma *a*. Yutkunmak işi. "*Karşısındakinin ısrarlı inkârı karşısında söyleyecek söz bulamayanların öfkesiyle sertçe baktıktan sonra, onu yutkunmaları içinde bırakıp sarı ayakkabılarıyla, zıt zıt zıt uzaklaştı*." MM73

yutkunuş *a*. Yutkunmak işi. "*Çocuk ufacık burnu, boyuna yutkunuşuyla kapağın önünde diz çöktü*." KAÇ124

yutma *a*. Yutmak işi. "*Araba ana caddenin geniş bir meyille önünde yükselişini göğüsleyerek mesafeleri yutmaya başladı*." BFV195

yuttur- (I) Yutmak (I) işini yaptırmak veya yutmasını sağlamak. "*Gripin de yuttururum*." BTÜ97

yuttur- (II) Kandırmak, aldatmak. "*Bu dünya bir yedirme, yutturma, bir dümen dünyasıdır*." ARK157

yutturabil- Yutturmayı becermek. "*Kim kül yutturabilir bana*?" GK257

yutturma *a*. Yutturmak işi. "*Aradan o kadar zaman geçtiği hâlde hâlâ sır saklıyor, babasına, öz babasına bile kül yutturmaya çalışıyordu*." HÇ345

yutul- (I) Yutma işi yapılmak. "*Kocaman tencere yalanıp yutulduktan sonra çaylar içildi*." YK65

yutul- (II) (Der.) Oyunda yenilmek. "*Ya yutulursan*?" K11

yutuver- Ansızın veya çabucak yutmak. "*Fasulye sırıkları arasında ya da kalın bedenli ağaçların insanı yutuveren yeşili içinden gözetlerlerdi*." EB49

yuva *a*. 1. Kuşların ve başka hayvanların barınmak, yumurtlamak, kuluçkaya yatmak, yavrularını büyütmek veya yavrulamak için türlü şeylerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınak. "*Kim bilir, belki de buralarda bir yerlerde, yuvaları vardı*." EVO224 2. Genellikle ailenin oturduğu ev. "*Madem olacaktı, yuvasını yıktırmamalıydı*."

CEM152 3. Bir şeyin içinde yerleşmiş olduğu veya yerleştirildiği oyuk. "*Kenarları mosmor yuvalarında derinlere kaçmış fersiz gözlerin imrenen bakışları yatağa dikilmişti*." YK22 4. Bazı kötü nitelikli kimselerin çok bulunduğu, toplandığı yer. "*İşyerlerinin tümü ahlaksızlık yuvası*!" BFV282 5. Bir şeyin çok bulunduğu yer. "*Murtaza, karaböcek yuvası hâline gelmiş elbiseleri güneşlendirmiş, duvarlara sıra sıra çaktığı çivilere asmıştı*." MUR278 **yuva kur-** evlenmek. "*Oysa nasıl hasretti evlenip mutlu bir yuva kurmaya*!" EB54 **yuva yıkanın yuvası yıkılır*** 'başkalarının mutluluklarına engel olan, düzenlerini bozan kimseler ne kadar çabalasalar da mutluluğu yakalayamazlar.' anlamında bir söz. "*Yuva yıkanın yuvası yıkılır. Günah altında kalamam ben kardeş*." CEM153 **yuvasını dağıt-** kurulu ev düzenini bozmak. "*Yazıktır, yuvasını dağıtmasın adamın*!" EK145 **yuvasını yap-** birine gereken ceza veya cevabı vermek, hakkından gelmek. "*Duydun mu, nasıl yaptım yuvasını*!" BE58 **yuvasını yık-** birinin eşinden boşanmasına sebep olmak. "*Ben başkalarının yuvasını yıktığıma inanmıyorum*." EK151

yuvalan- Bir yerde birikmek, toplanmak. "*Sofra, üzerinde ekmek parçaları, bulaşık kaplar, birer kenara yuvalanmış boş sardalya kutuları, peynir parçaları...*" EVO248

yuvar *a*. Organizmadaki kan, lenf, süt vb. sıvılarda bulunan, genellikle yuvarlak veya oval küçük cisim. "*Seni midemde, iliklerimde, kanımın yuvarlarında duydum*." BE97

yuvar yuvar *zf*. Yuvarlanır gibi. "*Eski yazmasının altından kurtulmuş bir tutam ak saçıyla yuvar yuvar geliyordu*." BTÜ382

yuvarla- 1. Hızla düşürmek, devirmek. "*Adam kapıya dayandı, sonra Şinorik'i bir itişte yere yuvarladı*." BE70 2. İstekle ve çabucak yemek veya içmek. "*İkinci kadeh likörü yuvarladığı sıra, Kamran beyaz gömleğini giymiş, al kravatını bağlamış, briyantinli saçlarını tarıyordu.*" GAV94

yuvarlak 1. *sf*. Top veya küre biçiminde olan, müdevver. "*Pahalı cinsten yuvarlak taş aynasının karşısına geçer, uzun uzun tıraş olur*." DHV322 2. *a*. Top veya küre biçiminde toparlak şey. "*... pörsük memelerine rağmen gözbebekleri canlı, simsiyah iki yuvarlaktı*." ÇK109

yuvarlak hesap *a*. Yaklaşık olarak bir bütün sayıya tamamlanabilen hesap; toparlak hesap. "*İstersen iki bin iki yüz, hayır hayır, üç bin iki yüz ya da yuvarlak hesap dört bin liralık bir bono vereyim*." YYB164

yuvarlama *a*. Yuvarlamak işi; tekerleme. "*Deve bir kıyıdaki boş bir masaya oturdu, bir şişe Yeni Rakı'yla meze söyledi, başladı yuvarlamaya*." ÜÇK508

yuvarlan- 1. Kendi üzerinde dönerek hareket etmek. "*Hal kapısına giderken, kabzımal meslektaşlarından koca göbekli, kısa boylu biri yuvarlanarak yanına geldi*." GK272 2. Dökülerek düşmek. "*Gözlerinden iki damla yuvarlandı*." EK66 3. Devrilmek, düşmek. "*Sonra da çılgın bir davranışla sedirden yuvarlanmıştı*." DHV295 4. Bir yere doğru istemsiz olarak gitmek. "*Ateş, barut, sıcak, soğuk, açlık, tokluk içinde yuvarlanıp giden dolaklı, enveriyeli Osmanlı mülazımlarından esirgemedikleri aşklarla yanıp tutuşan Harbi Umumi kızları üzerine neler*!" YYB222 **yuvarlanıp git-** eldeki imkânlarla geçinmek. "*İyi kötü yuvarlanıp gidiyorduk*." CEM143 2. birdenbire ölmek. "*Sonunda bir Fransız subayının kurşunuyla yuvarlanıp gitmişti*." GR182

yuvarlanabil- Yuvarlanma ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Ayağın her an kayar, yuvarlanabilirsin*." YYB90

yuvarlanıl-* Yuvarlanmak işi yapılmak. "*Ve yuvarlanılan karyola…*" İDG68

yuvarlanış *a*. Yuvarlanmak işi. "*Öldüğü geceyi, daha çok da ölümünü, mosmor olup masanın ayakucuna yuvarlanışını hatırlamak istemiyordu.*" KY6

yuvarlanıver- Ansızın yuvarlanmak. "*Osman Bey ... Ender'in çalımlarıyla yuvarlanıverir, çocukları kahkahadan kırar geçirirdi*." ARK75

yuvarlanma *a*. Yuvarlanmak işi. "*İhsan'ın içi kabardı, başladı gözlerinden yuvarlanmaya*." KY153

yuvarlayabil- Yuvarlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Bulsa, küçük bir kuzuyu tek başına haklayabilir, yarım kiloluk bir şişe rakıyı temizledikten başka üstüne bir o kadar da tatlı yuvarlayabilirdi*." KK212

yuz (Der.) *a*. Yüz. "*Allah, bakacaktir yuzümüze*." DK56

yüce *sf*. Nicelik, nitelik, erdem vb. bakımlardan en üstün olan; ali, muazzez, uca, ulvi, mürtefi. "*Sen Beethoven kadar yücesin de*." DE154

yücel- Yüce bir duruma gelmek; yücelenmek. "*Bu, eteği dizkapağının en az beş, altı karış üstündeki ufacık kız, bende büyümüş,*

yücelmişti.” ARK227

yüceleş-* Yücelmek. “*Kemal gün geçtikçe içinde büyüyüp yüceleşiyordu*.” VV407

yücelt- Yüce bir duruma getirmek. “*Zaman, Kudret Yanardağ'ı halkın gözünde her gün biraz daha büyütüp yüceltmek için alabildiğine çalışıyordu sanki*.” ÜÇK561

yük *a*. 1. Araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin hepsi. “*Buraya düşmeden önce dünyanın bütün limanlarına yük taşır…*” YK81 2. Birinin üzerine almak zorunda kaldığı ağır görev; hamule. “*Niyazi yedi nüfusluk aileyi geçindirmek yükü altında bir omuzdaş kazanacağı için memnundu*.” BE42 3. Bir şeyin ağırlığı. “*Gafur'un hendek kıyılarında ırgatlarla barbut attığını, geceleri evlere girip Allah ne verdiyse, yükte hafif pahada ağır öteberilere kalk gidelim dediğini, bu yüzden CHP devrinde hapis yattığını herkes bilirdi*.” KAÇ92 4. Tedirginlik veren şey. “*Genç ama yıllar yılı çektiği kahır yükünün altında bezginleşmiş kadın boynunu büktü*.” EVO78 **yük et-** yüklemek. “*Ben ölürsem beni şu tarlanın bir kenarındaki hendeğe gömün, şehre götürmeyin, yük etmeyin beni, değmez*.” EVO348 **yük mük*** yük falan. “*Yük mük olsa da taşısa hiç fena kaçmazdı hani*.” KP6 **yük ol-** 1. zahmet, sıkıntı vermek. “*Sana hiç yük olmam*.” AY211 2. kendisi için başkasına para harcatmak, masraf yaptırmak. “*İhtiyar babama yük olmamak için*!” SUÇ247 **yükte hafif pahada ağır** taşınması kolay olan değerli (eşya). “*Gafur'un hendek kıyılarında ırgatlarla barbut attığını, geceleri evlere girip Allah ne verdiyse, yükte hafif pahada ağır öteberilere kalk gidelim dediğini, bu yüzden CHP devrinde hapis yattığını herkes bilirdi*.” KAÇ92 **yükünü al-** yeterli sayıda bulundurmak, dolmak. “*Sık yapraklı ağaçların koyu gölgesini saldığı kahve avlusu gene yükünü almıştı*.” SUÇ34 **yükünü tut-** çok zengin olmak, zenginleşmek. “*Sonra da Alaman Harbi'nde lastik karaborsası yaptı, tuttu yükünü*.” GAV96

yük arabası *a*. Yük taşıyan araba. “*Bu daha çok faytoncu, yük arabacılarını değil, fayton ve yük arabaları sahiplerinin karılarını ilgilendirip korkutmuştu*.” MM99

yükle- 1. Bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak. “*Bir sabah fabrikanın kamyonu eşyaları yükledi, Süleyman Bey'in köşkünün yolunu tuttu*.” SM226 2. Bir suçu birinin üstüne atmak. “*Sonra da suçu kocasına yüklediğine üzülerek düzeltmeye çalıştı*.” DE131 3. Bir yükümlülük altına sokmak, sorumlu tutmak. “*İş ve İşçi Haberleri ile Esnafın Sesi gazetelerinin sahipliğini ona yüklemişlerdi*.” MM203

yükleme *a*. Yüklemek işi; tahmil. “*Bana suç yüklemeye kalkma*.” EK150

yüklen- 1. Yükleme işi yapılmak veya yükleme işine konu olmak; yıkılmak. “*Moloz yüklenmişti arabaya*.” ÖE55 2. Kendi ağırlığını başka bir şey üzerine vermek, bedeniyle abanmak. “*Çürük avlu kapısına omuzuyla yüklendi*.” MUR316 3. Bir şeyi yapmayı kabul etmek, üstüne almak; girmek. “*Ne diye suçu yüklenecekti*?” SUÇ179 4. Üstüne düşmek; zorlamak. “*Gerçekten de yeniler eskilere yüklenirken veryansın ediyorlardı ama iktidara gelince vaatlerini tutmuyorlardı*.” ÜÇK511

yüklenil- Yüklemek işi yapılmak. “*İtalyan mühendisin sağlam duvarlı odasına yüklenildi*.” CEM127

yükleniş *a.* Yüklenmek işi. “*Mahalleli, yediden yetmişe kadar, bir zamanlar boynuzlu dediklerine, hele Cevdet'le Erol'un kavgasını fırsat bilip adama yüklenişlerine pişman olmuşlardı*.” SUÇ187

yükleniver-* Çabucak yüklenmek. “*Bütün suçlar karşılıklı olarak tek parti tek şefliğe yükleniverdi*.” ÜÇK463

yüklenme *a*. Yüklenmek işi. “*Anasının gözyaşları, kardeşinin asık suratla yüklenmesine yardım ettikleri üç buçuk kap kaçak…*” MUR12

yüklet- Yükleme işini yaptırmak. “*Derhâl malları kamyona yüklet, Anadolu'ya hareket et*.” KY206

yükletil- Yükletme işi yapılmak. “*Şimdi her kafadan bir ses çıkıyor, kapının geç açılma kabahati doğrudan doğruya Yusuf'a yükletiliyordu*.” EKM10

yükleyiver-* Çabucak yüklemek. “*Dur Zeliha, sen benim sırtıma yükleyiver*!” EVO204

yüklü *sf*. 1. Yükü olan, mahmul. “*Önünden tramvaylar, kamyonlar, taksiler, yüklü arabalar geçiyordu*.” SUÇ77 2. Bir duyguyu, bir olguyu içinde veya üzerinde fazlaca bulunduran. “*… dükkânın sigara dumanı, şarap kokusu, yanık gazellerle oynak türkü, şarkılar yüklü havası…*” EVO136 3. *argo* Paralı, varlıklı. “*Marmara şişesini devirdikleri arkadaşı da yüklüydü hani*.” BFV166 4. Karnında yavru bulunan (kadın veya hayvan); gebe. “*Evdoksiya yüklü karnıyla davrandı*.” GAV206 5. Çok fazla, pek çok. “*Bütün mesele çevreyi fazlasıyla memnun edip*

yüklü parsalar toplamak, kocakarının ağzını kapamaktı.” SUÇ306

yüklüce *sf*. Oldukça çok, bir hayli fazla. “*Şu sıra ne piyango çarptı ne de Toto'dan yüklüce bir şeyler kazandım*.” KK54

yüklük *a*. Evlerde yatak, yorgan gibi şeyleri koymaya yarayan yer veya büyük dolap, yük, yük odası. “*Yatakları yüklükten indirdi*.” HÇ36

yüksek 1. *sf*. Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı. “*Kan kırmızısı güneş devrilirdi yüksek apartmanların ardına*.” BFV13 2. *sf*. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan; ali, mürtefi. “*... yüksek dağların artlarında doğan güneş, doğduktan en az birkaç saat sonra kasabaya nurlu yüzünü gösterirdi*.” KAÇ1 3. *sf*. Derece veya makamı bakımından üstün. “*Bir eski yüksek mahkeme üyesi*!” AY155 4. *sf*. Toplum içinde para, ün vb. bakımından üstünlüğü olan. “*Böylelikle yüksek aileler arasına karışacak*.” EK19 5. *sf*. Normal değerlerin üstünde olan. “*Bu, yüksek tansiyonlu babayı dinsel, belki de sinirli bir öfkeyle küplere bindirdi*.” YD19 6. *sf*. Erdemli, faziletli. “*Benim oğlum yüksek gönüllüdür*.” AY109 7. *sf*. Etkili olan. “*Çünkü duymuş namımı ve de tahsilli adam, okumuş bu yolda çok yüksek dersler, almış amirlerinden terbiye*.” MUR165 8. *a*. Yukarıda, üst tarafta olan yer. “*Yüksekten şehir, şehrin çevresi bir tuhaf görünmüş, başı dönmüş, midesi bulanmıştı*.” KY19 **yüksek perdeden konuş-** yüksek sesle konuşmak. “*Şayet çocuklar tayfayı unutup bir hayli yüksek perdeden konuşmaya başlamasalardı, tayfa belki de uyanmayacak…*” SUÇ321 **yüksekten at-** yapamayacağı şeyleri yapabilirmiş gibi söylemek. “*Yüksekten atması olmasa bunlar gene de bir şey değildi*.” EKM113 **yüksekten bak-** kendini karşısındakinden üstün görmek. “*O giyim kuşam, o çalım, o herkese yüksekten bakış...*” KÜÇ54

yüksek atlama *a*. Vücudu, bacakların sıçrama gücü ile yerden keserek bir engelin öte yanına geçirmeye dayanan bir spor dalı. “*Hele uzun sırığımla yüksek atlama yaptığım zaman hayretler içinde kalmışlardı*.” BE12

yüksek fiyat *a*. Değeri fazla olan fiyat. “*Bütün bu eşya, değerlerinden çok yüksek fiyatlarla zaman zaman alınıp köşkün üst kat salonuna doldurulmuş, doldurulduğu andan itibaren de unutulmuştu*.” SM197

yüksek ses *a*. Uzaktan işitilecek nitelikte ses. “*Saf hastabakıcı, yüksek sesle gazeteyi okudu*.” İDG95

yüksek sosyete *a*. Sosyetenin önde gelenleri; yüksek tabaka, cemiyet, kibarlar âlemi. “*Sonra bir teşehhüt miktarı da olsa yüksek sosyetede yalandık biz de*!” VV288

yüksek tahsil *a*. Yükseköğrenim. “*Benim çocuklarım da okuyup yüksek tahsil görmeyiversinler, kıyamet kopmaz ya*!” CEM35

yüksekçe* *sf*. Biraz yüksek. “*Lambayı yüksekçe bir yere koyup sırtından gocuğunu attı, daldı depoya*.” GR180

Yüksekkaldırım* *öz. a*. İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir cadde. “*Boynunda işporta, Yüksekkaldırım'dan aşağı inerken sağdaki büyük dükkânın önünde durdu*.” SUÇ47

yükseklik *a*. Yüksek olma durumu. “*Pencere yerden bir adam boyu yüksekliğindeydi*.” HÇ323

yüksekokul *a*. Lisans düzeyinde meslek elemanı yetiştiren yükseköğretim kurumu; akademi. “*Bana kalırsa, yüksekokula da devam et*.” AY166

yükseköğrenim *a*. Ortaöğrenim düzeyi üstündeki öğrenim, yüksek tahsil. “*Önce, yükseköğrenimimi tamamlıyorum*.” EB256

yüksel- 1. Yükseğe çıkmak. “*Güneş yükselene kadar güverteden ayrılmadım*.” AY122 2. Güçlenmek, şiddetlenmek. “*Geride bıraktıklarımın birdenbire yükselen ağıtları...*” BE74 3. Ünvan, rütbe, derece vb. ilerlemek. “*Kocasının hamle yapacağına, çok, çok yükseleceğine inanıyordu Leman*.” GR124 4. Çoğalmak. “*Köşk, fabrika, tarlalar, bankada milyonlara yükselen cari hesap...*” SM243 5. Fiyat, ücret vb. artmak; çıkmak. “*Hamam ücretleri gene yükseldiği için mi ne, hamam bayağı tenhaydı*.” YYB132 6. Yüce duruma gelmek, yücelmek. “*Memleketimizin şerefi yükselir ya*!” HÇ15

yükselebil- Yükselme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Evet evet, çok ama çok yükselebilirdi*.” GK107

yükseliş *a*. Yükselmek işi. “*Asansörün homurtuyla yükselişi…*” KY15

yükseliver- Çabucak veya ansızın yükselmek. “*Sanki güneşle aramda yükseliveren kalın duvarın gölgesi düştü içime*.” KP93

yükselme *a*. Yükselmek işi, itila. “*Çünkü onlar, bu aziz yurdun gelişmesi ve yükselmesi için gece demiyor, gündüz demiyor, okuyor, yazıyor, kafa*

patlatıyorlar.” MM10

yükselt- 1. Yükseğe çıkarmak, yukarıda bir noktaya taşımak; kaldırmak. “*Ayşe briketle harç taşıyor, Memed büyük bir alışkanlıkla briketleri yarım kalmış duvara sıralayıp duvarları yükseltiyordu*.” GK360 2. Aşama ve mevki bakımından daha yüksek duruma getirmek. “*Kocaman ayaklarından başka meziyeti olmayan bir adamı zorla mebusluk payesine yükseltmekten mi ibaret olacaktı vazifesi*?” GK274 3. Yüksek bir düzeye getirmek, geliştirmek. “*Ben seni yükselteceğim*.” KY178 4. Güçlendirmek, şiddetlendirmek. “*Bizimki sesini yükseltti*.” ARK52

yükseltebil- Yükseltmeyi becermek. “*Gecekondunun duvarlarını henüz yarı bellerine kadar yükseltebilmişti*.” GK358

yükseltiver-* Kısa sürede yükseltmek. “*Adam sanki ayaklı bir dinamo ya da tansiyonları yükseltiveren, elle tutulmaz bir ilaç özelliği taşıyordu*.” GK151

yükseltme *a*. Yükseltmek işi. “*Hele temelleri kazmaya, duvarları yükseltmeye başlasınlardı*.” GK353

yüksük *a*. Dikiş dikerken, iğnenin batmasını önlemek için parmak ucuna takılan kesik koni biçiminde gereç. KT280 **yüksük kadar** çok az, az miktarda. “*Bütün bunlarsız bir dünyada, dantela gibi işlediği ufacık, yüksük kadar mermeriyle o vardı*.” KT266

yüksün- Bir işi kendine yük saymak, yük olarak kabul etmek, bir iş karşısında isteksiz davranmak; ağırsamak. “*... ama yine de yorucu, yıpratıcı ev işlerini bırakmamış, bir günden bir güne hâlinden yüksünmemişti*. SUÇ8

yükümlü *sf*. Bir şeyi yapma zorunluluğu olan, memur, mükellef. “*Gecenin o saatinde, dünyanın hiçbir emniyet müdürü, emniyetiyle yükümlü olduğu bir şehre pat diye geliveren, herhangi bir amir veya yurttaştan haberli olamazdı ki*!” MM97

yün 1. *a*. Koyun tüyü. “*Yünü halis yün olmasa kabarmazdı*.” YK24 2. *sf*. Bu tüyden yapılmış. “*Kirli bej pardösüsü, yeşili, mavisi, kırmızısı soluk adi yün kaşkolu, inceltilirken hiç de özenilmemiş kumral bıyığı, iri kulakları, kocaman burnu, içeri içeri gözleriyle güldü*.” DHV306

yünlü *sf*. 1. Yünü olan. “*Bastığın yer ipekli, yünlü*!” GK178 2. Yünden yapılmış. “*Titreyen, geç kalmış elleriyle yünlü elbiseyi çıkarıyor*.” BK361

yüreği yanık *a.* Duygulu, hassas olan (kimse). “*Varsın gitsin, yüreği yanık anaya oğlunun hapsedildiği cezaevini göstersindi*.” VV261

yüreği yufka *sf.* Üzüntülü, acıklı durumlara dayanamayan, merhametli (kimse). “*Senin yüreğin yufkadır*.” CEM71

yürek *a*. 1. Göğüs orta boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kirli kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ; kalp. “*Babaannen, halaların, teyze, dayıların, beybaban, annen görseler yüreklerine inebilirdi*!” KK92 2. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. “*Benim sevmemde, daha doğrusu bu türlü seven yüreklerde tek kadını olduğu gibi, kucağına oturtup okşamak yoktur*.” VV134 3. Herhangi bir şeyden çekinmeme, korkmama, yüreklilik, korkusuzluk durumu. “*Sen bana iyi baksana, bende mangal gibi yürek var*.” ÇK94 4. İç. “*Yarın benim palikem yanarsa, öte baştan yürek soğutur dümbükler*!” CEM21 **yüreği ağzına gel-** birdenbire çok korkmak, aşırı korku veya sevinçten fazlasıyla heyecanlanmak, endişelenmek. “*Yüreği ağzına gelmişti*.” KAÇ11 **yüreği cız et-** çok acımak, içi sızlamak. “*Yüreğim cız etti ve kafamdaki çift kösele pabuç, müthiş bir hızla gerilerde, çok gerilerde kayboldu*.” BK366 **yüreği çarp-** merak, kaygı, korku, heyecan vb. duygularla tedirgin olmak, huzursuz olmak. “*Kulağımdan bir tuttu, çeke çeke götürürken yüreğim çarpıyordu*.” BE57 **yüreği hop et- (veya oyna-)** birdenbire korkup heyecanlanmak. “*Bitirim Leyla'nın yüreği hop etti*.” TD54 **yüreği kabar-** içi sıkıntı ile dolup derin soluk alma gereğini duymak. “*Gırtlağına bir şeyler takıldı, yüreği kabardı*.” GR93 **yüreği parça parça ol-** pek çok acımak. “*Yüreğim parça parça oldu*.” DK82 **yüreği parçalan-** çok acımak. “*Baktı hâlinize yüreği parçalandı*.” BTÜ170 **yüreği rahata er-** üzüntü ve kaygısı azalmak, kalmamak. “*Şu son günlerde neyse ki yüreği rahata ermişti kadıncağızın*.” ÜÇK323 **yüreği sızla-** çok acımak, çok üzülmek. “*Adamı parçalarken yüreği sızlamaz*.” YD296 **yüreği soğu-** düşmanın bir felakete uğramasına sevinmek. “*Ölüm haberini alsa yüreği soğuyacaktı*.” HÇ25 **yüreği yan-** çok acımak. “*Duymadı. Yüreği yanıyordu*.” CEM135 **yüreğine ateş düş-** felakete uğramak, çok üzülmek. “*Düşmüştü yüreğime ateşler*.” DE24 **yüreğine çök-** derinden ızdırap duymak. “*Zaten o günden beri, yani oğlunun yazıhanesini esans kokusuyla doldurduğu günden beri o kadının korkusu yüreğine çökmüştü*.” EK153 **yüreğine in-** kötü bir olay dolayısıyla fazlaca etkilenmek. “*Az kalsın İnci'nin yüreğine inecekti*.” KK10

yüreğine işle- yüreğe işlemek. "*İplikhaneden kovuluşu yüreğine işlemişti*." CEM108 **yüreğine su serp-** bir kimseyi kaygı sebebinin ortadan kalkmasıyla veya yeniden umut verecek bir haberle ferahlatmak. "*Yüreğime su serptin*." VV385 **yüreğini hoplat-** heyecanlandırmak. "*Aynı soru konsomatris Leyla'nın da yüreğini hoplatmıştı*." SBK15 **yüreğini tüket-** bir şey anlatmaya çalışarak yorulmak. "*Neyse herif, bırak, yüreğini tüketme*." EVO292 **yüreğinin başı yan-** yüreği sızlamak. "*Yüreğim, yüreğimin başı yanıyor, köz düşmüş gibi*." BTÜ381 **yüreğinin yağı eri-** çok üzülmek. "*Şunları görmüyor muyum, yüreğimin yağı eriyor*!" YYB87 **yürek iste-** cesaret gerekmek. "*Yürek ister ona*." ÇK94 **yürek soğut-** sevmediği birinin bir felakete uğramasına sevinmek. "*Yarın benim palikem yanarsa öte baştan yürek soğutur dümbükler*!" CEM21

yürek acısı *a*. Yürekten duyulan acı; iç acısı, kalp acısı. "*Göz görgüsü, yürek acısı*!" KT221

yürek çarpıntısı *a*. Sevgi, merak, kaygı, korku vb. duygular sebebiyle beliren tedirginlik. "*Müdürün odasına yaklaştıkça yürek çarpıntısı artıyordu*." GR29

yüreklen- Korkusuz duruma gelmek. "*Demek yurttaşlarımızdan en ürkekleri bile koca göbekli, kodaman, kalantor takmayacak, cart curta pabuç bırakmayacak kadar yüreklenmişlerdi*?" YYB134

yürekler acısı *sf*. Çok acıklı. "*Canlı cenaze, yürekler acısı, deli, divane*!" DHV261

yürekli *sf*. Tehlikeyi korkusuzca karşılayan, hiçbir şeyden korkusu olmayan; koçak. "*Güllü yürekli kızdı*." VV139

yüreklilik *a*. Yürekli olma durumu. "*Bu kapkaranlık yürekliliğini daha da artırmış, kadınlığının dayanılmaz istekliliğini alabildiğine öne çıkarmıştı*." KAÇ57

yüreksiz *sf*. Yürekli olmayan; yalımı alçak. "*O gece bizi bırakıp ne diye tüydün, yüreksiz*." TD42

yüreksizlik *a*. Yüreksiz olma durumu, yüreksizce davranış. "*... gece merdiveni kaç kez yarıya dek çıkıp sonra yüreksizlikten geri dönüşüne hayıflanmıştı*." KAÇ98

yürekten *zf*. Temiz duygularla, saygı ile, içten, içtenlikle, kalpten. "*Bunları öyle bir saflık, öyle bir içten, öyle bir taa yürekten, çocuksu söylerdi ki, doktor katıla katıla gülerdi*." YYB103

yürü- 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek. "*Yürü birer sigara içelim*." AY111 2. Karada veya suda, herhangi bir yöne doğru sürekli olarak yer değiştirmek. "*Lafla peynir gemisi yürümüyordu ki*!" İDG52 3. Yol almak. "*Araba ağır ağır yürüdü*." EK182 4. Bir işte ileri gitmek. "*Anlatıyorlar da herif almış yürümüş*!" BTÜ35 5. Üzerine doğru gitmek, akın etmek, saldırmak, hücum etmek. "*Bu yüzden annesiyle de atışmışlar, hatta Nuran'ın üstüne yürümüş*." SBK215 6. Gereği gibi yapılmak veya ilerlemek. "*Annesinin haftada üç gün çalışmasıyla yürümüyordu*." KÜÇ56 **yürü!** *argo* "devam et, git" anlamında kullanılan bir söz. "*Bir bıçkın, 'Yürüüü!' dedi*." SÇ165 **yürüyen atın başına vurulmaz*** 'kendilerine verilen işleri hızlı, doğru ve ustalıkla yapan kimselere karışılmaz.' anlamında bir söz. "*İşi kendi hâline bırakmalı, yürüyen atın başına vurmamalıydı*." ÜÇK364

yürüme *a*. Yürümek işi. "*En azından bir, bir buçuk saat yürümesi lazımdı*." EK366

yürün- Yürüme işi yapılmak. "*Hani böyle birisine rastlasalar da iyi kalpli kaynata onları şu yürüdükçe gıcırdayıp sallanan kira evinden kurtarsa*!" DK12

yürüt- 1. Yürüme işini yaptırmak, yürümesini sağlamak. "*Bu, yere bakan yürek yakan kız, sakın anasından gizli dolaplar çevirip Fikret'i saman altından su yürüterek tavlamasındı*?" SBK284 2. *argo* Habersiz olarak almak, çalmak. "*Kim ne bilecek benim yürüttüğümü*?" SUÇ157 3. Bir yargıyı yerine getirmek, uygulamak. "*Mahsustan bırakmışlardı da kovuşturmayı başka yönlerden mi yürütüyorlardı*?" SUÇ184 4. Kabul edilmesi veya tartışılması için bildirmek, açıklamak, öne sürmek. "*... hemen hemen bütün lokanta ona bakıyor, fikir yürütüyorlardı*." MM24 5. Gerektiği gibi yapmak, uygulamak. "*Çünkü hanım sözünü yürütecek, kocasının ak dediğine kara diyecekti*." KP18

yürütebil- Yürütmeyi becermek. "*Herkesin geçim işini yürütebilmek için sabahlardan akşamlara kadar çırpınıp durdukları hâlde bunların böylesine rahat, günlerce başıboş dolaşmalarının sırrı, hikmeti neydi*?" KK242

yürütme *a*. Yürütmek işi. "*Çünkü saman altından su yürütmeye karar vermiş demektir*." GAV196

yürüttür- Yürütme işini yaptırmak. "*Sinan'la Kabak Hafız'ı elde eder de bu iki güçlü adama saman altından su yürüttürürse köylünün fuzulen işgali altındaki toprakları ele*

geçirmekte çok faydalanırdı.” KT359

yürütül- Yürütme işi yapılmak veya yürütme işine konu olmak. “*Madem işlemiş, madem içeri düşmüşlerdi, kelepçe de takılabilir, günlerce yürütüldükten başka dövülür, sövülürlerdi de*.” SÇ228

yürütülme *a.* Yürütülmek işi. “*... kız anaları yavaş yavaş kıskançlıktan sıyrılmış, tahminler yürütülmeye başlanmıştı.*” HÇ153

yürüyebil- 1. Yürüme ihtimali veya imkânı bulunmak. “*Üzerime yürüyebilirdi*.” KK37 2. Yürümeyi becermek. “*Saatte en çok beş kilometre yürüyebileceğimi göz önünde tutarak birtakım hesaplar yaptım*.” BE63

yürüyüş *a*. 1. Yürümek işi. “*Daha doğrusu, ikimiz de yürüyüşlerimizi şirin hayvanın rotasına uydurmuştuk*.” SAR126 2. Bir olayı protesto etmek, bir konuya dikkati çekmek amacıyla topluca yürüme. “*... gerekirse mitingler, sesli, sessiz yürüyüşlerle haklarını koparmanın yolunu arayacaklardı*?” YYB133

yürüyüver-* Çabucak yürümek. “*Kafayı tutar yürüyüverirdik aşağı mahalleye*!” SAR111

yütüz-* Ütüzmek, ütülmek. “*Kocan pereleri kumara yütüzdü ha*!” EKM43

yüz (I) 1. *a.* Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. “*Pis ama gecede birkaç yüze para demiyor*.” KÜÇ54 2. *sf.* On kere on, doksan dokuzdan bir artık. “*Haftada yüz lira alıyor*.” EB237 3. *a.* Kere, kat vb. kelimeler ile birlikte kullanılarak yapılan işin çokluğunu abartılı bir biçimde anlatan söz. “*Babasını öldürenlerin amca çocuğunu nasıl vurduğunu belki yüz sefer dinledim.*” YK10

yüz (II) *a*. 1. Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat. “*Ablak yüzü siyah, sert kıllarla kaplı adam yeşil kasasının kapağını çekmiş, Pakize Abla'yla konuşuyordu*.” KÜÇ21 2. Yüzey. “*İçinde, içinin derinliklerinde kocası, çocuğu, daha yüzde Nesrin, teyzesi, komşular...*” EK210 3. Bir şeyin görünen bölümünde kullanılan kumaş. “*Kalmadı yataklarda yüz, yorganlarda kılıf*.” MUR288 4. Birinin görülegelen veya umulan hoşgörürlüğüne güvenilerek gösterilen cüret. “*Anneme karşı yüzüm yok ki*!” KY189 **yüz bul-** ilgi ve yakınlık görmek. “*Mihal'e aferindi ama yüz bulup sırnaşmaması şartıyla*.” GAV109 **yüz bulunca astar iste-** kendisine gösterilen küçük bir ilgiden şımararak geniş yetki elde etmeye, daha çok yarar sağlamaya çalışmak. “*Yüz bulunca astarını pekâlâ da isteyebilirdi*.” VV283 **yüz çevir-** gösterdiği ilgiyi kesmek. “*Ne yapmıştı onlara da böylesine yüz çevirmişlerdi*?” SÇ201 **yüz geri et-** geri dönmek. “*Bu sokaklarda uzun uzun taban tepip çeşitli insanları etekledikten sonra önemsiz bir rolcük olsun alamadan yüz geri etmişler bile*.” YD8 **yüz kızart-** utandırmak. “*Böyle bir babanın oğlu olmak gerçekten de yüz kızartıcıydı*.” SAR100 **yüz müz*** yüz falan. “*Kötü bakıyor, yüzünü müzünü okşuyordu*.” GK72 **yüz tut-** bir şey, olmak üzere bulunmak. “*Tapu ve kadastro kayıtlarında bir küçük ev olarak gözüken 368 plaka numaralı ev, mahallenin öteki evleri gibi yıkılmaya yüz tutmuştu*.” CEM64 **yüz verme-** ilgi, yakınlık göstermemek. “*O bana hiç yüz vermiyor ki*.” BFV279 **yüze çık-** belli olmak, açığa çıkmak, belirmek. “*Derken Fatma'dan ayrılışın acısı da yüze çıkmaya başlayınca patlayacak duruma geliyordu Ali*.” BTÜ241 **yüzü allak bullak ol-** yüzü karışmak. “*Yüzü allak bullak oldu*.” MM11 **yüzü asıl-** somurtmak. “*Yüzü asıldı*.” GAV113 **yüzü görme-** ...-den yoksun olmak, uzak bulunmak. “*Aylardır sıcak yemek yüzü görmemişti*.” YK26 **yüzü gül-** 1. sevinci yüzünden belli olmak. “*Babamın ismini duyan ihtiyarın yüzü gülmüş*.” AY213 2. feraha kavuşmak. “*On beşinde, ağzı daha süt kokarken vardığı hastalıklı, tahsildar kocasından yüzü gülmemiş*.” DK58 **yüzü kâğıt gibi ol-** kanı çekilip benzi solmak. “*Ama az ilerisinde sertçe dikilmekte olan kadının yıldız ışığındaki yüzü kâğıt gibi beyazlaşmış, kirpikleri yaş yaş parlıyordu*.” KAÇ34 **yüzü kalma-** bir kimseden daha önce birçok ricada bulunduğu için yeni bir şey istemeye sıkılmak. “*Bir daha onların yüzüne bakacak yüzü kalmadığını sandı*.” EK256 **yüzü karış-** can sıkıcı bir durum, yüzünden belli olmak. “*Nilüfer'in yüzü karıştı*.” SM254 **yüzü kızar-** utanmak. “*Esmer yüzü kızarır, morarır hatta*.” ÖE42 **yüzü kireç gibi ol-** yüzünde renk kalmamak, rengi solmak. “*Başkanın az ilerisinde kavuşuk elleriyle dikilen İsmail Efendi'nin yüzü kireç gibiydi, önüne bakıyordu*.” GR55 **yüzü kireç kesil-** yüzünde renk kalmamak. “*Yüzü kireç kesildi*.” SUÇ143 **yüzü olma-** 1. bir şeye dayanamamak. “*Kana hiç yüzüm yok*.” BTÜ196 2. cüret ve cesareti olmamak. “*Anneme karşı yüzüm yok ki...*” KY189 **yüzü sarar-** korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak. “*Omuzları düşmüş, yüzü sararmış, bambaşka bir insan olmuştu*.” DK263 **yüzü suyu hürmetine** "birinin veya bir şeyin hatırına veya varlığına değer verildiği için" anlamında kullanılan bir söz. “*Yer gök onların yüzü suyu hürmetine duruyor öyle ya*!” VV93 **yüzü tutma-** haklı da olsa karşısındakini kıracak bir davranışta bulunmaktan çekinmek. “*Kendinin yüzü tutmuyor*.” EVO28 **yüzünden düşen bin parça**

ol- öfke veya küskünlükten ileri gelen can sıkıntısıyla suratı asık olmak. "*Gülizar'ın yüzünden düşen bin parça oluyordu*." HÇ123 **yüzüne bakamaz ol-** utanç, yüreksizlik vb. sebeplerle bir kimsenin karşısına çıkamamak. "*Ben artık mahallelinin yüzüne bakamam mirim*!" EB215 **yüzüne bakılır ol-** çirkin sayılmamak. "*Kız dediğin bir parça yüzüne bakılır olmalıydı*." EB46 **yüzüne bakılmaz ol-** çok çirkin olmak. "*Dürdane'den de mi yüzüne bakılmazdı*?" ÜÇK560 **yüzüne bakma-** 1. önem vermemek, ilgilenmemek. "*Ya sütler, kaymaklar? Tenekeler dolusuydu da yüzüne bakmazdık*." EK16 2. darılmak, gücenmek. "*Günlerce kadının yüzüne bakmadı*." EK323 **yüzüne bakmaya kıyama-** biri çok güzel olmak. "*Üstelik yeniyetme bir oğlu var ki, yüzüne bakmaya kıyamazsınız*!" TD77 **yüzüne bir daha bakma-** darılıp konuşmamak. "*Gidecekti, bir daha gelmemek üzere gidecek, Çiçi'nin yüzüne bir daha bakmayacaktı*!" VV7 **yüzüne gül-** dostluk göstermek, ilgi göstermek, alakalanmak. "*Dün arkandan atıp tutanlar para kokusunu alınca yüzüne gülüp seni tavlamaya hazırlanıyorlar*." YK12 **yüzüne hasret kal-** birinden veya bir şeyden yoksun kalmak, özlemek. "*Köyde insan eş, dost, ahbap yüzüne hasret kalmıştı*." EVO19 **yüzüne kan gel-** sağlığı yerine gelmek, benzinin solgunluğu geçmek. "*Mangalda ateş nar mı nar, duvarlar gülüyor mu gülüyor, çocukların yüzüne kan mı geldi kan*!" GR220 **yüzüne karşı** bir kimsenin kendi önünde ve ondan çekinmeden. "*Yüzüne karşı bir şey demese bile, içinden geçirebilirdi*." SUÇ164 **yüzüne vur-** ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek. "*Ne diye ağzının payını vermemiş, yalanını yüzüne vurmamışlardı*?" KP107 **yüzünü buruştur- (veya ekşit-)** yüzüne öfke ve hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek. "*Beyefendi yüzünü buruşturarak takkesini düzeltti*." GR190 **yüzünü görme-** uzun süre görmemek. "*Bense yıllardır yüzünü görmediğim kendi kızımı bulmuştum onda*." ÇK76 **yüzünü güldür-** birini mutlu etmek, birine iyilik etmek. "*Ne zaman akşamdan kalsa da gözleri şiş şiş, asık yüzü yağlı yağlı parlayarak garaja gelse, yarım kiloluğu önüne sürerler, herifin yüzünü güldürürlerdi*." GAV175 **yüzünü kara çıkar-** birini utandırmak. "*Yüzünü kara çıkarmayız*." BTÜ342

yüz- (I) 1. Kol, bacak, yüzgeç vb. organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak. "*Yaklaşırlar yüze yüze*." ÖE20 2. Bir sıvının yüzeyinde batmadan durmak. "*Yemeğin salça, kırmızı biberle kızarmış suyunda yüzen et parçaları.*" YK33 3. Herhangi bir durumun en aşırı derecesinde olmak. "*İçinde yüzdüğü refah hakkında fikir verebilecek kalın altın yüzükler taşıdığı eliyle beni çağırıyordu*." BK318

yüz- (II) Derisini çıkarmak, derisini soymak. "*Eniği boğazladı, kanını akıttı, yüzdü, temizledi*." SAR34 **yüzüp yüzüp kuyruğuna gel-** uzun sürmüş bir işi bitirmek üzere olmak. "*Yüzmüş yüzmüş kuyruğuna gelmişlerdi*." EB121

yüz be yüz* *zf*. Yüz yüze, karşı karşıya. "*Yüz be yüz gelmedik amma işittim*." VV170

yüz binlerce *sf*. Pek çok, çok sayıda. "*Bir, beş, on, yüz, bin şişe değilmiş ki, belki on binler, belki de yüz binlerce*." ÖE89

yüz göz *a*. `Biriyle gereksiz yere, aşırı derecede senli benli olmak` anlamındaki yüz göz olmak deyiminde geçen bir söz. "*Böyük ya, köynen, köylüynen pek de yüz göz olduğum yok*." HÇ249

yüz havlusu *a*. Yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için kullanılan havlu. "*Sağda rastgele birkaç tahta iskemle, bir aynalı dolap eskisi, çok büyük, çok güzel bir yüz havlusu, solda buzlu camlı kapılarıyla tuvalet banyo, sonra bayağı döşeli bir oturma odası*." YD270

yüz karası *a.* Utanılacak bir durum veya şey, yüz kiri. "*Ben derdi, dünyanın yüz karasıyım*." KP74 **yüz karası ol-** utanılacak bir durum ortaya çıkmak. "*Beni kurtarmazsan yarın oğlumun, Haldun'umun yüz karası olurum*." EK289

yüz kızartıcı suç *a*. İnsanlık onuruna yakışmayan suç. "*Girdi içeriye. Yüz kızartıcı bir suç*." SUÇ172

yüz metreci* *a.* Atletizmde en kısa mesafe koşusu olan yüz metre koşusunda yarışan koşucu. "*Sarhoşluk bir yandan, üstelik yüz metreci herif*." KK256

yüz numara bk. yüznumara. "*Turhan'ın yüz numaraya gittiği bir sıra…*" AY184

yüz para *a*. İki buçuk kuruş. "*Avucundaki üç sarı yüz parayı gösterdi*." ÇK120

yüz yüze *zf*. Biri ötekinin karşısına gelecek biçimde, yüzleri birbirine dönük olarak; karşı karşıya. "*Bitirim Leyla hızlı adımlarla önlerine geçmiş, sonra birden geri dönerek yüz yüze gelmişti*." TD29 **yüz yüze bak-** arada hatır gönül meselesi olduğu için karşılıklı ilişkiyi korumak zorunda bulunmak. "*Şurada yüz yüze bakıyoruz*." YYB57 **yüz yüze gel-** birden karşılaşmak. "*Bu yüz yüze geliş anında anayla*

oğulun aralarından sertçe geçerken delikanlıya, yavrum, demiş, delikanlının yanakları al al olmuştu." TD29

yüzbaşı *a*. Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay. "*Fikrini yüzbaşıya uzun uzun anlattı.*" OK79

yüzbeyüz (T. yüz + Far. -be + T. yüz) *zf*. Yüz yüze. "*Siz belki onu seviyorsunuz sanabileceği için yüzbeyüz söylemekten çekinmiş olamaz mı*?" SBK216

yüzde *a*. Herhangi bir sayı ile kullanıldığında yüze bölünen bir şeyin o kadarlık parçasını belirten bir söz. "*Ah yarabbi, şuna çarpan kısmetlerin onda, yüzde biri bize çarpsa*!" İDG85

yüzde yüz *zf*. 1. Kesinlikle. "*Çünkü Hasan Hüseyin'i mars etmesini yüzde yüz sanıyordu*." AY168. 2. Tam olarak. "*Gerçi yüzde yüz gelini sayılmaz.*" ARK61

yüzdür- (I) Yüzmesini sağlamak veya yüzme işini yaptırmak. "*Kâğıttan kayıklar yüzdürdüğümüz havuz, serin şıpırtılarıyla sanki ağlıyordu.*" BE71

yüzdür- (II) Derisini çıkarttırmak, derisini soydurtmak. "*Bir ana, yanmış çocuğunun kurtulması için, derisinin bir metrekaresini yüzdürmüştü.*" KP18

yüzdürme *a*. Yüzdürmek işi. "*Aç gözünü, gemini yüzdürmenin kolayını bul*." GK98

yüze gülücü *sf*. İkiyüzlü, riyakâr. "*Hepsi yüze gülücü, hepsi riyakâr, hepsi hiçbir işe yaramayan insanlardı*." HÇ356

yüze gülücülük *a*. Yüze gülücü olma durumu. "*Yüze gülücülük yapacağına, ne yeneceğini düşün*!" SUÇ37

yüzebil- Yüzmeyi becermek. "*Eşekler elişi denizinde yüzemezler*." SÇ73

yüzer *sf*. Yüz sayısının üleştirme sayı sıfatı. "*Yüzer lira yesek ayda üç yüz*." DK48

yüzey *a*. Bir cismi uzaydan ayıran yaygın bölüm; satıh, yüz (II). "*Yerinde oturamıyor, yıllardır içinde birikip sıkışan şeyler yüzeye çıkıyordu*." KT85

yüzle- 1. Kusurunu veya suçunu yüzüne karşı söyleyip birini utandırmak. "*Kadın buna pek inanamıyorsa da kocasını yüzlemekten de çekiniyordu.*" ÖE83 2. Yastık, yorgan vb.nin yüzlerini değiştirmek. "*Aslına bakılırsa, küçük oğlununkini yeni yüzle yüzlemekte acele etmişti*." EB10

yüzleme *a*. Yüzlemek işi. "*Onlar işçiden de beterdir ama sen gene de yüzlemeye bakma*." MUR152

yüzlen- Şımarmak, yüz bulmak. "*Ben kes be diye yüzlenecek kadın mıyım*?" ARK4

yüzlerce *sf*. Pek çok, çok sayıda. "*Sanki yüzlerce duş birden boşandı, sanki buzlu suların altında kaldılar bir an*." OK57

yüzleş- Bir iddiayı ileri sürenle, inkâr eden kimseler yüz yüze gelerek sözlerini tekrarlamak. "*Gelsin, yüzleşelim*!" GK167

yüzleştir- İki tarafın yüzleşmesini sağlamak. "*Satmıyorum de, yüzleştireceğim*." BTÜ110

yüzlü *sf*. Yüzü herhangi bir nitelikte olan; benizli, simalı, çehreli, suratlı. "*Güneş yüzlü delilerin karanlık gözbebekleri…*" SÇ73

yüzlük *a*. Yüz lira değerinde olan para. "*Temiz bir yüzlüğü şıp diye bayılıverirdi, hemen*!" SÇ40

yüzme *a*. Yüzmek işi. "*Top oynarlar, sonra da nehre yüzmeye giderlerdi*." DE225

yüznumara *a*. İnsanın dışkısıyla idrarını boşalttığı yer; tuvalet. "*Yüznumaraya mı çıkmıştı yoksa*?" OK52

yüzölçümü *a*. Bir yerin veya bir şeyin yüzeyini ölçme sonunda ortaya çıkan miktar; alan, mesaha. "*Onda bire inmiş vatan toprakları bir zamanların Âl-i Osman ülkesi yüzölçümüne mi varacaktı*?" ÜÇK492

yüzsuyu *a*. Bir kimsenin onuru, haysiyeti. "*Yüzsuyu dökmekten kaçınırlar*." DE33
yüzsuyu dök- onurunu sarsacak kadar çok yalvarmak. "*Yüzsuyu dökmekten kaçınırlar*." DE33

yüzsüz *sf*. 1. Yüzü olmayan. "*Kızcağız kirden muşambaya dönmüş yüzsüz yorganı altında kıvrılmış mışıl mışıl uyumaktadır*." SBK69 2. Utanmaz, sıkılmaz, çekinmez, arsız. "*Arsız da sensin, yüzsüz de*!" ARK34

yüzsüzlük *a*. Yüzsüz olma durumu, utanmazlık. "*Berber Reşit yenilemeyen bir yüzsüzlükle taksinin kızdan yana olan penceresine koşmuştu.*" VV409

yüzü asık *sf*. Somurtkan, küskün olan (kimse). "*Gülizar'ın da yüzü asıktı*." HÇ40

yüzü kara *sf*. Utanacak bir durumu olan (kimse). "*Beye karşı yüzü kara çıkacaktı ama çok çok yanına varır, durumu bütün açıklığıyla anlatır, beş yüzün bundan böyleki hesaplarına mahsup edilmesini yalvarırdı*." VV371

yüzük *a*. Parmağa geçirilen genellikle metal halka. "*Beni uzun uzun gözden geçirdikten sonra, altın yüzüklerle dolu parmaklarıyla çenesini tuttu, şöyle bir düşündü*." YYB59 **yüzük müzük*** yüzük falan. "*Bundan böyle yüzük müzük olmasa da olur*." KT210

yüzüklü* *sf*. Yüzüğü olan. "*En hafifi, altın yüzüklü elinin tersiyle suratına bir, tamam*." SÇ189

yüzükoyun *zf*. Yüzü yere gelecek biçimde, yüzüstü. "*Çocuk babasının ayakucuna ama onu en iyi görebileceği bir yere yüzükoyun uzandı*." KAÇ136

yüzül- Derisi çıkarılmak. "*Yüzü yüzülsün*!" CEM116

yüzülme *a*. Yüzülmek işi. "*O havadisi sabahleyin gazetede okumuş, derisinin yüzülmesine razı olan anneye ne kadar ağlamıştı*." KP20

yüzüncü *sf*. Yüz sayısının sıra sıfatı, sırada doksan dokuzuncudan sonra gelen. "*Belki yüzüncü sefer Dokumacı Musa'ya hak verip bacısı Cemile'ye boş verdiği hâlde, bir türlü çekilip gidemiyor*." CEM51

yüzünden *e*. -den ötürü. "*Annesine gelince, Erol'un, teyzesinin yüzündendi öfkesi*." KÜÇ51

yüzüstü *zf*. 1. Yüzü yere gelecek biçimde, yüzükoyun. "*Yüzüstü uzandığı toprakta heyecanla doğrulup bağdaş kurdu*." BTÜ246 2. Başlanmış fakat tamamlanmamış bir durumda. "*... bir gün seni yüzüstü bırakır*." EKM53 **yüzüstü bırak-** 1. birini yapayalnız, kimsesiz, kötü bir durumda bırakmak. "*Biri, ekmeğinin hatırı için kadına tahammül etmek yahut ekmeğini filan tepeleyip kadını yüzüstü bırakarak savuşmaktı*." GAV191 2. bir işi zamanında yapmayıp savsaklamak, olduğu gibi bırakmak, ihmal etmek. "*Ne halt etmeye cehennem olur gidersin de sofrayı yüzüstü bırakırsın*?" EVO249

yüzyıl *a*. 1. Yüzyıllık süre; asır. "*İstanbul'u İstanbullulara belki de yüzyıllar boyu utanç verebilecek bir şuursuzlukla yıktırıyordu*." GK179 2. İçinde yaşanılan zaman. "*Apandisit ameliyatı, yüzyılımızda nihayet bir sünnet kadar basitleşmiştir*." SM291 3. Milat başlangıç alınarak 0-99, 100-199, 200-299 vb. olarak sayılan yüzyıllık dönem. "*Yirminci yüzyılda yaşıyorsun, kendine gel*." BTÜ70

yüzyıllarca *zf*. Yüzlerce yıl; asırlarca. "*Yüzyıllarca uğraşıldığı hâlde gerçekleştirilemeyen adi madenlerden altın yapma işine de dehşetli inanmış görünmesine rağmen zerrece inanmamıştı*." KT266

yüzyıllık *sf*. Yaklaşık olarak sürerliği yüzyıl olan; asırlık. "*Batı ile aramızdaki bir iki yüzyıllık ara ancak her alandaki dinamizmle kapatılabilecekti*." GK106

Z, z

z, Z Türk alfabesinin yirmi dokuzuncu sırasında yer alan ve ze adı verilen bu harf, ses bilgisi bakımından yumuşak, diş eti sızıcısını gösterir. "*Burada da her şey, işaret buyurduğunuz gibi, A'dan Z'ye kadar bozuk*!" MM75

zaaf (Ar.) *a.* 1. Düşkün olma durumu; düşkünlük. "*Güzel adama karşı müthiş zaafı vardı*." EK144 2. İrade zayıflığı. "*Ahlaki zaaf içinde gibi gelmiş ona*." YD149 3. Eksiklik, yetersizlik. "*Sadık'ın tek rolü, kâtiple içli dışlı olup adamın cemaziyelevvelini, zaaflarını öğrenip Hilmi Efendi'ye bildirmekti*." DE135

zabah (Der.) *zf.* Sabah. "*Babam dediydi ki, bedene en yarayışlı uyku zabah uykusudur, dediydi*." GR23

zabah zabah* *zf.* Sabahın çok erken saatinde; sabah sabah. "*Böyle zabah zabah… Bayramdır? Yoksa seyrandır*? GAV93

zabıt (Ar.) *a.* Meclis, kurul, mahkeme vb. yerlerde söylenen sözlerin olduğu gibi yazıya geçirilmesi; tutanak. "*Hakkında zabıt tutuldu, mahkemeye verilecekti*." ÇK65 **zabıt mabıt*** zabıt falan. "*Sonra isterse zabıt mabıt tutsunlar*." MM28 **zabıt tut-** tutanak düzenlemek. "*Zabıt tutup resmi vazifelerini yerine getirmeliydi*." EKM158

zabıt kâtibi *a.* Adliyelerde yazı işlerinden sorumlu memur. "*Aza mülazımıyla zabıt kâtibi kocasını peşinden yıllarca nasıl koşturmuştu*?" EK44

zabıt kâtipliği *a.* Zabit kâtibinin işi. "*Şimdiki zabıt kâtipliği ne*?" MUR193

zabıta (Ar.) *a.* Belediye hizmetlerinin güvenliğini sağlamakla görevli yönetim. "*Patron da zabıtayı haberdar etmiş*." GR13

zabıtçı* *a.* Zabıt kâtibi. "*Para çalmaktan yedi buçuk yıla hükümlü bir eski zabıt kâtibiydi ki, arkadaşları kısaca zabıtçı diyorlardı*." ÜÇK378

zabit (Ar.) *a.* Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker. "*Zabit oldu*." DE170 **zabit mabit*** zabit falan. "*Ben seni belledim ki zabit mabit, kumandan mumandan*." MUR324

zabitlik *a.* Zabit olma durumu. "*Küçük zabitlikten malul, maaşı var." EVO62*

zade (Far.) *a.* Erkek evlat; oğul. "*Bir tarla yüzünden damadını bilmem ne zadelerin oğlu geçen kış tabancayla vurmuş*!" AY158

zadelik* *a.* Soylu olma durumu; soyluluk, asilzadelik. "*Yarın mapusa da atar; hükümet bu, dinler mi senin zadeliğini*?" ÇK70

zafer (Ar.) *a.* 1. Savaşta kazanılan başarı; utku. "*Duvarlarda 93 bozgunu, Milli Mücadele zaferleri, esir Trikopis'in kılıcını Mustafa Kemal Paşa'ya teslimi…*" DE40 2. Bir yarışma veya uğraşıda çaba harcayarak elde edilen başarı. "*Karısının, kızlarının, boyacı Bayram'ın önünde zafer kazanmak fırsatını bulmuştu*." DK71

Zafer* *öz. a.* Bir saat markası. "*Yanı başındaki dut ağacının gövdesine çakılı çivide asılı Zafer marka saate baktı*." BTÜ171

zafiyet (Ar.) *a.* Arıklık, zayıflık. "*Zafiyet! Dolayısıyla işe tahammül edemez*." EKM12

zağlan- Güçlenmek, semiz duruma gelmek. "*Bir erkek ne kadar çeşni değiştirirse o kadar zağlanır, gücü kuvveti o kadar artardı*." YD135

zağlı *sf.* Kılağılanmış, keskin duruma getirilmiş olan, kılağılı. "*Dövüşe hazır, zağlı iki horoz gibi yaklaşılır yan yan*." ARK8

Zağralı* *öz. a.* Bulgaristan'ın Zağra şehrinden olan kimse. "*En kısa boyluları olan dördüncü bekçi Zağralıydı*." KT54

zahar (Der.) *zf.* Herhâlde, evet öyle. "*Hakkınızda bu hayırlı zahar ki…*" CEM29

zahîr (Ar.) *zf.* Kuşkusuz, şüphesiz. "*Neyine güveniyordu? Karısıyla kızlarının fabrikada çalışmalarına mı? Zahîr.*" MUR85

zahire (Ar.) *a.* Gerektiğinde kullanılmak için saklanan tahıl, aşlık. "*... hizmetçi kızların merdivenler inip merdivenler çıkarak hizmet gördüğü, kileri zahire çuvallarıyla ağız ağza dolu günler geçirmişti*." VV40

zahmet (Ar.) *a.* Ağır ve yorucu emek; güçlük. "*Görür önündeki çukuru ya da taş parçasını, direksiyonu kırıvermek zahmetine katlanmazlar*." KK27 **zahmet çek-** güçlükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak. "*Ben bu mevkiye gelinceye kadar az mı zahmet çektim*?"

EB3 **zahmet et-** 1. biri için yorulmak veya masrafa girmek. "*Zahmet etmeyin, şu anda dünyanın en mesut adamıdır*." AY184 2. çaba harcamak, gayret göstermek. "*Zahmet edip girmesinler fabrika içlerine*." CEM38 **zahmet ol-** yapılan bir işten sıkıntı, yorgunluk duymak. "*Boşuna zahmet olacak*." KAÇ101 **zahmet olmazsa** `rica ederim` yerine kullanılan bir nezaket sözü. "*Tabii zahmet olmazsa*!" SAR77 **zahmet ver-** tedirgin etmek, bunaltmak. "*Çok affedersiniz, zahmet verdim size*." GAV124 **zahmete katlan-** Sıkıntı çekmek, sıkıntıya girmek. "*Ne yapalım, her zahmete katlanacağız*." SM192 **zahmete sok-** birine yorgunluk vermek veya masraf ettirmek. "*Seni bir parça zahmete sokacağım*." KT34

zahmetsizce *zf*. Zahmetsiz bir biçimde, kolay bir biçimde. "*Mesela, apartmanlar, zahmetsizce yüz binler kazanılan işler…*" DK154

zalım (Der.) *sf.* Zalim. "*Eeey zalımlara karşı yüreklerinde vicdan taşıyan sevgili parti arkadaşlarım*!" MUR403

zalim (Ar.) *sf.* Acımasız ve haksız davranan, zulmeden. "*Madem hiç, o hâlde hiç olmaktan kurtulmak için, fenalarla, zalimlerle tek başıma savaşmalıyım*." SUÇ17

zalimlik *a*. Zalimce davranış. "*Neyin haksızlığı, kimin vicdansız ve zalimliği, neden dolayı komünistlik*?" MUR402

Zaloğlu* *öz. a.* Bir lakap. "*Asıl adı Ramazan olan kırk sekiz kiloluk bu sıska gence Zaloğlu adının takılması, herkesi yadırgatan palabıyığı, belindeki puşu denilen Trablus kuşağı, külot pantolonu, çizmeleri, hiçbir işine yaramadığı hâlde belinden eksik etmediği toplu tabancasından ötürüydü*." VV40

zam (Ar.) *a*. Bir şeyin fiyatını artırma, bindirim. "*Annesinin eczaneden kazandığıyla kıt kanaat geçiniyorlarmış ama şu son zamlar olmasa*." ÖE89 **zam mum*** zam falan. "*On, yirmi zam mum ediver bari*!" EKM67 **zam yap-** söz konusu fiyatı artırmak. "*Maaşımıza elli lira zam yapsa diyorum*!" DE37

zaman (Ar.) *a.* 1. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. "*Böyle de bir zaman geçti*." GAV156 2. Bu sürenin belirli bir parçası, vakit. "*Baba reddetmenin zamanı değildi*." SAR102 3. Belirlenmiş olan an. "*Buluşma zamanımızı iple çekeriz*!" SM188 4. Çağ, mevsim. "*Çapa zamanı, kazmaları getireceğiz, hem de ustayla yeni yatak alacağız*." BTÜ20 5. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler, vakit. "*Sonra banka, bankaların kapanma zamanı...*" ÖE46 6. Dönem, devir. "*Ah zaman, gözün çıksın zaman!*" VV365 **zaman al-** sürmek, devam edip zamanı geçirmek. "*Bu ise zaman aldığından yengeyi küplere bindirir*." SBK79 **zaman maman*** zaman falan. "*Zamanı mamanı yok*." KT247 **zamana uy-** davranışlarını içinde bulunulan günün şartlarına uydurmak. "*Zaman sana uymazsa sen zamana uyacaksın*!" KY12 **zamanı geç-** o şey artık gerekli ve yerinde olmaktan çıkmak. "*Üç kişi çalışıp dokuz kişi yemenin zamanı geçmişti*." EVO106

zaman aşımı *a.* Bir işin üzerinden belirli bir zaman geçerek onun geçersiz kalması; süre aşımı, müruruzaman. "*Sabredin, zaman aşımını geçirelim*." KT294

zaman zaman *zf.* Seyrek olarak; ara sıra. "*Benim babam da zaman zaman sizin gibidir*." BFV181

zaman zarfında *zf*. Belirli bir süre içerisinde. "*Peki bay odacı, bu zaman zarfında hiç terfi etmediniz mi*?" SAR70

zamane (Ar.) *a.* 1. İçinde bulunulan zaman, dönem. "*Bir de zamane kızlarına benzemeyen, uzun, nerdeyse topuklarını döven saçlarını*." ÖE49 2. Yakınma veya hafifseme yoluyla şimdiki zaman. "*Ah bu zamane kızları...*" BFV222

zamanla *zf*. Aradan süre geçtikçe, giderek. "*İlk zamanlarda pek bir kazanç yokmuş ama zamanla, ustalaştıkça, hem biliyor musun, onlarla birlikte çalışacağım diye öyle sevindiler ki*." ÖE12

zamanlı zamansız *zf*. Uygun zaman gözetmeden, gelişigüzel, rastgele zamanlarda; vakitli vakitsiz. "*Filmci milletinin zamanlı zamansız şakaları, çeşitli haberleri sahiplerine vermek zorunda kalışı yüzünden çokluk sinirli, yetmişin üstünde, ufak tefek ama cin gibi biriydi*." YD124

zamanlık* *sf*. Başlangıcından itibaren üzerinden belli bir zaman geçmiş olan. "*Şimdiye kadar, bunca zamanlık komşuları…*" EB70

zamansız 1. *sf.* Uygun olmayan bir zamanda yapılan, vakitsiz. "*İyi ama bu vakitsiz, zamansız tezahürat ne*?" MUR408 2. *zf*. Uygun olmayan bir zamanda. "*Bütün gün esrarlı sigara içip afyon yutan bu zamansız gelişmiş çocukta kaba, korkunç bir kuvvetten başka, insanların canını yakmak, bağırtmak acı acı, önünde diz çöktürmek hastalığı vardı*." SÇ188

zamazingo *a.* 1. *argo* Adı hatırlanmayan veya söylenmek istenmeyen ufak ve değersiz bir şeyi anlatmak için kullanılan bir söz; zırıltı, zımbırtı, zamkinos. "*Ver bakalım şu zamazingoları kız*!" EB92 2. *argo* Evli bir erkekle nikâhsız yaşayan kadın; metres. "*Mühendisin zamazingosu mu*?" SBK234

zambak (Ar.) *a.* Zambakgillerden, 90-100 santimetre yüksekliğinde, güzel ve iri çiçeği diş ve yüz şişlerinin tedavisinde kullanılan, çok yıllık bir süs bitkisi; ak zambak, top zambak. "*Omuzlarına aldığı kırmızı şalı içinde beyaz bir zambak gibiydi*." VV355

zambır *a.* Karşıdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış; çalım. "*Oğlum subay oldu diye zambırından geçilmiyordu*!" EVO60 **zambırından geçilme-** çok çalım yapmak. "*Oğlum subay oldu diye zambırından geçilmiyordu*!" EVO60

zambırlı *sf.* Zambırı olan; çalımlı. "*Neden dersen çok kibirli, zambırlı bir şey*!" HÇ24

zamk (Ar.) *a.* Akasya, kitre, sütleğen vb. ağaçların kabuklarından sızarak donan, eriyiği yapıştırıcı olarak kullanılan, renksiz veya sarı kırmızımtırak renkte biçimsiz madde. "*Zamk gibi yapışırdı*." EK92

zamlı *sf.* Fiyatı arttırılmış; bindirimli. "*Bense diyordum ki, zamlı maaş elimize geçince iki çuval kömür alıp bir kenara atalım*." ÇK127

zampara (Far.) *sf.* Sürekli kadın peşinde koşan, kadınlara düşkün (erkek), kadıncıl, keskin, zendost. "*Beyin eline, eteğine ne kadar pis, nasıl pireyi sekitmez bir zampara olduğunu Cemşir'den zaman zaman dinlemişti*." HÇ59 **zampara mampara*** zampara falan. "*Çünkü zampara mampara ama arkadaş karısına, kız kardeşine ilişmeyeceğini, buna gereksinme duymayacak kadar yakışıklı olduğunu biliyordu*." SBK297

zamparalık *a.* 1. Zampara olma durumu; zendostluk. "*Bir süre zamparalık üzerine tartıştılar*." KY29 2. Zamparaya yakışır davranış; zendostluk. "*Herifin asıl zamparalığı Avrupa'da*." VV58

zanaat (Ar.) *a.* İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş; sınaat, sanat. "*Bu bizim zanaatımız oğlum*." SÇ154

zangır zangır *zf.* `Aşırı bir biçimde titremek` anlamındaki zangır zangır titremek deyiminde geçen bir söz, zıngır zıngır, zıngıl zıngıl. "*İşlemeye bir başladı mı, toprak zangır zangır titrerdi*." BTÜ375

zangırdat- Zangırdamasına yol açmak; zıngırdatmak. "*Eskiden kalkıp gidecektik teftişe de Kudret ortalığı zangırdatmayacaktı ha*?" MM256

zanlı *sf.* Kendisinden şüphe edilen, kuşkulanılan; şüpheli. "*Zanlı olması bile önemli değildi*." ÜÇK330

zannet- (Ar. ẓann + T. et-) Herhangi bir şeyin zihinde kurulduğu gibi gerçekleştiğine inanmak; sanmak. "*Neyi zannetmezsin*?" SUÇ65

zannettir-* Zannetmesine yol açmak. "*Ahmet olması lazım geldiğini zannettiren bir bakkal, nezleli sesiyle Turnam'ı tutturmuş…*" BE66

zaparta *a.* Saparta, azarlama. "*Akşam kocasından zapartayı yiyince bakkalınkine öfkesi arttı*." KP110

zapt (Ar.) *a.* Tutma, hâkim olma. "*Duyduğum acıyı sıkılan dişlerimin arasında zapta çalışarak yeni bir hamleyle kola atılır, yakalamaya çalışırdım*." BE45 **zapt et-** 1. zorla almak. "*Derya deniz malın üstüne oturmuş, köyü zapt etmişsiniz*!" EKM50 2. tutmak. "*Coşan hislerini zorla zapt ederek ve sevincini belli etmemeye çalışarak 'Biliyorum.' dedi*." KY103 3. bir şeyi güç kullanarak önlemek. "*Fakat adamı kendir kement zapt etmiyordu*." ARK102 **zapt olun-** ele geçirilmek. "*Üç dört kişinin arasında zor zapt olunuyor*." EKM50

zaptedebil-* Zaptetmeye gücü yetmek. "*Nusret'i zaptedemiyorlardı*." GR144

zaptedilebil-* Zaptedilme ihtimali veya imkânı bulunmak. "*Daha şimdiden başı dönmeye başlamış, heyecanı zaptedilemez hâle gelmişti*." SM251

zaptet- bk. zapt etmek. "*Hâlbuki Asur Devleti, milattan önce 1300 yılında Babil Devleti'nin kuzeyinde genişledi, Babil Devleti'ni yıktı, Mezopotamya'yı zaptetti*." KP30

zaptı rapt* *a.* Disiplin, zaptu rapt. "*Verse hükümet bana çok geniş yetkiler, açsam vatandaşlara kurslar, saksam her birini zaptı rapta*." MUR133

zaptiye (Ar.) *a.* 1. Osmanlı Devleti'nde toplum güvenliğini sağlamakla görevli askerî polis kuruluşu. "*Zaptiye nazırı gibi zort veriyor*." MUR190 2. Bu kuruluştan olan er, zaptiye

memuru. "*Zaptiye gibi zort atıyormuş, o mu*?" MUR201

zaptu rapt (Ar.) *a.* Bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu; disiplin. "*O olmazsa ortada ne disiplin kalır ne zaptu rapt*!" MUR113

zar (I) *a.* İnce perde veya örtü. "*Daha şimdiden zar kadar ince bir buz kaplamıştı eski İstanbulları hatırlatan 1963 yılı İstanbul'unun yüzünü.*" ÖE24

zar (II) *a.* Tavla ve başka oyunlarda kullanılan kemik, fil dişi, plastik vb. maddelerden küp olarak yapılan ve altı yüzünde, birden altıya kadar benekler bulunan oyun aracı. "*Çok değil birkaç zarda güçlerini tüketip enselerini kaşıyarak dönüyorlardı.*" YK17 **zar at-** zarı hızla yuvarlamak. "*Berbat, ... zar atarken bozulup ana avrat sövmezdi*." YK15 **zar gel-** şansı iyi olmak. "*Keserim bacanak, bu kadar zar gelmesi…*" MM280 **zar kes-** zarını bozmak. "*Kesme zarımı*!" MM280 **zar tut-** istediği sayıyı getirmek için zarı, atmadan önce parmaklar arasında düzene sokmak. "*Zar tutuyorsun, tabii keserim*!" YK1 **zarına bak-*** *argo* birinin hoşuna gidecek davranışta bulunmak. "*Ayten zarına bakıyorsa, dilediği zaman koynuna giriyorsa onlara neydi*." KÜÇ34

zar zor *zf.* Güçlükle, zoru zoruna. "*... birbirini kesen çamur içindeki sokakları zar zor aydınlatmaya çalışan elektrik lambaları bu dehşetli narayı yadırgadılar*." MUR1

zarafet (Ar.) *a.* Zarif davranış veya zarif olma durumu; zariflik. "*Şu masanın zarafetine bakın, şu masanın letafetine bakın canım*." KT33

zarar (Ar.) *a.* 1. Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç; dokunca, ziyan, mazarrat, götürü, hüsran, muhatara. "*Zarar yok bay odacı*." SAR73 2. Alışveriş, üretim vb. işlerden oluşan maddi çıkar kaybı. "*Sen bilmez misin ki, benim kâr veya zararımın şorda şurda dile gelmesinden haz etmez olduğumu*?" EKM68 **zarar et-** maddi ve manevi bakımdan kayba uğramak. "*Dediğimi dinle, zarar etmezsin*!" GK92 **zarar gel-** kötülük gelmek. "*Benden şuncacık zarar gelmez sana.*" KAÇ33 **zarar marar*** zarar falan. "*Hayır, zararla mararla oturmayacağım*." ÜÇK530 **zarar ver-** 1. kötülük etmek. "*El için kendine zarar vereceğine…*" AY144 2. birinin parasal kayba uğramasına sebep olmak. "*Santimine zarar vermemiştir*." YD220 **zararı yok** özür dileyenlere karşılık olarak bağışlandığını, olayın pek önemli olmadığını bildirmek için söylenen bir söz. "*Zararı yok, yürü*!" SBK169

zararlı *sf.* Zarar veren, zararı dokunan; dokuncalı, muzır. "*... çapa mevsiminde de çapa makineleriyle zararlı otların çapası yapılacaktı ki, çapa ırgadı derdi de yarıdan aşağı inecekti*." HÇ267 **zararlı çık-** bir işin sonunda değerli sayılan bazı şeyleri yitirmek. "*Yediği, içtiği olmadığı bir mesele yüzünden zararlı çıkmak istemiyordu.*" HÇ117

zararsız *sf.* Zarar vermeyen, zararı dokunmayan; dokuncasız, ziyansız. "*Zararsız bir deli de diyebiliriz*." SUÇ313

zarf (Ar.) *a.* İçine mektup veya başka kâğıtlar konulan kâğıttan kese. "*Kaya Ali'ye para verildi, bakkaldan süslü zarfla kâğıt ısmarlandı*." YK84

zarfında *zf.* Belli bir sürede, belli bir süre içinde. "*İki gün evvel, yirmi dört saat zarfında Lübnan hudutlarını terke mecbur edilmişler*." BE59

zarfla- *zf.* Zarf içine koymak. "*Karısının ağzından yazdığı bir mektubun arasına iki buçukluğu yerleştirip zarfladı*." DE115

zarflan- Zarf içine konulmak. "*Zarflanmış mektubu ufak parçalara böle böle yırttı, yırttı*." ÜÇK458

zarif (Ar.) *sf.* 1. Çekicilik, biçim, görünüş, durum, konuşma ve davranışlarıyla hoşa giden, beğenilen, zarafetli. "*Zarif bir kadınınkini hatırlatan ufacık, bembeyaz, yumuk yumuk elinde çapa, her ikindiüstü bahçeyi düzeltir*." SM124 2. Güzel, hoş, albenili. "*Yukarıdaki camekânlı odanın masası zarif bir içki sofrası hâlinde donatılmıştı*." DE136

zarifçe *zf.* Zarife yakışır bir biçimde; zarifane. "*Saçları bigudilerle zarifçe toplu kadın içini çekti*." İDG29

zariflik *a.* Zarif davranış veya zarif olma durumu; zarafet. "*Âdeta zariflik yarışına çıkmışlardı*." VV354

zart zurt *a.* Kendini önemli kişi olarak göstermek için yüksekten atıp tutarak çıkışma, kaba kuvvet gösterisi. "*Şimdi kendi yok Allah'ı var, heybetli adamdı ya, zart zurt edişinden içime bir şüphe düşmüştü Allahtan*." ÜÇK300 **zart zurt et-** yüksekten atıp tutarak çıkışmak, kaba kuvvet gösterisinde bulunmak. "*Şimdi kendi yok Allah'ı var, heybetli adamdı ya, zart zurt edişinden içime bir şüphe düşmüştü*

Allahtan.” ÜÇK300

zaruret (Ar.) *a.* 1. Yapmak zorunda kalma durumu; zorunluluk. “*Bunun üzerine zatıâlinize haber vermek zarureti hasıl oldu*.” GR11 2. Sıkıntı, yoksulluk içinde olma. “*Demek zaruret insanları ağlatıyordu*?” DE104

zaruri (Ar.) *sf.* Kesin olarak gereksinim duyulan; zorunlu. “*Ekonomik sosyal şartların zaruri neticesi olan çöküşten kurtulmak için…*” GK124

zat (Ar.) *a.* 1. Kadın veya erkeğe verilen genel ad; kişi. “*Nurettin Şadan Bey isminde bir zat gelecekti*.” GR14 2. İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri; kendi. “*Yoo, o zatımıza mahsus*.” VV69

zaten (Ar.) *zf.* Doğrusu, doğrusunu isterseniz, esasen, zati. “*Zaten İstanbul'da duruculardan değil*.” ÖE107

zat-ı devletleri* (Ar.) *a.* Devlet büyüklerine saygı belirtmek için kullanılan bir söz. “*Bendenize sorarsanız bu seçimlerde halkımızın zat-ı devletlerinin mensup bulunduğu partiyi tutması, damarlarındaki kanın icabıdır*.” ÜÇK549

zat-ı kibriya* (Ar.) *a.* Sonsuz büyüklük ve yücelik sahibi olan Allah. “*Kim tevkif etmiş zat-ı kibriyanın sevgili kulunu*?” ÜÇK582 **zat-ı kibriya matı kibriya*** zatı kibriya falan. “*Bak, zat-ı Kibriya matı Kibriya tanımam*.” EVO360

zatı şahane* (Ar.) *a.* Osmanlı Devleti’nde padişahlara hitap etme şekli. “*Zatı şahane, birinci, ikinci, üçüncü kadınefendiler, şehzadeler, sultanlar...*” SM129

zat-ı vala* (Ar.) *a.* Yüksek, üstün kişi. “*Zat-ı valaları bu hususta çok geniş bilgi sahibidirler*.” ARK50

zatıalileri *a.* `Saygın bir kişi olan siz` anlamında kullanılan bir söz. “*Bendeniz beş; Filiz'in patronu, maşa gibi upuzun, ensiz, pis bıyıklı altı. Zatıalileri yedi…*” BFV188

zatıaliniz *a.* "Saygın bir kişi olan siz" anlamında kullanılan bir söz. “*Zatıaliniz bendenizi tanımazsınız*.” SM217

zati *zf.* Doğrusu, doğrusunu isterseniz; zaten. “*Ben bıkmış usanmışım zati bu hayattan*.” ÇK114

zatlık* *a.* Zat ola durumu. “*Madem beni savcılığa teslim emrini almışlar, zatlığım matlığım onları ilgilendirmez*!” ÜÇK306 **zatlık matlık*** zatlık falan. “*Madem beni savcılığa teslim emrini almışlar, zatlığım matlığım onları ilgilendirmez*!” ÜÇK306

zatülcenp (Ar.) *a.* Göğüs sancısı, ateş, titreme, öksürük vb. belirtilerle ortaya çıkan akciğer zarı yangısı, satlıcan. “*Hakkı Bey korkmuyor, yalnız, cahil halkın kafasında, daha çok da eski devirlerde beliren, zatülcenpleri, hellücinasyonları düşünüyordu*.” KT319

zatürree (Ar.) *a.* Ateş, öksürük ve balgamla beliren, tehlikeli bir akciğer hastalığı; batar. “*Ya zatürree, zatülcenp olursa*?” KP22

zavallı *sf.* 1. Acınacak kadar kötü durumda bulunan; biçare, fukara. “*Hapishane arkadaşlarım içinde öyleleri vardı ki, açıkgözün şahı geçindikleri hâlde, beton üzerinde yatan adem babalardan çok daha zavallıydılar*.” KP74 2. Gücü bir şeye yetmeyen. “*Böyle aciz, böyle zavallı, dayı eline bakan, soytarı yapılı birine gelin gelmişti ha*!” HÇ27

Zavallı Necdet* *öz. a.* Safvet Nezihi tarafından yazılan roman. “*Aşk-ı Memnu'lar, Zavallı Necdet'lerden süzülüp çıkmış sanki*.” KK209

zavallıca* *zf.* Zavallı bir şekilde. “*Koltuğa değil, kıyıdaki bir iskemleye zavallıca ilişti*.” SBK188

zavallılaş-* Zavallı, acınacak duruma gelmek. “*Burnunun yeli kırılmış, zavallılaşmıştı*.” HÇ48

zavallılık *a.* Zavallı olma durumu; biçarelik, fukaralık. “*Onda, ölüme yaklaşanların zavallılığını görür gibi oldu*.” KK131

zavır (Der.) *a.* Kendini beğenme, naz. “*Hayır, sanki anasına avradına sövmüşüm gibi bir tavır, bir zavır...*” KK38

zaviye (Ar.) *a.* Bir olay, konu veya düşünce incelenirken izlenen belirli yön; bakış açısı. “*Hadiseleri memleketin dar zaviyesinden değil, dünya çapından muhakeme edip neticeye varmak lazım*.” HÇ75

zavur (Der.) *a.* Kibir. “*Bir tavır, bir zavur*.” CEM72

zayıf (Ar.) *sf.* 1. Eti, yağı az olan, şişman olmayan (insan veya hayvan); arık, ince, kavruk, nahif. “*Dokumahanenin önünden geçerken, kısa boylu, şişman bir adam, uzun boylu, zayıf bir delikanlıyla yanında durdular*.” CEM109 2. Bilgi yönünden yeterli olmayan, yeteneksiz. “*Sonra beyefendi, bendenizi*

muhasebeden imtihan ettiler, usulü muzaaftan, zayıf buldular.” YYB111 3. İradesi gereği kadar güçlü olmayan. “*İnsanları zayıf anlarında vurmaktan hoşlanan bir it oğlu it yerimi keşfeder, muhasebeciden madalya alır fena mı*?” DE49 4. Çok az. “*Ama gene de zayıf ihtimaldi*.” DE212 5. Enerjisi, etkisi, yoğunluğu az olan. “*Zayıf elektriklerin aydınlattığı parke taşlarından başka canlı yoktu*.” DE243 **zayıf mayıf*** zayıf falan. “*Zayıf mayıf, çirkin mirkin, tam kendine layık karıydı*.” HÇ66

zayıfça* *sf*. Biraz zayıf. “*Zayıfça bir odun seçip götürdüm*.” BE56

zayıfla- Zayıf duruma gelmek; incelmek, telesimek. “*Gün geçtikçe zayıflıyor, gün geçtikçe sinirleri geriliyordu*.” SÇ201

zayıflama *a*. Zayıflamak işi. “*Bu, kapılardan sığmayan iri adamın günlerdir anacığının başucundan ayrılmaması, üzülüp zayıflaması içine dokunuyor, dili varmıyordu gerçeği belirtmeye*.” MM254

zayıflat- Zayıf olmasına yol açmak; eritmek. “*Mustafa Kemal, Osmanlı saltanatını yıkmak, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan Padişah ve Halife'yi memleketten atmakla, dinin gerekli koşullarıyla birlikte dini de zayıflatmıştı*.” YD19

zayıflık *a*. Zayıf olma durumu; arıklık, çirozluk, nahiflik, zafiyet. “*Ölünce kurşun gibi ağırlaşır, pis pis de kokar. Zayıflık bu bakımdan iyi*.” BK369

zebani (Ar.) *a*. Cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek, cehennem bekçisi. “*Kaynar kazanlar, cehennem, zebaniler...*” KAÇ135

zebellah (Der.) *sf*. İriyarı, uzun, biçimsiz, korkunç, karayağız. “*Tenekeci Sezai'ye demişlerdi ki, bu hâllerden sonra duvar yarılacak, ya bir dudağı yerde, bir dudağı gökte zebellah bir Arap ya at sürüleri ya da ak sakalı göbeğinde bir pirifâni karşına dikilecek*.” SAR60

zebil *sf*. Bakımsız, perişan. “*Ortada kalıp ziyan zebil olmak daha mı iyi*?” SAR19

zebun (Far.) *sf*. Güçsüz, zayıf, âciz olan. “*Ben senin kapıyın zebun bir itiyim*.” GK347 **zebun et-** güçsüz bırakmak, zavallı duruma düşürmek veya getirmek. “*Ne dirlerse desinler, o seni muhannata güldürüp zebun eder mi hiç*?” GK317

zebunluk *a*. Zebun olma durumu. “*Kumandan oldu olalı zebunluğu iyice arttı*.” MUR285

Zebur (Ar.) *a*. Tanrı tarafından Hz. Davut'a gönderilen kutsal kitap. “*İncil, Zeburlar, İmam Gazali, Muhiddin-i Arabi ve diğerlerine ait kitaplarla doluydu*.” BE35

zedele- 1. Vurma, çarpma sonucunda hafifçe yaralamak. “*Tel gücüler aşınıyor, aşınan tel gücüler de iplikleri zedeleyip koparıyor*.” CEM32 2. Zarar vermek, zarara uğratmak. “*İçeri düştüm, itibar zedeleyen bir suç…*” ÜÇK401

zedelen- Vurma, çarpma, delme sonucu berelenmek, ezilmek. “*Burnu zedelenmiş miydi acaba*?” EVO312

zehir (Far.) *a.* 1. Organizmaya girdiğinde kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde; ağı, sem, zıkkım. “*Zehir olsa insan içer be*!” ARK89 2. Büyük üzüntü, acı, keder, sıkıntı. “*Şakayı bırak Sülo, her günüm zehir içinde geçiyor*.” DK234 **zehir gibi** 1. çok acı. “*Ağzının içi zehir gibiydi*.” SAR131 2. çok becerikli, usta. “*Zehir gibi solhaftı*.” KÜÇ11

zehir zemberek *sf*. Son derece sert, hakaret dolu. “*Öfkeden zehir zemberek bir kalabalık gittikçe büyüyüp genişliyordu*.” CEM125

zehir zıkkım *sf*. Son derece acı. “*Devletin kanununa, kontratına razı olsan da insana dünyayı zehir zıkkım etmesen olmaz mı*?” GR216

zehirle- Öldürmek amacıyla yedirme, içirme vb. yollarla zehir vermek; ağılamak. “*Çocuklar, birbirlerini aynı anda sokup zehirleyen akreplerin dövüşünden heyecanlanmış, el çırpıyorlardı*.” EVO352.

zehirlen- 1. Zehre maruz kalmak. “*Zehirlenmiş miydi ne*?” KY6 2. Zararlı düşünceler edinmek. “*Hepiniz muhalefetin zehiriyle zehirlenmişsiniz*.” BK320

zehirli *sf.* 1. Zehri olan. “*O sarı sıcaklarda zehirli sıtmaya yakalanmazsa iyi*.” KAÇ116 2. Zararlı olan (duygu, düşünce vb.). “*Alçak ruhlu muhaliflerin zehirli aşısını yimiş de ondan*.” GK329

zekâ (Ar.) *a*. İnsanın düşünme, akıl yürütme, öğrenme, kavramları ve nesneleri zihinde canlandırabilme, objektif gerçekleri algılama, yargılama, sonuç çıkarma, bedeni kontrol edebilme, duyguları doğru algılayabilme, değerlendirebilme, icat edebilme vb. yeteneklerinin ve becerilerinin tamamı; dirayet, feraset. “*Senin zekâna zekâ mı yeter*?” VV182

zekaret* (Ar.) *a.* Ölüm hâli, kendinden geçmeler, esrimeler. "*O gece yarısı zekaret filan, hınçla öldü.*" BK310

zekât (Ar.) *a.* Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri. "*Namaz, oruç, zekât, setri avret hak getire.*" YD27 **zekât mekat*** zekât falan. "*Hatta bir de doksan dokuzluk tespih uydur, atla git hacca, sadaka madaka, fitre mitre, zekât mekat…*" KT103 **zekât ver-** Müslümanlıkta, sahip olunan mal ve paranın kırkta birlik payını sadaka olarak dağıtmak. "*Din, iman yolundan ayrılma, günde beş vakit namazını kıl, orucunu tut, fîtreni zekâtını ver.*" KK123

zeki (Ar.) *sf.* 1. Anlama, kavrama yeteneği olan, zekâsı olan; anlaklı, zeyrek. "*Bıyık altından gülecek kadar zeki olmama rağmen bu tip insanlar beni ürkütürlerdi.*" BE40 2. Çabuk ve kolay kavrayan. "*Aklı başında, konuşmasını bilen, bilhassa, bilhassa zeki bir işadamıysanız...*" ÖE69 3. Zekâ varlığı gösteren. "*Onda gerçekten de aydınlık, ezilmeyen, zeki bir şeyler var.*" BFV242

Zeki* bk. Zeki Rıza. "*Allah'ımı inkâr edeyim, Zeki'nin şutu nerdeyse ağları delecekti!*" YYB49

Zeki Rıza* *öz. a.* Zeki Rıza Sporel; Türk millî futbolcu, spor adamı, asker, siyasetçi (1898-1969). "*Bir Karagümrük kahvesinde bir milli maçtan sonra saçı başı ak pak olmuş bir eski Vefalı'nın anlattığı Zeki Rıza gibi bir santrfor olmak ister.*" YYB48

zekice *zf.* Zeki olarak, zekiye uygun bir biçimde. "*... ne iyi çalım yapar, ne de korner atılırken zekice yer tutabilirdi.*" BE78

zelzele (Ar.) *a.* Yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi veya yanardağların püskürme durumuna geçmesi yüzünden oluşan sarsıntı, yer sarsıntısı, hareket, deprem. "*Ne fabrika borusu ne top hatta ne de zelzele.*" EB1

zemberek (Far.) *a.* 1. Saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren bölüm; yay. "*Birdenbire boşanan bir zemberek gibi ayağa fırlayan çocuksa çevreyi gene selamladı.*" ÇK119 2. *öz.* Bir lakap. "*Bu sırada, gazocağı tamircisinin yanında çalışan Zemberek Erol merdiven başında göründü.*" DK25 **zemberek gibi** birdenbire, aniden. "*Genç adam boşanan bir zemberek gibi kahveden fırladı.*" KK88

zembil (Ar.) *a.* Hasırdan örülmüş saplı torba. "*Elimde, artık sepet mi zembil mi?*" YYB167

zemheri (Ar.) *a.* Kış ortası, kışın en şiddetli zamanı; kara kış. "*O zemherileri biliyor musun sen?*" ÇK127

zemin (Far.) *a.* 1. Taban, döşeme, yer. "*Beton zemin titriyor, duvarlar titriyor, makineleri başındaki işçiler titriyorlardı.*" KK148 2. Kumaş, süslü kâğıt, halı, yer muşambası, tablo vb. desenli nesnelerde, biçimlerin üzerinde yer aldığı renk. "*Soldaki afiş, sarı zemin üzerinde kırmızı kuşak ve kahverengi poturlu bir köylünün ayağının dibinde kalan ufacık evlerden kaçmasıydı.*" EKM108 3. Ortam. "*Zemin, zaman da alabildiğine uygundu hazır.*" GK106 **zemin hazırla-** uygun ortam yaratmak. "*Haldun annesinin gene bir şeyden bahsetmek için zemin hazırladığını sezerek sordu.*" İDG22 **zemin ve zamana uygun** konuya, içinde bulunulan şartlara uygun. "*Zemin ve zamana uygun düşerse Gülizarcığımın da al yanaklarından pus eyleyiver!*" VV276

zemin katı *a.* Toprak düzeyinde olan kat; yer katı, giriş katı. "*Zemin katı verirsek bize kul köle olurlar billahi!*" DK96

zemm* (Ar.) *a.* Dip, alt. "*Yerin zemmine geç!*" BK280

zemzem (Ar.) *a.* Kâbe yakınında bulunan bir kuyunun Müslümanlarca kutsal sayılan suyu; zemzem suyu. "*Suyunda zemzem abuhayatı vardır.*" GK36

zenaat (Der.) *a.* Sanat. "*Usta oldun da zenaati bileğine taktın mı, bırak!*" GK79

zencefil (Ar.) *a.* Bu bitkiden elde edilen ve baharat olarak kullanılan toz. "*... kimyon, zencefil, iplik makarası, renkli yumaklar satan bakkal, bakkaldan çok tuhafiyeciye benzer, çocuklara hiç kızmazdı.*" SBK40

zenci (Ar.) *a.* Siyah ırktan olan kimse; siyahi, siyah adam, Arap. "*Onu şaşırtan, sevgilinin zenci olması değil, Zerrin'in bu yeni sevgilisinden haberli olmamasıydı.*" GK143

zengin (Far.) 1. *sf.* Parası, malı çok olan, varlıklı, varsıl, variyetli, fakir, yoksul karşıtı. "*Yıllar yılı köy kahvesinde zengin ağa çocuklarından dinleye dinleye kafasında efsaneleşmiş İstanbul'du karşıdan görünen.*" YYB153 2. *sf.* Gösterişi olan. "*İstanbul, ne İstanbul'u, Türkiye'nin en gösterişli, en kalabalık, en zengin caddesi İstiklal Caddesi'nin sağ kaldırımında ağır ağır ilerliyordu.*" YD153 3. *sf.* Yararlı veya kendisinden beklenilen,

istenilen nitelikleri çok olan. "*Kentin en zengin kitaplığının sahibi, bunun için de en kültürlü kişisi geçinirdi*." VV266 4. *sf.* Verimi yüksek olan. "*Hele Çukurova gibi zengin toprakların, zengin köylerini…*" HÇ183 5. *sf.* Çok, bol. "*Kafasında Kanlıca'nın zengin yeşili, mavi, pırıl pırıl göğü…*" EK335 6. *öz. a.* Bir lakap. "*Hatta bir gece, Zengin Naciye bu bahsi açmış*." HÇ49 **zengin et-** çok mal ve para sahibi yapmak. "*Zengin edeceğim seni, anladın mı*?" KY72 **zengin ol-** çok mal ve para edinmek. "*Gülerse zengin olur be şerefsizim*." YK48 **zenginin malı züğürdün çenesini yorar** birinin zenginliğinden çok söz etmenin gereksizliğini, yersizliğini belirtmek için söylenen bir söz. "*Zenginin malı züğürdün çenesini yoruyor yahu*!" EKM64

zenginleş- Zengin duruma gelmek; kalkınmak, zenginlemek, zenginlenmek. "*Alman Harbinden sonra iyice zenginleşenler memlekette ırz namus tanımıyorlardı*." KY6

zenginleşiver-* Kısa sürede zenginleşmek. "*Hele zaman zaman şehre inip de barakalarına karşılık kocaman kocaman konaklar, üç buçuk arşın bahçelerine karşılık da binlerce dönüm tarla alıp zenginleşiveren hemşerilerinin cakası yüzünden aile fertleri arasına hır girdi*." MUR13

zenginleştir- Zengin duruma getirmek, zenginleşmesini sağlamak. "*İşportayı zenginleştirmişsin*." SUÇ81

zenginlik *a*. Zengin olma durumu; varlıklılık, varsıllık, variyet. "*Zengin zenginliğini biliyor, fakirlerse Cenab-ı Allah'ın alınlarına yazdığı yazıya razı*." DHV259

zenne (Far.) *a*. Kadın işi. "*... erkek ya da zenne ayakkabıları yapıp toptancıya verseler, verebilseler…*" EVO4

zerdali (Far.) *a.* 1. Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük meyveli bir türü. "*Tek gözden ibaret evlerinin avlusundaki zerdali ağacının gölgesine oturmuş, eski bujileri çakıyla temizliyordu*." SUÇ95 2. Bu ağacın sarı, etli ve tadı acı, çekirdekli meyvesi. "*Dallarda incirler, cins cins erikler, zerdaliler…*" BE12

zerde (Far.) *a.* Safranla renk ve koku verilen bir çeşit şekerli pirinç peltesi. "*Çerkeztavuğu, patlıcan dolması, zerde, pilav...*" KP65

zere (Der.) *bağ.* 1. Çünkü. "*Zere kış bu sene kötü geleceğe benziyor*." ÇK127 2. Tevekkeli değil. "*Zere dünya kadar borcum var*." EKM69

zerre (Ar.) *a.* Çok küçük parçacık; habbe. "*Soluk alayım derken dumanın zerresi kaçarsa ya*!" YK53 **zerre kadar** 1. bir parça, çok az. "*Sana karşı içimde zerre kadar sevgi yok*." BK335 2. hiç. "*Çünkü sizi zerre kadar sevmiyor*." SBK217 **zerresi yok** hiç bulunmamak, tükenmek, yok olmak. "*Kocasının aşırılıklarının zerresi yoktu karısında*." ARK40

zerrece *zf.* Zerre kadar. "*Mail-i inhidam otel, kaçak yatırılmış müşteriler, sağlık kurallarına zerrece uymayan yataklar, çarşaf, ötekiler…*" MM29

zeval (Ar.) *a.* 1. Yok olma, yok edilme. "*Allah devlete, millete zeval vermesin beyim*." SAR13 2. Suç, kabahat, sorumluluk. "*İyi ya, elçiye zeval yok*." BTÜ231 **zeval verme-** yok etmemek, sona erdirmemek. "*Kıs kıs gülen Veli Ağa, 'Allah dövletimize zeval virmesin.' dedi*." SAR53

zevat (Ar.) *a.* Kişiler, zatlar. "*Bu çok sayın zevata, şu pis, şu iğrenç meyhanenin kasvetli duvarlarında azap çektirmeye bu partili vatandaşın hakkı var mı*?" MM10

zevce (Ar.) *a.* Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın. "*Muhterem zevceniz üzülür mü*?" EVO362

zevk (Ar.) *a.* 1. Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz. "*Benimle o hayatı paylaşmaktan zevk alacak bir...*" KY162 2. Beğeni. "*Kat, Erdal Bey'in zevkine göre döşenecek*." EB227 3. Eğlence. "*Ne diye başkalarının keyfi, zevki için vasıta yetiştirsindi?*" HÇ269 **zevk al- (veya duy-)** hoşlanmak, beğenmek. "*Kadını, kızı boyuna değiştirmekten zevk alırdı o*." KY49 **zevk et-** eğlenmek. "*Sıkıntıları kendine zevk ediyor*." GR213 **zevk için** yalnız eğlenmek için. "*Ama o işlerden anlamazmış, iyi bir aile çocuğuymuş da hırsızlığı zevk için yapıp enselenmiş, beybabası, amcası, dayıları, hala, teyzeleri...*" SÇ188 **zevk ver-** zevk duymasına sebep olmak, keyiflendirmek. "*Yoksa bir karıdan çok daha fazla mı zevk veriyordu*?" DE169 **zevkine var-** bir şeyden olabildiği kadar zevk almak. "*İnsanları konuşturup dinlemenin zevkine varmıştım*." AY180 **zevkten dörtköşe ol-** çok sevinip keyiflenmek, aşırı zevk duymak. "*Ağa gene zevkten dört köşe, sordu*." KT64

zevk ehli *a*. Güzel veya çirkin hükmünü verdiren duyguya sahip, zevkli (kimse); ehlizevk. "*Sevdiği için gözünü budaktan sakınmayan, güzelliğiyle namlı, zevk ehli, vefakâr fahişeler vardı*." VV6

zevk sefa (Ar.) *a*. Eğlenme, eğlence. "*Bu*

dünyada yediğin içtiğin, zevk sefa sürdüğün, bir de düşmanlarını çatlattığın yanına kalır." HÇ273

zevklen- 1. Zevk duymak, hoşlanmak. "*Sen nasıl fabrikanla, milyonlarınla bize caka satıp zevkleniyorsan, biz de...*" DE51 2. Bir kimse ile alay etmek, eğlenmek. "*... ağalarına ikide bir bakıp gülümseyen bu gözlüğü alnında paşazadenin ağalarıyla alay ettiğini, zevklendiğini sandılar*." KT349

zevklendir- Zevklenme işini yaptırmak. "*İmrendiğimi hatta onu kıskandığımı belli edip zevklendirmeyeceğim*." KK170

zevklenil-* Zevklenme işi yapılmak. "*Asi karılarla iyi zevklenilir*!" OK72

zevkli *sf.* 1. Beğenilen, hoşa giden. "*Hatta çok daha zevkli, çok daha şirin, işlemeli bembeyaz sergiler...*" OK41 2. Beğenisi olan (kimse). "*Tahsilini Avrupa'da yapmış, güzel sanatlara meraklı Servet Bey, bilhassa güzel sese düşkün, zevkli bir insandı*." İDG31 **zevkli geç-** eğlenceli bir biçimde sürmek. "*Son derece zevkli geçen avdan dönüyorlardı*." HÇ195

zevksiz *sf.* 1. Beğenilmeyen, hoşa gitmeyen. "*Paşazade, iri kulaklı kocaman başını sallayarak Türkçe'nin belki de en berbatı, en zevksiziyle bir şeyler anlatmaya çalışan büyük çiftçi Kuddusi Ağa'nın sözlerini Amerikalı teknisyenlere tercüme ediyordu*." HÇ80 2. Beğenisi olmayan (kimse). "*Senin ne zevksiz olduğunu bilmez miyim*?" BFV129

zevksizlik *a.* Zevksiz olma durumu. "*Bütün bunlar, daha daha niceleri meyhane duvarlarını büyük bir zevksizlikle dolduruyordu*." KAÇ111

zevzek *sf.* 1. Çok konuşan, gereğinden fazla söz söyleyen; geveze. "*Zevzek esnaftan bir başkası.*" EVO54 2. Saçma sapan şeylerle uğraşan. "*Kadın ağrıyan başını unutarak 'Zevzek!' dedi*." EVO264

zevzeklik *a.* Zevzek olma durumu; gevezelik. "*Böyle zevzeklikleri o yapar da...*" EK141

Zeyrek* *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan bir semt. "*Bu abla, bu gülmesini hiç hatırlamadığı abla Zeyrek'te, kahırdan bel vermiş romatizmalı bir ahşap evin yarı karanlığında bir daha gözlerini hiç açmamak üzere kaparken küçük bir kız bırakmıştı*." DHV271

zeytin (Ar.) *a.* 1. Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, 10-20 metre yüksekliğinde, dalları dikensiz, yaprakları karşılıklı, küçük ve gümüş renginde, uzun ömürlü bir ağaç. "*Zeytin mevsimi olduğu için, uzun sopaları, örme kamış sepetleriyle yerliler zeytin çırpmaya gidiyorlardı*." BE29 2. Bu ağacın tazeyken yeşil, sonradan kararan, yüksek besin değeri taşıyan yağlı meyvesi. *Pırasa yaprağı, zeytin çekirdeği, kokmuş pilav yemekten çöp tenekesine döndüydük*." YK50

zeytin yeşili *sf.* Bu renk olan. "*Esmer yüzü, zeytin yeşili, çekik gözleriyle Sülo belirdi kafasında*." DK37

Zeytinburnu *öz. a.* İstanbul iline bağlı ilçelerden biri. "*Hani izinlerde Zeytinburnu'na gider ya*?" GK170

zeytinlik *a.* Zeytin yetiştirilen alan. "*Tarla, ev, dükkânlarından başka zeytinlik sahibi Sölezli hop kalkıp hop oturuyordu*." YK64

zeytinyağı *a.* Zeytin tanelerinden çıkarılan bitkisel yağ. "*Tavaya kor da zeytinyağında kızartırım balık*!" TD15

zeytinyağlı *sf.* İçine zeytinyağı katılan. "*Yahut boş ver zeytinyağlıya.*" AY136

zeytinyağlı dolma *a.* İç malzemesi zeytinyağı ile pişirilip hazırlanan dolma; yalancı dolma. "*Bir gün, gece yansından sonraydı. Yirmi Altılık'la patronu aşağıda zeytinyağlı dolma dolduruyorlardı*." AY131

zıbar- Uyku durumunda olmak; uyumak. "*Zıbardı, yatıyor*." CEM92

zıbın *a.* Bebeklere iç çamaşırı olarak giydirilen, ince pamukludan kısa ve kollu giysi. "*Bunun üzerine bezler, küçülmüş zıbınlar, gömlekler yağmaya başladı*." GR71

zıddiyet (Ar.) *a.* Zıt olma durumu; karşıtlık. "*Fikirlerimizden ikisi arasında bulunan bağlılık ve uygunluğun yahut zıddiyet ye uygunsuzluğun idrakinden başka bir şey değildir*." VV267

zııt* *a.* Ayakkabı, ses çıkarma (yürürken). "*Ayağındaki yeni siyah iskarpinin sol teki vurmasa bir de yürürken ayakkabıları zııt zııt etmeseler...*" KK245

zıkkım (Ar.) *a.* 1. Organizmaya girdiğinde kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde; zehir. "*Haram, zıkkım olsun; ciğerlerine yapışsın*." BTÜ106 2. İçki ve sigara gibi zararlı alışkanlıklar için kullanılan bir söz. "*Bu kadar içecek ne var sanki bu zıkkımı*." ARK101 3.

Sıkıntı veren kimse veya şey. "*Ne zıkkımsa amma kesip attığı tırnağa Gafur gibi itlerin bini kurban olsun.*" GK204

zıkkımın kökü *ünl*. Kızgınlık anında söylenen bir söz. "*Zıkkımın kökü var*!" KT78

zıkkımlan- 1. Bir şeyler yemek. "*Al, zıkkımlan*." SÇ155 2. İçki veya sigara içmek. "*Sen içki zıkkımlanırken ben bulaşık yıkıyordum*." BFV16

zıkkımlık* *a.* Zıkkımlanacak, yenilecek şeyler; yiyecek. "*Kim bir lokma zıkkımlık getirecek*?" SAR11

zıknabut* *a*. Türlü amaçlarla kullanılan küçük, önemsiz eşya. "*Hele ver şu zıknabutları*." VV2

zılgıt *a*. Azarlamak işi; azarlama, fırça. "*Güya bütün bunlar oyalanmak, akşam eve gidince babasından yemesi pek mümkün zılgıtı unutmak içindi ama unutamıyordu*." BFV203 **zılgıt ver-** korkutmak, çıkışmak, azarlamak, gözdağı vermek. "*Zılgıtı vermişti çünkü*." SBK273 **zılgıt ye-** azar işitmek. "*Ta İstanbul'daki köşkten zılgıt yemek için mi*?" GK100

zıllûllah-ı filâlem* (Ar.) *a.* Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi. "*Ayaktakımı denilen kul tayfasını zıllûllah-ı filâleme karşı ayaklandıracak ne vardı*?" DHV259

zımba (Far.) *a*. Mukavva, kâğıt, kayış, maden vb.nde delik açmaya yarayan araç, delecek, delgeç. "*Briyantinli saçları, kart delmeye mahsus zımbası...*" YYB242

zımbala- 1. Bir şeyin üzerinde zımba ile delik açmak. "*Beşinci kattaki beton işçilerinin kartlarını da zımbalayıp sarı defterine kaydettikten sonra ağır ağır inmeye başladı*." KY20 2. *argo* Bıçaklamak, bıçakla vurmak, öldürmek. "*Daha olmazsa önüne çıkacak kim olursa olsun zımbalayarak kendine yol açar*." KAÇ139

zımpara kâğıdı *a.* Maden, tahta ve daha başka şeylerin yüzünü aşındırıp düzeltmeye ve parlatmaya yarar, üstüne zımpara tozu yapıştırılmış kalınca kâğıt. "*Bütün gün pencere önünde, çeşitli tabancalarını yağlar, kamalarının pasını alırdı zımpara kâğıdıyla*." TD55

zımpara tozu *a.* Taş kesme çarklarının üzerine yapıştırılan maden tozu. "*Kolaya zımpara tozunu usta beyin adamları atıyor*." CEM32

zımpir* *a*. Zampara. "*Zaten ne, bizim gibi zımpirler, karının çirkiniyle evlenir, güzellerle sevişirler*!" DK143

zındık (Ar.) *sf*. Tanrı'ya ve ahirete inanmayan (kimse). "*Gençliğin yüreğinden Allah korkusunu söküp attılar! Zındıklar*!" GR187

zınk *a.* "Birdenbire durmak" anlamındaki zınk diye durmak deyiminde geçer. "*Memed zınk diye durdu*." GK261 **zınk diye dur-** birdenbire durmak. "*Bir başka sokağa saptı ve zınk diye durdu*." DE246

zıp *a.* Zıplayan veya birdenbire fırlayan bir şeyin hareketi veya çıkardığı ses. "*Bırakmayan, ille uyanmasını isteyen, uyanmayınca da tartaklayan kimse yoktu ama alışkanlık, zıp diye uyanıyor, kalkıyordu*." ÖE81 **zıp diye çık-** beklenmeyen bir zamanda ortaya çıkmak. "*Şurdan zıp diye çıkıverecek bir belediye zabıta görevlisine dese ki: Bu simitçi az önce yere sümkürdü*." MUR135

zıp zıp (I) *a*. Çocukların oynamak için kullandığı taş, maden, toprak, cam vb.nden yapılmış küçük yuvarlak nesne; bilye. "*Olsa ya da çok önceleri olsaydı, onun da Zeynel gibi bisikleti, sarı tahtalı oyuncak tüfeği, kocaman beyaz torbasıyla renk renk zıp zıpları…*" KAÇ15

zıp zıp (II) (Der.) *zf*. Sık sık. "*Zıp zıp çıkmayın karşıma...*" SAR14

zıpçıktı *a*. Kendisinden umulmayan bir biçimde sivrilmiş ve hakkı olmayan bir duruma gelmiş (kimse), yerden bitme, türedi. "*Öyle şimdikiler gibi zıpçıktı zengin değil*." KK177

zıpır *sf*. Şımarık ve delice tavırlı, hareketlerinde ölçüsüz; hırtapoz, zırtapoz, zirzop. "*Necati zıpır fakat daha ziyade çokça bir sevinci taşıyan hâliyle, 'Merhaba hocam!' diye öğretmen Daniş'i selamladı*." EKM151

zıpırlık *a*. Zıpır olma durumu, delişmenlik, zirzopluk, zırtapozluk. "*Onun için sevilir, sayılır, oğlunun zıpırlıkları hoş görülür, kadınlardan, kızlardan fazlaca yüz bulurdu*." SBK235

zıpla- 1. Bir yere çarpıp yukarı fırlamak. "*Bu topun gerçek topla hiçbir ilgisi yoktu. Kazara havalanıp yere düşse zıplamıyor*." GK303 2. Sevinçten veya oyun yapmak için bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak. "*Sevinçten zıpladı*." YD245

zıplama *a*. Zıplamak işi. "*Çocuk bir an aklını yitirircesine el çırparak oynamaya, zıplamaya*

başladı.” KAÇ134

zıplayış *a*. Zıplamak işi. “*Gene birkaç zıplayış…*” ÖE45

zıppadak *zf*. Beklenilmeyen, uygun olmayan bir sırada. “*Yanımıza kattık, Kamuran’ın odasından çıktık, bir iki üç adım attık atmadık ki zıppadak durdu*.” MUR190

zıppadan* *zf*. Hemen, anında, vakit geçirmeden. “*Dimediler mi ki, bir insanın bir böyüğü bir yerden içeri girdi mi zıppadan ayağa kalkılır*?” CEM36

zır zır *a*. Sürekli çalan zil sesi. “*Kapının ziline yeniden bastı: Zırrr zırrr…*” MUR325

zıran zıran (Der.) *sf*. İşsiz güçsüz, başıboş. “*Ne dolaştırırsın bunları sokaklarda zıran zıran*.” ARK4

zırdeli *sf*. Aşırı deli, çılgın. “*Bu adamın dehşetli bir yalancı, belki de zırdeli olduğu anlaşılıyor*.” YD201

zırıl zırıl *zf*. 1. Hüngür hüngür. “*Başladı zırıl zırıl ağlamaya*.” KK64 2. Sıvı iri damlalar hâlinde akarak. “*… bize tempo tutarak yürürken zırıl zırıl terler*.” AY155 3. Gürültülü ses çıkararak. “*Atınca bağırırdı zırıl zırıl*.” KK26

zırıltı (I) *a*. Anlaşmazlık sebebiyle çıkan kavga, geçimsizlik. “*Yoksa dırıltı, zırıltı başlayacak, ağzının tadı kaçacaktı*.” HÇ21

zırıltı (II) (Der.) 1. *sf*. İri, kaba, uzun, ağır. “*Ehramlardan birinin tam tepesine iyice yerleştirilmek istenen zırıltı bir taş yerinden fırlayıp kocasını ezmiş*.” GR88 2. *a*. Anlaşmazlık sebebiyle çıkan kavga, geçimsizlik. “*Bir dakika zırıltıyı kesin de anlatacaklarımı dinleyin, faydalanın*!” YYB207

zırla- 1. Durmadan söylenerek hoşnutsuzluğunu açığa vurmak; zırıldanmak, zırıldamak. “*Baba deniyordu bu adama, bu koca bıyıklı adama; zırlayan çocuğa da kardeş*.” DHV303 **zırlayıp dur-** durmaksızın söylenerek hoşnutsuzluğunu açığa vurmak. “*Zırlayıp durma sabah sabah*!” SBK75

zırlama *a*. Zırlamak işi, zırıldama. “*Birdenbire anırınca eşek, yirmi, yirmi beş belki de otuz yılın ardında kalan, ufacık bir çocuk başlamıştı zırlamaya*.” DHV303

zırnık (Far.) *a*. Herhangi bir şeyin en küçük, önemsiz ve işe yaramaz parçası. “*Evde yiyecek zırnık yok*.” TD54 **zırnık verme-** en ufak bir şey vermemek. “*Size bundan sonra değil ekmek, zırnık vermeyecem*.” GR8

zırrıkı* *a*. Davranışları aşırı ve taşkın olan (kimse); uçuk kaçık, deli dolu. “*Bu zırrıkıyla kim bilir neler çekeceğiz*.” MUR157

zırt zırt *zf*. İkide birde, uygunsuzca, yerli yersiz, gereksiz yere, zırt fırt, zırt pırt. “*Kahveye bile zırt zırt gelip dikkati çekmen doğru değil*.” BFV250

zırtapoz *sf*. *argo* Şımarık ve delice tavırlı, hareketlerinde ölçüsüz; zıpır. “*Bu yüzden kahvede çokluk, ‘Kalk lan zırtapoz!’ derlerdi*.” YYB177

zırtlan (Der.) *a*. Sırtlan. “*İşsiz adam alıcı kuştan beter, zırtlan gibi*!” SAR85

zırto (Der.) *sf*. Terbiyesiz. “*Bana hakaret mi ediyorsunmuş. Zırto*.” EVO374

zırva *a*. Saçma, saçma sapan, boş, anlamsız söz. “*Okumuştum ama zırva*.” SUÇ193

zırvala- Boş ve anlamsız sözler söylemek. “*Bir defa içip sarhoş olduktan sonra o gün adamakıllı zırvalarım*.” DE200

zıt (Ar.) *sf*. Nitelik ve durumları birbirine tam olarak aykırı olan; karşıt. “*… politik anlamda birbirine zıt iki ayrı kampı tutan kahve halkından uzak ama her iki gruba da hoş gözükmeye dikkat ederdi*.” KAÇ54

zıtlık *a*. Zıt olma durumu; karşıtlık. “*… kökleri ta Numan Rüştü Bey'le Kadir Ağa'ya kadar uzanan bu zıtlığı anlamaz görünüyordu*.” CEM38

zıvana (Far.) *a*. İki ucu açık küçük boru. “*… kafayı çekti mi de zıvanadan çıkıverirdi*.” VV6 **zıvanadan çık-** aklını yitirmek, çılgın gibi davranmak. “*Tarlabaşı'na inen ara sokaklarda rakı, şarap, açık şarapla zıvanadan çıkmış sarhoş naralarıyla öfkelenen PG'lerden eliyle cıvık, sululuları yakalayıp ayıltan bina*.” GK181 **zıvanadan çıkar-** sinirlendirmek, öfkelendirmek. “*Biliyorlardı, biliyorlardı ya, hayır ille karşılık verecekler, adamı büsbütün zıvanadan çıkaracaklardı*!” EVO364

zıyp- (Der.) Kaymak. “*Dil alışganlığı garıcığım, dilim zıypıyor*.” GK273

Ziba* *öz*. *a*. İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan bir semt. “*Yattum o gece Ziba'da*.” YK39

zibidi *a.* Yersiz ve zamansız davranışları olan kimse. "*Dünkü yarım pabuçlunun ağa oluşuna en çok fabrikatörün oğulları içerliyor, zibidinin ayağını almayı düşünüyorlardı*." KK105

zibil (Der.) *a*. Bol bulunduğu için değersiz. "*Para dersen zibil...*" YK39

zifaf (Ar.) *a.* Gelin ve damadın düğün gecesi baş başa kalmaları ve ilk kez birlikte olmaları; gerdek. "*Tam zifaf odasına girecekken önümüze çıkıverdi*." EB18

zifir (Ar.) *a*. Tütün dumanının bıraktığı yağlı ve siyah kir. "*Bir erkeğin erkekliği cigara zifiri kokmasından belli olur biraz da*." ÇK105

zifirî (Ar.) *sf*. Çok koyu. "*... tekrar zifirî karanlıklar çöker mahalleye."* AY191

zifirî karanlık *a*. Çok koyu karanlık. "*Dışarısı zifirî karanlıktı*." GAV122

zifirli *sf*. Çok kirli olan. "*Ellerinin zifirli sularını sıkıp yıkanmış kaplar yığılı tepsiyi aldı, mutfaktan çıktı*." GK191

zifos (Rum.) *a*. Yararsız, boş. "*Sonrası zifostu, fasaryaydı, yaştı.*" KÜÇ56

zift (Ar.) *a*. Katran ve diğer organik maddelerin buharlaşmasından veya damıtılmasından elde edilen, kolay kırılan, az ısı ile eriyen, katı, siyah, parlak madde, karasakız. "*Bolulu, 'Ziftin pekini içsin!' dedi*." KP6 **ziftin pekini içsin** "ne içerse yesin" anlamında öfke bildiren bir söz. "*Zıkkımın dibini, ziftin pekini içsin*!" EK126

ziftlen- 1. Bir şeyler yemek. "*Hazırsa oturup ziftlenin*!" EB15 2. İçki veya sigara içmek. "*Onlar öte yanda gizli gizli badem şekerleri, çikolatalar yiyor, içkiler ziftleniyorlardı.*" EK280

ziftli* *sf*. Zifti olan. "*... kel başına ziftli takke geçirilmiş, altı yaşındaki oğlu da az ilerideki meydanlıkta, Büyükkulüp, Yenice, Bafra*maden, *Boğaziçi sigaralarının karton kutu kapaklarıyla oynuyordu*." SAR44

zihin (Ar.) *a*. 1. Canlının duygu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerinin bütünü. "*Bitirim Leyla'nın zihni genelevdeki Apo'yla meşgul olduğundan duymadı garsonu*." TD112 2. Bellek, an. "*Demek zihnimden geçenleri biliyorsun*?" BK339 **zihin yor-** bir konuda çok düşünmek, kafa yormak. "*Nafiz Bey ısrar etmedi ama kızının yatağa vakitsiz giriş sebepleri üzerinde de sabahlara kadar zihin yordu*." SM171 **zihnine gir-** düşüncesini değiştirmesine yol açmak. "*Oğlanın zihnine girmiş, şu işi kafasına sokmuştu*." VV328 **zihnini bulandır-** kuşkuya düşürmek. "*O bu değil ya, şu kocakarı zihnini bulandırıyordu*." VV253 **zihnini çel-** bir kimseyi yanıltmak, yanlış yola sürüklemek. "*Ortalığı süpürüyor, çaylarını kaynatıp yemeklerini pişiriyor, fırsat düştükçe de kızın zihnini çeliyordu*." VV330 **zihnini kurcala-** çözülmesi gerekli bir konu üzerinde durmak. "*Malmüdürünün annesi zihnini kurcalayan şeyi sordu*." EK235

zihnen (Ar.) *zf*. Zihin bakımından; zihince. "*Melek Hanım bütün gün zihnen bu meseleyle ilgilendi*." İDG22

zihniyet (Ar.) *a*. Bir toplum veya topluluktaki bireylerde görüş, alışkanlık ve inançların etkisiyle beliren düşünme yolu, düşünüş biçimi; anlayış. "*Gene aynı Amerikan zihniyeti...*" HÇ74

zikret- (Ar. zikr + T. et-) Okunması âdet olan duaları ve Kur'an ayetlerini sürekli tekrarlamak. "*Herif avurduna şiş sokar, yılanları, akrepleri eliyle tutar, sabahlara kadar zikrederdi*." EVO354

zikzak (Fr.) *a.* Art arda birdenbire ters yöne açılar yapan kırık çizgi. "*... alışkın zikzaklarla karşıya geçti*." EB24 **zikzak yap-** sık sık sağa sola yön değiştirmek. "*İngiliz polislerini şaşırtmak için zikzaklar yaptı maşlahlı, agelli, kefiyeli Arapların aralarında*." KK25

zil (I) (Far.) *a.* 1. İşaret vermek, uyarmak, çağırmak için kullanılan ve bir çan ile bu çana vuran bir tokmaktan oluşan, elle veya başka düzenlerle işletilebilen araç. "*Zile bastı genç adamın zarif parmağı*." BFV206 2. Birbirine çarparak ses çıkartmak için parmaklara veya tefin kasnağındaki deliklere takılan yuvarlak, metal nesne. "*Kadınların oyun elbiseleri, kaşıkları, zilleri...*" OK13

zil (II) *a. argo* Parası olmayan; parasız. "*Bu şarapçı da zildi o zamanlar*." ÖE107 **zil kal-** parasız kalmak. "*Hatırlarsın ya, Toz Osman'ın kahvesinde zil kaldığım yılbaşını*?" ÖE30

zil zurna bk. zilzurna. "*Hem param yok, az kazanıyorum der hem de her gece zil zurna oluncaya kadar içer*." AY191

zillet (Ar.) *a*. Hor görülme. "*Hayır, hiçbir zaman zilleti kabul etmeyecekti*." DE239

zilli 1. *sf*. Zili olan, üstünde zili bulunan. "*Şerifeler fakir insanlardı, Zeynel'inki kadar kocaman, zincirli, lambalı, zillisini nasıl alabilirlerdi*?" KAÇ215 2. *sf*. Edepsiz, eli

maşalı, şirret (kadın). "*Sana adını soruyorum zilli*!" TD6 3. *öz. a.* Bir lakap. "*Dün akşam bütün mangırlarını Zilli Nigâr'la Mahmure'ye, harbi zar oyununda kaptırmıştı*." TD11

zillik* *a. argo* Parasızlık, züğürtlük. "*Atlayıp da zilliğimi belli eder miyim kıza*?" DK42

zilzurna 1. *sf.* Kendini bilmeyecek ölçüde olan. "*Koskoca bir ustabaşının evinde ne işi vardı böyle yılışık, kaba saba, zilzurna, terbiyesiz insanların*?" VV212 2. *zf.* Aşırı sarhoş bir biçimde. "*Anlaşıldı, beni bugün zilzurna edip ortaya düşüreceksiniz*." CEM61 **zilzurna ol-** çok içip sarhoş olarak kendini bilemeyecek duruma gelmek. "*Orası lazım değil, bir senden, bir benden derken olduk mu zilzurna*? BTÜ117

zimmet (Ar.) *a.* Bir kimsenin yasal olmayan yollardan üzerine geçirip ödemeye zorunlu olduğu para. "*Kerhanecide zimmet, rüşvet, yalan söyleme, aşırma…*" ARK49

zimmetçi* *a.* Cezaevlerinde zimmet işlerine bakan görevli. "*Sabahleyin elinde bavulları, zimmetçi gardiyanın ardında, çıktı gitti*." ÇK92

zina (Ar.) *a.* Aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki. "*İtlik onda, uğursuzluk onda, içki, zina, haram her şey onda*." GR100 **zina et- (veya işle-)** aralarında evlilik bağı olmayan kişiler birbiriyle cinsel ilişkiye girmek. "*On dört yaşında, zorla kocaya verilip on beşinde zina işlediği için kocası tarafından· kapıp koyuverilen ... genç irisi bir kadındı*." EKM26

zincir (Far.) *a.* 1. Birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ. "*Zincir fabrika kapısına kadar uzanıyor*." ARK206 2. Art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi. "*… bu meseleleri bin şekilde evirip çeviren bir düşünce zinciri kurulmuştur*." SM145 3. Hükümlülerin eline, ayağına vurulan demir bağ. "*Tevkif etsene, zincire vursana hergeleleri, heeey*!" BTÜ362 **zincire vur-** ayağına zincir bağlamak, prangaya vurmak. "*Bilekleri kelepçesizdi, ötekiler gibi zincire vurulmamıştı*." DHV317

zincirli *sf.* Zinciri olan. "*Besili besili çocuklar, kedi yavruları, boynu zincirli pırıl pırıl köpekler...*" İDG46

zindan (Far.) *a.* 1. Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer. "*Girmiş, çıkmış, içerde yaralamış, yaralar almış, ceza ve tevkifevi içinde ayrıca ceza ve tevkifevi demek olan kapalıya, yani zindana atılmıştı*." TD42 2. Çok karanlık ve sıkıntılı yer; eşek cenneti. "*Soracaktı ona, zindan edecekti dünyayı.*" MM50 **zindan et-** bir yeri yaşanmaz, huzursuz, rahatsız, zevk alınmaz bir duruma getirmek. "*Alimallah zindan ederim dünyayı ona*!" SBK312 **zindan kesil-** çok sıkıcı ve içinde yaşanmaz duruma gelmek. "*Onlardan biri, ikisi ölürse dünya zindan kesilir başlarına, yedi yıl yas tutarlar*." BTÜ117 **zindan ol-** yaşanmaz, huzursuz, rahatsız, zevk alınmaz duruma gelmek. "*O zaman dünya zindan olurdu*." İDG13

zindancı *a.* Hapishanede görevli bekçi. "*Necati içeri girerken söylendi: -Zindancılar*!" EKM157

zinde kuvvet *a.* Güçlü, donanımlı, yıpranmamış, etkili kişi veya kurum. "*Unutuyorlar ki, zinde kuvvetler uykuda değildir*!" YD198

zinhar (Far.) *zf.* Hiçbir zaman, hiçbir şekilde; asla. "*Hele konuşmak, zinhar caiz değil*!" KK50

zira (Far.) *bağ.* Şu sebeple; çünkü. "*Zira bizim patron…*" BK295

ziraat (Ar.) *a.* Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması; tarım. "*Bizde de bundan böyle Amerika'da olduğunca dinamik ziraat başlayacak.*" VV108

Ziraat* *öz. a.* Ziraat Bakanlığı; günümüz Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan, tarım ve orman işlerinden sorumlu olan bakanlık. "*İhale işi Nafia'da değilse Ziraat'tadır, Ziraat'ta değilse Dâhiliye'de*." GK98

Ziraat Bankası* *öz. a.* Türkiye'de faaliyet gösteren bir kamu bankası. "*Hemen hepsi bankalardan, daha çok da Ziraat Bankası'ndan yakınmaktaydı*." MM29

zirve (Ar.) *a.* Bir işte ulaşılan en üst aşama. "*Heyecanlarımın zirvesindeyim*." DE120

zirzop *sf.* Şımarık ve delice tavırlı, hareketlerinde ölçüsüz, delişmen, zırtapoz, zıpır. "*O zaman da çevrenin ölçülerine göre zirzop, densiz, deli saraylı falan sayılınmaz mı*?" BFV245

zişan* (Ar.) *sf.* Şanlı, yüce. "*Zat-ı Kibriya'nın nam-ı zişanını ilaya müsaraat*." ÜÇK576

zit* *a.* "Zit olsun, sevdiğin çift olsun." sözünde geçen bir sözcük. "*Zit olsun! Sevdiğin çit olsun*!" ÜÇK322

ziv ziv (Der.) *sf*. İşsiz, başıboş. "*Ziv ziv geziyorsun*!" BTÜ76

ziyade (Ar.) 1. *zf*. Çok, daha çok. "*Bunlar daha ziyade kısa yolun yolcularıydılar*." AY122 2. *sf*. Gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı olan; fazla. "*Birbirinden güzel, çalımları birbirinden ziyade avratlar*." GK9 **ziyade olsun!** yemekte bulunanlara veya yemeğe buyurun diyenlere "artsın, çoğalsın" anlamında söylenen bir nezaket sözü. "*Ziyade olsun usta*." CEM112

ziyadesiyle *zf*. Olağandan, gerekenden çok; fazlasıyla. "*Kocasına yazdığı mektupta, Burgaz'dan ziyadesiyle memnun olduğunu bildirdi*." EK347

ziyafet (Ar.) *a*. Eğlenmek veya bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek; şölen, toy. "*Ziyafettekilerin kudurduğunu tahmin edersiniz*." BK302 **ziyafet çek-** konukları yemekli ağırlamak. "*Bir arkadaş Beyoğlu'nda bir ziyafet çekti*." GR160

Ziyamatlı* *öz. a*. Bir lakap. "*Bunu yalnız Tenekeci Sezai değil, İngiliz Ali'ler, Ziyamatlı Kadir'ler, Sıçramazın Hasan'lar ve daha nice niceleri duymuştur…*" SAR59

ziyan (Far.) *a.* Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç; zarar. "*Durup dururken on, on iki bin liralık bir ziyan…*" SAR54 **ziyan et-** 1. yersiz, boş yere harcamak. "*Seni ziyan ederler, ortaya düşürürler, kötü olursun*!" ÇK114 2. zarara uğratmak. "*Kazanıyordu, hem de hiçbir zaman burnu kanamadan, ziyan etmeden, yüz binlerini sistemli şekilde çoğaltarak*." DK79 **ziyan ol-** boşuna harcanmak, zarar görmek. "*Alınan dumanın zerresi ziyan olmamacasına ta ciğerlere çekiliyor, gözler yumuluyor, yüzler ağarıyordu*." SAR62 **ziyan zebil et-** boşuna, boş yere harcamak. "*Biricik torununu verip de sünepe karının elinde ziyan zebil ettiremezdi*." EK119 **ziyan zebil ol-** boşuna, boş yere harcanmak. "*İhtiyar teyzesiyse, ziyan zebil olmasın diye tutmuş zengin kapılardan birine evlatlık vermişti*." GK116 **ziyanı yok** özür dileyenlere karşılık olarak bağışlandığını, olayın pek önemli olmadığını bildirmek için söylenen bir söz. "*Hiç kimse bilmiyordu Pollüğünü ama ziyanı yok, gün gelecek, herkes öğrenecekti*." SÇ107

ziyankâr (Far.) *sf*. Sürekli zarar veren veya zarar vermeyi huy edinmiş olan. "*Sen onlardan daha ziyankârdın*." CEM67

ziyanlı* *zf*. Zarar görerek. "*Varsa ziyanlı çıkmazsın*!" KP75

ziyaret (Ar.) *a*. Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme. "*Tekrar ziyaret vaadiyle araba çiftlikten çıktı.*" HÇ336 **ziyaret et-** birini görmeye gitmek. "*Seni gelip evinde ziyaret edeceğim*." TD59

ziyaretçi *a.* Ziyaret eden, ziyarete giden kimse. "*Ziyaretçin geldi*." SÇ202

ziynet (Ar.) *a*. Süslemeye, süslenmeye yarayan şey; süs. "*Onları birbirlerinden ayıran ziynet eşyası silinmişti*." HÇ246

ziytinlik* *a.* Zeytinlik. "*Oğlanın babası çok zengin, var ziytinlikleri, ziytinyağı depoları.*" MUR336

ziytinyağı* *a*. Zeytinyağı. "*Oğlanın babası çok zengin, var ziytinlikleri, ziytinyağı depoları.*" MUR291

Zola* *öz. a*. Emile François Zola, Fransız yazar (1840-1902). "*Zola'nın romanlarındaki gibi, eski harap evler değil mi*?" DK96

zom *sf*. Çok sarhoş. "*Sarhoş, yarı sarhoş, zom aziz vatandaşlar gürredek cevapladılar.*" MM36 **zom ol-** çok sarhoş olmak. "*Zom oluncaya kadar içeceğim Antranik*!" GAV147

zomlaş-* Sarhoş olmak, esrimek. "*Az önce kodamanı haklı çıkaran zom ses, az daha zomlaştı*." MM12

Zonguldak *öz. a*. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. "*Oynayan filmleri için Zonguldak'a gitmişti dedim ya*?" KY126

zonk *a*. `Zonklamak` anlamındaki zonk zonk atmak, `vücudun bir yeri çok zonklamak` anlamındaki zonk zonk zonklamak deyimlerinde geçer. "*Başı zonk zonk atıyordu.*" GAV97

zonkla- Vücudun bir yeri nabız atışı gibi, kesik kesik ağrımak veya sancımak. "*Zonklayan şakaklarını ovar, yaş bezler koyar alnına, bileklerini tutardı*." VV377

zonklama *a*. Zonklamak işi. "*Beyni zonklamaya başladı*." KY63

zor (Far.) 1. *sf*. Sıkıntı veya güçlükle yapılan; güç (II), yaş (II), müşkül, kolay karşıtı. "*Ona içinde bulunduğu zor şartları anlatsa…*" KY139 2. *a*. Sıkıntı, güçlük, rahatsızlık. "*Zorun nerenden baba? Niye darıldın*?" CEM118 3. *sf.* Hastalık. "*Zorun nerenden lan*?" BTÜ83 4. *a.*

Hak ve özgürlükleri kısıtlayarak etki altında bulundurma durumu; baskı. "*Bir kadını tabanca zoruyla ardından getirmek marifet değil beyefendi*!" KY73 5. *zf.* Güçlükle. "*Osman'ı zor zaptediyorlardı*." KY156 6. *ünl.* "Olmaz, yapamaz" anlamında kullanılan bir söz. "*Bu zatı görmek isterdim. Zor*!" ÜÇK518 **zor gel-** bir işin yapılması birine güç gelmek. "*Zor gelirse sen de çalışmazsın*!" İDG44 **zor kullan-** bir işin yapılması için her türlü baskıya başvurmak. "*Serseri milyoner anladı ki, üstüne düşse, ısrar etse yahut zor kullansa sonu felaket olabilirdi*." SM284 **zor mor*** zor falan. "*Zor mor. Seçtireceğim kendimi, ne yapıp yapıp seçtireceğim*." BFV47 **zoru ol-** kendisini zorlayan bir durumu, bir sıkıntısı olmak, sorunu bulunmak, güçlüğü olmak. "*Uykunun en tatlı bir sırasında uyanmaya ne zoru vardı*?" VV47 **zoruna git-** onuruna dokunmak, gücüne gitmek. "*Bu, propagandacının zoruna gitti*." EKM98 **zorunda bırak-** yapmaya mecbur etmek. "*Arkadaşı, yatağı, yorganı, kabı kacağı, okuyacak kitabı vardı ama derdini çokluk dökmese bile, niçin sıkıldığını soran, inceden inceye araştıran, söylemek zorunda bırakan candan bir yakını yoktu*." SUÇ219 **zorunda kal- (veya ol-)** kesinlikle yapması gerekmek, yapmaya mecbur olmak. "*Irz ehli genç adam çalışmak zorunda kalacaktı*." TD37

zoraki (Far. zūr + Yun. aki) 1. *sf.* İstemeyerek yapılan; gıcırı bükme. "*Zoraki bir öfkeden delirmişlikle…*" ARK124 2. *zf.* İstemeyerek, isteksiz olarak; zorla. "*Muzaffer'in kırpılan gözünden ne demek istediğini anlayarak bıyık altından, zoraki gülümsedi*." HÇ218

zorba (Far.) *sf.* Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse), müstebit, mütegallibe, despot, diktatör. "*Demek zorbalara karşı gelinebilirdi*?" SÇ221

zorla *zf.* 1. Zor kullanarak, cebren, zecren, metazori. "*Sonra, elinden zorla almışlar*." CEM137 2. İstemeyerek, isteksiz olarak, zoraki. "*Zorla açtığı gözleriyle yanındaki kadına baktı*." DK239 **zorla güzellik olmaz** "kişiye, beğenmediği şey zorla beğendirilemez" anlamında kullanılan bir söz. "*İstemiyor, sevmiyorsa zorla güzellik olamazdı ki!*" VV375

zorla- 1. Birine bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, boyun eğdirmeye çalışmak; zor kullanmak, mecbur etmek, cebretmek. "*Sen ne dersen de, Nilüfer'i bu türlü harekete biz zorladık*!" SM154 2. Açılması, kırılması, sökülmesi gereken şeyler için güç kullanmak. "*Tekrar zorladılar*." YK97 3. Üstelemek, ısrar etmek. "*Ben zorladım*!" KAÇ141

zorlama 1. *a.* Zorlamak işi; zecir. "*Bütün zorlamalarına rağmen, bayılma sebebini o gün söylemedi*." AY146 2. *sf.* İçten gelmeyen. "*Bu sefer başgardiyan, revir aşçısının az evvel kendi önünde düştüğü durumu hatırlatan, zorlama bir saygı içinde meseleyi anlattı*." YYB70

zorlan- Zorlama işi yapılmak. "*İçmeye zorlanmıyor, başka herhangi bir şeye zorlansalar, çığlığı basıveriyorlardı*." HÇ281

zorlanma *a.* Zorlanmak işi. "*Bütün zorlanmasına rağmen bu yazıhanenin sahibi, odacısına beş yüz net veremezdi*." YD164

zorlaş- Zor duruma gelmek; müşkülleşmek. "*Kadıncağız, bir yandan biricik oğlum, öbür yandan gittikçe daralan, zorlaşan geçim derdini … düşünmekten harap olmuştu*." OK52

zorlat- (Der.) Zorlamak. "*Borlu birinde, 'Geri durmaynan hiçbir şey ütemek kardaş, sokulak!' demiş, zorlatmıştı*." SAR85

zorlatma* *a.* Zorlatmak işi. "*Böylelerine fazla zorlatmaya gelmezdi.*" ÜÇK599

zorlayabil- Zorlama ihtimali veya imkânı bulunmak. "*… zaten kinci olan çocuğu intikam hissiyle hareket etmeye zorlayabilir, bu suretle öcünü almak isteyebilirdi*." SUÇ174

zorlayış *a.* Zorlamak işi; cebir (I). "*… erken yatmaya zorlayışı tek suçlu yanıydı ama sırf bununla da tutturabilirler miydi işi*?" MUR64

zorlu (I) *sf.* 1. Etkisi çok olan, şiddetli. "*İhtiyarlar, 'Allahualem, kış bu yıl zorlu gelecek!' dediler*." YK97 2. Zor, güç yapılan; çetin. "*Zorlu bir sınavdı bu*." GAV197 3. Zorbalık yapan. "*Bir gün ya bir hastalık alır ya da bir zorlusuna rastlarsa görürdü gününü*!" VV53

zorlu (II) (Der.) *sf.* Güzel, çok güzel, iyi. "*Lakin zorlu diş çeker ha*!" CEM27

zorluk *a.* Sıkıntı veya güçlükle yapılma durumu, zor olma; güçlük, müşkül. "*Tabii benim için zorlukların en büyüğü başlıyordu*." KK49 **zorluk çıkar- (veya göster-)** bir şeyin yapılmasını engellemek için çeşitli sorunlar yaratmak. "*Kamran işi oluruna bırakmış, işin nerelere varacağını merak ediyor, zorluk çıkarmıyordu*." GAV191

zorsun- Yüksünmek, yapacağı işi ağır bir yük veya angarya olarak kabul etmek. "*Demek zorsunuyordu artık*." EB87

zort (I) (Tar.) *a.* Şişirilen avurdun üzerinde parmakla vurulunca çıkan ses. "*Camgöz Sadık ağzıyla zort çekti*." CEM50

zort (II) (Der.) *a*. Çalım, kabadayılık. "*Zaptiye nazırı gibi zort atıyon bre herif*!" MUR183

zorunlu *sf*. Kesin olarak gereksinim duyulan; zaruri, mecburi, ıztırari. "*Yalnız başgardiyan değil, o sıra arda birikmiş, başgardiyanın sözlerine gülmeye kendilerini zorunlu sayan bir sürü insan da aynı cevabı beklemektedir*." KP26 **zorunlu kıl-** mecbur etmek. "*Ama bu kız bana, bu türlü tiplerin üzerinde ciddi ciddi durmanın gerektiğini hatırlatmadıysa da beni zorunlu kıldı*." BFV188

zorunluk *a.* Zorunluluk. "*İştahla değil, âdet olmuş bir şeyi yerine getirmek zorunluğunun verdiği sıkıntıyla çay, kara ekmek, yağsız peynir ya da kara zeytinle kahvaltılarını edip kalkıyorlardı sofradan*." ÖE82

zorunluluk *a*. Yapmak zorunda kalma durumu; gereklilik, mecburluk, mecburiyet, mecburilik, zaruret, ıztırar, zor, zorun, zorunluk, zarurilik. "İçeriye, yani kodese gireceğine aklı kesmeye *başladığı için şimdiden kodes raconuna uymak zorunluluğunu duyuyordu*." TD34

zuhur (Ar.) *a*. Ortaya çıkma, görünme, belirme, baş gösterme, meydana çıkma. "*Etti bir talip zuhur Emine Müzeyyen'e, İzmir'den*." MUR291 **zuhur et-** ortaya çıkmak, görünmek, belirmek. "*Bir mâni zuhur etti, gelmeyecek demiştim*." VV287

zula *a*. Kaçak ve yasak şeylerin saklandığı gizli yer. "*Zula, esrar veya bıçağın saklı olduğu yere deniyordu*." SUÇ194 **zula et-** gizlemek, saklamak. "*Aklından da tuvalet duvarına zula ettiği, yani sakladığı, çok ustaca sakladığı sustalısı geçiyordu*." SÇ191 **zula ol-** gizlenmek, saklanmak. "*Bir an önce gidip bir kıyıya zula olmalı, Müteahhit hergele Ayşe'yi dikizlemeliydi*." TD16

zulacı *a*. Bir kimsenin saklanması gereken eşyasını saklayan kimse. "*Kapının açılmamasından manalar çıkarıyor, kapıyı mahsustan geç açıp zulacılara vakit kazandırmak istediğini sanıyordu*." EKM10

zulacılık* *a*. Zulacının yaptığı iş. "*Öyleyse zulacılık yaptın*!" YK4

zulmedil-* Zulmetme işi yapılmak. "*Sana fabrikada zulmediliyor*." DE138

zulmet- (Ar. ẓulm + T. et-) Güçlü bir kimse yasaya veya vicdana aykırı olarak kendine veya başkasına her türlü kötülük, haksızlık, eziyet veya işkence etmek. "*Yapma İzmirli, zulmetme kardeşim*!" YK53

zulmetme *a*. Zulmetmek işi. "*Hizmetçi de genç, cahil, düşün; başlamış çocuğa zulmetmeye*." SBK169

zulüm (Ar.) *a*. Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkalarına yaptığı her türlü kötülük, haksızlık; kıygı, kıyın. "*... bin bir zulüm, bin bir işkenceyle zavallılara kök söktürürlerdi*." TD15 **zulüm gör-** kendisine eziyet edilmek. "*Ben onu zulüm gören köylüm için, köylümün çıkarı için öldürdüm*." KAÇ175 **zulüm ile abat olan, encamı berbat olur*** adaletsizlik yoluyla elde edilen başarı ve zenginliğin kalıcı olmayacağını ve sonunda kötü sonuçlar doğuracağını ifade eden bir söz. "*Zulüm ile abat olan, encamı berbat olur*." HÇ16

zurafa* *a*. Zarif kimseler. "*İrili ufaklı üdeba, şuara ve zurafanın devam ettiği yerlerde...*" BK298

zurna (Far.) *a*. Ağaçtan yapılan, iki karış boyunda, ağız bölümü yayvan, keskin bir ses çıkaran ve çoğu zaman davulla veya dümbelekle birlikte çalınan nefesli çalgı. "*Sen bir garip Çingene, ne lazım sana gümüş zurna*?" MUR30

zurnacı *a.* Zurna çalan kimse, zurnazen. "*Zurnacı Yaşar da Yaşar'dı hani*!" KP66

züğürt *sf*. Parasız, yoksul olan (kimse); meteliksiz. "*Zenginin malı züğürdün çenesini*

züğürt tesellisi *a.* Kötü sonuçlanmış bir işte, çok önemsiz iyi bir yan bularak sevinme. "*Züğürt tesellisi dedim ya*!" HÇ163

zührevi hastalık *a*. Frengi, belsoğukluğu vb. cinsel ilişkilerle bulaşan hastalık. "*Zührevi hastalıklardan sonra eline bir vesika, arkası genelev…*" YD294

Zührevi Hastalıklar Hastahanesi* *öz. a.* İstanul'da deri, saç, tırnak, mukozalar ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların tanı ve tedavisi ile ilgilenen bir hastane; günümüz Lepra Deri ve Zührevi Hastalıkları Hastanesi. "*Hayretler içinde Zührevi Hastalıklar Hastahanesi'ne koştu*." EK261

zülcelal* (Ar.) *a*. Azamet sahibi, ulu Allah. "*Malum, malum ama sizler, Zülcelalin dilediğince hareket etmekle onun emri ilahilerini yerine getirmiyor musunuz*?" KT349

Zülfikar (Ar.) *öz. a.* Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye armağan ettiği, ucu ikiye ayrılmış kılıç. "*Bu yandaki duvarda Hazret-i Ali'nin Düldül'ü, çeşitli gazvelerden çok acemice çizilmiş cenkler, gene Ali'nin Zülfikar'ı...*" VV81

zülüf (Far.) *a.* Şakaklardan sarkan saç lülesi. "*Elimi sallasam ellisi, başımı sallasam zülüfü altin tellisi gelir*." KT282

zümre (Ar.) *a.* Nitelikleri bakımından bir bütün oluşturan kimselerin hepsi; topluluk. "*Bu muayyen, malum, belirli bir zümrenin yaygarasından başka nedir*?" VV270

Zümrüdüanka (Far. sī + murġ + Ar. ʿanḳā) *öz. a.* Masallarda adı geçen ve gerçekte var olmayan büyük bir kuş, Simurg, anka. "*Zümrüdüanka kuşları, padişahlar, padişah kızları, sihirbazlar ve şehzadelerle dolu masallardı*." AY14

zümrüt (Ar.) 1. *a*. Cam parlaklığında, yeşil renkte, saydam bir süs taşı, doğal alüminyum ve berilyum silikatı. "*Her gelişinde ya bir altın bilezik ya da zümrüt kakmalı zarif bir kolye ya da elmas taşlı bir çift küpe götürdüğü hâlde, gene de hediyelerini az buluyor, soruyordu*." KT169 2. *sf.* Bu taştan yapılan. "*Ne koskoca Muzaffer Bey'in hanımı ne üstündeki elbise, kulaklarındaki zümrüt küpeler ne boynundaki kolye…*" HÇ246 3. *sf.* Koyu yeşil renkte olan. "*... yedi başlı devler, zümrüt çayırlar, sihirbaz değnekleri, cadılar, küp uçuranlar yıllarca sürüp gitti*." SM159 **zümrüt gibi** yemyeşil. "*Biri sarı saçlı, biyaz; ötekinin saçları zümrüt gibi, esmer...*" CEM43

züppe *sf.* Giyinişte, söz söyleyişte, dilde, düşünüşte toplumun gülünç ve aykırı saydığı yapmacıklıklara ve aşırılıklara kaçan. "*Bir şey değil, bir züppeye değişti beni*." HÇ344

züppelik *a.* Züppeye yakışır davranış, snopluk, snobizm. "*Deminden beri dikkat ediyordu kadının hoppalığına, züppeliğine*." EB78

zürriyet (Ar.) *a.* Soy bakımından oğul veya kız; çocuk. "*Hem evli bile değildi ki zürriyeti olsun*." VV278

4.2. Dizinler

4.2.1. Madde Başı Dizini

Madde	Sıklık
a	419
aba	46
abajur	1
abalı	2
aban-	49
abanabil-	1
abanıl-	1
abanış	1
abani	2
abanoz	6
Abanoz	16
Abanoz Sokağı	1
abarruh	5
abart-	4
abartılı	2
abartma	4
abat	2
abba	1
abdest	19
abdesthane	4
abdestli	1
abdestli namazlı	7
abdiâciz	1
Abdülaziz	1
Abdülhak Hamit	1
Abdülhamit	7
abe	182
abey	2
abıkat	4
abi	49
abide	4
abidik gubidik	2
Abidinpaşa Cad.	5
abiye	1
abla	1360
ablak	70
ablalı	1
ablalık	2
abo	63
abone	13
aboneli	2
Abraham Lincoln	1
abuhayat	1
abuk sabuk	1
abukat	5
abur cubur	2
acaba	665
acar	19
acayip	28
acayipleş-	1
acayipleştir-	1
acayiplik	2
aceba	1
acele	199
acele acele	20
aceleci	9
acelecilik	4
Acem	12
Acem kılıcı	1
Acem palası	2
acemi	28
acemice	13
acemilik	2
Acem'in Kahvesi	5
acenta	13
acentacı	1
acente	3
acep	35
acı	283
acı- (I)	35
acı- (II)	504
acı acı	141
acı gerçek	2
acı kuvvet	3
acı söz	14
acıca	4
acık-	47
acık	3
acıklı	30
acılı	3
acılık	3
acıma	14
acıma duygusu	4
acıma hissi	1
acın-	44
acındır-	10
acınma	2
acıt-	27
acıyış	4
aci	1
aci-	1
aciz	5
âciz	25
acizlik	1
actif	1
actualite	1
acur	1
acuze	3
aç	342
aç-	2339
aç acına	10
aç açına	2
aç biilaç	1
aç karnına	9
açabil-	63
açacak	8
açgözlü	3
açgözlülük	4
açı	16
açık	472
açık açık	66
açık deniz	1
açık gri	1
açık grileş-	1
açık hava	3
açık kalpli	1
açık kırmızı	3
açık mavi	7
açık pembe	3
açık pembeleş-	1
açık saçık	26
açık saçıklık	1
açık sarı	2
açık seçik	4
açık sözlü	1
açık yeşil	7
açıkça	16
açıkçası	28
açıkgöz	24
açıkgözlük	4
açıkgözlülük	5
açıkla-	104
açıklama	26
açıklan-	4
açıklanma	2
açıklayabil-	15
açıklayıcı	1
açıklayıver-	3
açıklık	11
açıktan	12
açıktan açığa	33
açıl-	788
açılabil-	12
açılı	4
açılış	7
açılıver-	10
açılma	2
açım	1
açış	12
açıver-	13
açil-	2
açlık	100
açma	63
açmaz	3
açtır-	42
açtırma	1
ad	398
Ad kavmi	2
Ad suresi	1

ada	18
ada-	3
adabımuaşeret	1
adak	5
adaklı	1
Adalar	28
adale	2
adaleli	9
adalet	53
adalet sarayı	1
adaletsiz	6
adaletsizlik	2
adam	6904
adam adam	20
adam adamcık	1
adam başına	9
adam boyu	4
adam sarrafı	4
adama	1
adamakıllı	283
adamcağız	52
adamcık	1
adamlık	23
Adana	100
Adana Adliyesi	1
Adana Garı	1
Adana Genelevi	3
Adana Hastanesi	1
Adana kebabı	8
Adana Lisesi	1
Adanalı	17
adap	3
adap erkân	1
Adapazarı	4
adaş	1
aday	31
adaylık	5
Âdem	3
âdembaba	58
âdembabalık	1
âdet	122
adet	2
âdeta	540
adı sanı	5
adı üstünde	2
adım	440
adım adım	28
adımla-	7
adımlama	2
adımlı	1
adımlık	1
adına	77
Adıyamanlı	1
adi	118
adil	1
adileş-	1
adileşebil-	1
adilik	1
adlı	6
adli makam	2
adliye	64
Adolf Hitler	9
adres	85
adriyatik	1
af	84
afacan	6
afacanlık	1
afal afal	1
afalla-	14
afallama	1
afara	1
afaracı	4
afaracılık	2
afat	1
aferin	210
afet	8
afeti devran	10
affedebil-	5
affedil-	1
affedilme	1
affediver-	1
affet-	184
affetme	6
affettir-	10
affettirebil-	2
Afganistanlı	1
afi	2
afili	12
afiş	31
afiyet	23
afiyetle	3
aflık	1
Afrika	5
afsuncu	1
aftos	11
aftos piyos	11
afur tafur	2
afyon	73
Afyon	1
Afyon Cephesi	1
afyonkeş	2
afyonlu	1
agâh	1
agel	1
agelli	6
Agop	1
Agop	1
Agop'un Meyhanesi	4
Agora	1
agrandise	1
agu	3
agula-	1
agulama	1
ağ	10
ağa	3502
ağabey	1728
ağabeylik	1
Ağacamii	7
ağaç	304
ağaç oyma	1
ağaçlı	2
ağaçlık	4
ağaçlıklı	2
ağaçsız	1
ağalaş-	1
ağalık	12
ağar-	76
ağarma	1
ağart-	10
ağartı	2
ağbey	1
ağbi	5
ağdalı	1
ağıl	2
ağır	396
ağır ağır	608
ağır aksak	2
ağır ceza	16
ağır ceza mahkemesi	3
ağır cezalı	1
ağır hasta	12
ağır hava	12
ağır iş	5
Ağır Sıklet	2
ağır söz	7
ağır uyku	1
ağırbaşlı	37
ağırbaşlılık	10
ağırca	2
ağırla-	18
ağırlama	2
ağırlan-	2
ağırlanma	1
ağırlaş-	57
ağırlaşabil-	1
ağırlaşma	1
ağırlaştır-	2
ağırlayabil-	1
ağırlık	139
ağırsiklet	2
ağıt	31
ağıtçı	1
ağız	1822
ağız ağıza	27
ağız birliği	5
ağız dalaşı	5
ağız dolusu	58
ağız kalabalığı	2
ağız kavgası	1
ağız kokusu	6
ağız tadı	21
ağız tadıyla	13
ağız tatsızlığı	5
ağızlı	7
ağızlık	14
ağla-	1312
ağlama	239
ağlamaklı	15
ağlan-	3
ağlanma	1

ağlaş-	23
ağlaşma	1
ağlat-	66
ağlatabil-	1
ağlatış	1
ağlatma	1
ağlayabil-	17
ağlayadur-	1
Ağlayan Sokak	1
ağlayış	5
ağlı	1
ağna-	13
ağnaşıl-	2
ağnat-	12
ağniya	1
ağrı	76
ağrı-	133
ağrı sızı	1
ağrılı	6
ağrıma	7
ağrıt-	6
ağustos	29
ağustosböceği	9
ağzı açık	6
ağzı bozuk	5
ağzı çabuk	7
ağzı çabukluk	2
ağzı dualı	1
ağzı kalabalık	7
ağzı kara	24
ağzı kulaklarında	8
ağzı pek	1
ağzı sıkı	13
Ağzıböyükler	6
Ağzıkara	3
ah	797
ah ah	72
Ah minel aşk	3
ah vah	2
aha	52
ahah	1
ahali	4
ahan	2
ahbap	211
ahbap çavuşlar	4
ahbapça	1
ahbaplık	65
ahdet-	4
ahenk	7
ahenkli	3
aheste	1
aheste aheste	1
aheste beste	1
Ahfeş	1
ahılsız	1
ahım şahım	12
ahır	150
Ahırkapı	2
ahir zaman	7
ahiret	3
ahize	9
ahkâm	5
ahkâm-ı ilahiye	1
ahlak	52
ahlak zabıtası	1
ahlaken	1
ahlaki	3
ahlaklı	2
ahlaksız	47
ahlaksızlık	18
ahlat	2
ahlı oflu	1
ahmak	5
ahmakça	1
ahmakıslatan	1
ahmaklık	1
aho	4
ahret	17
ahret kardeşi	11
ahret suali	4
ahretlik	2
ahşap	45
ahtapot	6
ahtapotlu	4
ahu	10
ahu gözlü	3
ah-u zar	1
ahvail	1
ahval	10
aidat	2
aile	212
aile dostu	2
aile gazinosu	3
aile hayatı	2
aile reisi	4
ailece	3
ailevi	2
ait	68
ajan	2
ajans	5
ak	194
ak-	350
ak pak	29
ak saçlı	11
ak sakallı	19
akabil-	1
akademi	1
akar	5
akaryakıt	1
akbaba	2
akciğer	1
akça	1
akça pakça	40
akdar-	2
akdarabil-	1
akdarıl-	2
Akdeniz	3
akıcı	1
akıl	2749
akıl hastanesi	10
akıl hocalığı	1
akıl hocası	9
akıl karı	2
akıldan piyade	2
akıldan piyadelik	1
akıldan yaya	1
akıldane	11
akıllı	99
akıllı uslu	7
akıllıca	13
akıllılık	16
akılsız	24
akılsızlık	1
akım	13
akın	9
akın akın	14
akıncı	2
akıntı (I)	3
akıntı (II)	8
akıntı çağanozu	1
akıntılı	2
akış	8
akıt-	23
akıtıl-	1
akıver-	3
akide şekeri	2
akilane	1
akis	1
akit	1
akkuyruk	1
akla yakın	2
aklanma	1
aklet-	8
aklı başında	45
aklı evvel	7
aklı evvellik	1
aklı kısa	12
aklı kısalık	1
aklı sıra	1
aklık	1
aklınca	9
Aklıselim	1
akma	20
akordeon	3
akordeoncu	1
akordiyon	6
akort	2
akortsuz	1
akoz	11
akraba	123
akrabalık	4
akran	42
akranlaşıver-	1
akrep (I)	28
akrep (II)	3
akrep boynuzu	1
akrepli	1
akrut	5
aksa-	2
aksam	3

aksama	2
aksan	4
Aksaray	76
Aksaray Meydanı	3
aksat-	4
aksata	5
aksesuar	1
aksesuvar	2
akset-	12
aksettir-	4
aksettiril-	1
aksır-	4
aksırık	2
aksırıklı	7
aksırma	1
aksi	146
aksi aksi	15
aksi hâlde	57
aksilen-	11
aksilenme	1
aksileş-	1
aksilık	2
aksilik	76
aksine	10
akşam	953
akşam akşam	15
akşam ezanı	3
akşam gazetesi	1
akşam güneşi	4
akşam karanlığı	2
akşam namazı	6
akşama doğru	8
akşamcı	20
akşamcılık	5
akşamdan	88
akşamki	70
akşamları	106
akşamlık	1
akşamüstü	43
akşamüzeri	19
aktar	8
aktar-	8
aktarabil-	2
aktarıl-	5
aktarılabil-	1
aktarılma	1
aktarma	1
Aktedron	2
aktif	2
aktör	15
aktüel	1
akü	1
akümülatör	6
akvaryum	1
Akyazılı	34
al-	9489
al	88
al al	68
al bez	11
âlâ	51
ala ala hey	5
alabanda sancak	1
alabil-	431
alabildiğine	210
alabilme	4
alabora	2
alabros	2
alaca	16
alacak	132
alacak verecek	1
alacakaranlık	125
alacaklı	8
alacalan-	4
alacalandır-	1
alacalaş-	2
alacalaştır-	2
alacalı bulacalı	1
alaçık	206
Aladağ	6
Alaettin Tepesi	5
alaf	1
alafranga	18
alafranga müzik	1
alaga	1
Alain Delon	6
alaka	72
alakadar	52
alakalan-	3
alakalanma	1
alakalı	9
alakasız	1
Alaman	20
Alaman Harbi	5
Alamancı	1
Alamaniya	1
Alamanya	2
alamet	8
alan	10
alangirli	1
alarga	2
alarm	1
Alasonya	4
Alasonyalı	5
Alatini Köşkü	1
alaturka	12
alaturkalılık	1
alavere	6
alavere dalavere	3
alavere dalavereci	1
alay (I)	8
alay (II)	207
alaybeyi	2
alaycı	38
alaycı alaycı	2
alaycılık	2
alaylı	14
alaylı alaylı	3
albay	37
Albay Bufalobil	2
albeni	4
albenili	2
Albert Hall	1
Alboyacılar Medresesi	2
albüm	8
alçacık	1
alçak	104
alçak gönüllülük	5
alçak ses	6
alçakça	9
alçakgönüllü	6
alçaklık	17
alçal-	13
alçalabil-	5
alçalabilme	1
alçalış	2
alçalma	3
alçalt-	25
alçı	2
aldan-	17
aldanıver-	1
aldat-	110
aldatabil-	6
aldatıl-	26
aldatılış	1
aldatma	11
aldır-	513
aldırabil-	2
aldırılma	1
aldırış	254
aldırıver-	3
aldırma	8
aldırt-	8
aldırtabil-	1
Aldorador	1
alekedar	1
alektrik	3
alelacele	8
alelade	43
aleladelik	1
alelhesap	1
âlem	220
âlemi fani	1
âlemi mümkinat	7
alenen	1
alengirli	1
alerji	2
alerjik	2
alesta	5
alet	63
aletırık	1
alev	171
alev alev	97
alev kırmızısı	2
alev kızılı	11
alev rengi	2
Alevi	1
alevlen-	12
alevlendir-	1
alevleniver-	3
alevli	3

aleyh	51
aleyhisselam	6
aleyhtar	1
aleykümselam	24
alfabe	22
algı	1
algınlaş-	1
alıcı	36
alıcı kuş	13
alık	5
alıklaş-	1
alıkon-	1
alıkonma	1
alıkonul-	1
alıkoy-	24
alıkoyabil-	3
alıkoyma	2
alım	10
alım çalım	11
alım satım	4
alımkâr	1
alımlı	28
alımlı çalımlı	25
alımlı çalımlılık	1
alımlılık	1
alın	265
alın-	440
alın teri	18
alın yazısı	21
alınabil-	16
alıngan	9
alınganlık	1
alınış	9
alınıver-	6
alınıverme	2
alınlı	2
alınma	29
alış	32
alış-	163
alışabil-	9
alışagel-	1
alışganlık	2
alışgın	4
alışık	7
alışıl-	15
alışılagel-	1
alışılagelin-	1
alışkan	2
alışkanlık	50
alışkın	108
alışma	5
alıştır-	26
alıştırabil-	2
alıştırıl-	6
alıştırma	6
alışveriş	47
alıver-	145
ali	20
Ali	4
Âl-i Osman	8
alicenap	2
alicengiz oyunu	4
alicengizlik	1
Alici	1
alihe	1
alil	2
âlim	43
alimallah	24
âlimlik	2
aliyülala	1
Alka	4
Alkalı	1
Alkapon	14
Alkazar Sineması	2
alkış	143
alkışla-	38
alkışlama	3
alkışlan-	4
alkol	41
alkolik	6
alkollü	3
alla-	3
Allah	3206
allah	17
Allah aşkına	144
Allah vergisi	2
allahasen	1
Allahçı	5
Allahlı kitaplı	6
allahlık	9
Allahlık	13
allahsız	62
allahsızlık	1
allahualem	3
Allahü Teala	5
Allahüekber (I)	1
Allahüekber (II)	2
allahüla	2
Allahümme sabirin	2
Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed	5
allahüteala	17
allak bullak	37
allamelik	1
allasen	8
allem	9
allı	37
allık	7
allıksız	1
allöş	13
alma	294
Alman	25
Alman Çeşmesi	1
Alman Fabrikası	2
Alman Harbi	5
Almanca	7
Almanya	14
alnı açık	1
alo	68
alt	1887
alt alta	32
alt dudak	8
alt ev	91
alt kat	93
alt tarafı	101
Altay	1
altbaş	10
altı	420
altıdan	4
altıkollu	15
altıkollucu	1
altın	316
altın bilezik	20
altın bilezikli	1
altın çağ	2
altın çağı	1
altın kaplama	11
altın rengi	1
altın sarısı	5
Altınbaş	3
altıncı	13
Altındiş	75
altınlık	1
altıpatlar	7
altışar	1
altıyol	1
altlı üstlü	2
altmış	160
Altmış altı	17
altmışaltı	6
altmışar	1
altmışıncı	1
altmışlık	30
alttan alta	7
alttan alttan	3
altun	3
altüst	60
altyapı	1
alüminyum	8
Alyanak	3
alyans	5
Alyon Sokak	4
ama	9478
âmâ	1
amaç	9
amade	1
aman	491
amanın	12
amansız	2
amaroza	1
Amasya	18
ambalaj	9
ambalajlı	1
ambale	5
ambar	128
ambar memuru	1
ambarcı	13
ambarlanma	1
ambulans	1
amca	670

amca kızı	29
amca oğlu	10
amcalık	2
amel	2
amele	161
amelelik	17
ameliken	4
ameliyat	60
ameliyat masası	3
ameliyathane	7
ameliyatlı	5
ameliye	3
amenna	10
amentü	2
amentü billahi ve melaiketihi ve kütübihi	1
Amerika	276
Amerikalı	24
Amerikan (I)	64
Amerikan (II)	1
Amerikan bezi	1
Amerikan İngilizcesi	1
Amerikan kovboyları Aslan Cinotri	1
Amerikan salatası	1
Amerikanca	2
Amerikancı	1
Amerikancılık	1
Amerika-yı Şimalide Bir Cevelan	1
amıca	9
âmin	37
aminne	1
amir	297
amirane	2
amirce	2
amirlik	4
amirsiz	2
amma	848
amman	32
amme	1
Amme	2
amme cüzü	1
amonyak	1
amorti	4
ampul	119
amuca	17
amur	2
amursuz	1
amut	1
an	503
an-	16
ana	2524
ana-	1
ana avratlı	3
ana baba	15
ana baba günü	6
ana babalık	1
ana cadde	76
ana duvar	1
ana kraliçe	1
ana kucağı	1
ana kuzuluğu	1
ana kuzusu	4
ana muhalefet	2
ana rahmi	1
ana vatan	2
anacık	88
anaç	5
anaçlaş-	1
anadan doğma	14
anadan üryan	1
anadili	11
Anadolu	115
Anadolu Pasajı	5
Anadolu Yavrusunun Kitabı	1
Anadolulu	11
Anadoluluk	2
anafor	2
anahtar	194
analı	26
analı kızlı	1
analık	50
ananas	4
anane	1
anarya	2
anasının kızı	6
anasız	10
anasızlık	1
anason	17
anasonsuz	1
anayasa	14
anayurt	6
anbean	10
anca (I)	16
anca (II)	2
anca (III)	8
ancak	160
ançuvez	3
ançüez	9
and	5
andavallı	13
Andersen Masalları	1
andır-	23
angaje	10
angajman	1
Angara	4
angarya	5
angine de poitrine	5
anı	48
anıl-	11
anımsa-	5
anında	38
anır-	10
anırış	3
anırıver-	1
anırma	5
anırtı	6
anıt	5
ani	76
anide	4
aniden	59
Anka	1
Ankara	298
Ankara Palas	6
Ankara Radyosu	1
Ankaralı	2
anket	3
anla-	3018
anlam	135
anlama	29
anlamamazlık	8
anlamazlık	16
anlamlı	2
anlamlı anlamlı	21
anlamsızca	2
anlamsızlık	1
anlaş-	135
anlaşabil-	7
anlaşıl-	224
anlaşılabil-	9
anlaşılıver-	1
anlaşıver-	3
anlaşma	26
anlaşmazlık	3
anlat-	1866
anlatabil-	61
anlatı	1
anlatıl-	34
anlatılış	1
anlatılıver-	1
anlatılma	3
anlatım	2
anlatış	11
anlatıver-	29
anlatma	119
anlayabil-	152
anlayış	28
anlayışlı	18
anlayışlı anlayışlı	24
anlayışsız	18
anlayışsızlık	2
anlayıver-	4
anlı şanlı	10
anlık	1
anna-	9
Anna Karanina	1
anne	4024
anneanne	8
annecik	429
anneli	1
annelik	3
annesiz	18
annesizlik	2
anonim	1
anons	1
anormal	1
ansızın	9
Ant	1

ant	6
Antakya	3
Antalya	4
anten	29
Antep	9
Antep karası	2
Antepli	3
antetli	3
antika	8
antikacı	3
antilop	5
antipati	3
antre	3
antrenman	13
antrenör	3
antrparantez	1
anzarot	1
apa	2
apacı	1
apaçık	27
apak	7
apandisit	14
apansız	1
apar topar	10
apartman	584
apartuman	21
apaş	4
apaydınlık	8
apayrı	2
apdest	1
aperatif	1
aperatiflik	1
apış arası	14
Apisli	1
apoletli	4
Apollon	3
aport	1
apse	3
apsent	1
aptal	295
Aptal	13
aptal aptal	19
aptalca	5
aptallaş-	5
aptallık	32
aptasane	1
aptes	32
aptesane	2
apteshane	39
aptesli	5
aptesli namazlı	5
aptessiz	2
aptest	7
ar	27
ara-	778
ara	2985
ara bozan	1
ara kapı	6
ara nağme	1
ara sıra	62
ara sokak	78
araba	1111
arabacı	263
arabacılı	1
arabacılık	6
arabalı	3
Arabın İntikamı	1
arabasız	1
Arabi	3
Arabistan	21
Araboğlu	2
arabozucu	1
Arabuşağı	13
aracı	4
aracılığıyla	5
aracılık	7
araç	33
arada bir	21
arak	1
arakçı	1
arakçılık	1
arakla-	5
arala- (I)	33
arala- (II)	1
aralan-	15
aralanış	1
aralı	1
aralık (I)	154
aralık (II)	1
aralık mektebi	1
aralıksız	4
arama	59
arama izni	1
arama tarama	1
aran-	126
aranıl-	1
aranılma	1
aranma	16
Arap (I)	113
Arap (II)	17
arap bülbülü	2
Arap Camisi	1
Arap Kızı	2
Arapça	40
Arapoğlu	4
arapsabunu	1
arapsaçı	3
Arapuşağı	7
arasta	1
araştır-	25
araştırıcı	1
araştırıl-	1
araştırma	4
araştırmacı	1
arat-	23
arayabil-	3
arayıcı	1
arayış	6
arayıver-	3
araz	1
arazi	7
arazöz	3
Ardahan	2
ardı ardına	1
ardı sıra	21
ardiye	23
argo	2
arı	53
arı duru	1
arı kovanı	25
arıcık kuşu	1
arın-	12
arınma	1
arıt-	1
arıtabil-	1
arız	2
arıza	3
arızasız	2
arif	1
arife	6
arife günü	1
aristokrat	6
Aristoteles	1
aritmetik	1
aritmetikçi	1
Arjantin	2
Arjantin külot	1
ark	4
arka	1708
arka arka	2
arka arkaya	8
arka plan	6
arka planda	1
arka sokak	39
arka teker	2
arkacı	1
arkadaş	2434
arkadaş canlılığı	1
arkadaş canlısı	3
arkadaşça	3
arkadaşlık	76
arkadaşsız	2
arkala-	3
arkalı	1
arkalık	24
arkalıklı	1
arkalıksız	1
arkasızlık	1
arkaüstü	2
arlan-	2
arlanma	2
arlanmaz	22
arlı	20
armağan	1
Arman Düval	17
armatör	1
armonik	28
armonika	1
armut	34
Arnavut	69

arnavutkaldırımı	2
Arnavutköy	2
Arnavutluk	1
arpa	30
arpacı	1
arpacı kumrusu	3
arr	5
arsa	102
Arsen Lüpen	3
arsız	47
arsız arsız	7
arsızlık	1
arslan	61
Arslanlı	1
arşı ala	4
arşın	13
arşınla-	2
art	1647
art-	583
art arda	32
artabil-	4
artakal-	15
arter sikloroz	2
arteryoskloroz	1
arteryoz kloroz	1
arteryozkloroz	1
artezyen	1
artık	1401
artık eksik	26
artır-	106
artırabil-	1
artırıl-	3
artırılma	1
artırma	4
artırt-	1
artış	3
artıver-	2
artist	151
artistik	3
artistlik	7
artma	21
arttırıl-	1
aruz	4
arz	36
arz dairesi	2
arzıfalcı	7
arzu	130
arzuhal	4
arzuhalci	17
arzuhalcilik	3
arzula-	26
arzulan-	1
arzullahi vasia	2
Arzu'yla Kamber	1
as-	302
asabi	2
asabil-	2
asabiyet	2
Asaf Çiğiltepe	1
asalet	28
asaletli	2
asansör	37
asap	3
asap bozukluğu	3
asayiş	18
asel	1
asfalt	91
asgari	1
Ashabı Kehf	5
asık	138
asık surat	8
asık suratlı	5
asık yüzlülük	1
asıklaşıver-	1
asıklık	5
asıl	652
asıl-	274
asılabil-	4
asılı	96
asılın-	5
asılış	1
asılıver-	2
asıllı	1
asılma	12
asılsız	2
Asım	8
Asım Nipton	6
asır	11
asıver-	1
asi	36
asidiyet	1
asidüm fosforiküm	2
asil	31
asilane	1
asileş-	1
asilik	7
asillik	1
asilzade	20
asilzadeleşme	1
asilzadelik	5
asistan	8
asistanlık	3
asit	9
asit osmiküm	2
asitli	1
asker	202
asker kaçağı	14
askerce	5
askercilik	2
askeri	10
askeriye	4
askerlik	58
askerlik şubesi	15
askerlik yoklaması	1
askı	32
askılı	1
askıntı	6
askısızlık	1
asla	103
aslan	392
aslan payı	3
aslan sütü	1
Aslan Tomson	90
aslan yatağı	1
aslen	5
Aslı	1
aslı astarı	1
aslı faslı	1
aslı nesli	1
asli	1
asliye hukuk mahkemesi	1
aslolan	5
asma (I)	4
asma (II)	3
asma kabağı	1
asma kilit	2
asma yaprağı	1
Asmaaltı	2
asmalı	1
aso	1
asorti	3
aspaplı	2
aspiratör	2
aspiratörsüz	1
aspirin	24
asri cezaevi	3
asrilik	1
ast	13
astar	27
astarlı	1
astım	2
astımlı	3
astır-	3
astragan	14
astraganlı	1
Asur Devleti	3
Asuriler	1
Asurlular	1
aş	34
aş-	78
aşabil-	4
aşağı	536
aşağı mahalle	12
aşağı tabaka	3
aşağı yukarı	11
aşağıla-	1
aşağılan-	4
aşağılanma	1
aşağılık	16
aşağılık duygusu	6
aşama	4
aşar	1
aşarcı	1
aşçı	76
aşçıbaşı	9
aşçılık	1
aşı	2
aşı boyalı	8
aşık	6
âşık	167

âşıkane	1
âşıklı	2
âşıklık	3
aşıl-	1
aşıla-	1
aşılama	2
aşılan-	1
aşın-	8
aşındır-	7
aşındırıcı	1
aşır-	38
aşırı	150
aşırıl-	4
aşırılaş-	1
aşırılık	5
aşırma	2
aşifte	2
aşiftelik	1
aşikâr	4
aşikâre	3
aşina	2
aşinalık	1
aşiret	2
aşk	480
aşk meşk	7
Aşk Rüyası	2
aşket-	1
Aşk-ı Memnu	1
aşkın	33
aşksız	1
aşlama	2
aşlamacı	1
aşma	1
aşna fışna	2
aşna fişne	2
aşocağı	4
aşsız	1
aşure	1
aşüfte	3
at	289
at-	3782
at arabası	4
at sineği	1
ata	35
Ata	1
atabil-	126
Ataçça	1
atak (I)	5
atak (II)	4
ataklaş-	1
ataklık	3
atalet	2
atan-	4
Ataryemez	6
Ataryemezli	1
atasözü	1
Atatürk	89
Atatürk Anıtı	2
Atatürk Bulvarı	1
Atatürk Köprüsü	1
Atatürk Parkı	2
Atatürkçü	9
Atatürkçülük	1
atavik	3
atbaşı	2
atebrin	14
ateş	450
ateş kırmızısı	2
ateş pahası	10
ateş parçası	6
ateşböceği	9
ateşçi	1
ateşle-	19
ateşleme	1
ateşlen-	5
ateşleyebil-	1
ateşli	49
ateşli ateşli	1
Ateşspor	7
Ateşsporlu	1
atı atıver-	2
atıcı	4
Atıf Yılmaz	1
atıl-	412
atılabil-	7
atılganlık	1
atılı	11
atılın-	10
atılınabil-	1
atılış	4
atılıver-	3
atılma	18
atış	29
atış-	25
atışma	4
atıştır-	11
atıştırma	7
atıver-	31
atik	6
Atikali	5
Atina	10
Atina Üniversitesi	1
atiyye	3
atkestanesi	1
atkı	8
atkılı	1
atkuyruğu	19
atla-	704
atlama	10
atlama taşı	2
atlanıl-	7
Atlantik	11
Atlantik Okyanusu	2
atlas	15
Atlas Linguistique	1
Atlas Okyanusu	2
atlat-	58
atlatabil-	4
atlatıl-	2
atlatma	5
atlatmışlık	1
atlayabil-	4
atlayış	2
atlayıver-	4
atlet	9
atlet fanilası	20
atletizm	2
atlı	46
atma	133
atmaca	17
Atmacagöz	2
atmasyon	9
atmışlık	1
atmosfer	1
atom	4
atom bombası	3
atom çekirdeği	1
atölye	149
atraksiyon	1
atsız	1
attır-	81
attırabil-	9
attırıver-	1
attırma	3
atya-	2
autodidacte	1
av	69
avadan	8
aval	7
aval aval	5
avanak	7
avans	129
avanta	54
avantacı	1
avantacılık	1
avantaj	4
avantajlı	1
avantalı	1
avara (I)	2
avara (II)	2
avaralık	2
Avare	7
avare	140
avarelik	6
avaz	23
avaz avaz	35
avaze	2
avcı	5
Avcılar	3
Avcılar Meyhanesi	2
avcılık	1
avdet	2
Avgan	5
avize	4
avla-	24
avlama	1
avlan-	9
avlanma	3
avlu	399
avrat	1191

avratlı	7
avratlık (I)	3
avratlık (II)	8
avrıpa	1
Avrupa	152
Avrupalı	8
avşar	1
avuç	874
avuç avuç	34
avuç dolusu	42
avuç içi	12
avuçla-	10
avuçlayıver-	1
avukat	619
avukatlık	14
avun-	8
avunma	1
avuntu	1
avur zavur	1
avurlu zavurlu	1
avurt	69
avurtlu	1
avut-	11
avutabil-	4
avutma	3
Ay	230
ay (I)	104
ay (II)	595
ay başı	15
ay ışığı	30
ay parçası	3
ay yıldız	1
ayağına çabuk	2
ayak	1738
ayak altı	4
ayak bağı	1
ayak bileği	14
ayak dolaşıklığı	12
ayak işi	2
ayak izi	1
ayak oyunu	2
ayak ucu	3
Ayakapı	1
ayakkabı	302
ayakkabıcı	11
ayakkabılı	7
ayakkabısız	2
ayaklan-	27
ayaklandır-	6
ayaklanıver-	1
ayaklanma	17
ayaklı	81
ayaklı canavar	4
ayaklı gazete	1
ayaklık	1
ayakta	106
ayaktakımı	23
ayakucu	43
ayaküstü	37
ayakyolu	1
ayal	6
ayan	1
ayan beyan	2
ayar	6
ayarla-	42
ayarlan-	2
ayarlı	3
ayarsız	1
ayart-	4
ayartma	7
Ayasofya	2
Ayaş	1
ayaz	49
ayazlı	4
Ayazpaşa	3
Ayazpaşalı	1
ayazsız	1
aybaşı	1
ayçiçeği	1
ayda yılda bir	2
aydan aya	30
aydın	19
Aydın	6
aydınlan-	85
aydınlanış	1
aydınlanma	1
aydınlat-	111
aydınlatabil-	1
aydınlatıl-	2
aydınlatılma	1
aydınlatma	7
aydınlık	267
aydinger kâğıdı	1
ayet	1
Ayetelkürsi	1
ayeti kerime	1
aygır	16
aygırlık	1
Ayhan	18
Ayhan Işık	20
ayı	234
ayı balığı	1
ayı oğlu ayı	10
ayıbalığı	4
ayıcı	8
ayık	13
ayık-	1
ayıkla-	26
ayıklama	1
ayıklan-	4
ayıl-	58
ayılık	1
ayılıver-	1
ayılma	4
ayılt-	9
ayın	1
ayın beyin ol-	1
ayın on dördü	1
ayın uyun	3
ayıp	695
ayıp yerler	3
ayıpla-	52
ayıplama	2
ayıplan-	4
ayıpsa-	1
ayır-	254
ayırabil-	26
ayırım	3
ayırış	2
ayırıver-	1
ayırma	19
ayırt	20
ayırt-	8
ayırtabil-	1
ayırtma	1
aykırı	49
aykırı düşünce	4
aykırılık	5
aylak	5
aylak aylak	4
aylaklık	5
aylarca	28
ayle	1
aylı	3
aylığına	1
aylık	90
aylıkçı	2
aylıklı	5
ayna	352
aynalan-	1
aynalı	13
Aynalıçeşme	10
Aynasız	1
aynasızlık	1
aynen	18
aynı	628
aynı zamanda	22
aynısı	1
ayniyat	6
ayol	116
ayran	48
ayrancı	2
ayranlaş-	1
ayrı	254
ayrı ayrı	27
ayrı gayrı	11
ayrıca	54
ayrıcalı	1
ayrıcalık	2
ayrıcalıklı	1
ayrık	2
ayrıl-	679
ayrılabil-	16
ayrılık	11
ayrılın-	2
ayrılınabil-	1
ayrılış	9
ayrılıver-	1
ayrılma	52
ayrılmışlık	1

ayrım	4
ayrıntı	12
ayrıntılı	3
aysız	29
ayt	3
aytık	1
ayva	44
ayva tüyü	1
Ayvalı	3
Ayvalık	3
Ayvansaray	11
Ayvaz	4
ayvaz	2
ayyaş	11
ayyaşlık	1
ayyıldızlı	4
ayyuk	1
az	1455
az-	51
az buçuk	49
az çok	25
az daha	9
az sonra	439
aza	19
azabı elim	2
azabı şedit	3
azal-	17
azalma	2
azaltabil-	1
azamet	28
azametli	8
azami	1
azap	25
Azapkapı	2
azar	25
azarla-	99
azarlama	4
azarlan-	24
azarlanma	1
azarlayabil-	2
azarlayı azarlayıver-	1
azarlayış	2
azarlayıver-	12
azat	9
azdır-	6
azgın	317
azgın azgın	5
azgınlaş-	3
azgınlık	13
azı	21
azı dişi	1
azıcık	31
azık	1
azılı	16
azımsa-	1
azımsanabil-	1
azınlık	1
azıt-	40
azıtma	1
azim	2
aziz	97
Aziz Nesin	2
Aziziye Hastanesi	2
azizlik	2
azlık	2
azman	3
Aznavur	4
azrail	10
azsın-	1
baa	2
baba	6459
baba adam	7
baba adamlık	1
baba dostu	81
baba evi	33
baba hindi	1
baba nasihati	2
baba ocağı	6
baba yadigârı	1
babaanne	151
babaca	3
babacan	32
babacık	254
babacımcılık	1
babadan kalma	4
babalı	13
babalık	27
babasız	22
babasızlık	4
babayani	1
babayiğit	23
babayiğitlik	5
babba	1
bab-ı içtihat	2
Babıali (I)	11
Babıali (II)	6
Babıali Yokuşu	1
Babil	6
Babil Kulesi	20
babilo	16
babiş	5
baca	35
bacak	907
bacaklı	69
bacalı	53
bacanak	117
bach	3
bacı	548
bacılık	1
baci	1
badana	25
badanacı	2
badanacılık	1
badanala-	4
badanalan-	3
badanalattır-	1
badanalı	10
badanasız	7
badanasızlık	1
bade	6
ba'de harabi'l-Basra	1
badem	6
badem bıyıklı	3
badem ezmesi	1
badem gözlü	3
badem içi	2
badem şekeri	4
badema	1
bademcik	5
badire	2
bafon	4
Bafra	1
Baframaden	1
bagaj	1
bağ (I)	30
bağ (II)	76
bağa	6
bağar-	3
Bağbozumu	2
bağcı	1
bağdaş	69
bağdaş-	4
bağdaşabil-	3
Bağdat	4
bağımsız	1
bağır	30
bağır-	925
bağıra çağıra	2
bağırabil-	21
bağıradur-	1
bağırı bağırıver-	1
bağırıl-	5
bağırış	5
bağırış-	2
bağırıver-	1
bağırma	67
bağırsak	16
bağırt-	20
bağırtı	3
bağış	4
bağışla-	57
bağışlama	4
bağışlan-	1
bağışlanabil-	1
bağışlanma	1
bağışlat-	2
bağışlayabil-	1
bağla-	361
bağlama	53
bağlan-	82
bağlanabil-	2
bağlanabilme	1
bağlanıver-	2
bağlanma	6
bağlantı	4
bağlar gazeli	1
bağlat-	8
bağlayabil-	15
bağlayıver-	2
bağlı	166

bağlık bahçelik	2
bağlılık	17
bağnazlık	3
bağrı yanık	5
bağrı yufka	1
bağrıl-	3
bağrılıveril-	1
bağrış	1
bağrış-	6
bağrışma	2
bağsız	1
bah-	1
baha	1
bahane	107
bahar	71
bahçe	319
bahçeci	30
bahçecilik	2
Bahçekapı	16
bahçeli	4
Bahçelievler	2
bahçevan	1
bahçıvan	23
bahis	55
bahis konusu	4
bahriye	2
bahriye çiftetellisi	2
bahriyeli	7
bahsedebil-	3
bahsedil-	10
bahset-	236
bahsetme	7
bahşet-	1
bahşiş	49
bahşişli	1
baht	4
bahtiyar	2
bahtiyarlık	1
bahtsız	2
bak-	10851
bakabil-	71
bakakal-	15
bakan	76
bakanlık	27
Bakanlıklar	14
bakıl-	141
bakılabil-	2
bakılıver-	1
bakılma	13
bakım	9
bakımdan	21
bakımından	26
bakımsız	3
bakımsızlık	1
bakın-	231
bakınma	3
bakır	70
bakır rengi	1
bakır renkli	3
Bakırcılar	2
Bakırköy	9
Bakırköy Akıl Hastanesi	1
Bakırköylü	1
bakış	865
bakış-	247
bakışıl-	5
bakışlı	78
bakışlılık	2
bakışma	2
bakıştır-	1
bakıver-	4
baki	9
bakire	3
bakkal	631
bakkal çakkal	5
bakkalbaşı	2
bakkaliye	30
bakla	21
bakla falı	1
bakla kırı	2
baklakırı	7
Baklalı	1
baklava	11
bakma	154
bakmamazlık	1
bakmamışlık	1
bakraç	14
baktır-	15
baktırabil-	1
baktırma	1
baküs	2
bal	154
bal dudaklı	1
bal peteği	1
bal rengi	5
bal renkli	21
balarısı	5
Balat	31
balayı	9
balcılık	1
balçık	6
baldır	16
baldır bacak	3
baldırı çıplak	10
baldız	82
balerin	1
balgam	12
balgamlı	1
balık	177
balık etli	2
balık yumurtası	7
balıkçı	60
balıketinde	2
Balıkpazarı	29
balina	47
Balipaşa Yokuşu	7
balkabağı	5
Balkan Harbi	28
Balkan Köftecisi	1
Balkanlar	3
balkon	81
balkonlu	1
ballandır-	16
ballandıra ballandıra	20
ballı	2
Balmumcu Yetimlerevi	1
balmumu	29
balo	15
balon	40
baloncu	1
balonlu	1
balonlu çiklet	1
balonlu sakız	3
balta	107
baltala-	1
baltalan-	1
baltalayıcı	1
Baltalı	7
balya	44
balyacı	3
balyalık	1
balyoz	8
Balzac	3
Balzak	7
bam teli	1
bama	1
bambaşka	94
bambu	2
bamm	1
bamya	53
ban-	12
bana	3467
banal	20
banalleş-	1
Bandırma	2
bandrol	2
bangır bangır	5
banıl-	1
bank	2
banka	275
banka defteri	5
bankacı	27
Bankalar Caddesi	7
banker	1
banknot	9
banko	13
bankocu	13
bankonot	5
banliyö	1
banliyö treni	6
banma	1
bant	1
bantla-	1
bantlan-	1
Banyaluka	1
Banyalukalı	1
banyo	71
banyo küveti	3
banyolu	3
bar	465

bar bar	4
barabar	2
baraber	1
baraj	2
barajlık	1
baraka	192
barba	47
barbunya	1
barbut	28
barcı	65
bardak	530
bardaklık	4
barem	1
barın-	22
barınabil-	5
barınak	10
barınaksız	2
barındır-	10
barındırabil-	1
barındırıl-	2
barınılmaz	1
barınma	1
barış	5
barış-	70
barışabil-	2
barışık	1
barışıver-	2
barışma	10
barıştır-	13
barıştırma	2
bari	169
bariz	1
bark	1
barlı	1
barnak	5
baro	8
barometre	1
barsak	2
Barselona	1
barut	23
barut fıçısı	1
bas-	1050
bas bariton	1
bas bas	65
basabil-	8
basamak	90
basamaklı	10
basamaklık	5
basbayağı	50
basık	24
basıl-	97
basılı	4
basılış	2
basılıver-	1
basılma	2
basımevi	18
basın	1
basınç	1
basınçlı su	3
basış	5
basıver-	7
basiret	1
basiretli	1
basiretsizlik	1
basit	93
basitleş-	2
basketbol	3
basketbolcu	1
basketçi	1
baskı	39
baskılı	1
baskın	117
baskül	2
basma	63
baso	1
bastıbacak	3
bastır-	167
bastırabil-	1
bastırıl-	8
bastırış	2
bastırıver-	2
bastırma	12
Bastil	7
baston	45
bastonlu	1
basur	6
baş	4790
baş ağrısı	30
baş aşağı	4
baş başa	93
baş belası	8
baş döndürücü	26
baş dönmesi	3
baş kakıncı	2
baş tacı	4
başa baş	1
başak	2
başaklı	1
başar-	12
başarabil-	11
başarabilme	1
başarı	23
başarıl-	1
başarılabil-	1
başarılı	15
başarıver-	2
başarma	4
başartist	4
başbakan	84
başbakanlık	4
başçavuş	70
başçavuşluk	3
başdizgici	1
başefendi	52
başerkek	1
başgardiyan	206
başgardiyanlık	1
başhanım	2
başhemşire	7
başı açık	3
başı dertte	1
başı dinç	1
başı kabak	2
başı kalabalık	2
başı yerde	2
başıboş	32
başıboşluk	7
başıbozuk	3
başına buyruk	9
başka	2566
başka başka	16
başka biri	17
başkaca	5
başkadın	5
başkalaş-	5
başkaldır-	12
başkaldırabil-	1
başkaldırma	1
başkalık	8
başkan	208
başkan yardımcısı	1
başkanlık	19
başkası	379
başkâtip	8
başkomiser	9
başköşe	36
başkumandan	2
başla-	3888
başlama	62
başlan-	73
başlangıç	44
başlanıl-	2
başlanılma	1
başlanma	1
başlaş-	1
başlat-	12
başlayabil-	8
başlayış	4
başlayıver-	5
başlı	35
başlı başına	1
başlı kışlı	6
başlıca	1
başlık	7
başmakale	3
başmakinist	39
başmüfettiş	5
başöğretmen	1
başörtü	17
başörtülü	22
başörtüsü	76
başörtüsüz	3
başparmak	9
başrol	18
başsağlığı	9
başsavcı	4
başsız	3
başşehir	2
başta	23
baştabip	26

baştan	17
baştan aşağı	14
baştan başa	16
baştan savma	5
başucu	60
başusta	2
başüstüne	35
başvekil	12
başvur-	37
başvurdurtabil-	1
başvurul-	1
başyazar	15
bat-	280
bata çıka	32
batabil-	2
batak	3
batakhane	4
Batakhaneye Düşen Kız	4
bataklık	5
batarya	2
Batı	25
batı	7
batıl	1
batıl-	2
batılı	6
batılılık	1
batılıveril-	1
batır-	25
batırabil-	1
batırık	2
batırıl-	8
batırış	1
batırıver-	3
batış	4
batma	3
batmazlık	1
batör	1
batöz	3
battal	2
battal battal	10
battaniye	30
battaniyesiz	1
bavul	106
bavulcu	1
bavullu	2
bay	80
bay bay	13
bayağı	159
bayağılaş-	1
bayağılık	1
bayaktan	2
bayan	222
Bayar	3
bayat	25
bayatla-	5
bayatlık	1
Bayburtlu	3
baygın	36
baygınlaşma	1
baygınlık	48
bayıl-	255
bayılabil-	2
bayılın-	1
bayılıver-	3
bayılma	11
bayılt-	23
bayıltıcılık	1
bayıltma	1
Bayındırlık	2
bayır	14
bayır aşağı	2
bayi	6
bayii	7
baykuş	15
baylı	2
baylı bayanlı	1
bayrak	43
bayraklı	1
bayraktar	2
bayram	78
bayram günü	1
bayram havası	1
bayram namazı	1
bayram yeri	11
bayramlaş-	1
bayramlaşma	2
bayramlık	2
Bayrampaşa	1
baytar	8
bayver-	1
bazen	107
bazı	58
bazı bazı	11
bazısı	22
bazlama	6
be	2562
beatle	3
beatles	6
bebe	9
Bebe Ruhi	3
Bebek	4
bebek	24
bebekli	6
Bebekli Kilise	1
becelleş-	1
becer-	11
becerebil-	25
becerikli	7
beceriklilik	1
beceriksiz	25
beceriksizlik	6
beceril-	1
becerme	2
bedava	33
bedavadan	9
bedavaya	1
bedbaht	1
beddua	15
bedel	17
beden	81
beden eğitimi	1
bedence	1
bedenli	41
bedestanlı	1
bedesten	4
bedevi	1
bedihava	1
Bedir gazvesi	1
Bedri Rahmi	2
beem	4
Beethoven	32
Beethoven'ın Hayatı	1
beg	4
begonya	2
beğ	33
beğen-	617
beğendili kebap	1
beğendir-	4
beğendirme	1
beğenebil-	20
beğeni	4
beğenil-	22
beğenilebil-	1
beğenilme	5
beğeniver-	1
beğenme	9
beğenmemezlik	1
beğenmişlik	4
beh	7
beher	1
behr	6
beis	6
bej	49
bek	5
bekâr	62
bekâr odası	14
bekârlık	10
bekaya	18
bekçi	565
bekçili	1
bekçilik	33
bekçisiz	1
bekle-	1469
bekleme	54
beklen-	78
beklenil-	2
beklenme	2
beklenmedik	17
bekleş-	38
bekleşil-	2
beklet-	49
bekletil-	4
bekletme	1
bekleyebil-	17
bekleyedur-	2
bekleyiş	6
beklik	1
bekri	1
Bektaşi	3
Bektaşi dedesi	1

Bektaşilik	3
bel (I)	347
bel (II)	1
bel (III)	14
bel ağrısı	7
bel bel	6
bel gevşekliği	1
bel kemiği	1
bel koy-	1
bela	371
belagat	1
belalı	45
belayı berzah	1
Belçika	3
belde	2
belediye	73
belediye başkanı	5
belediye encümeni	1
belediye reisi	28
beler-	1
belert-	1
beleş	27
beleş beleşine	13
beleşten	1
belge	11
belgele-	1
belgeleme	1
belgeli	10
Belgin	11
Belgin Doruk	6
beli	1
beli bükük	2
belik pürtük	1
belikli	1
belir-	126
belirgin	2
beliriver-	15
belirli	20
belirli belirsiz	1
belirme	4
belirsiz	107
belirsizce	3
belirt-	97
belirti	6
belirtme	6
belkemiği	1
belki	2059
belle-	473
bellek	3
belleme	8
bellen-	2
bellet-	32
belletil-	2
belletiver-	1
belletme	1
belleyebil-	12
belleyiş	2
belli (I)	6
belli (II)	682
belli başlı	3
belli belirsiz	13
bellisiz	1
belloid	2
belsiz	1
belsoğukluğu	4
bembeyaz	231
bembeyazlık	2
ben (I)	5
ben (II)	14467
bence	68
bencil	7
bencileyin	1
bencilleşiver-	1
bencillik	4
bende	72
benek	2
benekli	5
beneksiz	4
Benfika	1
Beniamino Gigli	9
Benim Üniversitelerim	1
benimki	404
benimse-	8
benimseniver-	1
benimseyebil-	1
benimseyiver-	1
beniz	1
benizli	4
Benli	1
benlik	12
bensiz	20
bent	4
Bentler	1
Benz	1
benze-	866
benzeme	12
benzer	65
benzerlik	13
benzet-	125
benzetebil-	6
benzetil-	1
benzetme	4
benzeyebil-	2
benzeyiş	4
benzin	32
benzinci	6
ber bekâr	2
beraat	13
beraber	294
beraberinde	2
beraberlik	3
berani	1
berbat	87
berbatlaş-	2
berbatlık	2
berber	393
Berberi	1
berberlik	3
Berduş	8
berduş	10
bere (I)	4
bere (II)	15
berekatü	1
bereket	112
bereketli	29
berelen-	1
bereli	2
berhayat	3
berhetiyye	3
berhudar	8
beri	779
beribenzer	4
beriki	21
berjer	1
berkemal	2
Berlin	5
Berlin Olimpiyatı	1
berrak	23
berraklaş-	1
berraklık	1
bertaraf	2
bes	25
besbelli	95
besbeter	12
besi	16
besili	52
besin	5
besle-	69
besleme	15
besleme kız	1
besleyebil-	4
besli	1
besmele	57
besmelesiz	4
Besnili	1
beste	1
besteci	1
bestele-	5
beş	1784
beş beter	3
beş binlik	1
beş kuruşsuz	1
beş para	27
beş paralık	29
beş parasız	26
beş parasızlık	2
beş vakit	49
beş yüzlük	29
beşer	32
beşer beşer	2
beşeri	1
beşibirlik	7
beşibiryerde	3
beşik	13
beşik kertme	4
Beşiktaş	17
Beşiktaş	9
Beşiktaşlı	3
beşinci	56
beşinci kol	2

beşinci kolluk	1
beşir et-	10
beşleş-	1
beşli (I)	3
beşli (II)	2
beşlik	112
beştaş	21
beştelsiz	3
beştelsizli	1
bet	13
bet beniz	3
bet bereket	16
bet bet	2
beter	92
beterleş-	1
Bethoven	6
betleş-	1
betlik	1
beton	287
Bettina	5
bey	3895
bey kardeş	5
beyamca	8
beyan	2
beyanname	2
beyannamesiz	8
beyaz	897
beyaz iş	4
Beyaz Park	1
beyaz perde	4
beyaz peynir	6
Beyaz Rus	3
beyaz şarap	3
beyaz zehir	2
Beyazıt	114
Beyazıt Camii	3
Beyazıt Kulesi	1
beyazlaş-	2
beyazlı	1
beyazlık	13
beyazpeynir	58
Beyazsaray	4
beyba	71
beybaba	101
beybabalık	3
beydede	1
beyefendi	992
beyefendilik	9
beyen-	2
beygir	70
beygirli	1
beyin	91
beyin kanaması	1
beyinli	3
beyinsiz	1
Beykoz	6
beylerbeyi	1
Beylerbeyi	1
beyli	2
beylik	41
beylik söz	1
beylik tabanca	2
beynamaz	1
beynelmilel	1
beynelmilelci	1
beynennevm velyakaza	1
Beyoğlu	266
Beyoğlu Bakkaliyesi	1
Beyoğlu Balıkpazarı	10
Beyoğlu Sineması	1
Beyoğluspor	2
Beyrut	35
Beyşehirli	1
beyti kebabı	9
beyyine	1
beyzade	6
beyzadelik	1
beyzi	1
bez	229
bez-	6
bezdir-	2
bezdirici	1
beze-	2
bezeli	2
bezen-	2
bezgin	17
bezginleş-	1
bezginlik	7
bezhane	1
bezik	9
bezir	1
bezirgân	2
bıcır bıcır	11
bıcırda-	11
bıcırdama	1
bıcırdaşma	1
bıcırdayış	1
bıcırtı	1
bıçak	397
bıçakçı	1
bıçakla-	15
bıçaklama	1
bıçaklan-	8
bıçaklı	12
bıçkı	2
bıçkın	12
bık-	201
bıkabil-	1
bıkkın	2
bıkkınlık	5
bıkma	1
bıldır	2
bıldırcın	3
bıllık bıllık	3
bıngıl bıngıl	15
bırah-	1
bırak-	3552
bırakabil-	40
bırakıl-	110
bırakılabil-	2
bırakılış	2
bırakılma	10
bırakış	6
bırakıver-	17
bırakıverme	1
bırakma	24
bırakmazlık	1
bıyak-	1
bıyık	529
bıyıklı	321
bıyıksız	23
bıyıksızlık	3
bıyyık	1
bi	190
bi-	1
bi yol	6
biber	39
biber dolması	2
biblo	1
biç-	101
biçare	4
biçerbağlar	5
biçerdöver	5
biçil-	10
biçilmiş kaftan	3
biçim	464
biçimle-	14
biçimlet-	1
biçimli	36
biçimsiz	14
biçimsizleş-	1
biçimsizlik	5
biçki dikiş yurdu	1
biçki yurdu	1
biçme	6
biçtir-	1
bider	2
biderlik	3
bidon	14
biftek	4
bigudi	6
bigudili	2
bihaber	1
biiznillahi taala	1
bil-	11235
Bil Kid	11
bila	7
bilader	1
bilafasıla	1
bilahare	1
bilakis	8
bilanço	11
bilardo	1
bilat	11
bilatçı	2
bilcümle	4
bildik	26
bildik gördük	12
bildiklik	3
bildir-	111

bildiri	2
bildiril-	6
bildirme	8
bile	4036
bile-	12
bile bile	11
bilebil-	180
bilebilme	1
Bilecik	1
bileğitaşı	6
bilek	471
bilekli	36
bileklik	1
bilem	30
bileme	6
bilen-	9
bilerek	10
bilet	107
biletçi	94
biletçilik	3
biletli	1
biletsiz	9
bileyebil-	1
bileyici	6
bileyiş	1
bileyt	5
bileytçi	2
bileytsiz	4
bilezik	50
bileziksiz	1
bilgi	122
bilgice	1
bilgiç	11
bilgiç bilgiç	2
bilgiçlik	1
bilgili	17
bilgin	2
bilgisiz	2
bilgisizlik	5
bilhassa	222
bilim	5
bilim adamı	2
bilimsel	3
bilin-	68
bilinç	5
bilinçaltı	1
bilinçli	1
bilinçsiz	2
bilinçsizce	1
bilinebil-	2
biliniş	1
bilinme	6
bilinmezlik	1
biliver-	1
Bill	43
billahi	100
billur	23
bilme	60
bilmece	2
bilmemezlik	3
bilmiş	1
bilmiş bilmiş	1
bilmukabele	1
bilumum	2
bilya	5
bilyalı	1
bilye	4
bimbiyaz	2
bin	864
bin-	372
bin bir	54
bin kat	2
bin kere	16
bin kez	1
bin türlü	8
bina	86
binaenaleyh	5
binamaz	1
binbaşı	2
binde bir	12
bindir-	73
bindiril-	11
bindirilme	1
bindirme	2
binebil-	7
biner	3
Bingazi	2
binici	1
binil-	5
bininci	1
biniş	3
binlerce	47
binlik	85
binme	9
bip	7
bir	32388
bir ağızdan	4
bir alay	60
bir âlem	7
bir an	455
bir an evvel	15
bir an önce	46
bir anda	110
bir anlık	44
bir ara	630
bir araba	2
bir arada	20
bir atımlık	1
bir avuç	42
bir bakıma	19
bir başına	4
bir başkası	248
bir bir	33
bir boy	13
bir buçukluk	1
bir çırpıda	54
bir çift	31
bir daha	591
bir damla	3
bir defa	39
bir derece	11
bir dikişte	6
bir dirhem	1
bir dizi	1
bir düzine	3
bir güzel	44
bir hamlede	20
bir hayli	65
bir hoş	5
bir iki	241
bir kalem	5
bir kalemde	3
bir karar	2
bir karış	22
bir kere	24
bir kerecik	8
bir koşu	38
bir lahza	1
bir lokma	29
bir müddet	21
bir nebze	2
bir nefeste	26
bir nevi	3
bir numara	1
bir örnek	4
bir paralık	1
bir parça	250
bir sıra	6
bir soluk	5
bir solukta	79
bir süre	199
bir sürelik	2
bir sürü	42
bir tabur	2
bir tane	103
bir tanemli	1
bir tomar	19
bir tuhaf	24
bir tuhaflık	3
bir tutam	45
bir türlü	209
bir vakitler	5
bir yana	91
bir yanda	43
bir yandan	209
bir yığın	5
bir yudum	2
bir zahmet	5
bir zaman	109
bir zamanlar	252
bira	131
bira bardağı	3
birader	100
birahane	6
birak	4
biraz	575
birazcık	39
birazdan	36
birbiri	833
birçoğu	48

birçok	48
birçokları	57
birde	9
birden	2144
birdenbire	342
bire bir	1
birebir	8
birer	389
birer ikişer	35
birerli	2
bireysel	2
biri	3131
biricik	40
birik-	86
biriket	1
birikinti	27
birikiş	2
birikiver-	2
birikme	6
biriktir-	41
biriktirme	1
birileri	51
birinci	89
Birinci	20
Birinci Büyük Harp	2
Birinci Dünya Harbi	1
Birinci Dünya Savaşı	4
birinci el	1
birinci mevki	1
birinci sınıf	6
birincilik	2
birisi	298
birkaç	740
birkaçı	20
birleş-	50
birleşme	3
Birleşmiş Milletler	1
birleştir-	35
birleştirme	1
birlik	90
birlikta	1
birlikte	1057
birlikte yaşama	4
Birsel Film	3
birtakım	429
birtamam	1
bisiklet	158
Bisiklet Hırsızları	6
bisikletçi	8
bisikletli	4
bisküvi	16
bismillah	8
bismillahirrahmanirrahim	19
bit	32
bit- (I)	675
bit- (II)	21
bit yeniği	11
bitamam	1
bitebil-	4
biteviye	2
biteviyelik	1
bitik	12
bitiklik	1
bitim	2
bitir-	392
bitirebil-	50
bitiril-	2
bitirilebil-	2
bitirim	269
bitirimlik	6
bitiriş	1
bitiriver-	1
bitiriverme	1
bitirme	14
bitirt-	1
bitiş	1
bitişik	63
bitiver-	10
bitki	5
bitkin	15
bitlen-	1
bitli	8
Bitlis	1
Bitlisli	1
bitme	7
bitpazarı	11
bityeniği	3
biyaz	1
biye	1
biyen-	2
biyografi	1
biyoloji	5
biz	3693
biz bize	7
Bizans	5
bizce	4
bizdenleş-	1
bizi	1
bizimki	208
bizmut	1
bizon	1
bizsiz	5
bizzat	40
blok	1
bloke	1
bloknot	4
blöf	2
blucin	10
blucinli	2
blum	13
bluz	43
bluzluk	13
boa yılanı	12
Bobi	90
bobin	1
boca	4
bocala-	7
bocalama	3
bodi bodi	1
bodi bodici	1
Bodler	1
bodrum	6
bodrum katı	14
bodur	20
bodurluk	1
boğ-	177
boğa	14
boğabil-	10
boğalaş-	1
Boğaz	130
boğaz	108
boğaz derdi	2
boğaz tokluğuna	7
boğazına düşkün	1
Boğaziçi (I)	9
Boğaziçi (II)	12
boğazla-	37
boğazlan-	12
boğazlanma	4
boğazlaş-	1
boğazlaşma	1
boğazlayabil-	2
boğazlı	1
boğazsız	2
boğdur-	2
boğma (I)	11
boğma (II)	2
boğmaca	3
boğuk	5
boğuk boğuk	8
boğul-	87
boğula boğula	10
boğula tıkana	6
boğum	1
boğuntu	5
boğuş-	39
boğuşma	18
boğuşul-	1
boğuşulma	1
boğuver-	2
bohça	90
bohçacı	7
bohçalı	1
bohçasız	1
bohem	3
bok	134
boklu	22
Boklu Han	1
bokluk	6
boks	5
boksör	5
boksörlük	1
boktan	45
bol	352
bol (II)	4
bol bol	145
bol keseden	1
bol paça	17
bolca	39
bolcana	1

boldro	1
bollaşıver-	1
bollaştır-	1
bolluk	13
Bolpaça	14
Bolu	2
Bolulu	15
bomba	78
bombala-	1
bombalık	1
bombardıman	14
bombe	2
bombok	5
bomboş	112
bomboşluk	1
bomboz	2
bon nüi	1
bonbon	1
boncuk	29
boncuk boncuk	10
boncuk mavisi	4
boncuklan-	1
boncuklu	3
bone	1
bonkör	12
bonmarşe	1
Bonn	1
bono	74
bonservis	1
bora	2
boralı	1
borç	307
borç harç	3
borçlan-	22
borçlandır-	7
borçlandırıl-	1
borçlanma	1
borçlu	22
bordro	9
Borjiya	1
Borlu	6
bornoz	12
borsa	7
Borsa Kıraathanesi	1
borsalino	1
boru	78
borulu	1
bos	1
Bosna	1
Bosnalı	1
Bossuet	1
bostan	11
bostan korkuluğu	1
Bostancı	1
boş	1501
boş boş	1
boş laf	7
boş yere	10
boşa-	147
boşal-	119
boşalakal-	2
boşalıver-	1
boşalma	2
boşalmışlık	3
boşalt-	70
boşaltıl-	8
boşaltma	3
boşalttır-	1
boşama	6
boşan-	157
boşanabil-	2
boşanış	1
boşanıver-	1
boşanma	16
boşanma davası	5
boşat-	6
boşayabil-	3
boşayıver-	2
boşayıverme	1
boşboğazlık	2
Boşko Boşkoviç	2
boşla-	2
boşluk	43
Boşnak	88
Boşnakça	10
boşu boşuna	8
boşuna	114
bot	1
boy	301
boy aynası	3
boy bos	27
boy boy	38
boy pos	28
boya	53
boya-	92
boyacı	51
boyacı küpü	7
boyacılık	3
boyahane	3
boyalı	112
Boyalısakal	16
boyama	8
boyan-	115
boyanabil-	1
boyanıl-	1
boyanış	1
boyanıver-	1
boyanma	12
boyanmışlık	1
boyasız	8
boyat-	8
boyatıl-	1
boyatma	2
boyayış	13
boyayıver-	2
boyca	3
boydan boya	55
boykot	1
boyla-	27
boylat-	1
boylayabil-	3
boyle	1
boylu	140
boylu boslu	10
boylu bosluluk	1
boylu boyunca	22
boylu poslu	13
boynu bükük	16
boynu büküklük	1
boynu eğri	1
boynuz	52
boynuzla-	4
boynuzlama	1
boynuzlaş-	5
boynuzlatma	1
boynuzlu	133
boynuzluluk	5
boyun	943
boyun bağı	2
boyun borcu	1
boyuna	479
boyunca	131
boyunduruk	13
boyunlu	1
boz-	377
boz (I)	5
boz (II)	1
boz bulanık	1
bozabil-	25
bozacı	2
bozar-	20
bozarma	3
Bozdoğan Kemeri	8
bozdur-	23
bozdurul-	2
bozgun	5
bozkır	15
bozlak	4
bozma	25
bozuk	211
bozuk düzen	6
bozuk para	10
bozukluk	17
bozul-	348
bozulabil-	4
bozulma	12
bozuluş	3
bozuluver-	2
bozuluverme	1
bozum	3
bozuntu	16
bozuş-	16
bozuver-	4
böbrek	25
böcek	171
böcük	1
böğür	39
böğür-	13
böğürme	3
böğürtlen	5

böğürtü	7
böl-	33
bölge	25
bölme	13
bölük	11
bölük bölük	1
bölüm	43
bölün-	21
bölünüver-	1
bölüş-	16
bölüşebil-	2
bölüşme	3
bölüştür-	2
bölüştürül-	1
bölüşül-	2
bön	47
bönlük	1
böö	2
bör böcek	1
börek (I)	14
börek (II)	3
börtü böcek	1
börülce	1
bösböyük	10
böün	1
böünnük yarınnık	2
böyle	3445
böyle böyle	182
böylece	28
böylelikle	11
böylesi	269
böylesine	244
böyük	30
böyüklük	1
böyüt-	1
Brams	1
bravo	43
bre	102
breh	5
Brezilya	2
Brezilyalı	3
briç	17
Brigitte	1
Brigitte Bardot	1
brik	16
briket	26
briyantin	33
briyantinle-	6
briyantinli	15
bronşit	3
bronz	1
broş	5
brovnik	1
browning	1
broz	6
bu	16369
bu gidişle	23
bu arada	141
bu bakımdan	16
bu cümleden	1
bu kadarlık	3
bu sefer	245
bu seferlik	26
bu takdirde	15
bu türlü	128
bu yönden	1
bu yüzden	156
buba	48
bucak	25
bucak bucak	20
buçuk	358
buda-	2
budak	50
budak deliği	24
budaklan-	3
budaklı	7
budala	64
budalaca	1
budalalık	7
budan-	2
buday	1
Buffalo Bill	2
bugi bugi	2
bugün	786
bugün yarın	12
bugünden yarına	4
bugüne bugün	55
bugünkü	35
bugünlerde	38
bugünlük	1
bugünlük yarınlık	16
buğaz	1
buğday	53
buğday unu	2
buğdaylı	1
buğu	11
buğulama	1
buğulan-	4
buğulu	21
buhar	9
buhar kazanı	5
Buhara	1
buhran	7
buhranlı	2
Buhtunnasar	2
buhur	2
Buick	1
Buik	1
buji	11
bukağ	1
bul-	2380
bula-	5
bulabil-	497
bulabilme	2
bulamaç	4
bulan-	77
bulandır-	17
bulandırma	1
bulanık	33
bulanıklaş-	1
bulanıklık	4
bulanma	6
bulantı	29
bulantılı	1
bulaş-	28
bulaşıcı	1
bulaşıcı hastalık	3
bulaşık	201
bulaşık suyu	18
bulaşıkçı	2
bulaşıkçılık	2
bulaşıklı	4
bulaşıklık	2
bulaşma	1
bulaştır-	14
bulaştırabil-	1
bulat-	1
Buldan	2
buldok	1
buldozer	2
buldur-	16
buldurabil-	1
buldurt-	1
Bulgar	2
bulgari	1
Bulgaristan	6
Bulgarya	1
Bulgaryalı	1
bulgur	46
bulgur bulgur	3
bulgur pilavı	37
bulgurlu	1
bulgurluk	1
bulma	77
bulun-	782
bulunabil-	28
bulundur-	13
bulundurma	2
bulunma	26
bulunmaz	21
buluntu	2
bulunul-	2
bulunuş	7
buluş	2
buluş-	149
buluşabil-	4
buluşma	22
buluştur-	9
buluşul-	2
bulut	189
bulutlu	5
bulutsuz	14
buluver-	21
bulvar	1
Bulvar Sineması	2
bum	4
buna-	8
bunak	20
bunal-	37
bunalım	3

bunalt-	16
bunaltı	5
bunaltılı	1
bunca	225
buncacık	1
buncağız	2
bundan böyle	166
bunlar	1569
bunlarsız	1
bunnar	11
bunsuz	1
bununla beraber	57
bununla birlikte	14
bur-	11
bura	888
burada	704
buradan	166
buralı	17
buram buram	3
burası	351
burcu	2
burcu burcu	12
Burç Meydanı	4
burda	334
burdan	98
burgaçlı	1
Burgaz	7
burgu	3
burgul	2
Buridan	1
burk-	1
burkabil-	1
burkul-	12
burma	23
burnu büyük	2
burnu havada	5
Bursa	15
Bursa Sokağı	11
Bursalı	1
buruk	3
burul-	5
burun	635
burun buruna	27
burun deliği	3
burun direği	5
burun kanadı	6
burunla-	44
burunlama	2
burunlan-	8
burunlanma	1
burunlayış	1
burunlu	139
buruntu	2
buruş-	63
buruş buruş	13
buruşma	3
buruştur-	17
buruşturma	1
buruşturul-	3
buruşturuş	1
buruşuk	17
buruşukluk	1
buruşuver-	2
burya	6
buse	1
but	22
butlu	1
buu	2
buuv	2
buya	1
buyda	1
buyruk	1
buyrul-	3
buyuk	3
buyur-	788
buyurma	1
buyurul-	9
buyurulma	1
buyük	2
buyüklük	1
buz	243
buz dağı	3
buzağı	3
Buzbağı	4
buzdolabı	125
buzdolaplı	2
buzlu	57
buzlu cam	29
buzlu camlı	1
buzluk	1
bücür	2
büfe	25
bük-	193
büklüm	8
bükme	4
bükü büküver-	3
bükük	16
bükül-	20
bükülü	1
büküm	1
büküş	3
büküver-	3
bülbül	50
büle	5
büngül büngül	2
Bünyan	1
bünye	2
bürgün	3
büro	23
bürokrasi	1
bürokrat	1
bürü-	4
Bürücek Yaylası	3
bürün-	34
bürünül-	1
büsbütün	488
büst	2
bütçe	8
bütümet	1
bütün	2528
bütün bütün	1
bütün çıplaklığıyla	1
bütünle-	3
bütünleme	4
bütünlen-	1
bütünlük	1
büyü	75
büyü-	445
büyücek	5
büyücü	12
büyücülük	1
büyük	2094
büyük abdest	1
büyük boy	6
büyük büyük	70
büyük hanım	10
büyük harf	1
büyük mağaza	6
büyük para	9
Büyükada	5
büyükanne	4
büyükbaba	7
Büyükbayram Sokağı	4
büyükçe	18
büyükhanım	22
büyükhanımefendi	3
büyükhanımlık	1
Büyükkulüp	1
büyüklen-	6
büyüklük	35
büyüle-	14
büyülen-	10
büyülü	3
büyüme	5
büyümüşlük	1
büyün-	2
büyüt-	70
büyüteç	1
büyütme	1
büyütül-	8
büyütülme	1
büyüyebil-	3
büyüyüş	1
büyüyüver-	8
büyüyüverme	1
büz-	6
büzük	4
büzül-	23
büzülü büzülüver-	2
büzülüver-	1
c vitamini	2
c vitaminli	1
C.	2
caba	17
cacık	5
cadaloz	3
cadde	347
Caddebostan	1
cadı	39
cadılık	1

Cadillac	4
cafcaflı	5
cafe d'Italien	2
Caferiye Camii	2
Cağaloğlu	30
cağra	2
cahal	6
cahallık	2
cahil	160
cahillik	55
caiz	7
caka	37
cakalı	3
Caldwell	1
cam	275
cam göz	8
cambaz	6
cambazlık	1
camekân	56
camekânlı	8
Camel	1
Camgöz	146
camız	50
cami	127
Camiikebir Mahallesi	1
camlat-	1
camlı	19
Camlıkahve	1
camsız	8
Can	1
can	2785
can acısı	1
can alıcı	1
can damarı	3
can düşmanı	5
can feda	4
can havliyle	11
can kulağı	11
can kurban	3
can noktası	1
can sağlığı	11
can sıkıntısı	61
can yoldaşı	8
cana yakın	10
canan	1
canavar	101
canavar düdüğü	5
canavarca	3
canavarlaş-	4
canavarlaştır-	1
canavarlık	2
Canbolat	1
cancağız	1
canciğer	36
canciğerlik	1
candan	75
candarma	8
canevi	4
canfes	7
canı gönülden	9
canı sıkkın	20
canı tatlı	1
canı tez	5
canı yürekten	5
cani	12
canikom	5
cankurtaran	2
canla başla	1
canlan-	137
canlandır-	10
canlandırma	1
canlanıver-	2
canlanma	3
canlı	90
canlı canlı	8
canlı cenaze	6
canlı resim	1
canlılık	21
Cannes	2
cannı	1
cansız	13
cansız at	1
cansızlık	1
capcanlı	15
Capon	1
cara	2
cari	3
cari hesap	25
cariye	6
Carlo Ponti	3
carp	1
cart	32
cart curt	58
carta	25
cascavlak	2
casus	12
casusluk	11
Caterpillar	1
Cavit	3
cavla-	1
cay-	47
cayabil-	1
caydır-	7
caydırabil-	2
caydırma	1
cayır cayır	29
cayırdat-	1
cayırtı	10
cayırtılı	1
cayıver-	1
cayil	2
cayillik	2
cayma	1
Caynak Mahallesi	1
caz	46
cazı	1
cazibe	5
cazibeli	2
cazip	2
cazlı	1
cebelleş-	1
cebelleşebil-	1
cebi delik	2
cebir (I)	1
cebir (II)	4
cebirci	4
Cebrail	1
cebren	2
cefa	2
cefakâr	3
ceğiz cağız	1
ceğiz cağızlı	1
cehalet	4
cehennem	213
cehennem azabı	2
cehennem hayatı	2
cehennem sıcağı	1
cehennemlik	6
cehil	2
cek cek cak cak	2
ceket	331
ceketli	3
ceketlilik	1
ceketsiz	6
Celadet Nâzım	2
Celal Bayar	5
celallen-	16
celalli	1
celep	5
celeplik	2
celfin	25
cellat	2
cellecelalehu	11
celp	3
celse	12
cemaat	3
cemakân	1
cemal	2
Cemal Paşa	13
cemaziyelevvel	6
cemi cümle	1
Cemil Tekçe	1
cemiyet	17
cemre	1
cenabet	65
cenabetlik	1
Cenab-ı Hak	10
cenap	194
cenaze	47
cendere	7
cenderme	27
cenk	2
cenkleş-	1
cenkleşme	1
cennet	57
cennet öküzü	4
cennet-i ala	17
cennetlik	7
cennetmekân	9
centilmen	5

Cenyo	1
cep	818
cep defteri	12
cep harçlığı	2
cep saati	1
cephane	1
cephe	6
cepken	6
cepli	5
cer	1
Cer Atölyesi	5
ceraimi adiyye	1
cerbeze	2
cerbezeli	2
cereme	1
cereyan	3
cerrah	2
cerrahi	1
Cerrahpaşa	1
Cesare Zavattini	1
cesaret	144
cesaret-i medeniyye	1
cesaretlen-	11
cesaretlendir-	2
cesaretsiz	2
cesaretsizlik	7
ceset	56
cesur	69
cesurca	6
cesurlaşıl-	1
cesurluk	1
cet be cet	2
cetvel	11
cevaben	1
cevap	955
cevapla-	180
cevaplama	3
cevaplandır-	6
cevaplayabil-	2
cevaplayış	1
cevaplayıver-	2
cevapsız	4
cevher	5
cevherli	3
cevhersiz	1
cevir	1
ceviz	101
ceviz içi	4
ceviz-i bevvâ	1
cevizli	6
Ceyhan	14
ceylan	19
ceylan bakışlı	1
Ceymis	2
ceza	170
ceza reisi	9
ceza ve tevkifevi	8
cezaevi	340
cezai	1
cezalanabil-	1
cezalandır-	2
cezalandırıl-	1
cezalandırılma	1
cezalandırma	1
cezalı	4
cezasız	1
cezr-i murabba	1
cezve	68
CHP	32
CHP'li	38
Cıfu Film	11
cıgara	2
cığıl cığıl	1
cığındırık	2
cıhar-	4
cık	48
cılbak	2
cılbaklık	1
cılız	57
cılızlık	1
cılk	7
cılklık	5
cımbız	6
cımcılık	1
cıncık	7
cıncık boncuk	2
cır cır	4
cırcır	14
cırcırböceği	1
cırıltı	2
cırla-	1
cırlak	13
cırlak cırlak	2
cırlaklık	1
cırnak	13
cırtatan domatesi	8
cırtlak	1
cıs	5
cıva	42
Cıva Film	53
cıvata	17
cıvı-	10
cıvık	27
cıvıklaştır-	1
cıvıklık	1
cıvıl cıvıl	114
cıvıl cıvıllık	2
cıvılda-	2
cıvıldama	2
cıvıldaş-	6
cıvıltı	26
cıvıma	1
cıvıt-	2
cıvıtma	1
cıvıyıver-	2
cıyak cıyak	13
cıyaklama	2
cız	8
cızbız	1
cızır cızır	6
cızırda-	11
cızırdahlı	1
cızırdaklı	3
cızırdat-	7
cızırtı	7
cızırtılı	1
cızlam	4
Cibali	25
Cibali Tütün Fabrikası	8
cibilliyet	1
cibilliyetsizleş-	1
cibilliyetsizlik	1
cibinlik	21
cici	42
cicianne	51
cicidayı	8
cicik	2
cicili bicili	4
cicim ayı	4
ciciteyze	22
cidden	4
ciddi	171
ciddi ciddi	62
ciddileş-	142
ciddileşiver-	2
ciddilik	50
ciddiyet	1
cigara	145
cigaralık	1
cigarasız	2
cigarasızlık	2
ciğer	168
ciğerli	3
ciğerpare	25
cihan	6
Cihangir	1
Cihangirli	1
cihar	1
ciharı dü	1
cihet	12
cik	4
ciklet	3
cila	8
cilalan-	3
cilalı	2
cilet	4
cilt	33
cilt cilt	2
ciltli	6
ciltlik	2
ciltsiz	1
cilve	68
cilvelen-	6
cilveleş-	1
cilveleşil-	1
cilveleşiş	1
cilveleşme	1
cilveli	28
cim	2
cima	9

cimcik	1
Cimmi	2
cimri	9
cimrilik	2
cin	243
cin (II)	3
cin çarpması	1
cin damarı	1
cin fikirli	1
cin fikirlilik	1
cinaslı	1
cinayet	60
cinci	6
Cinecitta	7
cinfiz	3
cingöz	4
Cingöz Recai	3
cinlik	1
cins	107
cins cibilliyet	3
cins cins	14
cinsel	9
cinsi	3
cip (II)	2
cip (III)	1
cip (I)	44
cips	2
cirim	2
cirit	7
ciro	2
civan	1
civanlık	3
civanmert	9
civanmertlik	11
civar	32
civciv	14
civcivli	1
civelek	6
ciyak ciyak	5
Cletrac	1
Coca Cola	2
Codeine	1
coğrafya	10
color locole	1
Con Dere	3
Condillac	1
Coni	13
cont	1
Cool	9
cop	1
coş-	257
coşabil-	2
coşku	3
coşkun	43
coşkunluk	28
coşma	2
coştur-	36
coşturabil-	1
coşturma	2
coşturuş	1
coşul-	2
cömert	8
cömertçe	3
cömertlik	7
cuk	2
cuma	3
Cuma namazı	2
cumartesi	46
cumba	3
cumbalı	5
cumburlop	1
cumhurbaşkanı	6
cumhurbaşkanlığı	1
cumhurireizi	1
cumhuriyet	10
Cumhuriyet (I)	1
Cumhuriyet (II)	1
Cumhuriyet Bayramı	1
cumhurreisi	18
cup	2
cura (I)	2
cura (II)	1
curcuna	1
curp	1
cuş-ü huruş	10
cuvap	5
cuvara	3
cüce	2
cücük	12
cühela	3
cüj	1
cülük	1
cümbür cemaat	1
cümbüş	25
cümbüşlü	4
cümle	15
cümle âlem	1
cümle kapısı	4
cümleten	2
Cüneyt Arcayürek	1
Cüneyt Arkın	1
cünha	2
cünhalı	6
cünhasız	1
cünup	4
cüppe	4
cüret	8
cüretkâr	4
cürüm	1
cüsse	2
cüz	1
cüzdan	68
cüzi	1
Ç.	10
ça ça ça	4
çaba	26
çabala-	16
çabalama	4
çabucak	317
çabuk	214
çabuk çabuk	55
çabuklaş-	3
çabuklaştır-	2
çabuklaştırılma	1
çabukluk	6
çaça (I)	17
çaça (II)	13
çaça (III)	3
çaçaron	3
çadır	25
çağ	18
çağar-	6
çağıltı	1
çağır-	606
çağırabil-	2
çağırıl-	18
çağırılabil-	1
çağırılma	1
çağırış	4
çağırışma	1
çağırıver-	2
çağırma	52
çağırt-	48
çağırtabil-	1
çağırtıl-	3
çağırtma	5
çağla yeşili	1
çağlayan	3
çağrı	1
çağrıl-	25
çağrılabil-	1
çağrılıver-	1
çağrılma	2
çağrışım	4
çağrışma	1
çak-	481
çakabil-	2
çakal	22
çakalla-	1
çakar almaz	2
çakı	39
çakıl	9
çakıl-	30
çakıl taşı	16
çakılı	4
çakılış	1
çakıllı	1
çakıltaşı	14
çakır	18
çakırkeyif	23
çakış	8
çakıştır-	2
çakıştırma	1
Çakıt	1
çakıver-	4
çakma	5
çakmak	51
Çakmak Caddesi	2
çakmak çakmak	3
Çakmak Hattı	2

Çakmakçılar	2
çakmaklanıver-	1
çakmaktaşı	2
çakoz et-	1
Çakşırlı	2
çaktır-	29
çaktırma	7
çaktırmadan	73
çal-	712
çal- (II)	6
çala pedal	2
çalabil-	7
çalakaşık	3
çalar saat	28
çaldır-	12
çaldırma	1
çalgı	52
çalgıcı	20
çalgılı	11
çalgın	4
çalı	19
çalı çırpı	14
çalı süpürgesi	1
çalılık	9
çalım	176
çalımla-	3
çalımlı	22
çalımlı çalımlı	4
çalın-	133
çalınış	8
çalınma	9
çalış	1
çalış-	2067
çalışabil-	29
çalışabilme	1
çalışan	198
çalışıl-	26
çalışılma	1
çalışım	1
çalışış	1
çalışkan	14
çalışkanlık	1
çalışma	163
çalışma odası	1
çalıştır-	91
çalıştırabil-	4
çalıştırıl-	6
çalıştırma	2
çaliş-	10
çalkala-	32
çalkalama	3
çalkalan-	74
çalkalanabil-	1
çalkalanma	4
çalkalayış	1
çalkalayıver-	4
çalkan-	7
çalkantı	6
çalkantılı	4
çalma	78
çalpare	1
çam	34
çam sakızı	1
çam yarması	4
çamaşır	398
çamaşır ipi	4
çamaşır kazanı	4
çamaşır leğeni	13
çamaşır makineli	1
çamaşır makinesi	16
çamaşır mandalı	1
çamaşır sabunu	1
çamaşır sepeti	1
çamaşır suyu	2
çamaşırcı	28
çamaşırcılık	7
çamaşırhane	1
çamaşırlık	3
çamır	1
Çamlıca	1
çamur	169
çamur deryası	3
çamurlan-	2
çamurlaş-	8
çamurlaşıver-	1
çamurlaşıverme	1
çamurlat-	1
çamurlatma	1
çamurlattırt-	1
çamurlu	67
çamurluk	14
çamurluksuz	1
çan	21
çanak	76
çanak çömlek	2
çanak yalayıcı	2
çanak yalayıcılık	2
Çanakkale	20
Çanakkale Boğazı	1
Çankaya	2
çanta	194
çantada keklik	2
çantalı	14
çap	30
çapa	105
çapacı	1
çapaçul	1
çapak	1
çapaklan-	5
çapaklı	10
çapala-	33
çapalama	3
çapalan-	1
çapanoğlu	10
çapkın	87
çapkın çapkın	10
çapkınca	30
çapkınlık	10
çaplı	1
çapraşık	3
çapraz	17
çaprazla-	3
çaprazlama	11
çapul çupul	1
çapulcu	1
çaput	4
çar	1
çar çakal	1
çar çaput	2
çarçabuk	3
çarçur	27
çardak	18
çardaklı	2
çare	200
çaresiz	170
çaresizlik	8
çarık	15
çarıklı	9
çarıklı erkânıharp	2
çarıklı kurmay	1
çark	9
çarkçı	2
Çarlık Rusya	1
Çarliston	2
çarmıh	1
çarp-	507
çarpabil-	1
çarpıcı	2
çarpık	13
çarpıl-	47
çarpılabil-	1
çarpın-	3
çarpıntı	15
çarpış	6
çarpış-	13
çarpıver-	6
çarpma	57
çarptır-	3
çarptırıl-	2
çarşaf	71
çarşaflı	10
Çarşamba	2
çarşamba	11
Çarşamba Pazarı	2
çarşamba pazarı	2
çarşı	199
çarşı ağası	2
çarşı ekmeği	1
Çarşıkapı	11
çat	53
çat-	135
çat çut	3
çat kapı	18
çat pat (I)	4
çat pat (II)	2
çatabil-	1
çatal	130
Çatalkafa	3
çatalla-	1
çatallan-	5

çatallaş-	1
çatallı	3
çatana	1
çatı	102
çatı arası	3
çatık	125
çatık kaşlı	18
çatıl-	194
çatılı	7
çatılış	2
çatılıver-	10
çatır çatır	16
çatırda-	9
çatırdama	1
çatırdat-	14
çatırtı	11
çatısız	2
çatışma	3
çatıver-	3
çatla- (I)	115
çatla- (II)	7
çatlak	72
çatlak ses	2
çatlak zurna	7
çatlama	5
çatlan-	3
çatlat-	24
çatlatma	3
çatma	5
çattır-	1
çavdar	1
çavdar ekmeği	1
çavış	1
çavuş	171
çavuş üzümü	1
çavuşluk	1
çay (I)	601
çay (II)	3
çay bahçesi	4
çay bardağı	35
çay fincanı	1
çay taşı	2
çaycı	43
çaycılık	1
çaydanlık	49
çaydanluk	1
çayevi	2
çayhane	31
çayır	9
çayırlık	1
çaylak	1
çaylı	1
Çeçen	36
Çedene	1
çehre	4
çehreli	2
çek	33
çek-	4129
çekçek	1
çekebil-	53
çekememezlik	1
çeki	2
çekici	9
çekicilik	4
çekiç	16
çekidüzen	14
çekik	2
çekil-	773
çekilebil-	2
çekilin-	5
çekiliş	9
çekiliver-	3
çekilme	18
çekim	2
çekimser	20
çekimserlik	17
çekin-	432
çekinebil-	1
çekingen	29
çekingenlik	11
çekinil-	8
çekiniş	2
çekinme	16
çekinmezlik	1
çekirdek	40
çekirdekli	1
çekirdekten yetişme	2
çekirge	10
çekiş	24
çekiş-	48
çekişedur-	1
çekişme	81
çekiştir-	47
çekiştiriş	1
çekiştirme	6
çekitaşı	1
çekiver-	25
çekme	79
çekmece	42
çekmeceli	3
çekmişlik	1
Çekoslovak	1
çektir-	29
çektirebil-	1
çektiril-	1
çektirme	3
çel-	11
çelenk	3
çelik	36
çelik çomak	6
Çelikspor	2
Çeliksporlu	1
çelimsiz	7
çelin-	1
çelme	7
çember	22
çember sakallı	7
Çemberlayn	1
Çemberli	2
Çemberlitaş	19
Çemberlitaş Sineması	5
çembersiz	1
çemirle-	22
çemirleme	1
çemirli	13
çemiş	2
çemkir-	23
çemkiri çemkiriver-	1
çemkiril-	1
çemkiriver-	2
çemkirme	2
çene	399
çene yarışı	1
çene yarıştırma	4
çenebaz	3
çeneci	1
çeneli	29
çenesi düşük	1
çengel	52
Çengelköy	1
çengellen-	1
çengelli	1
çengelli iğne	4
çengi	11
çenile-	3
çenileme	2
çenilet-	1
çentil-	1
çepeçevre	2
çer çöp	1
çerçeve	38
çerçevele-	3
çerçevelen-	3
çerçevelet-	2
çerçeveli	50
çerçevesiz	5
çerçi	7
çerez	8
çergi	1
çeribaşı	2
Çerkes kamçısı	1
Çerkeşli	2
Çerkez	15
çerkeztavuğu	4
Çeşit	2
çeşit	117
çeşit çeşit	60
çeşitli	380
çeşitlilik	1
çeşme	88
çeşme başı	18
Çeşmemeydanı	2
Çeşmemeydanlı	2
çeşmi bülbül	1
Çeşmi Siyah	1
çeşni	3
çete	34
çeteci	2
çetele	1
Çeteleci	4

çeti otu	1
çetin	11
Çetin Altan	1
çetin ceviz	1
Çetin Karaman	1
çetinlik	1
çevik	105
çeviklik	31
çevir-	694
çevirebil-	16
çeviredur-	1
çeviri	5
çeviriş	2
çeviriver-	11
çevirme	18
çevirmen	1
çevirt-	8
çevirtebil-	3
çevirtme	1
çevre	718
çevrele-	17
çevreleme	1
çevrelen-	9
çevrelenil-	2
çevreleyiver-	4
çevril-	100
çevrilebil-	3
çevrili	36
çevrilme	4
çeyiz	8
çeyizlik	3
çeyrek	167
çeyreklik	1
çıban	2
çıfıt	6
çıfıt çarşısı	3
çığ	7
çığındırık	1
çığır	7
çığır-	17
çığırıl-	1
çığırma	2
çığırt-	3
çığırtkanlık	1
çığlık	261
çığlık çığlığa	23
çığrıl-	1
çığrışma	2
çık-	5294
çıkabil-	112
çıkagel-	21
çıkar	136
çıkar-	2261
çıkar yol	14
çıkarabil-	47
çıkarıl-	87
çıkarılabil-	2
çıkarılış	1
çıkarılma	6
çıkarış	13
çıkarıver-	12
çıkarma	52
çıkarsız	1
çıkart-	39
çıkartabil-	1
çıkartıl-	2
çıkartma	1
çıkarttır-	7
çıkı çıkı veriş	2
çıkık	9
çıkıl-	71
çıkılabil-	1
çıkılma	2
çıkın	29
çıkınlı	1
çıkıntı	2
çıkıntılı	3
çıkış	53
çıkış-	90
çıkış kapısı	16
çıkışma	2
çıkıver-	140
çıkıverme	6
çıkma	170
çıkmaz	7
çıkmaz sokak	2
çıkmışlık	4
çıldır-	255
çıldır çıldır	2
çıldırabil-	4
çıldıradur-	1
çıldırasıya	14
Çıldırım Köyü	1
çıldırma	2
çıldırt-	81
çıldırtabil-	2
çıldırtıl-	1
çıldırtma	3
çılgın	231
çılgınca	18
çılgıncasına	4
çılgınlaşma	1
çılgınlık	26
çımacı	3
çımkı-	1
çımkılan-	1
çın çın	25
çınar	10
Çınarlı Kahve	1
çıngar	4
çıngır çıngır	4
çıngır mıngır	3
çıngırak	5
çıngıraklı	1
çıngırda-	1
çıngırdat-	1
çınla-	31
çınlama	7
çınlat-	62
çıpkı	4
çıplak	251
çıplak at	1
çıplaklık	9
çıplat-	2
çıra	21
çırağ	1
çırak	154
çıraklık	7
çırçır	174
çırçırlan-	1
çırılçıplak	47
çırılçıplaklık	1
çırılda-	1
çırp-	97
çırpabil-	1
çırpı	6
çırpıl-	3
çırpın-	63
çırpındır-	2
çırpınış	5
çırpınma	9
çırpış	2
çırpma	5
çıt	12
çıtı pıtı	5
çıtır çıtır	28
çıtırda-	4
çıtırdat-	1
çıtırtı	19
çıtırtılı	1
çıtkırıldım	2
çıtlat-	35
çıtlatabil-	1
çıtlatma	2
çıyan	25
çıyan gözlü	1
çıyanlı	1
çiçek	147
çiçek bahçesi	1
çiçek bozuğu	9
Çiçek Pasajı	2
Çiçek Pazarı	4
çiçek suyu	3
çiçekbozuğu	6
çiçekçi	1
çiçekli	27
çiflik	1
çift	92
çift çift	2
çift çubuk	19
çift kâğıtlı	1
çift kale	11
çiftçi	130
Çiftçi Birliği	21
çiftçibaşı	22
çiftçibaşılık	1
çiftçili	1
çiftçilik	7
çifte	45
çifte çifte	42

çifte kâğıtlı	8
çifte kumrular	3
çifter çifter	5
çiftetelli	9
çiftlik	677
çigan müziği	2
çiğ	54
çiğ çiğ	3
çiğdem	2
çiğit	71
çiğköfte	40
çiğlik	1
çiğne-	102
çiğneme	9
çiğnen-	6
çiğnet-	2
çiğnetil-	1
çiğneyiş	3
çiğneyiver-	1
çik-	4
çiklet	13
çikletlik	1
çikolata	104
çikolatacı	2
çil (I)	6
çil (II)	3
çile (I)	29
çile (II)	3
çileli	3
çilingir sofrası	5
çilli	16
çim-	9
çimdik	10
çimdikle-	7
çimdiklen-	4
çimdiklenebil-	1
çimdikleyiş	1
çimen	7
çimento	30
çimlen-	5
çimlendir-	1
Çin	2
Çingen	1
Çingene	239
Çingene maşası	7
çingene palamudu	2
Çingenece	1
çingenelik	2
çingenepalamudu	5
çini (I)	11
çini (II)	8
Çini Maçin	3
çini mürekkebi	5
çinko	78
çinkolu	1
Çinli	1
çint-	1
çipil (I)	11
çipil (II)	2
çir	9
çiriş	3
çirkef	14
çirkefleşiver-	1
çirkefsi çirkefsi	2
çirkin	418
çirkince	2
çirkinleş-	16
çirkinleşiver-	1
çirkinleşme	1
çirkinleştir-	3
çirkinlik	19
çiroz	8
çisele-	10
çiseleme	3
çisenti	5
çisentili	6
çisentisiz	2
çiş	21
çişli	8
çit (I)	13
çit (II)	1
çitile-	7
çivi	117
çivili	2
çivit	7
çivit mavisi	10
çiy	1
çiy (II)	2
çiye	1
çiz-	93
çizdir-	2
çizelge	1
çizer	2
çizgi (I)	79
çizgi (II)	4
çizgili	12
çizgisiz	2
çizik	3
çizil-	18
çizilme	2
çiziver-	2
çizme (I)	5
çizme (II)	88
çizmeci	1
çoban	20
Çoban	2
çoban köpeği	6
çoban salatası	4
çoban yıldızı	1
çobancılık	2
çobanlık	1
çocuk	3538
çocuk bezi	2
Çocuk Esirgeme Derneği	1
Çocuk Esirgeme Kurumu	2
çocuk oyuncağı	12
çocukcağız	3
çocukça	7
çocuklaş-	5
çocuklaşıver-	4
çocuklu	23
çocukluk	160
çocuksu	34
çocuksuz	3
çoğal-	90
çoğalış	1
çoğalıver-	1
çoğalma	3
çoğalt-	11
çoğaltıl-	3
çoğu	239
çoğu kez	9
çoğunluk	6
çoğunlukla	12
çok	6121
çok çok	80
çok geçmeden	146
çokbilmiş	1
çokça	5
çokluk	246
çoksun-	1
çoktan	183
çoktandır	52
çolak	13
çolaklık	1
çoluk çocuk	205
çoluk çocuklu	15
çoluklu çocuklu	5
çomak	2
çomaklama	1
çomar	7
çomarlık	4
çopur	95
çorabı düşük	16
çorap	260
çorapçı	3
çorapçılık	1
çoraphane	4
çoraplı	1
çorapsız	20
çorba	51
çorba kaşığı	2
çorba tabağı	1
çorbacı (I)	4
çorbacı (II)	2
Çorlu	1
çöğdür-	4
çöğdürme	3
çöğen	1
çök-	273
çökebil-	1
çökelek	1
çökert-	8
çöktür-	1
çökük	30
çöküklük	1
çöküntü	2
çöküş	7
çöküver-	8
çöl	16

Çölde Bir İstanbul Kızı	1
çölfe	1
çömel-	259
çömelebil-	1
çömeliş	4
çömeliver-	6
çömelme	2
çömezlik	1
çömlek	3
çömlekli	2
çöp	69
çöp arabası	2
çöp kebabı	1
çöp sepeti	1
çöp tenekesi	68
çöpçatan	3
çöpçatanlık	4
çöpçü	37
çöpçülük	3
çöplen-	3
çöplük	18
çör çöp	2
Çörçil	1
çörek	6
çörekçi	1
çöreklen-	3
çöven	1
çöz-	93
çözdür-	1
çözdürme	1
çözebil-	12
çözgü	11
çözme	8
çözük	1
çözül-	49
çözülme	11
çözülüş	1
çözülüver-	2
çözüm	1
çözüm yolu	1
çözümle-	12
çözümleme	2
çözümlen-	2
çözümleyebil-	1
çözüver-	3
çubuk	12
çubuklu	1
çuha	3
çuhalı	1
çukur	63
çukurca	1
çukurlaş-	1
Çukurova	215
Çukurovalı	6
çul	85
çulaki	1
çullan-	12
çullandır-	1
çullanıl-	1
çullanma	2
çulsuz	16
çurçur	1
çuval	175
çuvaldız	1
çuvalla-	2
çuvallan-	1
çuvallayabil-	1
çünkü	972
çürü-	53
çürük	69
çürükçü	1
çürüklük	2
çürüme	9
çürüt-	11
çüş	38
çütçü	1
çütçülük	1
çütlük	14
da / de	37131
dabanca	1
dadan-	14
dadı	3
Dafn dü Moriye	1
dağ	252
dağ ayısı	1
dağ başı	17
dağ havası	2
dağ köyü	2
dağ taş	29
dağcıl	1
dağdan inme	1
dağ-ı derun	1
dağıl-	120
dağılı dağılıver-	1
dağılım	1
dağılın-	2
dağılış	2
dağılıver-	9
dağılma	5
dağınık	11
dağıt-	97
dağıtabil-	2
dağıtıcı	3
dağıtıl-	12
dağıtılma	3
dağıtıver-	5
dağıtma	3
dağla-	1
dağlan-	2
dağlı	3
daha	4216
daha bir	31
dahası	2
dahi	8
dâhi	6
dâhil	1
dâhil	49
dâhili	1
Dâhiliye	2
dâhiliye mütehassısı	1
dâhiliyeci	2
d'Ailly	1
daim	2
daima	32
daimi	5
dair	156
daire	189
dak-	1
dak ki bab eyle-	1
dakika	203
dakika başı	1
dakikabedakika	1
dakikalarca	19
dakikalık	12
dakikası dakikasına	1
dakka	8
daktilo	41
daktilo makinesi	4
daktiloluk	3
dal-	609
dal (I)	121
dal (II)	15
dala-	4
dalabil-	8
dalak	1
dalan-	4
dalaş-	6
dalaşma	2
dalavere	27
dalavereci	2
daldan dala	2
daldır-	15
daldırıl-	1
dalga	330
dalga dalga	11
dalgacı	17
dalgacık	1
dalgalan-	14
dalgalandır-	2
dalgalanış	5
dalgalanma	4
dalgalı	32
dalgın	44
dalgın dalgın	72
dalgınlaş-	3
dalgınlık	41
dalın-	10
dalış	2
dalıver-	15
dalkavuk	9
dalkavukluk	1
dallan-	4
dallandır-	9
dallı budaklı	1
dalma	6
dalyan	2
dam	96
Dam dö Siyon	6
dama	1
damacana	1

dâmâd-ı şeh-riyâri	1
damak	8
damalı	2
damar	163
damar damar	8
damar sertliği	8
damarlı	26
damat	139
damatlık	2
damga	13
damgalan-	1
damgalı	5
damgasız	1
damla	71
damla-	33
damla damla	2
damlacık (I)	1
damlacık (II)	1
damlalı	1
damlama	2
damlat-	10
damlı	10
dan	25
dan dun	22
dana	6
dane	1
dangalak	16
dangalaklık	3
danış-	19
danışıklı dövüş	7
danışıl-	3
danışma	1
Danimarkalı	1
daniska	44
dank	11
dans	63
dansing	2
dansöz	10
dansözlük	1
dantel	6
dantela	19
dantelli	2
dantelsiz	1
Danton	4
dapdar	2
dapdaracık	1
dar	130
dar gelirli	1
dar kafalı	1
dar zaman	1
Dârâ	1
daracık	216
daracıklık	2
darağacı	14
darak	3
daral-	9
daralt-	1
dârât	1
darbe	57
darbı mesel	1
darbuka	1
darbukacı	1
darca	1
dardağan	20
Dardanos	3
Darende	1
dargın	66
dargın dargın	52
dargınlık	19
darı	7
darıl-	116
darılabil-	3
darılın-	1
darılıver-	1
darılmaca	1
darılt-	8
darıltabil-	1
dari	2
dar-i fülfül	1
darlaş-	1
darlık	4
darmadağın	57
darmadağınlık	1
darmaduman	1
darphane	7
dart-	1
darülaceze	2
Darülbedayi	1
daş	3
datlı	1
dava	130
dava arkadaşı	1
dava vekili	2
davacı	59
davacılık	1
Davalaciro	1
davalı	1
davar	1
davet	103
davetiye	2
davetiyesiz	1
davetkâr	2
davetli	20
davetsiz	2
davran-	353
davranabil-	6
davrandır-	2
davranıl-	7
davranılabil-	1
davranılma	4
davranış	210
davranma	39
davşan	1
davul	44
davulcu	13
daya-	336
dayak (I)	199
dayak (II)	1
dayaklı	2
dayalı	54
dayalı döşeli	9
dayalı döşelilik	3
dayama	2
dayan-	386
dayanabil-	297
dayanak	8
dayanaksız	1
dayanı	8
dayanıklı	1
dayanıklılık	1
dayanıl-	33
dayanılmazlaş-	1
dayanılmazlık	1
dayanış	4
dayanışma	2
dayanma	6
dayanma gücü	2
dayanmışlık	1
dayat-	84
dayatabil-	1
dayatabilme	1
dayatma	1
dayayabil-	2
dayayıver-	2
dayı	691
dayı oğlu	6
dayılaşıl-	1
dayılık	12
dayre	2
daz	1
Dazgırlı	2
dazlak	5
de-	24915
De Sica	1
deal	3
debdebe	1
debdebeli	1
debelen-	13
debelenme	2
Debernuş	1
Debreli Hasan	1
deccal	6
Deccal	1
dede	501
Dede Efendi	2
dededen kalma	5
dediği dedik	4
dedikodu	135
dedikoducu	22
dedirt-	20
dedirtebil-	7
deel	21
De-em-se	1
deey	1
def	3
defa	147
defalarca	17
defedebil-	2
defedil-	2
defet-	38

defi bela	1
defi gam	1
defi hacet	1
defile	1
defin	2
define	19
defineci	3
definecilik	12
defne	9
defne yaprakları	1
defnedilme	1
defol-	180
defolma	5
deforme	1
defransiyel	5
defter	291
Defterdar	4
defteri amal	8
defteri kebir	4
defterikebir	2
defterli	10
deftersiz	6
degaj	2
Degüstasyon	11
Degütasyon Lokantası	1
değ- (I)	125
değ (II)	76
değdir-	19
değdirme	1
değebil-	1
değel	78
değer	91
değerlen-	2
değerlendir-	6
değerlendirebil-	1
değerlendiril-	1
değerlendirilme	1
değerli	33
değermenci	1
değersiz	9
değil	9781
değin-	2
değirmen	28
değirmen taşı	3
değirmenci	4
değiş	1
değiş-	454
değişebil-	10
değişik	25
değişiklik	18
değişil-	5
değişilme	1
değişim	10
değişiş	2
değişiver-	25
değişiverme	6
değişme	25
değişmez	19
değişmezlik	1
değiştir-	227
değiştirebil-	2
değiştiril-	5
değiştirilme	1
değiştiriş	1
değiştiriver-	7
değiştiriverme	1
değiştirme	10
değiştirt-	4
değme (I)	8
değme (II)	2
değnek	42
değnekle-	1
değnekli	1
değul	2
deh	6
deha	10
dehe	1
dehey	17
deheyt	15
dehle-	16
dehleme	1
dehlenme	1
dehlet-	1
dehliz	33
dehr	2
dehşet	143
dehşetli	173
dejenere	5
dek	139
Deka	1
dekolte	37
dekont	2
dekor	14
dekore	1
dekovil	8
del- (I)	49
del- (II)	4
delalet	2
delannı	3
deli	803
deli deli	56
deli divane	13
deli dolu	6
deli fişek	2
Deli İbrahim	2
deli saçması	1
deli saraylılık	1
Delibaş	1
Delibaş İsyanı	1
delibozuk	10
delice	6
delicesine	1
delici	6
delicilik	1
delidolu	5
delifişek	5
delik	189
delik deşik	21
delikanlı	693
delikanlılık	9
delikli	3
delikli demir	1
deliksiz uyku	5
delil	20
delilik	36
Delilik	2
delin-	43
delir-	5
delirmişlik	1
delişmen	2
dellen-	12
dellendir-	1
delme	5
deloğlan	2
delu	1
dem	23
demagog	3
demagoji	1
deme	226
demeç	2
demet	66
demet demet	7
demetle-	9
demetlen-	1
demetli	1
demin	172
demincek	1
deminden beri	126
deminki	90
demir	321
demir bilek	1
Demir Maske	5
Demir Maskeli Haydut	3
Demir Maskelinin İnt.	1
demir pası	3
Demir Yumruğun İnt.	2
demirci	13
demircilik	4
demirhane	6
demirkırasi	8
demirkırasicilik	1
Demirkırat	33
Demirkıratlık	11
Demirköprü	10
demirle-	8
demirli	27
Demirspor	1
demiryolu	3
demle-	20
demleme	1
demlen-	23
demlenil-	1
demlenilme	1
demlenme	5
demletil-	1
demleyiş	1
demli	27
demlik	10
demode	5
Demokles	2

demokrasi	36
demokrat	33
Demokrat Parti	20
demokratçılık	1
demokratlık	5
Dempsey	24
demukrasi	2
den-	150
dene	47
dene-	99
denebil-	17
deneme	12
denen-	4
denetim	1
denetle-	1
deney	7
deneyim	1
deneyiş	1
denge	12
dengesiz	1
deni	1
denil-	142
denilebil-	3
denilme	10
deniz	557
deniz mavisi	3
deniz motoru	3
denizaltı	3
denizaşırı	2
denizci	58
Denizcilik İşletmesi	1
denizkızı	2
Denizkızı Eftalya	1
Denizler Hâkimi	1
denizli	1
denk (I)	7
denk(II)	73
denklem	1
denkleştir-	14
denkleştirebil-	3
denkleştiril-	1
denkleştiriver-	2
denkleştirme	1
denme	7
densiz	11
densizlik	4
depar	1
depe	6
depele-	3
deplasman	2
depo	162
deprem	3
depreş-	26
depreştir-	4
derbeder	1
derbederlik	1
dercep	1
dere (I)	76
dere (II)	1
dere tepe	46
dere yatağı	1
derebeyi	8
derece	96
derece derece	6
derecesiz	1
dergi	66
derhal	164
deri	107
derili	5
derin	267
derin derin	45
derin uyku	9
derince	5
derinden	8
derinden derine	31
derinleme	1
derinlemesine	4
derinleş-	14
derinlik	79
derken	360
derkenar	2
derle-	7
derlen-	19
derlenil-	1
derli tertipli	4
derli toplu	16
derman	15
dermansız	4
dermansızlık	2
derme çatma	44
Derne	2
dernek	46
ders	145
ders dışı	1
dershane	1
dersiam	1
dert	1321
dert ortağı	4
dertlen-	14
dertlenme	1
dertleş-	9
dertleşme	1
dertli	38
dertli dertli	63
dertop	4
dertsiz	3
derviş	7
Derviş Vahdeti	1
derya	29
derya deniz	1
deryadillik	1
Derzor	1
desen	4
desenli	4
desise	3
Desoto	5
destan	16
deste	115
desteci	8
destecilik	1
destek	7
destekle-	19
destekleyebil-	1
destele-	34
desteleyebil-	1
desteleyiver-	2
destere	1
desti kudret	1
destur	8
destursuz	1
deş-	1
deşilme	1
dev	104
dev anası	1
dev aynası	3
deva	3
devam	401
devamlı	11
devamsız	1
devasız	1
deve	358
deve dişi	4
deve tüyü	7
deveci	88
devecilik	1
deveran	1
devetüyü	5
Devey Kroket	3
devindir-	1
devir-	103
devir (I)	173
devir (II)	6
devirebil-	7
deviriver-	2
devirt-	2
devirttir-	1
devleş-	2
devlet	178
devlet adamı	1
devlet baba	2
devlet başkanı	4
Devlet Demir Yolları	1
devlet kapısı	2
devlet kuşu	51
devletçilik	5
devlethane	4
devral-	5
devran	21
devre (I)	14
devre (II)	1
devredebil-	1
devredil-	1
devret-	21
devretme	1
devril-	195
devrilebil-	1
devrili devriliver-	6
devriliş	2
devriliver-	6
devrilme	6

devrim	34
devrimci	11
devrol-	1
devşir-	10
devşiricilik	1
devşiril-	3
devşirme	6
deyha	1
deyi	56
deyil	2
deyim	44
deyiş	54
deyiver-	30
deynekleyebil-	1
Deyvi Kroket	1
deyyus	214
deyyus oğlu deyyus	6
deyyusluk	5
dezenfekte	2
dezze	13
dın	9
dıngırtı	2
dır dır	11
dırdır	24
dırdırcı	1
dırdırcılık	1
dırıldan-	2
dırıltı	7
dırlan-	17
dırlanma	3
dırnak	1
dırnaksız	32
dırnaksızlık	7
dış	210
dış âlem	3
dış kapı	10
dışa dönük	1
dışa dönüklük	1
dışar	103
dışarda	260
dışarı	812
dışarılı	2
Dışişleri	1
dışkı	9
dıvar	1
dızdızcı	1
dızdızcılık	2
di-	352
di	5
Dictionnaire Philosophiq.	1
Diderot	1
didikle-	5
didin-	15
didinil-	1
didiş-	1
diferansiyel	4
diğer	5
diğeri	2
diil	2
dik	30
dik- (I)	441
dik- (II)	58
dik alası	4
dik başlı	1
dik dik	11
dik kafa	2
dik kafalı	9
dik kafalılık	6
dikdörtgen	5
dikel-	4
diken	27
diken diken	12
dikenli	1
dikenli tel	9
dikensiz	3
dikey	1
dikicilik	1
dikil-	759
dikilebil-	6
dikilekal-	7
dikili	25
dikiliş	10
dikiliver-	23
dikilme	9
dikin-	15
dikine	16
dikiş	35
dikiş makinesi	15
dikiş nakış makinesi	1
dikiş payı	1
dikişli	13
dikiver-	4
dikiz	10
dikiz aynası	23
dikizle-	18
dikizleme	2
dikkafalılık	5
dikkat	826
dikkatli	22
dikkatlice	3
dikkatsizlik	4
diklemesine	3
diklen-	4
diklenebilin-	1
diklenil-	1
diklenme	1
dikleş-	2
diklik	2
dikme	5
diksiyoner	1
diktatör	1
dikte (I)	10
dikte (II)	1
diktir-	29
diktirebil-	1
diktiril-	3
diktirme	3
diktirt-	1
dil-	1
dil (I)	618
dil (II)	88
dil şakası	1
dilbaz	2
dilbazlık	1
dilber	2
dilberdudağı	2
Dilberlersekisi	9
dilberlik	1
dildade	3
dile-	284
dile kolay	1
dilek	5
dilekçe	97
dilekçeli	1
dilekçesiz	2
dileme	1
dilen- (I)	41
dilen- (II)	3
dilenci	117
dilencilik	7
dilendir-	1
dilenebil-	2
dilenme	2
dili bozuk	1
dili güllü	1
dili güllülük	1
dilik dilik	1
dilim	49
dilim dilim	2
dilimle-	13
dilimleme	1
dilimlen-	6
dilimlenme	2
dilimli	2
dilin-	1
dillen-	4
dilli	4
dilli düdük	3
dilrüba	1
dilsiz	5
dilsizleş-	1
dimağ	1
dimdik	54
Dimyat	1
din	346
din-	76
din adamı	12
dinamik	21
dinamit	9
dinamitle-	1
dinamizm	3
dinamo	2
dince	1
dinci	3
dinç	18
dinçleş-	1
dindar	11
dindarlık	1
dindaş	2
dindir-	9

dindirebil-	3
dinel-	8
dingil	6
dingilde-	1
Dingo	9
dinî	5
dini bütün	49
dini bütünlük	1
dini eğri	2
din-i mübin	7
dini pohlu	1
diniver-	1
dinle-	1202
dinleme	50
dinlen- (I)	42
dinlen- (II)	20
dinlendir-	3
dinlenilme	1
dinlenme (I)	17
dinlenme (II)	1
dinlenmişlik	1
dinlet-	8
dinletebil-	35
dinletme	2
dinleyebil-	2
dinleyebil-	7
dinleyebilme	1
dinleyici	13
dinleyiş	3
dinme	6
dinne-	1
dinsel	5
dinsiz	25
dinsizlik	1
dinye-	1
dip	396
dipçik	1
dipdiri	12
diple-	9
diploma	47
diplomalandırıl-	1
diplomalı (I)	5
diplomalı (II)	1
diplomasız	1
diplomat (I)	2
diplomat (II)	2
diplomatça	1
diplomatlık	1
dipsiz	2
dirayetli	1
dire-	14
direk	41
direksiyon	135
direktif	10
direktör	1
direktörlük	1
direm	1
direme	1
diren-	69
direnç	2
direni	1
direniş	4
direnme	10
diret-	8
direyebil-	1
direz	1
dirhem	38
dirhem dirhem	27
dirhemlik	1
diri	18
diri diri	1
diril-	4
dirilik	2
dirilin-	1
dirilme	2
diriltebil-	1
dirken	1
dirlik	46
dirlik düzenlik	3
dirmenci	1
dirsek	195
dirsek kemiği	1
dirsekle-	4
dirsekleş-	3
disiplin	161
disiplin cezası	2
disiplinci	3
disiplincilik	2
disiplinli	4
disiplinsiz	3
diskkaro	3
diskur	1
dispanser	4
diş	485
diş ağrısı	1
diş doktoru	2
diş fırçası	5
diş macunu	4
dişari	2
dişbudak	1
dişçi	26
dişe-	2
dişe diş	1
dişeti	2
dişi	29
dişilik	5
dişiyle tırnağıyla	1
dişle-	35
dişlek	1
dişleme	2
dişlen-	2
dişleyebilme	1
dişli	46
dişsiz	18
dit-	1
divan	8
divan edebiyatı	1
divan şiiri	1
divane	5
divanlı	1
Divanyolu	4
divle	3
Divriği	2
Divriğili	1
diyafram	1
diyanet	23
Diyanet İşleri	2
diyar	22
Diyarbakır	3
diyarı gurbet	1
diye	5322
diyebil-	349
diyebilme	3
diyet	4
diyıl	5
diyil	13
diyirmen	1
diyivir-	2
diyopterlik	1
diz	379
diz-	28
diz boyu	8
diz dize	16
diz kapağı	3
diz üstü	1
dizanteri	9
dizdir-	1
dize	1
dizgi	5
dizgici	1
dizgin	29
dizginleyebil-	1
dizi	9
dizi dizi	9
dizil-	11
dizili	5
dizilme	1
diziş	1
diziver-	1
dizkapağı	13
dizkapaklı	1
dizme	2
dizüstü	10
dobra dobra	2
dobra dobracı	1
dobra dobracılık	1
dobro	2
Doç	20
doçent	2
doğ-	204
doğa	1
doğal	6
doğdurt-	2
doğma	10
doğma büyüme	6
doğra-	70
doğrama	7
doğramacı	1
doğran-	33
doğranma	3

doğrayış	3
doğrayıver-	1
doğri	1
doğru	2161
doğru dürüst	37
doğru yol	11
doğruca	56
doğrucu	3
doğruculuk	1
doğrudan	1
doğrudan doğruya	39
doğrul-	303
doğrula-	7
doğrulma	6
doğrult-	21
doğrultabil-	3
doğrultu	1
doğruluk	14
Doğruluk Kebapevi	1
doğruluş	2
doğruluver-	1
doğrusu	409
doğu	39
Doğu	8
doğul-	1
doğulu	1
doğum	35
doğum sancısı	4
doğum tarihi	1
doğumevi	16
doğumlu	2
doğur-	200
doğurabil-	11
doğurabilme	1
doğurma	6
doğurt-	8
doğurul-	1
doğuş	8
doğuştan	5
doğuzuna	1
dok	1
dokan-	2
dokanaklı	7
doksan	101
doksan dokuzluk	10
doksanlık	5
doktor	869
Doktor Civanım	1
Doktor Nâzım	3
doktora	10
doktorluk	22
doktorsuz	1
doktrin	1
doku-	25
dokuma	131
dokuma tezgâhı	12
dokumacı	137
dokumacılık	12
dokumahane	71
dokun- (I)	260
dokun- (II)	2
dokunabil-	14
dokunaklı	6
dokundur-	10
dokundurabil-	1
dokunma	7
dokunu dokunuver-	1
dokunul-	17
dokunuluver-	1
dokunuş	3
dokunuver-	4
dokuyabil-	4
dokuz	245
dokuzar	2
dokuzuncu	4
Dokuzuncu Senfoni	1
dol-	254
dola-	36
dolabil-	2
dolak	1
dolaklı	2
dolambaçlı	4
dolan- (I)	121
dolan- (II)	37
dolan- (III)	1
dolandır-	13
dolandırıcı	17
dolandırıcılık	6
dolandırıl-	1
dolanıl-	1
dolanma	7
dolanmışlık	1
dolap	79
dolap beygiri	3
Dolapdere	5
Dolapdereli	1
dolar	3
dolaş-	895
dolaşabil-	13
dolaşık	2
dolaşıl-	6
dolaşılma	2
dolaşış	2
dolaşıver-	1
dolaşma	103
dolaştır-	27
dolaştırıver-	1
dolaştırma	3
dolay	5
dolayabil-	1
dolayı	131
dolayısıyla	48
dolayıver-	2
dolaylı	1
doldur-	531
doldurabil-	6
doldurma	21
doldurt-	8
doldurtma	1
doldurul-	20
doldurulma	2
dolduruluver-	1
dolduruş	1
dolduruver-	9
dolgu	1
dolgun	64
dolgun maaş	1
dolgun ücret	2
dolgunca	2
dolma	43
Dolmabahçe	10
Dolmabahçeli	1
dolmakalem	3
dolmalık	2
dolmuş	193
dolmuş durağı	7
dolmuşçuluk	3
dolmuşluk	2
dolu (I)	2
dolu (II)	713
dolu dolu	37
dolu doluver-	1
doludizgin	29
doluluk	1
dolun-	3
Dolusap	1
doluş-	12
doluşul-	3
doluver-	17
domates	117
domates dolması	1
domates salçası	3
domatesli	8
domdom	1
domdom kurşunu	1
domestik	1
domino	10
domuz	87
domuz derisi	9
domuzluk	28
domuzoğlu domuz	2
domuzuna	10
don-	129
don (I)	135
don (II)	3
Don cephesi	1
don gömlek	4
Don Kişot	7
don paça	48
donakal-	4
donan-	16
donanımlı	2
donanıver-	1
donanma	1
Donanma Cemiyeti	1
donanma gecesi	1
Donanmayı Hümayun	1
donat-	15
donatıl-	15
donatılma	1

donatıver-	1
donatma	2
dondur-	10
dondurma	27
dondurmacı	17
dondurmalı	1
donduru donduruver-	1
donduymacı	2
Donjuan	11
donla-	1
donlu	7
donma	1
donsuz	17
donuk	16
donuk donuk	8
donuklaş-	4
donuklaştır-	1
donukluk	4
donuver-	1
donuz	9
donyağı	3
dopdolu	14
doru	4
doruk	3
Dos Passos	1
dosdoğru	39
dost	428
dost düşman	1
dostça	33
dostluk	63
Dostoyevski	2
dosya	57
doy-	85
doya doya	9
doyabil-	19
doyamamışlık	1
doyma	1
doyul-	3
doyum	6
doyur-	188
doyurabil-	9
doyurma	16
doyurucu	5
doyurul-	2
doyuruş	1
doyuruver-	1
doz	5
dök-	318
dökar	12
dökarlı	2
döke saça	2
dökebil-	22
dökme	57
döktür-	14
döktürme	1
dökük	45
dökül-	274
dökülebil-	1
dökülme	8
dökülü	1
dökülüş	1
dökülüver-	1
döküm	6
dökümhane	1
dökün-	8
döküntü	1
döküntülü	2
döküş	3
döküver-	6
döl	38
dölek	5
dön-	2908
döndür-	53
döndürebil-	2
döndürme	3
döndürül-	2
döndürülebil-	1
dönebil-	44
dönek	1
dönem	1
dönemeç	10
dönemeçli	2
döngeri	1
dönme	115
dönmüşlük	2
dönük	39
dönül-	28
dönülebil-	7
dönülme	1
dönüm	43
dönümlük	8
dönüş	148
dönüver-	21
döpiyes	2
dörder	17
dördüncü	68
Dördüncü Ordu	2
Dördüncü Ordulu	1
dört	782
dört başı mamur	1
dört bucak	5
dört cahar	3
dört çarpı yüz	3
dört kitap	3
dört köşe (I)	22
dört köşe (II)	2
dört yol ağzı	1
Dört Yüz Darbe	4
dörtgen	2
Dörtköşe	9
dörtleştir-	2
dörtlü	2
dörtlük	3
dörtnala	6
dörtyol	1
dörtyol ağzı	4
Dörtyolağzı	5
döş	3
döşe-	44
döşek	28
döşeli	30
döşeme	49
döşemeli	1
döşen-	8
döşenme	2
döşet-	4
döv-	380
dövdür-	16
dövebil-	25
döven	1
döviz	8
dövlet	1
dövme	16
dövül-	41
dövün-	14
dövünme	3
dövüş	12
dövüş-	45
dövüşebil-	1
dövüşme	4
dövüştür-	1
dövüşül-	2
DP	30
DP'li	32
DP'lilik	1
Drahoma	2
dramatik	1
du	2
dua	160
duacı	4
duahan	2
duba	8
dubara	11
dubaracı	1
dublaj	9
duble	41
dudak	760
dudak boyası	3
dudaklı	12
Duglas	3
duğru	2
duğur-	1
dul	98
dulluk	2
dum duma	4
duman	539
duman renkli	1
dumanı üstünde	6
dumanı üzerinde	1
dumanlan-	9
dumanlanma	1
dumanlı	20
Dumaper	1
Dumlupınar	2
dumuz	5
dupduru	3
dur-	3516
durabil-	89
durak	155
durakla-	142

duraklama	11
duraklayış	3
durala-	2
Durand	1
durdur-	65
durdurabil-	6
durdurma	2
durdurt-	1
durdurul-	2
durdurulabil-	2
durgun	40
durgunlaş-	7
durgunlaşıver-	2
durgunlaştır-	1
durgunluk	24
durma	63
durmaksızın	1
durmamazlık	1
duru	58
durucu	15
duruk	1
durul- (I)	20
durul- (II)	33
durulabil-	1
durulma	1
durum	432
durup dinlenmeden	1
durup durup	24
durup dururken	31
duruş	34
duruşma	5
duruver-	12
duş	5
dut	69
dut-	9
Dutlu Han	2
duvak	7
duvar	1020
duvar saati	13
duvar takvimi	1
duvarcı	15
duvarcılık	38
duvarlı	7
duy-	1752
duyabil-	18
duyagel-	3
duyarlı	2
duyarlılık	1
duygu	30
duygulan-	1
duygusallık	1
duygusuz	1
duyma	41
duymamazlık	2
duymazlık	17
duyu	27
duyul-	83
duyulabil-	1
duyulma	8
duyulmamış	5
duyur-	92
duyurabil-	4
duyurma	14
duyurul-	2
duyurulma	1
duyuruş	1
duyuver-	6
duz	2
duziko	2
duzzak	1
dü	3
dübeş	8
düdük	260
düdüklü	6
düdüklü tencere	11
düdüklü tencereli	1
düğ-	2
düğen	1
düğme	81
düğmeli	10
düğüm	12
düğüm noktası	1
düğümle-	1
düğümlen-	4
düğümlenme	1
düğümlü	1
düğün	100
düğün dernek	1
düğün evi	1
düğün salonu	2
düğünsüz	1
düğünsüz derneksiz	1
düka	2
dükkân	1179
dükkâncı	4
Düldül	1
dülger	3
dümbelek	5
dümbük	37
dümbüklük	1
dümdüz	35
dümen	69
dümenci	6
dümencilik	2
dün	270
dünden	44
dünden bugüne	1
dünkü	36
dünkü çocuk	5
dünür	6
dünürcü	1
dünya	1668
dünya âlem	1
dünya evi	17
dünya görüşü	1
dünya güzeli	8
dünya malı	14
Dünya Savaşı	3
dünyalık	12
düpedüz	38
dür	1
dür-	7
dürbün	1
dürdür-	1
dürdürme	1
dürt-	188
dürtme	6
dürtü	2
dürtü dürtüver-	1
dürtükle-	1
dürtül-	28
dürtülme	5
dürtülüş	1
dürtüş	2
dürtüver-	2
dürül-	4
dürülü	8
dürüm	4
dürüst	34
dürüstlük	8
dürüş	1
dürzü	31
düsse	8
düş	314
düş-	1804
düşe kalka	1
düşebil-	23
düşercelik	1
düşes	1
düşeş	11
düşkün	69
düşkünler evi	1
düşkünlük	19
düşman	316
düşmanca	3
düşmanlık	25
düşme	61
düşmüşlük	2
düşsüz	1
düşük	44
düşüklük	2
düşül-	17
düşülebil-	2
düşülme	3
düşün-	3093
düşünce	194
düşünceli	85
düşünceli düşünceli	76
düşüncelilik	6
düşüncesiz	6
düşüncesizce	1
düşüncesizlik	2
düşündür-	31
düşündürme	2
düşünebil-	97
düşünebilme	1
düşünedur-	3
düşünme	131
düşünmemezlik	2
düşünü	5

düşünül-	21
düşünülebil-	4
düşünülme	5
düşünür	2
düşünüş	7
düşür-	276
düşürebil-	5
düşürme	7
düşürt-	2
düşürül-	13
düşürülebil-	1
düşürüş	1
düşürüver-	2
düşüş	10
düşüver-	12
düşüverme	1
düt	9
düttürük	1
düv-	1
düvel	3
Düveli Muazzama	1
Düveli müttefika	1
düven	11
düvetin	3
Düyun-ı Umumiye	5
Düyun-ı Umumiyeci	8
düz	21
düz-	16
düzayak	2
düzdür-	2
düzel-	49
düzeliver-	1
düzelme	5
düzelt-	159
düzeltebil-	1
düzeltil-	4
düzeltilme	2
düzeltiş	2
düzeltme	17
düzeltmenlik	3
düzelttir-	3
düzen	63
düzenbaz	4
düzenbazlık	1
düzenci	4
düzenle-	18
düzenleme	3
düzenlenme	1
düzenlet-	1
düzenli	14
düzensiz	5
düzensizlik	1
düzgün	24
düzgünce	1
düzine	8
düzlük	9
düzme	2
düztaban	4
düzül-	1
düzüne	1
e	718
ebabil	2
ebcet	2
ebe	105
ebeanne	1
ebecilik	1
ebed	1
ebedi	7
ebedi uyku	1
ebedileştir-	1
ebediyen	3
ebediyet	1
ebegümeci	2
ebelik	1
ebu cet	16
Ebussuut	2
Ebussuut Caddesi	1
Ebülhüda	2
ecdat	15
ecel	17
ecel teri	5
ecik	1
ecinni	8
ecinni tayfası	3
ecir	3
eciş bücüş	3
ecnebi	5
ecza	13
ecza dolabı	5
eczacı	73
eczacı kalfası	1
eczane	57
eda (I)	26
eda (II)	3
edalet	1
edalı edalı	4
Eddi Konstantin	1
edebi	1
edebil-	564
edebilme	2
edebiyat	13
edebiyatçı	2
ededur-	1
edegel-	1
edegelme	1
edep	12
edepli	2
edepli edepli	2
edepsiz	44
edepsizce	3
edepsizlen-	2
edepsizlik	5
edevat	1
edil-	471
edilebil-	15
ediledur-	1
ediliş	1
ediliver-	3
edilme	35
edilmişlik	4
edin-	45
edinebil-	1
edinil-	3
edinilme	1
edinme	4
Edirne	35
Edirnekapı	38
Edirneli	1
edisyon	1
ediş	39
ediver-	37
ediverme	3
edres	1
Edvard	1
efdal	6
efe	63
efece	2
efelik	6
efem	3
efemine	1
efendi	1338
efendi baba	7
efendi efendi	16
efendice	2
efendicik	2
efendilik	7
efendim	931
efendimli	1
efendisiz	1
eferim	41
eferin	1
efgan	1
efkâr	8
efkârlan-	16
efkârlandır-	1
efkârlı	19
eflatun	7
efrat	3
efsane	1
efsaneleş-	3
efsaneleşme	1
efsaneleştir-	1
efsun	6
efzun	2
egaf	3
egafla-	4
egavla-	2
egaya düş-	2
Ege	1
egemen	1
egoist	3
egoizm	1
egzersiz	20
egzistansiyalist	4
egzistansiyalizm	1
egzotik	2
egzoz	11
eğ-	144
eğe	3
eğele-	3

eğer	128
eğik	18
eğil-	271
eğilim	5
eğilin-	2
eğilinme	1
eğiliş	6
eğilme	1
eğir-	1
eğirme	1
eğiş	2
eğitim	3
eğle-	1
eğlen-	87
eğlence	44
eğlenceli	10
eğlencesiz	1
eğlendir-	19
eğlendirebil-	1
eğlendirme	1
eğlenebil-	2
eğlenil-	7
eğleniş	2
eğlenme	16
eğlenti	2
eğleş-	3
eğleşme	2
eğme	3
eğri	154
eğri büğrü	43
eğri dinli	2
eğrilik	5
eh	215
eh-	2
ehehey	4
ehem	1
ehemmiyet	23
ehemmiyetli	2
ehemmiyetsiz	3
ehey	21
ehil	27
ehli dil	1
ehli keyif	2
ehliyet	3
ehram	5
ehya	2
Ejder Kalesi Cengi	2
ejderha	7
ek	19
ek-	61
eke toka	1
ekebil-	3
ekele-	5
ekelen-	5
ekil-	19
ekili	3
ekilme	2
ekim	6
ekin	8
ekip	41
ekispires	2
ekiver-	2
ekle-	167
ekleme	1
eklen-	15
eklenebil-	1
ekleyebil-	1
ekleyiver-	1
ekli	1
ekme	3
ekmek	953
ekmek ayvası	1
ekmek kadayıfı	5
ekmek kapısı	2
ekmek kavgası	2
ekmek kırıntısı	1
ekmek parası	7
ekmek tahtası	1
ekmek ufağı	3
ekmekçi	6
ekmeklik (I)	1
ekmeklik (II)	1
ekmeksiz (II)	1
ekmeksiz (I)	4
ekmeksizlik	3
ekmeli mükemmel	2
ekonomi	1
ekonomik	2
ekonomiko	1
ekose	1
ekselans	11
ekseri	2
ekseriya	13
ekseriye	1
ekseriyet	3
eksik	180
eksik etek	5
eksik gedik	1
eksikli	2
eksiklik	13
eksiksiz	7
eksil-	23
eksilme	2
eksilt-	3
eksiltme	3
ekspres (I)	14
ekspres (II)	5
Ekspres Pavyon	2
ekstra	1
ekşi	17
ekşi-	6
ekşi ekşi	9
ekşi suratlı	1
ekşi yüzlü	1
ekşilik	2
ekşime	1
ekşimsi	1
ekşit-	6
ektir-	1
Ekvator	1
el (I)	7645
el (II)	401
el (III)	3
el adamı	11
el âlem	80
el altından	18
el arabası	3
el birliği	6
el çabukluğu	4
el çantası	7
el ele	39
el feneri	15
el freni	6
el gördülük	4
el gün	29
el hareketi	11
el haya minel iman	9
el kapısı	19
el kızı	19
el kiri	4
el oğlu	5
el öpen	1
el peşrevi	2
el sabunu	1
el şakası	4
el yazısı	10
el yordamıyla	12
ela	60
elado	2
el'aman	1
el'an	1
Elazığ	1
Elazizli	1
elbet	55
elbette	531
elbezi	2
elbirliği	39
elbise	301
elbise askısı	3
elbiseci	1
elbiseli	20
elbiselik	14
Elbistan	1
Elbistanlı	1
elci	144
elcilik	1
elçi	7
elde	1
elde bir	2
elden düşme	1
elden ele	20
eldiven	19
ele-	24
elebaşı	13
elek	5
elektrik	212
elektrik direği	28
elektrik düğmesi	10
elektrik feneri	1
elektrik fırını	1

elektrik santrali	1
elektrik süpürgesi	5
elektrikçi	10
elektriklen-	2
elektrikli	5
elektrikli süpürge	3
elektrikli tren	7
elektriksiz	1
elektriksizlik	1
elem	4
eleman	12
eleme	5
Elen	2
elen-	1
elense	7
eleştirilebil-	1
eleştirme	3
eleştirmen	2
elfkisi ennik, be kisi bennik	1
elhak	1
elham	13
elhamdülillah	4
Elhamra Sineması	1
elhazer	1
elhükmü lillah	3
eli	1
eli açık	18
eli açıklık	1
eli bayraklı	4
eli kulağında	5
eli maşalı	2
eli sıkı	4
eli sopalı	3
eli uzun	8
eli yüzü düzgün	12
elif	10
elifba	2
elifbe	36
elifi elifine	2
eline ayağına çabuk	1
eline çabuk	1
eline eteğine pis	8
elinin körü	12
elişi	4
elişi kâğıdı	1
eliyle	3
elkitabı	1
ellaham	3
elle-	12
elleme	2
ellen-	1
ellet-	3
elli (I)	585
elli (II)	6
ellilik	112
ellişer-	5
elma	100
elma kompostosu	2
elma kurdu	8
elma şekeri	1
elma yanaklı	2
elmacık kemiği	18
elmas	103
elmaslı	2
elmaşekeri	3
elmukadder layügayyer	3
elti	8
elveda	38
elver-	5
elverişli	10
Elvis	14
Elvis Presley	3
em-	75
emanet	59
emanetçi	1
emaneten	2
emare	3
emas	4
emaye (I)	1
emaye (II)	4
emek	37
emekçi	6
emekle-	18
emekleme	1
emekli	110
emekli maaşı	14
emeklilik	9
emektar	17
emel	3
Emeliken	3
emin	69
eminlik	2
Eminönü	32
Eminönü Balıkpazarı	5
emir	359
emir eri	3
emir erliği	1
emir kulu	5
Emirgan	9
emirsiz	5
emiş	1
emlak	13
emme (I)	3
emme (II)	1
emmi	592
emmioğlu	1
emmoğlu	2
emniyet	215
emniyet amiri	1
emniyet subapı	2
emniyetçi	1
emniyetli	3
emniyetsizlik	2
Empedokles	1
emprime	8
emredebil-	2
emredil-	1
emret-	354
emri ezeli	1
emri hak	9
emri ilahi	10
emsal	2
emsalsiz	2
emtia	3
emval	2
emvali gayrimenkule	1
emzik	1
emzir-	13
emzirme	1
en (I)	34
en (II)	2464
en aşağı	5
en azdan	16
en azından	79
En Güzel Mektup Numuneleri	1
en'amı şerif	1
enayi	222
enayi pilakisi	2
enayilik	25
enbiya	3
encam	19
encik büncük	1
endam	21
endaze	3
ender-i nadirat	1
endişe	112
endişe-i ferda	1
endişelen-	2
endişeli	14
endişesiz	1
ene	2
ene mene dosi saklanbosi	3
enerji	8
enerjik	5
enfarktüs	5
enfes	10
enfiye	1
enflasyon	1
engel	61
engelle-	15
engelleme	2
engelleyebil-	1
engelsiz	1
engin (I)	7
engin (II)	14
enginli yüksekli	5
enik	16
enikli cücüklü	1
enikonu	6
enin	1
eninde sonunda	5
enine boyuna	15
enişte	205
enjeksiyon	2
enjektör	3
enkaz	1
enli	7
ense	176

ense kökü	15
ensele-	11
enseleme	1
enselen-	13
enseli	3
ensiz	26
enstitü	11
enstitülü	2
enstrüman	6
entari	71
entarili	3
entarilik	8
Ente Ermeen	1
enteresan	15
entipüften	2
entrika	2
Enver	1
Enver Paşa	2
enveriyeli	3
epey	40
epeyce	83
epi	1
epmek	27
epmeksiz	1
epri-	4
er-	114
er (I)	180
er (II)	28
er geç	14
er meydanı	1
erat	2
erbab-ı mesalih	9
erbap	16
Erciyes Dağı	4
erdemli	2
erden	3
erdir-	6
erdirebil-	15
erdirme	4
erebil-	5
eren	28
Erenköy	5
erganun	1
ergen	29
ergencelik	5
ergenlik	3
erginlik	1
eri-	100
Erica Baby	2
erik	9
erime	5
eriş-	2
erişebil-	3
erişilmez	1
erişilmezleş-	1
erişte	4
erit-	13
eritebil-	1
eritiver-	1
eriyedur-	1
eriyiş	1
eriyiver-	18
erkân	9
erkâncılık	1
erkânı harp	1
erkek	1706
erkek Fatma	1
erkek işi	5
erkek milleti	9
Erkek Sanat Okulu	1
erkek terzisi	3
erkekçe	21
erkekleş-	3
erkekli dişili	1
erkekli kadınlı	1
erkekli kancıklı	1
erkeklik	122
erkekliksiz	1
erkeksi	10
erkeksiz	7
erkeksizlik	6
erken	269
erken erken	32
erken inzal	1
erkenci	33
erkenden	119
erkete	7
erli	1
erme	4
Ermeni	92
Ermeni Okulu	4
Ermenice	8
ermiş	7
ermişlik	6
eroin	12
Erol Flayn	1
errızk alallah	7
ersiz	3
ertele-	1
ertelet-	1
ertelettir-	2
ertesi	320
ervah	6
erzak	6
Erzurum	8
Erzurumlu	1
es	14
es-	85
esalet	2
esame	1
esami	5
esans	22
esaret	5
esas	67
esas duruş	19
esas vaziyet	36
esasen	22
esaslı	46
esasta	55
esbap	1
esef	4
esen	5
esenlik	6
eser	35
esfelessafilin	1
esger	1
esgerlik	3
esham	4
esik	4
esinti	4
esintisiz	3
esir	44
esirge-	27
esirgen-	1
esirlik	1
Esirpazarı Sokağı	1
eski	1160
eski-	36
eski eserler	1
eski göz ağrısı	2
Eski İstasyon	1
eski kafalı	1
eski kurt	5
eski püskü	9
eski toprak	11
eski yazı	1
eskici	200
Eskici Dükkânı	2
Eskici ve Oğulları	2
eskicilik	17
eskiden	241
eskilik	4
eskime	1
Eskişehir	8
eskit-	13
eskitme	1
esma	11
esme	9
esmer	277
esmerleş-	2
esmerleşme	1
esmerleştir-	1
esmerlik	4
esnaf	164
Esnafın Sesi	7
esnaflık	5
esnasında	1
esne-	152
esnek	1
esneme	8
esneşil-	1
esnet-	4
esneyebil-	1
espaplı	1
espri	30
Esprit de Lois	1
esrar (I)	4
esrar (II)	160
esrar perdesi	1
esrarcı	1

esrarengiz	3
esrarkeş	14
esrarlı (I)	6
esrarlı (II)	36
esrarsızlık	1
essah	79
esselamünaleyküm	5
estağfurullah	200
estek köstek	2
Ester Vilyams	1
estetik	4
esvap	2
esvaplı	2
eş (I)	62
eş (II)	3
eş dost	74
eşantiyon	1
eşarp	21
eşarplı	1
eşek	288
eşek arısı	4
eşek başı	6
eşek cenneti	2
eşek dili	28
eşek kafa	3
eşek kafalı	3
eşek saati	2
eşek sıpası	1
eşek şakası	1
eşekli	2
eşeklik	22
eşele-	86
eşeleme	6
eşelen-	8
eşeleyici	1
eşeleyicilik	1
eşgin	4
eşhedübillah	6
eşik	41
eşit	7
eşitsizlik	1
eşkâl	1
eşkıya	14
eşkin	1
eşlik	2
eşofman	2
eşraf	11
Eşref Kolçak	1
eşref saati	2
eşsiz	1
eşşek	68
eşşek oğlu eşşek	2
eşşeklik	6
eşşoğlu eşek	12
eşşoğlu eşeklik	1
eşşoğlu eşşek	21
eşşoğlusu	1
eştâten	4
eşya (I)	132
eşya (II)	1
et	449
et-	10762
et beni	2
et kafa	1
et suyu	1
et-tekrarü hasen, velev kane	
yüz seksen	1
etajer	5
etek	325
etek dolusu	1
etekle-	3
eteklenme	1
etekleri havalı	20
etekli	10
eteklik	67
eter	1
Etibank	1
etibba	1
etiket	16
etiketli	1
Etiniki Eterya	4
etken	1
etkenlik	1
etki	92
etkile-	7
etkili	6
etkin	8
etkinlik	6
etlenip kemiklen-	1
etli	174
etli butlu	32
etlilik butluluk	1
etme	340
etmezlik	2
etmişlik	1
etraf	345
etraflı	4
etraflıca	1
etsiz	2
ettehiyat	1
ettir-	130
ettirebil-	12
ettiril-	5
ettirme	5
etüt	6
Etyemezli	5
Eusebiyo	1
euzu billah	1
ev	4728
ev bark	32
ev eşyası	4
ev hanımı	1
ev işi	17
ev kadını	16
ev sahibi	108
evci	2
evcik	8
evcilik	3
evcimen	10
evcimenlik	3
evdeci	16
evelallah	1
evendi	20
evendilik	2
ever-	11
everme	1
evet	2039
evham	2
evhamlı	5
evir-	34
evire çevire	2
evkaf	1
evla	3
evladımlı	1
evladü iyal	5
evlat	611
evlatlık	35
evlen-	599
evlendir-	16
evlendiril-	2
evlenebil-	20
evlenebilme	2
evlenil-	2
evleniş	3
evlenme	118
evleviyyet	3
evli	134
evli barklı	2
evlik	4
evlilik	48
evliya	6
evo	2
evraaç	1
evrak	79
evren	3
evropa	3
evsaf	19
evsiz	2
evsizlik	1
evvel	153
evvel Allah	43
evvela	38
evvelallah	7
evvelce	10
evvelden	5
evvelki	56
extirieure'lü	1
ey	35
Ey Gaziler	4
eyalet	1
eyer	2
eyham	1
eyhamdüyiyyah	1
eyi	49
eyice	4
eyilik	1
eyle-	44
eyle	3
eyleş-	21

eyleşme	2
eyleyiver-	1
eylül	33
eymek	1
eyt	3
Eyüp	31
Eyüp Camisi	2
Eyüp Mezarlığı	8
Eyüp sabrı	1
Eyüp Sultan	2
eyvah	33
eyvallah	105
ez-	158
eza	2
ezan	10
ezan vakti	1
Ezanı Muhammedi	5
ezber	6
ezberle-	18
ezberleme	1
ezdir-	4
ezdirme	1
ezdirt-	1
ezebil-	4
ezel (I)	10
ezel (II)	8
ezeli	1
ezgi	1
Ezher Camisi	4
ezici	4
ezik	12
eziklik	4
ezil-	95
ezile büzüle	5
ezilebil-	1
eziliş	2
ezilme	6
ezilmişlik	1
eziş	2
eziver-	1
eziyet	15
eziyetçi	1
ezme	4
faal	2
faaliyet	17
fabrika	1658
fabrikatör	249
fabrikatörlük	5
facia	4
facire	2
faça	17
Fadıl Garan	2
fahişe	41
fahişelik	4
fahri	2
fail	2
faili meçhul	7
faiz	18
faizci	7
faizcilik	4
fak	15
Fakabasmaz Zihni	1
fakat	645
fakfon	3
fakir	174
fakir fukara	95
fakirane	1
fakirce	1
fakirhane	6
fakiri pürtaksir	2
fakirleş-	1
fakirleştirme	1
fakirlik	16
fakülte	45
fal	16
fal taşı	1
falaka	1
falan	701
falan fıstık	3
falan filan	20
falan filan feşmekân	1
falcı	6
falçata	11
fallik	4
falsız	2
falso	26
falsosuz	1
faltaşı	2
fam	2
fan fin fon	1
fani	2
Fani	11
fani dünya	10
fanila	30
fanteziye	2
far (I)	8
far (II)	1
Farabi	1
faraza	1
fare	84
fare deliği	3
fareli	1
faresiz	1
farfarı	1
Farisi	2
fark	703
farklı	17
farksız	12
Farmall	4
farmason	3
faryap	2
farz	98
farz-ı mahal	1
farz'ılayn	1
fas	1
fasa fiso	11
fasarya	20
fasaryalık	2
fasıl	9
fasulya	1
fasulye	63
fasulye pilakisi	4
faşist	1
Fatih (II)	3
Fatih (I)	36
Fatih Camisi	1
Fatih Parkı	2
Fatih Sultan Mehmet	2
Fatiha	2
Fatma Girik	4
fatura	12
favori	12
favorili	9
favrika	4
fay	1
fayans	16
fayda	156
faydalan-	138
faydalanabil-	4
faydalandır-	1
faydalanıl-	3
faydalanılabil-	1
faydalanılma	1
faydalanma	19
faydalı	17
faydasız	7
faydasızlık	2
fayız	2
fayızcı	1
fayızcılık	3
fayiz	2
fayizcilik	1
fayrap (I)	1
fayrap (II)	1
fayton	93
faytoncu	7
fazıl	2
fazilet	1
faziletsiz	1
fazla	540
fazlaca	49
fazladan	9
fazlalaş-	5
fazlalık	3
fazlasıyla	35
fazlasıynan	1
feci	11
feda	82
fedai	9
fedakâr	13
fedakârlık	16
federe	2
felaket	87
felaketi uzma	1
felaketli	1
Felasifeyi Şark ve Garp	1
felc-i nısf-ı tûlani	1
felç	5
felçli	3
felek	50

feleksiz	5
Felemenk	1
fellah	105
felsefe	13
felsefi	2
felsefiye	1
fem	4
fen	29
fen müdürü	359
fena	707
fena hâlde	65
fena kalpli	2
fenalaş-	14
fenalık	34
fenci	1
Fener	119
Fener (I)	4
Fener (II)	32
fener alayı	1
Fener Parkı	1
Fener Patrikhanesi	2
Fenerbahçe	12
Fenerbahçeli	2
Fenerli	2
fenerli	3
fenni	1
fent	7
feodal	1
fer	6
ferace	2
feraceli	2
feragat	2
ferağ	6
ferah (I)	4
ferah (II)	4
ferahla-	119
ferahlama	2
ferahlan-	1
ferahlat-	4
ferahlık	34
feraset	8
Feridiye	1
Feridun Karakaya	1
Feriköy	2
Feriköylü	1
feriştah	13
ferman	4
fermede	1
fermuar	2
Ferrari	1
fersiz	18
fersizleş-	4
fert	6
feryadü figan	1
feryat	41
feryat figan	3
fes	40
fesat	5
fesli	13
festival	13
Festival International de Cannes	1
fesuphanallah	3
fetbazlık	1
fetebarekallah	2
fethedebil-	1
fethet-	12
fethetme	1
fetih	5
Fettah	8
fettan	4
fetva	2
fevkalade	62
fevkaladelik	8
fevt	2
Fevzi Paşa	2
feylesof	5
feylesofluk	1
feyz al-	2
fıçı	27
fiçi	1
fıkaa	3
fıkara	9
fıkarayı sabirin	1
fıkır fıkır	18
fıkır fıkırlık	1
fıkırda-	8
fıkırdama	1
fıkırdaş-	1
fıkırtı	1
fıkra	14
fıldır fıldır	14
fıldırfış	1
fın fın	1
fındık	34
fındık faresi	3
fındık kabuğu	1
fındıkçı	10
fındıkkurdu	1
fır	2
fır dolayı	1
fırça	28
fırçala-	14
fırçalama	4
fırıl fırıl	38
fırıldak	29
fırıldakçı	1
fırıldaklı	7
fırın	122
fırıncı	36
fırka	81
fırkacılık	3
fırkalı	1
fırla-	897
fırlak	38
fırlama	10
fırlan-	9
fırlanıl-	1
fırlat-	227
fırlatıl-	18
fırlatılış	1
fırlatılıver-	1
fırlatılma	1
fırlatış	1
fırlatıver-	1
fırlatma	2
fırlayabil-	4
fırlayış	3
fırlayıver-	5
fırlayıverme	1
fırr	19
fırrık	3
fırsat	283
fırsat düşkünü	1
fırt	17
fırtına	188
fırtınalı	25
fıs fıs	3
fıs geç-	4
fısıl fısıl	9
fısılda-	203
fısıldama	3
fısıldan-	3
fısıldanıl-	1
fısıldaş-	24
fısıldaşıl-	2
fısıldaşıver-	2
fısıldaşma	5
fısıldayıver-	4
fısıltı	47
fısıltı gazetesi	1
fısıltılı	2
fiskiye	1
fiskiyeli	1
fısla-	1
fissadak	9
fıstık	22
Fıstıklı	5
fıstıklı	6
fiş	1
fişılda-	3
fişıltı	14
fişıltılı	3
fişkı	17
fişkır-	40
fişkırt-	1
fişla-	9
fişlayış	1
fıtık	4
fi tarihinde	3
Fiat	2
Fichte	1
fidan	12
fide	2
figan	1
figür	4
figüran	25
figürancı	1
figüranlık	4
figüratif	2

fiil	11
fiilen	2
fikir	282
fikirlilik	1
Fikret Hakan	2
fil	35
filan	1089
filan falan	12
filanca	6
filcan	5
fildekos	1
fildişi	7
file	41
fi'l-i livata	3
fi'l-i livatacılık	1
Filibe	1
filik	3
filinta	2
Filistin	2
filit	3
filitle-	2
filiz	1
Filiz Akın	1
filiz yeşili	3
filizi	2
film	606
film yıldızı	23
film yıldızlığı	2
filmci	105
filmcilik	19
filmsiz	1
filozof	5
filozoflaş-	1
filozoflaşma	2
filozofluk	1
filvaki	1
fincan	82
fincan fincan	1
fincanlık	1
fingir fingir	3
fingirde-	3
fingirdek	4
fingirdeme	1
fingirden-	1
fingirdeş-	2
finiş	1
fink	2
fino	2
firar	1
firavun	24
fire	4
firkat	1
firkete	6
firma	37
fisebilullah	1
fiske	35
fiskele-	3
fiskelen-	2
fiskelenme	2
fiskos	29
fistan	28
fistanlı	1
fistansız	3
fistül	7
fistüllü	1
fiş	13
fişek	8
fişeklik	2
fişeksiz	1
fişmekân	3
fit (I)	12
fit (II)	13
fitil	98
fitle-	8
fitne	1
fitne fücur	1
fitnelik	6
fitre	5
fittini fittoni	1
fiy	3
fiyaka	70
fiyakacı	2
fiyakalı	37
fiyasko	3
fiyat	49
fiyonk	1
fiyonklu	5
fiyu	7
fizik	6
fizikçi	2
fiziko	1
fizikötesi	3
flama	2
flaster	1
flaş	1
Flaubert	1
floresan	2
floresan lamba	2
Florya	1
Floryalı	1
flört	4
fodepar	1
fodul	2
fokstrot	4
fokur fokur	7
fokurdat-	4
fol	25
folluk	6
fon	11
fon müziği	1
fondan	2
fonksiyon	1
fontaziye	3
fora	17
Ford	34
Fordson	5
form	2
forma	12
formacı	1
formacılık	4
formalık	1
formalite	10
formalitesiz	1
fors	11
forslu	1
forssuz	2
fort	33
forvet	3
fos	61
fosfor	1
fosforlu	14
fosil	1
fosla-	4
foslamışlık	1
foslat-	1
fosur fosur	7
fosurdat-	2
fosurdatma	1
fotbol	1
fotbolcu	2
foto	4
fotoğraf	131
fotoğraf makinesi	3
fotoğrafçı	26
fotoğrafçılık	1
fotoğrafhane	6
fotoğraflı	1
fotojeni	1
foya	6
fötr	50
fötrlü	1
frak	1
francala	9
Fransa	38
Fransız	38
Fransız anahtarı	2
Fransız İnkılabı Kebiri	1
Fransız Büyük İhtilali	3
Fransızca	46
Fransuva Borjiya	1
frapan	3
fren	49
frengi	2
frengili	2
frenk gömleği	5
frenle-	3
freze	10
frezeci	1
frikik	2
friksiyonlu	2
Fruko	3
fuhuş	5
fukara	193
fukara babası	5
fukaralık	2
ful	1
Fulya Film	17
funda	2
fundalık	3
fur-	18

furul-	4
futbol	129
futbolcu	43
futbolculuk	4
fuy fuu	1
fuzulen	1
fuzulen işgal	10
fuzuli	3
fuzuli işgal	4
füme	1
fürsant	1
fütur	2
fütursuzca	1
füü	2
füyyt	2
füyyuu	3
G.	6
gaali	2
gabardin	3
gaco	6
gacolu	1
gacur gucur	1
gaçır-	1
gaddar	10
gaddarcasına	1
gaddarlık	2
gadir	10
gafa	1
gafil	12
gafurürrahim	7
gaga	97
gaga burun	6
gagala-	6
gagalan-	1
gagalı	1
gaile	6
gaileli	3
gaip	2
gak	13
Galata	36
Galata Köprüsü	10
Galata Kulesi	1
Galatasaray (I)	59
Galatasaray (II)	8
Galatasaraylı	1
galeri	1
galeta	2
galeyan	18
galiba	505
galiberdi	1
Galiçya	5
galip	3
galiz	1
galsama	2
Galya Seferi	1
gam	23
gamato	17
gamlı	1
gammaz	2
gammazla-	25
gammazlama	2
gammazlayabil-	1
gammazlayış	1
gammazlık	12
gamsız	11
gamsızlık	2
gamze	1
gamzeli	1
Gandi	1
gang	11
gangster	28
gangsterlik	1
gani	6
gani gani	6
Gani Turanlı	2
ganimet	1
ganun	5
gapı	3
gar	38
garaj	40
garanti	10
garantile-	1
garantileş-	1
garantisiz	1
garaz	5
gardaş	1
gardırop	5
gardiyan	188
gardiyansız	1
gardrop	2
garez	4
gargara	3
garı	2
garibaldi moru	2
garip	38
gariplik	8
garipse-	3
garipseme	3
gark	2
garni	1
garnili	8
garnitürlü	1
garp	4
garson	632
garsoniye	1
garsoniyer	53
garsoniyerlik	2
garsonlu	1
garsonluk	14
garsun	2
Gaskonya	5
gasp	1
gassal	6
gastrit	1
gaşık	1
gav gav	10
gavat	3
gavatlık	1
gâvır	31
gâvırca	1
gâvur	162
Gâvur Dağı	10
gâvur icadı	9
gâvur inadı	2
gâvurca	12
Gâvuristan	1
Gâvurköyü	3
gâvurlaş-	1
gâvurluk	6
gaydiyan	1
gaye	19
gayet	330
gaygu	1
gayıp	1
gayret	39
gayrı	13
gayri	160
gayri nizami	1
gayri resmi	2
gayrikabil	1
gayrikanuni	2
gayrimenkul	7
gayrimenkule	1
gayrimeşru	1
gayrimevkuf	2
gayrimüslim	1
gayrisıhhi	1
gaz	74
gaz lambalı	2
gaz lambası	84
gaz ocağı	3
gaz sobası	9
gazab-ı ilahi	6
gazap	14
gazaplanıver-	1
gazaplı gazaplı	2
gazel (I)	29
gazel (II)	4
gazelhan	1
gazete	423
gazeteci	53
gazetecilik	3
gazeteli	1
gazi	1
Gazi Osman Paşa	2
Gazi Paşa	1
Gaziantep	1
gazino	77
gazla-	7
gazocağı	142
gazoz	49
gazozcu	1
gazozlu	1
gazsız	1
gazve	1
gazyağcı	1
gazyağı	34
Gazze	2
ge-	1
gebe	70

gebelik	4
geber-	128
geberebil-	3
geberiver-	3
geberme	6
gebert-	13
gebeş	18
gece	2436
gece bekçisi	3
gece gündüz	32
gece hayatı	1
gece kulübü	4
gece kuşu	4
gece yarısı	291
gece yatısı	5
gecebaşı	1
gececi	1
geceki	48
gecekondu	45
gecekonducu	1
gecele-	5
geceleme	1
gecelerce	31
geceleri	317
geceli gündüzlü	5
gecelik	90
gecelik entari	23
gecelikli	5
gecik-	76
gecikebil-	1
gecikil-	1
gecikme	10
gecikmeli	1
geciktir-	6
geciktirme	1
geç	465
geç-	5015
geççe	1
geçe (I)	26
geçe (II)	4
geçebil-	54
geçebilme	1
geçen	213
geçende	62
geçenlerde	35
geçerli	4
geçici	19
geçil-	84
geçilebil-	2
geçilme	1
geçim	51
geçim derdi	9
geçim dünyası	3
geçim güçlüğü	1
geçim kapısı	1
geçim sıkıntısı	8
geçim zorluğu	1
geçimsiz	5
geçimsizlik	1
geçin-	105
geçindir-	9
geçindirebil-	6
geçindirme	1
geçinebil-	15
geçinebilme	1
geçinil-	1
geçinme	10
geçir-	1522
geçirebil-	35
geçirebilme	1
geçiril-	32
geçirili	15
geçiriliş	1
geçirilme	4
geçiriş	10
geçiriver-	9
geçiriverme	1
geçirme	45
geçirt-	4
geçirtebil-	1
geçiş	20
geçiştir-	17
geçiştirebil-	1
geçiştiril-	1
geçiştirilme	1
geçiştirme	6
geçit	3
geçit resmi	1
geçiver-	33
geçiverme	2
geçkin	10
geçkinlik	1
geçme	88
geçmiş	65
geda	2
gedavet	5
gedik	60
gedikli (I)	20
Gedikli (II)	10
Gedikli Okulu	3
Gedikpaşa	1
geğir-	17
geğiriş	1
geğirme	2
geğirt-	1
gel-	14052
gel gelelim	7
geldi geçti	3
gelebil-	201
gelebilme	1
gelecek	111
geledur-	2
gelen	903
gelen geçen	2
gelen giden	17
gelenek	5
gelgeç	9
gelgelelim	10
geli geliver-	1
Gelibolu	1
gelin	397
gelin-	17
gelin alayı	2
Gelincik	9
Gelincik	1
gelinebil-	1
gelinlik	24
gelinlik çağı	1
gelinlik kız	3
gelinme	2
gelip geçici	1
gelir	6
gelirli	4
gelirlilik	1
geliş	162
geliş-	50
gelişebil-	1
gelişigüzel	4
gelişiver-	5
gelişme	13
geliştir-	4
geliver-	161
geliverme	22
gelme	287
gelmemezlik	7
gelmezlik	1
gelmiş geçmiş	15
gem	34
gemi	97
gemi aslanı	6
gemi leşi	1
gemici	68
gencecik	37
genç	3359
genç ihtiyar	2
genç irisi	60
genç milli	3
gençleş-	13
gençleştir-	1
gençleştirebil-	1
gençli	1
gençli ihtiyarlı	2
gençlik	200
gençten	13
gendi	2
gene	4532
genel	80
genel başkan	11
genel başkanlık	2
genel kadın	1
genel müdür	111
genel sekreter	1
genelev	132
genelleş-	1
genelleşiver-	2
general	11
geniş	385
geniş yürekli	1
genişçe	22
genişle-	32

genişleme	2
genişlet-	6
genişletil-	1
genişletilme	2
genişletme	1
genişleyiver-	2
genişlik	1
geniz	14
genleşme	1
geometri	1
ger-	116
gerçek	156
gerçekçi	3
gerçekçilik	3
gerçekleş-	10
gerçekleşebil-	3
gerçekleşebilme	1
gerçekleşiver-	1
gerçekleşme	5
gerçekleştir-	8
gerçekleştirebil-	2
gerçekleştirilebil-	1
gerçekleştiriver-	1
gerçekleştirme	1
gerçeklik	2
gerçekte	7
gerçekten	959
gerçi	201
gerdan	38
gerdanlı	4
gerdanlık	2
gerdek	21
gerdir-	1
gereğince	29
gerek	146
gerek-	743
gerek … gerek …	20
gerekçe	5
gerekebil-	1
gerekli	84
gereklilik	8
gerekme	1
gereksinme	4
gereksiz	4
gereksizlik	1
gerektir-	9
gergedan	1
gergef	2
Gergerli	11
gergin	13
geri	1100
geri geri	18
geri kafalı	6
geri kalmış	3
geri plan	1
gerici	9
gericilik	5
geriden geriye	4
geril-	69
gerile-	97
gerilekal-	1
gerilet-	1
gerileyiş	3
gerili	12
gerilik	1
geriliş	2
geriliver-	1
gerilme	2
gerilmişlik	1
gerin-	66
gerinme	4
gerisin geri	4
geriver-	2
ges ges	2
get-	54
getir-	1868
getirebil-	57
getirebilme	2
getiredur-	1
getiril-	83
getirilebil-	2
getiriliş	1
getiriliver-	1
getirilme	3
getiriş	5
getiriver-	12
getirme	15
getirt-	61
getirtebil-	2
getirtebilme	1
getirtil-	5
getr	5
gevele-	16
geveleme	1
geveze	56
gevezeleş-	2
gevezelik	142
geviş	1
gevre-	15
gevrek	16
gevret-	2
gevretil-	1
gevşe-	41
gevşek	30
gevşeklik	2
gevşeme	3
gevşemişlik	1
gevşet-	4
gevşetme	1
gevşeyiver-	4
gey-	3
geyik	15
gez-	406
gezdir-	53
gezdiriliver-	1
gezdirme	1
gezebil-	3
gezgin	6
gezi	23
gezici	5
gezil-	3
gezin-	6
gezinme	2
gezinti	6
gezip tozmuşluk	1
geziş	1
gezme	64
gıcık	29
gıcıkla-	17
gıcıklama	1
gıcıklan-	10
gıcıklanma	1
gıcıklat-	1
gıcır	8
gıcır gıcır	82
gıcırda-	47
gıcırdama	3
gıcırdat-	54
gıcırdatış	1
gıcırdatma	2
gıcırlı	2
gıcırtı	47
gıcırtılı	4
gıda	11
gıdakla-	1
gıdaklama	1
gıdasızlık	1
gıdıkla-	10
gıdıklan-	26
gıdıklanma	1
gık	39
gıl-	2
gına	2
gıpta	2
gırç	1
gırgır	4
gırla	18
gırnata	6
gırrr	2
gırtlak	140
gırtlakla-	10
gırtlaklaş-	2
gırtlaklaşma	1
gıssa	1
gıt gıt gıdak	1
gıvrat-	1
gıy gıy	10
gıyaben	2
gıyabında	6
gıyabi	1
gıyabi tevkif	2
gız	4
gibi	10676
gibilerden	70
gibilik	4
gibisi	5
gibisinden	1
gice	1
gicimik	4
giçende	1

gide gele	1
gidebil-	212
gider-	11
giderayak	4
giderebil-	1
gideril-	1
giderme	1
gidi	44
gidici	1
gidil-	83
gidilme	4
gidiş	96
gidiş-	3
gidişat	2
gidişme	5
gidiştir-	1
gidiver-	17
gidon	6
gidonlu	2
Gillieron	1
Giordano Bruno	1
gir-	4067
girdi çıktı	17
girdili çıktılı	1
girdir-	1
girdisi çıktısı	5
girebil-	106
girebilme	1
giredur-	1
girgin	3
girginlik	2
giriftar	1
giril-	38
girilme	3
girintili çıkıntılı	1
giriş	34
giriş-	94
giriş kapısı	7
giriş kartı	1
girişebil-	5
girişil-	2
girişim	1
girişken	1
girişme	1
Giritli	99
Giritli Kahvesi	4
giriver-	60
giriverme	1
girme	9
girmemezlik	1
girmişlik	1
gişe	53
gişeci	1
gişi	1
git-	10352
gitar	12
gitme	288
gitmemezlik	3
gitmişlik	1
gittikçe	278
giy-	349
giydir-	66
giydiril-	1
giydirme	4
giyebil-	6
giyecek	8
giyil-	13
giyilebil-	1
giyilme	1
giyim	5
giyim kuşam	49
giyimli	1
giyin-	241
giyinik	2
giyinil-	1
giyiniş	3
giyiniver-	2
giyinme	18
giyinmişlik	1
giyiş	1
giyme	9
giyotin	1
giysi	31
giz	1
gizle-	55
gizleme	8
gizlen-	66
gizlenebil-	1
gizlenil-	1
gizleniver-	1
gizlenme	3
gizleyebil-	3
gizli	190
gizli din	1
gizli gizli	17
gizli kapaklı	10
gizlice	22
gizliden gizliye	23
gizlilik	3
gladyatör	1
glase	1
goblen	1
gocaman	1
gocamanlık	1
gocuk	27
gocun-	11
gocundur-	1
gocunma	2
Goethe	4
gol	39
golcü	1
golf pantolon	1
gomser	3
gonlünce	1
gonuş-	2
gonül	1
gonüllü	1
gor-	36
gora	1
gore	2
gorebil-	1
Gorki	7
gosdürdül-	1
goster-	1
gotür-	3
gov	3
goz	27
gozel	1
göbek	154
göbek adı	1
göbekli	76
göbeklilik	1
göbeksiz	1
göç	19
göç-	29
göçebe	1
göçme	4
göçmen	66
göçül-	2
göçüm	1
Göğceli	2
göğnük	1
göğüs	528
göğüs kafesi	1
göğüs kemiği	1
göğüsle-	17
göğüsleme	1
göğüsleyiver-	2
göğüslü	4
göğüslüklü	1
gök	402
gök gözlü	2
gök gürültüsü	16
gök tırmalayan	26
Gökler Hâkimi Gordon	1
göklü	1
Göksel Arsoy	2
göktaşı	1
gökyüzü	55
göl	31
gölge	322
gölgele-	5
gölgelen-	19
gölgeleniver-	2
gölgelenme	1
gölgeli	17
gölgelik	5
gölgesiz	2
göm-	39
gömlek	176
gömlekçi	1
gömlekli	2
gömleksiz	5
gömü	8
gömül-	86
gömülme	2
gömülü	36
gömülüver-	1
gön	2
gönder-	349

gönderebil-	14
gönderi gönderiver -	1
gönderil-	39
gönderilme	4
gönderiver-	1
gönderme	15
göndert-	7
gönen-	3
gönenme	1
gönlü gani	2
gönlünce	3
gönül	226
gönül hoşluğu	1
gönül rahatlığı	3
gönül yarası	2
gönüldeş	1
gönüllen-	1
gönüllü	8
gönye	2
gör-	5370
gördüklük	1
gördür-	8
gördürme	1
gördürül-	1
gördürüverme	1
göre	942
görebil-	210
görebilme	1
göregel-	1
görenek	1
görev	50
görevlendir-	1
görevlendiril-	3
görevli	85
görgü	9
görgü kuralları	1
görgü tanığı	1
görgülü	4
görgüsüz	23
görgüsüzlük	6
görkem	2
görme	162
görme açısı	3
görmemezlik	4
görmemiş	3
görmemişlik	1
görmezlik	18
görmüş geçirmiş	7
görmüşlük	3
görücü	7
görül-	158
görülebil-	9
görülme	9
görülmemiş	21
görümce	30
görün-	618
görünebil-	6
görünme	47
görünmez	18
görüntü	5
görünül-	3
görünür	1
görünürde	60
görünüş	28
görünüşlü	4
görünüşte	8
görünüver-	1
görüş	30
görüş-	159
görüş açısı	1
görüşebil-	4
görüşme	40
görüşmeci	4
görüştür-	5
görüştürül-	4
görüşül-	3
görüver-	23
görüverme	1
göster-	892
gösterebil-	15
gösteri	2
gösteril-	45
gösterilebil-	1
gösterilme	3
gösteriş	12
gösterişli	17
gösterişsiz	10
gösterme	33
göstermelik	1
göt	13
göt-	1
Göte	3
götür-	1142
götürebil-	48
götürme	36
götürü	5
götürül-	65
götürülme	7
götürülüş	1
götürüş	2
götürüver-	3
götüy-	2
gövde	147
gövdeli	18
göver-	4
göya	2
göyünük	1
göz	7981
göz akı	10
göz alıcı	23
göz altı	11
göz aşinalığı	1
göz banyosu	1
göz doktoru	4
göz görgüsü	2
göz göz	2
göz göze	215
göz hapsi	43
göz nuru	3
göz önü	11
göz önünde	13
göz pınarı	2
gözalıcı	7
gözaltı	2
gözbebeği	29
gözcü	7
gözdağı	4
gözde	7
göze görkem	2
göze görken	4
gözel	5
gözellik	1
gözet-	4
gözetle-	129
gözetleme	23
gözetlen-	4
gözetlenil-	1
gözetleyebil-	1
gözetme	2
gözkapağı	32
gözle-	19
gözlü	269
gözlük	237
gözlüklü	79
gözlüksüz	5
gözpınarı	3
gözucu	95
gözü açık	21
gözü açıklık	5
gözü bağlı	3
gözü bağlılık	1
gözü gönlü tok	6
gözü kapalı	5
gözü kara	9
gözü küllü	12
gözü pek	4
gözü sulu	1
gözü tok	1
gözü yolda	2
gözük-	137
gözükebil-	1
gözükme	9
gözükül-	1
gözüküş	1
gözyaşı	145
gram	15
gramatikal	1
gramlık	3
gramofon	19
gramofonlu	2
grandüşe	1
granit	8
grav	6
gravat	1
gravyer peyniri	1
gres yağı	2
grev	29
greyfurt	1
gri	86
Grigori Pek	22

grileş-	2
grilik	19
grip	1
gripin	22
gripinsiz	1
grup (I)	29
grup (II)	1
guaş	1
gudubet	2
gudubetleş-	1
Guide de Parfait jordinie	1
guk	13
gul	6
gul-	4
gulaş	2
gulu gulu	1
gun	2
gunneli	1
gurban	2
gurbet	105
gurbet eli	11
gurbet kuşu	12
gurbetçi	6
gurbetçilik	2
Gurguroğlu	4
gurt gurt	10
gurulda-	4
gurultu	1
gurup	4
gurur	197
gururlan-	9
gururlu	39
guruş	7
gusletme	2
gusli	21
gusül	9
gusülhane	1
guyuş	3
gübre	26
gübrelik	1
gücen-	20
gücendir-	3
gücenme	1
gücü	2
güç	231
güç (II)	42
güç bela	3
güççük	3
güçlen-	20
güçlendir-	9
güçleniver-	1
güçlenme	1
güçleş-	2
güçlü	254
güçlü kuvvetli	36
güçlü kuvvetlilik	1
güçlük	4
güçlülük	2
güçsüz	9
güçsüzlük	3
güdebil-	1
güderi	1
güdük	21
güfte	1
güğüm	21
gül-	2631
gül	113
gül suyu	1
gülcemal	1
güldür-	36
güldürebil-	4
güldürme	1
güle güle	89
güle oynaya	3
güle söyleye	23
gülebil-	4
güleç	14
güleçlik	1
güledur-	1
gülek	1
güler yüzlü	22
güleş	6
güleş-	2
güleşçi	1
Gülhane	2
Gülhane Parkı	15
Güliver	1
gülkurusu	3
güllaç	3
gülle	6
güllük gülistanlık	1
gülme	115
Gültepe	1
gülücük	4
gülümse-	349
gülümseme	11
gülümseyiş	32
gülün-	37
gülünç	15
gülünçleş-	1
gülünme	1
gülünüver-	1
gülüş	89
gülüş-	70
gülüşme	16
gülüşül-	1
gülüver-	236
gülüverme	3
gülyağı	1
güm	107
gümbür gümbür	10
gümbürde-	7
gümbürdet-	5
gümbürtü	24
gümbürtülü	1
gümle-	3
gümrah	9
gümrahlık	2
gümrük	4
gümüle-	35
gümüleme	1
gümültü	2
gümüş	92
gümüş [balığı]	1
Gümüşalan	1
Gümüşsuyu Hastanesi	1
gün	4281
gün aşırı	8
gün doğu	1
gün görmüş	7
gün günden	9
gün ışığı	6
günah	298
günahçı sevapçı	1
günahı kebair	5
günahkâr	11
günahsız	2
günahsızca	1
günaydın	54
günbatısı	3
günbegün	1
günde	63
günde günde	9
gündelik	44
gündelikçi	1
gündelikçilik	1
günden güne	8
gündüz	165
gündüz gözüne	6
gündüz gözüyle	1
gündüzlük	1
günebakan	2
güneş	766
güneş banyosu	1
güneş çarpması	2
güneş yanığı	6
güneşle-	1
güneşlen-	4
güneşlendir-	1
güneşli	32
güneşlik	1
güneşsiz	4
güney	3
Güney	22
Güney Amerika	1
Güney Anadolu	5
güneyli	3
güneylilik	1
günlerce	85
günlüğüne	4
günlük (I)	47
günlük (II)	3
günlük güneşlik	29
günü geçmiş	2
günü gününe	4
günübirliğine	1
günün adamı	1
günün birinde	269
güp diye	1
güpegündüz	2

gür	31
Gür Film	1
gürbüz	2
Gürcü	7
güreş	21
güreş-	17
güreşçi	9
güreşçilik	1
güreşebil-	3
güreşme	1
gürgen	2
gürle-	124
gürleme	9
gürr	7
gürredek	3
güruh	4
gürül gürül	16
gürültü	141
gürültü patırtı	1
gürültücü	4
gürültülü	7
gürültüsüz	2
gürültüsüzce	4
gürz	1
güt-	25
gütme	5
güveç	2
güven	57
güven-	86
güvence	2
güvenç	2
güvenebil-	23
güvenil-	23
güvenilebil-	5
güvenilir	1
güvenilme	1
güvenlik	1
güvenme	3
güvensizlik	3
güvercin	33
güverte	27
güvey	23
güveylik	2
güya	181
güz	10
güzel	1611
güzel güzel	42
güzel sanatlar	3
güzelce	50
güzelleş-	52
güzelleşme	1
güzelleştir-	6
güzellik	197
güzellikle	24
güzergâh	2
ha	2399
ha … ha	1
habar	15
habarsız	1
habbe	6
habenneka	1
haber	1295
haberci	3
habercilik	1
haberdar	14
haberli	24
habersiz	160
habersizce	2
Habeş	2
habeş	1
Habeşi	1
Habil'le Kabil	1
habip	21
habire	42
habis	2
hac	9
hacana	3
hacanalık	2
haceri mükerrem	5
hacet	63
hacet kapısı	2
hacı	67
hacı ağa	7
hacı ağalık	1
Hacı Bekir	6
hacı vak vak	2
hacıağa	4
Hacıbaba	2
Hacıbayram	1
hacılık	2
hacıyağı	3
hacim	1
Hacivat	3
haciz	6
hacizli	1
haç	2
haçan	25
haççac	4
had	64
haddi zatında	1
hademe	16
hademelik	1
hadi	518
hadi hadi	85
hadi vamo datti neşto kajem	1
hadin	3
hadis	3
hadise	8
haf	6
hafakan	2
hafız	2
Hafız Burhan	1
hafıza	3
hafif	278
hafif hafif	56
hafif makineli	7
hafif tertip	8
hafifçe	384
hafifle-	24
hafiflet-	4
hafifletici sebep	1
hafifleyiver-	1
hafiflik	21
hafiften	58
hafiye	1
hafriyat	2
hafta	531
hafta arası	5
hafta başı	8
hafta içi	1
hafta sonu	18
hafta tatili	5
haftalarca	25
haftalığına	4
haftalık	94
haftaya	9
haftayım	2
hah	24
hah hah hah	1
hah hah hay	18
haham	1
hain	43
haince	3
hainleş-	1
hainlik	1
haiz	3
hak	699
Hak	46
Hak dini	1
hak yolu	2
hakalmaz	2
hakaret	219
hakça	1
hakçası	26
hakçı	2
hakem	12
hakemlik	2
hakeza	2
haki	13
hakikat	6
hakikaten	4
hakikatli	2
hakiki	2
hâkim	148
Hâkimiyet-i Milliye	1
hakir	1
hakiri pürtaksir	2
Hakkâri	1
hakkı sarih	5
hakkında	192
hakla-	11
haklatabil-	1
haklayabil-	1
haklayıver-	1
haklı	459
haklılık	3
haksız	129
haksız yere	9
haksızca	1

haksızlık	69
hâl	2409
hal (I)	2
hal (II)	45
hal çaresi	1
hâlâ	1081
hala	299
hala oğlu	1
halaskar	1
halat	14
halayık	1
hâlbuki	297
halel	2
Halep	4
Halep çıbanı	1
haleti ruhiye	1
halftaym	2
halhal	1
halı	78
Halıcıoğlu (I)	2
Halıcıoğlu (II)	1
hali pürmelal	1
Haliç	60
Haliç Feneri	5
Haliç İdman	2
halife	8
halife-i müslimin	1
halifesiz	1
hâlihazırda	1
halik	13
Halil İbrahim	2
halim selim	27
halis	36
halk	393
halk (II)	13
halk adamı	1
Halk Fırkalı	4
halk otobüsü	1
halka	41
Halkalı	1
halkalı	1
Halkçı	11
Halkçılık	2
Halkçılık	1
halkevi	8
halklılık	1
hallaç	6
halledebil-	2
halledil-	1
hallediver-	3
hâllen-	7
hâllenme	1
hallet-	44
halletme	2
halli	2
halli mallı	43
halli vakitli	10
hallol-	5
haloo	5
halsiz	49
halsizce	11
halsizleş-	1
halsizlik	4
halt	121
halter	1
halterci	1
halva	9
halvalı	1
halvet	3
ham	31
ham ervah	4
ham halat	1
Hama	2
hamak	1
hamal	214
hamalbaşı	19
hamallık	12
hamam	107
hamam anası	6
hamam tası	5
hamamböceği	2
hamamcı	4
hamamlık	2
hamarat	29
hamaratça	1
hamaratlık	6
hamasi	3
hambal	5
hamballık	1
Hamburg	2
hamdet-	1
hamdolsun	1
hamdü sena	2
hami	1
Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi	2
hamil	4
hamile	9
hamilelik	2
haminne	374
haminnelik	2
haminnesiz	1
hamir	1
Hamit	3
hamiyet	1
hamle	57
Hamlet	1
hamlık	2
hammadde	2
hammal	3
hammallık	2
hampolaş-	1
hamtıraş	4
hamule	2
hamur	42
hamur tahtası	9
hamurkâr	21
hamurlu	3
hamurluluk	1
hamut	2
han	46
hancı	8
hançer	3
hane	6
hanedan	7
hanfendi	1
hangar	3
hangi	683
hangi biri	6
hangisi	120
hanı	1
hanım	1747
hanım evladı	23
hanım evlatlığı	1
hanım hanım	2
hanım hanımcık	24
hanım hanımcıklık	1
hanımcık	54
hanımefendi	405
hanımefendilik	1
hanımeli	1
hanımlı	3
hanımlık	9
hanımteyze	15
hani	1023
hanim	3
hanks	1
Hanomak	3
hantal	29
Hanya	6
hap	27
hapis	379
hapisane	2
hapishane	232
hapishaneci	2
hapishanelik	1
hapislik	18
happap	1
hapsedil-	6
hapsedilme	1
hapset-	37
hapsetme	1
hapsol-	3
hapsolma	1
hapsolun-	2
hapşır-	8
har (I)	12
har (II)	3
harabe	31
haraç	40
haraççı	1
haram	58
haram para	1
haramlık	1
haramzade	7
harap	191
haraplık	1
harar	13
hararet	3
hararetli	8

hararetli hararetli	8
harbi	24
Harbi Umumi	14
harbici	5
harbicilik	1
Harbiye	15
harbiye	2
Harbiye Nezareti	3
Harbiye Parkı	3
harca-	101
harcama	7
harcan-	11
harcanma	3
harcat-	4
harcayabil-	3
harcayış	1
harcırah	1
harç	71
harçlık	34
harçlıksız	1
hareket	408
hareket noktası	1
Hareket Ordusu	3
hareketlen-	1
hareketli	18
hareketlilik	1
hareketsiz	15
hareketsizlik	2
hareli	4
harem	4
harf	60
harfi harfine	5
harfiyen	2
harfli	3
harıl harıl	29
harıltı	5
harici	3
hariciyeci	3
hariç	25
harika	74
Harikalar Diyarı	1
harikulade	63
harikuladelik	2
harim-i ismet	1
harita	10
hark tuu	13
hark tuulu	3
harla-	1
harlı	2
harman	120
Harman	1
harman yeri	6
harmandalı	11
harmaniye	1
harmanla-	1
harmanlan-	3
harmanlık	4
harp	96
harp gemisi	2
Harp ve Sulh	1
Harrington Kupası	1
hart	37
has	69
Hasan almaz basan alır	2
Hasan Dağı	1
Hasan Sabbah	2
Hasanpaşalı	2
hasat	11
hasba	2
hasbelkader	1
hasbi	20
hasbinallah venimelvekil	2
haset	13
hasıl	2
hasılı	1
hasım	32
hasır	42
hasıraltı	3
Hasırcı	1
hasırlı	5
hasis	4
hasiyet	1
Hasköy	1
haspa	9
hasret	158
hasretlik	3
hassa	1
hassas	16
hassasiyet	8
hasta	425
hastabakıcı	33
hastahane	6
hastalan-	47
hastalanabil-	3
hastalanıver-	1
hastalanma	1
hastalık	122
hastalıklı	31
hastane	128
hastir	11
hasut	2
haş	6
haşa	67
haşal	2
haşarat	4
haşarı	28
haşarılık	3
haşat	1
haşıllı	1
haşır neşir	3
haşin	12
haşiye	1
haşiyelen-	1
haşla-	16
haşlan-	9
haşlayabil-	1
haşmet	3
haşmetli	2
haşyetullah	2
hat	4
hata	51
hatayı azim	1
hatır	312
hatır belası	2
hatıra	50
hatıra defteri	5
hatırküm	2
hatırla-	945
hatırlama	19
hatırlan-	7
hatırlanma	2
hatırlat-	481
hatırlatış	1
hatırlatıver-	2
hatırlatma	4
hatırlayabil-	44
hatırlayış	9
hatırlayıver-	1
hatırlı	48
hatırnaz	4
hatim	1
hatip	10
hatmet-	1
hatta	1587
hatun	11
hav	13
hav hav	1
hava	1117
hava akımı	2
hava cıva	1
hava değişimi	9
hava kuvvetleri	1
hava parası	12
Hava Sokağı	8
havaalanı	2
havadar	1
havadis	74
havagazı	4
havagazı fırını	1
havai	2
havai fişek	2
havai mavi	5
havalan-	13
havalandır-	6
havalandırılma	1
havalandırma	1
havalanma	1
havale	34
havaleli	1
havalı	5
havali	3
havan	1
havasız	2
havasızlık	3
havayi	1
Havayolları	1
havla	7
havla-	23
havlama	21
havlayış	3

havlu	77
havlucu	1
havlucubaşı	1
havra	2
havsala	4
havta	1
havuç	12
havuz	15
Havva	2
havyar	31
havyarlı	1
hay	153
haya	5
hayâ	24
hayal	320
hayal gücü	4
hayal kırıklığı	4
hayal meyal	12
hayâlı	2
hayali	3
hayalle-	94
hayalleme	4
hayalleyebil-	2
hayalperest	2
hayâsız	8
hayâsızca	20
hayâsızlık	1
hayat	586
hayat adamı	1
hayat arkadaşı	3
hayat dolu	2
hayat hikâyesi	1
hayat şartları	3
hayati	4
hayatiyet	1
hayatiyetli	1
haybe	2
haybeci	15
haybeden	1
Haydar	1
Haydarpaşa	20
Haydarpaşa Garı	9
Haydarpaşa İstasyonu	1
haydi	740
haydi haydi	7
haydin	16
haydisene	1
haydut	34
hayhay	7
hayhuy	2
hayıf	2
hayıflan-	12
hayıflanış	1
hayıflanma	1
hayır (I)	1206
hayır (II)	238
hayır dua	10
hayır hasenat	4
hayır sahibi	3
hayırlı	116
hayırsever	1
hayırsız	16
hayin	2
haykır-	79
haykırabil-	4
haykırıl-	2
haykırılabil-	1
haykırış	27
haykırışma	1
haykırma	5
haylaz	49
haylazlık	13
hayli	192
hayran	95
hayran hayran	20
hayranlık	78
hayret	320
hayret-	1
hayretli	1
hayrik	1
hayrikli	1
hayrola	155
haysiyet	77
haysiyetli	17
haysiyetsiz	7
haysiyetsizce	18
haysiyetsizlik	10
hayta	10
hayvan	354
hayvanca	5
hayvanlaş-	4
hayvanlık	9
hayvanoğlu hayvan	16
hayvanpazarı	1
hayvansı	1
hayyalessela	3
haz	162
haza	33
hazan	1
hazım	5
hazımlı	3
hazımsız	1
hazımsızlık	2
hazır	337
hazır nazır	1
hazır para	2
hazır yiyici	5
hazırla-	230
hazırlama	8
hazırlan-	173
hazırlanabil-	1
hazırlanıl-	2
hazırlanış	2
hazırlanıver-	1
hazırlanma	9
hazırlat-	10
hazırlatılma	1
hazırlatma	1
hazırlayış	1
hazırlayıver-	4
hazırlık	28
hazırlıklı	8
hazırlıksız	1
hazin	14
hazin hazin	24
hazine	22
hazine-i gayb	1
hazinleştir-	2
haziran	11
hazmedebil-	11
hazmedil-	1
hazmedilebil-	1
hazmet-	4
hazne	2
hazret	96
Hazreti Ali	11
Hazreti Ebubekir	2
Hazreti İsa	1
Hazreti Ömer	1
Hazreti Yusuf	6
hazzet-	4
he (I)	63
he (II)	1
he mi	3
hebaen mensura	3
hebenneka	1
hece	3
hecele-	10
heceleme	1
heç	50
hedef	16
hedefsiz	1
hediye	85
hediyelik	2
hediyesiz	1
Hegel	1
hekim	1
hela	109
helak	7
helal	120
helal-ı minallah	1
helallik	5
helbet	85
hele	1127
hele hele	42
helecan	1
helezon	1
helezonlu	3
helke	2
hello cello	3
hellücinasyon	2
helva	29
helvacı	1
hem	1457
hem … hem	413
hemam	2
hemarol	1
hemen	1416
hemen hemen	320
hemencecik	86

hemencik	51
hemfikir	1
hemhal	1
hemi	17
hemiplegie	2
hemiplexie	1
hemoroit	6
hemşehri	2
hemşeri	326
hemşerilik	9
hemşiranım	1
hemşire	12
hendek	138
henüz	526
hep	1281
hep beraber	15
hep bir ağızdan	24
hep birden	11
hepicik	6
hepisi	1
hepsi	495
hepten	5
hepyek	5
her	2910
her an	88
her bir	57
her biri	71
her daim	22
her gün	335
her halükarda	1
her türlü	38
Her Yer Karanlık	2
her zaman	720
hercai	1
hercailik	1
hereni	6
hergele (I)	176
hergele (II)	1
hergelelik	2
herhâl	20
herhâlde	695
herhangi	21
herhangi bir	324
herhangi biri	14
herif	1527
herifçioğlu	3
herkes	1110
herkesçe	6
herro	3
hesabı cifr	1
hesap	509
hesap günü	1
hesap kitap	2
hesap makinesi	3
hesap pusulası	9
hesap uzmanı	1
hesapça	6
hesapçılık	1
hesapla-	26
hesaplama	1
hesaplan-	1
hesaplaş-	12
hesaplayabil-	2
hesaplı	4
hesaplılık	6
hesapsız	2
hevenk	12
heves	73
heveslen-	6
hevesli	14
heveslik	1
hey	186
heybe	2
Heybeli	2
Heybeliada	1
heybet	42
heybetli	36
heye	182
heyecan	659
heyecanlan-	180
heyecanlandır-	8
heyecanlanıl-	1
heyecanlanış	2
heyecanlanıver-	1
heyecanlanma	1
heyecanlı	98
heyecanlı heyecanlı	13
heyecansız	3
heyet	26
heyeti sıhhiye	1
heyhey	3
heykel	60
heykelci	1
heykelcilik	1
heykeş	1
heyt	1
heyula	2
hezeran	1
hezeyan	3
hezimet	2
hı	249
hıçkır-	199
hıçkırık	75
hıçkırma	47
Hıdıroğlu hıfzı-l-lisan selâmet-ül insan	7
hıh	43
hıhla-	7
hık	117
hık mık	31
hıkırtı	7
hımbıl	17
hımbıllık	1
hımm	2
hıncahınç	10
hınç	221
hınçlı	19
hınçlılık	1
hınk hınkçılık	2
hınzır	25
hınzırca	2
hınzırlaş-	1
hınzırlık	1
hır	21
hır gür	3
hır hırt	14
hırbo	6
hırçın	58
hırçınlaş-	13
hırçınlaşma	2
hırçınlaştır-	1
hırçınlık	6
hırdavat	1
hırdavatçılık	1
hırhız	2
hırhızlık	1
hırılda-	4
hırıltı	11
hırıltılı	1
Hıristiyan	11
Hıristiyanlık	1
hırka	13
hırla-	16
hırlaş-	6
hırlaşma	2
hırlayıver-	1
hırlı	6
hırpala-	16
hırpalama	3
hırpalan-	3
hırpalanış	2
hırpalanma	3
hırpalat-	1
hırpani	7
hırpo	2
hırs	446
hırsız	169
hırsız polis	7
hırsız polisçilik	1
hırsız polisli	1
hırsızlama	10
hırsızlık	93
hırslan-	51
hırslandır-	1
hırslanış	2
hırslanıver-	2
hırslanma	2
hırslı	146
hırslı hırslı	88
hırt	49
hırt mırt	1
hırtı pırtı	1
hısım	57
hısım akraba	26
hısımlık	1
hışılda-	4
hışıldat-	6
hışıltı	23
hışıltılı	1

hışım	54
hışırda-	4
hışırdat-	2
hışırtı	1
hıyar	49
hıyar ağa	5
hıyar ağası	2
hıyarlık	1
hız	561
hızar	3
hızarcı	3
Hızır (I)	2
Hızır (II)	4
hızlan-	43
hızlandır-	5
hızlandırıl-	1
hızlı	120
hızlı hızlı	64
hızmatçı	2
hızmetçi	1
hi hi hi	5
hibe	3
Hicaz	1
hiciv	1
hicran	1
hicret	2
hicviye	1
hiç	4024
hiç kimse	707
hiç yoktan	13
hiçbir	1656
hiçbiri	201
hiçleş-	2
hiçlik	2
hiddet	3
hidemat-ı vataniye	1
hidrofil	2
hidrojen bombası	1
hij	2
hikâye	69
hikâyeci	8
hikâye-i mansure	1
hikmet	27
hikmeti Hüda	8
hikmeti hükümet	8
hilafet	5
hilali	1
Hilal-i Ahmer	2
hile	24
hilei şeriyye	1
hilekâr	6
hilekârlık	1
hileli	1
hilkat	1
Hilton	1
him dim komşu	6
himaye	31
himmet	6
hindi	16
Hindistan	3
Hindistancevizi	2
hingirti	1
hinoğlu hin	23
Hint	6
his	104
hisap	3
hisar	1
Hisar	3
hislen-	6
hislendir-	1
hisli	20
hislilik	4
Hislon	2
hisse	39
hisse senedi	2
hissedil-	1
hissediş	1
hisseli	1
hisset-	105
hissetme	5
hissettir-	6
hissiyat-ı diniye	1
hissiz	5
hissizlik	2
histerik	3
hiş	2
hişt	48
hişt pişt	17
hitabe	1
hitaben	9
hitap	13
Hitit	22
Hititli	1
Hitler	11
hiza	40
hizbüşşeytan	1
hizip	1
hizlı	1
hizmatçı	1
hizmet	71
hizmetçi	301
hizmetçileş-	1
hizmetçilik	24
hizmetkâr	4
ho	1
ho ho ho	6
Hobebs	1
hoca	204
hocaefendi	20
hocalık	3
hocanım	8
Hocapaşa	1
hocasız	2
hodbin	2
hodbinlik	1
hodri	3
hoh	6
hohla-	11
hohlan-	6
hohlanmışlık	1
hoj	8
hokka	7
hol	6
Holivut	7
Hollanda	1
hollü	2
Hollywood	9
homoseksüel	1
homur homur	1
homurdan-	149
homurdanıl-	3
homurdanma	4
homurtu	133
homurtulu	10
hop	169
hop hop	8
hoparlör	4
hopla-	22
hoplama	2
hoplat-	17
hoplatma	2
hoplaya zıplaya	1
hoppa	10
hoppala	19
hoppala cuppala	3
hoppalık	3
hopur hopur	1
hor	9
hora	2
horla- (I)	85
horla- (II)	1
horlama	26
horlayış	1
Hormobin	3
Hormontoxon	1
horoz	80
horoz dövüşü	1
horoz şekeri	1
horozlan-	4
horozlu şeker	1
horp	2
hortla-	6
hortlak	3
hortlat-	1
hortum	5
horul horul	12
horultu	40
horultulu	1
hoş	795
hoş beş	11
hoşaf	16
hoşafçı	1
hoşafçılık	1
hoşbeş	28
hoşça	46
hoşe	2
hoşgörü	2
hoşlan-	137
hoşlanabil-	1
hoşlanıl-	2

hoşlanış	1
hoşlanma	2
hoşnut	2
hoşsohbet	4
hot be hot	2
hovarda	72
hovardaca	5
hovardalık	19
hoy	8
hoyflü	1
hoyrat	8
hoyratça	8
hödük	2
hökümat	10
hökümet	7
höpürdet-	13
höpürdetebil-	1
höpürdetme	4
höpürtü	8
höreke	2
hörmet	3
höst	14
höt	5
höyküre höyküre	1
höyük	3
HP'li	1
Hristaki	1
hu (I)	34
hu (II)	2
hububat	1
hudut	6
huğ	111
hukuk	88
hukuk müşaviri	2
hukukçu	4
hukuki	5
hukuklu	13
hukuksuzluk	1
hukuku umumiye	3
Humaine	1
humarcılık	2
humma	2
hummalı	2
Humus	2
humus	3
hunhar	2
hunnak	1
hurafe	1
hurda	17
hurdacı	1
huri	4
Huri	1
huri melek	5
hurma ağacı	6
Hurmalı	1
hurra	2
huruç	6
husus	38
hususi	187
hususili	30
hususiyet	5
huşu	4
huy	240
huylan-	130
huylanabil-	1
huylandır-	2
huylandırma	1
huylanma	4
huylu	18
huylu huylu	6
huyluluk	2
huysuz	12
huysuzlan-	25
huysuzlanma	1
huysuzlaş-	5
huysuzluk	5
huzur	82
huzursuz	9
huzursuzlan-	1
huzursuzluk	57
hücre	8
hücum	15
hüda	2
hüddam	3
Hügo	4
hükmet-	38
hükmetme	1
hüküm	25
hükümat	3
hükümdar	7
hükümet	239
hükümetçilik	1
hükümlü	51
hüllesiz	2
hülyalı	1
hüner	9
hünerli	1
hüngür hüngür	63
hünkâr	2
Hünkarsuyu	1
hür	13
hürlük	3
hürmet	23
hürmeti mahsusa	2
hürmetkâr	4
hürriyet	36
Hürriyet Anıtı	4
hürya	3
hüs-	10
Hüseyin Şehsuvar	1
hüsn	1
hüsnü an	1
hüsnü kuruntu	1
hüsran	3
hüviyet	8
hüzün	29
hüzünlen-	1
hüzünlü	2
hüzzam	1
ıcığı cıcığı	1
Idıbıdıoğulları	23
ıh-	1
ıh	2
ıhı	6
ıhı ıhı	8
ıhı mıhı	1
ıhlamur	1
ıkın	12
ıkına sıkına	1
ılı-	1
ılık	39
ılık ılık	57
ılıklık	2
ılımlı	1
ılıştır-	1
ıpıslak	5
ıpıssız	2
ırahat	1
ırahatlık	1
Irak	1
ırak	5
ırakı	1
ırazı	3
ırgalan-	11
ırgat	282
ırgatbaşı	433
ırgatbaşılık	4
ırgatlık	7
ırk	1
ırkçı	1
ırkçılık	1
ırmak	48
ırz	62
ırz düşmanı	17
ırz ehli	10
ırzı kırık	5
ısı	4
ısıcak	1
ısın-	63
ısınabil-	1
ısınadur-	1
ısındır-	1
ısınıl-	1
ısınıver-	4
ısınma	1
ısır-	86
ısırabil-	3
ısırgan	1
ısırıcı	3
ısırık	4
ısırıl-	2
ısırıver-	1
ısırma	3
ısıt-	40
ısıtabil-	1
ısıtıl-	1
ısıtıver-	1
ısıtma	9
ıskarta	23
ıskatçı	1

ısla-	3
ıslah	3
ıslahane	1
ıslahhane	1
ıslak	248
ıslaklık	2
ıslan-	61
ıslanma	1
ıslat-	34
ıslatıl-	4
ıslı	1
ıslık	153
ısmarıç	1
ısmarıççı	19
ısmarıççılık	32
ısmarla-	86
ısmarlama	3
ısmarlamacılık	1
ısmarlan-	10
ısmarlanma	1
ısmarlat-	1
ısmarlayabil-	3
ısmarlayış	1
Ispaha Pazarı	1
ıspanak	2
Isparta	8
Isparta halısı	2
Ispartalı	60
ısrar	153
ısrarlı	11
ıssır-	3
ıssız	40
ıstakoz	8
ıstampa	3
Istavro	1
ıstırap	57
Istrati	2
ışı-	38
ışık	520
ışıkçı	1
ışıklan-	2
ışıklı	19
ışıksız	1
ışıl ışıl	59
ışıl ışıllık	1
ışılda-	3
ışıldak	1
ışıldat-	2
ışıltı	15
ışıltılı	13
ışıma	1
ışıt-	1
ışıtabil-	1
ışşık	1
ıtrışahi	1
ıvıd ıvıd	1
ıvır zıvır	8
ıvıt ıvıt	1
ızbandut	2
ızdırap	2
ızgara	49
ızgara köfte	7
ızgaralı	1
ızıcık	2
i-	740
iade	19
iadei ziyaret	2
iadeli taahhütlü	1
ibad	1
ibadet	22
ibadethane	2
ibare	1
ibaret	166
ibik	2
iblağ	3
iblis	1
ibne	82
İbrahim Hakkı	2
İbranice	4
ibraz	1
ibret	5
ibreti âlem	5
ibrik	42
ibrişim	2
icabat	1
icabında	8
icap	109
icar	3
icat	68
icazetli	1
icik cicik	1
icra	15
icraat	3
icracı	4
iç	3902
iç-	2053
iç cep	40
iç çamaşırı	41
iç güveyisi	3
iç hastalıkları	5
iç içe	9
iç organlar	1
iç yüz	4
içebil-	60
içebilme	2
içecek	10
içedur-	1
içer	359
İçerenköy	2
içeri	1424
içerik	1
içerle-	324
içerlek	4
içerleme	6
içerlenil-	1
içerlet-	1
içerleyebil-	1
içerleyiş	3
içgüdü	2
için	12
içici	1
içil-	150
içilebil-	6
içilme	7
içilmişlik	1
için	5294
için için	1
içinde	3332
içinden pazarlıklı	22
içine kapanık	1
içir-	80
içirebil-	4
içiril-	5
içirme	4
içirt-	5
içiş	31
içiver-	6
içki	262
içki âlemi	3
içki masası	11
içki sofrası	8
içkici	18
içkicilik	1
içkili	72
içkisiz	3
içlen-	16
içlenebil-	1
içli	5
içli dışlı	12
içli dışlılık	1
içlik	18
içliköfte	1
içme	100
içten	25
içten içe	59
içten pazarlıklı	2
içtenleşiver-	1
içtenlik	31
içtenlikle	9
içtima	1
içun	3
içyağı	7
içyüzü	14
idadi	8
idam	4
idamlık	3
idare	263
idare lambası	63
idare meclisi	2
idarece	3
idareci	10
idarecilik	1
idarehane	1
idarei maslahat	1
idareli	5
idaresiz	1
idaresizlik	1
idareten	1
idari	11
iddia	45

iddiacı	2
iddialaş-	2
iddialı	3
ideal	8
idealist	5
idealize	2
ideoloji	1
idiefixe	1
idman	1
İdman Yurdu	1
idmanlı	4
idrak	24
idrakli	1
idrar	1
idrar yolu	1
ifade	132
iffet	3
iffetli	2
iffetsizlik	2
iflah	25
İflahsız	236
iflas	11
ifrat	1
ifraz	1
ifrit	57
ifşa	1
iftar	5
iftihar	12
iftira	70
iftiracı	3
iğde	2
iğdiş	2
iğfal	15
iğne	131
iğne oyası	1
iğneci	7
iğneden ipliğe	1
iğnele-	15
iğnelen-	2
iğneleyiver-	1
iğneli	7
iğneli fıçı	1
iğneli söz	5
iğren-	49
iğrenç	48
iğrençleş-	1
iğrençlik	2
iğrendir-	1
iğrenme	2
iğrenti	1
iğreti	4
iğva	6
ihale	11
ihanet	28
ihbar	25
ihhak-ı hak	1
ihlal	3
ihmal	47
ihracat	1
ihracatçı	3
ihraç	7
ihsan	7
ihtar	4
ihtilaf	5
ihtilal	21
ihtilalci	9
ihtilam	2
ihtilas	3
ihtimal	228
ihtimam	1
ihtiras	25
ihtiraslı	4
ihtisas	16
ihtişam	7
ihtişamlı	2
ihtiva	1
ihtiyaç	249
ihtiyar	779
ihtiyarla-	30
ihtiyarlık	14
ihtiyat	10
ihtiyatlı	4
ihtiyatsız	1
ihtiyatsızlık	4
ihya	9
ikame	1
ikaz	13
ikbal	1
İkbal Kıraathanesi	1
iki	3898
iki başlı	2
iki bir	5
iki buçuk	1
iki buçukluk	50
iki büklüm	2
iki cihan	15
İki Çocuğun Devriâlemi	21
iki gözüm	9
iki katlı	13
iki paralık	41
iki yüz	1
İkiçeşmelik	1
ikide bir	20
ikide birde	28
ikileş-	1
ikileştir-	1
ikilet-	5
ikiletebil-	1
ikili	1
ikilik	9
ikinci	354
İkinci Cihan Harbi	3
İkinci Dünya Harbi	8
İkinci Dünya Savaşı	3
ikinci kaptan	1
ikinci sınıf	7
ikincilik	1
ikindi	48
ikindi ezanı	2
ikindi namazı	5
ikindi üzeri	4
ikindiüstü	31
ikindiüzeri	8
ikişer	77
ikiyüzlü	6
ikiyüzlülük	5
ikiz	5
iklim	2
ikmal	2
ikna	5
ikram	178
ikramcı	2
ikramiye	40
ikrar	2
iksir	1
iktidar	194
iktidarsız	1
iktidarsızlık	1
iktisaden	1
iktisadi	2
iktisadiyat	1
iktiza	3
il	190
il-	11
il idare kurulu	3
ila	3
ilaç	134
ilaçla-	1
ilaçlı	2
ilagedar	2
ilah	1
ilaha	1
ilahi (I)	2
ilahi (II)	67
ilahileşme	1
ilam	2
ilan	44
ilan-ı aşk	4
ilave	23
ilaveten	1
ilazım	13
ilçe	47
ilçeli	1
ile	252
ilekadar	2
ilelebet	1
ilerde	41
ileri	319
ileri fikirlilik	1
ileri gelen	45
ileri geri	28
ileride	20
ilerilik	1
ilerle-	108
ilerleme	5
ilerlemişlik	1
ilerlet-	21
ilerleyebil-	2
ilerleyiverme	1
ilgi	180

ilgi çekici	2
ilgilen-	148
ilgilendir-	87
ilgilendirebil-	1
ilgilendiriver-	1
ilgilendirme	2
ilgilenebil-	2
ilgilenil-	1
ilgilenilme	1
ilgileniş	1
ilgileniver-	2
ilgilenme	11
ilgili	102
ilginç	2
ilgisiz	16
ilgisizce	1
ilgisizlik	14
ilham	8
İlhami Soysal	1
İlhan Selçuk	1
ilik	106
ilik ilik	1
ilikle-	22
ilikleme	1
iliklenme	1
ilikli	8
ilim	22
ilinti	26
ilintili	10
iliş-	459
ilişik	3
ilişil-	8
ilişiver-	1
ilişiver-	5
ilişki	14
ilişme	1
iliştiril-	1
ilk	692
ilk adım	8
ilk ağızda	3
ilk bakışta	23
ilk gençlik	5
ilk göz ağrısı	7
ilk önce	47
ilk planda	5
ilkbahar	21
ilkçağ	1
ilke	4
ilkel	4
ilkin	311
ilkokul	62
ilkokullu	1
ilkyardım	1
illa	7
illa ki	16
illa velakin	1
illaki	53
illallah	31
ille	268
İller Bankası	1
illet	24
illik	1
ilmek	1
ilmik	2
ilmühaber	2
iltica	2
iltifat	62
iltihak	6
iltimas	10
İlya Ehrenburg	1
ima	11
imaj	2
imal	5
imalat	8
imalathane	2
imalı	4
imam	194
İmam Gazali	1
imam nikâhı	4
İmam Sokağı	2
imambayıldı	4
imamlık	4
imamsız	2
iman	178
iman sahibi	1
imansız (I)	22
imansız (II)	2
imansızlık	1
imar	1
imaret	1
imarethane	6
imdat	43
imecelik	1
imkân	185
imkânsız	26
imkânsızlaş-	2
imkânsızlık	2
imla	2
İmpala	4
İmpalalı	1
imparator	9
imparatorluk	2
imperteks	13
İmralı	2
İmralu	2
imren-	79
imrendir-	9
imrenil-	5
imrenilme	1
imrenme	3
imrenti	6
imsak	1
imtihan	46
imtiyaz	6
imtizaç	2
imza	43
imzala-	42
imzalan-	7
imzalanma	1
imzalat-	9
imzalatıl-	2
imzalayıver-	2
imzalı	8
imzasız	5
in-	1437
in (I)	6
in (II)	8
inadına	121
inan	3
inan-	652
inanabil-	90
inanç	28
inandır-	60
inandırabil-	17
inandırıcı	10
inandırıl-	1
inandırma	5
inanıl-	25
inanılıverilme	1
inanılma	1
inanış	2
inanıver-	5
inanma	12
inanmazlık	2
inanmışlık	3
inat	95
inatçı	20
inatçı keçi	1
inatçılık	3
inayet	2
ince	374
ince hastalık	3
ince iş	1
ince ses	2
ince yapılı	1
incecik	93
inceden inceye	42
incel-	21
incele-	35
inceleme	4
incelen-	3
incelenedur-	1
incelenme	1
incelet-	1
inceleyiş	1
inceleyiver-	1
inceli kalınlı	14
inceli uzunlu	2
incelik	20
incelt-	4
inceltil-	36
İncesu	10
İncesulu	2
inci	13
İnci Pavyon	1
incik boncuk	2
İncil	1
incilen-	1
incileş-	1
incili	1

incin-	5
incinme	1
incir	62
incir kuşu	3
İncirlikli	1
incit-	7
inçlik	1
indinde	5
indir-	367
indirebil-	2
indiril-	31
indirilme	2
indiriş	1
indiriver-	10
indirme	11
indirt-	3
indullah	4
inebil-	11
inebilme	1
İnegöl	2
inek	218
inekleş-	1
ineklik	9
inek oğlu inek	2
infarctust	1
infaz	2
İngiliz	57
İngiliz anahtarı	1
İngiliz İpliği	1
İngiliz Sarayı	8
İngilizce	32
İngiltere	8
İnhisar	1
inik	35
inil-	24
inilti	21
iniltili	7
inim inim	8
inisiyatif	6
iniş	7
inişli çıkışlı	1
inişli yokuşlu	2
iniver-	12
iniverme	2
inkâr	76
inkılap	11
inkisar	1
inle-	140
inleme	10
inlet-	6
inleyebil-	1
inleyedur-	1
inleyiş	6
inme	41
inmeli	8
İnna lillah ve inna ileyhi raciun	1
İnönü (I)	15
İnönü (II)	2
İnönü Gezisi	3
İnönü Kız Sanat Enstitüsü	1
İnönü Meydanı	2
İnönü Stadı	2
İnönücü	1
insaf	9
insaflı	3
insafsız	39
insafsızca	29
insafsızcasına	1
insafsızlık	5
insan	2831
insan evladı	4
insan hali	11
insan sarrafı	4
insanca	5
insanlaş-	1
insanlaşabil-	1
insanlaşma	1
insanlık	90
insanlık hali	1
insanoğlu	20
insansız	5
insanüstü	6
inşa	2
inşaat	70
inşaatçılık	1
inşallah	231
intiba	2
intihar	25
intikal	10
intikam	38
intizam	4
intizamlı	1
intizamsız	1
inzibat	1
ip	206
ipallah sivri külah	4
ipek	144
ipekleş-	6
ipekleşiver-	2
ipekli	11
ipil ipil	1
ipince	17
ipipullah sivri külah	1
ipiri	2
iple-	1
ipli	7
iplik	186
iplik iplik	1
iplikhane	103
iplikleş-	1
ipne	8
ipotek	3
ipsiz	6
ipsiz sapsız	3
iptal	3
iptidai	3
iptidailik	1
ipucu	11
irade	40
irade dışı	1
iradei cüz'iyye	5
iradei külliyye	2
iradeli	6
iradesiz	2
iradesizlik	1
iradyo	1
irahat	2
irahmet	3
irahmetli	5
İran Konsolosluğu	1
İranlı	2
irap	2
irat	1
ireis	1
ireisicumhur	1
ireiz	6
ireizicumhur	4
irezil	2
irfan	2
iri	701
iri iri	70
iri laf	2
iri yarı	4
irice	18
irikıyım	11
irileş-	5
irili kalınlı	1
irili ufaklı	138
irilik	6
irin	5
irinli	2
irişkin	1
iriyarı	178
iriyarılık	1
irkil-	126
irsi	2
irsiyet	1
irşat	1
irtibat	1
irtica	3
irtikâp	2
irtişa	1
is	26
İsa	12
isabet	16
isabetli	1
isevi	1
ishak	6
ishakkuşu	30
ishal	1
isilik	3
isim	214
isimli	20
isimsiz	1
iskambil	46
iskambil kâğıdı	10
iskambilci	1
iskân	6
iskandil	3

İskandinavya 1
iskarpin 107
iskarpinlik 1
iskele 49
iskele babası 1
iskele sancak 1
iskelet 8
iskemle 631
İskender 3
İskenderi Zülkarneyn 1
İskenderun 1
iskete 6
İskoç 5
iskonto 5
iskorpit 1
İslahiyeli 1
İslam 13
İslami 2
İslamiyet 1
isli 9
islim 2
ismarla- 1
İsmet 14
İsmet İnönü 2
İsmet Paşa 33
İsmet Paşacı 16
İsmet Paşacılık 1
ismi celil 1
isnat 2
İspanyol 3
İspanyol nezlesi 1
ispat 47
ispatla- 5
ispatlama 2
ispatlayabil- 1
ispenç 4
ispinoz 11
ispirto 42
ispirtoluk 37
israf 3
israfat 1
İsrafil 3
İstanbul 1366
İstanbullu 85
İstanbulluk 2
istasyon 158
istasyoncu 4
istasyonculuk 1
istavroz 14
iste- 6902
istek 155
istekli 20
isteklilik 1
isteksiz 5
isteksizce 36
isteksizlik 85
isteme 195
isten- 109
istenebil- 1
istenil- 11
isteniş 1
istenme 3
ister 142
ister istemez 9
isterik 10
istet- 39
istetme 3
isteyebil- 37
isteyiş 23
isteyiver- 2
isteyiverme 1
istiare 1
istibdat 2
İstibdat 1
istida 13
istidacı 43
istidacılık 3
istidasız 1
istidatlı 1
istif 11
istifa 76
istifade 14
istifçi 2
istifil ol- 2
istifli 3
istiğfar 4
istihare 1
istihkak 3
istihkâm 2
istihlak 2
istikamet 4
istikbal 35
İstiklal Caddesi 67
istila 2
istim 3
istimbot 2
istimlak 10
İstinye 7
İstinyeli 7
istirahat 18
istirham 17
istisal 1
istisna 1
istisnai 1
istop 6
İstrasti Mordasti 1
İsveç 1
İsveçli 1
İsviçre 12
isviçreli 19
isyan 75
isyankâr 5
iş 6332
iş alanı 1
iş güç 23
iş güç sahibi 6
iş günü 3
iş hanı 22
iş hayatı 3
iş kazası 15
iş kolu 2
iş önlüğü 16
iş önlüklü 1
iş saati 3
İş ve İşçi Bulma Kurumu 1
İş ve İşçi Haberleri gazetesi 3
İş Kanunu 1
iş yeri 2
işadamı 34
işallah 9
işaret 319
işaret-i Rabbani 1
işaretleş- 4
işaretleşil- 1
işbaşı 84
işbilir 3
işbirliği 7
işbölümü 2
işçi 801
işçilik 22
işe- 66
işe uygun 1
işeme 8
işen- 5
işet- 1
işeyiş 1
işgal 32
işgücü 1
işgüzar 2
işhanı 7
işi tıkırında 2
işit- 535
işitebil- 8
işitil- 31
işitilebil- 1
işitilme 3
işitilmemiş 1
işitiver- 1
işitme 13
işitmemezlik 1
işittir- 1
işkembe 11
işkembe çorbası 13
işkembeci 16
işkembecilik 1
işkence 5
işkillen- 5
işkillendir- 2
işkillenebil- 1
işkilli 2
İşkodralı 1
işle- 313
işlek 17
işlem 57
işleme 17
işlemeli 1
işlen- 20
işlet- 50
işletil- 1

işletilme	3
işletme	30
işletmeci	23
işletmecilik	1
işlettir-	2
işleyebil-	4
işleyiş	2
işli	47
işli işsiz	2
işmar	4
işporta	109
işportacı	30
işportacılık	43
işportalı	1
işportalık	1
işret	5
işsiz	148
işsiz güçsüz	10
işsizlik	24
iştah	151
iştaha	1
iştahlan-	4
iştahlandır-	6
iştahlandırma	1
iştahlı	44
iştahsızca	1
iştahsızlık	2
işte	1726
iştiha	7
iştirak	2
işve	2
işvebaz	1
işveren	10
işyeri	105
it	567
it- (II)	22
it canlı	3
it kopuk	3
it nefisli	6
it oğlu it	5
it-(I)	379
itaat	5
itaatli	2
İtadası	1
İtalya	23
İtalyan	106
itebil-	1
itele- (I)	7
itele- (II)	3
itelenme	1
iteleyiver-	1
itfa	1
itfaiye	1
ithal	8
ithal malı	3
ithalat ihracatçı	1
ithalatçı	2
itham	7
itibar	33
itibaren	26
itibariyle	4
itibarlı	5
itikâf	2
itikat	3
itikatsiz	1
itikatsizlik	3
itil-	39
itilafçı	1
itiliş	1
itiliver-	2
itilme	1
itimat	11
itimatsız	1
itimatsızlık	4
itina	30
itiraf	19
itiraz	53
itirazsız	5
itiş	7
itiş-	31
itişe kakışa	5
itişme	5
itiver-	14
itiyaç	1
itiyar	1
itizal	1
itlaf	1
itlen-	3
itlik	13
itme	6
itoğlu it	66
İttihat ve Terakki	8
ittihatçı	10
ittihatçılık	1
ivedilikle	3
ivid ivid	1
iyet-	2
iyi	3263
iyi gün	20
iyi gün dostu	2
iyi kalpli	25
iyi kalplilik	5
iyi kötü	71
iyi niyet	4
iyi niyetli	1
iyice	668
iyicene	6
iyiden iyiye	29
iyileş-	10
iyileşiver-	1
iyileşme	1
iyilik	124
iyilikle	2
iyimser	1
iymansız	1
iyşi nuş	2
iz	50
iza zilzületi azime	1
izafe	1
izah	49
izahat	4
izalei şüyu	1
izan	6
izaz	1
izbe	5
izci	1
izdiham	1
izdivaç	1
izdüşümü	1
izhar	1
izin	268
izinli	14
izinname	8
izinnamesiz	3
izinsiz	16
İzisli	1
izle-	47
izlen-	5
izlenim	8
izlet-	3
izletme	1
izleyebil-	1
izleyiş	1
izmarit	80
İzmir	82
İzmirli	69
İzmirlilik	1
İzzet Günay	1
izzet ikram	8
izzeti nefis	5
izzetinefis	7
izzetli	3
İzzü devlet	3
Jak	3
jambon	1
Jan	9
jan janlı	4
Jan Valjan	1
jandarma	284
jandarma karakolu	5
jandarmalık	2
jandarmasız	2
Janet Makdonald	1
Jano	26
janr	1
Japon	2
Japon Mağazası	8
japone	9
Japonya	1
jarse	13
jartiyer	2
Jean Christophe	7
Jean Russel	2
jelatin	1
jelatinli	1
Jerminal	1
jest	5
jet	2
Jezabel	1
jigolo	11

jigololuk	2
jilet	51
jiletlen-	1
Jimmy's Kabaresi	13
jimnastik	13
jip	7
John Deere	13
Jorjet	1
jön	76
jön prömiye	1
Jül Sezar	1
jüpon	1
K.	6
ka-	2
kaat	4
kaave	2
kaba	200
kaba et	4
kaba kaba	39
kaba kâğıt	1
kaba kıyım	14
kaba saba	52
kabaca	20
kabadan kabadan	1
kabadayı	42
kabadayılık	24
kabahat	67
kabahatli	2
kabak	366
kabak çekirdeği	2
kabak çiçeği	5
kabak tadı	4
kabakıyım	5
kabala	1
kabalak	2
kabalaklı	1
kabalapazar	1
kabalaş-	2
kabalık	10
kabar-	179
kabara	4
kabaradur-	1
kabaralı	4
kabarcık	4
kabare	1
kabarık	11
kabarıklık	1
kabarıver-	1
kabarma	4
kabart-	45
kabartıl-	2
kabartış	1
kabartma	3
Kabasakal	3
kabataslak	1
Kabataş	1
Kâbe	4
kabık	1
kabıklı	4
kabız	2
kabil	103
kabîl	4
kabili kıyas	1
kabiliyet	17
kabiliyetli	2
kabiliyetsiz	3
kabiliyetsizlik	1
kabin	4
kabina	1
kabine	5
kabir	3
kabristan	3
kabuk	128
kabuklu (I)	2
kabuklu (II)	3
kabul	146
kabul salonu	1
kabullen-	30
kabullendir-	2
kabullendirme	2
kabullenebil-	1
kabulleniş	2
kabulleniver-	2
kabullenme	5
kabultü	1
kaburga	10
kâbus	12
kâbuslu	1
kabza	4
kabzalı	2
kabzet-	1
kabzeyle-	142
kabzımal	125
kabzımallık	8
kaç	664
kaç-	1353
kaça	61
kaçabil-	69
kaçabilme	1
kaçak	103
kaçakçı	9
kaçakçılık	5
kaçamak	31
kaçar	9
kaçarcasına	28
kaçık	5
kaçıl-	4
kaçın-	66
kaçın kurası	45
kaçınabil-	1
kaçıncı	94
kaçınılmaz	2
kaçır-	521
kaçırabil-	10
kaçırıl-	35
kaçırılış	1
kaçırılma	2
kaçırış	3
kaçırıver-	15
kaçırma	20
kaçırt-	1
kaçırttır-	2
kaçış	32
kaçış-	25
kaçışma	5
kaçıver-	44
kaçkaç	17
kaçkın	2
kaçma	100
kaçta	20
kadana	2
kadar	5376
kadastro	14
kadavra	1
kadeh	439
kadeh arkadaşı	1
kadeh arkadaşlığı	1
kadem	3
kademe	3
kademe kademe	1
kademli	5
kader	123
kader birliği	1
kaderci	1
kaderli	1
kadı	3
Kadıköy	32
kadın	7518
kadın göbeği	1
kadın milleti	3
kadın terzisi	1
kadınca	20
kadıncağız	77
kadınefendi	9
kadınlaş-	4
kadınlaşma	1
kadınlı	4
kadınlı erkekli	81
kadınlı kızlı	3
kadınlık	61
kadınsal	8
kadınsallık	1
kadınsı	5
kadınsız	6
kadınsızlık	1
Kadırga	13
Kadırgalı	4
kadife	30
Kadillak	66
Kadillaklı	1
kadim	1
kadir (I)	11
kadir (II)	16
Kadir gecesi	3
kadir kıymet bilirlik	1
Kadiri	1
kadirşinaslık	1
kadran	2
kadro	41
kadrolu	2

kafa	1825
kafa dengi	7
kafa kâğıdı	13
kafaca	2
kafadan	4
kafadan kontak	1
kafadar	6
kafalı	40
kafası dumanlı	1
kafası iyi	1
kafasız	10
kafatası	1
kafdağı	20
kafes	114
kafes teli	2
kafesle-	4
kafesli	3
kafeşantan	2
kâfi	21
kafile	18
kâfir	65
kâfirlik	2
kafiye	4
kafiyeli	1
Kafkas	8
Kafkasya	3
Kafkasyalı	1
kâgir	2
kâğıt	442
kâğıt oyunu	1
kâğıt para	5
Kâğıthane	4
kâğıtlan-	2
kâğıtlı	22
kağnı	1
kâh	18
kah kah kah	6
kahhar	6
kahır	90
kahırlan-	7
kahırlandırabil-	1
kahırlı	10
kahırlı kahırlı	19
kahırlılık	1
kâhin	2
Kahire	1
kahkaha	622
kahkaha çiçeği	2
kahkaha fırtınası	1
kahkahacı	1
kahkahalı	4
kahpe	154
kahpe felek	1
kahpece	2
kahpelik	2
kahraman	50
kahramanca	1
kahramanlaş-	2
kahramanlaştırma	1
kahramanlık	14
kahret-	113
kahrol-	54
kahrolası	5
kahroluş	2
kahvaltı	90
kahvaltılık	2
kahve	1589
kahve cezvesi	5
kahve falı	1
kahve fincanı	34
kahve gazino	1
kahve kaşığı	1
kahve ocağı	25
kahve parası	15
kahve tabağı	1
kahve takımı	1
kahve tepsisi	3
kahveci	236
kahvecibaşı	1
kahvecilik	5
kahvedanlık	1
kahvehane	41
kahverengi	59
kahverengili	1
kahverenkli	1
kahvesiz	2
kâhya	46
kâhyalık	2
kaide	8
kaim	6
kâinat	7
kak- (I)	24
kak- (II)	11
kaka	12
kakabil-	3
kakao	5
kakavan	20
kakıl-	10
kakılma	2
kakış-	10
kakışma	15
kakma	4
kakmalı	1
kaknem	1
kakokrasi	1
kakomiri	2
kakosi	2
kakosti	2
kakukrasi	1
kâkül	11
kal-	3580
kala	17
kal'a	1
kala kala	12
kalabalık	848
kalabalıklaş-	19
kalabalıklaşıver-	2
kalabil-	61
Kalağınoğlu	1
kalakal-	14
kalan	176
kalantor	20
kalas	3
kalay	4
kalaycı	4
kalayla-	6
kalaylan-	1
kalaylı	11
kalaysız	1
kalben	1
kalbi temiz	1
kalbur	13
kalça	82
kalçalı	7
kaldır-	1146
kaldırabil-	25
kaldırıl-	54
kaldırılabil-	1
kaldırılma	3
kaldırım	196
kaldırım taşı	11
kaldırış	2
kaldırıver-	8
kaldırıverme	1
kaldırma	12
kaldırt-	5
kaldırtıl-	1
kaldırtma	1
kale	49
kaleci	12
Kalekapısı	1
kalem	158
kalem efendisi	1
kalfa	63
kalfalık	2
kalıcı	5
kalın-	55
kalın	721
kalın kafalı	4
kalın kalın	50
kalın ses	44
kalın sesli	18
kalınabil-	1
kalınbağırsak	3
kalınlaş-	28
kalınlaştırıl-	1
kalınlı inceli	2
kalınlık	11
kalıntı	3
kalıp	83
kalıp kıyafet	42
kalıp sabun	5
kalıpçı	1
kalıpçılık	1
kalıpla-	2
kalıplan-	1
kalıplı	11
kalıplı kıyafetli	4
kalıplık	1
kalıpsız	1

kalış	22
kalıver-	16
kaligrafi	1
kalimera	7
kalimerasis	3
kalispera	1
kalite	4
kaliteli	3
kalitesiz	2
kalk-	2998
kalk gidelim	2
kalkabil-	31
kalkan (I)	1
kalkan (II)	6
kalkanlı	1
kalkık	11
kalkıl-	23
kalkılış	1
kalkındırılma	1
kalkındırıver-	1
kalkınıver-	2
kalkınma	3
kalkış	16
kalkış-	16
kalkışma	2
kalkıver-	7
kalkma	81
kalkmamazlık	1
kallavi	6
kallavi fincan	8
kalle	1
kallem	9
kalleş	11
kalleşçe	2
kalleşlik	20
kalma	218
kalmışlık	3
kalori	1
kalorifer	6
kaloş	1
kalp (I)	287
kalp (II)	3
kalp çarpıntısı	5
kalp hastalığı	1
kalp krizi	2
kalp sektesi	4
kalp yarası	1
kalp yetersizliği	2
kalp yetmezliği	1
kalpak	14
kalpaklı	16
kalpazan	5
Kalpazankaya	5
kalpazanlık	4
kalplilik	3
kalpsiz	8
kalpsizlik	1
kalsiyum	4
kalsiyum sandoz	1
kalsiyumlu	1
kaltaban	1
kaltak	42
kalubela	5
kama	40
Kama-Sutra	1
kamalı	1
kamara	12
kamarot	1
kamaş-	7
kamaştır-	5
kamaştırma	1
kambiyo	5
kambur	56
kambur felek	2
kamburlaş-	8
kamburlaştır-	1
kamburluk	1
kamçı	20
kamçıla-	12
Kamen	3
kamer	1
Kamer düğün salonu	5
Kamer Meyhanesi	1
kamera	17
kameraman	5
kamış	50
kamineto	1
kamp	1
kampana	14
kamu davası	1
kamufle	5
kamulaştırma	1
kamyon	378
kamyoncu	2
kamyonet	30
kan	896
kan-	42
kan davası	3
Kan Kalesi Cengi	2
kan kardaşı	1
kan kardeşi	1
kan kırmızı	2
kan kırmızılık	1
kan kırmızısı	17
kan uykusu	2
kana-	33
kana kan	1
kana kana	35
kanaat	69
kanabil-	2
kanal	4
Kanal	6
Kanal Seferi	1
kanalizasyon	2
kanalizasyonsuzluk	1
kanape	4
kanarya	13
kanat	202
kanat-	10
kanatıl-	1
kanatış	1
kanatlan-	10
kanatlı	18
kanatsız	5
kanca	21
kancalı	1
kancık	129
kancıkla-	2
kancıklama	1
kancıklaş-	3
kancıklık	4
kandaş	2
kandır-	85
Kandıra çeleni	1
kandırabil-	9
kandırıver-	1
kandırma	5
kandil	2
kanepe	57
kanepeli	1
kangal	3
kangren	8
kangrenli	1
kanı	73
kanı bozuk	13
kanıksa-	16
kanıksama	1
kanıksamışlık	2
kanıksayış	1
kanır-	1
kanıtla-	1
kanıver-	2
kanlan-	16
kanlandır-	1
kanlı	152
Kanlı Aşk	5
kanlı bıçaklı	1
kanlı canlı	32
kanlı katil	10
kanlı kinli	9
Kanlıca	4
kanma	1
kanser	19
kanserli	3
kansız	13
kansızlık	1
Kant	2
kantar	45
kantarcı	348
kantarcılık	1
kantarma	2
kantin	35
kantinci	1
kantite	1
kanto	2
kantocu	7
kantoron	2
kanun	230
kanun adamı	4

kanun adamlığı	1
kanun dışı	6
kanun koyucu	1
kanun teklifi	1
kanunen	11
kanuni	8
kanunsuz	1
kanunsuzluk	5
Kanunu esasi	3
kaol	3
kap	165
kap-	313
kap kacak	18
kapa-	398
kapabil-	4
kapak	211
kapaklan-	3
kapaklı	8
kapaklık	1
kapalı	106
kapalı hava	2
Kapalıçarşı	42
kapalılık	1
kapama	13
kapan-	439
kapan (I)	12
kapan (II)	1
kapanabil-	3
kapandır-	9
kapanıklık	1
kapanış	6
kapanıver-	1
kapanma	15
kaparo	1
kapasite	1
kapat-	169
kapatabil-	3
kapatıl-	14
kapatılabil-	1
kapatış	1
kapatıver-	2
kapatma	24
kapattır-	3
kapayabil-	1
kapayıver-	4
kapçala-	1
kapı	3964
kapı karşı komşu	1
kapı komşu	13
kapı yoldaşı	1
kapı zili	2
kapıcı	209
kapıcılık	5
kapıkulu	1
kapıl-	54
kapılabil-	1
kapılan-	8
kapılanma	1
kapılı	4
kapılık	1
kapılma	2
kapış-	42
kapışıl-	6
kapışma	6
kapıştır-	1
kapıver-	3
kapıverme	1
kapi	2
kapitülasyon	1
kapkaç	4
kapkaççı	2
kapkaççılık	1
kapkalın	1
kapkara	142
kapkaranlık	24
kapla-	74
kaplama	1
kaplan	26
kaplan-	1
kaplayıver-	2
kaplı	67
kaplıca	1
kaplumbağa	9
kaplumbağa yürüyüşlü	1
kapma	16
kapora	6
kapris	7
kaprisli	1
kapsa-	3
kaptan	409
kaptan köşkü	1
kaptanlık	3
kaptıkaçtı	30
kaptıkaçtıcı	1
kaptır-	154
kaptırabil-	4
kaptırıl-	2
kaptırılış	1
kaptırılma	1
kaptırış	1
kaptırıver-	4
kaptırma	3
kapu	4
kapucu	1
kapuculuk	1
kaput	8
kar	295
kar-	5
kâr	42
kar beyaz	10
kar beyazı	4
kar kış	1
kara (I)	14
kara (II)	1091
kara baht	1
Kara Bomba	3
kara cahil	10
kara çalı	3
kara don	20
kara gün	15
kara haber	14
kara karga	4
Kara Kemal	2
kara kuru	142
kara kuruluk	1
Kara Ok	1
kara saban	1
kara sarı	10
kara sevdalı	1
kara talih	2
kara toprak	15
kara yağız	7
kara yazı	1
kara yer	2
kara yılan	6
kara zeytin	60
karabaş	2
karabaş tecvit	3
karabatak	1
karabiber	4
karaborsa	26
karaborsacı	5
karaböcek	9
karaca	5
Karacaahmet	3
Karacaahmet Mezarlığı	2
Karacabeyli	3
Karacaoğlan'la Kara Kız	1
karaciğer	7
karaciğer yetersizliği	1
karaçalı	4
Karadağ	1
Karadeniz	3
Karadenizli	7
karadon	3
karadut	1
Karafakı	1
karafaki	3
karafatma	1
Karagöl	13
Karagöz	3
Karagümrük	9
Karagümrüklü	2
karakalem	12
karakazma	2
karakış	4
karakol	301
karakolluk	26
Karaköy	35
Karaköy İşkembecisi	1
karakter	15
karakterli	2
karaktersiz	1
karakucak	19
Karakulakzade	1
karakuş	1
karala-	15
karalan-	2
karalı	14
karalı beyazlı	5

karalık	2
karaltı	97
Karamaça	25
Karaman	1
karambol	1
karamela	5
karamsar	3
karamsarlık	11
Karamustafa Kaplıcası	1
Karamürsel sepeti	2
karanfil	13
karanfilli	1
karanlık	686
karanlık oda	1
karantina	2
Karaorman	1
Karaormanlı	1
karar	303
karar-	230
karargâh	1
kararıver-	2
kararlaştır-	30
kararlaştırıl-	5
kararlaştırma	1
kararlı	14
kararma	16
kararsız	3
kararsızlık	2
karart-	9
karartı	8
karartıl-	1
karartma	3
karasaban	2
karasevda	3
karasevdalı	2
karasinek	21
Karasoku	2
Karasoku Tiyatrosu	3
karatahta	2
Karatepeli	2
karavana	42
karayağız	17
Karayılan	2
karazeytin	9
karbon	1
karbonat	4
karcığar	1
kardaş	398
kardaşça	1
kardaşlık	12
kardeş	1048
kardeş kardeş	8
kardeş kavgası	2
kardeş payı	2
kardeş sofralığı	1
kardeş sofralılığı	1
kardeş sofrası	3
kardeşane	1
kardeşlik	6
kardır-	1
kare kare	1
kare kök	1
karga	33
kargacık burgacık	2
kargaşa	1
kargaşalı	1
kargaşalık	4
kargatulumba	1
kargı	1
karı	4940
karı kılıklı	1
karı koca	35
karı milleti	4
karıcı	2
karıkoca	25
karıkocalık (I)	1
karıkocalık (II)	7
karılı kızlı herifli	1
karılı kocalı	1
karılık	16
karın	495
karın ağrısı	17
karınca	39
karınca duası	1
karınca kararınca	3
karıncalanma	2
Karının Meyhanesi	6
karınlı	4
karısız	3
karış	45
karış-	717
karış karış	3
karışabil-	31
karışık	51
karışıklık	6
karışıl-	1
karışım	1
karışıver-	3
karışla-	1
karışlık	1
karışma	11
karıştır-	277
karıştırabil-	2
karıştırıl-	11
karıştırılma	2
karıştırıver-	2
karıştırma	13
kari	13
karides	5
karikatür	7
karikatürcü	3
karikatürist	1
karla-	2
karlı	16
kârlı	17
kârlı iş	3
Karlofça	1
karma (I)	12
karma (II)	2
karmakarışık	73
karmakarışıklık	3
karman çorman	1
karmanyola	2
karmanyolacı	1
karmaşık	1
karmaşıklık	2
Karmen	3
karmen	9
Karmen Miranda	1
karne	12
Karneci	1
karnı aç	12
karnı burnunda	10
karnı tok	8
karnıyarık	5
Karpiç	4
karpit	1
karpit lambası	12
karpuz	27
karpuz kollu	1
karpuzlu lamba	25
Kars	2
karsanbaç	1
karsız	6
karşı	2508
karşı karşıya	26
karşıdan karşıya	48
karşıla-	188
karşılama	16
karşılan-	29
karşılanış	11
karşılaş-	318
karşılaşabil-	4
karşılaşıl-	1
karşılaşış	10
karşılaşıver-	12
karşılaşma	7
karşılaştır-	6
karşılaştır-	6
karşılaştırma	1
karşılayabil-	3
karşılayış	2
karşılayıver-	1
karşılık	911
karşılıklı	185
karşılıksız	5
karşıt	3
karşıtlık	1
karşi	1
kart (I)	207
kart (II)	113
kart dövizit	2
kart horoz	38
kartal	22
Kartal Aile Gazinosu	6
Kartal İhsan	1
kartaloz	19
kartelacı	1
kartlaş-	1
kartlı	1

karton	33
kartonlu	1
kartpostal	17
kartvizit	2
karun	10
karyoka	10
karyola	640
karyolalı	2
kas-	11
kasa	75
kasa fişi	1
kasaba	268
kasabacık	1
kasabalı	13
kasabalık	1
kasadar	1
Kasafan	16
kasap	158
kasaplık	1
kasatura	2
kasavet	2
kâse	15
kasem	1
kasık	43
kasıl-	12
kasım	16
Kasımpaşa	31
Kasımpaşalı	2
kasıntı	1
kasırga	7
kasıt	3
Kasit	1
kasiyer	7
kasiyerlik	9
kaskalla-	1
kaskatı	6
kasket	208
kasketli	11
kasnak	8
Kastamonu	1
Kastamonulu	74
kastedil-	1
kasten	3
kastet-	15
kasvet	4
kasvetli	3
kaş	728
kaşağı	6
kaşağıla-	1
kaşalot	7
kâşane	1
kaşar	47
kaşar peyniri	8
kaşarcı	1
kaşarlaş-	1
kaşarlı	2
kaşarpeyniri	3
kaşe	1
kaşer	4
kaşı-	68
kaşık	124
kaşık düşmanı	2
kaşık kaşık	1
kaşıkla-	16
kaşıklama	2
kaşıklan-	2
kaşıklı	1
kaşıklık	1
kaşıma	2
kaşın-	40
kaşınabil-	1
kaşındır-	1
kaşınıl-	1
kaşınma	11
kaşıntı	13
kaşıntılı	1
kaşıt-	1
kaşıtabil-	1
kaşıyış	2
kaşkaloz	2
kaşkaltak	4
kaşkariko	1
kaşkol	9
kaşkollü	1
kaşlı	42
kaşmer	7
kaşmerlik	3
kat	326
kat-	158
kat be kat	1
kat kat	15
katabil-	4
katakulli	2
Katalavis	1
katalog	8
katar	3
katı	4
katı yumurta	4
katık	9
katık	5
katıksız	2
katıl- (I)	119
katıl- (II)	149
katılabil-	1
katılıver-	2
katılma	14
katılmışlık	1
katıltıcı	1
katır	22
katır inadı	1
katırdikeni	1
katış	1
katış-	1
katıver-	3
kati	3
Kâtibim	1
katil (I)	68
katil (II)	3
katillik	3
kâtip	960
kâtiplik	31
katirlik	1
katiyen	15
katiyyen	1
katkı	1
katla-	43
katlan-	66
katlanabil-	3
katlanılabil-	1
katlanış	1
katlanma	4
katledilebil-	2
katlet-	1
katlı	42
katliam	1
katma	3
katmerlen-	1
katmerleş-	1
katmerli	1
Katolik	1
katran	15
kauçuk	1
Kavafoğlu	11
kavak	34
Kavaklıdere	4
Kavakzade	9
kaval	2
kavalye	4
kavanoz	16
kave	10
kaveci	8
kavga	356
kavgacı	19
kavgacılık	1
kavgalı	3
kavgasız	2
kavi	1
kavil	12
kavim	1
kavis	7
kavlı	1
kavli karar	3
kavra-	122
kavram	1
kavrama	3
kavranıl-	1
kavratma	1
kavrayabil-	14
kavrayış	3
kavrayıver-	4
kavrayıverme	1
kavruk	6
kavrukluk	1
kavrul-	25
kavrulma	2
kavrum kavrum	1
kavsara	2
kavşak	7
kavuk	11
kavun	22

kavuniçi	20
kavur-	27
kavurma	3
kavurt-	1
kavuş-	127
kavuşabil-	17
kavuşabilme	1
kavuşdur-	1
kavuşma	11
kavuştur-	23
kavuşturulma	1
kavuşuk	31
kavuşul-	2
kavuşuverme	1
kay-	268
kaya	100
kayak	16
kayalık	6
kayalıklı	1
kayar	3
kayarto	53
kaybedebil-	2
kaybedilme	2
kaybediş	4
kaybediver-	2
kaybet-	205
kaybetme	5
kaybettir-	2
kaybol-	213
kaybolma	9
kayboluş	5
kayboluver-	3
kaydedil-	3
kaydediverme	1
kaydet-	16
kaydetme	2
kaydettir-	1
kaydettirme	1
kaydır-	26
kaydırabil-	1
kaydırak	5
kaydırıver-	1
kaydırma	1
kaydol-	5
kaydolun-	5
kaydolunma	3
kayfaltı	1
kayfe	30
kayfeci	3
kaygan	2
kaygı	48
kaygılan-	1
kaygılı	7
kaygılı kaygılı	9
kaygısız	1
kaygu	13
kayı kayıver-	2
kayık	38
kayık tabak	9
kayıkçı	3
Kayıkkafa	7
kayın	62
kayınbaba	105
kayınbirader	9
kayınço	8
kayınpeder	13
kayıntı	33
kayınvalide	64
kayıp	26
kayır-	46
kayırıl-	1
kayırılma	4
kayırma	4
kayısı	18
kayış	46
kayışlı	2
kayıt (I)	52
kayıt (II)	4
kayıt defteri	2
kayıt kuyut	1
kayıtlı	12
kayıtsız	21
kayıtsız şartsız	5
kayıtsızca	5
kayıtsızlık	12
kayıver-	6
kayıverme	1
kaykıl-	19
kaykılı	1
kaykılmışlık	1
kayma	6
kaymak	33
kaymakam	21
kaymakamlık	7
kaymaklı	7
kaymaklı dondurma	1
kayme	6
kayna-	141
kaynak (I)	23
kaynak (II)	1
kaynakçı	1
kaynakçılık	1
kaynama	12
kaynana	305
kaynana ağzı	1
kaynanalık	5
kaynar	36
kaynaş-	69
kaynaşıver-	3
kaynaşma	19
kaynaşmış kütleci	1
kaynaştır-	1
kaynaştırıver-	1
kaynat-	72
kaynata	85
kaynatıl-	2
kaynatıver-	5
kaynatma	7
kaynattır-	2
kaynayabil-	1
kaynayadur-	2
kaynayış	1
kaynayıver-	3
kaypak	21
kaypaklaş-	2
kaypaklık	1
Kayseri	11
Kayseri Dokuma Fabrikası	1
Kayserili	3
kaytan	4
kaytan bıyık	2
kaytan bıyıklı	7
kaytar-	7
kaz	39
kaz-	35
kaz adımı	18
kaz kafalı	1
kaz kanadı	3
kaz yumurtası	3
kaza	80
kaza kurşunu	2
Kazablanka	5
kazak	6
kazan	63
kazan-	606
kazan dairesi	1
kazanabil-	27
kazanç	112
kazançlı	2
kazandır-	13
kazandırabil-	1
kazandırış	1
kazandibi	1
kazanıl-	26
kazanılabil-	2
kazanılıver-	1
kazanılma	5
kazanış	2
kazanıver-	4
kazankulpu	1
kazanma	52
kazanmışlık	1
Kazanova	7
Kazanovalık	3
kazara	23
kazasız belasız	6
kazaska	1
kazdır-	1
kazı	4
kazı-	31
kazık	96
kazıkla-	1
kazıl-	5
kazılıver-	1
kazılma	1
kazın-	20
kazınık	1
kazıt-	14
kazıtma	1

kazıyabil-	1
kazıyış	1
kazıyıver-	1
Kazlıçeşme	1
kazma	87
kazmala-	1
kazmalı	1
kazmasız	1
kebap	96
kebapçı	128
kebapevi	13
kebaplık	1
kebapsız	1
kebe	1
keçe	14
keçi	84
keçi sakallı	3
keçiboynuzu	2
keçilik	2
keder	33
kederlen-	3
kederli	23
kedersiz	1
kedi	330
kedisiz	1
kefal	8
kefalet	8
kefaret	3
kefeki	3
kefen	13
kefen parası	3
kefen soyucu	1
kefenlen-	1
kefenli	2
kefenlik	1
kefensiz	2
Kefeştatayyuş	1
kefil	9
kefiye	1
kefiyeli	6
keh keh keh	1
kehribar	18
Kehtane	3
kek	1
keka	5
kekele-	79
kekeleme	6
kekeleyiş	1
kekeme	1
kekik	2
keklik	11
Keko	3
kekre	1
kel	293
kelam	13
kelamı kadim	3
kelamullah	2
kelebek	11
kelebek gözlük	3
kelebek gözlüklü	1
Kelebek Pavyon	2
kelek	1
kelep	6
kelepçe	29
kelepçele-	1
kelepçeli	16
kelepçesiz	3
kelepçi	2
kelepir	10
keleş	49
kelime	145
kelime-i şahadet	4
kelimei vahide	1
kelimetullah	2
kelle	47
kelle şeker	2
kelle-i bi izan	1
kelli	6
kelli felli	1
kellik	1
Keloğlan	3
kem	4
kem göz	2
Kemal Film	1
Kemal Paşa	3
keman	81
kemancı	28
kemani	1
kement	20
kemer	17
Kemeraltı Camii	1
kemerli	4
kemik	186
kemikçilik	2
kemiklen-	3
kemikleş-	1
kemikli	38
kemir-	60
kemiril-	3
kemirme	6
kemirt-	7
kemküm	1
kemlik	1
kemreği	1
Kenan Pars	1
kenar	682
kenar mahalle	38
kenar mahalleli	2
kenar mahallelilik	1
kenar semt	2
kenar taşı	1
kenarın dilberi	1
kenarlı	26
kendi	5971
kendi adına	2
kendi başına	2
kendi hâlinde	18
kendi kendine	249
kendiliğinden	90
kendine has	2
kendine mahsus	6
kendir	21
kene	6
kenef	75
kenetle-	8
kenetlen-	3
kenetlenebil-	1
kenetli	2
kent	23
kep	2
kepaze	24
kepazelik	4
kepçe	17
kepek	5
kepekçi	9
kepenek	4
kepenk	24
keramet	21
keramet sahibi	1
keranacı	1
kerata	7
Kerbela	1
kere	32
kerem	19
Kerem	1
kereste	18
kerevet	9
kerhana	1
kerhane	25
kerhaneci	42
kerim	71
Kerime Nadir	2
kerir	3
keriz	30
kerizlik	2
kerli ferli	24
kerli ferlilik	1
kerpeten	7
kerpiç	105
kerrake	4
kerre	6
kert-	9
kerte	18
kertenkele	35
kertikli	6
Kertiş	3
kerusa	28
kervan	18
kes	1
kes-	1199
kesat	6
kesatlaş-	3
kesatlık	4
kesbet-	2
kesb-i şeref	1
kesdir-	1
kese	75
kesebil-	12
kesek	16
kesekâğıdı	33

kesele-	7
keselen-	1
keser	31
kesif	2
kesifleş-	1
kesik	42
Kesik Çayır	2
kesik kesik	17
kesikli	1
kesiklik	3
kesil-	739
kesilin-	1
kesiliş	6
kesiliver-	25
kesiliverme	1
kesilme	14
kesim	1
kesimbaşı	4
kesin	56
kesinleş-	2
kesinlikle	47
kesinti	3
kesintisiz	2
kesiş-	11
kesişme	1
kesiver-	6
kesken-	2
keski	2
keskin	91
keskinleme	1
keskinlemesine	9
keskinleş-	5
keskinlik	2
kesme	32
kesme şeker	3
kesmeşeker	5
kestane	8
kestane rengi	1
kestane renkli	5
kestaneci	1
kestir-	132
kestirebil-	56
kestirme	43
kestirt-	1
Keş	2
Keşan	1
Keşanlı (I)	12
Keşanlı (II)	3
Keşanlı Ali Destanı	1
keşfedebil-	2
keşfedil-	10
keşfediliver-	1
keşfedilme	1
keşfet-	29
keşfetme	5
keşfi istikbal	2
keşfolun-	2
keşif	17
keşif kolu	1
keşiş	2
keşke	179
keşkül	4
ket	1
ketebe	1
keten	20
keten helva	6
kevgir	2
Kevser	1
keyfet-	2
Keyfete hoşe	2
keyfi	1
keyfi yerinde	1
keyfilik	1
keyfince	8
keyfiyet	3
keyif	213
keyif ehli	5
keyifçi	1
keyiflen-	10
keyifli	33
keyifli keyifli	28
kez	123
keza	15
kıble	4
Kıbrıs	5
kıç	88
kıç üstü	3
kıçı kırık	3
kıçlı	2
kıçüstü	9
kıhh	1
kıkır kıkır	3
kıkırda-	3
kıkırdama	1
kıkırtı	27
kıl	142
kıl-	96
kıl çadır	7
kıl payı	3
kıl testere	1
kılabil-	4
kılavuz	6
kılçık	4
Kılçıkçı	1
kıldır-	8
kılıbık	8
kılıbıklık	2
kılıç	60
Kılıçali Hamamı	1
kılıçlı	1
kılıf	23
kılık	42
kılık kıyafet	26
kılıklı	16
kılıksız	41
kılıksızlık	3
kılın-	5
kılınç	1
kılıver-	2
kılkuyruk	20
kıllı	92
kılma	4
kımıl kımıl	3
kımılda-	77
kımıldama	3
kımıldan-	41
kımıldanabil-	3
kımıldanış	1
kımıldanma	4
kımıldat-	11
kımıldatabil-	4
kımıldayabil-	7
kımıldayış	1
kımıltı	30
kımıltısız	8
kın	1
kına	20
kına-	2
kınalı	10
kınalı keklik	1
kıncıfırlık	3
kındırık	1
kınnap	22
kıpırda-	9
kıpırdama	3
kıpırdan-	1
kıpırdanış	3
kıpırdanma	1
kıpırdaş-	2
kıpırdat-	3
kıpırdatma	1
kıpırdayabil-	2
kıpkırmızı	444
kıpkırmızılaş-	1
kıpkırmızılık	1
Kıpti	8
kır-	468
kır (I)	11
kır (II)	38
kır çiçeği	4
kır kahvesi	2
kıraathane	2
kırabil-	25
kıraç	2
kırağı	1
kıran (I)	14
kıran (II)	1
kıran kırana	1
kıranta	16
kırba	1
kırbaç	48
kırbaçla-	2
kırbaçlan-	2
kırbaçlayış	1
kırçıl	42
kırdı kaçtı	5
kırdır-	5
kırdırabil-	4
kırdırabilme	1

kırgım	1
kırgın	9
kırgınlık	1
kırıcı	20
kırıcılık	1
kırık (I)	97
kırık (II)	6
kırık dökük	1
kırık sırık	11
kırıklık	5
kırıl-	277
kırılabil-	2
kırılış	1
kırılıver-	2
kırılma	8
Kırım	4
kırım kırım	5
kırıntı	6
kırış	1
kırış-	19
kırış kırış	142
kırışık	41
kırışıklık	3
kırışıksız	5
kırışma	7
kırıştır-	18
kırıştırma	4
kırıt-	41
kırıtış	4
kırıtma	2
kırıver-	3
kırk	419
kırk dokuzluk	4
kırk hamamı	3
kırk para	3
kırk yıl	13
kırk yılda bir	11
kırk yılın başı	3
kırkar	5
kırkayak	8
kırkıncı	6
kırkikindi	1
kırkla-	1
kırklan-	1
Kırklareli	1
kırklık	22
kırlaş-	11
kırma	24
kırma makinesi	7
kırmacılık	1
kırmalı	1
kırmızı	749
kırmızı biber	20
kırmızı biberli	3
kırmızı boynuz biberi	1
Kırmızı Eşarp Çetesi	32
Kırmızı Gül	1
Kırmızı Köpek Meyhanesi	3
kırmızı şarap	15
kırmızı turp	10
kırmızıbiber	8
kırmızılı	5
kırmızılık	9
kırp-	366
kırpabil-	1
kırpık	27
kırpıl-	12
kırpıntı	4
kırpış	14
kırpış-	10
kırpışma	1
kırpıştır-	11
kırpıştırma	1
kırpma	3
kırpmamışlık	1
Kırşehir	1
kırt	4
kırtasiyeci	3
kırtipil	1
kırtlama	3
kıs-	101
kıs kıs	89
kısa	532
kısa yoldan	2
kısaca	84
kısacası	6
kısacık	58
kısadan	1
kısal-	5
kısalık	1
kısalma	1
kısalt-	1
kısaltıl-	1
kısaltma	1
kısalttır-	1
kısasa kısas	2
Kısas-ı Enbiya	2
kısık	50
kısıklık	1
kısıl-	69
kısılabil-	1
kısılıver-	1
kısım	188
kısır (I)	13
kısır (II)	1
kısırlaş-	1
kısırlık	2
kısıtlan-	1
kısıtlı	3
kıska	1
kıskaç	7
kıskan-	221
kıskanç	50
kıskançlık	134
kıskandır-	13
kıskandırma	1
kıskanıl-	2
kıskanış	1
kıskanma	14
kıskanmazlık	1
kıskıvrak	5
kısmen	1
kısmet	95
kısrak	36
kıssa (I)	5
kıssa (II)	2
kıstelyevm	1
kıstır-	30
kıstırıl-	4
kış (I)	166
kış (II)	6
kış günü	4
kış kıyamet	7
kışın	20
kışkırt-	62
kışkırtıcı	14
kışkırtıcılık	2
kışkırtıl-	3
kışkırtılma	1
kışkırtış	1
kışkırtma	15
kışla	6
kışla-	2
kışlık	5
kıt	8
kıt kanaat	3
kıta	12
kıtal	2
kıtı kıtına	3
kıtık	2
kıtıpiyos	1
kıtır	1
kıtır kıtır	4
kıtlama	1
kıtlık	8
Kıtmir	3
kıvam	12
kıvıl kıvıl	2
kıvılcım	11
kıvılcımlan-	2
kıvır-	76
kıvır kıvır	70
kıvırabil-	6
kıvırcık	28
kıvırcık marul	1
kıvırcıklı	2
kıvırış	1
kıvırıver-	2
kıvırma	7
kıvırt-	2
kıvırtma	3
kıvrak	5
kıvraklık	1
kıvran-	65
kıvrandır-	2
kıvranış	5
kıvranma	2
kıvrat-	5
kıvrık	9

kıvrıl-	88
kıvrılakal-	3
kıvrılış	2
kıvrılıver-	2
kıvrım	7
kıvrım kıvrım	14
kıy-	15
kıy-	76
kıy kıy	3
kıyabil-	38
kıyabilme	1
kıyafet	47
kıyafetli	1
kıyak	84
kıyamet	203
kıyamet alameti	6
kıyamet günü	4
kıyasıya	22
kıyasla-	6
kıyaslama	1
kıyaslan-	3
kıyaslanabil-	11
kıyaslayabil-	1
kıydır-	22
kıydırabil-	1
kıydırıver-	1
kıydırma	1
kıyı	713
kıyıda köşede	3
kıyıl-	20
kıyılabil-	3
kıyıver-	4
kıylü kaal	1
kıyma	20
kıymalı	2
kıymalı makarna	2
kıymalı yumurta	5
kıymat	1
kıymatlı	5
kıymet	85
kıymetlen-	3
kıymetli	26
kız	9025
kız-	1158
kız başınla	3
kız kardeş	296
kız oğlan kız	8
Kız Sanat Enstitüsü	1
kız tarafı	5
kızabil-	11
kızabildir-	1
kızak	1
kızan	2
kızanlık	1
kızar-	324
kızarabil-	1
kızarış	6
kızarıver-	3
kızarma	14
kızart-	41
kızartı	10
kızartıl-	2
kızartma	12
kızcağız	36
kızdır-	121
kızdırabil-	3
kızdırma	8
kızgın	77
kızgınlık	5
kızıl	55
kızıl-	6
Kızılay	6
kızılca kıyamet	15
kızılcık	7
kızılderili	17
kızıllık	9
kızılma	1
Kızıltoprak	2
kızımlı	1
kızış-	16
kızışabil-	1
kızıştır-	2
kızıver-	1
kızko	5
kızlı erkekli	4
kızlı oğlanlı	28
kızlık	48
kızma	19
kızsız	1
Kızvatna Krallığı	2
ki (I)	5967
ki (II)	498
kibar	115
kibarca	44
kibarlaş-	3
kibarlaşma	1
kibarlık	31
kibir	9
kibirli	7
kibirsiz	2
kibrit	232
kibrit kutusu	6
kibrit suyu	3
kibriya	12
Kierkegaard	2
kifayetsizlik	2
Kifisya	1
kiğat	2
Kiğılı Pasajı	3
kih kih kih	1
kil	2
kiler	10
Kilikya	1
kilim	52
kilimci	3
Kilis	2
kilise	22
kilise çanı	1
kilit	67
kilitle-	53
kilitleme	5
kilitlen-	5
kilitli	34
killi	3
kilo	130
kiloluk	59
kilometre	8
kilometre taşı	2
kilometrekarelik	2
kilometrelerce	5
kilometrelik	1
kilovat	4
Kilyos	1
kim	3870
kimi	57
kimisi	4
kimlik	61
kimlik cüzdanı	29
kimlik cüzdansız	1
kimliksiz	1
kimse	696
kimsecik	10
kimsesiz	19
kimsesizlik	3
kimya	9
kimyacı	9
kimyager	3
kimyagerlik	1
kimyon	9
kimyonlu	4
kin	119
kinayeli	1
kinci	5
kindar	3
kinin	10
kininli	1
kinli	1
kir	53
kir pas	18
kira	187
kiracı	58
kiracılık	4
kirala-	35
kiralama	1
kiralan-	10
kiralanıver-	1
kiralayış	1
kiralı	1
kiralık	9
kiraz	19
Kiraz Bar	3
kireç	119
Kireçocağı	1
kiremit	43
kiremitli	57
kiremitsiz	1
kiriş	19
kirlen- (I)	52
kirlen- (II)	6
kirleniver-	1

kirlenme	1
kirlenmişlik	1
kirlet-	17
kirlettir-	1
kirli	425
kirli beyaz	9
kirli çamaşır	29
kirliçıkı	1
kirlilik	1
kirmen	3
kirpi	3
kirpik	95
kirpikli	34
kirpiksiz	2
kirtik	1
kirtikli	1
kisp	2
kispet	1
kist dermoit	3
kiş	3
kişele-	1
kişi	304
kişilik	76
kişir kişir	1
kişisel	1
kişizade	1
kişne-	22
kişneme	11
kitabevi	8
kitap	637
kitapça	1
kitapçı	32
kitapçık	16
kitaplı	5
kitaplık	18
kitaplıklı	1
kitapsız	3
kitle	5
kitle-	3
kitlen-	1
kitleyiver-	1
kiyasetli	1
kiyasetsizlik	2
kizip	2
klaket	1
klakson	5
Klara	12
Klark	1
klasik	4
klasikleş-	2
kleider machen leute	1
Klevland	2
Klevland pamuğu	2
klinik	6
kliring	1
klişe	1
klişeleşiver-	1
kloş	46
ko-	179
koalisyon	1
koca-	7
koca (I)	3059
koca (II)	643
koca koca	31
Koca Teks	3
Kocabaş	8
Kocabıyık	11
Kocakafa	14
kocakarı	402
kocakarı ilacı	2
kocalı	3
kocalık	3
kocama	1
kocaman	1423
kocamanlaş-	2
kocamanlık	2
Kocamustafapaşa	3
Kocamustapaşa	2
Kocamustapaşalı	1
Kocaoğlan	7
kocasız	8
kocasızlık	1
kocat-	2
kocca	37
koç	60
koç yiğit	2
koç yumurtası	5
koçan	14
Koçero	1
Koçisarlı	1
Koço	1
kodaman	122
kodes	18
Kodin	3
kodoş	10
kof	2
kofluk	1
koğ-	2
koğuş	513
kok-	234
kokabil-	1
kokain	2
kokla-	123
koklama	3
koklan-	3
koklaş-	9
koklaşma	1
koklat-	11
koklatıl-	1
kokma	4
kokmuş	32
kokoreç	5
kokoreççi	6
kokoz	2
kokozluk	1
kokteyl	2
koku	325
kokulu	130
kokuş-	1
kokut-	3
kol	1573
kol ağzı	2
kol demiri	3
kol kola	22
kola	19
kolacı	1
kolaçan	7
kolağası	95
kolalatma	1
kolalı	63
kolan	1
kolay	357
kolay kolay	86
kolayca	24
kolaycacık	3
kolayda	1
kolaylaş-	3
kolaylaştır-	3
kolaylık	6
kolaylıkla	20
kolbağı	5
kolcu	1
kolçak	21
kolej	6
koleksiyon	4
kolla-	158
kollama	8
kollan-	2
kollayabil-	3
kollayadur-	1
kollayış	1
kollayıver-	1
kollu	25
kolluk	1
kolon	1
kolonya	50
kolonyal şapka	1
kolonyal şapkalı	9
kolonyala-	2
kolonyalı	1
kolonyallı	1
kolordu	1
kolsuz	4
koltuk	320
koltuk altı	3
koltuk değneği	2
koltuk meyhanesi	9
koltukaltı	42
koltukçu	32
koltukçuluk	15
koltuklu	1
kolye	11
koma	5
koman sava	1
kombina	1
kombinezon	31
kombinezonlu	1
komedi	4
komi	10
komik	41

Komik Kız	1
komiklik	4
Komili	1
kominis	1
komiser	274
komisyon	7
komisyoncu	88
komisyonculuk	27
komita	2
komitacı	2
komitan	1
komite	1
komiteci	2
komodin	16
kompartıman	35
komple	4
kompliman	6
komplo	8
komposto	16
kompozisyon	2
komprime	1
komser	5
komşu	648
komşu hatırı	3
komşu komşu	5
komşu komşuluk	2
komşuanım	1
komşuluk	16
komut	24
komutan	82
komutanlık	13
komünist	11
komünistlik	5
komünizm	2
kon- (I)	103
kon (II)	30
konabil-	4
konak	490
konak yavrusu	1
konakla-	2
konaklı	2
konç	1
konçina	2
kondu	7
kondur-	20
kondurabil-	4
kondurt-	2
kondurul-	1
kondüktör	3
kondüktörlük	1
konfeksiyon	1
konferans	7
konfor	1
konforlu	5
kongre	23
konkasör	3
konken	2
konma	11
konser	17
konservatuvar	2
konserve	28
konsimasyon	2
konsol	36
konsolos	5
konsoloshane	3
konsomasyon	13
konsomatr	3
konsomatris	67
konsomatrislik	3
Konstantin	3
konsültasyon	1
konşimento	3
konşu	1
kontak	4
kontak anahtarı	4
kontenjan	1
kontrast	1
kontrat	9
kontrol	282
kontrol kalemi	1
kontrol saati	3
kontrolcü	1
kontrollük	7
kontrolör	3
kontrolsüz	2
kontrolsüzlük	1
kontrplak	8
konturat	3
konu	98
konu komşu	22
konuk	2
konul-	64
konulabil-	1
konulma	7
konulmuşluk	1
konuş-	2080
konuşabil-	71
konuşabilme	2
konuşadur-	1
konuşkan	10
konuşkunluk	2
konuşma	480
konuşmacı	6
konuşmamazlık	1
konuşmuşluk	1
konuştur-	25
konuşul-	144
konuşulabil-	2
konuşulma	9
konuşuluş	1
konuşuş	18
konuşuver-	3
konuver-	3
konvoy	2
Konya	28
Konya Ovası	1
konyak	32
Konyakçı	4
konyaklı	3
Konyalı	4
koocu	1
kooperatif	41
kop-	348
kopabil-	7
kopar-	253
koparabil-	31
koparabilme	1
koparıl-	15
koparılabilme	1
koparılma	1
koparış	2
koparma	14
koparttır-	1
kopça	5
kopçalı	9
kopil	2
kopkoyu	2
kopma	6
kopuk	42
kopukluk	1
kopuver-	6
kopya	8
kopya kalemi	18
kor	2
kordela	1
kordon	10
Kore Harbi	1
Kore Savaşı	1
korh-	1
koridor	154
kork-	1587
korkabil-	1
korkak	51
korkaklık	5
korkma	20
korku	696
korkul-	24
korkulu	11
korkuluk	6
korkuluksuz	2
korkunç	286
korkunçlaş-	14
korkunçlaşıver-	1
korkunçluk	4
korkusuz	1
Korkusuz Şerif	1
korkusuzca	5
korkuş	1
korkut-	39
korkutabil-	2
korkutma	3
korna	26
korner	3
korner atışı	4
korniş	5
kornişli	1
koro hâlinde	3
koroner	4
korsan	21
Korsikalı	1

koru	1
koru-	99
korucu	3
koruk	8
koruluk	3
koruma	10
korun-	25
korunabil-	2
korunma	8
koruyabil-	1
koruyucu	2
koruyuş	2
Koska	4
koskoca	319
koskocalık	2
koskocaman	52
kostüm	81
kostümlü	3
koş- (I)	1857
koş- (II)	1
koşabil-	10
koşar adım	15
koşma	44
koşmaca	3
koştur-	72
koşturma	4
koşturul-	14
koşturulma	1
koşu	5
koşul	1
koşul-	8
koşulma	1
koşum	1
koşuş	5
koşuş-	61
koşuşma	11
koşuşul-	1
kotar-	1
kotarıl-	2
koton	2
kov-	281
kova	51
kovabil-	11
kovala-	137
kovalama	31
kovalamaca	16
kovalan-	24
kovalanma	1
kovalayış	3
kovan	2
kovboy	167
kovboyculuk	10
kovboylu	1
kovboyluk	2
kovdur-	16
kovdurma	1
kovma	11
kovuk	16
kovul-	62
kovulabil-	4
kovulma	8
kovuluş	6
kovuş	4
kovuşturma	21
kovuver-	1
koy-	1269
koy	8
koyabil-	20
koydur-	14
koylü	3
koyma	26
koyu	163
koyu gri	7
koyu kahve	2
koyu kahverengi	2
koyu kestane	3
koyu kırmızı	2
koyu lacivert	3
koyu mavi	3
koyu sarı	2
koyu yeşil	14
koyul-	130
koyulaş-	20
koyulma	1
koyuluk	3
koyun (I)	106
koyun (II)	194
koyun koyuna	33
koyuş	5
koyuver-	91
koyuveril-	1
koyver-	7
koz	29
koz helvası	9
koza	34
kozacı	6
kozacılık	1
kozalak	15
kozalık	1
Kozan	1
kozhelvacı	1
Kozma'nın Tiyatrosu	1
kozmetik	2
kozmetikli	1
Kozyatağı	1
köçek	3
köfte	38
köfteci	48
köftecilik	8
köftehor	4
köfteli	1
köhne	16
köhnelik	1
kök	60
köklü	4
köksüz	2
kökten	3
köle	44
kömür	141
kömür sobası	2
kömürcü	23
kömürcülük	2
kömürlük	3
kömürsüz	1
kömürsüzlük	1
kömüü	1
köpek	457
köpek dişi	1
köpekleş-	2
köpeklik	1
köpoğlu	9
köpoolları	1
köprü	70
Köprü	51
köpük	58
köpüklen-	1
köpüklenme	1
köpüklü	22
köpüksüz	1
köpür-	44
köpürt-	7
köpürtme	1
köpürtülüş	1
kör	301
kör boğaz	2
kör kuyu	1
kör şeytan	28
kör topal	1
kördüğüm	6
körel-	1
körelt-	3
körkütük	11
körlen-	15
körlenme	1
körleş-	2
körleştir-	1
körlet-	5
körlük	3
Köroğlu	9
köroğlu	13
körpe	38
körpecik	19
körpelik	3
körük	22
körükle-	21
körüklen-	1
körükleyebil-	1
körüklü	2
kös	6
kös kös	6
köse	251
köse sakal	1
kösele	36
köselik	1
kösemen	1
Köseoğulları	1
kösnük	30
köstek	8
köstekli	3
köstü	1

köşe	565
köşe başı	52
köşe bucak	4
köşe kapmaca	3
köşe minderi	1
köşe taşı	1
köşebaşı	8
köşeleme	12
köşeli	3
köşk	393
köşker	6
kötek	1
köten	5
kötü	783
kötü göz	25
kötü haber	8
kötü kadın	64
kötü kadınlık	1
kötü kalpli	10
kötü kalplilik	1
kötü yol	53
kötüle-	16
kötüleme	1
kötülen-	7
kötüleş-	8
kötüleşme	1
kötüleyiş	1
kötülük	107
kötürüm	4
köy	821
köy ağası	3
köy ekmeği	1
köy imamı	2
köy meydanı	1
köy muhtarı	3
köy odası	1
köy yeri	75
köyce	1
köycül	1
köylü	378
Köylü	12
köylü kurnazlığı	1
köylüce	1
köylük	18
köylülük	3
köz	7
kral	50
Kral Faruk	2
kraliçe	6
krallık	12
krampon	1
krank	1
kravat	163
kravatlı	85
kravatsız	12
kredi	62
krem	16
Krem Pertev	2
krem rengi	1
krema	1
kremli	1
krep	4
kriko	1
Kristal	1
kristal	15
Kristal Gazinosu	2
Kristal Lokantası	1
kriz	13
kroki	5
krokodil	1
Krokodil Mağazası	9
kronik	2
Kronin	1
kronometreli	2
kroşe	1
Kroyçer Sonat	2
kruvaze	1
kuaför	1
kubat	2
kubbe	19
Kubbealtı	1
Kubilay	1
Kubilayspor	1
kubur	5
kucak	323
kucak dolusu	1
kucak kucağa	13
kucak kucak	11
kucakla-	150
kucaklan-	4
kucaklanıl-	1
kucaklaş-	14
kucaklaşma	2
kucaklayış	2
kucaklayıver-	4
kuçka	1
kuçu kuçu kuçu	1
kudret	26
kudreti külliyye	4
kudretli	32
kudretsiz	1
kudretten	17
kudsal	5
kudur-	43
kudurabil-	1
kudurgun	1
kudurma	1
kudurt-	5
kuduz	11
kudüm	1
kudümsüz	3
kudümsüzlük	1
Kudüs	4
kuğu	4
kuka	4
kukla	1
kukumav	2
kul	265
kulaç	1
kulaçla-	1
kulağas-	26
kulağı delik	3
kulağı kesik	8
kulağı kirişte	4
kulak	1208
kulak dolgunluğu	1
kulak memesi	25
kulak misafiri	4
kulak tozu	3
kulaklı	10
kulaklık	76
kulakmemesi	47
kulampara	3
kulamparalık	1
kule	6
Kuleli	3
Kuleli Lisesi	1
kulhüvallahi	13
kulis	5
kullan-	258
kullanabil-	17
kullanagel-	1
kullandır-	1
kullanıl-	55
kullanılabil-	2
kullanılış	1
kullanılma	3
kullanışlı	2
kullanıver-	1
kullanma	29
kulluk	4
Kuloğlu Sokağı	1
kulp	20
kuluçka	1
kulunç	14
kulübe	83
kulüp	85
Kulüp	37
kum	51
kum sancısı	1
kuma	3
kumanda	14
kumandan	44
kumandanlık	3
kumandansız	1
kumandar	15
kumandasız	1
kumanya	1
kumanyacı	3
kumanyacılık	2
kumar	202
kumarbaz	15
kumarbazlık	1
kumarcı	24
kumarhane	4
kumaş	87
kumaşır	2
kumaşlı	1
kumiser	3
Kumkapı	50

Kumkapılı	2
kumlu	9
kumpaniya	1
kumpas	4
kumral	55
kumru	7
kumsal	1
kumser	19
kundak	37
kundura	32
kunduracı	37
kunduracılık	7
kunna-	3
kupa (I)	7
kupa (II)	2
kupkuru	177
kuple	1
kupon	34
kupür	1
kur	3
kur-	366
kura	2
kurabil-	11
kurabiye	6
kurabiyeci	1
kuraklık	1
kural	41
Kuran	26
Kuran-ı azimüşşan	6
Kuran-ı Kerim	7
kurba	1
kurbağa	6
kurbağa yeşili	1
kurban	212
Kurban Bayramı	5
kurbanlık	4
kurcala-	9
kurcalama	2
kurcalan-	1
kurcalanma	1
kurdele	45
kurdeleli	5
kurdur-	8
kurma	22
kurmay	1
kurna	3
kurnaz	58
kurnazca	35
kurnazcasına	1
kurnazlık	10
kurs	177
kursak	8
kurşun	251
kurşun kalem	2
kurşun kubbe	1
kurşun renkli	1
kurşuni	50
kurşunileş-	1
kurşunilik	5
kurşunkalem	26
kurşunlan-	2
kurşunsuz	3
kurşunsuzluk	1
kurt (I)	335
kurt (II)	43
kurt kapanı	2
kurt köpeği	2
kurt kuş	2
kurt masalı	6
kurt yeniği	6
Kurtalan	5
kurtar-	390
kurtarabil-	34
kurtarabilme	1
kurtarıcı	12
kurtarıl-	9
kurtarılabilme	1
kurtarılma	8
kurtarış	1
kurtarma	25
kurtlan-	4
kurtlanabil-	1
kurtlu	17
kurtul-	502
kurtulabil-	108
kurtulabilme	5
kurtulma	58
kurtulu kurtuluver-	1
kurtulun-	2
Kurtuluş	7
kurtuluş	40
Kurtuluş Bayramı	3
Kurtuluş Savaşı	5
kurtuluver-	5
kurtuluverme	2
kuru-	121
kuru	378
kuru çay	1
kuru ekmek	3
kuru fasulye	32
kuru iftira	1
kuru incir	1
kuru kalabalık	1
kuru köfte	3
kuru kuruya	6
kuru meyve	1
kuru soğan	11
kuru üzüm	6
Kuruçeşme	1
kurukafa	1
kurukahveci	1
Kuruköprü	20
kurul	6
kurul-	129
kurula-	67
kurulabil-	1
kurulama	3
kurulan-	29
kurulanıver-	1
kurulanma	3
kurulma	4
kurultay	1
kurulu	15
kurulu düzen	1
kuruluk	1
kuruluş	4
kuruluver-	3
kurum (I)	6
kurum (II)	1
kurum (III)	7
kurumlu	2
kurumsak	3
kurun-	1
kuruntu	11
kurusıkı	5
kuruş (I)	329
kuruş (II)	1
kuruşluk	58
kuruşu kuruşuna	1
kurut-	14
kurutabil-	2
kurutul-	1
kurutuver-	1
kuruver-	5
kuruyemiş	3
kuruyemişçi	12
kuruyuver-	4
kus-	30
kusma	2
kusmuk	13
kusmuklu	2
kustur-	8
kusul-	2
kusulma	1
kusur	127
kusursuz	3
kusuver-	1
kuş	308
kuş bakışı	2
kuş beyinli	1
kuş dili	2
kuş kafesi	5
kuş lastiği	13
kuş sütü	7
kuş yemi	1
kuşak	58
kuşaklı	2
kuşan-	43
kuşanma	2
kuşat-	5
kuşatabil-	1
kuşbakışı	20
kuşbaşı	14
kuşe	1
kuşe kâğıdı	2
kuşkonmaz	1
kuşku	86
kuşkulan-	20
kuşkulanabil-	1
kuşkulandır-	6

kuşkulandırabil-	1
kuşkulanma	1
kuşkulu	11
kuşkusuz	10
kuşlu	2
kuşluk	11
kuşpalazı	1
kuştüyü	5
kutla-	10
kutlama	2
kutlan-	1
kutsal	48
kutsallık	2
kutu	242
kutucu	1
kutucuk	2
kutup	1
kuvatlan-	1
kuvatlı	1
Kuvayı Milliye	2
Kuvayı Milliyeci	1
kuvvat	1
kuvvet	220
kuvvetlen-	18
kuvvetlendir-	9
kuvvetlendirme	1
kuvvetleniver-	1
kuvvetlenme	1
kuvvetli	427
kuvvetli rüzgâr	3
kuvvetlilik	1
kuyhuvayyahi	2
kuyruk	172
kuyruk sallayan	1
kuyruk sokumu	2
kuyruk yağı	2
kuyrukkaldıran	11
kuyruklu	5
kuyruklu piyano	1
kuyruklu yalan	1
kuyruklu yıldız	3
kuytu	18
kuytulaş-	1
kuytuluk	1
kuyu	42
kuyumcu	41
kuyumculuk	1
kuzey	9
kuzgun	23
kuzu	105
kuzu başı	1
kuzu dişi	1
kuzu eti	1
kuzu kuzu	18
kuzu sarması	2
küçücük	263
küçük	1978
küçük abdest	4
küçük bey	8
küçük boy	3
küçük çapta	5
küçük dil	2
küçük hanım	34
küçük harf	1
Küçük Karakartallar	12
küçük parmak	2
Küçük Saat	1
Küçükbayram	3
küçükhanım	10
küçüklük	12
Küçükmustafapaşa	5
Küçükmustapaşa	2
Küçükpazar	8
küçül-	21
küçülme	1
küçült-	12
küçülüş	1
küçümse-	51
küçümseme	2
küçümsen-	4
küçümseniş	1
küçümseyebil-	1
küçümseyiş	2
küf	1
küfe	19
küff	1
küffar	1
küflen-	1
küflendir-	1
küflü	7
küfredebil-	1
küfredil-	5
küfrediş	2
küfret-	60
küfretme	3
küfrettir-	2
küfür	297
küfürbaz	7
küfürlü	8
küfürsüz	1
kükre-	9
kükreyebil-	1
kül	100
kül rengi	19
kül renkli	37
kül tablası	1
kül yutmaz	8
kül yutmazlık	1
külah	42
külahlı	3
külbastı	1
külçe	8
külhan	4
külhan ağzı	1
külhanbeyce	1
külhanbeyi	17
külhanbeylik	2
külhanca	1
külhani	4
külle-	2
küllen-	3
külleyebil-	1
külliyat	2
Külliye	2
külliyen	2
külliyetli	1
küllü (I)	1
küllü (II)	1
küllü kasirün fitne	1
küllü muzırrün yuktel	3
küllü su	7
küllühüm	1
küllük	2
külot	144
külotlu	1
külotsuz	2
kültür	22
kültürfizik	1
kültürlü	11
kültürsüz	1
külüstür	59
külüstürle-	1
külüstürlük	1
küme	11
küme küme	10
kümelen-	1
kümes	23
kümes hayvanları	2
kün feyekün	2
küncü	9
küncü göneni	2
küncülü	1
künye	13
küp	110
küp uçuran	5
küpe	102
küpeli	10
küpesiz	1
küpeşte	1
kürdan	1
Kürdo	7
küre	6
kürek	43
kürek kürek	2
kürekli	1
kürk	4
kürkçü	3
kürrei arz	6
kürsü	20
Kürt	64
kürtaj	16
kürtajcı	2
Kürtçe	26
kürü-	2
küs-	89
küsebil-	1
küskün	34
küskünlük	10
küslük	2
küstah	49

küstahça	9
küstahlaş-	3
küstahlık	8
küstür-	3
küsur	22
küsül-	2
küşneli ahır	3
küt (I)	1
küt (II)	18
küt küt	10
kütle	3
kütlü	186
kütlücü	5
kütlücülük	1
küttedek	1
kütük	22
kütüklük	2
Kütülamare	3
kütüphane	7
kütüphaneli	6
kütür kütür	16
kütürde-	2
kütürdet-	2
küvet	9
lâ	1
La Dam O Kamelya	11
la gayb-ı illallah	6
la havle	38
La havle vela	7
La havle vela kuvvete	5
La havle vela kuvvete illa billah	9
La ilahe illallah	7
La ilahe illallah, Muhammeden Resulullah	2
laboratuvar	15
lacivert	225
lacivertleş-	1
lacivertlik	1
laçka	24
laçkalaş-	1
lades	3
Ladri di Biciclette	1
laf	1201
laf ebeliği	1
laf ebesi	3
laf kalabalığı	1
lafçı	5
lafçılık	1
lafla-	1
lafsız	1
laf-ü güzaf	3
lağım	1
lağımcılık	1
lağman	5
lağvediver-	1
lağvet-	2
lahana	8
lahmacun	1
lahza	6
laik	4
laiklik	2
lak lak	3
lakap	4
lake	1
lakerda	10
lakerdacı	1
lakırdı	20
lakin	712
laklaka	1
lala	1
Laleli	11
lam	1
lama	1
lamba	262
lambalı	4
lamentable	1
lampasa	4
lan	666
Lana Turner	7
lando	5
lanet	125
lanetlik	1
lanetullah-ı aleyh	2
Langa	2
lanlık	1
lapa	2
lapa lapa	39
laska	1
lastik	75
lastikli	6
lata	2
latif	3
latife	5
latilokum	6
Latin harfleri	2
Latince	2
laubali	24
laubalice	2
laubalileş-	6
laubalilik	30
lavabo	25
lavanta	10
lavantala-	1
lavdanom	4
lavman	7
layık	102
layiha	6
layik	3
laz	34
lazım	941
lazımlık	1
Lazoğlu	6
Le Trou Normand	1
leb	6
leb-i derya	1
leblebi	20
leblebi şekeri	1
leblebici	1
Lefter	1
leğen	92
leğençe	4
leh	12
lehim	1
leke	29
lekele-	6
lekeleme	1
lekelen-	20
lekeli	15
lemyezel	4
len	1
lenduha	6
lenfatik	1
lenger	3
lengerli	10
Lenin	8
Leon Hancıyan	1
lepiska	2
leş	86
Leşçi	19
letafet	1
leülhamd	1
levazımat	1
levent	4
Levent	18
levha	27
levhi ezel	2
levrek	2
levye	7
Leylaklar Açarken	2
leylek	10
leziz	3
lezzet	3
lezzetli	3
lı lı lı	1
lıkır lıkır	7
lıkırtı	1
libas	1
liberal	1
liberalist	2
liberalizm	3
Libya	2
lider	8
liderlik	2
lido	1
lif	1
lig	8
likit	2
likör	23
likrol	1
likrolle-	1
lillah	8
lillos	1
liman	96
Limasollu	4
Limasollu Naci	1
Lime Light	1
lime lime	13
limini bavee	1
limon	46

limon sarısı	1
limonata	9
limonatacı	1
limonlu	2
limonsuz	1
limontuzu	2
linç	3
ling	3
lira	891
liralık	120
lire	3
lisan	3
lisans	1
lise	156
liseli	40
List	2
liste	25
litograf	1
liva	1
liva-yı şerif	4
liya	1
Liyon	1
Lizbon	1
lizol	1
lo	3
lolo	4
lololo	2
lobut (I)	1
lobut (II)	2
loca	41
Locke	2
lodos	7
lodossuz	1
loğusa	13
loğusa şerbeti	10
loğusalık	1
lohusa şerbeti	1
lojman	1
lokal	6
lokal anestezi	1
lokanta	443
lokantacı	24
lokantacılık	2
lokantalı	1
lokavt	4
lokma	92
lokma lokma	21
lokmacık	1
Lokman Hekim	20
lokomotif	20
lokum	3
Lombrozo	2
Londra	17
Londura	1
lop	1
Lord Corc	1
lort	4
Lortlar Kamarası	2
lostra salonu	1
lostromo	3
lostromoluk	3
Losyon Es	3
loş	57
loşça	3
loşlanmışlık	1
loşlaş-	8
loşluk	34
Lotrek	3
Louis Quins	1
Lozan	1
Löbon	5
löküs	3
löp	2
löp löp	4
Lul Kenz	1
lumbago	1
lunapark	1
Lut Kavmi	2
lutr	2
Luviler	2
lübb	1
Lübnan	4
Lübnanlı	2
lüfer	10
lügat	14
lügatlı	2
Lükres Borjiya	5
lüks	36
lüks lambası	8
lüle	2
lüle lüle	16
lüp	2
lütfedil-	1
lütfen	69
lütfet-	6
Lütfi Akad	1
lütuf	7
lüzum	434
lüzumlu	7
lüzumluk	2
lüzumsuz	11
lüzumsuzluk	1
M.Ö.	1
ma	1
maalesef	49
maarif	9
maasselami	2
maaş	279
maaş bordrosu	1
maaşlı	29
maazallah	24
mabad-et-tabiiyye	2
mabet	1
mabiarif	1
Macar	3
Macaristan	1
macera	126
maceracı	1
maceracılık	1
maceralı	1
maceraperest	6
maceraperestleşiver-	1
macir	4
macun	9
maç (I)	99
maç (II)	1
Maçka	36
madalya	4
madalyon	4
madam	25
Madam Bovari	3
madara	17
madde	15
maddeten	1
maddi	5
maddiyat	1
Maddiyyum Mezhebinin İzmihlali	1
made in	3
madem	604
madem ki	6
mademki	15
maden	15
maden kömürü	8
maden suyu	8
madeni	3
madik	8
madrabaz	4
mafet-	1
mafsal	2
magazin	30
magazinci	1
mağara	27
mağaza	126
mağazacı	2
mağdur	8
mağribi	3
mağrip	2
Mağripli	2
mağrur	30
mahal	2
mahalle	1044
mahalle arası	20
mahalle arkadaşı	3
mahalle bekçisi	23
mahalle kahvesi	25
mahalle karısı	12
mahalle kavgası	1
mahalle muhtarı	1
mahallece	1
mahalleli	297
mahalli	12
mahana	1
maharet	2
mahcup	29
mahcupluk	1
mahdum	6
mahdut	1
mahfaza	1
mahir	1

mahiyet	6
mahkeme	242
mahkeme-i istinaf	1
mahkemelik	12
mahkûm	81
mahkûmiyet	1
mahlûk	15
mahluta	1
mahmur	6
mahmurlaş-	4
mahmurlaştır-	1
mahmurluk	5
Mahmut Celalettin Paşa	1
Mahmut Yesari	1
Mahmutpaşa	25
Mahmutpaşa Hanı	2
Mahmutpaşa Yokuşu	3
mahmuz	2
mahmuzla-	1
mahpus	31
mahpushane	4
mahpusluk	7
mahrem-i esrar	1
mahrum	21
mahrumluk	5
mahsuben	1
mahsul	20
mahsup	1
mahsus	71
mahsustan	167
mahşer	7
mahşer günü	1
mahşeri	1
mahut	2
mahv	4
mahvedil-	1
mahvet-	19
mahvol-	90
mahvolabil-	3
mahvolma	3
Mahz Aklın Tenkidi	1
mahzen	54
mahzı hakikat	1
mahzuf	1
mahzun	25
mahzunlaş-	2
mahzunluk	4
mahzur	9
mahzursuz	1
mail-i inhidam	14
maiyet	11
majeste	3
makale	12
makam	50
makara	33
makaracı	2
makaralı	5
makarasız	1
makarna	6
makarnacı	2
makas	43
makasçı	2
makasla-	5
makaslama	1
makat	1
makber	1
makbul	31
makbuz	24
makina	2
makine	569
makine yağı	15
makineli tüfek	17
makinist	33
makinistlik	5
Makormikin	1
makosen	5
maksat	1
maksatlı	236
Maksim	5
Maksim Gorki	2
maktu	1
maktul	4
makul	4
makûs	1
makyaj	2
makyaj takımı	1
mal	416
mal beyanı	1
mal mülk	43
mal sahibi	25
mala	15
malak	1
Malatya	5
Malatyalı	2
malaz	1
malca	1
malın gözü	2
mali	3
maliye	10
maliyeci	5
maliyet	5
Mallarme	1
mallı	2
mallı mülklü	18
malmüdürü	33
malsız mülksüz	2
malta	12
Malta (I)	1
Malta (II)	4
maltız	45
malul	6
malum	309
malumat	3
malumatı diniyye	1
malumualiniz	13
malzeme	14
mama	2
mamafih	39
mambo	2
mamma	13
mamul	3
mamulat	1
mamür	9
mana	86
mana mana oynat-	2
manalandır-	1
manalandırma	1
manalı	18
manasız	11
manasızlaş-	1
manastır	1
Manastırlı	1
manav	85
manda	1
manda gözü	5
mandal	18
mandalin	2
mandalina	14
mandalla-	8
mandallı	3
mandepsi	3
mandıra	7
mandolin	1
manej	1
manen	2
manevi	11
maneviyat	1
manevra	34
manga	6
mangal	88
mangal kömürü	1
mangal yürekli	1
mangır	266
mangırlan-	1
mangırlı	9
mangırsız	4
mangırsızlık	2
mangiz	13
manık	2
mâni (I)	58
mâni (II)	13
manifatura	4
manifaturacı	7
manifaturacılık	1
manikür	1
manikürlü	3
Manisa	2
manita	3
manitacı	2
mank	1
manken	4
Manliher	1
Mano	8
manşet	9
manşetli	1
mantar	24
mantar tabancası	3
mantı	2
mantık	6
mantıklı	1

mantıksız	1
mantıksızlık	1
manto	131
mantolu	15
mantoluk	6
manyak	8
manyaklık	2
manyetize	1
manyeto	2
manyezi	1
manzara	58
manzaralı	1
manzume	1
mapıs	7
mapıslık	3
mapis	56
mapisane	7
mapishane	2
mapislik	1
mapus	3
Mapushane Çeşmesi	1
maraba (I)	6
maraba (II)	1
marabayın	2
marangoz	25
marangozhane	8
marangozluk	8
Maraş	6
Maraşlı	2
maraton	1
maratoncu	2
maraza	3
mareşal	1
Margaret Gotye	11
margarin	3
Margerit	2
margizet	8
Mari	73
marifet	94
marifetli	1
Marifetname	4
Marilin	17
Marilyn	8
Marilyn Monroe	3
mariz	6
marizle-	5
marizlen-	2
marka	50
markalı	3
marke	5
Markiz	2
Markizet	4
Marko Paşa	5
marköteri	1
Marks	1
Marksist	2
Marksizm	3
Marlon Brando	2
Marmara (I)	5
Marmara (II)	7
Marmara Kliniği	1
Marmara Sineması	2
marmelat	2
maroken	35
marpuç	6
mars	11
marsık	13
Marsiliya	1
Marsilya	9
marsuvan eşeği	1
marş	71
marş marş	15
Marşal Planı	4
mart	21
mart kedisi	4
martaval	5
martı	3
martin	3
marul	14
maruzat	6
masa	1572
masa örtüsü	6
masabaşı	1
masacık	1
masaj	1
masal	59
masalık	3
masallaştır-	1
masebe	1
masebeci	2
maskara	25
maskaralık	5
maske	18
maskele-	1
maskelen-	1
maskeli	1
maskeli balo	1
maslahat	4
masmavi	36
masraf	106
masraf kapısı	2
masraflı	4
masrafsız	1
Massey Harris	1
mastika	3
mastor	3
mastori	1
mastorluk	3
masum	15
masumiyet	1
masumlaşıver-	1
masumluk	1
masun	1
masura	27
masuracı	1
masuralık	1
maşa	252
maşalı	1
maşalık	1
maşallah	86
maşlahlı	1
maşrapa	9
maşrık	1
maşuk	1
mat (I)	1
mat (II)	2
matah	5
matbaa	7
matbaacı	1
Matbaatül Haceriyye	3
matbu	1
matem	2
matematik	9
matematikçi	3
materyalist	1
materyalizm	1
matine	3
matiz	1
matlık	1
matlup	1
matmazel	8
matrak	84
matraklık	1
maun	3
maval	3
mavera	2
mavi	1058
mavi boncuk	4
Mavi Köşe	5
mavileştir-	1
mavili	22
mavilik	15
mavin	6
mavna	12
mavra	3
mavzer	8
mavzerli	1
mavzersiz	1
maya	17
mayala- (I)	1
mayala- (II)	3
mayalan-	2
mayalı	1
maydanoz	16
maydanozlu	4
mayet	2
mayhoş	1
mayın	3
mayıs (I)	25
mayıs (II)	8
mayiş	5
mayişçi	2
maymun	42
maymun iştahlı	2
maymun iştahlılık	1
maymun suratlı	2
maymuncuk	1
maymunluk	3
mayna	9
mayo	2

mayolu	1
mayonezli	2
mayrik	2
mayrikli	1
maytap	5
mazbut	3
mazeret	15
mazhariyet	1
mazi	12
mazlum	8
mazmaza	1
mazot	25
mazruf	3
mazur	11
mazurat	2
McCormick	1
mebus	68
mebusluk	7
mecbur	141
mecburi	2
mecburiyet	17
mecburiyetsiz	1
mecburluk	1
mecidiye	2
Mecidiyeköy	1
meclis	81
mecmua	6
meçhul	22
medeni	20
medeni kanun	4
medeni nikâh	2
medeniyet	8
medeniyet yuları	8
medeniyetsiz	2
medet	4
Medine	4
Medine-i münevvere	2
Medrese	8
medreseli	1
mefat	4
mefhum	1
megaloman	1
meğer	87
meğerki	1
mehdi	18
mehdi-i resul	31
mehdi-i resullük	1
mehdilik	1
mehel	2
mehendis	5
mehtap	2
Mehtap Şaraphanesi	2
mekân	17
mekanik	5
mekanizma	5
mekik	31
mekik oyası	3
Mekke	6
Mekke-i Mükerreme	2
Mekkeli	2
mekniye	1
mekr-ü hiyle	1
Meksika	4
Meksikalı	3
Mekteb-i Hukuk	7
Mektebi Mülkiyyei Şahane	1
Mekteb-i Sultani	8
mektep	73
mektepli	21
mekteplilik	1
mektubi kalemi	4
mektup	562
mektupçu	2
mektuplaş-	7
mektuplaşma	1
mektüp	13
melaike	8
melanet	2
melanj	1
melankoli	4
mele-	1
melek	46
meleke	1
Melekgirmez	1
Melekgirmez Çarşısı	2
Melekgirmez Sokağı	1
melekleş-	1
melengiç	2
meleş-	3
melhem	1
melil melil	3
melmeket	6
melodi	14
melon	5
melun	6
melunca	1
melunluk	3
melül mahzun	5
melüllük	1
Memâlik-i mahruse-i şâhâne	1
Memduh Ün	2
meme	156
memek	1
Memekli	1
memeli	30
memleket	608
memleket havası	2
memleketli	2
memnun	574
memnuniyet	2
memnuniyetle	1
memnunluk	28
memnunlukla	33
me'mul	1
memur	507
memurin	4
memuriyet	27
memurluk	38
men	1
men dakka dukka	5
men edil-	1
men et-	7
Menakıb-ı Peygamberi	2
mencilis	1
mendebur	27
mendeburlaş-	3
mendeburluk	2
Mendelson	1
Menderes	10
mendil	130
mendilli	12
menekşe	1
Menemen	2
Menenjit	1
menent	2
menfaat	30
menfi	3
mengene	13
meni	1
menkıbe	5
menkûha	1
menkuhe	3
menkul	5
menkule	4
mensup	12
menşe	1
mentalite	1
menteşe	6
Menteşeli	4
Menuhin	1
meppil	1
meraba	2
merabayn	1
merak	613
meraklan-	36
meraklandır-	3
meraklanıl-	1
meraklanma	2
meraklı	96
meram	13
Meram	4
Meram Bağları	2
Meram Çayı	1
merasim	20
merasimci	1
merasimsiz	1
mercan	2
Mercan	3
Mercedes	1
merci	2
mercimek	43
mercimek çorbası	7
mercimekli	3
merdiven	968
merdiven boşluğu	1
merdivenli	3
meret	4
mergup	1

merhaba	256
merhabalaş-	1
merhabayın	1
merhamet	19
merhametli	2
merhametsiz	3
merhem	7
merhum	18
meridyen	1
merih	1
Merinos	1
merkez	57
Merkez Bankası	1
Merkez Efendi	1
merkezce	1
merkezi arz	1
mermer	55
mermi	8
Mernüş	1
merro	3
merserize	1
mersi	80
mersin	2
Mersin	14
mert	25
mertçe	3
mertebe	2
mertek	14
mertlik	23
merveilleux	10
merveyyö	1
mes	1
mesabesinde	1
mesafe	9
mesai	16
mesai saati	2
mesaj	2
mesane	1
mescidimsi	1
mescit	32
mesel	1
mesela	304
mesele	898
Meserret Kahvesi	6
Meserret Kıraathanesi	1
mesire	1
mesken	2
mesken dokunulmazlığı	3
meslek	84
mesleki	1
meslektaş	11
Mesliye	1
mesrur	1
mest (I)	29
mest (II)	1
Mestan Hamamı	3
mestlik	3
mesul	9
mesuliyet	8
mesuliyetli	2
mesut	52
meşale	4
meşe	14
meşe odunu	2
meşelik	12
meşgale	1
meşgul	256
meşguliyet	1
meşgullük	1
meşhur	24
meşime-i şeb	1
meşin	48
meşlah	1
meşru	6
meşrutiyet	7
meşum	1
meta	2
metabolizma	3
metafiziksel	1
metazori	16
metelik	55
metelikçi	1
meteliksiz	20
meteliksizlik	1
meth	1
methet-	6
methettir-	1
methü sena	1
metin	1
metîn	11
Metin	1
Metin Erksan	3
metot	1
metre	108
metrekare	1
metreküp	1
metrelerce	1
metrelik	2
metres	112
metreslik	8
Metro Goldvin Mayer	1
Metroviçeli	3
metruk	6
mevcudiyet	3
mevcut	5
mevki	32
mevla	4
Mevla	3
Mevlânâ	2
Mevlânâ Türbesi	2
Mevlanakapılı	6
mevlit	10
mevlithan	2
mevlüt	6
mevsim	100
mevsim-i şita	2
mevsimlik	2
mevsuk	1
mevzi	1
mevzu	5
mevzu bahis	1
mevzuat	4
meyan kökü	2
meyanecilik	1
meydan	325
meydan savaşı	2
meydancı	56
meydancılık	4
meydanlık	35
meyhane	294
meyhaneci	25
meyhanecilik	2
meyil	26
meylet-	2
meymenet	4
meymenetsiz	5
meymur	22
meyusen	1
meyve	69
meyve ağacı	4
meyve bahçesi	1
meyve kabuğu	1
meyveci	1
meyvecilik	1
meyvehoş	1
meyvesiz	1
meyyiten	1
meyzin	1
mezar	93
mezar taşı	18
mezarlık	56
mezarsız	1
mezat	3
mezbaha	1
mezbele	3
meze	161
mezeli	1
mezelik	4
mezesiz	9
mezhebi geniş	4
mezhep	3
meziyet	26
Mezopotamya	4
mezun	16
mı / mi / mu / mü	26117
mıh	4
mıhla-	3
mıhlama	1
mıhlan-	1
mıhtar	23
mıknatıs	4
mıknatısiyet	1
mıncıkla-	8
mıncıklan-	5
mıncıklanma	1
mıncıklat-	11
mıncıklatma	1
mırıl mırıl	21
mırıldan-	295
mırıldanabil-	2

mırıldanma	8
mırıltı	38
mırın kırın	7
mırmırık çorbası	2
mırnavla-	1
mısı	5
mısır	11
Mısır	18
Mısır Apartmanı	1
Mısır Çarşısı	17
mısır koçanı	2
mısır püskülü	5
Mısırca	1
Mısırlı	1
Mısırlı Niyazi	1
mısra	3
mışıl mışıl	20
mıymıntı	4
mıymıntılık	1
mızıka	17
Mızıka-yı Hümayun	1
mızıkçı	1
mızıkçılık	7
mızırdan-	5
mızırdanma	2
mızırtı	1
mızmız	6
mızraklı	3
Mızraklı ilmihal	2
mibzer	9
miço	2
mide	137
mide fesadı	1
mideci	1
midesiz	18
midesizlik	1
midevi	1
midye	6
Mihail	1
mihnet	5
mihrap	4
mihver	1
mika	2
Mikail	1
mikrofon	3
mikrop	34
mikroplu	1
mikropluk	2
miktar	30
miktar-ı münasip	1
mil (I)	2
mil (II)	4
milattan önce	1
Mileci	1
milim	1
milimetre	1
milimetrelik	1
millet	448
Millet	2
Millet Bahçesi	2
milletçe	3
milletlerarası	4
Milletlerarası Cannes Festivali	2
milletvekili	80
milletvekilliği	13
millî	28
Millî Eğitim Bakanlığı	1
Millî marş	2
Millî Mensucat Fabrikası	4
Millî Mücadele	28
Millî takım	5
Millî varlık	2
millîci	19
millîcilik	1
millîlik	2
milliyet	9
milliyetçi	2
milliyetçilik	3
milyar	1
milyarder	6
milyarlarca	2
milyon	117
milyoner	214
milyonerlik	1
milyonlarca	1
milyonluk	20
mim	23
mimar	9
mimari	1
mimarlık	1
mimle-	14
mimli	5
minare	45
minare boyu	6
minare kırığı	10
minder	41
minderli	1
minganis	1
mini	3
mini etek	2
mini etekli	2
mini mini	7
minibüs	1
minik	5
minnacık	50
minnet	122
minnettar	1
mintan	9
mintanlı	1
minval	1
minyon	3
mir	49
miralay	8
miras	40
mirasçı	11
mirasyedi	3
mis	24
misafir	132
misafir odası	40
misafircilik	1
misafirli	1
misafirlik	17
Misakımillî	2
misal	3
misil	27
misilsiz	1
misina	2
Misis	2
misis	1
miskal	1
misket	5
miski amber	1
miskin	7
miskinlik	3
Mislina	1
mister	2
mit mit	4
mitil	14
miting	16
mitralyöz	1
miyane	1
miyavla-	5
miyavlama	3
miyobi	1
miyop	4
mizaç	1
mizaçlı	1
mizah	2
mizahçı	1
mizan	10
mizansen	1
mo	2
Mobidik	1
mobilya	13
mobilyacı	6
moda	56
model	22
modern	27
mokasen	7
mola (I)	4
mola (II)	3
molla	5
moloz	4
monden	4
monoton	4
monsenyör	2
monşer	16
montaj	6
Monte Kristo	2
Montekarlo	5
Montesquieu	1
montgomeri	4
montgomerili	5
montör	30
Montparnasse	13
mor	216
moral	5
morar-	43
morarma	3

morart-	9
morartı	10
more	2
morfin	3
morg	2
mori	1
morlaş-	1
morlu	17
morluk	8
morta	1
mortiz	1
moruk	144
morukla-	4
Moskof	9
mosmor	19
mostra	4
motif	1
motor	83
motorlu	10
motorlu taşıt	6
motosiklet	35
motosikletli	3
Movado	1
möble	14
möbleci	1
möbleli	2
möhtaçlık	1
möhüm	1
mösyö	9
MP	1
MP'li	7
muadil	1
muallime	1
muamelat-ı resmiyye	1
muamele	42
muamma	1
muavin	68
muavinlik	2
Muaviye	2
muayene	57
muayenehane	33
muayyen	3
muazzam	7
muazzez	1
mubah	3
mubayaa	1
mucip	1
mucize	3
mudara	3
mugalata	1
muhabbet	45
muhabbet muskası	5
muhabbet tellalı	4
muhabbetname	1
muhacir	36
muhacir arabası	3
muhacirlik	1
muhafaza	25
muhafazakâr	2
muhafız	2
muhakeme	41
muhakkak	70
muhalefet	30
muhalefet partisi	7
muhalif	43
muhallebi	7
muhallebi çocuğu	5
muhallebici	26
Muhammet	2
muhannat	1
muharrir	2
muhasebe	63
muhasebeci	214
muhasebecilik	3
muhasip	5
muhasiplik	3
muhatap	3
muhbir	3
Muhiddin-i Arabi	1
muhit	3
muhtaç	65
muhtaçlık	5
muhtar	111
muhtarlık	10
muhtay	1
muhtemel	1
muhterem	47
Muhterem Nur	1
muhteşem	30
muhteva	1
muin	2
mukabele	1
mukadder	1
mukaddes	6
mukaddesat	2
mukat	1
mukavele	38
mukavemet	2
mukavva	5
mukayese	2
mukayyet	32
muktedir	1
mukteza	1
Mulen Ruj	1
mum	15
mum çiçeği	1
mumaileyh	1
mumbar	1
mumlu	1
mumluk	10
mundar	14
munis	1
muntazam	8
muntazaman	2
muntazır	1
murabbalık	2
murakabe	8
murat	7
murt	5
Murtaza	1
musalla taşı	1
musallat	13
musandıra	2
Musevi	1
musibet	10
musiki	7
muska	48
musluk	105
Mussolini	8
Mustafa Kemal	27
Mustafa Kemal Paşa	72
mustarip	5
muşamba	42
muşambalaş-	1
muşmula	10
muşta	1
muştala-	1
muştalan-	1
mutaassıp	7
mutabık	3
mutat	1
mutemet	8
mutemetlik	4
mutena	1
mutezile	1
mutfak	511
mutfaklık	1
muti	1
mutlak	30
mutlaka	356
mutlu	115
mutluluk	52
mutsuz	5
mutsuzluk	1
muvacehesinde	1
muvafakat	1
muvafakatname	2
muvaffak	13
muvaffakiyet	4
muvazene cetveli	1
muz	54
Muzaffer Akgün	1
muzcu	1
muzır	44
muzırlık	1
muzip	1
muzipçe	1
muziplik	3
muzmahil	2
muzur	1
Mübadele	5
mübadil	1
mübalağa	1
mübalağalı	1
mübarek	117
mübarek gün	2
mübaşir	7
mücadele	38
mücadeleci	1
Mücahede-i Milliyye	3

Mücahede-i Milliyyeci	1
mücahit	2
mücerret	33
mücevher	2
mücevher kutusu	5
müdafaa	16
müdafaasız	2
müdafi	2
müdahale	25
müdana	2
müdavim	1
müddei umumi	1
müddei umumilik	1
müddet	3
müdevver	7
müdire	1
müdrik	1
müdür	1175
müdür yardımcısı	4
müdüriyet	7
müdürlük	20
müesses	1
müessese	39
müezzin	3
müfettiş	740
müfettişlik	9
müflonlu	2
mühendis	91
mühendislik	3
mühim	119
mühimse-	2
mührü şerif	1
mühür	14
mühürle-	3
mühürlen-	1
mühürlü	2
müjdat	1
müjde	117
müjdeci	2
müjdele-	8
mükâfat	1
mükellef	62
mükemmel	28
müktesebatı ilmiyye	1
mülahazat	1
mülakat	3
mülayim	1
mülazım	20
mülazım-ı sani	2
mülk	145
mülki amir	2
mülkiye	9
mülkiyet	4
mülteci	5
mümessillik	2
mümeyyiz	1
mümin	1
mümkün	292
mümkün mertebe	1
mümkünsüz	17
münafık	3
münakaşa	7
münasebet	120
münasebetsiz	8
münasebetsizlik	12
münasip	33
münazaalı	7
münci	1
münevver	1
münferit	5
Münir Nurettin	1
Münkir Nekir	2
müptezel	2
müracaat	27
mürebbiye	1
müreffeh	1
mürekkep	22
mürekkepli	2
mürettip	4
mürettiphane	3
mürettiplik	2
mürit	1
mürşit	1
mürteci	1
mürüvvet	4
mürvet	1
müsaade	127
müsabaka	3
müsade	1
müsait	12
müsamere	1
müsaraat	1
müsavat	1
müsavi	1
müsekkin	1
Müslüman	100
Müslümanlık	29
müspet	4
müsrif	6
müstafi	4
müstahak	8
müstahdem	9
müstakbel	11
müstakil	5
müstakim	1
müstantik	9
müstehcen	7
müstehzi	2
müsterih	6
müstesna	2
müsteşar	12
müsvedde	8
müsveddelik	1
müsvette	5
müşahede	1
müşahit	1
müşebbeh	1
müşebbehün bih	2
müşekkel	3
müşerref	4
müşkül	4
müşrik	1
müşterek	11
müşteri	276
müteahhit	171
mütedeyyin	6
müteessir	5
mütehassıs	14
mütehassis	1
mütenasip	3
mütenebbih	7
müteselsil	2
müteşebbis	1
mütevazı	5
müteveffa	1
mütevellit	1
müthiş	310
müthişleş-	1
müttefik	1
müvekkil	9
müvezzi	1
müzakere	10
müzayede	2
müzdat	2
müze	1
müzekkere	2
müzevir	2
müzik	47
müzisyen	9
müzmin bekâr	1
müzmin bekârlık	1
na (I)	4
na (II)	2
naam	1
naaz	8
nabekâr	1
naber	12
nabız	49
nacak	1
Nacar	1
Naci Sadullah	1
naçar	2
naçiz	6
naçizane	1
nadide	1
nadir	2
nafaka	15
Nafia	4
Nafia Vekâleti	4
nafile	78
naftalin	1
nagant	52
nagantlı	1
nağme	4
nah (I)	44
nah (II)	12
nahiv	1
nahoş	3
nahuye	2
nail	4

nakarat	1
nakış	12
nakışlan-	1
nakışlı	3
naki	2
nakil	6
nakit	12
nakit para	2
nakledil-	2
naklen	1
naklet-	5
naklettir-	1
nakli yekûn	2
nakliye	1
nakliyecilik	1
nakten	1
nal	29
nalbant	1
nalın	33
Nalıncı Mimi Dede	2
nalınlı	1
Nallı Fatma	2
nam	37
namahrem	35
namaz	167
namaz niyaz	17
namazlı	3
namazsız	1
namert	3
Namık Kemal	20
namına	9
namıs	2
namıslı	1
namıssız	1
namlı	9
namlu	21
namlulu	4
namsız	1
namus	313
namus sözü	1
namuskârane	1
namuslu	209
namusluca	1
namusluluk	5
namussuz	163
namussuzca	2
namussuzluk	12
namuz	21
namuzlu	5
nanay	14
nane	13
nane ruhu	1
Nane Sokağı	1
naneli	2
nanik	8
nankör	74
nankörlük	11
nap-	65
Napoli	7
napolyon	1
Napolyon Bonapart	1
nar	14
nara	161
nargile	71
nargileli	6
narh	4
narin	13
narkoz	5
nasıl	3673
nasılsa	36
nasır	22
nasırlan-	1
nasırlaş-	1
nasırlı	46
nasihat	26
nasihatli	6
nasip	28
nasiye	2
Nasrani	1
Nasreddin Hoca	3
natık	5
Nato	3
Natpinkerton	1
natürmort	1
navlun	2
naylon	47
naz	48
nazar	17
nazar boncuğu	2
nazaran	5
nazarında	24
nazariye	1
nazenin	1
Nâzım	12
nazır	7
nazi	5
nazik	22
nazikâne	1
Nazilli	2
nazlan-	18
nazlı	7
ne	25168
ne âlâ	34
ne çabuk	38
nebatat	1
nebi	2
neblim	14
nebliym	7
Necdet Tosun	1
nece	5
necef taşı	2
neci	54
neden	1401
neden sonra	208
nedeniyle	1
nedense	74
nedensiz	5
nedime	1
nefes	106
nefes nefese	43
nefhi sur	1
nefis (I)	63
nefis (II)	66
nefis müdafaası	1
nefislik	1
nefret	349
nefs	2
nefs-i emmare	2
neftî	6
nehir	59
Nejat Saydam	1
nekahet	2
nekeslik	1
nekre	3
nekrelik	1
nelik	1
Nelli	21
Nelson Eddi	1
nem	11
neme gerek	15
neme lazım	14
neme lazımcı	5
nemlen-	6
nemlendir-	1
nemli	46
nemlilik	8
nemrut	8
nemrutlaş-	1
nemrutluk	3
nene	70
neo realisme	1
neon lambası	1
nerde	1130
nerden	479
nerden nereye	8
nere	174
nerede	344
nereden	269
neredeyse	35
nereli	18
neresi	138
nereye	805
nergis	7
Neriman Köksal	4
Neron	2
nerye	10
nesep	1
nesi	279
nesil	17
nesir	3
nestersin	3
neşe	239
Neşe Düğün Salonu	1
Neşe Lokantası	1
neşelen-	12
neşelendir-	3
neşelendirme	1
neşelenebil-	1
neşeleniş	1
neşelenme	2

neşeli	105
neşesiz	8
neşesizlik	2
neşir	2
neşrolun-	1
net	14
net-	2
netameli	3
netice	42
neticelen-	6
neticelendir-	3
neticelendirme	1
neticelenme	4
netleş-	2
netleştir-	1
netlik	3
neuzü billah	6
nev zuhur	1
nevale	7
nevir	17
nevmidane	1
Nevrol Cemal	2
Nevrozin	5
New York	14
ney	6
neyle-	11
neynemeli	6
neyse	297
nezafet	1
nezaket	16
nezaketsiz	2
nezaret	9
nezarethane	13
nezdinde	9
nezih	2
nezle	3
nezleli	5
nice	112
nice nice	77
niçin	1741
niçinsiz	2
Nietzsche	3
night club	1
Niğde	9
nihayet	212
nihayetinde	2
nikâh	245
nikâh memuru	2
nikâhla-	73
nikâhlama	8
nikâhlan-	9
nikâhlanma	2
nikâhlat-	1
nikâhlayabil-	4
nikâhlayıver-	1
nikâhlı	115
nikâhsız	25
nikel	15
nikelaj	3
nimet	38
nine	63
ninni	5
nirde	19
nirden	29
nire	6
nireli	1
niresi	1
nireye	2
nirye	15
Nis	4
nisa	1
nisan	17
nisbi	1
nispet	11
nispeten	4
nispetsiz	1
nişan	60
nişan halkası	1
nişan yüzüğü	4
Nişanca	4
nişancı	1
nişangâh	2
nişangâhsız	6
nişanla-	7
nişanlan-	13
nişanlanabil-	1
nişanlanma	1
nişanlı	96
nişanlılık	2
nişansız	1
Nişantaşı	17
nitekim	81
nitele-	2
nitelik	2
niyaz	9
Niyazi	1
niye	2110
niyet	202
niyetlen-	8
niyetlenme	1
niyetli	5
niyse	1
nizam	26
nizamname	1
Nizip	1
no	2
nobran	3
nobranca	1
nobranlık	1
nohut	20
nohut ezmesi	3
nohutlu	1
noksanlık	2
nokta	83
noktala-	3
noktalı virgül	1
noktasız	2
nol-	368
nolur	203
nominalist	3
non-figüratif	2
nonoş	17
nonoşlaş-	1
nonoşumlu	1
normal	23
Norveç	4
Norveçli	4
nosyon	1
not	70
nota	4
noter	159
notla-	2
notlan-	2
notlayabil-	1
Notre Dame de Sion	2
nöbet	26
nöbetçi	46
nöbetçilik	2
nöbetleşe	5
nör-	36
nörek	2
nötron	2
Nuh	2
Nuh Naci	3
nukut	4
numara	269
numaracı	12
numaralı	8
numaralı tribün	1
numune	3
Numune Hastanesi	2
nur	45
Nurcu	5
Nurculuk	3
nurlan-	3
nurlandır-	5
nurlu	13
nuru aynim	2
nuru ilahi	4
Nuruosmaniye	5
Nuruosmaniye Cami	1
nutuk	63
nüfus	52
nüfus cüzdanı	3
nüfus kâğıdı	39
nüfusluk	2
nüfuz	6
nüfuzlu	1
nükleer	1
nüks	2
nümayiş	5
nümune-i imtisal	7
nünük	1
nüsha	1
nüsubetlik	3
nüve	1
o (I)	102
o (II)	18480
o açıdan	1
o biçimlik	1

o bu	98
o hâlde	235
o saat	15
o sırada	32
obur	9
oburca	3
oburluk	1
ocak	200
ocakçı	25
ocakçılık	1
Occam	3
oda	2748
odacı	285
odacık	2
odacılık	5
odacısız	2
odalı	34
odalık	5
odun	92
odun sobası	2
oduncu	1
odunluk	4
odunsuz	1
of	119
ofis	6
ofla-	5
oflat-	2
oflaya puflaya	1
oğda	1
oğlak	1
oğlan	1490
oğlan tarafı	3
oğul	4285
oğulluk	6
oh	300
oha	25
oho	122
oje	23
ojeli	6
ojesiz	1
ok	125
okaliptüs	7
okey	4
okka	6
okkalı	42
okkalı kahve	3
okkalık	4
oklava	5
oksijen	1
okşa-	301
okşama	73
okşan-	24
okşanma	8
okşanmışlık	1
okşat-	2
okşayabil-	2
okşayış	5
oktav	1
oku-	901
okul	278
okul çocuğu	3
okul kaçkını	3
okullu	20
okuma	116
okuma kitabı	1
okuma yazma	86
okumuş	45
okumuşluk	8
okun-	29
okunabil-	1
okunma	3
okunuş	1
okur yazar	1
okut-	79
okutabil-	6
okutma	2
okuyabil-	26
okuyabilme	1
okuyucu	16
okuyuculuk	1
okuyuver-	9
okyanus	22
ol-	26698
olabil-	1405
olabildiğince	1
olabilme	10
oladur-	1
olagel-	1
olağan	21
olağanlaş-	2
olağanüstü	21
olağanüstülük	2
olanak	2
olanca	172
olası	1
olasılık	1
olay	58
oldu	8
oldu bitti	7
oldubitti (I)	3
oldubitti (II)	63
oldukça	3
olgu	1
olgun	35
olgunlaş-	5
Olgunlaşma Enstitüsü	1
olgunluk	7
olma	1176
olmadık	6
olmuş bitmiş	1
olrayt	1
olsa olsa	10
olta	15
oluk	24
oluk oluk	4
oluklu	4
olumlu	2
olumsuz	2
olun-	63
olunabil-	6
olunma	1
olunuş	1
olur	9
olur olmaz	1
oluş	164
oluş-	4
oluver-	193
oluverme	11
oman	1
omlet	1
omurga	1
omuz	1010
omuz başı	24
omuz omuza	75
omuzdaş	4
omuzdaşlık	1
omuzla-	38
omuzlan-	2
omuzlu	56
omuzluluk	1
on	1612
on altılık	3
on beşer	6
on binlerce	6
on iki buçukluk	4
on ikişer	2
on para	14
on paralık	4
on sekiz	2
on sekizer	3
ona	2068
ona buna	6
onar	14
onar-	7
onarıl-	9
onarılma	2
onarım	3
onarma	1
onart-	5
onayla-	2
onbaşı	48
onbaşılık	4
onca	36
onda	5
ondanlaş-	1
ondur-	1
ondüleli	7
onlar	2235
onlarca	3
onlarsız	3
onluk	194
onnar	2
onnuk	2
onsuz	32
onuncu	13
Onuncu Yıl Affi	3
onunki	50
onur	23
onurlu	8
onursuz	1

Opel	25
operatör	75
Opon	2
oportünizm	1
ora	1174
oracık	32
oracıkta	69
oradan oraya	13
oralı	60
oran	1
oransızlık	1
orantılı	1
orası	175
orda	410
ordan	84
ordino	9
ordu	33
organ	5
organize	2
Orhan	11
Orhan Günşiray	17
Orhan Veli	3
orijinal	4
orijinalite	1
orkestra	4
orlon	9
orman	157
orman evi	1
orman kibarı	3
ormancı	1
ormancılık	1
ormanlık	2
orospi	4
orospu	205
orospu çocuğu	54
orospu çocukluğu	2
orospuluk	23
orospusuz	1
Orozdibak	3
Orozdibak Meydanı	2
orövvar	2
orta	597
Orta Anadolu	16
Orta Anadolulu	3
Orta Asya	3
orta boylu	10
orta hâlli	11
orta işi	1
orta kat	17
orta malı	2
orta masası	9
orta mektep	3
orta parmak	1
orta şekerli	33
orta yaşlı	39
orta yaşlılık	3
Ortaçağ	8
ortada	148
ortahaf	121
ortak	122
ortaklama	3
ortaklaşa	7
ortaklık	34
Ortaköy	2
ortalama	4
ortalayabil-	1
ortalık	270
ortanca	49
ortaokul	72
ortaparmak	4
oruç	33
oruçlu	2
orvar	2
orya	6
oryantal	2
Osbirik	3
Osmanbey	5
Osmaniye	2
Osmanlı	54
Osmanlı Bankası	3
Osmanlıca	5
Osmanlılık	4
ossaat	10
oşoş	5
oşt	50
ot	129
otel	419
otelci	221
otelcilik	1
otla-	6
otlakiye	1
otlama	2
otlat-	2
otluk	3
oto	5
otobos	1
otobüs	259
Otomatik	1
otomatik	9
otomatikleş-	1
otomatikman	3
otomobil	193
otomobilli	3
otomopil	2
otorite	6
otoriter	2
ottuz	4
otur-	2383
oturabil-	34
oturadur-	1
oturak	5
oturak âlemi	18
oturaklı	5
oturma	52
oturma odası	3
oturt-	210
oturtma	12
oturtul-	11
oturtuş	1
oturul-	17
oturuş	18
oturuver-	17
otuz	342
otuzar	5
otuzluk	26
otuzuncu	10
ov-	30
ova	62
oval	29
ovala-	80
ovalama	6
ovalat-	1
ovalayış	1
ovdur-	1
ovma	9
ovul-	27
ovulmuşluk	1
ovulu	1
ovuştur-	24
ovuşturma	2
oy (I)	43
oy- (I)	40
oy (II)	2
oy- (II)	2
oya (I)	2
oya (II)	1
oyabil-	3
oyala-	19
oyalama	2
oyalan-	26
oyalanabil-	1
oyalanma	1
oyalayabil-	2
oylum	1
oylum oylum	1
oyma	1
oymak	1
oymalı	13
oyna-	856
Oyna Yansın Cepkenin	2
oynak	62
oynaklık	2
oynama	65
oynamamazlık	1
oynan-	28
oynanabil-	1
oynanma	2
oynaş	8
oynaş-	21
oynaşabil-	1
oynaşma	3
oynat-	93
oynatabil-	6
oynatıl-	2
oynatma	10
oynayabil-	24
oynayabilme	1
oynayış	4
oynayıver-	1
oysa	379

oysa ki	5
oysaki	1
oyuk	5
oyul-	11
oyun	212
oyun havası	5
oyun kâğıdı	1
oyunbozanlık	1
oyuncak	119
oyuncakçı	9
oyuncu	70
oyunlaştır-	1
oyuş	1
oyuver-	2
oyya	1
Ozirisli	1
ö	1
öbek öbek	1
öbekle-	1
öbür	311
öbür dünya	10
öbür gün	82
öbürü	22
öcü	2
öç	66
öd	75
öd ağacı	3
öde-	153
ödeme	13
ödemeli	1
öden-	17
ödenebil-	3
ödenme	9
ödeş-	15
ödeşebil-	8
ödeşiver-	1
ödeşme	2
ödet-	2
ödev	16
ödevlendir-	1
ödeyebil-	17
ödeyiver-	1
ödlek	6
ödül	1
ödünç	4
öf	35
öfele-	24
öfeleyiver-	2
öfke	70
öfkelen-	840
öfkelendir-	1
öfkelenil-	2
öfkeleniver-	1
öfkelenme	6
öfkeli	213
öğ-	2
öğle	218
öğle ezanı	1
öğle namazı	2
öğle paydosu	24
öğle uykusu	4
öğle üzeri	3
öğle vakti	1
öğle yemeği	26
öğlen	18
öğleüstü	4
öğleüzeri	1
öğleyin	51
öğren-	722
öğrenci	89
öğrencilik	1
öğrenebil-	23
öğrenil-	12
öğrenilebil-	2
öğrenilme	3
öğrenim	29
öğreniş	1
öğreniver-	4
öğreniverme	1
öğrenme	37
öğret-	65
öğretebil-	1
öğretici	1
öğretil-	2
öğretme	6
öğretmen	298
öğretmenlik	3
öğün	8
öğün-	2
öğünme	2
öğünü	1
öğür-	21
öğürt-	8
öğürtme	1
öğürtü	2
öğürül-	1
öğüt	37
öğüt-	7
Öğüt Sokağı	1
öğütle-	5
öğütlü	1
öğütme	2
öğütül-	2
öhö	29
ökçe	1
ökçeli	11
ökse	1
öksür-	159
öksürme	15
öksürt-	2
öksürük	86
öksürüklü	18
öksürül-	1
öksürüver-	1
öksüz	32
öksüzlük	2
öküz	224
öküz arabası	4
Öküzbaşı	4
öl-	1139
ölç-	95
ölçebil-	1
ölçü	37
ölçül-	4
ölçülebil-	1
ölçülü	8
ölçüsüz	1
ölçüsüzlük	1
ölçüşme	1
öldür-	494
öldürebil-	16
öldüresiye	1
öldürme	27
öldürmüşlük	1
öldürt-	6
öldürtme	2
öldürücü	2
öldürül-	30
öldürülebil-	2
öldürülme	11
öldürüver-	1
ölebil-	27
ölesiye	6
ölgün	14
ölgün ölgün	2
ölgünlük	1
ölme	54
ölü	210
ölü açı	1
ölü evi	1
ölü mevsim	2
ölü ölüver-	2
ölü sessizliği	1
ölü yıkama	2
ölü yıkayıcı	4
ölüm	338
ölüm dirim	1
ölüm döşeği	2
ölüm emri	2
ölüm kalım	1
ölüm kalım savaşı	1
ölüm korkusu	1
ölümcül	1
ölümlü dünya	7
ölün-	13
ölünebil-	1
ölünün körü	1
ölüş	1
ölüver-	55
ölüverme	5
ömrü billah	2
ömrü muazzez	3
ömür	133
ömür adam	1
ömür boyunca	5
ömür törpüsü	3
ön	2713
ön ayak	8
ön teker	3
ön tekerlek	5

Önasya	1
önayak	24
önce	1655
önceden	46
önceki	298
önceleri	57
öncelikle	2
öncü	1
öncül	2
önem	161
önemli	346
önemlilik	2
önemse-	6
önemsemezlik	1
önemsen-	1
önemseyiş	1
önemsiz	32
önemsizce	4
önemsizlik	5
önerme	1
öngör-	1
önle-	55
önleme	10
önlen-	2
önlenebil-	1
önleyebil-	13
önlü arkalı	1
önlük	71
önlüklü	9
önsezi	8
önü sıra	1
önünde sonunda	1
öp-	725
öpebil-	8
öpme	45
öptür-	17
öptürebil-	1
öpücük	46
öpül-	17
öpüş	16
öpüş-	55
öpüşme	7
öpüver-	8
ör-	65
ördek	14
ördek gagası	1
örebil-	6
örgü	30
örgülü	6
örgütlenme	1
örme	24
örneğin	20
örnek	32
örs	12
örsele-	3
örselen-	16
örseleniş	1
örselet-	2
örselettir-	1
ört-	109
örtbas	6
örtebil-	1
örtme	24
örttür-	1
örtü	131
örtük	22
örtül-	6
örtülebil-	1
örtülü	55
örtün-	2
örtünecek	1
örtüsüz	2
örtüver-	1
örücülük	2
örül-	5
örülü	5
örümcek	3
örümcek ağı	6
öşür	2
öt-	105
öte	361
öte dünya	53
öte dünyasal	1
öte gün	7
öte yandan	100
öteberi	119
öteden beri	2
ötedur-	1
ötegeçe	2
Ötegeçe	8
öteki	1052
öteki dünya	2
öteye beriye	1
ötme	28
öttür-	69
öttürebil-	1
öttürme	1
ötür-	3
ötürü	88
ötürüklü	2
ötüş	2
ötüş-	3
öv-	35
övey	2
övgü	2
övme	6
övül-	4
övülme	2
övün-	54
övün	1
övünebil-	4
övüngeç	4
övünme	31
övünül-	2
övünüver-	1
öykü	2
öykün-	4
öyle	3984
öyle öyle	1
öylece	88
öylecene	1
öylesi	23
öylesine	195
öz (I)	21
öz (II)	92
öz anne	9
öz baba	7
öz evlat	14
öz kardeş	5
özbeöz	5
özel	63
özel hayat	2
özel kalem	14
özellik	13
özellikle	7
özen	5
özen-	18
özene bezene	28
özene bezenelik	1
özenil-	2
özenile bezenile	5
özeniş	1
özenme	1
özenti	9
özet	1
özetleyiver-	2
özgü	1
özgür	5
özgürlük	20
özle-	7
özlem	8
özlük işleri	2
Özsüt	8
Öztürk	8
Öztürk Serengil	7
Öztürklü	1
özür	79
p	7
pa	9
PAA	2
pabuç	135
pabuçlu	4
pabuçsuz	3
paça	69
paçalı	17
paçavra	71
paçavracı	3
padişah	72
padişahçı	2
padişahlık	2
paf	2
pafta	1
pah çı	3
paha	29
pahalı	63
pahalılaş-	8
pahalılık	4
paht	1
pak-	1
paket	435

paketle-	1
paketlen-	1
paketli	2
pakla-	14
pala	6
palabıyık	58
palabıyıklı	6
palamar	5
palamut	12
palan	4
palansız	1
palas	6
palas pandıras	3
palaska	6
palaspare	2
palavra	47
palavracı	25
palavracılık	1
palazlan-	16
palazlanma	1
paldır küldür	43
paldır küldürlük	1
palikarya	5
palike	28
palto	52
paltolu	2
paltosuz	1
palyaço	10
palyaçoluk	3
pambık	5
pami	4
pamuk	378
pamuk ipliği	4
pamukaki	2
pamukçu	6
pamukla-	3
pamuklan-	1
pamuklu	4
pamukpalas	1
pancar	4
pancur	5
pança	3
pançala-	1
pandantif	5
pandantifsiz	1
pandispanya	1
pandomim	1
panga	1
panik	10
panjur	18
pansiyon	50
pansiyoncu	3
pansiyoner	2
pansuman	7
pansumancı	1
panteist	1
pantol	7
pantolon	458
pantolonlu	37
pantufla	1
panzehir	2
papa	3
papatya	3
papaz (I)	11
papaz (II)	13
Papazın Bahçesi	1
papazkarası	3
papel	11
papır	3
papuç	1
papur	3
papyon	7
papyon kravat	1
para	3264
para babası	8
para canlısı	7
para cezası	1
para çantası	1
para pul	19
parabellum	1
paraca	3
paradi	1
paraf	2
parafe	2
parala-	12
paralama	2
paralan- (I)	4
paralan- (II)	1
paralat-	3
paralatıl-	1
paralayabil-	1
paralel	16
paralı	65
paralık	43
paramparça	20
paranoia	1
paranoiaque	3
parasız	35
parasız yatılı	4
parasızlık	8
paraşüt	1
paratoner	1
paravan	2
parazit	4
parazitli	2
parça	398
parça parça	47
parçacı	1
parçacık	3
parçala-	110
parçalama	1
parçalan-	148
parçalanabil-	1
parçalanma	3
parçalat-	2
parçalayabil-	3
parçalayış	1
parçalı	5
pardon	58
pardösü	62
pardösülü	4
pardösüsüz	1
pare pare	2
parfüm	5
parfümeri	5
parıl parıl	1
parılda-	3
parıldama	1
parıltı	7
Paris	60
Paris Düşerken	1
Parisli	3
park	60
parke	98
parke taşı	28
parke taşlı	1
parkeli	16
parla-	507
parlak	137
parlakçı	1
parlaklık	3
parlama	60
parlat-	51
parlatabil-	1
parlatıl-	3
parlatılmışlık	1
parlatıver-	2
parlatma	1
parlattır-	2
parlayabil-	1
parlayış	4
parlayıver-	7
parlez vous Français	1
parmak	455
parmak parmak	4
Parmakkapı	1
parmakla-	5
parmaklı	8
parmaklık	39
parmaklıklı	3
Parmaksız	2
parola	7
parra	3
pars	6
parsa	7
parşömen	2
parşömen kâğıdı	8
part	1
partal	10
parti (I)	617
parti (II)	19
partici	6
particilik	15
partili	90
partisiz	1
Partizan	1
pas (I)	12
pas (II)	49
pas rengi	1
pasa et-	11

pasaj	11
pasaklı	26
pasaklılık	2
pasamu	1
pasaport	25
pasaportsuz	1
Pasarofça	1
pasif	2
pasif korunma	1
Pasifik	2
pasla-	1
paslan-	21
paslandır-	1
paslı	172
paso	8
pasör	1
paspas	4
pasta	5
pastane	2
pastel	1
pastırma	71
pastırmacı	1
pastırmalı yumurta	7
paşa (I)	208
paşa (II)	4
Paşakapısı	1
paşalık	3
Paşazade	185
paşazadelik	2
pat	23
pat pat	1
pata	2
pata küte	1
patakla-	5
pataklayabil-	1
patates	49
patavatsız	6
patavatsızca	4
patavatsızlık	8
patır patır	1
patırdat-	14
patırdatma	2
patırtı	55
patırtıcı	7
patırtılı	3
patika	3
patiska	17
patla-	334
patlak	37
patlak göz	9
patlak gözlü	3
patlaki	1
patlama	19
patlat-	86
patlatıl-	2
patlattır-	3
patlayabil-	4
patlayış	1
patlayıver-	1
patlıcan	64
patlıcan salatası	1
patoz	138
patrik	3
patrikhane	1
patron	844
Patron Mix	11
patrona	1
patronluk	4
pavkır-	2
pavkırma	1
pavyon	143
pay	88
Payas	3
Payas Kalesi	1
paydos	209
paydos borusu	3
paye	5
payidar	3
payitaht	1
payla-	30
paylama	1
paylaş-	63
paylaşabil-	5
paylaşıl-	1
paylaşılabil-	1
paylaşılıver-	1
paylaşılma	1
paylaşım	1
paylaşma	5
paylaştırıl-	2
paylayıver-	3
pazar	145
pazar yeri	1
pazarcı	27
pazarcılık	3
pazarlık	52
pazartesi	12
pazaryeri	5
pazen	14
pazı (I)	1
pazı (II)	6
pazu	3
peçe	10
peçek	2
Peçeli Kadın	5
peçesiz	1
peçete	33
pedagog	1
pedal	4
peder	59
peh	1
pehlivan	452
pehlivanlık	2
pejmürde	1
Pejo	5
pek	945
pek çoğu	22
pek çok	54
pek pek	182
pekâlâ	144
peki	1720
pekiş-	1
pekiştir-	29
pekiştiriver-	1
pekiştirme	3
pekiyi	13
pekle-	1
peklik	1
pekmez	25
Pekmez Hanı	1
Pekos	7
Pekos Bill	20
pel pel	5
pelerin	6
pelerinli	1
pelte	17
peltek	3
peltekleş-	2
peltekleşme	1
pelüş	4
pelüşlü	1
pelvan	3
pembe	253
pembelen-	1
pembeleş-	20
pembeleşiş	1
pembeleşme	4
pembeleştir-	1
pembeli	14
pembelik	8
penaltı	16
penaltıcı	1
pencere	1431
pencere kanadı	7
pencereli	9
penceresiz	1
penci se	2
penci yek	1
penç	2
pençe	41
pençe pençe	21
pençelen-	2
pençeleş-	1
pençelet-	2
pençelettir-	2
pençeli	7
pençi dü	1
Pendik	6
pendir	8
pens	2
perakendeci	1
Perapalas	2
perçem	4
perçemli	1
perçin	1
perçinle-	3
perçinlen-	1
perdah	1
perde (I)	234
perde (II)	1

perde arkası	2
perde perde	9
perdele-	5
perdelen-	1
perdeli	8
perdesiz	1
pere	5
pereli	1
peren peren	1
perende	2
perestişkâr	1
pergel	2
pergel takımı	6
perhiz	16
peri	30
peri masalı	1
perili	121
peripatetism	2
perişan	41
perişanlık	6
perlon	2
permanant	3
permanantlı	14
permeperişan	2
peron	2
perperişan	2
perperişanlık	1
Pers	2
personel	14
perşembe	3
perva	6
pervane	41
pervaneleş-	1
pervaneleşme	1
pervasız	13
pervasızca	19
pervasızlaş-	1
pervasızlaştır-	2
pervasızlık	5
pervaz	7
perverde	1
pes (I)	12
pes (II)	1
pespaye	7
pespembe	10
pestenkirâni	2
pestil	10
peş	362
peş peşe	1
peşi peşine	2
peşi sıra	39
peşin	70
peşin pazarlık	2
peşkeş	5
peşkir	9
peşkirci	1
Peşkof	3
peşrev	1
peştamal	2
peşun	1
petekli	1
Petersburg	1
Petersburglu	1
pey	1
peydahla-	15
peydahlan-	40
peydahlanıver-	6
peydahlanma	1
peydahlayabil-	1
peygamber	85
peygamberlik	1
peyik	2
peyikli	1
peyişan	2
peyke	3
peyle-	4
peynir	155
peynirli	2
pezevenk	41
pezevenklik	9
pezevenksiz	1
P.G.	2
Philips	1
pıhtı	2
pılı pırtı	4
pınar	12
pır	12
pır pır	7
pırasa	12
pıravo	2
pırıl pırıl	609
pırıl pırıllık	3
pırıldama	1
pırıltı	38
pırıltılı	2
pırıltısız	1
pırlanta	20
pırtı	2
pıs-	2
pısırık	25
pısırıklaş-	1
pısırıklık	12
pıskır-	3
pıskırabil-	1
pıskırma	4
pışırt	1
pışş	4
pıtır pıtır	8
pıtırda-	13
pıtırdat-	2
pıtırtı	1
pi [sayısı]	1
piç	89
piç kurusu	2
piçleşme	1
piçlik	1
pide	4
Pierre	1
Pierre d'Ailly	1
piizlen-	1
pijama	56
pijamalı	1
pikap	23
pikaplı	6
pike	7
piknik	1
pil	1
pilaki	5
pilav	110
pilavcı	5
pilavlı	1
piliç	15
pilili	4
pilli	1
pilot	11
pin-	4
pinekle-	8
pingpong	1
pinpon (I)	13
pinpon (II)	1
pipo	33
pipolu	24
pir	12
pirak-	2
Piramidon	1
Pire	3
pire	51
pirelen-	21
pirelendir-	2
pirelenil-	1
piresiz	1
pirifâni	3
pirim	1
pirinç (I)	32
pirinç (II)	1
pirinç çorbası	3
pirinç pilavı	14
Pirlepe	4
Pirlepeli	2
pirü pak	2
pirzola	67
pis	710
pis pis	44
pisi	1
pisi pisi	1
pisle-	12
pisleme	2
pislen-	6
pislet-	3
pislettirme	1
pisleyebil-	1
pisleyiş	1
pislik	62
pislikli	1
pisöz	4
pist (I)	12
pist (II)	2
piston	4
piş-	68
pişgel	1

pişgin	2
pişik	7
pişikli	4
pişir-	203
pişirebil-	1
pişirimlik	6
pişiriver-	2
pişirme	5
pişirt-	6
pişiver-	1
pişkin	39
pişkinlik	9
pişman	175
pişmanlık	32
pişme	3
pişpirik	18
pişti	6
Pius	1
piyade	11
piyango	33
piyangoluk	1
piyano	14
piyasa	83
piyastos	6
piyaz	19
piyazla-	1
Piyer Anjeli	3
Piyer Loti Kahvesi	1
piyes	2
piynir	1
plaj	8
plak	12
plaka	2
plakalı	1
plan	65
planla-	1
planlan-	1
planlı	2
planya	2
plasiyer	1
plasman	1
platonik aşk	2
Plevne	2
plonjon	2
Pluton	1
Po Vadisi	1
podanj	1
podösüet	1
pof	4
pofurtu	1
poh	4
poker	27
Pol	184
poliklinik	1
polim	1
polis	562
polis arabası	4
polis hafiyesi	1
polis karakolu	7
polis noktası	1
polisli	2
polislik	1
polisvari	1
politik	11
politika	50
politikacı	9
politikacılık	1
pomat	1
pompa	15
pompala-	5
pompalama	3
pompalayıverme	1
ponpon	1
poplin	25
popüler	1
porselen	12
porsiyon	7
porsu-	3
porsuk	1
port-	1
portakal	76
portakal bahçesi	11
portakal rengi	1
portakal renkli	6
portakal suyu	1
portakalcı	14
portatif	14
Portekiz	1
portföy	1
portmanto	2
portmen	3
portre	10
pos	7
pos bıyık	4
pos bıyıklı	12
posa	8
posbıyık	10
posbıyıklı	7
post	22
posta	119
posta kutusu	2
posta treni	2
postacı	14
postahane	7
postal	130
postala-	2
postalan-	2
postallı	8
postane	17
pot	18
potin	5
potur	2
poturlu	4
poyraz	13
poz	19
pozisyon	4
pozitif bilimler	1
pozitron	2
pöh	28
pörsü-	16
pörsük	24
pörsüme	1
pörsüt-	1
pörsütebil-	1
pörtle-	2
pösteki	3
prafa	2
pratik	6
pratisyen	2
pravo	1
prens	1
prenses	9
prensip	15
pres	13
presçi	1
prese	1
preselettir-	1
preslen-	1
prestij	5
prezante	1
prim	5
primanota	1
Primatist	1
priz	5
problem	21
procektor	1
producteur	3
prodüksiyon	5
prodüktör	27
prodüktörlük	1
profesör	9
profesyonel	4
profesyonellik	1
profil	6
program	2
proje	2
projektör	14
propaganda	13
propagandacı	3
prostela	1
prostelalı	1
protein	1
protesto	4
protokol	10
proton	2
prova	1
psikanaliz	1
psiko	2
psikoloji	7
psikopataloji	1
psişik	1
PTT	9
PTT'ci	4
PTT'li	5
puan	5
puanlı	1
Pudovkin	2
pudra	33
pudrala-	3
pudralan-	9

pudralı	6
pudrasız	1
pudriyer	4
pufla	6
pufla-	2
puflat-	2
puhu	12
pul	34
pul pul	6
pulis	3
pulla-	5
pullu	6
pulluk	4
punç	2
punt	9
punto	2
puntolu	2
pupa	3
purda	1
Puro	5
puro	22
purolu	2
pursantaj	4
pus	6
puslu	3
pusu	20
pusula (I)	6
pusula (II)	54
puşt	1
puştluk	1
puşu	9
put	17
putperestlik	1
putrel	2
puvan	1
puvanlı	2
puvantaj	4
puvantör	2
puvantörlük	3
püf (I)	3
püf (II)	4
püf noktası	2
püf tarafı	5
püfür püfür	14
pür hiddet	2
pürdikkat	1
püreli kebap	2
pürüz	2
pürüzsüz	1
püskül	43
püsküllü	3
püsküllü bela	1
püskür-	14
püskürme	2
püskürme benli	1
püskürt-	2
rab	67
rabbena	3
Rabbilâlemin	14
Rabbiye	1
Rabbülâlemin	4
rabıt	1
racon	4
radarsı	1
radde	1
radiallahu an	1
radyatör	6
radyo	135
radyoaktivite	1
radyolu	4
raf	74
rafadan	1
rağbet	4
rağmen	218
rahat	393
rahat döşeği	5
rahat rahat	46
rahatça	28
rahatla-	39
rahatlan-	1
rahatlat-	1
rahatlayabil-	2
rahatlık	59
rahatlıkla	19
rahatsız	166
rahatsızlan-	5
rahatsızlık	19
rahîm	4
rahim	3
rahle	7
rahman	7
rahmanirracim	1
Rahmanninof	4
rahmet	53
rahmetli	120
rahmetlik	11
Rahmi Bey	2
rahm-i mader	1
rahvan	2
Raj Kapoor	4
rakam	13
rakamlı	1
rakı	871
rakı bardağı	9
rakıcı	1
rakılı	3
rakısız	1
raki	7
rakip	13
rakkas	3
raks	2
ramak	2
ramazan	9
Ramazanoğlu Kitaplığı	1
Ramon Novarro	1
rana	1
rancır	3
randevu	37
randevuculuk	3
randevuevi	8
randıman	7
randımanlı	1
rant	1
ranza	1
rap rap	8
rapor	93
raptiye	2
rasathane	1
rasgel-	1
rasgele	79
raspa (I)	1
raspa (II)	2
rast	28
rastgele	7
rastık	10
rastıklı	14
rastla-	264
rastlama	2
rastlan-	16
rastlanabil-	1
rastlantı	16
rastlaş-	24
rastlaşabil-	1
rastlayabil-	7
rastlayış	4
rastlayıver-	2
ray	33
rayiç	1
razı	389
razi	4
re	4
reaksiyon	1
realist	1
realite	2
reca	1
recmeyle-	1
recül-i siyasi	1
reçel	19
reçete	44
reddedebil-	1
reddedil-	8
reddedilme	2
reddediş	3
reddet-	74
reddetme	2
redingot	4
redingotlu	3
refah	8
refakat	1
referans	2
refika	3
refika-i hayat	6
refleks	1
refüze	1
rehavet	2
rehber	2
rehin	32
reis	67
Reis	6
reis bey	5

reisicumhur	4
reislik	3
reiz	1
reji	5
reji asistanı	47
rejim	4
rejisör	56
rejisörlük	6
rekabet	11
rekabetsiz	1
rekât	9
reklam	18
Reklam Foto	2
reklamcı	2
Reklamlar Geçidi	2
rekor	2
rektifiye	3
remi	2
remil	5
remilci	1
Remington	13
remmal	2
Ren Sokağı	1
rençber	2
rençberlik	2
rençper	2
rende	1
rendele-	1
rendelen-	4
rengârenk	1
renk	461
renk cümbüşü	2
renklen-	4
renklendir-	1
renklendiril-	1
renklenme	1
renkli	94
renklilik	4
renksiz	6
renksizlik	1
repete	2
Re's Beyrut	2
resepsiyon	7
resim	299
resimle-	2
resimli	7
resimli roman	1
resmedil-	1
resmen	26
resmî	51
resmî elbise	1
resmî nikâh	6
resmîleş-	1
resmîlik	4
resmiyet	12
ressam	71
rest	7
Resulullah	3
Resul-ü Ekrem	3
ret	3
reva	26
revaç	1
revan	2
revani	1
reverans	2
revir	96
revizyon	2
reyon	2
rezalet	88
reze	12
rezil	212
rezilce	3
rezillik	11
rezzak	8
rıhtım	17
rıhtım boyu	1
rıza	37
Rıza Şah Pehlevi	1
rızık	20
rızk	18
riayet	6
rica	265
ricacı	2
Rieter	1
rik'a	4
rimel	2
rimelli	4
risale	1
Rita	2
rivayet	5
riya	3
riyakâr	7
riyakârca	1
riyakârlık	3
riyazet	4
Rize	4
Rizeli	2
riziko	1
Robenson	1
Robenson Kruzoe	2
Robert	3
Robert Mitchum	3
robot	2
Rodrik Borjiya	1
roka	21
rokalı	2
rok-en-rol	4
rok-en-rolcu	2
rokfor peyniri	3
rol	114
Roma	16
Romain Rolland	1
Romalı	2
roman	260
romancı	178
romantik	32
romantikleş-	1
Romanya	6
romatizma	27
romatizmal	1
romatizmalı	9
Romence	1
ropdöşambr	5
ropdöşambrlı	1
ropluk	3
rosto	1
rota	2
rotatif	5
Royal Albert Hall	1
roye	1
rozet	21
rozetli	2
rozvelt	3
Rozvelt	1
rölöve	29
röntgen	3
röportaj	11
rötuş	1
rövanş	1
rû	1
Rudolf Valantino	1
rufai	6
rugan	87
ruh	67
ruh hâli	4
ruh hastası	2
ruh min hoon	1
ruhi	1
ruhlu	20
ruhsat	2
ruhsuz	7
ruh-u revan	2
ruj	92
rujlan-	1
rujlu	18
rujsuz	1
rulet	1
rulo	2
Rum	75
rumba	3
Rumca	23
Rumeli	5
Rumelili	1
Rus	12
Rus salatası	10
Rusça	1
Rusiya	1
Rusya	5
rutubet	12
rutubetli	36
ruz-i mahşer	6
Rübaiyatı Ömer Hayyam	1
rüjvet	2
rükû	5
rüküş	3
Rüsumat	4
rüsva	25
rüştiye	10
rüşvet	47
rüşvetçi	2

rüşvetsiz	2
rütbe	6
rüya	371
rüyalaş-	1
rüzgâr	211
rüzgârlandır-	1
rüzgârlaş-	2
rüzgârlı	13
rüzgârsız	1
s	1
S.O.S.	1
sa	2
sa majeste	1
sa.	1
saa	4
saadet	32
saat	1428
saat başı	4
saat kulesi	8
saatbesaat	1
saatçi	2
saathane	6
saatlerce	57
saatli	3
saatlik	18
sabah	833
sabah akşam	3
sabah ezanı	10
sabah kahvaltısı	7
sabah keyfi	1
sabah namazı	11
sabah sabah	154
sabaha karşı	50
sabahçı	3
sabahçı kahvesi	6
sabahın köründe	2
sabahınan	2
sabahiye	2
sabahki	19
sabahla-	25
sabahlama	2
sabahları	86
sabahleyin	263
sabahlık	38
sabahtan	1
sabahtan akşama	10
saban	5
sabık	8
sabıka	5
sabıkalan-	2
sabıkalı	9
sabın	5
sabır	71
sabırla	44
sabırlı	14
sabırlılık	1
sabırsız	22
sabırsızca	2
sabırsızlan-	22
sabırsızlanma	1
sabırsızlık	22
sabırsızlıkla	31
sabi	10
sabi sübyan	1
sabit	6
sabitlen-	1
sabotaj	1
sabote	2
sabotör	3
sabret-	20
sabrı cemil	2
sabun	78
sabuncu	4
sabunculuk	1
sabunla-	59
sabunlama	9
sabunlan-	5
sabunlanıl-	1
sabunlat-	4
sabunlu	28
sabunsuz	1
sabur	1
sac	13
sac ekmeği	3
sacayağı	2
saç	1079
saç-	76
saç örgüsü	3
saçabil-	1
saçak	35
saçıl-	45
saçılıver-	1
saçış	1
saçlı	206
saçma	14
saçma sapan	5
saçmala-	16
saçmalama	2
saçmalık	1
saçsız	2
sadaka	38
sadakallahül'azim	2
sadakat	4
sadakor	8
sade	23
sade kahve	14
sadece	393
sadeyağ	2
sadeyağlı	2
sadık	21
sadrazam	7
saf (I)	13
saf (II)	61
safa	3
safça	1
safdışı	1
safi	55
Safiye Ayla	1
saflık	20
safra	1
safrakesesi	1
safsata	7
sağ-	37
sağ (I)	699
sağ (II)	420
sağ açık	3
sağ bek	9
sağ haf	2
sağ iç	1
sağ kol	17
sağ salim	1
sağabil-	2
sağaçık	13
sağanak	6
sağcı	3
sağcılık	4
sağdan soldan	73
sağıl-	5
sağır	18
sağırlık	2
sağiç	21
sağla-	73
sağlam	244
sağlama (I)	14
sağlama (II)	77
sağlamca	3
sağlamcı	10
sağlamla-	7
sağlamlan-	1
sağlamlaş-	2
sağlamlaştır-	2
sağlamlık	8
sağlan-	3
sağlanma	2
sağlayabil-	4
sağlı sollu	19
sağlıcağla	2
sağlıcağnan	3
sağlıcakla	5
sağlık	297
sağlıklı	7
sağma	2
sağmal inek	5
saha	25
sahaf	3
sahan	74
sahanlık	7
sahap	40
sahaplık	1
sahapsız	1
sahat	1
sahi	577
sahibe	5
sahici	23
sahiden	183
sahife	1
sahil	11
sahip	1076
sahiplik	2
sahipsiz	50

sahipsizlik	3
sahne	38
sahra	1
sahte	15
sahtecilik	1
sahtekâr	22
sahtekârlık	2
sahur	2
sair	1
Sait Faik	6
saka	11
sakal	268
sakalık	2
sakallı	114
sakalsız	4
sakar	6
sakarlan-	1
sakarlık	1
Sakarya	1
sakat	34
sakatla-	5
sakatlan-	5
sakatlanma	1
sakatlayış	1
sakatlık	3
sakatluk	1
sakın	351
sakın-	88
sakınca	16
sakıncalı	2
sakınış	3
sakınma	5
sakınmazlık	1
sakız	48
Sakız	1
sakız ağacı	7
sakız kabağı	3
Sakızağacı Sokağı	1
sakızlı	3
Sakızlı	1
sakin	82
sakin sakin	22
sakinleş-	5
sakinleşiver-	2
sakinlik	2
sakla-	514
saklama	32
saklambaç	13
saklan-	87
saklanabil-	5
saklanılabil-	1
saklanıver-	2
saklanma	10
saklat-	4
saklayabil-	15
saklayı saklayıver-	1
saklayış	1
saklı	46
sako	4
saksağan	12
saksı	8
saksılı	2
sal-	146
salah	2
salahiyet	5
salak	2
salam	10
salamcı	1
Salamon	1
salamura	5
salapurya	2
salaş	6
salaşpur	2
salata	136
salatalı	1
salatalık	6
salavat	17
salça	8
salçasız	2
saldır-	134
saldırabil-	2
saldırgan	1
saldırı	25
saldırıl-	1
saldırış	7
saldırıver-	1
saldırma	10
saldırt-	2
salep	1
salepçi	1
salgın	3
salı	5
salı salıver-	1
salık	5
salın-	4
salına salına	20
salıncak	11
salınış	3
salınma	1
salıntı	1
salıver-	74
salıveril-	8
salıverilme	4
salimen	1
salkım	19
salkım saçak	2
salkım saçaklı	1
salla-	773
sallama	11
sallan-	116
sallandır-	4
sallandırıver-	3
sallanış	1
sallanma	2
sallantılı	1
sallapati	5
sallasırt	2
sallatma	1
sallayabil-	1
sallayış	5
sallayıver-	1
salma	1
salon	254
salonlu	2
salt	9
salta	3
saltanat	33
saltanatlı	2
salvo	1
salya	1
salyalı	2
salyangoz	12
saman	45
saman sarısı	3
samanlık	19
samanyolu	2
Samatya	10
samba (I)	4
samba (II)	4
Sami Hazinses	1
samimi	25
samimileş-	2
samimilik	4
samimiyet	6
samimiyetsizlik	1
Samsun	1
samur	4
samur kürk	1
san	3
san-	1115
sana	2142
Sana	1
sanabil-	14
sanat	73
sanat adamı	1
sanat enstitüsü	3
sanat filmi	18
sanat müşaviri	1
sanat okulu	5
sanatçı	24
sanatçılık	1
sanatkâr	15
sanatkârlık	1
sanatoryum	13
sanayi	7
Sanayi Mektebi	1
sanayici	2
sancak	14
sancı	60
sancı-	8
sancılan-	12
sancılı	1
sancıma	1
sandal (I)	21
sandal (II)	2
sandallı	3
sandalya	1
sandalye	60
sandık	212
sandık odası	9

sandık sepet	1
sandıkla-	4
sandıklan-	1
sandır-	4
sanduka	1
sandviç	2
sanı	4
sanık	5
sanıl-	18
sanılış	1
sanış	2
sanıver-	1
sani	5
saniye	8
sanki	1488
sankim	5
sanma	1
sanmışlık	1
sansar	11
sansür	1
sansürle-	1
santim	19
santimantal	1
santimantalite	1
Santimci	3
santimle-	1
santimlik	5
santra	1
santrafor	39
santral	5
santrfor	20
santrforluk	2
santrhaf	2
sap	160
sap-	89
sapa	3
sapan	3
Sapanca	1
saparta	5
sapasağlam	14
sapçı	1
sapı silik	2
sapık	1
sapıklık	1
sapır sapır	2
sapıt-	4
sapıtıver-	1
sapıver-	3
sapla-	8
saplan-	34
saplanma	2
saplantı	1
saplaş-	2
saplayıver-	1
saplı	23
saplıcan	6
sapma	1
sapsarı	108
saptanabil-	1
saptır-	3
saptırabil-	1
sar-	267
sarabil-	8
Saraçhane	21
saralı	1
sarar-	74
sararış	1
sararıver-	2
sarart-	1
sarat	3
saray	27
Saray	1
saray burması	4
Saray Sineması	4
Saraybosna	3
Sarayburnu	9
Sarayburnu Parkı	1
saray-ı hümayun	9
saraylı	13
sardalya	12
sardalye	11
sardır-	12
sardırıl-	3
sarf	44
sarfiyat	3
sargı	4
sargı bezi	7
sarhoş	560
sarhoşluk	79
sarı	1212
Sarı Kanaryalar	2
sarı kartlı	1
sarı lira	12
sarı papatya	1
sarı sıcak	30
sarı sıcaklı	1
sarı sıcaksız	1
Sarı Yılan	4
sarık	11
Sarıkanaryalar	5
sarıkız	1
sarıklı	4
sarıl-	817
sarılabil-	5
sarılı (I)	31
sarılı (II)	27
sarılık	13
sarılın-	3
sarılış	9
sarılıver-	25
sarılma	12
sarımsak	10
sarımsaklı	3
sarın-	28
sarış	2
sarışın	181
sarıver-	12
Sarıyer	12
sarih	1
saril-	2
sark-	69
sarkık	16
sarkıklık	1
sarkıntılık	24
sarkıt-	6
sarkıtıver-	1
sarkıtma	1
sarkma	2
sarma (I)	15
sarma (II)	2
sarmala-	4
sarmalan-	1
sarmaş dolaş	25
sarmaşık	2
sarmısak	28
sarmısaklı	3
sarnıç	6
sarp	16
sarraf	6
sars-	142
sarsak	5
sarsıl-	321
sarsılabil-	1
sarsılış	3
sarsılma	7
sarsıntı	18
sarsıntısız	2
sarsış	1
sarsma	16
sası	6
sası-	5
sat-	547
satabil-	17
sataş-	40
sataşabil-	1
sataşıl-	2
sataşma	14
saten	10
satıcı	35
satıcılık	12
satıh	1
satıl-	130
satılabil-	1
satılık	4
satılıver-	2
satılma	8
satın al-	185
satın alabil-	11
satın aldır-	2
satın aldırt-	1
satın alım	1
satın alın-	11
satın alınabil-	2
satın alınma	1
satın alma	19
satır (I)	72
satır (II)	20
satırlık	2
satış	68
satıver-	5

satlıcan	2
satma	30
sattır-	16
sattırabil-	1
sav	1
sav- (I)	60
sav (II)	29
savabil-	2
savan	5
savaş	38
savaş-	45
savaşabil-	3
savaşma	6
Savatlı	3
savcı	205
savcılık	39
savıl-	1
savlet	1
savm	2
savruk	9
savrukluk	1
savrul-	162
savruluş	1
savsa-	1
savsakla-	2
savun-	19
savunma	4
savunul-	1
savur-	125
savurabil-	1
savurgan	3
savurma	9
savuruş	1
savuruver-	1
savuş-	108
savuşabil-	2
savuşma	6
savuştur-	4
savuşuver-	1
say-	547
saya	2
sayabil-	14
sayacı	1
Saydam Caddesi	2
saydır-	3
saydırma	1
saydırt-	3
saye	72
sayesinde	51
sayfa	39
sayfalık	1
sayfiye	5
saygı	233
saygıdeğer	31
saygıdeğerlik	1
saygılı	18
saygısız	7
saygısızca	1
saygısızlık	32
sayı	25
sayıkla-	64
sayıklama	15
sayıklan-	1
sayıklatma	1
sayıl-	192
sayılabil-	30
sayılı	4
sayılın-	2
sayılış	1
sayılma	2
sayım	1
sayın	49
sayısız	11
sayış	2
sayıver-	2
sayi	2
sayma	28
saz (I)	36
saz (II)	53
saz benizli	1
sazcı	3
sazlı	1
sazlı sözlü	1
Sazmuş	1
Schelling	1
Schiller	2
se	1
se yek	4
seans	1
sebai dü	3
sebat	1
sebatsız	1
sebebi mevt	1
sebebiyet	3
sebep	541
sebeplen-	20
sebeplenme	1
sebepsiz	23
sebepsiz yere	1
sebil	2
sebilullah sebil	4
Sebilür-Reşad	2
sebze	134
sebzeci	7
sebzecilik	1
seccade	38
secde	8
seç-	63
seçebil-	18
seçebilme	1
seçi	3
seçici	7
seçil-	20
seçilebil-	1
seçiliver-	1
seçilme	2
seçim	134
seçisiz	1
seçiş	2
seçkin	5
seçkinleş-	1
seçme	4
seçmen	11
seçtir-	3
seda	10
sedef	15
sedef kakmalı	4
sedir	363
sedirli	1
sedye	4
sefa	32
sefahat	1
sefalet	34
sefalı	1
sefer	546
seferber	5
seferberlik	3
sefertası	4
sefil	27
Sefiller	1
sefillik	1
seğir-	1
seğirme	3
seğirt-	32
seher	1
sehpa	11
sehra	1
sek-	8
seki	2
sekit-	17
sekiz	412
sekizer	1
sekizinci	5
sekizlik	5
sekme	1
sekreter	12
sekreterlik	2
seks	1
seksek	3
seksen	50
seksener	2
seksenlik	5
Seksülin	1
sekte	1
sektir-	8
sel	102
sela	1
selahiyet	8
selam	187
selam sabah	10
selam sabahsız	1
selamet	17
selamet iğnesi	1
selametle-	1
selamla-	120
selamlama	3
selamlan-	1
selamlaş-	11
selamlık	2
Selamoğulları	7

selamsız	1
selamsız sabahsız	1
selamün aleyküm	31
Selanik	3
Selanikli	2
selat	2
sele	4
Selimiye	1
sellemehüsselam	2
sell-i seyf	1
semaver	39
sembol	1
sembolik	4
semer	4
semerli	1
Semih Evin	1
semir-	12
semirme	2
semirmişlik	1
semirt-	1
semirtme	1
semiz	10
semizle-	1
sempati	8
sempatik	5
sempatiklik	1
Semplon	1
Semra	2
semt	284
semtli	4
sen	10165
Sen Simon	1
senakâr	1
senarist	6
senaryo	19
senaryocu	2
senato	2
senatör	1
sence	25
sendele-	69
sendelet-	2
sendeleyiş	2
sendeniz	2
sendika	28
sendikacı	4
sene	187
Senegalli	6
senelerce	2
senelik	19
senet	34
senet sepet	2
senetsiz sepetsiz	2
senfoni	4
seninki	193
senkron	1
senli benli	30
senli benlilik	5
senlik	3
sensen	3
sensiz	26
senyör	1
sepet	105
sepetle-	41
sepetleme	6
sepetlen-	6
sepetlet-	4
sepetleyebil-	3
sepetli	3
sepetli motosiklet	1
sepetlik	1
sept et-	1
ser	17
ser-	143
sera	1
seramik	1
serap	1
serbest	53
Serbest Fırka	38
Serbest Fırkacı	4
Serbest Fırkacılık	3
Serbest Fırkalı	2
serbest fikirli	2
serbest meslek	1
serbestçe	6
Serbestçi	11
Serbestçilik	3
serbestî	1
serbestlik	2
serçe	38
serçeparmak	6
serdir-	2
sere serpe	19
serebil-	1
serenat	4
Serez	2
sergi	7
serhoş	1
seri (I)	2
seri (II)	4
seril-	81
serilekal-	1
serili	59
seriliver-	2
seriliverme	1
serilme	1
serilmişlik	1
serin	107
serince	1
serinkanlı	3
serinkanlılık	4
serinle-	6
serinleme	1
serinlik	27
seriş	1
seriver-	4
Serkdoryan	1
serkeşlik	1
Serkidoryan	1
sermaye	57
sermayedar	3
sermayelik	1
sermayesiz	1
serme	9
serp-	28
serpele-	7
serpeleme	1
serpelen-	1
serpelenme	1
serpil-	19
serpili	1
serpiş-	1
serpiştir-	3
serpiştiril-	1
serpme	1
sersem	42
sersemle-	7
sersemlik	2
serseri	348
serseri mayın	6
Serseriler	1
serserilik	22
sert	469
sert ceviz	1
sertabip	1
sertçe	582
sertleş-	36
sertleşiver-	1
sertleşme	1
sertlik	14
serum	4
serüven	36
servet	71
servi	2
servi boy	1
servis	77
serzeniş	3
ses	1813
ses seda	8
ses soluk	3
sesle-	1
seslen-	342
seslendirme	2
seslenebil-	1
seslenil-	1
sesleniş	7
seslenme	2
sesli	177
sessiz	96
sessiz sedasız	1
sessizce	31
sessizlik	101
set	3
setentilyon	1
setre	1
setri avret	1
sev-	2563
sevap	46
sevda	45
sevdalan-	5
sevdalandır-	1

sevdalanıl-	1
sevdalı	14
sevdalılık	1
sevdir-	12
sevdirebil-	2
sevdirme	3
seve seve	31
sevebil-	103
sevebilme	1
sevgi	76
sevgili	582
sevgilisiz	1
sevgisiz	6
sevici	11
sevicilik	5
sevil-	84
sevilebil-	5
sevilme	12
sevimli	23
sevimlileş-	5
sevimlileştir-	1
sevimlilik	1
sevimsiz	4
sevin-	271
sevincik	4
sevinç	550
sevinçli	27
sevindir-	14
sevindirebil-	7
sevinebil-	1
sevinme	9
seviş	1
seviş-	96
sevişebil-	1
sevişme	10
seviver-	2
seviye	8
sevk	51
sevkiyat	1
sevme	53
seyahat	20
Seyhan	2
Seyhan Irmağı	3
Seyhan Nehri	10
seyir	25
seyir-	10
seyirci	15
seyirme	19
seyirt-	1
seyis	2
seyran	21
seyrangâh	1
seyredebilme	1
seyredil-	5
seyredilme	1
seyrediş	5
seyrek	9
seyrekleş-	8
seyrekleştir-	3
seyrelme	1
seyret-	226
seyretme	11
seyreyle-	4
seyyar	4
seyyarlık	5
seyyiat	3
seyyibe	1
seyyie	1
sez-	250
Sezar Borjiya	2
sezaryen	1
sezdir-	40
sezdirme	3
sezebil-	2
sezedur-	1
sezgi	16
sezil-	1
sezinle-	5
seziver-	1
sezme	7
sfenks	3
sıcacık	50
sıcağı sıcağına	4
sıcak	474
sıcak sıcak	61
sıcakça	1
sıcakkanlı	1
sıcaklık	18
sıç-	52
sıçan	3
sıçıl-	2
sıçırt-	5
sıçma	3
sıçra-	139
sıçrama	3
Sıçramaz	1
sıçrat-	13
sıçratabil-	2
sıçrayabil-	1
sıçrayış	14
sıçtır-	1
sıdk	1
sıfat	37
sıfır	39
sığ-	186
sığabil-	40
sığdır-	4
sığdırılabil-	1
sığın-	60
sığınabil-	3
sığınak	2
sığınıver-	1
sığınma	2
sığıntı	17
sığır	31
sığır çobanı	2
sığırcık	1
sığışma	1
sığıştır-	1
sığma	3
sıhhat	20
sıhhatli	5
sıhhi	1
sıhhiye	16
sıhhiyeci	2
sıhhiyelik	2
sık	43
sık-	474
sık sık	235
sıkabil-	5
sıkarla-	3
sıkboğaz	2
sıkça	8
sıkı	76
sıkı fıkı	11
sıkı sıkı	131
sıkı sıkıya	48
sıkıca	17
sıkıcı	22
sıkıcılık	2
sıkıl-	339
sıkıla-	24
sıkılabil-	2
sıkılama	2
sıkılgan	2
sıkılganlık	1
sıkılı	14
sıkılık	11
sıkılış	2
sıkılıver-	1
sıkılma	25
sıkım	3
sıkımla-	2
sıkımlık	5
sıkın-	3
sıkıntı	429
sıkıntılı	93
sıkış	3
sıkış-	131
sıkışık	8
sıkışıklık	4
sıkışma	2
sıkıştır-	125
sıkıştırıl-	11
sıkıştırış	1
sıkıştırıver-	2
sıkıştırma	7
sıkıştırt-	1
sıkıştırtma	1
sıkıştırttır-	1
sıkıver-	9
sıkıyönetim	5
sıkıyönetimci	1
sıkkın	26
sıkkınlık	2
sıklaş-	5
sıklaştır-	2
sıklet	5
sıkma	20
sıktır-	7

sıla	29
sımsıcak	60
sımsıcaklık	1
sımsıkı	236
sımsıkılık	2
sına-	23
sınama	5
sınav	35
sınıf	116
sınıflama	1
sınıfsız	1
sınır	41
sınırdışı	1
sınırlandırıl-	2
sınırlı	2
sınırsız	7
sıpa	17
sır (I)	9
sır (II)	185
sır kâtibi	4
sır küpü	4
sıra	1513
sıra sıra	104
sıradağ	2
sıradan	13
sırala-	11
sıralan-	14
sıralayış	1
sıralayıver-	3
sıralı	4
sıralı sırasız	1
sıralık	1
sırasında	164
sırasız	2
sırat-ı müstakim	1
Sırat-ı Müstakim	2
sıravardiya	3
Sırbistan	2
sırcı	1
sırça köşk	1
sırf	105
sırık	6
sırık hamalı	1
sırılsıklam	71
sırılsıklam âşık	9
sırım	24
sırın-	5
sırıt-	42
sırıtıver-	1
sırıtkan	1
sırıtma	1
sırlı	2
sırma	20
sırma saç	1
sırmalı	2
sırnaş-	21
sırnaşık	30
sırnaşıklık	11
sırnaşma	1
Sırp	3
sırt	700
sırt sırta	70
sırtar-	13
sırtarabil-	2
sırtarıver-	3
sırtarma	1
sırtı pek	1
sırtı sıra	8
sırtısıra	4
sırtla-	15
sırtlan-	1
sırtlık	5
sırtüstü	217
sıska	48
sıskalaş-	1
sıskalık	1
sıtk	1
sıtma	69
sıtma ağacı	5
sıtma nöbeti	7
sıtmalı	6
sıva	22
sıva- (I)	6
sıva- (II)	41
sıvacı	3
sıvacılık	1
sıvalı (I)	2
sıvalı (II)	36
sıvama	5
sıvan- (I)	12
sıvan- (II)	1
sıvanabil-	2
sıvasız	3
sıvaş-	5
sıvaştır-	1
sıvat-	1
sıvayabil-	1
sıvazla-	49
sıvazlama	2
sıvı	6
sıvış-	36
sıvışıver-	1
sıyga	1
sıyır-	14
sıyırıver-	2
sıyrık	7
sıyrıl-	121
sıyrılabil-	2
sıyrılın-	1
sıyrılış	2
sıyrılıver-	5
sıyrıntı	1
sız-	130
sızabil-	1
sızaki	3
sızdır-	29
sızdırabil-	2
sızdırıl-	3
sızdırma	1
sızı	35
sızılı	13
sızıltı	3
sızıntı	1
sızış	3
sızıver-	4
sızla-	68
sızlama	8
sızlan-	16
sızlanma	11
sızlat-	7
sızlatabil-	1
sızlatma	1
sızlayış	1
sızma	6
sicil	1
sicim	22
sidik	64
sidik yarışı	3
sidikli	19
siftah	27
siftahsız	1
siftin-	1
sigara	1778
sigara ağızlığı	1
sigara kâğıdı	3
sigara kutusu	4
sigara tabakası	7
sigara tablası	3
sigara tiryakisi	1
sigaralı	18
sigarasız	6
sigarasızlık	21
sigorta	5
sigortala-	1
sigortalı	2
sihir	17
sihirbaz	4
sihirli	7
Siirt	1
Siirtli	5
sikke	2
sil-	579
sil yeni baştan	1
sil yeni baştanlaş-	1
silah	82
silah arkadaşı	3
silahlan-	1
silahlı	2
silahsız	3
sildir-	5
silebil-	4
silgi	2
sili siliver-	1
silik	18
silikleş-	3
siliklik	1
silin-	256
silindir	21
silindir şapka	1
silindirli	6

silinebil-	4
silinil-	1
siliniş	1
siliniver-	30
silinme	7
silinmezlik	1
siliş	2
siliver-	29
silk-	365
silkebil-	1
silkele-	11
silkelen-	2
silkeleyiş	1
silkil-	1
silkin-	61
silkiniş	6
silkinme	2
silkiş	6
silkme	1
sillaha	2
sillahi	1
sille	6
sille tokat	17
sille-i rabbani	1
Silleli	2
silme	20
silme kantar	7
silsile	4
sima	1
simetri	1
simit	52
simitçi	29
simitçilik	1
simsar	12
simsarlık	1
simsiyah	119
simya	1
sin-	103
sin kef	2
Sina Otel	1
Sinabar	3
sinameki	1
sincap	5
sindir-	8
sindirme	1
sine	3
sinei millet	2
sinek	125
sinekkaydı	2
Sinekli Park	3
sinema	466
sinema perdesi	2
Sinema Soygunu	1
sinemacı	19
sinemasız	2
Singapur	1
Singer	8
sini	1
sinik	1
sinir	191
sinir bozukluğu	4
sinir buhranı	3
sinir küpü	1
sinirlen-	247
sinirlendir-	14
sinirlendirebil-	1
sinirlendirme	1
sinirlenme	14
sinirli	1008
sinirlilik	36
siniver-	4
sinni kemâl	1
Sinoplu	2
sinsi	6
sinsi sinsi	2
sinsice	1
sinsile	10
sinyal	7
sinyalle-	1
sinyor	4
Sipahi Ocağı	2
Sipahi	10
sipali	5
sipariş	13
siper	52
siperisaika	1
siperli	3
sipersiz	1
sipsivri	21
Siptilli Pazarı	3
sirke	42
Sirkeci	91
sirkeleş-	1
sirkeli	1
siroz	7
sis	21
sisli	1
sist	37
sistemli	5
sitem	6
sitemli sitemli	5
sittin sene	10
Sivas	49
Sivas Cer Atölyesi	1
Sivas Çimento Fabrikası	1
Sivaslı	5
Siverekli	19
sivil	90
sivil polis	6
sivilce	14
sivilizasyon	1
sivilize	1
Sivori	1
sivri	87
sivril-	7
sivrileş-	1
sivrilt-	2
sivrisinek	65
siy-	1
siyah	548
siyahlı	15
siyasal	1
Siyasal Bilgiler	2
siyaset	28
siyasi	25
siyasi parti	4
siyasiye	1
siyatik	2
siyim siyim	1
siyme	1
siz	2478
sizce	5
sizinki	21
sizli bizli	9
sizlik	1
sizsiz	2
Skaç	1
skolastik	1
slov	1
smokin	4
soba	61
soda	21
sofa	242
sofalı	1
Sofia Loren	3
sofra	193
sofra başı	13
sofra bezi	62
softa	1
sofu	9
sofuluk	6
Sofya	3
Sofya Loren	3
soğan	132
soğan yahnisi	1
soğanlı	7
soğu-	97
soğuk	410
soğuk algınlığı	6
soğukça	8
soğukkanlı	14
soğukkanlılık	18
soğukla-	4
soğuklama	3
soğuklat-	1
soğukluk	20
Soğuksu	2
soğuma	6
soğut-	31
soğutabil-	1
soğutma	3
soğuyabil-	1
soğuyuver-	1
sohbet	37
sok-	634
sokabil-	30
sokak	1178
sokak çocuğu	7
sokak kapısı	204
sokak kızı	3

soketli	1
sokma	27
soktur-	9
sokul-	573
sokulabil-	2
sokulganlık	1
sokulma	6
sokulu	37
sokulun-	2
sokulunabil-	1
sokuluş	11
sokuluşlu	1
sokuluver-	1
sokum	4
sokur sokur sokurdan-	1
sokuş	1
sokuştur-	6
sokuşturabil-	1
sokuşturma	1
sokuver-	6
sol	683
sol-	42
sol açık	6
sol açıklık	1
sol iç	3
solaçık	5
solak	16
Solaklı Köyü	2
solbek	2
solcu	2
solculuk	10
solda sıfır	1
soldur-	2
solgun	11
solhaf	12
soliç	23
solla-	1
solma	1
solo	3
solu-	69
solucan	33
soluk (I)	160
soluk (II)	55
soluk almadan	3
soluk soluğa	72
soluklan-	1
soluklaş-	1
soluksuz	8
soluma	10
solut-	7
soluyuş	4
solüsyon	2
somruk	7
somun (I)	115
somun (II)	1
somun düşmanı	2
somur-	9
somurt-	34
somurtkan	1
somurtkanlık	4
somurtul-	1
somurtuş	1
somurtuver-	1
somurul-	1
somut	1
somya	5
son	825
son dakika	6
son derece	97
son kertede	7
son model	1
son nefes	7
son vazife	2
sonat	1
sonbahar	29
sondaj	1
sonra	1015
sonradan	30
sonradan görmüş	2
sonraki	58
sonraları	179
sonsuz	33
sonsuzluk	2
sonuç	44
sonuçlan-	3
sonuçlanabil-	1
sonuçlandır-	1
sonuçlandırıl-	1
sonuçlanma	1
sonuncu	18
sonunda	420
sopa	84
Sophia	5
Sophia Loren	21
Sophia Lorenlik	1
sor-	4157
sorabil-	47
Sorbon	6
sordur-	2
sordurt-	10
sordurtabil-	1
sorgu	31
sorgu hâkimi	1
sorgu hâkimliği	1
sorgu sual	1
sorgu yargıcı	3
sorma	78
soru	185
soru işareti	4
sorul-	122
sorulabil-	5
sorulma	12
sorumlu	26
sorumluluk	15
sorun	5
soruş	29
soruştur-	43
soruşturabil-	1
soruşturma	30
soruşturul-	1
soruver-	39
sosis	2
sosyal	4
sosyalist	6
sosyalizm	3
sosyete	11
sosyetik	5
sosyolog	1
sosyoloji	1
sosyolojiko	1
sota	9
Sovyetler	3
Sovyetler Birliği	1
soy	44
soy-	119
soy sop	17
soyabil-	3
soyadı	21
soyadur-	1
soydur-	2
soygun	27
soyka	38
soyle-	4
soylu	11
soylu soplu	3
soyluluk	1
soyma	19
soysuz	2
soysuzluk	1
soytarı	51
soytarılık	2
soyul-	9
soyuluş	1
soyun-	135
soyundur-	1
soyunma	27
soyunma odası	12
soyunuk	1
soyunuş	2
soyuş	2
soyut	9
soyutlan-	1
söğ-	1
söğürtme	1
söğüş (I)	10
söğüş (II)	3
söğüşle-	41
söğüşleme	2
söğüşlen-	5
söğüşlenme	1
söğüşleyebil-	1
söğüt	13
Söğütlü Köyü	1
sök-	117
söke söke	2
sökebil-	2
sökme	4
söktür-	9
söktürebil-	9
sökük	20

sökük dikik	6
sökül-	56
sökülme	1
sökün	18
Sölezli	37
sömestr	9
sömür-	5
sömürge	1
sömürgen	1
sömürt-	1
sömürül-	1
sömürülme	1
sön-	140
söndür-	115
söndürme	5
söndürül-	6
söndürüver-	1
sönme	6
sönük	21
sönükleş-	8
sönükleşiver-	3
sönüklük	3
sönüş	1
sönüver-	7
söv-	351
sövdür-	3
sövebil-	5
sövme	6
sövül-	36
sövüş	1
söyle-	3932
söyleme	115
söylememezlik	2
söylen-	338
söylenebil-	8
söylenil-	1
söyleniş	3
söylenme	17
söylenti	25
söyleş-	4
söyleşme	1
söylet-	26
söyletebil-	2
söyletme	2
söylev	10
söyleyebil-	77
söyleyiş	1
söyleyiver-	9
söz	2080
söz birliği	9
söz düellosu	2
söz gelimi	1
söz gelişi	24
söz konusu	17
söz sırası	2
söz temsili	19
sözbirliği	5
sözcü	6
sözcük	5
sözcülük	1
sözde	125
sözleş-	10
sözlü	21
sözlük	3
sözsüz	1
sözüm ona	8
Spartaküs	1
spazm	4
spiker	1
spiritüalizm	1
spor	47
spor araba	30
spor ayakkabısı	6
spor kulübü	3
spor toto	1
sporcu	13
sporculuk	1
SS	1
stadyum	5
staj	5
stajyerlik	1
star	3
stat	2
statü	2
Steinbeck	1
Steiner	1
Stendhal	1
Stepte	1
stil	16
stilo	27
stok	2
stop	10
stopaj	1
stor	4
Stradivarius	2
strateji	1
Streptomycine	2
stüdyo	18
su	1415
su bardağı	16
su baskını	2
su borusu	2
su böreği	1
su deposu	2
su kabı	1
su tası	2
su terazisi	1
su testisi	2
su tulumbası	1
Suadiye	13
sual	14
suare	1
subap	1
subay	85
subaylık	1
suböreği	2
subye	1
sucu	16
sucuk	25
suç	529
suç yükleme	1
suçla-	31
suçlama	6
suçlan-	2
suçlandır-	2
suçlanma	2
suçlayabil-	2
suçlayıver-	1
suçlu	274
suçluluk	6
suçsuz	42
suçsuzluk	5
suçüstü	59
suçüstü mahkemesi	3
sudan	2
sudan bahane	1
sudan cevap	1
sudan ucuz	1
suiistimal	2
suikast	6
Suişleri	1
sula-	18
sulak	3
sulama	2
sulan-	32
sulandır-	19
sulandırabil-	1
sulandırıl-	8
sulandırış	2
sulanılabil-	1
sularında	6
sulh	1
sulh hukuk [mahkemesi]	1
sulp	5
sultan	91
Sultan Hamit	34
Sultan Mecit	1
Sultan Süleyman	12
Sultanahmet	24
Sultanahmet Parkı	4
Sultanahmetli	3
Sultanhamam	1
sultani	5
sultani tembel	2
sultanlık	11
Sultanselim	5
sulu	108
sulu boya	3
Sulukule	1
sululaş-	3
sululuk	12
sulusepken	21
sumak	9
sumaklı	2
sumen	4
summün bükmün umyün fehüm la yerciun	3
sun-	14
sundurma	1
sunma	1

sunturlu	1
sunturlu küfür	2
sun'u taksir	2
sunucu	1
sunul-	4
supap	2
Super Pacard	1
suphanallah	2
sur (I)	30
sur (II)	2
Sur	1
surat	309
suratı kara	1
suratlı	59
suratlılık	2
suratsız	23
suratsızlık	4
Surei Bakare	1
suret	68
sureta	2
suret-i hususiye	1
suret-i kat'iyye	1
sureti mahsusa	1
suretiyle	20
Suri	2
Suriye	4
sus-	516
sus payı	2
susa-	24
susabil-	6
susak	1
susakal-	1
susam	2
susamlı	1
suskunluk	1
susma	18
suspus	13
susta	5
sustalı	94
sustalı maymun	1
sustur-	24
susturabil-	6
susturma	1
susturu susturuver-	1
susturucu	1
susul-	8
susulma	2
susuş	28
susuver-	1
susuz	34
susuzluk	10
Suşehrili	1
sut	1
sutyen	24
suval	1
Suvaz	14
Suvazlı	2
suyabatmaz	1
sü.	1
sübyan	3
sübyan koğuşu	7
sübyancı	28
sübyancılık	3
süfliyyet	1
Süha Doğan	1
süklüm püklüm	19
süklüm püklümlük	1
sükse	12
sükseli	2
sükûn	7
sükûnet	4
sükût	13
sülale	21
sülale-i tahire	4
süle-	31
süleme	1
sülenme	1
sületme	1
Süleyman	2
Süleymaniye	32
Süleymaniye Camii	1
Süleymaniyeli	5
sülük	13
Sülüklüpınar	1
sülün	1
sülüs	11
süm sülük	1
sümbül	20
Sümerbank	23
sümkür-	18
sümkürme	1
sümkürt-	1
sümkürüş	1
sümme billah	4
sümme haşa	3
sümsük	3
sümsükle-	6
sümsüklen-	1
sümük	2
sümüklü	10
sümüklüböcek	3
sün-	1
sünepe	45
sünepelik	1
sünger	14
süngü	3
süngüsü düşük	3
sünnet	9
sünnet çocuğu	1
sünnetçi	5
sünnet-i şerif	2
sünnetli	1
Süpermen	1
süpervizör	3
süprüntü	5
süpür-	92
süpürebil-	1
süpürge (I)	79
süpürge (II)	1
süpürgeci	28
süpürgecilik	2
süpürgelik	1
süpürme	9
süpürt-	6
süpürtebil-	1
süpürül-	14
süpürülme	4
süpürüş	1
süpürüver-	1
sür-	514
sürahi	34
süratle	5
sürdür-	32
sürdürme	2
sürdürül-	2
süre	22
süre devesi	2
sürebil-	16
süredur-	2
süregel-	9
süregit-	1
sürekli	12
süreli	1
süresince	4
sürgit	2
sürgü (I)	26
sürgü (II)	2
sürgüle-	42
sürgülen-	1
sürgülü	16
sürgün	22
sürme (I)	25
sürme (II)	27
sürmedenlik	2
sürmelen-	1
sürmeli	50
Sürmeneli	5
sürpriz	12
sürt-	32
sürtme	1
sürtük	56
sürtül-	5
sürtün-	11
sürtünme	2
sürtüştür-	4
sürü	58
sürü-	8
sürü sürü	4
sürücü	5
sürükle-	136
sürükleme	7
sürüklen-	63
sürüklenebil-	3
sürüklenil-	1
sürükleniş	1
sürüklenme	5
sürüklet-	1
sürükleyebil-	5
sürükleyiş	1
sürükleyiver-	1

sürül-	44
sürülebil-	1
sürülme	1
sürülü	2
sürülüş	1
sürüm sürüm	20
sürün-	64
süründür-	22
süründürme	1
sürüngen	1
sürünme	3
sürünül-	1
sürüş	1
sürüştür-	18
sürüştürme	1
sürüt-	5
sürüver-	3
sürüye sürüye	8
süs	26
süsen	1
süsle-	6
süslen-	16
süslenebil-	1
süslü	45
süssüz	1
süt	199
süt anne	1
süt banyosu	1
süt kuzusu	1
süt mavisi	10
sütbeyaz	35
sütçü	11
sütlaç	7
sütliman	2
sütlü	13
Sütlüce	7
Sütlüceli	1
sütsüz	17
sütsüzleş-	1
sütsüzlük	7
sütun	33
sütunlu	1
sütü bozuk	9
sütyen	8
süv-	2
süvari (I)	6
süvari (II)	2
süveter	7
süyle-	15
süylen-	1
süz-	87
süzek	1
süzgün süzgün	1
süzme	7
süzül-	49
süzülme	1
süzülün-	1
süzülüş	1
süzüş	5
Ş	1
şad	3
Şabanlı Çiftliği	1
Şadırvanlı Otel	2
şafak	36
Şafak Gazinosu	1
şah	39
şahadet	15
şahadetparmağı	28
şahane	25
şahar	1
şahat	1
şahbaz	3
şaheser	3
şahıs	7
şahin	9
şahinlik	1
şahit	63
şahit şuhut	5
şahitlik	14
şahlan-	119
şahlandır-	13
şahlanış	10
şahlanma	1
şahmeran	1
şahniş	1
şahnişli	2
şahsen	4
şahsi	15
şahsiyetsiz	1
şair	35
şairleş-	1
şak (I)	3
şak (II)	2
şak şak	5
şaka	299
şaka maka	16
şakacı	72
şakacıktan	3
şakacılık	4
şakadan	32
şakak	36
şakalaş-	61
şakalaşıl-	2
şakalaşış	1
şakalaşma	8
şakasız	1
şakı-	14
şakıldaklı	14
şakır şakır	21
şakır şukur	1
şakırda-	5
şakırdama	1
şakırdat-	4
şakırtı	91
şakırtılı	13
Şakir Paşa	2
şakkadak	3
şakla-	18
şaklabanlık	1
şaklat-	38
şaklayış	1
şakrak	2
şakul	6
şal	3
şalgam	9
şalgamcı	1
şallı	9
şalter	6
şalvar	77
şalvarlı	8
Şalyapin	4
Şam	5
şam babası	1
şam tatlısı	2
şamandıra	1
şamar	13
şamar oğlanı	2
şamarlan-	1
şamata	11
şamatalı	1
şampanya	27
şampanyalı	3
şampiyon	19
şampiyonluk	7
şamrel	9
şan	50
şandal	1
Şanel	1
şangır	2
şangırda-	2
şangırtı	13
şankır	1
şanlı	4
şans	66
şanslı	2
şanssızlık	1
şantaj	5
şantiye	26
şanuvar	11
şap (I)	2
şap (II)	31
şapır şupur	3
şapırdat-	2
şapırtı	19
şapka	215
şapkacı	1
şapkalı	31
şapkasız	2
şaplak	2
şaplat-	1
şapşal	14
şapul şupul	2
şapur şupur	27
şarap	477
şarap bardağı	24
şarap çanağı	1
şarap fıçısı	1
şarapçı	152
şaraphane	140
şarapnel	1

şarapsız	1
şarıl şarıl	6
şarıltı	12
şaril şaril	1
şarjör	2
Şark	8
Şark Ekspresi	6
Şark Sineması	2
şarkı	114
şarkıcı	15
şarkıcılık	2
Şarkışla	3
Şarkışlalı	11
şarklı	3
şarklılık	6
Şarlo	2
Şarlok Holmes	1
şarman	1
şart	188
şart şurt	2
şartel	1
şaş	4
şaş-	603
şaşadur-	1
şaşakal-	1
şaşala-	136
şaşı	63
şaşıl-	78
şaşıla-	1
şaşılaş-	2
şaşılaştır-	2
şaşılık	1
şaşılma	2
şaşır-	411
şaşırt-	75
şaşırtabil-	4
şaşırtıcı	3
şaşırtmaca	2
şaşkaloz	1
şaşkın	169
şaşkınlık	134
şaşma	7
şaşmaz	1
şatafatlı	2
şato	3
şavk	2
şavulla-	1
şavullayabil-	1
şayak	7
şayan	3
şayanı hayret	2
şayeste	2
şayet	228
şayi	1
şayia	3
şebabet	1
şebeke	4
şef	200
şef garson	50
şefaat	5
şeffaf	1
şefgarson	10
şefkat	21
şefkatli	1
şeflik	10
şeftali	10
şeftren	1
şeher	37
şeherli	11
şehir	1146
şehir kulübü	4
şehirce	1
şehirlerarası	3
şehirli	97
şehirlilik	1
şehit	34
şehitlik	3
şehiyli	1
şehla	4
şehlalık	1
şehniz	1
şehremaneti	1
Şehremini	1
Şehreminili	1
şehriye	3
şehvet	36
şehvetli	6
şehzade	7
Şehzadebaşı	16
Şehzadebaşı Sineması	1
şeker	534
şeker hastalığı	6
şeker kamışı	4
şeker renk	4
şekerci	3
şekerkamışçı	1
şekerkamışı	10
şekerleme	4
şekerli	37
şekerlik	3
şekerrenkleşme	1
şekersiz	1
şekil	171
şelale	2
şelme	3
şempanze	33
şemsiye	9
şemsiyeli	1
şemsiyesiz	1
Şemsül Maarifi Kübra Kenzullah	3
şen	37
şen dul	5
şen dulluk	1
şen şakrak	4
şendul	7
şendulluk	1
şenlen-	4
şenlendir-	7
şenlendirebil-	1
şenlendirme	1
şenleniver-	1
şenlenme	1
şenlet-	1
şenlik	6
Şenol Birol	2
şer	30
şeran	1
şerbet	55
şerbetçi	6
şerbetli	2
şeref	349
şereflendir-	1
şerefli	20
şerefsiz	315
şerefsizlik	7
şerh	1
şerha şerha	1
şeri	8
şer'i şerif	7
şeriat	47
şerif	3
Şerif	1
Şerif İçli	1
şerit	31
şerit metre	1
şeritli	5
şerü izah	1
şeş	2
şeş beş	7
şeş cihar	1
şeş yek	1
şeşi dü	1
şeşi se	1
şevk	6
şevklendir-	1
Şevrole	5
şey	6630
şeyh	8
Şeyh Şamil	3
şeyli	1
şeylik	1
şeysiz	1
şeytan	193
şeytan sidiği	1
şeytanca	10
şeytanı lain	21
şeytanirracim	5
şeytanlık	6
şeytansı	1
şezlong	12
şıh	3
şık	90
şıkıdık şıkıdık	2
şıkır şıkır	16
şıkırda-	2
şıkırdat-	6
şıkırtı	2
şıklık	9
şıllık	3

şımar-	41
şımarabil-	2
şımarık	39
şımarıklık	8
şımarıver-	1
şımart-	22
şımartılma	1
şımartılmışlık	1
şımartma	1
şıngır mıngır	2
şıp (I)	16
şıp (II)	107
şıp şıp	1
şıpıdık	2
şıpıdık şıpıdık	1
şıpın işi	13
şıpır şıpır	1
şıpırtı	4
şıppadak	1
şıpsevdi	8
şıpsevdilik	1
şıra	3
şıracı	1
şırak	7
şırak şırak	1
şıralı	1
şırfıntı	8
şırıl şırıl	5
şırılda-	1
şırıltı	13
şırıltılı	1
şıvey şıvey	2
şiddet	2
şiddetle	36
şiddetlen-	4
şiddetli	11
şif	6
şifa	22
şifahen	1
şifahi	2
şifalı	2
şifan	2
şifasız	1
şifle-	2
şifleme	9
şiflemeci	1
şifon	5
şiir	65
şiirli	1
şikâr	1
şikâyet	167
şikâyetçi	52
şikâyetlen-	1
şikâyetsiz	1
şilep	9
şilte	2
şimal	1
şimdı	3
şimdi	2779
şimdiden	102
şimdiki	100
şimdilerde	10
şimdilik	82
şimendifer	4
şimendiferci	19
şimşek	272
şimşeklen-	1
şimşekleş-	4
şimşekleştir-	3
şimşekli	3
Şinasi	2
Şinasi Özonuk	3
şincik	1
şindi	25
şindi şindi	1
şindiki	1
şipidik	2
şipitik	1
şipşak	37
şipşakçı	3
şipşip	1
şipşirin	27
şipşirinleş-	1
Şirazlı Sadi	1
şire	2
şirelendir-	2
şirin	43
şirinlik	1
şirk	2
şirket	105
şirketlersiz	1
şirne-	6
şirnek	1
şirnet-	1
şirret	5
şirretleş-	1
şirretlik	1
şist	10
şiş-	104
şiş (I)	53
şiş (II)	43
şiş kebabı	3
şiş köfte	1
şişe	498
şişebil-	1
şişeli	1
Şişhane	22
şişin-	1
şişir-	57
şişiril-	9
şişirme	5
şişkin	24
şişkinlik	3
şişko	27
şişle-	13
şişleme	2
şişleniver-	1
şişleyiver-	2
Şişli	39
şişman	58
şişmanca	3
şişmanla-	4
şişme	3
şişt	6
şive	15
şiveli	3
şiy	1
şo	20
şofben	1
şoför	612
şoför mahalli	14
şoför muavini	3
şoförlü	1
şoförlük	25
şok	3
şoke	1
şokola	1
Şolohov	1
şopar	13
Şopen	3
şorda	10
şorda şurda	1
şort	4
şorya şurya	1
şose	5
şovenlik	1
şöhret	8
şöj	1
şömine	2
şövalye	7
şövalyelik	1
şöyle	401
şöyle bir	460
şöyle böyle	58
şöylece	1
şöylecene	1
şöylelik böylelik	2
şu	3198
şu bu	89
şu hâlde	35
şuara	1
şubat	7
şube	12
şuh	10
şuhluk	3
şunca	2
şuncacık	20
şunlar	95
şura	223
şuracık	4
şuralı buralı	1
şurası	59
şurda	127
şurda burda	64
şurdan	72
şurup	9
şurut	1
şurya	2
Şuşarı	3
Şuşarılı	1

şut	29
şutla-	1
şuur	12
şuuraltı	3
şuurlandır-	1
şuurlu	2
şuursuz	2
şuursuzca	5
şuursuzluk	1
şuvey şuvey	1
şükran	3
şükredilebil-	1
şükret-	26
şükretme	2
şükür	194
şüküy	1
şüpe	2
şüpesiz	1
şüphe	278
şüpheci	1
şüphecilik	1
şüphelen-	113
şüphelendir-	6
şüphelendirme	2
şüphelenebil-	3
şüphelenil-	3
şüphelenme	3
şüpheli	81
şüphesiz	119
şüyle	1
şüyu	3
T.	1
ta	551
tazîr	1
taaddetullah	1
taahhüt	27
taahhütlü	1
taâli	1
taallükat	2
taam	1
taammüden	1
taarruz	5
taassup	3
tabak (I)	246
tabak (II)	1
tabaka (I)	26
tabaka (II)	46
tabakçı	1
tabakhane	3
tabakla-	1
tabaklan-	2
taban	68
taban fiyatı	1
taban halısı	9
tabanca	533
tabancalı	8
tabansız	5
Tabarin Bar	1
tabela	19
Taberî	1
tabi	8
tabiat	17
tabiatçı	1
tabiatlı	1
tabii	1592
tabir	7
tabla	49
tablacılık	1
tablet	3
tablo	24
tabulaştırılma	1
tabur	22
taburcu	13
taburculuk	1
tabure	7
tabut	10
taciz	2
tacizlik	1
taç	12
taç [atışı]	3
tadabil-	1
taflan	1
tafra	1
tafran	2
tafsilat	2
tafta	7
tahakkuk	1
tahakküm	11
tahammül	74
tahan	1
tahancı	1
taharetlen-	1
tahattur	1
tahayyül	1
tahdit	9
tahin	9
tahin helvası	17
tahin rengi	1
Tahir'le Zühre	1
tahkik	2
tahkikat	13
tahkir	2
tahlisiye	1
tahliye	28
tahmin	101
Tahmis	7
Tahmis Sokağı	2
Tahran	1
tahrik	34
tahrilli	2
tahrip	3
tahsil	68
tahsilat	27
tahsildar	19
tahsildarlık	5
tahsis	5
tahsisat	1
taht (I)	1
taht (II)	2
tahta	676
tahta kaşık	21
tahta perde	10
tahta sakal	2
tahtaboş	7
Tahtakale	38
tahtakurdu	5
tahtakuruları	7
tahtakurusu	19
tahtakurusuz	2
tahtalı	5
Tahtalı Cami	1
tahtalı köy	2
tahvil	9
tahvilat	1
taife-i nisa	2
tak-	467
tak (I)	25
tak (II)	28
tak tak	3
taka	3
takabil-	9
takat	1
takdim	14
takdim tehir	1
takdimci	1
takdir	50
takdiri ilahi	10
takdirname	14
takı	1
takıl-	428
takılabil-	5
takılı	12
takılın-	3
takılınma	1
takılıver-	4
takılma	6
takım	186
takım elbise	9
takım taklavat	3
takımlık	1
takın-	48
takınma	4
takıntı	8
takır takır	1
takır tukur	1
takırda-	1
takırtı	1
takış	3
takış-	37
takışma	9
takıştır-	19
takıştırma	1
takıver-	4
takibat	4
takip	97
takipçi	7
takke	18
taklit	25
taklitçi	2
takma	15

takma ad	2
takma diş	1
takmazlık	1
takoz	2
taksi	437
Taksim	74
Taksim Anıtı	4
Taksim Gezisi	4
taksirat	14
taksisiz	1
taksit	36
taksitçi	85
taktır-	23
taktırabil-	2
taktırma	2
taktik	4
takunya	29
takunyalı	11
takur tukur	1
takvim	20
takviye	1
talak-ı selase	5
talan	7
talaş	7
Talat	1
talebe	11
talebelik	1
talep	3
talih	65
talih kuşu	1
talihli	1
talihsiz	20
talihsizlik	8
talik	2
talim	22
talimat	14
Talimhane	1
talimli	2
talip	22
taliye	1
talkın	6
tallaha	1
tallahi	5
tam	1764
tam anlamıyla	9
tam manasıyla	15
tam sırası	18
tam siper	5
tam tam	5
tam tamına	6
tamaen	1
tamah	3
tamahkâr	3
tamam	617
tamamen	14
tamamı tamamına	1
tamamıyla	36
tamamiyle	8
tamamla-	71
tamamlama	3
tamamlan-	9
tamamlanma	3
tamamlayabil-	8
tamamlayıver-	1
tamı tamına	27
tamim	3
tamir	51
tamirci	16
tamircilik	2
tamirhane	2
tampon	5
tamtakır	3
tan yeri	1
tandır	2
tane	249
tane tane	8
tanecik	3
taneli	33
tangır tungur	3
tangırda-	1
tangırdat-	2
Tangilita	1
tango (I)	6
tango (II)	2
tanı-	1101
tanıdık	59
tanıdıklık	1
tanık	26
tanıklık	12
tanıksız	1
tanıma	14
tanımamazlık	3
tanımazlık	4
tanın-	55
tanınabil-	1
tanınabilme	1
tanınıver-	1
tanınma	5
tanınmış	25
tanış	78
tanış-	174
tanışabil-	2
tanışıklık	2
tanışıl-	3
tanışıver-	1
tanışma	10
tanışmışlık	1
tanıştır-	53
tanıştırıl-	2
tanıştırma	2
tanıt-	52
tanıyabil-	47
tanıyıver-	1
tani-	3
tank	3
Tanrı	42
Tanrı misafiri	1
tansiyon	18
tansiyon düşürücü	1
tansiyonlu	2
tantana	1
tantanalı	2
tanyeri	7
tanzim	12
tap-	51
tape	9
tapıkla-	3
tapıl-	2
tapon	19
taptaze	22
taptır-	2
tapu	78
tapu memuru	1
tapucu	8
tapulat-	2
tapulu	10
tapusuz	3
tara-	104
Tara Irmağı	2
Tarabya	10
taraça	1
taraf	401
tarafından	150
taraflı	5
tarafsız	6
tarafsızlık	3
taraftar	15
taraftarlık	3
tarak	68
taraka	2
taralı	57
tarama	18
taran-	28
taranma	1
tararam tararam tam	1
tarat-	1
tarayış	6
taraz taraz	12
tarçın	1
tarh	5
tarhana	1
tarhana çorbası	3
Tarık Tekçe	3
tarım	15
tarif	45
tarife	13
tarifsiz	2
tarih	86
tarih öncesi	1
tarihçi	7
tarihî	11
tarihî film	4
tarihî roman	1
Tarih-i Siyasi	1
tarihsel	2
tarikat	7
tarik-i dünya	1
tarla	487
tarla kuşu	4
Tarlabaşı	38

Tarlabaşı Caddesi	7
tarraka	1
Tarsus	11
Tarsus Kapısı	1
tarsusi	2
tart-	72
tartabil-	1
tartakla-	6
tartaklama	2
tartaklaş-	1
tartı	6
tartıl-	14
tartılış	1
tartılma	1
tartış-	23
tartışıl-	3
tartışma	70
tartışmalı	1
tartıver-	1
tartma	1
tarttır-	3
tarz	58
Tarzan	8
Tarzan'ın İntikamı	1
tas	50
tas kebabı	3
tas tarak	4
tasa	30
tasalan-	3
tasarı	4
tasarla-	75
tasarlama	10
tasarlayabil-	1
tasarlayıver-	1
tasarruf	2
tasasız	1
tasavvuf	1
tasavvur	18
tasdi	2
tasdik	12
tasdikname	2
tasfiye	11
tashih	1
tasin-	1
taskebabı	6
tasla-	21
taslak	8
taslama	2
tasma	1
tasmim	1
tastamam	1
tasvipkâr	1
tasvir	9
taş	688
taş-	111
taş arabası	15
taş bebek	6
taş döşeme	2
taş kalpli	10
taş kalplilik	2
taş kömürü	1
taşbasması	26
taşbebek	11
taşçı	1
Taşçıkan	10
taşeron	83
taşeronluk	1
taşgala	2
taşı-	318
taşıma	14
taşın-	117
taşınabil-	1
taşınıl-	1
taşınılma	1
taşınma	5
taşır-	37
taşırıl-	3
taşırma	1
taşıt	41
taşıt-	10
taşıtsız	1
taşıver-	2
taşıyabil-	9
taşıyabilme	1
taşıyadur-	1
taşıyıcı	2
taşıyış	1
taşkala	1
Taşkasap	1
Taşkasaplı	77
taşkın	6
taşkınlık	3
taşkıran	1
taşkömürü	2
Taşköprü	12
taşla-	26
taşlama	2
taşlan-	5
taşlanma	1
taşlat-	1
taşlayabil-	1
taşlı	67
taşlı köy	4
Taşlık	7
taşlık	22
Taşlık Gazinosu	11
Taşlıtarla	5
taşma	9
taşra	18
taşralı	31
taşralılık	1
taşsız	1
tat	182
tat-	8
Tatar	21
Tatar böreği	4
Tatarböreği	6
tatava	1
tatavacı	6
tatavacılık	4
tatavlalı	1
tatbik	9
tatbikat	2
tatil	27
tatlı	461
tatlı bela	1
tatlı dil	20
tatlı dilli	12
tatlı kaşığı	1
tatlı limon	4
tatlı söz	2
tatlı su kurnazı	1
tatlı tatlı	178
tatlıcı	3
tatlılaş-	10
tatlılaşış	1
tatlılaşıver-	1
tatlılaştır-	1
tatlılık	6
tatlılıkla	18
tatma	1
tatmin	17
tatsız	48
tatsızlaş-	2
tatsızlık	4
tattır-	3
Tatyos	1
tav	66
tava	29
tavan	254
tavan arası	62
tavanlı	5
tavazzuh	1
tavcı	9
tavcılık	1
tavık	4
tavır	60
tavırlı	5
taviz	2
tavla	118
tavla-	103
tavlacı	3
tavlama	13
tavlan-	9
tavlandır-	2
tavlandırıl-	1
tavlanma	1
tavlayabil-	10
tavlayıver-	2
tavsa-	5
tavsama	1
tavsat-	2
tavsiye	71
tavşan	52
tavşankanı	1
tavuk	126
tavuk eti	1
tavuk kümesi	4
Tavukçu	80
tavukçuluk	1

tavukgöğsü	1
tavukkarası	1
tavur	6
tavus	2
tavuskuşu	2
tay	6
tayfa	50
tayın	15
tayin	40
tayyare	28
tayyör	30
tayyörlü	5
tayyörlük	3
taze	196
taze fasulye	2
taze soğan	7
tazele-	53
tazeleme	4
tazelen-	6
tazelet-	1
tazelettir-	1
tazelik	8
tazı	20
tazısız	3
tazimat	15
tazminat	7
tazyik	4
te	1
teatral	2
tebaa	4
Tebbet	1
tebdil	12
tebdilhava	1
tebelleş	8
teber	1
teberru	2
tebessüm	22
tebeşir	21
tebligat	6
tebliğ	9
tebrik	23
Tebriz	3
tebşir	1
tecavüz	8
tecelli	7
tecrit	34
tecrübe	34
tecrübeli	37
tecrübesiz	7
tecrübesizlik	1
teçhizat	1
teçhizatlı	1
tedarik	6
tedarikli	2
tedavi	37
tedbir	23
tedbirli	8
tedbirsizlik	3
tedirgin	20
tedirginlik	3
tedkik	4
teenni	2
teessüf	8
teessür	2
teessüs	1
tef	8
tefe	15
tefeci	6
teferruat	2
tefriğ	1
tefrika	5
tefsir	4
teftiş	121
teftiş heyeti	23
teftiş kurulu	1
teğmen	72
teh	11
tehcir	7
tehdit	112
tehditli	2
tehir	1
tehlike	59
tehlikeli	52
tek	749
tek başına	121
tek hücreli	1
tek kâğıtlı	1
tek kişilik	8
tek taraflı	5
tek tük	19
tek vücut	1
tek yürek	2
tekaüt	1
tekaütlük	1
Tekçe	1
tekdir	1
teke	17
Tekel	16
tekel	2
Tekel Tütün Fabrikası	1
tekelcilik	1
tekemmül	1
teker (I)	27
teker (II)	2
teker teker	52
tekerlek	47
tekerlekleş-	1
tekerlekli	101
tekerleme	2
tekerlen-	4
tekerrür	1
tekessür	1
tekevvün	1
tekin	2
Tekirdağ	8
tekke	1
tekle-	1
teklif	245
teklif tekerlek	2
teklifsiz	6
teklifsizce	14
teklifsizlik	4
teklik	45
tekme	239
tekmele-	29
tekmeleme	4
tekmelen-	7
tekmelenme	2
tekmelik	1
tekmil	245
tekmil haber	1
tekne	21
tekneci	1
teknik	16
Teknik Üniversite	1
Teknikli	4
teknisyen	9
tekrar	729
tekrar tekrar	18
tekrardan	174
tekrarla-	184
tekrarlama	5
tekrarlan-	21
tekrarlanma	2
tekrarlat-	1
tekrarlayıver-	1
Teksas	12
teksir	2
tekstil	1
tel (I)	103
tel (II)	14
tel fırça	1
tel kafes	1
tel örgü	10
tel tel	2
tela	1
telafi	2
telakki	4
telaş	257
telaşe	14
telaşe müdürü	2
telaşeli	2
telaşesiz	2
telaşlan-	124
telaşlanabil-	1
telaşlandır-	3
telaşlanıl-	1
telaşlanış	1
telaşlanma	1
telaşlı	63
telaşsız	5
teldolap	10
telefon	302
telefon direği	2
telefon kulübesi	1
telefon rehberi	1
telefun	1
teleme peyniri	1
televizyonlu	1
telgraf	22

telgraf direği	1
telgraf teli	1
telgrafçı	2
teliz	10
telkadayıf	3
telkin	9
telkin bi-nefsihi	1
tellak	8
tellaklık	1
tellal	5
telle- (I)	1
telle- (II)	7
tellendir-	8
tellendirebil-	1
tellendiril-	2
tellendirme	2
telli	39
telmih	1
telörgü	11
telsiz	9
telve	2
tem	3
tema	2
temam	26
temas	20
temaşa	1
tembel	17
tembel tembel	22
tembelhane	2
tembellik	10
tembih	88
tembihle-	13
tembihlen-	1
tembihli	1
temel	27
temel kazısı	4
temelli	56
temenna	5
temenni	12
Temenyeri	1
temin	4
teminat	3
teminatsız	2
temiz (I)	143
temiz (II)	8
temiz [para]	30
temiz kalpli	2
temiz kalplilik	1
temiz pak	4
temizce	3
temizle-	117
temizleme	4
temizlen-	28
temizleniver-	1
temizlenme	10
temizlet-	6
temizleyebil-	1
temizleyiver-	6
temizlik	45
temkin	5
temkinli	2
temlik	2
temmuz	6
tempo	48
temsil	14
temsilci	10
temyiz	13
ten	39
ten fanilası	3
ten rengi	1
tenasül	1
tencere	205
teneffüs	4
teneke	203
tenekeci	66
tenekeli	1
teneşir	18
teneşir horozu	4
teneşir tahtası	1
tenezzül	105
tenezzülen	2
tenha	95
tenhaca	1
tenhalaş-	10
tenhalık	9
tenis kortu	1
tenkit	4
tenkyu	2
tenor	17
tensip	2
tentürdiyot	26
tentürdiyotlu	1
teori	3
teorik	1
tep-	71
tepe	725
tepe aşağı	1
Tepebağ Mahallesi	1
Tepebaşı	44
tepecik	2
tepeden inme	7
tepeden tırnağa	11
tepele-	21
tepeleme	9
tepelen-	1
tepeleyebil-	1
tepetaklak	1
tepeüstü	3
tepil-	1
tepili	2
tepin-	19
tepinil-	2
tepinme	4
tepiş-	1
tepki	37
teppet	1
tepsi	104
teptir-	1
ter	311
ter ter	4
terakki	1
terane	1
teras	28
teravi	6
teravih	6
teravih namazı	3
terazi	34
terbiyasız	1
terbiye	178
terbiyeli	30
terbiyelilik	1
terbiyesiz	143
terbiyesizce	7
terbiyesizlik	28
Tercanlı	2
tercih	31
tercüman	1
tercüme	7
tere	3
tereci	1
tereddüt	82
tereddütlü	6
tereddütsüz	15
tereke	3
terelelli	1
teres	2
tereyağ	3
tereyağı	71
tereyağlı	5
terfi	5
terfiye	24
terhis	11
terilen	1
terim	3
terk	93
terki	5
terkibi izafili	2
terkipli	2
terkle-	1
terkos	6
terle-	134
terleme	7
terlen-	2
terlet-	14
terletme	2
terli	111
terli tertipli	7
terlik	84
terlikli	1
terliksiz	2
terminoloji	1
termos	3
ters (I)	398
ters (II)	7
ters ters	99
ters türs	4
ters yüz	2
tersine	37
tersiz	1
Terskapı	1

tersle-	89
tersleme	8
terslen-	31
tersleniş	2
tersleniver-	2
terslenme	2
tersleyebil-	4
tersleyi tersleyiver-	1
tersleyiş	1
tersleyiver-	11
terslik	6
terso	9
tersyüz	14
tertemiz	139
tertibat	7
tertibatlı	1
tertip	21
tertiple-	5
tertiplen-	8
tertipli	4
terütaze	3
terzi	125
terzilik	3
tesadüf	54
tesadüf eseri	1
tesadüfen	7
tesbih	5
tesbihli	1
tesbit	1
tescil	12
teselli	67
tesellisiz	1
tesir	53
tesirli	4
tesirsiz	1
teskereci	2
teskin	7
teslim	248
teslimlik	3
tespih	100
tespihböceği	2
tespihli	3
tespit	27
testekerlek	2
testere	1
testi	66
testili	2
tesviye	7
tesviyeci	3
tesviyecilik	2
tesviyehane	1
teşbih	1
teşebbüs	17
teşehhüt	1
teşekkül	2
teşekkür	159
teşhir	10
teşhis	11
teşkil	5
teşkilat	6
teşrif	28
teşrifat	2
teşrifatçı	4
teşvik	16
tetik (I)	17
tetik (II)	21
tetkik	30
Tevabi Lokantası	1
tevatür (I)	3
tevatür (II)	28
tevazu	2
tevdi	2
teveccüh	17
tevekkeli	2
tevekkeltü alallah	4
tevekkül	25
tevellüt	3
tevfik	1
tevfikan	1
tevil	1
tevir	5
tevkif	75
tevkifhane	4
Tevkifhane Sokağı	1
Tevrat	1
teymen	3
teyp	4
teypli	2
teyzanım	3
teyze	561
teyze kızı	1
teyzelik	1
tez (I)	30
tez (II)	1
tez elden	11
tezahür	3
tezahürat	13
tezat	1
tezek	8
tezgâh	220
tezgâhbaşı	2
tezgâhtar	10
tezgâhtarlık	1
tezhana	2
tezkere	8
tezyinat	1
tıbbiye	7
tıbbiyeli	10
tığ	3
tığı teber şahı velayet	3
tığteber	1
tık	39
tık-	13
tık tık	4
tıka-	25
tıka basa	13
tıkaç	14
tıkaçlı	6
tıkalı	2
tıkan-	25
tıkanıklık	3
tıkanma	1
tıkanmışlık	1
tıkayıver-	1
tıkıl-	6
tıkın-	8
tıkır tıkır	10
tıkırda-	2
tıkırdama	1
tıkırdat-	1
tıkırdatma	1
tıkırında	14
tıkırtı	10
tıkırtısız	1
tıkız	19
tıklama	1
tıklat-	1
tıklım tıklım	31
tıknaz	6
tıknefes	3
tıksırık	1
tıksırış	1
tıksırma	1
tıksırt-	1
tıla	1
tılsım	14
tılsımlı	1
tımar	7
tımarhane	3
tımarhanelik	3
tımbırda-	1
tımbırdatma	1
tımbırtı	3
tın-	50
tıngır	4
tıngır mıngır	3
tıngırda-	1
tıngırdat-	3
tıngırtı	6
tınış	1
tıp	30
tıpa	20
tıpa tıp	8
tıpatıp	22
tıpça	1
tıpırtı	1
tıpış tıpış	7
tıpkı	322
tıpkı tıpkı	20
tıpkı tıpkısına	148
tıpkısı	26
tıplı	5
tırabzan	6
tırabzansız	1
tıraş	65
tıraş makinesi	5
tıraş sabunu	3
tıraş tası	1
tıraşlı	35
tıraşsız	2

tırhallı	2
tırıl	9
tırıllaş-	1
tırıllık	1
tırıs	29
tırmala-	16
tırmalama	1
tırmalan-	1
tırman-	45
tırmanabil-	4
tırmanış	3
tırmanıver-	2
tırmanma	5
tırmık	13
tırnak	157
tırnakla-	3
tırnaklı	5
tırnaksız	13
tırnaksızlık	2
tırr	3
tırtıkla-	10
tırtıklama	2
tırtıl	1
tırtıllı	1
tıs	11
tıskit	1
tısla-	6
tıynet	2
ti	5
ti haparya	2
Tiber Nehri	1
tibili	6
ticaret	67
ticaret odası	2
ticarethane	5
ticari	8
tifo	3
tiftik	6
tiftiklen-	20
tiftiklenme	1
tifüs	3
tik	20
tik tak	11
tiksin-	6
tiksindir-	1
tiksinti	13
tilavet	1
tilcik	3
tilki	65
tillaha	2
tillahi	2
Times Nehri	1
tin tin	1
Tino Rossi	2
Tintin Tinimini Hanım	3
tip	88
tipi	3
tipki	1
tir tir	16
tiraj	1
tirat	1
tirbişon	1
tirbuşon	4
tirbüşon	1
tire	7
tiren	2
tiril tiril	30
tiritlen-	3
tirlin	1
tirşe	2
tiryaki	12
tiryakilik	1
Tiryeste	2
tisor	2
titiz	13
titizlen-	4
titizlenme	1
titizlik	17
titre-	591
titrek	31
titreme	76
titren-	6
titreş-	29
titreşme	2
titret-	31
titretme	1
titreyiş	5
tiyatro	80
tiyatrocu	4
tiyatroculuk	1
tiyatrosuz	2
tiyze	1
tiz	3
tohtor	1
tohtur	10
tohum	64
tohumlu	36
tohumluk	2
tohumsuz	2
tok	45
tok gözlülük	1
tok sözlü	4
tok tok	23
toka (I)	36
toka (II)	3
tokaç	1
tokala-	6
tokalaş-	5
tokalı	1
tokan-	3
tokat	268
tokatla-	77
tokatlama	12
tokatlan-	12
tokatlayabil-	3
tokatlayış	2
tokatlık	3
Tokatlıyan	2
tokluk	25
tokmak	36
tokmak tokmak	1
tokmakla-	1
tokmaklan-	1
toksin	1
tokurda-	1
tokurdat-	20
tokurdatadur-	1
tokurdatıl-	1
tokurdatma	2
tokuş-	14
tokuştur-	42
tokuşturabil-	1
tokuşturul-	5
toleranslı	1
Tolstoy	16
Tom Brovn	2
Tom Miks	5
Tom Teks	2
tomafil	27
tomar	38
tomar tomar	1
tombala	4
tombalak	9
tombul	143
tombulca	1
tombulluk	1
tomofil	3
tomruk	1
Tomson	23
tomur tomur	2
tomurcuk	11
tomurcuklan-	5
tomurcuklanma	1
ton (I)	21
ton (II)	5
tonbalığı	2
tonga	6
tonla	14
tonton	8
Tonyalı	3
top	368
top ağaç	4
top ense	1
top mermisi	1
top top	9
topacık	7
topaç	14
topak	7
topaklan-	1
topal	1521
topalla-	22
toparla-	57
toparlan-	83
toparlanabil-	1
toparlanıl-	1
toparlanış	2
toparlanıver-	1
toparlanma	7
toparlatabil-	1
toparlayabil-	3

toparlayıver-	1
topatan	1
topçu	14
Tophane	9
Topkapı	2
topla-	465
toplam	2
toplama	90
toplan-	220
toplanıl-	12
toplanış	1
toplanıver-	6
toplanma	9
toplanmışlık	1
toplantı	35
toplaş-	16
toplat-	6
toplattırıl-	2
toplayabil-	6
toplayabilme	1
toplayıver-	3
toplu	20
toplu tabanca	1
topluca	8
topluluk	14
toplum	21
toplumcu	4
toplumsal	2
toprak	788
toprak altı	7
toprak rengi	2
topraklı	4
topraksız	4
Topsakal	9
toptan	21
toptancı	26
toptancılık	6
topu	32
topu topu	7
topuk	52
topuklu	129
topuz	33
topuzlu	4
topyekûn	14
tor (I)	1
tor (II)	1
toraman	1
torba	73
torbada keklik	1
torbalı	1
torik	1
torna	15
tornacı	5
tornacılık	1
tornistan	5
Toros	6
Torosspor	2
Torpedo	1
torpil	7
tortop	13
tortu	4
torun	303
tos	1
tosbağa	4
Tosbağa Mahallesi	2
tosla-	41
toslama	4
toslan-	1
tost	2
tostçu	1
tostopacık	1
tostopak	2
tosun	2
toto	3
toy	46
toyluk	3
toz	343
toz-	10
toz bulutu	25
toz duman	8
toz şeker	1
toz toprak	9
tozak	3
tozdur-	1
tozkoparan	4
tozlan-	6
tozlu	165
tozluluk	1
tozma	8
tozpembe	6
tozsuz	1
tozu-	11
tozulabil-	1
tozuma	1
tozut-	8
töbe	99
tökezle-	3
tökezleyiş	1
tömbeki	1
tören	1
törpü	1
törpüle-	1
törpüleme	1
tövbe	311
tövbekâr	6
TR	1
Trablus	29
Trablus Harbi	2
Trablusgarp	2
Trabulus	2
Trabzon	1
Trabzonlu	1
trafik	26
trahom	4
trahomlu	8
traktör	66
Trakya	8
tramba	5
trampet	1
tramvay	213
tramvaylı	1
transatlantik	2
transfer	3
tren	342
tren kazası	1
trenci	1
trencilik	4
trençkot	5
tribün	1
triko	72
Trikopis	5
trilink	2
trilyoner	2
tring	4
Trinitrine	1
troleybüs	11
tröst	1
trup	13
tu	77
tufan	6
tuğ	3
tuğla	40
tuğlalı	1
tuğralı	1
tuh	73
tuhaf	462
tuhafiye	1
tuhafiyeci	5
tuhafiyecilik	2
tuhaflaş-	4
tuhaflık	4
Tuhfet-ül Kibar	2
tulum	37
tulum peyniri	3
tulumba	21
tulumbacı	1
tulumlu	37
tulumpeyniri	7
Tuluz Lotrek	7
tumturaklı	1
Tuna	1
tunç	1
tunç bilek	2
tunç yürek	4
tunç yürekli	1
tur	43
tura	2
turaç	1
turfanda	18
turfandacı	2
turist	5
turistik	8
turna	8
Turnam	1
turne	2
turp	16
Tursil	1
turşu	116
turşu-	1
turşu suyu	1

Turşucu	1
turuncu	57
turunculu	1
turunç	5
Turyağ	1
tuş (I)	5
tuş (II)	2
tut-	2890
tutabil-	124
tutabilme	1
tutam	8
tutanak	16
Tutankamon	9
tutar	3
tutarak	1
tutarsız	1
tutkal	2
tutku	15
tutkun	16
tutkunluk	1
tutma	93
tutmazlık	1
tutsak	4
tutsaklık	1
tuttur-	154
tutturabil-	11
tutturma	3
tutturul-	3
tutu	1
tutucu	10
tutuculuk	1
tutukla-	19
tutuklama	3
tutuklan-	30
tutuklanış	1
tutuklanma	2
tutuklattır-	1
tutuklu	81
tutukluluk	3
tutuksuz	3
tutul-	236
tutulabil-	3
tutulma	7
tutuluş	3
tutuluver-	6
tutum	28
tutumlu	1
tutun-	138
tutunabil-	3
tutunakal-	1
tutunma	4
tutunuş	1
tutunuver-	11
tutuş	17
tutuş-	112
tutuşabil-	2
tutuşma	1
tutuştur-	23
tutuşturabil-	1
tutuşturma	4
tutuşturul-	4
tutuşul-	2
tutuver-	26
tuvalet	307
tuvalet masası	12
tuvalet takımı	2
tuz	96
tuz kabağı	13
tuzak	13
tuzcu	10
tuzla-	10
tuzlama	3
tuzlat-	4
tuzlu	24
tuzluluk	1
tuzsuz	1
tüberküloz	2
tüberkülozlu	1
tüccar	100
tüccarlı	1
tüccarlık	18
tüfek	65
tüfekçi	3
tüfekli	6
tüken-	103
tükenebil-	1
tükeniş	3
tükeniver-	1
tükenme	1
tükenmez	122
tükenmişlik	1
tüket-	59
tüketil-	1
tüketme	2
tükettirebil-	1
tükrük	16
tükrükle-	1
tükrüklü	1
tükür-	173
tükürebil-	6
tükürük	19
tükürük hokkası	1
tükürükle-	6
tükürül-	3
tükürülme	1
tül	73
tül perde	41
tül perdeli	4
tülbent	25
tülbentçi	3
tülekleş-	3
tülle-	1
tüllen-	4
tüllenmişlik	1
tüllü	1
tüm	150
tümce	8
tümden	3
tümen tümen	3
tümsek	3
tüne-	9
Tünel	17
tünel	7
tüp	6
tür	12
türap	3
türbe	7
türe-	8
türeme	1
Türk	173
Türk Ceza Kanunu	2
Türk Silahlı Kuvvetleri	2
Türk Sözü	1
Türkan	14
Türkan Şoray	12
Türkçe	90
Türkçeci	1
Türkçeli	1
Türkistanlı	3
Türkiye	112
Türkiye Cumhuriyeti	4
Türkleş-	1
Türklük	11
Türkmen	6
türkü	205
türlü	200
tüt-	67
tütme	3
tütsü	3
tütsüle-	1
tüttür-	11
tüttürme	1
tüttürül-	1
tütün	82
tütüncü	7
tüvist	3
tüy	83
tüy-	82
tüydür-	4
tüyebil-	1
tüylen-	5
tüylü	46
tüyme	5
tüysüz	18
tüyü bozuk	11
tüyül-	1
tüzük	7
twist	7
Tyrone Power	2
Ubudiyet	1
ucuz	63
ucuzca	3
ucuzcu	1
ucuzla-	5
ucuzlat-	1
ucuzluk	2
uç	376
uç-	407
uç uca	3
uçabil-	6

uçak	55
uçarı	18
uçkur	55
uçkurluk	2
uçlan-	16
uçlanabil-	1
uçlanıl-	3
uçlu	1
uçma	7
uçsuz	1
uçsuz bucaksız	37
uçsuz bucaksızlık	1
uçuk	2
uçukla-	6
uçul-	1
uçur-	42
uçurabil-	2
uçurt-	3
uçurtma	8
uçurul-	5
uçurum	67
Uçurumda Bir Zambak	3
uçuruş	1
uçuş	5
uçuş-	98
uçuşma	8
uçuver-	11
ud	2
uf	11
ufacık	552
ufacık tefecik	2
ufacıklık	1
ufak	91
ufak para	6
ufak tefek	201
ufak tefeklik	1
ufak ufak	6
ufakçı	3
ufakçılık	1
ufaklı büyüklü	1
ufaklık	2
ufaktan ufaktan	26
ufal-	81
ufala-	5
ufalan-	4
ufalıver-	2
ufalt-	2
Ufeyma	1
ufuk	21
ufunet	2
uğlan	15
uğra-	2890
uğrak	1
uğrak yeri	2
uğrama	17
uğranıl-	2
uğranılma	1
uğraş-	188
uğraşabil-	9
uğraşıl-	8
uğraşılma	2
uğraşma	25
uğraştır-	3
uğrat-	7
uğratıl-	1
uğrayabil-	7
uğrayış	1
uğrayıver-	4
uğru	5
uğrunda (I)	14
uğrunda (II)	2
uğul	10
uğul uğul	1
uğulda-	42
uğuldama	4
uğultu	90
uğultucu	1
uğultulu	17
uğun-	19
uğur (I)	9
uğur (II)	64
uğur (III)	4
uğurla-	44
uğurlama	1
uğurlu	6
uğursuz	47
uğursuzluk	11
uhde	1
uhu	2
uhuvvet	1
ukala	34
ukala dümbeleği	7
ukalaca	2
ukalalık	22
ukte	1
ula	6
ulan	1210
ulanlık	1
ulaş-	63
ulaşabil-	33
ulaşabilme	3
ulaşıl-	6
ulaşılabil-	4
ulaşılma	1
ulaşıver-	1
ulaşıverme	1
ulaşma	3
ulaştır-	12
ulaştırıl-	3
ulaştırılma	1
ulaştırma	1
ulema	8
ulo	3
ulu	39
ulu-	29
Ulu Cami	2
Ulucami	3
uluhileş-	1
Ulukışla	2
ulum	1
uluma	17
ulûm-u diniyye	1
uluorta	5
ulus	2
Ulus Gazetesi	1
ulvi	2
ulvileş-	2
ulviyyet	1
um-	133
umabil-	4
umde	1
umma	1
umman	5
umul-	13
umum	10
umum müdür	98
umum müdürlük	2
umumi	66
umumi af	4
Umumi Tarih	1
umumi vekâletname	1
umumiyetle	5
umur (I)	190
umur (II)	10
umursa-	94
umursamazlık	5
umursan-	2
umursayabil-	1
umursayış	1
umursuz	5
umursuzluk	2
umut	112
umutla-	1
umutlan-	8
umutlu	4
umutsuz	2
umutsuzca	4
umutsuzlan-	1
umutsuzluk	31
un	69
un çorbası	1
Unkapanı	55
unsur	1
unut-	1105
unutabil-	138
unutabilme	1
unutkanlık	1
unutma	22
unutmuşluk	1
unuttur-	13
unutturabil-	2
unutturuver-	4
unutul-	87
unutulabil-	1
unutulma	5
unutuluver-	2
unutuş	1
unutuver-	56
unvan	2
upuzun	59

ur	1
urba	43
Urfa	1
Urfalı	1
Urum	2
Urumeli	13
Urumelli	1
Urumlu	1
urup	1
uruspu	4
uruspuluk	1
urya	2
USA	2
usan-	112
usandır-	4
usanıl-	1
usanma	2
uskumru	3
uslan-	10
uslanma	1
uslu	44
uslu akıllı	1
uslu uslu	32
usluluk	1
usta	1554
ustabaşı	49
ustaca	31
ustalaş-	7
ustalık	33
ustalıkla	16
ustasız	1
ustı	1
ustura	39
usturuplu	3
usul (I)	88
usul (II)	1
usul usul	123
usulca	17
usulcacık	112
usuldan	4
usulden	2
usulen	20
usullacık	327
usulsüz	4
usulsüzlük	1
usulü muzaaf	2
usulünce	42
uşa	1
uşak	158
uşaklık	7
ut	8
utan-	489
utana sıkıla	5
utanç	92
utançlı	1
utandır-	20
utangaç	23
utangaçlık	7
utanıl-	12
utanış	2
utanma	28
utanma duygusu	2
utanmaz	41
uu	7
uuv	1
uy	3
uy-	253
uyabil-	6
uyan-	569
uyanabil-	5
uyandır-	148
uyandırabil-	14
uyandırıl-	9
uyandırılma	1
Uyandırılmış Toprak	1
uyandırma	15
uyandırt-	1
uyanık	81
uyanıklık	3
uyanıver-	12
uyanıverme	2
uyanma	11
uyar-	7
uyarabil-	1
uyarı	3
uyarıcı	1
uyarıl-	1
uyarma	3
uydur-	191
uydurabil-	20
uydurma	51
uydurul-	9
uyduruluver-	1
uydurumentoni	1
uyduruver-	2
uygar	1
uygarlık	2
uygula-	13
uygulama	4
uygulan-	7
uygulanma	1
uygun	260
uygun adım	5
uygunluk	4
uygunsuz	21
uygunsuzluk	5
uyku	719
uyku ilacı	3
uyku sersemliği	9
uykucu	2
uykulu	52
uykulu uykulu	35
uykusu ağır	1
uykusu hafif	1
uykusuz	31
uykusuzluk	55
uylukkemiği	2
uyma	5
uymazlık	1
uysal	38
uysallaş-	3
uysallaşıver-	2
uysallık	19
uyu-	653
uyukla-	65
uyuklama	5
uyul-	3
uyulma	1
uyum	2
uyuma	35
uyumlu	1
uyumluluk	2
uyumsuzluk	1
uyun-	8
uyunma	1
uyuntu	5
uyurgezer	2
uyuş	1
uyuş- (I)	9
uyuş- (II)	15
uyuşabil-	2
uyuştur-	2
uyuşturma	1
uyuşturucu	1
uyuşuk	31
uyuşukluk	3
uyuşul-	2
uyut-	26
uyutabil-	2
uyutma	4
uyuver-	4
uyuyabil-	59
uyuyabilme	1
uyuyakal-	24
uyuyuş	1
uyuyuver-	2
uyuz	42
uyuzluk	4
uz	1
uza-	191
uzak	735
uzak akraba	5
Uzak Doğu	1
uzaklaş-	339
uzaklaşabil-	1
uzaklaşabilme	1
uzaklaşıl-	1
uzaklaşış	4
uzaklaşıver-	1
uzaklaşma	7
uzaklaştır-	19
uzaklaştırıl-	5
uzaklık	2
uzaktan	52
uzaktan akraba	7
uzaktan uzağa	16
uzama	3
uzan-	545
uzanabil-	4
uzanakal-	4

uzanık	1
uzanılabil-	1
uzanış	4
uzanıver-	3
uzanma	6
uzat-	821
uzatabil-	14
uzatıl-	35
uzatış	4
uzatıver-	1
uzatma	12
uzayabil-	3
uzman	13
uzmanlık	1
uzun	672
uzun boylu	194
uzun hava	1
uzun hikâye	3
uzun uzun	852
uzun vadeli	3
uzunca	11
uzunlamasına	1
Uzunlar	7
uzunlu kısalı	1
uzunluk	2
Uzunyaylalı	2
uzv-u nazik	1
ücra	1
ücret	89
ücretli	4
ücretsiz	1
üç	1457
üç aylar	7
üç aylık	1
üç beş	132
üç buçuk	4
üç otuz	6
üç otuzunda	1
üç tekerli	2
üçer	35
üçer beşer	12
üçgen	3
üçkâğıt	39
üçkâğıtçı	40
üçkâğıtçılık	4
üçlen-	1
üçleştir-	1
üçlet-	2
üçlü	5
üçte birci	3
üçten dokuza	19
üçüncü	204
üçüncü mevki	11
üçüncü sınıf	3
üdeba	1
üf	4
üfle-	142
üfleme	3
üflen-	7
üflet-	2
üfleyebil-	4
üfleyiş	6
üfleyiver-	2
üfür-	16
üfürük	1
üfürükçü	1
üfürükçülük	1
üğren-	6
üğret-	1
üğretmen	3
üksürme	1
üksüz	1
ül-	4
üldür-	1
üleş-	3
ülke	14
üllüz	1
ülser	2
ülserli	1
ümit	140
ümit kapısı	1
ümitlen-	1
ümitli	3
ümitsiz	4
ümitsizce	6
ümitsizlik	12
ümmet	3
ümmeti Muhammed	4
ümmeti Müslüman	5
ümmi	2
Ümraniye	2
ümük	1
ün	42
üniforma	25
üniformalı	4
üniversite	79
üniversiteli	71
üniversitelik	1
ünlü	119
ünsüz	3
Ürdün	1
üre	1
üren-	1
ürenebil-	2
üretim	4
ürk-	217
ürkek	57
ürkeklik	10
ürkme	2
ürküntü	23
ürküntülü	1
ürküt-	28
ürkütebil-	1
ürkütme	1
ürkütücü	2
ürkütül-	3
ürper-	22
ürperiş	1
ürperme	12
ürpert-	14
ürperti	23
ürpertici	1
ürpertili	1
ürü-	4
ürün	22
ürya	55
üs	2
Üsküdar	11
üsküf	1
üslup	6
üsluplu	1
üst	1263
üst baş	136
üst başlı	3
üst başsız	1
üst dudak	2
üst kat	109
üst tarafı	4
üst üste	181
üstat	28
üstbaş	3
üste	14
üstele-	129
üsteleme	3
üstelen-	2
üstelik	335
üstlük	1
üstü kapalı	3
üstün	44
üstüne	611
üstüne üstlük	1
üstünlük	11
üstüpü	20
üstüva	3
üşen-	4
üşü-	59
üşüme	7
üşün-	2
üşüş-	28
üşüşme	1
üşüşüver-	1
üşüt-	15
üşütme	3
üt-	25
ütebil-	6
ütü	25
ütül-	22
ütüle-	16
ütüleme	3
ütülen-	4
ütülenme	1
ütület-	1
ütüleyicilik	1
ütülü	5
ütüsüz	4
ütüz-	3
üvey	10
üvey ana	6
üvey anne	105
üvey baba	74

üvey evlat	2
üvey kardeş	6
üvey kız	9
üvey oğul	19
üveyik	5
üye	30
üyle	1
üylen	1
üyleyse	1
üz-	83
üzebil-	2
üzengi	3
üzere	322
üzeri	461
üzerinde	855
üzerine	742
üzerlik	1
üzgün	20
üzgünlük	1
üzme	1
üzre	5
üzücü	4
üzül-	156
üzülme	21
üzüm	74
üzüm salkımı	3
üzüm üzüm	5
üzümcü	9
üzümcülük	1
üzüntü	26
üzüntülü	1
va	3
vaaleykümselam	4
vaaleykümüsselam	4
vaat	38
vaaz	16
vabal	1
vacibi	4
vâcib-ül vücûd	2
vâcib-ül vücûd ve tekaddes hazretleri	10
vacip	2
vade	5
vadeli	1
vadet-	1
Vadideki Zambak	1
vâfi	1
vagon	54
vah	52
vah vah	33
Vahdettin	4
vahıt	1
Vahi Öz	1
vahim	1
vahşet	3
vahşi	79
vahşice	9
vahşileş-	13
vahşilik	5
vaka	5
vakar	1
vakfet-	4
vakıf	8
vâkıf	3
vakıt	7
vaki	16
vakit	881
vakit kaybetmeden	1
vakitli vakitsiz	6
vakitsiz	30
vakom yağı	2
vakti kerahat	5
vaktinde	2
vaktiyle	61
valde	9
Valdorf Astarya Oteli	2
vale	2
vali	358
validanım	1
valide	50
Valide Camii	2
valilik	9
valiz	40
valizli	1
valla	142
valla billa	5
vallah	4
vallaha	335
vallaha billaha	14
vallahi	491
vallahi billahi	55
vals	2
Van	8
Van kedisi	3
vandalizm	3
Vaniköy	1
Vanlı	1
vantilatör	9
vantuz	1
vapur	399
vapurcu	1
var-	1286
var	9400
var gücüyle	9
var kuvvetiyle	1
vara yoğa	37
varabil-	30
varaka	9
varakı mihrü vefa	1
vardakosta	1
vardır-	11
vardırabil-	1
vardırıl-	1
vardırıver-	1
vardırma	2
vardiya	16
varı yoğu	17
varıl-	17
varılabil-	2
varış	2
varıver-	4
varil	4
varis	4
vâris	32
varisli	7
varit	1
varlık	39
varlıklı	27
varlıksız	1
varma	16
varmola	1
varsay-	5
varsaydır-	1
varta	5
Varter	4
vasıf	2
vasıflandır-	1
vasıta	34
vasıtalık	1
vasıtasıyla	21
vasiyet	14
vasiyetli	1
vatan	124
Vatan	2
vatan borcu	1
Vatan Caddesi	13
Vatan Cephesi	4
vatan haini	4
Vatan Kurtaran Ceymis	3
Vatandaş	161
vatandaşlık	1
vatani	1
vatanperver	1
vatanperverlik	2
vatka	1
vatman	1
vatür	3
vav	3
vaveyla	2
vay	846
vay vay	4
Vaykant	2
vazelin	8
vazgeç-	323
vazgeçebil-	6
vazgeçil-	1
vazgeçilebil-	1
vazgeçir-	12
vazgeçirebil-	1
vazgeçirme	3
vazgeçiş	2
vazgeçme	12
vazife	465
vazife-i rabbani	3
vazifelendir-	4
vazifelendiril-	1
vazifeli	4
vazifeşinas	1
vazifeşinaslık	2
vaziyet	76

vazo	13
vb.	1
VC	20
VC'li	10
ve	2511
vealeykümüsselam	5
veba	2
vebal	22
vecd	1
vecize	1
veda	18
vedalaş-	8
vedet	1
vefa	11
vefakâr	8
vefalı	8
Vefalı	1
vefasız	16
vefasızlık	7
vefat	1
Vehbi	4
veheptü	1
vehmet-	1
vekâlet	15
vekâlet ücreti	1
vekâletname	9
vekil	40
vekil vükela	11
vekilharç	5
vekili umur	1
vekillik	2
veladet	1
vel'âdiyât	1
vel'âdiyâti daphan	1
velakin	4
veled	1
veledi zina	15
velense	1
velet	3
velev	12
velhasıl	40
veli	4
veliaht	2
velinimet	16
velvele	3
Venedik	1
Venedik Film Festivali	1
Venüs	1
ver-	8592
veraset	2
verdir-	31
verdirebil-	2
verdiril-	1
verdiriver-	1
verebil-	300
verebilme	1
verem	80
Verem Dispanseri	2
Verem Savaş Derneği	1
Veremle Savaş Haftası	1
veremli	6
veresiye	26
vergi	32
vergi kaçakçılığı	2
veri veriver-	1
verici	27
vericilik	2
veril-	317
verilebil-	13
veriliş	1
verilme	31
verim	1
verimkâr	6
verimli	9
verirmişlik	1
veriş	23
veriştir-	23
veriştirme	2
veriver-	31
veriverme	1
verme	293
vermemezlik	7
vermezlik	2
vermut	18
vernik	1
veryansın	37
vesaire	10
vesika	11
vesile	40
vesselam	31
vesvese	1
vetan	4
vey-	4
veya	96
veyahut	6
vezaret	1
vezin	2
vezinli	1
vezir	2
Vezir Bahçesi	4
vezir vüzera	1
vezne	8
Vezneciler	2
veznedar	29
vıcık	3
vıcık vıcık	30
vıcırda-	1
vıdı vıdı	1
vıdı vıdıcılık	2
vın	1
vınılda-	3
vınıltı	67
vınıltılı	2
vınla-	17
vınlama	3
vırak	1
vırt zırt	15
vız	206
vızgel-	20
vızılda-	1
vızıldaş-	1
vızıltı	4
vızıltılı	1
vızır vızır	24
vızırda-	1
vızırtı	19
vi dao	1
vicahen	1
vicdan	52
vicdan azabı	11
vicdanlı	12
vicdansız	20
vicdansızlık	11
vida	11
vidala	1
Vidinli	2
Vietnam	1
Viktor Hügo	3
Vil Boney	7
vilayet	59
vilispit	6
vilispitlik	1
villa	4
Vim	1
vinç	4
vir-	77
viraj	10
viran	6
virane	5
viranelik	4
virebil-	3
virgül	15
virgülsüz	2
virtüöz	3
viski	84
viski bardağı	1
viskili	2
vişne	9
vişneçürüğü	7
vişneli	2
Vita	5
Vitali	22
Vitali Sabun Fabrikası	3
vitamin	6
vitaminsizlik	2
vites	1
vitrin	95
vitrinli	1
viyak viyak	3
viyakla-	4
viyaklama	3
Viyana	13
viyolonsel	1
Vize	1
Vizeli	10
vizite	14
vizon	8
vizonlu	1
vizyon	5
Vizzandee	1

Vodina	2
volan	14
volanlı	1
vole	2
voleybol	7
voli	14
volkan	2
volta	82
Voltaire	4
voltaj	1
Volter	20
Von Bok	2
votka	41
votkalı	5
voyvoda	3
Voyvoda Caddesi	1
vre	1
v.s.	1
vu-	1
vual	1
vukuat	45
vulispit	1
vur-	1495
vur kırlı	3
vurabil-	28
vurdumduymaz	11
vurdumduymazlık	9
vurdur-	19
vurdurt-	2
vurgun	11
vurgunculuk	1
vurma	59
vurul-	223
vurulma	17
vurulmuşluk	2
vuruluş	1
vurun-	5
vuruş	24
vuruş-	14
vuruver-	10
vuruverme	1
vuu	2
vücut	73
vücut çalımı	1
vükela	5
Washington	1
Wilhelm	2
Wilson	1
X- 13 Sokağı	6
Y.	1
ya (I)	312
ya (II)	5306
ya (III)	114
ya … ya…	109
ya da	1307
yaba	4
yaban	31
Yabanabatlı	2
yabancı	368
yabancı dil	9
yabancı saha	1
yabancılaş-	3
yabancılık	1
yabanıl	2
yabani	18
yabanilik	1
yaban ördeği	5
yadırga-	97
yadırgama	4
yadırgan-	9
yadırgat-	7
yadırgı	79
yadırgılık	3
yadigâr	44
yadsı-	1
yaf yaf et-	4
yağ	178
yağ-	159
yağ kandili	1
yağ tulumu	6
Yağbasan	2
Yağcamii	9
yağcı	18
yağcılık	14
yağdanlık	7
yağdım yağacaklık	1
yağdır-	17
yağdırabil-	1
yağdırma	1
yağışlı	4
yağıver-	1
yağız	3
yağla-	12
yağlama	2
yağlan-	5
yağlanma	1
yağlayıver-	1
yağlı	137
yağlı ballı	2
yağlı boya	6
yağlı ip	1
yağlı kâğıt	1
yağlı kara	4
yağlı müşteri	2
yağlıboya	15
yağma (I)	6
yağma (II)	14
yağmur	437
yağmur bulutu	12
yağmur duası	1
yağmurlu	23
yağmurluk	3
yağmurluklu	3
yağmursuz	4
yağniş	1
yağsız	8
yah-	1
yahni	2
yahşi	6
yahu	712
Yahudi	39
Yahudilik	1
yahut	785
Yahya Kemal	2
yak- (I)	1074
yak- (II)	4
yaka (I)	347
Yaka (II)	1
yaka paça	13
yakabil-	17
yakacak	4
yakadur-	1
yakala-	444
yakalama	9
yakalan-	201
yakalanabil-	4
yakalanıl-	1
yakalanıver-	1
yakalanma	15
yakalat-	12
yakalatabil-	1
yakalatma	1
yakalayabil-	9
yakalayıver-	4
yakalı	19
yakalık	3
yakar-	26
yakarış	2
yakarma	2
yakı	1
yakıcı	10
yakıl-	37
yakılma	8
yakın	681
yakın-	24
yakın akraba	16
yakın dost	7
yakınabil-	1
yakında	116
yakından	78
yakınış	1
yakınlaş-	4
yakınlaşma	4
yakınlık	68
yakınma	7
yakış	15
yakış-	185
yakışık	52
yakışıklı	465
yakışıklılaş-	1
yakışıklılık	29
yakışıksız	10
yakışış	1
yakışmışlık	1
yakıştır-	28
yakıştırabil-	28
yakıştırıl-	3
yakıştırma	5
yakıver-	7
yaklaş-	544

yaklaşabil-	2
yaklaşıl-	4
yaklaşma	8
yaklaştır-	22
yaklaştırıl-	2
yakma	34
yaktır-	11
yaktırıl-	1
yakut	2
yal	4
yala-	129
yalabık	11
yalak	3
yalakçı	1
yalakçılık	1
yalama	5
yalamışlık	1
yalan	565
yalan-	10
yalan dolan	4
yalan dünya	5
yalan yanlış	16
yalancı	95
yalancı dolma	4
yalancı dünya	2
yalancı pehlivan	2
yalancı tanık	2
yalancıktan	12
yalancılık	7
yalandan	10
yalandır-	1
yalanla-	1
yalanma	1
yalansız	1
yalap yalap	2
yalayabil-	1
yalaz	2
yalçın	24
yalçınlaş-	1
yaldız	13
yaldızla-	7
yaldızlan-	2
yaldızlı	15
yalelli	2
yalı	9
yalın	19
yalın ayak	10
yalın kılıç	1
yalınayak	68
yalınayaklı	43
yalınız	1
yalınkat	3
yali	2
yallah	93
yalnız	1386
yalnız başına	17
yalnızca	4
yalnızlık	36
yalpa	21
yalpala-	27
yalpalan-	1
yalpalı	1
yaltaklan-	21
yaltaklanış	1
yaltaklanma	10
yalvar-	284
yalvarış	7
yalvarma	31
yalvart-	10
yama	47
yama-	52
yamaç	18
yamaçlı	1
yamak	17
yamaklık	3
yamala-	5
yamalanma	1
yamalı	76
yamalık	2
yamama	8
yaman	41
yaman-	2
yamanıver-	1
yamanlaş-	1
yamasız	2
yamat-	1
yamayabil-	1
yambal yambal	1
yamçı	1
yamıl-	1
yampiri	3
yamru yumru	6
yamuk	12
yamuk yamuk	1
yamul-	8
yamulmuşluk	1
yamulu yamuluver-	1
yamyassı	4
yan	5480
yan-	845
yan hakem	1
yan yan	20
yan yana	355
yana yakıla	2
yana yana	7
yanabil-	1
yanak	385
yanak yanağa	3
yanaklı	8
yanardağ	7
yanardağ ağzı	1
yanardöner	3
yanaş-	170
yanaşabil-	3
yanaşık	1
yanaşıl-	3
yanaşış	1
yanaşıver-	1
yanaşma	22
yanaşmalık	1
yanaştır-	13
Yanbastı	1
yandan çarklı	7
Yandım	6
yangıcak	1
yangın	61
yangın kulesi	1
yangın yeri	4
yangınlık	2
yanı başı	46
yanı başında	248
yanık	85
yanık ses	3
yanık sesli	4
yanıl-	54
yanılt-	7
yanıltabil-	1
yanında	21
yanış	3
yanıt	8
yanıtla-	22
yanıtlama	1
yanıtlayış	1
yanıtsız	1
yanıver-	8
yani	1423
Yanik	29
yankesici	11
yankesicilik	2
yankı	11
yankılan-	7
yankılanış	1
yanla-	78
yanlama	1
yanlan-	1
yanlış.	130
yanlışlık	22
yanlışlıkla	14
yanlışsız	1
yanlız	2
yanma	31
yansı-	42
yansıma	3
yansıt-	5
yansıyış	1
yansıyıver-	1
yanüstü	23
Yanyalı	10
yap-	5584
yapabil-	298
yapabilme	2
yapadur-	1
yapağı	1
yapayalnız	95
yapı	200
yapı malzemesi	1
yapıcı	1
yapıcılık	1
yapıl-	234
yapılabil-	12

yapılı	95
yapılış	2
yapılıver-	2
yapılma	32
yapılmışlık	1
yapım	23
yapımevi	7
yapış	3
yapış-	132
yapış yapış	6
yapışık	5
yapışıl-	1
yapışış	1
yapışkan	8
yapışkanlık	1
yapışmışlık	1
yapıştır-	103
yapıştırıl-	4
yapıştırılıverilme	1
yapıştırış	1
yapıştırıver-	9
yapıştırma	3
yapıver-	13
yapi	1
yapma	209
yapmacık	1
yaprak	126
yaprak dolması	4
yaprak yaprak	4
yapraklı	26
yapraksız	2
yaptır-	166
yaptırabil-	17
yaptırabilme	1
yaptırıl-	8
yaptırılabil-	1
yaptırılma	1
yaptırıver-	3
yaptırma	11
yar	2
yar-	45
yâr	37
yara	151
yara-	273
yara bere	7
yarabbi	95
yaradan	4
yarala-	12
yaralama	2
yaralan-	14
yaralanabil-	1
yaralanma	2
yaralı	77
yarama	2
yaramaz	31
yaramazlık	23
yaran-	4
yaranabil-	6
yaranılabil-	1
yarar	7
yararlanma	1
yararlı	6
yararlık	2
yarasa	29
yaraşır	2
yarat-	157
yaratabil-	6
yaratıcılık	2
yaratık	7
yaratıl-	19
yaratılış	7
yaratılışlı	1
yaratılma	1
yaratılmışlık	1
yaratma	2
yarayabil-	10
yarayış	1
yarayışlı	2
Yarbaşı	4
yarbay	1
yardacı	2
yardakçı	1
yardeyke aleyk	1
yardım	293
yardımcı	189
yardımcı oyuncu	2
yardımcılık	9
yardımlaş-	6
yardımsever	1
yardırancı	1
yârenlik	43
yargı	8
yargıç	1
yargıla-	1
yargılan-	1
yargılanma	2
yarı	541
yarı bel	13
yarı buçuk	20
yarı karanlık	62
yârı vefadar	4
yarı yarıya	25
yarıcı	5
yarıcılık	1
yarık	25
yarıl-	31
yarıla-	9
yarılan-	2
yarılayıver-	1
yarılıver-	1
yarım	263
yarım ağızla	2
yarım gün	2
yarım pabuçlu	21
yarım pabuçluk	1
yarım saat	96
yarım yamalak	1
Yarımca	1
yarımla-	1
yarımlık	4
yarımşar	5
yarın	917
yarın öbür gün	4
yarınki	16
yarış	20
yarış-	15
yarışabil-	3
yarışma	7
yarıştır-	10
yarıştırabil-	3
yarıver-	1
yarma	29
yas	17
yasa	8
yasak	84
yasakla-	3
yasaklama	1
yasaklan-	2
yasal	1
yasemin	1
yasla-	18
yaslan-	59
yaslanma	1
yaslı	2
yassah	4
yassahlık	1
yassı	62
yassı balıklar	1
Yassıada	3
yassılamasına	1
yassu	2
yastık	121
yastıklık	1
yaş (I)	934
yaş (II)	323
yaş günü	11
yaşa-	901
yaşam	41
yaşam dolu	2
yaşama	98
yaşama gücü	5
yaşama sevinci	7
yaşan-	20
yaşanabil-	1
yaşanıl-	1
yaşanma	2
yaşantı	19
yaşar-	103
Yaşar Kemal	3
yaşarıver-	1
yaşart-	5
yaşasın	72
yaşat-	46
yaşatabil-	1
yaşatıl-	1
yaşatma	5
yaşayabil-	37
yaşayış	24
yaşça	17
yaşıt	6

yaşlan-	31
yaşlı (I)	579
yaşlı (II)	105
yaşlı başlı	15
yaşlı ihtiyarlı	1
yaşlıca	11
yaşlık	10
yaşlılık	6
yaşmak	3
yaşmaklı	2
yat	1
yat-	1660
yatabil-	23
yatağan	1
yatağanlı	1
yatak	1270
yatak çarşafı	14
yatak odası	135
yatak odası takımı	1
yataklı	2
yataklı vagon	2
yataklık	12
yataksız	5
yataksızlık	1
yatalak	3
yatarkoltuk	2
yatı	5
yatık	1
yatıl-	19
yatılabil-	4
yatılı	15
yatılma	2
yatır-	198
yatırabil-	1
yatırıl-	26
yatırılış	1
yatırılma	4
yatırım	1
yatırıver-	3
yatırma	15
yatış	10
yatış-	31
yatışıver-	1
yatışma	2
yatıştır-	28
yatıştırabil-	1
yatıştırıcı	1
yatıştırma	13
yatıver-	6
yatkın	16
yatkınlık	3
yatma	57
yatmışlık	1
yatsı	12
yatsı ezanı	1
yatsı namazı	7
yavan	2
yavan yavan	2
yavaş	62
yavaş yavaş	113
yavaşça	188
yavaşçacık	2
yavaşla-	41
yavaşlat-	8
yavaşlık	1
Yavedut Caddesi	2
yaver	3
yavru	1174
yavrucağız	3
yavrucak	8
yavrucuk	13
yavrula-	1
yavruluk	1
yavrumlu	1
yavu	2
yavuklu	1
yavuz	3
Yavuzselim	2
yay	118
yay-	113
yaya	14
yaya kaldırımı	1
yayabbi	1
yayabil-	1
yayan	22
yayan yapıldak	1
yaygara	66
yaygaracı	6
yaygaralı	3
yaygı	4
yaygınlaş-	1
yayık	7
yayıl-	216
yayılabil-	2
yayılabilme	1
yayılın-	1
yayılış	2
yayılıver-	14
yayılıverme	1
yayılma	13
yayımla-	4
yayımlan-	1
yayın	1
yayınbalığı	1
yayınevi	7
yayınla-	1
yayınlan-	1
yayıver-	2
yayla	42
yayla-	3
yaylan-	8
yaylanma	1
yaylat-	1
yaylı	1
yaylı araba	1
yaylım	10
yaylım ateşi	22
yayma	9
yaz-	830
yaz	161
yaz kış	14
Yaz Yağmuru	1
yazabil-	18
yazadur-	1
yazar	48
yazarlık	1
yazboz tahtası	1
yazdır-	59
yazdırabil-	1
yazdırıl-	1
yazdırıver-	1
yazdırma	4
yazgı	2
yazı (I)	227
yazı (II)	138
yazı işleri	9
yazı makinesi	46
yazı masası	5
yazı takımı	4
yazı yaban	29
yazıcı	1
yazıcılık	1
yazıhane	315
yazık	290
yazık günah	11
yazıl-	119
yazılı	40
yazılma	7
yazın	48
yazış	2
yazıver-	5
yazihane	6
yazlık	12
yazma (I)	55
yazma (II)	2
ye-	2930
yedek	24
yedek parça	8
yedek parçacı	1
yedek subay	2
yedi	342
yedi buçukluk	4
yedi düvel	9
yedi göbek	8
yedi kat yabancı	5
yedi mahalle	1
yedibaşlı dev	1
yedibela	19
yediden yetmişe	10
Yedikule	13
yedili	1
yedinci	6
yedir-	134
yedirebil-	35
yediril-	1
yedirme	5
yedişer	1
yeey	1
yegâne	1
yeğ	1

yeğen	284
yek	34
yeke yek	3
yekin-	39
yekindir-	2
yekinme	2
yeknesaklık	2
yekta	1
yekten	1
yekûn	1
yel (I)	67
yel (II)	1
yel yepenek	1
Yeldeğirmeni	1
yeldirme	4
yeldirmeli	1
yele	2
yelek	16
yelekli	1
yeleli	1
yelken	37
yelken kulak	4
yelkenli	5
yelkovan	4
yelle-	3
yelleme	1
yellen-	1
yellenil-	1
yellenme	2
yelli yelli	7
yelloz	4
yelpaze	1
yelten-	8
yeltenebil-	1
yem	47
yem torbası	3
yem yiyecek	14
yeme	88
yeme içme	2
yemek	773
yemek listesi	4
yemek masası	34
yemek odası	12
yemek salonu	4
yemek takımı	2
yemeklik	4
Yemen	7
yemeni	37
yemenili	5
Yemenli	1
yemin	101
yemini billah	2
yeminli	1
Yemiş	12
yemiş	6
yemiş içmişlik	1
Yemiş İskelesi	1
yemişçi	2
yemişlik	1
Yemlih	1
Yemliha	1
yemlik	5
yemliklik	1
yemyeşil	21
yen	24
yen- (I)	25
yen- (II)	145
yenebil-	4
yenge	206
yengeç	1
yenı	5
yeni	1529
Yeni Adana	1
yeni baştan	90
Yeni Melek Sineması	3
Yeni Postahane	2
Yeni Rakı	16
yeni yeni	69
yeni yetme	2
yeni yıl	2
Yenicami	7
Yenice (I)	14
Yenice (II)	2
yeniçeri	2
yeniden	879
Yeniharman	6
yenik	12
Yenikapı	32
yenil- (I)	36
yenil- (II)	50
yenile-	11
yenilebil-	5
yenilen-	4
yenilenme	2
yenileş-	1
yenilet-	1
yenilgi	18
yenilik	5
yeniliver-	4
yenilme	5
yenilmezlik	1
Yenimahalle	1
Yenişehir	1
Yenişehirli	2
yeniyetişkin	1
yeniyetişme	15
yeniyetme	8
yenli	1
yenme	8
yenu	1
yepyeni	115
yer-	5
yer	4431
yer sofrası	1
yer yatağı	24
yer yer	171
yer yurt	1
yeraltı (I)	1
yeraltı (II)	2
yerçekimi	1
yerden bitme	2
yerden temenna	7
Yerebatan	1
yerin-	6
yerinde	162
yerine	215
yerinil-	1
yerleş-	119
yerleşebil-	1
yerleşil-	4
yerleşiş	1
yerleşme	11
yerleştir-	102
yerleştiril-	10
yerleştirilme	4
yerleştiriver-	2
yerleştirme	2
yerli	144
yerli malı	1
yerli yerinde	12
yerli yerine	4
yerli yersiz	16
yerlileştir-	1
yerme	2
yersiz	5
yersiz yurtsuz	2
yersizlik	2
yeryüzü	57
yes	4
yestehle-	2
yeşe	8
yeşil	445
yeşil biber	12
yeşil biberli	2
yeşil karga	4
yeşil kertenkele	5
yeşil salata	12
yeşil soğan	8
yeşil zeytin	7
Yeşilçam	5
Yeşilçam Sokağı	27
Yeşildirek	5
yeşilimsi	1
yeşiller	17
yeşilli	6
yeşillik	17
yeşillikli	1
Yeşiltepe	2
Yeşiltepeli	1
Yeşilyurt	1
yet-	484
yetebil-	1
yetenek	5
yetenekli	2
yeteneksiz	2
yeter	134
yeterince	5
yeterli	8
yetersiz	2
yetersizlik	10

yetim	28
yetimlik	1
yetin-	79
yetinebil-	3
yetinil-	2
yetinme	1
yetir-	4
yetiş-	224
yetişebil-	20
yetişilebil-	1
yetişiverme	1
yetişkin	31
yetişme	17
yetiştir-	91
yetiştirebil-	5
yetiştiril-	3
yetiştiriş	1
yetiştirme	5
yetki	28
yetkili	8
yetme	2
yetmiş	102
yetmiş beşer	2
yetmişlik	27
yevmiye	35
yevmiye defteri	1
yeygi	1
yeyim (I)	3
yeyim (II)	2
yeyimli	1
yeyinti	6
Yezid	3
yığ-	10
yığıl-	27
yığılakal-	3
yığılı	19
yığılış	1
yığılıver-	9
yığın	87
yığınla	108
yığıver-	1
yık-	136
yıka-	585
yıkabil-	3
yıkama	76
yıkama yağlama	1
yıkan-	141
yıkanabil-	2
yıkanadur-	1
yıkanıl-	2
yıkanış	1
yıkanıver-	1
yıkanma	20
yıkat-	23
yıkattırıl-	1
yıkayıcılık	2
yıkayış	2
yıkayıver-	5
yıkıcı	4
yıkıcılık	1
yıkık	64
yıkıklık	1
yıkıl-	206
yıkılabil-	2
yıkıldım yıkılacak	15
yıkılı	69
yıkılış	3
yıkılıver-	6
yıkılma	9
yıkım	23
yıkıntı	36
yıkıver-	2
yıkma	6
yıktır-	9
yıktırıl-	3
yıktırma	1
yıl	1234
yıl-	51
yılan	158
yılan çıyan	2
yılan derisi	1
yılan hikâyesi	3
yılan yastığı	1
yılandili	1
yılanlı	2
yılbaşı	42
yıldan yıla	12
yıldır-	15
yıldırabil-	2
yıldırım	128
yıldırım tel	2
yıldırım telgraf	1
yıldırımlaş-	1
yıldırımlı	1
yıldız	199
Yıldız Kıraathanesi	1
Yıldız Parkı	17
Yıldızeli	5
Yıldızelili	3
yıldızlı	6
yıldızlık	1
yıldızsız	11
yıldönümü	2
yılgın	13
yılgın yılgın	1
yılgınlık	3
yılış-	40
yılışık	40
yılışıklık	5
yılışma	3
yıllan-	1
yıllar yılı	253
yıllarca	185
yıllık	102
yıllık izin	1
yımırta	6
yıpran-	20
yıprat-	1
yıpratıcı	1
yırt-	95
yırtabil-	1
yırtıcı	15
yırtıcı hayvan	1
yırtıcı kuş	18
yırtık	72
yırtık pırtık	8
yırtıklaş-	1
yırtıklık	1
yırtıl-	42
yırtılma	3
yırtın-	18
yırtınma	1
yırtış	1
yırtıver-	3
yırtmaçlı	3
yırttır-	1
yıt-	1
yi-	49
yidir-	3
yiğen	12
yiğit	84
yiğitçe	2
yiğitlik	17
yim	2
yimek	5
yin-	4
yine	322
yinele-	8
yip yip yip hiyo	5
yirmi	610
yirmi altılık	32
yirmi beşer	3
yirmi beşlik	37
Yirmi Dörtlük	9
yirmilik	7
yirminci	1
yirmişer	12
yit- (I)	39
yit- (II)	2
yitebil-	1
yitele-	2
yitik	1
yitir- (I)	139
yitir- (II)	4
yitirebil-	1
yitiril-	2
yitiriş	2
yitiriver -	8
yitirme	1
yitirt-	1
yitiver-	2
yiyebil-	46
yiyecek	201
yiyeceksiz	1
yiyici	1
yiyim	26
yiyinti	4
yiyiş	9
yiyiver-	1
yo	310

yobaz	23
yobazlık	4
yoğ	2
yoğrul-	5
yoğun	9
yoğunlaş-	4
yoğur-	16
yoğurma	2
yoğurt	69
yoğurtçu	30
yoğurthane	4
yoğurtlu	1
yoğurul-	1
yoh	5
yohsa	1
yok	6511
yok pahasına	4
yok yere	2
yok yoksul	3
yokla-	107
yoklama	23
yoklan-	2
yoklanma	1
yoklat-	1
yoklayış	1
yokluk	120
yoksa	1308
yoksam	3
yoksul	15
yoksulluk	6
yoksun	8
yoksunluk	1
yokuş	49
yokuş aşağı	2
yol	2219
yol-	22
yol ağzı	1
yol bel	5
yol parası	12
yol uğrağı	1
yol üstü	9
yol yol	1
yol yordam	4
yol yorgunluğu	1
yolbağcı	1
yolbağı	1
yolcu	140
yolcu gemisi	2
yolcu salonu	4
yolculuk	25
yoldaş	2
yoldaşlık	1
Yolgeçen Hanı	1
yolla-	231
yollama	13
yollan-	48
yollanıl-	2
yollanış	2
yollanıver-	1
yollanma	6
yollayabil-	4
yollu	24
yolma	2
yolsuz	53
yolsuzluk	19
yoluk	3
yolun-	3
yolunmuşluk	1
yomiye	1
yonca	3
yonga	18
yonsa	2
yont-	17
yontabil-	1
yontma	3
yontul-	14
yor- (I)	37
yor- (II)	19
yorabil-	2
yordur-	1
yorgan	415
yorgan çarşafı	3
yorgan iğnesi	2
yorgan yüzü	4
yorganlı	1
yorgansız	4
yorgun	266
yorgun argın	24
yorgunlaş-	1
yorgunluk	80
yorgunluk kahvesi	7
yorma	1
yorucu	5
yorul-	108
yorulma	4
yorulmuşluk	1
yorulun-	1
yorum	9
yorumla-	4
yorumlama	3
yorumlayabil-	1
yosma	13
yosun	22
yosunlu	6
yosunsu	2
yön	76
Yön	1
yönel-	34
yönelt-	2
yöneltil-	1
yönet-	16
yönetebil-	1
yönetici	4
yönetim	2
yönetim kurulu	6
yörü-	41
yörük	4
yörüklük	1
yörüyüş	1
yu	28
yu-	26
yud-	3
yudum	74
yudum yudum	1
yudumla-	123
yudumlama	2
yudumlan-	2
yudumlayış	1
yudumlayıver-	1
yudumluk	1
yuf	3
yufka	20
yufka ekmeği	5
yufka yürekli	3
Yugoslav	4
Yugoslavya	3
Yugoslavyalı	1
yuğurt	1
yuh	48
yukarı	470
Yukarı Paranalı	1
yukarıdan	66
Yukarıköy	1
Yukarıköylü	2
yulaf	1
yulaf unu	1
yular	33
yularlı	2
yularsız	1
yum-	270
yumabil-	9
yumak	8
yumma	1
yumru	6
yumruk	659
Yumrukçu	1
yumrukla-	72
yumruklama	8
yumruklan-	14
yumruklanma	1
yumruklaş-	5
yumruklaşma	9
yumruklattır-	1
yumruklayabil-	1
yumruklayış	3
yumruklu	4
yumuk	54
yumul-	52
yumulma	1
yumulu	31
yumurcak	2
yumurta	142
yumurta ökçe	12
yumurtalı	2
yumurtalık	1
yumurtla-	8
yumuşa-	120
yumuşacık	53
yumuşak	112
yumuşak başlı	3

yumuşak yüzlü	1
yumuşakça	8
yumuşaklık	24
yumuşama	10
yumuşat-	17
yumuşatma	1
yumuşayıver-	19
yumuşayıvermişlik	1
yumuver-	15
yun-	8
Yunan	35
Yunani	1
Yunanilik	1
Yunanistan	13
Yunanlı	5
yunus	1
yurt	138
yurt dışı	1
yurt içi	2
yurtiçi	3
yurtsever	2
yurtseverlik	6
yurttaş	51
yurttaşlık	3
yusyuvarlak	41
Yuşa	2
yut- (I)	244
yut- (II)	18
yutabil-	5
yutkun-	106
yutkundur-	1
yutkunma	1
yutkunuş	2
yutma	5
yuttur- (I)	14
yuttur- (II)	25
yutturabil-	4
yutturma	2
yutul- (I)	17
yutul- (II)	30
yutuver-	4
yuva	187
yuvalan-	1
yuvar	4
yuvar yuvar	14
yuvarla-	43
yuvarlak	115
yuvarlak hesap	3
yuvarlama	1
yuvarlan-	262
yuvarlanabil-	4
yuvarlanıl-	3
yuvarlanış	5
yuvarlanıver-	1
yuvarlanma	4
yuvarlayabil-	2
yuz	1
yüce	12
yücel-	3
yüceleş-	2
yücelt-	5
yük	133
yük arabası	10
yükle-	39
yükleme	2
yüklen-	34
yüklenil-	2
yükleniş	1
yükleniver-	1
yüklenme	2
yüklet-	4
yükletil-	3
yükleyiver-	1
yüklü	277
yüklüce	3
yüklük	8
yüksek	366
yüksek atlama	2
yüksek fiyat	1
yüksek ses	18
yüksek sosyete	1
yüksek tahsil	7
yüksekçe	6
Yüksekkaldırım	26
yükseklik	2
yüksekokul	1
yükseköğrenim	4
yüksel-	282
yükselebil-	1
yükseliş	4
yükseliver-	4
yükselme	17
yükselt-	18
yükseltebil-	1
yükseltiver-	1
yükseltme	2
yüksük	3
yüksün-	5
yükümlü	5
yün	91
yünlü	3
yüreği yanık	8
yüreği yufka	1
yürek	478
yürek acısı	1
yürek çarpıntısı	4
yüreklen-	6
yürekler acısı	1
yürekli	10
yüreklilik	3
yüreksiz	1
yüreksizlik	1
yürekten	9
yürü-	1048
yürüme	52
yürün-	3
yürüt-	42
yürütebil-	6
yürütme	8
yürüttür-	1
yürütül-	5
yürütülme	1
yürüyebil-	11
yürüyüş	23
yürüyüver-	4
yütüz-	1
yüz (I)	841
yüz- (I)	42
yüz (II)	3194
yüz- (II)	10
yüz be yüz	5
yüz binlerce	8
yüz göz	6
yüz havlusu	2
yüz karası	6
yüz kızartıcı suç	1
yüz metreci	1
yüz numara	6
yüz para	5
yüz yüze	15
yüzbaşı	15
yüzbeyüz	2
yüzde	26
yüzde yüz	59
yüzdür- (I)	6
yüzdür- (II)	5
yüzdürme	1
yüze gülücü	2
yüze gülücülük	2
yüzebil-	3
yüzer	6
yüzey	1
yüzle-	13
yüzleme	1
yüzlen-	1
yüzlerce	15
yüzleş-	1
yüzleştir-	3
yüzlü	221
yüzlük	127
yüzlülük	2
yüzme	6
yüznumara	5
yüzölçümü	1
yüzsuyu	1
yüzsüz	14
yüzsüzlük	2
yüzü asık	6
yüzü kara	1
yüzük	295
yüzüklü	3
yüzükoyun	68
yüzül-	3
yüzülme	1
yüzüncü	2
yüzünden	430
yüzüstü	18
yüzyıl	23
yüzyıllarca	1
yüzyıllık	1

z	6
zaaf	5
zabah	3
zabah zabah	2
zabıt	11
zabıt kâtibi	15
zabıt kâtipliği	2
zabıta	6
zabıtçı	8
zabit	5
zabitlik	1
zade	3
zadelik	3
zafer	18
Zafer	1
zafiyet	1
zağlan-	1
zağlı	1
Zağralı	1
zahar	16
zahîr	3
zahire	9
zahmet	96
zahmetsizce	2
zalım	1
zalim	20
zalimlik	3
Zaloğlu	368
zam	30
zaman	3434
zaman aşımı	1
zaman zaman	282
zaman zarfında	2
zamane	4
zamanla	33
zamanlı zamansız	1
zamanlık	1
zamansız	8
zamazingo	3
zambak	3
zambır	1
zambırlı	2
zamk	1
zamlı	1
zampara	104
zamparalık	19
zanaat	46
zangır zangır	32
zangırdat-	1
zanlı	8
zannet-	71
zannettir-	2
zaparta	2
zapt	49
zaptedebil-	3
zaptedilebil-	1
zaptet-	7
zaptı rapt	10
zaptiye	7
zaptu rapt	4
zar (I)	2
zar (II)	133
zar zor	4
zarafet	1
zarar	267
zararlı	51
zararsız	27
zarf	85
zarfında	1
zarfla-	6
zarflan-	1
zarif	353
zarifçe	4
zariflik	2
zart zurt	1
zaruret	11
zaruri	1
zat	71
zaten	945
zat-ı devletleri	1
zat-ı kibriya	25
zatı şahane	1
zat-ı vala	2
zatıalileri	4
zatıaliniz	37
zati	33
zatlık	1
zatülcenp	3
zatürree	4
zavallı	304
Zavallı Necdet	1
zavallıca	14
zavallılaş-	4
zavallılık	13
zavır	8
zaviye	1
zavur	9
zayıf	182
zayıfça	1
zayıfla-	25
zayıflama	2
zayıflat-	1
zayıflık	10
zebani	17
zebellah	2
zebil	4
zebun	4
zebunluk	1
Zebur	1
zedele-	2
zedelen-	1
zehir	62
zehir zemberek	5
zehir zıkkım	2
zehirle-	6
zehirlen-	4
zehirli	19
zekâ	55
zekaret	1
zekât	8
Zekeriya	21
Zeki	4
zeki	98
Zeki Rıza	2
zekice	11
zelzele	11
zemm	1
zemberek	13
zembil	4
zemheri	3
zemin	19
zemin katı	7
zemzem	1
zenaat	9
zencefil	1
zenci	6
zengin	567
zenginleş-	6
zenginleşiver-	1
zenginleştir-	3
zenginlik	44
zenne	2
zerdali	2
zerde	7
zere	2
zerre	22
zerrece	71
zeval	12
zevat	3
zevce	1
zevk	144
zevk ehli	1
zevk sefa	1
zevklen-	10
zevklendir-	2
zevklenil-	1
zevkli	11
zevksiz	7
zevksizlik	4
zevzek	12
zevzeklik	2
Zeyrek	9
zeytin	56
zeytin yeşili	3
Zeytinburnu	28
zeytinlik	3
zeytinyağı	37
zeytinyağlı	12
zeytinyağlı dolma	7
zıbar-	8
zıbın	1
zıddiyet	1
zııt	200
zıkkım	30
zıkkımın kökü	1
zıkkımlan-	8
zıkkımlık	3
zıknabut	1
zılgıt	15
zıllûllah-ı filâlem	3

zımba	13
zımbala-	5
zımpara kâğıdı	2
zımpara tozu	6
zımpir	1
zındık	11
zınk	13
zıp	15
zıp zıp (I)	3
zıp zıp (II)	1
zıpçıktı	4
zıpır	3
zıpırlık	1
zıpla-	23
zıplama	1
zıplayış	8
zıppadak	1
zıppadan	1
zır zır	5
zıran zıran	1
zırdeli	4
zırıl zırıl	19
zırıltı (I)	3
zırıltı (II)	14
zırla-	8
zırlama	1
zırnık	10
zırrıkı	10
zırt zırt	1
zırtapoz	4
zırtlan	1
zırto	3
zırva	1
zırvala-	3
zıt	12
zıtlık	7
zıvana	6
zıyp-	3
Ziba	5
zibidi	16
zibil	1
zifaf	9
zifir	18
zifirî	12
zifirî karanlık	15
zifirli	6
zifos	1
zift	2
ziftlen-	9
ziftli	1
zihin	40
zihnen	3
zihniyet	3
zikret-	1
zikzak	5
zil (I)	205
zil (II)	7
zil zurna	6
zillet	3
zilli	50
zillik	7
zilzurna	21
zimmet	4
zimmetçi	1
zina	26
zincir	30
zincirli	3
zindan	25
zindancı	1
zinde kuvvet	1
zinhar	17
zira	8
ziraat	14
Ziraat	2
Ziraat Bankası	9
zirve	3
zirzop	5
zişan	2
zit	4
ziv ziv	1
ziyade	40
ziyadesiyle	1
ziyafet	46
Ziyamatlı	1
ziyan	40
ziyankâr	1
ziyanlı	3
ziyaret	103
ziyaretçi	27
ziynet	1
ziytinlik	4
ziytinyağı	1
Zola	5
zom	20
zomlaş-	1
Zonguldak	1
zonk	10
zonkla-	13
zonklama	1
zor	627
zoraki	9
zorba	8
zorla	314
zorla-	123
zorlama	16
zorlan-	7
zorlanma	2
zorlaş-	3
zorlat-	8
zorlatma	1
zorlayabil-	3
zorlayış	1
zorlu (I)	9
zorlu (II)	64
zorluk	39
zorsun-	6
zort (I)	4
zort (II)	9
zorunlu	14
zorunluk	7
zorunluluk	1
zuhur	2
zula	24
zulacı	1
zulacılık	2
zulmedil-	1
zulmet-	13
zulmetme	2
zulüm	19
zurafa	1
zurna	12
zurnacı	36
züğürt	2
züğürt tesellisi	2
zührevi hastalık	1
Zührevi Hastalıklar Hastahanesi	1
Zülcelal	15
Zülfikar	1
zülüf	1
zümre	1
Zümrüdüanka	3
zümrüt	6
züppe	17
züppelik	2
zürriyet	18

4.2.2. Madde İçi Dizini

a ma
A'dan Z'ye kadar
abat et-
abat ol-
abayı yak-
abdest al-
abdest boz-
abe mube
abi mabi
acele et-
aceleye gel-
Acem palası gibi
acı çek- (veya duy-)
acı patlıcanı kırağı çalmaz
acı söyle-
acından öl-
acısını al-
acısını çek-
acısını çıkar-
âcizleri
aç bırak-
aç it fırın yakar
aç kal-
aç kurt gibi
aç tavuk kendini arpa ambarında sanır
açacak maçacak
açgözlülük et-
açığa çık-
açığa çıkar-
açığa vur-
açığını kapat-
açık et-
açık kapa-
açık konuş-
açık ol-
açık saçık konuş-
açık söyle-
açıklama yap-
açıkta bırak-
açıkta kal-
açıktan para kazan-
açılıp saçıl-
açlığını gider-
açlıktan geber-
açlıktan gözleri karar-
açlıktan nefesi kok-
açlıktan öl-
açma kutuyu, söyletme kötüyü
açmaza düş-
açtı ağzını, yumdu gözünü
açtırma ağzımı
ad koy-
ad ver-
adak ada-
adalete teslim et-
adam beğenme-
adam et-
adam gibi
adam ol-
adam san-
adam sen de!
adam sırasına gir-
adam yerine (veya sırasına) koy-
adama dön-
adamdan say-
(bir işin) adamı
adamına göre
aday göster-
aday ol-
adaylığını koy-
adaylık madaylık
âdet edin-
âdet gör-
âdet madet
âdet ol-
âdet yerini bulsun diye
adı bat-
adı batasıca
adı çık-
adı geç-
adı gibi bil-
adı kötüye çık-
adım (veya adımını) at-
adım (veya adımını) atma-
adım adım izle-
adımını attırma-
adımlarını aç-
adını ...-ye çıkar-
adını ağzına alma-
adını an-
adını bağışla-
adını kirlet-
adını koy-
adını ver-
adres ver-
af buyurun!
af çıkar-
af dile-
afal afal bak-
affedersin (veya affedersiniz)
afi kes-
afiyet (veya afiyet şeker) olsun
aftos piyos geç-
afyon yut-
ağa mağa
ağabey mağabey
ağaca çıksa pabucu yerde kalmaz
ağaç yaşken eğilir
ağanın eli tutulmaz
ağır bas-
ağır çek-
ağır kaç-
ağır ol!
ağır söyle-
ağırdan al-
ağırına git-

ağırlığı ol-
ağırlığınca altın et-
ağırlık çök-
ağıt tuttur-
ağız (veya ağzını) aç-
ağız açtırma-
ağız ağıza ver-
ağız birliği et-
ağız kullan-
ağız mağız
ağız yap-
ağlamayan çocuğa meme vermezler
ağlayıp sızla-
ağrısı tut-
ağustosun yarısı yaz, yarısı güzdür
ağza alınmaz (veya alınmayacak)
ağza alma-
ağzı açık kal-
ağzı köpür-
ağzı kulaklarına var-
ağzı sulan-
ağzı süt kok-
ağzı torba değil ki büzesin
ağzı var dili yok
(birinden veya bir şeyden) ağzı yan-
ağzına ... koyma-
ağzına al-
ağzına at-
ağzına bak-
ağzına biber koy-
ağzına bir parmak bal çal-
ağzına düş-
ağzına geleni söyle-
ağzına kadar
ağzına sakız ol-
ağzına sıç-
ağzına tık-
ağzına tükür-
ağzına yakışma-
ağzına yüzüne bulaştır-
ağzında büyü-
ağzında mercimek ıslanma-
ağzından çık-
ağzından çıkanı kulağı duyma-
ağzından dökül-
ağzından girip burnundan çık-
ağzından kaçır-
ağzından kap-
ağzından laf al-
ağzını açıp gözünü yum-
ağzını ara-
ağzını bıçak açma-
ağzını boz-
ağzını burnunu kır-
ağzını dilini bağla-
ağzını hayra aç!
ağzını kapa- (I)
ağzını kapa- (II)
ağzını kullan-
ağzını öpeyim
ağzını sıkı tut-
ağzını tıka-
ağzını topla-
ağzını tut-
ağzının içine bak-
ağzının içine gir-
ağzının kokusunu çek-
ağzının payını al-
ağzının payını ver-
ağzının pervazı yok
ağzının suyu ak-
ağzının tadı bozul- (veya kaç-)
ağzının tadını bil-
ağzının tadını kaçır-
ağzıyla kuş tutsa
ah al-
ah çek-
ah yerde kalmaz
ahbap çık-
ahbap ol-
ahbaplık et-
ahı tut-
ahı yerde kalma-
ahım şahım olma-
ahkâm çıkar-
ahlaksızlık et-
ahtapot gibi
ahu gibi
ait ol-
ak dediğine kara de-
ak koyun kara koyun [geçit başında] belli olur
akan sular dur-
akı bokuna karış-
akıl al-
akıl alma-
akıl bırakma-
akıl danış-
akıl er-
akıl erdir-
akıl erdireme-
akıl et-
akıl işi değil
akıl öğret-
akıl sır erme-
akıl var, yakın var
akıl ver-
akılda kal-
akılda tut-
akıldan çık-
akıldan çıkar-
akıllı geçin-
akıllı ol-
akıllılık et-
akım derken bokum demek
akın et-
akıntıya kürek çek-
akıp git-
akit makit
akla durgunluk ver-
akla gelme-

akla hayale gelme-
akla karayı seç-
aklı alma-
aklı başına gel-
aklı başında olma-
aklı başından git-
aklı başka yerde ol-
aklı bir karış yukarıda ol-
aklı dağıl-
aklı dur-
aklı er-
aklı fikri bir şeyde ol-
aklı git-
aklı kes-
aklı kesme-
aklı takıl-
aklı yat-
aklıma gelen başıma geldi
aklına bir şey gel-
aklına bir şey gelmesin
aklına es-
aklına gel-
aklına geleni söyle-
aklına geleni yap-
aklına getir-
aklına getir-
aklına koy-
aklına tak-
aklına turp sıkayım
aklına uy-
aklına yat-
aklında kal-
aklında olsun
aklında tut-
aklından çık-
aklından çıkarma-
aklından geç-
aklından geçir-
aklından zoru ol-
aklını (bir şeyle) boz-
aklını başına topla- (veya al-)
aklını başından al-
aklını çel-
aklını kaçır-
aklını kullan-
aklını oynat-
aklını peynir ekmekle ye-
aklını tak-
aklının kıyısından geçme-
aklınla bin yaşa
akoz et-
akraba çık-
akraba makraba
akraba ol-
akrep [gibi]
aksi gibi
aksi şeytan
aksilik çık-
aksilik et-
akşama kadar
akşamdan kalma
akşamı bul- (veya et-)
akşamlar hayır
al (veya alın)
al atını ver tımarımı
al benden de o kadar
al gülüm ver gülüm
al kanlara bulan-
alabora ol-
alacağı ol-
alacağı olsun!
alacağına aslan borcuna kuzgun
alacak malacak
Aladağ'dan serin ol-
alaka duy-
alakadar et-
alakadar ol-
alakasını kes-
alarga tut-
alarma geç-
alaşağı et-
alay et-
alaya al-
aldırış etme-
âlem yap-
(... etmenin) âlemi var mı?
alesta bekle-
alet et-
alet ol-
alev al-
alev bacayı sar-
alev gibi parla-
aleyhinde söyle-
aleyhine dön-
aleyhine ol-
alı al, moru mor
alıcı gözüyle bak-
alın malın
alın teri dök-
alıp başını git-
alıp götür-
alıp ver-
alıp vereme-
alıp yürü-
alışkın ol-
alışmış kudurmuştan beterdir
alışveriş yap-
alışverişi kes-
alkış al-
alkış kop-
alkış topla-
alkış tufanına boğ- (veya tut-)
alkış tut-
Allah (veya Allah'ı) var
Allah akıllar versin
Allah Allah!
Allah bağışlasın
Allah belasını versin
Allah beterinden saklasın
Allah bilir

Allah bin bir bereket versin
Allah bir dediğinden başka sözüne inanılmaz
Allah bir yastıkta kocatsın
Allah büyüktür
Allah canını alsın
Allah cezasını versin
Allah dağına göre kar verir
Allah dirlik düzenlik versin
Allah düşman başına vermesin
Allah ecir sabır versin
Allah esirgesin
Allah gecinden versin
Allah göstermesin
Allah hayırlı etsin
Allah için
Allah kahretsin
Allah kerim
Allah kerim, kerimin kuyusu da derin
Allah kısmet ederse
Allah korusun
Allah mallah
Allah mübarek etsin
Allah müstahakını versin
Allah ne verdiyse
Allah onda verdiğini dokuzda almaz
Allah ömürler versin
Allah rahatlık versin
Allah rahmet eylesin
Allah razı olsun
Allah rızası için
Allah selamet versin
Allah senden razı olsun
Allah seni (veya sizi) inandırsın
Allah size kel versin de tırnak vermesin
Allah sonunu hayır etsin
Allah taksiratını affetsin
Allah utandırmasın
Allah vere de
Allah vermesin
Allah versin
Allah yarattı deme-
Allah yazdıysa bozsun
Allah yürü ya kulum demiş
Allah!
Allah’a bin şükür
Allah’a emanet
Allah’a ısmarladık
Allah’ın gazabı
Allah’ından bulsun
Allah’tan kork!
Allah’tan korkmaz
allahı çok, insanı az bir yer
Allah'ın belası
Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz
Allah'ın binasını yık-
Allah'ın emri
Allah'ın günü
Allah'ın kulu
Allah'ını seversen
Allah'ını şaşırt-
Allah'tan
allak bullak et-
allak bullak ol-
allamak pulla-
allık mallık
alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste
almadan vermek Allah'a mahsus
alnından öp-
alnını karışla-
alnının akıyla
alnının kara yazısı
alnının teri ile kazan-
alt alta üst üste
alt et-
alt ol-
alt tarafı bağlar gazeli
altın gibi
altın maltın
altına et- (veya kaçır-)
altında kal-
altında kalma-
altından çapanoğlu çık-
altından kalkama-
altını üstüne getir-
altta kal-
altta kalanın canı çıksın
altta yok üstte yok
alttan al-
altüst et-
altüst ol-
ama ne
aman Allah (veya Allah'ım)
aman maman
amana gel-
aması maması yok
aması var
Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha
ambalaj yap-
amca oğlu mamca oğlu
amele mamele
ameliyat et-
ameliyat geçir-
ameliyat ol-
ameliye mameliye
amir mamir
amma da yaptın ha!
amma mamma (veya zamma)
amman zamman
amorti et-
ampul mampul
amuda kalk-
ana avrat düz git-
ana baba eline bak-
ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz
ana mana (veya muna)
analarına karlar yağdır-
analık et-
anam avradım olsun
anam babam
anam!

anamın ak sütü gibi helal olsun
anamın donu başıma
anan yahşi baban yahşi
anası ağla-
anası yerinde
anasına avradına söv-
anasına bak kızını al, astarına bak bezini al
anasından emdiği süt burnundan fitil fitil gel-
anasından emdiği sütü burnundan getir-
anasını ağlat-
anasını belle-
anasını satayım
anasının gözü
anca beraber, kanca beraber
Ankara mankara
anlam çıkar-
anlam ver-
anlamazlıktan gel-
anlamına gel-
anlarsın ya!
anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi
anlaşma yapıl-
anlaşmaya var-
anlata anlata bitireme-
anlayana sivrisinek saz, [anlamayana davul zurna az]
anlayıp dinle-
anlayış göster-
anne manne
anne ol-
annecik mannecik
ant iç-
ant ver-
ant verdir-
antrenman yap-
apse yap-
aptal maptal
aptal ol-
aptallık et-
ar et-
ar yılı değil, kâr yılı
ara ver-
araba kullan-
Arabı gül-
aracı koy-
aracılık et-
arada kal-
aradan çekil-
aradan çık-
aradan çıkar-
araları şeker renk ol-
aralarına kara kedi gir-
aralarındaki buzlar eri-
aralarından kara kedi geç-
aralarından su sızma-
arama yap-
aramakla bulunmaz
arapsaçına dön-
arası açıl- (veya açık ol-)
arası hoş olma-
arasını aç-
aratma-
araya gir-
araya git-
araya koy-
araya ver-
arayan mevlasını da bulur, belasını da
arayı aç-
arayı yap-
arayıp da bulama-
arayıp sor-
ardına düş-
ardına kadar aç-
ardından git-
ardını bırakma-
ardını getir-
arı gibi
arı kovanı gibi işle-
arının deliğine çöp dürt-
arız ol-
arka arkaya ver-
arka bul-
arka çık-
arka marka
arka ol-
arka plana itil-
arka planda kal-
arka ver-
arkada bırak-
arkada kal-
arkada kalanlar
arkadaş markadaş
arkadaş ol-
arkadaşlık et-
arkadaşlık markadaşlık
arkası gel-
arkası kesil-
arkasına al-
arkasına bakmadan git-
arkasına düş- (veya takıl-)
arkasından at-
arkasından atlı gel-
arkasından koş-
arkasını bırak-
arkasını sıva-
armudu elmayı taşladı, illallaha başladı
armudun iyisini ayılar yer
armut [dalının] dibine düşer
arpacı kumrusu gibi düşün-
arsızlık et-
artist gibi
arz et-
arzu duy-
asayiş berkemal
asker çıkar-
asker ol-
askere git-
askerlik (veya askerliğini) yap-
askerlik maskerlik
askı maskı

askı ol-
askıntı ol-
aslan gibi
aslan maslan
aslan yatağından belli olur
aslanım!
aslanın ağzında ol-
aslı astarı olma-
aslı çık-
aslı hu nesli hu
aslına bakarsan
aspiratör maspiratör
astarı yüzünden pahalıya gel-
astığı astık, kestiği kestik
aş maş (veya muş)
aşağı al-
aşağı kalma-
aşağı kurtarmaz
aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık
(...) aşağı (...) yukarı
aşağıdan al-
aşçı muşçu
aşığı cuk otur-
aşık at-
âşık et-
âşık ol-
aşikâr et-
aşk maşk
aşk olsun
aşka düş-
aşka gel-
aşkın gözü kördür
at binenin, kılıç kuşananın
at gibi
at oynat-
atak yap-
atbaşı git-
ateş al-
ateş bacayı sar-
ateş bas-
ateş et-
ateş gibi
ateş gibi yan-
ateş kesil-
ateş olmayan yerden duman tütmez
ateş olsa cürmü kadar yer yakar
ateş püskür-
ateşe tut-
ateşe ver-
ateşi düş-
ateşi yüksel-
ateşine yan-
ateşle barut bir yerde durmaz
ateşler içinde yan-
atı alan Üsküdar'ı geçti
atın ölümü arpadan olsun
atıp tut-
atla deve değil
atlama taşı yap-
atsan atılmaz, satsan satılmaz
attan inip eşeğe bin-
attığı attık tuttuğu tuttuk
attığı taş istediği kuşu vurma-
attığı tırnak kadar olama-
avans al-
avans çek-
avans ver-
avaz avaz bağır-
avazı çıktığı kadar
avdet et-
avrat mavrat
avrat tuz dedi mi ciğeri cız der
Avrıpa mavrıpa
Avrupa mavrupa
avucuna say-
avucunu yala-
avucunun içi gibi bil-
avucunun içinde tut-
avucunun içine al-
avuç aç-
avuç içi kadar
avukat mavukat
avukat tut-
avurdu avurduna geç-
avurtları çök- (veya birbirine geç-)
avurtlarını şişir-
ay may
ay may
ayağa kalk-
ayağına çağır-
ayağına gel-
ayağına getir-
ayağına git-
ayağına kapan-
ayağını çek-
ayağını denk al-
ayağını kaydır-
ayağını kes-
ayağını yorganına göre uzat
ayağının altına al-
ayağının tozu ile
ayağının türabı ol-
ayak altına al-
ayak dire-
ayak mayak
ayakkabı vur-
ayaklar altına al-
ayakları dolaş-
ayakları suya değ-
ayaklarına kara sular in-
ayaklarının ucuna bas-
ayakta uyu-
ayaz kes-
aygır maygır
ayı gibi
ayı muyu
ayıbını yüzüne vur-
ayıkla pirincin taşını!
ayılıp bayıl-
ayınları çatlat-

ayıp et-
ayıp kaç-
ayıp mayıp
ayırt et-
aykırı düş-
aykırı ol-
aylık bağla-
aylık ver-
aynı kapıya çık-
ayran içip ayrı düş-
ayranı kabar-
ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya
ayrı baş çek-
ayrı düş-
ayrı eve çık-
ayrı mayrı
ayrı tut-
ayrım yap-
ayrısı gayrısı olma-
ayva mayva
ayyuka çık-
az bul-
az buz olma-
az gel-
az kaldı (veya kalsın)
azap çek-
azar işit-
azat et-
baba maba (veya muba)
baba ol-
babam!
babana rahmet
babasının kızı
babasının oğlu
bacağına geçir-
bacak bacak üstüne at-
bacak kadar
bacak macak
bacı macı
badana et-
bağdaş kur-
bağırıp çağır-
bağırsakları bozul-
bağış yap-
bağışlamakla deniz tükenmez
bağlanıp kal-
bağlı kal-
bağlı ol-
bağrına bas-
bahane ara-
bahane bul-
bahane et-
bahis aç-
bahse gir- (veya tutuş-)
bahsi kapa-
bahsi kaybet-
bahsi kazan-
bahtı açıl-
bahtına küs-
bak bak!
bak hele bak!
bak!
bakalım (veya bakayım)
bakan makan
bakar mısınız?
bakarsın
bakılsa
bakır makır
baki kal-
bakkal makkal
bakkala bırakma!
baklayı ağzından çıkar-
bakma sen
baksana!
bal alacak çiçeği bil- (veya bul-)
bal dök [de] yala
bal gibi
bal tutan parmağını yalar
baldız maldız (veya mulduz)
balı olan bal yemez mi?
balığa çık-
balmumu gibi eri-
balta girmemiş
balta malta
balta ol-
baltayı taşa vur-
balyoz gibi
bam telinden yakala-
bana bak!
bana da ... demesinler
bana dokunmayan yılan bin yaşasın
bana mısın deme-
bangır bangır bağır-
bankadan çek- (veya al-)
bankaya yatır-
banyo yap-
bar mar
bardağı taşır-
bardağı taşıran damla
bardaktan boşanırcasına yağ-
barışık ol-
barut gibi
barut kesil-
bas! (veya bas git!)
basıp git-
baskı yap-
baskın basanındır
baskın çık-
baskın maskın
baskın ver-
baskın yap-
baskına uğra-
basma musma
baş (veya başı) çek-
baş alama-
baş başa bırak-
baş başa kal-
baş başa ol-
baş başa ver-
baş edeme-

baş göster-
baş göz et-
baş göz ol-
baş maş
baş ol-
baş salla-
baş tacı et-
baş üstünde tut-
baş üstünde yeri var `
başa çık-
başa gel-
başa gelen çekilir
başa güreş-
başarı göster- (veya kazan-)
başı ağrı-
başı belaya gir-
başı çatla-
başı dara düş-
başı derde gir-
başı dön-
başı göğe değ-
başı hoş olma-
başı için
başı sıkıl- (veya sıkış-)
başı üstünde yeri ol-
başıboş bırak-
başıboş kal-
başımla beraber
başına (...) gel-
başına bela aç-
başına bela al-
başına bela ol-
başına bir hâl gel-
başına çal-
başına çıkar-
başına çorap ör-
başına dert aç-
başına devlet kuşu kon-
başına dikil-
başına geç-
başına geçir-
başına gel-
başına iş aç-
başına kâhya kesil-
başına kak-
başına otur-
başına taç yap-
başına taş yağ-
başına vur-
başına yık-
başında bekle- (veya dur-)
...-nın başında gel-
başında kavak yelleri es-
başından aşağı kaynar sular dökül-
başından at-
başından büyük işlere giriş-
başından kalk-
başından sav-
başını ağrıt-
başını alıp git-
başını bağla-
başını belaya sok-
başını bir yere sok-
başını boş bırak-
başını derde sok-
başını dinle-
başını döndür-
başını kaldırama-
başını kaşıyacak vakti olma-
başını taştan taşa vur-
başını ye-
başının altından çık-
başının çaresine bak-
başının etini ye-
başkasının gözündeki çöpü görür, [kendi gözündeki merteği görmez]
başköşeye kurul-
başlama!
başlık al-
başrolü oyna-
başsağlığı dile-
başta gel-
baştan çık-
baştan çıkar-
batan geminin malları [bunlar]
battı balık yan gider
bavul mavul
baygınlık geçir-
bayıltma mayıltma
bayrak gibi
bayrakları aç-
bayram değil, seyran
bayram et- (veya yap-)
bayram haftasını mangal tahtası anla-
bayram havası es-
bebek gibi
beddua et-
bedel et-
beğenme-
beis yok
bekâr odası mekar odası
bekârlık sultanlık
bel bağla-
bel ver-
bela (veya belasını) ara-
bela oku-
belasını bul-
belaya çat- (veya uğra-)
belediye melediye
belge al-
belinden in-
belini bük-
belinin ipliğini kır-
belki de
belli et-
belli ol-
bembeyaz kesil- (veya ol-)
ben istedim bir göz, Allah verdi iki [göz]
ben nerdeyim ağam nerde?
ben yokum (veya ben bu işte yokum)

bencil ol-
benden günah gitti
benden paso
benden söylemesi
bendeniz
benzi at-
benzi kül gibi ol-
beraat et-
berbat et-
berbat ol-
bereket versin
bereket versin ki
berhudar ol!
bertaraf et-
besiye çek-
besle kargayı, oysun gözünü
besmele çek-
besmele müsmele
beş aşağı beş yukarı
beş meş
beş para alma-
beş para etmez
beş paralık ol-
beş parasız kal-
beş parmağın beşi bir olmaz
beşlik simit gibi otur-
beter et-
beter meter
beterin beteri var
beti benzi at- (veya uç-)
beti bereketi kaç-
betine git-
beton gibi
bey belirsiz meydan ıssız
bey gibi yaşa-
bey mey
beyan et-
beyni at-
beyni kayna-
beyninden vurulmuşa dön-
beynini kemir-
bıçak at-
bıçak bıçağa gel-
bıçak gibi
bıçak gibi kes-
bıçak kemiğe dayan-
bıçak muçak
bıçak vur-
bıçak ye-
bıkıp usan-
bıkkınlık ver-
bıldırcın gibi
bırak Allah'ını seversen
bırak ki
bırakmak mırak-
bıyık altından gül-
bıyık bırak-
bıyık bur- (veya bük-)
bıyık mıyık
biber gibi yan-
biber miber
biçim al-
biçim miçim
biçim ver- (veya biçime sok-)
bildiğinden şaşma-
bildiğini oku-
bildiğini yap-
bildim bileli
bile bile lades
bileğinin gücüyle
bilek gibi
bilemedin (veya bilemediniz)
bilgi edin-
bilgiçlik sat-
billur gibi
bilmece çöz-
bilmek mil-
bilmem hangi (veya kaç veya kim veya nasıl veya ne)
bilmemezlikten gel-
bilmiş ol!
bin dereden su getir-
bin pişman ol-
bin tarakta bezi ol-
bini bir paraya
binicinin sağı solu olmaz
binin yarısı beş yüz o da bizde yok
bir ... bir (veya bir de)
bir araya gel-
bir aşağı bir yukarı
bir atımlık barutu ol-
bir avuç toprak ol-
bir ayağı çukurda ol-
bir baltaya sap olama-
bir başka ol-
bir baştan bir başa
bir ben, bir de Allah bilir
bir biçimine getir-
bir boka yarama-
bir bu eksikti
bir çatı altında ol-
bir çiçekle yaz gelmez
bir çift (veya iki) mum al da derdine yan
bir çift sözü ol-
bir çuval inciri berbat et-
bir dalda durma-
bir de
bir dediğini iki etme-
bir dereceye kadar
bir deri bir kemik kal-
bir don bir gömlek
bir dudağı yerde bir dudağı gökte
bir düşüncedir al-
bir elmanın yarısı o, yarısı bu
bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır
bir günden bir güne
... bir hâl al-
bir hâl ol-
bir hoş ol-
bir içim su

bir iki demeden
bir iki derken
bir iş ol-
bir işaretine bak-
bir iştir oldu
bir kalem geç-
bir kapıya çık-
bir kaşık suda boğ-
bir kenara atıl-
bir kenarda dur-
bir kol çengi
bir kolayını bul-
bir koltuğa iki karpuz sığmaz
bir Köroğlu bir Ayvaz
bir köşeye çekil-
bir kulağından girip öbür kulağından çık-
bir lokma bir hırka
bir o kadar
bir ol-
(...-masıyla ...-mesi) bir ol-
bir sıkımlık canı ol-
bir şey (veya şeyler) ol-
bir şey anlama-
bir şey san-
bir şey söyle-
bir şey yap-
bir şeyler, bir şeyler
bir tanem
bir tarafa bırak-
bir taşla iki kuş vur-
bir tek
bir tuhaf ol-
bir tut-
bir varmış bir yokmuş
bir yana dünya bir yana
bir yastıkta koca-
bir yaşına daha gir-
bir yere kadar
bir yol tuttur-
bir yolunu bul-
birbirine düş-
birbirine gir-
birbirine kat-
birbirini ye-
birbirinin gözünü oy-
bire … ver-
bire beş kat-
bire bin kat-
birebir gel-
biriket miriket
birlik ol-
bismillah de-
bitmek tükenmek bilme-
bitmez (veya bitip) tükenmez
biz bize benzeriz
bizden
bize de mi lolo?
boca et-
boğaz ol-
boğaz ola
boğazından artır-
boğazından geçme-
boğazından kes-
boğuntuya getir-
bohçasını koltuğuna ver-
bok at-
bok soyu
bok ye-
bok yemek düşer
boku çık-
bomba gibi
bomba gibi patla-
boncuk gibi
bono kırdır-
bono mono
bono ver-
borca gir-
borç al-
borç bini aş-
borç bini aştı mı her gün tavuk yemeli
borç et- (veya yap-)
borç gırtlağını aş-
borç morç
borçlu çık-
borçlu ol-
borçtan kurtul-
boru değil
boru mu bu?
boş atıp dolu tut-
boş bırak-
boş bulun-
boş çık-
boş çıkma-
boş dur-
boş durma-
boş düş-
boş gez-
boş gezenin boş kalfası
boş gözlerle bak-
boş kal-
boş konuşma-
boş ol
boş otur-
boş ver-
boş ver!
boşa çık-
boşa git-
boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz
boşta gez-
boy at-
boy göster-
boy ölçüş-
boynu altında kalsın!
boynu kıldan ince ol-
boynunu vur-
boynuz tak-(veya taktır-)
boynuzlu moynuzlu
boyu bosu devrilesi
boyu devrilsin (veya devrilesi)
boyu posu devrilsin

boyun (veya boynunu) bük-
boyun eğ-
boyun kır-
boyunduruğa al-
bozuk çal-
bozuk plak gibi
bozulmak mozul-
bozum ol-
bozuntuya verme-
bön bön bak-
böyle gelmiş böyle gider
bu cümleden olmak üzere
bu kadar
bu minval üzere
bu yana
bucak bucak kaç-
budalalık et-
bugün bana ise yarın sana
bugünden tezi yok
buhran geçir-
bula bula bunu bul-
bulantı ver-
bulaşık mulaşık
bulmuş da bunuyor
bulunmaz Bursa (veya Hint) kumaşı
bulup buluştur-
bulut gibi
bulut ol-
buluttan nem kap-
bunalım geçir-
bunda bir iş var
bundan
bundan iyisi can sağlığı
burnu büyü-
burnu Kafdağı'na var-
burnu Kafdağı'nda ol-
burnu sürtül-
burnuna koy-
burnunda tüt-
burnundan fitil fitil gel-
burnundan getir-
burnundan solu-
burnunu çek-
burnunu kır-
burnunu sok-
burnunu tutsalar canı çıkacak
burnunun dibine sokul-
burnunun direği sızla-
burnunun yeli kırıl-
burun buruna gel-
burun buruna ol-
burun kıvır-
burun şişir-
buyur et-
buz gibi
buz kesil-
buz tut-
buz üstüne yazı yaz-
buzlar çözül-
bülbül gibi söyle-
bülbül gibi şakı-
bülbül kesil-
bütünlemeye kal-
büyü boz-
büyü bozul-
büyü yap-
büyüğünü bilmeyen, Allah'ını da bilmez
büyük balık küçük balığı yutar
büyük gel-
büyük gör- (veya tut-)
büyük lokma yut büyük söz etme
büyük söyle-
büyük sözüme tövbe!
büyüklük sat-
büyüklük tasla-
büyümüş de küçülmüş
büyüsüne kapıl-
caddeyi tut-
cahil kal-
cahil mahil
cahillik et-
caka sat-
caka yap-
cam gibi
cami yapılmadan körler dizildi
cami yıkılsa da mihrabı yerinde
can alacak yer
can at-
can baş üstüne
can besle-
can boğazdan gelir
can çekiş-
can damarına bas-
can derdinde ol-
can gel-
can kaygısına düş-
can kulağı ile dinle-
can sık-
can ver-
can yak-
cana (veya canına) can kat-
cana kıy-
cana minnet bil- (veya say-)
canavar gibi
canavar kesil-
canciğer kuzu sarması
canciğer ol-
canevinden vur-
canı acı-
canı burnuna gel-
canı cehenneme
canı çek-
canı çık-
canı çıksın!
canı gibi sev-
canı ile uğraş-
canı iste-
canı sağ olsun!
canı sıkıl-
canı yan-

canı yanan eşek, attan ileri gider
canı yok mu?
canım
canım ciğerim `
canım dese canın çıksın diyor san-
canımın içi
canın isterse
canına can kat-
canına değ-
canına kastet-
canına kıy-
canına minnet
canına oku-
canına tak de-
canına yandığımın
canından bez- (veya bık-)
canını acıt-
canını al-
canını cehenneme yolla-
canını çıkar-
canını dişine tak-
canını sık-
canını ver-
canını yak-
canının derdine düş-
canlı cenazeye dön-
... canlısı ol-
cariyeniz
cart curt et-
cart kaba kâğıt
cartayı çek-
cayırtı kopar-
cayırtı ver-
cayırtıyı bas-
cebi para gör-
cebinden çıkar-
cebine at-
cebir kullan-
cefa çek-
cefaya katlan-
cehennem gibi
cehennem ol!
cehennem olup git-
cehenneme kadar yolu var
cehennemin dibi
cehennemin dibine git-
ceket meket
cemaziyelevvelini bil-
cemre düş-
cenapları
cenaze gibi
cenaze menaze
cenazeyi kaldır-
cenderme menderme
cennete çevir-
cephe al-
cepten harca-
ceremesini çek-
cereyan et-
cesaret al-
cesaret et-
cesaret gel-
cesaret göster-
cesaret ver-
cesaretini kır-
cevabı yapıştır-
cevap ver-
cevapsız bırak-
cevapsız kal-
ceviz kır-
ceylan gibi
ceza gör-
ceza kes-
ceza ver-
ceza yaz-
ceza ye-
cezasını bul-
cezasını çek-
cezaya çarptır-
cezve sür-
cılk çık-
cılkı çık-
cıva gibi
cız et-
cızlamı çek-
cicim!
ciddiye al-
ciğer kebap ol-
ciğeri beş (veya iki) para etme-
ciğeri sızla-
ciğeri yan-
ciğerimin köşesi
ciğerini sök-
ciğerleri bayram et-
cihana gel-
cilaya gel-
cilve milve
cilve yap-
cim karnında bir nokta
cin çarp-
cin damarına bas-
cin gibi
cin tepesine bin-
cinayet işle-
cinleri tepesine toplan-
cirit at-
cirit oyna-
civanım!
cömert davran-
cura çek-
cülük çıkar-
cümbüş yap-
cüret et-
çaba göster-
çabuk ol-
çağırmak mağır-
çağrışım yap-
çakal öldüye vur-
çakı gibi
çakılıp kal-

çalgı çal-
çalgıcı malgıcı
çalım at- (veya yap-)
çalımına getir-
çalımından geçilme-
çalıp çırp-
çalışıp çabala-
çalışmak malış-
çalma elin kapısını, çalarlar kapını
çalmadan oyna-
çam sakızı çoban armağanı
çamla çırayla ara-
çamur mamur
çamura düşmekle altın altınlığından kaybetmez
çanak tut-
çanına ot tık-
çapanoğlunun abdest suyu gibi
çapkın mapkın
çapraza al-
çaptan düş-
çaresine bak-
çaresiz kal-
çark et-
çarka ver-
çarmıha ger-
çarşaf gibi
çarşamba pazarına çevir-
çarşı pazar dolaş- (veya gez-)
çat burada pat orada
çatır çatır çatla-
çatlasa da patlasa da
çay may (veya muy)
çayı görmeden paçaları sıva-
çek arabanı!
çekeceği ol-
çekidüzen ver-
çekip al-
çekip çevir-
çekip git-
çekip vur-
çember içine hapset-
çemkirmek memkir-
çene çal-
çene mene
çene yarıştır-
çene yor-
çenesi açıl-
çenesi durma-
çenesi düş-
çenesini tut-
çenesinin bağı çözül-
çengel mengel
çerez mürez
çevir kazı yanmasın
çevirmek mevir-
çeyiz düz-
çığ gibi büyü-
çığır aç-
çığlık at- (veya kopar- veya bas-)
çıkarına bak-
çıkış yap-
çıkmak mık-
çılgına dön-
çın çın öt-
çıngar çık-
çırak al-
çırak çıkar-
çırak mırak
çıraklık et-
çıt çıkarma-
çıt çıkma-
çıt et-
çiçek aç-
çiçek gibi
çift mift
çift sür-
çiğ çiğ ye-
çiğ kaç-
çiğ süt emmiş
çiğ yemedim ki karnım ağrısın
çil yavrusu gibi dağıl-
çileden çık-
çileden çıkar-
çimdik at-
çimento mimento
Çingene'ye beylik vermişler, peşin babasını asmış
çirkefe bile düşse altın gene altındır
çirkin mirkin
çiş yap-
çişi gel-
çivi çiviyi söker
çivi kes-
çizgi çek-
çizme mizme
çizmeden yukarı çık-
çocuğu ol-
çocuk aldır-
çocuk bak-
çocuk düşür-
çocuk gibi
çocuk gibi sevin-
çocuk kal-
çocuk mocuk
çocuk mu kandırıyorsun
çocuk ol-
çocuk peydahla-
çocuk yap-
çocukla çocuk [büyükle büyük] ol-
çocuklar!
çocukluk et-
çok bilen çok yanılır
çok gel-
çok gör-
çok ol-
çok para pezevenge yakışır
çok şükür
çoluk çocuğa karış-
çoluk çocuk sahibi ol-
çorap morap

çorap söküğü gibi git-
çorbasında ne varsa kaşığında o çıkar
çöğdürme möğdürme
çöp [gibi]
Çukurova mukurova
çürüğe çıkar-
dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz
dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur
dağ gibi
dağa çık-
dağdan gelip bağdakini kov-
dağlara düş-
dağları devir-
daha da
daha neler
dahası var
dâhil ol-
daktilo et-
dal budak sal-
dal gibi
dalavere çevir-
dalga geç-
dalga mulga
dalgasına taş at-
dalgaya düş-
dalına bas-
dalına bin-
dalıp çık-
dalıp git-
dallanıp budaklan-
dalyan gibi
damarı (veya damarları) kabar-
damarına bas-
damat gir-
damdan düşer gibi
damdan düşercesine
damga vur-
damgasını vur-
dan dun et-
dananın kuyruğu kop-
dangalak mangalak
daniskasını yap-
dans et-
dans mans
dara düş-
darbe ye-
darda kal-
dargın dur-
dargınlık margınlık
darısı ... başına
darmadağın et-
darmadağın ol-
darmaduman et-
dava et- (veya aç-)
davacı ol-
davaya bak-
davayı kaybet-
davayı kazan-
davayı yitir-
davet et-
davet olun-
davranma!
davul çal-
davul dengi dengine vurur
davul döv-
davul gibi
davul mavul
davulun sesi uzaktan hoş gelir
dayak at-
dayak cennetten çıkmıştır
dayak ye-
dayayıp döşe-
dayı mayı
dedi mi
dediği çık-
dediğim dedik, çaldığım düdük
dediğinden çık-
dediğine gel-
dedikodu et- (veya yap-)
def-i bela kabilinden
defi gam eyle-
definecilik mefinecilik
defol!
deforme ol-
defter tut-
defterden sil-
defterini dür-
degaj yap-
değer biç-
değer ver-
...-inde değil
değil mi ki
değirmenin suyu nereden geliyor?
değişiklik yap-
değme keyfine
değmesin yağlı boya!
değnek gibi
dehşet saç-
dehşete düşür-
dehşete kapıl- (veya düş-)
dejenere et-
dejenere ol-
delalet et-
deli divane ol-
deli et-
deli gibi
deli meli
deli ol-
deli olmak işten değil
deli saraylı gibi
deliliğe vur-
deliliği tut-
… delisi
deliye dön-
dem çek-
dem vur-
deme gitsin
deme!
demediğini koyma-
(…) demek

demek iste-
demek ki (veya demek oluyor ki)
demek memek
demek ol-
demem o ki
... demeye getir-
... demeye kalma-
demir at-
demir gibi
demir memir
demir tavında dövülür
demire vur-
demirkırasi memirkırasi
demode ol-
demokrasi memokrasi
Demokrat Parti memokrat parti
-den yana
-den yana çık-
-den yana ol-
dengesi bozul-
dengesini kaybet-
dengeyi sağla-
dengi dengine
denizde kum, onda para
denizdeki balığın pazarlığı olmaz
denize düşen yılana sarılır
denk gel-
denk getir-
depo et-
der oğlu der
dercep et-
derdi zoru
derdine derman ol-
derdine düş-
derdine yan-
derdini çek-
derdini depreştir-
derdini dök-
derdini Marko Paşa'ya anlat
derdini söylemeyen derman bulamaz
dere tepe düz git-
derece al-
dereden tepeden konuş-
dereyi görmeden paçaları sıva-
deri meri
derin derin düşün-
derisi kemiklerine yapış-
derisini yüz-
deriyi tuzla-
derleyip topla- (veya toparla-)
dermanı kesil-
dernek kur-
ders al-
ders çalış-
ders mers
ders ol-
ders ver-
dert anlat-
dert et- (veya edin-)
dert mert
dert yan-
destek ol-
destur ver-
dev gibi
devam et-
devam ettir-
deve dişi gibi
deve gibi
deve ol-
deve yap-
devede kulak kal-
deveden büyük fil var
develerin çanı bile dengi dengine
deveye bin-
deveye hendek atlat-
deveyi hamuduyla yut-
devlet mevlet
devletin malı deniz, yemeyen domuz
deyip de geçme-
dezenfekte et-
dış kapının mandalı
dışa vur-
dışarda mışarda
dışarı at-
dışarı çık-
dışarı mışarı
dışı eli yakar, içi beni yakar
dışında
dışında kal-
dibi görün-
dibine darı ek-
dik dik bak-
diken diken ol-
diken üstünde ol-
dikilip dur-
dikilip kal-
dikine git-
dikiş tutturama-
dikiz et-
dikkat et-
dikkat kesil-
dikkate al-
dikkati çek-
dikkatini çek-
dikkatini çekme-
dikkatini topla-
dikkatli ol-
dikte et-
dil çıkar-
dil mil
dil uzat-
dile (veya dillere) düş-
dile gel-
dile getir-
dilediği gibi
dilekçe mülekçe
dilenci milenci
dili alış-
dili çözül-
dili damağına yapış-

dili dolaş-
dili dönme-
dili kay-
dili tutul-
dili varma-
dilin kemiği yok
dilinden anla-
dilinden düşürme-
dilinden kurtulama-
dilinden yağ bal ak-
diline dola-
diline düş-
diline sağlam ol-
diline sağlık
dilini bağla-
dilini eşek arısı soksun
dilini kedi mi yedi?
dilini tut-
dilinin altında bir şey ol-
dilinin altındaki baklayı çıkar-
dilinin döndüğü kadar
dilinin ucuna gel-
dilinin ucunda
diller dök-
dillerde dolaş- (veya gez-)
dillere destan ol-
dimdik dur-
dimek mi-
din min
dinden imandan çık-
dini imanı para
dinim hakkı için
dinsizin hakkından imansız gelir
diploma miploma
direksiyon kır-
direksiyona geç-
direktif al-
direktif ver-
diremini yiyen it kudurur
dirhemle [konuş-]
dirsek çürüt-
diskur geç-
diş aç-
diş bile-
diş çıkar-
diş geçir-
diş geçireme-
diş gıcırdat-
diş göster-
dişe dokun-
dişe dokunur
dişinden tırnağından artır-
dişine göre
dişini sık-
dişten tırnaktan artır-
divanesi ol-
diyecek yok
diz çök-
diz üstü çök-
dize gel-
dize getir-
dizginini çek-
dizginleri (veya dizginlerini) ele al-
dizinin dibinden ayrılma-
dizlerine kapan-
dizlerini döv-
dizlerinin bağı çözül-
doğru bul-
doğru çık-
doğru dur-
doğru otur-
doğum yap-
doktor moktor
doktora görün-
doktora moktora
doktora yap-
dokuz doğur-
dolaba gir-
dolanıp dur-
dolap çevir-
doludizgin git-
dolup taş-
doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı
domuz gibi
domuzluk et-
don mon
donup kal-
donyağı gibi
dost acı söyler
dost kazan-
dost most
dost ol-
dost tut-
dosta düşmana karşı
dostlar başına
dostlardan ırak
dostluk başka, alışveriş başka
dostluk et-
dostluk kantarla, alışveriş miskalle
dostluk kur-
doyum olma-
doyurucu bul-
döne dolaşa
dönüp dolaş-
dönüşü olmayan yola gir-
dört ayak ol-
dört ayaklı ol-
dört bir taraf
dört dön-
dört duvar arasında kal-
dört elle sarıl-
dört gözle bekle-
dört kitap mört kitap
döşeme möşeme
dua et-
duasını al-
dudağını büz-
dudağını ısır-
dudak bük-
dudak dudağa gel-

dul kal-
duman al-
duman et-
duman ol-
dumana boğ-
dumanı doğru çıksın
dumanı tepesinden çık-
dur durak yok
dur! (veya durun!)
durak murak
... durumuna düş-
... durumunda ol-
dut gibi ol-
dut yemiş bülbüle dön-
duvar [gibi]
duvar çek-
duvar muvar
duymazlıktan gel-
düdük ol-
düğüm at-
düğüm üstüne düğüm vur- (veya at-)
düğün müğün
dükkân mükkan
dümen çevir-
dümen kır-
dümen tut-
dümenine bak-
dün bir, bugün iki
dünden hazır (veya razı) ol-
dünya ahret kardeşim (veya bacım) olsun
dünya bir araya gelse
dünya evine gir-
dünya gözü ile gör-
dünya kadar
dünya malı dünyada kalır
dünya Süleyman'a bile kalmamış
dünya varmış
dünya yıkılsa umurunda değil
dünyadan elini eteğini çek-
dünyadan geç-
dünyadan haberi olma-
dünyalar birinin ol-
dünyalara değişme-
dünyanın …sı
dünyanın dört bucağı
dünyanın kaç bucak (veya köşe) olduğunu göster-
dünyanın öbür ucu
dünyanın tadını çıkar-
dünyaya gel-
dünyaya getir-
dünyaya gözlerini yum-
dünyaya kazık kak-
dünyayı anla-
dünyayı görme-
dünyayı tozpembe gör-
dünyayı tut-
dünyayı zindan et-
dürüst ayakkabı değil
düş gör-
düş müş
düşkün ol-
... düşkünü ol-
düşman başına
düşman çatlat-
düşman kesil-
düşman ol-
[düşmanı] denize dök- `
düşmanın karıncaysa bile sakın
düşmez kalkmaz bir Allah
düşün düşün, boktur işin
düşünceye dal-
düşünüp (veya düşünmek) taşın-
düşüp kalk-
düven müven
düze çık-
düzene koy- (veya sok-)
e me
e mi!
ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane
ecel mecel
eceli gelen köpek cami duvarına siyer
eceline susa-
ecir sabır dile-
eda et-
edeme-
edep yahu
edepsiz medepsiz
efendi mefendi
efendiden bir adam
efendime söyleyeyim
efkâr bas-
efkâr dağıt-
egzersiz megzersiz
egzersiz yap-
eğilip bükül-
eğri bak-
ehemmiyet ver-
ekini belli etme-
ekip biç-
ekmeğinden et-
ekmeğinden ol-
ekmeğine yağ sür-
ekmeğini çıkar-
ekmeğini kazan-
ekmeğini taştan çıkar-
ekmeğini ye-
ekmeğiyle oyna-
ekmek aslanın ağzında
ekmek çarpsın!
ekmek elden su gölden
ekmek mekmek (veya mükmek)
ekmek öp-
eksik etme-
eksik olma-
eksik olma!
eksik olmasın
el aç-
el at-
el ayak çekil-

el bağla-
el bas-
el birliği et-
el çek-
el çırp-
el değiştir-
el değme-
el elde baş başta
el elden üstündür
el ele ver-
el et-
el etek öp-
el frenini çek-
[el için] ağlayan gözden olur
el ile gelen düğün bayram
el kadar
el kaldır-
el koy-
el mel
el mi yaman bey mi yaman
el oğlu mel oğlu
el ovala-
el öp-
el öpenlerin çok olsun!
el öpmekle ağız kirlenmez
el pençe divan dur-
el sık-
el sıkış-
el sürme-
el uzat-
el üstünde tut-
el yıka-
elci melci
elçiye zeval olmaz
elde avuçta bir şey kalma-
elde et-
elden ayaktan düş-
elden çık-
elden çıkar-
elden ele dolaş- (veya gez-)
elden gel!
elden geldiği kadar
elden git-
elden kaçır-
elden ne gelir?
[elden vefa] zehirden şifa
ele al-
ele avuca sığma-
ele geç-
ele geçir-
ele güne karşı
ele ver-
elektriği yak-
elense çek-
eli armut topla-
eli ayağı buz kesil-
eli ayağı ol-
eli ayağı titre-
eli ayağı tut-
eli boş dön-
eli boş gel-
eli değ-
eli ekmek tut-
eli eline değme-
eli ermez gücü yetmez
eli kalem tut-
eli kolu bağlı dur-
eli kolu bağlı ol-
eli ol-
eli silah tut-
elifi mertek san-
elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi
elin ağzı torba değil ki büzesin
elinde … var
elinde avucunda nesi varsa
elinde bulun-
elinde büyü-
elinde kal-
elinde ol-
elinde ol-
elinde olma-
elinde tut-
elinden
elinden al-
elinden bir iş gelme-
elinden bir kaza çık-
… elinden çık-
elinden düşme-
elinden düşürme-
elinden gel-
elinden geleni ardına (veya geri) koyma-
elinden geleni yap-
elinden iş gel-
elinden kan çık-
elinden kurtul-
elinden tut-
eline al-
eline ayağına kapan- (veya düş-)
eline bak-
eline doğ-
eline düş-
eline eteğine temiz
eline fırsat geç-
eline geç-
eline kal-
eline sağlık
eline su dökemez
eline tutuştur-
eline yüzüne bulaştır-
elini ayağını öpeyim
elini çabuk tut-
elini kana bula- (veya bulaştır- veya boya-)
elini kolunu bağla-
elini kolunu sallaya sallaya gez-
elini kulağına at-
elini sallasa ellisi başını sallasa tellisi
elini sıcaktan soğuya vurma-
elini sürme-
elini veren kolunu alamaz
elini vicdanına koy-

elinin altında
elinin hamuruyla erkek işine karış-
elinin tersiyle it-
eliyle koymuş gibi
elle tutulur
elle tutulur gözle görülür
elle tutulur yeri kalma-
eller yukarı!
ellerin dert görmesin
elma köküne düşer
elmas gibi
elpençe divan dur-
emanet et-
emdiği sütü burnundan getir-
emeği geç-
emek ver-
emekliye ayır- (veya çıkar-)
emekliye ayrıl-
emekliye sevk et-
emin ol-
emir al-
emir memir
emir ver-
emmi memmi (veya mümmü)
emniyet et-
emniyet ver-
emri hak vaki ol-
emrine gir-
emrine ver-
enayiliğine doyma!
enayilik et-
endişe et-
engel ol-
engel tanıma-
engin dallardan murt yeme-
engin mengin
enişte menişte
ense [yap-]
ensesine vur ağzından lokmasını al
ensiz mensiz
entrika çevir-
epmek müpmek
ere var-
ere ver-
erik mürük
eriyip git-
erkeğin elinin kınası kadının yüzünün karası
erkek gibi
erkek ol-
erkekliğe sığma-
erkeklik merkeklik
erkeklik öldü mü?
erken merken
Ermeni gelini gibi somurt-
ervahına yuh olsun!
es geç-
esamesi okunma-
esas vaziyete geç-
esasına bakarsan
eser kalma-
esip gürle-
esir al-
esir düş-
esir et-
esir ol-
esirgeme-
eski çamlar bardak oldu
eski defterleri kapat-
eski dost düşman olmaz, [yenisinden vefa gelmez]
eski meski
eski tas eski hamam
eskisi gibi
esmayı üstüne sıçrat-
espri yap-
esrar çek-
esrar mesrar
estağfurullah mestağfurullah
eşeğin aklına karpuz kabuğu düşür-
eşek dili meşek dili
eşek kadar
eşek sudan gelinceye kadar döv-
eşeklik et-
eşekten düşmüşe dön-
eşi benzeri olma- (veya yok)
eşiğine yüz sür-
eşiğini aşındır-
eşya meşya
et met
et tırnaktan ayrılmaz
eteğinde namaz kılın-
etekleri tutuş-
etekleri zil çal-
etinden et kopar-
etkili ol-
etkisini göster-
etliye sütlüye karışma-
etmediğini koma-
etrafında dört (veya pervane gibi) dön- (veya pervane ol-)
etrafını al- (veya sar-)
ettiğiyle kal-
ev ev dolaş-
ev mev
ev tut-
evci çık-
evde kal-
evdeki pazar (veya hesap) çarşıya uymaz
eve çık-
evet mevet
evirip çevir-
evlat mevlat
evlere şenlik
evli evine, köylü köyüne
evliya gibi
evvel zaman içinde, kalbur saman içinde
eyvallah de-
eyvallahı olma-
ezber oku-
eziklik duy-

ezilip büzül-
eziyet çek-
eziyet et-
faaliyete geç-
faaliyette bulun-
fabrika mabrika
façasını al-
faiz maiz
faize yatır- (veya ver-)
faka bas-
fakat makat
fal aç- (veya bak-)
fala bak-
falso yap-
fark et-
fark etmez
fark olun-
farkına var-
farkında ol-
farz et-
farz ol-
farz olun-
fasulye gibi kendini nimetten say-
fasulye mi dedin?
fayda etme-
fayda verme-
faydalı ol-
faydası dokun-
faydası ol-
faydasını gör-
fayrap et-
fazla gel- (veya kaç-)
fazla kaçır-
fazla naz âşık usandırır
feda et-
feda olsun!
fedakârlık yap-
felce uğra-
felç ol-
feleğin çemberinden geç-
feleğin sillesini ye-
feleğini şaşır-
felekten bir gün (veya gece) çal-
fellah mellah
felsefe melsefe
felsefe yap-
fen müdürü men müdürü
fena değil (veya sayılmaz)
fena ol-
fena yap-
fenalık et-
fenalık geçir- (veya gel-)
fenasına git-
fener mener
feneri nerede söndürdün
ferahlık duy-
ferahlık ver-
feriştahını şaşırt-
ferman dinleme-
feryadı bas-
feryat et-
feryat kopar-
fetva ver-
fevt et-
fındık kır-
fındık kurdu gibi
fındıkçı mındıkçı
fır dön-
fırıldak çevir- (veya döndür-)
fırın mırın
fırka mırka
fırsat bekle- (veya ara-)
fırsat bil-
fırsat bu fırsat
fırsat bul-
fırsat düş- (veya çık-)
fırsat her zaman ele geçmez
fırsat kolla-
fırsat ver-
fırsatı ganimet bil-
fırsatı kaçır-
fırsatını düşür-
fırsattan istifade et-
fırtına çık-
fırtına gibi
fırtına kop-
fıtık mıtık
fikir edin-
fikir ver-
fikir yürüt-
fikrini al-
fikrini çel-
fil gibi
filinta gibi
film çek-
film çevir-
film milim
film oyna-
fincan gibi
fire ver-
fiskos et-
fişek gibi
fit ol-
fit ver- (veya sok-)
fitil gibi
fitil mitil
fitili al-
fitre mitre
fiyaka sat- (veya sök-)
fiyasko ver-
fiyat kır-
fiyat ver-
fondan mondan
fora et-
fotoğraf çek-
foyası meydana çık-
fren yap-
friksiyonlu mriksiyonlu
Fruko muruko
fütur getir-

gacolu macolu
gaddar ol-
gadre uğra-
gafil avla-
gafil avlan-
gak dedikçe et, guk dedikçe su
galeyana gel-
galeyana getir-
galip gel-
gam mum
gam yeme-
gamato salla-
gamatoyu bas-
garanti et-
garaz bağla-
garazı ol-
gargaraya getir-
garip bul-
garip kuşun yuvasını Allah yapar
gark et-
gâvur et-
gâvur mavur
gâvur ol-
gayret dayıya düştü
gayret et-
gaza bas-
gazaba gel-
gazel oku-
gazel tuttur-
gazete mazete
gazetecilik mazetecilik
gazla!
gazocağı mazocağı
gebe kal-
geberip git-
gece mece
geceyi gündüze kat-
geç kal-
geç olsun da güç olmasın
geç!
(bir şeyden) geçilme-
geçinip git-
geçinmeye gönlü olma-
geçit ver-
geçmek meç-
geçmiş olsun
geçmişe mazi [yenmişe kuzu] derler
geçmişi ol-
geçtiği yoldan geç-
gel de
gel keyfim gel
gel zaman git zaman
gelen ağam giden paşam
gelen mülen
gelin al-
gelin gibi süzül-
gelin git-
gelin ol-
...-e gelince
gelip çat- (veya dayan)
gelip geç-
geliş meliş
gelmek mel- (veya mül-)
gelsin … (veya gelsin ... gitsin ...)
gem alma-
gemi azıya al-
gemi karaya otur-
gemini kıs-
gemisini kurtaran kaptan
gemisini yürüt-
gene de
gene mene
geniş bir soluk al-
gerçek yüzünü göster-
gerdeğe gir-
gereği gibi
gerek gör-
gerekli kıl-
gereksinme duy-
gergef işle-
geri al-
geri çevir-
geri dön-
geri dur-
geri git-
geri gönder-
geri kal-
geri kalma-
geri koma-
geri ver-
geriye dön-
geveze meveze
gevezelik et-
geviş getir-
gevrek gevrek gül-
gezip toz-
gıcık tut-
gıcık ver-
gıcır gıcır et-
gına gel-
gırgıra al-
gırla git-
gırtlağına bas-
gırtlağına kadar
gırtlağına sarıl-
gırtlak gırtlağa gel-
gibi gel-
gibi ol-
... gibi yap-
gibisine gel-
gider eteri gelir beteri
gidiş o gidiş
giriftar ol-
girip çık-
gitmek mit-
gitsin
gitti
gitti gider dahi gider
giydirip kuşat-
giyinip kuşan-

gizli tut-
gol at-
gol ol-
gol ye-
göbeği bitişik ol-
göbeğini kes-
göbek at-
göbek bağla-
göbek çalkala-
göç et-
göçüp git-
göğsünü gere gere
göğüs geçir-
göğüs ger-
göğüs möğüs
göklere çık-
göklere çıkar-
göklere uç-
gökte ararken yerde bul-
gökten zembille in-
gölge düş-
gölge et-
gölge gibi
gölgede bırak-
gölgesine sığın-
gömü mömü
gönlü ak-
gönlü düş-
gönlü kay-
gönlü ol- (I)
gönlü ol- (II)
gönlü razı olma-
gönlünden kop-
gönlüne gir-
gönlüne göre
gönlünü al-
gönlünü çel-
gönlünü et- (veya yap-)
gönlünü hoş et-
gönlünü kaptır-
gönlünü (veya yüreğini) serin tut-
gönül (veya gönlünü) al-
gönül (veya gönlünü) eğlendir-
gönül avut-
gönül bağla-
gönül ferman dinlemez
gönül indir-
gönül kimi severse güzel odur
gönül koy-
gönül ver-
gör (veya görürsün)
gör bak
göresi (veya göreceği) gel-
görevden al-
göreyim seni
görme!
görmek mör-
görmezlikten gel-
...-meye görsün (veya gör)
görünen köy kılavuz istemez
görünmez ol-
görünüşe aldanma
görüp göreceği rahmet bu
gövdeye indir-
göz (veya gözünün) ucuyla bak-
göz açama-
göz açtırma-
göz alabildiğine
göz at-
göz boya-
göz dik-
göz doldur-
göz et-
göz gezdir-
göz göre göre
göz görmeyince gönül katlanır
göz göze gel-
göz gözü görme-
göz hapsine al-
göz kamaştır-
göz kesil-
göz kırp-
göz kırpma-
göz kırpmadan
göz koy-
göz kulak ol-
göz möz (veya müz)
göz nuru dök-
göz önünde tut-
göz önüne al-
göz süz-
göz ucuyla bak-
göz ucuyla gör-
göz var, izan var
göz yıldır-
göz yum-
göz yumma-
gözdağı ver-
gözden (veya gözünden) düş-
gözden (veya gözünden) kaç-
gözden çıkar-
gözden geçir-
gözden kaybol-
gözden sürmeyi çek-
gözden uzak tut-
göze al-
göze bat-
göze çarp-
göze gir-
göze görün-
göze görünme-
göze yasak olmaz
gözel mözel
gözleri buğulan-
gözleri çakmak çakmak (ol-)
gözleri çukura gömül-
gözleri dol- (veya dolu dolu ol-)
gözleri fıldır fıldır et-
gözleri ışıklı (ol-)
gözleri kan çanağına dön-

gözleri kirlen-
gözleri parla-
gözleri süzül-
gözleri yaşar-
gözleri yuvalarından fırla-
gözlerinden oku-
gözlerinden uyku ak- (veya dökül-)
gözlerinden yaşlar boşan-
gözlerine inanama-
gözlerini belert-
gözlerini devir-
gözlerini fal taşı gibi aç-
gözlerini kaçır
gözlerinin içi gül-
gözleriyle tart-
gözlük tak-
gözü (veya gözleri) açıl-
gözü (veya gözleri) dön-
gözü (veya gözleri) kamaş-
gözü (veya gözleri) karar-
gözü (veya gözleri) kay-
gözü (veya gözleri) takıl-
gözü açık git-
gözü açık ol-
gözü alış-
gözü arkada kal-
gözü bulan-
gözü çıkasıca
gözü dal-
gözü doy-
gözü dünyayı görme-
gözü gibi sakla-
gözü gibi sev-
gözü git-
gözü gönlü açıl-
gözü görme-
gözü göz değil
gözü hiçbir şey görme-
gözü ısır-
gözü iliş-
gözü kal-
gözü kes-
gözü kesme-
gözü kız-
gözü kork-
gözü kör olsun
gözü ol-
gözü olma-
gözü önünde
gözü su içme-
gözü tut-
gözü üzerinde ol-
gözü yeme-
gözü yıl-
gözü yolda kal-
gözüm çıksın (veya kör olsun)
gözüm görmesin
gözüm!
gözümün nuru
gözün aydın!
gözünde
gözünde büyü-
gözünde tüt-
gözünden kıskan-
gözüne (veya gözlerine) bak-
gözüne bat-
gözüne çarp-
gözüne dizine dursun
gözüne gir-
gözüne iliş-
gözüne kestir-
gözüne sok-
gözüne uyku girme-
gözünü (veya gözlerini) aç-
gözünü (veya gözlerini) dik-
gözünü (veya gözlerini) kırpmadan
gözünü (veya gözlerini) oy-
gözünü aç- (II)
gözünü al-
gözünü ayırma-
gözünü budaktan sakınma-
gözünü dört aç-
gözünü gözüne dik-
gözünü kan bürü-
gözünü sevdiğim
gözünü seveyim
gözünü toprak doyursun
gözünü yıldır-
gözünü yum-
gözünün içine bak-
gözünün önünden gitme-
gözünün üstünde kaşın var deme-
gözünün yaşına bakma-
... gözüyle bak-
gözüyle gör-
grev yap-
Gripin mıripin
gulmek mul-
gurbete çık-
gurbete düş-
gurup et-
gurur duy-
gururunu okşa-
gusül musül
gücü gücü yetene
gücü yet-
gücüne git-
güçlük çek-
gül gibi
gül gibi geçin- (veya yaşa-)
güleyim bari!
gülleri yarıl-
gülmekten kırıl- (veya katıl-)
gülü seven dikenine katlanır
gülü tarife ne hacet ne çiçektir biliriz
gülüp geç-
gülüp söyle-
güm güm at-
güm güm et-
güme git-

gün ağar-
gün bat-
gün bugün
gün doğ-
gün doğ- (II)
gün doğmadan neler doğar
gün gibi aşikâr
gün görme-
gün ışığına çık-
gün kavuş-
gün ola harman ola
günah benden gitti
günah işle-
günah ol-
günaha gir-
günaha sok-
günahı (veya günahı vebali) boynuna
günahı kadar sevme-
günahına gir- (veya günahını al-)
günahını vermez
güneş aç-
güneş balçıkla sıvanmaz
güneş doğ-
güneş gör-
güneşe karşı işe-
güneşi üstüne doğdurma-
güneşin altında
günlerden bir gün
gününü gör-
gününü göster-
gününü gün et-
güreş tut-
gürültü çıkar- (veya et-)
gürültüye getir- (veya boğ-)
gürültüye pabuç bırakma-
güttüğüm domuzun huyunu bilmem mi
güven kazan-
güven ver-
güveni ol-
güzel hatırı için
güzel ol-
güzelim
ha Ali hoca ha hoca Ali
ha babam ha
ha bire
ha deyince
ha gayret
ha şöyle
ha şunu bileydin
habbeyi kubbe yap-
haber al-
haber çıkma-
haber gönder-
haber maber
haber sal- (veya yolla-)
haber uçur-
haber ver-
haberdar et-
haberdar ol-
haberi ol-
haberin olsun!
haberli ol-
habibi şaş-
habibini şaşır-
hacet gör-
hacet kalma-
hacet yok
hacı ol-
hacı yolu gözler gibi bekle-
haciz koy-
haddi hesabı yok
haddi olma-
haddine mi düşmüş
haddini aş-
haddini bil-
haddini bildir-
hadi canım sen de
hadi oradan
hafakanlar boğ-
hafife al-
hafiften al-
hafta sekiz, gün dokuz
hah şöyle
haiz ol-
hak et-
Hak getire
hak kazan-
hak mak
hak ver-
hakaret et-
hakaret say-
hâkim makim
hâkim ol-
hakkı âliniz var
hakkı için
hakkı ol-
(…) hakkı tanı-
hakkı var
hakkından gel-
hakkını ara-
hakkını helal et-
hakkını ver-
hakkını ye-
haklı bul-
haklı çık-
haklı ol-
haksız bul-
haksızlığa uğra-
haksızlık et-
hâl hatır (veya hâlini hatırını) sor-
hâlden anla-
hâle yola sok-
hâli (veya hâlleri) duman ol-
hâli harap ol-
hâli kalma-
hâli vakti yerinde
hâline bakma-
… hâlini al-
… hâline gel-
halk et-

halka ol-
hallaç pamuğu gibi at-
halt et-
halt karıştır-
hamal mamal
hamallık mamallık
hamam gibi
hamballık mumballık
haminne maminne
hamle et- (veya yap-)
hamur gibi
hancı sarhoş yolcu sarhoş
hangi akla hizmet ediyor?
hangi dağda kurt öldü?
hangi rüzgâr attı?
hangi taşı kaldırsan altından çıkar
hanım manım
hani ya
hap map
hapı yut-
hapis yat-
hapislerde çürü-
haraca bağla-
haraca kes-
haraç mezat sat-
haraç muraç
haraç ye- (veya al-)
haram et-
haram olsun!
haram ye-
harama uçkur çöz-
harap et-
harap ol-
harcı olma-
hareket et-
harekete geç-
harekete geçir-
harf at-
hariçten gazel at-
harman marman
harman yeri dişle-
harp marp
hasbi geç-
hasıl ol-
haspam!
hasret çek-
hasret git-
hasret kal-
hasretini çek-
hasta et-
hasta masta (veya musta)
hasta ol- (veya düş-)
hastalık al-
hastaneye kaldır- (veya yatır-)
… hastası
hastaya kar sorulmaz
haşa huzurdan
haşır neşir ol-
hata et- (veya işle-)
hataya düş-
hatır (veya hatırını) say-
hatır matır
hatırı için
hatırı kal-
hatırı sayılır
hatırında kal-
hatırını kır-
hatırını sor-
hatim indir-
hava aç-
hava al-
hava boz-
hava hoş
hava karar-
hava ver-
havalara uç-
havale et-
havale gel-
havasını bul-
havayı boz-
havayı kokla-
havsalası alma-
havyar mavyar
hay Allah!
hay hayı gitmek vay vayı kal-
hayal et-
hayal kırıklığına uğra-
hayal kur-
hayal ol-
hayale dal-
hayata atıl-
hayata bağla-
hayata geçir-
hayata gözlerini yum-
hayatını kazan-
hayatını yaşa-
hayatta ol-
haydan gelen huya gider
haydi canım sen de
haydi oradan
hayır deme-
hayır dile komşuna, hayır gele başına
hayır dua et-
hayır duasını al-
hayır gelme-
hayır işle-
hayır kalma-
hayır mayır
hayır mayır
hayır yok
hayırdır inşallah
hayırla an-
hayırlı olsun
hayırlısı ile
hayin hoyflü olur
haylaz maylaz
haylazlık et-
hayra alamet değil
hayra yor-
hayran et- (veya bırak-)

hayran ol- (veya kal-)
hayranlık duy-
hayret et-
hayrete düş-
hayrette (veya hayretler içinde) kal-
hayrı dokun-
hayrı olma-
hayrını gör
hayrını görme-
haysiyetine dokun-
haysiyetsizlik maysiyetsizlik
hayvan gibi
hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa
hayvanlık et-
haz duy-
haz ver-
hazır ol- (I)
hazır ol- (II)
hazır ol!
hazıra kon-
hazırlıklı bulun-
hazine muzine
hazretleri
he de-
hedef ol-
helak et-
helak ol-
helal et-
helal ol-
helal olsun
helal süt em-
hele bir
hele de
hele şükür!
helva melva
hem de
hem de nasıl
hem kel hem fodul
hem suçlu hem güçlü
hem ticaret hem ziyaret
hemen memen
hemşehrim!
hemşeri memşeri
her firavunun bir Musa'sı çıkar
her ihtimale karşı
her kafadan bir ses çık-
her koyun kendi bacağından asılır
her kuşun eti yenmez
her ne pahasına olursa olsun
hergele mergele
herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine
herkes merkes
herkes sakız çiğner ama Çingene kızı tadını çıkarır
herkese şapur şupur bize yarabbi şükür
herkesin geçtiği köprüden sen de geç
herkesin içinde bir aslan yatar
hesaba kat-
hesaba katılma-
hesaba katma-
hesabı kapa-
hesabı yok
(...) hesabına
hesabına gel-
hesabını al-
hesabını gör-
hesap (veya hesabını) ver-
hesap aç-
hesap et-
hesap gör-
hesap sor-
hesapta olma-
heves et-
hevesi kalma-
hevesine düş-
hevesini al-
hey gidi
heyecan meyecan
heyecana gel-
heyecana kapıl-
heykel gibi
hezimete uğra-
hı mı
hıh mıh
hık demiş (anasının veya babasının) burnundan düşmüş
hık mık et-
hıncını al-
hır çıkar-
hırlı mıdır, hırsız mıdır?
hırsını alama-
hırsız gibi
hırsızlık et- (veya yap-)
hışmına uğra-
hız ver-
hızını al-
hızını alama-
hızını yitir-
hibe et-
hiç de
hiç değil
hiç değilse (veya olmazsa)
hiç mi hiç
hiç miç
hiç yoktan iyidir
hiçe say-
hikâye et-
hikâye mikaye
hikmetinden sual olunmaz
hile yap-
himaye et-
himayesine al-
himmet et-
hindi gibi kabar-
hisse kap-
hissini ver-
hitap et-
hizaya gel-
hizmet et-
hizmet gör-

hoca moca
hoh yap-
hop hop hopla-
hop oturup hop kalk-
hor bak-
hor gör-
hora tep-
horoz ölür, gözü çöplükte kalır
horozu çok olan köyün sabahı erken olur
hoş bulduk
hoş geldiniz
hoş gör- (veya karşıla-)
hoş moş
hoş tut-
hoşa git-
hoşafın yağı kesil-
hoşbeş et-
hoşça kal (veya kalın)
hoşnut ol-
hoşuna git-
höt de-
höt möt
hu çek-
hukuk mukuk
husus musus
huy edin-
huy muy
huysuz muysuz
huyu batsın
huyu huyuna suyu suyuna
huyuna suyuna git-
huzur muzur
huzur ver-
huzurunu kaçır-
hücum et-
hükmü geç-
hükmü olma-
hükmünü icra et-
hüküm giy-
hüküm ver-
hükümet mükümet
hürmet et-
hürmette kusur etme-
hüzün çök-
ıcığını cıcığını çıkar-
ıkınıp sıkın-
ırgat mırgat
ırmak mırmak
ırz mırz
ırzına geç-
ısıracak köpek dişini göstermez
ıslah et-
ıslık çal-
ısrar et-
ıstakoz gibi
ışık al-
ışık tut-
ışıl ışıl yan-
ızbandut gibi
ızdırap çek-
ızgara mızgara
iade et-
ibadet de gizli, kabahat de
ibadet et-
ibaret ol- (veya kal-)
iblağ et-
ibraz et-
ibret al-
icabına bak-
icap et-
icat çıkar-
icra et-
iç çek-
iç et-
iç geçir-
iç gıcıkla-
iç güveyisi gir-
içeri at-
içeri gir-
içeride ol-
içeriye düş-
içeriyi boyla-
içi burkul-
içi cız et-
içi çek-
içi ezil-
içi geç-
içi git-
içi hop et-
içi içine sığma-
içi içini ye-
içi kabar-
içi kan ağla-
içi karar-
içi kazın-
içi parçalan-
içi rahat et-
içi sıkıl-
içi sızla-
içi titre-
içi yan-
için için kayna-
içinde kaybol-
içinde yüz-
içinden çık-
içinden geç-
içinden geçir-
içinden gel-
içinden gül-
içinden kan git-
içine at-
içine ateş düş-
içine çek-
içine çekil- (veya kapan-)
içine doğ-
içine dokun-
içine et- (veya sıç- veya ötür-)
içine işle-
içine kurt düş-
içine otur-

içine sin-
içini aç-
içini boşalt-
içini burk-
içini çek-
içini dök-
içini karart-
içini kemir-
içini oku-
içini sızlat-
içini yak-
içki miçki
içli dışlı ol-
içlik miçlik (veya müçlük)
içtikleri su ayrı gitme-
idare et-
iddia et-
iddiaya gir-
idman yap
idrak et-
ifade et-
ifade mifade
ifade ver-
ifadesini al-
iflah et-
iflah olma-
iflahı kesil-
iflahını kes-
iflas et-
ifrit ol- (veya kesil-)
ifşa et-
iftar et-
iftihar et-
iftira at-
iftira et-
iftiraya uğra-
iğdiş et-
iğfal et-
iğne ipliğe dön-
iğne miğne
iğne üstüne otur-
iğne yap- (veya vur-)
iğneyi kendine, çuvaldızı ele batır
iğreti otur-
ihale et-
ihanet et-
ihbar et-
ihlal et-
ihmal edil-
ihmal et-
ihraç et-
ihsan et- (veya eyle-)
ihtar et-
ihtimal verme-
ihtisas yap-
ihtiva et-
ihtiyacı ol-
ihtiyar mihtiyar
ihtiyar ol-
ihya et-
ihya ol-
ikame et-
ikaz et-
iki ateş arasında kal-
iki ayağını bir pabuca sok-
iki cami arasında kalmış beynamaz
iki çıplak bir hamama yakışır
iki çift laf et-
iki dirhem bir çekirdek
iki el bir baş için
iki eli kanda olsa
iki eli yakasında ol-
iki elim yanıma gelecek
iki gönül bir olduktan sonra samanlık seyran olur
iki gözü iki çeşme
iki gözü iki çeşme ağla-
iki gözüm kör olsun
iki iyilikten biri
iki kat ol-
iki kere iki dört eder
iki lafı bir araya getireme-
iki lakırtı et-
iki miki
iki satır çene çal-
iki sıkımlık canı ol-
iki ucu pis değnek
iki ucunu bir araya getireme-
iki yakası bir araya gelme-
ikinci gel-
ikinci plana itil-
ikiz doğur-
ikmal et-
ikna et-
ikram et-
ikram gör-
ikramda bulun-
ikramiye mikramiye
iktidardan düş-
iktiza et-
il mil
ilaç yaz-
ilan et-
ilan ver-
ilan-ı aşk et-
ilave et-
iler tutar yeri kalma-
ileri (veya ileriye) git-
ileri atıl- (veya çık-)
ileri gel-
ileri geri etme-
ileri geri konuş- (veya laf et-)
ileri götür-
ileri sür-
ileri var-
ilgi çek-
ilgi duy-
ilgi gör-
ilgi göster-
ilgisini kes-

ilham al-
ilik gibi
iliklerine işle-
iliklerine kadar
ilişiği olma-
ilişiğini kes-
illallah de-
illet ol-
ilmik at-
ilmini al-
iltica et-
iltifat et-
iltihak et-
iltimas geç-
ima et-
imal et-
imana gel-
imanı gevre-
imanım
imdada (veya imdadına) yetiş-
imkân ver
imkânı yok
imtihan et-
imtihan ol-
imtizaç et-
imza (veya imzasını) at-
imza et-
in cin
in cin yok
inadı tut-
inadım inat ol-
inan olsun
inanılacak gibi değil
inat et-
ince düşün-
ince eleyip sık doku-
inceldiği yerden kop-
inci gibi
inci mercan döktür-
incir çekirdeği doldurma-
indirip kaldır-
indullah mindullah
inkârdan gel-
inkisar et-
inme in-
insafa gel-
insafsızlık et-
insan gibi
insana bir söz bir kere söylenir
insanda akıl bırakma-
insanlıktan çık-
insanoğlu çiğ süt emmiş
inşa et-
inşallah minşallah
inşallahla maşallahla `
intihar et-
intikal et-
intikam al-
ip atla-
ip mip
ip tak-
ip topla-
ipe çek-
ipe diz-
ipe git-
ipe un ser-
ipeğe dön-
ipek gibi
ipi kır-
ipi kopar-
ipin ucunu kaçır-
iple çek-
ipliği pazara çık-
iplik çek-
ipotek et-
iptal et-
ipten al-
ipucu ver-
isabet et-
ishal ol-
isim tak-
iskân et-
iskandil et-
iskonto et- (veya yap-)
ismi geç-
ismi lazım değil
ismini lekele-
ismini ver-
ispinoz gibi düşün-
isnat et-
ispat et-
istavroz çıkar-
istavrozundan başla-
istediği gibi
istek duy-
istemek miste-
istemesini bil-
ister misin?
isteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara
istif et-
istifa et-
istifade et-
istifayı bas-
istifini bozma-
istiğfar et-
istihareye yat-
istila et-
istim arkadan gelsin
istim üzerinde ol-
istimlak et-
istirahat et-
istirham et-
istirhamda bulun-
istop et-
isyan bayrağını çek- (veya aç-)
isyan et-
iş (birinde) bit-
iş (birinden) bit-
iş al-
iş bil-

iş bilenin, kılıç kuşananın
iş bitir-
iş çatallan-
iş çevir-
iş çığırından çık-
iş çıkar-
iş değil
iş düş-
iş edin-
iş et-
iş gör-
iş göster-
iş inada bin-
iş işle-
iş işten geç-
iş ki
iş mi?
iş miş (veya müş)
iş olacağına varır
iş sarpa sar-
iş tut-
iş ver-
iş yap-
iş yok
işaret et-
işaret ver-
işbaşı yap-
işbaşına gel-
işbirliği yap-
işe al-
işe bak!
işe gir-
işe karış-
işe yara-
işgal et-
işi (bir şeye) vur-
işi ...-e dök-
işi ...-e vur-
işi Allah'a kal-
işi anla-
işi azıt-
işi başından aşkın ol-
işi bit-
işi boz-
işi bozul-
işi ciddiye al-
işi çık-
işi düş-
işi gücü bırak-
işi ileri götür-
işi iş ol-
işi ne?
işi ol-
işi pişir-
işi rast git-
işi resmiyete dök-
işi sağlama bağla-
işi şakaya vur-
işi tatlıya bağla-
işi temizle-
işi uzat-
işi üç nalla bir ata kal-
işi yokuşa sür-
işi yoluna koy-
işi yolunda (veya tıkırında) git- (veya ol-)
işin alayında ol-
işin başı
işin doğrusu
işin garibi
işin içinde iş var
işin içinden çıkama-
işin içinden sıyrıl- (veya çık-)
işin kötüsü
işin kurdu
işin mi yok
işin rengi değiş-
işin tuhafı
işin ucu birine dokun-
işin üstesinden gel-
işinden ol-
işine bak!
işine gel-
işini bil-
işini bitir-
işini gör-
işini uydur-
işini yoluna koy-
işkence et-
işleme koy-
işler açıl-
işler arapsaçına dön-
işmar et-
iştah aç-
iştahı açıl-
iştahı kabar-
iştahı ol-
işten (bile) değil
iştirak et-
işyeri mişyeri
it dişi domuz derisi
it gibi çalış-
it iti ısırmaz
it ölüsü gibi
it ürür, kervan yürür
itaat et-
ite atsan yemez
ite vurmaktansa ürkütmesi hayırlıdır
ithal et-
iti an, taşı eline al
itibar et-
itibar gör-
itimat et-
itimat telkin et-
itin duası kabul olsa gökten kemik yağardı
itin götüne sok-
itin hatırı yoksa sahibinin hatırı var
itina et-
itip kak-
itiraf et-
itiraz et-

itişip kakış-
itle çuvala girilmez
iyi ama
iyi et-
iyi gel-
iyi git-
iyi gözle bakma-
iyi ki
iyi miyi
iyi ol-
iyi olacak hastanın doktor ayağına gelir
iyi saatte olsunlar
iyilik et-
iyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir
iyilik gör-
iyisi mi
izafe et-
izah et-
izahat ver-
izhar et-
izin al-
izin iste-
izin kopar-
izin mizin
izin ver-
izini kaybet-
izinli çık-
jigolo migolo
jimnastik yap-
kabadayılık et-
kabahat işle-
kabahati (birinde) bul-
kabahati (birine veya bir şeye) yükle-
kabak başına (veya başında) patla-
kabak çekirdeği gibi açıl-
kabak çiçeği gibi açıl-
kabak mabak
kabak tadı ver-
kabalık et-
kabına sığma-
kabil değil
kabuğuna çekil-
kabuk bağla-
kabul et-
kaburgaları çık-
kaburgası kalınlaş-
kâbus bas- (veya çök-)
kâbus gör-
kabzımal mabzımal
kaç para eder?
kaç paralık adam
kaç zamandır
kaça patla-
kaçamak yap-
kaçılmak maçıl-
kaçmak maç-
kadeh kaldır-
kademli olsun!
kadere boyun eğ-
kadere kırk beş
kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar
kadın ol-
kadınsı madınsı
Kadir gecesi doğmuş
kadir kıymet bil-
kadir ol-
kafa (veya kafasını) şişir-
kafa (veya kafayı) çek-
kafa at-
kafa kafaya ver-
kafa kâğıdı mafa kâğıdı
kafa karıştır-
kafa patlat-
kafa salla-
kafa tut-
kafa yok!
kafa yor-
kafadan at-
kafası alma-
kafası işle- (veya çalış-)
kafası karış- (veya allak bullak ol-)
kafası kız-
kafası şiş-
kafasına dank et-
kafasına estiği gibi
kafasına geçir-
kafasına gir-
kafasına girme-
kafasına göre
kafasına koy-
kafasına sok-
kafasına takıl-
kafasına yat-
kafasında kal-
kafasında şimşek çak-
kafasından at-
kafasından geçir-
kafasını dinle-
kafasını kır-
kafasını kurcala-
kafasını sok-
kafasını taştan taşa vur-
kafasını toparla-
kafasının dikine git-
kafaya çık-
kafaya tak-
kafayı bul-
kafayı bulandır-
kafayı çalıştır-
kafayı çek-
kafayı vur-
kafese gir-
kafese koy-
kâfi gel-
kâğıt aç-
kâğıt kaleme sarıl-
kâğıt oyna-
kahır (veya kahrını) çek-
kahırlı mahırlı
kahkaha (veya kahkahayı) bas- (veya salıver-)

kahkaha at-
kahkahadan kırıl-
kahpe karı kasığında yat-
kahpelik et-
kahrından öl-
kahvaltı et-
kahve mahve
kalabalık et-
kalabalık malabalık
kalayı bas-
kalbi boş ol-
kalbi çarp-
kalbi sıkış-
kalbini çal-
kalbini doldur-
kalbini fethet-
kalbura çevir-
kalburdan geçir-
kaldı ki
kale gibi
kaleme al-
kaleme kâğıda sarıl-
kaleminden çık-
kaleminden kan damla-
kalemiyle geçin-
kalıbı kıyafeti yerinde ol-
kalıbını bas-
kalıbının adamı olma-
kalıp malıp
kalkıp kalkıp otur-
kalleşlik et-
kalmak mal-
kalp (vey kalbini) kır-
kalp kalbe karşıdır
kalp olma-
kalp beşlik gibi boz-
... ye kalsa (veya kalırsa)
kalubeladan beri
kambur kambur üstüne
kamburunu çıkar-
kamış at- (veya koy-)
kampana çal-
kamufle et-
kamyon mamyon
kan ağla-
kan boşan-
kan çık-
kan dök-
kan gel-
kan gövdeyi götür-
kan güt-
kan kaybet-
kan kustur-
kan man
kan ol-
kan otur-
kan revan içinde
kan tepesine çık-
kan ter içinde
kan ter içinde kal-
kan tere bat-
kan tükürüp kızılcık şerbeti içtim de-
kan ver-
kana bula-
kanaat et-
kanaat getir-
kanadı altına al-
Kanal manal
kanat çırp-
kanat ger-
kancayı tak- (veya at-)
kangren ol-
kanı don-
kanı kanla yıkamazlar, suyla yıkarlar
kanı kayna- (I)
kanı kayna- (II)
kanı kuru-
kanına dokun-
kanına ekmek doğra-
kanına gir-
kanına susa-
kanını em-
kanını kaynat-
kanını kurut-
kanını yerde koy-
kanısında ol-
kanıya var-
kanıyla öde-
kanlı bıçaklı ol-
kanlısı ol-
kantarın topunu kaçır-
kanun çıkar-
kanun manun
kap map
kapağı at-
kapağını kaldır-
kapanın elinde kal-
kapanmak mapan-
kapı aç-
kapı al-
kapı dışarı et-
kapı gibi
kapı kadar
kapı kapı dolaş- (veya gez-)
kapı mapı
kapıdan çevir-
kapıp koyuver-
kapısını çal-
kapıya dayan-
kapıyı göster-
kapora ver-
kâr bırak-
kâr et-
kâr etme-
kâr getir-
kar gibi
kâr zararın kardeşidir (veya ortağıdır)
kara gün kararıp gitmez
kara haber tez duyulur
kara kara düşün-

karabatak gibi
karaborsaya düş-
karada ölüm yok
karakol marakol
karakola düş-
karakolluk ol-
karalık maralık
karamsar ol-
karanlığa gömül-
karanlık bas- (veya çök-)
karanlıkta göz kırp-
karar al-
karar kıl-
karar ver-
karara bağla-
karara var-
karaya otur-
karaya vur-
karda yürüyüp (veya gezip) izini belli etme-
kardaş mardaş
kardeş mardeş
karga bok yemeden
karı marı
karılık et-
karın doyur-
karın marın (veya murun)
karınca kanatlanmayınca zeval bulmaz
karış karış bil-
karış karış gez-
karmakarışık ol-
karmanyolaya getir-
karnı büyü-
karnı tok sırtı pek ol-
karnı tok, sırtı pek
karnı zil çal-
karşı çık-
karşı dur-
karşı gel-
karşı karşıya gel-
karşı karşıya ol-
karşı koy-
karşı ol-
karşılık ver-
karşılıkta bulun-
karşısına al-
karşısına dikil-
karşısına geç-
kart kedi fındık faresine düşkün olur
kart mart
karta kaç-
karyola maryola
kasa masa
kasaba masaba
kasap masap (veya musap)
kasavet musavat
kasım yüz elli, yaz belli
kasıp kavur-
kaskatı kesil-
kasket masket
kasvet ver-
kaş göz et-
kaş yapayım derken göz çıkar-
kaşını yık-
kaşla göz arasında
kaşları çatıl-
kaşlarını çat-
kaşmerlik et-
kat çık-
katıla katıla ağla-
katıla katıla gül-
katır kuyruğu gibi kal-
kâtip matip
katran gibi
katranı kaynat olmaz şeker, cinsine tükürdüğüm cinsine çeker
katranı kaynatsan olur mu şeker?
kavga çık-
kavga çıkar-
kavga et-
kavga patla-
kavgaya tutuş-
kavis çiz-
kavli karar et-
kavuk salla-
kaya gibi
kaygı çek-
kayınbaba mayınbaba
kayıplara karış-
kayıtsız kal-
kayıtsız ol-
kaymağını ye-
kaymak bağla-
kaymak gibi
kaymak may-
kaynana maynana
kaynanalık et-
kaynata maynata
kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez
kaza geçir-
kaza maza
(bir yer) kazan (biri) kepçe
kazaya uğra-
kazı koz anla-
kazık at-
kazık gibi
kazık kadar
kazık kak-
kazık ye-
kazın ayağı öyle değil
kebap mebap
keçenin dört ucunu bırak-
keçileri kaçır-
keçilik et-
keder et-
kedi gibi
kedi ile köpek gibi
[kedi] ulaşamadığı ciğere mundar dermiş
kedinin boynuna ciğer asılmaz
kefaretini öde-
kefeni yırt-

kefensiz mefensiz
kefil mefil
kefil ol-
kehribar gibi
keklik gibi
kelepçe vur (veya tak-)
keleş keleş gül-
kelimenin tam manasıyla
kelin merhemi olsa kendi kullanır
kelle kulak yerinde
kellesini koltuğuna al-
kelleyi bul-
kelli melli
kement at-
kemiğini kemir-
kemik at-
kemik gibi
kemik mümük
kemikleri sayıl-
kemikleri sızla-
kemiklerini kır-
kemküm et-
kemreği bağla-
kenara at-
kenara atıl-
kenara çek-
kenara çekil-
kenarda kal-
kendi âlemine dal-
kendi ayağı ile gel-
kendi derdine düş-
kendi düşen ağlamaz
kendi göbeğini kendi kes-
kendi hâlinde bırak-
kendi hâline bırak-
kendi havasında ol-
kendi hesabına çalış-
kendi kendine gelin güvey ol-
kendi kendini ye-
kendi yağıyla kavrul-
kendimi bildim bileli
kendinde olma-
kendinde topla-
kendinden geç-
kendine (veya herhangi bir şeye) ... süsü ver-
kendine dert et-
kendine gel-
kendine gel!
kendine hâkim ol-
kendine kıy-
kendine mal et-
kendine yedireme-
kendine yont-
kendini ağırdan sat-
kendini alama-
kendini at-
kendini avut-
kendini beğen-
kendini beğendir-
kendini bırak-
kendini bil-
kendini bir şey san-
kendini bir yerde bul-
kendini bul-
kendini dar at-
kendini dev aynasında gör-
kendini dirhem dirhem sat-
kendini düşün-
kendini ele ver-
kendini fasulye gibi nimetten say-
kendini göster-
kendini kapıp koyuver-
kendini kaptır-
kendini kaybet-
kendini küçük gör-
kendini naza çek-
kendini sat-
kendini sık-
kendini sokağa (veya dışarı) at-
kendini temize çıkar-
kendini toparla- (veya topla-)
kendini tut-
kendini tutama-
kendini ver-
kendini yiyip bitir-
kendini yokla-
kendir kement zapt edeme-
kene gibi yapış-
kepaze et-
kepaze ol-
kepenkleri indir-
kereste mereste
keseden ye-
kesenin ağzını aç-
kesesini doldur-
kesin olarak
kesip at-
kesip attığı tırnak olama-
kesip biç-
keskin sirke küpüne zarar
keşif meşif
ket vur-
keyfi bil-
keyfi gel-
keyfi kaç-
keyfi oluncaya kadar
keyfine bak-
keyfine diyecek olma-
keyfini kaçır- (veya boz-)
keyfinin kâhyası olma-
keyif benim, köy Mehmet Ağa'nın
keyif çat-
keyif sür-
kıble mıble
kıç mıç
kıçını yırt-
kıçüstü otur-
kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağardı
kılı kıpırdama-
kılı kırk yar-

kılıç çek-
kılıç kuşan-
kılıç salla-
kılıçtan geçir-
kılığına gir-
kılıktan kılığa gir-
kılına dokunma-
kılına halel gelme-
kılını bile kıpırdatma-
kına yak-
kıpkırmızı kesil- (veya ol-)
kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan
kıran gir-
kırdığı ceviz kırkı aş-
kırılıp dökül-
kırıp dök-
kırıp geçir-
kırış kırış ol-
kırıtmak mırıt-
kırk bir kere maşallah!
kırk gün günahkâr, bir gün tövbekâr
kırk tarakta bezi ol-
kırk yıldır patriğin eşeğini [güt-]
kırkı çık-
kırkından sonra az-
kırkından sonra azanı teneşir paklar
kısa günün kârı
kısa kes-
kısa kes Aydın havası olsun
kıskanç mıskanç
kıskıvrak bağla-
kıskıvrak yakala-
kısmet (veya kısmeti) çık-
kısmet mısmet
kısmet ol-
kısmeti açıl-
kısmetini bekle-
kısrak mısrak
kış bastır-
kışı geçir-
kıtır kıtır kes- (veya doğra-)
kıyamet kop-
kıyamet mi kopar?
kıyamete kal-
kıyametler kopar-
kıyıda köşede kal-
kıyıya çık-
kıymet ver-
kıymetini bil-
kız al-
kız gibi
kız kaçır-
kız kardeş mız kardeş
kız mız
kız ver-
kızarıp bozar-
kızı kendi havasına bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya
kızılca kıyamet kop-
kızım sana söylüyorum gelinim sen anla (veya işit)
kızını dövmeyen dizini döver
kızıp dur-
kibar mibar
kibarlık tasla-
kibrit çak-
kibrit çal-
kilise direği gibi
kilise milise
kilit altına al-
kilo al-
kilo ver-
kim bilir
kim kime dum duma
... kim ... kim
kim kiminle, değirmenci suyuyla
kim mim
kim o?
kim oluyor?
kime ne
kimi kimsesi olma-
kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırır
kimin nesi
kiminin parası, kiminin duası
kimlerden?
kin bağla-
kin besle- (veya tut-)
kin duy-
kin güt-
kinin minin
kirada ol-
kirada otur-
kiraya ver-
kireç kesil-
kireç söndür-
kirişi kır-
kitaba el bas-
kitabı kapa-
kitabına uydur-
ko sarhoşu yıkılana kadar
koca bul-
koca moca
kocaya git-
kocaya kaç-
kocaya var-
kocaya ver-
kodesi boyla-
koklatma-
kokusu çık-
kokusu sin-
kokusunu (veya koku) al- (veya duy-)
kolaçan et-
kolay gele! (veya gelsin!)
kolayı var
kolayına gel-
kolayını bul-
kolları sıva-
kollarını aç-
kollarının arasına al-
koltuk ver-

koltukları kabar-
kolu kanadı kırıl-
koluna gir-
komadan çık-
komaya gir-
komik bul-
komplo kur-
komşu momşu
komşuluk et- (veya yap-)
komut ver-
konferans ver-
konser ver-
konsomatris monsomatris
kontrol altına al-
kontrol altında ol-
kontrol altında tut-
kontrol et-
konturat monturat
konuşma yap-
konuşmak monuş-
konuşmaya dal-
koparıp at-
kopup gel-
kopya et-
kopya ver-
kordon altına al-
korktuğu başına gel-
korktuğuna uğra-
korku düş-
korku sal-
korku ver-
korkudan çıldır-
korkunun ecele faydası yoktur
korkuya kapıl-
kova ol-
kovmak mov-
kovuşturma aç-
kovuşturma yap-
koyduğum yerde otluyor
koydunsa bul
koynuna al-
koynuna gir-
koynunda yılan besle-
koyun can derdinde, kasap et derdinde
kozalak mozalak
kozunu oyna-
kozunu pay et- (veya paylaş-)
kök söktür-
kökünden hallet-
kökünü kazı-
kölen olayım!
köleniz
kömür mömür
köpek gibi
köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı derler
köpük gibi
kör bakanın kör alıcısı olur
kör değneğini beller gibi
kör itin öldüğü yer
kör olası (veya olasıca veya olsun)
kös dinle-
köşe bucak kaç- (veya saklan-)
kötek ye-
kötü gözle bak-
kötü kötü düşün-
kötü mötü
kötü ol-
kötü söyle-
kötü yola düş-
kötü yola sap-
kötü yola sürükle-
kötülük et- (veya yap-)
kötüye kullan-
köy möy
kraldan çok kralcı ol-
kraliçe gibi
kravat mıravat (veya muravat)
kredi aç-
kredi kırk beş ol-
kredisi düş-
kriko miriko
kriz geçir-
(birinin) kucağına otur-
kukla gibi oynat-
kukumav gibi
kul et-
kul köle ol-
kul kusursuz olmaz
kul ol-
kul sıkışmayınca Hızır yetişmez
kula kul ol-
kulağa kadar gel-
kulağı (bir şeyde) ol-
kulağı duvar ol-
kulağına çalın-
kulağına çarp-
kulağına fısılda-
kulağına gel-
kulağına girme-
kulağına git-
kulağına inanma-
kulağına koy-
kulağını bük-
kulağını çek-
kulağını doldur-
kulak arkasına at-
kulak as-
kulak kabart-
kulak kesil-
kulak misafiri ol-
kulak mulak
kulak tırmala-
kulak ver-
kulakları çınlasın
kulakları uğulda-
kulaklarına kadar kızar-
kulaklarını dik-
kulaklarını tıka-
kulluk et-
kulp tak-

kulpunu bul-
kuluçkaya yat-
kulun az, Allah'ın çok olduğu bir yer
kulunuz
kum gibi
kuma ol-
kumanda et-
kumandan mumandan
kumar oyna-
kumarda kaybeden aşkta kazanır
kumpas kur-
kumru gibi
kupkuru mupkuru
kur yap-
Kuran çarpsın!
kurban et-
kurban git-
kurban kes-
kurban ol-
kurban olayım!
kurbanı ol-
kurbanlık koyun gibi
kurs murs
kurşun (veya kurşunu) ye-
kurşun at-
kurşun dök-
kurşun gibi
kurşun sık-
kurşuna diz-
kurt dumanlı havayı sever
kurt gibi
kurt kocayınca köpeğin maskarası olur
kurulanmak murulan-
kurum kurum kurul-
kurum sat-
kurunun yanında yaş da yanar
kusur bul-
kusur et-
kusur etme-
kusur işle-
kusura bakma-
kuş gibi
kuş gibi çırpın-
kuş gibi uç-
kuş kanadıyla git-
kuş sütü ile besle-
kuş uçmaz, kervan geçmez
kuş uçurma- (veya uçurtma-)
kuşak muşak
kuşkusu kalma-
kutu gibi
… -e kuvvet
kuvvet al-
kuvvet ver-
kuyruğa gir-
kuyruğu dik ol-
kuyruğuna bas-
kuyruğuna teneke bağla-
kuyruğundan kıl aldırma-
kuyruk ol-
kuyruk salla-
kuyusunu kaz-
kuzu gibi
kuzu postuna bürün-
kuzum!
küçük dağları yarat-
küçük dilini yut-
küçük düş-
küçük düşür-
küçük gör-
küfe müfe
küfrü bas-
küfür savur-
küfür ye-
kül bağla-
kül et-
kül gibi
kül ol-
kül ufak ol-
kül yut-
külah kap-
külahıma anlat!
külahları değiş-
külot mülot
künyesini oku-
küplere bin-
kürek çek-
kürek mürek
kürtaj mürtaj
küt diye
kütlü mütlü
kütük gibi
la havle çek-
la havle mahavle
laçka ol-
laf aç-
laf anlamaz
laf anlat-
laf aramızda
laf at-
laf çak- (veya dokundur-)
laf çık-
laf çıkar-
laf dinle-
laf et-
laf getir-
laf işit-
laf lafı açar
laf maf
laf ola beri gele!
laf sokuştur-
laf söyledi bal kabağı!
laf taşı-
laf yetiştir-
laf yok!
lafa başla-
lafa karış-
lafa tabanca sık-
lafa tut-
lafı çevir-

lafı değiştir-
lafı dolandır-
lafı döndürüp dolaştır-
lafı edil-
lafı kaydır-
lafı kes-
lafı kısa kes-
lafı mı olur?
lafı uzat-
lafını bil-
lafını esirgeme-
lafını et-
lafını ye-
lafla peynir gemisi yürümez
lafta kal-
laftan anla-
laiklik maiklik
lakırdı et-
lambayı aç-
lambayı söndür-
lâmı cimi yok
lanet et-
lanet oku-
lanet olsun!
latife et-
laubali ol-
layık gör- (veya bul-)
layık ol-
lazım gel- (veya ol-)
leblebiden nem kap-
leke sür-
leş gibi
leş gibi sarhoş
leşini ser-
levye mevye
lillahını şaşır-
lime lime ol-
limon gibi
limon gibi sık-
linç et-
lokavt yap-
lokma lokma doğra-
lügat mugat
lügat parala-
lüzum görme-
lüzumundan fazla
maaş al-
maaş bağla-
maaş ver-
maaşa geç-
maç yap-
madalya al-
madalyonun tersi
madara et-
madara ol-
madik at- (veya oyna-)
mağdur et-
mağrur ol-
mahal yok
mahalleyi ayağa kaldır-
mahcup et-
mahcup ol-
mahkeme muhkeme
mahkemelik ol-
mahkemeye düş-
mahkemeye ver-
mahkûm et-
mahkûm ol-
mahrum et-
mahrum kal-
mahrum ol-
mahsup et-
mahşer gibi
mahşere dön-
mahzun et-
makaraları koyuver-
makas al-
makasa al-
makbule geç-
makine gibi
makineli tüfek gibi
makul ol-
makyaj yap-
mal bulmuş Mağribî gibi
mal canın yongasıdır
mal et-
mal ol-
mal sahibi mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi
malum ol-
malum ya!
malumat al-
malumat ver-
mana çıkar-
mana ver-
manaya gel-
mandepsiye bastır-
maneje getir-
manevra yap-
mangal gibi yüreği ol-
mangalda kül bırakma-
mangır kes-
mâni ol-
mantar gibi çoğal-
mantar gibi yerden bit-
mantara bas-
manyetize ol-
manyeto et-
marifetini göster-
mars et-
mars ol-
marsık kok-
mart kedisi gibi
masaj yap-
masal gibi
masebe musebe
maskara et-
maskara ol-
maskarası ol-
masraf et-
masraf gör-

masrafa gir-
masrafı çek-
mastor ol-
maşa gibi
maşa gibi kullan-
maşa varken ateşi elle tutulmaz
maşallahı var
mat et-
matiz ol-
matrağa al-
matrak geç-
maval oku-
mavi boncuk dağıt-
maymun gibi
maymun gözünü açtı
maymun mu oynuyor?
mayna ol-
maytaba al-
maytap geç-
mazeret bul-
mazot al-
mazur gör-
mebus mubus
mecbur et-
mecbur ol-
mecbur tut-
medet um-
mefat et-
mehdi mühdü
mekik doku-
mektep et-
mektup al-
mektup at-
melek gibi
meme em-
meme ver-
memnun et-
memnun ol-
me'mul ol-
memur et-
memur ol-
Menderes münderes
mendil kadar
mendil salla-
mengene gibi
mensup ol-
merak et-
merak etme!
merak ol-
merak sar- (veya duy-)
meraka düş-
merakını çek-
…meraklısı (ol-)
merakta bırak-
meraktan çatla- (veya çıldır-)
meraktan çatlat-
meram anlat-
meram et-
meram müram
meramın elinden bir şey kurtulmaz
merasim mürasim
mercimeği fırına ver-
mercimek kadar
merdiven daya-
merhabası ol-
merhabayı kes-
merhamet duy-
merhem ol-
mermer gibi
mesafe koy-
mesai yap-
mesele çıkar-
mesele yap-
mesele yok!
meseleyi aç-
meslek edin-
mest et-
mest ol-
mesul ol-
mesut et-
mesut ol-
meşgul et-
meşgul ol-
meteliğe kurşun at-
metelik etmez
metelik verme-
metîn ol-
metres tut-
metreslik et-
mevkii muameleye koy-
Mevla'sına kavuş-
mevlasını bul-
meydan bırakma-
meydan kalma-
meydan oku-
meydan verme-
meydana çık-
meydana çıkar-
meydana gel-
meydana getir-
meydana koy-
meydana vur-
meydanı boş bul-
meyil ver-
meyli ol-
mezar taşı ile övünülmez
meze müze
mezun ol-
mırın kırın et-
mısır patlat-
mısır püskülü [gibi]
mide (veya midesini) bulandır-
midesi bulan-
midesi ekşi-
midesi kazın-
mideye indir-
mim koy-
minare gibi
minareyi çalan kılıfını hazırlar
minnet etme-

minnettar kal-
mirasa kon-
mirim
mis gibi
misafir ağırla-
misafir et-
misafir kal-
misafir ol-
misli menendi yok
mitili at-
moda ol-
modası geç-
mola ver-
morali bozul-
moralini boz-
morga kaldır-
mortayı çek-
mosmor kesil- (veya ol-)
muamele et-
muamele gör-
muayene et-
muayene ol-
muhafaza altına al-
muhafaza et-
muhakeme et-
muhatap ol-
muhtaç et-
muhtaç ol-
mukavele yap-
mukavemet et-
mukayyet ol-
mundar et-
mundar ol-
muradına er-
murt ol-
musallat et-
musallat ol-
mutabık kal-
mutlu et- (veya kıl-)
mutlu ol-
muvaffak ol-
mübalağa et-
mübarek olsun!
mücadele et-
müdafaa et-
müdahale et-
müdana etme-
mühür bas-
müjde ver-
mülakat yap-
mümkün olma-
münakaşa et-
münasebet kur-
münasebette bulun-
münasip gör-
müracaat et-
mürekkep yala-
mürüvvetini gör-
müsaade al-
müsaade et-
müsterih ol-
müşahede et-
müşerref ol-
müteessir ol-
mütehassis ol-
müzakere et-
müzdat eyle-
nabız (veya nabzını) yokla-
nabzı at-
nabzına göre şerbet ver-
naçar kal-
nağme yap-
nail ol-
nakış işle-
nalları dik-
nam sal-
namaz (veya namazını) kıl-
namaz mamaz
namaza dur-
namazında niyazında
namus mamus
namusuna dokun-
namusunu temizle-
namusuyla yaşa-
nanik yap-
nankörlük et-
nar gibi
nara at-
nargile margile
narh marh
narkoz markoz
nasıl ki
nasıl masıl
nasıl olmuşsa
nasıl olsa
nasılsınız
nasır bağla-
nasibini al-
nasihat et-
nasip et-
nasip ol-
Nato mato
nazar değ-
nazar mazar
nazarı değ-
... nazarıyla bak-
nazını çek-
ne akla hizmet ediyor?
ne âlemde?
ne arar (veya onda ... ne gezer)
ne arıyor
ne biçim?
ne buyrulur?
ne çare
ne çıkar
ne de olsa
ne demek?
ne demeye
ne denir
ne diye?

ne fayda
ne gam
ne gezer
ne gibi?
ne gözle bak-
ne güne duruyor?
ne haber?
ne hacet
ne haddine!
ne hâlde?
ne hâli varsa görsün
ne hikmetse
ne idiği belirsiz
ne it değdi ne mundar oldu
ne ise
ne iyi!
ne kadar
ne kadar olsa
ne karın ağrısıysa
ne kızı verir ne de dünürcüyü darıltır
ne lazım
ne mal olduğunu bil- (veya anla-)
ne malum
ne me
ne mümkün
ne münasebet!
ne o?
ne olacak!
ne oldum dememeli, ne olacağım demeli
ne olur (veya olursun veya olursunuz)
ne olur ne olmaz
ne olursa olsun
ne oluyor?
ne pahasına olursa olsun
ne söylüyorsun
ne şeytanı gör ne salavat getir
ne şiş yansın ne kebap
ne var ki
ne var ne yok
ne yapıp yapıp
ne yaptığını bilme-
ne yüzle
neden meden
nedir ki
nefes al-
nefes çek-
nefes et-
nefesi dur-
nefesi kesilmek (veya daral-)
nefret et-
nefsi çek-
nefsini körelt- (veya körlet-)
neler
neler neler
... nere ... nere
nerede akşam, orada sabah
nerede çokluk, orada bokluk
nerede kaldı
... nerede ... orada
neren ağrırsa canın orda
nesi var
nesi var nesi yok
nesil azmaz, insan nesline çeker
nesli tüken-
neşesi kaç-
netice ver-
nevalesini düz-
nevri dön-
neye uğradığını bileme- (veya anlama- veya şaşır-)
neyin nesi kimin fesi
neymiş
neyse ki
neyse meyse
neyse ne
nezaret et-
niçin miçin
nikâh düş-
nikâh et-
nikâh kıy-
nikâh mikah
nikâhlı mikahlı
nikâhsız mikahsız
nikâhta keramet vardır
nine mine
nispet ver- (veya yap-)
nispeti ol-
nişan al-
nişan tak-
nişan yap-
nişangâh mişangah
niyaz et-
niye miye
niyet et-
nokta koy-
nolmak mol-
not al-
not at-
not düş-
not et-
not kır-
not tut-
not ver-
notunu ver-
nöbet bekle- (veya tut-)
numara çevir-
numara mumara
numara yap-
nur gibi
nur içinde yatsın
nur ol!
nur topu gibi
nutku tutul-
nutuk at- (veya çek-)
nüfuz et-
nükset-
o biçim
o değilden
o gün bugün
o kadar

o kadar kusur kadı kızında da bulunur
ocağı sön-
ocağı yanasıca
ocağına düş-
ocağına incir dik-
ocak mocak
of çek-
oflayıp pufla-
oğlan dayıya, kız halaya çeker
oğul moğul
oğul ver-
oh çek-
oh de-
oh olsun!
ok gibi fırla-
ok yaydan çık-
okka çek-
okkanın altına git-
okul mokul
okullu ol-
okulu as-
okumak moku-
okumuş mokumuş
okuyup üfle-
ola ki
olan oldu
oldu olacak
oldu say-
oldubittiye getir-
olduğu gibi
olmayacak duaya âmin de-
oluk gibi ak-
olup biten
olur a!
oluruna bırak-
omuz omuza ver-
omuz silk-
omuz ver-
omuz vur-
omuzları çök-
on parmağında on hüner ol-
on parmağında on kara
ona göre hava hoş
ondan
onlardan
onu bunu bırak
onuruna yedireme-
oralarda olma-
oralı bile olma-
organize et-
orospu morospu
ortada bırak-
ortada fol yok yumurta yok
ortada kal-
ortadan kaldır-
ortadan kalk-
ortadan kaybol-
ortak et-
ortak ol-
ortaklık kur-
ortalığı birbirine kat-
ortalığı kırıp geçir-
ortalığı patırtıya (veya gürültüye) ver-
ortalık ağar-
ortalık karar-
ortalık karış-
ortalık sütliman ol-
ortalık yatış-
ortaya at-
ortaya atıl-
ortaya bit at-
ortaya çık-
ortaya çıkar-
ortaya dök-
oruç tut-
Osmanlı mosmanlı
ot gibi
ot gibi yaşa-
ot kökünün üstünde göverir
ot mot
ot tutun-
otel motel
oturup kalk-
oy ver-
oya koy-
oyun et-
oyun oyna-
oyuna gel-
oyuna getir-
öç (veya öcünü) al-
ödev say-
ödü kop- (veya patla-)
ödünç ver-
ödünü kopar-
ödünü yar-
öfke baldan tatlıdır
öfkeden kudur- (veya deliye dön-)
öfkesini al-
öfkesini kus-
öfkeye kapıl-
öfkeyle kalkan zararla oturur
öğüt ver-
öğütte (veya öğütlerde) bulun-
öksürük tut-
öksürüp aksır-
öksüz kal-
öküz gibi
öküz gibi bak-
öküz möküz
öküz öldü, ortaklık ayrıldı
öküzün altında buzağı ara-
öl dediği yerde ölmek, kal dediği yerde kal-
ölçülü ol-
ölçüp biç-
ölçüyü kaçır-
öldürmek möldür-
ölenle ölünmez
ölme eşeğim ölme yaza yonca bitecek
ölmek möl-
ölmek var, dönmek yok!

ölmüş de ağlayanı yok
ölü gibi
ölü gözünden yaş ara-
ölüm Allah'ın emri
ölümü göze al-
ölümü öp
ölüyü güldür-
ömrü oldukça
ömrü uza-
ömrü vefa etme-
ömür geçir-
ömür sür-
ömürsün
ön teker nereye giderse arka tekerlek de oradan gider
öne çık-
öne düş-
öne sür-
önem ver-
önüne bak-
önüne çık-
önüne dikil-
önüne düş-
önüne geç-
önüne gelen
önüne kat-
önünü al-
önünü kes-
önünü sonunu düşünme-
öp babanın elini
öpücük gönder- (veya yolla-)
öpücük ver-
öpücüklere boğ-
örnek ol-
örnek ver-
örümcek bağla-
ötesi var mı?
ötesi yok
ötüp dur-
övünmek gibi olmasın
öyle de böyle de
öyle gel-
öyle veya böyle
öyle ya
özel kalem mözel kalem
özen göster-
özü sözü doğru
özür dile-
pabucu dama atıl-
pabucunu dama at-
pabucunu ters giydir-
pabuç bırakma-
pabuç eskit-
pabuç pahalı
paçaları sıva-
paçalarından ak-
paçasını al-
paçavra gibi
paçayı kaptır-
paçayı kurtar-
pahasına
pala salla-
palan vur-
palavracı malavracı
pamuk at-
pamuk gibi
pamuk ipliğiyle bağlı ol-
paniğe kapıl-
pansuman yap-
papaz uçur-
para bas-
para boz-
para çek-
para dök-
para etme-
para getir-
para ile değil, sıra ile
para kes-
para kır-
para mara (veya mura)
para peşin, kırmızı meşin
para saç-
para say-
para sızdır- (veya kopar-)
para yap-
para yatır-
para ye-
para yedir-
paradan çık-
paranın üstü
paraya çevir-
parayı veren düdüğü çalar
parça parça et-
parça parça ol-
park et-
parmağı ol-
parmağına dola-
parmağında oynat-
parmak at-
parmak ısır-
parmak kadar
parmakla gösteril-
parsayı el topla-
parsayı topla-
partal at-
parti marti (veya mürtü)
particilik yap-
partiyi kaybet-
pas al-
pas ver-
pas verme-
pasaportunu [eline] ver-
pasaportunu al-
paspas ol-
paşa gibi yaşa-
paşa keyfi bilir
paşalık maşalık
paşazade maşazade
pat diye
patavatsızlık et-

patırtı çıkar-
patırtıya ver-
patlak ver-
patlama!
pay çıkar-
pay et-
pay ver-
paydos de-
paydos et-
payına düş-
payını al-
payidar ol-
pazar ola!
pazarlığa giriş-
pazarlık et-
pazarlık mazarlık
peki meki
pençesine düş-
pendir mündür
perde in-
perende at-
perhiz yap- (veya et-)
perişan et-
perişan ol-
perşembenin gelişi çarşambadan bellidir
pervane kesil-
pervane ol-
pes et-
pestile çevir-
pestilini çıkar-
peşinde dolaş-
peşinde ol-
peşinden git-
peşinden koş-
peşinden sürükle-
peşinden yürü-
peşine düş-
peşine tak-
peşine takıl-
peşini bırakma-
peşkeş çek-
pey sür-
peynir ekmek gibi
pılı pırtı topla-
pır pır et-
pırasa mı dedin?
pırıl pırıl ol-
pırlanta gibi
pırtı mırtı
piç et-
piç ol-
pijama mijama
pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın
pili tüken-
pir aşkına
pire için yorgan yak-
pireyi deve yap-
pirü pak ol-
pis pis bak-
pis pis düşün-
pis pis sırıt- (veya gül-)
pişkinliğe vur-
pişman et-
pişman ol-
pişmanlık duy- (veya getir-)
pişmiş aşa su kat-
pişmiş tavuğun başına gelme-
piyango çarp-
piyango miyango
piyasa et-
piyasaya alma-
piyastos et-
plan kur-
plonjon yap-
polim yap-
polis molis
politika yap-
posası çık-
posasını çıkar-
posta et-
posta koy-
postaya at- (veya ver-)
postayı kes-
postu ser-
pot gel-
pot kır-
poz ver-
propaganda yap-
puan kazan-
Pudovkin mudovkin
pudralı mudralı
pufla gibi
pul pul dökül-
punduna getir-
pupa yelken git-
pus et-
pusu kur-
pusulayı şaşır-
pusuya düş-
pusuya yat-
put gibi
put kesil-
püf çek-
pürdikkat kesil-
Rabbena hakkı için
racon kes-
radyo madyo
rafa kaldır-
rağbet et-
rahat bırak-
rahat bırakma- (verme-)
rahat dur-
rahat et-
rahat ol-
rahat yüzü görme-
rahata er-
rahata kavuş-
rahatı kaç-
rahatına bak-
rahatsız et-

rahatsız ol-
rahatsızlık duy-
rahatsızlık ver-
rahmet okut-
rahmeti rahmana kavuş-
rakı makı
randevu al-
randevu ver-
randevusu ol-
rapor et-
rapor mapor
rapor ver-
rast gel-
rast getir-
rast git-
rastık çek-
razı et-
razı ol- (veya gel-)
reçete yaptır-
refakat et-
rehavet bas-
rehin al-
rehin ver-
rehine koy-
rekabet et-
reklam et-
remil at-
rengi at-
rengi sol-
renk gel-
renk kat-
renk menk
renk verme-
renkten renge gir-
resim mesim
(...-in) resmidir
resmiyete dök-
rest çek-
reva gör-
revaç bul-
revayı hak mı?
rezalet çıkar-
rezil et-
rezil ol-
rezil rüsva (veya kepaze) ol-
rıza göster-
rızası ol-
rızkını çıkar-
riayet et-
rica et-
rica mica
ricada bulun-
rivayet et-
rol al-
rol kap-
rol kes-
rol oyna-
rol yap-
rolü ol-
rota çiz-
röportaj yap-
rövanşı al-
Rufailer karışır
rugan mugan
ruhu bile duyma-
ruhu şad olsun!
ruhuna işle-
ruhunu teslim et-
rüşvet al-
rüşvet müşvet
rüşvet ver-
rüya gör-
rüyasına (veya rüyalarına) gir-
rüzgâr ekip fırtına biç-
rüzgâr gibi
rüzgâr tutma-
saat bu saat
saat gibi
saat gibi işle-
saat tut-
sabah ol-
sabaha kadar
sabahı bul- (veya et-)
sabahı sabah et-
sabahlar hayır
sabahtan akşama kadar
sabote et-
sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas
sabredenin koyununu kurt yemez
sabrı tüken- (veya taş-)
sabrını taşır-
saç saça baş başa
saç saça baş başa gel-
saç sakal [birbirine] karış-
saçı bitmedik yetim
saçı uzun aklı kısa
saçılıp dökül-
saçını süpürge et-
saçları değirmende ağartma-
sadaka madaka
sadık kal-
safdışı et-
safrakesesi mafrakesesi
sağ kal-
sağ ol
sağ olsun
sağ yap-
sağa sola
sağı solu olma-
sağır ol-
sağır sultan bile duydu
sağlam ayakkabı değil
sağlam kazığa bağla-
sağlama bağla-
sağlıcakla git (veya gidin)
sağlığında
sağlığınıza
sağlık mağlık
sağlık olsun!
sahan mahan

sahaya çık-
sahip çık-
sahip ol-
sahneye çık-
sahte mahte
sahura kalk-
sakal bırak-
sakal makal
sakalı ele ver-
sakalına göre tarak vur-
sakalının altına gir-
sakat ol-
sakın ha!
sakın makın
sakınca görme-
sakız gibi
sakin ol-
sakla samanı, gelir zamanı
saklanmak maklan-
salapurya [gibi]
salata malata
salavat getir-
saldırıya uğra-
salık ver-
sallasırt et-
salta dur-
saltanat sür-
saman altından su yürüt-
samimi ol-
sanat manat
sancı mancı
sancısı tut-
sandık munduk
sap derken saman de-
saparta ye-
sapına kadar
sapsarı kesil- (veya ol-)
sararıp sol-
sardalya mardalya
sarf et-
sarhoş et-
sarhoş marhoş
sarhoş ol-
sarhoşluğa vur-
sarı çizmeli Mehmet Ağa
sarılık marılık
sarıp sarmala-
sarkıntılık et-
sarmaş dolaş ol-
sarpa sar-
sası sası kok-
satılığa çıkar-
satıp sav-
satış yap-
satışa çıkar-
satmak mat-
savcı mavcı
savuşup git-
saygı duy-
saygı göster-
saygısızlık et-
sayıp dök-
sayısını Allah bilir
sebat et-
sebebiyet ver-
sebep mebep
sebep ol-
sebze mebze
secdeye var- (veya kapan-)
seçim meçim
seçisine var-
sefa bulduk
sefa geldin (veya geldiniz)
sefa sür-
sefalet çek-
seferber et-
seferber ol-
sekte ver-
sel gibi ak-
sel gider, kum kalır
sel sele ver-
selam (veya selama) dur-
selam (veya selamı) al-
selam çak-
selam et-
selam söyle-
selam ver-
selam verdik, borçlu çıktık
selam yolla-
selamı sabahı kes-
semer vur-
sempati duy- (veya besle-)
semtine uğrama-
sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa?
sen bilirsin
sen giderken ben geliyordum
sen sağ, ben selamet
sen sen ol
senden iyi olmasın
senet menet
senet ver-
seni seni
seninki can da benimki patlıcan mı?
senli benli ol-
sepet havası çal-
sepette pamuğu olma-
ser verip sır verme-
serbest bırak-
serde ... var
serilip yat-
serin gel!
serin merin
serinlik ver-
sermaye yap-
sermayeyi kediye yükle-
serseme çevir-
serseme dön-
sert mert
servis yap-
serzenişte bulun-

ses çıkarma- (veya etme-)
ses çıkma-
ses getir-
ses kesil-
ses seda çıkma-
ses seda kesil-
ses seda yok
ses ver-
sesi çıkma- (veya kesil-)
sesi soluğu çıkma- (veya kesil-)
sesini çıkarma-
sesini kes-
sesini kıs-
sesini yükselt-
set çek-
sevaba gir-
sevap işle-
sevda mevda
... sevdasına düş-
sevinç gözyaşları dök-
sevinçten havalara uç-
sevinçten uç-
sevk et-
sevk ol-
sevmek mev-
sevsinler!
seyahat et-
seyirci kal- (veya ol-)
seyran et-
seyre çık-
seyre dal-
seyre koyul-
seyret!
seyreyle gümbürtüyü
sıcak bas-
sıcak mıcak
sıcak ol-
sıçan deliği ara-
sıçana dön-
sıçıp sıva-
sıfıra in-
sıfırdan başla-
sıfırı tüket-
sığır mığır
sıkı bas-
sıkı dur-
sıkı mı?
sıkı tut-
sıkıntı bas-
sıkıntı çek-
sıkıntı mıkıntı
sıkıntıda ol-
sıkıntısı ol-
sıkıntıya düş-
sıkıntıya geleme-
sıkıya al-
sıkıya gel-
sıkıysa
sıla mıla
sınav mınav
sınav ver-
sınava gir-
sınıfta bırak-
sınıfta kal-
sınırdışı et-
sınırlarını zorla-
sır tut- (veya sakla-)
sır ver-
sıra mıra
sıra ol-
sıra sav-
sırası düş-
sırası gel-
sırasına göre
sıraya koy-
sırık gibi
sırılsıklam ol-
sırım gibi
sırra kadem bas-
sırt çevir-
sırt mırt (veya murt)
sırt sırta ver-
sırtı yere gel-
sırtı yere gelme-
sırtına al-
sırtına geçir-
sırtında yumurta küfesi olma-
sırtından geçin-
sırtından para kazan-
sırtını daya- (veya ver-)
sırtını dön-
sırtını sıvazla-
sırtını yere getir-
sırtlık mırtlık
sırtüstü yat-
sıska ol-
sıtkı sıyrıl-
sıtma mıtma
sıtma tut-
sıtmaya tutul- (veya yakalan-)
sıygaya çek-
sızı mızı
sızıp kal-
sicim gibi
sidik midik
siftah et-
sigara (veya sigarasını) sar-
sigara iç-
sigarayı tellendir (veya tüttür-)
silah at-
silah başı et-
silah çek-
silah patla-
silaha sarıl-
silindir gibi ez-
silinip git-
silip at-
silip süpür-
silkip at-
sinei millete dön-

sinek küçüktür ama mide bulandırır
sineye çek-
sinir buhranına tutul-
sinir kesil-
sinir minir
sinirine dokun-
sinirleri boz-
sinirleri bozul-
sinirleri gergin ol-
sinirleri geril-
sinirleri gevşe- (veya yatış-)
sinirlerine hâkim ol-
sinirlerini boz-
sinirlerini ger-
sinyal ver-
sipariş al-
sipariş et-
sipariş ver-
siper al-
siper et-
siper ol-
sipsivri koy- (veya bırak-)
sist mist
sitem et-
siz bilirsiniz
sizden iyi olmasın
size doyum olmaz
sizlere ömür
sofra donat-
sofrayı kaldır- (veya topla-)
sofrayı kur-
soğan moğan
soğuk al-
soğuk çık-
soğuk dur-
sohbet et-
sokağa (veya sokaklara) dökül-
sokağa at-
sokağa çık-
sokak mokak
sokaklara düş-
sokakta kal-
sokaktan topla-
sol yap-
solo yap-
solucan molucan
soluğu (bir yerde) al-
soluğu kesil-
soluğunu kes-
soluk al-
soluk aldırma-
son bul-
son kozunu oyna-
son nefesini ver-
son noktayı koy-
son pişmanlık akça etmez (veya fayda vermez)
son ver-
sonu gelme-
sopa çek-
sopanın altına yatır-
sorguya çek-
sorma! (veya sormayın!)
sormak mor-
sorması ayıp olmasın
soru sor-
sorumlu tut-
soruşturma aç-
sotaya düşür-
soyunup dökün-
soyup soğana çevir-
söke söke al-
sökük dik-
söküp at-
sövüp say-
söylemediğini bırakma-
söylemesi ayıp
söyleyeceği ol-
söz aç-
söz al-
söz anlamaz
söz at-
söz bir, Allah bir
söz birliği et-
söz dinle- (veya tut-)
söz düşme-
söz et-
söz geçir-
söz gel-
söz gelişi möz gelişi
söz işit-
söz kes-
söz konusu edil-
söz konusu ol-
söz ver-
söz yok!
söze başla-
söze karış-
sözü ağzına tıka-
sözü değiştir-
sözü dönderip dolaştır-
sözü edil-
sözü geç-
sözü kes-
sözü kısa kes-
sözü mü olur?
sözü sohbeti yerinde
sözü tart-
sözü uzat-
sözüm meclisten dışarı
sözünde dur-
sözünden çıkma-
sözünü ağzına tık-
sözünü et-
sözünü geri al-
sözünü kes-
sözünü tut-
sporcu miporcu
staj mıtaj
stop et-
su al-

su altından saman yürüt-
su dök-
su dökün-
su gibi
su gibi ak-
su gibi aziz ol!
su gibi bil- (veya oku-)
su gibi git-
su gibi ol-
su gibi terle-
su içinde
su içinde kal-
su iktiza et-
su kaçır-
su katılmamış
su koyuver-
su mu
su testisi su yolunda kırılır
su ver-
sual et-
suç isle-
suç muç
suç ol-
suç samur kürk olsa kimse sırtına giymez
suçlu ol-
suçsuz muçsuz
suçunu bağışla-
suçüstü yakala-
sudan çıkmış balığa dön-
sular karar-
sulbünden gel-
sultanım!
sultani multani
sululuk et-
sumak mumak
surat as-
surat et-
suratı bir (veya iki) karış
suratından düşen bin parça ol-
sureti haktan görün-
susmak mus-
suspus ol-
susta dur-
susta durdur-
sustalı maymuna dön-
sustalı mustalı
susuz musuz
suya düş-
suya götürüp su içirmeden getir-
suyu çık-
suyu görmeden paçaları sıva-
suyu gözünden kes-
suyu mu çıktı?
suyu nereden geliyor?
suyuna git-
suyunu çek-
sükse yap-
sükûtla geçiştir-
sülük gibi
sünger çek-
sünnet et-
sünnet ol-
sürgü mürgü
sürgün et-
sürme çek-
sürpriz yap-
sürtük mürtük
sürtüp dur-
sürüp gel-
sürüp git-
sürüp sürüştür-
süs için
… süsü ver-
süt dökmüş kedi gibi
sütliman ol-
sütüne kal-
sütünü helal etme-
şad eyle-
şafak at-
şafak sök-
şahadet şerbetini iç-
şahit ol-
şahit şuhut
şahit tut-
şahitlik et-
şahken şahbaz ol-
şak diye
şaka et-
şaka maka derken
şaka söyle-
şaka yap-
şakası yok
şakaya gelme-
şakaya vur-
şamar at-
şamar mamar
şampanya patlat-
şan olsun
şanından ol-
şansını dene-
şap gibi yan-
şapa otur-
şarap marap
şarkı söyle-
şarkı tuttur-
şart et-
şaşı maşı
şaşırıp kal-
şaşkına çevir-
şaşkına dön-
şef mef
şefaat et-
şehir mehir
şehirli mehirli
şehit düş- (veya ol-)
şehit edil-
şeker gibi
şekerim!
şekerleme yap-
şekil ver-

şen ol-
şerbet gibi
şeref ver-
şerefe (veya şerefinize)
... şerefine
şerh et-
şeriat meriat
şeriatın kestiği parmak acımaz
şeşi beş gör-
şey mey
şeytan diyor [ki]
şeytan dürt-
şeytan gibi
şeytan görsün yüzünü
şeytan kulağına kurşun
şeytan tüyü ol-
şeytana pabucu ters giydir-
şeytana uy-
şeytanın alt bacağı
şeytanın bacağını (veya ayağını) kır-
şıkır şıkır oyna-
şıp diye
şıracının şahidi bozacı
şifa ver-
şiir gibi
şikâyet et-
şikâyet mikayet
şikâyette bulun-
şimdikiler
şimdiye kadar (veya dek)
şimşek çak-
şimşek gibi
şire mire
şirin görün-
şirk koş-
şişe çek-
şöyle bir bak- (veya göz at-)
şöyle dursun
şu günlerde (veya sırada)
şu kadar
şuna bak!
şuna buna
şundan bundan
şunu bunu
şunun bunun
şunun şurası
şuradan buradan
şurda burda
şusu busu
Şuşarı muşarı
şut at-
şükürler olsun
şüphe et-
şüphe götürmez
şüphe yok
şüpheye düş-
şüyuu vukuundan beter
ta kendisi
ta ki
taahhüt et-
taam et-
taarruz et-
taarruza geç-
tabak gibi
tabak sevdiği deriyi fazla vurur
taban tabana zıt (ol-)
tabana kuvvet
tabancaya davran-
tabanları kaldır-
tabanları patla-
tabanları yağla-
tabi ol-
tabi tut-
taburcu et-
taburcu ol-
taciz et-
tadı damağında kal-
tadı kaç-
tadı tuzu kalma-
tadına bak-
tadına doyum olma-
tadına var-
tadında bırak-
tadından yenme-
tadını çıkar-
tadını kaçır-
tahammül et-
tahattur et-
tahdit et-
tahkik et-
tahkikat yap-
tahkir et-
tahliye edil-
tahliye et-
tahliye ol-
tahmin et-
tahrik et-
tahrik ol-
tahrip et-
tahsil et-
tahsil gör- (veya yap-)
tahsis et-
tahta mahta
tahtalı köye yolcu et-
tahvil et-
tak et-
takati kesil-
takdim et-
takdir et-
takdiri tedbir bozamaz
takılıp kal-
takıp takıştır-
takip et-
taklidini yap-
taklit et-
taksi çevir-
taksi maksi
taksit öde- (veya ver-)
talan et-
talebe malebe

talep et-
talihine küs-
talim et-
talimat ver-
talip (veya talibi) çık-
talip ol-
talkın ver-
tam ol-
tam üstüne bas-
tamah et-
tamam mı?
tamam ol-
tamir et-
tamir gör-
tanık ol-
tanıklık et-
tanımazlıktan gel-
tanış çık-
Tanrı manrı
tansiyonu yüksel-
tansiyonu yükselt-
tanzim et-
tapon mapon
tapu mapu
taraf (veya tarafını) tut-
taraf ol-
tarak vur-
tarif et-
tarihe geç-
tarihe karış-
tarihî marihi
tarikat marikat
tarla marla
tartışmaya gir-
tasa et-
tasa musa
tasavvur et-
tasdik et-
tasviye et-
taş at-
taş atıp kolu yorulma-
taş bebek gibi
taş çatlasa
taş çıkart-
taş gibi
taş kesil-
taş koy-
taş taş üstünde kalma-
taşa tut-
taşı gediğine koy-
taşı toprağı altın ol-
Taşlık maşlık
tat al-
tatbik et-
tatil et-
tatil ol-
tatlı canını sık-
tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır
tatlı matlı
tatlıya bağla-
tatmin et-
tatmin ol-
tatsızlık çıkar-
tav ol-
tava gel-
tava getir-
tavazzuh et-
tavına getir-
tavını bul-
tavır takın-
taviz ver-
tavsiye et-
tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış
tavşana kaç, tazıya tut de-
tavuk gibi
tavuk mavuk
tayin et-
tazı gibi
tazıya dön-
tazyik et-
tebdil et-
tebdil gez-
tebdili şaş-
tebelleş et-
tebelleş ol-
teberru et-
tebliğ et-
tebrik et-
tebşir et-
tecavüz et-
tecrübe et-
tedarik et-
tedavi et-
tedavi ol-
tedbir al-
tedirgin et-
tedirgin ol-
teessüf ederim!
teessüf et-
tefe koy-
tefriğ et-
tefrika et-
teftiş et-
tehdit et-
tehdit savur-
tehlike atlat-
tehlike çanları çal-
tehlikeye düşür-
tek sıra ol-
tekeline al-
tekemmül et-
tekerine taş koy-
tekerrür et-
tekkeyi bekleyen çorbayı içer
teklif al-
teklif et-
tekme at-
tekme ye-
tekrar et-
tel çek- (I)

tel çek- (II)
tela mela
telafi et-
telakki et-
telaş et-
telaşa düş-
telaşa ver-
telefon et- (veya aç-)
teleme peyniri gibi
telgraf çek-
teline dokun-
telkin et-
tellak mellak
tellal çağırt-
telsiz melsiz
temas et-
temasa geç-
temasta bulun-
tembih et-
temenni et-
temin et-
teminat altına al-
temize çek-
temize çık-
temize havale et-
temizlik yap-
temlik et-
tempo tut-
temsil et-
temyiz et-
tencere dibin kara, seninki benden kara
tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş
tenceresi kayna-
teneffüs et-
teneke meneke
teneşir pakla-
teneşire gelesi
tenezzül et-
tenha menha
tenkit et-
tensip et-
tepe tepe kullan-
tepeden bak-
tepeden tırnağa süz-
tepesi at-
tepesinden kaynar sular dökül-
tepesine bin-
tepesine dikil-
tepki göster-
ter bas-
ter boşan-
ter dök-
terazi var, tartı var, her şeyin bir vakti var
terbiye al- (veya gör-)
terbiye et-
terbiyesini ver-
terbiyesizlik et- (veya yap-)
tercih et-
tercüme et-
tere bat-
tereciye tere sat-
tereddüt et- (veya geçir-)
tereyağından kıl çeker gibi
terfi et-
terhis ol-
terk et-
terkisine al-
ters git-
ters mers
ters ters bak-
ters yüz geri dön-
tersine dön-
tersine git-
tertibat al-
tesadüf mesadüf
tescil et-
teselli bul-
teselli et-
tesir altında kal-
tesir et-
tesirini göster-
teskin et-
teslim al-
teslim et-
teslim ol-
tespih çek-
tespit et-
testiyi getiren de kıran da bir
tesviye et-
teşbihte hata olmaz
teşebbüs et-
teşebbüse geç-
teşebbüsü ele al-
teşekkül et-
teşekkür et-
teşhir et-
teşhis et- (veya koy-)
teşkil et-
teşrif et-
teşvik et-
tetiğe bas- (veya dokun-)
tetiği çek-
tetik dur-
tetikte ol- (veya bekle- veya bulun-)
tetkik et-
tevdi et-
teveccüh et-
teveccüh göster-
teveccühünüz
tevekkül et-
tevekkül mevekkül
tevil et-
tevkif et-
teyze meyze
tezkere al-
tığ gibi
tıka basa doldur-
tıka basa ye-
tıkırında git-
tıla et-

tımar et-
tıpatıp uy-
tıraş et-
tıraş ol-
tıraşı uza-
tırısa kalk-
tırnağı olama-
tırnak kadar
tilki gibi
tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır
tilkiye tavukları bekler misin diye sormuşlar, ayağıma diken batar demiş
tiril tiril titre-
tiryakisi ol-
tiye al-
tohuma kaç-
tok tok yürü-
toka et-
toka moka
tokat (veya tokadı) ye-
tokat aşk etmek
tokat at-
tokmak gibi
tongaya bas-
top at-
top gibi gürle-
top gibi patla-
top mop
topaç gibi
topal mopal
toprağa ver-
toprağı bol olsun
toprak ol-
topu uzaklaştır-
torbaya koy-
tos vur-
tosun gibi
toz al-
toz et-
toz kondurma-
toz ol-
tozpembe gör-
tozu dumana kat-
tozunu al- (veye at-)
tozunu tozağını attır-
töbe möbe
tövbe et-
tövbe mövbe
tövbekâr ol-
tövbeler tövbesi!
Trablus mırablus
tuh muh
tuhaf muhaf
tuhafına git-
tulum gibi
tur at-
tura çık-
turnayı gözünden vur-
turneye çık-
turp gibi
turşu gibi ol-
turşusu çık-
turşusunu kur-
turşuya dön-
tuşa getir-
tut birini, vur ötekine
tutarağı tut-
tutkun ol-
tuttuğu altın olsun
tuttuğunu kopar-
tutu bırak-
tutunacak dalı olma-
tuz (veya tuzla) buz et-
tuz (veya tuzla) buz ol-
tuz biber ek-
tuzağa düş-
tuzak kur-
tuzlayayım da kokmayasın
tuzu bulun-
tükürdüğünü yala-
türkü çağır- (veya çığır-)
türkü söyle-
türkü tuttur-
türkü yak-
tüy dik-
tüy gibi
tüyleri diken diken ol-
ucunda (bir şey) bulun-
ucunu göster-
ucunu kaçır-
ucuz atlat- (veya kurtul-)
ucuz pahalı deme-
uçan kuşa borcu ol-
uçar gibi
uçkur çöz-
uçkuruna gevşek ol-
uçkuruna sağlam (veya sıkı) ol-
uçkurunu bile bağlayama-
uçup git-
ufkunu genişlet-
uğur ola (veya uğurlar olsun!)
uğurlu kademli olsun
uhdesinde ol-
ukalalık et- (veya yap- veya veya tasla-)
ulan mulan
uluorta konuş-
umduğu dağlara kar yağ-
ummadığın taş baş yarar
umuda düş-
umuda kapıl-
umudu kırıl-
umudunu kes-
umur sür-
umurumda değil
umurunda olma-
umut kes-
umut uyan-
umut ver-
umutsuzluğa kapıl-

ununu elemek, eleğini as-
urba murba
uslu dur- (veya otur-)
usta elinden çık-
usta musta
usta ol-
ustı mustı
uşak muşak
uşak ol-
uşaklık et-
utancından yere geç-
utanç ver-
utanma mutanma
uygun bul-
uygun düş-
uygun gel-
uygun gör-
uygun ol-
uyku bastır-
uyku çek-
uyku getir-
uyku kestir-
uyku muyku
uyku tutma-
uykusu başına sıçra-
uykusu dağıl-
uykusu gel-
uykusu kaç-
uykusunu al-
uykusuz kal-
uykuya dal-
uykuya var-
uykuya yat-
uyumak muyu-
uyunmak muyun-
uyuz muyuz
uyuz ol-
uzak dur-
uzak kal-
uzak ol-
uzak tut-
uzatmayalım
uzun et-
uzun lafın kısası
üç aşağı beş yukarı
üç aşağı beş yukarı dolaş-
üç buçuk at-
üçe beşe bakma-
üçkâğıda getir-
üçkâğıt müçkâğıt
üçkâğıtçı beşkâğıtçı
ümidi boşa çık-
ümidi kırıl-
ümidini kes-
ümidini kır-
ümit (veya ümidini) bağla-
ümit besle-
ümit et-
ümit kes-
ümit mümit
ümit uyan-
ümit ver-
ün mün
ün sal-
ürküntü ver-
ürperti ver-
üst başı
üst yanı
üste çık-
üstesinden gel-
üstten bak-
üstün gör-
üstün ol-
üstün tut-
üstünde dur-
üstünde kal-
üstüne al-
üstüne alın-
üstüne at-
üstüne bas-
üstüne bir bardak su iç-
üstüne çek-
üstüne çullan-
üstüne düş-
üstüne gel-
üstüne git-
üstüne gül koklama-
üstüne koy-
üstüne kuma gel-
üstüne olma-
üstüne otur-
üstüne titre-
üstüne tüy dik-
üstüne üstüne git-
üstüne var-
üstüne vazife olma-
üstüne yat-
üstüne yık-
üstüne yok
üstüne yürü-
üye ol-
üzerinde dur-
üzerinde kal-
üzerinden (şu kadar zaman) geç-
üzerine al-
üzerine çek-
üzerine çök-
üzerine çullan-
üzerine titre-
üzerine var-
üzerine yürü-
üzüm üzüme bakarak kararır
üzümünü ye de bağını sorma
vaat et-
vaatte bulun-
vaaz et-
vadesi dol- (veya gel-)
vâkıf ol-
vaki değil
vaki ol-

vakit geçir-
vakit kazan-
vakit öldür-
vakitsiz öten horozun boynunu vururlar
vakti gel-
vakti ol-
vakti olma-
vakti saati gelince
vali mali
var (veya varın veya varsın)
var ol-
var ol!
var yok
varıncaya kadar
varsa ... yoksa ...
vartayı atlat-
vasiyet et-
vatandaş matandaş
vay anam! (veya anasını! veya canına)
vay sen misin?
vazife et-
vazife gör-
vazife mazife
vaziyet al-
VC'li meceli
vebali boynuna
veda et-
vefat et-
vekâlet et-
velveleye ver-
ver elini …
verem ol-
veresiye al-
veresiye ver-
vergi kaçır-
vergi mergi
verilmiş sadakası ol-
verip veriştir-
vesile ara-
vesile bul-
vesile ol-
vız gel-
vız gelip tırıs git-
vicdan azabı çek-
vilayet milayet
viraj al-
viran ol-
vites değiştir-
voli vur-
volta at-
volta vur-
voltasını al-
vur abalıya
vur patlasın, çal oynasın
vurgun vur-
vurup kafayı yat-
vücudunu ortadan kaldır-
ya Allah
ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli
ya devlet başa ya kuzgun leşe
ya herro ya merro
ya huyundan ya suyundan
ya Rabbi (veya Rab)
yabana at-
yabancı gel-
yabancı kal-
yabancı say-
yabancısı olma-
yadigâr bırak-
yağ bağla-
yağ çek-
yağ gibi kay-
yağını biberini hesap eden paça yiyemez
yağıp gürle-
yağma et-
yağma yok
yağmur boşan-
yağmur ye-
yağmurdan kaçarken doluya tutul-
yağmurlar yağdı, yarıklar kapandı
Yahudi mahudi
yaka paça götür-
yaka silk-
yakası açılmadık
yakasına sarıl-
yakasına yapış-
yakasını bırakma-
yakasını destele-
yakasını koyuver-
yakayı (veya yakasını) kurtar-
yakayı ele ver-
yakı yak-
yakından bil- (veya tanı-)
yakınlık duy-
yakınlık göster-
yakıp yık-
yakışık alma-
yakışıklı makışıklı
yakışıksız düş-
yalan at-
yalan yere
yalan yere yemin et-
yalancı çıkar-
yalancısı ol-
yalayıp geç-
yalı kazığı gibi
yallah et-
yalvar yakar ol-
yalvarıp yakar-
yama vur-
yamaklık et-
yan bak-
yan çiz-
yan gel-
yan gelip otur-
yan gözle bak-
yan tut-
yan yan bak-
yan yat-
yangına körükle git-

yanına al-
yanına bırakma- (veya koyma-)
yanına kal-
yanına kâr kal-
yanında ol-
yanıp tutuş- (veya kavrul-)
yani mani
yankı yap-
yanlış kapı çal-
yapıp et-
yapma
yapmadığı kalma-
yapmadığını bırakma-
yaprak gibi titre-
yaprak oynama-
yâr ol-
yara aç-
yara al-
yara kapan-
Yaradan'a sığın-
yaralı parmağa işeme-
yarama-
yaramazlık et-
yararlı ol-
yarası olan gocunur
yardım et-
yardım gör-
yardımda bulun-
yardımına koş-
yârenlik et-
yargıya var-
yarı yolda bırak-
yarıda kal-
yarıda kes-
yarım elma, gönül alma
yarım kal-
yarım sağ yap-
yarım sol yap-
yarından tezi yok
yarış et-
yarışa gir-
yas tut-
yasa bürün-
yasak edil-
yasak et-
yasını tut-
yaş dök-
yaş ilerle-
yaş tahtaya (veya yere) basma-
yaş yetmiş, iş bitmiş
yaşına başına bakma-
yaşından başından utanma-
yaşını başını al-
yaşını bitir-
... yaşını sür-
yaşını yaşayıp dişini dişe-
yaşlı maşlı
yatağa (veya yataklara) düş-
yatağına gir-
yatak matak
yatak yap- (veya ser-)
yataklık et- (veya yap-)
yatalak ol-
yatıp kalk-
yatıp kalkıp
yatırım yap-
yatıya kal-
yavaş gel! (veya ol!)
yavaş!
yavru mavru
yavrum!
yay gibi
yaya kal-
yaygarayı bas-
yayık döv-
yaz var güz var
yazı getir-
yazı mazı
yazıklar olsun
yazıp çiz-
ye kürküm [ye!]
yedeğe al-
yedi iklim dört bucak
yediği naneye bak!
yediği önünde, yemediği ardında
yedikleri içtikleri ayrı gitme-
yedirip içir-
yeğen meğen
yekûn çek-
yel gibi
yel mi attı, sel mi
yel üfürdü, sel götürdü
yel yepenek yelken kürek
yelkenleri [suya] indir-
yem ol-
yeme de yanında yat
yemeden içmeden kesil-
yemek memek
yemek seç-
yemek ye-
yemeni mümeni
yemeyenin malını yerler
yemez
yemin billah et-
yemin et-
yemin etsem başım ağrımaz
yemin iç-
yemin ver-
yemin verdir- (veya ettir-)
yemini bas-
yengeç gibi
yenik düş-
yenilgiye uğra-
yenir yutulur değil
yer aç-
yer al-
yer bul-
yer değiştir-
yer demir gök bakır
yer et-

yer ver-
yer yarılıp içine gir-
yer yerinden oyna-
yerden göğe kadar
yerden yere çal-
yere bakan yürek yakan
yere batasıca
yere çal-
yere sağlam bas-
yere ser-
yere vur-
yere yığıl-
yere yıkıl-
yeri başka
yeri gel-
yeri var!
yerin dibine geç-
yerin kulağı var
yerinde durama-
yerinde kal-
yerinde ol-
yerinde say-
yerinde yeller es-
yerinden fırla-
yerinden oyna-
yerinden oynat-
yerine geç-
yerine gel-
yerine getir-
yerine koy-
yerini al-
yerini bul-
yerini doldur-
yerini getir-
yerini tut-
yerle bir et-
yerlerde sürün-
yerlere geç-
yerlere kadar eğil-
yerleri süpür-
yersiz yurtsuz kal-
yeter de artar
yeter derecede
yeter ki
yetiş! (veya yetişin!)
yetki ver-
yetmişine merdiven daya-
yıkım ol-
yıl uğursuzun
yılan gibi
yılan gibi sok-
yıldırım gibi
yıldırımla vurulmuşa dön-
yıldırımları üstüne çek-
yıldız ak-
yıldızı barışma-
yıldızı parla-
yıldızı sön-
yırtık dondan çıkar gibi
yitip git-
yitirmek mitir-
yiyip bitir-
yiyip iç-
yoğurt çal-
yoğurt mu?
yoğurtçu moğurtçu
[yok] ananın hörekesi
yok canım
yok devenin nalı
yok et-
yok ol-
yok yok
yoksa moksa
yoksun kıl-
yoksun ol-
yoktan var et-
yokum
yol aç-
yol al-
yol ara-
yol bul-
yol görün-
yol göster-
yol kes-
yol tep-
yol tut-
yol ver-
yol yakınken
yol yap-
yol yoluyla orman baltayla
yol yürü-
yola (veya yollara) düş-
yola (veya yoluna) koyul-
yola çık-
yola gel-
yola getir-
yolcu et-
yoldan çevir-
yoldaşlık et-
yollara dökül-
yolsuz kal-
yolu aç-
yolu düş-
yolun açık olsun
... yoluna
yoluna çık-
yoluna gir-
yoluna koy-
yoluna öl-
yolunda git-
yolunu bekle- (veya gözle-)
yolunu değiştir-
yolunu kaybet-
yolunu kes-
yolunu şaşır-
yolunu tut- (I)
yolunu tutmak (II)
yorgun düş-
yorgunluğunu al-
yosun tut-

yuh çek-
yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal
yukarıdan bak-
yuları birinin elinde ol-
yuları tak-
yuları teslim et-
yumruk at-
yumruk gibi
yumruk kadar
yumruk yumruğa gel-
yumurta kapıya gel-
yuva kur-
yuva yıkanın yuvası yıkılır
yuvarlanıp git-
yuvasını dağıt-
yuvasını yap-
yuvasını yık-
yük et-
yük mük
yük ol-
yüksek perdeden konuş-
yüksekten at-
yüksekten bak-
yüksük kadar
yükte hafif pahada ağır
yükünü al-
yükünü tut-
yüreği ağzına gel-
yüreği cız et-
yüreği çarp-
yüreği hop et- (veya oyna-)
yüreği kabar-
yüreği parça parça ol-
yüreği parçalan-
yüreği rahata er-
yüreği sızla-
yüreği soğu-
yüreği yan-
yüreğine ateş düş-
yüreğine çök-
yüreğine in-
yüreğine işle-
yüreğine su serp-
yüreğini hoplat-
yüreğini tüket-
yüreğinin başı yan-
yüreğinin yağı eri-
yürek iste-
yürek soğut-
yürü!
yürüyen atın başına vurulmaz
yüz bul-
yüz bulunca astar iste-
yüz çevir-
yüz geri et-
yüz karası ol-
yüz kızart-
yüz müz
yüz tut-
yüz verme-
yüz yüze bak-
yüz yüze gel-
yüze çık-
yüzsuyu dök-
yüzü allak bullak ol-
yüzü asıl-
yüzü görme-
yüzü gül-
yüzü kâğıt gibi ol-
yüzü kalma-
yüzü karış-
yüzü kızar-
yüzü kireç gibi ol-
yüzü kireç kesil-
yüzü olma-
yüzü sarar-
yüzü suyu hürmetine
yüzü tutma-
yüzük müzük
yüzünden düşen bin parça ol-
yüzüne bakamaz ol-
yüzüne bakılır ol-
yüzüne bakılmaz ol-
yüzüne bakma-
yüzüne bakmaya kıyama-
yüzüne bir daha bakma-
yüzüne gül-
yüzüne hasret kal-
yüzüne kan gel-
yüzüne karşı
yüzüne vur-
yüzünü buruştur- (veya ekşit-)
yüzünü görme-
yüzünü güldür-
yüzünü kara çıkar-
yüzüp yüzüp kuyruğuna gel-
yüzüstü bırak-
zabıt mabıt
zabıt tut-
zabit mabit
zahmet çek-
zahmet et-
zahmet ol-
zahmet olmazsa
zahmet ver-
zahmete katlan-
zahmete sok-
zam mum
zam yap-
zaman al-
zaman maman
zamana uy-
zamanı geç-
zambırından geçilme-
zampara mampara
zapt et-
zapt olun-
zar at-
zar gel-
zar kes-

zar tut-
zarar et-
zarar gel-
zarar marar
zarar ver-
zararı yok
zararlı çık-
zarına bak-
zart zurt et-
zat-ı kibriya matı kibriya
zatlık matlık
zayıf mayıf
zebun et-
zehir gibi
zekât mekat
zekât ver-
zemberek gibi
zemin hazırla-
zemin ve zamana uygun
zengin et-
zengin ol-
zenginin malı züğürdün çenesini yorar
zerre kadar
zerresi yok
zeval verme-
zevk al- (veya duy-)
zevk et-
zevk için
zevk ver-
zevkine var-
zevkli geç-
zevkten dörtköşe ol-
zılgıt ver-
zılgıt ye-
zınk diye dur-
zıp diye çık-
zırlayıp dur-
zırnık verme-
zıvanadan çık-
zıvanadan çıkar-
ziftin pekini içsin
zihin yor-
zihnine gir-
zihnini bulandır-
zihnini çel-
zihnini kurcala-
zikzak yap-
zil kal-
zilzurna ol-
zina et- (veya işle-)
zincire vur-
zindan et-
zindan kesil-
zindan ol-
ziyade olsun!
ziyafet çek-
ziyan et-
ziyan ol-
ziyan zebil et-
ziyan zebil ol-
ziyanı yok
ziyaret et-
zom ol-
zor gel-
zor kullan-
zor mor
zorla güzellik olmaz
zorluk çıkar- (veya göster-)
zoru ol-
zoruna git-
zorunda bırak-
zorunda kal- (veya ol-)
zorunlu kıl-
zuhur et-
zula et-
zula ol-
zulüm gör-
zulüm ile abat olan, encamı berbat olur
zümrüt gibi

4.2.3. En Sık Kullanılan 1000 Madde Başı

Madde	Sıklık				
da / de	37131	öyle	3984	ha	2399
bir	32388	kapı	3964	otur-	2383
ol-	26698	söyle-	3932	bul-	2380
ne	25168	iç	3902	aç-	2339
de-	24915	iki	3898	çıkar-	2261
o (II)	18480	bey	3895	onlar	2235
bu	16369	başla-	3888	yol	2219
ben (II)	14467	kim	3870	doğru	2161
gel-	14052	at-	3782	birden	2144
bil-	11235	biz	3693	sana	2142
bak-	10851	nasıl	3673	niye	2110
et-	10762	kal-	3580	büyük	2094
gibi	10676	bırak-	3552	konuş-	2080
git-	10352	çocuk	3538	söz	2080
sen	10165	dur-	3516	ona	2068
değil	9779	ağa	3502	çalış-	2067
al-	9489	bana	3467	belki	2059
ama	9478	böyle	3445	iç-	2053
var	9400	zaman	3434	evet	2039
kız	9025	genç	3359	küçük	1978
ver-	8592	içinde	3332	alt	1887
göz	7981	para	3264	getir-	1868
el (I)	7645	iyi	3263	anlat-	1866
kadın	7518	Allah	3206	koş- (I)	1857
adam	6904	şu	3198	kafa	1825
iste-	6902	yüz (II)	3194	ağız	1822
şey	6630	biri	3131	ses	1813
yok	6511	düşün-	3093	düş-	1804
baba	6459	koca (I)	3059	beş	1784
iş	6332	anla-	3018	sigara	1778
çok	6121	kalk-	2998	tam	1764
kendi	5971	ara	2985	duy-	1752
ki (I)	5967	ye-	2930	hanım	1747
yap-	5584	her	2910	niçin	1741
yan	5480	dön-	2908	ayak	1738
kadar	5376	tut-	2890	ağabey	1728
gör-	5370	uğra-	2890	işte	1726
diye	5322	insan	2831	peki	1720
ya (II)	5306	can	2785	arka	1708
çık-	5294	şimdi	2779	erkek	1706
için	5294	akıl	2749	dünya	1668
geç-	5015	oda	2748	yat-	1660
karı	4940	ön	2713	fabrika	1658
baş	4790	gül-	2631	hiçbir	1656
ev	4728	başka	2566	önce	1655
gene	4532	sev-	2563	art	1647
yer	4431	be	2562	on	1612
oğul	4285	bütün	2528	güzel	1611
gün	4281	ana	2524	tabii	1592
daha	4216	ve	2511	kahve	1589
sor-	4157	karşı	2508	hatta	1587
çek-	4129	siz	2478	kork-	1587
gir-	4067	en (II)	2464	kol	1573
bile	4036	gece	2436	masa	1572
anne	4024	arkadaş	2434	bunlar	1569
hiç	4024	hâl	2409	usta	1554

yeni	1529
herif	1527
geçir-	1522
topal	1521
sıra	1513
boş	1501
vur-	1495
oğlan	1490
sanki	1488
bekle-	1469
hem	1457
üç	1457
az	1455
in-	1437
pencere	1431
saat	1428
içeri	1424
kocaman	1423
yani	1423
hemen	1416
su	1415
olabil-	1405
artık	1401
neden	1401
yalnız	1386
İstanbul	1366
abla	1360
kaç-	1353
efendi	1338
dert	1321
ağla-	1312
yoksa	1308
ya da	1307
haber	1295
var-	1286
hep	1281
yatak	1270
koy-	1269
üst	1263
yıl	1234
sarı	1212
ulan	1210
kulak	1208
hayır (I)	1206
dinle-	1202
laf	1201
kes-	1199
avrat	1191
dükkân	1179
sokak	1178
olma	1176
müdür	1175
ora	1174
yavru	1174
eski	1160
kız-	1158
kaldır-	1146
şehir	1146
götür-	1142
öl-	1139
nerde	1130
hele	1127
hava	1117
san-	1115
araba	1111
herkes	1110
unut-	1105
tanı-	1101
geri	1100
kara (II)	1091
filan	1089
hâlâ	1081
saç	1079
sahip	1076
yak- (I)	1074
mavi	1058
birlikte	1057
öteki	1052
bas-	1050
kardeş	1048
yürü-	1048
mahalle	1044
hani	1023
duvar	1020
sonra	1015
omuz	1010
sinirli	1008
beyefendi	992
çünkü	972
merdiven	968
kâtip	960
gerçekten	959
cevap	955
akşam	953
ekmek	953
hatırla-	945
pek	945
zaten	945
boyun	943
göre	942
lazım	941
yaş (I)	934
efendim	931
bağır-	925
yarın	917
karşılık	911
bacak	907
gelen	903
oku-	901
yaşa-	901
mesele	898
beyaz	897
fırla-	897
kan	896
dolaş-	895
göster-	892
lira	891
bura	888
vakit	881
yeniden	879
avuç	874
rakı	871
doktor	869
benze-	866
bakış	865
bin	864
oyna-	856
üzerinde	855
uzun uzun	852
amma	848
kalabalık	848
vay	846
yan-	845
patron	844
yüz (I)	841
öfkelen-	840
birbiri	833
sabah	833
yaz-	830
dikkat	826
son	825
köy	821
uzat-	821
cep	818
sarıl-	817
dışarı	812
nereye	805
deli	803
işçi	801
ah	797
hoş	795
açıl-	788
buyur-	788
toprak	788
bugün	786
yahut	785
kötü	783
bulun-	782
dört	782
beri	779
ihtiyar	779
ara-	778
çekil-	773
salla-	773
yemek	773
güneş	766
dudak	760
dikil-	759
kırmızı	749
tek	749
gerek-	743
üzerine	742
birkaç	740
haydi	740
i-	740
müfettiş	740
kesil-	739
uzak	735
tekrar	729
kaş	728

öp- 725
tepe 725
öğren- 722
kalın 721
her zaman 720
uyku 719
çevre 718
e 718
karış- 717
dolu (II) 713
kıyı 713
çal- 712
lakin 712
yahu 712
pis 710
fena 707
hiç kimse 707
atla- 704
bura 704
fark 703
falan 701
iri 701
sırt 700
hak 699
sağ (I) 699
kimse 696
korku 696
ayıp 695
herhâlde 695
çevir- 694
delikanlı 693
ilk 692
dayı 691
taş 688
karanlık 686
hangi 683
sol 683
belli (II) 682
kenar 682
yakın 681
ayrıl- 679
çiftlik 677
tahta 676
bit- (I) 675
uzun 672
amca 670
iyice 668
lan 666
acaba 665
kaç 664
heyecan 659
yumruk 659
uyu- 653
asıl 652
inan- 652
komşu 648
fakat 645
koca (II) 643
karyola 640
kitap 637
burun 635
sok- 634
garson 632
bakkal 631
iskemle 631
bir ara 630
aynı 628
zor 627
kahkaha 622
avukat 619
dil (I) 618
görün- 618
beğen- 617
parti (I) 617
tamam 617
merak 613
şoför 612
evlat 611
üstüne 611
yirmi 610
dal- 609
pırıl pırıl 609
ağır ağır 608
memleket 608
çağır- 606
film 606
kazan- 606
madem 604
şaş- 603
çay (I) 601
evlen- 599
orta 597
ay (II) 595
emmi 592
bir daha 591
titre- 591
hayat 586
elli (I) 585
yıka- 585
apartman 584
art- 583
sertçe 582
sevgili 582
sil- 579
yaşlı (I) 579
sahi 577
biraz 575
memnun 574
sokul- 573
makine 569
uyan- 569
it 567
zengin 567
bekçi 565
köşe 565
yalan 565
edebil- 564
mektup 562
polis 562
hız 561
teyze 561
sarhoş 560
deniz 557
ufacık 552
ta 551
sevinç 550
bacı 548
siyah 548
sat- 547
say- 547
sefer 546
uzan- 545
yaklaş- 544
sebep 541
yarı 541
âdeta 540
fazla 540
duman 539
aşağı 536
işit- 535
şeker 534
tabanca 533
kısa 532
doldur- 531
elbette 531
hafta 531
bardak 530
bıyık 529
suç 529
göğüs 528
henüz 526
kaçır- 521
ışık 520
hadi 518
sus- 516
sakla- 514
sür- 514
aldır- 513
koğuş 513
mutfak 511
hesap 509
çarp- 507
memur 507
parla- 507
galiba 505
acı- (II) 504
an 503
kurtul- 502
dede 501
ki (II) 498
şişe 498
bulabil- 497
hepsi 495
karın 495
öldür- 494
aman 491
vallahi 491
konak 490
utan- 489
büsbütün 488

tarla 487
diş 485
yet- 484
çak- 481
hatırlat- 481
aşk 480
konuşma 480
boyuna 479
nerden 479
yürek 478
şarap 477
sıcak 474
sık- 474
belle- 473
açık 472
bilek 471
edil- 471
yukarı 470
sert 469
kır- 468
tak- 467
sinema 466
bar 465
geç 465
topla- 465
vazife 465
yakışıklı 465
biçim 464
tuhaf 462
renk 461
tatlı 461
üzeri 461
şöyle bir 460
haklı 459
iliş- 459
pantolon 458
köpek 457
bir an 455
parmak 455
değiş- 454
pehlivan 452
ateş 450
millet 450
et 449
hırs 446
büyü- 445
yeşil 445
kıpkırmızı 444
yakala- 444
lokanta 443
kâğıt 442
dik- (I) 441
adım 440
alın- 440
az sonra 439
kadeh 439
kapan- 439
taksi 437
yağmur 437
paket 435
lüzum 434
ırgatbaşı 433
çekin- 432
durum 432
alabil- 431
yüzünden 430
annecik 429
birtakım 429
sıkıntı 429
dost 428
takıl- 428
kuvvetli 427
hasta 425
kirli 425
gazete 423
altı 420
sağ (II) 420
sonunda 420
a 419
kırk 419
otel 419
çirkin 418
mal 416
yorgan 415
hem … hem 413
atıl- 412
sekiz 412
şaşır- 411
orda 410
soğuk 410
doğrusu 409
kaptan 409
hareket 408
uç- 407
gez- 406
hanımefendi 405
benimki 404
gök 402
kocakarı 402
devam 401
el (II) 401
şöyle 401
taraf 401
avlu 399
çene 399
vapur 399
ad 398
çamaşır 398
kapa- 398
kardaş 398
parça 398
ters (I) 398
bıçak 397
gelin 397
ağır 396
dip 396
berber 393
halk 393
köşk 393
rahat 393
sadece 393
aslan 392
bitir- 392
köylü 390
kurtar- 390
birer 389
razı 389
dayan- 386
geniş 385
yanak 385
hafifçe 384
çeşitli 380
döv- 380
başkası 379
diz 379
hapis 379
it-(I) 379
oysa 379
kamyon 378
kuru 378
pamuk 378
boz- 377
uç 376
haminne 374
ince 374
bin- 372
bela 371
rüya 371
nol- 368
top 368
yabancı 368
Zaloğlu 368
indir- 367
kabak 366
kırp- 366
kur- 366
yüksek 366
silk- 365
sedir 363
peş 362
bağla- 361
öte 361
derken 360
emir 359
fen müdürü 359
içer 359
buçuk 358
deve 358
vali 358
kolay 357
kavga 356
mutlaka 356
yan yana 355
emret- 354
hayvan 354
ikinci 354
davran- 353
zarif 353
ayna 352
bol 352

di- 352
burası 351
sakın 351
söv- 351
ak- 350
diyebil- 349
giy- 349
gönder- 349
gülümse- 349
nefret 349
şeref 349
bozul- 348
kantarcı 348
kop- 348
serseri 348
bel (I) 347
cadde 347
yaka 347
din 346
önemli 346
etraf 345
nerede 344
toz 343
aç 342
birdenbire 342
otuz 342
seslen- 342
tren 342
yedi 342
cezaevi 340
etme 340
sıkıl- 339
uzaklaş- 339
ölüm 338
söylen- 338
hazır 337
daya- 336
her gün 335
kurt (I) 335
üstelik 335
vallaha 335
burda 334
patla- 334
ceket 331
dalga 330
gayet 330
kedi 330
kuruş (I) 329
meydan 328
usullacık 327
hemşeri 326
kat 326
etek 325
koku 325
herhangi bir 324
içerle- 324
kızar- 324
kucak 323
vazgeç- 323
yaş (II) 323
gölge 322
tıpkı 322
üzere 322
yine 322
bıyıklı 321
demir 321
sarsıl- 321
ertesi 320
hayal 320
hayret 320
hemen hemen 320
koltuk 320
bahçe 319
ileri 319
işaret 319
koskoca 319
dök- 318
karşılaş- 318
taşı- 318
azgın 317
çabucak 317
geceleri 317
veril- 317
altın 316
düşman 316
şerefsiz 315
yazıhane 315
düş 314
zorla 314
işle- 313
kap- 313
namus 313
hatır 312
ilkin 311
öbür 311
ter 311
tövbe 311
müthiş 310
yo 310
malum 309
surat 309
kuş 308
borç 307
tuvalet 307
kaynana 305
ağaç 304
kişi 304
mesela 304
zavallı 304
doğrul- 303
karar 303
torun 303
as- 302
ayakkabı 302
telefon 302
boy 301
elbise 301
hizmetçi 301
karakol 301
kör 301
okşa- 301
oh 300
verebil- 300
hala 299
resim 299
şaka 299
Ankara 298
birisi 298
günah 298
öğretmen 298
önceki 298
yapabil- 298
amir 297
dayanabil- 297
hâlbuki 297
küfür 297
mahalleli 297
neyse 297
sağlık 297
kız kardeş 296
aptal (I) 295
kar 295
mırıldan- 295
yüzük 295
alma 294
beraber 294
meyhane 294
kel 293
verme 293
yardım 293
mümkün 292
defter 291
gece yarısı 291
yazık 290
at 289
eşek 288
gitme 288
beton 287
gelme 287
kalp (I) 287
korkunç 286
okul 286
odacı 285
dile- 284
jandarma 284
semt 284
yalvar- 284
yeğen 284
acı 283
adamakıllı 283
fırsat 283
fikir 282
ırgat 282
kontrol 282
ya (I) 282
yüksel- 282
zaman zaman 282
kov- 281
bat- 280
maaş 279

nesi 279
gittikçe 278
hafif 278
şüphe 278
esmer 277
karıştır- 277
kırıl- 277
yüklü 277
Amerika 276
düşür- 276
müşteri 276
banka 275
cam 275
asıl- 274
dökül- 274
komiser 274
suçlu 274
çök- 273
yara- 273
şimşek 272
eğil- 271
sevin- 271
dün 270
ortalık 270
yum- 270
bitirim 269
böylesi 269
erken 269
gözlü 269
günün birinde 269
nereden 269
numara 269
ille 268
izin 268
kasaba 268
kay- 268
sakal 268
tokat 268
aydınlık 267
derin 267
sar- 267
zarar 267
Beyoğlu 266
mangır 266
yorgun 266
alın 265
kul 265
rica 265
rastla- 264
arabacı 263
idare 263
küçücük 263
sabahleyin 263
yarım 263
içki 262
lamba 262
yuvarlan- 262
çığlık 261
çorap 260
dışarda 260
dokun- (I) 260
düdük 260
roman 260
uygun 260
çömel- 259
otobüs 259
kullan- 258
coş- 257
telaş 257
merhaba 256
meşgul 256
silin- 256
bayıl- 255
çıldır- 255
aldırış 254
ayır- 254
ayrı 254
babacık 254
dol- 254
güçlü 254
salon 254
tavan 254
kopar- 253
pembe 253
uy- 253
yıllar yılı 253
bir zamanlar 252
dağ 252
ile 252
maşa 252
çıplak 251
köse 251
kurşun 251
bir parça 250
sez- 250
fabrikatör 249
hı 249
ihtiyaç 249
kendi kendine 249
tane 249
bir başkası 248
ıslak 248
teslim 248
yanı başında 248
bakış- 247
sinirlen- 247
çokluk 246
tabak (I) 246
bu sefer 245
dokuz 245
nikâh 245
teklif 245

4.2.4. En Sık Kullanılan 1000 Sözcük/Sözcükbiçim

Sözcük	Sıklık				
bir	38111	kim	2495	neden	1476
ne	22801	şimdi	2482	yüz	1468
de	20009	olsun	2457	canım	1466
da	18733	senin	2447	çekti	1463
bu	13583	içinde	2418	bunu	1442
o	11667	allah	2416	kızı	1439
dedi	10697	hem	2273	para	1438
sonra	10415	gitti	2266	boş	1432
gibi	10168	ha	2227	artık	1429
ama	9437	başka	2172	yani	1422
mi	9013	bey	2162	başını	1419
mı	7244	birden	2155	güzel	1407
ya	7070	sana	2140	kocaman	1405
ben	6831	ona	2078	kara	1398
değil	6610	sordu	2069	pek	1395
ki	6470	hemen	2056	yoksa	1373
çok	6446	belki	2053	şeyler	1364
daha	5676	evet	2034	halde	1354
var	5632	yoktu	2010	adamın	1352
diye	5338	niye	2004	yalnız	1348
için	5225	doğru	2001	hayır	1337
kadar	5173	büyük	1995	bizim	1315
sen	4819	az	1955	üç	1315
hiç	4719	iş	1867	kalktı	1264
gene	4530	gece	1837	ver	1257
her	4118	küçük	1831	annesi	1243
bile	4062	seni	1826	gözlerini	1242
kadın	4055	kendi	1783	insan	1240
yok	3966	olur	1773	olan	1239
böyle	3767	tam	1773	biri	1236
öyle	3694	beş	1771	kadının	1222
adam	3643	işte	1753	hele	1209
iki	3625	peki	1713	ali	1206
bana	3463	niçin	1705	girdi	1204
nasıl	3441	aldı	1701	sarı	1203
demek	3377	değildi	1693	ulan	1200
zaman	3332	ağa	1672	pırıl	1198
kız	3226	yeni	1664	karşı	1186
benim	3192	hiçbir	1656	hanım	1174
genç	3162	gözleri	1654	işi	1171
beni	3161	önce	1651	ondan	1168
şey	3147	bak	1649	oğlu	1157
baktı	3059	başladı	1643	Cevdet	1146
şu	2912	yanına	1624	bilir	1140
gün	2834	ağır	1617	güldü	1137
onu	2726	on	1589	çocuk	1135
iyi	2690	hatta	1586	hala	1125
vardı	2672	çıktı	1580	topal	1120
geldi	2611	oldu	1573	olduğunu	1117
mu	2601	tabii	1573	attı	1115
bütün	2590	kendini	1567	hep	1112
uzun	2569	döndü	1552	karısı	1102
en	2565	geçti	1544	göz	1100
be	2557	babası	1514	miydi	1098
ve	2521	olsa	1493	durdu	1095
onun	2511	sanki	1488	olacak	1088

filan	1087	cevap	828	beyefendi	687
içeri	1083	oğlum	828	hadi	686
yanında	1079	amma	827	an	682
eski	1073	olduğu	826	geri	682
mıydı	1071	alıp	821	lazım	680
sıra	1069	yer	821	beri	678
birlikte	1054	altında	817	Nuran	677
sigara	1049	erkek	812	sefer	676
dedim	1039	nereye	812	beyin	673
etti	1028	tatlı	811	tuttu	673
elini	1025	saat	810	iyice	668
hani	1025	karı	803	acaba	665
mavi	1016	ara	797	sıkı	665
al	982	kocası	794	yan	663
sinirli	979	siz	786	arada	662
hasan	970	yahut	784	lan	660
kendine	970	başında	781	olmuştu	660
olmaz	970	arasında	779	açtı	656
çünkü	967	diyor	779	filiz	655
elinde	967	olursa	774	kapı	655
yana	963	herif	773	yerine	655
gerçekten	958	gözü	772	başlamıştı	654
önünde	955	bugün	769	bırakıp	654
biz	952	deli	767	adamı	651
musun	951	şeyi	767	hangi	651
yere	947	bin	764	git	649
zaten	945	tekrar	764	aynı	645
bilmem	937	kapıyı	761	aklına	644
el	935	babasının	760	mü	643
ah	931	haydi	760	bol	642
efendim	929	ilk	759	gelmişti	640
bakalım	923	gelir	758	fakat	637
göre	916	benden	756	karşılık	637
eve	915	nerde	746	herkes	635
ağabey	914	bakıyordu	743	haber	634
şöyle	912	birkaç	739	yirmi	634
gel	911	üzerine	739	ardından	630
bırak	902	su	732	kaç	629
biliyordu	899	pis	731	burada	628
beyaz	898	babam	729	fabrika	628
efendi	893	demişti	726	yaşlı	625
yeniden	881	fena	721	belli	624
başına	876	içine	721	kocasının	621
kalın	870	misin	717	açık	620
kızın	864	onlar	717	çekip	619
baba	862	kırmızı	716	gözleriyle	619
üstüne	862	oğlan	713	bize	617
usta	860	birinde	712	ev	616
yarın	860	lakin	710	elinden	613
yavrum	856	yahu	710	odasına	612
üzerinde	855	laf	702	gelip	610
içini	853	akşam	699	anne	609
vay	849	falan	698	geçirdi	609
kötü	846	dört	696	koştu	609
tek	844	önüne	694	gidip	608
yüzü	843	herhâlde	692	dolu	607
koca	839	gelen	691	Murtaza	606
söz	836	verdi	690	madem	604
bundan	834	ihsan	689	eli	603
iri	831	sabah	688	yıl	603

ayıp	602
çıkardı	602
Yusuf	601
kahve	599
annesinin	596
bunun	596
dünya	596
gelmiş	595
geliyor	594
lira	590
Kudret	589
geç	588
Güllü	587
rakı	587
sahibi	587
ihtiyar	586
sahi	582
sertçe	582
söyle	581
sağ	577
son	577
ekmek	575
gider	574
geliyordu	573
içinden	572
biraz	571
işe	571
olacaktı	569
olurdu	569
biliyor	567
Neriman	567
anlamıştı	566
içi	565
sesi	565
türlü	563
elli	562
Muzaffer	561
gelince	558
kuru	557
görünce	551
ta	549
ol	547
Nedim	545
Reşit	545
bunlar	544
dışarı	543
vallahi	543
ufacık	541
âdeta	540
tamam	539
değilim	538
abla	537
sık	535
bunları	534
buraya	533
Cevriye	531
elbette	530
elleri	525
henüz	525
yandan	525
siyah	523
öteki	521
ay	518
üst	518
aklı	515
kadını	513
kimse	513
karısının	508
kemal	508
tıpkı	508
yerde	507
doktor	506
yanı	506
acı	505
oturdu	505
size	503
asıl	502
diyorum	502
galiba	502
hava	502
kısa	502
buna	500
iç	500
boyuna	497
işin	497
ağanın	496
ana	495
yalan	495
fazla	493
neler	490
olmuş	490
evde	489
büsbütün	488
omuz	488
alır	484
dikkat	484
hoş	484
arkadaş	483
kan	483
hızla	482
sıcak	482
başı	481
et	481
karşısında	478
vermedi	478
kaldırdı	476
eline	474
isterse	474
derdi	473
bizi	470
uzattı	470
salladı	466
aman	465
nerden	463
olmasa	462
sizin	462
annem	460
kolay	460
vakit	459
kulak	458
senden	458
boynuna	456
odaya	456
bakıyor	455
muydu	455
zengin	452
kızdı	451
sert	451
çocuklar	450
oğlunun	449
Recep	449
yüzünden	448
Yasin	447
onları	444
Hacer	443
kızım	443
zamanlar	443
eder	442
gelecek	442
yolunu	442
tahta	440
sonunda	436
kâtip	434
yakın	434
dur	433
yeşil	433
çocuğu	432
içindeydi	432
mesele	432
müdürü	432
düşündü	430
öfkeyle	430
Ayşe	429
ederim	429
indi	429
yüzünü	429
aklından	428
birtakım	428
der	427
evine	427
Gafur	427
düşünüyordu	426
garson	426
kuvvetli	425
anlattı	424
birer	424
birine	424
karanlık	424
yüzüne	424
Fatma	422
yaktı	422
avrat	421
pehlivan	420
ses	419
almış	417
ağzını	416
çıkarıp	414
yerden	414
yerinde	412
kadınlar	411

kızlar	411	çay	381	saçları	351
gördü	410	yarım	381	koşarak	350
kıpkırmızı	410	arasına	380	istemiyordu	349
taş	410	boylu	380	lüzum	348
Allah'ın	409	Mustafa	380	zarif	347
doğrusu	409	anası	379	etmişti	346
heyecanla	409	çeşitli	378	oğlunu	345
duran	408	sizi	378	kesti	344
kızını	408	tuhaf	378	mısın	344
adama	407	parça	377	yeter	344
İstanbul	407	ellerini	376	kabak	343
kaldı	406	fen	374	birdenbire	342
olmazsa	406	güneş	374	anda	341
orada	406	kadına	374	başkası	339
öbür	406	kırk	373	kapısı	339
varsa	406	günün	372	müdür	339
yıllar	405	patron	372	olabilirdi	339
koydu	404	anneciğim	370	sokuldu	339
onlara	404	biliyorum	370	kıza	336
bilmiyorum	403	çabuk	370	film	335
fırladı	403	hırsla	370	üstelik	335
istiyordu	402	İstanbul'a	370	it	334
oğul	402	Mazhar	369	merdiveni	333
baş	401	olmasın	369	şarap	333
e	401	rahat	369	buçuk	332
geçen	401	ince	368	bekliyordu	331
olmak	401	şoför	367	gayet	330
yakışıklı	400	akıl	366	kafasında	330
evden	398	berber	366	oluyor	330
karısına	397	gidiyordu	366	yanındaki	330
memnun	397	yürüdü	366	bakan	329
vallaha	397	nedir	365	razı	329
kendisi	396	birini	364	soğuk	329
sarhoş	396	olmadı	364	demiş	327
anam	395	onunla	363	pamuk	327
kirli	395	ayağa	362	usullacık	327
sırada	395	araba	360	yüksek	327
sokak	395	burda	360	yedi	326
alt	394	içindeki	360	bekçi	325
evin	394	oda	360	buldu	325
yemek	394	çıkar	359	haberi	325
canı	393	ediyordu	359	oluyordu	325
sadece	393	derken	358	birinin	324
yaş	393	herhangi	358	kaba	324
devam	392	ardında	357	ister	322
babasına	390	almıştı	356	yine	322
Haldun	388	amca	356	ertesi	320
altına	386	elindeki	356	gelsin	320
diyordu	386	geçip	356	zorla	320
geniş	386	kapıya	356	ileri	319
yarı	386	mutlaka	356	işçi	319
yol	386	geldiler	355	koskoca	319
hafif	384	karısını	354	Nuh	319
hafifçe	384	Nuri	354	beraber	318
oysa	384	can	353	ikinci	318
neydi	383	gitmişti	353	kaşları	318
hatırladı	382	bıraktı	352	Kosti	318
kızının	382	çirkin	352	çabucak	317
altı	381	sakın	352	geceleri	317
avukat	381	versin	352	gözünü	317

insanlar	316	arka	292	buyurun	273
kör	316	bıyıklı	292	emmi	273
orda	315	annesini	291	gözden	273
şerefsiz	315	buyur	291	kalk	273
günler	314	edip	290	kalkıp	273
ters	314	evi	290	odanın	273
aldığı	313	ise	290	varmış	273
eliyle	313	sekiz	290	cıva	272
gözüne	313	Hafız	289	eden	272
kalabalık	313	iyisi	289	işler	272
olarak	313	neye	289	biçim	271
geldiği	312	bakkal	288	hasta	271
istedi	310	Nazan	288	ırgatbaşı	271
tövbe	310	neyse	288	kocasını	271
Hüseyin	309	yavaş	288	yılı	271
parayı	308	ağzı	287	bileyim	270
beyim	307	önemli	287	çocukları	270
miyim	307	burası	286	etme	270
babasını	305	yatak	286	etmiş	270
hırslı	305	karşısına	285	evladım	270
alev	304	şekerim	285	önünden	270
Leyla	304	verir	285	üzere	270
renk	304	vermişti	285	yüklü	270
aç	303	aptal	284	dünyanın	269
ağzına	303	getirdi	284	hanımefendi	269
arkadaşı	303	işine	284	kurt	269
atıp	303	silkti	284	şimdiye	269
delikanlı	303	adamakıllı	283	çıkmıştı	268
mesela	303	annesine	281	Fikret	268
baştan	302	kel	281	ille	268
bilmiyor	302	oğluna	281	şehrin	268
ilkin	302	istiyorum	280	sözü	267
malum	302	kapısında	280	yolda	267
arkasından	301	kırış	280	göze	266
Leman	301	altından	279	şehre	266
yoo	301	hazır	279	bilirsin	265
müthiş	300	masaya	279	gidelim	265
arkasında	299	nerede	279	öptü	265
dünyada	299	söyledi	279	yağmur	265
kapısına	299	usul	279	azgın	264
otuz	299	girip	278	nereden	264
ayrı	298	gittikçe	278	kapıda	263
geçmiş	298	kulağına	278	kızına	263
kocasına	298	merakla	278	korkunç	263
erken	297	parası	278	olmalı	263
gibiydi	297	Cemşir	277	sabahleyin	263
oh	297	Cevdet’in	277	tane	263
a	296	çıktılar	277	zamanki	263
derim	296	oraya	277	hâli	262
hâlbuki	296	paraları	277	çıkıp	261
istediği	296	bağırdı	276	kardeş	261
olup	296	gecenin	276	serseri	261
ufak	296	mahalle	275	vali	261
baban	295	öte	275	ardına	260
gözlerinin	295	pencereden	275	cebinden	260
onların	295	üstünde	275	ele	260
Hakkı	294	kimin	274	gelirdi	260
aşağı	293	merak	274	Mıstık	260
kime	293	sokağa	274	olabilir	260
sarıldı	293	Ayten	273	saçlarını	260

Hamza	259
ilişti	259
kalmıştı	259
derin	258
köy	258
ettiği	257
hayli	257
Hidayetin	257
Nur	257
seslendi	257
yumruk	257
düştü	256
güçlü	256
köpek	256
dönüp	255
eh	255
Reşat	255
sebep	255
yazık	255
yeri	255
araya	254
ateş	254
esmer	254
gözlü	254
benimki	253
ikisi	253
istersen	253
sus	253
yaptı	253
aldırış	252
deniz	252
ile	252
altın	251
Erol	251
Gülizar	250
kaptan	250
kırptı	250
önceki	250
şaştı	250
geçmişti	249
hak	249
hı	249
hepsi	248
kart	248
yabancı	248
Zaloğlu	248
geceyi	247
idare	247
işini	247
Şerif	246
benzeyen	245
tekmil	245
yapar	245
böylesine	244
elinin	244
hanımın	244
ıslak	244
istiyor	244
kesildi	244
Nilüfer	244
uygun	244
bitirim	243
çıkmış	243
günden	243
istemiyorum	243
kapının	243
kitap	243
küçücük	243
Memed	243
işten	242
mümkün	242
teslim	242
uzak	242
vazife	242
atladı	241
çokluk	241
deve	241
gidiyor	241
gülerek	241
herifin	241
insanın	241
merhaba	241
satın	241
yorgun	241
duruyordu	240
hızlı	240
duman	239
durumu	239
kendisine	239
olmadığını	239
pencereye	239
vurdu	239
aslan	238
çocuğun	238
köse	238
yerlere	238
eskiden	237
gelin	237
gitmek	237
dün	236
geçiyordu	236
kolları	236
polis	236
verip	236
yolu	236
yüzlü	236
etmez	235
fakir	235
kalsın	235
zavallı	235
çevirdi	234
derler	234

4.2.5. Roman ve Öykü Kişi Adları

Ad	Sıklık
Abbas	3
Abdi	5
Abdo	6
Abdullah	24
Abdurrahman	6
Abdül	2
Abdülfettah	8
Abdülkadir	2
Abdüssamet	12
Abid	19
Adem	274
Adil	3
Adil Kıraner	1
Adnan	1
Ado	6
Afif	2
Agop	1
Ahmet	187
Ahmet Ağaoğlu	1
Ahveş	3
Akif	15
Akile	34
Aleko	3
Alev	40
Alfred	1
Ali	1298
Ali Osman	23
Ali Şahin	107
Ali Yılmaz	2
Aliş	179
Aliye	37
Alosman	6
Altan	12
Altunya	1
Amado	2
Amet	12
Anşa	76
Antranik	179
Apo	33
Apostol	10
Aptül	3
Artin	8
Asan	1
Asım	1
Asiye	1
Aspasiya	8
Astikzade Bogos	1
Ataullah	1
Atıf	54
Atilla	1
Atom	138
Avni	1
Aydın	9
Aydoğan	1
Ayhan	38
Aykut	1
Ayla	143
Aynur	267
Aysel	18
Aysen	1
Ayşe	560
Ayten	432
Aziz	2
Baha	1
Bahri	86
Basri	1
Battal	4
Bayram	216
Bedia	29
Bedri	1
Behiç	1
Behiye	11
Behzat	5
Bekir	61
Bektaş	3
Berin	9
Bestami	14
Beyhan	11
Beyto	1
Beytullah	2
Bilal	143
Binnaz	1
Bobi	86
Bogos	13
Boğos	3
Bohor	1
Boncuk (kedi)	4
Botef	10
Burhan	30
Burhan Çokbilgin	1
Bülent	288
Bülent Nejat	158
Cabbar	10
Cafer	6
Cahide	4
Cahit	6
Cavidan	1
Cavit	185
Celal	65
Celalettin	2
Cemal	114
Cemil	24
Cemile	321
Cemka	13
Cemo	10
Cemşir	513
Cenap	5
Cennet	19
Cevat	3
Cevdet	1742
Cevriye	889
Cezmi	23
Cihat	8
Cim	1
Coni	308
Cuğla	1
Cumali	15
Cumhur	8
Çetin	1
Çiçi	12
Dahrik	35
Dakur	47
Daniş	17
Danton	4
Danyal	5
Daskal	1
Davit	3
Demir	6
Dempsey	24
Derviş	5
Dervişe	2
Despina	9
Dikran	5
Dilber	1
Dilrüba	1
Dimitri	17
Diyap	24
Doğan	5
Dudu	16
Duran	246
Durmuş	16
Dursun	10
Dürdane	85
Düriye	3
Edip	67
Eftahiya	2
Ehmed	2
Ekrem	4
Eleni	27
Eliza	1
Elmas	14
Emeti	15
Emin	20
Emin	2
Emine	70
Emine Müzeyyen	2
Emine Şehnaz	2
Emiş	1
Ender	38
Enise	11
Eray	1
Ercan	10
Erdal	296
Erdoğan	19
Erman	1
Erol	398
Esat	20
Esma	10

Eşref	9
Ethem Kadri Savaşcan	10
Evadoksiya	8
Evdoksiya	267
Eyif	1
Fadime	1
Fakı	1
Fani	9
Fatma	717
Fatma Girsavaş	8
Fato	4
Fatoş	4
Fattum	151
Fehime	3
Ferdane	51
Ferhat	112
Ferho	12
Ferho Üzeyir	8
Ferice	1
Feride	2
Feridun	3
Feriha	2
Ferit	1
Fernando	1
Fetanet	4
Fethi	11
Fethiye	17
Fetiye	1
Feyzi	2
Fidanaki	1
Fifi	8
Fikret	428
Filiz	976
Finyoş	2
Firdevs	58
Fitnat	1
Fitnet	10
Fulya	1
Füruzan	11
Gaffar	23
Gafur	593
Galip	3
Gazi	175
Gonce	4
Gül	6
Gülbahar	1
Gülbenkyan	2
Güldane	4
Gülistan	1
Gülizar	358
Güllü	878
Gülpembe	122
Gülseren	2
Gülsüm	1
Gülten	13
Güner Saner	1
Güngör	1
Güzide	45
Habip	297
Hacer	545
Hacı	148
Hacı Ali	22
Haçadurya	4
Haççatın	1
Haçopulo	1
Hadiye	2
Hafız	418
Hakkı	116
Haldun	619
Halil	128
Halim	5
Halime	20
Halo	33
Halo Cafer	8
Halo Şamdin	39
Haluk	25
Hamdi	47
Hamid	6
Hamit	3
Hamza	391
Handan	84
Hanife	1
Hasan	1123
Hasan Ali	2
Hasan Basri	2
Hasan Hüseyin	121
Hasan Korkmaz	4
Hasan Tayyar	17
Hasbi	3
Hasene	1
Hasibe	18
Haso	1
Haşim	71
Haşmet	1
Hatça	113
Hatçe	78
Hatice	51
Hatice Akdur	4
Hatice Kalender	1
Haydar	192
Hayganoş	6
Hayri	15
Hayri Girsavaş	95
Hayriye	89
Hayrullah	10
Hayrünnisa	1
Hediye	35
Hıristo	2
Hicran	3
Hidayet	279
Hikmet	53
Hilmi	42
Himmet	32
Hristo	2
Huriye	2
Hurşit	29
Hülya	164
Hürmüz	5
Hürü	33
Hüsamettin	3
Hüseyin	266
Hüseyin Boşboğaz	1
Hüseyin Yorulmaz	13
Hüsne	5
Hüsnü	7
Hüsüyün	3
İbo	12
İbrahim	88
İbram	21
İclal	1
İdris	302
İdris İnce	2
İfakat	82
İhsan	824
İhsan Alagöz	1
İlya	2
İlyas	98
İmadettin	5
İmin	2
İmne	4
İnci	29
İrecep	1
İrfan	1
İskender	153
İsmail	113
İsmet	23
İso	2
İspiro	1
İsrafil	1
İstefan	1
İzzet	114
Jale	172
Juju	24
Kadir	57
Kadri	36
Kalyopi	1
Kamer	41
Kamil	6
Kamran	341
Kamuran	139
Karabaş	6
Karafakı	1
Karakız	77
Karpiç	1
Kasım	17
Kaya Ali	90
Kayhan	48
Kegam	1
Keko	3
Keloğlan	1
Kemal	539
Kemal Cesur	58
Kemal Dokuzcanlı	4
Kemal Ergüden	1
Kenan	10
Kenan Tavukçu	1
Kerem	7
Kerem Ali	1
Kerim	2
Kevser	19

Kezban	3
Kılıç	35
Kirkor	1
Klara	12
Koço	1
Komyanos	69
Kont	15
Korkut	32
Kosti	516
Kozmidi	1
Kuddusi	6
Kudret	363
Kudret Yanardağ	302
Lale	5
Lamia	1
Latif	30
Leman	368
Lemia	3
Leyla	478
Lomen	4
Lömen	3
Mahmıd	1
Mahmure	1
Mahmut	50
Maho	8
Makbule	2
Maksut	38
Maliç	1
Malik	83
Mamıd	4
Mandos	1
Mansur	40
Mardiros	1
Margaret	1
Mari	2
Marika	56
Mazhar	491
Mehlika	2
Mehmed	6
Mehmet	12
Melahat	38
Melek	79
Meliha	18
Memed	364
Memet	241
Memmed	89
Memmet	6
Memo	33
Mendiye	8
Menekşe	4
Meral	1
Mercan (köpek)	2
Meri	5
Merinella	1
Meryem	125
Mestan	5
Mesut	1
Metin	6
Mevlut	2
Mevlüt	50
Mıstafendi	12
Mıstık	360
Mihal	65
Mihriban	10
Mirza	22
Mis	11
Mislanım	1
Mualla	47
Muammer	25
Muazzez	1
Muhammet	2
Muharrem	4
Muhiddin	49
Muhsin	80
Muhsine	4
Murat	35
Murtaza	928
Mus	3
Musa	97
Mustafa	410
Mustafa Özgür	1
Mustafendi	4
Mustua	1
Mustuva	4
Muy	46
Muzaffer	646
Mücella	1
Müçteba	93
Müfit	40
Mümin	2
Mümtaz	7
Münevver	7
Münir	2
Mürteza	81
Mürvet	5
Müslüm	1
Naciye	291
Nadir	40
Nafiz	198
Naime	20
Nalan	2
Nasrullah	9
Nasuh	1
Nazan	445
Nâzım	2
Nazlanım	21
Nazlı	22
Nazmi Dinç	14
Nazmiye	187
Nebahat	1
Nebi	4
Necati	123
Necdet	45
Necibe	2
Necip	60
Necla	160
Necmi	44
Nedim	560
Nedime	37
Nedret	9
Nefise	145
Nejat	224
Nejat Coo	42
Nejat Sağlam	1
Nejat Saydam	2
Neri	9
Neriman	827
Nermin	125
Nesibe	3
Nesrin	167
Neşat	3
Neşe	5
Neşet	1
Nevin	36
Nevres	1
Nevzat	15
Nezir	14
Nezir Dümenci	3
Nigar	23
Nihat	108
Niko	1
Nilüfer	418
Nimet	245
Nişan	7
Niyazi	172
Nolan (köpek)	9
Nuh	447
Numan	31
Numan Rüştü	2
Numan Şerif	22
Nur	320
Nuran	1095
Nuran Sarı	1
Nurcan	60
Nurettin Şadan	68
Nurhan	22
Nuri	453
Nuri Haktanır	1
Nuriye	59
Nursen	207
Nurten	87
Nusret	119
Nusret Ertürk	1
Oktay	8
Omar	13
Orhan	4
Orhan Bomba	14
Orlando	7
Osman	242
Oşman	5
Ökkeş	3
Ömer	98
Ömer Zorlu	45
Öztürk Erdal	1
Pakize	163
Pamuk	84
Panayot	2
Pandeli	3
Pandispanya	18
Panos	1

Papatya	12
Pastırmacıyan Vartan	1
Pavli	13
Perran	12
Pervin	69
Pratts	1
Rahmi	2
Ramazan	239
Rana	2
Rasim	16
Raşit	2
Recai	3
Recai Asım	1
Recep	220
Recep Atak	2
Recep Bilgiseven	1
Recep Cıva	265
Refik	9
Remzi	4
Resul	23
Reşat	365
Reşit	777
Rıfat	77
Rıza	258
Rıza Yalaz	1
Roza	3
Rüstem	8
Sabahat	9
Sabahattin	12
Sabri	1
Sabuş	37
Sadık	109
Sadi	102
Sadri	113
Sadro	6
Said	2
Saim	9
Saime	5
Sait	13
Sakine	1
Salamon	25
Salih	73
Salim	2
Salman	15
Salvador	4
Samet	7
Sami	166
Samur (kedi)	4
Samuş	1
Saniye	1
Sarı (köpek)	12
Sarman (kedi)	4
S	83
Seher	4
Selahattin	29
Selim	8
Selma	9
Selvi	32
Sema	198
Semiha	3
Semra	38
Senem	61
Seniha	9
Serap	71
Seri	1
Serkis	15
Serkisof	2
Sermet	4
Serpil	1
Sevda	7
Sevgi	3
Sevim	11
Seyfullah	1
Seyit	2
Seyit Bilal	2
Seyran	36
Seyyare	115
Sezai	53
Sıdıka	1
Sırrı	52
Sikovna	1
Silo	3
Sinan	199
Sofiya	1
Stavro	1
Stefan	2
Suat	226
Suavi	1
Sultan	1
Suna	3
Sunay	1
Suphi	5
Suzan	3
Suzi	1
Süheyla	85
Süleyman	117
Sülman	14
Sülo	224
Sümbül	30
Süreyya	140
Süreyya Tunç	25
Şaban	262
Şadan	3
Şadiye	34
Şahande	1
Şahika	1
Şahinde	59
Şahsene	2
Şahut	36
Şakir	3
Şamdin	61
Şaziye	3
Şefik	3
Şehnaz	305
Şehvar	142
Şemsa	8
Şemsettin	2
Şenay	1
Şerif	246
Şerife	76
Şermin	1
Şevket	14
Şevki	2
Şıhmus	4
Şinasi	27
Şinorik	22
Şirzat	5
Şöhret	17
Şuayip	4
Şükran	44
Şükrü	8
Tahir	33
Tahsin	74
Talha	8
Tayyib	1
Teber	1
Teber Çelik	5
Tekin	2
Tekir	4
Temür	17
Tetka	1
Tetka Bijelka	7
Tevfik	48
Tom	3
Tovzend	1
Tuğrul	4
Tuncay	2
Tunç	41
Turgut	14
Turgut Şen	3
Turhan	30
Türkan	7
Ülfet	5
Ülya	1
Ümmü	188
Ünal	220
Üsüyn	6
Üsüyün	3
Üzeyir	1
Vahan	3
Vakkas	2
Vamık	3
Vartan	5
Vasfi	7
Vasil	1
Vaso	31
V	121
Vedia	8
Veli	287
Veysel	59
Virgin	1
Virjin	43
Yahya	4
Yakup	7
Yalçın	11
Yalım	23
Yanaki	1
Yanaki Uzunoğlu	3
Yani	4
Yasin	475

Yaşar	107	Zeki Tunçbilek	35
Yıldız	1	Zekiye	1
Yonuz	2	Zeliha	202
Yorgi	77	Zelki	1
Yorgo	6	Zemsir	4
Yunus	74	Zerrin	116
Yusuf	771	Zeynel	353
Yusuf Mert	1	Zeynep	112
Yuvakim	1	Zeyno	4
Yuvan	1	Zinnur	26
Zağar	2	Ziya	19
Zahide	7	Ziynet	4
Zalha	61	Zühal	159
Zaliha	2	Zühre	1
Zarife	3	Zülfikar	138
Zaza	1	Zülfiye	13
Zehra	77	Zümrüt	5
Zekai	240	Züttün	2
Zeki	12		

4.2.6. Lakaplar

Lakap	Sıklık	Kişi
Ağır Sıklet	2	Leman
Altındiş	75	-, Hayriye
Altmış Altı	17	Ziya
Alyanak	3	-
Araboğlu	2	-
Arapoğlu	4	-
Asker	2	Necip
Âşık	1	Semiha
Ateş	3	Ali
Avare	133	Mustafa
Avgan	5	Hacı
Ayı	7	Mümtaz
Aynasız	1	Rıfat
Azgın	175	-
Baba	15	Ferhat, Resul, Şahut
Balina	16	Zülfikar
Balon	29	-
Belalı	8	Leman
Benli	1	Nigar
Berbat	143	-, Şevket
Berduş	1	Ahmet
Beton	21	Ahmet
Bıyık	4	-
Bitirim	234	Filiz, Leman, Leyla, Mualla, Sema
Bobi	90	Niyazi, Şinasi
Bodur	2	Süleyman, Şerife
Bolpaça	14	Hamdi, Haydar
Bomba	10	İhsan, Muzaffer
Boncuk	1	Ali
Boyalısakal	16	-
Böcek	140	Mustafa
Camgöz	146	Sadık
Capon	1	Nuri
Cılız	14	Hasan, Suat
Cılk	1	Osman
Cilveli	1	Nesibe
Cin	39	Ali, Memet
Coni	317	-, Şevket
Çakal	1	Ali
Çakır	1	Mustua
Çakşırlı	2	Hasan
Çapkın	3	Hayriye
Çarıklı	1	Nedim
Çatalkafa	3	-
Çedene	1	Ali
Çengel	41	-
Çeteleci	4	Süleyman
Çocuk	18	Ali, Fethi, Haydar, Nuri, Recep, Sami, Yasin
Çopur	89	Halil, Niyazi, Rasim
Dalyan	1	Rıza
Danton	3	Zekai
Dayı	4	Remzi
Dazgırlı	2	-
Deli	21	Atıf, Tevfik, Zeynep
Dempsey	24	Necip
Desoto	2	Haydar
Deve	233	-
Dırnaksız	5	Gafur
Doç	17	Ali
Dörtköşe	9	Cemal
Dubara	4	Cafer
Dul	6	Naime, Zühre
Düztaban	1	Ahmet
Efendi	34	Mansur
Eğri	26	Ali
Ensiz	20	Necip
Etyemezli	5	Fetiye, Hikmet
Fişek	1	Hasan
Fitil	3	-
Fosforlu	6	Cevriye
Gâvur	1	Ali
Gerdanlı	1	Ömer
Göğceli	2	Emin
Gömleksiz	3	-
Güdük	21	Hasan
Güzel	13	Fatma
Hacıbaba	2	-
Hafız	4	Ali, Zarife
Hallaç	1	Memet
Hamal	35	Veli
Hamlet	1	Saim
Hırsız	1	Recep
İngiliz	1	Ali
İpekli	1	Sadri
Jilet	10	Nuri, Rıza
Jön	10	Nejat
Kabak	299	Hafız
Kabasakal	3	Hasan Tayyar
Kalas	2	Hasan
Kambur	5	Recep
Kamyon	41	-
Kanlı	5	Nigar
Kaptan	8	Nuriye
Kara	17	Hacı, Memed, Zeynep
Kara Bomba	3	Cemal
Karafakı	1	-
Karamaça	25	Veysel
Kasafan	16	Cemal
Kaşar	24	Nimet
Katır	1	Kemal
Katil	4	Hilmi
Kavafoğlu	11	-
Kavak	17	Ali, Halil, Osman
Kavakzade	9	Halil
Kayıkkafa	7	-
Kazanova	3	Erdal
Keçi	2	Melahat
Keko	3	-

Kel	239	Ahmet, Meryem, Mıstık, Tahir
Keloğlan	1	-
Keriz	1	İhsan
Kertiş	3	Süreyya
Keş	2	Ali
Kılçıkçı	1	Resul
Kiraz	1	Ali
Koca	4	Hasan
Kocabıyık	11	-
Kocakafa	13	Kenan, Sait
Kocaoğlan	3	-
Koç	30	-, Ahmet
Koçisarlı	1	-
Koço	1	-
Komik	3	Suphi
Köfte	1	Ahmet
Kör	56	Dursun, Hürü, Meryem, Nasrullah, Salih, Tahir
Köse	239	Hasan
Kumral	4	Fatoş
Kurban	1	Kadir
Kurt	28	Bayram, Celal
Kuru	12	Nedime, Şerife, Tevfik
Küçük	2	Ali
Kürdo	7	-
Lazoğlu	6	-
Leşçi	19	-
Macir	2	Durmuş
Makara	6	Cemal, Hasan
Makas	3	-, Hasan
Manastırlı	1	Kamil
Marilyn	1	Melahat
Marmara	2	Hasan
Maşa	186	-
Matrak	1	Cemal
Memekli	1	-
Muşmula	2	Niyazi
Oğlan	17	Cemil
Osbirik	3	Osman
Oynak	2	Zekeriya
Öksürüklü	5	Süleyman
Öküz	117	-, Memet
Palabıyık	10	Hasan
Palyaço	2	Cemal
Papaz	1	Naciye
Parlak	7	Saim
Parmaksız	2	Yusuf
Patates	5	-
Pehlivan	356	Ali
Piç	31	Ali
Pinpon	1	Nuri
Pipo	2	Ziya
Pisöz	2	Türkan
Polis	2	İsmail
Primatist	1	Muhiddin
Rastıklı	1	Esma
Salamon	1	Rıza
Sansar	4	Kemal, Rıza
Santimci	4	-
Sarı	69	Cahide, Cumhur, Erol, İbrahim, İbram, Kemal, Leman, Melahat, Memet, Nazan, Neriman, Nuri, Semra
Sarışın	5	Semra
Savatlı	3	Halil
Serçe	1	Halim
Sırım	1	Hüseyin
Solak	4	Süreyya
Sölezli	37	-
Süvari	5	-
Şair	8	Erol
Şark Ekspresi	6	Zehra
Şeker	2	Veli
Şempanze	31	-
Şişko	15	Diyap
Tarzan	1	Kemal
Tavukçu	81	-
Tayyare	24	Osman
Tazı	1	Nuri
Telli	7	Cumali
Tenekeci	41	Sezai
Topal	1481	Duran, Durmuş, Kadir, Nuri, Salih, Tevfik
Toz	2	Osman
Tüvist	2	Erdal
Uçak	1	Ali
Uğru	3	Abbas
Uzun	1	Emin
Üçkâğıt	2	Erol
Üçkâğıtçı	1	Hamdi
Vatür	3	Salih
Vilispit	4	-
Yanbastı	1	Meryem
Yandan Çarklı	3	-
Yandım	7	Ali
Yarasa	1	-
Yassı	26	Bekir, Yunus
Yedibela	19	-
Yirmi Altılık	31	Memet
Yirmi Dörtlük	4	İbrahim
Yolsuz	4	Rıza
Yumruk	27	Niyazi
Yumrukçu	1	Fatma
Zaloğlu	368	Ramazan
Zemberek	3	Erol
Zengin	8	Naciye
Zilli	3	Nigar, Sabahat
Ziyamatlı	1	Kadir

4.2.7. Derleme Sözlüğü'nde Bulunan Madde Başları

Madde	Sıklık
abba	1
abey	2
abıkat	4
abo	63
abukat	5
aceba	1
acık	3
aci	1
aci-	1
açil-	2
afara	1
afaracı	4
ağbi	5
ağna-	13
ağnaşıl-	2
ağnat-	12
ahah	1
ahan	2
aho	4
ahret	17
akdarıl-	2
akıntı (II)	8
akrut	5
al bez	11
alaf	1
Alaman	25
Alamancı	1
Alamanya	2
alavere	6
alımkâr	1
allasen	8
alt ev	91
altbaş	10
altun	3
amıca	9
amman	32
ana-	1
anca (II)	2
anca (III)	8
Angara	4
anna-	9
Antep karası	2
apartuman	21
Aptal	13
aptes	32
arala- (II)	1
arr	5
aşlama	2
aşlamacı	1
avadan	8
avara (II)	2
avaralık	2
avratlık (II)	8
avur zavur	1
ayın uyun	3
ayıpsa-	1
ayle	1
azsın-	1
baa	2
babba	1
bacılık	1
baci	1
bafon	4
bah-	1
baha	1
barabar	2
baraber	1
bark	1
barnak	5
baş kakıncı	2
bayaktan	2
bayver-	1
bedihava	1
beg	4
beğ	33
beh	7
behr	6
bel koy-	1
belik pürtük	1
besli	1
beşli (II)	2
beyen-	2
bırah-	1
bıyyık	1
bi	190
bi yol	6
bider	2
bilader	1
bildik gördük	12
bilem	30
bimbiyaz	2
bir soluk	5
birde	9
biyaz	1
biyen-	2
bizi	1
bodi bodi	1
boğma (II)	2
bos	1
boyle	1
bozar-	20
böcük	1
böö	2
börek (II)	3
bösböyük	10
böün	1
böyük	30
böyüt-	1
buba	48
buday	1
buğaz	1
bunnar	11
burda	334
burdan	98
burgul	2
burk-	1
burya	6
büle	5
büngül büngül	2
cahal	6
candarma	8
canikom	5
cannı	1
cara	2
carp	1
cayil	2
cazı	1
celfin	25
cenderme	27
cer	1
cıgara	2
cığıl cığıl	1
cılbak	2
cımcılık	1
cırcır	14
cırnak	13
cıvılda-	2
cicik	2
cigara	145
ciğerli	3
cilet	4
cimcik	1
cin çarpması	1
cip (II)	2
cip (III)	1
cont	1
cuvap	5
cuvara	3
cülük	1
çal- (II)	6
çalgın	4
çaliş-	10
çamır	1
çapul çupul	1
çavış	1
çay taşı	2
çemirle-	22
çergi	1
çeti otu	1
çığındırık	1
çıpkı	4
çıplat-	2
çini (II)	8
çint-	1
çipil (II)	2
çit (II)	1
çiy (II)	2
çorbacı (II)	2

çöğen	1
çöven	1
çütçü	1
çütlük	14
dabanca	1
dak-	1
dakka	8
damlacık (I)	1
damlacık (II)	1
dane	1
darak	3
dari	2
dart-	1
daş	3
datlı	1
davşan	1
dayre	2
de	2
deal	3
deel	21
değul	2
deha	10
dehe	1
dellen-	12
dene	47
depe	6
depele-	3
dere (II)	1
destere	1
deyha	1
deyi	56
deyil	2
dın	9
dırıldan-	2
dırnak	1
dırnaksız	32
dışar	103
dışarda	260
di-	352
dikin-	15
dili güllü	1
dinne-	1
direm	1
direz	1
dişari	2
divle	3
diyil	13
doğri	1
dokan-	2
dokanaklı	7
dolan- (II)	37
donuz	9
dövlet	1
du-	2
dut-	9
duz	2
duzzak	1
düğ-	2
düğen	1
dür	1
düv-	1
düven	11
düzdür-	2
düzüne	1
eferim	41
eh-	2
ehey	21
ehya	2
eke toka	1
ekele-	5
ekispires	2
ekmeklik (II)	1
eksikli	2
el gün	29
ellaham	3
emme (II)	1
epi	1
epmek	27
erden	3
eren	28
ergencelik	5
esbap	1
esger	1
esik	4
eş (II)	3
eşgin	4
eşşek	68
evendi	20
evraaç	1
eyi	49
eyice	4
eyle	3
eyleş-	21
eymek	1
ezel (II)	8
fallik	4
farfarı	1
fas	1
favrika	4
fayız	2
fayiz	2
fayrap (II)	1
fıkara	9
fırlan-	9
filanca	6
filcan	5
filik	3
fur-	18
gaçır-	1
gapı	3
gardaş	1
garez	4
garı	2
gaşık	1
gavat	3
gâvır	31
gayıp	1
ge-	1
gedavet	5
gendi	2
get-	54
gıl-	2
gıssa	1
gıvrat-	1
gız	4
gice	1
gicimik	4
gişi	1
gocaman	1
gonuş-	2
gonül	1
gor-	36
gora	1
gore	2
goz	27
gozel	1
göğnük	1
göt-	1
göya	2
göze görkem	4
gözel	5
gul	6
gul-	4
gun	2
gurban	2
guruş	7
güççük	3
gülek	1
güleş	6
güleş-	2
gümültü	2
güvey	23
habar	15
habenneka	1
habire	42
hacana	3
haçan	25
hadin	3
halva	9
hambal	5
hammal	3
hanı	1
hanim	3
hapisane	2
happap	1
harmanla-	1
hastahane	6
haşal	2
havayi	1
havla	7
havta	1
hayin	2
he mi	3
heç	50
helbet	85
hemam	2
hemi	17
hepicik	6
hepisi	1
hereni	6

hergele (II)	1
herhâl	20
herro	3
heye	182
hı	249
hırhız	2
hızmatçı	2
hızmetçi	1
hij	2
hingirti	1
ho	1
hoj	8
hopur hopur	1
hoşafçı	1
hökümat	10
hökümet	7
hörmet	3
hükümat	3
hüs-	10
ıhı	6
ırahat	1
ırakı	1
ırazı	3
ısıcak	1
ısmarıç	1
ıssır-	3
ızıcık	2
içer	359
içun	3
ilazım	13
ilerde	41
irahat	2
ireis	1
irezil	2
irişkin	1
ishak	6
it- (II)	22
itiyar	1
kaat	4
kabık	1
kabıklı	4
kabuklu (II)	3
kak- (II)	11
kal'a	1
kalle	1
kancıkla-	2
kapçala-	1
kapi	2
kardaş	398
karıcı	2
kari	13
karma (II)	2
karşi	1
katiyyen	1
kave	10
kavsara	2
kavuşuk	31
kebe	1
kendir	21
kerre	6
kes	1
kesdir-	1
kılınç	1
kındırık	1
kıran (II)	1
kırgım	1
kırık sarık	1
kırık sırık	11
kıssa (II)	2
kıvrat-	5
kıymat	1
kirtik	1
kiş	3
kişele-	1
kitle-	3
ko-	179
kodoş	10
koğ-	2
kolçak	21
konşu	1
korh-	1
koy	8
köstü	1
köten	5
kuçka	1
kulunç	14
kumpaniya	1
kumser	19
kunna-	3
kuzu başı	1
küllü (II)	1
küsül-	2
len	1
lire	3
lisan	3
lo	3
lobut (II)	2
löküs	3
macir	4
mafet-	1
mahana	1
malak	1
manık	2
mank	1
mapıs	7
mapis	56
maraba (II)	1
masebe	1
mavin	6
mayet	2
mayiş	5
mefat	4
mehel	2
melengiç	2
melhem	1
melmeket	6
memek	1
men	1
mencilis	1
mes	1
mevlüt	6
mıhtar	23
mızırtı	1
mudara	3
mumbar	1
mücerret	33
müsade	1
müzevir	2
na (I)	4
namıs	2
namıssız	1
nerden	479
ney	6
neyne-	6
nör-	36
nörek	2
nünük	1
oho	122
orda	410
ordan	84
ortaklama	3
orya	6
ossaat	10
oşt	50
otobos	1
oylum oylum	1
öfele-	24
ölünün körü	1
övün	1
övüngeç	4
pa	9
palike	28
pambık	5
pança	3
panga	1
pantol	7
papır	3
papuç	1
papur	3
part	1
paşa (II)	4
pata	2
pazu	3
peçek	3
pekiştir-	29
pel pel	5
penç	2
pendir	8
pere	5
peyik	2
pıskır-	3
pin-	4
pirak-	2
poh	4
porsuk	1
pöh	28
pulis	3
puşu	9
rasgel-	1
razi	4

reca	1
sa	2
saa	4
sabın	5
sahap	40
sahat	1
sandalya	1
saplıcan	6
saril-	2
sav- (II)	29
sayi	2
sehra	1
serhoş	1
seyir-	10
sıkarla-	3
sıkıla-	24
sırtlık	5
sinsile	10
sokurdan-	1
soyka	38
soyle-	4
söğürtme	1
suval	1
süle-	31
sün-	1
süpürge (II)	1
süpürgelik	1
sürgü (II)	1
süzek	1
şahar	1
şahat	1
şaş	4
şeher	37
şeherli	11
şelme	3
şıh	3
şıp (II)	107
şıpıdık şıpıdık	1
şifan	2
şincik	1
şindi	25
şipitik	1
şirne-	6
şirnek	1
şiy	1
şo	20
şorda	10
şurda	127
şurda burda	64
şurdan	72
şurut	1
şurya	2
şüpe	2
tafran	2
tahan	1
tango (II)	2
tani-	3
taşgala	2
taşkala	1
tavık	4
tavur	6
te	1
teh	11
teker (II)	2
teliz	10
temam	26
temiz (II)	8
ters türs	4
tevatür (II)	28
tevir	5
tımbırdatma	1
tımbırtı	3
tibili	6
tiren	2
tohtor	1
tohtur	10
tokan-	3
tomafil	27
tomofil	3
tozak	3
töbe	99
turşu-	1
uğlan	15
ula	6
ulo	3
umursuz	5
Urum	2
Urumeli	13
urya	2
uşa	1
uy	3
ül-	4
üldür-	1
üllüz	1
üren-	1
ürya	55
ütüz-	3
va	3
vacibi	4
vahıt	1
vakıt	7
vallah	4
vay vay	4
veled	1
vetan	4
vıcırda-	1
vınılda-	3
vızırda-	1
vızırtı	19
vir-	77
vu-	1
vurun-	5
yah-	1
yalakçı	1
yalandır-	1
yalınız	1
yamıl-	1
yapi	1
yarıcı	5
yassah	4
yavu	2
yavuz	3
yel (II)	1
yeyim (I)	3
yeyinti	6
yımırta	6
yi-	49
yidir-	3
yim	2
yimek	5
yin-	4
yit- (II)	2
yitele-	2
yitir- (II)	4
yoh	5
yohsa	1
yoksam	3
yonsa	2
yörü-	41
yörüyüş	1
yud-	3
yutul- (II)	30
yuz	1
zabah	7
zahar	16
zalım	1
zavır	8
zavur	9
zebellah	2
zenaat	9
zere	2
zıp zıp (II)	1
zıran zıran	1
zırıltı (II)	14
zırtlan	1
zırto	3
zıyp-	3
zibil	1
ziv ziv	1
zorlat-	8
zorlu (II)	64
zort (II)	9

4.2.8. TDK'nin Diğer Sözlüklerinde Bulunan Madde Başları

Tarama Sözlüğü

Sözcük	Sıklık
akdar-	2
and	5
artık eksik	26
avratlık (I)	3
başa baş	1
batıl-	2
boz (II)	1
buyurul-	9
büyün-	2
çığırt-	3
çığrıl-	1
çoksun-	1
değişil-	5
dolanıl-	1
gönüldeş	1
ling	3
nelik	1
neyle-	11
neynemeli	6
nolur	203
sarma (II)	2
sırın-	5
ud	2
yoğ	2
yu-	26
zort (I)	4

Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü

Sözcük	Sıklık
Apollon	3
Arap bülbülü	2
aritmetik	1
C vitamini	2
çevir- (8. anlam)	1
divan şiiri	1
düşünü	5
emaye (II)	4
flaster	1
kliring	1
kulak tozu	3
kuş dili	2
perde (II)	1
rençber	2
romatizmal	1
süpervizör	3
tahtakurdu	5
tuz kabağı	13

Kişi Adları Sözlüğü

Sözcük	Sıklık
efgan	1

Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü

Sözcük	Sıklık
acenta	13
baso	1
batöz	3
bay bay	13
bilya	5
biriket	1
cinfiz	3
ciro	2
çiklet	13
dansing	2
dantela	19
diksiyoner	1
elado	2
filit	3
jip	7
kaloş	1
kanape	4
karmen	9
mersi	80
mister	2
nagant	52
napolyon	1
orövvar	2
oto	5
pancur	5
palikarya	5
paraf	2
pingpong	1
prova	1
parafe	2
refüze	1
rölöve	29
sardalye	11
slov	1
subap	1
sumen	4
teatral	2
vandalizm	3
vedet	1

Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü

Sözcük	Sıklık
Duziko	2
gaco	6
kadana	2
kapu	4
mariz	6
sut	1
zaparta	2

4.2.9. TDK Sözlüklerinde Bulunmayan Madde Başları

abanıl-
Abanoz
Abanoz Sokağı
abarruh
abdestli namazlı
Abdülaziz
Abdülhak Hamit
Abdülhamit
Abidinpaşa Caddesi
ablalı
aboneli
Abraham Lincoln
acele acele
Acem palası
Acem'in Kahvesi
acentacı
actif
actualite
açık grileş-
açık pembeleş-
açılı
Ad kavmi
Ad suresi
adam adam
adam adamcık
Adana Adliyesi
Adana Garı
Adana Genelevi
Adana Hastanesi
Adana Lisesi
âdembabalık
adımlı
Adolf Hitler
adriyatik
afaracılık
afeti devran
Afganistanlı
aflık
aftos piyos
Afyon Cephesi
agelli
Agop
Agop'un Meyhanesi
agrandise
Ağacamii
ağalaş-
ağbey
ağır cezalı
ağlayadur-
Ağlayan Sokak
ağniya
ağzı çabuk
ağzı çabukluk
ağzı dualı
Ağzıböyükler
Ağzıkara
ah ah
Ah minel aşk
ahılsız
Ahırkapı
ahkâm-ı ilahiye
ahlı oflu
ahtapotlu
ah-u zar
ahvail
akdarabil-
Akdeniz
akıldan piyade
akıldan piyadelik
akıldan yaya
aklet-
aklı kısa
aklı kısalık
Aklıselim
akoz
akranlaşıver-
akrep boynuzu
akrepli
Aksaray
Aksaray Meydanı
aksesuvar
aksilık
Aktedron
al al
alacalaş-
alacalaştır-
Alaettin Tepesi
alaga
Alain Delon
Alaman Harbi
Alamaniya
Alasonya
Alasonyalı
Alatini Köşkü
alavere dalavereci
alaycı alaycı
alaylı alaylı
Albay Bufalobil
Albert Hall
Alboyacılar Medresesi
aldırıver-
Aldorador
alekedar
alektrik
âlemi fani
âlemi mümkinat
aletirık
alev kızılı
algınlaş-
alıkon-
alıkonma
alımlı çalımlılık
alınıver-
alınıverme
alışganlık
alışgın
alışılagelin-
Âl-i Osman
alicengizlik
Alici
alihe
Alka
Alkalı
Alkapon
Alkazar Sineması
allahasen
Allahçı
Allahlı kitaplı
Allahlık
Allahüekber (I)
Allahüekber (II)
allahüla
Allahümme sabirin
Allahümme salli âlâ seyyidina Muhammed
allıksız
allöş
Alman Çeşmesi
Alman Fabrikası
Alman Harbi
Almanya
Altay
altıkollu
altıkollucu
altın bilezikli
Altınbaş
Altındiş
altınlık
Altmış altı
alttan alttan
Alyanak
Alyon Sokak
amaroza
ameliken
ameliye
amentü
Amerika
Amerikan (II)
Amerikan kovboyları
Aslan Cinotri
Amerika-yı Şimalide
Bir Cevelan
aminne
amur
amursuz
ana avratlı
ana babalık
ana kuzuluğu
Anadolu Pasajı
Anadolu Yavrusunun
Kitabı
analı kızlı
anasının kızı
anarya

ançuvez
Andersen Masalları
angine de poitrine
anırıver-
Ankara Palas
Ankara Radyosu
anlamlı anlamlı
anlaşılıver-
anlatılıver-
anlayışlı anlayışlı
Anna Karanina
anneli
annesiz
annesizlik
Ant
Antakya
apa
apdest
aperatiflik
Apisli
apoletli
aptasane
aptesane
apteshane
aptesli
aptesli namazlı
aptessiz
aptest
arabacılı
Arabın İntikamı
Arabistan
Araboğlu
Arabuşağı
aralık (II)
aralık mektebi
Arap (II)
Arap Camisi
Arap Kızı
Arapoğlu
Arapuşağı
Aristoteles
aritmetikçi
Arjantin
Arjantin külot
arkacı
arkadaş canlılığı
Arman Düval
Arnavutluk
Arsen Lüpen
Arslanlı
arter sikloroz
arteryoskloroz
arteryoz kloroz
arteryozkloroz
artıver-
arzıfalcı
arzullahi vasia
Arzu'yla Kamber
Asaf Çiğiltepe
asel
Ashabı Kehf
asık yüzlülük
asıklaşıver-
asılın-
asılıver-
Asım
Asım Nipton
asidiyet
asidüm fosforiküm
asilzadeleşme
asit osmiküm
askısızlık
Aslan Tomson
aslan yatağı
Aslı
aslolan
Asmaaltı
aso
aspaplı
aspiratörsüz
asri cezaevi
astraganlı
Asur Devleti
Asuriler
Asurlular
aşifte
aşk meşk
Aşk Rüyası
aşket-
Aşk-ı Memnu
aşsız
Ata
Ataçça
ataklaş-
Ataryemez
Ataryemezli
Atatürk
Atatürk Anıtı
Atatürk Bulvarı
Atatürk Köprüsü
Atatürk Parkı
atebrin
Ateşspor
Ateşsporlu
atı atıver-
Atıf Yılmaz
atılın-
atılınabil-
Atikali
Atina
Atina Üniversitesi
atiyye
Atlantik
Atlantik Okyanusu
Atlas Linguistique
Atlas Okyanusu
atlatmışlık
Atmacagöz
atmışlık
atsız
attırıver-
atya-
autodidacte
Avare
Avcılar Meyhanesi
Avgan
avratlı
avrıpa
avurlu zavurlu
avurtlu
ayak dolaşıklığı
Ayakapı
ayakkabılı
ayakkabısız
ayaklık
Ayasofya
Ayaş
ayazlı
Ayazpaşa
Ayazpaşalı
ayazsız
aydinger kâğıdı
ayetelkürsi
ayeti kerime
aygırlık
Ayhan
Ayhan Işık
ayı oğlu ayı
ayıbalığı
ayıcı
ayılıver-
ayın beyin ol-
ayırım
aylak aylak
aynalan-
Aynalıçeşme
Aynasız
ayrılın-
ayrılınabil-
ayrılmışlık
ayt
aytık
Ayvalı
Ayvansaray
Ayvaz
azabı elim
azabı şedit
Azapkapı
azarlayı azarlayıver-
azgın azgın
Aziz Nesin
Aziziye Hastanesi
Aznavur
baba adamlık
babacımcılık
bab-ı içtihat
Babıali (II)
Babil
Babil Kulesi
babilo

babiş
bacalı
bach
badanalattır-
Bafra
Baframaden
bağar-
Bağbozumu
Bağdat
bağıradur-
bağırı bağırıver-
bağırıl-
bağırış-
bağlar gazeli
bağrılıveril-
Bahçekapı
Bahçelievler
bahçevan
bahşişli
Bakanlıklar
bakılıver-
bakır renkli
Bakırcılar
Bakırköy Akıl Hastanesi
Bakırköylü
bakışıl-
bakışlılık
bakıştır-
baklakırı
Baklalı
bakmamazlık
bakmamışlık
baküs
bal renkli
Balat
balık etli
Balıkpazarı
Balipaşa Yokuşu
Balkan Harbi
Balkan Köftecisi
balkonlu
Balmumcu Yetimlerevi
balonlu
balonlu çiklet
balonlu sakız
Baltalı
balyacı
Balzac
Balzak
bama
bamm
banalleş-
banıl-
Bankalar Caddesi
bankocu
bankonot
bantlan-
Banyaluka
Banyalukalı
baraj
barajlık
bardaklık
barınaksız
barınılmaz
barışıver-
barlı
barsak
Barselona
bas bariton
basamaklık
basılıver-
Bastil
başartist
başerkek
başhanım
başkadın
başkomiser
başlaş-
başlı kışlı
başmakinist
başörtüsüz
başusta
başvurdurtabil-
Batakhaneye Düşen Kız
batılıveril-
batmazlık
batör
battal battal
Bayar
bayılın-
bayılıver-
bayıltıcılık
Bayındırlık
bayii
baylı
baylı bayanlı
beatle
beatles
Bebek
bebekli
Bebekli Kilise
bedestanlı
Bedir gazvesi
Bedri Rahmi
beem
Beethoven
Beethoven'ın Hayatı
beğendili kebap
beğenilebil-
beğenmişlik
bekçili
bekçisiz
bekleşil-
beklik
belayı berzah
Belçika
beleş beleşine
Belgin
Belgin Doruk
belikli
belletiver-
belloid
belsiz
bencilleşiver-
Benfika
Beniamino Gigli
Benim Üniversitelerim
Benli
Bentler
Benz
ber bekâr
berani
berbatlaş-
berbatlık
Berduş
berekatü
Berlin
Berlin Olimpiyatı
bes
Besnili
beş kuruşsuz
beşer beşer
Beşiktaş
Beşiktaşlı
beşinci kolluk
beşir et-
beşleş-
beştelsiz
beştelsizli
bet bet
Bethoven
betleş-
betlik
Bettina
beyamca
beyannamesiz
Beyaz Park
Beyazıt
Beyazıt Camii
Beyazıt Kulesi
beyazpeynir
Beyazsaray
beyba
beybabalık
beydede
Beylerbeyi
beyli
beynennevm velyakaza
Beyoğlu Bakkaliyesi
Beyoğlu Balıkpazarı
Beyoğlu Sineması
Beyoğluspor
Beyrut
Beyşehirli
bezhane
bıcırda-
bıcırdama
bıcırdaşma
bıcırdayış
bıcırtı

bırakmazlık
bıyak-
bi-
biçimle-
biçimlet-
biderlik
bigudili
biiznillahi taala
Bil Kid
bila
bilafasıla
bilat
bilatçı
bilekli
bileyt
bileytçi
bileytsiz
bileziksiz
bilgiç bilgiç
Bill
bilmiş bilmiş
bilyalı
binamaz
Bingazi
bip
bir buçukluk
bir sürelik
bir tanemli
birak
biriket
Birinci
Birinci Büyük Harp
Birinci Dünya Harbi
Birinci Dünya Savaşı
Birleşmiş Milletler
birlikta
Birsel Film
birtamam
Bisiklet Hırsızları
bisikletçi
bismillahirrahmanirrahim
bit yeniği
bitamam
Bizans
bizdenleş-
bizmut
blucinli
bluzluk
Bobi
bodi bodici
Bodler
boğalaş-
Boğaz
Boğaziçi (I)
Boğaziçi (II)
boğuk boğuk
boğula tıkana
bohçalı
bohçasız
boklayabil-
Boklu Han
bolcana
boldro
Bolpaça
bombala-
bombalık
bon nüi
Bonn
Borjiya
Borlu
Borsa Kıraathanesi
borsalino
Bosna
Bossuet
Bostancı
boşalakal-
boşalmışlık
boşalttır-
Boşko Boşkoviç
boyanıl-
boyanmışlık
boylu bosluluk
Bozdoğan Kemeri
bölünüver-
bör böcek
böünnük yarınnık
böyüklük
Brams
breh
Brezilya
Brigitte
Brigitte Bardot
briyantinle-
broz
bu kadarlık
Buffalo Bill
bugi bugi
buğdaylı
Buhara
Buhtunnasar
Buick
Buik
bukağ
bulantılı
bulaşıklı
Buldan
Bulgaristan
Bulgarya
Bulgaryalı
bulgur bulgur
buluntu
bulunul-
Bulvar Sineması
bum
bunaltılı
bunlarsız
Burç Meydanı
burgaçlı
Burgaz
Buridan
Bursa Sokağı
burunlan-
burunlanma
burunlayış
buruşturuş
buu
buuv
buya
buyda
buyuk
buyurul-
buyurulma
buyük
buyüklük
Buzbağı
buzdolaplı
buzlu camlı
bükü büküver-
bürgün
Bürücek Yaylası
bürünül-
bütümet
büyük büyük
Büyükada
Büyükbayram Sokağı
büyükhanım
büyükhanımefendi
büyükhanımlık
Büyükkulüp
büyümüşlük
büzülü büzülüver-
c vitaminli
C.
Caddebostan
Cadillac
cafe d'Italien
Caferiye Camii
Cağaloğlu
cağra
cahallık
Caldwell
Camel
Camgöz
Camiikebir Mahallesi
Camlıkahve
Can
Canbolat
Cannes
cansız at
Capon
Carlo Ponti
Caterpillar
Cavit
cavla-
cayillik
Caynak Mahallesi
cebelleşebil-
cebirci
ceğiz cağız
ceğiz cağızlı

cek cek cak cak
ceketlilik
Celadet Nâzım
Celal Bayar
Cellecelalehu
cemakân
Cemal Paşa
Cemil Tekçe
cennet-i ala
Cenyo
cepli
Cer Atölyesi
ceraimi adiyye
Cerrahpaşa
Cesare Zavattini
cesaret-i medeniyye
cesurlaşıl-
cevaplayıver-
ceviz-i bevvâ
Ceymis
ceza ve tevkifevi
cezalanabil-
cezri murabba
CHP
CHP'li
Cıfu Film
cığındırık
cıhar-
cılbaklık
cırlaklık
cıs
Cıva Film
cıvıl cıvıllık
cıvıyıver-
cızırdahlı
cızırdaklı
Cibali
Cibali Tütün Fabrikası
cibilliyetsizleş-
cicidayı
ciciteyze
ciddi ciddi
cigaralık
cigarasız
cigarasızlık
Cihangir
Cihangirli
cik
cilt cilt
cilveleşil-
cilveleşiş
Cimmi
Cinecitta
Cingöz Recai
Cletrac
Coca Cola
Codeine
color locole
Con Dere
Condillac
Coni
cont
Cool
coşturuş
coşul-
cumburlop
cumhurireizi
Cumhuriyet
cura (II)
curp
cüj
cülük
Cüneyt Arcayürek
Cüneyt Arkın
cünhalı
cünhasız
cürüm
Ç.
çabuk çabuk
çaça (II)
çaça (III)
çağar-
çağırıl-
çağırılabil-
çağırılma
çağrılıver-
çakalla-
çakıltaşı
Çakıt
Çakmak Caddesi
Çakmak Hattı
Çakmakçılar
çakmaklanıver-
çakoz et-
Çakşırlı
çala pedal
çalışım
çalışış
çalkalayıver-
çamaşır makineli
Çamlıca
çamurlaşıver-
çamurlaşıverme
çamurlattırt-
çamurluksuz
Çanakkale Boğazı
çapkın çapkın
çar çakal
çar çaput
çarıklı kurmay
Çarlık Rusya
Çarşamba
Çarşamba Pazarı
Çarşıkapı
çat çut
çat pat (II)
Çatalkafa
çatalla-
çatılıver-
çatla- (II)
çatlan-
çaydanluk
çekilin-
çekinmezlik
çekişedur-
çekitaşı
çekmişlik
Çelikspor
Çeliksporlu
Çemberlayn
Çemberlitaş
Çemberlitaş Sineması
çemirli
çemkiri çemkiriver-
çemkiril-
çeneci
Çengelköy
çenilet-
Çerkes kamçısı
Çerkeşli
Çeşit
Çeşmemeydanı
Çeşmemeydanlı
Çeşmi Siyah
Çeteleci
Çetin Altan
Çetin Karaman
çeviredur-
çevrelenil-
çevreleyiver-
çeyreklik
çığırıl-
çıkarsız
çıkı çıkı veriş
çıkınlı
çıkmışlık
çıldıradur-
Çıldırım Köyü
çıldırtıl-
çımkı-
çımkılan-
Çınarlı Kahve
çıngır mıngır
çırağ
çırılda-
çırpındır-
çıtırtılı
çıyanlı
Çiçek Pasajı
Çiçek Pazarı
çiçekbozuğu
çiflik
çift çift
çift kale
Çiftçi Birliği
çiftçibaşı
çiftçibaşılık
çiftçili
çifte çifte
çifte kâğıtlı

çik-
çikletlik
çimdiklenebil-
çimdikleyiş
Çin
Çingene maşası
Çini Maçin
çirkefleşiver-
çirkefsi çirkefsi
çisentili
çisentisiz
çişli
çiye
çizgi (II)
Çoban
çobancılık
Çocuk Esirgeme Derneği
Çocuk Esirgeme Kurumu
çocuklaşıver-
çoluk çocuklu
çomarlık
çoraphane
çoraplı
çorapsız
Çölde Bir İstanbul Kızı
çölfe
çömlekli
Çörçil
Çukurova
Çukurovalı
çulaki
çullanıl-
çürükçü
çütçülük
Dafn dü Moriye
dağ-ı derun
dağılı dağılıver-
dağılın-
Dâhiliye
d'Ailly
dak ki bab eyle-
dakikabedakika
dalın-
Dam dö Siyon
dâmâd-ı şeh-rîyâri
damlalı
dan
Danton
Dârâ
daracıklık
dârât
Dardanos
dargın dargın
darılın-
darıltabil-
Darülbedayi
Davalaciro
davetiyesiz
dayaklı
dayalı döşelilik
dayanı
dayanmışlık
dayılaşıl-
Dazgırlı
De Sica
Debernuş
Debreli Hasan
Dede Efendi
De-em-se
deey
defransiyel
Defterdar
defteri amal
defterli
deftersiz
Degüstasyon
Degütasyon Lokantası
değermenci
değişilme
değnekle-
değnekli
dehey
deheyt
dehr
Deka
del- (II)
delannı
deli deli
Deli İbrahim
deli saraylılık
Delibaş
Delibaş İsyanı
delidolu
delifişek
Delilik
delirmişlik
dellendir-
deloğlan
delu
demet demet
Demir Maske
Demir Maskeli Haydut
Demir Maskeli'nin İntikamı
Demir Yumruğun İntikamı
demirhane
demirkırasi
demirkırasicilik
Demirkırat
Demirkıratlık
Demirköprü
Demirspor
demlenil-
demlenilme
demletil-
Demokrat Parti
demokratçılık
Dempsey
Demukrasi
Denizcilik İşletmesi
Denizkızı Eftalya
Denizler Hâkimi
denizli
derinleme
derlenil-
derli tertipli
Derne
dertli dertli
Derviş Vahdeti
derya deniz
deryadillik
Derzor
Desoto
desteleyiver-
desti kudret
Devey Kroket
devirttir-
Devlet Demir Yolları
devredebil-
devrili devriliver-
devşiricilik
deynekleyebil-
Deyvi Kroket
deyyus oğlu deyyus
dezze
dıngırtı
dır dır
dırnaksızlık
Dışişleri
dıvar
di
Dictionnaire Philosophiqu
Diderot
diferansiyel
diil
dik dik
dik kafa
dik kafalılık
dikilekal-
dikiş nakış makinesi
diklenebilin-
diklenil-
Dilberlersekisi
dildade
dilekçeli
dilekçesiz
dilen- (II)
dili güllülük
dilik dilik
dilimli
dilrüba
dilsizleş-
dingil
dini eğri
din-i mübin
dini pohlu
dinlenmişlik
dinye-
diplomalandırıl-
diplomalı (II)
diplomat (II)

direni
direyebil-
dirhemlik
dirilin-
dirken
dirmenci
dirsekleş-
disiplinci
disiplincilik
diskkaro
dit-
divanlı
Divanyolu
Divriğili
Diyanet İşleri
diyıl
diyirmen
diyivir-
diyopterlik
dizkapağı
dizkapaklı
dizüstü
dobra dobracı
dobra dobracılık
dobro
Doç
doğdurt-
doğrayıver-
Doğruluk Kebapevi
doğul-
doğurul-
doğuzuna
doksan dokuzluk
Doktor Civanım
Doktor Nâzım
doktorsuz
dokunu dokunuver-
dokunuluver-
Dokuzuncu Senfoni
dolaklı
dolan- (III)
dolanmışlık
Dolapdere
Dolapdereli
dolaşış
dolaştırıver-
dolayıver-
dolduruluver-
Dolmabahçe
Dolmabahçeli
dolmuşluk
dolu dolu
dolu doluver-
Dolusap
domatesli
domuzoğlu domuz
Don cephesi
Don Kişot
don paça
donanıver-
Donanma Cemiyeti
Donanmayı Hümayun
donatıver-
dondurmalı
donduru donduruver-
donduymacı
Donjuan
donla-
Dos Passos
Dostoyevski
doyamamışlık
doyuruver-
dökar
dökarlı
döndürülebil-
döngeri
dönmüşlük
dönülebil-
Dördüncü Ordu
Dördüncü Ordulu
dört çarpı yüz
dört kitap
Dört Yüz Darbe
Dörtköşe
dörtleştir-
dörtyol ağzı
Dörtyolağzı
dövüşül-
DP
DP'li
DP'lilik
Duglas
duğru
duğur-
dum duma
duman renkli
dumanı üzerinde
Dumaper
Dumlupınar
dumuz
Durand
durdurulabil-
durgunlaşıver-
durmamazlık
durulabil-
Dutlu Han
duyagel-
düdüklü tencereli
düğünsüz derneksiz
Dünya Savaşı
dürdür-
dürdürme
dürtü dürtüver-
dürtülüş
dürtüver-
dürüş
düşercelik
düşmüşlük
düşül-
düşülebil-
düşülme
düşünceli düşünceli
düşünedur-
düşünmemezlik
düşürülebil-
düt
düttürük
Düveli Muazzama
Düveli müttefika
Düyunı Umumiye
Düyunı Umumiyeci
düzeliver-
düzenci
ebeanne
ebecilik
ebu cet
Ebussuut Caddesi
Ebülhüda
ecik
edalet
edalı edalı
Eddi Konstantin
ededur-
edegel-
edegelme
edepsizlen-
ediledur-
ediliş
ediliver-
edilmişlik
Edirnekapı
ediş
edres
Edvard
efem
efendimli
efendisiz
eferin
efkârlandır-
efzun
egaf
egafla-
egavla-
egaya düş-
Ege
eğilin-
eğilinme
eğri dinli
ehehey
Ejder Kalesi Cengi
ekelen-
ekiver-
ekmeklik (II)
ekmeksiz (II)
ekmeli mükemmel
ekonomiko
ekspres (II)
Ekspres Pavyon
ekşi ekşi
ekşi suratlı

ekşi yüzlü
el gördülük
el haya minel iman
el peşrevi
Elazizli
elbiseci
Elbistanlı
elcilik
elfkisi ennik, be kisi bennik
elham
Elhamra Sineması
elhazer
elhükmü lillah
elma kurdu
elmukadder layügayyer
Elvis
Elvis Presley
Emeliken
Eminönü
Eminönü Balıkpazarı
emir erliği
Emirgan
emirsiz
emmoğlu
emniyetçi
Empedokles
emredil-
emri ezeli
emri ilahi
emvali gayrimenkule
En Güzel Mektup Numuneleri
en'amı şerif
enayi pilakisi
encik büncük
ender-i nadirat
endişe-i ferda
ene
ene mene dosi saklanbosi
enginli yüksekli
enikli cücüklü
enseli
enstitülü
entarili
Ente Ermeen
Enver
Enver Paşa
enveriyeli
epmeksiz
erbab-ı mesalih
Erciyes Dağı
Erenköy
Erica Baby
erişilmez
erişilmezleş-
eriyedur-
erkâncılık
Erkek Sanat Okulu
erkekli dişili
erkekli kancıklı
erkekliksiz
erken erken
erken inzal
erli
Ermeni Okulu
Erol Flayn
errızk alallah
esalet
esfelessafilin
esgerlik
Esirpazarı Sokağı
Eski İstasyon
Eskici Dükkânı
Eskici ve Oğulları
Esnafın Sesi
esneşil-
espaplı
Esprit de Lois
esrarsızlık
esselamünaleyküm
Ester Vilyams
eşarplı
eşek dili
eşek kafa
eşek saati
eşekli
eşeleyici
eşeleyicilik
eşhedübillah
Eşref Kolçak
eşşek oğlu eşşek
eşşeklik
eşşoğlu eşek
eşşoğlu eşeklik
eşşoğlu eşşek
eşşoğlusu
eşya (II)
eteklenme
etekleri havalı
etekli
eter
Etibank
Etiniki Eterya
etlenip kemiklen-
etlilik butluluk
etmezlik
etmişlik
ettehiyat
Etyemezli
Eusebiyo
euzu billah
evendilik
evladımlı
evleviyyet
evo
evropa
evvel Allah
extirieure'lü
Ey Gaziler
eyham
eyhamdüyiyyah
eyilik
eyleşme
eyleyiver-
eyt
Eyüp Camisi
Eyüp Mezarlığı
Eyüp Sultan
Ezanı Muhammedi
Ezher Camisi
eziş
eziyetçi
facire
Fadıl Garan
Fakabasmaz Zihni
fakirane
fakiri pürtaksir
falsız
faltaşı
fam
fan fin fon
Fani
Farabi
fareli
faresiz
Farmall
faryap
farz'ılayn
fasulya
Fatih (II)
Fatih (I)
Fatih Camisi
Fatih Parkı
Fatih Sultan Mehmet
Fatma Girik
fay
faydalanılabil-
fayızcı
fayızcılık
fayizcilik
fazlasıynan
felaketi uzma
Felasifeyi Şark ve Garp
felc-i nısf-ı tûlani
feleksiz
felsefiye
fem
fen müdürü
Fener (I)
Fener (II)
Fener Parkı
Fener Patrikhanesi
Fenerbahçe
Fenerbahçeli
Fenerli
fenerli
Feridiye
Feridun Karakaya
Feriköy
Feriköylü

fermede
Ferrari
feryadü figan
fesli
Festival International de Cannes
fesuphanallah
fetbazlık
fetebarekallah
Fettah
Fevzi Paşa
fiçi
fikaa
fikarayı sabirin
fıkır fıkırlık
fildırfiş
fin fin
fırıldaklı
fırkalı
fırlanıl-
fırlatılış
fırlatılıver-
fırlayabil-
fırr
fırrık
fıs geç-
fısıldanıl-
fısıldaşıl-
fısıldaşıver-
fısıldayıver-
fısıltılı
fiskiyeli
fıssadak
Fıstıklı
fıstıklı
fış
fışıltılı
fışla-
fışlayış
Fiat
Fichte
figürancı
Fikret Hakan
fi'l-i livata
fi'l-i livatacılık
Filibe
Filistin
filitle-
Filiz Akın
filiz yeşili
film yıldızlığı
filmsiz
fingirden-
fiskelen-
fiskelenme
fistüllü
fişmekân
fittini fittoni
fiy
fiyu
fiziko
Flaubert
Florya
Floryalı
fodepar
fontaziye
Ford
Fordson
formacı
formacılık
forssuz
fort
foslamışlık
foslat-
fotbol
fotbolcu
fotoğraflı
Fransa
Fransız anahtarı
Fransız Büyük İhtilali
Fransız İnkılabı Kebiri
Fransuva Borjiya
friksiyonlu
Fruko
Fulya Film
furul-
fuy fuu
fuzulen işgal
fuzuli işgal
fürsant
füü
füyyt
füyyuu
G.
gaali
gacolu
gacur gucur
gafurürrahim
Galata
Galata Köprüsü
Galata Kulesi
Galatasaray (I)
Galatasaray (II)
Galatasaraylı
Galiçya
Galya Seferi
gamato
gammazlayabil-
gammazlayış
Gandi
gang
Gani Turanlı
ganun
garantileş-
gardiyansız
garez
garibaldi moru
garni
garnili
garsoniye
garsoniyerlik
garsonlu
garsun
Gaskonya
gav gav
gâvırca
Gâvur Dağı
Gâvuristan
Gâvurköyü
gaydiyan
gaygu
gayrimenkule
gayrimevkuf
gaz lambalı
gazab-ı ilahi
gazaplanıver-
gazaplı gazaplı
gazeteli
Gazi Osman Paşa
Gazi Paşa
gazocağı
gazozlu
gazyağcı
Gazze
geberebil-
geberiver-
gecebaşı
gecelikli
geçim güçlüğü
geçirili
geçiriliş
geçirtebil-
Gedikli (II)
Gedikli Okulu
Gedikpaşa
geldi geçti
geledur-
geli geliver-
Gelincik
gelinebil-
gelmemezlik
gelmezlik
genç ihtiyar
genç milli
gençleştirebil-
gençli
gençli ihtiyarlı
genelleşiver-
genişleyiver-
gerçekleşiver-
gerçekleştiriver-
gerdanlı
gerekebil-
Gergerli
gerilekal-
geriliver-
gerilmişlik
geriver-
ges ges
getiredur-

getiriliver-
gevezeleş-
gevşemişlik
gevşeyiver-
gey-
gezdiriliver-
gezip tozmuşluk
gıcıklat-
gıcırdatış
gıcırlı
gırç
gırrr
gıt gıt gıdak
gibilik
giçende
gidiştir-
gidonlu
Gillieron
Giordano Bruno
girdi çıktı
girdili çıktılı
giredur-
Giritli Kahvesi
girmemezlik
girmişlik
gişeci
gitmemezlik
gitmişlik
giyilebil-
giyinil-
giyinmişlik
gizleniver-
gizli gizli
gocamanlık
Goethe
gomser
gonlünce
gonüllü
gorebil-
Gorki
gosdürdül-
goster-
gov
göçül-
göçüm
Göğceli
göğüsleyiver-
göğüslüklü
Gökler Hâkimi Gordon
göklü
Göksel Arsoy
gölgeleniver-
gönderi gönderiver -
gördüklük
gördürül-
gördürüverme
göregel-
görünül-
Göte
götürüver-
götüy-
göz görgüsü
göze görken
gözellik
gözetlenil-
gözucu
gözü küllü
gözükül-
gramofonlu
grandüşe
grav
gravat
Grigori Pek
grileş-
grilik
gripin
gripinsiz
grup (II)
gudubetleş-
Guide de Parfait jordinie
guk
gunneli
gurbet kuşu
Gurguroğlu
gurt gurt
gusli
guyuş
güçleniver-
güçlü kuvvetlilik
gülcemal
güle söyleye
güledur-
güleşçi
Gülhane
Gülhane Parkı
Güliver
Gültepe
gülünüver-
gümüle-
gümüleme
Gümüşalan
Gümüşsuyu Hastanesi
günahçı sevapçı
günahı kebair
günde günde
gündüz gözüne
Güney
Güney Amerika
Güney Anadolu
güneylilik
güp diye
Gür Film
gürr
habarsız
Habil'le Kabil
hacanalık
haceri mükerrem
Hacı Bekir
hacı vak vak
Hacıbaba
Hacıbayram
hacim
haççac
hadi vamo datti neşto kajem
Hafız Burhan
hafifleyiver-
haftayım
hah hah hay
hakalmaz
hakçı
Hâkimiyeti Milliye
hakiri pürtaksir
hakkı sarih
haklatabil-
haklayıver-
Halep
halftaym
Halıcıoğlu (I)
Halıcıoğlu (II)
hali pürmelal
Haliç
Haliç Feneri
Haliç İdman
halife-i müslimin
halifesiz
Halil İbrahim
Halk Fırkalı
Halkalı
Halkçı
Halkçılık
halklılık
halli
halli mallı
halli vakitli
haloo
halvalı
Hama
hamballık
Hamburg
Hamidiye Ticaret Mektebi
Alisi
haminnelik
haminnesiz
hamir
Hamit
Hamlet
hammallık
hampolaş-
hamtıraş
hamurlu
hamurluluk
hanfendi
hanım evlatlığı
hanım hanım
hanımlı
hanımteyze
hanks
Hanomak
hapishaneci
hapishanelik

hapsolun-
hararetli hararetli
Harbi Umumi
Harbiye
Harbiye Nezareti
Harbiye Parkı
harçlıksız
Hareket Ordusu
harfli
Harikalar Diyarı
harim-i ismet
hark tuu
hark tuulu
Harman
harmaniye
harmanlık
Harp ve Sulh
Harrington Kupası
Hasan almaz basan alır
Hasan Dağı
Hasan Sabbah
Hasanpaşalı
hasba
Hasköy
hastalanıver-
hastir
haş
haşiyelen-
haşyetullah
hatayı azim
hatırküm
hatırnaz
Hava Sokağı
havai
Havayolları
havlucubaşı
havyarlı
hayalleyebil-
Haydar
Haydarpaşa
Haydarpaşa Garı
Haydarpaşa İstasyonu
haykırıl-
haykırılabil-
hayran hayran
hayretli
hayrik
hayrikli
hayvanpazarı
hayyalessela
hazır nazır
hazırlanıl-
hazırlanıver-
hazırlatılma
hazin hazin
hazine-i gayb
hazinleştir-
hazmedil-
hazmedilebil-
Hazreti Ali
Hazreti Ebubekir
Hazreti İsa
Hazreti Ömer
Hazreti Yusuf
he (II)
hebaen mensura
hedefsiz
hediyesiz
Hegel
helal-ı minallah
hello cello
hemarol
hemencik
hemiplegie
hemiplexie
hemşeri
hemşerilik
hemşiranım
Her Yer Karanlık
hesabı cifr
heveslik
Heybeli
Heybeliada
heyecanlanıl-
heyecanlı heyecanlı
heyeti sıhhiye
heykeş
heyt
hezeran
Hıdıroğlu
hıfzıl-lisan selamet-ül insan
hıh
hıhla-
hıkırtı
hımm
hınk hınkçılık
hır hırt
hırçınlaştır-
hırhızlık
hırlayıver-
hırpo
hırsız polis
hırsız polisçilik
hırsız polisli
hırslanıver-
hırslı hırslı
hırt mırt
Hızır (II)
hi hi hi
Hicaz
hiçleş-
hidematı vataniye
hikâye-i mansure
hikmeti Hüda
hikmeti hükümet
Hilal-i Ahmer
Hilton
him dim komşu
Hindistan
Hint
hisap
Hisar
Hislon
hissiyat-ı diniye
hişt pişt
Hititli
Hitler
hizbüşşeytan
hizlı
hizmatçı
hizmetçileş-
ho ho ho
Hobebs
hocaefendi
hocanım
Hocapaşa
hocasız
hoh
hohlan-
hohlanmışlık
Holivut
Hollanda
hollü
Hollywood
homurdanıl-
hoppala cuppala
Hormobin
Hormontoxon
horozlu şeker
horp
hoşafçılık
hoşe
hoşlanıl-
hoyflü
höpürdetebil-
höyküre höyküre
HP'li
Hristaki
hu (II)
hukuklu
hukuku umumiye
Humaine
humarcılık
Humus
Huri
huri melek
Hurmalı
hususili
huylanabil-
huylu huylu
huzursuzlan-
hüddam
Hügo
hükümetçilik
hüllesiz
Hünkarsuyu
hürmeti mahsusa
Hürriyet Anıtı
Hüseyin Şehsuvar
hüsn

hüsnü an
ıh
ıhı ıhı
ıhı mıhı
ılık ılık
ırahatlık
Irak
ırgatbaşılık
ısınadur-
ısınıl-
ısıtıver-
ıslahane
ıslı
ısmarıççı
ısmarıççılık
ısmarlamacılık
Ispaha Pazarı
Istavro
Istrati
ışıl ışıllık
ışıtabil-
ışşık
ıvıd ıvıd
ıvıt ıvıt
i-
ibad
ibine
İbrahim Hakkı
icabat
icazetli
icik cicik
iç yüz
içedur-
İçerenköy
içerlenil-
içerlet-
içerleyebil-
için
içilmişlik
içinden pazarlıklı
içlenebil-
içtenleşiver-
İdman Yurdu
idrakli
İflahsız
iğneleyiver-
iğrençleş-
iğva
ihhak-ı hak
İkbal Kıraathanesi
iki buçuk
iki buçukluk
İki Çocuğun Devriâlemi
iki yüz
İkiçeşmelik
ikileştir-
ikiletebil-
İkinci Cihan Harbi
İkinci Dünya Harbi
İkinci Dünya Savaşı
ikindi üzeri
il idare kurulu
ila
ilagedar
ilaha
ilahileşme
ilekadar
ilerilik
ilerlemişlik
ilerleyiverme
ilgilendiriver-
ilgilenil-
ilgilenilme
ilgileniver-
İlhami Soysal
İlhan Selçuk
ilik ilik
ilkokullu
illa ki
İller Bankası
illik
İlya Ehrenburg
İmam Gazali
İmam Sokağı
imamsız
imansız (II)
imecelik
İmpala
İmpalalı
imperteks
İmralı
İmralu
imzalatıl-
imzalayıver-
inanılıverilme
inanmışlık
incelenedur-
inceleyiver-
inceli kalınlı
inceli uzunlu
inceltil-
İncesulu
İnci Pavyon
incilen-
incileş-
İncirlikli
inçlik
indullah
inekleş-
inek oğlu inek
İngiliz Sarayı
İngiltere
İnhisar
inleyedur-
İnna lillah ve inna ileyhi raciun
İnönü (I)
İnönü (II)
İnönü Gezisi
İnönü Kız Sanat Enstitüsü
İnönü Meydanı
İnönü Stadı
İnönücü
insanlaşabil-
ipallah sivri külah
ipekleş-
ipekleşiver-
ipipullah sivri külah
ipiri
ipli
iplikleş-
ipne
iradei cüz'iyye
iradei külliyye
iradyo
irahmet
irahmetli
İran Konsolosluğu
ireisicumhur
ireiz
ireizicumhur
irili kalınlı
iriyarı
iriyarılık
İsa
iskambilci
İskandinavya
İskarpinlik
iskele sancak
İskender
İskenderi Zülkarneyn
İslahiyeli
ismarla-
İsmet
İsmet İnönü
İsmet Paşa
İsmet Paşacı
İsmet Paşacılık
ismi celil
israfat
İstanbulluk
istasyoncu
istasyonculuk
istenebil-
isteyiver-
isteyiverme
İstibdat
istidacı
istidacılık
istidasız
istifil ol-
istifli
İstiklal Caddesi
İstinye
İstinyeli
istisal
İstrasti Mordasti
İsveç
İsviçre
iş önlüklü

İş ve İşçi Bulma Kurumu
İş ve İşçi Haberleri
İş Kanunu
işallah
işaret-i Rabbani
işaretleşil-
işbilir
işen-
işhanı
işitiver-
işkillenebil-
İşkodralı
işli işsiz
işportalı
işportalık
iştaha
it nefisli
it oğlu it
İtadası
İtalya
itele- (II)
iteleyiver-
ithalat ihracatçı
itiliver-
itiyaç
itizal
İttihat ve Terakki
ivid ivid
iyet-
iyileşiver-
iymansız
iyşi nuş
iza zilzületi azime
izinnamesiz
İzisli
İzzet Günay
izzetli
İzzü devlet
Jak
Jan
Jan Valjan
jandarmasız
Janet Makdonald
Jano
Japon Mağazası
Japonya
Jean Christophe
Jean Russel
Jerminal
Jezabel
jiletlen-
Jimmy's Kabaresi
John Deere
Jorjet
Jül Sezar
K.
ka-
kaave
kaba kaba
kaba kıyım
kabadan kabadan
kabakıyım
kabalaklı
kabalapazar
kabaradur-
kabartıl-
kabartış
Kabasakal
Kabataş
kabili kıyas
kabina
kabultü
kabzalı
kabzet-
kabzeyle-
kaçırılış
kaçırttır-
kaderli
kadınlı kızlı
Kadırga
Kadırgalı
Kadillak
Kadillaklı
kadim
kadir kıymet bilirlik
Kadiri
Kafkas
Kafkasya
kah kah kah
kahırlandırabil-
kahırlı kahırlı
kahırlılık
Kahire
kahkahacı
kahkahalı
kahve gazino
kahvecibaşı
kahvedanlık
kahverengili
kahverenkli
kahvesiz
kakabil-
kakokrasi
kakomiri
kakosi
kakosti
kakukrasi
kalabalıklaşıver-
Kalağınoğlu
kaldırılabil-
kaldırtıl-
Kalekapısı
kalın kalın
kalınabil-
kalınlaştırıl-
kalınlı inceli
kalimera
kalimerasis
kalispera
kalkanlı
kalkıl-
kalkılış
kalkındırılma
kalkındırıver-
kalkınıver-
kalkmamazlık
kallem
kalmışlık
kalp yetersizliği
Kalpazankaya
kalsiyum sandoz
Kama-Sutra
kamaş-
Kamen
Kamer düğün salonu
Kamer Meyhanesi
Kan Kalesi Cengi
kan kardaşı
kan kırmızılık
kan uykusu
kana kana
Kanal
Kanal Seferi
kanalizasyonsuzluk
kancıkla-
kancıklama
kancıklaş-
Kandıra çeleni
kandırıver-
kanepeli
kanıksamışlık
Kanlı Aşk
kanlı kinli
Kanlıca
Kant
kanun adamlığı
kapabil-
Kapalıçarşı
kapandır-
kapanıver-
kaparo
kapayıver-
kapıkulu
kapılık
kapkalın
kaplumbağa yürüyüşlü
kaptıkaçtıcı
kaptırabil-
kaptırıl-
kaptırılış
kaptırılma
kaptırıver-
kapu
kapucu
kapuculuk
Kara Bomba
kara don
Kara Kemal
kara kuruluk
Kara Ok

kara zeytin
karabaş tecvit
karaböcek
Karacaahmet
Karacaahmet Mezarlığı
Karacabeyli
Karacaoğlan'la Kara Kız
karaçalı
Karadağ
Karadeniz
Karadenizli
karadon
Karafakı
Karagöl
Karagümrük
Karagümrüklü
karakazma
Karaköy
Karaköy İşkembecisi
Karakulakzade
karalı beyazlı
Karamaça
Karamustafa Kaplıcası
karanfilli
Karaorman
Karaormanlı
karasaban
karasevdalı
Karasoku
Karasoku Tiyatrosu
Karatepeli
karayağız
Karayılan
karazeytin
kardaşça
kardaşlık
kardeş sofralığı
kardeş sofralılığı
kardeş sofrası
kardeşane
karılı kızlı herifli
Karının Meyhanesi
karısız
karışlık
Karlofça
Karmen
Karmen Miranda
Karneci
Karpiç
karşılaşıl-
karşılaşış
karşılaşıver-
karşılayıver-
kart dövizit
Kartal Aile Gazinosu
Kartal İhsan
kartelacı
kartonlu
karyoka
karyolalı
kasabalık
Kasafan
Kasımpaşa
Kasımpaşalı
Kasit
kasiyerlik
kaskalla-
kastedil-
kaşarcı
kaşarpeyniri
kaşer
kaşıklı
kaşınabil-
kaşınıl-
kaşıtabil-
kaşıyış
kaşkaloz
kaşkaltak
Katalavis
katılmışlık
katıltıcı
katış
Kâtibim
katlanılabil-
katledilebil-
Kavafoğlu
Kavaklıdere
Kavakzade
kaval
kaveci
kavlı
kavrum kavrum
kavuşdur-
kavuşturulma
kayalıklı
kayar
kaydediverme
kaydırıver-
kaydolun-
kaydolunma
kayfaltı
kayfe
kayfeci
kaygılı kaygılı
kaygu
kayı kayıver-
Kayıkkafa
kayışlı
kaykılı
kaykılmışlık
kaynaşıver-
kaynaşmış kütleci
kaynaştırıver-
kaynatıver-
kaynattır-
kaynayabil-
kaynayadur-
Kayseri Dokuma Fabrikası
kaz kanadı
kaz yumurtası
Kazablanka
kazandırış
kazanılabil-
kazanılıver-
kazanıver-
kazankulpu
kazanmışlık
Kazanova
Kazanovalık
kazılıver-
kazınık
kazıyıver-
Kazlıçeşme
kazmala-
kazmalı
kazmasız
kebapevi
kebapsız
kebe
kedisiz
kefal
kefenlen-
kefeştatayyuş
kefiyeli
keh keh keh
Kehtane
Keko
kelamullah
kelebek gözlüklü
Kelebek Pavyon
kelimei vahide
kelimetullah
kelle şeker
kelle-i bi izan
Kemal Film
Kemal Paşa
Kemeraltı Camii
kemikçilik
kemiklen-
kemirt-
Kenan Pars
kenar mahalleli
kenar mahallelilik
keranacı
Kerbela
Kerem
kerhana
Kerime Nadir
kerizlik
kerli ferlilik
Kertiş
kerusa
kesb-i şeref
kesifleş-
Kesik Çayır
kesilin-
kesimbaşı
keskinleme
keskinlemesine
kesmeşeker

kestane renkli
Keşanlı (I)
Keşanlı (II)
Keşanlı Ali Destanı
keşfediliver-
keşfi istikbal
keşfolun-
ketebe
Keyfete hoşe
keyifçi
keyifli keyifli
Kıbrıs
kıç üstü
kıçlı
kıhh
Kılçıkçı
Kılıçali Hamamı
kılkuyruk
kımıldanabil-
kıncıfırlık
kıpkırmızılaş-
kıpkırmızılık
kırbaçlayış
kırdı kaçtı
kırılabil-
Kırım
kırış
kırk dokuzluk
kırmalı
kırmızı biberli
kırmızı boynuz biberi
Kırmızı Eşarp Çetesi
Kırmızı Gül
Kırmızı Köpek Meyhanesi
kırpmamışlık
kırt
Kısas-ı Enbiya
kısılabil-
kısılıver-
kıskanmazlık
kıstel yevm
Kıtmir
kıvırcıklı
kıvırıver-
kıvrılakal-
kıy kıy
kıyaslanabil-
kıyaslayabil-
kıydırabil-
kıydırıver-
kıyılabil-
kıyıver-
kıylü kaal
kıymatlı
kızabildir-
kızarıver-
Kızılay
Kızıltoprak
kızımlı
kızışabil-
kızıver-
kızko
kızsız
Kızvatna Krallığı
kibriya
Kierkegaard
Kifisya
kiğat
Kiğılı Pasajı
kih kih kih
Kilikya
kilometrekarelik
Kilyos
kimlik cüzdanı
kimlik cüzdansız
kiralanıver-
kiralayış
Kiraz Bar
Kireçocağı
kiremitsiz
kirleniver-
kirlenmişlik
kirlettir-
kirpiksiz
kisp
kist dermoit
kişir kişir
kitaplıklı
kitlen-
kitleyiver-
kiyasetli
kiyasetsizlik
kizip
klaket
Klara
Klark
kleider machen leute
Klevland
Klevland pamuğu
klişeleşiver-
Koca Teks
Kocabaş
Kocabıyık
Kocakafa
Kocamustafapaşa
Kocamustapaşa
Kocamustapaşalı
Kocaoğlan
kocca
Koçero
Koçisarlı
Koço
Kodin
koklan-
kokut-
kolbağı
kollayadur-
kollayıver-
kolonyal şapkalı
kolonyallı
koltukaltı
koltukçu
koltuklu
koman sava
Komik Kız
Komili
kominis
komitan
komser
komşu komşu
komşu komşuluk
komşuanım
konaklı
kondurul-
konsimasyon
konsomatr
Konstantin
kontrollük
kontrolsüz
kontrolsüzlük
konulmuşluk
konuşadur-
konuşkunluk
konuşmamazlık
konuşmuşluk
konuşulabil-
konuşuluş
Konya Ovası
Konyakçı
konyaklı
koocu
koparılabilme
kordela
Kore Harbi
Kore Savaşı
korkunçlaşıver-
Korkusuz Şerif
kornişli
Korsikalı
Koska
koskocalık
koşuş
koşuşul-
kovboylu
kovulabil-
kovuver-
koylü
koyu kahve
koyuveril-
kozacı
kozalık
Kozma'nın Tiyatrosu
Kozyatağı
köfteli
kömüü
köpoolları
Köprü
köpürtülüş
Köroğlu
Köseoğulları

köşe başı
kötü kadınlık
köyce
köycül
Köylü
köylüce
Kral Faruk
Krem Pertev
kremli
Kristal
Kristal Gazinosu
Kristal Lokantası
Krokodil Mağazası
Kronin
kronometreli
Kroyçer Sonat
Kubilay
Kubilayspor
kucaklanıl-
kudreti külliyye
kudsal
kudurgun
kudüm
kudümsüz
kudümsüzlük
Kudüs
kulağas-
kulakmemesi
Kuleli
Kuleli Lisesi
kulhüvallahi
kullanagel-
kullanılabil-
kullanılış
Kuloğlu Sokağı
Kulüp
kum sancısı
kumandar
kumaşır
kumiser
Kumkapı
Kumkapılı
Kuran-ı azimüşşan
kurba
kurbağa yeşili
kurmay
kurşun kubbe
kurşun renkli
kurşunilik
kurşunkalem
kurtlanabil-
kurtulu kurtuluver-
kurtulun-
Kurtuluş
Kurtuluş Bayramı
Kurtuluş Savaşı
Kuruçeşme
Kuruköprü
kurulanıver-
kuruluver-
kurumsak
kurun-
kusmuklu
kusul-
kusulma
kuşkulandırabil-
kuşlu
kuvatlan-
kuvatlı
Kuvayı Milliyeci
kuvvat
kuvvetleniver-
kuyhuvayyahi
kuyrukkaldıran
kuytulaş-
Küçük Karakartallar
Küçük Saat
Küçükbayram
küçükhanım
Küçükmustafapaşa
Küçükmustapaşa
Küçükpazar
küçümseniş
küçümseyebil-
küff
küfredebil-
küfredil-
kükreyebil-
kül renkli
kül yutmazlık
külhan
külhanca
külleyebil-
Külliye
küllü kasirün fitne
küllü muzırrün yuktel
küllühüm
külotlu
külotsuz
külüstürle-
küme küme
kün feyekün
küncü göneni
küncülü
küp uçuran
küpesiz
küpeşte
Kürdo
kürrei arz
küsül-
küşneli ahır
kütlücü
kütlücülük
Kütülamare
kütüphaneli
lâ
La Dam O Kamelya
la gayb-ı illallah
La havle vela
La havle vela kuvvete
La havle vela kuvvete illa billah
La ilahe illallah
La ilahe illallah, Muhammeden Resulullah
lacivertleş-
Ladri di Biciclette
lafsız
lağman
lağvediver-
Laleli
lamentable
lampasa
Lana Turner
lanetlik
lanetullah-ı aleyh
Langa
lanlık
laska
lavantala-
layik
Lazoğlu
Le Trou Normand
Lefter
lemyezel
lenger
lengerli
Lenin
Leon Hancıyan
Leşçi
leülhamd
Levent
levhi ezel
Leylaklar Açarken
lı lı lı
lıkırtı
Libya
lido
likrol
likrolle-
lillah
lillos
Limasollu
Limasollu Naci
Lime Light
limini bavee
limonsuz
List
liva-yı şerif
liya
Liyon
Lizbon
Locke
lodossuz
Lombrozo
Londra
Londura
Lord Corc
Losyon Es
loşlanmışlık

Lotrek
Louis Quins
Lozan
Löbon
Lul Kenz
Luviler
lübb
Lübnan
lügatlı
Lükres Borjiya
lütfedil-
Lütfi Akad
lüzumluk
M.Ö.
ma
maasselami
mabad-et-tabiiyye
mabiarif
Macaristan
maceraperestleşiver-
maç (II)
Maçka
Madam Bovari
Maddiyyum Mezhebinin İzmihlali
made in
madem ki
magazinci
Mağripli
mahluta
mahmurlaştır-
Mahmut Celalettin Paşa
Mahmut Yesari
Mahmutpaşa
Mahmutpaşa Hanı
Mahmutpaşa Yokuşu
mahrem-i esrar
mahvedil-
mahvolabil-
Mahz Aklın Tenkidi
mahzı hakikat
mahzuf
mail-i inhidam
makaracı
makaralı
makarasız
Makormikin
Maksim
Maksim Gorki
Mallarme
mallı
malmüdürü
malsız mülksüz
malta
Malta (I)
Malta (II)
malumatı diniyye
malumualiniz
mamma
mamür
mana mana oynat-
manasızlaş-
Manastırlı
mandalin
mangırlan-
mangırsızlık
Manliher
manyeto
mapıslık
mapisane
mapishane
mapislik
Mapushane Çeşmesi
marabayın
Margaret Gotye
Margerit
margizet
Mari
Marifetname
Marilin
Marilyn
Marilyn Monroe
marizlen-
Markiz
Marko Paşa
marköteri
Marks
Marlon Brando
Marmara (I)
Marmara (II)
Marmara Kliniği
Marmara Sineması
Marsilya
Marşal Planı
masalık
masebeci
Massey Harris
mastorluk
masumlaşıver-
masuracı
masuralık
maşlahlı
Matbaatül Haceriyye
matraklık
Mavi Köşe
mavzerli
mavzersiz
mayala- (II)
mayalan-
mayişçi
mayolu
mayrik
mayrikli
mazmaza
mazurat
McCormick
mecburiyetsiz
Mecidiyeköy
Medine
Medine-i münevvere
mehdi-i resul
Mehdi-i resullük
mehdilik
mehendis
Mehtap Şaraphanesi
Mekke
Mekke-i Mükerreme
Mekkeli
mekniye
mekr-ü hiyle
Meksika
Mekteb-i Hukuk
Mekteb-i Mülkiyyei Şahane
Mekteb-i Sultani
mektubi kalemi
mektüp
melanj
Melekgirmez
Melekgirmez Çarşısı
Melekgirmez Sokağı
melekleş-
melil melil
melüllük
Memâliki Mahrusei Şâhâne
Memduh Ün
Memekli
men dakka dukka
Menakıb-ı Peygamberi
mendeburlaş-
Mendelson
Menderes
Menemen
Menkûha
menkuhe
menkule
Menteşeli
Menuhin
meppil
meraba
merabayn
meraklanıl-
Meram Bağları
Meram Çayı
merasimci
Mercan
Mercedes
mercimekli
merhabayın
Merinos
Merkez Bankası
Merkez Efendi
merkezi arz
Mernüş
merro
merveilleux
merveyyö
mescidimsi
Meserret Kahvesi
Meserret Kıraathanesi
Mesliye

Mestan Hamamı
meşime-i şeb
metafiziksel
metelikçi
meth
methettir-
Metin
Metin Erksan
Metro Goldvin Mayer
Metroviçeli
Mevlânâ
Mevlânâ Türbesi
Mevlanakapılı
mevsim-i şita
meyanecilik
meymur
meyusen
meyyiten
meyzin
mezarsız
mezeli
mezesiz
Mezopotamya
mıncıklat-
mıncıklatma
mırmırık çorbası
mırnavla-
mısı
Mısır
Mısır Apartmanı
Mısır Çarşısı
Mısırca
Mısırlı Niyazi
Mızıka-yı Hümayun
Mızraklı ilmihal
midesizlik
Mihail
miktar-ı münasip
Mileci
Millet
Millet Bahçesi
Milletlerarası Cannes Festivali
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Mensucat Fabrikası
minare kırığı
minganis
mini etekli
misafircilik
misafirli
Misis
miski amber
Mislina
mit mit
miyane
miyobi
mo
Mobidik
mola (II)
Monte Kristo
Montekarlo
Montesquieu
montgomerili
montör
Montparnasse
more
mori
morlu
morta
mortiz
Movado
möbleci
möhtaçlık
möhüm
MP
MP'li
muamelat-ı resmiyye
Muaviye
muhabbet muskası
Muhammet
Muhiddin-i Arabi
muhtay
Muhterem Nur
mukat
Mulen Ruj
murabbalık
Murtaza
Mussolini
Mustafa Kemal
Mustafa Kemal Paşa
muştalan-
mutfaklık
muvazene cetveli
Muzaffer Akgün
muzcu
Mübadele
Mücahede-i Milliyye
Mücahede-i Milliyyeci
müdafaasız
mührü şerif
müjdat
müktesebatı ilmiyye
mülazım-ı sani
mümkünsüz
münazaalı
münci
Münir Nurettin
Münkir Nekir
mürvet
müsaraat
müsvette
müşebbehün bih
müthişleş-
müzdat
na (II)
naam
naaz
naber
Nacar
Naci Sadullah
Nafia
Nafia Vekâleti
nagantlı
nah (II)
nahuye
nakışlan-
naki
nakli yekûn
Nalıncı Mimi Dede
Nallı Fatma
namazlı
Namık Kemal
namıslı
namsız
namuskârane
namuz
namuzlu
Nane Sokağı
nap-
Napoli
Napolyon Bonapart
nargileli
nasihatli
nasiye
Nasreddin Hoca
natık
Nato
Natpinkerton
Nâzım
neblim
nebliym
Necdet Tosun
nefhi sur
nefs
nefs-i emmare
Nejat Saydam
Nelli
Nelson Eddi
neo realisme
nerde
Neriman Köksal
Neron
nerye
nestersin
Neşe Düğün Salonu
Neşe Lokantası
neşelenebil-
net-
nevmidane
Nevrol Cemal
Nevrozin
New York
Nietzsche
night club
nikâhlat-
nikâhlayabil-
nikâhlayıver-
nirde
nirden
nire

nireli
niresi
nireye
nirye
Nis
Nişanca
nişangâhsız
nişanlanabil-
Nişantaşı
Niyazi
niyse
no
nohut ezmesi
nol-
nominalist
nonoşlaş-
nonoşumlu
Norveç
notlayabil-
Notre Dame de Sion
Nuh Naci
numaralı tribün
Numune Hastanesi
Nurcu
Nurculuk
nuru ilahi
Nuruosmaniye
Nuruosmaniye Cami
nüfusluk
nümune-i imtisal
nüsubetlik
o biçimlik
Occam
odacısız
oflat-
oğda
okşanmışlık
oldu bitti
Olgunlaşma Enstitüsü
olmuş bitmiş
olrayt
olunuş
oman
omuzluluk
on altılık
on beşer
on iki buçukluk
on ikişer
on sekizer
onda
ondanlaş-
onnar
onnuk
Onuncu Yıl Affı
Opel
Opon
Orhan
Orhan Günşiray
Orhan Veli
orospi
orospu çocukluğu
orospusuz
Orozdibak
Orozdibak Meydanı
Orta Anadolu
Orta Anadolulu
Orta Asya
ortahaf
Ortaköy
ortaparmak
orvar
Osbirik
Osmanbey
Osmanlı Bankası
oşoş
otluk
Otomatik
otomobilli
otomopil
ottuz
oturadur-
oturtuş
ovalayış
ovulmuşluk
ovulu
oy- (II)
oya (II)
Oyna Yansın Cepkenin
oynamamazlık
oynaşabil-
oysa ki
oyya
Ozirisli
ö
öbek öbek
öbekle-
ödenebil-
ödeşebil-
ödeşiver-
öfeleyiver-
öfkelenil-
öfkeleniver-
öğ-
öğle üzeri
öğrenilebil-
öğün-
öğünme
öğünü
öğürül-
Öğüt Sokağı
öğütlü
öksürül-
öksürüver-
Öküzbaşı
öldürmüşlük
öldürülebil-
öldürüver-
ölü ölüver-
ölünebil-
ölünün körü
ömrü muazzez
ön tekerlek
Önasya
öncü
önlü arkalı
öptürebil-
örselet-
örselettir-
örtülebil-
örtünecek
öşür
öte dünya
öte dünyasal
ötedur-
ötegeçe
Ötegeçe
öttürebil-
övey
övünül-
övünüver-
öylecene
özene bezenelik
özenile bezenile
özetleyiver-
Özsüt
Öztürk
Öztürk Serengil
Öztürklü
p
PAA
padişahçı
pah çı
paht
pak-
paketli
palansız
paldır küldürlük
pami
pamukçu
pamukla-
pamukpalas
pançala-
pandantifsiz
pandispanya
papaz (II)
Papazın Bahçesi
papazkarası
paralatıl-
paralayabil-
paralık
paranoia
paranoiaque
parçalanabil-
Paris
Paris Düşerken
Parisli
parke taşlı
parkeli
parlakçı
parlatıl-

parlatılmışlık
parlatıver-
parlattır-
parlez vous Français
Parmakkapı
parra
Partizan
pasa et-
pasamu
pasaportsuz
Pasarofça
Pasifik
pasla-
pasör
Paşakapısı
paşazadelik
patırtıcı
patlaki
patlattır-
Patron Mix
Payas Kalesi
paylaşılıver-
paylayıver-
pazaryeri
peçek
Peçeli Kadın
Pejo
pekiştiriver-
pekle-
Pekmez Hanı
Pekos
Pekos Bill
pelüşlü
pelvan
pembelen-
pembeleşiş
pembeli
penaltıcı
pençelen-
pençelettir-
Perapalas
pereli
permeperişan
perperişanlık
Pers
pervaneleş-
pervaneleşme
pervasızlaş-
pervasızlaştır-
perverde
Peşkof
peşun
petekli
Petersburg
Petersburglu
peydahlanıver-
peydahlayabil-
peyikli
peyişan
pezevenksiz
P.G.
Philips
pıravo
pırıl pırıllık
pırıltısız
pıskırabil-
pıskırma
pışırt
pışş
Pierre
Pierre d'Ailly
piizlen-
pijamalı
pikaplı
pilavcı
pilavlı
Piramidon
Pire
pirelenil-
piresiz
pirim
Pirlepe
Pirlepeli
pislettirme
pisleyebil-
pisleyiş
pislikli
pisöz
pist (II)
pişgel
pişgin
pişikli
pişiriver-
pişiver-
Pius
piyangoluk
Piyer Anjeli
Piyer Loti Kahvesi
piynir
plasiyer
Plevne
Pluton
Po Vadisi
podanj
pofurtu
Pol
polisli
polisvari
pompalayıverme
port-
portakal renkli
Portekiz
portmen
posbıyık
posbıyıklı
postahane
postallı
pörsütebil-
pravo
preselettir-
primanota
Primatist
procektor
producteur
psiko
PTT
PTT'ci
PTT'li
Pudovkin
pudrasız
puflat-
purda
Puro
purolu
pursantaj
puvanlı
püf (II)
püf tarafı
püreli kebap
Rabbilâlemin
Rabbiye
Rabbülâlemin
radarsı
radiallahu an
radyolu
rahatlan-
rahmanirracim
Rahmanninof
Rahmi Bey
rahm-i mader
Raj Kapoor
rakılı
rakısız
raki
Ramazanoğlu Kitaplığı
Ramon Novarro
rana
rancır
rasgele
raspa (II)
recmeyle-
recül-i siyasi
Reis
reiz
rekabetsiz
Reklam Foto
Reklamlar Geçidi
Remington
remmal
Ren Sokağı
repete
Re's Beyrut
resmedil-
Resulullah
Resul-ü Ekrem
reyon
rezzak
Rıza Şah Pehlevi
rızk
Rieter

Rita
Robenson
Robenson Kruzoe
Robert
Robert Mitchum
Rodrik Borjiya
rokalı
rok-en-rol
rok-en-rolcu
Roma
Romain Rolland
romantikleş-
Romanya
Romence
ropdöşambrlı
ropluk
Royal Albert Hall
rozetli
rozvelt
Rozvelt
ru
Rudolf Valantino
ruh min hoon
ruh-u revan
rujlan-
Rumeli
Rusiya
Rusya
ruz-i mahşer
Rübaiyatı Ömer Hayyam
rüjvet
Rüsumat
rüşvetsiz
rüyalaş-
rüzgârlandır-
rüzgârlaş-
s
S.O.S.
sa majeste
sa.
saatbesaat
saathane
sabahınan
sabahiye
sabıkalan-
sabitlen-
sabotör
sabunlanıl-
sabunlat-
sabur
sadakallahül'azim
sadeyağlı
Safiye Ayla
sağlama (II)
sağlamlan-
sağlıcağla
sağlıcağnan
sahaplık
sahapsız
Sait Faik
sakarlan-
sakatlayış
sakatluk
sakınmazlık
Sakızağacı Sokağı
Sakızlı
sakinleşiver-
saklanılabil-
saklayı saklayıver-
saksılı
salamcı
Salamon
salçasız
saldırıl-
salı salıver-
salına salına
salkım saçaklı
sallandırıver-
salonlu
salyalı
Samatya
samba (II)
Sami Hazinses
samur
Sana
Sanayi Mektebi
sandallı
sanılış
sani
sanmışlık
Santimci
santimle-
santimlik
santrafor
sapçı
sapıtıver-
saplaş-
Saraçhane
sararıver-
Saray
saray burması
Saray Sineması
Saraybosna
Sarayburnu
Sarayburnu Parkı
saray-ı hümayun
sardırıl-
Sarı Kanaryalar
sarı kartlı
sarı sıcaklı
sarı sıcaksız
Sarı Yılan
Sarıkanaryalar
sarılın-
sarkıtıver-
sarmısaklı
sarsılabil-
satılıver-
satın alabil-
satın aldır-
satın aldırt-
satın alım
satın alın-
satın alınabil-
satın alınma
satırlık
Savatlı
savm
savuruver-
savuşabil-
Saydam Caddesi
sayıklan-
sayıklatma
sayılın-
sazlı
Sazmuş
Schelling
Schiller
sebebi mevt
sebilullah sebil
Sebilürreşad
seçiliver-
seçisiz
Sefiller
Seksülin
selahiyet
selam sabahsız
selamet iğnesi
Selamoğulları
Selanik
Selanikli
Selimiye
sell-i seyf
Semih Evin
semirmişlik
Semplon
Semra
semtli
Sen Simon
senakâr
sendeniz
senlik
sepetlet-
sepetlik
sept et-
Serbest Fırka
Serbest Fırkacı
Serbest Fırkacılık
Serbest Fırkalı
Serbestçi
Serbestçilik
Serez
serilekal-
seriliver-
seriliverme
serilmişlik
Serkdoryan
Serkidoryan
sermayelik
serpelen-

serpelenme
serpiş-
Serseriler
sertleşiver-
sevdalandır-
sevdalanıl-
sevgilisiz
sevincik
seviver-
Seyhan
Seyhan Irmağı
Seyhan Nehri
seyirme
seyrangâh
seyrediş
Sezar Borjiya
sezedur-
seziver-
sıçıl-
sıçır-
sıçırt-
Sıçramaz
sığdırılabil-
sıkılabil-
sıkılı
sıkılıver-
sıkımla-
sıkımlık
sıkış
sıkıştırıver-
sıkıştırt-
sıkıştırtma
sıkıştırttır-
sıkıyönetimci
sımsıkılık
sınırlandırıl-
sıra sıra
sıralık
sırat-ı müstakim
Sırat-ı Müstakim
sıravardiya
Sırbistan
sırtarabil-
sırtarıver-
sırtısıra
sıvasız
sıvayabil-
sıvışıver-
sıyrılın-
sıyrılıver-
sızaki
sızlatabil-
siftahsız
sil yeni baştanlaş-
sili siliver-
silinil-
siliniver-
silinmezlik
silkebil-
silkiş
sillaha
sillahi
sille-i rabbani
Silleli
silme kantar
Sina Otel
Sinabar
Sinekli Park
Sinema Soygunu
sinemasız
Singapur
Singer
sinirlendirebil-
siniver-
sinni kemâl
sinyalle-
Sipahi
Sipahi Ocağı
sipali
Siptilli Pazarı
Sirkeci
sist
sitemli sitemli
Sivas Cer Atölyesi
Sivas Çimento Fabrikası
Siverekli
sivilizasyon
Sivori
Siyasal Bilgiler
siyasiye
sizlik
Skaç
Sofia Loren
Sofya
Sofya Loren
soğuklat-
Soğuksu
soğuyabil-
soğuyuver-
soketli
sokulun-
sokulunabil-
sokuluşlu
sol açıklık
Solaklı Köyü
somruk
somurtul-
somurtuver-
sonuçlanabil-
Sophia
Sophia Loren
Sophia Lorenlik
Sorbon
sorulabil-
soruşturul-
sos
sosyolojiko
Sovyetler
Sovyetler Birliği
soyadur-
söğ-
söğüş (II)
söğüşlen-
söğüşlenme
söğüşleyebil-
Söğütlü Köyü
söktürebil-
sökük dikik
Sölezli
söndürüver-
sönükleş-
sönükleşiver-
söylememezlik
sözbirliği
Spartaküs
SS
Steinbeck
Steiner
Stendhal
Stepte
Stradivarius
Streptomycine
Suadiye
suböreği
subye
suçlayabil-
Suişleri
sulandırış
sulanılabil-
Sultan Hamit
Sultan Mecit
Sultan Süleyman
Sultanahmet
Sultanahmet Parkı
Sultanahmetli
Sultanhamam
Sultanselim
Sulukule
sumaklı
summün bükmün umyün
fehüm la yerciun
sun'u taksir
Super Pacard
suphanallah
Sur
Surei Bakare
suret-i hususiye
suret-i kat'iyye
sureti mahsusa
Suri
Suriye
susakal-
sustalı maymun
susturu susturuver-
susul-
susulma
Suşehrili
sut
Suvaz
Suvazlı

suyabatmaz
sü.
süfliyyet
Süha Doğan
sükseli
sülale-i tahire
süleme
sülenme
sületme
Süleymaniye
Süleymaniye Camii
Süleymaniyeli
Sülüklüpınar
süm sülük
Sümerbank
sümkürüş
sümme billah
sümme haşa
sümsükle-
sümsüklen-
sünnet-i şerif
Süpermen
süpürebil-
süpürtebil-
süre devesi
süredur-
sürmedenlik
Sürmeneli
sürüklenil-
sürükleyiver-
sürülebil-
sürülü
sürünül-
süslenebil-
Sütlüce
Sütlüceli
sütsüzleş-
süv-
süvari (II)
süyle-
süylen-
süzgün süzgün
süzülün-
Ş
Şabanlı Çiftliği
Şadırvanlı Otel
Şafak Gazinosu
şahinlik
şahit şuhut
şahnişli
şakalaşıl-
şakıldaklı
Şakir Paşa
şalgamcı
şallı
Şalyapin
Şam
şam tatlısı
şamrel
Şanel
şangır
şanuvar
şapul şupul
şarapsız
şaril şaril
Şark Ekspresi
Şark Sineması
Şarkışlalı
Şarlo
Şarlok Holmes
şarman
şartel
şaşadur-
şaşıla-
şaşılaştır-
şavullayabil-
şeftren
şehirce
şehiyli
şehlalık
şehniz
Şehremini
Şehreminili
Şehzadebaşı
Şehzadebaşı Sineması
şekerkamışçı
şekerkamışı
şekerrenkleşme
şemsiyeli
şemsiyesiz
Şemsül Maarifi Kübra
Kenzullah
şen dul
şen dulluk
şendul
şendulluk
şenlendirebil-
şenleniver-
şenlet-
Şenol Birol
şer'i şerif
Şerif
Şerif İçli
şerü izah
Şevrole
Şeyh Şamil
şeyli
şeylik
şeysiz
şeytan sidiği
şeytanirracim
şıkıdık şıkıdık
şımarıver-
şımartılmışlık
şıngır mıngır
şırıltılı
şıvey şıvey
şiflemeci
şikâyetlen-
şikâyetsiz
şimdı
şimendiferci
şimşekleş-
şimşekleştir-
Şinasi
Şinasi Özonuk
şindi şindi
şindiki
şipidik
şipşip
şipşirinleş-
Şirazlı Sadi
şirelendir-
şirketlersiz
şirnet-
şist
şişebil-
şişeli
Şişhane
şişleniver-
şişleyiver-
şişt
şoförlü
Şolohov
Şopen
şorda şurda
şorya şurya
şöj
şöylecene
şöylelik böylelik
Şuşarı
Şuşarılı
şutla-
şuvey şuvey
şükredilebil-
şüküy
şüpesiz
şüphelenil-
şüyle
T.
tazîr
taaddetullah
taâli
Tabarin Bar
Taberî
tabiatçı
tahancı
Tahir'le Zühre
Tahmis
Tahmis Sokağı
Tahran
taht (II)
Tahtakale
tahtakurusuz
Tahtalı Cami
taife-i nisa
tak (II)
takılabil-
takılın-
takılınma

takımlık
takış
Taksim
Taksim Anıtı
Taksim Gezisi
taksisiz
taksitçi
Talat
Talimhane
taliye
tallaha
tamaen
tamamiyle
Tangilita
tanınıver-
tanışıl-
tanışıver-
tanışmışlık
tanıştırıl-
tansiyonlu
tape
tapıl-
tapulat-
Tara Irmağı
Tarabya
taraka
tararam tararam tam
Tarık Tekçe
Tarih-i Siyasi
tarik-i dünya
Tarlabaşı
Tarlabaşı Caddesi
tarraka
Tarsus Kapısı
tarsusi
tartaklaş-
tartıver-
Tarzan
Tarzan'ın İntikamı
tasarlayıver-
tasin-
tasvipkâr
taşbebek
Taşçıkan
taşgala
taşınıl-
taşınılma
taşırıl-
taşıtsız
taşıyadur-
Taşkasap
Taşkasaplı
taşkıran
Taşköprü
taşlı köy
Taşlık
Taşlık Gazinosu
Taşlıtarla
Tatarböreği
tatavlalı
tatlılaşış
tatlılaşıver-
Tatyos
tavanlı
tavlandırıl-
tavlayıver-
tayyörlü
tayyörlük
tazelettir-
tazısız
Tebbet
Tebriz
tedkik
tek kâğıtlı
Tekçe
Tekel
Tekel Tütün Fabrikası
tekerlekleş-
teklif tekerlek
tekneci
Teknik Üniversite
Teknikli
tekrarlayıver-
Teksas
telaşeli
telaşesiz
telaşlanabil-
telaşlanıl-
telefun
televizyonlu
telkin bi-nefsihi
tellendiril-
tembel tembel
Temenyeri
temizleniver-
temizleyiver-
tenekeli
tenezzülen
tenkyu
tentürdiyotlu
Tepebağ Mahallesi
Tepebaşı
tepeleyebil-
tepili
tepinil-
teppet
teptir-
terbiyasız
Tercanlı
tereyağ
terfiye
terkibi izafili
terkle-
terkos
terlen-
terlikli
terliksiz
tersiz
Terskapı
tersleniver-
tersleyebil-
tersleyi tersleyiver-
tersleyiver-
terso
tertibatlı
tesbih
tesbihli
tesbit
teskereci
teslimlik
testekerlek
testili
tesviyehane
Tevabi Lokantası
tevekkeltü alallah
Tevkifhane Sokağı
teymen
teypli
teyzanım
tezgâhbaşı
tezhana
tığteber
tığı teber şahı velayet
tıkanmışlık
tıkırtısız
tıksırış
tıksırt-
tıla
tımbırda-
tınış
tıpça
tıpkı tıpkı
tıplı
tırabzansız
tırıllaş-
tırıllık
tırmanıver-
tırnaksız
tırnaksızlık
tırr
tıskit
ti haparya
Tiber Nehri
tilcik
tillaha
tillahi
Times Nehri
Tino Rossi
Tintin Tinimini Hanım
tipki
Tiryeste
tisor
titren-
tiyatrosuz
tiyze
tohumsuz
tokala-
tokatlayış
tokatlık
Tokatlıyan

tokmaklan-
tokurdatadur-
tokurdatıl-
tokuşturul-
Tolstoy
Tom Brovn
Tom Miks
Tom Teks
Tomson
Tonyalı
top ense
topacık
toparlanıl-
toparlanıver-
toparlatabil-
toparlayıver-
Tophane
Topkapı
toplanmışlık
toplattırıl-
Topsakal
Toros
Torosspor
Torpedo
Tosbağa Mahallesi
toslan-
tostopacık
tozdur-
tozkoparan
tozluluk
tozsuz
tozulabil-
tökezleyiş
TR
Trablus
Trablus Harbi
Trablusgarp
Trabulus
trahomlu
Trakya
tramba
tramvaylı
trenci
trencilik
Trikopis
trilink
tring
Trinitrine
tuğlalı
Tuhfet-ül Kibar
tulumlu
tulumpeyniri
Tuluz Lotrek
Tuna
tunç yürek
tunç yürekli
Turnam
Tursil
Turşucu
turunculu
Turyağ
Tutankamon
tutmazlık
tutturul-
tutuklattır-
tutunakal-
tutuşturul-
tutuşul-
tüccarlı
tükenebil-
tükeniver-
tükettirebil-
tükrük
tükrükle-
tükrüklü
tül perdeli
tülekleş-
tülle-
tüllenmişlik
tüllü
Tünel
Türk Ceza Kanunu
Türk Silahlı Kuvvetleri
Türk Sözü
Türkan
Türkan Şoray
Türkçeli
Türkistanlı
Türkiye
Türkiye Cumhuriyeti
tüttürül-
tüvist
tüyebil-
tüyül-
Tyrone Power
uçlanabil-
uçlanıl-
uçsuz bucaksızlık
uçul-
Uçurumda Bir Zambak
ufacıklık
ufak tefeklik
ufakçı
ufakçılık
ufaklı büyüklü
ufalıver-
Ufeyma
uğratıl-
uğrayıver-
uğul
uğultucu
uhu
ukte
ulanlık
ulaştırıl-
ulaştırılma
Ulu Cami
Ulucami
uluhileş-
ulûm-u diniyye
Ulus Gazetesi
ulvileş-
Umumi Tarih
umursayabil-
umursuzluk
umutla-
Unkapanı
unutmuşluk
Urumelli
Urumlu
uruspu
uruspuluk
USA
ustasız
ustı
usulü muzaaf
utançlı
uu
uuv
Uyandırılmış Toprak
uyandırt-
uyduruluver-
uydurumentoni
uysallaşıver-
uyuş
uyuşul-
uzaklaşış
uzaklaşıver-
uzanakal-
uzanık
uzanılabil-
Uzunlar
uzunlu kısalı
Uzunyaylalı
uzv-u nazik
üç otuz
üç tekerli
üçlen-
üçleştir-
üçte birci
üğren-
üğret-
üğretmen
üksürme
üksüz
ülserli
ümmeti Muhammed
ümmeti Müslüman
Ürdün
ürenebil-
ürkütebil-
ürpertici
üst başlı
üst başsız
üstbaş
üstüva
üşün-
ütebil-
ütüleyicilik
üyle

üylen
üyleyse
üzebil-
vaaleykümselam
vaaleykümüsselam
vabal
vâcib-ül vücûd
vâcib-ül vücûd ve tekaddes hazretleri
Vadideki Zambak
vâfi
Vahdettin
Vahi Öz
vakom yağı
valde
Valdorf Astarya Oteli
validanım
Valide Camii
valizli
valla billa
vallaha billaha
Vaniköy
varakı mihrü vefa
vardırıl-
vardırıver-
varıver-
varmola
varsaydır-
Varter
vasiyetli
Vatan
Vatan Caddesi
Vatan Cephesi
Vatan Kurtaran Ceymis
vatür
vav
Vaykant
vazgeçilebil-
vazife-i rabbani
vb.
VC
VC'li
Vealeykümüsselam
Vefalı
Vehbi
veheptü
vekili umur
vel'âdiyât
vel'âdiyâti daphan
Venedik
Venedik Film Festivali
Venüs
verdirebil-
verdiril-
verdiriver-
Verem Dispanseri
Verem Savaş Derneği
Veremle Savaş Haftası
veri veriver-
verirmişlik
vermemezlik
vermezlik
vey-
Vezir Bahçesi
Vezneciler
vıdı vıdıcılık
vınıltılı
vırak
vızgel-
vızıldaş-
vi dao
Vidinli
Vietnam
Viktor Hügo
Vil Boney
vilispit
vilispitlik
Vim
virebil-
virgülsüz
viskili
vişneli
vita
Vitali
Vitali Sabun Fabrikası
vitrinli
Viyana
Vizeli
vizonlu
Vizzandee
Vodina
Voltaire
Volter
Von Bok
votkalı
Voyvoda Caddesi
vre
v.s.
vulispit
vurulmuşluk
vuu
Washington
Wilhelm
Wilson
X- Sokağı
Y.
Yabanabatlı
yadırgılık
yaf yaf et-
Yağbasan
Yağcamii
yağdım yağacaklık
yağlayıver-
yağmurluklu
yağniş
Yahya Kemal
Yaka (II)
yakadur-
yakalanıl-
yakışıklılaş-
yakışış
yakışmışlık
yaklaştırıl-
yaktırıl-
yalakçılık
yalamışlık
yalınayaklı
yali
yalpalı
yamaçlı
yamanıver-
yamanlaş-
yamasız
yambal yambal
yamuk yamuk
yamulmuşluk
yamulu yamuluver-
yanaşış
yanaşıver-
yanaşmalık
Yanbastı
Yandım
yangıcak
yangınlık
yanıver-
Yanik
yanlan-
yansıyıver-
yanüstü
Yanyalı
yapılıver-
yapılmışlık
yapışıl-
yapışış
yapışmışlık
yapıştırılıverilme
yapıştırış
yaptırılabil-
yaptırıver-
yarabbi
yaranılabil-
yaratılışlı
yaratılmışlık
Yarbaşı
yardacı
yardeyke aleyk
yardırancı
yârı vefadar
yarılayıver-
yarım pabuçluk
Yarımca
yarıver-
yassahlık
Yassıada
yassılamasına
yassu
yastıklık
Yaşar Kemal
yaşarıver-
yaşatıl-

yaşlı ihtiyarlı
yatağanlı
yataksız
yataksızlık
yatılabil-
yatırılış
yatırıver-
yatışıver-
yatmışlık
yavan yavan
Yavedut Caddesi
yavruluk
yavrumlu
Yavuzselim
yayabbi
yaygaralı
yayılın-
yayınlan-
yayıver-
yaylat-
Yaz Yağmuru
yazdırıl-
yazdırıver-
yazihane
yedi buçukluk
yedibaşlı dev
Yedikule
yeey
yekindir-
Yeldeğirmeni
yelekli
yellenil-
yelli yelli
yeltenebil-
yem yiyecek
Yemen
Yemiş
yemiş içmişlik
Yemiş İskelesi
Yemlih
Yemliha
yemliklik
yenı
Yeni Adana
Yeni Melek Sineması
Yeni Postahane
Yeni Rakı
Yenicami
Yenice (I)
Yenice (II)
Yeniharman
Yenikapı
yenilebil-
yeniliver-
Yenimahalle
Yenişehir
Yenişehirli
yeniyetişkin
yeniyetişme
yeniyetme
yenu
Yerebatan
yerinil-
yerleşiş
yerleştiriver-
yes
yeşe
yeşil biberli
Yeşilçam
Yeşilçam Sokağı
Yeşildirek
yeşiller
yeşillikli
Yeşiltepe
Yeşiltepeli
Yeşilyurt
yetişilebil-
yetişiverme
yetiştiriş
yetmiş beşer
yeyim (II)
yeyimli
Yezid
yığılakal-
yıkanadur-
yıkanıl-
yıkattırıl-
yıkıklık
yıkıldım yıkılacak
yıkılı
yıldırım tel
yıldırımlaş-
Yıldız Kıraathanesi
Yıldız Parkı
Yıldızelili
yıpratıcı
yırtıklaş-
yırtıver-
yıt-
yiğen
yip yip yip hiyo
yirmi altılık
yirmi beşer
Yirmi Dörtlük
yitebil-
yitiver-
yiyeceksiz
yoğurul-
yolbağcı
yolbağı
Yolgeçen Hanı
yollanıl-
yollanıver-
yolunmuşluk
yomiye
yorganlı
yorgansız
yorgunlaş-
yorucu
yorulmuşluk
yorulun-
yosunsu
Yön
yörüklük
yudumlayıver-
yudumluk
Yugoslavya
yuğurt
Yukarı Paranalı
Yukarıköy
Yukarıköylü
yularlı
yularsız
Yumrukçu
yumruklattır-
yumruklayış
yumruklu
yumurtalı
yumuşayıver-
yumuşayıvermişlik
yumuver-
Yunani
Yunanilik
Yunanistan
Yuşa
yutkundur-
yutkunuş
yuvarlanıl-
yüceleş-
yükleniver-
yükleyiver-
yüksekçe
Yüksekkaldırım
yükseltiver-
yürüyüver-
yütüz-
yüz be yüz
yüz metreci
yüz numara
yüzüklü
z
zabah zabah
zabıtçı
zadelik
Zafer
Zağralı
Zaloğlu
zamanlık
zannettir-
zaptedebil-
zaptedilebil-
zaptet-
zat-ı devletleri
zat-ı kibriya
zatı şahane
zat-ı vala
zatlık
Zavallı Necdet
zavallıca
zavallılaş-

zayıfça
zekaret
Zeki
Zeki Rıza
zemm
zenginleşiver-
zevklenil-
Zeyrek
zııt
zıkkımlık
zıknabut
zıllûllah-ı filâlem
zımpir
zıppadan
zırrıkı
Ziba
ziftli
zillik
zimmetçi
Ziraat
Ziraat Bankası
zişan
zit
Ziyamatlı
ziyanlı
ziytinlik
ziytinyağı
Zola
zomlaş-
zorlatma
zulacılık
zulmedil-
zurafa
Zührevi Hastalıklar Hastahanesi
Zülcelal

4.2.10. TDK'den Farklı Şekilde Oluşturulmuş Madde Başları

O. KEMAL	TDK
abuhayat	abıhayat
ağırsiklet	ağır sıklet
ahret suali	ahiret suali
akılane	akilane
akordion	akordeon
aksesuvar	aksesuar
alacalaştır-	alacalandır-
alangirli	alengirli
alaturkalılık	alaturkalık
aliyülala	aliyyülala
aperatif	aperitif
arıcık kuşu	arı kuşu
aşağı tabaka	alt tabaka
aşiftelik	aşüftelik
bayii	bayi
bekaya	bakaya
brovnik-browning	brovning
cont	çont
curp	cup
cünup	cünüp
cüppe	cübbe
cürüm	cirim
çalpare	çalpara
çifte kâğıtlı	çift kâğıtlı
çoğu sefer	çoğu kez
çorabı düşük	paçası düşük
çöğen	çöven
çör çöp	çer çöp
dantela	dantel
dar-i fülfül	darıfülfül
direz	direzi
don paça	don gömlek
dört cahar	dörtcihar
dumanı üzerinde	dumanı üstünde
duziko	düziko
düka	duka
düsse	düse
düvetin	divitin
ecinni tayfası	ecinni taifesi
elen	helen
emniyet subapı	emniyet supabı
esami	esame
eşşekoğlu eşek	eşekoğlueşek
et kafa	et kafalı
evladü ayal	evladüiyal
evraaç	evrâç
falan filan feşmekân	falan feşmekân
fanteziye	fantezi
farz-ı mahal	farzımuhal
fildekos	fildekoz
fisebilullah	fisebilillah
fotojeni	fotojenik
gacur gucur	gacır gucur
galiberdi	galibarda
galsama	galseme
gavatlık	kavatlık

O. KEMAL	TDK
göyünük	göynük
gün doğu	gün doğusu
gürredek	gürpedek
güveylik	güveyilik
hah hah hah	hahha
hamut	havut
haşarat	haşerat
hellücinasyon	halüsinasyon
hemşeri	hemşehri
hemşerilik	hemşehrilik
heveslik	heveslilik
hezeran	hezaren
hıristiyan	hristiyan
hıristiyanlık	Hristiyanlık
höreke	öreke
hükumet	hükümet
ırgat pazarı	amele pazarı
ıtrışahi	ıtırşahi
ızbandut	izbandut
iciği ciciği	ıcığı cıcığı
iç güveysi	iç güveyisi
idiefixe	idefiks
iğreti	eğreti
ileri fikirlilik	ileri görüşlülük
illa velakin	ille velakin
infarctust	enfarktüs
iskorpit	iskorbüt
itibariyle	itibarıyla
itikatsiz	itikatsız
itikatsizlik	itikatsızlık
kaba kıyım	iri kıyım
kalıplık	kalıplılık
kantoron	kantaron
kaol	kaolin
kardaşça	kardeşçe
karpuzlu lamba	karpuz lamba
kaşarlaş-	kaşarlan-
katır dikeni	deve dikeni
katirlik	katırlık
kemreği	kemre
kıtıpiyos	kıtipiyoz
kimlik cüzdanı	nüfus cüzdanı
komite	komita
komiteci	komitacı
külhan ağzı	külhanbeyi ağzı
küllü	külli
lakırdı	lakırtı
landon	lando
litograf	litografya
loğusa	lohusa
loğusalık	lohusalık
lüzumluk	lüzumluluk
mahv	mahıv
margizet	markizet
marsuvan eşeği	marsıvan eşeği
melül mahzun	melul mahzun

mentalite	mantalite
mesken dokunulmazlığı	konut dokunulmazlığı
meşlah	maşlah
miyobi	miyopi
montgomeri	montgomer
mubah	mübah
mubayaa	mübayaa
muhannat	muhannet
müflonlu	muflonlu
müsvette	müsvedde
nahuya	nahiye
nakten	nakden
nerden nereye	nereden nereye
nisbi	nispi
nuru aynim	nuruaynım
okul kaçkını	okul kaçağı
oldubitti	oldum olası
otlakiye	otlak
ölünün körü	ölüyün körü
öte dünya	öbür dünya
paranoia	paranoya
paranoiaque	paranoyak
pata küte	pat küt
pençi dü	pencüdü
pençi se	pencüse
peripatetism	peripatetizm
permanantlı	permalı
permeperişan	perperişan
pestenkirâni	pestenkerani
pırıltısız	parıltısız
pışırt	pışık
pişgel	bişgel
postahane	postane
psikopataloji	psikopatoloji
puvan	puan
puvantör	puantör
puvantörlük	puantörlük
recmeyle-	recmet-
rençber	rençper
roye	reye
saç ekmeği	sac ekmeği
safdışı	saf dışı
sanat müşaviri	sanat danışmanı
sebai dü	sebayüdü
selahiyet	salahiyet
selat	salat
sert ceviz	çetin ceviz
servi boy	servi boylu
seyirme	seğirme
sıhhiyelik	sıhhiyecilik
sıtk	sıdk
sil yeni baştan	sil baştan
sin kef	sinkaf
somun düşmanı	ekmek düşmanı
sömestir	sömestr
subhanallah	süphanallah
suratı kara	yüzü kara
sünnet-i şerif	sünnet
şahadet	şehadet
şamrel	şambrel
şandal	şandel
şankır	şankr
şapur şupur	şapır şupur
şehniz	şahniş
taallükat	taallukat
takur tukur	takır tukur
taşgala	taşkala
tebdilhava	tebdilihava
tefriğ	tefrik
teklif tekerlek	teklif tekellüf
teskereci	tezkereci
tezgâhbaşı	ocakbaşı
tirbişon-tirbüşon	tirbuşon
tomur tomur	domur domur
topyekün	topyekûn
tostopak	tostoparlak
tunç bilek	tunç bilekli
twist	tvist
ukte	ukde
ulviyyet	ulviyet
üniversitelik	üniversitelilik
vakti kerahat	vakti kerahet
vecd	vect
velev	velev ki
vual	vualet
vur kırlı	vurdu kırdılı
yaratılışlı	yaradılışlı
yel yepenek	yel yeperek
yemini billah	yemin billah
zatürree	zatürre
zevk sefa	zevküsefa

4.2.11. TDK'den Farklı Şekilde Oluşturulmuş Madde İçleri

ORHAN KEMAL	TDK
Acem palası gibi	Acem kılıcı gibi
acısını al-	acısını çıkar-
aç it fırın yakar	aç köpek fırın deler
adam sırasına koy-	adam yerine koy-
ağzına biber koy-	ağzına biber çal-
ağzında mercimek ıslanma-	ağzında bakla ıslanma-
ağzının pervazı yok	ağzının perhizi yok
akı bokuna karış-	aklı bokuna karış-
aklının kıyısından geçme-	aklının köşesinden geçme-
al kanlara bulan-	al kanlara boyan-
alacağına aslan borcuna kuzgun	alacağına şahin vereceğine kuzgun
alkış tufanına boğ- (veya tut-)	alkış tufanı kop-
Allah onda verdiğini dokuzda almaz	Allah dokuzda verdiğini sekizde almaz
anasına bak kızını al astarına bak bezini al	anasına bak kızını al kenarına bak bezini al
ardında bırak-	arkada bırak-
arı kovanı gibi uğulda-	arı kovanı gibi işle-
arının deliğine çöp dürt-	arının yuvasına çöp dürt-
aşkın gözü kördür	âşığın gözü kördür
ateş olmayan yerde duman tütmez	ateş olmayan yerden duman çıkmaz
ayakları suya değ-	ayakları suya er-
bağışlamakla deniz tükenmez	adamakla mal tükenmez
bak hele bak!	bak hele!
bam telinden yakala-	bam teline bas-
başı hoş olma-	arası hoş olma-
belinden in-	belinden gel-
ben istedim bir göz, Allah verdi iki [göz]	körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz
ben nerdeyim ağam nerde?	efendim nerede, ben nerede?
beşlik simit gibi otur-	beşlik simit gibi kurul-
bilmemezlikten gel-	bilmezlikten gel-
bini bir para	bini bir paraya
bir çiçekle yaz gelmez	bir çiçekle yaz olmaz
bir çift (veya iki) mum al da derdine yan	bir mum al da derdine yan
bismillahirrahmanirrahim	bismillah
borç gırtlağını aş-	borç gırtlağına çık-
boyun posun devrilsin	boyun devrilsin
bugün bize yarın size	bugün bana yarın sana
buzlar eri-	buzlar çözül-
büyük lokma yut büyük söz etme	büyük lokma ye büyük söz söyleme
cami yıkılsa da mihrabı yerinde	cami yıkılmış ama mihrabı yerinde
ciğeri iki para etme-	ciğeri beş (veya on) para etme-
cinleri tepesine toplan-	cinleri başına toplan-
çember içine hapset-	çember içine al-
çorbasında ne varsa kaşığında o çıkar	kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar
çorbaya çevir-	çorba et-
dalgasına taş at-	dalgasını taşla-
damgasını bas-	damgasını vur-
davul dengi dengine vurur	davul dengi dengine çalar
defi gam eyle-	defi gam et-
derdi zoru	derdi günü
dilinden yağ bal ak-	ağzından bal ak-
diremini yiyen it kudurur	köpek yese kudurur
dostlardan ırak	dostlar başından ırak
dünyanın kaç bucak olduğunu sor-	dünyanın kaç bucak olduğunu anla-
dürüst ayakkabı değil	sağlam ayakkabı değil
düşmanın karıncaysa bile sakın	düşmanın karınca ise de hor bakma
ejderha gibi	ejder gibi

el ovala-	el ovuştur-
el öpmekle ağız kirlenmez	el öpmekle ağız aşınmaz
eli armut topla-	eli armut devşir-
elinden geleni geri koyma-	elinden geleni ardına koyma-
eline eteğine pis	eteğine pis
eline eteğine temiz	eline eteğine doğru
elini kana boya-	elini kana bula-
elini sıcaktan soğuğa vurma-	elini sıcak sudan soğuk suya sokma-
elle tutulur yeri kalma-	elle tutulur yanı (tarafı) kalma-
elma köküne düşer	armut dalının dibine düşer
ensesine vur ağzından lokmasını al	başına vur ağzından lokması al
erkeğin elinin kınası kadının yüzünün karası	kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası
Ermeni gelini gibi somurt-	Ermeni gelini gibi kırıt-
ervahına yuh olsun	ervahına yuf olsun
eski tas eski hamam	eski hamam eski tas
fazla naz âşık usandırır	çok naz âşık usandırır
fırsat her zaman ele geçmez	fırsat her vakit ele geçmez
fora ol-	fora et-
geniş bir soluk al-	geniş nefes al-
gözlerinden uyku dökül-	gözlerinden uyku ak-
gururuna yedireme-	gururuna ağır gel-
gün gibi aşikâr	gün gibi açık
güneşi üstüne doğdurma-	güneşi üzerine doğdurma-
güttüğüm domuzun huyunu bilmem mi	güttüğüm domuzu bana öğretme
ha Ali hoca ha hoca Ali	ha hoca Ali ha Ali hoca
hadi be sen de	hadi canım sen de
hale yola sok-	hale yola koy-
hastaya kar sorulmaz	hastaya döşek sorulmaz
hem ticaret hem ziyaret	hem ziyaret hem ticaret
herkesin gönlünde bir aslan yatar	herkesin içinde bir aslan yatar
hikmetinden sual edilmez	hikmetinden sual olunmaz
horozu çok olan köyde sabah erken olur	horozu çok olan köyde sabah geç olur
içeriyi boyla-	kodesi boyla-
iğneyi kendine çuvaldızı ele batır	iğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır
ihsan eyle-	ihsan et- (veya buyur-)
iki cami arasında kal-	iki cami arasında kalmış beynamaz
iki satır çene çal-	iki satır konuş-
iki sıkımlık canı ol-	bir sıkımlık canı ol-
iki ucu pis değnek	iki ucu boklu değnek
ikinci plana itil-	ikinci plana düş-
inanılacak gibi değil	inanılır gibi değil
inci mercan döktür-	inci döktür-
insana bir söz bir kere söylenir	adam olana bir söz yeter
ismini lekele-	adını lekele-
istim üzerinde ol-	istim üstünde ol-
işi sağlama bağla-	işi sağlama al-
işi şakaya vur-	işi şakaya dök-
iyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş	iyi olacak hastanın hekim ayağına gelirmiş
kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar	kişiyi vezir eden de karısı, rezil eden de
kafasında kal-	aklında kal-
kafasını toparla-	kafasını topla-
kan tükürüp kızılcık şerbeti içtim de-	kan kusup kızılcık şerbeti içtim de-
kanı kanla yıkamazlar suyla yıkarlar	kanı kanla yumazlar, kanı suyla yurlar
kara gün kararıp gitmez	kara gün kararıp kalmaz
karınca kanatlanmayınca zeval bulmaz	karıncanın zevali gelince kanatlanır
karış karış gez-	karış karış dolaş-
katranı kaynat olmaz şeker, cinsine tükürdüğüm cinsine çeker	katrandan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker
katranı kaynatsan olmaz şeker	katranı kaynatsan olur mu şeker?
kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez	kaz gelen yerden tavuk esirgenmez

[kedi] ulaşamadığı ciğere mundar dermiş	kedi uzanamadığı ciğere murdar dermiş
kedinin boğazına ciğer asılmaz	kedinin boynuna ciğer asılmaz
kelin merhemi olsa kendi kullanır	kelin merhemi olsa başına sürer
kesip attığı tırnak olma-	kestiği tırnak olma-
keyif onun köy Mehmet Ağa'nın	keyif benim köy Mehmet Ağa'nın
kılını bile kımıldatma-	kılını bile kıpırdatma-
kırdığı ceviz kırkı geç-	kırdığı ceviz kırkı aş-
kızı kendi havasına bırakırsan ya davulcuya veya varır ya zurnacıya	kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya
kimin arabasına binerse onun düdüğünü çalar	kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırır
ko sarhoşu yıkılana kadar	değme sarhoşa yıkılana kadar gitsin
kolayına git-	kolayına gel-
koyun can derdinde kasap et derdinde	koyun can derdinde kasap yağ derdinde
kör bakanın kör alıcısı olur	kör satıcının kör alıcısı olur
kulun az Allah'ın çok olduğu yer	allahı çok insanı az bir yer
kuyruğu dik ol-	kuyruğu dik tut-
kuyruğundan kıl aldırma-	burnundan kıl aldırma-
küçük dağları yarat-	küçük dağları ben yarattım de-
künyesini say-	künyesini oku-
laf sokuştur-	laf çak- (veya çarptır- veya dokundur-)
mantar gibi çoğal-	mantar gibi üre-
o kadar kusur kadı kızında da bulunur	bu kadar kusur kadı kızında da bulunur
ocağı yanasıca	ocağı yansın
ortaya bit at-	balgam at-
öksürüp aksır-	öksürüp tıksır-
öküz öldü ortaklık ayrıldı	öküz öldü ortaklık bozuldu
ölü gözünde yaş ara-	ölü gözünde yaş um-
ölüm kalım savaşı	ölüm kalım mücadelesi
önünü sonunu düşünme-	önünü ardını düşünme-
özü sözü doğru	özü sözü bir
parsayı el topla-	parsayı başkası topla-
paşa keyfi bilir	paşa gönlü bilir
pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın	pilavdan dönenin kaşığı kırılsın
pili tüken-	pili bit-
piyango çarp-	piyango vur-
sabahlar hayır	sabahlar hayrolsun
sel sele ver-	sel seli götür-
sırt dön-	sırt çevir-
son pişmanlık akça etmez	son pişmanlık fayda etmez
su altından saman yürüt-	saman altından su yürüt-
suç samur kürk kimse sırtına giymez	kabahat samur kürk olsa kimse sırtına almaz
suratı iki karış	suratı bir karış
suya götürüp su içirmeden getir-	suya götürüp susuz getir-
suyu görmeden paçaları sıva-	dereyi görmeden paçaları sıva-
suyu gözünden kes-	suyu başından kes-
şad eyle-	şad et-
şeytanın alt bacağı	şeytanın arka bacağı
şıracının şahidi bozacı	bozacının şahidi şıracı
tahtalı köye yolcu et-	tahtalı köye yolla-
tebdil eyle-	tebdil et-
teline dokun-	bam teline dokun-
testiyi getiren de kıran da bir	testiyi kıran da bir, suyu getiren de
top gibi patla-	top gibi gürle-
tut birini vur ötekine	al birini vur ötekine
tuzu bulun-	tuzu ol-
umduğu dağlara kar yağ-	güvendiği dağlara kar yağ-
umur sür-	umur gör-
üzerinden geç-	üstünden geç-
üzüm üzüme bakarak kararır	üzüm üzüme baka baka kararır
üzümünü ye bağını boş ver	üzümünü ye bağını sorma

vakitsiz öten horozun boynunu vururlar	vakitsiz öten horozun başını keserler
ya herro ya merro	ya herrü ya merrü
yağını biberini hesap eden paça yiyemez	sirkesini, sarımsağını sayan paçayı yiyemez
yakışıksız düş-	yakışıksız kaç-
yanıp kavrul-	yanıp tutuş-
yarım sol (veya sağ) yap-	yarım sol (veya sağ) et-
yedi kat yabancı	yedi kat el
yenir yutulur değil	yenilir yutulur değil
yoluna öl-	yoluna can ver-
yüreği rahata er-	yüreği rahatla-
yüreğinin başı yan-	yüreğinin başı sızla-
zıkkımın dibi	zıkkımın kökü
ziftin pekini içsin	ziftin pekini yesin

4.2.12. İmlası TDK'den Farklı Olan Sözlük Birimler

O. KEMAL	TDK
ağustosböceği	ağustos böceği
aklı evvel	aklıevvel
aklı evvellik	aklıevvellik
al aşağı et-	alaşağı et-
al bez	albez
alacakaranlık	alaca karanlık
alaybeyi	alay beyi
alçakgönüllü	alçak gönüllü
Allahaısmarladık	Allah'a ısmarladık
Allahu alem	Allahualem
altdudak	alt dudak
altev	alt ev
altıyol	altı yol
altmış altı	altmışaltı
anadili	ana dili
anayurt	ana yurt
ara bozan	arabozan
arabozucu	ara bozucu
Arapbülbülü	Arap bülbülü
arapsabunu	arap sabunu
Arnavutkaldırımı	Arnavut kaldırımı
arşı âlâ	arşıâlâ
aslan sütü	aslansütü
aşocağı	aş ocağı
ateşböceği	ateş böceği
atkestanesi	at kestanesi
ayak altı	ayakaltı
ayyıldızlı	ay yıldızlı
baba evi	babaevi
baklakırı	bakla kırı
balarısı	bal arısı
balkabağı	bal kabağı
balmumu	bal mumu
başucu	baş ucu
bay bay	baybay
bayver-	bay ver-
Bebe Ruhi	Beberuhi
beri benzer	beribenzer
bileğitaşı	bileği taşı
bin bir	binbir
bin kat	binkat
can kulağı	cankulağı
canı gönülden	canıgönülden
canı yürekten	canıyürekten
Cenabı Hak	Cenabıhak
cet be cet	cetbecet
cırcırböceği	cırcır böceği
cicim ayı	cicimayı
ciharı dü	ciharıdü
cumhurreisi	cumhur reisi
ça-ça-ça	çaçaça
çakar almaz	çakaralmaz
çakmaktaşı	çakmak taşı
çarıklı erkânı harp	çarıklı erkânıharp
çay taşı	çaytaşı
çeşmi bülbül	çeşmibülbül

O. KEMAL	TDK
çiçeksuyu	çiçek suyu
çingenepalamudu	çingene palamudu
darbı mesel	darbımesel
def'i hacet	defihacet
def-i bela	defibela
def-i gam	defigam
defteri kebir	defterikebir
delibozuk	deli bozuk
demiryolu	demir yolu
dişeti	diş eti
diyarı gurbet	diyarıgurbet
dolmakalem	dolma kalem
donyağı	don yağı
dört cahar	dörtcihar
dört köşe (II)	dörtköşe
dörtyol	dört yol
düğün evi	düğünevi
dünya evi	dünyaevi
düşkünler evi	düşkünlerevi
efendi baba	efendibaba
ehli dil	ehlidil
ehli keyif	ehlikeyif
eke toka	eketoka
el kızı	elkızı
el oğlu	eloğlu
el öpen	elöpen
elbezi	el bezi
elbirliği	el birliği
elişi kâğıdı	el işi kâğıdı
elkitabı	el kitabı
emmioğlu	emmi oğlu
emri hak	emrihak
erkânı harp	erkânıharp
eşekarısı	eşek arısı
eşşekoğlu eşşek	eşekoğlueşek
evladü iyal	evladüiyal
farz-ı mahal	farzımuhal
fasafiso	fasa fiso
feyz almak	feyzalmak
fındık kabuğu	fındıkkabuğu
fındıkkurdu	fındık kurdu
fır dolayı	firdolayı
gayrı nizami	gayrınizami
gayrı resmi	gayrıresmi
gazyağı	gaz yağı
gel gelelim	gelgelelim
gırgır	gır gır
gök tırmalayan	göktırmalayan
göktaşı	gök taşı
gözalıcı	göz alıcı
gözbebeği	göz bebeği
gözkapağı	göz kapağı
gözpınarı	göz pınarı
gülyağı	gül yağı
gün aşırı	günaşırı
gün görmüş	güngörmüş

günbatısı	gün batısı
hacı ağalık	hacıağalık
hacıyağı	hacı yağı
haddi zatında	haddizatında
haftabaşı	hafta başı
haleti ruhiye	hâletiruhiye
ham halat	hamhalat
hamamböceği	hamam böceği
hamamtası	hamam tası
hamdü sena	hamdüsena
hammadde	ham madde
hastabakıcı	hasta bakıcı
havagazı	hava gazı
hır gür	hırgür
hıyar ağa	hıyarağa
hıyar ağası	hıyarağası
hilei şeriyye	hileişeriyye
Hindistancevizi	Hindistan cevizi
hinoğlu hin	hinoğluhin
hot be hot	hodbehot
hüsnü kuruntu	hüsnükuruntu
iadei ziyaret	iadeiziyaret
ibreti âlem	ibretiâlem
içliköfte	içli köfte
ilan-ı aşk	ilanıaşk
ilkçağ	ilk çağ
ilkyardım	ilk yardım
irikıyım	iri kıyım
İshakkuşu	İshak kuşu
işbirliği	iş birliği
işbölümü	iş bölümü
işgücü	iş gücü
işyeri	iş yeri
itoğlu it	itoğluit
izalei şuyu	izaleyişuyu
izdüşümü	iz düşümü
izzet ikram	izzetüikram
izzeti nefis	izzetinefis
jan janlı	janjanlı
kadın göbeği	kadıngöbeği
kalınbağırsak	kalın bağırsak
kanundışı	kanun dışı
kanun-u esasi	kanunuesasi
kara çalı	karaçalı
kara karga	karakarga
karakış	kara kış
karasevda	kara sevda
karatahta	kara tahta
karbeyaz	kar beyaz
kare kök	karekök
kargatulumba	karga tulumba
karıkocalık	karı kocalık
kat be kat	katbekat
kavli karar	kavlükarar
kelime-i şahadet	kelimeişehadet
kemküm	kem küm
kesekâğıdı	kese kâğıdı
kıçıkırık	kıçı kırık
kırk yıl	kırkyıl
kırk yılda bir	kırkyılda bir
kırk yılın başı	kırkyılın başı
kırmızı turp	kırmızıturp
kız oğlan kız	kızoğlankız
kirliçıkı	kirli çıkı
kuru sıkı	kurusıkı
kurukafa	kuru kafa
kurukahveci	kuru kahveci
kuruyemiş	kuru yemiş
kuruyemişçi	kuru yemişçi
kuşbakışı	kuş bakışı
kuştüyü	kuş tüyü
Kuvayı Milliye	Kuvayımilliye
kuyruk sallayan	kuyruksallayan
kuzu başı	kuzubaşı
kül yutmaz	külyutmaz
la havle	lahavle
laf-ü güzaf	lafügüzaf
lak lak	laklak
leb-i derya	lebiderya
limontuzu	limon tuzu
mahkeme-i istinaf	istinaf mahkemesi
manda gözü	mandagözü
me'mul	memul
men edil-	menedil-
men et-	menet-
methü sena	methüsena
mevzu bahis	mevzubahis
mini mini	minimini
müddei umumi	müddeiumumi
müddei umumilik	müddeiumumilik
nemelazımcı	neme lazımcı
neuzü billah	neuzübillah
nev zuhur	nevzuhur
non-figüratif	non-figüratif
nuru aynim	nuruaynim
nüksetmek	nüks etmek
on sekiz	onsekiz
ortaçağ	Orta Çağ
ölü evi	ölüevi
ömrü billah	ömrübillah
ördek gagası	ördekgagası
ötegün	öte gün
palabıyık	pala bıyık
palabıyıklı	pala bıyıklı
penci se	pencüse
penci yek	pencüyek
pirü pak	pirüpak
pupayelken	pupa yelken
pür hiddet	pürhiddet
sabrı cemil	sabrıcemil
safrakesesi	safra kesesi
sağ kol	sağkol
sağaçık	sağ açık
sağiç	sağ iç
sapısilik	sapı silik
sarı papatya	sarıpapatya
se yek	seyek
sefertası	sefer tası
selamün aleyküm	selamünaleyküm
senlibenlilik	senli benlilik

serçeparmak	serçe parmak
setr-i avret	setriavret
sınırdışı	sınır dışı
sin kef	sinkaf
sinei millet	sineyimillet
sittin sene	sittinsene
solbek	sol bek
solhaf	sol haf
suböreği	su böreği
sulusepken	sulu sepken
sümüklüböcek	sümüklü böcek
süt anne	sütanne
sütbeyaz	süt beyaz
şahadetparmağı	şehadet parmağı
şam babası	şambabası
şamar oğlanı	şamaroğlanı
şayanı hayret	şayanıhayret
şefgarson	şef garson
şehirlerarası	şehirler arası
şeker renk	şekerrenk
şer’an	şeran
şeş beş	şeşbeş
şeş cihar	şeşcihar
şeş yek	şeşyek
şeşi dü	şeşüdü
şeşi se	şeşüse
şeytanı lain	şeytanılain
tahtakurdu	tahta kurdu
tahtalı köy	tahtalıköy
takdiri ilahi	takdiriilahi
talak-ı selase	talakıselase
tam tam	tamtam
tanyeri	tan yeri
taskebabı	tas kebabı
taşbasması	taş basması
tavuskuşu	tavus kuşu
tebdil hava	tebdilihava
teldolap	tel dolap
telkadayıf	tel kadayıf
telörgü	tel örgü
tersyüz	ters yüz
tespihböceği	tesbih böceği
tez elden	tezelden
tık nefes	tıknefes
tıpa tıp	tıpatıp
tok gözlülük	tokgözlülük
tonbalığı	ton balığı
tuz kabağı	tuzkabağı
uluorta	ulu orta
uylukkemiği	uyluk kemiği
vaat etmek	vadetmek
vakti kerahat	vaktikerahet
veledi zina	veledizina
yabanördeği	yaban ördeği
yağlıboya	yağlı boya
yalınayak	yalın ayak
yalınkat	yalın kat
yarıbuçuk	yarı buçuk
yatarkoltuk	yatar koltuk
yayınbalığı	yayın balığı
yedibela	yedi bela
yeraltı (I)	yer altı
yerçekimi	yer çekimi
yeşil soğan	yeşilsoğan
yılan yastığı	yılanyastığı
yıldönümü	yıl dönümü
yol üstü	yolüstü
yurtdışı	yurt dışı
yüzölçümü	yüz ölçümü
zaptu rapt	zapturapt
zat-ı alileri	zatıalileri
zıp zıp (I)	zıpzıp
zil zurna	zilzurna
ziv ziv	zivziv

4.2.13. Özel Adlar

Kişiler

Abdülaziz
Abdülhak Hamit
Abdülhamit
Abraham Lincoln
Adolf Hitler
Alain Delon
Albay Bufalobil
Aristoteles
Asaf Çiğiltepe
Asım Nipton
Atıf Yılmaz
Ayhan Işık
Aziz Nesin
Aznavur
Bach
Bedri Rahmi
Beethoven
Belgin Doruk
Beniamino Gigli
Bettina
Bodler
Borjiya
Bossuet
Boşko Boşkoviç
Brams
Brigitte Bardot
Buhtunnasar
Buridan
Caldwell
Can (Can Bartu)
Canbolat
Carlo Ponti
Cavit
Celadet Nâzım
Celal Bayar
Cemal Paşa
Cemil Tekçe
Cesare Zavattini
Condillac
Cüneyt Arcayürek
Cüneyt Arkın
Çetin Altan
Çetin Karaman
Çörçil
Dafn dü Moriye
Dârâ
De Sica
Debreli Hasan
Dede Efendi
Deli İbrahim
Delibaş
Denizkızı Eftalya
Derviş Vahdeti
Devey Kroket
Diderot
Doktor Nâzım
Dos Passos
Dostoyevski
Dumaper
Durand
Ebülhüda
Eddi Konstantin
Edvard
Elvis Presley
Empedokles
Enver Paşa
Erol Flayn
Ester Vilyams
Eşref Kolçak
Eusebiyo
Fadıl Garan
Farabi
Fatih Sultan Mehmet
Fatma Girik
Feridun Karakaya
Fevzi Paşa
Fichte
Fikret Hakan
Filiz Akın
Flaubert
Fransuva Borjiya
Gandi
Gani Turanlı
Gazi Osman Paşa
Gillieron
Giordano Bruno
Goethe
Gorki
Göksel Arsoy
Grigori Pek
Hafız Burhan
Hasan Sabbah
Hazreti Ali
Hazreti Ebubekir
Hazreti İsa
Hazreti Ömer
Hazreti Yusuf
Hegel
Hızır
Hobebs
Hüseyin Şehsuvar
Istrati
İbrahim Hakkı
İlhami Soysal
İlhan Selçuk
İlya Ehrenburg
İmam Gazali
İskender
İskenderi Zülkarneyn
İsmet İnönü
İzzet Günay
Janet Makdonald
Jean Russel
Jorjet
Jül Sezar
Kant
Kara Kemal
Karmen Miranda
Karneci
Kazanova
Kenan Pars
Kerime Nadir
Kierkegaard
Klark
Koçero
Köroğlu
Kral Faruk
Kronin
Kubilay
Lana Turner
Lefter
Leon Hancıyan
Lenin
Limasollu Naci
List
Locke
Lombrozo
Lord Corc
Lükres Borjiya
Lütfi Akad
Mahmut Celalettin Paşa
Mahmut Yesari
Maksim Gorki
Mallarme
Marilyn Monroe
Marko Paşa
Marks
Marlon Brando
Memduh Ün
Mendelson
Menderes
Menuhin
Mesliye
Metin (Oktay)
Metin Erksan
Mevlânâ
Mısırlı Niyazi
Montesquieu
Muaviye
Muhammet (peygamber)
Muhiddin-i Arabi
Muhterem Nur
Mussolini
Muzaffer Akgün
Münir Nurettin
Naci Sadullah
Nalıncı Mimi Dede
Namık Kemal

Napolyon Bonapart
Nasreddin Hoca
Nâzım
Necdet Tosun
Nejat Saydam
Nelson Eddi
Neriman Köksal
Neron
Nietzsche
Niyazi
Nuh Naci
Occam
Orhan Günşiray
Orhan Veli
Öztürk Serengil
Pierre d'Ailly
Pius
Piyer Anjeli
Pluton
Pudovkin
Rahmanninof
Rahmi Bey
Raj Kapoor
Ramon Novarro
Rıza Şah Pehlevi
Rita
Robert Mitchum
Rodrik Borjiya
Romain Rolland
Rozvelt
Rudolf Valantino
Safiye Ayla
Sait Faik
Sami Hazinses
Schelling
Schiller
Semih Evin
Semra
Sen Simon
Sezar Borjiya
Sivori
Sophia Loren
Spartaküs
Steinbeck
Stendhal
Sultan Mecit
Sultan Süleyman
Süha Doğan
Şakir Paşa
Şalyapin
Şarlo
Şenol Birol
Şerif İçli
Şeyh Şamil
Şinasi Özonuk
Şirazlı Sadi
Şolohov
Şopen
Talat
Tarık Tekçe
Tatyos
Tino Rossi
Tolstoy
Trikopis
Tuluz Lotrek
Tutankamon
Türkan Şoray
Tyrone Power
Vahdettin
Vahi Öz
Viktor Hügo
Voltaire
Von Bok
Wilhelm
Wilson
Yahya Kemal
Yaşar Kemal
Yezid
Zeki Rıza
Zola

Kurgusal Karakterler

Aldorador
Arman Düval
Arsen Lüpen
Aslan Tomson
Atmacagöz
Cimmi
Cingöz Recai
Coni
Davalaciro
Don Kişot
Donjuan
Fakabasmaz Zihni
Fani
Güliver
Istavro
Jak
Jan
Jan Valjan
Jano
Jean Christophe
Kara Ok
Karayılan
Karmen
Kartal İhsan
Kodin
Konyakçı
Margaret Gotye
Mari
Mihail
Nelli
Pekos Bill
Pol
Rancır
Reis
Robenson
Robert
Sarı Yılan
Sinabar
Şarlok Holmes
Şerif
Tarzan
Tom Brovn
Tom Miks
Vatan Kurtaran Ceymis
Vil Boney
Yanik

Ülkeler

Acem (İran)
Almanya
Arjantin
Arnavutluk
Belçika
Bosna
Brezilya
Bulgaristan
Çin
Filistin
Fransa
Hindistan
Hollanda
Irak
İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Karadağ
Kıbrıs
Libya
Lübnan
Macaristan
Malta
Meksika
Mısır
Norveç
Portekiz
Romanya
Rusya
Sırbistan
Singapur
Sovyetler Birliği

Suriye	Ürdün	Yugoslavya
Türkiye	Vietnam	Yunanistan
USA	Yemen	

Şehirler

Adana	Mersin	Kerbela (Irak)
Afyon	Niğde	Kifisya (Yunanistan)
Amasya	Osmaniye	Kudüs (Filistin)
Ankara	Rize	Liyon (Fransa)
Antalya	Sakarya	Lizbon (Portekiz)
Antep	Samsun	Londra (İngiltere)
Ardahan	Siirt	Lozan (İsviçre)
Aydın	Sivas	Marsilya (Fransa)
Bilecik	Tekirdağ	Medine (Suudi Arabistan)
Bitlis	Trabzon	Mekke (Suudi Arabistan)
Bolu	Urfa	Montekarlo (Monako)
Bursa	Van	Napoli (İtalya)
Çanakkale	Zonguldak	New York (ABD)
Diyarbakır	Alasonya (Yunanistan)	Nis (Fransa)
Edirne	Atina (Yunanistan)	Paris (Fransa)
Elazığ	Bağdat (Irak)	Petersburg (Rusya)
Erzurum	Banyaluka (Bosna H.)	Pire (Yunanistan)
Eskişehir	Barselona (İspanya)	Pirlepe (Kuzey Mak.)
Hakkâri	Berlin (Almanya)	Plevne (Bulgaristan)
Isparta	Beyrut (Lübnan)	Roma (İtalya)
İstanbul	Bingazi (Libya)	Saraybosna (Bosna H.)
İzmir	Bonn (Almanya)	Selanik (Yunanistan)
Karaman	Buhara (Özbekistan)	Serez (Yunanistan)
Kars	Cannes (Fransa)	Şam (Suriye)
Kastamonu	Derne (Libya)	Tahran (İran)
Kayseri	Derzor (Suriye)	Tebriz (İran)
Kırklareli	Filibe (Bulgaristan)	Tiryeste (İtalya)
Kırşehir	Halep (Suriye)	Trablus (Libya)
Kilis	Hama (Suriye)	Viyana (Avusturya)
Konya	Hamburg (Almanya)	Vodina (Yunanistan)
Malatya	Humus (Suriye)	Washington (ABD)
Manisa	Kahire (Mısır)	
Maraş	Kazablanka (Fas)	

İlçeler

Adalar	Çankaya	Meram
Adapazarı	Çorlu	Nazilli
Aladağ	Darende	Nizip
Antakya	Divriği	Payas
Arnavutköy	Elbistan	Pendik
Avcılar	Eyüp	Sapanca
Ayaş	Fatih	Sarıyer
Ayvalık	Gelibolu	Şarkışla
Bakırköy	İncesu	Şişli
Bandırma	İnegöl	Tarsus
Bayrampaşa	İskenderun	Ulukışla
Beşiktaş	Kadıköy	Ümraniye
Beykoz	Kâğıthane	Üsküdar
Beyoğlu	Keşan	Vize
Bünyan	Kozan	Yıldızeli
Ceyhan	Kurtalan	Zeytinburnu

Mahalleler

Atikali
Ayazpaşa
Aynalıçeşme
Ayvansaray
Beştelsiz
Beyazıt
Bostancı
Burgaz
Caddebostan
Camiikebir
Caynak
Cibali
Defterdar
Erenköy
Florya
Halıcıoğlu (I)
Halkalı
Heybeliada
Hocapaşa
Hurmalı
İçerenköy
Karasoku
Kazlıçeşme
Kireçocağı
Kocamustafapaşa
Kocamustapaşa
Kozyatağı
Kuruköprü
Levent
Mecidiyeköy
Mercan
Montparnasse
Nişanca
Re’s Beyrut
Soğuksu
Suadiye
Sultanselim
Süleymaniye
Sütlüce
Şehremini
Tahtakale
Tarabya
Tebebağ
Tosbağa
Yavuzselim
Yedikule
Yenimahalle
Yeşiltepe
Yeşilyurt

Köyler/Yaylalar

Baklalı
Baltalı
Bürücek
Çıldırım
Dardanos
Gâvurköyü
Gümüşalan
Karagöl
Solaklı
Söğütlü
Yağbasan
Yukarıköy

Semtler

Ahırkapı
Aksaray
Asmaaltı
Ayakapı
Azapkapı
Bahçekapı
Bahçelievler
Balat
Bebek
Bentler
Beyazsaray
Beylerbeyi
Cağaloğlu
Cerrahpaşa
Cihangir
Çakmakçılar
Çamlıca
Çarşamba
Çarşıkapı
Çemberlitaş
Çengelköy
Dolapdere
Dolmabahçe
Edirnekapı
Eminönü
Emirgan
Fener (II)
Feriköy
Fıstıklı
Galata
Galatasaray (I)
Gedikpaşa
Gültepe
Harbiye
Hasköy
İkiçeşmelik
İstinye
Kabataş
Kadırga
Kanlıca
Karagümrük
Karaköy
Kasımpaşa
Kızıltoprak
Kumkapı
Kurtuluş
Kuruçeşme
Küçükmustafapaşa
(Küçükmustapaşa)
Küçükpazar
Laleli
Langa
Maçka
Mahmutpaşa
Malta (II)
Merinos
Nişantaşı
Nuruosmaniye
Ortaköy
Osmanbey
Samatya
Saraçhane
Sarayburnu
Sirkeci
Sultanhamam
Sulukule
Şehzadebaşı
Şişhane
Talimhane
Tarlabaşı
Taşkasap
Taşlıtarla
Tepebaşı
Tophane
Topkapı
Tünel
Unkapanı
Vaniköy
Vezneciler
Yel değirmeni
Yemiş
Yenikapı
Zeyrek
Ziba

Caddeler/Sokaklar

Abanoz
Abidinpaşa
Ağlayan
Alyon
Babıâli
Bankalar
Bursa
Büyükbayram
Çakmak
Çeşmemeydanı
Divanyolu
Ebussuut
Esirpazarı
Feridiye
Hava
Haydar
İmam
İstiklal
Kuloğlu
Küçükbayram
Melekgirmez
Millet
Nane
Öğüt
Parmakkapı
Ren
Sakızağacı
Saydam
Tahmis
Tarlabaşı
Tevkifhane
Vatan
Voyvoda
Yavedut
Yerebatan
Yeşilçam
Yeşildirek
Yüksekkaldırım

Yer bildiren diğer maddeler

Akdeniz
Aksaray Meydanı
Alamaniya
Boğaz
Boğaziçi (I)
Büyükada
Çakıt
Çanakkale Boğazı
Çini Maçin
Çukurova
Dilberlersekisi
Dolusap
Dörtyolağzı
Ege
Eski İstasyon
Erciyes Dağı
Galiçya
Gaskonya
Gâvur Dağı
Kavuruştan
Güney
Güney Anadolu
Haliç
Hasan Dağı
Haydarpaşa
Hicaz
Hollywood
İskandinavya
İtadası
Kafkas
Kalekapısı
Kalpazankaya
Karadeniz
Karaorman
Kırım
Kilikya
Kilyos
Konya Ovası
Koska
Mahmutpaşa Yokuşu
Marmara
Melekgirmez Çarşısı
Meram Bağları
Meram Çayı
Mezopotamya
Misis
Orta Anadolu
Orta Asya
Önasya
Ötegeçe
Papazın Bahçesi
Pasifik
Po Vadisi
Rumeli
Seyhan Irmağı
Seyhan Nehri
Sur
Sülüklüpınar
Tara Irmağı
Temenyeri
Tiber Nehri
Times Nehri
Toros
Trakya
Tuna
Yarbaşı
Yassıada
Yemiş İskelesi
Yenice (II)
Yenişehir
Yuşa

Markalar

Altınbaş (rakı)
Bafra (sigara)
Baframaden (sigara)
Baküs (rakı)
Benz (otomotiv)
Birinci (sigara)
Boğaziçi (sigara)
Buick (otomotiv)
Buzbağı (şarap)
Büyükkulüp (sigara)
Cadillac (otomotiv)
Camel (sigara)
Caterpillar (otomotiv)
Cletrak (otomotiv)
Codeine (ilaç)
Coca Cola (içecek)
Cool (sigara)
Çeşit (sigara)
Çoban (kolonya)
De-em-se (ip)
Deka (gramafon)
Desoto (otomotiv)
Doç (araç)
Erica Baby (yazı makinesi)
Farmall (otomotiv)
Fiat (otomotiv)
Ford (otomotiv)
Fordson (otomotiv)
Fruko (gazoz)
Gelincik (sigara)
Grandüşe (çorap)
Hanomak (otomotiv)
Harman (sigara)
Hisar (sigara)
Hislon (saat)
Hormobin (ilaç)
Hormontoxon (ilaç)
İmpala (otomotiv)
İnhisar (şarap)
John Deere (otomotiv)
Kavaklıdere (şarap)
Komili (zeytinyağı)

Köylü (sigara)
Krem Pertev (krem)
Kulüp (rakı)
Losyon Es (kozmetik)
Manliher (silah)
Marmara (şarap)
Massey Harris (otomotiv)
McCormick (otomotiv)
Mercedes (otomotiv)
Movado (saat)
Nacar (saat)
Nevrol Cemal (ilaç)
Nevrozin (ilaç)
Opel (otomotiv)
Opon (ilaç)
Öküzbaşı (çivit)
PAA (çanta)
Pejo (otomotiv)
Philips (elektronik)
Piramidon (ilaç)
Puro (sabun)
Remington (yazı makinesi)
Rieter (tekstil makinesi)
Sana (margarin)
Seksülin (ilaç)
Serkldoryon (sigara)
Singer (dikiş makinesi)
Sipahi (sigara)
Steiener (piyano)
Stradivarius (keman)
Streptomycine (ilaç)
Super Pacard (otomotiv)
Şanel (parfüm)
Şevrole (otomotiv)
Torpedo (yazı makinesi)
Trinitrine (ilaç)
Tursil (deterjan)
Turyağ (yağ)
Vaykant (uçak)
Vim (deterjan)
Vita (yağ)
Vizzandee (ruj)
Yaka (sigara)
Yeni Rakı (rakı)
Yenice (sigara)
Yeniharman (sigara)
Zafer (saat)

Mekân, Yapı ve Kurumlar

Acem'in Kahvesi
Adana Adliyesi
Adana Garı
Adana Genelevi
Adana Hastanesi
Adana Lisesi
Agop'un Meyhanesi
Ağacamii
Alaettin Tepesi
Alatini Köşkü
Alboyacılar Medresesi
Alkazar Sineması
Alman Çeşmesi
Alman Fabrikası
Anadolu Pasajı
Ankara Palas
Arap Camisi
Ashabı Kehf
Atatürk Anıtı
Atatürk Bulvarı
Atatürk Köprüsü
Atatürk Parkı
Atina Üniversitesi
Atlantik Okyanusu
Atlas Okyanusu
Avcılar Meyhanesi
Ayasofya
Aziziye Hastanesi
Babıâli
Bakırköy Akıl Hastanesi
Balkan Köftecisi
Balmumcu Yetimlerevi
Bayındırlık
Bebekli Kilise
Berduş
Beyaz Park
Beyazıt Camii
Beyazıt Kulesi
Beyoğlu Bakkaliyesi
Beyoğlu Balıkpazarı
Beyoğlu Sineması
Birleşmiş Milletler
Boklu Han
Borsa Kıraathanesi
Bozdoğan Kemeri
Buldan
Bulvar Sineması
Cafe d'Italien
Caferiye Camii
Camlıkahve
Cenyo
Cibali Tütün Fabrikası
Cinecitta
Cumhuriyet (II)
Çarşamba Pazarı
Çemberlitaş Sineması
Çınarlı Kahve
Çiçek Pasajı
Çiçek Pazarı
Çiftçi Birliği
Çocuk Esirgeme Derneği
Çocuk Esirgeme Kurumu
Dâhiliye
Dam dö Siyon
Darülbedayi
Degütasyon Lokantası
Demirköprü
Denizcilik İşletmesi
Devlet Demir Yolları
Dışişleri
Diyanet İşleri
Doğruluk Kebapevi
Donanmayı Hümayun
Dördüncü Ordu
Dutlu Han
Düyûn-ı Umumiyye
Ekspres Pavyon
Elhamra Sineması
Eminönü Balıkpazarı
Erkek Sanat Okulu
Ermeni Okulu
Etibank
Eyüp Camisi
Eyüp Mezarlığı
Eyüp Sultan
Ezher Camisi
Fatih Camisi
Fatih Parkı
Fener Parkı
Fener Patrikhanesi
Galata Köprüsü
Galata Kulesi
Gedikli Okulu
Giritli Kahvesi
Gülhane Parkı
Gümüşsuyu Hastanesi
Hacı Bekir
Haliç Feneri
Halıcıoğlu (II)
Hamidiye Ticaret Mektebi
Harbiye Nezareti
Hareket Ordusu
Harbiye Parkı
Havayolları
Haydarpaşa Garı
Haydarpaşa İstasyonu
Hilal-i Ahmer
Hilton
Hristaki
Hünkârsuyu
Hürriyet Anıtı
Ispaha Pazarı
İkbal Kıraathanesi
İller Bankası
İnci Pavyon
İngiliz Sarayı
İnönü Gezisi
İnönü Kız Sanat Enstitüsü
İnönü Stadı
İran Konsolosluğu
İş ve İşçi Bulma Kurumu
Japon Mağazası
Jimmy's Kabaresi

Kamer düğün salonu
Kamer Meyhanesi
Kapalıçarşı
Karacaahmet Mezarlığı
Karaköy İşkembecisi
Karamustafa Kaplıcası
Karasoku Tiyatrosu
Karının Meyhanesi
Karpiç
Kartal Aile Gazinosu
Kayseri Dokuma Fabrikası
Kazablanka
Kelebek Pavyon
Kemeraltı Camii
Kılıçali Hamamı
Kırmızı Köpek Meyhanesi
Kızılay
Kiğılı Pasajı
Kiraz Bar
Kozma'nın Tiyatrosu
Köprü
Kristal Gazinosu
Kristal Lokantası
Krokodil Mağazası
Kuleli Lisesi
Küçük Saat
Külliye
Lortlar Kamarası
Löbon
Mahmutpaşa Hanı
Maksim
Markiz
Marmara Kliniği
Marmara Sineması
Matbaatül Haceriyye
Mavi Köşe
Mehtap Şaraphanesi
Mekteb-i Hukuk
Mekteb-i Mülkiyyei Şahane
Mekteb-i Sultani
Merkez Bankası
Merkez Efendi
Meserret Kahvesi
Meserret Kıraathanesi
Mestan Hamamı
Metro Goldvin Mayer
Mevlana Türbesi
Mısır Apartmanı
Mısır Çarşısı
Mızıka-yı Hümayun
Millet Bahçesi
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Mensucat Fabrikası
Nafia Vekâleti
Nato
Neşe Düğün Salonu
Neşe Lokantası
Notre Dame de Sion
Numune Hastanesi
Nuruosmaniye Cami
Olgunlaşma Enstitüsü
Osmanlı Bankası
Otomatik
Özsüt
Paşakapısı
Payas Kalesi
Pekmez Han
Perapalas
PTT
Piyer Loti Kahvesi
Ramazanoğlu Kitaplığı
Reklam Foto
Royal Albert Hall
Rüsumat
Sanayi Mektebi
Saray Sineması
Sarayburnu Parkı
Selimiye
Sina Otel
Sinekli Park
Sipahi Ocağı
Siptilli Pazarı
Sivas Cer Atölyesi
Sivas Çimento Fabrikası
Siyasal Bilgiler
Sorbon
Suişleri
Sultanahmet Parkı
Süleymaniye Camii
Sümerbank
Şabanlı Çiftliği
Şadırvanlı Otel
Şafak Gazinosu
Şark Sineması
Şehzadebaşı Sineması
Tabarin Bar
Tahtalı Cami
Taksim Anıtı
Taksim Gezisi
Tarsus Kapısı
Taşçıkan
Taşköprü
Taşlık Gazinosu
Tekel
Tekel Tütün Fabrikası
Teknik Üniversite
Terskapı
Tevabi Lokantası
Tokatlıyan
Türk Silahlı Kuvvetleri
Ulu Cami
Ulucami
Valdorf Astarya Oteli
Valide Camii
Verem Dispanseri
Verem Savaş Derneği
Vezir Bahçesi
Vitali Sabun Fabrikası
Yağcamii
Yeni Melek Sineması
Yeni Postahane
Yenicami
Yıldız Kıraathanesi
Yıldız Parkı
Yolgeçen
Ziraat
Ziraat Bankası
Zührevi Hastalıklar Hastahanesi

Filmler

Alkapon
Avare
Batakhaneye Düşen Kız
Demir Maske
Demir Maskeli Haydut
Demir Maskelinin İntikamı
Demir Yumruğun İntikamı
Denizler Hâkimi
Dört Yüz Darbe
Harikalar Diyarı
Kanlı Aşk
Kırmızı Eşarp Çetesi
Kırmızı Gül
Komik Kız
Korkusuz Şerif
Ladri Di Biciclette (Bisiklet Hırsızları)
Le Trou Normand
Leylaklar Açarken
Lime Lıght
Mulen Ruj
Peçeli Kadın
Tarzan'ın İntikamı
Uçurumda Bir Zambak
Yaz Yağmuru

Şarkılar/Türküler

Çeşmi Siyah
Doktor Civanım
Dokuzuncu Senfoni
Gergerli
Her Yer Karanlık
Jezabel
Kâtibim
Kesik Çayır
Mapushane Çeşmesi
Oyna Yansın Cepkenin
Tangilita
Tintin Tinimini Hanım
Turnam
Ufeyma

Diller

Almanca
Arapça
Boşnakça
Çingenece
Ermenice
Fransızca
İbranice
İngilizce
Kürtçe
Latince
Mısırca
Osmanlıca
Romence
Rumca
Rusça
Türkçe

Siyasetle ilgili maddeler

CHP
CHP'li
Demirkırat
Demirkıratlık
Demokrat Parti
DP
DP'li
DP'lilik
Halk Fırkalı
Halkçı
Halkçılık
HP'li
İnönücü
İsmet Paşacı
İsmet Paşacılık
İttihat ve Terakki
MP
MP'li
Serbest Fırka
Serbest Fırkacı
Serbest Fırkacılık
Serbest Fırkalı
Serbestçi
Serbestçilik

Sporla ilgili maddeler

Ataryemez
Ataryemezli
Ateşspor
Ateşsporlu
Benfika
Beşiktaş
Beşiktaşlı
Beyoğluspor
Çelikspor
Çelikssporlu
Demirspor
Fener (I)
Fenerbahçe
Fenerbahçeli
Fenerli
Galatasaray (II)
Galatasaraylı
Haliç İdman
İdman Yurdu
Kubilayspor
Küçük Karakartallar
Partizan
Sarı Kanaryalar
Sarıkanaryalar
Torosspor

Tarihi Olaylar

Afyon Cephesi
Alaman Harbi
Bastil
Birinci Dünya Savaşı
Çakmak Hattı
Delibaş İsyanı
Don cephesi
Dumlupınar
Fransız Büyük İhtilali
Galya Seferi
Harbi Umumi
Harrington Kupası
İkinci Dünya Savaşı
İnönü (II)
Kafkasya
Kanal Seferi
Karlofça
Kore Savaşı
Kurtuluş Savaşı
Marşal Planı
Menemen
Mübadele
Mücahede-i Milliyye
Onuncu Yıl Affı
Pasarofça
Trablus Harbi
Vatan Cephesi

Irklar

Afganistanlı
Alman
Arap
Amerikalı
Amerikan
Berberi

Beyaz Rus
Bosnalı
Boşnak
Brezilyalı
Bulgar
Çeçen
Çerkez
Çingene
Çinli
Danimarkalı
Ermeni
Fransız
Gürcü
Hint
İngiliz
İranlı
İskoç (Skaç)
İspanyol
İsveçli
İsviçreli
İtalyan
Japon
Kafkasyalı
Kürt
Laz
Lübnanlı
Macar
Meksikalı
Mısırlı
Norveçli
Osmanlı
Pers
Romalı
Rus
Senegalli
Sırp
Tatar
Türk
Yemenli
Yugoslav
Yunan

Eski Devletler/Kavimler

Ad Kavmi
Asur Devleti
Bizans
Çarlık Rusya
Huri
Kasit
Kızvatna Krallığı
Luviler
Osmanlı

Mensubiyet Bildirenler

Adanalı
Adıyamanlı
Alasonyalı
Anadolulu
Ankaralı
Antepli
Avrupalı
Ayazpaşalı
Bakırköylü
Banyalukalı
Bayburtlu
Besnili
Beyşehirli
Bitlisli
Bolulu
Borlu
Bursalı
Cihangirli
Çerkeşli
Çeşmemeydanlı
Çukurovalı
Divriğili
Dolapdereli
Dolapdereli
Dolmabahçeli
Edirneli
Elazizli
Elbistanlı
Erzurumlu
Feriköylü
Floryalı
Gergerli
Giritli
Hititli
Ispartalı
İncesulu
İncirlikli
İslahiyeli
İstanbullu
İstinyeli
İşkodralı
İzmirli
Karadenizli
Karagümrüklü
Karaormanlı
Karatepeli
Kasımpaşalı
Kastamonulu
Kayserili
Keşanlı
Kocamustapaşalı
Konyalı
Korsikalı
Kumkapılı
Limasollu
Malatyalı
Maraşlı
Mekkeli
Menteşeli
Metroviçeli
Mevlanakapılı
Parisli
Petersburglu
Pirlepeli
Rizeli
Rumelili
Sakızlı
Selanikli
Siirtli
Silleli
Sinoplu
Sivaslı
Siverekli
Sultanahmetli
Suşehrili
Süleymaniyeli
Sürmeneli
Sütlüceli
Şarkışlalı
Şehreminili
Taşkasaplı
Tercanlı
Tonyalı
Trabzonlu
Türkistanlı
Urfalı
Urumelli
Urumlu
Uzunyaylalı
Vanlı
Vidinli
Vizeli
Yabanabatlı
Yanyalı
Yenişehirli
Yeşiltepeli
Yıldızelili
Yukarı Paranalı
Yukarıköylü
Zağralı

Gazeteler

Ant
Cumhuriyet
Esnafın Sesi
Hâkimiyet-i Milliye
İş ve İşçi Haberleri
Türk Sözü
Ulus
Yeni Adana

Dergiler

Sebilür-Reşad
Sırat-ı Müstakim
Yön

Eser Adları

Aklıselim
Amerika-yı Şimalide Bir C.
Anadolu Yavrusunun Kitabı
Andersen Masalları
Anna Karanina
Arabın İntikamı
Arsen Lüpen
Arzu'yla Kamber
Aşk Rüyası
Aşk-ı Memnu
Atlas Linguistique
Babil Kulesi
Beethoven'ın Hayatı
Benim Üniversitelerim
Bil Kid
Cingöz Recai
Çölde Bir İstanbul Kızı
Delilik
Dictionnaire Philosophique
Don Kişot
Donanma Cemiyeti
En Güzel Mektup Num.
Ejder Kalesi Cengi
Eskici Dükkânı
Eskici ve Oğulları
Esprit de Lois
Felasifeyi Şark ve Garp
Fransız İnkılabı Kebiri
Gökler Hâkimi Gordon
Guide de Parfait Jordini
Harp ve Sulh
İki Çocuğun Devriâlemi
İstibdat
İstrasti Mordasti
Jerminal
Kama-Sutra
Kan Kalesi Cengi
Karacaoğlan'la Kara Kız
Keşanlı Ali Destanı
Kısas-ı Enbiya
Kroyçer Sonat
La Dam O Kamelya
Madam Bovari
Maddiyyum Mezhebinin İ.
Mahz Aklın Tenkidi
Marifetname
Menakıb-ı Peygamberi
Mızraklı ilmihal
Mobidik
Monte Kristo
Murtaza
Natpinkerton
Paris Düşerken
Robenson Kruzoe
Rübaiyatı Ömer Hayyam
Sefiller
Serseriler
Sinema Soygunu
Stepte
Şemsül Maarifi Kübra Ken.
Taberî
Tahir'le Zühre
Tarih-i Siyasi
Tom Teks
Tuhfet-ül Kibar
Umumi Tarih
Uyandırılmış Toprak
Vadideki Zambak
Varter
Zavallı Necdet

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

1. İncelenen eserlerde kullanılan toplam sözcük sayısı 1815252, harf sayısı 10678422'dir. Buna göre sözcüklerin ortalama uzunluğu 5,88 olarak hesaplanmıştır.

Eserlerde toplamda 32 farklı harf kullanılmıştır. Alfabemizde bulunmayan w harfi 40, x harfi 26, q harfi ise 7 kez eserlerde geçmektedir. En sık kullanılan ünlü harfler a, e, i; en sık kullanılan ünsüz harfler ise n, r, l harfleridir. Bütün harflerin kullanım sayıları ve oranları Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2.

Harflerin Kullanım Sıklıkları

SIRA	HARF	SIKLIK	%
1.	A	1321853	12,37
2.	E	932698	8,73
3.	İ	867039	8,11
4.	N	783676	7,33
5.	R	683294	6,4
6.	I	606678	5,68
7.	L	603882	5,65
8.	D	532491	4,98
9.	K	507983	4,75
10.	M	403927	3,78
11.	Y	368633	3,45
12.	T	348531	3,26
13.	U	344880	3,22
14.	S	331742	3,1
15.	B	299805	2,8
16.	O	272260	2,54
17.	Ş	197374	1,84
18.	Ü	173258	1,62
19.	Z	152182	1,42
20.	G	140686	1,31
21.	H	133053	1,24
22.	Ç	128948	1,2
23.	Ğ	107781	1,01
24.	C	105574	0,99
25.	P	97653	0,91
26.	V	95347	0,89
27.	Ö	76433	0.71
28.	F	58709	0.55
29.	J	1979	0.18
30.	W	40	0.0000037
31.	X	26	0,0000024
32.	Q	7	0,00000065
	TOPLAM	**10678422**	**100**

2. İnceleme sonucunda yazarın farklı çekimlere sahip 131817 sözcük kullandığı belirlenmiştir. Toplam sözcüğün 1815252 olduğu düşünüldüğünde bir sözcüğün ortalama 13,77 kez tekrar edildiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Eserlerde geçen sözcüklerin kullanım sıklıkları Tablo 3'te sıralanmıştır. Buna göre sözcüklerin yarıya yakınının sadece bir kez kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.

Sözcüklerin Kullanım Sıklıkları

Kullanım Sayısı	**Sözcük Sayısı**	**%**
1	65290	49,53
2	19495	14,81
3	9724	7,37
4	6071	4,61
5	4209	3,21
6	3054	2,31
7	2408	1,82
8	1899	1,44
9	1539	1,16
10	1285	0,97
11	1132	0,86
12	988	0,75
13	884	0,67
14	773	0,59
15	616	0,47
16	602	0,46
17	528	0,40
18	466	0,35
19	443	0,33
20-29	3065	2,32
30-39	1673	1,27
40-49	1027	0,78
50-59	730	0,56
60-69	493	0,37
70-79	393	0,30
80-89	340	0,25
90-99	268	0,20
100-199	1226	0,94
200-299	444	0,34
300-399	191	0,15
400-499	124	0,09
500-999	250	0,19
1000-1999	104	0,08
2000-2999	34	0,025
3000-3999	15	0,011
4000-4999	6	0,004
5000-9999	13	0,01
10000-19999	6	0,004
20000-29999	2	0,0015
30000-39999	1	0,00075
TOPLAM	**131817**	**100**

3. Tespit edilen sözcükler ve bu sözcüklerin oluşturduğu söz grupları madde başı olarak alfabetik düzende sıralanmıştır. İnceleme sonucunda 25129 madde başı belirlenmiştir. Madde başı ögelerin belirlenmesinde başta TDK sözlükleri olmak üzere çeşitli sözlüklerden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda *Güncel Türkçe Sözlük*'ten 19471, *Derleme Sözlüğü*'nden 690, *Tarama Sözlüğü*'nden 26, *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*'nden 39, *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü*'nden 18, *Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*'nden 7 ve *Kişi Adları Sözlüğü'*nden 1 madde başı tespit edilmiştir. TDK sözlüklerinde yer almayan madde başı sayısı ise 4877'dir.

Yazar sözlükleri hazırlanırken yazara ait tüm söz varlığının dikkate alınması gerekmektedir. Bu noktada yazar sözlükleri ile genel sözlükler arasındaki ayrım ortaya çıkmaktadır. Genel sözlüklerde seçici davranılarak bazı kullanımlara yer verilmediği bilinmektedir. Ancak yazar sözlüklerinde yazarın söz varlığını oluşturan hiçbir öge dışarıda bırakılmamalıdır. Bu nedenle TDK sözlüklerinde yer almasa bile madde başı potansiyeli taşıyan tüm söz varlığı tek tek incelenmiştir.

Çeşitli yapım ekleriyle türetilmiş ve TDK sözlüklerinde bulunmayan tüm sözcükler herhangi bir ölçüt uygulanmadan madde başı olarak değerlendirilmiştir. Bunlar genellikle kök veya gövde hâli *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer alan sözcüklerdir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: *pilavcı* (5), *disiplinci* (3), *koşuş* (5), eziş (2), *bardaklık* (4), *basamaklık* (5), *bacalı* (53), *etekli* (10), *barınaksız* (2), *hedefsiz* (1), *kancıkla-* (2), *pamukla-* (3), *ekelen-* (5), *fiskelen-* (2), *gevezeleş-* (2), *grileş-* (2), *inanmışlık* (3), *kanıksamışlık* (2), *parlatıl-* (3), *sardırıl-* (3) vb.

Tasvir fiili şeklindeki kullanımlar konusunda *Güncel Türkçe Sözlük*'te düzensizlik görülmektedir. Örneğin, *alevleniver-* ve *ulaşıver-* sözcükleri *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer alırken benzer anlamlardaki *yanıver-* ve *varıver-* sözcüklerine *Güncel Türkçe Sözlük*'te rastlanmamaktadır. Bu tür durumların önüne geçebilmek için Orhan Kemal'in kullandığı tüm tasvir fiilleri madde başı olarak değerlendirilmiştir.

TDK sözlüklerinde il, ilçe, dil, ırk gibi özel adlara yer verilmektedir. Ülke, semt, sokak, cadde, marka, eser vb. özel adlar ise TDK sözlüklerinde yer almamaktadır. Çalışmamızda eser kişilerinin adları hariç tüm özel adlar madde başı olarak yer almıştır.

Birden fazla sözcüğün birleşerek yeni anlamlar oluşturduğu yapılar, herhangi bir ölçüt uygulanmadan madde başı olarak değerlendirilmiştir. Bunlardan bazıları sadece bir kez kullanılmıştır: *kaynaşmış kütleci, kurbağa yeşili, önlü arkalı, sil yeni baştanlaş-, sustalı maymun, şeytan sidiği* vb. Birden fazla kullanıma sahip çok sözcüklü maddeler çoğunluktadır: *Abdestli namazlı* (7), *ağzı çabuk* (7), *akıldan piyade* (2), *beleş beleşine*

(13), *çift kale* (11), *Çingene maşası* (7), *doksan dokuzluk* (10), *ebu cet* (16), *el gördülük* (4), *elma kurdu* (8), *eşek dili* (28), *etekleri havalı* (20), *güle söyleye* (23), *kaba kıyım* (14), *kırdı kaçtı* (5), *küp uçuran* (5), *on beşer* (6), *püf tarafı* (5), *saray burması* (4), *silme kantar* (7), *sökük dikik* (6), *süre devesi* (2), *şen dul* (5), *yem yiyecek* (14) vb.

Madde başlarının harflere göre dağılımı, ad ve fiil sayılarıyla birlikte Tablo 4'te yer almaktadır. Fiil dışındaki tüm kullanımlar (ad, sıfat, zarf, ünlem, edat, bağlaç) ad kategorisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 4.

Harflere Göre Madde Başı Sayıları

SIRA	HARF	AD	FİİL	TOPLAM
1	A	1559	285	1844
2	B	1548	353	1901
3	C	434	49	483
4	Ç	645	220	865
5	D	1208	394	1602
6	E	755	125	880
7	F	455	57	512
8	G	860	259	1119
9	H	1009	135	1144
10	I	92	33	125
11	İ	840	149	989
12	J	38	1	39
13	K	2472	598	3070
14	L	244	13	257
15	M	1244	63	1307
16	N	345	40	385
17	O	312	68	380
18	Ö	223	98	321
19	P	679	120	799
20	R	283	30	313
21	S	1531	498	2029
22	Ş	442	69	511
23	T	1307	271	1578
24	U	276	122	398
25	Ü	142	42	184
26	V	317	56	373
27	W	3	-	3
28	X	1	-	1
29	Y	1001	390	1391
30	Z	285	41	326
	TOPLAM	**20550**	**4579**	**25129**

4. Yazar sözlükleri, ele alınan yazarın tüm anlam dünyasını yansıtabilmelidir. Bu doğrultuda maddelerin bağlam içindeki tüm farklı anlamları tespit edilerek Orhan Kemal'in anlam dünyası ortaya konulmuştur. Anlamlandırma aşamasında sözlük ve sözlük dışı birçok farklı kaynaktan yararlanılmıştır. Kaynaklarda rastlanamayan maddelerin anlamlandırılması tarafımızca yapılmıştır. Sonuç olarak 25129 madde başının 32259 farklı anlamda kullanıldığı belirlenmiştir. Bazı sözcüklerde görülen anlam çeşitliliği, yazarın mensubu olduğu dilin sözcüklerine ve sözcüklerin anlam katmanlarına ne denli hâkim olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Tablo 5'te en fazla anlama sahip ilk 20 sözcük ve sahip oldukları anlam sayıları verilmiştir.

Tablo 5.

En Fazla Anlama Sahip Olan 20 Madde

1.	çık-	37
2.	tut-	30
3.	gel-	29
4.	çek-	28
5.	düş-	27
6.	geç-	26
7.	at-	25
8.	al-	24
9.	ol-	23
10.	kes-	20
11.	bırak-	19
12.	aç-	18
13.	kal-	18
14.	ver-	17
15.	vur-	17
16.	yap-	17
17.	gör-	16
18.	iş	16
19.	açık	15
20.	bak-	15

Eserlerde geçen bazı sözcüklerin anlam açısından TDK sözlüklerinden ayrıldığı görülmektedir. Örneğin "fışla-" fiili, *Güncel Türkçe Sözlük*'te "herhangi bir yiyecek ekşimek" anlamındayken eserlerde "fış diye ses çıkarmak" anlamında kullanılmıştır: "Lokomotif yorgun yorgun **fışlıyordu**." (BE8) Benzer şekilde *Güncel Türkçe Sözlük*'te "yanlışını veya hilesini ortaya çıkararak birini bozmak, utandırmak" anlamındaki "foslat-" fiilinin eserlerde "vurmak, çarpmak" anlamında kullanıldığı görülmektedir: "Eve ne zaman, nasıl, altındaki hususiyi **foslatmadan** nasıl gittiğinin, nasıl soyunup yatağına nasıl girdiğinin farkında değildi." (GAV97) Anlam açısından TDK sözlüklerinden ayrılan diğer kullanımlar şunlardır: anasının kızı, Allahlık, balcılık,

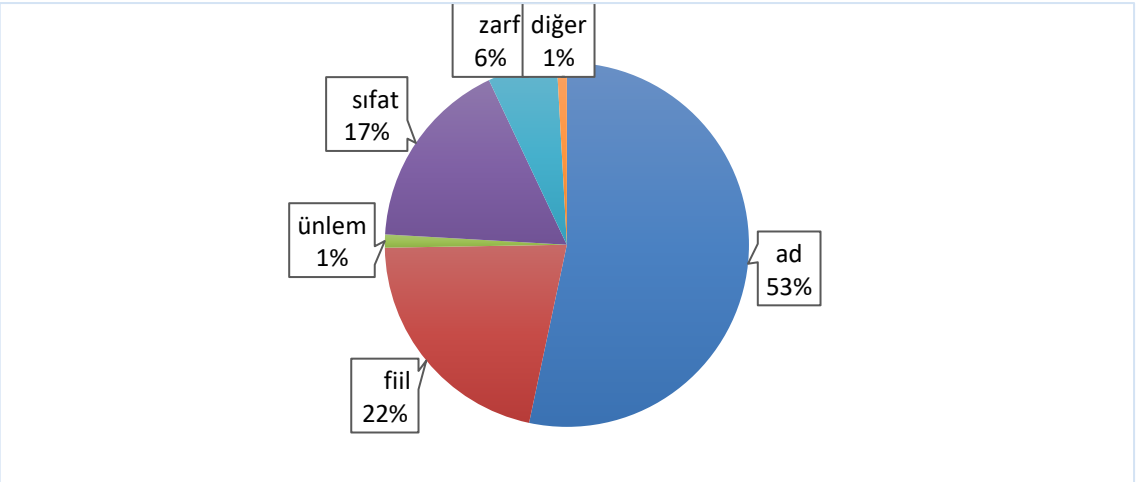
baraj, beşlik (3. anlam), bombala-, boynuzlaş-, buluntu, çakıştır-, davar, değnekle-, derinlemesine, diferansiyel, diri diri, eli uzun (2. anlam), esma, fındık faresi, fışla-, foslat-, fosur fosur (2. anlam), habercilik, hacim, harmanlık, ıh, ilâ, İsveç, kamaş-, kaz kanadı, kılkuyruk, kirlenme, kokut-, koltukçu, koltuklu, kozacı, kudüm, külhan, küpeşte, lenger, makaralı, mayalan-, mürit, onluk (2. anlam), otlakiye, otluk, öşür, ötür-, pamukçu, pandispanya, pasör, pupa (2. anlam), reyon, samur, sepetlik, şutla-, tekneci, tın, tıngırda-, tozkoparan, vınla-, yalın, yanıl- (3. anlam), yirmilik (2. anlam).

5. En sık kullanılan sözcük türü %53,33'lük oranla adlardır. Adlardan sonra %21,41'lik kullanımla fiiller gelmektedir. Sıfatların kullanım oranı %17,05'dir. Zarflar %6,16'lık kullanıma sahipken diğer türlerin toplam kullanımı %2'yi bulmaktadır. Bu dağılımda sözcüklerin anlam değerleri esas alınmıştır. Dört farklı anlamda kullanılan "gök" sözcüğünün üç anlamı ad, bir anlamı sıfat görevindedir. Dolayısıyla ad kategorisine üç, sıfat kategorisine bir ekleme yapılmıştır. Bu şekilde tespit edilen sözcük türlerinin dağılımı, tablo ve grafik olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 6.

Sözcük Türleri Sıklığı

Sözcük Türü	Sıklık	%
Ad	17213	53,33
Fiil	6904	21,41
Sıfat	5499	17,05
Zarf	1985	6,16
Ünlem	377	1,17
Bağlaç	106	0,33
Zamir	99	0,31
Edat	76	0,24
TOPLAM	**32259**	**100**

Grafik 1. Sözcük Türleri Oranı

6. Orhan Kemal'in sözcük kadrosunun %53,33'ünü oluşturan adlar, yazarın söz varlığında en çok görülen sözcük türüdür. Tablo 7'de en sık kullanılan 20 ad sıralanmıştır. Bu aşamada sözcüğün *Türkçe Sözlük*'teki ilk anlamı esas alınmıştır. Örneğin, "iki" sözcüğünün *Türkçe Sözlük*'teki ilk anlamı ad olduğu için sözcük ad kategorisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 7.

En Sık Kullanılan 20 Ad

1.	bir	32388
2.	kız	9025
3.	göz	7981
4.	el (I)	7645
5.	kadın	7518
6.	adam	6904
7.	baba	6459
8.	iş	6332
9.	yan	5480
10.	karı	4940
11.	baş	4790
12.	ev	4728
13.	yer	4431
14.	oğul	4285
15.	gün	4281
16.	anne	4024
17.	kapı	3964
18.	iç	3902
19.	iki	3898
20.	bey	3895

Tabloya göz atıldığında hayatın her alanında işlevsellik gösteren *bir* sözcüğünün en sık kullanılan sözcük olduğu görülmektedir. Bu, beklenen bir durumdur. Öte yandan *kız, kadın, adam, baba, karı, oğul, anne, bey* gibi cinsiyete ve aileye yönelik kavramlar ile *göz, el, baş* gibi insan vücudu ile ilgili sözcüklerin sık kullanıldığı görülmektedir. Buradan hareketle insanı ve insan ilişkilerini temel alan yazarın tezine uygun sözcüklerden yararlandığını söyleyebiliriz. Ayrıca, toplumun temel dinamiklerinden olan *ev* ve *iş* sözcüklerini de bu doğrultuda değerlendirebiliriz. Listenin devamındaki ilk 10 sözcük arasında *çocuk, ağa, genç, para, yüz, koca (I), insan* sözcüklerinin bulunması da bu düşüncemizi destekler niteliktedir.

Eserlerde geçen adlar incelendiğinde yazarın bazı kavramlara özel eğiliminin olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin *sigara* sözcüğü eserlerde 35 farklı çekimle 1778 kez

kullanılmıştır. Ayrıca bu maddeden türemiş dokuz madde başı daha bulunmaktadır: *sigara ağızlığı (1), sigara kâğıdı (3), sigara kutusu (4), sigara tabakası (7), sigara tablası (3), sigara tiryakisi (1), sigaralı (18), sigarasız (6), sigarasızlık (21).* Bunların yanı sıra sigara kavramını karşılamak üzere sigaradan başka *cağra* (2), *cara* (2), *cıgara* (2), *cigara* (150), *cuvara* (3) sözcüklerinden de yararlanılmıştır. Son olarak eserlerde 17 farklı sigara markası kullanıldığını da ifade etmek gerekmektedir: *Bafra* (2), *Baframaden* (1), *Birinci* (20), *Boğaziçi* (12), *Büyükkulüp* (1), *Camel* (1), *Cool* (9), *Çeşit* (2), *Gelincik* (9), *Harman* (1), *Hisar* (3), *Köylü* (11) *Serkdoryan* (2), *Sipahi* (10), *Yaka* (1), *Yenice* (14), *Yeniharman* (6).

Orhan Kemal'in söz varlığını farklı kılan bir diğer öge de özel adlardır. Geniş bir çerçevede kullanılan özel adlar, toplamda 1980 madde başını oluşturmaktadır. Bu sayıya roman ve öykü kişi adları dâhil değildir.

Özel adlar içinde mekân adları önemli bir yer tutmaktadır. Eser kişilerinin çeşitli amaçlarla uğrak yeri olan bu mekânlar, kurguyu tamamlayan bir işleve sahiptir. Kişilerin eğlence durakları olan lokanta, meyhane, gazino ve pavyonlar; sosyal hayatın vazgeçilmezlerinden olan sinema, park, kahvehane ve mağazalar; çalışma hayatını ilgilendiren fabrika, pazar, banka ve çeşitli dükkânlar; inanç dünyasıyla ilgili cami ve türbeler zaman zaman özel adlarıyla birlikte eserlerdeki yerini almıştır.

Özel adlar konusunda dikkat çeken bir başka unsur da gerçek hayattan 248 farklı kişinin eserlere taşınmasıdır. Eserlerde yazarlardan (Steinbeck, Tolstoy, Yaşar Kemal vb.) filozoflara (Aristoteles, Buridan, Hegel vb.), müzisyenlerden (Elvis Presley, Karmen Miranda, Münir Nurettin Selçuk vb.) sinema oyuncularına (Marilyn Monroe, Marlon Brando, Türkan Şoray vb.), dünya liderlerinden (Adolf Hitler, Lenin, Mussolini vb.) padişahlara (Abdülaziz, Abdülhamit, Vahdettin vb.), tarihî kişiliklerden (Napolyon Bonapart, Neron, Tutankamon vb.) futbolculara (Metin Oktay, Şenol Birol, Zeki Rıza Sporel vb.) varıncaya kadar çok çeşitli alanların önemli isimlerinden bahsedilmekte ve bu kişilere dair anekdotlara yer verilmektedir.

Bunların yanında çok sayıda film ve eser adı, tarihî olaylar, kavim ve marka adları da yazarın söz varlığı içerisindeki yerini almıştır. Bu kullanımlar, yazarın kültürel anlamdaki zenginliğini göstermesi açısından önemlidir.

Özel isimler; cadde, şehir, eser, yapı, marka, ırk vb. şekilde kategorilere ayrılarak dizin bölümünde sıralanmıştır.

7. Tüm eserlerde 4579 fiil, 6904 farklı anlamda kullanılmıştır. Fiiller, %21,41'lik oranla addan sonra en sık kullanılan sözcük türüdür. Tablo 8'de en sık kullanılan fiiller

görülmektedir. Tabloya bakıldığında günlük hayatta sık kullanılan fiiller göze çarpmaktadır. Bu durum, toplumcu gerçekçi bir yazar için olağan bir durum olmakla birlikte eserlerin genel olarak hangi fiiller üzerine kurgulandığı hakkında da yol gösterici bir rol üstlenmektedir. *Ol-* fiilinin sık kullanımında deyim ve birleşik fiil kullanımının etkili olduğu düşünülebilir. *De-, iste-, sor-, söyle-* fiillerinin sık kullanımı yazarın konuşma üslubuna sık başvurmasının bir sonucudur. *Gel-, et-, git-, al-, ver-, yap-* gibi fiillerin sık kullanımı da yazarın harekete dayalı bir anlatımı tercih ettiğini göstermektedir.

Tablo 8.

En Sık Kullanılan 20 Fiil

1.	ol-	26698
2.	de-	24915
3.	gel-	14052
4.	bil-	11235
5.	bak-	10851
6.	et-	10762
7.	git-	10352
8.	al-	9489
9.	ver-	8592
10.	iste-	6902
11.	yap-	5584
12.	gör-	5370
13.	çık-	5294
14.	geç-	5015
15.	sor-	4157
16.	çek-	4129
17.	gir-	4067
18.	söyle-	3932
19.	başla-	3888
20.	at-	3782

Madde başı fiillerin 1304'ü birleşik fiil şeklindedir. Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil sayısı 68 olarak tespit edilmiştir. Et- fiiliyle 51, ol- fiiliyle 12, eyle- fiiliyle 5 madde başı oluşturulmuştur. 1236 farklı madde başını oluşturan tasvir fiillerinin tüm fiiller içindeki oranı %27'dir. Yeterlik fiili 741, tezlik fiili 434, sürerlik fiilleri 61 kez kullanılırken yaklaşma fiiline hiç yer verilmemiştir.

Bil- yardımcı fiiliyle kurulan yeterlik fiili, asıl fiilin olabilirliğini ifade etmekle birlikte bağlamına göre çok çeşitli anlamlar ifade edebilmektedir. Eserlerde yeterlik

fiilinin bu imkânlarından faydalanıldığı anlaşılmaktadır. Aşağıda, yeterlik fiilinin sağladığı anlamlardan yedi tanesi örnekleriyle birlikte verilmiştir:

gücü yetme: "Ben istersem sana her bir fenalığı yapabilirim." (Gurbet Kuşları, s. 368)

ihtimal: "Hükümetin kulağına filan gidebilirdi." (Dünya Evi, s. 78)

yadırgama: "Benim için böyle şeyi nasıl düşünebildin." (Dünya Evi, s. 209)

kesinlik: " Ya sen ya da ben enişte, bizden başka kim olabilir?" (Devlet Kuşu, s. 40)

yasak: "Milletvekilleri toplantıda dedik, giremezsiniz." (Grev, s. 41)

inanmama: "İmkânı yok. Bu, o olamaz." (Arkadaş Islıkları, s. 35)

tavsiye: "… şehrin hayhuyu içinde istersen lağımcılık yapabilirsin." (Dünya Evi, s. 217)

Yeterlik fiilinin olumsuz kullanım şekilleri de dikkat çekicidir. Yazarın bu konuda dört farklı yol izlediği görülmektedir:

fiil-(y)A-mA- : "**Diyemem** kâtip evendi, dilim alışmış bir sefer, dönmüyor." (Bereketli Topraklar Üzerinde, s. 68)

fiil-mA-yA+bil- : "Utangaç olmasa kulaklarına kadar kızarmasa hoşuna **gitmeyebilirdi**." (Evlerden Biri, s. 76)

fiil-A-mA-yA+bil- : "**Bulamayabilirdin**. Bak, buradayım." (Yalancı Dünya, s. 249)

fiil-A-mX+bil- : "Lan benim ayağımın gittiği yere sizin başınız **gide mi bilir**?" (Üçkâğıtçı, s. 379)

Tezlik fiillerinin de eserlerde çeşitli anlamlar yüklendiği görülmektedir. Ver-yardımcı fiiliyle kurulan tezlik fiillerinde olumsuzluk ekinin asıl fiile geldiği durumlarda bir önemsememe, önemsemezlik anlamı sezilmektedir:

"Benim çocuklarım da okuyup yüksek tahsil görmeyiversinler." (Cemile, s. 35)

İkinci tekil kişi emir kipinde ise daha çok rica, istek anlamları ön plandadır:

"Hayrına kaynatıver Topal Emmi." (Bereketli Topraklar Üzerinde, s. 97)

Olumsuzluk ekinin ikinci fiile geldiği durumlarda tezlik anlamı ortaya çıkmaktadır:

"Hiçbir keskin zampara yüz bulunca astarını isteyivermezdi." (Bir Filiz Vardı, s. 98)

Kal-, dur-, gel- gibi yardımcı fiillerle kurulan sürerlik fiilleri ise genel olarak devamlılık, kısa süreli devamlılık anlamı vermektedir:

"Kâtip donakalmıştı." (Grev, s. 174)

"Varsın su ısınadursundu." (Yalancı Dünya, s. 39)

"Bir müddetten beri süregelen anket sonuçlarını açıklıyordu." (Grev, s. 121)

8. 5499 farklı anlama tekabül eden sıfatların kullanım oranı %17,05'dir. Tablo 9 incelediğinde belirtme sıfatlarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Belirtme sıfatları içinde de işaret ve belirsizlik sıfatları ön plandadır. Tabloda soru sıfatına rastlanmazken

sayılar da isim kategorisinde değerlendirildiği için listede yoktur. Niteleme sıfatı olarak ise *iyi, doğru, büyük, küçük, güzel* ve *yeni* sıfatları öne çıkmaktadır.

Tablo 9.

En Sık Kullanılan 20 Sıfat

1.	o (II)	18480
2.	bu	16369
3.	var	9400
4.	yok	6511
5.	çok	6121
6.	öyle	3984
7.	böyle	3445
8.	iyi	3263
9.	şu	3198
10.	her	2910
11.	başka	2566
12.	bütün	2528
13.	doğru	2161
14.	büyük	2094
15.	küçük	1978
16.	tam	1764
17.	hiçbir	1656
18.	güzel	1611
19.	yeni	1529
20.	topal	1521

Tablodaki sıfatlar köken bakımından –Türkçeleşmiş sayabileceğimiz *her* ve *tam* sıfatları dışında- Türkçedir. Listenin geri kalanına baktığımızda Türkçe dışında 11 dilden 600 farklı sıfatın kullanıldığını görmekteyiz. Yabancı kökenli sıfatların 351'i Arapça kökenlidir. Bunların büyük bölümü de günlük dile yerleşmiş sıfatlardır: *acemi, adil, ahmak* vb. Ancak yaygın kullanılmayan ve yazarın bilinçli tercihi olarak değerlendirebileceğimiz Arapça kökenli sıfatlar da bulunmaktadır: *alil, bekri, beyzi, çıfıt, hırpani, mahut, mevsuk, mütenebbih* vb. Fransızca kökenli sıfatların sayısı 124'tür. Bu sıfatlar arasında tekstil malzemelerinin sıklığı dikkat çekicidir: *asorti, astragan, ekose, emprime, fildekos, gabardin, goblen, japone, kloş, koton, kruvaze, kupon, lutr, merserize, podösüet, roye, vizon.* Bu kullanımlar, gençliğinde tekstil fabrikalarında çalışan yazarın edindiği bilgileri eserlerine taşıdığının kanıtı niteliğindedir. +(I)k yapısındaki sıfatların kullanımı da yoğundur: *alerjik, artistik, domestik, dramatik, egzotik, ekonomik, enerjik, histerik, kronik, sembolik, sosyetik, teorik, turistik*. Son olarak felsefi öğretiler ve akımlar için de Fransızca sıfatlara başvurulmuştur: *egoist, egzistansiyalist, idealist, liberal, liberalist, Marksist, materyalist, panteist, realist.*

Farsça sıfat sayısı 99'dur. Bunlar genel olarak Türkçe söz varlığında yer etmiş sıfatlardır. Yazarın Farsça sıfatlardan özellikle kahramanların kişiliklerini ve içinde bulundukları durumu yansıtmak için kullandığı anlaşılmaktadır. Bu özellikteki Farsça sıfatlar şunlardır: *bahtiyar, bedbaht, berhudar, biçare, civanmert, cömert, çenebaz, derbeder, divane, dürüst, geda, günahkâr, hergele, hodbin, işvebaz, kaltaban, kepaze, kindar, kurnaz, küstah, madara, mendebur, mert, namert, nankör, narin, nazenin, nazik, perişan, pespaye, pişman, puşt, rüsva, sahtekâr, sersem, serseri, şuh, tembel, zampara, zebun, ziyankâr, zorba.*

Yazarın olay, kişi, zaman, mekân, nesne gibi kavramların betimlenmesinde sıfatlardan geniş ölçüde yararlandığını görüyoruz. Bu durumu somutlaştırmak adına sıfatların kullanıldığı bazı işlevler üçer örnekle Tablo 10'da sıralanmıştır.

Tablo 10.
İşlevine Göre Sıfatlar

abartı	*fevkalade, kocaman, muhteşem*
aynılık	*aynı, bir boy, bir örnek*
azlık	*azıcık, biraz, bir dirhem*
biçim	*çukur, geniş, sivri*
bir özelliği üzerinde bulundurma	*çamurlu, gölgeli, renkli*
birliktelik	*irili ufaklı, kadınlı erkekli, kızlı erkekli*
çokluk	*bir alay, bir tabur, bir tomar*
durum	*açık, fakir, kırık*
duyu	*ıslak, serin, yumuşak*
farklılık	*değişik, farklı, garip*
fiziki özellik	*ahu gözlü, şişman, uzun boylu*
görünüm	*çıplak, güzel, soluk*
huy-mizaç	*aksi, inatçı, laubali*
ilgililik	*hayali, hususi, maddi*
işaret	*bu, şu, o*
küçültme	*kısacık, minnacık, ufacık*
mesafe	*ırak uzak, yakın*
miktar	*az, bir düzine, birkaç*
özgülük	*has, mahsus, özgü*
pekiştirme	*darmadağın, sapasağlam, sımsıcak*
renk	*beyaz, kırmızı, mavi*
sayı	*bir, yüz, bin*
taraftarlık	*Atatürkçü, Demokrat, İnönücü*
malzeme	*tahta, teneke, yün*
yaş	*genç, ihtiyar, yaşlı*
yer	*civar, sağ, üst*
yoksunluk	*ahlaksız, günahsız, ümitsiz*
zaman	*ertesi, geç, yüzyıllık*

9. Eserlerde 1985 farklı anlamda karşımıza çıkan zarflar, anlamsal olarak söz varlığının %6,16'sını oluşturmaktadır. En sık kullanılan 20 zarf sıklıklarıyla birlikte Tablo 11'de görülmektedir. Listenin başında tekrar bildiren *gene* varken soru zarflarının

fazlalığı dikkat çekicidir: *nasıl, niye, niçin, neden, nerde, hani*.

Tablo 11.

En Sık Kullanılan 20 Zarf

1.	gene	4532
2.	daha	4216
3.	hiç	4024
4.	nasıl	3673
5.	içinde	3332
6.	şimdi	2779
7.	en (II)	2464
8.	birden	2144
9.	niye	2110
10.	belki	2059
11.	niçin	1741
12.	önce	1655
13.	sanki	1488
14.	hemen	1416
15.	neden	1401
16.	hep	1281
17.	nerde	1130
18.	hâlâ	1081
19.	birlikte	1057
20.	hani	1023

Fiilleri, fiilimsileri, sıfatları ve kendi türünden sözcükleri etkileyen zarflar, tablodan da anlaşılacağı üzere sıfatlar gibi çok çeşitli işlevlerde kullanılmıştır. Bunlardan bazılarını şu şekilde örnekleyebiliriz: Tekrar bildiren *gene, yine*; olasılık bildiren *belki, galiba*; birliktelik bildiren *birlikte, bir arada*; süre bildiren *yıllarca, bir müddet*; zaman bildiren *eskiden, önceleri*; tezlik bildiren *bir çırpıda, çabucak*; miktar bildiren *bir hayli, bir kerecik*; tarz bildiren *ağır ağır, sessizce*; sınırlama bildiren *sadece, yalnızca*; kesinlik bildiren *asla, elbette*; süreklilik bildiren *daima, hep*; sıralama bildiren *evvela, ilk önce*; yaklaşıklık bildiren *az çok, aşağı yukarı*; yön bildiren *aşağı, yan*; sıklık bildiren *ayda yılda bir, aydan aya* vb.

Yazarın zarf görevindeki sözcüklerle yetinmeyerek başka türdeki sözcüklerden de zarf göreviyle yararlandığı anlaşılmıştır. "Zarflaştırma" olarak niteleyebileceğimiz bu duruma en güzel örnek, sıfat göreviyle öne çıkan bazı sözcüklerin ikileme şeklinde kullanılarak onlardan zarf göreviyle yararlanılmasıdır. Bu tür kullanımlar, *Türkçe Sözlük*'te yer almamalarına rağmen sık kullanımlarından dolayı çalışmamızda ayrı birer madde başı olarak değerlendirilmiştir. Aşağıda konuyla ilgili beş farklı örnek ve bu örneklerin kullanım sayıları verilmiştir:

"Kadın **hırslı hırslı (88)** soluyordu." (BTÜ123)

"Ellerini ardına koyup **düşünceli düşünceli (76)** bekledi." (GK22)

"Kadının gözleri **büyük büyük (70)** açıldı." (SUÇ99)

"Kadın ne diyeceğini şaşırmış, **dertli dertli (63)** sallanıyordu." (EVO25)

"Neriman, yemek masasının bu ucundan **dargın dargın (52)** baktı." (YD148)

Yabancı kökenli zarf sayısı 139'dur. Bunların 106'sı Arapça kökenlidir. Günlük dilin vazgeçilmezleri arasında olan ve incelenen eserlerde de sık kullanımlarıyla öne çıkan *acaba, âdeta, asla, aynen, bazen, daima, elbet, galiba, gayet, hâlâ, hariç, illa, itibaren, lütfen, maalesef, mutlaka, nihayet, sabah, sırf, tamamen, tesadüfen, zaten* gibi sözcükler Arapçanın dilimizi zarf yönünden ne denli etkilediğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca günlük dil dışında, eskimiş olarak nitelendirilen bazı zarflar da yazar tercihi olarak eserlerde görülmektedir: *alelhesap, aliyyülâlâ, bademe, el'an, fisebilullah, küllühüm, sellemehüsselam* vb.

10. Ünlem ifade eden 377 farklı anlamın tüm söz varlığı içindeki oranı %1,17 olarak tespit edilmiştir. Eser kişilerinin karşılaştığı olay ve durumlar karşısındaki şaşma, öfke, sitem, acı, korku, telaş, beğeni, sevinç, üzüntü, küçümseme, gösterme, bıkkınlık, temenni, soru, seslenme gibi duygu ve davranışları ünlemler aracılığıyla ortaya konulmuştur.

En sık kullanılan 20 ünlem Tablo 12'de kullanım sıklıklarıyla birlikte görülmektedir. En sık kullanılan *be* ünlemi eserlerde seslenme, öfke, sitem, inanmama, teşvik, tasdik gibi anlamlarla karşımıza çıkmaktadır. *Ha* ünleminden özellikle soru anlamında yararlanılmıştır. *Evet, peki* ünlemleri genel olarak tasdik için *hayır* ise reddetme için kullanılmıştır. Seslenme için *a, abe, bre, hadi, haydi, ey, hey, lan, ulan* gibi ünlemler tercih edilmiştir.

Şaşma anlamı veren ünlemlerde de çeşitlilik görülmektedir. *Türkçe Sözlük*'te yer alan *abo, acayip, aman, amanın, amma, e, ha, hoppala, ilahi (II), ne, o, vay, ya* gibi ünlemler dışında *Derleme Sözlüğü*'nde bulunan *arr, pa* ünlemleri de şaşma anlamıyla kullanılmıştır. Bunların yanı sıra, TDK sözlüklerinde bulunmayan *abarruh, breh, fesuphanallah, fetebarekallah* gibi ünlemlerin de şaşma işleviyle eserlerde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 12.

En Sık Kullanılan 20 Ünlem

1.	be	2562
2.	ha	2399
3.	evet	2039
4.	işte	1726
5.	peki	1720
6.	ulan	1210
7.	hayır (I)	1206
8.	efendim	931
9.	vay	846
10.	ah	797
11.	haydi	740
12.	e	718
13.	yahu	712
14.	lan	666
15.	hadi	518
16.	aman	491
17.	vallahi	491
18.	a	419
19.	sakın	351
20.	vallaha	335

11. İncelenen eserlerde bağlaç görevinde 106 kullanım vardır. Bağlaç kullanım oranı 0,33'tür. En sık kullanılan 20 bağlaç Tablo 13'te görülmektedir. Tabloya bakıldığında *da/de* bağlacının neredeyse tablodaki diğer bağlaçların toplamı kadar kullanıldığı görülmektedir. Öte yandan incelenen eserlerde *da/de* bağlacının *Türkçe Sözlük'*teki 15 işlevinden de yararlanıldığı tespit edilmiştir.

Yazarın benzer işlevli bağlaçlardan farklı sıklıkta yararlandığı dikkat çekmektedir. Örneğin *ama, fakat, lakin, velakin* bağlaçları arasından ağırlıklı olarak *ama*'yı tercih ettiği anlaşılmaktadır. *Amma* bağlacı eserlerde *ama* işlevi dışında sıkça şaşma ve hayret ifade edecek şekilde kullanılmıştır: "*Koskoca adam amma da yuvarlanıyor be*!" (ARK75). *Emme* şekli ise eserlerde sadece bir kez geçmektedir: "*İyi diyon emme…*" (GR49). *Veya, yahut, veyahut* bağlaçları arasında ise *yahut* bağlacının öne çıktığı görülüyor. *Yahut* 785, *veya* 96, *veyahut* 6 kullanıma sahiptir. Bir düşünceyi açıklamak için örnek gösterileceği sırada kullanılan bağlaçlar arasından *mesela* bağlacının diğerlerine kıyasla çok daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu konudaki bağlaçların kullanım durumu şu şekildedir: *mesela* (304), *söz gelişi* (24), *örneğin* (20), *söz temsili* (19), *söz gelimi* (1).

Tekrarlı bağlaçlar olarak *gerek ... gerek, ha ... ha, hem ... hem, ne ... ne, ya ... ya* bağlaçlarından yararlanılmıştır.

Orhan Kemal'in *Derleme Sözlüğü*'nde yer alan bağlaçlardan da yararlandığı tespit edilmiştir. *Bilem, emme, hemi, yohsa, yoksam, zere* bağlaçları halk ağzından eserlere yansıyan bağlaçlardır.

En sık kullanılan 20 bağlacın sekiz tanesi Arapça kökenlidir: *ama, ve, hatta, yani, amma, lakin, fakat, madem.* Farsça kökenli bağlaç sayısı ise beştir: *ki, ya, hem, çünkü, yahut*. Bunların dışında tabloda bulunmayan *mesela, velev, eğer, meğer, şayet, zira, veya* gibi bağlaçların da Arapça ve Farsça kökenli olduğu bilinmektedir. Bu durum, Arapça ve Farsça dillerinin bağlaçlar açısından Türkçenin üzerindeki etkisini örnekler niteliktedir.

Tablo 13.

En Sık Kullanılan 20 Bağlaç

1.	da / de	37131
2.	ama	9478
3.	ki (I)	5967
4.	ya (II)	5306
5.	bile	4036
6.	ve	2511
7.	hatta	1587
8.	hem	1457
9.	yani	1423
10.	yoksa	1308
11.	ya da	1307
12.	hele	1127
13.	çünkü	972
14.	amma	848
15.	yahut	785
16.	lakin	712
17.	fakat	645
18.	madem	604
19.	hem … hem	413
20.	oysa	379

12. Zamir görevli 99 kullanım tespit edilmiştir. Bunların tüm anlamlara oranı 0,31'dir. En sık kullanılan 20 zamir Tablo 14'te görülmektedir. Tablodan anlaşılacağı üzere soru zamirleri *ne, kim*; kişi zamirleri *ben, sen, biz, bana, siz, onlar, sana, ona, bunlar*; belirsizlik zamirleri *şey, biri, herkes, filan, birbiri, hiç kimse, falan*; işaret zamiri *öteki* ve dönüşlülük zamiri *kendi* en sık kullanılan zamirlerdir.

"Zamirler, kişilerin ve nesnelerin yerini tutan belirli kelimeler oldukları için sayıları da çok sınırlıdır." (Korkmaz, 2009, s. 399). Bu nedenle birden fazla sözcüğün birleşimiyle çeşitli zamirler oluşturulmuştur. Eserlerde geçen bu tarz zamirlere *başka biri, bir başkası, cümle âlem, dost düşman, dünya âlem, hangi biri, her biri, herhangi biri, hiç kimse, pek çoğu, yedi mahalle, şu bu* zamirleri örnek gösterilebilir.

Halk ağzından zamirler de eserlerde kendini göstermektedir: *baa, bunnar, hepicik, hepisi, kes, küllü (II), men, ney, sa, saa, şiy.*

Kendi zamirinin eserlerde farklı şekillerde kullanılarak çeşitli işlevler yüklendiği göze çarpmaktadır. Birçok örnekte kişi zamirleriyle birlikte kullanılarak pekiştirme sağlamaktadır: "*Ben kendim şehirde doğmuşum*." (BE85). Kişi zamiriyle birlikte iyelik eki almış adlardan önce gelerek iyelik durumunu pekiştirdiği örnekler de vardır: "*... biz kendi tarlalarımızı bile doğru dürüst sürüp ekemiyoruz*." (AY143). *Kendi* zamiri, saygı ve incelik göstermek amacıyla da kullanılmıştır: "*Beyefendi Ankara'dan geliyorlar. Kendileri yüksek müfettiş*." (MM78). Ayrıca art arda kullanılarak veya ek alarak dönüşlülük bildiren zarflar oluşturmuştur: "*Kamran bir zaman kendi kendine konuştu*." (GAV121). "*Çocuk, kendiliğinden bostana girmiş, kuyuya düşmüştü*." (SUÇ192).

Tablo 14.

En Sık Kullanılan 20 Zamir

1.	ne	25168
2.	ben (II)	14467
3.	sen	10165
4.	şey	6630
5.	kendi	5971
6.	kim	3870
7.	biz	3693
8.	bana	3467
9.	biri	3131
10.	siz	2478
11.	onlar	2235
12.	sana	2142
13.	ona	2068
14.	bunlar	1569
15.	herkes	1110
16.	filan	1089
17.	öteki	1052
18.	birbiri	833
19.	hiç kimse	707
20.	falan	701

13. Toplam 76 farklı kullanıma sahip olan edatlar, 0,24'lük kullanım oranıyla sözcük türleri arasında en az sıklığa sahip sözcük türü olmuştur. Toplam 44 farklı madde başında edat görevli sözcükler görülmektedir. Bunların 31 tanesi *Türkçe Sözlük*'te yer alan edatlardır: *ait, başka, beri, bile, dair, değil, dek, derece, diye, doğru, dolayı, gibi, göre, için, ile, itibaren, kadar, karşı, karşılık, kelli, ki, nazaran, nedeniyle, nispet, ötürü, rağmen, suretiyle, üzere, üzerine, üzre, yüzünden*. Diğer 13'ü edatların halk ağzındaki söyleyiş biçimleridir. Örneğin *deel, değul, deyil, di, diil, diyıl, diyil* gibi kullanımlar *değil* edatının halk ağzındaki yansımalarıdır. Benzer şekilde *göre* edatıyla birlikte *gora, gore*; *için* edatıyla birlikte *içın, içun*; *diye* edatıyla birlikte *deyi* biçimleri kullanılmıştır. Bunlar arasında *deel, değul, deyil, diyıl, gora, gore, içun, deyi* zamirleri *Derleme Sözlüğü*'nde yer alırken *di, diil, içın* kullanımlarının TDK sözlüklerinde yer almadığı anlaşılmıştır.

En sık kullanılan 20 edat Tablo 15'te görülmektedir. Kullanıldığı sözcükler arasında genel olarak benzerlik-denklik ilişkisi kuran *gibi* edatının en sık kullanılan edat olduğu görülmektedir. Olumsuzluk işleviyle öne çıkan *değil* edatı da *deel, diyil* biçimleriyle birlikte listedekini yerini almıştır. Miktar-derece gibi işlevleriyle öne çıkan *kadar* edatıyla birlikte sebep-amaç ilişkisi kuran *için, diye, dolayı, üzere, ötürü, deyi, yüzünden* edatları da sık kullanılan edatlar arasında görülmektedir.

Tablo 15.

En Sık Kullanılan 20 Edat

1.	gibi	10676
2.	değil	9781
3.	kadar	5376
4.	diye	5322
5.	için	5294
6.	göre	942
7.	ki (II)	498
8.	yüzünden	430
9.	üzere	322
10.	ile	252
11.	rağmen	218
12.	dek	139
13.	dolayı	131
14.	ötürü	88
15.	ait	68
16.	deyi	56
17.	itibaren	26
18.	deel	21
19.	suretiyle	20
20.	diyil	13

14. Eserlerde geçen tüm sözcükler kökenleri bakımından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Türkçe dışında 22 farklı dilden 5275 farklı maddenin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu rakam, toplam söz varlığının %21,3'ünü oluşturmaktadır. Bu oran yüksek görülebilir. Ancak unutulmamalıdır ki *ayna, domates, kalem, kitap, masa, patates, sabah* vb. gibi zaman içinde Türkçe söz varlığına yerleşmiş sözcükler de köken bakımından yabancı sözcük sayılmaktadır. Ayrıca, yabancı sözcüklere getirilen Türkçe yapım ekleri nedeniyle bu sözcükler Türkçe kategorisinde değerlendirilmektedir. Örneğin *patates* sözcüğü Rumca kabul edilirken *patatesli* Türkçe statüsünde kabul edilmektedir. Benzer bir durum birden fazla sözcükten oluşan madde başlarında da görülmektedir. *Masraf* sözcüğü Arapça kökenlidir. Ancak *masraf kapısı* şeklinde oluşturulan madde başı Türkçe olarak istatistiklere eklenmektedir. Bu nedenlerle bir yazarı, kullandığı sözcüklerin köken dili bakımından değerlendirirken ihtiyatlı davranmak gerektiği düşüncesindeyiz.

Türkçeden sonra en çok Arapça kökenli sözcükler tercih edilmiştir. Bu sözcüklerin sayısı 2698'dir ve tüm madde başlarının %10,77'sini oluşturmaktadır. Arapçanın bu yoğun kullanımı, Arapça kökenli sözcüklerin dilimizde yaygın olmasının doğal bir sonucu olarak yorumlanabilir. Arapçayı 1053 kullanımla dönemin yabancı dili olan Fransızca takip etmektedir. Fransızcanın ardından 635 kullanımla Farsça, 231 kullanımla İtalyanca ve 171 kullanımla Rumca sıralanmaktadır.

Köken dili verilmeyen ve özel isimden türeyen 14 sözcük tespit edilmiştir: *begonya, çatana, daniska, Dimyat, domdom, galiberdi, iskambil, jilet, kalas, mavzer, montgomeri, portakal, röntgen, salaşpur.*

İki dilin katkısıyla oluşan sözcük sayısı 291'dir. Bu sözcükler daha çok Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinden ikisinin birleşimiyle oluşmuştur. Üç dilin katkısıyla oluşan tek sözcük ise Arapça *hâl,* Türkçe *bu* ve Farsça *ki* sözcüklerinin birleşimiyle oluşmuş olan *hâlbuki* sözcüğüdür.

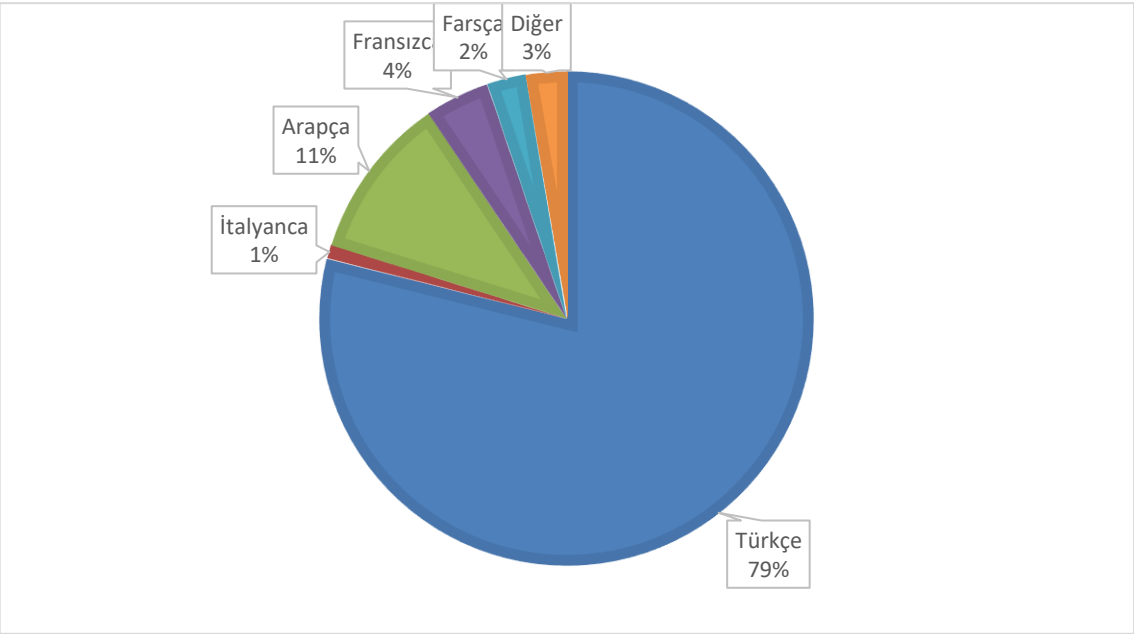
Yabancı dillerden alınan sözcükler genellikle Türkçe yazım kurallarına göre eserlerde yerini almıştır. Sözcüğün alındığı dildeki orijinal şeklinin kullanıldığı az sayıda örnek de bulunmaktadır ve bunlar genellikle Fransızca kökenlidir: *paranoia, paranoiaque, procektor, producteur, merveilleux* vb.

25129 madde başının köken dil dağılımı istatiksel olarak Tablo 16'da verilmiştir. Buna göre sözcüklerin köken bakımından 42 farklı oluşma sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 16.

Madde Başı Sözcüklerin Köken Dağılımı

SIRA	DİL	SIKLIK	%
1	Türkçe	19854	79,01
2	Arapça	2698	10,73
3	Fransızca	1052	4,19
4	Farsça	635	2,53
5	İtalyanca	231	0,92
6	Rumca	170	0,67
7	Arapça + Farsça	105	0,42
8	İngilizce	86	0,35
9	Arapça + Türkçe	73	0,29
10	Farsça + Arapça	37	0,15
11	Türkçe + Farsça	24	0,096
12	Yunanca	19	0,075
13	Türkçe + Arapça	15	0,06
14	Almanca	15	0,06
15	Özel addan gelen	14	0,056
16	Ermenice	10	0,04
17	Rusça	9	0,036
18	Bulgarca	7	0,028
19	Arapça + Farsça + Arapça	6	0,024
19	Türkçe + Farsça + Türkçe	6	0,024
20	Farsça + Türkçe	5	0,02
21	Boşnakça	5	0,02
22	İspanyolca	5	0,02
23	Latince	5	0.02
24	Macarca	5	0,02
25	Sırpça	5	0,02
32	Türkçe + Fransızca	5	0,02
26	İtalyanca + Farsça	4	0,016
27	Kürtçe	4	0,016
29	Rumca + Farsça	3	0,012
30	Moğolca	3	0,012
31	Farsça + Yunanca	2	0,0096
33	Çince	2	0,0096
34	İbranice	2	0,0096
35	Arapça + Türkçe + Farsça	1	0,0048
36	Arapça + Yunanca	1	0,0048
37	Arapça + Fransızca	1	0,0048
38	Türkçe + İtalyanca	1	0,0048
39	Rumca + Arapça	1	0,0048
40	Fransızca + Farsça	1	0,0048
41	Slavca	1	0,0048
42	Soğdca	1	0,0048
	TOPLAM	**25129**	**100**

Grafik 2. Madde Başı Sözcüklerin Köken Dağılımı

15. Kişi adları ve kişi adlarının bir çeşidi olarak incelenmesi gereken lakaplar, özellikle ad bilimi (onomastik) için önemli veriler sunabilmektedir. İncelenen eserlerde 745 farklı kişi adı 51.307 kez kullanılmıştır. Erkek kahramanlarda *Cevdet* (1742), *Ali* (1298), *Hasan* (1123), Murtaza (928), İhsan (824); kadın kahramanlarda *Nuran* (1095), *Filiz* (976), Cevriye (889), Güllü (878), Neriman (827) en sık kullanılan adlar olmuştur. Şekil 1'de en sık kullanılan 50 kişi adı yer almaktadır:

Şekil 1. En Sık Kullanılan 50 Kişi Adı

Kullanılan lakap sayısı ise 211'dir. Toplam 4669 kullanıma sahip olan bu lakaplar 280 farklı kişi için kullanılmıştır. Bu kişilerden 44'ü eserlerde sadece lakaplarıyla yer almıştır. Lakaplardan özellikle kişilerin betimlenmesi konusunda yararlanıldığı dikkat çekmektedir. Kişilerin fiziksel özelliklerini yansıtan *Cılız, Deve, Güdük, Kabak, Kambur, Kel, Köse, Şişko, Topal, Uzun* ile kişilerin kişiliği hakkında ipucu veren *Çakal, Keçi, Komik, Kurt, Şair, Üçkâğıtçı, Zilli* gibi lakaplar bu duruma örnek gösterilebilir. En sık kullanılan lakaplar *Topal* (1481), *Zaloğlu* (368), *Pehlivan* (356), *Coni* (317) ve *Kabak* (299) olmuştur. Aynı lakabın farklı kişiler için kullanımına bakıldığında ise *Sarı* lakabının 14, *Çocuk* lakabının 7, *Kör* ve *Topal* lakaplarının 6, *Bitirim* lakabının 5 farklı kişi için lakap olarak tercih edildiği anlaşılmıştır. Yazarın en çok tercih ettiği 50 lakap Şekil 2'deki gibidir.

Şekil 2. En Sık Kullanılan 50 Lakap

Veri tabanını oluşturan 41 eserde yer alan tüm kişi adları ve lakaplar sıklıklarıyla birlikte dizin bölümünde verilmiştir.

16. Argo, edebî eserlerde günlük hayatta var olmanın, hayata içeriden bakmanın bir yoludur. Dilde yeni tatlar oluşturmak ve toplumcu gerçekçiliğin bir işareti olarak da argo kullanılır. (Aktunç, 1998, s. 376). Dolayısıyla eserlerinde çoğunlukla alt tabakadan insanlara yer veren Orhan Kemal'in bir dilsel malzeme olarak argolara yer vermesi beklenen bir durumdur. İncelenen eserlerde 467 farklı argo kullanımı tespit edilmiştir. Eserler özellikle "yoksulluk" (*âdembaba, kokoz, sipali, teklik, tıngır, zil, zillik*); "fuhuş" (*aşağı mahalle, biçimle-, çaça, mama, motor, parlakçı, sark-, sermaye, sulan-,*

zamazingo); "hırsızlık" (*arakla-, dızdızcı, kafesle-, kalk gidelim, kaskalla-, söğüşle-, tırtıkla-, yürüt-*); "kabadayılık" (*bıçkın, gamato, kalay, sin kef, temizle-, tepele-, zımbala-*); "esrar" (*çift kâğıtlı, dalga, mastor, püf, sarıkız, tek kâğıtlı*) gibi konularda zengin bir argo söz varlığı barındırmaktadır. Bütün bu kullanımlar, eserler aracılığıyla yansıtılan günlük hayatın gerçekliğini artıran ögeler olarak yazarın söz varlığı içindeki yerini almıştır.

17. Türkçeye anlatım yönünden büyük bir zenginlik katan ikilemeler, Orhan Kemal'in söz varlığının belirleyici ögeleri arasındadır. İkileme şeklinde 891 madde başı tespit edilmiştir. Bu ikilemelerin tekrar sayısı 18.584'tür. En sık kullanıma sahip 20 ikileme Tablo 17'de gösterilmiştir:

Tablo 17.

En Sık Kullanılan 20 İkileme

1.	uzun uzun	852
2.	pırıl pırıl	609
3.	ağır ağır	608
4.	yan yana	355
5.	hemen hemen	320
6.	zaman zaman	282
7.	yıllar yılı	253
8.	kendi kendine	249
9.	bir iki	241
10.	sık sık	235
11.	göz göze	215
12.	çoluk çocuk	205
13.	ufak tefek	201
14.	böyle böyle	182
15.	pek pek	182
16.	üst üste	181
17.	tatlı tatlı	178
18.	yer yer	171
19.	tıpkı tıpkısına	148
20.	bol bol	145

Tabloda görüldüğü üzere yazarın, aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle oluşan ikilemeleri daha çok tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bu ikilemeler de daha çok zarf

görevleriyle karşımıza çıkmaktadır. Buradan, harekete dayalı bir anlatımı tercih eden yazarın bu hareketlerin nasıl gerçekleştiğini yansıtabilmek için ikilemelerden yararlandığı sonucuna ulaşabiliriz.

Bu kullanımların dışında, ikinci sözcüğe "m" ön sesi eklenerek kurulmuş ikilemeler de incelenen eserlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. 581 farklı şekilde tespit edilen bu tür ikilemeler, hazırladığımız sözlükte madde içi olarak değerlendirilmiştir. En sık kullanılanları *aması maması* (26), *iş miş* (23), *ters mers* (15), *hemşeri memşeri* (13), *kız mız* (11) şeklindedir.

18. Toplumcu bir yazar olarak Orhan Kemal'in yöresel kelimelere sıkça yer verdiği görülmektedir. 690 madde başı *Derleme Sözlüğü*'nden alınmıştır. Bunların toplam kullanım sayısı 8658'dir. Bu sayıya *Derleme Sözlüğü*'nde bulunmayan ancak kök veya gövde hâlleri *Derleme Sözlüğü*'nde yer alan *ahılsız, aptesli, böyüklük, cigarasız, evendilik, kardaşça, mapislik, sahapsız* vb. gibi türemiş sözcükler dâhil değildir. Bunların yanı sıra *Derleme Sözlüğü*'nde rastlayamadığımız ancak halk diline ait olduğu anlaşılan *anarya, bıcırda-, bilat, bolcana, cağra, cığındırık* vb. gibi kullanımlar da bu kategoride değerlendirilmelidir. Bunların katılımıyla beraber halk dilindeki sözcüklerin sayısı daha da artacaktır.

19. Orhan Kemal'in eserlerinde toplam 306 maddenin imla (birleşik-ayrı yazım) açısından *Türkçe Sözlük*'teki biçiminden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bazı maddelerin ise yazar tarafından ikili biçimde kullanıldığı görülmektedir. Öyle ki aynı eser içerisinde bile farklı kullanımlara rastlamak mümkündür:

> "Çarşısına pazarına **oldu bitti** kendisi gider." (Arkadaş Islıkları, s. 29)
>
> "Adımlarımı **oldubitti** hesaplı atarım." (Arkadaş Islıkları, s. 216)
>
> "Kim bilir, belki de **söz birliği** etmişlerdi de…" (Evlerden biri, s. 87)
>
> "Sanki **sözbirliği** etmişlerdi." (Evlerden Biri, s. 39)

Bu durumu, Türkoloji'nin temel sorunlarından biri olan imla konusundaki kafa karışıklığının Orhan Kemal'deki yansıması olarak değerlendirebiliriz. İmla açısından *Türkçe Sözlük*'ten farklılık gösteren tüm kullanımlar dizin bölümünde alfabetik olarak sıralanmıştır.

20. Konuyla ilgili bir diğer durumda *Türkçe Sözlük*'ten farklı şekilde oluşturulmuş olan madde başı yapılardır. Dizin bölümünde tamamı listelenen ve sayısı 203'ü bulan bu yapılar, genellikle ses ekleme/çıkarma/değiştirme ve sözcük değiştirme şeklindedir. Bunlardan beşi şu şekildedir:

Orhan Kemal	**TDK**
aperatif	aperitif
cürüm	cirim
iciği ciciği	ıcığı cıcığı
somun düşmanı	ekmek düşmanı
teklif tekerlek	teklif tekellüf

İkili kullanıma sahip sadece iki örnek bulunmaktadır. Bunlardan biri aksesuar-aksesuvar kullanımıdır. TDK'deki kullanım olan *aksesuar* tek kullanıma sahipken *aksesuvar* iki kez kullanılmıştır. Diğer örnekteki durum daha çarpıcıdır. *Güncel Türkçe Sözlük*'teki *hemşehri* sözcüğü sadece iki kez görülürken günümüzde TDK sözlüklerinde bulunmayan *hemşeri* sözcüğü eserlerde 326 kez geçmektedir. Orhan Kemal, eserlerini 1949-1970 yılları arasında kaleme almıştır. Bu tarihler arasında yayımlanan *Türkçe Sözlük*'ün ikinci, üçüncü ve dördüncü baskılarında ilgili sözcüğün '*hemşeri'* şeklinde geçtiği görülmektedir. Yazarın, günümüzden farklı şekillerde kullandığı diğer sözcüklerde de benzer durumlara rastlanabilir. Dolayısıyla, yazarın imla tercihleri değerlendirilirken kendi döneminin esas alınması daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

21. TDK sözlüklerinde bulunmayan madde başı sayısı 4877'dir. Bu sayı, tüm madde başlarının %19,37'sine karşılık gelmektedir. Bu maddelerin önemli bir bölümü yapım ekleriyle türetilmiş, günlük dilde rastladığımız ve belki de TDK sözlüklerinde yer alması beklenen sözcüklerdir: *hiçleş-, iğrençleş- romantikleş-; yorucu, yıpratıcı, ürpertici; annesiz, hedefsiz, kontrolsüz; fıstıklı, pembeli, vişneli; huzursuzlan-, kefenlen-, sabitlen-* vb. Günlük dilde pek kullanılmayan, dilin imkânlarından faydalanılarak türetilmiş sözcükler de dikkat çekmektedir: *köylüce, maaşçı, babacımcılık, yağdım yağacaklık, loşlanmışlık, verirmişlik, konuşkunluk, mecburiyetsiz, yorulun-, kızabildir-, çamurlattırt-* vb.

Tasvir fiilleri için de benzer ifadeler kullanılabilir. Eserlerde geçen ve TDK sözlüklerinde yer almayan tasvir fiilleri arasında *yanıver-, varıver-, içedur-, suçlayabil-, gerekebil-* gibi olası kullanımlar dışında, yazarın dilin imkânlarını zorladığı kullanımlara da rastlanmaktadır: *diklenebilin-, başvurdurtabil-, donduru donduruver-, maceraperestleşiver-, gerilekal-* vb. Bu tür kullanımlar Orhan Kemal'in dile katkıları olarak değerlendirilebilir.

22. Roman ve öykülerin temel ögelerinden olan yer, eser kişilerinin içinde yaşadığı ve olayların gerçekleştiği alanlardır. Orhan Kemal'in eserlerinde kullandığı yer adlarına

bakıldığında ülke, şehir, semt, sokak, cadde vb. yerlerin sayısı 500'ü bulmaktadır. Yazarın yaşamının bir döneminde bulunduğu İstanbul, Ankara, Adana, Beyrut, Konya gibi yerleri eserlerine taşıyarak eserlerinde gerçekçi bir yapı kurduğu söylenebilir. Eserlerde 41 ülke, 46'sı yurt içi 50'si yurt dışı olmak üzere 96 şehir ve 49 ilçe adı yer almaktadır. En sık kullanılan ülkeler sırasıyla Türkiye (116), Fransa (38), İtalya (23); şehirler İstanbul (1366), Ankara (298), Adana (100) ilçeler ise Beyoğlu (266), Şişli (39) ve Fatih (36) olarak tespit edilmiştir.

Yer isimleri içerisinde İstanbul ayrı bir yer tutmaktadır. 1366 kullanıma sahip olan İstanbul, eserlerde en sık kullanılan yer adı olmuştur. İstanbul'da yer alan yaklaşık 200 ilçe, semt, sokak, cadde vb. yer adı da eserlerde kendini göstermektedir. Şekil 3'te İstanbul'da bulunan yer adlarından eserlerde en sık kullanılan 50 tanesi görülmektedir. Şekilde de görüldüğü üzere Beyoğlu (266) yazar tarafından en çok tercih edilen yer olmuştur. Beyoğlu'ndan sonra Beyazıt (114), Sirkeci (91), Aksaray (79) ve Taksim (74) sık kullanılan yer adları olarak dikkat çekmektedir.

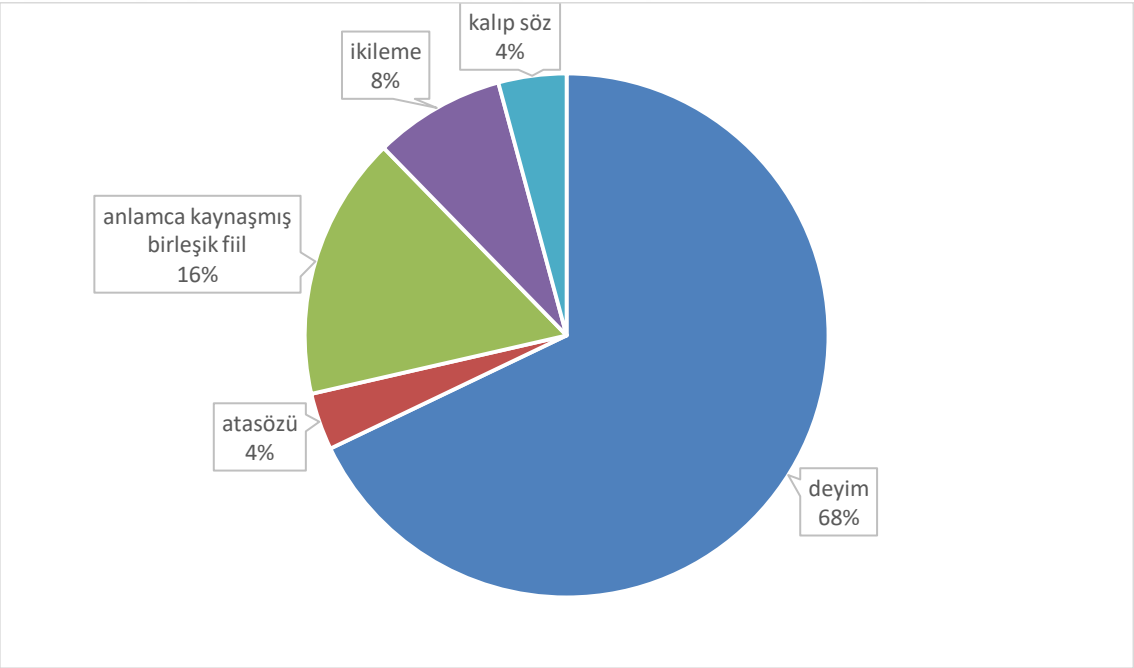
Şekil 3. En Sık Kullanılan İstanbul'daki 50 Yer Adı

23. Araştırma sonucunda tespit edilen madde içi sayısı 7018'dir. Bu maddelerin içerdiği toplam anlam sayısı ise 7934'tür. Madde içini oluşturan unsurlar deyimler, atasözleri, yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller, kalıp sözler ve "m" ön sesiyle oluşturulmuş ikilemelerdir.

Madde içleri, ilk sözcükleri esas alınarak ilgili madde başının hemen arkasında değerlendirilmiştir. Buna göre, 141 madde içine sahip olan *göz* sözcüğü en çok madde içine sahip sözcük olmuştur. *El* sözcüğü 118 madde içiyle ikinci sıradadır. Daha sonra *iş* (87), *baş* (75), *akıl* (68), *Allah* (66), *bir* (63), *ağız* (61), *kendi* (56), *ne* (54) sözcükleri gelmektedir.

Madde içini oluşturan unsurlar arasında deyimler 4739, atasözleri 293, yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller 1130, kalıp sözler 293 ve "m" ön sesiyle kurulmuş ikilemeler 563 kez kullanılmıştır.

Grafik 3'te *Orhan Kemal Sözlüğü*'nde madde içlerini oluşturan söz gruplarının yüzdelik dağılımı verilmiştir.

Grafik 3. Madde İçini Oluşturan Unsurlar

24. Anlatımı güçlendiren ve zenginleştiren bir etkiye sahip olan deyimler, Orhan Kemal'in söz varlığında çok önemli bir yere sahiptir. Yazarın deyim kullanımı konusunda oldukça cömert davrandığı ve zengin bir deyim dağarcığına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kullanılan toplam deyim sayısı 4.739'dur.

TDK sözlüklerinde kayıtlı deyimlerin yanı sıra TDK sözlüklerinde bulunmayan, ancak halk kültüründe yaşayan ve deyim özelliği gösteren *Aladağ'dan serin ol-, ayran içip ayrı düş-, belinin ipliğini kır-, cülük çıkar-, gözleri kirlen-, harman yeri dişle-, keçenin dört ucunu bırak-, kemiğini kemir-, kırk yıldır patriğin eşeğini güt-, mitili at-,*

zarına bak- gibi örnekler de yazarın deyimler üzerinden kurduğu anlatım çeşitliliğini gösterir niteliktedir.

Öte yandan bazı kavramları vurgulamak için çok çeşitli deyimlerden yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Örnek olarak "ölmek" anlamında *al kanlara bulan-, bir avuç toprak ol-, can ver-, cartayı çek-, deriyi tuzla-, emrihak vaki ol-, geberip git-, göçüp git-, gözü açık git-, gözünü yum-, güme git-, kıran gir-, kurban git-, mortayı çek-, nalları dik-, nefesi dur-, ömrü vefa etme-, rahmeti rahmana kavuş-, ruhunu teslim et-, son nefesini ver-, toprak ol-, yuvarlanıp git-* deyimleri kullanılmıştır. Ölmek anlamını veren birçok madde başı sözcüğün olduğu da düşünüldüğünde yazarın, dilin bu yöndeki zenginliğinden ustaca yararlandığı söylenebilir.

Deyimler her ne kadar kalıplaşmış söz öbekleri olarak ifade edilse de Orhan Kemal'in bu konuda esnek davrandığı söylenebilir. Yazarın deyim kullanımında görülen değişiklikler genellikle farklı sözcük kullanımıyla ilgilidir. Bunlardan bazıları aşağıda örneklenmiştir:

Orhan Kemal	**TDK**
adam sırasına koy-	adam yerine koy-
ağzında mercimek ıslanma-	ağzında bakla ıslanma-
eline eteğine temiz	eline eteğine doğru
kuyruğundan kıl aldırma-	burnundan kıl aldırma-
ortaya bit at-	ortaya balgam at-

25. Türkçe söz varlığının önemli ögelerinden biri olan atasözleri, Orhan Kemal'in söz varlığı içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. 293 farklı atasözünden yararlanan yazarın atasözleri aracılığıyla roman ve öykü kişilerinin yaşam biçimleri, dünya görüşleri, olaylar karşısındaki tepkileri hakkında okuyucuya ipuçları verdiği görülmektedir. Aşağıdaki örnekte, bir roman kişisinin yaşadığı olay karşısındaki duygularını art arda kullandığı atasözleriyle dışa vurduğu görülmektedir:

"Ot kökü üzerinde göverir, armut dibine düşer, katran istendiğince kaynatılsın olmazdı şeker." (Sokaklardan Bir Kız, s. 84)

Bir başka örnekte ise farklı roman kişilerinin aynı olayı, benzer anlamlı atasözlerinden yararlanarak değerlendirdiği anlaşılıyor:

"Katranı kaynat olmaz şeker cinsine tükürdüğüm cinsine çeker."

"E anasına bak kızını al astarına bak bezini al."

"Ön teker nerden giderse arka teker de ordan gider." (Sokaklardan Bir Kız, s. 125)

Sözlüklerde kalıplaşmış şekillerde yer alan atasözleri, edebî eserlerde birtakım değişikliklerle okuyucuya sunulabilmektedir. Orhan Kemal'de de bu değişikliklere rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Orhan Kemal	**TDK**
Aç it fırın yakar	Aç köpek fırın deler
Allah onda verdiğini dokuzda almaz	Allah dokuzda verdiğini sekizde almaz
Hastaya kar sorulmaz	Hastaya döşek sorulmaz
Horozu çok olan köyde sabah erken olur	Horozu çok olan köyde sabah geç olur
Son pişmanlık akça etmez	Son pişmanlık fayda etmez

Gerek deyimlerde gerek atasözlerinde görülen bu farklılıklar, yazarın dili kendine özgü kullanımını örnekler niteliktedir. Bu kullanımları, deyim ve atasözlerinin halk dilindeki karşılığı olarak da değerlendirebiliriz.

26. Ölüm, doğum, evlilik, veda, tebrik gibi çeşitli olay ve durumlar karşısında dile getirilen kalıp sözler Orhan Kemal'in sıkça yararlandığı bir anlatım ifadesidir. Tespit edilen kalıp söz sayısı 293'tür. Toplumu oluşturan bireylerin hafızalarında yer etmiş olan ve genellikle dua, iyi niyet ve ilenme içerikli bu hazır ifadelere özellikle diyalog bölümlerinde sıkça rastlıyoruz. Bu noktada özellikle Allah ile ilgili sözler dikkat çekmektedir. Eser kişilerinin Allah'a olan güveni, teslimiyeti ve Allah'tan beklentileri bu ifadeler yardımıyla dile getirilmiştir. Bunların büyük bir bölümü dua ve iyi niyet bildirmektedir: *Allah bağışlasın, Allah beterinden saklasın, Allah bin bir bereket versin, Allah bir yastıkta kocatsın, Allah dirlik düzenlik versin, Allah düşman başına vermesin, Allah ecir sabır versin, Allah esirgesin, Allah geçinden versin, Allah göstermesin, Allah hayırlı etsin, Allah korusun, Allah mübarek etsin, Allah ömürler versin, Allah rahatlık versin, Allah rahmet eylesin, Allah razı olsun, Allah selamet versin, Allah senden razı olsun, Allah sonunu hayır etsin, Allah taksiratını affetsin, Allah utandırmasın, Allah vermesin, Allah yazdıysa bozsun* vb. İlenme bildiren sözlerin sayısı ise azdır: *Allah belasını versin, Allah canını alsın, Allah cezasını versin, Allah kahretsin.* Bunların dışındaki kalıp sözlerde de dua ve iyi niyetin ön planda olduğu görülmektedir. Bu durum, yazarın insanlara olan iyimser bakış açısını ispatlar niteliktedir.

27. Yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller başlığı altında 1130 birleşik fiil tespiti yapılmıştır. Yardımcı fiil olarak *et-* ve *ol-* fiillerinin en fazla kullanıma sahip oldukları görülmektedir. *Et-* yardımcı fiili 381 örnekte, *ol-* yardımcı fiili 202 örnekte, *yap-*

yardımcı fiili 54 örnekte, *ver-* yardımcı fiili 35 örnekte, *al-* yardımcı fiili 30 örnekte tespit edilmiştir.

28. Madde içi olarak değerlendirdiğimiz deyim ve birleşik fiillerde 5159 maddenin yardımcı fiillerle oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu maddelerde 656 farklı yardımcı fiilin kullanıldığı anlaşılmıştır. Bunlardan 107 tanesi olumsuz yapıdaki fiillerdir. En sık kullanılan beş olumsuz yardımcı fiil *olma-* (44), *kalma-* (19), *etme-* (17), *bırakma-* (13), *görme-* (12) şeklindedir.

656 yardımcı fiilin 298 tanesi sadece bir örnekte kullanılmıştır: *gösteril-, kaynat-, yetiş-, yığıl-, yont-, zorla-* vb. 10 ve üzeri kullanıma sahip yardımcı fiil sayısı ise 79'dur. En sık kullanılan 20 yardımcı fiil kullanım sıklıklarıyla birlikte Tablo 18'de sıralanmıştır. Burada da yine *et-* ve *ol-* yardımcı fiillerinin diğerlerine oranla yoğun kullanımı dikkat çekmektedir.

Tablo 18.
En Sık Kullanılan 20 Yardımcı Fiil

1.	et-	598
2.	ol-	460
3.	ver-	187
4.	al-	179
5.	gel-	125
6.	yap-	120
7.	çık-	111
8.	çek-	104
9.	at-	101
10.	kal-	97
11.	tut-	87
12.	düş-	82
13.	git-	76
14.	çıkar-	58
15.	geç-	54
16.	gör-	49
17.	gir-	48
18.	vur-	48
19.	bak-	46
20	getir-	46

29. Sonuç olarak, Orhan Kemal'in öykü ve roman türünde yayımlanan 41 eseri incelenerek yazarın söz varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Orhan Kemal'in söz varlığını oluşturan sözcük ve söz grubu şeklindeki yapılar; bağlam içindeki anlamları, sıklıkları ve tanık cümleleriyle belirtilmiştir. Lakap, argo, deyim, atasözü, yerel sözcük,

özel isim gibi kişisel tercihi yansıtan kullanımlar tespit edilerek sözlükte açıklanmıştır. Yazar tarafından oluşturulan ve sözlüklerde bulunmayan çok sözcüklü yapıların tespiti yapılarak sözlüğe eklenmiştir. Madde başı sözcüklerin köken dili ve dil bilgisel göreviyle ilgili bilgiler de sözlükte yer almaktadır.

5.2. Öneriler

Bu sözlük aracılığıyla; yazarın ürettiği yeni sözcükler ile çok sözcüklü birimler, mevcut sözcüklere yüklediği yeni anlamlar, sözlüklerde bulunmayan ve unutulmaya yüz tutmuş birçok sözcük ve deyim genel dil sözlüklerine kazandırılabilir. Yani sözlük, genel dil sözlüklerine kaynak niteliğinde bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Orhan Kemal Sözlüğü, TDK sözlüklerindeki tanık cümle konusundaki eksikliklerin giderilmesinde ve Türk dilinin son yüzyıldaki değişiminin takibinde rol oynayabilir.

Günümüzdeki standart formundan farklı şekilde oluşturulmuş sözcük, deyim, atasözü gibi yapılar incelenerek bu yapıların halk dilindeki karşılıkları ve zaman içindeki değişimleri değerlendirilebilir.

Bu sözlük; araştırmacılara, Orhan Kemal'le ilgili somut veri ve bütüncül bir malzeme sunacaktır. Böylece sözlük yardımıyla yazarın bir veya birkaç eserinden yola çıkılarak yapılan genellemelerin önüne geçilebilir.

Orhan Kemal gibi toplumcu-gerçekçi çizgide eser veren diğer yazarların sözlüklerinin hazırlanmasıyla Türk edebiyatındaki toplumcu-gerçekçi akımın söz varlığı ortaya çıkarılarak karşılaştırmalı çalışmalara olanak sağlanabilir.

Görüldüğü gibi, yazar sözlüklerinin birçok açıdan dilimize katkı sağlama imkânı bulunmaktadır. Bu nedenle;

- Türk edebiyatında iz bırakmış yazarlarımızın sözlükleri hazırlanmalı, bu yazarların dile katkıları ortaya çıkarılmalıdır.
- Yazar sözlükleri, dünya edebiyatında yapılan çalışmalardan da yararlanılarak yöntem ve içerik bakımından bir sisteme oturtulmalıdır.
- Dünya edebiyatında geniş katılımlı, birçok araştırmacının ve kurumun birlikte rol aldığı çalışmalar görmekteyiz. Ülkemizde ise böyle çalışmalara rastlanmamakta ve yazar sözlükçülüğü daha çok bireysel çalışmalarla yürütülmektedir. Bu da ortaya konulan eserleri nitelik ve nicelik olarak olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu alanda istenilen düzeyde nitelikli ve kapsamlı çalışmalara ulaşabilmek için kişi ve kurumlar arasındaki iş birliği artırılmalı, çok katılımlı ve eş güdümlü çalışmalara olanak sağlanmalıdır.

- Her bireyin hazırlanan sözlüklere ücretsiz ve kolay bir şekilde ulaşımının sağlanabilmesi için bilişim teknolojilerinden ve sözlük çalışmalarıyla ilgili yazılımlardan yararlanılarak elektronik yazar sözlükleri oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar

Akalın, Ş. H. (2010). Sözcük bilimi ve sözlükçülük. *Türk Dili, 698,* 162-169.

Aksan, D. (2020). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Aktunç, H. (1998). *Türkçenin büyük argo sözlüğü.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akyalçın, N. (2007). *İkilemeler sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Akyalçın, N. (2012). *Atasözleri*. Ankara: Eğiten Kitap.

Albayrak, N. (2014). *Gönül çalab'ın tahtı: açıklamalı Yunus Emre sözlüğü*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Altundaş, C. (2020). Orhan Kemal'in hikâyelerinde suç ve suçlu. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4/(3),* 379-401.

Atkins, B.T.S. & Rundell, M. (2008). *The Oxford guide to practical lexicography*. New York: Oxford University Press.

Aydoğan, B. (2008). Orhan Kemal'in öykülerindeki tekrarlar. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (1),* 31-52.

Ayverdi, İ. (2016). *Misalli Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Baskın, S. (2014). Türkiye ve dünyada sözlük bilimi: tanımı, kapsamı, diğer bilimlerle ilişkisi. *International Journal of Language Academy, 2 (4),* 445-457.

Bingölçe, F. (2001). *Kadın argosu sözlüğü*. İstanbul: Metis Yayınları.

Boz, E. (2015). *Sözlük ve sözlükçülük sorunu, Türkçenin çağdaş sorunları*. Ankara: Gazi Yayınevi.

Boz, E. (2017). Türk sözlük biliminin sorunları, *Türk dilinin çağdaş sorunları ve çözüm önerileri*. C. Akın (Ed.), İstanbul: Kesit Yayınları.

Bozkurt, F. (2017). *Sözlükselleşme: genel sözlükler için sözlük birim seçimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Busmann, H. (2006). *Routledge dictionary of language and linguistics.* New York: Taylor & Francis e-Library.

Calvez, E. (Ed.) (2017). *Dictionnaire Gustave Flaubert.* Paris: Classiques Garnier.

Chapple, R. (1983). *A Dostoyevsky dictionary.* Ann Arbor: Ardis Press.

Charles, D. & Millet, C. (Ed.) (2023). *Dictionnaire Victor Hugo.* Paris: Classiques Garnier Multimedia.

Comte-Sponville, A. (2023). *Dictionnaire amoureux de Montaigne*. Paris: Plon.

Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford: Blackwell Publıshıng.

Çolpan, Y. (1963). *Ataç'ın sözcükleri.* Ankara: TDK Yayınları.

David, D. (2014). *A dictionary of Tolkien: an A-Z guide to the creatures, plants, events and places of Tolkien's world*. Nottingham: Pyramid Press.

Desan, P. (Ed.) (2018). *Dictionnaire Montaigne*. Paris: Classiques Garnier Multimedia.

Devellioğlu, F. (1980). *Türk argosu*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Devellioğlu, F. (2017). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dohman, Ü. (2021). *Rus sözlükbilimi*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

Ergüzel, M.M. (2010). Türkçenin söz varlığının tespitinde şair ve yazar sözlüklerinin önemi. *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 369-372.

Fontimpe, P. (2021). *Dictionnaire Jean De La Fontaine*. Saint-Ouen: Les Editions Du Net.

Gartner, K. & Hildenbrandt, V. & Burch, T. & Barner, W. & Böhnert, D. & Bartz, H.W. vd. (2023). *Das Goethe wörterbuch*. Berlin: Berlin-Brandenburg Bilim ve Beşeri Bilimler Akademisi.

Gelgör, N. (2019). Ahmet Hâşim sözlüğü. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Gökdayı, H. (2017). Sözlükler ve kalıplaşmış dil birimleri. *III. Uluslararası sözlükbilim sempozyumu,* 381-397.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Hartmann, R. R. K. & James, G. (2002). *Dictionary of lexicography*. New York: Routledge.

Hız, M.N. (2021). *Bir şehir sözlüğü: Orhan Kemal'in Adana'sı*. İstanbul: Everest Yayınları.

İlhan, N. (2009). Sözlük hazırlama ilkeleri, çeşitleri ve özellikleri. *Turkish Studies, 4 (4),* 534-554.

İmer, K. & Kocaman, A. & Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Jon, S. (2012). *The Dickens dictionary: an A-Z of England's greatest novelist*. London: Icon Books.

Kahraman, M. (2016). Sözlük bilim kuram, ilke ve yöntemler üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5 (8),* 3288-3312.

Kiss, M. & Meszaros, T. (2018). Rethinking the role of digital author's dictionaries in humanities research. *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress,* 871-879.

Kocaman, A. (1998). Dilbilim, sözlük, sözlükçülük. *Kebikeç, 6,* 111-113.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

Landau, I. S. (1984). *Dictionaries the art and craft of lexicography*. New York: The Scrıbner Press.

Leppin, V. & Schneider-Ludorff, G. (2015). *Das Luther-lexikon*; Wolfsberg: Bückle & Böhm.

Lilich, G.A. & Atuchina, L.A. & Anikina, T.E. & Zhakova, N.K. & Kapustina, E.I. & Perglova, N. vd. (1962). Чешско – русский словарь к трилогии М. Пуймановой (M. Pujmanová tarafından yazılan üçleme için Çekçe-Rusça sözlük). Leningrad: St. Petersburg Üniversitesi Filoloji Fakültesi.

Lühr, R. & Zeilfelder, S. (2021). *Schiller wörterbuch*; Berlin: De Gruyter.

Mert, T. (2011). *Açıklamalı Safahat lügatı*. İstanbul: Yağmur Yayınları.

Narlı, M. (2020). Orhan Kemal romancılığının nitelikleri/yenilikleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4 (3),* 33-44.

Özaydın Yakıştıran, B. (2020). Orhan Kemal'in hayatını otobiyografik romanlarından okumak. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4 (3),* 355-378.

Parlatır, İ. (2008). *Deyimler*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Patterson, J.G. (1912). *A Zola dictionary*. London: George Routledge and Sons.

Pierce, G.A. (1880). *The Dickens dictionary*. Boston: The Riverside Press.

Poirson, M. & Aubrit, J. P. (2023). *Grand dictionnaire Molière*. Malakoff: Armand Colin.

Püsküllüoğlu, A. (1974). *Yaşar Kemal sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Saraçbaşı, M. E. (2010). *Örnekleriyle büyük deyimler sözlüğü I-II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şanlı, C. (2010). *Safahat sözlüğü*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şemsettin Sâmi. (2019). *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Temizel Akar, F. (2020). Yahya Kemal'in örnekli sözlüğü ve kavram alanları. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Thomson, P. & Sacks, G. (Ed.) (1994). *The Cambridge companion to Brecht*. Cambridge: Cambridge University Press.

Toklu, M. O. (2015). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Topsakal, S. (2023). Yazar sözlükçülüğü ve Türkiye'de hazırlanan yazar sözlükleri üzerine kuramsal bir değerlendirme. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Trask, R. L. (2007). *Key concepts in language and linguistics*. New York: Routledge.

Türk Dil Kurumu (1993). *Derleme sözlüğü I-XII*. Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1996). *Tarama sözlüğü I-VIII*. Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

Uğurdağ, C. (2020). Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası adlı hikâye kitabında temalar. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4 (3),* 335-345.

Usta, H. İ. (2010). Sözlükçülük ve sözlük araştırmacılığı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 7(2),* 92-101.

Uysal, İ.N. (2019). Salah Bey sözlüğü üzerine bir deneme. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS) 4 (2),* 115-127.

Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilenguel Yayınları.

Vienne-Guerrin, N. (2016). *Shakespeare's insults: a pragmatic dictionary*. London: Bloomsbury Publishing.

Vinogradov, V.V. (Ed.) (1957). *Slovar yazıka Puşkina*. Moskova: Gosudarstvennoe Izdatel'stvo Inostrannyx i Natsional'nyh Slovarej (Yabancı ve Ulusal Sözlükler Devlet Yayınevi).

Yalçın, M. (Ed.) (2010). *Tanzimat'tan bugüne edebiyatçılar ansiklopedisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yeşilöz, T. (2018). Hüseyin Nihal Atsız'ın Deli Kurt, Makaleler III ve Yolların Sonu adlı eserlerinin sözlüğü ve söz varlığı. Yüksek lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Yıldıran, M. (2020). H. Nihal Atsız'ın sözlüğü ve söz varlığı. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Z. (2018). Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam ve Makaleler II adlı eserlerinin sözlüğü ve söz varlığı. Yüksek lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Yılmaz, E. (2023). *Sözlük bilimi üzerine araştırmalar*. Ankara: Pegem Akademi.

Yılmazkaya, E. (2023). Yazar odaklı sözlükçülük çalışmalarına dair. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *10 (39)*, 85-99.

Yüceol Özezen, M. & Sözer, H. (2014). Türkiye'de yazar sözlükçülüğü çalışmaları ve Orhan Kemal sözlüğü. *Doğumunun 100. Yılında Orhan Kemal Sempozyumu*, 231-258.

Zengin, D. (2010). Türkçenin tersine sözlüğü. *Türkiye'de ve Dünyada Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu*, 226-238.

Dijital Kaynaklar

https://acikders.ankara.edu.tr

http://anlami-nedir.com

https://eksisozluk.com

https://filmhafizasi.com

https://islamansiklopedisi.org.tr

https://kelimeler.gen.tr

https://kulturenvanteri.com/tr

https://languages.oup.com

https://tetralaboratuvar.com

https://sozluk.gov.tr/

https://tr.wikipedia.org

https://tr.wiktionary.org

https://www.bilgenc.com

https://www.buyuvesihir.com

https://www.cografya.gen.tr

https://www.dersimiz.com

https://www.diledebiyat.net

https://www.eyavuz.av.tr

https://www.gazetekadikoy.com.tr

https://www.guvensanat.com

https://www.ilacprospektusu.com

https://www.ilacrehberi.com

https://www.islamveihsan.com

https://www.kariyer.net

https://www.konyapedia.com

https://www.kulturportali.gov.tr

https://www.lafsozluk.com

https://www.limasollunaci.com

http://www.lugatim.com

https://www.luggat.com

https://www.memorial.com.tr

https://www.nedirnedemek.com

https://www.ozgencil.com.tr

https://www.seslisozluk.net

https://www.turkiyeklinikleri.com

https://www.worldhistory.org

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Hasan SAĞLAM

Doğum Yeri-Yılı :

E- Posta :

Öğrenim Durumu

Doktora : 2021 - Devam ediyor, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana.

Yüksek Lisans : 2017- 2019 Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Mersin.

Lisans : 2004 - 2010 Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı, Van.

Yabancı Dil : Farsça

İş Tecrübesi

2016- : Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Türk Dili Bölümü, Öğretim Görevlisi.

2011-2016 : Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

2007-2011 : Van Adalet Sarayı, Santral Memuru.

2006-2007 : Adalet Bakanlığı, Koruma ve Güvenlik Görevlisi.